כתר תורה

אנכי ה'	לא תרצח
לא יהיה	לא תנאף
לא תשא	לא תגנב
זכור את	לא תענה
כבד את	לא תחמד

תמימה נפש

תורת יי משיבת

מקראות גדולות

חומש

בית דוד

ספר

בראשית

מן

חמשה חומשי תורה

עם מ"ג מעלות ופירושים

כמבואר בשער השני

Chumisch

Tom 1

לעמבערג בשנת תרס"ט לפ"ק

בדפוס של הר"ר דוד באלאבאן נ"י

Druck und Verlag von
JOS. SCHLESINGER
WIEN

מקראות גדולות
חומש
בית דוד
ספר
בראשית
מן
חמשה חומשי תורה
עם מ"ג מעלות ופירושים ה"ה:

א) חמשה חומשי תורה נדפס באותיות גדולות. כלן חדשות וברורות וכן גם הטעמים ואותיות כל הפירושים וההעתקות והלקוטים והה' מגילות עם פירושיהן וכו'. הכל חדש ומזהיר. בסדור יפה ונפלא. עם הפטרות. מוגה ומדויק עצהיו"ם.

ב) תרגום אונקלוס על התורה פסוק תרגום נגד פסוק חומש.

ג) פירוש רש"י בשלימות מאת רבינו שלמה יצחקי ז"ל. ככתבו וכלשונו.

ד) פי' רש"י במרובע (עור הטעם).

ה) פי' רש"י במרובע מנוקד.

ו) פי' רש"י בהעתקת ע"ט.
בשפה קלה אשר ירוץ הקורא בו.

ז) פי' רש"י מפורש ע"ט. בביאור אשר יפרש בשפלה כל דברי רש"י מתחל ועד כלה בתורה.

ח) מקדש אם (הערות והארות) בע"ם שבלעדם לא יבין כל איש את הפשט הנכון. וכור זהב ל"בית יהודא" הוא.

ט) פי' שפתי חכמים מבאר כל דבר הקשה בפי רש"י ז"ל מבעהמ"ח שפתי ישנים.

י) פי' הרשב"ם מרבינו שמואל ב"ר מאיר נכד רש"י ז"ל.

יא) פי' בעל הטורים. מרבינו יעקב ב"ר אשר זצ"ל.

יב) תולדות אהרן על התורה מראה מקומות מכל פסוק בש"ס.

יג) מנין המצות מספר אלה המצות למהר"מ חאגיז ז"ל.

יד) פי' לתורת אלהים. הוא פירוש ותרגום קצר ומזוקק שבעתים בע"ם קלה ומסודרה וברורה.

טו) עברי טייטש על הפטרות.
מלוקט מאת גדולי מפרשים ומדרשים.

טז) משלי יהודה פירוש ומשלים נעימים המושכים לב הקורא. להגות בתורת ה'. מהח"מ מרובנא ז"ל.

יז) החמש מגלות עם הטעמים:

פירושים על החמש מגילות.

יח) פי' רש"י על כל החמ"ג.

יט) פי' רש"י במרובע (עור הטעם):

חומש בית דוד

כ) פי׳ רש״י במרובע מנוקד .

כא) פי׳ רש״י בהעתקת ע״ט . בשפה קלה ומצוחצחת .

כב) פי׳ רש״י מפורש ע״ט . בביאור אשר יפרש בשמלה כל דברי רש״י מהחל ועד כלה בהחמש מגילות .

כג) פי׳ שפתי חכמים על כל החמ״ג .

כד) תולדות אהרן מראה מקומות בש״ס על החמ״ג :

כה) קול יעקב מהרב המגיד מדובנא ז״ל .

כו) תרגום שני על מגילת אסתר .

כז) פי׳ פתשגן הכתב על תרגום שני .

כח) מצח אהרן מבאר התרגום שני בלשון צח המדוברת מועתק על עברי טייטש .

כט) משלי ישראל על קהלת והוא פירוש יקר ומשלים חדשים מתוקים וערבים על לב הקורא ,

ל) עברי טייטש על כל החמש מגילות .

לא) כוכב מיעקב על הפטרות מועתק על ע״ט.

לב) דיני ומנהגי שבת

לג) תפלת קבלת ש״ק ושאר התפלות לכל שבתות השנה .

לד) יוצרות לארבע פרשיות ולשה״ג .

הוספה

לה) מִיר הָאבִּין מוֹסִיף גִיוֶוען פִּיהְל פֵּירוּשִׁים מוּעְתָּק עַל עִבְרִי טַייטְשׁ, כְּדֵי יֶעדֶער זָאל פַאר שְׁטֵיין דִיא חִידוּשִׁים פוּן דִיא תּוֹרָה .

לו) מִיר הָבִּין צוּ גְשְׁטֶעלְט גַאנְץ סֵפֶר הַיָשָׁר עַל הַתּוֹרָה מוּעְתָּק עַל פי׳ עִבְרִי טַייטְשׁ יֶעדָר וָוס וֶועט דָס לֵיינִין וֶועט גְרוֹס תַּעֲנוּג הָבִּין :

לז) גַם הָבִּין מִיר מוֹסִיף גִוֶוען דָס סֵפֶר מִצְוֹת הַשֵׁם עַל תרי״ג מִצְוֹת ג״כ מוּעְתָּק עַל פי׳ עִבְרִי טַייטְשׁ כְּדֵי יֶעדֶר זָאל פַר שְׁטֵיין דִיא תרי״ג מִצְוֹת מְקַיֵים צוּא זַיין, אִין מִיר הָאבִּין יֶעדָע מִצְוָה צוּ גְשְׁטָעלְט בִּמְקוֹמוֹ :

לח) מֶדְרָשׁ הַנֶעֱלָם פוּן זוֹהַר הַקָדוֹשׁ פוּן דֶעם גֶעטְלִיכְן תַּנָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי אוֹיס גִקְלִיבֶּען אוֹף אִיטְלִיכֶער סֶדְרָה אַלְס אִיז אִיבֶּר גִזֶעצְט אוֹף רַיין עִבְרִי טַייטְשׁ :

לט) רַעְיָא מְהֵימְנָא אִיז אוֹיך פוּן זוֹהַר הַקָדוֹשׁ פוּן דֶעם הֵיילִיגֶען תַּנָא ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי אוֹף רֵיין עִבְרִי טַייטְשׁ אִיבֶּער גִזֶעצְט : חברם הרב הגדול מו׳ צבי הירש במהר״ר ירחמיאל זצ״ל חאטש מקראקא בןהרב המנוח מהו׳ יוסי מבינא

מ) סֵפֶר סוֹד קְדוֹשִׁים אוֹף אַלֶע הַפְטוֹרֶת עֶס אִיז בִּיז יֶעצְט גְוֶוען אוּנ כְּתַב יַד הָאבִּין מִיר יָעצְט צוּ גִישְׁטָעלְט אוֹף עִבְרִי טַייטְשׁ : חברו הרב ר׳ יצחק אלמוש אבו קדישו מק״ק קשטינא יע״א .

מא) שְׁל״ה הַקָדוֹשׁ עַל הַתּוֹרָה מִיר הָאבִּין עֶס גְשְׁטָעלְט אוֹף רֵיין עִבְרִי טַייטְשׁ מֶען קֶען זִיךְ דֶר פוּן אַרוֹיס נֶעמִין גְרוֹס חָכְמָה וּמוּסָר :

הוספה חדשה

סב) פירוש רד״ק על התורה להחכם הכולל והמדקדק הגדול הנודע בשערים רבינו דוד קמחי זצ״ל . הפירוש היקר הזה היה טמון וספון כשש מאות שנה ולא שזפתו עין רואה. וכעת נמצא בין הכתובים בבית אוצר הספרים למלך צרפת (קעניגליכע ביבליאטהעק) אשר בעיר פאריז . והועתק משם על ידי החכם הכולל והנודע בשערים כ״ש מוהר״ר אברהם הכהן מק״ק פרעסבורג יע״א. אשר כעת בקרית מלך רב עיר מלוכה בפאריז .

סג) ענין הסדרה על ע״ט לפני כל סדרה .

מחמת שהספר ויקרא כמעט כולו הוא מעניני הקרבנות. ורוב הקרבנות באות או על חטא או על טומאת מקדש וקדשיו. וידוע כשהיו ישראל אצל הר סיני לקבל התורה. ואז קנו ישראל קדושה יתרה כי נעשו אז כמלאכי עליון. כמו שדרשו חז"ל על פסוק אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם. ונעשו אז חרות ממלאך המות. חרות מיצר הרע. חרות משעבוד מלכיות. ולא הי' נצרך אז למשכן ולמקדש. כי היכל ה' המה. ולא לקרבנות. כי לא היו חוטאים ולא היה בהם טומאה. אך אחר שעשו את העגל חזר היצר הרע למקומו. ואתו בא גם המלאך המות. ומחמת היצר הרע באו החטאים וטומאה היוצא מגופם. ומחמת המלאך המות בא הטומאה. טומאת מת וכיוצא. ע"כ הצריך הקב"ה לצוות על המשכן ועל הקרבנות כמש"ה (ויקרא ז לח) אשר צוה ה' את משה בהר סיני ביום צותו את בנ"י וגו' במדבר סיני. בתחלה כתב בהר סיני וסיים במדבר סיני. ר"ל הקב"ה צוה למשה זאת התורה בהר סיני. ושמה לא נצטוו על הקרבנות. כי במעמד הר סיני לא היה נצרך עוד לקרבנות. אבל ביום צותו את בנ"י להקריב את קרבניהם לה'. היה במדבר סיני כשהוקם המשכן במדבר סיני. כמ"ש בתחלת ספר במדבר במדבר סיני באהל מועד והנה להיצר הרע המחטיא את האדם נתן הקב"ה תרופה להביא קרבן. ואף כזמן הזה שאין לנו קרבן אמרו חז"ל כל הלומד עניני הקרבנות מעלה עליו הקב"ה כאילו הקריב הקרבנות אבל להנצל מהמלאך המות ומשעבוד מלכיות איזה תרופה נתן הקב"ה ע"כ אמרו חז"ל אלמלי שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלין וידוע כי הגאולה האחרונה הזאת אשר אנו מקוים אליה תהיה ג"כ חרות ממלאך המות כמ"ש בלע המות לנצח. וזה תלוי בשמירת השבת כהלכתו. ע"כ הצגנו וסמכנו לספר הקרבנות מעט מן המעט מהלכות שבת. וממנהגי קדושת שבת :

(א) דיא גמרא זאגט אין מסכת שבת (דף קי"ז ע"ב) רב חסדא זאגט פריימיג זאל יעדר מענש אויף שטיין פריה אן צו גרייטן אויף שבת. ווי עס שטייט אין פסוק והיה ביום הששי והכינו וויא עס וועט נאר ווערין דער זעקסטער טאג זאל מען שון אן גרייטן אויף שבת. עס איז גיט אז אלץ וואס מען גרייט אן אויף שבת. זאל מען קויפען פריימיג. סיידין ער ווייסט אז ער וועט ניט קויפען פאר פריימיג וועט ער פריימיג ניט בקומן צו קויפין. אדר אז ער וועט אלין קויפען פריימיג וועט מען קענן קומין צוא חילול שבת ווייל דער טאג איז קליין. זאל ער אן גרייטן דאנרשטיג אויף שבת. אלץ וואס ער קויפט אויף שבת זאל ער זאגן דס קויף איך לכבוד שבת : (ב) אונ עס איז אמצוה דער בעל הבית אליין זאל קויפין אויף שבת אפילו עס איז ניט זיין כבוד ער זאל אליין גיין אין דר גאס אריין קויפן. פון דעסטוועגן לכבוד שבת קויפען זאל ער אליין גיין. עס איז אמצוה מען זאל אן שארפען אמעסר ערב שבת עס זאל זיין אן גגרייט צו דיא סעודות פון שבת : (ג) ערב שבת פר דער טבילה זאל מען זיך אפ שניידן דיא נעגל : (ד) פריימיג נאך האלבין טאג זאל ער מעביר סדרה זיין יעדר פסוק תורה זאל ער לייגן צוויי מאל אונ איין מאל תרגום. אונ דר מענש וואס איז מעביר סדרה אלע פריימיג וועט ער לאנג לעבין. אונ אויבער הט ניט קיין צייט גהאט צו מעביר סדרה זיין פריימיג. זאל ער מעביר סדרה זיין שבת בייא נאכט פאר דעם עסין. אדר שבת אין דער פריה פר דעם עסין. אדער שבת בייא טאג פר מנחה. איידר מען הייבט אן צו ליינן דיא אנדרי סדרה. אבר נאך מנחה איז שון נאך דיא צייט פון דער מצוה. בלייבט נאר דיא מצוה פון תורה לערנין : (ה) פריימיג נאך האלבן טאג אז ער הט שון מעביר סדרה גוועזן זאל ער גיין אין מקוה אריין זיך טובל זיין וואריים אן טבילה קומט ניט צום מענש דיא נשמה יתרה פון שבת. אונ ניט דיא קדושה פון שבת : (ו) מען מוז שטארק אכטיג געבן אויף לעכט ציגדן מען זאל ציגדן צו דער צייט מען זאל חיו ניט מחלל שבת זיין. אונ ווען דס ווייב איז נאך אין דר גאס זאל דר מאן ניט ווארטן אויף איר מיט דיא לעכט צינדן. נאר וויא עס קומט דיא צייט פון לעכט צינדן זאל ער אליין צינדן לעכט : (ז) אלע מעט עסין וואס שטייען אויף דיא ענגלישע קעך אין דיא לעכר. פר לעכט צינדן זאל מען דיא טעפ ארוס נעמין פון דיא לעכר אונ שטעלין אויף דיא פלאטע. וואריים שבת טאר מען ניט אריין שטעלן אטאפ אין דיא לעכער פון דר פלאטע אונ ניט ארוס נעמען פון דיא לעכר אונ מען טאר ניט ארוס נעמין דיא רינגן אונ ניט ארויף לייגן דיא רינגן אום שבת ווען עס איז דא פייער אין דר ענגלישע קעך : (ח) יעדר יוד מוז פריימיג פר נאכט טון תשובה

אין הָאֶרֶץ. אַיין אֱמֶתֶה תְּשׁוּבָה מִיט חֲרָטָה וָוס עֶר הָאט גֶזִינְדִיגְט אַגַאנְצֶע וָואךְ אוּנ זָאל נֶעמֶן אוֹיף זִיךְ עֶר זָאל וַוייטֶר נִיט זִינְדִיגֶן. וָוארִים עֶר דַארְף זַיין דַאוִּוינֶען אוּנ מַאכֶן קִידוּשׁ אוּנ זָאגֶן וַיְכוּלּוּ. זָאגְט עֶר דָאךְ עֵדוּת אוֹיף גָאט אַז עֶר הָאט בַּשַׁאפֶן דִיא וֶועלְט אוּנ אַרָשָׁע טָאר נִיט זַיין אַיין עֵדוּת: (ט) וֶוען מֶען מַאכְט קִידוּשׁ שַׁבָּת בַּייא נַאכְט זָאל מֶען קוּקֶן אוֹיף דִיא לֶעכְט. דָס אִיז אַרְפוּאָה צוּ דִיא אוֹגֶין: (י) וֶוען עֶר עֶסְט דִיא סְעוּדוֹת פוּן שַׁבָּת זָאל עֶר נִיט מַיינֶען פוּן זַיין פַרְגֶעניגֶן וֶועגֶין. נָאר עֶר זָאל זָאגֶן אוּנ טְרַאכְטֶען אַז עֶר עֶסְט דָס לִכְבוֹד שַׁבָּת: (יא) יֶעדֶר מַאן אוֹדר דִיא וַוייבּ זָאלֶן גְרֵייטֶין דֶעם טִישׁ פַאר נַאכְט. וָוארִים וֶוען דֶער מֶענְשׁ גֵייט שַׁבָּת בַּייא נַאכְט פוּן דֶער שׁוּל גֵייעֶן מִיט אוּם צְוַוייא מַלְאָכִים בִּיז אִין שְׁטוּבּ אַרַיין. אַגוּטֶר מַלְאָךְ אוּנ אַיין שְׁלֶעכְטֶר מַלְאָךְ. אַז דִיא מַלְאָכִים טְרֶעפִין אִין שְׁטוּבּ אִיז אַלֶדִינְג אִין אָרְדְנוּנְג וִוי עֶס דַארְף צוּ זַיין. דֶער טִישׁ אִיז גִגְרֵייט. לֶעכְט גֶצִינְדֶן. אִין שְׁטוּבּ אִיז קֵיין קְרִיג. אַלֶע זֶענֶען פְרֵיילִיךְ. זָאגְט דֶר גוּטֶער מַלְאָךְ הַלְוַאי אִיבֶּר אַכְט טָאג שַׁבָּת זָאל אוֹיךְ אַזוֹ זַיין. אוּנ דֶר שְׁלֶעכְטֶר מַלְאָךְ מוּז אוֹיךְ עֶנְפֶערִין אָמֵן. אוּנ אוֹב מֶען טְרֶעפְט חַס וְשָׁלוֹם פַארְקֶערְט. דֶר טִישׁ אִיז נִיט גִגְרֵייט אוּנ קֵיין לֶעכְט נִיט גִצִינְדֶן וִויא מֶען דַארְף. אָדֶר אִין שְׁטוּבּ אִיז קְרִיג. זָאגְט דֶער שְׁלֶעכְטֶער מַלְאָךְ הַלְוַאי אִיבֶּר אַכְט טָאג שַׁבָּת זָאל אוֹיךְ אַזוֹ זַיין. אוּנ דֶער גוּטֶר מַלְאָךְ מוּז אוֹיךְ זָאגֶן אָמֵן: (יב) דֶר מֶענְשׁ וָוס וִויל אָן גְרֵייטֶן אוֹיף שַׁבָּת גוּטֶע פִישׁ אוּנ פְלֵיישׁ אוּנ נָאךְ אַנְדְרֵי זַאכֶן אוּנ עֶר ווַייסְט אַז דָס וַוייבּ וֶועט זִיךְ מִיט אוּם קְרִיגֶן אוּם שַׁבָּת פַאר וָוס עֶר הָט דָס אַלֶץ גְקוֹיפְט. אִיז בֶּעסֶר עֶר זָאל נִיט אָן גְרֵייטֶן אַזוֹ פִיל נָאר עֶס זָאל קֵיין קְרִיג זַיין: (יג) דֶער שְׁלָ"ה הַקָּדוֹשׁ שְׁרַייבְּט עֶס אִיז אַמִצְוָה בַּייא אַלֶע דְרַייא סְעוּדוֹת פוּן שַׁבָּת זָאל מֶען עֶסִין פִישׁ אוּנ פְלֵיישׁ. אֲפִילוּ בַּייא דִי דְרִיטֶע סְעוּדָה אוֹיךְ: (יד) דֶער יַלְקוּט שְׁרַייבְּט שַׁבָּת אִין דֶר פְרִיה פַאר דֶעם עֶסִין זָאל מֶען לֶערְנֶן תּוֹרָה נְבִיאִים כְּתוּבִים אוּנ וַוייל יֶעדֶר מֶענְשׁ דַארְף זָאגֶן אַלֶע טָאג הוּנְדֶערְט בְּרָכוֹת. אוּנ שַׁבָּת זֶענֶען דָאךְ דִיא בְּרָכוֹת פוּן דֶער שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה וַוייניגֶר וִויא אַלֶע טָאג. פֶעלְט דָאךְ בְּרָכוֹת. דְרִיבֶּער אִיז אַמִצְוָה מֶען זָאל עֶסִין שַׁבָּת פֵּירוֹת וָואס הָאבֶּן פֶערְשִׁידֶענֶע בְּרָכוֹת. אוּנ מֶען זָאל זַיין מַסְפִּיר. ווַיינִיגְסְטֶענְס זָאל מֶען עֶנְפֶּרְן אָמֵן נָאךְ דִיא בְּרָכוֹת פוּן דֶער הַפְטוֹרָה. וֶועט זַיין גְרֶעכִינְט וִויא מֶען וָואלְט אַלַיין גְזָאגְט דִיא בְּרָכוֹת: (טו) דֶר שְׁלָ"ה הַקָּדוֹשׁ שְׁרַייבְּט עֶס אִיז אַמִצְוָה בַּייא יֶעדִין בֶּענְטְשִׁין שַׁבָּת נָאךְ דֶעם עֶסִין זָאל מֶען בֶּענְטְשִׁין אוֹיף אַכּוֹס אֲפִילוּ עֶר עֶסְט אַלַיין. אוּנ עֶר טוּט נִיט אַזוֹ אִין דֶר וָואכֶן אָבֶּער שַׁבָּת זָאל עֶר אַזוֹ טוּן: (טז) סִפְרֵי מוּסָר שְׁרַייבֶּן דֶער מֶענְשׁ וָוס וִויל זוֹכֶה זַיין צוּ אַבְּרָכָה פוּן פַּרְנָסָה. זָאל עֶר אַזוֹ טוּן אֵיידֶר מֶען צִינְדְ לֶעכְט פְרֵייטִיג פַאר נַאכְט זָאל עֶר לֵייגִין דִיא חַלּוֹת אוֹיף דֶעם טִישׁ. אוּנ בַּאלְד נָאךְ דֶעם עֶסִין זָאל מֶען אָפּ רוּמֶען פוּן דֶעם טִישׁ אוּנ בַּאלְד לֵייגִין צְוַויי חַלּוֹת אוֹיף דֶעם טִישׁ צוּדֶעקִין מִיט אַטִישְׁטִיכֶעל אוּנ זַייא זָאלֶן לִיגֶן אוֹיף דֶעם טִישׁ אַגַאנְצֶע נַאכְט בִּיז מָארְגֶען פְרִיה צוּם עֶסִין. אוּנ נָאךְ דֶעם עֶסִין אִין דֶער פְרִיה זָאל עֶר אָפּ רוּמֶען פוּן דֶעם טִישׁ אוּנ בַּאלְד לֵייגֶן צְוַוייא חַלּוֹת מִיט אַטִישְׁטִיכְל צוּא גֶדֶעקְט אוּנ זָאלֶן לִיגֶן בִּיז צוּ דִיא דְרִיטֶע סְעוּדָה. אוּנ נָאךְ דִיא דְרִיטֶ'ן סְעוּדָה זָאל עֶר אוֹיךְ אָפּ רוּמִין פוּן דֶעם טִישׁ אוּנ זָאל לֵייגִין אַיין חַלָּה בִּיז צוּ דֶער סְעוּדָה מְלַוֶּה מַלְכָּה. וֶועט זַיין דֶר טִישׁ מִיט דִיא חַלּוֹת פוּן לֶעכְט צִינְדֶן בִּיז נָאךְ מְלַוֶּה מַלְכָּה. אַיין מִינוּט זָאל נִיט זַיין לֵיידִיג דֶער טִישׁ פוּן חַלָּה דֶר מֶענְטְשׁ וָוס וֶועט אַזוֹ טוּן אַלֶע שַׁבָּת וֶועט עֶר גְבֶּענְטְשְׁט וֶוערִין מִיט פַּרְנָסָה אַגַאנְצֶע וָואךְ: (יז) יֶעדֶער מֶענְשׁ זָאל זַיין אוּם שַׁבָּת שָׁלוֹם אוּנ פְרֵיינְדְלִיךְ צוּ יֶעדֶען מֶענְשׁ אוּנ גְוִוים אִין שְׁטוּבּ מִיט זַיין וַוייבּ אוּנ קִינְדֶר זָאל עֶר זַיין פְרֵיינְדְלִיךְ עֶס זָאל חַס וְשָׁלוֹם קֵיין קְרִיג אוּנ קֵיין קְלָלָה אוּנ קֵיין שְׁבוּעָה אֲפִילוּ אוֹיף אֱמֶת נִיט גְהֶערְט וֶוערְן אִין דֶער שְׁטוּבּ אִין דֶעם גַאנְצֶן שַׁבָּת:

עניני מעשה בראשית

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. רש"י ז"ל שרייבט בראשית איז צווייא ווערטער בשביל ראשית. אז מיר ווערן פרעגן צו וואס האט הקב"ה בשאפן דיא וועלט זאגט אונז באלד דיא תורה דיא תשובה. בראשית. בשביל ראשית ווערן דיא זאך וואס הייסט ראשית. ברא אלהים את השמים ואת הארץ. האט גאט בשאפן דעם הימל אונ ערד. זאגט רש"י ווערכע זאך הייסט ראשית. דיא יודן הייסן ראשית. וויא עס שטייט אין פסוק (ירמיה ב) קודש ישראל לה' ראשית תבואתה. דיא יודן זענען הייליג צו גאט ווי זענען זיינע ערשטע תבואה. דיא תורה הייסט אויך ראשית. ווי שלמה המלך האט געזאגט (משלי ח) דיא תורה זאגט ה' קנני ראשית דרכו דר ערשטער וועג פון הקב"ה. דס ערשטע מיינונג פון הקב"ה וואס ער האט בשאפן דיא וועלט האט ער מיך געקויפט האט הקב"ה מיך גמיינט. איז דיא וועלט בשאפן געווארן נאר וועגן דיא יודן זאלן לערנען תורה. דריבער זאגט דיא גמרא הקב"ה האט געמאכט א תנאי מיט דער וועלט אויב דיא יודן וועלן נעמען דיא תורה. איז גוט. בלייבט שטיין דיא וועלט אונ אויב דיא יודן וועלן ניט נעמען דיא תורה וועט דיא וועלט צוריק ווערן תוהו ובוהו. עס וועט מער קיין וועלט זיין. אונ נאך אנדערע זאך איז דא וועגן דיא זאך האט אויך הקב"ה בשאפן דיא וועלט דאס איז דער טאג שבת. וויא מיר זאגן אין דר שמונה עשרה אתה קדשת את יום השביעי דו האסט געהייליגט דעם זיבעטן טאג תכלית מעשה שמים וארץ. ווייל דער טאג שבת איז דער תכלית פון דעם בשאפונג הימל אונ ערד. דיא הימל אונ ערד זענען בשאפן געווארן נאר וועגן דעם טאג שבת. וואריס דיא אלע דרייא זאכן זענען איינס דיא יודן זענען הייליג. דיא תורה איז הייליג דער שבת איז הייליג נאר דיא הייליקייט פון דיא יודן איז ווען זייא היטן דיא תורה אונ ווען זיי היטן דעם שבת אונ אז א איד לערנט תורה אום שבת ווערן דיא אלע דרייא הייליקייט צוזאמען איין דאס דער עיקר תכלית פון דער וועלט אונ דער עיקר תכלית פון דעם איד. וויא דיא תורה זאגט (שמות לא) מיינע שבתים זאלט איר היטן זאלט איר וויסן אז איך גאט הייליג אייך אז איר וועט היטן דעם טאג שבת וועט איר וויסן איר וועט שפירן אויף זיך א הייליקייט. דיא גמרא זאגט (שבת דף י) הקב"ה האט געזאגט צו משה איך האב א גוטע מתנה אין מיינע אוצרות. דיא מתנה הייסט שבת אונ איך וויל זיא געבן צוא דיא יודן. דער מדרש זאגט למשל א מלכה וואס דער מלך האט איר געגעבן דיא שליסעל פון זיינע אוצרות. האט זיא שוין אמאל אז דער מלך האט איר געמאכט געוועלטיגן אויף זיינע אלע אוצרות זיא דארף נאר היטן דיא שליסל זיא זאל זייא ניט פארלירן. אזוי הקב"ה האט געגעבן דיא יודן דעם טאג שבת האט ער זייא געמאכט געוועלטיגן אויף אלע זאכן וואס זענען בשאפן געווארן אין דיא זעקס טעג. ווייל דר טאג שבת איז דער תכלית אונ דער אוצר פון אלע זאכן וואס זענען בשאפן געווארן אין דיא זעקס טעג דער איד דארף נאר היטן דעם שבת מיט הייליקייט דער זעלבער שבת איז געגעבן געווארן פאר דעם גוף אונ פאר דער נשמה נאר פון דעסט וועגן מיינט מען אלין נאר דיא נשמה. דעם איד איז געבאטן געווארן ער זאל שבת רוהן פון אלע מלאכות אונ פון האנדיל ער זאל אפילו ניט טראכטן וועגן זיין האנדיל וויא עס שטייט אין פסוק זעקס טעג זאלסטו ארבעטן ועשית כל מלאכתך אונ דיא זאלסט טון דיין גאנצע ארבעט אז עס קומט פרייטיג פאר נאכט דארף דער מענש זיין גלייך וויא ער האט פארטיג געמאכט זיין גאנצע ארבעט אונ ער האט שוין ניט וואס צו טראכטן וועגן זיין ארבעט אונ ניט וועגן זיין האנדיל. דען ער שלו זיצן שבת רוהיג אונ לערנען תורה אונ טראכטן פון הייליגע זאכן וועגן זיין נשמה אונ ער זאל זיך ניט מצער זיין אויף דעם וואס נאך האט אים געפאסט ער זאל דארפן פון זיין ארבעט אין זיין האנדעל נאר ער זאל צו טראגן זיין וואס נאך האט אים פרייא געמאכט צו ארבעטן פאר זיין נויט ער זאל קענען ערנעהרען זיך אין טאג אין דער וואך ארבעטן פאר זיין נשמה דער שטייגער איז בייא מענשן ווען איינער פאר דינט פון זיין ארבעט אודר פון זיין האנדעל פערגעסט ער אויף זיך צו עסן אונ צו טרינקען עסן בעסער. אבער

ווען ער האט קיין ארבייט אונ קיין האנדעל אונ פאר דינט ניט וויל ער אפ שפארען פון זיין עסין
אונ טרינקן . אונ ביא שבת האט גאט גבאטן פאר קערט ארבעטין אונ האנדלין זאל מען ניט
אונ מען זאל עסין אונ טרינקן מער אונ בעסער וויא אלע טאג ווייל דער מענטש זאל האבן הנאה
אז הקב"ה האט בשאפן די וועלט אונ ער האט אן גגרייט שפייז פאר טויזענדער מיליארדען
בשעפעניש גאר אן צאל ווערט ער אים אויך געבין א הנאה אין די זעקס טעג עס זאל זיין גינוג
אויף דעם זיבעטין טאג אויך . אונ אזו וויא די הימל אונ ערד זענן בשאפן גוואָרן פון גאר
נישט אזו דער ליידיגר טאג שבת וואס מען טוט אין אים גאר ניט ער גיט די ברכה אויף אלע
זעקס טעג אונ ווייל די נשמה איז איין גפאסט גוואָרן אין דעם גוף . אונ די נשמה קען ניט
ארויס געבן איהרע כוחות אן די כוחות פון דעם גוף אז דער גוף איז טרויעריג קען ניט די
נשמה ארויס געבן פון זיך אפריילעכקייט אונ די שכינה קען אבר אנדערש ניט רוהען אויף
א מענטש סיידין די נשמה זאל זיין פריילך דריבר מוז יעדער יוד געבין פאר געניגין שבת זיין
גוף אז דער גוף זאל ווערין פריילך ווערט די נשמה אויך זיין פריילך ווערט ער דאווינען מיט
שמחה אונ ווערט לערנין תורה מיט דר שמחה אונ ווייל דער עיקר פון דעם שבת איז וועגן דר
נשמה זאל דר מענש ניט אריין קומין צום שבת פלוצלינג . נאר ער זאל קומין מיט ישוב
הדעת אונ מיט אפאר ברייטונג . דאס ערשטע וויא די גמרא זאגט (פסחים ג) יש זריז ונפסד
אמאל איז דא א מענש וואס ארבייט אגאנצע וואך אונ האט שאדן . דאס איז דער מענש וואס
ארבייט ערב שבת ביז נאכט . האט ער קיין הצלחה אין דער ארבייט פון דער גאנצע וואך
נאר יעדער מענש דארף ארבעטין ערב שבת ביז דעם לעצטין פערטיל טאג . סיא דער טאג
איז קליין אונ סיא דער טאג איז גרוס . דארף ער בארעכענין ווען עס ווערט טאג אונ ווען
עס ווערט נאכט אונ ווען עס ענדיגט זיך דריא פערטיל טאג זאל ער אוועק לייגן זיין ארבייט
אונ זיך פאר בערייטן לכבוד שבת וויא עס שטייט אין פסוק ושמרו בני ישראל את השבת . ושמרו
איז דער טייטש ווארטין מען זאל זיך אפ פערטיגען פון אלע ארבייט אונ מען זאל ווארטען דר
שבת זאל קומען מען זאל אום צו נעמן מיט כבוד וויא מען נעמט צו א מלכה . דריבער דארף
דער מענש זעהן אפילו סוחרים זאלן קומען מיט צוויא שעה פריר אהיים זייא זאלען זיך ארום
וואשען אונ אן טון שבתדיגע קליידר אונ גרייטען צום טיש אונ ווייבער זאלן אויך זיין פריא
מיט קאכען אונ מיט רוימען אין שטיב ווייניגסטענס מיט א שעה פריער . זייא זאלען אויך זיין
שבתדיג גקליידיט אונ צוגרייטן לעכט צוא דער צייט . אונ זאלען צו נעמין דעם שבת מיט כבוד
אונ מיט הייליגקייט וויא עס שטייט אין פסוק ויקדש אותו . גאט האט גהייליגט דעם שבת .
אונ האט אום גבענטשט ווארים די הייליגקייט פון שבת ווערט ברענגען א ברכה אונ א גאולה אויף
אלע יודן אמן :

מדרש הנעלם ע"פ ח"א

דברי המוציא לאור:

אלקים נתן באדם נפש משכלת. וכח גדול יצק בקרבה לעשות חיל ולפעול רב פעלים לתועלת אחיו בני האדם. והמה למחלקות שונות יתחלקו עושי מלאכתם איש כפי מעלת חכמתו וכפי מדרגת בינתו. אלה יחקרו ויתורו אחרי סתרי הטבע להבין החקים אשר הושמו לחבר ומקואה. מהם ירימו עיניהם לראות ברום שמים וכוכביהם. לדעת חק משטרם אשר על פיו ילכו הלוך ושוב. מהם ידברו נפלאות על חית הארץ ועוף השמים ועל דגי הים ושרץ השורץ על הארץ ובמים. מהם כל דשא ועשב וכל עץ מאכל ועץ היער יבינו וידעו איה מקומם ובמה יגדלו יצמחו. ועוד אחרים בהם אשר ידיעת העצורים בבטן הארץ המלאה אבנים ומתכות ישימו למגמתם — אלה יתתרו למצוא מסלות חדשות בימים ודרך במדבר תוהו. ואלה לעשות כלים ולבנות בנינים חדשים ייגעו וייעפו. והמה גם יחד ברגבי עפר ידובקו ובמרכבי היסודות יחפשו חפש מחפש. ויש בבני האדם אשר רוחם עולה תמיד למעלה לחשוב מחשבות בחכמה ובינה לקחת מוסר השכל להוסיף מזמה ודעת לדורות העם מה נעשה בימי קדם ויבינו את הדרך אשר ילכו בה ולדרוש אחרי שרש כל מחשבה ואחרי טעם כל המעשה אשר יעשון. וכאשר רוח האדם אסור בכבלי הגויה לא יוכל המלט משגיאה. ואם לא יקח לו מנהל ומורה חיש מהר יתעה מני הדרך ומי ישיבנו. יתחת כי חשב בלבו להועיל לאחיו להוציאם מחשך לאור האמת. הראה להם אור מכזב ותעה כאור היוצא משמש הזין והיה הרואה אותו מרחוק מתוך השכבת ליל ישמח אלי גיל ויקוה למצוא שמה מקום מנוחה יחיש במרוצה לבוא אליו. יבוא עדיו וישבע בביון. מה מאוד רמו נשגבו מאלה בני האדם אשר במרומים קן שכלם ישימו. ואחרי דרכי התורה יתורו להבין מתוכה חקי אלקים חיים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם לעולמים. להבין למו הכלים אשר ישיתו בהם בקדש הלא המה היראה והאמונה. ולבנות למו בניני עדי עד. יסודתם בהררי קדש. אשרי האיש אשר הכלים נפלו לו בנעימים אשר חננו אלקים שכל ותבונה להבין דברי חכמים וחידותם למצוא מתוך אמרותיהם פשר דברי התורה. ולהפיץ אורה בין אחיו להאיר עיניהם ללמדם חדשות לא ידעו ובנתיבות לא ידעו ידריכם. ואם גם לא מקרבו יוציא מלין כי קצר שכלו או בעותי הזמן ובהידיתו יגדיו בערו. גם בזאת ישמח לבו ותגל נפשו אם יקרה ה׳ לפניו מטמוני החכמה אשר נעדמו מעיני כל חי עד הנה. ויגלו הנסתרים. האסורים הכתובים בספר יושבים בחשך. כלואים בבתי אוצרות הספרים [ביבליאטעקען] יצאו לאור טרם מספר ימיו ויאבדו מבלי משים אותם על לב. כי אם אמנם לא תהיה תפארתו כתפארת האיש המחבר חדשות לא היו. אך קהל החכמים יזכרו שמו לטובה בהודיעו אותם דברי הראשונים ויקראו בספר ויוסיפו לקח. ולבו סמוך לא יירא מרמית רמז הבוחנים והצורפים [קריטיקער] אשר לפעמים גם על הכסף לא יחוסו והזהב השיב לאין יחשבו למלאות תאות נפשם כי הכונה למצוא פגים בכל הבא בידם. לעומת כל אלה המתחכמים והנשענים אל בינתם נכון לב המוציא דברי ראשונים לאור. נכון בטוח כמוהו לא יהיה לכלימה. אך ישים עינו על החכם אשר באמריו יבחר לגלותם לאנשי דורו ודור אחרון למען חסים פי המתעינים פן יאמרו. צרור עפר הרים לנו האיש מבין פנינים יקרים. איש שפל ונבזה מתוך בני הענק.

הי׳ בימיני הרבה חכמים ונבונים להוציא ישן נושן מבית כלא. לשלוח דברי חכמי עמנו אשר היו בימים אשר היו לפנינו למען תרונה חכמיהם בחוצות. ויתנני ה׳ גם אותי לבוא בקרבם עם הספר הזה רב התועלת אשר אליו תעדגנה כליות כל משכיל. הלא זה

פי׳ על ספר בראשית להחכם יקר הערך חוקר ובודק גנזי לשון הקודש הרד״ק ז״ל :

ועתה הואל נא קורא הנכבד הט אזנך ושמע ואודיעך איך בא הפי׳ הנחמד הזה לידי. הזמן המתהפך כגלגל על ראש כל גבר טלטלני מארץ מולדתי ויוליכני אל העיר הגדולה עיר פאריז. ואמצא שם איש חכם ונבון דעת אשר ענותו הרבתני לקרבני אליו. ואהי אמון אצלו ואמצא שעשועים עמו בכל עת באות נפשי. זה החכם ה״ק רענדע במושב החכמים כהר״ר אברהם הכהן בן העיר המפורסמת ק״ק פרעסבורג ועתה הנהו בעיר המהוללה פאריז. ויראני באוצרותיו המלאים יקר מרע את הפי׳ הזה אשר לא יצא עוד לאור. והוא מצא אותו בבית אוצר הספרים ועתיקו משם ויביאהו הביתה אחרי היותו שם מזמן כשש מאות שנה. ואתפלא מאוד על אשר לא החיש האיש להביאו לבית הדפוס לזכות את הרבים. ואמר לי כי מלאכתו מרובה ולא השיג די שים עין נמרץ על המחברת כאשר יאתה לה. ויוסף עוד להבר

דברי המוציא לאור

אלי. האם אחפ־ין לעבוד עבודת הקדש . וידבנו לבו לב חכם לא יאבה שם ותהלה לתת לי מתנה הזאת הראויה להתכבד. ויאמר אלי. קח נא המטמון הזה היקר מפנינים והביאהו אל חדרי הדפוס ויראה לעין כל וישמחו רבים בהראותו וגם לך יהיה לשם ולתפארת. אמנם לא רבים יחכמו כאיש הזה אשר לא ישים הכבוד אל לב ותועלת אחיו לבדה תהי לו למטרה ואנכי לא עשיתי עמו חסד מודע לא קרא לי מתמול שלשם. מה לי עוד לספר תהלת איש חסדי בקהל עם. הלא כל השומע יתן לו תודה בלבו. חכמי העם ירוממוהו. ובמושב זקנים יהללוהו. ואנכי במה איפוא אודיע רגשת תודתי הנובעת מקירות לבי לנדיב לב כזה . האקדמנו בשיר תפארת והוא לא חפץ בתפארה. ולשוני לשון עלגים מלדבר צחות. החשיתי מה טוב!

ויהי אחרי דנתן פתשגן כתב היד בידי ואומר בלבי: מי יודע אם אמת נכון הדבר כי זאת מחברת הרד"ק ז"ל. אם לא איש אחר כחר בהוד להתאזר בתפארת שם החכם הזה. וישם את שם הרד"ק לפני חבורו למען הכבד בעיני העם ואבקש ואמצא כי פעמים רבות יזכור את ספרו לאמור: כמו שכתרתי במכלול וכדומה: ואם אמנם שערתי בנפשי כי לא יעיז איש את פניו לשום שם אחרים לפני ספרו ושמו לפני ספר אחרים שתי רעות אלה גם יחד. בכל זאת לא שקטה רוחי ולא נחה עד אשר אמרתי אין טוב כי אם לשאול פי יודעי משפט המדקדק הכולל הנ"ל. מכירי דרכי הגיוניו ומשפט מאמריו והמה ישקלו במאזני שכלם ויודיעוני נאמנה אם האמת אתי .

ויהי בעברי דרך עיר פראנקפורט דמיין ואשים את המחברת הזאת לפני חכמים מביני ספרים יודעים דתי לשון הראשונים ובפרט סגנון לשון הרד"ק לדעת מה יעשה לספרי. ויאמרו לי פה אחד כי מילדי רוח הרד"ק הוא . וכי לשון הספר ללשון ספריו האחרים תרמה ודרך מחשבותיו ומשפט מליצתו ישוה ישחו בחבוריו האחרים בתאימות הנה ומשחת אין בהם . ועל מיצא שפתם יצאתי כהיום להביא הספר הזה אל תחת מכבש הדפוס ולא אירא פן אבוש ואכלם אחרי כי גבורי כח שומעי דבר מתוך דבר המביני במשפט שכלם. ובהיכם החכם החוקר הנודע לשם ולתהלה מהו' רפאל ליב קירכהיים הגדיל חסדו עמדי. כי מלבד אשר בחן בעין בינתו . וטהר הספר הזה מכל סיג עד כי יכון להראות לעיני כל. גם הוסיף עליו הערות אשר תשמחנה עיני כל רואיהם — אשר לזאת רחש לבי אלף תודות להחכם הנ"ל :

ועתה האנסה עוד לפאר כבוד מחבר הפי' הזה הלא דבר שפתים בזה אך למותר. ומי אנכי כי אשים כבוד והדר על ראש נשיא המדקדקים שר חופר באר אשר ממנו ישקו כל העדרים הצמאים לדעת שפה ברורה לרוות נפשם השוקקה ממי התורה להבין מקור אמריה ושרשם ומליצות נביאים וכתובים כפשוטן. מי לא ידע ויבין ערך הספר הזה. אשר לא לבד בידיעת הלשון יורה דרך. אך ביתר שאת ויתר עז יאיר נתיב המחקר להורות מוסר השכל ולפקוח עינים עורות לראות כהיר בכונת הפסוקים ולהוסיף בינה במאמרים רבים אשר יצאו מפי חז"ל הקדושים מיוסדים על מקראי הקדש. כאשר תמצא עין הקורא מדי תעיף על ענין הספר.

ואם אמנם שוש אשיש על המחברת הזאת כמוצא שלל רב. בתוך ששוני עצבון רוח יתערב על האובדים אשר עוד לא נמצאו. ומי יתן!ויבאו אחרי חכמים לדשלים המלאכ דעד חמה. לחפוש היטב אולי ימצאו הפי' היקר להחכם הרד"ק על שאר חלקי תורתינו הקדושה.

טרם אכלה לדבר . עוד אחת אשאל מאת הנדיבים אשר באו לחתום שמם לדזיל כסף מכיסם טרם הדפסת הספר. נא אל יחר אפם עלי אם אמנע מהם הכבוד הראוי להנתן להם. להזכיר את שמותיהם לשם ולתפארת: אבל קצר המצע מהשתרע. כי כאשר ירבו האמרים כן ירב מוצא הכסף אשר ישית המדפים עלי. ואין לאל ידי להוסיף עוד על פרשת הכסף אשר אשקול על ידו.

ולך ה' עושי אתן תודה אין חקר בתם לבב כי הבאתני עד הלום. דרכי הישרת לפני לבצע מחשבה טובה להפיץ תורה בתוך עמי. באר היטב על פי דעת חכם נפלא: ומי יתן ויקרבו הימים להגלות כל רזי התורה ומלאה הארץ דעה אמן :

המוציא לאור

קודם אמירת ההפטורה יברך

בָּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק: עונים אמן

אומרים ההפטרה ואח״כ אומרים זה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: אין עונים אמן

נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם. כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ. וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ. וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ. בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ. עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ לִקְדוּשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:

עַל הַכֹּל יהוה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יהוה מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

מנין המצות

מספר אלה המצות להגאון המפורסם ר׳ משה חאגיז זצ״ל

בסדר בראשית יש מצות עשה אחת

א (מ״ע א) לפרות ולרבות שנ׳ ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה :

בראשית א בראשית

אונקלוס

א א בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ׃

ב׳ רבתי

א בְּקַדְמִין בְּרָא יְיָ יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא :

תו״א בראשית. סוכה מט ר״ה לב מגילה כא כ״ק כה מגילה יט :

והארץ

בעל הטורים בראשית ברא בני׳ בראש השנה נברא [בגולה] : בראשית נוטריקון בראשונה ראה אלהים שיקבלו ישראל תורה. בראשית ברא אלהים ס״ת אמת מלמד שנברא בעולם באמת כמ״ש ראש דברך אמת וכן יש

רש״י

בראשית א״ר יצחק לא היה צריך להתחיל א את התורה אלא מהחדש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ב ישראל (כי עיקר התורה אינה אלא למצותיה והגם שנמצאו בספר בראשית ג״כ קצת מצות כמו מילה וגיד הנשה היה יכול לכותבן בהדי שאר המצות) ומה טעם פתח ג בבראשית משום (תהלים קי״א) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים שאם יאמרו אומות

שפתי חכמים

בראשית (א) דהא התור׳ לא נתנה לישראל אלא בשביל המצות הכתובים בה שיקיימו אותם (ועל כן נקרא בלשון הורה) א״כ כל הני סיפורי דברי׳ לא הו״ל לכתוב בתורה אלא לעשות ספר בפני עצמו כמו ספר יהושע או ספר שופטים : (ב) תמא״כ מילה וגיד הנשה שלא נצטוו בהם אלא יחידים (בעצם ובעד כל ישראל) וכל זמן שלא נצטוו בה כל ישראל אינם נחשבות מכלל מצותיה דתורה לוה לנו משה(כתי׳) (ג) בלשון ניחותא ותי׳ הוא ר״ל הפסוק בתהלים הוא מפרש הטעם למה התחיל בבראשית והכי משמע מן הפסוק כח מעשיו פי׳ דהוא מעשה בראשית ולכך הגיד לעמו משום שרצה לתת להם

בית

(א) בְּרֵאשִׁית (אָמַר רַבִּי יִצְחָק וכו׳) רַבִּי יִצְחָק הָט גְזָאגְט (לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה) הקב״ה הָט נִיט גְדַארְפְט אָנְהֵייבְּן דִי תּוֹרָה מִיט בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים (אֶלָּא מֵהַחוֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם) מֶען הָט נָאר גְדַארְפְט אָנְהֵייבְּן דִי תּוֹרָה פוּן הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם (שֶׁהִיא מִצְוָה רִאשׁוֹנָה שֶׁנִּצְטַוּוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל) וַוייל דָס אִיז דִי עֶרְשְׁטֶע מִצְוָה וָוס דִי יוּדִין זֶענֶען גְבָּאטְן גְוָוארְן פוּן הקב״ה (אֲפִילוּ אִין סֵפֶר בְּרֵאשִׁית אִיז אוֹיךְ גְשְׁרִיבֶּן מִצְוֹת פְּרוּ וּרְבוּ, מִילָה, גִיד הַנָּשֶׁה) דִיא מִצְוֹת זֶענְן נָאר גְשְׁרִיבֶּן אִין דִיא תּוֹרָה פְרִיר, אָבֶּר גְבָּאטְן גְוָוארְן אוֹיף דִיא דְרַיי מִצְוֹת זֶענְן דִיא יוּדִין נָאךְ דִיא מִצְוָה פוּן קָרְבַּן פֶּסַח וָוען זַיי זֶענְן אַרוֹסְגֶעגַאנְגְן פוּן מִצְרַיִם, אִיז דָאךְ טַאקִי דִיא מִצְוָה פוּן קָרְבַּן פֶּסַח דִיא עֶרְשְׁטֶע מִצְוָה וָוס יוּדִין זֶענְן גְבָּאטְן גְוָוארְן, דַארְף דָאךְ דִי תּוֹרָה אָנְהֵייבְּן מִיט דִיא מִצְוָה פוּן קָרְבַּן פֶּסַח) אוּנ דִיא בַּשַׁאפוּנְג פוּן דִיא וָועלְט מִיט דִיא דָער צֵיילוּנְג פוּן אַלֶע

דוד

מֶענְשִׁין וָוס שְׁטֵייט אִין דָעם סֵפֶר בְּרֵאשִׁית אוּנ אִין סֵפֶר שְׁמוֹת בִּיז הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם, זָאל שְׁטֵיין אִין דִי תּוֹרָה נָאךְ אַלֶע מִצְוֹת, אָדֶר עֶס זָאל זַיין אַבֵּזוּנְדֶר סֵפֶר (וְוִיא סֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ, שׁוֹפְטִים, שְׁמוּאֵל, מְלָכִים) גִיט עֶס זָאל שְׁטֵיין אִין דִיא תּוֹרָה אוּנ נָאךְ פְרִיר פַאר אַלֶע מִצְוֹת (וּמָה טַּעַם פָּתַח בִּבְרֵאשִׁית) פַר וָוס הָט הקב״ה אָנְגֶהוֹבְּן דִי תּוֹרָה מִיט בְּרֵאשִׁית אוּנ דִיא תּוֹרָה דֶר צֵיילְט אוּנְז דִיא בַּשַׁאפוּנְג פוּן דֶער וָועלְט פְרִיעֶר פַאר אַלֶע דִינִים, עֶנְטְפֶערְט רַבִּי יִצְחָק (מִשּׁוּם כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ) הקב״ה הָאט גְזָאגְט דֶעם כֹּחַ פוּן זַיינֶע מַעֲשִׂים צוּ זַיין פָאלְק (לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם) עֶר זָאל זַיי קֶענֶען גֶעבְּן דָם לַאנְד פוּן דִיא פֶעלְקֶער, וַוייל הקב״ה הָט גְוִויסְט אַז עֶר וֶועט הָאבְּן אַפָאלְק יוּדִין אוּנ עֶר וֶועט דַארְפְן זַיי אַרַיין בְּרֶענְגֶען אִין דָעם לַאנְד וָוס דָארְטְן וָועלְן וואוֹנֶען דִיא כְּנַעֲנִים אוּנ נָאךְ זֶעקְס פֶעלְקֶער (שֶׁאִם יֹאמְרוּ כְּנַעֲנִים לְיִשְׂרָאֵל) טָאמֶר וָועלְן דִיא כְּנַעֲנִים

פרוש

א (א) בראשית איננו סמוך וכן מגיד מראשית אחרית (ישעיה מ״ו י׳) ופי׳ בתחלה ברא אלהים את השמים ואת הארץ. אחר כך תוצאותיהם, ואחר כך ספר כי בתחילת בריאת הארץ היתה תוהו ובוהו : (ברא), ענינו יצירה, וכן ביום ברא

רד״ק

אלהים אדם (בראשית ה׳ א׳) לב טהור ברא לי אלהים (תהלים נ״א) וכולם ענין יצירה, אך יש הפרש ביניהם כי לשון יציר׳ אינו נופל אלא על דבר שיש לו ממש וצורה, ומה שאמר "ויצר רוח אדם בקרבו, (זכריה י״ב) על יצירת כלי הגוף המקבלים כח הרוח

פירוש לתורת אלהים

(א) בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אִין אָן הֵייבּ אַז גָאט הָאט בַּאשַׁאפֶען אֵת הַשָּׁמַיִם דִיא הִימְלֶען

מדרש הנעלם

(א) בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים וגו׳ רַבִּי יוֹחָנָן הֵייבְּט אָן עֶס שְׁטֵייט בְּחָכְמָה יִבָּנֶה בַּיִת אַמֶענְשׁ דַארְף צוּ

של״ה הקדוש

דִיא תּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה הָט כּוֹלֵל גְוֶועזְן אִין אוּנְזֶר סֵפוּר אוּנ׳ אִין יֶעדֶער מַעֲשֶׂה כַּוָּונוֹת אוּנ רְמָזִים אוּנְזֶרֶי

משלי יהודה

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ) אִין אָן הֵייבּ הָאט גָאט בַּשַׁאפִין הִימֶל אִין

שפתי חכמים

להם נחלת גוים דבשביל הכרכם שבנשיאו כקנ"כ שיתן לזרעו את ארץ כנען (ופירושו כיון שבכר כבלות יתבונ' כמלוה) וא"כ צריך לכותים שבבריאה' כיון כח מעשיו א"כ ק"ל הי"ל לכתוב ספר בראשית אחר באזינו ולא להתחיל בו כאן ומהרן משום כח מעשיו וגו' ר"ל אם כי' כותב ספר בראשית בסוף הספר לא כי' בוכח שבכתוב כח להגיד שאין בני ישראל כליסטים [illegible] כייני [illegible] ספר בראשית [illegible] בעולם קדמון שבוא עיקר האמונה וכמ"ש הרמב"ן אבל עכשיו שב שבתחיל בבראשית ע"כ צריכין אנו לו' ולפרש משום כח מעשיו וגו' ר"ל שבכתוב עלמו מגיד פ"ז ודו"ק : (ד) משמע דנתחלק היה בארץ של ז' אומות (שבס מבני חם) וא"ת והא [illegible] לך לך כתיב והכנעני או בארץ ופרש"י שם שהיה כולך וכובש את א"י [illegible] של שם שבתחלקו של שם נפלה בחלק [illegible] וא"כ [illegible] (וכשבס מחזיקים ונחלתם) ונ"ל דאפ"ה שבקרקע אינה נגזלת וברשותא דברת קמא קיימא מ"מ כוי כגזלן כפי שירד לתוך שדה חבירו שלא ברשות לשבנית בקרקע שצריך ליתן לו היציאה אם השבח יותר על ההוצאה וישראל לקחו א"י עם השבח ולא נתנו אפי' ההוצאה [illegible] ישראל יש לנכשים אתם ולשם היה ג"כ שאר בנים וגם להם היה חלק בארץ אך קשה אפי' א"מ דרכי יצחק שבר דהכל כיד אם וכוח נתן לכנען בנו מ"מ ברי כתיב ארור כנען עבד עבדים וכו' א"כ היה אם עבד לשם ומה שקנה עבד קנה רבו ויש לומר דכתי' להיו שגם ליפת יהיה עבד א"כ גם ליפת יש חלק בו (וצ"ל דרוקא בני קנייה וזכייה מיד אחרים או מן ההפקר אמרינן מה [illegible] וקי"ל שבו"ם יורש את אביו דבר ת רב ונכנן יורש את הארץ מתחת אביו) (גתלה [illegible] ע"א) : (ז) דלפי פשוטו שבמשמע שבא לבורות סדר הבריאה וזה אינו כמו שפירש"י בסמוך שאין לך ראשית וכו' : (ו) ולא בוה פלי'

רש"י

העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו : בראשית ברא. אין המקרא הזה אומר אלא דורשני (דלפשוטו צריך לשנות נקודת תיבת ברא ולהורות סדר הבריאה ג"כ א"א כמ"ש בסמוך) ה כמ"ש רז"ל (ב"ר) בשביל התורה שנקראת (משלי ח) ראשית דרכו ו ובשביל ישראל שנקראו (ירמי' ב') ראשית

בית

זאגען צו די יודין (ליסטים אתם) איר זענט גזלנים (שכבשתם ארצות שבעה אומות) איר האט אוועק גנומען די לענדר פון זיבען פעלקר (הם אומרים להם) ווערען די יודין זאגין צו די פעלקר (כל הארץ של הקב"ה) די גאנצע ערד געהער צו הקב"ה (היא בראה) ער האט זיא באשאפן (ונתנה לאשר ישר בעיניו) אונ ער האט געגעבן דאס לאנד צו די מענשן וועמען ער וויל (ברצונו נתנה להם) ווען הקב"ה האט גוואלט האט ער געגעבן דם לאנד צו די זיבען פעלקער, ווייל דאמאלס זענען זייא נאך ניט געווען אזוי שמאך זינדיג, אונ בעסערע פעלקער פון זיי זענען ניט געווען (וברצונו) אונ ווען הקב"ה האט געוואלט (נטלה מהם) האט ער אוועק גנומען דם לאנד פון זייא (פון די כנענים, ווייל זייא האבן פיל גזינדיגט) (ונתנה לנו) אונ ער האט געגעבן דם לאנד צו אונז, אונ דאס האט הקב"ה געשריבן אין זיין תורה באלד אין אנהייב אונ אלע פעלקער האבן דם געלייענט ווייל די תורה איז געווען געשריבן אויף זיבעציג לשונות (שפראכען) אונ דם זאגט דר פסוק כח מעשיו הגיד לעמו, הקב"ה האט געזאגט צו זיין פאלק (צו די יודין)

דרך

אז די וועלט איז באשאפען געווארן פון זיין כח לתת להם נחלת גוים, דריבר מעג ער זייא געבן דאס לאנד פון די פעלקר, אונ זייא זאלן ניט מורא האבן מען וועט זיי רופען גזלנים: (בראשית ברא) זאגט רש"י (אין המקרא הזה אומר אלא דרשני) דער פסוק זאגט מען קען אים ניט לערנען ווי מען טייטשט די ווערטער בראשית ברא אלהים צו ערשט האט הקב"ה באשאפן דעם הימל אונ די ערד נאר מען מוז לערנען דעם פסוק (כמו שאמרו רבותינו ז"ל) ווי די רבנים האבן געזאגט די תורה קומט ניט זאגן וועלכע זאך איז פריער באשאפען נאר די תורה קומט זאגן ווענן וועלכע זאך האט הקב"ה די וועלט באשאפן זאגט דר פסוק בראשית דאס איז צוליב ווערטר (בשביל ראשית) ווענן די זאכן וואס ווערן גרופן ראשית, ברא אלהים, האט הקב"ה באשאפן דעם הימעל אונ די ערד. וועלכע זאכן ווערן גערופן ראשית: זאגט רש"י (בשביל התורה שנקראת ראשית) ווענן די תורה וואס זיא ווערט גערופן ראשית, ווייא עס שטייט אין פסוק ראשית דרכו (ובשביל ישראל שנקראו) אונ ווענן די יודין וואס ווערן גערופן ראשית תבואתו, זיינע

ישל"ה הקדוש

כדות צו זאר בעסרין אונ מתקן צו זיין אוועלכע כוונות זענין זייער פיל אונ זייער טיף ווייל די תורה הקדושה איז לענגער פון דר גאנצער ערד אונ ברייטער פון דעם ים הגדול (ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים) אונ דריבר קענין מיר נאר עטוואס דר פון בעטראכטן ווי איין טראפן פון דעם

מדרש הנעלם

זיין איין חכם אויף דער וועלט הייסט פריר בוימן אשטייב דער נאך פלאנצין איין נאכדעם ער זאל האבן [illegible] פון דער [illegible] ער [illegible] איבער מיט איר האבן קינדר וועט ער זיי [illegible] מיט מתקנים זיין. ניט אזוי ווי די שוטים [illegible] קערט. דען ר' [illegible] האט געזאגט דר [illegible]

מיטרי יהודא

[illegible] די וואו אונ די הקנה ס"א ר' [illegible] אין בראשית [illegible] אונ [illegible] אין [illegible] . ווי השי"ת האט [illegible] איז אלץ [illegible] (ברא אלהים כי טוב)

ספר הישר

ואת בכור תולדות אדם יצר ברא אלהים על הארץ ביום עשות [illegible] אלהים ארץ [illegible] :

[illegible] אלהים [illegible] : בראשית ברא אלהים את השמים [illegible] :

רש"י

תבואתו ואם באת לפרשו כפשוטו ז. כך פרשהו בראשית בריאת שמים וארץ והארץ היתה תהו ובהו וחשך (וגו') ויאמר אלהים יהי אור. ולא בא המקר' להורות סדר הברית' לו' שאלו קדמו שאם בא להורו' כך היה לו לכתוב בראשונ' ברא את השמים וגו' שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיב' שלאחריו כמו (שם כ ו) בראשי' ממלכת יהויקים (בראשי' י) ראשית ממלכתו (דברים יח) ראשי' דגנך אף כאן אתה אומר בראשי' ברא אלהים וגו' כמו בראשית ברוא ח ודומה לו (הושע א) תחלת דבר ה' בהושע ם כלו' תחלת דבורו של הקב"ה בהושע ויאמר ה' אל הושע וגו'. וא"ת להורות בא שאלו תחל' נבראו

בית

ערשטע תבואה, ווענן דיא צוויי זאכן הט הקב"ה בשאפן דיא הימעל אונ ערד. זאגט רש"י (ואם באת לפרשו כפשוטו) אונ או"ב דו ווילסט לערנן דעם פס"ק בראשית צו ערשט (כך פרשהו) זאלסטו אזו לערנין (בראשית בריאת שמים וארץ) אין אן הייב ווען הקב"ה הט בשאפן דיא הימל אונ ערד וואס איז דאמאלס גוועזן (והארץ היתה תוהו ובוהו וחשך) דיא ערד איז גוועזן וויסט אונ ליידיג אונ פינסטער (ויאמר אלהים יהי אור) הט הקב"ה גזאגט עס זאל ווערין לעכטיג (ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה) אונ דר פסוק קומט ניט לערנן דעם סדר פון דיא וועלט בשאפונג (לומר שאלו קדמו) צו זאגן דיא זאכן (דיא הימעל אונ ערד) זענין גוועזן דיא ערשטע בעשאפונג (שאם בא להורות כך) ווארום או"ב דר פסוק קומט אזו לערנן וועלכע זאך איז פריער בשאפן גווארן (היה לו לכתוב) האט דער פסוק גדארפט שרייבן (בראשונה ברא אלהים את השמים ואת הארץ) ניט בראשית, נאר בראשונה, אז עס וואלט גשטאנן בראשונה, וואלט מען אזו גטייטשט (בראשונה) צוא ערשט ברא אלהים הט גאט בשאפן דיא הימל אונ דיא ערד אבער אז עס שטייט בראשית קען מען ניט טייטשין בראשית צו ערשט, ווארום ביי דעם ווארט בראשית קען מען זיך ניט אפשטעלן אונ זאגען בראשית צו ערשט, אונ דעם ווארט ברא זאל מען ציהען צום ווארט אלהים, מען זאל טייטשן בראשית צו ערשט, ברא אלהים הט גאט בשאפן, ווייל דם ווארט בראשית מוז מען ציהען צום ווארט וואס שטייט נאך בראשית, מוז מען זאגן צוזאמן בראשית ברא (שאין לך ראשית במקרא) ווארום מען געפינט ניט אין פסוק דאס ווארט ראשית (שאינו דבוק

מדרש הנעלם

אווייב אונ האט זיא ניט מיט עפים מפרנס צו זיין הייסט ער פרייא פון מצות אזו ווי דר פסוק זאגט במתים חפשי ווארים ווייל ער דארף תמיד נאר עוסק זיין אין דער פרנסה, ניט בעבודת הבורא איז ער פרייא פון מצות אזו ווי איין מת. ר' יהודה זאגט עס איז גלייך וויא ער נעמט איין אפ גאט צו זיך. דען ר' יהודה האט גזאגט תחלת פלעגין די חכמים

שפתי חכמים

כתחלה שצריך להיות סמוכה וכ"פ של בראשי' בשביל התורה וישראל (ושימושו של ב' כעבור) : (ז) ר"ל שיהא בראשי' מלה סמוכה אזי תמלת ברא שהוא פעל עבר צריך אתה לעשות שם כאלו נכתב במקום ברא בריית דהוא דבוק די"ש אם למסורת וכיון דנמסר בלא נקודה יוכל לקרוא ברוא ברא:(ח) דבראשי' ברא כמו בתחלת בריאה וכו' ובאותו תחלת הבריא' כאשר היתה הארץ תוהו ובהו וחושך ומתיך שהי' חושך לכך ויאמר אלהים יהי אור וכל הענין מוסב על ויאמר אלהים : ם שלא תאמר האיך מפרש בראשית בריאת השמים כו' ויהי' הכל נמשך אל ויאמר אלהים וכן ויאמר אלהים נמשך למעלה ובא ויאמר אלהי' יהי אור משמע דיבור בפ"ע כמו ויאמר אלהים יהי רקיע וכו' לכן הביא ראיה מהושע ר"ל דהתם נ"כ לא יתכן לומר שתחלת דבורו של הקב"ה נמה שדיבר עם שום אדם הי' עם הושע דהא קודם הושע דיבר עם כמה נביאים אלא ה"פ תחלת דבורו של הקב"ה עם הושע מה הי' ויאמר ה' דוד:

לתיבה שלאחריו) עס זאל ניט זיין בהעפט צום ווארט וואס שטייט נאך דעם ווארט ראשית (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (בראשית ממלכת יהויקים) קען מען ניט טייטשין בראשית צו ערשט, ממלכת יהויקים, איז גוועזן דיא מלוכה פון יהויקים איז דען דיא מלוכה פון יהויקים גוועזן דיא ערשטע אויף דער וועלט, נאר מען מיינט בראשית ממלכת יהויקים, אין דעם אנהייב מלוכה פון יהויקים האט הקב"ה גזאגט צוא ירמיה, נאך שטייט אין פסוק (ראשית ממלכתו), מיינט מען אויף זיין אנהייב מלוכה איז גוועזן אויף בבל, נאך שטייט אין פסוק (ראשית דגנך) מיינט מען אוי"ך דיא ערשטע קארין זאלסטו געבן צום כהן (אף כאן אתה אומר) דא דארפסטו אויך אזו זאגן (בראשית ברא) איז גלייך וויא עס וואלט גשטאנן (בראשית ברוא), אין אנהייב בשאפונג, אין אנהייב ווען הקב"ה הט בשאפן דיא הימעל אונ דיא ערד והארץ היתה תוהו ובוהו, איז דיא ערד גוועזן וויסט אונ ליידיג (ודומה לו) נאך אזו אנגלייכין שטייט אין פסוק (תחלת דבר ה' בהושע) קען מען ניט טייטשן צו ערשט (אין אנהייב) האט הקב"ה גרעט מיט הושע, הקב"ה הט דאך גרעט מיט פיל מענטשין פריער פר הושע (כלומר) אזו מיינט מען (תחלת דבורו של הקב"ה בהושע) דיא ערשטע רייד וואס הקב"ה הט גרעט מיט הושע (ויאמר ה' אל הושע) הט הקב"ה גזאגט צו הושע (ווי עס שטייט דארטן ווייטער אין דיא פסוקים), זאגט רש"י (ואם תאמר) אויב דוא וועסט וועלין זאגין (להורות בא שאלו תחלה נבראו) דער פסוק בראשית ברא קומט אונז לערנין אז דיא הימל אונ ערד זענין צום ערשטן בשאפין

של"ה הקדוש

ים אונ בכדי אז יעדר פערשטענדיגר מענש וועלכר עס וועט דאס בטראכטען זאל אליין ווייטער זוכען אונ וועט געפינען נאר אלע כוונות אונ רמזים פון דר תורה וואס געהערין צו מוסר זענין נכלל אין צוויי כללים (סור מרע) וויך אום פון בייז (ועשה טוב) אונ טיא גיטס דם הייסט אונז צו פאר היטען פון אשלעכטע מדה אונ צו פירן אונז צו אגוטע מדה ו

שפתי חכמים

אל כולה וגו׳ ותוסס על כענין ויחמר כ׳ כמו כן ככה ... : י ודקשית לך שאין לך ראשית שאינו דבוק י״ל פירושו ראשית ככל וא״כ שפיר כוי דביקות למלת ככל : כ דבשלמא אם אתה לומר דלהו לפורות סדר מוקדמים ומאוחרים נא אתי שפיר דלא פי׳ בריאת כמים מפי כי׳ משום דלא רצב לפרש אלא פניני׳ שנבראו אחר בריאת שמים וארץ אבל אם לפורות סדר כבריא׳

רש״י

י ופירוש בראשית הכל ברא אלו ויש לך מקראות שמקצרי׳ לשונם וממעטים תיבה אחת כמו (איוב ג) כי לא סגר דלתי בטני ולא פי׳ מי הסוגר וכמו (ישעי׳ ח) ישא את חיל דמשק ולא פי׳ מי ישאנו. וכמו [עמוס ו] אם יחרוש בבקרי׳ ולא פי׳ אם יחרוש אדם בבקרים וכמו [ישעי׳ מ״ו] מגיד מראשית אחרית ולא פי׳ מגיד מראשית דבר אחרית דבר א״כ תמה על עצמך כ שהרי המים קדמו שהרי כתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים ועדיין לא גלה (המקרא) נשידור

בית דוד

בשאפן גווארן, אונ בראשית איז טאקי דר טייטש צי ערשט, אונ וואס די האסט גפרעגט דס ווארט בראשית דארף זיין בהעפט צו נאך אווארט, וועלן מיר זאגין דא פעלט אווארט הכל (ופירוש) אונ דר פסוק איז (בראשית הכל ברא אלו) צום ערשטן פון אלע זאכן הט הקב״ה בשאפן דעם הימל אונ דיא ערד (יש לך מקראות שמקצרים לשונם) עס זענען דא פסוקים וואס קירצן זיך זייערי רייד (וממעטים תיבה אחת) אונ זיי שרייבן איין ווארט ווייניגר (כמו) וויא איוב האט גזאגט (כי לא סגר דלתי בטני) ער האט ניט פאר שלאסן דיא טירען פון מיין בויך (ולא פירש מי הסוגר) אונ ער הט ניט גזאגט ווער האט ניט פאר שלאסן (וכמו) אונ וויא עס שטייט אין פסוק (ישא את חיל דמשק) ער וועט אוועק טראגין דאס פארמעגן פון דמשק (ולא פירש מי ישאנו) אונ דער פסוק זאגט ניט ווער וועט אוועק טראגן דס פארמעגן פון דמשק (וכמו) אונ וויא עס שטייט אין פסוק (אם יחרוש בבקרים) אויב ער וועט אקערן מיט אוקסין (ולא פירש אם יחרוש אדם בבקרים) אונ דר פסוק זאגט ניט אויב אמענש וועט אקערין מיט אקסין נאך שטייט אין פסוק (מגיד מראשית אחרית) ער זאגט פון אנהייב וואס דער סוף וועט זיין (ולא פירש) אונ דער פסוק זאגט ניט (מגיד מראשית דבר אחרית דבר) ער זאגט פון אנהייב זאך וואס וועט זיין דער סוף פון דיא זאך, זעהן מיר דאך עס איז דא פסוקים וואס אין זייא פעלן ווערטר קען דאך זיין אז אין דעם פסוק פעלט אויך אווארט הכל, ענפערט רש״י (אם כן) אויב דיא וועסט אזוי זאגען אז דיא תורה דר ציילט דיא הימל אונ ערד זענען געוועון דיא ערשטע בשאפונג (תמה על עצמך) דארפסטו דיך אליין וואונדערין (שהרי המים קדמו) דס וואסר איז דאך בשאפן גווארן פריער פאר דיא הימלן (שהרי כתיב) ווארום עס שטייט אין פסוק (ורוח אלהים מרחפת על פני המים) דר ווילן פון הקב״ה (אדר מען מיינט ורוח אלהים׳ אווינט פון הקב״ה) הט גשוועבט (אדר גבלאזין) אויף דעם וואסר, אויף וועלכע וואסר. (ועדיין לא גלה המקרא

של ר׳ הקדוש

אין דיא ערשטע פרשה פון דר תורה וויא עס ווערט דר ציילט די מעשה פון עץ הדעת נפינן מיר אגרויסע כוונה אונז צו פאר היטן פון ביז (סור מרע) ווי דיא חכמים האבן גזאגט (הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם) דיא דריא שלעכטע מדות מקנא צו זיין אונ גליסטן פרנגינגין אונ כבוד ליב האבן ציהן ארוס דעם מענש פון דער וועלט דיא אלע דריי שלעכטע מדות געפינען מיר פאר גשטעלט אין דר מעשה פינים עין הדעת אונ מיר זעהן דיז: נאר וויא האבן גורם גוועזן מיתה אונ כל הצרות אויף אדם הראשון אין זיינע קינדר אונ קינדס קינדר ער סוף כל הדורות דר נחש הט זיך מתקנא גוועזן אן חוה אונ הט גהאט ליסט צו איר אוז חוה הט גהאט ליסט צו דעם עין הדעת ווי עס שטייט (כי תאוה הוא לעינים) אין ליסט פר דיא אויגין אונ הט נאך גיאגט נאך כבוד צו זיין גלייך ווי די מלאכים אונ נאך איין מוסר קענן מיר זיך ארוס נעמין פון דר מעשה צו זעהן וויא אלז אוס גליכן אונ אלע שלעכטע זאכן קימן ארוס דורך דעם מיל (כל עמל אדם לפיהו) דס הייסט פון לשון הרע אונ פון מאכלים וואס דר מענש עסט וועלכע דיא תורה הט חר באסין צו עסין, דר נחש הט גרעט

מדרש הנעלם

והחסידים נעמין ווייבר אונ פלעגין פארט אוועק לאזען חיי עולם הזה אונ האבן עוסק גיוען בתורה ובמצות אין עבודת הבורא אובר בזמן הזה דס די וועלט איז מייד נאך פרנסה דרום מיז דער מענש פריר בואן אבטיב אן גרייטן פון וואנען ער זאל פרנסה געבין זיין ווייב אינ קינדר אינ דער נאך זאל ער נעמין אווייב אזו קען ער דינען זיין הערין אונ עוסק זיין בתורה אזו ווי דיא חכמים האבן גזאגט אם אין קמח אין תורה. ר׳ יהודה זאגט אז אמענש נעמט אווייב הייסט ער עובד יי׳ דען זיין הארין איז שוין ריין פון עבירות ער דארף ניט קוקין אויף קיין פרעמדע ווייבר אונ איז מקיים ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם דרום נאהער דער מענש פריר בויען איין הויז אונ זיך זעהן איין פרנסה אונ דר נאך נעמן איין ווייב מיר זעהן דאך הקב״ה הט פריר גבויעט די וועלט אונ האט זיא גגריגד פערטיגט אונ הט אן גגרייט אלערלייא פרנסות בהמות חיות עופות מ״ש יהיה ... דר נאך הט ער דעם מענש ... זיין ווייב אונ אדם הט גוויגין קינדר אונ ... איין ישוב אויף דר וועלט אין דעם בית ... ... אונ דרום שטיים בראשית דס ...

רש"י

בסידור הקודמים והמאוחרים כלום) בריית המים מתי היתה הא למדת ל שקדמו המים לארץ ועוד שהשמים מאש ומים נבראו ע"כ לא לימד המקרא בסדר המוקדמים והמאוחרי' כלום: ברא אלהים. ולא אמר ברא ה' (ר"ל שהיל"ל ברא ה' אלקי' כמ"ש גבי ביום עשות כו') מ שבתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים והקדי' מדת רחמי' ושתפה למה"ד נ והיינו דכתיב ביום

שפתי חכמים

בא קשה למה לא מפרש מתי בריאת המים: ל והא שאמרו כבא ולא כבוא זה כתירוץ לעיל גבי ולא בא המקרא וכו' היל"ל א"כ תמה על עצמך וכו' וי"ל דלעיל יכול לדחות דלא כתיב במוקדמים אלא מבריאת שמים וארץ ואילך ומה שהי' קודם זה לא קתיב אבל כאן דפי' בראשית הכל דמשמע שלא ברא כלום קודם שמים וארץ א"כ קשה תמה וכו': מ אין דעתו שיאמר ה' ולא יאמר אלהים א"כ עדיין תקשה למה לא נאמר נ"כ אלהים אלא ר"ל היל"ל ג"כ ה' כמ"ש ביום עשות ה' אלהים וגו' ומפרש שבתחל' וכו' ועי"ל דקשה לרש"י דהא אי הוי העולם נברא במדה"ד א"א לקיים אפי' שעה א' אלא ודאי במדה"ר נברא וא"כ למה לא נאמר ה' (נח"י) דהל"ל ברא ה' בשם העצם שלו שעצמותו הוא ברחמים ולא בשם אלהים שהוא שם המורה על השופט כי עדיין לא עשה משפט בארץ לכך מתרץ עלה וכו': נ ואפשר נמי שרצונו של רש"י לפרש עוד שאל תקשה מנ"ל דמשום שראה שאין העולם

בית

בסידור הקודמים והמאוחרים כלום בריית המים מתי היתה) און ווען דר פסוק דר ציילט וועלכע זאכען זענן פריר בשאפן געווארן און וועלכע זאכן זענין שפעטר בשאפן געווארן, דר ציילט נאר ניט דער פסוק פון דעם וואסר ווען זיי זענן בשאפן געווארן (הא למדת) פון דעם קענסטו לערנין (שקדמו המים לארץ) אז דאס וואסר איז בשאפן געווארען פריר פר דיא ערד (ועוד) נאך אבעווייזונג איז אז דס וואסר איז פריר בשאפן געווארן (שהשמים מאש ומים נבראו) די הימלן זענן דאך בשאפן געווארן פון פייער און פון וואסר, מוז דאך זיין אז דאס פייער און וואסר זענן בשאפן געווארן פריר איידר מען הט בשאפן די הימעל און דיא ערד, דריבער אויב דר פסוק וויל דער ציילין וועלכע זאכן זענן פריר בשאפן געווארן, דארף דר פסוק זאגן (בראשית הכל) צום ערשטן פון אלע זאכען (ברא אלהים) הט הקב"ה בשאפן (את המים) דס וואסר (אונד דס פייער) (על כרחך) מוזטו זאגין (לא לימד המקרא בסדר המוקדמים והמאוחרים כלום) דר פסוק קומט ניט אונז צו לערנן וועלכע זאכן זענן פריר בשאפן געווארן און וועלכע שפעטר, דר פסוק קומט נאר

של"ה דקדוש

לשון הרע אויף דאס און הט גזאגט אז ווייל דאס וויל ניט האבן דר מענש זאל קליג זיין הט ער אים פאר באטין צו עסין פון דעם עץ הדעת און אדם מיט חוה האבן גגעסן אמאכל וואס זיי האבן ניט גטארט עסין און דיא ביידע עבירות האבן אלע אומגליקין אויף דער וועלט גבראכט דריבער דארף מען זיך זייער היטן פון לשון הרע וואס זיין חטא איז זייער גרוס ווי מיר זעהן פון דעם עונש וואס דער נחש איז בשטראפט געווארן אויף אייבג ווי די חכמים זאגן (לכל חיה תקנה חוץ לנחש) דס הייסט אלע האבן אתקנה נאר דיא שלאנגן וועלכע זענן גשאלטן געווארן (ועפר תאכל כל ימי חייך) ערד זאלסטו עסין דיין גאנץ לעבין נם דארף מען זיך זייער היטן אין עסין אונזרי מאכלים זאלן הייליג זיין און זאל דרינען קיין שום ספק ספיקא פון איין איסור זיין ווי דיא חכמים זאגן אויף יחזקאל הנביא ער הט ניט גגעסן פון אבהמה וואס עס איז גוועזן אויף איר אשאלה אפילו ווען אחכם הט גפסקית

דוד

לערנן וואס עס איז גוועזן ווען דיא הימל און ערד זענן בשאפן געווארן, בראשית ברא אלהים, אין אנהייב ווען הקב"ה הט בשאפן די הימל און ערד איז דיא ערד גוועזן וויסט און לעהר (ליידיג) און פינסטר: (ברא אלהים), פרעגט רש"י (ולא נאמר ברא ה') פאר וואס שטייט ניט ברא ה', ענטפערט רש"י (שבתחלה עלה במחשבתו לבראותו במדת הדין) אין אנהייב האט הקב"ה געטראכט ער זאל בשאפן דיא וועלט מיט דין, אויב איינער וועט זינדיגן זאל מען אים באלד שטראפן, אויב איינער וועט טון מצות זאל מען אים זיין שכר באלד בצאלין (וראה שאין העולם מתקיים) וויא הקב"ה הט געזעהן אז דיא מענשן פון דר וועלט וועלן ניט קענין אויסהאלטין דעם פירונג מען זאל באלד שטראפן אויף אעבירה (הקדים מדת הרחמים) האט הקב"ה גמאכט דר רחמנות זאל זיין פריר פר דעם דין (ושתפה למדת הדין) און אפילו ווען עס וועט זיין דער דין זאל ער זיין מיט רחמנות צו זאמען (והיינו דכתיב) דם איז וואס שטייט אין פסוק (ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים) אין דם טאג וואס די הימעל און ערד זענין גמאכט געווארן האט זייא

מדרש הנעלם

און איטליכר מענש געהער צוא זעהן אז ער זאל זיך קובע זיין צייטן צו דר תורה חאטשי ער איז עוסק בדרך ארץ ובמלאכה אדר משא ומתן פון דעסט וועגן זאל ער זיך מאכן אלע טאג איין צייט צום לערנין שיגיעת שניהם משכחת עון, אויב אמענש וויל זאגין איך בין איין מיוחס פון אגרוסע משפחה עס איז ניט שיין איך זאל טון אמלאכה דרום הט זיך הקב"ה גפעדרט און הט אליין געטון אמלאכה אזוי ווי עס שטייט בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ דרום געהער מען זיך אפ לערנין פון השי"ת אויך צו טון אמלאכה, און דרום הט ער בשאפן אדם צום אונטרשטן אז ער הט שון אלץ גמאכט שמים וארץ וכל צבאם ער האט אים גזאגט ביז אהער הב איך עוסק געוועזן במלאכה און פון היינט און ווייטע- זאלסט דיא שון עוסק זיין במלאכה דרום שטייט בראשית צום ערשטן איידר ער הט בשאפן איין מענשן ברא אלהים האט נאך אלסדינג בשאפן. רבי יוחנן זאגט נאך וואס איז דר מענש בשאפין

האדם בצלמו עס איז איין משל צו איין מלך וואס ער איז מושל אויף א מדינה האט ער געבויט אלערליי בנינים און נאסטען צו דער שטאט און די גאנצע מדינה איז משועבד געווען צו אים אמאל האט ער צו גענומען די גאנצע מדינה און האט איבער זיא געזעצט איין שר און צו זיי געזאגט ביז אהער האב איך מיך מטריח געווען איינער בדערפעניש צו פער ריכטען צו מאכען טורעם שלעסער נאכן פון היינט און ווייטער איז דער שר גלייך אזוי ווי איך ער וועט מושל זיין אויף דער מדינה גלייך ווי איך צו בויען און אויך אלע זאכען דער גאנץ האט ער דעם שר אויך אזוי אן געזאגט ער זאל משגיח זיין אויף דער מדינה צו בויען און צו פער ריכטען די שלעסער פון דער מדינה און אלין זאל צו אים משועבד זיין און מען זאל פאר אים מורא האבען אזוי ווי פאר דעם מלך אליי אזוי אויך האט הקב"ה אן געזאגט בשעת ער האט בשאפט אדם הראשון און דרום שטייט ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ דרום שטייט אויך בצלם אלהים עשה את האדם: רבי יוחנן איז נגאנגען פון קסרי קיין לוד און ר' חייא בר אבא איז אויך געווען מיט אים ווען זיי געקומען צו איין פעלד זאגט ר' יוחנן דעם פעלד איז געווען מיינס האב איך עס פער קויפט כדי

של״ה הקדוש

אז זיא איז כשר און אזוי ווי אמאכל אסור איז גורם מיתה אזוי ברענגט אהייליג מאכל וואס נאט האט געבאטען צו עסין דעם מענש צו קדושה און טהרה וויא עס איז נרמז אין דיא ווערטער מכל עץ הגן אכול תאכל. נם נפינן מיר ארמז אין דיא ווערטער (אם כל חי) די אותיות פון (אם כל) זענן די זעלבע אותיות פון (מאכל) און עס איז ידוע וואס די חכמים זאגין אויף דעם ווארט (בראשית) אז די וועלט איז בשאפן געווארן בזכות חלה תרומה בכורים וואס ווערין אן גרופן אין דער תורה (ראשית): (ועשה טוב) פון דר פרשה פון מעשה בראשית דארף יעדר מענש לערנין און זיך ארום נעמין אמוסר צוא זיין אנדיב דס הייסט אליכען גוטס צו טון פון גאנצן הארצן נאר אום גיטס צו טון און ניט אום פון זייא אראנק אודר אבאצאלינג צו בקימן דען דר מענש וואס טוט גיטס אויף דעם אופן איז ניט קיין נדיב ער האט קיין גוט הארץ און איז ניט מער ווי אסוחר וואס פר קויפט סחורה און ער טראכט זיך (אני לדודי ודודי לי) דס הייסט איך טיא מיין פריינד גוטס וועט ער מיר דער פאר אם טון גיטס דער מענש דארף זיך איבר אם לערנין פון הקב"ה וועליכער האט דיא גאנצע וועלט בשאפן ניט פון נייגיס וועגן ווען הקב"ה בדארף דיא וועלט ניט האבען און האט ניט קיין ניצין פון איר מקבל צו זיין נאר כדי גוטס צו טין מיט דער וועלט און מיט אלע ברואים. איז לערנין מיר פון דער פרשה מדת הענוה דאס הייסט דר מענש זאל זיך ניט גרוס האלטן און ער זאל דעם קלענערן מענש אויך אבגעבין דיא תורה

איך זאל דער מיט זוכה זיין צו דר תורה זאגט ר' חייא און ווייניט פר וואס האסטו עס דיר ניט גלאזט אויף דיין עלטר זאגט ער איך האב פר קויפט אזאך וואס איז בשאפן געווארן אין זעקס טעג און האב דר פר גקויפט אזאך וואס איז בשאפן געווארן אין פערציג טעג אזוי וויא דער פסוק זאגט ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה און איך האב מיר גקויפט חשיבע זאכן און גרויסע דס איז עצה תושיה חכמה וגבורה. אזוי ווי דר פסוק זאגט לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה אז ר' יוחנן האט גלערינט תורה האט זיין פנים גלאכטן ווי דיא זין אויף אים האט מען גליינט דם פסוק ואוהביו כצאת השמש בגבורתו ר' יצחק זאגט די תורה הייסט תושיה דס איז טייטש שלאף דען זיא מאכט דעם מענש שלאף דס איז אז ער הייבט ערשט אן צו לערנין אבר אז ער לערינט שון שטייט לי גבורה דען צום ערשטן מוז ער מלחמת האלטן מיט דעם יצר הרע און מוז זיך פייניגן זיין גוף און זיצן אין בית המדרש ביז ער ווערט געוואונט מיט תורה און חכמה און מעשים טובים בקומט ער גבורה צו האלטן די מלחמת יי' אזוי ווי דר פסוק זאגט על כן יאמר בספר מלחמות יי':

ויאמר

ספר הישר

אין נאט זאגט צוא די מלאכים מיר וועלן בשאפן איין מענש אין אונזר עבין בילד אין גאט בשאפט דעם מענש אום שטוב פון דר ערד אין בקוזט אריין און זיינע נאז לעביר איין אטום אין דר מענש ווארי אליינזנט נאט עס איז ניט גיט דר מענש זאל זיין אליין איך וועל אים מכין איין הילף אזוי ווירפט נאט אויף אים איין שלאף אין נעמט איין ריפ פון זיין זייט און מכט דער פון אווייב אין ברנגט זיא צוא אדם אין וועקט אים אוף פון שלאף ועהט ער עס שטייט קעגן אים אווייב. און זגט דס איז אביין פון מיינע ביינר און זיא זאל ווערן גרופין אויף לשון הקודש (אשה) ווייל זיא איז געווארען גנימען פון איין (איש) אין אדם רופט זיא (חוה) ווייל זיא איז דיא מוטר פון אלע מענשן וואס הייסן בלשון עברי (חי) אין נאט בענשט זיי און זגט מען זאל אים רופין (אדם) ווייל אדם איז טייטש אמענש אין נאט נעמט אדם מיט זיין ווייב אין זעצט זיי אריין אין גן עדן צו דינן אים און זגט צו זיא פון אלי ביימר פון גארטן זאלט איר עסין אין פון דעם בוים וואס מען קען דער קענין ביז און גיטס זאלט איר ניט עסין דען און דעם טאג אז איר וועט עסין וועט איר שטארבין. און אדם זעצט מיט זיין ווייב אין גרטין אזוי ווי נאט האט זיי בפוילן און דער שלנג וואס נאט האט אים בשאפין פון ערד קומט צו זיי אין איבר רעט חוה זיא זאל עסין פון דם בוים וואס מען קאן דער פון וויסן ניטס אדר בייז. אין חוה זעהט פון בוים אין עפעס אליין אין ניט נאך צו איר מאן אדם אז ער זאל אויך עסין אין אדם עסט אויך דר

ב וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים
מרחפת

ב וְאַרְעָא הֲוָת צַדְיָא וְרֵיקַנְיָא וַחֲשׁוֹכָא פְּרִישׁ עַל אַפֵּי תְהוֹמָא וְרוּחָא מִן קֳדָם יְיָ מְנַשְּׁבָא עַל

תו"א והארץ. חגיגה יב תמיד לב: ורוח. ע"ז לט:

בעל הטורים כרנה פסוקים ה"ת אמת: ורוח אלהים מרחפת. בגי' זו רוחו של משיח:

רש"י

ביום עשות ה' אלהי' ארץ ושמים: (ב) תהו ובהו. תהו ל' תמה ושממון שאדם תוהה ומשתומ' על בהו שבה: תהו. אשטורדי"שין בלע"ז: בהו. לשון רקות וצדו (ס"א): על פני תהום. על פני המים ע שעל הארץ: ורוח אלהים מרחפת. כסא כבוד פ עומד באויר ומרחף צ על פני המים ברוח פיו של הקב"ה ק וכמאמרו כיונה המרחפת על

שפתי חכמים

מתקיים במדה"ד שיתף וכו' דילמא משום טעם אחר דכתיב עולם חסד יבנה או משום טעם אחר וע"ד קשה למה הקדים מדה"ר למדה"ד וע"ז אמר והיינו דכתיב ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים היל"ל שמים וארץ כמו בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ אלא לבורות דמה שיהא תוכ"ר למדה"ד העיקר הוא משום הארץ ותולדותי' שהם אין יכולין לעמוד במה"ד ומ"ה הקדים ארץ לשמים והקדים מדה"ר למדה"ד משום ארץ שיתגבר מדה"ר על מדה"ד משא"כ השמים יכולין לעמוד במדה"ד: (ס) נראה דרש"י סובר שהם מן שמות הנרדפין ר"ל שניהם ל' שממה א"נ ר"ל ריקות הוא ל' מקרא ול"יא הוא ל' ארמי ושניהם הם ל' ריקן לאפוקי מן התרגום שתירגם על תוהו ובהו ל' לדיא ורקניא לכן פי' בהו ל' לדו ורקניא ופי' תהו ל' תימה שתמה על בוהו כלומר על השממון שבו והוי וי"ו ובהו מתחלף בב' כמו וכ' שלאני ורוחו דבוה כמו ביוהו: (ע) ר"ל דהיל"ל על תהום מאי על פני אלא שקאי על המים שהם על הארץ והם פני הארץ והיינו דכתיב נתי ורוח אלהים וגו' דהיינו החשך דכתיב לעיל וחושך על פני תהום ועי"ל דהוכחתו הואיל וכל הני עשרה מאמרות באו משום דקודם לכן לא הי' כך לכך הוצרך לומר יהי' דבר זה כגון בתחלה כ' בראשית וכו' משמע שלא הי' אלא הארץ לבד ולא הי' על הארץ כלום לכך אומר אח"כ ויאמר אלהים תדשא הארץ וא"כ מה דכתיב ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור ל"ל דקודם מאמר זה הי' חשך והיכן כתיב שהי' חושך ע"כ צ"ל מה שכתב וחושך על פני תהום שהם המים שפי' תהום בכ"מ מורה על המים ש"מ דהמים הי' על הארץ וכן משמע מתוך פירש"י דויהי אור קאי על וחושך על פני התהום דלעיל פי' בראשית בריאת שמים וארץ והארץ היתה תוהו ובהו וחושך על פני תהום וגו' ויאמר אלהים יהי אור הדלא הכיא הפסוק כולו או לא הי' לו להביאו כלל משמע דקאי עליו כי אלו לא הי' חושך על פני' לא גזר על האור. (פ) דקשה היל"ל שהם ורוח מרחפת: (צ) דקשה דאי קאי על כסא הכבוד למה אמר מרחפת לא לכתוב אלא ורוח אלהים על המים. או קשה מפני מה נקרא כסא הכבוד רוח אלהים: (ק) ופי' ורוח אלהים שהוא כסא הכבוד מרחפת במאמרו

בית דוד

הקב"ה גמאכט מיט ה' אונ אֱלֹהִים. ה' איז רַחֲמָנוּת אֱלֹהִים איז דִין: (ב) (וְהָאָרֶץ הָיְתָה תוֹהוּ וָבוֹהוּ). די ערד איז גוועזן תוהו אונ בוהו (תוהו לָשׁוֹן תְּמָה וּשְׁמָמוֹן) תוהו מיינט מען פאר וואונדערונג אונ וויסט (שֶׁאָדָם תּוֹהֶה וּמִשְׁתּוֹמֵם עַל בּוֹהוּ שֶׁבָּהּ) ווען אין די ערשטע צווייא טעג וואלט גוועזן אמענש וואלט ער זיך געוואונדערט אויף דעם וויסטקייט אונ די אליידיגקייט פון די ערד: (בּוֹהוּ). (לָשׁוֹן רֵיקָנוּת וְצָדוּ) בוהו איז דער טייטש ליידיג.): (וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם). עס איז גוועזן פינסטער (עַל פְּנֵי הַמַּיִם שֶׁעַל הָאָרֶץ) אויף דעם וואסער וואס אויף דער ערד: (וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם): זאגט רש"י (כִּסֵּא הַכָּבוֹד עוֹמֵד בָּאֲוִיר) דיא שטיל פון הקב"ה איז גשטאנען אין די לופטין (וּמְרַחֵף עַל פְּנֵי הַמָּיִם) אונ האט גשוועבט (געשוואמען) אויף דעם וואסער (בְּרוּחַ פִּיו שֶׁל הקב"ה) דורך דעם ווינט וואס איז ארוים געגאנגען פון דעם מויל פון הקב"ה (וּבְמַאֲמָרוֹ) אונ דורך זיין זאגין (כְּיוֹנָה הַמְרַחֶפֶת עַל הַקֵּן) ווי א טויב וואס

פירוש

והם המוח והלב. ולשון בריאה נופל על כל דבר גם על דבר שאין בו ממש כמו ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה (במדבר י"ו ל') ואין פתיחת האדמה דבר, "וכן ברא אלהים את השמים וגו'„ בראם מלא דבר ועיקר המלה על ההוצא' מן האפס אל היש: (נ) (תהו ובהו) ענין שממון וריקות והוא"ו בשניהם תמורת ה"א למ"ד הפעל (תהום) לשון נקבה. וכן

רד"ק

"בהעלות עליך את תהום" (יחזקאל כ"ו) "תהום רוממתהו" (שם ל"א) ובלשון זכר "תהום אל תהום קורא (תהלים מ"ב) והוא מקום המים הרבים ורבוי המים בכלל הוא שיקרא תהום. (ורוח אלהים) פי' רוח הרצון והחפץ כמו "ורוח לבשה את עמשי" (ד"ה א' י"ב) וכן "יען היתה רוח אחרת עמו" (במדבר י"ד) או פירוש רוח, האויר היסודי וסמך אותו לאלהים. לפי

פירוש לתורת אלהים

וְאֵת הָאָרֶץ אונ די ערד: (ב) וְהָאָרֶץ הָיְתָה תוֹהוּ וָבוֹהוּ איז די ערד גוועזן וויסט אונ לעהר וְחֹשֶׁךְ

---

*) **הערה** תהו ובהו. צו פארשטיין די צוויי ווערטער תהו ובהו וועלין מיר זעהן למשל אסטאלאר האט גענימען אברעט ער זאל פון איר מאכין אכלי. איידער ער האט דם ברעט צושניטען קען ער מאכין פון דעם ברעט וויעלכע כלי ער וויל. אשאנק. אקמאדע אטיש. אונ נאך אזעלכע כלים. מיר זעהן נאר אברעט. אבער אין דעם ברעט זענען דא פיל ערליי כלים ארוים צונעמן. ווערט גערופין דם ברעט תהו. זיא איז וויסט מען זעהט אויף איר נאר נים נאר אליידיג ברעט. אבער ובהו. דם איז צווי ווערטער ובו הוא. אין אים זענען דא פיל ערליי כלים. דאס זעלבינע איז ביי די ערד ווען הקב"ה האט בשאפין די ערד האט מען גיזעהן פון אויבין תהו. וויסט. ובהו. אבער ובו הוא. אין די ערד איז אלץ דא. פון די ערד וואקסט אלע ערליי תבואה. אלע ערליי בעסטע אין טייערי פרוכטין. וויא עס שטייט ווייטער אין דיא פסוקים תוצא הארץ דשא וגו' ועץ פרי וגו. אזעלכע ווערטער געפינען מיר אין תנ"ך וואס איין ווארט ווערט געטיילט אויף צוויי. וויא רש"י טייטשט בראשית. בשביל ראשית. והובא אל הכהן טייטש דר ילקוט והוא בא אל הכהן. איז נאר פיל אזעלכע ווערטער:

מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמָּיִם׃ ג וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר׃ ד וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב

אַפֵּי מַיָּא׃ ג וַאֲמַר יְיָ יְהֵי נְהוֹרָא וַהֲוָה נְהוֹרָא׃ ד וַחֲזָא יְיָ יָת נְהוֹרָא

ת״א ויאמר. חגיגה יב תמיד לב: וירא. יומא לח סוטה יב כ״ק נה:

בעל הטורים את האור וגו׳ כתיב ג׳ וגו׳ בגימטריא. וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל מכאן שאין מבדילין על הנר עד שיאותו לאורו. כמנין ויבדל מבדילין בשיה כהולאי בנתות :

רש״י

פי׳ הקן לקונ׳טיר בלע״ז : (ד) וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף בזה אנו צריכי׳ לדברי אגדה (חגיגה יב) ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעי׳ והבדילו לצדיקי׳ לעתיד לבא ולפי פשוטו כך פרשהו ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשך שיהיו משמשי׳ בערבוביא וקבע לזה תחומו ביום

שפתי חכמים

ורית פין של הבנ״ה : (ד) דוקי בכשו של מערת חבמש דבתחלה היו משרבין יחד דלי הבגלה שיין נכנר המשורב יחד וזה ח״ל כיון שיש אור אין חושך דאור וחושך אינם אלא קין והבדר יהי״ל היניהם יחד נעת הן השקים. [ונח״ן] מששה היו למשר לפרש שקבע גזה תחומו ביום וגזה תחומו בלילה וגו׳ והלא לא נעשה המגדלת עד יום ד׳ דכתיב להבדיל בין היום ובין הלילה לכך צריכין אנו לדברי אגדה : (ה) לצדיק שבות סוב לכך ויבדל ר״ל כדי שיהיה הפרש בין כלדיק שבות אור ובין רשע שבות חושך : (ח) ר״ל במדינה זו יש אור ובמדינה זו יש חושך או ר״ל לפי שבות כנין שבה אחת יום וכ׳ שבות לילה ואח״כ לכיפר פיינו שריגות אכל אין נפרש ופ״ל ונמה זה א״א כהבריכית לשיל ל״ל יהיה פי׳ ויבדל הכרול ומנם לזה התיחי ביום ולזה

בית יהודה

ניט קענענדיג איבערדי גאנצע פון איזע בונדר (מיט בינע נוייל דאקאקס איז געוועז גאר ווארער איז דיא קליקה פון הקב״ה (כמ אינ דר כסא הכבוד) געווען נאר אויף דעם וואסר. אבר דיינט שוועבט דיא קליקה פון הקב״ה אויף אלע בעקעמענישט) : (ד) (וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל). הקב״ה האט געזעהן אז דאס ליכטיגקייט איז גוט האט ער אם געשיידט דאס ליכטיגקייט פון דעם פינסטערניס. ואגט רש״י (אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה) בי׳ דעם פסוק דארפן מיר אויך האבן דעם מדרש וואס דיא חכמים האבען געזאגט (ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים) הקב״ה האט געזעהן אז דר ליכט זאל זיין רשעים אונ די רשעים זאלן ניט ווערט זיין צו גיניסן פון אזא ליכטיגקייט (והבדילו לצדיקים לעתיד לבא) האט הקב״ה אם געשיידט (געגעלסין) דיא ליכטיגקייט פאר דיא צדיקים וואס

וועלן זיין נאך משיח׳ס צייטן (ולפי פשוטו) און נאך דעם פשט (כך פרשהו) זאלסטו אזוי דעם פשט אין פסוק (ראהו כי טוב) הקב״ה האט געזעהן דיא ליכטיגקייט איז גוט (ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשים בערבוביא) אונ עס איז ניט שיין דיא ליכטיגקייט מיט דיא פינסטערניס זאלן זיין צוזאמען אויסגעמישט (ווייל די ליכטיגקייט איז געווען אריינגעמישט אין די פינסטערניס. אונ עס איז געווען ניט ליכטיג אונ ניט פינסטער נאר עס איז געווען ווי פאר נאכט. אזוי ווי אין דר פרי). האט הקב״ה אם געשיידט דיא ליכטיגקייט פון דיא פינסטערניס. די ליכטיגקייט זאל זיין באזונדר אונ די פינסטערניס זאל זיין באזונדר (וקבע לזה תחומו ביום) אונ ער האט געמאכט א גרעניץ צייט פאר דיא ליכטיגקייט באזונדר אונ ער האט דאס גירופן יום, טאג (ולזה תחומו בלילה) אונ ער האט געמאכט

פירוש רד״ק

שהית׳ חזקה, כי כן מנהג הלשון בשירצ׳ולהגדיל הדבר סומך אותו לאל. כמו "עיר גדולה לאלהים" (יונה ג׳) "כהררי אל" (תהלים ס׳). (מים) הוא לשון רבים גם לא יתפרדו ונאמר מים בלשון שנים לפי שנחלקו לשני מחלקות שהבדיל הרקיע בין מים העליונים למים התחתונים : (ג) (יהי אור) אף שלא היו המאורות ברקיע השמים עד יום רביעי שבכל מקום נבראו ביום ראשון על הגלגלים והכל נברא ברגע אחד אך לא יצאו פעולתם לפעלם על פני תבל כי אם כל אחד ואחד ביומו. וגם האור לא התחיל לפעול ניצוציו לגדל צמחי ארץ ולהיות עשב מוריע זרע עד אשר אמר השם שיהיו מאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ ולעשות פעולתם בעולם הארצי : יום. מלת יום הוא זמן היות השמש על הארץ לבד וכן "כל היום וכל הלילה" (שמות י׳) ופעמים כולל היום והלילה כמו "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד" ויאמר יום על העת כמו

פירוש לתורת אלהים

על פני תהום עס איז געוועזן פינצטער אויף דעם אם גרונד ורוח אלהים מרחפת על פני המים אונ דער כסא הכבוד איז געשטאנען אין דער לופטן אונ האט געשוועבט איף דעם וואסער (עי׳ רש״י) : (ג) ויאמר אלהים האט גאט גזאגט יהי אור עס זאל זיין ליכטיג ויהי אור איז געווארן ליכטיג : (ד) וירא אלהים את האור כי טוב גאט האט געזעהן די ליכט איז גוט (עי׳ רש״י) ויבדל אלהים בין

של״ה הקדוש

דער צילם אונזן אז הקב״ה האט געזאגט צו דיא מלאכים (נעשה אדם בצלמנו) אין די קבלה איז דאס ווי געראדט ער׳ווגב זיין גאט זייא :

ספר הישר

פון אונ האבן איבר געוועזן נאט גזאגט אז ווי זיך האבן איבר געוועזן דר״ה האט גאט די געשאפן אין האט די אליס געשריבן פון זי זיך אזוי ווי וואס די

וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין
הַחֹשֶׁךְ׃ ה וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀ לָאוֹר
יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב
וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד׃ פ ו וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי
מַבְדִּיל

אֲרֵי טָב וְאַפְרֵישׁ יְיָ בֵּין
נְהוֹרָא וּבֵין חֲשׁוֹכָא׃
ה וּקְרָא יְיָ לִנְהוֹרָא
יְמָמָא וְלַחֲשׁוֹכָא קְרָא
לֵילְיָא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה
צְפַר יוֹמָא חַד׃ ו וַאֲמַר
יְיָ יְהֵא רְקִיעָא בִּמְצִיעוּת
מַיָּא וִיהֵי מַפְרֵישׁ בֵּין

ת״א ויקרא. פסחים ב מגילה כ זוהר פ׳ אמור: ויהי ערב. ברכות ג שבת י פסחים פח מגילה יב נזיר ז חולין פג: יהי רקיע. מגילה כב חגיגה טז:

רש״י

ביום ולזה תחומו בלילה: (ה) יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון א כמ״ש בשאר הימי׳ שני שלישי רביעי למה כ׳ אחד לפי שהיה הקב״ה יחיד בעולמו שלא נבראו המלאכי׳ עד יום שני כך מפורש בב״ר: (ו) יהי רקיע. ב יתחזק הרקיע שאע״פ שנבראו שמי׳ ביום אחד עדיין לחים היו וקרשו בשני מגערת הקב״ה באמרו יהי

שפתי חכמים

תחומו בלילה: (א) וכא דכתיב לקמן גבי ד׳ נהרות שם הא׳ פישון אע״פ דכתיב בהו הכי שני ושלישי י״ל דאי כתב ראשון הוי׳ עולה על דעת דה״ם משם יפרד והי׳ לארבעה ראשים לא שנתפרדו במקום אחד לד׳ ראשים אלא הפירוד הוא בז״ז בד׳ מקומות מחולקות ד״ת מתחלה נפרד נהר א׳ ואח״כ בכמה פרסאות נהר שני וכן כולם עד״ז ולכך נאמר א׳ ולא ראשון להוציא מן טעות ולומר שכולם במקום א׳ מתפרדים ולא זה אחר זה ויהיה שני שלישי במעלה ולא במקום: (ב) דקשה הא כבר ברא שמים ואע״ג דרש״י פי׳ לעיל לפי פשוטו

בית

אשטענדיגע צייט פאר די פינצטערניס בזונדר און ער האט דאס גערופן ,לַיְלָה, נאכט: (ה) (וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד) עס איז געוועזן אבענד און עס איז געוועזן פריה איין טאג זאגט רש״י (לְפִי סֵדֶר לְשׁוֹן הַפָּרָשָׁה) נאך דעם ציילונג ווי דיא פרשה ציילט די טעג (הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב יוֹם רִאשׁוֹן) האט געדארפט שטיין אין פסוק יום ראשון. וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יום ראשון. דר ערשטער טאג (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּשְׁאָר הַיָּמִים) ווי עס שטייט ביי דיא ווייטערדיגע טעג (שֵׁנִי שְׁלִישִׁי רְבִיעִי) דער צווייטער טאג דר דריטער טאג דער פערדער טאג (לָמָּה כָּתַב אֶחָד) פאר וואס שטייט דא אֶחָד. איינר (לְפִי שֶׁהָיָה הקב״ה יָחִיד בְּעוֹלָמוֹ) ווייל דעם ערשטען טאג איז געוועזן הקב״ה

יהודא

איינר אוף דער וועלט (שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ הַמַּלְאָכִים עַד יוֹם שֵׁנִי) וואָרום דיא מַלְאָכִים זענען ניט באשאפן געווארן דעם ערשטן טאג ביז דעם צווייטן טאג (כָּךְ מְפוֹרָשׁ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה) אזו שטייט אין מדרש רבה: (יְהִי רָקִיעַ). עס זאל זיין א הימעל און דיא וואסער. האָרט רש״י דר הימל איז דאך באשאפען געווארן דעם ערשטן טאג. ענפערט רש״י הקב״ה האט געמיינט (יִתְחַזֵּק הָרָקִיעַ) דר הימל זאל געשטארקט ווערין (שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּבְרְאוּ שָׁמַיִם בְּיוֹם א׳) אפילו דיא הימלן זענין באשאפן געווארן דם ערשטין טאג (עֲדַיִין לַחִים הָיוּ) זיי זענען נאך געווען פייכט (וְקָרְשׁוּ בַּשֵּׁנִי) און זיי זענען געשטארקט געווארן דעם אנדערן טאג (מִגַּעֲרַת הקב״ה) פון דעם געשריי ווס

פירוש רד״ק

״ביום הכותי כל בכור״ (במדבר ח׳): (ה) (ולחשך קרא לילה), לזמן העדר האור קרא לילה. ואף שאינו דבר יפול עליו השם, כי העדר הדברים יפול עליהם השם, כמו מות, עורון, כסילות, והדומים להם. (ערב) העת אחר ביאת שמש נקרא ערב, לשון ערבוב והתחברות הדברים, מפני שהוא עת החשך ויתערבו הדברים שלא יכיר אדם ולא יפריד בין דבר לדבר, ולפי שהערב יחלק הליל׳ מן היום נקראת הליל׳ ערב: (בקר), תחלת היום יקרא בקר, לשון דריש׳ ובקור, כי בבקר יתבקר כל דבר לאור היום: יום אחד, ולא אמר יום ראשון, לפי שאין ראשון בלי שני, ועדיין לא נעש׳ השני, או כמו שכתב רבי משה ן׳ עזרא, לפי שהאחד הוא סימן להתחל׳ אשר אין תחל׳ קודמת לה, וכן כתב רבינו בחיי הדיין בספר חובת הלבבות בשער היחוד פרק ח׳: (ו) (רקיע) כל דבר הנמתח ומרוקע נקרא רקיע, כמו „רקועי פחים״ (במדבר י״ז):

פירוש לתורת אלהים

חאור וּבֵין הַחֹשֶׁךְ האט גאט געמאכט אצווישן שייד צווישן דר ליכט און צווישן פינצטערניש (ע׳ רש״י): (ה) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם גאט האט גרופן צו דר ליכט טאג וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה און צוא דעם פינצטערניש האט ער גרופן נאכט וַיְהִי עֶרֶב און עס איז געווארען אבינט וַיְהִי בֹקֶר עס איז געווארען מארגן יום אֶחָד איין טאג (ע׳ רש״י): (ו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים גאט האט געזאגט יְהִי רָקִיעַ עס זאל זיין אפאר שפרייטונג מיינט מען עס זאל זיך שטארקן דער הימל בְּתוֹךְ הַמָּיִם אין מיטען דעם וואסר (עיין רש״י) וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם און דער הימל זאל זיין אצווישן שייד צווישן דיא

מַיָּא לְמַיָּא: וַעֲבַד יְיָ יָת רְקִיעָא וְאַפְרֵישׁ בֵּין מַיָּא דִּי מִלְּרַע לִרְקִיעָא וּבֵין מַיָּא דִּי מֵעַל לִרְקִיעָא וַהֲוָה כֵן:

וקרא

מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם: ז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן:

בעל הטורים

מעל לרקיע, ד' במסו' הכא ואידך ויהי קול מעל לרקיע במרכבה דיחזקאל וכמו שאין דורשין במעשה בראשית ברבים כך

ויקרא

שפתי חכמים

פסוקו בראשית ברוא דמשמע דפריון לא ברא שמים לאו למימרא דלא ברא ביום ראשון אלא ב״ק בתחלת בריאת וכו׳ ובאמת בריאת שמים והארץ כו׳ ביום ראשון: (ג) פי׳ שהיו רפויין: (ד) פי׳ שהיו מתמיכין ונתחזקו: (ה) לאו למימרא דבוכחתו הוא מדכתיב בתוך המים שהוא ל׳ אמצע דהא כתיב ובג״י כלכו כינבה בתוך הים ואינו באמצע אלא בוכחתו הוא מדכתיב ויהי מבדיל בין מים למים וגו׳ מהא דפשיטא הוא דכיון שהוא בתוך המים שהוא מבדיל בין מים למים אלא לבכי כתיב · בין מים למים וגו׳ ש״מ הכרש בין מים העליונים לרקיע כמו שיש הפרש בין הרקיע ובלא כבר נבראו השמים ביום א׳: (ו) דקשה למים התחתונים שעל הארץ והיינו באמצע: (ז) משמע פר״ל שהוא ג״כ ל׳ תיקון וא״ת וכא כפ׳ אלא

רש״י

יהי רקיע ו׳ז״ש (איוב כו) עמודי שמים ג ירופפו כל יום ראשון ובשני ד יתמהו מגערתו כאדם שמתמהות׳ ועומד מגערת המאיים עליו: בתוך המים. באמצע המים ה שיש הפרש בין מים העליוני׳ לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ הא למדת שהם תלויים במאמרו של מלך (ז) ויעש אלהים את הרקיע. ו תקנו על עמדו והיא עשייתו כמו ז ועשתה את צפרניה: מעל לרקיע. על הרקיע לא נאמר אלא מעל לרקיע לפי

בית

הקב״ה האט געזאגט (באמרו יהי רקיע) ווען ער האט געזאגט עס זאל זיין א הימעל (וזה שאמר) דאס איז וואס איוב האט געזאגט (עמודי שמים ירופפו) די זיילין פון הימעל זענען געווען שוואך (כל יום ראשון) דעם גאנצין ערשטין טאג (ובשני יתמהו מגערתו) אין דעם אנדערין טאג האבן זיי זיך געוואונדערט פון דעם געשריי וואס הקב״ה האט געטאן (כאדם שמתמהות ועומד מגערת המאיים עליו) ווי א מענטש ווערט פערוואונדערט אונ דערשראקין אונ בלייבט שטיין פון דעם פלוצלונגען געשריי וואס א מענטש האט אויף אים אפגעשריגן געטאן אין געמאכט א מורא אויף אים. אזו איז געווען ביי די הימלען אז הקב״ה האט אויף זייא אנגעשריי געטאן זענען זיי געבליבן שטיין פעסט אין פסוק: (בתוך המים). אין די וואסער. זאגט רש״י מען מיינט (באמצע המים) אין מיטן וואסער (שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע) פון די אויבערשטע וואסער ביז צום הימעל איז אזוי ווייט (כמו בין הרקיע למים שעל הארץ) ווי ווייט עס איז

דוד

פון הימעל ביז צו די וואסער וואס אויף דיא ערד (הא למדת שהם תלוים במאמרו של מלך) פון דאנן לערנן מיר אז דיא אויבערשטע וואסער זענען אין דערלופטן (אין ווייא זענען ניט אויף דעם הימל) נאר ווייא הענגען אונ דערלופטן ווייל דער מלך הקב״ה האט אזוי גיבטן: (ויעש אלהים את הרקיע). הקב״ה האט געמאכט דעם הימל. זאגט רש״י (תקנו על עמדו) ער האט פערטערטיגט דעם הימל ער זאל בלייבן פעסט שטיין (והיא עשייתו) דאס הייסט ער האט געמאכט דעם הימל (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ועשתה את צפרניה) מיינט מען ניט זיא זאל מאכן אירע נעגיל. נאר מען מיינט זיא זאל פערטערטיגן (פערטערטיגן) דיא נעגיל: (מעל לרקיע) זאגט רש״י (על הרקיע לא נאמר) עס שטייט ניט אין פסוק דיא וואסער זיס אויף דעם הימעל (אלא מעל לרקיע) נאר עס שטייט די וואסער וואס איבער דעם הימעל (לפי שהן תלוין באויר) ווייל די וואסער הענגען אונ דער לופטין איבער דעם הימל,

פירוש לתורה אדר״ם

איבערשטע וואסער אונ צווישן די אונטערשטע וואסערן: (ז) ויעש אלהים את הרקיע גאט האט געמאכט דם פר שפרייטונג ויבדל אונ האט געמאכט אצווישען שייד בין המים אשר מתחת לרקיע צווישן דיא וואסער וואס זענען אונטער דעם פר שפרייטונג ובין המים אשר מעל לרקיע אונ צווישן דיא וואסער וואס זענען איבער דאס פאר שפרייטונג ויהי כן אונ עס איז אזו געווארן:

ספר

אויף דר ערד. אונ זיי גייען אין ריאון אויף מורח זייט פון גן עדן. אין היה גייעט צווי זין אונ דריי פעקסער אין די הויפט דם עלמשו זין מים איין נעמן קין צו זאגן נר״ל איך הב גקומט איין מאן צו גאט אין דעם אנדרין זין האט זיא גיווען הבל צוא זאגן מים גקריט זענן מיר גקומען אונ מים גרויט

הישר

וועלין מיר ווידר אייעק גיין פון דר ערד. אונ אז די קינדר זענן דער וואקסין גיווארן האט ארם זייא גנעבין איטליכן איין בזונדרי ארבייט אונ קין ארבייט די ערד אונ הבל וויידיט די שאף איין די צוויי קינדר פון אים הבן גבראכט איין קרבן צו גאט. אונ קין ברענגט פון דר ערד. אין הב׳

ח וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי׃ פ

ח וּקְרָא יְיָ לִרְקִיעָא שְׁמַיָּא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר

רש״י

שהם תלוים באויר ומפני מה לא נאמר כי טוב ביום שני ח לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום שלישי והרי התחיל בה בשני ודבר שלא נגמר אינו במילואו וטובו ובשלישי שנגמר׳ מלאכ׳ המים והתחיל ועשה מלאכה אחרת כפל בו כי טוב שני פעמים אחת לגמר מלאכת השני ט ואחת לגמר מלאכת היום: (ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים. שא מים י שם מים

ויאמר שפתי חכמים

פרש״י תנדס כדי שתתנוול ש״מ שהוא לי ניוול ולא לי תיקון וי״ל התם ר״ל שהוא ניוול לאשה אבל מ״מ הגדילי תיקון לצפורן וא״כ שפיר מביא ראיה של שהוא ג״כ לי תיקון ועוד שהוא תיקון האשה דהא כלא״ה אסורה ליגעה אלא ע״י ניוול זה מותרת להכנסה (נח״י) ולי נראה דל״ק ולא מידי דכ״ע מודו דלי עשייה הוא לי תיקון כדמייתי בגמ׳ ראיה מפיבושת לא עשה רגלו ולא עשה את שפמו וכה דפליגי ר״א ור״ע אי הקיץ אי תגדל הייכו כדמפרש שמעייהו בגמ׳ וע״ש יותר: (ח) וא״ת האיך תלי׳ זה בכאן וי״ל דבל״ז הייתי אומר דרקיע לא קיים לווי של הקב״ה כי הקב״ה אמר יהי רקיע וגו׳ דמשמע שיהיה הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו שיש מרקיע עד מים התחתונים והרקיע לא עשה כן אלא מים העליונים היו ממש על הרקיע כמו שתלינו בהארץ ג״כ לא עשתה לווי של הקב״ה כמו שפרש״י גבי עץ פרי בסמוך ולכך לא נאמר בו כי טוב אבל עכשיו שפירש״י על הרקיע לא נאמר אלא מעל׳ וכו׳ משמע דעשה הרקיע לווי של הקב״ה א״כ למה לא נאמר בו כי טוב. א״כ מגום שיש הבדלה בין מים התחתונים לעליונים כי העליונים נוגעים ברקיע ומים התחתונים אינן נוגעין מ״מ לא נאמר כי טוב אבל עכשיו שפי׳ דאף המים עליונים אינן נוגעים קשה למה לא נא׳ כי טוב (נח״י) בשלמא עד הנה פ״א דלהכי לא נא׳ כי טוב לפי שלא נגמרה עדיין מלאכת המים דהא עדיין לא נברא אותו דבר שהמים ינוחו עליו אבל השתא דשמעינן שהם תלוים באויר ונמלא שכבר כלה ונגמר מלאכת המים קשה למה לא נאמר בהן כי טוב: (ט) וא״ת הילי״ל כי טוב בשני מפני נגמר מלאכת הרקיע שעמד בשני כמש״ל דלאחים היו וקרשו בשני וי״ל שהקוות המים אע״פ שהוא גמר מלאכה מ״מ היא ג״כ מלאכה בפ״ע אבל קריםת הרקיע אינה אלא גמר מלאכה ואין שייך לומר כי טוב בעבור גמר מלאכה לבדה ועי״ל דהכוא לאו מעיי׳ הוא כיון שלא נשתנה מכמות שהי׳ בתחלה אלא בתחלה לחין היו ובשני קרשו אבל לא נשתנו מראיהן לא שייך לומר כי טוב וא״ת הילי״ל נ״פ כי טוב ביום שלישי א׳ לגמר מלאכת היום וא׳ לגמר יום ב׳ וא׳ לגמר מלאכת הארץ כדכתיב ותראה היבשה וכמו שפרש״י בסמוך דהשתא נשתנה מכמות שהי׳ בתחלה וי״ל דזה לא נקרא השתנות דהארץ כמו שהיתה מתחלה היתה ג״כ עכשיו אך ורק שלא היתה נראית: (י) ר״ל דאין חילוק בין ימין לשמאל כיון שיש אם למסורת הוי כאלו

בית דוד

פְרֶעגְט רש״י (וּמִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר כִּי טוֹב בְּיוֹם שֵׁנִי) פַר וָוס שְׁטֵייט נִיט כִּי טוֹב בַּיי דֶעם אַנְדֶרְן טָאג וְויא עֶס שְׁטֵייט בַּיי אַלֶע טָאג עֶנְפֶרְט רש״י (לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה נִגְמַר מְלֶאכֶת הַמַּיִם) וַוייל דִיא אַרְבִּיט פוּן דִיא וַואסֶר אִיז נִיט פֶערְטִיג גְוֶוען אִין גַאנְצִין דֶעם צְווייטֶען טָאג. דְרִיבֶּער שְׁטֵייט נִיט הקב״ה הָאט גְזֶעהֶן עֶס אִיז גוּט (עַד יוֹם שְׁלִישִׁי) בִּיז צוּם דְרִיטֶן טָאג אִיז פֶערְטִיג גְוָוארֶן דִיא אַרְבִּיט פוּן דִיא וַואסֶר (וַהֲרֵי הִתְחִיל בָּהּ בַּשֵּׁנִי) דִי אַרְבִּיט פוּן דִי וַואסֶר הָאט הקב״ה אָנְגֶעהוֹבֶּן דֶעם אַנְדֶרְן טָאג (וְדָבָר שֶׁלֹּא נִגְמַר אֵינוֹ בִּמְלוֹאוֹ וְטוּבוֹ) אוּנ אַזַאךְ וָוס אִיז נִיט פֶערְטִיג אִיז דָס נִיט אוּנ זַיין פָאלְקָאמֶענְהַייט אוּנ נוּטְקַייט דְרִיבֶּער שְׁטֵייט נִיט בַּיי דֶעם אַנְדֶרְן טָאג כִּי טוֹב (וּבַשְּׁלִישִׁי) אוּנ דֶם דְרִיטֶען טָאג (שֶׁנִּגְמְרָה מְלֶאכֶת הַמַּיִם) וָואס דִיא אַרְבֶּעט פוּן דִיא וַואסֶער אִיז גֶעעֶנְדִיגְט גְוָוארֶען (וְהִתְחִיל וְגָמַר מְלָאכָה אַחֶרֶת) אוּנ אִין דֶעם דְרִיטֶען טָאג הָאט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָנְגֶנהוֹבֶען אַיין אַנְדֶר אַרְבֶּעט אוּנ עֶר הָט זִי גֶעעֶנְדִגְט דֶעם זֶעלְבִּיגְן טָאג (כָּפַל בּוֹ כִּי טוֹב שְׁנֵי פְּעָמִים) דְרִיבֶּר שְׁטֵייט בַּיי דֶעם דְרִיטֶן טָאג צְווַיי מָאל כִּי טוֹב (אַחַת לִגְמַר מְלֶאכֶת הַשֵּׁנִי) אַיין מָאל כִּי טוֹב שְׁטֵייט וָוענְן דִיא עֶנְדֶע פוּן דִיא אַרְבֶּעט וָוס מֶען הָט אָנְגֶעהוֹבְּן דֶעם צְווייטֶן טָאג (וְאַחַת לִגְמַר מְלֶאכֶת הַיּוֹם) אוּנ דָס צְווייטֶע מָאל כִּי טוֹב שְׁטֵייט וָוענְן דִי אַרְבִּיט וָוס מֶען הָט אָן גְהוֹבֶּן אוּנ גֶעעֶנְדִגְט דֶעם זֶעלְבִּיגֶען טָאג דֶעם דְרִיטָן : (ח) (וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם) הקב״ה הָט גְרוּפֶן דֶעם רָקִיעַ שָׁמַיִם

פירוש רד״ק

שהי׳ כן תמיד כל ימי עולם ור״א פי׳ כי הוא דבק עם הבא אחריו כאשר הי׳ כן קרא לרקיע שמים ואינו נכון ובבראשית רבה אמרו ויעש אלהים את הרקיע זו אחד מן המקראות שהרעיש בן זומא את העולם ויעש אלהים וגו׳ והלא במאמר בדבר ה׳ שמים נעשו ואין ההרעש׳ הזו מלשון ויעש לבדו שהרי ברביעי (אולי טעות כדפוס הוא כי בחמישי לא כתיב ויעש) ובחמישי ובששי כתיב ויעש אבל הי׳ מזה שאמרתי בעבור כי בשאר הימים כתוב אחר האמיר׳ ויהי כן לומר שנהי׳ כן מיד תיכף אחר האמיר׳ אבל כאן אחר ויאמר אלהים כתיב ויעש והוא האויר הסובב את כל כדור הארצי: (ח) (שמים). לא ימצא בלשון יחיד. וכתב אאז״ל כי פירוש שמים שם מים שאמר יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים ואמר ויקרא אלהים לרקיע שמים. כלומר שם מים ולהתחברות שתי ממי״ן חסרו האחת כמו שעשו במלת ירבעל מן ירב בו הבעל ונקרא השמים העליונים על שם הרקיע כמו כן שמים וכן בדברי רז״ל (חגיגה י״ב) מאי שמים. אמר רבי יוסי בן חנינא שם מים. ולפירושנו קרא האל לרקיע שמים לפי שגם הם נמתחים כאהל וקראם בדרך השאל׳ על שם השמי׳

פירוש לתורת האלהים

(ח) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם הָאט גָאט גְרוּפֶען דָאס פַר שְׁפַּרֵייטוּנְג הִימֶל וַיְהִי עֶרֶב אוּנ עֶס אִיז גְוָוארֶען אָבִינְט וַיְהִי בוֹקֶר אוּנ עֶס אִיז גְוָוארֶען מָארְגֶען יוֹם שֵׁנִי דֶער אַנְדֶרֶר טָאג (עַיין רש״י) :

צפר יום תנין: ט ואמר ייי יתכנשון מיא מתחות שמיא לאתרא חד ותתחזי יבשתא והוה

ט ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה

שפתי חכמים

נכתב שמים בנתאל נכונות וכל קבוץ תכית אל"ף דכיינו שם מים: (כ) פ"כ נכנע שם מים דלא הקבה איך מפרש של מים והשמים בבות נושא את כמים ולטיל פרש"י ש"מ כנדל בין מים למים ומו"פ שם מים כל תר ל"ד בבות נושא את כמים עליו אלא כיון שבס מים על גביו ובכגדלותו כוי כאלו כוא נושא את כמים הכל כאמת שבס מים וקבב לרש"י ולמב לא קרא אותו בס מים כדי שלא יבא לידי טעות לומר שבוא נושא מים ופתרון אש ומים כלומר מב"כ קראו שמים דפי' שא מים ובא הותיות אש דכיינו הם ומים שברכן יחד וה"ת דלמא מב"כ נקראו שמים ומנ"ל לפרש שם מים דה"כ כי"ל לקרותו אש ומים וא"ל להם לא כירש"י זה כריס כמופס וי"ל דהו"א דבוא שם כבלם אכ! הכא כהיג ויקרא אלכים לרקיע שמים

רש"י

מים כ אש ומים שערבן זה כזה ועשה מהם שמים (ס"א שמים. שם מים. דבר אחר אש ומים): (ט) יקוו המים. שטוחין היו על פני כל הארץ והקווס באוקיינוס הוא הים הגדול

בית דוד

זאגט רש"י שמים איז צווייא ווערטר (שא מים) ער טראגט וואסר (שם מים) דארטען איז וואסער (אש ומים) פייער אונ וואסער (שערבן זה בזה) הקב"ה הט צומישט פייער מיט וואסר (ועשה מהם שמים) אונ ער הט געמאכט פון זיי דיא הימלען: (ויהי ערב ויהי בוקר יום שני) עס איז געוועזן אבענד אונ עס איז געוועזן פריה דעם אנדערן טאג: (ט) (יקוו המים). דיא וואסערן זאלן ווערן פארזאמלט. זאגט רש"י (היו שטוחין על פני כל הארץ) די וואסר זענן געוועזן פר שפרייט אוף דיא גאנצע ערד (והקוום באוקינוס) הט הקב"ה זיי פר זאמלט אין דעם ים אוקינוס (הוא הים הגדול

פירוש

העליונים ' וכן "וורקו מסה הסמימה' (שמית ס' ח)

רד"ק

פירושו לאויר: (ט) (יקוו). ענין קבוץ. וכן "ונקוו

פירוש לתורת דאלהים

(ט) ויאמר אלהים האט גאט גזאגט יקוו המים מתחת השמים זיי זאלן זיך איין זאמלן די וואסר וואס זענן אונטר דעם הימל אל מקום אחד צו איין ארט (עיין רש"י) ותראה היבשה אונ עס זאל

מדרש

(ט) (ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה) ר' תנחום האט געזאגט אן עם פסוק (הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק) פיל האבן געטראכט אז הקב"ה זעהט אז עס איז ניט דא קיין צדיקים אוף דער וועלט אונ עס איז דא פיל רשעים דענסט מאל טוט ער איין דין אין זיי זאגט ר' תנחום אזו ווי די מעשה דגוף איז מיט דר נשמה אזו טוט הקב"ה מיט דר וועלט ווען אז דר מענש ווערט נעמט ער ארוס זיין נשמה אזו אויך דר צדיק איז דיא נשמה פון דעם רשע דרום נעמט צו הקב"ה דם צדיק ווי ער איז די נשמה דס מיינט מען יקוו המים אל מקום אחד דס מיינט מען דיא צדיקים זיא זאלן איין גמיין ווערן צו יענער וועלט דאס איז איין מקום מיוחד צו דר נשמה אזו בלייבט דער גוף טרוקען אז דר נשמה ותראה היבשה די רשעים ווערן שון ווערן אן גזעהן צום דין ווארום עס איז שוין קיינר ניט דא ער זאל אויף זיי מגין זיין אונ קיין מעשים טובים האבן זיי אליין ניט עס זאל אויף זיי מגין זיין דרום ווערן זיי גזעהן אלז יבשים אז אהרן איז געשטארבן ויראו כל העדה כי גוע אהרן לייענט ניט ויראו נאר ויראו זיי זענען געווארן גזעהן דען דער מגין איז געשטארבן ווארום כל זמן דיא צדיקים זענען אין דור זענען זיי מגין ניט דר מדת הדין אין דיא ניט שולט זיין אזוי ווי דר פסוק זאגט (ויאמר להשמידם לולי משה בחירו וגו') אונ ווען הקב"ה טוט איין דין אין דיא רשעים נעמט ער פריר אוועק דיא צדיקים עס איז אמשל עס איז גוועזן איין עושר ער הט גהאט א גארטן אמאל איז ער ארין גגאנגן אין גארטען הט ער דארטן געזעהן דערנר האט ער זיי גהייסן אפ האקין דר נאך הט ער דארטן דער זעהן שיינע רויזען וואקסן זאגט ער פון וועגין דיא רויזען וועל איך שון דארטן לאזן דיא דערנר אויך שטיין דער נאך אז דיא רויזן האבן אן גהויבן ווייטר שמעקין הט ער זיי אויס גריסן אז ער הט זיא שוין אויס גריסן זאגט ער אצינד איז שון צייט אז מען זאל דיא דערנר אויס רייסן פון דאנין אזו אויך די צדיקים אז זיי ווערין אפ גנאן פון די רשעים טוט ערשט הקב"ה איין דין אין דיא רשעים דס מיינט דר פסוק דודי ירד לגנו לערוגות הבושם לרעות בגנים וללקוט שושנים: שאל ר' יצחק הט גפרעגט צו ר' אלעזר אז זיי זענין גגאנגן אין דר מדבר אונ הט אים גזאגט איך וועל דיר איין שאלה פרעגן נאר דיא ווארט מיר הייסן האט ער צו אים גזאגט פרעג דען דיא ביסט כדאי צו פרעגן ווים דו ווילסט אזו האט ער אים גפרעגט עס שטייט וירא אלהים כי טוב איז משמע אז ער הט שון אהרויס גלאזן הט ער ערשט געזעהן אז עס איז גוט אונ קייר חס ושלום ניט גוואוסט אז עס איז גוט זאגט ר' אלעזר דס איז איין אזהרה צו מענשין אז אפי

הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי־כֵן׃ י וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀
לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא
יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃
יא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ

דשא

כֵן: י וּקְרָא יְיָ לְיַבֶּשְׁתָּא
אַרְעָא וּלְבֵית כְּנִישַׁת
מַיָּא קְרָא יַמְמֵי וַחֲזָא
יְיָ אֲרֵי טָב: יא וַאֲמַר
יְיָ תַּרְאֵית אַרְעָא דִתְאָה

תו"א

ולמקוה. שבת קח פרק כ מקוואות פג : ויאמר. ר"ס יא : למינו. חולין ס :

רש"י

שגדול שבכל הימי': (י) קרא ימים. והלא ים אחד הוא אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לדג העולה מן הים באספמיא: (יא) תדשא הארץ דשא עשב. נ לא דשא לשון עשב ולא עשב לשון דשא ולא היה לשון המקרא לו' תעשיב הארץ שמיני דשאי' מחולקין כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני שלשון דשא היא לבישת הארץ כשהיא מתמלאת בדשאי': תדשא

שפתי חכמים

פי' דשמים הוא שם המחובר ולא שם העצם: (ל) ר"ל דהא כל שאר ימים יניקה שלהם מים הגדול כמ"ש כל הנחלים וגו': (מ) דבאספמיא הדגים טובים יותר: (נ) ק"ל למה לא כתמר תדשא הארץ דשא מזריע זרע או תעשיב הארץ עשבים ז ר"ל

בית דוד

שבכל הימים) דער ים אוקינוס איז דר גרעסטער ים פון אלע ימים: (י) (קרא ימים), דעם ים וואס דם וואסר האבן זיך אין איין פארזאמילט האט הקב"ה גרופן ימים, פרעגט רש"י (והלא ים אחד הוא) דר ים אוקינוס איז דאך נאר איין ים, פר וואס רופט מען אים ימים, פיל ימים (אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לדג העולה מן הים באספמיא) נאר ווייל דר טעם פון די פיש וואס מען נעמט ארוס פון ים אין דעם אורט עכו איז ניט גלייך צו דעם טעם פון די פיש וואס מען נעמט ארוס פון ים אין דעם אורט אספמיא, אפילו דר ים וואס אין עכו איז דר זעלביגר ים וואס אין אספמיא, פון דעסטוועגן דר טעם פון דעם וואסר איז ניט אויף אלע ערטר גלייך אזו וויא זייא וואלטן גוועזן בזונדערי ימים: (יא) (תדשא הארץ דשא עשב). זאגט רש"י (לא דשא לשון עשב ולא עשב לשון דשא) דם ווארט דשא איז ניט דם זעלביגע וואס דם ווארט עשב, ווארום יעדער זאך ווען עס הייבט אן וואקסן שפיצט פריר גראז, אונ דער נארטן אדר דם פעלד ווערט בדעקט מיט גראז פון פיל מינים, דם ווערט גרופן דשא, נאכדעם אז דאס גראז ווערט גרוס אונ עס ווערין גרויסע בלעטר אז מען קען דער קענין דיא בלעטר פון וועלכן מין פרוכט זייא זענן דם ווערט גרופן עשב, דריבער זאגט רש"י דם ווארט דשא איז ניט עשב אונ דם ווארט עשב איז ניט דשא (ולא היה לשון המקרא לומר) אונ דר פסוק קען ניט זאגן (תעשיב הארץ) דיא ערד זאל ארוס געבן עשב, ווארים ווען עס הייבט אן וואקסן איז עס נאך ניט עשב, נאר עס איז דשא, נאר (שמיני דשאים מחולקים כל אחד לעצמו) ווען דם גראז ווערט גרוס אונ די בלעטר ווערן אפ געטיילט יעדר מין בזונדר, דאמאלס (נקרא עשב פלוני) ווערט גרופן יעדר מין מיט זיין נאמן, דם איז קרויט, בארקעס, מעהרן, קארטאפל אונ נאך מינים (ואין לשון למדבר לומר) אונ דר וואס רעט קען ניט זאגן (דשא פלוני) דם איז דאס מין דשא, ווארום ווען עס איז דשא איז נאר ניט צו דר קענין וועליכס מין דם איז (שלשון דשא) ווארום דם ווארט דשא ווערט גרופן (הוא לבישת הארץ בעשבים) ווען דיא ערד ווערט בעקליידט

פירוש רד"ק

אליה כל הגוים" (ירמי' ג'): (יא) (תדשא) פירושו תוצא דשא, ולכן אמר ותוצא הארץ, מלת תדשא מושך עצמו ואחר עמו וכן הוא פירושו תדשא הארץ דשא וכו' ותדשא עץ פרי. (דשא) נקרא כן בתחלת צאתו וכשיגדיל יקרא עשב, ודשא הוא תחלת הפעול' בעשב. לפיכך בא ממנו פעול' כמו מן צמח, ולא בא כן מן עשב. (למינו). מה שדומ' לו והוא מתכונתו, וטעם למינו על העשב כמו על העץ. כי באחרונ' זכר למינו, וכן כשאמר "ותוצא הארץ" זכר בכל אחד למינהו ודעת רבותינו ז"ל אינו כן, שאמרו (חולין ס') דרש ר' חנינא ב"פ יהי כבוד ה' לעולם פסוק זה שר העולם אמרו בשע' שאמר הקב"ה למינהו באילנות נשאו דשאי' ק"ו בעצמן וגו' והנ' העקר שנצטוו על הכלאים הוא משום שנולד מהם מין חדש, והתורה אמר' "עץ פרי עשה פרי למינו, כמו שפרשנו, למינו מה שהוא דומה לו, וע"י הרכבת ב' מיני אילנות נולד פרי חדש, אבל ע"י

פירוש לתורת האלהים

ווערן גזעהן דיא טרוקענש ויהי כן אונ עס איז אזו גוואָרן: (י) ויקרא אלהים ליבשה ארץ אונ גאט האט גרופען צו דער יבשה ערד ולמקוה המים אונ צו דעם איין זאמלונג פון דעם וואסער קרא ימים האט ער גרופען טייכען (עיין רש"י) וירא אלהים כי טוב האט גאט גזעהן עס איז גיט: (יא) ויאמר אלהים האט גאט גזאגט תדשא הארץ דשא עשב דיא ערד זאל ווערן דער פיקט אונ

דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן׃ יב וַתּוֹצֵא

הארץ

עִשְׂבָּא דְּבַר זַרְעֵיהּ מִזְדְּרַע אִילָן פֵּירִין עָבֵד פֵּירִין לִזְנֵיהּ דִּי בַר זַרְעֵיהּ בֵּיהּ עַל אַרְעָא וַהֲוָה כֵן׃
יב וְאַפֵּיקַת אַרְעָא

דתאה

ת"א ותוצא. חולין דף ס ע"א:

רש"י

הארץ. תתמלא ותתכס' כסות עשבי' בל' לעז נקרא דשא ארברי"ן (גראזיכט) כולן בערבוביא וכל שורש לעצמו נקרא עשב: מזריע זרע.[ס] שיגדל בו זרעו לזרוע ממנו[ע] במקו' אחר. עץ פרי.[פ] שיהא טעם העץ כטעם הפרי והיא לא עשתה כן אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי ולא העץ פרי לפיכך כשנתקלל אדם על עונו[צ] נפקדה גם היא על עונה (ונתקללה ס"א אינו ודו"ק): אשר זרעו בו. הן גרעיני כל פרי שמהן האילן צומח[ק] כשנוטעין אותו: (יב) ותוצא הארץ וגו'. אף ע"פ שלא נאמר

שפתי חכמים

(ס) ר"ל דתזריע הוא ל' הפעיל שהוא כפעיל את אחרים: (ע) כלו' שאדם יכול לזרוע במקום אחר ול' הפעיל קאי על האדם: (פ) הקשה מהרש"ל מאי חטאה של האדמה שעיותה וי"ל דכך היה כוונתה משום שהקב"ה צוה לאדמה שתוציא עץ פרי דומה לעשב שקלחיו ועליו שוים אף זה יהיה עליו ופריו שוה אז האדמה לקחה סברא זו ומה עשב שטבעו הוא שקלחיו ועליו יהיו שוים אע"כ א"א לאכלם אלא שצריך מעשה תקון אילנות שאין טבען כך ואינו סברא להיות שוה ק"ו אם יהי' כך שצריכים שנוי ותיקון ומ"ה לא עשתה כן ובזה מתורץ ג"כ דגבי עשב כתיב בצווי חד למינהו על תרווייהו ובעשיי' ב' למינהו על כל חד וחד כפ"ש אלא י"ל שבעשה שהקב"ה צוה שיהא העשב ועץ פרי שוה ע"כ כתיב חד למינהו אתרווייהו כלומר שיהא כחד מין אבל הארץ לא עשתה כן לכן כתיב תרי למינהו: (צ) ומתורץ נמי גם קושיית האדמה כמ"ש רש"י לקמן גבי ארורה האדמה וגו' נפקד' גם היא דהא ובא נרמז ומה שהוכרחו רז"ל לומר שעל צוואה וכו' משום דס"ל דצלא כשבורך משמע ולא כשבור': (ק) למה כתיב דאילנות אשר זרעו בו וגבי עשב כתיב

בית יהודא

(בעדעקט) מיט גראז (כשהיא מתמלאת בדשאים) ווען זיא ווערט פול מיט קליינע גידיינע גראז: (תדשא הארץ) זאגט רש"י מען מיינט (תתמלא ותתכסה כסות עשבים) דיא ערד זאל דער פילט ווערן אונ בדעקט ווערן מיט אבעקליידונג פון גראז (כולן בערבוביא) ווען אלע מינים גראז זענן צו מישט ווען זיי זענן קליין (נקרא דשא) ווערן זייא גרופן דשא (וכל שורש לעצמו) אונ ווען יעדר שטיקל ווערט דער קענט בעזונדר (נקרא עשב) ווערט גרופן עשב: (מזריע זרע). זאגט רש"י מען מיינט (שיגדל בו זרע לזרוע ממנו במקום אחר) אין די גראזין (אין די ערד פרוכטין) זאל וואקסן קערנר, כמען זאל קענן דיא קערנר פאר זייען אויף איין אנדר אורט דארטן זאלן אויך וואקסן דיא זעלבע פרוכטן: (עץ פרי). זאגט רש"י מען מיינט (שיהיה טעם העץ כטעם הפרי) דעם בוים אליין (דם האילן) זאל מען אויך קענן עסן וויא מען עסט דיא פרי (והיא לא עשתה כן) אבר דיא ערד האט ניט אזו געטאן (אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי) דיא ערד דאס ארוס געגעבן ביימער וואס אויף זיי וואקסן פירות (ולא העץ פרי) אבער דיא ביימר אליין (דם האלין) זענן ניט גוועזן ווי די פירות צום עסין (לפיכך כשנתקלל אדם על עונו) דריבער ווען אדם איז געשאלטן געווארן ווענן זיין זינד (נפקדה גם היא על עונה) איז דיא ערד אויך געווארן געשאלטן אויף איהרע זינד: (אשר זרעו בו). זיין פארזייאונג איז אונ אים. זאגט רש"י (הן גרעיני כל פרי) דס זענן דיא קערנר וואס זענן אין אלע פירות (שמהן האילן צומח כשנוטעין אותו) פון דיא קערנר וואקסט דר בוים וואס מען פלאנצט אים:

פירוש רד"ק

כלאי זרעים אינו נולד מין חדש, והתור' לא אסר' כלאי זרעים אלא משום ערבוביא למסורת ולהרחיק מכל מיני כלאים ואינו עיקר המצו' כי כל אחד צומח לבדו ובמסורת לא נצטוו אלא ישראל, ואף לישראל אינו אסור אלא בארץ, והוזהרו אדם ובני נח בהרכבת אילן, והרכבת בהמ' שיוציא מהם מין שלישי מורכב משניהם, לפיכך הוזהרו בו שאם יעשו זה כנגד פעולת האל שהוא בראם למיניהם והם ההופכים מעשיו, לפיכך הוצרך הכתב לשאול על מה שכתבנו למעל' שדרש ר"ח ב"מ ואמרו בעי רבינא הרכיב שני דשאים לר"ח ב"מ מהו, כיון דלא כתיב בהו למינהו לא מחייב. או דלמא כיון שהשבים הקב"ה על ידן כמאן דכתיב בהו דמי. תיקו: (יג) וירא אלהים כי טוב. אע"פ שיש עשבים שהם המיתות. גם הם טוב כי אם הם הממיתות באכיל' ובשתי' הם

פירוש לתורת האלהים

בדעקט מיט איין אן קליידונג פון גראז פון אלערליי קריטעכער מזריע זרע וואס עס זאל וואקסן דרינען זאמען כען זאל קאנן פון די זאמן זייען אין אנדער ארט ועץ פרי אוך זאל וואקסן ביימר (ע' רש"י) עושה פרי אוף דיא ביימר זאל וואקסן פירות למינו צוא זיין מין כ ואשר אוף אילנות בוים זאל וואקסן זיין מין פרי אשר זרעו בו וגו' וואס זיין זאמן איז אין אים צו זייען אויף דער ערד דאס מיינט כמו דיא קערנדלך פון איטליכער פרי וואס פון זיי שפראצט דר בוים אז מען פלאנצט אים ויהי כן אונ ס איז אזו געווען: (יב) ותוצא אונ די ערד האט ארוס געצויגן וואס דאס

הָאָ֗רֶץ דֶּ֠שֶׁא עֵ֣שֶׂב מַזְרִ֤יעַ זֶ֙רַע֙
לְמִינֵ֔הוּ וְעֵ֥ץ עֹֽשֶׂה־פְּרִ֛י אֲשֶׁ֥ר
זַרְעוֹ־ב֖וֹ לְמִינֵ֑הוּ וַיַּ֥רְא אֱלֹהִ֖ים כִּי־
טֽוֹב׃ יג וַֽיְהִי־עֶ֥רֶב וַֽיְהִי־בֹ֖קֶר י֥וֹם
שְׁלִישִֽׁי׃ פ יד וַיֹּ֣אמֶר אֱלֹהִ֗ים יְהִ֤י

מארת

אונקלוס

דִתְאָה עִשְׂבָּא דְבַר
זַרְעֵיהּ מִזְדְּרַע לִזְנוֹהִי
וְאִילָן עָבֵד פֵּירִין דְבַר
זַרְעֵיהּ בֵּיהּ לִזְנוֹהִי וַחֲזָא
יְיָ אֲרֵי טָב: יג וַהֲוָה
רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹם
תְּלִיתָאִי: יד וַאֲמַר יְיָ
יְהוֹן נְהוֹרִין בִּרְקִיעָא

דשמיא

בעל הטורים אין דורשין דמסכת מרכבה: (יא) מזריע זרע למינהו. ר"ת

רש"י

למינהו כדאיתא באגדה שמעו שנצטוו האילנות על כך ונשאו ק"ו בעצמן כמפורש באגדה בשחיטת חולין: (יד) יהי מארת וגו'. מיום ראשון נבראו ונתבעו לוה עליה להתלות ברקיע וכן כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון וכל א' וא' נקבע ביום שנגזר עליו הוא שכתוב את השמים לרבות תולדותיה' ואת הארץ לרבות תולדותי': יהי

שפתי חכמים

כתיב מזריע זרע לכן פי' וכו' ר"ל כי עיקר של אילנות לפיתחן מפני של אילן אחר שמרכיבין אי שנוטעין אותו לכן נקט כאן אחר זרעו בו שעיקרו של זרעו דהיינו כגרעינין אינן זריעתו לאפוקי גבי עשביס לומחין רק מן הזרע: (ר) ומה אילנות שהם גדולים וענפיהם מרובים וגדולים ואינן יכולין לעמוד רצופין ואפי' אם יתערבו יחד יש היכר ביניהם דזה מין פלוני ואפ"ה יצאו למינם אנו שקטנים אנחנו ואם נהיה מעורבים יחד אין היכר בינינו עאכ"ו שצריכין אנו לצאת למינינו: (ס) ק"ל דהול"ל יהי מאורות ואח"כ והיו למאורות ברקיע ר"ל דהול"ל

בית דוד

(יב) (וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ וגו'), רש"י זָאגְט (אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר לְמִינֵהוּ בִּדְשָׁאִים בְּצִוּוּיָהֶן) אֲפִילוּ וֶוען הקב"ה הָאט גְבָּטוֹן צוּ דִּיא עֶרְד זִיא זָאל אַרוֹסגֶעבִּן דִּיא גְרָאזִין הָט הקב"ה נִיט גְזָאגְט יֶעדֶער מִין זָאל אַרוֹסוַואקְסִין בַּזוּנְדֶר (שָׁמְעוּ שֶׁנִּצְטַוּוּ הָאִילָנוֹת עַל כָּךְ) וַוייל דִיא גְרָאז הָאבֶּן גְהֶערְט ווי הקב"ה הָט גְבָּאטְן דִיא בּוֹימֶר זַייא זָאלֶן אַרוֹסְוַואקְסֶן יֶעדֶר מִין בַּזוּנְדֶר (נָשְׂאוּ קַל וָחוֹמֶר בְּעַצְמָן) הָאבֶּן זַיי גְלֶערְנְט אַקַל וָחוֹמֶר אוֹף זִיךְ. זַייא הָאבֶּן גְזָאגְט מַאדָאךְ בּוֹימֶר וָוס זֶענֶן הוֹיךְ גְוַואקְסֶן מִיט גְרוֹסֶע צְווַיינְגֶן אוּנ אֲפִילוּ דִיא בּוֹימֶר וֶועלְן זַיין צוּמִישְׁט אַלֶע מִינִים צוּזַאמֶען פוּן דֶעסְטְוֶועגְן וֶועט מֶעי דֶערְקֶענִין יֶעדֶר מִין. פוּן דֶעסְטְוֶועגְן הָאט הקב"ה גְבָּאטִין יֶעדֶר מִין זָאל וַואקְסֶן בַּזוּנְדֶר מִיר גְרָאזִין וָואס מִיר זֶענֶן נִידְרִיג. אַז מִיר וֶועלְן זַיין צוּמִישְׁט וֶועט מֶען נִיט זֶעהְן יֶעדֶר מִין וֶועלְכֶי עֶר אִיז. דַרְפִין מִיר דָאךְ גְוִויס וַואקְסֶן יֶעדֶר מִין בַּזוּנְדֶר (כִּדְאִיתָא בְּאַגָּדָה בִּשְׁחִיטַת חוּלִּין) וְויא עֶס שְׁטֵייט אוּנ דִי אַגָּדָה פוּן דִיא מַסֶּכֶת חוּלִּין: (יד) (יְהִי מְאוֹרוֹת וגו'), זָאגְט

רש"י (מִיּוֹם רִאשׁוֹן נִבְרְאוּ) דִיא בֶּעלַייכְטוּנְגֶן (דִי זוּנֶן אוּנ דִי לְבָנָה) זֶענִן בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶן דֶם עֶרְשְׁטֶן טָאג (זוּנְטָאג) (וְבִ"בִ'עִי צִוָּה עֲלֵיהֶם לְהִתָּלוֹת בָּרָקִיעַ) אוּנ דֶעם פֶערְדִין טָאג הָאט הקב"ה גִיבָּטוֹן אוֹף דִי זִין מִיט דִיא לְבָנָה זַייא זָאלֶן אַרַיינְקוּמֶען אִין הִימֶל רָקִיעַ (דָאס הַייסְט דִינְסְטָאג זֶעקְס אָנְהֵייבּ אָבֶּענְד צוּא מִיטְוָואךְ הָאט אָנְגֶהוֹבֶּען לַייכְטֶען דִיא לְבָנָה מִיטְוָואךְ פְּרִ"ה שָׁעָה זֶעקְס הָט אָנְגֶעהוֹיבֶּן לַייכְטֶען דִיא זִין) (וְכֵן כָּל תּוֹלְדוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ נִבְרְאוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן) אוּנ אַלֶע זַאכֶן וָוס זֶענֶן אִין הִימֶל אוּנ אוֹף דִיא עֶרְד זֶענִן בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶן דֶעם עֶרְשְׁטֶען טָאג (וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נִקְבַּע בַּיּוֹם שֶׁנִּגְזַר עָלָיו) אוּנ יֶעדֶע זַאךְ אִיז גְקוּמֶען אוֹף זַיין אָרְט אִין דֶעם טָאג וָוס הקב"ה הָאט אוֹף אִים גְזֵר גְוֶוען (הוּא שֶׁכָּתוּב) דֶרִיבֶּר שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים. צוּ עֶרְשְׁט הָט הקב"ה בַּשַׁאפֶן אֵת הַשָּׁמַיִם. צוּא וָוס שְׁטֵייט דָס וָוארְט אֵת (לְרַבּוֹת תּוֹלְדוֹתֵיהֶם) צֵייא זָאגְן אוּנְז בַּאלְד וֶוען הקב"ה הָט בַּשַׁפֶן דִי הִימְלֶען הָט עֶר בַּשַׁאפֶן אַלְץ וָוס זֶענוּן אוֹף דִיא הִימְלֶען

פרוש רד"ה

מרפאים הלאים קשים בתחבושת: (יד) (יהי מאורות) לשון הוי' אינו שומר בהרב' מקומות יחיד ורבים זכר ונקבה. ואמר (יהי) לשון יחיד על מאורות שהוא לשון רבי' וכן אמר "כי יהי' נער' בתולה" (דברים כ"ב)

והמאורות האל' נבראו ביום ראשון עם הגלגלים, כמו שכתבנו אלא שלא הי' אורן עובר לארץ, לפי שלא הי' הרקיע נכון לקבל אותן גם לא הארץ שלא הית' יבשה כל צרכ' ובאשר הרקיע ברצון האל ביום השני נמתח

פירוש לתו"ת האלהים

פוּן אִיר גְוַואקְסֶן דֶשֶׁא גְרָאז עֵשֶׂב אִיטְלִיכֶער מִין קְרֵייטִיכְץ מַזְרִיעַ זֶרַע וָוס מֶען קָאן דֶער פוּן זַייעֶן אַלֶרְלַיי זָאמֶן לְמִינֵהוּ צוּ זַיין מִין וְעֵץ עוֹשֶׂה פְּרִי אוּנ אַזֶעלְכִי בֵּיימֶר וָוס הָט אוֹף זַיי גְוַואקְסֶען פֵּירוֹת אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ וָוס זַיין זָאמֶן אִיז אִין אִים לְמִינֵהוּ צוּ זַיין מִין וַיַּרְא אֱלֹהִים הָט גָאט גְזֶעהְן כִּי טוֹב עֶס אִיז גוּט: (יג) וַיְהִי עֶרֶב עֶס אִיז גְוָוארֶען אָבִינְט וַיְהִי בֹקֶר אוּנ עֶס אִיז גְוָוארֶען מָארְגֶן יוֹם שְׁלִישִׁי דֶר דְרִיטֶר טָאג: (יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט יְהִי מְאוֹרוֹת עֶס זָאל

רשמיא לאפרשא בין מארת ברקיע השמים להבדיל
יממא ובין ליליא ויהון
בין

בעל הטורים מאל שאין לך שבט שאין לו מזל למעלה : (יד) מארת . חסר שלא נברא להאיר

שפתי חכמים

נריאתן מקודם ואח"כ תלייתן ברקיע : (ת) ק"ל וכה נכר אסכרה בתינוקות הוא שבינו נד' היו מתמני' על וכין הלילה · מבנינו האור הראשון ת אבל בשבעת [נ"א בנ']

רש"י

מארת · חסר וי"ו כתיב על שהוא יום מארה ליפול אסכרה שלא תפול בתינוקות : **להבדיל בין היום** ימי בראשית שמשו האור והחשך הראשוני

(ואת הארץ) מיינט מען אוך (לרבות תולדותיה) צוא זאגן אונז באלד ווען הקב"ה הט בשאפן די ערד . הט ער בשאפן אלין ווס די ערד דארף ארוס נעבין : (יהי מארות) זאגט רש"י (חסר וא"ו כתיב) דער ווארט מארת איז גשריבן אן וואוין · קען מען ליינען מארת . אפלוכונג . זאגט רש"י עס איז אזוי (על שהוא יום מארה) ווייל מיטוואך איז אנעפליכטער טאג (ליפול אסכרה בתינוקות) מיטוואך קומט דיא קראנקהייט אסכרה (קרופ) ביי קליינע קינדער (הוא שעניננו) דאס איז וואס מיר האבן גלערונט (ברביעי היו מתענים על אסכרה שלא תפול בתינוקות) מיטוואך פלעגן די מענטשן פון משמר פאסטן דיא קראנקייט (אסכרה (קרופ) זאל ניט פאלין אוף דיא קליינע קינדר . (להבדיל בין היום ובין הלילה) . זאגט רש"י (משננגז האור הראשון) דאס איז געווען נאכדעם ווי דיא ערשטע לעכטיקייט פון ערשטין טאג איז בהאלטין גווארן (אבל בשלשה ימי בראשית) אבר די ערשטי דריי

פירוש

ונתראו היבשה והארץ הוציאה צמחה ביום שלישי ונתחזק הרקיע ברביעי · אמר האל שיראו מאורות ברקיע ויעשו פעולתם בארץ להיות הדשא עשב מזריע זרע . והעץ עושה פרי ברביעי וזהו שאמרו חז"ל (ר"ה פ"ו חולין ס') כל מעשה בראשית בקומתם נבראו. וזה הי' ביום הרביעי לדשאים ולאילנות כלומר נבראו בגדולתם השלם וכן הנבראים האחרים לכל אחד ואחד ביומו . וכל אחד ואחד הי' בעת בריאתו בתמונתו השלמ' · כפי מה שהוא כל לשון מין ומין , וזהו שאמרו חז"ל "בדעתן ובצביונן נבראו" אם הי' בהן דעת והפק להכיר והארם מכיר בהם הדעת והחפץ · וזהו שאמר קהלת (ג' י"א) "את הכל עשה יפה בעתו" · ועת השלמת הדשאים והאילנות ברביעי הי' · ולא נשתלמ' בריאותם עד יום רביעי שפעלו בהם המאורות, וזהו מה שאמרו חז"ל (חגיגה י"ב) "הן הן המאורות שנבראו ביום הראשון אלא שלא תלאן עד יום רביעי, וזהו לשון תלאן . כדבר התלוי כלמעל' למט' מן הגבוה לשפל : (ברקיע השמים) הוא האויר וכן "על פני רקיע השמים (א' כ') ונקרא רקיע, כמו שכתבנו, לפי שהוא רקוע פרוש ומתוח .

רד"ק

וקראו האל שמים, לטעם שכתבנו וסמך אותו אל השמים שהם הגלגלי' כאמרו רקיע השמים, לפי שהוא סמל להם הדבק להם ומקבל אורם . (להבדיל בין היום ובין הלילה) , כי עד עתה הי' האור ביום והחושך בליל' אבל עתה אמר שיהי' מאור בכל אחד מהם, המאור הגדול ישמש ביום, והמאור הקטן ישמש בליל' וזו היא הבדל' וכל אחד יעש' גם כן בנמצאות השפלות כפי הנאות לו, תבואת שמש וגרש ירחים וכן עשו בדשאים ואילנות, כמו שכתבנו פעול' הוקה ברצון האל אותו היום שנגמרו בגדולם השלם . (והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים) · לאותות, הם השעות למועדים הם מועדי השנה ותקופותיה, כי כמו שהשנה נחלקת לד' תקופות שהם החום והקור, הקיץ והחורף כן היום והליל' שהם כ"ד שעות נחלקים לארבע תקופות לפיכך זכר לאותות על שעות היום . ולימים ימי החדש שהם כ"ט יום וחצי ושני שלישי שעה וע"ג חלקים· ושנים, הם ימי השנ' שהיא שנת השמש שהוא שס"ה יום ורביעי, ווה פי' שנה שתסוב השמש שנית באלה הימים אל הנקוד' אשר החל' ממנה, וימי שנת הלבנ'

פירוש לתורת אלהים

דין ליכט דס מיינט מען די זונן מיט דער לבנה (עיין רש"י) . ברקיע השמים אין דעם פאר

ספר הישר

ברענגט פון זיינע בעסטע שאף אונ נאט האט זיך גקערט צוא דער מנחה פון הבל אין מכט גהן אין פייער פון הימל אונ עס הט פר ברענט דס קרבן . אבר צוא קין אין צוא זיין מנחה קערט זיך ניט נאט. ווארום ער הט גנומן פון דר ערגסטין פריכט פון דער ערד אין קין ניט צו זיין ברודר הבל אין זאגט צוא גטינען אלף אים אין בלבול כדי ער זאל אים אייסין אין גשליכט טעג ארום ניט קין אין הבל אין פעלד אבין צו פון זייער פראצה קין אקורט אין פעלד אונ הבל נייידט די שאף איז נקפין די שאף פון הבל איבר דעם פעלד וואס קין האט גאקערט . אין קין קומט צו הבל מיט צארן אונ זאגט צו אים ווס איז דס הו קומסט מיט דיינע שאף צו ווייזן אין אלע מיינע פעלדר אין הבל ענטפערט צו קין נאך ווס

מדרש הנעלם

ווען לערנן במעשה בראשית די מעשים פון איטליכן טאג ווען ער ווערין פרעגין ווארום דס איז אינג דס אין דרום שטייט וירא אלהים כי טוב עס איז השי"ת אזוי וואל גפעלין בבארפשטו ניט פרעגין דרויף אויך לערנט אונז דיא תורה דרך ארץ אז אמענטש זאל זיך ניט באריםען מיט זיין ואך איידר ער ווערט פארטיג דען טאמער ווען אין דרינגען זיין אהסרון ווען ער בלייבען אליינער דרום תאמש' השי"ת האט דאך פריר ויאמר אז עס איז ניט האט ער פארט ניט גשטעלט אז עס איז גוט ביז ער הט עס גומר גיוען און גפינן מיר כמה מאל אין דר תורה אויך ביי כדום שטייט ארדה נא ואראה תאמ' די הקב"ה הט אדין גזייכט אונ הט ניט גבארפט אדם גיהין שרייבט אונז די תורה כדי מען זאל זיך פון

בין היום ובין הלילה והיו לאתת לאתין ולזמנין ולממני בהון

שפתי חכמים

סניהם יחד בין ביום ובין בלילה: והיו לאותות. בית

טעג (שמשו האור והחשך הראשונים שניהם יחד בין ביום בין בלילה) האבן בדינט דיא ערשטע לעכטיקייט מיט דיא פינסטערניש ביידע צוזאמען. ביי טאג אונ ביי נאכט (עיין פסוק ד): (והיו לאותות). דיא בלייכטונגען וועלן זיין צו צייכנס ׳ זאגט רש״י (כשהמאורות לוקין) ווען דיא בלייכטונגען ווערן געשלאגען (זייא ווערין פינסטער)(סימן רע הוא לעולם) איז דאס אשלעכטע צייכן פר דיא וועלט (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (מאותות השמים אל תחתו) פאר די צייכנס וואס ווערן געטון אין די בלייכטונגען וואס זענען אין הימל זאלט איר יודין ניט שרעקין (בעשותכם רצון הקב״ה) ווען איר וועט טון דעם ווילן פון הקב״ה (אין אתם צריכים לדאוג מן הפורענות) דארפט איר ניט זארגן פר דיא שטראף וואס דיא צייכנס פון הימל ווייזן. זעהן מיר אז דיא צייכנס פון די בלייכטונגען ווייזן אויף שלעכטס: (ולמועדים). פון דיא בלייכטונגען וועט מען וויסן ווען וועט זיין יום טוב. זאגט רש״י (על שם העתיד) ווענן דיא ימים טובים וואס וועלין זיין (שעתידים ישראל להצטוות על המועדות) הקב״ה האט גוויסט אז ער וועט גביטן

ולמועדים רש״י

כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם שנ׳ [ירמיה י׳] דוד

דיא יודין זיא זאלן מאכין ימים טובים (והם נמנים למולד הלבנה) אונ די ימים טובים ווערן געציילט נאך דעם מולד פון דיא לבנה: (ולימים). אונ צו טעג. זאגט רש״י (שמוש החמה חצי יום) דיא זון בדינט (לייכט) אהאלבין טאג (צוועלף שעה)(ושמוש הלבנה חציו) אונ די לבנה בדינט (לייכט) אהאלבין טאג (צוועלף שעה) (הרי יום שלם) (צוזאמען איז אגאנצער טאג. אגאנצער מעת לעת (פיר אונ צוואנציג שעה): (ושנים). אונ יאהרין. זאגט רש״י (לסוף שס״ה ימים) אין ענדע פון דרייא הונדערט פינעף אונ זעכציג טעג (יגמרו מהלכתם בשנים עשר מזלות המשרתים אותם) ענדיגען זייא זייער גאנג מיט דיא צוועלף מזלות וואס בדינען אונ פירן זיי (והיא שנה) דאס הייסט א יאר (עס זענען דא צוועלף מזלות (טלה שור תאומים סרטן אריה בתולה מאזנים עקרב קשת גדי דלי דגים) דיא צוועלף מזלות פירן דיא זון מיט דיא לבנה ווען דיא זון מיט די לבנה גייען דורך דיא אלע צוועלף מזלות פון אנהייב מזל טלה ביז ענדע מזל דגים אז געענדיגט איאר (וחוזרים ומתחילים פעם שניה לסבב הגלגל

פירוש לתורת אלהים

שפרייטונג פון הימעל להבדיל צוא מאכען אפ שיידען בין היום צווישען טאג ובין הלילה אונ צווישען נאכט והיו זיי זאלען זיין לאותות צוא צייכן (עיין רש״י) ולמועדים אונ צוא דיא ימים טובים (עיין רש״י) ולימים אונ צו טעג דארך דר זונן מיט דער לבנה קען מען ציילען דיא טעג ווארום דיא זונן איז איין האלבן מעת לעת אונ די לבנה איז אהאלבען מעת לעת הייסט דאס איין גאנצער טאג ושנים אונ יארען דרייא הונדערט מיט פינף אונ זעכציג טאג (עיין רש״י)

מדרש הנעלם

אום אפ לערנין דען דם בית דין זאל ניט פסקינן איין דין דורך זייער שכל נייערט רעכט חוקר ודורש זיין אזו ווי דר פסוק זאגט ודרשת וחקרת ושאלת היטב אין דעם איז אן גקומן ר׳ אבא פרעגן זיי אום דיא שאלה הט ער זיי גזאגט דרום שטייט וירא אלהים כי טוב דען ער הט אלץ גמאכט דורך זיין גבאט היינו

ספר הישר

מכסטו קליידר פון וואל אין עסט דיא מילך פון מיינע שאף אז דיא וועסט אום טון די קליידר אין וועסט ניט עסין קיין מילך פון מיינע שאף וועל איך ארום גיין פון דיין לאנד. זאגט קין צוא הבל אז איך זאל דיך היינט דר שלאגין ווער וועט פון מיר זיכן דיין בלוט. ענפרט הבל צו קין דר גאט וואס הט אונז בשאפן דר וועט רעכינין מיין רעכינונג אין וועט זוכן מיין בלוט פון דיר דען גאט איז אשופט אין אדיין אין אוב די וועסט מיך הרגנין וועט גאט דיך משפטין דער פר אין ווי קין הט אום גהערט די רייד פון הבל אזו ווערט קין אין כעס אונ קין נעמט דעם אקיר אונ טייט הבל אין דם בלוט פון הבל לופט פר די שאף אונ דר נאך בדענקט זיך קין וואס ער הט געטון אונ טרערט זייער אין וויינט אין עס טוט אים זייער באנג אין קין שטייט אויף אונ גראבט אין גריב אויף דעם פעלד אונ בגראבט זיין ברידר הבל אין נאט ווייסט אלץ וואס קין הט געטון אין נאט בווייסט זיך צוא קין אין זאגט צו אים ווי איז דיין ברידר הבל זאגט קין איך ווייס ניט בין איך דען דר היטער פון מיין ברידר זאגט גאט צוא אים וואס האסטו געטון דם בלוט פון דיין ברידר שרייט צו מיר פון דר ערד דען די האסט דר שלאגין דיין ברידר אונ לייקנסט פר מיר די מיינסט אז איך ווייס ניט וואס דו האסט געטון איך ווייס וואל אז די האסט גהרגית דיין ברידר הבל אום זונסט אין אציינד זאג איך דיר אז דיא זאלסט זיין פר פלוכט מער פון דר ערד וואס זיא האט געעפינט איר מויל איין צו שלינגין דם בלוט פון דיין ברידר אונ אז די וועכסט אקערין וועט דר פון גאר

בהון יומין ושנין : טו ויהון לנהורין ברקיעא דשמיא לאנהרא על ארעא והוה כן : טז ועבד יי ית תרין נהוריא רברביא ית נהורא

וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים׃ טו וְהָיוּ לִמְאוֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן׃ טז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת

תו"א ויפב. חולין ס:

שפתי חכמים

כתיב ויבדל אלהים וגו' : (ב) ב"ש ש"ש מתחה באם שילכו בדרכי המקום : (ג) בשאת מתיבור שני המאורות כידוע לחכמי בציבור ולכן הלה המועדים בזמנם : (ג) ר"ל יום שלם ר"יגו י"ב שעות : (ד) שכ"ב ימים קאי על החמה ושנת הלבנה ב"ב שנ"ד ימים הנקראים שנית החמה ולפי שבנת החמה ב"ח הלר שהלכתה לסבב כל י"ב מזלות ושנת הלבנה היא חיבורה עם החמה בב"א מי"ב מזלות לכן הלה בשנה בשניהם יחד ואפ"ש שהלבנה גומרת מהלכתה בכ"ט ימים ושעות ידועות : (ה) כלו' ועוד נוסף על שמוש להבדיל וגו' שיאירו וגו' : (ו) וכ"פ וכיו ר"ל החמה והלבנה למאורות להאיר לבריות ולכך נכם רש"י פלה לעולם ולא נקט לארץ כפ"ש נקרא לבירות שפי' על הארץ אנשי הארץ כי הארץ א"ל לאור : (ז) דק"ל דנהחלה כתיב שני המאורות הגדולים ואח"כ אמר

רש"י

י] מאותות השמי' אל א תחתו וגו' בפסוק' רצון הקב"ה אין אתם צריכין ליראה מן הפורענות : ולמועדים. על שם העתיד שעתידי' ישראל להצטוות על המועדות והם נמני' למולד ב הלבנה : ולימים שמוש החמה חצי יום ושמוש הלבנה חציו הרי ג יום שלם : ושנים. לסוף שס"ה ימי' [ס"א ורביע יום] יגמרו מהלכתי' בי"ב ד מזלות המשרתי' אותם והוא שנה [ס"א הוא שס"ה יום ורביע יום] וחוזרו' ומתחילי' פעם שניה לסבב בגלגל כמהלכן הראשון : (טו) והיו למאורות. ה ע"ד זאת ישמשו שיאירו ו לעולם : (טז) המאורו' הגדולי' שוין נבראו ז ונתמעטה

בית

במהלכן הראשון) נאכדעם הייבט אודי זין נאך אמאל צו גייסון מזל טלה וויא דם פריערדיגע יאר, נאר דיא זין גייט אזו, אבער דיא לבנה גייט ניט אזו, דם יאר פון די לבנה איז נאר דרייא הינדערט פיר אונ פופציג טעג, די לבנה ענדיגט איר יאר מיט

דוד

עלף טאג פריער ווי די זין : (טו) והיו למאורות. זאגט רש"י (עוד זאת ישמשו שיאירו לעולם) נאך דאס וועלן די זין מיט די לבנה בעדינן צו וועלין בעלייכטין דיא ערד : (טז) (המאורות הגדולים). זאגט רש"י (שוים נבראו) ווען דיא זין מיט דיא

פי'

הם שנ"ד יום ורביעי, ותרגום ירושלמי ,ויהי לאתין ולסמנין ולמקדשא בהון ריש ירחא ושנין,:(טו) (והיו למארה ברקיע השמים להאיר על הארץ), והיו גם למאורות ופירושו להאיר על הארץ כי פרש זה היו גם כן המאורות ולא נוסף אורם ביום הרביעי אלא שנתלו ברביעי ברקיע השמים לתת אור לבעלי

רד"ק

הראות, ואורם גם כן נעשה פעולי חוק' בכל הנמצאים השפלים כל אחד כפי הנאות לו : (טז) (ויעש אלהים) עתה פרש איך עשה אות' להאיר כל אחד בזמנו שקבע לו : (הגדולים) לא אמר גדולים בגופם כי כל הכוכבים חוץ מכוכב נוגה גדולים מהלבנ' . כמו שחקרו בעלי התבונ' . אבל רצה לומר גדולים באורם, והלבנ' גדולה באורה

פירוש לתורת אלהים

הייכט אזאר : (טו) והיו אונ זייא זאלען זיין למאורות צו לייכטי ברקיע השמים אין דעם פר שפרייטונג פון דעם הימל להאיר על הארץ צו לייכטען אויף דר ערד (עיין רש"י) ויהי כן איז אזו געוואהרן : (טז) ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים האט גאט בשאפן די צוויי גרויסי ליכט

מדרש

דיא ערד זאל פון איר ואך דם וואסר זאל פון זיין וואך אונ או זיי האבן נסין זיין רצון שמיים וירא אלהים נאט הט געזעהן כי טוב או זיי האבן גוט געטון זיי האבן איס געפאלגט שטייט וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד ער הט געזעהן או אלע זאכן וואס ער הט בשאפן איז גוטען ווייטער גיט צו קפרן אין ווייטער בשטאנד איז ווי היינט זיי זאלן ניט בשנה זיין :

תט רבנן דיא רבנן האבן געלערנט אלע טאג נייט אירס אבריו אונ זנט זד וועקט ויז בני קדושים עליונים אונ טיט די עבודה צו אייער העררן דם ער

הנעלם

האט א"ך געגעבן אנשמה הקדושה וויס זיא איז אם געשייר געוואהרן פון דעם כסא הכבוד ר' אלעזר זגט עס שטייט ויפח באפיו נשמת חיים דם איז די נשמה הקדושה ווס זי קומט פון דעם כסא הכבוד. ביי אדם שטייט ויהי האדם לנפש חיה דם נפש חיה איז נאר איין נפש ווס איז בשאפן געוואהרן פון דר ערד ניט פון דעם כסא הכבוד דען דיא תורה קלאגט זיך אויף אום אונ זאגט הקב"ה הט אים געגעבן איין נשמת חיים הקדושה דרי ער זאל האבן חיי העולם הבא צום סוף הט ער זיך פר זינדיגט אונ איז נאר געבליבן ביי דעם נפש חיה וואס איז פון דער ערד הוים

אֶת־הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים׃
יז וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ

רַבָּא לְמִשְׁלַט בִּימָמָא וְיַת נְהוֹרָא זְעֵירָא לְמִשְׁלַט בְּלֵילְיָא וְיַת כּוֹכְבַיָּא׃ יז וִיהַב יָתְהוֹן יְיָ בִּרְקִיעָא דִשְׁמַיָּא

ת״א ויתן. חגיגה יב: ויכי ערג ספ:

רש״י

הלבנה על שקטרגה ואמרה א״א לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד : ואת הכוכבים · ע״י שמיעט את הלבנה [ב״ר מ״ו] ח הרבה צבאיה להפיס דעתה :

שפתי חכמים

את המאור הגדול וגו׳ : (ח) (נח״י) וכשתא אתי שפיר דלא

בית דוד

לְבָנָה זֶענִן בַּשַׁאפְן גְוָוארֶן זֶענִן זֵייא גְוֶועֶן בֵּיידֶע גְלַייךְ, בֵּיידֶע גְרוֹיסֶע (וְנִתְמַעֲטָה הַלְּבָנָה) נָאכְדֶעם אִיז דִיא לְבָנָה קְלֶענֶר גְוָוארֶן (עַל שֶׁקִּטְרְגָה וְאָמְרָה אִי אֶפְשַׁר לִשְׁנֵי מְלָכִים שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ בְּכֶתֶר אֶחָד) וַוייל זִיא הָט גְזָאגְט פַאר הקב״ה צְוַויי מְלָכִים קֶענִן נִיט זַיין צוּזַאמֶען מִיט אֵיין קְרוֹין, וֶוען אֵיין מֶלֶךְ טְרָאגְט דִיא קְרוֹין אוֹיף זַיין קָאפּ גֵייט דֶר אַנְדֶערֶר מֶלֶךְ אָן אַקְרוֹין אוּנ מֶען וֶועט קֵיין מָאל נִיט וִויסֶן אַז זֵיי זֶענִן צְוַויי מְלָכִים מֶען וֶועט מֵיינֶען דָס אִיז אֵיין מֶלֶךְ וַוייל דָאס אִיז דִיא זֶעלְבִּיגֶע קְרוֹין, אַז דִיא זִין מִיט דִי לְבָנָה וֶועלְן הָאבְּן אֵיין לִיכְטִיגְקֵייט

וִויא אַזוֹי וֶועט מֶען וִויסֶען וֶוען עֶס אִיז טָאג אוּנ וֶוען עֶס אִיז נַאכְט, מֶען וֶועט אֵייבִּיג מֵיינֶען עֶס אִיז נָאר טָאג, אָדֶער עֶס אִיז נָאר נַאכְט, וִויא אַזוֹי קֶענִין בֵּיידֶע הָאבְּן אֵיין קְרוֹין, דְרִיבֶּר הָאט הקב״ה קְלֶענֶר גְמַאכְט דִי לֶעכְט פוּן דִיא לְבָנָה: (וְאֵת הַכּוֹכָבִים) דִי שְׁטֶערְין זָאלִין אוֹיךְ לַייכְטֶען בַּייא נַאכְט, זָאגְט רש״י (עַל יְדֵי שֶׁמִּיעֵט אֶת הַלְּבָנָה) וַוייל הקב״ה הָט קְלֶענֶר גְמַאכְט דִי לֶעכְט פוּן דִיא לְבָנָה דְרִיבֶּר (הִרְבָּה צְבָאֶיהָ) הָט הקב״ה גְמֶערְט אִירֶע בֶּעדִינֶער (לְהָפִיס דַּעְתָּהּ) זִיא צוּא ברוהיגען

פירוש רד״ק

באור׳ משאר הכוכבים חוץ מהשמש מפני שהיא קרובה לארץ . וקרא שניהם גדולים כנגד שאר הכוכבים

פירוש לתורת האלהים

(עיין רש״י) אֶת הַמָּאוֹר הַגָּדוֹל דִיא גְרוֹסֶע לִיכְט דָס אִיז דִיא זוּנְן לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם צוּ גְוֶועלְטִיגֶען בַּיי טָאג וְאֶת הַמָּאוֹר הַקָּטוֹן אוּנ דִיא קְלֵיינֶע לִיכְט דָאס אִיז דִיא לְבָנָה לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה צוּא גְוֶועלְטִיגֶען בַּייא נַאכְט וְאֵת הַכּוֹכָבִים אוּנ דִיא שְׁטֶערִין זָאלֶען אוֹיךְ זַיין בַּייא נַאכְט (עיין רש״י): (יז) וַיִּתֵּן אוֹתָם אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָאט זֵייא גְזֶעצְט בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם אִין דֶעם פַר שְׁפְּרֵייטוּנְג

מדרש הנעלם

קְלָאגְט דִיא תּוֹרָה נָאךְ אַזוֹי אַנְשָׁמָה ווָס עֶר הָט גְהַט זָאל עֶר הַיְיטְ נָאר הָאבְּן אַנֶפֶשׁ חַיָּה אוּנ הקב״ה זָאגְט דִיא אָדָם אִיךְ הָאבּ דִיר גְגֶעבְּן אֵיין נִשְׁמַת חַיִּים דֶען זִיא נִיט חַיִּים צוּ אִירֶע בְּעָלִים דָס זִיא אִיז בַּשַׁאפְן גְוָוארֶן פוּן מַיין כִּסֵּא הַכָּבוֹד אוּנ דוּרְךְ דַיינֶע חֲטָאִים בִּיסְטוּ נָאר גְבְּלִיבְּן בַּיי דָם נֶפֶשׁ חַיָּה ווָס זִיא אִיז בַּשַׁאפְן גְוָוארֶן פוּן דֶר עֶרְד חַיֶּיךְ שְׁוֶוער אִיךְ בַּייא דַיין לֶעבִּין אַז דֶר ווָס וֶועט עוֹסֵק זַיין אִין דֶר תּוֹרָה אוּנ וֶועט זִיא הִיטֶן וֶועל אִיךְ אִים גֶעבְּן דִיא חֲשׁוּבֶע נְשָׁמָה ווָס זִי אִיז פוּן מַיין כִּסֵּא הַכָּבוֹד אוּנ נִיט חַיִּים צוּ זַיין הֶערִין אוּנ דֶר ווָס וֶועט נִיט הִיטֶן דִיא תּוֹרָה וֶועט עֶר נָאר הָאבְּן אַנֶפֶשׁ חַיָּה ווָס זֵייא הָאבְּן זִיךְ אוּם דֶר וֶוועלְט דָם זֵיי וֶוערִין פַאר לֶענְד מִיט אִיר דְרוּם זָאגְט קֹהֶלֶת מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעוֹלָה הִיא לְמַעְלָה דָאס אִיז דִיא הֵיילִיגֶע נְשָׁמָה דָס זִיא גֵייט ווִידֶר אַרוֹיף לְמַעְלָה פוּן דִי צַדִּיקִים ווָס זֵיי הֵייסְן אָדָם וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיּוֹרֶדֶת הִיא לְמַטָּה לָאָרֶץ דָס אִיז דָם נֶפֶשׁ חַיָּה ווָאס אִיז בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶן פוּן דֶר עֶרְד, זָאגְט רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בִּיז דְרַייצֶן יָאר הָט דֶער מֶענְשׁ נָאר דֶעם נֶפֶשׁ חַיָּה דֶר נָאךְ אִיז עֶר זוֹכֶה נִיט מֶען

אִים דִיא נְשָׁמָה הַקְּדוֹשָׁה ווָס זִיא אִיז מִכִּסֵּא הַכָּבוֹד רַבִּי שִׁמְעוֹן הָט אַמָאל גְמַאכְט אַנְרוֹסֶע סְעוּדָה אוּנ הָט גְרוּפְן אוֹיף דֶר סְעוּדָה חַכְמֵי הַמִּשְׁנָיוֹת אוּנ פִיל תַּנָּאִים אוּנ הָט בַּדֶעקְט דִי שְׁטִיבּ מִיט טַייעֶרֶע כֵּלִים דֶער נָאךְ הָט עֶר גְזֶעצְט דִי רַבָּנִים אוֹיף אֵיין זַייט אוּנ הָט זִיךְ גְזֶעצְט אוֹיף דֶר אַנְדֶערֶר זַייט אוּנ אִיז זֵייעֶר פְרֵיילִיךְ גְוֶועֶן הָאבְּן אִים דִיא רַבָּנִים גְפְרֶעגְט ווָאס בִּיסְטוּ הַיינְט מֶער פְרֵיילִיךְ פוּן אַלֶע טֶעג הָט עֶר זֵיי גְזָאגְט הַיינְטִיגְן טָאג נִידֶערְן אַרָאפּ נְשָׁמוֹת קְדוֹשׁוֹת אוֹיף דִי אַרְבַּע כַּנְפוֹת הַחַיּוֹת צוּ מַיין זִין ר׳ אֶלְעָזָר דְרוּם בִּין אִיךְ הַיינְט זֵייעֶר פְרֵיילֶךְ דֶען דָם אִיז דִיא רֶעכְטֶע שִׂמְחָה אוּנ דֶער נָאךְ הָט עֶר גְזֶעצְט זַיין זִין ר׳ אֶלְעָזָר לֶעבִּין זִיךְ אוּנ זָאגְט צוּ אִים זֶעה מַיין קִינְד דֶעם הַיינְטִיגֶן טָאג ווֶעסְטוּ בַּקוּמֶן אֵיין הֵיילִיגֶע נְשָׁמָה עֶלְיוֹנָה אַזוֹ זָאגְט רַבִּי שִׁמְעוֹן אַזַאךְ אִיז גְוָוארֶן דִיא שְׁטִיבּ אַרִים גֶרִינְגֶעלְט מִיט אַייטִיל פַייעֶר זֶענִן דִי רַבָּנִים אַרוֹם גְגַאנְגֶען הָאבְּן זֵיי גְזֶעהְן אַנַאנְצִין טָאג אִיז אַרוֹם גְגַאנְגֶען אַרוֹיךְ פוּן דֶער שְׁטִיבּ דֶער וַוייל אִיז אַהִין גְקוּמִין. ר׳ יוֹסֵי בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לְקוֹנְיָא הָט עֶר גְפִינֶען צוּ דִי רַבָּנִים זֵיי

דְאַנְהָרָא עַל אַרְעָא :
יח וּלְמִשְׁלַט בִּימָמָא
וּבְלֵילְיָא וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין
נְהוֹרָא וּבֵין חֲשׁוֹכָא
וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב :
יט וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה
צְפַר יוֹם רְבִיעָאִי :
כ וַאֲמַר יְיָ יִרְחֲשׁוּן מַיָּא

הַשָּׁמָיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ :
יח וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּֽלֲהַבְדִּיל
בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים
כִּי־טוֹב : יט וַֽיְהִי־עֶרֶב וַֽיְהִי־בֹקֶר
יוֹם רְבִיעִי : פ כ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים

רחש תו״א ויאמר . חולין כז : ישרצו

פירוש רד״ק

אבל משניהם השמש גדול. כמו שאמר . המאור הגדול. ובן הוא למראות העין . והקרו בעלי המחקר כי השמש גדול מהלבנה מאה ושבעה פעמים . והלבנ׳ אין לה אור כי אם מהשמש כי גופ׳ עבורה לפיכך אורה מוסף והסר כפי התקרב׳ אל השמש וכפי התרחק׳ ממנו.והוא המאור הקטן : (ואת הכוכבים) כי גם הם משמשים בלילה ומאירים על הארץ עם אור הלבנה וזולת׳ אבל השמש לא יאיר בלילה מפני שהוא תחת הארץ. והלבנה והכוכבים לא יאירו ביום כי אור השמש שהוא גדול ימנע אורם:והממשלה היא האורה והפעול׳: (יז) (ויתן) אמר ויתן אחר שאמר ויעש.כי פירוש ויעש כמו שכתבנו אבל ויתן פירוש שנתנם ברקיע השמים שלא היו שם עד יום הרביעי . כמו שפרשנו : (להאיר). פרשנוהו. ולמעלה שאמר להאיר לבדו וממשלה לבדו ולא בסמכם. יהיה הפירוש כל אחד מהם על האורה ועל הפעולה. וכאן שסמכם ואמר ולמשול אחר להאיר . יהיה הפירוש להאיר על האורה ולמשול על הפעולה: (יח) (ולמשול ביום ובלילה). זה ביום וזה בלילה. (ולהבדיל) . כי מעת זרות השמש הוא האור והוא היום . ומעת צאת הכוכבים הוא החשך והוא הלילה ונקרא הזמן ההוא חשך אף שיש בו מאירי לפי שהוא חשך כנגד אור היום: (כ) (ויאמר אלהים ישרצו המים) ענין השריצה היא

פירוש לתורת אלהים

פון דעם הִימֶל לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ צו לַייכְטֶן אוֹיף דֶער עֶרד : (יח) וְלִמְשֹׁול בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה אונ צו גְוֶועלְטִיגֶן בַּייא טָאג אונ בַּייא נַאכְט וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ אונ צְווִישֶׁן שֵׁיידֶן צְווִישֶׁן דִיא לִיכְט אונ צְווִישֶׁן דֶער פִינְצְטֶערְנִשׁ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב אונ גָאט הָט גֶזֶעהֶן עֶס אִיז גּוּט : (כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אונ גָאט הָאט גֶזָאגְט יִשְׁרְצוּ זַייא זָאלֶן וִוידְמִינֶן הַמַּיִם דִיא וַואסֶרְן שֶׁרֶץ אַיין

מדרש הנעלם

שְׁטַיינֶען אונ פַר וְוינְדְרִין זִיךְ זַייעֶר פְרֶעגְט עֶר צוּא זַיי וָוס אִיז דָס זָאגְן זַייא דֶער רוֹךְ אִיז פוּן אֵשׁ שֶׁל מַעֲלָה דֶען מֶען קְרַייגְט הַיינְט ר׳ אֶלְעָזָר מִיט אֲבִילִינֶע קְרוֹן דֶער וַוייל זֶעהֶן זַיי דָאס עֶס אִיז אִים פִיר קְלִינֶגֶעל פוּן דֶעם גֶשֶׁר שֶׁל אֵשׁ אִין הָאט אַרוּם גִירִינְגֶעלְט צוּא רַבִּי אֶלְעָזָר מִיט זַיין פָאטֶער ר׳ שִׁמְעוֹן. אִין ר׳ יוֹסִי אִיז הִינְטִין גֶזֶעסֶן בִּיז דָס פַייעֶר אִיז אַוֶועק גֶנַאנְגֶן פוּן רַבִּי שִׁמְעוֹן זָאגְט רַבִּי שִׁמְעוֹן צוּא ר׳ יוֹסִי וָוס ווילְסְטוּ זָאגְט ר׳ יוֹסִי אִיךְ ווֶעלְט גֶערְן גֶזֶעהֶן מַיין שֶׁכֶטֶער צוּא דֶרין זִין ר׳ אֶלְעָזָר זָאגְט ר׳ שִׁמְעוֹן רָאז אַזוֹי זַיין הָאט עֶר גֶרוּפְן דִיא חֲבֵרִים אונ הָאט פַר זַיי אַלֵּיין גֶטוּן זָעגְן זַייא דָארְט גֶזֶעסֶן דְרַייא טֶעג אונ הָאבֶן גֶלֶערְנְט תּוֹרָה זַיי הָאבֶן גִיט גֶלָאזְט קֵיין סוֹד אִין מִשְׁנִיּוֹת וָוס

ר׳ שִׁמְעוֹן הָט זַיי גִיט גֶזָאגְט כָּל יָמָיו אַלֶע טָאג פוּן ר׳ שִׁמְעוֹן הָט מֶען גִיט גֶזֶעהֶן קֵיין רֶעגִין בּוֹגֶען דֶען זַיין זְכוּת הָט מַגֵין גֶוֶוען אוֹיף דֶעם דוֹר . ר׳ יִצְחָק זָגְט דִי נְשָׁמָה אִיז תָּמִיד אונ אִיר בַּשְׁטַאנְד וִויא הָט אַקִיוּם אוֹיף אֵייבִּיג אוֹבֶער אוֹיף דֶעם נֶפֶשׁ חַיָּה שְׁטֵייט הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא עֲוֹנָהּ בָהּ פְרֶגְט ר׳ יוֹסִי אַז דֶער נֶפֶשׁ חַיָּה אִיז אַזוֹי וִוי אַיין רִיחַ פוּן אַבְּהֵמָה ווַארוּם מַכְט דֶער תַּרְגוּם אוֹיף דֶעם פָּסוּק (וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה לְרוּחַ מְמַלְּלָא) דָס אִיז טַייטְשׁ אַיין נֶפֶשׁ וָוס עֶר קֶען רֵיידִין אינ אַז עֶס אִיז יוֹא גְלַייךְ צוּ אַבְּהֵמָה ווַארוּם רֵיידִין דִי בְּהֵמוֹת נִיט זָגְט ר׳ יִצְחָק וַוייל זַייעֶר גוּף אִיז גֶנוּמֶען גֶוָוארֶן פוּן גְרֶעבֶּערֶע עֶרד פוּן דֶעם מִקְדָּשׁ אינ ווִידֶער זַיין קֶענֶען נִיט קוּקֶען אוֹיף דֶעם הִימֶל נַיי זָאלֶן זַיין פוּן

ספר הישר

נִיט זַיין גֶעוֶוען זָאלְסְטוּ זַיין אוֹיף דֶר עֶרְד בִּיז דִיא וֶועסְט שְׁטַרְבֶּן אונ דֶר וֶועלְבֶּר צַייט נִיט בַּיין אֵייזֶעק אִין נֶגֶר עֶדֶן פַר זַייעֶרְט מִיט זַיין הוֹז גֶזַעגְר אִין דֶר וֶועלְבֶּר צַייט וַוערְט נוּגַם חַיִּי מְעוּבְּרֶת אונ זַיינְט אִים אַיין זִין אונ רוּפְט אִים חֲנוֹךְ. אִין עֶר רוּפְט הֵיוֹם זַיין זִין חֲנוֹךְ כְּדֵי צוּ זָאגְן גָאט הָט אִין נִתְחַבֵּר צוּ קָאנְן רִיעֶן אִים אוֹיף דֶער עֶרְד אִין אוֹךְ אינ דֶר וֶועלְבֶּר

נִיט הַייסְט אִין קָגִין צוּ בוֹיעֶן אַיין שְׁטָאט אינ נִיט וויי אַגְבִּין חֲנוֹךְ אַזוֹי ווִיי דֶר נָאמֶען פוּן זַיין זִין אִין חֲנוֹךְ זַייגְט אַיין זִין נִיט עֶר אִים אַיין נָאמֶען עִירָד. אִין [illegible] מְחוּיָאֵל גֶעוַוינְט לֶמֶךְ אִין אַז אָדָם אִיז אַלְט הוּנְדֶרְט אִין דְרַייסִיג יָאר גֶעוַוינְט זַיין וַוייבּ חַוָּה אַיין אינ רוּפְט אִים מִיט זַיין נָאמֶען שֵׁת. דֶער טַייטְשׁ אִיז פוּן דֶעם

יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף
יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיעַ
הַשָּׁמָיִם׃ כא וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־

רְחֵשׁ נַפְשָׁא חַיְתָא וְעוֹפָא דְּפָרַח עַל אַרְעָא עַל אַפֵּי רְקִיעַ שְׁמַיָּא כא וּבְרָא יְיָ יָת תַּנִּינַיָּא רברביא

ת״א ויברא . בתרא עד נדה כב ג : התנינים

בעל הטורים

הלך כהמש. וירח לא נברא אלא כדי שלא יעבדו לחמה אם תהיה יחידה : (כ) ועוף. ג' בפס' והעוף ירב וכעוף לאכל אותם זאת תורת הבהמה והעוף רמז לש"ס שעופות טהורות מרובין על הטמאין זהו והעוף ירב פי' שהן מרובין איזה

רש״י

(כ) נפש חיה · שיהא בה חיות : שרץ · כל דבר חי שאינו גבוה מן הארץ קרוי שרץ . בעוף כגון זבובים בשקצי' כגון נמלי' וחיפושין ותולעי' · ובבריות

שפתי חכמים

כ' יצא כוכבים או ויעש את הכוכבים : (ט) ק"ל נפש חיה משמע דמים כולאו נפש החיה ולקמן כ' ויברא אלהים ונו' לכך פי' נפש שיהא בה חיות כלומר שהמים יהיו את הנגיף שיקבל את נפש החיוני שיתן בו הקב"ה וזה שפירש"י לקמן ואת כל נפש החיה נפש שיש בה חיות וק"ל. עי"ל דק"ל וכלא חיות אח"כ נבראו מן האדמה לכך פי' נפש שיהא בה חיות ומה שהוצרך לפרש כן עוד (בפסוק כ"א) י"ל לפי שנכתב בה"א הידיע' משמע שהוא חיה ממש לכך פי' נפש שנית שאין פי' כן מדכתיב אשר שרצו המים ומה שפי' ג"כ ביום החמישי לפי שהפי' נכתב אח"כ וחיתו ארץ א"כ נפש חיה קאי אשרצים : (י) מה שמהפך רש"י ופרש בתחלה נפש חיה אח"כ שרץ ר"ל גם בקרא צריך להיות כן ישרצו המים נפש חיה ומה כן הנפש חיה ומפרש שרץ ועוף וכן כתיב אח"כ ותוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש : (כ) הם השולעים הנמצאים באמצ' וגם נימות בחמה כשירד

בית דוד

בערוהיגן : (כ) (נֶפֶשׁ חַיָּה) דם וואסר זאל ווידמען (אַרוֹיס גֶעבְּן) אַקערפֶּר (שֶׁיְהֵא בָּהּ חַיּוּת) אין דעם קערפֶּר זאל זיין אַלֶעבּוּנג : (שֶׁרֶץ) . זאָגְט רש״י (כָּל דָבָר חַי) יעדר לעבידיגי זאך (שֶׁאֵינוֹ גָבוֹהַּ מִן הָאָרֶץ קָרוּי שֶׁרֶץ) וואס איז ניט הויך פון די ערד רופט דר פסוק שֶׁרֶץ (בָּעוֹף) בייא פליהענדיגע (כְּגוֹן זְבוּבִים) פליגן, ווערן גרופן שֶׁרֶץ הָעוֹף (בַּשְּׁקָצִים) בייא דיא מיאוסה זאכן (כְּגוֹן נְמָלִים וְחִיפּוּשִׁין וְתוֹלָעִים) מילבין, וואנצין, ווערים, (וּבִבְּרִיּוֹת) בייא אנדערי בשעפניש (כְּגוֹן) דהיינו (חוֹמֶד) אקרעט (וְעַכְבָּר) אמויז (וְחוֹמֶט) אשנעק (וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם) אונ נאך אזעלכע זאכן וויא די זענן

פירוש רד״ק

היא התולדה עם הרבוי ואחר שהיו המים לבד והיבש' לבד · והי' לכל אחד מכונו, גזר האל עליהם להוציא תולדות, ואמר תחלה למים לפי שהם עליונים על הארץ וכן היה סדר טבעם מתחל' וכן נאמר תהילה לרקיע שהוא על המים : ואמר למים ישרצו ולארץ תוציא · לפי שמיני המים ואישיהם רבו מאוד ממיני הארץ ואישיה, וישרצו כמו שבארנו לשון רבוי והוא התולדו': (שרץ נפש חיה) . אמר שרץ אחר שאמר ישרצו כמו שפירשנו בתדשא הארץ ובמזריע זרע · או יהיה פירוש שרץ דבר נע כתרגומו ריחשא, כמו רחושו מרחשן שפוותיה (סנהדרין ס"ז) והוא ענין תנועה וכן אמר השורץ על הארץ שפירושו מתנועע, ואע"פ כן לא יצא מלשון ומענין הראשון שפירשנו בו לשון רבוי תולדות ושני הענינים נכונים בו : (נפש חיה), כי בה יתנועע הנע ומה שהוציא' הארץ ביום השלישי אין לו נפש חיה אלא נפש הצומחת לפיכך אמר נפש חיה כי בה יתנועע כל נע ופירש שרץ נפש חיה, דבר נע ונפש היה שתהי' כן : (ועוף יעופף על הארץ), וישרוץ גם כן עוף שיעופף על הארץ והנ' הוא אוירי ומימי ברוב תולדותיו : (על פני רקיע השמים) הוא האויר כמו שפירשנו, ולא נאמר בהם בצוא' למיניהם, כי דרך הכתוב לקצר והוא כתוב בסוף „אשר שרצו המים למיניהם„:(כא) (ויברא אלהים את התנינים הגדולי') ולא נאמר בפרשה זו ויהי כן. ואמר ויברא.לפי שהמים לא הי' בהם כח טבע הזק להוציא נפש חיה מבלתי עזר ה' ומלבד הטבע שנתן בהם ומשניה' נעשו היצורי' בהם לפיכך אמר ויברא ואמר אשר שרצו המים, תדע שהרי במקומות מן המים שהם רחוקים מאוד מן היבש' לא יהי' בהם דגים כי אין כח במים לבדם שירבו בהם נפשות חיות לפי שאין בהם עזר מאכל מן היבש' או צמחים והסלעים הקרובים אל היבש' או מה שיפול להם מבני אדם הצדים או מעוברי הים באניות ובאותם המקומות לא יכנס ציד כי לא תוכל שום ספינ' להכנס שם, אבל ידעו ציידים שהלכו קרוב

פירוש לתורת אלהים

וודמונג נֶפֶשׁ חַיָּה אזו אלייב וואס זאל זיין דרינען אַחַיּוֹת וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ אונ אזעלכע פייגל וואס זאלען פליהן איבר דר ערד עַל פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם אונטער דעם פר שפרייטונג פון דם הימל : (כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִים הַגְּדוֹלִים אונ גאט האט בשאפען די גרוסע פיש וואס איז אין ים

מדרש הנעלם

אזו איין ערד וויא די מענשין אונ זאכן קיקין אוף דעם הימל אזו ווי מענשין וואלטין זיי אוף גקענט ריידי: זאגט ר' יוסי דער טעם וואס דיא זנסט ווייל זיי זענין פון גרעבערי ערד ווי די מענשין גפעלט מיר אובר וואס די זאגסט ווייל זיי קענין ניט קיקין אוף דעם הימל ווי מענשן דרום קענין זייא ניט רעדין גפעלט מיר נישט וואס האט זיך צו וועגדן זייער ריידין אונ דעם. זאגט רבי יצחק דם איז אגרוסע הילף צוא די מענשין וואס קענין קיקען אוף דם הימל קום אונ זעה אז דר קיניג נבוכדנצר איז פר טריבן גוואורין פון מענשין אונ איז גווארען איין חיה האט ער קיין הילף ניט גהט ביז ער האט גקיקט אוף

רַבְרְבַיָּא וְיָת כָּל נַפְשָׁא
חַיְתָא דְּרָחְשָׁא דִּי
אַרְחִישׁוּ מַיָּא לִזְנֵיהוֹן
וְיָת כָּל עוֹפָא דְּפָרַח
לִזְנוֹהִי וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב:
כב וּבָרֵיךְ יָתְהוֹן יְיָ

הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ
הַחַיָּה ׀ הָֽרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ
הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף
לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:
כב וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ

שפתי חכמים

נפש של הארץ: (ל) ר"ל גבי בהמות וחיות: (מ) דק"ל למה פרטם יותר משאר הבריות ולמה כוללם מכלל כל נפש חיה (בה"א כידיעה) ל"פ וכו': (נ) דק"ל דכתיב התנינם חסר י' אחרונה דמשמע ל' יחיד וקרינן התנינים ל' רבים לכ"פ בראם זכר ונקבה לכן קרינן התנינים ואח"כ הרג לנקיבה לכן כתיב חסר יו"ד: (ס) ולא כדי פירשו כי אחר שכם יליד כפיו מהברכים בם חלינהם: (ע) וא"ל א"כ אמאי החיות עומדים בריבוייה כיון שמחסרים אותם ולא בירך אותם בקב"ה וי"ל מברכתו של אדם נתברכו גם החיות כיון שהם מולידים כמו האדם ונא

רש"י

ובבריות ד' כגון חולד ועכבר וחומט וכיוצא בהם וכן הדגים: (כא) התנינים. דגים גדולים שבים ובדברי אגדה [פ' השפינה] הוא מ לויתן ובן זוגו שבראן זכר ונקבה והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעת"ל נ שאם יפרו וירבו לא יתקיי' העולם בפניהם. התנינ' כתיב: נפש חיה. נפש שיש בה חיות: (כב) ויברך אותם. לפי שמחסרי' אותם וצדין מהם ס ואוכלין אותם הוצרכו לברכה ואף החיות הוצרכו
לברכה אלא מפני הנחש שעתיד לקללה לכך לא ברכן ע שלא יהא הוא בכלל: פרו, ל' פרי כלו' עשו

בית יהודא

(וְכָל הַדָּגִים) אונ אלע פיש: (כא) הַתַּנִּינִים. זאגט רש"י מען מיינט (דָּגִים גְּדוֹלִים שֶׁבַּיָּם) דיא גרויסע פיש וואס זענען אין ים (וּבְדִבְרֵי אַגָּדָה) די גמרא זאגט (הוּא לִוְיָתָן וּבֶן זוּגוֹ) תנינים מיינט מען דעם לויתן מיט זיין בן זוג (מיט זיין ווייב) (שֶׁבְּרָאָם זָכָר וּנְקֵבָה) הקב"ה הט זיי בשאפן אזכר מיט אנקבה (וְהָרַג אֶת הַנְּקֵבָה) אונ ער האט גהרג'עט דיא נקבה (וּמְלָחָהּ לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא) הקב"ה האט זיא איין גזאלצן צו מאכן פון איר אסעודה פאר דיא צדיקים ווען משיח וועט קומען (שֶׁאִם יִפְרוּ וְיִרְבּוּ) ווארום אז דיא נקבה וואלט געלעבט אונ די בוידע פיש וואלטען געבוירן נאך אזעלכע גרויסע פיש ווי זייא זענען (לֹא יִתְקַיֵּים הָעוֹלָם בִּפְנֵיהֶם) וואלט דיא וועלט ניט געקענט בשטיין געגען זייא, ווארום זיי וואלטן גהרג'עט אלע לעבעדיגע זאכן אונ אלי פיש וואס אין ים אונ זייא וואלטן דר טרינקן אלי שיפען וואס פאהרן אויף דעם ים אונ וואלטן אויף געגעסן דיא מענשן: (נֶפֶשׁ הַחַיָּה) מיינט מען (נֶפֶשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חַיּוּת) אניף (אקערפער) וואס זאל זיין לעבעדיג: (כב) (וַיְבָרֶךְ אֹתָם) הקב"ה הט זייא גבענטשט. זאגט רש"י (לְפִי שֶׁמְּחַסְּרִים אוֹתָם) ווייל פון דיא פיש אונ פון דיא פייגיל פעהלט פיל (וְצָדִין מֵהֶן) ווייל מען פאנגט פון זיי (וְאוֹכְלִין אוֹתָן) אונ מען עסט זיי (הוּצְרְכוּ לִבְרָכָה) דריבער האבן זיי גדארפט מען זאל זיי בענטשן, זייא זאלן ווערן ווייטער פיל (וְאַף הַחַיּוֹת הוּצְרְכוּ לִבְרָכָה) דיא חיות האט מען אויך גדארפט בענטשן (אֶלָּא מִפְּנֵי הַנָּחָשׁ שֶׁעָתִיד לְקַלְּלָה) נאר ווייל הקב"ה האט געוויסט אז דיא

פירוש יד"ק

למקומות ההם שאין דגים ולא יראו שם שתנועתו והיה סיפר מאוד שם. ואמר (הגדולים) כי יש בנבראיהם גדולים אין ביבשה כמו הם. ראה מה מפליג הספר בלויתן בספר איוב (מ) ויש אומרים כי הוא מין אחד ויש אומרים כי הוא איש אחד לבדו. ויש אומרים עוד כי כל התנינים הגדולים מאוד נקראו לויתן וכתב החכם רבי אברהם בר חייא ז"ל ואמר בדגים ויברא ולא אמר ויעש מפני שאין חלקם בחיים חלק שלם אבל אותם הוא בה חיות שאינה שלימה מפני שאין להם ריאה שיתנשמו בה ואין להם כח להיות חוץ מן המים. וברכם האל בעת בריאתם שנא' (ויברך אותם אלהים) ולא נזכר ברכה בחיות ובבהמות אלא בדגים ובברכה הזאת היו קיימים שרצי המים בגזרת המבול ועוד כי מפני הברכה הזאת כל דגי הים ושרציהם פרים ורבים כל ימות השנה שנאמ' פרו ורבו ומלאו את המים בימים ובן העופות מולידים ורבים בכל זמני השנה כדכתיב והעוף ירב בארץ' יהיו העופות והדגים נוהגים מנהג בני אדם המבורכים בהם ורוצים כמנין הזה לקנין אדם. והחיות והבהמות אשר לא ברכם האל אינם יולדים כי אם בזמנים ידועים פחסנ': (הרמשת) המהלכת. ורמישתה היא שריצת': (כב) (ויברך אתם פרו ורבו ומלאו). צווי במקום הי"ו איתין: כמו תפרו ותרבו

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש"י). וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אונ אלע לעבעדיגע בשעפעניש הָרֹמֶשֶׂת וואס קריכט אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם וואס דאס וואסער האט געמאכט ווימלען לְמִינֵהֶם צו זייער מין וְאֵת כָּל עוֹף כָּנָף אונ אלע פייגל וואס האבן פליגל לְמִינֵהוּ צו זיין מין וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב הט גאט געזעהן עס איז גוט: (כב) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים אונ גאט הט זיי געבענטשט לֵאמֹר צו זאגן פְּרוּ פרוכפערט אייך

וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ׃
כג וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי׃ פ
כד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אֶרֶץ

למינה

אונקלוס: לְמֵימַר פּוּשׁוּ וּסְגוּ וּמְלוּ יַת מַיָּא בְּיַמְמַיָּא וְעוֹפָא יִסְגֵּי בְּאַרְעָא׃ כג וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹם חֲמִישָׁאי׃ כד וַאֲמַר יְיָ תַּפֵּיק אַרְעָא נַפְשָׁא חַיְתָא לִזְנַהּ בְּעִיר וּרְחֵישׁ וְחֵיוַת אַרְעָא

לזנה

רש״י

פירות: ורבו. אם לא אמר אלא פרו היה אחד מוליד אחד ולא יותר ובא ורבו שאחד מוליד הרבה: (כד) תוצא הארץ. הוא שפירשתי שהכל נברא מיום ראשון ולא הוצרכו אלא להוציאם: נפש חיה. שיש בה חיות [עיין לעיל פסוק כ]: ורמש. הם שרצים שהם נמוכים ורומשים על הארץ ונראים כאלו נגררים שאין הלוכן ניכר. כל לשון רמש ושרץ

שפתי חכמים

נתירוץ מהרא״ם שהם בעלי נפש חיה ונתברכו כל בעלי נפש חיה בדרך כלל ובא דנתברך האדם אע״פ שאין מחסרים מהם ולא כספיק להם רצון יוצרם אפשר משום דגלוי לפני הקב״ה שיאכל מעץ הדעת ויטיל כנחש בהם זוהמא וילכים אותם בילפ״ר ויהרגו מלחמות בעולם: (פ) (נח״י) ר״ל כפעם אחד דהיינו התאומים ואין להקשות יאמר רבו בלבד ולא יאמר פרו י״ל לפי שאז לא הייני יודעים במה ירבו אם ברבוי התולדה או ברבוי בקומה ונמלא כזה בפ׳ נחוקותי על והרבתי אתכם ופי׳ בקומה זקופה אבל השתא דכתיב פרו ורבו וממילא דרבוי קאי על כפרים דהיינו בולדות: (ל) דק״ל כי״ל לכתוב ויברא אלהים ול׳ תוצא מורה שכבר נברא אלא שהוא מכוסה בו ואין להוכיח מותולא הארץ דלעיל [פ׳ י״ב] שהכל נברא ביום ראשון י״ל שתוצא הארץ מ״ר׳ שהוליא׳ אל הפועל מה שלווהם בו נמאמר תדשא וגו׳ שהלווי בו כוח הויות בכח גם ומלת תוצא הארץ אינו כך כי כוח בעלמו בלווי ויתויב שיהי׳ בכח קדום גם קודם בלווי בזה: (ק) מה שהינה רש״י לשונו דלפיל פי׳ נפש שיהא בה חיות נ״ל משום דנאן גבי חיות הארץ כבר הי׳ בכל נברא ביום הראשון עם נפש החיונית כיון דכתיב תוצא וגו׳ אבל גבי דגים ועופות לא נבראו ביום ראשון אלא בכח איכול

בית דוד

שלאנג וועט דארפען געשלוכט ווערן און דיא שלאנג איז אויך אחיה (ווא עס שטייט אין פסוק די שלאנג איז געוועזן קלינגער פון אלע חיות) דריבר אז דיא חיות וואלטן געבענטשט געווארן וואלט דיא ברכה געווען אויף דעם שלאנג אויך (לכך לא ברכן) דריבר האט הקב״ה ניט געבענטשט די חיות (שלא יהא הוא בכלל) דיא שלאנג זאל ניט זיין אין דיא ברכה: (פרו). (לשון פרי). פרו מיינט מען פירות פרוכטן (כלומר עשו פירות) מען מיינט איר זאלט מאכען פירות, איר זאלט געבוירן קינדער: (ורבו). איר זאלט אייך מעהרין, איר זאלט ווערין פיל. זאגט רש״י (אם לא אמר אלא פרו) ווען הקב״ה וואלט נאר זאגען "פרו" איר זאלט אייך פרוכטבארן האבן קינדער (היה אחד מוליד אחד ולא יותר) וואלט יעדער געבוירן נאר איין קינד ניט מעהר (ובא ורבו) דריבער האט הקב״ה געזאגט ורבו, איר זאלט אייך מעהרין (שאחד מוליד הרבה) איינער זאל געבוירן פיל קינדער: (כד) (תוצא הארץ). דיא ערד זאל ארוס געבן, זאגט רש״י (הוא שפירשתי שהכל נברא מיום ראשון) דס איז וואס איך האב געזאגט אז אלע זאכן זענן באשאפן געווארן אין דיא ערד דעם ערשטן טאג (ולא הוצרכו אלא להוציאם) דיא ערד האט נאר געדארפט ארוס געבן פון זיך אלץ וואס אין איר איז געווען באשאפן: (נפש חיה). מיינט מען (שיש בה חיות) אקערפער וואס לעבט: (ורמש). זאגט רש״י רמש מיינט מען (שרצים שהם נמוכים) שרצים וואס זענען נידריג (ורומשים על הארץ) און זיי קריכען אויף דיא ערד (ונראים כאלו נגררים) עס זעהט אויס ווי זיי שלעפן זיך אויף דיא ערד (שאין הלוכן ניכר) עס איז ניט צו דער קענין אז זיי גייען (כל לשון רמש ושרץ בלשוננו קונמוברי״ש) ווא עס שטייט דס ווארט רמש,

פירוש לתורת אלהים

ורבו און מערט אייך ומלאו את המים און דער פולט דס וואסר בימים אין די ימים והעוף ירב בארץ און דיא פייגל זאלן זיך מערן אויף דער ערד (עיין רש״י): (כד) ויאמר אלהים און גאט האט געזאגט תוצא הארץ נפש חיה למינה דיא ערד זאל אוס ציהן אלעבעדיגע בשעפעניש בהמה ורמש חיה און ווירמונג וחיתו ארץ און חיות וואס זאלן זיין אויף דר ערד למינה צו איר

מצות השם

(כב) (ויברך אותם אלהים וגו׳) פון דעם פסוק לערנין מיר ארוס אז גאט ב״ה האט אונז גבטין אז מען זאל חתונה האבן כדי מיר זאלן זיך מערן אויף דער וועלט און דיא מצוה הייבט זיך אן ווען מען

ספר הישר

נאמין אז גאט האט מיר געבן איין אנדרן זון פאר דעם זון הבל וואס קין האט אים דער שלגין. און שת לעבט הינדערט אין פינף יאר אין גווינט און אין ניט אים אנמין אנוש ווארום אנוש איז טייטש שלף

לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן׃ כה וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־

לִזְנַהּ וַהֲוָה כֵן׃ כה וַעֲבַד יְיָ יָת חַיַּת אַרְעָא לִזְנַהּ וְיָת בְּעִירָא לִזְנַהּ וְיָת כָּל רִיחֲשָׁא דְאַרְעָא לִזְנוֹהִי וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב׃

ואמר

תו״א יחת כ״ג. מה פס ז ועפה חרם. פגילה פ פנס׳ ל פ׃

רש״י

כלשוננו קונמוני״ס [רפ״פן]: (כה) ויעש. תקנס

בית דוד

שָׂדֵי׳ פִינְט פָּעוּ דִיא רַעבּערָנְס זַאכֶן וָוס הָ״כ׳ אוֹיף דִיא עָרד׃ (כה) (וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים). הקב״ה הָט

פירוש

ותרבו ותמלאו, כלומר אני נותן בכם כח שתפרו, והברכה שירבו לרוב. וכן הם רבים מהיות היבש׳:(את המים בימים) את המים שהם בימים הנזכרים, כי בנהרות אינם רבי׳ כל כך, והאמירה אינה להם ממש כי אינם בני דעת שיבוא אליהם מאמר אלוה, אלא רצון האל היה בהם, כאילו אמר להם היו כך וכך: (והעוף ירב בארץ) אע״פ שנברא מן המים גדולו ותרבותו יהי׳ בארץ: (כד) (ויאמר אלהים תוצא הארץ) ביום הששי נבראו חיות היבשה עם האדם, כי שניהם ביבשה. (נפש חיה). כלל, ואחר כך פרט בהמ׳ ורמש וחיתו ארץ. (וחיתו). וי״ו נוספת כוי״ו בנו בעור. (ויהי כן)׳ שהוציאה כאשר גזר האל: (כה) (ויעש אלהים). פעם ויעש אחר ויהי כן. לפי שהיוצאים מן הארץ הם שלשה חלקים מלבד האדם הבהמה. החיה והרמש. ועשה אותם האל בטבע שיהיו כל חלק מהם במקום אחד מיוחד. לפיכך הפרידם בפסוק ואמרו את חית הארץ למינה ואת הבהמה למינה. ואת כל רמש האדמה למינהו. ועשה זה כדי שלא ירבה נזק המזיקים אשר בהם. ולטעם זה גם כן לא בירך אותם. כי איך יאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ כי לא רצה האל שיהיו המזיקים אשר בהם מלאים את הארץ כי ירעו וכי ישחיתו. וחז״ל פרשו מפני מה לא ברכן מפני הנחש שנתקללה. (ואת הבהמה) אשר היא עם האדם לשמשו והיא הבקר והצאן והסוס והחמור והגמל (ואת חית הארץ). היא האריה והדוב והנמר והזאב והיוצא בהם מן הטורפים. ועשה אותם שלא יגדלו במקום הישוב מפני נזקם כמו שאמר (שמות כ״ג כ״ט) ״פן תהיה הארץ שממה ורבה עליך חית השדה. הנה כי אין גדול חיות השדה אלא במקום שאין בו ישוב. וכן תמצא במקרא בכל מקום שזוכר הרבן הארץ שאומר שירבו שם חית השדה. ורמש האדמה גם כן במקום מיוחד שבמדברות כמו שאמר (דברים ח׳ ט״ו). נחש שרף ועקרב וצמאון

רד״ק

אשר אין מים. אבל נמצא מן הרמש במקום הישוב מעט מוער שאינם מזיקים. ורמש ל׳ הלוך והניעה. ראה איך סדר האל בחכמתו. והתולעים הנולדים מהדברים המעופשים אין להם זכר בבריאה לא בכלל ולא בפרט. אע״פ שיש להם תנועה (וירא אלהים כי טוב) אע״פ שיש בהם מזיקים יש בהם תועלת גדולה לדברים רבים כמו שהעידו חכמי הנסיון. עדן שהנחשים והאפעים יכנס גופם וסמנם בתריאקה כדי שימשוך מה שבגוף מסם המות. ועוד נתן לכאו״א יחוד האברים הצריכים לו. נתן לאריה ולדומה לו כלי הטרף שהם השנים והצפרנים עם הגבורה. ונתן לחיות הנטרפות שאינם במקום יישוב כמו איל וצבי ויחמור והדומים להם כלי המרוצה והקלות עם המורך ומאלה תבין לשאר הנבראים. והכל חכמה מאתו ית׳ ואל אמונה הוא ואין עול. ואע״פ שאלה טורפים ואלה נטרפים. הוא ית׳ הכין מזונם להנטרפים בענין הנאות להם כמו לטורפים בענין הנאות להם. ועת מות לכולם. ימותו הנטרפים מיתת עצמם או מיתת הטרף שוה להם. והוא להם סבה מקרית. ועת ופגע יקרה את כולם. כי גם הטורפים יהי׳ להם סבה מקרית במיתתם פעמים ע״י אדם או ע״י מקרה אחר בא עת מיתתם. ויתכן כי גם הטורפים תהיה מיתתם בדברים אחרים זולתי הטרף אע״פ שרוב מחיתם בטרף כמ״ש (איוב ד׳ י״א) ״ליש אובד מבלי טרף״ ואמר (עמוס ג׳ ד׳) ״הישאג אריה ביער וטרף אין לו״. ואמר (נחום ב׳ י״ג) ״וימלא טרף חוריו״. ופסוקים רבים כאלה. או ע״פ בעת שלא ימצא טרף יאכל עשב או דברים אחרים קודם מיתת ברעב. שאם כן (לא הבריא׳) כשהוציאה הארץ נפשות החיים את הארי׳ והכבש. הנמר והעז וכיוצא בהם הנה מין אחד חבר מהבריא׳. ואנחנו רואים כי לא חסר אחד. וכן בתיבת נח לא פרסו הטורפים. ועוד כי האל נתן את כל ירק לאכלה לטורפים כמו לנטרפים כמ״ש ולכל חית הארץ׃

פירוש לתורת אלהים

מִין וַיְהִי כֵן אוּנ עָס אִיז אַזוֹי גְוֶוארֶן (עַיִין רש״י)׃ (כה) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים הָט גָאט בַּשַׁאפֶן אֶת חַיַּת הָאָרֶץ דִי חַיוֹת וָואס גֵייעֶן אוֹיף דֶר עָרד לְמִינָהּ צוּ אִיר מִין וְאֶת הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ אוּנ דִיא בְּהֵמָה צוּ אִיר מִין וְאֵת כָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה אוּנ אַלֶע וָוערְמוּנְג פוּן דֶר עָרד לְמִינֵהוּ צוּ זַיין מִין (עַיִין רש״י) וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי

מדרש הנעלם

דָעם הֵיכָל אַזוֹי וִוי דֶער פָּסוּק זָאגְט אָנָא נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא עָנֵי לְחֶזְוָא גְּלֵית וּמַנְדְּעִי עֲלַי יְתוּב דֶר גָאנְץ אַז עֶר הָט אִין הֵיכָל אַרַיין גֶקוּקְט אִיז עֶר וִוידֶר צוּ זַיין שֵׂכֶל גֶקוּמֶען אָבֶּער פְרִיעֶר אִיז עֶר גֶוועזֶען אַיין חַיָּה רָעָה׃

ספר הישר

דֶעם אוּנ דֶר דָאזִיגֶר צַייט הָבֶּען זִיךְ אָן גֶהוֹיבֶּן אִין דִי מֶענְשֶׁען צוּ מַיירֶן קְרֶענְקְעֶנִיש אוּנ וִוירֶר צוּא שְׁפֶּעטִיגֶן אָן גָאט. אוּנ אִין דִי טֶעג פוּן אֱנוֹשׁ הָבֶּען זִיךְ גֶמֶערְט דִי קִינְדֶר פוּן אָדָם זַיי הָבֶּען מֵירֶר גֶוועזֶען אָן גָאט אוּנ הָבֶּען גֶדִינְט עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אוּנ אֵיטְלִיכֶר פוּן זַייא

מצות

נַייעֶרְט אֵלֶּה אַכְצִין יָאר אוּנ דֶעמוּלְט אִיז פַּטֶּר קָתִיב

השם

חֲתוּנָה צוּ הָבֶּען נָאךְ דֶעם וָואל גִישׁ הָבֶּען קֵיין קְלָלָה

טוֹב׃ כו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בצלמנו
כו וַאֲמַר יְיָ נַעֲבֵיד אֱנָשָׁא בְּצַלְמָנָא כרמותנא

רש״י

בלביונס ד בתיקונן ש ובקומתן : (כו) נעשה אדם · ענותנותו של הקב״ה למדנו מכאן לפי שהאדם בדמות המלאכי׳ ויתקנאו בו לפיכך נמלך בהם וכשהוא

בית

נִמַאכְט, זָאגְט רש״י (תִּקְנָם בִּצְבְיוֹנָם) עֶר הָאט זַייא גֶמַאכְט מִיט זַייעֶר ווִילֶען (בִּתְקוּנָם) מִיט זַייעֶר פַאר בֶּעסֶערוּנְג (וּבְקוֹמָתָם) מִיט זַייעֶר הַייךְ, זַייא זֶענֶען נִיט בַּשַׁאפֶן גִיוָוארֶן קְלַיין (וִויא אַקאלְב) אונ זָאלֶן אוֹיף וַואקְסִין גרוֹים (אַאָקְם, אַקוּה) נָאר עֶס אִיז בַּאלְד אַרוֹים גֶעקוּמֶען פוּן דִיא עֶרְד אַאָקְם, אַקוּה, אוּנ אַזוֹ אִיז גִיוָועזֶן בַּייא אַלֶע בְּהֵמוֹת חַיוֹת עוֹפוֹת : (כו) נַעֲשֶׂה אָדָם). הקב״ה הָט גִזָגְט מִיר ווָעלֶען מַאכֶן אַמֶענְשׁ, זָאגְט רש״י (עַנְוְתָנוּתוֹ שֶׁל

פירוש

(כו) ויאמר אלהים נעשה אדם. בשארי ברואי מטה אמר תדשא הארץ. ישרצו המים. תוצא הארץ. וכשבא לברוא את האדם שהוא המורכב באחרות אמר נעשה אדם. ולמעלת האדם ולכבודו בראו באחרונ׳ להודיע שכל נבראי מטה נבראו בעבורו, ושמהו אדון על כולם : ומ״ש נעשה בל׳ רבים פרשו אדני אבי ז״ל כי כנגד היסודות אמר שמכהם יצאו הנבראים וברצון האל כמ״ש תדשא ישרצו תוצא, וכאילו אמר ליסודות נעשה אני ואתם בשתוף כי הגוף יהי׳ מן היסודות וברוחו יהי׳ עליוני כמו המלאכים : וכן מצאנו בדברי חז״ל (ב״ר פ״ח) במלאכת שמים וארץ נמלך : ויש מפרשים כי כנגד המלאכים אמר שהם שכלים נפרדים אמר נעשה בארץ נוצר אחד שיהי׳ בו חלק עליוני ממנו ר״ל שיהי׳ בו שכל נפרדי. וכן מצאנו בדברי חז״ל (ב״ר פ״ח) במלאכי השרת נמלך. ואמרו למדה תורה דרך ארץ שיהי׳ גדול נמלך בקטן ממנו. ועוד אמר ר׳ שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן בשעה שהי׳ משה כותב את התורה הי׳ כותב מעשה כל יום ויום כיון שהגיע לפסוק זה (נעשה אדם) אמר לפניו רבש״ע מה אתה נותן פתחון פה למינים. אמר לו כתוב והרוצ׳ לטעות יטעה. וקרא אותו אדם כמ״ש נעשה אדם ואמר (ה׳ א׳) ויקרא את שמם אדם. ואדם הוא לקוח מהאדמ׳ ואם כן למה נקרא שמו אדם כי גם החיים האחרים הם מאדמ׳. אלא רצה להבדילו בשמו משאר בעלי החיים כמו שהוא מובדל מהם ברוח ובגוף. כי החיים האחרים ידועים כי הם מאדמ׳ רוחם וגופם ואין צריך ליחסם לאדמ׳ אבל אדם שרוחו מן השמים קרא אותו אדם להבדילו מהיים העליונים שאין להם חלק כלל מאדמ׳ ואין צריך לומר אותם שאינם גופות שהם כולם רוחניים אלא אפי׳ אותם שהם בעלי גוף. אין גופם מאדמ׳ כלל ואין יסודם מארבע יסודות שהם אדמיים כי הם יסוד המישי כמו שחקרו בעלי המחקר. וכשברא הקב״ה את האדם מהעליונים והתחתונים קראו אדם. כלומר אע״פ שרוחו מן השמים אדם הוא כי גופו נוצר מן האדמ׳ כמ״ש עפר מן האדמ׳ ומושבו באדמ׳ ושם היותו ותרבותי ולא יפה לצד עליון אשר בו אלא אחד מני אלף כמ״ש

שפתי חכמים

להצריך הגוף בלא גשם הפיונית מדכתיב ויברא וגו׳: (ר) לרצונו שאם היו שואלים אותו מתפלל אם רוצה להיות גולר כן הי׳ מתרצה להיות כן : (ש) י״ל שעמדה כל קומתן מתחלה דק״ל כיון שכתוב ויהי כן ל״ל למכתב אח״כ ויעש וכדפאים כהרר ותולא אחר ויהי כן לכורות שלא פשתה כן ככ״ל ונמאורות

דוד

הקב״ה לִמְדָנוּ מִכַּאן) פוּן דַאנֶען לֶערְנֶן מִיר דִיא עֲנָווֹת (גִידְרִינְגְהַייט) פוּן הקב״ה (וִויא הקב״ה אִיז בַּייא זִיךְ נִידְרִיג) (לְפִי שֶׁהָאָדָם בִּדְמוּת הַמַּלְאָכִים) ווַייל הקב״ה הָאט גִיוָואלְט בַּשַׁפֶן דֶעם מֶענְטְשׁ אוּנ דֶעם עֶהנְלִיכְקַייט פוּן דִיא מַלְאָכִים (וְיִתְקַנְאוּ בוֹ) טָאמֶער ווָעלְן דִיא מַלְאָכִים זַיין בַּייז אוֹיף דֶעם בַּשַׁפוּנְג. פַר ווָס דֶר מֶענְטְשׁ זָאל זַיין גְלַייךְ צוּא זַיי (לְפִיכָךְ נִמְלַךְ בָּהֶם) דְרִיבֶּר הָט הקב״ה גִפְרֶעגְט בַּיי דִיא מַלְאָכִים נַעֲשֶׂה אָדָם, זָאלֶן מִיר מַאכֶן

רד״ק

שלמה (קהלת ז׳ כח) אדם אחד מאלף מצאתי : (בצלמינו כדמותינו) לפי׳ א״א ז״ל יהי׳ פי׳ בצלמינו ג״כ צלם גופני ורוחני שהוא שתוף נו״ן ואין הכנוי כמו נו״ן (נעשה). ואם נפרש נעשה כנגד המלאכים יהי׳ הפי׳ צלם ודמות רוחני כלומר שנשים בו חלק מצלמותינו ומדמותינו שהוא צלם ודמות רוחני כי צלם ודמות שמות משותפים. ואמר צלם בדבר גשמי כמו (שמואל א ו ה) צלמי טחוריכם. צלמי מסכותם (במדבר לג נב) והדומים להם. ויאמר ג״כ בדבר רוחני. כמו בצלמינו. בצלם אלהים : וכן דמות יאמר לדבר גשמי. כמו (ש״ה ז ח) קומתך דמתה לתמר. והדומים לו. ולדבר רוחני ודמות החיות. כמו (יחזקאל לב ב) כפיר גוים נדמית. דמיתי לקאת מדבר (תהלים נב א) בענין לא בגוף. וכן הדומים להם. וענין נעשה לפי שהם באמצעיים. ובי״ת בצלמינו יהי׳ בית העזר. כלומר עם צלמינו שהוא השכל. נעשה ונתקן אותו אע״פ שהוא מן האדמ׳. או תהי׳ הבי״ת בית כלי כלומר שיהי׳ כענין נעשה בשכל ר״ל שיהי׳ אחד מחלקי השכל. ואמר אח״כ כדמותינו. כלומר למה נעשה בצלמינו כדי שיהי׳ דומה לנו שישתמש בשכליות. ותהי׳ כ״ף כדמותינו כ״ף הדמיון שלא יוכל להיות דמותינו ממש. שיהי׳ דומה לנו בכל חלקיו מפני חלק העפר שיש בו. אלא יהי׳ דומה לדמותינו שישתמש בשכליות לפי הכח שיהי׳ לו בעודנו גוף והוא באדמ׳. כי אם ירצה יוכל להדמות קצת אלינו כי בידו תהי׳ הבחיר׳. וז״ש שלמה (קהלת ז כט) ״אשר עשה אלהים את האדם ישר״ ר״ל ישר. שוה וישר שלא יעדיף חלק אחד על חבירו כפי מה שהונח כ״א מהם כי זה ענין ישר. והאלהים עשה אותו שכלי ועפרי כדי שישתמש בכ״א כפי הראוי לו. ישתמש בשכל כדי חיותו ובעפר כדי חיותו. בעפר כדי חיותו לבד לא למותרות ולהשאיר מנו בעולם הזה. ובשכל כדי חיותו בעולם הבא : ואמר (שם) ״והמה בקשו חשבונות רבים. כלומר בקשו אותם שהם חשבונות רבים. והם התאות העפריות. ועשו החשבון שהוא אחד. והוא השכל. רבים והנה איננו ישר כי כח העפר מכרעת ונשאר המכה והכמתו

פירוש לתורת אלהים

טוֹב אונ נָאט הָאט גִזֶעהֶן עֶס אִיז גוּט : (כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אונ נָאט הָאט גִזָאגְט נַעֲשֶׂה

משלי | יהודא

נָאט הָאט גִזֶעהֶן עֶס אִיז אַלֶדִינְג זַייעֶר גוּט. (וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ) נָאט

כִּדְמוּתָנָא וְיִשְׁלְטוּן בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת

שפתי חכמים

שאמר ויעש אשר ויהי כן לו' שהקשו א' מגן : ת ר"ל כמו שגוזרין המלאכים והדברים לפני הקב"ה כך עומדת בפתגמא וכו' א"כ ה"ה שהקב"ה נמלך במלאכים : א (נח"י) אע"ג דלעיל פי' שלא יתקנאו וכו' י"ל דה"ק אע"פ שיש כח ביד הקב"ה שלא יהיה קנאה במלאכים אפ"ה הראה ענותנותו ליתלך בכן כדי שלא יבוא להם פתחון פה להתקנאות: ב ר"ל שלא יטעו המינים: ג ר"ל בדפוס שהכינו לאדם אבל אין לפי צלמו של הקב"ה דהא אין להקב"ה שום צלם ותמונה כדכתיב כי' ולהחכן והתמונה אינכם רואים לכך מפרש בדפוס שלנו ור"ל שעשוי לנו כמו שפי' בסמוך על מלת בצלמו. בדפוס שעשוי לו וכא דפרש"י בסמוך צלם דיוקן יוצרו ר"ל כאותו דיוקן שנראה להם לנביאים כשנגלה להם כך נברא את האדם ופי"ל משום כפל ל' פרש"י צלם דיוקן יוצרו משום דכתיב בצלמו בצלם אלהים א"ו בצלמו קאי על בדפוס שעשוי לו ובצלם אלהים קאי על דמות דיוקן ודו"ק ועי' ברא"ם : ד דק"ל מה לאדם

רש"י

הים

וכשהוא דן את המלכי' הוא נמלך בפמליא שלו שכן מצינו באחאב שאמר לו מיכה (מלכי' א כב) ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמי' עומד עליו מימינו ומשמאלו וכי יש ימין ושמאל לפניו אלא אלו מימיני' לזכות ואלו משמאילי' לחובה וכן (דניאל ד) בגזרת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאלתא אף כאן בפמליא שלו נטל רשות אמר להם יש בעליונים כדמותי אם אין כדמותי בתחתוני' הרי יש קנאה במעשה בראשית : נעשה אדם · אע"פ שלא סייעוהו ביצירתו ויש מקום למיני' לרדות לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן א ואם כתב אעשה אדם לא למדנו שהיה מדבר עם בית דינו אלא עם עצמו ותשובתו ב כתובה בצדו ויברא את האדם ולא כתיב ויבראו : בצלמנו · בדפוס ג שלנו : כדמותנו . להבין ד ולהשכיל : וירדו בדגת הים . יש בל' הזה

בית יהודא

אמענטש (וכשהוא דן את המלכים) אונ ווען הקב"ה וויל שטראפן א מלך (הוא נמלך בפמליא שלו) פרעגט הקב"ה בייא זיינע מלאכים (שכן מצינו באחאב) אזוי געפינען מיר ווען הקב"ה האט געוואלט שטראפן דעם מלך אחאב (שאמר לו מיכה) דער נביא מיכה האט געזאגט צום מלך אחאב (ראיתי את ה' יושב על כסאו) איך האב געזעהן הקב"ה זיצט אויף זיין שטיל (וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו) אונ אלע מלאכים וואס זענען אין הימעל שטייען נעבן הקב"ה ביי זיין רעכטע זייט אונ ביי זיין לינקע זייט. פרעגט רש"י (וכי יש ימין ושמאל לפניו) קען מען דען זאגען בייא הקב"ה ארעכטע זייט אונ א לינקע זייט : (אלא) נאר אזוי מיינט מען (אלו מימינים לזכות) עס זענען געווען מלאכים וואס האבן געזאגט רעכטס (גוטעס) אויף אחאב . ער זאל ניט געשטראפט ווערען (ואלו משמאילים להובה) אונ עס זענען געווען מלאכים וואס האבן גערעט לינקס (שלעכטס) אויף אחאב . ער זאל געשטראפט ווערן (וכן) אונ אזוי האט געזאגט דניאל (בגזרת עירין פתגמא) ווי די מלאכים ריידין אויף א מענטש פאר הקב"ה אזוי איז הקב"ה גוזר (ובמאמר קדישין שאלתא) הקב"ה פרעגט ביי די היילגע מלאכים וואס זיי זאגין אויף דעם מענטש. (אף כאן) דא איז אויך אזוי געוועזן (בפמליא שלו נטל רשות) הקב"ה האט גענומען רשות (ערלויבניס) ביי די מלאכים ער זאל באשאפן דעם מענטש. הקב"ה האט געוואלט די מלאכים זאלן מיט זייער גוטן ווילן וועלען דע מענטש זאל באשאפן ווערן (אמר להם) הקב"ה האט געזאגט צוא די מלאכים (יש בעליונים כדמותי) אינ הימעל איז דא מיין גלייכען (ואם אין כדמותי בתחתונים) אויב ביי דיא אונטערשטע וועט ניט זיין מיין גלייכען (הרי יש קנאה במעשה בראשית) וועט זיין אקנאה בייא דיא וועלט באשאפונג. דוא אונטערשטע באשעפניש וועלן מקנא זיין דיא אויבערשטע באשעפניש : (נעשה אדם) מיר וועלן מאכן אמענטש זאגט רש"י (אף על פי שלא סייעוהו ביצירתו) אפילו דיא מלאכים האבן גאר ניט געהאלפען צוא הקב"ה צו די באשאפונג פון מענטש פון דעסטוועגן (לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה) שרייבט אונז דר פסוק אז הקב"ה האט געפרעגט ביי די מלאכים אויב ער זאל באשאפן דעם מענטשען צו לערנען אונז דרך ארץ אונ די מדה אמענטש זאל זיין ביי זיך גידרינג (שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן) דער גרעסערר זאל פרעגען אעצה אין נעמען רשות (ערלויבניס) פון אקלענרן (ואם כתב אעשה אדם) אז דיא תורה וואלט געשריבן הקב"ה האט געזאגט אעשה אדם. איך וועל מאכן אמענטש (לא למדנו שיהא מדבר עם בית דינו) וואלטן מיר ניט גילערנט (געוואסט) פון דעם ווארט אעשה אז הקב"ה האט גערעט מיט זיין בית דין (אלא עם עצמו) נאר מיט זיך אליין האט הקב"ה דאס גערעט נאר מיר זאלן ניט האבן א טעות צו זאגן אז ניט הקב"ה אליין האט באשאפן דעם מענטש נאר עס איז געווען אשותפות צוא זיין באשאפונג. דריבער (ותשובתו כתובה בצדו) שטייט ביי דער זייט דיא אנטווארט (ויברא את האדם) ער האט באשאפן דעם מענטש נאר הקב"ה אליין האט איס באשאפן (ולא כתב ויבראו) אונ עס שטייט ניט זיי האבן באשאפן דעם מענטש : (בצלמנו) . זאגט רש"י (בדפוס שלנו) . אונ אינזער פארעם : (כדמותנו) . אונ אינזער גלייכען (להבין ולהשכיל) ער זאל זיין פארשטענדיג אונ קלוג : (וירדו בדגת הים) . די מענטשען זאלן געוועלטיגן

פירוש לתורת אלהים

אדם דאמער באשאפען אמענטש בצלמנו אין אינזער פארעם כדמותנו אזוי ווי אינזער גלייכען

הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ

בְּנוּנֵי יַמָּא וּבְעוֹפָא דִשְׁמַיָּא וּבִבְעִירָא וּבְכָל אַרְעָא וּבְכָל רִיחֲשָׁא

דרח"ש

הרומש

פירוש

זחכמתו בזויה.ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא. (וירדו בדגת הים). להודיע כי כל נבראי מטה לא נבראו אלא בעבור אדם ושיהיה הוא בשכלו מלך ומושל עליהם. שאם לא כן לא היה בעולם השפל מי שיכיר מי בראו: ואמר (וירדו) לשון רבים. כי אדם כולל זכר ונקבה כמו שאמר ויברך אותם אלהים ואמר גם כן וירדו כי הממשלה והשררה לאדם בברואים בשני חלקיו בכח השכל לחשוב מחשבות איך ירדה בהם· ובכח הגוף בתכונת ידו שנעשו בתכונת נפלאות לעשות בהם כל מלאכת מחשבת מה שאין כן בשאר הנבראים: ויאמר נ"כ (וירדו) עליו ועל התולדות העתידות לצאת ממנו שיהיו יותר צריכים להם ושיאכלו את בשרם. כי עד המבול לא אכלו בשר ולא היו צריכים לבהמה ולחיה אלא למלאכה. והעוף לבצים ולנוצה. והצאן לחלב ולגיזה.והדגים לא היו צריכים להם אלא מהמבול ואילך. אם כן מה שאמר וירדו בדגת הים לא אמר אלא על הדורות מהמבול ואילך:(בדגת הים ובעוף השמים) שאי אפשר למשול בהם אלא בתחבולה גדולה.כי הדגים אינם עמו ביבשה והעוף מעופף באויר. והוא אינו בטבעו לעוף באויר ומושל בהם בחכמתו ובערמתו ובכלי הציד שעושה בידיו. לפיכך זכרם ראשונה לומר

רד"ק

כי גם באלה מושל כל שכן בבהמה ובחיה וברמש שהם עמו ביבשה: (ובעוף השמים). בעוף שהוא מעופף בשמים שהוא האויר (ובבהמה). היא שגדל' עמו כמו שפירשנו. (ובכל הארץ). ר"ל בהמת הארץ והיא החיה שאינה בישוב כמו שקראה חית הארץ. ובהמה שוכר עומד במקום שנים. כי החיה בכלל בהמה ובהמה בכלל חיה. (ובכל הרמש) רמש גם כן פירשנוהו והם קטני החיות אבל רובם מדבריות· והז"ל דרשו (ב"ר פ"ח) (וירדו) בשתי לשונות לשון רדייה ולשון ירידה.כי לכך אמר וירדו ולא אמר וימשול לרמז בו זה הדבר שאמר כל שהוא בצלמינו כדמותינו ירדו בהם. ואת שאינו בצלמינו כדמותינו ירדו. ואמרו עוד (ברכות י') בצלמינו כדמותינו מה הוא טהור אף היא טהורה. מה הוא קדוש אף היא קדושה מה הוא רואה ואינו נראה אף היא רואה ואינה נראת. מה הוא סובל את כל העולם אף היא סובלת את כל הגוף. ועוד אמרו (ב"ר פ"ח) אמר הקב"ה אם אני בורא אותו מן העליונים הוא חי ואינו מת ואם אני בורא אותו מן התחתונים הוא מת ואינו חי. אלא הריני בורא אותו מן העליונים ומן התחתונים אם יחיה ימות ואם ימות יחיה. כלומר אם יחיה את עצמו בתענוגי הזמן תמות נפשו עם גופו

פירוש להורת אלהים

(עיין רש"י) וְיִרְדּוּ און זיי זאלן געוועלטיגן בִּדְגַת הַיָּם אין די פיש פון ים וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם און אין די פייגל וואס זענען אונטער דעם הימל וּבַבְּהֵמָה און אין די בְּהֵמוֹת וּבְכָל הָאָרֶץ און איבער דער גאנצער ערד וּבְכָל הָרֶמֶשׂ און איבער אלע ווידמונג הָרוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ וואס ווידמוגען אויף דער ערד

משלי רוד

האט גזאגט לאמר מכען אמענש אזו ווי אונזער גשטאלט. דער מדרש זאגט נאט האט זיך בראטין מיט די מלאכים צו מען זאל בשפין דם מענש.אטייל פון זיי האבן גזאגט אז מען זאל בשפין. און אטייל האבן גזאגט (מה אנוש כי תזכרנו) וואס איז דער מענש אז דיא זאלסט אים גדענקין ער וועט אקעגין דיר זינדיגן. דט זיי גאט געענפרט. קרינגט אייך ניט איך האב שון בשפין דעם מענש. איז די זאך שווער צו פר שטיין. אז נאט זאל פרעגין דיא מלאכים צו מען זאל בשפין דעם מענש. וועד קען יען נאט אדעה זאגן וואס ער זאל טון. דרויף האט דר דובנר מגיד גזאגט אמשל. איין שר האט אן גזאגט זיין קנעכט ער זאל פארין אויף דעם יריד און ער זאל אים קופין איין שיינע כלי אין ליידיג זאל ער ניט צוריק קומן. ווי דער קנעכט איז גקומן אויף דעם יריד. האט ער אן גהויבין נאך צוא זיכן איין שיינע כלי צו קופין האט ער נישט גפינען נאר איין שיינע כלי ביי איין סוחר. דער סוחר האט זיך גהייסן געבין אסך געלד פר דר כלי. דר קנעכט איז פיל מאל גלאפין צום סוחר ער זאל זיך מיט אים אום גלייכין פר דער כלי אז ער איז שון גוועזן מיט דעם סוחר קרוב למקח. איז גוואר גווארען איין מעקליר און איז גקומן צום סוחר אין זאגט צוא אים איך וויים גלייך מיט דיר אז דיין כלי האט איין חסרון. אז די וועסט מיר ניט געבין עפים איין מטבע. וועל איך דעם קייפיר מודיע זיין דעם פעלער פון דר כלי וועט ער זיא ביי דיר ניט קופין איז דר סוחר אויף דעם מעקליר ברוגז גווארין און זאגט צוא אים גייא אוועק פון מיר איך וועל דיר גאר ניט געבין איז גגאנגין דער מעקליר צום קונה און דט אום גזגט דעם חסרון פון דר כלי ווי דר קנעכט האט דם דר הערט האט ער שון קיין חשק ניט גהאט צו קופין די כלי נאר און עטליכע טעג ארום האט ער זיך בטרכט אז ער קען ניט אהיים קומין צו זיין שר ליידיג האט ער גמוזט קופין די כלי ווי ער איז אהיים גקומען האט דער שר ביי אים ניט גוואלט צוא נעמין דיא כלי ער האט גזאגט ער האט שון גפינען אבעסרי כלי

מצות השם

גדאנקען פון זנות ח"ו אין אזו בכד עם נייט אוועק צוואנציג יאר אין מען האט נישט חתונה איז מען עובר אויף דער מצוה אין מען איז מבטל דיא מצות עשה דיא גמרא שרייבט אז ביז צוואנציג יאר זיצט

ספר הישר

האט זיך גכבט געצין בילדר און דינען צוא זיי אין גאט ווערט אויף זיי ברוגז אויף דם שלעכץ וואס זיי טון אין גאט פלייצט איבער זיי דם וואסר פון טייך ניר"ז און עס ווערן פר לורין פון זיי דריי חלקים אין

הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ: כז וַיִּבְרָא אֱלֹהִים ׀ אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: כח וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים

דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא: כז וּבְרָא יְיָ יָת אָדָם בְּצַלְמֵיהּ בְּצַלְמָא דַיְיָ בְּרָא יָתֵיהּ דְּכַר וְנוּקְבָא בְּרָא יָתְהוֹן: כח וּבָרֵיךְ יָתְהוֹן יְיָ וַאֲמַר לְהוֹן

ויאמר

ת״א ויברא אלהים. כתובות ח סוכה׳ לא לא נדה כג: ב נגס אלהים. מגילה יח: ויברך אותם. שבת ... יבמות סב גטין ... קדושין לה:

שפתי חכמים

לאדם יש ניף ולאלהים אין לכם גוף: ה ר״ל אי קרינן כמיר״ק ונליר״י כוא לי ירידה: (נח״י) י״ל דכאן כתיב וירדו בכוא לי ירידה וכבמוך כתיב ורדו בכוא לי רדיה אוא כמדבר כם כמלאכים כקטין אותו לומר בכוא ירוד הפי׳ מונת כים ולא כולרך לכזכיר חית כארץ דכ״ם כוא אבל כמדבר פס כאדם כנים דמתו באם יזכה ויכי׳ לדיק יכי׳ רודה בחיות ובבהמות: ו (דכ״ש) ק״ל כלא ככר נאמר נעשה אדם

רש״י

לי רידוי ה ול׳ ירידה זכה רודה בחיות ובבהמות לא זכה נעשה ירוד לפניהם והחיה מושלת בו: (כז) ויברא אלהים את האדם בצלמו. בדפוס העשוי לו ו שהכל נברא במאמר והוא נברא בידים שנא׳ (תהלים קלט) ותשת עלי כפכה נעשה בחותם כמטבע העשויה ע״י רושם שקורין קוני״ן [ובל״א קיי״ן והוא בל״א שטעמפעל] וכן הוא אומר [איוב לח] תתהפך כחומר חותם: בצלם אלהים ברא אותו. פי׳ כך שלותו לגם המתוקן לו לגם די קן יוצרו הוא: זכר ונקבה ברא אותם ׳ ולהלן הוא אומר נרשבים

בית יהודא

אין די פיש פון ים. זאגט רש״י (יֵשׁ בְּלָשׁוֹן הַזֶּה) דס ווארט וְיִרְדּוּ האט צוויי טייטשן (לָשׁוֹן רִידּוּי) גוועלטיגן (וּלְשׁוֹן יְרִידָה) ארפגידרין (זָכָה) אוב דר מענטש איז זוכה (רוֹדֶה בַּחַיּוֹת וּבַבְּהֵמוֹת) גוועלטיגט ער אוף די חיות אונ אוף די בהמות אוף די פיש אונ אוף די פייגיל (לֹא זָכָה) אויב ער איז ניט זוכה (נַעֲשֶׂה יָרוּד לִפְנֵיהֶם) ווערט ער ערנידריגט פר זיי (וְהַחַיָּה מוֹשֶׁלֶת בּוֹ) אונ די חיה גוועלטיגט אוף אים: (כז) (וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ). הקב״ה הט בשפן דעם מענטש אין זיין פארעם. זאגט רש״י אין זיין פארעם מיינט מען (בִּדְפוּס הֶעָשׂוּי לוֹ) אונ דעם פארעם וואס הקב״ה הט גמאכט פר דעם מענטש (שֶׁהַכֹּל נִבְרָא בְּמַאֲמָר) אלע זאכן זענן בשפן גווארן מיט די רייד פון הקב״ה. הקב״ה האט גזאגט עס זאל אזו ווערן איז אזו גווארען (וְהוּא נִבְרָא בְּיָדַיִם) אונ דער מענטש איז בשאפן גווארן מיט די הענט פון הקב״ה (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק אדם הראשון הט גזאגט (וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה) די הסט גלייגן אוף מיר דיינע הענט (נַעֲשֶׂה בְּחוֹתָם) ער איז גמאכט גווארן אזוי ווי אחתימה (אין אפארעם) (כְּמַטְבֵּעַ הֶעָשׂוּיָה עַל יְדֵי רוֹשֶׁם)

וויא אמטבע וואס ווערט גמאכט מיט אנעצייכנעניש כמעכפיל (וְכֵן הוּא אוֹמֵר) אונ אזו האט איוב גזאגט (תִּתְהַפֵּךְ כְּחוֹמֶר חוֹתָם) דו ביזט פר קערט גווארן ווי דס ליים (וואקס) וואס אין אחתימה (אין אחתימה זענען די אותיות פאר קערט). (בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אוֹתוֹ). זאגט רש״י (פֵּירֵשׁ לְךָ הַכָּתוּב) דר פסוק דר ציילט דיר (שֶׁאוֹתוֹ צֶלֶם הַמְתוּקָּן לוֹ) דר פארעם וואס איז גוועזן גרייט צו מאכן אין אים דעם מענטש (צֶלֶם דְּיוֹקַן יוֹצְרוֹ הוּא) דס איז דר פארעם פון דעם בילד פון זיין בשעפר פון הקב״ה (נאר מיר זאלן ניט האבן אין טעות צו מיינען אז הקב״ה איז אזו אבילד ווי אמענטש, דארפן מיר וויסן דאס מיינט מען די נשמה וואס איז גגעבן אין מענטש זי איז כביכול גצויגן פון הקב״ה מיט חכמה אונ מיט גוטע מדות, דס הייסט די נשמה איז דס בילד פון הקב״ה): (זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אוֹתָם), הקב״ה הט זיי בשאפן אזכר מיט אנקבה, פרעגט רש״י פון דעם פסוק זעהט אוס הקב״ה האט באלד בשאפן אדם אונ חוה (וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר) אונ ווייטער זאגט דר פסוק (וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו) הקב״ה הט גנומן איין ריפ פון

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש״י): (כז) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ אונ נאט האט באשאפן דעם מענטש אין זיין פארם (עיין רש״י) בְּצֶלֶם אֱלֹהִים אין צלם פון גאט הט ער איהם בשאפן (עיין רש״י). זָכָר וּנְקֵבָה אזכר

ספר הישר

אין די זעלבי צייט איז ניט גוועזן קיין תבואה אין די מענשן הבן נאר גיט צו עסן אונ אלע מענשן הבן גוויינט אין גזיקפן דערנידריגן נאט הט פר קלינט די ערד פון וועגן דר עבירה וואס אדם הט פר זינדיגט

מצות השם

הקב״ה אין ווארט מאמר ווערט ער תיקון האבן אבר אז עם נייט איינער דאס צווינציגסטע יאר אין דער מענטש האט נאך ניט תיקון גימאכט אזוי שטראפט אים הקב״ה אין זיין דור איז נייער גרוס גווארן ער גרייכט.

וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־ חיה

יְיָ פּוּשׁוּ וּסְגוּ וּמְלוֹ יָת אַרְעָא וּתְקוּפוּ עֲלַהּ וּשְׁלוּטוּ בְּנוּנֵי יַמָּא וּבְעוֹפָא דִשְׁמַיָּא וּבְכָל חַיְתָא דְּרָחֲשָׁא עַל ארעא

תו"א ומלאו את. יבמות כה קדושין לה: וכבשה. יבמות סה: ורדו בדגת. סנה' נט: ובעוף השמים. סנה' שם: ובכל חיה. סנה' שם:

רש"י

[בראשית ב] ויקח אחת מצלעותיו וגו' מד"א שנבראו שני פרצופים בבריאה ראשונה ואחר כך חלקו ופשוטו של מקרא כאן הודיעך שנבראו שניה' בששי ולא פי' לך כיצד בריאתן ופי' לך במקום אחר: (כח) וכבשה. חסר וי"ו ללמדך שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית ועוד ללמדך שהאיש שדרכו לכבוש

שפתי חכמים

בצלמנו ואח"כ בצלמו כ"ל: ז א"כ קרי' וכמ"ץ תחת הכ' וכבשה: ח ר"ל שדרכו לכבוש במלחמה הוא מצווה על פ"ו ועי"ל שהאיש דרכו לכבוש את הנקיבה. לחכמים אף אם היא אינה רוצה אבל האשה אינה יכולה לכבוש את האיש להשמיש דאין קישוי אלא לדעת והכי משמע מן הפסוק פרו ורבו וכבשה מי שדרכו לכבוש (מהרש"ל) והוצרך רש"י לב' טעמים דאי לטעם הראשון לבד כי' קשה מה ענין זה אצל ברכה דפ"ו ועוד וכו' ולר"א לבד קשה דא"כ הל"ל וכבשה פרו ורבו

בית

אדם'ס ריפען אונ פון דיא ריפ האט ער בשאפן חוה'ן. זאגט רש"י (מדרש אגדה) דר מדרש זאגט (שנבראו שני פרצופים בריה ראשונה) אין אנהייב הט הקב"ה בשאפן דעם מענש (אדם) מיט צווייא פנימס איין פנים אזכר (אדם) דס צווייטע פנים אנקבה (חוה) (ואחר כך חלקו) נאכדעם ווען אדם איז איינגשלאפן הט הקב"ה אפ גשניטן איינם פון אנדערן זענן זיי גווארן צוויי מענטשן (ופשוטו של מקרא) דר פראסטע פשט פון פסוק (כאן הודיעך שנבראו שניהם בששי) דא זאגט נאר דער פסוק אדם מיט חוה זענין ביידע בשאפן גווארן דעם זעקסטן טאג (ולא פירש לך כיצד בריאתן) אונ

דוד

איצט זאגט נים דר פסוק ווא אזו זיי זענן בשאפן גווארן (ופירש לך במקום אחר) נאר אוף איין אנדער אורט זאגט דער פסוק וויא אזו זייא זענין בשאפן גווארן: (כח) (וכבשה). זאגט רש"י חסר וא"ו, אין דעם ווארט וכבשה פעהלט אוא"ו ליינט מען וכבשה ער זאל זייא איין נעמן, דר מאן זאל איין נעמן זיין ווייב (ללמדך) דר פסוק לערינט דיך (שהזכר כובש את הנקבה) דר זכר (דער מאן) דארף איין האלטן דיא נקבה (זיין ווייב) (שלא תהא יוצאנית) זיא זאל ניט זיין א ארויס גייערין שטענדיג אויסער דיא שטיב (ועוד ללמדך) נאך קומט דר פסוק דיך צוא לערנין (שהאיש דרכו

פירוש

ואם ממית עצמו מהתאוות ההדמות יחיה במות גופו חי עד: (כז) (ויברא אלהים את האדם בצלמו). בריאה זו על הנפש נאמרה כמו שאמר בצלמו לפיכך אמר ויברא להבדיל בין הגוף ובין הנפש כי בסיפור יצירת גופו אמר וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה. כי אין לשון יצירה נופל על הנפש כי איננה גוף אלא לשון בריאה וכן לשון מעשה נופל בין על מה שאינו גוף בין על מה שהוא גוף. ומה שאמר (זכריה א' י"ב) ויצר רוח אדם בקרבו אמר על כלי הגוף שהם בקרבו שנושאים כח הרוח כמו הלב והמוח. לא זכר יצירת הגוף. הנה כי בפרשת אלה תולדות השמים יזכרנה עוד עם דברים אחרים שהניח מלזכור בפרשה זו. (בצלם אלהים). מלאך. כי צלם יתברך וצלם מלאך

רד"ק

אחד שהכל הוא שכל נפרד אלא שיש לו מעלה גדולה על כל שכל נפרד עד שאין כח בכל שכל נפרד זולתו מי שישיגהו על אמיתתו. כי היא עילה והם עלולים. הוא בורא והם נבראים לפיכך פירש אחר שאמר בצלמו ואמר בצלם אלהים שהוא בדמות מלאך בנשמ' העליונה שנתן בו. (זכר ונקבה ברא אותם). זכר עם נקבה. ובפרשה אחרת יפרש איך ברא אתם זכר ונקב': (כח) (פרו ורבו). הפרי' היא ההולד'. והרבי' היא ההגדל'. ואע"פ שהיא ברכה כמו שפירשנו גבי דגים סמכו חז"ל (יבמות ס"ה) שהיא מצוה לבני אדם ואמרו „האיש מצווה על פריה ורביה ואין אשה מצווה על פריה ורביה ומה שאמר פרו ורבו כמשמעותו על שניהם לענין ברכה ולענין מצוה אחז"ל אינו מצווה אלא האיש

פירוש לתורת האלהים

מיט אנקבה הט ער זיי בשאפן (עיין רש"י): (כח) ויברך אותם אלהים גאט הט זיי געבענטשט ויאמר להם אלהים אונ גאט הט צו זיי גזאגט פרו פרוכטבערט אייך ורבו אונ מערט אייך ומלאו את הארץ אונ דער פולט דיא ערד וכבשה אונ באצווינגט זיא (עיין רש"י) ורדו אונ גוועלטיגט בדגת הים אין די פיש פונם ובעוף השמים אונ די פייגל וואס זענן אונטער דעם הימל ובכל חית

מצות השם

אז ער וויל ניט טון דעם ווילן פון גאט ב"ה וואס ער וויל אז עס זאל זיך מערין מענשין אוף דיא וועלט אין דיא מצוה איז נוהג אין יעדיר אורט אין איעדר צייט:

ספר הישר

אין אנוש לעבט ניינציג יאר אונ גווינט קינן אין ווי קינן איז אלט גווארן פערציג יאר איז ער גוועזן קלוג אין אלים אונ ער קיניגט איבר אלע מענשין אין פירט זיי מיט פר שטנד אין חכמה אונ ווייסט מיט

אַרְעָא׃ כט וַאֲמַר יְיָ הָא יְהָבִית לְכוֹן יָת כָּל עִשְׂבָּא דְּבַר זַרְעֵיהּ מִזְדְּרַע דִּי עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא וְיָת כָּל אִילָנָא דִּי בֵיהּ פֵּרֵי אִילָנָא דְּבַר זַרְעֵיהּ מִזְדְּרַע לְכוֹן יְהֵי לְמֵיכָל׃

חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ׃ כט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב ׀ זֹרֵעַ זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־עֵץ זֹרֵעַ זָרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה

תו״א לגס יכיב. סנכ׳ פס

בעל הטורים

וכמוך אוכל אותם פי׳ אותם עכורין וכן זאת תורת וגו׳ איירי בעכורים: (כז) באדם. אותיות אדמה שנבראת מן האדמה: אדם. נוטריקון. אפר דם מרה: (כח) ורדו בדגת הים. ב׳ במס׳ בכלא ואידך וירדו בם פלשתים. אלו זכיתם ורדו אף בדגת הים ואם לאו וירדו בם כלומר השתעבדו לפלשתים: (כט) פרי עץ. ב׳ במס׳ אשר בו פרי עץ פרי עץ

רש״י

לכנוס מלווה על פרי׳ ורביה ולא האשה: (כט) לכם ... יסיס

בית יהודא

לכבשה) דר מאן ווס ער קען נייטן זיין ווייב צוא תשמיש (ויא זאל זיך בהעפטין מיט אים) (מצוה על פריה ורביה) איז ער גבאטין צו האבין קינדער (ולא האשה) אבר א אשה איז ניט גבאטין צו האבין קינדר: (כט) (לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ). דס גראז זאל זיין צו אייך צום עסין אונ צוא אלע

פירוש רד״ק

שנאמר וכבשה והוא חסר וי״ו ודרשו בו שהוא יחיד כמו וכבשה האיש דרכו לכבש ואין האשה דרכה לכבש ואע״פ שיש מחלוקת בזה בדברי חז״ל כך נקבע׳ הלכה שהאיש מצווה ואין האשה מצווה ׳ ועוד דרשו (שם) במלת וכבש׳ האיש כובש את אשתו שלא תצא לשוק. ופשטות הכתוב שבני אדם ימשלו בנבראי הארץ ויכבשום תחת רשותם. (ורדו בדגת הים) . פירשנוהו למעלה . (ובכל חיה הרמשת על הארץ . כל הבהמה והחיה והרמש) . כי כולם רומשים על הארץ ; (כט) (ויאמר אלהים הנה נתתי לכם) . כמו הנני נותן וכן השדה נתתי לך . נתתי כסף השדה (בראשית כ״ג) או פירושו כשבראתי אותם לכם נתתים כי בעבורכ׳ נבראו הפירות והטוב שבעשבי׳ לאדם ושאר כל ירק עשב לחיות ולעופות . ומהכל הלב לאדם והקליפות לחיות כמו שהאדם לב העולם השפל . (זורע זרע)׳ כמו מזריע זרע כמו שפירשנו. (לכם יהי׳ לאכל׳). זה הנזכר בפסוק . ולא התיר להם הבשר לאכול עד אחר המבול ולא ידעתי למה. ואולי לפי שהי׳ גלוי וידוע לפניו כי המבול עתיד להיות. ונח עתיד להציל עמו שאר החיים ואמר לתת׳ לו חלף עבודתו בהם שאין הקב״ה מקפח שכר כל בריה כל שכן האדם. וכן מצאנו בנבוכדנצר שאמר (יחזקאל כ״ט) ,ושכר לא הי׳ לו,. ונתן לו את

פירוש לתורת האלהים

אונ אלע חיות הרומשת על הארץ וואס קריכט אויף דר ערד׃ (כט) ויאמר אלהים אונ גאט הט גיזאגט הנה נתתי לכם את כל עשב איך האב אייך גיגעבין אלע קרייטר זורע זרע וואס זיין זאמין ווערט גזייעט אשר על פני כל הארץ וואס איז אויף דער ערד ואת כל העץ אונ איטליכע ערליי בוים אשר בו פרי עץ וואס אויף איהם וואקסט פירות פון בוים זורע ווס דרונגין איז פר האנדין זאמין זרע ווס ווערט גזייעט אויף אנאנדער ארט לכם יהיה לאכלה זאל דס זיין צו אייך צו

משלי יהודה

פון דער . דרום וויל ער שון ניט די כלי הט זיך דר קענט נאך אום געקערט צום סוחר אונ זאגט צוא איהם נעם דיר אם דיין כלי אונ קער מיר אום מיין געלד וואהרן איך הב געזעהן אונ אום איין חסרון הט איהם דער סוחר גענפערט וואס הסטו צוא מיר דער מעקלער הט דיר פריער געזאגט דעם חסרון פון דער כלי איידר דיא האסט געלד געגעבין אונ ביסט מרוצה געווארען אונ האסט גקויפט : דר נמשל איז אין גאנצן דער תכלית פון דעם מענטש ווס גאט הט איהם בשאפין כדי דער מענטש זאל מורא האבין פר גאט אונ זאל פון זיינע מצות גאר גאט הט גוויסט אז דער מענטש ווערט בודאי זינדיגן וועלן די

ספר הישר

זיין חכמה אז גאט וועט פר דרבין דיא מענשין ווס וועלין אויף דר ערד אין וועט ברענגין איין מבול אויף זיי אונ קינן שרייבט דס אויף איין טביל אין ליינט אים אונ זיינע אוצרות אריין אונ מאכט ווידר קערין אטייל מענטשין צו נעמען ווען אונ אז קינן איז אלט געווארן זיבציג יאר געווינט ער דריי זין אונ צווייא טעכטער דיא דריי זין היסן מהללאל עינן אונ ירד אין די צווייא טעכטער עדה אונ צלה אין למך דער זון פון מתושאל איז זיך מתחתן מיט קינן אונ נעמט זיינע צווייא טעכטער פר ווייבר אונ עדה גווינט איין זון צו למך אונ למך רופט דעם זון יבל . אונ זיא גווינט נאך איין אונ ער רופט אים תובל קין. אין

לְאָכְלָה: ל וּֽלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ
וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל ׀ רוֹמֵשׂ
עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה
אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה וַֽיְהִי־
כֵֽן: לא וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר

אונקלוס

ל וּלְכָל חֵיוַת אַרְעָא
וּלְכָל עוֹפָא דִשְׁמַיָּא
וּלְכָל דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא
דְּבֵיהּ נַפְשָׁא חַיְתָא יָת
כָּל יְרוֹק עִשְׂבָּא לְמֵיכַל
וַהֲוָה כֵן: לא וַחֲזָא יְיָ
יָת כָּל דַּעֲבַד וְהָא תַקִּין
לַחֲדָא

תו"א וירא אלהים . מגילה ט:

רש"י

יהיה לאכלה ולכל חית הארץ · השוה להם בהמות וחיות למאכל ט ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה י ולאכול בשר אך כל ירק עשב יאכלו יחד כלם כ וכשבאו בני נח התיר להם בשר שנאמר כל רמש אשר הוא חי וגו' כירק עשב שהתרתי לאדם הראשון

שפתי חכמים עשה

רבו ורדו: ט מזרחי פי' מאחר שכתוב אותם שכתוב למאכל הנה כמו שלא הותר לחיה לאכול רק העשבים והאילנות ולא את האדם שכתיב ורדו בדגת הים אתם רודים בהם ולא הם בכם כך לא הותר לאדם לאכול רק העשבים והאילנות ולא להמית בריה וקרא דורדו בדגת הים ובעוף וגו' לא להתיר אכילה קמיירי אלא למלאכה (וע' בפ' ד' מיתות): י מסמע דוקא להמית בריה לא התיר להם אבל מתה מאליה מותר להם לאכול ואית מנ"ל לרש"י דהא כתיב הנה נתתי לכם את כל עשב וגו' וי"ל דהוכחתו הואיל וצריך לאסור לו אמה"ח כדאמרי' בפ' ד' מיתות ואי גם בהמה שמתה מאליה אסורה להם למה צריך להזהירו על אבמה"ח פשיטא שאסור לו אבל אם נאמר דנבלה שמתה מאליה מותר לו הואיל ולא המית' ה"א כמו כן אבמה"ח נמי מותר הואיל ולא כפרים ממנה וגם אינה מתה בכך: כ כלו' ושא ראיה על שבשר נאסר לאדה"ר

בית יהודא

חַיּוֹת צוּם עֶסִין (הִשְׁוָה לָהֶם בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת לְמַאֲכָל) הקב"ה הָט גְלַייךְ גְמַאכְט דִיא מֶענְטְשְׁן צוּא דִיא בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת אַלֶע זָאלֶן עֶסִין גְלַייךְ דָס גְרָאז פוּן פֶעלְד (וְלֹא הִרְשָׁה לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ לְהָמִית בְּרִיָּה וְלֶאֱכוֹל בָּשָׂר) הקב"ה הָאט נִיט עֶרְלוֹיבְּט צוּ אָדָם אוּנ זַיין וַוייבּ זַיי זָאלֶן הַרְגֶענֶן אַלֶעבֶּעדִינְגֶע זַאךְ אוּנ עֶסִין זַייעֶר פְלֵייש (אַךְ כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב יֹאכְלוּ יַחַד כּוּלָּם) נָאר אַלֶע צוּזַאמֶן זָאלְןעֶסןדָס גְרָאז פוּןפֶעלְד (וּכְשֶׁבָּאוּ בְּנֵי נֹחַ הִתִּיר לָהֶם בָּשָׂר) אוּנ וֶוען נֹחַ מִיט זַיינֶע קִינְדֶר זֶענֶן אַרוֹס גֶעגַאנְגֶען פוּן דִי תֵּיבָה הָאט הקב"ה זַייא עֶרְלוֹיבְּט צוּ עֶסִין פְלֵייש (שֶׁנֶּאֱמַ־ר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי) אַלֶע לֶעבֶּדִיגֶע זַאכְן וָוס קְרִיכֶן אוּף דִיא עֶרְד וֶועלֶן זַיין צוּ אַייךְ צוּם עֶסִין (כְּיֶרֶק עֵשֶׂב שֶׁהִתַּרְתִּי לְאָדָם הָרִאשׁוֹן) אַזוֹ וִוי אִיךְ הָב עֶרְלוֹיבְּט צוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן עֶר זָאל עֶסִין אַלִי מִינִים גְרָאז (נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל)

פירוש לתורת האלהים

עֶסֶן: (ל) וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ אוּנ צוּא אַלֶע חַיּוֹת פוּן דֶער עֶרְד וּלְכָל עוֹף הַשָּׁמַיִם אוּנ צוּא אַלֶע עוֹפוֹת וָוס זֶענֶן אוּנְטֶער דֶעם הִימֶל וּלְכֹל רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ אוּנ צוּ אַלֶע ווּרְמוּנְג וָואס אוּף דֶער עֶרְד אֲשֶׁר בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה וָואס הָאט אִין זִיךְ אַחַיּוֹת הָאבּ אִיךְ גֶעגֶעבֶּן אֶת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב אַלֶע גְרִינֶע קְרֵייטֶער לְאָכְלָה צוּא עֶסֶען וַיְהִי כֵן אוּנ עֶס אִיז אַזוֹ גִיוָוארֶען (עיין רש"י): (לא) וַיַּרְא אֱלֹהִים אוּנ

ספר הישר

זִי וֶוערְט נָאךְ אַמָל טְרָגִין אוּנ גְוִוינְט אַטָכְטִיר אִין רוּפְט זִיא נַעֲמָה זִי זָאגְט נָאךְ מַיין פַר שְׁלִיסִין אִיז גְוָורִין צוּ מִיר אַיין זִיסִינְג אוּנ לֶמֶךְ אִיז אַלְט גְוָורֶען אִין קָאן נִיט מֶער זֶעהֶן אוּנ זַיין זִין תּוּבַל קַיִן פִירְט אִים אַרוּם אוּנ אִין עֶטְלִיכֶע טֶעג אַרוּם אִיז גַנְגֶען לֶמֶךְ אִין פֶעלְד אַ־יין אוּנ זַיין זִין תּוּבַל קַיִן פִירְט אִים אוּנ בְּשַׁעַת זַיי זֶענֶען בַּיירֶע גְגַאנְגִין אוּנ פֶעלְד גֵייט גֶעגִין זַיי קַיִן דֶר זִין פוּן אָדָם אוּנ תּוּבַל קַיִן זָאגְט צוּא זַיין פָאטֶער לֶמֶךְ עֶר זָאל שִׁיסֶן מִיט זַיין בוֹגִין . אוּנ לֶמֶךְ שִׁיסְט אוּנ דֶר שִׁיסְט קַיִן דֶעם זִין פוּן אָדָם דֶען עֶר הָט גְמֵיינְט פוּן וַוייטִין אַז דָס אִיז אַיין חַיָּה אִין קַיִן אִיז גְפַלִין אוּף דֶר עֶרְד אוּנ אִיז

משלי יהודה

מַלְאָכִים אוּף אִים מְקַטְרֵג זַיין אַז נָאט זָאל אִים שְׁטְרָפִין עֶס זָאל ח"ו קַיין תְּשׁוּבָה נִיט הֶעלְפִין דְרוּם הָט נָאט נִיט גֶעוָעלְט דִי מַלְאָכִים צוּא מֶען זָאל בַּשַׁפֶן דֶעם מֶענְטְשׁ . ווֶעלִין דִיא מַלְאָכִים עֶנְפֶרִין דֶר וֶועט זִינְדִיגֶען אִין נָאט וֶועט זַיי גִיט פָּאלְגִין אוּנ וֶועט דֶעם מֶענְטְשׁ בַּשַׁפִין . אוּנ אַז עֶר וֶועט זִינְדִיגֶען אִין דִיא מַלְאָכִים וֶועלִין אוּף אִים מְקַטְרֵג זַיין מֶען זָאל אִים שְׁטְרָפִין וֶועט זַייא נָאט עֶנְפֶ־רִין אִיר הָט דָאךְ מִיר פְרִיעֶר גְזָאגְט אַז דֶר מֶענְטְשׁ וֶועט זִינְדִיגֶען פוּן דֶעסְט וֶועגִין הָאבּ אִיךְ אִים בַּשַׁאפִין עֶר זָאל תְּשׁוּבָה טָאן וָועל אִיךְ אִים מוֹחֵל זַיין . דְרוּם אִיז שׁוֹן רֶעכְט וָוס

נִשְׁטָרְבֶּן הָט נָאט בַּצָלְט צוּא קַיִן זַיין בֵּייז אַזוֹ וִוי עֶר הָט גְטוּן צוּא זַיין בְּרִידֶר הֶבֶל אוּנ בְּשַׁעַת לֶמֶךְ מִיט תּוּבַל קַיִן זֶענוּן גַנְגֶען זֶעהֶן וָוס פַר אַחַיָּה זַייא הָאבֶּן דֶער שָׁאסֶן הָאבֶּן זַיי דֶר זֶעהֶן אַז זַייעֶר עֶלְטֶר פָאטֶ־ קַיִן אִיז טוֹט . אוּנ וִוי לֶמֶךְ הָאט דֶער הֶערְט אַז עֶר הָט דֶר שָׁאסֶען זַיין עֶלְטֶר פָאטֶר קַיִן .

לַחֲדָא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה **עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב**
צְפַר יוֹם שְׁתִיתָאִי :
א וְאִשְׁתַּכְלָלוּ שְׁמַיָּא **וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי: פ ב א וַיְכֻלּוּ**
וְאַרְעָא

תו״א ויהי ערב. שבת פח ע״ז ב ור״ס : ויכלו. שבת קיח : השמים

בעל הטורים

סדר רמז למ״ד אילן שאכל ממנו אדה״ר אתרוג היה : זכר השמים.ך״ת שם כן ד׳ אותיות שמהם בו פב״ב וכן ישמחו נגי׳ נרכה נקנה נגי׳ נקללם : (לא) יום הששי ויכלו השמים ותגל הארץ ר״ת שם כן ד׳ אותיות שמתם בעולם

רש״י

הראשון נתתי לכם את כל : (לא) יום הששי. סוסיף

בית יהודא

האב איך איך געגעבן אלין צום עסין אפילו דאס פלייש פון דיא לעבדיגע זאכן אויך : (לא) ויום

פירוש

ארץ מצרים הלף עבודתו בצר : (ל) (ולכל וגו׳ אשר בו נפש חיה). לפי שמי שיש בו נפש חיה יש לו מעלה על הצומח שאין לו נפש חיה אלא נפש צומחת והפחות נברא לגדול ממנו : (ירק עשב). כמך ירק אל עשב. לפי שהעשב לא יאכל ברוב אלא בעודו בלהותו ירוק : (ויהי כן). כל אחד דבק ונכסף למאכל הראוי לו:(לא) (וירא אלהים). כלל כל אשר עשה עם בריאת האדם לאמר עליהם בכלל כי טוב׳ · כי כלם הנבראים השפלים נשלמו עם בריאת האדם ובלתו לא היה להם שלימות לפיכך אמר מאד:והנה אחר שברא האל את האדם הי׳ כל אשר עשה האל טוב ועמד כל אחד על שלמותו הנאות לו. ואף ע״פ שנקשר ההעדר והאפס׳ עם מציאות העולם הזה השפל הנברא מארבע יסודות הכל טוב כמו שכתב החכם הגדול הרב רבינו משה ז״ל (מ״נ ג׳ י׳) והנה טוב מאד עד שמציאות זה החמר השפל לפי מה שהוא עליו מחבור ההעדר המחייב למות הגיפות כולם כל זה גם כן להתמדות ההויה והמשך המציאות כבא זה אחר סור זה ולזה פירש רבי מאיר (ב״ר פ׳ ט׳) והנה טוב מאד. טוב מות. וכן מצאנו (בב״ר שם) בתורתו של רבי מאיר מצאנו כתוב

רד״ק

והנה טוב מות. ואני מצאתי כתוב דהוה כתוב באורייי׳ דאישתביאת לרומי והיא היתה גניזא וסתימא בכנישתא דאסוירוס. והנה טוב מות. ואמרו עוד (שם) והנה טוב. זה יצר טוב.מאוד זה יצר הרע. וכי יצר הרע טוב אתמהא. אלא שאילולי יצר הרע לא בנה אדם בית ולא נשא אשה ולא הוליד ולא נשא ונתן : וכן אמר שלמה (קהלת ד׳) כי היא קנאת איש מרעהו : רב הונא אמר והנה טוב זה מדת טוב. טוב מאד. זה מדת יסורין וכי מדת יסורין טוב מאד אתמהא. אלא שעל ידי יסורין הבריות באים לחיי העולם הבא וכן שלמה אמר (משלי ו׳) ודרך חיים תוכחות מוסר. צא וראה איזהו דרך מביאה את האדם לחיי העולם הבא הוי אומר זה מדת יסורין. א״ר זעירא הנה טוב זה גן עדן. מאד זה גהינם. וכי גהינם טוב מאד. אתמהא. משל למלך שהיה לו פרדס והכנים לתוכו פועלים ובנה אוצר על פתחו.אמר כל מי שהוא מתכשר במלאכת הפרדס יכנס לאוצרו וכל מי שאינו מתכשר במלאכת הפרדס אל יכנס לאוצרו. כך כל מי שהוא מסגל במצות ומעשים טובים הרי גן עדן וכל מי שאינו מסגל במצות ומעשים טובים הרי גהינם. הנה גן עדן כל כך טוב שלא יכנס שם רע כמו שאמר

פירוש לתורת האלהים

נאט האט געזעהן את כל אשר עשה אלץ וואס ער האט באשאפן והנה טוב מאד עס איז זייער גוט ויהי ערב עס איז געווארען אבינט ויהי בוקר אונ עס איז געווארן מארגן יום הששי דער זעקסטער טאג (עין רש״י) : (א) ויכלו זיי זענען ווארן פר ענדיגט ער האט אוס גלאזט דס בשעפניש השמים

ספר הישר

האט אים באונג נשמן אונ האט אן גהויבן צו שלגן איין הגר און דר אנדרי הגר אונ טרעסט זיין זין הובל קין מיט זיינע הענד אונ טייט אים, אונ אז דיא ווייבר פון למך הבן דר הערט אז זייער מאן למך האט דר שלאגן זייער זון הובל קין און דעם עלטער פאטער קין הבן זיי אים פיינד גהאט אונ הבן זיך פון אים אפ גשייד. אונ אז למך איז נקומן צוא די ווייבר אונ האט ווי נבעטין זיי זאלן אים צו הערן הבן זיי ניט גוואלט אונ למך זאגט צוא זיינע ווייבר עדה אונ צלה. איר ווייסט וואל אז איך הב דס ניט גטון במזיד נאר איך בין שון אלט אונ הב ניט געזעהן אונ מיין קינד האט מיר גזאגט אז דס איז איין חיה הבן זיך די ווייבר ווידר אים גקערט נאר זיי הבן אבר ניט גהאט קיין קינדר מער מיט אים אין מהללאל דער זון פון קינן לעבט פינף און זעכציג יאר אונ געווינט אזוי אונ רופט אים ירד. און ירד לעבט הונדרט אונ צווי אין זעכציג יאר אין גווינט אזוי אונ רופט אים חנוך. אונ חנוך לעבט פינף אין זעכציג יאר אונ גווינט מתושלח אין נאך דעם האט זיך חנוך דר מאנט אן גאט אונ דינט גאט אין פר שטעמט אלע מענשן מיט זייער בייזן וועג אונ ער שייד זיך אפ פון זיין ווייב אונ פאר בארגט זיך פאר מענשן אונ אקירצי צייט ארום קומט צוא אים א מלאך פון הימעל אונ זאגט צוא אים שטיי אויף אונ גיי ארויס פון דיין הויז אונ גייא לערנאין די מענשין אונ לערין זייא דעם וועג פון גאט. אין חנוך שטייט אויף אונ גייט ארויס פון זיין אורט ווי ער איז גוועזן פר בארגין אונ גייט צוא מענשין אין שטעטין אונ לערנט זיי ווי זיי זאלין דינען גאט. ווייזט אונ ער גייט אונ אלע שטעט אזוי צוא זאגן דר קעניג ישלהיר עם בגעגנט צוא ווייזן דעם וועג פון גאט ואר קומט צו מיר וועל איך אים זאגן אונ אלע

הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם׃

וְאַרְעָא וְכָל חֵילֵיהוֹן׃

ושיצי

ויכל

תו״א וכל צבאם. ר״ה יא. חולין ס׃

רש״י

הוסיף ה׳ בששי בגמר מעשה בראשית לומר שהתנה עמהם ע״מ שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה ד״א יום הששי שכלם תלוים ועומדים עד יום הששי הוא ששי בסיון (כ״א שביום ו׳ בסיון שקבלו ישראל התורה נתחזקו כל יצירת בראשית ונחשב כאלו נברא העולם עתה וזהו יום הששי בה״א אותו יום ו׳ בסיון) המוכן למתן תורה׃

ויכל

שפתי חכמים

ל פי׳ לכן נראה דק״ל מסרי כשכתב כבר נח כולרך לכתיב ככבר שמים וארץ: מ (ע״ז ג׳ עבת פח)׃

בית יהודא

הששי). דר זעקסטר טאג. זאגט רש״י (הוסיף ה׳ בששי בגמר מעשה בראשית) ווען הקב״ה האט גיענדיגט דס באשאפונג פון אלע זעקס טעג האט ער גשריבן אהא ביי דעם זעקסטן טאג, אונ עס שטייט ניט יום ששי נאר יום הששי (לומר) צו זאגען (שהתנה עמהם) נאט האט גזגט צוזיינע אלי באשאפונג אין בעשאפט אייך (על מנת) אוף דעם תנאי (שיקבלו עליהם ישראל) אויב די יודין וועלן אויף זיך נעמין צו האלטן (חמשה חומשי תורה) די פינף חומשים פון די תורה (אבר אז די יודין וועלין ניט האלטן די תורה וועט די וועלט צוריק ווערן ווי עס איז גוועען (דבר אחר) נאך אפשט איז דריבר שטייט יום הששי מיט אה׳ (כולם תלוים ועומדים עד יום הששי) אלע זאכן וואס הקב״ה האט באשאפן האבן גווארט אוף דעם זעקסטן טאג (הוא ששי בסיון) אויף דעם זעקסטן טאג אין סיון אויב די יודין וועלן נעמין די תורה דעם זעקסטן טאג אין סיון (שביום וא״ו בסיון שקבלו ישראל את התורה) ווארום דעם זעקסטן טאג אין סיון וואס אין דעם טאג האבן די יודין גנימן די תורה (נתחזקו כל יצירת בראשית) זענן נשטארקט גווארן אלע זאכן וואס זענן באשאפן גווארן אין די ערשטע זעקס טעג (ונחשב כאלו נברא העולם עתה) אונ עס איז גוועען גרעכינט גלייך ווי די וועלט וואלט דאמאלט באשאפן גוואן (וזהו יום הששי בה׳) דריבער שטייט יום הששי מיט אה׳ (שאותו יום וא״ו בסיון) ווייל מען מיינט דעם זעקסטן טאג פון סיון (המוכן למתן תורה) דר טאג איז גווען גרייט מען זאל אין אים געבן די תורה (דעם זעקסטן טאג פון סיון ווען די יודין האבן גנומן די תורה

פירוש

(תהלים ה׳ ה׳) לא יגורך רע. ויש עוד שם דרשות אחרות. (ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי) לפי שבו נגמר מלאכת בראשי׳ ובו נברא האדם אמר הששי בה״א הידיעה כלומ׳ היום הידוע שהי׳ בו העולם מלא ושלם עם כל בריותיו. ובב״ר (שם) אמר ר׳ יורן זו שעה יתיר׳ שמוסיפים מחול על הקודש ובה נגמרה מלאכת העולם על כן כתב הששי׃

ב (א) ויכלו (השמים והארץ וכל צבאם). צבא השמים וצבא הארץ. ר״ל תולדותם זנגמרו כולם ביום הששי ומכאן ואילך אין כל חדש אלא הדברים שנעשו על ידי מופת. ואעפ״כ בבריאת הדברים בששת ימי בראשית שם האל בטבעם להניח

רד״ק

טבעם או להתחדש בהם טבע באותם הימים שנתחדשו כל אחד בזמנו. וכן אמרו בב״ר (פ״ה) אמר רבי יוחנן תנאי התנה הקב״ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל הה״ד (שמות י״ד) וישב הים לפנות בוקר לאיתנו לתנאי שהתנ׳ עמו אמר ר׳ ירמי׳ בן יועזר לא עם הים בלבד התנ׳ הקב״ה אלא עם כל שנברא בששת ימי בראשית הה״ד (ישעי׳ מ״ה) אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי. צויתי את הים שיקרע לפני משה. צויתי את השמש ואת הירח שיעמדו לפני יהושע. צויתי את העורבים שיכלכלו את אליהו. צויתי את האור שלא תזיק לחנני׳ מישאל ועזרי׳. צויתי את האריות שלא יזיקו את דניאל. צויתי את הדג שיקיא את יונה וכן לשאר

ספר הישר

מענשין זמלין זיך איין אין קומן צו אים אונ בגרין זיינע רייד (וימלוך) אונ חנוך קיניגט איבר דיא מענשין דורך נטס רייד. אונ די נבואה פון גאט דוהט אוף אים אונ אלע מענשין קומן צו הערין זיין קלוגהייט אונ ביקן זיך צו אים ביז דר ערד. אין אוך אלע שררות קומין אונ ביקן זיך צו אים אין בגערין פון אים אז ער זאל קיניגן איבר זיי אין חנוך לערינט זיי קלוגהייט צו וויסן גטס וועג אין האט גמאכט צווישן זיי שלום אונ עס איז גוועען שלום אוף דר וועלט אונ די צייטן פון חנוך. וימלוך אונ חנוך קיניגט איבר דר גאנצי וועלט צוויי הונדרט דריי אין פערציג יאר אונ האט גטון משפט אונ צדקה אין גאר זייי פאלק אונ האט זיי גפירט אין גטס וועג׃ ואלה אונ די דאזיגי זענין די קינדר פון חנוך מתושלח

אלישמע אונ אלימלך אין די טעכטר מלכה אין נעמה אין משיתלח גוויינט לאמך אין דער צייט איז גשטארבין אדם הראשון זיין הינדרט אונ דרייסיג יאר אלט. אין שת מיט חנוך אונ משיתלח האבן אים בהלטן מיט גרוס כבוד אונ דר היילו ווי גאט האט נהייסן אונ אדם הראשון מחמת ער האט גנסון פון עץ הדעת איבר דם איז ער גשטארבן מיט זיינו קינדר. ויחי אונ אז חנוך איז אלט גווארן צוויי הונדרט אונ דריי אונ פערציג יאר האט ער זיך ווייטר אפ גשייד פון מענשון. דריי טאג איז ער גוועען פר בארגין. אונ אין פערדין טאג האט ער זיך בוויזן צו די מענשן אונ האט זיי גלערונט גאטס וועג׃ וישב אונ דר נאך קערט ער ווידר אונ פר בארגנט זיך זעקס טעג אונ אויף דם זיבטן בוויזט ער זיך. דער נאך האט ער זיך בוויזן

ב וְשֵׁיצִי יְיָ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה עֲבִידְתֵיהּ דִּי עֲבַד וְנָח בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה

ב וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם

תו"א ויכל אלהים. מגילה ט:

בעל הטורים

כנגד בן ד' או תיות: (ב) ויכל אלהים. תרגום ירושלמי וחמד ו"ס חמדת ימים אותו קראת: כפ' ויכולו ג"פ מלאכתו כנגד ג' מלאכות שבת. חכם ס כס שמים וארץ וכו'. ואין כתיב ויכו פרב ויכי בוקר יום השביעי לפי שמוכיפין מחול

שפתי חכמים

ב ... ק"ל. דויכל אלהים ביום השביעי משמע שעדיין שבה מלאכה ביום השביעי אלא שכלה בו ואח"כ כתיב וישבות ביום השביעי משמע שלא היה עושה בו מלאכה כלל: ם ר"ל כמלאכה נכוסה בשבת: ע ר"ל נב"ח נראה כאלו כלה אבל באמת אינו כן וכו' ויכל אלהים ביום השביעי לפי הנראה ולא כפי האמת: פ ואת"ת וכי בלא מנוחה לא יתקיימו שמים וארץ וי"ל דאין כ"כ כדפי' לעיל

רש"י

(ב) ויכל אלהים ביום השביעי. ר"ש אומר נ בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מחול על הקודש אבל הקב"ה שיודע עתיו ורגעיו נכנס בו ם כחוט השערה ונראה ע כאלו כלה בו ביום. ד"א מה היה העולם חסר מנוחה פ באת שבת

בריאית בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו כדה אלה כ ונו' ולי לא היתה מנוחה בעולם אין כלי להם לישראל לעסוק בתורה לכן ברא שבת שאמר כתורה נכנת א"כ נהלא דבשביל מנוחה קיימים שמים

בית דוד

דאמאלס הט הקב"ה געזעהן אז אלץ וואס ער האט באשאפן איז גוט) : (ב) (וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי). הקב"ה האט גיענדיגט דעם זיבטין טאג זיין ארבייט וואס ער האט געמאכט, מאכט רש"י האט דען הקב"ה גארבייט דעם זיבעטין טאג עס איז דאך שבת. ענטפערט רש"י (רבי שמעון אומר) רבי שמעון זאגט (בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו) א מענש ווייל ער ווייסט ניט דיא צייט אונ דיא רגע ווען עס ענדיגט זיך דר זעקסטער טאג (צריך להוסיף מחול על הקודש) מוז ער צוא געבין פון וואך (פון פריי טאג) צו דיא היילגקייט (צום שבת) ער מוז אויעק לייגן זיין ארבייט פריער איידר דר זעקסטר טאג ענדיגט זיך (והקב"ה שיודע עתיו ורגעיו) אבער הקב"ה וואס ער ווייסט דיא צייט אונ דיא רגע ווען עס ענדיגט זיך דיא לעצטע רגע פון פרייטאג, האט ער געקענט ארבייטן ביז די לעצטע רגע פון פרייטאג (נכנס בו כחוט השערה) איז ער אריין גיגאנגן צום שבת פונקט ווי א האר, ריכטיג ווען עס איז גיווארין שבת (ונראה כאלו כלה בו ביום) עס האט אויס געזעהן גלייך וויא ער וואלט גיענדיגט זיין ארבייט אום שבת (דבר אחר) נאך א פשט איז (מה היה העולם חסר) וואס האט דען נאך גפעלט אוף דער וועלט פרייטאג פאר נאכט נאר (מנוחה) רוהונג (באה שבת באה מנוחה) אז עס איז גקומען דר

פירוש

לסאר מוגשתים : (ב) (ויכל ביום השביעי) כשהי' היום השביעי נשלם כל מלאכתו ולא נשאר לו לעשות מלאכ' ביום השביעי · א"כ ביו' השביעי כלה מלאכתו ובלוי' מלאכ' · ופירוש אשר עשה ר"ל שכל המלאכות אשר עשה בששת ימים כלו ביום השביעי שלא נעשית מלאכ'

רד"ק

מהם שלא נגמר' וביום השביעי לא נשאר לעשות בו דבר · וכן ביום הראשון תשביתו שאור (שמות י"ב ט"ו) שיהי' מושבת ביום הראשון שיבערוהו קודם יום ראשון: (וישבות) . ממה שבת (מכל מלאכתו) שלא ברא אחר

פירוש לתורת אלהים

פון דיא הימלן והארץ אונ ערד וכל צבאם אונ אלי זייערי הערשאפט : (ב) וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אונ גאט האט אויס גמאכט אונ דעם זיבעטין טאג מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה זיין ווערק וואס ער

משלי יהודה

גאט האט גתרעגט דיא מלאכים כדי זייא זאלן נאך דעם גיט האבן קיין פתחון פה מקטרג צוא זיין (המן העץ אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו אכלת) גאט האט גזאגט צוא אדם הראשון פון דעם בוים וואס איך האב דיר אן גזאגט דיא זאלסט ניט עסין האסטו גגעסין. עס איז א משל איין סוחר האט שבת גהאלטין אין איין הרבי'נג אונ האט זיך גהאט א קעסטיל געלד אין ווייל מען טאר אים שבת ניט טראגין האט ער גיט גוויסט ווי צוא בהאלטין דעם קעסיל פון דם קעסטיל האט ער זיך בישלאסן אונ האט דאס קעסטיל פר שלאסין אונ דעם שליסיל האט ער איין גלייגט אונ [illegible] נאך שבת וועט אום אנטל מלאכה עשיגזים קעסטיל אין וועט אויס געבין דעם שליסל ווי דער סוחר איז

ספר הישר

אטאג אונ חודש אונ אטאג אונ יאר. אונ אלו מענשן אונ שרים גלופין צו זעהן דאס פנים פון חנוך אבר זיי קענין ניט צו גיין צו אים מחמת גרוס פחד ומורא דען דער פחד פון גאט איז געוועזן אויף זיין פנים : ויַלֶך אונ חנוך איז איין טאג צו זיי ארוס גגאנגן ווענין גקומען צו אים אלו מענשין אונ חנוך לערינט זיי ווי אזוי מען זאל גאט דינען אונ שכל אונ חכמה אונ ווי איינער ברוכט דעם אנדרין ליב צו האבן אונ אז ער איז אין גוט צו איגטר שטיצן אים אונ אלו מענשן ביגן זיך צו דר ערד אין זאגין דר מלך זאל איבג לעבין : ויהי אינ אמהל אז חנוך האט גלערינט אלי שרים אונ אלו מענשין גאטס וועג ריסט אפלאך פון הימל צו חנוך אונ זאגט אז מען זאל אים ארוף גבין אוף דם הימל :

בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה׃ ג וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים

שְׁבִיעָאָה מִכָּל עֲבִידְתֵּיהּ דִּי עֲבַד׃ ג וּבָרִיךְ יְיָ יָת יוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְקַדִּישׁ יָתֵיהּ אֲרֵי בֵיהּ נָח מִכָּל עֲבִידְתֵּיהּ דִּי בְרָא יְיָ לְמֶעְבַּד

רש"י

באה מנוחה כלתה צ ונגמרה המלאכה: (ג) ויברך ויקדש· ברכו במן ק שכל ימות השבוע יורד להם עומר לגלגולת ובששי לחם משנה. וקדשו במן שלא ירד כלל בשבת והמקרא כתוב ר ע"ש העתיד: אשר ברא אלהים לעשות. המלאכה ש שהיתה ראויה לעשות בשבת כפל ועשאה בששי כמו שמפורש בב"ר:

שפתי חכמים

וארץ: צ וא"כ אתי שפיר הא דכתיב ויכל אלהים ביום השביעי שהמנוח' נבראת ביום השביעי ואז היו כלין כל המלאכות וזאת המנוח' איננה מלאכ' גמור' אלא דרך השנר' ולפי הד"א קשה למה למר לי' מלאכ' משמע שפש' מלאכ' ממש לכן צריך לטעם הראשון. ולטעם הראשון קשה מ"מ לכתוב ויכל אלהים ביום הששי לכך צריך לשני טעמים כאלו [מהרש"ל] (נה"י) ואע"פ שאין שייך לומר בריא' ומלאכ' על המנוח' שהוא העדר הפעולה שהוא דבר שאינו גוף והמה מ"מ נ"ל דה"פ דאלו לא צירף את יום השביעי לימי הבריא' הי' טבע האדם והנבראים לעמול ולעבוד יום ולילה לא ישבותו ולא הי' נטבע לפוש ולנוח וא"כ הגוף כלה מאליו והעולם חרב מאין יושב אבל עתה שצירף את יום השביעי ובו שבת וינפש אז ירד הטבע לעולם לשבות ולנוח ולמצוא מרגוע לנפשו עד אשר השוב נפשו עליו: ק וא"ת מה זו ברכה הא לא מקרי ברכה אלא אם הי' בשבת יותר מבשאר ימים אבל הכא לא הי' בשבת יותר מבשאר ימים רק עומר לגלגולת. וי"ל דמה שירד המן בכל יום הוא ברכה וכתיב ויקדש שקדשו במן שלא ירד בו כלל ואפ"ה ברכו בברכת המן כי מ"מ בששי נכפל בו ברכתו ופי' ברכו לא פסק' ברכתו (רא"ם) ועי"ל ברכו במן פי' שלא השביתה דהא בשאר ימים אם הי' נותר הי' מסריח ליום המחרת כדכתיב ויותירו וגו' וירם תולעים ויבאש וא"ק אם לא היו אוכלין אלא חצי עומר והניחו עומר וחצי לגלגולת ליום השבת לא הי' מסריח וזהו תוס' ברכה: ר [נח"י] ודבר תמוה הוא בעיני בשביל ירידת המן שהוא לזמן מועט דהיינו מ' שנה יכתוב הכתוב במעשה בראשית ויברך ויקדש לפיכך נ"ל כוונת זה הדרוש שהשי"ת קידש את יום השבת שלא לעשות בו דבר מצרכי העוה"ז כגון מלאכ' ומ"מ ואפי' הלוך ודבור לא יהא כחול ולפי שדבר' תורה נגד יצה"ר שיפול' על לב האדם לו' כן לא נזרע ולא נאסוף כו' א"כ יחסר לחמו ולא יכול לעמוד על מהונו לזה הקדים לומר ויברך וגו' ר"ל שכפל ברכתו ביום הששי כדי לקדש יום השבת שלא לעשות בו מלאכה ולאו דוקא במן הי' ברכה וקדושה ולא בזמנים אחרים אלא בכל שבת ושבת הקב"ה אומר לוו עלי ואני פורע ושייך ברכה וקדושה ונקט מן לפי שראינו בעינינו הנס הגדול שהשמיע לא להסיר ולפי שבזמן הבריאה' לא היו שומרי שבת בעולם שהרי עדיין לא נצטוו לפיכך מסיים רש"י ואומר שהמקרא כא' ע"ש העתיד שישמרו בנ"י את השבת ולאו דוקא על זמן ירידת המן וע"ש: ש דלעשות לבהא משמע דהול"ל אשר ברא אלהים ועשה:

בית הוד

הייליגער שבת איז געקומען רוהיגג (כלתה ונגמרה המלאכה) האט זיך דאך געענדיגט די ארבייט פון דר וועלט אום שבת: (ג) (ויברך ויקדש), הקב"ה האט געבענשט דעם זיבעטען טאג אונ האט איהם געהייליגט, זאגט רש"י (ברכו במן) הקב"ה האט געבענשט דעם זיבעטען טאג מיט דעם מן (שכל ימי השבוע ירד להם מן עומר לגלגולת) אגאנצע וואך איז געגאנגען מן אמעסטיל פר יעדין מענטש אונ אז איינר האט זיך געלאזט איבעל מן פון איין טאג אויף מארגן איז דר מן פר שטינקן געווארן אונ איז געווארן ווערעמדיג, אבר פרייטיג האט יעדר יוד גנהמט מן אויף צוויי טאג אויף פרייטיג אונ אויף שבת אונ דער מן וואס איז געבליבן אויף שבת איז ניט פאר שטינקן געווארן אונ ניט ווערעמדיג געווארן, ווייל אויף דעם מן איז געווען די ברכה פון שבת (וקדשו במן) אונ הקב"ה האט געהייליגט דעם שבת מיט דם מן (שלא ירד כלל בשבת) דר מן איז ניט געגאנגען פון הימל אום שבת (והמקרא כתוב על העתיד) דר פסוק איז געשריבן אויף וואס עס וועט זיין, דער ווייל איז קיין מן געווען: (אשר ברא אלהים לעשות) וואס הקב"ה האט געשאפן צו טון (המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת) די ארבייט וואס הקב"ה האט געדארפט טון שבת (כפל ועשאה בששי) האט ער געטון פרייטיג טאפיל פאר פרייטיג אונ פאר שבת

פירוש רד"ק

אחר יום הששי דבר. ובאמרו וישבות דברה תורה כל' בני אדם. כי אין לפניו יגיעה כמו שאמר. לא יעף ולא יגע (ישעי' מ' ל"ט) ולא ברא העולם ביגיע'. או פירוש וישבת ויפסק. וכן תשביתו שאור (שמות י"ב ט"ו) השביתו מפנינו את קדוש ישראל (ישעי' ל' י"א): (ג) ויברך. הברכ' היא תוספת טובה. ויום השבת נוסף בטובת הנפש שיש לה מנוחה ביום זה מעסקי העולם הזה ותוכל להתעסק בחכמ' ובדברי אלהי'. והאל ברכו וקדשו כשצוה בני ישראל לשבות בו ולקדשו. (ויקדש אתו) שיהא קדוש ומובדל משאר הימי' לפי ששובתין

פירוש לתורת האלהים

האט גטאן (עיין רש"י) וישבת ביום השביעי אונ ער האט גרועט אין דעם זיבעטען טאג מכל מלאכתו אשר עשה פון אלע זיינע ווערג וואס ער האט גיטאן: (ג) ויברך אלהים את יום השביעי אונ גאט האט גיבענטשט דעם זיבעטען טאג ויקדש אותו אונ ער האט איהם גיהייליגט (עיין רש"י) כי בו שבת מכל מלאכתו ווארום אין אים כלומר אין שבת האט גאט גרועט פון אלע

לְמֶעְבַּד: ד אִלֵּין אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: פ שני ד אֵלֶּה

תולדות

תו"א אלה תולדות. יומא כד תנחומא כא: תולדות

בעל הטורים

על בקדש ז וישבות. ג' במס' בכה ואידך וישבות כמן והיינו דכתיב בפ' כמן בוא אמר דבר כ' שבתון שבת קודש ולא מלינו שאמר לכם תשב זה מקודם אלא נרמז בו' ימי בראשית וישבות ביום השביעי וישבות העם . ד"א מלמד שבמן פסק מלירד בשבת כדמונח וקידושיו . ד"א רמז למה שדרש. ברכו במן וקדשו במן: (ג) ויברך אלהים. ג' דסמיכי בכא ואידך ויברך אלהים את נח ואידך ויברך אלהים את יצחק בשביל שברא העולם בירך השבת ובעולם ובימי נח שנאכרו כל כראשונים וכיב העולם מחודש בולרך לברך פעם שנית ובירך את אברהם כמו שים במדרש עד עתה הייתי זקוק לברך את

שפתי חכמים

ת דק"ל כלא לא מפרש אח"כ שום דבר אלא קאי אדברים

רש"י

(ד) אלה. האמורי' ת למעל': תולדו' השמ' והארץ

בית

(כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה) ווי עס שטייט אין

יהודא

מִדְרָשׁ: (ד) (אֵלֶּה). זָאגְט רש"י (אֵלֶּה הָאֲמוּרִים

פירוש

בו בני ישראל. והנה הוא אות בינם ובין האל כי הם קרושי' בשמרם את השבת שהוא עדות על חדוש העולם. ולהודיע לכל העולם. כי העולם איננו קדמוני כי חדשו האל יתברך בששה ימים ושבת בשביעי. גם אמרו כי יש דג אחד בים שאינו שוהה ביום השבת והוא נח כל היום סמוך ליבשה או לסלעי' וחכמינו ז"ל אמרו על נהר שבתיון שבכל ימי השבוע הוא מושך אבנים וחול וביום השבת הוא נח. לפיכך קורין אותו שבתיון. וכן אמרו (ב"ר פ' י"א בסנהדרין ס"ה) שאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא ביום השבת וא"ל מה יום מימים. א"ל ומה גבר מן גובריא וגו' א"ל מכאן את מירע א"ל נהר שבתיון יוכיח שהוא מושך אבני' וחול כל ימות השבת ובשבת הוא נח א"ל לנגרא את נגיד לי *) הנה כי האל יתברך שם בבריאותיו אות ליום השבת כדי שידעו בו העולם חדוש העולם. ורז"ל פירשו ג"כ (שם) ויברך ויקדש. ברכו וקדשו במן. ברכו שהי' יורד בששי להם יומים. וקדשו שלא היה יורד מן בשבת: (אשר ברא אלהים לעשות). לעשות מכאן ואילך. הוא בראם בששת ימי בראשית שיהא הם

רד"ק

עושים מכאן ואילך כל מין ומין תולדותיו כפי מה שהם: (ד) (אלה תולדות השמים והארץ) אלה שזכר במע"ב. כי הם תולדות השמים והארץ אע"פ שהאל עשה הכל כמ"ש. ויברא ויעש הוא עשה אבל ע"י אמצעים והם השמים והארץ. ובב"ר (פי"ב) לכל יש לו תולדות שמים וארץ יש להן תולדות שנא' אלה תולדות השמים והארץ. מטר יש לו תולדות דכתיב (איוב מח) או מי הוליד אגלי טל. ריש לקיש אמר אלו מרגליות הולדות של טל הם. והן הגדולה כמו שנפרש. תני כל מי שיש לו תולדות מת. נברא ואינו בורא. וכל מי שאין לו תולדות אינו מת ואינו כלה ובורא ואינו נברא. רבי עוריה בשם ר' אמר כלפי מעלה הדבר אמור. כל מה שאתה רואה תולדות שמים וארץ הם. שנא' בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. (בהבראם). בעת שנברא שמים הוציא אלה התולדות וזהו ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. כלומר ביום שתקן הארץ שהיא היבשה כי ביום אחד נעשה הרקיע והיבשה כמו שפירשנו. והז"ל דרשו (ב"ר יא) בהבראם מה ה"א זו כל האותיות תופשות את הלשון וה"א זו אינה

משיבי יהודה

אַרוּם גְּגַאנְגִין פוּן דֶר שְׁטִיבּ הָט דֶר בַּעַל הַבַּיִת צוּ גְּנוּמֶען אַשְׁלִיסֶעל אוּנ הָט גֶעשְׁפּאַרְט דָם קֶעסְטִיל אוּנ הָט דָם גֶעלְד צוּא גְּנוּמִין אוּנ דָעם שְׁלִיסֶעל הָט עֶר גְּנוּמִין אוּנ קֶעסְטִיל אִין הָט דָם קֶעסְטִיל צוּרִיק פַר שְׁלָאסִין עֶס אִיז גְקוּמִין נָאךְ שַׁבָּת הָט דֶער סוֹחֵר גְּרוּסֶען אַבֵּיל מְלָאכָה אוּנ הָט אִים דָם גֶעשְׁפִּינְט ווִי דֶר סוֹחֵר הָט גְזֶעהֶן אַז זַיין שְׁלִיסֶל לִיגְט אִינְוֵוייגִיג אִין דָם גֶעלְט אִיז נִיט דָא. אִיז אִים גְוֶוען אַגְרוֹיס ווּנְדֶר ווִי אַזוֹי דָט מֶען גְקֶענְט אַרוֹיס נֶעמִין דָם גֶעלְד אַז דֶר שְׁלִיסֶל אִיז גְוֶוען אוּנ קֶעסְטִיל פַר שְׁלָאסִין. ווִי אַזוֹי הָט מֶען גְקאַנְט עֶפְנִין דָם קֶעסְטִיל דֶער גְמָשָׁל אִיז אוּנ גַאנְצִין דִיא הַאָיָה ווִיס דֶר מֶענְטְשׁ הָט צוּא גִישִׁין אִיז נָאר ווייל אָדָם הָרִאשׁוֹן הָאט גֶעגֶעסִין פוּן דֶעם עֵץ הַדַּעַת ווָארוּם דֶער בוֹים הֵייסְט אַזוֹי (עֵין) אַבּוֹים (הַדַּעַת טוֹב וָרָע) ווִיס מֶען קָאן ווִיסֶן גִיטִין אוּנ שְׁלֶעכְטִין. אוּנ אַז דָם עֵץ הַדַּעַת ווָלְט דֶר מֶענְטְשׁ נִיט פַר זִינְדִין קֵיין הֵילִיק פוּן גִישִׁין בַּיין שְׁלֶעכְטִין. דְרוּם הָאט זִיךְ נָאט גְשֶׁרְטְשׁ אַז עֶר הָט גִשַׁפִין אָדָמִין אוּנ הָאט אִים אַיין גְלָאזְט אִין גַן

ספר הישר

בְּעֵת אוּנ דֶר צַייט אַז חֲנוֹךְ הָאט גְהֶערְט דִי דְאזִיגֶע רֵייד פוּן דֶעם מַלְאָךְ אִיז עֶר אַרוֹיס גְגַנְגֶען אוּנ הָט אַיין גְזַאמֶעלְט אַלִי מֶענְטְשִׁין אוּנ זָאגְט צוּ זֵיי אִיךְ בִּין בַּגֶערְט גְוָוארְען צוּ קִימֶען אוּנ הִימֶל אַרַיין אָבֶּר אִיךְ ווייס נִיט ווֶעלִיכִין טָאג עֶס ווֶעט זַיין: וְעַתָּה אִין אַצִינְד ווֶעל אִיךְ אַייךְ לֶערְנֶן קְלִינְהַייט אוּנ דִי שְׁטְרָאף פוּן גָאט. אוּנ חֲנוֹךְ לֶערִינְט זֵיי אוּנ אִיז זֵיי מַזְהִיר זֵיי זָאלִין זַיין גְּהִנְגִים צוּ זַייעֶרוּ מְלָכִים וְשָׂרִים אִין זָאלֶן פָאלְגִין זַייעֶר בַּפֶעל אוּךְ לֶערִינְט עֶר זֵיי ווִי אַזוֹי מֶען זָאל בַּקִימֶן דָאס אֵייבִּיגֶע לֶעבִּין אִין אִיז מִיט זֵיי גְזֶעסִין עֶטְלִיכֵי טֶעג. וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען אוּנ דֶער זֶעלְבֶּר צַייט בְּשַׁעַת חֲנוֹךְ אִיז מִיט זֵיי גְזֶעסֶן אוּנ הָט מִיט זֵיי גְרֶעד הָאבִּין זֵיי אוּף גְהוֹיבֶּן זַייעֶרוּ אוֹיגֶען הָאבִּין זֵיי גְזֶעהֶן אַיין גְרוֹיסֶען ווָאלְקִין נִידֶערְט אַרָאפ פוּן הִימֶל הָאבֶּען זֵיי גְזָאגְט צוּ חֲנוֹךְ אוּנ אַוָולְקִין אִיז גְקִימֶן אוּנ הָט זִיךְ גִישְׁטֶעלְט פַר חֲנוֹךְ אוּנ אַלִי מֶענְטְשִׁין ווָאס זֶענִין גִיוֶוען בַּיי חֲנוֹךְ הָאבֶּן זֵיי דָם גְזֶעהֶן אוּנ חֲנוֹךְ הָט אִים גֶשְׁרִיגֶען מִיט אַהוֹיךְ קוֹל אוּנ דָט אַזוֹי גְזָאגְט ווָעלְכֶר

*) ובסנהדרין פ' נרחצית פכיג טורנוסרופוס לר"ע גם נכר זה חיני תלמוד. וגן נכסיקתא פ' כ"ג. כבית לר"ע ,אם מי לני גרות בליהר אתה דותה אותי נכרי רות. ובתנחומא פ' כי תשא אתה הבשי לי לרוחקא הגל זה תגיד בהכם התורה ושראל פרש"י יש"י לראים כי נגר נאגו ובמתם תקובו נתפי בתג"ים ובמסכל יכין. עיין בב"ב הקט"ו:

תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם׃

ד תּוֹלְדַת שְׁמַיָּא וְאַרְעָא כַּד אִתְבְּרִיאוּ בְּיוֹמָא דִי עֲבַד יְיָ אֱלֹהִים אַרְעָא וּשְׁמַיָּא׃

תו״א ביום עשות. חגיגה יב : °ה זעירא ושמים

בעל הטורים

בריותי מכאן ואילך בברכות יהיו מסורים בידך : (ד) בהבראם. אותיות באברהם שבזכות אברהם נבראו שמים וארץ : (ה) ארץ

רש״י

בהבראם ביום עשות ה׳ למדך שכל׳ א נבראו בראשון ד״א בהבראם בה׳ בראם ב שנא׳ (ישעיה כו) כי ה׳ צור עולמי׳ בב׳ אותיות הללו של השם יצר שני עולמי׳. ולמדך כאן שהעול׳ הזה ג נברא בה״א (ס״א רמז כמו שה״א פתוחה למטה כך העול׳ פתוח לשבי׳ בתשוב׳ ועוה״ב נברא ביו״ד לומר שצדיקי׳ שבאותו זמן מועטי׳ כמו י׳ שהיא קטנה באותיות) רמז שירדו הרשעי׳ למטה לראות שחת ד כה״א זאת שסתומה מכל צדדיה ופתוחה למטה לרדת דרך שם :

שפתי חכמים

המאורים למט׳ : א ר״ל אף תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון כדמפרש בקרא בהבראם ביום עשות וגו׳ וא״ת והלא כבר כתב רש״י לעיל במאמר יהי מאורות את השמים לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותיה וי״ל דאי לאו קרא דבהבראם ה״א דלבריאת שמים הי׳ מאמר וכן לתולדות השמים לכל תולדה ותולדה הי׳ מאמר מיוחד כמו שהיו מחולקים בפועל כשיצאו מן הכח אל הפועל לכן כתיב אלה תולדות וגו׳ ללמד כי במאמר בריאת שמים נבראו גם התולדות כמו הזורע חטים ביום א׳ ואח״כ יוצא כל חטה וחטה בפ״ע בימים : ב וא״ת מאי ד״א הוא זה בלא בפי׳ ראשון לא דרש כלל ולא מפרש בהבראם כלל א״כ יכול להיות שדורש ג״כ כד״א וי״ל דלפי׳ הראשון קאי בהבראם אסיפא דקרא בהבראם ביום עשות וגו׳ אבל לפי דבר אחר קאי ארישא דקרא השמים והארץ בהבראם ר״ל בה׳ בראם : ג אבל בלא זה לא הייתי יודעין איזה בה׳ ואיזה ביו״ד לכן צריך לב׳ טעמים ולפי פר״א קשה למה נאמר ביום עשות לכן פי׳ למדך שכולם וכו׳ ולטעם הראשון קשה למה נאמר בהבראם בה׳ לכן פי׳ ד״א : ד פי׳ טעם

בית יהודא

למעלה) די זאכן ווס שטייען פריר זענין (תולדות השמים והארץ נבורן)(בעשפן גוורן) פון די הימל אונ פון דו ערד (בהבראם ביום עשות ה׳ אלהים ארץ ושמים) זיי זענן בשאפן גווארן אין דעם טאג ווס הקב״ה הט גמאכט די ערד אונ דעם הימל (למדך שכולם נבראו בראשון) דער פסוק לערינט דיך אז אלע זאכן זענן בשאפן גווארן דעם ערשטן טאג, וועו הקב״ה האט גזאגט עס זאל ווערן אהימעל איז גווארן דר הימל מיט אלע זאכן וואס גהערן צום הימל, אונ ווען הקב״ה הט גזאגט עס זאל ווערן אערד איז גווארן דיא ערד מיט אלע זאכן וואס גהערין צוא דיא ערד, נאר זייא האבן ניט ארוים גנעבן זייערי זאכן ביז צו יעדר צייט וואס הקב״ה הט גהייסן זיי זאלן זייערי זאכן ארום געבען אויף דר וועלט (דבר אחר) נאך אפשט איז (בהבראם בה׳ בראם) בהבראם איז צוויי ווערטר בה׳ בראם אלע זאכן הט הקב״ה בשאפן מיט דעם אות ה׳ (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ביה ה׳ צור עולמים) מיט דעם וואָרט יה הט הקב״ה בשאפןביידע וועלטן (בשתי אותיות הללו) מיט די צווייא אותיות (של השם יה) פון דעם שם יה (יצר שני עולמים) הט הקב״ה בשאפן צוויי וועלטן (ולמדך כאן) לערינט דיך דא דר פסוק (שהעולם הזה נברא בה׳) דיא וועלט איז בשאפן גווארן מיט דעם אות ה׳ (רמז) צו ווייזן (כמו שה׳ פתוחה למטה) אזו וויא דיא ה׳ איז אונטן אפען (כך העולם פתוח לשבים בתשובה) אזו איז דיא וועלט אפן פר די מענשין ווס טון תשובה (ועולם הבא נברא ביו״ד) אונ עולם הבא איז בשאפן גווארן מיט איוד (לומר שצדיקים שבאותו זמן מועטים) צו זאגן די צדיקים ווס וועלן זיין אין דיא צייט פון עולם הבא וועלן זיין ווייניג (כמו י׳ שהיא קטנה באותיות) ווי דיא י׳ ווס עס איז דם קלענסטע אות פון אלע אותיות, נאך אפשט איז דריבר איז דיא וועלט בשאפען גווארן מיט דעם אות ה׳ (רמז) צו ווייזן (שירדו רשעים למטה לראות שחת) די רשעים וועלן אראפ גידערן אונטן צוא זעהן דאס גיהנם (כה׳ זאת שסתומה מכל צדדיה) וויא דאס אות ה׳ ווס איז פאר מאכט פון אלע זייטן (ופתוחה למטה) אונ נאר אונטן איז ער אפען (לרדת דרך שם) צוא

פירוש רד״ק

תופשת את הלשון. כך לא בעמל ולא ביגיע׳ ברא הקב״ה את העולם. ואמר (ה׳ אלהים). ובכל מעשה בראשית לא נזכר אלא אלהים. לכך אחז״ל (ב״ר יג) נקרא שם מלא על עולם מלא. וכתב החכם ר׳ אברהם בעבור שאין בארץ דבר עומד אלא נשמת האדם לבדו ע״כ לא נמצא השם הנכבד נזכר במעשה בראשית רק בשם אלהים כדמות הדיבורים שנקראו שפה ולשון בעבור שיראו שממנה יצאו וכן נשמת האדם העליונה נקראת לב והלב גוף. והיא איננה גוף רק בעבור היות הלב המרכב׳ הראשונה נקראת כן. וכן בעבור היות כל מעשי השם ע״י המלאכים עושי רצונו ע״כ נקרא על שמם. ונתחבר שם ה׳ עמו בעבור האדם שנברא בתכלית מעשה בראשית בעבור הנשמה העליונה שיש בו שהיא עומדת ולא נאמר (ה׳ לבדו עד

פירוש לתורת אלהים

זיינע ווערק אשר ברא אלהים ווס גאט הט בשאפן לעשות צוא טאן (עיין רש״י) : (ד) אלה דיא דאזיגע וואס אויבען איז געשטאנען תולדות זענען דיא גיבירט השמים והארץ פון הימעל אונ ערד בהבראם אז זייא זענען בשאפען גווארען ביום עשות יי׳ אלהים ארץ ושמים אין

וּשְׁמַיָּא: ה וְכֹל אִילָנֵי חַקְלָא עַד לָא הֲווֹ בְאַרְעָא וְכָל עִסְבָּא

וְשָׁמָיִם: ה וְכֹל ׀ שִׂיחַ הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִהְיֶה בָאָרֶץ וְכָל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה

פרם

תו"א וכל שיח. חולין כו:

שפתי חכמים

טעם אחר כמנחות ד' כט: ה פי' כנקוס שתי תיבות עדיין לא. ר"ל כוח שם דבר ואינו נגזר ממנו פעל: ו פי' אם יבוי' פי' קודם ויכוי' דבוק עם מלת יבוי' ונלמח ככתובים אחריו אין כאן מאמר פוסק ואיך יתן טעם בו לומר כי לא כהמטיר שבות נתינת כסבב לכאמר כפוסק ואם אינו דבוק רק עם מלת זב כחסר כאלו אמר וכל שיח כשדה קודם זה טוב לא יפול עליו כי לא כהמטיר: ז פי' עוד יש מוכיח אחר על זב: ח כרא"ם כאריך כזב ומכרש"ל פי' מפני שא"א לפרש כענין אחר כי אם נאמר טרם פירושו קודם א"כ אין נופל עליו מלת תיראון שבוא לי' עתיד: ט ר"ל דודאי כקב"ה מתאוה

רש"י

(ה) טרם יהיה בארץ. כל טרס שבמקרא לשון עד לא הוא ואינו לי קודם ואינו נפעל לו' הטרים כאשר יאמר הקדים וזה ו מוכיח ועוד אחר ז (שמות ט) כי טרם תיראון עדיין לא תיראון ח ואף זה תפרש עדיין לא היה בארץ כשנגמרה בריאת העול' בששי קוד' שנברא אדם וכל עשב השדה עדיין לא צמח ובג' שכתוב ותוצא לא יצאו אלא על פתח הקרקע עמדו עד יום ו' ולמה כי לא המטיר ומה טעם לא המטיר לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתן של גשמים וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם ט התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנו'

בית דוד

פַרְזָעְן דֶר רַשְׁע מוּז אַרְאפּ גַיין אִינְטֶן: (ח) טֶרֶם יִהְיֶה בָאָרֶץ). זָאגְט רש"י (כָּל טֶרֶם שֶׁבַּמִּקְרָא) וויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דָאס וָוארְט טֶרֶם (לְשׁוֹן עַד לֹא הוּא) מֵיינְט מֶען עֶס אִיז נָאךְ נִיט גֶעוֶוען (וְאֵינוֹ לְשׁוֹן קוֹדֶם) טֶרֶם אִיז נִישְׁט טַייטְשׁ פְרִיעֶר (וְאֵינוֹ נִפְעָל) דָאס וָוארְט טֶרֶם קֶען נִיט גֶשְׁרִיבֶּן וֶוערֶן הִטְרִים (כַּאֲשֶׁר יֹאמַר הִקְדִּים) וויא מֶען זָאגְט הִקְדִּים (וֶוען טֶרֶם וָואלְט גֶעוֶוען דֶער טַייטְשׁ פְרִיער וָואלְט מֶען צֵוָואל גֶקֶענְט זָאגֶן הִטְרִים, עֶר הָאט זִיךְ גֶעפְרִיהֶערְט, וויא מֶען זָאגְט הִקְדִּים עֶר הָאט זִיךְ גֶעפְרִיהֶערְט, עֶר אִיז אוֹיף גֶשְׁטַאנֶען פְרִיה אָדֶר עֶר אִיז גֶקוּמֶען פְרִיה, עֶר הָאט זִיךְ גֶעאַיילְט, אָבֶּער אַז טֶרֶם אִיז דֶר טַייטְשׁ נָאךְ נִיט מוּז מֶען אִיבְּרִיג גָאר זָאגֶן טֶרֶם אוּנ נִיט הִטְרִים) (וְזֶה מוֹכִיחַ) דֶר טֶרֶם פוּן דֶעם פָּסוּק וַוייזְט אַז טֶרֶם אִיז טַייטְשׁ נָאךְ נִיט (וְעוֹד אַחֵר) נָאךְ אַנְדֶערְשׁ טֶרֶם אִיז דָא אִין פָּסוּק (כִּי טֶרֶם תִּירָאוּן) אִיז טַייטְשׁ (עֲדַיִין לֹא תִירָאוּן) אִיר הָאט נָאךְ נִיט מוֹרָא (וְאַף זֶה תְּפָרֵשׁ) דֶעם טֶרֶם וֶועט מֶען אוֹיךְ אַזוֹי טַייטְשֶׁן (עֲדַיִין לֹא הָיָה בָאָרֶץ) דִיא בֵּיימֶער זֶענֶען נָאךְ נִיט גֶעוֶוען אוֹיף דִיא עֶרְד (כְּשֶׁנִּגְמְרָה בְּרִיאַת הָעוֹלָם בַּשִּׁשִּׁי) וֶוען דִיא בַּשַׁאפוּנְג פוּן דֶר וֶועלְט אִיז פַארְטִיג גֶוָוארֶן דֶעם זֶעקְסְטֶען טָאג (קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא אָדָם) אֵיידֶר אָדָם אִיז בַּשַׁאפֶן גֶוָוארֶן זֶענֶען נָאךְ דִיא בֵּיימֶער נִיט גֶעוֶוען (וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה עֲדַיִין לֹא צָמַח) אוּנ דָס גְרָאז פוּן דֶעם פֶעלְד הָט נָאךְ נִיט גֶשְׁפְּרָאצְט (וּבַשְּׁלִישִׁי שֶׁכָּתוּב וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ) אוּנ וָואס עֶס שְׁטֵייט בַּייא דֶעם דְרִיטֶען טָאג דִיא עֶרְד הָאט אַרוֹיס גֶגֶעבֶּן דָס גְרָאז אוּנ דִיא בֵּיימֶער (לֹא יָצְאוּ) זֵייא זֶענֶען נָאךְ נִיט אַרוֹיס גֶגַאנְגֶען פוּן דִיא עֶרְד זֵייא זֶענֶען נָאר גֶוֶוען גְרֵייט אַרוֹיס צוּ גֵיין (אֶלָּא עַל פֶּתַח הַקַּרְקַע עָמְדוּ עַד יוֹם שִׁשִּׁי) זֵייא זֶענֶען גֶשְׁטַאנֶען בַּייא דִיא עֶפֶענוּנְג פוּן דִיא עֶרְד בִּיז דֶעם זֶעקְסְטֶען טָאג (וְלָמָּה) פַר וָואס אִיז אַזוֹי גֶוֶועזֶען (כִּי לֹא הִמְטִיר) וַוייל עֶס הָט נָאךְ נִיט גֶרֶעגֶענְט (וּמַה טַּעַם לֹא הִמְטִיר) אוּנ פַר וָואס הָאט נָאךְ נִיט גֶרֶעגֶענְט (לְפִי שֶׁאָדָם אַיִן לַעֲבוֹד אֶת הָאֲדָמָה) וַוייל עֶס אִיז נִיט גֶוֶוען קֵיין מֶענְשׁ וָואס זָאל אַרְבֶּעטֶען דִיא עֶרְד (וְאֵין מַכִּיר בְּטוֹבָתָן שֶׁל גְּשָׁמִים) עֶס אִיז נִיט גֶוֶוען וֶוער עֶס זָאל דֶר קֶענֶען דָס גוּטְקַייט (דִיא גוּטְסקַייט) פוּן דֶעם רֶעגֶען (וּכְשֶׁבָּא אָדָם) אוּנ וֶוען אָדָם אִיז גֶקוּמֶען אוֹיף דֶער וֶועלְט (וְיָדַע שֶׁהֵם צוֹרֶךְ לָעוֹלָם) אוּנ עֶר הָט גֶוואוּסְט אַז מֶען דַארְף רֶעגֶען אוֹיף דֶער וֶועלְט (הִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם) הָאט עֶר גֶבֶּעטֶען בַּייא הקב"ה עֶס זָאל גֵיין רֶעגֶען (וְיָרְדוּ) אִיז גֶגַאנְגֶען רֶעגֶען (וְצָמְחוּ הָאִילָנוֹת

פירוש רד"ק

שנולד קין: ועוד נכתוב הטעם שכתב בו החכם הזה: (ה) (וכל שיח השדה). טרם הנה מעשי בראשית מה שלא זכר: ומה שקרה לו לאדם ביום שנברא: בקצת שנבראו יום שלישי ויום ששי הנמצאי' עמו בינתה:

פירוש לתורת האלהים

דֶעם טָאג אַז נָאט דָאס בַּשַׁאפֶען דִיא עֶרְד מִיט דֶעם הִימֶל (עַיין רש"י): (ה) וְכֹל שִׂיחַ הַשָּׂדֶה אוּנ דִי בּוֹימֶער טֶרֶם יִהְיֶה בָאָרֶץ אִיז נָאךְ נִיט גֶוֶוען אוֹיף דֶר עֶרְד וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה אוּנ דִי קְרֵייטֶעכְץ

ספר הישר

כְּעַנְגֶע וַוייל וַוייסֶען נָאכְט וֵיינֶען וָואר הַייגְטִיגֶען טָאג. קוּמֶען צוּ פְרִיה אֵיידֶר אִיךְ וֶועל גֵיין: וַיִּתְקַבְּצוּ הָאֲבָן יִצְחָק אֵיין גֶעזַאמֶעלְט אַלֶע מֶענְשֶׁען אוּנ פְרִיה צוּ אִיהֶם אִין עֶר הָט זֵיי גֶלֶערְנְט חָכְמָה אוּנ מוּסָר אִין זֵיי אַלֶע קֶענֶען זָאל דֶרְגֶיין נָאט אוּנ הָט גֶמַאכְט שָׁלוֹם צְוִוישֶׁען זֵיי שָׁלוֹם אוּנ הָט אִין גִיגֶעט עֶס זָאל זַיין הָמִיד שָׁלוֹם. וַיְהִי אוּנ עֶס וֶוענִין אִים נָאךְ גֶגַאנְגֶען אַכְט הוּנְדֶערְט מֶענְטְשֶׁען אוּנ זֶענֶען מִיט אִים אֵיין טָאג גֶגַאנְגֶען אוֹיף דֶעם אַנְדֶערְן טָאג הָט חֲנוֹךְ צוּ זֵיי גֶזָאגְט גֵייט אַיְיךְ אַהֵיים וָוארוּם וָואס אִיר וֶוייטֶער גֵיין

טֶרֶם יִצְמָח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ וְאָדָם אַיִן לַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה׃ ו וְאֵד יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת־כָּל־פְּנֵי האדמה

דְחַקְלָא עַד לָא צְמַח אֲרֵי לָא אַחֵית מִטְרָא יְיָ אֱלֹהִים עַל אַרְעָא וֶאֱנָשׁ לֵית לְמִפְלַח יָת אַדְמְתָא׃ ו וַעֲנָנָא הֲוָה סָלֵיק מִן אַרְעָא וְאַשְׁקֵי יָת

תו"א ואד יעלה. סוכה יא ר"ה יא תענית ט׃

רש"י

והדשאים: ה' אלהים. ה' הוא שמו י אלהים שהוא שליט ושופט ב על כל העולם וכן פירוש זה בכ"מ ולפי פשוטו ה' שהוא אלהים: (ו) ואד יעלה. לענין ר בריאתו של אדם העלה התהום מ והשקה עננים לשרות העפר ו ברא אדם כגבל זה שנותן מים ואח"כ לש את העיסה אף כאן והשקה ואח"כ

שפתי חכמים

לתפלתן של צדיקים ויודע שאדם מכיר בטובתן של גשמים ויתפלל עליהן (וע' חולין דס"ע): י שם העצם שאין יחוד ר"ל יש בו אותיות היה הוה ויהיה דהיינו שהוא א"כ שם העצם כלו' אות וסי' על עצמותו ית' ושמות האחרים הם שמות לתוארים מורה על תואר מתואריו ית'. והא דלא מפרש פי' זה למעלה דכתיב ביום עשות ה' אלהים משום דלמעלה צריך לכתוב ב' אלהים כדפירש"י לעיל ע"ש: ב ר"ל תקיף ואמיץ כח כמו ואת אילי הארץ: ל דק"ל דהא לעיל כתיב כי לא המטיר ב' כיון שעדיין לא נברא האדם וכאן כתיב ואיד יעלה וגו' משמע שכי' מטר אע"פ שעדיין לא נברא האדם: מ כא דוחק רש"י ולא מפרש סתם מטר דהיינו המים שעל הארץ

בית

האילנות והדשאים) האבן ארום גוואקסען דיא ביימר אונ דם גראז: (ה' אלהים). זאגט רש"י (ה' הוא שמו) דר נאמן פון הקב"ה איז יהוה, אלהים רופט מען אים (שהוא שליט ושופט על כל) וייל ער געוועלטיגט אויף אלץ אונ ער משפט (ריכטעט) אלע מענשין (וכן פירוש זה בכל מקום לפי פשוטו) אונ אזו איז דיא מיינונג אין אלע פסוקים ווי עס שטיין די צוויי שמות „ה' אלהים" מיינט מען „ה' שהוא אלהים", ה', הקב"ה וואס ער איז אלהים אגוועלטיגער אונ אריכטער אויף די גאנצע וועלט: (ו) (ואד יעלה). זאגט רש"י

יהודא

(לענין בריאתו של אדם) צום בשאפן דעם מענש (העלה התהום) האט הקב"ה ארויף גבערענגט דעם אבגרונד (והשקה העננים) אונ דר תהום האט אן גטרינקן די וואלקן ווי זאלן נאס מאכן דיא ערד (לשרות העפר) צום צו ווייקן די ערד זי זאל ווערן ווייך אונ צוזאמען גקלעבט (ונברא אדם) אונ פון די ערד איז בשאפן גווארן דר מענש (כגבל זה) ווי דר קנעטער וואס קנעט אטייג (שנותן מים) ער גיסט וואסר אין דעם מעהל (ואחר כך לש את העיסה) נאכדעם קנעט ער דם טייג (אף כאן) דא האט אויך הקב"ה אזו גטון (והשקה ואחר כך וייצר)

פירוש

ולפי שעתיד לזכור ענין עץהחיי' ועץ הדעת שהם מכלל הצמחים ספר תחל' איך הית' הצמיח'. ואמר (וכל שיח השד' טרם יהי' בארץ). ענינו אילן. וכן תחת אחד השיחי' (בראשית כ"א ט"ו) ר"ל כי אף על פי שכתוב למעל' תדשא הארץ לא הדשיא' הארץ מיד כי עדיין לא המטיר ה' על הארץ ואדם אין לעבוד · כי שני דברים האלה צריכ' האדמ' להוציא צמח'. וכל זה לא הי' ביום השלישי בתחלת' עדיין. ואיך הוציא' הארץ צמח'. שעלה אד מן הארץ בכח המאורות שנתלו ברקיע והשק' את כל פני האדמ' ואז הדשיא' והוציא' צמח' אף ע"פ שלא הי' אדם לעבודת האדמ' · כי לא כל הצמחי' צריכים לעבודת האדמ' אלא אותם שהם למאכלו · כמו שאמר במזמור ברכי נפשי את ה' (ק"ד) (ועשב לעבודת האדם להוציא לחם מן הארץ) ומה שאמר תחל'. כי לא המטיר ה' אלהים ואחר כן אמר ואד יעלה מן הארץ ולא אמר בשניהם כי לא המטיר השם או אד העלה ·

רד"ק

להודיע כי פעולת הממר מהאד והאל הוא הממטיר ע"י האד העול' ברצון האל בטבעו ששם בו. והגאון רבי סעדי' פירש ולא אד יעלה מן הארץ. ולא שוכר או אין עומד במקום שני'. וכן פירש. כי לא הי' בתחלת העולם לא אדם שיזרע ויטע. ולא אד שיעל' וישק' אלא ברא הקב"ה בגזירותיו הכל מתוקן. ומה שאמר ולא אד יעלה אחר שכבר נאמ' כי לא המטיר. ודי לו בזהי נאמר. כי אד יעלה הוא פירוש כי לא המטיר · להודיע כי האל הוא הממטיר על ידי האד כי זה תחלת הספור במטר ככתוב · ובב"ר (פ' י"ג) הכא אתאמר וכל שיח השדה טרם יהי' בארץ והכא אתאמר ויצמח ה' אלהי' מן האדמ' אתמהא · אמר רבי הנינא להלן לגן עדן וכאן ליישובו של עולם · תני רבי חייא אלו ואלו לא צמחו עד שירדו עליה' גשמים · ואחר שפירש יציאת הצמחי' איך הית' פירש גם כן יצירת האדם שזכר. באמרו (ויברא אלהי' את האד') · ופירש עתה איך היתה יצירתו כי שאר ב"ת שהוציאה

פירוש לתורות אלהים

פון פעלד טרם יצמח האט נאך ניט גשפראצט (עיין רש"י) כי לא המטיר יי אלהים על הארץ ווארום גאט הט נאך ניט גמאכט רעגנן אויף דר ערד אונ פר וואס הט ער נאך ניט גמאכט רעגנן ווארום ואדם אין לעבוד את האדמה עס איז נאך ניט גוועזן אמענטש ער זאל ארבייטן דיא ערד אונ עס האט קיינער ניט פר שטאנען צו בדארף מען רעגן אויף דר וועלט אוב ניט (עיין רש"י): (ו) ואד יעלה מן הארץ אונ אוואלקען איז אויף גגאנגען פון דער ערד והשקה את כל פני האדמת

יַת כָּל אַפֵּי אַרְעָא : הָֽאֲדָמָֽה׃ ז וַיִּ֩יצֶר֩ יְהוָ֨ה אֱלֹהִ֜ים אֶת־
ז וּבְרָא יְיָ אֱלֹהִים יַת
האדם
אדם

תו"א ויילר ה'. ברכות סא עירובין יח סנה' לח חולין כז נדה כב :

בעל הטורים

שמים ב' במס' בכא ואידך הודו על ארץ ושמים למה הודו על ארץ ושמים בשביל שעשה ארץ ושמים: (ו) ואד. ב' במסו' הכא ואידך ואיד נכון לרגלמו. רמז למה שארז"ל למה נקרא שמו איד שהעננים משברים להם כדי שיתן להם הקב"ה מטר : ז

שפתי חכמים

מפקים כעננים היינו משום דכתיב כי לא המטיר דהיינו כתם

רש"י

ואח"כ ויצר : (ז) וייצר. שתי יצירות יצירה לעולם

בית יהודא

פריר האט הקב"ה אן גפייגקן (נאס גמאכט) דיא ערד נאכדעם האט ער בשאפן דעם מענש :

(ז) (וַיִּיצֶר). זאגט רש"י דריבר שטייט וַיִּיצֶר מיט צוויי יודין ווייל הקב"ה האט אים בשאפן (שתי

פירוש רד"ק

שהוציא' הארץ ושרצו המים יצאו עם נפשם ונופם שהוציא' אותם תולדת הארץ. המים • האויר והאש כן בשעת יצירתם • כי הנפש גם כן היא מארץ ומהמים ומהאויר ומהאש כמו הנוף• אבל האד'היה' יצירתו בענין אחר : (ז) וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה. וזכר העפר אע"פ שארבע היסודות היו מעורבות בו וזכר העפר לפי שהיא עיקר היציר' בנבראי היבש' ובנבראי המים הם העיקר אע"פ שהם משאר היסודות ג"כ לפיכך היותם במים. ובעוף האויר הוא עיקר יסודו לפיכך הוא עף באויר. ואמר שיצר את האדם עפר כלו' צוה שיעשה גולם א' מזה משאר הגלמים צורת איבריו עפר מגבל והיה אותו הגולם ברצון האל בשר עצמות וגידים. ואמר מן האדמ' כלו' מן המשובה שבה כי גוף האדם הוא תואר נקי משאר ב"ח וצורתו השלמ' בצורות. לפיכך הוא הולך בקומה זקופה וכתב החכם ר' *) יוסף בן צדוק כי זה לפי שהחמר שלו זך ודק בין שאר הגופים כמו שאנו רואים שמן הנר בעודו זך תעלה השלהבת ממנו על קו יושר לזוית השמן. ואם לא יהיה זך אלא עכור תהיה השלהבת עול' ממנו מעוותת ולא תלך על קו יושר. והעילה האחרת שהאדם צומח מן השמים. כלו' שכל צמח צומח מעיקרו ונהי' העיקר בזה ממול השמים לפיכך אנו צומחים מן השמים. ומפני זה נק' אדם פרי מהופך : (ויפח באפיו נשמת חיים) נשמת רוח חיים. נפח בו מהרוחות העליונות לא מן הארץ כמ"ש תוצא הארץ נפש חיה למינה אלא האל נפח בו כמ"ש בצלמינו כדמותינו לפיכך שינה שמה ולא אמר רוח ונפש אלא נשמ' אע"פ שרוח ונפש נשאלים ג"כ פעמים לנשמת האדם. נשמה הוא שם מיוחד לנשמת האדם. ואע"פ שאמר כל אשר נשמת רוח חיים באפיו. פי' נשמת חיים ורוח חיים כי שניהם סמוכים לחיים כמו מבהר ומוב לבנון (יחזקאל לא טז) חכמי יועצי פרעה (ישעי' יט יא) נשמת חיים על האדם ורוח חיים על שאר ב"ח. ואמר (באפיו) כי בהם חי האדם וכל חי. כי בהם יכנס האויר הצונן לנשב על הלב ומהם יוצא האויר הנותר מן העכול וממקור הלב והיא נחלקת באדם לג' חלקים וכמו שפרשו חכמי המחקר. כח הצמיח' וכח ההרגש' והתנוע' וכח השכל : (ויהי האדם לנפש חיה). כשאר ב"ח שמתנועעים והולכים על רגליהם בכח הנפש החי תכף לצאתם. כן הוא הלך על רגליו מעת שנפח בו האל רוח חיים לא כמו התנוקות שנולדו אח"כ. וזה כי בקומתו ובגדלותו נברא לשעתו כשאר ב"ח והצמחים. ועוד עיל' אחרת כי הנולד מן האדם אינו הולך על רגליו מיד שנולד לפי הולדת גופו מפני שנזון במעי אמו מדם הוסת שהוא יותר מעופש ולא כן שאר ב"ח שנזונין במעי אמם ממזון האם לפיכך הם חזקים בעת לדתם והולכים על רגליהם מיד. ונפש אדה"ר וכן נפש אשתו כח החיות אשר בו יתנועעו הי' ככח שאר ב"ח שוה בשוה לפיכך אמר לנפש חיה. ומה שתרגם אונקלוס והוה באדם לרוח ממללא. ידוע. ויתכן לפרש ויהי האדם לנפש חי'. ואחר שהאל נפח באפיו נשמת חיים ראוי לו שהי' דבק לנפש

פירוש לתורת אלהים

אוג ער האט אן גיטרינקען דיא גאנצי ערד (עיין רש"י) : (ז) וַיִּיצֶר יְיָ אֱלֹהִים האט גאט

משלי יהודה

ערן האט ער אים אן גזאגט פון אלע ביימער מעגסטו עסין . אונ פון דעם עץ הדעת זאלסטו ניט עסין כדי ער זאל ניט גליכטין צוא קיין שום זאך . דאט נאט גהאלפין פר אים דעם שליסעל פון דער תאוה האט זיך אדם דעם שליסעל ניט גהט דאס האט אים נאט גסיגט ויא האט זיך צוא דיר גנומן דיא תאוה צוא עסין פון דעם בוים . ויא אזו האסטו גקענט גליכטין צוא עסין . דס זאגט דער פסוק אוב פון דעם בוים (אשר צויתיך) וואס איך האב דיר אן גזאגט אז דיא זאלסט פון אים ניט עסין אונ האב פאר שלאסען פר דער תאוה האסטו יוא גנעמין ויא אזו הסטו גקענט האבן דיא תאוה צוא דעם

ספר הישר

האבן זיך אביסעל פון זיי אום גיקערט אה"ים אונ די איבריגע זענן גגנגין מיט אים אונ חנוך זאגט צו זיי אלי טאג קערט איך אה"ים אובר זיי העטין איהם ניט צו אוג גייען מיט אים ווייטר אויף דם וועקסטן טאג זאגט נאך אמאל חנוך צו זיי קערט איך אה"ים דען מארגען וועל איך גיין אין הימל אריין אין וועליכר מענטש עס וועט בלייבן וועט זיין אין גרויסר סכנה. עס איז גוועזן אמ"ל פענסטין יום וועגן אה"ים גגנגען אונ אמ"ל האבן גזאגט צו אים מיר ווילין ניט אה"ים גיין ני'ערט דער מ'ט וועט מאכן צווישען אונז אין צווישן שייד אונ אז חנוך הט גזעהן אז זיי שטארקן זיך צו גיין מיט אים האט ער אוף

*) ר' יוסף בן צדיק הוא ר' יוסף בר צדוק בן צדיק כי' חכם גדול גם יצא וירא שמים ונסתלק בעירית קורטובה בשנת 1888 [illegible]

הָאָדָם עָפָר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה׃ ח וַיִּטַּע יְהוָה אֱלֹהִים

אָדָם עַפְרָא מִן אַדְמְתָא וּנְפַח בְּאַפּוֹהִי נִשְׁמְתָא דְחַיֵּי וַהֲוָת בְּאָדָם לְרוּחַ מְמַלְלָא: ח וּנְצִיב יְיָ אלהים

תו״א ויהי אדם. תענית יב: ויטע ה׳. פסחים כד נדרים כט:

ם

רש״י

הזה ויצירה ב׳ לתחיית המתים. אבל בבהמה שאינה עומדת לדין לא נכתב ביצירתה שני יודי״ן: עפר מן האדמה. צבר עפרו מכל ם האדמה מארבע רוחות שבכל מקום שימו׳ שם תהא קולטתו ע לקבורה ד״א נטל עפרו ממקום שנא׳ בו (שמות כ) מזבח אדמה תעשה לי הלואי תהא לו כפרה ויוכל לעמוד: ויפח באפיו. עשאו מן התחתונים ומן העליוני׳ גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים לפי שביום ראשון נבראו שמים וארץ. בשני ברא רקיע לעליוני׳. בשלישי תראה היבשה לתחתונים. ברביעי ברא מאורות לעליונים. בחמישי ישרצו המים לתחתונים. הוזקק בששי לבראות בו מעליוני׳ ומתחתוני׳ ואם לאו יש קנאה במעשה בראשית שיהיו אלו רבים על אלו בבריאת יום אחד: לנפש חיה. אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה אך זו של אדם חיה שבכולן שנתוסף

שפתי חכמים

מטר שהוא מים שעל הארץ ה״ת דקודם שנברא האדם לא המטיר והאי איד עלה קודם שנברא האדם שהרי אח״כ כתיב וייצר ה׳ אלהים וגו׳ ואי הוי מטר סתם הוו הפסוקים כסותרין אהדדי וק״ל: (נח״י) וה״ל דה״פ שהקב״ה נותן מעכשיו כח חיוני באדם שגם לאחר שימות יוכל לחיות ולחזור ברצון הש״י: ם דאל״כ מן האדמה ל״ל נחד מנייהו שני אבל קי׳ דכלי׳ מכל הארץ לכן אמר ד״א כו׳ ולד״א קשה ה״ל מהאדמת אלא מן ל״ל לכך פי׳ מד׳ רוחות: ע ר״ל קולטת ושומרה

בית יהודה

יצירות) צוויי בשאפונגן (יצירה לעולם הזה) איין בשאפונג צו דיא וועלט (ויצירה לתחיית המתים) אונ דס אנדערי בשאפונג צו די צייט ווען די מתים וועלן לעבעדיג ווערין (אבל בבהמה שאינה עומדת לדין) אבער אבהמה ווייל זי וועט ניט אויף שטיין צום משפט (לא נכתב ביצירתה שני יודין) שטייט ניט ביי איר בשאפונג צוויי יודין נאר עס שטייט ויצר מיט איין יוד: (עפר מן האדמה). זאגט רש״י (צבר עפרו מכל האדמה) הקב״ה הט גנומן ביסלאך ערד פון די גאנצע ערד (מארבע רוחות) פון די פיר זייטן וועלט, אונ הט פון זיי גמאכט דעם מענש (שבכל מקום שימות) אויף וועלכן אורט ער וועט שטארבן (שם תהא קולטתו לקבורה) דארטן זאל אים די ערד צו נעמן ער זאל אין איר בגראבן ווערן (דבר אחר) נאך אפשט איז (נטל עפרו ממקום שנאמר בו מזבח אדמה תעשה לי) הקב״ה האט גנומן די ערד פון דעם אורט וואס פון די זעלבינע ערד הט מען גמאכט דם מזבח (שנאמר בו) ביי דעם מזבח איז גזאגט גווארן (מזבח אדמה תעשה לי) דו זאלסט מאכן צו מיר אמזבח פון ערד טאמער וועט ער זינדיגן (הלואי תהיה לו כפרה ויוכל לעמוד) הלואי זאל די ערד מכפר זיין זיינע עבירות אונ ער זאל קענן בשטיין (בלייבן לעבן) אויף דר וועלט: (ויפח באפיו). הקב״ה הט איין גבלאזן אין זיינע נאז לעבער אלעבדיגן אטים (עשאו מן העליונים ומן התחתונים) הקב״ה האט גמאכט דעם מענש פון דיא אייבערשטע אונ פון דיא אינטערשטע (גוף מן התחתונים) דר קערפער פון מענטש איז פון די אינטערשטע (פון ערד) ווי אלע בהמות אונ חיות (ונשמה מן העליונים) אונ דיא נשמה איז פון די אויבערשטי ווי אלע מלאכים (לפי שביום ראשון נבראו שמים וארץ) ווייל דעם ערשטן טאג זענן בשאפן גווארן דיא הימעל אונ דיא ערד (בשני ברא רקיע לעליונים) דעם אנדרין טאג הט הקב״ה בשפן דעם הימעל רקיע פר די אויבערשטע (בשלישי) דעם דריטען טאג (תראה היבשה לתחתונים) האט הקב״ה גזאגט דוא וואסער זאל פר זמילט ווערין צו איין ארט אונ דיא טריקעניש זאל גזעהן ווערין צוא די אינטערשטי אונ עס זאל וואקסין גראז אונ פרוכטין פר דיא אונטערשטע (ברביעי ברא מאורות לעליונים) דעם פערדן טאג הט הקב״ה בשפן די בלייכטינגען אין הימעל ביי דיא אויבערשטע (בחמישי ישרצו המים לתחתונים) דעם פיפטין טאג האט הקב״ה בשפ׳ן פון דעם וואסער פ״ש אונ פייגיל פר די אונטערשטע (הוזקק בששי לבראות בו בעליונים ובתחתונים) דריבר הט הקב״ה גמוזט בשפן דעם זעקסטן טאג אזו אזאך וואס זאל זיין פון ביידע פון דיא אויבערשטע אונ פון דוא אונטערשטי (ואם לאו) ווארום אז הקב״ה וואלט ניט אזו גטון (יש קנאה במעשה בראשית) וואלט גוועז אקנאה ביי דיא בשפונג פון דר וועלט (שיהיו אלו רבים על אלו בבריאת יום אחד) ווארום איינע דיא הימל אדר די ערד וואלט גוועז מער פון דיא אנדרי מיט דיא בשפונג פון איין טאג. אז אין דעם זעקסטן טאג וואלט גוועז בשפון פון די אויבערשטע אליין. וואלטין דיא אויבערשטע

פירוש לתורת אלהים

בשאפן דעם מענטש (עיין רש״י) עפר מן האדמה אש פון דער ערד (עיין רש״י) ויפח באפיו. אונ ער הט גבלאזן אין זיינע נאז לעבער נשמת חיים אלעבדיגן אטום דס איז דיא נשמה ויהי האדם דער מענטש איז גווארן צוא אלעבדיגן נפש (עיין רש״י): (ח) ויטע יי׳ אלהים גן בעדן מקדם

אֱלהִים גִּינְתָא בְּעֵדֶן מִלְקַדְמִין וְאַשְׁרֵי תַמָּן

גַּן־בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיָּשֶׂם שָׁם אֶת־
האדם

בעל הטורים (ז) וייצר. ב׳ חד מלא וחד חסר וייצר ב׳ אלהים את האדם מלא שיש לו שני יצרים יצ״ט ויצה״ר וי״ר ב׳ אלפי׳ מן האדמה כל חית השדה חסר שאין לבהמה אלא יצר אחד : ויפח באפיו נשמת חיים ס״ת חותם ג׳ נשמת. ד׳ ויפח באפיו נשמת. כל אשר נשמת רוח חיים. נר ה׳ נשמת אדם. ואם אליו נשמת ה׳ כנחל גפרית :

שפתי חכמים

דהוכח מן התה״ת דאנ״כ כא גם בבהמה נקראת חנ״ם שלא נאמר כפרה : ם לאפוקי מת״א בספ׳ הקודם דהא מסכם

בית

בשפונגען גוועזן דריי טעג אונ דיא אונטערשטע בשפונגען וואלטן גוועזן צוויי טעג . איך אלב אונ דם זעקסטן טאג וואלט גוועזן בשאפען פון דיא אונטערשטע אליין וואלטן די אונטערשטע בשפונגען גוועזן דריי טעג אונ דיא אויבערשטע וואלטן גוועזן נאר צוויי טעג : (לנפש חיה) . צוא אלעבדיגע ואר . זאגט רש״י (אף בהמה וחיה נקראו נפש

פירוש

חי׳. חיי עד. לא לנפש מות׳ במות הגוף. ומפני זה סמך ויטע אלהים וכל הענין : (ח) (ויטע) כמו ארזי לבנון אשר נטע (תהלים קד יז) כלו׳ המציאו שם ביום השלישי. וזכר השם על מציאותו לפי חשיבותו וגדולתו מה שלא זכר בו בשאר הצמחים ביום השלישי. (ועדן) שם מקום. נק׳ כן על שהי׳ מקום דשן ושמן וצמחיו עדן ותענוג לגוף בנראה ולנפש בנסתר . והגן נטוע בו והוא מקדם. כלו׳ מפאת מזרח ורז״ל (ב״ר טו) פירשו מקדם קודם בריאתו של אדם. שבראו בששי וג״ע בשלישי ומהם אמרו קודם בריאתו של עולם. וזהו לפי הנסתר. והחכם רבי אברהם בן עזרא כתב. ידענו כי ג״ע תחת קו השוי׳ שלא יוסיף היום ולא יחסר כל ימות השנה: (וישם שם את האדם אשר יצר). מאחר אשר אמר וישם שם מלמד שלא נוצר שם. אולי קרוב לג״ע נוצר. ואמר לו שישב שם בג״ע. וטעם וישם שם. הפקידו עליו כמו הגן בגן שלא יכנס שם חיה ובהמה והוא לבדו יאכל מפריו ותולדותיו אם יזכה הוא והם וטעם אשר יצר כי בעבור זה יצרו להיות משכנו בגן העדן כפי הנסתר בו. וה״א האדם. לפי שהוא שם תואר ושם עצם כי לא הי״ל שם אחר אלא אדם. ואדם הוא שם תואר לקיחה מאדמה ושב שם עצם ויקרא׳

רש״י

בו דעה ודבור : (ח) מקדם . במזרחו של עדן

דוד

חיה) בהמות אונ חיות ווערן אויך גרופן נפש חיה זייא זענין אויך לעבדיג (אך זו של אדם חיה שבכולן) נאר דיא לעבדיגקייט פון מענטש איז לעבדיגר פון אלע בהמות אונ חיות אונ עופות (שנתוסף בו דעה ודבור) ווייל דער מענטש האט שכל אונ חכמה אונ קען ריידן : (ח) (מקדם) . זאגט רש״י (במזרחו של עדן נטע את הגן) הקב״ה

רד״ק

לזה השם שם תואר כמו חמה. לבנה. וכוכית. ורוב בנין האדם הוא מאדמה אע״פ שיש בו ג״כ משאר היסודות. והנ׳ העצמות שהם יסוד הגוף הם עפרים כי הם קרים ויבשים כמו הארץ שהיא קרה ויבשה. ולפי שהם מתולדת׳ יעמדו בה ימים רבים אחר כלות הבשר. והחכם ר׳ אברהם בן עזרא כתב כי ה״א האדם יש לו סוד ר״ל לפי דעתי כי הוא מדבר על המין והמין תבנם עליו ה״א הידיעה ובדברי רז״ל (ב״ר פט״ו) מחלוקת בדבר ג״ע. ר׳ יהודה אומר גן גדול מעדן שנ׳ (יחזקאל לא) ויקנאוהו כל עצי עדן אשר בגן האלהים. ואומר (יחזקאל כח יג) בעדן גן אלהים היית. ר׳ יוסי אומר עדן גדולה מגן שנא׳ ויטע ה׳ אלהים גן בעדן. והכתיב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן. על דעתי׳ דר׳ יוסי כהמצית בית כור שות׳ הרקב. על דעתי׳ דר׳ יהודה כפיגי הזה. במעיין שהיא נהוגה תוך הגינה ומשקה את כל הגנה . שתים עשרה עינות מים (שמות טו כז) תרגום ירושלמי סונים דמיין. והא ר׳ יהודה יש לו מקראות ור׳ יוסי אין לו אלא מקרא א׳. א״ר חנין הציפורי האיר הקב״ה עיניו של ר׳ יוסי ומצא לו מקרא א׳ מבריע על גביו. ואי זה. זה. וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ה׳ (ישעי׳ נא). ואחר שזכר הגן אשר

פירוש לתורת אלהים

אונ גאט האט געפלאנצט אגארטן אין עדן פון מזרח זייט וַיָּשֶׂם שָׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר אונ ער

ספר הישר

געהערט צו ריידען מיט זיי אונ זענין געגנגין מיט איהם אונ די שרים ווס זענין אהיים געגנגין האבען זיי איבר געציילט די מענשין ווי פיל עס איז נאך מיט חנוך : ויהי אונ אז עס איז געקומען דער זיבעטער טאג איז חנוך ארויף געגנגין אויף דם הימל מיט איין שטורעם ווינד אונ מיט פייערני פערד אונ מיט פייערדיגע רייט וועגין אונ חנוך האט געלעבט אויף דר ערד דריי הונדערט אונ פינף אונ זעכציג יאר. ויהי אין אז חנוך איז ארויף געגנגין אויף דעם הימל האבען אלע שרים איין עצה געהלטן אז מען זאל אויך מאכען מתושלח דם זון פון חנוך פאר א מלך אויף זיין שטאט אורט ווען געגנגין אהין שרים אונ האבן איהם געזלבט אין האבן אום געמכט פאר א מלך. ויעש אונ מתושלח מיט אלין ווס רעכט פרום איז אונ נאכט אויגין ער האט זיי געלערנט חכמה אונ שכל ווי אזוי מען זאל דינען גאט אונ דאט ניט אפ געקערט פון דם גוטן וועג ניט רעכטס אונ ניט לינקס אך גייעדט אז עס איז געקומען אין סוף יארן פון מתושלח האבן די מענשין אפ געקרט פון גאטס וועג אונ האבן גרובט אונ גגזלה איינר ביים אנדרן אונ האבן מורד געוועזן אין גאט אונ האבן ניט געהארכט מתושלח אונ אנדרי מלכים ושרים. ויקצוף אונ גאט דאט גצירנט אויף זיי אונ עס איז ניט געוועזן קיין זייאונג אונ קיין שנידונג אונ פון דעסט וועגן האבן זיי ניט אפ געקערט פון דם שלעכטן וועג. אונ כביכול האט גרויערט ווס ער האט בשאפן דעם מענשן אונ דאט גזאגט זיי צו מאכן פר לוירן אין פר דארבן פון דר ערד. בימים אונ די טעג איז למך דער זון פון מתושלח אלט געווען הונדערט אכט אין זעכציג יאר אונ עס איז געשטארבן שת דר זון פון אדם אונ שת איז אלט געווען ניין הונדערט אין

תופס פרדס הנעלם ח״א

הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר: ט וַיַּצְמַח יְהוָה יַת אָדָם דִּי בְרָא: ט וְאַצְמַח יְיָ אֱלֹהִים

אלהים

רש"י

נטע את הגן. ואם תאמר הרי כבר נא' צ ויברא וגו' את האדם וגו' ראיתי בברייתא של רבי אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי מל"ב מדות שהתורה נדרשת וזו אחת מהן כלל שלאחריו מעשה הוא פרטו של ראשון ויברא את האדם וגו' זהו כלל סתם בריאתו מהיכן וסתם מעשיו חזר ופי' וייצר ה' אלהי' וגו' ויצמח לו ג"ע ויניחהו בג"ע ויפל עליו תרדמה השומע סבור שהוא מעשה אחר ואינו אלא פרטו של ראשון וכן אצל הבהמה חזר וכתב וייצר ה' וגו' מן האדמה כל חית השדה כדי לפ' ויבא אל האדם לקרות שם וללמד על העופות שנבראו מן הרקק: (ט) ויצמח · לענין ק הגן הכתוב מדבר: בתוך הגן

שפתי חכמים

במקרא משמע שלא נמתו עשבים ואילנות לא של גן ולא של שאר מקומות וכא דכאריך רש"י לומר נטע את כגן שלא תטעה לו' דמקדם קאי על וישם שם את האדם: צ אע"פ שבקושיא כוא על ויצר ה' אלהים את כאדם מ"מ כמתין עם כקושיא עד לאחר שפי' ויטע וגו' במזרחו של עדן ואז יכי' גם זה מפרטי האדם וילדק מה שכשיב עליכם סתם בריאתו מהיכן וכו' וחזר ופי' וייצר ה' עפר מן האדמה וגם ויצמח לו ג"ע אבל אם תפ' מקדם ל' קדמון כלו' מקודם וא"כ לא כיתה כלמית' בעבורו וא"כ אין זה מפרטיו וכי' קשה על הק"א למה כפסיק בת"ש ויטע ה' אלהים כיון שכבר נטעו א"כ מקדם פי' מזרח וי"ל נמי איפכא בשלמא אי כוה מקדם פי' מלקדמין כתרגומו ניחא מה שכתוב כאן ויטע וגו' גבי וייצר וגו' כמד' וייצר יצירה לעוה"ב ויציר' לעוה"ז להודיע שהאדם נברא לתענוגי עוה"ב ולתענוגי עוה"ז דאל"כ תקשי' למה נטע גן בעדן מלקדמין אם לא בשביל תענוגי האדם אבל עכשיו שפי' מקדם במזרחו של גן ולא בא להורות אלא באיזה מקום כי' חנייתו של אדם ולא להודיע על תענוגי עוה"ז והדרבא ניחא איפכא חלילה שיברא את האדם בשביל שיתענג בתענוגי עוה"ז וא"כ קשה למה סמך ויטע וגו' לקרא דוייצר ולא אל ויברא גע"פ ראיתי כו': ק אי אכלל כארץ קאי למה

בית דוד

הָט נִפְלַנְצְט דֶעם גָרְטְן אִין מִזְרָח זַייט פוּן עֵדֶן · זָאגְט רש"י (וְאִם תֹּאמַר) אוּב דִי וֶועסְט זָאגְן (הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר) עֶס שְׁטֵייט דָאךְ שׁוֹן פְרִיעֶר (וַיִּבְרָא וגו' אֶת הָאָדָם וגו') הקב"ה הָט בַּשַׁאפְן דֶעם מֶענְטְשׁ צוּ וָוס שְׁטֵייט אִיצְט נָאךְ אַמָל דִי בַּשַׁאפוּנְג פוּן מֶענְטְשׁ. עֶנְפֶרְט רש"י (רָאִיתִי) אִיךְ הָאבּ גִזֶעהְן אִין דִיא בְּרַיְיתָא פוּן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דֶער זוּהְן פוּן רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי (מִשְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֵן) אוּנ דִיא בְּרַיְיתָא צֵיילְט רַבִּי אֱלִיעֶזֶר צְווֵיי אוּנ דְרַייסִיג מִדּוֹת וָוס דִי תּוֹרָה וֶוערְט גְלֶערְנְט מִיט זַייא (וְזוּ אַחַת מֵהֶן) אוּנ דָס אִיז אֵיין מִדָה פוּן דִי צְווֵיי אוּנ דְרַייסִיג מִדּוֹת (כְּלָל שֶׁלְאַחֲרָיו מַעֲשֶׂה) אַז עֶס שְׁטֵייט אִין דֶר תּוֹרָה אַזַאךְ בְּדֶרֶךְ כְּלָל אוּנ נָאכְדֶעם שְׁטֵייט דִיא מַעֲשֶׂה פוּן דֶר זַאךְ זוִי דִיא זַאךְ אִיז גִמַכְט גִוָוארֶען (זֶהוּ פְּרָטוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן) אִיז דִי מַעֲשֶׂה דֶר פְּרַט פוּן דֶעם פְרִיעֶרְדִיגֶן כְּלָל. פְרִיעֶר שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם) הקב"ה הָט בַּשַׁאפֶן דֶעם מֶענְטְשׁ (זֶהוּ כְּלָל) דָס אִיז אַכְּלָל. הקב"ה הָט בַּשַׁפֶן אַמֶענְטְשׁ (סְתָם בְּרִיאָתוֹ מֵהֵיכָן) דִיא תּוֹרָה הָט פַרְמַאכְט אוּנ הָאט נִיט גִשְׁרִיבֶּן פוּן וָואס דֶער מֶענְטְשׁ אִיז בַּשַׁאפֶען גִוָוארֶן (וְסָתַם מַעֲשָׂיו) אוּנ דִי תּוֹרָה הָט פַרְמַאכְט אוּנ הָט נִיט גִשְׁרִיבֶּן זַיינֶע מַעֲשִׂים וָוס דֶר מֶענְטְשׁ הָט גִטוּן (חָזַר וּפֵירֵשׁ) הָאט דִיא תּוֹרָה נָאךְ אַמָאל גִשְׁרִיבֶּן הקב"ה הָט בַּשַׁפֶן אַמֶענְטְשׁ אוּנ הָט גִשְׁרִיבֶּן וִוי אַזוֹ דֶר מֶענְטְשׁ אִיז בַּשַׁפֶן גִוָוארֶן אוּנ וָוס דֶר מֶענְטְשׁ הָט גִטוּן וִוי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים). הקב"ה הָאט בַּשַׁפֶן דֶעם מֶענְטְשׁ פוּן עֶרְד (וַיַּצְמַח לוֹ גַן בְּעֵדֶן) אוּנ עֶר הָאט גִמַאכְט וַוקְסִין פוּן זַיינֶט וֶוענְן אַגָרְטֶן אִין עֵדֶן (וַיַּנִּיחֵהוּ בְּגַן עֵדֶן) אוּנ הקב"ה הָאט אַרַיינְגִפִירְט דֶעם מֶענְטְשׁ אִין גַן עֵדֶן (וַיַּפֵּל עָלָיו תַּרְדֵּמָה) אוּנ הקב"ה הָאט גִוָוארְפֶען אוֹיף אִים אַשְׁטַרְקִין שְׁלָאף (הַשּׁוֹמֵעַ סָבוּר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה אַחֵר) דֶר וָוס הֶערְט דִיא רֵייד מֵיינְט עֶר דָאס אִיז אַדֶערְצֵיילוּנְג פוּן אֵיין אַנְדֶר מֶענְטְשׁ (וְאֵינוֹ) אוּנ דָאס אִיז נִיט פוּן אֵיין אַנְדֶערְן מֶענְטְשׁ (אֶלָּא פְּרָטוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן) דָס אִיז נָאר אַרוּם גִשְׁרִיבֶּן דִיא דֶער צֵיילוּנְג פוּן דֶעם עֶרְשְׁטֶן מֶענְטְשׁ (וְכֵן אֵצֶל הַבְּהֵמָה) בַּיי דִיא בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת שְׁטֵייט אוֹיךְ אַזוֹ אִין פָּסוּק. פְרִיעֶר שְׁרַייבְּט דֶער פָּסוּק הקב"ה הָט בַּשַׁאפֶן בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת. נָאךְ דֶעם שְׁרַייבְּט דֶער פָּסוּק נָאךְ אַמָאל (וַיִּצֶר ה' וגו' מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה) הקב"ה הָט בַּשַׁאפִין פוּן דִיא עֶרְד אַלֶע בְּהֵמוֹת אוּנ אַלֶע חַיּוֹת (כְּדֵי לְפָרֵשׁ) עֶר זָאל נָאךְ דֶעם קֶענְן שְׁרַייבֶּן (וַיָּבֵא אֶל הָאָדָם לִקְרוֹת שֵׁם) הקב"ה הָאט גִיבְּרֶענְגְט צוּא אָדָם אַלֶע בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת עֶר זָאל זַייא רוּפֶען נֶעמִין (וּלְלַמֵּד עַל הָעוֹפוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הָרְקָק) אוּנ דֶער פָּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז אַז דִיא עוֹפוֹת זֶענְן בַּשַׁאפֶן גִוָוארֶן פוּן שִׁיטֶערֶע בְּלָאטֶע (וָוארוּם פְרִיעֶר שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דִיא עוֹפוֹת זֶענְן בַּשַׁאפֶן גִוָוארֶן פוּן וַואסֶר. נָאךְ דֶעם זָאגְט דֶער פָּסוּק דִיא עוֹפוֹת זֶענְן בַּשַׁאפֶן גִוָוארֶן פוּן עֶרְד. נָאר הקב"ה הָאט אוֹיסְגֶעמִישְׁט עֶרְד מִיט וַואסֶר אוּנ הָט פוּן זַייא בַּשַׁאפֶן דִיא עוֹפוֹת). נָאךְ דֶעם וִוי דֶער גַן עֵדֶן אִיז בַּשַׁאפֶן גִוָוארֶן (וַיָּשֶׂם שָׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר) הָט הקב"ה אַרַיין גִטוּן אִין גַן עֵדֶן דֶעם מֶענְטְשׁ וָוס עֶר הָט בַּשַׁפֶן · (ט) (וַיַּצְמַח). זָאגְט רש"י (לְעִנְיַן הגן

פירוש לתורת אלהים

הָאט דָארְטֶן אַרַיין גִזֶעצְט דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס עֶר הָאט בַּשַׁאפֶן: (ט) וַיַּצְמַח יְיָ אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה

ספר הישר

צְוֶועלִיף יָאר אוּנ אַז לֶמֶךְ אִיז אַלְט גִוָוורִין הִינְדֶרְט בּוּם אֵיידֶר דִיא הָאסְט פוּן אִים גִנֶעסִין. הָאט

משלי יהודה

אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־עֵץ נֶחְמָד לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמַאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגָּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע׃ י וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגָּן וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה

ראשים

תו״א ונהר יולא. ברכות לה תענית י סנה׳ לט :

אונקלוס

מִן אַרְעָא כָּל אִילָן דִּמְרַגַּג לְמֶחֱזֵי וְטַב לְמֵיכַל וְאִילַן חַיָּא בִּמְצִיעוּת גִּנְתָּא וְאִילַן דְּאָכְלִין פֵּירוֹהִי חַכְּמִין בֵּין טַב לְבִישׁ׃ י וְנַהֲרָא הֲוָה נָפֵיק מֵעֵדֶן לְאַשְׁקָאָה יָת גִּנְתָּא וּמִתַּמָּן מִתְפְּרַשׁ וַהֲוָה לְאַרְבְּעָה רֵישֵׁי נַהֲרִין׃

שום

באדם לנפש חיה ר״ת חלה שהיה חלתו של עולם : (י) יפרד

בעל הטורים

כ׳ במסו׳ ככא ואידך ודל מרפכו יפרד כשנפשה אדם הראשון

פירוש

(ט) (ויצמח ה׳ אלהים מן האדמה) ר״ל מן האדמה מאדמת הגן. ובא להודיע כי לא הצמיח האל בגן אילן סרק אלא עצי הגן היו עצי מאכל שהם משונים לטוב מכל מאכל שבעולם. וז״ש נחמד למראה וטוב למאכל. ופי׳ למראה שהיו העצים יפים בקומתם ובעליהם ובמינים נחמדים והיו פרי כל עץ שדי טוב למאכל. ואחר שהאדם לא התעדן בו אלא זמן מועט אם לא אחר ששב בתשוב׳ אבל בניו קין והבל לא נכנסו בו. הנה הוא שמור לישראל לימות המשיח שיתעדנו בפירותיו. כי כולם ידעו את ה׳ ובעבורם נברא. ובעבורם אמרו (ס״י כב) יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית כי הוא חלק משובח מחלקיו. ובכל יש לו נגלה ונסתר:(ועץ החיים בתוךהגן ועץ הדעת טוב ורע). בתוך. כתרגומו במציעות גינתא. והדבר יהי׳ נשמר יותר באמצע המקום מפני שהדברים שהם סביביו יהיו כחומ׳ לו. והדבר החביב והנאהב לאדם ישימנו בתוך

רד״ק

הדברים האחרים כדי שיהיו לו חומה ומשמרת. ופי׳ עץ החיים שהצמיח גם עץ החיים בתוך הגן. והוא עץ שהי׳ בטבעו לחזק טבע האדם האוכל ממנו ויהי׳ זמן רב מאוד. ולפי המשל שהוא הנסתר שכל האוכל ממנו יחי׳ עדי עד. ובב״ר (פט״ו) א״ר יהודה בר אילעי עץ החיים מהלך ת״ק שנה וכל מימי בראשית מתפלגין תחתיו. ר׳ יצחק בשם ר״י בר אילעי לא סוף דבר נופו. אלא אפי׳ קורתו מהלך ת״ק שנה. ומה טוב הדבר למבינים. וכן הצמיח בתוך הגן עץ הדעת טוב ורע. ושני העצים סמוכים זה לזה. ופירש שבו תהיה הידיעה בטוב וברע . או הוא חסר הנסמך. ופירושו . הדעת דעת טוב ורע : (י) ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן. כי האדם אשר שם בו האל הפקידו לעבדה ולשמרה. אבל להשקותה לא היה צריך כי הנהר הזה משק׳ אות׳ מכל צד . ומשם יפרד כשיצא מן הגן אחר שהשקהו הנה והנה כלומר שיחלק הנהר ההוא לארבע חלקים

פירוש לתורת אלהים

אונ גאָט האָט גמאַכט שׁפּראָצען פון דער ערד כָּל עֵץ אַלערליא בּיימר נֶחְמָד לְמַרְאֶה וואס איז גלוסטיג צו זעהן וְטוֹב לְמַאֲכָל אוג האָבּען איין גוטן טעם צו עסין וְעֵץ הַחַיִּים אונ דער בוים פון לעבן אז מען עסט פון איהם לעבט מען אייביג בְּתוֹךְ הַגָּן הט גאָט געפלאַנצט אין מיטן גארטען וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע אונ דער בוים וואס אז מען עסט פון אים קאָן מען וויסען אונ פאַרשטיין דעם צווישן שייד פון גוטס אונ ביז דעם בוים האָט גאָט אויך געפלאַנצט אין גארטן : (י) וְנָהָר אונ אַטייך יוֹצֵא מֵעֵדֶן איז אַרוס גגאַנגן פון דעם עֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן אָן צוא טרענקען דעם גארטען וּמִשָּׁם יִפָּרֵד אונ פון דארטן הט ער זיך צו שייד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים אונ ער איז גוואָרן

משלי יהודה

אָדָם געגעסן דאס ווייב וואס די האָט מיר געגעבן האט זיא מיך איבר גרעט האב איך געגעסן . האט גאָט גפרעגט צוא חַוָה ווייא אזוי האסטו גקענט געקומען צום בוים איהר דיא האסט פון אים געגעסן . הט זיא געענטפרט דער נחש הט מיך אן

ספר הישר

איין אונ אכצינג יאר הט ער גנומן אַנייב דס איינקל פון חנוך אונ זיא גוויגט איין זון צו לֶמֶךְ הט אים מְתוּשֶׁלַח אנגען גנעבן נח ווארום נח איז טייטש רוה די ערד זאל ווערין רוהיג אונ לֶמֶךְ הט אים אנגעגעבן מנחם צו זאגין דר דזיגר וועט אונז טרייסטן פון אונזר טרויעריקייט ווייל ווי דס קינד איז אויף

גוואקסין [illegible] איז [illegible] אין [illegible] פון [illegible] [illegible] איז [illegible] [illegible] [illegible] ב״ה
אונ איין [illegible] [illegible] [illegible] די [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] איין [illegible] [illegible] [illegible] געלערנט
דעם [illegible] ווען אונ האבן [illegible] נאט אונ [illegible] הט [illegible] איין אם גאט אונ
[illegible] [illegible] [illegible] . איך [illegible] אונ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] אונ גאט

רָאשִׁים׃ יא שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא
הַסֹּבֵב אֵת כָּל־אֶרֶץ הַחֲוִילָה
אֲשֶׁר־שָׁם הַזָּהָב׃ יב וּזֲהַב הָאָרֶץ
הַהִוא טוֹב שָׁם הַבְּדֹלַח וְאֶבֶן
הַשֹּׁהַם׃ יג וְשֵׁם־הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִּיחוֹן
הוּא הַסּוֹבֵב אֵת כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ׃

יא שׁוּם חַד פִּישׁוֹן הוּא
דְמַקִּיף יַת כָּל אַרְעָא
דַחֲוִילָא דִי תַמָּן דַהֲבָא׃
יב וְדַהֲבָא דְאַרְעָא
הַהִיא טָב תַּמָּן בְּדֻלְחָא
וְאַבְנֵי בוּרְלָא׃ יג וְשׁוּם
נַהֲרָא תִנְיָנָא גִיחוֹן הוּא
דְמַקִּיף יַת כָּל אַרְעָא
דכוש

תו״א וזהב הארץ. יומא פד: ושם הנהר. כתובות י:

בעל הטורים

ושם

של מן השמים נפרד מהגן : (יב) הבדלח. ב' במס' הכא ואידך ועינו כעין הבדולח מלמד שאבנים טובות ומרגליות ירדו עם

רש״י

הגן י״ר באמצע הגן : (יא) פישון . הוא נילוס נהר מצרים וע״ש שמימיו מתברכין יש ועולין ומשקין את הארץ נקרא פישון כמו ופשו פרשיו . ד״א פישון שהוא מגדל פשתן שנ' אצל מצרים (ישעיה יט) ובושו עובדי פשתים : (יג) גיחון . שהיה הולך והומה והמייתו גדולה מאד כמו (שמות כא) וכי יגח שמנגח

שפתי חכמים

לא צוה השם בשעת הצווי להוציא עץ נחמד וגו' : ר דאל״כ ל״ל למכתב בתוך הגן דהא כתיב ויצמח וגו' דלענין הגן קאמר : ש דק״ל דכיון שהוא נילוס הו״ל להזכיר בשם יותר מפורסם שהוא נהר מצרים שלא נטעה לו' שהי' נהר אחר מארץ אחרת ולא ארץ מצרים ותי' ע״ש וכו' כלו' מ״ה קראו בשם פישון משום דבשם זה מזכיר שבחו של נהר והו ק' למה בנהר זה בא להודיע את גדולתו יותר משאר נהרות בשמות שלהם ומפרש אה״נ דבשאר נהרות נמי מפרש בשמותיהן השבח שלכן גיחון שהיה הולך וכו' ובזה יתורץ למה מהפך רש״י הכתוב דמתחלה מפרש שמות הנהרות ואח״כ קדמת אשור וכו' :

בית יהודא

הַגָּן הַכָּתוּב מְדַבֵּר) דֶר פָּסוּק הֵייבְּט אִיצְט אָן שְׁמִיסֶען פוּן גָארְטִין, פוּן גַן עֵדֶן: (בְּתוֹךְ הַגָּן), מֵיינְט מֶען (בְּאֶמְצַע הַגָּן) אִין מִיטָן גַן עֵדֶן הָט הקב״ה גְּפְלַאנְצְט דִיא צְווַייא בֵּיימֶר דֶעם עֵץ הַדַּעַת אוּנ דֶעם עֵץ הַחַיִּים: (יא) (פִּישׁוֹן), זָאגְט רש״י (פִּישׁוֹן הוּא נִילוּס) פִּישׁוֹן אִיז דֶר טַייךְ נִילוּס (נְהַר מִצְרַיִם) דֶער טַייךְ נִילוּס אִיז אִין מִצְרַיִם (וְעַל שֵׁם שֶׁמֵּימָיו מִתְבָּרְכִין) אוּנ וַוייל דָס וַואסֶר פוּן נִילוּס וֶוערִין אַלֶע יָאר גִּבֶּענְשְׁט (וְעוֹלִין וּמַשְׁקִין אֶת הָאָרֶץ) אוּנ דָס וַואסֶר הֵייבְּט זִיךְ אוֹיף אִין דֶר הַייךְ אוּנ טְרִינְקְן (בַּנִיסֶן) דָס לַאנְד (נִקְרָא פִּישׁוֹן) דְרִיבֶּר וֶוערְט דֶר טַייךְ גְרוּפֶן פִּישׁוֹן, וָוארוּם פִּישׁוֹן אִיז דֶר טַייטְשׁ מֶעהְרוּנְג (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּפָשׁוּ פָּרָשָׁיו) עֶס וֶועלִין זִיךְ מֶעהְרֶן זַיינֶע רַייטֶער (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז דְרִיבֶּר רוּפְט מֶען דֶעם טַייךְ נִילוּס פִּישׁוֹן (שֶׁהוּא מְגַדֵּל פִּשְׁתָּן) וַוייל אִין אוּם וַואקְסְט פְלַאקְס (שֶׁנֶּאֱמַר אֵצֶל מִצְרַיִם) וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בַּייא דִיא מִצְרַיִם (וּבוֹשׁוּ עוֹבְדֵי פִּשְׁתִּים) עֶס וֶועלִין זִיךְ שֶׁעמִין דִי מֶענְשִׁין וָואס אַרְבֶּעטִין פְלַאקְס: (יג) (גִּיחוֹן), זָאגְט רש״י דְרִיבֶּר רוּפְט מֶען דֶעם טַייךְ גִּיחוֹן (שֶׁהוּא הוֹלֵךְ וְהוֹמֶה) וַוייל דָס וַואסֶר פוּן דֶעם טַייךְ גֵּיין אוּנ בְּרוּמֶען (רוֹישֶׁען) (וְהֶמְיָתוֹ גְּדוֹלָה מְאֹד) אוּנ זַיין בְּרוּמוּנְג אִיז זֵייעֶר גְרוֹיס (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְכִי יִגַּח) אוֹיבּ אַ אָקְס וֶועט שְׁטוֹיסֶן אַ מֶענְשׁ אָדֶער אַבְּהֵמָה (שֶׁמְּנַגֵּחַ וְהוֹלֵךְ וְהוֹמֶה) וֶוען עֶר גֵייט שְׁטוֹיסְן בְּרוּמְט עֶר מִיט כַּעַס (דָס וָוארְט גִּיחוֹן אִיז וִוי דָס וָוארְט יִגַּח, פַארְטָאהְשְׁט (פַארְבִּיטֶען) דִי גִימֶל מִיט דִיא יוּד וִויא כֶּשֶׂב אוּנ כֶּבֶשׂ (הוּא הַסּוֹבֵב אֵת כָּל אֶרֶץ כּוּשׁ) דֶר טַייךְ גִּיחוֹן גֵייט אַרוּם דָס גַאנְצֶע לַאנְד

פירוש רד״ק

חלקים . וכל א' מהם נקרא נהר:ראשים. פירוש חלקים כי כל חלק הוא ראש ליוצא ממנו : (יא) שם האחד . נראה כי ארץ ההוילה היא סמוכה לגן עדן לפיכך היא משובחת במוצא' משאר הארצות. כמו שגן עדן משובח בעציו ובפירותיו משאר המקומות.לפיכך אמר אשר שם הזהב . ואמר הזהב בה״א הידיעה לפי שגם בארצות אחרות יש זהב אלא ששם הזהב לרוב גם הוא טוב משאר זהב שבארצות אחרות. כמו שאמר וזהב הארץ

פירוש לתורת אלהים

צוּא פִיר הוֹיבְּט וַואסֶרְן : (יא) שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן דֶר נָאמֶן פוּן אֵיין טַייךְ אִיז פִּישׁוֹן דָאס אִיז דֶער טַייךְ נִילוּס אוּנ פַאר וָואס וֶוערְט עֶר גֶערוּפֶען פִּישׁוֹן דָאס אִיז לָשׁוֹן מֶערֶען וַוייל זַיינֵי וַואסֶר וֶוערֶן גִבֶּענְטְשְׁט אוּנ מֶערֶען זִיךְ אוּנ גֵייעֶן אוֹיף אוּנ טְרִינְקֶען אָן דָאס לַאנְד הוּא עֶר דֶר טַייךְ הַסּוֹבֵב רִינְגֶלְט אַרוּם אֵת כָּל אֶרֶץ הַחֲוִילָה דָס לַאנְד חֲוִילָה אֲשֶׁר שָׁם הַזָּהָב וָואס פוּן דָארְטֶען קוּמְט אַרוּם דָאס גָאלְד : (יב) וּזֲהַב הָאָרֶץ הַהִוא טוֹב אוּנ דָס גָאלְד פוּן דֶעם לַאנְד אִיז גוּט שָׁם הַבְּדֹלַח פוּן דָארְטֶן קוּמְט אַרוּם דָאס קְרִיסְטַאל וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם אוּנ דֶר שְׁטֵיין שֹׁהַם דָאס אִיז אַזוֹ אֵיין אֶבֶן טוֹב : (יג) וְשֵׁם הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִּיחוֹן אוּנ דֶער אַנְדֶערֶער טַייךְ הֵייסְט גִּיחוֹן הוּא עֶר דֶער טַייךְ הַסּוֹבֵב אֵת

דִכוּשׁ: יד וְשׁוּם נַהֲרָא תְּלִיתָאָה דִיגְלַת הוּא דִּמְהַלֵּךְ לְמַדִּנְחָא דְּאַתּוּר וְנַהֲרָא רְבִיעָאָה הִיא פְרָת: טו וּדְבַר יְיָ

יד וְשֵׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חִדֶּקֶל הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת אַשּׁוּר וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פְרָת: טו וַיִּקַּח יְהוָה אלהים

תו״א חדקל. ברכות נט: וככר כרכיתי. בכורות נה:

שפתי חכמים

ת וכא דלא פי׳ כן גבי ארץ החוילה והלאנו שם אין חוילה כפי׳ נח וי״ל דחוילה דהכא י״ל שם האחוז ולא ע״ש אים דהא כ״א כולך באה״ל א״כ איך קראו אותו בשם האיש חוילה ועוד כיון שכתב הארץ הכ״א כידיעה החוילה ע״כ שם האחוז כוא וכזה יתורץ נמי דמקש׳ הג״ל לרש״י דכוש ואשור ע״ש כפתיד ולמא שם האחוז כוש כמו ארץ החוילה שבוא שם האחוז י״ג דה״ל פי״ל נ״כ לבוכיר הס׳ כידיעה! כמו החוילה: א ר״ל קדמה כמו קומה כב׳ דנכתה תקיעות פלינו שנכתב ה׳ נתקים

רש״י

והולך והומה: (יד) חדקל · שמימיו חדין וקלין: פרת. שמימיו פרין ורבין ומברין את האדם: כוש ואשור · עדיין לא היו ת וכ׳ המקרא ע״ש העתיד: קדמת אשור. למזרחה של אשור: הוא פרת ·

בית דוד

כ״ש: (יד) (חִדֶּקֶל). רש״י זָאגְט דְּרִיבֶּר רוּפְט מֶען דֶעם טַייךְ חִדֶּקֶל (שֶׁמֵּימָיו חַדִּין וְקַלִּין) וַוייל דָס וַואסֶר פוּן דֶעם טַייךְ זֶענֶען שַׁארְף אוּנ גְרִינְג: (פְּרָת). רש״י זָאגְט דְּרִיבֶּר רוּפְט מֶען דֶעם טַייךְ פְּרָת (שֶׁמֵּימָיו פָּרִין וְרָבִין וּמַבְרִין אֶת הָאָדָם) וַוייל דָאס וַואסֶר פְרוּכְטְבַּארִין אוּנ מֶעהְרִין אוּנ מַאכְן גֶזוּנְד דֶעם מֶענְשׁ ווָס טְרִינְקְט זַיי: (כּוּשׁ וְאַשּׁוּר). זָאגְט רש״י דָאס לַאנְד כּוּשׁ אוּנ דָאס לַאנְד אַשּׁוּר (עֲדַיִין לֹא הָיוּ) וֶוענְן דַאמָּלְס נָאךְ נִיט גְוֶועןְ (וְכָתַב הַמִּקְרָא עַל שֵׁם הֶעָתִיד) נָאר דֶר פָּסוּק שְׁרַייבְּט דִי נֶעמְן פוּן דִיא לֶענְדֶר וָואס וֶועלִין זַיין: (קִדְמַת אַשּׁוּר). זָאגְט רש״י (לְמִזְרָחָהּ שֶׁל אַשּׁוּר) דֶר טַייךְ חִדֶּקֶל גֵייט אִין מִזְרָח זַייט פוּן אַשּׁוּר: (הוּא פְּרָת). דֶר פֶערְדֶר טַייךְ אִיז פְּרָת (הֶחָשׁוּב עַל כּוּלָּם) דֶר בֶּעסְטֶער פוּן אַלֶע טַייכְן (הַנִּזְכָּר עַל שֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) דֶר טַייךְ ווֶערְט דֶערְמַאנְט אוֹיף דֶעם נָאמֶן פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: (טו) (וַיִּקַּח). זָאגְט רש״י (לְקָחוֹ בִּדְבָרִים נָאִים) הקב״ה הָט גֶנוּמֶן אָדָם מִיט גוּטֶע רֵייד (וּפִתָּהוּ לִיכָּנֵס)

פירוש

היא טוב. ולפיכך שבח הארץ לפי שהיא קרובה לגן עדן לפיכך היא טובה במוצא הזהב שהוא הטוב והנקי שבמתכות. ובאבנים טובות שהם הבדלח ואבן השהם: (יב) הבדלח אמרו שהיא אבן עגולה קטנה והיא לבנה. כמו שאמר כעין הבדלח (במדבר י״א ז׳) והאבן הזאת אמרו שהיא נעשית מטפות הטל היורד על הנהר ההוא לפיכך היא עגולה בהווית׳ כמו הטפ׳. ולפי שמאבן אחת מהבדלח לא יעשה שום מעשה ומלאכה לרוב קטנות׳ אלא שנוקבים אות׳ ומחברים אבן על אבן בחוט עד שיעשה מהם ענק. לפיכך לא אמר ואבן הבדלח כמו שאמר ואבן השהם שהיא אבן גדולה וגם היא לבנ׳ וכו׳ ויעש׳ ממנ׳ כלים למלכים גדולים. ועלי׳ היו מפותחות שמות בני ישראל לרוב חשיבות׳ ונקיות׳ מכל סגולת והנה הנהר הזה מורחי ואינו נמשך מארץ חוילה ואילך אלא סובב את הארץ ומשם נכנס לים לצד מזרח. וקראוהו הקראים נהר פישון לפי שמימיו מפרין ומרבין היותו המשקה מהם. ופישון מן כי תפושו כעגל׳ דשה (ירמיה נ׳) ותרגום פרו. פישו: (יג) ושם הנהר השני גיחון. וזה הנהר נמשך לצד דרום וסובב כל ארץ כוש שהיא הדרומית. ומשם נכנס לים מערבי שהוא הים הגדול הדרומי. כמו שכתבו חכמי המחקר. ואחר שאמר בשני נהרות האלה הסובב. נראה כי לא נמשך אחד מהם משאתו לשאר הפאות אלא הארץ ההיא סובב. ונקרא גיחון לפי שיחלק לחלקים רבים יוצאים ממנו בארץ כוש לפיכך נקרא גיחון לשון יציאה כמו, כי יגיח ירדן אל פיהו, (איוב מ׳ כ״ג) ותגח בנהרותיך (יחזקאל ל״ב ב׳) והרומים להם. וכן נקרא השילוח גיחון לפי שיוצאים ממנו פלגים רבים להשקות הגנות אשר

רד״ק

בירושלים: (יד) חדקל. הוא ההולך קדמת אשור. הולך ונמשך למזרח ארץ אשור. ואינו סובב הארץ ההיא אלא נמשך והולך לצד צפון כי בבל ואשור צפונים. ונכנס מצד הצפון לים הגדול לפאת צפון ממנו · ונקרא חדקל לפי שמימיו חדים וקלים (ב״ר י״ו): והנהר הרביעי הוא פרת. ואחז״ל (שם) ר׳ יהודה ור׳ הונא. ר׳ יהודה אמר הוא כבר הוא פרת. פרת שפרה ורבה עד ששוברים אותו בספינות. פרת שמימיו פרין ורבין ר״ה אמר פרת בפני עצמו כבר בפני עצמו. ר״י דסכנין בשם ר׳ לוי אמר. אומרים לפרת מפני מה אין קולך הולך · אמר להם איני צריך מעשי מודיעים אותי. אדם נוטע בי נטיעה עושה לשלשים יום · וזורע בי ירק עומד לשלשה ימים · הוא פרת הוא הידוע בגבול ארץ ישראל לפיכך לא סמך אותו אל ארץ מן הארצות. כי ידוע הוא בארץ ישראל · והוא מערבית לשאר הארצות שוכר. ובארץ ישראל נכנס בים האחרון. והנה נזכרו ארבע הנהרות לארבע הפאות וכולן בארץ ישראל שהוא בחצי הישוב והיה הספור הזה בנהרות ומקומותם והנמצא בהם. להודיענו כי משה רבינו ע״ה כתב הדברים האל׳ כלם ברוח הקודש מפי הגבור׳. כי איך ידע משה כל אלה הדברים אשר בספר בראשית · והוא כתב כל הדברים האלה בספר התורה במדבר מי הגיד לו ועל פי מה על כל אשר כתב בדברים הספוריים שאין בהם לא תורה ולא מצוה אלא האמת מפי האל נאמרו לו ברוח הקודש לקיים חדוש העולם. וכתב החדוש וראשי הדברי׳ ההוי׳ מבריאת העול׳ עד צאת בני ישראל ממצרים · ורז״ל עשו משל ארבע נהרות אלו ד׳ מלכיות · כמו שכתבו בב״ר י״ו ועוד ארבע נהרות בנסתר: (טו) ויקח

פירוש לתורת אלהים

כָּל אֶרֶץ כּוּשׁ דִיגְנְלַם אַרוּם דָאס לַאנְד כּוּשׁ: (יד) וְשֵׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי אוּנ דֶער דְרִיטֶער טַייךְ הֵייסְט חִדֶּקֶל (עַיין רש״י). הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת אַשּׁוּר דֶער טַייךְ גֵייט אִין מִזְרָח זַייט פוּן אַשּׁוּר וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי אוּנ דֶער פֶערְדֶער טַייךְ דָאס פְּרָת אִיז דֶער טַייךְ פְּרָת (עַיין רש״י): (טו) וַיִּקַּח ה׳ אֱלֹהִים אֶת

אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנִּחֵהוּ בְגַן־
עֵדֶן לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ׃ טז וַיְצַו
יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם לֵאמֹר
מִכֹּל עֵץ־הַגָּן אָכֹל תֹּאכֵל׃ יז וּמֵעֵץ
הַדַּעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ
כִּי בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת׃

אונקלוס

אֱלֹהִים יָת אָדָם וְאַשְׁרְיֵהּ
בְּגִנְתָּא דְעֵדֶן לְמִפְלְחַהּ
וּלְמִטְּרַהּ׃ טז וּפַקֵּיד יְיָ
אֱלֹהִים עַל אָדָם לְמֵימָר
מִכֹּל אִילָן גִּנְתָּא מֵיכַל
תֵּיכוּל׃ יז וּמֵאִילָן
דְּאָכְלִין פֵּירוֹהִי חַכְּמִין
בֵּין טַב לְבִישׁ לָא תֵיכוּל
מִנֵּיהּ אֲרֵי בְּיוֹמָא
דְּתֵיכוּל מִנֵּיהּ מֵימַת

תו"א וילו ה'. ככה' נז : על האדם. סנה' נס :

ויאמר

פרוש

ה' אלהים . אע"פ שזכר למעל וישם שם · חזר ושנה עוד ואמר ויקח · לפי שרוצ' לזכור המצו' שצוהו האל ועוד הוסיף לעבדה ולשמרה שלא זכר בתחלה. ופירוש וינחהו שלקחו ממקו' שנברא שם סמודלג"ע והניחהו בגן עדן·ולמה לא יצרו תחלה בג"ע·אחר שסופו היה להניחו שם . כדי שיהי' המקום ההוא חביב עליו יותר . שהיה חדש אצלו . ושיכיר כי האל הולך ומטיב עמו . וטעם ויקח כמו „ואקח את אביכם מעבר הנהר"(יהושע כ"ד): לעבד' ולשמר' . בכנוי הנקב' ר"ל על האדמ' שהגן נטוע בה . או אמר לשון נקב' על הגן . כי יקרא גנה בה"א הנקב' כמו וכגנ' זרועי' תצמיח (ישעיה ס"א) · והניחהו בה שיעבוד האדמ' ההיא בנכוש ובעדור בירקות ובאילנות למאכלו · ולשמר' מהיות ומעופות כפי כחו · ורז"ל פירשו זה במשל · לעבד' זה תלמוד.ולשמר' אלו מצות: (טז) ויצו ה' אלהים . המצו' על לא תאכל ממנו או על שניהם . כי מצוה היא להחיות האדם את עצמו במותר לו . לפיכך אמר אכל תאכל. כי בבא המקור על הפעל הוא לחזק הדבר. כמו שמוע תשמע (דברים י"א) שמור תשמרון (שם) : (יז) ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו . אמר ממנו . אחר שאמר ומעץ לתוספת ביאור ולחזק האזהר' · או פירוש ממנו מה שיוצא ממנו והוא הפרי.והנה לא מנעהו מעץ החיים שהיה ג"כ בתוך הגן אבל צוהו לאכלו כי הוא בכלל מכל עץ הגן אכל תאכל.ועוד יתבאר זה בנסתר : מות תמות.תהי' נגזרת עליך מית' יותר קרוב ממה שהיה ראוי לך׳ ודרשו רז"ל (ב"ר י"ט) כי פירוש ביום יומו של הקב"ה והוא אלף שנים ואדם חי אלף שנים פחות שבעים והניח לזרעו לדורות הבאים אחריו שנאמר ימי שנותינו בהם שבעים שנה (תהלים צ' י') · ויש לפרש כי המית' היא הקלל' שקללוהו כי הרע הוא המות. והטוב הוא החיי'. ידיעת הטוב והר"ע פירשו המפרשים ידיעת המשגל כי פרי העץ ההוא הוליד באדם תאות המשגל . וטוב הוא המותר . ורע הוא האסור . ואדם הראשון מלא דעת היה להבחין בין טוב לרע אלא שלא היתה בו תאות המשגל והראי' כי אחר שאכלו אמר ותפקחנ' עיני שניהם וידעו

רד"ק

כי ערומים הם . וטעם והייתם כאלהים שפירשו המלאכים · והמלאכים אין להם ידיע' ואת . אמת כי אין להם ידיע' זו לעצמם אבל יש להם ידיע' כי בבני אדם ובשאר החיים היא ידיעה זו בטבע להוליד כמותם · או נאמר כי הנחש לא היה מבין ידיעת טוב ורע מה היא · אלא ששמע זה הלשון מהאש' . ואע"פ שלא נזכר בפסוק שהיא אמרה לו דעת טוב ורע אלא מפרי העץ אשר בתוך הגן · אי אפשר שלא קדמום דברים אחרים שהית' אומרת האש' לנחש והנחש לאשה . כי איך ידע הנחש שאסר להם האל דבר אלא ששמע מהאשה . ועוד שאמר „אף כי אמר אלהים„ ואין מלת אף תחלת דברים : (יח) (ויאמר ה' אלהים) אמר אל לבו . או אמר ואדם שמע · והאמיר' קול נברא לשעתו . ולפי ששמע מהאל „אעשה לו עזר כנגדו„ לפיכך קוה שימציאהו בהאסף הבריות לפניו · ולכן נכתב באותו לשון עצמו „לא מצא עזר כנגדו" . ונכתבו אלה הדברים בין המצו' והחטא . המצו' היתה לאדם.ואדם אמר לאשה אחר שהובא' אליו כי זה צוה עליו האל · והיא קבלה המצו' כאשר אמר לה אישה כי בת דעת היתה וידעה כי האל בראם · והי' מדבר אליהם באמצעות השכל שנתן להם על שאר ב"ח השפלים : (לא טוב היות האדם לבדו) , לא טוב שיהי' לבדו בלא חברה . כי אין לו חברה עם הבהמות החיות והעופות כי אינו שוה עמהם בבריא' : (אעשה לו עזר) שיהי' עוזר כאשר יצטרך, כמו שאמר (קהלת ד' ט') טובים השנים מן האחד . ועוד שצריך להשאיר אחריו ממינו ולא יתכן זה מבלי אחר שיהי' ממינו : (כנגדו) . שתהי' לפניו ולעזרתו תמיד לשרתו והכ"ף ככ"ף כהיום (שמות ל"ט) כמשיגי גבול (הושע ה' י') כמתאוננים (במדבר י"א ב') והדומים להם · שהם לאמת הדבר ולחזקו . ודרש עזר כנגדו ידוע · זכה עזר לא זכה כנגדו (ב"ר י"ז · יבמות ס"ב) · ומה שהבדילו משאר היצורי' החיים כי כולם נבראו זכר ונקב' והאדם נברא לבדו' הי' זה לטובת האדם ולכבודו · כמו שהוא מובדל משאר החיים בחמרו וצורתו·כי שאר החיים אין לזכר

יתרון

פירוש לתורת אלהים

הָאָדָם אונ גאט הָט גינומֶען דֶעם מֶענְטְשׁ וַיַּנִּיחֵהוּ בְגַן עֵדֶן אונ הָאט אִיהם געזעצט אִין דֶעם גָארְטֶען פוּן דֶעם עֵדֶן לְעָבְדָהּ צוּ דינֶען זיא וּלְשָׁמְרָהּ אונ צוּ היטֶען זיא : (טז) וַיְצַו יְיָ אֱלֹהִים עַל הָאָדָם אונ גאט הָט גִבָּאטֶען דֶעם מֶענְטְשׁ לֵאמֹר צוּ זָאגֶען מִכֹּל עֵץ הַגָּן פוּן אַלֶערְלֵיי בּיימֶער וָוס וואקסט אִין גָארְטֶען אָכוֹל תֹּאכַל זָאלְסְטוּ עֶסֶן : (יז) וּמֵעֵץ הַדַּעַת פוּן דֶעם בוֹים וָואס אַז מֶען עֶסְט פוּן אִים וֵוייסְט מֶען צְוִוישֶׁען שֵׁייד צְוִוישֶׁען גוּט אונ שְׁלֶעכְט לֹא תֹאכַל זָאלְסְטוּ נִיט עֶסֶען פוּן אִיהם כִּי בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ וָוארוּם אִין דֶעם טָאג וָוס דוּ וֶועסְט פוּן אִים עֶסֶן מוֹת תָּמוּת וֶועסְטוּ שְׁטַארְבֶּן : (יח) וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים

יח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה־לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ׃ יט וַיִּצֶר יְהוָה אֱלֹהִים מִן־

האדמה

תְּמוּת: יח וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לָא תַקִּין דִּיהֵוֵי אָדָם בִּלְחוֹדוֹהִי אַעְבֵּד לֵיהּ סְמַךְ כְּקִבְלֵיהּ: יט וּבְרָא יְיָ אֱלֹהִים מִן

ארעא

הו״א לא טוב. יבמות סא סג:

שפתי חכמים

פי׳ בפתיכות ובכ״א הוא כתג,גס לי בהתחלתה ולא״כ הוה נאלו נהיג למזרח של אשור: ב ר״ל דדריש מדכתיב הוא פרת אע״פ שכתב בכולהו הוא בסובב ש״מ גבי שם נבור לא כתיב הוא אלא גבי פרת: ג דק״ל דכל היכא דכתיב לקיחה משמע שבודם שלקחו לא היה ברשותו והא הכל ברשותו הקב״ה הוא: ד (נח״י) והא דלא פי׳ כרב זה לעיל על פסוק ויפס נ״ל משום שהוא קרוב יותר לפשוטו לפי שלי לקיחה שייך דוקא בדבר שהימרי לו נב״ח שאין בכם דעה ובינה אבל באדם עיקרו במדע ובשכל ולא בגוף ואין לי לקיחה שייך על המדע ובשכל אבל דבר שליוני מרה תה״ל הכיתוי שמשתה את דעתי לתחבני׳ אחרת כמין שלקיחה הנפשי שמעתיקו ממקום למקום: ה דק״ל

רש״י

החטוב על כולם ב הנזכר על שם א״י: (טו) ויקח. ב לקחו בדברי׳ נאים ופתהו ד ליכנס (ב״ר): (יח) לא טוב היות וגומר. [ב״ר] שלא יאמרו שתי רשויות הן הקב״ה בעליוני׳ יחיד ואין לו זוג וזה בתחתונים ואין לו זוג: עזר כנגדו. זכה עזר לא זכה ה כנגדו להלחם: (יט) ויצר וגו׳ מן האדמ׳ [חולין כו] היא יצירה היא עשייה האמורה למעלה ויעש

בית

ער האט אים איבער גרעדט ער זאל אריין גיין אין גן עדן: (יח) (לא טוב). עס איז ניט גוט דער מענטש זאל זיין אליין אויף דיא ערד (שלא יאמרו שתי רשויות הן) מען זאל ניט זאגן עס זענען דא צווייא געטער (הקב״ה יחיד בעליונים) הקב״ה איז איין גאט אויף די מלאכים וואס זענען אין הימעל (ואין לו זוג) אין ער האט ניט נאך איינעם צו זיך (וזה בתחתונים) אונ אדם איז אגאט אויף דיא וואס זענען אונטען אויף דיא ערד (ואין לו זוג) אונ ער האט ניט אפאר (אנווייב) צו זיך: (עזר כנגדו). זאגט רש״י

דוד

(זכה עזר) אויב אדם וועט זוכה זיין וועט זיא זיין אהילף צו אים (לא זכה) אויב ער וועט ניט זוכה זיין (כנגדו להלחם) וועט זיא זיין אים דערגעגען צו שטרייטען מיט אים (אונ אזוי וועט זיין ביי אלע מענער אונ ווייבער): (יט) (ויצר וגו׳ מן האדמה). זאגט רש״י (היא יצירה היא עשיה האמורה למעלה) וואס דא שטייט וייצר הקב״ה האט בשאפן אונ וואס פריער שטייט ויעש אלהים את חית הארץ, הקב״ה האט געמאכט די חיות וואס זענען אויף די ערד, דאס איז אלין דאס זעלביגע (אלא) נאר צו וואס שטייט דא

פירוש

יתרון על הנקב׳. והאדם יש לו יתרון על נקבתו למשול עלי׳ ולצוות אות׳ כאשר ירצ׳ כי היא אחד מאבריו. וכמו שהאבר שבאדם הוא לרצון אדם להנהיגו כאשר ירצ׳ כן האש׳ לאדם. ובעבור שהאדם עקר היציר׳ שנברא תחלה והאש׳ טפל׳ לו ונוצר׳ ממנו הוי׳ כח באדם לכל דבר יותר מהנקב׳ וכח השכל גובר בו יותר מאשר באש׳: (יט) (ויצר) ביו״ד אחד לבד ויו״ד השורש נעלם׳ שהכתיב׳. ופירושו וכבר יצר ה׳ אלהים מן האדמ׳ כל חית השד׳ ואת כל עוף השמים. ובכלל חית השדה הבהמ׳ כמו שפירש בפסוק ויקרא האדם ויצרו מן האדמ׳ טרם האדם. וכיון שברא האדם ואמר לו שימשול בהם. הביאם לפניו לאמר שימשול על כולם כמו שהי׳ רוא׳ אותם. כשעבר לפני משל׳. ושיקרא להם שמות לפי טבעם הנתון בהם כפי חכמתו שנתן האל בו יותר על כולם. וטעם לראות שיהיו רואים ויודעים הבאים אחריו חכמתו כי קרא להם שמות כשקיבל בידם בן מפי אב השמות שקרא לכל אחד לפי טבעו שידע בחכמתו. והנ׳ ידע אדם בטבע׳ שרא׳ אותם טבע כל אחד מהם ומעתה ראה חכמ׳ יתיר׳ שנתן ה [illegible]:

רד״ק

בזוכרו העוף אמר שנוצר מן האדמ׳ וביצירתו אמר שנוצר מן המים. מזה ומזו׳ נברא כלומר מן המים המעורבים ליבש׳ וזהו מה שאמרו רז״ל (חולין כ״ז) מן הרקק נבראו. או אמר מן האדמ׳ כי מן האדמ׳ הביא׳ אל אדם כי שם גידולו כמו שאמר ועוף יעופף על הארץ. ולא זכר דגי הים כי לא יתכן לפי הטבע שנתן בהם האל שיבאו לפני האדם. כי אין הויתם כי אם במים. וכשיוצאים מן המים ימותו. גם אין להם כלי ההליכ׳ אלא כלי השחי׳. והשמות שיקראו לדגי הים היא שם שיסבבם מצידי הדגים לפיכך שמותם משתנים לפי שנוי המקומות: (מה יקרא לו) מה שם יקרא לו: (וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה). פירוש. וכל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם, הוא שמו. וכן מקום שם קבר (יחזקאל ל״ט) כמו מקום קבר שם. וכן רבים. ופירוש היא שמו. היא שמו הנאות לו לפי טבעו. ובנפש חיה כלל כל המתנועעים. ואמר לו. כנגד העוף. ומה שאמר נפש חיה. לפי שהיא כלל לכל אשר קרא האדם שמות. והביא׳ לפניו קודם שיצר האש׳ כדי שיתבונן בהם שירא׳ אותם כולם זכר ונקב׳ ולעצמו לא ראה

פירוש לתורת [illegible]

אונ גאט האט גזאגט לא טוב עס איז ניט גוט היות האדם לבדו דער מענטש זאל אליין זיין (עיין רש״י). אעשה לו עזר איך וויל אים מאכען אהילף כנגדו ביי אים אדער אקעגען אים איך וועל אים געבען אווייב (עיין רש״י): (יט) ויצר יי׳ אלהים מן האדמה אונ גאט האט בשאפן פון דער ערד כל

ספר הישר

[illegible] האט גאט [illegible] איך וועל אם [illegible] ניט איך [illegible]

הָאֲדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל־הָאָדָם לִרְאוֹת מַה־יִּקְרָא־לוֹ וְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא־לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ׃ שלישי כ וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמוֹת לכל

אַרְעָא כָּל חֵיוַת בָּרָא וְיָת כָּל עוֹפָא דִשְׁמַיָא וְאַיְתֵי לְוָת אָדָם לְמֶחֱזֵי מָה יִקְרֵי לֵיהּ וְכָל דִּי הֲוָה קָרֵי לֵיהּ אָדָם נַפְשָׁא חַיְתָא הוּא שְׁמֵיהּ׃ כ וּקְרָא אָדָם שְׁמָהָן לְכָל בְּעִירָא

רש"י

אלהים את חית הארץ וגומר אלא בא ופירש שהעופות נבראו מן הרקק לפי שאמר למעלה מן המים נבראו וכאן אמר מן האדמה נבראו ועוד ללמדך כאן שבשעת ו יצירתן מיד בו ביום הביאם אל האדם לקרות להם שם ובדברי אגדה [ב"ר] יצירה זו לשון רידוי וכבוש כמו [דברי' כ] כי תצור אל עיר שכבשן תחת ידו של אדם : וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגומר. סרסהו ופרשהו כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם ז

שפתי חכמים

דבתחלה כתיב עזר ואח"כ כתיב כנגדו משמע להיות נגדו להלחם עמו : ו נראה דזה לא קאי אלא על בריאת בהמות וחיות שהיו ביום הששי לאפוקי עופות בריאתן הי' ביום הה' והוצרך לטעם ראשון להורות שמרקק נבראו העופות ולטעם ב' להורות שביום יצירתן וכו': ז הפך הקרא להוסיף מלת שם אחר האדם ומלת לעולם אחר שמו כי בזולת תוספת שם יהי' פי' ויקרא לו כמו קראן לו ויאכל לחם לא קריאת שמות ולא היה טעם למאמר הוא שמו דל"ל הוא שמו קודם קריאתו של אדם שהרי על ידו נק' להם שמות ובזולת ההפוך יהי' פי' כל מה שיקרא לו האדם בשם נפש חיה הוא שמו וזה אינו אמת שבזולת קריאת האדם נפש חיה הוא כי נפש חיה כולל בהמות חיות ועופות ועוד איך נא' ויקרא האדם שמות לכל הבהמה

בית

נָאךְ אַמָאהְל דָם בַּשַׁפוּנְג פוּן דִי חַיוֹת אוּנ פוּן דִי פֵייגִיל (בָּא וּפֵירֵשׁ שֶׁהָעוֹפוֹת נִבְרָאוּ מִן הָרְקָק) דָר פָּסוּק קוּמְט דֶערְצֵיילֶן אַז דִי פֵייגֶל זֶענְן בֶּעשַׁאפֶן גְוָוארֶן פוּן שִׁיטֶערֶע בְּלָאטֶע (לְפִי שֶׁאָמַר לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם נִבְרָאוּ) וַוייל פְרִיעֶר זָאגְט דֶער פָּסוּק דִי פֵייגִיל זֶענְן בַּשַׁפֶן גְוָוארִין פוּן וַואסֶר (וְכַאן אָמַר מִן הָאָרֶץ נִבְרָאוּ) אוּנ דָא זָגְט דָר פָּסוּק זֵיי זֶענְן בַּשַׁפֶן גְוָוארֶן פוּן עֶרְד, מוּזִין מִיר זָאגֶן זֵיי זֶענְן בֶּעשַׁאפֶן גְוָוארֶן פוּן בֵּיידֶע, פוּן עֶרְד אוּנ פוּן ווַאסֶר (וְעוֹד לְלַמֶדְךָ כַּאן) נָאךְ לֶערוּנְט דִיךְ דָא דֶער פָּסוּק (שֶׁבִּשְׁעַת יְצִירָתָן מִיַּד בּוֹ בַּיּוֹם) בַּאלְד ווִי זֵיי זֶענֶן בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶן אִין דֶעם זֶעלְבִּיגִי טָאג (הֱבִיאָם אֶל הָאָדָם לִקְרוֹת לָהֶם שֵׁם) הָט הקב"ה זֵיי גְּבְּרֶענְגְט צוּ אָדָם עֶר זָאל זֵיי רוּפֶן נֶעמֶן (וּבְדִבְרֵי אַגָּדָה) דֶער

דוד

מֶדְרָשׁ זָגְט (יְצִירָה זוֹ לָשׁוֹן רִדּוּי וְכִבּוּשׁ) דָם וָוָרט וַייִצֶר וָואס שְׁטֵייט דָא אִין פָּסוּק מֵיינְט מֶען גְוֶועלְטִיגְקֵייט אוּנ אַיין נֶעמִין (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כִּי תָצוּר אֶל עִיר) אַז דִי וֶועסְט בַּלֶעגֶרִין אַשְׁטָאט דִי זָאלְסְט זִיא אַיין נֶעמֶן, הקב"ה הָט גְבְּרֶענְגְט אַלֶע חַיוֹת בְּהֵמוֹת עוֹפוֹת צוּ אָדָם (שֶׁכְּבָשָׁן תַּחַת יָדוֹ שֶׁל אָדָם) עֶר הָט זֵיי אַייְנְגְנוּמֶן אִינְטֶער דִי הַאנְד פוּן אָדָם, אָדָם זָאל גְוֶועלְטִיגְן אוּף אַלֶיץ : (וְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה וגו') • זָאגְט רש"י (סָרְסֵהוּ וּפָרְשֵׁהוּ) מֶען דַארְף אוּמְטָהְשִׁין (אוּמְבַּייטְן) דִי וֶוערְטֶר פוּן דֶעם פָּסוּק, אַזוֹ דַארְף שְׁטֵיין אִין פָּסוּק (כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם שֵׁם) יֶעדֶר לֶעבֶּעדִיגֶע זַאךְ דֶעם נָאמֶן וָוָאס אָדָם וֶועט אִים רוּפֶען (הוּא שְׁמוֹ לְעוֹלָם) דָם זָאל בְּלֵייבְּן

פירוש רי"ק

נקב' • והתבונן בזה כי לטובתו ולכבודו עשה האל זה: (נ) (ויקרא האדם שמות. ולאדם לא מצא עזר כנגדו) • *) דאה כל היצורים לפניו זכר ונקב' ולעצמו לא מצא עזר כנגדו • וכמוהו ואל משה אמר עלה אל ה' (שמות כ"ד א') נשי למך (ד' כ"ד) ואת יפתח ואת שמואל (שמואל א' י"ב י"א) והדומים להם. והשמות שקרא אדם בלשון הקודש קרא אותם • כי הלשון הזה היה דבורו וכן דבור כל בני אדם עד דור הפלג' . ובאותו לשון דבר האל עמו וצוהו על העץ והראי' שהאל קראם אדם שהוא נגזר מן האדמ' אשר נברא ממנ' • וכן קרא שם אשתו חוה כי היא הית' אם כל חי. וכן בכל הלשונות שנפלגו שם אדם וחו' לא נשתנו בפי בעלי הלשונות • וכן

פירויש לתורת אלהים

חַיַּת הַשָּׂדֶה אַלִי חַיוֹת פוּן פֶעלְד וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם אוּנ אַלִי עוֹפוֹת וָואס זֶענְן אוּנְטֶער דֶעם הִימֶל וַיָּבֵא אֶל הָאָדָם אוּנ עֶר הָט גְבְּרַאכְט צוּ דֶעם מֶענְשׁ לִרְאוֹת צוּ זֶעהְן מַה יִּקְרָא לוֹ וָוָאס פַאר אַנָאמֶן עֶר וֶועט אִים רוּפֶן וְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה אוּנ אַלֶערְלֵיי לֵייבֶּער וָואס הָאבֶּען אִין זִיךְ אַחַיוֹת וָואס דֶער מֶענְטְשׁ וֶועט זֵיי רוּפֶן אַנָאמִין הוּא שְׁמוֹ אַזוֹ זָאל זֵיין זֵייעֶר נָאמֶן אוּף אֵייבִּיג : (כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמוֹת אָדָם הָט גְרוּפֶן נֶעמֶן לְכָל הַבְּהֵמָה צוּ אַלִי בְּהֵמוֹת וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם אוּנ צוּ אַלִי

*) וכן פי' הטור בשם ר' יוסף קמחי :

וּלְעוֹפָא דִשְׁמַיָּא וּלְכָל חֵיוַת בָּרָא וּלְאָדָם לָא אַשְׁכַּח סְמַךְ כְּקִבְלֵיהּ׃ כא וּרְמָא יְיָ אֱלֹהִים שִׁנְתָּא עַל אָדָם וּדְמוּךְ וּנְסֵיב חֲדָא מֵעִלְעוֹהִי וּמְלֵי בִשְׂרָא תְּחוֹתַהּ׃ ובנא

לְכָל־הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא־מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ׃ כא וַיַּפֵּל יְהוָה אֱלֹהִים ׀ תַּרְדֵּמָה עַל־הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר

תחתנה

תו"א ויפל כ'. סנה' מ: ויסגור כסר. נרכות ס"א עירובין יח מד מב:

בעל הטורים

כמו: (כ) ולאדם לא מלא עזר. ג' כהא ולאדם ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו. ונאדם לא היה לו עזר וכו' פסה שהו טובה וגרא כאשה לעזר ותאת על ידה וזהו ולאדם אמר כי שמעת ותאת ע"י העזר כ"כ ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו שנקנס עליו מיתה: (כא) ויפל ה' אלהים. ג' ככא ואידך ויפל עליו וימות. ויפל בקרב מחנהו

שפתי חכמים

וגו' וכלא אין כאן כי הם שם נפש חיה לבדו: ח פי' מלדדיו: ט ר"ל דלפי פי' זה צ"ל מלעותיו מסטריו אבל לפי פשוטו של מקרא דלעיל כוא ללע ממש: י כ' כרא"ם זה אליבא דמ"ד ויגן כ' את כללע זנב שלא נחסר מגופו כלום וכו' אבל למ"ד פרלוף יפי' כתבתנו לתלאות כהסרון וכו' והני אומר אפי' למ"ד פרלוף לא כי' הכר מגופו כלום כי כיו כזין כ' פרלופין עם גופין מדובקים זב נלד זב ולא נחסר אלא מקום כחתך וקי"ל נ"ל. ואע"פ דאמרו גנב' נשלמא למ"ד כ' פרלופין כייגו

רש"י

סוא שמו לעולם: (כ) ולאדם לא מצא עזר (כא) ויפל ה' אלהים תרדמה. [ב"ר] כשהביאן הביאן לפניו כל מין ומין זכר ונקבה אמר לכלם יש בן זוג ולי אין בן זוג מיד ויפל: מצלעותיו מסטריו ח כמו [שמות כו] ולצלע המשכן זהו שאמרו [עירובין יח] שני פרצופין ט נבראו: ויסגור י

בית דוד

זיין נאמן אויף איבג: (כ) (וּלְאָדָם לֹא מָצָא עֵזֶר). אדם האט ניט געפונען פאר זיך א הילף (אפאר צו זיך): (כא) (וַיַּפֵּל ה' אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה). אונ הקב"ה האט געמאכט פאלן אויף אדם א שטארקן שלאף, זאגט רש"י (כְּשֶׁהֱבִיאָן) ווען הקב"ה האט געברענגט צו אדם די בהמות חיות עופות ער זאל זיי ריפען נעמען (הֱבִיאָן לְפָנָיו כָּל מִין וּמִין זָכָר וּנְקֵבָה) האט ער געזעהן פאר איהם יעדר מין א זכר מיט א נקבה (אָמַר) האט אדם געזאגט (הַכֹּולָם יֵשׁ בֶּן זוּג) צו אלע בהמות חיות עופות איז דא צו יעדר בזונדר א פאאר (א נקבה צו א זכר) (וְלִי אֵין בֶּן זוּג) אונ צו מיר איז ניטא א פאאר (איך האב קיין נקבה) (מִיָּד וַיַּפֵּל) דאמאלס האט הקב"ה געווארפען א שלאף אויף אדם: (מִצַּלְעוֹתָיו) זאגט רש"י (מִסְּטָרָיו) פון זיינע זייטן (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק (וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן) ביי די זייט פון משכן (וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ) דאס איז וואס מיר האבן געזאגט (אין די גמרא עירובין) (שְׁנֵי פַרְצוּפִים נִבְרָאוּ) אדם מיט חוה זענען באשאפען געווארן צוזאמען מיט צוויי פנים'ס (האט אדם באלד געהאט א בן זוג, נאר דער בן זוג איז ניט געווען געגען איהם נאר אונטער איהם, דריבער האט הקב"ה געזאגט איך וועל מאכן צו אדם א הילף וואס זאל זיין כנגדו, געגען איהם), אונ ווען אדם איז געשלאפען האט הקב"ה צו שניטען זיין גוף אויף צוויי העלפטען: (וַיִּסְגֹּר). (מְקוֹם הַחֲתָךְ) אונ דעם ארט ווי זיי זענען אפגעשניטען געווארן איינער פון אנדערן האט הקב"ה בדעקט זייערע פלייצעס מיט פלייש, עס זאל ניט זיין צו דערקענען: (וַיִּישַׁן וַיִּקַּח). ווען אדם איז איינגעשלאפען האט הקב"ה אפגעשניטען חוה פון אדם, דארט רש"י צו וואס האט מען געדארפט אדם זאל איינשלאפען, ענטפערט רש"י (שֶׁלֹּא יִרְאֶה חֲתִיכַת הַבָּשָׂר שֶׁמִּמֶּנּוּ נִבְרֵאת) אדם

פירוש

קרא' הוה שם בנה קין ותאמר קניתי איש את ה' וכן נח בן ינחמנו:(כא)(ויפל תרדימ') תרדימ' יותר משינה ושינה יותר מתנומה. והפיל ה' תרדמה עליו כדי שלא ירגיש הכאב בקחתו אחת מצלעותיו. ואע"פ שיוכל האל לעשות זה שלא ירגיש האדם באכיבקחת הצלע. רק

רד"ק

שלא יעשה האל מופת במקום שאין צריך מופת והפלת התרדימ' אינה מופת והדוע כי פעמים רבים ירדם האדם בשנתו. ורז"ל פירשו (ב"ר י"ז) כי אם הי' לוקח' כפני פרעתו והוא ער היתה מאוס' לו. עכשיו שהביא' לו שלא פרעתו היה חביב' עליו. ולקיחת הצלע וסגירת

פירוש לתורת האלהים

עופות וואס אונטער דעם הימל ולכל חית השדה אונ צו אלע חיות פון דעם פעלד ולאדם לא מצא עזר כנגדו אונ צוא אדם איז ניט געפונען געווארען קיין הילף קעגען איהם (עיין רש"י): (כא) ויפל יי אלהים תרדמה על האדם אונ גאט האט געמאכט וואלפען א שלאף אויף אדם ויישן אונ ער איז איינגעשלאפען געווארען ויקח אחת מצלעותיו אונ גאט האט ארויס גענומען איין זייט פון זיינע זייטען ויסגור אונ האט פער שלאסען ער האט פער פיילט בשר מיט פלייש תחתנה אויף דעם ארט

תַּחְתֶּנָּה׃ כב וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים ׀
אֶת־הַצֵּלָע אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם
לְאִשָּׁה וַיְבִאֶהָ אֶל־הָאָדָם׃
כג וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפַּעַם עֶצֶם
מעצמי

אונקלוס

כב וּבְנָא יְיָ אֱלֹהִים יָת עִלְעָא דִּנְסִיב מִן אָדָם לְאִתְּתָא וְאַתְיַהּ לְוָת אָדָם׃ כג וַאֲמַר אָדָם הָדָא זִמְנָא גַּרְמָא
מגרמי

תו"א ויבן ה'. ברכות סא שבת נה עירובין יח. נדה מה ז ויבאה אל. עירובין ח: זאת הפעם. יבמות סג:

רש"י

מקום החתך: ויישן ויקח [שם יז] שלא יראה חתיכת הבשר ב שממנו נבראת ותתבזה עליו: (כב) ויבן. כבנין רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה לקבל הולד כאוצר של חטי' שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה שלא יכביד משאו על קירותיו: ויבן את הצלע לאשה. להיות ל אשה כמו [שופטים ח] ויעש אותו גדעון לאפוד להיות אפוד: (כג) זאת הפעם [יבמות סג] מלמד מ שבא אדם על כל בהמה

שפתי חכמים

דכתיב ויסגור אלא למ"ד זנב מאי ויסגור ומשני מקום החתך י"ל דא"כ הוה ב' פרצופין היו מחוברין קצת ביחד (נח"י) ולפי הפשוט יותר אליבא דמ"ד פרצוף לפי שהי' כל אחד כגוף פתוח שלא הי"ל גב הוצרך לומר ויסגור כמו שם גרין בית פתוח או תיבה פתוחה אבל למ"ד זנב לא אתי שפיר כ"כ לפיכך המשיך ופי' המקרא גם לדעתו ור"ל מקום החתך: ב (נח"י) ב"ר וסנה' דף לט ופירש"י שלא יראה החתיכה קודם גמר תיקונ' ושם מוכח שזה התירוץ אליבא דמ"ד זנב ולפיכך הקדים הרב לפרש ויסגור מקום החתך שהוא ג"כ אליבא דמ"ד זנב כדי ללמוד שזה התירוץ ג"כ אליביה וכ"כ הרא"ם: ל דק"ל ויבן את הצלע וגו' לאשה משמע שבנה את הצלע להאשה להיות לה לשום דבר לכך מפרש להיות אשה כלו' שבנה האשה מן הצלע וכן ויעש אותו גדעון לאפוד אין פי' שתיקן אותו לצורך האפוד אלא תקנו שהוא עצמו יהי' אפוד: מ י"ג כן מלמד שבא אדם על כל בהמה וכו' ולא נתקררה כו' ואע"ג דלאו בתשמיש איירי אין זה אלא רמז והעיקר מן האדם ידע את חוה אשתו נפיק וי"ל שהיה משיג בשכלו טבע כל בהמה וחיה דאי לא היה יודע טבעם לא הי' יודע לקרוא להם שמות

בית דוד

זאל ניט זעהן דאס שטיק פלייש וואס פון איר וועט חוה גמאכט ווערן (ותתבזה עליו) טאמער וועט זיא זיין מיאוס ביי אים: (כב) (ויבן). ער האט גבויעט, זאגט רש"י (כבנין) וויא מען בויעט אשטענדיגע זאך (רחבה מלמטה) אונטן ברייט (וקצרה מלמעלה) אונ אויבן שמאל (לקבל הולד) ז' זאל קענין האלטן דס קינד אין בויך ווען זיא וועט זיין מעוברת (וכאוצר של חטים) ווי מען מאכט אגרויסן קאסטן צו האלטן אין אים ווייץ (שהוא רחב מלמטה) ער איז אונטן ברייט (וקצר מלמעלה) אויבן שמאל (שלא יכביד משאו על קירותיו) די משא פון דיא תבואה זאל ניט זיין שווער אויף דיא ווענט, דיא ווענט זאלן ניט איין פאלן: (ויבן את הצלע לאשה). ער האט גבויעט דיא זייט (להיות אשה) עס זאל פון איר ווערין אאשה (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ויעש אותו גדעון לאפוד) גדעון האט אים גמאכט צו אאפוד מיינט מען (להיות אפוד) פון אים זאל ווערין אאפוד: (כג) (זאת הפעם). זאגט רש"י (מלמד) דר פסוק לערינט אונז (שבא אדם על כל בהמה

פירוש

בשר תחתנ' ובנין האשה מן הצלע הכל גזר' מאתו יתברך להיות כך. ולא הי' בשאר היצורים. וכבר כתבנו קצת טעם בדבר. ובאמרו ויישן אחר שאמר תרדימ' להודיע כי התרדמה היתה לו מתחלה עד שנלקח' ממנו הצלע ונסגר לו החסרון בבשר ואחר כך ישן שינת מנוח' עד שנח לו מכאבו. ואפשר ששינ' הזאת היתה השינה הראשונה שישן אחרי שנוצר. כי ביום הששי היו כל הספורים שספר הכתוב בו עד שנולדו לו הבנים כמו שארז"ל (ב"ר כ"ב) כי הכל הי' ביום הששי: (ויקח אחת מצלעותיו). מצאנו מחלוקת בזה ברז"ל (עירובין י"ח) יש אומרים כי שני פרצופים היו מחוברים גב זה לגב זה. וזה שאמר זכר ונקב' ברא אותם. ויפרשו

רד"ק

צלע צד כמו צלע המשכן. ויש אומרים צלע כמשמעו. וכן תרגם אונקלס עלעא. ונסיב חדא מעלעוהי: (תחתנה) כמו תחתי'. כי יבא נו"ן ה"א לכנוי הנקבה. ואע"פ שאין המנהג כן בשמות וכן (שמואל ב' כ"ג מ') תכריע קמי *) תחתני כמו תחתי: (כב) (ויבן ה' אלהים את הצלע) צלע מלרע אמר שבנ' הצלע לאשה. כלומר שנסתבבה הצלע לשאר עצמות וגידים ובשר ועל' בגזרת האל ונבנת' בתבנית האדם אלא שהיא נקב' והוא זכר: (ויבאה אל האדם) אחר שהקיץ הביאה אליו להיות' לו לבת זוג. כלומר ראה אות' נצבת לפניו: (כג) (ויאמר זאת הפעם) כי בפעם ראשונה כשהביא האל לפניו הבהמות החיות והעופות לא ראה בהם בת זוג כי לא

פירוש לתורת אלהים

ווי ער האט אוס געשניטען האט ער פאר היילט (עיין רש"י): (כב) וַיִּבֶן יְיָ אֱלֹהִים אונ גאט האט גבויעט ער האט אויס געצירט אֶת הַצֵּלָע דיא זייט אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם וואס ער האט גינומען פון אדם לְאִשָּׁה זיא זאל זיין איין אשה וַיְבִאֶהָ אֶל הָאָדָם אונ ער האט געבראכט זיא צוא אדם זיא זאל זיין צו אים אווייב: (כג) וַיֹּאמֶר הָאָדָם אדם האט געזאגט זֹאת הַפַּעַם דס מאל עֶצֶם מֵעֲצָמַי איין ביין

*) (תהלים יח מ') כתוב תחתי:

מִגַּרְמַי וּבִסְרָא מִבִּסְרִי לְדָא יִתְקְרֵי אִתְּתָא אֲרֵי מִבַּעְלָא נְסִיבָא דָא׃ כד עַל כֵּן יִשְׁבּוֹק גְּבַר בֵּית מִשְׁכְּבֵי אֲבוּהִי

מֵעֲצָמַי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקָּרֵא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לֻקֳחָה־זֹּאת׃ כד עַל־כֵּן יַעֲזָב־אִישׁ אֶת־אָבִיו

תו״א על כן. סנה׳ נח:

בעל הטורים

ועי׳ בדרז״ל כאחד שהרג ויגע ולאחר מגיד שבקנ״ה מותנן כמוירק לאחד ועולה כפולם וכו׳ ובו ויפל נקרע תחתיו שהקנ״ם מותנן כפתוכי: ויסגור. ב׳ במס׳ הכא ואידך ויסגור ה׳ בעדו רמז לסגירת בשר שהיו אסורים בהשכ״ת כתיבה כשבגר ה׳ בעדו או ויסגור בשר: (כג) ויבאה. כתיב חסר ובוא עולה כ״ד שקשטה בכ״ד קשוטין ובכילה לו. ויבאה ד׳ במס׳. ויביאה אל הדם. ויביאה ולקח האהלה. ויביאה אל עיר דוד. ויפקד ה׳ על תרפה ויביאה. דקידם שנשא בת פרעה אל כליונים ובו דוגמת אהב״ר שנשרד חוץ הבליונים ע״י פוב וכילתק היה בסופך כי כיא כיתה במקום שרה כן אותא במדרש: (כג) לזאת. ב׳ במס׳ הכא ואידך אף לזאת יחרד לבי

שפתי חכמים

ג לפך ל׳ נופל על ל׳ אבל בנ׳ אחר אין שם זכר נגזר השם אית חוץ מבל״ק: ב ר״ל דאדם אינו יכול לומר כן דהא לא היו לו אב ואם וגם לא היו לו בנים כפת כולת ולמה כולרלמר:

רש״י

וחיה ולא נתקררה דעתו עד שבא על חוה: לזאת יקרא אשה כי מאיש וגו׳ · ל׳ נופל על לשון מכאן שנבראת העולם בל׳ הקדש ג[ב״ר]: (כד) על כן יעזב איש. רוח הקדש ה אומרת כן לאסור על בני נח

בית דוד

(חַיָה) אָדָם הָט מִינְהָה גִּיוַעַן מִיט אַלֵּי בְּהֵמוֹת אוּנ חַיוֹת (וְלֹא נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ) אוּנ עֶר אִיז נִישְׁט אָפּ גֶקִילְט גִיוָארִין פוּן זַיין תַּאֲוָה (עַד שֶׁבָּא עַל חַוָּה) בִּיז עֶר הָט בְּקוּמֶען חַוָּה פַר אַ װײַבּ: (לְזֹאת יִקָּרֵא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לֻקֳחָה זֹּאת). דֶער פָּסוּק רֵיידְט מֵעֶן ז׳א אִשָּׁה וַײַיל זִיא אִיז גֶנוּמֶען גִיוָארִין פוּן אַאִישׁ (לָשׁוֹן נוֹפֵל עַל לָשׁוֹן) דָם װָארְט אִשָּׁה פַּאסְט צוּם װָארְט אִישׁ (מִכָּאן שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ) פוּן דַאנֶען װײַזְט מִיר אַז דִיא װֶועלְט אִיז בַּאשַׁאפְט גִיוָארִין מִיט לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: (כד) (עַל כֵּן יַעֲזָב אִישׁ וגו׳).

פירוש

הי׳ ברם בתבונתו ובדמותו ובקומ׳ וקוש׳. אבל זאת הפעם שהביא׳ אליו ראה והכירה כי מעצמו ומבשרו היתה כי ראה אותה בתכונתו ובדמותו. וגם יתכן שהרגיש בעצמו על הצלע שלוקח׳ ממנו ומשש במקומה ולא מצא ימצא במקומ׳ בשר: (לזאת יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת). ולא אמר לזאת יקרא אדמה כי מאדם לוקחה. לפי שהיא לא היתה מאדמה כמו שהי׳ אדם אלא מצלעותיו. לפיכך נקרא לה שם לקוח משמו כמו שלוקחה מעצמו. ואע״פ שהנולדים מאדם ומזרעו נקראו אדם אע״פ שלא לוקחו מאדמה על שמו נקראו אדם כמו שנקראו בני ישראל ישראל על שם ישראל אביהם. ואיש שם כלל לאדם ושם פרט. וממנו הושאל השם לשאר פרטי היצורים כמו איש לא נעדר (ישעי׳ מ׳ כ״ו). איש ואשתו (ז׳ ב׳) ולפי שהאיש הוא אדון ובעל לאשה כי היא אחד מאבריו לפיכך קראו האדון איש כמו גדעון בן יואש איש ישראל (שופטים ז׳ י״ד). וכן איש מלחמה (שמות ט״ו ג׳) בתרגומו וויו״ד איש נבלעת בדגש שיין אשה ולא אמר אישה ביו״ד כדי שלא יתחלף עם איש שהוא בשפיק שמורו בעלה. כי מעמים ישאל המפיק אשר בה״א המפול׳ שהיא בנוי להקל במו שכתבתי בספר מכלל. ולקחה זאת הלמ״ד בבאריך והקו״ף רפה בקמץ חטף. ובאמרו לזאת אינו אומר לה

רד״ק

לבדה כי גם לכל הנקבות היוצאות ממנו׳ ומזרעה ואשה אינו שם מיוחד לה אלא הוה הוא השם מיוחד לה: (כד) (על כן יעזב איש). יש מפרשים כי זה הפסוק דברי משה לא דברי אדם. והנכון כי אדם אמרו. ויודע הי׳ כי יוליד בנים כי לכך נברא להוליד. הוא ומינו בעולם כשאר ב״ח. ופשט הכתוב קרוב לתרגומו כי לא אמר שיעזוב איש אביו ואמו בעבור אשתו שלא יעבדם ויכבדם כפי כחו. אלא אמר כי דין הוא כי יעזב איש את אביו ואת אמו שגדל עמהם עד שנשא אשה ויעזבם מלדור עמהם ודבק באשתו וידור עמה בבית אחד: (והיו לבשר אחד). כלומר בשר אחד וגוף אחד כי האשה הראשונה נבראה מהאיש מעצמו ובשרו. הנה היו לבשר אחד. וכן יהיו דבקים לעולם זה בזה כבשר אחד ומשניהם יתקיים המין. ורז״ל דרשו (בסנהדרין נ״ח) כי אדם הראשון אמר זה הפסוק על ידי רוח הקודש והוא אזהרה לבני נח באיסור עריות. ומה שהרגילו בלשונם לבני נח מפני שהעולם נתקיים מהם. כי הקודמים להם מתו במבול. אבל הדברים האסורים לב״נ גם לאדם ולבניו עד נח היו אסורים גם כן. חוץ מאבר החי שלא נאסר להם כי לא הוצרך כי לא היו אוכלים בשר. ואמרו (שם) על כן יעזב איש את אביו ואת אמו במשמעו. ודבק. ולא בזכר שאינו דרך דבוק איש ואשה

באשתו

פירוש לתורת האלהים

פון מיינע ביינער ובשרי אונ פלייש מבשרי פון מיין פלייש לזאת צו דער דאזיגע יקרא אשה זאל

גירופן ווערן אשה כי ווארום מאיש לקחה זאת דא איז גינומן גיווארין פון מאן: (כד) על כן

בפר

(...) אונ אויך פאר חיות בהמות אונ עופות אונ ווײַטער (...) אונ נאמען ווײַטער איז אויפגעשריבן (...)

הישר

(...) אונ נאך דעם האט ער (...) אום דר (...)

(...) אום (...):

אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ
וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד׃ כה וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם
עֲרוּמִּים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא
יִתְבֹּשָׁשׁוּ׃ ג א וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם

וְאִמֵּיהּ וְיִדְבַּק בְּאִתְּתֵיהּ
וִיהוֹן לְבִסְרָא חָד׃
כה וַהֲווֹ תַרְוֵיהוֹן
עַרְטִילָאִין אָדָם
וְאִתְּתֵיהּ וְלָא מִתְכַּלְמִין
א וְחִוְיָא הֲוָה עָרוּם
מכל

ת"א ודבק באשתו. סנה' כח. והיו לבשר. סנה' כי נח · מכל

בעל הטורים

לכי לומר שח ט כיתב לחרד׳ חדם: (כד) והיו לבשר אחד. וסמיך ליה (כה) ויהיו שניהם ערומים. רמז למ"ש כוא

רש"י

נח ע העריות [סנהדרין כז]: לבשר א׳. הולד נולר ע"י שניה׳ ושם נעשה פ בשרם א (פס כח): (כה) ולא יתבוששו · שלא היו יודעים דרך צ לניעות להבחין בין טוב לרע [ב"ר] ואע"פ שנתנה בו דעה לקרות שמות לא נתן בו יצר הרע עד אכלו מן העץ ונכנס בו יצה"ר וידע מה בין טוב לרע [ב"ר]: (א) והנחש היה ערום · מה ענין זה לכאן

שפתי חכמים

ע ולאו אדלעיל מיני׳ קאי ויאמר האדם דהא מהאי קרא נפקי עריות ודבק באשתו ולא באשת חבירו כו׳ כאלו אמר ע"כ יעזוב איש את אשת אביו ואת אמו שלא יפגע עמהם[כרא"ם]. וא"ת מנ"מ בזה שרוה"ק מלוה וכו׳ לאפוקי שלא תאמר כפשט הוא כן דא"כ הל"ל עוזב ולא יעזוב (מהרש"ל) (נח"י) וכ"ל תיבת ע"כ דהכי קאמר הואיל ועשיתי לו עזרה כזאת וכניתי לו אשה ע"מ כן עשיתי שיקיים איסור העריות כמ"ש לישראל אשר הוצאתיך מאמ"ל ופי׳ ע"מ כן הוצאתיך שתקיים המצות: פ (ב"ר) למעוטי בהמה וחיה שאינם נולדים מן האדם(נח"י) כ"ל דס"ל לכרב דזה הוא כמו נתינת טעם על איסור העריות כדי שלא לכרבות ממזרים אע"פ שהניאה אסורה אפי׳ בילדה וזקנה שאינה ראויה להוליד וגם עם הבהמה וחיה שאינה מתעברות מן האדם מ"מ יותר נראה וניכר האיסור כשמוליד ממזר וזאת תעוות שאינו יכול לתקן: צ [נ"ל] י"ל

בית דוד

זאָגְט רש״י (רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ אוֹמֶרֶת כֵּן) הקב״ה זאָגְט אַזוֹי יעֶדֶר מֶענְטְשׁ זאָל זִיךְ בַּהֶעפְטֶן מִיט זַיין ווייבּ אָבֶער נִיט מִיט אַפְּרֶעמְדִינְס ווייבּ (לֶאֱסוֹר עַל בְּנֵי נֹחַ עֲרָיוֹת) אֲפִילוּ דִי קִינְדֶר פוּן נֹחַ (דָם זֶענֶען אַלֶע פֶעלְקֶר) טאָרֶען נִיט מְזַנֶּה זַיין מִיט ווייבֶּר וָוס הָאבֶּען מַאנֶן: (לְבָשָׂר אֶחָד). צוּ אַיין פְלֵיישׁ, זאָגְט רש״י (הַוָּלָד נוֹצָר עַל יְדֵי שְׁנֵיהֶם) דָם קִינְד ווערְט בַּשַׁאפֶן פוּן פָאטֶער אוּנ פוּן דִיא מוּטֶער הָט דָאךְ דָם קִינְד דָם לַייבּ פוּן בֵּיידֶע (וְשָׁם נַעֲשֶׂה בְּשָׂרָם אֶחָד) אוּנ דָעם קִינְד אִיז צוּזַאמֶען גְקוּמֶן דָם לַייבּ פוּן פָאטֶער אוּנ מוּטֶער אוּנ זֵייעֶר לַייבּ אִיז גְוָוארֶן אַיינְס: (כה) (וְלֹא יִתְבּוֹשָׁשׁוּ). זַיי הָאבֶּן זִיךְ נִיט גְשֶׁעמְט זאָגְט רש״י (שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים דֶּרֶךְ צְנִיעוּת) זַייא הָאבֶּן נִיט גְוִויסְט וָוס דָם אִיז שֶׁעמִין (לְהַבְחִין בֵּין טוֹב לָרַע) זַיי הָבֶּן נִיט גְוִויסְט וָוס אִיז גוּט אוּנ וָואס אִיז שְׁלֶעכְט (וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ דֵּעָה לִקְרוֹת שֵׁמוֹת) אֲפִילוּ אָדָם אִיז גְוֶוען קְלוּג צוּא רוּפֶען נָעמֶין אוֹיף יֶעדִיר זַאךְ פוּן דֶערְסְטֶעוֶוענִין (לֹא נִתַּן בּוֹ יֵצֶר הָרָע עַד אָכְלוֹ מִן הָעֵץ) אִיז אוּנ אוּם נִיט אַריין גֶעגֶעבִּין גְוָוארֶן דֶער יֵצֶר הָרָע בִּיז עֶר הָט גֶעגֶעסִין פוּן עֵץ הַדַּעַת (וְנִכְנַס בּוֹ יֵצֶר הָרָע) נָאךְ דֶעם ווִי עֶר הָט גֶעגֶעסִין פוּן עֵץ הַדַּעַת אִיז אַריין גְקוּמֶען אוּנ אִים דֶר יֵצֶר הָרָע (וְיָדַע מַה בֵּין טוֹב לָרַע) הָאט עֶר שׁוֹן גְוִויסְט וָואס עֶס אִיז גוּט אוּנ שְׁלֶעכְט: (א) (וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם): פְּרֶעגְט רש״י (מַה עִנְיַן זֶה לְכָּאן) וָוס גְהֶער דִיא זַאךְ פוּן דֶעם

פירוש

באשתו. ולא באשת חבירו. והיו לבשר אחד. מי שנעשין בשר אחד עם האדם וכו׳: (כה)(ויהיו ערומים). בווי"ו עם הדגש: (ולא יתבוששו) בא להודיע כי לא אכלו מפרי עץ הדעת ולא היה להם בשת אם ערותם מגולה כי לא שמשו עדיין כי לא הי׳ להם עדיין כח תאות המשגל, והיו להם אברי הערו׳ כשאר האברי׳ ולא הי׳ בושי׳ במהם:

ג (א) **והנחש** היה ערום מכל חית השדה אשר עשה ה׳ אלהים) יש לשאול על ענין אמירת הנחש לאשה איך הי׳ ואם היה דרך מופת כמו אמירת האתון לבלעם, למה לא אמר ויפתח ה׳ את פי הנחש כמו שאמר ויפתח ה׳ את פי האתון. ואם

רד"ק

כדברי ר׳ סעדיה שכתב שלא דבר הנחש ולא האתון אלא מלאך דבר בעבורם, למה נתקלל הנחש · ועוד איך ישיא המלאך את האשה לעבור על מצות האל, ועוד מה ענין לנחש הנה, ולמה אמר והנחש היה ערום אחר שהוא לא דבר, ואם נאמר כי לנסות את האשה בא המלאך אם תעבור את פי ה׳ מה חטא הנחש בזה ולמה לא בא המלאך לאדם כי לא היתה מצות האל לאש׳ אף על פי שאדם אמר לאשה מצות האל, והענין בזה מבולבל מאוד לפי הנגל׳ אבל לפי הנסתר הענין מבואר כמו שנפרש בקונדרס אשר נכתוב לבדו בנסתר ומהנסתר מה שכתבו רז"ל בזה (פרקי דר"א י"ג) כי הנחש הי׳ גדול כגמל וסמאל רוכב עליו והקב"ה

פירוש לתורת אלהים

דְרוּם יַעֲזָב אִישׁ זָאל אַמֶענְטְשׁ פַר לָאזֶען אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ זַיין פָאטֶר אוּנ זַיין מוּטֶער וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ אוּנ זָאל זִיךְ בַּהֶעפְטִין צוּ זַיין ווייבּ וְהָיוּ אוּנ זַיי זָאלֶן זַיין לְבָשָׂר אֶחָד צוּ אַיין לַייבּ (עיין רש״י):

(כה) וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם אוּנ זַייא בֵּיידֵי זֶענֶן גְוֶועזֶן נַאקִיט הָאָדָם דֶער מֶענְטְשׁ וְאִשְׁתּוֹ אוּנ זַיין ווייבּ וְלֹא יִתְבּוֹשָׁשׁוּ אוּנ זַיי הָאבֶּן זִיךְ נִיט גְשֶׁעמְט:

(א) וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם אוּנ דֶר שְׁלַאנְג אִיז גְוֶועזֶן

מִכֹּל חֵיוַת בָּרָא דִי עֲבַד יְיָ אֱלֹהִים וַאֲמַר לְאִתְּתָא בְּקוּשְׁטָא אֲרֵי אֲמַר יְיָ לָא תֵיכְלוּן מִכֹּל אִילָן

מִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל

תו"א חסר אלהים. סנה' שם.

רש"י

לכאן היה לו לסמוך ויעש לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם אלא ללמדך מאיזו עצה קפץ הנחש עליהם ראה אותם ערומים ועוסקין בתשמיש לעין כל ונתאוה לה: ערום מכל. לפי ערמתו וגדלתו כך היתה מפלתו ערום מכל ארור מכל [ב"ר]: אף כי אמר וגו'. שמא אמר לכם לא תאכלו מכל וגו' ואע"פ שראה אותם אוכלים משאר פירות הרבה עליה

שפתי חכמים

ב לא מחמת חסרון חכמה אלא מחמת שלא היו צריכין לידע דרך צניעות כלל כיון שלא היה להם יצה"ר: ק כ' הרא"ם פי' לו' שבכתנות כללו בתחלת בריאתן מיד נעשו מפני כלנה וכחום עד שיקשה עליו ומה ענין זה לכאן וכו' דלמא לא נעשו הכתנות כללו אלא לאחר שחטאו ואכלו מן העץ והכתנות כללו כי' מפני כבושה שהיו ערומים ויהיו כהקראות כסדרן וכו' וי"ל דבוכתהו מדכתיב ויקרא האדם שם אשתו חוה וגו' לסמיך לי' ויעש כ' אלהים וגו' ופרש"י ויקרא האדם חזר לענין ראשון כו' א"כ קריאת שם חוה קודם החטא כי' וסמיך לי' ויעש ש"מ דבתחלת בריאתן עשה להם כתנות ולא אמר שעשאו מפני כבושה וצ"ל מדכתיב נקרא ויעש להם כתנות עור וילבישם דמשמע בקנ"ה הלבישם וכי מפני שחטאו בוכרח הקב"ה להלבישם ולמה לא הלבישו א"ע כמו שעשו להם חגורות מעלהם וצ"ל ויעש להם כתנות עור ללבוש א"כ בתחלת בריאתן שאלו מפני הקור וכחום ועל מה שהקשה הרא"ם ואם בתחלת בריאתן א"כ איך היו ערומים נראה דשמים י"ל דלא"ד שפי' כתנות עור חלקים כצפורן מדובקין בעורן א"כ היו ערומים רק על העור כי' מדובק כעין צפורן אבל ככל נגלוי כי' וגם לנר כהכמים וקי"ל והכי' לא"ד שעשאו רלפר אררנכת והיו נעשים לו מפני כלנה וכחום כיון שבריאתן כי' נתברי לדעת ר"ח או בניסן לדעת ר"י ובבני חדשים אלו ה' נכם לא קור ולא חום ולא היו מלובשים כלן אלא ערומים היו גלי לגוף כי לא יתבוששו משום שהיו ערומים כי לא אכלו עדיין מן העץ לידע בין טוב ובין רע וכיון שהיו ערומים והיו משמשין לעין כל נתאוה הנחש וכו' וא"ל למה לקחו עלי התאנה ועשו להם חגורות כי' להם ללבוש כתנות אין כ"כ אך ורק שבאותו פעם לא היו מלויין אצלם ולא רצו להיות עומדים ערומים אפי' רגע א' (נח"י) ומ"מ צ"ל שנמחלוקת שנויה (פסחים כד) והכי איתא כתם שרש דברים נבראו בע"ש ביה"ש וכו' וי"א אף בגדיו של אדה"ר וא"כ ליש אומרים נבראו אחר החטא דאיכנו ברא בעבירית דהיינו קודם ביה"ש ולת"ק דס"ל דקודם ביה"ש נבראו אפשר נמי דס"ל דנבראו קודם החטא: ר (אנ"א) וא"ה ותשמיש כיון רמיזא י"ל שלא כי' צ"ל רק ויהיו שניהם ערומים למנ"ל האדם ואשתו אלא כוונה מלנד שהיו ערומים היו מתיחדים כדרך איש ואשתו: ש דקי"ל למה נאמר מכל וגו' אלא לפי ערמתו וכו' ר"ל מתוך שהיה ערום מכל לכן היה ארור מכל: ת שחי"ר לפרש כ"ש מכני שבוא תחלת דבור: א כ' הרא"ם

בית

שלאנג צוא די פריערדיגע זאכן (וַיְהִי לוֹ לִסְמוֹךְ וַיַּעַשׂ לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּישֵׁם) עס האט געדארפט שטיין אדם מיט זיין ווייב זענען געוועזן נאקיט אונ האבן זיך ניט געשעמט האט הקב"ה געמאכט פר אדם אונ זיין ווייב העמדר פון פעל אונ ער האט זיי בקליידט (אלא ללמדך) נאר דר פסוק לערינט דיך (מאיזה עצה קפץ הנחש עליהם) פר וואס איז די שלאנג געקומען צוא חוה איר איינצורייצן זיא זאל עסין פון עץ הדעת (ראה אותם ערומים) דר שלאנג האט געזעהן אדם מיט חוה זענען נאקיט (ועוסקים בתשמיש לעין כל) אונ זיא בהעפטין זיך איינר מיט דעם אנדרן פאר אלע בהמות אונ חיות זעהן

(ונתאוה לה) האט ער געגלוסט זיך צוא בהעפטין מיט חוה אונ ער האט געוויסט אז הקב"ה האט געזאגט אז מען וועט עסין פון עץ הדעת וועט מען שטארבן. האט ער געוואלט זוא זאל נעמין אפרי פון עץ הדעת אינ געבין צוא אדם וועט אדם עסין אונ וועט שטארבין וועט ער נעמין חוה פר אוויב: (ערום מכל). (לפי ערמתו וגדולתו היתה מפלתו). זיין שטראף איז געוועזן אזו ווי זיין חכמה אינ גרויסקייט איז געוועזן (ערום מכל) ווייל ער איז געוועזן קליגר פון אלע (ארור מכל) איז ער געשטראפט געווארן מער פון אלע: (אף כי אמר וגו'). די שלאנג האט געזאגט צו חוה (שמא אמר לכם לא תאכלו מכל

פירוש רד"ק

סותק על הנפל ורובבו, והבין זה בזה, כי מה מאיר נבבר המשל הזה בדבריהם, ועוד אמרו (יבמות קג ע"ב) בשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן, אומות העולם שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן, וכל זה נבין לפבין ואנחנו לא נבאר הנה המשל שלא נגלה הנסתר במו שהזהירו רז"ל עליו כמו שכתבנו, אבל נכתוב הרמיזו' במו שרמזו הם, והמבין יבין. ויש אומרים כי הנחש לא דבר, אלא בשמצות רמז לאשה, והאש' הבינה ברמיזות הנחש וידעה כי זה רצה לומר. וזה רחוק שתבין האש' הדברים האל' ברמיזות ועוד אם האש' הבינה רמיזות הנחש איך הבין מעני' האש' והחכם ר' אברהם בן עזרא כתב כי הנחש הי' מדבר, והי' הולך בקומה זקופ', והשם שם בו דעת האדם. והנ' הפסוק העיד כי הי' ערום מכל חית השד' רק לא כאדם, וכן דעת רז"ל (ב"ר שם) ויש להשי' לפירוש החכם הזה איך

פירוש לתורת אלהים

קלוגער פון אלע חיות פון דעם פעלד אשר עשה יי וואס גאט האט בשאפין (עיין רש"י). ויאמר אל האשה האט דער נחש געזאגט צו דער אשה אף כי אמר אלהים מאמער האט אייך גאט געזאגט לא תאכלו מכל איר זאלט ניט עסין די פירות פון אלע ביימער וואס וואקסן אין דעם

מִכֹּל עֵץ הַגָּן׃ ב וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה
אֶל־הַנָּחָשׁ מִפְּרִי עֵץ־הַגָּן נֹאכֵל׃
ג וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הַגָּן
אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ

אונקלוס

אִילַן גִּנְתָּא׃ ב וַאֲמַרַת
אִתְּתָא לְחִוְיָא מִפֵּירֵי
אִילַן גִּנְתָּא נֵיכוּל׃
ג וּמִפֵּירֵי אִילָנָא דִּי
בִּמְצִיעוּת גִּנְתָּא אֲמַר
יְיָ לָא תֵיכְלוּן מִנֵּיהּ וְלָא

רש"י

עליה דברים כדי שתשיבנו ויבא לדבר באותו הענין :
(ג) ולא תגעו בו · הוספה על הציווי לפיכך באה

שפתי חכמים

אע"ג שלא נודע מן הכתוב מוכרח הוא דאל"כ מה היו אוכלין ואין זה ראיה דלמא היו אוכלין ממיני עשבים וזרעוני גנה ונראה דהוכחת רש"י דלא הוה"ל אלא לא תאכלו מעץ הגן

בית יהודא

עֵין הַגָּן) טָאמֶר הָט הקב"ה גְזָאגְט צוּא אַייךְ אִיר זָאלְט נִיט עֶסִין דִיא פֵּירוֹת פוּן אַלֶע בּוֹימֶר וָואס זֶענִין אוּנ דֶם גָארְטִין · זָאגְט רש"י (אַף עַל פִּי שֶׁרָאָה אוֹתָם אוֹכְלִים מִשְּׁאָר פֵּירוֹת) אֲפִילוּ דִי שְׁלַאנְג הָט גְזֶעהְן אָדָם אוּנ חַוָה עֶסִין דִי פֵּירוֹת פוּן אַלֶע בּוֹימֶער. פוּן דֶעסְטְוֶועגְן הָט עֶר אִיר גְפְרֶעגְט וַוייל (הִרְבָּה עָלֶיהָ דְבָרִים) עֶר הָט גְוָואלְט אַרַיין קוּמֶען מִיט אִיר אוּנ פִיל רַייד (כְּדֵי שֶׁתְּשִׁיבֶנּוּ) זוּא זָאל אִים עֶנְטְפֶרִין (וְיָבֹא לְדַבֵּר בְּאוֹתוֹ הָעִנְיָן) וָועט עֶר קוּמֶן רֵיידֶן מִיט אִיר פוּן דֶעם בּוֹים : (ג) (וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ) · אִיר זָאלְט נִיט אָנְרִירִין דֶם בּוֹים · זָגְט רש"י (הוֹסִיפָה עַל הַצִּוּוּי) זִיא הָאט גְזָאגְט צוּם שְׁלַאנְג מֶער וִוי זִיא אִיז גְבָּטֶן גְוָוארֶן · זִיא אִיז גְבָּאטֶן גְוָוארֶן זִיא זָאל נִיט עֶסִין פוּן בּוֹים · אוּנ זִיא הָט גְזָאגְט צוּם שְׁלַאנְג זוּא אִיז גְבָּטֶן גְוָוארֶן זִיא זָאל

פירוש

בעת הבריא' לא הבדילו מן הבהמות ומן החיות כמו שהבדיל האדם שאמר עליו נעש' אדם בצלמינו · ועוד כאשר קלל הנחש ואמר לו על גחנך תלך ועפר תאכל איך לא אמר ודעת תחסר כי היא הקלל' הגדול' ואיך לא הזכיר' · והקרוב בכל מה שכתבנו הוא שהי' דבור הנחש על דרך מופת לנסות בו האשה · ואע"פ שלא אמר ויפתח ה' את פי הנחש כמו שאמר באתון בלעם לפי שיש בזה נסתר גדול והוא העיקר למביני מדע · ועדיין יש לשאול למה נתקלל הנחש אחר שהאל שם הדבר בפיו ויש לפרש כי הנחש חשב בערמימות לקנא באדם, והאל שידע דעתו התירו ושם הדבר בפיו כענין שאמרו (שבת ק"ד) בא לטמא פותחין לו, ועוד שידעו בני אדם כי בדין נענש : (היה ערום), חכם · ואשר הוא ענין חכמה הוא בשורק, ואשר הוא ענין ערום הוא בחולם · וכן הרבוי אשר הוא לשון חכמה המ"ם רפה כמו מחשבות ערומים, (איוב ה' י"ב) ואשר הוא לשון ערום המ"ם ברגש כמו ובגדי ערומים תפשיט (איוב ה') · ומה שאמר היה ערום ר"ל חכם וערום בכח הדמיון אשר לבהמה · כמו שאמרו על השועל שהוא ערום ובעל תחבולות וזה בכח הדמיון ולא בכח השכל כי אין כח השכל בשפלים אלא לאדם לבדו והנחש הי' ערום ובעל תחבולות יותר מהשועל כמו שאמר מכל חית השד' · ולא זכר הבהמ' לפי שחית השדה יש בהן יותר ערמימיות מן הבהמות הגדולות ואף על פי כן הנחש היה ערום יותר מהן ואין צריך לומר מהבהמות ומה שאמר אשר עשה ה' אלהים ר"ל אף על פי שכולם עשה אותם בהמר אחד, שם בהם לאחת יתרון על חברת', יש בערמ' ויש בגבור' כמו שראה האל בחכמתו אשר לא תושג · ואמר אל האשה ולא אמר לאדם, דהאשה קרובה להתפתות יותר מן האיש,

רד"ק

כי דעת' קלה: (אף כי אמר אלהים), באמרו אף שמור' תוספת על הדברים שקדמו' נרא' כי דברים אחרים קדמו בין הוה ובין הנחש, ודומ' שאמר' הוה לנחש על הכבוד שעש' להם האל שהשכינם בגן עדן, אמר לה הנחש אני רואה שהקב"ה שונא אתכם אע"פ שהגדיל אתכם משאר היצורים שלא יעש' לכם מעלה כך וכך וכל שכן שאמר אליכם שלא תאכלו מכל עץ הגן בזה תוכלו להכיר שהוא שונא אתכם ואינכם חשובים בעיניו כמו שאת אומרת והכתוב הניח ראשי הדברים ולקח סופם, וכן הוא מנהג הכתוב במקומו' רבות, כמו שאמרו המרגלים אל יהושע (ב' כ"ג). "כי נתן ה' בידינו את כל הארץ„ ואין מלת כי תחלת הדברים. ופירוש אף · כל שכן. כמו "אף שכני בתי חומר" (איוב ד' י"ט) אף כי אנכי אעננו (שם ט' י"ד) אף כי הבית הזה אשר בניתי (מלכים א' ח' כ"ז) ולא הזכיר הנחש שם הנכבד, וכתב החכם ר' אברהם בן עזרא כי לא ידעו, ולפירושנו כי דבורו היה דרך מופת לא שם האל בפיו זה השם הנכבד כי לא יתכן שתהגה בו בהמ' וחיה לכבוד השם שהוא מיוחד לו לבדו, וכן האש' לא הזכיר' אותו · ומה שאמר הנחש (מכל עץ הגן), אמר זה מערמימותו אף על פי שהוא לא שמע מן האש' בדברים שקדמו, אמר כן כאלו אמר לה מה תועלת לכם שהשכין אתכם בגן עדן אחר שמנע מכם שלא תאכלו מכל עץ הגן : (ג) (ותאמר) אינו כן כמו שאתה אומר כי לא מנע ממנו כל עץ הגן אלא עץ אחד שהוא בתוך הגן שאמר לנו "לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמותון„ ולסובתנו מנעו ממנו שלא נמות אולי בטבע העץ שפריו ממית האוכל ממנו· ומה שאמר' פן שהוא ענין שמא ואולי והאל אמר לאדם כי בוודאי ימות אם יאכל ממנ', כמו שאמר ביום אכלך ממנו מות תמות לשון

פירוש לתורת אלהים

גָארְטְן (עיין רש"י) : (ב) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל הַנָּחָשׁ הָאט דִיא אִשָּׁה גְזָאגְט צוּם נָחָשׁ מִפְּרִי עֵץ הַגָּן נֹאכֵל דִיא פֵּירוֹת פוּן דִי בַּיימֶר וָוס וַואקְסֶן אִין גָארְטְן עֶסִין מִיר יוֹא : (ג) וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הַגָּן אוּנ דִיא פֵּירוֹת וָוס וַואקְסֶן אוֹיף דֶעם בּוֹים וָואס עֶר אִיז אִין מִיטְן גָארְטְן אָמַר אֱלֹהִים הָאט

תְּקַרְבוּן בֵּיהּ דִּלְמָא וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ פֶּן־תְּמֻתוּן: ד וַיֹּאמֶר
תְמוּתוּן: ד וַאֲמַר חִוְיָא הַנָּחָשׁ אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת
לְאִתְּתָא לָא מְמָת תְּמוּתוּן: ה כִּי יֹדֵעַ אֱלֹהִים כִּי בְּיוֹם
תְּמוּתוּן: ה אֲרֵי גְלֵי

רש"י

כמה לידי גרעון הוא שנאמר (משלי ל') אל תוסף על דבריו: (ד) לא מות תמותון. דחפה עד שנגעה בו אמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה [ב"ר]: (ה) כי יודע. כל אומן
שונא
באמונה לו במ"ש לא מות תמותון ולא במרב לכתיבו: ג והיפא

שפתי חכמים

כיון שראה אותם שאכלו עשבים וזרעונים א"כ כל ליל אלא ודאי ראה אותם לוכלים פירות אך שראה אותם אוכלין כפירוגין ר"ל דבהמות אכלו ונשגן לא אכלו ומאילן אחר שבי' פותר שלו אכלו ואז שאל אותם כיון שראה אותם מקלתם אכלו ומקצתם לא אכלו בי"ל מקים שאלה אם זה כוא משום כתירה דצלאה שאין סוכים כשאר פירות או רפני לווי בש"י שלוה לכם לא תאכלו מכל עץ כגן רק ממקצתן וק"ל : ב דא"כ כליך

בית דוד

אִים אֲפִילוּ אָנְרִירִין אוֹךְ נִיט . (לְסִיכֵּד בָּאָה לִידֵי גֵּרָעוֹן) הַדִּיבֵּר אִיז זִיא גְקוּמֶן מִינְרִין(וֶוייניגֶר מַאכֶן) פוּן דִיא רַייד וָוס הקב"ה הָט גְזָאגְט : נִיט גֶענוּג וָוס זִיא הָט אָנְגֶערִירְט דֶעם בּוֹים זִיא הָאט אֲפִילוּ גֶגֶעסִין אוֹיךְ דִי פֵּירוֹת פוּן דֶעם בּוֹים (הוּא שֶׁנֶּאֱמַר) דָס זָאגְט דֶר פָּסוּק (אַל תּוֹסְףְּ עַל דְּבָרָיו) דִי זָאלְסְט נִיט מֶעהְרִין אוֹיף וַייגֶע רַייד : (ד) לֹא מוֹת תְּמוּתוּן) . דִי שְׁלַאנְג הָט גְזָאגְט צוּא חַוָּה אִיר וֶועט נִיט שְׁטַארְבֶּן . זָאגְט רַשִׁ"י (דְּחָפָהּ עַד שֶׁנָּגְעָה בּוֹ) דֶר שְׁלַאנְג הָט אַשְׁטוּס גְטוּן חַוָּהִ'ן אוֹיף דֶעם בּוֹים בִּיז זִיא הָט אָנְגֶערִירְט דֶעם בּוֹים (אָמַר לָהּ) דִי שְׁלַאנְג הָט גְזָאגְט צוּא חַוָּה (כְּשֵׁם שֶׁאֵין מִיתָה בִּנְגִיעָה) אַזוֹי וִויא מֶען שְׁטַארְבְּט נִיט אַז מֶען רִירְט אָן דֶם בּוֹים (כָּךְ אֵין מִיתָה בַּאֲכִילָה) אַזוֹי וֶועסְטוּ נִיט שְׁטַארְבֶּן אַז דִיא וֶועסְט עֶסִין דִי פֵּירוֹת פוּן דֶעם בּוֹים (אֲבָל אַז חַוָּה וָואלְט נִיט זָאגֶן הקב"ה הָט אִיר גְבָּאטִין זִיא זָאל נִיט אָן רִירִין דֶם בּוֹים . וָואלְט דָאס דִיא שְׁלַאנְג נִיט גְקֶענְט מַאכֶן מִיט אִיר דִיא פְּרָאבֶּע פוּן אָן רִירִין. קֶען זַיין זִי וָואלְט נִיט גֶגֶעסִין פוּן עֵץ הַדַּעַת. זִיא וָואלְט מוֹרָא הָאבֶּן זִיא וֶועט שְׁטַארְבֶּן): (כִּי יוֹדֵעַ ה') . דִי שְׁלַאנְג הָט גְזָאגְט צוּא חַוָּה (כָּל

פירוש

מן אמר' לענין לא תגעו בו שהוסיפ' מדעת', אמרה כל כך אהב אותנו כי אפילו הנגיע' מנע ממנו מן נבוא שהנגיע' לאבילה וגמות, או פירושו שלא תמותון • כמו מן תשיב את בני שמה (כ"ד ו') שפירושו שלא תשיב
מן תדבר עם יעקב (ל"א כ"ד) שלא תדבר :

רד"ק

(ד) (ויאמר) אמר הנחש בערמימותו (לא מות תמותון) לא כן כמו שאת אומרת כי לאהבתכם מנע אותו מכם שלא תמותו באכילתו, כי לא תמותו, אלא השמירכם במית' כדי שתוהר יותר ממנו, אבל מנע אותו מכם כי אינו רוצ' בטעלתכם יותר ממה שנתן לכם: (ה) (כי

פירוש לתורת אלהים

נָאט אוּנְז גְזָאגְט לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ אִיר זָאלְט פוּן אִים נִיט עֶסִין וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ אוּנ אִיר זָאלְט אִיהְם נִיט אָן רִירְעָן פֶּן תְּמֻתוּן טָאמֶר וֶועט אִיר שְׁטַארְבּ (עַיין רש"י) : (ד) וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל הָאִשָּׁה הָאט דֶער שְׁלַאנְג גְזָאגְט צוּ דִי אִשָּׁה לֹא מוֹת תְּמֻתוּן אִיר וֶועט נִיט שְׁטַארְבֶּן (עַיין רש"י) : (ה) כִּי יֹדֵעַ וָוארוּם גָאט וַוייסְט כִּי בְּיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ אִין דֶעם טָאג וָואס אִיר וֶועט פוּן אִיהְם

*) הערה איז דאך אקשיא ממה נפשך אויב חוה האט גוואוסט אז הקב"ה האט ניט געבאטען מען זאל ניט אן רירען דעם בוים צו וואס זיא האט גזאגט לינען. צווייטענס האט זי דאך געוואוסט אז איר אן רירען וועט זי ניט שטארבען נאר אויף עסען צו וועט זי נעמען פון עץ הדעת. ווייא אזוי האט זיא זיך געלאזט נארען פון א שלאנג אז זיא וועט ניט שטארבען פון עסען ווייל זיא איז ניט געשטארבען פון אן רירען און זיא האט געוואוסט זיא איז ניט געבאטען געווארען אויף ניט אן רירען. אין אויב הקב"ה האט געבאטען מען זאל ניט אן רירען פר וואס שטייט דאס ניט אין די תורה. צווייטענס האט חוה נאר ניט געפרעגט איך די רייד פון הלבי"ת. דריטענס פר וואס איז זיא ניט געשטארבען פון אן רירען. צו ענטפערין דיא קשיות מוזין מיר זאגען אזוי איז גוועזען. ווען הקב"ה האט געבאטען צו אדם ער זאל ניט עסען פון עץ הדעת איז חוה נאך ניט געוועזען באשאפען. נאך דעם ווען חוה איז באשאפען געווארען האט אדם איר גזאגט הקב"ה האט געבאטען מען זאל ניט עסען פון עץ הדעת און ער האט איר גזאגט זיא זאל ניט אן רירען דעם בוים. חוה האט געמיינט הקב"ה האט געבאטען מען זאל ניט אן רירען דעם בוים. דריבער האט חוה גזאגט צו דער שלאנג הקב"ה האט געבאטען מען זאל ניט עסען פון דעם בוים און מען זאל אים ניט אן רירען און זיא האט געמיינט אז מען וועט אן רירען דעם בוים וועט מען איך שטארבען און ווייל אין אמת האט הקב"ה ניט געבאטען מען זאל ניט אן רירען דריבער האט דער שלאנג האט איר אפשיט געטאן אויף דעם בוים און זיא האט איהם אן גערירט איז זי ניט געשטארבען. און ווייא חוה האט געזעהן אז פון אן רירען איז זיא ניט געשטארבען האט זיא געגלייבט אדם האט זיא גענארט מען מעג די פירות פון בוים אן רירען און מען מעג עסען אויך. נאר פון דעסטוועגען האט זיא ניט געגלייבט וואגען צו דער שלאנג אז זיא טאר ניט אן רירען דעם בוים ווייל דיא שלאנג האט זיא ניט געהייסען אן רירען דעם בוים האט זיא ניט געגלייבט אדם נאר געגלייבט דעם שלאנג. ווען זיא וואלט איהם נאר געגלייבט פון אלע בייטשער עסען פיר עסען און פון דעם עץ הדעת טארן מיר ניט עסען און פון אן רירען וואלט זיא ניט געגלייבט צום שלאנג ער זאל איר אפשיט טאן אויף דעם בוים און ווייל דער שלאנג האט געזעהן אז אן רירען דעם בוים מעג מען דריבער האט ער איר אפשיט געטאן אויף דעם בוים זיא זאל איהם אן רירען וועט ער קענען זיא נארען זיא זאל אויך עסען פון דעם בוים וויא דער פסוק איז גזאגט

אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקְחוּ עֵינֵיכֶם וִהְיִיתֶם כֵּאלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע׃
ו וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תַאֲוָה־הוּא לָעֵינַיִם וְנֶחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל וַתִּקַּח

מפריו

קֳדָם יְיָ אֲרֵי בְּיוֹמָא דְתֵיכְלוּן מִנֵּיהּ וְיִתְפַּתְּחָן עֵינֵיכוֹן וּתְהוֹן כְּרַבְרְבִין חַכְּמִין בֵּין טַב לְבִישׁ׃
ו וַחֲזַת אִתְּתָא אֲרֵי טָב אִילָנָא לְמֵיכַל וַאֲרֵי אַסֵּי הוּא לְעֵינִין וּמְרַגַּג אִילָנָא לְאִסְתַּכָּלָא בֵיהּ

ונסיבת

בעל הטורים כנגדו וכיא כנגדם יוליא ויתן כתובה: (ו) לעינים. ד׳ במס׳

רש"י

שונא את בני אומנתו מן העץ אכל ד וברא את העולם [ב"ר]: והייתם כאלהים. יוצרי עולמו׳ (ו) ותרא האשה׳ ראתה דבריו של נחש ה והנאו לה והאמינתו [ב"ר]: כי טוב העץ. להיות ו כאלהים. וכי תאוה הוא לעינים. כמו שאמר לה ונפקחו עיניכ׳:

וכחמד

שפתי חכמים

וכלא עדיין היתה יכולה למות שהרי היום גדול והקב"ה אמר כיום אכלך ממנו מות תמות. עוד יש להקשות אם על הנגיעה ימותו כ"ש על האכילה דא"א לאכילה בלא נגיעה וא"כ ל"ל לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו ונראה דה"פ על האכילה ימותו ועל הנגיעה יפלו בחולי מיד וא"כ יהי׳ הולך ופוחת וימות נ"כ באותו יום וא"כ כשראתה שלא חלתה על הנגיעה ודאי לא תמות מיד. וי"מ מאי ראיה הוא זה לנחש שדחפה את האשה עד שנגעה בעץ ולא מתה הא באמת לא הוזהרו אלא על אכילה ולא על הנגיעה והאשה טועה למה לא יראה לנפשה כיון שהיא יודעה בעצמה שלא צוה ה׳ כ"א על האכילה לבד וע"ק מאי דפתה דאשה שהוסיפה על הצווי וי"ל הצווי היה אל אדם ולא אל חוה אך אדם צוה לחוה ובשעת צווי לחוה הזכירה גם על הנגיעה כי ידע נשים דעתן קלות והיא היתה סבורה באמת שהש"י צוה גם על הנגיעה. ומה שפרש"י הוסיפה על הצווי וכא לפי מה שצוה לה אדם בשם הקב"ה לא הוסיפה כלום אעפ"כ לא הי"ל להשיב לנחש יותר ממה ששאל מתנה שהוא לא שאל אותה אלא על אכילה ולא על הנגיעה וא"כ כשראתה כאשה שלא מתה בנגיעה לפי סברתה ולווי מן בעלה אז לקחה גם מן הפרי ואכלה ודוק. וי"מ עוד מה ראיה הוא מן הנגיעה על האכילה בשלמא הנגיעה היה באונס שהיא דחפה אותה עד שנגעה אבל האכילה יהי׳ ברצון. וי"ל דהאשה סברה שהעץ הוא כמו סם המות שכל מי שיאכל ממנו ימות כמו מי שיאכל מעץ החיים שהפרי עצמו הוא הנותן בו חיים כך הפרי זה הוא סם המות ולכך אמרה לא תגעו בו כי הוא מושג בחוש שיש סם המות חריפים שאף בנגיעה ממית וסברה האשה זה הפרי כ"ש ומש"ה דחפה אותה הנחש ואמרה כשם שאין מיתה וכו׳. מלאתי: ד דק"ל אדרבא הי"ל להקב"ה להאכילה כדי שיהיו חכמים ויודעים טוב ורע ומתרץ כל אומן שונא בני אומנותו: ה דק"ל מה ראתה עכשיו שלא ראתה מקודם לכן דהא לא אכלה עדיין מן העץ. ותרא פי׳ ותתבונגה: ו וא"ת למה לא מפרש רש"י כסדר שאמר לה הנחש ונפקחו עיניכם בתחלה

וא"כ

בית דוד

אומן שונא את בני אומנתו) יעדר מייסטר האט פיינט די מייסטערס וואס ארבייטין די זעלבינע ארבייט וואס ער ארבייט (מן העץ אכל) הקב"ה האט אויך געגעסן די פירות פון דעם בוים דורך האט ער געקענט באשאפן אזוי א וועלט. אז איר וועט עסין די פירות פון דעם בוים: (והייתם כאלהים). וועט איר אויך זיין וויא הקב"ה (יוצרי עולמות) איר וועט אויך קענין באשאפין וועלטין: (ו) (ותרא האשה). די אשה (חוה) האט געזעהן. זאגט רש"י (ראתה דבריו של נחש) זיא האט געזעהן די רייד פון שלאנג ווערין אמת זיא שטארבט ניט פון דעם אנריהרען (והנאו לה) האט זיא גהאט הנאה (פערגניגן) (והאמינתו) האט זי אים גגלייבט אז זיא וועט עסין די פירות פון דעם בוים וועט זיא אויך ניט שטארבן: (כי טוב העץ). דר בוים איז גוט (להיות כאלהים) מען קען טאקי זיין קליג ווי הקב"ה (וכי תאוה הוא לעינים). ער איז גליסטיג צו די אויגין (כמו שאמר לה) ווי די שלאנג האט צו איר גזאגט (ונפקחו עיניכם) אייערי אויגן וועלן

פירוש לתורת אלהים

עסין ונפקחו עיניכם וועלין געעפינט ווערען אייערו אויגין והייתם כאלהים אונ איר וועט זיין אזוי וויא גאט יודעי טוב ורע איר וועט וויסען גוטס אונ שלעכטס (עיין רש"י): (ו) ותרא האשה אונ די אשה האט גיזעהן (עיין רש"י) כי טוב העץ למאכל דר בוים איז גוט צו עסין (עיין רש"י) וכי תאוה אונ ער איז גליסטיג צוא די אויגען (עיין רש"י) ונחמד ער איז גליסטיג צו מאכען קלוג דעם מענש (עיין רש"י) ותקח מפריו אונ זיא האט גנומן פון זיינע פירות ותאכל אונ זיא

מדרש הנעלם

(ו) (ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל ותקח מפריו ותאכל)קום אין זעה דאס די לייט ווייסען ניט אונ זענין ניט משגיח בשעת הקב"ה האט באשפין צוא אדם האט ער אים מכבד גוועזן בכבוד עליון אונ ער האט פון אים בגערט אז ער זאל זיך אונ אים בהעפטין כדי ער זאל זיין איין יחיד ולב אחד דאס הייסט ער זאל קיין מאל ניט נשתנה ווערן אונ זיין

מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל: ז וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם

אונקלוס: וּנְסִיבַת מֵאִבֵּיהּ וַאֲכָלַת וִיהָבַת אַף לְבַעְלַהּ עִמַּהּ וַאֲכַל: ז וְאִתְפַּתַּחָא עֵינֵי

שפתי חכמים

ולח״כ לכיות כאלהים. וי״ל לפי פי׳ הח״כ נכדיא וכי האוב כוא לפינים דכיינו ונפקחו עיניכם ונחמד לכפביל דכיינו הם בארר לה יודעי טוב ורע לכך נ״ל דח״ם כי טוב כפן לאלכל כיינו הם בה״ל כוחם לכיות כאלהים: ז הוכהרו כדכתיב פכב: ח דהל״כ לפב נקנסב פליכם פיתם אגל לח

רש״י

ונחמד להשכיל. כמו שאמר לה יודעי טוב ורע: ותתן גם לאישה. שלא תמות היא ויחיה הוא ז׳ וישא אחרת: גם. לרבות בהמ׳ ח וחיה (ז) ותפקחנ׳ ונו׳

בית

גֶעפִינְט וֶוערִין: (וְנֶחְמָד לְהַשְׂכִּיל). דֶער בוֹים אִיז גְלִיכְטִיג מֶען זָאל דוֹרךְ אִים קְלִינג וֶוערִין (כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהּ) וִוי דִי שְׁלַאנְג הָט צוּ אִיר גִזָאגְט (יוֹדְעֵי טוֹב וָרָע) זַיי וֶועלִין וִויסֶען גוּט אוּנ שְׁלֶעכְט: (וַתִּתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ). זִיא הָט גִנֶעבִין צוּ אִיר מַאן אוֹיךְ פוּן דִי פֵּירוֹת, ווייל זִיא הָט מוֹרָא גִהַאט (שֶׁלֹּא תָמוּת הִיא) טָאמֵר וֶועט זִיא שְׁטַארְבִין פוּן דִיא פֵּירוֹת (וְיִחְיֶה הוּא) אוּנ עֶר וֶועט לֶעבִן (וְיִשָּׂא אַחֶרֶת) אוּנ עֶר וֶועט

יהודא

נֶעמִין אַיין אַנְדֶר ווייב וֶועלְכֶע הקב״ה וֶועט פַאר אִים בַּשַׁאפִין, הָט זִיא גִוָואלְט בֵּיידֶע זָאלִין עֶסִין דִיא פֵּירוֹת, אָדֶר בֵּיידֶע וֶועלִין שְׁטַארְבִין אָדֶר בֵּיידֶע וֶועלִין לֶעבִין: (גַּם). צוּא אִיר מַאן הָאט זִיא אוֹיךְ גֶגֶעבִן צוּ וֶועמִין נָאךְ הָאט זִיא גִגֶעבִן, זָאגְט רַשִׁ״י (לְרַבּוֹת בְּהֵמָה וְחַיָּה) צוּ בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת הָאט זִיא אוֹיךְ גִגֶעבִן פוּן עֵץ הַדַּעַת: (ז) (וַתִּפָּקַחְנָה וגו׳). זאגט

פירוש

יודע ונפקחו עיניכם) עיני לבבכם. (והייתם כאלהים) כמלאכים. (יודעי טוב ורע), זה הלשון שמע הנחש מן האש׳ בדברים שקדמו וכבר פרשנו טוב ורע בפסוק ומעץ הדעת: (ו) (ותרא האש׳) האמינ׳ לדברי הנחש ראת׳ בלב׳ כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעיני׳ כמו שאמר בפסוק ויצמח ״כל עץ נחמד למרא׳ וטוב למאכל״, והנ׳ הוא ככל עצי הגן במאכל ובמרא׳, כי אחר שהוא נחמד למרא׳ כשאר המינים בכל עצי הגן כן הוא טוב למאכל כהם אם כן למה נמות אם נאכל ממנו. ואמת אמר הנחש כי נחמד העץ להשכיל כמו שאמר ״ונפקחו עיניכם והייתם כאלהים יודעי טוב ורע״. (ותקח מפריו ותאכל), ואחר כך נתנה לאיש׳ שהי׳ באחד ממקומות הגן והוליכ׳ לו מפרי העץ והודיע׳ לו דברי הנחש ואכלו ממנו יחד, וזהו שאמר (עמה), הנה האש׳ אכל׳ פעמים והאדם פעם אחת. והבין זה ורז״ל דרשו (ב״ר י״ט) מלת גם להוספות, ואמרו שהאכיל׳ ממנו לחיות ולעופות. וצריך להתבונן בזה: (ז) ותפקחנה עיני שניהם), עיני לבבם וזהו שאמר וידעו ולא אמר ויראו כי את אשר ראו עתה הוא את אשר ראו מתחיל׳ אלא אחר שאכלו מפרי העץ נולד׳ בהם תאות המשגל ונתקש׳ אבר המשגל כו התאו׳ והי׳ בושה להם מה שהי׳ אבר בגופם יוצא

רד״ק

מתחת רשותם והיא מדה כנגד מדה שהם יצאו מן רשות האל וממצותיו, ועוד כי דבר המשגל הוא דבר מגונ׳ ומכוער לולי שיש בו צורך להשאיר הזרע ומפני זה התבוששו וזה מזה גם מהאל שהתחבאו ממנו • (עירומים) נכתב ביו״ד המשך, (ויתפרו עלה תאנה), לפי שעלי התאנים הם רחבים ותפרום זה עם זה עד שעשו מהם חגורות לכסות את ערותן • יש מרז״ל שאמרו (ב״ר פ״ו ברכות מ׳) כי העץ שאכלו ממנו תאנ׳ הית׳ ובאותו עץ שקלקלו רצו לתקן עצמם לכסות ערותן. ואחרים אומרים כי חטה היתה שהתינוק אין בו שום דעת עד שיאכל דגן. ויש אומרים אתרוג הי׳ שנא׳ ותאכל מן העץ משמע שהעץ והפרי טעם אחד ואתרוג טעם עצו ופריו שוין. רבי יהוד׳ ב״ר סימון בשם רבי יהושע בן לוי אמר חס ושלום לא גלה הקב״ה איתו אילן לשום איש ולא עתיד לגלותו, ראה מה כתיב (ויקרא כ׳ י״ו) והרגת את האש׳ ואת הבהמ׳ אם אדם חטא בהמ׳ מה חטאת. שלא תהא הבהמ׳ עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה ואם על כבוד תולדותיו חס הקב״ה, על כבודו על אחת כמה וכמ׳ • ואנחנו לא ידענו. והחכם ר׳ אברהם בן עזרא ז״ל כתב כי הנרא׳ בעיניו כי שני עצים היו בתוך הגן, ואינם במקום אחר על פני האדמ׳. ורז״ל פרשו בדרך המשל תאינה

פירוש לתורת אלהים

הָט גִיגֶעבִן וַתִּתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ אוּנ זִיא הָאט גִיגֶעבִן צוּ אִיר מַאן אוֹיךְ עִמָּהּ מִיט אִיר וַיֹּאכַל אוּנ עֶר הָט גִיגֶעסִין: (ז) וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם אוּנ עֶס אִיז גֶעפִינְט גִוָוארִין דִי אוֹיגִן פוּן זַיי בֵּיידֶע זַייא

מדרש

אֲפִיגָה אִיז וִוי דֶר פָּסוּק זָאגְט וְעֵץ הַחַיִּים אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הַגָּן דָאס אִיז אַיין בְּיָחִיד דֶער גָאנְץ הָאבִּן זַייא זִיךְ אָם גִנֶעמְט פוּן דֶער אֲפִיגָה אוּנ הָאבִּן גִלָאזְט שְׁטֵיין דֶעם אִילָן הַיָּחִיד מִכָּל הָאִילָנוֹת אוּנ הָאבִּן זִיךְ בְּהַעפְט אִין דֶעם עֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע אַז אַיין אִירְט וָואס אִיז וִויךְ מַדְרֵגָה אוּנ פַאר קֶערְט זִיךְ פוּן אַיין גִשְׁטַאלְט צוּם אַנְדֶרִין מִטּוֹב לְרָע וּמֵרָע לְטוֹב אוּנ זַייא זֶענֶען אַרָאפ פוּן זַייעֶר מַדְרֵגָה אוּנ הָאבִּן זִיךְ בְּהַעפְט אִין פִיל מַדְרֵגוֹת נִידְרִיגֶע אוּנ הָאבִּן גִלָאזְט שְׁטֵיין דִי

הנעלם

מַדְרֵגָה וָואס אִיז אִיבֶּר אַלֶּע וִויא עֶס אִיז אַיין יָחִיד עֶס וֶוערְט קֵיין מָאל גִיט פַארְעֶנְדֶערְט אַזוֹי וִוי דֶער פָּסוּק זָאגְט אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יָשָׁר וְהֵמָּה בִקְשׁוּ חִשְּׁבֹנוֹת רַבִּים הקב״ה הָט זַיי בַּשַׁאפִין צוּ זַיין אַיינְצִיגֶער יָחִיד אָן אַיין שׁוּם שִׁנּוּי אוּנ זַיי הָאבִּן זִיךְ בְּהַעפְט אוּנ וִוי פִיל שִׁנּוּיִם דָרוּם אִיז גִוָוארִין זַייעֶר הַארְץ אַזוֹי וִוי דֶער צַד וָואס זַיי הָאבִּן בִּגֶערְט אַמָאל לְטוֹב אוּנ אַמָאל לְרָע הָט הקב״ה צוּ זַיי גִזָאגְט אִיר הָט פַארְלָאזְט דֶעם צַד הַחַיִּים וְעֵץ הַחַיִּים אוּנ

שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת׃

תַּרְוֵיהוֹן וִידַעוּ אֲרֵי עַרְטִירָאִין אִינוּן וְחַטִּיטוּ לְהוֹן טַרְפֵי תְאֵנִין וַעֲבָדוּ לְהוֹן

ויסעו

תו"א ויתפרו. ברכות מ סנה' ע

רש"י

וגו'. לענין החכמה הוא דבר הכתוב ולא לענין ראיה ממש וסוף המקרא מוכיח: וידעו כי ערומים הם. אף הסומא יודע כשהוא ערום אלא מהו וידעו כי עירומים הם מצוה אחת היתה בידם ונתערטלו הימנה [ב"ר]: עלה תאנה. הוא העץ שאכלו ממנו בדבר שנתקלקלו בו נתקנו [סנהדרין ע'] אבל שאר העצים מנעום מליטול עליה' ומפני מה לא

שפתי חכמים

היה כוונתם שימותו: ס כנו' לענין החכמה שלידיעה נאמר שנודע להם עכשיו מה שאכלו ר"ל היה מצות ומעץ הדעת וגו' (נח"י) ונ"ל דלענין החכמה של דעת טוב ורע הכתוב מדבר וכמ"ש הרב לעיל ואע"פ שנתנה בו דעה לקרות שמות לא ניתן בו יצה"ר עד אכלו מן העץ ומ"ש וסוף המקרא מוכיח היינו שלא אמר הכתוב ויראו כי ערומים הם אלא וידעו ש"מ שנתחדש בהם ידיעה וגו': י כוונתו דהיל"ל ויתפרו עליהם ויעשו להם חגורות ועוד קשה לרש"י ולמה לקח אדם העלין מן אותו העץ שחטא בו ולא מן האחרים כדי שלא יכירו בחטאו וכדאמרי' אליך אלו מאן דמפרסם חטאו ומשני אבל אחר

בית דוד

זאגט רש"י (לענין החכמה דבר הכתוב) דער פסוק מיינט זייערע אויגין פון שכל זענען געעפינט געוואָרן, זייא זענען קליג געוואָרן (ולא לענין ראיה ממש) מען מיינט ניט זייערע אויגין זענען געעפינט געוואָרן זיי זאָלן קענין זעהן (וסוף המקרא מוכיח) דער סוף פון פסוק ווייזט אַז מען שמועסט פון חכמה (וידעו כי עירמים הם) זיי האָבן געוויסט אַז זיי זענען נאַקיט (אף הסומא יודע שהוא ערום) אפילו אַבלינדער ווייסט אויך אַז ער איז נאַקעט (אלא מהו וידעו כי עירומים הם) נאָר וואָס דען מיינט דער פסוק זיי האָבן געעפינט זייערע אויגין און האָבן געוויסט אַז זיי זענען נאַקיט, עס האָט גדאַרפט שטיין זייא האָבען געזעהן זיי זענען נאַקיט, נאָ מען מיינט זיי האָבן געעפינט דיא אויגין פון שכל און זענען קליג געוואָרן האָבן זייא געוויסט (מצוה אחת היתה בידם) איין מצוה האָבן זיי געהאט (ונתערטלו הימנה) און זיי זענען פון איר נאַקעט געוואָרן, זייא האָבן שוין ניט דיא מצוה: (עלה תאנה) בלעטער פון אַפייגען בוים, פאַר וואָס האָבן זיי גענומען בלעטער פון אַפייגין בוים ניט פון איין אַנדערן בוים (הוא העץ שאכלו ממנו) דאָס איז דער בוים וואָס זייא האָבן פון איס געגעסין דיא פירות (בדבר שנתקלקלו בו נתקנו) מיט פייגין האָבן זייא געזינדיגט און האָבן געוויסט זיי זענען נאַקיט (דער עץ הדעת איז געוועזן פייגין) דריבער האָבן זיי מיט דיא בלעטער פון פייגען זיך בדעקט (אבל שאר העצים מנעום מליטול עליהם)

פירוש לתורת אלהים

זענען קלוג געוואָרען וידעו כי עירמים הם זענען זיי געוואָר געוואָרן אַז זייא זענען נאַקיט ויתפרו עלה תאנה און זיי האָבן צו נויף גינייט בלעטער פון פייגן בוים ויעשו להם חגורות און זיי האָבן זיך

מדרש הנעלם

האָט זיך מדבק געוועזן אין צד המות דאָס איז דער עץ הדעת טוב ורע וואָס דאָס איז אַמות אַקעגן דיר אַזוי זוי דער פסוק זאָגט רגליה יורדות מות דרום איז גנזר געוואָרן דער טויט אויף איס און אויף נאָך דער וועלט און אַז די וועלט פרעגן אַז אָדם האָט געזינדיגט וואָס האָט די גאַנצע וועלט געזינדיגט וואָס זיי זאָלין שטאַרבן אויב די וועלט זאָגן אַז אַלע בריות האָבן אויך געגעסן פון דעם עץ הדעת עס איז ניט אַזוי אָלא בשעת אַז אָדם איז בשאַפן געוואָרן און האָט אָן גהויבין אַרום צו גיין האָבן זיך אַלע בריות פאַר איס גפרכטן און זענען איס נאָך גגאַנגען אַזוי ווי קנעכט נאָך זייער הערין און ער האָט צו זייא גזאָגט באו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני יי עושנו קומט מיר וועלין זיך בוקן צו אונזער גאָט וואָס ער האָט אונז אַלע בשאַפן זענען זיי אַלי איס נאָך גגאַנגען און אַז זיי האָבן געזעהן אַז ער בוקט זיך צום צד טוב ורע און בהעפט זיך אין דריבן האָבן זיי אַלי אוס נאָך גצויגן דרום האָט ער גורם געוועזן מיתה צו זיך און צו נאָר דער וועלט דען אָדם איז פאַר ענדערט געוואָרן אַמאָל לטוב און אַמאָל לרע פעמים לרחמים ופעמים לדין פעמים לנחת ופעמים לרוגז פעמים לחיים ופעמים למות און ער איז ניט געבליבן שטיין תמיד אויף איין שטאַנד דרום הייסט דאָס להט החרב המתהפכת ווייל עס פאַר קערט זיך פון טוב לרע און פון רחמים לדין און פון שלום צו מלחמה דאָס אורט האָט עס איס גורם געוועזן וואָס ער איז זיך אויך מהפך אַזוי ווי מיר האָבין גזאָגט און דער מלך עליון וואָס ער איז מרחם אויף זייני מעשה ידיו האָט ער דרויף אָן גזאָגט ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל צו נאָר דער וועלט און איז פאַר טריבן אויף אייביג פון דעם גן עדן, קום און זעה לעולם הבא שטייט כימי העץ ימי עמי דיא טעג פון מיין פאָלק וועט זיין אַזוי ווי די טעג פון דעם עץ וואָס איז מיוחד וואָס איז זיך קיין מאָל ניט משתנה און דער נאָך שטייט בלע המות לנצח וכו'׃

וְרָזִין : ח וּשְׁמָעוּ יָת קָל מֵימְרָא דַיְיָ אֱלֹהִים דְּמִהַלֵּךְ בְּגִנְּתָא לִמְנַח יוֹמָא וְאִטְּמַר אָדָם וְאִתְּתֵיהּ מִן קֳדָם יְיָ

ח וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים

כתוך

בעל הטורים

פנה ולילך כי כאדם ירא לעינים. ומתוק סחור וטוב לעינים וכמהן לצינים. כאדם ירא לעינים ע"כ לפי ראותו מתוק ופוג

רש״י

לא נתפרש׳ הפך. כי שאין הקב"ה חפץ להונות בריה שלא יכלימוהו ויאמרו זהו שלקה העולם על ידו [מדרש רבי תנחומא] : (ח) וישמעו. יש מדרשי אגדה רבים וכבר סדרו׳ רבותינו על מכונ׳ בב"ר ובשאר מדרשות ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו : וישמעו. מה שמעו. שמעו את קול הקב"ה שהיה מתהלך בגן : לרוח היום. לאותו רוח שהשמש באה משם [ס"א לשם ורוח כי כן עיקר] וזו היא מערבית שלפנות ערב חמה במערב והם

שפתי חכמים

עלים וכו׳ : כ נפי׳ ולמ"ל כרמוים וק"ל : ל כוסיף מלת היה כי בזולת זה תורם על כוזן הפוא וכוסיף מי"ן ולפר שהיה

בית דוד

אבר אלע אנדרע ביימר האבן גיט גוואלט נעבין צו אדם זייערי בלעטר (מפני מה לא נתפרסם דעין) פאר וואס האט דיא תורה גיט גשריבן דעם נאמען פון דעם עץ הדעת) (שאין הקב"ה חפץ להונות בריה) ווייל הקב"ה וויל גיט דער צערנען זיינע בעשעפיניש (שלא יכלימוהו) מען זאל גיט פאר שעמען דעם בוים (ויאמרו זה שלקה העולם על ידו) מען וועט זאגין דס איז דר בוים וואס דיא גאנצע וועלט איז גשטראפט גווארן וועגין אים, אזו שטייט אין מדרש רבי תנחומא : (ח) (וישמעו) זאגט רש"י (יש מדרשי אגדה רבים) פיל מדרשים זאגין דרשות אויף דעם פסוק (וכבר סדרום רבותינו על מכונם בבראשית רבה ובשאר מדרשות) אונ דיא רבנים האבן גשטעלט יעדין דרש אויף זיין ארדענונג אין מדרש רבה אונ אין אנדרי מדרשים (ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא) אונ איך בין נקומן לערנין נאר דעם פראסטין טייטש אין פסוק (ולאגדה המיישבת דברי המקרא) אונ דעם דרש וואס זעצט איין דיא רייד פון פסוק (דבר דבור על אפניו) יעדר זאך זאל זיין נערעט אויף זיין ארדענונג : (וישמעו), זיי האבן גהערט, פרעגט רש"י (מה שמעו) וואס האבן זיי גהערט (שמעו את קול הקב"ה שהיה מתהלך בגן) זייא האבן גהערט דיא שטימע פון הקב"ה ווי ער גייט אין גארטין : (לרוח היום). צו דיא זייט פון טאג (לאותו רוח שהשמש באה לשם) צו דיא זייט וואס דיא זין קומט דארטין פאר נאכט (ווז היא מערבית) דאס איז דיא מערב זייט (שלפנות ערב חמה במערב) ווארום פאר נאכט איז דיא זינן אין מערב זייט (והם סרחו בעשירית) אונ זיי (אדם אונ חוה) האבן גזינדיגט אין די צעהנטע שעה פר נאכט (דס איז דיא

פירוש

תאנה בן תאנה הוא מבקש (שופטים י"ד ד׳) : (ח) (וישמעו). יש מפרשים (מתהלך בגן) בעוד שהיה אדם מתהלך בגן שמע את קול אלהים ומאחר שאמר וישמעו הי׳ לו לומר מתהלכים . והנכון כי שעם מתהלך על קול ה׳ . כי מצאנו בו לשון הליכה. קולה כנחש ילך (ירמי׳ ו׳ מ׳) (לרוח היום) לעת ערב שיצמנן רוח היום ונושבת והכירו כי הקול הי׳ מאת האל בא לדבר עמהם על החטא והרגישו בדבר והתחבאו בתוך עצי הגן מפני בשת שהי׳ להם שהיו ערומים . ואע"פ שעשו להם חגורות לא היו אותם חגורות מכסות ערותן

רד"ק

היטב. ואע"פ שידעו שאין להסתר מלפניו. הי׳ להם בשת בדרך בני אדם שבושים אחר שמכירו כל שכן הקטן מהגדול. והטעם שהשמיעם האל קודם הדבור כדי שיתבוששו ויתבאו בתוך עצי הגן בשעת הדיבור. גם למדה תורה דרך ארץ שלא יכנס אדם אל חבירו פתאום אלא ישמיע קול תחל׳. או ידפק על הדלת שמא עושה דבר צניעות בביתו (כתובות ס"ב. שבת ס"ב) . ומשם בפור לרוח היום כי הרוח הוליכה הקול מרחוק : (עץ הגן) דרך כלל . ר"ל עצי הגן והיו בושים מערותם ובאשר

פירוש לתורת האלהים

דר פון גימאכט אזו איין מלבוש (עיין רש"י) : (ח) וישמעו את קול יי אלהים אונ זיי האבן גהערט דאס קול פון גאט מתהלך גייט בגן אין גארטין לרוח היום צו דר זייט ווס די זונן קומט אהין צו אונטר גיין דס איז מערב זייט ויתחבא האדם ואשתו האט זיך בהאלטין אדם מיט זיין ווייב מפני יי אלהים פאר גאט בתוך עץ הגן צווישין די ביימער פון דעם גארטין : (ט) ויקרא

בְּתוֹךְ עֵץ הַגָּן׃ ט וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה׃ י וַיֹּאמֶר אֶת־קֹלְךָ שָׁמַעְתִּי בַּגָּן וָאִירָא כִּי־עֵירֹם אָנֹכִי וָאֵחָבֵא׃ יא וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עֵירֹם אָתָּה הֲמִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבִלְתִּי

אכל

אונקלוס

אֱלֹהִים בְּגוֹ אִילַן גִּנְּתָא׃ ט וּקְרָא יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וַאֲמַר לֵיהּ אָן אַתְּ׃ י וַאֲמַר יָת קָל מֵימְרָךְ שְׁמָעִית בְּגִנְּתָא וּדְחֵלִית אֲרֵי עַרְטִילַאי אֲנָא וְאִטַּמָּרִית׃ יא וַאֲמַר מַן חַוִּי לָךְ אֲרֵי עַרְטִילַאי אַתְּ הֲמִן אִילָנָא דְּפַקֵּידְתָּךְ

תו״א ויקרא ס׳. סנה׳ לח: המן העץ. חולין קלט:

בעל הטורים

לפניים אכל אחריתו כענין לפניים שגרמו מיתה לכל: (יא) המן ג׳ במס׳ הכא ואידך המן הסלע הזה המן כגורן או מן היקב כמ״ד אילן שאכל ממנו אדה״ר חטה היה וזהו המן הגורן וכמו שנקנסה עליו מיתה בשביל המן העץ גם השם נקנסה מיתה

רש״י

והם סרחו בעשירית [שם לח]: (ט) איכה. יודע היה היכן הוא אלא ליכנס עמו בדברי׳ שלא יהא נבהל להשיב אם יעניש׳הו פתאום [ב״ר] וכן בקין אמר לו [בראשית ד׳] אי הבל אחיך וכן בבלעם [במדבר כב] מי האנשי׳ האלה עמך ליכנס עמהם בדברי׳ ם וכן בחזקיהו בשלוחי מרודך בלאדן (ישעי׳ לט): מי הגיד לך. מאין לך לדעת ג מה בשת יש בעומד ערום: המן העץ. ם בתמיה:

שפתי חכמים

שהיה שמלת מתהלך חסרה שי״ן: ם ר״ל דהקב״ה חפץ ממנו שיאמר חטאתי ויהרהר תשובה בלבו דהקב״ה רוצה בתשובתן ואינו חפץ במיתתן וא״ת דכאן וכן בבלעם מי האנשים וגו׳ פי׳ כדי להכנים עמו בדברים ובפ׳ בלק פי׳ כדי להטעותו. י״ל שהתם נמי כוא כדי לכנוס עמו בדברים אלא שהם נתן טעם על הכניסה שהוא להטעותו שהם א״א לפרש שלא יהיה נבהל דהא עדיין לא התחיל בעבירה: נ וא״ת למה לא מפרש רש״י ג״כ מי הגיד לך שעירום אתה מן המצות כדפי׳ לעיל וי״ל דמ״ש הקב״ה מי הגיד לך כי עירום אתה קאי הדברים של אדם שאמר ואירא כי עירום הכי משמע דבשביל שהיה עירום לכך ירא ולכך לא מצי לפרש מאין לך לדעת שעירום אתה מן המצות דבשביל שאין לאדם מצוה אין לו לירא לפי שאינו חייב לקיים רק מה שנצטווה לו אבל מה שלא נצטווה לו אין לו לירא שמא יענש עליו אם עובר עליו ואם בשביל שנצטווה׳ לו ועבר עליו ירא א״כ הול״ל כן בפי׳ ואירא כי עברתי על המצות ולכל מה שעירום היה מן המצות לא הו״ל לירא לכך מפרש מאין לך לדעת וכו׳ ועו״ל דכאן א״א לפרש מי הגיד לך שעירום אתה מן המצות דודאי היה יודע שעבר על המצות. (לדה לדרך) ואני שמעתי פי׳ אחר כלו׳ מי הגיד לך אם אתה עירום אם לאו למה אתה משיב לי יותר ממה ששאלתי אותך כי כשאמרתי לך איכה לא שאלתי אותך למה אתה עירום איני אומר לך אלא אם חטאת ואכלת מן העץ וגו׳: ם דאלו היתה שאלה הול״ל

בית יהודא

די שָׁעָה פון דַרַיי בִּיז פִיר פַר נַאכְט): (ט) (אַיֶכָּה). ווי בִּיזְטוּ, זָאגְט רש״י (יוֹדֵעַ הָיָה הֵיכָן הוּא) הקב״ה הָט גְוִיסְט ווי אָדָם אִיז (אֶלָּא לִיכָּנֵס עִמּוֹ בִּדְבָרִים) נָאר הקב״ה הָט גְוָואלְט אַרַיין גַיין מִיט אָדָם מִיט אַשְׁמוּעֶס (שֶׁלֹּא יְהֵא נִבְהָל לְהָשִׁיב אִם יַעֲנִישֵׁהוּ פִּתְאוֹם) וָוארוּם אוּב הקב״ה וָועט אִים פְּלִיצְלִינְג שְׁטְרָאפְן וָועט עֶר דֶר שְׁרָאקְן וָוערְן אוּנ וָועט נִיט וִויסְן צוּ עֶנְפֶרְן (וְכֵן בְּקַיִן אָמַר לוֹ אֵי הֶבֶל אָחִיךָ) צוּ קַיִן הָט אוֹיךְ הקב״ה גְזָאגְט ווִי אִיז דַיין בְּרִידֶר הֶבֶל (וְכֵן בְּבִלְעָם) בַּייא בִּלְעָם אִיז אוֹיךְ אַזוֹ גְוֶועְן הקב״ה הָט גְזָאגְט צוּ בִּלְעָם (מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ) וָוער זֶענְן דִיא מֶענְטְשִׁין בַּייא דִיר (לִיכָּנֵס עִמּוֹ בִּדְבָרִים) הקב״ה הָאט גְוָואלְט אַרַיין גַיין מִיט בִּלְעָם אִין אַשְׁמוּעֶס (וְכֵן בְּחִזְקִיָּהוּ בִּשְׁלוּחֵי מְרֹאדַךְ בַּלְאֲדָן) וָוען עֶס זֶענֶען גְקוּמִין דִי שְׁלוּחִים פוּן מְרֹאדַךְ בַּלְאֲדָן צוּם מֶלֶךְ חִזְקִיָּהוּ הָט אוֹיךְ הקב״ה גְפְרֶעגְט צוּ חִזְקִיָּהוּ וָוער זֶענְן דִי מֶענְטְשִׁין, אַרַיין צוּ גַיין מִיט אִים אִין אַשְׁמוּעֶס: (יא) (מִי הִגִּיד לְךָ). הקב״ה הָט גְזָאגְט צוּ אָדָם וָוער הָאט דִיר גְזָאגְט אַז דוּ בִּיזְט נַאקִיט (מֵאַיִן לְךָ לָדַעַת) פוּן וַואנֶען וַוייסְטוּ (מַה בּוֹשֶׁת יֵשׁ בְּעוֹמֵד עָרוֹם) אַז עֶס אִיז אַשַׁאנְדֶע אַז מֶען שְׁטֵייט נַאקִיט: (הֲמִן הָעֵץ). (בִּתְמִיָּה) הקב״ה הָט אִים גְפְרֶעגְט וִוי פַר וְוִינְדֶרְט תָּאמֶר הָאסְטוּ

גגעסין

פירוש רד״ק

ומאשר עברו על מצות האל: (ט) (איכה) אמר כן לפתיחת הדברים כמו אי הבל אחיך (ד׳ ט׳) מזה בידך (שמות ד׳ ב׳): (י) (עירום) נכתב ביו״ד המשך. וכן כי עירם אתה: (יא) (ויאמר המן העץ) הה״א כה״א הרצחת (מלכים כ״א י״א) והשאל׳ לשמוע המענה

כי

פירוש לתורת אלהים

יְיָ אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם הָאט גָאט גְרוּפֶען צוּ אָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אוּנ עֶר הָט צוּ אִים גְזָאגְט אַיֶּכָּה ווִי בִּיסְטוּ (עַיִין רש״י): (י) וַיֹּאמֶר הָט אָדָם גְזָאגְט אֶת קוֹלְךָ שָׁמַעְתִּי בַּגָּן דַיין קוֹל הָאבּ אִיךְ גְהֶערְט אִין גָארְטִין וָאִירָא אוּנ אִיךְ הָאבּ מִיךְ גְפָארְכְטֶען כִּי עֵירוֹם אָנֹכִי וָוארוּם אִיךְ בִּין נַאקִיט וָאֵחָבֵא

בְּדִיל דְּלָא לְמֵיכַל מִנֵּיהּ אֲכַלְתְּ׃ יב וַאֲמַר אָדָם אִתְּתָא דִּיהַבְתְּ עִמִּי הִיא יְהָבַת לִי מִן אִילָנָא וַאֲכָלִית׃
יג וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לְאִתְּתָא מָה דָא עֲבַדְתְּ וַאֲמַרַת אִתְּתָא חִוְיָא אַטְעְיַנִי וַאֲכָלִית׃
יד וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים

אֲכָל־מִמֶּנּוּ אָכָלְתָּ׃ יב וַיֹּאמֶר
הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי
הִוא נָתְנָה־לִּי מִן־הָעֵץ וָאֹכֵל׃
יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה־
זֹּאת עָשִׂית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַנָּחָשׁ
הִשִּׁיאַנִי וָאֹכֵל׃ יד וַיֹּאמֶר יְהוָה

תו"א כאשר אמר. ע"ז כ: אלהים

שפתי חכמים

להשיב כן אבל כשבוא לי' נהתים השיב על השיכתו של הקב"ה כאשר וגו' וק"ל: ם וא"ת כל מסית בנפולם יפטור עלמו נשנכם זו י"ל דדוקא נתם אלא ולשווה אלא לכסית ולא נשנם אלא לפי שבא הקלה על ידו לפיכך שייך לו' דברי הרב וכו'

רש"י

(יב) אשר נתתה עמדי · [ע"ז ה] כאן כפר בטובה: (יג) השיאני. הטעני כמו [ישעי' לו] אל ישיא אתכם

בית

:געסן פון דעם בוים וואס איך האב דיר געבאטן דו זאלסט פון אים ניט עסן: (יב) (אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי) ים ווייב וואס דו האסט מיר געגעבן איז שולדיג אין יר זאך, זאגט רש"י (כאן כפר בטובה) דא האט אדם

דוד

אפ געלייקנט דיא טובה וואס הקב"ה האט אים גטון מיט דעם ווייב וואס ער האט אים געגעבן: (יג) (הִשִּׁיאַנִי) איז טייטש (הִטְעַנִי), ער האט מיך אן גערעט (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק (אַל יַשִּׁיא לָכֶם חִזְקִיָּהוּ)

פירוש

כי הדבר ידוע לפני האל ית': (יב) (ויאמר האד' אשר נתת' עמדי) ר"ל אתה גרמת לי שנתת לי אשה כזאת שהסית' אותי לאכל ממנו: (יג) (הנחש השיאני) אם אני חטאתי אדם הנחש השיאני ג"כ ואתה בראת המסיא ההוא: (יד) (ויאמר כי עשית זאת) הוא לא הי"ל טענ' ולא שום טענה כי האדם ואשתו אע"פ שטענתה חלוש' הי' להם קצת טענה אבל הנחש לא הי"ל טענ' כלל לפיכך קללו מיד ולא קוה לו שיענהו כי ידע שאין לו דבר לענות והוא דבר כנגד מצות האל והשיא את האש' והוא לא הי"ל שום הנא' מזה. וש"ה (קהלת י יא) ואין יתרון לבעל הלשון. ורז"ל אמרו (סנה' כט) כי הי"ל לטעון ולא הטעין לו האל לפי שהי' מסית

רד"ק

ולמדו שאין טוענין למסית. ומה הי"ל לטעון. דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין. ואני אומר כי זה לא הי' טענה אלא לחייב האדם אבל לפטור א"ע מן החטא' לא הי"ל טענה: (ארור אתה). שיחתכו רגליו שהיו לו מתחילה. וכל לי' מארה הוא ענין חסרון והברכה בהפך היא תוספת טובה. וקלל הנחש תחלה כי הוא הי' סבה לאשה ולאדם. ורז"ל למדו מזה (ב"ר כ) כי בקללה מתחילין מן הקטן. והם ז"ל אמרו (בכורות ח ע"א) תני בהמה גסה טהורה יולדת לט' חדשים בהמ' גסה טמאה לשנים עשר חדשים בהמה דקה טהור' לחמש' חדשים. והכלב לחמשים יום. החתול לחמשים ושנים יום. החזיר לששים יום והנמית

פירוש לתורת אלהים

און איך האב מיך בהאלטען: (יא) וַיֹּאמֶר און גאט האט געזאגט צו אים מִי הִגִּיד לְךָ ווער האט דיר געזאגט כִּי עֵירֹם אָתָּה אז דו ביסט נאקיט (עיין רש"י) הֲמִן הָעֵץ אוב פון בוים אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ וגו' וואס איך האב דיר געבאטן דוא זאלסט ניט עסען פון איהם אָכָלְתָּ האסטו געגעסן: (יב) וַיֹּאמֶר הָאָדָם האט אדם געזאגט הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי דאס ווייב וואס די האסט געגעבן מיט מיר הִיא נָתְנָה לִּי מִן הָעֵץ זיא האט מיר געגעבן פון דעם בוים וָאֹכַל און איך האב געגעסן (עיין רש"י): (יג) וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לָאִשָּׁה האט גאט געזאגט צו די אִשָּׁה מַה זֹּאת עָשִׂית ווארום האסטו דאס געטאן וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה האט די אִשָּׁה געזאגט הַנָּחָשׁ הִשִּׁיאַנִי דער שלאנג האט מיך גנארט אדער ער האט מיך אן גערייצט וָאֹכַל איך זאל עסען: (יד) וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים אֶל הַנָּחָשׁ און

משלי

אן גערעט (ויאמר יי' אל הנחש כי עשית זאת על גחונך תלך) גאט האט געזאגט צום נחש דו האסט איבר גערעט חוה זיא זאל עסען פון דעם עץ הדעת דרום זאלסטו קריכן אויף דיין בויך. מיר האבן בקבלה אז איידר אדם הראשון האט געזינדיגט מיט דעם עץ הדעת האט דער נחש דער יצר הרע גהאט דאס

יהודה

געשטאלט פון א מענטש מיט גיין און מיט רידן ער איז געשטאנען אקעגען אדם און האט אים איבר גערעט אז ער זאל אויך עסען אקעגן דעם אגדערן אבר נאך דעם אז ער האט שוין אבריין געווארפן דיא גיפט אין דעם מענטש זינדיגט שוין דר מענטש אליין פון זיך אליין פאר דעם שלעכטן גיפט וואס דר נחש האט אין ארפין אריין

אלהים אל־הנחש כי עשית זאת לחויא ארי עבדת דא

רש"י

אתכם חזקיהו: (יד) כי עשית זאת. מכאן שאין מהפכין בזכותו של מסית שאילו שאלו למה עשית זאת היה לו להשיב דברי הרב ודברי התלמיד ע דברי מי

ארור שפתי חכמים

אבל מסית שנלטווה בתורה שלא להסית נמצא כשהסית עובר על מצות ה' בלום שלא להסית ובזה יש קצת ישוב לתמיהת כרא"ם מכת"י אבא מורי ז"ל וכן מצאתי בשם מהרש"ל (חזקוני) וא"ת הא קי"ל דאין מסית אלא לעכו"ם אלא מדאמר לכם והייתם

בית

חזקיהו זאל איך ניט איבר ריידן: (יד) (כי עשית זאת). ווייל דו האסט דס גטון, זאגט רש"י פאר וואס האט ניט הקב"ה גפרעגט דיא שלאנג (למה עשית זאת) פאר וואס האסטו דאס גטון, טאמער וואלט דיא שלאנג זיך גרעכט גמאכט (מכאן) פון דאנען ווייסן מיר (שאין מהפכים בזכותו של מסית)

דוד

אז איינר ברענגט זיין חבר צו אעבירה זוכט מען ניט פר אים אזכות טאמר איז ער גרעכט (שאלו שאלו למה עשית זאת) ווען הקב"ה וואלט פרעגין דיא שלאנג פר וואס האסטו דאס גטון (היה לו להשיב) הט ער גקענט ענפר'ן (דברי הרב ודברי התלמיד) אז דר רבי זאגט אזו אונ דר תלמיד זאגט

פירוש

לשבעים יום. הצבי והשועל לששה חדשים ושאר כל השרצים לששה חדשים. והארי והדוב והנמר והפיל והקוף והקפוץ לג' שנים והנחש לז' שנים והאפע' לשבעים שנה. ועוד אמרו הכלב כחי' טמאה מוליד לחמישים יום ובהמ' גסה טמא' לשנים עשר חדש. וכתוב ארור אתה מכל הבהמ' ומכל חית השדה כשם שהבהמ' ארורה מן החי' שבע כך נחש ארור מן הבהמ' שבע: (על גחנך תלך) כתרגומו על מעך וכן תרגום הולך על גחון (ויקרא י"ב מ"ב) הולך על מעוהי. ר"ל שהולך מושכב ארצה על בטנו ודומה לו בדברי רז"ל (בבא מציעא נ"ט) אתתך גוצא גחין ולחיש. ר"ל השפל עצמך אלי' ותתיעץ עמה. וארז"ל (ב"ר פ' י"ט) כי

רד"ק

מתהלה הי' הולך הנחש בקומ' זקופ' כמו האדם ולפי שנתגאה בזה. שלם לו הקב"ה מדה כנגד מדה שהולך על גחונו: (ועפר תאכל כל ימי חייך) מדה כנגד מדה אתה קנאת באדם לפי שהוא אכל מעצי גן עדן וחשבת ערמה כדי להחטיאו באכילה. תלקה שתאכל הפחות מכל הדברים והוא העפר ואם תאמר הרי קללתו ברכ' נחשבת לו שפרנסתו מזדמנת לו בכל מקום. אמרו רז"ל (ב"ר כ') אמר ר' חלפאי לא עפר מכל צד אלא בוקע ויורד עד שהוא מגיע לסלע או לבתולה ושומט גידין ואוכל. הנה לפי דבריהם כי גם העפר אינו אוכל כי אם ביגיעה רבה. ומה שאמר (כל ימי חייך) להורות כי גם לימות המשיח יאכל עפר כמו שאמר ונחש עפר

משלי

גווארפין עס איז אמשל איין סוחר איז גפארן אין וועג ארויין נאך סחורה איז ער דורך גפארן דורך אשטעטיל באגעגינט אים איין יונגר ארימאן וואס ער איז זיין קרוב אונ זאגט צום סוחר איך האב אשידוך גטון נאר איך קאן ניט חתונה האבן ווייל איך האב ניט קיין חתונה קליידר האט אים דער סוחר צו גזאגט אז ער וועט פארין צוריק וועט ער אים ברענגן חתונה קליידר אז דער סוחר האט זיך אום גקערט פון דעם וועג איז ער ווידר דורך דעם שטעטיל גפארן קומט אים דר יונגר מאן מיט דעם תפילין זאק אונטר דר האנד פרעגט אים דר סוחר וואס האסטו אין דער האנד ענפרט אום דר יונגר מאן עס איז מיין טלית אונ תפילין איך האב חתונה גהאט ווייל איך הב איר פר זיכרט אז איר וועט מיר בוודאי ברענגן דיא מלבושים אזו ווי איר הט מיר צו גזאגט זאגט דער סוחר צוא אים אצינד האבן מיר צווישן זיך נאר ניט, דיא כלה וועט זיך שוין מיט דיר ניט נעטין ווענין דיא מלבושים. דם נמשל איז פר דעם חטא פון אדם הט דער נחש קיין כח ניט גהאט איבר צו ריידן צו אדם נאר מיט דעם מויל אזו ווי איין מענש דעם אנדערן האט ער בדארפט זיין מיט דעם גשטאלט פון אמענש מיט גיין אונ מיט ריידן אבר נאך דעם אז ער הט שון ארויין גווארפן דעם שלעכטן גיפט אין אדם, אונ דער מענש זינדיגט שוין מחמת דעם גיפט פון דעם נחש וואס אין אים איז דארף שון דר נחש ניט ריידן: דם הט גאט גזאגט צו דעם נחש אז דו הסט דם דאזיגען

יהודה

גטון אונ האסט ארייין גווארפן דיין גיפט אין דעם מענש זאלסטו גיין אויף דיין בויך דארפסט שון ניט דאבע דם גשטאלט פון אמענש מיט גיין אונ מיט ריידן ווארום ער וועט שון זינדיגן מחמת דעם גיפט

וואס דו האסט אין אים ארייין גווארפן:

נאך אמאמר הט דר דיבנר מגיד גזאגט אויף דעם פסוק פון פריר, דיא קשיא איז פר וואס מיט אדם אונ מיט חוה הט גאט גטענית אונ מיט דם נחש הט ער ניט גטענית אונ הט אום תיכף זיין פסק גגעבן ער זאל אן ווערן דם גשטאלט מיט דם גאנג פר וואס הט ער אים ניט גלאזט טענין נאר די גמרא זאגט אין (סנהדרין דף נ"ט) ווען דיא נחש זאל ניט גוועוען פר שאלטן ווערן וואלט דר מענש פון אום גוועון גהאט אגרויסע ניץ היינו גאט וואלט איטליכן מענש צו גשיקט צוויי נחשים וואלט ער איינים גשיקט אין וויטע לענדר ער זאל אים ברענגן אבנים טובות אונ דר אנדרר וואלט אים גבראכט ערד צום נארטין נאר דם איז גרעט אז אדם זאל ניט גוועון זינדיגן וואלט דר מענש ניט בדארפט ארבייטן ער וואלט אכדינג אום גפירט דורך דעם נחש. אבער אז די נחש הט אריין גווארפן זיין גיפט אין דעם מענש אונ דר מענש קאן שון תמיד זינדיגן הט גאט פר שאלטין דעם נחש ער זאל ניט קענן משמש זיין דם מענש כדי דר מענש זאל דרפען אליין ארביטן אונ זאל ניט האבן קיין ריה וועט ער ניט קענין תמיד זינדיגן. למשל איין עושר הט גהט איין בן יחיד פלעגט אים דר פאטר לאזן זיצן אין שטיב רוהיג ער

כל

אָרוּר אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ וְעָפָר תֹּאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ׃ טו וְאֵיבָה ׀

לִיט אַתְּ מִכָּל בְּעִירָא וּמִכֹּל חֵיוַת בָּרָא עַל מְעָךְ תֵּיזִיל וְעַפְרָא תֵּיכוּל כָּל יוֹמֵי חַיָּיךְ׃ טו וּדְבָבוּ אֲשַׁוֵּי בֵּינָךְ וּבֵין

תו״א ארור אתה. סוטה ת בכורות ח: ואיבה אשית. סוטה ט:

בעל הטורים

פ״י כמן כסלם: אשר לויתיך לבלתי אכל. ס״ת רכיל שהלכת נפלת רכיל: (יג) ויאמר האדם האשה אשר נתתה וגו׳ וס״ה מביב רשה תחת טובה לא חמוס רשה ס״ת אשה. שזי׳ כפוי טובה כאשה שנתן לו לעזר: היא נתנה לי מן העץ ואוכל.

שפתי חכמים

וכייתם כאלכים פ״ם כיינו דעכו״ם: ם פי׳ שנתקללה כימי עבור שלא יותר מבהמה שימי עבורה של נחש יותר מעבורה של חיה: צ פי׳ דימי עבור של חתול כ״ב ימים וימי עבורה של חמור שנה א״כ בהמה גרוע מחיה ז״ם כך יכא בנחש מרורה מבהמה ז״ם נמלא שימי עבורה ז׳ שנים וא״ל תכל בשיה ר״ל ארי או הפטה שעבורה לג׳ ברים ולפ׳ שנם דא״כ

רש״י

סומפין [סנהדרין כט]: מכל הבהמה ומכל חית השדה. אם מבהמה נתקלל מחיה ם לא כל שכן העמידו רבותינו מדרש זה במס׳ בכורות(דף ח) ללמד שימי עיבורו של נחש צ שבע שנים: על גחונך תלך. רגלים היו לו ק ונקצצו: (טו) ואיבה אשית.

בית

אַנְדֶערְשׁ (דִּבְרֵי מִי שׁוֹמְעִין) וְועֶמִּים בַּייד דַארְף מֶען הֶערִין, נָעווִים כּוּז מֶען הֶערִין דִּיא בַּייד פוּן דֶעם רַבִּי, אַז דוּ (הקב״ה) הָאסְט גְזָאגְט מֶען זָאל נִיט עֶסִין פוּן עֵץ הַדַּעַת אוּנ אִיךְ הָאב גְזָאגְט מֶען זָאל עֶסִין פוּן עֵץ הַדַּעַת, נָעווִים הָט מֶען דִּיךְ גֶדַארְפְט פָאלְגִן נִיט מִיךְ, דְרִיבֶּער הָט הקב״ה נָאר נִיט גְרֶעט מִיט דֶער שְׁלַאנְג נָאר עֶר הָט אִים בַּאלְד גְשָׁלוּגְט, הקב״ה הָאט גְזָאגְט צוּם שְׁלַאנְג דִּיא זָאלְסְט זַיין גְשָׁלוּגְט (מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה) מֶער פוּן אַלֶע בְּהֵמוֹת אוּנ מֶער פוּן אַלֶע חַיוֹת פוּן פֶעלְד, פְרֶעגְט רש״י אִם מִבְּהֵמָה נִתְקַלֵּל מֵחַיָּה לֹא כָּל שֶׁכֵּן) אַז דִּיא שְׁלַאנְג אִיז גְשָׁלוּגְט גְווָארְן מֶער פוּן

יהודא

דִּיא בְּהֵמוֹת אִיז זִי דָאךְ גְשָׁלוּגְט מֶער פוּן דִּי חַיוֹת נֵווִים. ווָארוּם דִּיא בְּהֵמוֹת זֶענְן מֶער גְשָׁלוּגְט פוּן דִּיא חַיוֹת (הֶעֱמִידוּ רַבּוֹתֵינוּ מִדְרָשׁ זֶה בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת) הָאבְּן דִּיא רַבָּנָן גְלֶערִינְט דֶעם דְרָשׁ אִין דִּיא גְמָרָא בְּכוֹרוֹת (לְלַמֵּד שֶׁיְּמֵי עִבּוּרוֹ שֶׁל נָחָשׁ שֶׁבַע שָׁנִים) דֶער פָּסוּק לֶערִינְט אוּנְז אַז אַשְׁלַאנְג אִיז מְעוּבֶּרֶת מִיט אִיר קִינְד זִיבְּן יָאר (אַזוֹי לֶערִינְט דִּיא גְמָרָא אִין מַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת): (עַל גְחוֹנְךָ תֵלֵךְ). אוֹיף דַיין בּוֹיךְ זָאלְסְטוּ גֵיין (רַגְלַיִם הָיוּ לוֹ וְנִקְצְצוּ) דִּי שְׁלַאנְג הָט גְהַט פִיס אוּנ זֵיי זֶענְן אַצִּינְד אָם גְהַאקְט גְווָארְן: (טו) (וְאֵיבָה אָשִׁית). אַפִינְדְשַׁפְט ווֶעל אִיךְ טוּן. הקב״ה הָט

פירוש

לחמו (ישעי׳ ס״ה) ופי׳ כל ימי חייך כל ימי עד. כלומר כל זמן שמין הנחש על האדמה: (טו) (ואיבה אשית) אתה הראת עצמך שהיית אוהב אותה וחשבת לפי דבריך לייעצאותה באהבה אני אהפך האהב׳ לאיב׳: (ובין זרעך ובין זרעה) לא אמר הנה כל ימי חייך.

רד״ק

כי האיבה תסור בימות המשיח כמו שאמר ושעשע יונק על חור פתן (שם י״א ה׳): (הוא ישופך ראש). כשימצאך יכך לעולם בראשך כשיוכל לך: (ואתה תשופנו עקב) כי תלך על גחון ולא תוכל לו אלא בעקבו שתכנו בו בנשיכה (ישופך תשופנו) ענין מכת

פירוש לתורת אלהים

גָאט הָאט גְזָאגְט צוּם שְׁלַאנְג כִּי עָשִׂיתָ זֹאת ווייל דִי הָאסְט דָאס גְטָאן אָרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה זָאלְסְטוּ זַיין פַר שָׁלוּגְט מַיין פוּן אַלֶי בְּהֵמוֹת אוּנ פוּן אַלֶע חַיוֹת פוּן דֶעם פֶעלְד

(עיין רש״י) עַל גְחוֹנְךָ תֵלֵךְ אוֹיף דַיין בּוֹךְ זָאלְסְטוּ גֵיין (עיין רש״י). וְעָפָר תֹּאכַל כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ אוּנ עֶרְד זָאלְסְט דוּא עֶסִין ווִי לַאנְג דוּ ווֶעסְט לֶעבִּין: (טו) וְאֵיבָה אוּנ אַפִינְד שַׁאפְט אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין

משלי יהודה

זָאל נָאר נִיט פוּן נָאר עֶר הָט נֶהְט אַגְאַמְן ווָס עֶר הָט זִיךְ אָם גְגֶעבִּין מִיט אַלֶע זַיינֶע מְכוּתָּרִים אַמָאל הָט זִיךְ דֶער נָאמְן פַיישֶׁב גְוֶעוִין אוּנ הָט דֶעם בֵּן יָחִיד עֲשִׁירִי כָּאר אִיבֶּר גְשִׁיקְט דֶר בֵּן יָחִיד פֶלֶעגְט זִיךְ שְׁרֶעקְן אוּנ אִיז גְוֶועְן טְרוֹירִיג אַז דֶר פָאטֶער הָט גְוִוּיסְן אַז נַיין זִין שְׁרֶעקְט זִיךְ הָט עֶר גְווִיסְט אַז דֶר זֶעקְן הָט דָם אִים גְמִין הָאט דֶר פָאטֶער גְפְרֶעגְט רוֹפְאִים ווָס זַיין רְפוּאָה אִיז הָאבְּן דִי רוֹפְאִים גְזָאגְט זַיין רְפוּאָה אִיז עֶר זָאל הַגְדָלֶן כִּיש מֶענְשֶׁן אוּנ אַז עֶר ווֶעט הָאבְּן צוּ טוּן וֶועט עֶר זִיךְ אוֹיךְ הֶערִין צוּ [illegible] צוּ דֶר פָאטֶער הָט דֶר הֶערְט פוּן דִי רוֹפְאִים הָט דֶר פָאטֶער גְזָאגְט צוּם גְאַמְן דוּ הָסְט פוּן בַּיי

מִיר גִיט ווָס צוּ טוּן ווייל דוּ הָאסְט מַיין זִין אִיבֶּר גְשְׁרָאקִין הָט דֶר גָאמְן זִיךְ גְטְרַאכְט אַז דֶר עוֹשֶׁר בַּאשְׁטְרָאפְט אִים ווייל עֶר הָט אִיבֶּר גְשְׁרָאקִין זַיין זִין הָאט עֶר זִיךְ אָן גְהוֹיבְּן צוּ פַר עֶנְטְפֶערִין אַז עֶר אִיז נִיט שׁוּלְדִיג אִין דֶר זַאךְ ווָאס דֶר עוֹשֶׁר צוּ אִים פַייא ווִיא פַייא אֲפִילוּ דוּ בִּיסְט נִיט שׁוּלְדִיג הָאסְטוּ אִיךְ בַּיי מִיר גִיט ווָס צוּ טוּן ווָארוּם דִי אַלֶע גְשֶׁעפְטְן ווָס דוּ הָאסְט בַּיי מִיר גִיב אִיךְ זַיי [illegible] הָאסְטוּ נִיט ווָס צוּ טוּן בַּיי מִיר. דָם הָט גְזָאגְט צוּם נָחָשׁ [illegible]

אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ הוּא יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ

וּבֵין אִתְּתָא וּבֵין בְּנָךְ וּבֵין בְּנָהָא הוּא יְהֵי דְּכִיר לָךְ מָה דַּעֲבַדְתְּ לֵיהּ מִלְּקַדְמִין וְאַתְּ

בעל הטורים

לפי כפשט שכיתתי בעץ עד ששמתתי לדבריה : (טו) עקב. ב'. דין והידך כנדיל עלי עקב. והוא יגוד עקב. זה שרז"ל על נחש חגל על שמש גדול שאבד מן העולם זכו נס איש שלומי

רש"י

אתה לא נתכוונת אלא שימות אדם כשיאכל הוא ר תחלה ותשא את חוה ש ולא באת לדבר אל חוה תחלה אלא לפי שהנשי' דעתן קלות להתפתות ויודעות לפתות את בעליהן לפיכך ואיבה אשית: ישופך. (סוטה ט) יכתתך. כמו [דברי' ט] ואכות אותו ותרגומו ושפית יתיה: ואתה תשופנו עקב. לא יהא לך קומה ת ותשכנו בעקבו. ואף משם תמיתנו א ול' תשופנו כמו נשף בהם [ישעיה מ] כשהנחש בא לנשוך הוא נושף כמין שריקה. ולפי שהלשון נופל

שפתי חכמים

לכתוב מכל כתיב ולישתוק מכל בבהמה: ק דאל"כ מאי על גחונך הלך הלא מעיקרא נמי הכי הוה. כרא"ם: ר וא"ת למה לא ירא כנחש שמא האכל חוה תחלה דבא לה נתן בתחלה וי"ל דנחש סבר' דדרך הנשים שמכבדות את בעליהן ונותנין להם תחלה וחוה גם כיא תתן לאדם תחלה וימות יכיון שהראה חוה שימות כוא לא תאכל כיא או כנחש כי: סבור שלא יכיחה כוא לאכול. ועי"ל דסבר כנחש אדם מלוה שלא לאכול מעץ לכך ימות כוא אבל כאשה אינה מלווה כי דוקא לאדם אמר בקב"ה ומעץ כדעת טו"ר לא תאכל לכן אף אם האכל כיא לא תמות: ש דאל"כ מאי ואיבה אשית דמשמע דקפיד אי בההי: ת דק"ל בא הקב"ה קלל לאדם בפ"ע וא"כ למה מעי"ב כאן קללתו של אדם בקללתו של נחש ומתרץ דככל קללתו

של נחש כוא ונגאי שלו כלו' לא יהי' לך קימה וכו' וכרא"ם פי' דר"ל מה ענין ד ואתה תשופנו עקב בקללתו של נחש כא לאו קללה כיא זו ומש! גחונך הלך לא נפקא דהאם לקצילת רגלים הוא דאתי אבל אם רוצה לקום בקימה יקום כ' רחמנא תשופנו: א דק"ל דמשמע שאין ח ילוק בין אדם לנחש אלא כוא יכחת ואשו ובנחש ישופנו עקב וכרי עוד יש כפרש

בית דוד

גזאגט צום שלאנג (אַתָּה לֹא נִתְכַּוַּנְתָּ אֶלָּא שֶׁיָּמוּת אָדָם כְּשֶׁיֹּאכַל הוּא תְּחִלָּה) דוא האסט נאר געמיינט אָדָם וועט פריער עסין פון עץ הדעת וועט ער שטארבין (וְתִשָּׂא אֶת חַוָּה) וועסטו נעמען חוה'ן פאר אַווייב (וְלֹא בָאתָ לְדַבֵּר אֶל חַוָּה תְּחִלָּה) אונ וואס דיא ביסט געקומען פריער צוא חוה איז נאר געווען ווייל דוא ווייסט (שֶׁהַנָּשִׁים קַלּוֹת לְהִתְפַּתּוֹת) ווייבער קען מען גרינג איבער ריידען (וְיוֹדְעוֹת לְפַתּוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן) אונ זייא ווייסען איבער צוא ריידען זייערע מאנין (לְפִיכָךְ וְאֵיבָה אָשִׁית) דריבער וועל איך מאכען אפיינדשאפט צווישען דיר אונ חוה : (יְשׁוּפְךָ) איז די טייטש (יְכַתֶּתְךָ) ער וועט דיך צו שטוסין (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק (וָאֶכּוֹת אוֹתוֹ) איך האב

אים צוא שטוסין (וְתַרְגּוּמוֹ) דער תרגום טייטשט (וְשָׁפִית יָתֵיהּ) איך האב אים צו שטוסין : (וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב). אונ דיא וועסט אים בייסען אונ טריט (לֹא יְהֵא לְךָ קוֹמָה) דיא וועסט ניט האבען אויפהייבונג (וְתִשְּׁכֶנּוּ בַּעֲקֵבוֹ) וועסט אים נאר בייסען זיין טריט (וְאַף מִשָּׁם תְּמִיתֶנּוּ) אונ פון דעם טריט וועסטו אים אויך קענען הרגענען (ווייל דער גיפט פון דיין ביס וועט אריין גיין אונ זיין גאנצען קערפער) (וְלָשׁוֹן תְּשׁוּפֶנּוּ) דס ווארט תשופנו (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק (נָשַׁף בָּהֶם) ער האט אבלאזן גטון אויף זייא (כְּשֶׁהַנָּחָשׁ בָּא לִנְשׁוֹךְ) ווען די שלאנג קומט בייסען (הוּא נוֹשֵׁף כְּמוֹ שְׁרִיקָה) סיקעט ער אונ בלאזט (וּלְפִי שֶׁהַלָּשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַלָּשׁוֹן) ווייל

פירוש לתו"ת האלהים

הָאִשָּׁה וועל איך טון צווישען דיר אונ צווישען דיא אִשָּׁה (עיין רש"י). וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ אונ צווישען דייני קינדער אונ צווישען אירע קינדער הוּא יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ ער וועט דיך טרעטען

משלי יהודה

ער זיך שון אליין ארביטן כדי ער זאל גיט קענין זינדיגען דארף מען שוין דיין בדינען ניט האבען דרום (אָרוּר אַתָּה) זאלסטו זיין פר שאלטן (עַל גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ) זאלכסט גיין אויף דיין בויך האט שון דר נחש קיין שום טענה גיט גהט :

נאך איין משל האט דר דיבנר מגיד גזגט אויף דעם פריערדיגן מאמר איינר האט גהט אבגלייבטין משרת נאר ער האט גהט אטבע פיל צו שלאפן אונ עס איז אום גוועזן שווער צו דר וועקן אונ אז מען האט אום שון אויף גוועקט פלעגט ער ארים גיין פר שלאפן האט דר בעל הבית זיך מיישב גוועזן אז ער האט אים אויף גוועקט האט ער אום געגעבן שווערי ארבייט כדי ער זאל זיך צו שלאגען דעם שלאף

פלעגט זיין די ערשטע ארבייט אלץ פר טאג דט ער אום גהייסן אז צינדן אלעכט פלעגט דער משרת זיך מיטשין מיט דעם פייער גציינג אויף צו שלאגן פייער אונ דר בעל הבית פלעגט אים צו וארפן פייער גציינג יעדים שטיקל אין איין אנדר ווינקיל כדי דר משרת זאל דארפן זיכן אין דער פינצטער יעדים שטיקל פייער גציינג דר ווייל וועט ער זיך צי שלאגן דעם שלאף אמאל האט איינר גבראכט אמין כלי אז מען האט די כלי אביסל אקוועטש גטון איז ארום פון איר פייער האבן פיל מענשין גוואלט קופין דיא כלי אונ דר בעל הבית האט דעם מענש מיט דר כלי ניט אריין גלזט צו זיך אין שטיב כדי דר משרת זאל דס ניט זעהן ווארום ער דארף זיך מיטשן

הֲהִיא נְטַר לֵיהּ לְסוֹפָא׃ תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב׃ ס טז אֶל־הָאִשָּׁה
טז וּלְאִתְּתָא אֲמַר
אַסְגָאָה אַסְגֵי צַעֲרֵיכִי אָמַר הַרְבָּה אַרְבֶּה עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרֹנֵךְ
ועידווייכי תו״א אל כלבה. עירונין ק׃ בעצב

בעל הטורים

וגי׳ כגדיל עלי עקב וגו׳ אמרו גבי ברכת כשבטים אע״פ ברימה יכידה לאחיב ונפתלי לאילה תזר וגרכם כולם נברכם א׳ דכתיב איש אשר כברכתו נרך אותם לומר שבשוום לגבורת אחרי ולקלית אילה וזכו וכוא יגוד עקב אע״פ ברימה דן לנחש כלל גם גד נאותם נרכם׃ (טז) הרבה ארבה. ג׳ במס׳ ככא ואידך הרבה ארבה את זרעך פי׳ שלבונך כוא דם נדות רמז

רש״י

בו הג׳ ב כ׳ לשון נשיפה בבניה׳׃ (טז) עצבונך. זה לער גידול בנים (עירובין ק)׃ והרונך. זה

שפתי חכמים

כיניבן שאדם ממית כנחש וכנחש אינו ממית את כאדם אע״כ צ״ל אף הנם התיהנו כרא״ם. אי״כ י״ל דק״ל דכיון דלעיל כתיב ישופך ראש וכודאי כוא מיתה וכאן כתיב תשופנו שכוא נ״כ עלי ישופך וא״כ אם יכהת כרא ודאי את כנחש ואם ישופני עקב אינו מת והוא ככל לי א׳ כוא ולמה משבש כאן לי מיתה וכאן אינו לי מיתה ועו״פ ואף הנם וכו׳׃ ב פי׳ דק״ל למה לא נאמר כפי׳ תשכנו. וכרא״ם פי׳ אע״פ שישופך כוא לי כתיתה ואינו נופל אלא בראש ותשופנו לי שריקה שאינו

בית דוד

דיא ווערטער זענן גלייך ישופך אונ תשופנו דריבר (כתב לשון נשיפה בשניהם) שפייט ביי ביידע דם ווארט נשיפה אפילו ישופך איז גיט דערוילבינגער טייטש ווי תשופנו נאר ווייל די ווערטער זענן גלייך דריבר שטייט ביי ביידע די גלייכע ווערטער׃ (טו) (עצבונך). דיין טרויעריקייט (זה צער גדול בנים) דם טרויעריקייט פון קינדער הדעיוען (והרונך). (זה צער העבור). דוא ווערסט מיט טרויעריקייט

פירוש

ובנות׳. וכן אשר בשער׳ ישופנו (איוב ט טז) ובנסתר גריס כ״ו: (טו) (הרב׳ ארבה) הרב׳. מקור. ובבא המקור על הפעל הוא להגדיל הענין: (עצבונך והרנך) כן בעצבון תאכלנ׳ שהוא עמל ויגיע׳. ופי׳ החכם ר׳ אברהם ענוי דם בתולים. והרנך כי ההריון כבד על האש׳. ואדני אבי ז״ל פי׳ עצבונך כובד ההריון והרונך אריכות ימי ההריון (בעצב תלדי בנים) בעת הלידי יש לה עצב וכאב גדול. ובדרז״ל (ב״ר כ) תלדי. זה צער הלידי. בנים. זה צער גדול בנים. (ואל אישך תשוקתך) ואע״פ שתלדי בצער בנים תהי משתוקקת עוד לשכב

רד״ק

עמו. (תשוקתך) תאותך. (והוא ימשול בך). לצות עליך מה שירצ׳ כאדון על עבד. ובב״ר (שם. ירו׳ פ׳ החולץ וגו׳) הרב׳ ארב׳ כל שהוא הרב׳ ארב׳. כל שהוא במאתים ושנים עשר יום הוא חי. וזהו נולד לשבע׳. ואמרו על נולד לתשע׳. אין האש׳ יולדת אלא לרע״א או לרע״ב או לר ע״ג. ואמרו על בהמה טמא׳ שיולדת לי״ב חדש. חייא בר אדא הוה יתיב קמי׳ דרב הוה מסביר לי׳ ולא סבר. מסביר לי׳ ולא סבר. א״ל אמאי אי את סבר. א״ל דהמרתי בעיא למילד ואני מהירא שמא תיצון ות מות. אמר לי׳ ומה איכפת לך מעכים

פירוש יתורת אלהים

נאָך צו שטיסן דיין קאפ ואתה תשופנו עקב אונ דוא וועסט אים בייסן אין די פערשט׃ (טז) אל האשה אמר צו די אשה האט גאט געזאגט הרבה ארבה איך וועל מערן עצבונך דיין טרויעריקייט (עיין רש״י) והרונך אונ דיין טראגען (עיין רש״י) בעצב מיט טרויעריקייט תלדי בנים

משלי יהודה

כיט דעם פייער מאכן בריער זל זיך צו שלאגן דעם שלאנג דם נבטל איז נאט האט געזאגט צום נחש איך וויל גיט דיר וארפט ברינגען רעם מענגש זאלסט פר אים ארבעטן ער דארף אליין פון זיין ארבייט כר ער זאל גיט קענען זינדיגן ווארום די ארבייט יועט אייעך שלאגן די תאוה פון צוא זינדיגן. איבר דעם (על גחונך תלך) וארכסטו ניין איף דיין בויך׃ (ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך כו׳) אדמן דם נאט געזאגט ווייל דו האסט צו געהערט דיין ווייב אונ האסט גגעסן פון דעם עץ הדעת (ארורה האדמה בעבורך) פר שאלטן זאל זיין די ערד יוליך דיר ביז דיא וועסט דיך אים קערין צו דר ערד ווארום דו ביסט פון איר גנומן גן ארן. אין מדרש שטייט נאט האט געזאגט צו אדם דר געטייליעדר ווס די ביסט פון א ב בשאמ: געווארן איז דען גיט קיין נגילה ביי דיר ווארום אייידר אדם האט גזינדיגט האט אהדינג פון דער ערד אליין גוואקסט פון דאס ויא גיט גדארפט באארבייטן אובר נאך דעם או אדם האט גזינדיגט האט נאט פר שאלטן דיא ערד או דער כענגש וועט זיא דארבייטן זאל אוך פון איר גיט וואקסן איעלכע ניטע פרוכט ווי פריער כדי דר מענגש זאל דארפן ארבייטן וועט ער גיט זינדיגן עס איז אמשל ביי איין עושר איז גבורן געווארן אזוי האט ער בדרקט אבן אוייגעריין האט זיך מיט נגזען איין אריטע אשה ווס זיא גייט בעטן אגדבה איז זי אריין גנגגון צו דם עושר האט ער דר קענט או זי איז אוייגעריין פרעגט דר עושר די אשה וועסטו מיר זייגן מיין קינד דיא נאנצי צייט ווס ער דארף זייגן ענגערט זיא או דיא וועסט מיר געבן קצירות וועל איך זייגן וגם איר דר ער דר מיט עוות די אזוי קענכסטו פר דינגן פון מיר קציות ומה גאר ווי פ״כ הכמי הייגט נכבט הכמי רען אפילו אז צו עסן וויך ואס כיט דם שטיקל ברוים אונ ביי מיר וועסטו וואן מיט מיר ביי אי, מיט ווס איך וועל עסן ויעסטו אוך

בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל־אִישֵׁךְ
תְּשׁוּקָתֵךְ וְהוּא יִמְשָׁל־בָּךְ׃ ס
יז וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל
אִשְׁתֶּךָ וַתֹּאכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר
צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ
אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ בְּעִצָּבוֹן

אונקלוס

וְעִידוּיַיְכִי בְּצַעַר תְּלְדִין בְּנִין וּלְוַת בַּעֲלִיךְ תְּהֵא תְּאוּבְתִּיךְ וְהוּא יִשְׁלַט בִּיךְ׃ יז וּלְאָדָם אֲמַר אֲרֵי קַבֵּילְתָּא לְמֵימַר אִתְּתָךְ וַאֲכַלְתְּ מִן אִילָנָא דִּי פַּקֵּידְתָּךְ לְמֵימַר לָא תֵיכוּל מִנֵּיהּ לִיטָא אַרְעָא בְּדִילָךְ בְּעָמַל תֵּיכְלִינַהּ כָּל

יומי

ת"א בעלב. פסחים קח: ואל אישך. יבמות סב: בעלבון. פסחים קיח:

רש"י

צער העיבור: בעצב תלדי בנים. זה צער הלידה: ואל אישך תשוקתך. לתשמיש ואעפ"כ אין לך ג מצח לתובעו בפה אלא הוא ימשול בך הכל ממנו ד ולא ממך: תשוקתך. תאותך כמו [ישעיה כט] ונפשו שוקקה: (יז) ארורה האדמה בעבורך. תעלה לך דברים ארורים כגון זבובים ופרעושים ונמלים

שפתי חכמים

נופל רק בנחש מ"מ נהג הכתוב מדרך הצחות להשוות הלשונות אף שהם מחולפי' בפירושם: ג ואע"פ שזו מדה יפה בנשים י"ל דה"א דקאמר בגמ' זו מדה יפה כלו' מדה יפה לה שלא שינתה מצווי המקום ואינה תובעו לתשמיש מאחר שקללה הש"י (מהרש"ל): ד הא דמאריך רש"י אע"פ שלא לצורך הוא שהרי כבר פי' אין לך מצח וכו' אלא לכך נקטו לומר דהכל תלוי בו ואע"פ שהיא אינה רוצה אלא הוא רוצה יכול לכופה או אם הוא אינו רוצה אע"פ שהיא רוצה

בית

(מיט שמערצין) טראגין אונ בויך דיינע קינדר ווען דוא וועסט זיין מעוברת: (בעצב תלדי בנים). (זה צער הלידה) מיט טרויעריקייט וועסטו געבארין דיינע קינדר. פון דעסטוועגין (ואל אישך תשוקתך) וועט זיין דיין גלוסטונג צוא דיין מאן לתשמיש. ער זאל זיך בהעפטין מיט דיר (ואף על פי כן) פון דעסטוועגין (אין לך מצח לתובעו בפה) וועסטו ניט האבן אהעזה אים צוא מאנען מיט דיין מויל ער זאל זיך בהעפטין מיט דיר. דוא וועסט נאר גליסטין אין הארץ (והוא ימשל בך) ער וועט געוועלטיגען אויף דיר (הכל ממנו) אלץ וועט זיין פון אים ניט פון

דוד

דיר. זאגט רש"י (תשוקתך) איז די טייטש (תאותך). דיין גליסטונג (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (ונפשו שוקקה) זיין לייב גלוסט: (יז) (ארורה האדמה בעבורך). די ערד וועט זיין פאר פלוכט פון דיינט וועגין (מעלה לך דברים ארורים) די ערד וועט דיר אויף ברענגין פאר פלוכטע זאכין (כגון זבובים) (פליגען) (פרעושים) (וואנצין) (נמלים) (קליינע ווערים) (משל ליוצא לתרבות רעה) דאס איז גלייך וויא איינר איז געווארן אהולטיי (אגנב אנזכן ארוצח) (והבריות מקללות שדים שינק מהם) אונ מענטשין פלוכין די בריסט וואס דר הולטיי

פירוש לתורת אלהים

וועסטו געבארין קינדר (עיין רש"י) ואל אישך תשוקתך אונ צוא דיין מאן זאלסטו גלוסטען והוא ימשל בך אונ ער זאל געוועלטיגן אין דיר: (יז) ולאדם אמר אונ צו אדם האט גאט גזאגט כי שמעת לקול אשתך ווייל דו האסט געהערט דיין ווייבס קול ווס זיא האט דיר געהייסן עסין פון דעם עץ הדעת ותאכל מן העץ אונ דו האסט גגעסן פון דעם בום אשר צויתיך לאמר לא תאכל ממנו וואס איך האב דיר גזאגט דו זאלסט פון אים ניט עסן דרום ארורה האדמה בעבורך זאל זיין פר פלוכט די ערד וועגין דיר (עיין רש"י) בעצבון תאכלנה מיט טרויעריקייט אונ מידיקייט זאלסטו

משלי יהודה

עסין אונ וועסט האבן איין גוטן אף רוה צום שלאפן נאר איך וועל דיך אנדרש ניט צו נעמין פיידין די וועסט מיך איבר בעטין אונ ווסט מיר צוא צאלן זגט זיא צו אים הסט רעכט נאר וס קען איך דיר געבן אז איך האב קיין געלד ניט זגט ער גיב מיר אמשכון האט זיא אים געגעבין אירע בגדי שבת פר אמשכון האט ער זיא גנומין פר אויגן אין אצייט ארום איז דם קינד קראנק געווען האט דר עושר גרופן איין דאקטר האט דר דאקטר גזגט אז די מילך פון דר זיינערין איז צו פעט שאט דם קינד נאר מען זאל איר אויף הערין צוא געבין פעטי זאכון צו עסין היינו פלייש. פיטר. מילך. וויין. וועט די מילך מאגירר ווערין וועט שון דם קינד ניט שטין אונ עס וועט ווערין געזינד האט דר עושר אזוי גטון דענצמאל האט די זיינערין אן געהובין צו מאנין איר משכון זוא האט גזאגט צום בעל הבית אז איך האב נאר ביי דיר

תֹּאכֲלֶנָּה כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ׃ יח וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה׃ יט בְּזֵעַת אַפֶּיךָ

יוֹמֵי חַיָּךְ׃ יח וְכוּבִין וְאַטְדִּין תַּצְמַח לָךְ וְתֵיכוּל יַת עִסְבָּא דְחַקְלָא׃ יט בְּזֵעֲתָא

דאפך

תו"א וקוץ ודרדר. פסחים קח: בזעת אפך. ברכות כז:

תאכל

בעל הטורים

למ"ד כל אשה ערמים ערוכים בה"כ ערוכים: (יח) וקוץ ודרדר הנמים לך. על אומת ישראל מדבר בעכו"ם שכן נקוץ ודרדר

שפתי חכמים

אינה יכולה לכופו וזהו שנקט רש"י ממנו ולא ממך : ה פי' ג"כ ר"ל משל וכו' דלפי' הראשון הקללה היא לאדם פי' האדמה אבל לפי המשל היתה הקללה לאדמה דאף כאן כאדם נברא מן הארץ לכך קלל האדמה אבל קשה דהכא משמע דלכך קלל האדמה ולעיל פירש"י משום דלא עשתה צווי של מקום וי"ל דהא והא גרמא דאי טובה והקללה משום שלמה כי"ל להקללה שתשבה פירות על הדרלות אבל נקוצים ודרדרים זה כי' בשביל עון שניהם : ו פי' שעל כברוך ירקות מרים ומתוקנים ע"י בשול נרותחין וקונדס כלו' לע"ז קרד"י : ז ר"ל לפי שבא' אח"כ את עשב השדה כלו' ע"כ מהם מזון מאחר שלא תצמיח הכל מיני זרעונים מוצרפים אלא אלו לכך צריך לפרש דנאכלין ע"י תקון : ח וקוץ ודרדר ל"ד דא"כ מאי ואכלת עשב השדה

רש"י

ומשלו' ה משל ליוצא לתרבות רעה והבריו' מקללות שדים שינק מהם: (יח) וקוץ ודרדר תצמיח לך הארץ כשתזרענה מיני זרעים תצמיח קוץ ודרדר קונדס ועכביות ו והן נאכלי' ז ע"י תיקון [ב"ר לך] : ואכלת את עשב השדה · ומה קללה היא זו והלא בברכה נא' לו הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע וגו' אלא מה אמור כאן בראש הענין ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה ואחר העצבון וקוץ ודרדר ח תצמיח לך כשתזרענה קטנית או ירקות גנה היא תצמיח לך קוצים ודרדרים ושאר עשבי השדה ועל כרחך תאכלם : (יט) בזעת אפיך. לאחר שתטרח

בית דוד

הט פון דיא געזויגן . זיא פלוכין דיא מוטר וואס זיא הט אוף געהדעוועט אזו וועט מען פלוכין דיא ערד ווס זיא ניט עסין צו די רשעים : (יח) (וקוץ ודרדר תצמיח לך) . (הארץ) פון דיא ערד וועט וואקסין פר דיר דערנר (כשתזרענה מיני זרעים) ווען דיא וועסט זייען אונ דיא ערד מינים תבואה אדר אנדרע פר זייהונג וועלין דיא תבואה ניט ארוס וואקסין נאר עס וועלין וואקסין קוץ ודרדר . מינים דערנער וואס מען וועט זייא ניט קענין עסין וויא זייא זענין (והן נאכלין על ידי תקון) זייא ווערין געגעסין דורך פרבעסרונגן) : (ואכלת את עשב השדה) . דיא וועסט עסין דיא גראז פון פעלד . פרעגט רש"י (ומה קללה היא זו) ווס איז דס פר אקללה (והלא בברכה נאמר לו הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע) ביי דוא ברכה ווען הקב"ה הט געבענשט צוא אדם הט דאך איז הקב"ה ניט מער צו גזאגט נאר ער וועט עסין גראז ווי עס שטייט אי' פסוק הקב"ה הט גזאגט איך האב געגעבין צוא איך אלע גראז פון פעלד וואס ווערין גזייעט (אלא מה אמור כאן בראש הענין) נאר אין דם פרידיגן פסוק שטייט (ארורה האדמה בעבורך) די ערד וועט זיין פרפלוכט פון דיינטוועגן (בעצבון תאכלנה) מיט טרויעריקייט אונ מאטרנים וועסטו זיא עסין (ואחר העצבון) נאך דעם טרויעריקייט אונ מאטרנים (וקוץ ודרדר תצמיח לך) וועט פון די ערד וואקסין דערנר (כשתזרענה קטנית או ירקות גנה) אז דוא וועסט זייען אונ די ערד ארבים אדר אנדרי גערטנר פרוכטין (היא תצמיח לך קוצים ודרדרים) וועט זי ארוס וואקסין דערנער (ושאר עשבי השדה) אינ אנדרי פעלדר גראז (ועל כרחך תאכלם) אונ גט וועלענדיג וועסטו זייא מוזין עסין : (יט) (בזעת אפך) . מיט דעם שווייס פון דיין פנים (לאחר

פירוש רד"ק

שהיא פיפסת פעמים שהיא פורחת כשפורחת אינ' פורחת פיפות הלבנ' ובשהיא מובפת אינ' מובפת על יפית הרפ'. א"ל והכתיב (איוב לט) הידעת עת לדת יעלי סלע הבפירוחים הפלאג'. א"ל להלן בדקה ובאן בגפה : (יז) (מן העץ). מפרי העץ. כי הפרי מן העץ: (ארורה האדמ') מחוסרה רמוב' שלא תוציא לך דבר על מפטמ' כי תורע ולא תקצר לפי הראוי כי יופרחו רוב גרגרי הזרע בארץ שלא יצמחו ובב"ר (שם) ארורי' האדמ' שהיא מעלי' לך דברים ארורים כגון יתושין ופרעושין וזבובין : (בעצבון תאכלנ') [illegible] לעבוד את האדמ' עד שתאכל תבואתה' ועד עתה ברא שהי' היית אוכל פירות עצי הגן. ומ"ש לעבדה ולשמרה לא הי' צריך אלא לעבוד' קלה אבל מעתה הוא צריך לעבוד' קשה כמ"ש בזעת אפיך תאכל לחם : (תאכלנ') תאכל תבואתה'. וכן באיכלי שולחניך (מלכים א ב) לחם שולחניך. ואכלו איש גפנו ואיש תאנתו (ישעי' לו) פרי גפנו ופרי תאנתו. והדומים להם רבים כמו שכתבנו בספר מכלל בספר הראשון בחלק הדקדוק ממנו (כל ימי חייך) אשר כין אדם כי על פני האדמ':(יח) (קוץ ודרדר) במקום הזרע תצמיח לך קוצים ודרדרים שהם מלקים צמח התבואה והוי ג צרים (ואכלת את עשב השדה) תאכל את עשב השדה

פירוש ת"ת אלהים

עסין די שפייז פון דער ערד כל ימי חייך אלע דיינע לעב טאג : (יח) וקוץ אונ דערנער ודרדר אונ הוסקעס תצמיח לך זאל זיא שפראצין צו דיר (עיין רש"י) ואכלת את עשב השדה אונ דו זאלסט עסין דאס גראז פון דעם פעלד : (יט) בזעת אפיך תאכל לחם מיט דעם שווייס פון דיין פנים

תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוּבְךָ אֶל־
הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לֻקָּחְתָּ כִּי־עָפָר
אַתָּה וְאֶל־עָפָר תָּשׁוּב׃ כ וַיִּקְרָא
הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא

דְאַפָּךְ תֵּיכוּל לַחְמָא עַד דְתֵיתוּב לְאַרְעָא דְמִינַהּ אִתְבְּרֵיתָא אֲרֵי עַפְרָא אַתְּ וּלְעַפְרָא תְּתוּב׃ כ וּקְרָא אָדָם שׁוּם אִתְּתֵיהּ חַוָּה אֲרֵי הִיא הֲוַת אִמָּא דְכָל

תו״א כי ספר. שבת קנב : כי כוא. כתובות סא : ה תה

בעל הטורים

(כ) ויקרא את שם חוה. ע״ש שמחוה ונ״ש י׳ קנין לישראל רמוז בכאן קוץ ודרדר שהן העכו״ם תלמיא לך :

רש״י

(כ) ויקרא האדם. חזר הכתוב לענינו הראשון ו קרא האדם שמות ולא הפסיק אלא ללמדך שע״י קריאת שמות נזדווג לו חוה כמו שכתוב ולאדם לא מצא עזר כנגדו לפיכך ויפל תרדמה ועל ידי שכתב ויהיו שניהם ערומים סמך לו פרשת הנחש להודיעך שמתוך שראה אותם ערומים ועוסקים בתשמיש נתאוה לה ובא עליה במחשבה ובמרמה :

שפתי חכמים

ט לא שתאכל לחם מפורכ וכלא אין שם אלא קוץ ודרדר : ט כו הרבה : בחטי״ם ט כו הרבה : סוה

בית דוד:

שֶׁהִטְרִיחַ בּוֹ הַרְבֵּה) נָאךְ דֶם ווי דוא וֶועסְט הָאבֶּן פִיל נַארְבִּיט בַּיי דִי עֶרְד אוּנ בַּיי דִי תְּבוּאָה וֶועסְטוּ עֶסִין בְּרוֹט : (כ) (וַיִּקְרָא הָאָדָם) . זָאגְט רש״י (חָזַר הַכָּתוּב לְעִנְיָנוֹ הָרִאשׁוֹן) דֶר פָּסוּק גֵייט אִיצְט צוּרִיק צוּא דֶער זַאךְ וָוס עֶר הָט פְרִיעֶר גְשְׁמִיסְט (וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמוֹת) אָדָם הָט גְרוּפִין נֶעמִין צוּא אַלֶע בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת (וְלֹא הִפְסִיק) דֶר פָּסוּק הָט אוֹיף נִהֶערְט אוּנ מִיטֶען צוּ שְׁמִיסֶען פוּן דִיא נֶעמִין (לְלַמֶּדְךָ) דִיךְ צוּ לֶערְנִין (שֶׁעַל יְדֵי קְרִיאַת שֵׁמוֹת) וֶוענִין דִיא נֶעמִין וָוס אָדָם הָט גְרוּפֶען (נִזְדַּוְּגָה לוֹ חַוָּה) אִיז צוּ אִים גְקוּמֶען זַיין וַוייבּ חַוָּה (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּלְאָדָם לֹא מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדוֹ) צוּא אָדָם הָט עֶר גִיט גְפִינֶען אַהֶעלְפֶערִין וָוס זָאל קֶענִין זַיין גֶעגִין אִים (אָדָם הָט גִיט גְפִינֶען אַפָּאר צוּא זִיךְ (לְפִיכָךְ וַיַּפֵּל תַּרְדֵּמָה) דְרִיבֶּר הָט הקב״ה גְוָוארְפִין אַשְׁלָף אוֹיף אָדָם אוּנ הָט אַרוֹיס גְנוּמֶען פוּן אִים אַרִיפּ אוּנ הָט פוּן אִיר גְמַכְט זַיין וַוייבּ חַוָּה (וְעַל יְדֵי שֶׁכָּתַב וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים) אוּנ וַוייל דֶר פָּסוּק שְׁרַייבְּט זַיי זֶענֶן גְוֶועז בַּיידוּ נַקִיט (סָמַךְ לוֹ פָּרָשַׁת הַנָּחָשׁ) הָאט מֶען בַּאלְד גְשְׁרִיבֶּן דִי פַּרְשָׁה פוּן שְׁלַאנְג (לְהוֹדִיעֲךָ) דִיךְ צוּא מַאכֶן וִויסֶען (שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁרָאָה אוֹתָהּ עֲרוּמָּה) וַוייל דִיא שְׁלַאנְג הָאט גְזֶעהֶן חַוָּה אִיז נַאקִיט (וְרָאָה אוֹתָם עֲסוּקִים בְּתַשְׁמִישׁ) אוּנ עֶר הָאט גְזֶעהֶן וִויא אָדָם מִיט חַוָּה בַּהֶעפְטִין זִיךְ (נִתְאַוָּה לָהּ) הָט עֶר גְגִלִיסְט צוּ אִיר (וּבָא עֲלֵיהֶם בְּמַחֲשָׁבָה וּבְמִרְמָה)

פירוש רד״ק

תחת שהיית אוכל פירות עצי הגן : (יט) (בזעת אפיך תאכל לחם) אם תרצה לאכל לחם . תאכלנ׳ ביגיעה עד שיצא מאפיך זיעה מרוב היגיע׳ . ואע״פ שכל הגוף מזיע ביגיע׳ . זכר האפים . כי בהם תראה הזיע׳. ועוד כי לא יזיע הפנים אלא ברוב היגיע׳ . וזכר האפים בכלל הפנים. כי הזיע׳ נוטפת מהם שיזיע האדם. וצריך האדם ליגע במלאכות רבות קודם שיאכל לחם. לחרוש ולזרוע לעדור ולנכש . לקצור ולדוש לברות ולהבר . לטחון ולרקוד ללוש ולאפות:(עד שובך אל האדמ׳) כי אחר שנמשכת אל יסוד האדמ׳ אשר לוקחת ממנ׳ ולא נמשכת אל יסוד העליון הראית (כי עפר אתה ואל עפר תשוב) דמותך . לא ישאר אחריך יסוד העליון . וזכר יסוד העפר משאר היסודות לפי שרוב יסוד הגוף והעצמות שהם מעמידי הגוף הם קרים ויבשים כמו העפר : (כ) (ויקרא האדם) כשהובאה לפניו קרא לה שם כמו שקרא לבהמ׳ ולחי׳ ולעוף . וזה השם שקרא לה הוא השם המיוחד לה, כי שם הכללי כבר זכרו באמרו לזאת יקרא אשה. ויתכן לפרש כי אחר שאכלו מעץ הדעת קרא לה זה השם . לפי שבאבילת הפרי ההוא נתחדש׳ להם תאות המשגל וידעו שיולידו לפיכך אמר „אם כל חי״ ופירוש חי, מדבר, וכן „ויברך כל בשר„ (תהלים קמ״ה) „יבוא כל בשר״ (ישעי׳ ס״ו) ואינו

פירוש לתורת אלהים

זָועכְט דוּ הָאבֶּן בְּרוֹט צוּ עֶסִן עַד שׁוּבְךָ אֶל הָאֲדָמָה בִּיז דוּ וֶועכְט דִיךְ וִוידֶער קֶערֶען צוּ דֶער עֶרְד כִּי מִמֶּנָּה לֻקָּחְתָּ וָואס דוּ בִּיסְט פוּן אִיר גְנוּמֶען גְוָוארֶן כִּי עָפָר אַתָּה וָוארוּם דוּ בִּיסְט עֶרְד דוּ בִּיסְט פוּן עֶרְד בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶן וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב אוּנ צוּ דֶער עֶרְד זָאלְסְטוּ דִיךְ וִוידֶר קֶערִין : (כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה אוּנ אָדָם הָט אַנָאמֶען גְגֶעבֶּן זַיין וַוייבּ חַוָּה כִּי הִיא הָיְתָה אֵם כָּל חָי וָוארוּם זִיא

משלי יהודא

צַאטְרִיקֶן שְׁטִיקִיל בְּרוֹט אַזוֹ וִויא אַלִי אָרִימֶע לַייט פַר וָוס זָאל לִיגֶן בַּיי דִיר מַיין מַשְׁכּוֹן . דֶר נִמְשַׁל אִיז בָּאט הָט גְזָאגְט צוּ אָדָמֶן דֶר גַייפוּל עֶרְד וָוס דִי בִּיסְט פוּן אִים בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶן אִיז בַּיי דִיר וִוי גְזֵילָה וָורוּם זִי אִיז דוֹרְךְ דֶם פַר שָׁלְטִין גְוָוארִין עֶס זָאל פוּן אִיר נִיט וַואקְסִין קַיין גוּטֶע פְרוּכְט כְּדֵי דִיא זָאלְסְט נִיט זִינְדִיגֶן זָאלְסְטוּ אִיר אָפּ גֶעבִּין דֶם גַייפוּל עֶרְד דֶם זֶגְט דֶר פָּסוּק (עַד שׁוּבְךָ אֶל הָאֲדָמָה) דֶר גַייפוּל

הָיְתָה אֵם כָּל־חָי׃ כא וַיַּעַשׂ יְהוָה
אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת
עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם׃ פ רביעי כב וַיֹּאמֶר

ת״א ויעש פ׳. סוטה יד ונה כס : וו

בְּנֵי אֱנָשָׁא : כא וַעֲבַד
יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם
וּלְאִתְּתֵיהּ לְבוּשִׁין
דִּיקָר עַל מְשַׁךְ
בִּשְׂרֵיהוֹן וְאַלְבֵּשִׁנּוּן :
כב וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא

בעל הטורים

אדם

שיהיו ירדו לשאול פ׳ נעלו נכים : (כא) וילבשם . ב׳ כאן׳ בכא ואידך גבי אהרן וילבשם כתנות. ללמד שנעשה בקנ״ז

רש״י

חוה . נופל על ל׳ חיה ׳ שמחיה את ולדותיה ׳ כאשר תאמר מה הוה לאדם [קהלת ב] בל׳ חיה: (כא) כתנות עור . יש דברי אגדה אומרי׳ כ חלקים כצפורן היו מדובקים על עורן וי״א דבר הבא מן העור כגון צמר הארנבי׳ שהוא רך וחם ועשה להם כתנות ממנו :

שפתי חכמים

נזים : י ר״ל דק״ל לרש״י כי״ל נקראת: חיה ומז״פ נופל וכו׳ ז כ חלקים ל׳ חלוק ר״ל כתנות כעין לצפורן מדובקים היה

בית יהודא

אין ער גלייפען אוף זיי מיט פאלקאקיי״ט. אונ מיט חכמה אונ האט זיי אנגערעט צו עסין פון עץ הדעת: (חוה) . (נופל על לשון חיה) . חוה אונ חיה איז איין ווארט . לעבין (שמחיה את ולדותיה) זי גיט ארעבר״קי״ט אונ אזוי אזוי (כאשר תאמר) ווי דא ואנט (מה הוה לאדם) ווס איז גוועזן מיט דעם מענטש (בלשון חיה) אזוי ווי עס ווערט גיטייטש היה. (מה היה לאדם) וואס איז גוועזן מיט דעם מענטש : (כא) (כתנות עור). זאגט רש״י (יש דברי אגדה אומרים) עס זענען דא תנאים וואס זאגן (חלקים כצפורן היו) די העמדר זענען גוועזן גלאטע ווי נעגיל (מדובקים על עורן) זיי זענען גיוועזן צו גיקלעבט צו זייער הויט (ויש אומרים) אונ אנדרי זאגין די העמדר זענען גיוועזן גימאכט פון וואל (דבר הבא מן העור) וואל איז אזוי ווס מען נעמט אראם פון פעל (כגון צמר הארנבים) די וואל פון האזין (שהוא רך וחם) דיא וואל איז ווייך אונ ווארעם (ועשה להם כתנות ממנו) פון די וואל האט

פירוש

אלא על בני אדם. ואמרו כי קרא׳ חוה ולא חיה ביו״ד להפריד בינ׳ ובין היות הסר׳ : (כא) (ויעש ה׳ אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם), אין לשאול איך עשה האל הכתנות האל׳ כי אין זה פלא גדול מכל הבריאות אשר ברא. והאומר במדרש כי הכתנות היו עור שקרם על בשרם שלא הי׳ להם עדיין ׳ איך היו מלובשים בעור זה ׳ ואיך נכסה ערותם בזה ׳ ויש אומרים (פ׳ דר״א כ׳) כי מעור הנחש שהפשיטו האל עשה להם כתנות , ויש אומרים כי זכה לבהמ׳ אחת או שתים ונפשם עורם, והם עשו מהם כתנות לתכונת אבריהם. ואין צריך לכל זה כי האל צוה ונבראו כמו הלוחות ׳ ורז״ל אמרו (ב״ר כ׳ סימ׳ י״ד) כתנות עור, רב ושמואל, חד אמר דבר הבא מן העור, וחד אמר דבר שהעור נהנ׳ ממנו, ומאי ניהו כיתנא. ועור שהם מן

רד״ק

הדברים שנבראו בין השמשות. ואמרו רז״ל (שם) דרש רבי שמלאי תור׳ תחלת׳ גמילות חסדים וסופ׳ גמילות חסדים, תחילת׳ ,ויעש ה׳ לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם וסופה ,ויקבר אותו בגי׳ : (כב) (ויאמר ה׳ אלהים וגו׳ כאחד ממנו) . שיתף עצמו יתברך עם המלאכים כמו שאמר בצלמינו כדמותינו. (לדעת טוב ורע) כבר פירשנו ידיעת טוב ורע במלאכים בפסוק ומעץ הדעת ובב״ר (כ״א) דרש ר׳ פפוס כאחד ממנו כאחד ממלאכי השרת. אמר לו ר׳ עקיבא דייך פפוס, אלא מה אני מקיים כאחד ממנו, שנתן לו הקב״ה לפניו שני דרכים, דרך החיים ודרך האחרת, הניח החיים ובחר לו דרך אחרת ר׳ ברכי׳ בשם ר׳ יוחנן בר זמי ... אדם הי׳ אחד, ובזמן שניטל ממנו צלמתו ... לדעת טוב ורע׳ ודעת המתרגם כדעת ר׳ עקיבא שתרגם הוה יחידאי

פירוש להורת אלהים

איז גוועזן דיא מיטר פון אלי לעבידיגי פון אלי מענטשן (תרגום) : (כא) ויעש יי אלהים לאדם ולאשתו אונ גאט האט גימאכט צו אדם אונ צו זיין ווייב כתנות עור העמדר פון אנגלכי זאגין ווס קומט ארוס פון פעל פון וואל ויקבישם אונ ער האט אן גיקליידט זיי : (כב) ויאמר יי אלהים אונ

משלי יהודה

ערד איז בייא דיר נזיקה ביידין די וועקסט דיך איט קערין צוריק צו דיר ערד (כי ממנה לקחת) ווארום דיין גיבייל ערד איז פון איר גינומען גיווארען אז פון דיר האט די ערד קיין טובה ניט גיהאט זיא איז גאנץ הויך דיר פאר פארלוין גיווען דערפמפטי איר איט גיעבין האם גיבייל ערד ווס בייא דיר איז :

של״ה הקדוש

כא (ויעש ה׳ אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם) גאט האט גימאכט פאר אדם מיט זיין ווייב העמדר פון פעל אונ דאס די אין גאנין איידר זיי האבן גיזינדיגט האבן זיי קיין קליידר ניט גידארפט אין האבן גיליכט ווי דאס ליכט וואס הייסט (אור) אונ ... אונ נאך דעם חטא איז פאר זייער גיווארן דאס ליכט אונ פינצטערניש אונ פון דעם (אור) ליכט איז

גיווארן (עור) פעל די פון לעלכין ...

יהוה אלהים הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעלם: כג וישלחהו יהוה אלהים מגן עדן לעבד את האדמה אשר לקח משם:

אדם הוה יחידי בעלמא מניה למידע טב וביש וכען דלמא יושיט ידיה ויסב אף מאילן חייא וייכול ויחי לעלם: כג ושלחיה יי אלהים מגנתא דעדן למפלח ית אדמתא דאיתברי מתמן:

ויגרש ותריך

רש"י

(כב) היה כאחד ממנו. הרי הוא יחיד בתחתונים כמו שאני יחיד ר בעליוני' ומה היא יחידתו לדעת טוב ורע מה שאין כן בבהמה וחיה: ועתה פן ישלח ידו וגו'. ומשיחיה לעולי הרי הוא קרוב להטעות הבריות אחריו ולומר אף הוא אלוה ויש מדרשי

שפתי חכמים

לעורן: ל כ"ל דה"ק כהם שאני יחיד בעליונים בידיעה שידיעת הקב"ה ית' ויתעלה מקיף הכל כן מה שהוא שכל ומדע שהיא ידיעה של אמת ושקר וגם ידיעת טו"ר שהוא ידיע' נאה ומגונ' כמו כן האדם אשר בארץ מכח השכל שיש לו. אך העליונים יודע להבחין בין האמת והשקר שהוא השכל והמדע ומכח אכילתו מעץ הדעת יודע להבחין בין הנאה והמגונה משא"כ בבהמה וחיה אף שאכלה מעץ הדעת אין לה הבחנה בין הנאה והמגונה אך בין המועיל והמזיק יש לה הבחנה לברוח מן המזיק לה ולקרב אל המועיל א"כ הוא יחיד בתחתונים כמו שאני יחיד בעליונים שהמלאכים אינן יודעים להבחין בין הנאה והמגונה רק בין האמת והשקר שהוא שכל ומדע ומתה

בית דוד

הקב"ה גימאכט העמדר פר אדם אונ חיה: (כב) (היה כאחד ממנו). אדם איז גיווארין ווי איינר פון אונז (הרי הוא יחיד בתחתונים) ער איז איינר ביי די אונטערשטע:(כמו שאני יחיד בעליונים) אזו ווי איך בין איינר ביי די אויבערשטי (ומה הוא יחידתו) וואס איז זיין איינציגקייט אונזן (לדעת טוב ורע) ווייל ער ווייסט וואס איז גוט אונ שלעכט (מה שאין כן בבהמה וחיה) אבער בהמות אונ חיות זענן ניט אזו, זיי האבין ניט חכמה צו וויסן וואס איז גוט אונ שלעכט: (ועתה פן ישלח ידו). אונ איצט דארף מען מורא האבין טאמר וועט ער שיקן (אויסציהען) זיין האנד אונ וועט נעמין פון די פירות פון עץ החיים אונ וועט זיי עסין וועט ער לעבין אייביג (ומשיחיה לעולם) אונ אז ער וועט לעבין אייבוג (הרי הוא קרוב להטעות את הבריות אחריו) וועט זיין נאנט ער זאל נארין די מענטשין נאך זיך (אדר די מענטשין וועלין זיך אליין נארין (לומר אף הוא אלוה) זיי וועלין זאגין ער איז אויך אגאט (ויש מדרשי אגדה) עס זענן דא דרשות אויף דעם פסוק (אבל אין מיושבין על פשוטו)

פירוש

יחידאי בעלמא למידע טב וביש (כאחד ממנו) בא פתח כלו גם בלא סמיכות, והחכ' אמר כי מדרךהדקדוק לא יתכן.(לדעת טוב ורע),כי האל נתן לו הבחירה • (ועתה פן ישלח ידו) והנ' מתחיל' לא מנעהו מעץ החיים , אבל צוהו לאכול ממנו.כמו שפרשנו, כי הוא בכלל כל עצי הגן, וכל זמן שיאכל מעץ החיים יאריך חיותו עד שיחי' שנים ארוכות יותר ממה שחי' : אבל בעברו על מצות האל ואכל מהעץ אשר מנעהו ממנו הי' עונשו המית' טרם זמן הנגזר לו מתחלה • לפיכך לא רצה שישאר בגן פן ישלח ידו ולקח ויאכל גם מעץ החיים כמו שאכל מעץ הדעת ויהי' זמן רב כי כן טבע פרי העץ ההוא לחזק טבע האדם ולהאריך חייו•וכיון שעבר על המצו' יקבל ענשו לקצור ימיו וראוי

רד"ק

לגרשו מן הגן בעבור זה כדי שלא יאכל מעץ החיים• ופירוש גם מעץ, כמו שאכל מעץ הדעת, כי אם אנחנו בגן ואצוה עליו שלא יאכל מעץ החיים יעבור על מצותי כמו שעבר באכילת עץ הדעת,ופירוש לעולם זמן ארוך, כמו ועבדו לעולם (שמות כ"א ו') ובנסתר יתפרש עוד : (כג) (וישלחהו), זהו שלוח של גרוש כמו (ירמיה ט"ו) „שלח מעל פני" והדומים להם : (לעבד את האדמ'). כיון שלא רצה בעבודה קלה בהיותו בגן והי' אוכל פירות האילנות בלא יגיע' ועבר המצו'• יצא חוץ לגן ויעבד את האדמה עבוד' קשה, כמו שאמר בעצבון תאכלנ'• (אשר לקח משם) המקום אשר לוקח משם כשהביאו לגן עדן או פירושו אשר נברא משם. כתרגומו דאיתברא מן תמן, והוא העיד בעצמו כי משם

פירוש לתירת אלהים

גאט האט גזאגט הן האדם היה כאחד ממנו דער מענטש איז גיווארען וויא איינער פון אונז (עיין רש"י) לדעת טוב ורע וואס ער ווייסט אונ פר שטייט גוטס אונ שלעכטץ (עיין רש"י) ועתה אונ אצונד פן ישלח ידו טאמר וועט ער שטרעקן מיט זיין האנד ולקח גם מעץ החיים אונ ער וועט נעמן אויך פון דעם עץ החיים ואכל אונ ער וועט עסין וחי לעולם אונ ער וועט לעבן אייביג וועלן איהם דיא מענטשען האלטען פאר אגאט: (כג) וישלחהו יי מגן עדן דאט איז גאט פר שיקט פון דעם גן עדן לעבור את האדמה צו ארבעטן דיא ערד אשר לקח משם וואס ער איז פון איר

כד ותריך ית אדם ואשרי ה מלקדמין לגנתא דעדן ית כרוביא וית שנן חרבא דמתהפכא למטר ית אורח אילן חייא: א ואדם ידע ית חוה איתתיה ועדיאת וילידת

כד ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרבים ואת להט החרב המתהפכת לשמר את דרך עץ החיים: ס ד א והאדם ידע את חוה אשתו ותהר ותלד את קין

תו"א ולהט לכס. פנה' פו:

בעל הטורים

(כד) לאחר ... נגדי כסוכה ולהט בגי' ... כדי שיגרין הכבירות וח' היכות נגד הפסוק נגד כח' ונגדי הכוכב:

רש"י

אגדה. אבל אני מיישבין על פשוטו: (כד) מקדם לג"ע. במזרחו של ג"ע חוץ לגן: את הכרובים מלאכי חבלה: החרב המתהפכת. ולהט לאיים עליו מלהכנס עוד לגן. תרגום להט שנן כמו שלף שנן ובלע"ז למ"ה [קלינגע] ומדרשי אגדה יש ואני איני בא אלא לפשוטו: (א) והאדם ידע. כבר קודם הענין של מעלה. קודם שחטא ונטרד מג"ע וכן ההריון והלידה שאם כתוב וידע אדם נשמע שלאחר

שפתי חכמים

פן ישלח וכו' כוח קרוב לבהמות לבריות וכו' ודוק:

ס ויפיה פי' מקדם פירוש תפלת קדם וביינו מזרחו של גן חוץ לגן ר"ל הכרובים היו חוץ לגן דאלו היו במזרחו של גן ולכרים פמנו פי' כאדם נכנס לגן פר פיכה סמוך לכס אבל כשהוא חוץ לגן לא יכול ליכנס כלל וק"ל: נ דלהט היינו כמו פרהב אלופם ופרהב כלא חרב לא מפכפת לכך פי' חרב המתהפכת ולם להם כאלו אמר ואת החרב המתהפכת פ"ש לם להם כהבינה: ם דק"ל דפיל"ל וידע אדם בגיר"י תמת פי':

בית דוד

אבר ויא וענן ג"ט צום פשט פון פסוק: (כד) (מקדם לגן עדן). זאגט רש"י (במזרחו של גן עדן) אין מזרח זייט פון גן עדן (חוץ לגן) אויסווייניג פון גן עדן: (את הכרובים). דס וענן (מלאכי חבלה) שלעכטי מלאכים: (החרב המתהפכת). אשווערד וואס קערט זיך אין אלע זייטין (ולהט להם) אונ די שווערד האט אבלאנק (לאיים עליו מלהכנס עוד לגן) צו מאכן אמורא אויף אדם ער זאל ניט אריין גיין אין גארטין (תרגום להט שנן) דער תרגום טייטשט דס וואורט להט גלאנץ, אין דר טייטש להט החרב, דעם שארפין שווערד (כמו) ווי עס שטייט (שלף שננא) ער האט ארויס גינומן זיין שארפין שווערד (ומדרשי אגדה יש) עס זענען דא מדרשים אויף דעם פסוק (ואני איני בא אלא לפשוטו) איך בין נאר גקומען לערנען דעם פשט אין פסוק: (א) (והאדם ידע). זאגט רש"י (כבר קודם הענין של מעלה) אדם האט זיך בהעפט מיט זיין ווייב חוה פריער איידער דעם ענין (וואס שטייט פריער) איז גוועזן (קודם שחטא ונטרד מגן עדן) איידער זיי האבן גזינדיגט אונ איידער זיי זענען ארויס גטריבן גוואורן פון גן עדן (וכן ההריון והלידה) חוה איז מעוברת גוואורן מיט קין אין גן עדן אונ זיא האט איהם גבוירין אין גן עדן (שאם כתב וידע אדם) אז די תורה וואלט גשריבן וידע אדם (נשמע) וואלטן מיר מיינן איצט נאך די אלע זאכן האט ער זיך בהעפט מיט חוה (שלאחר

פירוש

לוקח מן החלק התפרי, לא מן החלק העליון שבו: (כד) ויגרש את האדם. כאשר גרש את האדם, כמו שאמר וישלחהו, השכין (מקדם לגן עדן את הכרובים) מקדם פירוש במזרח. אמר כי מבוא הגן הי' למזרח לפיכך השכין באות' פיא' הכרובים. וזה הי' בפרא' שהיו נראים שם כרובים להפחיד את האדם שלא ישוב לגן. וזהו לשמור את דרך עץ החיים. (ואת להט החרב המתהפכת), להפחידו עוד, ולפי שהי' הענין בפרא' אמר להט החרב ולא אמר החרב. והלהט אינו נוף אלא פרא'. והלהט הוא המפחיד כל שכן בהתהפך · כמו

רד"ק

שאמר (יחזקאל לב) בעופפי חרבי על פניהם. ועוד עשה לו זה הדבר כדי שיתהרם האדם וישוב בתשובה. ושם עליו שומרים שלא יכנס שם כדי שיבוש מעצמו ויתחרט על שחטא ומזה לפרוהו דרך תשוב'. ולאחר שישב בתשוב' פרח המרא' ההיא ושב לגן פעמים. ופעמים עובד את האדמ' אשר לקח משם. ועוד נכתוב כל הענינים האלו בדרך נסתר. ובב"ר (פכ"א) ואת להט החרב ע"ש מסרתיו אש לוהט (תלים קד) פעמים אנשים פעמים נשים פעמים רוחות פעמים מלאכים: ד (א) (והאדם ידע את חוה אשתו) כיון שנולד לו

פירוש לתורת אלהים

בשאפן גוואכן: (כד) ויגרש את האדם אונ ער האט פר טריבן דעם מענטש וישכן מקדם לגן עדן אונ האט גמאכט רוהן אין מזרח זייט פון אויסן ווייניג פון גן עדן את הכרובים די מלאכי חבלה ואת להט דאס שארף החרב המתהפכת פון דער שווערד וואס איז ווערפער זייט פון קערט זיא האט זיא אזעלכע לשמור את דרך עץ החיים צוא היטן דעם וועג פון דעם עץ החיים קיין מענטש זאל ניט קענען קומען צוא דעם עץ החיים: (א) והאדם ידע אונ אדם האט זיך בהעפט מיט

קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה׃
ב וַתֹּסֶף לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו אֶת־הָבֶל
וַיְהִי־הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד
אֲדָמָה׃ ג וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן

וִילֵידַת יָת קַיִן וַאֲמַרַת קְנֵיתִי גַבְרָא מִן קֳדָם יְיָ׃
ב וְאוֹסִיפַת לְמֵילַד יָת אֲחוּהִי יָת הֶבֶל וַהֲוָה הֶבֶל רָעֵי עָנָא וְקַיִן הֲוָה גְּבַר פָּלַח בְּאַרְעָא׃
ג וַהֲוָה מִסּוֹף יוֹמִין

תו"א ותוסף ללדת. יבמות סב: והבל הביא. זבחים קטו:

רש"י

שלאחר שנטרד ע היו לו בנים: קין. על שם קניתי: את ה'. כמו עם ה' כשברא אותי ואת אישי לבדו בראנו אבל בזה פ שותפי' אנו עמו [נדה לא]: את קין את אחיו את הבל, ג' אתים ריבויים הם מלמד שתאומה נולדה עם קין ועם הבל נולדו שתים לכך נאמר צ ותוסף [ב"ר]: (ב) רועה צאן. לפי שנתקללה האדמה ק פי' לו מעבודת':

שפתי חכמים

ע פא דוקא רש"י ר"ל בנים ולא נקט אחר שנפרד ידעה משום דהיה משמע שאחר שנטרד ידעה פא קודם לכן לא ידעה והרי לעיל כ' זאת הפעם וגו' ופרש"י מלמד שבא וכו' משמע דאף קודם לכן בא עליה ובזה נמי ניחא מה"ל לרש"י דוהאדם ידע כבר קודם שנטרד קאי אף על הריון והלידה דלפא על התשמיש לחודה קאי אלא י"ל דא"כ ל"ל קרא דוהאדם וגו' והא כבר שמעינן ליה מקרא דזאת הפעם וגו': פ כי ג' שותפין יש באדם הקב"ה אביו ואמו: צ ר"ל הוסיפה עוד את כלומר דשני אתים משמע שנים לכך תיובה נמי היטב מ"ש ותוסף: ק דק"ל למה פי' רועה לאן פא לא הרשה לפס לפמית בריה.

מפרי בית דוד

שֶׁנִּטְרַד הָיוּ לוֹ בָּנִים) נָאכְדֶעם וִוי עֶר אִיז אַרוֹיס גִּשְׁטְרִיבְּן גִּיוָוארְן פוּן גַן עֵדֶן זֶענְן צוּ אִים גִּבָּארִין גִּוָוארְן דִי קִינְדֶר, אָבֶּר אַז עֶס שְׁטֵייט יָדַע, מֵיינְט מֶען עֶר הָט זִיא שׁוֹין לַאנְג בֶּוָואסְט, עֶס אִיז שׁוֹין לַאנְג וִוי אָדָם הָט זִיךְ בַּהֶעפְט מִיט חַוָּה: (קַיִן). חַוָּה הָט גִּרוּפְן דָס קִינְד קַיִן (עַל שֵׁם קָנִיתִי) ווייל זִיא הָט גִּזָאגְט קָנִיתִי אִיךְ הָאבּ אִים גִּקוֹיפְט: (אֶת ה'). זָאגְט רש"י (כְּמוֹ) וִוי עֶס וָואלְט גִּשְׁטַאנֶן (עִם ה'), מִיט גָאט. חַוָּה הָט גִּזָאגְט (כְּשֶׁבָּרָא אוֹתִי וְאֶת אִישִׁי) וָוען הקב"ה הָט בַּשַׁאפְן מִיךְ אוּנ מַיין מַאן (לְבַדּוֹ בְּרָאָנוּ) הָט הקב"ה אַלֵיין אוּנז בַּשַׁאפְן (אֲבָל בָּזֶה) אָבֶּר בַּיי דֶעם קִינְד (שׁוּתָּפִים אָנוּ עִמּוֹ) זֶענְן מִיר שׁוּתָּפִים מִיט

הקב"ה: (אֶת קַיִן אֶת אָחִיו אֶת הָבֶל). (שְׁלֹשָׁה אֶתִים), דְרַיי מָאהְל שְׁטֵייט דָאס וָוארְט אֶת (רִבּוּיִם הֵם) דָאס קוּמְט צוּ מֶערֶרְן נָאךְ אֵיינֶם (מְלַמֵּד) דֶר פָּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז (שֶׁתְּאוֹמָה נוֹלְדָה עִם קַיִן) מִיט קַיִן אִיז גִּבָּארְן גִּוָוארְן אַצְווִילִינְג, אַטָאכְטֶער אִיז גִּבָּארְן גִּוָוארְן מִיט קַיִן (וְעִם הֶבֶל נוֹלְדוּ שְׁתַּיִם) מִיט הֶבֶל זֶענְן גִּבָּארְן גִּוָוארְן צְווַיי טֶעכְטֶער (לְכָךְ נֶאֱמַר וַתֹּסֶף) דְרִיבֶּר שְׁטֵייט בַּיי הֶבֶל דָס וָוארְט וַתֹּסֶף, זִיא הָט גִּמֶערְט, ווייל זִיא הָאט גִּבָּארִין מִיט הֶבֶל מֶער וִוי מִיט קַיִן: (ב) (רֹעֵה צֹאן). הֶבֶל הָט גִּפִיטֶערְט שֶׁעפְּסִין. זָאגְט רש"י (לְפִי שֶׁנִּתְקַלְלָה הָאֲדָמָה פֵּירֵשׁ לוֹ מֵעֲבוֹדָתָהּ) ווייל דִיא עֶרְד אִיז גִּפְלוּכְט גִּוָוארְן

פירוש רד"ק

בה התאו' ובאשתו נ"ב. ידע' והרת' ואח"כ ילד' לו' חדשים או לט' ואין ראיה מזה שהרת' וילד' ביום א' כדברי הדרש (ב"ר כב) שהרי בשרה אמר כן ותהר ותלד שרה: (ותלד את קין) ילד' בן שקרא' שמו קין שאמר' (קניתי איש את ה') ואע"פ שהם ב' שרשים בענין א'. רז"ל פירשו קניתי איש את ה' המצאתי בעולם איש שלא הית' בריאתו כא' ממנו וקניתיו עם השם כי הוא שם בו הלקו שנפח בו נשמ'. וקניתי בענין קונה שמים וארץ (י"ד כב) כלו' שהמציא את העולם וסמכה המעש' לעצמ' לפי שהיא עיקר המצאת הולד ובבטנה נוצר וגדל עד שיצא ולא זכר' אלא שם המיוחד לבדו ולא זכרה אלהים עמו כי בנין העולם נשלם בהולד קין כי אחר שהחלו היצורים לעולם להוליד והעולם מכאן ואילך הולך וגדל ורבה כמנהג העולם כמ"ש אשר ברא אלהים לעשות. ועל בנין העולם נזכר אלהים כמו שפירשנו. ומכאן ואילך נזכר פעם השם הנכבד פעם אלהים. ובמקומות מעטים שניהם כא' והכל יש לו טעם. והחכם ר' אברהם אבן עזרא כתב בו. "ואין שם וזכר מלת אלהים כי הנה נמצא במין כאשר הוא למעל' בעצמים" ומה טוב פירושו למבין: (ב) (ותוסף ללדת את אחיו את הבל) באמרו ותוסף ללדת ולא אמר ותהר עוד ותלד בן. יש עוד לדברי רז"ל (ב"ר כב) שאמרו קין והבל נולדו תאומים שנא' ותוסף ללדת תוספת לליד' ולא תוספת לעבור. ועוד אמרו כי כ"א מהם נולד ותאומתו עמו. וכן ארז"ל שלש' פלאים נעשו בו ביום. בו ביום נבראו בו ביום שמשו בו ביום הוציאו תולדות. א"ר יהושע בן קרחה עלו למטה שנים וירדו שבע' קין ותאמתו והבל ותרתי תאמותיו. ולא זכר למה קראה אותו הבל כמו שלא נכתבו טעמי שמות שאר התולדות משת ועד נח.

פירוש לתורת אלהים

זַיין ווייבּ חַוָּה וַתַּהַר אוּנ זִיא אִיז וָוארְן טְרָאגֶען וַתֵּלֶד אֶת קַיִן אוּנ הָט גִיבָּארִין קַיִן (עיין רש"י) וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא הָאט גִיזָאגְט קָנִיתִי אִיךְ הָאבּ בַּשׁאפֶען אִישׁ אַמֶענְטְשׁ אֶת יְיָ מִיט גָאט (עיין רש"י): (ב) וַתֹּסֶף לָלֶדֶת אוּנ זִיא הָאט גִימֶערְט צוּא גִיווינֶען אֶת אָחִיו אֶת הָבֶל זַיין בְּרוּדֶער הֶבֶל (עיין רש"י). וַיְהִי הֶבֶל הֶבֶל אִיז גִוֶוען אַיין פַּאסְטוּךְ פוּן שָׁאף (עיין רש"י). וְקַיִן הָיָה עוֹבֵד אֲדָמָה אוּנ קַיִן אִיז גִוֶוען אַיין עוֹבֵד אֲדָמָה, עֶר הָאט גִיאַקֶערְט אוּנ גִיזַייֶעט:

וְאַיְתִי קַיִן מֵאִבָּא דְאַרְעָא תִּקְרוּבְתָּא קֳדָם יְיָ׃ ד וְהֶבֶל אַיְתִי אַף הוּא מִבַּכִּירֵי עָנֵיהּ וּמִשַּׁמְנֵיהוֹן וַהֲוָת רַעֲוָא מִן קֳדָם יְיָ בְּהֶבֶל

מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה׃ ד וְהֶבֶל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל־הֶבֶל

שפתי חכמים

ה״ל דק״ל לחה כי׳ רועה לחן מחחר שחין לו כנחה מכם י״ל מבום כחפחי׳ ובחלב ובגביגה וכלמר דהוח מותר מ״כ ניס פוסק נתלחכה זו: ר דק״ל דהו״ל תרלמית פרי הלדמה נת״ם חלב ככל מבכורות לחנו ובחלביהן: ש דק׳ לתה כי מפרי כהלדמה כיל״ל מן כהלדמה חו מפרי כמן חלח מבכית פרי מבכר מבות כמו הדמה שחין גוכו מתליף והמרי׳ גנמ׳ שחין גומו מחליף נקרה הדמה ומפתן נתי חין גומו מתליף ונקרה ג״כ מן מגח׳ והטמנם נסמתי כמן לכן חמר מפרי כהלדמה מזות פרי כמו מו כמן וכוה

רש״י

(ג) מפרי האדמ׳. מן ה הגרוע ויש אגדה שאומרי׳ ש׳ זרע פשתן היה [ד״א מפרי מאיזה שבא לידו לא טוב ולא מובחר]: וישע׳ ויפן וכן ואל מנחתו לא שעה לא פנה וכן ואל ישעו אל יפנו וכן (איוב יד

בית דודאים

הֶיבֶּער הָט עֶר זִיךְ אָפּ גֶשַׁייְדְט פוּן אִיר אוּנ הָט וִויא גִיט גִוואָלְט אַרְבַּעטֶן: (ג) (מִפְּרִי הָאֲדָמָה). וְאגְט רש״י (מִן הַגָּרוּעַ) פוּן דִי עֶרְגְסְטֶע פְרוּכְטֶן הָט עֶר גִיבְּרַאכְט (וְיֵשׁ אַגָּדָה שֶׁאוֹמֶרֶת) עֶס אִיז דָא אַמִדְרָשׁ וָואס זָאגְט (זֶרַע פִּשְׁתָּן הָיָה) דָאס אִיז גִיוֶועֶן פְלַאקְס (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז (מִפְּ׳) פוּן דִי פְרוּכְט (מֵאֵיזֶה שֶׁבָּא לְיָדוֹ) וָועלְכֶע פִירוֹת עֶס אִיז אִים גִקוּמֶן אִין הַאנְד הָט עֶר זֵיי גִבְּרֶענְגְט אַקָרְבָּן (לֹא טוֹב וְלֹא מוּבְחָר) עֶר הָט גִיט גִקְלִיבֶּן

עֶס זָאל זַיין דִי גוּטֶע אָדֶער דִי בֶּעסְטֶע נָאר אַפִילוּ עֶס אִיז גִיוֶועֶן דִי עֶרְגְסְטֶע הָט עֶר אוֹיךְ גִנוּמֶן: (ד) (וַיִּשַׁע). אִיז דֶר טַייטְשׁ (וַיִּפֶן) עֶר הָט זִיךְ גִקֶערְט (וְכֵן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה) צוּ זַיין מִנְחָה לֹא שָׁעָה, מַיינְט מֶען אוֹיךְ לֹא פָּנָה, עֶר הָט זִיךְ נִיט גִקֶעקֶרְט צוּ זַיין מִנְחָה (וְכֵן וְאַל יִשְׁעוּ) אִיז אוֹיךְ דֶר טַייטְשׁ (אַל יִפְנוּ) זֵיי זָאלֶן זִיךְ נִיט קֶערֶן (וְכֵן שְׁעֵה מֵעָלָיו) אִיז אוֹיךְ דֶער טַייטְשׁ (פְּנֵה מֵעָלָיו) קֶער דִיךְ אָפּ פוּן אִים: (וַיִּשַׁע)

פירוש רד״ק

ואולי קראה אותו הבל לענין אך הבל בני אדם כזב בני איש (תהלים סב) כי לא יעמדו על מתכונת אחת ואם תהי׳ לו טובה תפסק מהר׳ כמו שראת׳ היא ובעל׳ בטובה בגן ונגרשו משם לעמל ויגיע׳ ולזכר אותו הענין קראה אותו הבל. היא ובעל׳: (ויהי הבל רועה צאן וקין הי׳ עובד אדמ׳) כשגדלו נחלקו במלאכתם לצורך חייתם זה הי׳ רועה צאן לאכל החלב ולגז הצאן לעשות מצמרם בגדים כי לא היו אוכלים בשר שלא נתן האל לאדם ולאשתו לאכל אלא העשב ופרי העץ או לחם אחר יגיע׳ רב כמ״ש. וכן הורגלו בזה כל הדורות עד המבול שנתן האל לנח לאכל בשר שא״ל כל רמש אשר הוא חי לכם יהי׳ לאכלה: (ג) (ויהי מקץ ימים) מעת שהחל לעבוד את האדמ׳ לאחר ימים הביאו מנחה לה׳. ולא זכר כמה ימים. ויש לפרש ימים שנה כמו ימים תהי׳ גאולתו (ויקרא כה ל) כלו׳ אחר שנה משעבד את האדמ׳ הביא לו ממה שהוציא׳ לו האדמ׳ מנחה במקום שקבע לו אדם להתפל׳ ולקרבן וכן בניו עמו כי מן הדומ׳ הקריב אדם קרבן לה׳ מפרי האדמ׳ ומן הצאן ומן הבקר וזה הדרך הוריא׳ לאל. ואע״פ שהכתוב לא זכר מזה. וכן ארז״ל (חולין ס) שור שהקריב אדה״ר קרן אחת הית׳ לו במצחו שנא׳ מקרין מפרים ובניו למדו ממנו והביאו ב״א מהמלאכ׳ שבה הי׳ מתעסק ולהודות לאל על הטובו׳ שנתן לו בעבודתו. ואמר מפרי ולא זכר מאי זה פרי והם כי מן הפחות הי׳. או אחר שאכל הוא הביא מן הנותר לפניו וכ״ז הוא בדרך בזיון לפיכך לא נרצה קרבנו. גם לא הביא

מן הבכורים כי אם הביא הי׳ אומר כמ״ש בהבל לפיכך לא נתקבל קרבנו. ובמדרש (פדר״א כ״א) זרע פשתן הביא לפיכך נאסרו כלאי בגדים שלא יתערב מה שהוא ממנחת קין עם מה שהוא ממנחת הבל: (ד) (והבל הביא גם הוא) לפני קין או לאחריו. ואם הי׳ לפני. לשון גם הוא על הספור לא על המעש׳. (מבכורות צאנו ומחלביהן) זה הדרך כבוד מהבכורות קודם שיהנ׳ הוא מהנולדים מהחלב ומהצמר. גם הביא מהשמנים שבהם כתרגום ומשמניהן ויהי׳ מחלבהן תואר בפלם מלביהן (ומחלבהן) חסר יו״ד הרבים מהמכתב. ולא זכר אם בנה מזבח אם לא כמ״ש בנח (ח׳ כ׳) (ויבן נח מזבח לה׳) וכמדומה לי שלא שחט הקרבן אלא הניחו חי קשור באותו מקום הקבוע לו כדי שירד עליו אש מן השמים לאכלו כמו שהיה עושה לקרבן אביו כי לא היו שוחטים. כי לא היו אוכלים בשר. ובב״ר (כ״ב) הבל הקריב בלא הפשט ונתוח ומכאן ואילך בהפשט ונתוח. ועוד יש מחלוקת בקרבן הבל ברז״ל (זבחים קטו) יש אומרים כי עולה הקריב ויש אומרים שלמים הקריב. וראיה לדברי האומר שלמים. מחלבהן. קרבן שהחלבים קרבים ממנו אבל העולה היתה כולה כליל. ולדבריו השאר הניח להיות ולקיבות כי הוא לא אכלו כי לא היו אוכלים בשר. וראיה לדברי האומר עולה דכתיב (ויקרא א׳) היא העולה דבר שבני נח היו מקריבים. ויהי׳ מחלבהן כתרגומו ממשמניהן (וישע ה׳ אל הבל ואל מנחתו) הי׳ רצון האל אל הבל כי ראה כוונתו טובה

פירוש לתורת אלהים

(ג) וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועֶן אִין סוֹף פוּן עֶטְלִיכֶע שָׁנִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה וגו׳ הָט קַיִן גִבְּרַאכְט פוּן דֶער עֶרְד אַמִנְחָה צוּ גָאט (עַיין רש״י): (ד) וְהֶבֶל הֵבִיא גַם הוּא אוּנ הֶבֶל הָאט אוֹיךְ גִבְּרַאכְט מִבְּכוֹרוֹת צֹאנוֹ דִיא שָׁאף וָואס זֶענֶען צוּם עֶרְשְׁטֶען גִיבּוֹירֶען גִיוָוארֶען

הֶבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ׃ ה וְאֶל־קַיִן וְאֶל־
מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד
וַיִּפְּלוּ פָּנָיו׃ ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קָיִן
לָמָּה חָרָה לָךְ וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ׃
ז הֲלוֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא

תיטיב

וּבְתִקְרוּבְתֵּיה׃ ה וּבְקַיִן
וּבְתִקְרוּבְתֵּיה לָא הֲוָה
רַעֲוָא וּתְקֵיף לְקַיִן לַחֲדָא
וְאִתְכְּבִישׁוּ אַפּוֹהִי׃
ו וַאֲמַר יְיָ לְקַיִן לְמָא
תַּקִּיף לָךְ וּלְמָא
אִתְכְּבִישׁוּ אַפָּךְ׃ ז הֲלָא
אִם תּוֹטִיב עוֹבָדָךְ

ישתביק

תו"א כלא לס. ברכות סא יומא נב קדושין סא:

בעל הטורים

נוטריקון לילין שדין מזיקין רוחין: (ז) תשוקתו. ב' במס' הכא ואידך אני לדודי ועלי תשוקתו והוא שאחז"ל ב' תשוקות הן תשוקתן של רשעים ליצה"ר שנא' ואליך תשוקתו ותשוקתו של הקב"ה על ישראל שנא' אני לדודי ודודי לי ועלי תשוקתו:

רש"י

יד] שפה מעליו פנה מעליו: וישע. ירדה אש ולחכה מנחתו: (ז) הלא אם תיטיב. כתרגומו פירושו: לפתח חטאת

שפתי חכמים

והוא אדמה שאינו פן כמו כילד חכם זה זרע פשתן שהוא אדמה ופן (מהרש"ל): ת כלו' במה ידע שפנה אליו ומפרש ירדה אש וכו': ת דק"ל מאי לפתח דהא לגבי דינא דניכנס אין שייך פתח ועז"פ לפתח קברך דהיינו לעד חבוט הקבר: דוד.

בית

הקב"ה הָט זִיךְ גְקֶערְט צוּ דִי מִנְחָה פוּן הֶבֶל (יָרְדָה אֵשׁ וְלִחֲכָה מִנְחָתוֹ) עֶס אִיז אַרָאפּ גְקֻמֶען אַפַייֶער פוּן הִימֶל אוּנ הָט פַר בְּרֶענְט זַיין מִנְחָה:

(ז) הֲלֹא אִם תֵּיטִיב). זָאגְט רַשִׁ"י (כְּתַרְגּוּמוֹ פֵּירוּשׁוֹ) דֶר פְּשַׁט אִיז וִוי דֶר תַּרְגּוּם זָאגְט, אוֹבּ דִי וֶועסְט גוּט זַיין וֶועסְט טָאהְן תְּשׁוּבָה וֶועסְט

פירוש

זכן הי' רצונו אל מנחתו שהית' מכובדת וראוי' להקריב: (ה) (ואל קין ואל מנחתו לא שעה) לא הי' רצון האל אל קין. כי לא היתה כוונתו טובה, וכן לא הי' רצונו אל מנחתו כי בזויה הית'. ואיך ידע זאת. כי מנחת הבל אוכלה והורד עליה אש מן השמים. ולא עלה כן למנחת קין. ומפני זה חרה לקין ונפלו פניו. חרה לו בלבו. ונפלו פניו כאדם שהוא בוש ונכלם: (ו) (ויאמר ה') הי' הדבור עמו כדי ליסרו ולהשיבו למוטב וללמדו דרך תשובה לו ולדורות הבאים כי החוטא יש לו כפרה אם ישוב בתשוב' שלימה: (ז) (הלא אם תטיב שאת) אם תטיב לבך ומעשיך יהי' לך שאת. פירוש כפרה סליחה כמו נושא עון (שמות ל"ד) והחכם ר' אברהם בן עזרא פי' שאת ענין נשיאה לפי שאמר שנפלו פניו. אמר לו האל. אם תטיב תשא פניך תמורת מה שנפלו.

רד"ק

או אשא פני אליך ובב"ר (כ"ב) אם תטיב שאת ברכה ואם לא תטיב שאת קללה. ד"א אם תטיב שאת. אני מוחל לך על כל עוונותיך. ואם לא תטיב חטא של אותו האיש נדוש ומגודש. ר' ברכי' בשם ר' שמעון בר אבא אמר "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" (תהלים ל"ב) אשרי אדם שהוא גבוה מחטאו ומפשעו ולא פשעו גבוה ממנו: (לפתח חטאת רובץ) לפתחך יהי' חטאת רובץ שתכשל בו תמיד בצאתך ובבאך. כלומר. העון אשר עמך תכשל בו תמיד כאלו אבן נגף קבוע בפתחך שתכשל בו תמיד בצאתך ובבאך. ובאמרו חטאת לשון זכר שאמר רובץ ר"ל זה הדבר הגורם החטאת והוא יצר הרע. והוא הנחש. והוא השטן. ובב"ר (שם) רובצת אין כתיב כאן אלא רובץ

פירוש לתורת אלהים

וּמֵחֶלְבֵיהֶן אוּנ פוּן דִי פֶעטְסְטֵי וַיִּשַׁע יְיָ אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ אוּנ גָאט הָט זִיךְ גִיקֶערְט צוּא הֶבֶל אוּנ צוּא זַיין מִנְחָה (עַיין רַשִׁ"י) עֶס אִיז אַרָאפּ גִנִידֶערְט אַפַייֶער פוּן הִימֶל אוּנ הָט פַר בְּרֶענְט דִיא מִנְחָה: (ה) וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ אוּנ צוּ קַיִן אוּנ צוּא זַיין מִנְחָה הָאט עֶר זִיךְ נִיט גִיקֶערְט (עַיין רַשִׁ"י) וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד אוּנ עֶס הָט צוּא קַיִן פַר דְרָאסֶען וַיִּפְּלוּ פָּנָיו אוּנ עֶס אִיז אַיין גִיפַאלֶען זַיין פָּנִים (עַיין רַשִׁ"י): (ו) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל קַיִן אוּנ גָאט הָאט גִזָאגְט צוּא קַיִן לָמָּה חָרָה לָךְ וָוארוּם זָאל דִיךְ פַר דְרִיסֶען וְלָמָּה נָפְלוּ פָּנֶיךָ אוּנ וָוארוּם זָאל אַיין פַאלֶען דַיין פָּנִים: (ז) הֲלֹא פַר וָואר

של"ה הקדוש

רֵיינִיגֶן פוּן זַיינֶע חֲטָאִים בִּכְדֵי עֶר זָאל אִים קֶענֶען צוּ רִיק צוּא קֶערִין אוּנ לִיכְט וִוי מִיר הָאבֶּן בִּכְלַל אַז לֶעָתִיד לָבוֹא (אוֹר חָדָשׁ עַל צִיּוֹן תָּאִיר) גָאט וֶועט אוּנְז מִיט אַנַיי לֶעכְט בַּלַייכְטִין. גַם אִיז נִכְלַל דְרִינֶען אַז יֶעדִיר מֶענְשׁ זָאל מְקַבֵּל זַיין דִיא יְסוּרִים וָואס קוּמֶען אוֹיף אִים בְּאַהֲבָה. וָוארוּם דִי יְסוּרִים מַאכֶען שְׁוַואךְ דִי תַּאֲווֹת פוּן דֶעם קֶערְפֶּער אוּנ לַייטֶרִין אִין רֵיינִיגֶן אוּנְזֶער חוֹמֶר. אֲפִילוּ דֶר טוֹט אִיז אוֹיךְ אִים גְזָאגְט גִיוָוארֶן אַז עֶר אִיז זֵייעֶר גוּט וִוי עֶס שְׁטֵייט גִשְׁרִיבֶּן (יָקָר בְּעֵינֵי ה' הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו) דָס הֵייסְט דֶער טוֹט פוּן פְרוּמֶע מֶענְשִׁין אִיז טַייעֶר אִין גָאטְס אוֹיגִין: (ז) (הֲלֹא אִם תֵּיטִב שְׂאֵת) אַז דִי וֶועסְט דִיךְ בֶּעסֶרִין וֶועל אִיךְ דִיר פַאר גֶעבִּין דַיינֶע עֲבֵירוֹת מִיר קֶענִין זִיךְ אַרוֹס נֶעמִין אַמוּסָר דֶר פוּן אַז תֵּיכֶף וִוי אַמֶענְשׁ וֶוערְט נִכְשַׁל אוּנ אֲעֲבֵירָה זָאל עֶר בַּלְד תְּשׁוּבָה טוּן וָוארוּם אַיין עֲבֵירָה שְׁלֶעפְּט נָאךְ זִיךְ דִיא

תֵּיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ׃
ח וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קַיִן אֶל־הֶבֶל
אחיו

יִשְׁתְּבֵיק לָךְ וְאִם לָא תוֹטִיב עוֹבָדָךְ לְיוֹם דִּינָא חֶטְאָךְ נְטִיר דַּעֲתִיד לְאִתְפְּרָעָא מִנָּךְ אִם לָא תְתוּב וְאִם תְּתוּב יִשְׁתְּבֵק לָךְ׃
ח וַאֲמַר קַיִן לְהֶבֶל אֲחוּהִי וַהֲוָה בְּמֶהֱוֵיהוֹן בְּחַקְלָא וְקָם קַיִן עַל

תו״א לפתח חטאת. יומא [illegible] קדושין ל׳ סוכה׳ נ״ח נדה ל׳:

שפתי חכמים

א [ק״ל שלא פירש נקרא מה היא כהפירש אלא פ״מ נכנס וכו׳] נכ״ר פירש לפי שקין סוכד הדמה כי׳ וככל כי׳ רוצה אלו וכי׳ קין אומר שבהדהב שלו וא״כ לא כי׳ לככל מקום בכל כשלם ולא כיתו לרצות אלכו ומ״כ כאו לידי ריב : וה״ל

רש״י

חטאת רובץ · לפתח קברך חטאך שמור : **ואליך תשוקתו** . של חטאת הוא יצר הרע תמיד שוקק ומתאוה להכשילך : **ואתה תמשל בו** . אם תרצה תתגבר עליו : (ח) **ויאמר קין**. נכנס עמו בדברי ריב ומצה א להתעולל עליו להרגו . ויש בזה מדרשי אגדה אך

בית דוד

מֶען דִיר מוֹחֵל זַיין : (לַפֶּתַח חַטָּאת רוֹבֵץ) . זָאגְט רַשִׁ״י מֶען מַיינְט (לַפֶּתַח קִבְרְךָ חַטָּאתְךָ שָׁמוּר) בִּיז צוּא דִיא טִיר פוּן דַיין קֶבֶר אִיז נֶהִיט דַיינֶע זִינְד מֶען זָאל דִיךְ שְׁטְרָאפֶן : (וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ) . (שֶׁל חַטָּאת הוּא הַיֵּצֶר הָרָע) דֶר גְלִיסְטוּנְג פוּן דֶם זִינְד (פוּן יֵצֶר הָרָע) וָועט זַיין צוּ דִיר (תָּמִיד שׁוֹקֵק וּמִתְאַוֶּה לְהַכְשִׁילְךָ) דֶער יֵצֶר הָרָע וָועט שְׁטֶענְדִיג גְלִיסְטִין צוּ דִיר, עֶר זָאל דִיךְ מַאכֶן זִינְדִיגֶן (וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ) . אוּנ דוּ וֶועסְט קֶענֶן גֶעוָועלְטִיגֶן אוֹיף אִים . זָאגְט רַשִׁ״י מֶען מַיינְט (אִם תִּרְצֶה תִּתְגַּבֵּר עָלָיו) אוֹב דוּ וֶועסְט וֶועלֶן וֶועסְטוּ דִיךְ קֶענֶן שְׁטַארְקֶן אוֹיף דֶעם יֵצֶר הָרָע : (ח) (וַיֹּאמֶר קַיִן). וָואס הָאט קַיִן גֶזָאגְט צוּא זַיין בְּרוּדֶר הֶבֶל : זָאגְט רַשִׁ״י (נִכְנַס עִמּוֹ בְּדִבְרֵי רִיב וּמַצָּה) קַיִן הָאט אָנְגֶעהוֹיבֶּען מַאכֶן אַקְרִיג מִיט הֶבֶל (לְהִתְעוֹלֵל עָלָיו לְהָרְגוֹ) צוּא מַאכֶן אַבַּלְבּוּל (אַפְּרֶעטֶענְסִיֶע) צוּא הֶבֶל עֶר זָאל אִים קֶענֶן הַארְגֶנֶען (וְיֵשׁ בָּזֶה מִדְרְשֵׁי אַגָּדָה) אוֹיף דֶעם פָּסוּק אִיז דָא מִדְרָשִׁים צוּ וִויסֶן וָואס הָאט גֶרֶעט קַיִן

פירוש

רובץ · בתחלה הוא כנקבה ולבסוף מתגבר כגבור . (ואליך תשוקתו) שיהי׳ שוקק תמיד אליך ומטעה אותך ומתאו׳ להכשילך. (תשוקתו) ענין תאוה וחשק וכן (ג׳ ט״ז) ואל אישך תשוקתך.(ואתה תמשל בו).הוא ימשול בך ויכשילך אם לא תסירנו מעליך · ואם תרצה אתה

רד״ק

תמשול בו ותכניעו לפני־יובוה הרא׳ לו היכולת הנתונ׳ בבחיר׳ כמו שאמר משה רבינו ע״ה (דברים ל׳א ט״ו) ,הנה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב את המות ואת הרע ובחרת בחיים : (ח) (ויאמר קין אל הבל). ידמה כי לא עשה תשוב׳ ולא התחרט בדעתו שחשב לעשות

פירוש לתורת ראלהים

אִם תֵּיטִיב אַז דוּ וֶועסְט בֶּגוּטִיגֶן טָאהְן תְּשׁוּבָה שְׂאֵת וֶועל אִיךְ דִיר מוֹחֵל זַיין וְאִם לֹא תֵיטִיב אוּנ אַז דוּא וֶועסְט נִיט בֶּגוּטִיגֶן נִיט טוּן תְּשׁוּבָה לַפֶּתַח בִּיז צוּא דִיא טִיר פוּן גֵיהִנֹּם וֶועט זַיין מִיט דִיר דַיין זִינְד דָארְטֶן וֶועסְטוּ נֶעמֶן דַיין שְׁטְרָאף וְאֵלֶיךָ אוּנ צוּא דִיר תְּשׁוּקָתוֹ אִיז זַיין גְלִיסְטוּנְג דֶר יֵצֶר הָרָע גְלוּסְט תָּמִיד צוּ דִיר עֶר זָאל דִיךְ אָן רַייצֶען צוּא עֲבֵירוֹת וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ אוּנ דוּ קֶענְסְט גֶוועלְטִיגֶן: אִין אִים אַז דוּ וֶועסְט וֶועלֶען קֶענְסְטוּ דִיךְ שְׁטַארְקֶן אוֹיף אִיהם אוּנ זָאלְסְט אִים נִיט פָאלְגֶין : (ח) וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו אוּנ קַיִן הָאט גֶזָאגְט צוּ זַיין בְּרוּדֶר הֶבֶל (עַיין רַשִׁ״י). וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גֶוועֶן בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה אַז זַייא זֶענֶען גֶוועֶן אִין פֶעלְד וַיָּקָם קַיִן אֶל הֶבֶל

הערה (ח) ויאמר קין אל הבל אחיו. וואס הקב״ה האט גיזאגט צו קין לפתח חטאת רובץ . דר וויל [דר יצר הרע] ליגט ביי דיא טיר. דיך צו מאכין זינדיגען. ואליך תשוקתו. אין צו דיר איז זיין גליסטונג . ער זאל דיך פארלענדרין פון ביידע וועלטין׳ אין די קענסט אויף אים גיוועלטיגען. הט קין ניט געוואלט אויף וועלען נייען די רייד פון הקב״ה. ער הט ניט געוואלט וועד איז דר יצר הרע. ויאמר קין. האט קין גיזאגט [אדער געטראכט]. די רייד פון הקב״ה [illegible] אל הבל אחיו. צו זיין ברודער הבל [illegible] ליריגן פון דר וועלט. אין וויל הקב״ה הט גיזאגט צו קין ואתה תמשל בו. דיא וועלסט איך אים גיוועלטיגען . האט קין [illegible] קין אי הבל אחיך. וואו האסטו געטאהן. ער וואו האסטו געהרגעט דיין ברידער הבל . דיין גיטער פריינד . ניט אויף הבל האב איך געזאגט פיינט רייד. האט קין גיענטפערט לא ידעתי. איך האב ניט געוואלט וויסען די פיינט. איך [illegible] פון ברידער. דיא האטט דאך אים גידארפט היטען. דיא האבט מיר גידארפט ואגין וויטען דיא [illegible] [illegible]
הרגת פון אברידער :

אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ׃ ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן אֵי הֶבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי׃ י וַיֹּאמֶר מֶה

הֶבֶל אֲחוּהִי וְקַטְלֵיהּ׃ ט וַאֲמַר יְיָ לְקַיִן אָן הֶבֶל אָחוּךְ וַאֲמַר לָא יְדַעְנָא הֲנָטַר אָחִי אֲנָא׃ י וַאֲמַר מָה עֲבַדְתְּ קַל

עשית

רש״י

אף זה יישובו של מקרא: (ט) אי הבל אחיך. להכנס עמו בדברי נחת אולי ישיב ב ויאמר אני הרגתיו וחטאתי לך: לא ידעתי. נעשה כגונב ג דעת העליונה: השומר אחי. לשון תימה הוא וכן

שפתי חכמים

ב וכא דלא פרש״י כן לעיל גבי אדם י״ל דגבי אדם לא שייך לו׳ אולי יאמר חטאתי דהא כבר התודה בזה שהיה נחנא. פי״ל דאדם לריך גמור הי׳ שהוא הי׳ יליר כפיו של הקב״ה וכודאי יודה על חטאו משא״כ קין ומ״ה הי׳ לריך ליכנס עמו בדברים כדי שישוב וכו׳ (מהרש״ל): ג שחושב שאין הכל לפוי לפניו

בית

צוא הֶבֶל (אַף זֶה יִישׁוּבוֹ שֶׁל מִקְרָא) נָאר דָס אִיז דֶער פְּשַׁט פוּן דֶעם פָּסוּק: (ט) (אֵי הֶבֶל אָחִיךָ). הקב״ה הָאט גְזָאגְט צוּא קַיִן ווָא אִיז דַיין בְּרִידֶר הֶבֶל, הַארְט רש״י הָט דֶען הקב״ה נִיט גְווִיסְט אַז קַיִן הָט אִים גֶהַרְגִת. נָאר (לְהִכָּנֵס עִמּוֹ בְּדִבְרֵי נַחַת) הקב״ה הָאט גְוָואלְט אַרַיין גֵיין מִיט קַיִן מִיט גוּטֶע רֵייד (אוּלַי יָשִׁיב וְיֹאמַר אֲנִי הֲרַגְתִּיו וְחָטָאתִי לָךְ) שְׁאָמֶער ווֶעט קַיִן עֶנְטְפֶרִין אוּנ ווֶעט זָאגֶן אִיךְ הָב אִים גֶהַרְגִת אוּנ הָב גְזִינְדִיגְט צוּא דִיר. קַיִן הָאט אָבֶר גְזָאגְט (לֹא יָדַעְתִּי) אִיךְ ווַייס נִיט ווָא אִיז הֶבֶל

דוד

(נַעֲשָׂה כְּגוֹנֵב דַעַת הָעֶלְיוֹנָה) קַיִן הָט גְמֵיינְט עֶר גַנְבֶת פוּן הקב״ה אוּנ הקב״ה ווייסט נִיט ווָאס עֶר הָט גְטוּן. (הֲשׁוֹמֵר אָחִי אָנֹכִי). בִּין אִיךְ דֶען דֶער הִיטֶע פוּן מַיין בְּרִידֶר. זָאגְט רש״י (לְשׁוֹן תְּמִיָּה הוּא) דָאס הָאט קַיִן גְזָאגְט מִיט אַווָאנְדֶערֶער הָאט זִיךְ גְעווָאנְדֶערְט אוֹף הקב״ה פַאר ווָאס עֶר פְרֶעגְט אִים ווָא אִיז הֶבֶל (וְכֵן כָּל ה״א הַנְּקוּדָה בְּחֲטַף פַּתַח) אוּנ אַזוֹ אִיז בַּיי יֶעדֶר ה״א ווָס אִינְטֶער דִי ה״א אִיז אַחֲטַף פַּתַח (אַפַּתַח מִיט אַשְׁוָא) ווֶערְט גְלֵיינְט דָאס ווָארְט מִיט אַווָאנְדֶר: (י) (דְמֵי אָחִיךָ). הַארְט רש״י

פירוש

רפא גדול׳ והרג את אחיו. ופירוש ויאמר קין. שאמר לו התוכחות שהוכיחו האל. ואמר לו אתה גרמת לי וכיוצא בדבר הזה. והוסיף כעס ורגז. ולא קם עליו בפני אביו מיראת אביו אבל נטר לו עד שהיו שניהם יחד בשדה זה לרעות את צאנו. וזה לעבוד אדמתו. ואז התקוטט קין עם אחיו מתוך כעס שהי׳ לו עליו מחמת קנאה. וקם עליו והרגו. ואל כמו על. וכן אל ההרים לא אכל. (יחזקאל י״ח) והדומים לו׳ ובב״ר (שם) ויאמר קין אל הבל אחיו. על מה היו מדיינים. אמרו בא ונחלק את העולם. אחד נטל את הקרקעות ואחד נטל את המטלטלים. דין אמר ארעא דאת קאי עליה דידי, ודין אמר מה דאת לבוש דידי. דין אמר חלוץ ודין אמר פרח. מתוך כך ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו. יהוד׳ בר אמי אמר על חוה הראשונ׳ היו מדיינין. אמר ר׳ איבו חוה הראשונה הז״ה לעפרה. ועל מה היו מדיינין. אמר רב הונא תאומ׳ יתיר׳ נולדה עם הבל זה אמר אני נוטל׳ שאני בכור. וזה אמר אני נוטל׳ שנולדה עמי. וצריך להתבונן באלה הדברים. ועוד נכתב עליהם בנסתרי ובתרגום ירושלמי ויאמר קין להבל אחוה קום ותא וניפוק לאפי ברא. והוה כד נפקין תרויהון לאפי ברא עני קין ואמר להבל. לית דין ולית דיין ולית עלם אוחרן ולית למיתן אגר טב לצדיקייא ולא לאתפרע מן רשיעיא ולא ברחמין איתברי עלמא ולא ברחמין הוא מדברי מן בגלל מה אתקבל קרבנך מנך ברעוא׳

רד״ק

וממני לא אתקבל ברעוא. עני הבל ואמר לקין אית דין ואית דיין ואית עלם אוחרן ואית תמן אגר טב לצדיקייא ולאיתפרע מרשיעיא וברחמין איתברי עלמא וברחמין הוא מדבר. ברם בפירי עובדין טבין הוא מדבר. ועל דהוון עובדיי תקנין מן דידך אתקבל קרבני מני ברעוא ומינך לא אתקבל ברעוא. והוו תרויהון מנצין באפי ברא וקם קין על הבל אהוי וקטל יתיה: (ט) (ויאמר ה׳). בא אליו הדבור להודיעו. כי לא יוכל האדם להסתר ממנו וכל עניני בני אדם גלוים לפניו. וקין חשב להסתר ממנו כמו שנסתר מאביו שהרגו בשדה במקום שלא הי׳ אדם. גם בא אליו הדבור להודיעו עונשו על פשעו. ומה שאמר לו (אי הבל אחיך) הוא לפתיחת הדברים. כמו שאמר לאדם איכה. ואמר למשה רבינו (מזה בידך) והדומים להם. ומה שהשיבו קין (לא ידעתי) מפני הסתפקו עדיין בידיעת הבורא בעניני בני אדם. לפי שאמר לו. אי הבל אחיך. ולא אמר לו. למה הרגת הבל אחיך. חשב קין כי לא ידעו וכחש. ואמר לא ידעתי השומר אחי אנכי. הוא הולך למלאכתו ואני הולך למלאכתי. וכי שומר אני אותו בכל מקום שילך עם צאנו. אבל אדם לא כחש. כי יודע היה כי האל יודע כל דברי בני אדם. ואע״פ שפתח לו בלשון מסופק ואמר לו איכה. ידע כי הכל גלוי לפניו יתברך. והשאל׳ לא היתה אלא לפתיחת הדברים. ולא התחבא אלא מפני הבושת: (י) (ויאמר דמי אחיך) דמי אחיך

פירוש לתורת אלהים

אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ אִיז קַיִן אוֹף גְשְׁטַאנֶען אוֹף זַיין בְּרוּדֶר הֶבֶל אוּנ הָט אִים גֶהַרְגִת: (ט) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל קַיִן הָאט גָאט גְזָאגְט צוּא קַיִן אֵי הֶבֶל אָחִיךָ ווִיא אִיז דַיין בְּרוּדֶער הֶבֶל (עיין רש״י) וַיֹּאמֶר הָט קַיִן גְזָאגְט אִיךְ ווַייס נִיט ווִי עֶר אִיז הֲשׁוֹמֵר אָחִי אָנֹכִי בִּין אִיךְ דֶען דֶער הִיטֶער פוּן מַיין בְּרוּדֶער (עיין רש״י): (י) וַיֹּאמֶר הָט גָאט גְזָאגְט מֶה עָשִׂיתָ ווָאס הָאסְטוּ גְטָאן קוֹל דְמֵי אָחִיךָ דָאס קוֹל פוּן

שכ״ה הקדוש

אַנְדֶרִי (עֲבֵרָה גוֹרֶרֶת עֲבֵרָה) ווִי מִיר קֶענִין דָאס זֶעהֶן בַּיי קַיִן אַז ווֶען עֶר ווָאלְט פָאנְגִין ווָס גָאט הָאט

דַּם זַרְעִין דַּעֲתִידִין לְמִפַּק מִן אָחוּךְ קָבְלִין קֳדָמַי מִן אַרְעָא: יא וּכְעַן לִיט אַתְּ מִן אַדְמְתָא דִּפְתָחַת יָת פּוּמַהּ לְמִיסַב יָת דְּמֵי אָחוּךְ מִן יְדָךְ: יב אֲרֵי תִפְלַח יָת אַדְמְתָא לָא	עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן־הָאֲדָמָה: יא וְעַתָּה אָרוּר אָתָּה מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת־ פִּיהָ לָקַחַת אֶת־דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדֶךָ: יב כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה לֹא־

תוס׳ף תו״א קול דמי. סנה׳ לז: הבא

בעל הטורים

(י) צועקים. ב׳ בתם׳ כגה והיוך ע״כ הכ צועקים וגו׳ וכו״ס״י כתס מלמד שנלטרע וכיה סוהם היונקות כל ישראל

שפתי חכמים

לפניו דהל״כ לא כי׳ מכתיבו: ד (סנ״ה לז) ורפיים פס פד בבניש לנוהרו: ה פי׳ נעון שבוליתכ פן עוסב פרי וכשנתקלל הוס נפקדה גס ביות על פונה הכל לא על פון זה שבלתה לה ביה בפדיין לא נתקללה על פון זה ואיך יאמר ארור אתה יותר פקללות כלומה: ו (נח״י) נרא׳ דס״ל לברכ דל׳ פלתה כיינו פתית׳ יתירה וזה כתשא וכפ״ש כתוב

רש״י

וכן כל ה״א הנקודה בחטף פת״ח: (י) דמי אחיך. דמו ודם זרעיותיו. ד״א שעשה בו פצעים הרבה שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה [סנהדרין לז]: (יא) מן האדמה. יותר ממה שנתקללה היא כבר בעונה וגם בזו הוסיפה לחטוא: אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך וגו׳. והנני מוסיף לה קללה אצלך לא תוסף תת כחה (ס״א הכל) (יב) נע ונד. אין לך רשות לדור במקום אחד

בית יהודא

גָם הָאט גֶעדַארְפְט שְׁטֵיין (דַם אָחִיךָ) דָם בְּלוּט פוּן דַיין בְּרוּדֶער פַר וָואס שְׁטֵייט (דְּמֵי אָחִיךָ) דִי בְּלוּטִין פוּן דַיין בְּרוּדֶער. בְּלוּטִין מֵיינְט מֶען דָאךְ פִיל בְּלוּט. נָאר עֶס מֵיינְט (דָמוֹ וְדַם זַרְעִיּוֹתָיו) זַיין בְּלוּט אוּנ דִיא בְּלוּט פוּן זַיינֶע קִינְדֶער וָואס וָואלְטֶען פוּן אִים גֶעבָּארֶען גֶעוָוארֶען (דָבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז דְרִיבֶּער שְׁטֵייט דְּמֵי דִי בְּלוּטִין. (שֶׁעָשָׂה בּוֹ פְּצָעִים הַרְבֵּה) וַוייל קַיִן הָאט אִינ אִים גֶעמַאכְט פִיל וָואוּנְדֶען וָואס פוּן זַיי אִיז אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען פִיל בְּלוּט (שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ מֵהֵיכָן נַפְשׁוֹ יוֹצְאָה) וַוייל עֶר הָאט נִיט גֶעוְויסְט פוּן ווֶעלְכֶען אָרְט וֶועט זַיין נְשָׁמָה אַרוֹיס גֵיין. דְרִיבֶּער הָאט עֶר אִים גֶעבַּיילְט אוּנ פִיל עֶרְטֶער: (יא) (מִן הָאֲדָמָה) מֶער פוּן דִיא עֶרְד (יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁנִּתְקַלְּלָה הִיא כְּבָר בַּעֲוֹנָהּ) דוּא זָאלְסְט זַיין גֶעשׁוֹלְטֶען מֶער פוּן דִי עֶרְד וָואס זִיא אִיז שׁוֹין לַאנְג גֶעשׁוֹלְטֶען גֶעוָוארֶען וֶועגֶען אִיר זִינְד. (וְגַם בְּזוֹ הוֹסִיפָה לַחֲטוֹא) אִיצְט הָאט דִיא עֶרְד צוּא גֶעגֶעבִּין נָאךְ אַזִינְד אוֹיף אִיר פֶערְזִינְדִיגֶען זִינְד (אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ) וַוייל זִיא הָאט גֶעעֶפֶענְט אִיר מוֹיל (לָקַחַת אֶת דְּמֵי אָחִיךָ) צוּא נֶעמֶען דִיא בְּלוּט פוּן דַיין בְּרוּדֶער (וְהִנְנִי מוֹסִיף לָהּ קְלָלָה) אִיצְט וֶועל אִיךְ גֶעבִּין צוּא דִיא עֶרְד נָאךְ אַקְלָלָה מִיט דִיר צוּא זַאמֶען (לֹא תוֹסֵף תֵּת כֹּחָהּ לָךְ) זִיא זָאל דִיר נִיט מֶער גֶעבֶּען אִיר כֹּחַ: (יב) (נָע וָנָד). (אֵין לְךָ רְשׁוּת לָדוּר בְּמָקוֹם אֶחָד).

ראש רד״ק

כששפכת צועקים אלי מן האדמ׳ וקולם שמעתי. וזה דרך משל מן האדמ׳ ששפכת עליה דמי אחיך. ורבוי דמי כמוהו רבים כמו (ויקרא כ׳ ט׳) דמיו בו. דמיהם בם והדומים להם. ויאמר בלשון יחיד ובלשון רבים. בלשון יחיד לפי שהוא אחד ובלשון רבים לפי שארבע הליחות מעורבות בו. ודעת המתרגם כי אמר בלשון רבים על בניו העתידים לצאת ממנו. שתרגם קל דם ורעין דעתידין למיפק מן אחוך. והבל לא הוליד ערין.

או לא ידע את אשתו כמו קין שלא ידע את אשתו עד אחר המעשה הזה. או ידעה ולא ילדה: (יא) (ועתה ארור אתה מן האדמ׳). ובפסוק הבא אחריו יפרש את הקלל׳ כלומר מן האדמ׳ תבוא לך הקלל׳ שלא תוסף תת כחה לך. (אשר פצתה את פיה). כי הדם נבלע בקרקע. וכן אמר (איוב י״ו י״ח) ארץ אל תכסי דמי. (יחזקאל כ״ד) אל צחיח סלע שמתהו וגו׳ לבלתי הכסות: (יב) (כי תעבד). לפי שהי׳ עובד אדמה קללתו במה שהיה

פירוש לתורת האלהים

דַיין בְּרוּדֶערְס בְּלוּט צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה שְׁרַייט צוּא מִיר פוּן דֶער עֶרְד (עַיין רש״י): (יא) וְעַתָּה אוּנ אִיצוּנְד אָרוּר אַתָּה מִן הָאֲדָמָה זָאלְסְט זַיין פַר שָׁאלְטֶען פוּן דֶר עֶרְד (עַיין רש״י) אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ וַוייל זִיא הָאט גֶעעֶפִינְט אִיר מוֹיל לָקַחַת וגו׳ צוּא נֶעמֶען דָאס בְּלוּט פוּן דַיין בְּרוּדֶער מִיָּדֶךָ פוּן דַיין הַאנְד: (עַיין רש״י); (יב) כִּי תַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה אַז דוּ וֶועסְט אַרְבֶּעטֶען

של״ה הקדוש

גִיוָאנְט בַּאלְד וִוי אַז עֶר הָאט גֶעטוּן דִיא עֲרֵבוּשֵׁי שַׁבָּת וִויאַז עֶר הָאט זִיךְ דֶעקְנָא גִיזֶעהְן אַז זַיין בְּרוּדֶער הֶבֶל אִין וָואלְט תְּשׁוּבָה פוּן וָואלְט עֶר נִיט גֶעקוּמֶען צוּא דִיא גְרוֹיסֶע עֲבֵירָה פוּן שְׁפִיכוּת דָמִים אָבֶּער וַוייל עֶר

תֹסֵף תֵּת־כֹּחָהּ לָךְ נָע וָנָד תִּהְיֶה
בָאָרֶץ׃ יג וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־יְהוָה
גָּדוֹל עֲוֺנִי מִנְּשֹׂא׃ יד הֵן גֵּרַשְׁתָּ
אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה
ומפניך

תוֹסִיף לְמִתַּן חֵילַהּ לָךְ
מְטַלְטַל וְגָלֵי תְּהֵי
בְּאַרְעָא׃ יג וַאֲמַר קַיִן
קֳדָם יְיָ סַגִּי חוֹבִי
מִלְּמִשְׁבָּק׃ יד הָא
תָרֵיכְתָּא יָתִי יוֹמָא דֵין
מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא וּמִן
קדמך

תו"א גדול עוני. סגי' קא עירונין סו

בעל הטורים

ורוחץ כדמס וזס קול דמי אחיך לוסקים: (יד) מולאי. ב' במס' ככא ואידך כי מולאי מלא חיים וזס שאחז"ל למיימינים

רש"י

אסר ממן האדמה ע"כ): (יב) נע ונד. אין לך רשות לדור במקום א': (יג) גדול עוני מנשוא בתמיה ז אתה טוען עליונים ותחתונים ח ועוני א"א לך

שעמך כסליחה ואין אלך שום כסדר ומונם למען זה תורה ולו מיד כשתא יתבוב כאשר אבדתי אבותי ויוסף לחטות וכך

שפתי חכמים

סנה' ל"ז שאין ריסומו ניכר כלל: ז וחסר ה"א התימ' כי לא יתכן כניתותא ופי' מנסוא על עלמו פי' שחטא חטא גדול שאין ראוי לסליחה דא"כ היי מגדיל כחטא ע"ע ואיך יאמר כן גרשת אותי הרי הודה על חטאו וראוי לזה: ח (ללי"ד כשס מהרש"ל) ע"ד כי עמך הסליחה: למען תורא ר"ל אחר אבל מלך ב"ו אין בידו למחול רק כפי דת נמוסי הוכרם לעשות אמר קין אתה טוען וכו' וככל ברשותך ואין מי מוחה ביד

בית יהודא ד

דיא טארסט ניט וואנין שטענדיג אוף איין ארט: (יג) (גדול עוני מנשוא). (בתמיה) מיט אוונדער האט קין דס גזאגט, איז דען מיין זינד אזו גרוים ניט מוחל צו זיין (אתה טוען עליונים ותחתונים)

דו טראגסט די אויבערשטי אונ די אונטערשטי, די האסט בשאפן די הימל אונ די ערד אונ אליץ וואס אויף הימל אונ ערד (ועוני אי אפשר לטעון) אונ מיינו זינד קענסטו ניט טראגן, ווער ווערט דיך ניט לאזן

פירוש

שהי' מתעסק: (יג) (לא תוסיף תת כוחה לך). אע"פ שהית' ארור' משחטא אדם. עתה הוסיף לקללה בעבור קין. ואמר אף מה שהית' רגילה להוציא אחר קללת אדם לא תוסיף לתת אותו הנה אלא פחות ממה שהית' רגילה. ואפשר שהקלל' הזאת היתה לקין לבדו או לקין ולזרעו אחריו ואף לזרע שת עד נח. ובדרז"ל (ב"ר כ"ב) ר' אליעזר אומר. לך אינה נותנת הא לאחרים נותנת. ר' יוסי ב"ח אמר. לא לך ולא לאחרים. ונראה כי לו לבדו היתה הקלל' לפיכך תלה הקללה בו. ואמר ארור אתה מן האדמה. אבל באדם שהקלל' לדורות תלה הקלל' באדמה. ואמר ארורה האדמה בעבורך. (נע ונד תהיה בארץ). זאת קללה אחרת והיא לו לבדו. אמר לו שלא יוכל לעמוד במקום אחד. אלא שיתן האל בלבו שיחשוב בעצמו קללת האדמה בפירותיה ויאמר אלך במקום אחר ואזרע שם אולי תתן לי האדמ' שם כחה וכן ממקום למקום כל ימי חייו. ולא המיתו במשפט כל הורג נפש במזיד מפני שלא ישאר העולם שומם מבני אדם כי קין לא הוליד עדיין ואדם לא הוליד עוד עד מאה ושלשים שנה לפיכך לא המיתו. אבל גזר עליו לבד מקללת האדמ'. אחד ממשפטי הרוצח. והוא הגלות כשאמר לו נע ונד תהי'. ונע ונד כפל ענין במלות שונות לחזק. ובדרז"ל (ב"ר כ"ב) כל הורג קין

רד"ק

יהרג. לא כדינו של רוצחים דינו של קין קין הרג ולא הי' ממי ללמוד מכאן ואילך כל הורג קין יהרג. ואפשר גם כן כי שוגג הי' כי האבן או הדומה לה שהכהו בה לא חשב שימות באות' מכה כי עדיין לא ראה איש הרוג ולא חשב שיהי' בה כדי להמית לפיכך דנוהו דין הורג בשגג' שהוא הגלות וא"ל נע ונד תהי' ובב"ר (שם) נע שיהי' נע מהמקום שהי' שם ונד שלא תהי' לו ישיב' בשום מקום אלא ינענע גופו כשכור. כיון שעש' תשוב' חסרו ממנו האחת כמו שאמר „וישב בארץ נד קדמת עדן„ ולא אמר נע: (יג) (ויאמר קין אל ה' גדול עוני מנשא) גדול עונשי מלסבול אותו. וכן „כי לא שלם עון האמורי עד הנה" (ט"ו י"ו) ואין הדומ' מזה שעש' תשוב' והתחרט על חטאו והי' כמבקש מהאל להקל עונשו. ואונקלס תרגם סגי חובי מלמשבק מפרש אותו דרך תימ': (יד) (הן גרשת אותי היום מעל פני האדמ') זהו אדמת עדן הסמוכה לגן כי שם היו אביו ואמו כמו שאמר לעבוד את האדמ' אשר לקח משם כמו שפירשנו. (ומפניך אסתר) שקצפת עלי והסתרת פניך והשגחתך ממני ושמתני הפקר לכל וכאשר אהי' נע ונד בארץ כל מי שימצאני יהרגני אחרי שסלקת השגחתך ממני ולא תשמרני וכאשר אהיה נע ונד יהרגוני החיות המורפות. ובב"ר (כ"ב)

פירוש לתורת אלהים

דיא ערד לא תוסף זאל זיא ניט מערן געבען איר קראפט צוא דיר נע ונד פר וואגעלט אונ פאר טריבן זאלסטו זיין אויף דער ערד דו טארסט ניט וואנען אויף איין ארט: (יג) ויאמר קין אל יי' האט קין גזאגט צו גאט גדול עוני מנשוא איז דען גרוס מיין זינד צו פר טראגען (עיין רש"י) איז דען ניט מיגליך דו זאלסט מיר מוחל זיין: (יד) הן גרשת אותי וגו' דוא פר טרייבסט מיך היינט פון די ערד ומפניך אסתר אונ פון פר דיר קען איך מיך דען פר באהגן והייתי אונ אז איך

של"ה הקדוש

האט גיט באלד תשובה גטון האט אים דער יצה"ר ווייטר גשלעפט אונ האט אים גברכט דר צוא דס ער האט פאר נאמין דאס בליט פון זיין איינגעם ברידער השיבנו יי' אליך ונשובה אמן:

ומפניך אסתר והייתי נע ונד בארץ והיה כל מצאי יהרגני: טו ויאמר לו יהוה לכן כל הרג קין שבעתים

קדמך לית אפשר דאטמרא ואהי מטלטל וגלי בארעא ויהי כל דישכחינני יקטלינני: טו ואמר ליה יי בכן כל דיקטול

תו״א וכייתי נע. סנה׳ לז: וכיס כל. נדרים מא:

שפתי חכמים

ומוני אי אתה יכול לשאת והגרוס לומר ח״ו שבעדר הסליחה פתחת שבוא נגד כנימוס ואין בסליחה בידך ג ס דכל״ל אעשה לו כך וכך ג׳ י׳ אין פירושו כל הורג קין שבעתים יוקם דהא לכך הרג את קין ולא נעשה לו נקמה שיהרג לאחר שבעתים אלא תחלת המקרא לכן כל הורג קין ל׳ גערה הוא ושבעתים יוקם קאי אקין ר״ל כי לא יהרג בכל נקמתו הקין אלא עד ז׳ דורות וכמו שהוכיח סוף המקרא ושבעתים יוקם קאי אקין ולא אהורג את קין. ויש״ל דא״כ אין פי׳ כל הורג קין יוקם שבעתים א״כ כי׳ קשה לאה יוקם שבעתים יותר מאשר רוצחים לפי״כ הלא שבעתים יוקם הוא מגין נפ״ש שבקב״ה יוקם מקין עד ז׳ דורות ומכ״ו לאחד מן המקראות שקצרו וכו׳ : כ ר״ל דכאן דבר הכתוב ברמז ונתקום אחר תפרש בכדיא כל מכה וכו׳ : ל והעורים והפסחים ללאתי שכו״ם היו ובפסח נגד יעקב והעור נגד יצחק וכי׳ כהונ פליכן את השבועה שנשבע אברהם לאבימלך

רש״י

לך לעמון [ב״ר]: (טו) לכן כל הורג קין. זה אחד מן המקראות שקצרו דבריהם ורמזו ולא פירשו לכן כל הורג קין לשון גערה כה יעשה לו כך וכך עונשו ולא פירש עונשו: שבעתים יוקם. איני רוצה להנקם מקין עכשיו לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו שיעמוד למך מבני בניו ויהרגהו וסוף המקרא שאמר שבעתים יוקם והוא נקמת הבל מקין למדנו שתחלת מקרא ל׳ גערה היא שלא תהא בריה מזיקתו וכיוצא בו [ש״ב ה] ויאמר דוד כל מכה יבוסי ויגע בצנור ולא פי׳ מה יעשה לו אבל דבר הכתוב ברמז כל מכה יבוסי ויגע בצנור ויקרב אל השער ויכבשנו וגם העורי׳ ונאמר וגם לאותו יכה על אשר אמרו העור והפסח לא יבא אל תוך הבית המכה את אלו אני אעשנו ראש ושר

בית דוד

אז דו וועסט וועלן מיר שענקין מיין זינד: (טו) (לכן כל הורג קין) דריבר וועט זיין ווער עס וועט הרגנן קין) וואס וועט זיין אז מען וועט הרגנן קין, שטייט ניט אין פסוק, זאגט רש״י (זה אחד מן המקראות שקצרו דבריהם ורמזו ולא פירשו) דר פסוק איז איינר פון די פסוקים וואס האבן אם גקירצט זייערי רייד זיי האבן גזאגט אויף ווינק אונ האבן ניט גזאגט וואס זיי מיינן (לכן כל הורג קין) דריבר ווער עס וועט הרגנן קין (לשון גערה) דאס איז אנשריי פון הקב״ה (כה יעשה לו) אזו וועט צו אים געטאהן ווערן (כך וכך עונשו) אזו אונ אזו וועט זיין דר שטראף זיינר (ולא פירש עונשו) אונ הקב״ה האט ניט ארויס גרעדט וואס זיין שטראף וועט זיין: (שבעתים יוקם). הקב״ה זאגט (איני רוצה להנקם מקין עכשיו) איך וויל ניט באלד שטראפן קין (לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו) אז עס וועלן געבארין ווערן פון קין זיבן דורות, דאמאלס וועל איך אים שטראפן (שיעמוד למך מבני בניו ויהרגהו) ווען זיין איניקיל למך וועט געבארין ווערין וועט ער אים הרגנן (וסוף המקרא שאמר שבעתים יוקם) דר סוף פון דם פסוק וואס ער זאגט אין זיבן דורות שפעטער וועט קין געשטראפט ווערן (והוא נקמת הבל מקין) דאס מיינט מען קין וועט געשטראפט ווערן ווייל ער האט גהרגעט זיין ברודר הבל (למדנו) לערנן מיר (שתחלת מקרא) דער אנהייב פסוק וואס זאגט לכן כל הורג קין (לשון גערה היא) איז דאס אנשריי פון הקב״ה (שלא תהא בריה מזיקתו) אלז בשעפענישן זאלן מורא האבן צו טון אשאדן צו קין, ביז צום זיבעטן דור, דר זיבעטער דור וועט אים הרגנן (וכיוצא בו) אזו אנגלייכן אין דא אין איין אנדרין פסוק (ויאמר דוד כל מכה יבוסי ויגע בצנור) דוד האט גזאגט דר מענטש וואס וועט שלאגן דם יבוסי אונ וועט אנרירן (איין נעמין) דם צנור (דם טארם) (ולא פירש מה יעשה לו) אבער דוד האט ניט גזאגט וואס וועט גשעהן צו דם מענטש (אבל דבר הכתוב ברמז) נאר דר פסוק שמועסט אויף ווינק (כל מכה יבוסי) ווער עס וועט שלאגן דם יבוסי (ויגע בצנור) אונ ער וועט אנרירן (איין נעמין) דם צנור (דם טארם) (ויקרב אל השער ויכבשנו) ער וועט גינענין צים טויער פון שטאט אונ וועט אים איינעמען (ואת העורים ואת הפסחים) אונ ער וועט ניגעהגין צו די בלינדי אונ צו די לאהמע (וגם אותם יכה) אונ זיי וועט ער אויך שלאגן (הרגנן) (על אשר אמרו העור והפסח) ווייל דר בלינדר אונ דר לאהמר זאגן (לא יבא דוד אל תוך הבית) דוד זאל ניט אריין קומן אין שטוב (המכה את אלו) דר וואס וועט שלאגן די

פירוש רד״ק

אתמול נירשת את אבא והיום נירשת אותי שבא מפניך אסתר. אתטמרא: (טו) (ויאמר ה׳ כל הורג קין שבעתי

פירוש לתורת אלהים

וועל זיין נע ונד אויף דיא ערד והיה עס וועט זיין כל וגו׳ יעדר וואס וועט מיך געפינען וועט מיך הרגנען: (טו) ויאמר האט גאט צו אים גזאגט לכן דרום כל יעדר וואס וועט הרגנען .קין

שִׁבְעָתַיִם יֻקָּם וַיָּשֶׂם יְהוָה לְקַיִן אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מֹצְאוֹ: טז וַיֵּצֵא קַיִן מִלִּפְנֵי יְהוָה וישב

קַיִן לְשַׁבְעָא דָרִין יִתְפְּרַע מִנֵּיהּ וְשַׁוִּי יְיָ לְקַיִן אָתָא בְּדִיל דְּלָא לְמִקְטַל יָתֵיהּ כָּל דְּיִשְׁכְּחִנֵּיהּ: טו וּנְפַק קַיִן מִן קֳדָם יְיָ וִיתֵיב

ותר"א ויטב בארץ. סנה׳ לו:

רש"י

כאן קצר דבריו ובדה"י (א ו) פי׳ יהי׳ לראש ולשר: וישם ה׳ לקין אות. חקק לו אות משמו במצחו [ס"א] ד"א כל מוצאי יהרגני הבהמות והחיות אבל בנ"א עדיין לא היו שיירא מהם רק אביו ואמו ומהם לא היה ירא שיהרגוהו אלא אמר עד עכשיו היה פחדי על כל החיות כמ"ש ומוראכ׳ כי׳ ועכשיו בשביל עון זה לא ייראו ממני החיות ויהרגוני מיד ויתן ה׳ לקין אות להחזיר מוראו על הכל: (טז) ויצא קין. יצא בהכנעה נ כגונב דעת

ספתי חכמים

לאבימלך שלא ישבו עמו מלחמה וכן אבימלך לו אבל בימי דוד כבר בטלה השבועה: ם פי׳ אות משמו של קין והוא א"ת י׳ דרמז בו יחיי׳ כלו׳ שלא יהרגנו א"נ אות משמו של הקב"ה והוא אות ה׳ רמז על כל הורג קין. מהרש"ל: נ הוכחתו מל׳ ויצא דהול"ל וילך דל׳ יציאה לא שייך אלא אחר שילא מדבר

בית דוד

אַלוּ מענטשן (אֲנִי אֶעֱשֶׂנּוּ רֹאשׁ וְשַׂר) וועל איך אים מאכן ער זאל זיין אעלצטער (כַּאן קָצַר דְּבָרָיו) דא (אין ספר שמואל) האט דר פסוק אפגקירצט די רייד פון דוד (וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים פֵּירֵשׁ) אונ אין ספר דברי הימים האט מען נשריבן (יִהְיֶה לְרֹאשׁ וּלְשַׂר) דער מענטש וועט זיין אעלצטער: (וַיָּשֶׂם ה׳ לְקַיִן אוֹת). הקב"ה האט געטון אצייכן צו קין, וואס איז געוועז דר צייכן (חָקַק לוֹ אוֹת מִשְּׁמוֹ בְּמִצְחוֹ) הקב"ה האט איינגקריצט איין אות פון זיין נאמן אין דם שטערן פון קין (דָּבָר אַחֵר) נאך אפשט איז קין האט גזאגט (כָּל מוֹצְאִי יַהַרְגֵנִי) ווער עס וועט מיך טרעפן וועט מיך הרגנן (הַבְּהֵמוֹת וְהַחַיּוֹת) ער האט מורא גיהאט דיא בהמות אדער חיות וועלן אים הרגנן (אֲבָל בְּנֵי אָדָם עֲדַיִין לֹא הָיוּ שֶׁיִּרָא מֵהֶם) אבר מענטשן זענן נאך נים געוועז ער זאל דארפן פר זיי מורא האבן (רַק אָבִיו וְאִמּוֹ) נאר זיין פאטר אונ מוטר זענן געוועזן (וּמֵהֶם לֹא הָיָה יָרֵא שֶׁיַּהַרְגוּהוּ) אונ פר זיי האט ער דאך נים מורא גיהאט זיי זאלן אים הרגנן (אֶלָּא אָמַר) נאר אזו האט קין גיזאגט (עַד עַכְשָׁיו הָיָה פַּחְדִּי עַל כָּל הַחַיּוֹת) ביז איצט איז געוועזן מיין מורא אויף דיא חיות, בהמות אונ חיות האבן פאר מיר מורא גיהאט (וְעַכְשָׁיו בִּשְׁבִיל עָוֹן זֶה) אונ איצט וועגן די עבירה וועלן די חיות פר מיר נים מורא האבן (וְיַהַרְגוּנִי מִיָּד) אונ זיי וועלן מיך באלד הרגנן (וַיָּשֶׂם ה׳ לְקַיִן אוֹת) הקב"ה האט גיטאהן אצייכן צו קין (הֶחֱזִיר מוֹרָאוֹ עַל הַכֹּל) ער האט צוריק געגעבן דיא מורא פון קין אויף אלע בשעפעניש: (טז) (וַיֵּצֵא קַיִן). זאגט רש"י (יָצָא בְּהַכְנָעָה) ער איז אוועק גנאנגן פון הקב"ה גידער נישלאגין (טרויעריג) (כְּגוֹנֵב דַּעַת הָעֶלְיוֹנָה) וויא ער גנבת דם ווייסענשאפט פון הקב"ה (ער האט זיך גימאכט טרויעריג אונ גידעריג גלייך ווי ער האט חרטה אויף דיא זינד וואס ער האט גטון, אבר אין הארצן האט ער קיין חרטה גיהאט, נאר ער האט גמיינט הקב"ה ווייסט נים וואס ער טראכט אין הארצען): (בְּאֶרֶץ נוֹד). אין דעם לאנד נוד (בְּאֶרֶץ שֶׁכָּל הַגּוֹלִים נָדִים שָׁם) אין דעם לאנד וואס אלע פאר טריבענע אנטלויפן דארטען: (קִדְמַת עֵדֶן). אין מזרח זייט פון עדן

פירוש

יוקם). כן גזרתי כל מי שיהרגנו אקח נקמתו ממנו פעמים רבים. תהיה חיה רעה או אדם. וחשבון שבע נופל על רבוי הדבר. כמו (ויקרא כ"ו מ׳) "שבע על חטאתיכם. שבע יפול צדיק וקם (משלי כ"ז) וכשהוא כפול כמו שבעתים יהיו הרבוי כפלים. והנקמות הרבות הם חליים שונים זה אחר זה ואחר כן המיתה. ובב"ר (שם) לכן שיראת ממני אני מאריךלך עוד שבעה דורות. ואונקלס תרגום לשבעה דרין אתפרע מניה ר"ל כמו שאמרו במדרש שיתלה לו העון עד שבעה דורות. והרגו למך שהי׳ דור ששי לו ושבעה לאדם: (וישם ה׳ לקין

רד"ק

אות). שם לו אות בלבו. כלומר חוק לבבו שלא יפחד שיכה אותו כל מוצאו. ושם מוראו בלב החיות ובני אדם הבאים אחריו שלא יכוהו. ועוד נכתוב הדרש שדרשו בזה: (טז) (ויצא קין מלפני ה׳) מהמקום שהי׳ מלפני ה׳. והוא הגן והאדמ׳ הקרוב׳ לו. שהית׳ מקום קדוש השכינ׳ ומקום הנבוא׳. כי באותו המקום הי׳ מדבר רוח הקודש עם אדם ואשתו ועם בניהם. (וישב בארץ נוד). נד ממקום למקום עד שישב לו במזרח עדן רחוק מהמקום שהי׳ בו אביו ואמו וגם שם לא מצא מנוח לו. כי כבר נגזר עליו שיהי׳ נע ונד כל ימיו. אלא

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש"י) וועט ער האבן אגרויסן עונש שִׁבְעָתַיִם יֻקָּם (עיין רש"י) צום סוף פון זיבען דורות וועל איך מיך נוקם זיין פון אים (עיין רש"י) וַיָּשֶׂם יְיָ אונ גאט האט גטון צו קין אצייכן לְבִלְתִּי הַכּוֹת מען זאל אים נים הרגנן כָּל מֹצְאוֹ ווער עס וועט אים געפונן (עיין רש"י): (טז) וַיֵּצֵא קַיִן איז קין ארוס גגאנגען פון פאר גאט אונ ער איז גזעסן בְּאֶרֶץ אין לאנד נוד קִדְמַת עֵדֶן אין מזרח זייט

וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־נוֹד קִדְמַת־עֵדֶן׃ יז וַיֵּדַע קַיִן אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־חֲנוֹךְ וַיְהִי בֹּנֶה עִיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוֹךְ׃ יח וַיִּוָּלֵד לַחֲנוֹךְ אֶת־עִירָד וְעִירָד יָלַד אֶת־

בְּאַרְעָא גְלֵי וּמְטַלְטַל דַּהֲוָה עֲבִידָא עֲלוֹהִי מִלְּקַדְמִין בְּגִנְּתָא דְעֵדֶן׃ יז וִידַע קַיִן יָת אִתְּתֵיהּ וְעַדִּיאַת וִילֵידַת יָת חֲנוֹךְ וַהֲוָה בָּנֵי קַרְתָּא וּקְרָא שְׁמָא דְקַרְתָּא כְּשׁוּם בְּרֵיהּ חֲנוֹךְ׃ יח וְאִתְיְלִיד לַחֲנוֹךְ יָת עִירָד וְעִירָד אוֹלִיד יָת

רש"י

השליכו: בארץ נוד. בארץ שכל הגולים נדים שם: קדמת עדן. שם גלה אביו כשגורש מגן עדן שנא' וישכן מקדם לג"ע וגו' לשמור את שמירת דרך מבוא הגן שיש ללמוד שהי' אדם שם ם ומצינו רוח מזרחית קולטת בכ"מ את הרוצחי' שנאמר (דברים ד] אז יבדיל משה וגומר מזרחה שמש. ד"א בארץ נוד כ"מ שהלך היה' הארץ מזדעזעת תחתיו והבריו' אומרי' סורו מסביביו זהו שהרג את אחיו: (יז) ויהי. קין בונה עיר ם ויקרא שם העיר לזכר בנו חנוך: (יח) ועירד ילד. יש מקום שהוא אומר בזכר הוליד ויש מקום שהוא או' ילד שהלידה משמשת בתי

שפתי חכמים

הדבר כפשוטו אבל הכא נהיה כלשון כ' ונא שייך דבר כמושף ני' כי מלא כל הארץ כבודו: ם דאל"כ למה כיון הרוצחים כמזרח ולא ברוח אחרת: ע ולר"א לא"ו קשה דא"כ למה אמר קדמת לכן צריכים אנו ג"כ לפשט הראשון כי שם גלה אביו ולפי' הראשון קשה למה נאמר בארץ נוד פי"ל בדינה. הכרש"ל: ם בנו' דויהי בונה עיר קאי אל קין ולא על חנוך

בית דוד

(שם גלה אביו כשגורש מגן עדן) דארט איז זיין פאטער אדם אויך ארוס געטריבן געווארען פון גן עדן אין ער אויך פר טריבן געווארן אין מזרח זייט פון גן עדן (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (וישכן מקדם לגן עדן) הקב"ה האט געמאכט רוען אין מזרח זייט פון גן עדן די מלאכי חבלה (לשמור את שמירת דרך מבוא הגן) צוא היטן דעם וועג וואס פיהן גייט דורך איר צום גן עדן. פר וואס האט ער נהי"ט נאר דעם מזרח זייט (שיש ללמוד שהיה שם אדם) פון דעם קענן מיר לערנן אז אדם איז געווען אין מזרח זייט פון גן עדן (ומצינו) אונ מיר געפינן (רוח מזרחית קולטת בכל מקום את הרוצחים) דער מזרח זייט האט גערעטעט פון טויט אלע רוצחים וואס זענן נקומן אין מזרח זייט (שנאמר) ווא עס שטייט אין פסוק (אז יבדיל משה וגו' מזרחה שמש) משה האט אפגעשיידט דריי שטעט אין מזרח זייט ווי די זון שיינט אויף אין דר פריה. וועד עס איז געווען ארוצח וואס האט גהרגית אמענטשן אומגעווערן (ניט ווילענדיג) איז ער איז אנטלאפן אין איינע פון די דריי שטעט איז ער גערעטעט געווארן פון טויט (דבר אחר) נאך אפשט איז בארץ נוד (כל מקום שהלך היתה הארץ מזדעזעת תחתיו) אויף וועלכן ארט קין איז געגאנגן האט די ערד געציטערט אונטער איהם (והבריות אומרות) אונ אלע מענשן האבן געזאגט איינר צום אנדרין סורו מעליו) גייט אוועק פון איהם (זהו שהרג את אחיו) דס איז דר מענטש וואס האט גהרגית זיין ברודר: (יז) (ויהי). (קין בונה עיר) קין האט געבויעט אשטאט (ויקרא שם העיר) אונ ער האט גירופן דעם נאמן פון די שטאט חנוך (לזכר בנו חנוך) צוא גדענקן זיין זון חנוך: (יח) (ועירד ילד). זאגט רש"י (יש מקום שהוא

פירוש

שרוב ישיבתו הי' באותו מקום שהיא קדמת עדן ואשתו ובניו ישבו שם תמיד והוא הי' נע ונד. וקראו אותו מקום ארץ נד מפני שנד לשם למקום אשתו ובניו ומשם הולך ושב: (יז) (ויהי בונה עיר). בעת שנולד לו בן הוא הי' בונה עיר לשבתו ושבת בניו והדורות הבאים אחריו ובקדמת עדן הי' וה לסיבך קרא שם העיר כשם

רד"ק

בנו לפי שנולד לו הבן בעת שהי' בונה העיר: (יח) (ויולד) וגו'. הראשון שהויאל בוי"ו יוייד והשני שהויאל בשני יודין הראשונ' נקוד' קמץ ודגוש' והשניה איננה נקראת ובן "ירמי' בן שלמיה. וכל אלה השמות על פי המאורע היו קוראים אותם. כי כן הי' מנהג הדורות הראשונים ובמקומות כתוב הטעם ובמקומות

פירוש לתורת אלהים

פון דעם עדן (עיין רש"י): (יז) וידע קין את אשתו אונ קין האט זיך בהעפט מיט זיין ווייב ותהר אונ זיא איז שוואנגר געווארן ותלד את אונ זיא האט געבוירן חנוך ויהי בונה עיר אונ קין האט געבויעט אשטאט ויקרא שם אונ האט גרופן דעם נאמן פון דער שטאט כשם בנו ווי דער נאמן פון זיין זוהן חנוך: (יח) ויולד לחנוך אונ עס איז געבוירן געווארן צוא חנוך עירד אונ עירד האט געבוירן

מְחוּיָאֵל וּמְחִיָּיאֵל יָלַד אֶת־
מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת־
לָמֶךְ׃ חמישי
יט וַיִּקַּח־לוֹ לֶמֶךְ שְׁתֵּי
נָשִׁים

מְחוּיָאֵל וּמְחִיָּיאֵל אוֹלִיד
יַת מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל
אוֹלִיד יַת לָמֶךְ׃
יט וּנְסֵיב לֵיהּ לֶמֶךְ
תַּרְתֵּין נְשִׁין שׁוּם חֲדָא

רש״י

שתי לשונות לידת האשה ניסטר״א בלע״ז וזריעת תולדות האיש. אינזינגד״ר בלע״ז כשהוא אומר הוליד בלשון הפעיל מדבר בלידת האשה פלוני הוליד את אשתו בן או בת וכשהוא אומר ילד מדבר בזריעת האיש והוא בלע״ז אנ״יידרי״ר: (יט) ויקח לו למך. לא היה צ לו לפ׳ כל זה אלא למדנו מסוף הענין שקיים הקב״ה הבטחתו שאמר שבעתי׳ יוקם קין ועמד למך לאחר שהוליד בנים ועשה דור׳ שביעי והרג את קין זהו שאמר כי איש הרגתי לפצעי וגו׳: שתי נשים (ב״ר) כך היה דרכן של דור המבול אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש זו שהיא לתשמיש ק משקה כוס של עקרין [סא״א] כדי שתעקר ומקושטת ככלה ומאכילה מעדני׳ וחברתה נזופה ואבלה כאלמנ׳ וזהו שפי׳ איוב [כד כא] רועה עקרי׳ לא תלד ואלמנה לא

שפתי חכמים

חנוך כסמוך לו דאל״כ מאי כשם בנו חנוך: צ אלת כך הל״ל ומתושאל ילד את למך ולמך ילד את יובל למ״ל ויקח לו למך שתי נשים: ק פי׳ שמשקה אותה כוס של עיקרין כדי שתהיה עקרה ולא יכחיש את יפיה וס״ת וכלא כתיב וללב

בית דוד

אומר בְּזָכָר הוֹלִיד). עס זענן דא פסוקים וואס שטייט ביי א זָכָר הוֹלִיד. ער הט נמכט גבארען (וְיֵשׁ מָקוֹם שֶׁהוּא אוֹמֵר יָלַד) עס זענן דא פסוקים וואס שטייט ביי א זָכָר יָלַד. ער האט גבארען (שֶׁהַלֵּידָה מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת) וואָרום עס זענן דא צוויי ערליי גבורטן (לֵידַת הָאִשָּׁה) וואס די אִשָּׁה געבערט (וּזְרִיעַת תּוֹלְדוֹת הָאִישׁ) אונ די זֶרַע וואס גייט ארום פון מאן. פון די זֶרַע ווערט בשאפן דס קינד ביי דיא מוטער אונ בויך (כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר הוֹלִיד) אז מען זאגט הוֹלִיד (בִּלְשׁוֹן הִפְעִיל) ער הט גמכט גבארען (מְדַבֵּר בְּלֵידַת הָאִשָּׁה) שמיסט מען וואס די אִשָּׁה גבערט (פְּלוֹנִי הוֹלִיד אֶת אִשְׁתּוֹ בֵּן אוֹ בַּת) מען זאגט יענער מאן הט גמכט זיין ווייב זאל גבארין אזוהן אדר אטכטער (וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר יָלַד) אונ אז מען זגט יָלַד. ער הט גבערן (מְדַבֵּר בִּזְרִיעַת הָאִישׁ) שמיסט מען פון די זֶרַע וואס איז ארום גנאנגין פון מאן. פון די זֶרַע ווערט גבארין דאס קינד ביי דיא מוטער אונ בויך: (יט) (וַיִּקַּח לוֹ לֶמֶךְ). לֶמֶךְ הט גנומן צוויי ווייבר זאגט רש״י (לֹא הָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ כָּל זֶה) די תורה הט ניט גדרפט שרייבן די אלע זאכן מיט לֶמֶךְ׳ס ווייבר (אֶלָּא לְמַדְנוּ מִסּוֹף הָעִנְיָן) נאר פון דם סוף וואס איז גוואָרן מיט לֶמֶךְ אונ זיינע ווייבר לערנ׳ן מיר (שֶׁקִּיֵּים הקב״ה הַבְטָחָתוֹ) הקב״ה הט גטאן ווי ער הט צוא גזאגט (שֶׁאָמַר שִׁבְעָתַיִם יוּקַּם קָיִן) הקב״ה הט גזגט ווען עס וועט גבארען ווערין דער זיבטער דור פון קָיִן וועט מען הארגנען קָיִן (עָמַד לֶמֶךְ לְאַחַר שֶׁהוֹלִיד בָּנִים וְעָשָׂה דוֹר שְׁבִיעִי וְהָרַג אֶת קָיִן) נאך דעם ווי לֶמֶךְ הט גבארן קינדר אינ עס איז גבארין גוואָרען דר זיבטר דור. דאמאלט הט לֶמֶךְ גהרגית קָיִן (וְזֶהוּ שֶׁאָמַר) דס איז וואס לֶמֶךְ הט גזגט (כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי) איך הב גהרגית אמענטש צוא מיין וואנד: (שְׁתֵּי נָשִׁים). לֶמֶךְ הט גהט צוויי ווייבר. זאגט רש״י (כַּךְ הָיָה דַּרְכָּן שֶׁל דוֹר הַמַּבּוּל) אזו איז גוועןן די פירונג פון די מענטשן וואס זענן גוועןן אונ די צייט פון מבול. יעדר מאן הט גהט צוויי ווייבר (אַחַת לִפְרִיָּה וּרְבִיָּה) איין ווייב הט ער גנומען ער זאל מיט איר האבן קינדר (וְאַחַת לְתַשְׁמִישׁ) אונ איינע זאל זיין צום פרגעניגען פון תשמיש המטה (זוּ שֶׁהִיא לְתַשְׁמִישׁ) דם ווייב וואס ער הט גהלטין צום פרגעניגען פון תשמיש המטה (מַשְׁקָה אוֹתָהּ כּוֹס שֶׁל עִקָּרִין כְּדֵי שֶׁתֵּעָקֵר) האט ער איר גגעבין טרינקען אזעלכע משקה זיא זאל ווערין אעקרה אונ זאל ניט קענ׳ן האבן קינדר (וּמְקֻשֶּׁטֶת כְּכַלָּה) זיא איז גוועןן גצירט ווי אכלה (וּמַאֲכִילָהּ מַעֲדַנִּים) אונ ער האט איר גגעבין עסין נוטע שפייזן (וַחֲבֶרְתָּהּ) אונ דם אנדרי ווייב (נְזוּפָה וַאֲבֵלָה כְּאַלְמָנָה) איז פון אים גוועןן דר ווייטערט אונ טרויריג ווי אאלמנה (וְזֶהוּ שֶׁפֵּירֵשׁ אִיּוֹב) דם הט איוב גזאגט (רוֹעֶה עֲקָרָה לֹא תֵלֵד) דער מאן פיטערט מיט גוטע שפייזין אונ עסין דם ווייב וואס איז אעקרה אונ זיא וועט קיין קינדר האבן (וְאַלְמָנָה לֹא יֵיטִיב) אבר דם אנדרי ווייב וואס זיא איז ווי אאלמנה צו איר טוהט ער קיין גוטס (כְּמוֹ

פירוש

אינו כתוב. ויש דרש בשמות האלה: (יט) (ויקח לו למך שתי נשים). נראה שהראשונים לא היו לוקחים

רד״ק

שתי נשים והוא החל ולקח לו שתי נשים. לפיכך היו מתקוטטות והיו צרות זו לזו. והוצרך להוכיחן ולהפחידן

פירוש לתורת אלהים

מְחוּיָאֵל אונ מְחוּיָאֵל האט גִיבָארן מְתוּשָׁאֵל אונ מְתוּשָׁאֵל הט גִיבָארן לָמֶךְ: (יט) וַיִּקַּח לוֹ לֶמֶךְ לֶמֶךְ הָט צו זִיךְ גנומן שְׁתֵּי נָשִׁים צוויי ווייבער שֵׁם הָאַחַת דר נָאמֶן פון איין ווייב איז גוועןן עָדָה

נשים שם האחת עדה ושם השנית צלה: כ ותלד עדה את־יבל הוא היה אבי ישב אהל ומקנה: כא ושם אחיו יובל הוא היה אבי כל־תפש כנור ועוגב:

וצלה

עדה ושום תנינתא צלה: כ וילידת עדה ית יבל הוא הוה רבהון דיתבי משכנין ומרי בעיר: כא ושום אחוהי יובל הוא הוה רבהון דכל דמנגן על פום נבלא וידעי זמר כנורא

רש"י

ייסיב כמו שמפורש באגדת חלק: עדה · היא של פריה ורביה על שם שמגונה עליו ומוסרת מאצלו [ס"א מאצלו] עדה תרגום של סורה: צלה. היא של תשמיש על שם שיושבת תמיד בצלו דברי אגדה הם בב"ר: (כ) אבי יושב אהל ומקנה. הוא היה הראשון ר לרועה בהמות במדברות ויושב אהלים חדש כאן וחדש כאן בשביל מרעה לצאנו וכשכלה המרעה במקום זה הולך ותוקע אהלו במקום אחר ומד"א אגדה בונה בתים לעבודת אלילים כמה דאת אמר [יחזקאל ח] סמל הקנאה המקנא וכן אחיו תופש

כנור

שפתי חכמים

גם היא ילדה וי"ל דילדה קודם שהיתה כבית של עקרין ומ"ל דג"ש וללה גם היא ילדה רבותא נקט תצ"פ שהתה כוס של עקרין הפ"ה ילדה ולא הזיק לה כלום (רא"ם): ר ופי' אבי כלו' ראשון ואמר במדברות כלו' לא כבנל

בתים

בית דוד

שמפורש באגדת חלק) ווי עס שטייט אין דיא גמרא סנהדרין אין פרק חלק: (עדה) (היא של פריה ורביה). דאס ווייב וואס איז געוועזן צו קינדר האבן האט געהייסן עדה (על שם שמגונה עליו) ווייל זיא איז געוועזן מיאוס אויף איהם (ומוסרת מאצלו) אונ זיא איז געוועזן אפ געטון פון איהם (עדה תרגום של סורה) אויף דעם ווארט סורה (אפ געטאהן) טייטשט דער תרגום עדה. איז עדה דיא טייטש אפ טון. (צלה היא של תשמיש) דאס ווייב וואס מען האט געהאלטן צום פערגניגען האט געהייסן צלה (על שם שיושבת תמיד בצלו) ווייל זיא זיצט שטענדיג אונטער זיין שאטען אונטער זיין שיצונג (דברי אגדה הם בבראשית רבה) אזו ווערט געזאגט אין מדרש: (כ) (אבי יושב אהל ומקנה). זאגט רש"י (הוא היה ראשון לרועי בהמות במדבר) ער איז געוועזן דער ערשטער פון דיא מענשען וואס האבען באשעפטיגט בהמות אונ דער מדבר (היינו ווערט ער גרופן אבי. דער פאטער, דער ערשטער) (יושבי אהלים חודש כאן וחודש כאן בשביל מרעה צאנו) אונ זייא זיצען אין געצעלטן (פאלאטקעס) אויף דעם ארט א חודש אונ אויף איין אנדר ארט א חודש. ווייל זיי זוכען גראז צוא פיטערן זייערע שעפסין (וכשכלה המרעה במקום זה) ווען עס האט זיך גיענדיגט דאס פיטערונג פון דעם ארט. דיא שעפסין האבן שון אויף געגעסין דיא גראז פון דעם ארט (הולך ותוקע אהלו במקום אחר) נעמען זיי מיט זייערע שעפסין אונ מיט זייערע געצעלטין אויף איין אנדר ארט אונ אזו פון זיי שטענדיג (ומדרש אגדה) דער מדרש זאגט (בונה בתים לעבודת אלילים) יבל האט געבויעט הייזער צוא דיא עבודה זרה (כמה דאת אמר) וויא דער זאגט אין פסוק (סמל הקנאה המקנה) דאס בילד עבודה זרה וואס האט דער צערנט הקב"ה (וכן אחיו) אונ אזו האט געטון זיין ברודער (תופש כנור ועוגב לזמר לעבודת אלילים)

ער

פירוש רד"ק

להרו: איתן אם לא התקשו: (כ) (אבי ישב אהל ומקנה). אבי ר"ל קדמון. כמו שהאב קדמון לבן. ופי' יושב אהל לרעות מקנה. כלומר שהרחיק לנהוג מקנהו במדברות והי' יושב שם באהל. והראשונים אשר לפניו לא היו רועים מקניהם אלא סמוך לעירם.ושדות ומקנה. רועה מקנה וכן ילץ היין. (משלי כ') שותה היין. או יהי' פירוש הוי"ו עם. כלומר יושב אהל עם מקנ'. וכן (שמות א') ויוסף הי' במצרים. עם יוסף שהיה במצרים הי' שבעים: (כא) (אבי כל תפש כנור ועוגב). הוא הי' הראשון בחכמת הנגון. ואמר כל' תפיש' לפי

הראשונים

פירוש לתורת אלהים

ושם השנית אונ דער נאמן פון דר צווייטי איז געוועזן צלה: (כ) ותלד עדה יבל. עדה האט געבארען יבל הוא היה ער איז געוועזן דר ערשטר וואס זיצן אין געצעלט אונ פאסין די פיך: (כא) ושם אחיו אונ דר נאמן פון זיין ברודר איז געוועזן יובל הוא היה ער איז געוועזן אבי דער ערשטער וואס ער האט

כב וְצִלָּה גַם־הִוא יָלְדָה אֶת־תּוּבַל קַיִן לֹטֵשׁ כָּל־חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל וַאֲחוֹת תּוּבַל־קַיִן נַעֲמָה׃ כג וַיֹּאמֶר לֶמֶךְ

וְאַבּוּבָא׃ כב וְצִלָּה אַף הִיא יְלֵידַת יָת תּוּבַל קַיִן רַבְּהוֹן דְּכָל דְּיָדְעֵי עֲבִידַת נְחָשָׁא וּפַרְזְלָא וַאֲחָתֵיהּ דְּתוּבַל קַיִן נַעֲמָה׃ כג וַאֲמַר לֶמֶךְ

תו״א ויאמר למך. סנה׳ לח

בעל הטורים כב סמך דחיי. למתחילים כב׳ סמך דמותא וזכו וזכה כל

רש״י

כנור ועוגב לזמר לעבודת אלילים: (כב) תובל קין תיבל אומנתו של קין. תובל לשון תבלין תיבל והתקין אומנתו של קין לעשות כלי זיין לרוצחים: לוטש כל חרש נחשת וברזל. מחדד אומנות נחשת וברזל כמו [איוב טז] ילטוש עיניו לי. חורש אינו לשון פועל בסגול אלא לשון פועל בצירי שהרי נקוד קמץ קטן וטעמו למטה כלומר מחדד ומצחצח כל כלי אומנות נחשת וברזל: נעמה. היא אשתו של

שפתי חכמים

שהיה רוצה ניסוך וזו אומנות גדולה: ש רצוני בזה כפרש״י מקרא מסורס הוא והכי קאמר לוטש וחורש כל כלי נחושת וברזל והוסיף מלת כל כלי אומנות כלו׳ כלי אומנות שם כלי המחרישה׳ החיתוך ודומיהם שנופל בהם הלטישה ולשונות אלו: ת וא״ת מנ״ל לרש״י י״ל דהוכחתו דהא לכך נקראת נעמה ע״ש שמעשיה נאים והיתה לנועה והואיל וכן הוא א״כ למה

בית יהודא

עֶר הָט גִיהַאלְטְן אַפִּידוּל אוּנ אַפִּיפִיל אוּנ הָאט גִישְׁפִּילְט צוּ דִי עֲבוֹדָה זָרָה: (כב) (תּוּבַל קַיִן). זָאגְט רש״י (תִּיבֵּל אוּמְנָתוֹ שֶׁל קַיִן) עֶר הָט פַר בֶּעסֶרְט דִיא אַרְבִּיט פוּן קַיִן (תּוּבַל לָשׁוֹן תַּבְלִין) תִּיבֵּל אִיז דֶער טַייטְשׁ בְּשָׂמִים, גְעוִוירְץ (תִּיבֵּל וְהִתְקִין אוּמְנָתוֹ שֶׁל קַיִן) עֶר הָאט אַרַיין גִשְׁטָאהְן בְּשָׂמִים אוּנ הָט פַר בֶּעסֶרְט דִי אַרְבִּיט פוּן קַיִן (אַזוֹ וִוי בְּשָׂמִים פַר בֶּעסֶרְט דָס עֶסִין), וֶוען קַיִן הָאט גִיהַרְגֶעט זַיין בְּרוּדֶר הֶבֶל הָאט עֶר נִיט גִיהַאט כֵּלִים מִיט וָוס עֶר זָאל אִים הַרְגֶענְן, אִיז גִיקוּמֶען תּוּבַל קַיִן (לַעֲשׂוֹת כְּלֵי זַיִן לְרוֹצְחִים) אוּנ הָאט גִימַאכְט כֵּלִים (שְׁוֶוערְדְן בִּיקְסִין פַיילְן שְׁפִּיזְן) מֶען זָאל הָאבְּן מִיט וָוס בְּרֶענְגְן צוּ הַרְגֶענְן אַמֶענְטְשְׁן: (לוֹטֵשׁ כָּל חוֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל) זָאגְט רש״י מֶען מֵיינְט (מְחַדֵּד אוּמְנוּת נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל) עֶר הָאט גִישַׁארְפְט דִי אַרְבִּיט פוּן קוּפֶּער אוּנ אַייזְן (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (יִלְטוֹשׁ עֵינָיו לִי) עֶר שַׁארְפְט זַיינֶע אוֹיגְן אוֹיף מִיר (עֶר קוּקְט שְׁטַארְק אוֹיף מִיר), הַארְט רש״י פוּן פָּסוּק זֶעהְט אוֹיס תּוּבַל קַיִן הָט נִיט גִימַאכְט דִיא כֵּלִים, נָאר אֵיין אַנְדֶערֶר הָט זֵיי גְמַאכְט אוּנ עֶר הָט זֵיי נָאר גִשַׁארְפְט אוּנ גְפִּיצְט, וֶוער הָט זֵיי גִימַאכְט. דְרִיבֶּר זָאגְט רש״י (חוֹרֵשׁ אֵינוֹ לָשׁוֹן פּוֹעֵל בְּסֶגּוֹל אֶלָא לָשׁוֹן פּוֹעֵל בְּצֵירֵי שֶׁהֲרֵי נָקוּד קָמַץ קָטָן דְהַיְינוּ בְּצֵירֵי וְטַעְמוֹ לְמַטָּה) אַזוֹ מֵיינְט רש״י הוֹרֵשׁ מִיט אַסֶגּוֹל אִיז דֶער טַייטְשׁ דִי אַרְבִּיט, חוֹרֵשׁ מִיט אַצֵירֵי אִיז דֶער טַייטְשׁ דֶר אַרְבֵּיטֶר (וָוס אַרְבִּיט דִי קוּפֶּער אוּנ אַייזְן) זָאגְט רש״י אִין דֶר תּוֹרָה שְׁטֵייט נִיט חוֹרֶשׁ, דִי אַרְבִּיט פוּן קוּפֶּער אוּנ אַייזְן, נָאר עֶס שְׁטֵייט חוֹרֵשׁ אוּנ דִי נְגִינָה (דֶער מֵרְכָא) שְׁטֵייט אוּנְטֶר דִי רֵישׁ אִיז דֶער טַייטְשׁ חוֹרֵשׁ דֶר אַרְבֵּיטֶר, אִיז גְלַייךְ וִויא אִין פָּסוּק וָואלְט גִישְׁטַאנְן לוֹטֵשׁ וְחוֹרֵשׁ כָּל נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל, עֶר שַׁארְפְט אוּנ אַרְבִּיט אַלוּ כֵּלִים פוּן קוּפֶּער אוּנ אַייזְן (כְּלוֹמַר מְחַדֵּד וּמְצַחְצֵחַ כָּל כְּלֵי אוּמְנוּת נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל) עֶר שַׁארְפְט אוּנ פִּיצְט אַלוּ כֵּלִים פוּן קוּפֶּער אוּנ אַייזְן וָוס עֶר הָט גְמַכְט:

פירוש

שהאומנות ההיא בתפישת יתרי הכנור והעוגב ביד השמאלית כפי השיעור שהור׳ החכמ׳ ההיא: (כב) (וצלה גם היא) גם לרבות על בני עדה שתפש כל אחד אומנות אחת לפי טבעו. והשתוקקו והתלמדו בה. אמר וצלה גם היא ילדה בן שתפש אומנות אחרת. ואולי היו להם בנים אחרים. אלא זכר אותם שתפשו כל אחד האומנות ההן בעולם וקרא׳ אותו בשני שמות תובל קין. אפשר כי כשילד׳ אותו קראה תובל ומת קין בעת ההיא וחבר׳ לו שמו על שמו הראשון לזכר קין. ובאמרו (לטש כל חרש נחשת וברזל) ולא אמר אבי כמו שזכר באחרים הנזכרים אפשר אשר היו לפניו התעסקו גם באומנות הנחשת והברזל והיו עושים מהם כלים לתשמישם. אלא שלא ידעו כמוהו והוא חידש הלטיש׳ ויופי המלאכ׳ ותקונה

רד״ק

בברזל ונחשת. והלטישה כמו (שמואל י״ג) "ללטוש את מחרשתו. שהכלים היו להם. והיו הולכים אל ארץ פלשתים ללטשם לפי שלא הי׳ נמצא חרש אצלם. וחרש. שם. כמו (שמות ל״א) ובחרשת אבן אלא שזה משקל אחד. והוא בפלם שורק "ואת היותר החרמנו. (שמואל א׳ ט״ו) ואותם תקומו מהאורב. (ואחות תובל קין נעמה). למד שלא הי׳ לו אח כמו ליבל. אלא אחות היתה לו ושמה נעמה. ובדרש (ב״ר כ״ג) כי אשת נח היתה וקראה נעמה שהיו מעשיה נאים ונעימים. והי׳ הספור הזה להורות כי האומניות והמלאכות לא היו בטבע בני אדם הנוצרים הראשונים בכלל שהיו יודעים בשכלם כל המלאכות] והחכמות. אלא בטבע פרטי הנולדים בעת היציר׳. כי בכל אחד טבע נבדל בעת

פירוש לתורת האלהים

גְהַאלְטֶן דִי פִידְלֶען מִיט דִי אָרְגְלֶען: (כב) וְצִלָּה אוּנ צִלָּה גַם הִיא זִיא אוֹיךְ יָלְדָה אֶת תּוּבַל הָאט גֶבּוֹירֶן תּוּבַל קַיִן לוֹטֵשׁ עֶר הָט גִישַׁארְפְט כָּל חוֹרֵשׁ אַלִּי מֵייסְטֶער שַׁאפְט נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל פוּן קוּפֶּער אוּנ פוּן אַייזְן (עיין רש״י) וַאֲחוֹת תּוּבַל קַיִן אוּנ דִיא שְׁוֶועסְטֶער פוּן תּוּבַל קַיִן הָאט גְהֵייסֶן

לְנְשׁוֹהִי עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קָלִי נְשֵׁי לָמֶךְ אֲצִיתָא לְמֵימְרִי לָא גַבְרָא קְטָלִית דְבְדִילֵיהּ

לֶמֶךְ לְנָשָׁיו עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי נְשֵׁי לֶמֶךְ הַאְזֵנָּה אִמְרָתִי כִּי

אֲנָא קְטָלִית חוֹבִין לְמֵמָת וְאַף לָא עוּלֵימָא

שפתי חכמים

אחה כתבול ולא נילכה ננח אע"כ כיא אשת נח ונילכה מן כתבול ופי"כ דכוכתתו כיח דלתב נזכרה נקבה זו יותר מאחר נקינות אין מבום זה לפי בתלינו בלגמתה/כין ג' אמין והובל קין כיה רשע כמו בפרש"י שהיה בוטה כלי זיין לרוצחים ויובל כי' לדיק יושב אוכלים לפי פי' א' בפרש"י ויובל ג"כ לדיק כי' ונהלא דשניס כיו לדיקים ואחד הי' רשע וגם לנח כי' שלשה בנים ושם ויפת כיו לדיקים כמו בפרש"י פ נח וחם הי' רשע כדרשתא נ"כ שם וא"כ אל יקשה לך למה כיו בניהם לדיקים והאחד רשע לכך פי' נכתב כיא אשתו של נח ודוג בניה אחר

הפלגה קרוי על שמי וילד אשר הרגתי לחבורתי נהרג

רש"י

נח בב"ר: (כג) שמען קולי. שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש לפי שהרג את קין ואת תובל קין בנו שהיה למך סומא ותובל קין מושכו וראה את קין ונדמה לו כחיה ואמר לאביו למשוך בקשת והרגו וכיון שידע שהוא קין זקנו הכה כף אל כף וספק את בנו ביניהם והרגו והיו נשיו פורשות ממנו והוא מפייסן שמען קולי. להשמע לי לתשמיש וכי איש אשר הרגתי לפצעי הוא נהרג וכי אני פצעתיו מזיד שיהא כלומר ע"י חבורתי נתמי' והלא שוגג אני ולא מזיד

בית דוד

(נַעֲמָה). (הִיא אִשְׁתּוֹ שֶׁל נֹחַ). נַעֲמָה אִיז גִוֶועֶן דָס וַוייבּ פוּן נֹחַ: (כג) (שְׁמַעַן קוֹלִי). זָאגְט רַשִׁ"י (שֶׁהָיוּ נָשָׁיו פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ מִתַּשְׁמִישׁ) דִיא וַוייבֶּר פוּן לֶמֶךְ הָאבִּין זִיךְ אָפּ גֶשֵׁיידְט פוּן אִים, זֵיי הָאבִּן נִיט גֶוָואלְט וְואהנֶען מִיט אִים (לְפִי שֶׁהָרַג אֶת קַיִן) ווייל עֶר הָט גֶיהַרְגֶעט זַיין זֵיידֶע קַיִן (וְאֶת תּוּבַל קַיִן בְּנוֹ) אוּנ זַיין זוּהן תּוּבַל קַיִן הָאט עֶר אוֹךְ גֶיהַרְגֶעט (שֶׁהָיָה לֶמֶךְ סוּמָא) לֶמֶךְ אִיז גֶוֶועזֶן בְּלִינְד (וְתוּבַל קַיִן בְּנוֹ מוֹשְׁכוֹ) אוּנ זַיין זוּהן תּוּבַל קַיִן הָט אִים גֶפִירְט (וְרָאָה אֶת קַיִן) אוּנ תּוּבַל קַיִן הָאט גֶזֶעהֶן פוּן וַוייטֶן אַיינֶער נִיט (דָס אִיז גֶוֶועזֶן קַיִן) (וְנִדְמָה לוֹ כְּחַיָּה) הָט תּוּבַל קַיִן גֶמֵיינְט אַחַיָּה נַייט (וְאָמַר לְאָבִיו לִמְשׁוֹךְ בְּקֶשֶׁת) הָאט תּוּבַל קַיִן גֶיזָאגְט צוּ זַיין פָאטֶער לֶמֶךְ עֶר זָאל שִׁיסֶן מִיט זַיין פַיילֶנבּוֹיגֶן, אוּנ עֶר הָט גֶשָׁאסֶן אוֹיף קַיִן (וְהָרְגוֹ) אוּנ הָט אִים גֶיהַרְגֶעט, ווִי זֵיי זֶענֶען גֶקוּמֶען נֶענְטֶער הָאבֶּן זֵיי גֶזֶעהֶן דָאס אִיז קַיִן (וְכֵיוָן שֶׁיָּדַע שֶׁהוּא קַיִן זְקֵנוֹ) ווִי לֶמֶךְ הָט גֶוִויסְט דָס אִיז זַיין זֵיידֶע קַיִן (הִכָּה כַּף אֶל כַּף) הָאט עֶר אַקְלַאפּ גֶיטָאהְן מִיט אֵיין הַאנְד אוֹיף דִיא אַנְדֶרִי (וְסָפַק אֶת בְּנוֹ בֵּינֵיהֶם) הָט עֶר מִיט דִי הֶענְד אַקְלַאפּ גִיטָאהְן אוֹיף זַיין זוּהן תּוּבַל קַיִן (וַהֲרָגוֹ) אוּנ הָאט אִיהְם גֶהַרְגֶעט (וְהָיוּ נָשָׁיו פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ) הָאבֶּן זַיינֶע וַוייבֶּר זִיךְ אָפּ גֶשֵׁיידְט פוּן אִים (וְהוּא מְפַיְּיסָן) אוּנ עֶר הָט זֵיי אִיבֶּער גֶבֶּעטֶן: (שְׁמַעַן קוֹלִי). הֶערְט מַיין שְׁטִימֶע (לְהִשָּׁמַע לִי לְתַשְׁמִישׁ) אִיר זָאלְט מִיךְ הֶערֶען וָואס אִיךְ וֶועל זִייךְ זָאגֶן אוּנ אִיר זָאלְט אַייךְ מִיט מִיר בֶּהֶעפְטֶען (וְכִי אִישׁ אֲשֶׁר הָרַגְתִּי לְפִצְעִי הוּא נֶהֱרַג) דֶר מֶענְטְשׁ וָואס אִיךְ הָאבּ אִים גֶיהַרְגֶעט אִיז עֶר דֶען גֶיהַרְגֶעט גֶוָוארֶען צוּ מַיין ווָאוּנְד אִיךְ זָאל וֶוערֶען אִיהְם גֶשְׁטְרָאפְט וֶוערֶען (וְכִי אֲנִי פְּצַעְתִּיו מֵזִיד) הָאבּ אִיךְ דֶען אִים ווִילֶענְדִיג גֶהַרְגֶעט (שֶׁיְּהֵא הַפֶּצַע קָרוּי עַל שְׁמִי) זַיין שְׁטַארְבֶּען זָאל גֶרִיפֶען וֶוערֶען אוֹיף מַיין נָאמֶען אִיךְ הָאבּ אִים גֶיהַרְגֶעט (יֶלֶד אֲשֶׁר הָרַגְתִּי) אוּנ דָאס קִינְד וָואס אִיךְ הָאבּ גֶיהַרְגֶעט (לְחַבּוּרָתִי נֶהֱרָג) אִיז עֶר דֶען גֶהַרְגֶעט גֶוָוארֶען דָס זָאל הֵייסֶען אִיךְ הָאבּ אִים גֶהַרְגֶעט (כְּלוֹמַר עַל יְדֵי חַבּוּרָתִי) דוּרְךְ מַיין בֵּייל זֶענֶען זֵייא גֶהַרְגֶעט גֶוָוארֶען (בִּתְמִיָּה) מִיט אַוְואוּנְדֶער הָט לֶמֶךְ דָאס גֶזָאגְט (וַהֲלֹא שׁוֹגֵג אֲנִי וְלֹא מֵזִיד) אִיךְ הָאבּ דָאךְ דָאס גֶטָאהְן נִיט גֶעֶרְן נִיט ווִילֶענְדִיג (לֹא זֶהוּ פִּצְעִי וְלֹא זֶהוּ חַבּוּרָתִי)

פירוש

היצירי ומיסבת ברכבי אחת ובאומנות אחת יותר מאחרת ויתחזק אליו בגדולו ובהתלמדו בה ידעה בקלות מהרי יותר מאחר. וכל אחד לפי מבעו ולפי התלמדו: (כג) (ויאמר למך לנשיו). ארז"ל (שם) כי חכמים להתמים ולא רצו כי אמרו מהמבול שהיו אומרים שיבא אמרו נלד למארי. מהר בא המבול ומושמת הכלי. אמר להן לא יבוא עלי ועל זרעי. כי אני זך ואין בי עון ואמי' הייתי הורג איש או ילד יבשר לי ה'. כל כך וביותי רבות. שהרי קין הרג ונתלי לו עד שבעה דורות אע"פ שהי' הוא קודם התורה. כמו שראינו בדבר הקרבן ובן הי' הוא בדברים אחרים. ואעפ"כ תלה לו האל עד שבעה דורות כל שכן לי שאני ובאי אם יבוא לי דבר הריגה כמו שבא ליהו שיתלה לי יותר ממה שהלה ליו

רד"ק

וזהו שבעים ושבעה. ויש אמרו כי למך הי' סומא והי' צייד. והי' מנהיג אותו ילד לשדה לצודו ובשהילד ראה חיה הי' אומר לו משוך בקשתך למקום פלוני שראיתי בו חיה והי' מושך. וקין יש מרבותינו אמרו כי האות שנתן לו. שיצא לו קרן במצחו והי' נע ונד בשדה ובשרא' אותו הילד מרחוק חשב שהוא חיה מפני הקרן שהי' לו ואמר ללמך משוך. ומשך ובא לו החץ בלבו ומת כיון שהגיע אליו אמר לו הילד אדם הוא שהרגת ומפני הקרן שהי' במצחו חשבתי שהיא חיה. אמר למך והי' קין זקני. לקח הילד והכהו בדרקע ומת. לפיכך אמר איש הרגתי לפצעי וילד לחבורתי. כלומר אל תפחדו אם הרגתי כי קין ... הרג במזיד ונתלה לו שבעה דורות כל שכן אני ש... בשוגג שיתלה לי יותר ויותר ושר

פירוש לתורת אלהים

נַעֲמָה: (כג) וַיֹּאמֶר לֶמֶךְ הָאט לֶמֶךְ גֶזָאגְט צוּ זַיינֶע ווייבֶּער עָדָה אוּנ צִלָּה הֶערְט צוּ מַיין קוֹל אִיר ווייבֶּער פוּן לֶמֶךְ הַאְזֵנָּה אִמְרָתִי הֶער גֶעבְּט מַיין זָאג (עַיין רשׁ"י) כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי דֶען דָאס

כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי וְיֶלֶד לְחַבֻּרָתִי׃ כד כִּי שִׁבְעָתַיִם יֻקַּם־קָיִן וְלֶמֶךְ שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה׃ כה וַיֵּדַע

אדם

חַבָּלִית וּבִדְיָלִית יְשֵׁיצֵי זַרְעִי׃ כד אֲרֵי שִׁבְעָא דָרִין אִתְלְיאוּ לְקַיִן הֲלָא לְלֶמֶךְ בְּרֵיהּ שַׁבְעִין וְשַׁבְעָא

כה וַיֵּדַע אָדָם עוֹד יָת

רש"י

לא זהו פצעי ולא זהו חבורתי : פצע . מכת חרב או חץ מקאדור"ה בלע"ז: (כד) כי שבעתים יוקם קין . קין שהרג מזיד נתלה לו עד ז' דורות אני שהרגתי שוגג לא כ"ש שיתלה לי שביעיות הרבה . שבעים ושבעה · ל' רבוי שביעיות אחז לו כך דרש רבי תנחומא ומדרש בראשית רבה א לא הרג למך כלום ונשיו פורשות ממנו משקיימו פריה ורביה ב לפי שנגזרה גזירה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה

שפתי חכמים

אחר אחי האם וק"ל : א (כת"י) אין זה בב"ר שלפנינו ול"נ שהרב הוסיף זה מדעתו לתרץ ולמה פסקו נפ"ו והולידו עד כנה ועי"ז תי' כדי לקיים המלוה ועי' בברא"ם : ב וא"ת בתחלה פירש"י לכך פירשו הימנו לפי שנגזרה גזרה על זרעו של קין וכאן משמע דבשביל המבול היו פורשות וי"ל שנשיו היו יודעות שיבא המבול בימי זרעו של למך וסוברות היו שהוא למך בן מתושאל מזרע של קין אבל טעות היה שלא נח

בית

וָוס אִיךְ הָאבּ גִיהַרְגֶת קַיִן אִיז דָם נִיט מַיין וְואוּנד אוּנ וָוס אִיךְ הָאבּ גְהַרְגֶת דָם קִינְד אִיז דָאס נִיט מַיין בַּייל. וָוען אִיךְ וָואלְט זַייא גְהַרְגֶת גֶערְן וָואלְט דָאס הֵייסֶן אִיךְ הָאבּ זֵיי גִיהַרְגֶת, אָבֶּר אַז אִיךְ הָאבּ נִיט גְוָואלְט זֵיי הַרְגְנֶען, הָט דָאךְ הקב"ה זֵיי גְוָואלְט הַרְגְנֶען דוּרְךְ מִיר, וָוס בִּין אִיךְ שׁוּלְדִיג אִיךְ זָאל פַר זֵיי גְשְׁטְרָפְט וֶוערִין : (פֶּצַע). (מַכַּת חֶרֶב אוֹ חֵץ) אַז מֶען שְׁלָאגְט אֵיינֶעם מִיט אַשְׁוֶוערְד אָדֶר מִיט אַפַּייל אוּנ עֶס גֵייט אַרוֹס בְּלוּט, דָאס הֵייסְט פֶּצַע: (כד) (כִּי שִׁבְעָתַיִם יוּקַּם קָיִן). לֶמֶךְ הָאט גְזָאגְט צוּא זַיינוּ וַוייבֶּר (קַיִן שֶׁהָרַג מֵזִיד נִתְלָה לוֹ עַד שִׁבְעָה דוֹרוֹת) קַיִן וָואס עֶר הָאט גְהַרְגֶת זַיין בְּרוּדֶר הֶבֶל ווִילֶענְדִיג הָאט אִים הקב"ה גְוַוארְט בִּיז זִיבֶּען דוֹרוֹת (אֲנִי שֶׁהָרַגְתִּי שׁוֹגֵג) אִיךְ וָואס אִיךְ הָאבּ גִיהַרְגֶת נִיט וִוילֶענְדִיג (לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁיִתָּלֶה לִי שְׁבִיעִיּוֹת הַרְבֵּה) אִיז דָאךְ גְעוִוים אַז הקב"ה וֶועט מִיר וַוארְטֶען פִיל

יהודא

מָאהְל זִיבֶּען דוֹרוֹת : (שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה). זִיבֶּען אוּנ זִיבֶּעצִיג דוֹרוֹת וֶועט מֶען מִיר וַוארְטֶען, זָאגְט רש"י לֶמֶךְ הָאט נִיט גְמֵיינְט מִיט אַרֶעכֶענוּנְג זִיבֶּען אוּנ זִיבֶּעצִיג (לְשׁוֹן רִבּוּי שְׁבִיעִיּוֹת אָחַז לוֹ) עֶר הָאט נָאר גְמֵיינְט צוּא זָאגֶען אִים וֶועט הקב"ה וַוארְטֶען פִיל מָאהְל זִיבֶּען דוֹרוֹת, הָאט זִיךְ אִים אַרוֹיסְגִירֶעד פוּן מוֹיל זִיבֶּען אוּנ זִיבֶּעצִיג מָאהְל זִיבֶּען דוֹרוֹת (כַּךְ דָרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא) אַזוֹי הָאט גְלֶערְנְט דֶער מִדְרָשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא, אוּנ אִין מִדְרָשׁ רַבָּה אִיז אַנְדֶערְשׁ גְלֶערְנְט גְוָוארֶן (לֹא הָרַג לֶמֶךְ כְּלוּם) לֶמֶךְ הָט קֵיינֶעם נִיט גְהַרְגֶת (נָשָׁיו פוֹרְשׁוֹת מִמֶּנוּ מִשֶׁקִיְּימוּ פְּרִיָּה וּרְבִיָּה) אוּנ זַיינוּ וַוייבֶּר הָאבֶּן זִיךְ אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן אִים, נָאכְדֶעם וִוי זֵיי הָאבֶּן מְקַיֵּים גְוֶוען דִי מִצְוָה צוּ הָאבֶּען קִינְדֶר, הָאבֶּען זַייא מֶעהְר קֵיין קִינְדֶער גְוָואלְט הָאבֶּען (לְפִי שֶׁנִּגְזְרָה גְזֵרָה לְכַלּוֹת זַרְעוֹ שֶׁל קַיִן לְאַחַר שִׁבְעָה דוֹרוֹת) וַוייל זַייא אִיז בֶּעוְואוּסְט גִיוָוארִין אַז הקב"ה

פירוש

אמרו ר' יעקב בר אידי בעי קמי ר' יוחנן . אם איש למה ילד ואם ילד למה איש . אמר ליה איש לעובדין וילד לשנים . ויתכן לפרש עוד כי היו *) מתקוטטות שתי נשיו כי לא הי' מנהג עד למך לקחת שתי נשים והיו מקנאות זו בזו כי כן מנהג שתי נשים לאיש אחד לפיכך נקראו זו לזו צרות . וכעסת' צרת' . שהיו צרות זו לזו . ואמר להן למך שרא' אותן מתקוטטות · עתה אהרוג אתכן אם תתקוטטו ולא אפחד מהעונש כי אם אהרוג איש או ילד יאריך לי האל · שהרי האריך לקין זקני . ושבעתים יאריך לי שאני טוב ממנו יותר ויותר . וזהו שאמר שבעתים ושבעים ושבע'. לפי שזכר בקין מספר שבע זכרם גם כן שבעים ושבע' ושבעים ושבע'. עשר שביעים · כלומר עשר פעמים יאריך לי עליו יותר שבע · ולפירושנו שפירשנו למעל' כי שבעתים יקם קין כי הרב' נקמות יקח ממי שיהרגנו

רד"ק

יהיה פירושו כן · אם אמר האל על מי שיהרוג קין שיוקם שבעתים אף על גב שהרג כ"ש לי שאני טוב ממנו . ואם אהרוג מי שיכעיסני לא יהרגני בעבור זה ומי שיהרגני יקחו ממנו נקמות שבעים ושבע'. ופצע שהיא מכה שמוציא' דם וזכר לאיש שלא ימות בחבורה ברוב וחבור' שהיא מכה שאינ' מוציא' דם · ולפיכך זכר חבור' לילד שימות בחבור' פעמים · והרגתי . כמו אהרוג כמו שפירשנו · אם אהרוג ורבים כמוהו . או פירושו אם יפצעני איש הייתי הורג אותו · או ילד אם הי' עוש' בי חבור' · ויהי' לפי' הראשון יו"ד לפצעי ולחבורתי על הפועל ולפי' השני על הפעול · כמו (תהלים ע"ד י"ג) „ואלהים מלכי מקדם" על הפעול : (נשי למך) · כמו „ואל משה אמר עלה אל ה' (שמות כ"ד) ולאדם לא מצא עזר כנגדו (לעיל ב') ואת יפתח ואת שמואל (שמואל א' י"ב י"ג) : (כד) (כי

פירוש לתורת אלהים

מֶענְטְשׁ וָואס אִיךְ הָאבּ גְהַרְגֶת אִיז עֶר דֶען גְהַרְגִית גְוָוארֶן: פוּן מַיין וְוִוינְדֶן (עיין רש"י) וְיֶלֶד אוּנ דָם קִינְד וָוס אִיךְ הָאבּ אִים גְהַרְגֶת לְחַבֻּרָתִי

אִיז עֶר דֶען גְהַרְגִית גְוָוארֶן דוּרךְ מַיין בַּיילֶען (עיין רש"י) : (כד) כִּי שִׁבְעָתַיִם אַז קַיִן הָט גְהַרְגֶת זַיין בְּרוּדֶער הֶבֶל בְּמֵזִיד הָט גָאט גִיהַאלְטֶן זַיין

*) בטור בבית הפי' בשם ר' יוסף קמחי, בשביל שנשא למך שתי נשים והיו מתקוטטות יחד אמר להם מה פצעי מכל אדם שאין שלום בביתי וכי הרגתי בני אדם וחנקתי ילדים :

אִתְּתֵיהּ וִילֵידַת בַּר וּקְרָת יָת שְׁמֵיהּ שֵׁת אֲרֵי אֲמַרַת יְהַב לִי יְיָ בַּר אוֹחֳרָן חֲלַף הֶבֶל

אָדָם עוֹד אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שָׁת־לִי אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר תַּחַת הֶבֶל כִּי

תו"א כי שת. יבמות סב:

שפתי חכמים

אלא כימי זרע של למך גן מבוהלה וק"ל: ב אבל לפי פתגמותא אינו של שבות מפום שאותו ק"ו אינו מנשל שנפתים יוקם קין שבק"ו אינו אלא כעכור כחטא שלו ומהרש"ל כי וז"ת מה דפתו של למך וי"ל שאמר כלכו מה קין שהרג במזיד ובי' ראוי למות מיד בגא' שופך דם האדם וגו' ואפ"ה שבה כגזיר' בתפלתו לו' דורות אני שהרגתי שוגג שאכ"ו שלאבה כגזירה בתפלה: ד וקשה לפי פי' ראשון שפירשו שמנו תמוה דליתא מה השיב להם אדם וי"ל דהשיב להם וכי תפני שאמה עבירה א' שהרג יעשה עוד עבירה ויגמו ס"ו אלא מנתה מי בזל שום

רש"י

דורות אמרו מה אנו יולדות לבהלה למחר המבול בא ושוטף את הכל והוא אומר להן וכי איש הרגתי לפצעי וכי אני הרגתי את הבל שהי' איש בקומ' וילד בשנים שיהא זרעי כלה בשבילו ומה קין שהרג נתלה לו שבעה דורות אני שלא הרגתי לא כ"ש שיתלו לי שביעיות הרבה וזהו ק"ו של שטו' א"כ אין הקב"ה גובה את חובו ומקיים את דברו: (כה) וידע אדם וגו' בא לו למך אצל אדם הראשון וקבל על נשיו אמר להם וכי עליכם לדקדק על גזרתו של מקום אתם עשו מצותכם והוא יעשה את שלו אמרו לו קשוט

בית יהודא

האט גוזר געוועזן די קינדער פון קין זאלן פר לענדט ווערן נאך דעם זיבעטן דור (אמרו) האבען די ווייבער פון למך גזאגט (מה אנו יולדות לבהלה) צו וואס זאלען מיר האבן נאך קינדר זיא זאלען פאר לענדט ווערין (למחר המבול בא) מארגען (ארער איין אנדערן טאג) וועט קימען אמבול (ושוטף את הכל) אונ וועט פאר פלייצען אונ דער טרענקען אלע מענטשען (והוא אומר להן) אונ למך זאגט צו זיינע ווייבער (וכי איש הרגתי לפצעי) האב איך דען גיהרגת אמענטש צו מיין וואונד, איך זאל פאר איהם גשטראפט ווערען (וכי אני הרגתי את הבל) האב איך דען גהרגת הבל (שהיה איש בקומה) וואס ער איז געוועזן הויך ווי איין אויסגעוואקסענער מענטש (וילד בשנים) אונ אין יאהרין איז ער געוועזן אקינד (ווייא דער מדרש זאגט הבל האט גילעבט נאר פופציג טעג) (שיהא זרעי כלה באותו עון) פאר דיא זינד זאלען מיינע קינדער פאר לענדט ווערין (ומה קין שהרג) מאדאך קין וואס ער האט אמת גהרגת זיין ברודער הבל (נתלה לו שבעה דורות) וואדט מען איהם גיבען דורות (אני שלא הרגתי) איך האב קיינעם נעהרגת (לא כל שכן שיתלו לי שביעיות הרבה) אין דען ניט גווים אז מען וועט מיר ווארטין פיל מאל זיבען דורות. זאגט רש"י (וזהו קל וחומר של שטות) דס איז אנארישער קל וחומר (אם כן) אויב עס זאל זיין ווי למך זאגט (אין הקב"ה גובה את חובו) וועט הקב"ה קיין מאל ניט אם נעמין פון דעם מענטש וואס ער איז שולדיג פאר זיינע זינד (ומקיים את דברו) אונ הקב"ה וועט קיין מאל ניט קענין האלטין זיינע רייד ווי ער האט גרעדט: (כה) (וידע אדם וגו') זאגט רש"י (בא לו למך אצל אדם הראשון) למך איז גקומען צוא אדם הראשון (וקבל על נשיו) אונ ער האט גמסרת אויף זיינע ווייבר וואס זיא האבן זיך אפ גשיידט פון אים (אמר להן) אדם האט גזאגט צוא דיא ווייבר פון למך (וכי עליכם לדקדק על גזרתו של מקום) איר דארפט קלערן אעצה ווענן די גזרה פון הקב"ה (אתם עשו מצותכם) איר טוהט דאס איר זענט נבטין גווארין. איר זאלט האבן קינדר (והוא יעשה את שלו) אונ הקב"ה זאל טון דס זיינס (אמרו לו) דיא ווייבר פון למך האבן גזאגט צוא אדם

פירוש

שבעתים יקם). פשוטו היא בפסוק שלפניו. והי' המפיר הית להודיע כי מקדם היתה אמונת בני אדם בהשגחת האל בתחתונים גומל טוב לטובים ורעה לרעים ושפטים מאריך אפו לאחד יותר מאחר: (כה) (וידע אדם את אשתו). זה היה אחר מאה ושלשים שנה. כמו שכתוב לפנה. וכאותם מאה ושלשים שנה לא הוליד

רד"ק

שלא ידעה מפני הענוש שגרמו לו ופירש משנה ק"ל שנה: (כי שת לי אלהים זרע אחר) כי אמרה שת לי אלהים זרע אחר לפיכך קראה שמו שת. ובן אמר המתרגם ארי אמרת: (כי הרגו קין) ולא נשאר ממנו זרע והי' שילם לי זה תחתיו שישאר זרע. לפיכך אמר ולשת גם הוא יולד בן שהשאיר זרע ופירוש גם

פירוש להורת האלהים

נקמה בין זיבן דורות ולמך אונ למך אונ איך האב דאך גהרגת בשוגג שבעים ושבעה איז שוין אבער שבן אז גאט וועט זיין נקמה אויף האלטען פיל מאל זיבן דורות: (כה) וידע אדם וגו' אונ אדם האט נאך אמאהל זיך בקענט מיט זיין ווייב ותלד בן אונ זיא האט גיבאהרן איזהן ותקרא את שמו האט זיא גרופן זיין נאמן שת כי ווארום זיא האט גיזאגט שת לי גאט האט מיר גיבען זרע אחר איין אנדערע זרע גאט האט מיר גיגעבען איין אנדערען זוהן תחת הבל אויף דעם ארט פון הבל

הָרָגוֹ קָיִן׃ כו וּלְשֵׁת גַּם־הוּא יֻלַּד־בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ אָז הוּחַל לִקְרֹא בְּשֵׁם יְהוָה׃ ס ששי ה א זֶה ספר .

תו"א זה ספר.סנה' לח ע"ז ס׃

דְקַטְלֵיהּ קָיִן׃ כו וּלְשֵׁת אַף הוּא אִתְיְלִיד בַּר וּקְרָא יָת שְׁמֵיהּ אֱנוֹשׁ בְּכֵן בְּיוֹמוֹהִי חֲלוּ בְּנֵי אֱנָשָׁא לְצַלָּאָה בִּשְׁמָא דַיְיָ׃ א דֵּין סְפַר תּוּלְדַת

רש"י

עצמך תחלה והלא פרשת מאשתך זה מאה ושלשים שנה משנקנסה מיתה על ידך מיד וידע אדם וגו' ומהו עוד ללמדך שנתוספה לו תאוה על תאותו (בב"ר): (כו) אז הוחל. ל' חולין לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקב"ה לעשותן אלילים ולקרותן אלהות: (א) זה ספר תולדות אדם. זו היא ספירת תולדות אדם ומדרשי אגדה יש רבים: ביום ברוא וגו'. מגיד שביום שנברא הוליד:

שפתי חכמים

סוס וכו'. מהרש"ל: ה פי' בתחלה לא היתה לו תאוה אלא כשראה את חוה אבל עתה נוסף לו תאוה על תאותו דגם כשלא היתה לפניו נתאוה והיתה עליו בתאוה ול"נ דהוכחתו הוא למה לא אמר נקרא ותהר עוד אשתו ולהורות על הקללה שנתקללה חוה בצער העיבור ולמה כ' עוד גבי וידע ומלתא דפשיטא הוא דאין הריון בלא השמש אלא לדרשה שנתוספה לו תאוה וכו' וי"ל דל"ק ליכא דעוד אלא כשפעולה הב' סמוכה לפעולה הראשונה להורות על תכיפת הפעולה כמו גבי לאה דכתיב ותהר עוד היינו אחר לידה ראשונה אבל הכא שפירש מאשתו ק"ל שנים לא ה"ל עוד אלא וידע אדם את אשתו וגו' או לקוחים שניים כמו גבי עמרם שפירש מאשתו וכ' גבי לקוחין שניים ודוק נ"ל: ב שהרי כתיב זה ספר תולדות אדם ביום ברא

בית יהודה

(קְשׁוֹט עַצְמְךָ תְּחִלָּה) פְרִיר בַּאשֵׁיין דִיךְ אַלֵיין (וַהֲלֹא פָּרַשְׁתָּ מֵאִשְׁתְּךָ זֶה מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה) עֶס אִיז דָאךְ שׁוֹין הוּנְדֶערְט מִיט דְרַייסִיג יָאר וִויא דִיא הָאסְט דִיךְ אָפּ גְשֵׁיידְט פוּן דַיין וַוייבּ (מִשֶּׁנִּקְנְסָה מִיתָה עַל יָדְךָ) וַוייל וֶוענִין דִיר הָאט הקב"ה גּוֹזֵר גְוֶועזְן מֶענְטְשִׁין זָאלֶן שְׁטַארְבִּין (מִיַּד וַיֵּדַע אָדָם) בַּלְד הָאט אָדָם זִיךְ בַּהֶעפְט מִיט זַיין וַוייבּ (וּמַהוּ עוֹד) פַר וָוס שְׁטֵייט (וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת אִשְׁתּוֹ). עֶס קֶען דָאךְ שְׁטֵיין (וַיֵּדַע אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ) (מְלַמֵּד) דָס וָואָרְט עוֹד לֶערִינְט אוּנְז (שֶׁנִּתּוֹסְפָה לוֹ תַּאֲוָה עַל תַּאֲוָתוֹ) עֶס אִיז אִיצְט פַר גְרֶעסֶערְט גְוָוארִן דִי תַּאֲוָה פוּן אָדָם צוּא זַיין וַוייבּ מֶער וִוי עֶס אִיז גְוֶועזְן פְרִיעֶר.): (כו) (אָז הוּחַל). זָאגְט רש"י (לְשׁוֹן חוּלִין) עֶס אִיז פְּרָאסְט גְוָוארִין (לִקְרֹא אֶת שֵׁמוֹת הָאָדָם וְאֶת שֵׁמוֹת הָעֲצַבִּים בִּשְׁמוֹ שֶׁל הקב"ה) מֶען הָט גְרוּפֶען דִי נֶעמִין פוּן דִי מֶענְטְשִׁין אוּנ דִי גֶעצֶן פוּן דִי עֲבוֹדָה זָרוֹת מִיט דֶעם נָאמִין פוּן הקב"ה (לַעֲשׂוֹתָן אֱלִילִים) זַייא הָאבֶּן גֶמַכְט עֲבוֹדָה זָרוֹת (וְלִקְרוֹת אֱלָהוּת) אוּנ זַיי הָבֶּן גְרוּפֶן דִי עֲבוֹדָה זָרוֹת (אוּנ צוּא פִיל מֶענְטְשִׁין) גָאטֶער: (א) (זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם). זָגְט רש"י (זוּ הִיא סְפִירַת תּוֹלְדוֹת אָדָם) דָס אִיז דִי דֶר צֵיילוּנְג פוּן דִי מֶענְטְשִׁין וָוס זֶענִין גְבָּארִין גְוָוארֶען (וּמִדְרְשֵׁי אַגָּדָה יֵשׁ רַבִּים) דְרָשׁוֹת זֶענִן דָא פִיל אוֹיף דֶעם פָּסוּק: (בְּיוֹם בְּרֹא) זָאגְט רש"י (מַגִּיד שֶׁבְּיוֹם שֶׁנִּבְרָא הוֹלִיד) דֶר פָּסוּק זָאגְט אוּנְז דֶעם זֶעלְבִּיגְן טָאג וָוס אָדָם אִיז

פירוש רד"ק

כמו שהיא ילדה בן כן הוליד בנה בן והי' הזרע קיים. ומזרע קין לא סיפר יותר מבני למך ואילך לפי שלא קיים הזרע. כי נמחו במבול. ונח משת הי'. כמו שמספר והולך: (כו) (ולשת גם הוא יולד בן) אמר גם הוא כי כמו שהוליד אדם בן טוב בדמותו כצלמו. גם שת הוליד בן בדמותו כצלמו: (אז הוחל לקרא בשם ה') יש מפרשים הוחל לשון חלול ויש מפרשים לשון תחלה ובתרגום אונקלוס מצאנו שתי נוסחאות יש נוסחא בכן ביומוהי שריאו בני אנשא לצלאה בשמא דה' פי' הענין. אז הוחל. לשון תחל' כי בימיו החלו בני אדם לקרא בשם ה' כלומר להתפלל אליו בעת צרתם ולהספיק צרכיהם כי עד ימי אנוש לא היתה דעתם שהתפלל' מועילה להם כי מה שנגזר נגזר ואין להשיב ולמה שראינו בדרז"ל (ב"ר כ"ג) וכן דעת רוב בני אדם כי בימי אנוש טעו בני אדם אחר ע"ז יהי' הפירוש כי אז החלו בני אדם לקרוא לכוכבים ולמזלות בשם ה' כלומר כי להם היו עובדים ומתפללים כי היתה דעתם כי הם אמצעים בין האל ובין שאר ברואיו ולגדולתם ולעצמם הם ראוים לעבדם והם יצליחו מעשה העובד להם כי הם מנהיגי העולם השפל ואם הוא לשון חלול יהי' הפירוש כי הקריאה בשם ה' הוחל או ושתפו עמו נבראי מעלה העצומים ומעת ההוא התפשטה האמונ' ההיא גם חלקי העבודה ההיא יש בחרו להם עבודת השמש ויש

פירוש לתורת האלהים

וָוס קַיִן הָט אִים גַהֲרֶגֶת: (כו) וּלְשֵׁת וגו' אוּנ צוּ שֵׁת אִיז אוֹיךְ גִיבָּארֶן גְוָוארֶן אַזוּהְן וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אוּנ עֶר הָאט גְרוּפֶן זַיין נָאמֶן אֱנוֹשׁ אָז דֶענְסְט מָהֶל הוּחַל אִיז וָוארְן אָן גְהוֹבֶּן לִקְרוֹא צוּ רִיפֶן דִיא נֶעמֶן פוּן דִי מֶענְטְשֶׁן אוּנ פוּן דִיא עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּשֵׁם יְיָ אִין דֶעם נָאמֶען פוּן הקב"ה דִי לַייט פוּן דֶער וֶועלְט הָאבֶּן אָן גְהוֹבֶּן מַאכֶן עכו"ם אוּנ הָאבֶּען זַייא גְרוּפֶן גָעטֶער׃

*) הערה ווארים יעדער זאך וואס איז נעגען דעם שכל פון מענטש מוז זיין דיא תאו' צוא דער זאך וייטער גרוים מים דעם שכל האט אדם העכם גיזאהן וואס ער האט זיך אפגעשיידט פון זיין זוייב צוא וואס זאל ער גיבארין קינדער אונ זייא זאלין שטארבין. דריבער האט הקב"ה געשטארקט זיין תאוה ער זאל מוזין זיך בהעפטין צו זיין ווייב׃

סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרֹא
אֱלֹהִים אָדָם בִּדְמוּת אֱלֹהִים עָשָׂה
אֹתוֹ׃ ב זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם וַיְבָרֶךְ
אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם אָדָם בְּיוֹם
הִבָּרְאָם׃ ג וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים
וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בִּדְמוּתוֹ כְּצַלְמוֹ
וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת׃ ד וַיִּהְיוּ יְמֵי־

אוּנקלוס:
אָדָם בְּיוֹמָא דִבְרָא יְיָ אָדָם
בִּדְמוּת אֱלֹהִים עֲבַד
יָתֵיהּ: ב דְּכַר וְנוּקְבָא
בְּרָאנוּן וּבָרִיךְ יַתְהוֹן
וּקְרָא יַת שְׁמְהוֹן אָדָם
בְּיוֹמָא דְאִתְבְּרִיאוּ:
ג וַחֲיָא אָדָם מְאָה
וּתְלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד
בִּדְמוּתֵיהּ דְּדָמֵי לֵיהּ
וּקְרָא יַת שְׁמֵיהּ שֵׁת:
ד וַהֲווֹ יוֹמֵי אָדָם בָּתַר

תו"א זכר ונקבה. ברכות סא עירובין יח מגילה ט יבמות סג כתובות יח: אדם

שפתי חכמים

נרא וגו' הכתב דביום שנברא כ"ל הולדות ויהי' ביום נרוא דניק פס הולדות אדם ולא פס נדמות אלהים ככא אחריו דהל"ע ביום נרא כ"ל לא קי"ל אלא תולדות אדם נדמות אלהים עשה אותו כמו שיחיה סוף זה ספר תולדות אדם בה אל יכלד ידע את חוה אשתו והלד את קין והבל: ז דק"ל והלא ביום שנברא הוליד ה"ב למה לא קי"ל בנים עד שכשיו (ג) שלשים ומאת שנה. ז עד כאן פי' מן הלכה

בית דוד

געפין געוואָרן האָט ער געבּוירען קינדער: (ג) (שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה). זאָגט רש"י (עַד כַּאן פֵּירֵשׁ מִן

פירוש

בחרו עבודת הירח ויש כוכב פלוני ויש כוכב פלוני שהתפשט' האמונ' ההיא בהמון העמים לעבוד צלמי עץ ואבן אשר לא יראון ולא ישמעון לא יאכלון ולא יריחון ותרגום ירושלמי ולעת להוד *) הוא אתיליד בר וקרא ית שמיה אנוש ביומוהי הא שרא בני אינשא למעבד פולחנא נוכראה ולמכניא יתהון בשם מימרא דה'. ובאמרו להוד כי הוא לבדו נתקיים לו הזרע ולא לקין ולהבל אבל תימה הוא איך עשה כן הרבוי מיתים. (ובב"ר כ"ג) והקרא את שמו אנוש בעין קיטי אבא כהן ברדלא אדם שת אנוש ושתיק. אמר להן עד כאן בצלם ובדמות מכאן ואילך נתקלקלו הדורות ונבראו קינטורין:
ה (א) זה ספר. ענין הספור כי הוא מוסר שני התולדו' מאדם ועד נח והחל מבריאת אדם ולא זכר קין והבל. כי הבל לא היה לו תולדות וקין אבדו תולדותיו ומשת נתקיים המציאות. והחל ואמר (ביום ברא אלהים אדם בדמות אלהים עשה אתו) פי' ביום שבראו ברמות מלאך בראו בנשמה העליונ' שנתן בו אלא שיצא ממצותיו אחר כן כי זכר ונקבה בראם והנקבה הטיתה אותו בהסתת נחש: (ב) (ויברך אתם). כמו שאמר פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה ואם נתן להם כח לכבוש אחרים כל שכן היה להם

רד"ק

לכבוש את עצמם (ויקרא את שמם אדם ביום הבראם) ביום הבראם קראם אדם כמו שאמר נעש' אדם בצלמנו כי לכך בראם שיהיו אדם ולא בהמה ועוף. והאשה נקראת אדם כי על שניהם אמר נעשה אדם כמו שאמר וירדו ובשם הבדילם משאר החיים אשר באדמה כי נשמת האדם היא עליונה אלא שבו חלק מאדמה כי הגוף נברא מאדמה לפיכך אם ימשך האדם אחר טבע האדמה הרי הוא כאלו כולו מאדמה וכאלו אין בו חלק עליוני לפיכך לא זכר עתה בספור תולדותיו קין והבל לפי שנמשכו אחר טבע האדמ' ולא נתקיים העולם מהם: (ג) (ויחי אדם) ואחרי שחיה שלשים ומאת שנה הוליד בדמותו כצלמו ופירושו כמו שפירשנו בצלמנו כדמותינו כי אדם טוב ושלם היה אחר שעשה תשובה ואפשר שיהי' פירוש בדמותו על דמות אמו שהי' דומה לו בצורתו ופי' בצלמו בדמיו ושכלו כי אדם אע"פ שחטא בתחלה אחר ששב בתשובה והתחרט על חטאו היה שלם בשכלו. ואפשר פירוש השלם עד תשיעית ימיו כאלו היה נער עד אותו זמן כמו שנאמר על ימות המשיח (ישעיה ס"ה). כי הנער בן מאה שנה ימות, ותולדותיו עד אותו זמן היו בנערי בשכל. ובאשר היה שלם הוליד שלם. וארז"ל (ב"ר

פירוש לתהלת אלהים

(א) זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם דאס איז דאס רֶעגיסטער פון דעם גיבּורט פון דעם מענטשׁ בְּיוֹם בְּרֹא אֱלֹהִים אָדָם אין דעם טאָג ווען גאָט האָט בּאַשאַפֿן אַ מענטשׁ (עיין רש"י). בִּדְמוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ אין דעם גלייכניס פון גאָט האָט ער בּאַשאַפֿן דעם מענטש: (ב) זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם איין מאַנס אַ נקבה האָט ער זיי בּאַשאַפֿן וַיְבָרֶךְ אֹתָם און ער האָט זיי געבּענטשט וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם און ער האָט גערופֿן זייער נאָמען אָדָם בְּיוֹם הִבָּרְאָם אין דעם טאָג ווען זיי זענען בּאַשאַפֿן געוואָרן: (ג) וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה און אָדָם האָט געלעבּט הונדערט מיט דרייסיג יאָר וַיּוֹלֶד און ער האָט געבּאָרן בִּדְמוּתוֹ אין זיין גלייכען כְּצַלְמוֹ ווי זיין פּאָרם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ און ער האָט גערופֿן זיין נאָמען שֵׁת: (ד) וַיִּהְיוּ און די זענען געווען יְמֵי אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת שֵׁת די טעג פון אָדָם

*) נח"ל בלשונו כי לאך כוח:

אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁת
שְׁמֹנֶה מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת׃ ה וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר־
חַי תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס ו וַיְחִי־שֵׁת חָמֵשׁ
שָׁנִים וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־
אֱנוֹשׁ׃ ז וַיְחִי־שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ
אֶת־אֱנוֹשׁ שֶׁבַע שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה
מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
ח וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי־שֵׁת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃
ס ט וַיְחִי אֱנוֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד
אֶת־קֵינָן׃ י וַיְחִי אֱנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ
אֶת־קֵינָן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה
וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים

אונקלוס

דְאוֹלִיד יָת שֵׁת תְּמָנֵי
מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין
וּבְנָן: ה וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי
אָדָם דַּחֲיָא תְּשַׁע מְאָה
וּתְלָתִין שְׁנִין וּמִית:
ו וַחֲיָא שֵׁת מְאָה
וְחַמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
אֱנוֹשׁ: ז וַחֲיָא שֵׁת
בָּתַר דְאוֹלִיד יָת אֱנוֹשׁ
תְּמָנֵי מְאָה וּשְׁבַע שְׁנִין
וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן:
ח וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי שֵׁת
תְּשַׁע מְאָה וְתַרְתֵּי
עַשְׂרֵי שְׁנִין וּמִית:
ט וַחֲיָא אֱנוֹשׁ תִּשְׁעִין
שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת קֵינָן:
י וַחֲיָא אֱנוֹשׁ בָּתַר
דְאוֹלִיד יָת קֵינָן תְּמָנֵי
מְאָה וַחֲמֵשׁ עַשְׂרֵי שְׁנִין
וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן:
והוו

תו"א ויהי אדם. עירובין יח:

פירוש

(ד) כל אותם השנים שהיה אדם בנדוי הי' מוליד רוחין שדין ולילין שנא' "ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו כצלמו" מכלל דעד השתא לא בצלמיה אוליד. וכתב ה"ר נסים בשם ר' שרירא ז"ל *) פי' דבר זה · בלמייה שקלל הקב"ה לאדם נתן בו אות שלא היו ילדיו דומין לו וכמו נשים שיולדות בריות משונות כאלו דאמרו רבנן (נדה כ"ד) אמר ר' יהודה אמר שמואל המפלת דמות לילית אמו טמאה לידה ולד היא אלא שהוא בעל כנפים. וכשהיה אדם הראשון בקללה לא היה מוליד אלא בריות משונות דמות שדין ולילין בכעור פניהם וגביהם · והם רוחות רעות כדרך שהיתה רוחו של אדם רוח רעה בשעה שהיה מקולל יצאו ממנו רוחות רעות שיש בהן רעה ואין בהן טובה

רד"ק

וכן דרך בני אדם לקרא למכוערי הדמות ולאנשים רעים שדים וכשחפץ הקב"ה והסיר קללתו של אדם הראשון הוליד בנים שדומין לו במראה נאה ורוח טובה והוא שנא' ויולד בדמותו כצלמו: (ו) (ויהיו ימי אדם) · נראה כי אלה שזכר מאדם עד נח שחיה כל אחד כך וכך שנים אלו היה בצלם שנולדו כצלם ובדמות ושאר הבנים והבנות שהוליד כל אחד מהם לא היו בצלם ובדמות והשחיתו מעלליה' לפיכך נמהו במבול ואריכות השנים האלה שהי' לכל אחד מהנזכרים אפשר כי כן היה לשמור הבנים והבנות שהולידו ואפשר שלא היה אלא לאלו הנזכרים לפי שלא היו רודפים אחרי תאות הגוף המקצרת ימי האדם ואפשר גם כן שרצה האל באריכות ימיהם כדי שיהי' להם פנאי ללמוד החכמות

פירוש לתורת אלהים

נאך דעם אז ער האט געבארן שת שמונה מאות שנה אכט הונדערט יאר ויולד בנים ובנות אונ ער האט גיבארן זיהן אונ טעכטר : (ח) ויהיו אונ זיי זענן געוועזן כל ימי אדם אלו טעג פון אדם אשר חי וואס ער האט גילעבט תשע מאות ושלשים שנה ניין הונדערט אונ דרייסג יאר וימות אונ ער איז געשטארבן : (ו) ויחי אונ שת האט געלעבט הונדערט
מיט

*) פ' בערך לב מתולדות רבינו נתן להחכם יעי' ותראה שם כי רב שרירא גאון מבאר המאמרים באופן נאות ומקרבן אל השכל:

וּבָנוֹת׃ יא וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי אֱנוֹשׁ חָמֵשׁ שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס
יב וַיְחִי קֵינָן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־מַהֲלַלְאֵל׃ יג וַיְחִי קֵינָן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מַהֲלַלְאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ יד וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי קֵינָן עֶשֶׂר שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס טו וַיְחִי מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־יָרֶד׃ טז וַיְחִי מַהֲלַלְאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יֶרֶד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
יז וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס יח וַיְחִי־יֶרֶד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־חֲנוֹךְ׃
יט וַיְחִי־יֶרֶד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנוֹךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים

אונקלוס

יא וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי אֱנוֹשׁ תְּשַׁע מְאָה וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וּמִית׃ יב וַחֲיָא קֵינָן שַׁבְעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת מַהֲלַלְאֵל׃ יג וַחֲיָא קֵינָן בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת מַהֲלַלְאֵל תַּמְנֵי מְאָה וְאַרְבְּעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃ יד וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי קֵינָן תְּשַׁע מְאָה וְעַשְׂרָא שְׁנִין וּמִית׃ טו וַחֲיָא מַהֲלַלְאֵל שִׁתִּין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת יֶרֶד׃ טז וַחֲיָא מַהֲלַלְאֵל בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת יֶרֶד תַּמְנֵי מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃ יז וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי מַהֲלַלְאֵל תַּמְנֵי מְאָה וְתִשְׁעִין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וּמִית׃ יח וַחֲיָא יֶרֶד מְאָה וְשִׁתִּין וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת חֲנוֹךְ׃ יט וַחֲיָא יֶרֶד בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת חֲנוֹךְ תַּמְנֵי מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

בעל הטורים

בילדו ויברכני: (יח) בנה נגתים פר״י נגי׳ חנוך ובכד״י נגי׳ המפרון בלקח בקנ״פ לחד בלותן על קיום ירד במבול וחי׳ על אחר דור כמבול

פירוש

ולכתבם על ספר שילמדו הבאים אחריהם מספריהם ויתן הספרים בספרי בני אין פגאי בשבעים שנה שירם ריב ימי האדם מאברהם אבינו · שיוכל אדם ריפיד החכמות אם לא מצאו פרשי החכמות כתובים להרמונים בספריהם וקבלו מהם דור אחר דור. וכתב הרב הגדול ר׳ משה ז״ל (פ״ג ב׳ פ״ג) כי אלה היהודים

רד״ק

ובנות] הגוברים הם לברם שהאריכו ימים כל כך וכן כתב בזה הלשון · משה שנכתב בתורה מספרת ימי האנשים ההם אני אומר שלא היו הימים ההם אלא האיש ההוא הנזכר לבדו. ואמנם שאר האנשים היו להם הימים הטבעיים האחרונים. והי׳ הגדות באיש ההוא לבדו אם

פירוש לתורת אלהים

פיר הונדערט יאָר: (יח) אונ׳ ירד האָט געלעבט צוויי און זעכציג יאָר און הונדערט יאָר, האָט ער געבאָרן חנוך׃

וּבָנוֹת׃ כ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי־יֶרֶד שְׁתַּיִם
וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיָּמֹת׃ ס כא וַיְחִי חֲנוֹךְ חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים
שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־מְתוּשָׁלַח׃
כב וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִים
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מְתוּשֶׁלַח
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת׃ כג וַיְהִי כָּל־יְמֵי חֲנוֹךְ חָמֵשׁ
וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה׃
כד וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִים
וְאֵינֶנּוּ כִּי־לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים׃ ס

כ וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי יֶרֶד
תְּשַׁע מְאָה וְשִׁתִּין
וְתַרְתֵּין שְׁנִין וּמִית
כא וַחֲיָא חֲנוֹךְ שִׁתִּין
וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת
מְתוּשָׁלַח׃ כב וְהַלִּיךְ
חֲנוֹךְ בְּדַחַלְתָּא דַייָ בָּתַר
דְּאוֹלִיד יַת מְתוּשֶׁלַח
תְּלַת מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד
בְּנִין וּבְנָן׃ כג וַהֲוָה כָּל
יוֹמֵי חֲנוֹךְ תְּלַת מְאָה
וְשִׁיתִּין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין׃
כד וְהַלִּיךְ חֲנוֹךְ
בְּדַחַלְתָּא דַייָ וְלֵיתוֹהִי
אֲרֵי (לָא) אָמִית יָתֵיהּ

בעל הטורים

דהיינו חנוך ופנחס והעלם לשמים שיעידו עליו ונבחר בחנוך שהיה דור שביעי שהקב"ה חפץ

ויחי

רש"י

[ב"ר]: (כד) ויתהלך חנוך [ב"ר] ח צדיק היה וקל [ס"א וקנב] בדעתו לשוב להרשיע לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו וזהו ששינה הכתוב במיתתו לכתוב ואיננו בעולם למלאות שנותיו: כי לקח אותו. לפני זמנו כמו [יחזקאל כד] הנני

שפתי חכמים

ח ר"ל כיון דכתיב ויתהלך חנוך את האלהים א"כ היה צדיק

בית יהודא

הָאִשָּׁה) בִּיז הוּנְדֶערְט מִיט דְרַייסִיג יָאר אִיז אָדָם גִוֶועזֶן אָפּ גְשַׁיידְט פוּן זַיין וַוייבּ׃ (כד) (וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ). זָאגְט רש"י (צַדִּיק הָיָה) חֲנוֹךְ אִיז אִיצְט גְוֶועזֶן אַצַדִּיק (וְקַל בְּדַעְתּוֹ לָשׁוּב וּלְהַרְשִׁיעַ) עֶר אִיז אָבֶּר גְוֶועזֶן גְרִינְג מִיט זַיין דֵעָה עֶר זָאל צוּרִיק קֶערֶן פוּן זַיין פְרוּמְקֵייט אוּנ זָאל זִינְדִיגֶן (לְפִיכָךְ מִיהֵר הקב"ה וְסִילְקוֹ וְהֵמִיתוֹ קוֹדֶם זְמַנּוֹ) דְרִיבֶּער הָאט הקב"ה גְאַיילְט אוּנ הָט אִים צוּ גְנוּמִין פוּן דֶר וֶועלְט אוּנ עֶר אִיז גְשְׁטָרְבִּין פַר זַיין צַייט (וְזֶהוּ שֶׁשִּׁינָּה הַכָּתוּב בְּמִיתָתוֹ) דְרִיבֶּר הָט דֶער פָּסוּק גְיֶענְדֶערְט בַּייא זַיין שְׁטַרְבִּין (לִכְתּוֹב וְאֵינֶנּוּ) צוּ שְׁרַייבֶּן עֶר אִיז נִישְׁטָא (בָּעוֹלָם) אוֹף דֶער וֶועלְט (לְמַלְּאוֹת שְׁנוֹתָיו) צוּא דֶער פִילֶען (אוּים צוּא לֶעבְּן) זַיינֶע יָארִין׃ (כִּי לָקַח אוֹתוֹ אֱלֹהִים). וָוארוּם הקב"ה הָט אִים צוּא גְנוּמִין פוּן דֶער וֶועלְט (לִפְנֵי זְמַנּוֹ) פַר זַיין צַייט (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק הקב"ה הָט גְזָאגְט צוּם נָבִיא יְחֶזְקֵאל (הִנְנִי לוֹקֵחַ מִמְּךָ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ) אִיךְ וֶועל צוּא נֶעמִין פוּן דִיר דָאס גְלִיבְּטִיגְנ פוּן

פירוש רד"ק

לסבות רבות במזונו והנהגתו או על דרך המופת ונוהג מנהגו". (כ) (ויהיו כל ימי אדם) מה שכלל כל ימי אלה הנזכרים אחר שפרט אותם הוא כדי שלא יטעה הסופר. כי בהיות הפרט והכלל כתובים האחד יצדיק את חברו. וכן נכתב במספר בני ישראל בתורה: (כד) (ויתהלך חנוך את האלהים) כמו „אשר התהלכו אבותי לפניו. (בראשית מ"ח) כלומר שם כל חשקו באהבת האל והתעסק בחכמו' והכיר את בוראו משהגיע לחמש וששים שנה. ואעפ"כ התעסק עוד בפרי' ורביה. ואותם שלש מאות שנה שהי' אחר כן שהחל להתעסק בחכמות ולהשתדל בהם · מתיגע בהם עד שמאס הגוף לפיכך סלקו האל בחצי ימיו · וזהו שאמר ואיננו כי

פירוש לתורת אלהים

(כא) וַיְחִי חֲנוֹךְ הָאט גְלֶעבְּט חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה פִינְף אוּנ זֶעכְצִיג יָאר וַיּוֹלֶד אוּנ עֶר הָאט גִיבָּארִין מְתוּשָׁלַח׃ (כב) וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת הָאֱלֹהִים אוּנ חֲנוֹךְ אִיז גְגַאנְגֶען מִיט גָאט עֶר אִיז גְוֶועזֶן גוּט אוּנ פְרוּם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ נָאךְ דֶעם אַז עֶר הָט גְבָּארֶן מְתוּשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה דְרַיי הוּנְדֶערְט יָאר וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת אוּנ עֶר הָט גֶיבָּארֶן זִיהְן אוּנ טֶעכְטֶר׃ (כד) וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אוּנ חֲנוֹךְ אִיז גְגַאנְגֶען מִיט גָאט וְאֵינֶנּוּ אוּנ עֶר אִיז שׁוֹן נִיט גְוֶועזֶן כִּי לָקַח וָוארוּם גָאט הָט אִיהְם צוּ גְנוּמֶען

שביעי כה וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח שֶׁבַע
וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד
אֶת־לָמֶךְ׃ כו וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמוֹנִים
שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד
בָּנִים וּבָנוֹת׃ כז וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי
מְתוּשֶׁלַח תֵּשַׁע וְשִׁשִּׁים שָׁנָה
וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס כח וַיְחִי
לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמְאַת
שָׁנָה וַיּוֹלֶד בֵּן׃ כט וַיִּקְרָא אֶת
שְׁמוֹ

זָן: כה וַחֲיָא מְתוּשֶׁלַח
מְאָה וְתַמְנַן וּשְׁבַע
שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת לָמֶךְ׃
כו וַחֲיָא מְתוּשֶׁלַח בָּתַר
דְּאוֹלִיד יַת לֶמֶךְ שְׁבַע
מְאָה וְתַמְנַן וְתַרְתֵּין
שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃
כז וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי
מְתוּשֶׁלַח תְּשַׁע מְאָה
וְשִׁתִּין וּתְשַׁע שְׁנִין
וּמִית׃ כח וַחֲיָא לֶמֶךְ
מְאָה וְתַמְנַן וְתַרְתֵּין
שְׁנִין וְאוֹלִיד בָּר׃
כט וּקְרָא יַת שְׁמֵיהּ
נח

ת״א זה ינחמנו. פנה' קס :

שפתי חכמים

ולפב פפ קודס ופנו תלת בקל כרבתו כיכ ומו' : ס דק"ל
בית

רש״י

לוקח ממך את מחמד עיניך: (כח) ויולד בן. ס.
הוד

דיינע אויגען הקב"ה האט גענומען דאס ווייב פון יחזקאל וועט שטארבן פאר איר צייט ; (כח) (וַיּוֹלֶד בֵּן) .

ער האט גיבערעט אזוהן (שֶׁמִּמֶּנּוּ נִבְנָה הָעוֹלָם) פון דעם זוהן איז גיבאהט געווארן די וועלט ;

פירוש

לקח אותו אלהים. אמר ואיננו. כי לא חלה ולא כאב בעת מיתתו ולא עלה בדעת בני דורו מיתות בחצי ימיו אלא יאריך כמו האחרים הדומים לו ולא הרגישו בו עד שמת. והו שאמר ואיננו · ואמר (לקח. והו אלהים) כלומר לקח נפשו והעל' אות' אל העליונים · וכן ,אחר כבוד תקחני . (תהלים ע"ג) ,כי יקחני סלה . (שם מ"ט) ונפש הרשע לא יקח אות' אלהים אלא הרד שאול ואין כן (יחזקאל כ"ד) ,הנני לוקח את מחמד עיניך במגפ'. אף ע"פ שאמר הנני לוקח שידמ' שהית' טובה והמיר' כל שכן שהית' אשת נביא אעפ"כ לא היתה בליפה לפיכך אמר במגפ' כי כאב אנוש הי' לה בעת המית' וזהו מגפה . וכן ,כי ינוף שור איש את שור רעהו ומת · (שמות כ"א ל"ה) הנה כי המגפ' היא מכה אנוש' . אבל היא מכת פתאום בלי קדימת חולי . אבל ,ורגלך לא תגוף. (משלי ג' כ"ד) היא מכה בלא מית' אבל היא מכה אנוש' . אבל השלפים אין להם מגפה בעת מיתתם · ודעת התרגום גם קצת חכמים (מס' דרך ארץ) כי חנוך ואליהו הכניסם האל חיים בגן עדן בנפש ובשר ועורם שם חיים אוכלים מפרי העץ ועובדים את ה' כמו שהי' אדם הראשון קודם שחטא ויהי שם עד ימות המשיח. יש לשאול כי בספור אלה התולדות מאדם ועד נח אמר וימת . ובספור תולדות נח לא אמר כן . ואמרו לפי שמתו במבול אמר באל' וימת · ולדעתנו. כי הגוברים היו צדיקים וטובים לא מת אחד מהם במבול .

רד״ק

אלא תולדותיהם שלא היו טובים . וכל אלה מתו קודם המבול כמו שנמצא בחשבון ימיהם · והנכון · לפי שהיו שנותיהם ארוכים מאוד אמר בהם וימת כלומר היו כל אלה השנים והולידו תולדות ואחר מתו · אבל בספור התולדות מנח ועד אברהם לא היו כל כך מופלגים בחייהם לא אמר בהם וימת : (כט) (ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו)· אמרו רז"ל (ב"ר כ"ה) לא מן השם הוא המדרש ולא מן המדרש הוא השם . לא הי' לו לומר אלא נח זה יניחנו או נחמן זה ינחמנו . אמת הוא זה . אלא שהמנוח מן הצר' הוא הנחמ' . וקרובים הם בענין . ולשון הקודש לא ידקדק בזה בקריאת השמות . כמו שמואל ,כי מה' שאלתיו · (שמואל א' כ) ולפי המדרש הי' שאול . אלא שקרוב הוא בענין · גם בשם שמואל נכלל הענין יותר שלם . כי יש בו שאול כאל . וכן יעבץ כן עצב . והדומים לו · ואמרו"ל *) נביא גדול הי' למך שאמר בלדת בנו זה ינחמנו · היאך ידע זה · אלא נביא הי' . ומה הית' ההנח' והמנוח' שעשה נח בעולם . אמרו · כי עד שלא בא נח בעולם לא הי' להם כלי מחרישה והיו עושים בידיהם בעפר ומבל לחרוש ולזרוע. כשבא נח שהי' איש האדמה וחשב בשכלו להקל בעבודת הארמ' תקן כלי מחרישה ודרש עם השורים והחמורים ולמדו בני העולם ממנו · הנה כי הוא הקל בעבודת האדמה וזהו הנחמ' והמנוח' · לפיכך אמר ממעשינו . והוא עבודת האדמ' כמו (שופטים י"ם ט"ו)

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש"י) ; (כה) אַחֵי מְתוּשֶׁלַח אוּנ מְתוּשֶׁלַח האט גילעבט הונדערט מיט זיבעצן אונ אכציג יאר ויולד את למך אונ האט גיבארן לֶמֶךְ : (כח) ויחי למך אונ למך האט גילעבט שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה

*) לא נמצא אלא כן נמצא בוב לב"ם"ד חז"ל כמ' תנחומא. אלא יש רק כיתב גירס ממככב בשמר רבינו פרורם כי פסב וגו'
ס"ה ח"א

שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יְנַחֲמֵנוּ
מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמֵעִצְּבוֹן יָדֵינוּ מִן־
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֵרְרָהּ יְהוָה׃ ל וַיְחִי־
לֶמֶךְ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חָמֵשׁ
וְתִשְׁעִים שָׁנָה וַחֲמֵשׁ מֵאֹת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ לא וַיְהִי כָּל־
יְמֵי־לֶמֶךְ שֶׁבַע וְשִׁבְעִים שָׁנָה
וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס לב וַיְהִי־

נח

° הקורא יטעים הגריש קודם התלישה

אונקלוס

נֹחַ לְמֵימַר דֵּין יְנַחֲמִנַּנָא
מֵעוּבָדָנָא וּמִלֵּאוּת
יְדָנָא מִן אַרְעָא דִּי
לַטְיַהּ יְיָ׃ ל וַחֲיָא לֶמֶךְ
בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת נֹחַ
חֲמֵשׁ מְאָה וְתִשְׁעִין
וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין
וּבְנָן׃ לא וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי
לֶמֶךְ שְׁבַע מְאָה
וְשַׁבְעִין וּשְׁבַע שְׁנִין
וּמִית׃ לב וַהֲוָה נֹחַ

בר

תו"א ויהי נח. סנה' סח : ויהי כי . מגילה י בתרא פו :

רש"י

שממנו נבנה העולם : (כט) זה ינחמנו · ינח ממנו את עצבון ידינו עד שלא בא נח לא היה להם כלי מחרישה והוא הכין להם והיתה הארץ מוציאה קוצים ודרדרי' כשזורעי' חטים מקללתו של אדם הראשון ובימי נח נחה. וזהו ינחמנו ואם לא תפרשהו כך אין טעם הל' נופל על השם ואתה צריך לקרות שמו מנחם.

שפתי חכמים

למה נאמר כאן עפי בן מנאמר תולדות ולא כתיב ויולד את נח הלא בן לי בנין : י הלא הרלה לפרש לי נחמה אין טעם השם נופל על שם נח דקרא משמע דלכך נקר' נח משום זה ינחמנו ונח אינו לי נחמה ואין טעם השם נופל על השם אלא הי"ל לקרותו מנחם דאז הוי שפיר טעם השם נופל על השם: והא דלא קאמר יניח ממנו את מעשינו דהא עדיין לא ינוחו ממעשה ידיהם דהא עדיין ילטרכו לחרוש ולזרוע ולדוש לכך קאמר זה ינחמנו זה יניח ממנו את עלבון ידינו שלא הי' להם כלי מחרישה והוא הכין להם והא דהקדים עלבון ידינו למעשה ידינו שלא כמ"ש נקרא י"ל דעלבון קאי על מה שהוליא' הארץ קוצים ודרדרים ומיד כשנולד נח נפסקה מיד הארץ קללה אכל

בית דוד

(כט) (זֶה יְנַחֲמֵנוּ). זָאגְט יְנַחֲמֵנוּ אִיז צְוַויי וֶוערְטֶער (יָנַח מֶנּוּ) עֶר וֶועט אָפְּלָאזִין (אָפְּטָאהְן) פוּן אוּנְז (אֶת עִצְּבוֹן יָדֵינוּ) דִי טְרוֹיֶערִיגֶע אַרְבֶּעט וָוס אוּנְזְרֵי הֶענְט אַרְבֶּעטִין (עַד שֶׁלֹּא בָּא נֹחַ) אֵיידֶר נֹחַ אִיז בְּקוּמֶען אוֹיף דֶר וֶועלְט (לֹא הָיָה לָהֶם כְּלֵי מַחֲרִישָׁה) הָאבְּן זֵיי נִיט גְהַאט כֵּלִים צוּם אַקֶערִין זַיי הָאבֶּען גְמוּזְט גְרָאבִּין מִיט דִיא הֶענְט (וְהוּא הֵכִין לָהֶם) אוּנ נֹחַ הָאט אָנְגֶעגְרֵייט כֵּלִים צוּם אַקֶערִין (וְהָיְתָה הָאָרֶץ מוֹצִיאָה קוֹצִים וְדַרְדְּרִים כְּשֶׁזּוֹרְעִים חִטִּים) אֵיידֶר נֹחַ אִיז גְבָארְעֶן גְוָוארֶן אַז מֶען הָאט גְזֵייעְט אוּנ דִיא עֶרְד וַוייטְץ הָאט גְוַואקְסִין דָערְנֶר (מִקְּלָלָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן) פוּן דֶער צַייט וָואס הקב"ה הָט גֶעפְלוּכְט דִיא עֶרְד וַוייל אָדָם הָרִאשׁוֹן הָט גְזִינְדִיגְט (וּבִימֵי נֹחַ נָחָה) אוּנ וֶוען נֹחַ אִיז גְבָארֶען גְוָוארִין הָט דִיא עֶרְד נֶערוּהְט פוּן דִי קְלָלָה (וְזֶהוּ יְנַחֲמֵנוּ) דָס מֵיינְט מֶען יְנַחֲמֵנוּ. יְנַחֲמֵנוּ אִיז צְוַויי וֶוערְטֶר (יָנַח מֶנּוּ) עֶר הָאט אוּנְז גְמַכְט רוּהְן. זָאגְט רש"י (וְאִם לֹא תְּפָרְשֵׁהוּ כָּךְ) אוּב דִי וֶועסְט נִיט אַזוֹ טַייטְשִׁין דֶעם וָוארְט יְנַחֲמֵנוּ (יָנַח מֶנּוּ) גְמַכְט רוּעֶן אוּנְז. נָאר דוּא וֶועסְט טַייטְשֶׁן יְנַחֲמֵנוּ אֵיין וָואוֹרְט. עֶר וֶועט אוּנְז טְרֵייסְטֶן (אֵין טַעַם הַלָּשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַשֵּׁם) פַּאסְט נִיט דֶער טַעַם צוּם נָאמֶן. דְרִיבֶּער הָאט מֶען אִים גְרוּפֶען נֹחַ וַוייל יְנַחֲמֵנוּ. עֶר וֶועט אוּנְז טְרֵייסְטִין. דָס וָוארְט נֹחַ אִיז נִיט דִי טַייטְשׁ טְרֵייסְטִין (וְאַתָּה צָרִיךְ לִקְרוֹת שְׁמוֹ מְנַחֵם) וָוענִין טְרֵייסְטוּנְג הָט מֶען אִים גְדַרְפְט

פירוש רד"ק

ממעשהו מן השד'. ואע"פ שכל מלאכ' בכלל מעש'. ברוב הוא נופל על מעש' האדמ' : (ומעצבון ידינו). במה שהיינו עצבים ועמלים בידינו. (אשר אררה ה'). כמו שאמר לאדם „ארור' האדמ' בעבורך בעצבון תאכלנה. ואעפ"כ אחר נח גם כן עבודת' בעצבון אלא שהוא היקל בחכמתו בעמל ובעצבון. ולפי דרך הפשט

פירוש לתורת אלהים

וּמְאַת שָׁנָה הוּנְדֶערְט מִיט צְוַויא אוּנ אַכְצִיג יָאר וַיּוֹלֶד בֵּן אוּנ הָט גִיבָּארָן אַזוּן : (כט) וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אוּנ הָט גְרוּפִין זַיין נָאמֶן נֹחַ לֵאמֹר עָר הָט גִ'זָאגְט זֶה דָער יְנַחֲמֵנוּ וֶועט אוּנְז טְרֵייסְטֶען מִמַּעֲשֵׂנוּ פוּן אוּנְזֶערֵי וֶוערְק וּמֵעִצְּבוֹן יָדֵינוּ אוּנ פוּן דָעם טְרֶערְקֵייט פוּן אוּנְזֶערֵי הֶענְד מִן הָאֲדָמָה פוּן דָער עֶרְד אֲשֶׁר אֵרְרָהּ יְיָ וָואס גָאט הָאט זִיא גְשָׁאלְטָען (עיין רש"י) : (לב) וַיְהִי נֹחַ בֶּן חָמֵשׁ

אמר הדם עד מתי א"ל עד שיולד אדם מהול. כיון שנולד נח מהול מיד ידע למך ואמר זה ינחמנו. ודברי המדרש מובאים בעבור נ"ח אבל בחכם הנ"ע כתב כי נכיא היה :

בַּר חֲמֵשׁ מְאָה שְׁנִין נֹחַ וְאוֹלִיד נֹחַ יָת שֵׁם יָת חָם

ויהי נֹחַ בֶּן־חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת׃

רש"י

מנחם: (לב) בן חמש מאות שנה. א"ר יודן מה טעם כל הדורות הולידו לק' שנה וזה לחמש מאות אמר הקב"ה אם כ רשעים הם יאבדו במים ורע (ס"א לצרה של צדיק זה) לצדיק זה ואם צדיקים הם אטריח עליו לעשות תיבות הרבה כבש את מעיינו ולא הוליד עד חמש מאות שנה כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין ל לפני המבול (כ ר) דכתיב [ישעי' ס"ה] כי הנער בן מאה שנה ימות ראוי לעונש לעתיד וכן לפני ם מתן תורה: את שם את חם ואת יפת. והלא יפת הגדול הוא אלא בתחל'

שפתי חכמים

תיקון המהרש"א לא כו' א"א עד שגדל נח כמ"כ הקדים רש"י ופורש בזה שבן ראוי לכיות נתי נקרא וק"ל: ב בקשה מהר"א יפה ז"ל אדרבא אם היו צדיקים יהיו כם ונשיהם יותר מי' והיו בנינים של כל העולם ולא היו צריכין לתיבות שהרי כן פרש"י בפ' וירא גבי תפלת אברהם ועל פחות מי' לא ביקש שהרי דור המבול ח' היו נח ובניו ונשיהם ולא הצילו השתא שאם היו י' היו מצילין: (לד"ל) וי"ל די' צדיקים לא שיצילו אלא יבא המבול כלל רק יצילו על עירם וזה"ש אטריח לעשות תיבות הרבה לכל יושבי עירם אבל המבול עכ"פ יבא לשטוף את כעולם: ל והא דלא הקשה לו נמ"ש אם כי' תוליד קודם ה"ק אם היו רשעים כו' אלא משני שנזולא זה פריון וי"ל שה הרוית נח כתנותי דכא פריון אם יהיו רשעים יאבדו עכ"פ צריך לעשה אחר כי שנן ת"ק ומש' כל כנולד ם לא יהיו בני עונשים ויועיל להם זכותו של נח שאף אם יהיו רשעים ינצלו בזכותו מש"כ באחר כתולדות של בניהם לפיכשים ואבדו במבול משום שלא הי"ל זכות ומש"ה לא צריך אלא לתיבה אחת אע"פ שלא היו בני עונשים לאו לצדיקים הם נחשבים הך ורק בזכותו ניצולו מש"ה לא בנה לכ"א משה תיבה כפ"ש וק"ל: ם (נח"י) וקשה דנפ' חיי פי' בת ק' שנה כבת כ' לחטא משמע דלאחר כ' שנה הוי בת עונשין. ועוד דוחק לו' דיעקב אע"פ ינניו דכ"א מהם לא בנים לימי ק"נ שנה ואיך יפלה על בדעת לו' שבני תלקי תייבם לא יהיו בני עונשין ופ"ש

בית דוד

רופין מנחם. מנחם איז דיא טייטש פריישטינג: (לב) (בן חמש מאות שנה). (אמר רבי יודן) רבי יודן האט גיזאגט (מה טעם כל הדורות הולידו למאה שנה וזה לחמש מאות) אלע מענטשין פון אדם ביז נח האבן אן גיהויבן געבארען קינדער ווען זייא זענן אלט גיוועזן הונדערט יאר אונ פר הונדערט יאר אונ נח האט אנגיהויבן געבארען קינדער ווען ער איז אלט גיוועזן פינף הונדערט יאר דער תירוץ איז (אמר הקב"ה) הקב"ה האט גיזאגט איך דארף איצט ברענגען א מבול אויף דער וועלט (אם רשעים הם) אויב די קינדער פון נח וועלין זיין רשעים (יאבדו במים) וועלין זייא מוזן פארלארען ווערין אין דעם וואסער פון מבול (ורע לצדיק זה) וועט דאך שלעכט זיין דעם צדיק נח (ואם צדיקים הם) אונ אויב זייא וועלין זיין צדיקים (אטריח עליו לעשות תבות הרבה) וועל איך אים (נח) מטריח זיין צו מאכין פיל תבות פר זיינע אלע קינדער (כבש את מעינו) דריבער האט הקב"ה איין גיהאלטין דעם קוואל (ורע) פון נח ער זאל קיין קינדער ניט האבן (ולא הוליד עד חמש מאות שנה) אונ ער האט קיין קינדער

געבארין ביז ער איז אלט גיווארען פינף הונדערט יאר דאס מבול איז גיווארן מיט הונדערט יאר שפעטער. ווען נח איז אלט גיוועזן זעקס הונדערט יאר (כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין) יפת וואס ער וועט זיין דער עלטסטער פון נח'ס קינדער זאל ביז צום מבול נאך ניט אלט זיין הונדערט יאהר. אפילו ער וועט זיין ארשע וועט ער אויך ניט גישטראפט ווערין (דכתיב) ווארום עס שטייט אין פסוק (כי הנער בן מאה שנה ימות) אז איינער וועט אלט זיין הונדערט יאהר אונ וועט שטארבין וועט מען זאגין ער איז יונג גישטארבין. אבער פר הונדערט יאר וועט קיינער שטארבין ווייל ווען משיח וועט קומען וועט הקב"ה ניט שטראפין דיא מענטשין וואס זענין נאך ניט אלט הונדערט יאר (וכן לפני מתן תורה) אונ אזוי איז גיוועזן איידער דיא תורה איז גיגעבין גיווארן. חט הקב"ה ניט גישטראפט דיא מענטשין וואס זענין ניט אלט גיוועזן הונדערט יאר. (את שם את חם ואת יפת). פרעגט רש"י (והלא יפת הגדול הוא) יפת איז דאך גיוועזן דר עלטסטער זאל ער פריער שטיין צום ערשטין (אלא בתחלת

פירוש

כה שאמר לבך זה ינחמנו לא אמר דרך נבוא' אלא קראו נח לסימן ודרך ברכ' ותפל' כמו שקרא' רחל בנה יוסף לאמר יוסף ה' לי בן אחר (ל' כ"ד). וכתב משה רבינו משה הנבור' משר שמות אלה האנשים מאדם ועד נח ומספר שנותיהם כדי לקיים בידינו אנחנו גילוי תורתו חדוש העולם וידע כל דור ודור זמן חדוש העולם מתי הי': (לב) (ויהי נח בן חמש מאות שנה). לא ידענו למה אחר כל כך להוליד שהרי אשר היו לפניו הולידו בן מאה או פחות או יותר. ומן הנרא' כי הראשונים כמו שכתבנו. לא היו הודעים התאות ולא היו נזקקים לאשה אלא בני מאה או פחות או יותר

רד"ק

פעם. וכוונתם להשאיר להם זרע בלבד ולא לתאות הבשר. והיו יודעים לפי טבע דורותם ולפי שר בפעיהם שיחיו שנים רבות. וכשהיו מגיעים למאה או קרוב היו נזקקים לאשה והיו מולידים. והראשון הי' דומה להם במעשיהם הטובים לגיבך וכרם הכתוב ומספר שנותם ונח לפי שראה דורו רע לא הי' רוצה לזקק לאשה שמא יוליד בנים שיהיו רעים כמו שהי' דורו רע ושקר. עד שהי' בן חמש מאות שנה ונזקק לאשה והוליד. אולי נאמר לו בנבוא' שהוליד שלש' בנים שהיו טובים ואלא שהם לא הי' שלם כאחיו. ולא הוליד נח בנות ובב"ר (כ"ו) אמר הקב"ה. אם רשעים הם אין רצוני שיאבדו

פירוש יתורת אלהים

מאות שנה אונ אז נח איז אלט גיוועזן פינף הונדערט יאהר ויולד נח האט נח געבארען שם

ו א וַיְהִי כִּי־הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם׃
ב וַיִּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים

אונקלוס: חָם וְיָת יָפֶת׃ א וַהֲוָה כַּד שְׁרִיאוּ בְּנֵי אֱנָשָׁא לְמִסְגֵּי עַל אַפֵּי אַרְעָא וּבְנָתָא אִתְיְלִידוּ לְהוֹן׃ ב וַחֲזוֹ בְּנֵי רַבְרְבַיָּא יָת בְּנָת אֱנָשָׁא אֲרֵי שַׁפִּירָן אִנּוּן וּנְסִיבוּ לְהוֹן

רש"י

אתה דורש נ את (שם) שהוא צדיק ונולד כשהוא מהול ושאברהם יצא ממנו וכו' (בב"ר): (ב) בני האלהים. בני השרים והשופטי' ד"א בני האלהים הם השרים ההולכים בשליחותו של מקום אף הם היו מתערבים בהם. כל אלהים שבמקרא ל' מרות וזה יוכיח (שמות ד) ואתה תהיה לו לאלהים [שם ז] ראה נתתיך אלהים: כי טבת הנה. אמר רבי יודן טבת כתיב כשהיו מטיבין ס אותה מקושט' ליכנס לחופה היה גדול נכנס ובועל' תחלה [ב"ר]: מכל אשר בחרו. אף ע בעולת בעל אף הזכר והבהמה

שפתי חכמים

נ וקשה לחשוב יפת אחר שם וי"ל אלא רצה להפסיק. מהרש"ל: ס מל' מטיבין את הנרות פי' דטבת משמע דעתה היו טבת ר"ל מקושטות כמו ומטיבין ישב היטב עתה ועוד טבת חסר הוא מל' יחיד כלו' דלא היו טבת אלא נשים יחידות דהיינו הכלה שהן מקושטות ולא כולן אבל אי כתיב טובות מלא יו"ד משמע שתמיד היו טובות ר"ל מקושטות כיון דכתיב מלא ל' רבים וק"ל: ע (רא"ם) דאל"כ נשים מכל אשר בחרו ל"ל אלא נשים לבעולה אשר בחרו לזכר ולבהמה (נח"י) הקשה הרא"ם דבקדושין דף יג משמע שלא נכשלו באשת איש כ"ל דבני אלהים שהם השרים חטאו בא"א ולא שאר העם דהא קאי אוירא

בית הזוהר

אתה דורש את שהוא צדיק) נאר פריער דר מאנט מען דעם זוהן וואס איז אצדיק (ונולד כשהוא מהול) אונ ער איז גבארן גוואָרן נמלת (ושאברהם יצא ממנו) אונ אברהם אבינו איז פון אים געבארן גוואָרן. אונ ווייל נאך שם איז געבארען געווארן חם, דריבר שרייבט דר פסוק חם נאך שם, דריבר מוז יפת דער מאנט ווערן דער לעצטער: (ב) (בני האלהים). זאגט רש"י (בני השרים והשופטים) בני האלהים מיינט מען די קינדר פון די שרים אונ שופטים (דבר אחר) נאך אפשט איז (בני האלהים) מיינט מען (הם השרים ההולכים בשליחותו של מקום) די מלאכים וואס ווערן געשיקט פון הקדוש ברוך הוא זיי זאלן אראפ גיין פון הימל אויף די ערד (אף הם היו מתערבים בהם) זיי האבן זיך אויך צומישט מיט די מענטשין (כל אלהים שבמקרא) אלע ווערטער אלהים וואס שטייט אין פסוק (לשון מרות) מיינט מען הערשאפט אונ גרוסקייט (וזה יוכיח) פון דעם פסוק לערנין מיר: אז עס איז אזוי. הקב"ה האט גזאגט צו משה (ואתה תהיה לו לאלהים) דוא וועסט זיין צוא אהרן איין אלהים. אהערר. נאך האט הקב"ה גזאגט צו משה (ראה נתתיך אלהים לפרעה) זעה איך האב דיך געגעבין דוא זאלסט זיין אהערר צו פרעה: (כי טובות הנה). רבי יודן זאגט (טבת כתיב) עס שטייט אין פסוק טבת (כשהיו מטיבין אותה מקושטת ליכנס לחופה) אז מען פלעגט בעצירען אכלה זיא זאל גיין צו דער חופה חתונה האבן (היה גדול נכנס ובועלה תחלה) פלעגט קומען דר עלצטער אונ פלעגט מיט איר מזנה זיין פריער פאר דעם מאן: (מכל אשר בחרו). זייא האבן גנומן ווייבר וועלכע זייא האבן גוואלט (אף בעולת בעל) אפילו ווייבר פון מאנען פלעגין זיי אוועק נעמין אונ האבן

פירוש

בני נח במים. ואם צדיקים הם לא אמרית עליו שיעשה תבות הרב'. וכבש הקב"ה מעיינו ולא הוליד עד שהי' בן חמש מאות שנה. ור' נחמי' אמר בשם ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אפי' יפת שהי' גדול לכשיבא המבול אינו בן מאה שנה ואינו ראוי לעונשין. (ויולד נח את שם את חם ואת יפת) · דעת רז"ל (ב"ר כ"ו) כי יפת הוא הגדול · ולמדו זה ממה שאמר „ויהי שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול. ואם שם הי' גדול הרי הי' לו מאה אחר המבול. נחשובי כי הילד נולד בשנ' אחת וחמש מאות שנה לנח. מפני ימי

רד"ק

העבור. כי כשהי' בן חמש מאות שנה נזקק לאשתו ונתעבר'. והמבול הי' בשנת שש מאות לנח. והנ' הי' שם בבא המבול בן מאה פחות שנה ואחר המבול הי' בן מאה · ואיך אמר שנתים אחר המבול. אלא יפת היה הגדול · וכן אמר „אחי יפת הגדול. (י' כ"א) ואף על פי שרז"ל אמרו כך יש לתמו'. איך כתב בכל מקום שזכר שלשתן שם חם ויפת דמשמע כי שם הי' הגדול ויפת הקטן. ומה שאמר שנתים אחר המבול ר"ל אחר תחלת המבול. והי' שם אז בן מאה פחות שנה כמו שכתבנו. וכשעבר המבול היה בן מאה שנה. וחי' שנה אחר

פירוש לתורת אלהים

אונ חם אונ יפת (עיין רש"י): (א) ויהי עס איז געווען כי החל האדם לרוב על פני האדמה אז די מענשען האבען זיך אן גהובן מערן אויף דער ערד ובנות יולדו להם אונ עס איז צו זיי געבארן געווארן טעכטער: (ב) ויראו אונ זיי האבן געזעהן בני האלהים די קינדר פון די הערן אונ פון די שופטים את בנות האדם די טעכטער פון די מענטשן כי טובות הנה זיי זענען שיין ויקחו להם

נָשִׁים מִכֹּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ׃ ג וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם

בשגם

ת״א וַיֹּאמֶר כ׳. סנה׳ קו קח׃

נְשִׁין מִכָּל דִּי אִתְרְעִיאוּ׃ ג וַאֲמַר יְיָ לָא יִתְקַיַּים דָּרָא בִּישָׁא הָדֵין קֳדָמַי לְעָלַם בְּדִיל דְּאִנּוּן בִּשְׂרָא וְעוֹבְדֵיהוֹן

רש״י

[נ״ר]: (ג) לא ידון רוחי באדם. לא יתרעם ויריב רוחי עלי בשביל האדם: לעולם. לאורך ימים הנה רוחי נדון בקרבי אם להשחית ואם לרחם לא יהיה מדון זה ברוחי לעולם כלו׳ לאורך ימים:

נשגם

שפתי חכמים

כ׳ אלפים לפיכך נקט כרב הי׳ גדול נכום וברא״ם אמר שמה הנדות פלוקות כם: פ וויכו׳ פי׳ כ׳ כאדם כמו ויפנוד יעקב ברחל שפי׳ בשביל רחל: צ ואי״ת לעולם כמה וי״ל דזה א״א דהכתב לא ידון וגו׳ לעולם אבל ת״ת לזמן לרוך ידון ואח״כ כתיב והיו ימיו ק״ך שנה ש״מ ש.גזרה כגזרה לאלתר לנקפירש״י לאורך ימים ר״ל לא ידון לאורך ימים אלא לאלתר: ק משמע דפריילא פלתה כמחשבה להשחית ודאי ולמה לא פי׳ לא אחתין לו עוד וכו׳ ועוד סנ״ל לרש״י זה י״ל משום דאי פי׳ כן פי׳

דויד

(לְאוֹרֶךְ יָמִים) אוֹף אַלַאנְגֵי צַייט (הִנֵּה רוּחִי נָדוֹן בְּקִרְבִּי) הַייְנְט קְרִיגְן זִיךְ מַיינֶע גֶדַאנְקֶין אִין מִיר (אִם לְהַשְׁחִית אוֹ לְרַחֵם) אוֹב אִיךְ זָאל זַיי פַר דַארְבִּין (פַאר־לֶענְדְן) אָדֶר אִיךְ זָאל אוֹף זַיי רַחֲמָנוּת הָאבְּן (לֹא יִהְיֶה מָדוֹן זֶה בְּרוּחִי לְעוֹלָם) דִי קְרִיג וָועט נִיט זַיין אוּנ מִיר אוֹף אֵייבִּיג (לְאוֹרֶךְ יָמִים) אוֹף אַלַאנְגֶע

בית

ב״ש זַיי מֵינָה גְוָועֶן (אַף הַזָּכָר וְהַבְּהֵמָה) זַיי הָאבְּן מֵינֶת גְוָועֶן מִיט זְכָרִים אוּנ בְּהֵמוֹת: (ג) (לֹא יָדוֹן רוּחִי בָּאָדָם לְעוֹלָם). זָאגְט רַשִׁ״י מֶען מַיינְט (לֹא יִתְרַעֵם וְיָרִיב רוּחִי עָלַי בִּשְׁבִיל הָאָדָם) הקב״ה הָאט גֶזָאגְט מַיינֶע גֶדַאנְקֶין וֶועלְן אוּנ מִיר נִיט שְׁטוּרְמֶען אוּנ נִיט קְרִיגְן וֶועגְן דֶעם מֶענְטְשׁ (לְעוֹלָם) אֵייבִּיג

רד״ק

הגדול נכנם ובועלה תחלה הה״ד כי סבת הנה אלה הבתולות. ויקחו להם נשים. אלו נשואי אישים מכל אשר בחרו זה זכר ובהמה: (ג) (ויאמר לא ידון רוחי באדם לעולם) אמר בלבו או אמר לנח ומלת לא ידון פירשה או״ל מן ,ינרה מדון, (משלי י״ג) ר״ל לא יהיה רוחי העליוני שנפחתי באדם לא יהיה במריבה עוד לעולם עם הגוף . כי הגוף נמשך לתאות הבהמות וזה באשר הוא בשר ובתולדת הבשר שקועות וקבועות התאות אאריך להם ק״כ שנה אם יחזרו בתשובה ואם לאו אכלה אותם מן העולם ועוד פירשו כו מענין ,וישב הרבו אל נדנה, (ד״ה כ״א כ״ו) שפרושו תער ההרב והיה מלת ידון ראויה להרגש לחסרון הנו״ן אלא שבא בה הנה תמורת הדגש כמו שבא במלת ,ויזד יעקב נזיד, ופירוש לא יהי׳ הרוח בתוך נדנו שהוא הגוף אלא אוציא אות׳ ממנו ואבלי׳ הרוח והגוף ובב״ר (פ׳ כ״ו) אמר ר׳ ישמעאל ב״ר יוסי אמר הקב״ה איני נותן רוחי בשעה שאני נותן מתן שכרן של צדיקים ר׳ ינאי ור״ש ב״ל תרויהון אמרין אין גהינם לעתיד לבא אלא יום הוא שמלהט את הרשעים . ר״י ב״ר אילעי אמר לא יום ולא גיהנם אלא אש היא שתהיה יוצאת מגופן של רשעים ומלהטתן שנא׳ (ישעי׳ ל״ג) ,תהרו חשש תלדו קש רוחכם אש תאכל, ועוד כתבנו דבר אחד בענין גיהנם בפסוק ,וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, אמר ר״י ב״ר אילעי לא ידון רוחי . אין הדורות (הרוחות) הללו נדונות לפני לעולם ר׳ הונא בשם ר׳ אחא אמר לא ידון בשעה שאני מחזיר הרוח לנדנה אין אני מחזיר רוחות אלו לנדיהם ועוד אמרו (סנהדרין ק״ח) דור המבול אין היין לעולם הבא ואין נדונין שנא׳ לא ידון רוחי באדם לעולם. לא רוח ולא דין: (בשגם) השין פתוחה כמו ,שקמתי דבורה, (שופטים ה) ופי׳ באשר גם הוא בשר כלומר למה לא ידון רוחי באדם לעולם לפי שגם הוא בשר כמו הבהמות שאע״פ שיש בו רוח עליונה הנה גם הוא בשר והבשר מושך הרוח אל תאותיו לפיכך

פירוש

המבול ותחלת השנ׳ השניי׳ ומנ׳ אות׳ על שנתים ולא מנה על מאה לפי שלא שלמה לה:

ו א) ויהי (כי החל האדם). מין האדם. (ובנות ילדו להם) . אין צורך לומר זה כי אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אלא הי׳ הספור הזה על הבנות לפי שטעו אחריהם והן גרמו השחתת הארץ כמו שמספר והולך. (ב) (ויראו בני אלהים) בני השופטים והגדולים ומנהיגי המדינות. כי הם נקראו אלהים כמו ,אלהים לא תקלל. (שמות כ״ב) והדומים לו וכן תרגום אונקלס בני רברביא ודרש עוא ועזאל רחוק ובב״ר (כ״ו) רבי שמעון בן יוחאי מקלל לכל מאן דקרא להו בני אלהים. תני ר״ש ב״י כל פרצ׳ שאינ׳ מן הגדולים אינה פרצ׳ ועוד אמרו למה קורא אותם בני האלהים. ר״ח ור״ל תרויהון אמרין שהרבו ימים בלא צער ובלא יסורין . רב הונא בשם ר׳ יוסי אמר הרבו ימים כדי לעסוק על התקיפות ועל החשבונות ועל הבולות. והוא הטעם שכתבנו למעל׳ באריכות שנות האנשים הנזכרים:(את בנות האדם). בנות המון האדם החלושים שלא הי׳ להן כח לעמוד כנגדם. וכאשר היו רואים בני הגדולים בנות העניים שהיו טובות ר״ל יפות תואר ומרא׳ היו עושקים ולוקחים איזה שהם בוחרים מכל הנשים ואותן שישרו בעיניהם הן פנויות אי נשואות לבעל . כי מי שהיה גדול מחבירו עושק את חברו ואין מציל מידם. ואדם נאמר על הפחותים והחלושים שאמר ,גם בני אדם גם בני איש, (תהלים מ״ט) בני אדם. הפחותים. בני איש. הגדולים ובספרי פירשו כן אם בני הדיינים היו אוחזים נשים מן השוקים ומענים אותם קל וחומר לשאר בני אדם. והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פי׳ בני האלהים שהיו יודעים דעת עליון ובחרו להם מי שהיתה מערכת השמים כל אחת נמשלת לכל אחד והתולדות בתולדות כי כן יצאו מהם גבורים ויתכן שלקחו גם הנשים בחוזקה . (כי טובת הנה). אמר ר׳ יודן טבת כתיב שהיו מטייבין ומקשטין אותה שהכניסה להופה והיה

פירוש לתורת אלהים

נָשִׁים הָאבְּן זַיי זִיךְ גֶנוּמֶן וַוייבֶּר מִכֹּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ פוּן וָוס זַיי הָאבְּן זִיךְ אוֹיס דֶר וֶוויילְט (עיין רש״י): (ג) וַיֹּאמֶר יְיָ הָט גָאט גֶזָאגְט לֹא יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם עֶס וָועט נִיט צְוֵוייקִין מַיין ווִילֶען אִין מִיר בְּאָדָם אוּם וֶועגְן דֶעם מֶענְטְשֶׁן לְעוֹלָם אַיין לַאנְגֵי צַייט (עיין רש״י) בְּשַׁגָּם הוּא בָשָׂר ווייל עֶר אִיז

בְּשַׁגַּם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה׃ ד הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי־כֵן

בִּישַׁיָא אַרְכָּא יְהִיבַת לְהוֹן מְאָה וְעַשְׂרִין שְׁנִין אִם יְתוּבוּן : ד גִּבָּרַיָּא הֲווֹ בְּאַרְעָא בְּיוֹמַיָּא

תו"א בשגם הוא. חולין קלט :

בעל הטורים

אשר

(ד) הנפלים. ג' במס' א' מלא ושנים חסרים הנפלים היו בארץ חסר ושם ראינו את הנפילים מלא בני ענק מן הנפלים חסר

רש"י

בשגם הוא בשר. כמו בשגם בשנו"ל ר כלומר בשביל שגם זאת בו שהוא בשר ואעפ"כ אינו נכנע לפני ומה אם יהיה אש או דבר קשה כיוצא בו [סיפטי' ה] עד שקמתי דבורה כמו שקמתי וכן שאתה מדבר עמי כמו שאתה אף בשגם כמו בשגם : והיו ימיו וגו'. עד ק"ך שנה אאריך להם אפי ואם לא ישובו אביא עליהם מבול וא"ת משנולד יפת עד המבול אינו אלא מאה שנה אין מוקדם ומאוחר בתור' [פסחים ו] כבר היתה הגזירה גזורה עשרי' שנה קודם שהוליד נח תולדות וכן מצינו בסדר עולם ויש מדרשי אגד' רבי' בלא ידון אבל זה הוא לצחות פשוטו:(ד) הנפי' לי'. על שם שנפלו ש והפילו את העול' ובלשון עברית לשון א ענקים הוא : בימים ההם׳ (ב"ר) בימי דור אנוש ובני קין : וגם אחרי כן. ב אע"פ שראו

בית דור

שפתי חכמים

משמע שכבר עלה במחשבי להשחית ודאי וזה אינו שהרי אח"כ כתיב ויאמר ה' אמחה את האדם דהיינו אמיר' ראשונ' אבל קודם לכן לא עלה במחשב' להשחית וק"ל : ר ר"ל כשי"ן בשגם שהוא ל' גם וגם שקמתי בפת"ח כמו שקמתי בסגול תחת השי' שאת' כמו שאת' והוסיף מלת זאת בו מש"ס דבזולת זה הוי' משמע שפי' בשביל שגם הוא בשר כמו אחר ואין שם אחר לכך הוסיף זאת בו וק"ל: ש ב"ר ר"ל נכרני: ת ר"ל זרעם למדו ממעשיהם הרעים והרגו ג"כ כלו' שהנפילים אשר היו בימי דור אנוש ובני קין נפלו מן העולם כשהציף עליהם את מי האוקיינוס : א פי' דל' הנפילים תואר השם הוא ופי' שהפילו ב"א בגבורתן. מהרש"ל (נח"י) ונ"ל העיקר כמ"ש הפי' שלא כפ' ושם ראינו את הנפילים וז"ל ענקים הבני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים בימי דור אנוש עכ"ל ולפ"ז שנפלו מן העולם ר"ל מהעולם העליון שהם שמים : ב ר"ל גם אח"כ

בית

ציט : (בשגם הוא בשר). זאגט רש"י בשגם איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען בשגם מיט אסגול אונטער די שי (כלומר) אזו מיינט מען (בשביל שגם זאת בו) ווייל דר פעלר איז אויך דא אונ דעם מענטש (שהוא בשר) ער איז פלייש (ואף על פי כן) פון דעסטוועגין (אינו נכנע לפני) איז ער ניט אונטער טעניג פאר מיר (ומה אם יהיה אש או דבר קשה) וויא וואלט געוועזן אז ער וואלט געוועזן פון פייער אדער פון איין אנדר שטארקע זאך וואלט ער גוויס גזינדיגט (כיוצא בו) אזו אווארט געפינען מיר אונ איין אנדר פסוק (עד שקמתי דבורה) ביז איך דבורה בין אויף געשטאנען (כמו שקמתי) איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען שקמתי מיט אסגול (וכן שאתה מדבר עמי) איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען שאתה (אף בשגם כמו בשגם) דא איז אויך אזו. אפילו עס שטייט בשגם איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען בשגם : (והיו ימיו וגו'). הקב"ה האט גזאגט (עד מאה ועשרים שנה אאריך להם אפי) ביז הונדערט מיט צוואנציג יאר וועל איך איינהאלטין מיין כעס פון זיי. טאמר וועלן זיי טון תשובה (ואם לא ישובו) אוב זייא וועלין ניט טון תשובה (אביא עליהם מבול) וועל איך ברענגין אויף זייא

דור

אמבול (אפאר פלייצונג (ואם תאמר) אויב דיא וועסט זאגען (משנולד יפת עד המבול אינו אלא מאה שנה) פון דיא צייט וואס יפת איז געבארען געוואָרן ביז צום מבול איז גאר געוועזן הונדערט יאר (פעלט נאך צוואנציג יאר). ענפערט רש"י (אין מוקדם ומאוחר בתורה) אין די תורה איז ניטא וואס שטייט פריער איז געוועזן פריער. אדער וואס שטייט שפעטר איז געוועזן שפעטר. נאר אמל שטייט פריער וואס איז געוועזן שפעטר. אונ שפעטר וואס איז געוועזן פריער (כבר היתה הגזרה גזורה עשרים שנה קודם שהוליד נח תולדות) דיא גזרה וואס הקב"ה האט גוזר געוועזן אז ער וועט נאר ווארטין מיט דעם מבול הונדערט מיט צוואנציג יאר. דאס האט הקב"ה גוזר געוועזן צוואנציג יאר פריער איידר נח האט אן געהויבין צוא געבארין קינדר (וכן מצינו בסדר עולם) אונ אזו געפינען מיר אונ ספר סדר עולם (ויש מדרשי אגדה רבים בלא ידון) אויף דעם פסוק לא ידון זענען דא פיל דרשות (אבל זה הוא לצחות פשוטו) אבער וואס איך האב גזאגט איז דר ריכטיגר קלארער פשט אונ פסוק : (ד) (הנפילים) זאגט רש"י פר וואס האט מען די שטארקע מענטשען גרופען נפילים (על שם שנפלו) ווייל זיי זענין

פירוש

אאריך לאדם הזה ק"כ שנה אם ישוב טוב : אקיים אותם בעולם. ואם לאו אכלה אותם מן העולם : וזה פירושו (ימיו) הימים שאאריך לו : ומעם מאה ועשרים

רד"ק

לא ידענו אלא כך הי' רצון הבורא : (ד) (הנפילים). הפסוק הזה טעמו דבוק למעלה שאמר מכל אשר בחרו ואחר כן ספר מה שאמר האל לא אאריך להם. הנפילים

פירוש לתורת אלהים

נאר פלייש (עיין רש"י) והיו ימיו וועלען זיין זיינע טעג מאה ועשרים שנה הונדערט מיט צוואנצעג יאהר (עיין רש"י) : (ד) הנפילים דיא ריזין היו בארץ זענען געווען אין לאנד בימים ההם

אונקלוס

אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בְּנוֹת הָאָדָם וְיָלְדוּ לָהֶם הֵמָּה הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אַנְשֵׁי הַשֵּׁם׃ פ מפטיר

הָאִינוּן וְאַף בָּתַר כֵּן דִּי יְעַלוּן בְּנֵי רַבְרְבַיָּא לִבְנַת אֲנָשָׁא וִילִידָן מִנְּהוֹן אִנּוּן גִּבָּרַיָּא דְּמֵעָלְמָא אֱנָשִׁין

וירא

בעל הטורים

וזהו פיתון ובינ ח׳ ולי׳ נמה פירון ובינ בני מחותי ומולל והלו מן כשתים גופי דיר כמבול לכן כתיב כלן בנפלים היו בארץ חסר:

שפתי חכמים

היו רפים ומתאים (נח״י) ויש דנה עקב על כפוק ולגותם מכרב פי׳ כרב דור המבול לא היו לכם מתי ללמוד וכ״פ : ב וגם אח״כ כימי דור המבול היו ג״כ ומתי היו הרי נולם כפפם המבול על הי אוקיינוס ומפ״ם אשר יבאו בני כילבים ומכם נולדו הענקים ככם וק״ל : ג כיינו המחויאל וכוהבו כיינו המתושאל ולכ״כ לכם ק״ח אותן אנשי כשם וכם אנשי

רש״י

באבדן של דור אנוש שעלה אוקיינוס והציף שליש העולם לא נכנע דור המבול ללמוד מהם : אשר יבאו . היו יולדות ענקים כמותם : הגבורים . למרוד במקום : אנשי השם . אותם שנקבו בשמות עירד מחויאל מתושאל שנקבו שמותם לאבדן שנמחו

בית דוד

נפאלען (והפילו את העולם) אונ זיי האבן געמאכט פאלין דיא מענטשין פון דער וועלט (אינ דעם מבול) (ובלשון עברית לשון ענקים היא) אויף לשון הקודש הייסט מען זיי ענקים . ריידען (בימים ההם) . אונ דיא צייטין (בימי דור אנוש ובני קין) אין דיא צייט פון אנוש אונ אין די צייט פון דיא קינדער פון קין (וגם אחרי כן) אונ נאך דעם האבן זייא אויך געזינדיגט (אף על פי שראו באבדן של דור אנוש) אפילו זיי האבן געזעהן ווי דר דור פון אנוש זענען פאר לארען געווארען (שעלה אוקינוס והציף שליש העולם) דיא וואסער פון ים אוקינוס האבן זיך אויף געהויבן אונ האבן פערפלייצט א דריטעל וועלט . פון דעסט וועגין (לא נכנע דור המבול ללמוד מהם) זענען דיא מענטשען פון נח׳ס צייט ניט אינטערטעניג געווארן צו הקב״ה אונ האבן ניט אפגעלערנט פון זיי צו טון תשובה: (אשר יבואו) ווען די בני האלהים האבן זיך בהעפט מיט דיא בנות האדם (היו יולדות ענקים כמותם) האבן זיי אויך געבארען ריזען ווי זייערע טאטעס זענען געווען: (הגבורים) . דיא שטארקע זיי זענען געווען שטארק (למרוד במקום) צוא זינדיגען צו הקב״ה: (אנשי השם) . מענטשען וואס זעי זענען בעוואוסט אויף דער וועלט מיט זייערע נעמין (אותם שנקבו בשמות) דיא מענטשין וואס זייערע נעמין זענען ארויס גערעדט געווארן אין פסוק . דהיינו עירד . מחויאל . מתושאל (שנקבו על שם אבדן) זייערע נעמין ווייזען אויף זייער פארלירונג (שנמוחו) זייא זענען אפ געמעקט געווארן (דאס איז מחויאל) (והיתשו) זייא זענען אויסגעריסין

פירוש

הם הענקי׳ ויקראו נפילים ואם הם גבוהים מאד ממדת שאר בני אדם והטעם שיפול הרואה אותם מרוב תמהון ובהלה׳ . וכן ,ואולם הר נופל יבול . (איוב י״ד) אשר כי בימיהם היו בארץ אנשים בעלי קומ׳ יתר׳ מאוד והספ׳ כמו שכתבנו באריכות ימי הגוברים שהיו יתרים . כן היו הנפילים יתרים ביתרון מדת גופם . והם נקראים נפילים וענקים . (וגם אחרי כן אשר יבאו בני האלהים אל בנות האדם). פירושו וגם אחרי כן שרבו בני האלהים והיו בועלים בנות האדם אשר בחרו להם . כל שכן שהיו בארץ נפילים שהיו רואים אותם יפות מראה ובעלי׳ קומ׳ והנפילים היו מבני הגדולים וכאשר היו בועלים בפיתן היו הנולדים מהן גם כן כמותם באיכות ובכמות. ירמ׳ הגבורים אשר מעולם . כלומר שהם נזכרים בפי הדורות הבאים אחריהם שהיו אלה הגבורים מזמן

רד״ק

קדמון . וזהו אשר מעולם אנשי השם . שהי׳ להם שם בפי הדורות הבאים אחריהם. ואחרי המבול ראו הנשארי׳ כי רע בעיני ה׳ רדיפת התאות והנהגות הגופות להוציא להרבות המשגל ולהגדיל הגופות בפתחון ובאריכות ימיהם אם הי׳ זה בהנהגת מחיתם. והסרו התאוה ואותן הנהגות עד שמעטו שנות בני אדם אחר המבול והיו הלוך והסור . לפי שסבב להם לפתוח ולטבע הנהגות הראשונים ומעטו הימים ומעטו המדות הגופות עד שלא נשאר מהם נקתבוזן שבאו ישראל לארץ ולא נמצאו בהם אלא ילידי הענק בחברון . ואמרו (ילקוט יהושע רמז כ״נ) ולא היו אלא ארבעה׳ ובימי דוד ילידי הרפ׳ בגת (ד״ה א׳ כ׳ ד׳) ועל עוג מלך הבשן נאמר (יהושע י״ג) ,הוא נשאר מיתר הרפאים . ואפשר שאותן שנמצאו׳ נהגו כנימוס מנהג הראשונים שלפני המבול . ואפשר שהאריכו

פירוש לתורת האלהים

אין דער צייט (עיין רש״י) וגם אחרי כן אונ אויך נאך דעם (עיין רש״י) אשר יבאו וואס זיי זענען געקומען בני האלהים די קינדער פון דיא הארן אל בנות צו דיא טעכטער פון די מענטשן וילדו להם אונ זיי האבן געבארן אזעלכי ריזען וויא זיי זענען המה הגבורים דס זענען די גבורים (עיין רש״י) אשר מעולם אנשי השם זיי זענען פון אייביג אזעלכי לייט וואס זיי זענען באוואוסט געווען

ה וַיַּ֣רְא יְהוָ֔ה כִּ֥י רַבָּ֛ה רָעַ֥ת הָאָדָ֖ם
בָּאָ֑רֶץ וְכָל־יֵ֙צֶר֙ מַחְשְׁבֹ֣ת לִבּ֔וֹ
רַ֥ק רַ֖ע כָּל־הַיּֽוֹם׃ ו וַיִּנָּ֣חֶם יְהוָ֔ה כִּֽי־
עָשָׂ֥ה אֶת־הָֽאָדָ֖ם בָּאָ֑רֶץ וַיִּתְעַצֵּ֖ב
אל

דִשְׁמַיָּא׃ ה וַחֲזָא יְיָ
אֲרֵי סַגִּיאַת בִּישַׁת
אֱנָשָׁא בְּאַרְעָא וְכָל
יִצְרָא מַחְשְׁבַת לִבֵּיהּ
לְחוֹד בִּישׁ כָּל יוֹמָא׃
ו וְתָב יְיָ בְּמֵימְרֵיהּ
אֲרֵי עֲבַד יָת אָדָם
בְּאַרְעָא וַאֲמַר
בְּמֵימְרֵיהּ לְמִתְבַּר

תו"א וירא ה׳. מגילה י סנה׳ קח קי: רק רע. סוטה נב קידושין ל נתר׳ פו: וינחם ה׳. סנה׳ קח:

רש"י

והותבו ד"א אני שמתיו את העול׳: (ו׳) וינחם ה׳ כי עשה. נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים שאלו היה מן העליונים היה ה ממרידן. בב"ר: ויתעצב. האדם: אל לבו. של מקום ז עלה במחשבתו של מקום להעציבו זה תרגום אונקלוס ד"א וינחם נהפכה מחשבתו של מקו׳ ממדת רחמי׳ למדת הדין עלה במחשבה לפניו מה לעשו׳ באדם ז שעשה בארץ. וכן כל ל׳ ניחום שבמקרא ל׳ נמלך מה לעשות

שפתי חכמים

אנשי בליעל: ה שהרי המריד כל בהמה וחיה שכולן קלקלו ואלו היה בעליונים הי׳ ממריד גם את העליונים: ו דאל"כ קשה הרי כתיב וינחם מל׳ נחמה ל"פ להעציב את האדם ופי׳ ויתעצב מל׳ נתעצב ונאלח כלו׳ נתעצב האדם אל לבו של מקום לשכריזו. ומהרש"ל פי׳ מאחר שפי׳ נחמה לפניו מוכרח אתה לו׳ שקאי ויתעצב על האדם אבל לד"א שנהפך מדה"ר למדה"ד קאי ויתעצב על הקב"ה: ז כלו׳ מתחלה לא עלה במחשבתו לעשות האדם מאומה ועכשיו עלה במחשבתו לחקור עליו מה לעשות בו לא שנהפכ׳ מחשבתו לרעה ופסק עליו המבול שהרי אח"ז כתיב ויאמר ה׳ אמחה את האדם שהוא תחלת דבור ואינו

בית הוד

אויסנעריסן געווארן (דם איז מתישאל) (דָּבָר אַחֵר) נאך אפשט איז דריבער רופט מען זיא אַנְשֵׁי שֵׁם (אַנְשֵׁי שְׁמָמוֹן) מענטשן פון פערוויסטונג (שֶׁשָּׁמְמוּ אֶת הָעוֹלָם) זיי האבן געמאכט וויסט די וועלט: (ו) (וַיִּנָּחֶם ה׳ כִּי עָשָׂה וגו׳). זאגט רש"י (נֶחָמָה הָיְתָה לְפָנָיו שֶׁבְּרָאוֹ בַּתַּחְתּוֹנִים) הקב"ה האט זיך געטרייסט וואס ער האט באשאפן דעם מענטש אויף די ערד (ניט אויף דעם הימל) (שֶׁאִילּוּ הָיָה מִן הָעֶלְיוֹנִים) ווען דער מענטש וואלט געווען אונ הימעל (הָיָה מַמְרִידָן) וואלט ער געמאכט זינדיגען אלע מלאכים (בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה) אזוי שטייט אין מדרש רבה: (וַיִּתְעַצֵּב). (הָאָדָם אֶל לִבּוֹ שֶׁל מָקוֹם). דער מענטש האט גמרויערט דורך דם הארץ פון הקב"ה. הקב"ה האט געמאכט טרורין דם הארץ פון די מענטשן (וְזֶהוּ תַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס) אזוי טייטש דער תרגום אונקלוס. (דָּבָר אַחֵר) נאך אפשט איז (וַיִּנָּחֶם) הקב"ה האט זיך בטראכט (וְהֻפְכָה מַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל מָקוֹם) דאס טראכטונג פון הקב"ה איז איצט פארקערט געווארן פון וויא זיא איז געווען פריער (מִמִּדַּת הָרַחֲמִים לְמִדַּת הַדִּין) פריער איז דם הרץ פון הקב"ה געווען פיל מיט רחמנות אויף די מענטשן איצט איז דם הארץ פון הקב"ה פיל געווארען מיט משפט, צוא שטראפין די מענטשין (עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לְפָנָיו) הקב"ה האט אן גהויבען טראכטין (מַה לַּעֲשׂוֹת בָּאָדָם שֶׁעָשָׂה בָּאָרֶץ) וואס ער זאל טון מיט די מענטשן וואס ער האט באשפין אויף דיא ערד (וְכֵן כָּל לָשׁוֹן נִיחוּם שֶׁבַּמִּקְרָא) אלע ווערטר ניחום וואס שטייט אין פסוקים איז אזוי דער טייטש (לָשׁוֹן

פירוש

שהאריכו ימים כמו שארכו גופותם: (ה) (וירא ה׳). כיון שהגיע הקץ שנתן להם מאה ועשרים שנה ראה כי לא הטיבו מעשיהם אבל הריעו אותם וכל יום הי׳ קשה מהברו. זהו שאמר „רק רע כל היום׳ ופירוש (וכל יצר) מסני יצרים שיש בלבו של אדם אחד טוב ואחד רע. כלו הי׳ לרע ולא הי׳ טוב בהם. ונקראת תאות מחשבת הלב • יצר. לפי שהלב יוצר ופועל בלבו הענינים הן לטוב והן לרע להוציאם לידי מעש׳. וטעם מה שהאריך האל להם ק"כ שנה אם ישובו. והוא הי׳ יודע שלא ישובו. עשה כן כדי שילמד אדם ממדותיו ויאריך אפו להוטא ולא ינקום ממנו מיד אע"פ שהיכולת בידו אולי

רד"ק

יתחרט בו וישוב. והנ׳ האל ברא עולמו להיות טוב או כולו או רובו. ואם כולו רע לא יוכל לעמוד כי לא יבחר האל כי אם בטוב. והנ׳ ראה דור המבול כולו רע בזנות וחמס שמפסידין סדר העולם והיו מעשיהם כנגד מעשיו• ואמר להשחית את העולם השפל ולהשאיר ממנו הטוב שנמצא בו והי׳ שמץ מנהו כדי לקיימו לעתיד • ו/ושאיר בו נח שמצא אותו טוב וכן בניו עם נשותיהן כדי לקיים זרע ולמך אביו כבר מת חמש שנים לפני המבול • ומשותלח שלמו שנותיו בבא המבול ומת • כי חמש׳ שנים חי אחר למך בנו. הנה לא נשאר צדיק בעולם אלא נח ובניו: (ו) (וינחם ה׳). מה שאמר וינחם. דברה

פירוש לתורת אלהים

מיט זייערע נעמין (עיין רש"י): (ה) וַיַּרְא יְיָ אונ גאט האט געזעהן (עיין רש"י) כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ עס מערט זיך דם שלעכץ פון די מענשן אויף דער וועלט וְכָל יֵצֶר מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ אונ אלי גדאנקען אונ דאס בטראכטונג פון זיין הארצען רַק רַע כָּל הַיּוֹם איז נאר שלעכץ צוא טאן אלי טעג: (ו) וַיִּנָּחֶם יְיָ האט גאט זיך געטרייסט כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בָּאָרֶץ וואס ער האט באשאפן דעם

שפתי חכמים

פי' כהפוך לו' שהפך מחשבתו נ פרש"י למוה"ד כוא מ"ש אמחה את האדם דא"כ ויאמר אמחה את האדם מנעיא לי' ולמה לא' ויאמר כי אמחה וגו' אלא ודאי האלת דבור כוא וכיון שבוא תחלת כדבור השתא שעדיין לא פסק עליהם את הדין אלא שנכנס לחקור מה לעשות בהם: ח ר"ל שמחתי בעלתי ושימחתי גם את האחרים: ט וקשה האיך תוחה מעשה הקב"ה למעשה ב"ו וי"ל שזה פי' לדחות המין אבל האמת הוא בשביל הצדיקים וכו'. מהרש"ל: י ר"ל ועוד בשביל צדיקים דאל"כ לא פי' כשהל דומה למשל כי ככן אינו לשום תועלת אלא בשעת חרוב הרוב וברשעים לתועלת שיעמדו לצדיקים מהם אע"כ נ"ל

רש"י

(במדבר כג) ובן אדם ויתנחם (דברים לב) ועל עבדיו יתנח'(שמות לב) וינחם ה' על הרעה (שמואל א טו)· נחמתי כי המלכתי כולם ל' מחשבה אחרת הם : ויתעצב אל לבו . נתאבל על אבדן מעשה ידיו כמו (ש"ב יט) נעצב המלך על בנו · וזה כתבתי לתשובת אפיקורוס א' ששאל את רבי יהושע בן קרחה א"ל אין אתם מודי' שהקב"ה רואה את הנולד אמר לו הן אמר לו והא כתי' ויתעצב אל לבו אמר לו נולד לך בן זכר מימיך אמר לו הן אמר לו ומה שמחת אמר לו שמחתי ושימחתי ח את הכל. א"ל ולא היית יודע שסופו למות אמר לו בשעת חדותא חדותא' בשעת אבלא אבלא אמר לו כך מעשה הקב"ה ט אף ע"פ שגלוי לפניו שסופן לחטוא ולאבדן לא נמנע מלבראן (ופ' ברש"ם) בשביל הצדיקים העתידים לעמוד מהם : ויאמר ה' אמחה את האדם . הוא עפר ואביא

בית

גמלך מה לעשות) ער טראכט וואס ער זאל טון. עס שטייט אין פסוק (ובן אדם ויתנחם) הקב"ה איז ניט וויא א מענטש וואס פריער זאגט ער אזוי ער טוהט נאך דעם טראכט ער אנדרש צו זאגן אדר אנדרש צו טון . נאך שטייט אין פסוק (ועל עבדיו יתנחם) הקב"ה ווערט חרטה האבען אויף דיא שלעכטס וואס ער הט נטון צו זיינע קנעכט . אונ ער ווערט טראכטין מיט ווי אנדרש צו טון . נאך שטייט אין פסוק (וינחם ה' על הרעה) הקב"ה האט חרטה גהט אויף די שלעכטס וואס ער הט גוואלט טון צו דיא יודין . נאך שטייט אין פסוק (נחמתי כי המלכתי) איך הב חרטה וואס איך הב גמכט שאול'ן פר א מלך (כולם) די אלע ניחומים (לשון מחשבה אחרת הם) מיינט מען איין אנדר טראכטונג. ניט ווי מען הט פריער גטראכט : (ויתעצב אל לבו) . זאגט רש"י (נתאבל על אבדן מעשה ידיו) הקב"ה הט גטרויערט וואס עס וועלן פארלארען ווערין דיא בשעפעניש וואס זיינע הענט האבן בשאפן (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (נעצב המלך על בנו) דר מלך דוד הט גטרויערט אויף זיין זוהן וואס ער איז פאר לארען גוואורן פון אים . רש"י זאגט ווזה כתבתי לתשובת המינים) דס הב איך גשריבן צו ענטפרן די אפיקורסים (אפיקורוס אחד שאל) איין אפיקורוס הט גפרעגט ביי רבי יהושע בן קרחה (אמר ליה) דר אפיקורוס הט גזאגט צוא רבי יהושע(אין אתם מודים שהקב"ה רואה את הנולד) איר זענט ניט מודה (איר גלויבט ניט) אז הקב"ה זעהט פריער וואס שפעטר וועט זיין (אמר לו הן) רבי יהושע הט

דוד

גזאגט צום אפיקורוס איך גלויב אז הקב"ה זעהט פריער וואס שפעטר וועט זיין (אמר לו) דר אפיקורוס הט גזאגט צוא רבי יהושע (והא כתיב) עס שטייט דאך אין דיא תורה (ויתעצב אל לבו) הקב"ה הט גטרויערט אונ הארצן וואס די בשעפעניש פון דר וועלט וועלן פארלענט ווערן . הקב"ה האט דאך פריער גוויסט אז עס וועט אזוי זיין צוא וואס האט ער זייא בשאפן (אמר לו) האט רבי יהושע גזאגט צום אפיקורוס (נולד לך בן זכר מימיך) איז אמאל גיבארין גוואורן ביי דיר אבן זכר (אמר לו הן) הט דער אפיקורוס גזאגט יא (אמר לו) הט רבי יהושע גזאגט צום אפיקורוס (ומה עשית) וואס האסטו גטון (אמר לו) האט דער אפיקורוס גזאגט (שמחתי ושמחתי את הכל) איך האב מיך גפרייט אונ איך האב פריליך גמאכט אנדרי מענטשן (אמר לו) הט רבי יהושע גזאגט צום אפיקורוס (ולא היית יודע שסופו למות) האסטו דען ניט גוויסט אז דס קינד וועט אמאל שטארבן (אמר לו) האט דר אפיקורוס גזאגט (בשעת חדותא חדותא) ווען עס איז דיא צייט צו זיין פריילך . דארף מען זיין פריליך (בשעת אבלא אבלא) ווען עס איז דיא צייט צוא טרויערן דארף מען טרויערן (אמר לו) האט רבי יהושע גזאגט צום אפיקורוס (כך מעשה הקב"ה) אזוי האט גטון הקב"ה (אף על פי שגלוי לפניו) אפילו ער האט גוויסט (שסופן לחטוא ולאבדן) דער סוף וועט זיין אלע וועלין זינדיגין אונ ער וועט זיי פר לענדין . פון דעסטוועגין (לא נמנע מלבראן) הט הקב"ה זיי בשאפן . נאך אטעם אין

פירוש

תרגו' בלשון בני אדם כי על דרך האמת לא ארם הוא להנחם כי אין שנוי חפץ בו יתברך ויתעלה : ויתעצב אל לבו · וזה גם כן דרך משל כי אין לפניו על דרך האמת לא שמחה ולא עצבון ולא יעתק' משמחה לעצבון והפך מיתעצב .ישמח ה' במעשיו. (תהלים ק"ד) והמשל הדרך משל כי כמו שהאדם שמח על הדבר הישר בעיניו ויתעצב על הדבר רע בעיניו · כן הוי' המשל על האל יתברך והוא על דרך הסבר' והשמחה והעצבון כאדם בלב לפיכך אמר דרך משל על האל יתברך אל לבו . ובב"ר (כ"ז) גוי אחד שאל את ר' יהושע בן קרחה· א"ל · אין אתם אומרים שהקב"ה רואה את

רד"ק

הנולד . א"ל הן א"ל והכתיב וינחם ויתעצב אל לבו א"ל נולד לך בן זכר מימיך א"ל הן א"ל מה עשית א"ל שמחתי ושימחתי את הכל א"ל והלא היית יודע שסופו למות . א"ל בשעת חדוא חדוא ובשעת אבלא אבלא · א"ל כך מעשה הקב"ה . דא"ר יהושע בן לוי ז' ימים נתאבל הקב"ה על עולמו קודם שהביא מבול לעולם שנאמר .ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו. וגו' ומה שעם ויתעצב אל לבו ואין עציבה אלא אבילות כמה דאת אומר .כי נעצב המלך על בנו. (שמואל ב' י"ט ג').ומה שאמר בארץ . כי ידוע הוא כי בארץ עשה את האדם · אלא ר"ל בארץ שעורב בתולדות

אֶל־לִבּוֹ׃ ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶמְחֶה אֶת־
הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי
הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־
רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמָיִם כִּי נִחַמְתִּי

ת״א כי נחמתי, סנה׳ קח:

אונקלוס

תּוּקְפֵיהוֹן כִּרְעוּתֵיהּ׃
ז וַאֲמַר יְיָ אֶמְחֵי יָת
אֱנָשָׁא דִּי בְרֵאתִי מֵעַל
אַפֵּי אַרְעָא מֵאֱנָשָׁא
וְעַד בְּעִירָא עַד רִיחֲשָׁא
וְעַד עוֹפָא דִשְׁמַיָּא אֲרֵי
תָבִית בְּמֵימְרִי אֲרֵי

רש״י

עליו מים ואמחה אותו לכך נא׳ ל׳ מחוי: מאדם עד בהמה. אף הם ב השחיתו דרכם (ב״ר). ד״א הכל נברא בשביל אדם וכיון שהוא כלה מה צורך באלו: כי נחמתי כי עשיתם. חשבתי מה לעשות על אשר עשיתים: הסלת פרשת בראשית

שפתי חכמים

שהוא כמו ועוד וק״ל: כ ולפ״ז קשה כל״ל אדם ובהמה ל״פ ד״א וכו׳ ולפי הדבר אחר קשה כיל״ל אדם וגם בהמה לכ״פ אף הם וכו׳. מהרש״ל:

בית

פַר וָוס הָט הקב״ה בַּשַׁאפֶן דִי וֶועלְט (בִּשְׁבִיל הַצַּדִּיקִים הָעֲתִידִים לַעֲמוֹד מֵהֶן) וַוייל פוּן דִיא רְשָׁעִים וֶועלִן גְבָּארֶען וֶוערִן צַדִּיקִים אוֹיךְ. דִי רְשָׁעִים וֶועלִן פַר לֶענְדְט וֶוערִין אוּנ דִיא צַדִּיקִים וֶועלִן בְּלַייבִּין. אוּנ דִיא וֶועלְט וֶועט בְּלַייבֶּן שְׁטֵיין וֶוענִן דִי צַדִּיקִים׃ (ז) (וַיֹּאמֶר ה׳ אֶמְחֶה וגו׳). הקב״ה הָאט גְזָאגְט אִיךְ וֶועל אָפּ מֶעקִין דֶעם מֶענְטְשׁ (הוּא עָפָר) דֶער מֶענְטְשׁ אִיז עֶרְד (וְאָבִיא עָלָיו מַיִם) וֶועל אִיךְ אוֹיף אִים בְּרֶענְגִין וַואסֶר (וְאֶמְחֶה אוֹתוֹ) וֶועל אִיךְ אִים אָפּ מֶעקִין אוּנ צוּקְוֶועטְשִׁין (לְכַךְ נֶאֱמַר לְשׁוֹן מְחוּי) דְרִיבֶּר זָאגְט דֶר פָּסוּק אֶמְחֶה. אִיךְ וֶועל אָפְּמֶעקִן. אֶמְחֶה אִיז לְשׁוֹן מְחוּי. צוּקְוֶועטְשֶׁען. צוּרִיבֶּן׃ (מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה). מֶענְטְשִׁין אוּנ בְּהֵמוֹת (אַף הֵנ

דוד

הִשְׁחִיתוּ דַרְכָּם) וָוארוּם בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת דָאבִּן אוֹיךְ מְזַנֶּה גְוֶועזִנְט מִיט זַייעֶר מִין (דָבָר אַחֵר) נָאךְ אַפּשַׁט אִיז דְרִיבֶּער זֶענֶן בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת אוֹיךְ פַארְלֶענְדְט גְוָוארֶען (הַכֹּל נִבְרָא בִּשְׁבִיל הָאָדָם) אַלֶע בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת זֶענֶן בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶן נָאר וֶוענִן דֶעם מֶענְטְשׁ (וְכֵיוָן שֶׁהוּא כָּלָה) אַז דֶער מֶענְטְשׁ וֶוערְט פַרְלֶענְדְט (מַה צוֹרֶךְ בְּאֵלּוּ) וָואס דַארְף מֶען דִיא אַלֶע בַּשֶׁעפֶּנִישׁ. דְרִיבֶּר זֶענֶן אַלֶע פַרְלֶענְדְט גְוָוארֶען (כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתִים) הקב״ה זָאגְט (חָשַׁבְתִּי מַה לַעֲשׂוֹת עַל אֲשֶׁר עֲשִׂיתִים) אִיךְ טְרַאכְט וָוס אִיךְ זָאל טוּן מִיט דִי בַּשַׁפוּנְג וָוס אִיךְ הָאבּ גְמַאכְט׃

פירוש

הארץ גופה אחר בנין גופו שהוא כולו ארצי ולא כן דמות אדם העליוני שהוא בצלם אלהים לפיכך לא נחם על נח ועל כיוצא בו: (ז) (ויאמר ה׳) אמר בלבו או אמר אל נח:(אמחה את האדם אשר בראתי) את האדם ולא כל אדם שהרי נשאר נח ובניו ובב״ר (כ״ט) למה במים. אמר ר׳ ברכיה כלום בראתי את האדם אלא מן העפר מי ממחה את העפר הלא המים. (מאדם עד בהמה) ובכלל בהמה חיה. ורמש הם קטני החיים כמו שפירשנו. ולמה נמחו הבהמות וחיות והרמש והעופות. לפי שכולם נבראו בשביל האדם ואם אין אדם מה צורך להם • ועוד כיון שהיו המים על פני האדמ׳ לא היו יכולים להנצל הבהמות והחיות והעופות אם לא על ידי מופת • ואין השגחת האל עליהם אלא על המין. והמין לא נמח׳. שהרי צוה לנח על קיומו. ואם תאמר למה

רד״ק

הי׳ המבול על פני כל הארץ. יהי׳ במקום מושב בני אדם. אם כן היו בני אדם נסים מפני המים למקום שלא הי׳ בו המים. לפיכך בסה גם ההרים כדי שלא יעלו בני אדם על ההרים הרמים להנצל שם • ויש מרבותינו שאמרו (ב״ר כ״ח) כי גם החיות הבהמות והעופות קלקלו מין בשאינו מינו והאל ברא אותם כל אחד למינו והנה עשו כנגד מעש׳ האל • ומהם אמרו כטעם הראשון שכתבנו אמר הקב״ה כלו׳ בראתי בהמ׳ וחי׳ אלא בשביל האדם. ואם אין אדם בהמ׳ למה:(ח) (ונח מצא חן בעיני ה׳). עשה מעשים טובים שבהם מצא חן בעיני ה׳ • וכן נאמר במשה רבינו ע״ה (שמות ל״ג) „כי מצאת חן בעיני • ובב״ר (כ״ח) אמר ר׳ אבא בר כהנא כי נחמתי כי עשיתים ונח. אתמהא. אלא אפילו נח שנשתייר מהם לא הי׳ כדי. אלא שמצא חן בעיני ה׳׃
חסלת פ׳ בראשית

פירוש לתורת אלהים

מֶענְטְשׁ אוֹיף דֶער עֶרְד (עיין רש״י) וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ גָאט הָט גְטְרוֹיעֶרְט כִּבְיָכוֹל אוֹיף דֶעם וָוס מַעֲשֵׂה יָדָיו וֶועלִין פַאר לוֹרִין וֶוערְען (עיין רש״י) (ז) וַיֹּאמֶר יְיָ הָט גָאט גְזָאגְט אֶמְחֶה אֶת הָאָדָם וגו׳ אַלִי מֶענְטְשֶׁן וָוס אִיךְ הָאבּ בַּשַׁאפֶן וֶועל אִיךְ אָפּ מֶעקִין פוּן דֶער עֶרְד מֵאָדָם פוּן מֶענְטְשֶׁן עַד בְּהֵמָה בִּיז בְּהֵמוֹת עַד רֶמֶשׂ בִּיז דֶעם וִוידְמִינוּנְג וְעַד עוֹף הַשָּׁמָיִם אוּנ בִּיז דִי עוֹפוֹת וָוס אוּנְטֶער דֶעם הִימֶל וֶועל אִיךְ אַלִי אָפּ מֶעקִין פוּן דֶער
עֶרד

עבדתנון : ח ונח אשכח רחמין קדם יי : | כי עשיתם : ח ונח מצא חן בעיני
פפפ | יהוה : פפפ

ת"ו"א ונח תלת. סנך: סס :
קמ"ו אמצי"ה יחזקיהו סימן ומפטירין בישעיה (כה אמר) בסימן מ"ב :

פירוש לתורת אלהים

ערד כי נחמתי כי עשיתם וואָרום איך האָב מיך בראָטן וואָס איך האָב זיי בשאפֿן : (ח) ונח אונ נח האָט געפֿונען חן אין די אויגן פֿון גאָט :

הפטרת בראשית בישעיה סימן מב

כה־אמר האל ׀ יהוה בורא השמים ונוטיהם רקע הארץ וצאצאיה נתן נשמה לעם עליה ורוח להלכים בה : אני יהוה קראתיך בצדק ואחזק בידך ואצרך ואתנך לברית עם לאור גוים : לפקח עינים עורות להוציא ממסגר אסיר מבית כלא ישבי חשך : אני יהוה הוא שמי וכבודי לאחר לא־אתן

סדר קדושים

כה אמר האל יי בורא השמים ונוטיהם רוקע הארץ וצאצאיה נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה (ישעיה מב) פתח ואמר ר' יהודה האָט אָן געהויבן דרשנן מיט דעם פסוק כה אמר יי בורא השמים ונוטיהם רוקע הארץ וגו' קוב"ה איז לעילא ולעילא דען ער איז דר בעסער פֿון אלוֹ אונ תמיד אלע מאל איז ער אלים מתיה פֿון דם נייא אונ איז זיי מתקן כלומר דרום שטייט בורא נוטיהם אוג אזו ווייטער רוקע. נותן. דס מיינט ער בשאפֿט אצינד די הימלין ער פֿר שפרייט אצינד די ערד . הנם די בריאת שמים וארץ איז שוין לאנג גיווען . נאר צו לערנין אונז דס ער היום ווירקט נאך השי"ת אונ דר גנצר בריאה אונ ווען חלילה ער זאל אָפ טון זיין השגחה פֿון איר אוף איין רגע דא קערט זיך אום די גאנצע בריאה לתוהו ובוהו. אזו אויך דרשות דר זוהר אוף דם פסוק (משלי ג') יי בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה דס איז טייטש הקב"ה האָט די ערד גגרונדט סעקשטינס מיט דר תורה . הא חזי קום אונ זעה די וועלט מיט אלו עולמות עליונים הבן נאר אקיום דורך דר תורה. כונן שמים בתבונה ער גרייט אונז אין די הימל מיט פֿר שטענדיקייט היינו תמיד מאנ פֿאר מאנ ניט ער השגחה אונ שיקט זיין השפעה אין אלע עולמות. אונ ווייטר שטייט דורטין רוקע הארץ וצאצאיה ער שפרייט די ערד מיט אירע גיווקסי דם איז גיינס . ארעא קדישא צרורא דחיי דאס איז ארץ ישראל ... דם ווערט אין גרוף. אוזר החיים דר בונד פֿון לעבין ווי עס שטייט ביי דוד המלך עליו השלום (שמואל א' כה) והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את יי אלהיך דער נפש פֿון מיין הארין וועט זיין אין גבונדן אין דעם בונד פֿון עיוויגן לעבין ביי גאָט ביה כי הוא נותן נשמה לעם

פירוש ע"ם

כה אמר האל יי אזו האָט גזאגט גאָט בורא השמים ונוטיהם ער האָט בשאפֿן הימלן אונ האָט זייא אוס גצויגן רוקע הארץ וצאצאיה ער האָט פֿאר שפרייט די ערד אונ אלע זאכען וואס גייען ארוס פֿון דר ערד נותן נשמה לעם עליה ער גיט אנשמה צוא דעם פֿאלק וואס אוף איר ורוח להולכים בה אונ איין רוח קדושה גיט ער צו די וואס גייען פֿר אים אין נוטן וועג דער גאָט האָט גזאגט צו מיר ישעיהו אני יי קראתיך בצדק איך גאָט האָב דיך ישעיהו גירופֿן מיט גירעכטיקייט ואחזק בידך אונ האָב אָן גנומן דייני הענד ואצרך ואתנך לברית עם אונ איך האָב דיך באשאפֿין אונ האָב דיך גגעבן דו זאלסט אום קערין מיין פֿאלק צו מיין תורה לאור גוים דו זאלסט דער לייכטין צו די שבטים פֿון ישראל וואס איטליכר שבט באזונדר ווערט גרופֿען גוי לפקוח עינים עורות דו זאלסט עפֿינען די בלינדע אויגן וואס זעהן ניט מיין נבואה זיי זאלן זיך אום קערן צו מיר להוציא ממסגר אסיר דוא זאלסט אוס ציהן פֿון דעם געפֿענקניש דעם גבינדענם מבית כלא יושבי חשך פֿון דעם תפיסה הויז זאלסט דו אוס ציהן די וואס זיצן אין דר פֿינצטרניש דאריך דעם וואס זייערי אויגן זעלין גיזעסינט ווערין צו זעהן מייני גבורות וועלן זיי ארוס גיין פֿון דעם גלות וואס אויף זיי וועט קומן אני יי היא שמי איך בין גאָט אונ דס איז מיין נאָמן וכבודי לאחר לא אתן

וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים׃ הָרִאשֹׁנוֹת הִנֵּה־בָאוּ וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה
אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם׃ שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם
וּמְלֹאוֹ אִיִּים וְיֹשְׁבֵיהֶם׃ יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי
סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ׃ יָשִׂימוּ לַיהוָה כָּבוֹד וּתְהִלָּתוֹ בָּאִיִּים יַגִּידוּ׃ יְהוָה
כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף־יַצְרִיחַ עַל־אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר׃

פירוש

װעל איך מיין כָּבוֹד ניט געבן צוא קיין אנדערן וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים אונ מיין לוב װעל איך ניט געבן צוא דיא בילדר איך װעל ניט לאזין דיא עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים זאלען מוֹשֵׁל זיין אין מיין פאלק איבג אונ זאלן זאגין דער עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים איז גרוס אונ העלפט זיי הָרִאשׁוֹנוֹת די ערשטי זאכן װס איך האב מַבְטִיחַ גװעזן צו אַבְרָהָם אויף דעם גָלוּת מִצְרַיִם אונ האב אים גזאגט וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבוֹדוּ דָן אָנֹכִי וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָדוֹל דאס פאלק װס װעט ארבייטן מיט דיא יִשְׂרָאֵל װעל איך גאט מִשְׁפְּטִן אונ דער נאך װעלין די יִשְׂרָאֵל ארוס גיין פון דעם גָלוּת מיט פיל גוטס זענין דאך דיא זאכען גיקומען אונ איך האב מְקַיֵּים גיװעזן מיין הַבְטָחָה אונ היינט וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד זאג איך נייע זאכין צו מיין פאלק יִשְׂרָאֵל צוא מַבְטִיחַ זיין זייא אויף דער גְאוּלָה בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם איידער דיא גְאוּלָה טוט שפראצין טו איך אייך מאכן הערין דס זאגט ער אויף דר צייט פון דר גְאוּלָה שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ זינגט אונ לובט איר יִשְׂרָאֵל פר גאט איין נייע גזאנג תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ זיין לויב װעט זיין פון עק װעלט יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלוֹאוֹ דיא װס נידערן אונ פארן אין שיפן איבר דעם ים אונ די װס װאנין אויף דעם דר פילונג פון דעם ים דס מיינט מען

סוד

עָלֶיהָ ער גיט אַנְשָׁמָה צוא דעם פָּלק װעלכי עס זענין אויף איר דען דר נָהָר דִינֻר. דס הייסט דר פייערדיגר טייך װס ער ציהט זיך אונטער דעם כִּסֵּא הַכָּבוֹד ווי עס שטייט גשריבן אין (דניאל ז׳) ברענגט צו שווימען נְשָׁמוֹת חַיִּים צו דם הייליגן לאנד אונ זיא טיילט בנאנדר אַלֶמִין׃

יְיָ כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף יַצְרִיחַ עַל אוֹיְבָיו יִתְגַּבָּר) דס איז טייטש גאט ב״ה װעט ארוס גיין ווי א גִבּוֹר ווי איין קריגס מאן װעט ער דער װעקין צארן. ער װעט שאלון אויך װעט ער שרייאן איבר זיינס פיינט װעט ער זיך שטארקין דר זוהר הַקָּדוֹשׁ פרעגט װארום שטייט גִבּוֹר כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת מיט כָּפִין הַדִּמְיוֹן װעלכי בעדייטין נאר אזו ווי אגבור אזו ווי אקריגס מאן. אבר

ע״ם החשיתי

די װאס מאכין אגרוסן קאסטין אזו גרוס ווי דר פלאץ פון איין הוז דארף צו זיין אונ שיטן אן דעם קאסטין מיט שטיינער ביז ער פאלט אראפ אויף דעם גרונד דער נאך בוען זיי דרויף הייזער אונ מען גייט פון איין הוז צום אנדרין מיט שיפין אִיִּים וְיוֹשְׁבֵיהֶם די אינזלן פון דעם ים אונ װס זיצן אויף די אינזלן דיא אלי װעלן גאט לובין יִשְׂאוּ מִדְבָּר זיי װעלין אויף הייבן זייער קול מיט גזאנג דיא מִדְבָּר אונ די שטעט פון דער מִדְבָּר חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר די מִדְבָּר װס היינט זיצן דארטין די טאטערין אין גיצעלטין װעט לעתיד דס ארט בזעצט װערין מיט אפינו שטעט אונ װעלין לובין גאט יָרוֹנּוּ יוֹשְׁבֵי סֶלַע זייא װעלין לובין גאט דיא מֵתִים װאס ליגין אין די שטיינר דען זייא װעלין לעבידיג װערין מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ פון דיא שפיץ בערג װעלין זיי שרייען צו גאט יָשִׂימוּ לַיְיָ כָּבוֹד זייא װעלין טין כָּבוֹד צוא גאט וּתְהִלָּתִי בָּאִיִּים יַגִּידוּ אונ זיין לוב װעלין זיי זאגין צווישן דיא אוּמוֹת יְיָ כַּגִּבּוֹר יֵצֵא גאט װעט ארוס גיין אזו ווי אגִבּוֹר כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה אזו ווי אבעל מִלְחָמָה װעט ער זיך דער װעקין צוא נוקם זיין זיך יָרִיעַ אַף יַצְרִיחַ ער װעט שאלין אויך װעט ער שרייען עַל אוֹיְבָיו יִתְגַּבָּר אויף זיינו פיינד װעט ער זיך שטארקין אונ אזוי װעט גאט זאגין

קדושים

גיט נאר ריכטיג. אויך ווי באלד ער װעט מיט זייא שטרייטין װרום עס שטייט דא דר שֵׁם יהוה װאס דר שֵׁם בטייט נאר אויף רַחֲמִים ווידר שיקט זיך ניט אין דם קפיטל פריער זאגט הקב״ה אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי מיין נאמין איז יהוה אין זייער אֶפְט װערט ער דאך נאר אן נירופען אֱלֹהִים װס בווייזט אויף דין וּמִשְׁפָּט דר תירוץ איז װען אונ דר װעלט איז דא פיל צַדִּיקִים דאמלס איז זיין נאמן יהוה כְּלוֹמַר צו ליב זייער זְכוּת איז זיין הַנְהָגָה מיט אלעמין בְּרַחֲמִים אבר װען עס איז מער רְשָׁעִים דא איז שון זיין נאמן אֱלֹהִים הַיְינוּ מִשְׁפָּט דס ער פירט זיך מיט דם מִדַּת הַדִּין אונ דר װעלט זאגט דר זוהר ווייטר תָּא חֲזֵי קום אונ זעה דר כְּלָל איז כָּל הַתְּחִלּוֹת קָשׁוֹת אז װס אנוייליג שפעטר װערט גרינגר אונ בעסיר אז

החשיתי מעולם אחריש אתאפק כיולדה אפעה אשם ואשאף יחד: אחריב
הרים וגבעות וכל־עשבם אוביש ושמתי נהרות לאיים ואגמים אוביש:
והולכתי עורים בדרך לא ידעו בנתיבות לא־ידעו אדריכם אשים מחשך
לפניהם לאור ומעקשים למישור אלה הדברים עשיתם ולא עזבתים: נסגו
אחור יבשו בשת הבטחים בפסל האמרים למסכה אתם אלהינו: החרשים
שמעו והעורים הביטו לראות: מי עור כי אם־עבדי וחרש כמלאכי אשלח
מי עור כמשלם ועור כעבד יהוה: ראית רבות ולא תשמר פקח אזנים ולא

*ראות ק'

פירוש ע"ט ישעיה

החשיתי מעולם איך האב שווייגן פון לאנג אן אויף דעם וואס דיא עובדי כוכבים האבין חרוב געמאכט מיין הויז אחריש אתאפק איך האב געשוויגן אונ אויף געהאלטין זיך אויף דעם ווס די עובדי כוכבים האבין געטון כיולדה אפעה וועל איך שרייען אזו ווי איין געווינערין אשם ואשאף יחד איך וועל פר וויסטן אונ וועל גלייכטן צו פר טיליגן אלו עובדי כוכבים מיט אנאנדער אחריב הרים איך וועל חרוב מאכן די בערג וכל עשבם אוביש אונ אלו זייערו גראזין וועל איך אוס דארין ושמתי נהרות לאיים אונ איך וועל טון די טייכין צוא אינזלין זייא וועלין אוס געטריקנט ווערין גלייך וויא אינזלין זענין טריקין ואגמים אוביש אונ די געוועסין פון וואסר וועל איך אוס טריקענין דס מיינט ער די עובדי כוכבים והולכתי עורים בדרך לא ידעו אונ די ישראל ווס זענין ביז אהער בלינד געווען פון צו קוקין צוא מיר וועל איך זיי סאבין סירין אין דעם גוטין וועג וואס זייא האבין ניט גוויסט אשים מחשך לפניהם לאור איך וועל טון פר זיי דס פינסטערניש צו אליכטיקייט ומעקשים למישור אונ די קרומע וועגין וועל איך טון פר זיי צו אגלייכקייט אלה הדברים עשיתם דס זענין די זאכין וואס איך וועל טון צו די ישראל ולא עזבתים אונ איך וועל זיי ניט פר לאזין נסוגו אחור יבושו בשת הבוטחים בפסל זיי ווערין פר רוקט ווערין ארונטר זיך אונ וועלין פר שעמט ווערין די וואס פר זיכערין זיך אין די בילדר פון דער זונן אונ פון דער לבנה האומרים למסכה אתם אלהינו די ווס זאגין צו די גנאסיגע בילדער איר זענט אונזר גאט די וועלין פר שעמט ווערין דאס זאגט ער צו דיא ישראל החרשים איר ישראל וואס איר זענט גלייך וויא טויב פון צוא הערין גאטס רייד שמעו הערט גאטס רייד והעורים אונ איר ישראל וואס איר זענט גלייך ווי בלונד פון צו זעהן גאטס מצות הביטו לראות קוקט צוא זעהן גאטס תורה אונ מצות מי עור כי אם עבדי ווער איז בלונד צווישין איך נאר מיין קנעכט איר ישראל האלט דיא נביאים פר בלונד איר זאגט ווער איז נאך אזו בלונד ווי דער נביא וחרש כמלאכי אשלח אונ ווער איז נאך אזו טויב צווישן איך אזו ווי מיין שליח וואס איך שיק אים נביאות זאגן צו איך דעם האלט איר פר טויב אונ דער אמת איז דם איר אליין זענט בלונד אונ טויב אבער לעתיד וועט זיין מי עור ווער עס איז געווען בלונד צווישן איך דער וועט האבן מקבל געווען זיינו יסורים אונ וועט זיין כמשלם גלייך וויא ער איז וואורין אפ געצאלט גאר זיין ביז אונ העט זיין ריין פון עבירות ועור כעבד יי אונ דר בלונדר ווס צווישן איך איז געווע: וועט אזו גוט זיין גלייך ווי גאטס קנעכט ראות רבות ולא תשמור פיל זעהונג הט איר ישראל פאר זיך צוא געזעהן אונ ווילט ניט אראיה זיך דער פון נעמין גאט צו פאלגין איז איר ווילט ניט היטין צו קוקין אין מיינו מעשים אונ אום צו קערין זיך צו מיר. איך גאט בין מיך מתעכב פקח אזנים צו עפינען אייערו אויערין דורך מיינו נביאים ולא ישמע אונ קיין מאן פון איך הערט ניט צוא מיינו רייד זאגט ישעיה יי:

סוד

אלהים למקל ראש השנה איז אצייט פון דין יעדיר מענש ווערט געשריבן אונ געחתמט לפי מעשיו נאך די מעשים נאר אבר יום כפור דר וועקט זיך דר כרת הרחמים אונ דיא מדות פון סליחה וכפרה. אבר הקב"ה לבא וועט זיין פר קומט אונ התחלת ווערט

קדושים

הקב"ה אין הויבן מיט די דעתים גבורת הרחמים אונ וואס ווייטר ווייטר וועט זיך דר וועקין דער כרת הדין ביז קסוף וועלין דיא רשעים אונ גאנצין סאר קענט ווערין. דרום שמש"ט אז הקב"ה וועט זיין דם יי כגבור יצא כאיש מלחמות דם הייסט אין הי

יִשְׁמַע׃ יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר׃ ע״ב
וְהוּא עַם־בָּזוּז וְשָׁסוּי הָפֵחַ בַּחוּרִים כֻּלָּם וּבְבָתֵּי כְלָאִים הָחְבָּאוּ הָיוּ לָבַז וְאֵין
מַצִּיל מְשִׁסָּה וְאֵין־אֹמֵר הָשַׁב׃ מִי־בָכֶם יַאֲזִין זֹאת יַקְשִׁב וְיִשְׁמַע לְאָחוֹר׃
מִי־נָתַן לִמְשׁוֹסָּה* יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבֹזְזִים הֲלוֹא יְהוָה זוּ חָטָאנוּ לוֹ וְלֹא־אָבוּ
בִדְרָכָיו הָלוֹךְ וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ׃ וַיִּשְׁפֹּךְ עָלָיו חֵמָה אַפּוֹ וֶעֱזוּז מִלְחָמָה
וַתְּלַהֲטֵהוּ מִסָּבִיב וְלֹא יָדָע וַתִּבְעַר־בּוֹ וְלֹא־יָשִׂים עַל־לֵב׃ וְעַתָּה כֹּה אָמַר
יְהוָה בֹּרַאֲךָ יַעֲקֹב וְיֹצֶרְךָ יִשְׂרָאֵל אַל־תִּירָא כִּי גְאַלְתִּיךָ קָרָאתִי בְשִׁמְךָ לִי־
אָתָּה׃ כִּי־תַעֲבֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ־אָנִי וּבַנְּהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּךָ כִּי־תֵלֵךְ בְּמוֹ־אֵשׁ

*למשיסה ק׳

פירוש ע״ט לא

חפץ למען צדקו גאט וויל עפינין איערי אוערין פון וועגין זיין גרעכטיקייט דרום יגדיל תורה ויאדיר טוט ער גרוסין אונ שטארקין דיא תורה והוא עם בזוז ושסוי אונ דס פאלק ישראל איז אברובט פאלק אונ איין צו טרעטין פאלק הפח בחורים כולם אונ אלו זייערו יונגין זענן טרוריג זיי אלי טון זיך בהאלטין אין די גריבר אונ אין די לעכר ובבתי כלאים החבאו אונ אין די תפיסה הייזר זענין זיי בהאלטין היו לבז ואין מציל זיי זענין גווארין צו רוב דס איז דיא עובדי כוכבים האבין זיי ברובט אונ קיינר האט זיי ניט מציל גוועזן משסה ואין אומר השב זייא זענן גווארן צו איין צו טרעטונג אונ קיינר טוט ניט זאגין קער אום צו זיי מי בכם יאזין זאת ווער איז דא צווישן אייך ער זאל פר נעמין וואס דא וועט ווייטער שטיין יקשיב וישמע לאחור ער זאל פר נעמין אונ זאל צו הערין צו דר זאך וואס שפעטר וועט זיין ווער איז צווישן אייך ער זאל געבין זיין הארץ דרויף צוא פאר שטיין מי נתן למשיסה יעקב וגו׳ ווער הט גגעבין צו איין צו טרעטונג דעם יעקב אונ דיא ישראל הט ער גגעבין צוא רובין הלא יי׳ פאר וואר גאט הט עס גגעבין זו חטאנו לו וס מיר האבן גיזינדיגט צו אים דס הט אונז גורם גוועזן דס צו טרעטונג אונ דאס רובונג ולא אבו בדרכיו הלוך אונ דאס וואס אונזרי עלטערין האבין ניט גוואלט גיין אין זיינו וועגין ולא שמעו בתורתו אונ האבין ניט גהערט זיין תורה דאס האט אלץ גורם גוועזן אויף אונז וישפוך עליו חמה אפו ועזוז מלחמה אונ דרום הט גאט פר גאסין אויף דיא ישראל זיין צארין אונ שטארקי מלחמה הט ער גיבראכט אויף זיי ותלהטהו מסביב אונ גאט האט פריר גבראכט אפורעניות אויף די עובדי כוכבים וס זענן ארום די ישראל דיא ישראל זאלן מורא האבין אונ זאלין זיך ארום נעמין אמוסר גוט צוא זיין ולא ידע אונ די ישראל האבין ניט גיוויסט צו אום קערין זיך פון זייער שלעכטין וועג ותבער בו ולא ישים על לב אונ דר נאך אז גאט הט גזעהן דס די ישראל ווילן זיך ניט ארום נעמין אמוסר הט גיברענט דאס פייער פון דעם פורעניות אין זיי אליין אונ זיי טון דאך ניט צו זייער הארץ זיי זאלין תשובה טון זאגט ישעיה ועתה אונ היינט חאטשי איר ישראל זענט ניט גוט פון דעסט וועגין כה אמר יי׳ בוראך יעקב ויוצרך ישראל אזו הט גיזאגט גאט דיין בורא דוא יעקב אונ דיין בשעפר דו ישראל אל תירא כי גאלתיך דו זאלסט קיין מורא ניט האבין דען איך האב דיך אוס גלייזט פון דעם גלות מצרים קראתי בשמך לי אתה איך האב גירופען דיין נאמין דאס דוא ביסט מיין כי תעבור במים אתך אני אז דו ביסט איבר גפארין אין דעם וואסער פון דעם ים בין איך דאך גיוועזן מיט דיר ובנהרות לא ישטפוך אונ אז די האפט גיוואנט צווישן די מצרים אונ צווישען אנדערי עובדי כוכבים וואס זענין אזו

סוד

ווערט ער יהוה מיט די מדת פון חסד ורחמים דם ער ווערט נאר גלייך זיין ווי אנבור ווי איין איש מלחמה אבר ניט איין רעכטר גבור ארעכטר איש מלחמה. אבר לסוף ווערט ער זיך שטרקין אונ שטרקין איבר זיינו פיינט ביז ער ווערט זיי אונ נאנצון אום ראמין. אזו ווי דר פסוק זאגט (ר״ת י״ד) ויצא יי׳ ונלחם

קדושים

בנוים ההם גאט ב״ה ווערט ארום גיין מיט זיי מלחמה האלטין. אוך שטייט (ישעיה ס״ג) וארמסם בחמתי וגו׳ ושנת גאולי באה קודשא בריך הוא זאגט איך וועל זיי צוא טרעטין מיט מיין גרים צארין אונ נייז דעם ווערט ווערין אשנת גאולה אמן׃

לא תכוה ולהבה לא תבער־בך: כי אני יהוה אלהיך קדוש ישראל מושיעך
נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתיך: מאשר יקרת בעיני נכבדת ואני
אהבתיך ואתן אדם תחתיך ולאמים תחת נפשך: אל־תירא כי־אתך אני
ממזרח אביא זרעך וממערב אקבצך: אמר לצפון תני ולתימן אל־תכלאי
הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ: כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו
יצרתיו אף־עשיתיו: הוציא עם־עור ועינים יש וחרשים ואזנים למו: כל־

הגוים

פירוש ע"ט

פיל גיוועזן אזו ווי די וואסערן פון די טייכן האבן זיי דאך דיך ניט גקאנט פר פלייצן אונ פאר לעגערן אזו' כי תלך במו אש לא תכוה אז דיא ווערסט לעתיד גיין אין פייער דען איך גאט וועל זעהן לעתיד אז [illegible] ווערסטו דאך ניט פאר ברענט ווערין ולהבה לא תבער בך אונ דער פלאם וועט ניט פר ברענן אין דיר כי אני יי אלהיך קדוש ישראל דען איך בין גאט דיין גאט דער היילינגר פון ישראל מושיעך דיין העלפער נתתי כפרך מצרים איך האב גיגעבן דיין אויס לייזונג דיא מצרים דוא ביסט סחויב גיוועזן צו פר לענד ווערין האב איך גיגעבן די בכורים פון מצרים איין כפרה פר דיר זענן זיי גטייט גווארין אונ דוא ביסט ניצל גווארען כוש וסבא תחתיך כוש אונ סבא זענן גיגעבן גווארין או: דיין ארט כאשר יקרת בעיני נכבדת פון וועגן דס די ביסט חשוב גוועזן אין מיינע אויגן דרום ביסטו ווארין גיערט איך דער ווערט ואני אהבתיך אונ איך האב דיך ליב ואתן אדם תחתיך ולאומים תחת נפשך אונ איך טו געבין אמענטש אויף דיין ארט אקינגרייך פון דיא עכו"ם אויף דעם ארט פון דיין לייב אל תירא וגו' דו זאלסט קיין מורא ניט האבין דען איך בין מיט דיר ממזרח וגו' פון מזרח זייט וועל איך ברענגן דיינע קינדער

אונ פון מערב זייט וועל איך דיך איין זאמלין אמר לצפון תני איך וועל זאגין צוא דעם צפון ווינד גיב די גליות וואס זענן פר טריבן אין צפון זייט ולתימן אונ צום דרום ווינד דאס ער איז שטארק וועל איך אים זאגין אל תכלאי פר מייד ניט פון צו ווייען מיט שטארקייט צו ברענגין מיינע פאר טריבעני ישראל הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ צוא ברענגין מיינע זין פון ווייטין אונ מיינע טעכטר זאלסטו ברענגין פון עק וועלט כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו איטליכר וואס ווערט גרופן מיט מיין נאמין אונ דער וואס איך האב אים בשאפין פון מיין כבוד וועגין דס מיינט ער דיא צדיקים יצרתיו אף עשיתיו האב איך אים בשאפין אונ האב אים גמאכט מיט אלי בדערפניש וואס ער בדארף האבין הוציא עם עור ועינים יש צו ארויס ציהן פון דעם גלות דאס בלונדע פאלק כלומר דיא ישראל וואס זענן פר טריבן גווארין איבר דעם וואס זיי זענין גיוועזן גלייך וויא אבלונדר פון צו זעהן צו גיין אין גוטען וועג אונ האבן גהאט אויגין נאר זייא האבין ניט גוואלט זעהן וחרשים ואזנים למו אונ טויב זענין זיי גיוועזן פון צוא הערין גאטס רייד אונ האבין גיהאט אויערין נאר זיי האבען ניט גוואלט הערין: זאגט נאך כל הגוים נקבצו יחדו

כוכב מיעקב

(הוציא עם עור ועינים יש וגו') אונ מדרש בראשית רבה איז לעתיד וועט דר נחש אונ עמלק קיין רפואה ניט האבן. עס' כמשל אעושר אגריב איז דורך גפארין אשטאט וואס איז אונ איר גוועזן איבריקה די בעלי הבתים זענן גדלות גווארן אין [illegible] ארום גגאנגן אונ גפילט נדבות האט איינר גבעטן פון זאל אים געבן אגרויסע נדבה ווייל ער איז גוועזן אגרויסר עושר אונ איז אמיגר אירד. טוט דער גריב אנשריי אויף אים איז קען דיך פון לאנג [illegible] ויהפכת הנחש מזיקן וחיות רעות גווארן וועלין [illegible] וגו') [illegible]

וואגין מיט אשעפס וגו' (לא ירעו ולא ישחיתו וגו') זיי ווערין ניט מזיק זיין. אבר דר נחש וועט קיין תיקון האבן ווייל דר גאנצר קלקול וקומט פון אים. אזו עמלק. אז לעתיד וועלין אלו אומות האבן דעת ויראת יי. אבר צוא עמלק וועט השי"ת ענטפרין זורו רשעים מרחם. דו ביסט פון דיין שורש פר דרבין. אין השי"ת וועט אים זאגין הוציא עם עור וגו' על פי משל איין עושר האט גיפילט נדבות צו [illegible] ארומאן האט ער גגעבין אקליינע נדבה צו איין [illegible] אנדערער נדבה. איז גקומען אבלינדר אונ זאגט מיר קומט אגרויסע נדבה ווייל איך בין גוועזן [illegible] בעל מלאכה איין [illegible] האב איין

הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וְיֵאָסְפוּ לְאֻמִּים מִי בָהֶם יַגִּיד זֹאת וְרִאשֹׁנוֹת יַשְׁמִיעֻנוּ יִתְּנוּ עֵדֵיהֶם וְיִצְדָּקוּ וְיִשְׁמְעוּ וְיֹאמְרוּ אֱמֶת: אַתֶּם עֵדַי נְאֻם־יְהֹוָה וְעַבְדִּי אֲשֶׁר בָּחָרְתִּי לְמַעַן תֵּדְעוּ וְתַאֲמִינוּ לִי וְתָבִינוּ כִּי־אֲנִי הוּא לְפָנַי לֹא־נוֹצַר אֵל וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה:

פירוש

ווען אלי פעלקר דיא עובדי כוכבים זאלין זיין איין גיזאמילט מי בהם יגיד זאת ווער איז צווישן זיי אונ צווישן זייערי נביאים וואס זאגין עתידות פון וועגין זייער דמית עבודת כוכבים דאס וואס וועט זיין צום סוף וראשונות ישמיענו אדער די זאכין גיזאגט איי זיי זענין גיקומען יתנו עדיהם ויצדקו אונ לאזין זיי געבין זייערי עדות דס זיי האבן געהערט פון זייא נביאות זאגין אוף איין זאך איי דיא זאך איז גקומען דען וועלין זייא בלייבן גירעכט אונ ווייל זייא האבין ניט קיין עדות וישמעו ויאמרו אמת לאזין זייא ליבערשט צוא הערין וואס די רעכטי נביאים זאגען אונ לאזין זייא זאגין דרוף דאס איז אמת אבער איך גאט האב יוא עדות אז איך האב גזאגט עתידות אונ עס איז מקוים גווארין אתם עדי נאום יי דען איר ישראל זענט עדות זאגט גאט דאס איך גאט האב גרעט דיא גליות צוא אברהם אייער

ע"ט

עלטער פאטר אונ זייא זענין גיקומין ועבדי אשר בחרתי אונ מיין קנעכט יעקב וואס איך האב אויס דר ווייל וועט ער אויך עדות זאגין דס איך האב אים מבטיח גיוועזן גוטס צוא טון אז ער איז גיגאנגין אין ארם נהרים אונ האב מקיים גיוועזן מיין הבטחה למען כדי איר זאלט וויסען אונ גלייבן דס איך וועל ווייטער מקיים זיין מיינו רייד ותבינו כי אני הוא אונ איר זאלט פר שטיין דאס איך אליין בין איין גאט אונ עס איז ניט פאר דאנדין נאך איין גאט לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה פריר איי אויך האב בשאפון אלו בשעפינוש איז קיין זאך ניט בשאפן גווארין פון איין גאט הוץ מיר אונ דער נאך דס איך האב בשאפין אלו בשעפינוש וועט אויך קיין זאך ניט בשאפין ווערין פון איין גאט חוץ מיר ווארום עס איז ניט דא קיין גאט חוץ מיר:

כוכב

קיין אונין גישט, זאגט דר עושר ברענג מיר דיינע ווערקצייג צו בוייזן דם אמת ובאמת איז ער גוועזן בלינד פון גבורען, אזו זענן די אונן בשאפן גווארון צו זעהן ניטס צו טון נאר מחמת חטא אדם

מיעקב

הראשון איז פר צונין אהייטיל אוף דעם אונ אבר לעתיד וועט מען דם הייטיל אראפ נעמין וועט ווערין לעכטיג פר די אונן, אבר עמלק מיט זיינע קינדר זענין בלינד פון שורש:

עניני צדקת נח

אלה תולדות נח וגו' את דאלהים דתהלך נח. צעהן דורות איז גוועזן פון אדם ביז נח, אלו זענין גוועזן רשעים, נח איז גוועזן אצדיק דט דו תורה גזאגט אוף נח נח איש צדיק. צעהן דורות איז גוועזן פון נח ביז אברהם אלו זענון גוועזן רשעים. אברהם איז גוועזן אצדיק אונ מיר גפונען ניט אונ דער תורה גאט זאל רופן אברהם מיט דעם נאמן צדיק. נאר צדיקים זענון דא צווי ערליא עס איז דא אצדיק וואס ער לערנט תורה טאג אונ נאכט. ער האנדעלט נוט אונ טוט קיין ארבעט נאר וויא אונ דער משנה שטייט עס איז בייא אום גנוג אשטיקול ברוט מיט זאלץ מיט אקריגיל וואסר אונ שלאפן אוף דער ערד אונ גייט ניט אונ גאס אונ שמיסט ניט מיט מענשין ער איז אפ גהיט פון אלו עבירות אונ טוט אלו מצות וואס גאט האט גבאטן מיט גרוס קדושה דער צדיק הייסט טוב לשמים ער איז נאר גוט פר גאט אבער פר מענשן ניט עס וועט זיך קיינר אפ לערנין פון אום ער זאל אויך טון ווי ער טוט ווארום קענין דען אלו מענשין זיין אפ גזונדערט פון דער וועלט. ער האט קיינום גלערנט קיינום גזאגט מוסר ער האט קיינום קיין טובה ניט גטון אונ דו זאגן וואס גהערין צו די גשמה. אזו אצדיק איז גוועזן נח דריבר זאגט דער פסוק נח איש צדיק, נח איז גוועזן אצדיק, את האלהים התהלך נח, נח איז גגאנגן נאר מיט גאט אבר ניט מיט מענשין, עס איז דא אמין צדיק וואס ער גייט ארום צווישן מענשין אונ

לערנט זיי מוסר אז ער וועט אמענש וואס האנדלט קערגט ער אים און זאגט צו אים וארפט ווקן מיט דיין האנדל קענסטו זיין אצדיק ווארפט ניט געבן אפאקישע מאס און ניט אפאלשע וואג וואלסטו ניט נארן מענשן וואלסט ניט גנבנען נוט גזלנען ניט שווערן פאלש. אז די זאגנט יא זאל זיין אמת או הו זאגסט ניין זאל זיין אמת ווארים דורך פאלשקייט וועסטו ניט רייך ווערן. ווס נאט האט צו זאגט דעם מענש ראש השנה יום כפור ווי פיל ער וועט דם יאר פר דינען דס וועט ער געווים פר דינען בהיתר ניט מיט איסור דאס יאר וועט ניט אוועק גיין ביז דער מענש וועט האבן ווס גאט האט אים צו גזאגט נאר ווייל דער מענש גלייבט ניט און איילט זיך דריבר וויל ער נעמען אפילו ניט ערליך אבר הקב״ה מאכט שון סבות עס זאל קומען צו דעם מענש ווס ער האט אים צו גזאגט אדער ער זאל שאדן האבן וויא פיל גאט וויל ער זאל שאדין האבן דער גליק אדער חיו דער איינגליק קען קומען אפילו דעם לעצטין טאג אין יאר און אז דער מענש האט אמונה און פר זיכערונג אויף הקב״ה מיט זיין פרנסה. וועט ער גיין אלי טאג און שיל דאוונען. און וועט לערנען תורה און וועט ארבעטין פר זיין נשמה און ניט וויא ער ארבייט פר זיין גוף דער פראסטר מענש ווס ער איז גוואגט פון זיין יוגנט צו ארבייטן נאר און נוהמליכו זאכין קען נאר נוט ארויף געמין און זיין מוח ווי פול מוסר תורה און מצות ער דארף ווייסן און קען מקיים זיין און נאס מיט זיין האנדלין אדער מיט זיין מלאכה נאר אזעלכי מוסר מוז דער צדיק לערנען די פראסטי מענשין. דאס איז דער מוסר פון האנדיל. רש״י זאגט לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל. דער גזר דין פון מבול איז נאר נחתם גווארן וועגן גזלה ווס איינער האט גגזלת פון דעם אנדערין עס איז אבר דא נאך אנרופי גזלה די גמרא זאגט אמאל שטייט און פסוק לה׳ הארץ ומלואה. די ערד און אלין וואס אויף די ערד געהער צו גאט און אמאל שטייט והארץ נתן לבני אדם. גאט האט געגעבן די ערד צו די מענשין ענטפרט די גמרא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה. איידר דער מענש זאגט אברכה געהער אלין צוא גאט און נאך די ברכה געהער דם צום מענש איצט אז אהו זאכין געהער צו גאט און ער וויל דאס ניט געבן צים מענש פר דין ער זאל זאגין אברכה און אז דער מענש עסט אן אברכה גזלת ער דאך פון הקב״ה און הקב״ה וויל מען זאל זאגין אברכה מיט כוונה אבר אן כוונה הייסט דאס קיין ברכה וויא פיל ברכות זאגט דער מענש אטאג ווס ער הערט נאר ניט און ער זאגט די ברכה נאר דאס מויל איז שון גוואוהנט ער זאל עפיס רעדן איידר ער נעמט עסין אדער טרינקען און נאך אזעלכי ברכות און שמונה עשרה ווי דער ירושלמי זאגט מיר דארפין געבן אדאנק דעם קאפ אז עס קומט צו מודים בייגט זיך שון דער קאפ אליין אפילו דער מענש טראכט נאר ניט ווי ער האלט ער איז נאר פר טראכט מיר זאגין אהו טאג כל הנשמה תהלל יה. אלו נשמות זאלין לויבן גאט. און ביא אינז קען נאר דם מויל די רוב פון גאט אבר ניט די נשמה אויף דעם זאגט אונז די גמרא כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל אביו ואמו. דער וואס האט הנאה פון דער וועלט אן אברכה איז גלייך וויא ער וואלט גגזלת זיין פאטער דס איז הקב״ה און די מוסר מיינט מען דו יודין ער גזלת ביי דיא יודין זייער פרנסה. צו דו אלי מוסר דארף מען אצדיק איינער יס זאל זיין צו זאגין מיט דעם המון פראסטין פאלק און ער זאל מעוררין זיי לערנען זיי אזוי זאלין דינען גאט אזוי אצדיק איז געווען אברהם אבינו ער איז ניט געווען אצדיק נאר פר זיך אליין פר וועלט זיין נאנצי ארבייט איז נאר געווען ער זאל מאכן דו געצין דער זיי זאלין דינען הקב״ה ער האט ניט גלאזט עס זאל זיין גזלה אויף דער וועלט נאר אז מענשן האבן ביי אים געגעסין דם ער זיי גזאגט דם עסין געהער צו הקב״ה און האט זיי גהייסען זיי זאלין דאנקין גאט פר דעם עסין דריבער איז געווען און דו צ״ט פון אברהם פיל מענשן ווס זענען געווען צדיקים קענין דיא פרענקליני דורות אבר און דו צ״ט פון נח איז נאר געווען איין צדיק נח אליין און דער פסוק קומט ניט דער ציילען אז נח איז געווען אצדיק וואוים הקב״ה הייסט ניט אמענשין צדיק ווען ער לעבט און אז דער פסוק וואלט וועלין דער ציילין אז נח איז געווען אצדיק און ניט ארויס דאס גבארקט דער פסוק וועגן אלה תולדות נח נח מצדיק דאס וועגן דיא קינדר פון דעם צדיק נח דער

פסוק וויל אונז נאר דער ציילן אז נאר נח אליין איז געוועזן אצדיק מער זענען קיין צדיקים נוונג דריבר זאגט דער פסוק נח איש צדיק תמים היה בדורותיו. נח איז געווען איין מענש אצדיק אונ זיין דורות מער ניט נאך דעם האט הקב"ה אויך אזוי גזאגט צו נח. כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה. נאר דיך אליין האב איך גזעהן די ביסט ביי מיר איין צדיק אונ דעם גאנצן דור אונ דיא איבריגע אלו מענשין זענין ניט צדיקים ווייל די האסט זיי ניט גלערנט זיי זאלין זיין צדיקים דריבר מיז איך ברענגין אמבול:

בראשית ו נח

ט אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת־הָאֱלֹהִים

אונקלוס ט אִילֵין תּוֹלְדָת נֹחַ נֹחַ גְּבַר זַכַּאי שְׁלִים הֲוָה בְּדָרוֹהִי בְּדַחַלְתָּא דיי

ת"א איש לדיק. ע"ז כח זכחים קין: תמים כיה. עירובין יח סנכ' קט ע"ז ו כח זכחים קסן:

בעל הטורים

(ט) אלה תולדות נח. ד' דספיכי אלה תולדות כשמים אלה תולדות נח אלה תילדות שם אלה תולדות יעקב ככולן פסל שלפניו אלה תולדות כשמים פסל תכו וכבו. אלה תולדות נח פסל דורות שלפניו. אלה תולדות שם פסל בני חם

רש"י

(ט) אלה תולדות נח נח איש צדיק הואיל והזכירו ספר בשבחו א שנ' (משלי י) זכר לדיק לברכ'. ד"א ללמדך שעיקר תולדותיהם ב של לדיקים מעשים טובים: בדורותיו. (סנהדרין קח) יש מרבותינו דורשים אותו לשבח כ"ש שאלו היה בדור לדיקים ולכך קראן תולדות אבל דור המבול לא נקראו תולדות:

שפתי חכמים

א (נח"י) כתב כרא"ם וא"ת שכנר כוזכיר תולדותיו כפ' כעוכרת חזר וכזכירם כאן לכודיע שלא כוליד רק אלה ולא שכוליד אחריהם בנים ובנות ולא כיו ראויים לבא אל כתיבה עכ"ד ולא נכירא דכא לעיל פי' כרב דלכך כבא את מעיונו שאע"פ שכיו רשעים לא יאבדו במים לפי שאינן ראוין לעונשין לפני כמבול אלא לכך חזר וכזכירם לכורות שכיו לדיקים שנא' כאן אלה ופוסל את כראשונים דור כמבול ב וני"ל דר"ל שכתיב אלה תולדות כו' ומפרש נח איש לדיק ש"ש

בית

(ט) (אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק). האָרט רש"י אז עס שטייט אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ. דס זענן די קינדר פון נח. דארף באלד שטיין שֵׁם חָם וָיֶפֶת. פר וואס שטייט נח איש צדיק. שמיסט מען פון נח ניט פון די קינדר. דריבר זאגט רש"י (הואיל והזכירו ספר בשבחו) ווייל הקב"ה דערמאנט נח. דערציילט ער זיין לויב אז ער איז געוועזן אצדיק שנאמר וויא עס שטייט אין פסוק (זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה) אז מען דער מאנט דעם נאמין פון אצדיק דארף מען אים בענטשין (דָּבָר אַחֵר) נאך אזאך קען מען זאגן (לְלַמֶּדְךָ שֶׁעִיקַּר תּוֹלְדוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים מַעֲשִׂים טוֹבִים) דער פסוק קומט דיך לערנין ביי צדיקים ווערט גרעכינט דר עיקר קינדר זייערי גוטע מעשים (ווארום יעדר צדיק האט צווייערליי קינדר. פון גוף אונ פון דיא נְשָׁמָה. פריער שמיסט דר פסוק פון די קינדר וואס די נְשָׁמָה פון

פירוש

(ט) **אלה** (תולדות נח). תולדת פירושו הקורות שקרוהו בדבר המבול ואחריו. וכן "אלה

פירוש לתורת אלהים

(ט) אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ דאס זענען דיא קינדער פון נח. נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה נח איז געוועזן אגאנץ פרומער מאן (עיין רש"י) בְּדֹרֹתָיו אין זיין דור (עיין רש"י) אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ נֹחַ

יהודא

נח האט נבארן. זאגט דר פסוק (אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ) דאס זענין דיא קינדר פון נח (פון זיין נְשָׁמָה). וועלכי זענין די קינדר פון נח'ס נְשָׁמָה: נח איש צדיק תמים וגו'. זיינע פרומקייט דס זענן זיינע קינדר. נאך דעם דער ציילט דער פסוק דיא קינדר פון נח'ס גוף (וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים) נח האט גיבארין דרייא וִיהֶן אֶת שֵׁם אֶת חָם וְאֶת יָפֶת: (בְּדֹרֹתָיו). נח איז געוועזן אצדיק אונ זיינו דורות. האָרט רש"י גוויס איז נח געוועזן אצדיק נאר אונ זיינו דורות ניט אונ דיא דורות וואס זענין געוועזן פר אים אונ ניט אונ דיא דורות וואס נאך אים ענטפרט רש"י (יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ דּוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לְשֶׁבַח) עס זענן דא רבנים וואס זאגן דס ווארט בְּדֹרֹתָיו איז אלויב פר נח. אפילו אונ זיינע דורות וואס אלע מענטשין זענן געוועזן רשעים. פון דעסטוועגין איז ער געוועזן אצדיק (כָּל שֶׁכֵּן שֶׁאִילּוּ הָיָה בְּדוֹר צַדִּיקִים

רד"ק

תולדת יעקב. כי הקורות הם תולדת הימים. וכן אמר "כי לא תדע מה ילד יום. (משלי כ"ז) נח שלשה:

ספר הישר

וַיְהִי אין אז נח איז אלט גווארן אכט אונ פערציג יאר איז גשטארבן אנוש דר זון פון שת אינ אנוש איז אלט געוועזן ניין הונדערט אונ פינף יאר אונ אז נח איז אלט גווארן ניין אונ זיבציג יאר איז גשטארבן קינן דר זון אנוש אונ קינן איז אלט געוועזן ניין הונדערט

הָאֱלֹהִ֖ים הִֽתְהַלֶּךְ־נֹֽחַ׃ י וַיּ֥וֹלֶד נֹ֖חַ שְׁלֹשָׁ֣ה בָנִ֑ים אֶת־שֵׁ֖ם אֶת־חָ֥ם וְאֶת

דַּיְיָ הֲלִיךְ נֹחַ: וְאוֹלִיד נֹחַ תְּלָתָא בְנִין יָת שֵׁם יָת חָם וְיָת יָפֶת: ואתחבלת

בעל הטורים

ובני יפת. אלה תולדות יעקב פשל עשו ואלופיו: נח נח וגו'. ג"פ כתיב נח בפסוק שראה ג' עולמות ד"א שהיה משלשה שנ"א הציל ג' בזכותו נח הציל ג' בניו שהם שם וחם ויפת דניאל הציל חנניה מישאל ועזריה בחלום איוב הציל שלשה

רש"י

היה צדיק יותר ויש שדורשים אותו לגנאי ג לפי דורו היה צדיק ואלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום: את האלהים התהלך נח. ובאברהם ד הוא אומר (לקמן כד) אשר התהלכתי לפניו נח הי' צריך סעד לתומכו אבל אברהם היה מתחזק ומהלך בצדקו מאליו: התהלך. לשון עבר ה וזהו שמושו של

שפתי חכמים

ש"מ דמש"ה אעיקרי נמי תולדות ומדנקט בתחלה איש צדיק ואח"כ ויולד נח וגו' ש"מ דמש"ה עיקר תולדותיהם: ג כ' הרא"ם ז"ל וקשה האיך דורשין לגנאי כיון שהי' צדיק וי"ל שבוא סותר של את האלהים כמו שפרש"י ז"ל ואיך שדורש לשבח מפרש לקרא הדרגא גבי אברהם כתיב התהלכתי ולא בהמידות לפי שהי"ל עסק להכנים בבריות תחת כנפי השכינה אבל נח לא הי"ל עסק עם בני דורו לפי שהיו רשעים גמורים נתנ הא האלהים כלו' שלא הי"ל שום עסק כי אם אלהים (מהרש"ל נח"י) ואפשר נמי דקשיא לו דהכ"ל בדורו ומדאמר בדורותיו משמע בכל העשרה דורות שמאדם עד נח הי' צדיק תמים לכך אמר מ"ד לשבח ומ"ד לגנאי לפי משמע אלו עשרה דורות הי' צדיק אבל וכו' ואפשר נמי דבהא פליגי דמר סבר בדורותיו קאי על עשר' דורות שמאדם עד נח ומר סבר על עשרה דורות מנח עד אברהם הא בדורו של אברהם וכו' ברא"ם ואע"פ שבניהם תורים שלא הי' צדיק גמור אלא לפי דורו ואנ"כ מאי כ"ש דקאמר מ"מ בפי' בדורותיו קמיפלגי מר סבר בדורותיו לשבחו כוא דאתי לו' אף בדורותיו שהיו רשעים וכ"ש אם הי' וכו' ומר סבר לגנותו כוא דאתי וכו' כדפי' לעיל אבל כ"ע מודו שאלו הי' בדור צדיקים והיתה צדקתו כמו שהית' עכשיו לא הי' נחשב לכלום וכ"ע מודו שאלו הי' בדור צדיקים הי' צדיק יותר לפי שאינו דומה מי שגדל בתוך צדיקים למי שגדל בתוך רשעים והא דדרש בדורותיו חד מינייהו לגנאי וחד מינייהו לשבח אע"פ שאין להם הכרע אם לגנאי אם לשבח משום דחד מיניי' סובר דבדורותיו קאי אהי' דסמיך לי' לו' שזה הי' בזמן דורותיו שהיו רשעים וכ"ש כו' ות"ם בדורותיו קאי אצדיק דלעיל מיני' כאלו אמר צדיק בדורותיו שהי' צדיק לפי דורו וזהו לגנאי בלי ספק: ד דאת האלהים התהלך נח משמע דלא הי' הניכר אלא במקום שאין אדם שם כי אם אלהים לבד והי' פורש מבני אדם לפי שהיו כולם רשעים וירא שמא ילמד ממעשיהם הרעים דנח לא הי' צדיק כ"כ אלא צריך סעד אבל אברהם מתחזק בצדקו מאליו לפי שהי' צ"ג והלך בין הרשעים ומוכיחן ומגיירן ולא הי' ירא שמא ילמד ממעשיהם לפיכך לא צריך סעד: ה תכנין התפעל ז ו ר"ל שכל' מלה התהלך דגושה זה ל'

בית דוד

היה צדיק יותר) ווען נח וואלט געווען אין א דור צדיקים וואלט ער געוויס געווען מער צדיק (ויש שדורשים אותו לגנאי) אונ עס זענען דא רבנים וואס זאגען דם ווארט בדורותיו שטייט צו שאנדע פאר נח (לפי דורו היה צדיק) ביי זיין דור וואס אלע זענען געווען רשעים איז ער געווען גערעכנט א צדיק (ואילו היה בדורו של אברהם) ווען נח וואלט געווען אין דיא צייט פון אברהם (לא היה נחשב לכלום) וואלט ער ניט געווען גערעכנט פאר א צדיק (את האלהים התהלך נח). נח איז געגאנגען מיט גאט. זאגט רש"י (ובאברהם הוא אומר) ביי אברהם זאגט דער פסוק (אברהם האט געזאגט) (אשר התהלכתי לפניו) איך בין געגאנגען פאר אויס פריער פאר הקב"ה זאגט רש"י (נח היה צריך סעד לתומכו) נח האט געדארפט הקב"ה זאל אים העלפען זיין פרום (אבל אברהם היה מתחזק ומהלך בצדקו מאליו) אבער אברהם האט זיך געשטארקט אונ זיין פרומקייט פון זיך אליין: (דער מדרש זאגט למשל איינער גייט אונ נאם אונ האט מיט זיך צוויי קינדער. דאס קליינע קינד האלט ער ביי זיין האנט אונ פירט אים. דעם גרעסערן קינד לאזט ער גיין אליין פאראויס. אזוי איז געווען ביי נח מיט אברהם. נח איז געגאנגען מיט הקב"ה. אונ הקב"ה האט אים געפירט אונ די פרומקייט ער זאל זיין א צדיק. אבער אברהם איז אליין געווען א צדיק אן די הילף פון הקב"ה: (התהלך). (לשון עבר) התהלך איז דיא טייטש ער איז געגאנגען

פירוש רד"ק

בפסוק אחד. והי' מפסיק באחד אחרו כי היא דרך צחות לשון הקודש. וכן ישראל חמש' בפסוק אחד (במדבר ח'). צדיק שהיו מעשיו בצדק הפך אנשי דורו שהיו אנשי חמס. (תמים) שלם בלי שום דופי. ובדרש שנולד מהול (תנחומא): (בדורותיו) באנשי דורו ובדורות הבאים אחרי המבול. כי נח האריך ימים וראה' דורות השיג בחייו. כי אברהם אבינו הי' בן חמשים ושמנ' כשמת נח. והסימן אברהם אבינו הי' בן נ"ח כאשר מת נח. ובב"ר (תנחומא) בדורותיו. בשלשה דורות. בדור אנוש. בדור המבול ובדור הפלג'. (את האלהים התהלך נח). דבק הי' בו ובכל דרכיו לשמו וזה הי' כח גדול משכלו שהתגבר על טבעו. כי הוא הי' בדור רשעים וחמסים ולא למד ממעשיהם ולא התחבר בעבודת האל אלא הוא לבדו: (י) (ויולד נח). וכבר הזכיר בניו שהוליד למעלה. אלא זכרם הנה אחר שאמר התהלך נח להורות. כי כמו שהתעסק בעבודת האל כן למד והרגיל את בניו שהוליד לסור מדרכי הרשעים ולעבוד את ה' ולדבקה בו. שאם לא היו כן לא היו נצולים מן המבול. ואע"פ שהוא הי' צדיק. כמו שאמר בספר יחזקאל (יד יד) והיו שלשת האנשים האלה

ספר הישר

אין צייטען יאר. אונ אז נח איז אלט געווארן צוויי הונדערט פיר אונ דרייסיג יאר איז געשטארבן [illegible]

פירוש לתורת אלהים

נח האט זיך געפירט אין גאטס וועג: (י) ויולד נח שלשה בנים אונ נח האט געבארן דריי קינדער

וְאֶת־יָפֶת׃ יא וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס׃ יב וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה

יא וְאִתְחַבָּלַת אַרְעָא קֳדָם יְיָ וְאִתְמְלִיאַת אַרְעָא חֲטוֹפִין׃ יב וַחֲזָא יְיָ יַת אַרְעָא וְהָא

תו״א ותשחת סנה׳ נז׃ נשחתה

בעל הטורים

רעיו אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי. ד״א נח לתמים נח לבריות נח לעליונים נח לתחתונים נח בעוה״ז נח בעוה״ב: תמים היה. ה״ס עולה למנין כ׳ לומר שהיה תמים בכל כ׳ דורות שמאדם עד אברהם אבל משבא אברהם לא נחשב תמים: את האלהים התהלך נח. ס״ת חכם וז״ש ולוקח נפשות חכם: (יא) ותמלא הארץ. ב׳ דסמיכי הכא ואידך ותמלא

רש״י

ל׳ בלשון ו כבד משמשת להבא ולשעבר בלשון א׳ קום התהלך (שם ג) להבא התהלך נח לשעבר התפלל בעד עבדיך (שמואל א׳ יב) להבא ובא והתפלל אל הבית הזה (מלכים א ח) ל׳ עבר אלא ז שהוי״ו שבראשו הופכו להבא: (יא) ותשחת. ל׳ ערוה ח וע״א (סנהדרין נז) (ס״א ערוה כי השחית כל בשר את דרכו וע״א) כמו (דברים ד) פן תשחיתון: ותמלא הארץ חמס. ט גזל (ס״א שנא׳ (יונה

שפתי חכמים

כבד: ז ר״ל אם לא היה הוי״ו של והתפלל הי׳ פירושו ג״כ לשעבר (קיצור מזרחי) ואני קבלתי שפי׳ הוי״ו שבראשו היא ו׳ של ובא שאם כ׳ בא והתפלל ע״כ לפ׳ אותו עבר כמו פעל ועשה ילד וברא אבל עכשיו דכתיב ובא מהפכו לעתיד: ח ר״ל כיון דשניהם במשמעות ותשחת א״כ הוי מכייהו חדא מפקת: ט לאפוקי חמסן דרבנן שיש חילוק בין חמסן לגזלן דחמסן יהיב

בית דוד

(וזהו שמושו של לשון בלשון כבד) דס איז דיא בעדיטונג פון לשון (ניין) ווען עס שטייט אין לשון כבד (שווער) (משמשת להבא ולשעבר בלשון אחד) דס ווארט התהלך בעדייטעט (ווערט גיטייטשט) להבא (עס וועט זיין) ולשעבר (עס איז גוועזן) מיט איין ווארט (קום התהלך להבא) שטייא אויף אונ גייא דס איז להבא. ער זאל גיין (התהלך נח לשעבר) נח איז גנאנגן. דס איז עבר. עס איז שון גוועזן (התפלל בעד עבדיך להבא) דיא זאלסט בעטין פר דיינע קנעכט. דאס איז להבא. ער זאל בעטין (ובא והתפלל אל הבית הזה) אז עס זואלט גשטאנען התפלל. וואלט גוועזן לשון עבר. וואלט מען טייטשין התפלל ער האט גבעטין (אלא שהו׳ שבראשו הופכו להבא) נאר דיא וא״ו וואס שטייט אונ אנהייב ווארט ובא והתפלל. מאכט פון (עבר) גוועזן (להבא) עס וועט זיין ער וועט מתפלל זיין: (יא) (ותשחת) זאגט רש״י (לשון ערוה ועבודה זרה) זייערע עבירות זענען גוועזן זנות (זייא האבן מזנה גוועזן) אונ האבן גדינט עבודה זרה. דיא צווייא זאכן ווערן גרופן השחתה (פארדארבונג). ערוה (בייא זנות) שטייט (כי השחית כל בשר את דרכו) יעדים בשעפניש האט פרדארבן זיין וועג זיין נאטור) אונ האט מזנה גוועזן ניט מיט זיין מין. אונ בייא עבודה זרה שטייט אויך דס ווארט השחתה (כמו) ווי עס שטייט אונ פסוק (פן תשחיתון) טאמער וועט איר פאר דארבין אונ איר וועט מאכן אבילד איר זאלט דינען צו אים: (ותמלא הארץ חמס). דיא ערד איז פול גווארן חמס (גזל) ווער עס איז גוועזן שטארקר האט אוועק גנומען פון דעם שוואכרין

פירוש רד״ק

בתוכ׳ נח דניאל ואיוב. ואמר אם בנים ואם בנות יצילו זהי׳ נח ניצל עם אשתו לבדה. והם היו משאירים זרע אחר המבול: (יא) (ותשחת הארץ) • אנשי הארץ. וכן (שמות א׳) "ותמלא הארץ. וכמהו רבים. (לפני האלהים). להודיע כי הוא משגיח בתחתונים דרך כלל ופעמים דרך פרט. והנה נשחת המין. וזהו (ותמלא). וראה האל ואמר למחותו. כמו שאמר לפני האלהים: (יב) (כי השחית) ופירוש כי השחית כל בשר. בני אדם. וכן "ויברך כל בשר. (תהלים קמ״ה) "יבוא כל בשר (ישעי׳ מ״ו) ואם כדרו״ל גם שאר בעלי חיים בכלל

פירוש לתורת אלהים

שם אונ חם אונ יפת: (יא) ותשחת דיא ערד איז ווארין פאר דארבין פר גאט (עיין רש״י) ותמלא הארץ חמס אונ די ערד איז ווארן פיל מיט רוב זייא האבן איינר דם אנדרן גיגזילת: (יב) וירא אלהים את הארץ האט גאט גזעהן דיא לייט וואס זענן אויף דר ערד והנה נשחתה עס איז

ספר הישר

דר זון פון קינן. אונ מהללאל האט גלעבט אכט הונדרט פינף אונ ניינציג יאר. אונ אז נח איז אכט

של״ה הקדוש

(יב) (כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ) ווען אלע בשעפניש האבן איר וועג אויף דר וועלט פר

*) הערה למשל „הלך, איז דערטייטש ער איז געגאנגען, דעם ווארט הלך קען מען ניט טייטשין אנדערש, נאר עבר, ער איז געגאנגען, אונ דער ווארט הלך הייסט גרינג, ערשטונס ווייל הלך איז דער מיינונג ער איז געגאנגען מיט זיין אייגענם ווילען, עס האט אים קיינער גענייט צו דעם גיין, אונ דער ל׳ פון הלך איז אן ארגוש [אן אפינטול], אבער דער ווארט „התהלך„ איז דערטייטש ער איז געגאנגען גיווארין ער איז גיוועזן גענייט צו גיין, אדער וויא עס איז גיוועזן ביי נח, הקב״ה האט אים געפירט אונ גענייט ער זאל זיין פרום [די וועלט פ״ה ח״א]

וְהָא אִתְחַבַּלַת אֲרֵי חַבִּילוּ כָּל בִּשְׂרָא אֱנָשׁ יַת אָרְחֵיהּ עַל אַרְעָא׃ יג וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ קִצָּא כָל

נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דַּרְכּוֹ עַל־הָאָרֶץ׃ ס יג וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים

תו״א כי השחית. סנה׳ נו יא ע״ז נו חולין כו בכורות נו תמורה כח׃ ויאמר אלהים. סנה׳ קח׃

בעל הטורים

הארץ אותה שהארץ עצמה היתה מלאה חמס שהיו יולדות שבה גברים אחד ויבון נולדים תחת הקרקע ואח״כ מתגלגים ועולים יפ״נ הארץ עצמה היתה מלאה חמס שהיה מפקיד כיפו אלא חברו ולפרסמו עמו והיה הנעקר הרי הכה עם הפרסמון תחת בקרקע עם תולדותיו ובמפקיד לה בלילה והרים הפרסמון ולוקח הכל׃ חמס. בגי׳ מי נח הלמד שפרע לכם כדה נחוב זמם נגי׳ ניכנס. מלמד שברותחין נידונו׃ (יג) ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר. רמז לו לייו׳ הריבול שהם נמנין קץ מ״ס יום

שפתי חכמים

יפיג דמי ועלן לא יפיג דמי לכל מתמן דהוה׃ אין חיליק הרחם הוב נמי נולן יע׳ בנ״ק וק׳ ס״כ׃ י ר״ל מדנתיב את

רש״י

ג) ומן החמס אשר בכפיה) (יב) כי השחית כל בשר. אפי׳ בהמה חיה ועוף נזקקין י לשאינן מינן׃

בית יהודא

(שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שְׁטֵיט אִין פָּסוּק (וּמִן הֶחָמָס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם) דִי מֶענְטְשִׁין פוּן גְנֵיבָה הָבֶּן נִשׁוּן תְּשׁוּבָה פוּן דִיא רוֹב וָואס אִיז גִוועֶן אוּנ זַייעֶרֶע

הֶענְט׃ (יב) (כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר). זָאגְט רַשִׁ״י (אֲפִילוּ בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף נִזְקָקִין לְשֶׁאֵינָן מִינָן) אֲפִילוּ בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת הָאבֶּן זִיךְ בַּהֲעֶפְט

פירוש רד״ק

כמו שכתבנו. את דרכו. דרך תולדתו. שהוא כמו שאמר ודבק באשתו. כמו שפירשנו׃ (יג) ויאמר קץ כל בשר. הגיע קצם לכלותם מן העולם או הקקשנתתי להם כמו שכתבנו: והנ׳ לא שבו אבל השחיתו מאד יותר. (בא לפני) פרשנוה הגיע לפני כמו „כי עלת׳ רעתם לפני״ (יונה א׳) כלומר הקץ שהוא גמול מעשה הרע שבא לפני. הגיע. והנה פעם בא. לקץ ולמעשה הרע. (כי מלאה הארץ חמס מפניהם). וטעם מפניהם דבק עם בא לפני. כלומר בא לפני מפני מעשה החמס שהגדיל לעשות.

וארז״ל (ב״ר ל״א) בא וראה כמה גדול כח של חמס שהרי דור המבול עברו על הכל ולא נחתם גזר דינם אלא על חמס׃ (משחיתם). כיון שהשחיתו את דרכם על הארץ שהבריתים שיהיו שלשים עליה הנני משחיתם ממנה. את כמו מן. וכן „כצאתי את העיר״ (שמות ט׳) הם יצאו את העיר (בראשית מ״ד) והדומים להם או פירוש עם הארץ. כי כיון שכסה המים הרי היא נשחתה וחזרה לתהו ובהו. ורז״ל פירשו (ב״ר פ׳ ל״א) כי ג׳ טפחים של עומק המחרישה נמחו ונמסו׃

פירוש לתורת אלהים

וָוארִין פַר דָארְבֶּען כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר וָוארוּם אַלֵי לֵייבֶּר הָאבֶּן פַר דָארְבֶּן אֶת דַּרְכּוֹ זַיין וֶועג זַיין

סֶדֶר עַל הָאָרֶץ אוֹיף דֶער עֶרְד (עַיין רַשִׁ״) (יג) וַיֹּאמֶר הָאט גָאט גִזָאגְט צוּ נֹחַ קֵץ כָּל בָּשָׂר

שליה הקדוש

דֶרְבֵּיי מִיר זֶעהֶן אַז דִי גְרֶעסְטֶע עֲבֵירָה פַר וֶועלְכֵי דִי נְשָׁמָה וֶועלְט אִיז גִשְׁטְרָאפְט גִיוָארֶן מִיט דֶם מַבּוּל אִיז גִוועֶן גִלוּי עֲרָיוֹת אוּנ דְרֵיבֶּר הַרְף יֶעדֶער מֶענְטְשׁ זִיךְ הִיטֶען דֶם גְרֶעסְטֶען זְהִירוּת הִיטֶין פוּן דֶר עֲבֵירָה ר״ל אוּנ בֶּטְרַכְטִין צוּא וָוס דִיא עֲבֵירָה קֶען בְּרֶענְגִין אוּנ מִיז זִיךְ צִיהִיק הַקְטִין פוּן דֶר תַּאֲוָה אֲפִילוּ מִיט זַיין אֵייגִינֶע פְרוֹיא אוּנ דִי פְרוֹיא מִיט אִיר אֵייגִינֶעם מַאן מֶען זָאל זִיךְ הֵלִיכָה נִיט אִיבֶּר גֶעבִּין צוּ דֶר תַּאֲוָה יֶעדֶער מַאן זָאל מְקַדֵּשׁ זַיין אֵיין פְרוֹיא וֶועלְכֵי פַּסְט פַר אִים אוּנ זָאל מִיט אִיר לֶעבִּין ווִי עֶס דַרְף צוּא זַיין אוּנ זַיי זָאלִין נִיט זַיין ווִי דִי בְּהֵמוֹת וָוארוּם אוֹיף אַזֶעלְכֵי מֶענְטְשִׁין וֶועלְכֵי וֶוענִין אִיבֶּר גֶעגֶעבּוּן צוּא דֶר תַּאֲוָה אוּנ וֶוענִין נִיט מַבְחִין וָואגְט דִיא תּוֹרָה (אָרוּר שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה) פַר חִלּוּבְט אִיז דֶר מֶענְטְשׁ וֶועלְכֶער הָט מִיר מִיט אַבְּהֵמָה אוּנ דֶרִיבֶּר שְׁטֵייט אִין דֶער פָּרָשָׁה פוּן דֶעם מַבּוּל (מִכָּל הַבְּהֵמָה

משרי יהודא

(וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל בָּשָׂר בָּא לְפָנַי) גָאט הָט גִזָאגְט צוּ נֹחַ דֶר סוֹף פוּן אַלֵי בַּשְׁעֶפֶענִישׁ אִיז פַר מִיר גִקוּמֶען אִיךְ זָאל זֵיי פַר דַארְבִּין (כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם) וַוייל דִי עֶרְד אִיז גִוָוארֶן פִיל מִיט רוֹב פוּן פַר זֵיי וַוייל זֵיי גִזָלִין אֵיינֶר בַּיי דֶם אַנְדֶערִין׃ לְמָשָׁל אַזוֹי ווִי אֵיינֶר הָט גִגַנְבְט אַסְעוּדָה פוּן מֶענְטְשִׁין וֶוענִין אוּנ וֶועגְט זַיי בַּיים טִישׁ אוּנ גִיט אִיטְלִיכִין בַּזוּנְדֶר בְּרוֹיט צוּא עֶסִין אוּנ אַז זַיי הָאבִּין אֵיינֶר בַּיי דֶעם אַנְדֶערִין וָוס טִיט דֶר בַּעַל הַבַּיִת גֶעבְּט עֶר בַּיי זַיי צוּ דֶם בְּרוֹיט אוּנ גִיט זַיי שׁוֹן נָאר גִיט וַוייל זַיי הָאבִּין אֵיינֶר בַּאט אַנְדֶערִין אַזוֹי אִיז נָאט אַז עֶר וֶועט אֵיינֶר גַזְלָה בַּיי דֶם אַנְדֶערִין וָואגְט עֶר צוּ דֶר עֶרְד זִיא זָאל גִיט גֶעבִּין אִיר פְרוּכְט עֶס זָאל נָאר גִיט וַואקְסִין דֶם וָואגְט דֶר פָּסוּק (וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ) גָאט הָט גִזָאגְט צוּ נֹחַ. אִיךְ זֶעה דִיא מֶענְטְשִׁין גִזָלִין אֵיינְס בַּאט אַנְדֶערִין אִיז נָאר שְׁלֶעכְט

ואל דורך איס צוריק געבאהם ויעטין] אינער וויא עס איז גיוועזן בייא אברהם ער אליין האט זיך געפיים צווייין פרוס. דריבער וויעדע ניפריזן דעם יוארט התהלך לפני כבר, שוינער, ווייל דאס זיין איז שוינער נייענו. און דער לי׳ פון התהלך האט ארגים [אטינטיל] (ועיין בשפתי חכמים שגירם ברש״י פשוטו של לי׳ ובאשר כתבתי שגי הגרסאות באורך טובים) [המעתיק יפ״י]׃

אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל־בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ׃ יד עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי־גֹפֶר

קנים

כָּל בִּשְׂרָא עַל לִקְדָמַי אֲרֵי אִתְמְלִיאַת אַרְעָא חֲטוֹפִין מִן קֳדָם עוֹבָדֵיהוֹן בִּישַׁיָא וְהָא אֲנָא מְחַבֵּלְהוֹן עִם אַרְעָא׃ יד עֲבֵיד לָךְ תֵּיבוּתָא דְאָעִין דְקַדְרוֹם

תו"א עשה לך, הגה' עם :

רש"י

(יג) קץ כל בשר. כל מקום שאתה מוצא זנות וע"ז אנדרלמוסיא באה כ לעולם והורגת ל טובים ורעים: כי מלאה הארץ חמס. לא נחתם גזר דינם מ אלא על הגזל (סנהדרין קח): את הארץ. כמו מן הארץ ודומה לו (שמות ט) כצאתי את העיר מן העיר (מ"א טו) חלה את רגליו מן רגליו. ד"א את הארץ עם הארץ שאף ג' טפחים של נ עומק המחרישה נמוחו ונטשטשו: (יד) עשה לך תבת

שפתי חכמים

דרכו ול' דרך גילוי עריות הוא כדכתיב דרך גבר בעלמה והא דלא נקט נמי דגים משום דכתיב על הארץ ולא דגים שבים: כ היינו ר"ל שבכ"מ תבא אלא כשתבא עליהם גזירות מות אינו אלא מזה המין: ל פי' דרכה להרוג רעים וטובים שהרי עד עכשיו לא הרגה רעים וטובים מהרש"ל: מ וא"ת והרי לעיל פי' כל מקום שאתה מוצא זנות וכו' משמע דמשום זנות נמי וי"ל דהא והא גרם דאי לא היה אלא גזל לחוד לא הוי נחתם אלא על רעים ולא על טובים ואי לא הוי אלא זנות לחוד לא הוי נחתם כלל אפי' על הרעים אבל השתא דהיו שניהם נחתם על הרעים ועל הטובים ומוכרח אתה לחלק כן דאל"כ הפסוקים סתרי אהדדי דבתחלה אמר כי השחית כל בשר את דרכו וגו' ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני משמע בשביל זנות היא המבול ואחריו כתיב כי מלאה הארץ חמס משמע דבשביל גזל היא המבול אע"כ צריך אתה לחלק כו' והשתא א"ש הא דפירש רש"י לעיל ותשחת הארץ ל' ערוה וע"ז וג"ע אע"ג דקרא לא מפרש אח"כ אלילים אלא ג"ע בלבד כדכתיב כי השחית כל בשר את דרכו דהיינו ג"ע כדפי' אלא משום דאין עונש מיתה על עכו"ם והיא הורגת טובים ורעים ועי"ל משום שגזלו כ"א את נשותיהם של חבריהם דהיינו שניהם גזל ועריות לכך נחתם על שניהם כ' מהרש"ל ק' למה לא אמר ג"כ גזל כמ"ש עריות עכו"ם וי"ל דלעיל כתיב וירא אלהים דמשמע העבירות שבין אדם למקום אבל גזל הוא בין אדם לחבירו עכ"ל: נ פי' דג' טפחים בעומק נק' ארץ ומכאן ואילך נק' אדמה וכאן כתיב את הארץ ומשום דלפי' א' קשה למה לא כתיב

בית דוד

(מְזַנֶּה גְּוֶוען) נִיט מִיט זַייעֶר מִין : (יג) (קֵץ כָּל בָּשָׂר). זָאגְט רשׁ"י (כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא זְנוּת וַעֲבוֹדָה זָרָה) וְויא דִיא נֶעמְּנְסְט דִי צְוַוייא עֲבֵירוֹת זְנוּת אוּנ עֲבוֹדָה זָרָה (אַנְדַּרְלְמוּסְיָא בָּא לְעוֹלָם) קוּמְט אַמַגֵּפָה אוֹף דֶר וֶועלְט (וְהוֹרֶגֶת טוֹבִים וְרָעִים) אוּנ זִיא הַרְגֶעט גוּטֶע אוּנ שְׁלֶעכְטֶע צַדִּיקִים אוּנ רְשָׁעִים : (כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס). דִיא עֶרְד אִיז פִיל מִיט גְּזֵלָה. הַארְט רשׁ"י פְרִיעֶר זָאגְט דֶר פָּסוּק זַיי הָאבְּן גְּהַאט דְרַייא עֲבֵירוֹת עֲבוֹדָה זָרָה, זְנוּת, גְּזֵלָה. פַר וָואס הָאט הקב"ה גֶזָאגְט צוּא נֹחַ נָאר אֵיין עֲבֵירָה. עֶנְפֶערְט רשׁ"י (לֹא נֶחְתַּם גְּזַר דִּינָם אֶלָּא עַל הַגָּזֵל) דֶר גְּזַר דִּין פוּן מַבּוּל אִיז נֶחְתָּם גְּוָוארְן נָאר וֶוענְן דִי עֲבֵירָה פוּן גְּזֵלָה וֶוענְן דִיא צְוַוייא עֲבֵירוֹת עֲבוֹדָה זָרָה אוּנ זְנוּת וָואלְט הקב"ה נָאךְ גֶעוַוארְט : נָאר וֶוענִין דִי דְרִיטֶע עֲבֵירָה פוּן גְּזֵילָה הָאט הקב"ה נִיט גְּוָואלְט וַוארְטִין. (אֶת הָאָרֶץ). זָאגְט רשׁ"י (כְּמוֹ מִן הָאָרֶץ) אֶת הָאָרֶץ אִיז דִיא טַייטְשׁ מִן הָאָרֶץ. פוּן דִיא עֶרְד. (וְדוֹמֶה לוֹ) וַואזוּ אַנְגְלַייכִין אִיז (כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר) אִיז דִיא טַייטְשׁ מִן הָעִיר. אַז אִיךְ וֶועל אַרוֹיס גֵיין פוּן דִיא שְׁטָאט (חָלָה אֶת רַגְלָיו) אִיז טַייטְשׁ עֶר אִיז קְרַאנְק גְּוָוארִין (מִן רַגְלָיו). פוּן זַיינֶע פִיס. (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז (אֶת הָאָרֶץ) אִיז דִי טַייטְשׁ (עִם הָאָרֶץ). מִיט דִיא עֶרְד (שֶׁאַף שְׁלשָׁה טְפָחִים שֶׁל עוֹמֶק הַמַּחֲרֵישָׁה) אֲפִילוּ טִיף דְרַייא טְפָחִים (אַהַאלְבּ אֵייל) אִין דִיא עֶרְד וְויא טִיף דֶער אַקֶער גֵייט אוּנ דִי עֶרְד (נִמּוֹחוּ וְנִטַּשְׁטְשׁוּ) אִיז אוֹךְ קַאלְיֶע גְּוָוארִין אוּנ דִיא עֶרְד : (יד) (עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת).

פירוש

(יד) (עשה לך). לרצונך, שתנצל בה ממי המבול ושאר החיים עמך : (נפר) הוא עץ קל על פני המים ותרגום אונקלוס קדרום והוא ממיני ארזים : (קנים).

רד"ק

מדורים חלוקים כמו קני העופות. וכן עושים בני אדם ליונים קנים רבים חלוקים. וכן צוה האל לנח שיעשה הרבה מדורים מדורים שידור כל מין ומין בפני עצמו:

פירוש לתורת אלהים

דֶר סוֹף פוּן אַלֶע לַייבֶּר אִיז פַר מִיר גְּקוּמֶען כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ וָוארוּם דִי עֶרְד אִיז גְּוָוארֶן פוּל מִיט רוֹב פוּן זַייא (עיין רש"י) וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ אוּנ אִיךְ וֶועל זַיי פַר דַארְבֶּן פוּן דֶער עֶרְד אָדֶער אַזוֹ אִיז דֶר פְּשַׁט וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ אוּנ אִיךְ וֶועל זַייא פַר דַארְבֶּען מִיט דֶער עֶרְד (עיין רש"י) : (יד) עֲשֵׂה מַאךְ צוּ דִיר אַקַאסְטֶען פוּן פוּמְסֶען הָאלְץ (עיין רש"י) קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת

של"ה הדרוש

הַטְּהוֹרָה תִּקַּח לְךָ שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ) פוּן יֶעדֶר רֵיינֶע

משלי יהודא

דֶעם וָואס מֶען גְּזֵילְט אִים אָבֶּער דֶר וָואס עֶר גְּזֵילְט

מְדוֹרִין תַּעְבֵּיד יָת תֵּיבוּתָא וְתַחְפֵי יָתַהּ מִגָּו וּמִבָּרָא בְּכוּפְרָא׃
טו וְדֵין דְּתַעְבֵּיד יָתַהּ

קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר׃ טו וְזֶה

אשר

בעל הטורים

על המר וקין על תנכורת: כי מלאה הארץ חמס מפניהם. בגי׳ גלוי עריות: והנני. ג׳ בתם׳ והנני משחיתם והנני אומר לבנות בית בגולה. והנני מקובצת פנים שלים. אמר הקב״ה אני אמרתי לבנות היכיה עולם בנוי וקלקלו משפיהם והנני משחיתם והנני מקובצת לומר לך שלא נשאר בוס אילן עומר אלא כולם נתלשו: משחיתם. בגי׳ היא שלשה טפחים: משחיתם את הארץ. ר״ת אתה לומר לך שבשחית קומתן שהיתה נגובה מאה אמה: (טו) וזה אשר תעשה. ב׳ דפתיכי כנא והירך

שפתי חכמים

הארץ ליס ד״א כוי רק וקשה לשה לא נאי׳ עם לכן לריך גם לגי׳ ראשון. מהרש״ל: ם ר״ל מים רותחין אינו אלא מנפרית בארץ ונאותן מים המין מתה את העולם ומנ״ל דמים חמין כיו וי״ל מדכתיב הכא וישובו המים ובאחשורוש כתיב וחמת המלך שככה מה לכלן בנת חמום דכא כתיב לפניו וחמתו נפרה כו אף וישובו דכתיב כאן בזחו חמימותן ונעשו קרים גמ׳ פ׳ בהמתות כו: קנים ׳ מדורי׳ מדורי׳ לכל בהמה וחיה:

רש״י

הרבה ריוח והצלה לפניו ולמה הטריחו בבנין זה כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה ק״כ שנה ושואלין אותו מה זאת לך והוא אומר להם עתיד הקב״ה להביא מבול לעול׳ אולי ישובו: עצי גפר כך שמו ולמה ממין זה ע״ש גפרית ם שנגזר עליהם בכפר . זפת בלי׳ ארמי ומצינו בגמרא כופרא נתיכהו

בית

פְרֶעגְט רש״י (הַרְבֵּה רֶוַח וְהַצָּלָה לְפָנָיו) פִיל מִיטְלֶען אִיז דָאךְ גִיוֶועְן צוּ הקב״ה עֶר זָאל רֶעטֶעְן נחַ פוּן מַבּוּל (וְלָמָּה הִטְרִיחוֹ בְּבִנְיָן זֶה) צוּ ווָאס הָאט הקב״ה אִים מַטְרִיחַ גִיוֶועְן צוּ בּוֹיעֶן דִיא תֵּיבָה . עֶנְפֶערְט רש״י דִיא תֵּיבָה הָאט נחַ גְמוּזְט מַאכֶען (כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּהוּ אַנְשֵׁי דוֹר הַמַּבּוּל עוֹסֵק בָּהּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה) דִי מֶענְטְשִׁין ווָאס זֶענֶען גִיוֶועְן אִין דִי צַייט פוּן נחַ ווֶעלֶן זֶעהֶן נחַ אַרְבֵּיט בַּיי דִיא תֵּבָה הוּנְדֶערְט מִיט צְוַואנְצִיג יָאר (שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ מַה זֹּאת לָךְ) ווֶעלֶן זַיי אִים פְרֶעגֶין צוּ ווָאס הָדְּקְסְטוּ דִי תֵּבָה (וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם) ווֶעט עֶר זָאגֶן צוּא זַייא (עָתִיד הַקָּבָּ״ה לְהָבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם) הקב״ה ווֶעט בְּרֶענְגֶען אַמַבּוּל אוֹיף דֶר ווֶעלְט . אַז זַיי ווֶעלֶן דָאס הֶערֶין

יהודא

(אוּלַי יָשׁוּבוּ) טָאמֶער ווֶעלֶן זַייא זִיךְ צוּרִיק קֶערִין צוּא הקב״ה : (עֲצֵי גוֹפֶר) . זָאגְט רש״י (כָּךְ שְׁמוֹ) דֶר נָאמֶען פוּן דִיא הָאלְץ אִיז גוֹפֶר פְרֶעגְט רש״י (וְלָמָּה מִמִּין זֶה) פַר ווָאס הָאט מֶען גֶעדַּרְפְט מַאכֶען דִי תֵּבָה פוּן גוֹפֶר הָאלְץ . עֶנְפֶערְט רש״י (עַל שֵׁם גָּפְרִית) ווַייל גוֹפֶר אִיז דָאס זֶעלְבִּיגֶע ווָארְט ווִיא גָפְרִית . שֶׁוֶועבֶל (שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם לִמְחוֹת בּוֹ) נחַ זָאל זַייא זָאגֶן עֶס אִיז נִגְזַר גֶווָארֶן אוֹיף זַייא זַייא זָאלֶן פַרְלֶענֶדְט ווֶערֶן דוּרְךְ ווַאסֶר מִיט שְׁוֶועבֶל : (קִנִּים) . (מְדוֹרִים מְדוֹרִים) קִנִּים מֵיינְט מֶען אִין דֶער תֵּבָה זָאל זַיין פִיל עֶרְלֵייא וואָהְנוּנְגֶען (לְכָל בְּהֵמָה וְחַיָּה) צוּא אַלֶע בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת: (בַּכּוֹפֶר) זָאגְט רש״י (זֶפֶת בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי) אוּנ לַאגְד אֲרַם

פירוש

(וכפרת). מענין כפר והוא הזפת וכן בדרז״ל (שבת פ״ד) זפת כופרא: (מבית ומחוץ) שאם יתפרקו מה שבחוץ מפני חוזק המים ישמר מה שבפנים: (טו) וזה אשר תעש׳ אותה. הסדר והתבונ׳ שתעש׳ אותה והו׳ . וזה . לשון זכר אומר על השיעור. וצויתי לעשות את

רד״ק

התיב׳ הרחב ששית האורך והקומה עשירית האורך. ובשיעור זה תעמוד על המים במישור ולא תהפך מצד אל צד. ובב״ר (פ׳ ל״א) למדה תורה דרך ארץ שאם יעש׳ אדם ספינה יעש׳ רחבה אחד מששה בארכ׳ וגבהה

פירוש לתורת אלהים

התֵּבָה קַאמֶערִין זָאלְסְטוּ מַאכֶן אִין דֶר תֵּיבָה צוּ אִיטְלִיכֶען מִין בְּהֵמָה בַּאזוּנְדֶר אוּנ צוּ אִיטְלִיכֶן מִין חַיָּה בַּאזוּנְדֶר וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכּוֹפֶר אוּנ דוּא זָאלְסְט זִיא אַרוּם קְלֶעבֶּען פוּן אִינְווֵייניג אוּנ פוּן אוֹיסֶען ווַייניג מִיט פֶּעךְ (עַיין רש״י) : (טו) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ אוּנ אַזוֹי זָאלְסְטוּ

משרי יהודה

אִיז אִים גִיט אִיבֶּער דֶעם (קֵץ כָּל בָּשָׂר בָּא לְפָנַי) דֶער סוֹף פוּן אַלֶע בַּשְׂר וָדָם׳ס אִיז גִקוּמֶען פַר מִיר אִיךְ זָאל זַייא פַר דַארְבֶּין ווִי אַזוֹי (כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס) ווָארֶן דִיא עֶרד ווֶעט ווֶערִין פִיל מִיט רוֹיב זִיא ווֶעט בַּיי זַיי אַוֶועק רוֹבִּין זִיא ווֶעט גִיט גֶעבִּין פוּן זִיךְ אִיר פְרוּכְט ווֶעלִין זַייא אַלֵי פַאר דַארְבִּין ווֶערִין דוּרְךְ זַייעֶרֶע שְׁלֶעכְטֵי מַעֲשִׂים :

שלי״ה הקדוש

פִיה זָאלְסְטוּ נֶעמֶען זִיבֶּן פָּאר מַאן אוּנ פְרוֹיא דֶם קָשֶׁה אִיז אֵיינְגְטְלִיךְ קָשֶׁה ווִי פַּסְט מַאן אוּנ פְרוֹיא בַּיי בְּהֵמוֹת . נָאר דִי תּוֹרָה ווִיל אוּנְז לֶאזְן הֶערִין דָס אוּנ יֶעגִיר צַייט זֶענִין דִיא בְּהֵמוֹת גְלַייךְ גִיוֶועְן צוּ דִי בְּהֵמוֹת. זַיי הָבֶּן קֵיין קִידוּשִׁין גִיהַט אַזוֹי זַיי דִי בְּהֵמוֹת אוּנ בַּארְיךְ הָאבֶן זַיי אוֹיף זִיךְ דָם מַבּוּל גִיבְּרַכְט :

אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אֹרֶךְ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלוֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ׃
טז צֹהַר ׀ תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל־אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה

בצרה

אונקלוס

תְּלָת מְאָה אַמִּין אוּרְכָּא דְתֵיבוּתָא חַמְשִׁין אַמִּין פּוּתְיַהּ וּתְלָתִין אַמִּין רוּמַהּ׃ טז נְהוֹר תַּעֲבֵיד לְתֵיבוּתָא וּלְאַמְּתָא תְּשַׁכְלְלִינַּהּ מִלְּעֵילָּא וְתַרְעָא דְתֵיבוּתָא

בסטרת

ת"א צהר תעבד. כס ענ:

בעל הטורים

וזה אשר תעשה על המזבח לומר כשם שהמזבח מכפר כך אתה צריך לבנות מזבח לכפר עליו כשתצא: (טז) צהר. בגי' נהור כאבן: ושלשים. ב' במס' הכא ואידך ושלשים ישבו רמז לת"ר שהמזלות נמצי כתיב' מרובעת ד"א שמזכות המזלות כלולי'

רש"י

בתיבתו של משה ע"י שהיו המים שטים ע דיה בחומר מבפני' וזפת מבחוץ פ ועוד כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת אבל כאן מפני חוזק המים זפתה מבית ומבחוץ: (טז) צהר. צ י"א חלון וי"א אבן טובה המאירה להם (ב"ר לא): ואל אמה תכלנה מלמעלה. כסויה משופע ועולה עד שהוא

שפתי חכמים

חלק ופ"ק דר"ה: ע וא"ת והאיך תליא זה בכאן וי"ל דבלא פי' דלעיל לא הוי קשה למה לא היה כאן כמו בתיבתו של משה לפי שבלא"ה נמי מחולקים הין שהרי הכא היה כופר והתם היה זפת אבל עתה שפירש"י דכופר היינו זפת א"כ למה לא הוי נ"כ התם מבפנים ומבחוץ כמו הכא. ועי"ל דבלא זה הייתי אומר דכופר טוב יותר מחומר וגרוע הוא מזפת הלכך חומר מבפנים וזפת מבחוץ טוב כמו כופר מבפנים ומבחוץ אבל כיון שפירש"י דכופר זפת הוא א"כ קשה למה לא הוי שוין: פ דק"ל וכי במים רעים יגרע כחו שיעשה נ"כ זפת מבפנים ומפרש מהרש"ל: צ לשון נ"י לפרש דהיינו דבר המאיר וי"א כדי כו' וקשה ובלא נח נ"כ לדיק הי' לכן פי' אבל כאן וכו'.

בית יהודא

זאגט מען אויף פעך כופר (ומצינו בגמרא כופרא) מיר געפינען אין די גמרא זאגט מען אויך אויף פעך כופר. זאגט רש"י (בתבתו של משה) ביא דעם קאסטין וואס יוכבד האט אים אריינגעלייגט משה'ן אריין צו שטעלין אים אונ טייך נילוס (על ידי שהיו המים תשים) ווייל דיא וואסער איז געוועזן שוואך (דיה בחומר מבפנים וזפת מבחוץ) איז געוועזן גענוג עס זאל זיין בקלעבט אינוויינג מיט ליים אונ אויסוויינג מיט פעך (ועוד) ווענן נאך אזוי הט מען בקלעבט אינוויינג מיט ליים (כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת) דר צדיק משה זאל ניט שמעקין דעם שלעכטין ריח פון פעך (אבל כאן מפני חוזק המים זפתה מבית ומבחוץ) אבער דא ביי נח ווייל דיא וואסער איז געווען גאנץ שטארק הט ער גמוזט בקלעבין אינוויינג אונ אויסוויינג מיט פעך: (טו) (צוהר). אבלייכטונג (ויש אומרים חלון) עס זענן דא רבנן וואס זאגען אפענסטער הט מען גמכט אין די תיבה (ויש אומרים) אונ עס זענן דא רבנן וואס זאגן (אבן טובה המאירה להם) מען הט גלייגט אין דר תבה אבריליאנט אונ פון דעם ברילאנט איז געווען לעכטיג אין דר תבה: (ואל אמה תכלנה מלמעלה). זאגט רש"י (כסויה משופע ועולה) די ווענט פון דר תבה זענן געווען איינגעבויגן ווס העכער איז געוועזן שמעלער (עד שהוא קצר מלמעלה ועומד על אמה) ביז אויבין איז געוועזן נאר שמאל נאר איין

פירוש רד"ק

ונבהה אחד מעשר': (טז) (צהר). מגזרת צהרים. ר"ל שיעש' עליה חלון שיכנס ממנו האורה לאחר כלות הגשם וחסרון המים. כמו שאמר „ויפתח נח את חלון התיב' אשר עשה. ויש מרז"ל שאמרו כי אבן טובה היתה לו שהית' מאירה כצהרים וזהו שאמר צהר תעש' ולשון תעש' הוא כנגד זה הפירוש. ובאמת הכין נח סמן לנר בהכינו כל צרכיו וזה החלון היה למעלה: (ואל אמה תכלנה). שהית' משופעת ועולה עד שלא הי' למעל' באורך וברוחב אלא אמה. כדי שיהיו הגשמים שיורדים על התיב' יורדים מהרה בלא עיכוב: (ופתח התבה). שנכנסו בו ויצאו. וסתמו אותו הפתח אחר שנכנסו ופתחוהו כשיצאו: (תחתים) היו"ד הכתובה הוא יו"ד היחס ויו"ד הרבי' נפלה מהמכתב כמו עברים נכרים. והדומי' להם. ובב"ר (ל"א) תחתיים לזבלים. שניים לו ולבניו ולטהורים. והעליונים לטמאים. ויש מחלקים. תחתיים לטמאים. שניים לו ולבניו ולטהורי'. והעליונים לזבלים. כיצד היה עושה. אלא כמין קטרקטין היה לו. והיה פותחן מן הצד. (ואני וגו' המבול מים). חסר הנסמך המבול מבול מים. כמו "הארון הברית„ (יהושע ג') והדומים לו. ומבול עקרו

פירוש לתורת האלהים

זאלסטו זי מאכן שלש מאות אמה דריי הונדערט איילין ארך התבה זאל זיין די לענג פון דער תיבה חמשים אמה רחבה פופציג איילן זאל זיין איר ברייט ושלשים אמה קומתה אונ דרייסיג איילען זאל זיין איר הייך: (טז) צוהר תעשה לתבה אפענסטער זאלסטו מאכן צוא דער תיבה אונ אטייל זאגן דס איז אזו איין אבן טוב ווס הט צו זיי גלאכטן ואל אמה תכלנה מלמעלה

בְּצֹהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל־אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים תַּחְתִּיִּם שְׁנִיִּם
וּשְׁלִשִׁים תַּעֲשֶׂהָ׃ יז וַאֲנִי הִנְנִי
מֵבִיא אֶת־הַמַּבּוּל מַיִם עַל־הָאָרֶץ

לשחת

בְּסִטְרַהּ תְּשַׁוֵּי מְדוֹרִין
אַרְעָאִין תִּנְיָנִין
וּתְלִיתָאִין תַּעְבְּדִנַּהּ׃
יז וַאֲנָא הָא אֲנָא מַיְתֵי
יָת טוֹפָנָא מַיָּא עַל

ת״א ואני כנני. עם את:

שפתי חכמים

אלון התיבה: ק ר"ל ואל יפלו לתוכו וא"ת למה לא כי' טוטפה טוב ויפשה אותה חוץ ובכה כ"כ עד שלא יכנסו בה המים וי"ל דתה שפירש"י ועומד על אמה היינו אויר אמה לפי שבית כלא אויר א"א לדור בתוכו ואם יפשה אותה כולה אויר יפלו בה גשמים הכל שהם שאינו אויר אלא אמה כאורך ורחבו אינו אלא שוים באמה וכוא טעה לפי ערך דאורך התיבה לאמה ב' אמות ורחבה לא היתה כי אם ב' אמות: ר ר"ל וכא פתחי כפיפות לתשלה הם: ש דק"ל דל' ואני משמע פוא רולה וגם אני וכלפי תשלה לא צריך זה אין אחר יכייפו יותרון והוכי קוי על הבנית המלאכים שבבניתו כבר כן ואני מסכים עמהם א"כ דק"ל למה כ' ואני הנני כפל לי וק"ל:
ת ר"ל שאמר הייתי כמלאכים את השבה את האדם ואין אומרים מה אנוש כי תזכרנו וגו' ועכשיו מסכים אני עמהם:

רש״י

שהוא קצר מלמעלה ועומד על אמה כדי ש שיזובו המים למטה (מכאן ומכאן) (ס"א): בצהר תשים. שלא יפלו הגשמים בה: תחתים שנים ושלשים. ג' עליות זו על גב זו עליונה לאדם אמצעית למדור תחתיים לזבל (שם): (יז) ואני הנני מביא. הנני מוכן ש להסכים עם אותם ת שזרזוני ואמרו לפני כבר (תהלים ח) מה אנוש כי תזכרנו: מבול. שבלה את הכל שבלבל את הכל שהוביל את הכל מן

כגנוה

בית דוד

אַייל דִיא בְּרַייט (וֶוענְן דִיא וֶוענְט פוּן דֶער תֵּבָה גֵיוֶוען אִיז דֶר דַאךְ אִינ אוֹיבְּן אִיז גֵיוֶוען אַרָאפּ פוּן אַיין אַייל) (כְּדֵי שֶׁיָּזוּבוּ הַמַּיִם לְמַטָּה מִכָּאן וּמִכָּאן) דִיא וַואסֶר פוּן דֶעם רֶעגְן זָאל קֶענֶן אַרָאפּ רִינֶען פוּן דִיא וֶוענְט אִינְסֶען. פוּן דֶער זַייט אוּנ פוּן דֶר זַייט (בְּצִדָּהּ תָּשִׂים) דִיא טִיר פוּן דִיא תֵּבָה זָאל זַיין בַּיי דֶער זַייט (שֶׁלֹּא יִפְּלוּ הַגְּשָׁמִים בָּהּ) דֶער רֶעגְן זָאל נִיט אַרַיינְגִיסֶען אִינ דֶר תֵּבָה: (תַּחְתִּיִּים שְׁנִיִּים וּשְׁלִישִׁים). זָאגְט רַשִׁ"י (שָׁלֹשׁ עֲלִיּוֹת זוֹ עַל גַּב זוֹ) דְרַיי שְׁטוּבְּן אַיינֶע אִיבֶּער דִיא אַנְדֶערִי (עֶלְיוֹנִים לְאָדָם) דִי אוֹיבֶּערְשְׁטֶע שְׁטוּבְּן זֶענֶען גֵיוֶוען פַר מֶענְשְׁן (אֶמְצָעִים לְמָדוֹר) דִי מִיטֶעלְסְטִי שְׁטוּבְּן זֶענֶען גֵיוֶוען צוּם וואהְנֶען (תַּחְתִּיִּים לְזֶבֶל) דִיא אוּנְטֶערְשְׁטֶע שְׁטוּבְּן זֶענֶען גֵיוֶוען צוּ מִיסְט: (יז) וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא) הקב"ה הָט גֵיזָאגְט (הִנְנִי מוּכָן לְהַסְכִּים עִם אוֹתָם שֶׁזֵּרְזוּנִי) אִיךְ בִּין גְרֵייט צוּם אַיינְשְׁטִימֶען מִיט דִיא מַלְאָכִים וָואס הָאבֶּן מִיךְ גֵיוָוארְנְט (וְאָמְרוּ לְפָנַי כְּבָר) אוּנ הָאבֶּן שׁוֹין לַאנְג גֵיזָאגְט פַאר מִיר (מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ) וָוס אִיז דֶר מֶענְטְשׁ וָועסְט דִיא זָכְּט אִים גֶדֶענְקְ'ן. אִיצְט זֶעה אִיךְ זַיי זֶענֶען גֶרֶעכְט גֵיוֶוען: (מַבּוּל). דֶעם וַואסֶר הָט מֶען גֶרוּפֶן מַבּוּל (שֶׁבִּלָּה אֶת הַכֹּל) וַוייל עֶר הָט אַלֶין פַאר פוֹילְט (שֶׁבִּלְבֵּל אֶת הַכֹּל) וַוייל עֶר הָאט אַלֶין פַארְמִישְׁט (שֶׁהוֹבִיל אֶת הַכֹּל מִן הַגָּבוֹהַּ לְנָמוּךְ) עֶר הָאט אַלֶין

פירוש

מבול. וכן ,ונבלי שמים מי ישכיב (איוב כ"ח ל"ז) שפירשו נשמי שמים. ועיקר המלה ענין נפילה. כמו ,ונבלת עליה" (ישעיה א') לפי שנופלים מן השמים ונשפכי' לארץ. ומבול שם תאר לגשם. וגשם שם עצם. לפיכך יוכל לומר מבול על כל דבר שנופל מן השמים

רד״ק

כמו השלג והאש והברד אם ירד ברוב. לפיכך אמר מבול מים ולא אמר גשם מים: (מתחת השמי'). ואם לא אמר כל אשר בארץ הייתי מבין אפי' הדגים. לפיכך פירש ואמר כל אשר בארץ. ופי' ביבשה. כי לא נגזרה גזיר' על הדגים שבים. כי אינם עם בני אדם ביבשה

פירוש לתורת אלהים

אוּנ בִּיז צוּ אַיין אַייל זָאלְסְטוּ זִיא פַר לֶענְדֶען פוּן אוֹבְּן דִיא דֶעק פוּן דֶער תֵּיבָה זָאל זַיין אִיטְלִיכֶס מָאל שְׁמֶעלֶר בִּיז עֶס זָאל פוּן אוֹיבֶּן נָאר בְּרַייט זַיין אַיין אַייל וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים אוּנ דִי טִיר פוּן דֶר תֵיבָה זָאלְסְטוּ מַאכֶען אִין דֶער זַייט אָבֶּער נִיט פוּן אוֹבֶּן כְּדֵי דִיא וַואסֶען זָאלֶען נִיט אַרַיין תַּחְתִּיִּם אוּנְטֶערְשְׁטֶע קַאמֶערְן שְׁנִיִּם אַנְדֶערֶע קַאמֶערְן וּשְׁלִשִׁים אוּנ דְרִיטֶע קַאמֶערְן תַּעֲשֶׂהָ זָאלְסְטוּ אִין אִיר מַאכֶען עֶס זָאל דְרוּנְטֶען זַיין דְרַיי עֶרְלַיי חֲדָרִים אַיינֶס אִיבֶּער דֶעם אַנְדֶערְן דִיא אַיבֶּערְשְׁטֶע חֲדָרִים פוּן מֶענְשֶׁען וֶוענֶען אוּנ דִיא מִיטֶעלְסְטֶע פוּן בְּהֵמוֹת וֶוענֶען אוּנ דִיא אוּנְטֶערְשְׁטֶע פוּן מִיסְט וֶוענֶען: (יז) וַאֲנִי אוּנ אִיךְ הִנְנִי מֵבִיא אֶת הַמַּבּוּל וֶועל בְּרֶענְגֶען אַמַּבּוּל אוֹיף דֶר עֶרְד (עַיין רש"י) לְשַׁחֵת כָּל בָּשָׂר וגו' צוּא פַאר דַארְבֶּען אַלֶע לֶעבֶּעדִיגֶע

של״ה הקדוש

יז (וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת הַמַּבּוּל מַיִם עַל הָאָרֶץ לְשַׁחֵת כָּל בָּשָׂר) אוּנ אִיךְ וֶועל בְּרֶענְגֶען דֶם מַבּוּל וַואסֶר אוֹיף דֶער עֶרְד אַלִי פְלֵייש צוּ פַר דַארְבֶּן דֶער זוֹהַר אִיז מוֹחֵק כָּבָה מַעֲמִים אַז יֶעדֶער מֶענְטְשׁ זָאל זִיךְ בִּשְׁעַת הַדָּבָר אוּנ אַמַּגֵּפָה ר"ל הִיטְּן אַרוֹיס צוּ גֵיין פוּן דֶער שְׁטוּב כְּדֵי דֶער מַשְׁחִית זָאל אִים נִיט זֶעהֶן אוּנ זָאל אוֹיף אִים נִיט קֵיין שְׁלִיטָה הָאבֶּן. אוּנ דָם אִיז מְרוּמָז אִינ דֶעם פָּסוּק אִיךְ וֶועל בְּרֶענְגֶען דֶם

לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ
חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־
בָּאָרֶץ יִגְוָע׃ יח וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי
אִתָּךְ

אונקלוס

אַרְעָא לְחַבָּלָא כָּל
בִּסְרָא דִי בֵיהּ רוּחָא
דְחַיֵי מִתְּחוֹת שְׁמַיָא
כֹּל דִי בְאַרְעָא יְמוּת׃
יח וַאֲקִים יָת קְיָמִי עִמָּךְ

תו"א ובאת אל. שם עב:

רש"י

הנבוה לנמוך א וזהו ל' אונקלוס שתרגם טופנא שהציף את הכל והביאם לבבל שהיא עמוקה לכן נקראת שנער שננערו שם כל מתי מבול (ס"א מימי וכן הגיה מהרש"ל בח"ש במס שבת) : (יח) והקמותי

שפתי חכמים

א דני"ת ממלת מבול דגושה וכל דגש מביא י' או נ' פ' כפעל או אות כפל וא"כ לפי' א' שבלה את הכל שוי כאלו כתיב

בית דוד

אַוֶועק גְפִירְט פוּן דִיא הוֹכֶע עֶרְטֶער אוּנ דִיא נִידְרִיגֶע עֶרְטֶר (וְזֶהוּ לְשׁוֹן אוּנְקְלוּס שֶׁתִּרְגֵם טוֹפָנָא) דֶער תַּרְגוּם אוּנְקְלוּס טַייטְשְׁט דָס וָוארְט מַבּוּל. אַפַּרְפְלֵייצוּנְג (שֶׁהֵצִיף אֶת הַכֹּל) דָאס מַבּוּל הָאט אַלְץ פַּרְפְלֵייצְט (וֶהֱבִיאָם לְבָבֶל) אוּנ הָט גִבְּרֶענְגְט אִין בָּבֶל (שֶׁהִיא עֲמוּקָה) וָוס זִיא אִיז טִיף נִידְרִיג (לְכָךְ נִקְרֵאת שִׁנְעָר) דְרִיבֶּר רוּפְט מֶען בָּבֶל שִׁנְעָר (שֶׁנִּנְעֲרוּ שָׁם כָּל מֵתֵי מַבּוּל) וַוייל אַלֶע מֵתִים פוּן מַבּוּל זֶענֶען אַהִין גְשָׁקִילְט גְוָוארִין אִינ בָּבֶל (אוּנ אַלֶע וַואסֶער פוּן מַבּוּל זֶענֶען אַהִין גְנָאסִין גִיוָוארְן אִין בָּבֶל : (יח) (וַהֲקִמוֹתִי אֶת בְּרִיתִי), זָאגְט רש"י (בְּרִית הָיָה צָרִיךְ עַל הַפֵּירוֹת שֶׁלֹּא יִרְקְבוּ וְיִעַפְּשׁוּ)

פירוש רד"ק

גם לא השחיתו את דרכם על דעת רז"ל: (יח) (והקימותי את בריתי אתך). ברית שאני כורת עמך שתנצל ממי המבול אתה וכל אשר עמך. אקיימנו לך. (ובאת אל התבה). שאמרתי לך שתנצלו בה ממי המבול : (אתה ובניך). מכאן רמזו רז"ל (ב"ר ל"א) שלא שמשו מטותיה' נח ובניו בתבה. שהפרידם הכתוב בביאתב אל התבה. שאמר „אתה ובניך ואשתך ונשי בניך" וכן הי' ראוי לו שיהוש

ספר הישר

גְוָוארְן דְרַיי הוּנְדֶערְט זֶעקְס אוּנ זֶעכְצִיג יָאר אִיז גְשְׁטָארְבֶּן יֶרֶד דֶער זוּן מַהֲלַלְאֵל אוּנ יֶרֶד הָט גְלֶעבְּט נַיין הוּנְדֶערְט צְוֵויי אוּנ זֶעכְצִיג יָאר. אוּנ אַלוּ מֶענְשִׁין דִים זֶענֶען גִגַאנְגִין אוּנ גִטָּם וֶוען זֶענִין אוּם גְשְׁטָארְבֶּן אִין דֶר צַייט : וַיְהִי אוּנ אַז נֹחַ אִיז אַלְט גְוָוארְן פִיר הִינְדֶערְט אוּנ אַכְצוּג יָאר. זֶענוּן אוּ"ם גְשְׁטָארְבֶּן אַלוּ פְרִימוּ אוּנ גָאטְס פָּרְכְטִינוּ לַייט אוּנ עֶס אִיז נָאר אִיבֶּר גִבְּלִיבֶּן מְתוּשֶׁלַח אוּנ נֹחַ הָט גָאט ב"ה גְזָאגְט צוּ מְשׁוּתְלַח אוּנ צוּ נֹחַ זַיי זָאלִין גַיין אוּנ אוּם רִיפֶן אוּנ אַלוּ גַסִין קֶערְט אָם פוּן דוּ שְׁלֶעכְטִי מַעֲשִׂים אוּנ אַז אִיר וֶועט אַזוֹ טוּן ווֶעט זִיךְ גָאט ב"ה בַּדֶענְקִין אוֹיף דֶעם שְׁלֶעכְץ וָוס עֶר הָט זָאלִין בְּרֶענְגִין אוֹיף אַייךְ עֶס זָאל נוּט זַיין אוּנ גָאט ב"ה הָט אַזוֹ גְזָאגְט. אִיךְ גִיבּ אַייךְ צַייט הוּנְדֶרְט אוּנ צְוָונְצוּג יָאר אוֹיב אִיר וֶועט זִיךְ אוּם קֶערִין צוּ מִיר אוּנ וֶועט פַר לָאזִין אַייעֶר שְׁלֶעכְטִין וֶועג אוּנ אַזוֹ הָט מְתוּשֶׁלַח אוּנ נֹחַ צוּ זַיי גְזָאגְט אַלוּ טָאג אוּנ דֶר פְרִיה אוּנ פַר נַאכְט. אָבֶּר דִי מֶענְשִׁין הָאבֶּן נִיט גְוָואלְט צוּ הֶערִין אוּנ זֶענִין גְוֶועזְן הַארְט נַאקִיק : וַיִּשָּׂם אוּנ גָאט ב"ה הָט גְטוּן צוּ זַיי אַצַייט הוּנְדֶרְט אוּנ צְוָונְצוּג יָאר אוֹב זַיי וֶועלִין חֲרָטָה הָאבִּין אוֹיף דִי שְׁלֶעכְטִי מַעֲשִׂים אוּנ נֹחַ דֶער זוּן פוּן לֶמֶךְ הָאט נִיט גְוָואלְט נֶעמִין קַיין וַוייבּ וָוארוּם נֹחַ הָט גְזָאגְט אַז גָאט ב"ה וִויל פַר דַרְבֶּן אַלוּ פוּן דֶער עֶרְד וָוס טוֹג מִיר קִינְדֶר. אוּנ נֹחַ אִיז גְוֶועזְן גַאנְץ פְרוּם אוּנ זַיינוּ דוֹרוֹת : וַיֹּאמֶר אוּנ גָאט זָאגְט צוּא נֹחַ נֶעם דִיר אַוַוייבּ אִיג הָאבּ מִיט אִיר קִינְדֶר. דֶען אִיךְ הָאבּ גְזֶעהֶן אַז דִי בִּיסְט פְרוּם אוּנ דֶעם דוֹר אוּנ דוּ מִיט דַיין וַוייבּ אוּנ קִינְדֶר וֶועלִין בְּלַייבֶּן לֶעבִּין אוֹיף דֶער עֶרְד אִיז נֹחַ גִגַאנְגִין אוּנ הָט גְנוּמֶן אַוַוייבּ אוּנ זוּ הַייכְט נַעֲמָה אַטָאכְטֶר פוּן חֲנוֹךְ. אוּנ נַעֲמָה אִיז אַלְט גְוֶועזְן פִינְף הוּנְדֶערְט אוּנ אַכְצִיג יָאר אוּנ נֹחַ אִיז אַלְט גְוֶועזְן פִיר הִינְדֶערְט נַיין אוּנ נַיינְצִיג בְּשַׁעַת עֶר הָט גְנוּמֶן נַעֲמָה פַר אַוַוייבּ אוּנ נַעֲמָה הָאט גְוִוינוּן אַזוּן הָאט נֹחַ אוּם אַנָאמוּן גְגֶעבִּין יֶפֶת אוּנ נַעֲמָה הָאט וַוייטֶער גְוִוינוּן אַזוּן אוּנ נֹחַ הָט אוּם אַנָאמִין גְגֶעבִּין שֵׁם. אוּנ נֹחַ אִיז דֶעמָאלְט אַלְט גְוֶועזְן פִינְף הוּנְדֶערְט אוּנ צְוֵויי יָאר בְּשַׁעַת נַעֲמָה הָט אוּם גְוִוינוּן דוּ דְרַיי קִוּנְדֶער אוּנ דוּ דְרַיי קִוּנְדֶר זֶענוּן אוֹיף גְוַואקְסוּן אוּנ זֶענֶען גְגַאנְגֶן אוּנ גָאטְס וֶועג אַזוֹ וִוי מְתוּשֶׁלַח אוּנ נֹחַ הָאבֶּן זַיי גְלֶערוּנְט אוּנ לֶמֶךְ דֶער פָאטֶר פוּן נֹחַ אִיז גְשְׁטָארְבֶּן אוּנ דֶער צַייט אוּנ לֶמֶךְ אִוּז אַלְט גְוֶועזְן זִיבֶּן הוּנְדֶערְט אוּנ זוּבְּצִיג יָאר. אוּנ נֹחַ אִיז דֶעמָאלְט אַלְט גְוֶועזְן פוּנְף הוּנְדֶערְט פוּנְף אוּנ נַיינְצִיג יָאר. בְּעֵת אוּנ דֶר צַייט הָט גָאט גְזָאגְט צוּ נֹחַ אוּנ צוּ מְתוּשֶׁלַח אַזוֹ צוּ זָאגִין. שְׁטֵייט אוֹיף אוּנ רִיפְט אוּם אַלוּ מֶענְשִׁין זָאלִין הֶערִין דוּ רַייד טָאמֶר וֶועלִין זַיי אוּם קֶערִין פוּן שְׁלֶעכְטִין וֶועג וֶועל אִיךְ אוֹיף זַיי נִיט בְּרֶענְגִין דָאס שְׁלֶעכְץ אוּז אוֹיף גְשְׁטַאנוּן נֹחַ אוּנ מְתוּשֶׁלַח אוּנ הָאבֶּן גְטוּן אַזוֹ וִוי גָאט הָט זַיי גְזָאגְט אָבֶּר דִי מֶענְשִׁין הָאבִּין נָאר נִיט גְוָואלְט צוּ הֶערִין דִי דָאזִיגִי רַייד : וַיְהִי אוּנ נָאךְ דֶעם הָט גָאט גְזָאגְט צוּא נֹחַ דֶער סוֹף פוּן אַלוּ מֶענְשִׁין אִיז גְקוּמֶן צוּ פַר מִיר פוּן וֶועגִין זַייעֶרוּ שְׁלֶעכְטִי מַעֲשִׂים

וְתֵיעוֹל לְתֵיבוּתָא אַתְּ
וּבְנָךְ וְאִתְּתָךְ וּנְשֵׁי
בְנָךְ עִמָּךְ׃ יט וּמִכָּל
דְּחַי מִכָּל בִּשְׂרָא תְּרֵין
מִכֹּלָּא תָּעֵיל לְתֵיבוּתָא
לְקַיָּמָא עִמָּךְ דְּכַר
וְנוּקְבָא יְהוֹן׃ כ מֵעוֹפָא
לִזְנוֹהִי

אִתָּךְ וּבָאתָ אֶל־הַתֵּבָה אַתָּה
וּבָנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ אִתָּךְ׃
יט וּמִכָּל־הָחַי מִכָּל־בָּשָׂר שְׁנַיִם
מִכֹּל תָּבִיא אֶל־הַתֵּבָה לְהַחֲיֹת
אִתָּךְ זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ׃ כ מֵהָעוֹף

ת"א ומכל כתי. ס"ו ס נא ובחים קיו: לכחיות אתך. ע"ז ו נא זבחים קיו: מהעוף. בנה"ק ח:

בעל הטורים

מפסה ואני. ספך ואני להפסה לומר שאני אסייען כשפייתה שאלפלא כן לא היה יכול לעשות אותה: (יט) לכחיות אתך וזכר ונקבה מהעוף למינהו. רמז לו שהעוף יבכון אללו וזה"כ ויבלת את היונה אתתו מלמד שהיתה שונה: אללו: לכחיות אתך. בגי'

שפתי חכמים

נכול פל' נכול תכול ולפי' ב' שנכלל את הכל הוי כאלו כתיב אלת מכול כפל דהיינו כלכול ולפי' ג' שהוכיל ר"ל שמביא את הכל הגבוה לנמוך הוי כאלו כתוב יוכל דהוא ל' מביא כמו יוכל שי למורא וכי תנייהו מפקת: ב כאלו אמר והקימותי בריתי אתך או ובאת אל התיבה ולולי זה לא הוכל: ג ואי"ת דלמא לכ"ע לחוד וי"ל דהו"ל ואקים את בריתי וגו' והו"ל וכתיב והקימותי פי' כבר כשבראתי אותם הקימותי את בריתי אתך שיקיימו דברי. מהרש"ל: ד והוכחתו מדכינה ביאת כתיב' ליניאה דכיליאה נאי' לא אתה ואשתך. והא דכתיב ויצא נח ובניו ואשתו שמש"ל (ז ח): ה דהא כל כענין מפתחי כלי' כל כפי תכל כחי ל"ל אלא להביא אפי' שדים דלא הוי בכלל בני כשר: ו דק"ל דהא כתיב נכתוך הקה שבשה שנשה: ר"ל כולם כאו לף אותם שבשחיתו דרכם אלא שכל שהתיבה וכו': דק"ל

רש"י

את בריתי. (ב"ר) ברית הי' לריך על הפירות ב שלא ירקבו ויעפשו ושלא יהרגוהו ג רשעים שבדור: אתה ובניך ואשתך. האנשים לבד והנשים לבד מכאן שנאסרו ד בתשמיש המטה (שם): (יט) ומכל החי. אפי' ה שדים (חגיגה טז): שנים מכל. מן הפחות שבהם ו לא פחתו משנים אחד זכר ואחד נקבה: (כ) מהעוף למינהו. (ב"ר) אותן שדבקו במיניהן ולא השחיתו דרכם ומאליהם באו ז וכל שהתיבה

בית

נח האט גדרשט האבן אצוזאג אונ אפריזיכרונג פון הקב"ה אויף די עסנוואראג וואס ער וועט נעמין אונ דיא תבה זייא זאלן ניט פרסוילט ווערין אונ ניט פרשמירט ווערין (ושלא יהרגוהו רשעים שבדור) דיא רשעים זאלן אים ניט הרגנען ארייננייענדיג אין דיא תבה: (אתה ובניך ואשתך). זאגט רש"י (האנשים לבד) אונ דיא תבה זאלן זיין די מענער בזונדר (והנשים לבד) אונ ווייבר בזונדר (מכאן שנאסרו בתשמיש המטה) פון דאנען ווייסען מיר דיא נאנצע צייט וואס זייא זענען געווען אונ די תבה

דוד

האבן ניט גטארט דיא מענער זיך בהעפטין מיט זייערע ווייבער: (יט) (ומכל החי) פון אלע לעבעדיגע (אפילו שדים) זאלסטו אויך אריין נעמין אין דר תבה: (שנים מכל). זאגט רש"י (מן הפחות שבהם) פון דם וויינגסטי (לא פחתו משנים) האט נח גנומן ניט ווייניגר פון צוויי (אחד זכר ואחד נקבה) איין זכר אונ איין נקבה פון יעדער מין: (כ) (מהעוף למינהו). זאגט רש"י מען מיינט (אותן שדבקו במיניהם ולא השחיתו דרכם) דיא בהמות חיות עופות וואס האבן זיך בהעפט נאר מיט

פירוש רד"ק

שיחיה וידאג על השחתה העולם ולא יתעסק בתאות הגוף אלא במאכל כדי להחיות: (יט) (ומכל החי מכל בשר) מאשר ביבשה: (שנים מכל) ר"ל שיהיו זוגים ואחר כן פירש הזוגות ואמר (זכר ונקבה יהיו): (תביא אל התבה) אחר שיבאו מעצמם לפני התבה תכניסם אתה אל התבה והיאך יבואו מעצמם. פירש האל את רוחם שיבאו אל התבה כמו שיבואו בכח הדמיון אל מקום המרעה שירצו לאכול ואל מקום מים כשירצו לשתות: (להחיות אתך) שתזמין להם מאכלם יום ביום: (כ) (מהעוף למינהו) מכל מיני העוף ומן

פירוש לתורת האלהים

בשטענדיג פתחת השמים אונטר דם הימל כל אשר אלץ וואס אויף דער ערד זאל פאר גיין: (יח) והקימותי את בריתי אתך איך וועל בשטעטיגן מיין ברית מיט דיר (עיין רש"י) ובאת אל התיבה אונ דו זאלסט קומן אין דר תיבה אתה ובניך דו מיט דיינע זיהן ואשתך ונשי בניך אונ דיין ווייב אונ די ווייבר פון דיינע זיהן אתך מיט דיר (עיין רש"י). (יט) ומכל החי אונ פון אלץ וואס עס לעבט (עיין רש"י) מכל בשר פון אלע לייבער שנים מכל פון איטליכעס מין זאלסטו צווייא ברענגען אין דער תיבה להחיות אתך זייא זאלען בלייבען לעבין מיט דיר זכר ונקבה יהיו דיא צווייא זאלען זיין איינר מיט איין נקבה (עיין רש"י): (כ) מהעוף פון דיא עופות למינהו

לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכֹּל
רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכֹּל
יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת׃ כא וְאַתָּה קַח־
לְךָ מִכָּל־מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל
וְאָסַפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם
לְאָכְלָה׃ כב וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה׃ שני
ז א וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בֹּא־אַתָּה וְכָל־

אונקלוס

לְזְנוֹהִי וּמִן בְּעִירָא לִזְנַהּ
וּמִכֹּל רִיחֲשָׁא דְאַרְעָא
לִזְנוֹהִי תְּרֵין מִכּוֹלָא
יֵעֲלוּן לְוָתָךְ לְקַיָּמָא׃
כא וְאַתְּ סַב לָךְ מִכָּל
מֵיכַל דְמִתְאֲכִיל
וְתִכְנוֹשׁ לְוָתָךְ וִיהֵי לָךְ
וּלְהוֹן לְמֵיכָל׃ כב וַעֲבַד
נֹחַ כְּכֹל דִי פַקִּיד יָתֵיהּ
יְיָ כֵּן עֲבַד׃ א וַאֲמַר
יְיָ לְנֹחַ עוֹל אַתְּ וְכָל

בעל הטורים

לא טריפה ולא מחוסר אבר : (כא) ולכם. ג' במס' הכא וגבי יוסף ולכם לבדס ולכם ולגמליכם אין מספר.כמו גבי יוסף ביתך

רש"י

שהתיב' קולטתו הכניס בה : (כב) ויעש נח · זה בנין

בית יהודא

זַייעֶר מִין אוּנ הָאבֶּן נִיט מְזַנֶּה גְוֶועֶן דִיא וֶועלִין בְּלַייבֶּן לֶעבִּין אוּנ דִי תֵּבָה · פוּן וַואגֶען וֶועט נחַ וִויסֶען וֶועלְכִי הָאבֶּן נִיט מְזַנֶּה גְוֶועֶן (וּמֵאֲלֵיהֶם בָּאוּ) אַלֶע בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת אוּנ אַלֶע לֶעבֶּדִינְגֶע זַאכֶן וֶוענְן אַלֵיין גְקוּמֶן צוּא דִיא תֵּבָה דִיא וָוס הָאבֶּן מְזַנֶּה גְוֶועֶן אוּנ דִי וָוס הָאבֶּן נוּט מְזַנֶּה גְוֶועֶן (וְכָל שֶׁהַתֵּבָה קוֹלַטְתּוֹ הִכְנִיס בָּהּ) דִי לֶעבֶּדִינְגֶע זַאכֶן וָוס דִי תֵּבָה הָט זַיי צוּ גְנוּמֶן הָט נחַ זַיי אַרַיין גְבְּרֶענְגְט צוּא זִיךְ, וַוייל דִי הָאבֶּן נִיט מְזַנֶּה גְוֶועֶן · אוּנ דִי וָואס הָאבֶּן מְזַנֶּה גְוֶועֶן הָט דִיא תֵּבָה זַייא נִיט צוּא גְנוּמֶען : (כב) (וַיַּעַשׂ נֹחַ) · נחַ הָט גְמַאכְט · זָאגְט רש"י (זֶה בִּנְיַן הַתֵּבָה) דָאס מַיינְט מֶען עֶר הָאט גְבּוֹיעֶט דִיא תֵּבָה (כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אוֹתוֹ אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה) אַזוֹ וִוי עֶר הָאט גְטוּן אַלֶע זַאכֶן וָואס הקב"ה הָט אִים גְבָּאטֶן · אַזוֹ הָט עֶר גְטוּן אִיצְט אוֹיךְ וָואס הקב"ה הָט אִים גְבָּאטֶן : (א) (רָאִיתִי צַדִּיק) ◆

פירוש רד"ק

(ומן הבהמ' למינה).ובכלל' החיה כי חיה בכלל בהמ' ובהמה בכלל חיה . (יבאו). מעצמם יבואו אליך לפני התיבה ואתה תכניסם : (להחיות) · פירשנוהו : (כא) (ואתה קח לך).כיון שיבאו אליך להחיותם צריך שתזמן מכל מאכל לצרכך ולצרכם והמאכל הוא הפירות והזרעים והעשבים וגם החיות הטורפות יאכלו גם כן כמו האחרים ולא אכלו בשר כמו שלא אכלו בתחלת הבריאה · כמו שכתבנו בפסוק „ויעש אלהים את חית הארץ למינה" :(כב) (ויעש נח) עשה התבה ככל אשר צוה אתו אלהים בארכה ברחבה ובקומתה ובקנים ובמאכל שעשה לתוכה כן עשה הכל כמו אשר צוה אלהים :
ז (א) **ויאמר** ה' לנח · אמר לו שיכנס לתבה קודם בא המבול : (כי אתך ראיתי צדיק

פירוש לתורת האלהים

צוּא זַייעֶר מִין וּמִן הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ אוּנ פוּן דִיא בְּהֵמוֹת צוּ זַייעֶר מִין (עַיין רש"י) מִכֹּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ פוּן אַלוּ וְוידְמוּנְג פוּן דֶר עֶרְד צוּ זַייעֶר מִין שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ צְוַויי פוּן אִיטְלִיכֶן מִין זָאלֶן קוּמֶען צוּ דִיר לְהַחֲיוֹת זַייא זָאלֶען לֶעבֶּען בְּלַייבֶּען : (כא) וְאַתָּה קַח לְךָ אוּנ דוּא זָאלְסְט נֶעמֶען צוּ דִיר מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל פוּן אִיטְלִיכֶן עֶסִין וַוארְג וָואס וֶוערְט גְגֶעסֶן וְאָסַפְתָּ אֵלֶיךָ אוּנ דוּ זָאלְסְט דָאס צוּא דִיר אַיין זַאמְלֶען וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם לְאָכְלָה אוּנ דָאס זָאל זַיין צוּ דִיר אוּנ צוּא זַיי צוּ עֶסִין : (כב) וַיַּעַשׂ נֹחַ אוּנ נחַ הָט גִיטָאן עֶר הָאט גְבּוֹיעֶט דִיא תֵּיבָה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים אַזוֹ וִויא גָאט הָאט אִיהם גְבָּאטֶן כֵּן עָשָׂה אַזוֹ הָט עֶר גְטָאן : (א) וַיֹּאמֶר יְיָ לְנֹחַ הָט גָאט גְזָאגְט צוּ נחַ בֹּא קוּם גֵיי אַרַיין אַתָּה וְכָל בֵּיתְךָ דוּא מִיט גָאר דַיין הוֹיז גְזִינְד אִין דֶער תֵּיבָה כִּי

של"ה הקדוש

מַבּוּל וַואסֶר, דָם מַיינְט מֶען דֶעם מַשְׁחִית וָועלְכוּר הַייסְט מַבּוּל וָועל אִיךְ בְּרֶענְגִין אוּנ וַוסֶר אוּנ דְרִיבֶּר הָט נָאט גְהַייסֶן אַז נחַ זָאל אַרַיין גַיין אוּנ דֶר תֵּיבָה בִּכְדֵי דָער מַשְׁחִית זָאל אוּם נִיט זֶעהֶן אוּנ נִיט מְקַטְרֵג זַיין אוֹיף אִים :
א (וַיֹּאמֶר ה' לְנֹחַ בֹּא אַתָּה וגו' אֶל הַתֵּבָה) דֶער פוּן לֶערְנִין מִיר אַמִּדַּת דֶּרֶךְ אֶרֶץ אַז אַיין אוֹרֵחַ דַארְף נִיט אַרַיין גַיין אוּנ אַשְׁטֵיבּ דָארְטִין אַיין צוּ שְׁטַיין אָן דֶעם וִוירְט אוּנ אָן דֶעם רְשׁוּת פוּן דֶעם

אנש ביתך לתיבותא ארי יתך חזיתי זכאי קדמי בדרא הדין׃
ב מכל בעירא דכיא תסב

ביתך אל התבה כי אתך ראיתי צדיק לפני בדור הזה׃ ב מכל הבהמה הטהורה תקח לך

תו"א כי אותך . עירובין יח : מכל הבהמה. סנה' קח :

שבעה

שפתי חכמים

א דק"ל דויסם נח תמצא שנא' אל התיבה כמ"ש בסנה"ב וז"א דמה אח"כ נאמר ויאמר ה' אל נח בא אתה ואשתך וגו' א"ת דצריין לא בא אל התיבה אלא זה בנין התיבה: ב דאל"כ מנא ידע טהורים וטמאים כבלי שמאל מי כי' (קה"ת)

ומ׳ ות

רש"י

בנין א התיבה (סנהדרין קח) : (א) ראיתי צדיק ולא נאמר צדיק תמים. מכאן שאומרי' מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו (ב"ר) : (ב) הטהורה. העתידה להיות טהורה לישראל למדנו ם שלמד נח תורה (עירובין יח) : שבעה שבעה ·

כדי

בית יהודא

קרענט רש"י (ולא נאמר צדיק תמים) פאר וואס האט הקב"ה ניט געזאגט צוא נח דיך האב איך געזעהן אז דיא ביסט אצדיק תמים ווי עס שטייט אין אנהייב פרשה. ענטפערט רש"י (מכאן) פון דאנען ווייסען מיר (שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו) אז מען וויל לויבען אמענטשען מיט גוטע מעלות און מדות און דער מענטש שטייט דארטען און הערט אויך העכען ווי מען וועט אים לויבען. זאל מען אים נאר לויבען מיט אביסעל פון זיינע מעלות (וכולו שלא בפניו) אבער ווען דער מענטש שטייט ניט דארטען און הערט ניט ווי מען לויבט אים מעג מען אים לויבען מיט זיינע אלע גוטע מעלות. ווס ער האט. דריבער ווייל הקב"ה האט גערעט צו נח. האט ער אים נאר געזאגט דו ביסט אצדיק. און האט ניט געזאגט דוא ביסט אצדיק תמים : (ב) (הטהורה). דיא ריינע.

וואס מען מעג זיא עסין. תארט רש"י איידער נח איז ארוס געגאנגען פון דיא תבה האט מען אלע בהמות ניט געטארט עסין. און ווען נח איז ארויס געגאנגען פון די תבה האט מען אלע בהמות גמעגט עסין. ווס רעדן זאגט די תורה .הטהורה. די ריינע ווס מען מעג זיא עסין. וועלכי האט נח ניט גמעגט עסין. ענטפערט רש"י מען מיינט (העתידה להיות טהורה לישראל) דיא בהמות חיות עופות וואס יודין וועלין זייא מעגין עסין און זייערע צייטען. איז דאך אקשיא פון וואנען האט געוויסט נח וועלכי בהמות חיות עופות וועלין יודין מעגין עסין און וועלכי וועלין זייא ניט טארין עסין. ענטפערט רש"י (למדנו שלמד נח תורה) פון דאנען ווייסען מיר אז נח האט געלערנט תורה : (שבעה שבעה). זיבען און זיבען. האט רש"י צוא ווס האט מען געדארפט אזוי פיל .

פירוש

לפני) וראוי לך שתמלט אתה וכל ביתך מן המבול כדי לייסב את העולם: (ג) (מכל הבהמה הטהורה תקח לך). כמו שיבואו לפני התבה תכניסם עמך וזה לא אמר לו מתחילה אלא שיביאם אל התיבה שנים שנים זכר ונקבה ועתה אמר לו שיביא מן הטהור' שבעה שבע' זוגות ומן הטמאה זוג אחד.והוא איש ואשתו או שני זוגו'

רד"ק

והאיך ידע נח הטהורה ושאינה טהורה, אפשר שהאל אמר לו סימני טהרה כדי שיעשה מהם קרבן בצאתו מן התיבה. או נאמר כיון שאמר לו האל שבעה מן הטהורה ובאו אל התבה מעצמם כמו שכתבנו אותם שראה נח שבאו שבעה שבעה ידע שהם טהורים . אבל לא יספיק זה הפירוש לעוף שבאו שבעה שבעה בין טמאים ובין

פירוש לתירת אלהים

אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה וואָרום דיך האב איך געזעהן אצדיק פאר מיר אין דעם דאזיגן דור (עיין רש"י) : (ב) מכל הבהמה פון איטליכער בהמה וואס זיא וועט זיין טהור צו דיא ישראל

תקח לך זאלסטו צוא דיר נעמען זיבען און זיבען איש ואשתו אמאן מיט אווייב (עיין רש"י) ומן הבהמה אשר לא טהורה הוא און פון דיא בהמות וואס וועלן ניט זיין טהור שנים זאלסטו נעמען

של"ה הקדוש

בעל הבית און נח האט געוואָרט און האט ניט

ספר הישר

און טן איך וויל ניי פר דארבן פון דער ערד און

הערה (כב) ויעש נח וגו'. פאר וואס שטייט אין פסוק צוויי מאהל „ויעש נח", ויעש נח, נח האט געטאהן, נאכדעם שטייט נאך אמאהל כן עשה, אזוי האט ער געטאהן, נאר אזוי מיינט דער פסוק, מיר ווייסן הקב"ה האט געבאטן צו נח ער זאל בויען די תבה, ווי אזוי ער זאל זיא מאכען, דיא לענג, דיא ברייט, דיא הויך, און נאך אזעלכע זאכען. דאס אלץ האט נח [illegible] נעמען פון בהמות, חיות, עופות, אזעלכע וואס האבען ניט מונה געווען, פון וואנען ווייסט נח דאס וויסען, נאר הקב"ה אליין ווייסט ווי איז אריין שיקען אין דיא תבה, ואגט דער פסוק אזוי ויעש נח, נח האט געטאהן ככל אשר צוה אותו אלהים, ווי הקב"ה האט אים געבאטן, וואס ער האט געקענט טאהן, און ככל אשר צוה אותו אלהים, און ווייא הקב"ה האט אים געבאטן, ער זאל נעמען אין דיא תבה דיא בהמות חיות עופות וואס האבען נאך [illegible], כן עשה [illegible] אין דיא תבה [illegible] ניט מונה געווען ;

שִׁבְעָה שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ׃ ג גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה שִׁבְעָה זָכָר וּנְקֵבָה לְחַיּוֹת

תִּסַּב לָךְ שַׁבְעָא שַׁבְעָא דְּכַר וְנוּקְבָא וּמִן בְּעִירָא דִּי לֵיתוֹהִי דְּכֵי תְּרֵין דְּכַר וְנוּקְבָא׃ ג אַף מֵעוֹפָא דִשְׁמַיָּא שַׁבְעָא שַׁבְעָא דְּכַר וְנוּקְבָא לקימא

רש"י

כדי שיקריב י מהם קרבן בצאתו : (ג) גם מעוף השמים . בטהורי' הכתוב מדבר ולמד ב סתום

שפתי חכמים

ומ"מ הוצרכו לומר נגמ' שכתיבה קולפתו ומאליהן בחו דחל"כ כהיך היה יכול לבדוק אותם שברי א' מן סימני טהרה הוא קורקבן נקלף ואין לידע אלא לאחר שחיט' הקשה הג"א וא"ת מנ"ל שלמד נח תורה דלמא מה שלקח ז' משום שכתיבה לא קלטה אלא ז זוגות ומתרץ דפשוטו של מאמר משמע דכל שלא דבקו במיכן אין כתיבה קולטתן וא"א שממין בהמ' אין לא כין אלא שנים וממין הטהורים לא כי' אלא ז' אלא ודאי זוגות הרבי' כין משני המינין ולקח נח מן הטהורים ז' ומן הטמאים ב' ומהיכן ידע אלא שלמד תורה ודייקא נמי קרא דכתיב תקח לך משמע הקיחה היתה ביד נח ודוק כ"ל : י דמה ש נא' בקרא ז' ז' היינו ר"ל דבין כולם היו ז' דהיינו ג' זוגות וא' נשאר בלא זוג והא דכתיב בקרא ז' ז' לאו למי מרא

שהיו ז' זוגות אלא ז' עופות ואותן ז' יהיו איש ואשתו כמו גבי שנים שנים איש ואשתו דהיינו שני עופות ואותן שנים יהיו איש ואשתו ה"נ גבי ז' ז' וא"כ נשאר א' בלא זוג ומ"ז קשה למה נשאר א' בלא זוג אלא כדי שיקריב וכו' ואותו היה זכר. מל"ת (אבל הוא נגד המד"ר ע"ש וכת"ש בסמוך) : (קל"ת) קבלתי הטעם שנח בילי אתו מן התיבה הולך להקריב ד' עולות לד' זוגות שנצלו מן התיבה הוא ואשתו וג' בניו עם נשותיהם אולי חטאו במחשבה וד' נקבות בשביל ד' זוגות הנ"ל לקרבן תודה כי ד' צריכין להודות וכו' וחם ואשתו שחטאו בשימושם בתיבה הקריב עליהם חטאת לכאו"א ויצאו בזה ו' זוגות וזוג א' לקיום המין כמו בטמאים ומהר"ן ונ"א כתבו בזה דברים אחרים והרוצה יבחר : ב א"ל למה לא כתיב גבי

בית יהודא

ענפרט רש"י (כדי שיקריב מהם קרבן בצאתו) ער זאל מקריב זיין פון זיי קרבנות ווען ער וועט ארוס גיין פון דיא תבה : (ג) (גם מעוף השמים וגו') . זאגט רש"י (בטהורים הכתוב מדבר) דער פסוק מיינט נאר

פון דיא עופות וואס מען מעג זייא עסין זאל מע נעמין זיבען פאר פון יעדער מין (ולמד סתום מן המפורש) מיר לערנין עופות פון בהמות . אזו ווי בהמות האט נח גדארפט נעמן זיבן פאר פון טהורות . אזו

פירוש

טהורים ועל כל פנים צריך לנו לפרש שהקב"ה מסר לנח סימני טהרה בין בבהמה בין בעוף · אלא אם כן נאמר שלא באו שבעה אלא מהעוף הטהור כמו הבהמ' הטהור' ומה שאמר „גם מעוף השמים שבעה שבעה„ ר"ל שבעה הטהור וסמך על מה שאמר הטהורה . לפיכך אמר גם . ומה שאמר שבאו שבעה שבעה מן הטהורים ושנים מן הטמאים לא לעשות קרבן בצאת נח מן התבה לבד· שאם בן די לו בפחות משבעה כי לא ראינו שהקריב נח אלא פעם אחת . ואם הקריב יותר יוכל להקריב מן הנולדי' מהם לשנה או לשנתים או יותר אלא מה שרצה האל להשאיר מן הטהורה שבעה כדי שיאכלו מהם נח ובניו הבאים אחריהם שהרבה מיני הטהורים לפי שהי' רוצה להתיר לו בשר לאכול מה שלא התיר לאדם שלפניו. ואף על פי שלא מנע ממנו שום בשר מהטמאי' כמו שאמ' מכל בשר אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה עד שמנע' מבני ישראל הקדושי' אעפ"כ לפי הטבע הטהורו' טובות יותר למאכל בני אדם מהטמאות וברוב לא יאכלו בני אדם משאר האומות הטמאי' אלא מפני הרעב לפיכך הי' צריך להשאיר בבהמות הטהורות יותר מן הטמאו' כדי לאכול

רד"ק

מהם ולחיות זרע אע"פ שהכתוב לא אמר אלא לחיות זרע לפי שהעיקר הוא לחיות כדי שימצאו הדורו' הבאי' אחר נח ובניו ספוקם מהם ואין לשאול למה שבע' ולא ששה ולא שמונה או יותר כי האל ראה בחכמתו כי שבעה צריך ויספיקו ויותר לא תכילם התיבה . ופירוש (איש ואשתו) זכר ונקבה ואמר איש ואשתו בדרך השאלה וכאשר הזוגות שוות באיכות אחת . אמר אשה אל אחותה וכאשר אינם שוות באיכות אחת וראוים להורג זה את זה כמו זכר ונקבה אמר איש ואשתו . ומה שאמר ומן הבהמה אשר לא טהורה היא ולא אמר טמאה . כן הוא הדרך במקומות רבים וכן „אשר לא יהיה טהור„ (דברים כ"ג) „כי לא טהור הוא (שמואל א' כ') אשר לא טוב עשה (יחזקאל י"ח) לא טובה השמוע' (שמואל א' ב' כ"ד) ולהכרית גוים לא מעט (ישעיה י') והדומים להם פעם ידבר במקיים ופעם במכחיש והכל אחד ורז"ל (ב"ר ל"א פסחים ג') למדו מזה שלא יוציא אדם דבר מגונה מפיו . ואמרו לעולם יספר אדם בלשון כבוד : (ג) (גם מעוף) פירשנוהו בפסוק שלפניו · ופי' (על פני כל הארץ) כמו שפרשנו בפסוק „ויעש אלהי' את

פירוש לתורת אלהים

צווייא איש ואשתו אמאן מיט אווייב : (ג) גם אוך מעוף השמים פון דיא עופות וואס אונטער

דעם הימעל (עיין רש"י) שבעה זאלסטו נעמען זיבען אונ זיבען זכר ונקבה אזכר מיט

ספר הישר

די נח גיעם צו דיר פומסין האליץ אונ זאלסט גיין ווי דו ווייסט אונ זאלסט דיר מאכען איין גרוסין קסטין, אונ אזו זאלסטו מאכן דעם קאסטין דריי הינדערט איילין דו לענג פופציג איילין די ברייט אונ דרייסונ איילין די הייך אונ עס זאל אובן זיין איין אייל די ברייט. אונ זאלסט מאכען איין טיר

של"ה הקדוש

נוואנט אליין ארייז צו גיין אונ דער תיבה ביז וואנין הקב"ה דער איינענטליכר בעל הבית פון דר תיבה האט אום נהייסין ארייז גיין (כי אותך ראיתי צדיק לפני) דען דיך האב איך גזעהן פיר אנגרכמין פר מיר פון דעם פסוק לערנן מיר אז מען דארף ניט אוף נעמין איין אורח אונ שטיב איידר מען ווייסט

לְקַיָּמָא זַרְעָא עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא׃ ד אֲרֵי לִזְמַן יוֹמִין עוֹד שִׁבְעָא אֲנָא מָחֵית מִטְרָא עַל אַרְעָא אַרְבְּעִין יְמָמִין

לְחַיּוֹת זֶרַע עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ׃ ד כִּי לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה אָנֹכִי מַמְטִיר עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם

תו"א לחיות זרע. ז"ז כ נח זנחים קיח: ונח כן. סנה' פס ז — וארבעים

שפתי חכמים

עופות טהורים וגבי בהמה כתב כהם וילמוד בהמות מעופות טהורי גם לפיל בקרים עופות לבהמות דכתיב תכסוף למינהו ומן הבהמה לתיבה י"ל דלכך בקרים בהמות טהורין וכ' נכן ז' ז' לרפון לו דהש"ב לוב שיקח טהורים ז' כדי שיקריב קרבן אבל אי כוב כתיב עופות בריבה לא כוב אמרי' דמשום קרבן לוב ליקח ז' ז' דכ"א בהמות דומיא דעופות ובעופות כתיב לחיות זרע ע"פ כל הארץ א"כ כ"א דבבהמות נמי משום להחיות זרע לוב ליקח שבעה תש"ב נקט בהמות בריבא וק"ל ותכר"א תירץ בב"א ע"ש: ל(ק"מ) דא"כ מה מנין של כשנעה ימים

רש"י

מן המפורש: (ד) כי לימים עוד שבעה. סנהדרין קח) אלו ז' ימי אבלו של מתושלח הצדיק שחס הקב"ה על כבודו ועכב את הפורענות לא ותשוב שנותיו של מתושלח ותמצא שהם כלים בשנת תרנ"ו שנה לחיי נח: כי לימים עוד. מהו עוד זמן אחר זמן זה נוסף על ק"ך שנה: ארבעים יום. שוכר

בית

עופות זענן אויך גוועזן זיבן פאר נאר פון טהורות: (ד) (כִּי לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה). הקב"ה האט גזאגט נאך זיבען טעג וועל איך ווארטען מיט דעם רעגן. פר וואס האט הקב"ה געווארט זיבען טאג. זאגט רש"י (אֵלּוּ שִׁבְעָה יְמֵי אֶבְלוֹ שֶׁל מְתוּשֶׁלַח הַצַּדִּיק) ווייל אין דעם טאג איז געשטארבן דער צדיק מתושלח דריבער האט הקב"ה געווארט מיט דעם רעגן זיבן טאג מען זאל קענען די זיבן טאג טרויערין אויף דעם שטארבן פון מתושלח (שֶׁחָס הקב"ה עַל כְּבוֹדוֹ) ב"א הקב"ה איז געוועזן אבאר מען זאל ניט געבין כבוד דעם צדיק נאך זיין שטארבן (וְעִכֵּב הַפּוּרְעָנִיּוֹת) האט ער איין געהאלטן דעם רעגן זיבען טעג (צא והשוב שנותיו של מתושלח) אז מען וועט רעכנין

דר"ו

די יארין פון מתושלח (ותמצא שהם כלים בשנת שש מאות שנה לחיי נח) וועסטו געפינען זיי ענדיגן זיך ווען נח איז אלט געווארן זעקס הונדערט יאר דמאלס האט אן געהובן דר מבול (כִּי לְיָמִים עוֹד). פרעגט רש"י (מַהוּ עוֹד) צו וואס שטייט דא ווארט עוד. נאך. ענטפערט רש"י (זְמַן אַחַר זְמַן) אצייט נאך אצייט (וְזֶה נוֹסָף עַל מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה) די זיבן טעג זענין צו געגעבן געווארן צוא די הונדערט מיט צוואנציג יאר. פריער האט הקב"ה געווארט הונדערט מיט צוואנציג יאר. ווי די הונדערט מיט צוואנציג יאר האבן זיך געענדיגט. האט הקב"ה געווארט נאך זיבן טעג (אַרְבָּעִים יוֹם). פערציג טעג האט גערעגנט פר וואס פערציג טעג. זאגט רש"י

פירוש

הית הארץ, כי בקומותיהם חלוקים על פני כל הארץ: (ד) (כי לימים עוד שבעה). צוהו שיכנס לתיבה ו' ימים קודם שיביא המבול להכין מושב הבהמות והחיות כל מין ומין בקנים ולהכנים המאכל כל מין ומין בעוד שהתבה פתוחה ובדרז"ל (ב"ב ל"ב) כי מתושלח מת באותו הזמן והאריך האל שבעת ימים כדי שיתעסקו באבלו של מתושלח באלו שבעת ימים לפי שהיה צדיק, וראוי לספדו והיה מנהג ההספד שבעת ימים ואמת כי ימי מתושלח שלמו בבא המבול. כמו שכתבנו: (אנכי ממטיר) ולא זכר הבקעת התהום כי ידוע הוא ברבות המטר יבקעו המעיינות שהיו נסתרות תחת הארץ טרם בא המטר. כי רבוי הגשם ילחלח הארץ שהיא יבשה וקבוצה ועומדת בפני מעיינות התהו' ובשיביא הגשם עליה ילחלח הארץ ויפריד חלקיה שהיו קבוצים ומי המעיינות הנסתרות

רד"ק

שהיו נכבשים תחת הארץ היבשה יבצבץ בהתלחלחת והתפרד' ויצפו על פני הארץ כמו שהי' בתחל' הבריא' ולא הי' זה הפך הטבע שעלו המים אשר בטבעם שירדו ולא יעלו כי בשובם למה שהיו בתחלת הבריאה שהיו על פני הארץ ישובו לטבעם כי בטבעם המים מעל לארץ כי הם קלים מהארץ. ובאשר נסתרו תחת הארץ הי' הפך הטבע ברצון הבורא שהופך הטבעים בעת שירצה. ואף ע"פ כי בשובם לטבעם יעלו שהרי היו תחת הארץ אעפ"כ בהתפתחא' הארץ מפני הגשם תרד ותתערב במים והנה המים מעל הארץ מאליהם ויתפשטו. והמים התחתונים הויקים את העליונים ויגברו המים על הארץ: (היקום) הוא כלל לכל אשר על פני האדמה מבעלי חיים ופירשו קם והיו"ד נוספת כיו"ד יריבה ה' את יריבי, (תהלים ל"ה): ובארו כל היקום. ר"ל אשר

פירוש לתורת האלהים

אנכבה לחיות זרע צוא לאזען לעבן בלייבן זאמען על פני כל הארץ אויף דער גאנצער ערד: (ד) כי לימים עוד שבעה ווארום נאך אין זיבין טאג ארום אנכי ממטיר על הארץ וועל איך לאזן

שרה הקדוש

וועט ער איז אונ אוב מען דארף אום חושד זיין אונ נאך אבות דרך ארץ לערנן מיר פון דעם פסוק אז איין אורח ווס האט רשות אריין צו גיין אונ שטיט פאר גיט אריין ברענגין מיט דך גיט אנדערי אורחים גיז ער זאל פר זיי בוויגען רשות האבן אונ דערנאך

ספר הישר

אונ דער זיים אונ זאלסט זיא אוס שמירון פון אינן ווייניג אונ פון אימן ווייניג מיט פעך. ואני אונ איך וועל ברענגין אמבול עס זאל פר דארבין אלדונג ווס עס איז אויף דער ערד אונ די נח מיט זיינו קינדר זאלט איר קימן אונ דער תיבה

וְאַרְבָּעִים לָיְלָה וּמָחִיתִי אֶת־כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ ה וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּהוּ יְהוָה׃ ו וְנֹחַ בֶּן־שֵׁשׁ מֵאוֹת

וְאַרְבְּעִין לֵילָוָן וְאֶמְחֵי יָת כָּל יְקוּמָא דִי עֲבָדִית מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא׃ ה וַעֲבַד נֹחַ כְּכֹל דִי פַקְדֵיהּ יְיָ׃ ו וְנֹחַ בַּר שֵׁית

בעל הטורים

שנה שאכל כוא לבדו והמלריס לבדם כך נח ובניו וכחיות וכבכמות כ"א לבדו לכ"א מאכל וזה הוא ולהם ולגמליהם שבכנים זמורות לפילים ומאכל לגמלים וכן לכל מין ומין׃ (ד) היקום אשר עשיתי. בגי' לא חיים לתחיית המתים׃ היקום. ג' במס' ומחיתי את כל היקום וימח את כל היקום ואת כל היקום אשר ברגליהם לומר כשם שמחאו דור המבול מפני רוב טובם

רש"י

כנגד יצירת הולד שקלקלו להטריח ליוצר' לצור צורת ממזרי׃ (ה) ויעש נח. זה ביאתו לתיבה׃

בית יהודה

(כְּנֶגֶד יְצִירַת הַוָּלָד) בִּיז אַקִינְד וֶוערְט בַּשַׁפְן בַּיי זַיין מוּטֶר אוּנ בּוֹיךְ דוֹיעֶרְט פֶערְצִיג טֶעג (שֶׁקִּלְקְלוּ לְהַטְרִיחַ לְיוֹצְרָם לָצוּר צוּרַת מַמְזֵרִים) זַיי הָאבֶּן מְזַנֶּה גְוֶועֶן אוּנ הָאבֶּן מַטְרִיחַ גְוֶועֶן הקב"ה עֶר זָאל נֶעבִּין אַצוּרָה צוּא זַייעֶרִי מַמְזֵרִים. אוּנ דָאס דוֹיעֶרְט פֶערְצִיג טֶעג. דְרִיבֶּר הָט גְרֶעגְנְט פֶערְצִיג טֶעג דִיא מַמְזֵרִים זָאלֶן פַרְלֶענְט וֶוערְן׃ (ה) (וַיַּעַשׂ נֹחַ). נֹחַ הָאט גְטוּן. זָאגְט רַשִׁ"י (זֶה בִּיאָתוֹ

פירוש רד"ק

ביבשה שנשארו על פני האדמה לא הדגים ולא אשר בתבה׃ (ה) (ויעש נח). שנכנס בתבה הוא וביתו והכנים עמו הבהמה והחיה הרמש והעוף. כמו שאמר ויבוא נח וגו'׃ (ו) (ונח בן שש מאות שנה) ספר בו כמה שנים היה כשבא אל התבה מפני המבול שהיה׃ וי"ו (והמבול) במקום כאשר כמו „אם לא ישבעו וילינו (תהלים נ"ט) ושפתי רננות יהלל פי (שם כב) ור"ל נח היה בן שש מאות שנה כאשר היה המבול על הארץ׃

פירוש לתורת אלהים

רֶעגְנֶען אוֹיף דֶער עֶרְד אַרְבָּעִים יוֹם פֶערְצִיג טָאג וְאַרְבָּעִים לָיְלָה אוּנ פֶערְצִיג נֶעכְט וּמָחִיתִי אֶת כָּל הַיְקוּם אוּנ אִיךְ וֶועל אָפּ מֶעקְן נָאר דָאס בַּאשְׁטַאנְד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וָואס אִיךְ הָאבּ בַּשַׁאפֶען מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה פוּן פַר דֶער עֶרְד (עַיין רש"י)׃ (ה) וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְיָ אוּנ נֹחַ הָט גְטָאן וִוי גָאט הָט אִים גְבָּאטֶען עֶר אִיז גְקוּמֶן אִין דֶער תֵּיבָה׃ (ו) וְנֹחַ בֶּן שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה אוּנ נֹחַ אִיז

ספר הישר

אַרַיין אוּנ אִיר זָאלְט אַיין זַאמְלֶן פוּן אַלוּ בַּשֶׁעפֶּנִישׁ צְוַויא אַמַאן אוּנ אַוַוייבּ אוּנ זָאלְסְט זַיי בְּרֶענְגִין אוּנ דֶער תֵּיבָה אַרַיין כְּדֵי עֶס זָאל זַיין אַנִידֶערְכְנִישׁ אוֹיף דֶער וֶועלְט. אוּנ אוֹךְ זָאלְכְטוּ בְּרֶענְגִין מִיט פוּן אַלוּ עֶסִין וַוארְג כְּדֵי אוּר זָאלְט הָאבּוּן צוּ עֶסִין אוּנ אוֹךְ דוּ בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת אוּנ עוֹפוֹת זָאלוּן אוֹךְ הָאבּוּן צוּ עֶסוּן׃ בָּעֵת אוּנ דֶער צַייט אִיז גְשְׁטָארְבֶּן מְתוּשֶׁלַח דֶר זוּן פוּן חֲנוֹךְ. אוּנ מְתוּשֶׁלַח אִיז אַלְט גְוֶועֶן הוּנְדֶערְט נַיין אוּנ זֶעכְצִיג יָאר נָאךְ דֶעם אַז מְתוּשֶׁלַח אִיז גְשְׁטָארְבֶּן הָט גָאט גְזָאגְט צוּ נֹחַ קוּם דִיא אוּנ דַיין הוֹז גְזִינְד אוּנ דֶר תֵּיבָה אַרַיין אוּנ אִיךְ וֶועל דִיר אַיין זַאמְלִין אַלוּ בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת אוּנ עוֹפוֹת אוּנ וֶועלִין אַרוּם רִינְגְלֶען דִי תֵּיבָה אוּנ דוּא זָאלְסְט זִיךְ זֶעצִין אוּנְטֶער דִי טוּר פוּן דִי תֵּיבָה אוּנ וֶועלְכוּ בְּהֵמוֹת חַיּוֹת אוּנ עוֹפוֹת וָוס וֶועלִין הוֹיעֶרִין פַר דִיר זָאלְסְטוּ זַיי נֶעמִין אוּנ גֶעבִּין צוּ דַיינוּ קִינְדֶר כְּדֵי דַיינוּ קִינְדֶר זָאלִין זַיי אַרַיין בְּרֶענְגִין אוּנ דֶר תֵּיבָה אַרַיין דָאס אִיז אַסִימָן אַז זַיי הָאבִּין נִיהִיט זַייעֶר מִין. אוּנ וֶועלְכוּ בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת אוּנ עוֹפוֹת וָוס וֶועלִין נוּר שְׁטַיין פַר דִיר זָאלְסְטוּ נִיט נֶעמִין אוּנ דֶר תֵּיבָה אַרַיין. דֶעם אַנְדֶערְן טָאג זֶענוּן גְקוּמֶן בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת אוּנ עוֹפוֹת אוּנ הָאבִּין זִיךְ גְשְׁטֶעלְט פַר דֶער תֵּיבָה אִיז נֹחַ אַרוּם גְגַאנְגֶן אוּנ הָט זִיךְ גְזֶעצְט נֶעבִּין דֶער טִיר פוּן דֶער תֵּיבָה. אוּנ וֶועלְכוּ בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת אוּנ עוֹפוֹת וָוס הָאבֶּן גְהָאֶרְט הָאט נֹחַ זַיי גְנוּמֶן אוּנ גְגֶעבִּין צוּ זַיינוּ קִינְדֶר אַז מָאל זַיי אַרַיין נֶעמִין אוּנ דֶער תֵּיבָה אַרַיין אוּנ וֶועלְכוּ פוּן זַיי זֶענוּן גְשְׁטַאנֶן הָט נֹחַ זַיי פַר לָאזְט. אוּנ דֶער וַוייל אִיז גְקוּמֶען אַיין לֶעמְפֶּערְט מִיט אִירוּ צְוַויי קְלַיינוּ לֶעמְפֶּערְטְלוּךְ אֵיינְס אַזָכָר אֵיינְס אַנְקֵבָה אוּנ הָאבֶּן אַלוּ דְרַיי פַר נֹחַ גְקְנוּעֶט דֶער וַוייל זֶענִיז אוֹיף גְשְׁטַאנוּן דִיא צְוַויי קְלַיינוּ לֶעמְפֶּערְטְלוּךְ אוּנ הָאבֶּן גְשְׁלָאגִין דֶם גְרוֹסֶן לֶעמְפֶּערְט אוּנ זֶענוּן אַלוּ דְרַיי אַנְטְלָפֶן גְוָוארְן פוּן זַייעֶר אוֹרְט אוּנ דֶר וַוייל זֶענוּן דִי צְוַויי קְלַיינוּ לֶעמְפֶּערְטְלוּךְ גְקוּמֶן צוּ נֹחַ אוּנ הָאבֶּן גְקְנוּט פַר אִים אוּנ דֶער לֶעמְפֶּערְט אִיז אַנְטְלָפֶן צְוִוישֶׁן דוּ לַייבִּין אוּנ וִוי נֹחַ הָט דָס דֶר זֶעהְן הָט עֶר זִיךְ זַייעֶר פַר וִוינְדֶערְט דְרוֹף אוּנ נֹחַ אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶן אוּנ דָאט גְנוּמֶן דִי צְוַויי קְלַיינוּ לֶעמְפֶּערְטְלוּךְ אוּנ דֶר תֵּיבָה אַרַיין. אוּנ נֹחַ הָט אַרַיין גְבְּרַכְט אוּנ דֶער תֵּיבָה פוּן אַלוּ בַּשֶׁעפִּינוּשׁ וָואס עֶס אִיז גְוֶועֶן אוֹיף דֶער עֶרְד אַזֶעלִיכוּ בַּשֶׁעפִּינוּשׁ וָואס זֶענוּן גִיט רַיין גְוֶועֶן זֶענוּן גְוֶועֶן צְוַויי אַזָכָר אוּנ אַנְקֵבָה. אוּנ פוּן דִיא

שנה והמבול היה מים על־
הארץ: ז ויבא נח ובניו ואשתו
ונשי־בניו אתו אל־התבה מפני
מי המבול: ח מן־הבהמה
הטהורה ומן־הבהמה אשר
איננה טהרה ומן־העוף וכל
אשר

אונקלוס

שית מאה שנין וטופנא
הוה מיא על ארעא:
ז ועל נח ובנוהי
ואתתיה ונשי בנוהי
עמיה לתיבותא מן
קדם מי טופנא: ח מן
בעירא דכיא ומן
בעירא דליתוהי דכי
ומן עופא וכל די רחיש
על

ת״א הטהורה. פסחים ג. בתרא קכג:

שפתי חכמים

בזכר הכתוב בפי׳ ז׳ צ״ל דק״ל למה כפיך ויבא נח וגו׳ לקרא דלעיל מיניה ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים על הארץ ויבא נח וגו׳ אלא להודיע בפעם למה נאמרו בתשמיש המטה מפני שהמבול כי׳ והעולם היה שרוי בצער מ״כ כ׳ אחריו ויבא נח ובניו וגו׳ כלו׳ מ״כ באו האנשים לבד והנשים

רש״י

(ז) נח ובניו. האנשים לבד והנשים לבד לפי שנאסרו בתשמיש המטה מפני שהעולם שרוי בצער: מפני מי המבול. אף נח מקטני אמנה היה מאמין ואינו מאמין שיבא המבול ולא נכנס לתיבה עד

בית יהודא

התבה) מען פיינט ער איז נקומן אין דיא תבה: (ז) (נח ובניו). נח אונ זיינע זיהן זענן נקומן אין דר תבה (האנשים לבד) דיא מענער זענן גוועזן באזונדער (והנשים לבד) דיא ווייבער זענן גוועזן באזונדר (לפי שנאסרו בתשמיש המטה) ווייל דיא מענער האבן ניט נמעגט זיך בהעפטן מיט זייערי ווייבער אונ דיא תבה (מפני שהעולם שרוי בצער) ווייל אמענטש טאר ניט האבן פרגעניגען אונ די

צייט ווען די וועלט האט צער: (מפני מי המבול). פר דיא וואסר פון מבול. זאגט רש״י (אף נח מקטני אמנה היה) נח איז אויך גוועזן קליין אונ זיין גלויבן (ער האט ווייניג גגלויבט אז עס וועט זיין אמבול) (מאמין ואינו מאמין שיבא המבול) ער האט גגלויבט עס וועט זיין אמבול אונ ער האט ניט גגלויבט עס וועט זיין אמבול (ולא נכנס לתבה עד שדחקוהו המים) ער איז ניט אריין נגאנגן אונ

פירוש

(והמבול היה). מבול מים. והמבול שזכר עומד במקו׳ שנים: (ז) (ויבא נח וגו׳). שבעה ימים נכנס קודם בא המבול וזהו מפני מי המבול ונכנס קודם שיבאו ולא

רד״ק

ידענו טעם לדברי האומר במדרש (ב״ר ל״ב) שאף נח היה מקטני אמנה שהרי הכתוב מעיד עליו שהי׳ צדיק תמים ועשה בכל אשר צוהו ה׳: (ח) (מן הבהמה). מבואר

פירוש לתורת אלהים

אלט גוועזן זעקס הונדערט יאר (והמבול היה מים על הארץ) ווען דער מבול איז גוועזן וואסר אויף דער ערד: (ז) ויבא נח ובניו אונ נח איז נקומען מיט זיינע זיהן ואשתו ונשי בניו אונ זיין ווייב אונ דיא ווייבער פון זיינע זיהן אתו מיט אים זיי זיינן נקומען מיט אים אל התיבה אין דער תיבה

מפני מי המבול פאר דעם וואסער פון דעם מבול (עיין רש״י): (ח) מן הבהמה הטהורה פון דיא בהמות טהורות ומן הבהמה אשר איננה טהורה אונ פון די בהמות וואס זענן ניט טהור ומן העוף אונ אזו אויך פון דיא עופות וכל אשר רומש על האדמה אונ פון אלס וואס קריכט אויף דער ערד:

של״ה הקדוש

האט הקב״ה גזאגט צו נח (בא אתה וכל ביתך אל התבה) דיא אונ דיין גאנצעס הויז: ז (ויבא נח ובניו ואשתו ונשי בניו אתו אל התבה) אונ עס איז אריין גגאנגן נח אונ זיינע זון אונ זיין פרוי מיט ד פרויען פון זיינע זון אונ דער תיבה דו תורה דער ציילט אונז אז דו פאנין זענן אריין גגאנגן באזונדר אונ דו פרויען באזונדר צו צייגן אונ דערמיט אונז אונ אאונגלויקס צייט דארף זיך דער מענש ניט אין אפילו גוועהרט פון דער צרה קיין תענוגים און פון אונ קיין פר גניגין געמען אונ דארף אפילו פון זיין

ספר הישר

בשעת׳נוש ווס איז יוא דיין גוועזן האט ער גנומען זיבן אזו ווי גאט האט אים גבאטין. אונ אלו בהמות אונ חיות אונ עופות וואס זענן גוועזן אויף די ערד האבן ארום גרינגלט די תיבה פון אלע זייטן: והנשים אונ דר רעגן איז נאך ניט גוועזן ביז זיבן טעג וואס נח איז אריין גגאנגן אין דר תיבה. אונ נאך ב״ח האט דעם טאג גשטיטערט איבר דר גאנצי וועלט אונ די זון איז גוואהרן פינצטער אונ דיא גרונד פעסט האבן גציטערט אונ עס איז גוועזן גרויסי בליצן אונ

אייגן ווייב ווייט זיין בעת ער זאל זיך מצער זיין מיט דעם צער פון כללי

אֲשֶׁר־רֹמֵשׂ עַל־הָאֲדָמָה׃ ט שְׁנַיִם
שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה
זָכָר וּנְקֵבָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים
אֶת־נֹחַ׃ י וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים
וּמֵי הַמַּבּוּל הָיוּ עַל־הָאָרֶץ׃
יא בִּשְׁנַת שֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי־
נח

עַל אַרְעָא׃ ט תְּרֵין
תְּרֵין עָלוּ עִם נֹחַ
לְתֵיבוּתָא דְּכַר וְנוּקְבָא
כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יַת נֹחַ׃
י וַהֲוָה לִזְמַן שַׁבְעָא
יוֹמִין וּמֵי טוּפָנָא הֲווֹ עַל
אַרְעָא׃ יא בִּשְׁנַת שִׁית
מְאָה שְׁנִין לְחַיֵּי נֹחַ

תולדות אהרן

ויהי לשבעת. סנה׳ קח: בשנת שש. ר"ה יא:

בעל הטורים

ומוסר שהיה להם כך קרה מרוב עושר שהי"ל בטהרה ומטא׃ (י) לשבעת הימים. בגי׳ לימי אבל מתושלח׃ (יא) בשבעה עשר יום לחודש. וזה יגלו בעו"ב ימיהם כמנין מו"ב לחודש ירד המבול. וארובות השמים. בגי׳ אלקא שני בבנים מכינה׃

רש"י

שרסקוהו המים׃ (ט) באו אל נח מאליהן׃ שנים שנים. כלם השוו במנין זה מן הפחות היו שנים׃

שפתי חכמים

לבד ולא שמטו (נ"א) ות"ש ביליחתו ג"כ וילא נח ובכיון שאת"פ שמותר בתשמיש היה ביינו לפי שנח היה דואג לעסוק בפ"ו אחר המבול כדפירש"י לקמן עד שנתן לו הקב"ה אות שלא יביא עוד מבול אבל הרא"ם ל"ג כל דבור זה ע"ש׃ נ דחל"ב

בית דוד

דֶר תֵּבָה בִּיז דִיא וַואסֶר הָאבֶּן אִים אַרַיין גִשְׁטוֹסִין אִין דֶר תֵּבָה׃ (ט) (בָּאוּ אֶל נֹחַ). זָאגְט רש"י (מֵאֵלֵיהֶן) זַיי זֶענִין פוּן זִיךְ אַלֵיין גִקוּמִין צוּא דִיא תֵּבָה פוּן נֹחַ׃ (שְׁנַיִם שְׁנַיִם). צְוַוייא וַוייז, אַזָכָר מִיט אַנְקֵבָה. אַזוֹ זֶענֶן זַיי גִקוּמִין צוּא די תֵּבָה. הָארְט רש"י פוּן דִיא טְהוֹרִים זֶענֶן דָאךְ גְקוּמֶן זִיבֶּן פָּאר. עֶנְטְפֶרְט רש"י (כּוּלָם הוּשְׁווּ בְּמִנְיָן זֶה) אִין דֶעם צָאהְל פָאְרְנַוייז צוּ קוּמֶען. וֶוענֶן גִוֶועֶן אַלֶע מִינִים גְלַייךְ (מִן הַפְּחוֹת הָיוּ שְׁנַיִם) פוּן דָאס וַוייִנִיגְסְטֶע אִיז גִוֶועֶן צְוַויי אַיין זָכָר אוּנ אַיין נְקֵבָה

פירוש

מבואר הוא׃ (ט) (שנים שנים) זוגות. והזוגות הם זכר ונקבה׃ (באו אל נח). הם באו מעצמם אל נח אל התיבה והוא הכניסם כאשר צוהו עליהם׃ (י) (ויהי לשבעת הימים). לסוף שבעה שנתן לו האל זמן „כי לימים עוד שבעה"׃ (יא) (בשנת וגו׳). וכבר זכר למעלה ואמר ונח בן שש מאות שנה. אלא לא זכר החדש וכמה בחדש. ובזה הפסוק זכר בחדש השני ודבר זה מחלוקת בדרז"ל (ר"ה י"א) רבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם בחודש השני זה מרחשון ר׳ יהושע אומר בניסן נברא העולם בחדש השני זה אייר ויונתן הכריע כדברי ר׳ אליעזר שתרגם בירח האתנים (מלכים א׳ ח) בירחא דעתיקיא קרו ליה ירחא קדמאה וכען הוא ירחא שביעאה ונראה שהקדמוני׳ מבריאת העולם עד הנה היו קוראים חדש תשרי חדש ראשון בשנה כי בו נברא העולם ומשיצאו ישראל ממצרים נקרא לישראל ניסן

רד"ק

חדש הראשון ותשרי חדש השביעי כי כן כתוב „החדש הזה לכם ראש חדשים" (שמות י"ב) אחר שאמר לכם נראה כי לשאר האומות לא היה ניסן ראש החדשים׃ (נבקעו) החלו להבקע ולצאת כי תחלה ירדו גשמי׳ לרוב בו ביום ואחר שהחלו לרדת החלה הארץ להתלחלה ולהבקע המעיינות בו ביום ויום יום היה מוסיף הלחלוח בארץ. ויצאת המים על פני הארץ עד שלמו ימי הגשם נבקעו כל המעיינות והמים מתגברים לצאת יום יום עד חמשים ומאת יום׃ (תהום רבה) ל׳ נקבה וכן מתהום רוממתהו (יחזקאל ל"א) ויש לשון זכר „תהום אל תהום קורא" (תהלים מ"ב)׃ (וארבת השמים נפתחו) וי"ו וארבת פירושו אחר כלומר אחר שהארבת השמים נפתחו נבקעו המעיינות כמו שכתבנו למעלה בפסוק „כי לימים". וכמו וי"ו זה הוא וי"ו מן „אתה קצפת ונחטא" (ישעיה ס"ד) אחר שחטאנו קצפת

פירוש לתורת אלהים

(ט) שְׁנַיִם שְׁנַיִם צוויי כלומר פאר ווייס בָּאוּ אֶל נֹחַ אֶל הַתֵּיבָה זענען זיי געקומען צו נח אין די תיבה זָכָר וּנְקֵבָה א זכר מיט א נקבה צום ווייניגסטין זענען געקומען צוויי, ס׳איז געוועזן אזעלכע מינים וואס זענען געקומען צו זיבין כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת נֹחַ ווי גאט האט געבאטין צו נח׃ (י) וַיְהִי און עס איז געוועזן לְשִׁבְעַת הַיָּמִים צום סוף פון די זיבען טעג וּמֵי הַמַּבּוּל הָיוּ עַל הָאָרֶץ און דאס וואסער פון דעם מבול איז געוועזן אויף דער ערד׃ (יא) בִּשְׁנַת שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי נֹחַ
וועז

ספר הישר

דיגערען וואס אזעלכים איז ניט געוועזן זייט די וועלט איז באשאפן, און גאט ב"ה האט דאס גיטון טאמער וועלען זיי תשובה טון, און זיי האבען פארט ניט תשובה געהאט און האבען ניט אפגעקערט פון זייער שלעכטען וועג און מערען נאך שלעכץ צו טון און נח איז דעמאלט אלט געוועזן זעקס הונדערט יאר, און ס׳האבען זיך געשפאלטען אלע קוואלען פון אפ גרונד און אלע פענצטער פון הימעל האבען זיך

נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל־מַעְיְנֹת תְּהוֹם רַבָּה וַאֲרֻבֹּת

אונקלוס

בְּיַרְחָא תִּנְיָנָא בְּשִׁבְעַת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא בְּיוֹמָא הָדֵין אִתְבְּזַעוּ כָּל מַבּוּעֵי תְּהוֹמָא רַבָּא וְכַוֵּי שְׁמַיָּא אִתְפְּתַחוּ:

ת"א נבקעו כל. יומא עו סנה' קח: וארבות. יומא עו: השמים

שפתי חכמים

פ ונלו מכפ"ל : ס דאל"כ תקשה לך הא כתיב מן הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה : ע (קל"ת) לא כתיב נקיבה שמורה על קלקול הנקבה ובגירתו אצל הנקיבה כזאת ביותר

רש"י

(יא) בחדש השני. ר' אליעזר אומר זה מרחשון ר' יהושע אומר זה אייר (סנהדרין קח): נבקעו. להוציא את מימיהן: תהום רבה. מדה כנגד מדה הם חטאו ברבה רעת האדם ולקו בתהום רבה: הגה"ה

בית

אונ פון טהורים זענען געוועזן זיבן זכרים אונ זיבען נקבות: (יא) (בחודש השני) אין צווייטן חודש. רבי אליעזר זאגט מען מיינט דעם חודש מרחשון. רבי יהושע זאגט מען מיינט דעם חודש אייר: (נבקעו). זענען געשפאלטן געווארן די קוואלין וואסר (להוציא מימיהן) זיי זאלן ארויס געבן זייערע וואסר: (תהום רבה), דר גרויסר אבגרונד. זאגט רש"י (מדה כנגד מדה) ווי זיי האבן געזינדיגט אזוי האט הקב"ה זייא געשטראפט (הם חטאו ברבה רעת האדם) זייא האבען געזינדיגט מיט (רבה רעת האדם). די שלעכטס פון דיא מענטשין איז געוועזן גרוס (ולקו בתהום רבה) האט הקב"ה זיי געשטראפט מיט מעינות תהום רבה. הקב"ה האט ארויס גענומין

די"א

פירוש לתורת אלהים

ווען נח איז אלט געוועזן זעקס הונדערט יאר בחודש השני אין דעם אנדערן חודש בשבעה עשר יום לחודש אין זיבצעטען טאג אין חודש ביום הזה אין דעם זעלבינגען טאג נבקעו זענען געווארן געשפאלטן כל מעינות תהום רבה אלע קוואלן פון דעם גרויסן אפ גרונט וארבות השמים

ספר הישר

געטינט אונ עס האט גרעגינט אויף דער ערד פערציג טאג אונ פערציג נעכט. אונ נאך ב"ה האט פר שלאסין די תיבה. ויעשו אונ אלע מענשין וואס זענין געוועזן אויף דר ערד. זענין מיד געווארן פון רעגין רען דער רעגין האט זיך זייער געשטארקט אויף דר ערד אונ בהמות אונ חיות אונ עופות זענען נאך ארום דר תיבה געשטאנין: ויתקבצו אונ עס האבין זיך איינגזאמלט אלע מענשין מיט אנגדר איין ערך פון זיבן מאהל הונדערט טויזנט מענשין מענר אונ ווייבר אונ זיי קימן אלע צו נח פר דער תיבה. ויקראו אלע מענשין האבן גרופן צו נח עפין אונז אויף די תיבה ווערין מיר אריין גיין אונ דר תיבה אונ פר וואס זאלין מיר שטארבן האט נח גענטפרט צו זיי מיט אהויך קול פון דער תיבה אונ האט צו זיי געגט פר וואר איר האט ווידר געשפעניגט אן גאט ב"ה איבר דם האט גאט ב"ה אויף איך געבראכט דם שלעקין צו פר טיליגן איך אונ צו פר ווישן פון די ערד (הלא) פר וואר די זאך וואס איך האב איך גרעט הונדרט אונ צוואנציג יאר ביז היינטיגן טאג אונ איר האט ניט געוואלט הערין די רייד פון גאט אונ אצינד ווילט איר בלייבן לעבין אונ זיי זאגין ווידר צו נח מיר זענען היינט אלע מענשין דא אונ מיר ווילין תשובה טון צו גאט ב"ה נייערט עפין אונז אויף די תיבה כדי מיר זאלין לעבין בלייבן דען אונ נח ענטפרט ווידר צו זיי פון די תיבה אזו צו זאגין. אצינד אז איר זעהט פון די צרות פון אייערע לייבר ווילט איר תשובה טין צו גאט ב"ה ווארום דם איר ניט תשובה גטון אונ די הונדערט אונ צוואנציג יאר אצינד ווייט איך נאט אויך גוט צו הערן אונ איר ווערט ניט מצליח זיין מיט אייערע רייד: ויגשו אונ די אלע מענשין גנעהנגן צו דר תיבה אונ האבין זיא געוואלט צו ברעכין כדי זיי זאלין אונ איר אריין גיין מחמת דעם רעגין אונ גאט האט גשיקט אלע חיות אונ בהמות זיי זאלין ארום רינגלין די תיבה אונ אויך ווייליבר מענש וואס איז צו גנגגין צו דר תיבה האבין די חיות אונ בהמות גהרגת. אונ דר רעגין האט גגירט אויף זיי פערציג טאג אונ פערציג נעכט אונ דם וואסר האט זיך זייער גשטארקט אויף דר ערד אזו זענין אלס גשטארבן אלע מענשין אונ בהמות אונ חיות אונ עופות. ויהי אונ עס איז געוועזן גרוס צער צו אלי יום זענען געוועזן אונ דר תיבה אונ די תיבה איז שיער צו בראכן געווארן אונ אלי וואס זענין געוועזן אונ דר תיבה האבין זיך דר שראקין די לייבן האבין גבריטט די אוקסין האבן געשריגן איטליכר אויף זיין קול אונ אויך נח אונ זייני קינדר האבן געשריגן אונ געוויינט אויף דר צרה: ויתפלל אונ נח טוט תפלה צו גאט אונ זאגט אונ אויך בעט דיך גאט העלף אונז דען מיר האבן קיין כח ניט צו לי"דין דם יום האט אונז ארום גרינגלט אונ גאט האט צו געהערט דם קול פון נח אונ גאט האט גמאכט איבר פארין אוועק א ווינט אויף דער ערד איז דם וואסר גשטילט געווארן אונ די תיבה האט שוין גירוהט. אונ דר רעגין האט שוין אויף געהערט. ויקרא אונ נח רופט צו גאט ב"ה נאך מער אונ זאגט איך בעט דיך

הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ׃ יב וַיְהִי הַגֶּשֶׁם
עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים
לָיְלָה׃ יג בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ
ושם

יב וַהֲוָה מִטְרָא נָחֵית
עַל אַרְעָא אַרְבְּעִין
יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילָוָן׃
יג בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין עַל
נח

רש״י

(יב) ויהי הגשם על הארץ. ולהלן הוא אומר ויהי המבול אלא כשהורידן הורידן ברחמים אם יחזרו יהיו גשמי ברכה וכשלא חזרו היו למבול: ארבעים יום וגו'. אין יום ראשון מן המנין לפי שאין לילו עמו שהרי כתיב ביום הזה נבקעו כל מעינות נמלאו ארבעי' יום כלים בכ״ח בכסליו לר' אליעזר שהחדשי' נמנין כסדרן אחד מלא ואחד חסר הרי י״ב ממרחשון וכ״ח מכסליו: (יג) בעצם היום הזה

בית יהודה

די פיל וואסר פון גרויסן תהום (פון אבגרונד) צום צופלייצן די וועלט: (יב) (וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ) עס איז געוועזן רעגן אויף דיא ערד פערציג טאג. פרענגט רש״י (וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר וַיְהִי הַמַּבּוּל) אונ ווייטער (אין פסוק יז) שטייט וַיְהִי הַמַּבּוּל. דאס מבול איז געוועזן פערציג טעג. פר וואס רופט מען דא רעגן אונ ווייטער רופט מען מבול. ענטפערט רש״י (אֶלָּא כְּשֶׁהוֹרִידָן) נאר אזו איז געוועזן ווען הקב״ה האט אנגעהויבן אראפ נידערן דעם רעגן (הוֹרִידָן בְּרַחֲמִים) האט ער געמאכט נידערן מיט רחמנות. איז דם נאר געוועזן ארענן (שֶׁאִם יַחְזְרוּ) אוב זיי וועלן חרטה האבען פון זייערי זינד (יִהְיוּ גִשְׁמֵי בְרָכָה) וועט דער רעגן זיין צו אברכה, ער וועט מכן וואקסן די פעלדר (וּכְשֶׁלֹּא חָזְרוּ) אז זייא האבן קיין חרטה נהאט (הָיוּ לְמַבּוּל) איז געווארען פון דעם רעגן אמבול: (אַרְבָּעִים יוֹם וגו'). זאגט רש״י (אֵין יוֹם רִאשׁוֹן מִן הַמִּנְיָן) דר ערשטער טאג וואס אונ אים האט אנגהויבן גיין דר רעגן ווערט גיט געציילט צו די פערציג טעג (לְפִי שֶׁאֵין לֵילוֹ עִמּוֹ) ווייל דר רעגן האט גיט אנגהויבן גיין פון אנהייב נאכט נאר פון פ״א טאג (שֶׁהֲרֵי כְּתִיב) ווארום עס שטייט אונ פסוק (בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנוֹת) אונ דעם טאג זענן געשפאלטן געווארן אלע קוואלן וואסר. דריבר הייבט מען אן ציילן די פערציג טעג פון די נאכט ווס נאהער צום אכטצעהנטן טאג (נִמְצְאוּ אַרְבָּעִים יוֹם כָּלִים בְּעֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה בְּכִסְלֵו לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר) נאך רבי אליעזר וואס ער זאגט דר רעגן האט אן געהויבן גיין זיבצעהן טאג אין חשון האבן זיך געענדיגט דיא פערציג טאג דעם אכט אונ צוואנציגסטן טאג אין כסלו (שֶׁהֶחֳדָשִׁים נִמְנִים כְּסִדְרָן) ווארום דיא חדשים ווערין געציילט כסדר (אֶחָד מָלֵא) איין חודש איז פיל. דרייסיג טעג (וְאֶחָד חָסֵר) אונ איין חודש פעלט אטאג. ער איז נאר ניין אונ צוואנציג טעג. אונ דר חודש חשון איז ניין אונ צוואנציג טעג (הֲרֵי שְׁנֵים עָשָׂר מִמַּרְחֶשְׁוָן) הט אין חודש חשון גרעכנט צוועלף טעג (וּשְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים מִכִּסְלֵו) אונ אין חודש כסלו הט גערעכנט אכט אונ צוואנציג טעג. צוזאמן איז פערציג טעג: (יג) (בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וגו'). זאגט רש״י (לְמֶרְךָ

פירוש רד״ק

עלינו „והוא נרדם ויעף„ (שופטים ד' כ״א) „וירד מעשות העולה (ויקרא ט' כ״ב). „וגבר ימות ויחלש„ (איוב י״ד) כאשר כתבנו בספר הדרקוק מספר המכלול בשמוש האותיות ולרוב הגשמים אמר ארובות כאילו נפתחו השמים ארובות ארובות וכן אמר (מלכים ב ז') הנה ה' עשה ארובות בשמים היהיה הדבר הזה: (יב) ויהי הגשם). כמו שאמר האל כן היה ארבעי' יום וארבעי' לילה: (יג) (בעצם היום הזה). בשבע' עשר לחדש שזכר בו ביום נכנס אל התבה. והנה אמר למעלה כי בתחלת שבעה נכנס ואיך אמר עתה כי בסוף שבעה נכנס שהוא י״ז במרחשון • והנראה מזה כי הוא נכנס בתחלת שבעה כמו שצוהו האל עם כל באי התבה והחל לתקן מושבו ומושב הבאים עמו. ואלה שבעת הימים היו יוצאים ובאים האדם והבהמה והעוף והיו רועי' ביבשה סמוך לתיבה והיו בין כך ובינכך מתרוחי' לאויר העולם כי די להם שיסגרו בתיב' הימי' שיצטרכו

פירוש לתורת אלהים

נִפְתָּחוּ אונ דיא פענצטר פון דעם הימל זענן ווארן געעפינט: (יב) וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ אונ עס איז ווארין דער רעגן אויף דער ערד אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה פערציג טאג אונ פערציג נעכט (עיין רש״י): (יג) בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה אין דעם טאג בָּא נֹחַ איז געקומן נח מיט שם וְחָם

ספר הישר

נאט צו אום פון דעם פר שליסנג אונזערע לייבער דען איך בין שון זייער מוד פון זיפצן: וישמע אונ גאט ב״ה הט צו געהערט די רייד פון נח אונ זאגט צו אום אז דם יאר וועט דר פילט ווערין דעמאלט וועסטו ארוס גיין. וַיְהִי הַיּוֹם אונ אז עס איז געקומן דר טאג ווס גאט הט צו זיי גזאגט אז זייא זאלין ארוס גיין פון דר תיבה זענין זיי אלע ארוס געגאנגן אונ איטליכר איז געגאנגן צו זיין וועג אונ זיין אורט אונ נח מיט זייני קינדר זענין געזעסן אויף זייער אורט אונ הבין גדינט גאט אלע זייערי לעב טאג. וכו'

נֹחַ וְשֵׁם וְחָם וָיֶפֶת בְּנֵי
נֹחַ וְאִתַּת נֹחַ וּתְלָת נְשֵׁי
בְנוֹהִי עִמְּהוֹן לְתֵיבוּתָא
יד אִנּוּן וְכָל חַיְתָא
לִזְנַהּ וְכָל בְּעִירָא לִזְנַהּ
וְכָל רִחְשָׁא דְּרָחֵישׁ עַל
אַרְעָא לִזְנוֹהִי וְכָל עוֹפָא
לִזְנוֹהִי כֹּל צִפַּר כָּל
דפ"ח

וְשֵׁם־וְחָם וָיֶפֶת בְּנֵי־נֹחַ וְאֵשֶׁת נֹחַ
וּשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי־בָנָיו אִתָּם אֶל־
הַתֵּבָה׃ יד הֵמָּה וְכָל־הַחַיָּה לְמִינָהּ
וְכָל־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל־הָרֶמֶשׂ
הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ וְכָל־
הָעוֹף לְמִינֵהוּ כֹּל צִפּוֹר כָּל־כָּנָף׃

שפתי חכמים

פיתב ... הי פיונות : ם דתנ"כ כ וכ כוז מנעית לו' דוחיא וכיום כזה ילעיל : צ כלו' אל האזר לפור כפ"ש וכנף בכ"ש דכא גם ללזיר יש כנף א"כ דאי כל כנף כוא כפ"ש מ"כ איך קאמר שכל כנף נאו עמו להינם כי לא יתכן להיות כנף בלהי עיף אלא דבוק הוא וכו' ומפרש ופולך למה לריך למכתב כנף דבעיפא כוא ביש לעיף כנף ועוד איך שייך לו' כל כנף וכי יש ללפור כל מכנפים בבעולם ותהרץ כל מין כנף לרבות חגבים דגה להם יש כנף אבל במשמעות לפור לא משמע חגבים דכא לאו לפור כוא ומהרש"ל פי' אלו לא כים דבוק הוי דרשינן

רש"י

הזה . למדך הכתוב שהיו בני דורו אומרים אילו אנו רואים אותו נכנס לתיבה אנו שוברין אותה והורגין אותו אמר הקב"ה אני מכניסו לעיני כלם ונראה דבר פי יקום : (יד) צפור כל כנף דבוק הוא צפור של כל מין כנף לרבות חגבים (כנף זה ל' נוצה כמו (ויקרא א') ושסע אותו בכנפיו שאפילו נוצתה עולה אף כאן צפור כל מין מראות נוצה

בית יהודא

הַכָּתוּב) דֶער פָּסוּק לֶערְנְט דִיךְ (שֶׁהָיוּ בְּנֵי דוֹרוֹ אוֹמְרִים) דִיא מֶענְטשִׁין וָואס זֶענֶען גֶעוֶועֶן אִין דִיא צַייט פוּן נֹחַ אוּנ פוּן מַבּוּל הָאבֶּן גֶעזָאגְט (אִלּוּ אָנוּ רוֹאִים אוֹתוֹ נִכְנָס לַתֵּבָה) וֶוען מִיר וֶועלֶען זֶעהֶען נֹחַ גֵייט אַרַיין אִין דִי תֵּבָה (אָנוּ שׁוֹבְרִין אוֹתָהּ) וֶועלֶען מִיר צִי בְּרֶעכֶען דִי תֵּבָה (וְהוֹרְגִין אוֹתוֹ) אוּנ נֹחַ וֶועלִין מִיר הַרְגֶענֶען (אָמַר הקב"ה) הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט (אֲנִי מַכְנִיסוֹ לְעֵינֵי כוּלָם) אִיךְ וֶועל אַרַיין בְּרֶענְגֶען נֹחַ אִין דִיא תֵּבָה וֶוען אַלֶע וֶועלֶען זֶעהֶען (וְנִרְאֶה דְּבַר מִי יָקוּם) אוּנ מִיר וֶועלֶין זֶעהֶען וֶועמֶס רֵייד וֶועט בְּלֵייבֶּין. מַיינֶע צְוֵוא וֵוערְטֶע: (יד) (צִפּוֹר כָּל כָּנָף) זָאגְט רַשִׁ"י (דָּבוּק הוּא) דִי דְרֵיי וֶוערְטֶער. צִפּוֹר כָּל

כָּנָף' זֶענֶען צוּ זַאמֶען אֵיין זַאךְ. (צִפּוֹר שֶׁל כָּל מִין כָּנָף) אַלֶע מִינִים פְלִיהֶענְדִיגֶע זַאכֶען וָואס הָאבֶּן פְלִיגֶל אוּנ פֶעדֶערִי (לְרַבּוֹת חֲגָבִים) אֲפִילוּ הֵיישֶׁרֶעקִין זֶענֶען אוֹיךְ גֶעקוּמֶען. (כָּנָף זֶה הוּא לָשׁוֹן נוֹצָה) דָאס וָוארְט כָּנָף מֵיינְט מֶען פֶעדֶערִין (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְשִׁסַּע אוֹתוֹ) עֶר זָאל אִים (דִיא פּוֹגֶעל) צוּ שְׁפַּאלְטִין אוּנ אִים לֵייגִין אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ (בִּכְנָפָיו) מִיט דִיא פֶעדֶערִין (שֶׁאֲפִילוּ נוֹצָתָהּ עוֹלָה) אֲפִילוּ דִיא פֶעדֶערִין פוּן דִי פּוֹגֶעל טָאר מֶען בְּרֶענְגֶען אוֹיךְ אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ. אִיז בִּכְנָפָיו דִיא טַייטְשׁ דִיא פֶעדֶערִין (אַף כַּאן צִפּוֹר כָּל מִין מַרְאִית נוֹצָה) דָא מֵיינְט

פירוש רד"ק

מפני מי המבול · וביום השביעי שהיה י"ז במרחשון נכנס קירם בא הגשם וכיון שנכנסו כולם וסגר נח פתח התיבה והחלון שעשה למעלה באו מי המבול בו ביום : (יד) (המה) (כל צפור כל כנף) וכל העוף שאמר

כלל לכל הי סיעות ופירש עוד ואמר כל צפור והוא כלל העופות גדולים טהורים וטמאים ופירש עוד ואמר כל כנף. אפילו העופות הקטנים. כמו מיני הארבה והצרצ' והזבוב והדומה להם ופי' כל כנף כל בעל כנף או הוא

פירוש לתורת אלהים

וָיֶפֶת דִי קִינְדֶער פוּן נֹחַ וְאֵשֶׁת נֹחַ אוּנ דָס וַוייבּ פוּן נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי בָנָיו אוּנ דִי דְרַיי וַוייבֶּר פוּן זַיינֶע זִיהְן אִתָּם מִיט זַיי אֶל הַתֵּבָה צוּ דֶער תֵּיבָה (עַיין רַשִׁ"י): (יד) הֵמָּה זַיי דִי מֶענְטשֶׁען וְכָל הַחַיָּה אוּנ אִיטְלִיכֶע עֶרְלַיי חַיָּה לְמִינָהּ צוּ אִיר מִין וְכָל

הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ אוּנ אַלֶע בְּהֵמוֹת צוּ אִיר מִין וְכָל הָרֶמֶשׂ אוּנ אִיטְלִיכֶעס עֶרְלַיי וֶוערְמֶעלוּנְג הָרוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ וָואס קְרִיכְט אוֹיף דֶר עֶרְד לְמִינֵהוּ צוּ זַיין מִין וְכָל הָעוֹף לְמִינֵהוּ אוּנ אִיטְלִיכְס מִין עוֹף צוּ זַיין מִין כֹּל צִפּוֹר אַלֶערְלַיי פֵייגֶל כָּל כָּנָף פוּן

ספר הישר

אוּנ נוּשׁ דֶר זִיהְן פוּן חָם הָט גֶענוּמֶען אַרַייבּ אוֹיף זַיין עֶלְטֶער אוּנ זִיא גֶעיָאגְט אִיהְם אַוֶּועק אוּנ מֶען גִיט אִים אַנְגֶעטָאהְן גְּרוּיזַאם אוּנ אִינֶע אִיז דִי בֶּעגְדִין וָואס זֶענֶען גֶעוֶועֶן אוּנ דֶר עֶלְטֶער צַייט הָאבֶּן וַוידֶער גֶעפֶענְגֶט אַן נָאךְ בֵּיתָה. אוּנ עֶס אִיז גֶעגֶעבֶּן גֶעוָוארִין צוּ נוּשׁ דָס

הָעֶמְדֶר פוּן אָדָם אַז עֶר אִיז מִיט חַוָּה אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען פוּן גַן עֵדֶן. אוּנ אַז אָדָם הָרִאשׁוֹן אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן הָט מֶען גֶעגֶעבֶּן דָס הָעֶמְדִיל צוּ חֲנוֹךְ דֶעם זִיהְן פוּן יֶרֶד אוּנ אַז חֲנוֹךְ אִיז אַרוֹיף גֶעגַאנְגֶען אִין הִימֶעל הָט מֶען גֶעגֶעבֶּן דָס הָעֶמְדִיל צוּ זַיין זִיהְן מְתוּשֶׁלַח. אוּנ

טו וַיָּבֹאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה שְׁנַיִם
שְׁנַיִם מִכָּל־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ
חַיִּים׃ טז וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל־
בָּשָׂר בָּאוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ
אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר יְהוָה בַּעֲדוֹ׃ שלישי יז וַיְהִי

דְפָרַח׃ טו וְעָלוּ עִם נֹחַ לְתֵיבוּתָא תְּרֵין תְּרֵין מִכָּל בִּשְׂרָא דִי בֵיהּ רוּחָא דְחַיֵּי׃ טז וְעָלַיָּא דְכַר וְנוּקְבָא מִכָּל בִּשְׂרָא עָלוּ כְּמָא דְפַקֵּיד יָתֵיהּ יְיָ וְאָגֵין יְיָ בְּמֵימְרֵיהּ עֲלוֹהִי׃ יז וַהֲוָה טוֹפָנָא אַרְבְּעִין

תו״א והבאים זכר. זבחים קטז:

המבול

בעל הטורים

(טז) והבאים. ב׳ במס׳ הכא ואידך והבאים וגו׳ עם זרובבל לומר כמו בבאו דאלו האליהם כך כתם נמי עלו מאליהם וזהו

רש״י

כולה): (טז) ויסגור ה׳ בעדו. הגין עליו שלא שברוה הקיפו התיבה דובים ואריות והיו הורגים בהם ופשוטו של מקרא סגר כנגדו ר מן המים וכן כל בעד שבמקרא לשון כנגד הוא (בראשית כ) בעד כל רחם בעדך ובעד בניך (איוב ג) עוד בעד עור

שפתי חכמים

כמו כל לפור כנף והוה ממעטינן דבר שאין לו כנף ותרנגים נ״כ כוי ממועט מפני שלא נק׳ לפור: ק (קל״ת) דאל״כ מאי ויסגור ה׳ בעדו פרי כבר עשה התיבה והכנה בתוכו כמו שלוהו כדי להכלל על ידה אע״כ שזהו מ״ם מתחלה וזקימותי וגו׳ ולולי זה לא תוכל: ר (נח״י) פי׳ ע״י שלוהו לעשות התיבה ולכנוס לתוכה

בית

מיינט מען אוף אלו לבדינע זאכין ווס האבן סעדערין זענין נקומן אונ די תבה צוא נח (עיין ראב״ע): (טז) (ויסגור ה׳ בעדו), זאגט רש״י (הגין עליו שלא שברוה) הקב״ה הט בשיצט אוף נח אונ אוף די תבה מען הט זיא ניט צו בראכן (הקיף התבה דובים ואריות והיו הורגים בהם) הקב״ה האט נשטעלט בערין אונ לייבין ארום די תבה אונ זיא האבן נהרגת אלי מענטשן ווס האבן גוואלט צוא ברעכן דיא תבה (דס מיינט מען הקב״ה הט פאר איהם פר שלאסין)(ופשוטו של מקרא) דר פשט פון פסוק איז (סגר כנגדו מן המים) הקב״ה האט פר איהם פר שלאסן דיא וואסר זאל ניט אריין גיין צוא איהם אונ דיא תבה (וכן כל בעד שבמקרא לשון

יהודא

כנגד ה״א) וואו עס שטייט אין פסוק דאס ווארט בעד מיינט מען כנגד, אנטקעגין, צו פרהלטין, דיא זאך זאל ניט קומען צוא איהם, ווי עס שטייט אין פסוק (כי עצור עצר ה׳ בעד כל רחם) הקב״ה הט פרהלטין גענין יעדיר מוטערלייב דס קינד זאל ניט קענין ארוס גיין (גיבארין ווערין), נאך שטייט אין פסוק (וסגרת הדלת בעדך ובעד בניך) די זאלסט פרשליסען דיא טיר גענין דיר מען זאל ניט קענין אריין קומן צו דיר, דר שטן הט גזאנט (עור בעד עור) מיט איין הויט פרשטעלט מען די אנדרי הויט, דוד המלך הט גזאנט צו הקב״ה מגן בעדי, דוא האסט נשטעלט אשניר גענין מיר, דיא יודין הבן נזאגט צום נביא שמואל (התפלל בעד עבדיך)

פרוש

שם תאר: (טו) (ויבאו שנים שנים) זוגות כמו שבאו בביאה ראשונה כן באו בביאה שנייה לא נפקד אחד מהם ולא הלך לו אל המדבר ולא התערב עמהם אחר וכאשר צוה אותו אלהי׳ להעמיד כל מין ומין בקנו:

רד״ק

(ויסגר ה׳ בעדו) ׳ הגין בעדו שלא נפתח בתיב׳ אפי׳ נקב אחד בחוזק הנשמים הרבים שהיו ארבעים יום: (יז) (ויהי המבול ארבעים יום) ׳ יום ולילה כמו שזכר ובכלל יום הלילה כמו ויהי ערב ויהי בקר יום אחד

פירוש לתורת אלהים

אימליכם מין ווס הט פליגל אפילו היישעריקן; (טו) ויבאו אל נח אל התיבה אונ זיי זענן גקומן צו נח צו דר תיבה שנים שנים פאר ווייס מכל הבשר אשר בו רוח חיים פון אלע וואס האבען אלעבעדיגען אטום: (טז) והבאים אונ די ווס זענן גקומן זכר ונקבה מכל בשר באו זענן גקומן אזכר מיט אנקבה כאשר צוה אותו אלהים ווי גאט האט איהם גבאטען ויסגור יי׳ אונ גאט האט פר שלאסן די תיבה בעדו פון וועגן איהם (עיין רש״י): (יז) ויהי המבול אונ דער מבול איז גיוועזן

ספר הישר

אז מתושלח איז געשטארבין האט נח גינומען דם העמדיל אונ דר תיבה אריין איז דם העמדיל גוועזן ביי נח אונ בשעת אז זיי זענין ארוס גנאנגין פון דר תיבה הט חם גינבעת דם העמדיל פון זיין פאטער אונ הט עס בהאלטין פר די ברידר אונ חם הט גוויגן כוש הט ער אום גגעבן דם העמדיל, אונ אז כוש הט גווינן נמרוד הט כוש אום געגבין דם העמדיל: ויגדל אונ אז נמרוד איז דר וואקסן גווארין אונ איז אלט גווארין צוואנציג יאר הט נמרוד אן גיטוהן די דאזיגע קליידר אונ נמרוד הט זיך געשטארקט אז

אונקלוס

יוֹמִין עַל אַרְעָא וּסְגִיאוּ
מַיָּא וּנְטַלוּ יַת תֵּיבוּתָא
וְאִתְרָמַת מֵעַל אַרְעָא:
יח וּתְקִיפוּ מַיָּא וּסְגִיאוּ
לַחֲדָא עַל אַרְעָא
וּמְהַלְכָא תֵּיבוּתָא עַל
אַפֵּי מַיָּא: יט וּמַיָּא
תקיפו

הַמַּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל־הָאָרֶץ
וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת־הַתֵּבָה
וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ: יח וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם
וַיִּרְבּוּ מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַתֵּלֶךְ
הַתֵּבָה עַל־פְּנֵי הַמָּיִם: יט וְהַמַּיִם

שפתי חכמים

לתוכה זו היא הגירתו מן המים: ש וק"ל הא לאחר מ' יום כבר גדלו המים ולמה לא נהנשה כתיבה כבר אלא משיקעה וכו': ת דאל"כ אלא היה ההגירות המים מכח המבול שהיה בתוך מ' יום א"כ הי"ל לכפוך ולכתוב נקרא ויהי המבול מ' יום על הארץ ויגברו המים וירבו מאוד על הארץ וישאו את

רש"י

גברו (תהלי' ג) מגן בעדי (ש"א יב) התפלל בעד עבדיך כנגד עבדיך: (יז) ותרם מעל הארץ. משוקעת היתה ש במי' י"א אמה כספינ' טעונה המשוקעת מקצת במים ומקרא' שלפניו יוכיחו. (יח) ויגברו: ת

בית

דוא זָלְפֶּט בְּעָטִין נָעִנִין דַיינוּ קְנֶעכְט: (יז) (וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ). דִי תֵּבָה הָט זִיךְ אוֹיף גֶהוֹבִּין פוּן דִיא עֶרְד. וְאַנְט רַשִׁ"י (מְשׁוּקַעַת הָיְתָה בַּמַּיִם אַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה) דִיא תֵּבָה אִיז גֶוועזִין טִיף אוּנ וַואסֶער עֶלְף אֵיילִין (כִּסְפִינָה טְעוּנָה הַמְשׁוּקַעַת מִקְצָתָהּ בַּמַּיִם) וִוי אַשִׁיף וָואס אִיז בַּלָאדִין מִיט סְחוֹרָה אוּנ

יהודא

מֶענְטְשִׁין וָוס זִיא אִיז אַבִּיסֶל אוּנ וַואסֶר (וּמִקְרָאוֹת שֶׁלְּפָנָיו יוֹכִיחוּ) אוּנ דִיא פְּסוּקִים וָואס שְׁטֵייעֶן ווייטֶר ווייזִין דָעם רֶעכְנוּנְג ווִי פִיל אֵיילִין טִיף דִיא תֵּבָה אִיז גֶוועזֶן אוּנ וַואסֶער: (כ) חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְמַעְלָה). וְאַנְט רַשִׁ"י (לְמַעְלָה שֶׁל כָּל גּוֹבַהּ כָּל ההרים

פירוש

והדומים לו: (וירבו המים). וכאשר רבו המי' שהיו ארבעים יום ומי המעיינות שגברו גם כן היה בהם כח לשאת את התבה שתהי' צפה על פני המים כי עד שלא גברו המים היתה כבדה ולא היתה יכולה לרום מעל הארץ עד שרבו ונשאו התבה וצפה על פני המים: (יח) (ויגברו המים). זה הפסוק בא להוסיף ריבוי המים כי ויגברו יותר מן וירבו ואמר אחר וירבו ויגברו

רד"ק

להודיע כי התגברות היתה ברבוי לא בחוק בלבד. ומתחלה נשא אותה המים מעל הארץ וכשגברו המים יותר הוליכו אותה הנה והנה: (יט) (והמים גברו) גם זה בא להוסיף יותר לסיכך אמר מאד מאד: ויש ... שני רבויים כי מתחלה אמר וירבו ואמר מאד עם וירבו ובפסוק הזה אמר מאד עם גברו והתגבורת יותר מן הרבוי ועוד אמר מאד מאד להוסיף יותר התיבפת

פירוש להורת אלהים

אַרְבָּעִים יוֹם עַל הָאָרֶץ פֶערְצִיג טָעג אוֹיף דֶר עֶרְד וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם אוּנ דִיא וַואסֶער הָאבֶּען זִיךְ גֶמֶערְט וַיִּשְׂאוּ אֶת הַתֵּיבָה אוּנ זֵיי הָאבֶּען גֶטְרָאגֶן דִי תֵּיבָה וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ אוּנ זִיא אִיז וָוארִין אוֹיף גֶהוֹבֶּן פוּן דֶר עֶרְד (עַיין רַשִׁ"י): (יח) וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם אוּנ דִי וַואסֶר הָאבֶּן זִיךְ גֶשְׁטַארְקְט פוּן זִיךְ זֶעלְבֶּערְשׁ וַיִּרְבּוּ מְאֹד עַל הָאָרֶץ אוּנ זֵיי הָאבֶּען זִיךְ ... גֶמֶערְט אוֹיף דֶער עֶרְד וַתֵּלֶךְ הַתֵּיבָה עַל פְּנֵי הַמָּיִם אוּנ דִי תֵּיבָה אִיז גֶגַאנְגֶען אוֹיף דָעם וַואסֶער: (יט) וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל הָאָרֶץ אוּנ דִיא

ספר הישר

עֶר הָאט אָן גִיטִיהְן דָס קָבַּ"ה, אוּנ נָאט הָאט אִים גֶגֶעבִּין קְרַאפְט אוּנ שְׁטַארְקַייט אוּנ הָלְפֶענְט חַאפּוּן חַיּוֹת אוּנ עוֹפוֹת. אוּנ נִמְרוֹד הָט גִיבּוֹיעט אַיין מִזְבֵּחַ אוּנ הָט מַקְרִיב גֶיוֶוען דִי חַיּוֹת פַר גָאט אוּנ נִמְרוֹד אִיז גֶוועזִין אוּנ דֶר שְׁטַאט שִׁנְעָר ... הָט גִיבּוֹיעט ... אוּנ הָט מִלְחָמָה גֶהאלְטִין מִיט אַלֶע פֵיינְט אוּנ הָט זֵיי גִיכַאפְט אוּנְטֶער ... אוּנ נִמְרוֹד אִיז ... מַצְלִיחַ אוּנ אַלֶע מִלְחָמוֹת אוּנ אִיז ... גְרוֹיס גֶוָוארִין: וְכָל אוּנ אַלֶע פֶעלְקֶער הָאבֶּן גִיהֶערְט פוּן אִים אַזוֹי הָאבִּין זִיךְ אַלֶע אַיין גִיזַאמֶעלְט צוּ אִים אוּנ הָאבֶּן אִים גִיבְּרַאכְט מַתָּנוֹת. אוּנ זֶענֶען אַלֶע בַּיי אִים גִיבְּלִיבֶּן אוּנ דֶר שְׁטַאט ... אוּנ נִמְרוֹד אִיז גֶוועזֶען אִיבֶּער אַלֶע קִינְדֶער פוּן נֹחַ אוּנ זֶענֶען גֶוועזֶען אוּנְטֶער זַיין הַאנְד אוּנ אוּנְטֶער זַיין עֵצָה אוּנ הָאט גַאנְצֶע לַאנְד אִיז גִיוֶועזֶן אַיין עֵצָה אוּנ אַיין רֵייד אוּנ נִמְרוֹד אִיז גֶוועזֶן נָאךְ מֶער רְשָׁע וִויא דִי מֶענְטְשִׁין וָוס זֶענֶען גֶוועזֶן נָאךְ דָעם דוֹר הַמַּבּוּל. אוּנ הָט גֶמַאכְט אָם גֶעטֶער אוּנ בִּיקְט זִיךְ צוּ זֵייא אוּנ נִמְרוֹד ווִידֶער שְׁפֶענְגְט אָן נָאט ב"ה אוּנ לֶערְנְט אַלֶע זַיינֶע קְנֶעכְט אוּנ מֶענְטְשִׁין זַיין שְׁלֶעכְטִין וֶועג. אוּנ אֵיךְ זַיין זִיהְן מַרְדוֹן אִיז נָאךְ גֶוועזֶן עֶרְגֶער פוּן אִים אוּנ ... פוּן מַרְדוֹן הָאבִּין זֵיי אַזוֹי גֶזָאגְט. פוּן רְשָׁעִים גֵייט אַרוֹיס אַיין רָשָׁע: וְתֶרַח אוּנ תֶּרַח דֶר זִיהְן פוּן נָחוֹר אִיז גֶוועזֶן בַּיי נִמְרוֹד אַיין מַארְשַׁאלִיק אוּנ זֵייעֶר ... בַּיי אִים אוּנ בַּיי אַלֶע קְנֶעכְט. אוּנ עֶר אוּנ דִי שָׂרִים הָאבִּין אִים זֵייעֶר לִיב גֶהַאט אוּנ תֶּרַח הָט גֶנוּמֶען

גָּבְרוּ מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַיְכֻסּוּ כָּל־הֶהָרִים הַגְּבֹהִים אֲשֶׁר־תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם׃ כ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְמַעְלָה גָּבְרוּ הַמָּיִם וַיְכֻסּוּ
ההרים

תְּקִיפוּ לַחֲדָא לַחֲדָא עַל אַרְעָא וְאִתְחֲפִיאוּ כָּל טוּרַיָּא רָמַיָּא דִּי תְּחוֹת כָּל שְׁמַיָּא׃ כ חֲמֵשׁ עַשְׂרֵי אַמִּין מִלְּעֵילָא תְּקִיפוּ מַיָּא וְאִתְחֲפִיאוּ טוּרַיָּא

תו"א חמש עשרה. יומא כח:

רש"י

מאליהן: (כ) חמש עשרה אמה מלמעלה. למעלה של כל גובה כל ההרי' א לאחר שהושוו המים לראשי ההרים:

שפתי חכמים

כתיבה וגרס מעל הארץ ות"ד וגו' א"ו לכתי' כתיב ויגברו המים לכסוף לומר שההגבורת לא היה מפני המבול שנתוך מ' יום אלא מאליו כלו' שהיה התהום עולה מאליו ומפני זה הגברו המים ודוק ורא"ם תירץ בע"א שהרי כבר פסקו הגשמים מסוף מ' יום וא"א לו' בתוך מ' יום היה תגבורת זה שהרי כתיב ויגברו המים על הארץ ק"ן יום ואין סברא לומר שגבורת הראשון היה מתוך המבול והשני מן התהום: א לא

בית דודי

ההרים) איבער די הייך פון אלע הויכע בערג איז געוועזן די וואסער הויך פופצין איילין (לאחר שהושוו המים לראשי ההרים) נאך דעם וויא דיא וואסר איז גלייך געווארין ביז דיא שפיצען פון די הויכע בערג. וויא דער פסוק זאגט ויכוסו ההרים. פריער זענן אלע בערג בדעקט געווארן מיט וואסר. דיא וואסר איז געקומן הויך ביז צום שפיץ פון העכסטין בארג. נאך דעם האט זיך דיא וואסר געהובין אונ דער הייך ביז פופצעהן איילין איבר דעם שפיץ פון העכסטין בערג, אונ ביי אנדרי בערג איז געוועזן דיא וואסר מער וויא

פירוש רד"ק

שכיסו כל ההרים הגבוהים: (כ) (חמש עשר'). פירש כמה גברו המים על ההרים ואמר עוד ויכסו ההרים ר"ל אפילו הגבוהים שבהם כמו חמש עשרה אמה מלמעלה: (כא) (ויגוע וגו' וכל האדם). אמר וכל האדם באחרונ' כלומר אפילו אדם שיש לו דעת ותחבולה להשמר מהרע והיה להם להעלות על ההרים הגבוהים לא הועיל' להם תחבולותם כי חמש עשר' אמה מעל ההרים גברו המים ואמר וכל שאפי' הנפילי' שנשגבו בהרים הגבוהי' כסו המים וטבעו בהם והגויע' היא מיתה מהרה בלא שום אריכות וכן הוא הטובע במים:

פירוש לתורת אלהים

וואסערן האבן זיך זייער געשטארקט אויף דר ערד ויכסו אונ זייא זענין ווארן באדעקט כל ההרים הגבוהים אלע הויכע בערג אשר תחת כל השמים וואס זיי זענן אונטער דעם הימל: (כ) חמש עשרה אמה וגו' פיפצין איילן הויך גברו המים האבן זיך די וואסערן געשטארקט פון אובן ויכסו

ספר הישר

גנימן אוועק אונ זיא האט גהייסין אמתלאה זיא איז געוועזן דיא טאכטער פון כרנבו אונ זיא האט אום געווינן איין זיהן אונ תרח איז דעמאלט אלט געוועזן זיבציג יאר אונ תרח האט אום אנאמין גגעבין אברם ווארים אברם איז טייטש הויך צו זאגין אז דר מלך נמרוד האט אום דר הייכט איבר אלע שרים וואס זענין ביי אום געוועזן: ויהי אונ עס איז געוועזן די נאכט וואס אברם איז געבוירין געווארין. זענין געקימן אלי קנעכט פון תרח אונ אלי חכמים אונ מכשפים פון נמרוד אונ האבין געגעסין אונ געטרינקין ביי תרח איין גאנצי נאכט. אונ בשעת זיי זענין אוועק געגאנגין פון תרח האבין אלע חכמים אונ מכשפים אויף געהויבין זייערי אויגן צום הימל אונ צו די שטערין האבן זיי געזעהן אז איין גרויסר שטערין קימט פון מזרח זיים אונ איז געלאפן אונ האט איין געשלינגין פיר שטערין פון פיר זייטין האבין זיך פר וואונדרט אלע חכמים אונ מכשפים אויף דר זאך. אונ דיא חכמים האבין פר שטאנין דיא זאך אונ איינר זאגט צום אנדרן דס קינד וואס איז געבוירין געווארין היינטיגע נאכט צו תרח דס קינד וועט גרויס ווערין אונ וועט מערין אונ זייני קינדר וועלין ארבין דס לאנד אונ אלע חכמים אונ מכשפים זענן געגאנגן אהיים : ויהי אונ אז עס איז געקימן אונ דר פרו זענן זיי אלע אויף געשטאנין אונ אלע האבין זיך איין געזאמילט אונ ראט הוז איין עצה צו האלטן האט איינר געזאגט צום אנדרין דס וואס מיר האבין געזעהן ווייסט דאך נמרוד דר פון נוט אונ אז עס וועט קימן צום סוף וועט ער צו אונז זאגין פר וואס האט איר מיר ניט מודיע געוועזן וועט ער אונז אלע לאזין שטראפין: ועתה אונ אצינד לאזין מיר גיין צו נמרוד אונ מיר זאלין אום דר ציילין וואס מיר האבין געזעהן אונ זיי האבין אזו געטאן אונ זענין געקימן אונ האבין זיך געביקט צו אום אונ האבין געזאגט מיר האבין געהערט אז עס איז געבוירין געווארן איין זון צו תרח, אונ מיר זענן געקומין צו אום געקימן אונ מיר האבין געגעסין אונ געטרינקין אונ זענין געוועזן ליסטיג, אונ אז מיר זענן אהיים געגאנגן שלאפן. האבן מיר אויף געהובן אונזרע אויגן צום הימעל האבין מיר געזעהן אז עס איז געקימן איין גרויסר שטערין פון מזרח וואס פון דארט גייט אויף די זון. אונ לויפט זייער שטארק אונ האט איין געשלינגין פיר אנדרע גרויסע שטערין אונ אז מיר האבין דס געזעהן האבין מיר זיך זייער פר וואונדרט דרויף אונ מיר האבין זיך

טוריא: כא ומית כל בשרא דרחיש על ארעא בעופא ובבעירא ובחיתא ובכל ריחשא דרחיש על ארעא וכל אנשא: כב כל די נשמת רוחא דחיין באפוהי מכל די ביבשתא מיתו: כג ומחא ית כל

ההרים: כא ויגוע כל בשר הרמש על הארץ בעוף ובבהמה ובחיה ובכל השרץ השרץ על הארץ וכל האדם: כב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו מכל אשר בחרבה מתו: כג וימח את כל

היקום

תו"א כל אשר. יומא פה סוטה מב: מכל אשר. קדושין יג סנה' קח זבחים קיג בכורות מז : וימח את. ברכות סא סנה' קיג עירובין יח סנה' קח:

רש"י

ההרים: (כב) נשמת רוח חיים · נשימה של רוח חיים: אשר בחרבה. ולא דגים שבים

בית

פיסוקן אילין דיא הי"ג. יעדר בארג נאך זיין הייך: (כב) (נשמת רוח חיים) . זאגט רש"י מען מיינט (נשמה של רוח חיים) יעדר נשמה (יעדר מענטש)

שפתי חכמים

לאשלא על פני הארץ כי קודם זה כתיב ויכסו כל ההרים כנגונים שהם כתב אלפים מאמת הארץ. רא"ם: ב (הרא"ם) כל אשר נשמת רוח חיים שב אל האדם לבדו אבל הרא"ם כתב שבני' היא נשימה של רוח חיים כלו' כל שיש בו נשימה של רוח חיים אבל א"ל נשמה דהא אין לבהמות נשמות ודוקא בני אדם כתיב ויפח באפיו נשמת חיים אבל לא בני בהמות וחיות ועופות: ג (קל"ת) ושמא לזה כיון רש"י באמרו כי במאות כל בשר אפי' בהמה וחיה ואלו דגים לא קאמר וקרא הכי נמי

יד"א

וויס האט און זיך אלעבעדיגקייט (אשר בחרבה) . וויס זענן געוועזן אויף דיא טריקעניש. זענן געשטארבן (ע' רד"ק ע"ש ויפח באפיו) (ולא דגים שבים)

פירוש

(כב) (כל אשר נשמת רוח חיים באפיו). שניהם במובני' נשמה ורוח כאילו אמר נשמת חיים ורוח חיים וכן סמוך על סמיך "מבחר וטוב לבנון" (יחזקאל ל"א), ואת מספר מפקד העם. (שמואל ב' כ"ד) "נהרי נחלי דבש והמאה" (איוב כ) והדומים להם ואמר נשמת חיים על האדם ורוח חיים על שארי בעלי חיים כי לא אמר נשמה אלא על האדם: (בחרבה) . אבל דגים שבים לא מתו . כי בים הוא גדול. ועוד כי אינם עם האדם ביבשה שיסיתו בעבורו . ומה שאמר בחורבן הארץ (הושע ד' ג') "וגם דגי הים יאספו" ועוד אמר "אסף עוף השמים ודגי הים" (צפניה א') שם נאמר דרך גוזמא. או אפילו היה הדבר כמשמעו שם מדבר בארץ פרטית ואם מתו הדגי' שבאותו הים הסמוך לאותה הארץ לא

רד"ק

מתו בימים אחרים ולא אבד המין ההוא אבל במבול שהי' חרבן כל הארץ אם היו מתים כל הדגי' שהיו בכל הימים הנה אבד המין ההוא מן העולם ולא ראה האל יתברך להשחית כל העולם ולהחזירו לתהו ובהו ולא לברוא עולם חדש שהרי השאיר מכל מין ומין ואמר להחיותם עם נח בתבה והדגים לא הי' להם דרך להחיותם ולהשאיר מהם עם נח בתבה כי לא יחיו כי אם במים:(וימח). מבנין הקל מן מחה במשקל "וישע ה'" (בראשית ד) מן שעה והוא פועל יוצא ופירוש כי האל מחה במי המבול את כל היקום.(כג) (וימחו מן הארץ). אמר וימחו אחר שאמר וימח בעבור האדם ר"ל שנמחו מכל וכל שלא נשאר בהם שום זכר ושום בנין שבנו שיאמר

פירוש לתורת האלהים

ההרים און זיי האבן בדעקט די בערג נאך דעם אז דס וואסר איז גלייך געווארן מיט דיא שפיץ בערג איז די וואסן נאך העכר געווען פופצען איילן איבר די שפיץ בערג: (כא) ויגוע און עס איז פר גאנגען כל בשר אלין הרומש על הארץ וס ווימלנד זיך אוף דער ערד בעוף עופות ובבהמה ובחיה און בהמות און חיות ובכל השרץ השורץ על הארץ און אלי ווימלונג וואס מיט ווימלען אויף דער ערד וכל האדם און אלע מענטשן: (כב) כל אשר אלילים אשר נשמת רוח חיים באפיו וואס איז פר האנדען אלעבעדיגקייט אטום אין זיינע נאז לעבער מכל אשר בחרבה פון אלין וואס אויף דער טריקעניש מתו זענן אלע געשטארבן (עיין רש"י): (כג) וימח און ער

ספר הישר

די שפראכן אזו האבן מיר באטראכט די זאך אז דס בשמים אז דס קינד וס איז געבוירן געווארן צו תרח וועט ווערן גרוס און שטארק וועט ביי קומן גבורים און וועט האבן מדינות פר מיט זיינע קינדר: יעתה און אצינד אדוני גיבור מיר האבן דיר כורש געגעבן די זאך וס מיר האבן געזעהן איז אונזר עצתו און אדוננו זאל געבין צו תרח זול געלד פר זיין קינד און מען זאל דס קינד אום ברענגן אי"עס וועט אויף וואקסן אויף דר ערד. ניסמע און גמרוד איז וואל געפעלין די זאך און הט געשיקט נאך תרח און ואגט צו תרח. גם

הַיְקוּם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן־הָאָרֶץ וַיִּשָּׁאֶר אַךְ־נֹחַ וַאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה׃

וינברו

כָּל יְקוּמָא דִי עַל אַפֵּי אַרְעָא מֵאֱנָשָׁא עַד בְּעִירָא עַד רִחֲשָׁא וְעַד עוֹפָא דִשְׁמַיָּא וְאִתְמְחִיאוּ מִן אַרְעָא וְאִשְׁתְּאַר בְּרַם נֹחַ וְדִי עִמֵּיהּ בְּתֵיבוּתָא׃

בעל הטורים

כמ"ד עלו מהליהם ולא כמ"ד בעזרת הפלס : (כג) וישאר אך נח. אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות לומר שאף עוג

רש"י

(סנהדרין קח) : (כג) וימח. ל' ויפעל ד' הוא ואינו לשון ויפעל והוא מגזרת ה' וַיִּפֶן וַיִּבֶן כל תיבה ו' שסופה ה"א כגון בנה מחה קנה כשהוא נותן וי"ו יו"ד בראשה נקוד בחירק תחת היו"ד : אך נח. לבד נח זהו פשוטו. ומדרש אגדה

שפתי חכמים

דייק דכתיב על הארץ אבל לא דגים שבים : ד מגנין קל על משקל וירא ויתן רק שהם עומדים וזה יוצא לא ל' ויפעל מבנין נפעל כמו וימחו מן הארץ : ה דק"ל כיון שהוא ל' ויפעל למה נקד וימח בחיר"ק שהוא מבנין הכבד ולא נקוד וימח בקמ"ץ שהוא מבנין הקל ומתרץ שהוא מגזרת ויפן ויבן דנקוד ג"כ י' בחיר"ק ודלא כפי' הרא"ם שהוא משקל ויפן וכה דמ"ס כפת"ח מפני הה' שהיא גרונית : ו דק"ל מה פשט בכולכו

בית יהודא

אָבֶר דִי פִישׁ וָואס אוּנ יַם (אוּנ אִין דִיא טַייכִין) זֶענֶן גִבְּלִיבֶּן לֶעבּוּן : (כג) (וַיִּמַח) . זָאגְט רש"י (לְשׁוֹן וַיְּפַעֵל הוּא) וַיִּמַח אִיז דִיא טַייטְשׁ עֶר הָט אָפְּגְמֶעקְט (וְאֵינוֹ לְשׁוֹן וַיִּפְעִיל) אוּנ עֶס אִיז נִיט דִיא טַייטְשׁ עֶר הָט גְמַכְט אָפְּמֶעקִין (וְהוּא מִגְּזֵרַת וַיִּפֶן וַיִּבֶן) דָאס אִיז וִויא דָאס וָוארְט וַיִּפֶן עֶר הָט זִיךְ גְקֶערְט . (וַיִּבֶן) עֶר הָט גְבּוֹיעט (כָּל תֵּבָה שֶׁסוֹפָהּ ה"א) יֶעדִים וָוארְט וָואס עֶנְדִינְט זִיךְ מִיט אַהֵ' (כְּגוֹן בָּנָה מָחָה קָנָה) אַזוֹ וִוי בָּנָה . עֶר הָט גְבּוֹיעט . מָחָה עֶר הָט אָפְּ גְמֶעקְט . קָנָה עֶר הָט גְקוֹיפְט (כְּשֶׁהוּא נוֹתֵן וי"ו יו"ד בְּרֹאשָׁהּ) אַז עֶס קוּמְט אוּנ אָנְהֵייבּ אוֹי"ו מִיט אַיוּ"ד וַיִּבֶן . וַיִּמַח . וַיִּקֶן (נָקוּד בְּחִירִ"ק תַּחַת הַיוּ"ד) וָוערְט גְפִּינְטִילְט אַחִירִיק אוּנְטֶער דִיא יוּד . : (אַךְ נֹחַ) . זָאגְט רש"י (לְבַד נֹחַ) מֶען מַיינְט נָאר נֹחַ אִיז גְבְּלִיבֶּען (וְזֶהוּ פְּשׁוּטוֹ) דָס אִיז דֶר פְּרָאסְטֶער פְּשַׁט (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה)

פירוש רד"ק

שיאמר אחר המבול זה הבנין בנה פלוני אשר מת במבול כי הכל נמח' במי המבול לא נשאר אלא נח ואשר אתו

פירוש לתורת אלהים

הָט אָפּ גְמֶעקְט אֶת כָּל הַיְקוּם נָאר דָס בַּשְׁטַאנְד אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וָוס אוֹיף דֶער עֶרְד וַיִּמָּחוּ אוּנ זַיי זֶענֶען גְוָוארְן אָפּ גְמֶעקְט מִן הָאָרֶץ פוּן דֶער עֶרְד וַיִּשָּׁאֶר אַךְ נֹחַ אוּנ נָאר נֹחַ אַלֵיין אִיז אִיבֶּר גְבְּלִיבֶּן וַאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה אוּנ דִי וָוס זֶענֶען גִיוֶועזְן מִיט אִיהְם אִין דֶער תֵּבָה (עיין רש"י) :

ספר הישר

אִיז מִיר גְזָאגְט גְוָוארְן אַז הַיינְטִיגֶע נַאכְט אִיז בַּיי דִיר גְבּוֹרִין גְוָוארְן אַזוּן אוּנ אַזוֹ אִיז גְזֶעהְן גְוָוארְן אוֹיף דֶעם הִימֶל דְרוּם אַצִינְד גִיבּ דָס קִינְד אוּנ אוֹיךְ וָועל דִיר גֶעבְּן פוּל גָאלְד אוּנ זִילְבֶּר אוּנ תֶּרַח עֶנְפֶּרְט אָבֶּר וֶוער וֶועט יַרְשִׁינֶן דָס גֶעלְד. וַיְהִי אוּנ אַז נִמְרוֹד הָט גְהֶערְט דִי רֵייד פוּן תֶּרַח אִיז עֶר גְוָוארְן אוּנ כַּעַס אוּנ וִוי תֶּרַח הָט דָס גְזֶעהְן הָט עֶר גְזָאגְט מַיין הֶער אַלְדִינְג אֲפִילוּ דָס קִינְד זָאל אוֹיךְ גְגֶעבִּין וֶוערִן צוּ מַיין הֶער אָן גֶעלְד נָאר זָאלְסְט מִיר לָאזִין צַייט דְרַיי טָאג אִיךְ וָועל מִיךְ מְיַישֵׁב זַיין מִיט מַיין וַוייבּ אוּנ נִמְרוֹד הָט אוּם גְגֶעבִּין צַייט דְרַיי טָאג אַז עֶס אִיז גְקִימֶען דֶר דְרִיטֶר טָאג הָט נִמְרוֹד גְשִׁיקְט צוּ תֶּרַח אַזוֹ צוּ זָאגֶן שִׁיק מִיר דַיין קִינְד פַר דָם גֶעלְד וָוס אִיךְ וִויל גֶעבִּין אוּנ אוֹבּ דִי וֶועסְט נִיט אַזוֹ טָאן וָועל אִיךְ לָאזִין טַייטְן דִיךְ אוּנ אַלֶע וָוס אוּנ דַיין הוֹז זֶענִין פַר הַאנְגֶען . וַיְמַהֵר אוּנ תֶּרַח אַיילְט אוּנ נֶעמְט אַיין קִינְד פוּן זַיינֵי קְנֶעכְט וָוס אַיין שִׁפְחָה הָט דָס זֶעלְבִּינֶן טָאג גְוִוינֶן אוּנ הָט דָס קִינְד גִיבְּרַאכְט צוּ נִמְרוֹד. אוּנ גָאט ב"ה אִיז אוֹיךְ גִיוֶוען צוּ הִילְף אִינ דֶר זַאךְ כְּדֵי נִמְרוֹד זָאל נִיט טַייטְן אַבְרָם אוּנ נִמְרוֹד גֶענֻמְט דָס קִינְד פוּן תֶּרַח דֶען עֶר הָט גֶעמַיינְט אַז דָס אִיז אַבְרָם. אוּנ דִי זַאךְ אִיז פַר גֶעסִין גְוָוארְן פוּן מֶלֶךְ אוּנ דָס אִיז אַלְץ גְוֶוען פוּן גָאט ב"ה כְּדֵי אַבְרָם זָאל נִיט גְטַייט וֶוערְן : וְתֶּרַח אוּנ תֶּרַח הָט גְנֻמֶן אַבְרָם מִיט דִי מוּטֶער אוּנ דִי זַיינֶערִין אוּנ הָט זַיי בַּהַאלְטֶן אוּנ אַיין הֵייל . אוּנ גָאט ב"ה אִיז גְוֶוען מִיט אַבְרָם. אוּנ דֶר הֵייל אוּנ אַבְרָם אִיז גְרוֹס גְוָוארְן אוּנ אִיז גְוֶוען אוּנ דֶר הֵייל צֶעהְן יָאר. אוּנ הָרָן דֶר זוּן פוּן תֶּרַח דֶר בְּרִידֶר פוּן אַבְרָם וָוס אִיז גְוֶוען עֶלְטֶער פוּן אַבְרָם הָט גְנֻמֶן אַוַוייבּ עֶר אִיז אַלְט גְוֶוען נַיין אוּנ דְרַייסִיג יָאר אוּנ זוּ הָט גְוִוינֶן אַזוּן אוּנ רוּפְט אוּם לוֹט. אוּנ זוּ הָט גְוִוינֶן אַיין טָאכְטֶער אוּנ מֶען הָט זִיא גְרִיפְן מִלְכָּה אוּנ זוּ הָט גְוִוינֶן אַיין טָאכְטֶער אוּנ מֶען הָט זוּ גְרִיפְן שָׂרָי אוּנ הָרָן אִיז אַלְט גְוֶוען צְוַויי אוּנ פֶערְצִיג יָאר בְּשָׁעַת אַז שָׂרָי אִיז גְבּוֹרְן גְוָוארְן אוּנ אַבְרָם אִיז אַלְט גְוֶוען צֶעהְן יָאר בְּשַׁעַת אַז שָׂרָי אִיז

כד וּתְקִיפוּ מַיָּא עַל אַרְעָא מְאָה וְחַמְשִׁין יוֹמִין : א וּדְכִיר יְיָ יָת

כד וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל־הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם׃ ח א וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־

נח

שפתי חכמים

למה נקוד פיר"ק תחת כיו"ד : ז ול"מ פנ"ל לרש"י כל זלת וי"ל דכתיב לך נס ולך תיבות כוח ולין כלן שום דבר למעט חלה נח עלמו כי' מתמעט מתיותו שהיה גונח כו': ח (קל"מ) מבלה המעט שאחר הכהפות בחיתו מעלמן לה ע"י המוקיקין דאל"ב מתי וכות של חלו וכן מעמע מע"ב לחריו שלה שמעו כתיבה שזכו כי' על עלמן (נח"י) וכה דחילטריך לכ' פיני וכות י"ל דנוב שלה בשמיתו דרכס קודם לכן לא סגי תפוס דחין זה פעולת פלוב חלה פכינת פנירב ולפ"נ דלמרי' נמס' פכות דף כת כל היושב ולה פבר פנירם נותנין לו שכר כעושה פלוב כה למרי' בקדושין דף ל"ט דמיירי כבנה לידו פנירה :

ביאור

דר מדרש זאגט (גונח וכוהה דם מטורח הבהמות והחיות) נח האט גיהוסט אונ האט גישפיגן בלוט פון די ארבייט וואס ער האט גהאט מיט די בהמות אונ חיות (אך נח) איז די טייטש. נח איז גיווארן צוא בראכין פון זיין ארבייט (ויש אומרים) עס זענן דא רבנן וואס זאגין (שאיחר מזונות לארי) נח האט פארשפעטיגט צו געבין עסין דעם לייב (והכישו) האט דר לייב אים גטון אביס (ועליו נאמר) אויף נח איז גזאגט גיווארן דער פסוק (הן צדיק בארץ ישולם) אפילו דער צדיק ווערט גשטראפט אויף דוא וועלט : (א) (ויזכור אלהים) זאגט רש"י (זה השם מדת הדין הוא) דר נאמין אלהים ווייזט אויף דין (אויף שטראפונג) ווען הקב"ה איז בייז אונ וויל שטראפין ווערט ער גרופן אלהים (ונהפכה למדת הרחמים על ידי תפלת הצדיקים) אונ ווענין די תפלה פון די צדיקים

ווערט פר קערט דס ביינזקייט צו רחמנות וויא דא שטייט אינ פסוק ויזכור אלהים את נח. אפילו ווען הקב"ה איז נאך גיוועזן בייז פון דעסטוועגן האט זיך אונ אים דערוועקט רחמנות (ורשעתן של רשעים) אונ אפילו ווען הקב"ה איז גוט אונ מיט רחמנות אז ער זעהט די זינד פון די רשעים (הופכת מדת הרחמים למדת הדין) ווערט פאר קערט פון זיין רחמנות אויף ביינזקייט צו שטראפן (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ) אפילו ווען הקב"ה האט גהייסן ה' הויה' ווס דאמאלס האט הקב"ה רחמנות ווי ער האט גזעהן אז די שלכטקייט פון די מענשין איז פיל (ויאמר ה' אמחה את האדם) האט גזאגט ה' (והוא שם מדת רחמים) דאס איז דער נאמען פון הקב"ה ווען ער האט רחמנות (אמחה) איך וועל אפמעקין פון דער ערד אלין וואס אויך האב בשאפין

פירוש

ורז"ל דרשו (סנהדרין דף ק"ח) וימח בעולם הזה וימחו מן הארץ לעולם הבא : (כד) (ויגברו). ספר כמה הי' הגבורת המים והיו ק"נ יום. וכל זה ידע משה רבינו ע"ה ברוח הקדש הדברים המסורי' לא שידע נח כמה ימים גברו המים וספרי' לדורות הבאים אע"פ שידע סך הארבעי' שמלאו ימי הגשם (אע"פ) שהאמין באל שאמר לו ,אנכי ממטיר על הארץ ארבעי' יום וארבעי' לילה, והוא הרגיש יום שמלאו ימי הגשמי' כי בנפל' על התבי' באמת הי' מרגיש בהם אלא שיש לנו לשאול איך ידע מספר הימים והנה לא הי' לא יום ולא לילי' · ואפילו היה הוא לא ראה ולא ידע בתוך התבי' כי בול' היתי' סגור' ואיך ידע ארבעי' יום להסרון המי' ושבעת ימים שלש' פעמים בשלחו העורב והיונ'. ויש לנו לומר כי נח הי' חכם בענייני התכונ' והסתיר והבין לו הכלים לשעות היום והלילי' כמו שעושים בעלי המלאכ' ההיא ויודעים בהם שעות היום והלילי' ואפי' לא יראו שמש וכוכבים באמת נרות דולקות היו לו בתוך התיב' דולקות יום ולילי' ולאורן היה עושה מה שצריך לעשות ולהאכיל

רש"י

(כ"ד) גונח וכוהה דם מטורח הבהמות והחיות וי"א שאיחר מזונות לארי והכישו עליו נאמר (משלי יא) הן צדיק בארץ ישולם : (א) ויזכור אלהים. זה השם מדת הדין הוא ונהפכה למדת רחמי' ע"י תפלת הצדיקי' ורשעתן של רשעים הופכת מדת רחמי' למדת הדין שנא' (בראשית ו) וירא ה' כי רבה רעת האדם וגו' ויאמר ה' אמחה והוא שם מדת רחמי' : ויזכור אלהים את נח וגו'. מה הזכיר

רד"ק

החיות והבהמות והעופות ואלה חמשים ומאת יום הם אחר הארבעים והנה שלמו הארבעים בכ"ט בכסליו כי מי"ז מרחשון עד כ"ט בכסליו ארבעים יום · וק"ן יום שלמו באחד בסיון כי מכ"ט בכסליו עד א' בסיון מאה וחמשים יום שהם חמש' חדשים להדשי החמ' כל חדש שלשים יום (עיין ר"ה י"א ע"ב) :

ח (א) ויזכור · אין שכחה ואין זכרון לפניו יתברך כי לשון זכרון הוא אחר השכח' אלא דבר' תור' בלשון בני אדם להבין השומעים וכן ,וזכרתי להם ברית ראשונים, (ויקרא כ"ו), וזכרתי את בריתי יעקב (שם) והדומים להם · וראה כי די להם סבול הצער הגדול בתבה וראה שלא יאריך להם עוד תגבורת המים אלא יחסרו מכאן ואילך כמו שגברו : (ויעבר אלהים רוח על הארץ). ר"ל על המים שעל פני הארץ העביר רוח · ותשר הרוח בפני המים ולא יכלו להתגבר לסבל' ונחו המים מלהתגבר ולעלות וכן (אסתר ז') ,וחמת המלך שככה, נחה הסך ,אם תעלה חמת המלך, (קהלת י') וכאשר היא נחה היא יורדת וכבה המים כאשר נחו

פירוש לתורת אלהים

(כד) ויגברו המים על הארץ אונ די וואסערן האבן זיך גשטארקט אויף דר ערד חמשים ומאת יום הונדערט מיט פופציג טאג : (א) ויזכור אלהים את נח אונ גאט האט גדענקט דעם זכות

ספר הישר

נח גיווארן אונ אין דר תיבה צ"ט איז אברם אונ זיין קינדר אין די ביינער ארוס גנאגין פון דר ק"יל

נֹחַ וְאֵת כָּל־הַחַיָּה וְאֶת־כָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל־הָאָרֶץ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם

נֹחַ וְיָת כָּל חֵיתָא וְיָת כָּל בְּעִירָא דִי עִמֵּיהּ בְּתֵיבוּתָא וְאַעֲבַר יְיָ רוּחָא עַל אַרְעָא וְנָחוּ מַיָּא

רש"י

זכר לחם. לבהמות זכות שלא השחיתו דרכן קודם לכן ח ושלא שמשו בתיבה: ויעבר אלהים רוח. רוח תנחומין ט והנחה עברה לפניו: על הארץ. על עסקי הארץ: וישוכו. כמו (אסתר ב) כשוך חמת

שפתי חכמים

ונ"ל מתנה לכך אלטריך נ"כ לזכות שלא שמשו כתיבה דזהו פריסות כנוף במותר לכם ובכאי ספמא לחוד נמי לא סגי מכוס דסוי קלת כמי שאינו מלווה ועושה דלא מלינו שנאסרו בתיבה דלנת וכניו לחוד אוזכר רחמנא והא דכתב ברב וכ"לו כארץ מניד שאף כבהמה ואיס נאסרו בתשמיש י"ל דמעלמס קבלו האיסור ולא נגזירת כש"י: ט וק"ל דאי כיה רוח ממש סא כתיב אח"כ וישוכו המים וזה אינו דהא כתיב יש: רוחו יזלו מים א"נ כוכתהו דאי רוח ממש הא כתיב על הארץ והרי היו המים על הארץ והאיך עבר הרוח על פני הארץ אלא

בית יהודא

(וַיִּזְכּוֹר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ). הקב"ה הָט גֶדֶענְקְט נֹחַ אוּנ אַלֶע בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת (מַה זָּכַר לָהֶם לִבְהֵמוֹת) וָועלְכִין זְכוּת הָט הקב"ה גֶדֶענְקְט צוּא דִי בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת (זְכוּת שֶׁלֹּא הִשְׁחִיתוּ דַּרְכָּן קוֹדֶם לָכֵן) דֶעם זְכוּת וָואס זַייא הָאבְּן נִיט מְזַנֶּה גִיוֶועזְן פְרִיעֶער אֵיידֶר זַיי זֶענְן אַרַיין גִגַאנְגִין אוּנ דֶר תֵּבָה (וְשֶׁלֹּא שִׁמְּשׁוּ בַּתֵּבָה) אוּנ אִין דֶער תֵּבָה הָאבְּן זַיי זִיךְ נִיט בַּהֶעפְט צוּא זַייעֶר מִין אוֹיךְ נִיט: (וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ). זָאגְט רש"י רוּחַ מֵיינְט מֶען נִיט אַווינְט נָאר (רוּחַ תַּנְחוּמִין) אַווילִין פוּן טְרַייסְטוּנְג (וְהַנָּחָה) אוּנ בֶערוּהִיגְקֵייט (עָבְרָה לְפָנָיו) אִיז דוּרְךְ גִגַאנְגִין פַר הקב"ה. הקב"ה הָט זִיךְ בַּרוּהִיגְט פוּן זַיין כַּעַס וָואס עֶר הָאט גְהַאט: (עַל הָאָרֶץ). אוֹיף דִיא עֶרְד. זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (עַל עִסְקֵי הָאָרֶץ) דֶעם כַּעַס וָואס עֶר הָט גְהַאט אוֹיף דִיא זַאכְן וָואס אִיז גְטוּן גְוָוארִין אוֹיף דִיא עֶרְד: (וַיָּשׁוֹכּוּ). עֶס אִיז שְׁטִיל גִיוָוארְן (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (כְּשׁוֹךְ חֲמַת הַמֶּלֶךְ) עֶס אִיז שְׁטִיל גְוָוארְן דֶער

פירוש לתורת אלהים

פוּן נֹחַ וְאֵת כָּל הַחַיָּה אוּנ זְכוּת פוּן אַלֶע חַיּוֹת וְאֶת כָּל הַבְּהֵמָה אוּנ אַלֶע בְּהֵמוֹת אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וָוס זֶענְן מִיט אִים אִין דֶער תֵּבָה (עַיֵּין רש"י). וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ אוּנ עֶס אִיז דוּרְךְ גִגַאנְגֶען אַווילֶן פוּן טְרַייסְטוּנְג אוּם ווילִין דֶער עֶרְד וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם אוּנ דִיא וַואסֶער זֶענְן גְוָוארְגְן

ספר הישר

דֶען נִמְרוֹד הָט שׁוֹן פַר גֶעסִין אָן אַבְרָם אוּנ אַבְרָם אִיז אַרוֹס גִגַנְגִין פוּן דֶר מְעָרָה אִיז עֶר גִגַנְגִין צוּ נֹחַ אוּנ צוּ זַיין זוּן שֵׁם אוּנ לֶערִינְט פוּן זַיי נֶעמְט מוּסָר אוּנ קַיינְשׁוּם מֶענְשׁ הָט נִיט גְוִויסְט אוּנ אַבְרָם הָט בַּדִינְט נֹחַ מִיט שֵׁם נַיין אוּנ דְרַייסִיג יָאר אוּנ אַבְרָם הָט דֶר קֶענְט גָאט ב"ה זִינְד עֶר אִיז אַלְט גִוֶוען דְרַיי יָאר. אוּנ אַבְרָם אִיז גוּט גְוֶועזְ אוּנ גְגַאנְגֶען אִין נֶטְם וֶועג בִּיז אוּנ טוּט אַרַיין אַזוֹ וִוי נֹחַ אִין שֵׁם הָבְּן אִים גְלֶערִינְט אוּנ אַלוּ מֶענְשִׁין וָוס זֶענְן גְוֶועזְן אוֹיף דֶר עֶרְד הָבְּן מוֹרֵד גְוֶועזְן אָן גָאט ב"ה אוּנ הָבְּן גְדִינְט אָפּ גֶעטִיר אוּנ זַיי הָאבְּן נָאר פַר גֶעסִין אָן גָאט וָוס עֶר הָט זַיי בַּשַׁפְן אוּנ אִיטְלִיכֶר בַּזִינְדֶר הָט זִיךְ גְמַכְט אַיין אָפּ גָאט פוּן הָלְץ אוּנ שְׁטֵיינֶר וָוס פַר קֶען נִיט רֵיידִין אוּנ נִיט הֶערִין. אוּנ נִמְרוֹד מִיט זַיינוּ קְנֶעכְט אוּנ תֶּרַח מִיט זַיין גַנְץ הוֹז גְזִינְד הָבְּן אָן גְהוֹבִּין צוּ דִינֶען דִי אָפּ גֶעטֶר. וַיְהִי אוּנ צוּ תֶּרַח אִיז גְוֶוען צְוֶועלִיף אָפּ גֶעטִיר, אִין אִיטְלִיכֶן חוֹדֶשׁ הָט עֶר גְדִינְט אַבְּזוּנְדְרִין אָפּ גָאט אוּנ הָט מַקְרִיב גְוֶוען צוּם אָפּ גָאט אַפְּ־וּוֶגְט אִין אַנְשַׁנְק. אוּנ אַזוֹ הָט עֶר גְטוּן אִיטְלִיכֶן חוֹדֶשׁ צוּ זַיין אָפּ גָאט. אוּנ הָט זִיךְ נִבִּיקְט צוּא זַיי אוּנ זַיי גְדִינְט. אוּנ אַלֶע מֶענְשִׁין פוּן דוֹר הָבִּין אוֹיךְ אַזוֹ גְטוּן אוּנ הָבְּן זִיךְ גְמַכְט אָפּ גֶעטִיר. אִין דֶם רֶעכְטִין גָאט ב"ה הָאבְּן זַיי פַר לָזְט. אוּנ אַבְרָם. דֶר זוּן פוּן תֶּרַח אִיז דֶר וַואקְסִין גְוָוארֶן בַּיי נֹחַ אִין הוֹז אוּנ קַיין שׁוּם מֶענְשׁ הָט נִיט גְוִויסְט אַז גָאט ב"ה אִיז מִיט אַבְרָם. אוּנ עֶר וַוייסְט אַז אַלְץ וָוס דֶם זֶעלְבִּינֶע דוֹר טוּט וָוס זַייא דִינֶען צוּא דִי אָפּ גֶעטִיר אִיז אוֹיךְ נַרְהֵייט דֶען זַיי קֶענִין נִיט הֶעלְפִין: וַיְרָא אוּנ אַז אַבְרָם הָט גְזֶעהֶן דִי זוּן שַׁיינֶן הָט עֶר גְמֵיינְט אַז דֶם אִיז גָאט אוּנ עֶר ווִיל אִים דִינֶען אִין הָט גְדִינְט דִי זוּן אַגַנְצְן טָאג אוּנ הָט תְּפִלָּה גְטוּן צוּ אִיר. אוּנ וִוי עֶס אִיז גְקוּמֶן פַר נַאכְט אִיז דִי זוּן פַר נַאנְגִין אוּנ עֶס אִיז פִינְצְטֶער גְוָוארֶן הָט עֶר אוֹיף גְהוֹבִּין זַיינוּ אוֹגִין אוּנ זֶעהְט אַז דִי זוּן אִיז נִיט דָא. הָט אַבְרָם דֶר קֶענְט אַז דָם אִיז נִיט גָאט. דֶר וַוייל הָט אַבְרָם דֶר זֶעהְן דִי לְבָנָה אִין דִי שְׁטֶערִין, הָט אַבְרָם גְמֵיינְט אַז דָם אִיז אַגָאט אוּנ דִי שְׁטֶערִין זֶענְן קְנֶעכְט, הָט אַבְרָם תְּפִלָּה גְטוּן צוּ אִין אַגַנְצֶע נַכְט. אוּנ וִוי עֶס אִיז גְקוּמֶן אִין דֶר פְרִי א הָט עֶר ווִידֶר דֶר זֶעהְן דִיא זוּן. הָט אַבְרָם

אונקלוס

מַיָא : ב וְאִסְתְּכָרוּ מַבּוּעֵי תְהוֹמָא וְכַוֵּי רְשְׁמַיָא וְאִתְכְּלֵי מִטְרָא מִן שְׁמַיָא : ג וְתָבוּ מַיָא מֵעַל אַרְעָא אָזְלִין וְתַיְבִין וַחֲסַרוּ מַיָא מִסּוֹף מְאָה וְחַמְשִׁין

הַמָּיִם : ב וַיִּסָּכְרוּ מַעְיְנֹת תְּהוֹם וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמָיִם וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם מִן הַשָּׁמָיִם : ג וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הָלוֹךְ וָשׁוֹב וַיַּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה

תו"א ויסכו המים. ר"ה יב סוכ' קח זבחים קיג : חמשים

בעל הטורים

ונאמר: לך נח נגי' טוב : (ג) ויכלא הגשם. ג' במס' הכא אידך ויכלא העם מהביא. לו' לך בזכות ישראל כלה הגשם: (ג) ושוב. ג' הכא ואידך ויצא יצוא ושוב עד יבושת המים והחיות רצוא ושוב. זה כוא שאמרו שמויעת החיות יצוא כמר דינור

שפתי חכמים

וגל אם תפרש רוח הנחומין להי שפיר ועל הארץ פי' על ופקי הארץ ר"ל דלכך העביר רוח תנחומין בשביל בני האדם ועל הארץ : י ואי"ת כיון דלצורך עולם כם למה לא נבראו ופפה יתי נראות וי"ל דקודם המבול לא היה לריך לעולם לפי שאין הבריות היו לריכים להם לפי שהיו בריאים וחזקים הגל

רש"י

ממה המלך ל' הנחת חמה : (ב) ויסכרו מעינות. כשנפתחו כתיב כל מעינות וכאן אין כתיב כל לפי שנשתיירו מהם אותן שיש בהם לורך לעולם י כגון חמי טבריא וכיוצא בהם : ויכלא. וימנע כמו (תהלי' מ) לא תכלא רחמיך (בראשית כג) לא יכלה ממך : (ג) מקצה חמשים ומאת יום התחילו לחסור

בית דוד

געם פון כָּלָּה (לְשׁוֹן הֲנָחַת חֵמָה) בערוהיגט פון געם : (ב) (וַיִּסָּכְרוּ מַעְיְנוֹת) . די קוואלין זענען פר מאכט געווארין . זאגט רש"י (כְּשֶׁנִּפְתְּחוּ כְּתִיב כָּל מַעְיְנוֹת) ווען די קוואלין זענען געעפינט געווארין שטייט אוב פסוק אלע קוואלן זענן געעפינט געווארין (וְכָאן) אונ דא ביי דעם פר מאכונג (אֵין כְּתִיב כָּל) שטייט ניט אלע קוואלין זענין פארמאכט געווארין (לְפִי שֶׁנִּשְׁתַּיְּרוּ מֵהֶם אוֹתָן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם צוֹרֶךְ הָעוֹלָם) ווייל ניט אלע קוואלין זענן פר מאכט געווארין . די קוואלין וואס די וועלט דארף זיי זענין ניט פרמאכט געווארען (כְּגוֹן חַמֵּי טְבֶרְיָא) די הייסע קוואלין וואסר וואס זענען אונ טבריא (וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן) אונ נאך אזעלכי הייסע קוואלין וואסר : (וַיִּכָּלֵא) . איז די פייטש (ויִמָּנַע) . עס איז פר מיטן געווארין . עס האט אוך געהערט (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אונ פסוק (לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ) זאלסט ניט פאר מיידין (איינהאלטי) דיינע רחמנות (לֹא יִכָּלֶה מִמְּךָ) יועס ניט פאר מיידן פון דיר : (ג) (מִקְצֵה חֲמִשִּׁים

פירוש רד"ק

נתו ירדו בשבעם ווהו וישבו המים : (ג) (ויסכרו) · נסגרו שלהתגבר ולעלות והארץ שבה להתיבש מפני הרוח ועפרה בפני המים המתגברי' אבל לא נסגרו מכל וכל שהרי שבו המים אל התהום שיצאו ממנו באותם הרבים שיצאו ובמנין הימים שיצאו . ואע"פ שביציאת' מצאו יותר פתחים כי התמוסס' הארץ ועתה החלה להתקבץ וליבש מעט מעט מפני הרוח שהעביר האל על הארץ ובמעט פתחי' והי' להם להאריך ימי שובם כפי צאתם . אעפ"כ המבע עורם כי בשובם ירדו : (וארבת השמים) . וכבר נסגרו בסוף ארבעים והנה סבקי המים בין מלמעל' בין מלמט' : (ויכלא הגשם) שאפי' גשם מועט לא ירד . ויסכרו בכ"ף כמו בניס"ן ובן, כי יסכר פי דוברי שקר, (תהלים סג) : (ג) וישבו המים הלוך ושוב)' מעט מעט עד שחסרו לסוף ק"ן יום כנגד התגברותם שהי' ק"ן יום ומ' יום שהי' הגשם הרי ק"צ וכ"א יום של שליחות העורב והיונה הרי שס"ה יום הרי שנים עשר חדש שהי' נח בתבה' ותתלה הפרונם באחד בפיון כי בו שלם התגבורת וכיון שנח·

פירוש לתורת אלהים

געשטילט : (ב) וַיִּסָּכְרוּ אונ זיי זענין געווארען פר שטאפט מַעְיְנֹת תְּהוֹם די קוואלין פון דעם אפ גרונד וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמָיִם אונ די פענצטער פון דעם הימעל וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם מִן הַשָּׁמָיִם אונ עס איז געווארין פר מיטן דער רעגין פון דעם הימעל (עיין רש"י) : (ג) וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ די וואסער האט צוריק גקערט פון די ערד וַיַּחְסְרוּ אונ זענען געווארן ווייניגר מִקְצֵה פון סוף חֲמִשִּׁים

ספר הישר

גוטס גיין דס איז אוך ניט נאט נאר זיינע קנעכט: ויקב אין אברם האט זיך גזעגט ביי נח אין הוז האט אברם דר קעניג ווס נאט ב"ה איז . אונ דר מלך נמרוד קעניגס עבדיך אונ די גנצע וועלט איז געווען אינטר זיין הנד . אונ די גנצע וועלט איז געווען איין לשון. אונ אלע שרים פון נמרוד הבן איין עצה געלטין אונ דר צייט מצרים אין כוש אין כנען . אין איינר זאגט צום אנדרין ברייט אייך אי די וועלין בואין א שטאט אונ אין דר שטאט וועלין די מאכן אגרויסן טורעם גגין הימל . אונ די הויך זאל גיין אונ הימל. אונ מיר וועלין זיך מכין אגביין פר מיר זולן גיועלטיגן איבר דר גנצר וועלט. דר מיט וועלן גיצול ווערין פון ביז פון אונזרי פיינד. אז מיר וועלין קיניגן איבר זיי מיט גוולט. אונ

חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם׃ ד וַתָּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם

יוֹמִין׃ ד וְנָחַת תֵּיבוּתָא בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּשַׁבְעַת עַשְׂרָא יוֹמִין לירחא

בעל הטורים

בהו ושוב דסהא איירי בנכר אף כתם נמי: (ד) ותנח. ב' בכס' ותנם כתיבה. ותנח עליהם כרוח. לו' שרוה"ק נחה על אותם אשר נשארו בתיבה וזה כוח ותנח עליהם הרוח: אררט. ג' במס' הכא ושנים גבי סנחריב ויהי וגו' בית

רש"י

לחסור ב והוא אחד בסיון כילד בכ"ז בכסליו פסקו ד הגשמי' הרי ג' מכסלו וכ"ס מטבת הרי ל"ב ושבט ואדר וניסן ואייר קי"א הרי ק"כ: (ד) בחדש השביעי. סיון והוא שביעי לכסלו שבו פסקו הגשמי': בשבעה עשר יום. מכאן אתה למד שהית' התיבה משוקעת במי' י"א אמה שהרי כתיב בעשירי באחד לחדש נראו ראשי ההרי' זה אב שהוא עשירי למרחשון לירידת גשמים והם היו גבוהי' על ההרים חמש עשרה אמה וחסרו מיום א' בסיון עד א' באב חמש עשרה אמה לששי' יום הרי אמה לד' ימים נמצא שבי"ו בסיון לא חסרו אלא ד' אמות ונחה התיבה ליום

שפתי חכמים

אבל אחר המבול נעשו חלפים וק"ל: כ דלא תימא שאז כבר כיו ההרים וזה א"א דימאא שנסוף ק"ן יום כלו לחסר שהרי המים היו הלוך וחסור עד כ"ז לחודש הב' שבו יבשה הארץ אלא כתחילו לחסור: ל וא"ת והא לעיל פירש"י בכ"ח בכסליו פסקו הגשמים י"ל דמ"ל בכ"ח בכסליו לפי שאין יום ראשון מן המנין כיינו לא נחשב כיום שלם לפי שאין לילו עמו דכתיב ביום הזה נבקעו וגו' ביום ולא בלילה אבל מ"מ יום א' הוה נחשב א"כ נשאר מרחשון י"ב יום ויום חסר לילה ומכסליו כ"ז ימים ולילה כי לא פסק הגשם עד לבוקרו של כ"ח יום והצרף אותו לילה ליום ראשון הרי מ' יום לכך קרוי כ"ח לפי שכיון שעדיין גשמים יורדין בליל כ"ח וקרוי כ"ז לפי שפסקו ביום כ"ח הרי ג' מכסליו ר"ל עם לילה שלאחריו וכן כ"ט מטבת עם לילה שלאחריו והוא כ"ז לכסליו שבו פסקו גשמים דא"א לו' לירידה שהרי לא כלו מ' יום של גשמים וק"ן יום של תגבורת עד א' בסיון ואין סברא שהק"ן יום היו מ' של ירידה וק"י של תגבורת אלא או כולם של גשם או כולם של תגבורת וא"א

בית יהודא

זְמְאַת יוֹם). אוּנ עֶנְדֶע פוּן הוּנְדֶּרְט מִיט פוּפְצִינ טֶעג (הִתְחִילוּ לַחְסוֹר) הָאבֶּן אָן גְהוֹבֶּן דִי וַואסֶר צוּ זָוערִין וַוינִינֶר (וְהוּא בְּאֶחָד בְּסִיוָן) דָאס אִוּז גְוֶועזֶן דֶער עֶרְשְׁטֶר טָאג פוּן חוֹדֶשׁ סִיוָן (כֵּיצַד) וִויא אַזוֹ (בְּשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים בְּכִסְלֵו פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים) דֶעם זִיבֶּן אוּנ צְוַואנְצִינְסְטִין טָאג אוּנ כִּסְלֵו הָאט אוֹף גְהֶערְט צוּא גֵיין דֶער רֶעגִין (הֲרֵי שְׁלֹשָׁה יָמִים מִכִּסְלֵו) אִיז גְבְּלִיבֶּן דְרַייא טֶעג פוּן חוֹדֶשׁ כִּסְלֵו (וְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים מִטֵּבֵת) נַיין אוּנ צְוַואנְצִינ טֶעג פוּן חוֹדֶשׁ טֵבֵת (הֲרֵי שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם) אִיז צְוַויי אוּנ דְרַייסִינ טֶעג אוּנ דוּא פִיר הֳדָשִׁים שְׁבַט אֲדָר נִיסָן אִיָּר זֶענִן הוּנְדֶערְט מִיט אַכְטְצֶעהֶן טֶעג אוּנ דִיא צְוַוייא אוּנ דְרַייסִינ טֶעג אִיז צוּזַאמֶען הוּנְדֶרְט פוּפְצִינ טֶעג׃ (ד) (בַּחוֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי) דֶעם זִיבְּטִין חוֹדֶשׁ, דָאס אִיז דֶער חוֹדֶשׁ סִיוָן (וְהוּא שְׁבִיעִי לְכִסְלֵו) דָאס אִיז דֶער זִיבְּטֶר חוֹדֶשׁ פוּן כִּסְלֵו (שֶׁבּוֹ פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים) וָואס אוּנ אִים (אִין כִּסְלֵו) הָאט אוֹף גְהֶערְט גֵיין דֶער רֶעגִין׃ (בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם). דֶעם זִיבְּצֶענְטִין טָאג אִין סִיוָן הָאט דִי תֵּבָה גְערוּהְט אוֹף דִי בֶּערְג אֲרָרָט. זָאגְט רַשִׁ"י (מִכָּאן אַתָּה לָמֵד) פוּן דֶעם פָּסוּק קֶענִין מִיר לֶערְנִין (שֶׁהָיְתָה הַתֵּבָה מְשׁוּקַעַת בַּמַּיִם עֶשְׂתֵּי עֶשְׂרֵה אַמָּה) דִיא תֵּבָה אִיז גְוֶועזֶן טִיף אוּנ וַואסֶר עֶלְף אֵיילִין (שֶׁהֲרֵי כְּתִיב) ווָארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (בָּעֲשִׂירִי בְּאֶחָד לַחוֹדֶשׁ) דֶעם עֶרְשְׁטִין טָאג אוּנ צֶעהֶנְטִין חוֹדֶשׁ (נִרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים) זֶענִן גְזֶעהֶן גְוָוארֶען דִיא שְׁפִּיצֶען פוּן דִיא בֶּערְג (זֶה אָב) דֶעם צֶעהֶנְטֶן חוֹדֶשׁ מֵיינְט מֶען דֶעם חוֹדֶשׁ אָב (שֶׁהוּא עֲשִׂירִי לְמַרְחֶשְׁוָן) אַז מֶען הֵייבְּט אָן צֵיילֶן פוּן חוֹדֶשׁ מַרְחֶשְׁוָן אִיז אָב דֶר צֶעהֶנְטֶער חוֹדֶשׁ (לִירִידַת גְּשָׁמִים) וֶוען דֶר רֶעגִין הָאט אָן גְהוֹבֶּען גֵיין אוּנ חוֹדֶשׁ מַרְחֶשְׁוָן (וְהֵם הָיוּ גְבוֹהִים עַל הֶהָרִים חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה) אוּנ דִיא וַואסֶר אִיז גְוֶועזֶן הוֹיךְ אִיבֶּר דִיא בֶּערְג פוּפְצֶעהֶן אֵיילִין (וְחָסְרוּ מִיּוֹם אֶחָד בְּסִיוָן עַד אֶחָד בְּאָב) דִיא וַואסֶר הָט נִפֶעלְט פוּן עֶרְשְׁטִין טָאג סִיוָן בִּיז דֶעם עֶרְשְׁטִין טָאג אָב (ט"ו אַמָּה) פוּפְצֶען אֵיילֶן (לְס' יוֹם) אוּנ זֶעכְצִיג טֶעג (סִיוָן אוּנ תַּמּוּז זֶענִין זֶעכְצִיג טֶעג) הֲרֵי אַמָּה לְאַרְבָּעָה יָמִים) הָט גֶפֶעלְט אַלֶע פִיר טֶעג אֵיין אֵייל וַואסֶר (נִמְצָא שֶׁבְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּסִיוָן) זֶעהְן מִיר פוּן רֹאשׁ חוֹדֶשׁ סִיוָן בִּיז זִיבְּצִין טֶעג אוּנ סִיוָן הָט גָאר

פירוש רד"ק

החלו לחסור: (ד) (ותנח התבה בחדש השביעי). הוא סיון שהוא טביעי לירידת גשמים שהי' בכסליו ואע"פ שהחלו במרחשון סב"ח בכסליו שבו ירדו ובו פסקו ונחה התב' בי"ז בו על הרי אררט אולי הם ההרים הגבוהים או הית' התב' אז באותו הנבול ואף עפ"כ מההרים הגבוהים הם ואפשר שהיו גבוהים מהם ועכ"פ

פירוש לתורת אלהים

וּמְאַת יוֹם הוּנְדֶערְט אוּנ פִּיפְצִינ טָאג אַז עֶס הָט זִיךְ אוּם גְלָאזְט הוּנְדֶערְט מִיט פִּיפְצִינ טָאג הָאבֶּן אָן גְהוֹבֶּען דִיא וַואסֶערְן וַוייניגֶר צוּ וֶוערֶען׃ (ד) וַתָּנַח הַתֵּיבָה אוּנ דִי תֵּיבָה הָט גְרוּעְט בַּחוֹדֶשׁ

ספר הישר

אַלֶע גְקוּמֶן פַר דֶעם מֶלֶךְ אוּנ הָבֶּן אִים גְזָאגְט דִיא דָאזִיגֶע בֵּייד אִיז עֶס דֶעם מַלְכוּת ווֹאל גְפֶעלִין •

יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הָרֵי אֲרָרָט׃ ה וְהַמַּיִם הָיוּ הָלוֹךְ וְחָסוֹר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בָּעֲשִׂירִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נראו

לְיַרְחָא עַל טוּרֵי קַרְדּוּ׃ ה וּמַיָּא הֲווֹ אָזְלִין וְחָסְרִין עַד יַרְחָא עֲשִׂירָאָה בַּעֲשִׂירָאָה בְּחַד לְיַרְחָא אִתְחֲזִיאוּ

שפתי חכמים

וא״ת שיהיו של גשם א״כ יתחייב שיהיו כולן של תגבורת א״כ מ׳ יום לחוד וק״ן יום לחוד ולא כלו עד אחד בסיון : ם וא״כ לא תוכל ג״כ לומר שכתיבה כיתה משוקעת י״א אמה דמא׳ בסיון עד א׳ באלול ג׳ יום כרי אמה לו׳ ימים א״כ לס״ו ביהם משוקעת י״ב אמות ושליש: נ וכתיבה לא נתנה אלא לאחר שכלה מ׳ יום של גשמים וק״ן יום של התגבורת כמים וזה כיה בסיון ולא באייר כרי ס׳ יום שנראו ראשי ההרים וכו׳ שהרי בי׳ מקץ ארבעים יום התחלת פ׳ יום שהם ל״ם שלשים ונצרופם עם כ״א שהוחיל בשליחות יונה יעלו ס׳ והפני ס״ב והלול תימה

רש״י

ליום המספר למדת שהית׳ משוקעת י״א אמה במים של ראשי ההרים : (ה) בעשירי וגו׳ נראו ראשי ההרים ׳ זה אב שהוא עשירי למרחשון שהתחיל הגשם . וא״ת הוא אלול ם ועשירי לכסלו שפסק הגשם כשם שאתה או׳ בחדש השביעי סיון והוא שביעי להפסקה אי אפשר לו׳ כן על כרחך שביעי אי אתה מונה אלא להפסק׳ שהרי לא כלו ארבעים יום של ירידת גשמים ומאה וחמשים של תגבורה שמים עד אחד בסיון ואם אתה אומר שביעי לירידה אין זה סיון נ והעשירי א״א למנות אלא לירידה

בית

גיפעלט פיר איילין וואסר (וְנָחָה הַתֵּבָה לְיוֹם הַמְּסֻפָּר) אוף פארגין פון דיא זעכצין טעג (דָם איז דר זיבצענטר טאג אין סִיוָן) האט די תיבה גרוהט (גישטאנין אוף דיא בערג אֲרָרָט (לְמִדַּת שֶׁהָיְתָה מְשֻׁקַּעַת בַּמַּיִם עַשְׂתֵּי עֶשְׂרֵה אַמָּה) זעהן מיר אז דיא תבה איז גוועזן טיף אונ וואסר עלף איילין . דרבער אז אוף דוא בערג אררט וואס דיא וואסר איז גיוועזן טיף פופצען איילין אז עס איז נאר ניינגר גיווארן פיר איילין איז נאך גוועזן טיף עלף איילין פון דעסטוועגין האט די תבה גקענט שטיין (שֶׁעַל רָאשֵׁי הֶהָרִים) אויף די שפיטצען פון די בערג זעהן מיר אז די תבה איז גוועזן טיף אונ וואסר עלף איילון : (ה) (בָּעֲשִׂירִי וגו׳ נִרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים) . דר צעהנטער חודש (זֶה אָב) דס איז דער חודש אב (שֶׁהוּא עֲשִׂירִי לְמַרְחֶשְׁוָן שֶׁהִתְחִיל הַגֶּשֶׁם) דס איז דר צעהנטער חודש אז מען הייבט אן ציילין פון חודש חשון ווס אינ אים (אין חֶשְׁוָן) האט אן גהויבין גיין דר רעגין. זאגט רש״י (וְאִם תֹּאמַר הוּא אֱלוּל) מאכער ווערסטו זאגען דעם צעהנטין חודש מיינט מען אלול (וַעֲשִׂירִי לְכִסְלֵו שֶׁפָּסַק הַגְּשָׁמִים)

דוד

אין אלול איז דר צענטר חודש פון כסלו ווס אונ אים האט אוף גהערט דר רעגן (כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה אוֹמֵר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי סִיוָן) אזו וויא דיא זאגסט דער זיבטער חודש מיינט מען סיון (וְהוּא שְׁבִיעִי לְהַפְסָקָה) אונ דס איז דר זיבטער חודש פון די צייט ווס דר רעגן האט אוף גהערט . זאגט רש״י (אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן) מען קען ניט אזו זאגין (עַל כָּרְחָךְ שְׁבִיעִי אִי אַתָּה מוֹנֶה אֶלָּא לְהַפְסָקָה) דעם זיבעטן חודש מוז מען ציילין נאר פון דעם חודש ווס דר רעגן האט אונ אים אוף גהערט דס איז פון חודש כסלו (שֶׁהֲרֵי לֹא כָּלוּ אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁל יְרִידַת גְּשָׁמִים) ווארום דוא פערציג טעג ווס אונ זיי האט גרעגינט (וּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים שֶׁל תִּגְבֹּרֶת הַמַּיִם) אונ דיא הונדרט פופציג טעג ווס אונ זיי האט זיך גשטארקט דס וואסר האבן זיך געענדיגט דעם ערשטין טאג אונ סיון (וְאִם אַתָּה אוֹמֵר שְׁבִיעִי לִירִידָה) אונ אוב דוא וועסט זאגן מען מיינט דר זיבטר חודש פון דר צייט ווס דר רעגן האט אן גהויבין גיין (פון חודש חשון) (אֵין זֶה סִיוָן) איז דאך דר זיבטער חודש ניט סיון נאר אייר (וְהָעֲשִׂירִי אִי

פירוש

יש שפלים שהם שהרי לא נראו כולם עד החדש העשירי ; (ה) (והמים היו הלוך וחסור) היו חוסרים הלוך וחסור וכן ,והיות רצוא ושוב. (יחזקאל א׳) : (עד החדש העשירי) . לא אמר שבחדש העשירי חסרו כולם אלא חסרו כולם עד שנראה הארץ ובחדש

רד״ק

העשירי לא נראו אלא ראשי ההרים אלא פירושו היו הלוך וחסור עד שבעשירי נראו ראשי ההרים ומכאן ואילך ג״כ היו הלוך וחסור עד שנראת׳ הארץ ׳ וראשי ההרים הם גבעות ההרי׳ שהיא הפסק׳ הנזכ׳ שבהרי וההרים העשירי הוא אב שהוא עשירי למרחשון שבו

פירוש לתורת אלהים

הַשְּׁבִיעִי אין זיבעטען חודש בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ אין דעם זיבצעהנטין טאג פון דעם חודש עַל הָרֵי אֲרָרָט אויף דיא בערג אררט :

(ה) וְהַמַּיִם אונ די וואסרן הָיוּ הָלוֹךְ זיי זענגן אפ גלאפין וְחָסוֹר אונ גמינדרט גווארן עד החודש הָעֲשִׂירִי ביז אין דעם צעהנטן חודש בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ

ספר

וַיִּתְקַבְּצוּ אונ אַלֶה מִשְׁפְּחוֹת האבן זיך איין גיפילט אין ערד פון ועקם פאל הונדרט טויזנט פערזאן ועני גגאנגין אונ האבן גנומין אברהם לגר צו בוימן די

הישר

שטאט אונ דס טורים אונ האבן גזוכט אויפן גנצי לגר האבן זיי ניט גפינען אזוי אין לגר אין טורה ז״ט ווי דס לגר לגער . אונ די קענג פון דס ?גר

נראו ראשי ההרים: ו ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח נח את־חלון

רישי טוריא: ו והוה מסוף ארבעין יומין ופתח נח ית כות

התבה

רש"י

זאם אתה סופר להפסקה והוא אלול אי אתה מוצא נראשון באחד לחדש חרבו המי' מעל הארץ שהרי צקץ ארבעי' יום משנראו ראשי ההרים שלח את העורב וכ"א יום הוחיל בשליחות היונה הרי ששים יום משנראו ראשי ההרים עד שחרבו פני האדמה א"ת באלול נראו נמצאו שחרבו במרחשון והוא קורא אותו ראשון ואין זה אלא תשרי שהוא ראשון לבריאת עולם ולר' יהושע הוא ניסן: (ו) מקץ ארבעים יום. משנראו ם ראשי ההרי': את חלון התבה אשר עשה. ע לצהר (ב"ר) ולא זה פתח פ התיב':

שפתי חכמים

פינס כ"א נ"ם יום הוכרח שר"ח תשרי ממנין ככ"א יום: ם שאם לו' משנחם כתיבה ומשירי משירי להפסקה דומיא דשכיפי שבות שביעי להפסקה ויכיס שקוע י"ב אמות ושלים דא"כ כי"ל לעיל לכתוב מקרא זה ולא לסמוך על נראו ראשי ההרים כ' כרא"ם אך קשה מאחר שלוח יונה כי"ג אחר מ"ן יום משנראו ראשי ההרים מדוע לא מצאה היונה מנוח לכף רגלה הרי לא נשאר עד שחרבו המים רק י"ד יום ומסתמא נראו כל ראשי ההרים הגבוהים והשפלים גם קצת מהאילנות הגבוהים וכו' ונראה אף שנראו ראשי ההרים כיון שלא חרבו קצת מש"ה לא יכלה לעמוד על הארץ וגם האילנות הגבוהים נעקרו ונמחו במי המבול כדמשמע במדרש ודוק כ"ל: ע ר"ל דחלון זו פשוט כדי להאיר: פ ר"ל לעיל כתיב פתח וכאן

בית דוד

אפשר למנות אלא לירידה) אונ דעם צעהנטין חודש קען מען ניט אנדרש ציילין גאר פון חשון ווען דר רעגין הט אן גהויבן גיין (שאם אתה אומר להפסקה) ווארום אז דוא וועסט זאגן מען מיינט דעם צעהנטון חודש פון כסלו ווען דר רעגין הט אויף גהערט (והוא אלול) איז אלול דר צעהנטר חודש (אי אתה מוצא) וועסטו ניט גפינען עס זאל אום קומן (בראשון באחד לחודש) דם ערשטין חודש (דם איז תשרי) דעם ערשטין טאג אונ דעם חודש (חרבו המים מעל הארץ) זאל האבן טרוקין גווארין דיא וואסער פון דיא ערד (שהרי מקץ ארבעים יום משנראו ראשי ההרים) ווארום אונ ענדע פערציג טעג פון די צייט ווס די שפיצען פון די בערג זענן גזעהן גווארן (שלח את העורב) הט נח ארוים גשיקט פון דיא תבה דעם עורב (דיא קראה (ואחד ועשרים יום) אונ איין אונ צוואנציג טעג (הוחיל) הט נח גוואַרט (בשליחות היונה) ביי דיא טויב ארוס שיקען. דאמאלס הט נח גזעהן אז די ערד איז שוין טרוקין (הרי ששים יום משנראו ראשי ההרים עד שחרבו פני האדמה) זעהן מיר פון די צייט ווס די שפיצען פון די בערג זענן גזעהן

גווארין ביז דיא ערד איז טרוקין גווארן הט גדויערט זעכציג טעג. צוויי חדשים (ואם תאמר באלול נראו) אז דיא וועסט זאגן דיא שפיצען פון דיא בערג זענן גזעהן גווארן ראש חודש אלול (נמצא שחרבו במרחשון) איז דאך די ערד טרוקין גוואַרן ראש חודש חשון (והוא קורא אותו ראשון) אונ ער רופט דעם חודש חשון דר ערשטר חודש (ואין זה) אונ דר חודש חשון איז ניט דר ערשטר חודש (אלא תשרי) נאר תשרי איז דער ערשטר חודש (שהוא ראשון לבריאת עולם) ער איז דר ערשטר חודש אז מען ציילט צוא די בשאפונג פון דר וועלט (ולרבי יהושע הוא ניסן) נאך רבי יהושע מיינט מען דעם ערשטין חודש ניסן. אז מען ציילט פון יציאת מצרים איז ניסן דר ערשטר חודש (עיין רש"י פסוק יא): (ו) (ויהי מקץ ארבעים יום). עס איז גוועזן אין ענדע פערציג טעג (משנראו ראשי ההרים) פון די צייט ווס דיא שפיצען פון די בערג זענן גזעהן גווארן, האט נח געפינט (את חלון התבה אשר עשה) דעם פענסטר ווס ער הט גמאכט אונ דיא תבה (לצוהר) צוא אבלייכטונג (ולא זה פתח התבה העשוי

פירוש רד"ק

החלו הגשמים לרדת: (ו) (ויהי מקץ ארבעים יום). משהתחילו לחסור המים. והנכון בעיני כי פירושו משנח' התב' על הרי אררט כי היאך ידע נח כשהחלו המים לחסור אבל כשנח' על הרי אררט ידע שהרגיש שהתב' נחה על דבר קשה והמתין עוד ארבעים יום למען יחסרו עוד המים וישלח אחד מן העופות לראות אם ימצ' אילן מגל' עדיין: (את חלון התב' אשר עשה). הוא הצוהר שאמר צהר תעש' לתבה ושלח משם את העורב. ויש לשאול אם נח ידע יום שפסקו הגשמים כמו שכתבנו למה לא פתח את חלון התב' מיד אחר שאין גשם יורד ויש לפרש כי עדיין פחד נח כי בהתרומם גלי המים ושאונם יגיעו המים למעל' ויכנסו בתב' דרך החלון לפיכך לא פתחה עד שנח' התב' על ההרים והמתין עוד ארבעים יום ואז ידע כי חסרו המים מלהתרומם

פירוש לתורת אלהים

אין איין טאג אין דעם חודש נראו ראשי ההרים זענן גזעהן גווארן די שפיצן פון די אלע בערג: (ו) ויהי אונ עס איז גוועזן מקץ ארבעים יום אז עס האט זיך אוס גלאזט פערציג טאג פון דעם טאג ווס זענין גיזעהן גווארן דיא שפיץ פון דיא בערג ויפתח נח את חלון התיבה אשר עשה האט

ספר הישר

אין אזו ווי צוויי יאר נאנג אונ זענן גנגנגין אלע אהין אונ האבן זיך דרט בזעצט: ויחלו אונ זיי האבן אן גהויבין צו מכן ציגל אונ ווילן בויען די שטאט אונ דם טורים אונ דם בויען איז גוועזן צו ווידר שפעניגן אן גאט אונ טרכטין אונ הרץ מלחמה צו הלטין מיט גאט אין ארוף צו גיין אויף דם הימל.

תֵּיבוּתָא דִי עֲבַד:
ז וְשַׁלַּח יַת עוּרְבָא
וּנְפַק מִפַּק וְתָב עַד
דְּיבִישׁוּ מַיָּא מֵעַל
אַרְעָא: ח וְשַׁלַּח יַת
יוֹנָה

הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה: ז וַיְשַׁלַּח אֶת־
הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יָצוֹא וָשׁוֹב עַד־יְבֹשֶׁת
הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ: ח וַיְשַׁלַּח אֶת־
הַיּוֹנָה

תו"א וישלח את העורב. סנהדרין קח:

בעל הטורים

נכרוך אלכית וגו' וכמה נפלפו ארץ אררט ואחז"ל לקח נכר אחד מן כהיכה אמר דין אלכא דביזניה לנח מצופנא. נכרוך נפר: (ז) ינוצה. נגי' נחל כרית א"ל בקנ"ה מזומן אתה כשליחות לאחרת כימי אליכו. יבשת אותיות תשבי: (יא) טרף. ג' כמס' ככא ואידך כי כוא טרף וירפאנו מה כתם ל' בעירב

שפתי חכמים

ת: ז ומתרץ ולא זהו וכו' (קנ"ת) ואע"פ שכם פי' אותו כתבופק יש אומרים חלון ויש אומרים אבן פונה מככא תמפט בו את חלון וי"מ לנוכר לאורה פגורת לכריס כאלו אמר אחר פתה לאורה כלו' לא לביאה וכו' וא"ת א"כ למה כולין לאירו בו אבן פיה וי"ל נשגור כלילות ונשגור כימים שבחלון היה כנ ר כדמשמע הויפתח וגו': צ ורמז לזה שהלא יבשת כתיב הכר שבוא אותיות השבי דבוא אליכו. ועוד הולא כתיב יבושת כירין אלא יבושת כמים ר"ל שבימי אליכו (מהרש"ל) :

רש"י

הפתוי לביאה ויליאה: (ז) יצוא ושוב. הולך ומקיף סביבות התיבה ולא הלך בשליחותו שהי' חושדו על בת זוגו כמו ששנינו באגדת חלק (סנהדרין קח): עד יבשת המים. פשוטו כמשמעו אבל מדרש אגד' מוכן הי' העורב לשליחות אחרת בעצירת גשמי' צ בימי אליהו שנא' (מלכים א' יז) והעורבים מביאים לו לחם ובשר: (ח) וישלח את היונה.

בית

הַעְשׂוּי לְבִיאָה וִיצִיאָה) מֶען מֵיינְט נִיט דִי טִיר פוּן דִיא תֵּבָה וָוס אִיז גְמַכְט גְוָוארְן צוּם אַרֵיין גֵיין אִינ אַרוֹם גֵיין: (ז) (יָצוֹא וָשׁוֹב). דִי קְרָאה אִיז אַרוּם גְגַאנְגְן פוּן דִי תֵּבָה אוּנ בַּלְד צוּרִיק גְקוּמֶן. זָאגְט רַשִׁ"י (הוֹלֵךְ וּמַקִּיף סְבִיבוֹת הַתֵּבָה וְלֹא הָלַךְ בִּשְׁלִיחוּתוֹ) דִי קְרָאה אִיז גְגַאנְגְן (גְפְלוֹגִין) אַרוּם דִי תֵּבָה אוּנ עֶר אִיז נִיט גְפְלוֹגִין וְוָאהִין נֹחַ הָט אִים גְשִׁיקְט (שֶׁהָיָה חוֹשְׁדוֹ עַל בַּת זוּגוֹ) דִיא קְרָאה הָאט [illegible] נֹחַ [illegible] דָט נֹחַ אִים אַרוּם גְשִׁיקְט פוּן דִי תֵּבָה (כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּאַגָּדַת חֵלֶק) וִוי מִיר הָאבְּן גְלֶערְנְט אִין פֶּרֶק חֵלֶק אִין דִי גְמָרָא סַנְהֶדְרִין: (עַד יְבֹשֶׁת הַמַּיִם). זָאגְט רַשִׁ"י (פְּשׁוּטוֹ כְּמַשְׁמָעוֹ) פְּרָסְט גְמֵיינְט בִּיז דִי וַואסֶר אִיז אוֹיס גְטְרוּקִינְט גְוָוארִין (דִיא קְרָאה אִיז גְוֶוען

דוד

יָצוֹא וָשׁוֹב אַרוּם גְגַאנְגְן פוּן דִיא תֵּבָה אוּנ צוּרִיק גְקוּמֶן צוּא דִיא תֵּבָה בִּיז דִי וַואסֶר אִיז אָפְּגְטְרִיקְנְט גְוָוארִן פוּן דִיא עֶרְד) (אֲבָל מִדְרָשׁ אַגָּדָה) אָבֶּר דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט אַגָּדָה (מוּכָן הָיָה הָעוֹרֵב לִשְׁלִיחוּת אַחֶרֶת) דִי קְרָאה אִיז גְוֶוען גְרֵייט צוּ אַיין אַנְדֶרֶע שִׁיקוּנְג וָוס הקב"ה הָט אִים גְשִׁיקְט (כְּשֶׁיִּבְשׁוּ הַמַּיִם בַּעֲצִירַת גְּשָׁמִים בִּימֵי אֵלִיָּהוּ) אוּנ דִיא צַייט פוּן אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וָוען דִיא וַואסֶר פוּן דִי רֵייגְן זֶענֶן אוֹיס גְעטְרִיקְנְט גְוָוארְן וַוייל אֵלִיָּהוּ הָאט אוֹיף גְהַלְטִין דֶעם רֶעגִין דְרַיי יָאר. אוּנ הקב"ה הָאט גְזָאגְט צוּא אֵלִיָּהוּ עֶר זָאל גֵיין צוּם טַייךְ כְּרִית (וְהָעוֹרְבִים מְבִיאִים לוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר) דִיא קְרָאהֶען הָאבִּין צוּא אִים גְבְּרֶענְגְט בְּרוֹיט אוּנ פְלֵייש.): (ח) (וַיְשַׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה). זָאגְט רַשִׁ"י (לְסוֹף

פירוש

ילא סהר שיכנסו בתיבה. ופתח החלון לראות ולשלח העורב: (ז) (וישלח את העורב). אמר העורב אוכל בשר וימצא נבלות האדם והבהמ' ואם יחרבו כ"כ המים שימצא נבלות שהם מושלכים בארץ יביא בפיו

רד"ק

סוב בשר ונדע כי חרבו המים. ושלחו ולא הביא דבר בפיו וראהו יצא יוצא ושוב ולא הכיר ממנו דבר כי הי' נכנס בקנו ויוצא לראות אם ימצא מקום לשכנו ישב אל קנו וזה עשה עד יבשת המים. ואמרו בדרש

פירוש יתורת אלהים

נֹחַ גְעֶפִינְט דָס פֶענְסְטֶער פוּן דֶער תֵּיבָה וָוס עֶר הָט גְמַאכְט: (ז) וַיְשַׁלַּח אֶת הָעֹרֵב אוּנ עֶר הָאט גְשִׁיקְט דִי [illegible] וֶוען אוּב דִיא [illegible] אִיז [illegible] גְוָוארְן וִיצֵא אוּנ עֶר אִיז אַרוּם גְגַאנְגְן אוּנ צוּרִיק גְקוּמְן דֶער רָאב אִיז גְפְלוֹגְן אַרוּם דֶער תֵּיבָה אוּנ הָט נִיט גְוָואלְט גֵיין אִין שְׁלִיחוּת פוּן נֹחַ. אִין מִדְרָשׁ שְׁטֵייט דֶער רָאב הָט גְזָאגְט צוּ נֹחַ הקב"ה הָט מִיךְ פַיינְד דֶען פוּן אַלֶע בְּהֵמוֹת טְהוֹרוֹת אוּנ פוּן עוֹפוֹת טְהוֹרוֹת הָאט עֶר דִיךְ גְהֵייסְן אִין דֶער תֵּיבָה אַרַיין נֶעמְן זִיבְּן פָּאר אוּנ פוּן דִי טְמֵאִית נָאר אַיין פָּאר. אוּנ דוּ הָאסְט מִיךְ אוֹיךְ פַיינְד דֶען דוּא שִׁיקְסְט נִיט פוּן דִי מִינִים וָואס דוּ הָאסְט צוּ זִיבְּן פָּאר אוּנ וָוען עֶס וֶועט אֲפִילוּ אַיינֶער פוּן זֵייא אוּם קוּמֶן וֶועט נָאךְ פוּן דֶעם מִין בְּלֵייבְּן אוּנ שִׁיקְסְט מִיךְ וָוס דִי הָאסְט פוּן מַיין מִין מֶער נִיט נָאר אַיין פָּאר אוּנ אַז אִיךְ וֶועל אוּם קוּמֶן וֶועט דָאךְ אוֹיס דֶער וֶועלְט חָסֵר זַיין אַבְּאשֶׁעפֶנִישׁ. עַד יְבֹשֶׁת הַמַּיִם בִּיז דִיא וַואסֶר וֶועלֶען אוּם גְטְרִיקְנְט וֶוערְן (עַיין רַשִׁ"י): (ח) וַיְשַׁלַּח הָט עֶר אַוֶועק גְשִׁיקְט

ו הֶעָרָה [illegible] אִיז נָאר אַרוּם גְגַאנְגִין אִיז עֶר בַּאלְד צוּרִיק גְקוּמֶען. אוּנ עֶר אִיז נִיט מֶער גְשִׁיקְט גְוָוארִין עַד יְבוֹשֶׁת הַמַּיִם. בִּיז דִיא צַייט וָואס דִיא וַואסֶער אִיז אוֹם גְטְרִיקְנְט גְוָוארִין דוּרךְ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא:

הַיּוֹנָה מֵאִתּוֹ לִרְאוֹת הֲקַלּוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ ט וְלֹא־מָצְאָה הַיּוֹנָה מָנוֹחַ לְכַף־רַגְלָהּ וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה כִּי מַיִם עַל־פְּנֵי כָל

יוֹנָה מִלְּוָתֵיהּ לְמֶחֱזֵי אִם קַלּוּ מַיָּא מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא׃ ט וְלָא אַשְׁכַּחַת יוֹנָה מְנַח לְפַרְסַת רִגְלַהּ וְתָבַת לְוָתֵיהּ לְתֵיבוּתָא אֲרֵי מַיָּא עַל אַפֵּי כָל

ארעא

כל

רש״י

לסוף ז׳ ימים שהרי כתיב ויחל עוד ימים אחרים מכלל זה אתה למד שאף בראשונה הוחיל ז׳ ימים: וישלח. אין זה ל׳ שליחות אלא ל׳ שלוח שלחה ללכת לדרכה ובזו יראה אם קלו המים ש אם תמצא

מנוח

שפתי חכמים

ק דל״ש ל׳ שליחות אלא כבר רצת ולעיל לא רצה רש״י לפרש שהרי כתיב בהדיא דלאו שליחות הי׳ שהרי כתיב יצא ושוב ופרש״י הולך ומקיף וכו׳ (קל״מ) דשם לא נא׳ לראות הקלו המים לכך אפ״ל דלא שלחו לראות הקלו המים אלא שלחו לילך נאשר ימלא בשביל שאימא בתיבה ומה שלא שלחו מיד אחר המעשה לפי שהיה המים ע״פ כל הארץ ואם הי׳ שלחו אז היה מינו נעדר ובזה מתורצנמי למה הוחיל ז׳ ימים עד שאלה כיונה כי״ל לנוח מיד כיון שלא הלך הטורב בשליחות כלל אלא שלא היה שליחות כטורב לראות ולפ״ז יהיה פי׳ וישלחו כמו וישלח משה את חותנו ודומיהם שאין הכוונה להשיב שולחו דבר לכך לא פי׳ בו כלום אבל בשליחות היונה שלחו לראות

בית דוד

שִׁבְעַת יָמִים) אוּן עֶנְדֶע זִיבֶּן טֶעג נָאךְ דֶעם וִוי עֶר הָט גְשִׁיקְט דִיא קְרָאֶה הָט עֶר גְשִׁיקְט דִי טוֹיבּ (שֶׁהֲרֵי כְּתִיב) וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק בַּיי דֶעם אַנְדֶרִין מָאל שִׁיקְן דִי טוֹיבּ (וַיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים) נָאךְ הָט גֶוַוארְט נָאךְ זִיבֶּן טָאג אַנְדֶרֶע (מִכְּלָל זֶה אַתָּה לָמֵד) פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנִין מִיר (שֶׁאַף בָּרִאשׁוֹנָה) בַּיי דֶעם עֶרְשְׁטִין מָאל שִׁיקְן דִי טוֹיבּ (הוֹחִיל שִׁבְעַת יָמִים) הָאט עֶר אוֹיךְ גֶוַוארְט זִיבֶּן טֶעג : (וַיְשַׁלַּח) . זָאגְט רש״י (אֵין זֶה לָשׁוֹן שְׁלִיחוּת) דָעם וַיְשַׁלַּח מֵיינְט מֶען נִיט עֶר הָאט גְשִׁיקְט דִיא טוֹיבּ זִיא זָאל אִים קוּמֶן זָאגְן אוֹיבּ דָם וַואסֶר אִיז גְרִינְגֶר גְוָוארִין . וִוי אַזוֹ וֶועט אִים דִי טוֹיבּ דָם זָאגְן . זִיא קֶען דָאךְ נִיט רֵיידִין (אֶלָּא לְשׁוֹן שִׁלּוּחַ) נָאר מֶען מֵיינְט אַוֶועק שִׁיקֶען זִיא זָאל שׁוֹן נִיט צוּרִיק קוּמֶען (שְׁלָחָהּ לָלֶכֶת לְדַרְכָּהּ) נַח הָט זִיא אַוֶועק גְשִׁיקְט זִיא זָאל גֵיין אִיר וֶועג (וּבְזוּ יִרְאֶה אִם קַלּוּ הַמַּיִם) אוּנ דוּרְךְ דָם וֶועט עֶר וִויסֶען אוֹבּ דִי וַואסֶר אִיז גְרִינְגֶר גְוָוארֶן אָדֶר נֵיין (שֶׁאִם תִּמְצָא מָנוֹחַ לֹא תָשׁוּב אֵלָיו) אוֹבּ זִי וֶועט גְפִינֶען אַאָרְט וְוא צוּ זַיין וֶועט זִיא נִיט צוּרִיק קוּמֶן אִין דִי תֵּבָה . אַז זִיא אִיז צוּרִיק גְקוּמֶן הָט עֶר גְוִויסְט אַז דִי וַואסֶר אִיז נָאךְ פַר שְׁפְּרֵייט אוֹף דִי גַאנְצֶע עֶרְד וִוי עֶס שְׁטֵייט בַּאלְד אוּנ פָּסוּק ט) :

ויחל

פירוש

(סנה׳ קח) ע״ד המליצ׳ שלא הלך מחשד. וכראות נח כי לא למד מהעורב דבר שלח את היונ׳ כי היונ׳ יש בה כח הדמיון להשיב שולחה דבר אחר שמוליכין אותה באות׳ הדרך פעם או שתים. גם יש בה טבע תשובה לשוב אל קנה. וכן מנהג המלכים לגדלה בביתם ולשלח׳ במקומות הרחוקים וקושרין כתב בכנפיה והיא שבה אל שולחה בכתב התשוב׳ שקושר אותה בכנפיה גם מי שנשתלח׳ להם. ולכך פירשו הגאונים מ״ש בתלמוד (שבת מט) מה יונה כנפיה מגינות עליה כלו׳ שאין שוחטין אותה כי בעבור שליחותה מגדלים

רד״ק

ומחיים אותה והיא שבה אל שולחה ווה תעש׳ כל הפעמים ששולחים אותה. ושלח נח אותה כי ידע שתביא לו שום דבר לסי׳ אם תמצא עלה או נרגיר. ווה (ותשב אליו אל התיבה). ואמר אליו . ואמר אל התיב׳. אליו להשיב שולחה דבר כי לא מצאה שום דבר שתביא בפיה לסי׳ ואמר אל התיבה שנחה ע״ג התיבה כי לא רצת׳ לכנוס לפי שלא הית׳ מביא׳ שום דבר לסי׳ ולא נכנס׳ תוך התיב׳ כמו העורב. וכיון שראה נח כן שלח ידו בעד החלון ולקח׳ והביא׳ אליו וזמן שליחות העורב ושליחות היונ׳ בפעם הראשונ׳ הי׳

פירוש לתרגום אלהים

דִיא טוֹיבּ פוּן אִים (עיין רש״י) לִרְאוֹת צוּ זֶעהְן הֲקַלּוּ הַמַּיִם אוֹיבּ זַייא זֶענְן גְרִינְגֶר גְוָוארֶן דִיא וַואסֶרְן מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה פוּן דֶר עֶרְד (עיין רש״י) : ט) וְלֹא מָצְאָה הַיּוֹנָה מָנוֹחַ לְכַף רַגְלָהּ אוּנ דִיא טָאהְבּ הָאט נִיט גְפוּנֶען אַרוּאוּנְג צוּא אִירֶע פִיס וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל הַתֵּיבָה אוּנ זִיא הָאט זִיךְ אוּם גִיקֶערְט צוּ אִים צוּ דֶר תֵּיבָה כִּי מַיִם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וָוארוּם דִיא וַואסֶרְן אִיז נָאךְ אוֹף דֶער גַאנְצֶער עֶרְד וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקָּחֶהָ אוּנ עֶר הָט אוֹיס גְשְׁטְרֶעקְט זַיין הַאנְד אוּנ הָאט זִיא גְנוּמֶען

מפר

אִין זֵיי זֶענְן גְוֶוען כִּתּוֹת אַיין כִּתָּה הָט גְזָאגְט מִיר וֶועלִין אַרוֹיף גֵיין אוֹיף דֶעם הִימֶל אוּנ וֶועלִין דָארְט מִלְחָמָה הַלְטִין אוּנ דִי אַנְדֶרֶע כִּתָּה הָט גְזָאגְט מִיר וֶועלִין אַרוֹיף גֵיין אוֹיף דֶעם הִימֶל אוּנ מִיר וֶועלִין דָארְט שְׁטֶעלִין אוּנְזֶר אָפּ גָאט אִין מִיר וֶועלִין דָארְט אִים דִינֶען אוּנ דִיא דְרִיטֶע כִּתָּה הָט גְזָאגְט מִיר וֶועלִין אַרוֹיף גֵיין אוֹיף דָם הִימֶל אוּנ וֶועלִין שִׁיסֶען מִיט פַּיילִ

הישר

אִין גָאט הָט גְוִויסְט זֵייעֶרִי שְׁלֶעכְטִי מַחֲשָׁבוֹת. אוּנ דִין מֶענְשִׁין הָאבֶּן גְזֶעהְן אַז מֶען זָאל בּוֹיעֶן דִי שְׁטָאט אִין דֶעם טוּרִים . אוּנ בְּשַׁעַת זֵיי הָאבֶּן אָן גְהוֹיבֶּען צוּ בּוֹיעֶן הָבֶּן זֵיי גְבּוֹיעְט אַגְרוֹסִי שְׁטָאט אוּנ אַגְרוֹסִין טוּרִים אוּנ עֶר אִיז שׁוֹן אַזוֹי הוֹיךְ גְוֶוען אַז מֶען דָאט בַּדַרְפְט צוּ דֶר בַּנְיָין צִיגֶל אָדֶר לֵיים צוּם בַּעַל מְלָאכָה הָט גְדוֹיעֶרְט אַגַאנְץ יָאר . אוּנ אַז אַצִיגֶל אִיז אַרָאפּ

כָּל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֵא
אֹתָהּ אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה׃ י וַיָּחֶל עוֹד
שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים וַיֹּסֶף שַׁלַּח
אֶת־הַיּוֹנָה מִן־הַתֵּבָה׃ יא וַתָּבֹא
אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה עֲלֵה־
זַיִת טָרָף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי־קַלּוּ

אונקלוס

אַרְעָא וְאוֹשִׁיט יְדֵיהּ
וְנַסְבַהּ וְאַעֵיל יָתַהּ
לְוָתֵיהּ לְתֵיבוּתָא׃
י וְאוֹרִיךְ עוֹד שַׁבְעָא
יוֹמִין אָחֳרָנִין וְאוֹסִיף
שַׁלַּח יַת יוֹנָה מִן
תֵּיבוּתָא׃ יא וַאֲתַת
לְוָתֵיהּ יוֹנָה לְעִדָּן
רַמְשָׁא וְהָא טְרַף זֵיתָא
תְּבִיר מְחַת בְּפוּמַהּ
וִידַע נֹחַ אֲרֵי קַלּוּ מַיָּא

שפתי חכמים

שבוא כמין שליחות כדרך לפרש: ר כלו' וגם אי"כ כתיב טרפה בפיה מ"מ כי' הל' תמצא גם על זכר והוא"ל וזה זכר כי' ניחא לו לכתוב טרף לי זכר: ש לא אל' כריגה כואב ישריף לך מפני שכל טורף חוטף נקרא כחוטף טורף. וכא הלא את כזכר וכלא יש לחוש שלא יתחברו כמו שתמרו : עורב וי"ל כל כעוסל כמותו עוסל וכעורב שימש כתיבה מש"כ חבדו אבל נח כוונתו כי' לגלות זה לכל שברי ביונה ג"כ זכר כיה וכלך בשליחותו מפני שביונה ג"כ לא שימש בתיבה מש"כ לא ימתור גם את נח שימשא עם בת זוגו. מהרש"ל : ת וכ"פ דקרא עלה זית ר"ל מרורים כזית וטרף ר"ל מזונות

רש"י

מנוח לא תשוב אליו : (י) ויחל. ל' המתנ' וכן (איוב כט) לי שמעו ויחלו והרבה יש במקרא : (יא) טרף בפיה. או' אני זכר הי' לכן קוראו פעמים ל' זכר ופעמים לשון נקב' לפי שכל יונה שבמקרא לשון נקב' ר כמו (שה"ש ה) כיונים על אפיקי מים רוסלום (יחזקאל ז) כיוני הגאיות כלם הומות (הושע ז) כיונה פותה : טרף. חטף ש ומדרש אגדה ל' מזון ודרשו (עירובין יח) בפיה ל' מאמר ת אמר' יהיו מזונותי מרורין כזית בידו

בית יהודא

(י) (ויחל) . (לשון המתנה) . ויחל איז דיא טייטש ווארטן (וכן לי שמעו ויחלו) אזוי האט איוב געזאגט די האבן מיך געהערט אונ האבן געווארט (והרבה יש במקרא) אונ פיל מאל איז דא אין פסוקים דס ווארט ויחל . ווארטן : (יא) (טרף בפיה) . הארט רש"י טרף . ער הט געכאפט איז לשון זכר . בפיה אונ איר מויל איז לשון נקבה. זאגט רש"י (אומר אני) איך זאג (שזכר היה) די טויב איז געוועזן אזכר (לכן קראו לפעמים לשון זכר) הדיבר רופט איהם דר פסוק אמאל מיט לשון זכר . טרף . ער הט אפ געריסן (ופעמים לשון נקבה) נאר פאר וואס רופט מען אים אמאל מיט לשון נקבה . בפיה . אונ איר מויל (לפי שכל יונה שבמקרא לשון נקבה) ווייל אלע טויבן ווערן גערופן אונ פסוק מיט לשון נקבה (כמו) ווי עס שטייט אונ פסוק כיונים על אפיקי מים

רוחצות ווי די טויבן וואס זענען ביי די קוואלן וואסר זיי וואשן זיך (רוחצות איז לשון נקבה) . נאך שטייט אונ פסוק (כיוני הגאיות כולם הומות) ווי די טויבן פון די טאהלין אלע ברומען (הומות) איז לשון נקבה (כמו) ווי עס שטייט אונ פסוק (כיונה פותה) ווי א טויב וואס זי ווערט איבערגערעט: (טרף) איז די טייטש (חטף) : געכאפט (ומדרש אגדה לשון מזון) דר מדרש זאגט טרף איז דיא טייטש שפייז (ודרשו בפיה לשון מאמר) בפיה טייטש מען זיא הט געזאגט מיט איר מויל (אמרה) דיא טויב הט געזאגט (יהיו מזונותי מרורין כזית) אפילו ביטערע שפייז וועלן זיין ביטער ווי דר אייל בירט וועל איך זיין צוא פרידען נאר איך זאל זיי האבן (מידו של הקב"ה) פון די האנט פון הקב"ה (ולא מתוקין כדבש) אונ איך וויל ניט די שפייז וואס ועגען

פירוש רד"ק

שבעת ימים. ודע זה לפי שאמר (י) (ויחל עוד שבעת ימים אחרים) כיון שאמר אחרים ידענו שהראשונים ג"כ היו שבעה. ויחל. פירשו חיל. מבנין הפעיל. וכן פירשו ושכנינו. ויחילו עד בוש (שופטים ג) : (יא) (ותבא לעת ערב). בו ביום שבה אליו לעת ערב. (טרף). כולו קטוף. והוא תאר במקום פעול כמו פרוק.

פירוש לתורת אלהים

ויבא אותה אליו אל התיבה אונ ער האט זיא געבראכט צו זיך אין דער תיבה : (י) ויחל עוד שבעת ימים אחרים אונ ער האט נאך געווארט אנדערע זיבן טעג . ויוסף אונ ער האט געמערט שלח את היונה מן התיבה אוועק צו שיקן דיא טאהב פון דר תיבה : (יא) ותבא אליו היונה אונ דיא טאהב איז צו אים געקומען לעת ערב פאר נאכט והנה עלה זית אבלאט פון אייל בוים טרף געכאפט בפיה אין איר מויל זיא האט געטראגן אבלאט פון אייל בוים אין מויל וידע נח הט נח געוויסט כי קלו המים מעל הארץ אז דס וואסער איז גרינגער געווארן פון דער ערד

הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ׃ יב וַיִּיָּחֶל עוֹד
שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים וַיְשַׁלַּח אֶת־
הַיּוֹנָה וְלֹא־יָסְפָה שׁוּב־אֵלָיו עוֹד׃

מֵעַל אַרְעָא׃ יב וְאוֹרִיךְ
עוֹד שַׁבְעָא יוֹמִין
אוּחֲרָנִין וְשַׁלַּח יָת יוֹנָה
וְלָא אוֹסֵיפַת לְמֵתַב
לוּתֵיהּ

יהי

תו"א ויםלח את היונה סנה' סס : וכנס סלס. עירובין יח :

רש"י

של הקב"ה ולא מתוקין כדבש בידי בשר ודם (יב) וייחל. הוא ל' ויחל אלא שזה ל' ויפעל וזה

בית יהודא

זָענִין זִיס וִויא הָאנִיק אוּב זַייא וָועלִין זַיין פוּן אַמֶענְטְשִׁינְס הַנְד : (יב) (וַיִּיָּחֶל). (הוּא לָשׁוֹן וַיָּחֶל). וַיִּיָּחֶל אִיז דָם זָעלְבִּינָע וָורט וִוי וַיָּחֶל. וָוארְטָן (אֶלָּא שֶׁזֶּה לָשׁוֹן וַיִּתְפַּעֵל) וַיָּחֶל אִיז וִוי דָם וָוארְט וַיִּפְעַל. עֶר הָט גְטוּן. עֶר הָט גְוַוארְט. (וְזֶה לָשׁוֹן וַיִּתְפַּעֵל) וַיִּיָּחֶל אִיז וִוי דָם וָורט וַיִּתְפַּעֵל, עֶר אִיז גְטוּן גְוָוארְן. עֶר אִיז גְוַוארְט גְוָוארְן. (וַיָּחֶל וַיִּמָּתֵן), וַיָּחֶל אִיז דִי טַייטְשׁ עֶר הָט גְוַורְט, (וַיִּיָּחֶל וַיִּתְמַתֵּן). וַיִּיָּחֶל אִיז דִי טַייטְשׁ עֶר אִיז גְוַוארְט גְוָוארְן. עֶס אִיז אִים גְוֶועזְן שְׁוָוער צוּא

פירוש רד"ק

בלו' שטרפה אותו היונ' מאילן הזית בפיה להביאו אל נח. ולפיכך אמר ל' טרף כי הכיר בו נח כי טרפתו ושברתו מהזית לא שמצאתו על פני המים : (כי קלו המים). מעטו. כי הדבר המועט הוא קל מהמרוב' והמרוב' יקרא כבד. כמו יכבדו בניו (איוב יב) מקנה כבד (שמות יב) בחיל כבד (מלכים ב יח) והדומים להם. ולמה הביאה זית. אולי מצאו ראשון למקום התב'. או לפי שהזית נמצא בעליו כל השנה. ובדרש (ב"ר לג) אמרה יונה יהיו מזונותי מרורות כזית ומסורות ביד האל ולא מתוקים כדבש ומסורים ביד ב"ו: (יב) (וייחל עוד). מבנין נפעל שרשו יחל ואלו הי' מבנין התפעל הי' היו"ד שהיא פ"א הפעל פתוחה והיא קמוצה: (ולא יספה שוב אליו עוד). אז ידע נח כי חרבו פני האדמה והיונה מצאה מנוח בארץ ובעצים

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש"י) : (יב) וַיִּיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים אוּנ עֶר הָאט נָאךְ גְוַוארְט אַנְדֶרֶע זִיבֶּען טָאג וַיְשַׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה אוּנ הָט ווִידֶר אַוֶועק גְשִׁיקְט דִי טָאהְבּ וְלֹא יָסְפָה שׁוּב אֵלָיו עוֹד זִיא הָאט זִיךְ

כפר הישר

גְפֶלְן הָבִּן זַיי אַלוּ גְוַויינְט דְרִיבֶּר מֶער וִוי אַז אַמֶענְטְשׁ זָאל אַרָפּ פַלִין אוּנ שְׁטַרְבִּין. אִין נָאט ב"ה הָט גְוִוסְט זַייעֶרִי מַחֲשָׁבוֹת אוּנ אִין דֶער צַייט הָבֶּן זַיי גְוָוארְפִין פַיילִין צוּם הִימֶל. אוּנ אַז דִיא פַיילִין זֶענְן אַרָפּ גְפַלִין צוּרִיק זֶענֶן דִי פַיילִין גְוֶועזְן רוֹט אוּנ אַז זַייא הָבִּן דָר זֶעהְן אַז דִי פַיילִין זֶענְן גְוֶועזְן רוֹט וִוי בְּלוּט הָאט אֵיינֶר גְזָאגְט צוּם אַנְדֶערִין אַצִינְד הָאבֶּן מִיר שׁוֹן דֶר שְׁלָאגִין אַלֶע וָוס זֶענְן אִין הִימֶל אוּנ דָם אִיז אַלְץ גְוֶועזְן פוּן נָאט ב"ה כְּדֵי זַיי זָאלְן פַר טִילִינְט וֶוערִין פוּן דֶר עֶרְד : וַיִּבְנוּ אוּנ זַיי בּוֹיעֶן דִי שְׁטָאט אִין דֶעם טוּרִים אוּנ טוּן אַזוֹ פוּן טָאג צוּ טָאג בִּיז עֶס אִיז דֶר פִיקְט גְוָוארֶן פִיל טָאג אִין נָאט זָאגְט צוּא דִיא זִיבְּצִיג מַלְאָכִים וָוס שְׁטֵייעֶן צוּם עֶרְשְׁטִין פַארִין כִּסֵא הַכָּבוֹד אַזוֹ צוּא זָאגִין לָאזִין מִיר גְדֶרִין אִיז פַר מִישֶׁן זַייעֶרִי רֵייד כְּדֵי זַיי זָאלֶן נִיט קֶענִין פַר שְׁטֵיין וָוס אֵיינֶר רֶעט צוּם אַנְדֶרִין אִין נָאט הָט אַזוֹ גְטוּן : וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועי פוּן דֶעם טָאג אָן אוּנ וַוייטֶער פַר גֶעסִין זַייא דָם לָשׁוֹן אוּנ אֵיינֶר ווייכְט נִיט וָוס דֶר אַנְדֶערֶער רֶעט אוּנ אַז דֶער בַּעַל מְלָאכָה הָט גְנוּמֶען פוּן דָם צַנְדֶרִינְס הַנְד לַיים אָדֶר צִיגֶעל אוֹדֶער שְׁטֵיינֶער וָוס עֶר הָט אִים נָאר נִיט גְזָאגְט הָאט דֶער בַּעַל מְלָאכָה אוּף אִים אַוֶוארְף גְטוּן אִיז עֶר גְשְׁטָארְבִּין אוּנ הָאבֶּען אַזוֹ גְטָאן פִיל טֶעג אִיז פוּן זַיי אוּם גְקוּמֶען פִיל מֶענְשֶׁן אִיבֶּר דֶער זַאךְ : אִין נָאט ב"ה שְׁלָאגְט דִי דְרַיי כִּיתּוֹת מֶענְשִׁין אוּנ שְׁטְרָאפְט זַיי נָאךְ זַייעֶרִי מַעֲשִׂים אִין נָאךְ זַייעֶרֶע מַחֲשָׁבוֹת דִי עֶרְשְׁטִי כִּתָּה וָוס זַיי הָאבֶּן גְזָאגְט אַז זַיי וָועלִין אַרוֹיף גֵיין אוֹיף דֶם הִימֶל אִין וָועלִין דָארְטֶען דִינֶען אָפּ גֶעטְּר אִיז פוּן זַייא גְוָוארֶן חַיּוֹת אוּנ דִי אַנְדֶרִי כִּתָּה וָוס זַיי הָבֶּן גְזָאגְט אַז זַיי וֶועלִין אַרוֹיף גֵיין אוֹיף דֶעם הִימֶל אוּנ וָועלִין שִׁיסֶן מִיט פַיילֶן דִיא זֶענִין גְהַארְגִית גְוָוארֶן אֵיינֶר דוּרְךְ דֶעם אַנְדֶערִין אוּנ דִיא דְרִיטֶע כִּתָּה וָוס הָאבֶּן גְזָאגְט מִיר וָועלִין גֵייעֶן אוּנ הִימֶעל אַרַיין מִלְחָמָה הַאלְטֶען הָט נָאט ב"ה זַיי פַר שְׁפְּרַייט אוֹיף דֶער גַאנְצֶר וֶועלְט אִיבֶּר דֶם הָט מֶען גְרוּפֶן דָאס אוֹרְט בָּבֶל וַוייל דָרְט הָט נָאט ב"ה פַר מִישְׁט דִי רֵייד פוּן דֶר גַאנְצֶר וֶועלְט אוּנ דָם אוֹרְט אִיז אֶין מִזְרַח זַייט אִין לַנְד שִׁנְעָר : אוּנ דָם טוּרוּם וָוס דִי מֶענְשֶׁן הָבֶּן גְבּוֹיעֶט הָט דִיא עֶרְד אַיין גְשְׁלוּנְגִין אַיין דְרִיטְל חֵלֶק אוּנ אַפַייעֶר פוּן הִימֶעל הָט פַר בְּרֶענְט דָאס אַנְדֶרֶע חֵלֶק אוּנ דָאס דְרִיטֶע חֵלֶק אִיז אִיבֶּר גְבְּלִיבֶּן אִין עֶס אִיז אוּם גְשְׁטָרְבִּין פִיל מֶענְשִׁין בַּיים טוּרִים וָוס הָט גָאר קֵיין צָאל נִיט אוּנ נָאךְ דֶעם אַז נָאט ב"ה הָט זַיי צוּ שְׁפְּרַייט אוֹיף דֶער גַאנְצֶר וֶועלְט הָט זִיךְ אָפּ גְטַיילְט אִיטְלִיכֶע מִשְׁפָּחָה צוּא אִיר לָשׁוֹן אוּנ אִיטְלִיכֶע מִשְׁפָּחָה הָט זִיךְ גְבּוֹיעֶט אַיין שְׁטָאט אוּנ הָאבֶּן אַנָאמֶען גְגֶעבִּין זַייעֶר שְׁטָאט אַזוֹ וִוי מֶען הָאט זַיי גְרוּפֶן אוֹדֶער אַזוֹ וִוי זַייעֶרִי קִינְדֶר הָאבֶּן גְהֵייסֶען אוֹדֶר אַזוֹ אַנָאמִין וָוס הָט זִיךְ אוּנ

יג ויהי באחת ושש־מאות שנה בראשון באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ ויסר נח את־מכסה התבה וירא והנה חרבו פני האדמה׃ יד ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש יבשה הארץ׃ רביעי ס טו וידבר אלהים

לותיה עוד׃ יג והוה בשית מאה וחדא שנין בקדמאה בחד לירחא נגיבו מיא מעל ארעא ואעדי נח ית חופאה דתיבותא וחזא והא נגיבו אפי ארעא׃
יד ובירחא תנינא בעשרין ושבעא יומין לירחא יבישת ארעא׃
טו ומליל יי עם נח למימר

תו״א ויכי גלחת. ר״ס י׃

שפתי חכמים

צווגות נפיה ר״ל כהלמר פיה׃ א ר״ל כי כיה דבר שמלייר שבכל והינו ל״פ פ״ו מלחר בינבו בו ימי׳ שימתין פר ז׳ ימים ל ויתפצל ויחל א יג״חן וייחל ויחמתן (יג) בראשון לר״א הוא תשרי ולר׳ יהושע הוא ניסן (ר״ה יב)׃
חרבו׳ נעשה כמין טיט שקרמו פניה של מעלה׃ (יד) בשבעה ועשרים׳ וירידתן בחדש השני כי״ו אלו י״א ימים שהחמה יתירה על הלבנה שמשפט דור המבול שנה תמימה הי׳׃ יבשה. נעשה גריד

בית

וואסין ער האט אבער גמיום וואסין׃ (יג) (בראשון). אין דעם ערשטין חודש (לרבי אליעזר היא תשרי) נאך רבי אליעזר מיינט מען דעם חודש תשרי (ולרבי יהושע היא ניסן) נאך רבי יהושע מיינט מען דעם חודש ניסן׃ (חרבו) מיינט מען (נעשה כמין טיט שקרמו פני ש׳ מעלה) דיא ערד איז געווארן ווי ליים. וואס איז פון אויבין פרטריקנט׃ (יד) (בשבעה ועשרים יום לחודש). דעם זיבען און צוואנציגסטין טאג אין אנדערין חודש (וירידתן בחודש השני בשבעה עשר יום) דער רעגין האט אן געהויבין צו דעם זיבצעהנטין טאג אין אנדערין חודש. און דיא ערד איז טרוקין געווארען דעם

דוד

זיבען און צוואנציגסטן טאג אין אנדרין חודש. מיט עלף טעג שפעטער. מיט עלף טעג מער ווי איאר (אלו אחד עשר יום) דס זענין די עלף טעג (שהחמה יתרה על הלבנה) דס יאר פון דיא זון איז מער פון דעם יאר פון די לבנה. דס יאר פון די לבנה איז דרייא הונדערט פיר און פופציג טעג און דס יאר פון דיא זון איז דריי הונדערט פינעף און זעכציג טעג (שמשפט דור המבול שנה תמימה היה) דיא שטראף פון דיא מענטשין ווס זענין דער טרונקין געווארען און מבול האט גדויערט אגאנץ יאר פון דריי הונדערט פינעף און זעכציג טעג׃ (יבשה) (נעשה גריד כהלכתה). דיא ערד איז

פירוש

הרבי׳ לפיכך לא שבה אליו וזה הי׳ באחת ושש מאות שנה לנח כמו שאמר (יג) (בראשון באחד לחדש) יהי׳ נבנב׳ שנה אחת ושש מאות לנח כיון שנכנס תשרי שהוא ראשון. כי שנת שש מאות שלמה לו בשלשים באלול ובאחד בתשרי נכנס בשנ׳ אחת ושש

רד״ק

מאות ובשבע׳ עשר יום לחדש השני שלמ׳ לו שנה שהי׳ בתיב׳ ואע״פ שחרבו פני הארץ ... כי ... ואינ׳ ראוי׳ לשבת ... לפיכך לא צוהו האל לצאת כי ידע שהאל יצוהו לצאת כמו שצוהו לבנס׃ (יד) (ובחדש השני בשבע׳ ועשרי׳

פירוש לתורה האריכים

פון דער נים אום גקערט צו איס׃ (יג) ויהי און עס איז געווען באחת ושש מאות שנה אין דס זעקס הונדערט איין יאר פון די לעבן פון נח בראשון אין דעם ערשטן חודש באחד לחודש אין טאג אין חודש חרבו המים מעל הארץ זענען אום גטריקנט געווארן דס וואסר פון דער ערד ויסר נח את מכסה התיבה און נח האט אפ גנומן די דעק פון דער תיבה וירא און ער האט גזעהן והנה חרבו פני האדמה דאס וואסער איז אום גטריקנט געווארן פון דער ערד און די ערד איז געווארן אזו ווי ליים און איז פון אויבן פרטריקנט געווארן׃ (יד) ובחודש השני און אין דעם אנדרן חודש בשבעה ועשרים יום לחודש אין זיבן און צוואנציגסטן טאג אין חודש יבשה הארץ איז דיא ערד געווארן גאנץ טריקן אזו ווי עס געהער צו זיין׃ (טו) וידבר אלהים אל

ספר

דער ועלניר צים גיטרסין׃ און גמהיר דער זון פון נח איז נאך געווען און גאר שוואר און קיינט

הישר

איבר ווי און בויעט איף פיר קאמט. איינץ דאס ווי גיוסן בבל צו וואן אול או נאמ ב״ה האט ער ...

אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ לֵאמֹר׃ טו צֵא מִן־
הַתֵּבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ וּבָנֶיךָ
וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ אִתָּךְ׃ יז כָּל־הַחַיָּה
אֲשֶׁר־אִתְּךָ מִכָּל־בָּשָׂר בָּעוֹף
וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ
עַל־הָאָרֶץ הוֹצֵא אִתָּךְ וְשָׁרְצוּ
בָאָרֶץ וּפָרוּ וְרָבוּ עַל־הָאָרֶץ׃
יח וַיֵּצֵא־נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־
בָנָיו אִתּוֹ׃ יט כָּל־הַחַיָּה כָּל־הָרֶמֶשׂ
וְכָל־הָעוֹף כֹּל רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ

אונקלוס

לְמֵימָר׃ טו פּוּק מִן
תֵּיבוּתָא אַתְּ וְאִתְּתָךְ
וּבְנָךְ וּנְשֵׁי בְנָךְ עִמָּךְ׃
יז כָּל חַיְתָא דְעִמָּךְ
מִכָּל בִּשְׂרָא בְּעוֹפָא
וּבִבְעִירָא וּבְכָל רִיחֲשָׁא
דְרָחֵישׁ עַל אַרְעָא אַפֵּיק
עִמָּךְ וְיִתְיַלְדוּן בְּאַרְעָא
וְיִפְשׁוּן וְיִסְגּוּן עַל אַרְעָא׃
יח וּנְפַק נֹחַ וּבְנוֹהִי
וְאִתְּתֵיהּ וּנְשֵׁי בְנוֹהִי
עִמֵּיהּ׃ יט כָּל חַיְתָא
כָּל רִיחֲשָׁא וְכָל עוֹפָא
כָּל דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא

תו"א לה מן . סנה' קח :
למשפחתיהם יצאו. סנה' שם :

רש"י

°היצא קרי

כהלכתה: (טז) אתה ואשתך ובניך ונשי בניך. איש ואשתו כאן התיר להם תשמיש המטה: (יז) הוצא. הוצא כתיב הילא קרי ב היצא אמור להם שיצאו · הוצא אם אינם רוצים לצאת הוציאם אתה: ושרצו בארץ ולא בתיבה מגיד שאף הבהמה והעוף נאסרו בתשמיש: (יט) למשפחתיהם. קבלו עליהם ע"מ לידבק

שפתי חכמים

ויינשו יותר. מהרש"ל: ב מהרש"ל פי' כי גם בלא ו' הוא הולא והוי פוי"ן פועל נח לכך אמר שיקרא אותו ביו"ד כי ו'

בית

פרוקין גווען ווי זוא דרך זיין: (טו) (אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ) (אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ) · יעדר מאן זאל ארוס גיין פון דר תֵּבָה מיט זיין ווייב (הִתִּיר לָהֶם תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה) הקב"ה האט זיי מתיר גוועזן זיי זאלן זיך בהעפטין מיט זייערע ווייבר: (יז) (הַיְצֵא): זאגט רש"י (הוֹצֵא כְּתִיב) געשריבן איז הוֹצֵא מיט או"ו (הַיְצֵא קְרִי) אונ מיר לייענן הַיְצֵא מיט אי"ד (הַיְצֵא אֱמוֹר לָהֶם שֶׁיֵּצְאוּ) היצא מיינט מען זאג צוא זיי זייא זאלען ארוס גיין פון די תֵּבָה (הוֹצֵא אִם אֵינָם רוֹצִים לָצֵאת

הודרא

ווציאם אתה) הוצא מיינט מען אוב זיי ווילען ניט ארוס גיין פון דר תֵּבָה זאלסטו זיי ארוס נעמען פון דר תֵּבָה ניט ווילענדיג: (וְשָׁרְצוּ בָאָרֶץ). זייא זאלן האבן קינדר אויף דער ערד (וְלֹא בַתֵּבָה) אָבֶר ניט אונ די תֵּבָה (מַגִּיד שֶׁאַף הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף נֶאֶסְרוּ בְּתַשְׁמִישׁ) דר פסוק זאגט אונז אפילו בהמות חיות עופות האבן ניט נטארט זיך בהעפטין די זכרים מיט די נקבות ווען זיי זענן געווען אונ די תֵּבָה: (יט) (לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם). זאגט רש"י (קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם

פירוש

יום לחדש)· הוא מרחשון· וארז"ל(שם)אלו עשר' ימים שיתיר' שנת החמ' על שנת הלבנ' . (טז) (צא מן התב' אתה ואשתך) · חבר הנשים עם הזכרים להתיר' בתשמיש המט'. כמו שאמרו רז"ל וכמו שכתבנו למעל': (יז) (כל החי') כלל ואחר כך פרט ופי' כל החי' כל נפש החי' כמו שפירשנו מכל בשר וכן אומר למט' ואת כל נפש החי' אשר אתכם· וכן אמר בעוף. וכולם אמר

רד"ק

בבי"ת לפי שדבר על הנפש ובבהמ' וחית השד' בכללי (הוצא) כתיב בוי"ו בחלוף היו"ד פ"א הפעל בוי"ו נסתרת כמנהג ברוב · וקרי ביו"ד נראת כמשפט . וכן "הישר לפני דרכך" (תהלים ה') יישיר נגדך (משלי ד') הוצא אותם אתך כמו שהכנסת' אתך · (ושרצו בארץ) כמו בתחילת הבריא' . ואמר לשון שריצ' שהוא רבוי התולד' מה שלא אמר כן בתחילת הבריא' אלא

פירוש לתורת אלהים

נח אונ גאט האט גירעט צו נח: (טז) צֵא מִן הַתֵּיבָה גיי ארוס פון דר תֵּיבָה די מיט דיין ווייב וּבָנֶיךָ אונ דייני זיהן אונ די ווייבר פון דיינע זיהן מיטדיר (עיין רש"י): (יז) כָּל הַחַיָּה אלע לעבעדיגע זאכן וואס זענן מיט דיר הַיְצֵא אִתָּךְ זאלסטו ארוס ציהן מיט דיר וְשָׁרְצוּ בָאָרֶץ אונ זיי זאלן זיך ווידמענן אויף דער ערד (עיין רש"י) וּפָרוּ וְרָבוּ עַל הָאָרֶץ אונ זיי זאלן זיך פרוכפערן אונ זאלן זיך מערין אויף דר ערד: (יח) וַיֵּצֵא נֹחַ וּבָנָיו אונ ער איז ארוס גגאנגן נח מיט זיינע זיהן וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי בָנָיו אִתּוֹ אונ זיין ווייב אונ זיינע קינדערס ווייבר מיט אים: (יט) כָּל הַחַיָּה וגו' לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם יָצְאוּ מִן הַתֵּיבָה צוא זייערי מינים זענן זיי ארוס גגנגן פון דר תֵּיבָה (עיין רש"י):

לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם יָצְאוּ מִן־הַתֵּבָה׃
כ וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכֹּל ׀
הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה וּמִכֹּל הָעוֹף
הַטָּהֹר וַיַּעַל עֹלֹת בַּמִּזְבֵּחַ׃ כא וַיָּרַח

אונקלוס

לְזַרְעֲיָתְהוֹן נְפָקוּ מִן
תֵּיבוּתָא׃ כ וּבְנָא נֹחַ
מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ וּנְסֵיב
מִכֹּל בְּעִירָא דַּכְיָא
וּמִכֹּל עוֹפָא דְּכֵי וְאַסֵּיק
עֲלָוָן עַל מַדְבְּחָא׃
כא וְקַבֵּיל יְיָ בְּרַעֲוָא יָת
קֻרְבָּנֵיהּ

תו"א ויבן נח. זבחים קח: ויקח מכל. זבחים קטו: וירח ס'. עירובין סה זבחים מו ז

בעל הטורים

לקי כ"נ שבית בנרסי מן כזלן ולא תלדב אותו לף על כמים ונוה כביר כי קלו כמים: (כח) וירח י' ב' כתם' ככה ואירן

שפתי חכמים

וי' מתחלפים וגוה כינה (קנ"מ) כי פי' היא אילו תולמן אבל כילא פי' פוליאס כעלמו: נ (כרח"ס) ובלא זה מנא ידע

רש"י

במינן: (כ) מכל הבהמה הטהורה. אמר לא לוה לי הקב"ה להכניס מאלו ז' ז' אלא כ כדי להקריב

בית יהודא

עַל כְּנָת לִידָבֵק בְּמִינָן) זַיי הָאבְּן אוֹף זִיךְ גְנוּמֶן זַיי וָאלְן זִיךְ בַּהֶעֶפְטִין נָאר מִיט זַייעַר מִין: (כ) מִכֹּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה). (אָמַר) נֹחַ הָט גְזָאגְט (לֹא צִוָּה לִי הקב"ה לְהַכְנִיס מֵאֵלוּ שִׁבְעָה שִׁבְעָה) צוּא וָוס הָאט הקב"ה מִיךְ גְבָאטִין אִיךְ זָאל נֶעמֶען אוּנ דֶר תֵּבָה פוּן דִי רֵיינֶע בְּהֵמוֹת אוּנ עוֹפוֹת צוּא זִיבְּן פָּאר

פירוש

בהנים לפי שהם רבי' מחיות היבש' ואמר פה ושרצו ופרו ורבו. לפי שהם מעטים היוצאים מן התב' אמר האל שישרצו ויפרו וירבו לרוב. וכבר פירשנו כל אלה הלשונות במקומות' ובב"ר (ל"ד) ושרצו בארץ ולא בתבה כלומר שלא ששו כתב': (יח) (ויצא נח) מה שהאריך בספור יציאתם הזכרי' מהנקבות אשר שהנקבות יראו לצאת עד שיצאו תחלה הזכרי' כי פריין אחר המבול עליה' והן רבות לבב יותר מהזכרים: (יט) (כל החי') כמו שפירשנו כל נפש החי' ואחר כך פרט כל הרמש וכל העוף, ואמר אחר כן כל רומש על הארץ כלל בו הבהמ' והחי' (למשפחותיהם). למיניהם ר"ל כל מין ומין בפני עצמו: (כ) (ויבן נח) באותו מקום שיצאו בו. או אפשר שיצא בהרי אררט מקום שנחה התב' ואפשר שנתרבב' התב' מעל הרי אררט אל מקום שתחת ההרי' והלב' על פני המים

רד"ק

למקום אחר או אפש' יצא שם נח. ביבוש הארץ הלך לו למקום אחר לשבת שם ובנה שם מזבח. ובדרש (ב"ר ל"ד) כי על מזבח הגדול שבירושלי' אמר ושם הקריב אדם הראשון קרבנו שנאמר ,ותיטב לה' משור פר מקרין מפרים, (תהלים ס"ט) (ויקח מכל הבהמ' הטהור'). וחי' טהור' בכלל. כי מכל הטהורים הקריב' וזה בטעם הורא' לאל שהצילם שלא מתו במבול. אבל הטמא' אינ' ראויי' לקרבן כי אף לטמא כל אדם אינ' ראוי' אלא מתוך הרחק כמו שפרשנו כל שכן לקרבן האל. (ויעל עלת במזבח) ויש מחלוקת בדרז"ל (זבחים ק"ז) אם הקריב עולות לבד או גם שלמים עם העולות: (כא) (וירח ה') דברה תורה בלשון בני אדם והדרך משל הוא כמו שאמר (תהלים נ') ,האוכל בשר אבירים ור"ל שקבלו ברצון ועריב' לו. וטעם הקבל' שהוריד אש מן השמים ואכל' להודיעו כי רצה בבריאת הנותרים

פירוש לתורת אלהים

(כ) וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיְיָ אוּנ נֹחַ הָט גְבוֹיְעט אַמִזְבֵּחַ צוּ גָאט וַיִּקַּח מִכֹּל הָט עֶר גִינוּמֶן פוּן אִיטְלִיכֶע בְּהֵמָה טְהוֹרָה וּמִכֹּל הָעוֹף הַטָּהוֹר אוּנ פוּן אִיטְלִיכֶן עוֹף טָהוֹר וַיַּעַל עוֹלוֹת אוּנ הָט מַקְרִיב גְוֶועזְן עוֹלוֹת אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ (עַיֵּין רש"י): (כא) וַיָּרַח יְיָ אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ אוּנ גָאט הָאט

כש"ר

דִי רַייד פוּן דֶר נַאנְצֶר וֶועלְט. אוּנ דִי אַנְדֶערֶע הָט עֶר גְרוּפֶן אַרַיין צוּא וָואנְן אַז פוּן דַאנִין הָט גָאט מֶער שְׁפַּרַייט. אוּנ דִי דְרִיטֶע הָט עֶר גְרוּפְן אֶבֶר. צוּ וָואנְן אַז אַיין גְרוֹיסֶע פַּחִתָה אִיז גְוֶועזְן אוֹיף דֶעם אִיבֶּר. אוּנ דִי פֶערְדִי הָט עֶר גְרוּפֶן פֶּלֶג צוּ וָואנְן אַז דוֹרְט וֶועגִין צוּ נַאנְצִין גִיוָוארִין אוּנ הָבְּן זִיךְ אִים גִיקוּמֶען אַלֶע בַּעֲלֵי גַאֲוָה אוּנ גִבּוֹרִים. אוּנ אַז נִמְרוֹד הָט אִים גִבוֹיְעט דִי פִיר שְׁטֶעט אוּנ עֶר הָט אוּנ זַיי בְּוֶועצְט זַיין מֶלֶךְ אוּנ זַיינֶע שָׂרִים אוּנ גִבּוֹרִים וָוס וֶועגְן אִיבֶּר גִיבְּלִיבְּן אוּנ זַיין קֶענִיגְרַייךְ אוּנ נִמְרוֹד הָט זִיךְ בַּוֶועצְט אוּנ בָּבֶל אוּנ הָט גִיקֶענִיגְט זִיכֶערְלִיךְ אִין דִי קֶענִיגְרַייךְ פוּן נִמְרוֹד הָבְּן אִים גְרוּפֶן אַמְרָפֶל! אִין פִּיט רֶעדְט אַלְיָס קֶעגְן זִיךְ נִיט נִמְרוֹד צוּא נִיִיט בֵּית אוּנ טוּט נָאךְ פִּגַר שְׁלֶעכִין אוּנ טוּט נָאךְ לָעכְגִן

הישר

אַלֶע מֶענְשִׁין שְׁלֶעכְטִין. אוּנ פַּרְדוּן דֶר זוּן פוּן נִמְרוֹד אִיז נָאךְ גִיוֶועזְן עֶרְגֶער פוּן זַיין פָאטֶר אוּנ בַּטְבֶּט אוֹיךְ וִוידֶער מֶענְשִׁין אוֹיף דֶעם וָואנְט דִי וֶועלְט אַמְפָּר מִיט צַיינֶערְשֶׁע. אוּנ דֶר צַייט אִיז גִיוֶוען אַמִלְחָמָה צְוִוישְׁן דִי קִינְדֶער פוּן חָם אוֹיף דִי קְרָעטֶר וִוי זַייא הָאבְּן גְבוֹיְעט צוּא זִיךְ אוּנ כְּדָרְלָעֹמֶר דֶר מֶלֶךְ פוּן עֵילָם פוּן דִי מִשְׁפָּחָה פוּן שֵׁם אִיז אַרוֹיס גַנְגֶען מִלְחָמָה צוּ הַלְטִין מִיט דִי קִינְדֶער פוּן חָם אוּנ הָט זַיי גְשְׁלָאגְן אוּנ גְמַכְט אוּנְטֶער טֶענִיג אוּנְטֶער זַיין הַנְּד אוּנ אִיךְ דִי חִיוָת שְׁטֶעט אִין הַנְּד גְמַכְט עֶר אִיךְ אוּנְטֶער טֶענִיג אוּנ זַיי הָאבְּן אִים גְרֶענְט צִוֶועלְף יָאר אוּנ גִיבְּן אִים צִינְז בְּעַת אוּנ דֶר צַייט אִיז גִשְׁטָארְבְּן נָחוֹר דֶר זוּן פוּן שְׂרוּג אוּנ אִין דֶם יָאר אִיז אַבְרָם אָלְט גִיוֶוען אוּנ פִּיר צִיג יָאר אוּנ נָחוֹר הָט גִ.ל.

יְהוָה֙ אֶת־רֵ֣יחַ הַנִּיחֹ֒חַ֒ וַיֹּ֨אמֶר יְהוָ֜ה אֶל־לִבּ֗וֹ לֹֽא־אֹ֠סִף לְקַלֵּ֨ל ע֤וֹד אֶת־הָֽאֲדָמָה֙ בַּעֲב֣וּר הָֽאָדָ֔ם כִּ֠י יֵ֣צֶר לֵ֧ב הָאָדָ֛ם רַ֖ע מִנְּעֻרָ֑יו וְלֹֽא־אֹסִ֥ף ע֛וֹד לְהַכּ֥וֹת אֶת־כָּל־חַ֖י כַּאֲשֶׁ֥ר עָשִֽׂיתִי׃

קֻרְבָּנֵיהּ וַאֲמַר יְיָ בְּמֵימְרֵיהּ לָא אוֹסִיף לְמֵילַט עוֹד יַת אַרְעָא בְּדִיל חוֹבֵי אֱנָשָׁא אֲרֵי יִצְרָא לִבָּא דֶאֱנָשָׁא בִּישׁ מִזְּעֵירֵיהּ וְלָא אוֹסִיף עוֹד לְמִמְחֵי יַת כָּל דְּחַי

כמא

תו״א כי יצר. סוכה נב חגיגה טז קדושין ל:

בעל הטורים

וירח את ריח בגדיו וזהו שדרשו רז״ל אפי׳ פושעי ישראל עתידין שיתנו ריח וזה הוא וירח את ריח בגדיו א״ת בגדיו אלא בוגדיו וירח ה׳ את ריח הניחוח שעתידין ליתן ריח ניחוח ד״א רמז שנכנס עמו ריח ג״ע כשהריח ריח בגדיו אז וירח ה׳ : מנעריו. ב׳ במס׳ הכא ואידך איש מלחמה מנעריו שאנן מואב מנעוריו. שמנעוריו צריך אדם להלחם עם יצ״הר ואם יגבר עלין

רש״י

קרבן מהם (ב״ר פ׳ כ״ו ופ׳ ל״ד) : (כא) מנעריו. מנעריו כתיב משננער לצאת ממעי אמו נתן בו יצר הרע : לא אסף. ולא אסף. כפל הדבר לשבועה הוא שכתוב אשר נשבעתי מעבור מי נח ולא מצינו בה שבועה אלא זו שכפל דבריו והיא שבועה וכן דרשו חכמי׳ במסכת שבועות (דף ל״ו) :

שפתי חכמים

שצריך להקריב קרבן והלא לא מצינו שצוה הקב״ה לנח על זה ועכ״פ שהסברא מוכחת על זה שלא צוה הקב״ה להכניס וכו׳ אלא דקשה לפי״ז שראוי היה לפרש זה על ויבן מזבח או על ויעל עולות. וי״ל לפרש דודאי ידע נח שיקריב קרבן לה׳ כמו הבל שהקריב קרבן על הטובה שהי׳ לו מאת הש״י מ״ש נח שניצול מהמבול שיביא קרבן במקום תודה דארבעה צריכין להודות אך קשה לרש״י מ״ש שהביא עולה מכל בהמה הטהור׳ ומכל עוף הטהור די לו שיביא קרבן בשבילו ובשביל אשתו ובניו וכלותיו למה הביא מכל המינים וע״ז תירץ אמר לא צוה וכו׳ וק״ל: ד דא״ל דלא אוסיף חד לקללת האדמ׳ להשבית ג׳ שמשים של אחריש׳ וחד להכות כל חי דהי״ל לכלול בחד לא אוסיף והיל״ל לא אוסיף עוד לקלל את האדמ׳ ולהכו׳ את כל חי אלא כפל לא אוסיף לשבועה כן י״ל ודלא כהרא״ם שפי׳ לא אוסיף לקלל משמע להשבית ג׳ שמשים של אחריש׳ וגם משמע להכו׳ כל חי אלא כפלו לשבועה : ה כ׳ הרא״ם וא״ת ולמה לא הביא לרש״י על כפל לשבוע׳ מקרא דוהקמותי את בריתי דהכא משמע דכבר כרת ברית ורוצ׳ לקיימו אבל הוכרח להביא מדברי קבלה דאשר נשבעתי וכו׳ ול״ע ושמא י״ל דמל׳

בית יהודא

(אֶלָּא כְּדֵי לְהַקְרִיב קָרְבָּן מֵהֶם) נור'ם נאר איך זאל מקריב זיין פון זיי אקרבן : (כא) (מְנֻעָרָיו) . זאגט רש״י (מְנֻעָרָיו כְּתִיב) עס שטייט מנעריו אן א וא״ו קען מען לייענען מנעריה, פון זיין אויפוועקין (מִשֶּׁנִּנְעַר לָצֵאת מִמְּעֵי אִמּוֹ) ווען דס קינד דערוועקט זיך ארוים צו גיין פון זיין מוטערס בויך (נָתַן בּוֹ יֵצֶר הָרָע) איז שוין נגעבן גווארן אין אים דר יצר הרע (דריבער איז ער נימ שולדיג וואס ער זינדיגט) : (לא אוסיף ולא אוסיף), (כְּפַל הַדָּבָר), דריבער האט הקב״ה גזאגט צוויי מאהל לא אוסיף, איך וועל נימ מעהר פלוכען די ערד, איך וועל נימ מעהר שלאגן אלע לעבעדיגע מיט איין מאהל (לִשְׁבוּעָה) דם זאל זיין אשבועה (אז מען זאגט צוויי מאהל יא אדער צווייא מאהל ניין איז גלייך ווי מען וואלט גשווארן) (הוּא שֶׁכָּתוּב) דאס איז וואס שטייט אין פסוק הקב״ה האט גזאגט (אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבוֹר מֵי נֹחַ עוֹד עַל הָאָרֶץ) איך האב גשווארן די וואסר פון נח (דער מבול) זאל נימ מעהר זיין אויף די ערד (וְלֹא מָצִינוּ בָהּ שְׁבוּעָה) אונ מיר גפינען נימ אין פסוק די שבועה פון הקב״ה (אֶלָּא זוּ שֶׁכָּפַל דְּבָרָיו) נאר דם וואס הקב״ה האט גזאגט צוויי מאהל לא אוסיף (וְהִיא שְׁבוּעָה) דאס איז די שבועה (וְכֵן דָּרְשׁוּ חֲכָמִים בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת) אזוי האבן די חכמים גלערנט אין די גמרא שבועות :

פירוש רד״ק

מן המבול ושמח בהם. כמו שנא׳ (תהלים ק״ד) „ישמח ה׳ במעשיו" הפך מה שאמר בדור המבול ויתעצב אל לבו. כי ידע כי לא יהי׳ בעולם עוד כמו אותו הדור. (הניחח) שם בשקל ניצוץ . וטעמו שהניח כעס האל בעולם (ויאמר ה׳ אל לבו) ראה בשכלו שלא ישחית עוד את האדם׳ כי לא יהי׳ עוד רעים רבים . ויזכרו מדור המבול שיהי׳ קבל׳ בידם דור אחר דור ולא יהיו עוד רבים רעים ולא ישחית הכלל בעבור הפרט. ואם

פירוש לתורת אלהים

גשמעקט דעם גשמאקען ריח פון די קרבנות זיינע קרבנות זענען אן גנומען גווארן פאר גאט וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל לִבּוֹ אונ גאט האט גטראכט אין זיך זעלבערט לא אוסף איך וועל נימ מערין לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם נאך שעלטן די ערד וועגן דעם מענטש כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעוּרָיו דען די גדאנקען פון דעם הארץ פון דעם מענש זענין נאך שלעכט פון זיין יונגענט אן וְלֹא אוֹסִף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי אונ איך וועל נימ מערע נאך צו שלאגן אלע

כְּמָא דַעֲבָדִית : כב עוֹד **עָשִׂיתִי׃ כב עֹד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ**
כָּל יוֹמֵי אַרְעָא זְרוֹעָא
וַחֲצָדָא וְקוֹרָא וְחוּמָא **זֶרַע וְקָצִיר וְקֹר וָחֹם וְקַיִץ וָחֹרֶף**
וקיטא
ו״ים

בעל הטורים
ונלהו שאין מולה מנעוריו ושוקם כוה על כמריו : (כב) וקליר

רש״י
(כב) עוד כל ימי הארץ וגו׳ לא ישבתו ו׳ עתים הללו שני חדשים לכל אחד ואחד כמו ששנינו חצי תשרי ומרחשון וחצי כסליו זרע. חצי כסליו וטבת וחצי שבט ז קור כו׳ בב״מ (דף קו) (ס״א עוד כל ימי כלומר תמיד כמו עוד עומדתו בו) :

קור . קשה מחורף . חורף. עת זרע שעורים וקטנית החריפין להתבשל מהר ז קור הוא חצי שבט ואדר וחצי ניסן (מהרש״ל קציר חצי ניסן ואייר וחצי סיון) . קיץ הוא זמן לקיטת תאני׳ וזמן שמייבשים אותן בשדות ושמו קיץ כמו (שמואל ב טז) והלחם

שפתי חכמים
בנרית לא מהתפת שבוא לי שנושב אלא כנעתה נצלתי׳ ת״כ בוכרתו לכנית רהוי׳ הקרא דהבר נסבנתי וקי״ל כ״ל : ו נ״ל חורף כרא״ס : ז כ״נ חצי סיון התמוז וחצי אב והוא כו׳ כנ״ל

בית יהודא
(כב) (עוֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ וגו׳). זָאגְט רש״י (שֵׁשׁ עִתִּים הַלָּלוּ) דִּיא זֶעקְס צַייטֶן וָואס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק קֶעלְט, וַוארֶעם, זוּמֶער, ווִינְטֶער, זַייאוּנְג, אוּנ שְׁנִיט, וָועט זַיין (שְׁנֵי חֳדָשִׁים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד) צְווֵיי חֳדָשִׁים צוּ יֶעדֶר צַייט (כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ) ווִי מִיר הָאבֶּן גְלֶערְנְט (חֲצִי תִּשְׁרֵי וּמַרְחֶשְׁוָן וַחֲצִי כִּסְלֵו) הַאלְבּ תִּשְׁרֵי אוּנ גַאנְץ מַרְחֶשְׁוָן אוּנ הַאלְבּ כִּסְלֵו (זֶרַע) זַייעט מֶען תְּבוּאָה (דָא שְׁמוּעֶסְט מֶען פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) (חֲצִי כִּסְלֵו וְטֵבֵת וַחֲצִי שְׁבָט) הַאלְבּ כִּסְלֵו אוּנ גַאנְץ טֵבֵת אוּנ הַאלְבּ שְׁבָט (קוֹר) אִיז קֶעלְט (קוֹר קָשֶׁה מֵחוֹרֶף) קוֹר אִיז קֶעלְטֶער פוּן

חוֹרֶף (חוֹרֶף עֵת זֶרַע שְׂעוֹרִים וְקִטְנִיּוֹת הַחֲרִיפִין לְהִתְבַּשֵּׁל מַהֵר) חוֹרֶף אִיז דִי צַייט וָואס מֶען פַר זַייעט גֶערְשְׁטֶן אוּנ אַרְבֶּעס ווָאס וָוערֶן גְשְׁווִינְט צַייטִיג (קוֹר) קֶעלְט, אִיז הַאלְבּ שְׁבָט אוּנ אֲדָר בִּיז הַאלְבּ נִיסָן (קָצִיר) דֶר שְׁנִיט פוּן תְּבוּאָה אִיז הַאלְבּ נִיסָן אוּנ אִייָר אוּנ הַאלְבּ סִיוָן (קַיִץ הוּא זְמַן קְצִיצַת הַתְּאֵנִים) קַיִץ וָוערְט גֶערוּפֶען דִיא צַייט וָואס מֶען קְלוֹיבְּט אַרָאפּ דִיא פַייגֶען פוּן דִיא בּוֹימֶער (וּזְמַן שֶׁמְּיַבְּשִׁין אוֹתָן בַּשָּׂדוֹת) אוּנ דִי צַייט וָואס מֶען טְרִיקֶנְט דִיא פַייגֶן אִין פֶעלְד רוּפְט מֶען אוֹיךְ קַיִץ (כְּמוֹ) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (הַלֶּחֶם וְהַקַּיִץ

פירוש
יהי׳ הפרש רע כולו . ישחיתם כמו שעש׳ בבדוב . (בעבור האדם) כי ישובו הרעים בבני אדם והעמוד האדם׳ לטובים ואם תשחת קצת האדם׳ עם הרעים כמו ארץ סדום שנשחת׳ עם אנשיה. אין בה השחתת אדמה אם כעם מן האדם׳ תשחת כמו ערי הככר . ויחשבו כמו מקומות הנשקעים הם ואנשיהם (כי יצר לב האדם רע מנעוריו)קראו יצר לפי שניצר עמו. ואמר(מנעוריו) כי יצר הרע הוא באדם קודם יצר הטוב . כי אין בו יצר טוב בטופל עד שיגדל ויקנהו מעט מעט כמו שאמר ,ואיש נבוב ילבב ועיר פרא אדם יולד״ (איוב י״ד) פי׳ עיר פרא . הוא האדם שנולד והוא נבוב בלא לב כלומר בלא שכל ואח״כ ילבב כלומר קונה לב מעט מעט. וכיון שיצר האדם רע.כי כן ראיתי בחכמתי לברא אותו . כי כן צריך לפי טבע המציאות הוא חוטא ברוב אם לא אחד מני אלף . לפיכך לא אוסיף עוד להכות את כל חי בעבורו כאשר עשיתי.ובחז״ל (נדה

רד״ק
ל׳)שאל אנטונינוס את רבי יצר הרע מאימתי ניתן באדם משעת יציר׳ או משעת יציאה . א״ל משעת יציר׳. אמר לו לאו שאם כן הי׳ בועט במעי אמו ויוצא. אלא משעת יציא׳ . א״ר דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו שנאמר ,לפתח חטאת רובץ״ ואומר ,כי יצר לב האדם רע מנעוריו״ . אמר ר׳ יודן מנעריו כתיב משעה שהוא ננער לעולם . ובפסוק זה לא אוסיף ב׳ פעמים ופסבו רז״ל (שבועות ל״ו) כי לאו לאו שבוע׳ שהרי כתיב (ישעי׳ נ״ד) אשר נשבעתי מעבר מי נח : (כב) (עד כל ימי הארץ) כתב החכם ר׳ אברהם. באמרו כל ימי הארץ לראות כי יש לה קץ קצוב : (זרע וקציר) חלק השנה לשני חלקים זרע וקציר ואחר כן לארבע תקופות. קר וחם . קיץ וחורף . ואמר (יום ולילה) כי בארבע התקופות יחלקו היום והלילה בשעירם בתוספת היום והחרונו ובתוספת הליל׳ והחרונו׳ . ובהשוואתם הכל לפי התקופות הארבע׳ . ובכלם בין היום ובין הלילה

פירוש לתורת האלהים
לְעֶבְּעדִיגֶע בַּאשֶׁעפֶענִישׁ אַזוֹ ווִי אִיךְ הָאבּ גְטוֹן : (כב) עוֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ כָּל זְמַן דִיא ווֶעלְט וֶועט שְׁטֵיין זָאלְן דִיא זֶעקְס צַייטֶען וָואס פַארְשְׁטֶער שְׁטֵייט-קַיין אוֹיף הֶערוּנְג הָאבֶּן זֶרַע דִיא צַייט

ספר הישר
דוּנֶערְט אוּנ אַבְּט אוּנ סֶערְצִיג יָאר אִין אַז אַבְרָם אִיז אַלְט גְוֶיארִין סִיכְצִיג יָאר אִיז עֶר אַרוֹיס גֶנְגִין פוּן נֹחִים הוֹיז אוּנ נִיט צוּ זַיין פָּטֶרִים הוֹיז אוּנ אַבְרָם הָט גִידִינְט גָאט ב״ה אִין אִיז גְגַאנְגִין אִין זַיין ווֶעג אוּנ גָאט ב״ה אִיז גְוֶעזִין מִיט אִים אוּנ תֶּרַח אִיז נָאךְ גְוֶעזִין פַארְפַלִיק בַּיים מֶלֶךְ נִמְרוֹד אוּנ דֶר צַייט אוּנ תֶּרַח הָט נָאךְ גִידִינְט זַיינֶע גֶעצִיר יוֹם. וְזֶען גְוֶעזִין אִיס הָאלִין אוּנ אִים לַפִּיין אוּנ אַבְרָם אִיז אַרַיין גְקוּמֶען

אִין זַיין פָּטֶרִים הוֹיז אוּנ צוּזֶעלִיף אִם גֶעצִיר וָועגִין גְשְׁמַאגִין אוּנ הוֹיז אוּנ אַבְרָם הָאט דָס דֶער זַיינִין אִיז עֶר גְוֶוען זֵייעֶר אִין בֵּיְם אוּנ הָט גְזָאגְט זַייד גְלוֹיבְּט בַּיי גָאט ב״ה אוּ אִין דְרַיי טֶעג אַרוֹיס יָעזִר אִיז צוּ בְּרֶעכִין אַלִי אִם גֶעצִיר וָואס דָא אִיז פַר הַנְדִן אִין אַבְרָם אִיז אַרוֹיס גְגַאנְגִין פוּן פֶּטֶר אוּנ דֶר צַאֲרִין הָט גִבְּרֶענְט אוּנ אִיס אִין אַבְרָם אַיילְט פוּן פָּטֶרִים קַבּוּר אִין גִיט אוּנ אוּנְטֶרְשְׁפִּין הוֹיז אוּנ גִיזָאגְט זַיין הָט

ויום ולילה לא ישבתו: ט א ויברך
אלהים את נח ואת בניו ויאמר
להם פרו ורבו ומלאו את הארץ:

וקיטא וסיתוא ויממ
וליליא לא יבטלון :
א ובריך יי ית נח וית
בנוהי ואמר להון פושו
וסגו ומלו ית ארעא :

ומוראכם ודחלתכון

רש״י

והקיץ לאכול הנערים · חום. הוא סוף ימות החמה חצי אב ואלול וחצי תשרי שהעולם חם ביותר כמו ששנינו במסכת יומא שלהי קייטא ח קשה מקייטא :

ויום ולילה לא ישבתו. מכלל ששבתו כל ימות המבול שלא שמשו ט המזלות י ולא ניכר בין יום ובין לילה (ב"ר פכ"ה ופ' לד) : לא ישבתו. לא יפסקו

שפתי חכמים

כצ"ל : ח ולפי שכל הקיץ הגריות עדיין קרים הם מזמת קור החורף אלא שבסוף הקיץ נתחממו ונמלא שסוף הקיץ קשה מעיקרו של קיץ וכן הקור קשה מחורף ג"כ על זה הדרך דהא בפרק התקבל משמע שהחורף הוא חזקו ותקפו של סתיו וימי גינה ואיך כ' הכא שקור קשה מחורף אלא שמפרש ג"כ על זה הדרך וכ"מ מדברי הרא"ם : ט ואף דקאי על כל הו' עתים משום דמלתא דפשיטא הוא דכל אותן שש עתים שתלויין בארץ דהם הקור והחום סיבת מציאותם מתהפכות מהגלגל ההוא בזמן הקיץ יותר מבחורף ובהיות הארץ מכוסה במים אין שם הפוך הגלגל והרי המים היו על כל פני הארץ אלא נקט אפי' יום ולילה שאינן תלויין בארץ (וראי' מיום א' וב' וג' ימי בראשית שמשו המאורות הראשונים אף שהי' הארץ מכוסה במים) לא הוי לפי שלא שמשו וכו' : י כ' הרא"ם וא"כ איך יוכל לראות נח אחר בתשרי אם חרבו המים שהוא תוך י"ב חודש ועוד מהיכן ידע מספר ימים שאמר ויהי מקץ מ' יום וגו' ועוד וישלח את היונה וגו' איך פרחה בלתי אור ואיך ראתה אם יש מקום לנוח ומה תועלת התיבה בחלון אם לא הי' אור וכו' והניח הדבר בקושיא ול"נ דמ"ש שלא שמשו המזלות היינו שלא היתה התנועת הגלגלים אלא במקום שהי' השמש עומד שם הי' אור כל י"ב חדש ולא היו יום ולילה כשאר ימים שהוא י"ב שעות יום וי"ב שעות לילה אלא חצי הכדור היה אור וחצי הכדור היה חושך כל י"ב חדש כמו שהיה בתחלת הבריאה קודם שנתלו המאורות בגלגלים ונח כשנכנס כתיב' מפני מי המבול היה השמש על הארץ כדכתיב בעצם היום הזה וגו' וכן דייק לישנא שאמרו שלא שמשו המזלות ולא אמרו שלא האירו המאורות א"ו המאורות האירו אך יום ולילה לא היו כשאר ימים וזהו שנקט רש"י ולא ניכר בין יום ובין לילה כלו' במקום אחד היה כולו יום ובמקום אחד היה כולו חשך ומפני שהשמש היה על הארץ חרבו פני האדמ' מחום השמש אף שהי' בתוך י"ב חדש ובזה יתורצו כל קושיות הרא"ם אך מה שהקש' מאין ידע מספר הימים וכו' אפשר שהי' משער הימים ע"י שיעור הזמן כמ"ש בעל העקידה בפ' בראשית או ע"י כלי שיעור (שקורין בל"א זייגער) שהי' לו כיון שהתיבה היתה זורחת בחלון כתיב כי לא לחנם עשאו כי לא הי' נח יושב בחושך למ"ד דהצהר היינו חלון או ע"י בעלי החיים כמו דאמרי' משמור' ראשונ' חמור נוער וכו' או ע"י עורבים ותרנגולים כמו דאמרי' בנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה או ע"י סגולת אבן טוב (כ"מ בב"ר ע"ש נ"א) או ד"א וכמו שאמר נבי מזה רבינו

בית דוד

לאכול הנערים) דם ברויט אונ די גטריקונטי פייגן האט מען גשיקט דיינע באדינערם זאלן דאס עסין (חום הוא סוף ימי החמה) דם ענדע זומער רופט מען חום (היים) דאס איז האלב אב אונ אלול אונ האלב תשרי (שהעולם חם ביותר) דאמאלס איז די וועלט שטארק ווארעם (כמו ששנינו במסכת יומא) ווי מיר האבן גלערנט אין די גמרא יומא (שלהי קייטא קשה מקייטא) די היץ פון ענדי זימר איז שעדליכר ווי די היץ פון גאנצען זומער : (ויום ולילה לא ישבותו). טאג אונ נאכט וועט ניט גישטערט ווערן, עס וועט אייבג זיין טאג אונ נאכט, זאגט רש"י (מכלל ששבתו כל ימות המבול) פון דאנן ווייסן מיר דעם גאנצן יאהר ווס דר מבול איז גוועזן איז גוועזן גשטערט דער פירונג פון דר וועלט (שלא שמשו המזלות) די מזלות זענן גשטאנין אונ זענן ניט גגאנגין זייער וועג (ולא ניכר בין יום ובין לילה) מען הט ניט דערקענט צווישען טאג אונ נאכט : (לא ישבותו) מיינט מען (לא יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרן) די אלע זעקס צייטן וועלן ניט אויפהערין צו זיין אין זייער ארדענונג ביז

פירוש

עשרים וארבע שעות והחסרון והתוספת לפי שינוי המקומות והתקופות. ואמר לא ישבתו מלמד ששבתו בשנת המבול. ואמת כי זרע וקציר שבת וכן קר וחם וקיץ וחרף שבתו למקבלים וכן יום ולילי'. כי לא הבדילו בין יום ולילי' בתבה. ואפשר כי בארבעים יום וארבעים לילה שהי' הגשם לא היו השמש והירח והכוכבים מאירים. כי היו מעננים כל אותם הימים. ובדרז"ל (ב"ר ל"ד) אמר ר' יוחנן לא שמשו מזלות כל שנים עשר חדש. א"ל ר' יונתן שמשו. אלא שלא הי' רשומן ניכר. רבי אליעזר ור' יהושע. ר"א אומר לא ישבתו.

רד״ק

לא שבתו. ר' יהושע אומר לא ישבתו מכאן ששבתו. ועוד בדבריהם ז"ל (שם) ר' שמעון בן אלעזר אמר משום ר' מאיר וכן הי' ר' דוסא אומר כדבריו. חצי תשרי ומרחשון וחצי כסליו זרע. חצי כסליו טבת וחצי שבט חרף. חצי שבט אדר וחצי ניסן קור. חצי ניסן אייר וחצי סיון קציר. חצי סיון תמוז וחצי אב קיץ. חצי אב אלול וחצי תשרי חום. ר' יהודה הי' מונה מתשרי ור' שמעון הי' מונה ממרחשון :

ט (א) ויברך אלהים. אע"פ שכבר היו ברוכים בתחילת הבריא'. עתה היה להם

פירוש לתורת אלהים

פון זייען וקציר אונ די צייט פון שניט וקור אונ די צייט פון קעלט וחום אונ היץ וקיץ אונ זומער וחורף אונ ווינטער ויום ולילה אונ טאג אונ נאכט לא ישבותו זאלין ניט גשטערט ווערין פון צו פירען זיך אזוי ווי זייער סדר איז (עיין רש"י) : (א) ויברך אלהים את נח ואת בניו

ג וְהִתְקַתְּבוּן וְאִיסַתְּכוּן ב וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל־
תְּהֵי עַל כָּל חֵיוַת אַרְעָא
חית

שפתי חכמים

צ"ל הגין היה יודע אימת יום ואימת לילה וכו' ודוק וכו' ירלאי נפלאות נמורתו : כ אלא תפרש יענותו ל' אניתם ומותם מטום דלא פייך ל' מגומה אלא על כפועל מעוש' דבר כו

רש"י

כל אלה כ מלהתנהג כסדרן : (ב) וחתכם · ואימתכם כמו תראו חתת (איוב ו) · ויאנר' ל' חיות (סנהדרין נח שנת קנא) שכל זמן ש תינוק בן יומו חי אין אתה צריך לשומרו מן העכברי' עוג מלך הבשן מת צריך לשומרו מן העכברי' שנאמר ומור'כם וחתכם יהיה לעתי' יהיה מורא' על החיות כל זמן שאתם חיים :

בית דוד:

ווי לאנג די וועלט וועט שטיין : (ב) (וְחִתְּכֶם). אין דער טייטש (וְאֵימַתְכֶם), אייער מורא (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (תִּרְאוּ חֲתַת) איר וועט זעהן אשרעק (וְאַגָּדָה לְשׁוֹן חִיּוֹת) די גמרא זאגט וחתכם מיינט מען אייער לעבעדיגקייט (שֶׁכָּל זְמַן שֶׁתִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ חַי) אזוי לאנג ווי מען לעבט אפילו אקינד וואס איז אלט נאר איין טאג (אֵין אַתָּה צָרִיךְ לְשׁוֹמְרוֹ מִן הָעַכְבָּרִים) דארף מען אים ניט היטען פון מייז (עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן מֵת) אז דער מענטש שטארבט אפילו ער איז גרוס ווי עוג מלך הבשן (צָרִיךְ לְשׁוֹמְרוֹ מִן הָעַכְבָּרִים) דארף מען אים היטען מייז ואלן אים ניט עסין (שֶׁנֶּאֱמַר) ווארום עס שטייט אין פסוק (וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה) אייער מורא וועט זיין אויף אלע לעבעדיגע זאכען (אֵימָתַי יִהְיֶה מוֹרַאֲכֶם עַל הַחַיּוֹת) ווען וועט זיין אייער מורא אויף די חיות (כָּל זְמַן שֶׁאַתֶּם חַיִּים) אזוי לאנג ווי איר לעבט :

פירוש

בתחלת הבריא' כי נתחדש העולם אחר שהי' תהו ובהו שהרי נתכסת' הארץ במים. והברכ' מה שאמר להם פרו ורבו ומוראכם וחתכם. (ויאמר להם) לבניו על ידי נח או גם בניו היו נביאים : (ב) (ומוראכם) כמו שאמר בברכ' ראשונה וכבשה ורדו : (וחתכם) שרשו חתת. והאחד מסנו. העשוי לבלי חת (איוב מ"א) כמו פת. פתים. פתכם: (בכל אשר תרמש האדמ') קשר תחלה ומוראכם עם מלת על ואחר כן עם בי"ת השמוש .

רד"ק

ושני הקשרים נכונים בלשון . ואמר בכל היה שתרמש על האדמ' וכן ובכל דגי הים שאינם רומשי האדמה ואינם עמכם ביבשה . ואעפ"כ בהם יהי' מוראכם כי בידכם נתנו . ואע"פ שזכר כל חית הארץ ובהמ' והיה בכלל. הוסיף עוד בכל אשר תרמוש לרבות השרצים והעקרבים . כי כולם רומשים על האדמה וכולם בכלל. ואמר תרמש נקב'. כי לכולם יש נפש חיה אפי' לקטני קטנים כי כולם מתנועעים ואין תנוע' בלא נפש :

פירוש להורת אלהים

און גאט האט געבענטשט נח מיט זיינע קינדער וַיֹּאמֶר לָהֶם און ער האט צו זיי געזאגט פְּרוּ פרוכפערט אייך וּרְבוּ און מערט אייך וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ און דערפילט די ערד : (ב) וּמוֹרַאֲכֶם און אייער פארכט וְחִתְּכֶם און אייער אנגסט יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם זאל

ספר

ויצן מיט אלע זיינע קנעכט אין אברם קומט און זיצט פרין טפר און פרעגט אים פאטר זאג מיר וויא איז דר גאט וואס האט בשאפין היטל און ערד און אלע מענשין און אויך : ויען אין תרח ענטפרט צו זיין זון אברם דר וואס איז ביי אונז און שטיב דר האט אונז בשאפין און אברם זאגט צום פאטר ווייז מיר דא האט גנומען תרח אברכן אין האט אים ארין געפירט און אינגווייניגקסטין הויף און ווייזט אים די צוועלף גרויסע אם געטיר און אויך קליינע נאר אן צאל און תרח זאגט צוא אברם די דוזיגע הבי בשאפן די גאנצע וועלט און תרח ביקט זיך צו אלע זיינע אם געטיר און איז פון דורט ארוס גגנגן און אויך אברם. ורוח אין די נביאה פון גאט האט גרופט אויף אברם די וועלבע נכט און אברם זאגט זיי אויף דעם גאנצן דור וואס זיי האבין גסינדיגט מיט געטיר און קענין ניט דם וואהרין גאט שבורא שמים וארין און ווי אברם האט געזעהן די אלע זאכן האט דר צארן גריסט און אברם האט די פינגליכע געצין פר גיבקט און תרח קומט אהיים אין הערט דם קול וואס מען האט געהערט מיט דער האק און דם הדר . ויהין און תרח איז גלאפן און

הישר

חדר ארין ווי דיא אם געטיר זענן געווען האט ער גיפינען אז זיין זון אברם גייט ארוס פון דורט אין תרח איז ארין גגאנגן און חדר גיפינט ער אז אלע אם געטיר זענען צו ברכין און ווי תרח האט דר זעהן וואס אברם האט גטון האט תרח גיאיילט און איז גגנגין צו נמרוד . זאגט נמרוד צו אים וואס איז דיר האט תרח גזאגט איך בעט דיך מיין האר די זלסט צו הערין מיינע רייד ביי מיר איז פר הנדין איין זון ער איז אלט סיסצינ יאר און אזוי האט ער גטון צו מיינע אם געטיר און אזוי האט ער גרעט צו מיר אצינד בעט איך דיך מיין הער שיק נאך אים און מען זאל אים ברענגין פר דיר און מען זאל אים אום ברענגין כדי מיר זאלן בפרייט ווערין פון זיין קלעקנס אין נמרוד שיקט דריי מענשן פון זיינע קנעכט און זיי האבן גיבראכט צו אברם און נמרוד זאגט צו אברם זאג מיר וואס האסטו גטון צו דיין פאטער און צוא זיינע אם געטיר. ויען און אברם האט געענטפרט ווי ער האט געענטפרט צום פאטר און אזו נמרוד האט דר הערט די דוזיגע רייד פון אברם האט ער גהייסן אז מען זאל אים נעמין און תפיסה ארין און צוהיטען: און נמרוד גבאטן מען זאל אום צינן אברם אום

חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף הַשָּׁמָיִם
בְּכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה
וּבְכָל־דְּגֵי הַיָּם בְּיֶדְכֶם נִתָּנוּ׃
ג כָּל־רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא־חַי לָכֶם
יִהְיֶה לְאָכְלָה כְּיֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי
לָכֶם אֶת־כֹּל׃ ד אַךְ־בָּשָׂר

וְעַל כָּל עוֹפָא דִשְׁמַיָּא
בְּכָל דִּי תַרְחֵישׁ אַרְעָא
וּבְכָל נוּנֵי יַמָּא בִּידְכוֹן
יְהוֹן מְסִירִין׃ ג כָּל
רִיחֲשָׁא דְהוּא חַי לְכוֹן
יְהֵי לְמֵיכַל כְּיָרוֹק
עִשְׂבָּא יְהָבִית לְכוֹן יָת
כּוֹלָּא׃ ד בְּרַם בִּשְׂרָא
בנפשיה

תו"א ויום ולילה. סנה' לח: ומורחכם. שבת קנא: כירק עשב. סנה' נו נז נח נט: אך בשר. סנה' לט:

רש"י

(ג) לכם יהיה לאכלה. (סנהדרין קט) שלא הרשיתי לאדם הראשון בשר אלא ירק עשב ל ולכם כירק עשב שהפקרתי לאדם הראשון נתתי לכם את כל: (ד) בשר בנפשו · אסר להם אבר מן החי
כלומר

שפתי חכמים

כו שייך ל' מנוחה שבות ממלאכה זו הכל הפעולה שלמה כגון ככא על עתים אין שייך לו' שבתו אלא פירושו ל' כפסקה: ל (קל"מ) ומה שהתיר לנח הבשר יותר מלאדם נלע"ד לפי שמקודם היו כאדם והבהמה שוין כולם מעשה ה' יצרם מן האדמה ואין לזה יתרון ע"ז ולמה ימית האחד את חבירו אבל
בזמן

בית

(ג) לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה). אַלֶץ וואס קְרִיכְט אוֹיף דִי עֶרְד מֶענְט אִיר עֶסִין (שֶׁלֹּא הִרְשֵׁיתִי לְאָדָם הָרִאשׁוֹן בָּשָׂר אֶלָּא יֶרֶק עֵשֶׂב) צוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן הָאבּ אִיךְ נִיט עֶרְלוֹיבְּט עֶר זָאל עֶסִין פְלֵייש נָאר גְרָאז הָאט עֶר גֶמֶענְט עֶסִין (וְלָכֶם) אָבֶּער צוּא אַיְיךְ (כְּיֶרֶק עֵשֶׂב

הוד

שֶׁהִפְקַרְתִּי לְאָדָם הָרִאשׁוֹן נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל) הָאבּ אִיךְ גֶעגֶעבֶּן אַלֶץ צוּם עֶסִין אַזוֹ וִוי אִיךְ הָאבּ גִיגֶעבִּין צוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן דִי גְרָאז צוּם עֶסִין: (ד) (בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ). זָאגְט רש"י (אָסַר לָהֶם אֵבֶר מִן הַחַי) הקב"ה הָאט גִיבָּאטִין זַייא זָאלִין נִיט אָפּ שְׁנַיידִין

פירוש רד"ק

(ג) (כל רמש אשר הוא חי) חסר וי"ו השמוש. כמו שמש ירח (חבקוק ג') ראובן שמעון (שמות א') והדומים להם. וכאלו אמר כל רמש ואשר הוא חי. וכל רמש הוא כולל כל חית הארץ והעוף. ואמר אשר הוא חי. על הדגים או יהי' פי' בלא חסרון וי"ו. ויהי' רמש כלל לכל כי גם הדגים רומשים במים כמו שאמר ואת כל נפש חיה הרומשת. ואמר אשר הוא חי. כאלו אמר כל רמש שהוא נפש חיה. (כירק עשב) שנתתי לאדם הראשון. ופרי עץ בכלל ירק עשב. כי כל צומח ניתן לאדם לאכל ולדורות הבאים אחריהם עד המבול ולא נתתי להם הבשר לאכול. אבל לכם נתתי. כמו ירק עשב שהוא מותר לכם כן יהי' מותר לכם הבשר. וירק עשב פירשתיו. ורז"ל פירשו (סנהדרין נ"ז) כירק עשב ולא כירק גנה מכאן שנאסר הגזל על בני נח: (ד) (אך בשר) אע"פ שנתתי לכם כל בשר רמש לאכל לא תאכלו אותו עם נפשו שהוא דמו. כלומר כל זמן שהבשר עם הנפש והוא בעודו חי אלא קודם תזבחוהו ואחר כך תאכלוהו. כי זה דרך אכזריות לחתוך בשר מן החי ולאכלו. ונראה כי לפיכך התיר הבשר לנח לפי שטרו בבהמ' ובחי' וברמש ובעוף להחיות אותם בתבה. כ לצורך האדם נבראו בין למלאכתו בין לאכילתו אלא שלא הותר להמיתם ולאכלם עד נח לפי שטרח בהם:

פירוש לתורת אלהים

זַיין אוֹיף אַלֶע חַיּוֹת פוּן דֶער עֶרְד אוּנ אַלֶע עוֹפוֹת וואס אוּנְטֶער דֶעם הִימֶל בְּכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אוּנ אַלֶץ וואס דִיא עֶרְד טוּט ווידְמֶענֶען וּבְכָל דְּגֵי הַיָּם אוּנ אַלֶע פִיש פוּן דֶעם יָם בְּיֶדְכֶם זָענֶען אַלֶץ אִין אַיְיעֶרֶע הֶענְד גֶגֶעבֶּן גִוואָרֶען (עיין רש"י): (ג) כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי אִיטְלִיכֶם ווידְמֶענוּנְג וואס עֶס לֶעבְּט לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה זָאל צוּא אַייךְ זַיין צוּ עֶסֶן כְּיֶרֶק עֵשֶׂב אַזוֹ וִויא דִיא גְרִינֶע קְרַייטֶעכְצֶר נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל הָאבּ אִיךְ אַייךְ דָאס אַלֶץ גִיגֶעבֶּען (עיין רש"י): (ד) אַךְ בַּייעֶרְט בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ אַז דָם חַיּוֹת אִיז נָאךְ דָא אִין דֶעם פְלֵייש דָאס מֵיינְט מֶען אֵבֶר מִן הַחַי.

ספר הישר

דֶער תְּפִיסָה אוּנ מֶען זָאל אִים בְּרֶענְגִין אוּנ אַרַיין הַרְפִין אוּנ קַאלִיךְ אוֹבִין צוּ פַר בְּרֶענְגִין וְכָל אִין אֵלוּ רֶנֶעכְט אוּנ שָׂרוֹת אוּנ גִבּוֹרִים פוּן לַנְד שְׁטֵייעֶן אַקֶעגִין דֶעם קַלִיךְ אוֹבִין צוּ זֶעהֶן אַבְרָם אוּנ אַלֶע הָאבֶּן זִיךְ אַיין גִזַמִילְט אוּנ הָבֶּן זִיךְ גִישְׁטֶעלְט פוּן וַוייטִינְס אוּנ עֶס אִיז נִיט אִיבֶּר גִבְלִיבֶּן קַיין שׁוּם מֶענְשׁ וָוס עֶר זָאל נִיט קוּמֶן צוּ זֶעהְן אַבְרָם אוּנ אַז מֶען הָט גִיבְּרַכְט אַבְרָם פוּן דֶער תְּפִיסָה הָאבֶּן דִי מְכַשְּׁפִים גִזָאגְט אֲדוֹנִי דָם אִיז דָאךְ דֶר מֶענְשׁ וָוס מִיר הָבֶּן גִזֶעהֶן בְּשַׁעַת עֶר אִיז גִיבּוֹרִין גִוּוָרִין הָאט אַיין גְרוֹסֶר שְׁטֶערִין אַיין גִישְׁלוּנְגִין פִיר שְׁטֶערִין אַזוֹ וִוי מִיר הָאבֶּן דֶר צֵיילְט אוּנ אַצִינְד דָט זַיין רָטֶר אָן דִיר מוֹרֵד גִוועֶן אוּנ גִנַארְט עֶר הָט גִיבְּרַכְט אַנַנְדֶר קִינְד אוּנ אַז נִמְרוֹד הָט דָס דֶר הֶערְט הָט אוּנ איס

בְּנַפְשֵׁיהּ דְּמֵיהּ לָא תֵיכְלוּן׃ ה וּבְרַם יַת דִּמְכוֹן לְנַפְשָׁתֵיכוֹן אֶתְבַּע מִיַּד כָּל חַיְתָא אֶתְבְּעִנֵּיהּ וּמִיַּד אֱנָשָׁא מִיַּד גְּבַר דְּיֵשׁוֹד יַת

בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ׃ ה וְאַךְ אֶת־דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ מִיַּד כָּל־חַיָּה אֶדְרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם

תו"א ואך את כ"ק לא סמך׳ כו : מיד

בעל הטורים כ' כתב' א' כפ' ונגם : (ה) ואך ג' כתב' בגא׳ ואידך ואך לא פרלם

רש"י

מ כלו' כל זמן שנפשו בו לא תאכלו הבשר : בנפשו דמו · כעוד נפשו בו : בשר בנפשו לא תאכלו · הרי אבר מן החי · ואף בנפשו דמו לא תאכלו הרי דם מן החי : (ה) ואך את דמכם . אע"פ שהתרתי לכם נטילת נשמה בבהמ' את דמכ' אדרוש נ מהשופך דם עצמו : לנפשותיכם · אף החונק עצמו ס אע"פ שלא יצא ממנו דם : מיד כל חיה . לפי שחטאו דור המבול והופקרו למאכל חיות רעות לשלוט בהן שנאמר (תהלים מט) נמשל כבהמות נדמו לפיכך הוצרך להזהיר עליהן את החיות : ומיד האדם

שפתי חכמים

בזמן המבול שחטאו כולם וכו' ראוי שיאבדו כולם אלא שנתקיימו בזכות נח ובזה ניח"ל יתרון על בנ"ח וכו' : ם כ' הרא"ם שנוסחא שכנונה שאלהי בנפשו כעוד נפשו בו לא תאכלו הרי אבר מן החי כעוד נפשו בדמו לא תאכלו הרי דם מן החי . וכ' מן הנפסי' במקום מ"ז כאלו אומר הבשר בעידו עם הנפש לא תאכלו. ופירושא דדמו דרשו שעלת בנפשו נדרש לפניו ולאחריו בשר בנפשו בנפשו דמו וכו' כבשר בעודו עם נפשו וכן נפשה נפשו דמו כלו' כשדמו עודנו עם נפשו לא תאכלו ואה שהוצרך לומר כעוד נפשו בו ולא אמר כלו' ככתוב בשר עם נפשו כמובן מעלת בנפשו כוא תמני שבשר עם נפשו לא תאכלו מורה שלא תאכל כשפש עם הבשר יחד לפיכך פי' בנפשו כעוד נפשו בו וכו' : נ (קנ"ת) דאי משופך דם אחר כא ככר כז' ומיד האדם : ם דאל"כ לנפשות יכם ל"ל :

קנ"ם

בית דוד

אַשְׁטִיגֶער פְלֵיישׁ פוּן אַלֶעבֶּעדִיגֶע בְּהֵמָה (כְּלוֹמַר) אַזוֹי מֵיינְט מֶען (כָּל זְמַן שֶׁנַּפְשׁוֹ בּוֹ לֹא תֹאכְלוּ הַבָּשָׂר) אַזוֹי לַאנְג וִוי דָס לֶעבֶּין אִיז אִין דִיא בְּהֵמָה טָאר מֶען נִיט אָפְּשְׁנֵיידִין פוּן אִיר אַשְׁטִיקִיל פְלֵיישׁ אוּנ עֶסִין : (בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ). דִיא בְּלוּט אִיז זַיין לֶעבִּין (בְּעוֹד נַפְשׁוֹ בּוֹ) אַזוֹי לַאנְג וִויא דִי בְּהֵמָה לֶעבְּט, אִיז דָס בְּלוּט אִיר לֶעבֶּן : (בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ). וָוען דָס פְלֵיישׁ לֶעבְּט (לֹא תֹאכֵלוּ) זָאל מֶען דָס פְלֵיישׁ נִיט עֶסִין (הֲרֵי אֵבֶר מִן הַחַי) מֶען מֵיינְט מֶען זָאל נִיט אָפְּשְׁנֵיידִין אַשְׁטִיק פְלֵיישׁ. פוּן אַלֶעבֶּעדִיגֶע בְּהֵמָה (וְאַף בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ) וָוען דָס בְּלוּט לֶעבְּט זָאלְט אִיר דָאס בְּלוּט נִיט עֶסִין (הֲרֵי דָם מִן הַחַי) דָס בְּלוּט פוּן אַלֶעבֶּעדִיגֶע זַאךְ זָאלְט אִיר נִיט עֶסִין (אָבֶר דָס בְּלוּט פוּן אַטוֹיטֶע בְּהֵמָה הָאבֶּן נֹחַ מִיט זַיינֶע קִינְדֶער גֶעמֶענְט עֶסִין): (ה) (וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם). זָאגְט רַשִׁ"י הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ נֹחַ (אַף עַל פִּי שֶׁהִתַּרְתִּי לָכֶם נְטִילַת נְשָׁמָה בִּבְהֵמָה) אֲפִילוּ אִיךְ הָאבּ אֵייךְ מַתִּיר גֶעוֶועִן צוּ הַרְגֶענֶען אַבְּהֵמָה אוּנ עֶסִין אִיר פְלֵיישׁ, פוּן דֶעסְטְוֶועגִין (אֶת דִּמְכֶם אֶדְרוֹשׁ מֵהַשּׁוֹפֵךְ דַּם עַצְמוֹ) אַז אֵיינֶער וֶועט פַארְגִיסֶען זַיין אֵייגֶענֶע בְּלוּט, עֶר וֶועט זִיךְ אַלֵיין הַרְגֶענֶען, וֶועל אִיךְ פַארְשְׁטִין זַיין בְּלוּט, אִיךְ וֶועל שְׁטְרָאפִין זַיין נְשָׁמָה אִין גֵיהִנָּם : (לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם). זָאגְט רַשִׁ"י (אַף הַחוֹנֵק עַצְמוֹ) אֲפִילוּ עֶר הָט זִיךְ דֶערְשְׁטִיקְט (אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא מִמֶּנּוּ דָם) אֲפִילוּ עֶס אִיז נִיט אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן אִים בְּלוּט וֶועט עֶר אוֹיךְ גֶעשְׁטְרָאפְט וֶוערִין : (מִיַּד כָּל חַיָּה). אֲפִילוּ אַחַיָּה וֶועט הַרְגֶענֶען אַמֶענְטְשׁ וֶועט זִיא נֶהֱרֶגֶת וֶוערִין (לְפִי שֶׁחָטְאוּ דוֹר הַמַּבּוּל) וַוייל דִיא מֶענְטְשִׁין וָואס זֶענֶען גֶעוֶוען אִין דִיא צַייט פוּן מַבּוּל (פַאר דֶעם מַבּוּל) אוּנ הָאבִּין גֶעזִינְדִיגְט (וְהוּפְקְרוּ לְמַאֲכַל חַיּוֹת רָעוֹת לִשְׁלוֹט בָּהֶם) זֶענֶען זֵיי גֶעוֶוען הֶפְקֵר (פְרַייא) צוּא אַלֶע שְׁלֶעכְטֶע חַיּוֹת אוּנ דִיא חַיּוֹת הָאבִּין אוֹיף זֵיי גֶעוֶועלְטִיגְט אוּנ הָאבִּין גֶענֶעסִין פוּן זֵיי (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ) וַוייל זֵייא זֶענֶען גֶעוֶוען גְלַייךְ צוּ בְּהֵמוֹת . דֶרִיבֶּער הָאבִּין דִיא חַיּוֹת אוֹיף זֵייא

רד"ק

לפי' הבא' ואמרו יכול בשאול ת"ל אך. יכול בהפי"ש . ת"ל אך . (מיד כל חיה אדרשנו) פירושו' ביד חי' אדרש להרג' או ביד אדם' ואע"פ שאין שכל ועונש לשאר בעלי חיים אלא לאדם שהוא בעל שכל . בהפך האדם יש להם גמול ועונש . כמו שאמר הנה · מיד כל חיה אדרשנו. ונאמר ושד בהמות יחיתן (חבקוק ב') ונאמר כנמול ולא שבר את החמור (מלכים א' י"ג כ"ח):(ומיד האדם) ואחר כן פירש (מיד איש אחיו) כלומר אם יהרוג איש את אחיו אדרוש נפשו שהורג בעולם הזה

פירוש

(ה) (ואך את דמכם לנפשותיכם אדרש) אף על פי שהתרתי לכם דם החיה לא התרתי דמכם לחי' . כי החי' נתתי ברשותכ' ולא אתכם ברשות החי' ופירש לנפשותיכם שהחי' המכה מכת נפש והרג זה אדרוש מן החי' . ולא אם יהי' ברצוני לנקם' כמו הנביא אשר בא אל בית אל (מלכים א' י"ג) והנמרי' אשר התקלסו באלישע הנביא (מלכים ב' ב') והשלחתי בכם את חית השדה ושכלה אתכם (ויקרא כ"ו) ורז"ל פירשו (ב"ר ל"ד) אם אדם יהרוג עצמו שהחי' נפשו נתבעת

פירוש להורת אלהים

את וַוידֶער בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ צוּ זַיין בְּלוּט אִיז נָאר מִיט דֶעם גֶעמֵיינְט דָאס מֵיינְט מֶען דָם מִן הַחַי לֹא תֹאכֵלוּ זָאלְט אִיר נִיט עֶסֶן דָאס וָואס בְּנַפְשׁוֹ נִיט אָרְיֶה אוּנ אַדָם : (ה) וְאַךְ אוּנ נַייעֶרְט אֶת דִּמְכֶם אֵייעֶר אֵייגֶין בְּלוּט לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם צוּא אֵייעֶרֶע קִינְדֶער [illegible]

מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֶדְרשׁ אֶת־נֶפֶשׁ דְּמָא דַאֲחוּהִי אֶתְבַּע יַת

נפשא

בעל הטורים האדם

שתאה ארץ אחוזתכם. ואך את הדבר. לו' כמו שאמיר הכרוג עונו כך אסור לקלל עלמו והוא ואך את דמכם לנפשותיכם וזהו

רש"י

מיד ההורג במזיד ואין עדים אני אדרוש: מיד איש אחיו. מיד שהוא אוהב לו כאח והרגו שוגג אני דורש אם לא יגלה ויבקש על עונו לימחל שאף השוגג צריך כפרה ואם אין עדים לחייבו גלות והוא אינו נכנע הקב"ה דורש ממנו · כמו שדרשו רבותינו והאלהים אנה לידו במס' מכות הקב"ה מזמנן לפונדק

בית יהודא

געוועלטיגט (לפיכך הוצרך להזהיר עליהן את החיות) דרום האט הקב"ה גידארפט זאגן די חיות זיי זאלן קיין מענטשין הרגנן: (ומיד האדם). מיינט מען (מיד ההורג במזיד ואין עדים אני אדרוש) אז איין מענטש וועט הרגנן דעם אנדערין וויסענדיג אונ עס וועט קיין עדות זיין, זאגט הקב"ה וועל איך פארשטין דאס בלוט פון דעם נהרגתין: (מיד איש אחיו). אויב אמענטש וועט הרגנ'ין זיין ברודער אדר זיין נוטען פריינד (שהוא אוהב לו כאח) וואס ער האט אים ליב ווי אברודר (והרגו שוגג) אונ ער האט אים גיהרגת ניט ווילענדיג, זאגט הקב"ה (אני אדרוש) איך וועל פארשטין זיין בלוט (אם לא יגלה ויבקש על עונו למחול) אויב ער וועט ניט פר טריבען ווערין פון זיין ארט אונ ער וועט ניט טון תשובה מען זאל אים מוחל זיין. דיא זינד, וועל איך אים שטראפין (שאף השוגג צריך כפרה) אפילו דער וואס זינדיגט אומגעריין דארף אויך בעטין מען זאל אים מוחל זיין (ואם אין עדים לחייבו גלות) אויב עס איז נוטא עדות אז ער האט נהרגת אומגעריין ער זאל מוזין פרטריבען ווערין אין דיא ערי מקלט (והוא אינו נכנע) אונ ער איז ניט אונטער טעניג צו הקב"ה מיט תשובה (הקב"ה דורש ממנו) וועט הקדוש ברוך הוא פארשטין פון אים דאס בלוט פון דעם נהרגתין (כמו שדרשו רבותינו) ווי דיא רבנן האבין גלערונט אויף דעם פסוק (והאלהים אנה לידו) גאט האט אנגעגרייט צו זיין האנט (הקב"ה מזמנן לפונדק אחר) הקב"ה ברענגט צו זאמען דעם מענטש וואס האט גיהרגת אומגעריין (בשוגג) מיט דעם מענטש וואס דאט גהרגת גערין (במזיד) אונ אויף ביידע איז ניט גיוועזן עדות (עס האט ניט מעהר געוואסט נאר הקב"ה), דער ווס האט גהרגת בשוגג איז ניט פר טריבן גיווארין אונ דער מענטש וואס האט נהרגת במזיד איז ניט נהרגת גיווארין, איצט האט הקב"ה צוזאמען גיברענגט די צוויי מענטשין, דר מענטש וואס האט פריער גהרגית בשוגג גייט ארויף אוף אלייטר, אונ דר מענטש וואס האט פריער גהרגת במזיד שטייט אונטער דער לייטער, אונ דער מענטש מיט דער לייטער פאלט אויף דעם מענטש וואס שטייט אונטען אונ ער ווערט נהרגת, אונ איצט זענן דא עדות, דער ווס האט נהרגת במזיד איז גהרגת גיווארין אונ דר וואס האט פריער נהרגת בשוגג ווערט איצט פארטריבן:

באדם

פירוש לתורת האלהים

(עיין רש"י) מיד ווען אחיה וועט אום ברענגען אמענטש וועל איך פארשטן פון איר דם בלוט פון דעם מענטש (עיין רש"י) ומיד האדם ווען איינר הרגת דעם אנדרן במזיד אונ עס איז דרויף קיין עדות ניטא וועל איך פארשטין וועל איך אליין דעם רוצח שטראפען מיד איש אחיו פון אזו אמענטש ווס האט זיין חבר ליב ווי אברודר אונ האט אים גהרגת בשוגג אדרוש וועל איך

ספר הישר

גברענגט דר צארון אונ האט גבאטין מען זאל ברענגין תרח פר אים אונ מען האט גיברכט תרח האט נמרוד גזאגט צוא תרח הסטו גהערט ווס די מכשפים האבן גזאגט אונ אציגד זאג מיר דעם אמת אונ ווי תרח זעהט אז דר צרין גרימט זייער ביי נמרוד האט תרח גזאגט עס איז אלץ אמת ווס די מכשפים האבן גזגט דען איך האב זייער רחמנות גהאט אוף מיין קינד הב איך גנומען דס קינד פון מיין דינסט אונ האב דם גיברכט אונ דרוף חט מיר מיין גרוסר זון הרן איין עצה גגעבין אונ הרן איז אלט גוועןן צוויי אונ אכציג יאר אונ הרן הט אים נאר קיין עצה ניט גגעבין דרוף אונ תרח הט גזאגט כדי ער זאל ניצול ווערין פון דעם טויט הט נמרוד גזגט צו תרח דר פר ווס דיין זון הרן הט דיר איין עצה גגעבין דר פר זאל מען אים פר ברענגין מיט אברם אונ הרן האט זיך גטרכט אונ הרץ וועט אברם ניצול ווערן וועל איך אוך מיט אים ניצול ווערין פון פייער אונ אז תרח הט ארויף גבריינגט די זאך אויף זיין זון הרן הט ער אוף גהערט צו ריידן דר פון: ויצו אונ נמרוד הט גבאטין מען זל נעמין הרן מיט אברם אונ מען זאל זיי אריין ווארפין אונ קליך אובין ויקחו אונ די קנכט האבן גנומען אברם אונ הרן אונ טוז אוס פון זיי די קליידר אונ הבן גבינדן זייערע הענד אונ פיס אין האבן זיי אונ קאליך אובין אריין גיווארפין אונ נאט ב"ה הט זיך דר בארימט איבער אים אונ גדרט צוא אברם אונ בשערימט אברם פון פייער אונ פון אברם איז מער ניט פר ברענט נאר דו שטריק ווס ער איז גוועזן גבינדן אונ אוף די מענשין ווס חבן זיי אריין גווארפין אונ קליך אובין איז אוף גגנגען אפלאם פון פייער צוא זייא אונ זענן פר ברענט

נַפְשָׁא דֶאֱנָשָׁא: ו דְיֵשׁוֹד דְמָא דֶאֱנָשָׁא בְּסַהֲדִין עַל מֵימַר דַיָנַיָא דְמֵיהּ יִתְּשַׁד אֲרֵי בְּצַלְמָא דַיְיָ עֲבַד

הָאָדָם: ו שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה

תו"א סופך דס. יכמות סג סנה' נו ח סב: כי בצלם. ברכות סח יכמות סג אבות ס:

רש"י

אחר וכו': (ו) באדם דמו ישפך · אם יש עדים המיתוהו אתה למה כי בצלם אלהים וגו': עשה את

בית דוד

(ו) (בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ). (אִם יֵשׁ עֵדִים) אוב עס ווענין דא עדות וואס האבין גיזעהן ווי ער האט גיהרגת אמענטש במזיד, ווילעגדיג (הֲמִיתוּהוּ אַתֶּם) וואלט איר בית דין אים הרגנין (לָמָּה) פאר וואס: (כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם) ווייל הקב"ה האט גמאכט דעם מענטש אין זיין געטליכן בילד: (עָשָׂה

פירוש

או בפול' הבא: (ו) (שפך דם האדם באדם דמו ישפך) אני אדרוש דם ההרוג אם אין עדים. אבל אם יש עדים׳ על הסופטים להרוג ההורג כמו שיראו מן הדין · וזהו (באדם) על ידי הדיינים (כי בצלם אלהי׳ עשה את האד׳) כי הוא נכבד מכל הנבראי׳ השפלי׳ עד שהאל בראו בצלמו בשכל שנתן בו. לפיכך יש לשאר הנבראי׳ שיראו ממנו. וגם איש את אחיו שלא ישחית גופו וצלמו. כי אם יהרגהו הנה השחית מעשה האל. הנכבד שבשפלי׳. והוא עשה אותו בצלמו והוא השחיתו.

רד"ק

הנה עשה זה כנגד האל לבטל מעשיו ואף בפחותי׳ מן האדם לא הי׳ רשות לאדם להשחית׳ עד שצוה האל לנח · וגם בצומח שהוא פחות מן החי הי׳ צריך מצות האל להתיר׳ לאדם ולחו׳ כמו שאמר „הנה נתתי לכם את כל עשב" ובמצוה האל לשפוך דם האד׳ להמאו. כמו שצו׳ בתורת משה · וזה בראוי׳ לעונש מית׳ לפי חטאם. כל חוטא כראוי לו. לפי שהוא השחית צלמו תחל׳ בעברו מצות האל. והג׳ אין צלם אלהים ושכל לעובר. כי השכל יגזור שישמור העבד מצות ארוניו גם שכלו׳

ספר הישר

גוואָרן צוועלף מענשין אונ אברם איז געוועזן אונ גליך אויבן דריי מאנ אונ דריי נעכט אונ אין ארום גנאנגן אלע קנעכט פון נמרוד האבן דאס געזעהן ווען די קנעכט נקומן אונ האבן אים געזאגט פיר האבן געזעהן אז אברם גייט ארום אונ פייער גאר דיא שטריק וואס ער איז געוועזן געבינדן ווען זיא פר ברענט געווארן אונ אז נמרוד האט דאס דער הערט האט ער ניט געוואלט גלייבן אונ האט געשיקט אנדרי הערין צו זעהן די דינגע ואך ווען זיי גגאנגן צוריק אונ האבן אים געזאגט אז די זאך איז אמת: דר קם אין נמרוד אויף געשטאנען אונ איז גגנגין אויף זעהן די זאך האט ער געזעהן אז אברם גייט ארום אין פייער אהין אונ אהער אונ הרן איז פר ברענט דאס ער זיך דרויף גיווער פר ווינדרט: ויצו אין נמרוד גיבוט מען זאל ארויס ציהן אברם פון פייער האבן די קנעכט גפרוגט אז מען זאל אים ארויס ציהן האבן זיי ניט גקענט דען דר פלם איז גגנגן קעגין זיי ווען די קנעכט אנטלאפין געווארן פון אים האט ער געשריגן צו זיי אייליט אונ ציהט ארויס אברם פון פייער איר ווערט ניט שטארבין ווען גגאנגן די קנעכט ארויס ציהן אים איז אויף גגאנגן אויף זיי דר פלאם אונ ווען פר ברענט געווארן: ויקרא אונ אז נמרוד האט געזעהן דיא קנעכט קענין ניט צו גיין צום פייער האט ער גרופין צו אברם אונ גזאגט צו אים אברם דר קנעכט פון גאט וואס האט בשאפן הימעל אונ ערד גיי ארויס פון פייער אונ קום צו מיר אונ אברם האט צו געהערט די ריד אונ איז ארויס גגאנגן פון פייער האט נמרוד גיזעהן ווייל קנעכט געזעהן אז אברם איז ארויס גגאנגן עס איז מער ניט פר ברענט געווארן פון אברם נר די שטריק וואס ער איז געוועזן געבינדן: ויאמר האט נמרוד געזאגט צוא אברם פר וואס ביסטו ניט פר ברענט געווארן אין דעם פייער זאגט אברם איך האב מיך פר זיכרט אין גאט וואס האט בשאפן הימל אונ ערד אונ ער האט מיך מציל געוועזן אבער מיין ברודער הרן איז גאר פר ברענט געווארן אונ דם פייער אונ מען האט אים געזוכט האט מען געפונען אז ער איז פר ברענט אונ הרן איז אלט געוועזן צוויי אונ אכציג יאר בשעת מען האט אים אריין געווארפין אונ גליך אויבן אונ נמרוד אונ אלי זיינע שרות האבן געזעהן אז אברם איז ניצול געווארן פון פייער ווען זיי אלי גקומין אונ האבן זיך געבוקט צו אברם. ויאמר האט אברם געזאגט צוא זיי בוקט אייך צום גאט וואס האט בשאפין דיא גאנצע וועלט אינ ניט אונ זיין וועג דען ער האט מיך מציל געוועזן פון פייער אונ גאט ב"ה בשאפט אלי לייבער אונ בשירמט אלע די וואס פר זיכרין זיך אויף אים פון אלע קרענק. אונ עס איז אין גרויס פר וואונדרונג געוועזן אז אברם איז ניצול געווארן אונ הרן איז פר ברענט געווארן: ויתן אונ נמרוד גיט צו אברם פיל מתנות אויך צוויי קנעכט וואס זענן ביי אים געוועזן איינער האט געהייסן עוין אונ דער אנדרער אליעזר אויך אלע שרות האבן אים געגעבן גרויסע מתנות אין ער איז פון זיי אוועק גגאנגן לשלום אונ אז אברם איז אוועק גגנגן זענן אים נאך גגאנגין פיל מענשין אונ אברם איז גגאנגין צום הויז פון זיין פאטער אין דינט גאט ב"ה אלו צייט קטב מאנ אונ האט גלערינט אלו מענשין אז זיי זאלן דינן גאט ב"ה

עָשָׂה אֶת־הָאָדָם׃ ז וְאַתֶּם פְּרוּ
וּרְבוּ שִׁרְצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ־בָהּ׃ ס
חמישי ח וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־
בָּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר׃ ט וַאֲנִי הִנְנִי
מֵקִים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־

אונקלוס

עֲבַד יָת אֱנָשָׁא׃
ז וְאַתּוּן פּוּשׁוּ וּסְגוּ
אִתְיְלִידוּ בְּאַרְעָא וּסְגוּ
בַהּ׃ ח וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ
וְלִבְנוֹהִי עִמֵּיהּ לְמֵימָר
ט וַאֲנָא הָא מְקַיֵּים יָת
קְיָמִי עִמְּכוֹן וְעִם בְּנֵיכוֹן
בתריכון

תו״א ואתם פרו. יבמות סג סה סנה׳ נט ע״ז ה׳: שרצו בארץ. סנה׳ כז.

בעל הטורים

את כדבר שאפי׳ כדבור אדרוש. ואך את שמאה לו׳ שמכל חיה אדרשנו בין שמאה בין טהורה: (ט) מקים את בריתי אתכם.

רש״י

האדם. זה מקרא חסר וצריך להיות עשה העושה את האדם וכן הרבה במקרא: (ז) ואתם פרו ורבו (כתובות ה) לפי פשוטו ע הראשונה לברכה וכאן לצווי ולפי מדרשו להקיש מי שאינו עוסק בפריה ורבי׳ לשופך דמים (יבמות סה): (ט) ואני הנני מסכים אני עמך שהי׳ נח דואג לעסוק בפריה ורבי׳

שפתי חכמים

ע(קל״ת)שסובר דפסוק דפ׳ בראשית ויאמר להם פרו ורבו הוא פי׳ של ויברך אותם אלהים וכן נמי קרא דלעיל פסוק א׳ ויאמר להם פרו ורבו הוא פי׳ של ויברך אותם אלהים אבל מצות פריה ורביה לא למדנו אלא מכאן דלא כתיב ביה

בית הוד

את האדם). ער האט גמאכט דעם מענטש, זאגט רש״י (זה מקרא חסר) אין דעם פסוק פעלט אווארט (וצריך להיות) עס דארף זיין, עס דארף שטיין אין פסוק (עשה העושה את האדם) דר ווס הט גמאכט דעם מענטש, האט ער אים געמאכט אין געטליכן בילד, אין דיא געטליכו היילינקייט (וכן הרבה במקרא) פיל פסוקים זענן דא וואס אין זיי פעלט אווארט: (ז) (ואתם פרו ורבו). האָרט רש״י הקב״ה הט דאך שוין איין מאהל גזאגט צו נח ואתם פרו ורבו, צו ווס זאגט ער אים איצט נאך אמאהל, ענטפערט רש״י (לפי פשוטו) נאך דעם פראסטן פשט (הראשונה לברכה) דס ערשטי מאהל הט הקב״ה זיי גיבענטשט זיי זאלן זיין פרוכטבאר אונ׳ גמערט (וכאן לצווי) אונ איצט האט הקב״ה זייא גיבאטין זייא מוזין זיך בהעפטין מיט זייערי ווייבר זיי זאלין האבין קינדר אונ זיי זאלין גימערט ווערין אויף דר וועלט (ולפי מדרשו) אונ ווי די גמרא לערנט דריבר שטייט דא פרו ורבו נעבין שופך דם האדם (להקיש מי שאינו עוסק בפריה ורביה לשופך דמים) דער מענטש ווס נעמט ניט אווייב צוא האבין קינדר איז גלייך ווי ער וואלט ניהרגת מענטשין: (ט) (ואני הנני). הקב״ה הט

פירוש רד״ק

שכלו ימנע אותו החטא כל שכן כשהוא מצות האדון: (ז)(ואתם פרו ורבו)ובב״ר(ל״ד)אמר. ויאמר להם פרו ורבו. אחר שמנעם משפיכת הדם שהוא חורבן העול׳ הזה. הזהיר בפרי׳ ורבי׳ ליישוב העול׳ (שרצו) ענין השריצ׳ הוא רוב ההולד׳ כמו השרצים שהם לרוב · וכן „ובני ישראל פרו וישרצו„ (שמות א׳) ובמקום שאמר בברכת אדם „ומלאו את הארץ„ אמר הנה שרצו בארץ. ואמר עוד (ורבו בה). לפי שהיוצאי׳ מן התב׳ היו מעוטי׳ נח ובניו לבד. כפל עניןהברכ׳ להם לחזק הדבר כמנהג:(ח)(ויאמר אלהים אל נח ואל בניו).אפשר שגם בניו היו נביאי׳ · או אמר לנח שיאמר לבניו כמו שפירשתי למעל׳. וטעם (אתו) שידעו הוא והם הבטחת האל להם ולכל שאר הנבראי׳ בארץ : (ט) (ואני הנני מקים) וי״ו ואני מוסיף על מה שאמר ואתם פרו ורבו.

פירוש לתורת אלהים

פון אים פארשטן את נפש האדם דעם נפש פון מענטש (עיין רש״י): (ו) שופך דם האדם דער וואס פר גיסט בלוט פון אמענטש דהיינו ווען איינר הרגת אמענטש במזיד אונ עס איז פאר האנדען עדות דרוף באדם דמו ישפך זאל דורך מענטשן זיין בלוט פר גאסן ווערן בית דין זאל אים לאזן אום ברענגן כי בצלם אלהים ווארום אין פארעם פון גאט עשה את האדם האט גאט בשאפין דעם מענטש: (ז) ואתם פרו ורבו אונ איר פרוכבארט אייך אונ מערט אייך שרצו בארץ ווידמיט אייך אויף דער ערד ורבו בה אונ מערט אייך אויף איר (עיין רש״י): (ח) ויאמר אלהים אל נח ואל בניו אונ גאט הט גזאגט צו נח אונ צו זיינע זיהן אתו מיט אים לאמר אזו צו זאגן: (ט) ואני אונ איך הנני מקים את בריתי וועל בשטעטיגן מיין זיכרהייט אתכם מיט אייך ואת

ספר הישר

פון דעם טאג אן אין ווייטר בעת אונ דער צייט הט אברם אונ זיין ברידר נחור גנומן ווייבר דיא טעכטער פון זייער ברידר הרן דם ווייב פון נחור הט גהייסן מלכה אונ דם ווייב פון אברם הט גהייסן

בַּתְרֵיכוֹן׃ י וְעִם כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא דְּעִמְּכוֹן בְּעוֹפָא בִּבְעִירָא וּבְכָל חֵיוַת אַרְעָא עִמְּכוֹן מִכֹּל נָפְקֵי תֵיבוּתָא לְכֹל חֵיוַת אַרְעָא׃ יא וַאֲקִים יָת קְיָמִי עִמְּכוֹן וְלָא
ישתיצי

זַרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם׃ י וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בָּעוֹף בַּבְּהֵמָה וּבְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכֹּל יֹצְאֵי הַתֵּבָה לְכֹל חַיַּת הָאָרֶץ׃ יא וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם
ולא

שפתי חכמים

ניח נרכה: פ ר"ל וכן עשה בפעם ב' כלו' אע"פ שהבטיחו כבר לעיל מ"מ הי' דואג לפי שהבטחתו של הקב"ה על תנאי הוא אם עושין רצונו מקיים הבטחתו ואם לאו אין מקיים הבטחתו ולכך הי' דואג עד שהבטיחו הקב"ה שלא לשחית מבול עוד (וזהו יתורץ ג"כ לדעת רש"י להא לוה לנח מצות פ"ו הא כבר לוה לאדם אלא משום שהי' נח דואג מש"ה הי' צריך לצוות לו) וא"ל למה הי' דואג הא כבר נשבע הקב"ה כדפירש"י לעיל לא אוסיף כפל כדבר לשבוע' די"ל לפי שהזהו ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף וגו' ר"ל כך עלה בלבו של הקב"ה אבל נח לא ידע כלום כנ"ל (כרא"ם): צ שקצים הם עופות שאינם נאכלים שקץ הם ורמשים כמשמען. מהרש"ל: ק רק"ל ובלא

רש"י

עד שהבטיחו הקב"ה שלא לשחת העולם עוד וכן עשה ובאחרונה אמר לו הנני מסכים לעשות קיום וחזוק ברית להבטחתי ואתן לך אות: (י) חית הארץ אתכם. הם המתהלכים עם הבריות: מכל יוצאי התיבה. להביא שקצים ורמשים: לכל חית הארץ. להביא המזיקין שאינן בכלל החיה אשר אתכם שאין הילוכן עם הבריות: (יא) והקימותי. אעשה קיום לבריתי ומהו קיומו את הקשת כמו שמסיים והולך

בית דודי

געזאגט צו נח (מסכים אני עמך) איך בין מיט דיר מיט איין מיינונג מען דארף ניט מעהר ברענגען א מבול אויף דער וועלט (שהיה נח דואג לעסוק בפריה ורביה) נח האט געזארגט ווי אזוי זאלין מיר האבין נאך קינדער טאמער וועט נאך אמאהל זיין א מבול (עד שהבטיחו הקב"ה שלא לשחת העולם עוד) ביז הקב"ה האט אים צו געזאגט אז ער וועט נים מעהר פארדערבין די וועלט (וכן עשה) אונ אזוי האט הקב"ה געטון (ובאחרונה אמר לו) צום לעצטין האט הקב"ה געזאגט צו נח אויב דוא האסט נאך מורא טאמער וועט זיין א מבול (הנני מסכים לעשות קיום וחיזק ברית להבטחתי) איך בין גריים צוא פעסטיגן מיין פערזיכערונג וואס איך האב דיך פערזיכערט (ואתן לך אות) אונ איך וועל דיר געבין א צייכין אז עס וועט מעהר קיין מבול זיין דער פערבינדונג וועט זיין מיט אייך אונ מיט אייערע קינדער וואס וועלין זיין נאך אייך: (י) (חית הארץ אתכם). די חיות וואס זענין מיט אייך (הם המתהלכים עם הבריות). דיא חיות וואס גייען צווישען מענטשין: (מכל יוצאי התבה) מיט אלע וואס זענען ארויס געגאנגען פון די תבה (להביא שקצים ורמשים) די עופות וואס זענען טמא אונ די וואס קריכין נידעריג נעבין די ערד: (חית הארץ). אלין וואס לעבט אויף די ערד אפילו מזיקין וואס זיי ווערין נים גערעכענט צווישען לעבידיגע זאכין: (אשר אתכם). וואס זענין איצט מיט אייך געוועזן אין דיא תבה (שאין הילוכן עם הבריות) וואס זיי גייען נים מיט מענטשין צו זאמען: (יא) (והקימותי). זאגט רש"י הקב"ה האט געזאגט (אעשה קיום לבריתי) איך וועל מאכען מיין פער בינדונג זאל בלייבין אויף אייביג אונ זאל נים

פירוש

כלו' אתם תתעסקו ביישוב העול' ואני גם כן אקימנו שלא יכרת עוד יישובו של עולם. והברית והשבוע' הם דברים שהוא קיים לעול'. לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם: (י) (ואת כל נפש החי' אשר אתכם) שהית' אתכם בתב'. והו' שפירש אחרי כן (מכל יוצאי התב') כלומר מכל המיני' שיצאו מן התב' אני אומר שיהי' בריתי עמהם שלא לשחתם עוד. ואמר עוד (לכל חית

רד"ק

הארץ) לתוספת ביאור. ובב"ר (ל"ד) מפרש לכל חית הארץ בא להביא תולדותיהם כמו שאמר (ואת זרעכם אחריכם) גם כן להבטיח תולדות החיות. ואמר ולכל חית הארץ ולפירוש זה יהי' פירוש מכל יוצאי התב' אני מקים בריתי ויהי' קיים לעולם לכל חית הארץ: (יא) (והקימותי) למעל' אמר הנני מקים את בריתי ולא פירש על מה הוא הברית ופתה פירש שלא יכרת

פירוש לתורת אלהים

זרעכם אחריכם מיט אייערע קינדער וואס זיי וועלין זיין נאך אייך (עיין רש"י): (י) ואת כל נפש החיה אונ מיט אלע וואס האבען אין זיך א חיות אשר אתכם וואס איז מיט אייך בעוף אין עופות בבהמה אין בהמות ובכל חית הארץ אתכם אונ מיט אלו חיות פון דער ערד וואס זענען צווישען אייך מכל יוצאי התיבה פון אלו וואס זענען ארויס געגאנגען פון דער תיבה לכל חית הארץ ציא אלו חיות פון דער ערד דאס מיינט מען דיא מזיקין: (יא) והקימותי את בריתי אתכם אונ איך וועל בעשטעטיגען מיין ברית מיט אייך אונ וואס איז דער קיום דאס איז דער רעגן בויגען ווי ווייטער וועט

וְלֹא־יִכָּרֵת כָּל־בָּשָׂר עוֹד מִמֵּי
הַמַּבּוּל וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל
לְשַׁחֵת הָאָרֶץ׃ יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה

אשר

יִשְׁתֵּיצֵי כָּל בִּשְׂרָא עוֹד
מִמֵּי טוֹפָנָא וְלָא יְהֵי
עוֹד טוֹפָנָא לְחַבָּלָא
אַרְעָא׃ יב וַאֲמַר יְיָ דָא
אָת קְיָם דִּי אֲנָא יָהֵב
בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן וּבֵין
כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא דִּי

עמכון

תו"א ולא יכרת. סכועות לו : ולא יהיה. סנועות סס :

פירוש

כל בשר ממי המבול . ואמר (כל בשר) כמו שנת המבול אבל קצת בשר יכרת פעמי' ממטר סוחף כפי העונש והגזיר' (ולא יהי' עוד מבול) גם הבטיחם שלא

רד"ק

יהיו נשמים רבים עוד כמו שהיו (לשחת הארץ) כי אם יהיו בלא ספק ישחתו הארץ : (יב) (ויאמר אלהים) פי' לנח ולבניו . זה האות אני נותן לכם שלא תפחדו ממבול

פירוש לתורת אלהים

וְסַיין וְלֹא יִכָּרֵת כָּל בָּשָׂר עוֹד אוּנ עֶס זָאל שׁוֹן מֶער קֵיין מָאל נִיט פַר שְׁנִיטִין וֶוערִין אַלֶע לֵייבֶּר מִמֵּי הַמַּבּוּל דוּרְךְ דֶעם וַואסֶר פוּן דֶעם מַבּוּל וְלֹא יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל אוּנ עֶס זָאל שׁוֹן מֶעהְר קֵיין מַבּוּל נִיט זַיין לְשַׁחֵת הָאָרֶץ צוּ פַר דַארְבִּין דִיא עֶרְד : (יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָאט גְזָאגְט זֹאת אוֹת הַבְּרִית דָאס אִיז דֶער צֵייכִין פוּן דֶעם בְּרִית אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וָואס אִיךְ טוּה גֶעבִּין צְווִישֶׁן אֵייךְ וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אוּנ צְווִישֶׁן אַלֶע וָואס הָאבִּן אִין זִיךְ אַחְיוֹת אֲשֶׁר אִתְּכֶם וָואס

ספר הישר

שָׂרַי . אוּנ שָׂרַי דָס וַוייבּ פוּן אַבְרָם אִיז גְוֶועזְן אַיין אוּם טְרַכְטָרִין אוּנ אַבְרָם אִיז אַלְט גְוֶועזְן צְווַיי אִין פוּפְצִיג יָאר אוּנ אַז עֶר אִיז אַרוֹם גֶגַאנְגִין פוּן פַייעֶר אִיז נִמְרוֹד גְזֶעסִין אוֹיף דֶר מְלוּכָה שְׁטוּל אוּנ בָּבֶל. אִין אֱלִיעֶזֶר דֶר קְנֶעכְט פוּן אַבְרָם וָואס נִמְרוֹד הָאט אִים גְשֶׁענְקְט אִיז גְוֶועזְן אוּנ דֶר צַייט בַּיי נִמְרוֹד הָאט עֶר גְהֶערְט וִוי אֲנוֹכִי הָאט אַיין עֵצָה גְגֶעבִּין מֶען זָאל אַבְרָם טֵייטִין אִיז אֱלִיעֶזֶר גֶגַנְגִין צוּ אַבְרָם אוּנ הָאט אִים מוֹדִיעַ גְוֶועזְן אוּנ זָאגְט צוּ אִים שְׁטֵיי אוֹיף אִין אַנְטְלוֹיף דֶען אַזוֹי אוּנ אַזוֹי הָאט גְחָלוֹמְת דֶעם נִמְרוֹד אִין אַזוֹי הָאט אִים דֶר אֲנוֹכִי פּוֹתֵר גְוֶועזְן. אוּנ וִוי אַבְרָם הָאט דֶר הֶערְט דִיא רֵייד פוּן אֱלִיעֶזֶר הָאט עֶר זִיךְ בַּגֶעבִּין צוּ נֹחַ אוּנ צוּ זַיין זוּן שֵׁם אִין אִיז גִיצוּל גְוָוארְן וַיָּבֹא אוּנ תֶּרַח קוּמְט צוּ נֹחַ צוּא זֶעהְן זִיךְ מִיט זַיין זוּן. אוּנ אַבְרָם זָאגְט צוּ זַיין פָאטֶער תֶּרַח דִי וַוייסְט וואוֹל אַז נִמְרוֹדְס יוֹעֲצִים ווִילִין מַאכְן פַר לִירְן מַיין נְשָׁמָה פוּן דֶר וֶועלְט אַצִינְד זָאג אִיךְ דִיר מִיר זָאלִין פוּן דַאנִין אַוֶועק גֵיין צוּם לַנְד כְּנַעַן וָוארוּם טָאמֶר וֶועסְטוּ אוֹיךְ נֶהַרְגִית וֶוערִין אִיבֶּר מִיר דֶען גִיט מַחֲמַת לִיבְשַׁפְט הָאט מֶען דִיר גְטוּן כָּבוֹד . אוּנ אוֹבּ מֶען וֶועט דִיר נָאךְ טוּן פִיל טוֹבוֹת אִיז דָס אוֹיךְ אַנְרִישְׁקַייט וָוארוּם דָס נַנְצֶע גִיטְס פוּן דֶר וֶועלְט הֶעלְפְט גִיט אַז עֶס קוּמְט דֶר צָרוֹן פוּן גָאט ב"ה אִין אַצִינְד פַר נֶעם מַיינֶע רֵייד אוּנ לָאזִן מִיר גֵיין צוּם לַנְד כְּנַעַן אִין טוּן בְּעֶסֶר דִינֶן דֶעם גָאט וָואס הָאט דִיךְ בַּשַׁפִין אוֹיף דֶר עֶרְד אוּנ פַר לָאז דִי נַרִישְׁקַייט וָואס דוּא גִיסְט נָאךְ דֶם נָאךְ גִיכוֹפִין אוּנ וִוי אַבְרָם הָאט אוֹיף גְהֶערְט צוּ רֶעדִין הָאט נֹחַ אִין זַיין זוּן שֵׁם גְזָאגְט צוּ תֶּרַח עֶס אִיז אֱמֶת וָואס אַבְרָם הָאט צוּ דִיר גְזָאגְט בְּכֵן זָלְסְטוּ אִים צוּ הֶערִן וָואס עֶר וֶועט דִיר זָאגְן וַיִּשְׁמַע אִין תֶּרַח הָאט צוּא גְהֶערְט דִי רֵייד פוּן זַיין זוּן אַבְרָם אִין טוּט וִוי אַבְרָם הָאט גְהֵייסְן וָוארוּם דָס אִיז גְוֶועזְן פוּן גָאט ב"ה כְּדֵי נִמְרוֹד זָאל נִיט הַרְגֶענִין אַבְרָם אִין תֶּרַח נֶעמְט זַיין זוּן אַבְרָם אִין לוֹט דֶעם זוּן פוּן הָרָן אִין זַיין שְׁנִיר דָס וַוייבּ פוּן אַבְרָם אוּנ נָאר זַיין הוֹיז גְזִינְד אוּנ גֵייט מִיט זֵיי אַרוֹם פוּן כַּשְׂדִּים צוּ כְּנַעַן אִין אַז זֵיי זֶענִין גְקוּמֶן קֵיין חָרָן הָאבְּן זֵיי זִיךְ דוֹרְט בַּזֶעצְט אוּנ אַז דִי מֶענְשִׁין פוּן חָרָן הָאבְּן גְזֶעהְן אַז דֶר אַבְרָם אִיז רֶעכְט פַרְטִיג מִיט גָאט ב"ה אִין אוֹיךְ מִיט אַלֶע מֶענְשִׁין אִין גָאט ב"ה אִיז מִיט אִים זֶענִין גְקוּמֶן צוּ אִים דִי מֶענְשִׁין פוּן חָרָן אִין הָאבְּן זִיךְ בַּחֶעפְט צוּ אַבְרָם אוּנ אַבְרָם לֶערִינְט זֵייא דָם וֶועג פוּן גָאט ב"ה אִין אַבְרָם אִיז גְזֶעסִין אוּנ חָרָן דְרַיי יָאר אִין אַז עֶס אִיז גְוֶועזְן דֶער סוֹף פוּן דִיא דְרַיי יָאר הָאט זִיךְ גָאט צוּ אִים בַּווִיזִין אוּנ הָאט צוּ אִים אַזוֹ גְזָאגְט אִיךְ בִּין דֶר גָאט וָואס הָאט דִיךְ אוֹיס גִיצוֹגִין פוּן אוּר כַּשְׂדִּים אִין הָאבּ דִיךְ מַצִּיל גְוֶועזְן פוּן אַלֶע שׂוֹנְאִים אִין אַז דִי וֶועסְט צוּ הֶערִן מַיין גְבָאט וֶועל אִיךְ מַאכֶן פַלִין אַלֶע דַיינֶע פַיינְד פוּן פַר דִיר אוּנ וֶועל מֶערִן דַיינֶע קִינְדֶער אַזוֹ וִוי דִי שְׁטֶערִין אִין הִימֶעל אִין וֶועל שִׁיקְן אַיין בְּרָכָה אוּנ אַלֶע דַיינֶע מַעֲשִׂים. אִין אַצִינְד שְׁטֵיי אוֹיף אִין נֶעם דַיין וַוייבּ אוּנ אַלְדִינְג וָואס דִי הָסְט אִין גֵיי צוּם לַאנְד כְּנַעַן אִין זָלְסְט דָרְט זִיצֶען אִין דָרְט וֶועל אִיךְ צוּ דִיר זַיין אַיין גָאט אִין אִיךְ וֶועל

עִמְכוֹן לְדָרֵי עָלְמָא׃
יג יָת קַשְׁתִּי יְהָבִית
בַּעֲנָנָא וּתְהֵי לְאָת קְיָם
בֵּין מֵימְרִי וּבֵין אַרְעָא׃
יד וִיהֵי בַּעֲנָנוּתִי עֲנָנָא
עַל אַרְעָא וְתִתְחֲזֵי
קשתא

אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם׃ יג אֶת־
קַשְׁתִּי נָתַתִּי בֶּעָנָן וְהָיְתָה לְאוֹת
בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ׃ יד וְהָיָה
בְּעַנְנִי עָנָן עַל־הָאָרֶץ וְנִרְאֲתָה
הקשת

שפתי חכמים

וכלא כבר כתיב ואני הנני מקים את בריתי : ר וכ"ל דכך פירושו לדרת עולם את קשתי נתתי בענן ר"ל בזמן שהדורות חסרים שהם רשעים צריכין לאות כקשת ובזמן שהדורות מלאים שהם צדיקים א"צ לאות כקשת וק"ל וכרא"ם כ' דכ"ם כולי"ל וכתיב לדרת חסר קרינן לדרת וכת"ז התה כולי"ת וסתם התת כרי"ם לי דירה ור"ל לכל מצפתה ותצפתה כדרים בעולם את קשתי נתתי בענן ואפקי' בל' יחיד לומר שיש דורות וכו'. והכרמ"ל פי' אלו נכתב לדורות מלא הוה אמינא כל הדורות יכולפי פר הוצרכו לאות אבל עכשיו שכתוב לדרת חסר לדרת שהם לעכ"ו הם צריכים לאות אבל לדורות שהם לטוב"ב

רש"י

והולך: (יב) לדרת עולם. נכתב חסר שיש דורות שלא הוצרכו לאות לפי שצדיקי' גמורים היו כמו דורו של חזקיהו מלך יהודה ודורו של רבי שמעון בן יוחאי (ב"ר): (יד) בענני ענן. כשתעלה
נתחשבה

בית דוד

ניקשטערט װערין (ומהו קיומו) װאס װעט זיין דיא דערהאַלטונג (אֶת הַקֶּשֶׁת) דעם רעגינבויגין (כְּמוֹ שֶׁמְפַיֵּים וְהוֹלֵךְ) װיא עס שטייט װייטער אין דיא פסוקים : (יב) (לְדֹרֹת עוֹלָם). זאָגט רש"י (נִכְתַּב חָסֵר) דאס װאָרט לְדֹרֹת איז אָן װאַוין עס פעלין דיא װאַוין אין װאָרט לְדוֹרוֹת (שֶׁיֵּשׁ דוֹרוֹת שֶׁלֹּא הוּצְרְכוּ לְאוֹת) עס זענין גיװעזן דורות װאס האבין ניט גידאַרפט דעם צייכין פון רעגין בויגין (לְפִי שֶׁצַּדִּיקִים גְּמוּרִים הָיוּ) װייל זיא זענין גיװעזן אמתה צדיקים (כְּמוֹ דּוֹרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה) װי די צדיקים װאס זענין גיװעזן אין די צייט פון חזקיהו דר מלך פון יְהוּדָה (וְדוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי) אונ די צַדִּיקִים װאס זענין גיװעזן אין די צייט פון רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי (דאס מיינט רש"י דורת חסר, אין די דורת װאס פעלין צדיקים דאַרף מען דעם רעגינבויגין צו װייזין דיא מענטשין זענן װערט עס זאל אויף ניי קומען אמבול נאר װייל הקב"ה האט געשװארין דריבר ברענגט ער ניט אמבול אבר װען דיא דורות זענין פוהל מיט צדיקים, דאַרף מען ניט דם רעגינבויגין, װארום אין דעם זכות פון די צדיקים קען ניט קומען אמבול : (יד) (בְּעַנְנִי עָנָן). הקב"ה זאגט כְּשֶׁתַּעֲלֶה בְּמַחֲשָׁבָה לְפָנַי לְהָבִיא חֹשֶׁךְ וַאֲבַדּוֹן

פירוש

המבול פים כשאשפיר על הארץ.וזה האות יהי' לדורות עולם : (יג) (את קשתי נתתי בענן) אמר קשתי עם הכנוי לפי שהוא האות שלו שנתן להולדות הארץ כמו שאמר ביני ובין הארץ . או אמר קשתי לענין שאמר בנבואת יחזקאל (א) ,כמרא' הקשת, ולענין זה אמרו בב"ר (ל"ה) את קשתי דבר המוקש לי. והקשת היא כדברי חכמי המחקר מניצוץ השמש שבלהט כנגד הענן אחר המטר . ותרא' זה הקשת בגווני' ההב ועת' אחר המבול חזק האל אור השמש ללהט יותר בענן [כי נרא' יהי' לעולם] כדברי החכם ר' אברהם בן עזרא שכתב בן בשם גאון . וכשי ראו' בני אדם יזכרו שהוא אות הברית שנתן האל להם ולא יפחדו מהמבול (נתתי) כמי אתן על דרך שפירשנו . כן ,נתתי בכף השר'

רד"ק

(כב י"ג) ויש לפרש נתתי כמשמעו כדברי הגאון ר' סעדי' . כלומר הקשת שנתתי בטבע בענן יהי' לכם לאות . כי לפולי כשיכלו' הגשם תרא' הקשת . אבל בימי המבול לא נראת' הקשת כי לא נכלו' הגשם כל ארבעים יום וארבעים לילה . והבטיחם האל כי לעולם יראו קשת בענני ווה יהי' לכם אות כי לא יהי' מבול לשחת הארץ . ובב"ר (שם) נתתי.משמת ימי בראשית לפי שאין כל חדש תחת השמש ושנה ושלש עין הקשת בענן להזק האות בלבם : (יד) (והי' בעננ' ענן) אני אענן על ידי כבות אמצעיות שצויתי.(בענני) על הגזרין ורבים מהדרגוש יבואו קלים . ואמר ענן אחר בענני להזק הפעול' כמו ,מקרקר קיר, (ישעי' כ"ב) ,ותפרש פרשיה,(תהלים פ') ,ויצא דור צוב, (מלכים ב' י"ב)
והדומים

פירוש לתורת אלהים

װעגין מיט איך לְדֹרֹת עוֹלָם ביז צוא אייביגע דורות : (יג) אֶת קַשְׁתִּי נָתַתִּי בֶּעָנָן מיין רעגין בויגין האב איך געגעבן אין װאלקין וְהָיְתָה לְאוֹת בְּרִית אונ דאס זאל זיין אצייכן אויף דעם בְּרִית װאס איז בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ צווישן מיר אונ צווישען דר ערד צווישן דער װעלט : (יד) וְהָיָה אונ עס װעט זיין בְּעַנְנִי עָנָן אז איך װעל מאכן װאלקינן איױאלקין איז, עס װעט אויף גיין אין מחשבה פר מיר איך זאל ברענגין אמי צמענטיש אונ איין פר לירונג אויף דער װעלט וְנִרְאֲתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן

ספר הישר

דין האט בענטשין אונ אברם איז אויף געשען אונ האט געזעהן זיין װייב אונ אדינג װאס ער האט גיהאט אין אין גנאנגין צום לאנד כנען אזוי װי גאט האט איהם גזאגט אונ אברם איז אלט גיװען פינף אין זיבציג יאר בשעת ער איז ארויס גגאנגין פון חרן אונ אברם איז גקומען צום לאנד כנען אונ האט זיך בזעצט אין

הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן׃ טו וְזָכַרְתִּי אֶת־
בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין
כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר וְלֹא־
יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחֵת
כָּל־בָּשָׂר׃ טז וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן
וּרְאִיתִיהָ לִזְכֹּר בְּרִית עוֹלָם בֵּין
אֱלֹהִים וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־
בשר

קַשְׁתָּא בַּעֲנָנָא
טו וְדָכִירְנָא יָת קְיָמִי
דִּי בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן
וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא
בְּכָל בִּשְׂרָא וְלָא יְהוֹן
עוֹד מַיָּא לְטוֹפָנָא
לְחַבָּלָא כָּל בִּשְׂרָא׃
טז וּתְהֵי קַשְׁתָּא בַּעֲנָנָא
וְאֶחֱזֵינַהּ לְדִכְרָן קְיָם
עָלַם בֵּין מֵימְרָא דַּייָ
וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא

רש״י

במחשבה לפני להביא חשך ואבדון לעולם :
(טז) בין אלהים ובין כל נפש חיה · בין מדת

בית

בעולם) ווען ביא מיר וועט קימען אטראכטונג איך זאל פארוואלקינען אונ פינסטערין אונ פרלענדין דיא וועלט וועט באלד גזעהן ווערין פר מיר דר דערנבוינין : (טז) בין אלהים ובין כל נפש חיה · זאגט רש״י אלהים מיינט מען מדת הדין, דר

פירוש

והדומים להם רבי׳ (ונראת׳) לבני אדם: (טו) (וזכרתי) דבר׳ תור׳ כלשון בני אדם כי אין שכח׳ לפני כסא כבודו · וכן „וזכרתי את בריתי יעקב„ (ויקרא כ״ו) „לזכר ברית עולם„ (מ׳ י״ו) „והארץ אזכר„ (ויקרא כ״ו) והדומים להם · הכל הוא דרך משל כלשון בני אדם : (ולא יהי׳ עוד המים) כמו „ויתן מים„ (ויקרא י״א ל״ח) : (טז) (למבול) שיהי׳ לרוב עד שיקרא מבול ·

פירוש לתורת

וועט ווערין גזעהן דר בוגין אין דעם וואלקין : (טו) וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי וועל איך גדענקין מיין ברית אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה וואס איז צווישן מיר אונ אייך אונ צווישען אלו וואס האבין אחיות בְּכָל בָּשָׂר אין אלו בשעפינוש וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל אונ דם וואסר וועט שוין

ספר

איין שטאט אין נייגט זיין נצעלט צווישן די קינדר פון כנען וואס זיי זענין גוועזן די זיצר פון לנד : וַיֵּרָא אין נאט האט זיך בוויזין צו אברם בשעת ער האט זיך בזעצט אונ זאגט צו אים דם איז דם לנד וואס איך האב נגעבין צו דיר אין צוא דיינו קינדר אונ וועל פון דיינו קינדר ווי די שטערן אונ הימל אונ איך וועל נעבין צו דיינו קינדר אלו· די דזינגע לענדר וואס די זעהסט זיי אונ זיי וועלן דם ירשנון אונ אברם בוועט איין מזבח אויף דם ארט ווי נאט האט מיט אים גרעט אין האט נרופן דרט אונ דם נאמן נאט ב״ה · אונ אברם איז גזעסון אונ לנד כנען מיט זיין ווייב אונ

שפתי חכמים

כדרים בעולם אין לריכים לאות : ש פי׳ דסאי כעני ענן לאו ענניס ממש קאמר אלא כלומר אם יהיו ראוים למבול ותעלה במחשב׳ לפני להביא חשך ואבדון בעולם ונראתה וגו׳ ולא יהי׳

דוד

פרבינדונג וועט זיין (בֵּין מִדַּת הַדִּין שֶׁל מַעְלָה וּבֵינֵיכֶם) צווישן דעם מדת הדין וואס אין הימל אונ צווישן אייך (שֶׁהָיָה לוֹ לִכְתּוֹב) ווארום אין פסוק דארף זיין גשריבן (בֵּינִי וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה) צווישן מיר אין צווישן אלע לעבעדיגע זאכין. ווייל

רד״ק

ומלת מבול פירשנו׳ : (והית׳ הקשת בענן) תהי׳ זה לאות (וראיתי׳ לזכור) על דרך משל כמו שכתבנו · והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פירש שהיא תמיד בענן בכח שלא ירא׳ אות׳ אלא האל קודם צאתם לפועל . (בין אלהים) כאלו אמר ביני, כמו שאמר למעל׳ . וכן „ואל משה אמר עלה אל ה׳„ (שמות כ״ד) והדומים לו : ואמר (אלהים) שפירושו דיין ומנהיג ר״ל כי כשהי׳

לתורת אלהים

ניט זיין נאך צו אמבול לְשַׁחֵת כָּל בָּשָׂר צו פר דארבין אלו בשעפינוש : (טז) וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן אונ דר בוגן זאל זיין אין וואלקין וּרְאִיתִיהָ איך זאל דם זעהן לִזְכּוֹר בְּרִית עוֹלָם צו גדענקין דעם אייביגין ברית בֵּין אֱלֹהִים צווישן דעם מדת הדין וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אונ צווישן אלו נפשות

הישר

מיט אלע מענשן וואס האבן זיך בהעפט צו אים אונ לנד כנען נייערט נחור דער ברידר פון אברם אונ תרח זיין פאטר אונ לוט דר זון פון הרן זענן נזעסין אין חרן: בשנת אונ פינף יאר ארום אז אברם איז גזעסון אונ לנד כנען האבון מורד גוועזן די מענשן פון סדום אונ עמורה אונ אלע שטעט פון כנען פון אונטער דער האנד כדרלעומר מלך פון עילם דען צוועליף יאר האבן גדינט אלו מלכים פון לנד ככר אין האבן אים נגעבין צונס אלע יאר אונ אצינד האבן זיי מורד גוועזן אן אים : ובשנת אז עס איז גוועזן דם צעהנטו יאר אז אברם איז גזעסון אונ כנען אי׳

בְּכָל בִּשְׂרָא דִּי עַל
אַרְעָא׃ יז וַאֲמַר יְיָ
לְנֹחַ דָּא אָת קְיָם דִּי
אֲקֵימִית בֵּין מֵימְרִי
וּבֵין כָּל בִּשְׂרָא דִּי עַל
אַרְעָא׃ יח וַהֲווֹ בְנֵי

בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃ יז וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת אוֹת־הַבְּרִית
אֲשֶׁר הֲקִמֹתִי בֵּינִי וּבֵין כָּל־בָּשָׂר
אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃ פ ששי יח וַיִּהְיוּ

נח

שפתי חכמים

עוד וגו' אבל אי פי' פנים ממש למה אמר ולא יהיה עוד המים למבול וכי בשביל שיהי' פנים על הארץ ראויים הם למבול. (מהרש"ל) נ"ל דיוקו דרש"י הוא מדכתיב ענן על הארץ שיהא כענן על הארץ כי מה שייכות יש לענן אל הארץ הל"ל בענני ענן כדכתיב ל"פ שאינו לי ענן הכא אלא מוכן וכו' ועל

רש"י

הדין של מעלה וביניכם שהיה לו לכתוב ביני ובין כל נפש חיה. אלא זהו מדרשו כשתבא מדת הדין לקטרג עליכם (לחייב אתכם) אני רואה את האות ונזכר: (יז) זאת אות הברית. הראהו הקשת ואמר

בית יהודא

די ווערטער זאגט הקב"ה דארף שטיין ביני. צווישן מיר. פאר וואס שטייט בין אלהים. נאר אלהים מיינט מען דאס מדת הדין (אלא זהו מדרשו) נאר אזוי ווערט געדרינגט אונ מדרש (כשתבא מדת הדין לקטרג עליכם לחייב אתכם) ווען דער מדת הדין וועט קומען מקטרין אויף אייך ער זאל אייך בעשולדיגן אונ ער וועט וועלין איך זאל נאך אמאל ברענגן אמבול (אני רואה את האות ונזכר) וועל איך זעהן דעם צייכען (דעם רעגענבויגן) אונ וועל גדענקען אז איך האב געשווארין איך זאל מער קיין מבול ברענגען אויף דער וועלט: (יז) (זאת אות הברית). זאגט רש"י (הראהו הקשת ואמר לו הרי האות שאמרתי) הקב"ה האט געוויזן צו נח דעם רעגנבויגן אונ דאט גזאגט צו אים דאס איז דער צייכען וואס איך האב דיר גזאגט:

פירוש

הדור רע שראוי לדונם כרשעי' ולהשחית' אזכור הברית ואחדל מלהשחיתם: (יז) (ויאמר אלהים) שלא עוד

רד"ק

המאמר לנח להזק לבו ולהבטיחו הבטח' גמור' בזה. ובב"ר שש בריתות הכתובי' באו כנגד ששת ימי בראשי'

פירוש לתורת האלהים

וואס האבין אחיות בכל בשר אין אלו בשעפינגש פר האבין אויף דער ערד (עיין רש"י): (יז) ויאמר אלהים אל נח אונ גאט האט גזאגט צו נח זאת אות הברית דאס איז דער צייכען פון דעם ווערבינדנים (עיין רש"י): (יח) ויהיו אונ זיי זענין געוועזין בני נח די קינדער פון נח היוצאים מן

ספר הישר

געווען א מלחמה צווישן נמרוד מלך פון שנער. אין כדרלעומר מלך פון עילם דען נמרוד האט געהערט אז די מענשן פון סדום האבן מורד געווען אונ כדרלעומר איז נמרוד געקומען מלחמה האלטין מיט כדרלעומר כדי צו מכין אום אונטר טעניג אונטער זיין הנד אונ נמרוד האט איין געשטעלט אלע זיינע קנעכט זיבין טויזנד מאן אונ גייט צו כדרלעומר מלחמה האלטין אונ כדרלעומר איז אים אקעגין גנגגן מיט פינף טויזנט מאן אונ זיי האבן א מלחמה אין טאלר פון בבל דען בבל איז צווישן שנער אין עילם איז פון נמרודס חיל געפאלין זעקס טויזנט מאן אונ מרדון דר זון פון נמרוד איז אויך געהרג געווארין. אונ נמרוד איז אנטלאפן געווארין צו זיין לנד אונ איז געווארן אונטר טעניג צוא כדרלעומר פיל טעג אונ כדרלעומר האט זיך אים געקערט צוא זיין לנד אין האט געשיקט זיינע הערין צו די מלכים וואס זענען ארום אים צוא אריוך דר מלך פון אלסר אין תדעל דר מלך פון גוים אונ געבעט מיט זייא אויבריתים אין אלע האבן אים צו געהערט: ובשנת אז עס איז געווען דס פופצעהנטע יאר אז אברם איז געזעסין אין כנען אונ אברם איז דעמלט אלט געווען זיבציג יאר אין נאך האט זיך באוויזן צוא אים אונ דעם זעלבין יאר אונ זאגט צוא אים איך בין דער גאט וואס איך האב דיך ארויס גיצויגן פון אור כשדים צו געבין דיר דס דאזיגע לאנד אצינד גייא אין מיינע וועגין אונ האלט מיין היטונג דען צו דיר אונ צו דיינע קינדר וועל איך געבין דס לאנד פון מצרים ביז אן טייך פרת: ואתה אין דיא זאלסט קומען מיט פריד צו דיין פאטר אונ מיט גרייזקייט אונ דיין קינדער דור זאל זיך ווידער קערין אין דעם דאזיגן לנד אונ זאלין דס ערבין צו אייביג: ויבן אין אברם בויעט איין מזבח אין רופט דם אייבערשטין מיט דעם נאמין הקב"ה דר וואס האט זיך באוויזן צו אים אונ אברם ברענגט אויף קרבנות אויפן מזבח צוא גאט ב"ה: בעת אין די זעלבגע צייט האט זיך אברם אונ זיין ווייב אים גיקערט קיין חרן צוא זיין פאטער אונ מוטר אין הט וויזאינ חרן בזעצט מיט דעם ווייב אונ אלדינג וואס איז געווען צו אים אונ איז גזעסין דאס אנדרי מאל אינ חרן פינף יאר אונ עס דאט זיך בהעפטט צוויי אונ זיבציג פערזאן פון די לייטן פון חרן צוא אברם אונ אברם האט זיי געלערנט דעם מיסר פון גאט ב"ה:

בְּנֵי־נֹחַ הַיֹּצְאִים מִן־הַתֵּבָה שֵׁם
וְחָם וָיָפֶת וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן׃
יט שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה בְּנֵי־נֹחַ וּמֵאֵלֶּה
נָפְצָה כָל־הָאָרֶץ׃ כ וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ
האדמה

נֹחַ דִּי נְפָקוּ מִן תֵּיבוּתָא
שֵׁם וְחָם וָיֶפֶת וְחָם הוּא
אֲבוּהִי דִּכְנַעַן׃
יט תְּלָתָא אִלֵּין בְּנֵי נֹחַ
וּמֵאִלֵּין אִתְבַּדָּרוּ כָּל
אַרְעָא׃ כ וּשְׁרִי נֹחַ
גְּבַר פָּלַח בְּאַרְעָא
ונציב

תו״א ויחל נח. סנה׳ ע:

בעל הטורים

ס״ת מתים רמז לתחיית המתים שהשם מקים לכם בריתו להאיותם: (כ) ויטע. ג׳ במס׳ ויטע כרם. ויטע ה׳ אלהים גן עדן. ויטע אהל. דרשו רבותינו מהיכן לקח הנטיעה מג״ע וכך אהרכם לקח האהל מג״ע: היין בגי׳ יללה. ויתגל אותיות גליות

רש״י

ואמר לו הרי האות שאמרתי: (יח) וחם הוא אבי כנען. למה הוצרך לו׳ כאן לפי שהפרשה עסוקה ובאה בשכרותו של נח שקלקל בה חם ועל ידו נתקלל כנען ועדיין לא כתב תולדות חם ולא ידענו שכנען בנו לפיכך הוצרך לומר כאן וחם הוא אבי כנען: ויחל (ב״ר) עשה עצמו חולין ש שהיה לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת: איש האדמ׳ אדוני האדמה

שפתי חכמים

כארץ ר״ל על הפולס: ת דאל״כ ויחל ל״ל לא הל״ל אלא

בית דוד

(יח) (וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן) פְּרֶעגְט רַשִׁ״י (לָמָּה הוּצְרַךְ לוֹמַר כָּאן) צוּ וָוס דַארְף מֶען דָא זָאגִין אַז חָם אִיז דֶר פָאטֶער פוּן כְּנַעַן. עֶנְטְפֶערְט רַשִׁ״י (לְפִי שֶׁהַפָּרָשָׁה עֲסוּקָה וּבָאָה בְּשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל נֹחַ) ווַייל דִיא פַּרְשָׁה שְׁמוּעְסְט פוּן דִיא שִׁכְרוּת פוּן נֹחַ (שֶׁקִּלְקֵל בָּהּ חָם) וָוס חָם הָאט דַאמָאלְס גֶזִינְדִיגְט צוּם פָאטֶער (וְעַל יָדוֹ נִתְקַלֵּל כְּנַעַן) אוּנ ווֶעגִין אִים הָאט נֹחַ גֶעשָׁאלְטֶען כְּנַעַן (וַעֲדַיִין לֹא כָּתַב תּוֹלְדוֹת חָם) אוּנ מֶען הָאט נָאךְ נִיט גֶשְׁרִיבֶּן ווֶער זֶענִין גֶוֶועזֶן דִיא קִינְדֶער פוּן חָם (וְלֹא יָדַעְנוּ שֶׁכְּנַעַן בְּנוֹ) הָאבִּין מִיר דָאךְ נִיט גֶווִיסְט אַז כְּנַעַן אִיז דֶר זוּן פוּן חָם. אוּנ מִיר ווֶעלִין זֶעהְן חָם הָאט גֶזִינְדִיגְט צוּ נֹחַ אוּנ נֹחַ הָאט גֶשָׁאלְטֶען כְּנַעַן. ווֶעלִין מִיר פְרֶעגְן חָם הָאט גֶזִינְדִיגְט אוּנ כְּנַעַן ווֶערְט גֶשָׁאלְטֶען: (לְפִיכָךְ הוּצְרַךְ לוֹמַר כָּאן וְחָם הוּא אֲבִי כְּנַעַן) דֶרִיבֶּר דַארְף דֶר פָּסוּק דָא זָאגִין חָם אִיז דֶר פָאטֶער פוּן כְּנַעַן: (כ) (וַיָּחֶל). זָאגְט רַשִׁ״י (עָשָׂה עַצְמוֹ חוּלִין) נֹחַ הָאט זִיךְ אַלֵיין פַרְאַכְטִי גֶעמַאכְט (שֶׁהָיָה לוֹ לַעֲסוֹק תְּחִלָּה בִּנְטִיעָה אַחֶרֶת) דִי עֶרְשְׁטֶע פְלַאנְצִינְג זַיינֶע הָאט גֶדַארְפְט זַיין אַיין אַנְדֶר מִין בּוֹים. נִיט אַווַייְנְגַארְטִין: (אִישׁ הָאֲדָמָה). מֵיינְט מֶען (אֲדוֹנֵי הָאֲדָמָה) עֶר אִיז גֶוֶועזֶן דֶר הֶער פוּן דִיא גַאנְצֶע עֶרְד. דִי גַאנְצֶע עֶרְד אִיז גֶוֶועזֶן זַיינִי (כְּמוֹ) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אִישׁ נָעֳמִי) אֱלִימֶלֶךְ אִיז גֶוֶועזֶן דֶר מַאן פוּן נָעֳמִי. נֹחַ אִיז גֶוֶועזֶן דֶר מַאן פוּן

פירוש

וא״ת סבע׳. הראשון צריך לגופו: (יח) (ויהיו בני נח) ר״ל כשיצאו מן התב׳ לא היו להם תולדות ואחר כן הולידו עד שמהם נפצ׳ כל הארץ: (וחם הוא אבי כנען) אמר זה לענין הספור שרוצ׳ לספר מענין נח על דבר היין:(יט)(נפצה)שרשו נפץ והוא פועל עומד וכן„כי נפץ העם מעלי (שמואל א׳ י״ג) ואמר נפצ׳ על מה שהיה אחר דור הפלג׳: (כ) (ויחל נח איש האדמה). כמו שכתבנו בפרש׳ ראשונה. כי נח התעסק בעבודת האדמה והתחכם בה. ועת׳ אחר המבול התחכם עוד לנטוע הנפנים רבים יחד ולעשות מן הענבים יין. כי עד הנה לא היו שותים יין אלא אוכלים הענבים כשאר הפירות. ונח היה תחל׳ לנוטעי כרם. ומה שאמר ויחל ויטע. פי׳ ויחל לטעת ויטע כי על התכונ׳ המקור דבק עם לשון תחל׳ כמו(שמואל א׳ י״ד)„אותו החל לבנות המזבח„ (דברים ב׳)„אחל תת פחדך„ „הוא החל להיות גבור בארץ„ (י״ח) או פרושו. החל בעבוד׳ הזאת ונטע כרם

רד״ק

כמו ויחל ליטע. ״ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה„ ללכת לחרן והלך. והיה הספור הזה לשני הענינים. האחד למה כנען וזרעו היו מקוללים כמו שראינו שהיו האבות מואבים ומרחקים מאד מלהתחתן עמהם. כמו שצוה אברהם את עבדו. ויצחק ורבקה את יעקב.וסיפר בזה כי חם היה רע באחרונ׳. כי מתחל׳ הי׳ הדבור עמו כמו שאמר ואל בניו כמו שפירשנו., וכנען בנו רע ממנו. לפיכך אמר אבי כנען. ורא׳ האל כי זרע כנען עתיד להיות רע ונתן כפי נח לקללו כי נביא הי׳ ונתקיים׳ קללתו.ועוד הי׳הספור הזה להזהיר על משתה היין ושלא לשנות בו.כי הוא מפסיד הדעת.כי אם ישתהו חי וישתכר ממנו ינגב המוח מבלבול המחשב׳ויבא לידי שגעון.וכמ׳ הפליג שלמה בגנותו(משלי כ״ג)וכן הנביאי׳ לפיכך בא ספור ממנו בתורה לספר בגנותו.כי הראשון ששת׳ ממנו נשתכר בו ונשתבש׳ דעתו עד שנתגל׳ ערותו

פירוש לתורת אלהים

הַתֵּיבָה וָוס זֶענִין אַרוֹס גֶגַאנְגִין פוּן דֶער תֵּיבָה שֵׁם אוּנ חָם אוּנ יָפֶת וְחָם הוּא אֲבִי כְנַעַן אוּנ חָם אִיז גֶוֶועזֶן דֶר פָאטֶער פוּן כְּנַעַן: (יט) שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה בְּנֵי נֹחַ דִי דְרַיי זֶענִין גֶוֶועזֶן דִי זִיהְן פוּן נֹחַ וּמֵאֵלֶּה נָפְצָה כָּל הָאָרֶץ אוּנ פוּן דִיא מֶענְטְשֶׁן אִיז פַר שְׁפְּרֵייט גֶווָארִין בַּזֶעצְט גֶווָארִין דִי גַאנְצֶע ווֶעלְט: (כ) וַיָּחֶל נֹחַ אוּנ עֶר הָאט אָן גֶהוֹבֶּן נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה דֶער הַאר פוּן דֶער עֶרְד וַיִּטַּע כָּרֶם אוּנ הָאט

האדמה ויטע כרם: כא וישת מן
היין וישכר ויתגל בתוך אהלה:
כב וירא חם אבי כנען את ערות
אביו ויגד לשני אחיו בחוץ:
כג ויקח שם ויפת את השמלה

נציב כרמא: כא ושתי
מן חמרא ורוי ואתגלי
בגו משכניה: כב וחזא
חם אבוהי דכנען ית
עריתא דאבוהי וחוי
לתרין אחוהי בשוקא:
כג ונסיב שם ויפת ית
כסותא

תו"א ויחל מן. ברכות מ סנה' ע: וירא חם. סנה' ע. ויקח שם. סנה' שם: ויכסו

רש"י

כמו (רות א) איש נעמי: ויטע כרם. כשנכנס לתיבה הכניס עמו זמורות ויחורי ב תאנים (ב"ר): (כא) אהלו. אהלה כתיב רמז לי' שבטים שנקראו על שם שומרון ג שנקראת אהלה ד שגלו על עסקי היין שנאמר (עמוס ו') השותים במזרקי יין: ויתגל. לשון ויתפעל: (כב) וירא חם אבי כנען (ב"ר) יש מרבותינו אומרים כנען ראה והגיד לאביו לכך הוזכר על הדבר ונתקלל: את ערות אביו. יש אומרים ה סרסו (סנהדרין ע) ויש אומרים רבעו [ב"ר]: (כג) ויקח שם ויפת. אין כתיב

שפתי חכמים

ויטע כרם: א (קנ"ט) דאין לפרש איש של נעמי מפני שאיש קנוי לאשתו כמו שהאשה קנויה לבעלה עד שיאמר איש אשה כמו שיאמר אשת איש כי סמיכות אשת איש הוא על דרך הקנין: ב וקשה דשלא זמורות של גפן מוכח מדכתיב ויטע כרם ואין נטיעה אלא זמורות דזריעת גרעין של אילן שהוא כגרעינין שבתוך הפרי אינו נק' נטיעה אלא זמורות של תאנים פ"ל ורבי אליעזר בבכורים אלו תו' דכוכחתו מדכתיב ויחל ופי' עשה עצמו חולין שכ"ל לפסוק מחלה. בנטיעה אחרת כדפרש"י מעמא שב"ל ג"כ שאר נטיעות ובודאי ולא הוזכר בתורה עד כאן מין אחר אלא תאנים כדכתיב בפ' בראשית ויתפרו עלה תאנה לכך אנו אומרים שין תאנים היה לו. ול"ג כיון דעסק בנו סרסו כדי שלא יוליד בן רביעי ותיכן ראה חם שהוצרך להוליד עוד בן רביעי אלא מ"מ נטיעת נטיעות המביאין לידי תאוה ולא מצינו שום פרי המביאה לידי תאוה כמו התאנה כמ"ש רז"ל עץ שאכל ממנו אדה"ר תאנה היה שנא' ויתפרו עלה תאנה וגו' במה שנתקלקלו בזה נתקנו ונכה אותו עץ נלבש תאות כגופנית כמ"ש וידע אדם עוד את אשתו. ופירש"י כוסיף תאוה על תאותו תש"ב פירש"י שהכניס עמו זמורות ויחורי תאנים וברא"ם תניא. בשם ר"י מאורלייני"ש למה הכניס דוקא אלו לפי שזמורות ויחורי תאנים מתקלקלין מפני המים לפיכך הכניסם יותר משאר אילנות: ג (קנ"ט) ביחזקאל ותלדנה בנים ובנות ושמותיהן שומרון אהלה וירושלים ומדכתב כאן אהלה במקום אהלו רמז לגלות שומרון: ד ולפ"ז ניחא לי' ויתגל שהוא לי' גלות: ה בפסוק אות פ'

בית דוד

די ערד: (ויטע כרם). נח האט געפלאנצט א וויין גארטען. זאגט רש"י (כשנכנס לתבה) ווען נח איז אריין געגאנגען אין דער תבה (הביא עמו זמורות ויחורי תאנים) האט ער מיט זיך גענומען צווייגין פון וויין שטאקין און צווייגין פון פייגין ביימער: (כא) (אהלו). זאגט רש"י (אהלה כתיב) מיר לייענען אהלו און עס איז געשריבן אהלה (רמז לעשרת השבטים שנקראו על שם שומרון שנקראת אהלה) דאס ווייזט אויף די צעהן שבטים וואס זיי ווערין גערופען אויף דעם נאמען שומרון. און שומרון ווערט גערופען אהלה (שגלו על עסקי יין) די זענין פאר טריבען געווארן פון ארץ ישראל ווייל זיי האבין געטרונקען פיל וויין (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (השותים במזרקי יין) זיי האבין געטרונקען שיסלען וויין: (ויתגל). (לשון ויתפעל) ויתגל איז טייטש ער איז אפ געדעקט געווארין: (כב) (וירא חם אבי כנען) רש"י זאגט (יש מרבותינו אומרים) עס זענען דא רבנים וואס זאגין (כנען ראה והגיד לאביו) כנען האט געזעהן ווייא זיין זיידע נח ליגט אויף געדעקט האט ער געזאגט זיין פאטער חם (לכך הוזכר על הדבר ונתקלל) דריבער האט נח דער מאנט זיין נאמען און האט איהם געשאלטען (פאר וואס כנען האט איהם ניט באדעקט): (וירא את ערות אביו). רש"י זאגט (יש אומרים סרסו) עס זענען דא רבנן וואס זאגין חם האט געמאכט אז נח ער זאל ניט קענין האבן נאך קינדער (ויש אומרים) אנדערי זאגען (רבעו) חם האט מזנה געווען מיט זיין פאטער: (כג) (ויקח שם ויפת). זאגט רש"י (אין כתיב ויקחו) עס שטייט ניט אין פסוק

פירוש

פרותו והוא לא ידע: (כא) (וישת מן היין) שתה בלא מדה עד שנשתכר ונתבזה (ויתגל) בעצמו (בתוך אהלה) בה"א כתיב ורבים בפוהו ה"א במקום וי"ו. ויש דרש

רד"ק

(ב"ר ל"ו) רמז לעשרת השבטים שנקראו אהלה שגלו על עסקי היין. שנאמר הוי עטרת גאות שכורי אפרים (ישעי' כ"ח) ונאמר (עמוס ו') השותים במזרקי יין: (כג) (וירא

של"ה הקדוש

כא (וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך אהלה) און נח האט געטרונקען פון דעם וויין און חם וויך בטרונקען אונ זיך אויף געדעקט אונ זיין נצלם די תורה דער צילם אונז די מעשה כדי כמו זאל זיך אפשר אזם נעמן ווי ווייט פון דרך זיך היטן

פירוש לתורת האלהים

געפלאנצט א וויין גארטען: (כא) וישת מן היין און ער האט געטרונקען פון דעם וויין וישכר און ער איז געווארען שיכור ויתגל. און ער איז געלעגען אויף געדעקט בתוך אהלה אין זיין געצעלט:

וַיָּשִׂימוּ עַל־שְׁכֶם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ
אֲחֹרַנִּית וַיְכַסּוּ אֵת עֶרְוַת אֲבִיהֶם
וּפְנֵיהֶם אֲחֹרַנִּית וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם
לֹא רָאוּ׃ כד וַיִּיקֶץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת

אונקלוס

כְּסוּתָא וְשַׁוִּיאוּ עַל כְּתַף תַּרְוֵיהוֹן וַאֲזָלוּ מְחַזְרִין וְכַסִּיאוּ יָת עֶרְיְתָא דַאֲבוּהוֹן וְאַפֵּיהוֹן מְחַזְרִין וְעֶרְיְתָא דַאֲבוּהוֹן לָא חֲזוֹ׃ כד וְאִתְּעַר נֹחַ מֵחַמְרֵיהּ

תו"א וערות אביהם. ברכות כה שבת קכ : וייקץ נח. סנה' יג : אשר

רש"י

ויקחו אלא ויקח (סנהדרין ע) לימד על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת לכך זכו בניו לטלית של ציצית ויפת זכה לקבורה לבניו שנאמר (יחזקאל לט) אתן לגוג מקום שם קבר. וחם שבזה את אביו נאמר בזרעו (ישעיה כ) כן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף וחשופי שת וגו׳ : ופניהם אחורנית. למה נאמר פעם שנית מלמד שכשקרבו אצלו והוצרכו

שפתי חכמים

אפרשנו : ד וחשופי ל׳ גילוי. שת ל׳ ערוה כלו׳ בגילוי ערוה שהיו ערומים ולא הי׳ להם בגד לכסות ערותן אבל יפת שכסה זה ג״כ לכיסוי דהיינו קבורה ושם שנתאמץ במצו׳ יותר וכסה בשמלה זכה לטלית של ציצית והא דאמר במס׳ סוטה בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לשני מצות לחוטין של תכלת ולרצועות של תפילין דמשמע למצות ציצית זכו בה מדכתר מחוט וי״ל דטלית של ציצית למוד ותכלת לחוד דמשום כיסוי של שם זכו לטלית עם ציצית של לבן ומשום דיבורו

בית יהודא

וַיִּקְחוּ . זייא האבען גנומען (ביידע גלייך) דאס קלייד (אלא וַיִּקַּח) נאר עס שטייט ער האט גנומען (לימד על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת) דר פסוק לערינט אונז אויף שם אז ער האט זיך נשטארקט צו טון די מצוה מער ווי זיין ברודער יפת (לכך זכו בניו לטלית של ציצית) דריבער האבן די קינדר פון שם (די יודין) זוכה גיוועןצוא האבן די מצוה פון טלית מיט ציצית (ויפת זכה לקבורה לבניו) אונ יפת האט זוכה גיוועןזייני קינדר זאלן ווערין בגראבין (שנאמר) וויא עס שטייט אונ פסוק הקב״ה האט גזאגט (אתן לגוג מקום שם קבר) איך וועל געבין צו גוג ער זאל דארטן האבן איין ארט צוא בגראבין ווערין (גוג איז פון יפת קינדר (וחם שבזה את אביו) אונ ווייל חם האט פרשעמט זיין פאטר (נאמר בזרעו) שטייט ביי זיינע קינדער (כן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש) דער מלך אשור וועט פירען די נפאנגעני פון מצרים אונ די פטריבעני פון כוש (נערים וזקנים) יונגע אונ אלטע (ערום ויחף) נקיט אונ בארוועס (וחשופי שת) אונ אופגדעקט דיא ערוה : (ופניהם אחורנית) . זייער פנים איז גיוועןאויף אינטען . פרענט רש״י (למה נאמר פעם שניה) צוא וואס שטייט נאך אמאל אז זייער פנים איז גוועןאויף אינטען (מלמד) דער פסוק לערינט אונז (שכשקרבו אצלו והוצרכו להפוך עצמם לכסותו הסבו פניהם אחורנית) ווען זיי זענן נקומען נאנט צוא זייער פאטר אונ זיי האבן גדרפט זיך אומקערין צום פאטר אים בדעקין האבן זייא

פירוש רד"ק

חם אבי כנען) בזה הי׳ אבי כנען שלא כסה ערות אביו והי׳ רע אבי רע . ועוד רעה אחרת עשה שהלך והגיד לשני אחיו כשוחק ומהתל באביו:(כג)(ויקח שם ויפת) כמו „ויבא משה ואהרן״ (שמות ד׳) היו זריזים לכבוד אביהם לכסות ערותו . ועוד עשו בענין שלא יראוהו כלל : (כד) (וייקץ) כי השכרות תבטל הרגשות האדם כמו השינ׳ . לפיכך נופל בו לשון הקצה והער׳ : ויקץ (לפי המסור׳ בשני יודי״ן . עיין)ביו״ד איתן לבד.ויו״ד השרש נעלמת: (אשר עשה לו בנו הקטן) אם נאמר כי על חם אמר. יהי׳ פירוש הקטן.הפחות.כי חם לא הי׳ קטן בשנים לפי זכרונם בכל מקום . ומה עשה לו . שהלך והגיד לאחיו ולא כסה ערותו . וא״ת למה קלל כנען . ראה בנבוא׳ כי רע יהיה הוא וזרעו עד עולם . ולא קלל חם.לפי שהאל ברכו.כמו שאמר ״ויברך אלהים

פירוש לתורת האלהים

(כב) וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן אֵת עֶרְוַת אָבִיו אונ חם דר פאטר פון כנען האט גזעהן די ערוה פון זיין פאטר (עיין רש״י). וַיַּגֵּד לִשְׁנֵי אֶחָיו בַּחוּץ אונ ער האט דס גזאגט צו זייני צוויי ברידר וואס זיי זענן גיוועןאין דר אויסן (עיין רש״י) : (כג) וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת אֶת הַשִּׂמְלָה אונ שם מיט יפת האבן גנומן דס קלייד וַיָּשִׂימוּ עַל שְׁכֶם שְׁנֵיהֶם אונ זיי האבן גטון אויף זייערי ביידע אקסעל וַיֵּלְכוּ אֲחוֹרַנִּית אונ זענין גיגאנגין אונטער ווייליכס וַיְכַסּוּ אֵת עֶרְוַת אֲבִיהֶם אונ זיי האבן צו גדעקט די ערוה פון זייער פאטר וּפְנֵיהֶם אֲחוֹרַנִּית אונ זייער פנים איז גיוועןארונטער אז זיי זענין גקומן נאהנט פון אים אונ האבען זיך בדארפט אום קערין צו אים זיי זאלן אים צוא דעקין האבן זיי זייער פנים אוועק גיקערט ארונטער וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ אונ די ערוה פון זייער פאטר נח האבן זיי ניט גזעהן : (כד) וַיִּיקֶץ נֹחַ מִיֵּינוֹ אונ נח האט זיך אויף גוואכט פון זיין וויין וַיֵּדַע ער האט גוויסט

אונקלוס	פסוק
וִידַע יָת דִי עֲבַד לֵיהּ בְּרֵיהּ זְעֵירָא׃ כה וַאֲמַר לִיט כְּנַעַן עֲבַד פְּלַח יְהֵא לַאֲחוֹהִי׃ כו וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱלָהֵיהּ דְשֵׁם	אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן׃ כה וַיֹּאמֶר אָרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו׃ כו וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי

ויאמ׳ תו״א ויאמר ארור. סנה׳ לח: שם

בעל הטורים

עבדו כרהא גולים פ״י פיין: (כה) עבד עבדים יהיה. יפים עולה

רש״י

להכות עליהם לכסותו הפכו פניהם אחורנית: (כד) בנו הקטן. הפסול והבזוי כמו (ירמיה מט) הנה קטן נתתיך בגוים בזוי: (כה) ארור כנען. אתה גרמת לי שלא אוליד בן רביעי אמר לשמשני ארור בנך רביעי יהיה משמש את זרעם של אלו הגדולים שהוטל עליהם טורח עבודתי מעתה. ומה ראה חם שסרסו אמר להם לאחיו אדם הראשון שני בנים היו לו והרג זה את זה בשביל ירושת העולם ואבינו יש לו ג׳ בנים ועודנו מבקש בן רביעי: (כו) ברוך ה׳ אלהי שם. שעתיד לשמור הבטחתו לזרעו

שפתי חכמים

של אברהם וכו להבלת: ז דאל״כ למה קרא אותו קטן והלא גדול מיפת כוא שברי בקרא מונה אותו קודם יפת ואין ל מר משום חשיבתו כמ״ש רש״י גבי ויולד נח את שם ואת חם ואת יפת דהא חם כוא בפחות שבכולם ותרש״ל פי׳ דק״ל והלא שם כוא בקטן דכתיב ויהי נח בן חמש מאות שנה וגו׳ וכתיב ונח בן ת״ר שנה ובמבול כי׳ וגו׳ וכתיב שם בן ק׳ שנה בתיים אחר המבול ש״מ שנולד שם בשנת הק״ב שנה לאביו ש״מ שהוא בקטן עכ״ל: ח תאן דאמר סרסו בוכחתו מכאן מדכתיב ארור כנען ולמה קלל לכנען אלא רש״ם שחם סרס את אביו לכך אמר אתה גרמת לי וכו׳ ומאן דאמר רבעו בוכחתו מדכתיב וירא חם וכתיב התם וירא אותה שכם מה להלן ברבעה אף כאן ברבעו ומאי דקלל את כנען הא והא הוי רבעו וגם סרסו ופירשו התוס׳ מה שלא קלל לחם בעצמו לפי שכתיב ויברך אלהים את נח ואת בניו ואין קללה במקום ברכה. מהרש״ל: ט וא״ת תיכן ראה חם שמבקש נח בן רביעי וי״ל משום דכתיב ויתגל בתוך אהלה אהלו קרי ואהלה כתיב ופירש״י ויתגל לי׳ ויתפשל כלו׳ שנה כתפשל את עצמו כלומר שמש עם אשתו כלומר בקשוי אבר כאלו שמש ובזה הכיר בו שמבקש בן רביעי וק״ל ע״ל שכתבתי ישוב אחר פ״ז ובניהם כא׳ טובים (וע׳ במ״ר): י כא ומפרשים בקרא על זרעו של שם

בית יהודא

אומגעקערט זייער פנים אוף אינפאן זיי זאלן ניט זעהן זיין ערוות׃ (כד) (בנו הקטן). האט רש״י אין דעם האט גיוועזן דר יונגסטער. ער איז דאך גיוועזן דר מיטעלסטער. זאגט רש״י מען מיינט ניט קטן קליין אין יארין. נאר מען מיינט (הפסול והבזוי) דר ערגסטער (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק הקב״ה זאגט אוף אדום (הנה קטן נתתיך בגוים בזוי) איך האב דיך געגעבן דר קלענסטער צווישן די פעלקער אונ דר ערגסטער׃ (כה) (ארור כנען). הערט רש״י פר וואס האט נח געשאלטן כנען. נאר נח האט געזאגט צו חם (אתה גרמת לי שלא אוליד בן רביעי לשמשני) דוא האסט מיר גמאכט איך זאל ניט קענן געבארין נאך אזוהן אפערדין ער זאל מיך בדינען. דריבר (ארור בנך רביעי) זאל זיין פרשאלטן דיין פערדיר זוהן (יהיה משמש את זרעם של אלו הגדולים) ער זאל מוזן בדינען די קינדער פון דיינע עלטערי ברידר (שהוטל עליהם טרחת עבודתי מעתה) וועלכע פון היינט אונ ווייטער מוזן זיי זיך מטריח זיין מיך צו בדינען. פרעגט רש״י (ומה ראה חם שסרסו) צו וואס האט חם גמכט זיין פאטער זאל מער קיין קינדר האבן. זאגט רש״י (אמר להם לאחיו) חם האט גזאגט צוא זיינע ברידר (אדם הראשון שני בנים היו לו) אדם האט נאר גהאט צוויי זיהן (והרג זה את זה) האט איינר גהרגט דעם אנדרין (בשביל ירושת העולם) ווייל ער האט גוועלט אליין ירשנן די גאנצע וועלט (ואבינו יש לו שלשה בנים) אונ אונזר פאטער האט דריי זיהן וועט יעדיר פון אינז האבן נאר א דריטיל וועלט (ועודנו מבקש בן רביעי) אונ ער וויל נאך האבן א פערדין זוהן. אונזר ירושה זאל נאך קלענער ווערין. יעדיר פון אינז זאל נאר האבן א פערטיל וועלט׃ (כו) ברוך ה׳ אלהי שם). גלויבט זאל זיין הקב״ה וואס ער איז דער גאט פון שם (שעתיד לשמור הבטחתו לזרעו) וואס ער וועט היטן צוא פון וואס

פירוש רד״ק

את נח ואת בניו ולא ראוי לקלל מה שהאל ברך ובמדרשו רז״ל (שם) וכן אמרו חם חטא וכנען נתקלל אלא לפי שברכו האל אמר לא תבוא קללה במקום ברכה. ויש מרם שאמרו כי כנען ראה תחלה והגיד להם לפיכך תלה הקללה בקללה. והם אמרו כי כנען סרסו ובני הקטן אמר על כנען כי בן בנו יקרא בנו והוא היה הקטן שבני חם: (כה) (ויאמר ארור כנען) קלל כנען על ידי נבוא׳ כי נתקיים׳ בו קללתו והאבות היו נזהרים שלהתחתן בכנען מפני שהי׳ מקולל: (עבד עבדים) כי גם אחיו יהיו עבדים והוא יהי׳ עבד להם כל שכן לבני שם ויפת: (כו) (ויאמר ברוך ה׳ אלהי שם) אמר זה בדרך נבוא׳ וזכר שם המיוחד עם שם כי ראה

פירוש לתורת אדה״ם

את אשר עשה לו בנו הקטן וואס זיין קלענער זון האט איס געטון (עיין רש״י)׃ (כה) ויאמר האט נח געזאגט ארור כנען פרשאלטן זאל זיין כנען עבד עבדים יהיה לאחיו א קנעכט וואס דינט זאל ער זיין צו זיינע ברידר (עיין רש״י)׃ (כו) ויאמר אונ נח האט געזאגט ברוך יי גלויבט איז גאט אלהי שם

שֵׁם וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ׃ כז יַפְתְּ
אֱלֹהִים לְיֶפֶת וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי־שֵׁם
וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ׃ כח וַיְחִי־נֹחַ
אַחַר הַמַּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה
וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה׃ כט וַיְהִי כָּל־יְמֵי־נֹחַ
תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה
וימת

ת״א יפת אלהים . יומא ט מגילה ט :

אונקלוס

וִיהִי כְנַעַן עַבְדָּא לְהוֹן׃ כו יַפְתֵּי יְיָ לְיֶפֶת וְיַשְׁרֵי שְׁכִינְתֵּיהּ בְּמַשְׁכְּנֵיהּ דְּשֵׁם וִיהִי כְנַעַן עַבְדָּא לְהוֹן׃ כח וַהֲוָא נֹחַ בָּתַר טוֹפָנָא תְּלַת מְאָה וְחַמְשִׁין שְׁנִין׃ כט וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי נֹחַ תְּשַׁע מְאָה וְחַמְשִׁין שְׁנִין וּמִית׃
ואלין

רש״י

לאת להם את ארץ כנען : ויהי . להם כנען למס עובד : (כז) יפת אלהים ליפת . מתורגם יפתי ירחיב : וישכן באהלי שם . ישרה שכינתו בישראל ומדרש חכמים אע״פ שיפת אלהים ליפת שבנה כורש שהי׳ מבני יפת בית שני לא שרתה בו שכינה והיכן שרתה במקדש ראשון שבנה שלמה שהיה מבני שם : ויהי כנען עבד . אף משיגלו בני שם ימכרו להם

שפתי חכמים

ולא על שם עצמו כ״ל משום דכתיב ויהי כנען עבד למו ואי קאי על שם הול״ל ויהי כנען עבד לו א״כ משום דכתיב אלהי שם ולא מלינו שנא׳ אלהי גבי יחיד אלא דוקא גבי אומה מייחד שמו כגון אלהי ישראל אלהי העברים לכך מפרש על זרעו של שם : ב דאי בזמן המלכות הרי כבר כתיב ברוך ה׳ אלקי שם וגו׳ מה ת״ל פעם שנית ויהי כנען עבד למו אלא אף משיגלו וגו׳.

בית

ער הָט צוּא גְזָאגְט צוּ . דִי קִינְדֶר פוּן שֵׁם (לָתֵת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן) עֶר זָאל גֶעבּוּן צוּ זַיי דָאס לַאנְד כְּנַעַן : (וִיהִי) . (לָהֶם כְּנַעַן לָמַס עוֹבֵד) אוּנ כְּנַעַן זָאל זַיין בַּיי דִי קִינְדֶר פוּן שֵׁם צוּ גֶעבֶּן זַיי פָּאדַאטְקֶעס אוּנ זַיי צוּ בַּדִינֶען : (כו) (יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת) . זָאגְט רַשִׁ״י (מְתוּרְגָם יַפְתֵּי יַרְחִיב) דֶר תַּרְגוּם טַייטְשְׁט יַפְתֵּי עֶר זָאל דֶרְבְּרֵייטֶערוּן צוּ יֶפֶת : (וְיִשְׁכּוֹן בְּאָהֳלֵי שֵׁם) . מַיינְט מֶען (יַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ בְּיִשְׂרָאֵל) הקב״ה זָאל הָאבֶּן זַיין רוּהוּנְג זַיין גִיצֶעלְט . זַיין בֵּית הַמִקְדָשׁ . אוּנ דִי גְצֶעלְטוּן פוּן שֵׁם בַּיי דִיא יוּדִין (וּמִדְרָשׁ חֲכָמִים) דִיא חֲכָמִים לֶערְנִין (אַף עַל פִּי שֶׁיַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת) אֲפִילוּ הקב״ה וֶועט דֶערְבְּרֵייטֶערוּן צוּ יֶפֶת זַיי וֶועלִין זַיין

יהודא

רַייךְ (שֶׁבָּנָה כּוֹרֶשׁ שֶׁהָיָה מִבְּנֵי יֶפֶת בַּיִת שֵׁנִי) אוּנ דֶער מֶלֶךְ כּוֹרֶשׁ וָוס וֶועט זַיין פוּן דִיא קִינְדֶר פוּן יֶפֶת וֶועט בּוֹיעֶן דֶעם אַנְדֶ׳ין בֵּית הַמִקְדָשׁ . פוּן דֶעסְטְוֶועגִין (לֹא שָׁרְתָה בּוֹ שְׁכִינָה) הָט נִיט גְרוּהְט דִיא שְׁכִינָה אִין דֶעם בֵּית הַמִקְדָשׁ (וְהֵיכָן שָׁרְתָה) וִויא דֶען הָאט גְרוּהְט דִיא שְׁכִינָה (בְּמִקְדָשׁ רִאשׁוֹן שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה) אוּנ עֶרְשְׁטִין בֵּית הַמִקְדָשׁ וָוס שְׁלֹמֹה הָט גְבּוֹיעְט (שֶׁהָיָה מִבְּנֵי שֵׁם) וָוס עֶר אִיז גְוֶועְן פוּן דִיא קִינְדֶר פוּן שֵׁם : (וִיהִי כְּנַעַן עֶבֶד לָמוֹ). אוּנ כְּנַעַן וֶועט זַיין אַקְנֶעכְט צוּ שֵׁם (אַף מִשֶּׁיִגְלוּ בְּנֵי שֵׁם) אֲפִילוּ וֶוען דִיא קִינְדֶער פוּן שֵׁם (דִי יוּדִין) וֶועלִן פַר טְרִיבֶּן וֶוערִן פוּן לַאנְד כְּנַעַן . פוּן דֶעסְט וֶועגִן (יִמָּכְרוּ לָהֶם עֲבָדִים מִבְּנֵי כְנַעַן) וֶועלִן פַאר

פירוש

שורע שם יהיו עם מיוחד עובדים השם מיוחד ויקרא אלהים להם כמו שאמר אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב . ואמר על העם ביחוד אלהי ישראל . (ויהי כנען עבד למו). לזרע שם : (כו) (יפת אלהים ליפת) מתרגמי׳ ירחיב (יפת) שרשו פתח מבנין הפעיל בשקל ״ומלכים ירד״ (ישעי׳ מ״א) אמר האלהים ירחיב את

רד״ק

גבולו וברכתו אעפ״כ משכן כבודו לא יהי׳ אלא באהלי שם . והוא רמז לישראל שהיו מזרע שם . ושכן כבוד האל ביניהם במדבר ובארץ ישראל כמו שאמר (שמות כ״ט) ״ושכנתי בתוך בני ישראל״ ואמר משה רבינו (שמות ל״ג) ״ונפלינו אני ועמך מכל העם. (ויהי כנען עבד למו) לבני יפת גם כן יהי׳ עבד : (כח) (ויחי

פירוש לתורת אלהים

דֶער גָאט פוּן שֵׁם וָואס עֶר וֶועט הִיטֶען זַיין הַבְטָחָה צוּ זַיינִי קִינְדֶר צוּא גֶעבֶּן זַיי דָאס לַאנְד כְּנַעַן וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ אוּנ כְּנַעַן וֶועט זַיין אַקְנֶעכְט צוּ זַיי : (כז) יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת גָאט זָאל בְּרֵייט מַאכֶן צוּ יֶפֶת וְיִשְׁכּוֹן בְּאָהֳלֵי שֵׁם אוּנ זָאל מַאכֶן רוּהֶן זַיין שְׁכִינָה אִין דִיא גְצֶעלְטֶן פוּן שֵׁם (עַיין רַשִׁ״י). וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ אוּנ כְּנַעַן זָאל זַיין אַקְנֶעכְט צוּ אִים : (כח) וַיְחִי נֹחַ אַחַר הַמַּבּוּל אוּנ נֹחַ הָאט גִילֶעבְּט נָאךְ דֶעם מַבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה דְרַיי הוּנְדֶרְט מִיט פוּפְצִיג יָאר : (כט) וַיְהִי כָּל יְמֵי נֹחַ אוּנ עֶס אִיז גְוֶועְן אַלֶע טָאג וָואס נֹחַ הָט גֶלֶעבְּט תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה

של״ה הקדוש

פוּן שִׁכְּרוּת פוּן נֹחַ וָוס אִיז גְוֶועְן אַצַדִיק אוּנ אַחָכָם אִין אִיז נִכְשַׁל גְוָורוּן פוּן וַויין טְרוּנְקִין אוּנ דֶר מִדְרָשׁ בְּדֶרֶךְ רֶמֶז אַז דְרַייצִין מָאל וַויי שְׁטֵייט אִין דֶר פָּרָשָׁה צוּ וַוייזְן וִוי גְרוֹס דָס אוּמְגְלִיק אוּנ דָס וַויי וָוס קוּמְט אַרוֹס פוּן שִׁכְּרוּת :

וימת: פ

א ואלה תולדת בני נח שם חם ויפת ויולדו להם בנים אחר המבול: ב בני יפת גמר ומגוג ומדי ויון ותבל ומשך ותירס: ג ובני גמר אשכנז וריפת ותגרמה: ד ובני יון אלישה ותרשיש כתים ודדנים: ה מאלה נפרדו איי הגוים בארצתם איש ללשנו למשפחתם בגויהם: ו ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען: ז ובני כוש סבא וחוילה וסבתה ורעמה וסבתכא ובני רעמה שבא ודדן:

וכוש

א ואלין תולדת בני נח שם חם ויפת ואתילידו להון בנין בתר טופנא: ב בני יפת גומר ומגוג ומדי ויון ותובל ומשך ותירס: ג ובני גומר אשכנז וריפת ותוגרמה: ד ובני יון אלישה ותרשיש כתים ודדנים: ה מאלין אתפרשו נגות עממיא בארעהון גבר ללישניה לזרעיתהון בעממיהון: ו ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען: ז ובני כוש סבא וחוילה וסבתה ורעמה וסבתכא ובני רעמה שבא ודדן:

וכוש

ת"א בני יפת. יומא י: ובני חם. כתובות קיב סוטה לד:

בעל הטורים

פילגש ר' רמז להני שפ"ים של פגר: (ח) יאמר. ג' כתם' ב"כ יאמר כנמרוד. פ"כ יאמר גם' מלחמה כו'. וללין יאמר א"ם וא"ם יולד גם מלחמ שבי' נמרוד א"ם מלחמה ולוכד פריס כרכתיב ותהי ראשית ממלכתו בבל וזה פוא ע"כ יאמר

רש"י

פנדים מבני כנען: (ב) ותירס זו פרס (כראשית רבה)

שפתי חכמים

ול"ה נשניל יפת א"כ פי"ל יפת אלהים ליפת ויפי כנען פכד לתו יאת"כ ויבכין כאלמי פם תלא לומר לך לא המינלו וני: ל נהה תפרם תירם יותר מכלה"ים י"ל לפי שפי' לפי"ל לפ"פ פיפת אלהים ליפת שבוב כירם שבי' פבני יפת וגו' א"כ תקשה ליה מנ"ל דכורם הבני יפת פיה לכן תפ' תירם זו פרם שמא תירים דפרם פיה מבני יפת וכורש כיה מלך פרסיים המחמה גם כוא כיה פרסי וק"ל. וכרא"ם כתב תפום דכתיב כאן פוי ונא כתיב פרם א"כ תקשי פרי בכל

בית דוד

קיקש ויעדן קנעים צי די יורין ני ואלו נין קנעכם ב"א דיא יורין: (ב) (תירס). (יי פרס). קירם

פירוש

נח) כבר כתבנו כי הספור הספים באלה הנזכרים שניתיהם להודיע תחלת הרוס העולם לכל דור ודור כי המספר יודע מספור התור' ומספר הנכתב בכתובים:
י (א) (ואלה תולדות בני נח) שהיו שם חם ויפת) אלה היו תולדותם. (ויולדו להם בנים אחר המבול). כבר ראינו כי כשבאו אל התב' לא היו להם בנים ושוב צורך לכתוב ויולדו להם בנים אחר המבול. אלא בא להודיע שלא שמשו בתב' ולא הולידו בנים. ואף על פי שהורגו כבר באמרו צא מן התב' אתה ואשתך ובניך ונשי בניך. יש לפעות שמא היו

רד"ק

הנולדים בכלל בניך כי כבאם אל התב' באר יותר שאמר בא נח ושם וחם ויפת בני נח ואשת נח ושלשת נשי בניו אתו. לפיכך אמר ויולדו להם בנים אחר המבול לבאר הענין יותר: (ב) (בני יפת גמר) פי' רב סעדי' הוא אבי האומה הנקרא אלתרך. (ומשך) פי' יוסף בן גוריון שהוא (תוסכאנא) שהם באומות הנוצרים היום וראש אמונתם. כי ישבו היא במבול תוסכאנא. (ותירס) אמרו רז"ל (ב"ר ל"ז) זהו פרס: (ג) (ובני גומר אשכנז) אמרו שהם אלה אשר בארץ (אלמניא). (וריפת) פירש רב סעדי' שהם (פרנגה) אשר בארץ

פירוש לתורת אלהים

גיין הונדערט פיש פופציג יאר נאכ'ט אונ ער איז געשטארבן: (א) ואלה תולדות בני נח אונ דס זענין די געבורט פון די קינדר פון נח שם חם ויפת ויולדו להם בנים אחר המבול אונ עס איז צו זיי געבורין געווארן קינדער נאך דעם מבול: (ה) מאלה פון דיא פעלקער ...

ח וְכ֣וּשׁ יָלַ֖ד אֶת־נִמְרֹ֑ד ה֣וּא הֵחֵ֔ל לִהְי֥וֹת גִּבֹּ֖ר בָּאָֽרֶץ׃ ט הֽוּא־הָיָ֥ה גִבֹּֽר־צַ֖יִד לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה עַל־כֵּן֙ יֵֽאָמַ֔ר

ח וְכוּשׁ אוֹלִיד יַת נִמְרוֹד הוּא שָׁרֵי לְמֶהֱוֵי גְבַר תַּקִּיף בְּאַרְעָא׃ ט הוּא הֲוָה גְבַר תַּקִּיף קֳדָם יְיָ עַל כֵּן יִתְאַמַר כְּנִמְרוֹד

תוא נמרוד. עירובין נג:

כנמרד

רש"י

רבה): (ח) להיות גבור. להמריד מ כל העולם על הקב"ה בעלת דור הפלגה: (ט) גבור ציד. צד דעתן של בריות בפיו ומטען למרוד במקום: לפני ה׳ מתכוין נ להקניטו על פניו: על כן יאמר: על כל אדם מרשיע בעזות פנים יודע רבונו ומתכוין למרוד בו יאמר זה כנמרוד גבור ציד (ב"ר):

שפתי חכמים

כמקרא מלינו מדי ופרס יחד ל"פ תירס זה פרס (לר"ל). והוא גמ׳ בפ"ק דיומא ופרשאי מנ"ל דתיפת קאתי דכתיב בני יפת גומר וגו׳ תני רבי יוסי תירס זה פרס: מ (קל"מ) דאל"כ המל ל"ל שכרי הוא לא הי׳ מתחיל למרוד בהקב"ה שעדיין בימי אנוש הוחל וכו׳ אלא שהוא מענין חילול שאילל השם בפרהסיא (נח"י). וג"ל דמוכרח הוא לפרשו מענין התחלה דאי הוה מל׳ מרד הרתי ל"ל. הכי כל"ל הוא החל להיות גבור ציד לפני ה׳ אבל אם הוא מל׳ התחלה א"ש והכי פירושו הוא החל ר"ל שהוא הי׳ כמתחיל להיות גבור להמריד כו׳ והוא הי׳ גבור ציד לפני ה׳ מתכוין להקניטו וע"ש: נ דק"ל

בית

איז פָּרַס, דָם לַאנְד פֶּרְסִיָען)׃ (ח) (לִהְיוֹת גִבּוֹר) נִמְרוֹד הָט אָן גְהוֹיבֶּן זַיין אַשְׁטַארְקֶער. זָאגְט רש"י דֶר פָּסוּק מֵיינְט זַיין שְׁטַארְקַייט אִיז גְוֶועֶן (לְהַמְרִיד כָּל הָעוֹלָם עַל הקב"ה) צוּ מַאכֶן זִינְדִיגֶען דִי גַאנְצוּ וֶועלְט אוֹיף הקב"ה (בַּעֲצַת דוֹר הַפְּלָגָה) עֶר הָאט גְגֶעבְּן דִי עֵצָה צוּ מַאכֶן דֶעם טָארֶם (ווִי עֶס שְׁטֵייט ווַייטֶער אוּנ דִיא פְּסוּקִים)׃ (ט) (גִבּוֹר צַיִד). זָאגְט רש"י (צָד דַעְתָּן שֶׁל בְּרִיּוֹת בְּפִיו) מִיט זַיין מוֹיל (מִיט זַיינֶע רֵייד) הָט עֶר גְפַאנְגֶען (גְנַארְט) מֶענְשִׁין (וְהִטְעָן לִמְרוֹד בַּמָּקוֹם) עֶר הָט זַייא אָן גְרֶעט זַייא

יהודא

זָאלֶן זִינְדִיגֶען צוּ הקב"ה׃ (לִפְנֵי ה׳)․ פַאר נָאס (מִתְכַּוֵּן לְהַקְנִיטוֹ עַל פָּנָיו) עֶר הָאט גְוָואלְט דֶער צֶערְנֶן הקב"ה אֲפִילוּ הקב"ה זֶעהְט אוּנ ווַייסְט אַלֶץ׃ (עַל כֵּן יֵאָמֵר)․ דְרִיבֶּר ווֶערְט גְזָאגְט (עַל כָּל אָדָם מַרְשִׁיעַ בְּעַזּוּת פָּנִים) אוֹיף יֶעדֶער מֶענְטְשׁ ווָאס זִינְדִיגְט צוּ הקב"ה מִיט עַזּוּת פָּנִים (יוֹדֵעַ רִבּוֹנוֹ) עֶר ווַייסְט עֶס אִיז דָא אַגָאט (וּמִתְכַּוֵּן לִמְרוֹד בּוֹ) אוּנ עֶר מֵיינְט נָאר צוּ דֶער צֶערְנִין אִים (יֵאָמֵר) ווֶערְט אוֹיף אִים גְזָאגְט עֶר אִיז (כְּנִמְרוֹד גִבּוֹר צַיִד) ווִיא נִמְרוֹד דֶר שְׁטַארְקֶער פַאנְגֶער (דֶער שְׁטַארְקֶער זִינְדִיגֶער)׃

פירוש

צרפת ובדברי הימים (א) (דיפת) בדל"ת: (ד) (ובני יון) הנה זכר קצת משפחות בני יפת ולא זכר כולם ולא ידענו למה. (ודדנים) שני הלהין. ובדברי הימים (א) (רדנים) ברי"ש ראשונ׳ ושם כתבנו טעם החלופים. והדל"ת והרי"ש קרובים במכתב לפיכך טעו הרואים בכתב השם ראשונ׳ יש קראו בדל"ת ויש קראו ברי"ש ומשה רבינו קראו בדל"ת. לפי שבאתה רוח הקודש ועזרא כתב ברי"ש להודיע כי הם בכתובים אלא שיש קורא בדל"ת ויש ברי"ש׃ וכן ריפת ודיפת׃ ויוסף בן גוריון כתב כי הם אשר שכנו על נהר דודנו: (ה) (מאלה נפרדו) אחר הפרדם בחרו להם בני יפת איים ששכנו בהם׃ ואיים הם מהוזות מהולקות זה מזה. (איש ללשונו) כי לא היו כולם בני לשון אחת אחר הפלג׳׃ וכן לשון גוי בפני עצמו אף על פי שכולם בני יפת. ושבעים היו בני נח ונהלקו לשבעים לשון: (ו) (ובני חם). זכר חם אחר יפת. ואם יפת הי׳ הקטן לפי זכרונם. מפני שיפת הי׳ גדול במעל׳ מהם. ואם יפת הגדול בשנים ראוי גם כן להקדימו. והזכיר תולדות שם באחרונ׳ לפי שעתיד לזכור ענין האבות שהם מבני שם והדביקם להם: (ז) (ודדן) פירש רב סעדיה אלתינדי. (ח) (וכוש ילד את נמרד). זכרו לבדו׃ מפני גבורתו

רד"ק

ומלכותו׃ ומה שזכר (הוא החל להיות גבור בארץ). אינו אומר כי לא הי׳ גבור לפניו ולא בדורו אלא הוא כי זה לא יתכן׃ והלא הנפילים היו. ועוד שמלת החל אינו נופל בזה הענין כי החל ר"ל החל לעשות מעש׳ אלא פירש החל להראות גבורתו באומה אחת או באומות לכבשן תחתיו ולהיות מלך עליהם: כי עד שקם הוא לא הי׳ אדם שמלאו לבו בגבורתו למשול על עם וזהו שאמר (בארץ)׃ וזכר ממלכתו והערים שכבש ועד שקם הוא לא הי׳ מלך אלא היו מתנהגים כל גוי וגוי על פי שופטים ומנהיגים. וכל זה הי׳ אחר הפלג׳: (ט) (הוא הי׳ גבור ציד לפני ה׳) אמר שהתגבר גם כן על החיות רעות לצוד אותם בגבורותיו ותחבולותיו עד שתמהו בני אדם עליו איך יכול עליהם. עד שהי׳ משל בפי האנשים׃ כי כשהיו רואים באותו זמן או בזמנים הבאים אדם מתגבר על החיות רעות. היו אומרים עליו׃ זהו כנמרד. ופירוש (לפני ה׳) הוא הגדלת הגבור׳ כי כן מנהג הלשון כשמגדלים הדבר סומך אותו לאל. כמו „עיר גדול׳ לאלהים„ (יונה ג׳) „כהררי אל„ (תהלים ל"ו) „וענפי׳ ארזי אל„ (שם פ׳) שלהבת יה (ש"ה ח׳) מאפליה (ירמי׳ ב׳) ויש מפרש (אב"ע) שהי׳ צד החיות ומקריבם לפני ה׳. ודעת אונקלס נוטה לפירושינו

פירוש לתורת אלהים

שְׁפְּרֵייט דִיא אִינְזְלֶן דִיא ווָאנוּנְג פוּן דִי פֶעלְקֶר בְּאַרְצוֹתָם אִין זֵייעֶרֶי לֶענְדֶר אִישׁ לִלְשׁוֹנוֹ אִיטְלִכִי אוּמָה הָט גְהַאט אַבִּיזוּנְדֶר לָשׁוֹן לְמִשְׁפְּחוֹתָם צוּא זֵייעֶרֶי מִשְׁפָּחוֹת בְּגוֹיֵהֶם אִין זֵייעֶרִי פֶעלְקֶער׃ (ח) וְכוּשׁ יָלַד אוּנ כּוּשׁ הָאט גִיבָּארֶען דֶעם נִמְרוֹד הוּא הֵחֵל לִהְיוֹת גִּבּוֹר בָּאָרֶץ עֶר הָאט אָן גְהוֹבֶּען צוּא זַיין אַשְׁטַארְקֶער אוֹיף דֶער ווֶעלְט (עַיין רש"י)׃ (ט) הוּא עֶר אִיז גְוֶועֶן גִבּוֹר אַשְׁטַארְקֶער אוּנ אַפַאנְגֶר (עַיין רש"י) לִפְנֵי יְיָ פַאר גָאט עֶר הָאט גִיווָאלְט נָאר דֶערְצֶערְנֶען הקב"ה

גבור תקיף קדם יי׃
י והות ריש מלכותיה
בבל וארך ואכד וכלנה
בארעא דבבל׃
יא מן ארעא ההיא
נפק אתוראה ובנא ית
נינוה וית רחובת קרתא
וית כלח׃ יב וית רסן
בין נינוה ובין כלח
היא קרתא רבתא׃
יג ומצרים אוליד ית
לודאי

כנמרד גבור ציד לפני יהוה׃
י ותהי ראשית ממלכתו בבל
וארך ואכד וכלנה בארץ שנער׃
יא מן הארץ ההוא יצא אשור ויבן
את נינוה ואת רחבת עיר ואת
כלח׃ יב ואת רסן בין נינוה ובין
כלח הוא העיר הגדלה׃ יג ומצרים
ילד

ה״א ותהי ראשית. יומא י׃

שפתי חכמים

כא ככל מקום שבוא כוא לפני כ׳׃ ם מפום דלא ידעי׳ אי העיר הגדולה קאי על נינוה או על כלח (וחלם יעקב בשם תוס׳ דיומא דף י) ואי פלגא דאתך דכלם הגדולה כו״ל וכין כלח

רש״י

(יא) מן הארץ ההיא. כיון שראה אשור את בניו שומעין לנמרוד ומורדין במקום לבנות המגדל יצא מתוכם (ב״ר)׃ (יב) העיר הגדולה. היא נינוה שנאמר (יונה ג) ונינוה היתה עיר גדולה לאלהי׳׃ (יג) לההבים

בית דוד

(יא) (מן הארץ וגו׳). זאגט רש״י (כיון שראה אשור את בניו שומעין לנמרוד ומורדין במקום) ווי אשור האט געזעהן ווייניג קינדער הערין די רייד פון נמרוד אונ זינדיגן צו הקב״ה (לבנות המגדל) אונ ווילען העלפין בויען דעם טורעם (יצא מתוכם) איז ער אוועק געגאנגען פון זיי׃ (יב) (העיר הגדולה). דיא גרויסע שטאט. (היא נינוה) דאס איז דיא שטאט נינוה (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ונינוה היתה עיר גדולה לאלהים) נינוה איז געווען א גרויסע שטאט צו הקב״ה׃ (יג) (להבים). זאגט

פירוש

שתרגם גבר תקיף׃ (י) (ותהי ראשית ממלכתו בבל) ומלך עלי׳ ואחר כך כבש. (ארך אכד וכלנה). שארבעתם בארץ שנער או ארבעתם כבשן בתחל׳ ואח״כ כבש מדינות אחרות שלא נזכרו׃ (יא) (מן הארץ ההיא) מארץ שנער. (יצא אשור) ולא זכר בו מי הי׳ אולי מבני חם לפי שזכרו עם בני חם או הי׳ בנם כמו שאמ׳ בני שם עילם ואשור וזהו הקטן ומה שזכרו הנה עם בני חם אולי ישב אשור בארץ שנער אחר שגדל ויתגבר על מלך הארץ ההיא שהי׳ נמרד או אחר מבניו ולקח המלוכ׳ מידו כי מן הדומ׳ כי הוא לקח המלוכ׳ מיד נמרד או מיד זרעו ומלך על כל הארץ לפיכך אמר יצא. יצא מארצו כי שלקח המלוכ׳ מידו. אע״פ שהי׳ גבור או מיד זרעו. ונקרא הארץ אשור על שמו. כי מצאנו כי מלך אשור מלך על בבל ועל כל הארץ ההיא. גם בני חם גורשו משם והית׳ לבני כשד שנקראו כשדים והם מבני שם. וכל הספור הזה להודיע כי הארץ ומלוא׳ לשם יתברך ולא בכח יגבר איש. ונוטל מלכות הארץ מזה ונתנ׳ לזה כאשר ישר בעיניו

רד״ק

כמו שאמר „ונתתי׳ לאשר ישר בעיני (ירמי׳ כ״ו) והכל לפי מעשיה׳ כי הוא אל אמונ׳ ואין עול ואשר כי לעיר מיוחדת שבנ׳ אשור קרא שמה אשור כשמו. או לכל הארץ ההיא כי מצאנו „בואכה אשור׳. (בי״ה י״ח) מלך אשור, מלכי אשור (מלכים ב׳ י״ם) לפיכך יוכל להיות שם עיר או שם הארץ. ובדרז״ל (יומא ד׳ י׳) תני רב יוסף אשור. זה סליק׃ (יב) (ויבן את נינוה וגו׳ הוא העיר הגדול׳). רוב המפרשים אמרו כי על נינ׳ אמר כמו שנאמר עלי׳ (יונה ג׳). גדול׳ לאלהים. והנכון כי על רסן אמר כי עליה הי׳ הספור. וכל הספור הזה כמו שכתבנו. כי אף על פי שכבש אשור ארצות ובנה עירות גדולות ומלכו עליהם מלך אשור. בזמן רב לקחום פירם הנקראים מלכי בבל. מרודך בלאדן בן בלאדן ונבוכדנאצר ובניו. ואחרי כן לקחו המלוכ׳ מלכי פרס וכן ממלך למלך. כן הם כן כל הארצות כל הימים להודיע כי לה׳ הארץ׃ (יג) ומצרים לא ידענו למה קרא חם שם בנו זה מצרים ביו״ד פ״מ השניות מה שלא מצאנו בכל שמות הנזכרים הנה בבני

פירוש להורת אלהים

על פון דעם יעגער ווערט געזאגט אויף איינעם אימפעטיש ווי ער ווייזט עס איז דא אגאט אויף דער וועלט אונ ער וויל אין אים מורד זיין זאגט מען אויף איהם כנמרוד גבור ציד לפני יי ער איז אזוי ווי נמרוד אשטארקער אונ אמענטער פר גאט׃
(י) ויהי אונ עס איז געוועזן ראשית ממלכתו דער אן הייב פון זיין קעניגרייך בבל אין לאנד בבל׃

(יא) מן הארץ ההיא פון דעם לאנד יצא אשור איז ארויס געגאנגען אשור (עיין רש״י). ויבן את נינוה ואת רחובות עיר ואת כלח אונ ער האט געבויעט די שטאט נינוה אונ רחובות עיר אונ כלח׃
(יב) ואת רסן אונ האט געבויעט די שטאט רסן בין נינוה ובין כלח צווישען נינוה אונ כלח היא העיר הגדולה נינוה ווערט גירופען דיא גרויסע

יָלַד אֶת־לוּדִים וְאֶת־עֲנָמִים וְאֶת־
לְהָבִים וְאֶת־נַפְתֻּחִים׃ יד וְאֶת־
פַּתְרֻסִים וְאֶת־כַּסְלֻחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ
מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־כַּפְתֹּרִים׃ ס
טו וּכְנַעַן יָלַד אֶת־צִידֹן בְּכֹרוֹ וְאֶת־
חֵת׃ טז וְאֶת־הַיְבוּסִי וְאֶת־הָאֱמֹרִי
וְאֵת הַגִּרְגָּשִׁי׃ יז וְאֶת־הַחִוִּי וְאֶת־

אונקלוס

לוּדָאֵי וְיָת עֲנָמָאֵי וְיָת
לְהָבָאֵי וְיָת נַפְתּוּחָאֵי׃
יד וְיָת פַּתְרוּסָאֵי וְיָת
כַּסְלוּחָאֵי דִּי נְפָקוּ
מִתַּמָּן פְּלִשְׁתָּאֵי וְיָת
קַפּוּטְקָאֵי׃ טו וּכְנַעַן
אוֹלִיד יָת צִידוֹן בּוּכְרֵיהּ
וְיָת חֵת׃ טז וְיָת יְבוּסָאֵי
וְיָת אֱמוֹרָאֵי וְיָת
גִּרְגְּשָׁאֵי׃ יז וְיָת חִוָּאֵי
ויח

בעל הטורים **הערקי**

כס' מלחמות ולליון יאמר פיכא כל כילוד כה גנור ונגס

רש"י

שפניהם דומים ע ללהב: (יד) פתרוסים ואת כסלוחים אשר יצאו משם פלשתים · משניהם יצאו שהיו פתרוסי' וכסלוחי' מ חליפין משכב נשותיה' ם אלו לאלו ויצאו מהם פלשתי': ואחר נפצו.מאלה נפולו

שפתי חכמים

ללא כמיר כגדולה כוא ל"ל ומ"ש: ע כיכא שכשס כוא מלה ענרית מפרש למה נק' כן אלא מורה על דבר זה אבל כיכא שאין כשם מלה ענרית לא פירש כלום: ם (נח"י) דאי סלקא דעתך מכסלוחים לבד כל"ל וכסלוחים ילד את פלשתים ולא אשר יצאו משם גם א"ל כוונת הקרא ממתן סי' וככלל שכוא הכסלוחים אשר יצאו דהא לא מלינו כסלוחים אמר

בית

רש"י דְּרִיבֶּר הָט מֶען וַייא גְרוּפֶּן לְהָבִים (שֶׁפְּנֵיהֶם דוֹמִין לְלַהַב) וַוייל זַייעֶר פָּנִים אִיז גֶוועֶן גְלַייךְ צוּ אַפְלַאם פַייעֶר: (יד) (פַּתְרוּסִים וגו'). זָאגְט רש"י (מִשְּׁנֵיהֶם יָצְאוּ) דִּי פְּלִשְׁתִּים זֶענֶען גְבָּארֶן גְוָוארִין פוּן בֵּיידֶע. פוּן דִי פַּתְרוּסִים מִיט דִּיא כַּסְלוּחִים (שֶׁהָיוּ פַּתְרוּסִים וְכַסְלוּחִים מַחְלִיפִין מִשְׁכַּב נְשׁוֹתֵיהֶם אֵלוּ

רוּד

לָאֵלוּ) דִּי פַּתְרוּסִים מִיט דִּי כַּסְלוּחִים פְלֶעגִין מַאכִין (בַּייטֶען) זַייעֶרֶע וַוייבֶּר. דִּיא כַּסְלוּחִים הָאבֶּן מְזַנֶּה גְוֶועֶן מִיט דִּיא וַוייבֶּער פוּן דִּיא פַּתְרוּסִים אוּנ דִּיא פַּתְרוּסִים הָאבֶּען מְזַנֶּה גְוֶועֶן מִיט דִּי וַוייבֶּר פוּן דִּיא כַּסְלוּחִים (וְיָצְאוּ מֵהֶם פְּלִשְׁתִּים) פוּן זֵיי אִיז גְבָּארֶן גוואָרין

פירוש

נח ובבני בניו אלא בבני יון כתיב ודודנים ביו"ד מ"ם הרבוי. ואפשר שהי' לענין אירע בעת מולדתו כי בזמנים הראשונים כל שמות בני אדם היו נקראיםלענין וכן מצרים קרא לבניו ביו"ד מ"ם הרבוי וכל זה לענין ידוע אצלם. ובדרש (ב"ר ל"ז) כל תולדות מצרים ים ר"ל יו"ד מ"ם כמו שטבעו בים: (יד) (אשר יצאו משם פלשתים) מכסלוחים או משניהם מכסלוחים ומפתרוסים שהתחתנו יחד · ומצאנו מלת שם נופלת על האדם כמו (בראשית מ"ט) משם רועה אבן ישראל · כפתרים תרגם רב סעדי' (דמי אטיין) וכפתר (דמי אטא). וזכר זה שאע"פ שפלשתים מזרע מצרים · ארץ מצרים היתה ארץ לא להם וארץ פלשתים היתה ראוי' להם כי הוא ארץ כנען: (טו) (וכנען ילד). ותולדות פוט לא זכר כי אין צורך בספור תולדותיו. ומה שאמר את צידן בכרו · לא מצאתי בו טעם נכון למה אמר בכרו מה שלא זכר כן באחרים. כי ברוב הנזכר ראשון הוא הבכור אלא א"כ זכר אותו ראשון למעלתו.כמו את שם את חם ואת יפת. ולדעת המפרש כי יפת הי' גדול

רד"ק

בשנים. וצידון שהי' גדול במעל' מאחיו וגם בכור היה ולשתי מעלו' שהי' בו אמר בכור.וכן אמר (ד"ה א' כ"ם) בכור ישמעאל נביות והוא הי' ג"כ גדול במעל' מאחיו כמו שאמר אחות נביות: (טז) (ואת היבוסי). כל אלה זכר עם יו"ד היחוס כי המשפחות היוצאות מהם נקראו כן לפיכך בא עליהם ה"א הידיע' כי לא תבוא ה"א הידיע' על שם אדם פרטי. והפרזי לא נזכר הנה. אולי הוא אחד מן הנזכרים שלא נאמר לאברהם אבינו. כי עשר' נאמר לו והנ' נזכרו עשר' גם כן וצידן אינו מן הכלל. ואף על פי שהוא סמוך לארץ כנען שהרי אמר יעקב אבינו בברכת זבולן וירכתו עד צידון. וכן אמר הנה גבול הכנעני מצידן· והאל נתן לאברהם ארץ כנען לגבולותי'. וזכרנו מקצת' כאן בשם אחד ושם בשם אחר. ושם נזכר הכנעני עם הפרזי וכאן לא נזכר אלא כנען אביהם ורא' שאחד מן הנזכרים הי' שמו גם כן כנען בשם אביו ונקראת משפחתו כנעני. והרב' נמצאים במקרא איש אחד בשני שמות. ונקראו כולם ג"כ כנעני דרך כלל לפי שכולם בני

פירוש לתורת אלהים

שְׁטָאט: (יג) וּמִצְרַיִם יָלַד אוּנ מִצְרַיִם הָאט גְבָּארֶען אֶת לוּדִים וגו': (יד) וְאֶת פַּתְרוּסִים וְאֶת כַּסְלוּחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וָואס פוּן דָארְטֶען זֶענֶען אַרוֹס גֶעקוּמֶען דִּיא פְּלִשְׁתִּים

הערקי ואת־הסיני: יח ואת־
הארודי ואת־הצמרי ואת־החמתי
ואחר נפצו משפחות הכנעני:
יט ויהי גבול הכנעני מצידן באכה
גררה עד־עזה באכה סדמה
ועמרה ואדמה וצבים* עד־לשע:
כ אלה בני־חם למשפחתם
ללשנתם בארצתם בגויהם: ס
כא ולשם ילד גם־הוא אבי כל־

אונקלוס

וית ערקאי וית
אנתוסאי: יח וית
ארודאי וית צמראי
וית חמתאי ובתר כן
אתבדרו זרעית כנענאי:
יט והוה תחום כנענאה
מצידון ממטי לגרר עד
עזה ממטי לסדום
ועמורה ואדמה
וצבוים עד לשע:
כ אלין בני חם
לזרעיתהון ללישנהון
בארעתהון בעממיהון:
כא ולשם אתיליד אף
הוא

בני

ת"ו"א ולשם ילד, פנה' סם: *וצבוים קרי

שפתי חכמים

אחר שנזכר בפסוק: צ רש"י ואחר נפוצו קאי של אותן כנ"ל שהם בני כנען דא"כ לא הל"ל אלה ואחר נפוצו דורש"י קאי על אותן דלעיל דל"ל משפחות הכנעני אלה מאלה נפוצו משפחות הרבה ר"ל שאר משפחות וקאי על ג' בני נח. רא"ם:

דלפי

רש"י

נפוצו משפחות הרבה: (יט) גבול. סוף ארצו כל גבול ל' סוף וקצה: באכה. שם דבר וכן כאדם האומר לחבירו גבול זה מגיע עד אשר תבא לגבול פלוני: (כ) ללשנותם בארצותם. אע"פ שנחלקו ללשונות וארצות כלם בני חם הם: (כא) אבי

כל

בית דוד

געווארן דאס פאלק פלשתים: (יח) (ואחר נפוצו). זאגט רש"י מען מיינט (מאלה נפוצו משפחות הרבה) פון די פעלקער זענען פיל שפעטער געווארן פיל משפחות: (יט) (גבול וגו'). זאגט רש"י גבול מיינט מען (סוף ארצו) די ענדע פון זיין לאנד (כל גבול לשון סוף וקצה) ווי עס שטייט דא ויהי גבול מיינט מען די גרעניץ. ביז וואו די גרעניץ איז די ענדע פון לאנד: (באכה). (שם דבר) באכה איז דער נאמען פון קומען. באכה מיינט מען ניט דיין קומען. נאר מען מיינט קומענדיג. ווי מען קומט צו גרר. צו סדום. זאגט רש"י (ולי נראה) מיר געפעלט צו זאגן באכה איז די מיינט דיין קומען. נאר מען מיינט (כאדם האומר לחברו) ווי א מענש זאגט צו זיין חבר (גבול זה מגיע) דער גרעניץ (דם לאנד) ציהט זיך אזוי לאנג (עד אשר תבא לגבול פלוני) ביז דו וועסט קומען צו יענעם גרעניץ: (כ) (ללשונתם בארצותם). זאגט רש"י (אף על פי שנחלקו ללשונות וארצות) אפילו די פעלקער זענען צוטיילט געווארן צוא בזונדערע שפראכן און בזונדערע לענדער פון רעגירונגען (כלם בני חם הם) זענען אלע די קינדער פון חם, אלע האבן געהאט די נאמען פון זייער פאטער חם: (כא) (אבי כל בני עבר, הנהר, היה שם). שם איז געווען דער פאטער פון

פירוש רי"ק

בני כנען: (יח) (ואחר נפוצו) אחר הפלג' משפחות הכנעני. אלה הנזכרים שהיו בני כנען נפוצו ממקומם שהי' בפזורת עם שאר המשפחות ונפוצו אל הארץ הנקראת אחר כן ארץ כנען: (יט) (ויהי גבול). ופתח זכר גבולי מצידן עד גרר ולא זכר כל גבולותי' כי עתיד לזכרו בחלוקת הארץ. והי' הספור הזה להודיע כי רצונו הי' שישבנו משפחות הכנעני שם עד בא קצם. כי לישראל בחרה אל. אלא שישבות בני כנען לצורך ישראל שלא יצטרכו ישראל בבואם לישב הארץ לנטוע כרמים ולבנות בתים אלא ימצאו אותו ישראל מיושבי' מלא כל טוב. כמו שאמר בהבטחתו להם (דברים ו') ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת ובורות חצובים

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש"י): (יח) ואחר און דער נאך נפוצו זענען געווארן פאר שפרייט משפחות הכנעני די משפחות פון כנעני און פון די פעלקער זענען פאר שפרייט געווארן פיל משפחות: (כ) אלה בני חם למשפחתם דאס זענען די קינדער פון חם צו זייערע משפחות ללשונתם צוא זייערע לשונות בארצתם אין זייערע לענדער בגויהם אין זייערע פעלקער האט שוין זיא זענען צו טיילט געווארן אויף פיל לשונות און אין פיל לענדער זענען זיי אלי די קינדער פון חם: (כא) ולשם ילד גם הוא און

בְּנֵי־עֵבֶר אֲחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל׃ כב בְּנֵי
שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשַׁד וְלוּד
וַאֲרָם׃ כג וּבְנֵי אֲרָם עוּץ וְחוּל וְגֶתֶר
וָמַשׁ׃ כד וְאַרְפַּכְשַׁד יָלַד אֶת־שָׁלַח

ושלח

הוּא אֲבוּהוֹן דְּכָל בְּנֵי
עֵבֶר אֲחוּהִי דְּיֶפֶת רַבָּא׃
כב בְּנֵי שֵׁם עֵילָם
וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשַׁד וְלוּד
וַאֲרָם׃ כג וּבְנֵי אֲרָם עוּץ
וְחוּל וְגֶתֶר וָמַשׁ׃
כד וְאַרְפַּכְשַׁד אוֹלִיד

ית

רש"י

כל בני עבר. הנהר ק היה שם: אחי יפת הגדול. איני יודע אם יפת הגדול אם שם כשהוא אומר שם בן מאת שנה וגו' שנתים אחר המבול הוי אומר יפת הגדול שהרי בן ת"ק שנה הי' כשהתחיל להוליד והמבול היה בשנת שש מאות שנה נמצא שהגדול בבניו היה בן מאה שנה ר ושם לא הגיע למאה עד שנתים אחר המבול: אחי יפת. ולא אחי חם שאלו שניהם כבדו את אביהם וזה בזהו:

שפתי חכמים

ק דלפי פשוטו של קרא משמע דעבר שם אדם הוא א"כ למה אמר אבי כל בני עבר והי לא היה שם אלא אבי בני עבר לבד ובלא גם שאר בנים היו לו לשם ל"פ דעבר לאו שם האדם הוא אלא עבר הנהר ודלא כפי' הרא"ם שפי' לאבי בנו עבר בן בנו דמאי רבותא דעבר והא כאו"א אבי כל משפחה ומשפחה היוצאת ממנו אע"כ עבר ר"ל עבר הנהר: ר וא"ת מה הוכחה זו דלמא חם היה בן מאה שנה בשנת המבול ושם היה בן ק"ב שנה אחר המבול ויפת הי' בן ק"ג או ארבע שנה אחר המבול וי"ל משום דבדורות הראשונים כל בנים שהולידו היו מולידין שנה אחר שנה כדאמרי' בפ' בן סורר ומורה ואחר שהודיענו שנולד שם בשנת תק"ב לנח שנתים אחר נפוגה המבול למנינו שחם היה באחרון כי יפת וחם נולדו בשנת ת"ק

בית דוד

אלע מענטשן וואס האבן געוואהנט אויף דיא אנדערי זייט פון טייך פרת: (אחי יפת הגדול). זאגט רש"י (איני יודע) איך ווייס ניט (אם יפת הגדול או שם) אויף וועמין זאגט מען דעם ווארט הגדול, אויף יפת אדער אויף שם (כשהוא אומר) אז דער פסוק זאגט (שם בן מאת שנה שנתים אחר המבול) צוויי יאהר נאך דעם מבול איז שם אלט געווארן הונדערט יאהר (הוי אומר יפת הגדול) מוזן מיר זאגין יפת איז געווען דר אלצטער (שהרי בן חמש מאות שנה היה נח כשהתחיל להוליד) ווען נח האט אנגעהויבן געבארין קינדר איז ער אלט געווען פינף הונדערט יאהר (והמבול היה בשנת שש מאות שנה) אונ ווען דער מבול האט אנגעהויבן איז נח אלט געווען זעקס הונדערט יאהר (נמצא שהגדול בבניו היה בן מאה שנה) איז דאך דער אלצטער זוהן פון נח אלט געווען הונדערט יאהר ווען דר מבול האט אנגעהויבן (ושם לא הגיע למאה עד שנתים אחר המבול) אונ שם איז אלט געווארן הונדערט יאהר אין צווייא יאהר נאך דעם מבול, איז דאך יפת געווען אלטער פון שם מיט צוויי יאהר: (אחי יפת). שם איז געווען דר ברודר פון יפת (ולא אחי חם) פר וואס זאגט מען ניט שם איז געווען דר ברודר פון חם (שאלו שניהם כבדו את אביהם) די ביידע שם מיט יפת האלטן זיך ברידר ווייל זייא ביידע האבן געגעבן כבוד צו זייער פאטער (וזה בזהו) אונ חם האט פרשעמט

פירוש רד"ק

אשר לא חצבת, כרמים וזיתים אשר לא נטעת„ ואמר בשירת האזינו "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל„ כלומר הציב גבולות משפחות הכנעני שיהיו נחלקים למספר בני ישראל כלומר לשנים עשר שבטים; כי לכולם הי' די בארץ ההיא, והי' רצון האל שיהיו הכנענים קודמים לפי שהם עבדים כמו שקלל נח, והיו מכינים הארץ לישראל כעבד המכין לפני אדוניו: (כא) (ולשם יולד) זכר שם באחרונ' לפי שהי' עתיד לזכור ספור ענין האבות שהיו מזרעו. ספר תולדות שם מאיש לאיש עד אברהם אבינו, ומה שאמר (גם הוא) אל תחשב לפי שלא זכרנו תולדותיו בראשונ' כמו שנזכר בכל הספורים בראשונ' שלא הי' לו תולדות. כי גם הוא הי' לו תולדות והוא הי' אבי כל בני עבר שממנו יצאו האבות ויותר היו חשובי' תולדותיו מתולדו' אחיו שהי' אבי כל בני עבר והוא הי' גם מעול' באחיו שהי' אחי יפת הגדול, כלומר אחיו הי' במעל'. לא אחי חם שהי' פחות מאחיו ותולדותיו גם כן פחותים מתולדות אחיו. ומעם הגדול על יפת או על שם, ויהיה פי' הגדול בשנים. כי לדעתי שם הי' גדול בשנים ולדעת רוב המפרשים יפת הי' גדול בשנים כמו שכתבנו ויש לפרש ג"כ גדול במעל'. ויאמר גם כן על אחד משניהם ומה שאמר ילד ולא אמר יולדו אמר כן על דרך כלל. כמו. ולעבר ילד שני בנים: (כג) (ובני ארם). החל מהקטן

פירוש לתורת אלהים

צוא שם איז אויך געבארין געווארן אבי כל בני עבר שם איז געווען דער פאטער פון אלע די וואס האבן זיך בזעצט אויף דער אנדערר זייט טייך אחי יפת הגדול שם איז דר ברודר פון יפת וואס יפת איז געווען דער עלצטער (עיין רש"י): (כד) וארפכשד אונ ארפכשד האט געבארען שלח אונ שלח האט

יָת שָׁלַח וְשָׁלַח אוֹלִיד יָת עֵבֶר : כה וּלְעֵבֶר אִתְיְלִידוּ תְּרֵין בְּנִין שׁוּם חַד פֶּלֶג אֲרֵי

וְשֶׁלַח יָלַד אֶת־עֵבֶר׃ כה וּלְעֵבֶר יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי

בימיו

שפתי חכמים

ת"ק ואק"ל לאיו נח וק"ל : ס ובאין ידע אלא נביא כו': ת ר"ל ולא נביא כוי אלא כן כים כמשמע בתחלת ימיו וקראו כן ע"ש כמשמע הרי יקטן וכו' וא"ת באמצע ימיו ר"ל וקודם לכן כ"ל שם אחר אלא כשאירע כמשמע קרא שמו כן לא כא כבתוב וכו' אלא בסוף ימיו נתפלגו ובזאת א"ל דלאת קודם לכן כ"ל שם אחר אלא כשאירע כמשמע נקרא פלג דכיון שהיה בסוף ימיו אין דרך לקרא לאת שם אחר בבכור כמקרה בקרב כבשת פוהו או כמון לפיתה אלא ודאי

רש"י

(כה) נפלגה. נתבלבלו הלשונות ונפוצו מן הבקעה ונתפלגו בכל העולם למדנו שהיה עבר נביא שקרא שם בנו ע"ש העתיד ושנינו בסדר עולם שבסוף ימיו נתפלגו שא"ת בתחלת ימיו הרי יקטן אחיו צעיר ממנו והוליד כמה משפחות קודם לכן שנאמר ויקטן ילד וגו' ואח"כ ויהי כל הארץ וגו' וא"ת

בית

פרשטעט דעם פאטר, דריבר ווילן זיי אים ניט האלטין פר אברודר : (כה) (נפלגה). זאגט רש"י (נתבלבלו הלשונות) דיא שפראכן זענן פרמישט גיווארען (ונפוצו מן הבקעה) אונ זיי זענן פאר שפרייט אונ פרטריבן גיווארן פון דעם טאהל (ונתפלגו בכל העולם) זיי זענן צוטיילט גיווארן אוף דיא גאנצע וועלט , זאגט רש"י (למדנו שהיה עבר נביא) פון דאנין לערנן מיר אז עבר איז גיוועזן אנביא (שקרא שם בנו על שם העתיד) ער הט גיוויסט צו רופן דעם נאמין פון זיין זוהן ווענין דיא זאך וואס וועט זיין שפעטר (ושנינו בסדר עולם) מיר האבין גלערנט אין ספר סדר עולם (שבסוף ימיו נתפלגו) אין דיא לעצטע יאהרין פון פלג איז דיא וועלט צוטיילט גיווארין (שאם תאמר בתחלת ימיו) ווארום אז דו וועסט זאגין אין אנהייב יאהרן פון פלג זענן די מענטשן צוטיילט גיווארן. אונ עבר איז ניט גיוועזן אנביא , נאר ער האט גזעהן דיא מענטשין זענין צוטיילט גיווארן, וועגין אנדערקענונג צו דר זאך האט ער גירופן דעם נאמין פון זיין זוהן פלג, זאגט רש"י

דוד

דס קענן מיר ניט זאגן (הרי יקטן אחיו צעיר ממנו) זיין ברודער יקטן איז גיוועזן יינגער פון פלג (והוליד כמה משפחות קודם לכן) אונ ער האט גבארין פיל משפחות איידר דיא מענטשין זענין צוטיילט גיווארין (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ויקטן ילד) יקטן הט גבארין פיל קינדר (ואחר כך ויהי כל הארץ שפה אחת) נאכדעם שטייט אלי מענטשין וואס זענין אוף דיא ערד האבין גיהאט איין שפראכי אונ מען האט גיבאוט דעם טורעם נאכדעם זענין די מענטשין צוטיילט גיווארן, זעהן מיר דיא מענטשין זענין צוטיילט גיוואר'ן אין די לעצטע יאהרין פון פלג, פון וואנין הט עבר גיוויסט צו רופן זיין זוהן פלג באלד ווי ער איז גבארין גיווארין, נאר ער איז גיוועזן אנביא (ואם תאמר באמצע ימיו) אויב דו וועסט זאגין טאמער זענין די מענטשין גיטיילט גיווארין אין מיטן יאהרין פון פלג, אונ ביז דינו מיטן יאהרין האט מען אים גירופן איין אנדרן נאמין , אונ ווען עבר הט גזעהן די מענטשין ווערין גטיילט, האט ער גירופן זיין זוהן פלג, צום אנדערקענן פון דם צוטיילונג,

פירוש

מהקטן לפי שנגמר בו . ולא זכר תולדת עילם ואשור ולוד · כי אין צורך בזכרונם וזכר תולדות ארם . אולי תרח התחתן עם זרע ארם · לפיכך קרא נחור שם בנו הבכור עוץ. וכן בן בנו ארם ומש ובדברי הימים ומשך : (כה) (ולעבר ילד שני בנים) . אמר ילד על הדרך כלל כמו ולשם ילד וליוסף ילד שני בנים (בראשית מ"א) ולא יוכל לומר שלא היו לו בנים אחרים . שהרי נאמר עליו (י"א ט"ז) ויולד בנים ובנות · אלא זכר אלה לבדם על שם המאורע שקרא שמותם קרא שם האחד פלג · הטעם כי בימיו נפלגה הארץ . כלומר בשנולד היו מכינים הפלגה לפיכך קרא שמו פלג . (ושם אחיו יקטן) · ולא זכר הטעם . ואמרו כי מפני שאילך הפרו שנות האנשים מאשר היו

רד"ק

בתחלה . שהרי עבר חי ארבע מאות וששים וארבע שנים ופלג בנו מאתים ותשע שנים הנה חסרו יותר ממחצה , וכן חיי הלוך וחסור . וידע זה על שם הפלגה. וליקטן על שם קטנות השנים. וידע זה עבר בעת הולדו כי נולד וצורתו קטנה מהנולדים אשר היו לפניו. וידע כי גם שנותיו יהיו קטנים · כי הראשונים כמו שכתבנו היו מאריכים ימים והיו גדולי הגוף . והטעם כתבנו · וכיון שראה עבר צורת בנו הקטנ' ידע כי גם ימיו יהיו מעטים כנגד דורות הראשוני' ובדרז"ל (ב"ר ל"ז) נביא גדול היה עבר שקרא את שם בנו פלג ברוח הקודש · ואם תאמר בתחלת ימיו היה. והלא יקטן אחיו קטן ממנו היה והוליד כמה משפחות ונתפלגו באמצע ימיו . הוי לא בא הכתוב לפרש אלא לפרש. אלא ודאי

פירוש לתורת אלהים

גיבארען עבר : (כה) ולעבר ילד אונ צו עבר איז גיבארען גיווארן צוויי זיהן שם האחד פלג דר נאמען פון איינעם איז גיוועזן פלג כי בימיו נפלגה הארץ ווארום אין זיינע טעג איז דיא לשונות פארמישט גיווארען אונ זיי זענן פר שפרייט גיווארן אונ זיי זענן צו טיילט גיווארן אוף דער גאנצער וועלט דאס איז דס דור הפלגה, ושם אחיו אונ דער נאמען פון זיין ברודער איז יקטן :

בְּיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אָחִיו
יָקְטָן׃ כו וְיָקְטָן יָלַד אֶת־אַלְמוֹדָד
וְאֶת־שָׁלֶף וְאֶת־חֲצַרְמָוֶת וְאֶת־
יָרַח׃ כז וְאֶת־הֲדוֹרָם וְאֶת־אוּזָל
וְאֶת־דִּקְלָה׃ כח וְאֶת־עוֹבָל וְאֶת־
אֲבִימָאֵל וְאֶת־שְׁבָא׃ כט וְאֶת־
אוֹפִר וְאֶת־חֲוִילָה וְאֶת־יוֹבָב
כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יָקְטָן׃ ל וַיְהִי מוֹשָׁבָם
מִמֵּשָׁא בֹּאֲכָה סְפָרָה הַר הַקֶּדֶם׃
לא אֵלֶּה בְנֵי־שֵׁם לְמִשְׁפְּחֹתָם
ללשנתם

בְּיוֹמוֹהִי אִתְפְּלִיגַת
אַרְעָא וְשׁוּם אֲחוּהִי
יָקְטָן׃ כו וְיָקְטָן אוֹלִיד
יַת אַלְמוֹדָד וְיַת שָׁלֶף
וְיַת חֲצַרְמָוֶת וְיַת יָרַח׃
כז וְיַת הֲדוֹרָם וְיַת אוּזָל
וְיַת דִּקְלָה׃ כח וְיַת עוֹבָל
וְיַת אֲבִימָאֵל וְיַת שְׁבָא׃
כט וְיַת אוֹפִיר וְיַת
חֲוִילָה וְיַת יוֹבָב כָּל
אִלֵּין בְּנֵי יָקְטָן׃ ל וַהֲוָה
מוֹתְבָנֵיהוֹן מִמֵּשָׁא מֵטֵי
לְסִפַר טוּר מַדִינְחָא׃
לא אִלֵּין בְּנֵי שֵׁם
לְזַרְעֲיַתְהוֹן לְלִישָׁנְהוֹן
בארעתהון

רש״י

באמצע ימיו לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש הא למדת שבשנת מות פלג נתפלגו: (כה) יקטן. שהיה ענוו ומקטין את עצמו לכך זכה להעמיד כל משפחות הללו: (כו) חצרמות. ע״ש מקומו דברי אגדה ב״ר

שפתי חכמים

בתחלת ימיו וקרא אותו ע״ש העתיד: (א) דק״ל כיון דמשני הקרא בלידת בניו של עבר דכתיב ולעבר יולד שני בנים ולא נקט הקרא כמו בשאר הנולדים כמו וארפכשד ילד וגו׳ ויקטן ילד וגו׳ אלא להכי שינה וכ׳ ולעבר יולד שני בנים וקרא את שמותם ע״ש המאורע וא״כ קשה בשלמא פלג נתן הכתוב טעם למה נק׳ פלג אלא יקטן מ״ט אלא ע״ש שהי׳ מקטין את״ע וכ״ו ראה עבר ברוה״ק אשר עליו. וכרא״ש כ׳ טעם מפני שזה השם נגזר מהקטנות פי׳ שם זה יתר מש‍אר שמות: ב דכל אנשי המקום שהיו שם מלפים בכל יום על המיתה באונקלוס

בית

אונ עֶבֶר אִיז קֵיין נָבִיא גֶוועזֶן, ענְטפֶערְט רש״י אַז דֶר פָּסוּק דֶר צֵיילְט אִין דִיא צַייטִין פוּן פֶּלֶג זֶענִין דִיא מֶענְטשִׁין גְטֵיילְט גֶוָוארִין (לא בָּא הַכָּתוּב לִסְתּוֹם אֶלָּא לְפָרֵשׁ) וָועט דֶער פָּסוּק נִיט פַארְמַאכִין דִיא צַייט מֶען זָאל נִיט וִויסֶן אִין וֶועלְכֶע צַייט פוּן פֶּלֶג׳ס לֶעבִּין זֶענִין דִי מֶענְטשִׁן גְטֵיילְט גֶוָוארִין. נָאר דֶער פָּסוּק וִויל זָאגִין אַנֶעוִויסֶע צַייט, אָדֶער וֶוען עֶר אִיז גֶבָּארִין גִיוָוארִין. אונ דָאס קֶען דָאךְ נִיט זַיין (וִויא רש״י הָאט פְרִיעֶר גֶשְׁרִיבֶּן) (הָא לָמַדְתָּ) גֶוִויס לֶערְנֶן מִיר (שֶׁבִּשְׁנַת מוֹת פֶּלֶג נִתְפַּלְגוּ) אִין דעם יָאהְר וָואס פֶּלֶג אִיז גֶשְׁטָארְבֶּן זֶענִין דִי מֶענְטשִׁין גְטֵיילְט גֶוָוארִין (אונ אִיצְט קֶענִין מִיר נִיט זָאגִין טָאמֶר הָט מֶען אִים פְרִיעֶר גְרוּפֶן אַיין אַנְדֶרֶן נָאמִין אונ וֶוען דִיא צוּטֵיילוּנְג אִיז גֶוֶועזֶן הָט מֶען אִים גְרוּפֶן פֶּלֶג וֶועגִין אַיין אַנְדֶענְקוּנְג,

יהודא

דָאס קֶען נִיט זַיין, וֶועלְכִין אַנְדֶענְקוּנְג קֶען מֶען הָאבִּין פוּן אַמֶענְטְשִׁינְס נָאמִין וֶוען עֶר הָאלְט בַּאלְד בַּיי דֶעם שְׁטַארְבֶּן. גֶעוִוים הָאט אִים עֶבֶר גְרוּפֶן פֶּלֶג וֶוען עֶר אִיז גֶבָּארִין גֶוָוארִין אונ עֶבֶר אִיז גֶוֶועזֶן אַנָבִיא. עֶר הָאט גֶעוְואוּסְט אַיידֶר פֶּלֶג וֶועט שְׁטַארְבִּין וֶועלִין דִי מֶענְטְשִׁין גְטֵיילְט וֶוערִין): (יָקְטָן). זָאגְט רש״י פַר וָואס הָט מֶען אִים גְרוּפֶן יָקְטָן (שֶׁהָיָה עָנָו וּמַקְטִין עַצְמוֹ) וַוייל עֶר אִיז בַּייא זִיךְ גְוֶוען נִידֶערִיג אונ קְלֵיין (לְכַךְ זָכָה לְהַעֲמִיד כָּל הַמִּשְׁפָּחוֹת הַלָּלוּ) דֶרִיבֶּר הָט עֶר זוֹכֶה גֶוֶועזֶן עֶס זָאל פוּן אִים גְבָּארֶען וֶוערִין דִיא אַלֶע מִשְׁפָּחוֹת: (כו) (חֲצַרְמָוֶת) זָאגְט רַשִׁ״י (עַל שֵׁם מְקוֹמוֹ) דָאס אָרְט וִוי עֶר הָט גְוואוֹינְט הָט מֶען גְרוּפֶן חֲצַרְמָוֶת (דִּבְרֵי אַגָּדָה) אַזוֹ זָאגְט דֶר מִדְרָשׁ:
שפה

פירוש

בסוף ימי׳ הי׳: (כו) (חצרמות).מלה אחת: (כט) ואת ואת ואת • כל אלה בני יקטן.אמר כל לפי שאין בכל הנוכרים אדם שהי׳ לו שלט׳ עשר בנים:(ל) (ויהי

רד״ק

מושבם) אחר הפלג׳ בררו להם את הארץ אשר ממשא עד הר הקדם והוא הר המזרחי וישבו בארץ הזאת • ממשא.תרגם רב סעדי׳ ז״ל מכא שהולכים הישמעאלים
לתוג

פירוש לתירת אלהים

(כו) וְיָקְטָן יָלַד אונ יָקְטָן הָאט גֶבָּארִין וכו׳

בְּאַרְעָתְהוֹן בְּעַמְמֵיהוֹן: לב אִלֵּין זַרְעֲיַת בְּנֵי נֹחַ לְתוּלְדָתְהוֹן בְּעַמְמֵיהוֹן וּמֵאִלֵּין אִתְפָּרְשׁוּ עַמְמַיָּא בְּאַרְעָא בָּתַר טוֹפָנָא: א וַהֲוָה כָּל אַרְעָא לִישָׁן חַד וּמַמְלַל חָד: ב וַהֲוָה בְּמִיטַּלְהוֹן

בקדמיתא

ת"א ויהי בנסעם. חגיגה י:

לִלְשֹׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם לְגוֹיֵהֶם:
לב אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיֵהֶם וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בָּאָרֶץ אַחַר הַמַּבּוּל: פ שביעי
יא א וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ שָׂפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֲחָדִים: ב וַיְהִי בְּנָסְעָם

בעל הטורים

קופה כנברוד ויצא ניכר ויאמרו שכל זה יולד כה: (א) ודברים ב' כצא ואידך ובכלים ודברים הרבה. שהרבו לדבר כבלים הרבה: שפה אחת. בגי' לשון הקדש: (ב) בנסעם. ב' במס' כצא ואידך בנסעם מן המתנה זה הוא שדרשו רז"ל אותו היום

שפתי חכמים

פ הוכלים כריפין: ג דהי ל' אחר כו' לא כו' שפה אחד דכא בכל מודים דכלכ"ק נכרא כמולם כדפירש"י בפ' ברחשית בפסוק ויאמר כאדם זאת הפעם וגו' וא"כ ע"כ כו' לשב"ק אותו ל' וק"ל: ד דלפי' א' קשה א"כ כליל כדברים אחדים מ"כ קאמר ד"א וכו' ותו קשה כליל ודבר אחד מה אחדים מ"כ פי' ד"א

רש"י

[ב"ר]: (א) שפה אחת. לשון הקודש: ודברים אחדים. באו בעצה אחת ואמרו לא כל הימנו שיבור לו את העליונים נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה ד"א על יחידו של עולם ד"א ודברים אחדים [ס"א דברי' חדים] אמרו אחת לאלף ותרנ"ו שנים הרקיע מתמוטט כשם שעשה בימי המבול בואו ונעשה לו סמוכות [ב"ר]: (ב) בנסעם מקדם. שהיו יושבים

בית דוד

(א) (שָׂפָה אֶחָת). אֵיין שְׁפְּרַאכֶע. זָאגְט רש"י דִי שְׁפְּרַאכֶע וָואס זֵיי הָאבֶּן גְרֶעדְט אִיז גְוֶועזֶען לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ (וּדְבָרִים אֲחָדִים) זָאגְט רש"י (בָּאוּ בְּעֵצָה אַחַת) זֵיי זֶענֶען גְקוּמֶען מִיט אֵיין עֵצָה (וְאָמְרוּ) זֵיי הָאבֶּן גְזָאגְט (לֹא כָּל הֵימֶנּוּ שֶׁיָּבוֹר לוֹ אֶת הָעֶלְיוֹנִים) נִיט אַלְץ אִיז בְּשֵׁאפֶן גְוָוארֶן פוּן אִים. עֶר זָאל קֶענֶען אוֹיס קְלֵייבֶּן פַר זִיךְ אַוואוֹהנוּנְג אִין הִימֶל (נַעֲלֶה לָרָקִיעַ וְנַעֲשֶׂה עִמּוֹ מִלְחָמָה) מִיר וֶועלֶען אַרוֹיף גֵיין אִין הִימֶל אוּן מִיר וֶועלֶען מַאכֶען מִיט אִים מִלְחָמָה (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְשַׁט אִיז (דְּבָרִים אֲחָדִים) מֵיינְט מֶען זֵיי הָאבֶּן גְרֶעדְט (עַל יְחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם) אוֹף הקב"ה וָואס עֶר אִיז דֶער אֵיינְצִיגֶער פוּן דֶער וֶועלְט (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְשַׁט אִיז דְּבָרִים אֲחָדִים מֵיינְט מֶען (דְּבָרִים חַדִּים) שַׁארְפֶע רֵייד (אָמְרוּ) זֵייא הָאבֶּן גְזָאגְט (אַחַת לְאֶלֶף ותרנ"ו שָׁנָה הָרָקִיעַ מִתְמוֹטֵט) אַלֶע טוֹיזֶענְט זֶעקְס הוּנְדֶערְט זֶעקְס אוּנ פוּפְצִיג יָאר וֶוערְט אַיינְגֶעבוֹיגֶען דֶער הִימֶעל (כְּשֵׁם שֶׁעָשָׂה בִּימֵי הַמַּבּוּל) וִוי הקב"ה הָאט גְטוּן וֶוען דָאס מַבּוּל אִיז גְוֶועזֶען (בּוֹאוּ וְנַעֲשֶׂה לוֹ סְמוּכוֹת) קוּמְט מִיר וֶועלֶען מַכֶן אַהוֹיבֶּן טָארְעם בִּיז צוּם הִימֶעל. וֶועט דֶער הִימֶל נִיט קֶענֶען אַיינְגֶעבוֹיגֶען וֶוערֶען: (ב) (בְּנָסְעָם מִקֶּדֶם). זֵיי זֶענֶען אַוֶועקְגֶיצוֹיגֶן פוּן

פירוש רד"ק

להוג שם: (לב) ומאלה נפרדו הגוים אחר המבול. והנ' לא נפרדו אלא אחר הפלג'. אלא פירושו אלה משפחות בני נח שנולדו אחר המבול נפרדו בארץ כשנפרדו והוא אחר הפלגה:

יא (א) ויהי כל הארץ. כל בני הארץ היו שפה אחת, כלומר לשון אחד היו מדברים כלם והוא לשון הקודש כמו שכתבנו. ודברים אחדים. הסכמ' אחת הי' להם וכן (יהושע ט' ב') להלחם עם יהושע פה אחד ר"ל בהסכמ' אחת והסכמת' היתה ללכת בארץ ולבקש להם מקום רחב ידים וישבו שם כלם ולא יפוצו הנה והנה בהיותם לעם רב. והי' זה שלש מאות וארבעים שנים אחר המבול. ובהסכמתם ואת בנרא'. לא היו נח ובניו שם ועבר ויפת. כי חכמים וצדיקים היו וכן היו באמת הכמים רבים בדור. כי החכמות כמו שכתבנו חוברו בזמנים ההם עם אורך שנות האנשים היחידים ההם וספרי החכמות אשר חברו עד המבול היו ביד נח ובניו. גם נח שהאריך ימים וכן שם בנו אי אפשר שלא חברו ספרים בחכמות. גם אברהם אבינו הי' או בדור הפלגה בן ארבעים וחמש שנים. ובאמת חכם גדול הי' ובן ארבעים שנה הכיר את בוראו כדברי קצת רז"ל (ב"ר ל') ולדברי קצתם בן שלש ולא היתה דעת כל חכמי הדור ההוא שהאל ברא הארץ אלא לישב' כלה או רובה. וידעו גם כן כי ברבות בני אדם לא יכילם מקום אחד כבקעת בבל או גדול ממנה. אם כן ההסכמ' ההיא היתה בטלה בעיני חכמי הדור ההוא. אלא שכל ברדם נשו אחר הרוב שלא היו חכמים לבנית העיר והמגדל. ולפי שהיו כולם מדברים שפה אחת היו יותר קרובים להיות בהסכמ' אחת. ובב"ר

פירוש לתורת אלהים

(לב) וּמֵאֵלֶּה אוּנ פוּן דִי מֶענְטְשֶׁן נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם גְזַייְנֶען אַחַר הַמַּבּוּל זֶענֶען וָוארֶן צוּא שֵׁייד דִיא פֶעלְקֶער אוֹיף דֶער עֶרְד נָאךְ דֶעם מַבּוּל: (א) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועזֶען כָּל הָאָרֶץ דִי גַאנְצֶע וֶועלְט שָׂפָה אֶחָת אֵיין לְשׁוֹן זֵייא הָאבֶּען אַלֶע גְרֶעדְט לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ וּדְבָרִים אוּנ אֵיינְצִיגֶע רֵייד (עַיֵּין רש"י): (ב) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען בְּנָסְעָם אַז זֵיי הָאבֶּן גְצוֹיגֶן מִקֶּדֶם פוּן מִזְרָח נִיט צוּא

מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה בְּאֶרֶץ
שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם׃ ג וַיֹּאמְרוּ אִישׁ
אֶל־רֵעֵהוּ הָבָה נִלְבְּנָה לְבֵנִים
וְנִשְׂרְפָה לִשְׂרֵפָה וַתְּהִי לָהֶם

תו"א שנער. שבת קיג׃ הלבנה

בְּקַדְמֵיתָא וְאַשְׁכַּחוּ
בִּקְעֲתָא בְּאַרְעָא דְבָבֶל
וִיתִיבוּ תַמָּן׃ ג וַאֲמָרוּ
גְּבַר לְחַבְרֵיהּ הָבוּ נִרְמֵי
לִבְנִין וְנוּקְדִינּוּן בְּנוּרָא
וַהֲוַת לְהוֹן לְבֵינְתָא
לְאַבְנָא וְחֵימָרָא הֲוָה

בעל הטורים

סרו מאחרי כ' מצל לתינוק שנורת מן כספר פי' בנסעם מקדם שנסעו מקדמונו של עולם׃ (ג) איש אל רעהו הבה. ס"ת שלוה. מפני שלוה יתירה שהיה להם חטאו׃ לאבן. ב' במס' ככא ואידך ויחס לבו בקרבו וכוא כי' לאבן גבי ככל

רש"י

עם כדכתיב למעל' ויהי מושבם וגו' הר הקדם ונסעו משם לתור להם מקום ה להחזיק את כלם ולא מצאו אלא שנער׃ (ג) איש אל רעהו. אומה ו לאומה מצרים לכוש וכוש לפוט ופוט לכנען׃ הבה. הזמינו עצמכם. כל הבה ל' הזמנה הוא שמכינים עצמן ומתחברי' למלאכה או לעצה או למשא׳ הבה הזמינו אפקרלייר בלעז [בפרייטען זוריכטען]׃ לבנים שאין אבנים בבבל שהיא בקעה׃ ונשרפה לשרפה. כך עושין הלבני' שקורי' טוול"ש [ציגעל דאכשטיינע] שורפים

שפתי חכמים

ד"א וכו' ר"ל דברים חדים וכו'. מהרש"ל׃ ה דכשניל זה נסעו שהרי כ' אח"כ וימלאו בקעה משמע דמתחלה בקשו זה׃ ו י"ל דבוכחתו מדכתיב אחריו ונכלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו וכתם ע"כ צ"ל דפי' אומה כאומה דאי שפת רעהו ממש נמלא יותר מפי' לשונות אע"כ צ"ל אומה כאומה ווה קאי אויאמרו איש אל רעהו דלעיל

בית דוד

מִזְרָח זַייט (שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים שָׁם) זַיי זֶענֶן בִּיז אִיצְט גֶזֶעסְן (גְוואוֹנְט) אוּנ מִזְרָח זַייט (כִּדְכְתִיב לְמַעְלָה) ווִי עֶס שְׁטֵייט פְּרִיעֶר (וַיְהִי מוֹשָׁבָם וגו' הַר הַקֶּדֶם) זַייעֶר זִיצוּנְג (וואהנוּנג) אִיז גְוֶועזְ נֶעבִּין דֶם בַּארְג ווָס אוּנ מִזְרַח זַייט (וְנָסְעוּ מִשָּׁם לָתוּר לָהֶם מָקוֹם) זַיי הָאבֶּן אַוֶּועק גֶעצוֹגֶן פוּן מִזְרַח זַייט צוּ זוּכֶען אַיין אָרְט (לְהַחְזִיק אֶת כּוּלָם) ווָס זָאל קֶענִין פַר נֶעמֶען אַלוּ צוּ זַאמֶען (וְלֹא מָצְאוּ אֶלָּא שִׁנְעָר) זַיי הָאבֶּן נִיט גְפִינֶען אַזוֹ אַגְרוֹסִין פְּלַאץ. בִּיז זַייא זֶענִן גְקוּמֶען אוּנ שִׁנְעָר׃ (ג) (אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ). מֵיינְט מֶען (אוּמָּה לְאוּמָּה) אַיין פָלְק הָט גְזָאגְט צוּ דֶעם אַנְדֶרִין פָלְק. מִצְרַיִם הָט גְזָאגְט צוּ כּוּשׁ.כּוּשׁ הָט גְזָאגְט צוּ פּוּט, פּוּט הָט גְזָאגְט צוּא כְּנַעַן׃ (הָבָה) (הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם). הָבָה מֵיינְט מֶען אִיר זָלְט אַייךְ צוּ גְרֵייטֶען (כָּל הָבָה לְשׁוֹן הַזְמָנָה הוּא) ווִי עֶס שְׁטֵייט דָם וָוארְט הָבָה. מֵיינְט מֶען צוּא גְרֵייטוּנְג (שֶׁמְּכִינִין עַצְמָן) מֶען גְרֵייט זִיךְ צוּא צוּא אַזַאךְ (וּמִתְחַבְּרִים) אוּנ דִי מֶענְטְשִׁין בַּהֶעפְטִין זִיךְ אֵיין מֶענְטְשׁ צוּם אַנְדֶרִין (לִמְלָאכָה) צוּא אַיין אַרְבִּיט (אוֹ לְעֵצָה) אָדֶר צוּא אַיין עֵצָה (אוֹ לְמַשָּׂא) אָדֶער צוּא טְרָאגֶן אַזַאךְ׃ (לְבֵנִים). צִיגֶול פַר ווָאס הָאבֶּן זַייא גנוּמֶען צִיגִיל אוּנ נִיט שְׁטֵיינֶער (שֶׁאֵין אֲבָנִים בְּבָבֶל) וַוייל אוּנ בָּבֶל אִיז נִיטָא שְׁטֵיינֶער (שֶׁהִיא בְקָעָה) וַוייל בָּבֶל אִיז אַנִידְרִיגֶער הלבנה

פירוש רד"ק

(ל"ח) לשם ע"ז נתכוונו. אמרו לא כל הימנו שיבחור לו את העליונים באו ונעש' עמו מלחמ' זהו ומגדל וראשו בשמים. ווה אינו כמשמעו כי לא היו טפשים לעשות מלחמ' ממש אלא המלחמ' הזאת באמונ' היתה לעבוד זולתו. וכיון שנתפזרו בטל' הסכמתם׃ (ג) (ויהי בנסעם מקדם). ממזרח כי שם הי' היישוב בתחל' ושם נברא אדם כי גן עדן מורחי הוא. ונח בצאתו מן התבה הלך לו אל מקום ישובו הראשון או התב' הית' שם בצאתו ממנה. גם הרי אררט מזרחים הם. והם בהסכמתם יצאו מאותו מזרח. ובאו כלפי מערב עד בבל. והבקע' היא מקום מישור בין ההרים יש רחב ויש צר. ווה המישור מצאו אותו רחב ידים והסכימו לשבת שם וישבו שם. ונקרא המקום ההוא ארץ שנער. והיא הנזכרת למעל'.כי כבר כתבנו כי הענין ההוא אחר הפלג' היה. ולא ספר הכתוב למה נקרא שנער. ורז"ל אמרו (ב"ר ל"ו) לפי שמתי מי המבול ננערו שם לפי שהיא בקעה׃ (ג) הבה. זאת המלה הורגל' על העצה או עזר לעשות הדבר שנאמרו עליו ואינו ציווי ממש. אלא בענין מקור או שם לפיכך תבא המלה גם לנקב' גם לרבים׃(נלבנה לבנים).תוספת ביאור כמו (מלכים ב' י"ב) ויצום דוד צום והדום' להם. וכן נשרפ' לשרפ'.ובאותו בקעה אין אבן לפיכך כל בנינם מלבני' והלבנים עושים אותם מן הטיט ואחר כן שורפים אותם בכבשן. (ותהי להם הלבנ' לאבן). בא קמץ בזקף קטן. וכן ואלה תולדות פרץ. הוא יהי' לי עבד. והדום' להם. והית' להם הלבנ' לבנין במקו' אבן כי אין אבנים בבבל והחמר הי' להם להומר החמר הוא טיט מגבל עפר במים וחומר הוא המוגבל מסיד ומהול במים׃ושם לא הי' להם אבנים שיהו

פירוש לתורת אלהים

זוּכֶען אַאָרְט זַייא זָאלִין דָארְטִין קָאנִין וואהְנֶען אַלֶע צוּ זַאמֶען וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר הָאבִּין זַייא גְפִינִין אַטָאל אִין לַאנְד שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם אוּנ זַייא הָאבֶּן זִיךְ דָארְטֶן בַּזֶעצְט׃ (ג) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ אוּנ זַיי הָאבִּין גְזָאגְט אֵיינֶר צוּם אַנְדֶרִין הָבָה בְּרֵייט אַייךְ אָז נִלְבְּנָה לְבֵנִים לָאמִיר

הַלְּבֵנָה לְאָבֶן וְהַחֵמָר הָיָה לָהֶם לַחֹמֶר׃ ד וַיֹּאמְרוּ הָבָה ׀ נִבְנֶה־לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה־לָּנוּ שֵׁם פֶּן־נָפוּץ עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ׃ ה וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת
את

לְהוֹן לְשִׁיעַ׃ ד וַאֲמַרוּ הָבוּ נִבְנֵי לָנָא קַרְתָּא וּמִגְדְּלָא וְרֵישֵׁיהּ מָטֵי עַד צֵית שְׁמַיָּא וְנַעֲבֵיד לָנָא שׁוּם דִּלְמָא נִתְבַּדַּר עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא׃ ה וְאִתְגְּלִי יְיָ לְאִתְפְּרָעָא
על

תו"א הבה נבנה. מגילה י פ"ו יט סולין עט : ונעשה לנו. סנה' קט : וירד ה'. סנה' סט :

בעל הטורים

הנ להלן פיתה אף כאן פיתה פיותר כיה קשה לכם מן כמות

שפתי חכמים

פ"ה דלפיל ג"כ פירש"כן הלא נפי' כרז"ס במפרש כי פגלס כירה כין כלפיות לא כן חיט אל רשה : ז וב קרי דופא אמלת פיר שהוב לפניו אכל לא קרי אמלת מגדל דא"כ פוהר זה מה שפי' לפיל דברים אחדים כלו כשלה אחת וכו' מפשה כי לפרוב בהקב"ה כנו כהגדל וכאן פי' שלא יביא פלינו וכו' אלא

רש"י

שורפין אותן בכבשן: לחמר. לטוח הקיר: (ד) פן נפוץ. שלא יביא עלינו שום מכה להפיצנו מכאן: (ה) וירד ה' לראות. לא הוצרך לכך אלא בא ללמד לדיינים שלא ירשיעו הנדון עד שיראו ויבינו.

בית

צִיעגְל : (וְנִשְׂרְפָה לִשְׂרֵפָה). מִיר וֶועלִין דִיא צִיגֶעל בְּרֶענֶען (כִּי עוֹשִׂים הַלְּבֵנִים) אַזוֹי מַאכְט מֶען דִיא צִיגֶעל (שׂוֹרְפִים אוֹתָם בְּכִבְשָׁן) מֶען בְּרֶענְט זֵייא אִין פָּאלְבָּאיְבִין : (לַחוֹמֶר). מֵיינְט מֶען (לָטוּחַ הַקִּיר) צוּ פַאלְקֶעפְן דִי וֶוענְט : (ד) (פֶּן נָפוּץ). מִיר רָאבְן

תג"ד

כבדרב

פִירָא (שֶׁלֹּא יָבִיא עָלֵינוּ שׁוּם מַכָּה לַהֲפִיצֵנוּ מִכָּאן) פָּאמֶר וֶועט הקב"ה בְּרֶענְגֶען אִיה אוּנְז אַמַכָּה אוּנ וֶועט אוּנְז פַאר שְׁפְּרֵייטְן פוּן דַאנִין אִיה דִיא נַאנְצֶע וֶועלְט : (ה) (וַיֵּרֶד ה' לִרְאוֹת). זָאגְט רַשִׁ"י (לֹא הוּצְרַךְ לְכָךְ) הקב"ה האט נִיט גֶעדַארְפְט אַרָאבְּ [illegible]
נִידֶערִין

פירוש

פיהו פורפים לפיד והי' להם לבניים החמר במקום הדיפר : (ד) הבה נבנה לנו עיר. העיר לשבת והמגדל להיות צופים משם למרחק לראות ענין מקניהם ובהמתם וגם יהי' אור לרועים שיהגו מקניהם לרעות במדברות רחוק מהעיר ויהי' להם המגדל לאות ולסי' שידעו לשוב אל העיר (וראשו בשמים). ר"ל שיהי' המגדל גבוה כמו ערים גדולות ובצורות בשמים ר"ל בגובה האויר. (ונעש' לנו שם) כלו' אם יהיה לנו מקום גבוה בזאת העיר יהיה לב"א ממנו שם שאם יצא חוץ כגבול הזאת יזכור העיר וישוב אליה. או יזכיר אחד לחברו מהיוצאים וישוב אליה. כי אם לא נעש' כן אולי נפוץ ע"פ כל הארץ שהיוצאים ממנו ישכחו ההבר' וישארו שם במקום לבתם וישבו שם זה למזרח וזה למערב. זה לצפון וזה לדרום. והברותינו תתפור ונהיה נפוצים הנה והנה : (ה) (וירד ה') בהשגחת האל

רד"ק

במעשה השפלים יכנה הכתוב בענין הזה כלו' ירידה וכן בענין סדום לפי שירידה היא אצל כבודו להשגיח בתחתונים אלא שכן ראה האל ית' באדם מפני שהוא השכל אשר בו. (לראות) וכן אמר בענין סדום וארא'. ואונקלוס תרגם זה בענין נקמה ושל סדום בענין דין. ופי' הנה כמו ממשפט להשגית במעשיהם ובמחשבתם ולבטלם ועוד נפרשנו בענין סדום: אשר בני. אשר התחילו לבנות : בני האדם. באמת בני האדם שהולכים אחר תאות לבם ולא ישגו למעש' האל כי היא ראה לישב הארץ ממזרח למערב והם חושבים לישב במקום א' מן הארץ לבד ולבטל רצון האל. והנה בענין המבול לא אמר לו ירד' אלא לו ראיה וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ. לפי שענין הירידה היא בענין השתדלות לתקון הדבר ולהשגית עליו. וענין המבול הי' בסורבם מאד והי' בכל העולם. ודבר סדם לא הי' אלא בארצם ולא

פירוש להורת אלהים

מאכען ציגעל (וְנִשְׂרְפָה לִשְׂרֵפָה) אונ לאמיר זייא ברענען צוא אזוי כרענגיג (עיין רש"י) ותהי לָהֶם הלבנה לאבן אונ עס איז צו זייא דיא ציגל איז רכב אָרט פון שטיינער [illegible] אונ דאס ליים ותהי להם לחומר איז געווען צו קלעבן די וועגט : (ד) ויאמרו אונ זיי האבן געזאגט הבה נבנה איך אי' ונבנה לנו עיר לאמיר בויען אישטאט ומגדל אונ אטורעם וראשו בשמים אונ דער שפיץ פון [illegible] נְשׂוּם שֵׁם [illegible] אונ מיר וועלין זיך מאכען אשם [illegible] על פני כל הארץ [illegible] וועלין מיר צו שפרייטן ווערין אויף דער גאנצער וועלט [illegible] נים [illegible] אישראל [illegible] : (ה) וירד ה' לראות את העיר אונ גאט האט [illegible] צוא [illegible] דיא שטאט ואת המגדל אונ דעם טורעם (עיין רש"י) [illegible]

אֶת־הָעִיר וְאֶת־הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר
בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם׃ ו וַיֹּאמֶר יְהוָה
הֵן עַם אֶחָד וְשָׂפָה אַחַת לְכֻלָּם
וְזֶה הַחִלָּם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא־
יִבָּצֵר מֵהֶם כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת׃

עַל עוֹבָדֵי קַרְתָּא
וּמִגְדְּלָא דִּי בְנוֹ בְּנֵי
אֱנָשָׁא׃ ו וַאֲמַר
יְיָ הָא עַמָּא חַד
וְלִישָּׁן חַד לְכוּלְּהוֹן וְדֵין
דְּשָׁרִיאוּ לְמֶעְבַּד וּכְעַן
לָא יִתְמְנַע מִנְּהוֹן כֹּל
דְּחַשִּׁיבוּ לְמֶעְבַּד׃

הבה

רש״י

במדרש רבי תנחומא: בני האדם. אלא בני מי שמא בני חמורים וגמלים אלא בני אדם הראשון שכפה את הטובה ואמר האשה אשר נתתה עמדי אף אלו כפו בטובה למרוד במי שהשפיעם טובה ומלטם מן המבול: (ו) הן עם אחד. כל טובה זו יש עמהן שעם אחד הם ושפה אחת לכולם ודבר זה החלו לעשות: החלם. כמו אמרם עשותם ת להתחיל הם לעשות: לא יבצר מהם וגו׳ לעשות. ט בתמיה. יבצר ל׳ מניעה כתרגומו ודומה לו בית דוד.

שפתי חכמים

אלא ודאי זה קאי אמלת עיר (נ״א) פי׳ שכוא פעם על המגדל שאם יביא עליהם שום מכה לפילם יעלו במגדל לרקיע ללחום נגד השי״ו וכן לל׳ השני שרלו לעשות סמוכים לרקיע וכו׳: ת פי׳ שהוא מקור והכנוי בא אל הפועל כמו אמרם הוא כמו אמר הם עשותם כמו עשות הם אף כאן הפל הם: ט פי׳ וכי לא תמנע מהם זאת המחשבה והלא אנחנו נרד ונבלבל שפתם וגו׳ ובהכרח שתמנע המחשבה אבל א״א לפרש בניחותא

גְ׳דֶרִין צוּ זֶעהֶן וָוען עֶר אִיז גֶוֶועֶן אִין הִימֶל הָאט עֶר אוֹיךְ גֶזֶעהֶן (אֶלָּא בָּא לְלַמֵּד לְדַיָּינִים) נָאר דֶרִיבֶּר אִיז הקב״ה אַרָאפְּגֶקוּמֶן זֶעהֶן צוּ לֶערְנִין דִי דַיָּינִים (שֶׁלֹּא יַרְשִׁיעוּ הַנִּדּוֹן) זַיי זָאלִין! נִיט בַּשׁ לְדִינֶן דָם מֶענְטְשׁ וָוָאס וֶוערְט פַר זַיי נִמְשְׁפָּט (עַד שֶׁיִּרְאוּ וְיָבִינוּ) בִּיז זַייא וֶועלִין זֶעהֶן אוּנ פַארְשְׁטֵיין אַז עֶר אִיז טַאקִי שׁוּלְדִיג. אַזוֹ שְׁטֵייט אִין מִדְרָשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא: (בְּנֵי הָאָדָם). דִיא קִינְדֶר פוּן מֶענְטְשִׁין. הַארְט רש״י צוּא וָואס זָאגְט דֶר פָּסוּק דִי קִינְדֶר פוּן מֶענְטְשִׁין (אֶלָּא בְּנֵי מִי) נָאר וֶועמִים דֶען קִינְדֶר הָאבִין גִיבָּאהְט (שֶׁמָּא בְּנֵי חֲמוֹרִים וּגְמַלִּים) טָאמֶר הָאבִין גִבָּאהְט דִיא קִינְדֶר פוּן אֵייזְלִין אָדֶר פוּן קֶעמְלִין: (אֶלָּא בְּנֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן) נָאר מֶען מֵיינְט דִיא קִינְדֶר פוּן אָדָם הָרִאשׁוֹן הָאבִין גִבָּאהְט דֶעם טָארֶעם (שֶׁכָּפָה אֶת הַטּוֹבָה) עֶר הָאט פַארלַייקוּנְט דִיא טוֹבָה וָואס] הקב״ה הָאט אִים גִיטָאהְן (הקב״ה הָאט אִים גֶגֶעבִין אַוַוייבּ פוּן זַיין טוֹבָה וֶועגִין) (וְאָמַר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי) אוּנ עֶר הָאט גֶזָאגְט צוּ הקב״ה דָם וַוייבּ וָוָאס דוּ הָאסְט מִיר גֶגֶעבִין (דָאס הֵייסְט הַלְוַאי וָואלְסְטוּ זִיא מִיר נִיט גֶגֶעבִין) (אַף אֵלּוּ כָּפוּ בְטוֹבָה) דִיא מֶענְטְשִׁין הָאבִין אוֹיךְ גְלַייקוּנְט דִיא טוֹבָה וָוָאס הקב״ה הָאט מִיט זַיי גִטָאהְן (לִמְרוֹד בְּמִי שֶׁהִשְׁפִּיעָם טוֹבָה וּמִלְּטָם מִן הַמַּבּוּל) צוּ זִינְדִיגֶן צוּא הקב״ה וָואס עֶר הָאט זַייא גֶגֶעבִין פִיל גוּטְס אוּנ הָט זַיי גִירֶעטִיט פוּן מַבּוּל: (ו) (הֵן עַם אֶחָד). זַיי זֶענִין אֵיין פָאלְק (כָּל טוֹבָה זוּ יֵשׁ עִמָּהֶם שֶׁעַם אֶחָד הֵם וְשָׂפָה אַחַת לְכוּלָּם) דָאס גַאנְצִי גוּטְקַייט וָואס אִיז דָא בַּייא זַיי אִיז נָאר וָואס זַייא זֶענִין אֵיין פָאלְק אוּנ אַלִי הָאבִּין אֵיין שְׁפְּרַאכִי (וְדָבָר זֶה הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת) אוּנ דִיא זַאךְ אִיז גֶוֶועןְ זַייעֶר אָנְהֵייבּ צוּא טָאהְן וָואס זַייא טוּהֶן: (הַחִלָּם). (כְּמוֹ אָמְרָם עֲשׂוֹתָם). אָמְרָם אִיז דֶר טַייטְשׁ זַייעֶר זָאגִין. עֲשׂוֹתָם זַייעֶר טָאהְן. הַחִלָּם. זַייעֶר אָנְהֵייבֶּן. וָוָאס זַיי זֶענִין אֵיין פָאלְק אוּנ אֵיינֶע שְׁפְּרַאכִי דָם אִיז גֶוֶועןְ דִי סִבָּה (לְהַתְחִיל הֵם לַעֲשׂוֹת) זַיי זָאלֶן אָנְהֵייבֶּן טָאהְן וָואס זַיי טוּהֶען: (וְעַתָּה לֹא יִבָּצֵר מֵהֶם וגו׳ לַעֲשׂוֹת). זָאגְט רש״י הקב״ה הָאט דָאס גֶזָאגְט (בִּתְמִיָּה) מִיט אַוְואוּנְדֶר. וֶועט דֶען נִיט פַרְמִיטֶן וֶוערִין פוּן זַייא דָאס צוּא טָאהְן. וֶועל אִיךְ דֶען לָאזֶן זַייא זָאלִין דָאס טוּן (יִבָּצֵר לָשׁוֹן מְנִיעָה) יִבָּצֵר אִיז דֶער טַייטְשׁ פַרְמַיידִין. נִיט צוּא לָאזִין (כְּתַרְגּוּמוֹ) וויא דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (וְדוֹמֶה לוֹ

פירוש

הי׳ נודע לכל כי אם בארצם ובאשר סביבותיהם. ועל הכל דברה תורה בל׳ ב״א: (ו) (ויאמר ה׳) למלאכים. (הן עם אחד) שהסכמ׳ א׳ להם כמו והיינו לעם אחד

רד״ק

(ל״ד מו): (ושפה אחת) כי בזה התקיים בהסכמתם לפי שכלם מדברים בשפה א׳. (ולא יבצר) ולא ימנע מהם. (כל אשר יזמו לעשות) אם לא נבטלם מלעשות:

פירוש לתורת אלהים

בְּנֵי הָאָדָם וָואס דִיא קִינְדֶער פוּן דִיא מֶענְטְשִׁין הָאבֶּען גִבּוֹיעֶט (עיין רש״י): (ו) וַיֹּאמֶר יְיָ אוּנ גָאט הָט גִיזָאגְט הֵן עַם אֶחָד אֵיין פָאלְק. נָאר דִי טוֹבָה אִיז פַר הַאנְדֶען מִיט זַיי וָואס זַיי זֶענֶן אֵיין פָאלְק וְשָׂפָה אַחַת לְכֻלָּם אוּנ אֵיין לָשׁוֹן אִיז צוּא זַיי אַלִי וְזֶה הַחִלָּם לַעֲשׂוֹת אוּנ דָאס הָאט גוֹרֵם גֶוֶועןְ וָואס זַיי הָאבֶּן אָן גְהוֹבֶּן צוּ טוּעֶן וָואס זַייא הָאבֶּן אָן גְהוֹבֶּן בּוֹיעֶן אַטוּרְם וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד

ז הָבָה נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם
אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת
רֵעֵהוּ׃ ח וַיָּפֶץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם
עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת

ז הָבוּ נִתְגְּלֵי וּנְבַלְבֵּל
תַּמָּן לִישָּׁנְהוֹן דְּלָא
יִשְׁמְעוּן אֱנָשׁ לִישָּׁן
חַבְרֵיהּ׃ ח וּבַדַּר יְיָ
יָתְהוֹן מִתַּמָּן עַל אַפֵּי
כָּל אַרְעָא וְאִתְמְנַעוּ

מלמבני

תו"א הבה נרדה. מגילה ט ברכ' לא: ויפץ ה'. שם קז: בבל. שם סו: העירן

בעל הטורים

כשנפלה לבנה מן המגדל: (ח) ויפץ. ג' במס' כנה ואידך ויפץ כהם בכל ארץ מצרים. ויפץ העם מעליו גבי שאול. וז"ש

רש"י

יבצור רוח נגידים [תהלים ע"ו]: (ז) הבה נרדה. בבית דינו נמלך מענותנותו יתירה: הבה. מדה כנגד מדה הם אמרו הבה נבנה והוא כנגדם מדד ואמר הבה נרדה: ונבלה. ונבלבל נו"ן משמש בל' רבים וה"א אחרונה יתירה כה"א של נרדה: לא ישמעו. זה שואל לבנה וזה מביא טיט וזה עומד עליו ופוצע את מוחו: (ח) ויפץ ה' אותם משם. בעוה"ז מה שאמרו פן נפוץ נתקיים עליהם הוא שאמר שלמה [משלי י'] מגורת רשע היא תבואנו: ומשם

שפתי חכמים

כניותא שברי בלאת נפנה משם: י (ג"א) דאל"כ הבה פירושו ל' הזמנה כ"ל הרי כבר הכל מוכן לפניו ית': ב כלו' אל תאמר מדכתיב ונבלה בה"א ולא כתיב ונבל ודאי לא ל' רבים הוא אלא הרי הוא כמו נפלה שכתוב בנו"ן ת"ש אינו ל' רבים אלא כנון היא פ"א כפעל וה"א היא כ' נקבה ולא שבנו"ן היא נפעל לרבים א"כ הכי נמי נימא הכי לכך פי' וה"א אחרונה וכו' כלו' דלא דמי מלת ונבלה לנלת ונפלה אלא הרי כאלו כתיב ונבל בלא ה' שהוא ל' רבים וה"א אחרונה וכו' והראיה שהנו"ן של ונבלה היא נון הרבים מדכתיב בתר הכי כי שם בלל ה' שפת כל הארץ א"פ דנבלה לאו נו"ן הנפעל היא אלא היא נו"ן הרבים ודוק נ"ל ודלא כפי' הרא"ם שפי' כי אין שם לו' נרדה ונתבלבל לשונם אלא נבלה לשונם בעבור הירידה: ל (ג"א) דאל"כ אלא מפני

בית דוד

יִבְצוֹר רוּחַ נְגִידִים) גְּלַייךְ צוּ דֶם וָואָרְט יִבְצַר. אִיז דָם וָואָרְט יִבְצוֹר (עֶר וֶועט פַארְמַיידְן) רוּחַ נְגִידִים. דָם וִוילְן פוּן דִי בַּייזֶע מֶענְטְשֶׁין. הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּא דִיא מַלְאָכִים: (ז) (הָבָה נֵרְדָה). זָאגְט רש"י (בְּבֵית דִּינוֹ נִמְלַךְ) הקב"ה הָאט גֶעפְרֶעגְט אַיין עֵצָה בַּיי זַיין בֵּית דִין (מֵעֲנוְתָנוּתוֹ יְתֵרָה) וַוייל הקב"ה אִיז כִּבְיָכוֹל בַּיי זִיךְ נִידְרִיג: (הָבָה). (מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה) הקב"ה הָט גֶערֶעט צוּ זַיין בֵּית דִין וִויא דִיא מֶענְטְשֶׁין הָאבֶן גֶערֶעט אֵיינֶער צוּם אַנְדֶערְין (הֵם אָמְרוּ הָבָה נִבְנֶה) זַייא הָאבֶן גֶזָאגְט אֵיינֶער צוּם אַנְדֶערְין הָבָה נִבְנֶה (וְהוּא כְּנֶגְדָם מָדַד) הָט הקב"ה גֶמֶסְטִין גֶעגֶן זַיי (וְאָמַר הָבָה נֵרְדָה) אוּנ הָאט גֶזָאגְט צוּא זַיינֶע מַלְאָכִים הָבָה נֵרְדָה: (וְנָבְלָה). (וּנְבַלְבֵּל) וְנָבְלָה אִיז דִיא פַּייטְשׁ מִיר וֶועלִין צוּמִישֶׁען (נוּ"ן מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן רַבִּים) דִי נוּן וַוייזְט אוֹיף פִיל. מִיר ווֶעלְן פַאר מִישֶׁען (וְהֵ"א אַחֲרוֹנָה יְתֵרָה) אוּנ דִיא

ה"א פוּן וְנָבְלָה אִיז אִיבְּרִיג (כְּהֵ"א שֶׁל נֵרְדָה) אַזוֹי ווִי דִיא ה"א פוּן נֵרְדָה אִיז אוֹיךְ אִיבְּרִיג (עֶס קֶען שְׁטֵיין נֵרֵד). (וְנָבֵל): (לֹא יִשְׁמְעוּ). זַייא ווֶעלִין נִיט פַר שְׁטֵיין (זֶה שׁוֹאֵל לְבֵנָה) דֶר מֶענְטְשׁ ווָס אִיז גִשְׁטַאנִין אוֹיף דֶעם טָארֶעם הָט גֶזָאגְט מֶען זָאל אִים אַרוֹיף גֶעבִּין צִיגִיל. דֶער ווָאס אִיז גִשְׁטַאנִין אוּנְטֶען הָט נִיט פַר שְׁטַאנֶען אַז עֶר ווִיל צִיגִיל. עֶר הָט גִמֵיינְט עֶר ווִיל לֵיים (וְזֶה מֵבִיא טִיט) הָט עֶר אִים אַרוֹיף גֶגֶעבְּן לֵיים (וְזֶה עוֹמֵד עָלָיו וּפוֹצֵעַ אֶת מוֹחוֹ) הָט עֶר אִים דֶם לֵיים צוּרִיק גִוְוָארְפִן אוּנ הָט אִים גִשְׁפַּלְטִין דֶעם מוֹחַ: (ח) (וַיָּפֶץ ה' אֹתָם מִשָּׁם). הקב"ה הָט זַיי פַר שְׁפְּרֵייט פוּן דָארְטְין (בָּעוֹלָם הַזֶּה) אוֹיף דֶער ווֶעלְט (מַה שֶּׁאָמְרוּ פֶּן נָפוּץ) ווָס זַיי הָאבֶן גֶזָאגְט טָאמֶר ווֶעלִין מִיר פַר שְׁפְּרֵייט ווֶערִין (נִתְקַיֵּים עֲלֵיהֶם) דָם אִיז אוֹיף זַיי גִקוּמֶען (הוּא שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה) דָאס אִיז ווָס דֶער מֶלֶךְ שְׁלֹמֹה הָאט

פירוש רד"ק

יוסף. בנין פתיבי. ויום ושפט בבנין א': (ז) הבה. כבר פירשנו מלת הבה ואינו אלא צר"ם. כי אין היוצר נותן עם היוצר. וכן אמר הנביא את מי נועץ ויבינהו (ישעי' מ יד) וכן אמר נרדה ונבלה כנגד המלאכים שהם אמצעים והכל דרך משל. ונבלה הנו"ן למדברים בעדם אי תהיה הנו"ן לנפעל ותהי' ה' כמו ישמעו על שפתם. ולשתי הדעות תהיה המלה קלה ודינה להרגש ונבל' כי פירשו בלל. ואם נו"ן מדברים. אם מבנין הקל הבי"ת בחולם ואם מבנין הפעיל הבי' בצרי. (אשר לא ישמעו) שלא יבינו. והיא שמיעת הלב. וכן אשר לא תשמע לשונו (דברים כח מט) והדברים לפי שיוצאי בשפה ובלשון יקראו שפה ולשון: (ח) ויפץ ה'. בפה

פירוש לתורת אלהים

לא יִבָּצֵר מֵהֶם זָאל דָען נִיט פַר אִיהְן גֶעוֶוערִין פוּן זַיי כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת ווָס זַיי הָאבֶּן גִטְרַאכְט צוּ טוּהְן: (ז) הָבָה בִּרְייט אַייךְ אָן (עַיין רש"י). נֵרְדָה לָאמִיר זִיךְ אַרָאפְּלָאזְן וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם לָאמִיר צוּא מִישְׁן זַייעֶרֶע לְשׁוֹנוֹת דָאס הֵייסְט זַייעֶרֶע לְשׁוֹן אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ דַּיִיא זָאלִין נִיט פַר שְׁטֵיין אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערְנְס לְשׁוֹן (עַיין רש"י): (ח) וַיָּפֶץ יְיָ אוֹתָם מִשָּׁם אוּנ ה' הָאט זַייא פוּן דָארְטְין פַר שְׁפְּרֵייט אוֹיף גָאר דֶער ווֶעלְט (עַיין רש"י) וַיַּחְדְּלוּ לִבְנוֹת הָעִיר אוּנ זַייא

הָעִיר׃ ט עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל
כִּי־שָׁם בָּלַל יְהוָה שְׂפַת כָּל־
הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הֱפִיצָם יְהוָה עַל־
פְּנֵי כָּל־הָאָרֶץ׃ פ י אֵלֶּה תּוֹלְדֹת
שֵׁם שֵׁם בֶּן־מְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד
את

אונקלוס

מִלְמִבְנֵי קַרְתָּא׃ ט עַל
כֵּן קְרָא שְׁמַהּ בָּבֶל אֲרֵי
תַמָּן בַּלְבֵּל יְיָ לִישַׁן כָּל
אַרְעָא וּמִתַּמָּן בַּדְרִינוּן
יְיָ עַל אַפֵּי כָּל אַרְעָא׃
י אִלֵּין תּוֹלְדַת שֵׁם שֵׁם
בַּר מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד
ית

תו"א כי שם בלל. שם קט : ומשם הפיצם. שם קז קט : אלה תולדות שם. שם הט .

רש"י

(ט) ומשם הפיצם . למד שאין להם חלק לעולם הבא וכי איזו קשה של דור המבול או של דור הפלגה אלו לא פשטו יד בעיקר ואלו פשטו יד בעיקר להלחם בו ואלו נשטפו ואלו לא נאבדו מן העולם· אלא שדור המבול היו גזלני׳ והית׳ מריבה ביניהם לכך נאבדו ואלו היו נוהגים אהבה וריעות ביניהם שנאמר שפה אחת ודברים אחדים. למדת ששנאוי המחלוקת וגדול השלום : (י) שם בן מאת שנה . כשהוליד את ארפכשד שנתים אחר המבול

שפתי חכמים

מפני שלא היו מניחים אחד לשון חבירו חדלו לבנות מ"כ למה כפ ולו ולא כיו דרים יחד אע"ג שאין אחד מבין לשון

בית דוד

גזאגט (מְנוֹרַת רָשָׁע הִיא תְּבוּאָנוּ) דיא זאך וואס דער רָשָׁע האט פאר איר מוֹרָא , דאס קומט אויף אים : (ט) (וּמִשָּׁם הֱפִיצָם) , אונ פון דארט האט ער זיי פארשפרייט , זאגט רש"י (לָמַד) דער פסוק לערינט אונז (שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא) דיא מענטשין וואס האבן גמאכט דעם טארעם האבן ניט עולם הבא , דאס מיינט דער פסוק פון דארטון ' פון עולם הבא , האט זיי אויך הקב"ה פארשפרייט , דער ווייטערט , זאגט רש"י (וְכִי אֵיזוֹ קָשָׁה) וועלכי עבירה איז שווערער (שֶׁל דוֹר הַמַּבּוּל אוֹ שֶׁל דוֹר הַפְּלָגָה) דיא עבירות וואס האבען גטון די מענטשין וואס זענין דער טרונקען גווארען אונ מבול , אדר דיא עבירה פון די מענטשין וואס האבן גמאכט דעם טארעם (אֵלּוּ לֹא פָּשְׁטוּ יָד בְּעִיקָר) דיא מענטשין פון מבול האבן ניט אויס נצוינגען זייערע הענט צו הקב"ה (זייא האבן נור גרעט שלעכטס אויף הקב"ה) (וְאֵלּוּ פָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בְּעִיקָר) אונ די מענטשין פון טארעם האבן אויס נעצוינגען זייערע הענט צוא הקב"ה (לְהִלָּחֵם בּוֹ) צו שטרייטין מיט הקב"ה , איז דאך די עבירה פון דיא מענטשין פון טארעם גוועזן גרעסער פון די עבירות וואס די מענטשין פון מבול האבן גטון , פון דעסטוועגין (וְאֵלּוּ נִשְׁטְפוּ) דיא מענטשין פון מבול זענין דער טרונקין גווארען אונ מבול (וְאֵלּוּ לֹא נֶאֶבְדוּ מִן הָעוֹלָם) אונ די מענטשין פון טארעם זענין ניט פארלארען גווארען פון דער וועלט , זייא זענין נאר פארשפרייט גווארען אויף דר וועלט , פאר וואס איז אזו גוועזן : (אֶלָּא שֶׁדּוֹר הַמַּבּוּל הָיוּ גַזְלָנִים) נאר דאס דור המבול ווייל זייא זענען גוועזן גזלנים (וְהָיְתָה מְרִיבָה בֵּינֵיהֶם) איז שטענדיג גוועזן קריג צווישען זייא (לְכָךְ נֶאֶבְדוּ) דריבער זענין זייא פארלארען גיווארען (וְאֵלּוּ) אבער דיא מענטשין פון דור הפלגה (פון טארעם) (הָיוּ נוֹהֲגִים אַהֲבָה וְרֵיעוּת בֵּינֵיהֶם) איז גוועזן ביי זיי ליבשאפט אונ פריינדשאפט (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אונ פסוק (שָׂפָה אַחַת וּדְבָרִים אֲחָדִים) איין שפראך אונ איינערליי רייד , מיט נוטען אונ מיט פריינדשאפט מיט דעם מויל אונ מיט דעם הארץ גלייך , דריבער זענן זייא געבליבען אויף דר וועלט (לָמַדְתָּ שֶׁשָּׂנְאוּי הַמַּחֲלוֹקֶת וְגָדוֹל הַשָּׁלוֹם) פון דאגן לערנן מיר אז הקב"ה האט פיינד קריג , אונ אז עס איז פרידען ביי מענטשין , איז

פירוש

שבלבל לשונם הפיצם כי כיון שלא הבינו איש לשון חברו בטלה הסכמתם ולא יכלו לבנות והלכו כל כת מהם שהיו בלשון אחד לצד אחד וישבו העולם ממורח שמש עד מבואו מעט מעט כמו שהיו הולכים רבים. וברחב הארץ ישבו לפאת צפון ברוב לפי שהפא׳ ההיא טמוננת יותר מפאת דרום כי פאת דרום לרוב חמימות׳

רד"ק

אין יכולים ב"א לשבת ברובה אלא במעט ממנה לצד קו השוה. (ויחדלו לבנות העיר) כ"ש המגדל אבל העיר בנו אותה קטנה ממה שהחלו אותה כי כת אחת מהם נשארו שם אבל חדלו לבנות׳ גדול׳ כמו שהחלו. ואותה שבנו קראו שמה בבל כי שם בלל ה׳ שפת כל הארץ ומשם נחלקו הלשונות בעודם שם ביחד היו

פירוש לתורת אלהים

האבן פר מיטען צו בוען דיא שטאט : (ט) עַל כֵּן דרום קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל האט ער גירופן דעם נאמין פון דעם טאל בָּבֶל כִּי שָׁם בָּלַל יְיָ שְׂפַת כָּל הָאָרֶץ ווארום דארטין האט גאט פר מישט דאס לשון פון אלע לענדר וּמִשָּׁם הֱפִיצָם יְיָ עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ אונ פון דארטין האט ער זיי פר שפרייט אויף דער גאנצער וועלט (עיין רש"י) : (י) אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת שֵׁם דאס זענען דיא קינדער פון שם :

את־ארפכשד שנתים אחר
המבול: יא ויחי־שם אחרי הולידו
את־ארפכשד חמש מאות שנה
ויולד בנים ובנות: ס יב וארפכשד
חי חמש ושלשים שנה ויולד
את־שלח: יג ויחי ארפכשד אחרי
הולידו את־שלח שלש שנים
וארבע מאות שנה ויולד בנים
ובנות: ס יד ושלח חי שלשים
שנה ויולד את־עבר: טו ויחי־
שלח אחרי הולידו את־עבר
שלש שנים וארבע מאות שנה
ויולד בנים ובנות: ס טז ויחי־
עבר ארבע ושלשים שנה ויולד
את־פלג: יז ויחי־עבר אחרי
הולידו את־פלג שלשים שנה
וארבע מאות שנה ויולד בנים
ובנות: ס יח ויחי־פלג שלשים
שנה ויולד את־רעו: יט ויחי־פלג

אחרי

אונקלוס

ית ארפכשד תרתין
שנין בתר טופנא:
יא והוא שם בתר
דאוליד ית ארפכשד
חמש מאה שנין ואוליד
בנין ובנן: יב וארפכשד
חיא תלתין וחמש שנין
ואוליד ית שלח:
יג והוא ארפכשד בתר
דאוליד ית שלח ארבע
מאה ותלת שנין
ואוליד בנין ובנן:
יד ושלח חיא תלתין
שנין ואוליד ית עבר:
טו והוא שלח בתר
דאוליד ית עבר ארבע
מאה ותלת שנין
ואוליד בנין ובנן:
טז והוא עבר תלתין
וארבע שנין ואוליד ית
פלג: יז והוא עבר
בתר דאוליד ית פלג
ארבע מאה ותלתין
שנין ואוליד בנין ובנן:
יח והוא פלג תלתין
שנין ואוליד ית רעו:
יט והוא פלג בתר

בעל הטורים

[illegible]
נפורשנות ה' וללו נפלו הן המגדל
[illegible]
[illegible]
ולזרד ויתגלו בקולות וברד. הלבד
שלקחו תוגו כקולה וברד: (י) שנתים
אחר . כ' דסמיכי כנה ולזרד

פירש"י

בלים ומתפרדים: (ט) ומשם הפיצם. הפיץ רובם כי לשבעים לשון נחלקו והרשון הא' נשאר שם. ולפי ששם הי' הבלבול קורא שם העיר בבל והי' הקורא פי' שהי' פרש ולה"ק הי' מדבר (והוא הי' הראשון) דבבל ובבל לה"ק הוא. והלול בלל מן בלל. פי' בבל אלא פירשו' מורכבת משתי מלים לפרש בה יותר הענין כי ענינה בא בל בלו' בא להם הבלבול מן השמים. ובל הוא שם בתחלופי בלל. כמו קן מן קנן וחן מן חנן

רד"ק

והרוסים להם. (שפת כל הארץ) כל גויי הארץ שהיו שפתם נחלקת שם היו בלולים. (ומשם הפיצם) אחר שהיו שפה א' הפיצם הי' במו שפירשנו: (י) שנתים אחר המבול. כבר פירשנו זה בס' בראשית בפסוק ויהי נח. ואע"פ שזכר תולדת שם לפעלי עם תולדת אחיו שנה איתם לספר התולדות מפני עד אברהם אבינו לפיכך לא זכר מבני שם אלא ארפכשד יען שמתולדותיו יצא אברהם אבינו והי' מספר שנתים אחר המבול

אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־רְעוּ תֵּשַׁע שָׁנִים
וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס
כ וַיְחִי רְעוּ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וַיּוֹלֶד אֶת־שְׂרוּג׃ כא וַיְחִי רְעוּ
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שְׂרוּג שֶׁבַע
שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת׃ ס כב וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־נָחוֹר׃ כג וַיְחִי
שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נָחוֹר
מָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
ס כד וַיְחִי נָחוֹר תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
וַיּוֹלֶד אֶת־תָּרַח׃ כה וַיְחִי נָחוֹר
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־תֶּרַח תְּשַׁע־
עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד
בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס כו וַיְחִי־תֶרַח
שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר
וְאֶת־הָרָן׃ כז וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד אֶת־

אברם

אונקלוס

דְאוֹלִיד יַת רְעוּ מָאתָן
וּתְשַׁע שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין
וּבְנָן׃ כ וַחֲיָא רְעוּ תְּלָתִין
וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת
שְׂרוּג׃ כא וַחֲיָא רְעוּ
בָּתַר דְאוֹלִיד יַת שְׂרוּג
מָאתָן וּשְׁבַע שְׁנִין
וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃
כב וַחֲיָא שְׂרוּג תְּלָתִין
שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת נָחוֹר׃
כג וַחֲיָא שְׂרוּג בָּתַר
דְאוֹלִיד יַת נָחוֹר מָאתָן
שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃
כד וַחֲיָא נָחוֹר עַסְרִין
וּתְשַׁע שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת
תָּרַח׃ כה וַחֲיָא נָחוֹר
בָּתַר דְאוֹלִיד יַת תֶּרַח
מְאָה וּתְשַׁע עַסְרֵי שְׁנִין
וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃
כו וַחֲיָא תֶרַח שַׁבְעִין
שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת אַבְרָם
יַת נָחוֹר וְיַת הָרָן׃
כז וְאִלֵּין תּוֹלְדַת תֶּרַח

תרח

תו״א ואלה תולדות. פס סט׃

פירוש רד״ק

המבול כי בספור שם בן מאת שנה לא היינו יודעים מתי נולד ארפכשד שהיו נולדו תחלה עילם ואשור. וכבר כתבנו כי ספור שנות הנזכרים מאדם ועד נח ומנח ועד אברהם לדעת מהם מספר השנים מבריאת עולם והכל לפרסם חדוש העולם: (כז) ואלה תולדת תרח · וכבר זכרם בפסוק שלפניו ולא הוסיף אלא תולדות לוט. אלא בא לזכור הקורות שקרוהו כי גם הם נקראו תולדות. והחל בתולדות הבנים · ומה שקרוהו. הוא מות בנו בחייו. וצאתו מאור כשדים ומותו בחרן · (והרן הוליד את לוט). ולא זכר תולדות נחור כי לא הוליד אלא עד אחר עקדת יצחק וזכר תולד׳ הרן לפי שיצא לוט בנו עם אברהם

פירוש לתורת האלהים

(כד) וַיְחִי נָחוֹר תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה נָחוֹר הָאט גִיקֶעבְּט נַיין אוּנ צְוָואנְצִיג יָאר וַיּוֹלֶד אֶת תָּרַח אוּנ הָאט גִיבָּארֶען תָּרַח׃ (כה) וַיְחִי נָחוֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת תֶּרַח אוּנ נָחוֹר הָאט גִלֶעבְּט נָאךְ דֶעם אַז עֶר הָאט גְבָּארֶען תֶּרַח תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וגו׳ הוּנְדֶערְט מִיט נַיינְצִין יָאר וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת אוּנ הָט גִיבָּארֶן זִיהְן אוּנ טֶעכְטֶר׃ (כו) וַיְחִי תֶּרַח שִׁבְעִים שָׁנָה אוּנ תֶּרַח הָאט גִלֶעבְּט זִיבֶּעצִיג יָאר וַיּוֹלֶד אֶת אַבְרָם אוּנ עֶר הָאט גִיבָּארֶן אַבְרָם אוּנ נָחוֹר אוּנ הָרָן וְהָרָן וגו׳ אוּנ הָרָן הָאט גִיבָּארִי

אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט׃
כח וַיָּמָת הָרָן עַל־פְּנֵי תֶּרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ בְּאוּר כַּשְׂדִּים׃ מפטיר
כט וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים

שם

תֶּרַח אוֹלִיד יָת אַבְרָם יָת נָחוֹר וְיָת הָרָן וְהָרָן אוֹלִיד יָת לוֹט׃ כח וּמִית הָרָן עַל אַפֵּי תֶּרַח אֲבוּהִי בַּאֲרַע יַלְדוּתֵיהּ בְּאוּרָא דְכַסְדָּאֵי׃ כט וּנְסִיב אַבְרָם וְנָחוֹר להון

בעל הטורים שנתים לפני הרעב שנה במבול היה רעב גדול : (כט) שרה . בגי׳ כ״ה כנ״ך . שבולא כנית׳ יסכה זו כיה רמז למה שאחז״ל יסכה זו שרה :

שפתי חכמים
באחר אלא מפני שנפל בכתב ריב וכו׳ : ם ר״ל דמה שכתב שנתים אחר המבול קאי אהוליד את ארפכשד וגם קאי

רש״י
ם המבול : (כח) על פני תרח אביו . בחיי אביו . [ב״ר] ומ״א יש אומרים ע״י אביו מת שקבל תרח על אברם בנו לפני נמרוד על שכתת את צלמיו והשליכו לכבשן האש והרן יושב ואומר בלבו אם אברם נוצח אני משלו ואם נמרוד נוצח אני משלו וכשניצל אברם אמרו לו להרן משל מי אתה אמר להם הרן משל אברם אני השליכוהו לכבשן האש ונשרף וזהו אור כשדים ומנחם פירש אור בקעה וכן (ישעיה כד)

בית יהודה
דָס בַּיי הקב״ה גְרָעכִינְט אַגְרוֹסִי מִצְוָה : (כח) (עַל פְּנֵי תֶּרַח אָבִיו) . זָאגְט רש״י (בְּחַיֵּי אָבִיו) הָרָן אִיז גִישְׁטָארְבְּן וָוען זַיין פָאטֶער תֶּרַח הָט גִלֶעבְּט (וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה יֵשׁ אוֹמְרִים) אוּנ מִדְרָשׁ זָאגְט מֶען (שֶׁעַל יְדֵי אָבִיו מֵת) הָרָן אִיז גִישְׁטָארְבְּן דוּרְךְ זַיין פָאטֶער (שֶׁקִּבֵּל תֶּרַח עַל אַבְרָם בְּנוֹ לִפְנֵי נִמְרוֹד) תֶּרַח הָאט גִקְלָאגְט (נִמְסָרְתּ) פַר נִמְרוֹד אוֹף זַיין זוּהְן אַבְרָם (עַל שֶׁכִּתַּת אֶת צְלָמָיו) וַוייל אַבְרָם הָט צוּא בְּרָאכְן דִי צְלָמִים פוּן תֶּרַח (וְהִשְׁלִיכוּהוּ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ) הָט מֶען אַבְרָהָמֶען אַרַיין גִוָוארְפְן אוּנ פַייעֶר אוּנ אַקָאלְכְאוֹיבְּן (וְהָרָן יוֹשֵׁב וְאוֹמֵר בְּלִבּוֹ) אוּנ הָרָן אִיז גִזֶעסְן אוּנ הָאט גִטְרַכְט אוּנ הַארְץ (אִם אַבְרָם נוֹצֵחַ) אוֹיבּ אַבְרָם וָועט אוֹיס פִירֶען . עֶר וָועט נִיט פַר בְּרֶענְט וֶוערְן (אֲנִי מִשֶּׁלוֹ) וֶועל אִיךְ זַיין פוּן אַבְרָמִ׳ס מֶענְטְשִׁין (וְאִם נִמְרוֹד נוֹצֵחַ) אוֹיבּ נִמְרוֹד וָועט אוֹיסְפִירֶען . אַבְרָם וָועט פַאר בְּרֶענְט וֶוערְן (אֲנִי מִשֶּׁלוֹ) וֶועל אִיךְ זַיין פוּן נִמְרוֹדִ׳ס מֶענְטְשִׁין (וּכְשֶׁנִּיצַּל אַבְרָם) אוּנ וָוען אַבְרָם אִיז גִרֶעטֶעט גִוָוארְן פוּן פַייעֶר אוּנ אִיז נִיט פַר בְּרֶענְט גִוָוארְן (אָמְרוּ לוֹ לְהָרָן מִשֶּׁל מִי אַתָּה) הָט מֶען גִזָאגְט צוּא הָרָן צוּא וֶועמִ׳ן בִּיסְטוּ . צוּא אַבְרָהָם אָדֶער צוּא נִמְרוֹד (אָמַר לָהֶם מִשֶּׁל אַבְרָם אֲנִי) הָאט הָרָן גִזָאגְט אִיךְ בִּין צוּא אַבְרָהָמֶען (הִשְׁלִיכוּהוּ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ) הָאט מֶען אִים אַרַיין גִוָוארְפְן אוּנ פַייעֶר (וְנִשְׂרַף) אוּנ עֶר אִיז פַר בְּרֶענְט גִיוָוארְן (וְזֶהוּ אוּר כַּשְׂדִּים) דָס מֵיינְט מֶען אוּר כַּשְׂדִּים . דֶער פַייעֶר פוּן כַּשְׂדִּים וָוס מֶען הָאט אוּנ אִים אַרַיין גִוָוארְפְן אַבְרָמֶען (וּמְנַחֵם פֵּירֵשׁ אוּר בִּקְעָה) מְנַחֵם זָאגְט אוּר אִיז דִי טַייטְשׁ אָתְהֹל. אַבִּיידִינְגֶער פְּלַאץ אַנִידְרִינְגֶער (וְכֵן) אוּנ אַזוֹ אִיז דִיא טַייטְשׁ

פירוש
אברהם : (כח) (וימת הרן על פני תרח אביו) · בחייו וכן ,וימת נדב ואביהוא על פני אהרן אביהם׳ (במדבר ג׳ ג.) .׳אשר בארץ מולדתו. לפי שתרח אביו לא מת בארץ מולדתו אלא בחרן וזה היתה הסבה שיצא לוט מן הארץ עם תרח זקנו : באור כשדים . שהיום נקרא אור כשדי״ם באותו הזמן לא נולד כשד שיקראו בניו כשדים : אור. פירושו בקעה או עמק וכן ,על כן באורים כבדו את ה׳ · (ישעיה כ״ד) ודעת רז״ל (ב״ר ל״ח) בזה ידוע שפירשו אור.אש.ואם כן נקראת העיר ההיא אור על שם הנס שנעש׳ בה לאברהם אבינו שהשליכו נמרד לכבשן האש והצילו האל ממנו : (כט) ויקח אברם ונחור. כמו

רד״ק
ויבא משה ואהרן . וזכר שם נשותיהם לכבוד אברם . וכי שנה האל שם שרי לשרה . ומלכה גם כן היתה רבקה שהיתה אשת יצחק · (בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה) אמר אבי אחד שאמר בת לפי שאמר למעל׳ והרן הוליד את לוט׳ דמה שלא הי׳ לו זרע אחר אמר כי הי׳ גם כן אבי מלכה ואבי יסכהי ורז״ל דרשו . כי יסכה זו שרה (בסנהדרין ס״ט) וכן נראה ממה שאמר אברהם אחותי בת אבי אם כן שרי בת הרן היתה . אלא שיש לתמו׳ למה אמר בת הרן ולא אמר בנות הרן. אולי היתה שרי בת בתו של תרח ואע״פ

פירוש לתורת האלהים
לוֹט : (כח) וַיָּמָת הָרָן עַל פְּנֵי תֶּרַח אָבִיו אוּנ הָרָן אִיז גִשְׁטָארְבְּן פַאר זַיין פָאטֶערְס לֶעבְּן בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ אִין דֶעם לַאנְד פוּן זַיין גִבּוּרְט בְּאוּר כַּשְׂדִּים אִין דֶעם טָאל פוּן כַּשְׂדִּים (עַיין רש״י) (כט) וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים אוּנ אַבְרָם מִיט נָחוֹר הָאבְּן גִנוּמֶען וַוייבֶּר שֵׁם אֵשֶׁת אַבְרָם שָׂרָי דֶער נָאמֶען פוּן דֶעם וַוייבּ פוּן אַבְרָם אִיז גִוֶוען שָׂרָי וְשֵׁם אֵשֶׁת נָחוֹר מִלְכָּה אוּנ דֶער נָאמֶען פוּן

שֵׁ֣ם אֵֽשֶׁת־אַבְרָם֮ שָׂרָי֒ וְשֵׁ֤ם
אֵֽשֶׁת־נָחוֹר֙ מִלְכָּ֔ה בַּת־הָרָ֥ן אֲבִֽי־
מִלְכָּ֖ה וַאֲבִ֥י יִסְכָּֽה׃ ל וַתְּהִ֥י שָׂרַ֖י
עֲקָרָ֑ה אֵ֥ין לָ֖הּ וָלָֽד׃ לא וַיִּקַּ֨ח תֶּ֜רַח
אֶת־אַבְרָ֣ם בְּנ֗וֹ וְאֶת־ל֤וֹט בֶּן־
הָרָן֙ בֶּן־בְּנ֔וֹ וְאֵת֙ שָׂרַ֣י כַּלָּת֔וֹ
אֵ֖שֶׁת אַבְרָ֣ם בְּנ֑וֹ וַיֵּצְא֨וּ אִתָּ֜ם
מֵא֣וּר כַּשְׂדִּ֗ים לָלֶ֙כֶת֙ אַ֣רְצָה כְּנַ֔עַן
וַיָּבֹ֥אוּ עַד־חָרָ֖ן וַיֵּ֥שְׁבוּ שָֽׁם׃

לְהוֹן נְשִׁין שׁוּם אִתַּת
אַבְרָם שָׂרַי וְשׁוּם אִתַּת
נָחוֹר מִלְכָּה בַּת הָרָן
אֲבוּהָא דְמִלְכָּה
וַאֲבוּהָא דְיִסְכָּה: ל וַהֲוָת
שָׂרַי עֲקָרָא לֵית לַהּ
וְלַד: לא וּדְבַר תֶּרַח יָת
אַבְרָם בְּרֵיהּ וְיָת לוֹט
בַּר הָרָן בַּר בְּרֵיהּ וְיָת
שָׂרַי כַּלָּתֵיהּ אִתַּת
אַבְרָם בְּרֵיהּ וּנְפַקוּ
עִמְּהוֹן מֵאוּרָא דְכַסְדָּאֵי
לְמֵיזַל לְאַרְעָא דִכְנַעַן
וַאֲתוֹ עַד לְחָרָן וִיתִיבוּ
תמן

תו"א אבי מלכה מגילה יד: ותהי שרי. יבמות סד : ויהיו

רש"י

באורים כבדו ה' וכן (שם יא) מאורת לפעוני. כל חור ובקע עמוק קרוי אור: (כט) יסכה. זו שרה על שם שסוכ' ב ברוח הקודש ושהכל סו כין ביפיה (ס"א כמו סנא' ויראו אותה שרי פרעה. ועוד יסכה ל' נסיכות (וכן הוא בסנהדרין ל"ט להר יא) כמו שרה לשון שררה: (לא) ויצאו אתם. וילאו תרח

שפתי חכמים

אבם בן את מבנה: ג ור"ת מנ"ל לרש"י וע"ק מאי נפקותא בזה שפי' יסכה זו שרה וי"ל דהוכחתו ממ"ש לפניו אבי מלכה ואבי יסכה א"כ בקרא מונה בני הרן וא"כ למה לא מנה גם שרה שגם היא היתה בת הרן לכך פי' יסכה זו שרה פי"ל דשרה בא"ב דא"ת כ"ש כוא. בנ"ך שבוא כמכין יסכה וק"ל והא דפירש"י בשם יסכה ג' טעמים משום דהי מנייהו מפקת א"כ דכתים בגמ' בפ' בן סורר ומורה דורש שני טעמים לכך כביאם רש"י נכא דמוסיף רש"י על ל' כגמ' וכי עוד ל' נסיכות

בית דוד

(בָּאוּרִים כַּבְּדוּ ה') אֲפִילוּ דִי מֶענְטְשֶׁן וָואס וואָנֶען אִין דִי טָאהְלִין זָאלוֹן אוֹךְ גֶעבִּין כָּבוֹד צוּא הקב"ה (וְכֵן) אוּנ אַזוֹ אִיז דִיא טַייטְשׁ (מְאוּרַת צִפְעוֹנִי) דִי לָאךְ וִוי דִי בְּרֶענֶדִיגֶע שְׁלַאנְג וואהְנְט (כָּל חוֹר וּבֶקַע עָמוֹק קָרוּי אוּר) יֶעדֶער לָאךְ אוּנ טִיפֶר טָאל וֶוערְט גְרוּפֶן אוּר: (כט) (יִסְכָּה זוּ שָׂרָי). יִסְכָּה דָאס אִיז שָׂרָי. פַר וָואס הָאט מֶען זִיא גְרוּפֶן יִסְכָּה (עַל שֵׁם שֶׁסּוֹכָה בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ) וַוייל זוא הָאט גְזֶעהֶן מִיט רוּחַ הַקוֹדֶשׁ וָואס וֶועט זַיין. נָאךְ אַטַעם אִיז וָואס מֶען הָאט זִיא גְרוּפֶן יִסְכָּה (שֶׁהַכֹּל סוֹכִין בְּיָפְיָהּ) וַוייל אַלֶע מֶענְטְשִׁין הָאבֶּן גְקוּקְט אוֹף אִיר שֵׁיינְקַייט (וְעוֹד) נָאךְ אַטַעם אִיז פַר וָואס מֶען הָאט זִיא גְרוּפֶן יִסְכָּה (עַל שֵׁם נְסִיכוּת) וֶוענִין אִיר גְרוֹסְקַייט (כְּמוֹ שָׂרָה לָשׁוֹן שְׂרָרָה) אַזוֹ וִוי מֶען הָאט זִיא גְרוּפֶן שָׂרָה וֶוענִין אִיר גְרוֹסְקַייט: (לא) (וַיֵּצְאוּ אִתָּם). זַייא זֶענִין אַרוֹיס גְגַאנְגִין מִיט זַיי. מִיר וַוייסֶן נִיט וֶוער

פירוש

ואע"פ שלא זכר לתרח בנות אולי היה לו: (ל) ותהי שרי עקרה. ספר כי שרי היתה עקרה ולא ילדה רק ע"י נס שעשה האל עם אברהם נס בתוך נס. כי היתה עקרה וילדה. ועוד שהית' בת תשעים כשילד'. אבל מלכה אף על פי שעמד' ימים רבים מלדת לא הית' עקרה וראוי'

רד"ק

לבנים הית' אלא שעמדה בעבור חולי מקרי לא טבע: (אין לה ולד). בעודה באור כשדים אין לה אבל בארץ כנען הי' לה. וזה שאמר האל לאברהם כשאמר לו לך לך מארצך וגו' ואעשך לגוי גדול. שם אעשה אותך לגוי גדול. (ולד) שם בפלם חכם: (לא) (ויקח תרח)

פירוש לתורת אלהים

דֶעם וַוייבּ פוּן נָחוֹר אִיז גְוֶועֶן מִלְכָּה בַּת הָרָן דִי טָאכְטֶר פוּן הָרָן אֲבִי מִלְכָּה הָרָן אִיז דֶער פָאטֶר פוּן מִלְכָּה אוּנ דֶר פָאטֶר פוּן יִסְכָּה (עיין רש"י): (ל) וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אוּנ שָׂרָה אִיז גְוֶועֶן אַעֲקָרָה אֵין לָהּ וָלָד זִיא הָאט קֵיין קִינְד נִיט גְהַאט: (לא) וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת אַבְרָם בְּנוֹ אוּנ תֶּרַח הָאט גְנוּמֶען זַיין זוּהְן אַבְרָם וְאֶת לוֹט בֶּן הָרָן בֶּן בְּנוֹ אוּנ לוֹט זַיין זוּהְנְס זוּהְן דֶער זוּהְן פוּן הָרָן וְאֵת שָׂרַי כַּלָּתוֹ אֵשֶׁת אַבְרָם בְּנוֹ) אוּנ זַיין שְׁנוּר שָׂרַי וָואס זִיא אִיז גְוֶועֶן דָאס וַוייבּ פוּן זַיין זוּהְן אַבְרָם וַיֵּצְאוּ אוּנ זַייא זֶענִין אַרוֹיס גִיגַאנְגֶן תֶּרַח מִיט אַבְרָם אִתָּם מִיט זַייא מִיט לוֹט אוּנ מִיט שָׂרַי מֵאוּר כַּשְׂדִּים אוֹס דֶעם טָאל פוּן כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן צוּ גֵיין צוּם לַאנְד כְּנַעַן וַיָּבוֹאוּ עַד חָרָן אוּנ זַיי זֶענִין גְקוּמֶן בִּיז חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם אוּנ זַייא הָאבֶּען זִיךְ דָארְטֶן בַּזֶעצְט: (לב) וַיִּהְיוּ אוּנ זַייא

וְהֲווֹ יוֹמֵי תֶרַח מָאתַן וְחַמֵשׁ שְׁנִין ‏ לב וַיִּהְיוּ יְמֵי־תֶרַח חָמֵשׁ שָׁנִים וּמָאתַיִם

ומית

שפתי חכמים

ס דק"ל למה לא קרא אותה בשם השנה שלה שרי אלא ... ג"כ לי נשיאות שהוא לי שרי. מצאתי: ה כ' ברא"ם לא כיוונתי גמר הזוג זמן הוא חוטא אם חוטא בזמן אברהם ... לפיכך קראו כהוגן מת וכא בימיו לא נכתבה בתורה ואם זמן שאחר כתיבת התורה מאי ויאמרו לא קיים אברהם כבוד ... ואם דקאמר וכלא כלום כתיב ויאמר ה' אל אברם לך לך ... איך יכול לעשות עם אביו ולבטל גזירת הש"י שכ"ל ול"נ ... אי אחר זמן כתיבת התורה והעיקר שיאמרו על אברהם ... שלא קיים כבוד וכו' הוא הפני שלא לקח את אביו עמו כמו שלקח אותו מאור כשדים מ"מ יאמרו עליו שלא קיים אברהם כבוד

רש"י

ואברם עם לוט ושרי. (לב) וימת תרח בחרן. לאחר שיצא אברם מחרן ובא לארץ כנען והיה שם יותר מששים שנה שהרי כתיב ואברם בן חמש שני' וע' שנה בצאתו מחרן ותרח בן שבעים שנה היה כשנולד אברם הרי קמ"ה לתרח כשיצא אברם מחרן עדיין נשארו משנותיו הרבה ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אברם שלא יהא דבר מפורסם לכל ם ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו

בית דוד

מיט וועמין. זאגט רש"י (וַיֵּצְאוּ תֶּרַח וְאַבְרָם עִם לוֹט וְשָׂרָה) תרח און אברם זענן געגאנגן מיט לוט און שרה: (לב) (וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן). תרח איז געשטארבן אין חרן. זאגט רש"י פון דיא פסוקים בייגט מען תרח איז געשטארבן אין חרן פריער איידער הקב"ה האט געזאגט צו אברהם ער זאל ארויס גיין פון חרן. און אין אמת איז ניט אזוי געוועזן. נאר (לְאַחַר שֶׁיָּצָא אַבְרָם מֵחָרָן וּבָא לְאֶרֶץ כְּנַעַן) נאך דעם וויא אברם איז ארויס געגאנגען פון חרן און איז געקומען אין לאנד כנען (וְהָיָה שָׁם יוֹתֵר מִשִּׁשִּׁים שָׁנָה) און ער איז געוועזן אין כנען מער וויא זעכציג יאר. נאך דעם איז תרח געשטארבן (שֶׁהֲרֵי כְּתִיב) ווארום עס שטייט אין פסוק (וְאַבְרָם בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן) אברם איז אלט געוועזן פינעף און זיבציג יאר ווען ער איז ארויס געגאנגען פון חרן (וְתֶרַח בֶּן שִׁבְעִים שָׁנָה הָיָה כְּשֶׁנּוֹלַד אַבְרָם) תרח איז אלט געוועזן זיבציג יאר ווען אברם איז געבארען געווארן (הֲרֵי מֵאָה וְאַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה לְתֶרַח כְּשֶׁיָּצָא אַבְרָם מֵחָרָן) איז תרח אלט געוועזן הונדערט פינעף און פערציג יאר ווען אברם איז ארויס געגאנגען פון חרן (וְתֶרַח דָּט גְלֶעבְּט צְוֵויי הוּנְדֶערְט פִינְף יָאר) (עֲדַיִין נִשְׁאֲרוּ מִשְּׁנוֹתָיו הַרְבֵּה) איז דאך נאך געבליבן צו תרח פיל יאר (זעכציג יאר) ביז צו זיין שטארבן (וְלָמָּה הִקְדִּים הַכָּתוּב מִיתָתוֹ שֶׁל תֶּרַח לִיצִיאָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם) פאר וואס האט דער פסוק געשריבן תרח איז געשטארבן פריער איידער ער האט געשריבן אז אברם איז אוועק געגאנגען פון חרן. ענטפערט רש"י (שֶׁלֹּא יְהֵא הַדָּבָר מְפוּרְסָם לַכֹּל) דיא תורה וויל ניט מען זאל וויסן אז אברהם איז אוועק געגאנגען פון חרן ווען דער פאטער האט געלעבט. אז אין דיא תורה וואלט ניט געשטאנען דס שטארבן פון תרח פריער פאר אברם'ס ארויס גיין פון חרן. וואלט מען געזעהן אין די תורה שטייט תרח און אברם שרה לוט זענען געוועזן אין חרן. נאך דעם שטייט אברם שרה לוט זענען אוועק געגאנגען פון חרן. איז דאך תרח אליין געבליבן אין חרן (וַיֹּאמְרוּ לֹא קִיֵּם אַבְרָם אֶת כְּבוֹד אָבִיו) וועט מען

פירוש

אחר שאמר האל לאברם לך לך. ואמר אברם לתרח אביו בשם האל. כי האל צוהו לצאת מן הארץ ונתרצ' לדבר בנו ויצא עמו ואחר שנתרצ' לצאת תלה עיקר המעש' בו כי הוא האב והיוצאים בנים לו. ונחור לא רצה לצאת מן הארץ ההיא ולקח תרח לוט עמו לפי שלא הי' לו אביו חי והי' סמוך עליו ולקחו עמו שיהי' עמו באשר יהי' שם. (ויצאו אתם) כאן תלה היציאה באברם כי הוא הי' עיקר כי לו הי' הציווי (ובאמת אתו עמו) ויצאו תרח ובן בנו ועבדיהם ושפחותיה' עם אברהם ואשתו: וזהו שאמר אתם. (ללכת ארצה כנען) והנ' האל לא אמר לאברהם שילך לארץ כנען אלא אל הארץ אשר אראך. אלא שבצאת אברם מאור כשדים ומן הארץ ההיא שהיא ארץ ארם שמע הקול' בארץ כנען וירש אברם כי בהיותו בארץ כנען יאמר לו האל אם היא הארץ אשר אמר לו אי אראה. וישבו שם. כי תרח אף על פי שיצא ללכת ארצה כנען כשהגיע לחרן לא מצא בלבו לצאת מארצו לנכרי וישב בחרן שהיא על הספר וקרוב' לארץ כנען. כדי שיהי' קרוב לאברם. וישב שם עד מותו ואברם הלך לו לארץ כנען

רד"ק

במצו' האל עליו ועליה. שאמר אשת אברם בנו אחר שאמר ואת שרי כלתו. כי באהב' וברצון יצאה מן הארץ עם בעלה לעשות רצון האל לא שהכריח' בעלה אלא בכל לבה הלכ' אחר בעלה אל המקום אשר אמר לו האל אף על פי שלא ידעה הארץ ההיא הטוב' היא אם רעה. כי אשת אברם היתה באמונת האל להאמין בכל אשר יאמר לה בשם האל ולעשות רצונו: (לב) (ויהיו ימי תרח) הנה היו ימי תרח ר"ה שנה. ובשנולד אברם הי' בן שבעים שנה. הנה כשמת תרח הי' אברם בן קל"ה שנים. [illegible] אברהם אבינו קבר תרח אביו לפני מיתתה של שרה שתי שנים. וכן הי' כי כשמתה שרה הי' א"א בן קל"ז כי עשר שנים הי' גדול משרה. הנה [illegible] (וימת תרח בחרן) [illegible] אלא לארצות בנו. לא ששנה אמונתו ויצא לארבע [illegible] [illegible] [illegible] באמרו בני הי' [illegible] לארץ כנען [illegible] בחרן. ואפשר שהי' נקבר בשאר [illegible]

פירוש לתורת אלהים

און געוועזן זיינען די טעג פון תרח די לעבטאג פון תרח חמש [illegible] שנים ומאתים שנה צוויי הונדערט מיט פינף יאר

וּמָאתַ֖יִם שָׁנָ֑ה וַיָּ֥מָת תֶּ֖רַח בְּחָרָֽן׃ וּמִית תֶּרַח בְּחָרָן׃

פ פ פ

קנ"ג בגלגל סימן אב"י יסכ"ה לו"ס ומפטירין רני עקרה בישעיה סימן נ"ד.

רש"י

אביו שהניחו זקן והלך לו לפיכך קראו הכתוב מת (ס"א ועוד) שהרשעים אף בחייהם קרויים מתים והצדיקי' אף במיתתם קרוים חיים שנא' ובניהו בן יהוידע בן איש חי: בחרן. הנו"ן הפוכה לומר לך עד אברם חרון אף של מקום: חסלת פרשת נח

שפתי חכמים

כבוד אביו וכו' והטעם שלא לקחו עמו משום שהי' רשע ועכו"ם ואע"פ שעשה תשובה היינו בסוף ימיו קודם מותו אבל בהליכת אברהם ממנו מחרן או היה רשע וק"ל (נל"ד) ול"ל שלא הבין דברי הרא"ם וכו' כי כל עצמו לא אמר הש"י לאברהם לך לך וגו' ומבית אביך אלא בעבור זה שאין אני רוצה שתקח את אביך עמך שלא תעשה עצמך טפל לאביך כמו בהליכה הראשונה דכתיב ויקח תרח את אברם בנו וגו' ומ"ש כמו שלקח מאור כשדים זה אינו שהרי אדרבא תרח לקח את אברם כנ"ל ולכך יפה הקשה הרא"ם (וע' בכ"י ושם התלא תי' כגון לקו' הנ"ל):

בית דוד

זאגט אברם האט ניט מקיים גיוועז כבוד אב (שהניחו זקן והלך לו) ער האט גילאזט איין אלטען פאטער אליין אונ איז פון אים אוועק גגאנגן (אפילו אין אמת האט אברם גקענט אזו טון. ערשטינס האט אים הקב"ה גהייסען ער זאל אוועק גיין פון פאטער. צווייטינס ווייל תרח האט נאך דאמאלס גדינט עבודה זרה. אונ אברם איז גוועזן אגר. אונ אגר גיהער ניט צו זיין פאטער וואס ער איז אגוי ווארום ת־ח האט גטון תשובה שפעטער איידער ער איז גשטארבן) נאר ליינענדיג דיא פסוקים איז דס ניט שיין פר אברמען (לפיכך קראו הכתוב מת) דריבר שרייבט דר פסוק תרח איז גישטארבן, נאכדעם שרייבט דר פסוק אברם שרה לוט זענין גגאנגין פין חרן אין כנען, נאך איין פשט קען מען זאגין דריבר שטייט ויָמת תרח בחרן, תרח איז גשטארבן אין חרן (שהרשעים אף בחייהם קרוים מתים) רשעים ווערין גערופין מתים אפילו ווען זיי לעבין (והצדיקים אף במיתתן קרוים חיים) צדיקים ווערין גערופין לעבעדיגע אפילו נאכדעם ווען זייא זענין גשטארבן (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (ובניהו בן יהוידע בן איש חי) בניהו דר זוהן פון יהוידע איז גוועזן דר זיהן פון אלעבעדיגן מענטש איז דאך אקשיא אלע מענטשין זענין זיהן פון לעבעדיגע מענטשין, נאר מען מיינט ער איז גוועזן אזיהן פון אצדיק וואס ער לעבט אייביג, אדר מען מיינט בניהו אליין איז גוועזן אצדיק: (בחרן). זאגט רש"י (הנו"ן הפוכה) דיא סדרה ענדיגט זיך מיט אקאנגע נון (לומר לך) צוא זאגין דיר (עד אברם חרון אף של מקום) ביז דיא צייט וואס אברם איז ארוס גגאנגן פון חרן איז הקב"ה גוועזן מיט כעס אויף דר וועלט:

פירוש רד"ק

כי אברהם אבינו הי' מדריכו בדרך ישרה בכל כחו: אבל בעבודת אלהים אחרים היו הדורות ההם משוקעים בה ולא היו יכולים לפרד ממנה אלא בקושי ואותה עבודה לא עזב תרח. והרי יהושע הנביא העיד עליו ואמר בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים. (כ"ד) ואלו הי' בעל תשובה לא אמר עליו כן. ונו"ן מחרן מלופפת ודרשו בו להודיע כי בחרון אף האל המיתו שלא עשה תשובה ויש דרש אחר שעשה תשובה מדכתיב ואתה תבוא אל אבותיך בשלום: חסלת פרשת נח

פירוש לתורת אלהים

וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן אונ תרח איז גשטארבען אין חרן (עיין רש"י):

הפטרת נח בישעיה סימן נד

רָנִּ֥י עֲקָרָ֖ה לֹ֣א יָלָ֑דָה פִּצְחִ֨י רִנָּ֤ה וְצַֽהֲלִי֙ לֹא־חָ֔לָה כִּֽי־רַבִּ֧ים בְּנֵי־שֽׁוֹמֵמָ֛ה מִבְּנֵ֥י בְעוּלָ֖ה אָמַ֥ר יְהֹוָֽה׃ הַרְחִ֣יבִי׀ מְק֣וֹם אָהֳלֵ֗ךְ וִירִיע֧וֹת מִשְׁכְּנוֹתַ֛יִךְ יַ֖טּוּ אַל־תַּחְשֹׂ֑כִי

פירוש ע"פ

זאגט ישעיהו רני עקרה לא ילדה זינג דוא ירושלים וואס דוא ביסט גלייך גוועזן ביז אהער ווי א אשה עקרה דאס זיא האט ניט גיבארען פצחי רנה וצהלי לא חלה עפין דיין מויל אונ זינג אונ קלינג הויך מיט דיין קול דוא ירושלים דס דו ביסט גלייך גוועזן וויא א אשה דס זיא האט קיין שמערצין גיהאט צוא גבארין רבים בני שוממה מבני בעולה דען די קינדר פון דער פרוויסטר שטאט ירושלים וועלין זיין מער ווי די קינדר פון דער במאנטער שטאט אמר יי: אזו האט גאט גזאגט הרחיבי מקום אהלך דער ברייטער דם ארט פון דיין גצעלט דו ירושלים ויריעות משכנותיך יטו אל תחשכי אונ די אום הענג פון דיין רואונג לאזן זייא גנייגט ווערין:

תשכי האריכי מיתריך ויתדתיך חזקי: כי־ימין ושמאל תפרצי וזרעך גוים יירש וערים נשמות יושיבו: אל־תיראי כי־לא תבושי ואל־תכלמי כי־לא תחפירי כי בשת עלומיך תשכחי וחרפת אלמנותיך לא תזכרי־עוד: כי בעליך עשיך יהוה צבאות שמו וגאלך קדוש ישראל אלהי כל הארץ יקרא: כי־כאשה עזובה ועצובת רוח קראך יהוה ואשת נעורים כי תמאס אמר אלהיך: ברגע קטן עזבתיך וברחמים גדולים אקבצך: בשצף קצף הסתרתי

סני

פירוש

און פר שפרייט ווערן וייט דוא זאלסט ניט פר מיידען פון צוא נייגן האריכי מיתריך דער לענגער דייגע שטריק ויתדתיך חזקי און דייני פלעקר שטארק דם מיינט ער די שטריק וואס העגגן אין עק גצעלט און פלעקר ווענין צוא גבונדן און די פלעקר שטעקט מעי איין אין דר ערד צו שטארקן דם גצעלט און דרום הייס איך דיר דר ברייטערן דייני גצעלטין כי ימין ושמאל תפרוצי דען אוף דער רעכטר זייט און אוף דר לינקער זייט וועסטו דיך שטארקן וזרעך גוים יירש און דייני קינדר וועלין ירשנן די פעלקר פון די עובדי כוכבים וערים נשמות יושיבו און וויסטי שטעט וועלין זיי בזעצין אל תיראי כי לא תבושי דו זאלסט קיין מורא ניט האבין דען דו וועסט שון קיין מאל ניט פאר שעמט ווערין ואל תכלמי כי לא תחפירי און דו זאלסט דיך ניט שעמין צו ווייזן דיין גדולה דען דוא וועסט שון מער ניט פאר שעמט ווערין כי בושת עלומיך תשכחי דען די בושה פון דיין יונגקייט וועסטו

ע"פ

פר געסין וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד און דם לעסטערונג פון דיין אלמנה שאפט וועסטו ניט גדענקין נאך כי בועליך עושיך דען דיין האר וואס האט דיך בשאפין און הט דיך גרוס גמאכט יי צבאות שמו גאט דר האר איבר אלי חיילות איז זיין נאמען וגואלך קדוש ישראל און דיין אויסלייזר איז דער היילגר פון די ישראל אלהי כל הארץ יקרא דער גאט פון דער גאנצר וועלט ווערט ער גרופן כי כאשה עזובה ועצובת רוח קראך יי דען ווי א אשה וואס זיא איז פאר לאזט גווארין פון איר מאן און זיא איז מיט אטרויריג גמיט אזו האט דיך גאט גישראפין ואשת נעורים כי תמאס אמר אלהיך און אזו ווי א אשה דם זיא ווערט פארמיאוסט ביי איר מאן אויף אקליינע צייט אזוי הט גזאגט דיין גאט אויף דיר ישראל ברגע קטון עזבתיך אין אקלייני רגע האב איך דיך פר לאזט וברחמים גדולים אקבצך און מיט גרוס דר בארימקייט וועל איך דיך איין זאמלין בשצף קצף הסתרתי פני רגע

ממך

כוכב

אל תיראי כי לא תבושי וגו' כי בושת עלומיך תשכחי וגו' על פי משל איין עושר הט גוועלט זיך משדך זיין אבת יהודה מיט אבחור אחשוב אלמדן מיוחס פון זיין שטאט נור ער איז אויסק גתרען אין איין ווייטע ישיבה האט ער דר ווייל חתונה גמכט זיין טאכטר מיט אנימ"נים בחור אויף איין קורצע צייט און דורך מחלוקת ווייל ער הט גישט גיפא הן גוועזן ביי איר הט מען איס ארוס גטריבן. דר ווייל איז דר בחור התכם גקומין צוא פארען הט ער מורא גהט משדך צוא זיין זיך מיט איר טאטר ווייל מען וועט איס איך ארוס טרייבן דם איס דר מחותן דער ציילט דעם אמת און הט איס גוויזן און אבזונדר הדר פרטינע מלבושים גמאכט אויף זיין פאס און איס גהעסט זיין נאמען הראיה אין זי איז נור ווי אבתולה. אזוי לעתיד כשיב יי את שיבת ציון וועט הש"ית זיין אז אלי גאולות ונסים ונפלאות איז נור גוועזן הכנה צו די גאולה שלימה

מ'עקב

און אונז דרפין מיר קיין מורא גישט האבן וואס מיר וועלין שון גישט פר שעמט ווערין (כי יבעל בחור בתולה וגו') :

כי בועליך עושיך וגו' על פי משל אז אמאן גנעט אווייב מחמת מחלוקת השטן ער הט מיט איר צוריק חתונה הט זי בושה וחרפה פון פריר ווים דר מאן הט זי גנעט. אובר אז ארופא הט גחייטן גקסין אויף אצייט ווייל זיי האבן קיין קינדר גישט דר נאך אז ער וועט חתונה האבן וועט זי מעוברת ווערין דענסט מאל שעמט זיך שון גישט די זיבה ווייל דם געמין איז מחמת גרוס אהבה. אזוי לעתיד וועט גתגלה ווערן אז דאס גלות איז געוועזן אויף אצייט מחמת גרוס אהבה מיר זאלן זוכה זיין צו טוב דנצחי וועלין מיר זיך גישט שעמין (כי בועליך עושיך) דיין מאן הש"ית הט דם גטין פיר זאלן זיין גרייט צו דעם איביגן גליק :

פְּנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה׃ כִּי־מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר־בָּךְ׃ כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶנָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה׃ * עֲנִיָּה סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים׃ וְשַׂמְתִּי כַּדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל־גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי־חֵפֶץ׃ וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ׃

°כאן מסיימין הספרדים בצדקה

פירוש ע"ט

ממך מיט פיל צארין האב איך פר בארגין מיין שכינה איין רגע פון דיר ובחסד עולם רחמתיך אונ מיט אזו אחסד וואס וועט אייבג גוועזין וועל איך מיך דר בארמין אויף דיר אמר גואלך יי אזו האט גזאגט גאט דיין אוס לייזר כי מי נח זאת לי דען אזו ווי די וואסר פון נח אזו איז צו מיר די שבועה אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ דס איך האב גשווארין איך זאל ניט ברענגין דאס וואסר פון נח אויף דער ערד כן נשבעתי מקצוף עליך ומגער בך אזו שווער איך פון צו צערנין אויף דיר אונ צו שרייען אין דיר ישראל כי ההרים ימושו דען ווא די בערג זאלין ווערין אפ גטון והגבעות תמוטנה אונ די הייך וועלין ווערין גנייגט אפילו עס וועט זיך אוס לאזין דער זכות אבות ואמהות פון דעסט וועגין וחסדי מאתך לא ימוש וועט מיין חסד ניט ווערין אפ גטון פון דיר וברית שלומי לא תמוט אונ דר כריתות ברית פון מיין שלום ווס איך האב דיר מבטיח גוועזן וועט ניט ווערין גנייגט אמר מרחמך יי אזו זאגט דיין דר ברמדיגר גאט: עניה סוערה לא נחמה דיא ארימע דאס איר הארץ איז גשטורימט פון וועגין פיל צרות אונ זיא איז נאך ניט גטרייסט גוואורין ביז אהערוּדס מיינט ער דיא שטאט ירושלים הנה אנכי מרביץ בפוך אבניך דו זאלסט וויסן דס איך גאט וועל פלאסטרין מיט שטייער פון נופך דיא ערד פון ירושלים ויסדתיך בספירים אונ איך וועל דיך גרונדפעסטין מיט די שטיינר וואס הייסן ספיר ושמתי כדכוד שמשותיך דיינע פענסטר וואס די זון שיינט דורך די שויבן וועלין זיין פון כדכוד ושעריך לאבני אקדח אונ דיינע טויערין וועלין זיין פון אזעלכי ברילאנטין וואס האבן אפייער קאליער וכל גבולך לאבני חפץ אונ גאר דיא שטיינער פון דיין גבול וועלין זיין פון טייערי שטיינר וכל בניך למודי יי אונ אלע דייני קינדר וועלין לערנין גאטס תורה ורב שלום בניך אונ

סיד קדושים

כי מי נח זאת לי (ישעיה נד) דס טייטשודען דס וואסר פון נח איז דס דאזיגע צו מיר. ר' יוסי פרענגט אויב דס ווארט זאת גייט אויף דעם וואסר נהער צו שטיין הם זיי לשון רבים אונ אויב אויף די אומה ישראל נהער דאך צו שטיין את (דו) אלא דס ווארט זאת איז ארמז אויף אשם הקודש אז דער פסוק זגט ואני זאת בריתי אותם אונ נאך דס מבול שטייט זאת אות הברית וגו' את קשתי נתתי בענן אונ דר פשט איז אזו כי מי נח זאת לי ווייל נח הט ניט מתפלל גוועזן אונ אוסר דעם איז זיין זכות ניט גוועזן אזו גרוס דס ער זאל קענין זיין דר מגין הדור אקעגן מבול דרום איז גייטיג גוועזן עס זאל נתגלה ווערין דר שם זאת דס דורך אום זאל אפ נהאלטן ווערן דס מבול אונ דס איז דר סוד פון דעם רעגין בוגין דרום אין ר' שמעון בן יוחאים צייטן איז ניט גזעהן גווארן קיין רעגין בוגין ווייל ער איז גוועזן דר מגין הדור אונ מיט תפלה פלעגט ער מבטל זיין אלע גזרות. ווי דוד המלך ע"ה הט גזגט מושל באדם צדיק מושל ביראת אלהים דס טייטש הקב"ה איז אמושל אויף אמענש אונ דר צדיק גוועלטיגט איבר די גזרה פון הקב"ה כביכול היינו ער איז מבטל די גזירות פון הימל וויא עס וואר גשעהן דיא מעשה מיט ר' שמעון בן יוחאי דס ער איז אמאל גזעסין ביא דעם טויער פון דיא שטאט לוד הט ער דר זעהן די זון טיקט זיך איינטר דריי מאל נאך אנאנד נאך דעם איז זיא גווארן פינצטר אונ אין איר מיטן הט זיך גזעהן שווארץ געלי פלעקן, זגט ער צו זיין ר' אלעזר קום מיט מיר אונ זיי נטרייסט דען עס איז דא אגזר אין הימל אונ עס איז נאך דא צייט דרייסג טעג אונ הקב"ה איז מיר דס דאמיט מודיע ווארום ער טוט ניט אפ קיין שום זאך ווי ער זגט ניט אן פריר זיינע צדיקים ווי דר נביא זאגט כי לא יעשה יי אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים גייענדיק זענין זיי אריין אין אוויין גארטן האבן זיי דר זעהן אשלאנג האלט אפען דס מול אונ סאפיט אונ לאזט גיפט אין דער ערד הט ר' שמעון אום גטון אקלאפ איבערין קאפ איז ער גווארן שטיל אונ הט גשאקילט מיטן צינג, הט זיך ר' שמעון אן גרופן שלאנג שלאנג גיי אונ זאג צו דעם איבערשטן שלאנג היינו דעם שטן אז ר' שמעון בן יוחאי געפינט זיך אויף דר וועלט הט די שלאנג תיכף אריין גריקט דעם קאפ אין אשפאלט זאגט

בצדקה תכונני רחקי מעשק כי־לא תיראי וממחתה כי לא־תקרב אליך: הן גור יגור אפס מאותי מי־גר אתך עליך יפול: הנה אנכי בראתי חרש נפח באש פחם ומוציא כלי למעשהו ואנכי בראתי משחית לחבל: כל־כלי יוצר עליך לא יצלח וכל־לשון תקום־אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי יהוה וצדקתם מאתי נאם־יהוה: הוי כל־צמא לכו למים ואשר אין־לו כסף לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלוא־כסף ובלוא מחיר יין וחלב: למה תשקלו־כסף בלוא־לחם ויגיעכם בלוא לשבעה שמעו שמוע אלי ואכלו־טוב ותתענג בדשן נפשכם: הטו אזנכם ולכו אלי שמעו ותחי נפשכם ואכרתה לכם ברית עולם חסדי דוד הנאמנים: הן עד לאומים נתתיו נגיד ומצוה לאמים:

°הן כתיב הן

פירוש ע״ט

עס וועט זיין פיל דער שלום פון דייני קינדער בצדקה תכונני דורך דער צדקה וואס דוא וועסט טוהן וועסטו ווערין אן גפעסטיגט מיט אלים גוטין רחקי מעשק דער ווייטער דיך פון רוב (גזלה) כי לא תיראי וועסטו קיין מורא האבען וממחתה אונ פון אנשרעק וועסטו אויך דער ווייטערט זיין כי לא תקרב אליך דען זיא וועט ניט נאהענט צו דיר הן גור יגור אפס מאותי מורא וועט האבען פר גזירות רעות דר וואס איך בין ניט מיט אים מי גר אתך עליך יפול ווער עס האט זיך איינגזאמילט צו מלחמה האלטן מיט דיר דר וועט פאלן פר דיר אדר מי גר אתך עליך יפול ווער עס האט גוואוינט מיט די ישראל אין דיין עניות דער וועט זיין מיט דיר אין דיין עשירות כלומר אז עס וועט דיר וואל זיין הנה אנכי בראתי חרש נופח באש פחם ומוציא כלי למעשהו איך גאט האב בשאפן איין איינן שמיד דאס ער בלאזט אין דעם פייער פון די קולין אונ צו הט אוס אכלי דס זיא איז ראוי צו דעם בדערפעניש וואס מען הט זיא גימאכט פון דעסט וועגין ואנכי בראתי משחית לחבל אונ איך האב ווידער בשאפען א צוברעכער וואס פרדארבט די כלי דאס מיינט ער איך האב אן גרייצט דעם פיינט אונ איך האב אים ווידר אן גריסן אפיקורסות כל כלי יוצר עליך אלי כלים זיינין וואס וועט גשאפט ווערין פון פיינט וועגין צו מלחמה האלטן מיט דיר לא יצלח וועט ניט גליקן וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי אונ איטליכם לשון וואס וועט שטיין מיט דיר צום מישפט וועסטו שולדיג מאכין זאת נחלת עבדי יי וצדקתם מאתי דס איז די נחלה פון גאטס קנעכט אונ זייער גרעכטיקייט וואס וועט זיי קומן פון מיר נאום יי אזו זאגט גאט הוי דס שריי איך אוס כל צמא לכו למים דאס איטליכר דארשטיגר זאל גיין צום וואסר דאס איז די תורה ואשר אין לו כסף אונ אפילו דער וואס הט ניט קיין זילבר לכו שברו ואכולו גייט קויפט אונ עסט ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר אונ גייט קויפט אן זילבר אונ אן פר בייטונג די תורה וואס זיא איז בעסער יין וחלב פון וויין אונ מילך למה תשקלו כסף בלא לחם ווארום וועגט איר גולם זיין איר זאלט וועגין אייער זילבער צוא אייערי פיינט אן ברויט גייערט אים ויגיעכם בלא לשבעה אונ אייער מידיקייט דאס איז אייער גוטס וואס איר מיד זיך איבר דעם זאלט איר אוועק געבין ניט פון אן זעטין וועגין שמעו שמוע אלי ואכלו טוב ליבערשט הערט מיך אונ עסט גוטס דס מיינט מען לערנט די תורה דאס זיא איז גוט ותתענג בדשן נפשכם אונ לאז זיך מתענג זיין מיט פעטיקייט אייערי לייבר הטו אזנכם ולכו אלי נייגט אייערי אויערין אונ גייט צו מיר שמעו ותחי נפשכם הערט צוא מייני רייד דען וועט לעבין בלייבן אייערי לייבר ואכרתה לכם ברית עולם אונ איך ווער פאר שניידין צוא אייך אבריתות ברית אויף אייביג חסדי דוד הנאמנים דאס איך גאט זאל בצאלין צוא דוד המלך פאר זייני בגרייטשי חסדים וס ער הט גטון הן עד לאומים נתתיו איין עדות צו די קיניגרייכן האב איך אים גגעבין ער זאל זיי שטראפין אונ זאל עדות זאגין אויף זייערי שלעכטי מעשים אקעגין זייער פנים נגיד ומצוה לאומים

פיר קדישים

[illegible]

הֵן גּוֹי לֹא־תֵדַע תִּקְרָא וְגוֹי לֹא־יְדָעוּךָ אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ׃

פירוש ע״ט

לְאוּמִים אַיין הַאר אוּנ אַשַׁאפֶר צוּ דִי קִינִיגְרַייךְ הָאבּ אִיךְ אִים גֶעגֶעבִּין הֵן גּוֹי לֹא תֵדַע תִּקְרָא אַיין פָאלְק וָואס דוּא וֶועסְט עֶס נִיט קָאנֶען וֶועסְטוּ רוּפֶן צוּ דַיין דִינְסְט וֶוען דִיא יִשְׂרָאֵל וֶועסְט מִיךְ גָאט צוּא הֶערִין וְגוֹי לֹא יְדָעוּךָ אֵלֶיךָ יָרוּצוּ אוּנ אַזוֹ אַיין פָאלְק׃ וָואס וֶועט דִיךְ נִיט קֶענִין וֶועלִין לוֹפִין צוּא אוֹיף בְּרֶענְגִין דִיר מַס רָאס וֶועט זַיין לְמַעַן יְיָ אֱלֹהֶיךָ פוּן וֶועגִין נָאט דַיין הַאר דָאס עֶר וֶוערְט גִירוּפֶן אוֹיף דִיר וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ אוּנ וֶועגִין דֶעם הֵיילִיגֶן פוּן דִי יִשְׂרָאֵל וָואס עֶר גִיט דִיר שַׁיינְקַייט׃

סוד

עֶרְד״ אַזוֹ אוֹךְ זָאל דִיא אַייבֶּרְשְׁטָע שְׁלַאנְג זִיךְ אוּם קֶערִין אִין דֶעם לָאךְ פוּן טִיפִין אָבּ גְרוּנְד. דֶר ווייל הָט עֶר זִיךְ גִשְׁטֶעלְט מִתְפַּלֵּל זַיין אוּנ מִיטְן דֶער תְּפִלָּה הָאבֶּן זַיי דֶר הֶערְט שְׁרַייעֶנְדִיג דִי וֶוערְטֶער פּוּטְקָארִי דְּבִקְטְפָא זִילוּ לְאַתְרַיְיכוּ אִיר הוֹפְט לַייט פוּן פוּרְעָנִיוֹת גֵייט צוּרִיק אוֹיף אַייעֶר אוֹרְט דֶען דִיא מְקַטְרִגִים וֶועלֶן שׁוֹן מֶער נִיט ווירְקֶן וָוארִים ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי הָט זַיי מְבַטֵּל גְוֶוען וואל צוּ דִיר ר׳ שִׁמְעוֹן דָם דַיין הַאר פַר לַאנְגֶט צוּ גֶעבִּין דִיר מֶעהְר כָּבוֹד פוּן אַלִימֶן דֶען בַּיי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע״ה אִיז גִשְׁרִיבֶּן וַיְחַל מֹשֶׁה דָם הַייסְט עֶר הָט בַּקוּמֶן אַווייטִיג אֵיידֶר עֶר הָאט אוּיס גִבֶּעטִין בַּיי הַשֵּׁי״ת אַז עֶר זָאל מְבַטֵּל.

קדושים

זַיין דִיא גְזֵרָה פוּן חֵטְא הָעֵגֶל דֶען וַיְחַל אִיז לָשׁוֹן חִיל וֵוייטִיג אוּנ אַז דִיא ר׳ שִׁמְעוֹן בִּיסְט״ עֶטְוָואס גוֹזֵר אִיז הקב״ה בַּאלְד מְקַיֵּם אוֹדֶר וֶוען עֶר אִיז וָוס עֶס אִיז גוֹזֵר קֶענְסְטוּ מְבַטֵּל זַיין בַּאלְד הָאט דִיא זִין ווידֶר אָן גִהוֹבֶּן צוּ שַׁיינֶען אוּנ דֶר שְׁוַוארְצֶע פְלֶעק אִיז שׁוֹין מֶער נִיט גְוֶוען חָט זִיךְ ר׳ שִׁמְעוֹן אָן גִרוּפֶן דָם בֶּעטַייט אַז אוֹיף דִיא וֶועלְט אִיז שׁוֹין דָא אַפְּרַייעֶלְכְקַייט אַז עֶר אִיז נִקוּמֶן צוּרִיק אַהֵיים הָט עֶר מְגַלֶּה גְוֶוען גְרוֹסֶע סוֹדוֹת אִין דֶעם פָּסוּק כִּי צַדִּיק יְיָ צְדָקוֹת אָהֵב יָשָׁר יֶחֱזוּ פָנֵימוֹ וֶועלִיכֶר עֶס זֶענִין שַׁייךְ צוּ דֶעם עִנְיָן׃

עניני מוסר לפרשת לך

וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל אַבְרָם לֶךְ לְךָ וגו׳. גָאט הָאט גְזָאגְט צוּ אַבְרָם לֶךְ לְךָ. דָאס וָוארְט לְךָ אִיז אִיבְּרִיג עֶס קֶען דָאךְ שְׁטֵיין לֵךְ מֵאַרְצְךָ. גֵייא פוּן דַיין לַאנְד. דֶער סֵפֶר חובת הלבבות זָאגְט אמשל צְווייא בְּרִידֶער הָאבֶּען אַמָאהְל גִירְשֵׁית אַפֶעלְד. אוּנ הָאבִּין זִיךְ צוּ טֵיילְט אוֹיף צְווייא טֵייל אוּנ מֶעהְר וִויא דָאס שְׁטִיקֶעל עֶרְד הָאבֶּען זַייא נִיט גִהַאט יֶעדֶער בְּרִידֶער הָאט גִיזֶעהְן אַז עֶר וֶועט אַקֶערִין אוּנ פֶעלְד אוּנ וֶועט פַאר זַייעֶן אוּנ עֶס וֶועט גִיט וַואקְסֶען וֶועט עֶר אוֹיךְ נִיט הָאבֶּען אוֹיף דֶעם יָאהְר פַּרְנָסָה פוּן דֶעם שְׁטִיקֶעל פֶעלְד אוּנ זַייא הָאבֶּען גִיט גִיהַאט צוּא פַארְזַייעֶן אִיז אַיין בְּרִידֶער גִינַאנְגֶען צוּא אַבַּעל הַבַּיִת אוּנ הָאט זִיךְ פַארְדִינְגֶען צוּ אִיהְם צוּ דֶער אַרְבִּיט עֶר זָאל דָאבֶּען פַּרְנָסָה אוּנ וֶועז עֶר הָאט גִיהַאט צַייט הָאט עֶר גִאַרְבֶּעט אוּנ זַיין שְׁטִיקֶעל פֶעלְד בִּיז שְׁפֶּעט אוּנ דֶער נַאכְט אוּנ פַאר טָאג. אוּנ אַז עֶר הָאט אַמָאהְל גִיהַאט אַגַאנְצֶען טָאג פְרַייא פוּן זַיין אַרְבֶּעט הָאט עֶר גִיאַרְבֶּעט בַּייא זִיךְ אוּנ פֶעלְד אַגַאנְצִין טָאג אוּנ הָאט אָפּ גִישְׁפָּארְט פוּן זַיין עֶסִין אוּנ הָאט גִיקוֹיפְט תְּבוּאָה אוּנ הָאט גִזַייעֶט אוּנ הָאט גִיפְלַאנְצְט בֵּיימֶער עֶס אִיז גִיקוּמֶען סוֹף יָאהְר הָאט עֶר אָפּ גִישְׁנִיטֶען תְּבוּאָה אוּנ הָאט אַרָאפּ גִינוּמֶען פֵּירוֹת פוּן דִיא בֵּיימֶער דָאס אַנְדֶערִי יָאהְר אִיז עֶר אוֹיךְ נָאךְ גִיוֶוען פַאר דִינְגֶען צוּא פְרֶעמְדִי אַרְבֶּעט אוּנ פוּן דִיא תְּבוּאָה וָואס עֶר הָאט פַאר קוֹיפְט דָאס עֶרְשְׁטִי יָאהְר הָאט עֶר גִיקוֹיפְט נָאךְ אַשְׁטִיקֶעל פֶעלְד אוּנ עֶר הָאט נָאךְ בֵּיימֶער גִיפְלַאנְצְט צוּם צְווייטֶען יָאר הָאט עֶר שׁוֹן גִיהַאט גִינוּג תְּבוּאָה אוּנ פְרוּכְטֶען הָאט עֶר זִיךְ שׁוֹן נִיט מֶעהְר פַאר דִינְגֶען צוּא אַנְדֶערִי אַרְבֶּעט עֶר הָאט שׁוֹן גִיאַרְבֶּעט נָאר אוּנ זַיין פֶעלְד אוּנ עֶר הָאט שׁוֹן גִיקֶענְט אָרוּנְטְלוּךְ לֶעבִּין פוּן זַיין פֶעלְד. דֶער אַנְדֶערֶער בְּרִידֶער הָאט זִיךְ אוֹיךְ פַאר דִינְגֶען צוּא אַרְבִּיטֶען בַּייא אַפְרֶעמְדִין עֶר הָאט אָבֶּער זַיין שְׁטִיקֶעל פֶעלְד אוּנ גַאנְצֶען פַאר לָאזְט וֶוען עֶר הָאט גִיהַאט צַייט אִיז עֶר גִיגַאנְגֶען צוּא זַיינֶע פַאר גִינוּגִים אוּנ אוֹיף דֶעם שְׁטִיקֶעל פֶעלְד אִיז אַרוּם גִוַואקְסִין דֶערְנֶער בִּיז עֶס אִיז אוּנ גַאנְצִין קַאלְיֶע גִוָוארִין

דער נמשל איז יעדער מענטש דארף זיך באטראכטן דאס וואס ער ארבעט פאר זיין גוף איז גלייך וויא ער וואלט געוועזן פאר דינגען צו אפרעמדין, ער זאל ארבעטן פרעמדע ארבעט ווארום דער גוף איז דאך ניט זיינער דער עיקר מענטש איז נאר דיא נשמה אנדערע מענטשן באטראכטן דאס דריבער ארבעט ער פאר זיין גוף וויא פיל ער דארף צוא זיין פרנסה אונ אז ער ווערט גאר ליידיג פון זיין ארבעט גייט ער שוין אונ בית המדרש ארבעטן פאר זיין נשמה ביז שפעט אין דער נאכט אונ פריה פאר טאג אז עס קומט אטאג וואס ער איז אונ אום פרייא פון זיין ארבעט אזו וויא שבת אדער יום טוב פארגעסט ער שוין דעם גאנצין טאג מיט תורה אונ תפלה גאר פאר דיא נשמה אונ ווייל ער ווייסט אז דיא ארבעט וואס ער טוהט פאר זיין נשמה דאס איז זיין אייגענע דריבער זעהט ער צוא בשיינען דיא תורה אונ מצות שיינע ציצית שיינע תפלין אונ נאך אזעלכע מצות אונ ער היט זיך מיט תורה מיט אסור וואס איז ריין פון לשון הרע אונ אויך פון רכילות ליצנות נבול פה אונ נאך אזעלכע זאכען אבער דער נארישער מענטש פאר לאזט זיין נשמה אינ גאנצין אונ ער ארבעט גאר פרעמדע ארבעט דאס הייסט נאר פאר דעם גוף אונ ווען ער האט אפילו אליידיגע צייט וואס ער קען ניט ארבעטן פאר זיין גוף זוכט ער צוא האבין אנדערע פארגעניגונגס אונ ער באטראכט גאר ניט אז דיא צייט פון זיין לעבין אויף דער וועלט איז ניט אוב געזעצט וויא לאנג עס קען זיין יעדער מינוט אז דאס איז דיא לעצטע אונ ער וועט אוועק גיין פון דיא וועלט ליידיג אזוי ווי ער איז אויף איר געקומען אונ א מענטש זאל ניט זאגין איך וויל ארבעטן טאג אונ נאכט איך זאל גליקליך מאכין מיינע קינדער א מענטש קען ניט פאר זארגין זיינע קינדער יעדער קינד האט זיין מזל מיר זעהן ארימע קינדער ווערין גבירים אונ רייכע קינדער ווערין ארום אזוי נאכין וואס זעהן צוא דוא וועלט קען ניט א מענטש אליין זיך געבין דער מענטש קען ניט אליין נעמין רייכקייט אונ קען ניט אליין געבין געזונד עס זענין דא מענטשין וואס ארבייטן אויף פרנסה טאג אונ נאכט אונ האבין ניט אונ עס זענין דא מענטשין וואס ארבייטן גאר ווייניג אונ האבין גרויס רייכקייט וויא דוד המלך האט געזאגט כפירים רשו ורעבו עס זענין דא מענטשין אויף דער וועלט וואס ארבייטן וויא דיא לייבין פון דעסט וועגין זענין זייא ארום אונ הונגעריג. ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב. אונ עס זענין דא מענטשין וואס ארבייטן פאר דיא וועלט גאר ווייניג זייא פארדינען גאר גאט זייא זיצן אין בית המדרש אונ לערנין פון דעסט וועגין פעהלט זייא קיין גוטס ניט זענען רייך אויך דאס האט הקב"ה געזאגט צו אברהם לך לך. די זאלסט גיין אויף דער וועלט גאר פון דייניט וועגין דיא זאלסט טון אויף דער וועלט אזעלכע זאכין וואס זאלין זיין גאר דייני דיא זאלסט זייא קענין נעמין מיט זיך ווען די וועסט אוועק גיין פון דיא וועלט ווארום אלו זאכין וואס די וועסט טון פר דיין גוף זענין ניט דייני ווייל ווען דער גוף גייט אוועק פון דער וועלט לאזט ער אלין אויף דיא וועלט אונ דיא תורה אונ מצות וואס דער מענטש לערינט אונ טוהט איז דער ווערט איז גלייך וויא א מענטש פלאנצט ביימער ער וועט שפעטער הנאה האבין פון זייערע פרוכטין וויא דער נביא ישעיה האט געזאגט אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. לויבט דעם צדיק אים איז גוט ווארום ער וועט עסין דיא פרוכטין פון זיין תורה אונ מצות טאקי וועט דער מענטש זאגין אז דיא הקב"ה איז אזוי ליב די נשמה צוא וואס האט הקב"ה זיא געשיקט אויף דער וועלט ווארט [illegible] דער גליק פון דיא נשמה ווען נאר קומן פון דיא ערד פון דער וועלט ווארום נאר פון דיא וועלט קען דיא נשמה זוכה זיין צו דיא הנאות פון עולם הבא אזו וויא [illegible] וואס [illegible] אדער דרייא מאהל אונ אהר [illegible] דיא [illegible] איז זיין [illegible] אונ דער חיים. אין [illegible] איז אים [illegible] אונ ער האט [illegible] אבער [illegible] ווארום [illegible] איז ער [illegible] דער [illegible] אונ [illegible] אזוי [illegible] איז אום [illegible] אונ דיא [illegible] ניט. אונ [illegible]

בשעפטיגט אנגעצין טאג אונ עסט נאר ניט. אדר דער מוטאג איז שון קאלט געווארין אונ איז שון ניט גוט זיין עיקר וואהנונג איז נאר אהיים צו קומן דער וואהנונג אונ דער היים זאל זיין שיין אונ ווייל דא אונ דער היים בקומט ער ניט די סחורה צו קופין מיז ער פארין אונ לייפציג צום יריד. אונ אין דער היים מאהשט ער אוס די סחורה אוף געלט צו זיין פר געניגין. דער היים פון די נשמה איז נאר אינ הימל אבר אינ הימל בקומט מען ניט די סחורה ווס די נשמה באדרף דס בקומט מען נאר אוף די וועלט. תורה אונ מצות זעגין נאר אוף די וועלט מקיים צו זיין דיא נשמה קימט ארויף אוף דעם הימל מיט איר סחורה בקומט זיא דארט פר איר סחורה דעם פר גנוגן פון גן עדן. וממולדתך ומבית אביך. אונ ווייל די ביסט געבארין פון עלטרין ווס דינון עכו״ם אונ פון אלאנד וואס אלו דינון עכו״ם אונ דיא ביסט געווארין טהור וקדוש צו הקב״ה איז דיין שכר נאך גרעסער אונ דיין שכר ווערסטו אפ נעמין ווען דיא ווערסט קימען אל הארץ אשר אראך. אונ דעם לאנד ווס איך וועל דיר דארטין וויזין אלו תענוגים. ואעשך לגוי גדול. איך וועל דיך מאכין צו אגרוס פאלק. דר מדרש זאגט אברהם אבינו הט גזאגט צו הקב״ה פון נח האסטו דאך אויך גמאכט אגרוס פאלק הט הקב״ה גזאגט איך מיין דעם גוי גדול ווס עס שטייט ומי גוי גדול. אמהל מיינט מען אגרוס פאלק ווייל עס איז דא אונ דעם פאלק פיל מענשין אונ אמאהל מיינט מען אגרוס פאלק ווייל דיא מענשין זעגין ווייכטיגו מענשין גרוסו חכמים אדר גרוסי גבירים האט הקב״ה גזאגט צו אברהם פון נח האב איך ארוס גנומין אגרוס פאלק פון פיל מענשין. אבר פון דיר וועל איך ארוס נעמין אקליין פאלק נאר זייא וועלין זיין גרוסי חכמים גרוסו צדיקים גרוסי לייט אוף דער וועלט אונ אוף עולם הזה זאלסטו ווייזג ארבישין. ואברכך. וואריס איך וועל דיך בענשין איך וועל געבין מיין ברכה אינ אלין ווס די ווערסט טון אונ מיט דעם צו זאג אונ מיט דיא מיסר איז אברהם אבינו גגאנגין אוף דער וועלט אונ האט זיין גרוסין זכות גילאזט פון אונזערט וועגין אוך:

מנין המצות

בסדר לך לך יש בה מלות עשה אחת

יב (עשה ג) למול את הבן שנאמר זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכם כל זכר:

בראשית יב לך

אונקלוס

יב א ויאמר יהוה אל־אברם לך־לך

יב א ואמר יי לאברם איזיל לך מארעך:

תו״א ויאמר כ׳. ר״כ טז:

בעל הטורים

(א) לך לך. פתח באמירה בל׳ שנכרא בו כמולס שבעשרה מאמרות נכרא העולם וכולו לא נכרא אלא

רש״י

(א) לך לך. להנאתך ולטובתך. ושם אעשך א לגוי גדול וכאן אי אתה זוכה לבנים ועוד שאודיע

שפתי חכמים

א ר״ל הקרא קאי א.עיל שפי׳ להנאתך ולטובתך ועז״פ מה היא הטובה שאעשה לך ששם אעשך לגוי גדול ומהו הכוונה שאודיע טבעך בעולם ר״ל הואיל ואח״כ מפרש הפסוק בעצמו ואעשך לגוי גדול והגדלה שמך א״כ בהתלה כשא״ל לך לך.ש״מ שעל מנת כן אמר לו. כי הרא״ס אף שלך לך אינו קובי״א

בית יהודה

(א) (לך לך). זאגט רש״י לך לך מיינט מען די זאלסט גיין פון דיינעט וועגין (להנאתך ולטובתך) פון וועגין דיין הנאה (פערגניגען) אונ דיין טובה (ושם אעשך לגוי גדול) דארטין אין

פירוש רד״ק

יב (א) ויאמר (ה׳ אל אברם) ויאמר פירושו וכבר אמר לו קודם צאתו מאור כשדים ועל פיו יצא כמו שאמר "אני ה׳ אשר הוצאתיך מאור כשדים ואפשר שבא אליו הדבור פעם אחרת בחרן. ומה שאמר (לך לך).כן הוא מנהג הלשון כמו וילך לו (שמות י״ח) אלכה לי (ירמי׳ ה׳) אשוב׳ לי (במדבר כ״ב ל״ד) קחו

פירוש לתורת אלהים

(א) ויאמר יי אל אברם אונ גאט הט גזאגט צו אברם לך לך גייא ארוס פון דיין טובה וועגין מארצך פון דיין לאנד וממולדתך אונ פון דיין געבורט ומבית אביך אונ פון דיין פאטערס

מדרש הנעלם

רבי יהודה פתח ר׳ יהודה הייבט אן עס שטייט הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע

לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ׃

וּמִיַּלָּדוּתָךְ וּמִבֵּית אֲבוּךְ לְאַרְעָא דִּי אַחֲזִינָךְ׃ ואעבדינך

ואעשך

בעל הטורים

כוכות אברהם לכך כתיב עליו מאחר. לך לך רמז לו כשתהיה בן מאה כמנין לך לך אז ואז שר לגוי גדול שנולד לו יצחק. ד"א רמז לו שלאחר שהלך מהרלך החיה כמנין לך לך שהרי כן ע"ס שנה היה כשילא וכל שנותיו קע"ה. ד"א רמז לו הגליות שבע"פ ילכו ישראל בגולה. ד"א רמז לו שלאחר כ' דורות כמנין לך ילכו בגלות כימי לדקיהו וכוכותך סדרתי עמך כן ע"ב שנה

בית

דעם לאנד וואס דו וועסט קימען וועל איך דיך מאכען צו אגרוים פאלק (וכאן אי אתה זוכה לבנים)

פירוש

לכם (מ"ה י"ם) והרומים להם · (מארצך) . כי קשה לאדם לצאת מארצו אשר גר שם ימים רבים כל שכן אם נולד שם . וזהו שאמר (וממולדתך) כל שכן שיניח בית אביו ומשפחתו וילך לו אל ארץ לא ידע תמול שלשום וזהו

ספר הישר

אין דיזע טעג האט זיך גאט בוויזען צו אברם אין חרן און זאגט צו אים פר וואר איך האב גרעט צו דיר פר צוואנציג יאר אזוי צוא זאגן :

לך לך גיי ארוס פון דיין טובה וועגען פון דיין געבורט אונ פון דיין פאטרם הויז גוינד צום לאנד וואס איך וועל דיר ווייזען צוא געבין דאס לאנד דיר אונ צו דיינע קינדער דען אונ דאס דאזיגע לאנד וועל איך דיך בענטשין אונ דארט וועל איך דיך מאכן צו איין גרוס פאלק אונ איך וועל אכפרין דיין נאמן אונ עס זאל ווערן געבענטשט מיט דיר אלע משפחות וואס זענען אויף דער ערד אונ אצינד שטיי אויף אונ גיי ארוס פון דער שטאט די אונ דיין ווייב אונ אלס וואס דיין איז אונ איך אלע וואס זענע געווען געבוירן אין דיין הויז אונ אלע די לייבר וואס דיא האט דיר איין געפילט אונ חרן אונ קער ווידר צום לאנד כנען .

אין אברם האט זיך אויף אונ גענומען זיין ווייב שרי אין אלין דאס זיינעגע אין אלי די וואס זענען געווען אונ זיין הויז אונ אויך אלע וואס זיי האבן זיין אמונה אן גנומען אין חרן אין זענען ארוס גגאנגען צוא גיין צום לאנד כנען : ויבואו אונ זיי קימען קיין כנען אזוי ווי גאט ב"ה האט צוא זיי גזאגט אונ ער גייגט זיין געצעלט אין פלון מורה אונ אויך לוט זיין ברידרם זון מיט אלין דאס זיינעגע זענען אויך געוועזן מיט אים אין גאט האט זיך ווידר בוויזען צו אברם אונ זאגט צו אים צו דיינע קינדער וועל איך געבין דאס דאזיגע לאנד אין אברם האט געבויעט א מזבח צו גאט ב"ה וואס האט זיך צו אים בוויזען אונ דער מזבח שטייט נאך אונ פלון מורה ביז אונ היינטיגן טאג. אונ דעם צייטן יאר איז געווען אגרוים הונגר אונ כנען אין אלע ווייטרם פון כנען האבן ניט געקענט דר ליידין דעם גאנצן גרויסן הונגר : ויקם אונ אברם איז אויף גשטאנען אין האט גזארט קיין מצרים אין אברם איז גקומען צום טייך פון מצרים האט ער זיך גזעצט אם ברעגן פון [illegible] אברם [illegible] אין דער [illegible] גיזעהן אז זיין ווייב שרי איז גיוועזר

דור

אין דעם לאנד וועסטו ניט זוכה זיין צוא האבין קינדר (ועוד) נאך אטובה וועסטו האבן (שאורייע

רד"ק

שאמר (מבית אביך . אל הארץ אשר אראך). ואלו אמר לו אל ארץ כארצך טובה או טובה ממנה לא היה כל כך קשה. אבל אמר אל הארץ אשר אראך ולא ידע הטובה היא אם רעה · וכל זה אמר לו האל להודיע חבתו של

מדרש הנעלם

מארצך זאגט ר' יהודה קים אונ זעה ווי אמענש גהער נאר עוסק זיין בתורה ובמצות יומם ולילה דען די מעלה פון דר תורה איז איבר אלע מעלות דען ביי דעם איז פר האנדין צוויי גרוסע מעלות לעבין מיט עשירות אזוי שטייט ארך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד אונ כבוד מיינט מען עשירות ווארום איין עושר האט כבוד אונ דאס איז אלין דורך דר תורה . דען אלי נכט נעמט דר מלאך — — אלו נשמות הצדיקים אונ ווייזט זיי פר הקב"ה אונ די מלאכים ווארטין מיט זייער שירה זאגן ביז עס ומלין זיך איין אלו נשמות הצדיקים אונ הייבין אן זאגן שירה בנאנד צו הקב"ה דרום שטייט הנצנים נראו בארץ מיינט מען די מענשין פון דר ערד וואס זענען עוסק בתורה לשמה עת הזמיר הגיע מיינט מען די צייט איז גקימען זינגין זמירות ותשבחות צוא דעם בשעפיר דורך וועמין ווערין דוא אלע זאגן זגט ער פון וקול התור דאס איז דר מלאך מט"ט וואס זמילט איין אלע נשמות הצדיקים זיין זאגן שירה צו הקב"ה דרום שטייט יעלזו חסידים בכבוד דורך דעם מלאך מט"ט וואס ער הייסט כבוד ירננו על משכבותם טון זיי זינגן ביי נכט אז די מענשין שלאפין . ר' יעקב זגט אלע נשמות הצדיקים זענען בשעת נוואךן מתחת כסא הכבוד דען די נשמה קומט דעם גוף אונ ווייזט אים צו פון דעם רצון הבורא דען אז הקב"ה שיקט אים די נשמה אונ גיט אריין שטייט ויאמר ה' אל אברם דאס מיינט מען הקב"ה זגט צוא די נשמה וואס זי הייסט אברם דס איז צווייטר אויב ריס דיא נשמה הייסט אב ווייל זיא איז איין חשר צוא דעם גוף דס הייסט זיא איז פון איין הויכן ארט דרום הייסט זיא אברם השית זגט איר און זיא זאל היטן די תורה מיט די מצות אונ געהערט איר איבר הונדרט שליכן דס הייסט מען זאל מכן אלע טוג הונדרט ברכות מיט אימלאכי ברכה ציהט ער איר זיך אין קלויבאל דרום שטייט לך לך עס בעדייט הונדרט אונ אזוי

ב וְאֶֽעֶשְׂךָ֙ לְג֣וֹי גָּד֔וֹל וַאֲבָ֣רֶכְךָ֔ וַאֲגַדְּלָ֖ה שְׁמֶ֑ךָ וֶהְיֵ֖ה בְּרָכָֽה׃

ב וְאַעְבְּדִינָךְ לְעַם סַגִּי וַאֲבָרְכִינָךְ וַאֲרַבֵּי שְׁמָךְ וּתְהֵי

תו״א ואברכך. פסחים קיז :

בעל הטורים

(נ״ל ס׳) בברית בין הבתרים ושובו לאחר ס׳. ולכך סמך בחרן ללך לך לפי שבחרון אפו של הקב״ה בעו״ה גלו : (ב) ואעשך לגוי גדול וגו׳. ברכו כאן ז׳ ברכות והם אלו. ואעשך לגוי גדול והיא הגדולה שבכולם שיעשהו לגוי שעם זאת בכלל השיעבוד והשחרור. והשנית שבהיותו אברם טרם הכנסו בברית יברכהו בברכת הממון כמ״ש ואברם כבד מאד . והשלישי שיגדל שמו מאברם לאברהם. והרביעי שיהיה הוא בעצמו ברכה. והחמישי שיברך ה׳ מבורכיו. והששי שיאור כל מקללי רעתו. והשביעי שיתברכו בו כל משפחות האדמה : אשר אראך. ב׳ במס׳ ככה והידרבוכריה גבי גליות מלמד שהראה הקב״ה לאברהם הגליות: אראך. בגי׳ בעננים מלמד שהיו עננים הולכים לפניו ומראים לו הדרך. ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך. ג׳ ברכות כנגד ג׳ ברכות בכהנים וכן ואברכך ג׳ תגין על ך׳ לומר לך כי ג״פ כ׳ הם ס׳ כנגד ס׳ אותיות שבברכת כהנים והם יברכך יאר ישא. ואברכך בגי׳ אברהם : והיה. ו׳ במס׳ והיה ברכה. והיה תמים. והיה נכון לבקר. אלה אלי הסרה והיה שם .

רש״י

שמך בעול׳ : (ב) ואעשך לגוי גדול. לפי שהדרך גורמת לשלשה דברי׳ ממעטת פריה ורביה וממעטת את הממון וממעטת את השם לכך הוזקק לשלשה ברכות הללו שהבטיחו על הבנים ב ועל הממון ועל השם(ס״א וזהו ואגדלה שמך הריני מוסיף אות על שמך שעד עכשיו שמך אברם מכאן ואילך אברהם ואברה׳ עולה רמ״ח כנגד איבריו של אדם ברש״י ישן): אברכך. בממון . ב״ר : והיה ברכה . הברכות נתונות

שפתי חכמים

דמלינו בגמ׳ חלף הלך לו וכמוהו רבים א״כ ה״נ נימא ה״נ. מ״מ דקרא הוא אפ״ה היכא דאיכא למדרש דרשינן אבל לי נראה שקושי׳ הוא בכל מקום וגבי הגמ׳ חלף הלך לו ר״ל לטבעו לרצונו אבל כאן הקב״ה אמר לו לך לך והוא אין רצונו בכך לכ״א לך לך להנאתך וגו׳. כ׳ מהרש״ל לפי פי׳ ראשון קשה דצריכין אנו לבנים גם לכן מפרש רש״י ועוד וכו׳ ולפ״ז קשה מאי ואעשך לגוי גדול לכך צריך לב׳ פשטים : ב דק״ל למה ברכהו בג׳ ברכות הללו ולא בשאר ברכות : ג משמע שר״ל לפי שהדרך ממעט כו׳ לכך הבטיחו על הבנים וא״ל הדרך אינו מזיק לך אלא כמו שאם לא היית בדרך היה לך בנים כך בדרך אינו מזיק לך וקשה הא לעיל פירש״י וכאן אי אתה זוכה לבנים וכן מה שפי׳ כאן לפי שהדרך ממעט את השם הבטיחו שהדרך אינו מזיק לו כלום אלא כמו שאם לא היה בדרך היה בעל שם כך יהי׳ עכשיו וזה סותר מה שפי׳ לעיל ועוד שאודיע שמך בעולם משמע דהא״ל אין לו שם כלל. ועוד קשה למה מפרש מתחלה מלת והיה ברכה ואח״כ מפרש דבר אחר ואעשך לגוי גדול וגו׳ שלא על סדר הקרא. עוד קשה למה מפרש בתחלה מלת ואעשך לגוי גדול ואח״כ מפרש מלת מארצך וממולדתך שלא על סדר הקרא וברא״ם פי׳ דרש״י כ׳ באחרונ׳ כ״ר כלו׳ שהוא מורה שחולק על מה שפי׳ להנאתך ולטובתך כ״ל בדרך הפלפול ד ה״פ דמ״ש ואעשך לגוי גדול וגו׳ לפי שהדרך וכו׳ לא בא לפרש על ואעשך לגוי גדול אלא רש״י מקשה קו׳ ע״ל פי׳ שפירש לעיל כאן אי אתה זוכה לבנים וכה כב״ר אמרי ואעשך לגוי גדול לפי שהדרך וכו׳ א״כ משמע שכאן

בית דוד

שִׁמְךָ בָּעוֹלָם) אִיךְ וָועל מַאכְן ווִיסְן דַיין נָאמֶען אוֹיף דֶער וֶועלְט :(ב) (וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל) . זָאגְט רַשִׁ״י (לְפִי שֶׁהַדֶּרֶךְ גּוֹרֶמֶת לִשְׁלשָׁה דְבָרִים) ווייל דֶער וֶועג בְּרֶענְגְט צוּ דְרַייא זַאכְן (מְמַעֶטֶת פְּרִיָּה וְרִבְיָה) דֶער וָואס גֵייט אִין וֶועג הָאט ווייניג קִינְדֶער (ווייל אִין וֶועג דַארְף נִיט אַמֶענְשׁ זִיךְ בַּהֶעפְטִין מִיט זַיין ווייבּ , אוּנ דֶער מֶענְשׁ וָואס גֵייט פִיל וֶוערְט אִין אִים דִיא זֶרַע ווייניגֶער) (וּמְמַעֶטֶת אֶת הַמָּמוֹן) אוּנ עֶס מַאכְט ווייניגֶער דָם גֶעלְד (וּמְמַעֶטֶת אֶת הַשֵּׁם) אוּנ עֶס מַאכְט ווייניגֶער דֶעם נָאמֶן (לְכָךְ הוּזְקַק לִשְׁלשָׁה בְּרָכוֹת הַלָּלוּ) דְרִיבֶּער אִיז עֶר גְוֶועזְן נֶעֶנייט הקב״ה זָאל אוּם בֶּענְטְשִׁין מִיט דִי דְרַייא בְּרָכוֹת (לְהַבְטִיחוֹ עַל הַבָּנִים) עֶר זָאל אִים צוּ זָאגְן עֶר וֶועט הָאבְּן קִינְדֶער (עַל הַמָּמוֹן) עֶר וֶועט הָאבְּן גֶעלְד (וְעַל הַשֵּׁם) עֶר וֶועט הָאבְּן אַנָאמֶן אוֹיף דֶער וֶועלְט . נָאךְ אַפְּשַׁט זָאגְט רַשִׁ״י (וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ) אִיךְ וֶועל גְרוֹיס מַאכֶן דַיין נָאמֶן (הֲרֵינִי מוֹסִיף אוֹת עַל שִׁמְךָ) אִיךְ וֶועל גֶעבִּין נָאךְ אֵיין אוֹת צוּ דַיין נָאמֶען (שֶׁעַד עַכְשָׁיו שִׁמְךָ אַבְרָם) בִּיז אִיצְט אִיז דַיין נָאמֶן אַבְרָם (מִכַּאן וְאֵילָךְ אַבְרָהָם) פוּן הַיינְט אוּנ ווייטֶער וֶועט זַיין דַיין נָאמֶן אַבְרָהָם (וְאַבְרָהָם עוֹלֶה רמ״ח) דָאס וָוארְט אַבְרָהָם בַּטְרֶעפְט צְווַייא הוּנְדֶערְט אַכְט אוּנ פֶערְצִיג (וּכְנֶגֶד רמ״ח אֵבָרָיו שֶׁל אָדָם) גֶעגִין דִיא צְווַיי הוּנְדֶערְט אַכְט אוּנ פֶערְצִיג גְלִידֶער וָוָם אַמֶענְשׁ הָאט ; (וַאֲבָרֶכְךָ) . (בְּמָמוֹן) אִיךְ וֶועל דִיךְ בֶּענְטְשִׁין מִיט גֶעלְד (וֶהְיֵה בְּרָכָה) דִיא

פירוש

אברהם אבינו שכל אלה הדברים קשים לאדם והכל קבל מאהב׳ לעשות רצון האל : (ב) (ואעשך לגוי

רד״ק

גדול).אף על פי שאשתךעקרה אני ארפאנ׳.ובזאת הארץ תלד . (ואברכך) · אוסיף טובתך בעושר ובנכסים

פירוש לתורת אלהים

הוֹז אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ צוּ דֶעם לַאנְד וָואס אִיךְ וֶועל דִיר ווייזְן אוּנ וָואס וֶועט זַיין דִי טוֹבָה אִיךְ וֶועל דִיךְ דָארְט מַאכְן צוּ אַגְרוֹיס פָאלְק דָא בִּיסְט נִיט זוֹכֶה צוּא הָאבְּן קִינְדֶר אוּנ ווִידֶר אִיךְ וֶועל מוֹדִיעַ זַיין דַיין שֵׁם אוֹיף דֶר וֶועלְט : (ב) וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָדוֹל אִיךְ וֶועל דִיךְ מַאכֶען צוּ אַגְרוֹיס פָאלְק דוּא וֶועסְט הָאבְּן קִינְדֶר עֶס וֶועט פוּן דִיר אַרוֹיס קוּמֶען אַגְרוֹיס פָאלְק וַאֲבָרֶכְךָ אִיךְ וֶועל בֶּענְטְשֶׁן דִיךְ (עיין רש״י) וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ אוּנ אִיךְ וֶועל גְרוֹיס מַאכֶען דַיין נָאמֶען דָאס הֵייסְט עֶר וֶועט הָאבֶּען אַגְרוֹסֶען שֵׁם (עיין רש״י) וֶהְיֵה בְּרָכָה אוּנ דוּא וֶועסְט זַיין אַבֶּענְטְשֶׁער (עיין רש״י) :

וְאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר

וּתְהֵי מְבָרַךְ: ג וַאֲבָרֵךְ מְבָרְכָךְ וּמְלַטְטָךְ

ת"א ואברכה. ברכות נב סוטה לח: ונברכו

בעל הטורים

והיה לי לאב. והיה לנו לאב. אם תהיה תמים ונכון אז תהיה ברכה ועלה אלי ההרה והיה לי לאב: (ג) ואברכה מברכיך. בגי' כהנים המברכים בניך ע"כ מברכיך ל' רבים ומקללך ל' יחיד: ומקללך אאור. בגי' זה בלעם הבא לקלל בניך: ואברכה. ג' במס' הכא ואידך ואברכה שמך לעולם שברכו ברכה שאין לה הפסק וזהו ואברכה שמך לעולם:

רש"י

נתונות בידך עד עכשיו היו בידי ברכתי לאדם ונח ומעכשיו אתה מברך את אשר תחפוץ. ב"ר. ד"א ואעשך לגוי גדול זהו שאומרים אלהי אברהם. ואברכך זהו שאומרים אלהי יצחק. ואגדלה שמך זהו שאומרים אלהי יעקב. יכול יהיו חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה בך הם חותמין ולא בהם: מארצך. והלא כבר יצא משם עם אביו ובא עד לחרן אלא כך אמר לו התרחק עוד משם וצא מבית אביך: אשר אראך. לא גלה לו הארץ מיד כדי לחבבה בעיניו ולתת לו שכר על כל דבור ודבור. כיוצא בו (בראשית

שפתי חכמים

כיון שהיו זוכה לבנים וא"ל דהמד"ר מסובב הוא לפי שבנים וגם הפירושים נקרא הכל ממון אינו מפורש לי"פ ממון שהי מפורש ואברכך בממון וא"ת וכא עיין י"ל דהמדרש מסובב דהא בדרש רולה לדרוש כל היתורים שבקרא ומה הוא דורש בתלת והיה ברכה ועי"פ והיה ברכה שהי למדרש אהא הברכות נתונים בידך וכו' א"כ ב"ת שאינו מסובב וא"כ קשה על פי' דלעיל ומתרץ ד"א ואעשך לגוי גדול זה שאומרים וכו' ר"ל בב"ר יש עוד פי' אחר על ואעשך לגוי גדול וא"כ מאי דפי' לעיל וכאן אי אתה זוכה לבנים אליבא דד"א פי' וק"ל. מהרש"ל דלפי פי' הברכות נתונים כו' פירש"י והיה מבורך שקאי על הדם המברך לכן פי' ד"א וכו' ואגב זה פי' חיבור: ד פי' דכוי שמשם הקרא לפי שא"א אלהי אלא על רבים כמו אלהי ישראל אלהי העברים אלהי השמים אבל על יחיד א"א אלהי אלא אלינו בשום מקום שנכתב על יחיד אלהי לכך א"ל הקב"ה ואעשך לגוי גדול ר"ל שאתה תהיה כמו גוי גדול ואומרים עליך אלהי אברהם כמו על גוי גדול ומפני שתלת ואברכך מורה על תוספת ברכה אמרו שאף בנו יזכה לאות' ברכה שיאמרו עליו אלהי יצחק ולפי שתלת ואגדלה שמך מורה עוד על הוספת גדולה אמרו שאף בן בנו יזכה לאות' מעלה שיאמרו אלהי יעקב וכא דתלה זה בהליכתו לא"י ולא בח"ל י"ל משום דאמרו כל הדר בח"ל כאלו אין לו אלוה ולכך אין לו' אלהי אברהם אלא בשילך לא"י וק"ל: ה והיה בגי' גם על ד' כלו' כך יבא בחתימה שאומרים בא"י מגן אברהם (מהרש"ל): ו מפני שתלת לך הלל מבית אביך

בית

וואלסט זיין דר בעטשר (הברכות נתונות בידך) דיא ברכות זענין געגעבן אין דיין האנד (עד עכשיו היו בידי) ביז איצט זענן דיא ברכות געוועזן אין מיין האנד (ברכתי לאדם ונח) איך האב געבענטשט צו אדם אונ צוא נח (ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ) אונ פון איצט וועסטו בענטשן וועמן דיא ווילסט ווען, אונ אזוי ווי דו וועסט בענטשן וועל איך אים געבין (דבר אחר) נאך אפשט איז (ואעשך לגוי גדול) איך וועל דיך מאכען צוא אגרוס פאלק (זהו שאומרים אלהי אברהם) אלע יודן ווען זאגן אלהי אברהם, איך בין דר גאט פון אברהם (ואברכך) איך וועל דיך בענטשין (זהו שאומרים אלהי יצחק) מען וועט זאגן איך בין דר גאט פון (דיין זיהן) יצחק (ואגדלה שמך) איך וועל גרוס מאכן דיין נאמן (זהו שאומרים אלהי יעקב) מען וועט זאגן איך בין דר גאט פון (דיין איינקיל) יעקב (יכול יהיו חותמין בכולן) איך וואלט געגען מען זאל אום לאזין די ברכה מיט אלע דריא מען זאל זאגן ברוך אתה ה' מגן אברהם יצחק יעקב (תלמוד לומר) לערינט אונז דר פסוק (והיה ברכה) דיא זאלסט זיין דיא ברכה (בך חותמין) מיט דיר אליין זאל מען אום לאזין דיא ברכה מען זאל נאר זאגן מגן אברהם (ולא בהם) אונ ניט מיט זיי: (מארצך). דיא זאלסט ארויס גיין פון דיין לאנד. פרעגט רש"י (זיין לאנד איז דאך געוועזן כשדים) (והלא כבר יצא משם עם אביו) פון כשדים איז ער דאך לאנג ארויס געגאנגן צו זאמען מיט זיין פאטער (ובא עד לחרן) אונ ער איז געקומען ביז חרן (אלא כך אמר לו) נאר אזוי האט הקב"ה געזאגט צוא אים (התרחק עוד משם) דיא זאלסט דיך פון חרן אויך דר ווייטערן (וצא מבית אביך) דו זאלסט ארויס גיין פון דיין פאטערס שטוב אונ דו זאלסט גיין (אל הארץ אשר אראך) צוא דעם לאנד וואס איך וועל דיר ווייזן, פרעגט רש"י (ולמה לא גלה לו הארץ מיד) פר וואס האט הקב"ה אים באלד ניט געזאגט צו וועלכען לאנד ער זאל גיין, ענטפרט רש"י (כדי לחבבה בעיניו) ער זאל אים דס לאנד ליב מאכין. (ולתת לו שכר על

פירוש לתורת אלהים

(ג) ואברכה אונ איך וועל בענטשען מברכיך דיינע בענטשר איך וועל בענטשען דעם וואס

*) והירדה דיא נאמור אין ביי מענשין או איינר [ראובן] זאגט צו זיין חבר [שמעון] איך וועל דיר מארגן געבן [illegible]

וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה: וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילָךְ כָּל זַרְעֲיַת אַרְעָא:

תו"א ונברכו בך. יבמות סג חולין פח:

רש"י

(ב) את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק. כיוצא בו (שם) על אחד ההרים אשר אומר אליך כיוצא בו (יונה ג) וקרא עליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך: (ג) ונברכו בך. יש אגדות רבות

בית דוד

כל דבור ודבור) אונ הקב"ה האט אים גוואלט געבן שכר אויף יעדין ווארט וואס ער וועט מיט אים ריידין (ווען הקב"ה וואלט גזאגט צו אברהם גייא אין לאנד כנען וואלט אברם מיט הקב"ה איצט נאר ווט נהט וואס צו ריידין, נאר אברם וואלט גדארפט גלייך גיין צום לאנד כנען, אבר אז הקב"ה האט אים ניט גזאגט צו וועלכן לאנד ער זאל גיין צוא וועלכן לאנד ער וועט קומן וועט ער דארפן פרעגן בייא הקב"ה „דס איז דס לאנד" וועט אים הקב"ה ענטפערין „גיי ווייטער", דיא ווערטר „גיי ווייטער" איז אנייע מצוה אונ עס קומט אים שכר פר דעם ווייטר גיין, אונ אזעלכע שאלות הט אברהם פיל גפרעגט, אויף יעדין אורט, אונ הקב"ה הט אים געענפרט ער זאל גיין ווייטר, אונ פר יעדין מאל ווייטר גיין הט אים הקב"ה גרעכינט אנייע מצוה אונ הט אים גגעבין שכר) (כיוצא בו) אזו אנגלייכן איז גוועןבייא די עקדה, הקב"ה הט גזאגט צו אברהמען דו זאלסט נעמין (את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק) (דיין זוהן, דיין איינציגן, וואס דו האסט אים ליב, דס איז יצחק) צו וואס הט הקב"ה מיט אברהמען אזו פיל גרעט ער האט אים גקענט זאגין נעם דיין זוהן יצחק, נאר ער זאל אים געבין שכר אויף יעדין ווארט, הקב"ה האט גזאגט צו אברהם נעם דיין זוהן, האט אברהם גפרעגט וועלכן זוהן (ישמעאל אדר יצחק) הט הקב"ה גזאגט דיין איינציגן, הט אברהם גזאגט זיי זענין ביידע איינציגע, יצחק איז אאיינציגר ביי זיין מוטר ישמעאל איז אאיינציגר ביי זיין מוטר, הט הקב"ה גזאגט דעם זוהן וואס דו האסט ליב, הט אברהם גזאגט איך האב ביידע ליב, ביז הקב"ה האט צוא אים גזאגט איך מיין דיין זוהן יצחק, פר וואס הט הקב"ה אים באלד ניט גזאגט נעם דיין זון יצחק, ווייל הקב"ה הט גוואלט געבין צו אברהם שכר אויף יעדין ווארט וואס ער וועט מיט אים ריידין (כיוצא בו) נאך אזו אנגלייכן הט הקב"ה גזאגט צו אברהם זאלסט נעמן דיין זוהן יצחק אונ זאלסט מיט אים גיין (על אחד ההרים אשר אומר אליך) אויף איינעם פון די בערג וואס איך וועל דיר זאגין פר וואס הט אים הקב"ה באלד ניט גזאגט צו וועלכין בארג ער זאל גיין, נאר ווען הקב"ה וואלט אים באלד גזאגט ער זאל גיין צום בארג מוריה וואלט הקב"ה מיט אברהם נאר ניט גהאט מער וואס צו ריידן, ווארום אברהם וואלט גגאנגן גלייך צום בארג מוריה, אבר אז אברהם הט ניט גוויסט צו וועלכין בארג ער דארף גיין, צו וועלכן בארג ער. איז גקומן הט ער גפרעגט ביי הקב"ה אוב דם איז דער בארג, הט הקב"ה גזאגט גיין ער זאל גיין ווייטר, איז דאס ווייטר גיין נאך אמצוה, הט אברהם גנומן שכר ביי יעדין בארג (כיוצא בו) נאך אזו אנגלייכן הקב"ה הט גזאגט צום נביא יונה (וקרא עליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך) זאלסט רופין אויף נינוה דם רופונג וואס איך וועל צו דיר ריידין, אונ הקב"ה הט אים ניט גזאגט באלד וואס ער זאל רופין, יונה זאל אלע מאל פרעגין ביי הקב"ה, אונ הקב"ה וועט אים ענפרין ווארט איך וועל דיר זאגן, יעדים מאל וואס יונה הט גווארט ווייל הקב"ה האט אום גהייסין ווארטין איז אים גקומן שכר: (ג) (ונברכו בך ונו'), זאגט רש"י (יש אגדות הרבה) עס איז

פירוש

ובכבוד · כמו שאמר ואברם כבד מאד במקנ' בכסף ובזהב (י"ג ב')(ואגדלה שמך).שיהי' שמך נודע בגוים לרוב ברכתך וליושר מעשיך והצלחתך. כמו שקרה לו בדבר ארבע' המלכים שעשה לו שם גדול אז. כי במעט אנשים נצח ארבע' מלכים · ובני חת אמרו לו. נשיא אלהים אתה בתוכנו. וכן אמר לדוד „ועשיתי לך שם כשם הגדולים אשר בארץ. (ד"ה א' י"ז) וזהו מטובת האל לאדם.(והיה ברכה) כמו ותהי'.צווי במקום תי"ו איתן. וכן „עלה ומות בהרי (דברים ל"ב) · ואם בין כוכבים שים קנך' (עובדיה א') והדומים להם·יאמר לו כל כך תהי' ברכתך והצלחתך גדול' עד שתהי' ברכה

רד"ק

לאחרים · כי כשיברך אדם בנו יאמר לו. האל יברכך כברכת אברהם: (ג) (ואברכה מברכך). בעלי בריתך ומבקשי טובתך. כמו ענר אשכול וממרא וזולתם שלא נזכרו אני אברך אותם בגלליך. ויכירו כי באהבתם אותך תרבה טובתם. כמו שנאמר בדבר יוסף „ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף. (ל"ט ה') ונאמר ביעקב אבינו נחשתי ויברכני ה' בגללך. (ומקללך אאור). בקללה לא אמר לשון רבים. כי מעטים יהיו המקללים אותו ומבקשי רעתו · (ונברכו בך כל משפחות האדמה) כל המשפחות שתגור בתוכם כמו ארץ כנען וארץ פלשתים וארץ מצרים. אשלח להם ברכה מיום שתגור

פירוש לתורת אלהים

וועט דיך בענטשין ומקללך אונ דייני שעלטערס איהם שעלטין ונברכו בך אונ זייא ווערין זיך
דער וואס וועט דיך שעלטין אאור וועל איך בענטשין מיט דיר כל משפחות האדמה אלי

ספר הישר

שיין. זנט אברהם צוא שרי נאך דעם אז נאט ב"ה הט דיך בשפין מיט אשיין גשטאלט אזו האב איך

גריבין קיין כנען. אין ווען ער איז דארט אהין נקימען הט הקב"ה צו אים גזאגט דאס איז דם לאנד וואס איך וועל דיר געבין האט ער ניבוים אמזבח אין האט גדאנקט הקב"ה פר דעם לאנד:

אַרְעָא: ד וַאֲזַל אַבְרָם הָאֲדָמָה: ד וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
כמא

רש"י

וזהו פשוטו אדם אומר לבנו תהא כאברהם וכן כל ונברכו בך שבמקרא וזה מוכיח (בראשית מח) בך

שפתי חכמים

שהיה פוחד שם שייך לי ילאה ואלא מארלך שכבר יצא משם שייך לי כהרחק עוד פוכרח לברר מלת לך מלי כוחקה והלי ילאה. ור"ל למה כלריך כ"כ לומר לו יליאתו שבינן יהיה וכי לא ידע שילא ממקום שבות שם שבוא בבית אביו וא"כ כיל"ל לך לך אל הארץ וגו ובז"פ לא גילה לו מיד כדי לחבבה בעיניו וגו' כלו' כדי לחבב את ארלו בעיניו וכדי ליתן לו שכר טוב על כל דבור ודבור ועל כל פסיעה ופסיעה כי נרגוי כרכה כתולרים שמחבב את ארלו שילך משם ירגה לערו בשינת המקום הטוב וגכה יהיה שכרו דלפום לערא אגרא כמ"ש כתיב מארלך וממולדתך ומבית אביך וגו' כדי לחבב פניו ארלו נרגוי הואריס וכן גבי את בנך וגו' שבארין נרגוי בולריס כדי לחבב את בנו בעיניו כדי שיתן לו שכר טוב על כל דבור ודבור כי כפי רבוי הואריס כן יהיה לערו וזכיהזו ובכרדו ממנו ולזה גמי לא גילה לו המקום אשר יבוא אותו שמה כדי שלא ידע את המקום הטוב ובמה הוא גריש מהקיפו בילא משם וילטער יותר ובזה יהיה שכרו יותר ברא"ס ומכרש"ל פי' שמקשה הרי קוי חנא למה ליה לכאריך בכל ככפוריס כללו כל"ל מיד מבית אביך ועוד למה לא גילה לו מיד ומארץ מה שכאריך כדי לחבבה וכו' ומה שלא גילה כדי להה שכר וכו' וכיו"כ וכו' כאריך נספור כדי לחבב לו את ינחק בעיניו ולא גילה לו המקום מיד כדי להת לו שכר וכו' שכ"ל (לר"ל) ונ"ל ג"כ כפי' זה רק כדין משם מורי מהר"ם יפה שהכינוי של לחבבה קאי על הארץ כנזכר מקודם דביינו לא גילה לו הארץ דרלו לרלו שילא משם מאן דכר שמיה שיפול עליו לחבב גם גבי קח נא את בנך את יחידך וגו' הלא לחבב עליו את המלוה שהזכיר רש"י גם דביינו רלות

בית יהודה

דאסיל דְּרָשׁוֹת אוֹיף דֶעם פָּסוּק (וְזֶהוּ פְּשׁוּטוֹ) אוּנ דָס אִיז דֶר פְּרָאסְטֶר פְּשָׁט, אוֹיב אֶמֶּעצֶער וֶועט וֶועלִין בֶּענְטְשֶׁן זַיין זוּהְן (אוֹמֵר לִבְנוֹ תְּהֵא כְּאַבְרָהָם) וֶועט עֶר זָאגִין צוּ זַיין זוּהְן דוּ זָאלְסְט זַיין וִויא אַבְרָהָם (וְכֵן כָּל וְנִבְרְכוּ בְךָ שֶׁבַּמִּקְרָא) אוּנ וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק מֶען וֶועט גִבֶּענְטְשְׁט וֶוערִין מִיט דִיר מֵיינְט מֶען יֶעדֶער מֶענְשׁ וֶועט זִיךְ וִוינְשֶׁן עֶס זָאל אִים אַזוֹי גוּט זַיין וִויא עֶס אִיז דִיר (וְזֶה מוֹכִיחַ) אוּנ דֶר פָּסוּק בֶּעוֵוייזְט אַז עֶס אִיז אַזוֹי וָוארוּם יַעֲקֹב הָאט גִזָאגְט (בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל) מִיט

פירוש רד"ק

ביניהם לבוהן. כדי שיאהבוך וינשאוך: (ד) (וילך אברם) ובא לו עד חרן והניח שם אביו ובא לו לארץ כנען. (כאשר דבר אליו ה') שלא שאל ולא נסה אלא האמין בו שיקיים לו מה שאמר לו (בצאתו מחרן). והניח אביו שם אולי נתעכב שם ימים לפתותו אולי ילך עמו ולא רצה. והניחו ויצא. והיה בן ע"ה שנים בצאתו

פירוש לתורת אלהים

מִשְׁפְּחוֹת פוּן דֶר עֶרְד (עַיין רש"י): (ד) וַיֵּלֶךְ אַבְרָם אוּנ אַבְרָם אִיז גִיגַאנְגִין פוּן דֶעם לַאנְד

מדרש הנעלם

וְגַם הקב"ה לֶךְ גֵיי אַרוֹיס מֵאַרְצְךָ פוּן דַיין לַאנְד דָס מֵיינְט מֶען דָס גַן עֵדֶן וּמִמּוֹלַדְתְּךָ פוּן דַיין מִשְׁפָּחָה מֵיינְט מֶען דִיא מַלְאָכִים פוּן דֶעם הִימֶעל וּמִבֵּית אָבִיךָ מֵיינְט מֶען אֵלוּ נְשָׁמוֹת הַקְּדוֹשָׁה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ אוֹיף דֶער עֶרְד אוּנ וֶועלְכִין גוּף אִיךְ וֶועל דִיר וַוייזִין דָר נָאךְ בֶּענְטְשְׁט הקב"ה דִי נְשָׁמָה מִיט זִיבְּן בְּרָכוֹת: (א) וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל אִיז אַיין בְּרָכָה: (ב) וַאֲבָרֶכְךָ: (ג) וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ: (ד) וֶהְיֵה בְּרָכָה: (ה) וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ: (ו) וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר: (ז) וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה: וַיֵּלֶךְ אַבְרָם גֵייט דִיא נְשָׁמָה אַרָאפּ (כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְיָ) אַזוֹי וִוי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ הָאט גִיהֵייסֶען (וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט) גֵייט מִיט אִים תַּיכֶּף דֶר יצה"ר וָוס עֶר הֵייסְט לוֹט דֶען עֶר אִיז דֶער נָחָשׁ וָוס עֶר הָאט אָן גִיבְּרַאכְט צוּא אָדָם הָרִאשׁוֹן אַז עֶר זָאל עֶסִין פוּן דָס עֵץ הַדַּעַת אוּנ דָס וָוארְט לוֹט אִיז טַייטְשׁ פַר שְׁלֶעכְטִין דֶען עֶר אִיז פַר

משלי יהודה

(וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְיָ וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט) אִין אַבְרָם אִיז אֵיינֶער גִיגַאנְגִין פוּן הַיים לַאנְדִין אַזוֹי וִוי גָאט הָאט צוּ אִים גִירֶעט אוּנ לוֹט אִיז מִיט אִים מִיט גִיגַאנְגִין. דֶר מָשָׁל זָאגְט לוֹט אִיז צוּא אַבְרָם גִיוֶועזִין אֲטָפֵל אוּנ אַבְרָם אִיז גִיוֶועזִין דֶער עִיקָר אַזוֹי וִוי אַיין סוֹחֵר אַז עֶר פָּרְט נָאךְ סְחוֹרָה זָאגְט מֶען דֶר אוּנ דֶר סוֹחֵר פָאהְרְט נָאךְ סְחוֹרָה אוּנ אַז דֶר סוֹחֵר נֶעמְט מִיט אַמְשָׁרֵת זָאגְט מֶען דֶער אוּנ דֶר סוֹחֵר פָּרְט נָאךְ סְחוֹרָה אוּנ דֶר מְשָׁרֵת פָאהְרְט אוֹיךְ מִיט אִים וָוארִים דֶר עִיקָר אִיז דֶר סוֹחֵר אוּנ דֶר [illegible] אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְיָ) אַבְרָם אִיז גִיגַאנְגִין קֵיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַזוֹי וִוי גָאט הָאט צוּ אִים גִירֶעט (וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט) לוֹט אִיז מִיט אִים אוֹיךְ גִיגַאנְגִין. אַבְרָם הָאט אִים מִיט גִינוּמֶען:

ספר הישר

מוֹרָא טָאמֶר וֶועלִין דִי מִצְרִים מִיךְ הַרְגֶענִין כְּדֵי דִיךְ צוּ נֶעמִין פַר אַוַוייב. דְרוּם זָאלְסְטוּ זָאגִין אַז אִיךְ בִּין דַיין בְּרוּדֶר וֶועט עֶס וֶועט דִיךְ פְרֶעגִין כְּדֵי מִיר זָאלִין קֶענֶען בְּלֵייבִּין. אוּנ אַבְרָם הָאט גִיבֶּעטִין צוּא אַלֶע זַיינֶע לַייט אוּנ אוֹיךְ צוּ לוֹט זַיין בְּרוּדֶערְס זוּן צוּ זָאגִין אַז וֶוער פוּן מִצְרַיִם וֶועט פְרֶעגִין אוֹיף מִיר זָאלְט אִיר זָאגִין אַז אִיךְ בִּין אַיִיר בְּרוּדֶר. אוּנ דָאס הָאט זִיךְ אַבְרָם אוֹיף זַיי גִישְׁטֶעלְט פַר קוֹם גִיוַוייגְט עֶר הָאט גִינוּמֶען שָׂרַי אוּנ הָאט זִי גִיגֶעבִּין אִין אַקַּאסְטִין אַרַיין גִישְׁפַּארְט אוּנ אַבְרָם מִיט זַיינֶע לַייט זֶענֶען גִיקוּמֶען קֵיין מִצְרַיִם דֶען דִי קְנֶעכְט פוּן מֶלֶךְ גִיפְרֶעגְט צוּ אַבְרָם וָוס הָאסְטוּ אִין קַאסְטִין עֶסִין אוֹיף וֶועלִין מִיר זֶעהְן וָואס אִיז אִין קַאסְטִין אִיז דָא. הָאט אַבְרָם גִיזָאגְט דָס קַאסְטִין וֶועל אִיךְ נִישְׁט עֶפְנֶען. אוּנ וִוי פִיל אִיר וֶועט וִויל אִיךְ הַייסְן גֶעבִּין וֶועל אִיךְ גֶעבִּין. עֶנְטְפֶערִין דִי הָעֶרִין פוּן פַּרְעֹה

דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה

כְּמָא דִי מַלֵּיל עִמֵּיהּ יְיָ וַאֲזַל עִמֵּיהּ לוֹט וְאַבְרָם בַּר שַׁבְעִין וְחָמֵשׁ שְׁנִין בְּמִפְּקֵיהּ

פירוש לתורת אלהים

וואס ער איז געוועזן כאשר דבר אליו יי אזוי ווי גאט האט צו אים גערעט וילך אתו לוט אונ לוט איז אויך מיט איהם געגאנגען ואברם בן חמש ושבעים שנה בצאתו מחרן אונ אברם איז אלט

מדרש

שלפין געווארן . ווארום אויף ארור מכט דר תרגום ליט אונ ביז דרייצין יאר וואס זיי הייסען שני ערלה געוועלטיגט דר יצה"ר אליין אונ דעם מענש דער נאך קומט דר יצר הטוב אונ דר שורש נשמה וואס ער הייסט חמש ושבעים שנה אונ דר צייט בצאתו מחרן גייט זיא ארויס פון דר הענד פון דעם יצה"ר וואס הייסט חרן ער איז נאר צרינגדונג אונ פיל מוט דין דען די קדושה קומט צו דם מענשין איין בייגן דעם יצה"ר אונ די נשמה דר וועקט אים צו דינגן השי"ת אונ פירן אים אינ רעכטין וועג ויקח אברם את שרי אשתו דר גוף איז אקעגין דר נשמה ווי איין נקבה אקעגין איין זכר. דרום זאגט דר פסוק ויקח אברם דיא נשמה נעמט את שרי אשתו דאס מיינט מען דעם גוף פון דרייצין יאר אונ ווייטער וגם את לוט דר יצה"ר ווערט ניט אפ נטון פון אים ואת כל רכושם אשר רכשו: אלע אירע מעשים טובים וואס זיא האט גטון נאך דרייצין יאר מיט דעם כח פון דר נשמה ואת הנפש אשר עשו בחרן אונ אויך דיא אלע מצות וואס ער האט גטון ביז דרייצין יאר וואס זענן נאר געוועזן מיט דעם יצה"ר דרום זענן זיי ניט קיין רעכטי מעשים. אונ דס פר רוכט אלץ די נשמה אונ פירט דם מענשין אונ רעכטין וועג מיט תשובה ומעשים טובים אונ גייען אונ שיל אונ אין בית המדרש אריין כדי דר יצה"ר זאל בטל ווערין דרום שטייט ויעבור אברם בארץ עד מקום שכם דס הייסט ער איז גנאנגנון אונ בית המדרש אריין דרטין רועט דיא שכינה אזוי וויא עס שטייט ביי יוסף) ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך (עד אלון מורה) דס איז דס ביהמ"ק וואס דארטין זענין דיא מורי הוראות פון דר וועלט מיינט מען די סנהדרין זענין דרטין גזעסין אונ מיט דם ווערט דער יצה"ר אונטר טעניג אזוי ווי איין קנעכט . אז ער טוט מעשים טובים ווערט אלץ פר רוכט אונ אז גיט הייסט

הנעלם

ער כנעני דס הייסט אסיחר וואס ער רינגיגט ארום הין אונ הער . אזוי איז ער פריר רעט ער אן מען זאל טין איין עבירה דער נאך גייט ער ארויף אויף דעם הימל אונ איז מקטרג אויף דעם מענש אין נעמט רשות אונ גייט אראפ צו נעמין ביי דם מענש די נשמה שטרבט דער מענש אונ ווערט ער אזוי ווי פריר איידר ער איז גיבורן גווארין אונ אז דיא צייט קומט דער מענש זאל שטרבין וילך למסעיו דס איז טייטש ער גייט אוועק פון דר וועלט וואס זיא ווערט אן גרופן גנב ער גייט עד בית אל אין וויל גיין אל המקום אשר היה שם אהלה בתחלה בין בית אל ובין העי דס מיינט מען ער וויל גיין אין גן עדן אריין וואס דורטין פרייט זיך השי"ת מוט די נשמות הצדיקים אונ איז זוכה קומט זי אל מקום המזבח אשר עשה שם וואס הקב"ה האט גמכט בראשונה צום ערשטין אונ דר מלאך מיכאל שטייט אין ער גנעהנגט די נשמות הצדיקים ליח ניחוח צו אנישמקין ריח אין איז זוכה אהין צו קומן ויקרא שם אברם בשם ה' אונ ווערט נצרר בצרור החיים דס איז אלץ אז ער האט מתקן גוועזן דם גוף אזוי ווי מען דרף ער האט איין גבונגן דעם יצה"ר אונ אז אפילו ער קומט מקטרג זיין העלפט אים זיין נשמה דרום שטייט ויהי ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט דס מיינט מען דר יצר טוב מיט זיינע חילות קריגט זיך מיט דם יצה"ר מיט זיינע חילות דען איטליכר וויל מען זאל אים פאלגין . איבר דם איז דר גוף אונ צער אויף דר וועלט : ויאמר אברם אל לוט זאגט די נשמה צום יצה"ר איך בעט דיך אל נא תהי מריבה ביני וביניך ווארום זאלסטו מיט דיינע חילות קריגן מיט מיר אונ מיט מיינע חילות כי אנשים אחים אנחנו מיר זענן דאך קרובים דען דר יצר טוב איז ביי דער רעכטר זייט פון דעם מענש אין דער יצה"ר איז ביי דר לינקער זייט דרום זענן

ספר הישר

צו אברם דיין קסטין איז פיל מיט עדיל גישטיין ניב אונז דער פון אצענטיל האט אברם צו זיי גזגט איך וועל אייך געבין ווי פיל איר ווילט נאר איר זאלט דעם קסטין ניט עפנין . אבר זיי האבן זיך ניטרקט מיט גיוואלט אונ עפנין דעם קסטין אין ועהן אז עס ליגט איין אשה זייער אשיין גשטלט. אין האבן זיך זייער פר ווינדרט אויף דעם גרויסען שונהייט פון שרי. אונ זענן גלאפון צו פרעה אונ האבן זי זייער גלובט פר פרעה האט פרעה גשיקט נאך איר אונ ווי ער האט זוא דר זעהן איז זיא אים זייער געפעלין . אונ פרעה האט זיך זייער גפרייט אונ האט געגעבין גרויסע מתנות צו די דינגע וואס האבן אים די בשורה גזגט פון איר . אונ שרי איז גנומן געווארן צו פרעה . אונ אברם האט זייער באנג גטון

שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן׃ ה וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר

רכשו

מֵחָרָן׃ ה וּדְבַר אַבְרָם יָת שָׂרַי אִתְּתֵיהּ וְיָת לוֹט בַּר אֲחוּהִי וְיָת כָּל קִנְיָנְהוֹן דִּי קְנוֹ וְיָת

נפשתא

רש"י

יברך ישראל לאמר ישימך אלהים כאפרים וכמנשה׃

בית דוד

דיר וועלין זיך בענטשין דיא יודין, אליב איינער וועט וועלן בענטשין דעם אנדערין (לאמר) וועט ער זאגין (ישמך אלהים כאפרים וכמנשה) גאט זאל דיך טון דו זאלסט זיין ווי אפרים אונ מנשה׃

פירוש רד"ק

מחרן׃ (ה) ואת לוט בן אחיו. כי הי' נשמע אליו והניח זקנו והלך לו עם אברם׃ (אשר רכשו) יהיא ולוט. והרכוש כולל כסף וזהב ושאר המטלטלים. (ואת הנפש אשר עשו בחרן). העבדים והשפחות שקנו בחרן׃ ויהיה עשו כמו עשה לי את החיל הזה (דברים ח׳) ודעת אונקלוס על איתם האנשי׳ שהחזירו לאמונ׳ טובה היא אמונת אברהם אבינו. כי לוט היה מאמונתו לפיכך נתחבר עמו. והיא גכ כן הי׳ קורא לאנשים ומרא׳ להם טעמים שיאמינו בה׳ ויעבדו אותו לבדו ולא הגלולים לפיכך אמר אשר עשו ולא אשר עשה׃ ורז"ל (ב"ר ל"ט) דרשו אשר עשו על אברהם ושרי. הוא מגייר את האנשים והיא הנשים׃ אשר עשו. כמו אשר עשה את משה ואת אהרן. (שמואל א׳ י"ב ו׳) שגדלם ולמדם. (ויצאו ללכת וגו׳) כלם היה לבם נכון ללכת ארצה כנען עם אברהם וכן עשו׃

פירוש לתורת האלהים

געוועזן פינף אונ זיבעציג יאר אז ער איז ארויס געגאנגען פון חרן׃ (ה) ויקח אברם את שרי אשתו אונ אברם האט גינומען זיין ווייב שרי ואת לוט בן אחיו אונ לוט זיין ברודרס זוהן ואת כל רכושם

מדרש הנעלם

זיי קרובים דס הייסט גהינט ווי דען הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי עס איז דאך דא גינוג רשעים אין דר וועלט ביי דיר צוא זיי דעז זיי וועלין דיך מאלינין נאך זאגט ער צוא אים אם השמאל אז דיא וועקסט מיך אן ריידן איך זאל עובר זיין איין לאו אין דער תורה וועל איך דיך גיט פאלגין ואימינה וועט איך טון אמצוה ואם הימין אונ אפילו אז די וועקסט מיך אן ריידן איך זאל טון אמצוה וועל איך דיך אויך ניט פאלגן דען אפל רעט אן דער יצה"ר אז מען זאל טון אמצוה פון גדלות וועגן אודר עס וואר דר פון ארוס קומן איין עבירה אונ ער הלט אוי לנג מלחמה ביז ער זעהט אז ער קען נאר ניט פועל זיין שטייט ויפרדו איש מעל אחיו גייט ער אוועק פון אים דערנאך פאל ואברם ישב בארץ הנגב ווייל ער בשלוה אונ ער איז זוכה צוא ווינן אין גן עדן ווס ער איז פון דרום ווייט דס הייסט פון דר רעכטר זייט צו הקב"ה אונ דר נאך שטייט ואברם כבד מאוד במקנה דס מיינט מען ער האט זייער פיל מצות ומעשים טובים אונ לוט דס איז דר יצה"ר איז זיך מחבר מיט די רשעים דרום שטייט ויאהל עד סדום אונ ואנשי סדום רעים וחטאים לה׳ מאוד ווייל דר יצה"ר רעט זיי אן צוא ווידר שפעניגין אונ גאט ב"ה כדי ער זאל זיא מאכען פר לירון אונ אז די נשמה בלייבט שון אן דם יצה"ר אין דר גוף בלייבט שון ריין פון עבירות טוט הקב"ה זיין וואונינג ביי אים אונ איז זוכה צו ירשנן ירושת עליונה ותחתונה דרום שטייט ווייטר ויי׳ אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו שא נא וגו׳ לך אתננה קום התהלך בארץ וגו׳ ווי דיך משתתף איז ארץ החיים מיט אנדרי צדיקים ביז ער קומט צוא דעם מזבח לה׳ דורך דם מלאך מיכאל אזו ווי אובין איז גשמנין אונ לוט בלייבט ביי די רשעים אונ זיא ווערדין דורך אים זיי האבן שון קיין תרופה גיט דיים שטייט וישמע אברם כי נשבה אחיו דר צדיק

ספר הישר

אין אברם בעט גאט ב"ה ער זאל שרי בשירמין אין שרי האט אויך תפלה גטון צו גאט ב"ה. אין גאט ב"ה הערט די תפלה פון שרי אונ האט גשיקט אמלאך בגיל צוא זיין שרי אונ פרעה איז גקומען אונ האט זיך גוועלט נעמען שרי אין וועט דר מלאך ווס האט דיך גיבראכט אהער וועט איז ער דיר. האט זי גזאגט ער איז מיין ברודר ואנט פרעה צו איר אלף אינגן איז מיטל פיר ווען אים דר מייבין אונ טוי צוא אים אזוי אבנולד ווס די וועקט אינגו וגן׃ ויאמר איך פרעה שיקט צו אברם גילד אונ וואקער איי אבנים טובות זייער פיל אין אוך שאף אונ רינדער אין קנעכט אין ימים אונ אז פרעה האט גיזעלט גנעהמען צו שרי איז גקומען אמלאך אין האט אים מוהיר געווען אונ עם אין געוועזן איין גרוס גשריי אונ דער גבט אונ הויז פון פרעה אונ פרעה האט זיך פון איר דער גיישרט אין דיט גזאגט צוא שרי זאג מיר דאך ווער איז דר מענטש ווס איז מיט דיר גקומען קיין מצרים דס איז שרי געזאגט ער איז מיין מאן אונ איך האב דיר גזאגט ער איז מיין ברודער דען איך האב מורא געהאט מאמר וועט מען אים הרגנן. אונ ווי עם איז גקומען אין דער פריה האט פרעה גלאזט רופן אברם אין ואגט צוא אים ווס איז דס ווס די האסט מיר גטון

רְכֻשָׁם וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן׃
ו וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ

נַפְשָׁתָא דִי שַׁעְבִּידוּ לְאוֹרַיְתָא בְּחָרָן וּנְפַקוּ לְמֵיזַל לְאַרְעָא דִכְנַעַן וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דִכְנָעַן׃
ו וַעֲבַר אַבְרָם בְּאַרְעָא

ה״ו״א את הנפש. סנה׳ לט ע״ז ט: ויעבור. סוטה לב:

רש״י

(ה) אשר עשו בחרן. שהכניסן תחת כנפי השכינה אברהם מגייר את האנשי׳ ושרה מגיירת הנשים ומעלה עליהם הכ׳ כאלו עשאום (לכדכתיב אשר עשו) ופשוטו של מקרא עבדים ושפחות שקנו להם כמו (שם לא) עשה את כל הכבוד הזה (ל׳ קנין) (במדבר כד) ז וישראל עושה חיל ל׳ קונה וכונס: (ו) ויעבור אברם בארץ. נכנס ח לתוכה: עד מקום שכם. להתפלל על בני יעקב ט כשיבאו להלחם בשכם: אלון מורה. הוא שכם הראהו הר גריזים והר עיבל ששם

שפתי חכמים

סעקידם (ויפי׳ לו ג״כ שכר תכוב המלות): ז הוכחתו מדכתיב הנפש אשר עשו בחרן בל׳ רבים היינו אברהם ושרה: ח מ מוס דכל ויעבור שבמקרא משמע דעבר הארץ ולא דר שם הולרך לפרש דזה אין פירושו כך אלא נכנס לתוכה ומנ״ל לרש״י לפרש כן י״ל דדייק מדכתיב בארץ ולא כתיב הארץ או י״ל דדייק מדכתיב עד מקום שכם ושכם הוא בארץ כנען: ט דק״ל למה לא השמיענו הכתוב שבא לסוכות שהיא ראשונה בגבול א״י כדמשמע לקמן בפ׳ וישלח ועז״פ להתפלל א״כ דק״ל למה נאמר עד מקום שכם ולא כתיב עיר שכם כדכתיב גבי יעקב ויבא עיר שכם ועז״פ שבא להתפלל וכו׳ ומש״ה נקט מקום דכל המתפלל צריך לקבוע מקום לתפלתו ודלא כהרא״ש שפי׳ דהל״ל עד מקום שכם ל״ל (מהר״ש) וא״ת כיון שאברהם ידע זה בנבואה א״כ למה אמר אח״כ ואנכי הולך ערירי כן לי לא

בית דוד

(ה) (אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן). הַארְט רש״י הָאט דֶען אַבְרָהָם גְמַאכְט מֶענְשִׁין אִין חָרָן, נָאר מֶען מַיינְט (שֶׁהִכְנִיסָן תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה) עֶר הָט גְמַאכְט פִּיל מֶענְשִׁין פוּן דִי כַּשְׂדִים זַיי זָאלִין וֶוערִין גֵרִים, זַייא זָאלֶן דִינֶן צוּ הקב״ה (אַבְרָהָם מְגַיֵּיר אֶת הָאֲנָשִׁים) אַבְרָהָם הָט מְגַיֵּיר גְוֶועְן מֶענֶר (וְשָׂרָה מְגַיֶּירֶת הַנָּשִׁים) אוּנ שָׂרָה הָאט מְגַיֵּיר גְוֶועְן וַוייבֶּר (וּמַעֲלֶה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עֲשָׂאוּם) אוּנ דֶר פָּסוּק רֶעכוּנְט אוֹיף זַיי (אוֹיף אַבְרָהָם מִיט שָׂרָה) גְלַייךְ וִויא זַיי וָואלְטִין דִיא מֶענְטְשִׁין בַּשַׁאפִין (וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא) דֶער פְּרָאסְטֶר פְּשַׁט פוּן פָּסוּק מֶען מַיינְט (עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת שֶׁקָּנָה) דִיא קְנֶעכְט אוּנ דִיא דִינְסְטֶן וָוס זַיי הָאבִּין גְקוֹפְט אִין חָרָן (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (עָשָׂה אֶת כָּל הַכָּבוֹד הַזֶּה) עֶר הָאט גְמַאכְט דָאס גַאנְצֶע פַר מֶעגִין, מַיינְט מֶען עֶר הָט גְקוֹפְט (פַר זַאמוּלְט) דָם גַאנְצֶע פַּרְמֶעגִין, נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְיִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה חָיִל) דִי יוּדִין וֶועלִין מַאכִין פַּרְמֶעגִין (לָשׁוֹן קוֹנֶה וְכוֹנֵס) מֶען מֵיינְט דִי יוּדֶן וֶועלִן קוֹיפִין אוּנ פַרְזַאמְלִן פַּרְמֶעגִין אוּנ רַייכְקַייט: (ו) (וַיַּעֲבוֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ). זָאגְט רש״י (נִכְנַס לְתוֹכָהּ) עֶר אִיז אַרַיין גְגַאנְגִין אִין לַאנְד: (עַד מְקוֹם שְׁכֶם). בִּיז צוּם אוֹרְט שְׁכֶם (לְהִתְפַּלֵּל עַל בְּנֵי יַעֲקֹב כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְהִלָּחֵם בִּשְׁכֶם) אַבְרָהָם הָט גְזֶעהְן מִיט נְבוּאָה אַז דִיא קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב וֶועלִין הָאבִּין אַמִלְחָמָה מִיט דִיא קִינְדֶר פוּן שְׁכֶם דְרִיבָּר הָט עֶר אִין שְׁכֶם גְבֶּעטִין צוּ הקב״ה דִיא קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב זָאלִין אַיין נֶעמִין דִיא מִלְחָמָה: (אֵלוֹן מוֹרֶה). (הוּא שְׁכֶם), אֵלוֹן מוֹרֶה אִיז שְׁכֶם (הֶרְאָהוּ הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל שֶׁשָּׁם קִבְּלוּ יִשְׂרָאֵל שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה) הקב״ה הָט גְוִויזְן צוּ אַבְרָהָם דֶעם בַּארְג גְרִיזִים אוּנ

פירוש רד״ק

(ו) (עד מקום שכם). ר״ל עד גבול שכם·אולי אלה המקומות שזכר הם בהכנס אדם לארץ כנען בבא

פירוש לתורת אלהים

אֲשֶׁר רָכָשׁוּ אוּנ זַייעֶר פַארְמֶעגִין וָואס זַיי הָאבִּין פַר זַאמוּלְט וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אוּנ אַלֶע מֶענְטְשֶׁן וָואס זַיי הָאבֶּן אַיין גְזַאמוּלְט אִין חָרָן דָם מַיינְט מֶען דִיא קְנֶעכְט אוּנ דִי דִינְסְט מֵיידֶן וָואס זַיי הָאבֶּן זִיךְ גְקוֹפְט (עַיין רש״י) וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן אוּנ זַיי זֶענִין אַרוֹס גְגַאנְגֶן פוּן חָרָן צוּ גֵיין צוּם לַאנְד כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן אוּנ זַיי זֶענִין גְקוּמֶן אִין לַאנְד כְּנַעַן: (ו) וַיַּעֲבוֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ אוּנ

מדרש הנעלם

דֶר הֶערְט אַז דֶר יצה״ר אִיז גְפַאנְגִין גְוָואֶרן מִיט גְרוֹסֶע עֲבֵירוֹת ווִי עֶר דֶער הֶערְט דָאס וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ גֵייט עֶר מִיט נָאךְ צַדִּיקִים וָוס זֶענִין מְחוּנָךְ בְּמִצְוֹת וַיִּרְדּוֹף עַד דָן אִין יָאגְט נָאךְ דִי רְשָׁעִים צוּא שְׁטְרָפִין זַיי אוּנ זַיי מַחֲזִיר בִּתְשׁוּבָה זַיין אוּנ אִיז זַיי מוֹדִיעַ דֶם דִין פוּן דֶעם גֵיהִנָּם אִין פוּן עוֹלָם הַבָּא אוּנ לָזְט זַיי נִיט אָפּ טָאג אוּנ נַכְט וַיֵּחָלֵק עֲלֵיהֶם לַיְלָה זַיי שְׁטֵייעֶן אוֹיף הַלְבִי נַכְט צוּ שְׁטְרָפִין זַיי בִּיז זַיי זֶענִין זַיי מַחֲזִיר בִּתְשׁוּבָה שְׁטֵייט ווייטֶר וַיִּרְדְּפֵם עַד חוֹבָה אֲשֶׁר מִשְּׂמֹאל לְדַמָּשֶׂק זַיי הָאבֶּן דִיא רְשָׁעִים גְשְׁטְרָפְט בִּיז זַיי זֶענִן גְגַאנְגֶן מִיט חוֹבָה וָוס אִיז פוּן דֶר לִינְקֶר זַייט דָם הֵייסְט מִצַּד יצה״ר אוּנ הָאבֶּן זִיךְ נִיט בַּהֶעפְט לְצַד הַיָּמִין מִצַּד הַיֵּצֶר טוֹב עֶס שְׁטֵייט ווייטֶר וַיָּשֶׁב אֶת כָּל הָרְכוּשׁ דָם מַיינְט מֶען זַיי זֶענִן חוֹזֵר בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה וְגַם אֶת לוֹט אָחִיו וּרְכוּשׁוֹ הֵשִׁיב זַיי אוּנ דֶר יצה״ר זֶענִין חוֹזֵר בִּתְשׁוּבָה זָאגְט ר׳ חִיָּיא דֶר צַדִּיק וָוס הָט גְשְׁטְרָפְט דִי רְשָׁעִים אוּנ הָט זַיי מַחֲזִיר בִּתְשׁוּבָה גְוֶועְן אַז דִי נְשָׁמָה גֵייט אַרוֹס פוּן זַיין גוּף גֵייט אִים

עַד אֲתַר שְׁכֶם עַד
מֵישַׁר מוֹרֶה וּכְנַעֲנָאָה
בְּכֵן בְּאַרְעָא: ז וְאִתְגְּלִי

בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן
מוֹרֶה וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ: ז וַיֵּרָא

רש"י

ששם קבלו ישראל שבועת התורה: והכנעני אז בארץ היה הולך וכובש את א"י מזרעו של שם שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו שנ' (בראשי' יד) ומלכי צדק מלך שלם לפיכך ויאמר

שפתי חכמים

את זרעו וגו' שהיה חושב שימות בלי זרע וי"ל שמ"ש הי' רוחב שיתפשך כדבר שלא יוליד עד כזקנה ויקח אליעזר את מבונו פ"ש: י דק"ל הא כתיב עד מקום שכם עד אלון מורה וכיון דשכם הוא למה קראו אלון מורה ומפרש כראהו הר גריזים והר עיבל ושם כתיב אלון מורה כמ' ראה ששם קבלו וכו' כי אלון ל' אלה ומורה ל' הוראה וזהו מורה. מהרש"ל: כ דק"ל דאז פשוט הוא שהשמ הכיפי אברהם הי' בארץ אבל אח"כ לא הי' בארץ וכא ניתי מזה שדיין הי' בארץ מש"כ הוצרך לפרש דאז ולא קודם אלא הי' הולך וכובש: ל והיינו שם בן נח כדפירש"י לקמן (י"ד י"ח) ומלך שלם זה מלך ירושלים ומ"ש שבחלקו של שם נפלה לפ"ש שזה סותר מה שפרש"י גבי' וחברון שבע שנים נבנתה אין זה קושיא דאיכא למימר אגדות חלוקות הן וי"ל שכל א"י בחלקו של חם נפלה חוץ מירושלים וגבוליה שנפלה בחלקו של שם דתלי' הי' הולך וכובש את א"י מזרעו של שם משמע במשמעות כלי' של א"י בחלקו של שם נפלה. כרא"ם. אבל יותר נ"ל שירושלים וגבוליה בחלקו של שם נפלה וכא דנקט רש"י הי' הולך וכובש את א"י כו' אין במשמעות כלי' אלא מקצת א"י אלא הי' בידו של כנען בן חם מתה שנפרש צבם מדרשות חלוקות וק"ל (מר"א אשכנזי) גו"אי בחלקו של שם נפל כל א"י כמשמעות רש"י כאן ית"ש נס' אלא כ"פ כי ירוש את אדם אחד הוא כנעני יש לנגית מי' שבנה כעיר הא' לפני כבנית ואם כיה חם כנעני כ דאי יש לנכנית מי' שבנה כעיר כזו לפני כאחרת ואז הוא רפי' שעיר בקריתה הכל זה א"א שיבי' חם כנעני שנם זו כקרית אפשר שבנה חברון אלא שבם בנה חברון ואם בנה נוצן אם כן א"א כלל ליהן כי' שזה כעיר חברון נבנה השם

בית דוד

דעם בארג עיבל, ביי די צוויי בערג האבן די יודן גשוואוירן צו הקב"ה זיי זאלין האלטן די תורה: (והכנעני אז בארץ). דר כנעני איז דאמאלס געווען אין לאנד, זאגט רש"י (היה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם) דר כנעני האט דאמאלס איינגענומען ארץ ישראל פון דיא קינדר פון שם (שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו) ווען נח האט צו טיילט די וועלט צו זיינע קינדר איז אום גקומן ארץ ישראל זאל נהערן צו זיין זון שם (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (ומלכי צדק מלך שלם) מלכי צדק איז געוועזן דער מלך פון ירושלים (מלכי צדק איז שם דער זון פון נח) (לפיכך) דעריבער, ווייל ארץ ישראל נהער צו שם אונ אברהם איז פון דיא קינדר פון שם (ויאמר

פירוש רד"ק

הארץ. ובא עד שכם וישב שם. ואחר כן עד אלון מור'. ובדרש. כי ראה בנבוא' כי בשכם יענו את דינה ובני יעקב יעשו נקמה באנשי שכם. והתפלל שם לאל שיצילו מהצרים אשר סביבותיהם ושמע האל תפלתו. כמו שאמר ויהי חתת אלהים וגו': עד אלון מורה. ראה ששם יקבלו ישראל עליהם התור' לקיימה בברוך וארור. כמו שנאמר. אצל אלוני מורה (דברים י"א ל') והתפלל עליהם לאל שיטה לבבם לטוב' ויקבלו עליהם התורה בשבוע'. (אלון ואלוני) פירוש כתרגומו. ומורה שם אדם נקרא המישור ההוא על שמו. (והכנעני אז בארץ). כי אלה המקומות היו לכנעני שהיא משבע האומות. כמו שאמר, בארץ הכנעני היושב בערבה (דברים י"א ל') ומה שאמר אז בארץ להודיע מעשה האל ורצונו לאוהביו כי אברם הי' עובר בארץ עם מקנה רב מאד והיו רועי' במרעי' ארץ בכל מקום שהי' עובר שם ובבלי מקימות הפרזי לא היו אומרים לו דבר. וזה היה דבר גדול ומפורסם מאת האל. והכיר אברם בזה כי הי' מקיים לו האל מה שיעדו בברכ'. ויש מפרשים (רש"י ו') כי אמר אז בארץ להודיע כי מתחל' לא היתה לו הארץ אלא לבני שם. והעד לדעת רז"ל, ומלכי צדק מלך שלם (בראשי' י"ד) שאמרו שהוא שם בן נח. וא"כ ירושלים לא כבשה הכנעני עדיין. (ז) (וירא ה' אל אברם) שם באלון מורה נרא' אליו להודיעו כי היא הארץ שאמר לו שיראהו (לזרעך אתן). אע"פ שהוצאתיך מארץ מולדתך להושיבך בארץ הזאת. לא אמרתי שאתננה לך כי ואוריש הגוים מפניך. כי זה לא יתכן. כי אתה יחיד לא תוכל לישב הארץ עד שיהיו בניך רבים והם ירשוה. אבל מעתה תהי' לך מתנה שתעבור ותלך לארכה ולרחב' עם מקנך ורכושך הרב ואין מי שיאמר לך דבר. אבל לזרעך שיהיו רבים אתננה ואוריש הגוים מפניהם.

פירוש לתורת אלהים

אברם איז אריין גיקומען אין לאנד אונ האט גיצוגין עד מקום שכם ביז דיא שטאט שכם (עיין רש"י) עד אלון מורה ער איז גקומען ביז דעם פלון מורה (עיין רש"י) והכנעני דער כנעני איז דעמאלט געווען אין לאנד (עיין רש"י) דרום שטייט ווייטער: (ז) וירא ה' אל אברם אונ גאט

ספר הישר

פר וועם הקב"ה מיר גזאגט אז זיא איז דיין שוועסטער אזאגט או איך ווייס וואל זי איז דיין ווייב. נעם זי אין ניי דיר ארוס פון מיין לאנד אונ פרעה געשטעט זיין יונג סריי אונ גיט זו קליי פר אירן דינסט אין אברם איז אויך גשטאנין אונ איז אויך נגאנגין פון קצים אונ אלע דס ווייבע אונ פרעה האט געבאטין צו זיינע קנעכט אז זיי זאלן גיין אים בגלייטן אונ אברם קערט ווידר צום לאנד כנען אונ דער שטעטנט אריין ווי ער האט גבויט דם מזבח אונ אויך ווי זיין געצעלט איז געווען צום ערשטן: יענם אונ אויך ציוא לוט זיין ברודרש זון פון חרן איז אויך געווען הי'ל שאף אונ רינדר דען גאט ב"ה האט אים בענשט אי'

יְהוָה֙ אֶל־אַבְרָ֔ם וַיֹּ֕אמֶר לְזַ֨רְעֲךָ֔ אֶתֵּ֖ן אֶת־הָאָ֣רֶץ הַזֹּ֑את וַיִּ֤בֶן שָׁם֙ מִזְבֵּ֔חַ לַיהוָ֖ה הַנִּרְאֶ֥ה אֵלָֽיו׃
ח וַיַּעְתֵּ֨ק מִשָּׁ֜ם הָהָ֗רָה מִקֶּ֛דֶם לְבֵֽית־אֵ֖ל וַיֵּ֣ט אָהֳלֹ֑ה בֵּֽית־אֵ֤ל

מ"ם

אונקלוס

יְיָ לְאַבְרָם וַאֲמַר לִבְנָךְ אֶתֵּן יָת אַרְעָא הָדָא וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ דְאִתְגְּלִי לֵיהּ׃
ח וְאִסְתַּלַּק מִתַּמָּן לְטוּרָא מַמַּדְנַח לְבֵית אֵל וּפְרַסֵיהּ לְמַשְׁכְּנֵיהּ בֵּית אֵל מִמַּעַרְבָא וְעַי

ממדנחא

בעל הטורים (ז) הנראה. ב' במס' הכא ואידך ויפקד לומר כשם שנראה לאברהם!

רש"י

אל אברם לזרעך אתן את הארץ הזאת עתיד אני להחזירה לבניך שהם מזרעו של שם: ויבן שם מזבח. על בשורת הזרע ועל בשורת ארץ י"י: (ח) ויעתק משם. נ אהלו: מקדם לבית אל. במזרחו של בית אל נמצאת בית אל במערבו הוא שנאמר בית אל מים: אהלו. אהלה כתיב בתחלה נטה את אהל אשתו ואח"כ את שלו. ב"ר: ויבן שם מזבח. נתנבא שעתידין בניו להכשל שם על

שפתי חכמים

שבת שנים לפני לוטן שנכנה את מאחר שבני הכנים הכנאים וצ"ע ה"ל להביא סתירה אלא ודאי פי' שביתה מבונה וכו': ם דק"ל למה בנה עכשיו מזבח דאי משום גלוי שכינה כדמשמע בקרא א"כ ה"ל לבנות ג"כ מזבח בחרן כי שם נראה לו הש"י ג"כ באמרו לו לך לך ואע"פ שלא נכתב שם וירא כ' מ"מ גילוי שכינה היה לכפרש"י על הזרע ר"ל על הבנים ועל הארץ שאמר לזרעך אתן את הארץ הרי שניהם בשורת הבנים ובשורת הארץ ועי"ל דהוכחתו הוא מדכתיב לה' הנראה אליו דק"ל הנראה אליו מיותר אלא להכי כ' הנראה אליו כי בנין המזבח הי' על המראה שנראה אליו עכשיו דהיינו בשורת הבנים ובשורת הארץ וק"ל: נ דק"ל דהעתקה ל"ש בגוף שיש בו רוח חיים אלא ל' ילאה כמ"ש ויקח אברם וגו' או ל' נסיעה כמ"ש ויסע אברם וגו' ועפ"פ אהלו כי' מעתיק משם: ם ר"ל שמלת מקדם דבוק הוא למלת ההרה ומפרש באיזה מקום היה ההר אבל אינו חוזר על ויעתק משם ולפרש באיזה מקום היה נסיעתו והוכחתו מדכתיב אחריו בית אל מים ובתי מקדם ואי פירושו הוא על נסיעתו מזיכן פי' למה כי' בית אל מים כיון שנסע מקדם לבית אל אדרבא קודם שנסע כי' בית אל מים וכיון שהי' במזרחו של בית אל אבל כיון שנסע משם לרוח אחרת לא הי' כן אע"כ מקדם דבוק למלת ההרה וזהו שנקט רש"י נמצא בית אל מים כלו' דעכשיו א"ש מה דכתיב בית אל מים ואין להקשות כיון דקדם פי' במזרח הל"ל בקדם דמקדם משמע דקאי על ההר שהי' עומד מקדם לבית אל לכן פירש"י במזרחו של בית אל ויכי' מ"ש דמקדם כמ"ש בגן מקדם שפירושו במזרחו: ע וא"ת מנ"ל דלמא איפכא וי"ל הואיל ואמרי' בגמ' דחייב אדם לכבד את אשתו יותר מגופו א"כ ודאי שלה נטה בראשונה: פ ר"ל למה בנה עוד מזבח דהא כבר בנה מזבח על בשורת הזרע ועל בשורת הארץ (קנ"ם) גל ע"ד

בית דוד

אֶל אַבְרָם) הָאט הקב"ה גְזָאגְט צוּ אַבְרָם (לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת) צוּ דַיינֶע קִינְדֶר וָועל אִיךְ גֶעבְּן דָם לַאנְד (עָתִיד אֲנִי לְהַחֲזִירָהּ לְבָנֶיךָ) אִיךְ וָועל דָם לַאנְד צוּרִיק גֶעבְּן צוּ דַיינֶע קִינְדֶר (שֶׁהֵם מִזַּרְעוֹ שֶׁל שֵׁם) וַוייל זַיי זָענֶען פוּן דִיא קִינְדֶר פוּן שֵׁם: (ז) (וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ). זָאגְט רש"י (עַל בְּשׂוֹרַת הַזֶּרַע וְעַל בְּשׂוֹרַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) אַבְרָהָם הָט גְבוֹיעט דָם מִזְבֵּחַ אוּנ הָט גְדַאנְקְט הקב"ה וַוייל עֶר הָאט אִים צוּ גְזָאגְט צוּ גֶעבְּן קִינְדֶר אוּנ צוּ גֶעבְּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: (ה) (וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם). עֶר הָט אָפּ גֶערִיקְט פוּן דָארְטְן (אָהֳלוֹ), זַיין גְצֶעלְט, (מִקֶּדֶם לְבֵית אֵל) אוּנ עֶר הָט אוּם גְשְׁטֶעלְט (בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל בֵּית אֵל) אִין מִזְרָח זַייט פוּן בֵּית אֵל (נִמְצֵאת בֵּית אֵל בְּמַעֲרָב) אִיז בֵּית אֵל גְוֶוען אִין מַעֲרָב זַייט פוּן דָעם גְצֶעלְט (הוּא שֶׁנֶּאֱמַר) דָס זָאגְט דֶר פָּסוּק (בֵּית אֵל מִיָּם) בֵּית אֵל אִיז גְוֶוען אִין מַעֲרָב זַייט פוּן גְצֶעלְט: (אָהֳלוֹ), זַיין גְצֶעלְט, זָאגְט רש"י (אָהֳלָהּ כְּתִיב) עֶס אִיז גְשְׁרִיבְּן אָהֳלָהּ מִיט אַה', אִיז דֶר טַייטְשׁ אִיר גְצֶעלְט (בַּתְּחִלָּה נָטָה אוֹהֶל אִשְׁתּוֹ) פְרִיר הָאט עֶר אוֹיפְ גְשְׁטֶעלְט דָם גְצֶעלְט פוּן זַיין וַוייבּ (וְאַחַר כָּךְ אֶת שֶׁלּוֹ) נָאכְדֶעם הָט עֶר גְשְׁטֶעלְט דָם גְצֶעלְט פַר זִיךְ: (וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ). עֶר הָט דָארְט גְבוֹיעט אַיין מִזְבֵּחַ (נִתְנַבֵּא) עֶר הָאט גְוִוִיסְט מִיט נְבוּאָה (שֶׁעֲתִידִין בָּנָיו לְהִכָּשֵׁל שָׁם עַל עֲוֹן עָכָן) אַז זַיינֶע

פירוש רד"ק

זאפילו להם כשנכנסו לארץ שהיו שש מאות אלף ואלף שבע מאות ושלשים מלבד פקודי בני לוי אמר „מעט מעט אגרשנו מפניך עד אשר תפרה ונחלת את הארץ (שמות כ"ג ל'): (ויבן שם מזבח) · כטעם הודאה לאל שנרא' אליו ובשרו בארץ ההיא שהיא טובה ורחב' זבת חלב ודבש שיתננה לזרעו: (ח) (ויעתק משם ההרה). העתיק משם אהלו ללכת אל ההר שהוא ממזרח לבית אל שהיה עובר בארץ לראותה (ויט אהלה) נתעכב שם

פירוש לתורת אלהים

דָם זִיךְ בַּוויזְן צוּ אַבְרָם ַויֹּאמֶר אוּנ הָט גְזָאגְט לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת צוּ דַיינִי קִינְדֶר וָועל אִיךְ גֶעבְּן דָם לַאנְד וָואס דֶר כְּנַעֲנִי נֶעמְט הַיינְט אַוֶועק פוּן דִי קִינְדֶר פוּן שֵׁם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיְיָ הָט אַבְרָם דָארְטְן גְבוֹיעט אַמִזְבֵּחַ צוּא גָאט וָואס עֶר הָאט זִיךְ צוּא אִיהְם בַּוויזְן (עַיין רש"י): (ח) וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה אוּנ עֶר הָט פַארוּקְט פוּן דָארְטְן זַיין גְצֶעלְט צוּם בַּארְג דֶער בַּארְג אִיז

מים והעי מקדם ויבן־שם מזבח ליהוה ויקרא בשם יהוה: ט ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה פ: י ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה

מִמַּדִנְחָא וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ וְצַלִּי בִּשְׁמָא דַיְיָ: ט וּנְטַל אַבְרָם אָזֵיל וְנָטֵיל לְדָרוֹמָא: י וַהֲוָה כַפְנָא בְאַרְעָא וּנְחַת

תו"א ויהי רעב. ב"ק נ:

רש"י

סון מכן והתפלל שם עליהם: (ט) הלוך ונסוע לפרקים יושב כאן חדש או יותר ונוסע משם ונוטה אהלו במקו' אחר וכל מסעיו הנגבה צ ללכת לדרומה של א"י והיא לצד ירושלי' (פי' ירושלי' היתה ד"מ"לפ הפול' וסוף א"י כ"פ ניסטי') שהיא בחלקו של יהודה שנטלו בדרומה של א"י הר המוריה שהיא נחלתו. בנ"ר: (י) רעב בארץ. באותה הארץ לבדה לנסותו אם יהרהר אחר דבריו של הקב"ה כאמר

שפתי חכמים

שבקנ"ס כרחב לו לרס זו יותר תפלה לרות דבוי נה ג"יר נתנהו שה"ל לורשך אהן את כארץ שבות על תנאי שאם יחטאו בניו כמו שכן שיפלו בירם: צ דק"ל דהלוך ונסוע משמע שבשם תמיד ולפי"ל כתיב ויעתק אהלו משמע שחני' בנתיים ועי"ק לרש"י דכתיב הלוך ונסוע הנגב' משמע שהי' נוסע לנגב של עולם שהוא א"ל וו"א דהא הי' נוסע מחרן לא"י ולכך פירש"י לפרקים יושב וכו' וכל מסעיו כל מה שהי' נוסע לנגבה

בית דוד

קינדר וועלי דארטן זיגדינן מיט די זינד וועם עבן האט גנומן פון חרם (יתפלל שם עליהם) האט ער דארטן גבעטן פון זייערט וועגין: (ט) (הלוך ונסוע). ער איז גגאנגן אונ גצויגן (לפרקים) ביסלאכווייז (יושב כאן חודש או יותר) ער איז גזעסין אוף דעם אורט אהודש אדר מער (ונוסע משם ונוטה אהלו במקום אחר) אונ ער האט אוועק גצויגן פון דארטן אוף איין אנדער אורט אונ האט דארטן גשטעלט זיין געצעלט, אונ אזוי האט ער גטון פיל מאל (וכל מסעיו הנגבה) זיינע אלע ציהונג זענין גוועזן צו דרום זייט (ללכת לדרומה של ארץ ישראל) ער האט גצויגין צו גיין אין דרום זייט פון ארץ ישראל (והיא לצד ירושלים) דס איז צו דר זייט פון ירושלים (שהוא בחלקו של יהודה) ירושלים איז גוועזן אין חלק פון יהודה(שנטלו בדרומה של ארץ ישראל) דער שבט יהודה האבן גנומן זייער חלק אין דרום זייט פון ארץ ישראל, דארט איז גוועזן דר בארג מוריה(שהיא נחלתו) דר בארג מוריה איז גוועזן אין דעם חלק פון יהודה: (י) (רעב בארץ). זאגט רש"י (באותה הארץ לבדה) דער הונגר איז גוועזן נאר אין דעם לאנד כנען (אונ דר הונגר איז ניט גוועזן מערעסנדיג נאר הקב"ה האט גמאכט דעם הונגר פון וועגן אברהם) (לנסותו) אים צו פריבן (אם יהרהר אחר דבריו של הקב"ה) אוב ער וועט עפיס טראכטן אוף די רייד

פירוש

ער שבנה שם מזבח וקרא שם בשם ה'. אהלה בה"א כמו בוי"ו. (בית אל מים) בית אל היה ממערב ההר והעי למזרח ההר. ובאותו ההר נטה אהלה ובנה שם מזבח לה' ושם קרא בשם ה'. כלומר קרא ליושבי ההר ההוא שיבאו אל המזבח אשר בנה לשם ה' והרא' להם דברים של טעם לאיתו האל שבנה מזבח לשמו ראוי לעבוד לו לבדו לא לאלהים שעובדים הם והיה משיב רבים מהם לאמונתו כי שתי פעמים קרא שם בשם ה'. אולי הכיר באנשים ההם שהיו קרובים לתשוב' ובב"ר (ל"ט) שהתנבא כי שם נפלו בניו על עין עכן ובנה שם מזבח והתפלל עליהם: (ט) (הלוך ונסוע) ממקום למקום: (הנגבה) לצד דרום של ארץ ישראל. ויש־ (שם) כל מסעיו היו לצד דרומ' של ארץ ישראל שניבא

רד"ק

כי שם יהיה חלק יהודה לדרום ארץ ישראל. והר המורי' בחלקו שעתיד להעלות בנו: (י) (ויהי רעב בארץ) זה אחד מן הנסיונות שנסה האל את אברהם אבינו ועמד בכולן ולא הרהר אחר הקב"ה לאמר אתמול אמר לי ונברכו בך כל משפחות האדמ'. והיום רעב בארץ שאני שוכן בה עד שאצטרך לצאת ממנה למקום אחר. אלא הכל היה מקבל מאהב': (מצרימה). כי ברוב במצרים שובע ואפילו יהיה רעב בשאר ארצות. לפי שאינ' שות' ממי מטר אלא ממי הנהר. כמו שאמר לא כארץ מצרים היא (דברים י"א י') ואברהם לא הי' יוכל לסבול הרעב כי היו מקנהו רב ולא היו מוצאים מרעה. ועוד כי נפשות ביתו היו רבים. לגור שם. לא להשתקע שם אלא לגור שם עד שיעבור הרעב מארץ כנען.

פירוש לתורת אלהים

געוויזן מקדם פון מזרח זייט פון דער שטאט בית אל ייט אהלה אונ ער האט געשטעלט זיין געצעלט בית אל מים בית אל איז געוועזן אין מערב זייט פון זיין געצעלט והעי מקדם אונ די שטאט עי איז געוועזן פון מזרח זייט (עיין רש"י) ויבן שם מזבח ליי אונ ער האט דארטן געבויעט א מזבח צו גאט ויקרא בשם יי אונ ער האט גערופן גאטס נאמן (עיין רש"י): (ט) ויסע אברם אונ אברם האט גיצויגן הלוך ונסוע גיין אונ ציהען הנגבה צוא דרום זייט (עיין רש"י): (י) ויהי אונ עס

כתר

יבות פון אברם. אונ ווי זיי זענן געזעסין האבן זיך אן געהויבן צו קריגן די פאסטוכער פון לוט מיט די

היושר

פאסטוכער פון אברם. דען זייער ניטס איז געווען פיל אין אויף די ערד איז ניט גווען אזוי פיל פאר צו ביי

מִצְרַיְמָה לָגוּר שָׁם כִּי־כָבֵד הָרָעָב
בָּאָרֶץ׃ יא וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב
לָבוֹא מִצְרָיְמָה וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרַי
אִשְׁתּוֹ הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה

יפת

אַבְרָם לְמִצְרַיִם לְאִתּוֹתָבָא תַּמָּן אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא׃ יא וַהֲוָה כַּד קָרִיב לְמֵיעַל לְמִצְרַיִם וַאֲמַר לְשָׂרַי אִתְּתֵיהּ הָא כְעַן יָדַעְנָא אֲרֵי אִתְּתָא

תו"א הנה נא. בתרא יז:

רש"י

לו ללכת אל ארץ כנען ועכשיו משיאו לצאת ממנה: (יא) הנה נא ידעתי. מ"א עד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהם ועכשיו הכיר בה ע"י מעשה. קד"א מנהג העול' שע"י טורח הדרך אדם מתבזה וזאת עמדה ביופיה ופשוטו של מקרא הנה נא הגיע השעה שיש לדאג על יפיך ידעתי זה ימים

שפתי חכמים

לנגבה של א"י כו' נוסע: ק ר"ל שהיו עוברים בנהר ולריכה היתה להגביה בגדיה וראה שהיתה יפת מראה וי"מ ראה בבואה בלה נמים בעברו דרך המים וראה בבואה שהיתה יפה מאוד ומשום דעדיין קשה דבלשונות סוהרים זא"ז הנה נא משמע לי כוס וידעתי לי' עבר לכ"פ ד"א כו' מהרש"ל: ר ר"ל לפ"ז לריך לחלק הכ' הנה נא הגיע השעה וכו' ומלת ידעתי הוא

בית דוד

פו: הקב"ה (אוב ער וועט זיין בייז אוף הקב"ה) (שֶׁאָמַר לוֹ לָלֶכֶת אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן) פְּרִיר הָט הקב"ה גְזָאגְט צוּ אִים ער זָאל גֵיין אִין לַאנְד כְּנַעַן (וְעַכְשָׁיו מַשִּׂיאוֹ לָצֵאת מִמֶּנָּה) אוּנ אִיצְט רֶעט אִים אָן הקב"ה ער זָאל אַוֶועק גֵיין פוּן כְּנַעַן: (יא) (הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי). אִיצְט וַויים אִיךְ אַז דוּ בִּיזְט שֵׁיין, הַארְט רש"י פַר וָואס הָט אַבְרָהָם בִּיז אִיצְט נִיט גְוִויסְט אַז שָׂרַי אִיז שֵׁיין עֶנְפֶערְט רש"י (מִדְרָשׁ אַגָּדָה) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט (עַד עַכְשָׁיו לֹא הִכִּיר בָּהּ) בִּיז אִיצְט הָט מַאקֶע אַבְרָהָם נוּט גְוִויסְט אַז שָׂרָה אִיז שֵׁיין (מִתּוֹךְ צְנִיעוּת שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם) וַוייל זֵיי זֶענִין בֵּיידֶע גְוֶועזְן פְרוּם, הָט אַבְרָהָם נִיט גְקוּקְט אוֹיף שָׂרָה צוּ וִויסְן אוֹב זִיא אִיז שֵׁיין, אוּנ שָׂרָה הָאט נִיט גְוָואלְט וַוייזְן אִיר שֵׁיינְקַייט פַאר אַבְרָהָם (וְעַכְשָׁיו הִכִּיר בָּהּ עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה) אוּנ אִיצְט הָט זִיךְ גְטְרָאפְן אַזַאךְ וָוָאס דוּרְךְ דִי זַאךְ הָט אַבְרָהָם דֶר קֶענְט אַז שָׂרָה אִיז שֵׁיין (דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט אַבְרָהָם אוּנ שָׂרָה זֶענֶען גְגַאנְגֶען אִיבֶּר אַוַואסֶער הָט אַבְרָהָם דֶער זֶעהְן אִין וַואסֶר הָט זִיךְ אָפּ גְשְׁפִּיגֶעלְט דָאס שֵׁיינֶע פָּנִים פוּן שָׂרָה) (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז (מִנְהַג הָעוֹלָם שֶׁעַל יְדֵי טוֹרַח הַדֶּרֶךְ אָדָם מִתְבַּזֶּה) דִי נַאטוּר פוּן דִי וֶועלְט אִיז וֶוען אַמֶענְשׁ גֵייט אִין וֶועג וֶוערְט עֶר מִיאוּס (פוּן שְׁטוֹבּ פוּן דִי זִינְן) (וְזֹאת עָמְדָה בְּיָפְיָהּ) אוּנ שָׂרָה אִיז גְבְּלִיבְּן בַּייא אִיר שֵׁיינְקַייט, דְרִיבֶּער הָאט אַבְרָהָם גְזָאגְט אִיצְט וַויים אִיךְ אַז דוּא בִּיסְט שֵׁיין (וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא) דֶער פְּרָאכְטֶער פְּשַׁט פוּן פָּסוּק מֵיינְט מֶען (הִנֵּה נָא הִגִּיעַ הַשָּׁעָה) עֶס אִיז גְקוּמֶן דִיא צַייט (שֶׁיֵּשׁ לִדְאוֹג עַל יָפְיֵךְ) וָואס מֶען דַארְף זָארְגִין וֶועגִין דַיין

פירוש

(יא) (ויהי כאשר הקריב). הקריב מהנהוכי הי' הולך לרגל המלאכ' ולרגל ילדי נפשות ביתו. הקריב. פועל יוצא. וכן ופרעה הקריב, (שמות י"ד) הקריב מחנהו: (הנה נא ידעתי). אע"פ שפירוש נא. עתה. לא רצה לומר שלא ידע קודם לכן. כי כן ידע מקודם מיום דעתו אותה. אבל כן הוא דרך הלשון. וכן הנה נא אדני (י"ט ב') הנה מצא עבדך (שם י"ח) וזולתם: (יג) (והי' כי יראו אתך המצרים) בני המצרים אינם יפים כמו בני ארץ כנען. אבל הם כעורים

רד"ק

כי הם דרומים והם שפופים בזמה לפיכך כשהי' קרוב למצרים והי' בגבול' וראה אנשיה כעורים הי' ירא כשיראו אשתו שהיא יפת תאר שיחמדו אותה. כי אם הי' יודע זה מתחל' לא הלך למצרים אלא הי' סובל הרעב ולא שיפקיר את אשתו. ולא ירא שיאנסו אותה ממנו וישכבו עמה כי אם יעשו זה פעם אחת לא יעשו פעמים רבות שישכבו אותה לעיניו כי זה יהי' החמס רב והחמס תמידי לא יסבלו אנשי העולם. אבל להרוג אותו אינו אלא פעם אחת ואחר כך תהי' מופקרת

פירוש לתורת אלהים

אִיז גְוָוארְן אַהוּנְגֶר אִין לַאנְד (עיין רש"י) וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה אוּנ אַבְרָם הָט גִינִידֶערְט אִין מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם צוּ וואנִין דָארְטְן כִּי כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ ווָארוּם עֶס אִיז שְׁווֶער גִיוֶועזְן דֶער הוּנְגֶער אִין לַאנְד: (יא) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועזְן כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבֹא מִצְרָיְמָה אַז עֶר דָאט גְנֶעהֶנְט צוּ קוּמֶען צוּ מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֶל שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הָט עֶר גְזָאגְט צוּא זַיין ווַייבּ שָׂרַי הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי אַצוּנְד וַויים אִיךְ כִּי

ספר הישר

אִין דִי פַּסְטִיכֶר פוּן אַבְרָם זֶענִין נִיט גְגַאנְגִין פַּסִין אִין פְרֶעמְדִי פֶעלְדֶר אָבֶּר דִי פַּסְטִיכֶר פוּן לוֹט זֶענִין יוֹא גְגַאנְגִין פַּאשִׂין אוּנ פְרֶעמְדִי פֶעלְדֶר אוּנ אַז דִי אַיין וואנְרָס פוּן לַאנְד הָבֶּן דֶער זֶעהְן אַז לוֹטְס פַּסְטִיכֶער פַּסִּין אוּנ זַייעֶרֶע פֶעלְדֶר זֶענִן זֵיי גְקוּמֶן צוּא אַבְרָם אוּנ הָבֶּן זִיךְ מִיט אִים גְקְרִיגְט הָט אַבְרָם

של"ה הקדוש

(יא הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה אָתְּ) נוּן ווַיים אִיךְ דָס דוּ בִּיסְט אַיינֶע שֵׁיינֶע פְרוֹיא, אוּנ בִּיז אַהֶער הָט אַבְרָהָם נִיט גְוִויסְט אַז שָׂרָה אִיז אַשֵׁיינֶע פְרוֹי. דֶער פוּן זֶעהְן מִיר דִי גְרוֹסֶע צְנִיעוּת פוּן אַבְרָהָם אָבִינוּ דָאס עֶר הָאט זִיךְ קַיין מָאל דָאס פֶערְגֶענִינְגֶען גְנוּמֶן זַיין ווַייבּ צוּא בַּטְרַאכְטוּן. אוּנ

יְפַת־מַרְאֶה אָתְּ׃ יב וְהָיָה כִּי־יִרְאוּ אֹתָךְ הַמִּצְרִים וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאֹתָךְ יְחַיּוּ׃ יג אִמְרִי־
נא

שַׁפִּירַת חֵיזוּ אַתְּ׃
יב וִיהֵי אֲרֵי יֶחֶזוּן יָתִיךְ מִצְרָאֵי וְיֵימְרוּן אִתְּתֵיהּ דָא וְיִקְטְלוּן יָתִי וְיָתִיךְ יְקַיְּמוּן׃
יג אֱמַרִי כְעַן אֲחָתִי

בעל הטורים

כבגלה כך נראה ליפקב כבגלה: (יג) יחיו. ב׳ במס׳ ככה וחירך יפיו דבן ויפרחו כנפן שביון פיחיו אוהך יתמו לך פתוות

שפתי חכמים

כהתלת פנין ינפתי זה פיתים רבים ולזה תייתי רחיה פתחלקין כך ודומה לו הכה נא אדני סורו נא כגיע השפה בלריכין אתם להת לב פל רפפים וכו׳ : ס ואע״פ שנאכימלך לא כיו לנשים פחירים ואעפ״כ אמר אמרי נא אחותי אה ככר תי׳ אברהם נפלתו ז״ש רק אין יראה אל:יס במקום הזה ופירש״י הכפנחי פבא לפיר פל פפקי אכילה ופתיה פואלין אותו או על פסקי אפתו כו׳ . ודלא ככרא״ם פתי׳ פבנר ילא

רש״י

ימי׳ רבים כי יפת מראה את ועכשיו אנו באים בין אנשי׳ שחורי׳ ש ומכוערי׳ אחיה׳ של כושי׳ וכו׳

בית

לֵיינְקֵיִיט (יָדַעְתִּי זֶה יָמִים רַבִּים כִּי יְפַת מַרְאֶה אָתְּ) אִיךְ ווייס שׁוֹן לַאנְג אַז דוּא בִּיסְט שֵׁיין (וְעַכְשָׁיו אָנוּ בָּאִים בֵּין אֲנָשִׁים שְׁחוֹרִים וּמְכוֹעָרִים) אוּנ אִיצְט קוּמֶן מִיר צְווִישֶׁן מֶענְשֶׁן ווָאס זֶענֶען שְׁווַארְצֶע אוּנ מִיאוּסֶה (אֲחִיהֶם שֶׁל כּוּשִׁים) דִיא בְּרִידֶר פוּן דִיא

דוד

כּוּשִׁים (וְלֹא הוּרְגְלוּ בְּאִשָּׁה יָפָה) זַייא זֶענֶען נִיט גְוואוֹינְט צוּא זֶעהֶן אַשֵׁיינֶע אִשָּׁה (וְדוֹמֶה לוֹ הִנֵּה נָא אֲדוֹנַי סוּרוּ נָא) אַזוֹ אַנְלַייכֶן טֵייטְשׁ אוּנ פָּסוּק לוֹט הָט גְזָאגְט צוּא דִיא מַלְאָכִים אִיךְ בֶּעט אַיִיךְ מַיינֶע הֶערְן קֶערְט אִיצְט צוּא מִיר . אַיין נָא אִיז דִיא

פירוש

להם בלא חטם . כי לא יהי׳ לה בעל וסוה פחד אברהם ולא סמך על הבטחת האל שהבטיחו . כי אמר שמא יגרום החטא וכן פחד יעקב אבינו אחר הבטחת האל וכן ראוי לכל צדיק שלא יסמוך במקום סכנה על הנס וישמור עצמו בכל התחבולו׳ אשר יוכל . ועל זה אמר שלמה אשרי אדם מפחד תמיד (משלי כ״ח) וכן אחז״ל (תענית ס׳) מניין שאין סומכים על הנס שנאמר לא תנסו את ה׳ אלהיכם (דברים ו׳) וכן ראינו שמואל הנביא כשהלך בשליחות האל ופחד משאול ואמר ״

רד״ק

ושמע שאול והרגני (שמואל א׳ ט״ז) וגם האל שבח פחדו ולא אמר לו אל תפחד כי לא יהרגך . אבל אמר לו עגלת בקר תקח בידך . והודי׳ לו כי טובי׳ היתה מחשבתו שהי׳ מפחד · וכן ראוי לכל צדיק שיעשה כן ולא יבטח על הנס. (ואתך יחיו) יעמידוך בחיים שלא יהרגוך להנאתם שאת יפת תואר · וכן החיית׳ כל נקבה (במדבר ל״א) ואות׳ החייתי (שם כ״ב ל״ג) : (יג) (אמרי נא) . לשואלים אותך · למען ייטב לי בעבורך פרושו וחיתה נפשי בגללך · בעבורך. פירוש

פירוש לתורת אלהים

אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה אָתְּ אַז דוּ בִּיסְט אַיין אִישָׁה פוּן שֵׁיין גֶשְׁטַאלְט (עיין רש״י) : (יב) וְהָיָה אוּנ עֶס ווָעט זַיין כִּי יִרְאוּ אוֹתָךְ הַמִּצְרִים אַז דִיא מִצְרִים ווָעלִין דִיךְ זֶעהֶן וְאָמְרוּ אוּנ זַייא ווָעלֶען זָאגֶען אִשְׁתּוֹ זֹאת דָס אִיז זַיין ווַייבּ פוּן אַבְרָהָם וְהָרְגוּ אֹתִי אוּנ זַיי ווָעלֶען מִיךְ הַרְגֶענֶען וְאוֹתָךְ יְחַיּוּ אוּנ דִיךְ ווָעלִין זַייא לָאזֶען לֶעבֶּען כְּדֵי זַיי זָאלֶען דִיךְ נֶעמֶען צוּ אַיינֶעם פוּן זַיי פַר אַווייבּ אָבֶּער אַיין אֵשֶׁת אִישׁ אִיז בַּיי זַיי אוֹיךְ אָסוּר : (יג) דְרוּם אִמְרִי נָא זָאג אֲחוֹתִי אָתְּ דוּא בִּיסְט מַיין שְׁווֶעסְטֶער לְמַעַן דְרוּם

ספר הישר

אברם צו דעם פארוואס היינטע דענק פאשטעקטער פאטין אין טרעבער פערדער דו ווייסט דאך איך בין איין גר צווישען דיז קינדער פון כנען און ווי קאנסטו דעם פון אין ווי לאנג נאך וועט זיין דאדורך איין גרינג צווישען אונז שייד דיך אם פון מיר און גיי אין קריגע דיר איט איין ארט די וארטט דארט וואקן אין וועלד פ וויעס דיר שרעקטס פון וארטטו מיר ידיע זיין וועד איך מיך ניקט זיין און זיי געווערט ווארטט דיך דערוועטערן פון מיר. און אז אברם צו אונז דעם די רייד צו לוט אין לוט אויסגעשטאגען און האט איבגהייבן ווייע אויגן א קעגען לאנד פון פירם ירדן און האט געזעהן אז דאס לאנד איז איין גוט גיטרינקט לאנד גוט פאר מענשן און פאר פיך וויל אין לוט אוועק גיגאנגען פון אברם און גינומט דארט זיין געצעלט און לוט האט געוואוינט אין סדום און אברם אין

גיזעסן אין פלון ממרא וואס איז אין חברון און האט געוואינט דארט זיין געצעלט און אברם אין געזעסן איף דעם ארט פיר יאהר: בעת אין די צייט שיקט כדרלעומר מלך פון עילם צו אלע מלכים וואס זענען ארום איט צו נמרוד מלך פון שנער וואס איז גיוואורן מיט גיוואלט אונטער זיין האנד. און הדעל מלך פון גוים און צו אריוך מלך פון אלסר אויי צו זאגען גייט אויף צו מיר אין איר וועט מיר העלפין דער שלאגען די שטעט פון סדום דען זיי האבען אין מיר מורד געוועזען שון דרייצען יאהר: ווילן די פיר מלכים זענען אויף געגאנגען מיט זייערע חיילות אזוי ווי אכט הונדערט טויזענט און האבין דערשלאגען אלע מענשן פון סדום און ווי האבען איך גינומען לוט דעם ברודערס זון פון אברם און נאך זיין גוטס מיט דעם גוטס פון סדום: און דער קעגעם פון אברם איז געווען אין דער צייט און סדום איז ער

נָא אֲחֹתִי אָתְּ לְמַעַן יִיטַב־לִי בַעֲבוּרֵךְ וְחָיְתָה נַפְשִׁי בִּגְלָלֵךְ׃ שני
יד וַיְהִי כְּבוֹא אַבְרָם מִצְרָיְמָה וַיִּרְאוּ הַמִּצְרִים אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־יָפָה הִוא מְאֹד׃ טו וַיִּרְאוּ אֹתָהּ שָׂרֵי פַרְעֹה

אונקלוס

אַתְּ בְּדִיל דְיִיטַב לִי בְּדִילִיךְ וְתִתְקַיֵּם נַפְשִׁי בְּפִתְגָמַיִכִי׃ יד וַהֲוָה כַּד אֲעַל אַבְרָם לְמִצְרָיִם וַחֲזוֹ מִצְרָאֵי יָת אִתְּתָא אֲרֵי שַׁפִּירָא הִיא לַחֲדָא׃ טו וַחֲזוֹ יָתַהּ רַבְרְבֵי פרעה

בעל הטורים ויהללו

סדות וכרמים: (יג) אחותי את ב׳ במס׳. הכא ואידך אמור לחכמה אחותי את לו׳ שאברהם וגם שרה היו גדולים בחכמה:

רש״י

הורגין באשה יפה. ודומ׳ לו (ברא׳ יט) הנה נא אדוני סורו נא: (יג) למען ייטב לי בעבורך יתנו לי מתנות: (יד) ויהי כבוא אברם מצרימה היה לו לומ׳ כבוא׳ א מצרימה אלא למד שהטמין אותה בתיבה וע״י שתבעו את המכס פתחו וראו אות׳:

ויהללו

שפתי חכמים

כקול שהיא אחותו: ת דק״ל הא אין צריך כאן הטעה רק שלא יהרגוהו וזו הצלה ולא הטעה ולכך פי׳ יתנו לי מתנות וא״ת דמשמע שאברהם רצה במתנות והא לקמן גבי מלך סדום אמר אם מחוט ועד שרוך נעל לא אקח אע״פ שמן הדין הי׳ שלו שהרי נטלו מן המלכים אפ״ה לא רצה במתנות כ״ש במתנות הנס שאינו רוצה דכתיב שונא מתנות יחיה וי״ל דמתנה מועטת רצה ע״ד כל הרוצה להנות יהנה כאלישע דהיינו הכילה ושתיה ופונדק והא ראייה דלקמן כתיב והרכוש קח לך והשיב לו אברהם הרימותי ידי וגו׳ ולא תאמר אני העשרתי את אברם ועי״ל דהכנסים מוחזקות ממון ולכך אמר לה אמרי נא וגו׳ כדי לפייסה אבל לא הי׳ בדעתו ליקח ממנו ועי״ל דעכשיו לא הי״ל עושר להכני׳ נוטל מתנות כמו שפירש״י לק׳ בפסוק וילך למסעיו לפרוע בקפותיו אבל גבי מלך סדום הי״ל עושר מ״ה אפי׳ מה שהיה מן הדין ליטול לא נטל משום שונא מתנות יחיה וק״ל. יש מקשים והאיך היה אברהם רוצה להכשילם באיסור א״א במה שיאמר להם שהיא אחותו וי״ל שיאמר להם שהיא אחותו אבל מ״מ היא אשת איש ונעלה במדינת הים ובזה יתורץ גמי מה שאמר ותיתה נפשי בגללך לא הי״ל אלא ותיתה נפשי אלא הכי היה אומר אברהם לשרה אני אדבר שאת אחותי וא״א את ונעלך הלך ממך ואני מחזר ומבקש אותו אולי אמצא אותו ויתן לך גט או שמא מת הוא ותנשא לאיש אחר ומ״ה יחיו אותי ולא יכשלו באיסור א״א ומ״ה נתרלית נמי לזה כיון שיאמר להם שהיא ספק אשת איש בודאי לא ישכבו אללה כ״ל ע׳ בחזקוני: א וק׳ למה לא פירש״י זה לעיל על וירד אברם מצרימה ועל ויהי כאשר הקריב לבא הי״ל להקשות למה לא כתיב וירדו ויקרבו אלא משום דפשיטא ליה כיון שמזכיר אברהם גם שרה וכל אנשי ביתו בכלל כיון שהיא עיקר הבית א״כ הכא נמי כיוצא הכי וי״ל דלציל ל״ק מידי משום שאברהם היה עיקר ולכן תלה הכל באברהם אבל הכא היתה שרה עיקרת שהרי אברהם היה מבקש ממנה אמרי נא אחותי את א״כ היא היתה עכשיו עקרת הבית וכל״ל כנואם כלומר לכל הפחות להשוות שרה לאברהם וק״ל ומהרי״א פי׳ דוקא הכא צריך לדיוק הכי משום דהאי קרא מיירי בשרה דכתיב ויראו המצרים את האשה ולא מיירי באברהם מידי אבל

בית דוד

טייטש בעטין דער צווייטער נא איז דיא טייטש איצט. דא קען מען אויך טייטשין נא איך בעט דיך. אונ נא איצט: (יג) (למען ייטב לי בעבורך). עס זאל מיר גוט זיין פון דיינט וועגין. זאגט רש״י אברהם האט גמיינט (יתנו לי מתנות) דיא מצרים וועלען מיר געבין מתנות (עיין בלקוטים): (יד) (ויהי כבוא אברם מצרימה). פרעגט רש״י (היה לו לומר כבואם מצרימה) דער פסוק האט גדרפט זאגין אונ עס איז געוועזן ווען זיי זענן נקומן אין מצרים (אברם אונ שרה) (אלא למד) נאר דר פסוק לערינט אונז (שהטמין אותה בתבה) אברם האט בהאלטין שרה אונ אקעסטין האבן דיא מצרים געזעהן נאר אברם איז נקומען אונ מצרים (ועל ידי שתבעו את המכס) אונ ווייל דיא מצרים האבען גזאגט צוא אברם זיי ווילען זעהן וועלכע סחורה ער האט אונ קאסטין. זיי זאלן וויסען וויא פיל מכס (צאל) ער דארף געבין (פתחו וראו אותה) האבן זייא געפינט דעם קסטין אונ האבען געזעהן

פירוש

בעבור דברך שתאמרי אחותי את. והטוב׳ שלא יהרגו אותו. כי לא נתכוין אברם שיעשו עמו טובה אחרת ואף על פי שאמר ולאברם הטיב בעבור׳ הוא לא נתכוין לכך. חליל׳ לו שיתכבד בקלונה כי קלונה יהי׳ קלונו

רד״ק

והטוב׳ ההיא שהטיב לו פרעה לא ישרה בעיניו ולא הי׳ מקבל׳ לולי שהי׳ רצון ברצונו והי׳ מפחד ממנו אם יעשה דבר שלא ברצונו. שהרי ממלך סדום לא רצה לקבל ממנו ממון אף על פי שהציל את שלו כי טוב עין

פירוש לתורת האלהים

ייטב לי בעבורך עס זאל מיר גוט זיין וועגן דיר וחיתה נפשי בגללך אונ עס זאל לעבין מיין לייב פון דיינעט וועגין: (יד) ויהי אונ עס איז געוועזן כבוא אז אברם איז נקומן אין מצרים (עיין רש״י). ויראו המצרים את האשה כי יפה היא מאד אונ די מצרים האבען גיזעהן דיא אשה אז זיא איז זייער שיין: (טו) ויראו אותה שרי פרעה האבן זיא גזעהן דיא הארין פון פרעה ויהללו אתה אל

פרעה ושבחו יתה לפרעה ואדברת אתתא לבית פרעה : טו ולאברם אוטיב בדילה והוו ליה עאן ותורין וחמרין ועבדין ואמהן ואתנן וגמלין : יז ואיתי יי על פרעה

מכת ש״ן

ויהללו אתה אל־פרעה ותקח
האשה בית פרעה : טו ולאברם
היטיב בעבורה ויהיו־לו צאן־
ובקר וחמרים ועבדים ושפחת
ואתנת וגמלים : יז וינגע יהוה
את

ת״יא ולאברם. מליסה נס :

שפתי חכמים

פרא קמא מיירי נלאברם וכוד דליהו חטיב ספי : א דהל״כ סונ״ל לפני כרעה הו לפרעה : ב כ״ד מיני מחין

רש״י

(טו) ויהללו אותה אל פרעה׳ הללוה ביניהם לו׳ הנוגה זו למלך (טז) ולאברם היטיב פרע׳ בעבורה:

(יז) וינגע ה׳ וגו׳ . במכת ראתן לקה ב בהשמשים קשה

בית דוד

שרה : (טו) (ויהללו אתה אל פרעה) . האבן די שרים פרעה איז דאך דארטן ניט געווען ווי אזו האבען זייא זיא גלובט צוא פרעה. ענטפערט רש״י (הללוה ביניהם) דיא שרים צווישן זיך האבן גלובט דיא שיינקייט פון שרה (לומר הנוגה זו למלך)

אונ האבען גזאגט זיא פאסט צוא זיין אנווייב פון אמלך : (טז) (ולאברם היטיב) , (פרעה בעבורה). פרעה האט גטון גוטס צוא אברם פון שרה׳ס וועגין : (יז) (וינגע ה׳ וגו׳) . זאגט רש״י (במכת ראתן לקה שהתשמיש קשה לו) הקב״ה האט

פירוש

הי׳ ומסתפק במה שנתן לו האל׳ וממון רב הי׳ לו : (טו) (ותקח האשה) . ארז״ל אמר ותקח שמשכתו בעל כרחה לפי שהית׳ אשת איש׳ לא כאסתר דכתיב בה ותלקח אסתר (ס״א ג׳) שמשכתו ברצונה . לפי שהית׳ ברצונה פנויה והולכת להנשא למלך : (טז) (ולאברם היטיב בעבורה) . פיר שלקח׳ היטיב לו בעבורה לפי

רד״ק

שאמר׳ אחי הוא. ומה היא הטובה ששלח לו צאן ובקר ולהנאתי היטב עמו פרעה שהי׳ סבור שתהי׳ לו לאשה אבל אחר כן לא היטבו ולא בקש ממנו מחילה אלא שלחו מארצו ולא כן עשה אבימלך, ופירוש ויהי לו מאת פרעה ששלח לו : (יז) וינגע . באותה הלילה שלא יוכל לגעת בה(ואת ביתו).אנשי ביתו והסריו שהלילה

פירוש לתורת האלהים

פרעה אונ זיי האבען זיא גלובט צו פרעה זייא האבן גלובט צווישען זיך אונ האבן גזאגט זיא איז ראוי צום מלך ותקח האשה בית פרעה אונ די אשה איז גנומן געווארן צום הויז פון פרעה : (טז) ולאברם היטיב אונ צוא אברם האט פרעה

גוטין גטון אין ווילען איר ויהי לו אונ עס איז געווען צוא אים ער האט אים געגעבין צאן ובקר שאף אונ רינדער וחמורים אונ איזלען ועבדים ושפחות אונ קנעכט אונ דינסט מיידן ואתונות וגמלים איזלען אונ קעמלעך : (יז) וינגע יי את

מדרש הנעלם

אקענען מיכאל כהן גדול וואס ער איז מקריב דוא נשמות הצדיקים אינ ניט אים שלום דרום קומ״ט ומלכי צדק מלך שלם דאס מיינט קען מיכאל ער איז דער ראש פון דיא מערי שלום יצחק אינ זאגט צוא אום שלום איז צוא דיין קומן אזו זאגט ר׳

חייא אז פון דאנין לערנין מיר אס אז איינר קומט פון דעם וועג אונ איינר גייט אים אנטקעגין אונ גיט צוא אום שלום איז גלייך וויא ער גיט אים עסין אונ טרונקן דרום קומ״ט לא יבוא עמוני ומואבי בקהל יי על דבר אשר לא קדמו אתכם

ספר הישר

נקומין אינ האט דר צ׳ילט צו אברם וואס די אנשי עילם האבן גטון צו סדום אינ או זיי האבן גפאנגין לוט אונ ווי אברם האט דס דר הערט איז אברם אויף געשטאנין מיט זיינע דריי הונדערט אונ אכצין מאן וואס זענען געוועזן מיט אים אונ האבן נאך גיאגט די לייט פון עילם אינ דר נאכט אונ האבן פיל דר שלאגן אין אברם האט אים גקערט דס גיטס פון סדום אינ אויך לוט מיט זיינע קינדר אונ מיט זיין גיטס אין דס גוט גנומן פון דעם גיטס גיט אין זאך אינ או

אברם האט זיך אום גקערט אהיים איז גיין דר מלך פון סדום אונ זיינע מענטשן זיס זענען געוועזן מיט אים וואס זענען ארוס גגאנגין פון די לייט גרייבר זענען גגאנגין אקעגען אברם מיט זיינע מענטשין : אונ מלכי צדק דר מלך פון ירושלים דס איז שם דר זון פון נח איז ארוס גגאנגין מיט זיינע מענטשין אקעגן אברם מיט ווייניג כבוד מיט ברוט אונ וויין אונ זענען אלע אייגים גוועסן אינ מאל פון מלך. אונ מלכי צדק האט גבענטשט אברם. אונ אברם גיט אים מעשר

אֶת־פַּרְעֹה נְגָעִים גְּדֹלִים וְאֶת־
בֵּיתוֹ עַל־דְּבַר שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם׃
יח וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר
מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא־
הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הִוא׃ יט לָמָה
אָמַרְתְּ אֲחֹתִי הִוא וָאֶקַּח אֹתָהּ לִי

לאשה

מַכְתָּשִׁין רַבְרְבִין וְעַל
אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ עַל עֵיסַק
שָׂרַי אִתַּת אַבְרָם׃
יח וּקְרָא פַרְעֹה לְאַבְרָם
וַאֲמַר מַה דָא עֲבַדְתָּ לִי
לְמָה לָא חַוֵּיתָא לִי
אֲרֵי אִתְּתָךְ הִיא׃
יט לְמָא אֲמַרְתְּ אֲחָתִי
הִיא וּדְבָרִית יָתַהּ לִי

לאנתו

תו"א ויגנע ה'. ערכין יז:

בעל הטורים

(יט) ולך. ב' במס' הכא ואידך הנה רבקה לפניך קח ולך. הנה ולך בהביסה הבוגנית ימלמד שביתה לדקה כמו האמהות. וקח משמנתי בידך ולך. ריגלה אחר קראת נה קחי' ביוך ולך. מלמד שאע"פ שאינו מפרש בכאן שנתן לו מתנות כמו באבימלך ודאי נתן לו וזהו קחי' בידך ולך שנתן לו דבר

רש"י

קשה לו [ב"ר]: ואת ביתו. כתרגומו ועל אנש ביתיה (ומדרשו לרבות כותליו ועמודיו וכליו בר"י): על דבר שרי. ע"פ דבורה ג אומרת למלאך הך

שפתי חכמים

כן ואין לך רע מכולם לתשמיש אלא ראתן וכו לקה פרעה דאל"כ מנא ידע שהיא אשתו שמיד קרא לאברהם: ג דאל"כ

בית דוד

נשלאגען פַּרְעֹה מיט אַזוֹ אַמַכָּה עֶר זָאל ניט קֶענֶן זִיךְ בַּהֶעפְטֶן צוּ שָׂרָה (וְאֶת בֵּיתוֹ), זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִויא דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (וְעַל אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ) אוֹיף דִי מֶענְשִׁין פוּן פַּרְעֹה'ס שְׁטִיבּ הָט אוֹיךְ הקב"ה גִבְּרֶענְגְט אַזוֹ אַמַכָּה וִוי אוֹיף פַּרְעֹה (וּמִדְרָשׁוֹ) אוּנ דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט (לְרַבּוֹת כּוֹתָלָיו וְעַמּוּדָיו וְכֵלָיו) אוֹיף דִי וֶוענְט פוּן פַּרְעֹה'ס שְׁטוּבִּין אוּנ אוֹיף דִיא זַיילֶן פוּן זַיינֶע שְׁטוּבִּין אוּנ אוֹיף זַיינֶע כֵּלִים, אוֹיף אַלְץ אִיז גִוֶועזְן מַכּוֹת: (עַל דְּבַר שָׂרַי), זָאגְט רש"י (עַל פִּי דִבּוּרָהּ) וֶוענֶען אִירֶע רֵייד (אוֹמֶרֶת לְמַלְאַךְ הַךְ וְהוּא מַכֶּה) זִיא הָט גִזָאגְט צוּם מַלְאָךְ שְׁלָאג, האט

פירוש

לו ולקחוה לו. או פירוש. כל אנשי ביתו אנשים ונשים כדי שיכירו כי אצבע אלהים הוא. (על דבר שרי) ולא יאמרו כי מדרך מקרה הי' ודרך דרש (תנחומא) כי המלאך המכה אותם הי' אומר זה על דבר שרי אשת אברם ודרך הפשט כי פרעה פשפש בדעתו למה היו אלה הנגעים וחשב כי שמא אשת איש היא ושאל את שרי שתאמר לו האמת ואמרה לו כי באמת אשת אברם היא

רד"ק

אלא מפחד' שלא יהרגוהו בעבור' אמרה אחי הוא. לפיכך ויקרא פרעה לאברם: (יט) (ואקח אותה לי לאשה) לא לקחתי אותה לשכב עמה דרך זנות אלא להיותה לי לאשה. (הנה אשתך). הנה היא כמו שהית' שלא נגעתי בה: (קח ולך). קחנה ולך ולא תשב בעיר כדי שלא יקחנה אחד העם מרוב תאותם אליה כי יפה היא מאד. ואברם לא חשש להשיב תשובה כמו שהשיב לאבימ ך כי

פירוש לתורת אלהים

פַּרְעֹה נְגָעִים גְּדוֹלִים וְאֶת בֵּיתוֹ אוּנ גָאט הָאט גִפְּלָאגְט פַּרְעֹה אוּנ זַיין הוֹז גִזוּנְד מִיט גְרוֹסֶע פְּלָאג עַל דְּבַר שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם אִין וֶוילֶען שָׂרַי דָאס וַוייבּ פוּן אַבְרָם וַוייל עֶר הָאט גִנוּמֶען שָׂרָה צוּ זִיךְ (עיין רש"י): (יח) וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְאַבְרָם אוּנ פַּרְעֹה הָט גְרוּפֶן צוּ אַבְרָם וַיֹּאמֶר עֶר הָט גִזָאגְט מַה זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי וָוארוּם הָאסְטוּ מִיר דָאס גִטוּן לָמָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִּי וָוארוּם הָאסְטוּ מִיר נִיט גִזָאגְט כִּי אִשְׁתְּךָ הִיא אַז דָאס אִיז דַיין וַוייבּ: (יט) לָמָה אָמַרְתְּ אֲחוֹתִי הִיא וָוארוּם הָאסְטוּ גִיזָאגְט זִיא אִיז מַיין שְׁוֶועסְטֶער וָאֶקַּח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה דְרוּם הָאבּ אִיךְ זִיא גִנוּמֶען צוּא מִיר פַאר אַוַוייבּ וְעַתָּה הִנֵּה

ספר הישר

פוּן זַאק רוֹב. דָעַן דֶר מַלְכִּי צֶדֶק אִיז גִוֶועזְן אַיין כֹּהֵן פַר גָאט ב"ה: וַיִּגְּשׁוּ אוֹיךְ הָבֶּן גִנֶעהְנְט אַלֶע מְלָכִים פוּן סְדוֹם צוּ אַבְרָם אוּנ הָבֶּן צוּ אִים גִזָגְט עֶר זָאל זַיי אוּם קֶערִין דִי מֶענְשִׁין אוּנ דָם גִיטְס זָאל זַיין צוּ אַבְרָם אוּנ אַבְרָם הָט גִזָאגְט אִיךְ שְׁוֶוער בַּייא גָאט ב"ה וָוס הָאט בַּשַׁפִין הִימֶל אִין עֶרְד דָאס אִיךְ וֶועל נִיט נֶעמִין פוּן אַייךְ פוּן אַיין מֶענְשׁ בִּיז דָם

מדרש רנ"רם

בַּלֶּחֶם וּבַמַּיִם הָאבֶּן דֶען דִיא יִשְׂרָאֵל בַּדַארְפְט לֶחֶם וּמַיִם זַיי הָאבּוּן דָאךְ נִהַאט דֶעם מָן וָואס עֶר אִיז בְּעִסוּר פוּן אַלוּ אֲכִילוֹת אוֹךְ הָאבּוּן זַיי נִהַאט דֶעם בְּאֵר שֶׁל מַיִם נָאר וַוייל זַיי הָאבּוּן זַיי נִיט מַקְדִּים בְּשָׁלוֹם גִוֶועזְן אִיז גְלַייךְ וִוי זַיי הָאבּוּן זַיי גִוִוינְצוּגְט זַייעֶר לֶחֶם וּמַיִם אַזוֹ אוֹךְ מִיכָאֵל בֶּענְשְׁט דוּ נִשְׁמָה אוּנ זָאגְט צוּא אוּם בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה

לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וָלֵךְ׃ כ וַיְצַו עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים וַיְשַׁלְּחוּ אֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ׃ יג א וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר־

לְאִנְתּוּ וּכְעַן הָא אִתְּתָךְ דְּבַר וְאֱזֵיל׃ כ וּפַקֵּיד עֲלוֹהִי פַּרְעֹה גּוּבְרִין וְאַלְוִיאוּ יָתֵיהּ וְיָת אִתְּתֵיהּ וְיָת כָּל דִּי לֵיהּ׃ א וּסְלֵיק אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִתְּתֵיהּ וכל

ת״א וילו עליו. סוטה מו:

שפתי חכמים

אורות ערב מנפ״ל: ד דק״ל מי נוה אותו שום דבר א״כ הל״ל על מה נוה אותו לכך פרש״י על אודותיו לשלחו ולשמרו אבל אכתי קשה מה״ל שנה נוה אותו דלמא נוה אותו שיניחוהו לילך לשלום ולא ישכנוהו ומה״ל לשמרו ולכך פירש וישלחו כתרגומו ואלויאו פי׳ לשמרו ואכתי קשה מה״ל לתרגום לפרש כן לכך פירש״י כמו מאור טעון מאחות א״כ פותיל והנהוג הסבר וכולדבנו ודאי ילויאהו פי׳ ג״כ דרך. כבוד וזה שמפרש רש״י מלת כמו מאור קורס מלת ויעל אברם שלא על פור נקודה: ה דק״ל דהא אברהם כדרום הי׳ דארץ מצרים בדרומו של ארץ ישראל כיא ונדרות׳ של עולם עולה וא״כ הול״ל ויעל אברם לפונה דהא מדרום לצפון היה נוסע ופרש״י לבא

רש״י

והוא מכה: (יט) קח ולך. לא כאבימלך שא״ל הנה ארצי לפניך אלא א״ל לך ואל תעמוד שהמצרים שטופי זמה הם שנ׳ (יחזקאל כג) וזרמת סוסים זרמתם: (כ) ויצו עליו. על אודותיו לשלחו ולשמרו: וישלחו. כתרגומו ואלויאו: (א) ויעל אברם וגו׳ הנגבה. לבא לדרומה של א״י כמו שאמר למעלה הלוך ונסוע הנגבה להר המוריה ומ״מ כשהוא הולך ממצרים לארץ כנען מדרום לצפון הוא

מהלך

בית דוד

האָט ער גשלאָגן: (יט) (קַח וָלֵךְ). זאָגט רש״י (לֹא כַּאֲבִימֶלֶךְ שֶׁאָמַר לוֹ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ) פַּרְעֹה האָט ניט גזאָגט ווי אֲבִימֶלֶךְ, אֲבִימֶלֶךְ האָט גזאָגט צו אַבְרָהָמען מיין לאַנד איז פאַר דיר די מענטשן וואָגען זיא דו ווילסט (אֶלָּא אָמַר לוֹ) אָבער פַּרְעֹה האָט גזאָגט צו אַבְרָהָמען גיי אַרויס פון מיין לאַנד זאָלסט ניט וואַרטן (שֶׁהַמִּצְרִים שְׁטוּפֵי זִמָּה הֵם) ווייל פַּרְעֹה האָט גוויסט אַז די מִצְרִים האָבן שטאַרק ליב זנות האָט ער מורא גהאַט טאָמער וועט מען הרגענען אַבְרָהָמען און זאָל נעמען שָׂרָה'ן פאַר אַ ווייב, דריבער האָט פַּרְעֹה גזאָגט צו אַבְרָהָמען גייא אַרויס פון מיין לאַנד: (כ) (וַיְצַו עָלָיו). זאָגט רש״י (עַל אוֹדוֹתָיו) וועגן איהם, פַּרְעֹה האָט גבאָטן די מענטשן וועגן אַבְרָהָמען (לְשַׁלְּחוֹ וּלְשָׁמְרוֹ) זיי זאָלן איהם בגלייטן און זאָלן איהם היטן אין וועג ביז ער וועט אַרויס גיין פון דעם לאַנד מִצְרַיִם: (וַיְשַׁלְּחוּ). זאָגט רש״י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דער תַּרְגּוּם טייטשט (וְאַלְוִיאוּ) זיי האָבן איהם בגלייט: (א) (וַיַּעַל אַבְרָם וגו׳ הַנֶּגְבָּה) זאָגט רש״י (לָבֹא לִדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) אַבְרָם האָט גוואָלט קומען אין דרום זייט פון אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה) ווי דער פָּסוּק האָט גזאָגט פריער (הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה) ער איז גגאַנגען און גצויגן צו דרום זייט (לְהַר הַמּוֹרִיָּה) צום באַרג מוריה (וּמִכָּל מָקוֹם) פון דעסטוועגן (כְּשֶׁהוּא הוֹלֵךְ מִמִּצְרַיִם לְאֶרֶץ כְּנַעַן) אַז מען גייט פון מִצְרַיִם צום לאַנד כְּנַעַן (מִדָּרוֹם לְצָפוֹן הוּא מְהַלֵּךְ) מוז מען גיין פון דרום

פירוש

כי לא האריך פרעה עמו בדברים כמו אבימלך אלא דחקו לצאת מארצו: (כ) (ויצו) לשמרו ולשמור אותו שלא יגעו בה המצרים ולא בכל אשר לו (וישלחו אותו) עד צאתו מגבול מצרים

יג (א) ויעל וגו׳ (וכל אשר לו) שלא נפקד ממנו

רד״ק

חבר׳ (ולוט עמו). אף על פי שהשבת במצרי׳ לא רצה להפרד מאברהם: (ואברם כבד מאד). היא היה כבד מצד מקנהו ורכושו שהי׳ רב וכבד מאד. וכן משאלה נובלת עליה (ישעי׳ א׳) מצד עליה שהם נובלים יאמר על האלה שהיא נובלת. וכן יקראו בגדים מגילתי

פירוש לתורת אלהים

אִשְׁתְּךָ איז אַצונד אַז זיא איז דיין ווייב קַח נעם וָלֵךְ און גיי אַוועק (עיין רש״י): (כ) וַיְצַו עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים פַּרְעֹה האָט גבאָטן מענטשן פון וועגן אַבְרָם מען זאָל איהם בגלייטן און מען זאָל איהם היטן וַיְשַׁלְּחוּ אֹתוֹ און זיא האָבן איהם בגלייט וְאֶת אִשְׁתּוֹ און זיין ווייב וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ און אַלין וואָס איז צו איהם: (א) וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם און אַבְרָם איז אויף גגאַנגען פון מִצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לוֹ ער און זיין ווייב און אַלין וואָס איז צו איהם וְלוֹט עִמּוֹ און לוט איז אויך גגאַנגען מיט איהם הַנֶּגְבָּה צו דרום זייט ער האָט זיך גצויגן ער זאָל קומען צוא דרום זייט פון

מדרש הנערם

שָׁמַיִם וָאָרֶץ וואָל צו דיר וואָס דו האָסט דער צו זוכה גוועזן און דער נאָך זאָגט ער איהם וּבָרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן אֲשֶׁר מִגֵּן צָרֶיךָ בְּיָדֶךָ גלויבט איז גאָט וואָס ער האָט דיר די בויזע גוייס די רשעים און דיין לאַנד

לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנֶּגְבָּה׃ ב וְאַבְרָם כָּבֵד
מְאֹד בַּמִּקְנֶה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב׃ ג וַיֵּלֶךְ
לְמַסָּעָיו מִנֶּגֶב וְעַד־בֵּית־אֵל עַד־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הָיָה שָׁם אָהֳלֹה
בתחלה

וְכָל דִּי לֵיהּ וְלוֹט עִמֵּיהּ לְדָרוֹמָא׃ ב וְאַבְרָם תַּקִּיף לַחֲדָא בִּבְעִירָא בְּכַסְפָּא וּבְדַהֲבָא׃ ג וַאֲזַל לְמַטְלָנוֹהִי מִדָּרוֹמָא וְעַד בֵּית אֵל עַד אַתְרָא דִּפְרַסֵיהּ תַּמָּן מַשְׁכְּנֵיהּ

תו"א וילך. ערכין יז׃ עד המקום. ערכין טז׃

רש"י

מהלך שארץ מצרי' בדרומה של א"י כמו שמוכיח במסעות ובגבולי הארץ: (ב) כבד מאד. טעון משאו': (ג) וילך למסעיו. כשחזר ממצרי' לארץ כנען היה
בית

הולך ולן באכסניות שלן בהם בהליכתו למצרי' למדך דרך ארץ שלא ישנה אדם מאכסניא שלו. ד"א (ב"ר) בחזרתו
דוד

צוּ צָפוֹן (שֶׁאֶרֶץ מִצְרַיִם בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) וָוארוּם דָם לַאנְד מִצְרַיִם אִיז אִין דָרוֹם זַייט פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (כְּמוֹ שֶׁמּוֹכִיחַ בְּמַסָּעוֹת וּבִגְבוּלֵי הָאָרֶץ) וִוי עֶס אִיז בַּוִויזְן פוּן דֶעם צִיהוּנְג וָוס יוּדִין הָאבֶּן גְצוֹגְן וָוען זַיי זֶענֶן אַרוֹיס גֶגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם צוּ גֵיין צוּם לַאנְד כְּנַעַן אוּנ וִוי עֶס אִיז בֶּעצַייכוּנְט דִי גְרֶענֶעצִין פוּן כְּנַעַן׃ (ב) (כָּבֵד מְאֹד) . (טָעוּן מַשָּׂאוֹת), אַבְרָם אִיז גְוֶוען בֶּעלָאדִין מִיט דִיא מַתָּנוֹת וָוס מֶען הָאט אִים גֶגֶעבִּין אִין מִצְרַיִם׃ (ג) (וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו) . עֶר אִיז גְגַאנְגֶן צוּ זַיין צִיהוּנְג, זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (כְּשֶׁחָזַר מִמִּצְרַיִם לְאֶרֶץ כְּנַעַן) וָוען עֶר אִיז גְגַאנְגֶן צוּרִיק פוּן מִצְרַיִם צוּא כְּנַעַן (הָיָה הוֹלֵךְ) אִיז עֶר גְגַאנְגֶן אִין דֶעם זֶעלְבִּיגְן וֶועג וָוס עֶר אִיז גְגַאנְגִין פוּן כְּנַעַן קֵיין מִצְרַיִם (וְלָן בְּאַכְסַנְיוֹת שֶׁלָּן בָּהֶם בַּהֲלִיכָתוֹ לְמִצְרַיִם) אוּנ עֶר הָט גֶנֶעכְטִיגְט אִין דִיא זֶעלְבֶּע נַאכְט הַייזֶר וָוס עֶר הָט אִין זַייא גֶנֶעכְטִיגְט וָוען עֶר אִיז גְגַאנְגֶן פוּן כְּנַעַן קֵיין מִצְרַיִם (לְלַמֶּדְךָ דֶּרֶךְ אֶרֶץ) דִיא תּוֹרָה דֶר צֵיילְט אוּנְז וִויא אַבְרָהָם הָאט גְטוּן מִיר זָאלֶן וִויסֶן אַפִירוּנְג (שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם מֵאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ) אַמֶענְטְשׁ זָאל נִיט עֶנְדֶערִין זַיין נַאכְט הוֹיז, עֶר זָאל אַייבִּיג אַיין שְׁטֵיין אִין אַיין נַאכְט הוֹיז (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַטַעם אִיז דֶרִיבֶּר
איז

פירוש לתורת אלהים

אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׃ (ב) וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד אוּנ אַבְרָם אִיז זַייעֶר שְׁוֶוער גְוֶוען בַּלָאדֶען מִיט מַשָּׂאוֹת בַּמִּקְנֶה מִיט פִיךְ בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב מִיט זִילְבֶּער אוּנ מִיט גָאלְד׃ (ג) וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו אוּנ עֶר אִיז גְגַאנְגֶן צוּ זַיין צִיאוּנְג (עיין רש"י) מִנֶּגֶב פוּן דָרוֹם זַייט וְעַד בֵּית אֵל אוּנ בִּיז דֶער שְׁטָאט בֵּית אֵל עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אָהֳלֹה בַּתְּחִלָּה בִּיז דֶעם אָרְט וָוס זַיין גְצֶעלְט אִיז דָארְט פְרִיעֶר גְוֶועזְ בִּין

מדרש הנעלם

דִי זָאלְסְט זַיי מַחֲזִיר בִּתְשׁוּבָה זַיין וַיִּתֶּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל דָאס מֵיינְט מֶען הקב"ה נוּט צוּא דֶער נְשָׁמָה מַעֲשֵׂר דָס הַייסְט אַיין אוֹת ה' פוּן זַיין כִּסֵּא הַכָּבוֹד וָואס עֶר הָט מוּט דֶעם אוֹת דוּ וֶועלְט בַּשַׁאפֶן אוּנ קְרֵייגְט דוּ נְשָׁמָה דַאן וֶוערְט זוּ גַאנְץ אוּנ הֵייסְט שׁוֹן אַבְרָהָם אוּנ דֶער מוּט וֶוערְט זוּ צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים דְרוּם שְׁטֵייט מַעֲשֵׂר מִכֹּל דָם מֵיינְט מֶען פוּן הַשֵּׁי"ת וָוס הַייסְט כֹּל. רַב חִסְדָּא זָאגְט וֶוען הַשֵּׁי"ת וֶועט טוּן אַיין דִין אוּנ דוּ רְשָׁעִים בַּארָאט עֶר זִיךְ פְרִיעֶר מִיט דוּ נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים אַזוֹ וִוי עֶס שְׁטֵייט מִנִּשְׁמַת אֱלוֹהַּ יֹאבֵדוּ דָם הַייסְט אַז דִי נְשָׁמוֹת פוּן דוּ רְשָׁעִים בַּדַארְפֶן פַר לָארִין וֶוערִין. וֶוערוּן זַיי פַר לָארִין דוּרְךְ דֶער נְשָׁמָה פוּן דֶעם צַדִּיק אוּנ דֶער שַׂר שֶׁל גֵּיהִנֹּם שְׁטֵייט פַר דוּ נְשָׁמוֹת הַצַּדִּיקִים אוּנ בֶּעט זַיי זָאלוּן נִיט מִתְפַּלֵּל זַיין פַר דוּ נִשְׁמוֹת הָרְשָׁעִים נַייעֶרְט זַיי זָאלִין זַיי אַרַיין גֶעבּוּן אוּנ זַייעֶרוּ הֶענְד אַרַיין וֶועלִין

של"ה הקדוש

מִיר דַרְפִין לֶערְנוּן פוּן אוּנְזֶער פָאטֶער אַבְרָהָם אִין אוּנְזֶער מוּטֶער שָׂרָה מִדַּת הַצְּנִיעוּת. אוּנ מִדַּת הַבּוּשָׁה וִוי וַוייט מִיר קֶענְין׃

ב (וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנֶה) אוּנ אַבְרָם אִיז גְוֶוען שְׁוֶוער בַּלָדִין מִיט פִיךְ מִיט זִילְבֶּר אוּנ גָאלְד אִין עֶר אִיז פְּרָט גְגַאנְגֶן אִין זַיינוּ רַייזִין. דוּ רַייזִין וֶועלְכִי אַבְרָהָם הָט גְמַכְט אִיז גְוֶוען צוּ לֶערְנִין דִי וֶועלְט אַז עֶס אִיז דָא אַגָאט אוּנ מִיט יֶעדִיר רַייזֶע וֶועלְכִי עֶר הָט גְמַאכְט אִיז זַיין עָרֶקעֶנְטְנִיס אִין הַשָּׁגָה גְרֶעסִיר גְוָוארוּן אוּנ דִי תּוֹרָה דֶר צֵיילְט אוּנְז אַז וֶוען גְלַייךְ אַבְרָהָם אִיז גְוֶוען בַּאלָאדִין מִיט זַייעֶר פִיל רַייכְקַייט אוּנ עֶס אִיז זַייעֶר שְׁוֶוער גְוֶוען שְׁטֶענְדִיג אוֹיף רַייזוּן צוּ גֵיין (עִם כָּל זֹאת) הָט עֶר דְרוֹיף נִיט גְזֶעהְן, הָט נִיט גֶעשׁוֹינְט נִיט זַיין פַר מֶענִין נִיט זַיין טִרְחָה אוּם אַיין מִינִיט נִיט מְבַטֵּל צוּא זַיין מֵעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא

בַּתְּחִלָּה בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין הָעָי׃
ד אֶל־מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר־עָשָׂה
שָׁם בָּרִאשֹׁנָה וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם
בְּשֵׁם יְהוָה׃ שלישי ה וְגַם־לְלוֹט
הַהֹלֵךְ אֶת־אַבְרָם הָיָה צֹאן־וּבָקָר

אונקלוס

בְּקַדְמֵיתָא בֵּין בֵּית אֵל
וּבֵין עָי׃ ד לַאֲתַר
מַדְבְּחָא דִי עֲבַד תַּמָּן
בְּקַדְמֵיתָא וְצַלִּי תַמָּן
אַבְרָם בִּשְׁמָא דַייָ׃
ה וְאַף לְלוֹט דְאָזִיל
עִם אַבְרָם הֲוָה עָאן

תרא וגם ללוט. נ״ק לג׃

רש״י

בחזרתו ז פרע הקפותיו: מנגב. ארץ מצרים ז בדרומה של ארץ כנען:(ד)אשר עשה שם בראשונ׳ ויקרא שם ׳ ואשר קרא שם ח אברם בשם ה׳. וגם י״ל ויקרא שם עכשיו בשם ה׳: (ה) ההולך את אברם. מי גרם שהיתה לו זאת ט הליכתו

שפתי חכמים

לדרום של ארץ ישראל וכו׳ וק״ל: ו ולפי פי׳ זה קשה א״כ ה״ל כהפשיו לכן אמר ר״ל בחזרתו כו׳ ולר״א קשה כל״ל ויחזור לרפשיו ומהו וילך לכן צריך נ״כ לפי׳ כראשון. מכרש״ל: ז וק״ל והא לעיל כתיב מנגבה ופו״פ ארץ מצרים וכו׳ כלו׳ מנגב קאי על הצ׳יים וק״ל: ח רגל״ת אלא הקשה כיון דכבר משה מזבח וקרא שם א״כ למה נאמר גם כאן ויקרא שם וכו׳ י״ם ואשר קרא שם וכו׳ ונ״ל דקרא רוצה להודיעך לאיזה מקום הלך למקום וקרא שם כבר בשם ה׳: ט דק״ל דכרי

בית דוד

איז אַבְרָהָם גֶעגַאנְגֶען צוּרִיק אִין דֶעם זֶעלְבִּיגֶען וֶועג (בַּחֲזָרָתוֹ פָּרַע הַקָּפוֹתָיו) וָוען עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען צוּרִיק פוּן מִצְרַיִם צוּא כְּנַעַן הָאט עֶר בַּצָאלְט אוּנ דִיא גַאסְט הַייזֶער וָואס עֶר הָאט בַּיי זֵיי גֶעבָּארְגְט וָוען עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען פוּן כְּנַעַן צוּ מִצְרַיִם: (מִנֶּגֶב וְעַד בֵּית אֵל). אַבְרָם אִיז גֶעגַאנְגֶען פוּן דָרוֹם בִּיז בֵּית אֵל. וָוארוּם (מִצְרַיִם בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ כְּנַעַן) מִצְרַיִם אִיז אוּנ דָרוֹם זַייט פוּן לַאנְד כְּנַעַן: (ד) (אֲשֶׁר עָשָׂה שָׁם בָּרִאשֹׁנָה וַיִּקְרָא שָׁם). אַבְרָם אִיז גֶעגַאנְגֶען אִין כְּנַעַן בִּיז צוּ דֶעם אָרְט פוּן דֶעם עֶרְשְׁטֶען מִזְבֵּחַ וָוס עֶר הָאט גֶעמַאכְט (וַאֲשֶׁר קָרָא שָׁם בְּשֵׁם ה׳) וָוס עֶר הָאט דַאמָאלְס דָארְטֶן גֶערוּפֶען דֶעם נָאמֶען פוּן הקב״ה (וָוען עֶר הָאט גֶעמַאכְט דֶעם מִזְבֵּחַ הָאט עֶר גֶערוּפֶען דֶעם נָאמֶען פוּן הקב״ה). (וְגַם יֵשׁ לוֹמַר) מֶען קֶען אוֹיךְ זָאגֶען דֶר פָּסוּק מֵיינְט (וַיִּקְרָא שָׁם עַכְשָׁיו בְּשֵׁם ה׳) אִיצְט וָוען אַבְרָם אִיז צוּרִיק גֶעקוּמֶען צוּ דֶעם אָרְט הָאט עֶר דָארְטֶן גֶערוּפֶען דֶעם נָאמֶען פוּן הקב״ה: (ה) הַהֹלֵךְ אֶת אַבְרָם). הָאט רש״י עֶם מְפָרֵשׁ דָאךְ שׁוֹן אַז לוֹט אִיז גֶעגַאנְגֶען מִיט אַבְרָם. נָאר אַזוֹי מֵיינְט דֶר פָּסוּק (מִי גָרַם לוֹ שֶׁהָיָה לוֹ זֹאת) פַר וָוס הָאט לוֹט זוֹכֶה גֶעוֶוען צוּא הָאבֶּן אַזוֹי אַרַייכְקַייט (הֲלִיכָתוֹ עִם אַבְרָם) וַוייל עֶר

פירוש רד״ק

מגלולי׳ זקן *(ירמיה כ״א) והדומים להם: (ג) וילך למסעיו. מסע אחר מסע פעם לפי שהי׳ כבד מאד במקנ׳ והלך דרך הדרום והו פי׳ מנגב. כי מצד נגב היו מסעיו והלך עד בית אל עד המקו׳ אשר היה שם אהלה. והוא ההר. בתחלה כמו שאמר ויט אהלה: (ד) (אל מקום המזבח) הוסיף לבאר עוד להודיע כי לא נטה אהלה במקו׳ אחר באותו ההר אלא באותו מקום שעשה שם המזבח בראשונ׳. וכל זה להודיע כי ראוי לאדם לקבוע מקום לתפלתו ולעבודתו את ה׳. כי יותר לבו נכון במקום שהוא רגיל בו. (ויקרא שם). פעם אחרת בשם ה׳: (ה) (וגם ללוט). וגם לרבות על מה שאמר ואברם כבד מאד (ההולך את אברם). להודיע כי טובות אברם היתה לו הטובה ההוא לפי שהי׳ הולך אתו ונספח אליו. (ואהלים). להודיע כי משפחו׳ רבים היו לו ובני בית רבים והיה צריך לאהלים רבים. ומלת ואהלי׳ בחולם האלף *וכן איש לאהליו (שמואל ד׳) *ויששכר באהליך. (דברים ל״ג) ועל דרך משקל אהל הי׳ האלף בקמץ חטף כמו מן קודש קדשי׳ מן חודש חדשי׳. וכן בא *באהלים תשבו. (ירמיה ל״ה) השכיני באהלים. (שופטים ד״ה׳) אולי זה שבא האלף בחול׳ ״״ הוא משקל גובל.

פירוש לתורת אלהים

צווישען דער שטאט בֵּית אֵל אוּנ צווישען דער שטאט עָי׃ (ד) אֶל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה שָׁם בָּרִאשֹׁנָה צוּ דֶעם אָרְט וָואס עֶר הָאט צוּם עֶרְשְׁטֶען דָארְט גֶעמַאכְט דֶעם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְיָ אוּנ וָואס אַבְרָם הָאט דָארְט גֶערוּפֶען גָאטֶס נָאמֶען צוּ דֶעם אָרְט הָאט עֶר זִיךְ גֶעצוֹיגֶען אָדֶר מֶען קָאן אַזוֹי זָאגֶען וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְיָ אַצוּנְדֶערְט הָאט אַבְרָם אוֹיף דֶעם זֶעלְבֶּען אָרְט נָאךְ אַמָאהְל גֶערוּפֶען גָאטֶס נָאמֶען׃ (ה) וְגַם לְלוֹט הַהֹלֵךְ אֶת אַבְרָם אוּנ אוֹיךְ צוּא לוֹט וָואס עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען מִיט

*) **הערה** ווארין אברם האט גבאהט צוויי מזבחות. דאס ערשטין מזבח הט ער גבאהט אין שכם אין דארט שטייט ניט אז ער הט גרופין דעם נאמין פון הקב״ה. דאס אנדערין מזבח הט ער גבאהט אין בית אל. ביי דעם מזבח שטייט ער הט גרופין [פר דיא כנענים] דעם נאמין פון הקב״ה [אין אזו האט אברהם גטאן שטענדיג. איך וועלבין ארט ער האט גבאהט אמזבח הט ער גרופין פר די מענשין פין דעם ארט דער מזבח איז גבאהט צו דעם נאמין פון הקב״ה] איז דא נייטן צוויא ערשטע מזבחות. איין מזבח [אין שכם] נאר דער ערשטיר אין בי״א דעם מזבח האט ער נאך ניט גרופין דעם נאמין פון הקב״ה. דער אנדרר מזבח איז גווען צווישן בית אל אין עי.

וְאֹהָלִים׃ ו וְלֹא־נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ
לָשֶׁבֶת יַחְדָּו כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב
וְלֹא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו׃ ז וַיְהִי־
רִיב בֵּין רֹעֵי מִקְנֵה־אַבְרָם וּבֵין
רֹעֵי מִקְנֵה־לוֹט וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי
אָז

וְתוֹרִין וּמַשְׁכְּנִין׃ ו וְלָא
סוֹבָרַת יָתְהוֹן אַרְעָא
לְמִתַּב כַּחֲדָא אֲרֵי הֲוָה
קִנְיָנְהוֹן סַגִּי וְלָא יָכִילוּ
לְמִתַּב כַּחֲדָא׃ ז וַהֲוָה
מַצּוּתָא בֵּין רָעָן בְּעִירֵיהּ
דְאַבְרָם וּבֵין רָעָן בְּעִירֵיהּ
דְלוֹט וּכְנַעֲנָאָה
וּפְרִיזָאָה בְּכֵן יָתֵיב

בעל הטורים

הניתן מיד ליד: (ו) ולא נשא. ב' בקרה הכא ואידך ולא נשא דוד מספרם שהי' להם רכוש הרב' אין מספר: רועי ב' כהם' הכא ואידך ולא דרשו רועי את לאני. מלמד שהוכיחם על שלא היו רועים את הלאן כראוי וע"ז היה הריב וזהו

באר אה

רש"י

עם אברם: (ו) ולא נשא אותם. לא היתה יכולה להספיק מרעה למקניה ול' קלר הוא ולריך להוסיף עליו כמו ולא נשא אות' מרעה הארץ י לפיכך כ' ולא נשא בל' זכר: (ז) ויהי ריב · לפי שהיו רועיו של לוט רשעים ומרעים בהמת' בשדות אחרי' ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל והם אומרי' נתנה הארץ לאברם ולו אין יורש ולוט יורשו ואין זה גזל והכ' אומר כ והכנעני והפריזי אז יושב בארץ ולא

שפתי חכמים

ככר כתיב ויעל אברם וגו' ולוט גמו: י דק"ל דסרי הארץ על הרוב בל' נקבה וא"כ לא הל"ל נשא ל' זכר ועוד קשה וכי אפשר זה שהארץ אינ' יכולי לסבול ולישא בני אדם ל"פ להספיק מרעה ר"ל דנשא קאי אמרעה ומרע' ל' זכר: כ רולה לפרש למה היה הריב ולמה נאמר עתה והכנעני יושב בארץ נ"פ שהיו וכו' והכתוב אומר והכנעני פי' שהקב"ה היה משיב

בית דוד.

איז גנאנגן מיט אַבְרָם : (ו) (וְלֹא נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ) . זאָגט רש"י מען מיינט (לֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לְהַסְפִּיק מִרְעֶה לְמִקְנֵיהֶם) די ערד האט ניט געקענט געבין גענוג פיטערונג (גְרָאז) וויא פיל זייערע בְּהֵמוֹת האָבען גדַרְפְט עסין (וְלָשׁוֹן קָצָר הוּא) דאס אין אַאפּגעקירצטער פָּסוּק (צָרִיךְ לְהוֹסִיף עָלָיו) מען דַארף צו געבין אַווָרט אין דעם פָּסוּק (כְּמוֹ) גְלייך ווי עס וואלט גשטאנין (וְלֹא נָשָׂא אוֹתָם מִרְעֶה הָאָרֶץ) עס האט זייא ניט געטראָגען דאס פיטערונג פון דיא ערד (לְפִיכָךְ כָּתַב וְלֹא נָשָׂא בִּלְשׁוֹן זָכָר) דריבער איז גשריבען אונ פָּסוּק וְלֹא נָשָׂא . ער האָט ניט נטראגין בִּלְשׁוֹן זָכָר. מענליך, ווייל דָם וואָרט „ער" גייט אוף דעם וואָרט מִרְעֶה (פיטערונג) וואס פעלט אונ פָּסוּק . וואָרום אַז דָם וואָרט „נָשָׂא" וואָלט גֵגאנגין אוף דעם וואָרט „הָאָרֶץ" . די ערד האט זיי ניט נטראָגען, האט גדַרְפט שטיין „וְלֹא נָשְׂאָה" זיא האט ניט גטראָגען . וואָרום

דָם וואָרט הָאָרֶץ איז לָשׁוֹן נְקֵבָה:(ז) (וַיְהִי רִיב) . עס איז גוועןן קריג . פַר וואס איז גוועןן אַקריג . זאָגט רש"י (לְפִי שֶׁהָיוּ רוֹעָיו שֶׁל לוֹט רְשָׁעִים) ווייל די פאַסטוכר פון לוט זענען גיוועןן רְשָׁעִים (וּמַרְעִים בְּהֶמְתָּם בְּשָׂדוֹת אֲחֵרִים) זיי האבן נפיטערט זייערע בְּהֵמוֹת אונ פְרעמדע פעלדער (וְרוֹעֵי אַבְרָהָם הָיוּ מוֹכִיחִים אוֹתָם עַל הַגָּזֵל) אונ דיא פאַסטוכר פון אַבְרָם האבן נשטראָפט די פַסטוכר פון לוט פַר וואס זייא גַזלען (וְהֵם אוֹמְרִים) אונ דיא פַסטוכער פון לוט האָבען גזאגט (נִתְּנָה הָאָרֶץ לְאַבְרָם) הקב"ה האט נגעבן דָם לאַנד צו אַבְרָמען (וְלוֹ אֵין יוֹרֵשׁ) אונ אַבְרָם האט ניט ווער עס זאל אים יַרְשְׁנֶן (וְלוֹט יוֹרְשׁוֹ) ווּעט לוט אים יַרְשְׁנֶן (וְאֵין זֶה גָזֵל) גַזְלְנִין מיר דאך ניט . עס גהער דאך אַלץ צו לוט (וְהַכָּתוּב אוֹמֵר) אונ דער פָּסוּק זאגט (וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי אָז יוֹשֵׁב בָּאָרֶץ) דר כְּנַעֲנִי אונ דר פְּרִזִּי זענן דַמאלס נזעסין (געוואהנט) אונ דעם לאַנד

פירוש

תולע: (ו) (ולא נשא) . בא ארץ בל' זכר וכמהו "נעתם ארץ.(ישעיה מ'): (לשבת יחדיו) · כי הי' צר להם מקום המרעה שם לרעו' מקניהם יחד עם מקנה אנשי הארץ. כי היה רכושם רב לפיכך היה

רד"ק

ריב בין רועיהם אלה אומרי' אנחנו נרעה מקנינו ואלה אומרים אנחנו נרעה מקנינו והי' המקו' צר להם ודוחקים זה עם זה : (ז) (והכנעני) . פרשנוהו . והוסיף הנה (והפריזי) . כי גם הפריזי היה יושב בארץ הזאת שהיה

פירוש לתורת אלהים

אַבְרָם הָיָה איז גוועןן צאן וּבָקָר שאָף אוג רינדער אוג גצעלטין (עיין רש"י) : (ו) וְלֹא נָשָׂא אוֹתָם הָאָרֶץ אונ עס האט גיט נקאנט ליידן זיי די ערד לָשֶׁבֶת יַחְדָּו זיי זאלין ביי אַנאַנדר וואנין די ערד האט גיט געקענט מַסְפִּיק זיין פַאשע פַר זייערע

בְּהֵמוֹת ווענין כִּי הָיָה רְכוּשָׁם רָב וואָרום זייער גוטץ איז גוועןן פיל וְלֹא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו אונ דרום האָבען זיי ניט געקענט ביי אַנאַנדר וואנין : (ז) וַיְהִי רִיב בֵּין רוֹעֵי מִקְנֵה אַבְרָם וּבֵין רוֹעֵי מִקְנֵה לוֹט אונ עס איז גיוועןן אַקריג צווישען דיא

בארעא: ח ואמר אברם
ללוט לא כען תהי
מצותא ביני ובינך ובין
רעותי ובין רעותך ארי
גברין אחין אנחנא:
ט הלא כל ארעא קדמך
אתפרש

אז ישב בארץ: ח ויאמר אברם
אל לוט אל נא תהי מריבה ביני
ובינך ובין רעי ובין רעיך כי
אנשים אחים אנחנו: ט הלא כל
הארץ

ת"א כי אנשים. יבמות יז:

רש"י

זכה בה לאברם עדיין [ב"ר]: (ח) אנשים אחים
רשות

שפתי חכמים

פירוש זה ואין לבקשות כי נכבש לו' עדיין לאברהם מוליד יורש ר"ל דפריפת מיני' קאמר דאפי' לירדו בלא יומו נכבשו לכוליד מ"מ כרי כנעני וכו': ל (ג"א) דאל"כ יתן לכם אברם

בית הוד

(ולא זכה בה אברם עדיין) אברהם הט דמאלס נאך ניט זוכה גיוועזן דאס לאנד: (ח) (אנשים אחים). זאגט רש"י אברהם מיט לוט זענען ניט גיוועזן ברידר נאר לוט איז גיוועזן אברהם'ס ברידע'רס זוהן (ומדרש אגדה) דער מדרש זאגט (דומים בקלסתר פנים) אברם און לוט האבען אויס

פירוש רד"ק

סם בית אל והעי · וח) (ביני ובינך) כי אם יריבו
רועינו

פירוש לתפארת אחרים

פאסטעכער וואס האבען גפאסט די שאף פון אברם און צווישן די פאסטעכער וואס האבען גפאסט די בהמות פון לוט והכנעני דר כנעני און דר פריזי האבען דאמאלס געוואוינט אין לאנד (עיין רש"י): (ח) ויאמר אברם אל לוט: האט אברם געזאגט צו לוט אל נא תהי מריבה ביני ובינך איך בעט דיך לאז ניט זיין אקריג צווישען מיר און צווישען דיר ובין רעי ובין רועיך און צווישען מיינע פאסטעכער און צווישען דיינע פאסטעכער כי אנשים אחים אנחנו ווארום מיר זענען פריינד:

של"ה הקדוש

ח (ויאמר אברם אל לוט) און אברם האט געזאגט צו לוט איך בעט דיך עס זאל נאר קיין קריג ניט זיין דאס לערינט אונז וויא ווייט מיר דארפין זיך היטין פון מחלוקת און ווען עס מכט זיך חלילה אקריג וויא פיל מען דארף זיך מיה געבין דאס פייער צוא לעשין איידר ער שטארקט זיך באלד ווי אברהם איז גיוואר גיווארן אז עס האט זיך אן גיפאנגין איין קריג צווישין זיינע היטען און לוטס היטען האט ער באלד געבעטין לוט און האט גזוכט אבישל דאס קריג צו שטערין און (על דרך הצחות) איז מען מדקדק און ווארט מריבה וואס אברהם האט געזאגט און ניט (אל יהיה ריב) וויא אין פסוק פריער שטייט ווייל (ריב) הייסט אקליינע קריג און אין אן פאנג אבער (מריבה) וואס עס קומט בלשון נקבה בדייטעט אגרויסע קריג וואס פר בדייטעט זיך און פר גרעסערט זיך אלע ווייטער ווי נקבה וועלכי טראגט און געבערט אימר און בכוונה האט אברהם גברויכט דעם ווארט (מריבה) אום צוא זאגן איין ריב דאס הייסט איין אן פאנג פון אקריג איז דאך שוין גוועזן איך בעט דיך מיר זאלען ניט צוא לאזען עס זאל ווערין א מריבה דאס הייסט אגרויסע קריג וואס פר גרעסערט זיך און פר מערט זיך אלע מאל:

מדרש הנעלם

זיי מאכון זיי גידרון און גיהנם דרום שטייט ויאמר מלך סדום אל אברם תן לי הנפש והרכוש קח לך דר מלך סדום מיינט מען דער שר גיהנם ער בעט צו אברם דס איז דער צדיק גיב מיר דם נפש פון די רשעים וועל איך זיי דן זיין און זיי ניט מציל מיט דיין תפלה והרכוש און דו ווס האבין תשובה געטון נעם דיר צוא מציל זיין זיי פון גיהנם ויאמר אברם אל מלך סדום הרימותי ידי אל ה' וגו' דא שווער איך דיר מענשין ווס איך האב זיי אלו טאג הבריאה געטון אז זיי זאלין תשובה טון און האב זיי [illegible] פאלן אין גיהנם און זיי האבן מיך ניט גיוואר-ט פאלגין שווער איך אוב איך וועל זיי מציל זיין פון דיין רשות מיט תפלה נעם דיר זיי וויא זאגין אין דיין רשות. ר' יהושע בן לוי זאגט אמאל בין איך גיוועזן ביי'א דער טיר פון דעם גיהנם האב איך גיזעהן ווי מען איז דן די רשעים און זייא שרייען זייא צו אונז דען די צדיקים פלעגן אונז תמיד שטראפן און מיר האבן זיי ניט גיוואלט צו הערן און דר נאך האב איך ווידר געהערט אקול שרייט די יהושע בר ליואי האלט צו דיין מויל און שטאם עס צו דען דו דארפסט נאך קיין רפואה ניט אזוי ווי אנדערע צדיקים צו בעטין איך זיי ווייא קם שטייט ופסוקים

ביי דעם מזבח האט אברם אנגערופען דעם נאמען פון הקב"ה. ואגט דער פסוק דער מזבח וואס צווישען בית אל און עי איז געווען דער ערשטער מזבח וואס אברם האט בייא אים גערופען דעם נאמען פון הקב"ה. און צו דעם מזבח איז איצט אברם געקומען:

הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפָּרֶד נָא מֵעָלָי אִם־הַשְּׂמֹאל וְאֵימִנָה וְאִם־הַיָּמִין וְאַשְׂמְאִילָה

אִתְפְּרַשׁ כְּעַן מִלְוָתִי אִם אַתְּ לְצִפּוּנָא אֲנָא לְדָרוֹמָא וְאִם אַתְּ לְדָרוֹמָא אֲנָא לְצִפּוּנָא :

רש"י

מ קרובי' ומ"א דומין בקלסתר פניס : (ט) אם השמאל ואימינה . בכל אשר תשב (אשב) לא אתרחק ג ממך ואעמוד לך למגן ולעזר וסוף דבר הוצרך לו שנא' וישמע אברם כי נשבה אחיו וגומר: אימנה · אימין את עצמי כמו ואשמאילה אשמאיל את עצמי וא"ת היה לו לינקד ואיימינה כך מצינו במקום אחר (ש"ב יד) אם יש להימין ואין נקוד להיימין

שפתי חכמים

רשות לרעות בכל מקום שירצו : מ דק"ל וכא לאו אחים היו אלא קרובים ולפי המדרש נ"ל דאחים כמו כאחים : נ דק"ל דאברהם אמר אנשים אחים ובכתיו אמר אם השמאל ואימינה דמשמע שרצה להתרחק כי יש איזה שנאה ביניהם וקשה מי מוליך השנא' והלא לא היה ריב ביניה' לכן פירש לא אתרחק כו' . רי"ק . אמר זה לפי שנרא' שאלו כמלות מיוהרות שהרי שיאמר הפרד נא מעלי לכ"פ לא אתרחק וכו' וא"ת מה היה צריך לכבטיחו על זה לנ"א לעמוד למגן וכו' (רש"א) דק"ל פשיטא אם הוא ילך אל השמאל ישאר הוא בימין

בית

גֵיעהֶן וְוִיא בְּרִידֶר מֶען הָט נִיט גִיקֶענְט דֶר קֶענִין וְלַלְכִיר אִיז אַבְרָם אוּנ וֶועלְכֶר אִיז לוֹט : (ט) (אִם הַשְּׂמֹאל וְאֵימִנָה). אַבְרָהָם הָט גְזָאגְט צוּא לוֹט (בְּכָל אֲשֶׁר תֵּשֵׁב) אוֹיף וֶועלְכִין אָרְט דִיא וֶועסְט זִיצְעֶן (וואהֶנֶען) (לֹא אֶתְרַחֵק מִמְּךָ) וֶועל אִיךְ מִיךְ נִיט דֶער וַויטֶערִין פוּן דִיר (וְאֶעֱמוֹד לְךָ לְמָגֵן וּלְעֵזֶר) אִיךְ וֶועל שְׁטֵיין דִיךְ צוּא שִׁיצֶען אוּנ צוּא הֶעלְפֶען (וְסוֹף דָּבָר הוּצְרַךְ לוֹ) דֶער סוֹף אִיז גִוֶועֶן לוֹט הָט גֶדַארְפְט דִי הִילְף פוּן אַבְרָם (שֶׁנֶּאֱמַר) וְוִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו) אַבְרָם הָאט גְהֶערְט זַיין בְּרִידֶר לוֹט אִיז גְפַאנְגֶען גִוְוארֶן : (אֵימִנָה) . אִיז דִי טַייטְשׁ (אַיְמִין אֶת עַצְמִי) אִיךְ וֶועל מִיךְ רֶעכְטִין אִיךְ וֶועל מִיךְ צִיהֶען צוּא דִיא רֶעכְטִי זַייט (כְּמוֹ וְאַשְׂמְאִילָה אַשְׂמְאִיל אֶת עַצְמִי)

דוד

אַזוֹי וְוִיא אַשְׂמְאִילָה אִיז דִיא טַייטְשׁ אִיךְ וֶועל מִיךְ לִינְקֶען אִיךְ וֶועל מִיךְ צִיהֶען צוּ דִיא לִינְקֶע זַייט . זָאגְט רַשִׁ"י (וְאִם תֹּאמַר) אִיבּ דוּא וֶועסְט זָאגֶן (הָיָה לוֹ לִינָּקֵד וְאַיְמִינָה) עֶס הָאט דָאךְ גֶדַארְפְט זַיין גֶעפִּינְטְ'לְט וְאַיְמִינָה (אַזוֹי וְוִיא עֶס שְׁטֵייט וְאַשְׂמְאִילָה) . עֶנְטְפֶערְט רַשִׁ"י (כָּךְ מָצִינוּ בְמָקוֹם אַחֵר) אַזוֹי גְפִינֶען מִיר אוֹיף אַיין אַנְדֶער אָרְט עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (אִם יֵשׁ לְהֵימִין) אוּב עֶס אִיז דָא צוּא רֶעכְטִין, צוּא זָאגֶען רֶעכְטְס (וְאֵין נָקוּד לְהֵימִין) אוּנ עֶס אִיז נִיט גֶעפִּינְטְ'לְט לְהַיְמִין מִיט אַפַּתַח אוּנְטֶער דִיא ה' נָאר מִיט אַצֵירֵי אוּנְטֶער דִיא ה' . אוּנ עֶס אִיז גְלַייךְ וְוִי עֶס וָואלְט גְשְׁטַאנֶען מִיט אַפַּתַח אוּנְטֶער ד'א ה' . דָא אִיז אוֹיךְ אַזוֹי . אֲפִילוּ עֶס שְׁטֵייט וְאַיְמִנָה פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן אִיז גְלַייךְ

פירוש

רועינו · א"א שלא נריב אנחנו : (ט) (הלא כל הארץ לפניך · כמו לפני כי בכ"מ אשר תהי' לא יהרגוך אנשיהם ולא ירעו לך. כי עזרת האל תהי' עמך בעבורי ובעבור שהלכת בדרכי להכיר הבורא.(הפרד נא מעלי) כי בעבורי אתה בארץ הזאת ואתה ראוי להפרד מעלי ולא אני מעליך.כי אני העיקר ואתה טפל לי ולי הבחיר׳·

רד"ק

ועוד אני אומר לך כי נפשי רחבה וכ"ש לאחי אתן הבחיר' : (אם השמאל ואימנה). אם תרצה אתה ללכת לצפון הארץ אני אהי' לדרום הארץ בזאת הפאה שאנחנו בו היום כי לדרום ארץ ישראל היה כמו שאמר "הלוך ונסוע הנגבה · וילך למסעיו מנגב:(ואם הימין). ואם תרצה אתה להשאר בזה שהוא הדרו' אני אהי' נדחת

פירוש לתורת אלהים

(ט) הֲלֹא כָל הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ דָס גַאנְצֶע לַאנְד אִיז פַר דִיר הִפָּרֶד נָא מֵעָלָי שֵׁייד דִיךְ אָפּ פוּן מִיר אִם הַשְּׂמֹאל וגו' אַז דוּ וֶועסְט גֵיין צוּ דֶר לִינְקֶער זַייט וֶועל אִיךְ גֵיין צוּ דֶער רֶעכְטֶער זַייט אוּנ אַז דוּ וֶועסְט גֵיין צוּ דֶר רֶעכְטֶער זַייט וֶועל אִיךְ גֵיין צוּ דֶער לִינְקֶער זַייט אִיךְ וֶועל מִיךְ פוּן דִיר נִיט

מדרש הנעלם

רְשָׁעִים כִּי יִהְיוּ אֵפֶר תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵיכֶם נָאךְ אַפְשַׁט אִיז הֲרִימוֹתִי יָדִי אֶל יְיָ דִיא נְשָׁמָה שְׁוֶוערְט אַז זִיא זָאל נִיט מַצִּיל זַיין דִי רְשָׁעִים פוּם הָאבִּן קַיין תְּשׁוּבָה גִיט גִטוּן בִּלְעָדַי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים קוּם אוּנ זֶעה וִוי אַזוֹי אִיז דִי תּוֹרָה גְלִיבְּט פַר נָאט דוּרְךְ אִיר אִיז אַמֶענְטְשׁ זוֹכֶה לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא אוּנ דֶר וָואס לֶערְנְט מִיט אַנַאנְדֶערִין אִיז עֶר נָאךְ מֶער זוֹכֶה דְרוּם שְׁטֵייט רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים דָאס מֵיינְט מֶען דִיא וָואס הָאבִּן גְלֶערְנְט תּוֹרָה מִיט אַנְדֶערֶע אוּנ מִיט קִינְדֶער אִיז זֵייעֶר שְׂכַר כָּפוּל זֵיי וֶוענִין אִין ג"ע מִיט דֶער שְׁכִינָה וֶוען ר' שִׁמְעוֹן פְּלֶעגְט גֵיין זֶעהְן דִיא קִינְדֶער בַּייא זֵייעֶר רֶבִּי פְּלֶעגְט עֶר זָאגִן אִיךְ וֶועל גֵיין זֶעהְן

ספר הישר

רִימֶען פוּן שִׁיךְ. אִיךְ נֶעם בַּיי דִיר גִיט מֶער נוּר וָואס מַיינֶע מֶענְשֶׁן הָאבִּן גְנֶעסִּין אוּנ אוֹיךְ דָס חֵלֶק פוּן עָנֵר אִין אֶשְׁכּוֹל אוּנ מַמְרֵא.אוּנ דִי מֶענְשִׁין פוּן סְדוֹם הָבִּן גְגֶעבִּן דָס חֵלֶק צוּ דִי מֶענְשִׁין פוּן אַבְרָם אַזוֹי וִוי אַבְרָם הָט גְזָגְט : בָּעֵת אוּנ דֶר צַייט הָט זִיךְ נָאט ב"ה וַוייטֶער בַּוִויזְן צוּ אַבְרָם אוּנ חֶבְרוֹן אִין הָאט צוּ אִים גְזָאגְט דִיא זָלְסְט דִיךְ נִיט פַרְכְטִין דַיין שְׂכַר אִיז זַייעֶר פִיל. אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ נִיט פַאר לָאזִין בִּיז אִיךְ וֶועל דִיךְ בֶּענְשִׁין אוּנ וֶועל טוּן דַיינֶע קִינְדֶר אַזוֹי וְוִיא דִיא שְׁטֶערִין פוּן הִימֶעל אוּנ וֶועל גֶעבִּן צוּ דַיינֶע קִינְדֶר דִי לֶענְדֶער וָואס דוּ זֶעהְסְט מִיט דַיינֶע אוֹיגִין . אוּנ אַבְרָם אִיז אַלְט גִוָוארֶן אַכְט אוּנ

י וזקף לוט ית עינוהי וחזא ית כל מישר ירדנא ארי כוליה בית שקיא קדם דחבל יי ית סדום וית עמורא כגנתא דיי כארעא דמצרים מטי לצוער:
יא ובחר ליה לוט ית

ואשמאילה: י וישא־לוט את־עיניו וירא את־כל־ככר הירדן כי כלה משקה לפני | שחת יהוה את־סדם ואת־עמרה כגן־יהוה כארץ מצרים באכה צער:
יא ויבחר־לו לוט את כל־ככר

הו״א ויצא לוט. חיר כג. הוריות י: וירא. נזיר שם: את כל. שם: כי כלה. שם: כגן פ׳ כתובות קיא סוטה לד:

בעל הטורים

ולא דרשו רעתי את לאמי: (יא) ויפרדו איש מעל אחיו אברם. ס״ת בלוט לו׳ כדי לפטית בלוט נתפרדו וגם רמז לו שיהיה בלוט לבניו וז״ש אל תצר את מואב: (יב) אברם. ב׳ ר״פ הכא ואידך אברם הוא אברהם. וזהו שדרז״ל כ״מ שנ׳ בו הוא

שפתי חכמים

לו״א פיפי׳ ליפינו ממש אלא יתרחק וכו׳: ם דק״ל דמפסק׳ ל׳ מפסיל כוא ומאי מפסיל שייך כלא ועוד דאין ככוונ׳ פה על כפסק׳ רק על כנחלים שבו ופו״ם ארץ נחלי מים וקראם כל׳ כפקם מפני שמכם תהיה כפסק׳. ע רלונו לפרש דכאי לפני שחת כ׳ ונו׳ כוא דבוק עם כגן כ׳ כארץ מצרים דה״ל ד:פני שחת דבוק עם כלה מפק׳ דמה כא לבודיענו דבא ככר כתיב ויפא לוט את עיניו ווה כיה לפני שחת כ׳ אע״כ דכוק כוא להפה ורש״י דייק מדכתיב בפ׳ בראשית וילמח כ׳ אלהים

רש״י

להיימין: (י) כי כלה משקה. ארץ ם נחלי מים: לפני שחת ה׳ את סדום ואת עמורה. היה אותו ע מישור: כגן ה׳ לאילנות: כארץ מצרים. לזרעים [כ״ר]: באכה צער. עד צוער ות״א דורשה לגנאי על שהיו שטופי זמה בחר לו לוט בשכונתם במס׳ הוריות: (יא) ככר. מישור כתרגומו:

בית

ווי עס וואלט געטאנן ווירמיגה: (י) (כי כלה משקה). דער גאנצער פלאץ איז בעטרונקען מיט וואסער ווי עס שטייט אין פסוק (ארץ נחלי מים) אין ישראל איז אלנד מיט טייכן וואסער: (כגן ה׳). ווי דער גארטען פון הקב״ה (לאילנות) צו ביימר: (כארץ מצרים). ווי דם לאנד מצרים (לזרעים) צוא פרוכטונג. (באכה צוער). (עד

הודו

צוער). ווי מען קומט ביז צוער (ומדרש אגדה דורשה לגנאי) דר מדרש לערינט די פסוקים צוא שאנדע פר לוט (על שהיו שטופי זמה) ווייל די מענשין פון סדום האבן ליב געהאט זנות און לוט האט אויך ליב געהאט זנות (בחר לו לוט בשכונתם) דרום האט לוט אויסדערוויילט צו זיין מיט זיי צו זאמען (אזוי שטייט אין די גמרא הוריות): (יא) (ככר).

פירוש רד״ק

כשנינך ואלך לצפון הארץ: (י) (וישא לוט את עיניו). בההר שהיה שם כי בהר היו יושבים. כמו שאמר. וישא כשם את עיניו כי מקום גבוה הוי׳ לראו׳ את הארץ לפניו וראה את כל ככר הירדן שהית׳ ארץ מקנה כי כלה משקה ואמר כלה אחר שאמר כל להגדיל הדבר. וכן כל מלכי גוים כלם (ישעי׳ י״ד) ׳ ככר כתרגומו מישור. והככר הזה היה סמוך לארץ סדום ועמורה כמו שאמר ואת כל הככר. והיתה הארץ שרם הנשחתו׳ כמו גן ה׳. והיא נ״ע שהיו ארבע הנהרות משקין אותו. או כמו ארץ מצרים שהנהר משקה אותה כלה (באכה צער). הה״א כה״א הנצבת עשבה (שמואל א׳) וזולתו׳ והבי״ת איננה נוספת כאשר חשבו ׳ וכן בי״ת בערכך ׳ הערכך (ויקרא כ״ז) כי בי״ת באכה לנוכח היא. כבל בי״ת הנמצא ובנגד יודע המקום ידבר. וכן ערכך כנגד הכהן ידבר. ואמר עד צער הי׳ המקום משקה: (יא) (ויבחר לו לוט) אחד

פירוש לתורת אדרים

דר ווייטערן און איך וועל דיר זיין צו אהילפ אז דו וועסט בדארפן (עיין רש״י): (י) וישא לוט את עיני און לוט האט אויף געהובן זיינע אויגן וירא את כל ככר הירדן און דט געזעהן דעם גאנצן פלאץ פון דעם ירדן כי כלה משקה אז ווא איז בעטרונקען מיט פיל טייכן וואסר לפני שחת יי אי גאט האט פאר דארבען סדום און עמורה איז דאס ארט געוועזן כגן יי ווי א גאטס גארטען וואס דארט האט געוואקסען גוטע ביימר כארץ מצרים אזוי ווי דאס לאנד מצרים וואס ווייצן איז געוואקסען ביז ווייטער באכה צוער ביז מען קומט צו צוער: (יא) ויבחר לו לוט האט זיך

כספי / ישר

ווייבער און שרי איז נאך געווען איין עקרה און דיא טעג און שרי האט געזעהן אז ווא איז איין איש פראכטיגין האט זיא געגעבן איר דינסט הגר און האט זיא געגעבן צי אברם איר מאן פאר א ווייב און אז שרי האט געזעהן אז הגר איז מעוברת געווארן. האט שרי געטראכט אין איר הארצן אז הגר איז בעסער פוני איר. און שרי וואט צי אברם פון קלאג איז אויף דיר דען אין דר צייט אז דו האסט גענומן נאט

הַיַּרְדֵּן וַיִּסַּע לוֹט מִקֶּדֶם וַיִּפָּרְדוּ
אִישׁ מֵעַל אָחִיו׃ יב אַבְרָם יָשַׁב
בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן וְלוֹט יָשַׁב בְּעָרֵי
הַכִּכָּר וַיֶּאֱהַל עַד־סְדֹם׃ יג וְאַנְשֵׁי

סדם

תו"א ויאהל פד. יומא לח: ואנשי סדום. יומא כח. סנה' קז קט ע"ז יט:

כָּל מֵישַׁר יַרְדְּנָא וּנְטַל
לוֹט בְּקִדְמֵיתָא
וְאִתְפְּרַשׁוּ גְּבַר מִלְוַת
אֲחוּהִי׃ יב אַבְרָם יָתֵיב
בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וְלוֹט
יָתֵיב בְּקִרְוֵי מֵישְׁרָא
וּפְרַס עַד סְדוֹם׃
יג וְאֱנָשִׁין דִּסְדוֹם בִּישִׁין
בממונהון

בעל הטורים

הוא בצדקו מהחל' ועד סוף וזהו הוא אברם הוא אברהם בצדקו מתחל' ועד סוף וע"כ אברם ישב ליפרד מלוט הרשע : (יג) ואנשי סדום ג' ר"ת פסוק הכא ואידך ואנשי קדש תהיון לי ואידך ואנשי תמיד יבדילו עוברים בארץ . פי' ואנשי קדש ובשר בשדה טריפה זה אבר מן החי זהו ורמז תמיד יבדילו שהיו מזהירים להיות קדושים שלא לטמא וגם הקיסרים ליקח אברי הזרונים . ואנשי סדום רעים וחטאים מה היה רעתם מעכבים העוברים בארץ שלא יכנסו להם אורחים וזהו ואנשי

רש"י

מקדם. נסע מאצל אברם (למזרח) והלך לו למערבו של אברם נמצא נוסע ממזרח למערב ׳ ומדרש אגדה הסיע עצמו מקדמונו צ של עול' אמר אי אפשי לא באברם ולא באלהיו : (יג) ויאהל. נטה אהלים ק לרועיו ולמקנהו עד סדום : (יג) ואנשי סדום רעים ׳ ואעפ"כ לא נמנע לוט מלשכון עמה' ורבותינו

שפתי חכמים

ם והאדמה כל עץ וגו' בתוך הגן א"כ ש"מ היכי דכתיב גן מיירי גן לאילנות וכארץ מצרים דייק מדכתיב בפ' עקב לא כארץ מצרים אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך א"כ ש"מ בארץ מצרים זרעים היה הרא"ם, וריב"ק לפי שנראה שאלו הדמיונות הם לדבר אחד וא"כ די שיאמר הטוב שבכולם ואם ירצה לומר שנכנס כל"ל היפה באחרונה כאמ"ל כגן ה' שאם היה כגן ה' פשיטא שהיה כאמ"ל לזה אמר שהדמיון הוא בשני דברים וכו': ם דק"ל כי בית אל בצפון היה כדכתיב לעיל ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה ש"מ דבית אל בצפון היה וא"כ היל"ל ויסע לוט מצפון לכן פי' וכו'. כ' הרא"ם ותימא שמגבולי הארץ נר' שככר הירדן במזרחה של א"י ובית אל תוך א"י נמצא שהולך מבית אל שהי' אברהם דר שם אל ככר הירדן הולך מאצלו למזרחו הוא ונ"ע וי"ל כי ככר הירדן היה מישור גדול הולך ומתפשט לתוך א"י עד שהיה סמוך לירושלים ש"מ רחוק מבית אל והוה תוך א"י כי ככר הירדן היה סמוך לסדום שאינו רחוק כ"כ מירושלים ודוק נ"ל : צ (קל"ת) דאל"כ ויסע לוט מאברם מבע"ל שהרי היו יושבין יחד ונסע לוט ממנו : ק כלו' דברכה

בית

(מִישׁוֹר בְּתַרְגּוּמוֹ) . כִּכַּר אִיז דִי טַייטְשׁ אַנְגְלַייכֶר פְּלַאץ וִוי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט : (מִקֶּדֶם) . זָאגְט רש"י (נָסַע מֵאֵצֶל אַבְרָהָם מִמִּזְרָח) לוֹט אִיז אַוֶועק גְנַאנְגֶען פוּן אַבְרָהָם וָואס עֶר הָט גְוואוֹינְט אִין מִזְרַח זַייט (וְהָלַךְ לוֹ לְמַעֲרָבוֹ שֶׁל אַבְרָהָם) אוּנ עֶר אִיז גְנַאנְגֶען אוּנ מַעֲרָב זַייט פוּן אַבְרָהָמֶען (נִמְצָא נוֹסֵעַ מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב) אִיז לוֹט גְנַאנְגֶען פוּן מִזְרָח צוּא מַעֲרָב (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט (הִסִּיעַ עַצְמוֹ מִקַּדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם) לוֹט הָט זִיךְ אָפּ גְצוֹגֶען פוּן

יהודי

הקב"ה וָואס עֶר אִיז פְרִיעֶר פַר דִיא וֶועלְט (אָמַר) לוֹט הָאט גְזָאגְט (אִי אֶפְשִׁי לֹא בְּאַבְרָהָם וְלֹא בֵּאלֹהָיו) אִיךְ וִוייל נִיט אַבְרָהָמֶען אוּנ וִויל נִיט זַיין גָאט : (יג) (וַיֶּאֱהַל) . זָאגְט רש"י (נָטָה אוֹהָלִים) לוֹט הָט אוּם גְשְׁפְּרֵייט גְצֶעלְטִין פַר זַיינֶע פַּסְטוּכֶער אוּנ פַר זַייְנֶע בְּהֵמוֹת בִּיז סְדוֹם : (יג) (וְאַנְשֵׁי סדום רָעִים וגו') . דִיא מֶענְטְשִׁין פוּן סְדוֹם זֶענֶען גְוֶוען שְׁלֶעכְטֶע (וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא נִמְנַע לוֹט מִלִּשְׁכּוֹן עִמָּהֶם) פוּן דֶעסְטְוֶועגְן הָאט לוֹט גְוָואלְט

פירוש

אחד מן המקומות שהיו בכל הככר . כי כל המקומו' אשר בכל הככר טובים.(ויסע לוט מקדם)׳ כלפי מזרח מהמקום שהי' בו כי הירדן מורח לארץ כנען כלומר מסעיו היו מצד מורח. וכן וילך למסעיו מנגב ועד בית אל כמו שפירשנו . וזה טעם המ"ם ׳ (ויפרדו איש מעל אחיו). ולוט שהוא הנפרד מעל אברם כמו שאמר לו הפרד נא מעלי ׳ ואיך אמר איש מעל אחיו . אלא אחר שנסע לוט היו נפרדים זה מזה כי רחוק הי' המקום

רד"ק

ביניהם ׳ כי בעודם יחד היו זה על זה דוחקים זה את זה וכשנסע לוט הנה כל אחד נפרד מעל חברו׳ אברם בארץ כנען באיזה מקו' שנתבחר . וכן לוט ישב בערי הככר זמן בזה וזמן בזה , ונסע ממקום למקום עד שהגיע בעיר סדום ושם קבע מושבו . ואע"פ שהיו רעים וחטאי' לא חשש על אנשי המקום. כי המקום ישר בעיניו והוא הי' כל כך חזק באמונ' וביושר שלא למד ממעשיהם : (יג) (ויאהל עד סדום) . נטה אהלו ממקום למקום עד

פירוש לתורת אלהים

לוֹט אוֹיס דֶער וֶוייְלְט אֵת כָּל כִּכַּר הַיַּרְדֵּן דֶעם גַאנְצֶן פְּלַאץ פוּן דֶעם יַרְדֵן וַיִּסַּע לוֹט מִקֶּדֶם אוּנ לוֹט הָט גְצוֹגֶן פוּן מִזְרָח זַייט אוּנ אִיז גִינַאנְגֶען נָאךְ מַעֲרָב זַייט (עיין רש"י) וַיִּפָּרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו אוּנ אַבְרָם מִיט לוֹט הָאבֶּען זִיךְ אָפּ גְשַׁיידְ אֵיינֶער פוּן אַנְדֶרְן : (יב) אַבְרָם יָשַׁב אַבְרָם אִיז גְזֶעסִין אִין לַאנְד כְּנַעַן וְלוֹט יָשַׁב בְּעָרֵי הַכִּכָּר אוּנ לוֹט אִיז גְזֶעסִין אִין דִיא שְׁטֶעט פוּן דֶעם פְּלוֹן וַיֶּאֱהַל אוּנ עֶר הָט גִימַאכְט גִיצֶעלְטִין פוּן זַיינֶע פַּאסְטוּכֶער וֶוענִין אוּנ פוּן זַיינֶע בְּהֵמוֹת וֶוענִין אוּנ דִיא גִיצֶעלְטִין הָאבִּין זִיךְ גִיצוֹגִין בִּיז סְדוֹם : (יג) וְאַנְשֵׁי אוּנ דִיא מַאנִין פוּן סְדוֹם

בממונהון וחייבין בגויתהון קדם יי לחדא׃ יד וײ אמר לאברם בתר דאתפרש לוט מניה זקוף כען עינך וחזי מן אתרא דאת תמן לצפונא ולדרומא ולמדנחא ולמערבא׃ טו ארי ית כל ארעא די

סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים לַיהוָה מְאֹד׃
יד וַיהוָה אָמַר אֶל־אַבְרָם אַחֲרֵי הִפָּרֶד־לוֹט מֵעִמּוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אַתָּה שָׁם צָפֹנָה וָנֶגְבָּה וָקֵדְמָה וָיָמָּה׃ טו כִּי אֶת

תו"א וס' המר. יומא לב׃

בעל הטורים

תמיד יגדילו שנריב בארץ כס כגרופים כמגדילין וכמצבב ן בסינריס בארץ׃ וחטאים. ד' במסר' הכא ואידך ובכר פוטשי' וחטאים יחדו ומוזני ג' יכלו וחטאים אליך ישובו וחטאים בעדת צדיקים. פי' רעים וחטאים יחדו יכלו הכל אם יעשו תשובה כדכתיב וחטאים אליך ישובו יבואו בעדת צדיקים כדכתיב וחטאים בעדת צדיקים׃ (יד) צפונה ונגבה וקדמה וימה אחר ימה וקדמה ולפני ונגבה לזכרה כתחיל לברה זכות כקרבנות וליעקב ברתה

שפתי חכמים

וברכה לגלים פי"ל ויסע מן הכבר עד סדום׃ ר"ל דכתיב ואנשי סדום רעים וחטאים ולא צריך למכתב כלל אלא סדום דצריך להזכיר לפי כהם כדכתיב ויאהל עד סדום כי אי ואנשי סדום רעים וחטאים ורוב גמר שלמה ע"כ ושם רשעים ירקב דצריך לזכור אותם לרעה׃ ש וילפי' ליה בגמ' בפ' ח"ק דגבי יוסף כתיב והיך אעשה הרעה הגדולה

רש"י

(יומא לח) למדו ר מכאן (משלי ט) שם רשעים ירקב. רעים. (סנהדרין קט) בגופם יש׃ וחטאים בממונם׃ לה' מאד׃ יודעים רבונם ומתכוונים למרוד בו׃ (יד) אחרי הפרד לוט. כל זמן שהרשע עמו

בית

ואנשי סדום זיי (ורבותינו למדו מכאן) די רבנן לערנען פון דעם פסוק (ושם רשעים ירקב) דער נאמען פון די רשעים זאל פר פוילט ווערן. אז מען דער מאנט דעם נאמען פון א רשע דארף מען באלד דער מאנען זייני שלעכטע מעשים. אדער מענטשן וואלטען אים פליבען און זאלן זאגען אויף אים זיין נאמען זאל פר פוילט ווערן און ער זאל נאר ניט דער מאנט ווערן צווישן מענטשן. ווייא מיר זעהן דא אין פסוק ווייל מען האט דער מאנט סדום האט מען באלד דר מאנט זייערע שלעכטע מעשים׃ (רעים)׃ (בגופם) די מענטשן פון סדום

דוד

זיינען געווען שלעכט מיט זייער גוף (אפילו אזוי אשיבר ווס האט קיין נעלדן נ..ט. נאר צוא בעמיהען ומטריח זיין) דעם קערפער זייערן. האבן זייא אויך ניט געטין׃ (וחטאים) (בממונם) זיי זענען געווען זינדיג מיט זייער געלד. גנבה גזלות געלד. קיין צדקה געגעבן (מאד) זייער זינדיג (יודעים רבונם ומתכוונים למרוד בו) זייא האבן געוואוסט אז דא איז אנאט ווס האט באשאפן די וועלט. און זיי האבן געזינדיגט נאר אים צו דער צערנען׃ (יד) (אחרי הפרד לוט). נאך דעם ווי לוט איז אוועק געגאנגען פון אברהמען. זאגט רש"י (כל

פירוש

פירוש עד סדום:(יג) ואנשי סדום רעים. רעים לשמי' ורעים לבריות וחבל היא לה' כי עברו על מצותיו שצוי לאדם ולנח והם שבע מצות כמו שפירשתי. וכתב בני סדום חטא לה' וגבהם גזל ועריות ושפיכות דמים. וחטא וחטאה איש להביאו. וחבל היא חטא לה' שעוברי על מצותיו וביום דבריו. ואמר מאד׃ כי פרוצים היו בהם עושים הרעות בפרהסיא ורגילים בהם׃ (וה' אמר אל אברם) בעבור שהי' לוט עמו שמא היה בבור אברם כי גם ללוט יהיה חלק בארץ. כי קרובו הי' ועמו יצא

רד"ק

כמו שאמר לו הלא כל הארץ לפניך. עתה אחר שנפרד לוט ממנו אמר לו אל תחשוב כי לאחר יהי' חלק בארץ אלא לך לבדך ולזרעך אתננה ואל תחשוב כי היש ולזרעך יהי' חלק עם בניך בארץ. כי אמרת לי אם השמאל ואימנה ואם הימין ואשמאילה. אלא תצפון ותישב לך ולזרעך יהי' מן המזרח והמערב. והקרים הצפון והדרום לפי דבריו שאמר ללוט. כי לוט בעבור שהיה קרובך אתן לו גם בן ירושה במקום אחר. כמו שאמר כי לבני לוט נתתיה ירושה (דברים ב' ט')׃ (טו) כי את

פירוש לתורת אלהים

רעים וחטאים לה' מאד זענען געווען שלעכט און זינדיג צו גאט (עיין רש"י) לה' מאד צוא גאט זייער פיל געזינדיגט (עיין רש"י)׃ (יד) וה' האט געזאגט צו אברם אחרי הפרד לוט מעמו נאך דעם אז לוט האט זיך אפ געשייד פון אים (עיין רש"י) שא נא עיניך הייב אויף דייני אויגן וראה מן המקום אשר אתה שם און זעה פון דעם ארט ...

שליה

(יד) ויאמר אברם כי נקבה אח"ו) און אברם

הקדוש

דם געקומט אז זיין ברודר איז געפאנגען געווארן דיא

אֶת־כָּל־הָאָ֛רֶץ אֲשֶׁר־אַתָּ֥ה רֹאֶ֖ה לְךָ֣ אֶתְּנֶ֑נָּה וּֽלְזַרְעֲךָ֖ עַד־עוֹלָֽם׃
טז וְשַׂמְתִּ֥י אֶֽת־זַרְעֲךָ֖ כַּעֲפַ֣ר הָאָ֑רֶץ
אֲשֶׁ֣ר ׀ אִם־יוּכַ֣ל אִ֗ישׁ לִמְנוֹת֙
אֶת־עֲפַ֣ר הָאָ֔רֶץ גַּֽם־זַרְעֲךָ֖ יִמָּנֶֽה׃

אונקלוס: אֲרֵי יָת כָּל אַרְעָא דְּאַתְּ חָזֵי לָךְ אֶתְּנִנַּהּ וְלִבְנָךְ עַד עָלְמָא׃
טז וַאֲשַׁוֵּי יָת בְּנָךְ סַגִּיאִין כְּעַפְרָא דְאַרְעָא כְּמָא דְלֵית אֶפְשַׁר לִגְבַר לְמִמְנֵי יָת עַפְרָא דְאַרְעָא אַף בְּנָךְ לָא

רש"י

שמו היה הדבור פורש ממנו. (ולעיל שהי' לוט אצלו וכתיב וירא ה' אל אברם באותה שעה את כשר היה וק"ל): (טז) אשר אם יוכל איש. כשם שא"א לספר

שפתי חכמים

כזאת וכאן מיירי בגוף וכתיב בפ' תלא גבי מכיר ולא יקרא עליך אל ה' וכיה נך חטא והתם מיירי בממון וכת"א תירגם לכפך ע"פ בריותא (טס) דילפי' לי' מורעה עינך באחיך וכיינו בממון וגבי יוסף כ' וחטאתי לאלהים וכיינו בגוף: ת כמו שמוכח מתוך פירש"י שפי' לעיל על שכין עפופי זמכ

בית

זְמַן שֶׁהָרָשָׁע עִמּוֹ) אַזוֹ לַאנְג ווִי דֶר רָשָׁע לוֹט אִיז גִוֶועְן מִיט אַבְרָהָמֶען (הָיָה הַדִּבּוּר פּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ) זֶענִין דִי רֵייד פוּן הקב"ה גִיוֶועְן אָפּ גְשֵׁיידְט פוּן אַבְרָאמֶען. פְּרֶעגְט רש"י (וּלְעֵיל שֶׁהָיָה לוֹט אֶצְלוֹ וּכְתִיב וַיֵּרָא ה' אֶל אַבְרָם) פְרִיעֶר שְׁטֵייט הקב"ה

יהודא

אִיז גְזֶעהְן גִוָוארֶען צוּא אַבְרָאמֶען אוּנ דַאמַאלְס אִיז דָאךְ לוֹט גִוֶועְן מִיט אַבְרָאמֶען. עֶנְפֶערְט רש"י (בְּאוֹתָהּ שָׁעָה כָּשֵׁר הָיָה) דַאמַאלְס אִיז לוֹט גִוֶועְן פְרוּם: (טז) (אֲשֶׁר אִם יוּכַל אִישׁ). זָאגְט רש"י אַזוֹ הָאט הקב"ה גֶעמֵיינְט (כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשַׁר לָסְפֹּר

פירוש

כל הארץ. אע"פ שהוא לא הי' רואה אותה כול' אמר לו שירא' לארבע רוחותי' וכמו שהיא כול' על גבולותי' כן יתננה לו. וכן אמר למש' וראה את הארץ (שם ל"ב מ"ח) ר"ל מקצת' והרי היא כמו שרא' את כולה. וכן אשר אתה רואה. שאת' רואה מקצת' לך אתננה כול'. כלומר לך אתנג' מעת' כי היא מתנה לך. אף על פי שהיא ברשות הגוים לך היא וממך יירשוה בניך

רד"ק

ויגרשו הגוים ממנה. (עד עולם) כי אף ע"פ שיגלו ממנה סופם לחזור אלי': (טז) (ושמתי את זרעך כעפר הארץ) על דרך הפלג' וכן „כחול הים. ככוכבי השמים. ובדרש המשילם לעפר והמשילם לכוכבי השמים. בזמן שאין עושים רצונו של מקום יהיו כעפר לדוש. ובזמן שעושים רצונו של מקום ככוכבים לרום. גם זרעך ימנה אם יהי' זה יהי' זה. ואם לא לא. כלומר שזה אי אפשר

פירוש לתורת האלהים

אֲשֶׁר אַתָּה רֹאֶה דֶען דָאס גַאנְצֶע לַאנְד וָואס דוּ זֶעהְסְט לְךָ אֶתְּנֶנָּה וֶועל אִיךְ דִיר דָס גֶעבְּן וּלְזַרְעֲךָ אוּנ צוּא דַיינֶע קִינְדֶער עַד עוֹלָם בִּיז אֵייבֶּיג: (טז) וְשַׂמְתִּי אֶת זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ אוּנ אִיךְ וֶועל טוּן דַיינֶע קִינְדֶר אַזוֹ וִוי דִי שְׁטוֹבּ פוּן דֶר עֶרְד אֲשֶׁר אִם יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת עֲפַר הָאָרֶץ דֶען אַז אַמֶענְטְשׁ וֶועט קֶענִין צֵיילֶן דֶעם שְׁטוֹבּ פוּן דֶער עֶרְד גַּם זַרְעֲךָ יִמָּנֶה וֶועלֶן דַיינֶע קִינְדֶער אוֹיךְ וֶוערִין גִיצֵיילְט אַזוֹ וִויא עֶס אִיז נִיט מֶעגְלִיךְ אַמֶענְטְשׁ זָאל קֶענֶן צֵייכְלֶן דֶעם שְׁטוֹבּ פוּן דֶער

מדרש הנעלם

דִיא שְׁכִינָה דְרוּם זָאגְט דִיא נְשָׁמָה צוּם שַׂר שֶׁל גֵיהִנֹּם אַלֶע וֶועל אִיךְ נִיט מַצִּיל זַיין נָאר (רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים) דִיא וָואס הָאבְּן גְלֶערְנְט תּוֹרָה מִיט אַנְדֶרִי דִיא וֶועל אִיךְ מַצִּיל זַיין פוּן זַיין הַאנְד אוּנ נִיט אִיךְ אַלֵיין וֶועל זֵייא מַצִּיל זַיין נָאר דִיא אָבוֹת וָואס הֵייסֶן עָנֵר אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵא הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם וֶועלִין זֵיי אוֹיךְ נֶעמִן זֵייעֶר חֵלֶק זֵיי וֶועלֶן אוֹיךְ הֶעלְפִין מַצִּיל צוּ זַיין זֵיי

של"ה הקדוש

תּוֹרָה דֶר צֵיילְט אוּנְז דִי מַעֲשֶׂה אוּם אוּנְז צוּא לָאזֶען הֶערִן אַז עֶס אִיז זֵייעֶר אַגְרוֹסֶי מִצְוָה זִיךְ מְקָרֵב צוּ זַיין צוּ קְרוֹבִים אוּנ זִיךְ מִיה צוּ גֶעבִּין זֵיי צוּ הֶעלְפִין מִיר זֶעהְן וִוי אַבְרָהָם הָאט זִיךְ מוֹסֵר נֶפֶשׁ גִוֶועְן אוּנ אִיז גְגַאנְגִין מִלְחָמָה הַאלְטִין מִיט דִיא קֶענִיגֶע פוּן לוֹטְס וֶועגִין:

ספר

ב"ה אַז עֶר זָאל דִיר גֶעבִּין קִינְדֶר וָוארוּם הָאסְטוּ נִיט גֶעבֶּעטֶן אוֹיף מִיר אַז נָאט ב"ה זָאל דִיר געבִּין קִינְדֶר פוּן מִיר אוּנ וֶוען אִיךְ טוּא עֶפִּיס זָאגֶן צוּ הָגָר טוּט זִיא פַר שֶׁעמִין מַיינֶע רֵייד פַר דִיר אוּנ דוּ זָאגְסְט אִיר דֶר פַאר נָאר נִיט נָאט זָאל צְוִוישֶׁן אוּנְז מִשְׁפָּטִין אוֹיף דֶעם וָואס דוּ טוּסְט מִיר: אוּנ אַבְרָם זָאגְט צוּ שָׂרַי דַיין דִינְסְט אִיז בַּיי דִיר אִין דֶר הַאנְד

הישר

טוּא מִיט אִיר וָואס דִיר וֶועט גְפֶעלְט הָאט שָׂרַי זִיא גְפֵּיינִיגְט אִיז הָגָר אַנְטְלָאפְן פַר שָׂרַי אִין דֶר מִדְבָּר אוּנ אַמַלְאָךְ פוּן גָאט הָאט גִפוּנִן צוּ הָגָר אִין דֶער מִדְבָּר אוּנ זָאגְט צוּ אִיר פַארְכְט דִיךְ נִיט גָאט וֶועט מֶערִין דַיינֶע קִינְדֶר דוּ וֶועסְט גְוִוינֶען אַזוּן אוּנ זָאלְסְט אִים אַנָאמֶען גֶעבְּן יִשְׁמָעֵאל. אַצִּינְד קֶער וִוידֶר צוּא דַיין הַרִינְטֶע שָׂרַי. אוּנ הָגָר רוּפְט דָס אָרְט בְּאֵר לַחַי

יז קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה׃ יח וַיֶּאֱהַל אַבְרָם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה׃ פ רביעי יד א וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶל מֶלֶךְ־שִׁנְעָר אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָּסָר כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם

ותדעל

יִתְמְנוּן׃ יז קוּם הַלֵּיךְ בְּאַרְעָא לְאוֹרְכַּהּ וּלְפוּתְיַהּ אֲרֵי לָךְ אֶתְּנִנַּהּ׃ יח וּפְרַס אַבְרָם וַאֲתָא וִיתֵיב בְּמֵישְׁרֵי מַמְרֵא דִּי בְּחֶבְרוֹן וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ׃ א וַהֲוָה בְּיוֹמֵי אַמְרָפֶל מַלְכָּא דְבָבֶל אַרְיוֹךְ מַלְכָּא דְאֶלָּסָר כְּדָרְלָעוֹמֶר מַלְכָּא דְעֵילָם וְתִדְעָל מַלְכָּא

תו"א קום התהלך. שנת קית נהרא פו פז פו ק סנה' קיא ; ויהי בימי. עירובין כג מגילה י :

בעל הטורים

שנונותו יעכרו פיס וכיום דכתיב וירא ישראל את היד הגדולה וגו' ישראל סנה: (יח) ויבן שם מזבח. וסמיך לי' ויהי בימי אמרפל מלך שנער וגו' שזו מלחמה רמז שצריכין להביא קרבן קודם שיצאו למלחמה והיינו דכתיב יזכור כל מנחותיך ועולתך ידשנה סלה יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא נרננה בישועתך ובשם אלהינו נדגול : (א) ויהי בימי. ה' דסמיכי. הכא והיוד

רש"י

לשמר להתמנות כך זרעך לא ימנה : (יח) ממרא א שם אדם : (א) אמרפל. הוא נמרוד שאמר לאברהם ב פול לתוך כבשן האש [ב"ר] : מלך גוים. מקום יש ששמו גוים על שם שנתקבצו שמה מכמה אומות ומקומות והמליכו איש עליהם ושמו תדעל. [ב"ר]:

שפתי חכמים

נאמר לו לוט וזה בא לו מפני שהיו כתלמידים שהיו עושים זימה למד מהם וצוה פירש"י כשם עצמו מקדמונו של עילם תמה דק"דם לכן לריך היה : א כלו' ולא שם מקום כדכתיב ענר אשכול וממרא : ב דק"ל והא נמרוד מלך שנער הי' כדכתיב ותהי

בית דוד

למנות) אזוי ווי מען קען ניט ציילן דעם שטויב פון דר ערד (כן זרעך לא ימנה) אזוי וועט מען דיינע קינדר אויך ניט קענען ציילען : (יח) (ממרא). (שם אדם). ממרא איז אנאמען פון אמענטש וואס האט געהייסען ממרא : (א) (אמרפל). זאגט רש"י (הוא נמרוד) אמרפל איז נמרוד, פאר וואס רופט מען אים אמרפל (שאמר לאברהם פול לתוך כבשן האש) ווייל ער האט געזאגט מען זאל אברהם אריין ווארפען אין קאלך אויבן, מען זאל אים פאר ברענען : (מלך גוים). זאגט רש"י (מקום יש ששמו גוים) עס איז דא איין ארט וואס מען רופט אים גוים (על שם שנתקבצו שמה מכמה אומות ומקומות) ווייל אויף דעם ארט האבן זיך פאר זאמלט מענשן פון פיל פעלקער אונ פון פיל ערטער (והמליכו איש עליהם) אונ זיי האבן אויף זיך געמאכט אמענטש פאר א מלך (ושמו תדעל) דר נאמען פון דעם מלך איז תדעל :

פירוש רד"ק

גם זה כמו כן. וכן היהפך כוש עורו וגו' (ירמיה י"ג) גם אתם תוכלו להיטיב : (יז) לארכה. מצורה למערב ולרחבה מצפון לדרום: (יח) ויאהל. העתיק משם אהלו ונטה אהלו ממקום למקום עד שבא וישב באלוני ממרא ואין זה אילון פירוש שבו לפעל' כי איננו מיושר אחד ושם בעל המקום מירי' וזה היו מישורים שנים או יותר היו לאדם א' הנקרא ממרא אחי אשכל ואחי ענר אשר בחברון. בגבול חברון : ויבן שם מזבח לה' ויזכור קרי' שם לבני אדם לשם ה' אל מקום המזבח אשר בנה. ובכל מקום שהי' קובע שם מקום היה בונה מזבח וקורא בשם ה' :

יד (א) ויהי (בימי אמרפל). באותם הזמנים שהיו אלה המלכים כל אחד במקומו היו המלחמות האלו' שהולך ומספר. וכן ויהי בימי אחשורוש

פירוש לתורת אלהים

ערד אזוי וועלין דיינע קינדר אויך ניט קענין געצילט ווערין : (יז) קום שטיי אויף התהלך גיי אין דאס לאנד לארכה ולרחבה צוא איר לענג אונ צו איר ברייט כי לך אתננה דען צו דיר וועל איך זיא געבין : (יח) ויאהל אברם אברם האט געמאכט געצעלטין ויבא אונ ער איז געקומין וישב באלוני ממרא אונ האט זיך בזעצט אין פלין ממרא אשר בחברון וואס דער פון איז אין דער שטאט חברון ויבן שם מזבח לה' האט ער דארטן געבויט א מזבח צו גאט : (א) ויהי אונ עס איז געווען בימי אין די טעג פון אמרפל דער מלך פון שנער (עיין רש"י). אריוך דער קיניג פון אלסר. כדרלעומר דער קיניג פון עילם אונ תדעל דער קיניג פון דעם ארט וואס מען האט אין

וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם׃ ב עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת־בֶּרַע מֶלֶךְ סְדֹם וְאֶת־בִּרְשַׁע מֶלֶךְ עֲמֹרָה שִׁנְאָב ׀ מֶלֶךְ אַדְמָה וְשֶׁמְאֵבֶר מֶלֶךְ צְבֹיִים וּמֶלֶךְ בֶּלַע הִיא־צֹעַר׃ ג כָּל־אֵלֶּה חָבְרוּ אֶל־עֵמֶק הַשִּׂדִּים הוּא יָם הַמֶּלַח׃

°צבוים קרי

שתים

דְעַמְמִין׃ ב עֲבָדוּ קְרָבָא עִם בֶּרַע מַלְכָּא דִסְדוֹם וְעִם בִּרְשַׁע מַלְכָּא דַעֲמוֹרָה שִׁנְאָב מַלְכָּא דְאַדְמָה וְשֶׁמְאֵבֶר מַלְכָּא דִצְבוֹיִם וּמַלְכָּא דְבֶלַע הִיא צוֹעַר׃ ג כָּל אִלֵּין אִתְכְּנַשׁוּ לְמֵישַׁר חַקְלַיָּא הוּא אֲתַר יַמָּא דְמִלְחָא׃

תרתי

תו"א עשו מלחמה. מגילה כס:

רש"י

(ב) ברע. רע לשמים ורע לבריות: ברשע. שנתעלה ברשעו: שנאב. שונא אביו שבשמים: שמאבר. שם אבר לעוף ולקפוץ ולמרוד בהקב"ה: בלע. שם העיר: (ג) עמק השדים. כך שמו על שם שהיו בו שדות הרבה ומדרשי אגדה יש הרבה: הוא ים המלח. לאחר זמן נמשך הים ו לתוכו ונעשה ים המלח. ומ"א אומר שנתבקעו הצורים סביבותיו כו'. (נח"י) ונ"ל דהרב פי' שם העולם שלו על שם החוזר

שפתי חכמים

ושהי ראשית ממלכתו בבל והוא שנער: ג ר"ל דעשה לו כנפים לעופף: ד דייק רש"י מדכ' בלע היא צוער דאם הוא שם אדם לא שייך למימר היא צוער וא"ל מנ"ל לרש"י שהכתוב הזכיר שמותם של מלכים אלו להודיע רשעתם י"ל מדלא הזכיר נקרא ג"כ שמו של מלך צוער א"ו מה שהזכיר הכתוב שמות של מלכים אלו להורות על רשעתם ואפשר שמלך צוער לא היה רשע ושמו לא היה מוכיח על רשעתו כמ"ש בלוט אמלטה נא וגו' כדפרש"י שם: ה (רש"א) ר"ל לפי שנכתב השדים בש"א הידיעה ולא פי' הכתוב באיזה מקום היה. זה עמק השדים לכ"פ שבו וה"פ עמק השדים כך שמו ואין לו שם עולם אחר: ו כי

בית

(ב) (ברע). האט מען אים גרופן ווייל ער איז געווען (רע לשמים ורע לבריות) שלעכט נעגן הקב"ה אונ שלעכט צו מענשין, דעם אנדערן מלך האט מען גרופן ברשע (שנתעלה ברשעו) ווייל ער איז געוועזן מיט זיין שלעכטם העכר (ערגער) פון אלע מלכים דעם דריטען האט מען גרופן שנאב (שונא אביו שבשמים) ווייל ער האט פיינד געהאט זיין פאטער (הקב"ה) וואס אין הימעל, דעם פערדין האט מען גרופען שמאבר (שם אבר לעוף ולקפוץ ולמרוד בהקב"ה) ער דט זיך געמאכט פליגל, ער האט געמיינט ער וועט מיט זיי קענן פליהען אין הימל אונ וועט האלטען מלחמה מיט הקב"ה (בלע). (שם העיר) בלע איז א נאמן פון א שטאט; (ג) (עמק השדים).

יהודא

זאגט רש"י (כך שמו) אזו איז דר נאמן פון דעם טאהל. שדים (על שם שהיו בו שדות הרבה) ווייל אין דעם טאל איז געוועזן פיל פעלדר (ומדרשי אגדה הרבה) עס זענין דא פיל דרשות אוף דעם וארט השדים: (הוא ים המלח). זאגט רש"י איצט איז נאך ניט געוועזן דארטן דער ים המלח, נאר (לאחר זמן) אין אצייט שפעטר (נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח) האט דר ים אריין גצוגין אין דעם טאהל, איז דארטן געווארין דר געזאלצענער ים (ומדרש אגדה אומר) דר מדרש זאגט (שנתבקעו הצורים סביבותיו ונמשכו יאורים לתוכו) דיא שטיינר וואס זענן ארים דעם אורט זענן געשפאלטן געווארן אין טייכן האבן זיך אריין געצויגן אין דעם טאל ביז עס איז

פירוש

והדומים לו׳ ונכתב זה הספור בתור׳ להודיע יושר לבב אברהם עם האל בוטח בו בכל לב. כי במעט אנשים רדף אחר ארבע׳ מלכי׳. להודיע כי ראוי לאדם למסור עצמו למקום סכנה להציל קרובו כמו שעשה אברהם אבינו׳ (כדרלעמר) מלה הדא: (מלך גוים), מקום ששמו גוים. לפי שנתיישב אותו המקום מעמים מאוספים מזה ומזה. עשו מלחמ׳. עתה מספר המלחמ׳ שהיתה

רד"ק

ביניהם בעמק השדים לא המלחמות הראשונות שהיו ביניהם עד שהכניעו ארבע׳ מלכים את חמשה עד שהיו להם לעבדים: (ג) כל אלה. הארבע׳ עם חמש׳׳ (אל עמק) כמו בעמק. וכן אל הארון תתן את העדות (שמות כ"ה). (השדים) כתרגומו חקליא ׳ והדגש לחסרון הכפל כי בשני שרשים נמצא. שדה ושדות ׳ מן שדה ושדד. ישדד לו יעקב (הושע י): (הוא ים המלח).

פירוש לתורת אלהים

גירופן גוים (עיין רש"י): (ב) עשו זיי האבן געמאכט אמלחמה את ברע מיט ברע דעם קיניג פון סדום אונ מיט ברשע דעם קינג פון עמורה אונ מיט שנאב דם קינג פון אדמה (עיין רש"י) אונ מיט שמאבר דם קיניג פון צבוים (עיין רש"י) ומלך בלע אונ מיט דעם קעניג פון דער שטאט בלע דס איז צוער: (ג) כל אלה חברו אלע דיא מלכים האבן זיך באהעפט אונ זענין צו אנאנד גקומן אל עמק השדים צו דעם טאל וואס ער הייסט שדים הוא ים המלח דאס אצונד איז

ד שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת־כְּדָרְלָעֹמֶר וּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָרָדוּ׃ ה וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא כְדָרְלָעֹמֶר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת־רְפָאִים בְּעַשְׁתְּרֹת קַרְנַיִם וְאֶת־הַזּוּזִים בְּהָם וְאֵת הָאֵימִים בְּשָׁוֵה קִרְיָתָיִם׃ ו וְאֶת־

ההרי

ד תַּרְתֵּי עַשְׂרֵי שְׁנִין פְּלָחוּ יָת כְּדָרְלָעֹמֶר וּתְלַת עַשְׂרֵי שְׁנִין מְרָדוּ׃ ה וּבְאַרְבַּע עַשְׂרֵי שְׁנִין אֲתָא כְּדָרְלָעֹמֶר וּמַלְכַיָּא דְעִמֵּיהּ וּמְחוֹ יָת גִּבָּרַיָּא דִּי בְעַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם וְיָת תַּקִּיפַיָּא דִּבְהָמְתָא וְיָת אֵמְתָנֵי דִּי בְשָׁוֵה קִרְיָתָיִם׃ ו וְיָת חוֹרָאֵי

תו״א שתים עשרה. שנת יא׃

בעל הטורים

ימי ביתי שפוט השופטים ושפי ביתי אחבורים כו׳ כדאי׳ במד׳ בגולם פותח ביתיהם וגו׳: (ה) ובארבע עשרה. ב׳ ר״פ בכה והירדן (מ״ב י״ח) ובי״ד למלך חזקיהו עלה סנחריב לומר לך כשם שבאו האומות על חזקיהו ונפלו בידו כך באו על אברהם

שפתי חכמים

לא יתכן שיהיה עמק ויהיה בו מים: ז פי׳ כי מלת כמו תורה עליו. מלאו כיס ים לא שנהפך יה נהפך דא״כ בו ים הנצ״ל: ה ר״ל במה שאמר למרדן שלא הפרש כהקרא כן שתים עשרה שנה עבדו ושלש עשרה שנה לשנתן מרדו ובארבע עשרה שנה לשנתן בא כדרלעומר וגו׳ דא״כ הו״ל וכו׳ כת״ב אח״כ ובארבע עשרה שנה לכך פי׳ למרדן ר״ל דה״ם וי״ו. שנה מרדו לא קאי אותן י״ג שנה דלעיל אלא י״ג שנה כפ״ב מרדו ועל אותן י״ג שנה אחר הח״כ וכי״ד שנה: ם דייק תרגמיה ככה

רש״י

ונמשכו יאורים לתוכו (ד) שתים עשרה שנה עבדו. ה׳ מלכים הללו את כדרלעומר (ה) ובארבע עשרה שנה. למרדן ח בא כדרלעומר לפי שהוא היה בעל המעשה נכנס בעובי הקורה: והמלכים. אלו שלשה מלכים: הזוזים הם זמזומים: (ו) בהררם. בהר שלהם: איל פארן. כתרגומו מישר ושו׳ אני

בית

געווארן אים אונ אנגעוואלצענער ים . . : (ד) (שתים עשרה שנה עבדו). צוועלף יאהר האבן גדינט (חמשה מלכים הללו את כדרלעומר) דיא פינף מלכים דם מלך כדרלעומר (ה) (ובארבע עשרה שנה למרדן) דעם פערצעהנטען יאהר פון זייער ווידערן צום מלך כדרלעומר (בא כדרלעומר) איז געקומען כדרלעומר צוא האלטן מלחמה מיט דיא פינף מלכים (לפי שהוא היה בעל המעשה)

דוד

ווייל צוא איז האט מען גזינדיגט (נכנס בעובי הקורה) דהייבט איז ער געוועזן דער ערשטער ארום צוא גיין צוא די מלחמה: (כ) (והמלכים אשר אתו) און דריי מלכים וועלן געקומען מיט אים. מיט כדרלעומר (אמרפל. אריוך. תדעל): (זוזים). וועגן דיא זמזומים: (ו) (בהררם). ואגט רש״י בהררם מיינט מען (בהר שלהם) אויף זייער בארג (איל פארן). (כתרגומו מישור) אויף איל פארן

מישור

פירוש

הפסק ההוא הי׳ סמוך לים המלח. או היא עמקי נעשה אחר כן ים. והיא הנקרא היום ים המלח והיא גבול ארץ ישראל כפי׳ בגבולים: (ד) שתים עשרה שנה עבדו. שהיו לו עבדי׳ נושאי מנחה. (ושלש עשרה שנה). פירוש ובשנת שלש עשרה מרדו׳ מרדו בו ולא הביאו לו מנחה. וכדרלעומר הי׳ ראש לשלשה המלכים:

רד״ק

(ה) (את רפאים בעשתרת קרנים). הכו את הענקים שהיו בעשתרות קרנים. והמקום ההוא היא בין שני הרים גדולים ולכן נקרא קרנים. וכבר זכרוהו רבותינו ז״ל. והמקומות האלה שזכר הם קרובי׳ לארץ כנען ועבירה אילו היו בעזרתם לפיכך הכו אותם כדרלעומר והמלכים אשר אתו: (ו) (ואת החרי בהררם שעיר)

פירוש לתורת אלהים

דארטן דער ים המלח (עיין רש״י): (ד) שתים עשרה שנה צוועלף יאר עבדו האבן דיא פינף מלכים ברע אונ ברשע אונ שנאב אונ שמאבר אונ דער מלך פון צוער גדינט אונ וועגן אונטער טעניג געווען צוא כדרלעומר ושלש עשרה שנה אונ דרייצן יאר מרדו האבן זיי זיך געווערט: (ה) ובארבע עשרה שנה אונ אין דעם פערצעהנטן יאר בא איז געקומען כדרלעומר והמלכים אשר אתו אונ די מלכים וואס וועגן מיט אים דאס מיינט מען די דריי מלכים וואס פריער איז געשטאנען ויכו את רפאים אונ זיי האבן געשלאגן די רזן וואס האבן געוואוינט אין עשתרות קרנים אונ האבן געשלאגן דיא אומה זוזים אין דעם ארט וואס הייסט הם אונ דיא אימים וואס האבן געוואוינט אין דעם ארט שוה קריתים: (ו) ואת החרי אונ דיא חורים געווען אין זייער בארג שעיר

הַחֹרִי בְּהַרְרָם שֵׂעִיר עַד אֵיל פָּארָן אֲשֶׁר עַל־הַמִּדְבָּר׃ ז וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־עֵין מִשְׁפָּט הִוא קָדֵשׁ וַיַּכּוּ אֶת־כָּל־שְׂדֵה הָעֲמָלֵקִי וְגַם אֶת־הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחַצְצֹן תָּמָר׃

ויצא

אונקלוס

דִי בְּטוּרָא דְשֵׂעִיר עַד מֵישַׁר פָּארָן דִסְמִיךְ עַל מַדְבְּרָא׃ ז וְתָבוּ וַאֲתוֹ לְמֵישַׁר פְּלוּג דִינָא הוּא רְקַם וּמְחוֹ יַת כָּל חַקְלָא דַעֲמַלְקָאָה וְאַף יַת אֱמוֹרָאָה דְיָתֵיב בְּעֵין

גדי

רש"י

שאין איל לשון מישור אלא מישור של פארן איל שמו ושל ממרא אלוני שמו ושל ירדן ככר שמו ושל שטים אבל שמו אבל השטים וכן בעל גד בעל שמו וכלם מתורגמין מישור וכל אחד שמו עליו: על המדבר. אצל המדבר כמו (במדבר ב) ועליו מטה מנשה: (ז) עין משפט הוא קדש. על שם העתיד שעתידין משה ואהרן להשפט שם על עסקי אותו העין והם מי מריבה ואונקלוס תרגמו כפשוטו מקום שהיו בני המדינה מתקבצין שם לכל משפט: שדה העמלקי. עדיין לא נולד עמלק ונק' על שם העתיד: בחצצון

שפתי חכמים

רפאים ואימים וכתיב נבייהו כזוזים ובפ' דברים כתיב רפאים ואימים וזמזומים ודאי כזוזים כיינו זמזומים: י דק"ל וכלא על מלת אלוני ממרא כמי מתרגם מישור וא"כ אם חד מנייהו פירושו מישור ודאי השני לאו פירושו מישור

בית דוד

טייטשט דער תרגום מישור אגלייכר פלאץ. דער גלייכר פלאץ פון פארן, זאגט רש"י (ואומר אני) איך זאג (שאין איל לשון מישור) איל איז ניט דיא טייטש אגלייכר פלאץ (אלא מישור של פארן איל שמו) דער גלייכר פלאץ פון פארן איז גיוועזן זיין נאמן איל (ושל ממרא אלוני שמו) דער גלייכר פלאץ פון ממרא איז גיוועזן זיין נאמן אלוני (ושל ירדן ככר שמו) דער גלייכר פלאץ וואס נעבן ירדן איז גיוועזן זיין נאמן ככר (ושל שטים אבל שמו) דער גלייכר פלאץ פון שטים איז גיוועזן זיין נאמן אבל וויא עס שטייט אונ פסוק אבל השטים (וכן בעל גד) אונ דער גלייכר פלאץ פון גד (בעל שמו) איז גיוועזן זיין נאמן בעל (וכולם מתורגמין מישור) אלע פלעצע ווערן גטייטשט אונ תרגום מישור (אגלייכר פלאץ) (וכל אחד שמו עליו). אונ יעדר גלייכר פלאץ האט זיין נאמן: (על המדבר). מיינט מע (אצל המדבר). נעבין מדבר (כמו) ווי עס שטייט אונ פסוק (ועליו מטה מנשה) מיינט מען נעבין אים איז גיוועזן דר שבט מנשה: (ז) (עין משפט היא קדש), זאגט רש"י דם ארט האט גהייסן קדש, נאר דיא תורה רופט אים עין משפט (על שם העתיד) אויף דעם וואס וועט זיין (שעתידין משה ואהרן להשפט שם על עסקי אותו העין) ווייל משה אונ אהרן וועלין אמאל גמישפט ווערין אין קדש וועגען דעם קוואל וואסער (והם מי מריבה) דם זענין דיא וואסער וואס ווענין זייא האבן די יודין גיעקרינגט מיט משה אונ אהרן. אונ משה מיט אהרן זענין גישטראפט גיווארן (ואונקלוס תרגם כפשוטו) דער תרגום טייטשט ווי דר פראסטר מיינונג איז אין פסוק (מקום שהיו בני המדינה מתקבצים שם לכל משפט) קדש איז גיוועזן איין ארט וואס אלע מענטשין פון לאנד פלעגין דארטען צוזאמען קומען צום משפט, ווייל דארטן זענין גזעסין דיינים פון לאנד. דריבר האט מען גרופן דם ארט עין משפט: (שדה העמלקי). דאס פעלד פון עמלק. זאגט רש"י (עדיין לא נולד עמלק) עמלק איז דאמאלס נאך ניט גיוועזן גבארן (ונקרא על שם העתיד) דם ארט ווערט גרופן אויף דעם וואס עס וועט זיין. ווען

פירוש

והכו את החרי בהר שלהם והוא הר שעיר כמו שאמר אלה בני שעיר החורי (ל"ו כ') בהררם שם הנפרד הרר בשקל ארץ גפן. ואלו היה מקור מן הדגוש כמו שאומרי' קצת המפרשים (אב"ע) היתה הה"א

רד"ק

קמוצה והנה היא פתוחה. וכן תרגם אונקלוס בטורא דשעיר. (איל פארן). כתרגום. מישר פארן: (ז) (וישבו ויבאו). אחר שפשטו על המקומות האלה עד המדבר שבו להם כלפי ארץ סדם ובאו להם אל עין משפט. ידוע

פירוש לתורת אלהים

עד איל פארן ביז דעם פלון פון פארן וואס ער האט גהייסן איל פארן אשר על וואס ער איז ביי דער מדבר: (ז) וישבו אונ זיי האבען זיך ווידער גקערט ויבאו אונ זיי זענין גקומען צו דעם ארט עין משפט היא דם איז קדש (עיין רש"י) ויכו אונ זייא האבען גשלאגין את כל שדה העמלקי אלע פעלדר פון עמלק דם גאנצי לאנד וואס האט דער נאך גקערט צו עמלק וגם את האמורי אונ אויך די אמורים הישב וואס זיי זענין גזעסין אין חצצון תמר: (ח) ויצא אונ ער איז ארוס גגנגן

גדי: ח וּנְפַק מַלְכָּא דִסְדוֹם וּמַלְכָּא דַעֲמוֹרָה וּמַלְכָּא דְאַדְמָה וּמַלְכָּא דִצְבוֹיִם וּמַלְכָּא דְבֶלַע הִיא צוֹעַר וְסַדָּרוּ עִמְּהוֹן קְרָבָא בְּמֵישַׁר חַקְלַיָּא: ט עִם כְּדָרְלָעוֹמֶר מַלְכָּא דְעֵילָם וְתִדְעָל מַלְכָּא דְעַמְמִין וְאַמְרָפֶל מַלְכָּא דְבָבֶל וְאַרְיוֹךְ מַלְכָּא דְאֶלָּסָר אַרְבְּעָא

מלכין

ח וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סְדֹם וּמֶלֶךְ עֲמֹרָה וּמֶלֶךְ אַדְמָה וּמֶלֶךְ צְבֹיִים וּמֶלֶךְ בֶּלַע הִוא־צֹעַר וַיַּעַרְכוּ אִתָּם מִלְחָמָה בְּעֵמֶק הַשִּׂדִּים: ט אֵת כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעָר וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָּסָר אַרְבָּעָה

מלכים

ס צבוים קרי

תו"א את כדרלעומר. חולין פט:

רש"י

תמר. הוא עין גדי מקרא מלא (דה"ב כ') ביהושפט:

בית יהודה

עמלק איז גקומען אויף דער וועלט און ער איז גרוס געוואָרן האָט דָם פעלד גקערט צוא עמלק: (בחצצון תמר). (היא עין גדי), חצצון תמר איז דם ארט עין גדי (ומקרא מלא אוא בדברי הימים ביהושפט) אונ ספר דברי הימים ביי די דערציילונג פון מלך יהושפט שטייט אונ פסוק חצצון תמר

פירוש

היה אצלם למה נק' כן כמו שאר המקומו' שכלם נקראו על ענין ידוע אצלם. ויש דרש שנקרא כן על שם שעתידין משה ואהרן להשפט על פי אותו העין. והם פי מריבה: (שדה העמלקי) מיפור גדול שעשו' בגויות כי נקרא שדה. וכן שדה אדום ושדה מואב. ואמר העמלקי. כי כשכתב משה רבינו זה כבר נולד עמלק ירבו תולדותיו. שהרי יצא על ישראל למלחמ' בצאתם ממצרים ולא נקרא זה על שם כינן: (ח) ויערכו אתם מלחמה. אלה החמשה שיצאו ערכו אתם מלחמה כי חשבו להתחזק עליהם אולי נעזרו בעם אחר. כי לפיכך

רד"ק

מרדו בהם ואלה לא היו אלא ארבעה הנזכרים לפיכך חזר ואמר את כדרלעומר. כי כבר אמר אתם מה צריך לאמר עוד את כדרלעמר. אלא בא לו' כי אלה החמשה נעזרו בעם אחר ואלה לא היו אלא הארבעה שזכר ואעפ"כ נצחום כי מה' היתה כדי שיעשה אברהם שם במלחמה ההוא כמו שהבטיחו ואמר לו ואגדלה שמך. וכדי להראות לעולם צדקת אברהם ובטחונו באל בכל לב. כי הם נצחו חמשת מלכים ואעפ"כ רדף הוא אחריהם במעט עם. ועליו ועל כיוצא בו נא' ובוטח בה' ישוגב (משלי כ"ט כ"ה) וכדי להגדיל המעשה עוד

הוסיף

פירוש לתורת אלהים

דער מלך פון סדום אונ דער מלך פון עמורה אונ דר מלך פון אדמה אונ דר מלך פון צבוים אונ דער מלך פון בלע דָס איז צוער ויערכו אונ זיי האבן אן גרעכט מיט זיי אמלחמה אין טאל שדים: (ט) את מיט כדרלעומר דער מלך פון עילם אונ מיט תדעל דער מלך פון גוים אונ מיט אמרפל דר מלך שנער אונ מיט אריוך דר קיניג אלסר ארבעה מלכים את החמשה דיא פיר

מלכים

ספר הישר

ריא' דאס איז צווישן קבים אונ צווישן דער מדבר אונ דער קדש ווידר צו אברם אין הוז אונ אז עס איז גקומען דר סוף פון איר טראגן אזו גווינט דער אין צו אברם אונ אברם רופט זיין נאמען ישמעאל. אונ אז אברם איז אלט געוואָרן זיין אונ זעכציג יאר האט ער נאט בייזן אונ האט צוא אים געזאגט איך וויל געבין פון זיין קינדער צווישן מיר אונ צווישן דיר אונ איך וויל זייער מערין דיינע קינדער. אונ דָס איז דָס וואָרט וואס איך האב געגעבן צווישן מיר אונ דיר אז דו זאלסט לאזין בשנייטן אלע זכרים דו אונ נאך דיר דיינע קינדער אונ אז עס וועט גבוירן ווערין אזכר אז ער וועט אכט ווערין אכט טאג זאל מען אים בשניידן אונ דס זאל זיין איין וויכטיגס אויף אייביג אונ דיא זאלסט מער ניט הייסן ווערין אברם נייערט אברהם. אונ דיין ווייב זאל מער ניט ווערן הייסן שרי נאר שרה אונ איך וועל מערין אייערע קינדער אונ איר וועט זיין צו אגרוס פאלק אונ מלכים וועלן פון אייך ארויס גיין. ויקם אונ אברהם שטייט אויף אונ טוט וויא וואס ביה האט אים געהייסן אונ ישמעאל איז אלט

ג"ע [illegible]

מְלָכִים אֶת־הַחֲמִשָּׁה׃ י וְעֵמֶק
הַשִּׂדִּים בֶּאֱרֹת בֶּאֱרֹת חֵמָר וַיָּנֻסוּ
מֶלֶךְ־סְדֹם וַעֲמֹרָה וַיִּפְּלוּ־שָׁמָּה
וְהַנִּשְׁאָרִים הֶרָה נָּסוּ׃ יא וַיִּקְחוּ אֶת־
כָּל־רְכֻשׁ סְדֹם וַעֲמֹרָה וְאֶת־כָּל־
אכלם

מַלְכִין לְקָבֵיל חַמְשָׁא׃
י וּמֵישַׁר חַקְלַיָּא בֵּירִין
בֵּירִין מַסְקִין חֵמָרָא
וַעֲרַקוּ מַלְכָּא דִסְדוֹם
וַעֲמוֹרָה וּנְפַלוּ תַמָּן
וּדְאִשְׁתְּאָרוּ לְטוּרָא
עֲרַקוּ׃ יא וּשְׁבוֹ יָת כָּל
קִנְיָנָא דִסְדוֹם וַעֲמוֹרָה
ויה

רש"י

(ט) ארבעה מלכי' וגו'. ואעפ"כ נצחו המועטים להודיעך שגבורים היו ואעפ"כ לא נמנע אברהם מלרדוף אחריה': (י) בארת בארת חמר. בארות הרבה היו שם שנוטלין משם אדמה ל לטיט של בנין. ומדרש אגדה שהיה הטיט מובלבל בהם ונעשה נס למלך סדום שיצא משם מ לפי שהיו באומות מקצתן שלא היו מאמינין שניצל אברה' מאור כשדים מכבשן האש וכיון שיצא זה מן החמר האמינו באברה' למפרע [ב"ר]: הרה נסו. להר נסו. הרה כמו להר. כל תבה שצריכ' למ"ד בתחלתה הטיל לה ה'

שפתי חכמים

ל"פ ואומר אני וכו': כ דק"ל למה צריך לומר ד' וכי לא ראינו דארבע הם ל"פ אע"פ וכו': ל דק"ל כפל ל' בארות בארות וע"ק כיון דבארות של חמר היה שם א"כ למה כ' ויפלו שמה הל"ל ויטבעו שמה כמ"ש ויטבע ירמיהו בטיט וע"ק כיון דאמר כי' למה לא מתו שם כשנשבעו בחמר דהיינו טיט ל"פ בארות הרבה שנוטלין משם אדמה לעשות חמר: מ דלפי' א' ק' דבארות חמר משמע בתמיד היו מלאים טיט לכן אמר ות"א

בית דוד

איז עין גדי: (ט) (אַרְבָּעָה מְלָכִים וגו') . (וְאַף עַל פִּי כֵן נָצְחוּ הַמּוּעָטִין) פון דעסטוועגען האבן דיא וויינינער מלכים איינגענומען דיא מערערע (די פיר מלכים האבן איינגענומען דיא פינף מלכים) (לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁגִּבּוֹרִים הָיוּ) מיר זאלן וויסען דיא פיר מלכים זענן געווען שטארקע (וְאַף עַל פִּי כֵן) פון דעסטוועגען (לֹא נִמְנַע אַבְרָם מִלִּרְדּוֹף אַחֲרֵיהֶם) האט אברם ניט מורא גהאט צוא יאגן נאך זייא . ווייל ער האט זיך פר זיכערט אויף הקב"ה: (י) (בֶּאֱרֹת בֶּאֱרֹת חֵמָר) . זאגט רש"י (בֶּאֱרוֹת הַרְבֵּה הָיָה שָׁם) דארט איז געוועז פיל גריבער (שֶׁנּוֹטְלִין מִשָּׁם אֲדָמָה לְטִיט שֶׁל בִּנְיָן) מען פלעגט נעמען פון זיי ליים צום מויערין (וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה) דער מדרש זאגט (שֶׁהָיָה הַטִּיט מְגוּבָּל בָּהֶם) אין דיא גריבער איז געוועז געקנעטין ליים שיטער (נַעֲשָׂה נֵס לְמֶלֶךְ סְדוֹם שֶׁיָּצָא מִשָּׁם) צום מלך סדום איז געשעהן א נס ער איז ארויס געקומען פון ליים גרוב (לְפִי שֶׁהָיוּ בָּאוּמוֹת מִקְצָתָן שֶׁלֹּא הָיוּ מַאֲמִינִים שֶׁנִּיצּוֹל אַבְרָם מֵאוּר כַּשְׂדִּים מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ) ווייל עס זענן געוועז אביסל פעלקער וואס האבן ניט געגלויבט אז אברם איז ארוס גנאנגען לעבעדיג פון פייער וואס נמרוד האט אים אריין געווארפין אונ קאליך אויבין אין אור כשדים (וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא זֶה מִן הַחֵמָר) אז זייא האבן געזעהן דער מלך סדום האט געקענט ארוס גיין פון דעם ליים (הֶאֱמִינוּ בְּאַבְרָם לְמַפְרֵעַ) האבן זיי געגלויבט אז אברם האט געקענט ארוס גיין פון פייער: (הֶרָה נָסוּ) . זאגט רש"י עס איז גלייך ווי עס וואלט געוועז געשריבען (לְהַר נָסוּ) זיי זענען געלאפען צום בארג (הֶרָה כְּמוֹ לְהַר) אז עס שטייט הרה איז גלייך ווי עס וואלט גשטאנען להר (כָּל תֵּיבָה שֶׁצְּרִיכָה לָמֶ"ד בִּתְחִלָּתָהּ) יעדעס ווארט וואס דארף האבן אלמ"ד אונ אנהייב ווארט (הִטִּיל לָהּ ה' בְּסוֹפָהּ) האט דיא תורה גשטעלט אה' אונ ענדע ווארט . פרעגט רש"י ביי לוט שטייט דר מלאך האט גזאגט צו לוט הָהָרָה הִמָּלֵט . צוא וואס האט דער מלאך גזאגט הָהָרָה מיט צוויי הֵהין . ער האט

פירוש

הוסיף ואמר ארבעה מלכים את החמשה: (י) בארות, נשתנה בסמיכות ולא נשתנה בסמוך את בארות המים (בראשית כ"ו. מלכים ו'): חמר הוא הטיט. (וינסו מלך סדום). ושאר המלכי' נסו אל ההר וזהו שאמר והנשארים. אולי היו קלים יותר מאלה השנים שלא הי' בהם כח לנוס אל ההר ונסו בעמק מה שיכלו לנוס ובנוסם נבהלים לא נשמרו מהבארות ונפלו בהם ולא מתו אבל טבעו בטיט והוציאם אחרי כן. ואולי

רד"ק

הית' הסב' שלא מתו שם כדי שיראו בנס שעשה האל לאברהם לפי שהי' אוהבו. הרה כמו אל ההר. והה"א הנוספת בסוף' מורה על למ"ד בתחלת' כמו בשאר השמות ובאה הה"א בסגול כמו סלה: (יא) ויקחו את כל רכוש סדם ועמרה). כי עמק השדי' הוא בגבול' ושם היתה המלחמ' אבל אדמה וצבוים ובלע לא היו מאותו הצד ולקחו את כל רכוש סדם ועמרה מהערים האל' ובנותיהם. ורכוש כולל המטלטלי' והמקנ': (ואת

פירוש לתורת אלהים

מְלָכִים קענין די פינף (עיין רש"י): (י) וְעֵמֶק אונ דער טאהל פון שִׂדִּים זענן דארט געווען בֶּאֱרוֹת גריבער וואס מען פלעגט נעמען ליים צו די בִּנְיָנִים (עיין רש"י) וַיָּנֻסוּ אונ זייא זענין אנטלאפען געווארין: (יא) וַיִּקְחוּ כְּדָרְלָעוֹמֶר מיט די דריי מְלָכִים וואס זענין געווען מיט איהם האבען צוא גינומען אֶת כָּל רְכוּשׁ גאר דאס גוטס פון סְדוֹם אונ פון עֲמוֹרָה וְאֶת כָּל אָכְלָם אונ גאר זייער

יא ית כל מיכלהון ואזלו׃ יב ושבו ית לוט וית קנינה בר אחוהי דאברם ואזלו והוא יתיב בסדום׃ יג ואתא

אָכְלָם וַיֵּלֵכוּ׃ יב וַיִּקְחוּ אֶת־לוֹט וְאֶת־רְכֻשׁוֹ בֶּן־אֲחִי אַבְרָם וַיֵּלֵכוּ וְהוּא יֹשֵׁב בִּסְדֹם׃ יג וַיָּבֹא הַפָּלִיט

משובא תו״א ויגא ככליט. נדב סא׃ ויגד

בעל הטורים

ונפלו כידו׃ (יג) ויגא רפליט. בגמ״א כמסה שפילבק״ב לשתול ממקומו אחז בכנפות היכל׳ לצפילו פנו ונפלו כקני״פ

שפתי חכמים

יגו׳. מכרש״י: נ לא בכנס גנור כרנול דכח כהיג ויאלר אך נח ויבר אתו בהינכ הכחב לא זולהפ: ס ר״ל דרפאים פיינו נקים ונפילים הם נ״ב מנקים שהיו נדור כתנול וכוא נאזר יאוהן פנקים שנדור כתנול ופי׳ ויאלר אך נח שהיה גוגח (דכרש״י שב) ואזר לאו פי׳ אלבר אהו בם תעורת כנכפות דבר אהו נתינה׃ ע דק״ל כפי כתד׳ מה פעם סיב נ: נ בנא לאנרכס וה״ל בנבנה לוט נבלמא לפי׳ ראשון כלם רהלרתב נא וכגיד לאנרהם נבכיל פיעשה נקמה כ״רדפל ותנירים שהרנו אכוהיו אנל לפי המדרש לפה

רש״י

נסופה. ויש חילוק בין הרה להרה שה׳ שבסוף התיבה עומדת במקו׳ למ״ד שבראשה אבל (כ״א זו) אינה עומדת במקו׳ למ״ד (כ״א לנקוד) ונקודה פת״ח תחתיה והרי הרה כמו להר או כמו אל הר ואינו מפ׳ לאיזה הר אלא שבל א׳ נס כאשר מצא הר תפלה וכשהוא כותן ה״א בראשה לכתוב ההרה או המדברה פתרונו כמו אל ההר או כמו לההרו להר) ומשמע לאותו הר הידוע ומפורש בפרש׳׃ (יב) והוא יושב בסדום. מי גרם לו זאת ישיבתו בסדום׃ (יג) ויבא הפליט. לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה והיא שכתוב כי רק עוג נשאר מיתר הרפאים וזהו שנאמר שלא הרגוהו אמרפל וחביריו כשהכו הרפאים בעשתרות קרנים. תנחומא. ומדרש ב״ר זה עוג שפלט מדור המבול וזהו מיתר הרפאים שנא׳ הנפילים היו בארץ וגו׳ ומתכוין שיהרג אברם וישא את שרה׃ העברי. שבא מעבר הנהר.

בית דוד

דאס נקענט זאגען הרה המקט. וועט זיין די א כי שש להר המקט. צום בארג אנטלויפ. ענקערט רש״י (ויש חילוק בין הרה להרה) עס איז ניט גלייך דס ווארט הרה צום ווארט ההרה. עס איז זמת (שהה״א שבסוף תבה עומדת במקום למ״ד שבראשה) דר ה״א וואס אינ ענדע ווארט בדייטט נעגען דעם למ״ד וואס דארף זיין אינ אנהייב ווארט. אז עס שטייט הרה איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען להר (אבל אינה עומדת במקום למ״ד ונקודה פתח תחתיה) דער ה׳ אין ענדע ווארט בדייטט אבר ניט פר אלמ״ד מיט אפתח. נאר פר אמ״ד מיט אשוא (והרי הרה כמו להר) אז עס שטייט הרה איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען להר. צו אבארגי (או כמו אל הר) אדער עס איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען אל הר. צוא אבארג. (ואינו מפרש לאיזה הר) אבר עס שטייט ניט צוא וועלכען בארג זייא זענען געלאפען (אלא כל אחד נס באשר מצא הר התפלה) נאר יעדער איז געלאפען צוא וועלכען בארג ער האט פריהר געזעהן, אבר אז דר בארג האט געהייסען צו לוט ער זאל אנטלויפען צום בארג, האט ער ניט געמיינט ער זאל לויפען צו וועלכען בארג ער וועט פריהר טרעפען, נאר דר מלאך האט גמיינט הוא זאל לויפען

צו דעם בארג וואס ער ווייסט שוין, דריבער האט ער אים גמיינט זאגען מיט צוויי התין, ההרה, איין ה׳ אין אנהייב ווארט אונ איין ה׳ אין סוף ווארט, עס וואלט זיין גלייך ווי עס וואלט געשטאנען ההר המלט צו דעם בארג וואס דו ווייסט שוין ואלכשו מן ההרן די ה׳ וואס איז ענדע ווארט איז פר אלמ״ד אין אנהייב ווארט, אונ די אנשטאט ה׳ פון ההרה, איז אה׳ הידיעה, צו דעם בעוואסטען בארג נעבין אברהם דריבער זאגט רש״י (וכשהוא נותן ה׳ בראשה) אז עס שטייט אה׳ אין אנהייב ווארט (לכתוב ההרה או המדברה) עס איז געשריבן ההרה אדר המדברה (פתרונו) איז די מיינונג (כמו) וויא עס וואלט געשטאנען (אל ההר) צו דעם בעוואסטען בארג (או) אדר (כמו) ווי עס וואלט געשטאנען (להר) צום בעוואסטען בארג, אדר המדברה איז אויך גלייך ווי עס וואלט געשטאנען אל המדבר אדר למדבר, צו דעם בעוואסטען מדבר, צו דעם בארג אדער צו דער מדבר וואס פאר שטייט שון אים איז די פרשה׃ (יב) (והוא יושב בסדום). זאגט רש״י (מי גרם לו זאת) וואס האט אים גברענגט כמען זל אים פאנגען (ישיבתו בסדום) ווייל ער איז געזעסן (געוואנט) אין סדום׃ (יג) (ויבא הפליט). זאגט רש״י (לפי פשוטו) נאך דעם גלייכן פשט (זה עוג) פליט איז

פירוש רד״ק

אברם) שהיו להם בבתיהם ואת הטף שבו. (יב) (והוא יושב בסדום) כמו שאמר למעלה ויאהל עד סדום ויתכן הי׳ יושב שם כאשר היתה המלחמה הזאת׃ (יג) (ויבא הפליט). אחד שנמלט מהשבי בא והגיד לאברם על בן

פירוש לתורת אלהים

עסן פון די בהמות אונ זענען אוועק געגאנגען׃ (יב) ויקחו את לוט ואת רכשו בן אחי אברם אונ זיי האבן גנומען מיט זיך לוט דעם זוהן פון דעם ברודר פון אברם אונ מיט נאך זיין גיטער ויֵלכו אונ זייא זענען אוועק געגאנגען והוא יושב בסדם ווייל ער האט אים דא גלעבט נעמען דם איז ווס ער איז געזעסן אין סדום׃ (יג) ויבא אונ ער איז געקומן הפליט דער אנטרינער (עיין רש״י) ווער אונ ער

וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי וְהוּא שֹׁכֵן
בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא הָאֱמֹרִי אֲחִי
אֶשְׁכֹּל וַאֲחִי עָנֵר וְהֵם בַּעֲלֵי
בְרִית־אַבְרָם׃ יד וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי
נִשְׁבָּה אָחִיו וַיָּרֶק אֶת־חֲנִיכָיו

תו"א וירק את. נדרים לב:

אונקלוס

מְשֵׁזְבָא וְחַוִּי לְאַבְרָם
עִבְרָאָה וְהוּא שָׁרֵי
בְּמֵישְׁרֵי מַמְרֵא
אֱמוֹרָאָה אֲחוּהִי
דְאֶשְׁכּוֹל וַאֲחוּהִי דְעָנֵר
וְאִינוּן אֱנָשֵׁי קְיָמֵיהּ
דְאַבְרָם׃ יד וּשְׁמַע אַבְרָם
אֲרֵי אִשְׁתְּבִי אֲחוּהִי
וְזָרֵיז יַת עוּלֵימוֹהִי יְלִידֵי

ילידי

רש"י

[ב"ר]: בעלי ברית אברם. שכרתו עמו ברית [ס"א ד"א שהשיאו לו עצה על המילה כמו שמפו' במקום אחר]: (יד) וירק. כתרגומו פ וזריז וכן (ויקרא כו) והריקותי אחריכם חרב אזדיין בחרבי עליכם

שפתי חכמים

אמר לו אלא צ"ל ומתכוין וכו': פ דכא דפירש"י בפ' בשלח ואין לנחוק ולפרש לריק חרבי מל' וירק את חניכיו אזדיין בחרבי נראה כוונת רש"י דבכא א"א לפרש אלא ל' זיין מדכתיב לת חניכיו רלונו נמי לנחוק ולפרש כל הריק בל' זיין כדי בלא ההבה בהחלת במחשבה על פירושו מאותן המקראות אבל

בית

און פאר וואס רופט מען אים פּלִיט (שֶׁפָּלַט מִן הַמִּלְחָמָה) ער איז אַנטלאָפן פון די מִלְחָמָה (וְהוּא שֶׁכָּתוּב כִּי רַק עוֹג נִשְׁאַר מִיֶּתֶר הָרְפָאִים) דָם איז וָוס דֶר פָּסוּק זָאגְט נָאר עוֹג איז גִבְּלִיבֶּן פון די איבּריגע רְפָאִים (וְזֶהוּ נִשְׁאַר) דָם מַיינְט מֶען ער איז גִבְּלִיבֶּן (שֶׁלֹּא הֲרָגוּהוּ אַמְרָפֶל וַחֲבֵרָיו כְּשֶׁהִכּוּ הָרְפָאִים בְּעַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם) אַמְרָפֶל מיט זַיינֶע חֲבֵרִים הָאבֶּן אים ניט גִהַרְגִתְ ווען זיי הָאבּן גִשְׁלָאגְן די רְפָאִים אין עַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם, אַזוֹ שְׁטֵייט אין מֶדְרָשׁ תַּנְחוּמָא (וּמִדְרָשׁ בְּרֵאשִׁית רַבָּה) אין מֶדְרָשׁ רַבָּה שְׁטֵייט (זֶה עוֹג שֶׁפָּלַט מִדּוֹר הַמַּבּוּל) דֶעם פָּלִיט מַיינְט מֶען עוֹג, פַר וָוס רוּפְט מֶען אים פָּלִיט, ווייל ער איז גֶערֶעטֶעט גִוָוארֶן פון דֶעם מַבּוּל (וְזֶהוּ מִיֶּתֶר הָרְפָאִים) דָאס מַיינְט מֶען ער איז גִבְּלִיבְּן פון די רְפָאִים (שֶׁנֶּאֱמַר) וָורוּם עֶס שְׁטֵייט אין פָּסוּק די נְפִילִים (די רִיזֶען • דָם זֶענְן די רְפָאִים) זֶענֶען דר טְרִינְקְן גִוָוארֶן אין מַבּוּל אוּנ עוֹג איז גֶערֶעטֶעט גִוָוארֶן פון מַבּוּל (וּמִתְכַּוֵּן שֶׁיֵּהָרֵג אַבְרָם וְיִשָּׂא אֶת שָׂרָה) עוֹג הָאט זִיךְ גִטְרַאכְט אַבְרָם וועט גִהַרְגִתְ ווערן אין די מִלְחָמָה וועט ער נֶעמֶען שָׂרָה פַאר אַ ווייב: (הָעִבְרִי). זָאגְט רש"י דֶריבֶּער הָאט מֶען

יהודא

גְרוּפֶן אַבְרָמֶען עִבְרִי (שֶׁבָּא מֵעֵבֶר הַנָּהָר) ווייל ער איז גְקוּמֶן פון דֶער אַנְדֶערֶע זַייט טַייךְ פְּרָת: (בַּעֲלֵי בְּרִית אַבְרָם). (שֶׁכָּרְתוּ עִמּוֹ בְּרִית) עָנֵר אֶשְׁכּוֹל מַמְרֵא הָאבֶּן גְמַאכְט אַפֶּערְבִּינְדוּנְג מיט אַבְרָהָמֶען, זַייא זָאלֶן זַיין צוּזַאמֶן גוּטֶע פְרַיינְד: (יד) (וַיָּרֶק). זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט וְזָרֵיז ער הָט זיי גִוָואפֶענְט. אַבְרָם הָט זיי גְנֶעבֶּן שְׁוֶוערְדִי' שְׁפִּיזֶען. פַייל אוּנ בוֹיגְן. אוּנ נָאךְ כֵּלִים וָוס מֶען דַארְף צוּ אַמִלְחָמָה (וְכֵן) אוּנ אַזוֹ שְׁטֵייט (וַהֲרִיקוֹתִי אַחֲרֵיכֶם חָרֶב) איז טַייטְשׁ (אֶזְדַּיֵּין בְּחַרְבִּי עֲלֵיכֶם) איך וועל מיךְ וָואפֶענֶען מיט מַיין שְׁוֶוערְד אוֹיף אַייךְ. איז וַהֲרִיקוֹתִי טַייטְשׁ וַואפֶענֶען אוּנ וַיָּרֶק איז אוֹיךְ טַייטְשׁ ער הָט גִוָואפֶענְט (וְכֵן אָרִיק חַרְבִּי) אוּנ אַזוֹ איז די טַייטְשׁ אָרִיק חַרְבִּי איך וועל מיךְ וָואפְנֶען מיט מַיין שְׁוֶוערְד (וְכֵן וְהָרֵק חֲנִית) איז אוֹיךְ טַייטְשׁ זָאלְסְט דִיךְ וָואפֶענֶען מיט אַיין שְׁפִּיז: (חֲנִיכָיו). זָאגְט רש"י (חֲנִיכוֹ כְּתִיב) עֶס שְׁטֵייט אין פָּסוּק חֲנִיכוֹ. זַיין מֶענְשׁ, אַיינֶער ווֶעלְכֶר אַבְרָהָם הָט אים גְלֶערִינְט (זֶה אֱלִיעֶזֶר) מֶען מַיינְט זַיין קְנֶעכְט אֱלִיעֶזֶר (שֶׁחֲנָכוֹ לְמִצְוֹת) אַבְרָהָם הָט אים גְלֶערְנְט צוּ טוּן מִצְוֹת (וְהוּא לְשׁוֹן הַתְחָלַת כְּנִיסַת הָאָדָם) אַז אַמֶענְשׁ

פירוש

אחיו שנשבה: (העברי). מבני עבר. וכלם התיחסו אליו. אבל אברהם וזרעו התיחדו ביחס כי להם נשאר ל' עבר. והאחרים מבניו ובני בניו אחזו בידם ל' ארמי ונקראו ארמיים כמו לבן הארמי וזולתו. וזרע אברהם אשר ליעקב נקראו עברים. (והוא שכן). כלומר הי' שוכן עם אלה האחים והיו בעלי בריתו ועורוהו. והוא

רד"ק

הי' יושב בארץ אחד מן האחים והוא ממרא: (יד) (כי נשבה אחיו) קרובו ובני אחים הרי הם כאחים. כמ"ש כי אנשים אחים אנחנו: וירק. נתן להם כלי מלחמה והוא יוצא לשלישי. והרק הנית (תהלים לה) והריקו חרבותם (יחזקאל כח) יוצא לשני: (חניכיו) שם תאר בשקל שרידיו. פליטיו. מלומדיו. הנערים

פירוש לתורת אלהים

הָאט גְזָאגְט צוּא אַבְרָם הָעִבְרִי (עיין רש"י) אַז מֶען הָאט גְנוּמֶען לוֹט אין דֶר שִׁבְיָה (עיין רש"י) וְהוּא שֹׁכֵן אוּנ אַבְרָם הָאט גְרוּעֶט אין דֶעם פֶּלְן פון מַמְרֵא אֲחִי אֶשְׁכּוֹל וַאֲחִי עָנֵר וָואס מַמְרֵא איז גִוֶוען דֶער בְּרוּדֶר פון אֶשְׁכּוֹל אוּנ פוּן עָנֵר וְהֵם אוּנ זַיי עָנֵר אוּנ אֶשְׁכּוֹל אוּנ מַמְרֵא זֶענְן גִיוֶוען בַּעֲלֵי בְּרִית אַבְרָם זַיי הָאבֶּן מיט אַבְרָם כּוֹרֵת בְּרִית גִיוֶוען: (יד) וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו אוּנ אַז אַבְרָם הָט דֶער הֶערְט אַז זַיין פְרַיינְד איז גְפַאנְגְ גִוָוארֶן וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו הָאט ער גִוָואפִנְט זַיינֶע

בֵיתֵיהּ תְּלָת מְאָה וְתַמְנֵי עֲסַר וּרְדַף עַד דָן: טו וְאִתְפְּלַג עֲלֵיהוֹן לֵילְיָא הוּא וְעַבְדוֹהִי וּמְחָנוּן וּרְדָפִינוּן עַד חוֹבָא דְמִצְפוּנָא

ילִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנָה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דָּן: טו וַיֵּחָלֵק עֲלֵיהֶם | לַיְלָה הוּא וַעֲבָדָיו וַיַּכֵּם וַיִּרְדְּפֵם עַד־חוֹבָה אֲשֶׁר מִשְּׂמֹאל

לדמשק לדמשק

תו״א וירדוף פד. סנה׳ לו: ויחלק. סנה׳ צה:

בעל הטורים

מידו. וכן כיחזקאל גם אלו בגליא מירושלים לאמר שוכתה כשיר: (טו) לדמשק. שנים דרש׳ ככה ואידך וכגליתי אתכם

שפתי חכמים

כאשר פשוטו בכל מקום הוא ל׳ הרקה לגד תכלה וזהו דנקט רש״י כפ׳ כשלח ואין לדחוק ולפרש וכו׳ ודו״ק [ומ׳ כפרא״ס פי׳ אחר]: צ [פבר״ן] ק׳ וכא אין מקרא יוצא מידי פשוטו: שמנה עשר וגו׳ ותי׳ נשם רבינו כאיו כי כל מספר הזה היו בני ביתו ולאחר שנודרו למלחמה פיתסן ותיקם ולוה שיחזרו כל הם אשים כדין תורה דכתיב מי האיש הירא וגו׳ ונשאר הוא ואליעזר לבדו. [ג״א] ודאי כל הש״ח הלכו עמו כדי להכניל המלכים שלא יתמוקו כנגדו ואע״ג דהוא לבדו היה נ״כ מגלה אותם כי אין מעלור לכ׳ ש״ם לקחם כדי להסתיר הנס שיכא לו התחזקים מן הכנה כמנין שים לך אורה וגו׳ ולכך לקח כמנין אליעזר לרמז שכלל היה בשביל אליעזר: ק [קל״ם] דא״כ וירדוף עד דן ל״ל הא כתיב וירדפם עד חובה שהוא דן כדמפ׳ לקמן: ר [קל״ם] אבל בלתי סרוס יהיה כחלוק ללילה והוא אין שהם להוא ועבדיו כנא אחריו:

רש״י

וכן [שמות טו] אריק חרבי וכן [תהלים לה] והרק חנית וסגור: חניכיו. חנכו כתיב [ס״א קרי] זה אליעזר שחנכו למצות והוא ל׳ התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה וכן [משלי כב] חנוך לנער (במדבר ז) חנכת המזבח [תהלי׳ ל] חנוכת הבית ובלע״ז קורין לו איניצייי״ר [אונשטרייכען] וברש״י כ״י איסטרייניי״ר [לוס פרשטען אמלא ברויכען]: שמונה עשר וגומר [נדרי׳ לב] רבותינו אמרו אליעזר לבדו היה צ והוא מנין גימ׳ של שמו: עד דן. שם ראה שעתידין בניו להעמיד שם עגל [סנהדרין לו]: (טו) ויחלק עליהם. לפי פשוטו סרס המקרא ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה כדרך הרודפים שמתפלגין אחר הנרדפי׳ ר כשבורחין זה לכאן וזה לכאן: לילה. כלו׳ אחר שחשכה לא נמנע מלרדפם ומ״א שנחלק הלילה ובחציו הראשון נעשה לו נס והחציו השני נשמר ובא לו לחצות ש לילה של מצרים: עד חובה. אין מקום ששמו חובה ודן קורא חובה

בית דוד

האבען איהם אבער צו זיין אין אַנייעם זאַך ווערט דאס גרופען חָנִיךְ. בענ״ם. איינגעוואוהנט צו דער זאך (או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה) אדער איינער נעמט אַנייעס כלי צו ארבעטין מיט איר. אונ די כלי אדער דר מענש ווערן בלייבן ביי די זאך. ווערט דס גרופען חניך. בענייאונג. איינגעוואהנט (וכן) אונ אזוי הייסט אין פסוק (חֲנוֹךְ לַנַּעַר) ווערט געוויינען דס קינד. אונ אזוי ווי דו ווערסט איס גפונען אין דר יוגענד וועט דס בלייבן אויף זיין גאנץ לעבין (חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ) דס בענייאונג פון דס מזבח (חֲנֻכַּת הַבַּיִת) דס בענייאונג פון שטוב: (שְׁמֹנָה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת). דריי הונדערט אכטצען (רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ) די רבנן האבן גזגט (אֱלִיעֶזֶר לְבַדּוֹ הָיָה) אברם האט נאר מיט גנומען צו דיא מלחמה זיין קנעכט אֱלִיעֶזֶר אליין (וְהוּא מִנְיַן גִּימַטְרִיָּא שֶׁל שְׁמוֹ) דאס איז דיא צאהל פון זיין נאמען. דאס וואס אֱלִיעֶזֶר באטרעפט דרייא הונדערט אכטצעהן: (עַד דָּן) ער האט זיי גיאגט ביז דן. ניט ווייטר ווייל (שָׁם תָּשַׁשׁ כּוֹחוֹ) דארט ביי דן איז שוואך גווארן דר כח פון אַבְרָהָם (שֶׁרָאָה שֶׁעֲתִידִין בָּנָיו לְהַעֲמִיד שָׁם עֵגֶל) ער האט גזעהן אין דן וועלן זיינע קינדר שטעלן אַעגל (אַקלב אנאלדינגע) אונ וועלן דינען צו אים: (טו) (וַיֵּחָלֵק עֲלֵיהֶם לַיְלָה). זאגט רש״י (לְפִי פְשׁוּטוֹ סָרֵס הַמִּקְרָא) נאך דעם פראסטן טייטש דארף מען דיא ווערטר פון פסוק אנדרש שטעלין. עס דארף הייסן (וַיֵּחָלֵק הוּא וַעֲבָדָיו עֲלֵיהֶם לַיְלָה) אברם מיט זיינע קנעכט האבן זיך נתחלק ווערן זיי אונ די נאכט

פירוש

שלמדם בדרך האמת לעבוד את ה׳. מן חנוך לנער (משלי כב): (ילידי ביתו). שנולדו בביתו כשנשא אשה עשי בחרן ובארץ כנען והיו שמנה עשר ושלש מאות. ובב״ר (ב״ר מג) אליעזר לבדו לקח עמו והשבון אותיותיו שי״ח. וא״ב מה יהיה ילידי ביתו אם לא ירצה לאמר וילידי ביתו. (וירדף עד דן) ע״ש כושו. כי

רד״ק

כשכתב משה רבינו זה לא נקרא עדיין כן. אלא לשם הי׳ נקרא ובשכבשוהו בני דן קראו לו דן בשם דן אביהם ואפשר שהי׳ מקום אחר נק׳ באותן הימים דן ו (טו) (ויחלק עליהם לילה) כשנחלק עליהם לילה כלו׳ בחצי הלילה השינה ובא עליהם פתאום הוא ועבדיו שהם חניכיו וט״ס ויחלק עליהם ולא אמר ויחי

פירוש להורת אלהים

יוֹגָן יְלִידֵי בֵיתוֹ וָואס זֵיי זֶענֶען בַּיי אִים אִין הֵויז גְבָאֹרֶן גִוָּוארֶן שְׁמֹנָה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת דְרֵייא הוּנְדֶערְט מִיט אַכְצֶעהְן (עיין רש״י) וַיִּרְדֹּף הָאט עֶר נָאךְ גִיאָגְט בִּיז דֶער שְׁטָאט דָן (עיין רש״י): (טו) וַיֵּחָלֵק וגו׳ הוּא וַעֲבָדָיו אוּנ עֶר מִיט זַיינֶע קְנֶעכְט הָאבֶּן זִיךְ צוּא טֵיילְט בַּייא דֶער נַאכְט (עיין רש״י) וַיַּכֵּם אוּנ עֶר הָאט גְשְׁלָאגֶען זֵייא וַיִּרְדְּפֵם וגו׳ אוּנ עֶר הָאט זֵיי נָאךְ גִיאָגְט בִּיז חוֹבָה

לדמשק: טז וישב את כל־הרכש וגם את־לוט אחיו ורכשו השיב וגם את־הנשים ואת־העם: יז ויצא מלך־סדם לקראתו אחרי שובו מהכות את־כדרלעמר ואת־המלכים אשר אתו אל־

לדמשק: טז ואתיב ית כל קנינא ואף ית לוט בר אחוהי וקנינה אתיב ואף ית נשיא וית עמא: יז ונפק מלכא דסדום לקדמותיה בתר דתב מלממחי ית כדרלעומר וית מלכיא די עמיה למישר מפנא

הוא

בעל הטורים עמק

משמאל לדמשק בשביל חטא שעשו בדמשק גלו וזה חובה אחר

רש"י

על שם ע"ז שעתידה להיות שם: עמק שוה. כך שמו ותרגומו למישר מפנא פנוי מאילנות ומכל מכשול: עמק המלך. בית רישא דמלכא בית ריס א' שהוא שלשי' קנים שהיה מיוחד למלך לצחק שם ומ"א

בית

(כדרך הרודפים) ווי די יענער טון (שמתפלגין אחר הנרדפין כשבורחין זה לכאן וזה לכאן) אויב עטליכע (אדר צוויי) מענטשן יאגען נאך פיל מענטשין אונ זיי קענין ניט תאפין די אנטלאפענ' ווייל זיי זענין אנטלאפין אונ עטליכע ווענן דר איז גלאפין אונ דם'וועג דער אונ דם וועג. טיילען זיך די יענער איינער פון אנדרין אונ יעדר יאגט די אנטלאפענע אונ איין אנדר וועג: (לילה) ביי נאכט (כלומר אחר שחשכה לא נמנעו מלרדפם) אפילו עס איז געווארן נאכט אונ פינסטער פון דעסטוועגן האבן זיי זיך ניט אפ געהאלטין פון צו יאגען נאך זייא (ומדרש אגדה) דער מדרש זאגט (שנחלק הלילה) די נאכט איז געטיילט געווארען (ובחציו הראשון) אונ די ערשטע האלבע נאכט (נעשה לו נס) איז געטון געווארן אנס צו אברהם (וחציו השני) אונ די אנדרי האלבע נכט (נשמר ובא לו בחצות לילה של מצרים) איז אפ געהיט געווארון צו דעם נס וואס איז געטון געווארון צו די

שפתי חכמים

ש והוא ועבדיו קאי אכל מטה הוא ועבדיו ויכם וירדפם וגו': ת ר"ל דמלך שלם ר"ת למפרע שם: א דכתיב אחרי הכותו את כדרלעומר וכדרלעומר הי' מלך עילם ועילם הוא מבני שם ומסתמא גם הוא ועמו מבני שם היו והא דפירש"י כך עושין ליגיעי מלחמה פי' שא"ת כדי להאכילו כדרך האורחים א"כ

יהודה

יודין אונ מצרים (האלבע נאכט זענען געשטרבן די בכורים אונ מצרים): (עד חובה). זאגט רש"י (אין מקום ששמו חובה) עס איז ניט דא אארט וואס זאל הייסין חובה (ולדן קורא חובה) נאר דן רופט דר פסוק חובה (על שם עבודת אלילים שעתידה להיות שם) ווייל אויף דעם ארט דן האבן שפעטר די יודין געשטעלט אעבודה זרה אונ האבן גדינט צו אור. דריבר רופט מען דעם ארט דן חיבה. ווייל חיבה איז די טייטש שולדיג "זינדיג". אונ דן האבן די יודין געזינדיגט: (יז) (עמק שוה). זאגט רש"י (כך שמו) אזו איז דר נאמען פון דעם ארט (כתרגומו) ווי דער תרגום טייטשט (למישר מפנא) צוא דעם ליידיגעז פלאטץ (פנוי מאילנות ומכל מכשול) דער פלאץ איז ליידיג פון ביימער אונ פון שטרויכלונגן: (עמק המלך) טייטשט דר תרגום (בית רימא דמלכא) דר ליידיגר פלאץ פר דעם מלך צוא זיין אויף אים שפצירען (בית ריס אחד שהוא שלשים קנים) דר פלאץ איז געווען גרוס

פירוש

בחצי הליל'. ר"ל כי הליל' נחלק עליהם. כי עד חצי הליל' היו אלה הארבע' מלכים הולכים בטח ומחצי הליל' ואילך היו נסים לנפשם כשבא עליהם אברהם והשיג והכה אותם. והנסים רדפם עד המקום שנק' חובה והוא משמאל לדמשק והיה מכה מה שהי' משיג והם נסים לנפשם והניחו כל הרכוש והעם. ואברהם שב מחובה מרדוף אחריהם עוד והשיב את כל הרכוש :

רד"ק

(טז) וגם את הנשים ואת העם) אשר שבו הכל השיב להודיע כי לא המיתו איש מהשביה: (יז) (אל עמק השוה) הוא (המקום ההוא) מקום מרוצת הסוסים לפי שהיה שוה לא עולה ולא יורד. ונק' עמק המלך. לפי שהמלך ופרשיו היו מנסים שם סוסיהם למרוצ'. ותרגום אונקלוס שוה מפנא ר"ל שהי' פנוי לא הי' שם אבנים ולא עצים ועשבים. ותרגם עמק המלך. בית רישא דמלכא

פירוש לתורת אלהים

אשר משמאל וואס דאס ארט איז פון דער לינקר זייט פון דמשק (עיין רש"י): (טז) וישב את כל הרכוש אונ ער האט ווידר גקערט נאר דם גוטס וגם את לוט וגו' אונ אויך לוט אונ זיין גוטס האט ער ווידער גקערט וגם את הנשים ואת העם אונ אויך די ווייבר אונ דם פאלק: (יז) ויצא מלך סדום לקראתו אונ דער מלך סדום איז ארויס גגאנגען קעגין אים אחרי שובו מהכות נאך דעם אז אברהם האט זיך ווידר גקערט פון צו שלאגן דעם מלך כדרלעומר אונ די מלכים וואס זענן

הוא אֲתַר בֵּית רֵיסָא דְמַלְכָּא : יח וּמַלְכִּי צֶדֶק מַלְכָּא דִירוּשְׁלֵם אַפֵּיק לְחֵם וַחֲמַר וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ קֳדָם אֵל עִלָּאָה : יט וּבָרְכֵיהּ וַאֲמַר בְּרִיךְ אַבְרָם קֳדָם אֵל עִלָּאָה דְקִנְיָנֵיהּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא : כ וּבְרִיךְ אֵל עִלָּאָה דִּי

עֵמֶק שָׁוֵה הוּא עֵמֶק הַמֶּלֶךְ :
יח וּמַלְכִּי־צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא
לֶחֶם וָיָיִן וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן :
יט וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם
לְאֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ :

נ׳ ברוך

תו״א יהוה נכו. נדרים לב : ויברכהו. נדרים שם רבות יג :

בעל הטורים

תתחיל לרחשק : (יח) מלך שלם . ר״ת שם לומר לך שזה שם בן נח : (יט) ברוך אברם לאל עליון ׳ ז׳ פסוקים בתורה שכתוב בהם ברכה להקב״ה. ברוך ה׳ אלהי שם. וברוך אל עליון ויאמר ברוך ה׳ אלהי אדני אברהם . ויקוד וישתחו לה׳ ואברך . ויאמר יתרו ברוך ה׳ . ואכלת ושבעת וברכת את ה׳ ולנגד אתר ברוך . ובהם ק׳ תיבות כנגד ק׳ ברכות בכל יום וז׳ פסוקים כנגד ז׳ ברכות שבשבת ויו״ט . ונתקשה תיבה הבם אגל ברוך כנגד ה׳ חומשי תורה שצריך לברך עליהם התורה

שפתי חכמים

לפי לא הוציא להם בקר ולחן לבמ.ם לבם לבהמה והרא״ם פי׳ דא״כ לא היה כוזיר שהוציא לחם ויין דלא דרך הקרא כ״ת שלא לנזכיר הלא לחם לבד כמו והקחה פת לחם ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם וגו׳ ול״ל לומר ויין

רש״י

עמק שהושוו שם כל האומות והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלהים ולקצין : (יח) ומלכי צדק ׳ מ״א הוא שם בן נח [נדרים לב] : לחם ויין . כך עושים ליגיעי מלחמה והראה לו שאין בלבו עליו על שהרג את בניו . ומ״א רמז לו על המנחות ועל הנסכים שיקריבו שם בניו : (יט) קונה שמים וארץ ׳ כמו (תהלים קמו) עושה שמים וארץ ע״י עשייתן

בית דוד

אַיין רִיס. אַרִים אִיז דְרַייסִיג קָנִים . אַקָנֶה אִיז זֶעקְס אֵיילִין אִיז דֶער פְלַאין גִיוֶועזְן גְרוֹיס הוּנְדֶערְט מִיט אַכְצִיג אֵיילְקִין (שֶׁהָיָה מְיוּחָד לַמֶּלֶךְ לְצַחֵק שָׁם) דֶר פְלַאין אִיז גִיוֶועזְן גָאר פַר דֶעם מֶלֶךְ צוּ זַיין פַרְגֶעגְנִגְן (מִדְרַשׁ אַגָּדָה) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט דֶר דִיבֶּר הוֹסְט מֶען דֶעם פְלַאין עֵמֶק שָׁוֵה (עֵמֶק שֶׁהוּשְׁווּ שָׁם כָּל הָאוּמּוֹת וְהִמְלִיכוּ אֶת אַבְרָהָם עֲלֵיהֶם לְנָשִׂיא וּלְקָצִין) וַוייל אִין דֶעם טָאל הָאבְּן זִיךְ פַאר גְלַייכְט אַלֶע פֶעלְקֶר צוּא אַיין מֵיינוּנְג אוּנ הָאבְּן גֶמַאכְט אַבְרָהָמֶען פַאר אַמֶלֶךְ (אַנָשִׂיא) אוֹיף זֵיי : (יח) (וּמַלְכִּי צֶדֶק). (מִדְרָשׁ אַגָּדָה) דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט (הוּא שֵׁם בֶּן נֹחַ) שֵׁם דֶער זוּהְן פוּן נֹחַ אִיז הָאט מֶען גִירוּפְן מַלְכִּי צֶדֶק : (לֶחֶם וָיָיִן). בְּרוֹיט מִיט וַויין (כָּךְ עוֹשִׂים לִיגִיעֵי מִלְחָמָה) אַזוֹ טוּהְט מֶען צוּ דִיא מִידֶע וָוס קוּמֶען פַר מַאטֶערְט פוּן אַמִלְחָמָה . מֶען גִיט זֵיי בְּרוֹיט מִיט וַויין (וְהֶרְאָה לוֹ שֶׁאֵין בְּלִבּוֹ עָלָיו עַל שֶׁהָרַג אֶת בָּנָיו) מַלְכִּי צֶדֶק הָט גִוויזְן צוּ אַבְרָהָמֶען אַז עֶר אִיז נִיט בֵּייז אוֹיף אִים וָוס עֶר הָאט גֶהַרְגֶת זַיינֶע קִינְדֶר (מִדְרָשׁ אַגָּדָה) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט (רָמַז לוֹ עַל הַמְּנָחוֹת וְהַנְּסָכִים שֶׁיַּקְרִיבוּ שָׁם בָּנָיו) מַלְכִּי צֶדֶק הָט דֶר מַאנְט צוּ אַבְרָהָמֶען אַז זַיינֶע קִינְדֶר וֶועלְן אַמָאל אִין יְרוּשָׁלַיִם מַקְרִיב זַיין קָרְבָּנוֹת צוּ הַקָבָּ״ה דִי קָרְבָּנוֹת וֶועלְן זַיין בְּרוֹיט (מֶעל צוּ אַמִנְחָה) אוּנ וַויין צוּ גִיסְן אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ : (יט) (קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ). עֶר הָט גִקוֹיפְט דִיא הִימֶעל אוּנ דִיא עֶרְד . זָאגְט רַשִׁ״י (כְּמוֹ עוֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ) מֶען מֵיינְט הַקָבָּ״ה הָט גֶמַאכְט (בַּעֲשִׂיָּתָן) דִיא הִימֶעל אוּנ עֶרְד (עַל יְדֵי עֲשִׂיָּתָן קָנָאן לִהְיוֹת שֶׁלּוֹ) וַוייל עֶר הָט

פירוש רד״ק

ויריים היא שלשים כנים בכנה הכרה ורכנ׳ שש אמות באמה בת ששה טפחים. וכן היא בשיר מרוצת הסוסים: (יח) ומלכי צדק מלך שלם. היא ירושלים. וכ״כ ויהי בשלם סכו (תלים ע״ו) ונקראו מלכי ירושלים מלכי צדק כמו אדני צדק וכ״כ בס׳ יהושע אדני צדק מלך ירושלים (י׳ א׳) כי ירושלים היא מקום הצדק והשלום לא ישבול עול והמם ושפט׳ תועבה ומן ארוך. לסיבך שיא המצאים היושבים בה כפ״ש ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם (ויקרא יח) ואמר אדוני נבר הארץ (ירמיה לא) כי היא כנגד קו השוה ואוירה טוב. וכן אמר יפה נוף משוש כל הארץ (תהלים מח) ואמרו בדרש (פדר״א כז. ב״ר נו נדרים לב) כי מלכי צדק היא שם בן נח. (הוציא לחם ויין) לפי שהיו באים מן המלחמה עיפים הוציא לחם ויין. (והוא כהן לאל עליון) לא לכוכבים ולמזלות אלא לאל עליון לבדו היא משרת ועובד כמו אברהם והנלוים אליו : (יט) (קונה) איני לשון קונה כאמר ׳ אלא הרי הוא כאילו אמר

פירוש לתורת אלהים

מיט אים גיוען אל עמק שוה צים גלייכן טאהל הוא עמק המלך דם ווערט גירופן דר טאהל פון דעם מלך : (יח) ומלכי צדק רש״י שרייבט דאס איז שם דער זוהן פון נח אונ מען האט אים גירופן מלכי צדק מלך שלם דער מלך פון ירושלים הוציא לחם דער האט ארויס גיטראגן ברויט אונ וויין צוא אברם (עיין רש״י) והוא כהן לאל עליון אונ ער איז גיוועזן אכהן צים איבערשטן גאט : (יט) ויברכהו האט ער גיבענטשט צו אברם ויאמר ער האט גיזאגט ברוך אברם לאל עליון

כ וּבָרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן אֲשֶׁר־מִגֵּן צָרֶיךָ בְּיָדֶךָ וַיִּתֶּן־לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל׃ חמישי
כא וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־סְדֹם אֶל־אַבְרָם תֶּן־לִי הַנֶּפֶשׁ וְהָרְכֻשׁ קַח־לָךְ׃
כב וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־מֶלֶךְ סְדֹם הֲרִמֹתִי יָדִי אֶל־יְהוָה אֵל עֶלְיוֹן

מְסַר סַנְאָךְ בִּידָךְ וִיהַב לֵיהּ חַד מִן עַשְׂרָא מִכּוֹלָא׃ כא וַאֲמַר מַלְכָּא דִסְדוֹם לְאַבְרָם הַב לִי נַפְשָׁתָא וְקִנְיָנָא סַב לָךְ׃ כב וַאֲמַר אַבְרָם לְמַלְכָּא דִסְדוֹם אֲרֵימִית יְדִי בִּצְלוֹ קֳדָם יְיָ אֵל עִלָּאָה דְקִנְיָנֵיהּ שְׁמַיָּא וארעא

תו"א וברוך אל. מריס שם: תן לי. מדרש שם: הרמותי. סוטה ד:

בעל הטורים

ואם תגרף עמהם וברוך אל עליון יהיו שזה כנגד שש' סדרים: (כב) הרימותי. ב' במסורה הכא ואידך כי הרמותי קולי ואקרא וזהו שאמרו חכמינו ז"ל שאשת פוטיפרע נתכוונ' לטובה כמו

רש"י

מסייחן קנאן להיות שלו: (כ) אשר מגן. אשר הסגיר וכן [הושע יא] אמגנך ישראל: ויתן לו. אברם ב מעשר מכל אשר לו לפי שהיה כהן: (כא) תן לי הנפש. (הגופים מן) השבי שלי שהצלת החזר לי הגופים לבדם: (כב) הרימותי ידי. לי ג שבועה מרים אני את ידי לאל עליון וכן [בראשית כב] כי נשבעתי נשבע אני וכן [בראשית כג] נתתי כסף השדה קח ממני נותן אני לך כסף

שפתי חכמים

ויין אלא שהם לריכין לגיבורי מלחמה: ב דק"ל מי נתן למי ומפרש אברהם נתן לו וכו' ומה טעם נתן לו ל"פ לפי שהיה כהן וכו': ג ואע"פ שאין כאן זכר שבועה כמו גבי כי אשא אל שמים ידי דכתיב בתרי' ואמרתי חי אנכי לעולם קלת הכתוב פה וסמך על המבין (הרא"ם) ועוד י"ל דנשא נמי ל' הרמה הוא וכמו שמלינו באשא שהוא ל' שבועה ה"נ הכא הרימותי שהוא ל' אשא נמי ל' שבוע' אף שאינו מפור:

בית

געמאכט די הימל אונ ערד. האט ער זיי דאך געקויפט זיי זאלן זיין זיין: (כ) (אשר מגן). איז טייטש (אשר הסגיר). ער האט איבר געגעבן (וכן אמגנך ישראל) איז אויך דער טייטש איך וועל דיך יודין איבר געבין: (ויתן לו אברהם מעשר מכל אשר לו) אברהם האט געגעבן צוא מלכי צדק אצעהנטעל פון אלץ וואס ער האט געהט (לפי שהיה כהן) ווייל מלכי צדק איז געווען אכהן: (כא) (תן לי הנפש) דר מלך

יהודא

סדום האט געזאגט צו אברם גיב מיר די מענשן (השבי שלי שהצלת) די געפאנגענע מענשן וואס דו האסט גרעטעט פון די מלחמה זיי ווען דאך מיינע. די פיר מלכים האבן דאך די מענשן פון מיר געפאנגין (החזר לי הנופים לבדם) גיב מיר צוריק די מענשן אליין: (כב) (הרמותי ידי). זאגט רש"י (לשון שבועה) אברם האט געשווארן ער האט געזאגט (מרים אני את ידי לאל עליון) איך הייב אויף מיין האנד

פירוש

עושה ממציא. וכן „קניתי איש כמו שפרשתי: (כ) (וברוך אל עליון). שנה בזה השם לאמר אל עליון. ואברם גם כן נשבע בזה השם להוציא מלב השומעים אותם העובדים לאלהי' אחרים וכי אין לעבוד אלא לה' לבדו והוא עליון על כל העליונים ואדון התחתונים והעליונים: (מגן צריך) מסרם בידיך. וכן אמגנך ישראל (הושע י"א ח') ואמר צריך אע"פ שהם לא היו בני מלחמתו ולא הי' להם דבר עמהם. כיון ששבו בן אחיו ורכושו הרי הם צריו כי אברם בעל השם הי' ולום הי' ידוע שהוא בן אחיו ולא הניחוהו לאהבת אברם: (ויתן לו מעשר מכל) המפרשים פירשו. כי אברם נתן למלכי צדק מעשר מהמקנ' והרכוש אשר הציל לפי שהי' כהן לאל עליון. ואדוני אבי ז"ל פירש

רד"ק

כי מלכי צדק נתן לאברהם בשברו המעשר מן הדין כי המלך סדם אמר לאברם תן לי הנפש והרכוש קח לך. ואברהם אמר אם מחוט ועד שרוך נעל. אמר מלכי צדק לאברהם מן הדין תוכל לקחת המעשר מן הכל ולא תקח דבר ממלך סדם כי שלך הוא המעשר מן הדין כי כל מציל ממון חבירו המעשר הוא שלו על שטרח להצילו ונכון הוא הפירוש. כי יש לתמו' לדעת המפרשים איך הי' נותן אברם משל מלך סדם למלכי צדק והוא לא רצה לקחת לעצמו ויתן לאחרים וה לא יתכן: (כא) (ויאמר מלך סדם) לפירוש אדוני אבי ז"ל פירושו וכבר אמר קודם שאמר מלכי צדק כי המעשר לאברם: (כב) (הרימותי ידי). הנני מרים. וכן נתתי כסף השדה' עם הרמת יד הוא השבוע'. וכן וירם ימינו

פירוש לתורת אלהים

געבענשט זאל זיין אברם צו דעם איבערשטן גאט קונה שמים וארץ וואס ער האט באשאפן הימעל אונ ערד (עיין רש"י): (כ) וברוך אל עליון אונ געבענשט זאל זיין דר איבערשטר גאט אשר מגן צריך בידך וואס ער האט איבר געענפערט דיינע באליידיגער אין דיינע הענד ויתן לו מעשר מכל אונ ער האט געגעבן צו שם מעשר פון גאר זיין פאר מעג וואורום שם איז געוועזן אכהן (כא) ויאמר מלך סדום אונ דר מלך פון סדום האט געזאגט צו אברם תן לי הנפש גיב מיר דם נפש פון דעם געפענקניש וואס דו האסט מציל געוועזן והרכוש קח לך אונ דאס גוטס נעם דיר צו (כב) ויאמר אברם אונ אברם האט געזאגט צו דעם מלך סדום הרמותי ידי איך טוה אויף הייבן

וְאַרְעָא: כג אִם מֵחוּטָא וְעַד עַרְקַת מְסָנָא וְאִם אֶסַּב מִכָּל דִּי לָךְ וְלָא תֵימַר אֲנָא עַתְּרִית יַת אַבְרָם: כד בַּר מִדְּאֲכַלוּ עוּלֵימַיָּא וְחֻלַק גֻּבְרַיָּא דִּי אֲזַלוּ עִמִּי עָנֵר אֶשְׁכֹּל

ומסרא
ת"א קונה שמים. פסחים פו:
לס רמ"ע.כ.פס יז חולין פט:
בלעדי רק. חולין פט:

קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: כג אִם־מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ־נַעַל וְאִם־אֶקַּח מִכָּל־אֲשֶׁר־לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הֶעֱשַׁרְתִּי אֶת־אַבְרָם: כד בִּלְעָדַי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי עָנֵר

שפתי חכמים

בכדיא: ד רש"י דייק מדכתיב ואם אקח משמע מחוט ועד שרוך נעל שילהא נפ"ש כוח ושי' אם אעכב לעצמי מן השבי ואם אקח מבית גנזיך א"נ דק"ל הא כבר היה בידו ולא הו"ל ואם רבת אע"כ ואם אקח משב שהתן לי מבית גנזיך וק"ל: ה ר"ל דצריך לחלק בקרא לג' חלקים וכן פירושו בלעדי רק אשר אכלו הנערים היינו עבדים אשר הלכו אתי כדכתיב לעיל הוא ועבדיו וזה אשר הלכו אתי לי רש"י כוח ומה דכתיב בקרא וחלק האנשים אשר הלכו אתי ג"כ נפ"ש ר"ל מגיכיו דמשר לעיל הם האנשים אשר הלכו אתו וענר אשכול וממרא נמי נפ"ש ר"ל הם יקחו חלקם וביכחתו מדכתיב בקרא עוד ס"כ הם יקחו חלקם יהיו קאי על ענר אשכול וממרא דאי קאי על האנשים אשר הלכו אתי לא הו"ל חלקם דהא כבר כתיב

רש"י

השדה וקחהו ממני: (כג) אם מחוט ועד שרוך נעל. אעכב לעצמי מן השבי: ואם אקח מכל אשר לך. וא"ת לתת לי שכר ד' מבית גנזיך לא אקח: ולא תאמר וגו'. שהקב"ה הבטיחני לעשרני שנאמר ואברכך וגו': (כד) הנערים. עבדיה אשר הלכו אתי ועוד ענר אשכול וממרא וגו' אע"פ שעבדי נכנסו למלחמה שנ' הוא ועבדיו ויכם וענר והבירין ישבו על הכלים לשמור אפ"ה הם יקחו חלק וממנו למד דוד שאמר [ש"א ל] כחלק היורד למלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלוקו ולכך נאמר [שם

בית יהודא

אז הקב"ה וויס ער איז דר העכסטער איבר די גאנצע וועלט, וואגט רש"י הרמותי איז ניט דר טייטש איך האב אויף געהויבן, נאר הרים אני, איך טוא אויף איצט (וכן כי נשבעתי) אונ אזוי כי נשבעתי איז ניט טייטש איך האב געשוואוירן, נאר מען מיינט (נשבע אני) איך שווער איצט (וכן נתתי כסף השדה) אונ אזוי נתתי כסף השדה איז ניט טייטש איך האב געגעבן נאר מען מיינט (נותן אני לך כסף השדה) איך גיב דיר איצט דס געלט פר דעם פעלד (וקחהו ממני) אונ נעם פון מיר דס פעלד: (כג) (אם מחוט ועד שרוך נעל). (אעכב לעצמי מן השבי) איך זאג איך וועל ניט נעמען פאר מיר פון די געפאנגענע זאכן אפילו ניט א פאדים אפילו ניט א שנירל פון א שיך: (ואם אקח מכל אשר לך) פון אלץ וואס גהער צו דיר וועל איך ניט נעמען (ואם תאמר לתת לי שכר מבית גנזיך) טאמער וועסטו זאגן דו וועסט מיר געבן שכר (פאר מיין ארבעט אין די מלחמה) פון דיינע אוצרות (לא אקח) וועל איך אויך ניט נעמען: (ולא תאמר). דו זאלסט ניט זאגן (אני העשרתי את אברם) איך האב רייך געמכט אברמען (שהקב"ה הבטיחני לעשרני) ווארום הקב"ה האט מיר צו גזאגט ער וועט מיך רייך מאכן (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק הקב"ה האט גזאגט צו אברמען (ואברכך) איך וועל דיך בענטשן (מיט געלד), ווייס איך נעוויס אז איך וועל רייך ווערן, נאכדעם וועסטו זאגן ניט הקב"ה האט מיך רייך געמאכט נאר דוא האסט מיך רייך געמאכט: (כד) (הנערים). די יונגען (עבדי אשר הלכו אתי)

פירוש רד"ק

ויבאלי אל השמים וישבע (דניאל י"ב ז') ופעם לא יזכר השבועה אלא הרמת יד לבד. כמו אשר נשאתי את ידי (שמות ו' ח'): (כג) (ואם אקח) פעם הוי"ו ר"ל אם לקחתי ואם אקח: (כד) (בלעדי) היו"ד לרבים ואיננה לכנוי. ובאה נראית ובלא פ"ס כיו"ד ידיסי שת (ישעיה כ') וארני הורי (ישעי' י"ט) והדומים להם. והחכם ר' אברהם פירש כי היוד לכנוי כלומר אך בלעדי לקחו והוא מה שאכלו נערי: (הנערים) הם [illegible] כי אני אין לי רשות [illegible]

פירוש לתורת אלהים

פון האנד אונ שווער לאל עליון קונה שמים וארץ צו דעם אייבערשטן גאט וואס ער האט בשאפען הימל אונ ערד: (כג) אם מחוט אוב פון א פאדים ועד שרוך נעל אונ ביז א רימענדל פון א שוך וועל איך מיר איין האלטן פון געפעקניש ואם אקח מכל אשר לך אונ אוב איך וועל נעמען פון אלין וואס איז צו דיר ווען דוא וועסט מיר וועלין געבין שכר פון דיינע אוצרות וועל איך ניט נעמען ולא תאמר אני העשרתי את אברם אונ דו זאלסט ניט זאגן איך האב רייך געמאכט אברם ווארום גאט האט מיר צו געזאגט ער אליין זאל מיך רייך מאכן: (כד) בלעדי [illegible]

אֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם׃ ס
טו א אַחַר ׀ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה
דְבַר־יְהוָה אֶל־אַבְרָם בַּמַּחֲזֶה
לֵאמֹר אַל־תִּירָא אַבְרָם אָנֹכִי

וּמַמְרֵא אִנּוּן יְקַבְּלוּן חֻלָקְהוֹן׃ טו א בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין הֲוָה פִּתְגָמָא דַּיְיָ לְאַבְרָם בִּנְבוּאָה לְמֵימַר לָא תִּדְחַל אַבְרָם מֵימְרִי

רש"י

כה] ויהי מהיום ההוא ומעל' וישימה לחוק ולמשפט ולא כה. והלאה לפי שכבר נתן החוק בימי אברהם: (א) אחר הדברים האלה · כל מקום שני אחר סמוך. אחרי מופלג. ב"ר אחר הדברי' האלה אחר שנעש' לו נס זה שהרג את המלכי' והיה דואג ואומר שמא קבלתי שכר על כל צדקותי לכך אמר לו המקום אל תירא אברם אנכי מגן לך מן העונש שלא תענש על כל אותן נפשות שהרגת ומה שאתה דואג על קבול

מגן שפתי חכמים

וחלק הנכנים אלא ודאי הם יקחו חלקם קאי על ענר אשכול וממרא לחוד : ו כוכחתו מדכתיב לעיל והוא שוכן באלוני ממרא וגו וכם בעלי ברית אברם וכתיב בתריה וישמע אברם וגו' וירדוף יגו ואלו ענר וחביריו לא קאמר ב"מ שנשארו שם לשמור

בית יהודה

מיינע קנעכט וואס זענען גגאנגען מיט מיר אין דיא מלחמה אונ ענר אשכול ממרא זיי וועלן נעמען זייער חלק (אף על פי שעבדי נכנסו למלחמה) אפילו מיינע קנעכט זענען גגאנגי מיט מיר אין די מלחמה (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (הוא ועבדיו ויכם) אברם מיט זיינע קנעכט האבן גשלגן די פיר מלכים (וענר וחבריו ישבו על הכלים לשמור) ענר מיט זיינע חברים זענן גיוועז ביי מיר אין דער היים צו היטען מיין פאר מעגין אונ זיי זענען ניט גיוועז אין די מלחמה (אפילו הכי יקחו חלקם) פון דעסטוועגן דארפן זיי נעמן אחלק פון די זאכן וואס איך הב גברענגט פון די מלחמה (וממנו למד דוד) פון אברהמען הט גלערנט דוד המלך ער זאל אויך אזו טון (שאמר) דוד הט גזאגט צו זיינע מענטשן (כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלוקו) די מענטשן וואס זענן גגאנגן אין די מלחמה אונ די מענטשן וואס זענין גזעסי אין דער היים היטן דיא כלים (דם פרמעגין) זאלן זיך גלייך טיילין מיט דעם רויב וואס מען הט גברענגט פון די מלחמה (ולכך נאמר) דריבר שטייט אין פסוק (ויהי מהיום ההוא ומעלה) עס איז גיוועז פון דעם טאג אונ נאך פון פריר (פר דעם טאג) (וישמה לחוק ולמשפט) הט ער גמאכט צו טיילנג זל זיין אגזעץ אונ אמשפט (ולא נאמר והלאה) פר וואס שטייט ניט דוד האט גמאכט אזו אדין אויף ווייטר (אונ עס שטייט ניט ווער האט גמאכט דעם דין פריער) נאר אזו מיינט דר פסוק (ויהי מהיום ההיא ומעלה) ווייל דער דין איז גמאכט גווארן פון דעם טאג אונ פריער (לפי שכבר גיתן החוק בימי אברהם) ווייל דער דין איז גגעבן גווארן אין די צייט פון אברם אז די מענטשן וואס היטען אין דער היים דם פר מעגין פון דיא מענטשין וואס זענן גגאנגן אין די מלחמה זאלען נעמין אגלייך חלק מיט די מענשין וואס זענן גוועז אין דיא מלחמה, דריבר (וישמה לחוק ולמשפט) הט דוד דם גמאכט פר אחוק אונ אמשפט אויף ווייטר, דער דין זאל אזו בלייבן ביא יודין אויף אייביג: (א) (אחר הדברים האלה) . זאגט רש"י (כל מקום שנאמר אחר סמוך) ווי עס שטייט אחר איז די זאך גוועז נאנט צוא דיא פריערדיגע זאך (אחרי מופלג) אונ ווי עס שטייט אחרי איז די זאך גוועז ווייט נאך דיא פריערדיגע זאך (אחר הדברים האלה) נאך דיא רייד (נאך די זאך) נאך וועלכע זאך (אחר שנעשה לו נס זה שהרג את המלכים) נאכדעם ווי עס איז צו אים גטון גווארן דם נס וואס ער הט גהרגת די מלכים (והיה דואג ואומר שמא קבלתי שכר על כל צדקותי) האט אברהם גזארגט אונ הט גזאגט טאמי הב איך שוין אפ גנומן מיין שכר פר מיין גאנץ פרומקייט (לכך אמר לו המקום) דריבר הט הקב"ה גזאגט צו אברהמן (אל תירא אברם) אברם זאלסט ניט מורא האבין (אנכי מגן לך מן העונש שלא תענש על כל אותן הנפשות שהרגת) איך וועל אויף דיר שיצען דו וועסט ניט גשטראפט ווערן אויף די אלע מענשין וואס

פירוש רד"ק

פרחו בזה וראוי הוא שיקחו מהשלל אשר הצילו הלקח הראוי להם כפי המנהג והחוק :

טו (א) במחזה אמר הנה במחזה מה שלא אמר בכל דבר אשר דבר עמו עד הנה לפי שהראהו בנבוא' הזאת מעש' לא דבור לבד, כמו יציאתו החוצ' וספירת הכוכבים ודבר בין הבתרים · (אל תירא) ביו"ד . בל תירא מהמלכים אשר נצחת שמא יבאו אחרים עליך · אל תירא מהם כי אנכי

פירוש לתורת אלהים

אשר אכלו הנערים וואס די יונגין האבן גיגעסין וחלק האנשים אשר הלכו אתי אונ דעם חלק פון די מאנין וואס זענין גגאנגין מיט מיר אונ אוך אשכול ענר וממרא הם יקחו חלקם זייא זאלין נעמין זייער חלק (עיין רש"י) : (א) אחר הדברים האלה נאך דיא רייד (עיין רש"י) היה דבר יי איז גוועזן דיא רייד פון גאט צו אברם במחזה אין דער שיין לאמר אזו צו זאגין אל תירא אברם

תְּקוֹף לָךְ אַגְרָךְ סַגִּי לַחֲדָא: ב וַאֲמַר אַבְרָם יְיָ אֱלֹהִים מַה תִּתֵּן לִי וַאֲנָא אָזֵיל בְּלָא וְלַד וּבַר פַּרְנָסָא הָדֵין דִּי בְּבֵיתִי הוּא דַּמַּשְׂקָאָה אֱלִיעֶזֶר

מָגֵן לָךְ שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד: ב וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֲדֹנָי יֱהוִה מַה־תִּתֶּן־לִי וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּבֶן־מֶשֶׁק בֵּיתִי הוּא דַּמֶּשֶׂק אֱלִיעֶזֶר:

ת״א כוס דמשק. יומא כח: ויאמר

בעל הטורים

שנתכוין להרבות לשם שמים: (ב) ערירי. ב׳ במס׳ הכא ואידך כתבו את האיש הזה ערירי ביהויכין · שברא״ו גלות.

רש״י

שכרך. שכרך הרבה מאוד: (ב) הולך ערירי. מנחם בן סרוק פירשו ל׳ יורש ומחבר לו ער ועונה [מלאכי ב] ערירי בלא יורש כאשר תאמר [איוב לא] ובכל תבואתי תשרש תעקר שרשיה כך לשון ערירי חסר בנים ובלעז דשוגפורט״ם [קינדרלאז] ולא״נ ער ועונ׳ מגזרת (שיר ה) ולבי ער ועריירי לשון חרבן וכן [תהלים קלז] ערו ערו וכן [חבקוק ג] ערות יסוד וכן [ירמיה נא] ערער תתערער וכן (צפניה ב) כי ארזה ערה: ובן משק ביתי. כתרגומו שכל ביתי נזון על פיו כמו (בראשית מא) ועל פיך ישק אפוטרופוס שלי ואלו היה לי בן היה בני ממונה על שלי: דמשק. לפי התרגום מדמשק הי׳ ולפי מדרש

ביית

ווָס דוּ הָאסְט גֶעטְרֶעגְט (ומה שאתה דואג על קבול שְׂכָרְךָ) אוּנ וָואס דוּ זָארְגְסְט פַאר הָאסְט: שׁוֹן אָם גְרוֹיסְן דַיין שְׂכַר (שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד) דַיין שְׂכַר אִיז זֵייעֶר פִיל, דוּ הָאסְט נָאךְ פוּן דַיין שְׂכַר נָאר נִיט גֶענִיסְן: (ב) (הוֹלֵךְ עֲרִירִי). זָאגְט רַשִׁ״י (מְנַחֵם בֶּן סְרוּק פֵּירְשׁוֹ לְשׁוֹן יוֹרֵשׁ). מְנַחֵם בֶּן סְרוּק זָאגְט עֲרִירִי אִיז דֶר טַייטְשׁ אַיוֹרֵשׁ (וְחִבֵּר לוֹ עֵר וְעוֹנֶה) אַזוֹ אַנְלַייכְן שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עֵר וְעוֹנֶה, אִיז עֵר טַייטְשׁ אַיוֹרֵשׁ. הָט אַבְרָם גֶעזָאגְט וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי אִיךְ גֵיי עֲרִירִי (בְּלֹא יוֹרֵשׁ) אָן אַיוֹרֵשׁ הַאלְט רַשִׁ״י אַז דָס ווָארְט עֲרִירִי אִיז טַייטְשׁ אַיוֹרֵשׁ הָאט דָאס גֶעדַארְפְט שְׁטֵיין אִין פָּסוּק אַבְרָם הָט גֶעזָאגְט וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ בְּלֹא עֲרִירִי אִיךְ גֵיי אָן אַיוֹרֵשׁ. אַז עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי. מֵיינְט מֶען דָאךְ אִיךְ גֵיי מִיט אַיוֹרֵשׁ. פְרֶעגְט רַשִׁ״י (כַּאֲשֶׁר תֹּאמַר וּבְכָל תְּבוּאָתִי תְּשָׁרֵשׁ) ווִי מֶען זָאגְט אִין פָּסוּק אִין מַיינֶע אַלֶע תְּבוּאָה תְּשָׁרֵשׁ. מֵיינְט מֶען (תְּעַקֵּר שָׁרָשֶׁיהָ) מֶען וֶועט אוֹיס רַייסְן דִיא ווָארְצְלֶען. הָט דָס ווָארְט תְּשָׁרֵשׁ צְווֵייעֶרְלֵייא טַייטְשֶׁן, תְּשָׁרֵשׁ אִיז טַייטְשׁ אַיינְוָוארְצְלֶען אוּנ אוֹיסְוָוארְצְלֶען. אַזוֹי נֶעמֶען דִיא ווָארְצְלֶען (כֵּן לְשׁוֹן עֲרִירִי) דָס ווָארְט עֲרִירִי הָאט אוֹיךְ צְווֵיי טַייטְשֶׁן עֲרִירִי אִיז טַייטְשׁ מִיט אַיוֹרֵשׁ אוּנ אָן אַיוֹרֵשׁ (חֲסַר בָּנִים) אַז עֶס פֶעהְלְט אֵיינֶעם קִינְדֶער הֵייסְט עֶר אוֹיךְ עֲרִירִי. זָאגְט רַשִׁ״י (וְלִי נִרְאֶה)

מִיר גֶעפֶעלְט צוּ זָאגְן (עֵר וְעוֹנֶה מִגִּזְרַת וְלִבִּי עֵר) דָס ווָארְט עֵר אִיז אַזוֹי ווִי עֶס שְׁטֵייט וְלִבִּי עֵר. מַיין הַארְץ אִיז וַואכֶעדִיג, לֵיידִיג אוּנ ווִיסְט פוּן שְׁלָאף (וַעֲרִירִי לְשׁוֹן חוּרְבָּן) עֲרִירִי מֵיינְט מֶען ווִיסְט (וְכֵן עָרוּ עָרוּ) אוּנ עָרוּ עָרוּ מֵיינְט מֶען אוֹיךְ זֵיי הָאבְן ווִיסְט גֶעמַאכְט (וְכֵן עָרוֹת יְסוֹד) מֵיינְט מֶען אוֹיךְ זֵיי הָאבְן ווִיסְט גֶעמַאכְט דֶעם פוּנְדָאמֶענְט (וְכֵן עַרְעֵר תִּתְעַרְעַר) אִיז אוֹיךְ דֶער טַייטְשׁ זֵיי הָאבְן צוּ ווָארְפֶן אוּנ ווִיסְט גֶעמַאכְט (וְכֵן כִּי אַרְזָה עֵרָה) אִיז אוֹיךְ טַייטְשׁ זֵיי הָאבְן דֶעם סֶעדֶער בּוֹים צוּ ווָארְפֶן אוּנ ווִיסְט גֶעמַאכְט, וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי, הָט אִיךְ אַבְרָם גֶעמֵיינְט אִיךְ גֵיי ווִיסְט אָן קִינְדֶער: (וּבֶן מֶשֶׁק בֵּיתִי). זָאגְט רַשִׁ״י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווִיא דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (וּבַר פַּרְנָסָא הָדֵין דְּבְבֵיתִי), דֶער שְׁפֵּייזֶער פוּן מַיין שְׁטִיב, דֶער מֶענְטְשׁ ווָאס מַיינֶע שְׁטִיבּ מֶענְטְשֶׁן ווֶערְן דוּרְךְ אִים גֶעשְׁפֵּייזְט (כְּמוֹ) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק פַּרְעֹה הָט גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף (וְעַל פִּיךָ יִשַּׁק כָּל עַמִּי) דוּרְךְ דַיין מוֹיל (דוּרְךְ דַיינֶע בֵּייד) זָאל גֶעשְׁפֵּייזְט ווֶערְן מַיין גַאנְץ פָאלְק (אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁלִּי) דֶער פַארְווַאלְטֶער אִין שְׁטִיב אִיז אֱלִיעֶזֶר (וְאִלּוּ הָיָה לִי בֵּן) ווֶען אִיךְ ווָאלְט גֶעהַאט אַזוּהְן (הָיָה בְּנִי מְמוּנֶה עַל שֶׁלִּי) ווָאלְט מַיין זוּהְן גֶעוֶוען דֶער עֶלְצְטֶער פוּן מַיין שְׁטִיב: (דַּמֶּשֶׂק). זָאגְט רַשִׁ״י (לְפִי הַתַּרְגּוּם מִדַּמֶּשֶׂק הָיָה) ווִיא דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט אִיז אֱלִיעֶזֶר גֶעוֶוען

פירוש יד רק

מגן לך. מהם ומאחרים שלא יוכלו להרע לך. ועל המשחון הגדול הזה אמר בפתח · (שכרך הרבה מאד)· בזה ובבא. וזו הרבי׳ בעולם הזה ומאד לעולם הבא: (ב) (אדני אלהים). הראשון באל״ף דל״ת והשני

פירוש לתורת האלהים

דוּא זָאלְסְט דִיךְ נִיט פָארְכְטְן: אַבְרָם אָנֹכִי מָגֵן לָךְ אִיךְ בִּין דַיין בַּאשִׁיצֶער (עַיין רש״י) שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד דַיין שְׂכַר אִיז זֵייעֶר פִיל: (ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָם הָאט אַבְרָם גֶעזָאגְט אֲדֹנָי אֱלֹהִים גָאט מַיין הַאר מַה תִּתֶּן לִי ווָאס ווִילְסְט מִיר דָס ווָאס דוּא ווֶעסְט מִיר גֶעבְּן וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי אוּנ אִיךְ גֵיי אָן

משרי יהודה

(אַל תִּירָא אַבְרָם אָנֹכִי מָגֵן לָךְ) נָאךְ דֶם גֶעזָאגְט צוּא אַבְרָם הָאב קַיין מוֹרָא ...

ג וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זָרַע וְהִנֵּה בֶן־בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי׃

אֱלִיעֶזֶר׃ ג וַאֲמַר אַבְרָם הָא לִי לָא יְהַבְתְּ וְלַד וְהָא בַר בֵּיתִי יָרֵית יָתִי׃

ה"וא וכנס בו. פגת קנו : כי אס׳ פגת פס : והנה והא

רש״י

אגדה פרקי המלכי׳ עד דמשק ובגמרא שלנו דרשו נוטריקון דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים : (ג) הן לי לא נתתה זרע . ומה תועלת בכל אשר תתן לי

בית דודא

פון דַמֶּשֶׂק . דְרִיבָּר רוּפְט מֶען אִים דַמֶּשֶׂק אֱלִיעֶזֶר אֱלִיעֶזֶר פוּן דַמֶּשֶׂק (וּלְפִי מִדְרָשׁ אַגָּדָה) וְויא דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט דְרִיבָּר רוּפְט מֶען אִים דַמֶּשֶׂק אֱלִיעֶזֶר (שֶׁרָדַף הַמְּלָכִים עַד דַּמֶּשֶׂק) ווייל עֶר הָט נָאכְגִיֶאגְט דִיא מְלָכִים בִּיז דַמֶּשֶׂק (וּבִגְמָרָא שֶׁלָּנוּ דָרְשׁוּ) אוּנ אִין אוּנְזֶר גְמָרָא הָאט מֶען גְלֶערִינְט דָאס ווָארְט דַמֶּשֶׂק אִיז צְווייא ווֶערְטֶער "דוֹלֶה וּמַשְׁקֶה" עֶר שֶׁעפְּט אוּנ גִיט טְרִינְקֶען . מֶען מֵיינְט דוֹלֶה וּמַשְׁקֶה מִתּוֹרַת רַבּוֹ לַאֲחֵרִים) עֶר שֶׁעפְּט (עֶר לֶערִינְט) תּוֹרָה פוּן זַיין רֶבִּי "אַבְרָהָם" אוּנ עֶר גִיט טְרִינְקֶען (עֶר לֶערִינְט) דִי תּוֹרָה מִיט אַנְדֶרֶע מֶענְטְשֶׁען: (ג) (הֵן לִי לֹא נָתַתָּ זֶרַע) . דוּא הָאסְט מִיר קֵיין קִינְדֶער גֶעגֶעבּוּן (וּמַה תּוֹעֶלֶת בְּכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי) ווָעלְכֶע הִילְף ווֶעל אִיךְ הָאבֶּן פוּן אַלְץ ווָאס דוּא ווֶעסְט

פירוש

וביו"ד ה"א הוא שם העצם .ובא התואר קודם לשם כי התואר סמוך לו.ולא הוא סמוך לתואר . כי הוא איננו מתואר על דרך האמת . וכשיבוא בו השם קודם לתואר הוא על דרך העבר׳ בלשון בני אדם ובשאר המתוארים יבוא השם קודם לתואר ברוב . כי קודם בא העצם ואחר בא עליו המקרה שהוא מתואר בו . ולא כן באל יתברך : (מה תתן לי) לא שאלו על שכר העולם הבא כי ידע כי שכר טוב יהיה לצדיקים לעולם הנשמות שהוא העולם הבא . אבל שאלו על שכר העולם הזה.כי מה תועיל לו כל הטוב׳ ההיא והעושר הגדול שנתן לו ומחר ימות ויאכלו זרים חילו ויגיעו . כי לא הי׳ לו בן למי יניחנו.(ערירי) כתרגום . ואם יירשני בן ביתי מה תהי׳ תקנתי כי הוא אינו זרעי אף על פי שהוא עבדי ועושה מצותי לרצוני ואתה אמר׳ לי לך ולזרעך אתננה (ובן משק ביתי) היוצא ונכנס בביתי . (הוא דמשק אליעזר) והוא ירשני אם לא יהי׳ לי בן : משק שרשו שקק . כשקל מכם מן כמס . ועניינו מן שוק בלומ׳ הולך ובא . כמו דוב שוקק (משלי כ"ח) והנה שני שרשים בענין אחד : (דמשק אליעזר) . אפשר כי חסר יו"ד

רד"ק

היחוס ר"ל דמשקי . כמו שבט הימני . וכן תרגם אונקלס דמשקאה.או אפשר שהי׳ שמו דמשק כשבא אל אברם . והוא קרא אותו אליעזר כי אליעזר לשון עברי הוא . ופעם קרא אותו בשם אחד ופעם בשני השמות.ור"ל אלו היה יורשני אחד מבני משפחתי לא היה רע כל כך . אלא איש מדמשק יירש אותי זה רע מאד . לפיכך שנה בדבר עוד ואמר . (ויאמר אברם הן לי לא נתת זרע) . ואתה אמרת לי ואעשך לגוי גדול ושמתי את זרעך כעפר הארץ כאשר אמר אברם לאל יתברך כל זה לא שחשב שישקר לו בהבטחתו חליל׳ . אלא חשב אחת משתים או שחטא לאל אחר הבטחתו שתאבד ממנו ההבטחה בעונש החטא או שחשב כי הזרע שאמר לו יהי׳ אחד מבני משפחתו שהוא חשוב כזרעו וכן ודובר שלום לכל זרעו (סוף אסתר) שר"ל לכל בני משפחתו או הגדל עמו: (ג) (בן ביתי) . שהוא חשוב לו כזרעו כמו אליעזר שהיה מושל בכל אשר לו לפיכך אמר לו הן לי לא נתת זרע כלומר אם לא יהי׳ מגופי לא אחשב מתנ׳ זאת שנתת לי לטוב׳ . ומעת שהבטחתני לא נפקד׳ אשתי ומה תקותי בעולם הזה שיהי׳ בן ביתי יורש אותי :

פירוש לתורת אלהים

קִינְדֶר וּבֶן מֶשֶׁק בֵּיתִי אוּנ מֵיין הוֹז שְׁפַּייזֶער הוּא דַמֶּשֶׂק אֱלִיעֶזֶר אִיז אֱלִיעֶזֶר ווָאס עֶר אִיז פוּן דַמֶּשֶׂק אָבֶּר אִיךְ זָאל הָאבֶּן אַזוֹהֶן ווָאלְט מֵיין זוּהְן גֶווֶען דֶער מְמוּנֶּה : (ג) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אוּנ אַבְרָם הָט גְזָאגְט הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זֶרַע צוּא מִיר הָאסְטוּ נִיט גִיגֶעבִּין קֵיין קִינְד וְהִנֵּה אוּנ בֶּן בֵּיתִי

משלי דוד

בַּשִׁיצָר . דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט אַבְרָם הָאט גְזֶעהֶן אַז נִמְרוֹד הָט אִים אַרַיין גְווָארְפוּן אוּנ קָלִיךְ אוּבִּין עֶר זָאל פַר בְּרֶענְט ווֶערִין הָט אִים נָאט מַצִּיל גְווֶען הָט עֶר מוֹרָא גְהַט אֶפְשַׁר הָאט גָאט אִים בַּצָאלְט אִין נַאנְצֶן זַיין שְׂכַר אוֹיף דֶר ווֶעלְט הָט גָאט צוּא אִים גְזָגְט (אַל תִּירָא אַבְרָם אָנֹכִי מָגֵן לָךְ) הָב קֵיין מוֹרָא נִיט אַבְרָם דִיא טוֹבוֹת ווָס אִיךְ הָב דִיר גְטוּן הָב אִיךְ דִיר אוּמְזִיסְט גְטוּן אוּנ דַיין שְׂכַר אִיז לְעוֹלָם הַבָּא . לְמָשָׁל אוּנ אַגְרוֹסִי שְׁטָאט אִיז גְווֶען אַסַךְ סוֹחֲרִים אוּנ זֵייעֶר סְחוֹרָה ווֶערְט גְבְּרַאכְט פוּן ווַייטֶע מְקוֹמוֹת נָאר ווַייל זֵיי זֶענֶען נִיט גְווֶען בְּכֹחַ אַז יֶעדִיר זָאל פְרֶען פְּלֶעגִין זֵיי אוֹיס רִיכְטִין אֵיינוּם פוּן זֵיי עֶר זָאל בְּרֶענְגִין יֶעדִין זַיין סְחוֹרָה ווָס עֶר דַארְף אִין עֶר אַלֵיין הָט זִיךְ אוֹיךְ גְבְּרַכְט זַיין סְחוֹרָה אוֹיף

זֵייעֶרוּ הוֹצָאוֹת דָם נֶעמְלִיכֶע אִיז מִיט אַבְרָם אוֹיךְ עֶר אִיז גְווֶען דֶר בֶּעסְטִיר פוּן זַיין דוֹר ווָס דוֹרְךְ זַיין זְכוּת זָאל אַרָאפּ קוּמֶן דִי בְּרָכָה פוּן דֶעם גַאנְצֶען דוֹר ווֶעגִין דְרוּם אִיז כְּדַאי אַז אַבְרָם זָאל נֶעמִין זַיין חֵלֶק אוּמְזִיסְט נָאט זָאל אִים נִיט אָפּ רֶעכִינֶען פוּן זַיין שְׂכַר אוּנ זַיין שְׂכַר זָאל זַיין בַּהַלְטֶן אוֹיף עוֹלָם הַבָּא : (וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זֶרַע כו׳. וַיּוֹצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבֶּט נָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפוֹר הַכּוֹכָבִים אִם תּוּכַל לִסְפּוֹר אוֹתָם וגו׳ כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ) אַבְרָם הָט גְזָגְט צוּא גָאט דוּא הָסְט מִיר נִיט גְגֶעבִּין קֵיין קִינְדֶר הָאט אִים גָאט גְזָאגְט קִיק אוֹיף דֶעם הִימֶל אִין צַייל דִי שְׁטֶערִין וֶעסְטוּ קֶענִין זֵיי אִיבֶּער צֵיילֶן אַזוֹ ווֶעט מֶען נִיט קֶענִין דַיינֶע קִינְדֶר אִיבֶּער צֵיילֶן . דֶער יַלְקוּט שְׁרַייבְּט אַבְרָם הָט גְזָאגְט אִיךְ

ד וְהָא פִתְגָמָא דַייָ עִמֵּיהּ
לְמֵימַר לָא יְרָתִינָךְ דֵּין
אֱלָהֵין בַּר דִּי תוֹלִיד
הוּא יְרָתִינָךְ׃ ה וְאַפֵּיק
יָתֵיהּ לְבָרָא וַאֲמַר
אִסְתְּכֵי כְעַן לִשְׁמַיָּא
וּמְנֵי כוֹכְבַיָּא אִם תִּכּוּל
לְמִמְנֵי יָתְהוֹן וַאֲמַר לֵיהּ
כדין

ד וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר
לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי־אִם אֲשֶׁר יֵצֵא
מִמֵּעֶיךָ הוּא יִירָשֶׁךָ׃ ה וַיּוֹצֵא אֹתוֹ
הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבֶּט־נָא הַשָּׁמַיְמָה
וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם־תּוּכַל לִסְפֹּר
אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ׃

בעל הטורים

יבוריכן שאברהם יצא מאור כשדים וכם גלו לכשדים שנות בנכ: (ה) ויוצא אותו החוצה. בגי' אינטגנינותיהו:כה יהיה זרעך פי' הניהיה לו עוד כ"ה שנים כמנין כ"ה יהיה לו זרע שברי נכרית בין כנתרים כיה הגרהם בן ע"ה שנה: יהיה בגי' אלהים לומר לך שאין דור שאין בו ל' לדיקים וכן אמר כמנין יהי"ה יהיו לדיקים בורעך שנא' ויאמר לו כה יהי"ה זרעך:

והאמין

שפתי חכמים

לנחור את כלים: ז תצ"נ שהיה לו ישמעאל כמו שנקרא הרים דנגך כנה מן כבותית אינו קרוי בנך ואין ראוי לירש ריהו: ח ות"ת והא כתיב ובנים אל נחם כנפושת ותי ויל ר"פ ובנים אלין כנחם והא דכתיב כביעו אליו ונזרו דנם זה פלמסם

רש"י

לי: (ה) ויוצא אותו החוצה. לפי פשוטו הוציאו מאהלו לחוץ לראות הכוכבים ולפי מדרשו אמר לו צא מאצטגנינות שלך שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן. אברם אין לו בן אבל אברהם יש לו בן. וכן שרי לא תלד אבל שרה תלד. אני קורא לכם שם אחר וישתנה המזל. ד"א הוציאו מחללו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבים. וזהו לשון הבטה

בית

פיר גענבין: (ה) (וַיּוֹצֵא אותו הַחוּצָה). זאגט רש"י (לְפִי פְשׁוּטוֹ) נאך דעם פראסטן פשט מיינט מען (הוֹצִיאוֹ מֵאָהֳלוֹ לַחוּץ) הקב"ה האט ארוס גנומען אברהמען פון זיין געצעלט אונ גאס (לִרְאוֹת הַכּוֹכָבִים) ער זאל זעהן די שטערין (וְלְפִי מִדְרָשׁוֹ) אונ ווי דר מדרש זאגט (אָמַר לוֹ) הקב"ה האט גזאגט צוא אברהמען (צֵא מֵאִצְטַגְנִינוּת שֶׁלְּךָ) גייא ארוס פון דיינע שטערנזעהונג (שֶׁרָאִיתָ בְּמַזָּלוֹת שֶׁאֵינְךָ עָתִיד לְהַעֲמִיד בֵּן) דוא האסט גזעהן אינ דיינע מזלות אז דוא וועסט קיין זוהן האבן (אַבְרָם אֵין לוֹ בֵּן) אברם וועט קיין זוהן האבן (אֲבָל אַבְרָהָם יֵשׁ לוֹ בֵּן) אבר אברהם וועט יא האבן אזוהן (שָׂרַי לֹא תֵלֵד) שרי וועט קיין קינדר גבארען (אֲבָל שָׂרָה תֵּלֵד) אבר שרה וועט גבארען קינדר (אֲנִי קוֹרֵא לָכֶם שֵׁם אַחֵר) איך וועל אייך רופן אנדרי נעמין (וְיִשְׁתַּנֶּה הַמַּזָּל) וועט געענדרט ווערין דס מזל (דָּבָר אַחֵר) נאך א פשט איז (הוֹצִיאוֹ מֵחֲלָלוֹ שֶׁל עוֹלָם) הקב"ה האט ארויס גנומען אברהמען פון דער וועלט (וְהִגְבִּיהוֹ לְמַעְלָה מִן הַכּוֹכָבִים) אונ ער האט אים אויף גהויבין איבר די שטערן (וְזֶהוּ לְשׁוֹן הַבָּטָה) דס איז דיא טייטש פון וואורט הַבָּטָה (הַבֶּט נָא) (מִלְמַעְלָה לְמַטָּה) ארף קוקען פון אויבין אראפ

פירוש

(ד) והנה דבר ה׳ היה לו דבר ה׳ לענותו על אשר שאל לאמר לא יירשך זה בן ביתך. כי אם אשר יצא ממעיך. ולא השיבו בשר שאמרתי לך ולזרעך כי לא אמרתי אלא על זרעך ממש שיצא ממעיך ובל אשר בתוך הבית נקרא בשם. ובאן בזון על בני הורש ובן ובאמצאי מעיך(ישעי׳ מ״ה):(ה) (ויוצא אתו החוצה) באהלו באה לו הנביא והוציאו מאהלו

רד"ק

במראה הנבואה לחוץ לראות את הכוכבים וכן ותבא אתי ירושלימה במראות אלהים (יחזקאל ח׳ ג׳) ומתחלה אמר לו שיהיו כעפר הארץ ועכשיו אמר לו שיהיו ככוכבי השמים והכל דרך הפלגה כמו שכתבנו וגם בהבנו הרים. ויש לומר עוד שרמז לו כי בסוף כשיהיו ימי המשיח יהיו ככוכבי השמים שלא תשלט בהם יד אדם עוד ויהיו באורם לעולם ובכ"ר. ויוצא אותו אמר לו

פירוש לתורת אלהים

פון הויז פונקטיש ירש איהי וועט מיך ירשנן: (ד) וְהִנֵּה אונ דבר יי אליו לאמר דיא רייד פון גאט איז געוועזן צו איהם אזוי צו זאגן ניא וועט דיך ניט ירשנן דער כי אם אשר יצא ממעיך נאר דער וואס וועט ארויס גיין פון דיינע געדערים דיין קינד וועט דיך ירשנן: (ה) וַיּוֹצֵא אותו אונ ער האט איהם ארויס גיצויגן פון זיין געצעלט החוצה אויף דער גאס (עיין רש"י) ויאמר אונ ער האט גזאגט הבט נא השמימה קוק צום הימל וספור הכוכבים אונ צייל די שטערין אם תוכל לספור אותם אויב דו וועסט זיי קענען ציילן: ויאמר לו האט ער צו איהם גזאגט כה יהיה זרעך אזוי וועלין זיין דיינע קינדר אזוי ווי עס איז ניט מעגליך דוא זאלסט דיא שטערין איבר ציילן

ו וְהֶאֱמִ֖ן בַּֽיהֹוָ֑ה וַיַּחְשְׁבֶ֥הָ לּ֖וֹ צְדָקָֽה׃
ששי ז וַיֹּ֖אמֶר אֵלָ֑יו אֲנִ֣י יְהֹוָ֗ה אֲשֶׁ֤ר
הוֹצֵאתִ֙יךָ֙ מֵא֣וּר כַּשְׂדִּ֔ים לָ֧תֶת
לְךָ֛

אונקלוס: כְּדֵין יְהוֹן בְּנָךְ׃ ו וְהֵימִין בְּמֵימְרָא דַייָ וְחַשְׁבַהּ לֵיהּ לִזְכוּ׃ ז וַאֲמַר לֵיהּ אֲנָא יְיָ דִי אַפֵּקְתָּךְ מֵאוּרָא דְכַשְׂדָאֵי לְמִתַּן לָךְ

תו"א והאמין בה'. שבת לז׃

בעל הטורים

(ו) ויחשבה. ג' במס' הכא ואידך ויחשבה לזונה גבי תמר. ויחשבה עלי לשכורה גבי חנה. היינו דאר"י יבא חלקי עם מי שחוגדים אותו ואין בו שברי תמר בשביל שמשם יהודה זכתה ויצא ממנה פרץ וזרח שיצאו מהם מלכים ונביאים. חנה בשביל שחשדה עלי זכתה ויצא ממנה שמואל. בשביל שנחשדו לזונה ולשכורה נחשב לכן לצדקה (א"א ברא"ש)׃

רש"י

מלמעלה למטה׃ (ו) והאמין בה'. לא שאל לו אות על זאת אבל על ירושת הארץ שאל לו אות ואמר לו במה אדע׃ ויחשבה לו צדקה. הקב"ה חשבה לאברם לזכות ולצדקה על האמונה שהאמין בו.

שפתי חכמים

מלמעלה למטה י"ל תלה כל הארץ כגוזו. מצאתי. וברא"ם כ' דה"פ. אין כשבא האמור פה אלא מלמעלה למטה: ט ר"ל וכי העלה על דעתך שאברהם לא האמין בהקב"ה ובנבואת עצמו וכלא אברהם נביא היה וא"כ לל"ל והאמין בה' ומתרץ לא שאל לו אות ואין לבקשות למה לא בקש אות על בשורת הבנים כמו על ירושת הארץ כנר תי' הרמב"ן ורא"ם תי' כי בירושת הארץ לא היה שהם כנשמה אלא ספור דברים בעלמא אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים על דעת לתת לך את הארץ כזאת לרבהם מש"ה נקש ממנו אות על הבטחתו קודם שנעשו לו כמה נסים כי שמא קיבל שכרו בנסים שנעשו לו אבל על הבנים היה בהבטחה אחר הנסים ומש"ה לא ביקש שום אות. ול"נ דגבי בנים לא שאל אות לפי מדרש רז"ל שהוציאו אותו החוצה ואמר לו צא מאצטגנינות שלך וכו' אברם אינו מוליד וכו' וזה ראה אברם מש"ה לא ביקש אות כי אין לך אות גדול מזה מש"ה גבי הבטחת הארץ מש"ה ביקש ממנו אות על זה ועוד י"ל דמש"ה נכנס ספק לאברהם על הבטחת ירושת הארץ כיון שלא כלל הבטחת ירושת הארץ עם הבטחת הבנים אלא חלקן לשני׳ מש"ה נכנס הספק בלב אברם על ירושת הארץ כ"ל וק"ל (רי"ק)׃ אמר זה לפי שנראה שמלת והאמין בה' היא מיותרת שאחר שאברהם לא דבר כלום על מה שא"ל הש"י כה יהיה זרעך פשיטא שהאמין לו"א שמלת והאמין לאו לגופי' אצטריך אלא למידק מינה ר"ל על זה דוקא האמין ולא שאל אות אבל וכו׃ י פי' דמלת ויחשבה וגו' שבה אל הש"י ומלת לו שבה אל אברהם לא שמלת ויחשבה שבה אל אברהם ומלת לו שבה אל השם והוכחתו כי מלת לצדקה אינו נופל אלא מהגדול להקטן שהגדול מתחסד עם הקטן ולא מהקטן אל הגדול (רי"ק)׃ אמר זה לפי שהם היה חוזר לאברהם פשיטא שאפי' לא היה רואה במזלו שאינו מוליד היה מחשב לצדקה ולא שהיה ראוי

בית דוד

אונטען׃ (ו) (וְהֶאֱמִין בַּה') . אַבְרָהָם הָט גְלוֹיבְּט וָוס הקב"ה זָאגְט אִיז אֱמֶת (לֹא שָׁאַל לוֹ אוֹת עַל זֹאת) עֶר הָט נִיט גֶעבֶּעטְן בַּיי הקב"ה עֶר זָאל אִים גֶעבְּן אַצֵייכְן אַז עֶס וָועט אַזוֹ זַיין . אַז עֶר וָועט הָאבְּן קִינְדֶער (אֲבָל עַל יְרוּשַׁת הָאָרֶץ) אָבֶּער אוֹיף דֶעם וָוס הקב"ה הָט אִים צוּ גְזָאגְט עֶר וָועט יַרְשְׁנֶען דָם לַאנְד כְּנַעַן (שָׁאַל לוֹ אוֹת) הָאט עֶר גֶעבֶּעטְן פוּן הקב"ה עֶר זָאל אִים גֶעבְּן אַצֵייכְן אַז עֶס וָועט אַזוֹ זַיין . אַז עֶר וָועט דָם לַאנְד כְּנַעַן יַרְשְׁנֶען (וְאָמַר לוֹ בַּמָּה אֵדַע) אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט צוּ הקב"ה מִיט וָוס וַויים אִיךְ אַז אִיךְ וָועל דָם לַאנְד יַרְשְׁנֶען׃ (וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה). זָאגְט רש"י (הַקָּבָּ"ה חֲשָׁבָהּ לְאַבְרָם לִזְכוּת וְלִצְדָקָה עַל הָאֱמוּנָה שֶׁהֶאֱמִין בּוֹ) הקב"ה הָט גֶרֶעכִינְט צוּא אַבְרָהָמֶען אַפְרוּמְקַייט אוּנ

פירוש רד"ק

צא מאצטגנינות שלך. אברם אינו מוליד אברהם מוליד כי אינה יולדה שרה יולדה י ר"ל מעת שאשנ' שמכבם הולידו. וכן הי': (ו) והאמין בה' י מתהל' הי' גם כן מאמין בה' אלא שהי' מסתפק במה שאמרנו. ועכשיו כשפירש לו ואמר לו ממעיך והראהו המשל בעיניו והרא' לו הכוכבים במרא' הנבוא' האמין בו האמנה גמור' בלא שום ספק׃ (ויחשבה לו צדקה) ההאמנה הנמור' שהאמין חשבה לו האל לצדק' וליושר לבב. כי הוא ואשתו היו הולכים ומזקינים וההבטח' מתאחרת ואעפ"כ האמין׃ (ז) (ויאמר אליו) אמר לו עוד להחזק בלבו ההבטח' ואמר לו (אני ה') ועדיין לא זכר לו שמר ולא זכרו לו להודיע אותו כי כבר יודע שמו מיום דעתו אותו. אלא זכרו לו לקיים לו הבטחתו וכאלו אמר לו כי נשבעתי. (אשר הוצאתיך) ולא לחנם הוצאתיך אלא לתת לך את הארץ הזאת לרשתה י רצה לומר שיירשות בניו ותהי' הארץ לאברהם כמו הירוש' שיורישנה אדם.

פירוש לתורת אלהים

אַזוֹ וָועט נִיט מֶעגְלִיךְ זַיין דַיינִי קִינְדֶער אִיבֶּר צוּ צֵיילְן׃ (ו) וְהֶאֱמִין בַּיי אוּנ עֶר הָאט גְגְלֵייבְּט אִין גָאט (עיין רש"י) וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה אוּנ גָאט הָט דָם גְרֶעכוּנְט צוּ אַבְרָם פַר אַצְדָקָה אוּנ פַר אַזְכוּת אוֹיף דֶר אֱמוּנָה וָוס עֶר הָט גְגְלוֹיבְּט אִין אִים׃ (ז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָט עֶר גְזָאגְט צוּ אִיהְם אֲנִי יְיָ אִיךְ בִּין גָאט אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וָואס אִיךְ הָאבּ דִיךְ אוֹיס גְצוֹגְן פוּן אוּר כַּשְׂדִים

של"ה הקדוש

ו (וְהֶאֱמִין בַּה' וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה) אוּנ עֶר הָאט גְגְלוֹיבְּט אוּנ גָאט אוּנ עֶר הָאט דָאס גֶרֶעכִינְט פַאר אַגוּטְקַייט אַלֶע מְפָרְשִׁים לֶערְנִין דֶעם פְּשַׁט אַז דִיא וַוייטֶער (וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה) גֵייט דָם אוֹיף גָאט דִי אֱמוּנָה וָוס אַבְרָהָם הָט גְהַאט אוּנ גָאט הָט דָאס גָאט אִים גֶרֶעכִינְט פַר אַוָואלְטְהאט. אוּנ דָער בַּעל עֲקֵדָה לֶערְנְט אַז דָם גֵייט אוֹיף אַבְרָהָם דָאס הֵייסְט אַז אַבְרָהָם הָט גְהַאלְטִין אַז דִיא הַבְטָחוֹת וָוס גָאט

לָךְ יָת אַרְעָא הָדָא לְמֵירְתַהּ: ח וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים בְּמָא אִידַע אֲרֵי אֵירְתִנַּהּ: ט וַאֲמַר לֵיהּ קָרֵיב קֳדָמַי עֶגְלִין תְּלָתָא וְעִזִּין תְּלָת וְדִכְרִין תְּלָתָא וְשַׁפְנִינָא

ובר

לְךָ֛ אֶת־הָאָ֥רֶץ הַזֹּ֖את לְרִשְׁתָּֽהּ׃
ח וַיֹּאמַ֑ר אֲדֹנָ֣י יֱהֹוִ֔ה בַּמָּ֥ה אֵדַ֖ע כִּ֥י אִֽירָשֶֽׁנָּה׃ ט וַיֹּ֤אמֶר אֵלָיו֙ קְחָ֥ה לִי֙ עֶגְלָ֣ה מְשֻׁלֶּ֔שֶׁת וְעֵ֥ז מְשֻׁלֶּ֖שֶׁת

ואיל

תו"א ויאמר אדני. ברכות ז תענית כו מגילה לא נדרים לב: קחה לי עגלה. שם:

בעל הטורים

(ח) במה אדע. בגי' במ"ת כ"ש ש"ך ועולה לשבעון ת' לכך ונגזר על בניו גזרת ת'. חשבון בגז אדע. שהם כ"ב בנים

רש"י

ר"ז במה אדע לא שאל לו אות אלא אמר לפניו הודיעני באיזה זכות יתקיימו בה א"ל הקב"ה בזכות הקרבנות: (ט) עגלה משולשת. [ב"ר] שלשה עגלים רמז לג' פרים פר יוה"כ ופר העלם דבר של צבור ועגלה ערופה: ועז משולשת. רמז לשעיר הנעשה בפנים ושעירי מוספין של מועד ושעיר

שפתי חכמים

לך כ"ש שזהו מנגד לו לזה אמר הקב"ה וכו': כ וכך פי' ר"ל אדע במה אירשנה כלו' בשביל איזה זכות כ' הרא"ם וק"ל אימי יודע איך יתייחס לפ"ז והאמין בה' וגו' כ תפול הקושיא דלעיל איך לא יאמין בנבואתו כוה וג' וכו' שהאמין שיזכה בזרע ולא נאמרה בו מכוח' ממש"כ ג רובת הארץ שנאמר נכוך באיזה זכות יתקיימו בה ולפי"ז וכ"ל לזרע ויחשבה אברהם לו לצדקה ולכך ממרש ויחשבה ר הם כר"א וכ"ל דגני זרעו האמין שיתקיים זרעו אף שלא יהיה נכה בום זכות וכמו בדרשו ואת כלסור לא בתר רמז לישראל שמקיימו לעולם וכמו דכתיב אלי אהלה בם ודרז"ל שלי כליה ובם אינם כלין אבל בירושת הארץ אע"פ שהאמין שירשום אף שלא יהיה להם זכות כי כדאי זכות אבות שירשו את הארץ וכמו שפירש"י ר"פ וארא אבל אם יתקיים בידם היה ספק אצלו באיזה זכות יתקיים בידם כי כי יודע אם לא יהיה להם זכות לא יתקיים בידם לכן אמר במה אדע וגו' ודוק: ל כ' הרא"ם אע"פ שאינה באה לכפרת כל ישראל דומי' דפרים ושעירים שלעיל מ"מ מאחר שבי' באה על כל חיפה ותיפה שישראל כפרת כל ישראל מקרי וכ"כ מפום דאין לוניק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא מש"כ כפרת כל ישראל מקרי: רי"ק

בית דוד

ניט עליבקיים אוף דעם וואס ער האט גגלויבט די"א דייד פון הקב"ה אונ ער האט קיין צייכן געבעטין (דבר אחר) נאך אמשט איז וואס אברהם האט געזאגט צו הקב"ה (במה אדע) מיט וואס וועיס איך אז איך וועל יורשן דאס לאנד כנען (לא שאל לו אות) ער האט ניט געבעטין אזיכן ער זאל וויסן אז די רייד פון הקב"ה איז אמת (אלא אמר לפניו) נאר ער האט געזאגט פאר הקב"ה (הודיעני באיזה זכות יתקיימו בה) זאג מיר דורך וועלכין זכות וועלן מיינע קינדער בלייבן זיין אין ארץ ישראל (אמר לו הקב"ה) האט הקב"ה געזאגט צו אברהם (בזכות הקרבנות) אינ דעם זכות וואס זיי וועלן מקריב זיין קרבנות: (ט) (עגלה משולשת). דער מדרש זאגט הקב"ה האט געזאגט צו אברהם ער זאל ברענגין (שלשה עגלים) דריי קעלבר (רמז לשלשה פרים) דאס זייט אוף דריי פאראלייא אקסין. וואס די יודין וועלן אמאל דארפן מקריב זיין (פר יום הכפורים) דער אקס וואס מען איז אים מקריב יום כפור (ופר העלם דבר של צבור) אונ דער אקס וואס מען איז אים מקריב אקרבן ווען פון אלע יודין איז פארגעסן געווארן א דין אונ זיי האבן גזינדיגט (ועגלה ערופה) אין דאס קאלב וואס מען ברענגט אז מען געפינט א געהרגת'ן מענטש אונ מען ווייסט ניט ווער עס האט אים גהרגת ווי עס שטייט אינ סוף סדרה שופטים: (ועז משולשת). אונ דריי ציגען (רמז) דאס ווייזט אוף דריא דרייאערלייא ציגען וואס די"א יודין וועלן מקריב זיין. איינר איז (שעיר הנעשה בפנים) דער שעיר וואס מען איז אים מקריב יום כפור. אונ מען שפריצט זיין בלוט

פירוש רד"ק

בניו: (ח) (במה אדע כי אירשנה) פירוש כי יירשוה בניו וכן אמר לקחתי מיד האמורי (בראשית מ"ח) ופיר' (במה אדע) כי הוא לא נסתפק לו אם יירשוה בניו כי אמר והאמין בה' אלא נסתפק לו אם יירשוה לעולם כי אולי יחטאו ויגלו ממנה. ישאל באיזה ענין ידע ויירשוה. איך תהיה שיראה לו בנבואה כמו שיראה לו ענין רבוי זרעו ככוכבים: (ט) (קחה לי) פירוש להקריב לפניו ובהם ארמוז לך ענין ישיבתם בארץ ירושתם וגלותם ממנה ובהם אכרות לך ברית שלא תמוש. כי כריתת הברית היא בזה הדרך. כמו שאמר ירמיה העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו (ירמיה ל"ד י"ח) כי אמר הנה ויבתר אותם בתוך ועבר שלשת המינים בהם

פירוש לתירת אלהים

לתת לך את הארץ הזאת לרשתה צו געבין דיר דאס לאנד צו ירשנן זיא: (ח) ויאמר אונ ער האט געזאגט אדני אלהים נאט פון האר במה אדע כי אירשנה דורך וואס וועל איך וויסן אז איך וועל דאס ירשנן (עיין רש"י): (ט) ויאמר אליו אונ ער האט געזאגט צו איס קחה לי עגלה משולשת נעם צו מיר דריי קעלבר ועז משולשת אונ דריי ציגן ואיל משולש אונ דריי ווידער ותור אונ

ואיל משלש ותר וגוזל: י ויקח לו את־כל־אלה ויבתר אתם בתוך ויתן איש־בתרו לקראת

ובר יונה: י וקריב קדמוהי ית כל אלין ופליג יתהון בשוי ויהב פלגיא פלג לקביל

הבריה

רש"י רעז"ו

חטאת יחיד: ואיל משולש. אשם ודאי ואשם תלוי וכבשה של חטאת יחיד: ותור וגוזל. תור ובן יונה: (י) ויבתר אותם. חלק כל אחד לשני חלקים ואין המקרא יוצא מידי פשוטו לפי שהיה כורת ברית עמו לשמור הבטחתו להוריש לבניו את הארץ כדכתיב ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר וגו'. ודרך כורתי ברית לחלק בהמ' ולעבור בין בתריה כמה שנ' להלן [ירמיה לד] העוברי' בין בתרי העגל

פק

בית

בלוט אונ קדשי קדשים. אונ דיא שעירים וואס מען איז מקריב יעדר יום טוב. אונ דעם שעיר וואס יעדר מענטש ברענגט אויף זיינע אזינד: (ואיל משולש). אונ דריי אילים (אשם ודאי) דער אשם וואס מען ברענגט אויף אגעוויסע עבירה (אשם תלוי) דער אשם וואס מען ברענגט אויף אספק עבירה (וכבשה של חטאת יחיד) אונ דער שעפס וואס אמענטש ברענגט אקרבן חטאת אויף זיינע אזינד וואס ער האט אליין געזינדיגט. אונ איין אלטע טויב אונ איינגע טויב: (י) (ויבתר אותם) ער הט זייא צוא שניטען (חלק כל אחד לשני חלקים) ער הט צוא טיילט יעדר בהמה אויף צוויי טייל (ואין המקרא יוצא מידי פשוטו) דר פסוק גייט ניט ארוס פון זיין פשוט (לפי שהיה כורת ברית עמו) ווייל הקב"ה הט געוואלט מאכן אברית (אפארזיכערונג) צוא אברהם (לשמור

יהודא

הבטחתי) אז ער וועט היטען זיין צוזאג (להוריש לבניו את הארץ) אז ער וועט מאכן ירשינען דם לאנד צו זיינע קינדר (כדכתיב) וויא עס שטייט אין פסוק (ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר) אין דעם טאג הט הקב"ה גמכט מיט אברם אברית (אפארזיכערונג) אונ הט גזאגט צו אברמען צו דיינע קינדר וועל איך געבען דאס לאנד כנען (ודרך כורתי ברית) דער מנהג (דאס געהערונג) איז געוועז אז צוויי האבן געוואלט מאכען אפארבינדונג (זיי זאלן ניט חרטה האבן פון דעם וואס איינר הט דעם אנדערן צו גזאגט) (לחלק בהמה) זייא זאלין צו טיילין אבהמה, זיי האבן צו שניטן אבהמה אויף צווייא העלפטן, אונ מען האט אפנגעזעקט איין העלפט פון די אנדערע העלפט (ולעבור בין בתריה) אונ די צוויי זענן דורך גנאנגן צווישן די שטיקר (כמה שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (העוברים

פירוש

שבהם יכשר הקרבן ורמז בזה שכל זמן שיקריבו הקרבנות כראוי לא יגלו מן הארץ והשלוש שזכר בהם רמז לשלשה גליות שעתידין בניו לגלות מארצם ועל זה נאמר גם כן ותשקמו בדמעות שליש (תהלים פ') ובאמרו עגלה רמז בו לגלות ראשון שהוא גלות מצרים שנקרא עגלה כמו שנאמר עגלה יפיפיה מצרים (ירמיה מ"ו ב') כי מארץ כנען שהוא ארצם גלו שם וכבר היו בארצם מושלים לולי כי לא שלם עון האמרי. (עז ואיל) אמר על גלות בבל ורומי שאנחנו בו היום שהוא מלכות רביעית ואע"פ שהצרו להם מלכות יון לא הגלום מארצם ומכל מקום במשל הם נכללים. כי הם נקראים עז בחלום דניאל; ולפי שהם היו תחלת רעת ישראל בבית שני נעש' המשל בהם. והרומים כלו והגלום. ואיל הם מדי ופרס. ולפי שמלכי בבל נקרא מלכותם איל והנ' רמז מלכות בבל ופרס אע"פ ששלהו גלותם מלכים מהם האריכו גלותם ואחרו בנין הבית והעיר. וקראו השנים נקבות והשלישי זכר כנגד הטוב' שהטיבו מדי ופרס שנקראו איל לישראל. ועוד שלא נתנו הכח והתפאר' לעצמם אלא לאל כמו שאמר כורש מלך פרס, כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי ישראל (ד"ה ב' ל"ו) ומלך אשור אמר בכח ידי עשיתי (ישעי' י"ג) וכן טיטוס

רד"ק

חרף וגדף וקראו זכר. כמו שהזכר חשוב מהנקב'. והשנים הרעו לישראל ולא הטיבו והתפארו במלכותם לעצמם ולא נתנו הכח והתפארת לאל: לפיכך קראם נקבה: משלשת. משלש. כתרגום עגלין תלתא ודכרין תלתא. ואי אפשר לפרש בני שלש שנים: (ותור וגוזל) לא ידענו מאיזו מין מהעופות הי' הגוזל. כי כל קטני העופות יקראו גוזל. כמו שאמר על בני נשר. על גוזליו ירחף (דברים ל"ב י"א) ואונקלס תרגום ובר יונה. וכן הוא האמת כי הוא הכשר לקרבן והוא הנדרס ואינו דורס וכן התור. ויש ביניהם שתוף בטבע. והנקב' מהם לא תזקק לזכר אחר מות בעל'. וכן ישראל בגלות שהית' כאלמנה בגלות מיום שנפרד בעל' ממנ' והוא חי וקיים. לא עבדו אלהים אחרים בגלות. ואף שארך הגלות כאלו אין תקו'. אף על פי כן אם שכחנו שם אלהים ונפרש כפינו לאל זר. והתור והגוזל היה משל לישראל שיהיו דרוסים ברגלי האומות בפשעיה' ברוב הזמנים עד יבוא משיח. וישראל נמשל ליונה. כמו שנאמר עיניך יונים (ש"ה א' ט"ו) ונאמר יונתי בחגוי סלע (שם ב' י"ד) וכן נמשלו לתור כמו שנא' אל תתן לחית נפש תורך (תהלים ע"ד י"ט): (י) (ויבתר אתם בתוך) מה שבתר ומה שלא בתר

פירוש לתורת אלהים

אאלטע טאהב ונוזל אונ איינגע טאהב דס האט הקב"ה מרמז געוועזן צוא אברם אז דורך דעם זכות פון דיא קרבנות וועלין די ישראל ירש'ן ארץ ישראל: (י) ויקח לו את כל אלה אונ ער הט דיא אלע גנומען ויבתר אותם בתוך אונ ער הט זיי צו שניטען אין דער מיטען ער הט זיי

רֵעֵהוּ וְאֶת־הַצִּפֹּר לֹא בָתָר׃
יא וַיֵּרֶד הָעַיִט עַל־הַפְּגָרִים וַיַּשֵּׁב אֹתָם

חַבְרֵיהּ וְיָת עוֹפָא לָא פַלֵּיג׃ יא. וּנְחַת עוֹפָא

רש״י

את כלן מנור כסן ולפיר את אבר סבר בין הגזרים הוא סנוחו סל סכינה סהוא אם׃ ואת הצפור לא בתר. לפי סהאומות סבו״ס נמסלו לפרים ואילים וספירים סנ׳ (תהלי׳ כב) סבבוני פרים רבים וגו׳ ואו׳ (דניאל ח) והאיל אסר ראית בעל הקרנים מלכי

מדי ופרס ואו׳ והצפיר והספיר מלך יון וישראל נמסלו לבני יונה סנ׳ [בה״ס ב׳] יונתי בחגוי הסלע לפיכך בתר הבהמות רמז סל האומות סיהיו כלין והולכין ואת הצפור לא בתר רמז סיהיו ישראל קיימין לעולם׃ (יא) העיט׳ הוא עוף וסל סם בהוא כמו

בית
דוד,

בין גְּזָרֵי הָעֵגֶל) וויי זענען דורך גגאנגן צווישן די שטיקר פון דעם קאלב (צַף כַּאן) דא איז איך אזו געווען (תַּנּוּר עָשָׁן וְלַפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים) דר רויך וואס איז געווען ווי דר רויך פון אַאֹיבן אונ דר פלאם פייער וואס איז דורך גגאנגן צווישן די שטיקר (היא שְׁלוּחוֹ שֶׁל שְׁכִינָה) דס איז געווען דר שליח פון הקב״ה (שֶׁהִיא אֵשׁ) וואס ער איז פייער׃ (וְאֶת הַצִּפּוֹר לֹא בָתָר). די טויבן דט אברם ניט צו שניטן (לְפִי שֶׁהָאוּמּוֹת עוֹבְדֵי אֱלִילִים) ווייל די פעלקר וואס זענין געווען געצין דינר (נִמְשְׁלוּ לְפָרִים וְאֵילִים וּשְׂעִירִים) זענין גגליכן געווארן צו אוקסין אונ ווידער (שְׂעָפִּין) אונ ציגען (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק דָוִד הַמֶּלֶךְ הָט גזאגט (סְבָבוּנִי פָּרִים רַבִּים) עס האבען מיך ארומגערינגעלט פיל אוקסין (וְאוֹמֵר) אונ דניאל האט גזאגט (וְהָאַיִל אֲשֶׁר רָאִיתָ בַּעַל הַקְּרָנַיִם) דעם ווידר מיט די הערנר

ווס דו האסט גזעהן (מַלְכֵי מָדַי וּפָרָס) דס זענען די מלכים פון מדי אונ פרס (וְאוֹמֵר) נאך הט דניאל גזאגט (וְהַצָּפִיר וְהַשָּׂעִיר מֶלֶךְ יָוָן) דר צפיר אונ דר שעיר (דיא ציג) דאס איז דער מלך יון (וְיִשְׂרָאֵל נִמְשְׁלוּ לִבְנֵי יוֹנָה) יודין זענען גגליכן צו טויבן (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע) מיין טויב איז אין די שפאלטן פון אשטיין (לְפִיכָךְ בָּתַר הַבְּהֵמוֹת) דריבר הט ער דיא בהמות צו שניטן (רֶמֶז שֶׁיִּהְיוּ הָאוּמּוֹת כָּלִים וְהוֹלְכִים) צו ווייזען די פעלקר (ווס זענין געצין דינר) וועלן כלה ווערין (וְאֶת הַצִּפּוֹר לֹא בָתָר) אונ די טויבן הט ער ניט צו שניטן (רֶמֶז שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל קַיָּימִים לְעוֹלָם) צו ווייזען אז דיא יודין וועלען זיין אויף אייביג׃ (יא) (הָעַיִט). (הוּא עוֹף). דר עיט איז אפויגיל ווס הייסט עיט (וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא עָט וְשׁוֹאֵף אֶת הַנְּבֵלוֹת) אונ ווייל ער פליהט אונ גליסט צו עסין

סירוש

הכל הי׳ בפצית האל. ואפ״ס סלא זכר והי׳ וסעם הב׳ יתגין הבריה סברת עמו כמו סכתבנו. ורמז לו בזה סכל האומות האלה סהרעו לישראל כולם יהיו מחולקי׳ ומבותרים ויהיו אלה כנגד אלה וילחמו זו בזו עד סיכלו׳ וכן יהיו מחולקים בתורתם ובאמונתם כי זה גורם הסנא׳ והתחרות אשר ביניהם עד אשר יכלו אלו את אלו. ולא יהי׳ כן בישראל אף על פי שהי׳ פעם וכן פלהם׳ בין אפרים ויהוד׳ תורת׳ ואמונתם לא

רד״ק

נחלק׳. וליבות המשיח יהיו לאחדים לא יהי׳ ביניהם קנא׳ ותחרות כמו שאמר. אפרים לא יקנא את יהודה ויהוד׳ לא יצור את אפרים לפיכך אמר ואת הצפור לא בתר. ובצפור הוא כולל התור והגוזל כי ישראל פזורי׳ בגלות בארבע רוחות השמים׳ והם לעם אחד דבקים בתורתם ובאמונתם כלם במורה עד מקרב תורה אחת להם׳ לא שנו דתם במצר הגלות והגזירות הקשות העוברות עליהם תמיד׃ (יא). (וירד העיט). העיט הוא

פירוש לתורת אלהים

צו טיילס אויף צווי חֲלָקִים וַיִּתֵּן אִישׁ בִּתְרוֹ אונ ער האט געגעבן איין שטיק אקעגין דעם אנדרין (עיין רש״י). וְאֶת הַצִּפּוֹר אונ דעם פויגל דאס איז די מאהב לא בתר האט ער ניט צוא

שניטן דס איז אָרְמֶז אז דיא ישראל ווס זענין גגליכן צו אטאב וועלן ווי אייביג אקיום האבן׃ (יא) וַיֵּרֶד אונ ער הט גגידערט דער פוגל על הַפְּגָרִים אויף די שטיקר וַיַּשֵּׁב אֹתָם אַבְרָם אונ

מליץ יהודה

וקה אונ דיא שטערין אז איך וועל ניט האבן קיין קינדר דט איך גאט גזאגט פון דעם שטערין ווס דיא זעהסט אז דיא וועסט ניט האבן קיין קינדר וויין איך דיר אז דיא וועסט יוא הבן קינדר דסשל אין דארטס סעגש הט גהאט ולבעקי אונ נילדיני נקים אונ אמאל צירונג הט ער כורא גהאט ציא הלפן ווי ביי זיך אונ שטיב הט ער זייא איינעק גנומען צי זיין חבר ווס ער וויצט אונ שטאט כבי

שר״ה הקדוש

איז כבפית איס ניטס ציא מין איז דאס פון נאט אוואהקמהאט אונ אהסר ניעלבי ער איז דאס גאר ניט ווערט נאך זיינו מעשים אונ דער פון דארף זיך יעדר מענש אדם געבין אסיכר אונ פקקלערין אז די טובות וואס מיר האבין פון גאט איז ניט פערדינט ניט שטיבר האר אונזערע מעשים טובים נאר לויטר חסדים אונ צדקה פון השי״ת׃

[illegible]

אֹתָם אַבְרָם׃ יב וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וְתַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל אַבְרָם וְהִנֵּה אימה

עַל פַּגְרַיָּא וְאַפְרַח יָתְהוֹן אַבְרָם׃ יב וַהֲוָת שִׁמְשָׁא לְמֵיעַל וְשִׁינְתָא נְפַלַת עַל אַבְרָם וְהָא אימתא

בעל הטורים

לא מצר איש ביהודה ושכניו היו בגלות : (יב) ויהי השמש ב' במס'. הכא ואידך ויהי השמש [כאן כנגד שני מקדשים

רש"י

ובואק את הנבלו' לטוס עלי אוכל כמו [ס"א טו] יתפס אל הכלל : על הפגרים . על ט הבתרים (ס"א הפגרים שתרגמי' פגלי' אלא מתוך שהורגלו לתרגם ליס בפרו ויהב פלגיא נתחלק להם תיבת פלגיא בלגיא ותרגומו הפגרים פלגיא וכל שמתרגם כן טועה לפי שאין להקיש בתרים לפגרים שבתרים תרגומו פלגיא ופגרים תרגומו פגליא ל' פגול כמו פגול הוא (ויקרא ז) לשון פגר (כך שמעתי מפי רבינו יהודה ב"ר שמואל) . וכן הגי' ברש"י כ"י ובכ"י אחרת כתיב כך פי' רבינו מאיר ב"ר שמואל) : וישב · ל' נשיבה והפרח' כמו (תהלים קמז) ישב רוחו רמז שיבא דוד בן ישי לכלותם ואין מניחין

שפתי חכמים

ים (רי"ק) אמר זה לפי שפגר לא נק' אלא ב"ח שהוא שלם וכאן לא היו שלמים לפי שבתר אותם בתוך לז"א כפגרים כבתרים ונזוונת כרב שלא נא' שירד העיט גם על הצפור ונראה שיבא לכלות גם לישראל לפי שהצפור הוא רמז לישראל לז"א כבתרים

בית יהודא

עסין נבלות (לטוש עלי אוכל) ער פר שפייט זיך אוף אלע עסין ווארג דריבער רופט מען אים עיט (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ותעט אל השלל) דוא ביסט גפלוינן צו דעם רויב : (על הפגרים) . מיינט מען (על הבתרים) אוף די שטיקר (ספרים אחרים) אנדערי ספרים שרייבען (דפגרים מתרגמינן פגליא) הפגרים איז טייטש די טויטע שטיקר פלייש (אלא מתוך שהורגלו לתרגם) נאר ווייל מען איז גוואנט איבר צו זעצין דיא ווערטער ויתן איש בתרו' ויהב פלגיא' ער האט געגעבן די שטיקר (נתחלק להם) איז צו זיי פר טוישט (פר ביטען) גוואורן דאס ווארט פגליא אויף דעם ווארט פלגיא (ותרגמו הפגרים פלגיא) האבן זייא דאס ווארט הפגרים אויך איבר גזעצט פלגיא (וכל המתרגם כן טועה) אונ דר וואס האט אזו איבער גזעצט האט אטעות (לפי שאין להקיש בתרים לפגרים) ווייל מען קען ניט פר גלייכן דם איבערזעצונג פון בתרים צו דעם איבערזעצונג פון פגרים (שבתרים (שטיקר) תרגומו פלגיא) איז דיא איבערזעצונג פלגיא , דיא העלפטין (ופגרים (טויטע קערפר) תרגומו פגליא) איז דיא איבערזעצונג פגליא , (לשון פגול) פאר מיאוסת (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (פגול הוא) דס איז פר מיאוסת (לשון פגר) פגרים איז פון דעם ווארט פגר , אטויטע זאך , זאגט רש"י (כך שמעתי) אזו האב איך געהערט פון רבינו יהודה ברבי שמואל : (וישב) . זאגט רש"י (לשון נשיבת והפרחה) וישב איז טייטש ער האט אוועק גבלאזין אונ האט גמכט אוועק פליהען (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ישב רוחו) ער מאכט בלאזן זיין ווינד (רמז) דס ווייזט (שיבא דוד בן ישי לכלותם) דוד בן ישי וועט קומען פאר לענדן אלע פעלקר (ואין מניחין אותו מן השמים) אונ פון הימעל וועט מען אים ניט לאזן ער זאל זיי פר לענדן (עד שיבא מלך המשיח) ביז דער מלך המשיח וועט קומען :

פירוש

הוא שם לעופות הדורסים · (הפגרים) · הם הפגרים השלמים · כי לא אמר על הבתרים אלא על הפגרים והם השלמים . שהם התור והגוזל · כי לא יאמר פגר גוף וגויה . אלא על השלם כמו כפגר מובס (ישעיה י"ד) פגרים מתים (שם ל') גוית שאול (שמואל א' ל"א) וראה שהיו יורדים הדורסים על התור והגוזל לאכלם ולכלותם ואברם היה מנשב אותם ומפריחם מעליהם . רמז לו בזה כי בכל דור ודור אומות העולם עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם בזכות אברהם כמו שנאמר . ואף גם זאת וגו' לא מאסתי' ולא געלתים וגו' (ויקרא כ"ו) ונאמר וזכרתי להם ברית ראשונים (שם) : (יג) (ויהי השמש לבוא) . זה מוכיח כי הכל הי' במראה הנבוא' . שהרי הכל מרא' אחת הית' ובעת אחת הית' והוציא אותו חוצה לספור

רד"ק

הכוכבים מלמד שהי' לילה, ואח"כ אמר ויהי השמש לבא מלמד שהי' יום ובסוף היום שהי' היום לערב · ואמר ויהי השמש לבא . שמתחיל לבא ולהיות ערב ורמז לו בזה גלות ראשון שהוא גלות מצרים . וזהו הערב השמש שהאור הולך ומחשיך · (ותרדמ' נפלה) מכח הנבוא' באה התרדמ' . כמו שאמר דניאל ובדברו עמי נרדמתי על פני ארצ' (ח' י"ח) ואמר כי אחר התרדמ' נפל' עליו אימה חשכ' · וכן אמר דניאל ובבאו נבעתי (שם) כי כן הוא דרך הנבוא' פעמים ולאברם בתחלת הנבוא' לא הי' לו כל זה · כי בתחל' אמר לו בשור' טוב' אבל עתה כשבא לאמר לו צרת הגלות שיהי' לבניו הפיל עליו תרדמ' ואימ' וחשיכ' גדול' רמז לו על הצרות שיהיו קשות · (אימה חשיכה) כמו אימ' וחשיכ' . וכן שמש ירח · ראובן שמעון והדומים

פירוש לתורת אלהים

אברם האט זיי גמאכט אוועק וויען אונ אוועק פליען : (יב) ויהי השמש לבוא אונ עס איז גיוען אז די זונן איז אונטער גגאנגען ותרדמה נפלה על אברם אונ אשלאף איז געפאלן אויף אברם והנה אונ אימה אפארכט חשכה גדולה אונ אגרוס פינצטערניש נופלת איז אויף איהם

אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נֹפֶלֶת עָלָיו׃ יג וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע כִּי־גֵר ׀ יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם

אֵימְתָא קְבַל סַגִּי נָפְלַת עֲלוֹהִי׃ יג וַאֲמַר לְאַבְרָם מִדַּע תֵּידַע אֲרֵי דַיָּרִין יְהוֹן בְּנָךְ בְּאַרְעָא דְלָא דִילְהוֹן

ויסלחון　תו"א　ירום הדע. שבת פט סוטה יח:　ועבדום

בעל הטורים

כדכתיב ושמתי כדכוד שמשותיך וגמריך לאבני לקום ונחו כו: (יג) כי גר. ס"ת שולם לפנין רד"ו: (טז) ודור. ב'

רש"י

אותו מן השמי' עד שיבא מלך המשיח: והנה אימה וגו' רמז לצרות וחשך של גליות: (יג) כי גר יהיה זרעך מ‍שנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרי' ת' שנה. כיצד יצחק בן ששים שנה כשנולד יעקב ויעקב כשירד למצרים אמר ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה הרי ק"צ ובמצרי' היו מאתים ועשר כמנין רד"ו

הרי ארבע מאות שנה וא"ת במצרים היו ארבע מאות הרי קהת מיורדי מצרי' היה צא וחשוב שנותיו של קהת ושל עמרם ושמונים של משה שהיה כשיצאו ישראל ממצרים אינך מוצא אלא שלש מאות וחמשי' ואתה צריך להוציא מהן כל השני' שחי קהת אחר לידת עמרם ג ושחי עמרם אחר לידת משה: בארץ

שפתי חכמים

רמז לשעבו"ה: ג לא אם להוציא נמי השנים שהיו לקהת קודם שירד למצרים וא"כ הואיל ולא היה כשעבוד ת' שנה למה כתיב ושעבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה וע"כ צ"ל דת' שנה קאי אגר יהיה זרעך בארץ לא להם דהוי משנולד יצחק היו כגרים

בית יהודה

(יב) (וְהִנֵּה אֵימָה וגו') זָאגְט רש"י דִיא מוֹרָא אוּנ דָם פִינְסְטֶערְקַייט וָוס אִיז גְקוּמֶן אוֹיף אַבְרָהָמֶען (רֶמֶז לְצָרוֹת וְחֹשֶׁךְ שֶׁל גָלֻיּוֹת) דָם וַוייזְט אוֹיף דִי צָרוֹת אוּנ דִיא פִינְסְטֶערְקַייט וָוס דִיא יוּדִין וָועלֶן הָאבְּען אִין זַייעֶרֶע גָלוּתִין: (יג) (כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ וגו'), זָאגְט רש"י (מִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק עַד שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה) פוּן דֶעם טָאג וָוס יִצְחָק אִיז גְבוֹירִין גְוָוארִין בִּיז דִיא יוּדִין זֶענֶען אַרוֹיס גְגַאנְגִין פוּן מִצְרַיִם אִיז גְוֶועזְן פִיר הוּנְדֶערְט יָאר (כֵּיצַד) וִוי אַזוֹי (יִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה כְּשֶׁנּוֹלַד יַעֲקֹב) יִצְחָק אִיז אַלְט גְוֶועזְן זֶעכְצִיג יָאר וָוען יַעֲקֹב אִיז גְבוֹירִין גְוָוארִין (וְיַעֲקֹב כְּשֶׁיָּרַד לְמִצְרַיִם) אוּנ וָוען יַעֲקֹב אִיז גְקוּמֶן אִין מִצְרַיִם (אָמַר) הָאט עֶר גְזָאגְט (יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה) דִיא יָארִין וָוס אִיךְ וָואן אוֹיף דֶר וֶועלְט זֶענֶען הוּנְדֶערְט מִיט דְרַייסִיג יָאר (הֲרֵי מֵאָה וְתִשְׁעִים שָׁנָה) אִיז אַוֶועק גְגַאנְגֶען הוּנְדֶערְט נַיינְצִיג יָאר פוּן דֶעם טָאג וָוס יִצְחָק אִיז גְבוֹירִין גְוָוארִין (וּבְמִצְרַיִם הָיוּ מָאתַיִם וָעֶשֶׂר) אוּנ אִין מִצְרַיִם זֶענֶען דִיא יוּדִין גְוֶועזְן צְוַויי הוּנְדֶערְט צֶעהְן יָאר (כְּמִנְיַן רד"ו) וִוי פִיל עֶס בַּטְרֶעפְט דָאס וָוארְט רד"ו (הֲרֵי אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה) אִיז פִיר הוּנְדֶערְט יָאהר (וְאִם תֹּאמַר בְּמִצְרַיִם הָיוּ אַרְבַּע מֵאוֹת) טָאמֶער וֶועסְטוּ זָאגְן אִין מִצְרַיִם זֶענֶען דִיא יוּדִין גְוֶועזְן פִיר הוּנְדֶערְט יָאר, דָם

קֶען נִיט זַיין (הֲרֵי קְהָת מִיּוֹרְדֵי מִצְרַיִם הָיָה) קְהָת אִיז גְוֶועזְן צְווִישֶׁען דִיא מֶענְשֶׁען וָוס זֶענֶען גְקוּמֶן אִין מִצְרַיִם (צֵא וַחֲשׁוֹב שְׁנוֹתָיו שֶׁל קְהָת וְשֶׁל עַמְרָם וּשְׁמוֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁהָיָה כְּשֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם) אַז דוּ וֶועסְט רֶעכְנֶען דִיא יָארֶען פוּן קְהָת אוּנ דִיא יָארֶען פוּן עַמְרָם (דֶר זוּן פוּן קְהָת) אוּנ דִיא אַכְצִיג יָאר וָוס מֹשֶׁה (דֶר זוּהְן פוּן עַמְרָם) אִיז אַלְט גְוֶועזְן וָוען דִיא יוּדִין זֶענֶען אַרוֹיס גְגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם (אֵין אַתָּה מוֹצֵא) וֶועסְטוּ נִיט מֶער גֶעפִינֶען (אֶלָּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים) נָאר דְרַייא הוּנְדֶערְט מִיט פוּפְצִיג יָאר (דִיא רֶעכְנוּנְג אִיז נָאר אוֹיבּ עַמְרָם וָואלְט גְוֶוען גְבוֹירִין וָוען קְהָת אִיז גְשְׁטָארְבֶּען אוּנ מֹשֶׁה וָואלְט גְוֶוען גְבוֹירֶען וָוען עַמְרָם אִיז גְשְׁטָארְבֶּן) (וְאַתָּה צָרִיךְ לְהוֹצִיא מֵהֶן) אָבֶּער דוּ דַארְפְסְט אָפּ רֶעכְנֶען פוּן דִיא דְרַייא הוּנְדֶערְט פוּפְצִיג יָאר (כָּל הַשָּׁנִים שֶׁחַי קְהָת אַחַר לֵידַת עַמְרָם) דִיא אַלֶע יָארֶען וָוס קְהָת הָאט גְלֶעבְּט נָאכְדֶעם וִוי עַמְרָם אִיז גְבוֹירֶן גְוָוארִין (וְשֶׁחַי עַמְרָם אַחַר לֵידַת מֹשֶׁה) אוּנ דִי יָארֶען וָוס עַמְרָם הָאט גְלֶעבְּט נָאכְדֶעם וִוי מֹשֶׁה אִיז גְבוֹירֶן גְוָוארֶן. עֶס גֵייעֶן דָאךְ אַוֶעק אֵיינִיגֶע יָאהְרֶן אִין דֶעם אַנְדֶערְן נִיעֶרְט דָאס [illegible] דְרַייא הוּנְדֶערְט פוּפְצִיג יָאר אוּנ דֶער רֶעכְנוּנְג אִיז דִיא יוּדִין זֶענֶען גְוֶועזְן אִין מִצְרַיִם נָאר צְוַויי הוּנְדֶערְט צֶעהְן יָאר: (בְּאֶרֶץ לֹא

פירוש

להם: (יג) (בארץ לא להם) לא שהי' ולא יהי' להם.

רד"ק

כלומר לא יירש זרעך הארץ הזאת אבל יהיו גרים בארץ

פירוש לתורת אלהים

גְפָאלִין (עַיין רש"י): (יג) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם אוּנ גָאט הָאט גְזָאגְט צוּ אַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע וִויסְן זָאלְסְטוּ וִויסְן כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם אַז דַיינֶע קִינְדֶער וֶועלֶן זַיין פְרֶעמְדֶע אוּנ עֶלֶנְדֶע אִין אַזאַ

מישלי יהודה

דָאס גָאלְד אוּנ זִילְבֶּער עֶס אִיז גְקוּמֶען אוּנ דֶער פְרִיא הָט דֶר קֶעמְפּ פוּן גְלִיקְט אַיין תְּפִלָּה צוּם גָרֶעסְט פוּן עֶר זָאל אִים מוֹחֵל זַיין וַיאס עֶס הָאט

לַנְד גְמַאכְט. אַז דֶר דָארְפְס פַּאוּ הָט דָאס דֶער הֶערְט הָאט עֶר [illegible] אִיהְם קַאנְסְטִין אוֹיף אַלֶע יְעֶנֶע קֶעגְן זָאל הָאסְן דִיא גְנָבִים וָוִיא

ועבדום וענו אתם ארבע מאות
שנה: יד וגם את־הגוי אשר יעבדו
דן אנכי ואחרי־כן יצאו ברכש
גדול

אונקלוס

ויפלחון בהון ויענון
יתהון ארבע מאה
שנין: יד ואף ית עמא
די יפלחון בהון דאין
אנא ובתר כן יפקון

תו"א ומנחות. ברכות ט סוטה מו סנה' לט עדיות ג:

רש"י

לא להם. ולא נא' בארץ מצרים אלא לא להם ומשנולד יצחק ם ויגר אברהם וגו' ויגר יצחק בגרר (תהלים קה) ויעקב גר בארץ חם [בראשית מז] לגור בארץ באנו: (יד) וגם את הגוי. וגם ע לרבות ד' מלכיות שאף הם כלים על ששעבדו את ישראל: דן אנכי. בעשר פ מכות. ברכוש גדול. כממון צ גדול כמו שנאמר (שמות יב) וינצלו את מצרים:

שפתי חכמים

כשאר ארצות כדכתיב ויגר יצחק שהוא לי' גירות ולא קאי על ועבדום וענו אותם דעבדים לא יהיו אלא רד"ו שנה: ם ולכך כתיב בארץ לא להם שהרי לא באו מיד למצרים אלא בסוף ימי יעקב: ע וכן הם רמוזים בפסוק שלמעלה והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עליו אימה זו בבל חשיכה זו מדי שהחשיכה עיניהם של ישראל בצום ובתענית גדולה זו יון נופלת זו אדום: פ לאפוקי דין כמשמעו כי לא מצינו שעמד עמהם בדין: צ לא כשאר רכוש שבמקרא המורה על קנין כי זה בממון

בית

להם). זאגט רש"י (ולא נאמר בארץ מצרים) הקב"ה האט ניט גזאגט זייא וועלן זיין אין מצרים פיר הונדערט יאר (אלא בארץ לא להם) הקב"ה האט נאר גזאגט זייא וועלן זיין אין אלאנד וואס ניט זייער (משנולד יצחק) אונ פון דיא צייט וואס יצחק איז געבוירן געווארן האט ער געוואוינט אין פרעמדע לענדער אונ איז געוועזן א גר, ווי עס שטייט אין פסוק (ויגר אברהם בארץ פלשתים) אברהם מיט יצחק האבן געוואוינט ווי גרים ביי דיא פלשתים (ויגר יצחק בגרר) יצחק האט געוואוינט ווי א גר אין גרר (ויעקב גר בארץ חם) יעקב האט געוואוינט ווי א גר אין לאנד חם (מצרים) (לגור בארץ באנו) דיא קינדער פון יעקב האבן געזאגט צו פרעה מיר

הוד

זענען געקומען וואוינען אין דעם לאנד מצרים ווי גרים: (יד) (וגם את הגוי). אונ דם פאלק וועל איך אויך משפטין, וועלכם רש"י וועלכם פאלק אויך, זאגט רש"י (וגם לרבות ד' מלכיות) מען מיינט די פיר גלותין וואס יודין וועלן זיין ביי די פעלקער אונ דיא פעלקער וועלן זיי פייניגן וועט הקב"ה זייא אויך שטראפען (שאף הן כלין על שעבדו את ישראל) זייא וועלן אויך פאר לענד ווערען ווייל זיי האבן געארבעט מיט דיא יודין: (דן אנכי). איך וועל זייא משפטין (בעשר מכות) מיט צעהן מכות: (ברכוש גדול). זאגט רש"י מען מיינט (בממון גדול) מיט פיל געלט (כמו שנאמר) וויא עס שטייט אונ פסוק (וינצלו את

פירוש

לא להם עד תשלום ארבע מאות מיום שיהי' לו זרע כי כן אמר לו כי גר יהי' זרעך. ועוד שלשים שנה מהיום. וכן היו במצרים עד ששלמו ת' שנים משנולד יצחק ול' שנה מיום שנרא' לאברם בברית בין הבתרי' עד שנולד יצחק. והנ' אין אנו מוצאים אלא כ"ה כי המרא' הזאת בארץ כנען הית'. ואברם הי' בן ע"ה בצאתו מחרן והי' בן מאה כשנולד יצחק אלא נאמר כי החמש שנים החסרים היו משנאמר לו באור כשדים לך לך. אבל לא אמר לו כמה יהיו במצרים וכמה יהיו ימי השעבוד. אבל רז"ל פירשו (ב"ר צ"א) כי מאתים ועשר שנים היו במצרים כמנין רדו שאמר יעקב לבניו רדו שמה. וכן הי'. כי יצחק בן ששים שנה היה בלדת יעקב ויעקב כשירד למצרים בן ק"ל הרי ק"צ ורר"ו הרי ארבע מאות משנולד יצחק. ואי אפשר לומר שארבע מאות שנה היו במצרים שהרי קהת היה מבאי מצרים וכל שנותיו קל"ג ושני חיי עמרם בנו קל"ז ומשה בן פ"ת בדברו אל פרעה ואז יצאו ממצרי' הנה בין כולם אינם אלא ש"ן וכל שאתה צריך להסר מהם שני קהת כשנכנס למצרים והשנים שהי' לו עד

רד"ק

שנולד עמרם והשנים שהיו לעמרם עד שנולד לו משה ומכל זה יחסרו הרב' מש"ן שנה. אין לך לומר אלא כמו שפירשו רז"ל כמו שכתבנו ויהי' פירוש וענו אותם ארבע מאות שנה ותחלתם משנולד יצחק אבל לא פירש כל ימי העינוי. וכלם גרים היו כי יצחק גר בארץ פלשתים. ויעקב גר בארם ואחר כן במצרים עם בניו ופירוש (ועבדום). ועבדו בם כלומר המצרי' יעבדו בישראל. וכן וענו אותם. ובא הלשון על הנעבד עם יחום הבי"ת. כמו. לא תעביד בו עבודת עבד (ויקרא כ"ה) לבלתי עבד בם (ירמי' ל"ד) וכן תרגום אונקלוס וישעבדון בהון. או פירושו בלא חסרון בי"ת השמוש ויהי' לשון העבוד' על העובד כלומר ישראל יעבדו המצרים והמצרים יענו אותם בעבוד' קשה: (יד) (וגם את הגוי דן אנכי). אני אשפט אותם אע"פ שאני גזרתי להיות להם לעבדים. הם עשו יותר מדאי כמו שאמר על בבל אשר אני קצפתי מעט והמ' עזרו לרעה (זכרי' א) ואמר קצפתי על עמי חללתי נחלתי ואתנם בידך לא שמת להם רחמים על זקן הכבדת עלך מאד (ישעיה מ"ז) והעבוד' הזאת והעינוי הי' עונש מעשיה'

פירוש לתורת אלהים

לאנד וואס איז ניט זייערס (עיין רש"י) ועבדום אונ מען וועט דינען מיט זייא וענו אותם ארבע מאות שנה אונ מען וועט זייא פייניגען פיר הונדערט יאר: (יד) וגם את הגוי אשר יעבודו אונ אויך דם פאלק וואס וועט מיט זיי דינען דן אנכי וועל איך משפטין מיט צעהן מכות ואחרי

משלי יהושע

דער שליח האט געזעהן וואס ער וויל פון, זאגט דער שליח צו אים מיין דיעה וואלט געוועזן איר זאלט זיך

בִּקְנְיָנָא סַגִּי: טו וְאַתְּ תִּתְכְּנֵישׁ לְוָת אֲבָהָתָךְ בִּשְׁלָם תִּתְקְבַר בְּסֵיבוּ טָבָא: טז וְדָרָא רְבִיעָאָה יְתוּבוּן הָכָא אֲרֵי לָא

גָּדוֹל׃ טו וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל־אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקָּבֵר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה׃ טז וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא־

תו"א ואתה תבוא. ברכות סד ע"ק כט : ודור רביעי. ערוות נ : סלם

שפתי חכמים

שבשילוס אינו תהניינס : ק פי' הכבדות וכפנוי אלל כבירות גם בוא כי' בכלל גרות כי היה כשנולד יצחק התחילו כת' שנה: ר בניחותא ולא כתוי' תרלא אחר בתר הכי אלא לתרך וכו'. פברש"ל : ש (קל"ת) דכתיב ויבא עשו מן השדה והוא עיף ודרז"ל ברליתה והותו יוס מת אברהם כמו שדרשו רז"ל

רש"י

(טו) ואתה תבוא ולא פירש ק כל אלה: אל אבותיך אביו עע"ז והוא מבשרו שיבא אליו ר למדך שעשה תרח תשובה : תקבר בשיבה טובה . בשרו שישמעאל עשה' בימיו ולא יצא עשו לתרבו' רעה בימיו ולפיכך מת ה' שנים קודם זמנו ובו ביום ש מרד עשו : (טז) ודור רביעי. לאחר שיגלו למצרים יה ו שם ג' דורות והרביעי ישובו לארץ הזאת לפי

בית

מצרים) די יודין האבן ליידינג גמאכט דם לאנג־ מצרים : (טו) (ואתה תבא) . הקב"ה האט גזאגט צוא אברמען דוא וועסט שטארבן אונ וועסט קומען צוא דיינע עלטערין מיט פרידען (ולא תראה כל אלה) דיא אלע זאכן וואס וועט זיין מיט דיינע קינדר וועסטו ניט זעהן : (אל אבותיך) . פרעגט רש"י (אביו עובד עבודה זרה) זיין פאטער האט געדינט עבודה זרה (והוא מבשרו שיבא אליו) אונ הקב"ה זאגט צוא אברמען ער וועט קומען צוא זיין פאטער (למדך שעשה תרח תשובה) דער פסוק לערנט דיך אז תרח הט גטון תשובה : (תקבר בשיבה טובה) . הקב"ה דאט גזאגט צוא אברמען דו וועסט בגראבן ווערן מיט אגוטע עלטער (בשרו

דוד

הקב"ה הט אים גזאגט (שיעשה ישמעאל תשובה בימיו) ישמעאל וועט טון תשובה ביי זיין לעבין (ולא יצא עשו לתרבות רעה בימיו) אונ עשו וועט ניט ווערן ארשע אזו לאנג ווי אברהם וועט לעבן (לפיכך מת חמש שנים לפני זמנו) דריבר איז אברהם גישטארבן פינף יאר פריער פר זיין צייט. ער זאל ניט זעהן ווי עשו וועט ארשע (ובו ביום מרד עשו) אונ דעם טאג ווס אברהם איז גשטארבן איז עשו גווארן ארשע : (טו) (ודור רביעי) . זאגט רש"י (לאחר שיגלו למצרים ויהיו שם שלשה דורות) נאך דעם ווי זייא וועלין פר טריבען ווערן אין מצרים אונ זייא וועלן דארטן זיין דריי דורות (והרביעי ישובו לארץ הזאת) אונ דם פערדע דור

פירוש

שרשאי במצרים כמו שאמר בנבואת יחזקאל (כ) ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו אני ה' אלהיכם וימרו בי ולא אבו לשמוע לי איש את שיקוצי עיניהם לא השליכו ואת גלולי מצרים לא עזבו • ואומר לשפוך חמתי עליהם לכלות אפי בהם בתוך ארץ מצרים. ואומר ואעש למען שמי וגו' הנה כי נתחייבו כליה בארץ מצרים במעשיהם הרעים לולי שהאל עשה עמהם למען שמו כמו שאמר (שם) שלא יחל שהולל שהרי אמר לאברהם להוציאם מארץ מצרים וכן אמר למשה. אשר נשאתי את ידי לתת אות' לאברה' ליצחק וליעקב (שמות ו' ה')וזה הי' נודע.כמו שאמר אשר נשאתי אליהם לעיניהם להוציאם מארץ מצרים (יחזקאל כ') כי שלח להם נביאים קודם משה כמו שאמר לו משה . שלח נא ביד תשלח (שמות ד' י"ג) . וכן אמר בפרשת יחזקאל זאת • ואחר שמצאני חטאים שראוי לענשם למה נאמר כי בעון שאמר אברהם במה

רד"ק

ארע נשתעבדו בניו במצרים • והלא הכתוב מעיד עליו ואמר ,והאמין בה', ופירוש במה אדע . כבר כתבנו טעמו • והאל ידע שיחטאו ואמר לאברהם כי יענו ויהיו עבדים למצרים . ואף משה רבינו אמר כן לישראל (דברים ל"ב כ"ט) ידעתי כי השחת תשחיתון וסרתם מן הדרך אשר צויתי אתכם וקראת אתכם הרעה וגו' (ואחרי כן יצאו ברכוש גדול) • אחרי תשלים ארבע מאות שנה יצאו מן העבודה במטון רב חלף עבודתם אשר עבדום : (טו) (ואתה תבוא אל אבותיך בשלום) תמות בשלום שלא תראינה עיניך בכל הצרות האלה אשר תקרינה לבניך • ומה שאמר אל אבותיך . כן הוא דרך הלשון בבני המות • וכן והאסף אל עמיך (דברים ל"ב נ') ויאסף אל עמיו (ב"ם ל"ו) כלומר שהוא בא ונאסף אל אבותיו . ויש דרש שכוונה בזה שעשה תרח תשובה (ב"ר ל"ח) והנה מצאנו שאמר לאשיהו הנני אוספך אל אבותיך (ד"ה ב' ל"ד כ"ח) ואסף מת ברשע [illegible]

פירוש לתורת אר"ים

בן יצאו ברכוש גדול אונ דער נאך וועלן זייא ארויס גיין מיט פיל פארמעגין : (טו) ואתה תבוא אל אבותיך בשלום אונ דוא וועסט קומען צוא דיינע עלטערין מיט שלום אונ וועסט ניט זעהן

משלי

אם קאן דער זון נאך ווס ווט איר אויבער הויז הט האבן ואנט דער דאקטר פאן צים שלית ואג נאך וואס ביכשי צוא פיר גקויפן ואנט דער שליח דיין חבר הט מיך גישיקט איך ואל דיר פרעגן זיין או פען הט דיא כליה צוא גגנבית ואנט דער דאקטר פאן צוא אים פר שטיי גאר דיינע בייד וואס דיא

יהודה

ואגט אליין גייך ווס דט ער דיך גישיקט פיר מיינ זיין פון הקהם פר שטייט ער או איז געשל נאך ולבן ויעל איך ניסען דיא גניבה הייגט פר שטייי או דיין צמח איז דר וייזר דיין קומן . דער גשעל איז נאט הט גזאגט צו אברהם זאל תרח טון תשובה קינדר וויארום נאט גקיבט צוא דר קבלה פון צרקים דט

שִׁלֵם עֲוֹן הָאֱמֹרִי עַד הֵנָּה׃ יז וַיְהִי
שְׁלִים חוֹבָא דֶאֱמוֹרָאָה עַד כְּעַן׃ יז וַהֲוָת שִׁמְשָׁא

בעל הטורים עלת

כמפרש פכא ומיוך דור הולך ודור בא. פי' דור הולך כזמן סילאו בניך מהארץ ודור אחר בא לרשת את הארץ. ודו"ר

רש"י

שבארץ כנען היה מדבר עמו וכרת ברית זה כדכתיב לתת לך את הארץ הזאת לרשתה וכן היה יעקב ירד למצרים לא וחשוב דורותיו יהודה פרץ וחצרון וכלב בן חצרון ת מבאי הארץ היה: כי לא שלם עון האמורי · להיות משתלח מארצו עד אותו זמן שאין הקב"ה נפרע מאומ' עד שתתמלא סאתה שנא' (ישעי' כז) בסאסאה בשלחה תריבנה: (יז) ויהי השמש באה

שפתי חכמים

מפלעיטני לא ע"ש ברש"י: ת וא"ת והרי דור חמישי הוי שהרי יעקב מיורדי מצרים היה יעקב יהודה פרץ חצרון כלב וי"ל דיעקב זקן היה ולא חשוב דור אלא נחשב כמת ועי"ל דכיתי יעקב לא היה שעבוד כלל אלא כימי יהודה התחיל קצת השעבוד כמו שפירש"י כפ' ויחי ויכיה ונכדוס ומנו אותם דנק פס דור

בית דוד

וְועט צוּרִיק קוּמֶען אוּנ דֶעם לַאנְד כְּנַעַן (לְפִי שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ וְכָרַת בְּרִית זוּ) וַוייל הקב"ה הָט גְרֶעט דִי רֵייד מִיט אַבְרָהָמֶען אוּנ לַנְד כְּנַעַן אוּנ אִין כְּנַעַן הָט עֶר גְמַכְט מִיט אִים דֶעם פַארְבִּינְדוּנְג (כִּדְכְתִיב) וִויא עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק דקב"ה הָט גְזָאגְט צוּא אַבְרָהָמֶען (לָתֵת לְךָ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ) אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבִּן דָם לַאנְד דִיא זָאלְסְט זִיא יַרְשֶׁנֶן (דְרִיבֶּער זָאגְט דֶר פָּסוּק (יָשׁוּבוּ הֵנָּה) זַיי וֶועלִין צוּרִיק קֶערִין אַהֶער . אוּנ דֶעם לַאנְד וָוס דִי בִּיסְט אִיצְט) (וְכֵן הָיָה) אוּנ אַזוֹ אִיז גְוֶועזֶן (יַעֲקֹב יָרַד לְמִצְרַיִם) יַעֲקֹב הָט גְנִידֶרְט קַיין מִצְרַיִם (צֵא וַחֲשׁוֹב דוֹרוֹתָיו) וֶועלִין מִיר רֶעכֶענֶען זַיינוּ דוֹרוֹת · יְהוּדָה · פֶּרֶץ · חֶצְרוֹן זֶענִין גְוֶועזֶן אִין מִצְרַיִם (וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן מִבָּאֵי הָאָרֶץ הָיָה) אוּנ כָּלֵב

דֶער זוּהְן פוּן חֶצְרוֹן (דָם פֶערְדִי דוֹר) אִיז אַרַיין גְקוּמֶען אוּנ לַנְד כְּנַעַן : (כִּי לֹא שָׁלֵם עֲוֹן הָאֱמֹרִי) . וָוארוּם עֶס אִיז נָאךְ נִיט גַאנְץ פוּל גְוָוארֶן דִי מָאס מִיט דִי זִינְד פוּן אֱמוֹרִי (לִהְיוֹת מְשֻׁתַּלֵּחַ מֵאַרְצוֹ) עֶר זָאל וֶוערִין זַיינוּ זִינְד אַרוֹס גֶעשִׁיקְט וֶוערוֹן פוּן זַיין לַאנְד (עַד אוֹתוֹ זְמַן) בִּיז דִיא צַייט וָוס וֶועט קוּמֶען דָם פֶערְדִי דוֹר (שֶׁאֵין הקב"ה נִפְרַע מֵאוּמָּה) הקב"ה שְׁטְרָאפְט נִיט אַנַאנְץ פָאלְק (עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתָהּ) בִּיז עֶס וֶוערְט פוּהְל אִיר מָאס מִיט זִינְד (שֶׁנֶּאֱמַר) וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (בְּסַאסְּאָה בְּשַׁלְחָהּ תְּרִיבֶנָּה) וֶוען אִיר מָאס וֶוערְט פוּהְל דַאמָלְס שִׁיקְט הקב"ה אַקְרִינְג אוֹף דֶעם פָאלְק זִיא זָאל אַוֶועק גְשִׁיקְט (אוּנ פַרְטְרִיבֶּן) וֶוערוֹן פוּן אִיר לַאנְד : (יז) (וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וגו') . הַארְט רש"י

פירוש

(טז) (תקבר בשיבה טוב') ישתרא' לך בנים ובני בנים: (ודור רביעי ישובו הנה.) הדור הרביעי מבאי מצרים שהוא מקורב הגלות ישובו הנה בארצם וירשוה · וכן הי' · כי קהת הי' מבאי מצרים ובני אהרן ומשה שהם דור רביעי היו מבאי הארץ· (כי לא שלם עון האמורי עד הנה) עונש עון האמורי לא הגיע עדיין זמנו שיקבלו עונשם . כי האל יתברך יאריך אפו לרשעים · ולכל יש זמן קצוב . יש שמענישו מיד ויש שמאריך לו זמן רב . והכל לפי חכמתו . ואומר כי האמורי לא ננמר עדיין זמן ענשם . ועונש העון יקרא עון · וכן גדול עוני מנשוא (ד' י"ד) ועונש החטאת חטאת . כמו זאת תהי' חטאת מצרים (זכרי' י"ד) וזכר האמורי לפי שהי' החזק שבשבעה גוים . וכן אמר ואנכי השמדתי את האמורי מפניכם אשר כגבה ארזים גבהו (עמוס ב') : (יז) (ויהי השמש באה) מלעיל . לפי שהוא פעל עבר . (ועלטה) · הוא החשך החזק·ורמז בזה לשאר הגליות שיצורפו בהם ישראל צרוף אחר צרוף . זהו שבאה השמש ואין לה אור כלל · ואף אור

רד"ק

הכוכבים לא נרא' · והעלט' רמז לצרות הגליות שיהיו כפולות · (והנ' תנור עשן ולפיד אש) עשן שם תאר בשקל חכם סכל . אמר שרא' תנור שהי' עשן כלומר שהי' מעל' עשנו בתוך העלט' . זהו רמז לאף ה' שיעשן בישראל באורך הגלות הזה האחרון עם צרות גדולות· וכן אמר דוד לארך זה הגלות . עד מתי עשנת בתפלת עמך (תהלים פ' ה') · (ולפיד אש) . ר"ל וראה לפיד אש אשר עבר בין הגזרים האל'.והם אותם בתרים אשר בתר . ורמז בו לשני דברים . רמז בו לכריתת הברית כמו שעוברים בעלי הברית בין הגזרים והבתרים אשר נתחו לשנים ויעברו בין בתריו · כן שאל האל במקום כבודו לפיד אש שיעבור בין הבתרים לקיים הברית עם אברהם זהו שאמר אחריו . ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית · ורמז לו בזה כי כל עוד שיהיו הצרות תקיפות ותכופות יזכור להם האל ברית אברם שלא לכלותם . ורמז גם כן בלפיד אש שיכלו האומות האל' שישראל גולים ביניהם שהיו הבהמות השלש' למשל להם·אמר שיעבור אש ה' ביניהם ויכל' אותם כמו שאמר בגוג

פירוש לתורת אלהים

דָאס גָלוּת (עיין רש"י). תִּקָּבֵר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה דוּ וֶועסְט בַּגְרָאבֶּען וֶוערִין מִיט אַגוּטֶע עֶלְטֶער (עיין רש"י) : (טז) וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה אוּנ דָאס פֶערְדֶע דוֹר וֶועט ווידֶר קֶערִין (עיין רש"י) צוּ דֶעם לַאנְד כְּנַעַן כִּי לֹא שָׁלֵם עֲוֹן הָאֱמֹרִי וָוארוּם עֶס אִיז נָאךְ נִיט גַאנְץ דִי זִינְד פוּן דֶעם אֱמוֹרִי זַיי הָאבֶּן נָאךְ נִיט גְטוּן אַזוֹ פִיל עֲבֵירוֹת זַיי זָאלִין דוּרְךְ דֶעם פַר שִׁיקְט וֶוערִין פוּן זַייעֶר לַאנְד עַד הֵנָּה בִּיז אִין יֶענֶר צַייט פוּן דֶעם פֶערְדִין דוֹר דֶענְסְטְמָאהְל וֶועט עֶרְשְׁט פַאר פוּל וֶוערִין זַייעֶר מָאס אוּנ הקב"ה שְׁטְרָאפְט נִיט קַיין אוּמָּה בִּיז עֶס וֶוערְט פַאר פוּל אִיר מָאס ; (יז) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז

סְגַת וּקְבָלָא הֲוָה וְהָא **הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וַעֲלָטָה הָיָה וְהִנֵּה**
תַּנּוּר דִּתְנַן וּבְעוּר
רְאֶשָׁא דְעָדָא בֵּין **תַנּוּר עָשָׁן וְלַפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר**
בֵּין

בעל הטורים

רביעי ישובו הנה. רז"ו שנים יהיו שמה ואז ישובו הנה : (יז) ועלטה ביה׳ והנה תנור. ר"ת בהיסך תוהו בהרלה גו

רש"י

באה . כמו (בראשית מב) ויהי הם א מריקים שקיהם (ת"ב יג) ויהי הם קוברים איש כנו ויהי דבר זה : השמש באה . שקעה . ועלטה היה. חשך היום : והנה תנור עשן וגו׳ ׳ רמז לו שיפלו המלכיות ש"א בגיהנם ׳ באה טעמו למטה לכך הוא מבואר שבא כבר ואם הי׳ טעמו למט׳ בא׳ היה מבואר כשהיא עוקמת וה"א גו׳ בן בהרי כבר כתיב ויהי השמש לבא והעברת תגור שבן לאחר מבאן היתה נמצא שכבר שקעה וזה חילוק בכל תיבה ל׳ נקיבה שיסודה שתי אותיות כמו בא קם שב כשהטעם למטה ל׳ עבר הוא כגון זה וכגון ורחל באה ׳ קמה אלומתי הנה שבה יבמתך (רות א) וכשהטעם למעה הוא ל׳ הווה דבר שנעשה עכשיו והולך כמו באה עם הצאן בערב היא באה ובבקר היא שבה (אסתר ב) :

שפתי חכמים

חר רביעי : א ר"ל לתה כתיב ויהי ל׳ זכר ובשמש ל׳ נקבה מכתיב באה ובו"ל ויכתב ותהי בשמש ומתרץ דכ"פ ויהי ל׳ כר זה כשמש באה וגו׳ ומלת ויהי קאי אדבר זה וכמו כן ויהי הם מריקים וגו׳ כאילו אמר ויהי דבר זה שהם מריקים

בית יהודה

וַיְהִי אין דיא טייטש ער איז געווען (לשון זכר) בָּאָה . זיא איז אונטער געגאנגען (לשון נקבה) . פר וואס שטייט לשון זכר אונ לשון נקבה בייא איין זאך. ענטפערט רש"י (כמו ויהי הם מריקים שקיהם) איז אויך אקשיא אינ פסוק ויהי איז דיא טייטש ער איז געוועזן (איינר) . הם מריקים שקיהם . זייא האבען אויס געליידיגט זייערע זעק (פיל מענטשן) . דארף דאך שטיין אינ פסוק ויהיו . זייא זענען געוועזן . פר וואס שטייט ויהי . ער איז געוועזן . מוז מען זאגן דא פעלין דיא צוויא ווערטר ״דבר זה״ אונ אזו דארף שטיין אינ פסוק ויהי דבר זה (בשעה) הם מריקים שקיהם . דיא זאך (וואס וייטער וועט שטיין) איז געווען אונ דיא צייט ווען זייא האבען ליידיג געמאכט זייערע זעק . נאך אזו אנגלייכן שטייט אונ פסוק (ויהי הם קוברים איש) . איז אויך דיא וועלבינגע קשיא . ויהי . ער איז געוועזן . איז איינער . הם קוברים . זייא בגראבן . איז פיל . נאר דא פעלין אויך דיא ווערטר ויהי דבר זה . די זאך איז געווען ווען זייא האבן בגראבן דעם מענטש . דא אינ דעם פסוק פעלין אויך דיא ווערטער ״ויהי דבר זה בעת השמש באה״ דיא זאך איז געווען אינ די צייט ווען דיא זון איז אונטער געגאנגן:(השמש באה) . (שקעה) דיא זון איז אונטער געגאנגן : (ועלטה היה) . (חשך היום), דער טאג איז פינסטער געווארן : (והנה תנור עשן) אזוי וויא פון אויבן . זאגט רש"י (רמז לו שיפלו המלכיות עובדי אלילים בגיהנם) הקב"ה האט [illegible] וואלטן געשטראפט ווערען אינ גיהנם (באה טעמו׳ למעלה) בייא דעם ווארט באה שטייט דיא נגינה

ווייבן אויף דיא ב׳ (לפיכך הוא מבואר שבאה כבר) דריבער טייטשט מען ״באה״ זיא איז שוין אונטער געגאנגען (ואם היה טעמו למטה באלף) אויב דיא נגינה וואלט שטיין אויף דער אלף (היה מבואר שהיא שוקעת) וואלט מען געטייטשט דאס ווארט באה זיא גייט אונטער (ואי אפשר לומר כן) אונ דא קענען מיר ניט אזו זאגען (שהרי כבר כתיב ויהי השמש לבא) עס שטייט דאך שוין פריער דיא זון האט אן געהויבן אונטער גיין (והעברת תנור עשן לאחר מכאן היתה) אונ דער רויך איז שפעטער דורך געגאנגן (נמצא שכבר שקעה) איז דאך דיא זון שוין געווען לאנג אינטער געגאנגן (וזה חילוק בכל תיבה לשון נקבה שיסודה שתי אותיות) יעדעס ווארט וואס איז לשון נקבה (ווייבליך גשפראכי) אינ דער פונדאמענט פון ווארט איז צוויי אותיות (כמו) אזו וויא ״בא קם שב״ (כשהטעם למעלה) אז די נגינה איז ביי דעם ערשטען אות (לשון עבר היא) איז די טייטש עס איז געווען (כגון זה) אזוי ווי דם ווארט באה ויהי השמש באה. דיא זון איז שוין אונטער געגאנגן (וכגון ורחל באה) רחל איז שוין געקומען (קמה אלומתי) מיין בינטיל האט זיך אויף געשטעלט (הנה שבה יבמתך) דיין שוועגערין האט זיך צוריק געקערט (וכשהטעם למטה) אונ אז דיא נגינה איז אונטען אויף דעם צווייטן אות (היא לשון הוה) איז דאס אאצטיגע זאך (דבר שנעשה עכשיו והולך) אזאך וואס ווערט איצט געטין (כמו באה עם הצאן) רחל קומט מיט די שעפסין (בערב היא באה) אבענד קומט זיא (ובבוקר היא שבה) אינ דער פריא קערט זיא

פירוש לתורת אלהים

געווארען השמש באה אז דיא זון איז אונטער געגאנגן ועלטה היה אונ עס איז געווארן פינסטער והנה אונ תנור עשן איין אויוון מיט רויך ולפיד אש אינ פלאם פייער אשר עבר בין הגזרים האלה

משלי יהודה

אים נאט גיווען היינט דיא שמערן אז ער וועט ניט האבען ביין קינדער דרויף האט אים נאט געזאגט דיא

בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה׃ יח בַּיּוֹם הַהוּא
כָּרַת יְהוָה אֶת־אַבְרָם בְּרִית
לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ
הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד־הַנָּהָר
הַגָּדֹל נְהַר־פְּרָת׃ יט אֶת־הַקֵּינִי
ואת

פַּלְגַיָּא הָאִלֵּין׃ יח בְּיוֹמָא
הַהוּא גְּזַר יְיָ עִם אַבְרָם
קְיָם לְמֵימַר לִבְנָךְ
יְהָבִית יַת אַרְעָא הָדָא
מִנַּהֲרָא דְמִצְרַיִם עַד
נַהֲרָא רַבָּא נַהֲרָא
דִפְרָת׃ יט יַת שַׁלְמָאֵי
רת

רש"י

(יח) לזרעך נתתי. אמירתו של הקב"ה כאלו היא עשויה (ב"ר): הנהר הגדול נהר פרת. לפי שהוא דבוק לא"י קוראו גדול אע"פ שהוא מאוחר בד' נהרות היוצאות מעדן שנא' והנהר הרביעי הוא פרת משל הדיוט עבד מלך מלך הדבק לשחור ויסתחוו לך: (יט) את הקיני [ב"ר] עשר אומו' יש כאן ולא נתן להם אלא שבעה גוים והשלשה אדום ומואב ועמון והם קיני קניזי וקדמוני עתידים להיות ירושה

בית

צוריק: (יח) (לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי וגו') צו דיינע קינדער האב איך געגעבן דם לאנד. האָרט רש"י דר ווייל הט אברם קיין קינדער נהאט אונ הקב"ה האט זיי נאך ניט געגעבן דם לאנד. פר וואס זאגט הקב"ה לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי. צו דיינע קינדער האב איך געגעבן דם לאנד. דריבר זאגט רש"י (אֲמִירָתוֹ שֶׁל הקב"ה כְּאִלּוּ הִיא עֲשׂוּיָה) וואס הקב"ה זאגט איז גלייך ווי עס איז שוין גטון גוואָרן אז הקב"ה הט גזאגט צו אברמען ער וועט האבן קינדער אונ ער וועט זייא געבין דם לנד כנען. איז גלייך ווי דיא קינדער זענון שוין דא אונ זיי האבין שוין דם לנד כנען: (הַנָּהָר הַגָּדוֹל) דר גרוסער טייך. דאס איז דער טייך פרת. זאגט רש"י דר טייך פרת איז ניט אזו גרוס. נאר מען מיינט ניט גרוס אונ דיא לענג אונ אין דיא ברייט. נאר מען מיינט ער איז גרוס אונ חֲשִׁיבוּת (טייערקייט) (לְפִי שֶׁהוּא דָבוּק לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) ווייל דער טייך פרת איז נעבן ארץ ישראל

דיוט

(לְפִיכָךְ קוֹרְאֵהוּ גָּדוֹל) דריבר רופט אים דר פסוק גרוס (טייער. געשעצט) (אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְאוּחָר בְּאַרְבָּעָה נְהָרוֹת הַיּוֹצְאִים מֵעֵדֶן) אפילו ביי דיא פיר טייכן וואס גייען ארוס פון עדן. דער מאנט מען דעם טייך פרת דער לעצטער פון אלע פיר טייכען (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אונ פסוק (וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פְּרָת) דר פערדע טייך איז פרת (מָשָׁל הֶדְיוֹט) עס איז אפרסטער משל (עֶבֶד מֶלֶךְ מֶלֶךְ) דער קנעכט פון מלך איז אויך אמלך (הַדְּבַק לְשַׁחֲוּוֹר) בהעפט דיך צו אשררה (וְיִשְׁתַּחֲווּ לָךְ) וועט מען זיך איינבייגן פר דיר אויך: (יט) (אֶת הַקֵּינִי). זאגט רש"י (עֶשֶׂר אוּמוֹת יֵשׁ כָּאן) דא זענן גציילט צעהן פעלקער (וְלֹא נָתַן לָהֶם אֶלָּא שִׁבְעָה גוֹיִם) אונ געגעבון צו דיא יודין הט הקב"ה נאר זיבן פעלקער (וְהַשְּׁלֹשָׁה) אונ די דריי פעלקער אֱדוֹם מוֹאָב עַמּוֹן. דם זענן קיני קניזי קדמוני. (עֲתִידִים לִהְיוֹת יְרוּשָׁה לֶעָתִיד) דאס וועלון יודין

פירוש

בנוג ומנוג לעתיד (יחזקאל ל"ח) אש ונפרית אמטיר עליו ועל אגפיו: (יח) (ביום ההוא) באות' המרא'כרת עמו ברית לתת לזרעו את הארץ כלה ורמז לו בזה שיירשו אות' כלה לסיבת הגלות הזה כי אמר לו שיתן לזרעו עשר אומות שוכר ובירוש' ראשונ' לא ירשו אלא ארץ שבע' אומות וקיני וקניזי וקדמוני לא ירשו עדיין. מלמד שהמאמר הזה לעתיד הוא · (נתתי) כבר נתתי להם בדברי שהוא קיים. (עד הנהר הגדול נהר פרת) ארז"ל (שבועות ד' מ"ד) אע"פ שיש בארבע נהרות גדול ממנו קראו גדול לפי שהוא מארץ ישראל. כמו

רד"ק

שאמרו במשל עבד מלך מלך: (יט) (את הקני) קראו על שם העיר שישבו בה תחל' כי שם העיר הי' קין כמו שאמר וחבר הקני נפרד מקין (שופטים ד' י"א) אולי הבונ' אות' הי' שמו קין וקרא העיר על שמו כמו כשם בנו חנוך (בראשית ד') כשם דן אביהם (יהושע י"ט) שומרון על שם שמר אדני ההר. והמשפח' ההיא נקראת קיני · קינים · ונתחתנו עם שבט יהוד' עם משפחות רכב כמו שאמר המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב (ד"ה ב' נ"ה). ואפשר כי זה הקני הנוכר הנה הי' אחר. אלא שאונקלס תרגם ית שלמאי
כמו

פירוש לתורת אלהים

איז איבר גפארין צווישן די שטיקר: (יח) בַּיּוֹם הַהוּא אין דעם זעלבינן טאג כָּרַת יְיָ אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר הט גאט גשלאסן א ברית גוועזן מיט אברם צו צוא זאגין לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת צוא דיינע קינדער האב איך געגעבין דאס דאזיגע לאנד חאטשי אין דער צייט האט ער נאך ניט געגעבין דאס לאנד צוא זייערי קינדער נאר אז הקב"ה זאגט צו איז גלייך ווי עס איז שוין גטון גוואָרן מִנְּהַר מִצְרַיִם פון דעם טייך פון מצרים עַד הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר פְּרָת ביז דער גרוסער טייך פרת: (יט) אֶת הַקֵּינִי דם לאנד פון קיני וכו':

וְאֶת־הַקְּנִזִּי וְאֵת הַקַּדְמֹנִי׃ כ וְאֶת־
הַחִתִּי וְאֶת־הַפְּרִזִּי וְאֶת־הָרְפָאִים׃
כא וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי
וְאֶת־הַגִּרְגָּשִׁי וְאֶת־הַיְבוּסִי׃ ס
טז א וְשָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה
לוֹ וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית וּשְׁמָהּ
הָגָר׃ ב וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל־אַבְרָם

הנה

וְיַת קְנִיזָאֵי וְיַת
קַדְמוֹנָאֵי׃ כ וְיַת חִתָּאֵי
וְיַת פְּרִיזָאֵי וְיַת גִּבָּרָאֵי׃
כא וְיַת אֱמוֹרָאֵי וְיַת
כְּנַעֲנָאֵי וְיַת גִּרְגָּשָׁאֵי
וְיַת יְבוּסָאֵי׃ א וְשָׂרַי
אִתַּת אַבְרָם לָא יְלִידַת
לֵיהּ וְלַהּ אַמְתָא
מִצְרֵיתָא וּשְׁמַהּ הָגָר׃
ב וַאֲמַרַת שָׂרַי לְאַבְרָם

בעל הטורים

כגליות שדומין לתוכו : [א] ושרי. ג' כרס' ושרי אשת אברם ושרי כישבכר פב דנורב . מלמד שהיתב חבובם כהמבות : ולה. ד' כמס'. ולה שפחה מצרית. ולה שני פיות. ולה אמר עלי לשלום . ולה נפין ארנע כתיב ברתב וגיאל , וזכו שרדו והלך והתשב בחזרה לגלולי אביה וכיינו ולה שתי פיות בחזרה לה פה אחר להודות לעכו"ם וכיון שעשתה תבונה חזר ולקתב כת"ב קטורה זו כגר וזו כוח ולה אמר עלי לשלום . ולה נפין

שפתי חכמים

ב נ"ל דפוג שכי' כהמורי דכהיב שני מלכי כהמורי הלך על כתוי שכם רבתיב ובוה כי' מבני כהמורי ונק' יתר כרפאים מפני שמלך עליכם דלי היפה ואת כרפאים זה עוג וכם אמורים כלה למה חשב סוד ואת כהמורי. כרא"ם : ג סוכחהו מדכתיב ולה :

רש"י

לפתיד בנא' אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם (ישעיה יא) : (כ) ואת הרפאים . ארץ עוג ב שנ' בה [דברי' ג] ההוא יקרא ארץ רפאים : (א) שפחה מצרית . בת פרעה היתה כשראה נסים שנעשה לשרה ג אמר מוטב שתה׳ נתי

בית דוד

יִרָשְׁנָן שְׁפֶּעטֶר ווען מָשִׁיחַ וועט קוּמֶען (שֶׁנֶּאֱמַר) וואוּ עס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אֱדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלוֹחַ יָדָם) דוּא יוּדִין וועלִין שִׁיקֶען (אוּיס צִיהֶען) זֵייעֶרֶע הֶענְט אֵיין צוּ נֶעמֶען אֱדוֹם אוּנ מוֹאָב (וּבְנֵי עַמּוֹן מִשְׁמַעְתָּם) אוּנ דָס פָאלְק עַמּוֹן וועלִין פוּן הֶערֶן אוּנ פָאלְגֶן ווָאס דִיא יוּדִין וועלִין זֵייא הֵייסִין טוּן : (כ) (וְאֶת הָרְפָאִים) . (אֶרֶץ עוֹג) . רְפָאִים אִיז דָם לַאנְד פוּן עוֹג (שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ) בַּיי דֶעם לַאנְד פוּן עוֹג שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (הַהִיא יִקָּרֵא אֶרֶץ רְפָאִים) זִיא ווערְט גֶירוּפֶן דָאס לַאנְד פוּן דִיא רְפָאִים (א) (שִׁפְחָה מִצְרִית) . זָאגְט רַשִׁ"י (בַּת פַּרְעֹה הָיְתָה) הָגָר אִיז גֶיוועזֶן אַטָכְטֶער פוּן פַּרְעֹה (כְּשֶׁרָאָה נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לְשָׂרָה) ווען פַּרְעֹה הָט גֶזֶעהֶן דִיא נִסִּים ווָאס זֶענֶן גֶשֶׁעהֶן גֶיוואָרִין צוּ שָׂרָה (אָמַר) הָט פַּרְעֹה גֶזָאגְט (מוּטָב שֶׁתְּהֵא בִתִּי שִׁפְחָה בְּבַיִת זֶה) עֶס אִיז בֶּעסֶר מַיין טָאכְטֶער זָאל זַיין אַדִינְסְט אִין דִיא שְׁטוּב פוּן אַבְרָם מִיט שָׂרַי (וְלֹא גְבִירָה בְּבַיִת אַחֵר) אוּנ נִיט אַפְרִינְצֶעסִין אוּנ אֵיין אַנְדֶרֶע שְׁטוּב :

אולי

פירוש

כמו שתרגם וירא את הקני : (כ) (ואת החתי) ולא זכר החוי . אולי הוא הרפאים שזכר : (כא) (ואת האמורי ואת הכנעני). וארץ פלשתים בכלל הכנעני כמו שאמ' בספר יהושע . לכנעני תחשב (יהושע י"ג ג') :

טז (א) ושרי (אשת אברם לא ילדה לו) כמו שאמר ותהי שרי עקרה (י"א ל') ר"ל כיון שראתה שרי שלא ילדה לאברהם והוא בן שמונים וחמש והיא בת שבעים וחמש חשבה כי אין לה תקוה עוד . אמרה הנה כי האל אמר לאברהם שיתן לו זרע שיירש את הארץ וממני לא יהיה הזרע עוד . כי אני זקנה . והבן שיהיה לו מאשה אחרת יהיה לו טוב לי שאתן לו

רד"ק

שפחתי לאשה אולי אבנה ממנה ויהיה לי כבני. וטוב לי שיהיה לו בן מאשה אחרת . (ולה שפחה מצרית). כי אילו היתה כנענית לא היתה לוקחה לאשה. וזכר שפחה לכבוד אברהם (עצרני ה' מלדת) כיון שעד כה עצרני מלדת לך.אין לי תקוה עוד שיהיה לך ממני כי אני זקנה . (אבנה) . הבן נקרא בן . לפי שהוא בנין האב והאם . אמרה אם יהיה לך משפחתי בן אחשב אותו כאלו הוא בני ויהיה לי כבן . (וישמע אברם). לוסר שישר בעיניו הדבר . ולא המתין בזה לדבר האל כי חשב כי אחר שעברה בלתי מלדת. בה שיעדו האל לתת לו זרע שתגר יהיה . ואחר שישר הדבר בעיני שרי

פירוש לתורת האלהים

(א) וְשָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ אוּנ שָׂרָה דָאס ווַייבּ פוּן אַבְרָם הָאט צוּ אִים קֵיין קִינְד גֶיבָּארִין וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית אוּנ צוּא אִיר אִיז גֶיוועזֶן אַדִינְסְט פוּן מִצְרַיִם (עַיין רש"י). וּשְׁמָהּ אוּנ אִיר נָאמֶען אִיז גֶיוועזֶן הָגָר : (ב) וַתֹּאמֶר שָׂרַי הָט שָׂרַי גֶזָאגְט צוּ אַבְרָם הִנֵּה נָא עֲצָרַנִי ה' מִלֶּדֶת גָאט הָט מִיר אִיצְט גֶיהַאלְטִין פוּן צוּ גֶבָּארִין בֹּא נָא אֶל שִׁפְחָתִי קוּם צוּא מַיין שִׁפְחָה אוּלַי אִבָּנֶה מִמֶּנָּה מֶעגְלִיך ווֶעל

הִנֵּה־נָא עֲצָרַנִי יְהוָה מִלֶּדֶת בֹּא־
נָא אֶל־שִׁפְחָתִי אוּלַי אִבָּנֶה מִמֶּנָּה
וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרָי׃ ג וַתִּקַּח
שָׂרַי ׀ אֵשֶׁת אַבְרָם אֶת־הָגָר
הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִקֵּץ עֶשֶׂר
שָׁנִים לְשֶׁבֶת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן

הָא כְעַן מְנָעַנִי יְיָ
מִלְמֵילַד עוּל כְּעַן לְוַת
אַמְתִי מָאִים אִתְבְּנֵי
מִנַּהּ וְקַבֵּיל אַבְרָם
לְמֵימַר שָׂרָי׃ ג וּדְבָרַת
שָׂרַי אִתַּת אַבְרָם יָת
הָגָר מִצְרֵיתָא אַמְתַהּ
מִסּוֹף עֲשַׂר שְׁנִין לְמֵיתַב
אַבְרָם בְּאַרְעָא דִכְנָעַן
ויהבת

תו"א מקץ עשר. יבמות סד: ותאמר שרי. ר"ה י ב"ק נג: ותתן

בעל הטורים

כנגד ארבע איירי ג"כ במלכות ישמעאל: (ג) לשבת. ב' במס' הכא ואידך אשר נטה לשבת עד פי שנאה אשר ושכב עמה י"

רש"י

בתי שפחה בבית זה ולא גבירה בבית אחר. (ב) אולי אבנה ממנה. ללמד על מי שאין לו בנים שאינו בנוי אלא הרוס: אבנה ממנה. בזכות ד שאכניס צרתי לתוך ביתי: לקול שרי. (בב"ר) לרוח ה הקודש שבה: (ג) ותקח שרי. לקחתה בדברים ו אשריך שזכית לידבק בגוף קדוש כזה [ב"ר]: מקץ עשר שנים. מועד הקבוע לאשה ששהתה ז עשר שנים ולא ילדה לבעלה חייב לישא אחרת (יבמות סד): לשבת אברם וגו'. מגיד שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המנין לפי שלא נאמר לו ואעשך

שפתי חכמים

ולא שפחה והא כל מה שקנתה אשה קנה בעלה אלא ודאי בת פרעה היתה ונתן לה בתו כשראה וכו' מש"ה כתיב ולה לרה ז ע"ז כלו' שראה מעשים שנעשו לה לשרה וק"ל: ד ק"ל וכי אם הגר תלד תהא היא בנוי' ומתרץ דמתנה פי' בשיבתה: ה הוכחתו מדכתיב לקול שרי הול"ל לשרה אלא ס"פ לקול בנא לשרה דהיינו רוה"ק: ו כיון דעיקר האדם הוא דעתו ולא יוכל לקחת דעתו כי אם בדברים טובים ומדעתו לרצונו. ז דאל"כ

בית יהודא

(ב) (אוּלַי אִבָּנֶה מִמֶּנָּה). טאמער פון איר וועל איך אויך גבוֹיעט ווערון (לְלַמֵּד עַל מִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים שֶׁאֵינוֹ בָּנוּי אֶלָּא הָרוּס) דר פסוק לערינט אונז דער מענטש וואס האט קיין קינדער איז ער ניט גבויעט נאר צו ווארפון: (אִבָּנֶה מִמֶּנָּה). זאגט רש"י שׂ"ה האט גזאגט (בִּזְכוּת שֶׁאַכְנִיס צָרָתִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי) ווייל איך וועל אריין ברענגן אונ מיין שטוב א שונא (א פיינד) אונ דאס טוה איך נאר ווענן מצוה אברם זאל האבן קינדער. טאמער אונ דעם זכות וועל איך אויך זוכה זיין צו האבן קינדער: (לְקוֹל שָׂרָי). צו די שטיממע פון שרי (לְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ שֶׁבָּהּ) אברם האט געהערט די שטיממע (די רייד) פון שרה ווייל זיא האט גרעט מיט רוח הקודש. פון הקב"ה איז אריין גגעבין גווארון דו עצה אונ שרה אברם זאל זיך בהעפטין מיט הגר: (ג) (וַתִּקַּח שָׂרַי). זאגט רש"י (לְקָחַתָּה בִּדְבָרִים) שׂרי האט גנומן די הגר מיט גוטע רייד (אַשְׁרֵיךְ שֶׁזָּכִית לִידָבֵק בְּגוּף קָדוֹשׁ כָּזֶה) וואל צו דיר דו האסט זוכה גוועזן דו זאלסט דיך בהעפטין מיט אזו אהיילגן מענטש: (מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים). הארט רש"י צו וואס דרך די תורה דער ציילן די צייט ווען שרה האט גגעבן הגר צו אברם. ענפרט רש"י (מוֹעֵד הַקָּבוּעַ לְאִשָּׁה שֶׁשָּׁהֲתָה עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה לְבַעְלָהּ) עס איז אבעשטימטע צייט צו א אשה אוב זיא האט גוואהנט מיט איר מאן צעהן יאר אונ זיא האט קיין קינדער גבארן. דארף ער נעמין איין אנדר ווייב (לְשֶׁבֶת אַבְרָם). זאגט רש"י (מַגִּיד) דר פסוק זאגט אונז (שֶׁאֵין יְשִׁיבַת חוּצָה לָאָרֶץ עוֹלָה מִן הַמִּנְיָן) די צייט וואס אברם האט געוואהנט מיט שרה אונ חוצה לארץ (אויסער ארץ ישראל) איידר ער איז גקומען אונ כנען.

פירוש רד"ק

ישר גם בעיניו. ואברהם לא התפלל על שרה כמו שעש' יצחק. או התפלל ולא נענ' כי רצה האל להראות מה נפלאותיו לאהבת אברהם שתלד בת תשעים: (ג) מקץ עשר שנים. אמר כי משישבו בארץ כנען המתינ' עוד עשר שנים כי חשב' כי שם יתן לאברה' בן ממנ'. כי כן אמר לו „לך לך מארצך„. ואחר כך ואעשך לגוי גדול. כיון ששהת' עשר שנים ולא ילדה אמר' כבר זקנ' אני. עוד אין תקו' שיהי' לו בן ממני אתן לו שפחתי. וארז"ל (יבמות ס"ד) נשא אשה ושה' עמה עשר שנים ולא ילד' אינו רשאי לבטל ויוציא' ויתן כתוב' שמא לא זכה לבנות ממנ'. ואף על פי שאין ראי' לדבר זכר לדבר „מקץ עשר שנים לשבת אברם

פירוש לתורת אלהים

איך גבויעט ווערין דורך איר (עיין רש"י). וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרָי האט אברם געהערט צום קול פון שׂרי: (ג) וַתִּקַּח שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם אונ שׂרי דאס ווייב פון אברם האט גנומען איר דינסט הגר די מִצְרִית (עיין רש"י). מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשֶׁבֶת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן פון סוף פון צעהן יאר וואס אברם איז גזעסין אין לאנד כנען (עיין רש"י). וַתִּתֵּן אוֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ אונ שׂרה האט גגעבין איר

וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ לוֹ לְאִשָּׁה: ד וַיָּבֹא אֶל־הָגָר וַתַּהַר וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וַתֵּקַל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ: ה וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל־אַבְרָם
חמסי

וִיהַבַת יָתַהּ לְאַבְרָם בַּעְלַהּ לֵיהּ לְאִנְתּוּ: ד וְעָאל לְוָת הָגָר וְעַדִּיאַת וַחֲזָת אֲרֵי עַדִּיאַת וְקַלַּת רִבּוֹנְתַהּ בְּעֵינָהָא: ה וַאֲמַרַת שָׂרַי לְאַבְרָם דִּין לִי

רש״י

לגוי גדול עד שיבא לא״י: (ד) ויבא אל הגר ותהר. מביאה ראשונה [ב״ר]: ותקל גברתה בעיניה. אמרה שרי זו אין סתרה כגלויה מראה עצמה כאלו היא צדקת ואינה צדקת שלא זכתה להריון כל השנים הללו ואני נתעברתי מביאה ראשונה [ב״ר]: חמסי עליך. חמס העשוי לי עליך אני מטיל העונש כשהתפללת להקב״ה מה תתן לי ואנכי הולך ערירי לא התפללת אלא עליך והי׳ לך להתפלל על שנינו והייתי אני נפקדת עמך ועוד דבריך אתה חומס
ממני

שפתי חכמים

בארץ אחר שנים כ״כ: ח פירוש דכתיב ויבא אל הגר ותהר כלומר ויבא אליה ותהר הגר ר״ל אלא לאחר שכיבה אחת כמו שאמר הגר ותהר בה כלומר אלא בשעה ראשונה מביאה ראשונה ובזה נאלו כיצד עוד נתולה ונתעברה א״כ מפרשין הגר אל ותהר איכא למימר הגר ותהר הכל לא אחר נשים כה כילד אלא נתעברה מביאה ראשונה שאחר נשים שאין נתעברין מביאה ראשונה כלו׳ שנעשה לה גם: ט וא״ל הנ״ל דמש״כ והקל וכו׳ דלמה שכינת הריון ביה והקל ולא מבינת ביאה ראשונה וי״ל דהנ״ב כנ״ל והבר והקל וגו׳ ופי״ל דאי מבינת הריון לחוד והקל דלמא שרה עקרה בית הש״ב לא זכתה להריון כאלמא אי משום מביאה ראשונה והעברה א״ש דאמרה הגר ודאי אינה צדקת דאי צדקת היתה למה לא הוליד לה זכות לישבות לה גם כמו שנעשה לי גם שנתעברתי מביאה ראשונה אלא ודאי אין לה זכות. מהרש״ל: י לא חמס שאני עושה כי י׳ כמו על חמסי מורה פה על כפופל ובוא שרה. ועוד דבריך
אתה

בית יהודה

דאס איז נים נעררעכנט געווארן צו דיא צעהן יאר (לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד שיבא לארץ ישראל) ווייל הקב״ה האט נים צוא גזאגט אברהמען אז ער וועט ווערן אגרוס פאלק ביז ער וועט קומען אונ ארץ ישראל. אז ער וועט קומען אין ארץ ישראל וועט ער האבן קינדער אבר נים פריער. דעריבער האט מען געציילט דיא צעהן יאר פון דיא צייט ווס אברם איז געקומען אין ארץ ישראל: (ד) (ויבא אל הגר ותהר). אברם איז געקומען צוא הגר אונ זיא איז מעוברת געווארן (מביאה ראשונה) פון דעם ערשטן מאל ווס אברם איז געווען בייא איר איז זיא מעוברת געווארן: (ותקל גבירתה בעיניה). זאגט רש״י (אמרה) הגר האט געזאגט (שרי זו אין סתרה כגלויה) שרי איז איז דער שטיל (אין הארץ) נים אזוי פרום ווי זיא ווייזט זיך פרום פאר מענשין (מראה עצמה כאלו היא צדקת) זי ווייזט זיך פרום (ואינה צדקת) זי איז אבר נים פרום (שלא זכתה להריון כל השנים הללו) ווייל זי וואנט פיט אברהמען פיל יארען אונ זי האט נים זוכה געווען צו ווערן מעוברת פון אברם (ואני נתעברתי מביאה ראשונה) אונ איך בין מעוברת געווארן באלד פון דעם ערשטן מאל: (ח) (חמסי עליך). שרה האט
געזאגט

פירוש

בארץ כנען. ללמדך שאין ישיבת חוצ׳ לארץ עולי לו מן המנין וזה לטעם שזכרנו: (ד) ותקל גבירת׳. חשב כי מאחר שזרע אברהם יהי׳ ממנ׳. כי היא תהי׳ גביר׳ לא היה׳ הוספת למצות שרי גבירת׳ לאשר תצוה: (ה) (חמסי עליך)׳ החמס שאני לוקחת משפחתי. עליך היא. כי אני לטובתך נתכוונתי שנתתי׳ לך כדי שיהי׳ לך

רד״ק

זרע ממנ׳. ועת׳ נקלותי בעיני׳ ואת׳ לא תחוש ולא תיסר אות׳ ואני לכבודך איני רוצ׳ לרדות׳. (ישפט ה׳) וארז״ל (ר״ה ט״ז) כל המוסר דין על חברו היא נענש תחל׳ ... אמרו בדברים שאין לקרא חמס עליהם כנין זה. כי אברהם אפי׳ הי׳ יודע זה באשה הי׳ מוסר׳ ולא קבל׳.
כי

פירוש לתורת אלהים

דינסט הגר צו איר מאן אברם לו לאשה צו אייב ווייב: (ד) ויבא אל הגר אונ ער איז געקומען צו הגר ותהר אונ זיא איז טראגין געווארין ותרא אונ אז הגר האט געזעהן כי הרתה אז זיא איז טראגין ותקל גבירתה בעיניה איז געווארין גרינג איר האר־ינגע אין אירע אויגן דאס הייסט זיא האט זיא געהאלטען פאר גישט (עיין רש״י): (ה) ותאמר אונ זיא האט געזאגט שרי צו אברהם

משלי

ווייסט נים ווס דיא שפעטרן בירזען אחרבה דם ייס דיא וועלכט אז דיא וועלכע נים האבען קיין קינדער זיין איך דיר אז די וועלט ווא האבן קינדער. ווייס ... גם זאל בקינדן אז וויא דיא וועלכט ...

יהודא

איך דיר נאר נים געווען דעם שטערן נאר איך זיין דיר איבערגע כדי דיא זאלסט צוא פיר תפלה טון וועלכע האבן קינדער:

חֲמָסִי עָלֶיךָ אָנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחֵיקֶךָ וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וָאֵקַל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ׃
ו וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־שָׂרַי הִנֵּה שִׁפְחָתֵךְ בְּיָדֵךְ עֲשִׂי־לָהּ הַטּוֹב

עֲלָךְ אֲנָא יְהָבִית אַמְתִי לָךְ וַחֲזָת אֲרֵי עֲדִיאַת וְקַלִּית בְּעֵינָהָא יְדִין יְיָ בֵּינִי וּבֵינָךְ׃ ו וַאֲמַר אַבְרָם לְשָׂרַי הָא אַמְתִיךְ בִּידָךְ עֲבִידִי לַהּ כִּדְתַקִּין בְּעֵינָיְכִי
ועניתה

בעל הטורים

*נקוד על י' בתרא בעיניך

שנים ולא ילדה דהיינו לשבת עד ישא אחרת ואין ישיבת ח"ל עולה מן המנין דכתיב לשבת אברם בארץ כנען. פי' כשיטב עד בארץ כנען: הרתה. ב"פ בפ' מכאן רמז לפירש"י שהכניסה בה עיס"ר והפילה וחזרה ונתעברה: [ה] חמסי. ב' במס'

רש"י

ממני שאתה שומע את בזיוני ושותק [ב"ר]: אנכי נתתי שפחתי וגו' ביני וביניך. כל ביניך שבמקרא חסר ל וזה מלא קרי בי' וביניך (ר"ל נוכח לנקבה) שהכניסה עין הרע בעיבורה של הגר והפילה עוברה הוא שהמלאך א' להגר הנך הרה והלא כבר הרתה והוא מבשר לה שתהר אלא מלמד שהפילה הריון הראשון: ותענה שרי. היתה משעבדת בה בקושי ב"ר

שפתי חכמים

ב ר"ל מכנה כמו שמפ' בקרא אתה חומס זהו פי' אחר: ל ר"ל י' שניה והכ"ף נקוד בקמ"ץ והנו"ן בשו"א שהוא נוכח כזכר וכאן שיש יו"ד בין הנו"ן ובין הכ"ף קרי בי' ביניך הנו"ן בציר"י כי י' שניה מורה על הציר"י והכ"ף נקוד

בית דוד

בְּזָגְט צוּ אַבְרָמֶען (חָמָס הֶעָשׂוּי לִי עָלֶיךָ אֲנִי מַטִּיל הָעוֹנֶשׁ) דָעם שְׁטְרָאף פוּן דָעם רוֹיב וָוָס אִיז גֶשֶׁעהֶן גְוָוארֶן צוּ מִיר (וָוָס אִיךְ בִּין גְרוֹבְּט גְוָוארֶן פוּן קִינְדֶר הָאבֶּן) דָס וַוארְף אִיךְ אוֹיף דִיר, דוּ וָועסְט פַר דָעם בַּשְׁטְרָאפְט וֶוערֶן (כְּשֶׁהִתְפַּלַּלְתָּ לְהַקָּבָּ"ה מַה תִּתֶּן לִי וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי) וָוען דוּ הָאסְט גְבֶּעטִין צוּ הקב"ה אוּנ דוּ הָסְט גְזָגְט צוּ אִים וָוָס וָועסְטוּ מִיר גֶעבִּין אִיךְ גֵיי דָאךְ אַלֵיין אָן קִינְדֶר (וְלֹא הִתְפַּלַּלְתָּ אֶלָּא עָלֶיךָ) הָסְטוּ נָאר גְבֶּעטִין אוֹיף זִיךְ (וְהָיָה לְךָ לְהִתְפַּלֵּל עַל שְׁנֵינוּ) דוּ הָאסְט גַדַארְפְט בֶּעטִין אוֹיף אוּנְז בֵּיידֶע (וְהָיִיתִי אֲנִי נִפְקֶדֶת עִמְּךָ) וָואלְט אִיךְ גֶדֶענְקְט גְוָוארֶן מִיט דִיר (וְעוֹד דְּבָרֶיךָ אַתָּה חוֹמֵס מִמֶּנִּי) דוּ רוֹיבְּסְט פוּן מִיר דַיינֶע רֵייד (שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ בִּזְיוֹנִי וְשׁוֹתֵק) דוּ הֶערְסְט וִוי הָגָר פַר שֶׁעמְט מִיךְ אוּנ דוּ שְׁוַוייגְסְט, פַר וָוָס זָאגְסְטוּ נִיט צוּ אִיר זִי זָאל מִיךְ נִיט פַר שֶׁעמִין: (וְאָנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי וגו' בֵּינִי וּבֵינֶיךָ). וָאגְט רַשִׁ"י (כָּל בֵּינְךָ שֶׁבַּמִּקְרָא חָסֵר) וִוי עָס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דָס וָוָרט בֵּינְךָ פֶעלְט דִי אַנְדֶרֶע יוּ"ד (וְזֶה מָלֵא) אוּנ דֶר בֵּינֶיךָ אִיז פוּל, מִיט צְוֵויי יוּדִין (קְרִי בֵּיהּ וּבֵינַיִךְ) זָאלְסְטוּ לֵיינִין וּבֵינַיִךְ (לְשׁוֹן נְקֵבָה) דָס מֵיינְט מֶען הָגָר, שָׂרָה הָאט גְמֵיינְט הקב"ה זָאל מִשְׁפָּטִין צְוִוישֶׁן מִיר אוּנ צְוִוישֶׁן דִיר הָגָר (שֶׁהִכְנִיסָה עַיִן הָרָע בְּעִבּוּרָהּ שֶׁל הָגָר וְהִפִּילָה עוּבָּרָהּ) שָׂרָה הָט גְגֶעבִּן אַעַיִן הָרָע אוֹיף דָעם קִינְד פוּן הָגָר הָאט הָגָר מַפִּיל גְוָועזֶן דָאס קִינְד (הוּא שֶׁהַמַּלְאָךְ אוֹמֵר לְהָגָר הִנָּךְ הָרָה) דְרִיבֶּר הָט דֶער מַלְאָךְ גְזָגְט צוּ הָגָר דוּ וָועסְט מְעוּבֶּרֶת וֶוערֶן (וַהֲלֹא כְּבָר הָרָתָה) זִי אִיז דָאךְ גְוָועזֶן פוּן לַאנְג מְעוּבֶּרֶת (וְהוּא מְבַשֵּׂר לָהּ שֶׁתַּהַר) פַר וָוָס זָגְט צוּ אִיר דֶר מַלְאַךְ זִיא וֶועט מְעוּבֶּרֶת וֶוערִן (אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהִפִּילָה הֵרָיוֹן הָרִאשׁוֹן) נָאר דֶר פָּסוּק לֶערְנְט אוּנְז אַז הָגָר הָט מַפִּיל גְוָועזֶן דָס עֶרְשְׁטֶע קִינְד אוּנ מֶען קֶען נִיט זָאגְן דֶר מַלְאַךְ הָט גְמֵיינְט הִנָּךְ הָרָה, דוּ בִּיזְט הַיְצְט מְעוּבֶּרֶת, דָס הָט דָאךְ דֶר מַלְאַךְ אִיר נִיט

פירוש

כי רחוק הוא שישתוק אברהם לקלון שרה אשתו. כ"ש משפחת'. ואף על פי שנשאת לו לאשה. (ביניך)י שלא יו"ד בין הנו"ן והכ"ף כי כן תבא מלת בין פעמים בלא רבוי ופעמים ביו"ד הרבוי וכן ביניכם ובינו (יהושע ד') ויש בו דרש (ב"ר מ"ה) כי שרה נתנ' עיני' בהרונה והפיל' מאותו ההריון. אם כן אינו מן הדין שיהי' שלא

רד"ק

אלא חסר: (ו) (שפחתך בידך) אף על פי ששכב' בחיקי שפחתך היא כבתחל' ויש לך רשות עלי' לרדות' אם תעש' אליך דבר שלא כהוגן כי היא שפחתך ורשות' בידך ולא תקבל ממני כמו שתקבל ממך. והנני מוחל לך כבודי. (ותענה שרי).עשת' עמה יותר מדאי ועבר' בה בפרך אפשר שהית' מכה אות' ומקללת אות' ולא

פירוש לתורת אלהים

חֲמָסִי עָלֶיךָ מַיין בֶּרוֹבוּנְג אִיז אוֹיף דִיר (עַיין רש"י). אָנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחֵיקֶךָ אִיךְ הָאבּ גֶגֶעבִּין מַיין שִׁפְחָה אִין דַיין שׁוֹס וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה אוּנ אַז זִיא הָאט גְזֶעהֶן זִיא אִיז וָוארִין טְרָאגִין וָאֵקַל בְּעֵינֶיהָ בִּין אִיךְ גְוָוארִין גְרִינְג אִין אִירֶע אוֹיגִין יִשְׁפֹּט יְיָ בֵּינִי וּבֵינֶיךָ גָאט זָאל מִשְׁפָּטִין צְוִוישֶׁען מִיר אוּנ דִיר (עַיין רש"י): (ו) וַיֹּאמֶר אַבְרָם הָט אַבְרָם גְזָאגְט צוּ שָׂרָה הִנֵּה שִׁפְחָתֵךְ בְּיָדֵךְ

בְּעֵינָיִךְ וַתְּעַנֶּהָ שָׂרַי וַתִּבְרַח
מִפָּנֶיהָ׃ ז וַיִּמְצָאָהּ מַלְאַךְ יְהוָה עַל־
עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר עַל־הָעַיִן בְּדֶרֶךְ
שׁוּר׃ ח וַיֹּאמַר הָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי
אֵי־מִזֶּה בָאת וְאָנָה תֵלֵכִי וַתֹּאמֶר
מִפְּנֵי שָׂרַי גְּבִרְתִּי אָנֹכִי בֹּרַחַת׃
ט וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה שׁוּבִי
אֶל־גְּבִרְתֵּךְ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ׃

וְעַנִּיתַהּ שָׂרַי וַעֲרַקַת
מִן קֳדָמַהָא׃ ז וְאַשְׁכְּחַהּ
מַלְאָכָא דַּייָ עַל עֵינָא
דְמַיָּא בְּמַדְבְּרָא עַל
עֵינָא בְּאוֹרְחָא דְחַגְרָא׃
ח וַאֲמַר הָגָר אַמְתָא
דְשָׂרַי מְנָן אַתְּ אַתְיָא
וּלְאָן אַתְּ אָזְלָא וַאֲמַרַת
מִן קֳדָם שָׂרַי רִבּוֹנְתִּי
אֲנָא עָרְקַת׃ ט וַאֲמַר
לַהּ מַלְאָכָא דַּייָ תּוּבִי
לְוָת רִבּוֹנְתִּיךְ
וְאִשְׁתַּעְבְּדִי תְּחוֹת

ויאמר   תו"א ויאמר כגר. כ"ם לג׃   ידהא

בעל הטורים

תחבי פליך. תמבי ופלרי פל ככל תלמר יוסנות ליון מקים פרכ לנליון נלמר ככרכ כי פרכ פקרכ וליוו פקרכ מכ פרכ ככניסכ לרכ לף יברחל כסכו"ס כן לריכן׃ [ז] פל פין כמים. ב׳ כמס׳ דין ולידך ככה לנכי נלכ פל פין כמים

שפתי חכמים

גן ד כפו"ל פכול נוכם לנקבכ ויכיכ לנוכח כגר פלף לכגר חמרכ כן וכו׳׃ ס דתל"כ מתי זכ מכפ"ל כי כמ"ס כיל לפולם נהחלת כתיבכ כפורכ פל כפלכ כמו מלין תכל׃

רש"י

(ב"ר)׃ (ח) אי מזה באת. מהיכן בלת יודע היה אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה בדברים ולשון אי מזה איה המקום שתאמר עליו מזה אני באה׃ (ט) ויאמר לה מלאך ה׳ וגו׳. על כל אמירה היה שלוח לה מלאך אחר לכך נא׳ מלאך בכל אמירה

בית דוד

גדארפט זאגן דס הט זיא דאך אליין געוויסט׃ (ו) (וַתְּעַנֶּהָ שָׂרַי). שרי הט גפייניגט הגר, מיט ווס, זאגט רש"י (הָיְתָה מְשַׁעְבֶּדֶת בָּהּ בְּקִשּׁוּי) זי הט מיט איר שווער גארבייט׃ (ח) (אֵי מִזֶּה בָאת). זאגט רש"י דר מלאך הט זיא גפרעגט (מֵהֵיכָן בָּאת) פון וועלכן אורט קומסטו (יוֹדֵעַ הָיָה) דר מלאך הט געוויסט פון וואנען זיא קומט (אֶלָּא) נאר צו זיא הט ער זיא גפרעגט (לִיתֵּן לָהּ פֶּתַח לִיכָּנֵס עִמָּהּ בִּדְבָרִים) ער זאל איר געבין אפיר (אנהייב) דורך דעם פרעגין ווערט ער מיט אריין קומין אין אשמועס (וּלְשׁוֹן אֵי מִזֶּה) אונ דס ווארט אֵי מִזֶּה מיינט מען (אַיֵּה הַמָּקוֹם שֶׁתֹּאמַר עָלָיו מִזֶּה אֲנִי בָּאָה) ווי איז דס אורט ווס דו וועסט אויף אים זאגען פון דעם אורט קום איך׃ (ט) (וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ וגו׳). זאגט רש"י (עַל כָּל אֲמִירָה) אויף יעדיר זאך ווס מען הט גדארפט זאגן צו הגר (הָיָה שׁוֹלֵחַ לָהּ מַלְאָךְ

פירוש רד"ק

היתה יכולה לסבול וברחה מפניה. ולא נהגה שרה בזה במדת מוסר ולא במדת חסידות. לא מוסר כי אף על פי שאברהם מוחל לה על כבודו. ואמר לה עשי לה הטוב בעיניך. היה ראוי לה למשוך את ידה לכבודו ולא לענותה ולא מדת חסידות ונפש טובה כי אין ראוי לאדם לעשות כל יכלתו במה שתחת ידו. ואמר החכם מה נאוה המחילה בעת היכולת. ומה שעשתה שרי לא היה טוב בעיני האל. כמו שאמר המלאך אל הגר כי שמע ה׳ אל עניך. והשיב לה כרבה תחת עני. ואברם לא מנע שרי מלענותה אף על פי שהיה רע בעיניו. משום שלום בית וכן זה המוסר נכתב בתורה לקנות אדם ממנו המדות טובות ולהרחיק הרעות׃ (ז) (על עין המים) אחר שאמר על עין המים אמר על העין לפרש כלומר על איזו עין מצאה מלאך ה׳ על העין שהוא

פירוש לתורת אלהים

דיין שִׁפְחָה איז אין דיינע הענד עֲשִׂי לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינַיִךְ טו מיט איר אזו ווי עס געפעלט אין דיינע אויגין וַתְּעַנֶּהָ שָׂרַי אונ שרי האט זיא גפייניגט דאס הייסט זיא הט מיט איר שווער גארבייט וַתִּבְרַח מִפָּנֶיהָ איז הגר אנטלאפן געווארן פר איר׃ (ז) וַיִּמְצָאֶהָ מַלְאַךְ ה׳ אונ עס האט זיא געפינען א מלאך על עין המים במדבר ביי א קוואל ברונען פון וואסר אין דר מדבר על העין בדרך שור ביי דעם קוואל ברונען ווס איז אויף דעם וועג ווי מען גייט צום אורט שור׃ (ח) ויאמר אונ דער מלאך הט צו איר גזאגט מיט דעם לשון הגר שפחת שרי דוא שפחה פון שרי אי מזה באת פון וועלכין אורט קומסטו ואנה תלכי אונ ווי הין גייסטו (עיין רש"י). ותאמר אונ זי האט גזאגט מפני שרי גברתי אנכי בורחת פון פאר מיין הארינטע שרי אנטלויף איך׃ (ט) ויאמר לה

י וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֵךְ וְלֹא יִסָּפֵר מֵרֹב׃
יא וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה הִנָּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן וְקָרָאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל
כִּי־שָׁמַע יְהוָה אֶל־עָנְיֵךְ׃ יב וְהוּא
יהיה

יְדָהָא: י וַאֲמַר לַהּ מַלְאָכָא דַייָ אַסְגָאָה אַסְגֵי יַת בְּנַיְכִי וְלָא יִתְמְנוּן מִסְּגֵי: יא וַאֲמַר לַהּ מַלְאָכָא דַייָ הָא אַתְּ מְעַדְיָא וְתֵילְדִין בַּר וְתִקְרִין שְׁמֵיהּ יִשְׁמָעֵאל אֲרֵי קַבֵּיל יְיָ צְלוֹתִיךְ: יב וְהוּא

רש״י

ואמירה: (יא) הנך הרה. כשתשובי תהרי כמו נ הנך הרה דאשת מנוח [שופטי' יג]: ויולדת בן. כמו ויולדת ס ודומה לו [ירמיה כב] יושבת בלבנון מקוננת בארזים: וקראת שמו. לווי הוא ע כמו

שפתי חכמים

נ לא שנשרה על ההריון שכבר הרי כבר הפילה כדפירש״י לעיל: ס כלמ״ד וכדל״ת נכנו״ל וכו' שהוא בינוני ואל תתמה על כשו״א שתחת התי״ו כי כמוהו יושבת בלבנן מקוננת בארזים שהם ג״כ בינוני ונקוד שו״א תחת התי״ו: ע ר״ל אע״פ

בית

אַחֵר) הָט הקב״ה גְשִׁיקְט צוּ אִיר אַיין אַנְדֶערְן מַלְאָךְ (לְכַךְ נֶאֱמַר מַלְאָךְ עַל כָּל אֲמִירָה וַאֲמִירָה) דְרִיבֶּער שְׁטֵייט בַּיי יֶעדְן וַיֹּאמֶר דָם וָוארְט מַלְאָךְ: (יא) (הִנָּךְ הָרָה). זָאגְט רש״י דֶער מַלְאָךְ הָט גְזָגְט צוּ הָגָר (כְּשֶׁתָּשׁוּבִי תַּהֲרִי) אַז דוּ וֶועסְט צוּרִיק גֵיין צוּ שָׂרָה וֶועסְטוּ נָאךְ אַמָאל מְעוּבֶּרֶת וֶוערְן פוּן אַבְרָהָמֶען (כְּמוֹ הִנָּךְ הָרָה דְאֵשֶׁת מָנוֹחַ) צוּ דֶעם וַוייבּ פוּן מָנוֹחַ הָט דֶר מַלְאָךְ גְזָגְט הִנָּךְ הָרָה, דוּ וֶועסְט מְעוּבֶּרֶת וֶוערְן: (וְיוֹלַדְתְּ בֵּן). זָגְט רש״י (כְּמוֹ) עֶס אִיז גְלַייךְ וִוי עֶס וָולְט גְשְׁטַאנֶען וְיוֹלֶדֶת, רש״י הַאלְט אִין פָּסוּק וְיוֹלַדְתְּ אִיז רָאךְ אָעֶבַר, דוּ הָאסְט גְבּוֹרְין. דְרִיבֶּער זָאגְט רש״י דִיא שְׁוָואִין וֶוערְין גְלַייגְט וִוי סֶגוֹלִין, גְלַייךְ וִוי עֶס וָואלְט גְשְׁטַאנֶען וְיוֹלֶדֶת, דוּ וֶועסְט גְבּוֹרְין

דוד

אַזוֹהֶן (יְרוּמַה לו) אַזוֹ אַנְגְלַייכֶן שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (יוֹשַׁבְתְּ בַּלְּבָנוֹן מְקֻנַּנְתְּ בָּאֲרָזִים), אִיז אוֹיךְ גְלַייךְ וִוי עֶס וָואלְט גְשְׁטַאנֶען (יוֹשֶׁבֶת מְקוֹנֶנֶת בָּאֲרָזִים): (וְקָרָאת שְׁמוֹ). זָאגְט רש״י (צִוּוּי הוּא) דֶר מַלְאָךְ הָט גְבָּאטְן צוּ הָגָר דוּ זָאלְסְט רוּפְן דֶעם נָאמְן פוּן דַיין זִין יִשְׁמָעֵאל (כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְזָכָר וְקָרָאתָ שְׁמוֹ יִצְחָק) אַזוֹ וִוי הקב״ה הָט גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָמֶען דוּא זָאלְסְט רוּפֶען דֶעם נָאמֶען פוּן דַיין זוּהְן יִצְחָק, נָאר צוּ אַזָכָר זָאגְט מֶען וְקָרָאתָ דוּ זָאלְסְט רוּפֶען (אוּנְטֶער דֶער תָ שְׁטֵייט אַקָמֶץ. אוּנ צוּ אַנְקֵבָה זָאגְט מֶען וְקָרָאת דוּ זָאלְסְט רוּפֶן (אוּנְטֶער דֶער ת אִיז נִיטָא אַנְקוּדָה): (יב) (פֶּרֶא אָדָם). אַוִוילְדֶער מֶענְטְשׁ (אוֹהֵב מִדְבָּרוֹת לָצוּד חַיּוֹת) עֶר וֶועט לִיבּ הָאבְּן

פירוש

בדרך שור. כלו' שהיתה שבה למצרים ארץ מולדתה כי שור על פני מצרים: (ח) (ויאמר). בא פתח עם הרביעי כמו בהפסק כי יש לרביעי במקומות מנהג ההפסק. ולפי שענינו בעצמו בא כן כי אינו דבק עם הבא אחריו אלא עם שוכר. וכן כל ויאמר (הגר שפחת שרי) נקרא' בשמ' ותאר' כלו' הרי את שפחת שרי האיך את הנה (אי מזה באת) כלומר המקום שבאת ממנו אי הוא. ואנה תרצי ללכת (בורחת) בפתח הרי״ש בסוף פסוק שלא כמנהג: (ט) (ויאמר). אמר שלש פעמים ויאמר כן הוא מנהג הכתוב במקומות ובא כן לחזק המאמר. כמו שכתבנו רבים בספר מכלול בחלק הדקדוק ממנו ויתכן לפי מה שאמר לה שלשה

רד״ק

ענינים אמר ויאמר על כל ענין וענין ויש דרש כי שלשה מלאכים שלח לה האל זה אחר זה, ואמרו ומה לשפחות האבות נגלה המלאך ג' וד' פעמים ולנו אפי' אחת לא (ב״ר מ״ה) (והתעני) סבול העינוי שתענך. כי לטובתך יהי' שתשב עם אברהם כי בזכותו יהי' זרעך רב מאד: (י) (הרבה ארב'). המלאך הוא שליח האל ומדבר בשמו הדברים כאלו הוא אמרם: (ולא יספר מרב). דרך גוזמא והפלג': (יא) (הנך הרה). אמר לה זה לפתיחת הדברים כי כבר ידע' היא כי הרה. כמו שאמר "ותרא כי הרת" והבשורה שבישרה היא. ויולדת בן. (וילדת). אמרו שהיא מורכבת מן וילדת שהוא פועל עבר ומן ויולדת שהוא בינוני וטעם ההרכב' כי וילדת

פירוש לתורת אלהים

מַלְאַךְ יְיָ הָאט גְזָאגְט צוּ אִיר אַמַלְאָךְ פוּן גָאט (עַיין רש״י) שׁוּבִי אֶל גְבִרְתֵּךְ קֶער דִיךְ וִוידֶר צוּ דַיין הַארִינְטֶע וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ אוּנ זַיי אוּנְטֶער טֶעֱנִיג אוּנְטֶער אִירֶע הֶענְד: (י) וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְיָ אוּנ אַמַלְאָךְ פוּן גָאט הָאט צוּ אִיר גְזָאגְט פוּן גָאטֶס וֶועגִין הַרְבָּה מֶערִין אַרְבֶּה אֶת זַרְעֵךְ אִיךְ וֶועל מֶערִין דַיינִי קִינְדֶר וְלֹא יִסָּפֵר מֵרֹב אוּנ זַיי וֶועלִין נִיט קֶענִין גְצֵיילְט וֶוערִין פוּן וֶועגִין פִּילְקֵייט: (יא) וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְיָ אוּנ אַמַלְאָךְ פוּן גָאט הָאט צוּא אִיר גְזָאגְט הִנָּךְ הָרָה אַז דוּא וֶועסְט דִיךְ אוּם קֶערִין וֶועסְטוּ טְרָאגֶעז וֶוערִין וְיוֹלַדְתְּ בֵּן אוּנ דוּ וֶועסְט גִיבָּארִין אַזוּן וְקָרָאת שְׁמוֹ אוּנ זָאלְסְט רוּפֶן זַיין נָאמֶן יִשְׁמָעֵאל כִּי שָׁמַע יְיָ אֶל עָנְיֵךְ וְוארוּם גָאט הָאט גִיהֶערְט דַיין פַּיין: (יב) וְהוּא יִהְיֶה פֶּרֶא אָדָם אוּנ עֶר וֶועט זַיין אַוִוילְדֶער מֶענְטְשׁ עֶר וֶועט לִיבּ הָאבֶּן צוּא זַיין

יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו ועל־פני כל־אחיו ישכן: יג ותקרא שם־יהוה הדבר אליה אתה אל ראי כי אמרה הגם הלם ראיתי

הא מרוד באנשא הוא יהא צריך לכולא ואף כל בני אנשא יהון צריכין ליה ועל אפי כל אחוהי ישרי: יג וצליאת בשמא דיי דאתמלל עמה ואמרת את הוא אלהא חזי כולא ארי אמרת אף הכא שריתי חזוא בתר

בעל הטורים

בסוג כוח להתהלל על כחים כדכתיב מקול מחללים בין משאבים שם יתנו צדקות ה׳ וכן התפלה נתפלה לאים דכתיב אפפי כתיב לכך: כרחה. ב׳ במס׳ כנה ואידך מקול הפרא ורומי קשת כורחת כל כפיר תזני שערה הגריתם את ישמעאל לפיכך ברחו ישראל מפניו כי רובה קשת כוא ישמעאל כדכתיב ויה רובה קשת: וקראת. ד׳ במס׳ כנה ואידך וקראת אתם פרשה וקראת את שמו עמנו אל וקראת ישועה חומותיך בע״י קריאת ישמעאל קראת פרשה רבל ע״י קריאת עמנו אל

שפתי חכמים

אע״פ שלא נקוד בשו״א תחת הה״ו מ״מ ל׳ לווי הוא כמ״ש לזכר וקראת: ם ונק׳ פרא דכתיב פראים במדבר. (נח״י) נר״י בב״ר ולפ״ז א״ש ידו בכל ליסטים אבל לר״ל שפי׳ פרא הרה כווז נפשות א״כ צריך לדחוק ולפי׳ פי׳ אחר על ידו בכל ודוחק שם: צ [נ״א] כשלא בנית אברהם ראיתי מלאכים בשביל לדקת אברהם ושרה אבל במדבר לא נהלא אם לא שבות

רש״י

שלו׳ לזכר וקראת את שמו ישמעאל: (יב) פרא אדם אוהב מדברות ם לצוד חיות כמו שכתוב ויהי רובה קשת וישב במדבר פארן: ידו בכל. לסטים: ויד כל בו. הכל שונאין אותו ומתגרין בו: ועל פני כל אחיו ישכון שיהיה זרעו גדול [ב״ר]: (יג) אתה אל ראי נקוד חטף קמ״ץ מפני שהוא שם דבר אלוה הראי שרואה צ בעלבון של עלובין [ס״א ר״ת אתה אל ראי משמע שהוא רואה הכל ואין שום דבר רואה אותו]: הגם הלום

בית דוד

וואנט: אין דר מדבר אונ פאנגן חיות (כמו שכתוב) ווי עס איז געשריבן אין פסוק (ויהי רובה קשת) ער שלעגט שיסן מיט דעם פייל אונ בויגן (וישב במדבר פארן) אונ ער איז געזעסן (געוואונט) אין מדבר פארן: (ידו בכל). זיין האנד וועט זיין אויף אלע מענשן (לסטים) ער וועט זיין א גזלן: (ויד כל בו). אונ די האנד פון אלע מענשן וועט זיין אויף אים: (הכל שונאים אותו ומתגרים בו) אלע וועלן אים פיינד האבן אונ וועלן רייצן מיט אים מלחמות צו מאכען מיט אים: (ועל פני כל אחיו ישכון). אבער אלע ברידר צוזאמן (דאס מיינט) שטארק צוזאמן) וועלן וואנען מיט פרידען איינר דעם אנדערן וועט קיין שלעכטס טון (שיהיה זרעו גדול) זיינע קינדר וועלן זיין גרוים אונ פיל: (יג) (אתה אל ראי). זאגט רש״י (נקוד חטף קמץ) די ר׳ פון דעם וואָרט ראי איז נעמנקוד מיט אחטף קמץ ראי. מען זאל ניט טייטשן ראי מיין זעהן (מפני שהוא שם דבר) ווייל דאס וואָרט ראי ווערט דא געטייטשט זעהן (דר נאמן זעהן איז אויף לשון עברית ראי) צו ראי מיינט מען (אלוה הראית) דר זעהנדיגר גאט דר גאט וואס זעהט אלין (שרואה בעלבון של עלובין) ער זעהט דאס שעמונג פון די פר שעהמטע (דבר אחר) נאך א פירוש אין (אל ראי משמע שהוא רואה הכל) אל ראי מיינט מען ער איז אגאט וואס ער זעהט אלין (ואין שום דבר רואה אותו) אונ עס איז ניטא אמענש וואס זאל אים זעהן: (הגם הלום). זאגט

פירוש

שהוא פועל עבר מוסב לעתיד מפני הוי״ו. לפי שהוא עתיד. כי עדיין לא ילדה. והרכיב עתה וילדת כי אמר לה כמו שאת יודעת שאת הרה כן תדעי באמת שתלד בן כאילו את יולדת אותו עתה. ויש אומרים כי הוא פועל הווה לפרובפי (וקראת שמו) התי״ו לנקבה הנמצאת. וקראת אתכם (דברי ל״א) התי״ו לנקבה כמו ה״א וקרא׳. (אל עניך) אל אשר צעקי מתוך עניך. והוצרכנו לפירוש הזה לפי שאמר (שמע) ולא אמר (ראה) ויתכן לפרשו בתרגום צלותיך. ויהיה פירוש. עניך. צעקתך כמו ויען איוב הראשון ועונה

רד״ק

איש באלמנותיו (ישעי׳ י״ג) ועניות ואברת (דברי׳ כ״ו) והדומים להם: (יב) (והוא יהי׳) הוא וזרעו (פרא אדם) אדם מדברי כפרא כי רובם שוכנים באהלים במדברות. וכן אמר כערבי במדבר (ירמי׳ ג׳) והערביים הם ישמעאלים (ידו בכל). לפי שיהי׳ מדברי יהיה [illegible] ידו בכל [illegible] בו. ואעפ״כ לא יברח [illegible] ישכון על [illegible] [illegible] ראה אותו [illegible] [illegible] אתה אל ראי [illegible]

פירוש לתורה אהלים

אין די מדברות אונ צו האבן היות ידו בכל זיין האנד וועט זיין אין אלע ער וועט זיין אגזלן ויד כל בו אונ די האנד פון אלע מענשן וועלן זיין אין אים אלע וועלן אים פיינט האבן אונ וועלן זיך מיט אים רייצן ועל פני כל אחיו ישכן אונ קעגן אלע זיינע ברידער וועט ער רוען דאס הייסט זיינע קינדר וועלן זיין גרוים אונ פיל פאלק: (יג) ותקרא שם יי הדובר אליה אונ זיא האט גרופן דעם נאמן פון גאט דער וואס האט גערעט צו איר אתה אל ראי דו ביסט גאט וואס דו

אַחֲרֵי רֹאִי׃ יד עַל־כֵּן קָרָא לַבְּאֵר בְּאֵר לַחַי רֹאִי הִנֵּה בֵין־קָדֵשׁ וּבֵין בָּרֶד׃ טו וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֵּן וַיִּקְרָא אַבְרָם שֶׁם־בְּנוֹ אֲשֶׁר־

ילדה

דְאִתְגְּלֵי לִי׃ יד עַל כֵּן קְרָא לְבֵירָא בֵּירָא דְמַלְאַךְ קַיָּמָא אִתַחֲזֵי עֲלַהּ הָא הִיא בֵּין רְקַם וּבֵין חַגְרָא׃ טו וִילִידַת הָגָר לְאַבְרָם בַּר וּקְרָא אַבְרָם שׁוּם בְּרֵיהּ

דילידת

רש"י

לשון תימה וכי סבורה הייתי שאף הלום במדברות ראיתי שלוחו של מקום אחרי רואי אותם בביתו של אברהם ששם הייתי רגילה לראות מלאכים ותדע שהיתה רגילה לראותם שהרי מנוח ראה את המלאך פ"א ואמר מות נמות וזו ראתה ד' זה אח"ז ולא חרדה: (יד) באר לחי ראי · כתרגומו באירא דמלאך קימא אתחזי עלה: (טו) ויקרא אברם שם וגו'. אע"פ שלא שמע אברם דברי המלאך שאמר וקראת

שמו

בית דוד

רש"י (לשון תימה) מיט אוואנדר, דיא ווערטער "הגם הלום" האט הגר גזגט מיט אוואנדר (וכי סבורה הייתי) האב איך דען גטראכט (שאף הלום במדברות ראיתי שלוחו של מקום) אפילו דא אין דר מדבר וועל איך אויך זעהן דיא שלוחים (מלאכים) פון הקב"ה (אחרי רואי אותם בביתו של אברהם) נאך דעם ווי איך פלעג זיי זעהן ביי אברהם אין שטיב (ששם הייתי רגילה לראות מלאכים) דארט ביי אברהם) אין שטיב בין איך גוואנט גוועזן צו זעהן מלאכים, זאגט רש"י (תדע שהיתה רגילה לראותם) איך וועל דיר ווייזן אז הגר איז גוואנט גוועזן צו זעהן מלאכים (שהרי מנוח ראה את המלאך פעם אחת ואמר מות נמות) ווארום מנוח האט נאר איין מאל געזעהן אמלאך האט ער גזגט צו זיין ווייב מיר וועלין שטארבן ווייל מיר האבן גזעהן אמלאך (וזו ראתה ארבעה זה אחר זה ולא חרדה) אונ הגר האט גזעהן פיר מלאכים איינעם נאך דעם אנדערן אונ זיא האט גאר ניט נשראקן: (יד) (באר לחי רואי). זאגט רש"י (כתרגומו) ווי דר תרגום מייטשט (בארא דמלאך קימא אתחזי עלה) דס איז דער ברונען וואס נעבין אים איז גזעהן גווארן דר לעבעדיגר מלאך: (טו) (ויקרא אברם שם וגו'). זאגט רש"י (אף על פי שלא שמע אברם דברי המלאך שאמר וקראת שמו ישמעאל) אפילו אברם האט ניט גהערט דיא רייד פון מלאך וואס ער האט גזגט צו הגר דו זאלסט רופן דעם נאמן פון דיין זיהן ישמעאל

שרתה

פירוש

חושבת שהוא אדם. שלא הית' חושבת שיוכל אדם לראות מלאך כמו שאמר מנוח. מות נמות כי אלהים ראינו (שופטים י"ג כ"ב) וכיון שראתה שנפרד ממנה כרגע ולא ראתה אותו עוד. ידע' שהוא מלאך ואמרה מלאך הראות ראיתי כלו' מלאך שיוכל אדם לראותו ראי בשקל עני(איכה ג')דמי (תהלי' פ"ג)צרי (בראשי' ל"ג: ל(כי אמרה) ואמרה בלבבה בזה אני סברת ויודעת שהוא מלאךכי אדם משנפרד מאחר רואהו אחריו כפי השגת עינו אבל אני לא ראיתי אפי' הלום במקומי לא ראיתי אחריו כשנפרד ממני זה שראיתי, כלו' זה שנגלה אליי ואני ראיתי אותו וברגע נכס' מסני ממקומי אין זה כי אם מלאך י ראי. רוא' אותי: (יד)(על כן קרא לבאר) קרא הקורא לאותו הבאר שנגלה עליו

רד"ק

המלאך להגר (באר לחי ראי) למעם שאמרה הגר אתה אל ראי · המלאך הוא חי לעולם לפיכך אמר לחי · והבאר הזה הוא העין שזכר למעלה (הנה בין קדש ובין ברד) נתן סי' לבאר הזה אנה הוא. לפי שכשיראה אדם אותו יתן שבח למקום שבחר בצדיקי', כי לאהבתו של אברהם שלח מלאך אפי' לשפחתו. אע"פ שלא היתה הולכת בשליחותו · וברד הוא שור שזכר למעל'. ושני שמות היו לו לפיכך זכר את שניהם. וכן אונקלס תרגם שניהם חגרא: (טו) (ויקרא אברם) אף על פי שהמלאך אמר להגר שהיא תקרא אותו ישמעאל. אמרה היא לאברהם · והיא קראה אותו ישמעאל.ואברהם גם כן קראו כך כמו שאמר' היא לו בשם המלאך.וכן ראינו בשת שאדםוהוה קראו אותו שם.וראינו שהאב קורא בשם

אחר

פירוש לתורת אלהים

זעהסט דעם ביוש פון די פר שעמטע כי אמרה ווארום זיא האט גזאגט הגם האב איך דען גטראכט אפילו דא אין דיא מדברות זאל איך זעהן מלאכים אחרי רואי נאך מיין זעהן זיי אין דעם הויז פון אברם דען דארטין בין איך גוויינטלך גיוועזן צו זעהן מלאכים (עיין רש"י) (יד) על כן קרא לבאר דרום האט זיא גירופן צו דעם ברונן באר לחי רואי דס איז אברונען וואס ביי אים האט זיך בוויזען צו מיר אמלאך וואס לעבט אייביג הנה דר ברונן איז בין קדש ובין ברד צווישן קדש אונ צווישן ברד: (טו) ותלד הגר לאברם בן אונ הגר האט גיבארען צו אברם אזון ויקרא אברם שם בנו האט אברם גרופען דעם נאמען פון זיין זון אשר ילדה הגר ישמעאל וואס הגר האט

דִּילִידַת הָגָר יִשְׁמָעֵאל: טו וְאַבְרָם בַּר תְּמָנַן וְשִׁית שְׁנִין כַּד יְלֵידַת הָגָר יָת יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם: יז א וַהֲוָה אַבְרָם בַּר תִּשְׁעִין וּתְשַׁע שְׁנִין

יָלְדָה הָגָר יִשְׁמָעֵאל: טז וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדֶת־הָגָר אֶת־יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם: ס יז א וַיְהִי אַבְרָם בֶּן־תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא

תו"א ולכרם כן. מגילה יז:

שפתי חכמים

רולה בעלכון וכו׳: ק [סב] (נ"ח) ואי תמהה שתם אחר שבית מלווה ולא כוא ביתה לב לכרותו ישמעאל אלא שגרתה עליו רוח"ק ובשתא כוא כמו מלווה: ר שברי אברהם היה בן נ"ם כשאל אותו וכשנולד היה פ"ו שנה ואי"ת וכא לקמן נכויות כתיב וישמעאל בנו בן י"ג שנה וי"ל דמ"כ נכפל ללמד שהכתוב שלמו המיר של זה: שבשבה זה הבוס הלות כ׳ ולא מפוס ירלת אביו שבכריתו לזה וק"ל כ"ל ותכראו"י תוי׳ דסבכו׳ לא כוה שהבינן דהוא בן י"ג שנה מעת לעת רוכו ביפור ימי גדולהו ומ"כ לא פיכב ומבאי קרא שמעינן שפיר:

רש"י

שמו ישמעאל שרתה רוח הקודש עליו וקראו ישמעאל: (טז) ואברם בן שמנים שנה וגו׳. לשבחו של ישמעאל נכתב להודיע שהי׳ בן י"ג שנה כשנימול ר פירוש

בית דוד

(שָׁרְתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ עָלָיו וְקָרְאוֹ יִשְׁמָעֵאל) פון דעסטוועגן האט ער איהם גערופן יִשְׁמָעֵאל. ווייל דער רוּחַ הַקֹּדֶשׁ האט איהם גזאגט דער נאמן פון דעם קינד דארף זיין יִשְׁמָעֵאל: (טז) (וְאַבְרָם בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה וגו׳). זאגט רש"י (לְשִׁבְחוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל נִכְתַּב) וואס די תּוֹרָה שרייבט ווי פיל יאר אַבְרָם איז אלט געווען ווען יִשְׁמָעֵאל איז געבוירן געווארן. דאס איז צוא לויבן יִשְׁמָעֵאל (לְהוֹדִיעַ שֶׁהָיָה בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה כְּשֶׁנִּמּוֹל וְלֹא עִכֵּב) מיר זאלן וויסען ווען אַבְרָם האט גמלת יִשְׁמָעֵאל איז יִשְׁמָעֵאל אלט געווען דרייצעהן יאר אונ ער האט געקאנט זיין פאטער (אֵיר הקב"ה) אונ ער האט זיך געלאזט מל זיין:

פירוש

אחר והאם בשם א׳ כמ"ש שקרא׳ רחל שם בנה הקטן בן אוני ואביו קרא לו בנימין: (טז) (ואברם). זכר שנותיו להודיע כי באותה שנה שנתנ׳ שרי הגר לאברם הרתה וילד׳ כי לא שהתה להתעבר וללדת כדי לשמח לב אברם מהרה בבן הזה. כי אברם היה בן שבעי׳ וחמש כשיצא מחרן ועשר שנים שישב בארץ כנען הרי שמנים וחמש ובסוף שנה עשירית נתנה אותה לו שנאמר מקץ כמו מקץ שבע שנים תעשה שמטה (דברי׳ ט"ו) והשביעית

רד"ק

משמטת בסופה. הנה כי בתחלת שנת שמנים ושש לאברם נתנה אותה לו והרת׳ וילדה באותו שנה:

יז (א) וַיְהִי (אברם בן צ"ט שנה). אחר עוד שלש עשרה שנה שלצוותו על המילה כדי שיוקין יותר ויגיע עד מאה ויהי׳ הנס יותר גדול שיוליד והוא בן מאה ולהראות אהבת אברם לאל לעשו׳ כל אשר יצוהו. שצוהו למול בשר ערלתו והוא זקן בן צ"ט שנה. וכתו השם. וצוהו למול קודם לידת יצחק כדי שיהיה

פירוש לתורת אלהים

געבארן יִשְׁמָעֵאל: (טז) וְאַבְרָם בֶּן שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים אונ אַבְרָם איז אלט געווען זעקס אונ אכציג יאר בְּלֶדֶת הָגָר אֶת יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם אז הָגָר האט געבארן יִשְׁמָעֵאל צו אַבְרָם: (א) וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים אונ אז אַבְרָם איז אלט געווארען נײַן אונ נײַנציג יאר וַיֵּרָא יְיָ אֶל

מישרי

א (וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא יְיָ אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֵל שַׁדַּי הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ) אז אַבְרָם איז אלט געווארן נײַן אונ נײַנציג יאר האט זיך גאט באוויזן צו אַבְרָם אונ האט איהם געזאגט איך בין דער אלמעכטיגער גאט גיי פאר מיר אונ זיי גאנץ ווייל איך וועל געבן מײַן בונד צווישן מיר אונ צווישן דיר. דער משל איז גלײַך אונ אפגעקירצט פון אַבְרָם איז אַרויס צו איין עושר אונ בעט איהם ער זאל איהם געבן פאר איין משרת אונ גיבט אבער זאגט צו איהם דער עושר איך קאן דיך ניט נעמען פאר א מויל ניט צו דעם משרת אונ די קונטס

יהודה

מיך ניט גרייסער ניט מײַן מגזנג צו איך בין ניט פאר דיר נאר דער מענש האט דעם עושר זייער געבעטן ואגט דער עושר צוא איהם די גלײַב בײַ מיר אוי׳ אקליינע צײַט אונ וועסט בײַ מיר זעהן וועסטו שון וועהן מײַן מנהג אונ איך וועל וועהן דײַן ארבײַט וואס דוא וועסט דער ווייל בײַ מיר טון נאך דעם וועהן מיר זיך פאר גלײַבײַ. דאס דער מענש אזוי געטון איז ער בײַ איהם געבליבן אונ אקליינע צײַט וועגן זיי זיך בײַדע געפעלן האט איהם דער עושר צוא גנומן פאר איין משרת אונ האבן צווישן זיך געשריבן איין כתב אונ האבען אונ כתב איין געשריבען וואס פאר איין ארבײַט ער בעדארף צו טון אונ ווי פיל

יהוה אל־אברם ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים

שנין ואתגלי יי לאברם ואמר ליה אנא אל שדי פלח קדמי והוי שלים

תו״א אני אל. חגיגה יב: התהלך. נדרים לא לב מכות כד:

רש״י

אני אל שדי אני הוא שיש די באלהותי לכל בריה ש לפיכך התהלך לפני ואהיה לך לאלוה ולפטרון וכן כל מקום שהוא במקרא פי׳ כך די שלו והכל לפי הענין: התהלך לפני כתרגומו׳ פלח

שפתי חכמים

ש פי׳ אברהם אמר להקב״ה רבש״ע אם אמול אז אהיה נעלם בשימול ולא מכב: נעיני הבריות לכן אמר לו הקב״ה אני הוא שאמרתי לעולמי

בית יהודה

(א) (אני אל שדי). זאנט רש״י הקב״ה הט גזאגט צוא אברם (אני הוא שיש די באלהותי לכל בריה) איך בין דר גאט וואס מיין געטליכקייט קען געבין גענוג צו יעדער בשעפעניש וואס ער דרף (לפיכך התהלך לפני) דריבר זאלסטו גיין פר מיר (ואהיה לך לאלוה ולפטרון) און איך וועל זיין צו דיר א גאט איך וועל דיר געבין אלץ וואס דו דארפסט און וועל דיך היטען מען זאל דיר קיין שלעכטס טון (וכן כל מקום שהוא במקרא) און אזו איז אין אלע ערטער ווי עס שטייט אין פסוק דאס ווארט שדי (פירושו כך) איז אזו די מיינונג (די שלי) מיין גענוגען וואס איך קען טון און געבין (והכל לפי הענין) און אלץ דארף מען זעהן פון וואס די פסוקים שמוסין: (התהלך לפני). זאנט רש״י (כתרגומו) ווי דער תרגום טייטשט (פלח קדמי) זאלסט דינען פר מיר (הדבק בעבודתי) דו זאלסט דיך בהעפטין צו מיין דינונג (והיה תמים). זאלסט זיין גאנץ, זאנט רש״י (אף זה צווי אחר צווי) דאס איז איין געבאט נאך דעם אנדרין געבאט, הקב״ה הט אים איין מאל געבאטין און נאך אמאל געבאטין (היה שלם בכל נסיונותי) דו זאלסט זיין גאנץ אין מיינע אלע פרובונג וואס איך וועל דיך פרובין (ילפי מדרשו) און ווי דר מדרש זאגט הט הקב״ה גזאגט צו אברם (התהלך לפני במצות מילה) דו זאלסט

פירוש

יצחק מזרע כשר יותר ע״י מצות האל שנעש׳ באבר ההוא ולהגדיל הפלא. כי המיל׳ מהלשת האבר. והי׳ נס על נס שיוליד בן מאה. ועוד שיהי׳ אברו חלוש יותר משהי׳ קודם המיל׳: (אני אל שדי). פי׳ חזק מנצח וכן או׳ כקול מים רבים כקול שדי בלכתם (יחזקאל א) כקול אל שדי בדבורו (שם י ה׳) ר״ל לו. אף על פי שאשתך עקרה וזקנ׳ ואינ׳ ראוי׳ לילד. ואף כי אתה זקן

רד״ק

והלוש כחך כי בן צ״ט אתה. ואע״פ שתחליש כח הזרע עוד אני מנצח הכל. כי אני אל שדי. והטבע והתולד׳ מידי הוא ובידי לעשות ולשנות כאשר ארצ׳ וכן אמר וארא אל אברהם וגו׳ באל שדי כי שלשתם היו נשיהם עקרות ונפקדו ברצון האל. כי שמע אל תפלת הצדיקים ושנה טבע נשיהם וילדו. (ושדי) שם תאר ראוי בתשלומו שדדי בפלם מוכיח אדם אחרי (משלי כח): (התהלך לפני

פירוש לתורת אלהים

אל אברם האט זיך גאט באוויזען צוא אברם ויאמר אליו און האט גזאגט צו אים אני אל שדי איך בין דער אלמעכטיגער גאט (עיין רש״י) התהלך לפני דרום גיי פר מיר צו מייני בעדינונג

משלי יהודה

שכירות ער דרף נעמון און עדות האבן זיך גחתמית מיקא איז דר חילוק פון פר דעם כתב שרייבין ביז נאך דעם כתב שרייבון הנם פריר הט דער משרת אוך גארבית און דער עושר הט אים גגעבין עסין איז אלס וואס ער הט גדרפט גאר זיי האבן ניט גהט קיין חיוב איינר צום אנדרין אמל הט דער משרת מעהר גארבית ווי פיל זיינע שכירות הט בטרפון און אמל הט דם שכירות מעהר בטרפען פון זיין ארבייט אין זייא האבן נישט מקפיד גוועזן איינר אוף דעם אנדרין. אפילו ווען זיין ארבייט איז דם בעל הבית ניט גפעלין הט ער זיך ניט גקענט בייזערין אוף אים וואורום ער איז ניט גוועזן קיין חיוב און דעסגלייכן פרקערט איז אוך גוועזן דם געמליכע אבר נאך דעם כתב שרייבן זענן זייא גווארן איינער צום אנדרין אחיוב דער משרת מוז ארביטען ווי און כתב שטייט און דער בעל הבית מוז אים געבין זיין שכירות אוך ווי און כתב שטייט אין ווען איינר איז משנה איז דר אנדרר שון ברוגז דר נמשל איז אברהם אבינו אז ער איז אלט גוועזן דריי יאר הט ער דער קענט אז גאט איז איין גאט איבער דער גאנצר וועלט און האט זיך צוא אים בהעפט ער זאל דינן מיט דעם גאנצין הרץ חאטשע גאט האט אים גאר ניט גבטן גאר קיין שכר האט ער ניט גהט פון גאט וואורום גאט הט אים נאך ניט גבטין קיין שום מצוה נאר גאט הט גזעהן זיין בנלייבטן אברהם וויא ער דינט אים גטרייא דרום ווען מען האט אום אין קאליך אובין ארין גווארפן הט גאט מיט אים חסד גטון און הט אים מציל גוועזן עס איז אבר גוועזן אחסד חנם וואורום אברהם הט אים אוך גדינט אומזיסט וואורום גאט הט אים נאך ניט אן גזאגט ער זאל אים דינען דם זאגט דער פסוק (ואברם בן תשעים ותשע שנים) אברם איז אלט גוועזן ניין און ניינציג יאר און הט

שלים : ב וְאֶתֵּן קְיָמִי תָּמִים: ב וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ
בֵּין מֵימְרִי וּבֵינָךְ וְאַסְגֵּי
יָתָךְ לַחֲדָא לַחֲדָא : וְאַרְבֶּה אוֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד: ג וַיִּפֹּל
ג וּנְפַל אַבְרָם עַל
אברם תו״א ולהכי יגררים לכ :

שפתי חכמים

די וכו׳ מהרש״ל: ת ר״ל דהא נתיב התהלך לפני וא״כ והיה תמים ל״ל ותפ׳ דלק זה פי׳ כן דלוי אחר לוי הוא כלו׳ פי׳ שלם בכל נסיונותי : א הב הלוכים התמרמר ם לעבירה ואין מפרים כיד הלום ומרוב לוקחי הפרם כידו דכתיב רבני מסיוני ישמיר כפלים המגבר על ילרו סוף שהקב״ה מוסרו בידו. הרמ״ם: ב פלונס ברשותי ונאלו היה חסר תכם וא״ל הנ״ם דבכל יפיה כרשיתו וק׳ ובלא היה חסר נ״כ פלג דבא פרל לנ כיה וי״ל ה״א חשיב רק איברים הגלוים ופי״ל דכתיב ואלה את לגבן גלתו לפניך ואח״כ וכרות עמו הברית וגו׳ הלוה דלפני׳ לפני התילה לא הי״ל כ״כ שרל לנ. מהרש״ל : ג יבא דכתיב לעיל וירא ה׳ אל אברם ולא כתיב שיפל על פניו י״ל דנפיל אף היה נופל ותנין אתה למר ובא דנא וכתב המילה עד שמת נופל על הארץ תק דה שנימני לאחר מניתי

רש״י

פלא קדמי הרכן כפנודתי : והיה תמים . אף זה לווי אחר לווי היה שלם בכל נסיונותי ת ולפי מדרשו התהלך לפני במצות מילה ובדבר הזה תהיה תמים שכל זמן שהערל׳ בך אתה בעל מום לפני ד״א והיה תמים עכשיו אתה חסר ה׳ אברי׳ א ב׳ עינים ב׳ אזנים וראש הגויה ב אוסיף לך אות על שמך ויהיו מנין אותיותיך רמ״ח כמנין איבריך : (ב) ואתנה בריתי . ברית של אהבה וברית הארץ להורישם לך ע״י מצוה זו : (ג) ויפול אברם על פניו . מאורא דשכינה שעד שלא מל לא היה בו כח לעמוד ורוה״ק נצבת עליו וזהו שנא׳ בבלעם נופל וגלוי עינים

בית דוד

ג״ה מר פיר אונ וואלסט שין קום איך גבייט ר״ך דו וויסט ר״ך מל זיין (עבדי בןה) או דו ווערסט שין ד״ ווא (תהיה תמים) ווערסט זיין גאנץ (שבל ומן המרגלה בך) וואריס אני לאנג וויא די האסט נ״ט איראם גגעבן דיס שטיקל הויט (אתה בעל מום לפני) ביסטי ביי מיר אמענש מיט אמעלר (הבר איבר) נאך אנדרש איז (והיה תמים) דו וואלסט זיין גאנץ (שעכשיו אתה חסר חמשה אברים) איצט פעלן די פינף גלידר (שתי עינים) צוויי אויגן (ושתי אזנים) צוויי אוירן (וראש הגויה) אונ דאס גליד (ואוסיף לך אות על שמך) וועל איך דיר געבן נאך איין אות צו דיין נאמן אה׳ זאס בעטרעפט פינף אונ פינף אותיות וועט זיין אין דיין נאמן, געגין די פינף גלידר (ויהיו מנין אותיותיך רמ״ח כמנין אבריך) די צאל פון די אותיות פון זיין

איז דיין נאמען (אברהם) וועט איצט זיין צוויי״א הונדערט אכט אונ פערציג, ווי פיל עס איז די צאהל פון דיינע גלידר : (ב) (ואתנה בריתי וגו׳) איך וועל געבן מיין פר בינדונג (ברית של אהבה) אפאר בינדונג פון ליבשאפט (וברית הארץ להורישה לך על ידי מצוה זו) אונ אפאר בינדונג איך וועל דיר מאכן ירשנן דס לאנד פר די מצות מילה וואס דוא וועסט טון : (ג) (ויפול אברם על פניו). אברם איז געפאלן אויף זיין פנים (מפני מוראת השכינה) פון די שרעק פר דעם כבוד פון הקב״ה (שעד שלא מל) וואריס איידר ער האט זיך מל גווען (לא היה בו כח לעמוד) האט ער ניט געהאט קיין כח גיהאט צו שטיין פר הקב״ה (ורוח הקודש נצבת עליו) אונ הקב״ה איז געשטאנן געבן אים (וזהו שנאמר בבלעם נופל וגלוי עינים) דאס איז וואס ביי בלעם ער איז געפאלן אונ האט

פירוש

לפני). כתרגומו פלח קדמי . פי׳ עבור לפני עבודה אשר אצוך. וכן אשר התהלכו אבותי לפניו (ב״ר מ״ח) אשר התהלכתי לפניו (ב״ר פ׳) ענין כלם עבודת האל בלב ובנפשו׳ . ישורש העבודה׳ היא בלב . וכן אמר ... (מלכים ב׳ כא) אשר התהלכתי לפניך באמת ובלבב שלם, והוי אומר על עבודת הלב . והר״ב אמר על הנפש׳. והטוב בעיניך עשיתי, ועתה צוה האל את אברם שיוסיף לו עוד עבודה׳ בגופו. כי בלבו הוי שלם. וכן בנפשו׳ ותקון המדות ובכל אשר השכל מורה אותו . אבל עבודת הגוף הזאת אשר צוהו לא הי׳ השכל מורה בזה אלא רצה בו האל להיות לו לאות ביני ובין האל להיות זרע אברהם הנבדל עם מיוחד ויהי׳ בבשרו אות מיוחד ואילו אומות העולם אינם עושים את המצו׳ כי לא נצטוו בה אלא זרע אברהם המיוחד והוא יצחק וזרעו המיוחד גם כן שהוא זרע יעקב לפיכך צוהו בה האל קודם שיוליד יצחק וקודם שיורש.

רד״ק

בברית אברהם ובתורת האל הרי הם נחשבים זרע אברהם והרי הם מכלל המון גוים שאברהם אב להם : (והי׳ תמים).ובזה תהי׳ שלם שתהי׳ אות בבשרך לשמי ויהי׳ גם כן כריתה ברית ביני ובינך. כי כרם הוא כל כריתת ברית, ובמהם אמר לו. ולא פירש לו הברית עד בסוף שאמר לו ואת בריתי. אלא אמר לו דברים שהבין בסוף למה אמר. והבין בסוף פלשון תמים שני דברים האחד כמו שפירשנו. והשני שאמר לו אע״פ שתחסר מבשרך בברית הזאת לא תהי׳ חסר בעבור זה אבל תהי׳ תמים יותר כי לא יחסר ממך אבר מאבריך אלא מעט בשר מן האבר. ובחסרון ההוא תהי׳ תמים שיהיה החסרון לאות לך בינך ובין האל. ואלו נולד בן לא יהי׳ נעבר שיהי׳ לאות. לפיכך הנולד מהול צריך להטיף ממנו דם ברית (יבמות ע״א) שיהיה מעט מן הבשר ההוא לאות ולברית : (ג) (וארבה אותך). שלא תחשוב כי בעבור זה יחסר זרעך וזרע שיהי׳ האבר

פירוש לתורת אלהים

והיה תמים אונ זאיי גאנץ אין אלע שטיגע ... מ... גם

... מקודם זיין נאך מיר (פרח׳) : (ב) ואתנה בריתי ... אונ איך וועל געבן ... ברית ...

*) הערה ... הקב״ה האט געבאטן קרובים ... זיין ...

אַבְרָם עַל־פָּנָיו וַיְדַבֵּר אִתּוֹ
אֱלֹהִים לֵאמֹר: ד אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי
אִתָּךְ וְהָיִיתָ לְאַב הֲמוֹן גּוֹיִם: ה וְלֹא־
יִקָּרֵא עוֹד אֶת־שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה
שִׁמְךָ אַבְרָהָם כִּי אַב־הֲמוֹן גּוֹיִם

אַפּוֹהִי וּמַלֵּיל עִמֵּיהּ יְיָ
לְמֵימַר: ד אֲנָא הָא
גְּזַר קְיָמִי עִמָּךְ וּתְהֵי
לְאַב סַגִּי עַמְמִין:
ה וְלָא יִתְקְרֵי עוֹד יַת
שְׁמָךְ אַבְרָם וִיהֵי שְׁמָךְ
אַבְרָהָם אֲרֵי לְאַב סַגִּי
עממין

נתתיך

תו״א והיית לאב. נדרים שם: ולא יקרא. ברכות יג נדרים שם: והיה שמך. ברכות שם נדרים שם: כי אב. סנה׳ קס:

בעל הטורים

קראת ישועה: (ד) שני פעמים אב המון בפ׳ זה וכוא עולה [illegible]

רש״י

בברייתא דר״א מצאתי כן: (ה) כי אב המון גוים לשון נוטריקון של שמו ורי״ש שהיתה בו בתחלה שלא היה אב אלא לארם שהיא מקומו ועכשיו אב לכל העולם ואפי׳ רי״ש שהיתה לו מתחלה לא זזה ממקומה

בית דוד

נהאלטין אָפֶען דיא אוֹגין (ווייל ער איז נוֶועֶן אַנוּי ניט נִמַלְתְּ) זָאגְט רש״י (בִּבְרַיְיתָא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מָצָאתִי כֵּן) אין דיא בְּרַיְיתָא פוּן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָאבּ איך גֶעפוּנְן אַזוֹ גְלֶערִינְט דֶעם פָּסוּק: (ה) (כִּי אַב הֲמוֹן גּוֹיִם). זָאגְט רש״י (לְשׁוֹן נוֹטֵרִיקוֹן שֶׁל שְׁמוֹ) דָס זֶענֶען די רָאשֵׁי תֵּיבוֹת (די אָנְהֵייבּ וֶוערְטֶער) פוּן דיא אוֹתִיוֹת אַבְרָהָם, דיא אוֹתִיּוֹת אַבְרָהָם וֶוערִין גְּטֵיילְט אוֹיף צְוֵויי וֶוערְטֶער אַב הָם, די צְוֵויי אוֹתִיוֹת "הָם" איז דָס אָנְהֵייבּ וָוארְט פוּן הָמוֹן, מַאכְט דָס צוּ זַאמְן אַב הָמוֹן, הַארְט רש״י אִין וָוארְט אַבְרָהָם איז דָאךְ דָא אַר׳ צוּ וָוס דַארְף מֶען די ר׳, אִין די וֶוערְטֶער אַב הָמוֹן גּוֹיִם איז דָאךְ נִיט דָא אַר׳, זָאגְט רש״י (וְרֵישׁ שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּתְּחִלָּה שֶׁלֹּא הָיָה אַב אֶלָּא לַאֲרָם שֶׁהִיא מְקוֹמוֹ) ווייל אוּנ אָנְהֵייבּ איז אַבְרָם גְוֶועֶן אַפָּטֶער נָאר צוּ אֲרָם וָוס דָס איז זַיין אָרְט. הָט דָאךְ גֶדַארְפְט שְׁטֵיין די ר׳ אַבְרָם (וְעַכְשָׁיו אַב לְכָל הָעוֹלָם) אוּנ אִיצְט איז ער גְוָוארְן אַפָּטֶער צוּ די גַאנְצֶע וֶועלְט דַארְף שׁוֹן נִיט שְׁטֵיין די ר׳ אוּנ זַיין נָאמֶען. פוּן דֶעסְטְוֶועגִין (וַאֲפִילוּ רֵ׳ שֶׁהָיָה בּוֹ מִתְּחִלָּה) אֲפִילוּ די ר׳ וָוס עֶס איז

פריער

פירוש רד״ק

חלוש בעבור זה להוציא זרע. כי ארב׳ אותך ואת זרעך במאד מאד. והכפל לרבות הרבוי. כי מאד הוא לשון רבוי: (ג) (ויפול אברהם על פניו). השתחו׳ והוד׳ לאל על אשר אמר לו שיתן בריתו בינו ובינו שזה יהי׳ קיום האהב׳ אשר אהב: (וידבר אתו אלהים לאמר) דבר אתו אלה הדברים לאמר אותם לבני ביתו כשיבא למולם: (ד) (אני הנה בריתי אתך) אני כמו שאני אמרתי לך אל שדי והיית בטוח במה שאמרתי לך. ואני הנה בריתי אתך מעת׳ (והיית לאב המון גוים). כי לא תהי׳ אב לגוי אחד לבד. אלא להמון גוים שהרי יצאו ממנו יצחק וישמעאל ובני קטור׳ וכל אחד מהם יהי׳ לגוי גדול: (המון). ענינו רבוי ולאות זה אשנה את שמך ואוסיף בו הוי״ו ויהי׳ בהתחברו עם המ״ם ענין המון: (ה) (ולא יקרא עוד את שמך) באה מלת את אחר הנפעל לתוספת ביאור. וכן יחלק את הארץ (במדבר כו) ולא ימס את לבב אחיו (דברים כ) וארז״ל (ב״ר מד ר״ה יז) שינוי השם קורע גזר דינו של אדם מנלן מאברהם ושרה. ואמר ולא יקרא. ר״ל בפי האנשים בדורך ובדורות הבאים אחריך כי תאמר לאשר עמך כי האלהי׳ שנה את שמך וקרא שמך אברהם. והם יאמרו לאחרים ואחרים לאחרים עד שיהי׳ נקבע שמך אברהם ומתוך כך יזכר הנס והפלא שעשיתי עמך בפי כל הדורות

פירוש לתורת אלהים

מִיר אוּנ צְוִוישְׁן דִיר וְאַרְבֶּה אוֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ זַייעֶר מֶערִין: (ג) וַיִּפֹּל אַבְרָם אוּנ אַבְרָם איז גְפַאלְן אוֹיף זַיין פָּנִים אוּנ גָאט הָאט צוּא אִיהְם אַזוֹיא גְזָאגְט (עיין רש״י): (ד) אֲנִי אִיךְ הִנֵּה בְּרִיתִי אִתָּךְ נוּן מַיין בְּרִית איז מִיט דִיר אִיךְ בִּין מִיט דִיר כּוֹרֵת בְּרִית וְהָיִיתָ לְאַב הֲמוֹן גּוֹיִם אוּנ דוּ וֶועסְט זַיין אַפָּאטֶער צוּא פִיל גּוֹיִם: (ה) וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד אֶת שִׁמְךָ אַבְרָם אוּנ עֶס זָאל מֶער נִיט גְרוּפְן וֶוערִין דַיין נָאמֶען אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם אוּנ עֶס זָאל זַיין דַיין נָאמֶען

דארף ער בעניצן יעדר גליד צו הייליגע זאכין אונ זאר זיי ניט מטמא זיין מיט עבירות. אונ אלע גלידער קען ד־מענש היטען זיי זאלין ניט טמא ווערין נאר די אויגין איז שוועער צו היטען זיי זאלין ניט זעהן וואס טמא אונ איין עבירה. די אויערין זענין שוועער צו היטען זיי זאלין ניט הערין וואס מען טאר ניט. אונ דעם גליד איז שוועער צו היטען פין איין עבירה ווארין אמאל ווערט פין זיך אליין קשוי אבר האט זיך שון דיא זרע געריררט פין איר אורט [ע׳ בספרי מוכר] איז דער גליד שון טמא געווארין. דריבער הט הקב״ה צו גזאגט צו אברהם ויינע אוגין אונ ויינע אויערין אונ זיין גליד זאלין אלע אליין נעהיט ווערין זייא זאלין ניט טמא ווערין:

נְתַתִּיךָ׃ ו וְהִפְרֵתִי אֹתְךָ בִּמְאֹד
מְאֹד וּנְתַתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמְּךָ
יֵצֵאוּ׃ שביעי ז וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי
בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ
לְדֹרֹתָם לִבְרִית עוֹלָם לִהְיוֹת לְךָ
לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ׃ ח וְנָתַתִּי
לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֵת ׀ אֶרֶץ
מגריך

עַמְמִין יְהַבְתָּךְ׃
ו וְאַפֵּישׁ יָתָךְ לַחֲדָא
לַחֲדָא וְאֶתְּנִינָךְ
לִכְנִשִׁין וּמַלְכִין
דְּשַׁלִּיטִין בְּעַמְמַיָּא מִנָּךְ
יִפְּקוּן׃ ז וְאָקִים יָת קְיָמִי
בֵּין מֵימְרִי וּבֵינָךְ וּבֵין
בְּנָךְ בַּתְרָךְ לְדָרֵיהוֹן
לִקְיָם עָלַם לְמֶהֱוֵי לָךְ
לֶאֱלָהָא וְלִבְנָךְ בַּתְרָךְ׃
ח וְאֶתֵּן לָךְ וְלִבְנָךְ
בַּתְרָךְ יָת אֲרַע

ה״א להיות לך. יבמות מב סד ק :

שפתי חכמים

שברי אחר שנימול כתיב ואברהם עודנו עומד לפני ה׳: ד ר״ל שמה לא נק׳ בשם אברם וכ״ל לכתליך כ׳ התת ר׳ ולמה לא זוג כר׳ במקומה ומהרן כדי שלא תתרעם על הקב״ה שברי אף י׳ של שרי נתרעמה ובא דווקא כיו״ד תברי אפשר מטום דבתיר׳ ליתן בשמו של יהושע ת״ה זוה וק״ל ופי״ל שביו״ד בכ״ם נתקיימה אף כה שברי חלק׳ וכהן חלוק לברה ותלוי׳ נתנרבם אבל כר׳ ת״ח לבהקיים בו אח״כ שהשאר כבתי .

רש״י

ממקומה שאף יו״ד של שרי נתרעמה על השכינה עד שהוסיפה ליהושע שנא׳ [במדבר יג] ויקרא משה להושע בן נון יהושע: (ו) ונתתיך לגוים · ישראל ואדום שהרי ישמעאל כבר הי׳ לו ולא הי׳ מבשרו עליו: (ז) והקימותי את בריתי . ומה הוא הברית להיות

בית דוד

פריער גיוועזן אונ זיין נאמען (לא זזה ממקומה) הט זיך ניט געענדערט פון איר ארט . אונ די ר׳ איז גיבליבן אונ ווארט אברהם אויך (שאף יוד של שרי נתרעמה על השכינה) אפילו דיא יוד פון ווארט שרי איז גיוועזן קבליל אויף הקב״ה פר וואס מען הט אים ארויס גינומען פון שרי אונ מען הט גשריבן שרה (עד שהוסיפה ליהושע) ביז מען הט דעם יוד גגעבן צו יהושע (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ויקרא משה להושע בן נון יהושע) משה הט גרופן הושע בן נון יהושע :

(ו) (וּנְתַתִּיךָ לְגוֹיִם) איך וועל דיך געבן עס זאל פון דיר געבארען ווערן פעלקר (ישראל ואדום) יעקב אונ עשו (שהרי ישמעאל כבר היה לו) ווארום ישמעאל איז שון לאנג גיוועזן געבארן (ולא היה מבשרו עליו) וואלט דאך הקדוש ברוך הוא אצינד ניט גירעט מיט אברהמען ווענן ישמעאל . נאר הקב״ה הט גמיינט יעקב אונ עשו : (ז) (והקימותי את בריתי) איך וועל אויף שטעלן מיין פארבינדונג (ומה הברית) וואס איז דאס פארבינדונג (להיות לך לאלהים) איך זאל זיין צו דיר א גאט : (ח) (לאחזת

פירוש

(ו) (והפרתי אתך.ונתתיך לגוים). כמו שפירשנו.יצחק וישמעאל ובני קטורה כל א׳ מהם יהי׳ לגוי. או פירושו על זרע יעקב שהוא יעקב וזרעו לבד אמר. ופירוש גוים בתרגומו לשבטין. ומלכים ממך יצאו ג״כ בתרגומו · ומלכין דשליטין בעממיא : (ז) (והקימותי את בריתי . ובין זרעך אחריך).על זרע יעקב אמר כמו שאמר להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך . ולזרע יעקב הי׳ זה כמו

רד״ק

שאמר והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם (ויקרא כו) וכן אמר (ח) (ונתתי וגו׳ את ארץ מגוריך). המקומות שאתה גר בהם. ולא אותם לבד אלא כל ארץ כנען : (לאחזת עולם) . אף על פי שיגלו ממנה זמן . אחזת עולם תהי׳ להם והייתי להם לאלהים : (ט) (ויאמר אלהים אל אברהם). אחר שאמר והי׳ שמך אברהם לא כתב משה אלא אברהם. ואחז״ל (ברכות

פירוש לתורת אלהים

אברהם כי אב המון גוים נתתיך ווארום איך האב דיך געגעבן דיא זאכט זיין אפאטער פון פיל גוים : (ו) והפרתי אתך במאד מאד אונ איך וועל דיך פרוכטבארן ונתתיך לגוים אונ איך וועל דיך געבן צוא פעלקר פעלקער ווערן פון דיר ארוס קומען (עיין רש״י) ומלכים ממך יצאו אונ קעניגן ווערן פון דיר ארוס גיין דס הייסט זיא וועלן פון דיר ארוס קומען : (ז) והקמתי את בריתי ביני ובינך אונ איך וועל באשטעטיגן מיין ווערטעריש צווישן מיר אונ צווישן דיר ובין זרעך אחריך אונ צווישן דיינע קינדר וואס וועלן זיין נאך דיר לדורותם לברית עולם צוא זייער גבורט צו איין איביגן ווערטעריש להיות לך לאלהים צו זיין צוא דיר א גאט : (ח) ונתתי לך ולזרעך אחריך אונ איך וועל געבן צו דיר אונ צוא דיינע קינדר וואס וועלן זיין נאך דיר

מְגֻרֶיךָ אֵת כָּל־אֶרֶץ כְּנַעַן לַאֲחֻזַּת
עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים׃
ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם
וְאַתָּה אֶת־בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אַתָּה
וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם׃ י זֹאת

תּוֹתָבוּתָךְ יַת כָּל אַרְעָא
דִכְנַעַן לְאַחְסָנַת עָלַם
וָאֱהֵוֵי לְהוֹן לֶאֱלָהָא׃
ט וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם
וְאַתְּ יַת קְיָמִי תִטַּר אַתְּ
וּבְנָךְ בַּתְרָךְ לְדָרֵיהוֹן׃
י דֵּין קְיָמִי דִּי תִטְּרוּן
בין

תו"א ואתה את. סנה' נט ע"ז כו כז מנחות מב: בריתי

רש"י

לך לאלהים: (ח) לאחוזת עולם. ושם אהי' לכם לאלהים אבל (בר ישראל) הדר בחוצה לארץ ה כמי שאין לו אלוה: (ט) ואתה. הוי"ו זו מוסיף על ענין ראשון אני הנה בריתי אתך ואתה הוי זהיר לשמרו ומה היא שמירתו זאת בריתי אשר תשמרו

שפתי חכמים

מהרש"ל: ה (מהר"ן) לפי שא"י נחלת ה' ולקחה לחלקו כמבואר בכמה פסוקים וח"ל חלק לשרים ולכן כל הדר בח"ל דומה כאלו מוציא את עצמו מתחת רשותו של הקב"ה כביכול

בית דוד

עוֹלָם). אַירוּשָׁה אוֹף אַייבּוּג (וְשָׁם אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים) דָרְט אוּנ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וֶועל אִיךְ זַיין צוּא אַייךְ אַגָאט (אֲבָל בַּר יִשְׂרָאֵל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ) אָבֶּר דֶער יוּד וָואס ווֹאנְט נִיט אוּנ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלוֹהַּ) אִיז גְלַייךְ וִוי עֶר ווֹלְט קֵיין גָאט נָהַט: (ט) (וְאַתָּה וגו') . זָאגְט רש"י (וָי"ו זוּ מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן) דִיא וָי"ו פוּן וְאַתָּה צִיהְט צוּא זַאמֶען דֶעם פָּסוּק מִיט דֶעם פְרִיעֶרְדִיגֶן פָּסוּק אוּנ אַזוֹי הָט הקב"ה גְזָאגְט צוּא אַבְרָהָם (אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתָּךְ) אִיךְ הָאבּ גְמַאכְט מַיין פַּרְבִּינְדוּנְג מִיט דִיר (וְאַתָּה הֱוֵי זָהִיר לְשָׁמְרָהּ) אוּנ דִיא זָאלְסְט זֶעהְן אַכְטוּנְג גֶעבּוּן צוּ הִיטָן דֶעם פַּרְבִּינְדוּנְג (וּמַה

פירוש

י"נ ב"ר ע"ח) כל האומר לאברהם אברם עובר בלאו שנאמר ולא יקרא. ועובר בעש'. שנאמר והי' שמך אברהם. והקשו והלא אנשי כנסת הגדול' קראו שמו אברם. שנאמר אתה הוא ה' אלהים אשר בחרת באברם (נחמיה ט) שני' היא עד שהי' אברם בחרת בו. ועל

רד"ק

דרך הפשט אינה דרך אזהר'׃ואתה את בריתי.כי בתנאי זה אהי' לך לאלהים ולזרעך אחריך ואתן להם את הארץ שתשמור אתה והם את בריתי זאת כמו שאומר אליך. ואת' תצוה בה את בניך ואת ביתך אחריך: (י) (זאת בריתי) כמו שאני אקיים אותה כמו שאמר והקימותי כן תשמרו

פירוש לתורה אלהים

אֵת אֶרֶץ מְגוּרֶיךָ דָאס לַאנְד פוּן דַיין וואוֹנוּנְג אֵת כָּל אֶרֶץ כְּנַעַן לַאֲחֻזַּת עוֹלָם דָאס גַאנְצֶע לַאנְד כְּנַעַן צוּא אַיין אַייבִּיגֶע אַרְבּ וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים אוּנ אִיךְ וֶועל זַיין צוּ זַייא אַגָאט: (ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם הָאט גָאט גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמוֹר אוּנ דוּא זָאלְסְט הִיטֶען מַיין זִיכֶערְהַייט אוּנ וָוס זָאל זַיין דָס הִיטֶען דוּא זָאלְסְט מַל זַיין אַלֶע דַיינֶע זְכָרִים וִויא וַוייטֶער שְׁטֵייט אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ דוּא אוּנ דַיינֶע קִינְדֶער וָואס וֶועלִין זַיין נָאךְ דִיר לְדוֹרוֹתָם צוּא זַייעֶר גִיבּוּרְט: (י) זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ דָאס אִיז דֶער בְּרִית

מצות השם

(י) (הִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר) דִיא מִצְוָה אִיז אַז אִיעדֶר זָכָר אִיז זִיךְ מְחוּיָב מַלֶה צוּ זַיין אוּנ אַקְלֵיין קִינְד אִיז זַיין פָאטֶער אִים מחוּיָב מַלֶה צוּ זַיין וָוען עֶר ווערְט אַלְט אַכְט טָאג אַזוֹ וִויא עֶס שְׁטֵייט (וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ) אִיז טַייטְשׁ דֶעם אַכְטִין טָאג זָאל מֶען בַּשְׁנַיידֶן דָם פְלֵייש פוּן זַיין עָרְלָה אוּנ אַז דֶר פָאטֶער הָט אוּם נִיט מַלֶה גְוֶועֶן אוּנ עֶס קוּמְט צוּ דְרַייצִין יָאר וָוען עֶר וֶוערְט אַלְט אוּנ אִיז זִיךְ נִיט מַלֶה אִיז עֶר חַיָּיב כָּרֵת אַזוֹ וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְעָרֵל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה) אִיז טַייטְשׁ דֶר מֶענְטְשׁ וָוס עֶר וֶועט זִיךְ נִיט בַּשְׁנַיידֶן דֶר

משלי יהודה

גֶעדִינְט גָאט אוּמְזִיסְט גָאט הָט שׁוֹין אָבֶּר גְוָואלְט אִים גֶעבֶּן שְׂכַר פַר דֶעם דִינֶען (וַיֵּרָא יְיָ אֶל אַבְרָם) הָט זִיךְ גָאט בַּוִויזְן צוּ אַבְרָם (וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֵל שַׁדַּי) אוּנ הָט אוּם גְזָאגְט אִיךְ בִּין דֶר אַלְמֶעכְטִיגֶער גָאט וָוס אִיךְ הָאבּ בְּכֹחַ צוּ בַּצָאלְן דֶעם וָוס דִינְט מִיךְ (הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים) גֵיי פַר מִיר אוּנ זַיי גַאנְץ מִיט דַיין דִינֶען (וְאֶתְּנָה בְרִיתִי) וֶועל אִיךְ כּוֹרֵת בְּרִית זַיין (בֵּינִי) צְווִישֶׁן מִיר וָוס פַאר אַיין דִינְסְט אִיז בַּנֶער פוּן דִיר (וּבֵינֶךָ) אוּנ צְווִישֶׁן דִיר וָוס פַאר אַשְׂכַר אִיךְ דַארְף דִיר גֶעבֶּן פַר דַיין דִינֶען אַצִינְד וֶועל אִיךְ דִיר שׁוֹין נִיט הֶעלְפִין בְּתוֹרַת נְדָבָה נָאר

בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן וּבֵין בְּנָךְ בָּתְרָךְ לְמִגְזַר לְכוֹן כָּל דְּכוּרָא׃ יא וְתִגְזְרוּן יָת בְּשַׂר עָרְלַתְכוֹן וּתְהֵי לְאָת קְיָם בֵּין
מימרי

בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ הִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר׃ יא וּנְמַלְתֶּם אֵת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית
ביני

רש"י

שמרו המול לכם וגו': (י) ביני וביניכם וגומר. אותם של עכשיו: ובין זרעך אחריך. העתידין להולד אחריך: המול. כמו ו להמול כמו שאתה אומר עשות כמו לעשות: (יא) ונמלתם. כמו ו ומלתם והנון בו יתירה ליסוד הנופל בו בפרקי' כג נ' של נושך וג' של נושא. ונמלתם כמו ונשאתם
אבל

שפתי חכמים

(וכך הם דברי רא"ם) : ו לע"פ שכות לי לווי ה"ל ברית ווי ברי כתיב אחריו ונמלתם : ז כלו' בלע"פ שתשמשוהו לינו

בית יהודה

היא שְׁמִירָתָהּ) מיט וואס זאל זיין די היטונג (זאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ) דס איז דאס פֿערבינדונג וואס איר זאלט היטן (הִמּוֹל לָכֶם) איר זאלט מַלָה זיין אייערע אלע זכרים : (י) (בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם) . צווישן מיר אונ צווישן אייך (אותם של עכשיו) די מענשן וואס זענין שון דא : (וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ) אונ צווישן דיינע קינדר נאך דיר (הָעֲתִידִין לְהִוָּלֵד אַחֲרֶיךָ) וואס וועלין געבארן ווערין נאך דיר: (הִמּוֹל).(כְּמוֹ לְהִמּוֹל) המול איז גלייך ווי עס וועלט געשטאנען להמול. צו מלה זיין (כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר עֲשׂוֹת כְּמוֹ לַעֲשׂוֹת) אזוי ווי די זעהסט ביי דעם ווארט עשות עס איז גלייך ווי עס וועלט געשטאנען לעשות . צו טון . אזוי דרף מען טייטשן דס ווארט המול ווי עס וואלט געשטאנען להמול . צוא מלה זיין (עיין בספרי הדקדוק) : (יא) (וּנְמַלְתֶּם כְּמוֹ וּמַלְתֶּם). רש"י זאגט מען זאל ניט טייטשן ונמלתם איר זאלט נמלת ווערין . נאר עס איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען ומלתם . איר זאלט מלה זיין ז"ך אונ אנדערע (וְהַנּוּן בּוֹ יְתֵרָה) דו נון פון ונמלתם איז איבריג (לִיסוֹד) צום פונדאמענט פון ווארט. דס ווארט דארף ניט דעם נון (הַנּוֹפֵל בּוֹ לִפְרָקִים) נאר צוא צייטנווייז (אֲמָאל) קומט אריין די נון אונ אזוי אוואָרט(כְּנוּן נוּן שֶׁל נוֹשֵׁךְ וְנוּן שֶׁל נוֹשֵׂא) אזוי וויא די נון פון ווארט נושך (ביסן) אונ די

פירוש

תשמרו אותה אתם.ואמר ל' רבים בנגד אברהם וזרעו כמו שאמר אתה וזרעך אחריך.והברית הזאת תהי' ביני לביניכם. ואמר (ביני וביניכם) . בנגד אברהם יצחק ויעקב. כי יעקב הי' בימיו. כי בן ט"ו שנה הי' יעקב בשמת אברהם. (ובין זרעך אחריך). זרע יעקב: (המול לכם כל זכר). אמר (לכם) הוא וזרעו . ואחר שאמר כל זכר הבין על איזו אבר אמר. מקום שנכר בין זכרות לנקבות. ורז"ל פירשו (שבת קלו) כי אמר (לכם) כנגד ב"ד שאם אינו אב או שאינו עמו חייבים ב"ד למולו: (המול) מקור מבנין נפעל. כלומר יהי' נמול לכם כל זכר שרשו נמל, והוא בשקל בהנרת עשן (תהלים סח) ולפי דעתי שהלת בהנרת שם כמו שכתבתי בספר מכלל. יהי' גם בן המול שם בתוספת ה"א ובתשלומי הנמל בשקל בהנרת או פרשו מול בשקל גרן :

רד"ק

(יא) (ונמלתם). זהו מצות עשה בין לאב שימול את בנו בין לבן שימול את עצמו. כשיבוא לכלל מצוה אם לא מל אותו אביו ולא ב"ד : (והי' לאות) . בריתי שכרתי עם אברהם ועם זרעו אחריו. שיהיו לי לעם ואני אהיה להם לאלהים ויעשו מצותי אשר אצוה אותם ואני אברכם ואשמרם וזה יהי' לכם לאות ולזכרון כמו מצות ציצית ותפילין והדומים להם לפי שהם לזכרון. אבל זה האות הוא חוק שבגוף שהוא בגוף האדם שלא יהי' נלתו . ולפיכך צוהו האל באיתו אבר לפי שרוב העבירות יעשו על ידי אותו האבר לפי שהוא ראש התאות הבהמיות.ובשיבוא האדם לעשות עבירה בתשמיש אותו האבר יהי' רואה אותו האות אשר בו ויזכור מה שצוהו האל וימנע מעשות העבירה ההיא . ולא יהי' כבהמה לבעול כל אשר ימצא אלא במותר לו להשאיר זרע

פירוש לתורת אלהים

ווס איר זאלט היטן צווישען מיר אונ צווישען אייערע קינדר וואס וועלען זיין נאך אייך המול לכם כל זכר צוא באשניידען צוא אייך אלע זכרים איר זאלט מל זיין אייערע זכרים . (יא) ונמלתם את בשר ערלתכם אונ איר זאלט באשניידען דס פלייש פון אייער פאר הויטיגונג והיה לאות ברית אונ דאס זאל זיין צו אצייכן אויף דעם פארבינדניס ביני וביניכם קיום גווישן

משלי יהודה

עס וועט זיין אויף מיר אין חיוב צו מקלחו דיר דער פאר ווס דיא יעטעט פיל דיגען אזוי וויא איך זאג דיר אן. פונקט אזוי ווי דר מקוה פיס דעם בעל הבית :

מצות השם

וועט ווערין פר שניטן פון דר וועלט אויב דער פאטער איז ניט מל בן זיין קינד נאר ער איז עובר אויף דר עשה אונ די מצוה איז ניהג נאר ביי טאג אויב גיט ביי נאכט די פתחים הקדושים שרייבן אז דיא

בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם׃ יב וּבֶן־שְׁמֹנַת יָמִים
יִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם
יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת־כֶּסֶף מִכֹּל בֶּן־
נֵכָר אֲשֶׁר לֹא מִזַּרְעֲךָ הוּא׃ יג הִמּוֹל ׀
יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנַת כַּסְפֶּךָ

אונקלוס

מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן׃ יב וּבַר
תְּמַנְיָא יוֹמִין יִתְגְּזַר לְכוֹן
כָּל דְּכוּרָא לְדָרֵיכוֹן
יְלִיד בֵּיתָא וּזְבִין כַּסְפָּא
מִכָּל בַּר עַמְמִין דִּי לָא
מִבְּנָךְ הוּא׃ יג אִתְגְּזָרָא
יִתְגַּזְרוּן יְלִיד בֵּיתָךְ
וזבין

תו"א המול לכם. שבת קלז קידושין כט: ובן שמונת. שבת קלה: המול ימול. יבמות פב ע"ז כו מנחות מב:

רש"י

אבל ימול ל' יפעל ח כמו יעשה ט יאכל [ברש"י ישן אינו]: (יב) יליד בית. שילדתו השפחה בבית: מקנת כסף. שקנאו משנולד: (יג) המול ימול יליד ביתך. כאן כפל עליו י ולא אמר לשמנה ימים ללמדך שיש יליד בית נמול לאחר [ס"א כ לאחר] שמנה ימים ל כמו שמפורש במס' שבת [דף

שפתי חכמים

לווי מ"מ לווי הוא: ח הפ"א בקמץ ולומר שהוא הנימול עלמו לא המל את אחרים כמו ונמלתם שא"כ יחסר בקרה הפועל: ט יעשה יאכל בלירי תחת היודין: י דהא למעלה ג"כ כתיב כל זכר לדורותיכם יליד בית וגו' וכתיב בן ח' ימים וגו' וכאן כפל עוד יליד ביתך ולא כתיב שתם: כ ר"ל יום א' כמו שתפו' שם כשחלקו שניס שפח' מעוברת זה שפחה וזה עוברם: ל כגון שקנה שפחה מעתעברה וילדה בשבת אינו דוחה

בית יהודה

נון פון וָוארְט נוֹשֵׂא (טְרָאגֶן), אַמָאל שְׁטֵייט יִשָּׂא (בַּייסוּן) אָן אַנוּן. יִשָּׂא (טְרָאגֶן) אָן אַנוּן (וּנְמַלְתֶּם כְּמוֹ וּנְשָׂאתֶם) דָם וָוארְט וּנְמַלְתֶּם אִיז וִויא דָאס וָוארְט וּנְשָׂאתֶם, וּנְשָׂאתֶם אִיז טַייטְשׁ אִיר זָאלְט טְרָאגְן, וּנְמַלְתֶּם אִיז אוֹיךְ טַייטְשׁ אִיר זָאלְט מַלֶּה זַיין (אֲבָל יִמּוֹל) אָבֶּר דָם וָוארְט "יִמּוֹל" וָוס שְׁטֵייט וַוייטֶר אִין פָּסוּק וּבֶן שְׁמוֹנַת יָמִים יִמּוֹל, קֶען מֶען דָאךְ נִיט טַייטְשִׁין יִמּוֹל עֶר זָאל מַלֶּה זַיין, דֶען אַקִינְד פוּן אַכְט טָאג קֶען דָאךְ נִישְׁט מַלֶּה זַיין מוּז מֶען טַייטְשִׁין יִמּוֹל (לָשׁוֹן יִפָּעֵל) עֶר זָאל גֶעטוּן וֶוערִין, עֶר זָאל גִמַלִית וֶוערִין (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט (יֵעָשֶׂה) עֶר וֶועט גֶעטוּן וֶוערִין (יֵאָכֵל) עֶר וֶועט גֶגֶעסִין וֶוערִין: *) (יב) (יְלִיד בָּיִת). מֵיינְט מֶען (שֶׁיְּלָדַתּוּ הַשִּׁפְחָה בַּבַּיִת) אוֹיבּ אַיוּד הָאט גְקוֹיפְט אַכְּנַעֲנִישֶׁע דִינְסְט, אוּנ דִיא דִינְסְט הָאט גְבוֹירִין אַבֶּן זָכָר דַארְף מֶען אִים מַלֶּה זַיין וֶוען עֶר וֶוערְט אַלְט אַכְט טָאג: (וּמִקְנַת כֶּסֶף). מֵיינְט מֶען (שֶׁקְּנָאוֹ מִשֶּׁנּוֹלַד) דֶר יוּד הָאט גְקוֹיפְט אַכְּנַעֲנִישׁ קִינְד פַאר אַכְגֶעכְט בַּאלְד וִוי עֶס אִיז גְבוֹירִין גְוָוארִין. דַארְף מֶען אִים מַלֶּה זַיין וֶוען עֶר וֶוערְט אַלְט אַכְט טֶעג: (יג) (הִמּוֹל יִמּוֹל וגו'). זָאגְט רַשִׁ"י (כָּאן כָּפַל עָלָיו) דֶר פָּסוּק הָאט דָא נָאךְ אַמָאל גְזָאגְט מֶען זָאל מַלֶּה זַיין דָם קִינְד וָוס עֶס אִיז יְלִיד בַּיִת אָדֶר מִקְנַת כֶּסֶף (וְלֹא אָמַר לִשְׁמוֹנָה יָמִים) אוּנ דָא זָאגְט נִיט דֶער פָּסוּק מֶען זָאל אִים מַלֶּה זַיין צוּא אַכְט טֶעג (לְלַמֶּדְךָ שֶׁיֵּשׁ יְלִיד בַּיִת נִמּוֹל לְאַחַר שְׁמוֹנָה יָמִים) דֶר פָּסוּק לֶערִינְט דִיךְ עֶס קֶען אַמָאל זַיין אֲפִילוּ דָם קִינְד פוּן דִי כְּנַעֲנִישֶׁע דִינְסְט אִיז גְבוֹירִין גְוָוארֶן בַּיי דֶעם יוּד אִין שְׁטִיבּ. פוּן דֶעסְטְוֶועגְן קֶען אַמָאל טְרֶעפִין מֶען זָאל אִים מַלֶּה זַיין נָאךְ אַכְט טָאג (כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין דִי גְמָרָא
שבת

פירוש

ולרפוא': (יב) (ובן שמונת ימים). מבנין נפעל שרשו מול ופירוש ויהי' נמול על ידי אביו (כל זכר לדרתיכ') זהו על בני ישראל (יליד בית) שנולד בביתו ובמשפחתו (מקנת כסף) שקנאו משנולד קודם שמנ' ימול לשמונ' אבל אם קנאו לאחר שמנ' ימול ביומו שכבר עבר הזמן ואין לו עוד להמתין לשמנ'. וכן בני בית אברהם נמלו כולם ביום אחד כי לא הי' בהם יליד בית קודם שמנ' ולא מקנת כסף. כן הוא לפי פשוטו. ורז"ל פירשו (שבת

רד"ק

קל"ה) מדכתיב המל ימול נראה כי שני זמנים יש למיל' עבדים. ואמרו יש יליד בית שנמול לאחר שמנה ויש מקנת כסף שנמול לשמנ' יהא כיצד. לקח שפח' ועובר' זהו מקנת כסף שנמול לאחר הטביל'. ילד' אחר כך זהו מקנת כסף שנמול לשמנ'. לקח שפח' לעובריה או שלקח שפח' על מנת שלא להטביל' זה יליד בית שנימול לאחד: (יג) (המל ימול). זהו שאמר לאברהם שימולו בני ביתו עמו כי כבר אמר לורעו בפסוק שלפני

פירוש לתורת האלהים

מִיר אוּנ צְוִוישֶׁען אַייךְ: (יב) וּבֶן שְׁמוֹנַת יָמִים אוּנ דֶר וָוס אִיז אַלְט אַכְט טָאג יִמּוֹל לָכֶם זָאל וֶוערִין בַּשְׁנִיטְן צוּ אַייךְ כָּל זָכָר לְדוֹרוֹתֵיכֶם אַלֶע זְכָרִים צוּ אַייעֶרֶע דוֹרוֹת יְלִיד בָּיִת דֶער וָוס וֶועט גִבָּארְן וֶוערִין בַּיי דִיר אִין הוֹיז דָם אִיז אַזוֹ אַזָּכָר וָוס דִי שִׁפְחָה הָאט אִים גִיבָּארְן בַּיי דִיר אִין הוֹיז וּמִקְנַת כֶּסֶף אוּנ דָם קוֹיפוּנְג פוּן דַיין גֶעלְד נָאךְ דֶעם אַז עֶר אִיז גִיבָּארְן גְוָוארֶן מִכֹּל בֶּן נֵכָר פוּן אַלֶע פְרֶעמְדֶע פֶעלְקֶר אֲשֶׁר לֹא מִזַּרְעֲךָ הוּא וָואס עֶר אִיז נִיט פוּן דַיינֶע קִינְדֶער: (יג) הִמּוֹל

*) הערה נאך אפשט אין רש"י דאס ווארט ימול (ובן שמנת ימים ימול) איז דערטייטש ער זאל מלה זיין מיינט מען דער פאטער (אדער דער מוהל) זאל מלה זיין דאס קינד ווען ער וועט אלט ווערן אכט טעג (לשון יפעל) ער זאל טאהן (כמו) ווי (יעשה, יאכל) ער זאל טאהן ער זאל עסין:

וּזְבִין כַּסְפָּךְ וִיהֵי קְיָמִי בִּבְשַׂרְכוֹן לִקְיָם עָלָם׃ יד וְעָרֵל דְּכוּרָא דִּי לָא יִתְגְּזַר יָת בְּשַׂרָא דְעָרְלְתֵיהּ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּיהּ יָת קְיָמִי אַשְׁנִי׃ טו וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם

וְהָיְתָה בְרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם לִבְרִית עוֹלָם׃ יד וְעָרֵל ׀ זָכָר אֲשֶׁר לֹא־יִמּוֹל אֶת־בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ אֶת־בְּרִיתִי הֵפַר׃ ס טו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־

אברהם

תו״א וערל זכר. שבת קח. קידושין כט: את בריתי. יבמות עב סנהדרין לח ער נט:

בעל הטורים

כתשבון ילחק וכן הרבה בני ישמעאל: (יד) זכר. בגים׳ בכח והידך ולח תלותו כפר שדורש חותו כמדרש על

שפתי חכמים

דותה חת הבכת: ס ורמ״ס דתנ״כ זכר ל״ל (נח״י) ול״נ דה״פ דבל״ל וזכר ערל חלח ודחי להכי לח כ׳ וזכר ערל תסום וכו׳ תפשע דבלווי בוח לזכר ולח לנקבה וח״פ שבתלוי׳ שיך גם בני נקבה ולח לכורות מקום בערלה חבל בשת׳ דכתיב וערל זכר תפשע דבעי לבורות מקום בערלה וה״פ שבערלה כית׳ במקום שמבדיל בין זכר לנקבה ופ״ש: נ דחי עריין קטן בוח

רש״י

קלח]: (יד) וערל זכר. כחן למד שהמילה בחותו מקום שהוח ניכר בין זכר לנקבה[ב״ר]: אשר לא ימול. משיגיע לכלל עונשין ג ונכרתה חבל חביו חין ענוש עליו כרת חבל עובר בעשה: ונכרתה הנפש. הולך ערירי ומת קודם זמנו [שבת קה]:

בית יהודה

שבת: (יד) (וְעָרֵל זָכָר). זאגט רש״י (וְכָאן לָמַד) דא לערנט אונז דר פסוק (שֶׁהַמִּילָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁהוּא נִיכָּר בֵּין זָכָר לִנְקֵבָה) מען דארף מלה זיין דם גליד וואס עס איז אויף דעם אורט וואס דארטן איז דער אונטערשייד צווישן אזכר און אנקבה: (אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל). ווען ער ווערט זיך ניט מל זיין (מִשֶּׁיַּגִּיעַ לִכְלַל עוֹנָשִׁין וְנִכְרְתָה) אז דם קינד ווערט עלטער ווערן און ער ווערט קומען צו די יאהרין וואס ער דארף געשטראפט ווערן אויף עבירות (אז ער ווערט אלט ווערן צוואנציג יאר) דאמאלס ווערט זיין נשמה אפ געשניטען ווערן פון איר פאלק פאר דער עבירה וואס ער האט זיך ניט מלה געווען (אֲבָל אָבִיו אֵין עָנוּשׁ כָּרֵת עָלָיו) אבר דער פאטער ווערט ניט געשטראפט מיט כרת ווייל ער האט ניט מלה געווען זיין זין (אֲבָל עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה) ער האט אעבירה ווייל ער האט ניט מקיים געווען די מצוה מל צו זיין זיין זין: (וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ). זאגט רש״י (הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּמֵת קוֹדֶם זְמַנּוֹ) כרת מיינט מען ער גייט אליין אן קינדר און

פירוש ידי״ק

זהו״אמר לו שימולו בני ביתו עמו כמו שלמדם דרך ה׳ בן ישמעו זו המצו׳ שצוהו האל כי לא יתכן שיהיו בביתו שתי אמונות ולא שני גוים שיהיו מקצתם מולים ומקצת׳ אינם מולים: (בבשרכם). והעבדים יליד בית ומקנת כסף בכלל כי שלהם הם: (יד) (וערל זכר) י מבני ישראל כי להם המצו׳ והעונש. ובני ביתו שצו׳ למול לא צוה להם אבל המצוה לאברהם ולזרעו כדי שלא יהיו בבי׳ אחד שתי אמונו׳ ויהיו לעם אחד שוים באמונ׳ ובמעש׳. ואם לא ירצ׳ איתו בן בית למול יסברנו הישראלי אדניו ולא ישהנו בביתו ערל יותר משנים עשר חדש כמו שקבלו רז״ל (יבמות מ״ח) והזכיר באם יהי׳ ערל שלא ימול את בשר ערלתו ונכרת׳ הנפש ההיא

פירוש לתורת אלהים

בשניטן ימול, ער זאל ווערן בשניטן יליד ביתך דער וואס איז געבארען געווארען אין דיין הויז ומקנת כספך אונ דער וואס דו האסט אים געקויפט פר דיין געלד והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם אונ מיין ויקהיים זאל זיין אין אייערע לייבער צו איין אייביגן ויקעהיים: (יד) וערל זכר אונ איין זכר וואס איז פר שטאפט אשר לא ימול את בשר ערלתו וואס ער ווערט ניט בשניידען דאס פלייש פון זיין פאר שטאפונג ונכרתה הנפש ההוא מעמיה זאל ווערן פר שניטן דם לייב פון איר פאלק את בריתי הפר ער האט פר שטערט מיין ברית (עיין רש״י): (טו) ויאמר אלהים א׳

מצות השם

מצוה האט אונז הקב״ה געגעבן כדי מיר זאלן וויסן אז מיר זענען איין עם קדוש אונ מיר דארפן זיין אפ געשייד פון אנדערע פעלקער דורך האט ער אונז געגעבן מילה [illegible] אויף אונזער לייב דיא נמרא שרייבט אין (מנחות דף מ״ג) ווען דוד המלך איז זיך געגאנגען אין באד [illegible] געטראכט וואס פאר א מצוה קען ער הייסט האבן

אַבְרָהָם שָׂרַי אִשְׁתְּךָ לֹא־תִקְרָא
אֶת־שְׁמָהּ שָׂרָי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ׃
טז וּבֵרַכְתִּי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה
לְךָ בֵּן וּבֵרַכְתִּיהָ וְהָיְתָה לְגוֹיִם

מלכ

אונקלוס

שָׂרַי אִתְּתָךְ לָא תִקְרֵי
יַת שְׁמַהּ שָׂרָי אֲרֵי
שָׂרָה שְׁמַהּ׃ טז וַאֲבָרֵךְ
יָתַהּ וְאַף אֶתֵּן מִנַּהּ לָךְ
בַּר וַאֲבָרְכִינַּהּ וּתְהֵי
לִכְנִשִׁין וּמַלְכִין

דשליטין

תו"א שרי. ברכות יג ר"ס י"ז : שרה. ברכות שם : וברכתיה. ר"ס שם :

רש"י

(טו) לא תקרא את שמה שרי · דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה סתם שמה שתהא שרה על כל [ברכו' יג] (טז) וברכתי אותה ומה היא הברכה שחזרה ס לנעורותה שנאמר [לקמן יח] היתה לי עדנה : וברכתיה · שהניקה בנים כשנצרכה לכך ע ביום משתה של יצחק שהיו מרננים עליהם שהביאו אסופי מן השוק ואומרי' בננו הוא והביאה כל אחת בנה עמה ומניקת' לא הביאה והיא היניקה את כלם

שפתי חכמים

הוא אינו בר עונשין ולמה יתחייב כרת וק"ל : ס דאל"כ מאי וברכתי אותה ואח"כ וגם נתתי ממנה לך בן אלא ודאי קאי על הברכ' שקודם לכן והוא הנערות : ע דאל"כ מאי וברכתי' אחר לידת הבן דהא כל יולדת מניקה את בנה . וה"ה שרה כשחזרה

בית יהודה

און ער שטארבט פַאר זַיין צייט : (טו) (לא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שָׂרָי) . זָאלסט נִיט רופן איר נָאמֶן שָׂרַי (דְמַשְׁמַע שָׂרַי לִי וְלֹא לַאֲחֵרִים) וָוארום אַז דו זָאגסט צו איר שָׂרַי , מֵיינסטו זִי איז שָׂרַי , מַיין הֶערְשַׁפְטִיי , נָאר דַיינֶע אַלֵיין , אִיהרֶע הֶערְשַׁאפְט (גִיוֶועלְט גִקַייט) איז נָאר אוף דיר אַלֵיין , אָבֶּער זִי הָט קֵיין שְׂרָרוּת אוף אַנְדֶערִי מֶענְשִׁין (כִּי שָׂרָה סְתָם שְׁמָהּ) איר נָאמֶן זָאל זַיין שָׂרָה (שֶׁתְּהֵא שָׂרָה עַל כֹּל) וַוייל זִיא ווֶעט הֶערְשִׁן אוף אַלֶע מֶענְשִׁן : (טז) (וּבֵרַכְתִּי אוֹתָהּ) . אִיךְ הָאבּ זִיא גִבֶּענְשְׁט (וּמַה הִיא הַבְּרָכָה) וָואס אִיז דִיא בְּרָכָה (שֶׁחָזְרָה לְנַעֲרוּתָהּ) שָׂרָה אִיז צוּרִיק יוּנְג גִוָוארִן (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס אִיז גִזָאגְט אִין פָּסוּק שָׂרָה הָט גִזָאגְט (הָיְתָה לִי עֶדְנָה) עֶס אִיז צוּ מִיר צוּרִיק גִקוּמֶן מַיין יוּגֶנד : (וּבֵרַכְתִּיהָ) . און אִיךְ הָבּ זִיא גִבֶּענְטְשְׁט מִיט נָאךְ אַבְּרָכָה (בְּהַנָקַת שָׁדַיִם) זִי זָאל קֶענִין זַיינִין קִינְדֶער מִיט אִיר בְּרִיסְט (כְּשֶׁנִצְרְכָה לְכָךְ) ווֶען זִיא הָאט דָס גִדַארְפְט (בְּיוֹם מִשְׁתֶּה שֶׁל יִצְחָק) אִין דֶעם טָאג ווָס אִיז גִוֶוען דִיא סְעוּדָה פוּן יִצְחָקְס בְּרִית הָט שָׂרָה גִדַארְפְט דִיא בְּרָכָה זִיא זָאל קֶענִין אַלֵיין זַיינִין קִינְדֶער (שֶׁהָיוּ מְרַנְנִים עֲלֵיהֶם) וָוארום מֶענְשִׁין הָאבִּן גִרֶעט אוף אַבְרָהָם מִיט שָׂרָה זֵיי הָאבִּן גִזָאגְט (שֶׁהֵבִיאוּ אֲסוּפִי מִן הַשּׁוּק) זֵייא הָאבֶּן גִבְּרֶענְגְט אַפְרֶעמְד קִינְד פוּן גַאס (וְאוֹמְרִים בְּנֵנוּ הוּא) און זֵיי זָאגִין דָס אִיז אוּנְזֶער קִינְד (וְהֵבִיאָה כָּל אַחַת בְּנָהּ עִמָּהּ) דִיא ווַייבֶּער ווָס זֶענֶן גִקוּמֶען צוּ דִי סְעוּדָה הָאט יֶעדֶע גִבְּרֶענְגְט מִיט זִיךְ אִיר זֵייגֶענְדִיג קִינְד (וּמֵינִיקְתָּהּ לֹא הֵבִיאָה) און דִיא זֵייגֶערִינְס (דִיא אַמֶעס) הָאבֶּן זֵיי נִיט מִיט גִבְּרֶענְגְט (וְהִיא הֵנִיקָה אֶת כּוּלָם) און שָׂרָה הָט גִגֶעבֶּן זֵייגִין אַלֵי קִינְדֶר (הוּא שֶׁנֶּאֱמַר) דָס זָאגְט דֶר פָּסוּק (הֵנִיקָה בָנִים שָׂרָה) שָׂרָה הָט גִגֶעבִּין זֵייגִין קִינְדֶר , זִיא הָט דָאךְ נָאר גִהַאט אֵיין קִינְד , פַאר וָוס זָאגְט דֶר פָּסוּק.

פירוש

ההיא · והוא שהגיע למצו' ולא מל אותו אביו אם אינו מל את עצמו חייב כרת.אבל אביו אינו חייב כרת עליו אבל עבר מצות עשה. (ימול) זה שרשו נמל מבנין הקל מן ונמלתם · והכרת פירשו רז"ל (מ"ק כ"ח) שימות בחצי ימיו . (בריתי הפר) הברית שהי' ביני ובין אברה' הי' גם כן ביני לבינו כי זרע אברהם הוא . והוא ביטל אותו : (טו) (לא תקרא את שמה שרי) כי האיש הוא הקורא לאשתו בשמה ולא האש' לאיש' . אלא דרך כבוד בלשון אדנות קורא' לו לא בשמו . כי כל מי שיש לו מעל' על אחר אין ראוי לאשר לממ' הימנו לקרוא בשמו כמו אביו או רבו או אדניו . וכן אמר על ירבעם זה

רד"ק

הדבר אשר הרים יד במלך שלמה אשר בנה את המלוא (מלכים א' י"א כ"ז) קרא אותו מורד במלך לפי שקרא שלמה בשמו.ואמר שלמה בנה ולא אמר אדני המלך.וכן ארז"ל (סנהדרין ק"ט) הקורא לרבו בשמו גורם לשכינ' שתסתלק מישראל.וכן האש' לבעל' כי אדני' הוא כמו שאמר והוא ימשול בך · וכן אמר' שרה ואדני זקן ולא אמר' ואברהם זקן . ואברהם אמר „ואם שרה„ וכן אמר הכתוב דרך ספור (שופטים י"ט) פתח בית האיש אשר אדני' שם לפיכך אמר לאברהם לא תקרא את שמה שרי ולא אמר כן לשר' על אברהם אלא אמרי ולא יקרא ר"ל בפי האנשים הקוראים בשמו . וארז"ל (ב"ר ע"ח)

כי

פירוש לתורת אלהים

אַבְרָהָם און נָאט הָאט גִזָאגְט צוּא אַבְרָהָם שָׂרַי אִשְׁתְּךָ דַיין וַוייבּ שָׂרַי לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שָׂרָי זָאלְסְט נִיט רוּפֶען אִיר נָאמֶען שָׂרַי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ דֶען שָׂרָה אִיז אִיר נָאמֶען : (טז) וּבֵרַכְתִּי אוֹתָהּ און אִיךְ וֶועל זִיא בֶּענְטְשֶׁן וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֵּן און אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבֶּען אַזוּהְן פוּן אִיר וּבֵרַכְתִּיהָ און אִיךְ וֶועל בֶּענְטְשֶׁן זִיא וְהָיְתָה לְגוֹיִם און זִיא ווֶעט זַיין צוּ פֶעלְקֶער עֶס ווֶעלִין פוּן אִיר

וּשַׁלִּיטִין בְּעַמְמַיָּא מִנַּהּ יְהוֹן׃ יז וּנְפַל אַבְרָהָם עַל אַפּוֹהִי וַחֲדִי וַאֲמַר בְּלִבֵּיהּ הֲלְבַר מְאָה
שנין

מַלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ׃ יז וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל־פָּנָיו וַיִּצְחָק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ הַלְּבֶן מֵאָה־שָׁנָה יִוָּלֵד
ואם

תו"א ויפול . סנהדרין צט :

שפתי חכמים

כשחזרה לנערותיה לכן פי' כשנזרכה לכך וכו' : ם כלו' שאין נאין להכתים שענין כלו' יש כנת כשם לצאות אף שצות נגד כשנה אך אין כל אדם זוכה לזה שיתחבר עמו כשם כמו שצושה עתי ואע"פ שכ' רש"י את"ז וכן אמר גלבו כנעם' תסד זה לאחר מה שהקב"ה עושה לי א"כ גם זה שאותן שבא להכתים י"ל דאין זה פתחת כענין שיבא אחת מן כנתנבות אבל כיא יש שמיהות שכן קיימות ם כמו [ש"א כ] שנגלה נגלתי הרואה אתה [ש"ב טו] אף זו היא קיימת
וכך

רש"י

הוא שכ' היניקה בניס סרס . [ב"ר רמזו במקלא] : (יז) ויפל אברה' על פניו ויצחק . זה ת"א לשון שמחה וחדי ושל שרה לשון מחוך למדת שאברהם האמין ושמח ושרה לא האמינ' ולגלגה וזהו שהקפיד הקב"ה על שרה ולא הקפיד על אברהם : הלבן ·

בית דוד

בָּנִים קִינְדֶר, נָאר מֶען מֵיינְט דִיא פַּרְשִׁיכְדֶע קִינְדֶר (בְּרֵאשִׁית רַבָּה רָמוּז בְּמִקְצָת) אִין מִדְרָשׁ שְׁטֵייט אַבִּיסֶל פוּן דֶעם דָּרָשׁ : (יז) (וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו וַיִּצְחָק). זָאגְט רַשִׁ"י (זֶה תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס וַחֲדִי לְשׁוֹן שִׂמְחָה) דֶעם וַיִּצְחָק טַייטְשְׁט דֶער תַּרְגּוּם (וַחֲדִי) אַבְרָהָם הָאט זִיךְ גִפְרֵייט (וְשֶׁל שָׂרָה לְשׁוֹן מְחוּךְ) אוּנ דֶעם וַתִּצְחַק וָואס שְׁטֵייט בַּייא שָׂרָה טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם זִיא הָט גִלַאכְט (לָמַדְתָּ שֶׁאַבְרָהָם הֶאֱמִין וְשָׂמַח) פוּן דַאנֶען קֶענְסְטוּ לֶערְנֶען אַבְרָהָם הָט גִגְלֵייבְּט דֶעם רֵייד פוּן הקב"ה דִּיבֶּר הָט עֶר זִיךְ גִפְרֵייט (וְשָׂרָה לֹא הֶאֱמִינָה וְלִגְלְגָה) אוּנ שָׂרָה הָט נִיט גִגְלֵייבְּט דִיבֶּר הָט זִיא גִלַאכְט פוּן דִי רֵייד וָואס דֶר מַלְאָךְ הָט צוּ אִיר גִרֶעט (וְזֶהוּ שֶׁהִקְפִּיד הקב"ה עַל שָׂרָה) דְּרִיבֶּר אִיז הקב"ה בַּייז גִוֶועזְן אוֹיף שָׂרָה (וְלֹא הִקְפִּיד עַל אַבְרָהָם) אוּנ עֶר אִיז נִיט בַּייז גִוֶועזְן אוֹיף אַבְרָהָם : (הַלְּבֶן). הַאקְט רַשִׁ"י תַּר וָואס שְׁטֵייט הַלְּבֶן, אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט הֲבֵן וִוי עֶס שְׁטֵייט אוֹיף שָׂרָה הֲבַת תִּשְׁעִים אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט הָלֶבֶת, זָאגְט רַשִׁ"י (יֵשׁ תְּמִיהוֹת שֶׁהֵן קַיָּים וְאֵת עֶס זֶענֶען דָא וִוינְדֶר וָואס זֵיי זֶענֶען טַאקֶע ווּינְדֶר עֶס זָאל אַזוֹי זַיין וַוייל דָס אִיז גֶעוֶוען דִיא נַאטוּר אוּנ מֶען גְלֵייבְּט נִיט אַז עֶס וֶועט אַזוֹי זַיין, פוּן דֶעסְטְווֶעגֶן אִיז אַזוֹי (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (הֲנִגְלֹה נִגְלֵיתִי וגו') הקב"ה הָט גִזָאגְט צוּ עֵלִי בִּין אִיךְ דֶען גִזֶעהֶן גִוָוארְן צוּ דַיינֶע עֶלְטֶערְן וֶוען זַייא זֶענֶען גִוֶועזְן אִין מִצְרַיִם, אוּנ אִין אֱמֶת אִיז הקב"ה גִזֶעהֶן גִוָוארְן צוּ אַהֲרֹן וֶוען דִי יוּדְן זֶענֶען נָאךְ גִוֶועזְן אִין מִצְרַיִם, נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דָוִד הַמֶּלֶךְ הָט גִזָאגְט צוּ צָדוֹק (הֲרוֹאֶה אַתָּה) עֶס גִפֶעלְט דִיר דוּ זָאלְסְט גֵיין צוּרִיק אִין יְרוּשָׁלַיִם. אִיךְ ווַייס עֶס דַארְף דִיר נִיט גִפֶעלְן, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן אִיז אִים גִפֶעלְן אוּנ עֶר אִיז גִגַאנְגֶען צוּרִיק אִין יְרוּשָׁלַיִם (אַף זוֹ הִיא קַיֶּימֶת) דָס וִוינְדֶר אִיז אוֹיךְ גִוָוארְן (וְכָךְ אָמַר בְּלִבּוֹ) אוּנ אַזוֹי הָט אַבְרָהָם זִיךְ גִטְרַאכְט אִין הַארְץ (הַלְּבֶן מֵאָה שָׁנָה יִוָּלֵד) צוּ אַיין אַנְדֶר מֶענְטְשׁ וָואס אִיז אַלְט הוּנְדֶערְט יָאר וֶועט דֶען צוּ אִים גִבוֹרִי
ווערן

פירוש

כי הקורא לשר' שרי אינו עובר בלאו ועש' . כי אברה' הוא שנצטו' עלי' ולא אחר . שנאמר לא תקרא . (כי שרה שמה) . ר"ל יהי' שמה . כמו שאמר והי' שמך אברהם ואחר שתקרא אות' אתה שרה כן יקראו לה הקוראים.ושינוי שמה · כמו שפירשנו באברהם. ואז"ל (ב"ר פ"ז) שתחיל' שרי לאומת' . לבסוף שרה לכל העולם . (וברכתי אותה) שאתן לה ערג' ואשיב לה בקור' ודרך נשים. ועוד שלא אחר יותר גדול אעש' עמה שתלד.וזו שאמר (וגם נתתי) . כמו . נתתי בכף הספר' (בראשית כ"ג).(וברכתיה) . בורך רב שיצא פורעה · (והיתה לגוים) . אמר על עשו ויעקב או על יעקב לבדו בתרגומו . (ומן מלכי עמים). כתרגומו . וכמו שכתבנו

רד"ק

למעל' : (יז) (ויפול) · כמו שפירשנו למעל' הדרך הודא' והשתחוי' על מה שאמר לו מענין שרה . (ויצחק) שמח בלבו · כתרגומו וחדי.לא דרך לעג ושחוק·(הלבן מאה שנה) . כי כשיהי' לו הבן יהי' בן מאה שנה אפילו התעבר אשתו מעתה כי בן צ"ט הי' · וכן תהי' שרה בת תשעים כשתלד . והתמי' שתמ' לא לפי שלא האמין כי כבר אמר והאמין בה'.אלא כאדם התמ' ואומר דבר גדול הוא וזה אם יעש' עמי האל זה · ואמר (ואם שרה) כי זה יהי' יותר תמוה בעיני העולם שוכנ' בת תשעים תלד.ועל שבן שרית' עשר באבנ' · (יח) (לו ישמעאל) כלומר די בשמ שנתת לי·ויהיא יחי' . ר"ל חיים טובים בברכ' ובפרי' · וכן קיימת הברך עמי שאמרת לורעך
אתן

פירוש לתורת אלהים

אַרְיִם קִינִיג פֿוּן פֶֿעלְקֶער מַלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ קִינִיגֶן אִיבֶּער פֶֿעלְקֶער וֶועלֶין פוּן אִיר זַיין (עַיִין רַשִׁ"י) : (יז) וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו אִיז אַבְרָהָם גִיפַאלִין אוֹיף זַיין פָּנִים וַיִּצְחָק אוּנ הָט זִיךְ גִפְרֵייט וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ אוּנ הָאט זִיךְ גִטְרַאכְט אִין זַיין הַארְץ הַלְּבֶן מֵאָה שָׁנָה יִוָּלֵד צוּ אַיינֶעם וָואס אִיז אַלְט הוּנְדֶערְט יָאר זָאל וֶוערְן גִבָּארְן אִיז דֶען גִיוִון גִוָוארְן אַזוֹי אַחַת צוּ אַנְדֶערְן וָואס נָאךְ פוּנ' מִ'ט

וְאִם־שָׂרָה הֲבַת־תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד׃ יח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים לוּ יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ׃ יט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל

שְׁנִין יְהֵי וְלַד וְאִם שָׂרָה הֲבַת תִּשְׁעִין שְׁנִין תְּלִיד׃ יח וַאֲמַר אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ לְוַי יִשְׁמָעֵאל יִתְקַיַּם קֳדָמָךְ׃ יט וַאֲמַר יְיָ בְּקוּשְׁטָא

תו"א ואם שרה. מליעא כז׃ שרה

רש"י

וכן אמר בלבו הנעשה חסד זה לאחר מה שהקב"ה עושה לי: ואם שרה הבת תשעים שנה. היתה כדאי לילד ואע"פ שדורות הראשונים היו מולידין בני ת"ק שנה בימי אברהם נתמעטו השנים צ כבר ובא תשות כח בעולם וצא ולמד מעשרה דורות שמנח ועד אברהם שמיהרו תולדותיהן ק בני ס' ובני ע': (יח) לו ישמעאל יחיה. הלואי שיחיה ישמעאל איני כדאי לקבל ר מתן שכר כזה: יחיה לפניך. יחי' ביראתך ש כמו התהלך לפני פלח קדמי: (יט) אבל לשון

שפתי חכמים

נתינת שנה לכש"י שמתחסד עמו יותר פעם אחר ודו"ק כ"ל ולא כקו' כרא"ם: צ כ' כרא"ם לא כבינותי דבריו בזה כי אע"פ שנתמעטו השנים בימי אברהם עדיין הקו' במקומה עומדת שלא כי"ל לתמוה ע"ז כי יחם הק' אל קע"ה שהם שנותיו של אברהם כיחם הת"ק אל תתק"ן שהם שנותיו של נח בקרוב וכו' והאריך בקושיא ונרא' כי עיקר תמיהת אברהם היה על שהיו שניהם זקנים דאפשר שיוליד זקן עם אשתו ילדה אבל אם שניהם זקנים וילדו היה דבר תמוה ובזה יתיישב קו' הרא"ם ודוק. ועוד הקשה מה פריך רש"י מנח והרי נבי נח ע"פ בגזיר' היתה שנסתמ' מעיינו כדי שלא יוליד בן שיגיע לעונשין קודם המבול וי"ל כי לא היה בגזיר' אלא שיסתם מעיינו אבל מה שהוליד אחר ת"ק שנה לא בגזיר' היה אלא בטבע ודו"ק: ק בתחלה לא היו ראויין להוליד אלא לאחר ק' שנה כי באותן שנים היה בן מאה נער כבן י"ג עכשיו ואח"כ נתמעטו השנים והתחילו להוליד לל' שנה ומה שהוליד אברם בן ק' שנה לי"ק תידי כי עיקר התימה הוא שזקן שנחלש טבעו שיוליד עם זקנה ובזה יתורצו כל תמיהות הרא"ם ודוק. ובעין זה מצאתי בשם מהרש"ל: ר לא שלא היה חפץ בבשורת יצחק: ש וא"ת והאיך יתפלל על יראת שמים הא אמרי' הכל בידי שמים חוץ מי"ש וי"ל דה"פ לו ישמעאל יחיה ר"ל שהתפלל

בית דוד

ווערין אקינד (הנעשה חסד לאחר מה שהקב"ה עושה לי) איז דען צו איין אנדרן מענש נשון גוורן אזו אחסד ווי הקב"ה טוט מיט מיר (אונ ווייל דס ווארט "הלבן" נייט ניט אויף אברהם נאר אויף איין אנדערן (הלבן מאה שנה, אויב צו אזעלכין ווס איז אלט הונדרט יאר ווי איך) דריבר שטייט הלבן אונ ניט הבן. (ואם שרה הבת תשעים שנה). (היתה כדאי לילד) אונ שרה ווס זיא איז יאלט ניינציג יאר איז זיא ווערט עס זאל צוא איר נשון ווערן אזו אנרום נס זיא זאל נבורין אקינד, זאגט רש"י (ואף על פי שדורות הראשונים היו מולידין בני חמש מאות שנה) אפילו דיא ערשטע דורות פלעגין גבארין קינדר ווען זיי זענין אלט גוועזן פינף הונדרט יאר, אבר (בימי אברהם נתמעטו השנים כבר) אין דיא צייט פון אברהם זענן גוועזן ווייניגר די יארין פון די מענשין, דיא מענשין האבן ניט גלעבט אזו לאנג ווי פריר (ובא תשות כח לעולם) עס איז גקומן אשוואכקייט אויף דיא מענשין (עיין דש"ח) (צא ולמד מעשרה דורות שמנח ועד אברהם) דס קענסטו לערנין אונ וויסן פון די צעהן דורות ווס זענן גוועזן פון נח ביז אברהם (שמיהרו תולדותיהן בני ששים ובני שבעים) זיי האבן אן גהויבין צו געבערן קינדר ווען זיי זענן גוועזן זעכציג יאר אדר זיבציג יאר, דס האט ביי זייא גהייסן דיא עלטערי יאהרין: (יח) (לו ישמעאל יחיה לפניך). הלואי זאל ישמעאל לעבון (איני כדאי לקבל מתן שכר כזה) איך בין ניט ווערט צוא האבן אזו אשכר (צו מיר זאל גיבארן ווערן אזוהן פון שרה): (יחיה לפניך). ער זאל לעבין פר דיר מיינט מען (יחיה ביראתך) ער זאל לעבון מיט מורא פר דיר (כמו) ווי הקב"ה האט גיזנט צו אברהמען (התהלך לפני) גיי פר מיר. טייטשט דער תרגום (פלח קדמי). דיא ואלסט דינען פאר מיר נאט: (יט) (אבל). (לשון אמתת דברים). אבל איז דיא טייטש באמת (וכן) אונ אזו איז די טייטש אבל

פירוש רד"ק

אתן את הארץ הזאת וישמעאל הוא זרעי: (יט) (אבל שרה אשתך) . לא יהי' זה לבד אלא גם שרה אשתך

פירוש לתירת אלהים

מיר ואם שרה הבת תשעים שנה תלד אונ אוב שרה ווס זי איז אלט נייניצג יאר זאל ראוי זיין צו גיבארן (עיין רש"י): (יח) ויאמר אברהם האט אברהם גזאגט צו גאט לו הלוואי ישמעאל יחיה לפניך ישמעאל זאל לעבין פר דיר (עיין רש"י): (יט) ויאמר אלהים האט גאט גזאגט אבל פר

מצות השם

וואריןקיין תורה קענער דא ניט קערן ווארן מען מאר דארט ניט קערין אונ קיין מצות ציצית האט ער אויך ניט גהאט ווארין ער האט פון זיך דאס לייבצודעקיל. אויך אום נשון האט ער גרוים צער

בְּקוּשְׁטָא שָׂרָה אִתְּתָךְ תְּלִיד לָךְ בַּר וְתִקְרֵי יָת שְׁמֵיהּ יִצְחָק וַאֲקִים יָת קְיָמִי

שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יֹלֶדֶת לְךָ בֵּן וְקָרָאתָ אֶת־שְׁמוֹ יִצְחָק וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי

רש"י

לשון שמחת דברי' וכן (לקמן מב) אבל אשמים אנחנו (מ"ב ד) אבל בן אין לה: וקראת את שמו יצחק. על שם הצחוק. וי"א על שם העשרה נסיונות ת' ול' שנה של שרה וס' ימים בנימול וק' שנה של אברהם. (ס"א ואת בריתי למה נא' הרי כבר כתיב ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך וגו' אלא לפי שאומר והקימותי וגו' יכול בני ישמעאל ובני קטורה בכלל הקיום ת"ל והקימותי את בריתי אתו ולא עם אחרים ואת בריתי אקים את יצחק למה נאמר אלא למד שהיה קדוש מבטן. ד"א אמר רבי אבא מכאן למד ק"ו בן הגבירה מבן האמה כתיב הנה ברכתי אותו והפריתי אותו והרביתי אותו זה

שפתי חכמים

עליו ציחק ופי' לשון דהיינו בירהאך לא שכיב כהפלג ע"ז אלא דכך אמר כשוב שיתי' בירהאך ויכי' ב' נקבות כא' שיתיב וכב' בירהאך דהאליב לפניך ל"ל (נח"י) דכ"ק בירהאך נהם יכי' לדיק אגל הכ יכי' רבא אינני מליץ על כרשעים ואין זו נקבה: ת (נ"א) וצריך לב' כפי' דאלו משום כלחוק כ"ל למקרי לחוק בלא י' ומה ענין כי' אלא ע"ב כי' נסיונות ואין לפרש כי' נסיונות רק עם ת' של מילה ול' וק' של אברהם ושרה ובכאי' עשמא לאוד לא כבי דקאמר נקרא

בית דוד

(אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ) בֶּאֱמֶת זֶענֶן מִיר שׁוּלְדִּיג. נָאךְ קַשְׁיָא אוּנ פָּסוּק (אֲבָל בֵּן אֵין לָהּ) עֶס אִיז אֱמֶת זִיא הָט קֵיין זוּהְן: (וְקָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק) דוּא זָאלְסְט רוּפִין זַיין נָאמֶען יִצְחָק (עַל שֵׁם הַצְּחוֹק) ווֶעגֶן דֶעם גֶלֶעכְטֶער (דוּא פְרֵייד) ווָאס דוּא הָאסְט גֶלַאכְט (וְיֵשׁ אוֹמְרִים) אַנְדֶרֶע זָאגֶען (עַל שֵׁם הָעֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת) ווֶעגֶען דִי צֶעהְן פְּרִיבִין ווָאס אַבְרָהָם אִיז גֶעפְּרִיבְט גֶעוָוארִין (וצ' שָׁנָה שֶׁל שָׂרָה) אוּנ דִי נַיינְצִיג יָאר ווָאס שָׂרָה אִיז אַלְט גֶעוֶועזֶען ווֶען זִיא הָט אִים גֶבָּארִין (וח' יָמִים שֶׁנִּמּוֹל) אוּנ ווָאס עֶר אִיז גֶמַלְת גֶעוָוארִין צוּ אַכְט טָאג (וק' שָׁנָה שֶׁל אַבְרָהָם) אוּנ דִיא הוּנְדֶערְט יָאר ווָאס אַבְרָהָם אִיז אַלְט גֶעוֶועזֶען ווֶען יִצְחָק אִיז גֶבָּארֶען גֶעוָוארִין (דָס אִיז דָאס ווָארְט יִצְחָק. י' אִיז צֶעהְן. צ אִיז נַיינְצִיג. ח אִיז אַכְט. ק אִיז הוּנְדֶערְט (סְפָרִים אֲחֵרִים) אַנְדֶרֶע סְפָרִים שְׁרֵייבֶּען (וְאֶת בְּרִיתִי לָמָּה נֶאֱמַר) צוּא ווָאס הָט הקב"ה גֶזָאגְט צוּא אַבְרָהָם (וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק) אִיךְ ווֶעל אוֹיף שְׁטֶעלִין מַיין פַארְבִּינְדוּנְג מִיט יִצְחָק (הֲרֵי כְּבָר כְּתִיב וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמוֹר אַתָּה וְזַרְעֲךָ) הקב"ה הָט דָאךְ שׁוֹין אֵיין מָאל גֶזָאגְט צוּ אַבְרָהָמֶען: דוּ זָאלְסְט הִיטֶען מַיין פַארְבִּינְדוּנְג דוּא אוּנ דַיינֶע קִינְדֶער ווָאס אִיךְ הָב גֶבֶּענְטְשְׁט מִיט דִיר אוּנ מִיט דַיינֶע קִינְדֶער (אֶלָּא לְפִי שֶׁאוֹמֵר וַהֲקִימוֹתִי וגו' וְזַרְעוֹ אַחֲרָיו) נָאר ווַייל הקב"ה הָט גֶזָאגְט אוֹיף אַבְרָהָמֶען אִיךְ ווֶעל אוֹיף שְׁטֶעלִין מַיין פַארְבִּינְדוּנְג מִיט זַיינֶע קִינְדֶער (יָכוֹל בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה בִּכְלַל הַקִּיּוּם) ווָאלְט מֶען מֵיינֶען דוּא קִינְדֶער פוּן יִשְׁמָעֵאל אוּנ דִי קִינְדֶער פוּן קְטוּרָה זֶענֶען אוֹיךְ אוּנ דֶעם פַארְבִּינְדוּנְג (תַּלְמוּד לוֹמַר וַהֲקִימוֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתּוֹ) לֶערְנְט אוּנְז דֶער פָּסוּק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָאט גֶזָאגְט אִיךְ ווֶעל אוֹיף שְׁטֶעלִין (הַלְטִין) מַיין פַארְבִּינְדוּנְג מִיט אִים מִיט יִצְחָק (וְלֹא עִם אֲחֵרִים) נִיט מִיט דִי אַנְדֶרֶע קִינְדֶער פוּן אַבְרָהָם (וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק) הקב"ה הָט גֶזָאגְט אִיךְ ווֶעל הַלְטֶען מַיין בְּרִית מִיט יִצְחָק. פְרֶעגְט רַשִׁ"י (לָמָּה נֶאֱמַר) צוּ ווָאס זָאגְט דָס הקב"ה. הקב"ה הָט דָאךְ אַמָּל דָס גֶזָאגְט (דוּ זָאלְסְט רוּפֶען זַיין נָאמֶען יִצְחָק אוּנ אִיךְ ווֶעל אוֹיף שְׁטֶעלִין מַיין פַארְבִּינְדוּנְג מִיט אִים) (אֶלָּא לְמֵד שֶׁהָיָה קָדוֹשׁ מִבֶּטֶן) נָאר דֶער פָּסוּק לֶערְנְט אוּנְז אַז יִצְחָק אִיז גֶהֵיילִיגְט גֶעוָוארִין פוּן הקב"ה ווֶען עֶר אִיז נָאךְ גֶעוֶועזֶען אִין זַיין מוּטֶערְס בּוֹיךְ. (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַזוֹי זָאגְט דֶער מִדְרָשׁ רַבִּי אַבָּא זָאגְט מִכָּאן לָמֵד קַל וָחוֹמֶר בֶּן הַגְּבִירָה מִבֶּן הָאָמָה פוּן דַאנֶען לֶערְנֶען מִיר צוּ זָאגֶען אַקַל וָחוֹמֶר. יִצְחָק ווָאס עֶר אִיז דֶער

פירוש רד"ק

ילדת לך בן. וקראת את שמו יצחק. על שם שצחקת: (לברית עולם). זהו לזרעו אחריו: (יח) (ולישמעאל שמעתיך) שברכתי אותו להפרותו ולהרבותו ולתת לו גדול ער כי שנים עשר נשיאים יהיו מבניו כמו שיצחק. וכבר ברכתי אותו על ידי מלאך שנגלה להגר. ואת ישמעאל אברך אבל בריתי שכרתי אחך עם יצחק

פירוש לתורת אלהים

וָואר שָׂרָה אִשְׁתְּךָ דַיין וַוייבּ שָׂרָה ווֶעט דִיר גֶבֶּארֶען אַזוּהְן וְקָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק אוּנ דוּא זָאלְסְט רוּפֶען זַיין נָאמֶען יִצְחָק (עַיין רַשִׁ"י) וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִיךְ ווֶעל בֶּעשְׁטֶעטִיגֶען מַיין ו'בפרה"ים

י) הערה [illegible] יצחק איז גיבארין געווארין] דאסטער ווען יצחק וויין ערשט . דריבער איז [illegible] אז יצחק איז געהיילינט געווארין איידער ער איז גיבארין געווארין ער זאל ויין אצדיק !

בְּרִיתִ֥י אִתּ֛וֹ לִבְרִ֥ית עוֹלָ֖ם לְזַרְע֥וֹ
אַחֲרָֽיו׃ כ וּֽלְיִשְׁמָעֵאל֮ שְׁמַעְתִּיךָ֒
הִנֵּ֣ה ׀ בֵּרַ֣כְתִּי אֹת֗וֹ וְהִפְרֵיתִ֥י אֹת֛וֹ
וְהִרְבֵּיתִ֥י אֹת֖וֹ בִּמְאֹ֣ד מְאֹ֑ד שְׁנֵים־
עָשָׂ֤ר נְשִׂיאִם֙ יוֹלִ֔יד וּנְתַתִּ֖יו לְג֥וֹי
גָּדֽוֹל׃ כא וְאֶת־בְּרִיתִ֖י אָקִ֣ים אֶת־
יִצְחָ֑ק אֲשֶׁר֩ תֵּלֵ֨ד לְךָ֤ שָׂרָה֙ לַמּוֹעֵ֣ד
הַזֶּ֔ה בַּשָּׁנָ֖ה הָאַחֶֽרֶת׃ כב וַיְכַ֖ל

לדבר

קְיָמִי עִמֵּיהּ לִקְיָם עֲלָם
לִבְנוֹהִי בַּתְרוֹהִי׃
כ וְעַל יִשְׁמָעֵאל
קַבֵּילִית צְלוֹתָךְ הָא
בָּרְכִית יָתֵיהּ וְאַפֵּישִׁית
יָתֵיהּ וְאַסְגֵּית יָתֵיהּ
לַחֲדָא לַחֲדָא תְּרֵי עֲשַׂר
רַבְרְבִין יוֹלִיד וְאֶתְּנִינֵיהּ
לְעַם סַגִּי׃ כא וְיָת קְיָמִי
אָקִים עִם יִצְחָק דִּי תְלִיד
לָךְ שָׂרָה לִזְמְנָא הָדֵין
בְּשַׁתָּא אוֹחֲרַנְתָּא׃
כב וְשֵׁיצִי לְמַלָּלָא

בעל הטורים

כמוהך ערלתו כמו ספר דהכא בברית מילה אף מלותו הפר בברית מ"ל: [כא] ואת בריתי אקים את יצחק. אקי"ם נוטריקון אשר קידש ידיד מבטן:

רש"י

זה ישמעאל וק"ו ואת בריתי אקים את יצחק): את בריתי. ברית המילה תהא מסורה לזרעו של יצחק:
(כ) שנים עשר נשיאים. כענני' א יכלו כמו

שפתי חכמים

בכרא בפי' לחוק סטה ונראה דמסוס לחוק נק' כן: א (קל"מ) דאל"כ למה לא קרא אותם שבטים כבני יעקב שהיא ל' גבור'

בית דוד

דֶר זוּן פוּן שָׂרָה אוּנ יִשְׁמָעֵאל וָוִים עֶר אִיז דֶר זוּהְן פוּן הָגָר דִי דִינְסְט פוּן שָׂרָה, מַאדָאךְ יִשְׁמָעֵאל וָוס עֶר אִיז דֶר זוּהְן פוּן הָגָר דִיא דִינְסְט פוּן שָׂרָה הָט הקב"ה אִים צוּ גְזָאגְט (הִנֵּה בֵּרַכְתִּי אוֹתוֹ) אִיךְ הָאבּ אִים גִבֶּענְשְׁט (וְהִפְרֵיתִי אוֹתוֹ) אִיךְ וָועל אִים מַאכֶן פְרוּכְטְבַּאר (עֶר וֶועט הָאבּן קִינְדֶר) (וְהִרְבֵּיתִי אוֹתוֹ) אִיךְ וָועל אִים מֶערִין (עֶר וֶועט פִיל קִינְדֶר הָאבְּן) (זֶה יִשְׁמָעֵאל) דָס אִיז גְזָאגְט גְוָוארְן אוֹיף יִשְׁמָעֵאל (וְקַל וָחוֹמֶר וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק) וָועל אִיךְ דָאךְ הַאלְטְן מַיין פַר בִּינְדוּנְג מִיט יִצְחָק גֶעווִים: (אֶת בְּרִיתִי). מַיין פַארבִּינְדוּנְג (בְּרִית הַמִּילָה תְּהֵא מְסוּרָה לְזַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק) דֶעם בְּרִית פוּן מִלָּה זַיין דָס אִיז גֶגֶעבְּן גְוָוארֶן נָאר צוּ דִיא קִינְדֶר פוּן יִצְחָק: (כ) (שְׁנֵים עָשָׂר נְשִׂיאִם). זָאגְט רש"י דְרִיבֶּר הָט הקב"ה גְזָאגְט דָס וָוארְט נְשִׂיאִם וַוייל נְשִׂיאִם אִיז אַמָאל טַייטְשׁ וָואלְקִינְס צוּ וַוייזִין (כַּעֲנָנִים יִכְלוּ)

פירוש רד"ק

אקיימנו: (כא) (למועד הזה) לזמן הזה. ולא ידענו באיז' זמן הית' נבוא' זאת. ובאמרו (בשנה האחרת) אומר שהזמן אשר בין הנבוא' והליד' הית' שנה שהרי אמר כי בשנ' האחרת תלד בזה הזמן. אבל זמן ההריון לא אמר. ודרשו רז"ל (ר"ה י"א) כי בפסח נולד יצחק ואמרו כי בראש השנה נפקד' שרה: (כב) (ויכל) עד הנה כלה לדבר אתו באותו היום. ולפי שהית' נבוא' גדול' אמר כן. (ויעל אלהים מעל אברהם) נסתלק כבודו הנרא' לו בזאת הנבוא'. ובדרז"ל (ב"ר מ"ז) מכאן שהאבות הן הן המרכב' ומה טוב דבר זה למבינו:

פירוש להורת אלהים

זִיכֶרְהַייט מִיט אִים לִבְרִית עוֹלָם צוּ אַיין אַייבִּיגֶען זִיכֶרְהַייט לְזַרְעוֹ אַחֲרָיו צוּא זַיינֶע קִינְדֶער וָואס וֶועלִין זַיין נָאךְ אִים (עיין רש"י): (כ) וּלְיִשְׁמָעֵאל אוּנ פוּן וֶועגִין יִשְׁמָעֵאל וָואס דוּא הָאסְט מִיךְ גִיבֶּעטִין (לוּ יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ) שְׁמַעְתִּיךָ הָאבּ אִיךְ דִיךְ צוּא גְהָארְכְט דָאס הֵייסְט אִיךְ הָאבּ מְקַבֵּל גִיוֶועןْ דֵיין תְּפִלָּה הִנֵּה בֵּרַכְתִּי אוֹתוֹ אִיךְ הָאבּ אִים גִבֶּענְטְשְׁט וְהִפְרֵיתִי אוֹתוֹ אוּנ אִיךְ וֶועל אִים פְרוּכְפֶּערֶען וְהִרְבֵּיתִי אוֹתוֹ בִּמְאֹד מְאֹד אוּנ וָועל אִים מֶערִין זַייעֶר שְׁנֵים עָשָׂר נְשִׂיאִם יוֹלִיד צְוֶועלִיף הַארֶען וֶועט עֶר מַאכֶען גִיבָּארֶען וּנְתַתִּיו לְגוֹי גָדוֹל אוּנ אִיךְ וֶועל אִיהְם מַאכִין צוּ אַגְרוֹיס פָאלְק (עיין רש"י): (כא) וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק אוּנ מַיין זִיכֶערְהַייט וֶועל אִיךְ בַּשְׁטֶעטִיגֶען מִיט יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לַמּוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת וָואס שָׂרָה וֶועט גִיבָּארִין צוּ דִיר צוּ דֶער

מצות השם

הַאט הָט עֶר זִיךְ דֶר מַאנְט אַז עֶר אִיז נִמְלַתְּ הָט עֶר זִיךְ זַייעֶר גְפְרֵייט אוּנ הָט אוֹיף דֶעם גְמַאכְט דָס קַאפִּיטֶל תְּהִלִּים (לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית) וַוייל דִי מִצְוַת מִילָה אִיז נִבְאטֶן גְוָוארְן מֶען זָאל מַלֶּה זַיין דֶעם אַכְטִין טָאג:

לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם׃ כג וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֵת כָּל־יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֵת כָּל־מִקְנַת כַּסְפּוֹ כָּל־זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם וַיָּמָל אֶת־בְּשַׂר עָרְלָתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה

כאשר

עמיה ואסתלק יקרא דיי מעלוהי דאברהם: כג ודבר אברהם ית ישמעאל בריה וית כל ילידי ביתיה וית כל זביני כספיה כל דכורא באנשי בית אברהם וגזר ית בשרא דעורלתהון בכרן יומא

הדין

רש"י

(משלי כה) נשיאים ורוח: (כב) מעל אברה'. ל' נקיה הוא כלפי שכינה ולמדנו (ב"ר) שהצדיקים מרכבתו של מקום: (כג) בעצם היום. בו ביום שנצטוה ביום ולא בלילה ולא נתיירא לא מן הגוים ולא מן הלצנים ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים אילו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של

מקום

בית דוד

זיי וועלין פר קענד ווערין ווי די וואלקין (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (נשיאים ורוח) וואלקין און ווינד: (כב) (מעל אברהם). האט רש"י עס האט גדארפט שטיין הקב"ה איז אוועק גגנגן (מן אברהם) פון אברהם, פר וואס שטייט מעל אברהם, פון איבר אברהם, זאגט רש"י (לשון נקיה היא כלפי שכינה) פאר הקב"ה איז דאס אשיין ווארט צו זאגן מעל אברהם פון איבר אברהם (ולמדנו) און מיר לערנין פון דיא צווייטער מעל אברהם (שהצדיקים מרכבתו של שכינה) כביכול הקב"ה רוהט אויף די צדיקים (אזוי ווי א מענש אויף זיין רייט וואגן, אזוי וויא ארייט וואגין וואהין ער נייט ציהט ער דעם מענש וואס זיצט אויף איהם מיט זיך, אזוי דיא צדיקים וואהין זיי גיין ציהען זיי מיט זיך די שכינה): (כג) (בעצם היום). זאגט רש"י מען מיינט (בו ביום שנצטוה) ער האט זיך אין זיינע אלע מענשין געמלת אין דעם זעלבן טאג וואס ער איז געבאטין געווארן ער זאל זיך מלה זיין (ביום ולא בלילה) ער האט מלה געווען זיך מיט זיינע מענשין ביי טאג ניט ביי נאכט (ולא נתירא לא מן הגוים) ער האט ניט מורא געהאט פר דיא פעלקער טאמער וועלן זיי אים הרגנן אין די פאר טעג ווס ער מיט זיינע מענשן וועלן זיין קראנק פון דעם מלה זיין (ולא מן הלצנים) און ער האט ניט מורא געהאט די גוים וועלן לאכן פון אים (ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים אלו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של מקום) און אז ער וואלט זיך און זיינע אלע מענשן מלה געווען ביי נאכט וואלטן זיינע פיינד און נאך אנדערע מענשן געזאגט ווען מיר וואלטן געזעהן אז ער וויל זיך מיט זיינע מענשין מלה זיין וואלטן מיר אים ניט געלאזט טון ווס זיין גאט האט אים געבאטן, דריבר האט אברהם מלה געווען זיך מיט זיינע מענשן ביי טאג ווען אלע האבן געזעהן: (וימל). (לשון ויפעל), וימל מיינט מען ער האט מלה געווען זיך

און

פירוש רד"ק

(כג) (ויקח). מיד ביום שנסתלק הכבוד נתעסק בצרכי המילה לעשות מיד מצות האל עליו · וקודם של אותם כולם ואחר כן מל את עצמו שאם הי' מל את עצמו תחלה היה כחו תשש ולא הי' יכול למולם באותו היום (כל זכר) בין גדולי' בין קטני' (וימל את בשר ערלת') מילה ופריעה. וכן אמרו (בב"ר) פרע אברהם אבינו

את

פירוש לתורת אלהים

וועלבער צייט אין דעם אנדערען יאר: (כב) ויכל לדבר אתו און ער האט אויס גרעדט צו רידן מיט אים ויעל אלהים מעל אברהם און דאס כבוד האט זיך אפ גנומן פון אברהם: (כג) ויקח אברהם את ישמעאל בנו און אברהם האט גנומן זיין זוהן ישמעאל ואת כל ילידי ביתו און אלי זיינע הויזגזינד וואס זיינן געבוירן געווארן אין זיין הויז ואת כל מקנת כספו און אלי דיא וואס ער האט געקויפט פר זיין געלד כל זכר באנשי בית אברהם אלז זכרים פון דעם הויז געזינד פון אברהם וימל את בשר ערלתם און ער האט פר שניטן די ערלה פון זייער פלייש בעצם היום הזה אין מיטן העלין טאג (עיין רש"י). כאשר דבר אתו אלהים אזוי ווי גאט האט מיט אים גירעט:

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ אֱלֹהִים׃ מפטיר
כד וְאַבְרָהָם בֶּן־תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע
שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ בְּשַׂר עָרְלָתוֹ׃
כה וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ אֵת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ׃

אונקלוס

הָדֵין כְּמָא דִי מַלֵיל עִמֵיהּ יְיָ׃ כד וְאַבְרָהָם בַּר תִּשְׁעִין וּתְשַׁע שְׁנִין כַּד גְזַר בְּשַׂר עוּרְלְתֵיהּ׃
כה וְיִשְׁמָעֵאל בְּרֵיהּ בַּר תְּלַת עַשְׂרֵי שְׁנִין כַּד גְזַר יַת בִּשְׂרָא

בעצם

רש"י

מקום : וימל . ל' ב ויפעל: (כד) בהמולו . בהפעלו כמו ג בהבראם (לעיל ב): (בהמולו). נטל אברהם סכין ואחז בערלתו ורצה לחתוך והיה מתיירא שהיה זקן מה עשה הקב"ה שלח ידו ואחז עמו שנא' וכרות עמו הברית לו לא נאמר אלא עמו . ב"ר רש"י ישן): (כה) בהמולו את בשר ערלתו . באברהם לא נאמר את לפי שלא היה חסר אלא חתוך בשר שכבר נתמעך ע"י תשמיש . אבל ישמעאל שהי' ילד הוזקק

שפתי חכמים

או ערים וראשים וכו': ב כלו' אע"פ שבוא בדגש אינו מבנין ככד אלא מבנין הקל כלו' שמל את אחרים : ג מבנין נפעל

בית דוד

אוּנ אַנְדֶערֶע (זַיינֶע שְׁטִיבּ מֶענְשְׁן): (כד) (בְּהִמּוֹלוֹ), (בְּהִפָּעֲלוֹ) , וֶוען עֶר אִיז גֶעמוּן גְוֶוארְן , וֶוען עֶר אִיז גֶעמַלְתְּ גְוֶוארֶן , דוּרְךְ אֵיין אַנְדֶערְן , דוּרְךְ הקב"ה (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט בְּהִבָּרְאָם, וֶוען זֵיי זֶענְן בַּשַׁאפְֿן גְוֶוארֶן , דוּרְךְ אֵיין אַנְדֶרְן , דוּרְךְ הקב"ה (נָטַל אַבְרָהָם סַכִּין וְאָחַז בְּעָרְלָתוֹ וְרָצָה לַחְתּוֹךְ) אַבְרָהָם הָאט גְנוּמֶן אַמֶעסֶר אוּנ הָאט אָן גְנוּמֶן דִי הוֹיט פוּן דִי מִילָה אוּנ הָאט גְוָואלְט אָפּ שְׁנַיידְן (וְהָיָה מִתְיָרֵא) אוּנ עֶר הָאט מוֹרָא גְהַאט (שֶׁהָיָה זָקֵן) וַוייל עֶר אִיז גְוֶוען אֵיין אַלְטֶער מַאן (מַה עָשָׂה הקב"ה) וָואס הָאט הקב"ה גְטוּן (שָׁלַח יָדוֹ וְאָחַז עִמּוֹ) עֶר הָאט אוֹיס גְצוֹיגְן זַיין הַאנְד צוּ אַבְרָהָמֶען אוּנ הָאט גְהַאלְטֶען דָס מֶעסֶר מִיט אִים צוּזַאמֶן אוּנ הָאט אִים גְהָאלְפְן מַלְה צוּ זַיין (שֶׁנֶּאֱמַר) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית) עֶר הָאט אָפּ גְשְׁנִיטְן מִיט אִים דֶעם בְּרִית (לוֹ לֹא נֶאֱמַר) עֶס שְׁטֵייט נִיט עֶר הָאט אָפּ גְשְׁנִיטְן צוּ אִים (אֶלָּא עִמּוֹ) נָאר מִיט אִים׃ (כה) (בְּהִמּוֹלוֹ אֵת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ). זָאגְט רַשִׁ"י (בְּאַבְרָהָם לֹא נֶאֱמַר אֵת) בַּייא אַבְרָהָם שְׁטֵייט נִיט דָאס וָוארְט אֵת (לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה חָסֵר אֶלָּא חִתּוּךְ בָּשָׂר) וַוייל בַּיי אַבְרָהָם הָאט נִיט מֶער גְפֶעלְט נָאר אָפּ צוּ שְׁנַיידְן דִי אֵייבֶּערְשְׁטֶע הוֹיט פוּן דֶער מִילָה (שֶׁכְּבָר נִתְמַעֵךְ עַל יְדֵי תַּשְׁמִישׁ) וַוייל דִיא הוֹט אִיז גְוֶוען צוּ קְוֶועטְשְׁט דוּרְךְ דֶעם תַּשְׁמִישׁ , הָאט זִיךְ דִיא הוֹיט אִין גַאנְצְן מִיט אֵיין מָאל אַרָאפּ גְנוּמֶן (אֲבָל יִשְׁמָעֵאל שֶׁהָיָה יֶלֶד) אָבֶּר יִשְׁמָעֵאל וָוס עֶר אִיז

פירוש

את מילתוי (בעצם היום הזה) באותו היום שצוהו האל: (כד) (ואברהם בן צ"ט שנה). כי כשבאה לו נבואה הזאת היה בן צ"ט כמו שאמר ובסוף צ"ט ללידתו היה אז · וכשנמול הי' עדיין בן צ"ט שנה כי לא נכנס לשנת מאה . ואמר זה לחזק הדבר כי בעצם היום הזה שנצטוה על המילה נמול . (בהמלו בשר ערלתו) · אם נאמר שהוא מבנין נפעל · יש לשאול איך בא פעולה אחריו כי בנין נפעל אינו יוצא . ואיך אמר בשר ערלתו אחר בהמולו . ואם היה אומר בהמולו לבדו או בהמול בשר ערלתו בלא וי"ו אז טוב . וי"ל כי פירוש בהמלו מצד בשר ערלתו שנמול יאמר ג"כ עליו נמול ויאמר בהמלו · וכן כאל' נובלת עלי' (ישעי' א') כי נובלת פעל עומד . והאלה אינה נובלת אלא עליה נובלים ונקראת היא נובלת מצד עליה שהם נובלי' · וכן יאמר על אברהם שהוא נמול מצד בשר ערלתו שנמול כמו

רד"ק

שאמר נמול אברהם · ועל הדרך הזה קרועי בגדים (שמואל ב' י"ג) קרועי מצד בגדיהם שהיו קרועים כי האנשים לא היו קרועים אלא בגדיהם הם שהיו קרועים וכן קרוע כתנתו (שמואל ב' ט"ו) קרוע מצד כתנתו שהי' קרוע . וכן מגולחי זקן (ירמי' מ"א) מגולחי' מצד זקנם שהיה מגולח : (כה) (וישמעאל בן י"ג שנה) כיון שזכר שנותיו של אברהם זכר ג"כ שנותיו של ישמעאל לכבודו · כי ידוע הי' טמה שזכר שישמעאל הי' בן י"ג שהרי בן שמנים ושש שנה היה אברהם כשנולד ישמעאל וביום המילה היה אברהם בן צ"ט שנה כי בן י"ג שנה הי' ישמעאל · גם יש בו סמך כי בן שלש עשרה שנה נכנס אדם למצוה ומהיום ההוא ומעלה הוא בן מצוה וחייב בכל המצות ואם לא מל אותו אביו עד י"ג שנת חייב הוא למול את עצמו · (בהמולו את בשר ערלתו) זה יותר מבואר מן הראשון שכ' את ר"ל נמול מבשר

פירוש לתורת אלהים

(כד) וְאַבְרָהָם בֶּן תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ בְּשַׂר עָרְלָתוֹ אוּנ אַבְרָהָם אִיז אַלְט גְוֶוען נַיין אוּנ נֵיינְצִיג יָאר בְּשַׁעַת עֶר הָאט זִיךְ מַל גְוֶוען דָאס לַייבּ פוּן זַיין עָרְלָה׃ (כה) וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהִמּוֹלוֹ אֵת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ אוּנ זַיין זוּהְן יִשְׁמָעֵאל אִיז אַלְט גְוֶוען דְרַייצֶעהְן

כו בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ: כז וְכָל־אַנְשֵׁי בֵיתוֹ יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת־כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן־נֵכָר נִמֹּלוּ אִתּוֹ: פ פ פ

אונקלוס

דְעֻרְלְתֵיהּ: כו בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין אִתְגְּזַר אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּרֵיהּ: כז וְכָל אֱנָשֵׁי בֵיתֵיהּ יְלִידֵי בֵיתָא וּזְבִינֵי כַסְפָּא מִן בְּנֵי עַמְמַיָּא גְּזַרוּ עִמֵּיהּ:
פ פ פ

קכ"ו נמל"ו סימן · מכנדי"ב סימן ומפטירין למה תאמר בישעיה סי' מ'

שפתי חכמים

ג הכל כמילה כמו כברתה שקללו הבריתה וכוה נ"כ ל' נפעל: ד דכל אתין ונמין רבוין כן (קל"ת) ותא"נ דאמרי' כפ' כפרל לא נתנה פריעה לאברהם קיימא כוא תאלמו כמו שקיים כל התורה אבל מילה מפום דיודע היה שעתיד לבטלוות עליה לא קיים עד שנצטוה ואז יהיה מצוה ועושה: ה וא"ת וברי לעיל נ"כ כתיב בעלם היום הזה ופרש"י בו ביום שנצטווה וכתיב אחריו ואברם בן תשעים ותשע שנה וגו' וי"ל דפ"א עדיין לא כלתה לו שנת נ"ט וכא דכתיב ואברהם בן נ"ט שנה היינו דמקלת שנה ככולה לכן לריך למכתב עוד בעלם היום הזה ללמדך שנו ביום מלאו כו':

רש"י

הוזקק לחתוך ערלה ד ולפרוע המילה לכך נאמר בו את (ב"ר): (כו) בעצם היום הזה. שמלאו לאברהם צ"ט שנה ה ולישמעאל י"ג שני' נמול אברהם וישמעאל בנו:

חסלת פרשת לך לך

בית דוד

אין נוּיטן אַקינד אִיז דִי הוֹט נֵיוָוען צוּ גְוַואקְסֶן צוּם דֶעם גְלִיד (הוּזְקַק לַחְתּוֹךְ הַמִּילָה וְלִפְרוֹעַ הַמִּילָה) הָט מֶען נֵמוּזְט אָפּ שְׁנַייְדֶן דִיא אֵייבֶּערְשְׁטֶע הוֹיט אוּנ דִי אִיבְּרִינֶע הוֹיט אַרִיבֶּר בַּייגִין עֶס זָאל נִיט צוּרִיק אַרִיבֶּר וַואקְסִין (לְכָךְ נֶאֱמַר בּוֹ אֶת) דְרִיבֶּער שְׁטֵייט בַּיי יִשְׁמָעֵאל אֵת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ (דָס וָוארְט אֶת וַוייזְט (אֶת הַטָּפֵל לָעָרְלָה) וָוס עֶס אִיז בֵּיטָעפְּטְ צוּ דִי עָרְלָה (צוּ דִי אֵייבֶּערְשְׁטֶע הוֹיט) הָט מֶען אוֹיךְ גֶדַארְפְט אָפּ רִיכְטֶען, אַרִיבֶּערְבַּייגִין): (כו) (בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה). זָאגְט רַשִׁ"י אִין דֶעם טָאג (שֶׁמָּלְאוּ לְאַבְרָהָם תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנָה) וָוס אַבְרָהָם אִיז אַלְט גְוָוארִין נַיין אוּנ נַיינְצִיג יָאר (וּלְיִשְׁמָעֵאל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה) אוּנ אִין דֶעם זֶעלְבִּין טָאג אִיז יִשְׁמָעֵאל אַלְט גְוָוארִן דְרַייצֶען יָאר (נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ) אִיז גֶעמַלְתְּ גְוָוארִן אַבְרָהָם אוּנ זַיין זוּן יִשְׁמָעֵאל:

פירוש רד"ק

ערלתו. ואת כמו מן. וכן הם יצאו את העיר (בראשית מ"ד) הלה את רגליו (מלכים פ"ו) ויש בו דרש (ב"ר פ"ו) כי אברהם שנתמעך בשרו על ידי תשמיש לא היה צריך פריעה אלא חיתוך בשר לבד. והפריע' נעשית מאליה. לפיכך לא נאמר בו את · אבל ישמעאל שהיה ילד היה צריך לפרוע את המילה לפיכך נאמר בו את. וזה הדרש הולך על מי שאמר שלא ניתנה מצות פריעה לאברהם אבינו · וכן נרא' שנתנ' לו מצות פריעה. וכן אמרו רז"ל (שבת קל"ז) מל ולא פרע כאילו לא מל · כי היא הראשון שנצטו' במצו' הזאת ובאמת בשלמותה נצטוה בה: (כו) (בעצם היום הזה) כבר אמרנו כי בעצם היום הזה מל אברהם ישמעאל בנו וכל אנשי ביתו אבל עצמו לא אמר מתי ניפול אם היום או מחרתו לפיכך אמר בעצם היום הזה נמול אברהם. בא להודיע זריזותו למצות האל. כי באותו היום שנמול ישמעאל בנו וכל אנשי ביתו נמול ג"כ הוא ואחר שמל אותם כולם מל את עצמו. ופירושו נמול ע"י עצמו · וכן ועמשא לא נשמר (שמואל ב' כ') שהוא לא שמר את עצמו: (נמלו אתו) על יד אברהם נמלו · נמלו · פירשו נמל:

פירוש לתורת האלהים

יָאר אַז עֶר הָט אָפּ גְשְׁנִיטֶן דָס פְלֵייש פוּן זַיין עָרְלָה: (כו) בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה אִין דָם לוּטֶערְקַייט פוּן דֶעם טָאג נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ אִיז גְוָוארְן בֵּשְׁנִיטֶן אַבְרָהָם מִיט זַיין זוּהְן יִשְׁמָעֵאל (עַיין רַשִׁ"י): (כז) וְכָל אַנְשֵׁי בֵיתוֹ אוּנ אַלֵי מַאנִין פוּן זַיין הוֹיז גְזוּנְד יְלִיד בַּיִת וָואס אִיז גְבָארִין גְוָוארִין אִין זַיין הוֹיז וּמִקְנַת כֶּסֶף אוּנ דִי וָואס עֶר הָאט גְקוֹיפְט פַר זַיין גֶעלְד פוּן פְרֶעמְדֶע פֶעלְקֶער נִמֹּלוּ אִתּוֹ זֶענֶען גְוָוארְן בֵּשְׁנִיטְן מִיט אִים:

לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתְּרָה דַרְכִּי מֵיְהוָֹה וּמֵאֱלֹהַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר: הֲלֹא יָדַעְתָּ אִם־לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם׀ יְהוָֹה בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ: נֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ וּלְאֵין אוֹנִים עָצְמָה יַרְבֶּה: וְיִעֲפוּ נְעָרִים וְיִגָעוּ וּבַחוּרִים כָּשׁוֹל יִכָּשֵׁלוּ: וְקוֵֹי יְהוָֹה יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ: הַחֲרִישׁוּ אֵלַי אִיִּים וּלְאֻמִּים יחליפו

פירוש

זאגט ישעיה פון גאטס וועגן למה תאמר יעקב ווארום זאלסטו פאלק פון יעקב זאגען ותדבר ישראל אונ דו ישראל זאלסט ריידען אין גלות נסתרה דרכי מיי' עס איז פר בארגען מיין גוטר וועג פון פר גאט כלומר ער האט מעלים געוועזן פון פר זייני אויגן אלץ וואס מיר האבען אים גדינט ומאלהי משפטי יעבור אונ פון פר גאט איז מיין גוטר משפט אוועק גפארן כלומר ער הט אונז ניט גצאלט דאס גוטס וואס ער האט גיקערט צו בצאלין צו אונזערי עלטרין אונ צו אונז אזו זאגסטו ישראל אין גלות אבער דו פעלסט הלא ידעת פאר וואר ווייסטו שון גוט אליין וואל אם לא שמעת ווען דוא האסט שון ניט גהערט פון קיין אנדרן ווייסטו דאס אליין וואל אלהי עולם יי' אז גאט איז אגאט אויף אייבעג בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע ער הט בשאפן די עקין פון דער וועלט אונ הט זיך ניט מיגע גיוועזן אונ ניט גמיד אין חקר לתבונתו עס איז ניט פר האנדין קיין פארשטונג צו זיין פר שטענדיקייט נוא אזו אגאט וואס האט אזו אכח אונ אזו אחכמה דער ווייסט וואל פון וויעסט וועגין ער זומט אייער גוטס דאס מיינט

ע"ט

ער כדי ער זאל מכלה זיין אייערי פשעים אונ צו גענצין אייערי זינד דורך דיא יסורים אבער אייער סוף וועט גוט זיין נותן ליעף כח דען גאט גיט דעם מידן כח ולאין אונים עצמה ירבה אונ צו דעם וואס האט קיין כח ניט טוט ער מערין שטארקייט אזוי וועט אייך גאט אויך געבען שטארקייט ויעפו נערים אונ זיי ווערין זיך מידן דיא וואס זענין אום גליידיגט פון מצות ויגעו אונ וועלין מיד ווערין ובחורים כשול יכשלו אונ דיא יונגען כלומר די רשעים וואס זענין גוועזן שטארק גלייך ווי די יונגן די וועלין גשטרוכילט ווערין וקוי יי' יחליפו כח אונ די וואס האפען צוא גאטס הילף דיא וועלין פר בייטן איין נייעם כח יעלו אבר כנשרים זייא וועלין אויף ברענגין אונ בקומן פליגעל אזו ווי אדלערס ירוצו ולא ייגעו זייא וועלין לופין אונ וועלין ניט מיד ווערין ילכו ולא ייעפו זייא וועלין גיין אונ וועלין ניט מיד ווערין זאגט ווייטר ישעיהו החרישו אלי איים שווייגט צוא מיר איר פעלקער כלומר שווייגט כדי איר זאלט קענין הערין מיינע רייד ולאמים יחליפו כח אונ דיא קינגרייך לאזין פר בייטען כח יגשו אז ידברו לאזין זיי גנעהנין אהער אונ לאוען

כוכב מיעקב

(למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי וגו') על פי משל אפרסטר מענש וום הט נישט קיין ידיעה אונ ארבייט. קומט אריין צו אמוחייניק אין זעהט ווי דער מוחייניק מכט איין ווערק אז דער מענש וועט אום פרענין פר וום מכסטו אזו, וועט אום דער מוחייניק ענפרין מיט כעס, קיין נער ווייזט מען נישט קיין הלבע ארבייט. אז איך וועל דער קנטשין וועסטו דענסמאל זעהן אז מען דרף איטליכס שטיקל ארבייט אזו זאגט השי"ת צו די ישראל, פר וום זגסטו ישראל מיין וועג איז פר ברגון פון גאט ווי אזו ביסטו מהרהר אויף השי"י מעשים איידער דיא זעהסט דעם גמר וההתכלית (הלא וגו'. בורא קצות הארץ) דם אלום וום דיר הט ניטרפין איז נישט דער תכלית נאר אהתחלה

אין אסיבה מאכון צו זיין דיר מיט דיינע קינדער ישועות ונחמות:

(נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה) למשל אז מען פרט מיט איין שווערין וואנון אויף אהוכן ברג וום איז זייער מסוכן שפרט מען אינטר די רעדיר מיט אשטיין ביי איטליכן טריט כדי איין צו הלטין דם וואגין ער זאל נישט לופון צוריק. אזו אז איינר הלט מלחמה מיטען יצה"ר מוז השי"ת אום אונטר שפרן יעדים מאל ער זאל חלילה נישט צוריק פאלן. אבר אז השי"י זעהט אז דר מענש הט שון גאר קיין כח נישט איין צוא נעמין דעם יצה"ר אונ ארויף צו קלעטירין אויף דעם גרוסען ברג דעם יצה"ר דענסמל מוז אים השי"ת געבין דעם גאנצין כח:

יחליפו כח יגשו אז ידברו יחדו למשפט נקרבה: מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו: ירדפם יעבור שלום ארח ברגליו לא יבוא: מי פעל ועשה קרא הדורות

מראש

פירוש

לאזין זיי דענסטמאל ריידן יחדו למשפט נקרבה לאמיר גנעהנין מיט אנאנדר צוא משפט כלומר צום ויכוח זאגט נאר מי העיר ממזרח ווער האט דען דער וועקט דעם אברהם צוא ברענגן אים פון דעם לאנד ארם וואס אויף מזרח זייט פון דר וועלט אונ דאס גירעכטיקייט וואס ער האט גטאן דס איז גנאנגין פר זיינע פיס אין אלע ערטער ווי ער איז גנאנגין יתן לפניו גוים דער דאזיגר האט געגעבין פר אים כדרלעומר מיט די איבריגע אדר יתן כעפר חרבו ער האט גגעבין אונ האט נישלאגין מיט זיין שווערד פיל הרוגים אזו ווי

ע"ט

שטויב כקש נדף קשתו אונ מיט זיין בויגין האט ער דר שלאגין פיל מענטשן דס זיי זענן גפאלן אזו ווי אוס גקלאפט שטרויא ירדפם יעבור שלום ער האט זיי נאך גיאגט אונ איז איבר גפארן בשלום אן איין מכשול אורח ברגליו לא יבוא אין אזו אוועג וואס ער איז פריער ניט גוויינט צוא קומען מיט זיינע פיס מי פעל ועשה ווער האט דס אים גוועקט אונ גטין קורא הדורות מראש דר גאט וואס הט גרופן די דורות פון אן הייב כלומר דער גאט וואס האט בישאפן אדם הראשון דער גאט האט דאס אלין גטין צוא

אברהם

סוד קדושים

מי העיר ממזרח וגו' (ישעיה מ') איז עס גמיינט אברהם אבינו יתן לפניו גוים דס גייט אויף די פעלקר וואס ער הט זיי איין גנומען בשעת ער הט מלחמה גהאלטן מיט זיי פון וועגן לוט ומלכים ירד אויף מלכים הט ער בהערשט היינו אויף די שרים של מעלה דען ווען הקב"ה שטראפט איין אומה שטראפט ער אויך איר שר אונ הימר ירדפם יעבור שלום אברהם הט זיי מרדף גיט נר נאך גיאגט אין הקב"ה וואס זיין נאמען איז שלום איז גנאנגן פריער אין הט זיי נהרג גיט (אורח ברגליו לא יבא) אונ דס ווענ איז ער ניט גקומן מיט זיינע פיס איז דאך אקשיא וויא דען אנדרש קען זיין ציא איז דען אברהם אבינו גיפלויגן אויף פליהנדי וואלקנס אדר איהם גטראגן אויף פערד אונ ר"ט ווען אלא רגליו חייסן די מלאכים ווייל זיי זענן גירינג אקעגין קודשא בריך הוא ווי די פיס קעגן קאפ ווי דיא רבנן האבן ערקלערט דעם פסוק ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים דס ווייזט אז קיין מלאך אין קיין שליח הט הקב"ה גישיקט פר אברהם אבינו ע"ה נייערט ער אליין הט אים גהאלפן. ר' יהודה זאגט מי העיר ממזרח דס איז אברהם יוס אונ אן פאנג הט ער זיך דר וועקט אונ בקלערט אז עס מוז זיך אבורא עולם ווייל ער הט בטראכט די זון וואס זי הייבט אן צוא שיינען דס מארגנס פון מזרח דאן הט ער זיא גהאלטן פר אגאט אונ הט צו איר גדינט דעם גנצן טאג. ווי ער הט בטראכט דס זי גייט אונטר צום אווענט אונ די לבנה הייבט אן צו שיינן הט ער צו איר גדינט אויף מארגן אז ער הט גזעהן דס די לבנה גייט אויך אונטר דא הט ער שון ניט פר שטאנען דס פר גוים כוח זיין איינר

אמושל איבר זייא ביידע ווי דער בורא ית"ש הט גזעהן די גרוסי תשוקה פון אברהם אבינו צוא אים הט ער זיך באלד צוא אים בוויזן אונ גרעט מיט אים. עס איז גשריבן צדק יקראהו לרגלו דס הייסט השי"ת וואס ער איז גאר צדק הט ער אים תיכף אן גטרפין ביי זיין ערשטין אריין טרעטין אין עבודת השם. דער פון איז צוא לערנן ווען אמענש איז זיך משתדל באמת אין תורה ומצות אזו העלפט אים השי"ת ביז ער ווערט נתעלה ממדרגה למדרגה:

מי פעל ועשה קורא הדורות מראש אני ה' ראשון ואת אחרונים אני הוא דס טייטש ווער הט גמאכט רופין דיא דורות פון אן פאנג איך גאט בין דר ערשטר אונ מיט די לעצטע בין איך ר' יצחק זאגט הקב"ה בטראכט אלע דורות פון בריאת עולם ביז סוף ווייל אין התחלה זענען אלע נשמות גשטאנען פר אים אין דעם גשטאלט וואס זיי וועלן זיין אין דעם עולם אונ יעדין הט ער גרופן מיט נאמען ווי עס שטייט פ"ר לכלם בשם יקרא מיט די ווערבע מעלה באקרוינט ער זייני צדיקים ער ווייזט זייא אלי דורות פאר אוס צו אדם הראשון הט ער אלים גוויזן אויף דעם ווייזט דר פסוק זה ספר תולדות אדם צו משה רבינו הט ער אויך גוויזן ער סוף כל הדורות מיט אלי זייערי מנהיגים ונביאים אז דר פסוק זאגט ויראהו ה' את כל הארץ יעקב אבינו הט גזאגט צו יוסף והנה הראה אותי אלהים גם את זרעך נאט הט מיר גוויזן איך דיינע קינדר דס ווארט גם לערנט אינז אז הקב"ה הט אים מגלה גיוועזן אלי וואס וועלן גבוירין ווערן פון יוסף. דהיינו ירבעם בן נבט אונ [illegible]

מֵרֹאשׁ אֲנִי יְהֹוָה רִאשׁוֹן וְאֶת־אַחֲרֹנִים אֲנִי־הוּא׃ רָאוּ אִיִּים וְיִירָאוּ קְצוֹת הָאָרֶץ
יֶחֱרָדוּ קָרְבוּ וַיֶּאֱתָיוּן׃ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ יַעְזֹרוּ וּלְאָחִיו יֹאמַר חֲזָק׃ וַיְחַזֵּק חָרָשׁ
אֶת־צֹרֵף מַחֲלִיק פַּטִּישׁ אֶת־הוֹלֶם פָּעַם אֹמֵר לַדֶּבֶק טוֹב הוּא וַיְחַזְּקֵהוּ
בְמַסְמְרִים לֹא יִמּוֹט׃ וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ זֶרַע אַבְרָהָם
אֹהֲבִי׃ אֲשֶׁר הֶחֱזַקְתִּיךָ מִקְצוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיהָ קְרָאתִיךָ וָאֹמַר לְךָ עַבְדִּי־
אַתָּה בְּחַרְתִּיךָ וְלֹא מְאַסְתִּיךָ׃ אַל־תִּירָא כִּי־עִמְּךָ אָנִי אַל־תִּשְׁתָּע כִּי־אֲנִי
אֱלֹהֶיךָ אִמַּצְתִּיךָ אַף־עֲזַרְתִּיךָ אַף־תְּמַכְתִּיךָ בִּימִין צִדְקִי׃ הֵן יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ כֹּל
הַנֶּחֱרִים בָּךְ יִהְיוּ כְאַיִן וְיֹאבְדוּ אַנְשֵׁי רִיבֶךָ׃ תְּבַקְשֵׁם וְלֹא תִמְצָאֵם אַנְשֵׁי מַצֻּתֶךָ

יהיו

פירוש

אברהם זאגט ישעיהו פון גאטס וועגין אני יי ראשון איך גאט בין גוועז מיט די ערשטע לייט צו טוען זיי אונ צו העלפען זיי ואת אחרונים אני הוא אונ מיט דיא אונטערשטע כלומר מיט אייך ישראל וועל איך אויך זיין צו העלפין אייך ראו איים דיא אומות עובדי כוכבים וועלין זעהן די גבורות וואס איך גאט וועל טוען צו די ישראל וייראו אונ זייא וועלין מורא האבין קצות הארץ יחרדו די עקין פון דר ערד וועלין ציטערן קרבו ויאתיון זייא וועלען גנעהנן אונ וועלין זיך איין זאמלן איינר צום אנדרן אונ וועלען קומען צוא מלחמה האלטן מיט דיא ישראל איש את רעהו יעזורו איין מאן וועט העלפען זיין חבר ולאחיו יאמר חזק אונ צוא זיין ברודר וועט ער זאגען שטארק דיך צו דער מלחמה דען זיי וועלן מיינן טאמר וועט זיי זייער אפ גאט קענען העלפין ויחזק חרש את צורף אונ דר מיינסטר פון אייזן וואס גיסט אום דעם דמות פון כוכבים וועט שטארקען דעם גאלד שמיד וואס בדעקט דיא בילדר מיט גאלד מחליק פטיש את הולם פעם אונ דער וואס טוט זיא גלאט מאכען מיט דעם האמר דעם דאזיגן וואס טוט זיא מיט איין מאל אקלאפ אומר לדבק ער וועט זאגען צוא דעם בהעפטונג דאס מיינט מען די ערד וואס מען בהעפט אונ מען לייט צו צו איר מיט שטיקר אייזין איינס צום אנדרן וועט ער זאגן טוב הוא דס איז גוט צו לייטן דר מיט ויחזקהו במסמרים לא ימוט אונ ער וועט שטארקען די דמות מיט נעגיל כדי זיא זאל זיך ניט אום גליטשען אזו

ע"ט

וועלין די עובדי כוכבים שטארקען איינר דעם אנדרן צו גיין מלחמה האלטן מיט די ישראל ואתה ישראל עבדי אבר די ישראל דוא ביסט מיין קנעכט יעקב אשר בחרתיך דוא יעקב וואס איך האב דיך אוס דר וויילט זרע אברהם אוהבי דוא ביסט פון די קינדער פון אברהם מיין ליב האבר אשר החזקתיך מקצות הארץ וואס איך האב דיך גנומען צוא מיין חלק פון דעם עק וועלט ומאציליה קראתיך אונ פון אירע גרוסע הארין האב איך דיך גרופען (בני בכורי ישראל) ואומר לך עבדי אתה אונ האב גזאגט צו דיר דו ביסט מיין קנעכט בחרתיך ולא מאסתיך איך האב דיך אוס דער וויילט צוא מיר אונ האב דיך ניט ממאס גוועזן דרום איז מוטל אויף מיר צוא העלפין דיר זאג איך דיר אל תירא כי עמך אני דו זאלסט קיין מורא ניט האבן דען איך בין מיט דיר אל תשתע זאלסט ניט זיין גלייך וויא וואקס כלומר דיין הארץ זאל ניט צו גיין פר מורא כי אני אלהיך דען איך בין דיין גאט אמצתיך אף עזרתיך איך האב דיך גשטארקט אונ דיר גיהאלפען אף תמכתיך בימין צדקי אונ האב נאך דיך אונטר גלענט מיט מיין רעכטי האנד הן יבושו ויכלמו כל הנחרים בך נוא זייא וועלן מבויש ווערין אונ פר שעמט ווערין דיא אלו וואס האבן זיך אן גרייצט אן דיר יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך זיי וועלין זיין אזו ווי נישט אונ וועלען פאר לארען ווערן דיינע קריג לייט תבקשם ולא תמצאם אנשי מצתך דו וועסט זיי זוכן אונ וועסט זיי ניט גפונן דיינע קריג לייט

סוד

את בני יוסף ער האט גזעהן יוספס קינדר איז דאך אקשיא עס שטייט דאך דארטן ועיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות מחמת אלטקייט האט ער שוין

קדושים

ניט געקענט זעהן נאר מען מיינט ער האט גזעהן ברוח הקודש אונ דרום האט ער זיי ניט גוואלט בענשן אונ האט גזאגט מי אלה ׃

יהיו כאין וכאפס אנשי מלחמתך: כי אני יהוה אלהיך מחזיק ימינך האמר לך אל־תירא אני עזרתיך: אל־תיראי תולעת יעקב מתי ישראל אני עזרתיך נאם־יהוה וגאלך קדוש ישראל: הנה שמתיך למורג חרוץ חדש בעל פיפיות תדוש הרים ותדק וגבעות כמץ תשים: תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אתם ואתה תגיל ביהוה בקדוש ישראל תתהלל:

פירוש

יהיו כאין וכאפס אנשי מלחמתך זייא וועלן זיין אזוי ווי גאר ניט די מאגן וואס האבען גוואלט מלחמה האלטען מיט דיר כי אני ה' אלהיך מחזיק ימינך דען איך גאט בין דיין גאט וואס שטארקט דיין רעכטע האנד האומר לך אל תירא אני עזרתיך וואס זאגט צו דיר דו זאלסט קיין מורא ניט האבען דען איך וועל דיר העלפען אל תיראי תולעת יעקב דוא זאלסט קיין מורא ניט האבען דיא משפחה פון יעקב וואס דו ביסט שלאף אזוי ווי א ווערעמיל וואס האט קיין כח ניט נאר אין מויל אזוי האט איר אויך קיין כח ניט נאר מיט אייערע תפלות מתי ישראל איר מאגע פון ישראל אדער איר געציילטע לייט פון ישראל האט קיין מורא ניט אני עזרתיך נאם ה' איך וועל דיר העלפען זאגט גאט וגואלך קדוש ישראל אונ דיין אויסלייזער וועט זיין דער היילגער פון די ישראל הנה שמתיך למורג חרוץ נון איך גאט האב דיך

ע"ט

ישראל געטון צו איין קארב הארץ חדש אנייעם בעל פיפיות וואס ער האט פיל מיילר אונ שפיצן דער קארב הארץ איז זייער שארף אונ שנייד פיל אבער אז ער וועט אדש וועלען טעמפע זיינע שפיצן שנייט ער שון ניט אזוי פיל תדוש הרים ותדוק דוא וועסט דרעשן דיא בערג אונ וועסט זיי צו רייבן וגבעות כמוץ תשים אונ די הויך וועסטו מאכען אזוי ווי פלעווי תזרם דיא וועסט זייא ווינט שיטען גלייך ווי מען ווינט שויבעלט תבואה אקעגן דעם ווינט ורוח תשאם אונ דער ווינט וועט זיי אוועק טראגן וסערה תפיץ אונ דער שטורם ווינט וועט זיי פר שפרייטן ואתה תגיל ביי אונ דו וועסט דיך פרייען מיט גאטס הילף בקדוש ישראל תתהלל מיט דעם היילגען פון די ישראל וועסטו דיך לויבען אונ בארימען:

כוכב

דן יבואו ויגלו כל הנחרים בקו. על פי משל אמיתי האט זיך דאס וויסט אז דער שכן האט איבער גערעט איין מחיצה ער זאל אים בגנב'נען אונ איבער טראגן די סחורה צו דעם שכן אונ האט ביי אים געלעגט. האט דער סוחר איין גלידן דעם בעל הבית צום בית דין צו האט אים געזאגט על פי חשבון ווי פיל סחורה אים פעהלט האט דעם ב"ד גיפסקנ'ט דער כשרית זאל בעצאלען ווי פיל סוחרים וועלין אים שצן. האט דער סוחר גתפסי דעם שכן ער זאל צאלן די סחורות. האט דער שכן געזאגט אפשר כעד כדי ער זאל זיין מחשיב ביי דעם סוחר דער נאך דעם ב"ד איז געשריבען דעם חשבון פון שפאצינג אין דער שכן האט זיך גיתחמ'ת דער גאנז האט דער

מעקב

סוחר הויבט גיזען לייזן דעם שכן אז ער זאל אים בצאלן פר דיא גניבות ווייל ער האט אים גיוויזען וממב"ד גיוועזן אז ער האט איבער גערעט דעם מחיצה אין דעם צו גנבן אלע גניבות האט דעם ב"ד גיפסקנ'ט אז ער זאל בצאלן ווי פיל ער האט אליין גישאצט. דאס ער זיך זייער גישעמט. אזוי לעתיד וועט השי"ת געבן אלע עמלקים לעמט יהושפט אונ וועט זיי פרעגן וואס פר אמשפט קומט דיא ישראל פר זייערע חטאים וועלין זיי בוודאי בפלינג זיי דעם עונש. וועט השי"ת דעם אייגנעם עונש זייא שטראפן ווייל זיי האבן גיזען די חטאים פון דיא ישראל דערנאכאל וועלן דיא עמלקים פר שעמט ווערן:

ענייני ביקור חולים והכנסת אורחים

וירא אליו ה' באלוני ממרא וגו' הקב"ה איז געקומען באזוכן צו אברהם. רש"י ז"ל זאגט אמר רבי חמא בר חנינא לבקר את החולה בא. רבי חמא בר חנינא זאגט הקב"ה איז געקומען צו אברהם לבקר חולה זיין. ווייל אברהם איז גווען קראנק פון דעם מל זיין. איז הקב"ה געקומען זעהן וואס ער מאכט. אפילו הקב"ה האט גוויסט וואס אברהם מאכט. פון דעסט

וועגין איז הקב״ה גקומען צוא אברהם מבקר חולה זיין צו לערנין אונז וויא גרויס איז דוא מצוה פין ביקור חולים . אונ ווייל דוא מצוה ביקור חולים איז אשטענדיגע מצוה דריבער וועלין מיר ברענגין וואס דוא גמרא זאגט אויף דעם דין פון ביקור חולים . אונ דוא גמרא (נדרים דף מ) זאגט אביי אפילו אגרויסער מענטש צוא אקליינום . אפילו אגרויסער למדן צוא אפראסטען מענטש אדער אגרויסער גביר צוא איין ארום מאן זאל אויך גיין מבקר חולה זיין . רבא זאגט אפילו הונדערט מאהל אונ טאג דארף מען גיין מבקר חולה זיין . רבי עקיבא זאגט דער מענטש וואס ווייסט פון אקראנקען אונ גייט נוט צוא אוהם מבקר חולה זיין. אזוי דער מענטש שטארבט . ווערט גרעכינט אויף דוא אלע מענטשען וואס האבען גוויסט פון זיין קראנקייט אונ זענין נוט גוועזן ביא אום מבקר חולה זיין . איז גלייך וויא זיא וואלטען אום גהרגת. רב דימי זאגט דער מענטש וואס גייט צוא אקראנקען מבקר חולה זיין ברענגט ער דעם קראנקען צום לעבען . אונ דער מענטש וואס גייט נוט מבקר חולה זיין ברענגט ער דעם קראנקען צום שטארבען ווארום אז דער קראנקער זעהט מענטשין קומען צוא אום אונ בעטען זיך וועגין זיין גזינד ווערין. פארלירט ער נוט זיין האפענונג פון גזונד ווערין. דאס שטארקט אים ער זאל קענין גזונד ווערין . אבער אז דער קראנקער זעהט מען קומט נוט צו אום פון צער פרשטארקט זיך אויף אום דוא קראנקייט אונ דאס ברענגט אום צו שטארבען פאר זיין צייט. (ועיין בגמרא) . ווען רבא איז קראנק גיווארען דעם ערשטען טאג האט ער גזאגט זיינע שטיב מענטשען זייא זאלין נוט זאגין אז ער איז קראנק. עס זאל נוט שלעכט ווערין זיין מזל . ווארום אלז וועלין אנהייבען שרייען רבא איז קראנק . קען ער פון זייערע רייד אונ אמת קראנק ווערין . ווארום א מענטש דארף נוט ארוים ריידען אשלעכט ווארט פון זיין מויל . פיל מענטשין דארפען גוויס נוט ארויס ריידען אשלעכט ווארט פון מויל. אז רבא האט גזעהן דעם צווייטען אונ דעם דריטען טאג . ער איז נאך קראנק האט ער שוין גהייסען זאגין אונ גאס אז ער איז קראנק . אונ ער הט גזאגט ווער עס איז מיר אגוטער פריינד וועט בעטין ביא הקב״ה פון מיינוט וועגין איך זאל גזונד ווערין . אונ ווער עס איז מיר אשונא אונ ער וועט זוך אויף מיין קראנקייט פרייען. דורך דעם וועל איך גזינד ווערין. ווי שלמה המלך הט גזאגט בנפול אויבך אל תשמח . ווען דיין שונא וועט פאלין זאלסטו דוך ניט פרייען . ווארום אז גאט וועט זעהן דיין שמחה וועט ער אפ טון זיין כעס פון דעם מענטש . רב זאגט דער מענטש וואס איז מבקר חולה וועט ער גרעטיט ווערין פון גיהנם . אונ זיין שכר אויף דוא וועלט וועט זיין וויא דוד המלך האט גזאגט ה׳ ישמרהו . גאט וועט אום היטען פון יצר הרע . ויחיהו . אונ ער וועט אוהם לאזין לעבין . עס וועט אויף אום קיין יסורים קומען . אונ ער וועט זיין גליקליך אויף דער וועלט . רב שישא דער זוהן פון רב אידי האט גזאגט דוא ערשטע דרייא שעה אונ טאג (ביז ניין דעם זייגער אונ דער פריה) . אונ דוא לעצטו דרייא שעה אונטאג (פון דרייא דעם זייגער פר נאכט ביז זעקס דעם זייגער ווען עס איז טאג אונ נאכט גלייך) זאל מען נוט גיין מבקר חולה זיין . רבין האט גזאגט פון רבס וועגין פון וואנין ווייסען מיר אז הקב״ה שפייזט דעם קראנקין . ווארום עס שטייט אונ פסוק ה׳ יסעדנו על ערש דוי. גאט לעהנט אונטער דעם קראנקען אויף זיין קראנקין בעט . דוא אנדרו מצוה וואס שטייט אונ דוא סדרה איז הכנסת אורחים . דוא מצוה איז זייער גרויס . ערשטונס זעהן מיר אז אברהם אבינו אפילו ער איז גוועי קראנק אונ שוואך נאך דעם מל זיין אונ דוא היץ האט שטארק גברענט אויף דיא גאנס פיי דעסט וועגין איז ער גזעסין פר דו טיער . אונ האט גקוקט טאמער וועט ער זעהן איין אורח (פריינעגדער) ער זאל אום אריין נעמין צוא זיך אונ שטיב אונ אום געבין עסין אונ הקב״ה האט אום גשיקט דרייא מלאכים זיי זאלין אויס זעהן ווי מענטשין. צו טון דעם ווילין פון אברהם דיא גמרא זאגט אז איינר וועט זעהן איין אורח קומט צו אום אונ דו שכינה קימט צוא אוהם . זאל ער פריער זוך באשעפטיגן מוט דעם אורח אונ ער זאל בעטין דוא שכינה זאל ווארטען .

ווי אברהם אבינו האט געטון ער האט געבעטן הקב"ה זאל ווארטן אונ ער איז געלאפען צוא דיא אורחים. דער כלל פון דיא מצוה איז. אז איינער טרעפט אפרעמדין מענטש אפילו דער פרעמדער איז רייך פון דעסט וועגין איז אגרויסי מצוה ער זאל נעמין דעם פרעמדין צו זיך אינ שטיב אונ זאל אים געבין עסין אונ איין ארט צום געלעגין. אונ זאל ווייזן פר דעם אורח אפרייליך פנים. גלייך ווי עס וואלט צוא אים געקומן אבותר וואס גיט אים צו פערדינען. אונ אפילו ער האט ראמאלס צער פון זיינע געשעפטען אדער פון אנדרי זאכען. זאל ער פאר דעם אורח ניט ווייזן דעם צער. וואריום דער אורח קען מיינין אז ער האט צער ווייל ער עסט ביא אים. אונ ער זאל ווייזן דעם אורח אז ער האט צער וואס ער גיט אים אזוי ווייניג. ער וויל אים נאך מעהר געבין. נאר ער קען ניט. אונ אז דער אורח געלעגינט ביא אים זאל ער אים געבין אגיט געלעגער וואס ער זאל ווייסען אז דער אורח איז צו פרידין. אונ ווען דר אורח וועט אוועק גיין פון אים זאל ער אים געבין עסין (אפילו נאר ברויט) ער זאל האבין דו ערשטע סעודה אינ וועג. אונ עס איז אגרויסי מצוה מען זאל דעם אורח בעלייטין אונ וועג ווייזן אויבר דיא שטאט אונ דער מענטש וואס בעלייט ניט דעם אורח אונ גיט אים ניט עסין אויפן וועג איז גלייך ווי ער וואלט אמענטשין גהרגה. אונ דער מענטש וואס טרעפט איין אורח אונ נעמט אים ניט צוא זיך אונ שטיב איז זיין שטראף זייער גרויס. אונ דער מענטש וואס נעמט יא אריין איין אורח צוא זיך אונ שטיב וועט ער האבין עולם הזה אונ עולם הבא (די מעשיות מיסך פון הכנסת אורחים געפינט מען אונ גמרא מדרש ספרי מוסר):

אונקלוס בראשית יח וירא

יח א ואתגלי ליה יי במישרי ממרא והוא

יח א וירא אליו יהוה באלני ממרא

תו"א וירא אליו. סופה יד מליאה פו: כחם כיוב. ברכות כז ז

רשב"ם

(א) וירא אליו ה'. האיך שבאו אליו שלשה אנשים שהיו מלאכים. שבהרב' מקומות כשנראה

בעל הטורים

(א) וירא אליו. סמוך נמולו לגל וירא מלמד שנראה לו נשביל כמילה. ד"ה נמולו להו וסמיך ליה והוא יושב פתח

שפתי חכמים

א ואי"ת מנ"ל לרש"י. וי"ל דרש"י דייק מדכתיב וירא אליו פ' ולא כתיב וירא כי אל אברהם בכדית אלא ודאי לכך לא נאמר אל אברהם דהאי הכרעת מילה דלעיל וכתם כתיב בבנים אל אברהם ופ"נ נמה וירא אליו יהין נותר שוים לו כמילה דכא כבר לוב לו וכבר הל א"ם ובני ניהו אלא ודאי לבקר את החולה. עוד י"ל דרש"י דייק קלא מפרש אח"כ כבסות נפה נראה אליו א"כ מפתחא ודאי לבקר את החולה (רי"ק) יש לבקשות למה פירש"י לבקר את החולה ולא אמר לבקרו לפי שמכאן אנו למדין מצות ביקור חולים כמבו"ל לכך אמר לבקר את החולה ולא לפיוהו אברהם בלבד: ב כיון דמשום זה נגלה אליו כדי לבקרו א"כ מברת

רש"י

(א) וירא אליו. לבקר את החולה. (ב"מ פו) אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה ובא הקב"ה ושאל בשלומו: באלוני ממרא הוא

בית

(א) (וירא אליו וגו'). הקב"ה איז געקומען באזוכען צו אברהם. וואס רש"י (לבקר את החולה) צוא באזוכין דעם קראנקען. הקב"ה איז געקומען צו אברהמן וואס ער איז געווען. רבי חמא ברבי חנינא זאגט

דוד

(יום שלישי למילתו היה) דאס איז געווען דר דריטער טאג וואס אברהם האט זיך מל געוועזן (ובא הקב"ה ושאל בשלומו) איז געקומען הקב"ה אונ האט אים געפרעגט ווי ער מאכט: (באלוני ממרא). אויף דעם

פירוש

יח (א) (וירא אליו ה' באלוני ממרא) במקום שהי' שוכן כמו שאמר למעלה והוא שוכן

רד"ק

באלוני ממרא האמורי. להודיע שלא נטה משם לשכון במקום אחר כי שם היו בעלי בריתו וראוי לאדם

פירוש לתורת אלהים

(א) וירא אליו ה' אונ גאט האט זיך באוויזן צו איהם צוא אברהם באלוני ממרא אין פלון

מדרש

א וירא אליו ה' באלוני ממרא די רבנים זאגן אין דעם פסוק קריאת שמע מיטים שמן הזית שמע

הנעלם

פ"ג מען די נשמה בשעת זי גייט ארויס פון דר וועלט אויף דעם הימל. קומט צוא הקב"ה בשבר זיין

של"ה הקדוש

א (וירא אליו ה' באלוני ממרא) אונ גאט האט

ספר הישר

וירא אין גאט ב"ה האט זיך באוויזן צו אברהם אין

לשכון אצל אוהביו כמו שאמר שלמה טוב שכן קרוב מאח רחוק (משלי כ"ז)ונגל' אליו האל שם אחר שמל להודיע דבר סדום • לפי שאברהם הי' גדול שבעולם באותו הדור ורצה לעשות משפט בקצת ישוב מן העולם ולא רצה לעשות מבלי ידיעתו • ולהודיע כי הוא משגיח בתחתונים להטיב ולהרע לפי מעשיהם • ואע"פ שהוא ידע זה משכלו הודיעו כדי שיודיע את בניו ואת ביתו אחריו כמו שאמר . ועוד כדי להודיעו משפטו ברשעי' איך הוא . ואיך הוא ארך אפים לרשעים. ויתכן לפרש כי כל ספור הדברים האלה עד ואברהם שב למקומו . הי' במרא' הנבוא' והכל הי' מרא' אחת • ואמר כי כשבא' אליו נבוא' זאת הי' יושב פתח האהל • ומ:ם הזכירו (כחם היום).ר"ל כי נרדם הי' לחמימות השמש

וראה המרא' הזאת והוא נרדם וקודם שדבר עמו בדבר סדום הראהו בנבוא' שלשה מלאכים . הגדול שבהם בשר שתלד שרה . ואע"פ שכבר אמר לו האל כשצוהו על המיל' . שב לבשרו ע"י שליח לחזק הדבר בלבו • ועוד כדי שתהא שרה שומעת מפי המלאך ואף על פי שהדבר הזה כלו הי' במרא' הנבוא' פעמי' ישמע קול הדבור מי שהוא עם הנביא כמו שראינו במראות דניאל שאמר והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המרא' אבל חרדה גדול' נפל' עליהם ויברחו בהחבא (דניאל י"א ז') נרא' מזה כי קול המלאך שמעו ולפיכך חרדו לאותו קול • והנבוא' הזאת הית' פתח האהל ושמעה שרי שהית' באהל . ומה שדרשו רז"ל ידוע (ב"מ פ"ו) שהי' מבקר מכת מילתו והי' מתיר ואוסר תחבושת המכה

מדרש

רבי שמעון זאגט אז עס איז איין נשמה פון איין צדיק וואס זי איז ראוי צו זיצן במחיצת השכינה רופט הקב"ה צו די אבות און הייסט זיי גיין זיא מבקר זיין און מקדים זיין שלום, ענטפרין די אבות עס איז בעסר דס קינד זאל גיין צו דעם פאטר . רופט הקב"ה צו יעקב און זאגט אים די האסט דאך נהט צער גידול בנים זיי די אים מקבל פנים און איך וועל אויך גיין מיט דיר אזו ווי דער פסוק זאגט מבקשי פניך יעקב סלה רבי אליעזר הגדול הט אמאל זייער שטארק גילערינט דר ווייל איז געקומען צו אים

הנעלם

רבי עקיבא זאגט רבי עקיבא צו אים און וואס איז דר העט עוסק זאגט ער און דעם פסוק וכסא כבוד ינחילם דס גייט אויף יעקב אבינו השם יתברך הט אים גימכט פר איין באזונדר כסא הכבוד מקבל צו זיין דס לערנון פון דר נשמה פון דעם צדיק און הקב"ה גייט מיט אים מקבל פנים זיין דיא נשמות הצדיקים און אז די נשמות הצדיקים זענען זוכה צו זעהן דעם אור השכינה בוקן זיי זיך פר אים און זאגן דם פסוק ברכי נפשי את יי' יי' אלהי גדלת מאד וגו' זאגט רבי עקיבא דעם גאנצן שבח פון ברכי נפשי

ספר הישר

פלון ממרא און שיקט דריי מלאכים זייא זאלן אים בדינען . און אברהם איז גזעסון און דר טיר פון גצעלט און זעהט אז דריי מאנן קומין פון וויטון און אברהם שטייט אויף און לופט זייא אקעגנון און הט זיי גברכט צו זיך און שטיב אריין אין אברהם זאגט צו זיי איך בעט אייך גייט ניט אוועק קומט און עסט מיט מיר זענן זיי גנאנגן צו אים און הויז און אברהם הט זיי גגעבן וואסר אם צו וואשן דם שטוב פון די פיס, און ער זעצט זיי אינטר דעם בום און אברהם הט גנומן אריינד אין ניט עס צוא אליעזר ער זאל דם צוא רעכט מכון און אברהם קומט צו שרה און זאגט צו איר איל דיך און קנעט קיכנס און אברהם ברענגט זיי פיטר און מילך און ניט זיי דער ווייל צו עסון . אין דער נאך הט אברהם גברכט פר זיי דם קלב פלייש נאכין עסין הבן זיי צוא אים גזאגט מיר וועלין זיך אום קערין צו דיר און אזו אצייט ווי יעצט וועלין מיר אלו לעבון און צו שרה וועט זיין איין זין און נאך דם זענן זיי גנאנגן זייער וועג ווי זיי זענן גישיקט גווארון און די צייט זענן גוועזן די איין וואנר פון סדום ועמורה און פון אלע פינף שטעט זייער שלעכט און זינדיגע לייט און דר צרגן גאט ב"ה מיט זייער אום ווערדיקייט און אויך אז עס פלעגט קומן אפרעמדר מענש מיט סחורה צו פר קופן און זייערי שטעט אודר אפרעמדר מענש איז גקומן קופון סחורה הט זיך די גאנצע שטאט איין גזמילט און גייען צום פרעמדין מענש און נעמין צוא מיט גוואלד נאר זיין סחורה איטליכר איין

של"ה הקדוש

זיך צו אים בווייזון און פלון פון ממרא דר מדרש זאגט ווייל ממרא הט אברהם אבינו אעצה גגעבן ער זאל זיך מל זיין דריבער האט ממרא זוכה גוועזן אז השי"ת הט זיך צו אברהם בוויזון און זיין גבול דער מדרש איז אבר אמדרש פליאה און די מפרשים שטעלין זיך אויף אים ווי אין דם מעגליך אז אברהם אבינו הט זיך מישב גוועזן מיט ממרא אוב ער זאל פאלגן וואס גאט הט אום גהייסן נאר ווי עס ווייזט מיינט דר מדרש ניט אז אברהם הט זיך חלילה מיישב גוועזן און דעם עיקר פון דער מצוה דר ישוב הדעת איז נאר בשטן דרינן מיט וועלכין דרך וועט ער קאנין די מצוה בעסר מקיים זיין ווי זאל ער צו ישמעאל און זיינע אלו הויז לייט איין רעדען זייא זאלן זיך לאזן מל זיין מיט דעם גוטן ווילון און דער פון קאנין מיר אמוסר ארוס נעמין אז ווען עס מאכט זיך איינעם אמצוה צו טון דארפין מיר ניט בקלערין און זיך מיישב זיין אויף וועלכין אופין קאנין מיר די מצוה בעסר מקיים זיין און וואס פר אמיטלן זאלן מיר טון זיכר צוא זיין אז גטם ווילן זאל קאנון דורך און די פילט ווערן נאך אפירוש קאן מען זאגן אברהם אבינו וואס הט מקיים גוועזן כל התורה כולה פון זיך אליין הט גוויסט אז השי"י וועט אים הייסן זיך מל זיין און זיין בקלערין איז גוועזן נאר דרינן ווי זאל ער טון אוב ער זאל זיך באלד מלה זיין אדר ווארטין ביז גאט וועט אים הייסן און דאס הט ער זיך מישב גוועזן מיט ממרא און ממרא האט אים גראטין אז עס איז גלייכער צוא ווארטין ביז גאט וועט אים הייסן

ד **תֵּיב בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח־הָאֹהֶל כְּחֹם**

כמ״ש

רשב״ם

המלאך קוראו בל׳ שכינה כדכתיב כי שמי בקרבו שלוחו כמותו ׳ ובן וירא מלאך ה׳ אליו בלבת אש מתוך הסנה וכתוב שם וירא ה׳ כי סר לראות: כחם היום. מה צריך לכתוב היום אלא להודיעך כי בלוט כתיב ויבאו המלאכים סדמה בערב ולכך א״ל לוט סורו נא אל בית עבדכם ולינו אבל אברהם לפי שבאו אליו כחם היום בבקר שאין דרך אורחים ללון אלא לאכול ולעבור לפיכך לא אמר להם ללון אלא ובעדו

בעל הטורים

כאוהל כחום היום. ז״ם חז״ל שאברהם יושב על פתח גיהנם ואינו מניח לשום מהול ליכנס שם חוץ ממי שבא על הכותית שנמשכה ערלתו ואינו מכירו: וירא אליו ה׳. ס״ת אוה מלמד שאוה לשכון באהלו של אברהם: וירא אליו שם התיבות בגי׳ זה בכבוד מילה נגלה אליו: וירא אליו ה׳ באלוני. בגי׳ לבקר החולה: יושב פתח האוהל. בגי׳ לכניס את האורחים: כחם. ד׳ במקרא כחם היום. כחם בשמש. כחם לא עלי אור.

ויבתי

רש״י

הוא שנתן לו עצה על המילה ג לפיכך נגלה אליו בחלקו (ב״ר): ישב

שפתי חכמים

הוא דהיום ג׳ הוא נגלה אליו דאז הוא חולה ביותר כמ״ש ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. ומהרא״ם הקשה דאדרבא סכנה דיום ג׳ שאות׳ מסכנת ג׳ ימים הראשונים כדתניא בפ׳ ר״א דמילה מרחיצין את הקטן כו׳ ע״ש ומנ״ל לר׳ אחא בר חנינא שיום ג׳ למילתו היה דלמא ביום ב׳ היה נמי דביום א׳ לא היה מפני שבי׳ ערוך כתילתו ובמילת עבדיו אבל מ״מ דלמא ביום ב׳ היה כו׳. וי״ל דלק״מ דע״כ לא פליגי אלא במילת קטן ואין ה״נ דבמילת קטן יום א׳ וב׳ יותר הם בסכנה מיום ג׳ דס״ל לע״ק דבשר של קטן בליק בייא ור״א אינו מחלק ומביא ראיה מן המקרא שע״מ שאין ה״ב ראיה לדבר זכר לדבר אבל במילת גדול כ״ע לא פליגי דיום ג׳ הוא יותר בסכנה מיום א׳ וב׳ וכמו שכתוב בב׳ ויהי ביום השלישי ות״א כד תקיפו עליהון כיביהון וכדפי׳ הרמב״ן כי הליאות נגרות ויורדות ומתבו׳ בבן חגור׳ ויר׳ בשמאובות ואפשר דזה ל״ש בקטן שאין בו ליאות כ״כ אך סכנה דילי׳ היא שמכה עלמה ומ״ה יום ג׳ ליכא סכנה כולי האי כיון דסליק בשר בייא משא״כ בגדול דמתחלי אינן מתגברין ויורדין הליאות והמכה עלמה אין בה סכנה כיון שהוא בעל כח ויכול לסבול מכת חרב והוא דבר הנראה לעינים והתפורשמות א״ל ראי׳. (נח״י) וי״ל לתרץ כדקי״ל דאין נכנסין לבקר את החולה בג׳ ימים הראשונים כרא״ם בקשה דבנ״ר אמרו לוסי ופסי סוגית כרא אמרת ע״פ היה וכן לקמן ובלית אפשר פי׳ ברב פשא היה וכו׳ וא״כ ע״כ צ״ל דבנ״ר פ״ל ובביקור פי׳ ביום השלי׳ שהוא בע״ו בניסן ור׳ חמא פ״ל דבביקור פי׳ בי״ז בניסן. ויש לתמוה על הרב שבניא הגדות חלוקות כו׳ והאריך שם ולא נכירא כו׳ ע״ש. לכנ״ל פשוט הוא וכ״ש ס״ל דהמיל׳ היתה בי״ג בניסן ובביקור הי׳ בט״ו בניסן ובפרים׳ במתל הי׳ בט״ז בניסן כשא״ל הקב״ה למועד השוב אליך וא״ש דלמועד כזה נאמר ביום המילה וביום הביקור נאמר כעת למועד ולא נאמר כזה מ״מ כוחיל וברב פי׳ שם למועד שקבעתי לך אתמול איפא לפיכך מפי איפכא דבא״ל ביום המילה לתיבה כזה מכוין ליום הביקור. וכן פי׳ הרב לקמן למועד אשר דבר אתו אלהים וע״ש: ג נראה דרש״י אינו מתרץ למה נראה אליו שם כי פשוט שבשבי׳ כך היה דנאותו זמן היה אברהם שם אלא רלה לתרץ מה צריך הקרא להודיע שזה נראה אליו דהא כבר נאמר לעיל שהוא עוכן באלוני ממרא והפשטא שם נגלה כי שם על מ״ש ונגר ביתו וכודאי שלא יצא משם שבי׳ צריין חולה תהילתו כיון שהקב״ה בא לבקרו. כ׳ הרא״ם וא״ת מי הכריח לרש״י דשפירות תן לו עצה דלמא לא נגלה לו שם אלא משום דשם היה

אבלו כחותו יום וכו׳: ותירץ דמיתורא דקרא קדריש ליה דלא כל״ל אלא וירא אליו ה׳ והוא וגו׳ כמנהג בשאר נבואותיו שכ״ל והוא כעין מה שפירשתי לעיל. א״כ כך משמע מתלה ממרא ר״ל שאמר לאברהם עשה מה שלוה לך הקב״ה. אך קשה דהאיך יתכן לומר דאברהם אבינו ישול עצה אם לקיים מצוה בוראו אם לאו והא לריק גדול היה ועמד בעשר׳ נסיונות והרא״ם מפרש דודאי גם בלא״ה נמי היה מקיים מצות המילה שהיא מצות בוראו אלא דבשביל זה נטל עצה לפי שאשכול ענר וממרא היו בעלי ברית אברם ונפה פיו נראים לו כאלו הם אוהבים אותו ואברהם היה רולה לשקול דעתם אם אינם אחת נפה ואחת בלב עמו ואם היו אומרים לו שימול ודאי בלב נמי אוהבים אותו וסוף דבר אשכול וענר נתנו לו עלה שלא ימול אלא ממרא לבד נתן עלה שימול ונגה היה מכיר אברהם בהן. ופי״ל דמשום זה נטל אברהם עלה לפי שבי׳ הנור ודאי יתנו לו עלה שלא ימול ולמצ״כ ימול א״ש ולא יהי׳ שכרו יותר גדול מכ״ל כרא״ם. ופי״ל דנטל עלה אם ימול א״ע בלנעה או בפרהסיא לפי שאברהם אמר שמא לא יניחוהו למול והוא אמר יהו בפרהסיא שלא יהי׳ בהם כח למנע את הדבר כדכתיב לעיל בע׳ לך בעלם היום וגו׳ (מהר״י מארפ״ם). ולי״ל שאלה אם ימול עלמו בפרהסיא כי לא מלינו שנלטווה למול בפרהסיא דוקא וא״כ ענר ואשכול היו תואין כיון כדהבא במדרש אבל ממרא החזיק לבו למול בפרהסיא ולא יחוש לשונאיו בלל לכך נפרע לו מדה כנגד מדה שנגלי בחלקו דייקא ופה שפרש״י לעיל שהקב״ה אמר לו אל תירא זה היה אחר שנתן לו ממרא העלה ובשבים הקב״ה עמו. ועוד יש מדרש אגדה שנל את אשכול ואת ענר ומתו אמר לו ממרא לא יתקיימו אותם שתמול עד שתמול מלפך שנא׳ שמל ימול והוא תבר ו׳ לומר כשל עלמו ימול אחרים כא אברהם והתחיל למול א״ע ולא היה יכול מתוך כלער בא הקב״ה וסייעו שנא׳ וכרות עמו הברית ולפי שנתן לו עלה על המילה לפיכך נגלה בחלקו. אבל תימה אם לא ינגלה עליו בחלקו היכן ינגלה כי בחלקו היה דר. וי״ל כי האלהים אנה לידו שיד׳ר שם כדי לגלגל זכות עליו. (לדי״ל) וכ״ת למה לקח עלה יותר על מלות מילה משאר מלות שבכל התורה וי״ל דבשלאת שאר מלות לא היה לריך ליטול עלה אם יתחיל עד שיבי׳ מלווה מפי הקב״ה דמפני שידע שלא יהיה מלווה על שום דבר אחרת א״כ אף הם יהיה מלווה מא״כ מפי הקב״ה על איזה מלוה א״ב לא נהנה שקיים תובה בקודם שנלטווה שהרי הוא יכול לחזור ולקיים אותה נ״כ את״כ ויהי׳ מלווה ועושה משא״כ במילה תינה שלא יכול פ״א

בוב

בית

פלאין סון ספרא, האיש רש״י צו זוס ראיה דיא תורה דר צייכין אלה ווילכן איוס הקב״ה אין גוועהן גוואהרן צו אברהמען, אנגרש רש״י (היא שנתן לו

דוד

עצה על המילה) ווייל ממרא האט גיגעבן אנגעגר צו אברהם ער זאל זיך מלה זיין (לפיכך נגלה עליו בחלקו) דריבר האט ממרא זוכה גיוועזן הקב״ה זאל גוועהן

פירוש לתורת אדם

פון ספרא (עיין רש״י) והוא יושב אין אברהם איז געזעסן ווען רש״י אין דער טיר פון זיין געצעלט צו זעהן מאבער פארש עטיכער וואס ער זיי ארין קענן נען צוא זיך אין שטוב נחום היום

הַיּוֹם׃ ב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה כְּמֵיחַם יוֹמָא׃ ב וּזְקַף עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא

תו"א וישא עיניו. מליעא שם:

שלשה תלתא

רש"י

ישב (ב"ר) ישב ד כתיב בקש לעמוד אמר לו הקב"ה שב ואני אעמוד ואתה סי' לבניך שעתיד אני להתיצב בעדת הדיינים ה והן יושבין שנאמר (תהלי' פב) אלהים נצב בעדת אל: פתח האוהל לראות אם יש עובר ושב ו ויכניסם בביתו: כחם

שפתי חכמים

טוב אין יכול לחזור ולמול עצמו פ"כ. טוב שמעתי שתירוץ זה כתוב בס' משפטי שמואל עכ"ל: ד ר"ל דיושב הוא בינוני משמע דישב כבר קודם לכן וגם עתה אבל ישב משמע פועל עבר שכבר ישב ולא עתה א"כ למה עמד לכן פי' בקש לעמוד מפני כבוד השכינה וא"ל הקב"ה שב וכו' ודלא כהרא"ם כו' (נח"י). נ"ל דס"פ מדכתיב ישב חסר משמע שהיתה ישיבה חסירה והיינו לפי שביקש לעמוד וכן הוא כפי' של ועפרון ישב שהיתה ישיבה חסרה לפי שגאותו יום מינוהו וע"ש: ה (נר"ל) נ"ל דק"ל דהא אמרינן בסוף מ"ק לכל אומרים שב חוץ מאבל ולחולה דמשמע שב באבלותך שב בחולי שלך וכאן בא הקב"ה לבקר את החולה איך א"ל שב כ ל"ס ואתה סי' כו': ו ק"ל וכי

בית

גְזֶעהְן וֶוערְן צוּ אַבְרָהָמֶען אוֹף זַיין פְּלַאץ.): (יוֹשֵׁב) זָאגְט רש"י (יָשַׁב כְּתִיב) גֶשְׁרִיבֶּען אִיז יָשַׁב, אִיז טַייטְשׁ אַבְרָהָם אִיז גְזֶעסִין, אָבֶּר אִיצְט זִיצְט עֶר נִיט אוּנ מִיר לֵייגִין יֹשֵׁב, יֹשֵׁב אִיז טַייטְשׁ עֶר זִיצְט אִיצְט אוֹיךְ, עֶנְפֶּרְט רש"י אַזוֹ אִיז גִוֶועְן, אַבְרָהָם אִיז גְזֶעסִין פוּן פְרִיר, אֵיידֶר הקב"ה אִיז צוּ אִים גְקוּמֶן, אוּנ וִוי אַבְרָהָם הָט גְזֶעהְן הקב"ה אִיז צוּ אִים קוּמֶן (בִּקֵּשׁ לַעֲמוֹד) הָט עֶר גְוָואלְט זִיךְ שְׁטֶעלֶן (אָמַר לוֹ הקב"ה) הָט הקב"ה צוּ אִים גְזָאגְט (שֵׁב) זִיץ (וַאֲנִי אֶעֱמוֹד) אוּנ אִיךְ וֶועל שְׁטֵיין (וְאַתָּה סִימָן לְבָנֶיךָ) דוּ וֶועסְט זַיין אַצַייכֶן צוּ דַיינֶע קִינְדֶר (שֶׁעָתִיד אֲנִי

דוד

לְהִתְיַצֵּב בַּעֲדַת הַדַּיָּינִין וְהֵן יוֹשְׁבִין) וֶוען דַיָּנִים וֶועלֶן דַארְפֶן מְשַׁפֵּטִין אַדִין וֶועלֶן זֵיי זִיצֶען אוּנ אִיךְ וֶועל שְׁטֵיין (שֶׁנֶּאֱמַר) וִויא דֶר פָּסוּק זָאגְט (אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל) הקב"ה שְׁטֵייט נֶעבֶּן דִי גֶעטְלִיכֶע דַיָּנִים וָוס זִיצְעִי אוּנ מְשַׁפֵּטִין דָם פָאלְק (דָאס קַאפִּיטְל שְׁמִיסְט פוּן דַיָּינִים): (.): (פֶּתַח הָאֹהֶל). אַבְרָהָם אִיז גְזֶעסֶן נֶעבִּין דִיא טִיר פוּן גְצֶעלְט (לִרְאוֹת אִם יֵשׁ עוֹבֵר וָשָׁב) עֶר זָאל זֶעהְן אוּב עֶס גֵיין מֶענְשִׁין הִין אוּנ צוּרִיק (וְיַכְנִיסֵם בְּבֵיתוֹ) וֶועט עֶר זֵיי אַרַיין בְּרֶענְגֶן צוּ זִיךְ. אִין שְׁטִיב: (כְּחֹם הַיּוֹם). וִוי דֶר טָאג הָאט זִיךְ דֶר וַוארֶעמְט (הוֹצִיא הקב"ה חַמָּה מנרתיקה

פירוש

המכ' לחום השמש · ופרשו וירא אליו שבא לבקר את החולה: (ג) (וישא עיניו). תחלת מה שראה במראה אחר שנרדם הוא שנשא עיניו ורא' (שלש' אנשים.נצבים עליו) פירוש סמוכים לו עומדים לתועלתו או למצותו. כמו ויאמר שאול לעבדיו הנצבים עליו (שמואל כ"ג) וכן

רד"ק

מהתיצב על אדון כל הארץ (זכרי' ו') ואינו כן והנה ה' נצב עליו (בראשית כ"ח) ואלה השלש' היו נצבים לתועלת אברהם ובעבורו באו והכיר זה אברהם שראה אותם נצבים ולא הולכים אלא במקוים לו שיקראם והוא ראה והבין זה וירץ לקראתם. לפיכך אמר וירא

פירוש לתורת אלרים

אַז דֶר טָאג אִיז גְוֶוען גַאנְץ הַייס (עיין רש"י): (ב) וַיִּשָּׂא עֵינָיו הָאט אַבְרָהָם אוֹף גְהוֹבֶּען זַיינֶע

---

*) **הערה** מען פרעגט אקשיא איז דען אברהם נעגאנגען פרעגין אעצה בייא ממרא אויב ער זאל טאהן וואס הקב"ה האט אים גיבאטין ער זאל זיך מלה זיין. אונ וויא וואלט גיוועזן אז ממרא וואלט אים זאגין ער זאל זיך נים מלה זיין. וואלט אברהם גיטאהן וויא ממרא זאגט. נים וויא הקב"ה זאגט. דער תירוץ איז. מיר וויסין הקב"ה האט גיזאגט עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקתי ותורותי. ווייל אברהם האט גיהערט מיין שטימע אונ ער האט נעהיט צו טאהן מיינע מצות חקים משפטים. האט דאך אברהם געוואסט פון דיא גאנצע תורה · וויא די גמרא זאגט אפילו דיא מצוה עירובי תבשילין האט אברהם מקיים גיוועזן האט ער דאך געוואסט פון מצות מילה אויך · פאר וואס האט ער זיך נים מלה גיוועזן פריער איידער הקב"ה האט אים גיבאטין · דער תירוץ איז. אברהם האט געוואסט דיא מצוה וואס דער מענטש טוהט ווייל הקב"ה האט אים נעבאטין איז גרעסער וויא די מצוה וואס דער מענטש טוהט פון זיך אליין. דריבער אלע מצות האט אברהם גיטאהן אפילו פריער איידער הקב"ה האט אים גיבאטין · ער האט נעטראכט ווען הקב"ה וועט אים געביטען ער זאל טאהן די מצות. וועט ער זייא נאך אמאהל טאהן. אבער מלה זיין קען מען דאך נים צוויי מאהל. דריבער האט ער געווארט ביז הקב"ה וועט אים נעביטען ער זאל זיך מלה זיין. ממרא האט גיזאגט צו אברהמען ער זאל נים ווארטין מיט דעם מלה זיין ביז הקב"ה וועט אים נעביטען. נאר ווייל ער ווייסט אז עס איז אמצוה מען זאל זיך מלה זיין זאל ער זיך שוין מלה זיין. אפילו אברהם האט נים געטאהן וויא ממרא האט אים געזאגט. נאר ער האט געווארט ביז הקב"ה האט אים געבאטין ער זאל זיך מלה זיין פון דעסטוועגין האט הקב"ה בעצאהלט צוא ממרא זיין שכר אונ ער איז גיוועהן גיווארין צוא אברהם אין דעם פלאץ פון ממרא. אונ דאס איז פארשריבען גיווארין אין דיא תורה:

*) צוא פארשטיין וויא קומט אהער אענין פון דיינים. מען קען זאגין הקב"ה איז גיוועהן גיווארין צוא אברהמען ער זאל אים דערציילען אז ער וויל שטראפין סדום אונ אברהם זאל זיין אדויין אויף סדום [כביכול צוא משפטין צווישען הקב"ה אוּנ סדום · וויא עס שטייט ווייטער אין די פסוקים] · נאר ווייל הקב"ה האט גיזעהן אברהם האט גרויס צער וואס אורחים [געסט] קומען נים צוא אים האט הקב"ה צו אים געשיקט די דריי מלאכים זייא זאלין אויסזעהן וויא מענטשין. אונ אברהם וועט האבין פארגעניגען פון די מצוה הכנסת אורחים. אונ הקב"ה האט געווארט ביז די אורחים האבין אפגיגעסין [ווי אברהם האט געמיינט זייא זענען מענטשין אונ זייא עסין] וויא די מלאכים זענען אויעקגעגאנגען האט איצט הקב"ה דערציילט צוא אברהמען ווענן וואס ער איז צו אים געקומען ווענין סדום · אונ אברהם האט אנגעהויבין שמועסין מיט הקב"ה ווענין דעם משפט פון סדום:

וכי דרכם של חולים לישב על פתח האוהל אלא דרכם לישב לו לשכב על המטה ורפרש לראות כו': ז ול"ת מנ"ל לרש"י דלאו בלא"ה היה חום גדול. י"ל דרש"י דייק מדכתיב כחם ולא כתיב בחם כיום אלא ודאי כ"פ כתב התפוח נתקיים אחר דכתיב כנגד יום ג' בא נושר כתמר לכך הוצרך לפרש שהוציא כו' (נח"י). ולי"נ דלא"ד דנא לכורות על כוזן שהודה כ"ל להנרסב לבקיים כלמו לישב פתח האהל לא יש עובר ושב ויכניסם בביתו דכא אמרי' בברכות כ"ו ובב"ר כשם כיום ז' שנה וחום כשמש ד' שעות והלו זמן שהודה נד' שעות כדאמרי' בשאת דף י' ובפסחים י"ב ע"כ לומר דנא לכורות כשמש על ישיבת פתח האהל: ח דקי"ל כא בלא"ה נמי צריך לכניאם מהפרש ואזיל. ומפרש ודאי בלא"ה נמי צריך לבניאם אבל לא בדמות אנשים ובנ"ל אנרכם כניאם כדמות אנשים: ט דקי"ל לסה כניא ג' מלאכים כיון לכניא מלאך א' ומתרץ דבא בלא"כ צריך לכניא ג' מלאכים א' לבשר את שרה כו':

י הקשה הרא"ם וכ"ז תרא מן כקושיא דדלמא מלאך אחד עושה שתי שליחות ולמה כתב נבי כל מעשה ומעשה חד וקבלתי מהמ"ן שב"ק דילמא לעולם לאו משום שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות אלא משום שאלשה כיו נזקקים לשליחות אחר ועל זה אמר מדע כו'. עכ"ל: כ וקשם ל"ל לרש"י לכביא זה כאן

היום. (ב"מ פו) הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים הביא המלאכים עליו בדמות אנשים: (ב) והנה שלשה אנשים. אחד לבשר את שרה ט ואחד להפוך את סדום. ואחד לרפאות את אברהם שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות (ב"ר) תדע לך. שבכל הפרשה הוא מזכירן בלשון רבים ויאכלו ויאמרו אליו ובבשורה נאמר ויאמר שוב אשוב אליך ובהפיכת סדום הוא אומר כי לא אוכל לעשות דבר לבלתי הפכי (ב"ר) ורפאל שרפא את אברהם ב הלך משם להציל את לוט הוא שנא' ויהי כהוציאם אותם החוצה ויאמר המלט על נפשך

לתדה

וי"ל

בית יהודה

מנרתיקה) הקב"ה האט דעם טאג ארויס גנומען די זון פון איר שייד דאס זאל ווערן שטארק הייס ווען מענשן ניט גיין אין וועג, ווייל אברהם ניט דארפן זיך בשטראפן מיט געסן געבין צו פרעמדע מענשן ווייל ער איז נאך געווען שוואך פון דעם מילה זיין (ולפי שראהו מצטער על שלא היו אורחים באים) ווייל הקב"ה האט געזעהן אברהם האט צער פאר וואס עס קומען ניט צוא אים פרעמדע מענשן (הביא המלאכים עליו בדמות אנשים) האט הקב"ה געברענגט צוא אים מלאכים וואלן אויס זעהן ווי מענטשין, אברהם זאל מיינען זיי זענען מענשין: (ב) (והנה שלשה אנשים). האט רש"י צו וואס האט הקב"ה געשיקט דרייא מלאכים עס וואלט דאך גנוג געווען איינער ווייל אברהם גראד איין אורח (איין גאסט) ענטפערט רש"י (אחד לבשר את שרה) איין מלאך איז געקומען ווארן שרה אז זיא וועט געבוירן א זוהן (ואחד להפוך את סדום) און איין מלאך איז געקומען צוא פר קערין סדום (ואחד לרפאות את אברהם) און איין מלאך איז געקומען צו היילין אברהמען (שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות) וואריום איין מלאך קען ניט טון צוויי זאכען, זאגט רש"י (תדע לך) דו קענסט דאס ווייסן פון די פסוקים (שבכל הפרשה הוא מזכירן בלשון רבים) וואריום אין די

נאנצע פרשה דער מאנט מען אלע דרייא מלאכים צוזאמען (ויאכלו) זיי האבן געגעסן (ויאמרו אליו) זיי האבן גזאגט צוא אים (ובבשורה) און ביי דעם זאגן צו אברהם אז שרה וועט געבוירן א זוהן (נאמר) איז גזאגט אין פסוק (ויאמר שוב אשוב אליך) ער האט גזאגט צו אברהם איך וועל מיך צוריק קערין צו דיר און דיין ווייב שרה וועט געבארין א זוהן, האט נאר איין מלאך גזאגט (ובהפיכת סדום היא אומר) און ביי דעם פר קערונג פון סדום איז אויך געווען נאר איין מלאך ווי עס שטייט אין פסוק דער מלאך האט גזאגט (כי לא אוכל לעשות דבר) איך קען ניט טון אזאך, האט איינער גזאגט (לבלתי הפכי) איך זאל ניט פר קערין האט נאר איינער גדארפט פר קערין סדום (ורפאל שרפא את אברהם) און דער מלאך רפאל וואס ער האט געהיילט אברהמען (הלך משם להציל את לוט) איז ער געגאנגען פון אברהמען רעטטין לוט פון סדום (הוא שנאמר) דאס שטייט אין פסוק (ויהי כהוציאם אותם החוצה) ווי דער מלאך האט זיי (לוט מיט זיין ווייב און זיינע צוויי טעכטער) ארויס געפירט פון סדום (ויאמר המלט על נפשך) האט דער מלאך גזאגט צו לוט ראטעווע דיין לעבן (למדת שהאחד היה מציל) פון דאנען לערנען מיר אז איין מלאך האט גערעטעט לוט פון סדום.

נצבים

מדרש הנעלם

נפשי בין הללו זאגט אזוי די נשמה צו הקב"ה אין הקב"ה שטייט לעבין איר און זי לויבט צו השם יתברך אפילו אויף דעם נוף ווען ער איז געבליבען אויף דער ערד דרום שטייט ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו אין השם יתברך גייט מיט איר דרום שטייט וירא אליו ה' באלוני ממרא דאס גייט אויף דעם מרה און אז אברהם ויצחק זעהן דעם בעשין זיי זאמ רס או ר' ואלון איז גיין מיט איהם מקבל פנים רחמ ר' נשמה פון דעם צדיק דרום שטייט בשלא פניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו דאס מרחץ דען ... [illegible]

לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה בקום וויז די נשמה צו זיי ווייל זי זעהט מיט זיי די שכינה דרום שטייט אויף דער נשמה על כן דרום עדבית אהבין דאס מיינט מען די אבות דען דיז ליב. דיא נאך איין פסוק איז אויף דער פרשה די ... ווען בשעת דער מענטש גראדה שטארבן איז דער יום הדין הגדול דען אייבער די נשמה צו שייד ויצ מיט דעם גוף זעהט זי די שכינה אזוי ווי דער פסוק זאגט כי לא יראני האדם וחי אמענטש זעהט מיט נים ביי זיין לעבין אבער פאר דעם טויט זעהט ער יוא. אונ די שכינה קומט מיט דריי מלאכים

וַיֵּרָא עָלָיו נִצָּבִים אֲנָשִׁים שְׁלֹשָׁה

תְּלָתָא גּוּבְרִין קָיְמִין עִלָּוֹהִי וַחֲזָא וּרְהַט לְקַדָּמוּתְהוֹן

וירץ

בעל הטורים

ויבאו כחם ביום אל בית איש כושה. שאברהם יושב פתח האהל ואינו מגיה למי שנימול ליכנס כחם כיום אלא כחם לא עלי

רש"י

למדת שהא' היה מגיל: נצבים עליו. לפניו כמו (במדבר ב) ועליו מטה מנשה. אבל ל' נקיה הוא כלפי המלאכי': וירא. מהו וירא וירא ב"פ הראשון כמשמעו והשני לשון הבנה נסתכל שהיו נצבים במקום אחד והבין שלא היו רוצים להטריחו ואע"פ שיודעי' היו שילא לקראתם עמדו במקומ' לכבודו ולהראותו שלא רצו להטריחו וקדם הוא ורץ לקראתם (כך הגירסא ברש"י ישן) בבבא מציעא (שם) כתיב נצבים עליו וכתיב וירץ לקראת' כד חזיוהו דהוי שרי ואסר פירשו הימנו מיד וירץ לקראתם': ויאמר

שפתי חכמים

וי"ל דק"ל לפי פירושו שאין מלאך א' עושה שתי שליחות דהא גבי בשורה נאמר ל' יחיד וכן גבי הפיכת סדום אבל גבי רפואה של אברהם לא מצינו ל' יחיד וע"ק לרש"י למה לא הביא ד' מלאכים א' להציל את לוט כו' לכך כ' ורפאל שריפא כו' שלך כו' דהוי כאלו כ' גבי רפואה כמי ל' יחיד (הרא"ם) ועוד י"ל שלכך צריך להביא שאל תקשה לך כא לקמן גבי הפיכת סדום כתיב ויבאו שני המלאכים סדומה וגו' א"ת שצריך להפיכת סדום שני מלאכים ואע"פ שכבר עשה המלאך שליחותו ועו"פ ורפאל שריפא את אברהם ר"ל אותן שני המלאכים דכתיב בקרא א' מהם היה רפאל וכלך משם להציל את לוט ולא סייע לזה שהפך את סדום: (הרא"ם) פירש"י רפאל שריפא את אברהם הלך להציל את לוט. וא"ת איך ייאמר שלמו כאמרו מספיתים אנחנו י"ל זה שבא להציל את לוט בעלם והשחתת סדום היה במקרה כת"ש ולוט בא לומרה וב' המטיר על סדום א"כ הצלת לוט היה סבת ההפכה במקרה וע"כ ילדק מאמרם מלאך שממונה לטוב אין עושה רע וכן להיפך. ויש ספרים שגורסין דשליחות של רפואה והצלה אחת היא דק"ל א"כ למה הביא ג' מלאכים בא בשנים סגי דאותן שנים שרפאו את אברהם ובשרו את שרה הם ילכו אל סדום וא' יהפוך סדום וא' יציל את לוט לכן פי' הצלה ורפואה אחת היא אבל בשורה והצלה שני דברים הם ובתקלת פירושים אינו ובשמם דאין מלאך א' עושה שתי שליחות לכודים שאין מספר לגדודיו של הקב"ה ואין שניות במקום עשירות. מלאתי. נמ"י האריך שם בפלפול ופייס וכ"ל דודאי שניא שלשה שלא ילטער אמר אורחים ואפי' אם היה מלאך אחד יכול לעשות שתי שליחות ומ"מ למה פרט הכתוב שהיו שלשה מה לי אם היו פחות או יותר וע"ז תירץ שהכתוב בא לכודיענו שהיו שלשה לקיים שלשה מיני שליחות: ל ואין להקשות לפ"ז אמאי כ' והוא עומד עליהם כול"ל לפניהם. ויש לומר משום דשימם אותם במעודה שייך למכתב והוא עומד עליהם כלו' בסמוך לפה משם כדי שיהא מוכן מיד לשמש אותם משא"כ גבי נלבים דלי"ש האי טעמא וה"כ מצינו בתלמוד בפ' ערבי פסחים והוי קאי עלייהו רב ייבא סבא לשמשם לצרכי סעודה כו' מברא"י: מ י"מ לפי מ"א שעמדו אללו ואח"כ פירשו ממנו והלכו להם לפי

בית דוד

(נִצָּבִים עָלָיו)׃ זָאגְט רַשִׁ"י נִיט אוֹיף אִים זֶענֶען זַייא מַלְאָכִים גִשְׁטַאנֶען נָאר (לְפָנָיו) פַר אִים (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה) נֶעבְּן אִים אִיז גִוועֶן דֶר שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה (אֲבָל לָשׁוֹן נְקִיָּה הִיא כְּלַפֵּי הַמַּלְאָכִים) נָאר עֶס אִיז אַשֵׁיין לָשׁוֹן בַּיי מַלְאָכִים צוּ זָאגְן זַייא זֶענֶען גִשְׁטַאנְן אוֹיף אִים׃ (וַיַּרְא)׃ פְרֶעגְט רַשִׁ"י (מַהוּ וַיַּרְא וַיַּרְא שְׁנֵי פְּעָמִים) פַר וָוס שְׁטֵייט צְוַוייא מָאל וַיַּרְא, עֶנְטְפֶערְט רַשִׁ"י (הָרִאשׁוֹן כְּמַשְׁמָעוֹ) דֶר עֶרְשְׁטֶער וַיַּרְא מֵיינְט מֶען עֶר הָט גִזֶעהְן (דְרַייא מֶענְשְׁן קוּמֶען) (וְהַשֵּׁנִי) אוּן דֶר אַנְדֶערֶר וַיַּרְא מֵיינְט מֶען (לְשׁוֹן הֲבָנָה) פַארְשְׁטֵיין (נִסְתַּכֵּל שֶׁהָיוּ נִצָּבִים בְּמָקוֹם אֶחָד) עֶר הָאט גִזֶעהְן זֵיי שְׁטֵיין אוֹיף אֵיין אוֹרְט (וְהֵבִין שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים לְהַטְרִיחוֹ) הָט עֶר פַר שְׁטַאנְן זַייא ווִילְן אִים נִיט מַטְרִיחַ זַיין (הָדִיבָר אִיז עֶר גִלָאפְן צוּ זֵיי), אִיז דָאךְ אָבֶּר אַקַשְׁיָא אוֹיף דִיא מַלְאָכִים זַייא הָאבְּן דָאךְ גִוויסְט אַז אַבְרָהָם וֶועט לוֹיפְן צוּ זַייא וֶועלְן זַייא דָאךְ אִים נָאךְ מֶער מַטְרִיחַ זַיין, עֶנְטְפֶערְט רַשִׁ"י (אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדְעִים הָיוּ שֶׁיֵּצֵא לִקְרָאתָם) אָפִילוּ זֵיי הָאבְּן גֶעווִיסְט אַז אַבְרָהָם וֶועט אַרוֹיס גֵיין פוּן זַיין גִצֶעלְט גֶעגֶן זַייא פוּן דֶעסְטְוֶועגִין (עָמְדוּ בִּמְקוֹמָם) זֶענְן זַייא גִשְׁטַאנְן אוֹיף זַייעֶר אוֹרְט (לִכְבוֹדוֹ) פוּן ווֶעגִין זַיין כָּבוֹד (לְהַרְאוֹתוֹ שֶׁלֹּא רָצוּ לְהַטְרִיחוֹ) צוּ ווַייזֶען אִים אַז זַיי ווִילֶען אִים נִיט מַטְרִיחַ זַיין (וְקָדַם הוּא וְרָץ לִקְרָאתָם) אִיז אַבְרָהָם גְלָאפְן פְרִיר צוּא זַייא (אֵיידֶר זַייא זֶענְן גִקוּמֶן צוּ אִים)׃ זָאגְט רַשִׁ"י אִין דִיא מַסֶּכֶת בָּבָא מְצִיעָא פְרֶעגְט דִי גְמָרָא (כְּתִיב נִצָּבִים עָלָיו) עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דִיא מַלְאָכִים זֶענִין גִשְׁטַאנִין נֶעבִּין אִים (נֶעבְּן אַבְרָהָם) (וּכְתִיב וַיָּרָץ לִקְרָאתָם) אוּן עֶס שְׁטֵייט אַבְרָהָם אִיז

פירוש רד"ק

פעם אחרת: (מפתח האהל). שהי' יושב שם כן ראה במראה הנבואה שקם ורץ לקראתם. (וישתחו ארצה)׃ כי נדמו לו אנשים גדולים ׳ וארז"ל כי אברהם שהי' כחו יפה בנבואה נדמו לו באנשים (ב"ר נ') פירוש שהי' כל כך כחו יפה ורגיל בה עד שלא הי' מראות המלאכי' נורא בעיניו אלא כמו ראיית האנשים. ולוט שהי' כחו רע נדמו לו כמלאכים, פירוש כי לוט לא היה רגיל בנבואה ולמראיהם שהי' נורא נדמו לו כמלאכים. כמו שאמר' אשת מנוח ומראהו כמרא' מלאך האלהים נורא מאד (שופטים י"ג י"ו) הנה למדנו מדבריהם כי כל הענין

פירוש לתורת אלהים

אוּנְ וַיַּרְא אוּנ עֶר הָאט גִיזֶעהְן וְהִנֵּה אוּנ שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים דְרַייא מַאנִין נִצָּבִים עָלָיו שְׁטֵייעֶן פַאר אִים

מדרש הנעלם

מְקַבֵּל צוּ זַיין דִי נְשָׁמָה כְּחֹם הַיּוֹם דָס מֵיינְט מֶען דִיא הִיץ פוּן דֶעם יוֹם הַדִּין ווָס דִי נְשָׁמָה צוּ שַׁיידְ.

לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל לְקַדָּמוּתְהוֹן מִתְּרַע מַשְׁכְּנָא וּסְגִיד עַל
וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה׃ ג וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אַרְעָא׃ ג וַאֲמַר יְיָ אִם
כען
אם

תו"א ויאמר אדני. אכת קכו מליפא אם מכופות לב:

בעל הטורים

אור דכיינו כנ"ב כדכתיב וכיה לך כ' לאור עולם אבל היה כופה פי' אבא על הכומית אלי ;לך כופא גדול תמי אבא על הכותית כתם כסמש יכום לגיפנס דכתיב ככה יום לא נוער כתנור. כתם היום כני' זהו כניבכם וכני' דם מילה: וכנס

רש"י

(ג) ויאמר אדני אם נא וגומר. לגדול שבהם נ אמר וקראם כלם אדונים ולגדול אמר אל נא תעבור וכיון שלא יעבור הוא יעמדו חביריו עמו ובלשון זה הוא חול (שבועות לה) ד"א קודש הוא

שפתי חכמים

לפי פי' זה כול"ל נקרא וירץ אמריכם וי"ל דבכיתו של אברהם כי' אורח שהתים וכיון שבלכו לדרכם כי' רץ אברהם מפתח זה שכין פירום הללו אל פתח שביתה נרום לפונית או דרומית לבכב אותם לכך כתיב לקראתם וק"ל. (הולדות יצחק) וי"ל דאין נכ למלאכים כפ"ש לא יכנו כלכתם ואע"ג שבאו אליו בכבות רכבים ת"מ לא נכהנו עמהון להראות אחור וקדם: ג דק"ל למה אמר מהמלה אדני ל' רבים ואח"כ אם נא מלאתי חן בעיניך ל' יחיד ופו"ם לגדול שבכם אמר ואין מילוק בין קמ"ץ לפת"ח כי כולם ל' רבים כם. וא"ת כאיך ידע אברהם איזה גדול וי"ל לפי שסבור שהיו אנשים רב ושמי

בית דוד

גלאפן געגן זיי, אז די מלאכים זענען געשטאנען נעבן אברהם וואהין איז אברהם גלאפן, ענטפערט די גמרא באלד ווי די מלאכים זענען געקומען זענען זיי געשטאנען נעבן אברהמען (כד הו'והו דהוה קאי) ווי זיי האבן געזעהן ער פר בינדט די מילה און ער שטעלט דם פרבינדונג (פירוש היכנו) האבן זיא זיך אפ גערירט פון אים און האבן זיך דער ווייטערט פון אים (מיד וירץ לקראתם) איז ער באלד גלאפן געגן זיא: (ג) (ויאמר אדני וגו'). זאגט רש"י (לגדול שבהם אמר) אברהם האט גיזאגט צום גרעסטן פון זיי (וקראם כולם אדונים) ער הט זיא אלע גרופן אדונים (העררן), אדני, מיינע הערן, אפילו עס שטייט אקמץ אונטער די נ פון דעם ווארט אדני פראקט מיינע הערן, אונ דאס מיינט מען די מלאכים (אונ ווי אברהם הט גמיינט זיי זענען מענטשן, האט ער גזאגט אדני מיינע הערן צו מענטשן) (דבר אחר) נאך אמאל קען מען זאגן (קודש הוא) דס ווארט אדני איז הייליג (והיה אומר להקב"ה) אברהם הט גזאגט דם ווארט רעסטן ער זאגט מיינע הערן, פיל הערן, גלייך ווי עס וואלט געשטאנען אפתח אונטער די נ (ולגדול אמר אל נא תעבור) צום גרעסטן פון זייא האט אברהם גבעטין דו זאלסט ניט אוועק גיין (וכיון שלא יעבור הוא) אז ער וועט ניט אוועק גיין (יעמדו חבריו עמו) וועלן זיינע חברים שטיין מיט אים (ובלשון זה הוא חול) נאך דעם פשט איז דאס

פירוש רד"ק

הענין הזה היה בתרא' הנבוא׃ (ג) (ויאמר אדני) מחלוקת בין רז"ל יש אומרים שזה אדני חול (שבועות ל"ה) ויש אומרים שהוא קדש ואם הוא חול אמר לגדול שבהם כפי מה שנרא' לו בשכלו מתוך המרא' כי ידוע כי יש במלאכים אחד גדול במעלת השכל מחבירו עד שהאחד על חבירו ובזה יפול בהם המנין והגדול מצוה לפי שלמם' ממנו במעל' כמו שאמר במראה דניאל (ה' י"ז) ויקרא ויאמר גבריאל הבן להלו את המרא'. ואף על פי שבאו לו כאנשים שהרי הבין להם מאכל כמרא' ואמר יקח נא מעט מים וגו' אמר לאחד אדני בקמץ ולא אמר אדני בחירק כמנהג ליחיד. אמר כן לגדל ולרוממות. וכן' מצאנו גם כן בגדעון שאמר אדני במה אושיע את ישראל בקמץ ועדיין לא ידע שהוא מלאך (שופטים ו') והאומרים מרז"ל כי הוא קדש פירשו כי לה' אמר אשר נגלה אליו ואמר לו שלא יעבור מעליו וימתין לו עד שיכניס האורחים. ולמדו מזה כי גדול' הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכינ'. (אל נא תעבר). נא ענין בקש' ותחנה׃ כמו בבקש' ממך לא תעבר לתשה דרכיך מעלי אתה והבירך עד שתסעדו אצלי. ונכתב כל הספור הזה כדי שילמוד אדם להתנהג

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש"י). וירץ לקראתם מפתח האהל איז ער גלאפן אקעגן זיי פון דר טיר פון דעם געצעלט וישתחו ארצה אונ ער הט זיך גבוקט ביז צוא דר ערד: (ג) ויאמר אונ ער האט גיזאגט צום
קלאטשן

של"ה הקדוש

ווארום אז מען טוט א מצוה ווייל גאט הט גהייסן איז די מצוה גרעסר אונ וויכטיגער:
ג (ויאמר אדני אם מצאתי חן בעיניך) אונ ער האט גזאגט מיין הער וועז איך זאל געפינען גנאדע אין דיינע אויגן דר פון לערנ'ן מיר אז דר דרך ארץ איז אז דר וואס טוט איינע אמוכה אדר אגיסטלייקיים זאל ער זיך ניט באריםן דער מיט אונ זאל ניט ווייזן אז ער טוט אמוכה גראד פר קעגן ער ברויך ווייזן אז ער איז מקבל טובה אונ מען טוט אים אגיסטלייקיים אז מען איז מקבל פון אים מיר זעהן ביי אברהם אבינו אז ער הט גזוכט די אורחים אויף געמון אונ מכבד זיין הט ער זיי געבעטין זיי זאלן אים צו ליב טון אונ גנאדיג זיין אונ ביי אים אריין צו גיין:

אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹ־נָי

כְּעַן אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ לָא כְעַן תִּעִיבַר

נא

רש"י

והיה אומר להקב"ה להמתין לו עד שירוץ ויכניס את האורחים ואף ע"פ שכתוב אחר וירץ לקראתם האמירה קודם לכן היתה ודרך המקראות לדבר כן כמו שפירשתי אצל לא ידון רוחי באדם שנכתב אחר ויולד נח וא"א לומר כן אלא הגזירה מקודם

בית עוד יהודה

„אֲדֹנָי" צו הקב"ה ער האט געבעטן צו הקב"ה (לְהַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיָּרוּץ וְיַכְנִיס אֶת הָאוֹרְחִים) ער זאל דא ווארטען ביז ער וועט לויפען צו די אורחים (געסט) אונ וועט זיי ברענגען צו זיך אין שטיב, נאך דעם פשט איז דאך אקשיא דיא ווערטער (אַל נָא תַעֲבוֹר) האבן געדארפט שטיין פריר פר וירץ לקראתם, פריר האט ער געבעטן ביא הקב"ה ער זאל ניט אוועק גיין נאכדעם איז ער געלאפן צו דיא מלאכים, זאגט רש"י (וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב אַחַר וַיָּרָץ לִקְרָאתָם) אפילו דיא ווערטער אל נא תעבור זענען געשריבן נאך וירץ לקראתם פון דעסטוועגין (הָאֲמִירָה קוֹדֶם לָכֵן הָיְתָה) דם זאגן צו הקב"ה דו זאלסט ניט אוועק גיין איז געווען פריר פר וירץ לקראתם, איידר ער איז געלאפן צו דיא מלאכים (וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן) דער שטייגער פון דיא פסוקים איז אמאל אזוי, דר פסוק וואס דארף שטיין פריער שטייט שפעטער (כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי אֵצֶל לֹא יָדוֹן רוּחִי בָּאָדָם) ווי איך האב געזאגט ביי דעם פסוק לא ידון רוחי באדם (שֶׁנִּכְתַּב אַחַר וַיּוֹלֶד נֹחַ) דער פסוק שטייט נאך דעם פסוק ויולד נח (וְאִי אֶפְשַׁר לוֹמַר) אונ מען קען ניט אזוי זאגען

מדרש הנעלם

זיך מיט דעם גוף. וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים דאס זענען דיא דריי מלאכים וואס זיי זענען בודק אלו זיינע מעשים וואס ער האט געטון אויף דער וועלט אונ ער איז אלץ מודה אונ די נשמה גייט ניט ארויס ביז ער איז אלץ מודה דערנאכדעם איז זיא זיך משמח אונ גליכט ארויס צו גיין פון דעם עולם הזה אונ צו גיין אויף דעם עולם התענוג דם איז עולם הבא. תנו רבנן די רבנן האבן געלערנט אז רבי אליעזר הגדול איז שלאף געווען איז געווען פריטיג אין זיין זון הורקנוס איז געזעסן פר אים אונ רבי אליעזר האט אים מגלה געווען גרויסע סודות אונ פר בארגענע אונ הורקנוס האט זיי ניט געוואלט מקבל זיין ווייל ער האט געמיינט אז רבי אליעזר איז ניט קלאר אונ דער נאך אז ער האט געזעהן אז ער איז יוא קלאר האט ער מקבל געווען פון אים הונדערט אין איין אונ אכציג סודות עליונים אונ דר תורה אונ אז ער איז געקומען צום סוד פון אבני שיש טהור האט רבי אליעזר אן גיהובן צו וויינען אונ האט געזאגט הער צו מיין זון הורקנוס איך זעה אז דיא וועסט אויך גיך אוועק גיין פון דר וועלט. דר ווייל זענען אן געקומען די חכמי הדור אים מבקר חולה זיין האט ער זיי אן גיהובן צו שעלטין פר וואס זיי זענען ביז אהער צו אים ניט געקומען אים משמש זיין. דען מיר האבן געלערנט ווער עס איז משמש איין תלמיד חכם איז גרעסיר ווי ער לערינט מיט אים. דער ווייל איז רבי עקיבא אן געקומען פרעגט ער אים עקיבא ווארום ביסטו ביז אהער ניט געקומען מיך משמש זיין זאגט רבי עקיבא רבי איך האב קיין צייט ניט גהאט זאגט רבי אליעזר צוא אים איך פאר ווינדר מיך אוב די וועסט שטארבין מיט דיין טוט אין האט אים געשאלטין אז זיין טוט זאל זיין ערגיר פון אלו. האט רבי עקיבא זייער געוויינט אונ זאגט רבי לערין מיט מיר תורה האט רבי אליעזר געעפינט זיין מויל אונ האט אן געהובן זאגן מעשה מרכבה איז ארויס איין פייער אונ האט זיא ביידע ארום גירינגילט ווי די אנדרי חכמים האבן דם דר זעהן האבן זיי געזאגט פון דאנען איז גידרינגען אז מיר זענין ניט ווערט צו הערין דוא סודות התורה זענען זיי ארום געגאנגען אונ ר' אליעזר האט צו ר' עקיבא מגלה געווען גרויסע סודות וחידושים אונ דם פייער איז אוועק געגאנגען האט ער מיט אים גילערנט אין איין זאך דריי הונדערט הלכות פסוקות אונ ער האט געלערנט מיט אים די טעמים פון שיר השירים אונ ר' עקיבא האט געוויינט איז געקומען צוריק דם פייער פון אובין אונ האט זיי ווידר ארום גירינגילט וויא ער איז געקומען צו דם פסוק סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני האט ער זיך ניט געקענט איין האלטין פר געוויין אונ האט אן גיהובן זייער וויינען אונ שרייען אונ האט ניט געקענטריידן מחמת די מורא פון דר שכינה וואס זי איז דרטן געווען אונ ר' אליעזר האט מיט אים געלערינט אלו סודות פון שיר השירים אונ שמות ורזין עליונים אונ ער האט אים בשווארן אז ער זאל ניט משמש זיין מיט די שמות כדי הקב"ה זאל חס ושלום ניט חרוב מכן די וועלט פון וועגן דר קדושה וואס אונ שיר השירים איז אונ אז רבי עקיבא איז ארום געגאנגען האט ער אן גהובן שרייען אונ וויינען אונ האט אזוי גזאגט ווי איז צוא דער וועלט זיי וועלין בלייבען אין יתום פון דור. אלו חכמים זענען אריין געגאנגען אונ איטלוכר האט געפרעגט אונ ער האט אלץ בענטפערט ביז ער איז געווארין גוסס האט ער ארויס גנומען זיינע הענט אונ האט זיי ארויף גלייגט אויף זיין הארצן אונ האט אזוי געזאגט וויא אוז צו דור וועלט וואס אויך גייא אוועק פון דור. אלו סודות עליונים ורזין

מֵעַל עַבְדָּךְ: ד יִסַּבוּן כְּעַן זְעֵיר מַיָּא וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן וְאִסְתְּמִיכוּ תְּחוֹת

נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ: ד יֻקַּח־נָא מְעַט־מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת

תו"א יקח נא. מליעוט מים:

בעל הטורים

שלשה. כנגד אלו מיכאל גבריאל ורפאל: (ד) יוקח. ג' במס' הכא ואידך ברזל מעפר יוקח נס שבי נבוך יוקח. פי' גם בשבי לריך תנבור יוקח בזכות יוקח נא מעט מים. ברזל מעפר יוקח פי' ברזל חרב של פורעניות יוקח מישראל שנמשלו לעפר בזכות אברהם שאמר ואנכי עפר ואפר. יוקח נא מעט מים. נגי' מכאן זכו לבאר: ורחצו רגליכם. ב' במס' הכא ואידך בכאי פרשה גבי לוט מכאן ילפי' שחשב לצ"א מדלוט הקדים לינה לרחיצה ואברהם הקדים רחיצה ללינה תלמוד שבי' חושב

רש"י

עוד כ' שנה ם ושתי הלשונות בב"ר: (ד) יקח נא ע"י שליח ע והקב"ה שלם ם לבניו ע"י שליח צ שנ' (במדבר כ) וירם משה את ידו ויך את הסלע: ורחצו רגליכם. כסבור שהם ערביים שמשתחוים לאבק

שפתי חכמים

התלמידים ודין הוא שהרב הולך באמצע וגדול מן התלמידים מימינו וקטן לשמאלו: ם (קל"ח) ר"ל שתי הלשונות של קודם ובל חול הם בב"ר ולא שתי לשונות של לא ידון כו': ע (פרח"ס) אין הכוונה של רש"י על מלת יוקח שפירושו ע"י שליח דזה הוא דבר פשוט ואל"כ הל"ל אקחה אלא הכוונה הוא על שילם לבניו וכו': פ אבל בלחם שלקח הוא בעצמו אמר ואקחה פת לחם הקב"ה נתן להם ג"כ בעצמו והמטיר להם המן. מהרש"ל: צ (נח"י) תמוה בעיני דזה הפסוק נאמר בס' חקת והוא לפורעניות ואלו הבי"ת דף פ"ו הביאו פסוק מס' בשלח והכית בצור וגו' והוא של ברכה שזהו כתרה של מרים כדפירש"י שם וכן בב"ר הביא פסוק שלי כאן שנו לא שהוא ג"כ פסוק של ברכה. וע"ק למה הביא זה הדרוש כל

בית דוד

וְאָנָן (אֶלָּא אִם בֵּן קוֹדֶם גְּזֵרַת מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה) נָאךְ פְרִיהֶר הָט הקב"ה גְזָאגְט לֹא יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעוֹלָם אוּנ עֶר הָאט גוֹזֵר גֶעוֶוען וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, נָאכְדֶעם אִיז גֶעוֶוען גֶעבּוֹירֶען נֹחַ, הָט נֹחַ אָן גֶהוֹבִּין צוּ גֶבֶּארִין קִינְדֶער (עַיִּין רש"י בראשית ו ג) (וּשְׁתֵּי הַלְּשׁוֹנוֹת בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה) אוּנ דִי צְווַיי פְּשָׁטִים זֶענֶען גֶלֶערְנְט אִין מִדְרָשׁ רַבָּה: (ד) (יֻקַּח נָא). עֶס זָאל גֶנוּמֶען וֶוערִין (אַבִּיסֶל וַואסֶר)(עַל יְדֵי שָׁלִיחַ) דוּרְךְ אַשְׁלִיחַ, זָאגְט רש"י ווייל אַבְרָהָם הָט גֶטוּן דִיא מִצְוָה דוּרְךְ אַשְׁלִיחַ (וְהַקָּבָּ"ה שִׁלֵּם לְבָנָיו עַל יְדֵי שָׁלִיחַ) הָט הקב"ה בֶּצָאלְט צוּ זַיינֶע קִינְדֶער אוֹיךְ דוּרְךְ אַשְׁלִיחַ, וֶוען דִיא יוּדִין הָאבֶּען גֶדַארְפְט וַואסֶר אִין דֶער מִדְבָּר, הָאט הקב"ה זַייא גֶגֶעבֶּן דָם וַואסֶר דוּרְךְ אַשְׁלִיחַ (שֶׁנֶּאֱמַר) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיָּרֶם מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֶּלַע) מֹשֶׁה הָט אוֹיף גֶהוֹבִּין זַיין הַאנְד אוּנ הָט גֶשְׁלָאגִין דֶעם שְׁטַיין אִיז אַרוֹיס גֶגַאנְגֶען וַואסֶר פוּן דֶם שְׁטַיין (אָבָל דֶם בְּרוֹיט הָט אַבְרָהָם אַלֵיין גֶגֶעבֶּן צוּ דִיא אוֹרְחִים, וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אַבְרָהָם הָאט גְזָאגְט וְאֶקְחָה פַּת לֶחֶם. אִיךְ וֶועל נֶעמֶען אַשְׁטִיקֶל בְּרוֹיט אוּנ וֶועל אַיידְ גֶעבֶּן אִיר זָאלְט אַייךְ אַנְטְקֶער לֶעהְנֶען דֶם הָאַרֶץ, הָט הקב"ה אַלֵיין גֶגֶעבֶּן דֶם בְּרוֹיט אִין דֶער מִדְבָּר צוּ דִיא יוּדִין, וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק הקב"ה הָט גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אִיךְ וֶועל מַאכֶן רֶעגֶענִין בְּרוֹיט פוּן הִימֶעל): (וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם). אִיר זָאלְט וַואשֶׁען אַייעֶרֶע פִיס, פַאר וָוס הָט אַבְרָהָם גֶהֵייסֶן זֵיי זָאלֶן וַואשִׁין זַייעֶרֶע פִיס (כְּסָבוּר שֶׁהֵם עַרְבִיִּים) ווייל אַבְרָהָם הָט גֶמֵיינְט זֵיי

פירוש רד"ק

כל הבריות בצדק' ובחסד · וגמילת חסד הוא להכניס אדם אורחים בביתו ולכבדם ולעשות להם צרכיהם ברחיצת הרגלים ובמשת' ובמשכ' אם ילינו בביתו: (ד) (יקח נא מעט מים). אמר מעט לפעט נדיבותו בפני מרוך המוסר. על המים אמר יקח. ר"ל על ידי אחד מן העבדים אבל על הפת אמר ואקח' פת לחם הוא בעצמו · (ורחצו) · צווי כי הרי"ש פתוח' ואלו הי' עבר מוסב לפתיר מפני הוי"ו הית' הרי"ש קמוצ' כמו ורחצו בשרו(שמות ל"א)ורצ' לומר אתם תרחצו רגליכם על ידי אחד מהנערים. (והשענו תחת העץ). לצל

פירוש לתורת אלהים

עָלְצְטֶן פוּן זֵייא אֲדֹנָי מַיין הַאר אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אוֹיבּ אִיךְ הָאבּ גֶפוּנֶען חֵן אִין דַיינֶע אוֹיגֶען אַל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ בֶּעט אִיךְ דִיךְ דוּא זָאלְסְט נִיט אַוֶועק גֵיין פוּן דַיין קְנֶעכְט אוּנ אַז דֶער עֶלְצְטֶער וֶועט נִיט אַוֶועק גֵיין וֶועלִין שׁוֹין דִי אִיבְּרִיגֶע מִמֵּילָא בְּלַייבֶּן שְׁטֵיין מִיט אִים (עַיִּין רש"י): (ד) יֻקַּח נָא עֶס זָאל גֶענוּמֶען וֶוערֶען דוּרְךְ אַשְׁלִיחַ אַבִּיסֶל וַואסֶר וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם אוּנ

של"ה הקדוש

ד (וְאֶקְחָה פַּת לֶחֶם) אוּנ אִיךְ וֶועל אַלֵיין בְּרוֹיט נֶעמֶען אַבְרָהָם הָט גְזָאגְט ווייניג אוּנ הָט אָבֶּער פִיל גֶטוּן עֶר הָט נָאר פוּן אַלֵיין בְּרוֹיט גֶרֶעט אוּנ הָט דֶער צוּ אַיין רִינְד גֶשְׁעכְטִין אוּנ פוּטֶער אוּנ מִילְךְ גֶגֶעבֶּן אוּנ אַזוֹי דַרְף זִיךְ אַמֶענְטְשׁ פִירִין פַר שְׁפְּרֶעכִין ווייניג אָבֶּער פִיל טָאן:

ספר ריש"ר

גִיסֶל בִּיז עֶס הָט זִיךְ אוֹיס גֶלָאזְט נָאר דִי סְחוֹרָה אִין אַז דֶער פַּרְעֶמְדֶּער הָט זִיךְ מִיט זַיי אַז גֶהַייבֶּן צוּ קְרִיגֶן אוּנ זַייא זָאגִין זִיךְ הָט אִיר מִיר גֶטוּן הָאבֶּן זַיי גֶנֶעמֶען צוּ אִים אוּנ הָבֶן גְזָאגְט אִיז דָס דָאז נָאר אַבִּיסֶל גֶנוּמֶען אוּנ אַז דֶער סוֹחֵר הָט דֶער הֶעֶרְט דִי רָאוּנְגֶע פוּן אַלֶע מְקוֹמוֹת אִיז עֶר אוֹיךְ גֶשׁוֹפֶן

תַּחַת הָעֵץ׃ ה וְאֶקְחָה פַת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי־ עַל

תְּחוֹת אִילָנָא׃ ה וְאֶסַּב פִּתָּא דִלְחֵמָא וּסְעוֹדוּ לִבְּכוֹן בָּתַר כֵּן תְּעִיבְרוּן

תו"א ורחצו. מליעא מס: ואקחה פת. מס פז: אחר תעבורו. נדרים לז.

בעל הטורים

שמא ערביים הם ויכניסו ע"א לתוך ביתו: (ה) ואקחה פת לחם. כלי"ל קחו פת לחם מכאן רמז שנעמ"ב בולא: לבכם. ג' כמס' בכא ואידך איתו לבכס לאילה ורחיתם ומס לבכם וז"א שהיה מלטער על שלא באו לו אורחים וזהו איתו לבכס שהיה

רש"י

לאבק רגליה' והקפיד שלא להכניס ע"א לביתו (ב"מ פ'). אבל לוט שלא הקפיד ק הקדי' לינה לרחילה שנא' ולינו ורחצו רגליכ': תחת העץ תחת ר האילן: (ה) וסעדו לבכם. בתורה ובנביאים ובכתובי' מלינו דפתא סעדתא דלבא · בתורה סעדו לבכם. בנביאים (שופטים יח) סעד לבך פת לחם בכתובים

שפתי חכמים

כל עיקר והוא אינו לורך לפשוטו של מקרא: ק דק"ל למה שינה הכתוב כאן מבלוט דהכא אמר רחילה קודם לינה וגבי לוט נאמר לינה קודם רחילה אלא ודאי משום ע"א וזה הקפיד וזה לא הקפיד ולכך נקט כאן ולוט לא הקפיד כו' (רא"ם) קשה לי דלמא לוט נמי היה מקפיד והא דאמר לוט ולינו ורחצו לפי שלא נדמו לו כערביים ע"ש: ר לא בקצת עץ כמו ונשל הברזל מן העץ והוא עץ תלוש דא"כ איך ישענו תחת עץ תלוש לכן פי' אילן וכן התרגום מתרגם כאן תחות אילנא ולא תחות

ויניו

בית יהודה

זָענִין אַרַאבְּער (שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לַאֲבַק רַגְלֵיהֶם) זַייא בּוּקִין זִיךְ צוּ דָעם שְׁטוֹיבּ וָוָאס אוֹיף זַייעֶרִי פִּים (ווייל זַיי דִינֶען צוּ דִי עֶרְד) (וְהִקְפִּיד שֶׁלֹּא לְהַכְנִיס עֲבוֹדַת אֱלִילִים לְבֵיתוֹ) הָט אַבְרָהָם נִיט גְוָואלְט זַיי זָאלְן אַרַיין בְּרֶענְגֶען עֲבוֹדָה זָרָה צוּ אִים אִין שְׁטִיבּ (אֲבָל לוֹט שֶׁלֹּא הִקְפִּיד) אָבֶּר לוֹט וָואס אִים הָאט נִיט גְהַארְט אַז מֶען וָועט אַרַיין בְּרֶענְגֶען עֲבוֹדָה זָרָה צוּ אִים אִין שְׁטִיבּ (הִקְדִים לִינָה לִרְחִיצָה) הָאט עֶר גְזָאגְט צוּ דִיא אוֹרְחִים זַיי זָאלֶן פְרִיר נֶעכְטִיגֶען נָאכְדֶעם זָאלֶן זַיי וַואשֶׁן דִי פִּים (שֶׁנֶּאֱמַר) וְוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק לוֹט הָט גְזָאגְט צוּ דִי מַלְאָכִים (עֶר הָט אוֹיךְ גְמֵיינְט זַיי זֶענִין מֶענְטְשְׁן אַרַאבֶּער)

(לִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם) גֶעכְטִיגְט (בַּיי מִיר אִין שְׁטִיבּ) אוּנ וַואשְׁט אַייעֶרִי פִּים: (תַּחַת הָעֵץ). זָאגְט רַשִׁ"י (תַּחַת הָאִילָן). אִיר זָאלְט אַייךְ אָן לֶעהְנֶען אוּנְטֶער דֶעם בּוֹים: (ה) (וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם). אִיר זָאלְט אָן לֶעהְנֶען אַייעֶר הַארְץ. זָאגְט רַשִׁ"י (בַּתּוֹרָה בִּנְבִיאִים וּבִכְתוּבִים מָצִינוּ דְּפִתָּא סַעֲדְתָּא דְלִבָּא) אִין תּוֹרָה אוּנ נְבִיאִים אוּנ כְּתוּבִים גֶעפִינֶען מִ"ר אַז בְּרוֹט לֶעהְנְט אוּנְטֶער (שְׁטַארְקְט) דָאס הַארְץ (דִיא כּוֹחוֹת) פוּן מֶענְטְשִׁין (בַּתּוֹרָה וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם) אִין דִיא תּוֹרָה שְׁטֵייט אַבְרָהָם הָט גְזָאגְט צוּ דִיא אוֹרְחִים אִיר וֶועט עֶסִין אַשְׁטִיקֶל בְּרוֹיט וֶועט אִיר אוּנְטֶער לֶעהְנֶן אַייעֶר הַארְץ, (בִּנְבִיאִים סְעָד לִבְּךָ פַּת לֶחֶם) אִין נְבִיאִים

פירוש

העץ כי כחם היום הי' כמו שרא' במרא' לפיכך אמר להם שישענו תחת העץ לצל עד שיבין מה: (ה) (ואקח' פת לחם). מכאן שהצדיקים אומרים מעט ועושים הרב' וכן ראוי לעשות. לפיכך נכתב זה הספור כדי

רד"ק

שילמד אדם ממנו דרך ארץ · כי הנה אברהם אמר פת לחם שפירושו חתיכת לחם ולא אמר לחם כמו שאמר מעט מים כמו שפירשנו · (וסעדו לבכם). ציווי יוצא לשלישי. וכמו סעדו לבכם במעט לחם. ולחם לבב אנוש

פירוש לתורת אלהים

אוּנ וַואשְׁט אַייעֶרֶע פִּים (עיין רש"י) וְהִשָּׁעֲנוּ אוּנ לֶעגְט זִיךְ אוּנְטֶער תַּחַת הָעֵץ אוּנְטֶער דֶעם בּוֹם: (ה) וְאֶקְחָה פַּת לֶחֶם אוּנ אִיךְ וֶועל נֶעמֶען אַשְׁטִיק בְּרוֹט וֶועט אִיר עֶסִין וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אוּנ לֶעגְט אוּנְטֶער אַייעֶר הַארְץ וָוארוּם בְּרוֹט אִיז אַיין אוּנְטֶער לֶעהְנוּנְג פוּן דֶעם הַארְצֶען אַחַר תעבורו

מדרש הנעלם

עֶלְיוֹנִים גַייעֶן אַוֶועק פוּן דוֹר עוֹלָם הַתַּחְתּוֹן וַויי צוּ דִיר וַויי צוּ אַייךְ צְוַויי הֶענְט וָואס אוּר זַייט צְוַויי תּוֹרוֹת אוּר וֶועט פַר גֶעסִין וֶוערִין פוּן דֶר וֶועלְט דֶען ר' יִצְחָק הָט גְזָאגְט אַז אַלוּ יָארוּן פוּן ר' אֱלִיעֶזֶר הָט דוּ תּוֹרָה גְלוֹיכְטְן אַזוֹ וִוי דֶר טָאג וָואס מֶען הָט זִיא גְגֶעבּוּן אוֹיף דֶעם בַּארְג סִינַי. דֶר נָאךְ הָט עֶר גְזָאגְט דוּ תּוֹרָה וָואס אִיךְ הָאבּ גְלֶערִינְט פוּן מַיינוּ רַבָּנִים אוּנ דָס וָוס אוֹיךְ הָאבּ אַלַיין פַר שְׁטַאנִין וֶוען אַלוּ מֶענְשׁוּן פוּן דֶער וֶועלְט זָאלוּן זַיין שְׁרַייבֶּר וָואלְטֶן זַיי דָס נוּט גְקֶענְט אוּם שְׁרַייבּוּן אוּנ מַיינוּ תַּלְמִידִים הָאבּוּן פוּן מוּר נוּט מְחַסֵר גְוֶוען נָאר אַזוֹ וִוי מֶען טוּט אַרַיין פַּרְבּ אוּנ אַיין; אוּנ אוּנ אוּךְ פוּן מַיינוּ רַבּוֹתַי הָאבּ מְחַסֵר גְוֶוען אַזוֹ וִוי אַיינֶר טְרוּנְקְט אָפּ פוּן דֶעם יָם דֶר נָאךְ הָאבּוּן זַיי אוּם גְפְּרֶעגְט אַיין דִין פוּן חֲלִיצָה הָט עֶר זַיי גְזָאגְט גְרוֹסוּ סוֹדוֹת אוּנ הָט אַנְשְׁרַייי נְגֶעבּוּן דָס וָוארְט טָהוֹר אוּנ דֶר מִיט אוּז אוּם זַיין נְשָׁמָה אַרוֹס גְגַנְגוּן אוּנ ר' עֲקִיבָא אִיז בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה נוּט גְוֶוען. נָאךְ שַׁבָּת אִיז ר' עֲקִיבָא גְוָואר גְוָורוּן אַז ר' אֱלִיעֶזֶר אִיז נִפְטַר גְוָורוּן הָט עֶר זַיינוּ קְלַיידֶר צוּ רִיסוּן אוּנ הָט צוּ רִיסֶן זַיין פְלֵייש אוּנ הָט גְשְׁרִינוּן אוּנ גְזָאגְט הוּמְלֶן תּוּמְלֶן זָאגְט צוּ דֶר זוּן אוּנ צוּ דֶר לְבָנָה אַז דוּ לוּכְט וָואס

עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃

תְּעִבְּרוּן אֲרֵי עַל כֵּן עֲבַרְתּוּן עַל עַבְדְּכוֹן וַאֲמַרוּ כֵּן תַּעֲבֵיד כְּמָא

ת"א כן תעשה. מליצה קז: ויסהר

שפתי חכמים

אמר: ס (נח"ו) ועל כ' כ"ח צריך לומר לבבכם לפי שאין השומיבם שוות כדאי' בשנב' ל"ח ובשפס ספני כבולנים וכשפשנים ובייכו כיגה"ר שבולם כאדם אבל מלאכים אין לכם יגה"ר א"כ בוים כם כדבותיכם צריך לומר לבבם: ת דק"ל ובפסוק השמש אחר שהלכו תאכלו. לכן מפרש אח"כ הלכו דכייכו אחר האכילה ותעבורו פי' ותלכו: א ר"ל דמשמע דכוונתם פי' לאכול אנלו וכוא סותר מם דכתיב לעיל אם נא וגו' משמע שלא נאו אנלו לאכול אלא ע"פ בקשתו ל"פ כי

רש"י

בכתובים (תהלי' קד) ולחם לבב אנוש יסעד. א"ר חמא לבבכ' אין כתיב כאן אלא לבבם ש מגיד שאין יצה"ר שולט במלאכי' (ב"ר): אחר תעבורו אחר כן ת תלכו: כי על כן עברתם ׳ כי הדבר הזה אני מבקש מכם מאחר שעברתם א עלי לכבודי: כי על כן. כמו על אשר וכן כל כי על כן שבמקרא (לקמן יט) כי על כן באו בצל קורתי (לקמן לג) כי על כן ראיתי פניך (שם לג) כי על כן לא נתתיה (במדבר י) כי על כן ידעת חנותנו: קמס

בית יהודא

שטייט לעהן אינטר דיין האריץ מיט אשמקל ברוט (בכתובים) אין כתובים (תהלים) שטייט (ולחם לבב אנוש יסעד) ברויט לעהנט אונטר דם האריץ פון דעם מענטש, רבי חמא זאגט (לבבכם אין כתיב) עס שטייט ניט (וסעדו לבבכם) איר זאלט אינטר לעהנין אייערי הערצר (אלא לבבם) נאר עס שטייט וסעדו לבבם, איר זאלט אונטר לעהנען אייער הארץ) (עס זענין דאך געוועזן דריי מענטשין (וויא אברהם הט גמיינט) האבן זייא דאך געהאט דרייא הערצער האט דאך אברהם גדארפט צו זיי זאגן לבבכם, אייערי הערצר פר וואס הט ער גזאגט לבבם אייער הארץ, גלייך ווי אלע דריי וואלטען געהאט איין הארץ (מגיד שאין יצר הרע שולט במלאכים) דר פסוק זאגט אונז מלאכים האבן ניט קיין יצר הרע, דריבר דיא הערצר פון אלע מלאכים טראכטן נאר איין זאך, נאר צו הקב"ה גלייך ווי אלע צוזאמען וואלטן געהאט איין הארץ, אבער מענטשן ווייל זייא האבן איצר הרע טראכט יעדער מענטש וואס אנדערש אין זיין הארץ, הט יעדר מענטש אבזונדר הארץ, אונ אפילו אברהם הט ניט געוויסט

אז זיי זענין מלאכים פון דעסטוועגין הט זיין מויל ארוס גרעט ווי מען דארף רעדין צו מלאכים וסעדו לבבם איר זאלט אנלעהנען אייער הארץ: (אחר תעבורו). זאגט רש"י אברהם הט צו זייא גזאגט (אחר כן תלכו) נאכדעם וועט איר גיין אייער וועג: (כי על כן עברתם). ווייל איר זענט פר ביי גנאנגן זאגט רש"י אברהם הט גזאגט צו זייא (כי הדבר הזה אני מבקש מכם מאחר שעברתם עלי לכבודי) די זאך בעט איך פון אייך (איר זאלט ביי מיר עסין) ווייל איר זענט פאר בייא גנאנגן נעבין מיר אונ איר הט מיר גגעבן דעם כבוד איר זענט אריין גקומן צו מיר מוזט איר מיר געבין ווייטער כבוד אונ עסין ביי מיר: (כי על כן). איז טייטש (כמו על אשר) אזוי וויא על אשר, ווייל (וכן כל כי על כן שבמקרא) אונ אזוי איז טייטש אלע כי על כן וואס שטייט אין פסוק, אלע זענען טייטש ווייל (כי על כן באו בצל קורתי) ווייל זיי זענען גקומן אין דעם שאטן פון מיין באלקען (פון מיין שטוב) (כי על כן ראיתי פניך) ווייל איך האב געזעהן דיין פנים (כי על כן לא נתתיה) ווייל איך האב זיא ניט געגעבן כי

פירוש רד"ק

אנוש יסעד (תהלים ק"ד) יוצא לשני. (אחר תעבורו) אם תרצו לעבור׳ אחר שתאכלו תעברו • (כי על כן עברתם) • כי על כן שעברתם כלומר כיון שעברתם עלי לא יתכן שלא תאכלו עמי .כן כי על כן באו (בראשית י"ט

פירוש לתורת אלהים

תעבורו דער נאך וועט איר אוועק גיין כי דען די זאך בעט איך פון אייך על כן עברתם על עבדכם ווייל איר זענט אריין גגאנגען צו מיר פון מיין כבוד וועגין ויאמרו אונ זייא האבען

מדרש הנעלם

הט מער גלויבען פון זיי אזו זוגצאר גיווארן ר' יאודה זאגט אז דוא נשמה פון דעם צדיק בדארף ארוס גיין אזו דם אשכינה צו אום ווייל ער אזו בטוח אז ער וועט מקבל זיין שכר אזו ווי דר פסוק זאגט דרא ויין לקראתם דו נשמה דער וועט דו שכינה לויפט זי ארוס אנטקעגן בשמחה מקבל זיין איר פנים. נשמתי ארצה אונ בוקט זיך צו דר ערד

ר' יוחנן הייבט אן פון שטייט דר שיבות היום וגמו תצל ליט רם גיים אין אנטקעגין רען ער איז אין דר וועלט גלייך ווי איין שאטען אזו ווי שלמה הט גזאגט ואחז תוח אלה שנים שקטים אבפנגט ואר לעבין צירי סוונס יאר איז ביום השמה גלייך ווי איין שאטן גייט אוועק און איין רגע. ר' שמעון בן פזי זאגט די נשמה פון דעם מענטשן טוט איט

ו וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת׃
ז וְאֶל־הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר

דִי מַלִילְתָּא׃ ו וְאוֹחִי אַבְרָהָם לְמַשְׁכְּנָא לְוַת שָׂרָה וַאֲמַר אוֹחִי תְּלָת סָאִין קִמְחָא דְסוּלְתָּא לוּשִׁי וַעֲבִידִי גְרִיצָן׃ ז וּלְוַת תּוֹרֵי רְהַט אַבְרָהָם וּנְסֵיב בַּר תּוֹרֵי רַכִּיךְ וְטַב וִיהַב
לעולימא

תו"א קמח סלת. סס פו: ואל הבקר. סס פז:

ויסהר

רשב"ם

לבכם ואחר תעבורו: (ו) קמח סולת. קמח של חטים שכל מקום שכתוב סלת מחטים הוא כדדרשי' ממלואי' דכתיב סלת חטים תעשה אותם: כי ע"כ עברתם על עבדכם. וכן כי ע"כ באו בצל קורתי · כי על אשר באו.

בעל הטורים

מלמער בלכו כיון ברחם אלו וגם לכנס: (ז) ואל הבקר ג' תנין על הקו"ף לומר שלש בהמות היו ובזכות זה ניתן לו בן לק' שנה: ואל הבקר רץ. אותיות אל הבקר רץ ארץ אחריו למערב

דרך המקרא להסר אשר ברוב מקומות: (ז) ואל הבקר רץ אברהם. לפי שאמר להם פת לחם דבר מועט לפי שדרכם נחוץ ללכת הוצרך לרוץ ולמהר לפי שאמר להם מעט ועשה הרבה. ולהגיד חשיבותו של אברהם נכתב

רש"י

(ו) קמח סלת. סלת לעוגות קמח לעמילן של טבחים כ לכסות את הקדרה ולשאוב את הזוהמא: (ז) בן בקר רך וטוב. ג' פרים היו ג כדי להאכילן ג' לשונות ד בחרדל (ב"מ פו): אל הנער · זה ה

שפתי חכמים

הבקר כזה כו' וק"ל וע"כ כמו על אשר: ב ק"ל דמשמע שתלוש אותם ביחד ותעשה מהן עוגות וכי כי' אברהם רע עין שלא לוה לעשות עוגות מסולת לבד לי"פ סולת לעוגות וקמח כו': ג וא"ת מנ"ל לרש"י ג' פרים דילמא לא היה אלא בקר אחד וי"ל דרש"י דייק מדכתיב בן בקר ודאי פוא רך בשנים ולמה כתיב רך ועוד קשה מאי וטוב ולא כתיב טוב אלא ש"מ דג' היו בן בקר א' רך ב' וטוב ג'. מהרא"ש פי' רך טוב תיבעי ליה ש"מ לדרשא ומדטוב לדרשא רך נמי לדרשא והוא גמ' פ' הפועלים: ד וא"ת מנ"ל לרש"י דלשונות היה וי"ל דק"ל למה שחט ג' בשביל ג' אנשים והלא איכור ממון הוא. וכ"ת לכבודם עשה והלא גם בבקר אחד יש

כבוד גדול ועוד דבשחיטת ג' בקרים נראה שהם זוללים ואין זה כבוד אלא קלון לכך מירץ שרלונו היה להאכילם ג' לשונות. ואין להקשות ולמה ג' י"ל כי טעם הלשון אינו טוב כי מתיכה האמלעית היא יותר טובה ושמתיכה התחתונה היא יותר שמיכה לכן רלה להאכיל אותם ג' לשונות כדי שיאכל כ"א מה שירלה או מה שיאכל חבירו וק"ל. (נ"א) דאל"כ היה לריך לחתכן ולא הוי חתיכה הראויה להתכבד לפני אורחים חשובים ומ"ם מרדל כמו שפירש"י בב"מ דף פ"ו לפי שמאכל שלכים וסרים הוא ע"ש. (עקידה) ג' פרים היו כדי להשוות במנות שלא להטיל קנאה בסעודה שכבוד שלשתן שוה בעיניו: ה רש"י דייק מדכתיב הנער משמע הנער הנזכר לעיל דהיינו

בית דוד

(כִּי עַל כֵּן יְדַעְתְּ חֲנוּתֵנוּ) וַוייל דוּ ווייסְט אוּנְזֶר דִיהוּנְג (אִין דֶר מִדְבָּר): (ו) (קֶמַח סֹלֶת), זָאגְט רַשִׁ"י (סֹלֶת לְעוּגוֹת) גוּטֶע מֶעהְל צוּ קוּכוּנְם (קֶמַח לַעֲמִילָן שֶׁל טַבָּחִים) פְּרָאסְטֶע מֶעהְל צוּ מַאכְ'שְׁטַארְצִין (לְכַסּוֹת אֶת הַקְּדֵרָה) צוּ בַּדֶעקִין דֶעם טָאפּ (וְלִשְׁאוֹב אֶת הַזּוּהֲמָא) עֶס זָאל אַ־ייְנְשֶׁעפִּן (אַייְנְזַאפִּין) דִי שָׁאחְם פוּן טָאפּ: (ז) (בֶּן בָּקָר רַךְ וָטוֹב). זָאגְט רַשִׁ"י (שְׁלֹשָׁה פָּרִים הָיוּ) דְרַייִ אָקְסִין הָט אַבְרָהָם גְנוּמֶן (כְּדֵי לְהַאֲכִילָן שְׁלֹשָׁה לְשׁוֹנוֹת בְּחַרְדָּל) עֶר זָאל זֵיי גֶעבִּין עֶסִין דְרַייִ צוּנְגֶען מִיט זֶענֶעפְט (מוּשְׁטַארְדֶע): (אֶל הַנַּעַר), צוּ דֶעם יוּנְגֶען מֶענְטשׁ (זֶה יִשְׁמָעֵאל) צוּ

פירוש רד"ק

י"ם). שבאו. וכן כי על כן לא נתתיה לשלה בני (שם ל"ס). שלא נתתיה: (ו) (כן תעש' כאשר דברת) · פת להם לבד ולא תטריח עצמך לדבר אחר: (ז) שלש סאים. לעשות חלות לחם של סאה לכל אחד דרך כבוד:

פירוש לתורת אלהים

זָאגְט כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אַזוֹ זָאלְסְטוּ טוּן וְוִי דוּ הָאסְט גְרֶעט: (ו) וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אוּנ אַבְרָהָם הָט גְאַייְלְט צוּם גְצֶעלְט צוּ שָׂרָה וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גֶזָאגְט מַהֲרִי אַייל אוּנ בְּרֶענְג שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סוֹלֶת דְרַייִ מָאס מֶעהְל אוּנ זֶעמִיל מֶעל לוּשִׁי קְנֶעט וַעֲשִׂי עוּגוֹת אוּנ מַאךְ קוּכֶען: (ז) וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם אוּנ צוּ דִיא רִינְד שְׁטַאל אִיז אַבְרָהָם גִילָאפֶן וַיִּקַּח אוּנ עֶר הָט גְנוּמֶן בֶּן בָּקָר אַיוּנְגֶע רִינְד רַךְ אַווייכֶע וָטוֹב אוּנ אַגוּטֶע (עַיִין רש"י) וַיִּתֵּן אֶל הַנַּעַר אוּנ עֶר הָט דָם גֶגֶעבִּין צוּם יוּנְג וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ אוּנ עֶר הָאט גַאַייְלְט צוּ מַאכֶען דָאס:

מדרש הנעלם

אַיין הַתְרָאָה אוּנ זָאגְט אִים עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים דִי וָועלְט אִיז גְלַייךְ וְוִי אַיין אוּנֶן בְּלִיק אִין וְוִי אַיין שָׁאטֶן וָוָס עֶר פַר גַייט בַּאלְד דְרוּם בֶּעט אִיךְ דִיךְ סוֹב דְּמֵה לְךָ דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים זֵיי גְלַייךְ וְוִי אַיין הִירְשׁ אוּנ וְוִי אַיין יוּנְגֶע אִינְד וָוָס זַיי זֶענִין גְרִינְג אוֹיף זַייעָרִי פִים צוּ לוֹפִין אוּנ דִיא זָלְסְט לוֹפִן צוּא טוּן דָעם רָצוֹן הַבּוֹרֵא צוּא יַרְשִׁינֶען עוֹלָם הַבָּא דָס אִיז עַל הָרֵי בְשָׂמִים וָוס הַייְסְט הַר יְיָ דִי בֶּערְג פוּן תַּעֲנוּג:
וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם אַז רַב דִימִי אִיז גְקוּמֶען

לְעוּלֵימָא וְאוֹחִי לְמֶעְבַּד יָתֵיהּ : ח וּנְסֵיב שְׁמַן וַחֲלַב וּבַר תּוֹרֵי דִּי עֲבַד וִיהַב קֳדָמֵיהוֹן וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ עֲלֵיהוֹן תְּחוֹת אִילָנָא

ואכלו

וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: ח וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם

תחת

ת״א ויתן אל. פס פו : ויקח חמאה. פס פו פו : וכוא עומד. קדושין לב מגילה פו:

בעל הטורים

להמרה. ואל הבקר רץ. בגי׳ רץ למצרה : (ח) ויאכלו. וכדר ויאמרו אליו רמז לה״ם אין המיתין כסעודה שמא יקדים קנה לושט

רשב״ם

ב״ו (ח) ויקח חמאה וחלב. לפי פשוטו של מקרא לא הוצרך לפרש שהביא את להם על השלחן אלא התובא׳ שלא אמר להם הוצרך לומר שהביאי הבאת פת על השלחן אינו חידוש אבל החמאה והחלב והבשר שאינו מוזמן לכל האורחים הוצרך לפרש : עומד עליהם.

רש״י

ישמעאל לחנכו במצות (ב״ר) : (ח) ויקח חמאה וגו׳ . ולחם לא הביא לפי שפירסה שרה ז נדה שחזר לה אורח כנשים אותו היום ונטמאת העיסה (ב״מ פס) : חמאה . שומן החלב שקולפין מעל פניו : ובן הבקר אשר עשה. אשר תקן . קמא קמא שתקן א למטי ואייתי קמייהו : ויאכלו . נראו

שפתי חכמים

ישמעאל (רא״ם) כ״ל שאחר שבוא בצלמו רץ אל הבקר למה בנית סיום כמבוב לאחר לנו אמר שבוא כנו ולחנכו : (רכ״ם) דק״ל למה לא אליוו שבנה פ״ו כמו גבי יוקח לא ממש תיה לכ״פ כו׳ ואא״כ רמוי לקבל שכר : ו ואא״ת מנ״ל לרש״י דלמא בה שלא כנית חמים שלא נאפה עדיין וי״ל דעיקר כסעודה בוא בלחם כדכתיב שנר לחם רב ואי לא נאפה בלחם לא כיה מכין אחר לרכי סעודה וק״ל : ז ולאו דוקא שפירסה נדה דהא כתיב הרי בלותי כיתה לי עדנה ג״ם שלא כי״ל עדן ופת אלא שחזר לה אורח נשים דהיינו שראתה ואיכריה כיו כנדין עליה וחששה כשיפולי הטיה וכיתה ירלאה שמא תטיה נדה והטמאה את העיסה והכרס כי׳ אוכל חולין בטהרה לכך פירשה מן העיסה ובלנה לה והתוך כך קודם שבא אחר אל העיסה נעשה ולאותו זמן פסח כי׳ ואסור בחמץ וק״ל. א״כ י״ל דכאשה פירסה נדה והא דכתיב אחרי בלותי כית׳ לי עדנה והא כי׳ לם ומה תמיפות׳ י״ל דכנור׳ בית׳ מקרה בעלמא כיא וכיא ידעה שאנרכם פי׳ אוכל חולין בטהרה כדפי׳ כו״ם ואם תאמר וכהיך נהן לכם חמאה וחלב ובן הבקר וכא בשר בחלב כוא י״ל דמתחלה נתן לכם חמאה וחלב ואח״כ נתן לכם הבשר א״כ דס״ל כמ״ד דבקנות ובזמנה מותר : ה ר״ל כא ג׳ לשונות כיו וקרא משמע שלא בנית אלא א׳ מדכתיב בן הבקר ל׳ יחיד (מברא״ם) ה״ל והלא חמאה וחלב לא הזכר מקודם א״כ פנ״ל ויקח בן הבקר ואח״כ חמאה שבוא כויכף ל״פ קמא קמא כו׳ ר״ל שחמאה וחלב כיו מוכנים לפניו קודם שהזיר בן הבקר ודו״ק וצי״ל מאחר שבה דייק שבוא מ.ת.ר

בית יהודה

זַיִין ווֶעהְן יִשְׁמָעֵאל הָט עֶר גֶעגֶעבְּן (לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת) עֶר זָאל אִים לֶערְנֶען צוּ טוּן מִצְוֹת : (ח) (וַיִּקַּח חֶמְאָה וגו׳) . זָאגְט רַשִׁ״י (וְלֶחֶם לֹא הֵבִיא) בְּרוֹט הָט אַבְרָהָם קֵיין בְּרוֹט גֶבְּרַאכְט (לְפִי שֶׁפֵּרְסָה שָׂרָה נִדָּה) וַוייל שָׂרָה הָט פְּלוּצְלוּנְג גֶועהְן נִדּוֹת (שֶׁחָזַר לָהּ אֹרַח כַּנָּשִׁים אוֹתוֹ הַיּוֹם) ווייל אִין דֶעם טָאג אִיז צוּ שָׂרָה צוּרִיקְגֶעקוּמֶען דִי צַייט פוּן נִדּוֹת ווִי בַּיי יוּנְגֶע ווַייבֶּער (וְנִטְמֵאת הָעִיסָּה) אִיז דִי טֵייג טָמֵא גֶעוָוארְן : (חֶמְאָה). (שׁוּמַן הֶחָלָב שֶׁקּוֹלְפִין מֵעַל פָּנָיו) חֶמְאָה אִיז דָּאס פֶעטְּע הוֹיט ווָאס מֶען נֶעמְט אַרָאפּ פוּן דִי מִילְךְ : (וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה) (אֲשֶׁר תִּקֵּן) . דָאס מַיינְט פוּן דֶעם יוּנְגְעֶן אָקְס ווָאס עֶר הָאט פֶערְטִיג גֶעמַאכְט צוּם עֶסֶן (קַמָּא קַמָּא שֶׁתִּקֵּן אַמְטֵי וְאַיְיתֵי קַמַּיְיהוּ) ווָאס עֶר הָט פֶערְטִיג גֶעמַאכְט הָט עֶר גֶעבְּרַאכְט פַאר זֵיי צוּם עֶסֶן : (וַיֹּאכְלוּ). (נִרְאוּ כְּמוֹ שֶׁאָכְלוּ) עֶס הָט אִים גֶעזֶעהְן ווִי זֵייא עֶסֶן (מִכַּאן שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם מִן הַמִּנְהָג) פוּן דַאנֶען לֶערְנֶען מִיר אַמֶענְטְשׁ זָאל נִיט עֶנְדֶערִין פוּן דֶעם מִנְהָג פוּן דֶעם אָרְט ווָאס עֶר אִיז אַהִין גֶעקוּמֶען. דִיא מַלְאָכִים וָוענִין גֶעקוּמֶען צְווִישֶׁן מֶענְטְשִׁין

פירוש רד״ק

כמו פולת.קמח סיפס׳ סולת לעוגות . לפי שהם להם רחיק בדי שיאם׳ מהרה : (ז) (ואל הבקר רץ) . כמי שאמר ויפתר . להודיע זריזותו ושמחתו באורחים ויראבילם מיטב המאכלים כמו שאמר סולת . ובן אמר רך וטוב . ובן ראוי לעשות וללמוד ממדות אברהם

ולסיבך נכתב הסמוך הזה׳ (בן בקר) . זכר וקטן והי׳ רך והי׳ גם בן מיב.ר״ל שמן . וכן ונשבע להם (ונהי׳ סיבים (ירמי׳ פ״ד י״ג) . (אל הנער)׳ אל המשרת . ובדרש . זה ישמעאל (ב״ר פ״ח) לעשות אתו . לחנכו ולבשלו : (ם) (ויקח) . הוא בעצמו . ובן ויתן . וגם

שדה הקדוש

ה (וַיֹּאכֵלוּ) אִיג זַיי הָבֶּן גֶעגֶעסְן אִין מִדְרָשׁ בְּרֵאשִׁית רַבָּה זָאגְט ר׳ תַּנְחוּמָא פוּן ר׳ אֶלְעָזָר אִין ר׳ אֲבִינָא וִיעֶנְן אַז ר׳ מֵאִיר הָט גֶזָאגְט אַשְׁפְּרִיךְ וְוַארְט אֵילוֹ לְקַרְתָּא הַלֵּךְ בְּנִמּוּסֶיהָ קוּמְסְט דִי אִין אַ קִיבָּרִי שְׁטָאט פִירְט דִי זִיךְ אוֹג אִיצְט מִנְהָגִים פוּן כֹּשֶׁה רַעְיָה אִיז גֶעקוּמֶען אִין הִימְל ווָאס עֶס אִיז קֵיין עֶסֶּן אוּן קֵיין טְרִינְקֶען נִיט גִיוֶוען הָט עֶר פַעְרְצִין טָאג נִיט גֶעגֶעסֶן דִי מַלְאָכִים וָוען גֶעקוּמֶען צוּ אַבְרָהָם הָבֶּן זַיי גֶעגֶעסֶן :

מדרש דנעלם

פוּן אָרִין יִשְׂרָאֵל הָט עֶר עֶס מְבַטֵּל גֶיוֶוען דָאס דִיא גְשָׁמָה הָט גֶעפִינֶען אִין הִימְל צוּ דֶעם נוּף דָאס וְוֶיס דָא אִיז דֶער פְּרָשָׁה אִין פִּינְפְן דֶער הָבֶּן פוּן קָרְבָּנוֹת אִין הַטְבָּעַת דִי קָרְבָּנוֹת וָוען בָּטֵל וֶוערְין אָבֶּר דִיא תּוֹרָה וֶועט נִיט בָּטֵל וֶוערְין וֶוער עֶס אִיז נִיט עוֹסֵק אִין קָרְבָּנוֹת זָאל עֶר עוֹסֵק זַיין אִיג דֶער תּוֹרָה פוּן קָרְבָּנוֹת רַבִּי יוֹחָנָן זָאגְט אַז הקב״ה הָט גֶזָאגְט צוּא מֹשֶׁה דִי פְּרָשָׁה פוּן קָרְבָּנוֹת הָט מֹשֶׁה גֶזָאגְט צוּא הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ דָס אִיז רֶעכְט אַז דָס בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וֶועט

תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ׃ ט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר

ינקוד על איו

הִנֵּה

וַאֲכָלוּ׃ ט וַאֲמָרוּ לֵיהּ אָן שָׂרָה אִתְּתָךְ וַאֲמַר הָא

ת"א ויאמרו. יבמות עז :

רשב"ם

כשאיש יושב וא' עומד קוראו עומד עליו וכן וראה ה' יושב על כסאו. שרפים עומדי' ממעל לו. וכן במיכיהו וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו: תחת העץ. יודעים היו שואלים כדרך שמצינו בשכינה שאמר לאדם איכה. וכן בבלעם מי האנשים האלה עמך. וכן ישעית

בעל הטורים

גופא : (ט) ויאמרו אליו. בגי' אמרו אליה איו : (יא) ארח כנשים

אילנות שבפרדס : (ט) איה שרה אשתך. אע"פ שהיו

רש"י

כמו שאכלו מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג (ב"מ פו. ב"ר) : (ט) ויאמרו אליו. נקוד על אי"ו שבאליו ותני' רשב"א אומר כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב וכו' וכאן הנקודה רבה על הכתב ואתה דורש הנקודה שאף לשרה שאלו איו אברהם למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש. בב"מ (דפ"ז) אומרים יודעים היו מלאכי השרת

שפתי חכמים

ל"פ קמא כו' ר"ל אמר תחן בראשונה הביא מיד : ט וא"ת ומנ"ל לרש"י דילמא מש"ה כתיב ויאכלו דמשום שהיו מלאכים ואין שייך בהם אכילה ומש"ה כתיב ויאכלו להראות לאברהם שהם אורחים ולא מלאכים וי"ל דא"כ מה בא הכתוב להשמיענו לא לכתוב כלל ויאכלו דפשיטא הוא דלא אכלו או משום נפקא מינה בזה אם אכלו או עשו עצמן כאלו אכלו לכך פי' מכאן כו' וק"ל : י וא"ת לא הי"ל לנקוד רק ל' לחוד ויהיה הכ' מרובה ומדרש הכתב. וי"ל דהכ"א דורשין הכ' קודם הנקודה ואילו הי' נקוד על ל' א"כ לא היה הכרח הכתוב למי שאלו משאלה אי שאלו לשרה משאלה על אברהם או לאברהם תשאלה על שרה כיון דלא נקוד אלא על הל' הוה כאלו כתיב בקרא איו איה א"כ לא הויינו יודעין על מי שאלו משאלה ואדרבה מן הכ' פי' משמע דשאלו תחלה לשרה על אברהם דהא להכי לא נקוד אלא הל' למדרש איו תחלה אבל עכשיו שנקוד איו א"כ אנו דורשים הכ' קודם דהיינו איה דכתיב בקרא כלו' ששאלו משאלה לאברהם איה שרה אשתך ואח"כ שאלו לשרה איו אברהם. וא"ת מאי נ"מ בזה י"ל ללמדך דרך ארץ ששואלים תחלה לאיש על האשה ואח"כ לאשה על האיש וק"ל.

(רש"א) והתי' הנכון בזה הוא שאמר שהתורה עצמה כל ענינה ע"פ שכתב הוא כנה מן השמות שהם כנים הכ' רבה שיהי' אותו הכ' הנדרש לודק בקשורו עם השאר שהכל כ' וזה לא ימצא בכאן כי אין הוא רומז אל זכר נסתר ואין יומשך לו אומרו שרה אשתך והביא ראיה לזה מפסוק או בדרך רחוקה שנקוד על הכ' ע"ש והולם כשנקוד אי"ו ותדרשהו לא נחוש אל הכתב החסר הבא בפסוק או נקח מלת אי"ו מופשט לעצמו אמר שהכ' והנקודה הם שני דברים מתחלפים. ועי"ל לכך נקוד אי"ו כי כל הנקודות באו לעקור האותיות והנה נשארה הל' לבדה כדי שתקח הל' ותשים על איה וכוי כמו אליה פי' שאף אליה שאלו על אברהם דהל"ל היכן עלינו ששאלו לשרה על אברהם דילמא לאמר שהי' בבית שאלו אין אברהם משו"ה נקוד על איו למדרש זה כך מצאתי בכ"י אבא מורי ז"ל. ובזה מתורץ גמי מה שהקשתי להקשות מנ"ל לרש"י ששאלו לשרה על אברהם דילמא לאדם אחר שאלו עליו וק"ל. כ' הרא"ם וסלא אין שואלין בשלום אשה כבר תירצו בגמ' דוקא כששואלין לאשה עצמה אבל ע"י בעלה מותר וע"ש. (ג"א) וא"ת אימתי שאלו לשרה איה אברהם הא נתחלה

בית יהודא

הָאבִּין זַיי גֶגֶעסֶן וִוי מֶענְטְשִׁין : (ט) (וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו), זָאגְט רש"י (נָקוּד עַל אַיו שֶׁבְּאֵלָיו) אוֹיף דִי דְרַייא אוֹתִיּוֹת א י ו פוּן וָוארְט אֵלָיו זָענֶן דָא פִּינְטְלַאךְ (אִין דִיא סֵפֶר תּוֹרָה) (וְתַנְיָא) אוּנ מִיר הָאבֶּען גֶלֶערוּנְט (רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר) זָאגְט (כָּל מָקוֹם שֶׁהַכְּתָב מְרוּבָּה עַל הַנְּקוּדָה) יֶעדֶער וָוארְט וָואס דִיא גְשְׁרִיבֶּענֶע אוֹתִיּוֹת פוּן דֶעם וָוארְט וָואס זֶענֶן אָן פִּינְטְלַאךְ זֶענִין מֶעהְר וִוי דִיא אוֹתִיּוֹת פוּן דֶעם וָוארְט וָואס זֶענִין מִיט פִּינְטֶלַאךְ (אַתָּה דוֹרֵשׁ הַכְּתָב) דַארְף מֶען לֶערְנֶען דֶעם דְרַשׁ אוֹיף דִיא גִישְׁרִיבֶּענֶע אוֹתִיּוֹת וָואס זֶענִין אָן פִּינְטְלַאךְ (וְכַאן הַנְּקוּדָה רַבָּה עַל הַכְּתָב) אוּנ דָא זֶענִין דִיא נִפִּינְטֶעלְטֶע אוֹתִיּוֹת מֶער וִויא דִיא גְשְׁרִיבֶּענֶע אָן פִּינְטְלַאךְ (וְאַתָּה דוֹרֵשׁ הַנְּקוּדָה) דַארְף מֶען לֶערְנֶען דֶעם דְרַשׁ אוֹיף דִי נְפִּינְטוּלְטֶע אוֹתִיּוֹת (דָאס זֶענִין א י ו פוּן וָוארְט אֵלָיו, דָס מַאכְט אַיו, וואוּ אִיז עֶר (שֶׁאַף לְשָׂרָה שָׁאֲלוּ אַיּוֹ אַבְרָהָם) צוּ שָׂרָה הָאבִּין זַיי גְפְּרֶעגְט וואוּ אִיז אַבְרָהָם (לָמַדְנוּ) דֶער פָּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז (שֶׁיִּשְׁאַל אָדָם בְּאַכְסַנְיָא שֶׁלוֹ) אַז אַמֶענְטְשׁ קוּמְט אִין אַפְרֶעמְדֶע שְׁטוּב צוּ בֶּעקֶענְטֶע מֶענְטְשִׁין (אָדֶער אִין אַנַאסְט הוֹיז וָוס עֶר קוּמְט אִין אִים שְׁטֶענְדִיג) זָאל עֶר פְּרֶעגִין בַּיי דֶעם מַאן וָואס מַאכְט זַיין וַוייבּ אוּנ זָאל פְרֶעגִין דָאס וַוייבּ וָואס מַאכְט דֶער מַאן (בְּבָבָא מְצִיעָא אוֹמְרִים) אִין דִיא מסכת

פירוש לתורת האלהים

(ח) וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב אוּנ עֶר הָט גְנוּמֶן פּוּטֶער אוּנ מִילְךְ וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה אוּנ דִיא יוּנְגֶע רִינְד וָוס עֶר הָט פַארְטִיג גְמַאכְט וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם אוּנ עֶר הָאט גְגֶעבֶּן פַר זַיי והוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם אוּנ עֶר אִיז גִישְׁטַאנֶען נֶעבִּין זַייא תַּחַת הָעֵץ אוּנְטֶער דֶעם בּוֹם וַיֹּאכֵלוּ אוּנ זַיי הָאבֶּן גְגֶעסִין (עַיין רש"י) : (ט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אוּנ זַיי הָאבֶּען גְזָאגְט צוּא אִים אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתְּךָ וְויא אִיז דַיין

מדרש הנעלם

שְׁפַיין אוּנ דִי יִשְׂרָאֵל וָועלִין זַיין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אָבֶר אַז דִיא יִשְׂרָאֵל וָועלִין גִיט זַיין אוּנ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

הא במשכנא: י ואמר הנה באהל: ויאמר שוב אשוב
מיתב אתוב לותך
אליך

שפתי חכמים

כתשלב ראו אותו וכוח הכניסם לביתו. וי"ל כתב שפי' אגרסס רץ אל הבקר ופוסק כסעודה: ב ר"ל דלאחר שהיו אוכלין היו מברכין כהמ"ן על הכוס ושרה לא היתה אללם ואגרסם גת פי' רולה לשלום לה לפי שפירשה שרה נדה ולא השמא כתשקין עם הכוס וכות לא רלה לגלות שפירשה נדה לכן לא רלה לשמוך לכוס אמר ולשלום לה. אי נמי י"ל דעיקר מלוה שתשתה אותו כוס שברכו עליו . ולפ"ז יש לפרש מה שהביא כגרפס ה״ם כאכל רמז לשם שפירשה נדה פ"ם יושבת כדר כדרך נשים נדות וק"ל : ל זם קאי אפירושו שפי' לעיל אלא

רש"י

שרה אמנו היכן היתה אלא להודיע שצנועה היתה כדי לחבבה על בעלה אמר ר' יוסי בר חנינא כדי לשגר לה כוס ב של ברכה: הנה באהל. צנועה ל היא

בית יהודה

מסכת בבא מציעא זאגט מען (יודעים היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה) די מלאכים האבן געוואוסט וויא אונזער מוטער שרה איז געווען (אלא להודיע שצנועה היתה) נאר סר וואס האבן זייא געפרעגט ביי אברהם וויא איז שרה . ווייל זייא האבן געוואלט אברהם זאל זאגן זיא איז אינ געצעלט וועט זיי זאגן צו אים זעה נאר ווי פרום דיין ווייב איז זיא קומט ניט ארויס זעהן דיא אורחים (כדי לחבבה על בעלה) וועלין זיי שרה'ן ליב מאכן אויף איר מאן אברהם . רבי יוסי ברבי חנינא זאגט דריבר האבן דיא מלאכים געפרעגט ווי איז שרה (כדי לשגר לה כוס של ברכה) זיי זאלן שיקן צו איר דעם כוס פון בענטשין זיא זאל פון אים טרינקן (הנה באהל) . זיא איז אין געצעלט . ווייל (צניעה

פירוש רד"ק

לפניהם חמאה והלב ובן הבקר. שיאכלו מאיזו שירצו אי מהכל. ולא הי' צריך לזכור הלחם. כי ידוע הוא כי הלחם הי' מביא לפניהם תחל' כי לפחות שבאורחים יתנו להם לפניו . כל שכן לאלה שנראו לו כאנשים נכבדים. ועוד שהרי הכין הלחם. וכמו שאמר ועשי עוגות.אלא זכר הדברים שהביא לפניהם ללפתן. וגם כן לא זכר יין: (אשר עשה). אשר תיקן על ידי הנער . (והוא עמד). כתרגומו. עליהם. לפניהם . כמו נצבים עליו, וכן עומדים ממעל לו (ישעי' ו' ב'): (ויאכלו). כן נראה לו הכל במראה הנבוא': (ויאמרו אליו) . נקוד על איו. ואין לנו טעם בנקודות אלא מה שנמצא מהם בדרשות. ואחז"ל תניא רשב"א אומר (ב"ר פ"ח. ב"מ שם) כל מקום שהכתב רבה על הנקוד' אתה דורש את הכתב . נקוד' רבה על הכתב אתה דורש את

פירוש לתורת האלהים

נייב שרה (עיין רש"י) ויאמר האט אברהם געזאגט זיא איז אין געצעלט (עיין רש"י) : (י) ויאמר

מדרש

ווס וועלין זיי פון האט אים אשה יתברך געענטפערט לאזען זייא עוסק זיין אינ דער תורה וועל איך זייא מוחל זיין זייערע עבירות מער פון אלע קרבנות פון דר וועלט אזו ווי דר פסוק זאגט זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים כלומר אז מען לערנט דיא תורה פון עולה אדר תורה פון מנחה איז פון דיא אנדרי איז גלייך וויא מען איז מקריב אלע קרבנות. ר' כרוספדאי זאגט ווער עס זאגט מיט זיין מויל די קרבנות אין שיל אדר אין בית המדרש אין איז זיך מכוין דריגעו איז דרוף מאר האגדין איין כריתות ברית אז אלע מלאכים וואס דער מאנן זיינע עבירות אונ וענין אויף אים מקטרג הייגט זאלן זייא אים ניט קענין טון קיין שלעכטס נאר גוטס אזו ווי אין דער פרשה שמ"ש אז דיא נקבה פון דעם צדיק ווס זיא היבט אברהם וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו אז דריי מלאכים שטייען אכטונג געבין אויף דעם משפט פון זייני עבירות ווס טוט ער וימהר אברהם האהלה אייליגט ער אונ גיערט איין אין שיל אדר אינ בית המדרש איין קענין דיא תורה פון מנחות אזו ווי עס שטייט מהרי שלש סאים קמח אין דיא תורה פון קרבנות אזו ווי עס שטייט ואל הבקר רץ אברהם דען קענין זיי אים נאר גוטס פון ארבה זייא וענין אים מבשר גוטע בשורות אינ בענטשין אים אזו ווי עס איז פירוש אינ דר פרשת

הנעלם

הצוה אז קטורת איז מכפר דען ניט גינג וואס דיא צדיקים וענן מבטל דיא שלעכטי גזירה . נאך מער די אלע מקטריגים בענטשין זיי . נאך דעם שטייט וימהר אברהם ער האט געאיילט צוא טון תשובה צו לערנען פרשת הקרבנות דער נאך ויאמרו אליו וענן אלע מסכים בפה אחד ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה זייא זאגן אים דיא וועסט לעבין . אונ אז דיא מלאכים זעהן אז ער האט זיך גניבען איין גישע עצה צו טון תשובה. גייען זיי פון אים אוועק אונ גייען בטרקטין די עבירות פון די רשעים דרום שטייט היכה ויקימו משם האנשים וישקיפו על פני סדומ' יהודה זאגט אזו איז דר סדר פון איין צדיק אז ער זעהט אז מען הייבט אן אובין צו בטרכטין זיין מעשים אייליגט ער היבה תשובה טון מיט תפלות אין תפלין אונ צדקה געבין אזו ווי עס איז פירוש איז דעם פסוק למען אשר יצוה את בניו וגו' לעשות צדקה ומשפט ביז די מקטרגים גייען אוועק פון אים דר נאך איז ער מתפלל אויף די רשעים זיי זאלן ניט ארויין גיין אונ ניהגם איין אזו ווי עס שטייט ואני בחלותם לבושי שק אונ בעט ניט די רשעים זאלן שטארבן , דרום ווען הקב"ה וויל צו נעמין הרח פון דר וועלט בשעת ער איז גייען איין רשע וואלט דאך אברהם אבינו מיט כל ישראל אויף די וועלט ניט געווען אונ מען וואלט די תורה ניט מקבל

אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא

כְּעִדָּן דְּאַתּוּן קַיָּמִין וְהָא בַר לְשָׂרָה אִתְּתָךְ וְשָׂרָה שָׁמַעַת בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא וְהוּא

רש"י

היא: (י) כעת חיה. כעת הזאת לשנה הבאה ופסח היה ולפסח הבא נולד יצחק מדלא קרי' כעת ג אלא כעת. כעת חיה י כעת הזאת שתהא ' חיה לכם ' שתהיו כלכם שלימי' וקיימי': שוב אשוב לא בשרו המלאך שישוב אליו אלא בשליחותו של מקום א"ל כמו ויאמר לה מלאך ה' הרבה ארבה והוא אין בידו להרבות אלא בשליחותו של מקום אף כאן בשליחותו של מקום אמר ליה כן (ב"ר).

שפתי חכמים

אלא להודיע שצנועה היתה כו' ר"ל לכך שאלו כדי שיחבב הוא הנה באהל ותתודה ירא' שהיא צנועה ופירושו להודיע לאברהם שהיא צנועה: ם וא"ת מנ"ל לרש"י דפסח הי'. וי"ל דלשנה אחרת נולד יצחק וכתיב בפ' בא ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו וגו' וארבע מאות שנה היו מתחילין מיום שנולד יצחק כשהי' זרע לאברהם ובאותו יום שהתחילו ארבע מאות שנה בו היו כליס וביום שכלו בו יצאו כדפירש"י שם ושם היו יוצאים בט"ו בניסן הוא יום א' של כסח א"כ בבשורה ובליד' של יצחק הי' בפסח ופי"ל ורש"י דיק מדכתיב גבי לוט ומצות וגו' ש"מ דפסח הי' וזה הי' באותו היום שדבר המלאך כן: ג מדלא קרינן כעת בפו"א אלא כעת בקמ"ץ דכעת בפו"א דבוק לחיה ואין זמן מפורש אחריו. לכן נ"ל שהוא כמו בעת כלו' בעת הזאת ושיה דבור בפ"ע כדמפרש והולך שתהא חיה כו'. (מהרמ"ש) נ"ל כעת בקמ"ץ משמע עת הרמוז כמו הכא שרמז לו שריטה לפי שהוא כאלו נכתב כהעת הכל כעת בפו"א לא נראה בו איזה עת וק"ל: ם וא"ת מנא ליה לרש"י (מהרמ"ש) נ"ל דקו' מעיקרא ליתא כי כ"פ לא בשרו המלאך שהוא ישוב אליו אלא בשליחותו של מקום ר"ל שהקב"ה ישוב אליו וכמ"ש אח"כ למועד אשוב אליך וגו' ואע"ג שאמר שוב אשוב כמדבר בעדו דרך השלוח לדבר כן בשם משלחו כמו אני חותנך יתרו למ"ד שלוח שלח לו ודייק רש"י זה דלמה יתלה המלאך הגדולה בעצמו שוב אשוב וכרי

בית דוד

היא) זיא איז פרום: (י) (כעת חיה). (כעת הזאת לשנה הבאה) איבר איאר אונ דיא זעלבינע צייט ווי היינט איז וועט שרה געבארן אזוהן (ופסח היה) דער טאג איז געוועזן פסח (ולפסח הבא נולד יצחק) אוף איבר איאר פסח איז געבארן געווארן יצחק (כדלא קרינן כעת אלא כעת) ווייל מיר לייענען ניט כעת נאר מיר לייענן כעת (אז מיר וואלטן געלייענט כעת חיה. וואלטן דיא צוויי ווערטער גרעט געווארן צו זמין. וואלט מען טייטשין כעת חיה. ווי דיא לעבדינע צייט. אבר אז עס שטייט כעת חיה, איז דאס צוויי בזונדערע זאכען. שוב אשוב אליך כעת איך וועל מיך צוריק קערן צוא דיר איבר איאר אין דיא זעלבינע צייט. אונ מיר אלע וועלין לעבין אינר גזונד זיין. (כעת חיה. כעת הזאת). איבר איאר אונ די זעלבינע צייט. חיה. (שתהא חיה לכם) וואס עס וועט זיין אלעבונג צו אייך (שתהיו כלכם שלמים וקימים) איר וועט אלע לעבון אונ זיין גזונד.): (שוב אשוב). זאגט רש"י (לא בשרו המלאך שישוב אליו) וואס דר מלאך האט גזאגט איך וועל צוריק קומען האט ער דאס ניט גזאגט פון זיך אליין (אלא בשליחותו של מקום אמר לו) נאר הקב"ה האט אים גשיקט אונ גהייסן ער זאל אזוי זאגן (כמו) וויזעם שטייט אונ פסוק (ויאמר לה מלאך ה' הרבה ארבה) דר מלאך האט גזאגט צו הגר איך וועל מעהרין דיינע קינדר (והוא אין בידו להרבות) דר מלאך קען ניט מעהרין אירע קינדר (אלא בשליחותו של מקום) הקב"ה האט גשיקט דעם מלאך אונ האט אים נהייסן ער זאל אזוי

פירוש

הנקיר'. ר"ל כאן שמש לשרה שאלו איה אברהם למדנו ששואל אדם באכסניא שלו לאיש על האש' ולאשה על האיש. ועוד אמרו יודעין מלאכי השרת שרה אמנו היכן הית'. אלא להודיע שצנוע' היתה כדי לחבבה על בעלה. ר' יוסי בר חנינא אמר כדי לשגר לה כוס של ברכה: (ט) (איה שרה אשתך). שאלו עליה לפי שלא היתה עמהם במקום שהיו אוכלי' מפני צניעות' ולמדנו

רד"ק

בסיפור הזה כי לא נאה לנשים הצנועות להתראות בפני האורחים. ולפי שהיו רוצים לבשר' שאלו עליה. (הנה באהל). הנה היא באהל. כדרך הצנועות: (י) (ויאמר). הגדול שבהם. והוא שאמר לו אברהם אם נא מצאתי חן בעיניך. והוא שבא לבשר את שרה ואמר שוב אשוב אליך. והשני, בא להשחית את סדום והשלישי בא להציל את לוט. כי אין מלאך אחד עושה

פירוש לתורת אלהים

האט אים דר מלאך גזאגט פון גאטס וועגין גאט האט אזוי גזאגט. שוב ווידער קערין אשוב אליך וועל איך ווידר קערין צוא דיר כעת אזו ווי די צייט איבר איאר חיה אונ איר וועט לעבין אונ איר וועט אלע זיין גאנץ אונ אוף רעכטינט והנה בן לשרה אשתך אונ עס וועט געבארען ווערין אזוהן צו דיין ווייב שרה ושרה שומעת פתח האהל אונ שרה האט דס געהערט אין דער

*) הע־ה הנה להבין פירש"י ז"ל על נכון. הלא ידוע כי יש שני מיני כפין. יש כף הדמיון כמו כבית [אזו ווי א שטוב] ומשמעו איזה בית שיהיה ונקוד שוא. ויש כף הידיעה כמו כבית [אזו ווי די שטוב] כהבית הידוע. אבל האות שאחר הכף הידוע צריך להיות דגושה. ואם הוא אות שאינו מקבל דגוש כמו ע' אזי הדגוש שהיה צריך להיות בהע' הולך תחת פתח הכף ונעשה מן הפתח קמץ. ע"כ כאן היה צריך להיות כעת ומחמת

אֲחוֹרוֹהִי: יא וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה סִיבוּ עָאלוּ בְּיוֹמִין פְּסַק מִלְּמֶהֱוֵי וְהוּא אַחֲרָיו: יא וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת

לשרה רשבים . לשרה

שהיה יודע שאל כך להוקי' בשלותי אויל מרודך · וכל ה דרך התחלת הדבור:(י) והוא אחריו. הפתח של אהל ז שרה היה אחרי המלאך לפיכך ששמעה שרה את דבריה כעת חיה . כעת יולדת דכתיב עת יולדה ילדה וב

רש״י

(אלישע אמר לשונמית למועד הזה כעת חיה את חובקת בן ותאמר אליו אדוני איש האלהים אל תכזב בשפחתך אותן המלאכים שבשרו את שרה אמרו למועד אשוב אמר לה אלישע אותן המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם אמרו למועד אשוב אבל אני בשר ודם שהיום חי ומחר מת ובין חי ובין מת למועד הזה וגו') : והוא אחריו. הפתח היה אחר המלאך : (יא) חדל להיות. פסק מ

שפתי חכמים

וכרי עלינו שנעשו ע״ז כמ״ש כי משמיתים אנחנו כו׳ אלא בשליחותו של מקום אמר וצ״ל דהל״ל שמא כפ״י ישלח אותו בשליחות אחרת ולא יבי׳ לו פנאי לבא עם הקב״ה ונמלא שקרן נדבריו אלא ודאי בשליחותו של מקום אמר לו וכוה מתורץ למה פי׳ כעת קיום שוב אשוב אלא כדרך המקרא : ע וא״ת מנ״ל לרש״י דולמא איפכא (מהרש״ב) וי״ל דא״כ הל״ל ובוא לפניו ר״ל המלאך כי׳ לפני הפתח דאז הפ״ר משמע שהמלאך לא כי׳ תוך האהל אלא לפני פתח האהל כאשר הוא בחוצה שאברהם ישב על פתח האהל ודיבר המלאך עמו אבל פי קאי אחריו על הפתח דהיינו הוא המלאך כי׳ אחר הפתח א״כ יבי׳ כפי׳ שהמלאך כי׳ אחר הפתח ובוא תוך בית : פ וא״ת ופלא פירש״י לעיל שאותו יום פירסה נדה ונטמאת העיסה ש״מ דפ״ל אורח כנשים. וצ״ל שבית׳ סבורה שמקרה הוא ולא אורח ופת וז״ש היאם לי עדנה אמרה כן כשסופקת כלו׳ כדם שראיתי כבר שסופקת אני בזה אם הוא ופת שלי או לא כי אם מקרה בעלמא מנא מכירת כליבה שאמר אברהם מברי שלשה אים קמץ וכו׳ ודלא כפי׳ הרא״ם שפירש גבי שינה הכתוב מפני השלום אמרה שרה אני אחרי בלותי כבר היתה לי עדנה אבל אדוני זקן וכו׳ כ׳ מהרש״ל ות״ה נתן לה הקב״ה שנה ללידה כדי שיבוא׳ לה ג׳ חדשים שתקבע לה ופת כיון שפסקה מלראות ועכשיו חזרה לנערות׳ ותשב חדשים ללידה אבל לפי״א כר״א נפקדה שרה היה :

בית

זאגן (אף כאן בשליחותו של מקום אמר לו כן) אזוי האט דער מלאך געזאגט צו אברהמען די רייד ווס הקב״ה האט איהם געשיקט ער זאל זאגן . רש״י זאגט (אלישע אמר לשונמית למועד הזה כעת חיה את חובקת בן) דער נביא אלישע האט געזאגט צו דיא שונמית איבר איאר אין די צייט ווען די לעבין איג דיא ווען הלשין אויהן (ותאמר) האט די שונמית געזאגט צו אלישע (אל אדוני איש האלהים) מיין הער איג געטליכר מענטש זאג ניט אזוי אזאך (אל תכזב בשפחתך) זאג ניט צו דיין דינסט (צו מיר) אזוי אזך ווס וועט ניט זיין (די זאלסט ניט בלייבן אליגנר) (אותן המלאכים שבשרו את שרה) דיא מלאכים ווס האבן געזאגט צו שרה זיא וועט איבר איבר איאר האבן אקינד (אמרו שוב אשוב) האט דער מלאך געזאגט ער וועט איבר איאר נאך אמל קומן, דס איז געוועזן אצייכן אז ער האט געוויסט די זאך איז גוויס אמת . אבר די זאגסט ניט די ווערט צו אינז צוריק קומען (אמר לה אלישע) האט אלישע געזאגט צו די שונמית (אותן המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם) מלאכים ווייל זייא לעבין אייביג (אמרו שוב אשוב) האבן זיי געקענט זאגן איך וועל צוריק קומען (אבל אני בשר ודם) אבער איך בין נאר אמענטש (שהיום חי ומחר מת) היינט לעבט ער אונ מארגן שטארבט ער. ווי אזוי קען איך דיר זאגן אז איבר איאר וועל איך קומן צו דיר . נאר דס זאג איך דיר (בין חי ובין מת) סיי איך וועל לעבן אונ סיי איך וועל שטארבן די וועסט גוויס לעבין ביז איבר איאר אונ די וועסט הלשין אויהן : (והוא אחריו) אונ ער איז געוועזן אינטער איהם . זאגט רש״י (הפתח היה אחר המלאך) די טיר איז געוועזן אינטער דעם מלאך : (יא) (חדל להיות) . זאגט רש״י (פסק ממנה) עס האט אויף געהערט צו זיין פון

פירוש רד״ק

שתי שליחות באחד : כעת חיה . כעת הזאת שתהי׳ שרה חיה. כלומר יולדת . וכן מצאנו במשנ׳ שאמרו ליולדת חיה . כמו שאמרו והחי׳ תטול את הגורל (יומא פ״ו) . ולדעת המתרגם שתרגם כעדן דאתון קיימין. על העת אמר חיה. שתהא להם העת עת חיה . כלומר שתהיו אתם חיים ותלה החיות בזמן להתבשרת החיים בו . והתשובה שאשוב אליך שתהי׳ לזמן הזה בשנה האחרת כמו שאמר לו האל למועד הזה בשנה ה האחרת ולא נכתב בתור׳ תשובת המלאך אל אברהם לזמן שנולד יצחק: (ושרה שומעת פתח האוהל) . והיא היתה באהל אלא כששמעה שהיו מדברים עליה באת עד פתח האוהל לשמוע הדברים והם לא היו רואים אותה כי אחוריהם היו אל פתח האהל . וזהו שאמר והוא אחריו. ר״ל כי האהל היה אחרי המלאך המדבר : (כ) (ואברהם) . נכתב זה הפסוק לתת טעם למה צחקה שרה. באים בימים. מנהג הכתוב לאמר הלשון

פירוש לתורת אלהים

: יר פון דעם געצעלט (והוא אחריו) דען דיא טיר איז געוועזן אינטער דעם מלאך : (יא) ואברהם ושרה זקנים אונ אברהם מיט שרה זענען אלט געוועזן באים בימים זייא זענען געקומען אין דיא

הרמיט של הקי׳ נקשה שהשתה קמץ וניקוד בפת. וזאת ידוע ג״כ כי בריאות לא יוכל להיות בלא חיות. שאם אינו חי אינו בריא. אבל יוכל להיות חיות בלא בריאות כי גם החולה הוא חי. ע״כ אומר רש״י אלו היה כתיב כעת היה מששמע רק הרבין כמו שהם חיים היום כך יהיו חיים לשנה הבאה. אבל יוכל היות שלא יהיו בריאים כמו שהם עתה. אבל כשכתיב כעת חיה הוא בצורת חירוק עתה כבריאות ג״כ. וזהו שמביים רש״י ז״ל שתהיו כולכם שלמים וקיימים :

לְשָׂרָה אֹרַח כַּנָּשִׁים׃ יב וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה־לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן׃

לְשָׂרָה אוֹרַח כִּנְשַׁיָּא׃ יב וְחַיְכַת שָׂרָה בִּמְעָהָא לְמֵימַר בָּתַר דְּסֵיבִית תְּהֵי לִי עוּלֵימוּ וְרִבּוֹנִי סִיב׃

ויאמר

ת"א ותלחק. מגילה ט מליעה כז : אחרי. יומא פג מליעה פח : ואדני זקן. יבמות סה מליעה פו :

בעל הטורים

כנשים. ר"ת ופ"ת נגי' נדם : (יב) ואדוני זקן. נגי' פוחן ולא

רשב"ם

בהלכ' קרויה יולדת וקרוב לדבר כי חיות הנה כעין מילדות : (יב) עדנהי יתעדן הבשר ויתפשטו הקמטין :

רש"י

תמנה : ארח כנשים · אורח נדות : (יב) בקרבה. מסתכלת במעיה ואמרה אפשר הקרבים הללו טעונין ולד השדים הללו שלמקו מושכין חלב (תנחומא) עדנה לחלוח בשר ול' משנה משיר את השער ומעדן את הוד׃

בית

איר נדות : (ארח כנשים) , (אורח נדות) . די צייט נדות ווי עס איז ביי יונגע ווייבער האט ביי שרה אויף געהערט . ווייל זיא איז אלט געוועזן : (יב) (בקרבה) . (מסתכלת במעיה ואמרה אפשר הקרבים הללו טוענין ולד) שרה האט גקוקט אויף איהרע גדערים אונ זיא האט גזאגט צוא זיך אליין איז דאס מעגליך די גדערים זאלן קענין טראגן אונ זיך אקינד (השדים הללו שצמקו מושכין חלב) די בריסט וואס זענן איינגעשריקענט זאלן קענין ציהען מילך : (עדנה) . (צחצוח בשר) . דאס לייב זאל קלאר ווערן (ולשון משנה) אין משניות געפינען מיר אויך אזו א ווארט (משיר את השער) עס ווארפט ארפ די האר פון לייב (ומעדן את הבשר) אונ עס מכט איידיל אונ קלאר דאס לייב (דבר אחר) נאך אפשט איז עדנה (לשון עדן (אצייט) זמן וסת נדות) חב איך דען בקומען מיין צייט פון נדות ווי אלע יונגע ווייבר רש"י לערונט דעם פשט אונ פסוק שרה האט אויף זיך אויך גיט געגלויבט אז זיא וועט האבן אקינד . אונ מיין מאן איז אויך אלט קענן מיר ביידע קיין קינדר האבען (דיא ווערטר אחרי בלותי היתה לי עדנה' האט שרה גזאגט מיט אוואונדר "נאך מיין אלטער . נאך דעם ווי איך בין אלט געווארן . קען דען זיין איך זאל צוריק בקומען מיין צייט פון נדות.) אונ וואס רש"י זאגט פריער (אין פסוק ח) שרה האט געזעהן נדות . קען זיין זיא האט געזעהן אטראפין בלוט טרעפענדיג . אדער פון דעם נשווינדן קנעטין . אונ וואס דר מלאך האט איר גזאגט זיא וועט האבן אקינד האט זיא ניט גרעכינט זיינג רייד . ווייל אברהם אונ שרה האבן ניט געוויסט אז זיי זענן מלאכים , שרה האט געמיינט ער איז אמענטש אונ ווייל ער האט גגעסין אוממיסט אונ ער ווייסט זיא האט קיין קינדר האט ער איר גוונשין אז ער וועט איבר איאר נאך אמל קומען זאל ער טרעפין אלו לעבדיג אונ גזונד אונ שרה זאל האבן

פירוש

הזת על האדם שנבר' וכבד' עליו הזקנ' . ואמר עליו שהוא בא בימים הידועים שהם דרך כל הארץ והם ימי פרידת הנפש מהגוף: (ארח כנשים). המנהג שהוא לשאר הנשים עד שיבאו לימי הזקנ' . והוא הנדות. ואמר בזה הלשון על דרך כבוד. וכן אמר' רחל . כי דרך נשים לי (ל"א ל"ה) ובימי הזקנ' מפני היובש יפסוק הדם ואי אפשר שתתעבר כי העובר נהי' מדם הווסת ואם אין דם אין וולד . וארז"ל כל אשה שדמי' מרובין בניה מרובין (כתובות י') והית' משפחה אחת ידוע' באותם הדורות שהיו קורין לה דורקטי משפח'

רד"ק

שלא הי' להם לא דם נדה ולא דם בתולים לפיכך היו קורין לה דורקטי. ר"ל דור קטוע שלא הי' להם בנים מפני שלא הי' להם דמים : (יב) ותצחק שרה בקרבה , בלבה צחק' ולעג'לדברי המלאך כי היא לא חשב' שהוא מלאך אלא נביא שבא לבשר' ולעגה לדבריו . לאמר . חשב' בלבה לאמר זה הענין · ואף על פי שלא צחקה בפיה מפני הצניעות והמוסר אלא בקרב' . ותמהה ואמר' (אחרי בלותי הית' לי עדנה) . איך יתכן שתהי' לי עדנה ואני בליתי . ועוד ש אדוני זקן. והעדנ' הוא עדון הבשר להיות רך וטוב וישוב ללחותיו ויתפשטו קמטי

פירוש לתורת אלהים

טעג דאס הייסט זייא זענין גיוועזן בטאגטע לייט חדל עס איז ווארן פר מיטען להיות לשרה אורח כנשים צוא זיין צו שרה דר סדר אזו ווי דיא יונגע ווייבר זיא האט שון ניט געהאט קיין סדר נשים : (יב) ותצחק שרה בקרבה שרה האט גילאכט אין זיך זעלברט (עיין רש"י) לאמר אונ האט אזו גזאגט אחרי בלותי נאך דעם אז איך בין אלט היתה לי עדנה זאל איך האבען מיין

מדרש הנעלם

גוועזן דרום זענגן די צדיקים מתפלל זייא זאלען תשובה טון. ר' אבא הייבט אן עס שטייט ואלה הגוים אשר הניח ה' לנסות בהם את ישראל איך הב גזעהן אז די וועלט האט מער קיין קיום ניט נאר איבר דיא מענשן וואס זיי נוועלטיגון אויף דעם

ספר הישר

אין איז אוועק גגאנגנון פון זיי מיט אביטר הארץ אין די שטאט לייט האבן אים ארום גיטריבן מיט איין גרוס גשפעט אונ איין גרוסע מהומה. איין מאל איז גגאנגען אמענש פון לאנד עילם וואס ער האט בדרפט גיין איבר די שטאט סדום מיט אים אין

יג ואמר יי לאברהם למא דנן חייכת שרה למימר הברם בקושטא איליד ואנא סבית: יד היתכסי

יג ויאמר יהוה אל־אברהם למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי: יד היפלא מיהוה

דבר

ת"א ויאמר ה׳ . מגילה [illegible] : ואני זקנתי . יבמות [illegible] : למועד. ר"ה יא : כולך [illegible]. מגילה [illegible] :

רשב"ם

(יג) ויאמר ה׳ . המלאך הגדול שבהם : ואני זקנתי . שאמרה אחרי בלותי וגו׳ : (יד) היפלא מה׳ . ששלחנו אליך דבר. וכן וה׳ המטיר על סדום גפרית ואש מאת ה׳ מן השמים . הראשון שבפסוק הוא גבריאל :

שפתי חכמים

[illegible] דלא ילדה אלא לו׳ תדשים ול"ג וק"ל : צ (מהרש"ל) רש"י נכתב אלא נכרת כיפלא ל׳ פלא ותימה ור"ל וכי יש להבוה ולהתפלא מן הש"י שיעשה דבר תימה ופלא כתרגומו וכו׳ דלהתרגום ק׳ איך יולרק ת"ש כקכ"ה כיפלא ור"ל כיתכסי על לאיקת שרה לפי שהיא אמרה ואדוני זקן תמפש שבוא דבר נשנה שתלד וא"כ כל"ל כיכלר מה׳ דבר או כיר ה׳ תקלר מאת"כ לפי ל׳ פלא ותימה א"ש ל"ם לפולם כיפלא כתרגומו כיתכסי ואפ"ה א"ש לתשובה על דברי שרה שבוא נשנה ר"ל וכי יש דבר וכו׳ פלפשות כרלוני כי כל דבר המכוסה מאדם הוא מופרד ממנו מלעשותו כפירל׳ אבל יכול לעשות כפירל׳ יכול לומר אני יודע איכו׳ זה ומה אלא כמר רש"י כפי׳ ל׳ פלא ותימה מסום דא"כ כל"ל כיפלא על ה׳ וגו׳ דגבי תימה שייך לומר יותר ל׳ על ותו כא שרה לא אמרה כלי תימה רק כתלימס דבריה שבוא נשנה ואיך יתכן על זה תשובת היפלא

רש"י

הבשר . ר"א ל׳ פידן זמן וסת נדות : (יג) האף אמנם הגם אמת אלד : ואני זקנתי . שנה הכתוב מפני השלום שהרי היא אמרה ואדוני זקן : (יד) היפלא כתרגומו היתכסי וכי שום דבר מופלא ומופרד ומכוסה ממני מלעשות כרצוני : למועד . לאותו מועד המיוחד שקבעתי לך אתמול למועד הזה בשנה

בית הוד

אזוהן . אונ עס קען זיין אברהם האט גיט דער ציילט צוא שרה אז הקב"ה האט צוא אים גיזאגט שרה וועט האבן אזוהן . אונ מ׳ט דר גאמור האט זיא גיוויסט קען זיא גיט האבן קינדער דריבר האט זיא גילכט אויף די רייד פון דעם ווס האט איר גיזאגט איבר איאר וועט זיא האבן אזוהן : (יג) (ואני זקנתי) . זאגט רש"י שרה האט גיט גיזאגט די ווערטר ואני זקנתי (שנה הכתוב מפני השלום) דער פסוק (הקב"ה) האט גיענדרט איהרע רייד וויענן עס זאל זיין פרידען ביי שרה מ׳ט אברהמען (שהרי היא אמרה ואדוני זקן) שרה האט גיזאגט מיין הער (מיין מאן) איז אלט . נאר מאמר וועט אברהם זיין ביוז אויף שרה ווייל זיא זאגט אויף אים ער איז אלט . דריבר האט הקב"ה גיזאגט צוא אברהם שרה האט גיזאגט אויף זיך זיא איז אלט : (יד) (היפלא) זאגט רש"י (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט (היתכסי) איז דען אזוי צו גידעקט פון הקב"ה (וכי שום דבר מופלא ומופרד ומכוסה ממני מלעשות כרצוני) איז דען דא אזוי ווס זיא זאל זיין אויסגדר אונ אפ גשייד פון מיר אונ צו גדעקט פון מיר איך זאל גיט קענין טאן ווי איך וויל : (למועד) . (לאותו מועד המיוחד שקבעתי לך אתמול) צו די אויס גזעצטע צייט. ווס אונ

פירוש רד"ק

קמצי הצירי . והמלאך ידע כי צחקה ויאמר לאברהם : (יג) (ויאמר ה׳) . המלאך נקרא בשם אדני . וכן בדבר גדעון ויאמר אליו ה׳ כי אהיה עמך (שופטים ו׳): (האף אמנם) . הגם באמת יהיה זה הפלא שאלד ואני זקנתי . ואע"פ שלא השיב באלה המלות או התיבות שאמרה היא . השיב הענין שחשבה לאמר כי הכתוב שומר הטעמים ואינו שומר המלים . ולא חשש להשיב ואדני זקן . כי הפלא הגדול יהיה בה כי הזקנה לא תלד אחר שנפסקו דמיה ויש זקנים מולידים : (יד) היפלא . הדברים הזרים נפלאו בעיני האנשים ונפלא ונכסת

פירוש לתורת אלהים

צייט פון דר נדה ואדוני זקן אונ מיין מאן איז אלט : (יג) ויאמר יי אל אברהם האט גאט גיזאגט צו אברהם למה זה צחקה שרה ווארום האט שרה גילאכט לאמר צוא זאגען האף אוב אוך אמנם פאר וואר איז דען דאס אמת אז איך זאל גיבארין ואני זקנתי אונ איך בין דאך אלט (עיין רש"י) : (יד) היפלא מיי דבר איז דען פאר האגדן אזאך עס זאל זיין פאר הולען אונ אם

ספר הישר

גיזעצן איין איויל אונ עס האט גיטראגען אן גיקג׳טס אטיינעס דעק פון אלערליי פארבין דר ווייל איז גאבט גיזאסן אין דר שטאט קדום.האט דר קעניג גיואלט אריין גיין אין אטשיב אריין איבר גיקכט׳גען האט אוך אום קיינר גיט גיוואלט אריין לאזן. אין דער צייט איז גיוועזן אין סדום אגרויסר רשע דר האט גהייסן הידוד אונ דר הידוד איז גיזעצן זייער קליג אויף שלעכין . האט דר הידוד גינומען ווי דר פרעמדר קעניג ליינט אויף דר גאס איז הידוד צו גגאנגן צום איית אונ האט אים גסרעגט פון וואנן קומסטו אונ

דָּבָר לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת
חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵן׃ שני טו וַתְּכַחֵשׁ
שָׂרָה | לֵאמֹר לֹא צָחַקְתִּי כִּי |
יָרֵאָה וַיֹּאמֶר | לֹא כִּי צָחָקְתְּ׃

ויקמו

אונקלוס

מִן קֳדָם יְיָ פִּתְגָמָא
לִזְמַן אֵיתוּב לְוָתָךְ
כְּעִדָּן דְּאַתּוּן קַיָּמִין
וּלְשָׂרָה בָר׃
טו וְכַדִּיבַת שָׂרָה
לְמֵימַר לָא חַיְכִית אֲרֵי
דְּחֵילַת וַאֲמַר לָא בְּרַם

חייכת

רשב"ם

והשני שבפסוק הוא הקב"ה · וכן מפורש בס' האגדה: (טו) כי צחקתי אלא צחקת. רוב כי שאחר לא מתפרשי' אלא. שהרי כי משמש בארבע' לשונות אי דילמא אלא דהא וכן לא תשתחו' לאלהיהם כי הרס תהרסם. לא

רש"י

האחרת: (טו) כי יראה וגו' כי צחקת · הראשון משמש ל' דהא הוא שנותן טעם לדבר ותכחש שרה לפי שיראה והשני משמש בל' אלא ויאמר לא כדבריך היא אלא צחקת שאמרו רבותינו כי משמש בארבע

לשונות

בית יהודא

איך האב דיר נעכטין גזאגט (למועד הזה בשנה האחרת) איבר א יאר אונ די זעלבינע צייט וועט שרה האבן אזוהן: (טו) (כי יראה. כי צחקת). זאגט רש"י (הראשון). דאס ערשטי ווארט "כי" (משמש לשון דהא הוא). איז די טייטש ווארום. (שנותן טעם לדבר) ער גיט אטעם צוא דער זאך (ותכחש שרה) שרה הט גלייקינט. זיא הט גזאגט עס איז ליגען זיא הט ניט גלכט. פר וואס הט זיא גלייקינט (כי יראה. לפי שיראה) ווייל זיא האט מורא גהאט (והשני משמש בלשון אלא) דאס אנדרי ווארט "כי" איז די טייטש נאר (ויאמר לא כדברך הוא) אברהם הט גזאגט צו שרה עס איז ניט וויא דיינע רייד (כי צחקת אלא צחקת) נאר דיא האסט גלכט (שאמרו רבותינו) ווארום אונזרי רבנים האבען גזאגט (כי

פירוש לתורת אלהים

גשייד עס זאל ניט גטוען ווערין ווי מיין רצון למועד צו דר צייט וואס איך האב דיר נעכטין גזאגט אשוב אליך וועל איך ווידר קערין צו דיר כעת אזו וויא די צייט איבר א יאר חיה אונ איר וועט אלע לעבין ולשרה בן אונ צו שרה וועט זיין אזון: (טו) ותכחש שרה אונ שרה האט גלייקינט לאמר אונ הט גזאגט לא צחקתי איך האב ניט גשפעט כי יראה ווארום זי האט זיך גפארכטן ויאמר אונ ער האט גזאגט צו שרה לא עס איז ניט וואר כי צחקת דוא האסט יוא

נשפעט

פירוש רד"ק

מהם איך יוכל להיות · אבל מה' לא יפלא דבר כי כל דבר יוכל לעשות בהנבראים להפך הטבע כשירצ' כי לא יפלא ממנו דבר: (טו) ותכחש · כי יראה. לפי שירא' כחשה במה שחשב' ואמר' לא צחקתי. (ויאמר

ספר הישר

חי אהין גייסטו הט דר אורח צו אים געפרעגט איך גיי פון חברון קיין עילם איך בין פון עילם אונ בין גפארין ביז אהער איז נאכט גווארן אונ קיין מענש לאזט מיך ניט אין שטיב אריין איבר צו נעכטיגן איך האב וואסר אונ ברויט אויך האבר אונ שטרוי פר מיין אייזל זאגט היהודי צו אים קים צו מיר וועסטו ביי מיר נעכטיגן. אונ היהודי ברענגט אים צו זיך אין שטיב אריין. אונ דר אורח הט געגעסין אונ גטרינקען ביי היהודי אונ הט דארט גנעכטיגט אונ אז עס איז גקומען אין דער פריה איז דר אורח אויף גשטאנן אונ הט גוואלט אוועק גיין. הט היהודי גזאגט עס פריר אשטיקל ברויט אונ דער נאך וועכטו גיין אונ דר אורח האט אזו גטון אונ זעצין זיך ביידע אונ האבי גגעסן אונ גטרינקן נאך דעם הט דר אורח גוואלט אוועק גיין הט היהודי גזאגט עס איז שון באלד נאכט אמער נעכטיג שוין איבר ביי מיר אונ עס אונ טרינק אונ הט אים אזו לאנג מפציר גוועזן ביז ער איז גבליבן נעכטיגן אונ ווי עס צי טאג גווארן איז ער אויף גשטאנן אונ הייבט אן צו זאטליו דם אייזיל אונ דר אורח זאגט צו היהודי גיב מיר אפ די דעק צו צו קניפן צום אייזל הט היהודי צו אים גזגט ווס זאגסטו הט דר אורח גזאגט איך זאג דיר זאלסט מיר אפ געבין דעם שטריק אונ די דעק ווס דו האסט בהאלטן אין שטיב הט היהודי גזגט דם ווס דו זאגסט מוז בייא דיר זיין אחלום אונ איך וועל דיר פותר חלום זיין דם ווס דו זאגסט דו האסט גהאט אשטריק באטייט דו וועסט לאנג לעבין אזו ווי אשטריק איז לאנג אונ דאס ווס דו האסט גהאט אדעק מיט אלערליי פארבין באטייט אז דו וועסט האבן אוויין גארטין אונ וועסט פלאנצן אלערליי פירות הט דר אורח גזגט ניין עס האט זיך מיר נאר ניט גחלומת נאר איך הב דיר גגעבן דעם שטריק אונ די דעק וואכינדיגר הייט. אונ היהודי ענטפערט צום אורח פר וואר הב איך דיר שון גזאגט דם בשיידיניש פון דיין חלום צוא נוצן אונ אצינד בצאל מיר דר פר ווס איך הב דיר פותר גוועזן ביין

טז וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיַּשְׁקִפוּ עַל־פְּנֵי סְדֹם וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם׃ יז וַיהוָה אָמָר הַמְכַסֶּה

אני

תו"א וה' אמר. יומא לח:

אונקלוס

חַיְבָתְ׃ טז וְקָמוּ מִתַּמָּן גּוּבְרַיָּא וְאִסְתְּכִיאוּ עַל אַפֵּי סְדוֹם וְאַבְרָהָם אָזֵיל עִמְּהוֹן לְאַלְוָאֵיהוֹן׃ יז וַיָי אֲמַר הַמְכַסֵּי אֲנָא

רשב"ם

תקפוץ את ידך כי פתח תפתח וגו׳ : (טז) ויקמו משם האנשים. שנים מהם הלכו לסדום כדכתיב ויבאו שני המלאכים סדום׳ וגדול שבהם הי׳ מדבר׳ עם אברהם. וז"ש בו וה׳ אמר המכס׳ אני וגו׳ וכן ואברהם עודנו עומד לפני ה׳ · פסוקים אלו מדברי שלישי : (יז) המכס׳ אני מאברהם

בעל הטורים

נלא פולט: (טז) על פני סדום. ס"ת מיל שהשיעור מיל הלך עמהם לשלחם דשיעור לוית מיל: הולך עמם לשלחם וס׳ מלמד שהשכינה

שפתי חכמים

כיפלא ודוק: ק (תרת"ס) ר"ל שלא תמצא לומר שמלת לשלחם הוא כמו נשלח מרעה שנלחם מרעותו דא"כ יהי׳ כפקרא מסורס דהא כבר כ׳ וילכו מאם ולוי אמר אח"כ הולך עמם לשלחם וע"ק שהרי כם לא כיון נרצות אנרפם כי הוא ניקה מכם אל נא תעבור וגו׳ ל"פ לויה וכו׳ : ר ופ"ת וכא כלאו קרה דלשלחם אנו ידענו שהגור שאורחים כם כיון שטכין לכם סמור׳ לאכול ונתן לכם מים לרחוץ וי"ל כי פ"י כנסת׳ וכרפוא׳ כ"א שברגים נדכר שכם מלאכים לכן קאמר כפנוו שכס

רש"י

לשונות פי דילמא אלא דהא : (טז) וישקיפו. כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדשך (דברי׳ כו) שגדול כח מתנות עניים שהופך מדת הרוגז לרחמי׳: לשלחם. ללוותם כסבור אורחי׳ ר הם : (יז) המכסה אני. בתמיה : אשר אני עושה

בית

מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת) דָאס וָוארט ״כִּי״ הָאט פִיר מַיינוּנְגֶען אִי (אוֹיב) דִּלְמָא (טָאמֶער) אֶלָּא (נָאר) דְּהָא (וָוארוּם ״) : (טו) (וַיַּשְׁקִיפוּ). וְאַנְט רש"י (כָּל הַשְׁקָפָה שֶׁבַּמִּקְרָא לְרָעָה) ווי עָס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דָס וָוארט הַשְׁקָפָה. מֵיינְט מֶען עֶר קוּקְט צוּא פוּן שְׁלֶעכְטֶס (חוּץ מֵהַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ) נָאר דָס וָוארט הַשְׁקִיפָה וָואס שְׁטֵייט בַּיי מַעֲשֵׂר. וָוס יוּדִין בֶּעטִין בַּיי הקב"ה וְאַלְפְּט קוּקֶען אוֹיף אוּנְז פוּן דַיין הֵיילִיגֶע וואוּנוּנְג. דָס אִיז צוּ גּוּטֶען. נָאר פַר וָוס שְׁטֵייט דָס לָשׁוֹן הַשְׁקִיפָה. אַז הַשְׁקִיפָה אִיז קוּקֶען צוּם שְׁלֶעכְטֶן. אוּנ מֶען מֵיינְט הקב"ה זָאל קוּקֶען צוּ גוּטֶען.

דוד

קֶען דָאךְ שְׁטֵיין אַיין אַנְדֶר וָוארְט. זָאגְט רש"י דְרִיבֶּער שְׁטֵייט דָס וָוארט הַשְׁקִיפָה צוּא וַוייזִין (שֶׁגָּדוֹל כֹּחַ מַתְּנוֹת עֲנִיִּים) דֶער זכות פוּן צְדָקָה גֶעבִין צוּ אָרִימֶע לַייט אִיז אַזוֹ גְרוֹיס (שֶׁהוֹפֵךְ מִדַּת הָרוֹגֶז לְרַחֲמִים) אֲפִילוּ וָוען הקב"ה דַארְף זַיין בַּייז אוֹיף אַמֶענְטְשׁ. אוּנ מֶען דַארְף אוֹיף אוּם קוּקֶען צוּם שְׁלֶעכְטֶן. אַז דֶער מֶענְטְשׁ גִּיט צְדָקָה קוּקְט אוֹיף אִים הקב"ה צוּם גוּטִין : (לְשַׁלְּחָם). (לְלַוּוֹתָם) לְשַׁלְּחָם מֵיינְט מֶען זַייא צוּ בֶּעלַייטֶען (כִּסְבוּר אוֹרְחִים הֵם) ווַייל אַבְרָהָם הָט גֶמֵיינְט זַיי זֶענֶען מֶענְטְשֶׁען רַייזֶענְדֶער : (יז) (הַמְכַסֶּה אֲנִי). זָאגְט רש"י (בִּתְמִיָּה) מִיט אַוְוינְדֶר אַז הקב"ה

פירוש

לא). לא כמו שאת אומרת · כי באמת צחקת : (טז) ויקמו משם. מבית אברהם · (וישקיפו). פנמת פניהם היה׳ על פני סדום, ולשון השקפ׳ יבוא פעמים בלשון המעל ופעמים בלשון נפעל · לפי שהמשקיף הוא נשקף לאחרים שרואים אותו. לפיכך לא ישתמש אדם בלשון נפעל לפי שרואה ואינו נרא׳ אבל לפי שרואה

רד"ק

ונרא׳ בזה ובזה באיזה מהם שירצ׳.(ואברהם הלך עמם לשלחם). ללותם. כי כן הדרך אדם ללות אורח הבא בשיפרד ממנו. לפיכך נכתב שילמד אדם ממנו דרך ארץ. ופירשו רז"ל כי שיעור הלוי׳ הוא מיל (סוט׳ מ"ו): (יז) וה׳ אמר. האל הנגל׳ אליו בתחיל׳ להודיעו ענין סדום. הודיעו · אחר שהראהו ענין המלאכים.

פירוש לתורת אלהים

גְּשְׁפֶּעט : (טז) וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים אוּנ דִּיא מֶענְטְשִׁין (מַלְאָכִים) זֶענִין אוֹיף גְשְׁטַאנִין פוּן דָארְטִין וַיַּשְׁקִפוּ אוּנ הָאבִּין גְקוּקְט עַל פְּנֵי סְדֹם אוֹיף סְדוֹם וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם אוּנ אַבְרָהָם אִיז גְגַאנְגֶען מִיט זֵיי צוּ בַּלַייטֶען זֵיי : (יז) וַיי אָמַר אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם

יו הערה אין סבית אין איין דער פסם. הקב"ה האט גזאגט צוא אברהם פאר וואס לאכט שרה אין גליבט נים אז זיא וועט האבין איוהן. אברהם איז געקומן צוא שרה אין געצעלט אונ האט זיא געפרעגט פאר וואס זיא האט געלאכט. אונ אברהם האט נים געוואוסט צו שרה אז הקב"ה האט איש געזאגט זיא האט געלאכט האט שרה געמיינט אברהם האט דאס געזאגט פון זיך אליין. דריבער האט שרה געלייקנט פאר אברהמען אונ האט געזאגט איך האב נים געלאכט. וואריום וויא האט שרה געהאט פאר אברהמען צו זאגין דעם אמת אז זיא האט געלאכט אין נים געגלויבט אונ וויל אברהם האט געזאגט אז שרה האט געלאכט · דריבער האט ער געזאגט צו איר איך ווייס אז די האסט געלאכט וויל שרה וועלט הקב"ה האט געזאגט צו אברהמען אז זיא האט געלאכט וואלט זיא נים געלייקנט צו זאגין זיא האט נים געלאכט:

אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה: מֵאַבְרָהָם דִי אֲנָא עָבֵיד:

ואברהם

רשב"ם

מאברהם • מה שאני רוצה להפוך את סדום ואני יודע שבניו ישמרו דרך ה' ויזכו להביא עליהם את אשר דבר לאברהם לתת להם את ארץ כנען ואלו העיירות מנחלת בניו הם כדכתיב בגבול בני כנען בפ' נח ויהי גבול הכנעני מצידן באכה גררה עד עזה באכה סדום' ועמור' אדמה וצבוים עד לשע. ואיך אחריב קרקע שלו וקרקע ואב"הם

רש"י

עושה. בסדו' לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו אני נתתי לו את הארץ הזאת וחמשה כרכין הללו שלו הן שנאמר גבול הכנעני מצידון וגומר בואכה סדומה ועמורה וגו'. קראתי אותו אברהם ש אב המון גוים ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאב שהוא אוהבי

שפתי חכמים

שהם אורחים וכו'. כרא"ם: ש דאי לא פי' אלא טעם ראשון לבד כ"א מה שימלא כוא שלו ומה שלא ימלא לא יהי' שלו ולכך פי' קראתי אותו וכו' ואלו אמר זה כטעם לבד ה"א מה שבוא בארצו כוא שלו אבל בארצע' כרכים כללו אינם

בית יהודה

דס גזאגט, קען דען זיין איך זאל דס פר דעקין פון אברהם אונ זאל אים ניט זאגען (אשר אני עושה בסדום) וואס איך וועל טון מיט סדום (לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו) עס איז ניט שיין פר מיר איך זאל דאס טון אן זיין וויסען (אני נתתי לו את הארץ הזאת) איך האב געגעבן צו אברהמען דס לאנד (וחמשה כרכים הללו שלו הן) אונ די פינף שטעט זענן זיינע (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (גבול הכנעני מצידון בואכה סדומה ועמורה) דער גרענעץ פון כנעני איז פון צידון ביז מען קומט צו סדום אונ עמורה, ווענן נאך אזאך פון איך זאגען אברהמען וואס איך וויל טון צו די פינף שטעט (קראתי אותו אברהם) איך האב אים גרופן אברהם ווייל ער איז (אב המון גוים) א פאטער פון פיל פעלקר, זענן דאך די מענטשן פון די פינף שטעט זיינע קינדר (ואשמיד את הבנים) איך וועל הרגנן די קינדר (ולא אודיע לאב שהוא אוהבי) אונ איך וועל

פירוש

במרא' ההיא בעצם דבר סדום • ואמר הטעם למה הודיעהו • כי אמר (המכס' אני מאברהם) וגו' ואיך יתכן שאכס' את זה ממנו • והג' הי' יהי' לגוי גדול ועצום ורוב העול' יתישב מורעו ואיך אכסה ממנו מה שאני עוש' בעולם • ועוד (ונברכו בו כל גויי הארץ) • זאחר שבזכותו הם עומדים הנה הוא עקר העולם ודין הוא שאודיענו . ועוד כי ידעתיו שהוא ירא ממני ואוהב אותי וידעתי שיהיו בניו כמוהו • ואודיענו למען אשר יצוה את בניו שישמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט כי יאמר להם שמרו דרך ה' וייטב לכם ואם לא תשמרו יעש' עסכם בהפך וכל אשר דבר עלי

רד"ק

לעשות טוב' לי ולזרעי אחרי לא יעש' אם לא תשמרו דרכו. ושמא תאמרו מקר' הי'. כמו שאנו רואים מקומות נשקעים מפני הרעש.הנה הוא אמר אלי קודם שישחיתם שישחית סדום ועמור' בעבור מעשיהם הרעים • ואמר (ואת ביתו) אחר שאמר (ואת בניו) . ר"ל בני ביתו שאינם בניו להודיע כי חייב אדם להדריך בני ביתו אף על פי שאינם בניו בדרך ישרה ולהכריתם בזה אחר שהם בני ביתו ומשרתיו . כמו שאמר דוד המלך (ק"א) עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי הולך בדרך תמים. הוא ישרתני לא ישב בקרב ביתי עושה רמיה • ונאמר על הרשע מושל מקשיב על דבר שקר כל משרתיו רשעים

טשלי

פירוש לתורת אלהים

זאל איך דען פר הולן פון אברהם אשר אני עושה וואס איך וויל טון עס איז ניט שיין איך

ספר הישר

אנדרי מענשן נעם איך פר פותר חלום זיין פיר שטיק זילבר ביי דיר וועל איך נאר נעמין דריי שטיק זילבר, אונ דר אורח שרייט מיט אביטר קול אונ הט געבראכט דעם הידוד צום דיין וואס ער הייסט שרק אונ דר ציילט דעם דיין די זאך • אונ הידוד זאגט צו איין אזו' אונ אזו איז געוועזן די זאך האט דער דיין געזאגט צום אורח די רייד פון הידוד איז אמת ווארום מיר ווייסן אז הידוד קען פותר חלום זיין אונ דר אורח האט אן גהובן צו שרייען צום דיין נאר וואכענדיג האב איך אים געגעבן די"א דעק צוא

משלי יהודה

(המכסה אני מאברהם אשר אני עושה ואברהם היו יהיה לגוי גדול) נאט הט געזגט וועל איך דען פר הולין פון אברהם וואס איך וויל טון איך וויל איבר קערין סדום אונ אברהם וועט זיך זיין צו אנגרוס פאלק. למשל צוויי סוחרים זענן געפארן נאך סחורה איינר איז געוועזן איונגר מאן אונ דר צווייטער איז געוועזן איין אלטער מאן זענען זייא געקומען אין אגרויסע שטאט האבן זיי געזעהן געוועלבר וואס מען פר קויפט מלבושים זאגט דר אלטער איך באנער זייער צו קויפן א מלבוש פר מיין בן יחיד ווענן נאר איך האב מורא טאמער וועט עס ניט זיין גוט אוף אים זאגט צו אים דער יונגער איך וועל קויפן אצוויי דריי מלבושים זאגט צו אים דר אלטער וואס וועט איר טון אז זיי וועלן ניט גוט זיין אוף אייער קינד וועמין קאנט איר דס מלבוש אן טון זאגט ער איך האב עטליכע קינדר קליינע אונ גרויסע אונ איך אליין בין איונגר מאן וועל איך נאך האבן קינדר אז דס מלבוש וועט ניט גוט זיין אוף דעם גרעסרן וועט עס ניצן פאר דעם קלענרן אדר זייא וועלן ניצן צו די"א קינדר וואס איך וועל דר נאך האבן • דס נמשל איז גאט הט געוואלט איבר קערין סדום הט ער גזגט (המכסה אני מאברהם אשר אני עושה)

יח וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם וְנִבְרְכוּ בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃
יט כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת־בָּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט
למען

אונקלוס

יח וְאַבְרָהָם מֶהֱוֵי יְהֵי לְעַם סַגִּי וְתַקִּיף וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילֵיהּ כָּל עַמְמֵי אַרְעָא׃ יט אֲרֵי גְלֵי קֳדָמַי בְּדִיל דִּי יְפַקֵּד יָת בְּנוֹהִי וְיָת אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ בַּתְרוֹהִי וְיִטְּרוּן אוֹרְחָן דְּתַקְּנָן קֳדָם יְיָ לְמֶעְבַּד
צדקתא

תו״א ולברכם היו . יומא פס ו כי ידעתיו. יומא פס יבמות פע כתובות ש סנה׳ נו נז מכות כו :

בעל הטורים

שבשביל מלוה לצדיקים : (יח) ואברהם . ב׳ ר״פ ואברהם ורב זקנים ואברהם היו יהי׳ ואברהם זקן ואברהם בן ל״פ שנה ואברהם בן מאת שנה. פי׳ אע״פ שאברהם ורב זקנים ואברהם היו יהי׳ לגוי גדול . היו יהי׳ לגוי בגימט׳ ק׳ פי׳ כשיהי׳ בן ק׳ אז יהי׳ לגוי גדול וזהו שנא׳ כ״י כ״ן יבורך גבר: (יט) אשר יצוה את בניו. ס״ת תורה. אשר יצוה בגימט׳

רש״י

שוהני : (יח) ואברהם היו יהיה. מ״א זכר צדיק לברכה הוא״ל והזכירו ברכו ופסוקו וכי ממנו אני מעלי׳ והרי הוא חביב לפני להיות לגוי גדול ולהתברך בו כל גויי הארץ : (יט) כי ידעתיו . ל׳ חיבה כמו (רות ב) מודע לאישה (שם ג) הלא בועז מודעתנו (שמות לג) ואדעך בשם . ואמנם עיקר ל׳ כולם אינו אלא ל׳ ידיעה שהמחבב את האדם מקרבו אצלו ויודעו ומכירו . ולמה ידעתיו למען אשר יצוה לפי
שהוא

בית דוד

וועל ניט זאגן דעם פאטער וואס ער איז מיין גליבטער פריינד , זאגט הקב״ה וועגן צווייא זאכן כדי איך פריער זאגן צו אברהמען. ווייל דס לאנד איז זיינע אונ איך וויל זיא ווידער מאכען אונ ווייל די מענשען זענן זיינ׳ אונ איך וויל זיי הרגנן : (יח)(ואברהם היו יהיה) . (מדרש אגדה) דער מדרש זאגט (זכר צדיק לברכה) או מען דר מאנט דעם נאמען פון אצדיק דארף מען אים בענטשין (הואיל והזכירו ברכו) ווייל הקב״ה האט דערמאנט דעם נאמען אברהם בענטשט ער אים ער זאל זיין אגרוס פאלק (ופסוקו) אונ דער מיינונג פון פסוק איז הקב״ה האט גזאגט (וכי ממני אני מעלים) וועל איך פון אים (פון אברהמען) באהאלטין אונ אים ניט דערצייל׳ן פון סדום (והרי הוא חביב לפני) ער איז דאך גליבט פר מיר (להיות לגוי גדול) ער זאל זיין אגרוס פאלק (ולהתברך בו כל גויי הארץ) אונ אלע פעלקר פון דער וועלט וועלן זיך בענטשן מיט אים : (יט) (כי ידעתיו). זאגט רש״י (לשון חבה) ליבשאפט. הקב״ה זאגט כי ידעתיו . ווארום איך האב אים ליב (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (מודע לאישה) אפריינד צו איר מאן (הלא בועז מודעתנו) אונזער פריינד בועז (ואדעך בשם) איך וועל דיך ליב מאכן אויף דר וועלט מיט דיין נאמען (ואמנם עיקר לשון כולם) דער עיקר מיינונג פון די אלע ווערטער (אינו אלא לשון ידיעה) מיינט מען וויסען (שהמחבב את האדם) דר מענטש וואס מען האט אים ליב (מקרבו אצלו) דערנענטערט מען אים צו זיך (ויודעו ומכירו) אונ מען ווייסט אים אונ מען בקענט זיך מיט אים (ולמה ידעתיו) פר וואס האב איך אים ליב (למען
אשר

פירוש לתורת אלהים

זאל דאס פון אן זיין וויסען (עיין רש״י) : (יח) ואברהם אונ אברהם היו יזיין יהיה ער וועט זיין לגוי גדול צוא אגרוס פאלק וועל איך דען פון אים די זאך פר הולן ער איז דאך גליבט פר מיר ער זאל זיין צו אגרוס פאלק ונברכו בו כל גויי הארץ אונ עס זאלין זיך אין אים בענטשין אלע פעלקר פון דר ערד : (יט) כי ידעתיו דען איך האב אים ליב למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ווייל ער וועט געבאטען זיינע קינדר אונ זיין הויז גזינד נאך אים אונ זאגט צו זיי ושמרו דרך יי היט נאכט וועג למען פון וועגין דעם הביא יי על אברהם את אשר דבר עליו נאך

משלי יהודה

ווער איך דען פר הוילן פון אברהם וואס איך וועל איבר קערין סדום נאך האט דאס מורי׳ש גוועזן צו אברהם בני׳ ער זאל פון זייערט וועגין תפלה פון האשטי׳ נאכט האט גייסט או זיין תפלה וועט זיי ניט העלפין ווארום אפילו איין צדיק איז אויך ניט גיוען ער זאל אויף זיי בגין זיין פון דעסטוועגן וועט די

לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל־אַבְרָהָם אֵת
אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו׃ כ וַיֹּאמֶר יְהוָה
זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי־רָבָּה
וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד׃

צִדְקְתָא וְדִינָא בְּדִיל
דְיַיְתֵי יְיָ עַל אַבְרָהָם
יַת דִי מַלִיל עֲלוֹהִי׃
כ וַאֲמַר יְיָ קְבֵילַת
סְדוֹם וַעֲמוֹרָה אֲרֵי
סְגִיאַת וְחוֹבַתְהוֹן אֲרֵי
תקיפת

ארדה

תו"א ויאמר כ'. יומא סס סנה' קט :

בעל הטורים

תורה ובני' ברית : (כ) כי רבה.בגימ' בחטא רבה :
לדיקים

רשב"ם

בניו שלא מרעתו : (כ) ויאמר ה'. המלאך לאברהם
שלוחים הללו אני שולח בשביל זעקת סדום כמ"ש

רש"י

שהוא מלוה את בניו עלי לשמור דרכי · ואם תפרשהו כתרגומו יודע אני בו שילוה את בניו וגו' אין למען נופל על הלשון: יצוה. ל' הווה כמו (איוב א) ככה יעשה איוב כ"פ ה' יתנו : למען הביא. כך הוא מלוה לבניו שמרו דרך ה' כדי שיביא ה' על אברהם וגו' על בית אברהם לא נאמר אלא על אברהם למדנו כל המעמיד בן צדיק כאילו אינו מת:(כ) ויאמר ה' אל אברה' · שעשה כאשר אמר שלא יכסה ממנו : כי רבה . כל רבה שבמקרא הטע' למטה בבי"ת לפי שהן

בית יהודה

אֲשֶׁר יְצַוֶּה) וַוייל עֶר ווּעט גְבִּיטֶען (לְפִי שֶׁהוּא מְצַוֶּה אֶת בָּנָיו עָלַי) וַוייל עֶר ווֶעט גְבִּיטֶן זַיינֶע קִינְדֶער ווֶענִין מִיר (לִשְׁמוֹר דְּרָכַי) זַיי זָאלֶן הִיטֶען מַיינֶע ווֶעגִיז (וְאִם תְּפָרְשֵׁהוּ כְּתַרְגּוּמוֹ) אוֹב דוּא ווֶעסְט מַייטְשִׁין דֶעם פָּסוּק ווִי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט. כִּי יְדַעְתִּיו מַיינְט מֶען ווָארוּם אִיךְ וַוייס אִים אַז עֶר ווֶעט גְבִּיטֶן זַיינֶע קִינְדֶר (אֵין לְמַעַן נוֹפֵל עַל הַלָּשׁוֹן) פַּאסְט נִיט דָם ווָארְט לְמַעַן אִין מִיטֶן : (יְצַוֶּה) . (לָשׁוֹן הוֶֹה) רש"י זָאגְט יְצַוֶּה אִיז נִיט דֶערְטַייטְשׁ עֶר ווָעט גְבִּיטֶעי. אָבֶער אִיצְט גֶעבִּיט עֶר זַיי נָאךְ נִיט. נָאר מֶען מַיינְט עֶר גִבִּיט זַיי שׁוֹין אוּנ ווֶעט זַיי וַוייטֶער אוֹיךְ גִבִּיטֶן (כְּמוֹ) ווִי עֶס שְׁטַייט אִין פָּסוּק (כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב) מַיינְט מֶען נִיט אִיּוֹב ווֶעט אַזוֹ טוּן. אָבֶר אִיצְט טוּט עֶר נִיט. נָאר מֶען מַיינְט אִיּוֹב טוּהְט אַזוֹ שְׁטֶענְדִינ : (לְמַעַן הָבִיא) . עֶר זָאל בְּרֶענְגֶען. זָאגְט רש"י (כַּךְ הוּא מְצַוֶּה לְבָנָיו) אַזוֹ זָאגְט אַבְרָהָם צוּ זַיינֶע קִינְדֶער (שִׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה') אִיר זָאלְט הִיטֶען דֶם ווֶעג פוּן הקב"ה (כְּדֵי שֶׁיָּבִיא ה' עַל אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו) הקב"ה זָאל בְּרֶענְגֶען אוֹף אַבְרָהָם ווָס עֶר הָט אִים צוּ גְזָגְט (ווָרוּם אַז אִיר ווֶעט זִינְדִיגֶן ווֶעט אַייךְ הקב"ה נִיט גֶעבִּין ווָס עֶר הָט מִיר צוּ גְזָאגְט פוּן אַייֶערְט ווֶעגִן) זָגְט רש"י (עַל בֵּית אַבְרָהָם לֹא נֶאֱמַר) אַבְרָהָם הָאט נִיט גְזָאגְט הקב"ה זָאל בְּרֶענְגֶען אוֹף דִי שְׁטִיב (אוֹף דִיא קִינְדֶר) פוּן אַבְרָהָם (אֶלָּא עַל אַבְרָהָם) נָאר עֶר הָט גְזָאגְט הקב"ה זָאל בְּרֶענְגֶען אוֹף אַבְרָהָם, אִיז דָאךְ אַקַשְׁיָא אַבְרָהָם ווֶעט דָאךְ שׁוֹין זַיין גְשְׁטָארְבֶּן ווֶען הקב"ה ווֶעט גֶעבִּין דָאס לַאנְד כְּנַעַן צוּ זַיינֶע קִינְדֶר (לָמַדְנוּ) לֶערְנִין מִיר (כָּל הַמַּעֲמִיד בֵּן צַדִּיק כְּאִלּוּ אֵינוֹ מֵת) דֶר מֶענְשׁ ווָס שְׁטַארְבְּט אוּנ לָאזְט אוֹף דֶר ווֶעלְט אַזוּהְן אַצַדִּיק אִיז גְלַייךְ ווִי עֶר ווָאלְט נִיט גְשְׁטָארְבֶּן : (כ) (וַיֹּאמֶר ה') . הקב"ה הָאט גְזָאגְט (אֶל אַבְרָהָם) צוּ אַבְרָהָם (שֶׁעָשָׂה כַּאֲשֶׁר אָמַר שֶׁלֹּא יְכַסֶּה מִמֶּנּוּ) הקב"ה הָט גְטוּן ווִי עֶר הָאט גְזָאגְט אַז עֶר ווֶעט נִיט פַאר דֶעקִין פוּן אִים ווָס עֶר וֶויל טוּן צוּ סְדוֹם : (כִּי רָבָּה) . זָאגְט רש"י (כָּל רָבָּה שֶׁבַּמִּקְרָא הַטַּעַם לְמַטָּה בַּבֵּית) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דָם ווָארְט רָבָּה שְׁטֵייט

פירוש

(משלי כ"ם). (על אברהם). ר"ל ועל זרעו אחריו : (כ) (ויאמר ה' זעקת סדום וגו') ר"ל באתי להודיעך זעקת סדום ועמור' כי רבה וכן שאר ארץ חמשת המלכים כי כלה נשחת' בחטאתם. והיא בכלל ארץ הככר שוכר למטה · וכן אמר משה רבינו · סדם ועמור' אדמה וצבויים (דברים כ ט) וכן אמר הנביא. איך אתנך כאדמ' אשימך כצבויים (הושע י"א ח') אבל זכר סדם ועמורה כי הם ראשי הממלכות האלה וסדם היתה אם לכולם. כמו שאמר ביהוקאל סדם ובנותי'

רד"ק

(י"ו י"ז)ופירוש זעקת שהיו זועקים העשוקי'ביןמהם בין מארצות אחרות שבאים או עוברים שם וזועקים חמס מרוב העשוקים. אע"פ שהיו עושים תועבות אחרות. לא נחתם גזר דינם אלא על החמס כי לא יםבול האל' החמס (אלא) לאורך זמן כי הוא הפסד יישוב העולם. כמו שראינו גם כן באנשי דור המבול. וחטאתם כהמס. כלומר כי זעקתם אינה כחמס כי חטאם כבדה מאד יד' עני ואביון לא החזיק' זה שאומר בנבואת יחזקאל (י"ו מ"ט) הוא בכלל הזעק כי העניי' הם זועקים וירעב

פירוש לתורת אלהים

זָאל בְּרֶענְגִין אוֹף אַבְרָהָם ווָס עֶר הָט גְרֶעט פוּן זַיינְט ווֶעגִין אוּנ הקב"ה הָט אַזוֹ גְטוּן אַזוֹ ווִי עֶר הָט גְזָאגְט אַז עֶר ווֶעט נִיט פַר הֶעלִין פוּן אִים ווָאס עֶר ווִיל טוּן : (כ) וַיֹּאמֶר יְיָ אוּנ גָאט הָאט גְזָאגְט זַעֲקַת דָם גְשְׁרַיי פוּן דִי עֲנִיִּים ווָס שְׁרַייעֶן אוֹף דִיא לַייט פוּן סְדוֹם אוּנ פוּן עֲמוֹרָה כִּי רָבָּה עֶס אִיז גְווָארֶן זֵייעֶר פִיל וְחַטָּאתָם אוּנ זַייעֶר זִינְד כִּי כָבְדָה מְאֹד אִיז זַייעֶר שְׁווֶער

כא אֵרְדָה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ ׀ כָּלָה וְאִם־לֹא

הקיפת לחדא: כא אתגלי כען ואדון הכקבלתהון דעלת לקדמי עבדו אעביד עמהון גמירא אם לא תיבין ואם תיבין לא אתפרע:

ארדה

רשב"ם למעל' ואנשי סדום רעים וחטאים: (כא) עשו כלה פסוק זה כנתיים להגדיר את הדבר כלומר א"כ עשו אעשה אותם

שפתי חכמים

אלו לכך צריך לשני הפסוקים מהרש"ל: ת לאו לומר דמתלת ולרש' מפיק לה אלא הלי ירידי' כאדם שיורד בכסאו ללכת ולראות ולחקור כדבר דאל"כ מה ד"א ארדה לסוף מעשיהם קאי ברא"י ואומר ד"א ארדה נא וכו' אלא כי' לו לפרש ללמד על הדיינים על מלת ארדה נא אלא על מלת אראה וכא דבוצרך לשני הפסוקי' מפוס דלפעם ראשון ק' וכא מדיין לא דן אותם אלא בירידה כית' לראות אם עשו כמגיר' לכך מביא ד"א וכו' ולפי ד"א קשה כ"ל לומר הראה נא וארד' לכך צריך גם פעם ראשון. מהרש"ל: א רצונו להרץ דכי' לו לכתוב הכצעקתם כמו שכתוב לעיל וחטאתם ולמה כ' לנקבה אלא וכו': ב דאל"כ מה שנו כא כבר כתיב והטאתם כי כבדה מאד דמשמע

רש"י

שהן מתורגמין גדול' או גדלה והולכת אבל זה טעמו למטה כרי"ש לפי שמתורג' גדל' כבר כמו שפירשתי ויהי השמש באה הנה שבה יבמתך: (כא) ארדה נא. לימד לדייני' שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה הכל כמו שפירשתי בפ' הפלגה. ד"א ארדה נא לסוף מעשיה': הכצעקתה. של מדינה: הבאה אלי עשו. וכן עומדי' במרדם כלה אני עושה בהם. ואם לא יעמדו במרדן אדע' מה אעשה להפרע מכן

בית

דיא נגינה אונזען אוף די בית (קמ' שהן מתורגמין גדולה או גדלה והולכת) ווייל דס וואָרט רבה ווערט טייטש (גדולה) זיא איז גרוס, אדער עס ווערט געטייטש (גדלה והולכת) זיא ווערט גרעסר (אבל זה) אבער דאס וואָרט רבה (טעמו למעלה בריש) טייטש די נגינה אויבן אוף די ריש (קמ' שמתורגם גדלה כבר) ווייל דס וואָרט רבה איז טייטש עס איז גרוס געוואָרן (כמו שפירשתי ויהי השמש באה) ווי איך האב געטייטש דס וואָרט באה זיא איז אונטער גגאנגען (הנה שבה יבמתך) זי האט זיך צוריק געקערט, ווייל דיא נגינה שטייט אויף די ב פון באה אונ אויף דיא ש פון שבה: (כא) (ארדה נא). זאגט רש"י אפילו וויסט הקב"ה איז אין הימעל ווייסט ער אלץ וואס עס איז אויף די ערד צו וואס דען האט הקב"ה געזאגט ארדה, איך וועל אראפ גיהערין, נאר (למד לדיינים) הקב"ה לערנט דיא דיינים

יהודה

(שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראית) זייא זאלין ניט פסקנן אדין צו הרגנן אמענש סיידן זיי זעלן וויסן אזוי ריכטיג גלייך ווי זיי וואלטן אליין געזעהן (הכל כמו שפירשתי בפרשת הפלגה) ווי עס שטייט אין דר סדרה נח (קפיטל יא פסוק ה) (דבר אחר) נאך אטייטש איז (ארדה נא לסוף מעשיהם) הקב"ה האט געזאגט איך וועל אראפ גיהערין זעהן דעם סוף פון זייערע עבירות (הכצעקתה) אויב ווי איר געשריי ווי דס געשריי פון דעם לאנד (ווי מען שרייט אויף דעם לאנד) (הבאה אלי) וואס דס געשרייא איז געקומען צו מיר (עשו) האבן זייא אזוי געטון (וכן עומדים במרדם) אונ זיי זענין גרייט ווייטער צו זינדיגן (כלה אני עושה בהם) וועל איך מאכן אין זיי אסאר לענדונג (ואם לא יעמדו במרדם) אויב זיי וועלין ניט בלייבן בייא זייער זינד, זיי וועלין טון תשובה (אדעה מה אעשה להפרע מהן ביסורין)

פירוש לתורת אלהים

(כא) ארדה נא איך וועל מיך אנטפלעקן ואראה אונ איך וועל זעהן (עיין רש"י). הכצעקתה אויב אזוי ווי איר געשרייא (עיין רש"י) הבאה וואס איז געקומען צו מיר עשו האבן זיי געטון (עיין רש"י) כלה וועל איך זיי פר לענדין ואם לא אונ אויב זיי וועלין תשובה טון אדעה וועל איך וויסן וואס איך זאל טון זיי אויך וועל זיי ניט פאר לענדין נאר איך וועל נצאלט נעמען פון זייא

משרי יהודה

תפלה העלפן זייני קינדער וואס וועלן זיין שפעטער. ניאמר וועלן די שפעטיגע דורות ניט האבן זייער אייגענע זכות אז נאט זאל זיי גוטס טון וועט זיי העלפן די תפלה פון אברהם דס קומט אויס דר פסוק (ואברהם היו יהיה לגוי גדול) אברהם וועט ווערן צו אגרויס פאלק אז זיין תפלה וועט ניט העלפן האט וועט די תפלה העלפן זייני קינדער וואס וועלן זיין שפעטער. נאך איין משל ביא איין עושר איז געשטאנען זיין בן יחיד נאר ניט געמאכט קראנק דער גרויסן אנגיסן דאקטער אונ האט זיך געלאזט קאסטין פיל געלד כדי ער זאל געזונט ווערן אז דר עושר האט געזעהן אז ער ווערט ניט געזונט ווי סון [illegible] וואס ער ווערט ניט געזונט האט איהם דער דאקטער געענטפערט אז די קרענק האט איהם לאנג געקאלט נאר איך בין סטיר ביא איהם געזעהן איך האב איהם בעטראכט האב איך פר שטאנען אז די קרענק איז באהאלטן אינעווייניג אונ אויף דר עקשר ווערט וויז די קרענק אן רופן אונ דערקאקט ווערט זיין די קרענק שיטער צו ציילן איבער צייט נאכן איין מאל אז דר

אֵדָעָה׃ כב וַיִּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי

כב וְאִתְפְּנִיאוּ מִתַּמָּן גּוּבְרַיָּא וַאֲזַלוּ לִסְדוֹם וְאַבְרָהָם עַד כְּעַן מְשַׁמֵּשׁ

רשב"ם

אותם כלה : (כב) עומד לפני ה' • לפני המלאך דלבקש

רש"י

מהן בייסורין ולא אכלה אותן וכיוצא בו מצינו במקום אחר (שמות לג) ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך . ולפיכך יש הפסק נקודת פסיק בין עשו לכלה כדי להפריד תיבה מחברתה ורבותינו דרשו הכצעקתה צעקת ריבה אחת שהרגוה מיתה משונה ע"ש שנתנה מזון לעני כמפורש בחלק : (כב) ויפנו משם . ממקום שאברהם ליוום שם : ואברהם עודנו עומד לפני ה' . והלא לא הלך לעמוד לפניו אלא הקב"ה בא אצלו ואמר לו זעקת סדום ועמורה כי רבה והיה לו לכתוב וה' עודנו עומד לפני אברהם אלא תיקון סופרים הוא זה (ב"ר) (אמר הפכוהו רז"ל

שפתי חכמים

שבכר עשו : ג שהפשיטה ערומ' והיו טחין אותה ברחם והבכורים נשכו אותה עד שמתה ומנ"ל דריכ' כית' י"ל מגזירה שוה על דבר אשר לא צעקה בעיר גבי נערה המאורס' מה התם דלעיל ראשון קשה ומי אוכלה ספיקא קמי קב"ה אם עשו אעשה בהם כלה לכן פי' צעקת ריבה וכו' אם הוא כדברים שאמר' שהלא כדין הרגוה ואע"פ שהרגוה כדין אדעה מה אעש' וכו' אבל במעש' כי' ידוע וגלוי לפניו מכרש"ל : ד אין הכונ' חלילה שהוסיפו או שהותירו מה שכתוב בתורה אפי' אות אחת חלילה אלא כענין תיקון סופרים הוא שהם דקדקו ומלאו לפי ענין כל או"א מן הכתובים הכם שעיקר הכונ' לא כית' כמו שנרא' ממה שנכתב בספר אלא לד כוונ' אחרת ולא הי' לו לכתוב ואברהם עודנו עומד לא הי' לו

בית יהודה

וועל איך וויסן וואס זיי צו טון , וועלכע יסורים איך זאל אויף זיי ברענגען אויף דיא זינד וואס זיי האבן גזינדיגט (ולא אכלה אותן) אונ איך וועל זייא ניט פר לענדן (וכיוצא בו מצינו במקום אחר) מיר געפינען אויף איין אנדר אורט האט אויך הקב"ה אזו גזאגט ווען די יודן האבן גמאכט דאס עגל האט הקב"ה גזאגט צוא דיא יודן (ועתה הורד עדיך מעליך) נעם אראפ דיין צירונג פון דיר (ואדעה מה אעשה לך) וועל איך וויסען וואס צו טון מיט דיר (לפיכך יש הפסק פסיק בין עשו לכלה) דריבר איז דא אפאסעק ׀ צווישן עשו אונ כלה (כדי להפריד תיבה מחברתה) מען זאל אפ שיידן דם ווארט עשו פון דעם ווארט כלה (ורבותינו דרשו הכצעקתה) דיא רבנן זאגן הכצעקתה , וויא איר געשרייא , מיינט מען (צעקת ריבה אחת) דם געשריי פון אמיידיל (שהרגוה מיתה משונה) זיי האבן זיא גהרגעט מיט גרויסע יסורים (על שנתנה מזון לעני) ווייל זיא האט געגעבן עסין צו אארעם מאן (כמפורש בחלק) וויא עס שטייט אין דיא גמרא סנהדרין אין דעם פרק חלק : (כב) (ויפנו משם) . זייא זענין אוועק גגאנגען פון דארטען (ממקום שאברהם ליוום שם) פון דעם אורט וואס אברהם האט זיי בגלייט : (ואברהם עודנו עומד לפני ה') אברהם איז נאך גשטאנען פר הקב"ה . פרעגט רש"י (והלא לא הלך לעמוד לפניו) אברהם איז דאך ניט גגאנגען ער זאל שטיין פר הקב"ה (אלא הקב"ה בא אצלו) נאר הקב"ה איז גקומין צו אים (ואמר לו) אונ ער האט גזאגט צו אים (זעקת סדום ועמורה כי רבה) דם גשריי וואס מען שרייט אויף סדום אונ עמורה איז פיל (והיה לו לכתוב) האט דר פסוק גדארפט שרייבן (וה' עודנו עומד לפני אברהם) הקב"ה שטייט נאך פר אברהם (אלא תקון סופרים הוא זה) נאר די סופרים וואס שרייבן די ספרי תורות האבן דם פאר רעכט אין דיא ספר תורה אונ האבן גשריבן ואברהם עודנו עומד לפני ה' . אברהם שטייט נאך פר הקב"ה . ווייל עס איז ניט שיין צו שרייבן וה' עודנו עומד לפני אברהם . הקב"ה שטייט נאך פאר אברהם :

פירוש רד"ק

ואין להם פורש : (כא) (ארדה נא ואראה) . ענין הירידה באל יתברך פירשנו בפסוק וירד ה' לראות את העיר • ואמר ואראה כמו שאמר כר לראות (שמות ג') אף ע"פ שהכל גלוי וידוע לפניו יתברך נכתב זה ללמד לבני אדם שלא ימהרו במשפטם שהרי האל אמר לראות • ואמר ואראה • וענין הראייה להתבונן במעשי ההוא אם יש דרך לפוטרם מן העונש . כאדם שנושא ונותן בדיני ובזה הלשון פתח לאברהם דרך . שאמר ואראה . כדי שיתבונן אברהם ויראה אם ימצא להם ליפטר . וכדי ללמדו משפט האל . לפיכך אמר ויגש אברהם • ולטיכך אמר הכצעקת' . אם כצעק' הבא אלי עשו אז הם חייבים כלה • כלומר לעשותם כלייה אם הם עשו כמו אותה הצעק' • ואם לא.פירוש ואם.אינם חייבים כלייה לפי מה שעשו הכל אדעה.וארצ' שיתבונן אברהם בזה וישאלני ויחקר משפטי כדי שילמד וילמד • הכצעקתה במפיק ה"א • ר"ל צעקת סדם כי היא אם לכל הערים• ויש דרש כי על ריבה אחת שהרגו' בשביל שנתנ' פת לעני (סנהדרין דף ק"ט) : (כב) (ויפנו משם) • כך ראה במרא' הנבוא' כי הלך עמם לשלחם כשיעור הלויה ונפטרו ממנו ונסתלק אותו שבא לבשר שרה והלכו

פירוש לתורת אלהים

מיט יסורים : (כב) ויפנו משם האנשים אונ דיא מאנען (דיא מלאכים) האבן זיך פון דארטען גקערט פון דעם ארט וואס אברהם האט זייא דארטען אהין באלייט וילכו סדומה אונ זענין

משלי יהודה

וועט זיין אלט וועלין אים די כוחות גמינערט ווערן וועט ער ניט קענן פר נעמן קיין רפואות דם אנדרי

משמיש בצלו קדם יי׃ לפני יהוה׃ כג ויגש אברהם ויאמר
כג וקריב אברהם ואמר
הברגו תשיצי זכאה עם האף תספה צדיק עם רשע׃

חיבא　　　צדי׳

רשבים

סגיו׃ (כג) תספה. תכלה כדכתיב אספה עלימו רעות

שפתי חכמים

לומר אלא וכ׳ומר אלא שכינה ככתוב ולא קראה תקון סופרים אלא שהם דקדקו ופירשו שהם כינויים ל׳ כרשנ״א: ה (נח״י) רבים מקשים על רש״י זו דלא כרב גופי׳ פי׳ לקמן שדבר אליו קשות ונלחמת שפ״ם כוא ול״ל ויגשו בני יהודה וכוא כיהושע

רש״י

רז״ל לכתוב כן): (כג) ויגש אברהם. מצינו הגשה למלחמה (ש״ב י) ויגש יואב וגו׳ הגשה לפיוס ויגש אליו יהודה והגשה לתפלה (מ״א יח) ויגש אליהו הנביא ולכל אלה נכנס אברהם לדבר קשות ולפיוס ולתפלה. האף תספה. הגם תספה ולתרגו׳ של אונקלוס שתרגמו ל׳ רוגז כך פירושו האף

בית יהודא

(כג) (ויגש אברהם). זאגט רש״י (מצינו הגשה למלחמה) מיר געפינען דס ווארט הגשה (ויגש. ער הט גענענט) . אז מען גענענט צו א מלחמה. ווי עס שטייט אין פסוק (ויגש יואב) יואב הט גענענט צו מלחמת (הגשה לפיוס) אמל שטייט דס ווארט ויגש . גענענען . צום איבערבעטין . ווי עס שטייט אין פסוק (ויגש אליו יהודה) . יהודה הט גענענט צו יוסף ער זאל אים איבר בעטין (והגשה לתפלה) אמל שטייט דס ווארט ויגש . גענענען צוא בעטין הקב״ה . ווי עס שטייט אין פסוק (ויגש אליהו הנביא) אליהו הנביא הט גענענט מיט תפלה פר הקב״ה (ולכל אלה נכנס אברהם) צו די אלע דריי זאכין איז אריין גגאנגן אברהם פר הקב״ה (לדבר קשות) צו ריידין הארטע רייד פר הקב״ה (ולפיוס) אונ צו איבער בעטין הקב״ה (ולתפלה) אונ צו בעטין ביי הקב״ה: (האף תספה) מיינט מען (הגם תספה) ווילסטו דען דס אויך טון צו פר לענדין דעם צדיק מיט דעם רשע (ולתרגומו של אונקלוס שתרגמו לשון רוגז) אונ ווי דר תרגום טייטשט האף מיט כעס (כך פירושו) איז אזו דער טייטש

האף

פירוש רד״ק

השנים לברם • (ואברהם עודנו עומד) . אמר כי מרא׳ הנבוא׳ לא נגמר׳ עדיין כי עודנו בה: (כג) (ויגש). אינו נגישת מקום אלא שנגש למשפט ושאל בדבר המשפט לפני האל היאך חייבים כליה כמו שאמר עשו כלה. (האף תספה צדיק עם רשע) . אמר הגם זה משפט הרשעים שתכל׳ עמהם הצדיקים הטובים עמהם . ואונקלס תרגם האף ענין אף וחימה. ר״ל אם מפני הכעס שאתה כועס על הרשעים תכלה הצדיקים

פירוש לתורת האלהים

גגאנגען צוא סדום ואברהם עודנו עומד לפני יי אונ אברהם איז נאך געשטאנען פר גאט׃ (כג) ויגש אונ ער הט גענענט אברהם ויאמר אונ ער הט גזאגט האף דר צארען רעט דיך אן

משלי יהודה

ווער ווייסט אוב ער וועט דערמאלט זיין איין עושר ער זאל זיך לאזין קאסטין פיל געלד נאר מיין משל איז איך זאל אים איצט געבן ווס עס זאל אום דר וויטקין די קרענק וועל איך אום קאנין געך היילן מיט אמאל ווייל ער איז יונג איז ער ביי א די כוחות וועט ער קענין פר געבן די רפואות. אונ דס אנדרי דו בינסט איין עושר קענסטו זיך לאזין קאסטן געלד אונ אז איך וועל אום אצינד היילן וועט ער שון אויף דר עלטר אויך געזונד זיין דס נמשל איז גאט האט געזעהן אז די שפעטרע דורות וועלן ניט האבן קיין זכות אז ער וואלט ניט זיי פון נסים האט גאט מסבב געוועזן אז די עלטרן זאלן תפלה טון כדי די תפלה זאל העלפין די שפעטרי דורות אז גאט וואלט ניט זיי טון נסים גאט הט געוואלט פריבן צו אברהם הט ער אים גזאגט ער זאל ברענגן זיין איינציגן זון יצחק אויף דר עקידה אונ זאל אים מקריב זיין פר א קרבן עולה הט אברהם געטין זיין זון יצחק אונ הט אים געבראכט אויף דר עקידה אונ הט גנומן דס מעסער ער זאל אים קוילן אזו ווי גאט הט אים געהייסן הט אים גרופן איין מלאך פון דעם הימל אונ הט אים

ספר הישר

בהאלטן ביי אום אין שטיב אונ זייא ביידע האבן זיך גקריגט ביים בית דין דר אורח הט אזו גזאגט אונ הידוד הט אזו גזאגט. אונ האבן זיך ביידע גקריגט הט דער דיין זיי גהייסן אז מען זאל זייא ארוס טרייבן. אונ אז מען הט זיי ארוס גטריבן פון בית דין האבן זיך ביידע גקריגט אויף דער גאס. דער ווייל האבן דר הערט די אנשי סדום דיא קריג האבן זיי דעם אורח ארוס גטריבן פון דער שטאט ווייל איז דר אורח אוועק גגאנגן זיין וועג מיט איין פר ביטרט הארין אונ הט גוויינט אויף דעם ווס עס הט זיך גטראפן אין סדום: ויהי אונ צו די שטאט סדום איז גוועזן פיר דיינים אונ אזו האבן גהייסן דיא פיר דיינים דער דיין פון סדום הט גהייסן שקר אונ דר דיין פון עמורה הט גהייסן שקרורי אונ דר דיין פון אדמה הט גהייסן זבנך אונ דר דיין פון צבוים הט גהייסן מנון אונ אליעזר דר קנעכט פון אברהם הט די דיינים גרופין מיט אנדרי נעמין צו שקר הט ער גרופין שקרא אונ צו שקרורי שקריא. אונ צו זבנך קוביס אונ צו מנון מצדי דין. אונ דו פעגלך פון סדום ועמורה האבן געמאכט דורך זייער

כד אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר הַאַף תִּסְפֶּה וְלֹא־תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם אשר

חַיָּבָא : כד מָאִים אִית חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קַרְתָּא הַבְרַם תְּשֵׁיצֵי וְלָא תִשְׁבּוֹק לְאַתְרָא בְּדִיל חַמְשִׁין זַכָּאִין דִי בגוה

בעל הטורים

(כד) לדיקים. כלויקס. ד׳ כנגד ד׳ דיינים שהיו בסדום וכולם חסרים

רש״י

יטיאך כתכפה לדיק פס רפס : (כד) אולי יש חמשים צדיקים · עשרה לדיקים לכל ו כרך וכרך

רשב״ם

חצי אכלה בם . אכלה כמל לי של אספה : (כד) בתוך העיר. סדום ומלך סדום היה ראש לכל המלכיו׳ שבמקום

שפתי חכמים

כיכוסא י״ג: ו דאינן נקראים רבים אלא עשרה ונקראין עדה :

בית יהודה

(הַאַף יַשִׁיאֲךָ) וועט דר בַּעס דִיךְ אָן רַייצְן (שֶׁתִּסְפֶּה צַדִּיק עִם רָשָׁע) דִי זָלְסְט פַר לֶענְדְן דָם צַדִּיק מִיט דֶעם רָשָׁע : (כד) (אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִים) טָמֶר אִיז דָא פוּפְצִיג צַדִּיקִים (עֲשָׂרָה צַדִּיקִים לְכָל כְּרַךְ וּכְרַךְ) צֶעהְן צַדִּיקִים צוּא יֶעדֶער שְׁטָאט (כִּי חָמֵשׁ מְקוֹמוֹת יֵשׁ) וָוארוּם עֶס זֶענֶן דָא פִינְף שְׁטֶעט:

פירוש

עמהם : (כד) אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר. ויש לפרש בתוך העיר בתוך סדום כמו שהי׳ המענה אם אמצא בסדם. ואם בסדום שהיא גדול׳ ימצאו חמשים צדיקים אי אפשר שלא ימצאו צדיקים גם כן בשאר הערים. או יהי׳ פירושו בתוך כל עיר ועיר מערי המלוכ׳ ויסלח לכל המקום לכל העיר ובנותי׳ . והמענ׳ אם אמצא בסדום והוא הדין לכל אחת מהערים האחרות . אלא זכר סדם לפי שסדם היא אם לכלם . ולפי שהי׳ לוט בתוכה ידע כי לב אברהם עליה יותר מן השאר בעבור לוט׳ ושני הפירושים יוצאים לענין אחד. וזכר חמשים לפי שהוא חצי המעל׳ השני׳ במספר ובא לו עד עשר׳ שהיא המעל׳ הראשונ׳ ואין לפחות למטה ממנו : ולא תשא למקום . לא אמר לאנשי המקום כי הרשעים דין הוא שילקו איש איש לפי עונו . אבל להשחית המקום כמו שאמר כלה. דין הוא אם יש חמשים צדיקים בתוך העיר שישא למקום ולא ישחיתנו מכל וכל. כי בדור המבול לא הי׳ אלא נח בכל הדור ההוא שהי׳ צדיק לפיכך נשחת כל הארץ והוא נצול . אבל אם יש חמשים צדיקים בתוך העיר שישא למקום ויכלו הרשעים והיישוב יתקיים באותם הצדיקים אחר כלות הרשעים ומה שאמר ואבקש מהם איש גודר גדר

רד״ק

ועומד בפרץ לפני בעד הארץ לבלתי שחתה (יחזקאל כ״ב) אותה השחת׳ אינה השחת׳ גמור׳ לעשות׳ כלה אלא להשחית יושבי׳ ממנה והישוב ישאר . ועד שיהי׳ אותו האיש צדיק גמור כמו שאמר גודר גדר ועומד בפרץ שיהי׳ בו כח להציל על האחרים מרוב צדקתו ומחזירם למוטב כאשר יוכל ובלבד שלא יהי׳ החמס גובר באותו המקום כי עם רוב החמס לא יעמוד הישוב אבל אם שאר עונות גוברים אינו דין האל להשחית המקום אלא לשפוט הרשעים בחרב וברעב או להגלותם מן הארץ ובזה ילקו מעט הצדיקים בכלל רוב הרשעים כמו שאמר והכרתי ממך צדיק ורשע (יחזקאל כ״א) ואומר כי עד צדק ישוב משפט (תהלים צ״ד) ואומר נתנו את נבלת עבדיך וגו׳ (תהלים ע״ט) ומה שאמר ובקשו ברחובותי׳ איש אם יש מבקש אמונ׳ ואסלח לה (ירמי׳ ה׳) היו בהם צדיקים בעצמם . אבל להשיב אחרים מעון ושילכו בחוצות וברחובות להושיבם מעון לא היו בהם. כי היו יראים לנפשותם פן יהרגו. ולא היו מוסרים נפשם כדי להשיב הפושעים אם כן אין כח בצדקתם לסלוח לעיר בעבורם . אלא מהם ילכו עם הרשעים ומהם ינצלו לעצמם הכל לפי צדקתם כמו שאמר והיו שלש׳ האנשים האל׳ בתוכם נח דניאל ואיוב

פירוש לתורת אלהים

תִּסְפֶּה דוּא זָאלְסְט פַאר דַארְבִּין דֶעם צַדִּיק מִיט דֶעם רָשָׁע : (כד) אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר פִילַייכְט אִיז פַר הַאנְדִין פוּפְצִיג צַדִּיקִים אִין דֶר שְׁטָאט הַאַף תִּסְפֶּה וֶועסְטוּ דֶען פַר דַארְבְּן וְלֹא תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ אוּנ וֶועסְט נִיט פַר גֶעבִּין צוּ דֶעם אָרְט

מדרש הנעלם

יצה״ר דֶען יוֹסֵף הַצַּדִּיק הָט דְרוּם זוֹכֶה גְוֶועזְן צוּא דֶר מְלוּכָה וַוייל עֶר הָט בַּצְוִוינְגֶען דֶעם יצה״ר מִיר הָאבֶּן גְהֶערִינְט דֶער וָוס נֶעמְט אַיין דִיא מִלְחָמָה פוּן דֶעם יצה״ר אִיז זוֹכֶה צוּ מַלְכוּת שָׁמַיִם וָורוּם הַקָּדוֹשׁ ב״ה הָט נָאר בַּשַׁאפְן דֶעם יצה״ר מֶען זָאל מִיט אִים פְּרִיבְן דֶעם מֶענְשׁ אַזוֹ וִויא עֶס שְׁטֵייט כִּי מְנַסֶּה יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם . נָאר נָאךְ וָוס דַארְף הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ דֶעם מֶענְשׁ פְּרִיבֶן כְּדֵי דֶר מֶענְשׁ זָאל נִיט הָאבְּן קֵיין פִּתְחוֹן פֶּה צוּא זָאגִין אִיךְ וָואלְט גְוֶועזְן אִיבֶּר גְשְׁפַּארְט דֶעם יצה״ר וַוייזְט מֶען אִים דִיא מִלְחָמָה צוּ זֶעהְן וִויא אַזוֹ עֶר וֶועט זִיךְ נוֹהֵג זַיין. דְרוּם שְׁטֵייט וְלוֹט דָאס אִיז דֶר יצה״ר יוֹשֵׁב

ספר הישר

דַיינִים בֶּעטְלִיךְ אִין אַלֶע גַאסְן פוּן דֶר שְׁטָאט אוּנ אַז עֶס אִיז גְקוּמֶן אַפְרֶעמְדֶר מֶענְשׁ צוּ זַיי הָאבְּן זַיי אוּם גְנוּמֶן אוּנ מִיט גְוַואלְד גְלַייגְט אוּף דֶעם בֶּעטִיל אִיז דֶר מֶענְשׁ גְוֶועזְן לַאנְג הָאבְּן זִיךְ דְרַייא מֶענְשֶׁען גְשְׁטֶעלְט צוּ קָאפִּינְס אוּנ דְרַיי צוּ פִיסֶען אוּנ הָאבְּן אִים צוּ גְקְוֶועטְשְׁט אַזוֹ לַאנְג בִּיז דֶער מֶענְשׁ אִיז שִׁיעוּר גְשְׁטָארְבֶּן אוּנ אוֹיב דֶער מֶענְשׁ אִיז גְוֶועזְן אַקוּרְצֶר הָאבְּן אִים דִיא זֶעקְס מֶענְשֶׁן אוּם גְצוֹגְן אוּנ אִיטְלִיכֶער מֶענְשׁ הָט פַר מִיד צוּ פָארְן אִיבֶּר דֶער שְׁטָאט אוּנ אַז עֶס פְלֶעגְט קוּמִין אַיין אָרִימַאן צוּ זֵיי הָאבֶּן זַייא אוּם גְגֶעבֶּן גֶעלְד אוּנ הָאבֶּען אוּיס גְרִיפֶן זִיין שְׁטָאט אַז קֵיינֶר זָאל אִים נִיט גֶעבֶּן אֵיין

אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ׃ כה חָלִלָה לְּךָ מֵעֲשֹׂת ׀ כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם־רָשָׁע וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע חָלִלָה לָּךְ הֲשֹׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא
סה

בְּגַוַהּ׃ כה קוּשְׁטָא אִנּוּן דִּינָךְ מִלְּמֶעְבַּד כְּפִתְגָּמָא הָדֵין לְשֵׁיצָאָה זַכָּאָה עִם חַיָּבָא וִיהֵי זַכָּאָה כְּחַיָּבָא קוּשְׁטָא אִנּוּן דִּינָךְ הֲדַיָּן כָּל ארעא

ת״א חלילה לך. ע״ו ד׃

רשב״ם

ההוא׃ (כה) השופט כל הארץ. שהלך כאן לא יעשה משפט

רש״י

וכרך כי ס׳ מקומות יש׃ (כה) חלילה לך. ואם תאמר לא יצילו הצדיקים את הרשעים למה תמית הצדיקים׃ חלילה לך. חולין הוא לך יאמרו כך הוא אומנתו שוטף הכל צדיקים ורשעים כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה׃ כדבר הזה. לא הוא ולא כיוצא בו׃ חלילה לך. לעולם הבא׃ השופט כל הארץ. נקוד בחטף פתח ה״א של השופט לשון תמיה

שפתי חכמים

ז ר״ל שרש״י שבקרא יותר אדברי דההתחלה אמר ולא השא למקום כשהתחיל פל הרשעים התפלל ואח״כ אמר חלילה לך וגו׳ להמית צדיק עם רשע משמע שלא התפלל אלא על הצדיקים ושהרג דכ״ק ואם לא יצילו וכו׃ ח ואע״פ שבדור המבול כאמרו נח ובניו ואיך יאמרו שכך הוא אומנתו להמית צדיק עם רשע וגם בדור הפלגה לא המית כולם אלא אותם וי״ל כך יאמרו בדור המבול היו גם יותר צדיקים ושטפם אך נח ובניו נשארו לקיום המין אבל נצלו בכי היה שוטף הכל אפי׳ נח ובניהם שאין שוטף הכל ותרון אפו יצא על אותו אחלים לכך אוי הוא שכלה כל האחלים צדיקים ורשעים וכן היה בודאי בדור הפלגה. עיין ברא״ם מה שהקשה ויש להשיב שא״כ יאמר לו השם האחר שאין אומנתו כן ואף שא״כ הם אומרים כן א״כ אפי׳ אם לא המית הצדיק עם הרשע אלא שיצילו הצדיקים פריין יאמרו כך הוא אומנתו לשטוף הכל וכו׳ ופי׳ שם דקאי חלילה אדלעיל קאי חלילה לך הששית שלא תשא למקום בזכות הצדיקים שנמצאים כי יאמרו בשלם כך הוא אומנתו שוטף הכל צדיקים ורשעים יחד כי אינם יודעים שהיו רשעים לבד רק חושבים שגם הצדיקים נשטפו עמהם ואח״כ כדי לתקן מאמר להמית צדיק עם רשע שאין לו קשר עם מה שלמעלה היינו שסברו לא אמר עד כאן אלא שיצילו הצדיקים את המקום ולא שינצלו הצדיקים עצמם הוסיף ואח״ת והוא נמשך עד חלילה לך האחרון וא״ת לא יצילו הצדיקים את הרשעים אבל תרצה לשטות הכל כללים חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט ואחר שתיקן פי׳ המקראות שב לפ׳ מלת חלילה שנ״ל. ויש קצת ישוב ג״כ כמ״ש וק״ל׃ ט וק״ל דפשוטו של קרא משמע דאברהם לא היה מתפלל אלא שלא יעשה עוד כיוצא בזה ולא היה מתפלל על אנשי סדום וא״כ איך אמר בתפלתו אולי יש חמשים צדיקים ע״ה על אנשי סדום היה מתפלל לכן פי׳ לא הוא ולא כיוצא בו דל׳ כזה כולל שניהם לעתיד ולעבר ר״ל פי׳ שהתפלל גם על ישראל שהיהיו מוטאין שלא ימית צדיקים עם רשעים וזהו שפירש אח״כ חלילה לך לעוה״ב ר״ל לדורות שכאן׃ י ר״ל כדאמרי׳ בחלק דאנשי סדום אין להם חלק לעוה״ב

בית

(כה) (חָלִלָה לְךָ). פַר מִיטָן זָאל זַיין צוּ[illegible]ר׳ (וְאִם תֹּאמַר) אוּ״ב דוּא ווֶעסְט זָאגְן (לֹא יַצִּילוּ הַצַּדִּיקִים אֶת הָרְשָׁעִים) דִּי צַדִּיקִים וֶועלְן נִיט רֶעטְן דִּיא רְשָׁעִים (לָמָּה תָּמִית צַדִּיק עִם רָשָׁע) פַר וָואס זָאלְסְטוּ הַרְגְנֶן דִּי צַדִּיקִים (חָלִלָה לְךָ). (חוּלִין הוּא לְךָ) דָאס אִיז פְּרָאפַאן פַר דִיר (יֹאמְרוּ) מֶען ווֶעט זָאגְן (כָּךְ הוּא אוּמָנָתוֹ) אַזוֹי אִיז דַיין סִידוּר (שׁוֹטֵף הַכֹּל) עֶר פַר שְׁוַויינְט אַלֶע צַדִּיקִים אוּנ רְשָׁעִים. מֶען ווֶעט זָאגְן (כָּךְ עָשִׂיתָ לְדוֹר הַמַּבּוּל וּלְדוֹר הַפְּלָגָה) דוּ הָאסְט אַזוֹי גִּטוּן צוּ דִי מֶענְטְשְׁן ווָאס זֶענֶען דֶער מַבּוּל גִּיוָוארְן אוּנ צוּ דִי מֶענְטְשְׁן ווָאס הָאבְּן גִּיבּוֹיט דֶעם טוּרֶעם. דוּא הָאסְט צוּ פַר שְׁפְּרַייט אִיבֶּר דֶער ווֶעלְט.

יהודא

הָאסְט דֶער פַר טְרוּנְקֶען צַדִּיקִים מִיט רְשָׁעִים דוּ הָאסְט גִּלָאזְט נַחַ מִיט זַיינֶע קִינְדֶער נָאר פוּן ווֶעגְן עֶס זָאל קֶענֶען צוּרִיק ווֶערְן אַ ווֶעלְט:(כַּדָּבָר הַזֶּה) אֲפִילוּ אַזוֹי ווִי דִי זַאךְ זָאלְסְטוּ אוֹיךְ נִיט טוּן (לֹא הוּא) נִיט דִי זַאךְ (בַּיי דִי מֶענְטְשְׁן פוּן סְדוֹם זָאלְסְטוּ אַזוֹי נִיט טוּן) (וְלֹא כַּיּוֹצֵא בוֹ) אוּנ נִיט ווָאס אִיז גְּלַייךְ צוּ דִי זַאךְ (אֲפִילוּ עֶס ווֶעט אַזוֹי טְרֶעפְן בַּיי אַנְדֶערֶע מֶענְטְשְׁן זָאלְסְטוּ אוֹיךְ נִיט אַזוֹי טוּן׃ (חָלִלָה לְךָ). (אֲפִילוּ לְעוֹלָם הַבָּא) אֲפִילוּ צוּ עוֹלָם הַבָּא זָאלְסְטוּ אוֹיךְ נִיט אַזוֹי טוּן. גְּלַייךְ צוּ מַאכְן דֶעם צַדִּיק צוּם רָשָׁע׃ (הֲשֹׁפֵט כָּל הָאָרֶץ). זָאגְט רַשִׁ״י (נָקוּד בַּחֲטַף פַּתַח הֵא שֶׁל הַשּׁוֹפֵט) דֶער הֵא פוּן ווָארְט הַשּׁוֹפֵט אִיז

פירוש

(יחזקאל י״ד ט״ז) המה בצדקתם ינצלו נפשם. ואומר ואם בנים ובנות יצילו (שם)׃ (כה) (חלילה לך). גנות הוא הדבר אצל בבודך להמית צדיק עם רשע. (כצדיק

רד״ק

כרשע. צדיק עם רשע) שהתחבר שני בפי׳ והמיון הוא לקצר הענין. ר״ל זה כזה וזה כזה. וכן בפיר בצדקה (ש״י י״ט) כעם ככהן(ישעי׳ כ״ד). (השופט

פירוש לתורת אלהים

פון ווֶעגְן דִיא פִיפְצִיג צַדִּיקִים ווָאס אִיז דָאר דְּרִינֶען (עיין רש״י)׃ (כה) חָלִלָה לְךָ פַאר מִיטְן צוּ דִיר מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה פוּן צוּ טוּן אַזוֹי אַזוֹי לְהָמִית צוּ טֵייטְן אַצַדִּיק מִיט אַרָשָׁע וְהָיָה כַּצַּדִּיק כָּרָשָׁע אוּנ דֶער צַדִּיק זָאל זַיין גְּלַייךְ ווִיא דֶער רָשָׁע חָלִלָה לְךָ פַר מִיטְן צוּ דִיר הַשֹּׁפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט דֶער ווָאס אִיז אַרִיכְטֶער פוּן דֶער גַאנְצֶער ווֶעלְט זָאל נִיט טוּן-קֵיין מִשְׁפָּט

יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט׃ כו וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אִם־אֶמְצָא בִסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר וְנָשָׂאתִי לְכָל־הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם׃ כז וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־

אונקלוס

אַרְעָא לָא יַעֲבֵיד דִּינָא׃ כו וַאֲמַר יְיָ אִם אַשְׁכַּח בִּסְדוֹם חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קַרְתָּא וְאֶשְׁבּוֹק לְכָל אַתְרָא בְּדִילְהוֹן׃ כז וַאֲתֵיב אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא כְעַן אַסְגֵיתִי למללא

בעל הטורים אדני

חסרים דהכי דכתיב הוו : (כז) ואנכי עפר ואפר. מכאן זכה לאפר פרה ועפר סוטה. עפר בגי' לסוטה בסי"ן שמאל ואפר בגי' בפרה. עפר ואפר. ב' במס' בכא ואידך באיוב ונחמתי על עפר ואפר וזש"ה גדול מ"ש באיוב ממ"ש באברהם:

רש"י

תמיה וכי מי שהוא שופט לא יעשה כ משפט אמת : (כו) אם אמצא בסדום וגו' לכל המקום. לכל הכרכים לפי שסדום היתה מטרפולין וחשובה מכולם תלה

שפתי חכמים

שב"א כתים' כזה אע"פ שהוא במלת השופט כתמיה הוא ומהרש"ל פי' אם כך הוא בעוה"ז הרי יש חילול השם אפי' לעוה"ב שאין שייך חילול השם מ"מ לא נמלא השם לדבר למה תשחית צדיק עם רשע עכ"ל : ב ומה שהוצרך לפרש כ"א כתימה כזה לומר וכי מי שהוא שופט וכו' ולא הספיק לו מה שפי' ה"א של השופט לי' תימה הוא תרוג' לבודים קאי

בית יהודה

מִיט אַחֲטַף פַּתַח (לָשׁוֹן תְּמִיָּה) דָס אִיז גֶרֶעט מִיט אַוְואוּנְדֶר (וְכִי מִי שֶׁהוּא שׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט אֱמֶת) דֶער וָוס דַארְף מִשְׁפְּטִן אַגַנְצֶע וֶועלְט זָאל נִיט מִשְׁפְּטָן אֱמֶת׃ (כו) (אִם אֶמְצָא בִסְדוֹם וגו') . אוֹב אִיךְ וֶועל גֶעפִינֶען אִין סְדוֹם פוּפְצִיג צַדִּיקִים (וְנָשָׂאתִי לְכָל הַמָּקוֹם) וֶועל אִיךְ נִיט פַאר לֶענְדְן דֶעם גַאנְצֶן אָרְט (לְכָל הַכְּרַכִּים) צוּ אַלֶע פִינְף שְׁטֶעט (לְפִי שֶׁסְּדוֹם הָיְתָה מַטְרַפּוֹלִין וַחֲשׁוּבָה מִכּוּלָּם תָּלָה בָּה הַכָּתוּב) וַוייל סְדוֹם אִיז גֶוועֶן דִי גְרֶעסְטֶע אוּנ דִי שֶׁענְסְטֶע פוּן דִי אַלֶע פִינְף שְׁטֶעט דְרִיבֶּר רוּפְט מֶען אַלֶץ אוֹיף דֶעם נָאמֶען פוּן סְדוֹם (אוּנ אוֹב דִי פוּפְצִיג צַדִּיקִים וֶועלֶן זַיין אוּנ אַיין אַנְדֶערוּ שְׁטָאט פוּן דִיא פִינְף שְׁטֶעט נִיט אוּנ סְדוֹם וֶועט אוֹיךְ הקב"ה נִיט פַר לֶענְדְן דִיא אַלוּ פִינְעף שְׁטֶעט)׃ (כז) (הוֹאַלְתִּי) . אִיז דִי טַייטְשׁ (רָצִיתִי) אִיךְ הָאבּ גֶוּואלְט (כְּמוֹ) וְוי עֶס שְׁטֵייט (וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה)

משה

פירוש רד"ק

כל הארץ) ואם כל הארץ אתה שופט ותעמידני' בשפט לא תעש' משפט במקום ממנה • זה לא יתכן • ואם תמית הצדיק עם הרשע זה לא יהי' משפט • אם כן תוריע למה תעש' כלה בארץ הזאת : (כו) (ונשאתי לכל המקום) . ערים ובנותיהם ולא אשחיתם : (כז) הואלתי. רציתי לדבר עוד אל ה' • (ואנכי עפר ואפר) . ואע"פ שאנכי עפר ואפר לדבר כנגד כבודו ודבורו וכנגד משפטו • לא באתי אלא ללמד ולדעת משפטו איך הוא:

פירוש לתורת אלהים

אֱמֶת (עיין רש"י) ׃ (כו) וַיֹּאמֶר יְיָ הָאט גָאט גֶיזָאגְט אִם אֶמְצָא בִסְדוֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר אַז אִיךְ וֶועל גֶפִינֶען אִין סְדוֹם פוּפְצִיג צַדִּיקִים אִין שְׁטָאט וְנָשָׂאתִי לְכָל הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם וֶועל אִיךְ מוֹחֵל זַיין צוּ גָאר דֶם אָרְט פוּן זַייעֶרְט וֶועגִין (עיין רש"י) ׃ (כז) וַיַּעַן אַבְרָהָם הָט אַבְרָהָם גֶענְפֶרְט וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָאט גֶזָאגְט הִנֵּה נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל אֲדֹנָי אִיךְ וִויל רֵיידֶן צוּ מַיין

מדרש הנעלם

בִּסְדוֹם עֶר זִיצְט דַארְטֶן צוּ פְּרִיבֶן זִייא רַבִּי זָאגְט עֶס שְׁטֵייט וּרְשָׁעִים כַּיָּם נִגְרָשׁ אַז אֲפִילוּ מֶען מִשְׁפָּט דֶעם רָשָׁע אִיז עֶר מֵעִיז פָּנִים אוּנ בְּלַייבְּט בַּיי זַיין שְׁלֶעכְטְס דרוּם שְׁטֵייט טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדוֹם נָסַבּוּ עַל הַבַּיִת דִיא רְשָׁעִים רִינְגְלֶען אַרוּם זַיךְ שְׁטַארְקֶן אוֹיף דֶער קְדוּשָׁה אוּנ אוֹיף דֶעם יֵצֶר טוֹב. רַבִּי יִצְחָק זָאגְט אַזוֹ וִוי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ הָט בַּשַּׁאפְן אַגַן עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן אוֹיף דֶר עֶרְד אַזוֹ וִוי עֶס שְׁטֵייט וַיִּטַּע יְיָ אֱלֹהִים גַּן בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם אַזוֹ הָט עֶר בַּשַּׁאפֶן אַגֵיהִנָּם הַתַּחְתּוֹן אַזוֹ וִויא עֶס שְׁטֵייט אֶרֶץ עֵפָתָה כְּמוֹ אֹפֶל אוּנ וִוי עֶר הָט עֶר בַּשַּׁאפֶן אַגַן עֵדֶן אוֹיף דֶעם הִימֶל פוּן וֶועגִין דִי נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים גְמוּרִים

משלי יהודה

גְזָאגְט דוּ זָאלְסְט נִיט שְׁרֶעקְן דַיין הַאנְד צוּ קוֹילִין דַיין זִין יִצְחָק נָאךְ דֶעם הָאט אַבְרָהָם דֶר זֶעהֶן אַבַּרַאן אִיז פַר טְשֶׁעפֶּעט מִיט דִי דֶערְנֶר אִין אַדָארִין הָט עֶר גְנוּמֶען דֶעם בַּאַרַאן אוּנ הָט אִים גְקוֹילִיט פַר אַקָרְבַּן עוֹלָה הָט אַמַלְאָךְ פוּן דֶעם הִימֶל גְרוּפֶן צוּא אַבְרָהָם דָס אַנְדֶערוּ מָאל אוּנ הָט אִים גְזָגְט גָאט הָט אַזוֹ גְזָאגְט אִיךְ שְׁוֶוער בַּיי מִיר וַוייל דוּ הָאסְט מִיךְ גְפָאלְגְט אוּנ הָאסְט גְוָואלְט מַקְרִיב זַיין דַיין זִין פַר אַקָרְבַּן עוֹלָה דְרוּם וֶועל אִיךְ דִיךְ בֶּענְשֶׁן אוּנ וֶועל מֶערוּן דַיינוּ קִינְדֶר דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט אַז אַבְרָהָם הָט זוּךְ גְפְרֵייט וָואס עֶר טוּט נָאכְט רָצוֹן עֶר הָט אוּם גְפוּרְט צוּ דֶר עֲקֵידָה מִיט שִׂמְחָה גְלַייךְ וִוי עֶר וולט

לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ וַאֲנָא עֲפַר וּקְטַם: כח מָאִים יַחְסְרוּן חַמְשִׁין זַכָּאִין חַמְשָׁא הַתְחַבֵּל בְּחַמְשָׁא יָת כָּל קַרְתָּא וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא: כט וְאוֹסִיף עוֹד לְמַלָּלָא קֳדָמוֹהִי וַאֲמַר מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן אַרְבְּעִין וַאֲמַר לָא אַעְבֵּיד גְּמִירָא בְּדִיל
ארבעין

אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר: כח אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת־כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה:
כט וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמַר אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים:
ויאמר

הר"א ואנכי עפר. סוטה יז:

שפתי חכמים

קאי על מלות לא יעשה משפט: ל (נח"י) ז"ל מהר"י קולון בשורש קנ"ג פי' שהגרסא ניקא שאם ימצא בעיר ח' חסכים צדיקים אעפ"כ יציל המקום ר"ל שם כולל לכ' עיירות וכ"ש אם ימצא בכל עיר ועיר והרנ"כ כותב לדבריו ובוכין לומר ונמצאו לכל המקום ר"ל לך לנפרים וע"כ אמר פ"א עיר

רש"י

אלא כה הכתוב: (כז) ואנכי עפר ואפר. וכבר הייתי ראוי להיות עפר ע"י המלכים ואפר ע"י נמרוד לולי רחמיך אשר עמדו לי: (כח) התשחית בחמשה. והלא הן ט' לכל כרך ואתה צדיקו של עולם תצטרף עמהם: (כט) אולי ימצאון שם ארבעים. וימלטו ד' הכרכים ד' וכן ל' יצילו ג' מהם או כ' יצילו ב' מהם או י' יצילו א' מהם:

פירוש רד"ק

(כח) (אולי יחסרון). אם יחסרון מן החמשים. חמשה. התשחית בחמש'. אם בעבור החמש' שיחסרו תשחית הארץ ולא תשא למקום בעבור הארבעי' והחמש' צדיקי' אם יהיו בה: (כט) (לא אעשה) כלה. כמו שאמר אשחית. כי הענין אחד. ובארבעים ושלשים כתב לא אעשה והשאר לא אשחית. והסימן ע"ן אעשה שהוא

בית יהודה

מאַכט האָט געוואָלט: (וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר) אַבְרָהָם האָט געזאָגט (וּכְבַר הָיִיתִי יָכוֹל לִהְיוֹת עָפָר עַל יְדֵי הַמְּלָכִים) איך האָב שוין לאַנג געקענט זיין ערד דורך די מלכים ווס האָבן מיך געקענט הרגנן (וְאֵפֶר עַל יְדֵי נִמְרוֹד) אונ אַש האָב איך געקענט זיין דורך נמרוד ווען ער האָט מיך געוואָרפן אונ פייער (לוּלֵא רַחֲמֶיךָ אֲשֶׁר עָמְדוּ לִי) ווען דיינע רחמנות וואָלטען מיר ניט געהאָלפען (וְאֵין דיינע רחמנות זיי אוּנז הָעלפֿען): (כח) (הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה וגו'). (וַהֲלֹא הֵן תִּשְׁעָה לְכָל כְּרַךְ) עס קומט דאָך אויס ניין צדיקים אויף יעדער שטאָט (וְאַתָּה צַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם תִּצְטָרֵף עִמָּהֶם) אונ דו הקב"ה וואָס דו ביסט דער צדיק פון די וועלט וועסט דיך מיט רעכענען מיט זיי צוא זאמען. צו יעדער שטאָט. וועט זיין צעהן צדיקים אין יעדער שטאָט: (כט) (אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים). טאָמער וועט נאָר געפינען ווערען פערציג צדיקים (וְיִמָּלְטוּ אַרְבַּע כְּרַכִּים) וועלען גערעטעט ווערען פיר שטעט (וְכֵן שְׁלֹשִׁים יַצִּילוּ שָׁלֹשׁ מֵהֶם) אוב עס וועלען זיין דרייסיג צדיקים וועלען זיי רעטטען דריי שטעט (או עֶשְׂרִים) אוב עס וועלען זיין צוואנציג צדיקים (יַצִּילוּ שְׁנַיִם מֵהֶם) וועלען זיי רעטטען צוויי שטעט (או עֲשָׂרָה) אוב עס וועלען זיין צעהן צדיקים יצילו

פירוש לתורת אלהים

האַר וְאָנֹכִי עָפָר אונ איך בין ערד אונ אַש (עיין רש"י): (כח) אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה פיליכט וועלען זיין גיפעהלט פון די פופציג צדיקים פינף הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת כָּל הָעִיר ווירסטו דען פאַר דערבען פון וועגען פינף די גאַנצע שטאָט (עיין רש"י) וַיֹּאמֶר האָט ער געזאָגט לֹא אַשְׁחִית אִם אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה איך וועל ניט פאַרדאַרבען אז איך וועל דאָרטען געפינען פינף אונ פערציג: (כט) וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר האָט אַבְרָהָם גימערט נאָך צו רעדען וַיֹּאמַר אונ ער האָט געזאָגט אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים פיליכט וועלען דאָרטען געפינען ווערען פערציג וועט זיין פיר שטעט צוא צעהן צדיקים לאָזן ניצול ווערין פיר שטעט וַיֹּאמֶר האָט גאָט געזאָגט לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים איך וועל ניט טון פון וועגען די פערציג אז איך וועל געפינען אפילו נאָר

ל וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר לַאדֹנָי
וַאֲדַבֵּרָה אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם
שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־
אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים: לא וַיֹּאמֶר
הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי
אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר
לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים:
לב וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר לַאדֹנָי
וַאֲדַבְּרָה אַךְ־הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן
שָׁם

אַרְבְּעִין: ל וַאֲמַר לָא
כְעַן יִתְקַף רוּגְזָא דַיְיָ
וַאֲמַלֵּיל מָאִים
יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן תְּלָתִין
וַאֲמַר לָא אַעֲבֵיד
גְּמִירָא אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן
תְּלָתִין: לא וַאֲמַר הָא
כְעַן אַסְגֵּיתִי לְמַלָּלָא
קֳדָם יְיָ מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן
תַּמָּן עַסְרִין וַאֲמַר לָא
אֲחַבֵּיל בְּדִיל עַסְרִין:
לב וַאֲמַר לָא כְעַן יִתְקַף
רוּגְזָא דַיְיָ וַאֲמַלֵּיל
בְּרַם זִמְנָא הָדָא מָאִים
ישתכחון

רש"י
(לא) הואלתי. רציתי כמו ויואל משה: (לב) אולי ימצאון שם עשרה. על פחות לא ביקש אמר דור המבול היו ח' נח ובניו ונשיה' ולא הצילו על דורם ועל

שפתי חכמים
עיר ופעם אחד מקום ופעם אחד לכל המקום וע"ש: ם אין לבקשות למה לא פי' עיר כן מהואלתי ראשוני' וי"ל דא"כ היו דבריו של רש"י סותרין זה את זה דהא לקמן בפ' אלה הדברי' כתיב הואיל משה ופירש"י שם התחיל כמו הנה נא הואלתי

בית דוד
(יַצִּילוּ אַחַת מֵהֶם) וועלין זיי רעטין נאר איין שטאט· (לב) (אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה). טאמר וועט דארטן זיין צעהן צדיקים. פרעגט רש"י (וְעַל פָּחוֹת לֹא בִקֵּשׁ) פאר וואס האט אברהם ניט געבעטען אויף ווייניגער פון צעהן (אָמַר) ווייל אברהם האט גטראכט (דּוֹר הַמַּבּוּל הָיוּ שְׁמוֹנָה) ביי דעם דור וואס אויף זיי איז גקומען דר מבול זענן גוועזן אכט צדיקים נֹחַ וּבָנָיו וּנְשֵׁיהֶם) נח מיט זיינע דריי זיהן אונ זייערי ווייבר (וְלֹא הִצִּילוּ עַל דּוֹרָם) אונ זיי האבן ניט געקענט רעטין זייער דור (וְעַל תִּשְׁעָה עַל יְדֵי צֵירוּף) אונ אויף ניין צדיקים אונ מען זאל צורעכנען הקב"ה צו די ניין אונ מען זאל רעטין איין שטאט (כְּבַר

פירוש רד"ק
שבעים וכן סך ארבעים ושלשים: (לב) (אל נא יחר). בעבור יראתו שלא יכבד רוב חקרו המשפט לפני האל · אמר אל נא יחר לאדני. ולקצר דבריו השיב החמשיות לעשיריות. (אך הפעם). כי אין לי מענה עוד וזכות ללמד עליהם אם לא ימצאו בה עשרה צדיקים ודין שתשחית המקום כלו. ולא זכר לו לוט שיצילנו כי חשב שיכלה בכלל הרשעים כיון שנשתקע וישב אצלם ולא הי' לו דרך להנצל אם לא יצא מן העיר · גם לא ידע

פירוש לתורת אלהים
פערציג וועל איך זייא ניט פר דארבען פון וועגין דיא פערציג: (ל) וַיֹּאמֶר אונ אברהם האט גזאגט אַל נָא יִחַר לַאדוֹנָי עס זאל ניט גרימען צוא מיין הארן וַאֲדַבֵּרָה וואס איך וועל ריידען אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים פיליכט וועלן דארטן גפינן ווערון דרייסג צדיקים לאזין ניצול ווערן דריי שטעט וַיֹּאמֶר האט גאט גזאגט לא אֶעֱשֶׂה וגו' איך וועל ניט פר דארבן אז איך וועל דארטן גפינן דרייסג: (לא) וַיֹּאמֶר האט אברהם גזאגט הִנֵּה נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל אֲדֹנָי איך האב גוואלט ריידען צוא מיין הער אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים פיליכט וועלן דארטען גפינן ווערין צוואנציג צדיקים לאזן ניצול ווערן צוויא שטעט וַיֹּאמֶר האט גאט גיזאגט לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים איך וועל ניט פר דארבן פון וועגן צוואנציג: (לב) וַיֹּאמֶר האט אברהם גזאגט אַל נָא יִחַר לַאדֹנָי עס זאל ניט גרימען צו מיין הער וַאֲדַבְּרָה אַךְ הַפַּעַם איך וועל ריידין נאר דאס מאל אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה פיליכט וועלין דארטן גפינן ווערין צעהן לאזען דיא צעהן מציל זיין איין

מדרש הנעלם
זייא זאלן דארטן גשפייזט ווערן פון דעם גרויסן

משלי יהודה
אום נפורט צו דער חופה מילא קען מען דען זאגן

ישתכחון תמן עסרא ואמר לא אחבל בדיל עסרא : לג ואסתלק יקרא דיי כד שיצי למללא עם אברהם ואברהם תב לאתריה:

ועלו

שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה׃ לג וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ׃ שלישי

ויבואו

רש"י

ועל ט' ע"י צירוף ככר נקט ג ולא מלא : (לג) וילך ה' וגו'. כיון שנשתתק הסניגור הלך לו הדיין: ואברהם שב למקומו. נסתלק הדיין נסתלק הסניגור והקטיגור מקטרג לפיכך ויבאו ב' המלאכי' סדומה להשחית א' להשחית את סדום וא' להציל את לוט והוא אותו שבא לרפאות את אברהם והשלישי שבא לבשר את שרה כיון שעשה שליחותו נסתלק לו :

המלאכים

שפתי חכמים

א"כ ב"ח הואלתי פי' כתחיל כמו שפרש"י והואלתי כב' פירושו ראיתי וק"ל : נ דכיון שמצינו גבי חטאים שניקט ע"י צירוף כמו שנא' לעיל אולי יחסרון חמשים כלדיקים חמשה א"כ ניקט על ט' וע"י צירוף א"כ לא צריך עוד לנקט בוד"ז אם ימצא כב"י מ' לדיקים לא ישחית עיר אחת אך שהקב"ה לא הוא והוא מדברי רש"י כלומר כיון שלא כליל אפי' עיר אחת ודאי לא מלא וכו'. יש מקשים על פרש"י ל"ל לרש"י לפרש חמשים לדיקים לכ' ומ' לד' ול' לג' וכ' לשנים וי' לאחד מי הכניסו לדוחק זה ודילמא על כל כב' ערים כו' מתפלל ומתפלל כי' מתפלל על כחמשים להת חשבון שלש של י' לכל אחד ואחד מן ככרכים וחזר ופיחת וכדי שיוכל להציל ככל כי' כוונתו וכמ"ש כרמב"ן ז"ל ולא ידעתי מי הכניסו להרב כמ"ש כו' ונראה דרש"י דייק מדשני ככתוב בלשונו דלפעמים כתיב לא אשחית ולפעמים כתיב לא אעשה ולאו הי"ק דמתחלה שניקט על מ"ט ע"י צירוף על ה' כרכים כתיב לא אשחית ר"ל לא אשחית אותם לגמרי אבל מ"מ יסורים יביא עליהם כיון דע"י צירוף הוא וכשניקט אח"כ על מ' בלא צירוף על ד' כרכים כתיב לא אעשה משמע לא אעשה לגמרי אפי' יסורין לא אביא עליהם וכן גבי ל' נמי כתיב לא אעשה כיון דבלא צירוף כי' ואח"כ כשניקט על כ' ועל י' כתיב לא אשחית בשניהם משמע אבל יסורין אביא אע"פ שניקט בלא צירוף מ"מ כיון דככרכים לא כי' אלא ה' וכב' מהם היו רשעים וכיון דהרוב כיו רשעים אע"ג דכבני שנים היו בכל א' וא' י' בלא צירוף כתיב לא אשחית אבל יסורין אביא א"כ ב"מ ותתחל' נקט על כל כערים ואח"כ על הרבע ואח"כ על שלשה ואח"כ על שנים ואח"כ על אחד וק"ל : ס פי' בא ללמדנו שבפ"י מנקט דברי כסניגור מפני שאין חפץ במות כרשע וכשנשתתק אז כלך לו דאל"כ מ"ש כלא מכל כנבואות שאין כמוב בס

בית

בקש ולא מצא) האט שון אברהם געבעטן . אונ הקב"ה האט ניט געפינען (עיין ש"ח) : (לג) (וילך ה' וגו') . (כיון שנשתתק הסניגור) ווי דער מליץ אברהם וואס האט געבעטן פר סדום איז שטיל געווארן ער האט ניט געהט וואס צו ריידן (הלך לו הדיין) איז דר דיין אוועק געגאנגן : (ואברהם שב למקומו) . אברהם איז אויך צוריק געגאנגען אויף זיין ארט (נסתלק הדיין) אז דער דיין איז אוועק געגאנגען (נסתלק הסניגור) איז דר מליץ אויך אוועק געגאנגן (והקטיגור מקטרג) אונ דער מסטין מסרת אויף די סדום לפיכך ויבואו שני המלאכים סדומה

דוד

להשחית) דריבער זענען געקומען די צווייא מלאכים אין סדום זיא צוא פערלענדן (אחד להשחית את סדום) איין מלאך איז געקומן צו פערלענדן סדום (ואחד להציל את לוט) אונ איין מלאך איז געקומן רעטין לוט (והוא אותו שבא לרפאות את אברהם) אונ דאס איז דער זעלבער מלאך וואס איז פריהער געקומן היילן אברהמען (והשלישי שבא לבשר את שרה) אונ דר דריטער מלאך וואס ער איז געקומן זאגן שרה'ן אז זיא וועט געבארן א זוהן (כיון שעשה שליחותו) ווי ער האט אפ געטון זיין שליחות נאך צוא דעם ער איז געשיקט געווארן (נסתלק לו) איז ער ארויף געגאנגן אין הימל :

המלאכים

פירוש לתורת אלהים

שמאט ויאמר האט גאט געזאגט לא אשחית בעבור העשרה איך וועל ניט פאר דארבן פון וועגן די צעהן (עיין רש"י) : (לג) וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם אונ גאט איז אוועק געגאנגן אז ער האט פר ענד צו ריידן צו אברהם ואברהם שב למקומו אונ אברהם האט ווידער

משלי יהודה

ח"ו אז עס קומט אים ניט קיין שכר פר די מעשה פון דער עקידה, וויארום דו כונה זענט לשם צערא צערא וועקלונג דער מענש האט צער פון דר מצוה אזו פיל שכר גוט מען אים. נאר מיר וועלן דוא נאך מפורש זיין דורך א משל. איין קלר האט געוואלט ביי זיך האבן אקלינין מענשער זאל אכטונג געבין אויף זיין פר מגנ אונ זאל קענען קנדה זיין בחכמה אונ עלמה אונ איין צוא זאבלין תבואות אקדוגנ

מדרש הנעלם

דערפשיקייט וואס דארפן איז פר האגרן אזוי וויא דאס קמיט והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך אויך אין קהלת שמיט והרוח תשוב אל האלהים אויך האט ער באוויזן אנגיהגם אויף דעם קורבן אזוי ווי דאס שטייט ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע מען נואפט דיא נשמה אזוי וויא מען וואוכט איין שטיין מיט איין שליידר. אונ דר גיהנם התחתון איז צו דיא רשעים גמורים . מען

יט א וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיַּרְא־לוֹט וַיָּקָם לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אפים

א וְעָלוּ תְּרֵין מַלְאָכַיָּא לִסְדוֹם בְּרַמְשָׁא וְלוֹט יָתֵיב בִּתְרַע דִּסְדוֹם וַחֲזָא לוֹט וְקָם לְקַדָּמוּתְהוֹן וּסְגִיד עַל אפוהי

תו"א .. ויבאו שני · מליפה פז :

רש"י

(א) המלאכים. ולהלן קראם ע אנשים כשהיתה שכינה עמהם פ קראם אנשי'. ד"א אצל אברהם שכחו גדול והיו המלאכי' תדירין אצלו כאנשים קראם אנשי' ואצל לוט קראם מלאכים: בערב. וכי כל כך שהו המלאכים מחברון לסדו' אלא מלאכי רחמי' היו וממתיני' שמא יוכל אברה' ללמד עליהם סניגוריא: ולוט יושב בשער סדום. ישב כתיב צ אותו היום מינוהו שופט ק עליהם (ב"ר): וירא לוט

שפתי חכמים

ויגד: ע רצונו לתרץ בזה דמשמע מן המקרא שהיו מלאכים ממש שלבשו לבוש מלאכים וזה א"א שהרי לוט מצות אפה וא"כ נראו לו בדמות אנשים לכן פי' קראם אנשים כו' כלומר בקריאת השם לבד לא שנהפשטו מהגשמיות ומה שקראם גבי אברהם אנשים הוא מפני כבוד השכינ' אבל גבי לוט שלא היתה השכינ' קראם מלאכים: פ וקשה לפי פי' זה פשיטא הוא שהמלאכים אינן נחשבין לכלום נגד השכינ' לכן אמר ד"א ולד"א ק' א"כ יקראם בכל מקום אנשים וכי תימא לא היינו יודעים שהיו מלאכים א"כ יקראם מלאכים ואי משום להודיענו שהיו תדירים וכי לא ידעינן שאברהם צדיק גמור יותר מלוט לכן צריך לשנים ראשון מהרש"ל: צ דק"ל למה כתיב חסר דאין לדרוש כאן כמו גבי אברהם וא"כ למה כתיב חסר ופי' כאותו יום כלו' שישיבתו הי' חסרה קודם לכן: ק וא"ת מנ"ל לרש"י שהי' שופט לגמרי וי"ל מדכתיב יושב בשער והתם שער

בית יהודא

(א) (המלאכים) זאגט רש"י (ולהלן קראם אנשים) ביז איצט רופט מען זיי אנשים. מענטשן (כשהיתה שכינה עמהם קראם אנשים) ווען הקב"ה איז געוועזן מיט זיי. רופט מען זיי אנשים. מענטשין. (ביי הקב"ה זענען זיי גערעכינט נאר ווי מענטשן) אבער איצט אז די שכינה איז אוועק געגאנגען פון זיי רופט מען זיי מלאכים (דבר אחר) נאך אפשט איז (אצל אברהם שכחו גדול והיו המלאכים תדירים אצלו כאנשים) ווען זייא זענען געווען ביי אברהם וואס זיין כח (זיין פרומקייט) איז געווען גרוס אונ מלאכים פלעגנון צו אים שטענדיג קומען אזו פיל ווי מענטשן (קראם אנשים) האט ער זיי גערופן מענטשן (ואצל לוט) אבער ווען זיי זענען געקומין צוא לוט (קראם מלאכים) רופט ער זייא מלאכים: (בערב). פרעגט רש"י (וכי כל כך שהו המלאכים מחברון לסדום) אזוי לאנג האבן די מלאכים געדארפט גיין פון חברון ביז סדום (זייא האבן דאך געקענט קומען אונ סדום אונ איינמינוט) (אלא מלאכי רחמים היו) נאר זיי זענען געוועזן רחמנות דיגע מלאכים (וממתינים שמא יוכל אברהם ללמד עליהם סניגוריא) זיי האבן גווארט טאמר וועט אברהם קענין נסיגן אזכות אויף זיי. אז זיי האבן געזעהן אברהם האט אויף זיי קיין זכות נסיגן זענען זיי געקומן טאן וואס מען האט זיי געשיקט (ולוט ישב בשער סדום). זאגט רש"י (ישב כתיב) עס שטייט ישב. עס פעלט אוא"ו נאך די יוד. צו לערנן (אותו היום מנוהו שופט עליהם) דם טאג האבן די מענשן פון סדום גמכט לוט פר אשופט אויף זיי (יושב וואלט זיין די טייטש ער זיצט שון לאנג פר אשופט. ישב איז טייטש ער האט זיך איצט געזעצט פר אשופט):

פירוש

אם הוא צדיק או למד ממעשיהם: (לג) וילך ה'. ונסתלק כבודו מעליו ונרא' לו מתוך המרא' ששב למקומו במקום שבאה אליו הנבוא'. ואחר שכלתה המראה מצא עצמו בביתו במקום שהי' יושב שם:

רד"ק

יט (א) ויבאו (שני המלאכים). הם שני האנשים שזכר · וארז"ל (ב"ר צ') למה קורא אותם אנשים אצל אברהם ומלאכים אצל לוט ואמרו · אברהם שכחו יפה וכו'. וכמו שכתבנו ופירשנו למעל'

פירוש לתורת אלהים

געקערט צו זיין ארט: (א) ויבאו שני המלאכים סדומה זענען דיא צוויי מלאכים געקומען אין סדום (עיין רש"י) בערב אין אבינט (עיין רש"י). ולוט יושב בשער סדום אונ לוט איז געזעסין אין דעם טויער פון סדום. וירא לוט האט לוט דער זעהן דיא מלאכים. ויקם לקראתם איז ער אויפגשטאנען אונ געלאפען אקעגן זיי (עיין רש"י) וישתחו אונ האט זיך געבוקט מיט זיין פנים צוא דער ערד:

מדרש הנעלם

מען זיי מיט פייער אזו ווי עס שטייט ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי וגו' ואשם לא תכבה אונ דאס גיהנם איז צו דיא פושעי ישראל וואס זאהן עובר געוועזן אויף תורה ומצות אונ האבן קיין תשובה ניט געטון וועלין זיי דארטן נשליידערט אונ רינגלין ארום דיא גאנצע וועלט אזו ווייא עס שטייט סביב רשעים יתהלכון זייא ווערין דארטן גמשפט צוועלף חדשים דר נאך קומט ער אויף זיין ארט ווי ער איז ווערט. דר פסוק זאגט אשר הסב יי באפו ובחמתו מיינט מען עס איז פר האנדן רשעים

אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא׃ ב וַאֲמַר בְּבָעוּ כְעַן רִבּוֹנַי זוּרוּ כְעַן לְבֵית עַבְדְּכוֹן וּבִיתוּ וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן וְתַקְדְּמוּן וּתְהָכוּן לְאוֹרְחֲכוֹן וַאֲמָרוּ לָא אֱלָהֵן

אַפַּיִם אָרְצָה׃ ב וַיֹּאמֶר הִנֶּה נָּא־אֲדֹנַי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹּא כִּי

סלי דגושה　　ברהוב

רשב״ם

ספסם׃ (כו) ויאמר ה׳ המלאך׃ (ג) כי ברחוב נלין. אלא

רש״י

לוט וגו׳. מבית אברהם למד לחזור על האורחים: (ב) הנה נא אדני. הנה נא אתם אדוני׳ שיש לי לספר שעברת׳ עלי. ד״א הנה נא צריכים אתם לתת לב על הרשעי׳ הללו שלא יכירו בכם וזו היא עצה נכונה: סורו נא. עקמו את הדרך לביתי דרך עקלתון שלא יכירו שאתם נכנסים שם לכך נאמר סורו (ב״ר): ולינו ורחצו רגליכם. וכי דרכן של בנ״א ללון תחלה ואח״כ לרחוץ ועוד שהרי אברהם אמר להם תחלה ורחצו רגליכ׳ אלא כך אמר לוט אם כשיבאו אנשי סדום ויראו שכבר רחצו רגליהם

שפתי חכמים

פפר כות מקום שדנין בו כותבכתן גבי כוטו ופי״ל מנהיג לת״כ ויצפוס ספס הפתס סבי׳ בופס: ר ות״ל סכי׳ מדקדק כפלות סברי לא כי׳ מדקדק על פ״ז תוכספים לינה לרחילה: ש ופירושו עתה שעברתם עלי אתם הדומים לי: ת ופירושו כנקשה מנס סורו וגו׳ דאל״כ למה אמר סורו נא כי׳ לו לומר בואו

בית דוד

(וַיַּרְא לוֹט וגו׳). זָאגְט רש״י מִבֵּית אַבְרָהָם; לָמַד לַחֲזוֹר עַל הָאוֹרְחִים) לוֹט הָט גֶלֶערְנְט פוּן אַבְרָהָם פוּן זָאל זוּכֶען אוֹרְחִים אוּנ מֶען זָאל זֵייא אַרַיין נֶעמֶען אוּנ שְׁפֵּייזֶען אוּנ זֵיי גֶעבֶּען עֶסֶען אוּנ גֶעכְטִינֶען: (ב) (הִנֵּה נָא אֲדֹנַי). לוֹט הָט גֶזָאגְט צוּא דִיא מַלְאָכִים (וָואס עֶר הָט גֶמֵיינְט זֵייא וֶוערֶען מֶענְטְשֶׁען) (הִנֵּה נָא אַתֶּם אֲדֹנִים לִי) אִיר וֶוערְט אִיצְט מֵיינֶע הֶערֶען (אַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי) ווייל אִיר זֶענְט גֶנַאנְגֶען פַאר בַּיי מִיר (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז (הִנֵּה נָא צְרִיכִים אַתֶּם לָתֵת לֵב) אִיר דַארְפְט אִיצְט גִיט טְרַכְטֶען אוּנ הַארְץ אַכְטוּנְג צוּ גֶעבֶּען (עַל הָרְשָׁעִים הַלָּלוּ שֶׁלֹּא יַכִּירוּ בָּכֶם) אוֹיף דִי רְשָׁעִים זֵיי זָאלֶען אֵייךְ נִיט דֶר קֶענֶען אַז אִיר זֶענְט פְרֶעמְדֶע (וְזוֹ הִיא עֵצָה נְכוֹנָה) דָס אִיז דִי רִיכְטִיגֶע עֵצָה (סוּרוּ נָא) קֶערְט אָפּ פוּן וֶועג צוּ מִיר (עַקְּמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְבֵיתִי) אִיר זָאלְט פַר קְרִימֶען דֶם וֶועג. אִיר זָאלְט גֵייִן צוּ מַיין שְׁטוּבּ (דֶּרֶךְ עֲקַלָּתוֹן) מִיט אַקְרוּמֶען וֶועג (שֶׁלֹּא יַכִּירוּ שֶׁאַתֶּם נִכְנָסִים שָׁם) זֵיי זָאלֶען נִיט דֶר קֶענֶען אַז אִיר גֵייט אַרַיין צוּ מִיר אִינ שְׁטוּבּ (לְכָךְ נֶאֱמַר סוּרוּ) דֶרִיבֶּער הָט לוֹט צוּ זֵיי גֶזָאגְט סוּרוּ. קֶערְט אַוֶועק פוּן גְלַייכֶען וֶועג: (וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם). אִיר זָאלְט נֶעכְטִיגֶען אוּנ וַואשֶׁען אַייעֶרֶע פִיס. פְרֶעגְט רש״י (וְכִי דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לָלוּן תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ לִרְחוֹץ) אִיז דֶען דָס פִירוּנְג בַּיי מֶענְטְשֶׁען פְרִיעֶר זָאל מֶען נֶעכְטִיגֶען נָאךְ דֶעם זָאל מֶען וַואשֶׁען דִי פִיס. (וְעוֹד שֶׁהֲרֵי אַבְרָהָם אָמַר לָהֶם תְּחִלָּה רַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם) אוּנ מִיר זֶעהֶען אַבְרָהָם הָט גֶזָאגְט צוּ זֵיי פְרִיעֶר וָוקְט אִיר וַואשֶׁען אַייעֶרֶע פִיס נָאךְ דֶעם וֶועט אִיר אַייךְ אָנְלֶעהְנֶען אוּנְטֶער דֶם בּוֹים (אֶלָּא כָּךְ אָמַר לוֹט) נָאר אַזוֹי הָט לוֹט בַּיי זִיךְ גֶטְרַכְט (אִם כְּשֶׁיָּבוֹאוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם

פירוש

(וירא לוט ויקם לקראתם). למד האכסניא מאברהם אבינו: (ב) (הנה נא). בעל מצני דגוש הנון. אדני בפתח לשון חול. כי סבור הי׳ שהם אנשים גדולים ובראיתם נורא עד שנדמו לו כמתחל׳ מלאכים. ואם הוא בקרא׳ הוא כמשפטו ולינו. לינה היו צריכים כי בערב באו. ורחצו. הרי״ש פתוח׳ כי הוא צווי. ופירושו כמו שפירשנו באברהם ורחיצת רגלים הוא שכונים לאורח תחילה ולא אמר להם על האכילה והשכיב׳: והשכמתם: ואם תרצו תשכימו ותלכו לדרככם

רד״ק

כמו שאמר להם אברהם אחר תעבורו. (ויאמרו לא). מכאן למדו רז״ל אין מסרבין לגדול (ב״מ פ״ז) שהרי אמרו לאברהם כן תעשה כאשר דברת: (כי ברחוב נלין)׳ ברחוב העיר ולא נאכסן אצל אדם מן העיר: (ג) (ויפצר בם מאוד) הרבה להם דברים והתחנן עד שנטו אליו ובאו עמו אל ביתו׳ ואונקלס תרגם ותקיף בהון כלומר החזיק בם עד שסרו אליו אל ביתו: (ויעש להם משתה). לפי שהי׳ לילה לא הי׳ לו פנאי לבשל ולתקן מאכלים אלא עשה להם משתה ואפה להם מצות

פירוש לתורת אלהים

(ב) וַיֹּאמֶר עֶר הָאט גֶזָאגְט הִנֵּה מֵיינֶע הֶערֶין (עיין רש״י) סוּרוּ קֶערְט אֵייךְ אָפּ אוּנ גֵייט אַיין בַּיין הוֹיז (עיין רש״י) וְלִינוּ אוּנ נֶעכְטִיגְט אִיבֶּער וְרַחֲצוּ אוּנ וַואשְׁט אַייעֶרֶע פִיס וְהִשְׁכַּמְתֶּם וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם אוּנ אִיר וֶועט זִיךְ פְרִיעֶר אוּנ אִיר וֶועט גֵיין צוּא אַייעֶר וֶועג וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּען גֶזָאגְט לֹא מִיר וֶועלֶין נִיט אַרַיין גֵיין צוּא דִיר אִין שְׁטוּבּ כִּי בָרְחוֹב נָלִין נָאר מִיר וֶועלֶין

בִּרְחוֹב נָלִין׃ ג וַיִּפְצַר־בָּם מְאֹד וַיָּסֻרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ להם

תו"א ויפלר כס. גס פז׃

בִּרְחוֹבָא נְבִית׃ ג וּתְקֵיף בְּהוֹן לַחֲדָא וְזָרוּ לְוָתֵיהּ וְעָלוּ לְבֵיתֵיהּ וַעֲבַד לְהוֹן משתיא

בעל הטורים

(ג) ומצות . ב' במס' דין ותידך ללי לס ומלות. מלמד שפסח

רש"י

ימלילו עלי ויאמרו כבר עברו שני ימים או שלשה שבאו לביתך ולא הודעתנו לפיכך אמר מוטב שיתעכבו כאן באבק רגליהם שיהיו נראין כמו שבאו עכשיו לפיכך אמר לינו תחלה ואח"כ רחצו: ויאמרו לא. ולאברהם אמרו כן תעשה מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול (ב"ר): כי ברחוב נלין. הרי כי משמש בל' אלא שאמרו לא נסור אל ביתך אלא ברחוב של עיר נלון: (ג) ויסרו אליו. עקמו את הדרך לצד ביתו: ומצות

בית יהודה

וְרָאוּ שֶׁכְּבָר רָחֲצוּ רַגְלֵיהֶם) אוּנ דִיא מֶענְטְשֶׁן פוּן סְדוֹם וֶועלֶן קוּמֶן צוּ מִיר אוּנ שְׁטוּבּ אוּנ זֵיי וֶועלֶן זֶעהֶן דִיא מֶענְטְשֶׁן הָאבֶּן גִיוַואשְׁנֶע פִּיס (יַעֲלִילוּ עָלַי) וֶועלֶן זֵיי זִיךְ קְרִיגֶן מִיט מִיר (וְיֹאמְרוּ) אוּנ וֶועלֶן זָאגֶן (כְּבַר עָבְרוּ שְׁנֵי יָמִים אוֹ שְׁלֹשָׁה שֶׁבָּאוּ לְבֵיתְךָ וְלֹא הוֹדַעְתָּנוּ) עֶס אִיז שׁוֹן אַרִיבֶּר צְוֵייא אָדֶר דְרַייא טֶעג וִוי זֵיי זֶענֶן גְקוּמֶן צוּ דִיר אוּנ שְׁטוּבּ אוּנ דוּא הָסְט אוּנְז גָאר נִיט גְזָאגְט (לְפִיכָךְ אָמַר) דְרִיבֶּר הָט לוֹט גְזָאגְט (מוּטָב שֶׁיִתְעַכְּבוּ כַּאן בְּאָבָק רַגְלֵיהֶם) עֶס אִיז בֶּעסֶר זֵיי זָאלֶן דָא זַיין מִיט דֶם שְׁטוֹיבּ אוֹף זֵייעֶרֶע פִיס (שֶׁיִהְיוּ נִרְאִין כְּמוֹ שֶׁבָּאוּ עַכְשָׁיו) עֶס זָאל אוֹיס זֶעהֶן זֵייא זֶענֶן יֶעצְט גְקוּמֶן (לְפִיכָךְ אָמַר לִינוּ תְּחִלָּה וְאַחַר כַּךְ רַחֲצוּ) דְרִיבֶּר הָט לוֹט צוּ זֵיי גְזָאגְט פְרִיעֶר נֶעכְטִיגְט נָאךְ דֶעם אוּנ דֶר פְרִיה וֶועט אִיר וַואשֶׁן דִי פִיס׃ (וַיֹּאמְרוּ לֹא). זֵייא הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ לוֹט מִיר וֶועלֶן נִישְׁט נֶעכְטִיגֶן בַּיי דִיר (וּלְאַבְרָהָם אָמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה) פַר וָואס צוּ אַבְרָהָם הָאבֶּן זֵיי גְזָאגְט דוּ זָלְסְט טוּן וִוי דוּא הָסְט גְזָאגְט אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְטוּן בַּלְד וִוי אַבְרָהָם הָט גְזָאגְט אוּנ פַר וָוס בַּיי לוֹט הָאבֶּן זֵיי פְרִיעֶר גְזָאגְט מִיר וֶועלֶן נִיט גֶעכְטִיגֶן בַּיי דִיר. אוּנ נָאךְ דֶעם הָאבֶּן זֵייא גְנֶעכְטִיגְט בַּיי אִים. זָאגְט רַשִׁ"י (מִכַּאן) פוּן דַאנֶן לֶערְנֶן מִיר (שֶׁמְּסָרְבִין לְקָטָן וְאֵין מְסָרְבִין לְגָדוֹל) אַז אַפְּרָסְטֶער מֶענְטְשׁ בֶּעט מֶען זָאל אִים טוּן אַזַאךְ וֶוענִין זַיין כָּבוֹד זָאל מֶען נִיט טוּן בַּלְד פַיידִין עֶר בֶּעט שְׁטַארְק. אָבֶּר אַז אַגְרוֹסֶער מַאן בֶּעט מֶען זָאל צוּא אִים טוּן אַזַאךְ וֶוענִן זַיין כָּבוֹד זָאל מֶען בַּאלְד טוּן׃ (כִּי בָּרְחוֹב נָלִין). זָאגְט רַשִׁ"י (הֲרֵי כִּי מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אֶלָּא) דָאס וָוארְט כִּי אִיז דִיא טַייטְשׁ נָאר (שֶׁאָמְרוּ לֹא נָסוּר אֶל בֵּיתְךָ) זֵיי הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ לוֹט מִיר וֶועלֶן נִיט גַיין צוּ דִיר אוּנ שְׁטוּבּ (אֶלָּא בִּרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר נָלִין) נָאר מִיר וֶועלֶן נֶעכְטִיגֶן אוּנ דִיא גַאס פוּן שְׁטָאט׃ (ג) (וַיָּסוּרוּ אֵלָיו). זָאגְט רַשִׁ"י (עָקְמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְצַד בֵּיתוֹ) זֵיי הָאבֶּן פַר קְרִימְט דֶם וֶועג. זֵייא זֶענֶען גְגַאנְגֶען מִיט אַקְרִימֶען וֶועג צוּא אִים אוּנ שְׁטוּבּ׃ (וּמַצּוֹת אָפָה). עֶר הָט גְבַּאקוֹן מַצּוֹת פסח

ופירוש רד"ק

שלא ימתינו עד שיתחמץ הבצק ומה שיכול לתקן במהר' תקן. וזהו מדרך ארץ להכין לאורח הבא מה שיוכל להכין במהרה כי הוא עיף וצריך לאכול ולשתות לפיכך נכתב הספור הזה. (ויאכלו). אם בסרא' כמשמעו ואם בהקיץ ובמורגש נדמה לו שאכלו ושתו. שסב המאכל והמשתה המורכב פשוט. כל דבר ליסודו

פירוש לתורת אלהים

נֶעכְטִיגֶן אוֹף דֶער גַאס׃ (ג) וַיִּפְצַר בָּם מְאוֹד הָט עֶר זֵיי זֵייעֶר גְבֶּעטִין וַיָּסוּרוּ אֵלָיו וַיָּבוֹאוּ אֶל בֵּיתוֹ הָאבֶּן זֵיי אָפּ גְקֶערְט צוּ אִים (עַיין רַשִׁ"י). וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה אוּנ עֶר הָאט צוּא זֵיי גְמַאכְט

מדרש הנעלם

רַבִּי יַעֲקֹב זָאגְט דִיא רְשָׁעִים פוּן יְהוּדִים וָוס הָאבֶּן פַאר אוּם וֶוירְדִיגְט דֶעם הַיילִיגֶן צַייכֶען אוּנ הָאבֶּן מְחַלֵּל שַׁבָּת גְוֶוען בְּפַרְהֶסְיָא אִין חוֹל הַמּוֹעֵד אוּנ הָבֶּן גְלַייקִינְט בַּתּוֹרָה וּבִתְחִיַּית הַמֵּתִים דִיא גַייעֶן אִין גֵיהִנָּם אַרַיין אוּנ וֶוערִין דָארְטִין גְמִשְׁפָּט לְדוֹרֵי דוֹרוֹת אָבֶּר זֵייא וֶועלִין אוֹף שְׁטֵיין לִתְחִיַּת הַמֵּתִים אוּנ אוֹף זֵיי הָט דָנִיאֵל גְזָאגְט וְרַבִּים מִיְשֵׁנֵי אַדְמַת עָפָר יָקִיצוּ אֵלֶּה לְחַיֵּי עוֹלָם וְאֵלֶּה לַחֲרָפוֹת לְדֵרָאוֹן עוֹלָם נָאךְ שְׁטֵייט וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר מֵיינְט מֶען עֶס וֶועט אוֹיף זֵייא קוּמִין אַזוֹ פִיל צָרוֹת אַז אַלֶע מֶענְשִׁין וֶועלֶען זָאגִן דִי רָאוֹן הֵייכְט אַז מֶען זֶעהְט זֵייא זָאגְט מֶען לָאז שׁוֹין זַיין גִינִיג זֵייעֶר מִשְׁפָּט אָבֶּר אוֹיף דִיא צַדִּיקִים שְׁטֵייט וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ וגו'׃

משלי

זָאל עֶר הָאבּוּן בַּיי זִיךְ עֶר זָאל נוּט דַארְפֶן בַּיי קַיין אַנְדֶרוּן קוֹפוּן הָט עֶר זִיךְ גְטְרַאכְט וִוי בַּקוּמְט מֶען אַזוֹ אַמֶענְשׁ אוּנ וִוי אַזוֹ פְרִיבְט מֶען אוּם דָט עֶר זִיךְ מְיַישֵּׁב גְוֶועז עֶר וֶועט פָארוּן אוֹף דֶער וֶועלט

יהודה

טָאמֶר וֶועט עֶר קְרוּנְגוּן אַזוֹ אַמֶענְשׁ אוּז עֶר גְקוּמֶן אוֹף אַנַאכְט לָענוּר אוּנ אַדָארְף אַרַיין אוּנ הָאט זוּך גְהַייסוּן גֶעבּוּן עֶסוּן אוּנ טְרוּנְקֶן אוּנ דֶער פְרוּה הָט עֶר גְפְרֶעגְט ווִיא פִיל עֶס בַּטְרֶעפְט דָאס עֶסִין אוּנ

מִשְׁתְּיָא וּפַטִּיר אֲפָא לְהוֹן וַאֲכָלוּ׃ ד עַד לָא שְׁכִיבוּ וַאֲנָשֵׁי קַרְתָּא אֲנָשֵׁי דִסְדוֹם אַקִּיפוּ עַל בֵּיתָא מֵעוּלֵימָא וְעַד סָבָא

לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת אָפָה וַיֹּאכֵלוּ׃
ד טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי
סְדֹם נָסַבּוּ עַל־הַבַּיִת מִנַּעַר וְעַד־
זָקֵן

רשב"ם

אלא כרתוב גלין:(ד) כל העם מקצה. להודיע שאפילו כ'

בעל הטורים

היה דולפי' מלות דהכא מהלות דהתם : (ד) ישכבו. ג' במסו' בכא ואידך (יחזקאל כ כג) ערלים ישכבו [איוב כ"א] יחד על עפר ישכבו . פי' ערלים ישכבו השכו"ם שהם כאנשי סדום כי על כדומים וכיוצא בהם נאמר אותו הפסוק : מקצה . ג' במס' כל שהם מקצה כי נלכדה [illegible]

שפתי חכמים

נמאו אל בית פגרהם : א ובה דאמר גבי אברהם לושי ועשי עוגות ולא אמר הלות שהרי פסח הי' והי' לו לומר עוגות הלות י"ל דהגרהם לוה שתעשה הלה עשירה לפי כבוד כאורחים וק"ל : ב אנשי רעה כלומר כשרולה לומר רשעים אומר אנשי סדם

רש"י

אפה . פסח היה: (ד) טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדום. כך נדרש בב"ר טרם ישכבו ואנשי העיר היו בפיהם של מלאכים שהיו שואלים ללוט מה טיבם ומעשיהם והוא אומר להם רובם רשעים שודם מדברים בהם ואנשי סדום וגומ' . ופשוטו של מקרא ואנשי העיר אנשי רשע נסבו על הבית ועל שהיו

בית דוד

(פֶּסַח הָיָה) וַוייל עֶס אִיז גֶעוֶוען פֶּסַח : (ד) טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדוֹם) . הַאֹרְט רַשִׁ"י. צוּ וָואס שְׁטֵייט טָאפֶּעלְט וֶוערְטֶער ״אַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדוֹם" מֶען וַוייסְט דָאךְ דִיא מֶענְטְשֶׁן פוּן שְׁטָאט זֶענֶען דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן סְדוֹם . עֶנְטְפֶערְט רַשִׁ"י נָאךְ דֶרֶשׁ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה) אַזוֹי וֶוערְט גְלֶערְנְט דֶר פָּסוּק אִין מִדְרָשׁ רַבָּה (טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר הָיוּ בְּפִיהֶם שֶׁל מַלְאָכִים) אֵיידֶר זֵייא הָאבֶן זִיךְ גֶלֵייגְט הָבֶּן דִי מַלְאָכִים גֶערֶעט מִיט לוֹט וֶוען דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן שְׁטָאט (שֶׁהָיוּ שׁוֹאֲלִים לְלוֹט מַה טִּיבָם וּמַעֲשֵׂיהֶם) זֵיי הָאבֶּן גֶעפְרֶעגְט בַּיי לוֹט וָוס זֶענֶען דִי מֶענְטְשֶׁן אוּנ וָוס טוּן זֵיי. גוּטֶעס אָדֶר שְׁלֶעכְטֶעס (וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם) אוּנ לוֹט הָט צוּ זֵיי גֶזָאגְט (רוּבָּם רְשָׁעִים) דָס מֶערְסְטֶע פוּן זֵייא זֶענֶען רְשָׁעִים (עוֹדָם מְדַבְּרִים מֵהֶם וְאַנְשֵׁי סְדוֹם) וָוען דִי מַלְאָכִים הָאבֶן נָאךְ גֶערֶעט מִיט לוֹט וֶוענְנְקוּמֶן דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן סְדוֹם הָאבֶּן בֶּעלַאגֶערְט דִי שְׁטוּב פוּן לוֹט . אַזוֹי מֵיינְט דֶר פָּסוּק טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר . אֵיידֶר זֵיי הָאבֶּען זִיךְ גֶלֵייגְט הָאבֶּען זֵייא גֶעמִיסְט פוּן דִיא מֶענְטְשֶׁן פוּן שְׁטָאט (וְאַנְשֵׁי סְדוֹם נָסַבּוּ עַל הַבַּיִת) אוּנ דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן סְדוֹם הָאבֶּן בֶּעלַאגֶערְט דִיא שְׁטוּב . דִי וֶוערְטֶער וְאַנְשֵׁי הָעִיר גֶיהֶער צוּ טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ אוּנ וְאַנְשֵׁי סְדוֹם גֶהֶער צוּ וְנָסַבּוּ (וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא) אוּנ דֶער פְּרָסְטֶער פְּשַׁט אוּנ פָּסוּק מֵיינְט אַזוֹי (וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי רֶשַׁע נָסַבּוּ עַל הַבַּיִת) דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן שְׁטָאט ווייל זֵיי זֶענֶען שְׁלֶעכְטֶע מֶענְטְשֶׁן דֶרִיבֶּר הָאבֶּן זֵיי בֶּלַאגֶערְט דִי שְׁטוּב פוּן לוֹט (וְעַל שֶׁהָיוּ רְשָׁעִים נִקְרָאִים אַנְשֵׁי סְדוֹם) וַוייל זֵיי זֶענֶען

פירוש

הראשון וזהו בפעסה גם : (ד) (ואנשי העיר אנשי סדום) אמר אנשי סדם אחר שאמר אנשי העיר וידוע הי' כי העיר שבאו אליה סדום היא . אלא ר"ל הראו במעשיהם כי אנשי סדום היו שנאמר עליהם ,ואנשי סדם רעים וחטאים לה' מאד: מנער ועד זקן : הזקנים היו רעים כמו הנערים והבחורים וכולם באו בית לוט .

רד"ק

(מקצה) העיר. כי ברוב רשעתם שמו דרך מקומו' שלא הי' אורח עובר עליהם וכששמעו שבאו אליה הו' הדוש אצלם והי' רע בעיניהם עד שנתקבצו כל העיר להרע להם וזה מן התימ' הגדול לרוב רשעתם עד היכן הגיע רעתם . ונכתב כל זה כדי שיצדיקו עליהם בני העולם

פירוש לתולדות אהרן

אַפְּרִיצְיֵ"ס וּמַצּוֹת אָפָה אוּנ עֶר הָאט גֶבַּאקְן מַצּוֹת דֶען עֶס אִיז גֶוֶוען פֶּסַח.וַיֹּאכֵלוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּען גֶיגֶעסֶן גְלַייךְ וְוִיא גִינֶגֶעסֶן : (ד) טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ זֵייא הָאבֶּן זִיךְ נָאךְ נִיט גֶילֵייגְט וְאַנְשֵׁי הָעִיר אוּנ דִי שְׁטָאט לֵייט (עַיין רַשִׁ"י) אַנְשֵׁי סְדוֹם דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן סְדוֹם נָסַבּוּ עַל הַבַּיִת הָאבֶּען אַרוּם גֶערִינְגֶלְט דָאס הוֹיז מִנַּעַר וְעַד זָקֵן פוּן יוּנְג בִּיז אַלְט כָּל הָעָם מִקָּצֶה אִין גַאר דָס פָאלְק פוּן אֵיין עֶק בִּיז אִין

משלי יהודה

אוּנ פְּרִינְגֶן הָאט דֶער בַּעַל הַבַּיִת גֶמַאכְט אַחְשְׁבִין דֶם פְּלַיִים אוּנ דִיא עֹשׂוֹת אוּנ דֶעם וַויין אוּנ דִיא פִּישׁ הָאבְּט אַזוֹ פִיל גֶעלְד וָוארוּם אִיךְ הָב אַלְדִינְג גִקוֹיפְט וַוייל אִיךְ וָואס עֶס קָאסְט הָט דֶר פַּר אוּם בַּאצָאלְט אוּנ אִיז אָנְיֶעק גֶפָארְן פוּן דָארְט אוּנ אִיז גֶקוּמֶן אִין אֵיין אַנְדֶר דָארְף אוֹיךְ נָאכְט לְעָגֶער אוּנ הָט זִיךְ גֶעהַייסְן גֶעבְּן עֶסְן אוּנ פְּרִינְגֶן אִין דֶר פְרִיא

ספר הישר

פִּיקֵל בְּרוֹט. אוּנ אַז דֶר אָרִימַאן אִיז גֶוֶועזְן אִין שְׁטָאט אִיז עֶר גֶשְׁטָארְבְּן פַר הוּנְגֶר. אוּנ נָאךְ דֶעם אַז דֶר אָרִימַאן אִיז גֶשְׁטָארְבְּן זֶענֶען גֶנַאנְגֶן דִי שְׁטָאט לַייט אוּנ הָאבֶּן זִיךְ אִים גֶנוּמֶען זַיינֶע גֶעלְד אוּנ הָאבֶּן אִים אָם גֶצוֹגֶן דִיא קְלֵיידֶר אוּנ הָאבֶּן אִים בֶּגְרָאבְּן נָקֶעט אִין דֶר מִדְבָּר. אוּנ פַּעֲלָה דָאס הָרֵ"ב פוּן אַבְרָהָם הָט גֶשִׁיקְט אֱלִיעֶזֶר קֵיין סְדוֹם צוּ לוֹט .

זָקֵן כָּל־הָעָם מִקָּצֶה׃ ה וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה הוֹצִיאֵם

סָבָא כָּל עַמָּא מְסוֹפֵיהּ׃ ה וּקְרוֹ לְלוֹט וַאֲמָרוּ לֵיהּ אָן גּוּבְרַיָּא דַאֲתוֹ לְוָתָךְ בְּלֵילְיָא אַפֵּקִינּוּן
לותנא

רש"י

רשעי' נקראי' אנשי סדום כמו שאמר הכתוב ואנשי סדום רעים וחטאי': כל העם מקצה. מקצה העיר עד הקצה שאין אחד מהם מוחה בידם ג
בית

גְוועֶן רְשָׁעִים דְרִיבֶּער רוּפְט מֶען זַייא אַנְשֵׁי סְדוֹם (אַז מֶען וויל זָאגֶן מֶענְטְשֶׁן רְשָׁעִים. זָאגְט מֶען מֶענְטְשִׁין פוּן סְדוֹם (כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב) ווי דֶר פָּסוּק זָאגְט (וְאַנְשֵׁי סְדוֹם רָעִים וְחַטָּאִים) דִיא מֶענְטְשִׁין פוּן סְדוֹם זֶענֶן גְוועֶן שְׁלֶעכְט אוּנ זִינְדִיג׃

שפתי חכמים

סדום שאנשים רשעים היו: ג ר"ל וכי אפשר דבר זה שמקום קטן כזה דהיינו מה שסובב סביב יחזיק כל אנשי העיר ומתרץ שאין אחד מהם מוחה בידם וכיון שלא מיחו הרי כאלו הם
דוד

(כָּל הָעָם מִקָּצֶה). מֶען מֵיינְט (מִקְּצֵה הָעִיר עַד הַקָּצֶה) פוּן אַיין עֶק שְׁטָאט בִּיז צוּם אַנְדֶרִין עֶק שְׁטָאט (שֶׁאֵין אֶחָד מוֹחֶה בְּיָדָם) עֶס אִיז נִיט גְוועֶן אַיין מֶענְטְשׁ ווָאס זָאל זַייא זָאגֶן מֶען דַארְף נִיט אַזוֹ טוּן (שֶׁאֲפִילוּ צַדִּיק אֶחָד אֵין בָּהֶם) אֲפִילוּ אַיין
צדיק

פירוש לתורת אלהים

אַנְדֶרֶן (עיין רש"י): (ה) וַיִּקְרְאוּ אֶל לוֹט אוּנ זַיי הָאבֶּען גְרוּפֶן צוּ לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אוּנ זַיי הָאבֶּן גְזָאגְט צוּא אִיהְם אַיֵּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה ווִי זֶענִין דִיא לַייט ווָאס זֶענִין צוּא דִיר

ספר הישר

אוּנ בְּשַׁעַת אֱלִיעֶזֶר אִיז גְקוּמֶען קַיין סְדוֹם הָאט עֶר גְזֶעהְן אַז אַמֶענְשׁ פוּן סְדוֹם הַאלְט מִלְחָמָה מִיט אַיין אָרִימַאן אוּנ צִיהְט אָפּ דֶעם אָרִימַאן דִיא קְלַיידֶער אוּנ אִיז אַוועק גְגַאנְגֶען אוּנ דֶר אָרִימַאן הָט זַייעֶר גְוַויינְט אוּנ גְשְׁרִיגְן אוֹיף דֶר זַאךְ ווָאס דֶר מֶענְטְשׁ פוּן סְדוֹם הָט אִים גֶטוּן אוּנ הָט גְבֶּעטִין אֱלִיעֶזֶר אַז עֶר זָאל אִים הֶעלְפִין אָפּ גֶעמִין דִיא קְלַיידֶר אוּנ אֱלִיעֶזֶר גְגַאנְגֶען צוּם מֶענְטְשׁ פוּן סְדוֹם אוּנ הָט אִים גְזָאגְט פַר ווָאס הָאסְטוּ אַזוֹ גְטוּן צוּם אָרִימַאן. הָט דֶער מֶענְטְשׁ גְעֶנְפֶערְט צוּ אֱלִיעֶזֶר אִיז עֶר דַיין בְּרִידֶר צוּא בִּיסְטוּ דֶען גְווָארִין אִיבֶּר אוּנְז אַ דַיָּין. הָאט אֱלִיעֶזֶר זִיךְ גְקְרִיגְט מִיט דֶעם מֶענְטְשׁ פוּן סְדוֹם פַר דֶעם ווָאס עֶר הָט אַזוֹ גְטוּן צוּם אָרוּמַאן. הָאט דֶער מֶענְטְשׁ פוּן סְדוֹם גְוָוארְפֶן אַשְׁטֵיין אִין שְׁטֶערִין פוּן אֱלִיעֶזֶר אִיז פוּן דֶעם שְׁטֶערִין גְגַאנְגֶען פִיל בְּלוּט. אוּנ אַז דֶער מֶענְטְשׁ פוּן סְדוֹם הָט גְזֶעהְן אַז עֶס גֵייט בְּלוּט פוּן אֱלִיעֶזֶרְס שְׁטֶערִין הָט עֶר אָן גְחַאפְּט אֱלִיעֶזֶר אוּנ זָגְט צוּ אִים בַּצָאל מִיר דֶער פַאר ווָאס אִיךְ הָאב דִיר גְלָאזְט בְּלוּט דֶען אַזוֹ אִיז בַּיי אוּנְז אַחֹק. הָאט אֱלִיעֶזֶר צוּ אִים גְזָאגְט נִיט נִיגִיג דוּ הָאסְט מִיךְ גְבַּיילְט ווִילְסְטוּ נָאךְ בַּיי מִיר דֶר פַר שְׂכַר. הָט דֶר מֶענְטְשׁ אָן גְנוּמִין אֱלִיעֶזֶר אוּנ פִירְט אִים צוּם דַיָּין ווָאס הַייסְט שַׁקְרָא צוּם מִשְׁפָּט הָט דֶר מֶענְטְשׁ גְזָאגְט צוּם דַיָּין אַזוֹ הָאב אִיךְ גְטוּן צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ אוּנ עֶר ווִיל מִיר נִיט בַּצָאלֶן הָט דֶר דַיָּין גְזָאגְט צוּ אֱלִיעֶזֶר דֶר מֶענְטְשׁ זָאגְט אֱמֶת פַר ווָאס ווִילְסְטוּ אִים נִיט בַּצָאלֶן דֶען אַזוֹ אִיז בַּיי אוּנְז דֶר חֹק. ווִי אֱלִיעֶזֶר הָט דֶער הֶערְט דִי רַייד פוּן דֶעם דַיָּין הָט אֱלִיעֶזֶר אוֹיף גְהוֹבֶּן אַשְׁטֵיין אוּנ הָאט גְשְׁלָאגֶן דֶעם דַיָּין אִין שְׁטֶערִין אִיז פוּן דֶעם דַיָּין אוֹיךְ גְגַנְגֶן בְּלוּט פוּן שְׁטֶערְן אוּנ

משלי יהודה

הָט עֶר גְפְרֶעגְט ווִי פִיל עֶס קָאסְט דָס עֶסִין אוּנ טְרִינְקֶן עֶנְפֶערְט אוּם דֶער בַּעַל הַבַּיִת ווָאס זָאל אִיךְ דִיר רֶעכִינִין אַז אִיךְ הָאב קַיין שׁוּם זַאךְ נִיט גְקוֹיפְט אִיךְ בִּין אַלַיין מְגַדֵּל בְּהֵמוֹת אוּנ עוֹפוֹת אִיךְ קוֹיף נִיט קַיין שׁוּם זַאךְ ווִיא דֶער שַׂר הָט דָאס דֶער הֶערְט הָט עֶר זִיךְ זַייעֶר גְפְרַייט אוּנ זָאגְט צוּ אִים עֶס ווֶעט דִיר גוּט זַיין דוּ ווֶעסְט בַּייא מִיר זַיין דֶר נֶאֱמָן אוּנ דוּ ווֶעסְט בַּיי מִיר פִירֶען נָאר דִיא שְׁטִיבּ. ווָארוּם דוּ בִּיסְט דֶער מֶענְשׁ ווָאס אִיךְ הָאבּ גְווָאלְט נָאךְ דֶעם טְרַאכְט זִיךְ דֶר שַׂר ווַייל עֶר הָט מִיר גְגֶעבֶּן עֶסִין אוּנ טְרִינְקֶן אוּנ עֶס קָאסְט אִים נִיט קַיין גֶעלְד זָאל אִיךְ אִים נִיט צָאלִין אִיךְ הָב זִיךְ פוּן אִים מֶער הֲנָאָה גְהַאט ווִי פוּן דֶעם עֶרְשְׁטֶען עֶר אִיז זַייעֶר אַקְלִינֶער אוּנ אִיז אַעֲבֵרָה אַזוֹ ווִי אִיךְ הָאבּ אַלַיין גְווָאלְט דְרוּם דַארְף אִיךְ נִיט קוּקִין אוֹיף דֶעם ווָאס עֶס קָאסְט אוּם נִיט קַיין גֶעלְד עַל כָּל פָּנִים קוּמְט אוּם צוּ צָאלִין אַזוֹ ווִי אִיךְ הָב דֶעם עֶרְשְׁטֶן גְצָאלְט. דָס נִמְשַׁל אִיז אֱמֶת דֶעם ווָאס דֶר יצה"ר קָאזְט אִים נִיט טוּן קַיין מִצְוֹת אוּנ עֶר הַאלְט מִיט אִים מִלְחָמָה אוּנ עֶר אִיז נוֹבֵר דֶעם יצה"ר אוּנ טוּט יוֹא דִיא מִצְוָה דֶעם קוּמְט בְּוַדַּאי אַגְרוֹיסֶען שָׂכָר ווָארוּם ווֶעדְלִיג דֶעם גְרוֹיסֶן צַעַר ווָאס עֶר הָט גְהַט אַזוֹ אַגְרוֹיסֶן שָׂכָר קוּמְט אוּם נָאר אָבֶּר דֶר פְרִימֶער ווָאס פוּן זַיין גְבוֹירִין אָן גְלִיסְט עֶר נָאר מִצְוֹת צוּ טוּן אֲפִילוּ דִיא שְׁווֶערְסְטוּ מִצְוָה הֶערְט עֶר נִיט דֶעם יצה"ר אִיז דֶער בַּייא נָאט זַייעֶר חָשׁוּב קוּמְט אוּם עַל כָּל פָּנִים צוּ צָאלֶן גְלַייךְ מִיט דֶעם ווָאס הַאלְט מִלְחָמָה מִיט דֶעם יצה"ר ווָארוּם עֶס אִיז בַּיי נָאט זַייעֶר חָשׁוּב ווָאס עֶר פִירְט זִיךְ אוֹיף אַזוֹ פוּן זַיין יוּגֶענְט אָן דָס גֶעמְלִיכֶע אִיז בַּיי אַבְרָהָם אָבִינוּ הָאטְשִׁי עֶר אִיז גְגַאנְגֶען צוּ טוּן דֶעם רָצוֹן

לְוָתָנָא וְנֵידַע יָתְהוֹן׃
ו וּנְפַק לְוָתְהוֹן לוֹט
לְתַרְעָא וְדַשָּׁא אֲחַד
בָּתְרוֹהִי׃ ז וַאֲמַר בְּבָעוּ
כְעַן אַחַי לָא תַבְאִישׁוּן׃
ח הָא כְעַן לִי תַּרְתֵּין
בְּנָן דְּלָא יְדַעָן גְּבַר
אַפֵּק כְּעַן יָתְהוֹן
לְוָתְכוֹן וַעֲבִידוּ לְהוֹן
כִּדְתָקִין בְּעֵינֵיכוֹן לְחוֹד
לְגוּבְרַיָּא הָאִלֵּין לָא
תַעְבְּדוּן מִדָּעַם אֲרֵי עַל
כֵּן עָלוּ בִּטְלַל שֵׁרוּתִי׃

אֵלֵינוּ וְנֵדְעָה אֹתָם׃ ו וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם
לוֹט הַפֶּתְחָה וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו׃
ז וַיֹּאמַר אַל־נָא אַחַי תָּרֵעוּ׃ ח הִנֵּה־
נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ
אִישׁ אוֹצִיאָה־נָּא אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם
וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק
לָאֲנָשִׁים הָאֵל אַל־תַּעֲשׂוּ דָבָר
כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי׃

ואמרו | ויאמר

רשב"ם

כ' או עשרה שאמר אברהם לא נמצא בהם: (ה) ונדעה אותם. משכב זכר. וכן בפלגש בגבעה: (ח) כי ע"כ. על

שפתי חכמים

שלמן עשו: ד וא"ת הנ"ל לרש"י וי"ל מדכתיב אח"כ הנה נא לי שתי בנות וגו' משמע דגם הם היו מבקשים מתחלה כענין כזה דהיינו משכב זכר: ה (נ"א) דא"כ וכי בשביל זה באו אצל לוט שלא ישבו לכם דבר הרי לא היו נרדפים קודם לכן

רש"י

שאפי' צדיק אחד אין בהם: (ה) ונדעה אותם. במשכב זכר כמו אשר לא ידעו איש (ב"ר): האל. כמו האלה: כי על כן באו. כי טובה הזאת תעשו לכבודי על אשר באו בצל קורתי תרגום

בית דוד

צדיק איז ניט גוועזן ביי זיי: (ה) (וְנֵדְעָה אוֹתָם). (בְּמִשְׁכַּב זָכָר) מיר וועלין מיט זיי מזנה זיין (כְּמוֹ ווי עס שטייט אין פסוק (אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ) וואס הייסין ניט פון אמאן. ועהן מיר דס וואָרט ידיעה. וויסן. מיינט מען זנות. (ח) (הָאֵל). זאגט רש"י (כְּמוֹ הָאֵלֶּה) גלייך ווי עס וואלט געשטאנן הָאֵלֶּה' די מענטשן: (כִּי עַל כֵּן בָּאוּ) לוט האט געזאגט צוא די מענטשן פון סדום (כִּי הַטּוֹבָה הַזֹּאת תַּעֲשׂוּ לִכְבוֹדִי) די טובה זאלט איר טון פון וועגן מיין כבוד (עַל אֲשֶׁר בָּאוּ בְּצֵל קוֹרָתִי) ווייל זיא זענין געקומין אונ דעם שאטען פון מיין בעלק (אונ מיין שטוב) (תַּרְגּוּם בִּטְלַל שֵׁרוּתִי) אויף בְּצֵל קוֹרָתִי

פירוש רד"ק

הקילם את הדין: (ה) (ונדעה אותם). כי הם ואיך לא יראו לבא לעירנו אנשים זרים ר"ל שאמרו להרגם כמו ונדע' דפלגש בגבע' וכמו שאמר האיש בספורו המעש' אותי דמו להרוג (שופטים כ') ויש מפרשים ידיעת משכב זכר: (ו) (סגר אחריו). סגר הסוגר שהי' בפנים או לוט סגר מבחוץ. (ז) (אל נא). בבקש' ממכם אל תרעו לאלה האנשים כי אחי ושכני אתם ולכבודי תניחו אותם: (ח) הנה נא. פי' עתה. כלומר הנה עתה להתקרר יצריכם שהוא להמית האנשים הנה אמסור לכם שתי בנותי והקררו יצריכם בהן ותענו אותן כי עדיין לא ידעו איש או תהרגון. וזהו שאמר כטוב בעיניכם: (אל תעשו דבר). אל תעשו דבר רע: (כי על כן באו) כי על כן שבאו ללון בצל קורתי. תחוסו לכבודי כי טוב לי שתענו את בנותי או תהרגון אם תרצו משתעשו דבר רע לאלה האנשים:

ס:

פירוש לתורת אלהים

געקומען ביי נאכט הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵדְעָה אוֹתָם צִי זיי ארויס צו אונז אונ מיר וועלן בשלאפן זיי (עיין רש"י): (ו) וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתְחָה אונ לוט איז ארויס געגאנגען צו זיי צו דער טיר וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו אונ די טיר האט ער פר שלאסן נאך זיך: (ז) וַיֹּאמַר אונ ער האט געזאגט אַל נָא אַחַי תָּרֵעוּ איך בעט אייך מיינע ברידער איר זאלט ניט איבלען: (ח) הִנֵּה נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ עס איז פאר האנדען צוא מיר צווייא טעכטער וואס זיי ווייסן נאך ניט פון קיין מאן זיי האבען נאך קיין מאנן ניט געהאט אוֹצִיאָה נָא אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם איך וועל זיא ארויס ציהן צו אייך וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם אונ טוט צו זיי ווי עס איז וואול געפעלין אין אייערע אויגן רַק לָאֲנָשִׁים הָאֵל אַל תַּעֲשׂוּ דָבָר נאר צוא די מאנן זאלט איר ניט טון קיין שום זאך כִּי עַל כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי דען די טובה זאלט איר טון פון מיין כבוד וועגן ווייל זיא זענען געקומען אין דעם שאטען פון מיין באלקען ווייל זיי זענען געקומען צו מיר אין הויז: (ט) וַיֹּאמְרוּ אונ זיי האבען

ט וַיֹּאמְרוּ ׀ גֶּשׁ־הָלְאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא־לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט עַתָּה נָרַע לְךָ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בלוט

ט וַאֲמָרוּ קְרִיב לְהָלְאָה וַאֲמָרוּ חַד אֲתָא לְאִיתוֹתָבָא וְהָא דָאִין דִּינָא כְּעַן נַבְאִישׁ לָךְ מִדִּילְהוֹן וְאַתְקִיפוּ בגברא

רשב"ם

אשר באו: (ט) גש הלאה. כדכתיב קרב אליך אל תגע בי כי קדשתיך התקרב לצד הלאה כלומר ברח לך מאצלנו: בא לגור. לוט הי' גר בסדום: נרע לך מהם. יותר

רש"י

בטלל שרותי תרגום של קורה שרותא: (ט) ויאמרו גיש הלאה. קרב להלאה כלומר התקרב לצדדין והתרחק ממנו וכן כל הלאה שבמקרא לשון ריחוק כמו (במדבר יז) זרה הלאה [ש"א כ] הנה החצי ממך והלאה. גש הלאה המשך להלן בלשון לע"ז טריט"י דנ"וס (וויכע פאן אונז) ודבר נזיפה הוא לו' אין אנו חוששין לך ודומה לו (ישעיה סה) קרב אליך אל תגש בי וכן (ישעיה מט) נשה לי ואשבה המשך לצדדין בעבורי ואשב אצלך. אתה מליץ על האורחין איך מלאך לבך על שאמר להם

שפתי חכמים

מ"אנשי סדום: ו ר"ל דלשון גש משמע שיקרב אליהם והוה משמע שיתרחק מהם לכך מפרש קרב להלאה כלו' לך מאתנו

בית יהודה

טייטש דר תרגום בטלל שרותי. (תרגום של קורה שרותא) אוף דעם ווארט קורה, טייטשט דר תרגום שרותא. איז שרותא דיא טייטש אבעלעק. בטלל איז דיא טייטש אשאטען: (ט) (ויאמרו גש הלאה). מען מיינט (קרב להלאה) גנעהן צו ווייטר (כלומר התקרב לצדדין) גנעהן צו די זייטן. ניי אוועק אוף אזייט (והתרחק ממני) אונ זאלסט דיך דער ווייטרון פון אונז (וכן כל הלאה שבמקרא לשון רחוק) ווי עס שטייט אונ פסוק הלאה. איז דיא טייטש ווייט (כמו) ווי עס שטייט אונ פסוק זרה הלאה. פר שפרייט ווייט (הנה החצי ממך והלאה) די פיילן זענען פון דיר אינ ווייטר (גש הלאה) גנעהן ווייטר (המשך להלן) ציה דיך ווייטר (ודבר נזיפה הוא) דס איז אנזיפה ווארט (לאמר) צו זאגן (אין אנו חוששין לך) עס הארט אונז ניט פר דיר (ודומה לו) אנגלייכון צו דעם ווארט גש. שטייט אונ פסוק (קרב אליך) גענען צוא דיר (גייא אוועק) (אל תגש בי) זאלסט ניט גענעני'ן צו מיר (כן נשה לי) איז אוך די טייטש גענען אוועק (ניי אוועק) פון מיינט ווענון (ואשבה) וועל איך האבען איין ארט צום זיצען (המשך לצדדין בעבורי) ציה דיך אוף אזייט פון מיינט וועגון (ואשב אצלך) וועל איך זיצען נעבין דיר (אתה מליץ על האורחים) דו ווילסט ביי אונז בעטען וועגן דיא אורחים (איך מלאך לבך) ווי אזו הט דאס טראכטונג פול גמכט דיין הארץ צו בעטון פון

פירוש

(ט) (גש הלאה). גש לך למקום אחר ממנו והלאה

רד"ק

כלומר סור מעלינו: (מהם). יותר משנרע להם: ויפצרו

פירוש לתורת אלהים

גזאגט גש הלאה גנעהן ווייטר גנעהן אוף אזייט אונ דר ווייטר דיך פון אונז זיי האבן אוף אים גשריגען אונ האבען גזאגט מיר פרעגין נאך דיר ניט ווי אזו הט דיר דר פירט דיין הארץ די זאלסט זיין אמליץ אויף די אורחים האחד בא לגור וישפוט שפוט דו ביסט אפרעמדר מענש אונ איין איינציגער ווס דו ביסט גיקומן וואנין צווישען אונז אונ ווילסט אונז ריכטען אונ שטראפן עתה נרע לך מהם אצונד וועלין מיר דיר ערגר טון איידר צו זיי ויפצרו באיש בלוט

ספר הישר

אליעזר זאגט צום דיין אז עס איז ביי אייך אזו דר משפט בצאלט מיר פר דעם בקוש ווס מען הט אייך גלאזט. אונ אליעזר הט גלאזט שטיין דעם מענש ביים דיין אונ ניט זיין ווען. אין דר צייט הט לוטס ווייב גווינן אטאכטר אונ מען האט איר אנאמען גנעבין פלטית, אונ די פלטית איז דר וואקסן גווארן הט איינר פון סדום זי גנימן פר אווייב דר ווייל איז גקומן איין ארימאן קיין סדום. כדי ער זאל גפינין איין דער נעריגג אונ דר ארימאן פר זוימט זיך אין שטאט עטליכע טעג. אונ די מענשין פון

משלי יהודה

פון נאט ער זאל מקריב זיין זיין זון יצחק מיט גרוס שמחה אונ הט ניט גהט קיין שום צער פון דעסט וועגין איז ער ניט ערגר פון דעם ווס ער הט צער ביי דר מצוה ווארום גאט הט הנאה פון זיין יונגנט אן דס זאגט דר פסוק (יען אשר עשית את הדבר הזה) ווייל דו האסט גפירט דיין זין יצחק צו דר עקידה מיט גרוס שמחה (ולא חשכת את בנך את יחידך) אונ דו האסט ניט פר מיטן דיין בן יחיד פון צו מקריב זיין (כי ברך אברכך) דרום וועל איך דיך בענשין האטשי דו האסט קיין צער ניט גהט:

בְּגַבְרָא בְּלוֹט לַחֲדָא וּקְרִיבוּ לְמִתְבַּר דָּשָׁא׃ י וְאוֹשִׁיטוּ גֻבְרַיָּא יָת יְדֵיהוֹן וְאַעִילוּ יָת לוֹט לְוָתְהוֹן לְבֵיתָא וְיָת דָּשָׁא אֲחָדוּ׃ יא וְיָת גֻּבְרַיָּא דִּי בִּתְרַע בֵּיתָא מְחוֹ בְּשַׁבְרִירַיָּא מִזְעֵירָא וְעַד רַבָּא וּלְאִיאוּ לְאַשְׁכָּחָא

בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְּשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדָּלֶת׃ י וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֲלֵיהֶם הַבָּיְתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגָרוּ׃ יא וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לִמְצֹא

הפתח

רשב"ם

יותר מהם נעש' לך רעה: (יא) בסנורים. מכת עורון ושממון: וילאו. פירושו לא יכלו עוד למצא הפתח. לא בקשו הפתח. וכן ונלאו מצרים לשתות מים מן היאור. לא יכלו לשתות מאחר שהי' הדם וכן מוכיח לבסוף ולא יכלו לשתות ממימי היאור ובבמ' מקומות ל' נלאו מבוטל כמו נלאיתי כלכל לא אוכל. וכן והי' כי נראה כי

רש"י

על הבנות אמרו לו גם הלאה לשון נחת ועל שהיה מלין על האורחים אמרו הא' בא לגור אדם נכרי ז יחידי אתה ביניהם שבאת לגור וישפוט שפיט ונעשית מוכיח את אותנו: הדלת. דלת הסובבת לנעול ולפתוח: (יא) פתח. הוא החלל שבו נכנסין ויוצאין: בסנורים. מכת עורון: מקטן ועד גדול. (ב"ר) הקטנים

שפתי חכמים

ונפלא שבאת מתקרב להיות תקוה שמולך לכם: ז יחידי מרכתי' כאחד. נכרי מרכתיב כאחד בא לגור שבוח ל' גירות: ת מרכתיב וישפוט שפוט באין לברם מכמס באין כאן פוטן ונשמן

בית יהודה

אונז ווענין זיי זאגט רש"י (על שאמר להם על הבנות) וואס לוט האט גזאגט צו זיי ער וועט זיי געבן זיינע טעכטער (אמרו לו גש הלאה) האבן זיי גזאגט צו אים גענגען ווייטער. גיי אוועק (לשון נחת) מיט גוטע רייד (ועל שהיה מלין על האורחים) אונ וואס לוט האט גערעט גוטע רייד וועגן די אורחים (אמרו לו) האבן זיי גזאגט צוא אים (האחד בא לגור) איינער איז גקומן ביי אונז וואהנען (אדם נכרי ויחידי אתה בינינו) דוא ביסט דאך א פרעמדער אונ אאיינציגער צווישן אונז (דוא האסט דאך ביי אונז קיין פריינד אונ קיין פאמיליע) (שבאת לגור) דו ביסט גקומן ביי אונז וואהנען (וישפוט שפוט) אונ דוא ביסט גווארן אשופט (אריכטער) (שנעשית מוכיח אותנו) די ביסט גווארן אשטראפער דוא ביסט גקומן אונז מאכען פרום: (דלת) ווערט גרופן (הסובבת לנעול ולפתוח) די טירע וואס דרייט זיך אום די זאלוס צום פר מאכען אונ עפנען הייסט דלת: (יא) (פתח) (היא החלל שבו נכנסים ויוצאים) דס עפנונג וואס מען גייט אריין אונ ארוס ווערט גרופן פתח: (בסנורים). (מכת עורון) די מלאכים האבן זיא בלינד גמכט: (מקטון ועד גדול). זאגט רש"י הקטנים

פירוש רד"ק

(ויפצרו). הרבו לדבר בו דברים רעים מאד. ואונקלס תרגם ותקיפו. ר"ל החזיקו בו להסירו מלפני הפתח כדי [illegible] לשבר הדלת. כי בנגד ה': (יא) ואת האנשים. המלאכים. הם אנשי סדם שהיו בפתח הבית.

פירוש לתורת אלהים

אונ זיי האבען זיך גשטארקט אדער גשפארט אויף לוט ויגשו לשבור הדלת אונ זייא האבין גנענגט אונ האבען גוואלט צו ברעכן די טיר: (י) וישלחו האנשים את ידם אונ די מלאכים האבען אים גשטרעקט זייערי הענד ויביאו את לוט אליהם הביתה אונ זיי האבן גבראכט לוט צוא זייא אין הויז ואת הדלת סגרו אונ די טיר האבן זיי פר שלאסן: (יא) ואת האנשים אשר פתח הבית אונ די מאנשין פון סדום וואס זענען פאר דער טיר פון דעם הויז הכו בסנורים האבן זייא גשלאגן מיט בלינדקייט מקטן ועד גדול פון קליין ביז גרוס וילאו למצוא הפתח אונ זיי זענען

ספר הישר

פרום האבן אים גרופן פאן זאל ניט געבן אפשטיקל ברויט צום אריפאן קיינער זאל שטרבן אונ פלעטין די מאכער פון לוט האט זיך דער ברימט איבר דעם אריפאן אונ דאס איז נעבן עסן אונ טרינקן או קיינער זאל ניט זיין אונ אזי דאט זיא גמיין פיל מעג בעפה זיא אין גנאנגן מיט דעם קריג נאך גאסן האט זי אריין גליינט דאס ברוט אין קריג אונ בלעפה זי איז היים גגאנגן לעבן אריפאן האט זיא

הַפָּתַח׃ יב וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עֹד מִי־לְךָ פֹה חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ בָּעִיר
הוצא

תַרְעָא : יב וַאֲמָרוּ גֻבְרַיָא לְלוֹט עוֹד מַאן לָךְ הָכָא חַתְנָא וּבְנָךְ וּבְנָתָךְ וְכָל דִי לָךְ בקרתא

בעל הטורים

סמלה : (יג) מי לך פה. בני בנות רמז לבנות שילא ממנו קומו

רשב"ם

נלאה מואב אל הבמה ובא אל מקדשו להתפלל ולא יוכל וכן הנסה דבר אליך תלאה ועצור במילין מי יוכל . כלומר בשביל שנסה אותך הקב"ה ביסורים אתה נלאה. כלומר אין אתה יכול להיות שותק והשבת בלבך ואמרת ועצור במילין מי יוכל : (יג) עוד מי לך פה.העוד לך

רש"י

הקטנים התחילו בעבירה תחלה שנאמר מנער ועד זקן לפיכך התחיל' הפורענות מהם : (יב) עוד מי לך פה . פשוטו של מקרא מי יש לך עוד בעיר הזאת חוץ מאשתך ובנותיך שבבית : חתן בניך ובנותיך · אם יש לך חתן או בנים ובנות הוצא מן המקום : ובניך . בני בנותיך י הנשואות ומ"א עוד מאמר שעושין נבלה כזאת מי לך פתחון פה ללמד סניגוריא עליה' שכל הלילה היה מליץ ב עליהם

שפתי חכמים

ונטען : ס כי עוד מי לך פה משמע שלא ידעו וחתן ובניך וגו' עם הכנוי משמע שידעו לכן פי' אם יש לך כו' : י ולא"ת מנ"ל לרש"י דלאו בניו היו ולא בני בניו וי"ל מדכתיב חתן תחיל' ואח"כ בניך ובנותיך משמע דקאי בניך ובנותיך על חתן דהיינו בנות הנשואות : כ והא דפי' לעיל שאמר לוט שרוצה רשעים י"ל מתחלה אמר כן אבל אח"כ כפרח' כמלאכים רוצים להשחית

בית דוד

(הַקְּטַנִּים הִתְחִילוּ בַּעֲבֵירָה תְּחִלָּה) דִי קְלֵיינֶע (דִיא יוּנְגֶע מֶענְטְשֶׁן) הָאבֶּן פְרִיעֶר אָנְגֶעהוֹיבֶּן זִינְדִיגֶען (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (מִנַּעַר וְעַד זָקֵן) עֶס זֶענֶען גְקוּמֶען צוּא דִי שְׁטוּבּ פוּן לוֹט פוּן יוּנְג בִּיז אַלְט פְרִיעֶר יוּנְגֶע נָאךְ דֶעם אֶלְטֶערֶע (לְפִיכָךְ הִתְחִילָה הַפֻּרְעָנוּת מֵהֶם) דְרִיבֶּער הָט זִיךְ אָן גְהוֹבֶּן דִיא שְׁטְרָאף פְרִיעֶר פוּן דִיא יוּנְגֶע (דִיא יוּנְגֶע זֶענֶען פְרִיעֶר בְּלִינְד גְוָוארֶן נָאךְ דֶעם דִיא עֶלְטֶערֶי : (יב) (עוֹד מִי לְךָ פֹה) . זָאגְט רש"י (פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא) דֶר פְּרָאסְטֶער פְּשַׁט פוּן פָּסוּק דִי מַלְאָכִים הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ לוֹט (מִי יֶשׁ לְךָ עוֹד בָּעִיר הַזֹּאת) וֶועמֶען נָאךְ הָאסְטוּ אוּנ דִי שְׁטָאט (חוּץ מֵאִשְׁתְּךָ וּבְנוֹתֶיךָ שֶׁבַּבַּיִת) אוֹסֶער דַיין וַוייבּ אוּנ דַיינוּ טֶעכְטֶער וָוס דוּא הָאסְט אוּנ שְׁטוּבּ : (חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ). (אִם יֵשׁ לְךָ חָתָן אוֹ בָּנִים אוֹ בָּנוֹת) אוֹבּ דוּ הָאסְט אִין שְׁטָאט אַאֵיידֶם . אָדֶר זִיהְן . אָדֶר טֶעכְטֶער (הוֹצֵא מִן הַמָּקוֹם) זָאלְסְטוּ אַרוֹיס נֶעמֶען פוּן דֶעם אָרְט : (וּבָנֶיךָ) . זָאגְט רש"י מֶען מַיינְט (בְּנֵי בְנוֹתֶיךָ הַנְּשׂוּאוֹת) דִי קִינְדֶער פוּן דַיינוּ טֶעכְטֶער וָוס הָאבֶּען חֲתוּנָה גְהַאט . דַיינוּ אֵיינִיקְלַאךְ (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה עוֹד) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט עוֹד מֵיינְט מֶען דִיא מַלְאָכִים הָאבֶּן גְזָאגְט צוּא לוֹט (מֵאַחַר שֶׁעוֹשִׂין נְבָלָה כָּזֹאת) אַז זֵיי טוּן אַזוֹ אַשֶׁענְדְלִיכֶע זַאךְ (מִי לְךָ פִּתְחוֹן פֶּה לְלַמֵּד סַנֵּגוֹרְיָא עֲלֵיהֶן) קֶענְסְטוּ נָאךְ עֶפְּנֶען אַמוֹל צוּ בֶּעטֶען פַאר זֵיי (שֶׁכָּל הַלַּיְלָה הָיָה מֵלִיץ עֲלֵיהֶם טוֹבוֹת) וָוארוּם אַגַאנְצֶע נַאכְט הָט לוֹט גְרֶעט גוּטֶע רֵייד פוּן זֵייעֶרְט וֶועגְן (קְרֵי בֵּיהּ מִי לְךָ פֶּה) מִיר זָאלֶן נִיט לֵיינֶען פֹה . נָאר

פירוש רד"ק

(בסנוורים) . פירוש בעורון . והיא מלת נוטריקון סני ראיה: (יג) (עוד מי לך פה) . כמו מי לך עוד פה : (ובניך) בני בנותיך כי לא היו לו בנים. ואם היו לו היו עמו בבית ואם היו בעיר הי' אמר כמו שאמר ויצא לוט וידבר אל חתניו לוקחי בנותיו.אלא מלמד שלא היו לו בנים : (וכל אשר לך בעיר) בהמות או כסף וזהב

פירוש לתורת אלהים

מִיד גְוָוארֶען צוּא גְפִינֶען דִי טִיר : (יב) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל לוֹט הָאבֶּן דִי מַלְאָכִים גְזָאגְט צוּא לוֹט עוֹד מִי לְךָ פֹה וֶוער נָאךְ אִיז פַר הַאנְדֶען צוּ דִיר דָא אִין דֶער שְׁטָאט חוּץ דַיין וַוייבּ אוּנ דַיינֶע טֶעכְטֶער וָואס זֶענֶען בַּייא דִיר אִין הוֹיז (עיין רש"י) חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ אוֹיבּ דִי הָאסְט נָאךְ אֵיין אֵיידֶעם אָדֶר אֵיין זוּהְן אָדֶר טֶעכְטֶער (עיין רש"י) וְכֹל אֲשֶׁר לְךָ בָּעִיר אוּנ אַלְץ וָוס דוּא

ספר הישר

אוּם גְנֶעבְּן דָס בְּרוֹט. אוּנ דִי מֶענְשֶׁן פוּן סְדוֹם הָבְּן זִיךְ פַר וִוינְדֶרְט אוֹיף דֶעם אָרִימַן וִוי אַזוֹ עֶר לֶעבְּט אוּנ עֶס זֶענִין גְגַאנְגֶן דְרַייא מֶענְשִׁין אוּנ הָאבֶּען זִיךְ בַּהַאלְטֶן וִוי דֶער אָרִימַאן אִיז גְזֶעסִין כְּדֵי זֵיי זָאלֶן וִויסֶן וֶוער עֶס גִיט אוּם צוּ עֶסִין . דֶער וַוייל אִיז גְגַנְגִין פַּלְטִית נָאךְ וַואסֶר אוּנ הָט גְגֶבְּן אַשְׁטִיקֶל בְּרוֹיט צוּם אָרִימַן דָא הָאבְּן זִיא דִיא דְרַיי מֶענְשִׁין גְנוּמְן אוּנ זֵי גְפִירְט צוּם בֵּית דִין אוּנ דֶר צֵיילִין פַר דֶעם בֵּית דִין אַזוֹ אוּנ אַזוֹ הָט זִיא גְטוּן צוּם אָרִימַן אוּנ אַצִינְד זָאגְט אוּנְז וָוס מִיר זָאלֶן טוּן צוּ פַּלְטִית דָא הָאבֶּן זִיךְ אַיין גְזַאמֶעלְט דִי מֶענְשְׁן פוּן סְדוֹם אוּנ פוּן עֲמוֹרָה אוּנ הָאבֶּן אָן גְצִינְדֶן אַפַייעֶר אוֹיף דֶער גַאס אוּנ הָאבֶּן זִיא אַרַיין גְוָוארְפֶן אִין פייער

הוצא מן המקום: יג כי משחתים אנחנו את המקום הזה כי גדלה צעקתם את פני יהוה וישלחנו יהוה לשחתה: יד ויצא לוט וידבר אל חתניו לקחי בנתיו ויאמר קומו צאו מן המקום הזה כי משחית יהוה את העיר ויהי כמצחק בעיני חתניו: טו וכמו השחר עלה ויאיצו המלאכים

צ׳ דגושה   בלוט

קרתא אפיק מן אתרא: יג ארי מחבלין אנחנא ית אתרא הדין ארי סגיאת קבלתהון קדם יי ושלחנא יי לחבלותה: יד ונפק לוט ומליל עם חתנוהי נסבי בנתיה ואמר קומו פוקו מן אתרא הדין ארי מחבל יי ית קרתא והוה כמחיך בעיני חתנוהי: טו וכמיסק צפרא הוה ודחיקו מלאכיא בלוט למימר

קום

תו"א ויאיצו. פסחים לד:

בעל הטורים

(יד) קומו צאו מן המקום. ב׳ במס׳ הכא ואידך קומו צאו מתוך עמי אלהר שנתחלקו ישראל לבנות ומהם צאת היו רוצים צאת ומהו נב׳ יתי הפלב: סמס צאת וגו׳. המסוק התחיל בכ"א ומסיים בכ"א אלהר שבלך כ׳ תולין קודם שיצא המסמס: ותנס

בשביל שכתוב לפניו השמש יצא על הארץ ולוט בא

רשב"ם

קרובים בעיר מלבד אלו שבביתו: (יג) וישלחנו. משקל דגש. ואע"פ שכל שליחות של שלוחים החוזרים כתוב בהם וישלח משקל רפה כאלו כתב משקל דגש. לפי שהוא שילוח של השחתה כדכתי׳ ושן בהמות אשלח בם ישלח בהם ערוב: (טו) וכמו השחר עלה. נכתב פסוק זה צוערה להודיע שכ"כ המתינו לו המלאכים בשביל חבתו

שפתי חכמים

לבבתית כי׳ חלוק פליגה. פכרע"ל: ל׳ אבל אין לו׳ חתניו לוקחי בנותיו ככל א׳ היו דוב פשיטא אם חתניו היו ודאי בבנית ר׳ ארוסות להם:

רש"י

סובות קרי ביה מי לך פה: (יד) חתניו. שתי בנות נשואות היו לו בעיר: לוקחי בנותיו. שאותן (טו) ויאיצו. כתרגומו ודחיקו

בית דוד

פה. אמויל. הקמ׳ נאך אמויל צו ר"הן ניטס פון ווייטערעגן: (יד) (חתניו) זיינע איידימס. ואגט רש"י (שתי בנות נשואות היו לו בעיר) לוט האט נאך אונ שטאט סדום צוויי טעכטער וואס האבן חתונה געהאט: (לוקחי בנותיו). צוויי חתנים וואס האבן בערעכט חתונה האבן מיט זיינע צוויי טעכטער וואס ער האט געהאט אונ שטיב (שאותן שבבית ארוסות להם) די טעכטער וואס לוט האט געהאט אין שטיב זענען געווען כלות צו זיי: (טו) (ויאיצו). (כתרגומו) ויאיצו איז די טייטש ווי דער תרגום

פירוש

ובנדים: (הוצא מן המקום). לא מן העיר לבד כי גם מן המקום כלו׳ (יג) (כי גדלה צעקתם). צעקת העשוקים הצועקים עליהם. כי הבכי יבוא עם הפועל ועם הפעיל: כמו ושמחתים בבית תפלתי (ישעי׳ נו) עם הפעיל. שמעתי את תפלתך (שם לח) עם הפועל:

רד"ק

(לשחתה) לשחת העיר. כי העיר בכלל המקום שזכר (יד) (לוקחי בנותיו). שהיו לוקחי בנותיו שלקחום כבר. ולא אמר שדבר אל בנותיו. כי הנשים נמשכו אחר דעת בעליהן: (טו) (וכמו השחר עלה). יבפת עלה השחר. (ויאיצו המלאכים). דחקו בו. כאן קראם

פירוש לתורת האלהים

האבט אין שטאט הוצא מן המקום ציא אויס פון דעם ארט: (יג) כי משחיתים אנחנו את המקום הזה וואוים מיר וועלן פר דארבן דעם דאזיגע דאגר כי גדלה צעקתם את פני יי ווייל עס איז גרוס דם געשריי פון די ענויים פר גאט אוף דיא לייט פון דעם ארט וישלחנו יי לשחתה אונ גאט האט געשיקט אונז צו פר דארבן זיא: (יד) ויצא לוט אונ לוט איז ארויס געגאנגן וידבר אל חתניו אונ ער האט גערעט צו זיינע איידעמס (עיין רש"י) ויאמר אונ ער האט געזאגט קומו שטייט אויף צאו מן המקום הזה גייט ארויס פון דעם ארט כי משחית יי את העיר וואריס גאט וועט פר דארבן די שטאט ויהי כמצחק בעיני חתניו אונ עס איז געווען אזוי ווי א געלעכטר ביי זיינע איידעמס אין די אויגן: (טו) וכמו השחר עלה אונ אזוי ווי דער מארגן שטערן איז אוף געגאנגן ויאיצו

בְּל֣וֹט לֵאמֹ֑ר קוּם֩ קַ֨ח אֶֽת־אִשְׁתְּךָ֜
וְאֶת־שְׁתֵּ֤י בְנֹתֶ֙יךָ֙ הַנִּמְצָאֹ֔ת פֶּן־
תִּסָּפֶ֖ה בַּעֲוֺ֥ן הָעִֽיר׃ טז וַיִּתְמַהְמָ֓הּ ׀
וַיַּחֲזִ֨יקוּ הָאֲנָשִׁ֜ים בְּיָד֣וֹ וּבְיַד־
אִשְׁתּ֗וֹ וּבְיַד֙ שְׁתֵּ֣י בְנֹתָ֔יו בְּחֶמְלַ֥ת
יְהוָ֖ה עָלָ֑יו וַיֹּצִאֻ֥הוּ וַיַּנִּחֻ֖הוּ מִח֥וּץ
לָעִֽיר׃

קוּם דְּבַר יַת אִתְּתָךְ
וְיַת תַּרְתֵּין בְּנָתָךְ
דְּאִשְׁתַּכְּחָן מְהֵימְנָן
עִמָּךְ דִּילְמָא תִלְקֵי
בְּחוֹבֵי קַרְתָּא :
טז וְאִתְעַכַּב וְאַתְקִיפוּ
גוּבְרַיָּא בִּידֵיהּ וּבִידָא
דְּאִתְּתֵיהּ וּבִידָא
דְתַרְתֵּין בְּנָתֵיהּ בְּרַחֲמַת
יְיָ עֲלוֹהִי וְאַפְּקוּהִי
וְאַשְׁרוּהִי מִבָּרָא
לְקַרְתָּא

תו"א כנמלאות. יבמות עז :

רשב"ם

של אברהם : (יז)אל תביט אחריך. בשביל צער התניך שבעיר. ועוד כי המביט אחריו מתעכב בדרך. גם שלא להסתכל במלאכים ובמעשיהם שלא לצורך כדכתיב

רש"י / שפתי חכמים

ודחיקו מהרוהו : הנמצאות . המזומנות לך בבית לקחו כבותיו ולמה כי' לריך לכתוב : ם כמו שפירש"י בעלמו
להציל' ומ"א יש וזה ישובו של מקרא : תספה . תהיה כלה. עד תום כל הדור מתורגם עד דסף כל
דרא : (טז) ויתמהמה . כדי להציל את זה ממונו : ויחזיקו. (ב"ר) א' מהם הי' שליח להצילו וחבירו
להפוך

בית דוד

זָאגְט (וּדְחִיקוּ) (מַהֲרוּהוּ) זַיי הָאבְּן אִים גַאיילְט עֶר זָאל גְשְׁווינְד אַרוֹס גֵיין פוּן סְדוֹם : (הַנִּמְצָאוֹת). מֵיינְט מֶען (הַמְזוּמָּנוֹת לְךָ בַּבַּיִת לְהַצִּילָם) וָואס זֶענֶן גְרֵייט בַּיי דִיר אוּנ שְׁטוּב דוּ זָלְסְט זַייא שׁוֹן רֶעטִין (וּמֶדְרָשׁ אֲגָדָה יֵשׁ) עֶס זֶענֶן דָא מֶדְרָשִׁים אוֹיף דֶעם וָוארְט הַנִּמְצָאוֹת (וְזֶה יִשּׁוּבוֹ שֶׁל מִקְרָא) דָס אִיז דִי אַייְנְגְעצוֹיְנג (פְּשַׁט) פוּן פָּסוּק : (תִּסָּפֶה). (תִּהְיֶה כָּלָה) דוּא וֶועסְט זַיין פַּרְלֶענְד (עַד תּוֹם כָּל הַדּוֹר מְתוּרְגַּם עַד דְסַף כָּל דָּרָא) אוֹיף דִי וֶוערְטֶר תּוֹם כָּל הַדּוֹר . טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם דְסַף כָּל דָּרָא בִּיז דָם גַאנְצוּ דוֹר וֶועט פַר לֶענְדְט וָוערִין. אִיז ,סַף' דִי טַייטְשׁ פַר לֶענְדְט וֶוערִין . תִּסָּפֶה אִיז דִי טַייטְשׁ דוּ וֶועסְט פַר לֶענְדְט וֶוערִין:(טז)(וַיִּתְמַהְמָהּ). עֶר דָאט זִיךְ פַר זָאמְט (כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת מָמוֹנוֹ) עֶר זָאל רֶעטִין זַיין גֶעלְט : (וַיַּחֲזִיקוּ) דִי מַלְאָכִים הָאבֶּן אָן גְנוּמֶן דִיא הֶענְד פוּן לוֹט מִיט זַיין וַוייבּ אוּנ זַייְנֶע טֶעכְטֶר . זָאגְט רַשִׁ"י (אֶחָד מֵהֶם הָיָה שָׁלִיחַ לְהַצִּילוֹ) אַיין מַלְאָךְ אִיז גְוֶועזְן גֶשִׁיקְט צוּ רעטין

פירוש

מלאכים לפי שעשו מעשה מלאכים להציל לוט ולשחת כל המקום : (הנמצאת) . אתך בבית:(טז) (ויתמהמה) עדיין הי' מתמהמה כאילו הי' חס על ממונו שהי' מניחו לפי התעכבו עד טעל' השחר ולא הניחו לקחת בידו מאומה אע"פ שאמרו לו וכל אשר לך:(ויחזיקו האנשים

רד"ק

בידו וביד אשתו) להמלט על נפשם.וכאן קראם אנשים לפי שעשו מעשה אנשים להחזיק בידם כאילו היו גוף . (בחמלת ה' עליו) . בעבור אברהם מהרו להוציאו ולהצילו אע"פ שהגיע עת ההפכ' : (ויצאהו וינחהו) . הוא ואשתו ובניו :

פירוש לתורת אלהים

הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר הָאבְּן גַאיילְט דִי מַלְאָכִים אוֹיף לוֹט אוּנ הָאבְּן גְזָאגְט קוּם שְׁטֵיי אוֹיף קַח אֶת אִשְׁתְּךָ וְאֶת שְׁתֵּי בְּנוֹתֶיךָ הַנִּמְצָאוֹת נֶעם דַיין וַוייבּ אוּנ דַייְנֶע צְוַויי טֶעכְטֶער וָואס זַיי וֶוערִין גְפִינֶען בַּיי דִיר אִין הוֹיז פֶּן תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר טָאמֶר וֶועסְטוּ פַר לֶענְד וֶוערִין אִין וֶוירֶען דִיא זִינְד פוּן דֶער שְׁטָאט : (טז) וַיִּתְמַהְמָהּ אוּנ עֶר הָט זִיךְ פַר זָאמְט כְּדֵי עֶר זָאל מַצִּיל זַיין דָאס גוּטְס וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד אִשְׁתּוֹ אוּנ דִיא מַלְאָכִים הָאבְּן אָן גְנוּמֶן אִין זַיין הַאנְד אוּנ אִין דֶער הַאנְד פוּן זַיין וַוייבּ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנוֹתָיו אוּנ אִין דִי הֶענְד פוּן זַייְנֶע צְוַויי טֶעכְטֶר בְּחֶמְלַת יְיָ עָלָיו אִין וֶוייל דֶעם רַחֲמָנוּת פוּן גָאט וָואס אִיז גְוֶועזְן אוֹיף אִים וַיּוֹצִאֻהוּ אוּנ זַיי הָאבְּן אִיהְם אַרוֹס גְצוֹיגְן וַיַּנִּחֻהוּ מִחוּץ לָעִיר אוּנ זַיי הָאבְּן אִים גְלָאזְט פוּן אוֹיסְן וַוייְנִיג פוּן דֶר שְׁטָאט :

ספר הישר

פַייְער אִיז זֵי פַר בְּרֶענְט גְוָוארְן אוֹיף אַשׁ : אוֹיךְ אִין דֶר שְׁטָאט אַדְמָה אִיז גְוֶועזְן אַיין יוּנְגֶע פְרוֹיא הָאבְּן אִיר דִי שְׁטָאט לַייט אוֹיךְ אַזוֹי גְטוּן . דִיא מַעֲשֶׂה אִיז אַזוֹי גְוֶועזְן אַמֶענְשׁ אִיז גְקוּמִין קַיין אַדְמָה אִיז אוּם דָארְט נַאכְט גְוָורֶן אוּנ וִוי דֶר מֶענְשׁ הָט גְזֶעהְן אַיוּנְגֶע פְרוֹי זִיצְט אִין דֶער טִיר הָט

לְקַרְתָּא: יז וַהֲוָה כַּד אַפֵּיק יָתְהוֹן לְבָרָא וַאֲמַר חוּס עַל נַפְשָׁךְ לָא תִסְתְּכֵי לַאֲחוֹרָךְ וְלָא תְקוּם בְּכָל מֵישְׁרָא
לטורא

לָעִיר׃ יז וַיְהִי כְהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ אַל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד
בכל

רש״י

להפוך סדום לכך נא׳ ויאמר המלט ולא נא׳ ויאמרו: (יז) המלט על נפשך. דייך להציל נפשות אל תחוס על הממון: אל תביט אחריך. אתה הרשעת עמהם ובזכות אברהם אתה ניצול ם אינך כדאי לראות

שפתי חכמים

נסמוך גבי המלט על נפשך: ג ול״ת וכא לעיל מיני׳ כתיב מן השמים נמון כעיר מגמע שלא כרשיע עמכם: [מהרש״ל] ולק״ת דכ״ק מן השמים נמון כעיר אם השאר כעיר עמכם ולוב לא יועיל זכות אברהם דכא אפי׳ זכות של לדיק עלמו אינו מועיל לזה כדמלינו שבל פחות מעשר׳ לדיקים לא ניקש כו׳ לבליל כל כעיר נבילם ונפשו כמון כעיר כיון שנשארו עמכם ומ״ש רש״י ובזכות אברהם אתה ניצול ר״ל שהכי׳ נתכב כאילו לא כרשעת עמכם וכאלו אין אתה ראוי ליענש בשביל פלכך ולכך הלא מכם ואתה ניצול אבל אם תשאר בעיר אללם אפשר שתספה עמכם במון כעיר ולא יועיל לזה זכות אברהם. ועי״ל דלפ״ע רש״י ככא אינך כדאי לראות כו׳ מאילא לק״ת דלפ״ו לעיל נמי כ״ק מן השמים נמון כעיר לפי שאינך כדאי לראות בפורענותם וא״כ הכי׳ נענש אם השאר בעיר כמו שאירע לאשתו וק״ל: ם מקשים העולם כא פירש״י גבי ויזכור אלהים את אברהם שזכר ללוט שהי׳ יודע שאמר אשתו כו׳ וא״כ הוה אלי לפרש משום כאי שעמא ניצול שבזכות זכות עלמו והשה נמי למה הזכירו שלא יכיר אחוריו(מהרש״ל) וי״ל דאי לאו זכות אברהם שהי׳ לדיק גדול כ״כ שבזכות כדאי להציל את לוט מתית׳ מדה כנגד מדה שהלילו לוט מן המית׳ כמה שלא גילה כו׳ לא הי׳ לוט כדאי להנצל מתוך ההפיכה בשביל טובה זו אלו עשה טובה זו לאדם אחר שאינו לדיק גדול כ״כ כאברהם וא״כ תלוי זכותו בטובה זו בזכות אברהם דוקא

בית דוד

רעטין לוט (וחברו להפוך את סדום) דר אנדרר מלאך איז געוועזן געשיקט צו פר קערין סדום (לכך נאמר) דריבר זאגט דר פסוק (ויאמר המלט) ער האט געזאגט (איינר האט געזאגט) צו לוט אנטלויף אונ רעטעטע דיין לעבן (ולא נאמר ויאמרו) אין דר פסוק זאגט ניט זיי האבן געזאגט : (יז) (המלט על נפשך). דר מלאך האט געזאגט צו לוט (דייך להציל נפשות) גענוג פאר דיר דוא ווערסט רעטין דיינע מענטשן (אל תחוס על הממון) עס זאל דיר ניט זיין אשאד דס געלד. (אל תביט אחריך). זאלסט ניט קוקען אונטער דיר (אתה הרשעת עמהם) דוא האסט געזינדיגט מיט זיי צו זאמען (ובזכות אברהם אתה נצול) אונ דו ווערסט גערעטעט אונ דם זכות פון אברהם (אינך כדאי לראות בפורענותם ואתה נצול

פירוש לתורת אלהים

(יז) ויהי אונ עס איז געוועזן כהוציאם אתם החוצה אז זיי האבן זיי ארוס געצוגן אויף דר גאס ויאמר האט געזאגט דער מלאך וואס איז געשיקט געווארען מציל צו זיין לוט המלט על נפשך מאך אנטרינן דיין לייב גנוג פון דיינט וועגין צוא מציל זיין נפשות דוא זאלסט נוט חם האבן אויף קיין געלד אל תביט אחריך דוא זאלסט ניט אבקוקן געגין אונטער זיך ואל תעמוד בכל הככר אונ

שלי״ה הקדוש

יז (אל תביט אחריך) דו זאלסט הינטער דיר ניט זעהן ווען נאט טוט חסד מיט אמענטש וואס ער איז ניט ווערט דארף ער זיך שעמן אונ ניט ברימען זיך דר מיט ומכל שכן שטאלצירן דרויף דריבר האט ש״י בייא לוט וואס גאט האט אים געטון אונ ניט נאך זיינע מעשים האט מען געזאגט ער זאל זיך ניט ארום זעהן דס הייסט ער זאל ניט לאנג בלייבן אויף דעם אורט אהנאה צו האבן פון דעם נס ווייל ער איז דס גם ניט ווערט געווען אבער ביי דעם כלל ישראל וואס גאט האט זיי אוס גוויילט זיי די תורה צו געבן אונ האט מיט זיי גרויסי ווינדר נסים ונפלאות אין מצרים געטון האט ש״י (אשר עשה ה׳ אלהיך במצרים לעיניך) אלי ווינדר וואס גאט האט געטון אין מצרים פר דיינע אויגן. דס הייסט דו האסט געזעהן אונ געקענט זעהן אונ בטראכטן די ווינדר וואס גאט האט פון דיינט וועגן אין מצרים געטון ווייל דו ביסט זיי ווערט געוועזן :

ספר הישר

דער מענטש צו איר גזגט גיב מיר איין שטיקעל ברויט אונ גיב מיר אויך אביסל וואסר. האט די פרוי אים געגעבן. ווען די שטאט לייט האבן דר פון געוואר געווארן אונ האבן זיך איין געמילט אונ האבן די יונגע פרוי געבראכט צום בית דין אונ האבן די דיינים די זאך דר צייילט. האט דס בית דין צו זיי געזאגט מען זאל זי אים ברענגען האבן זיך איין געזאמלט אלע שטאט לייט אונ האבן זי אוס געשמירט מיט האניג. אונ האבן די יונגע פרוי דארט געשטעלט ווי די בינן ווצי. ווען ציא איר אלע בינן געקומען אונ האבן זי צו שטאכן אונ זי האט זייער געשריגן אונ קיינער האט איר ניט געענטפרט אונ איך ניט דער בארימט איבר איר. אונ איר געשריי איז אויף געגאנגען צום הימל: וירא אונ גאט ב״ה ועהט ויאמר ה׳ אלכה מחשבות אונ צדיקים וואס זיי טון איז גאר איבר דעם ווייל זיי האבן גזעלג גרוט אונ גרוס שרייה. אונ זייער ווינד ווען געווארן זייער גרים פר גאט ב״ה

בְּכָל־הַכִּכָּר הָהָרָה הִמָּלֵט פֶּן־
תִּסָּפֶה׃ יח וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל־
נא

לְטוּרָא אִשְׁתֵּזִיב דִּלְמָא
תִלְקֵי׃ יח וַאֲמַר לוֹט
לְהוֹן בְּבָעוּ כְעַן יְיָ׃
הא

תו״א ויאמר לוט. שבועות לה:

רש״י

בפורענותם ואתה ניצול: בכל הככר. ככר הירדן: ההרה המלט. אצל אברהם ברח שהוא יושב בהר שנאמר ויעתק משם ההרה. ואף עכשיו היה יושב שם שנא׳ אל המקום אשר היה שם אהלו בתחלה ואע״פ שכתוב ויאהל אברם וגו׳ אהלי׳ הרבה היו לו ונמשכו עד חברון. המלט. לשון השמטה וכן כל המלטה שבמקרא אשמולי״ר (ענטשליפפען) בלע״ז. וכן (ישעיה סו) והמליטה זכר שנשמט העובר מן הרחם (תהלים קכד) כצפור נמלטה (ישעיה מו) ולא יכלו מלט משא להשמיט משא הרעי שבנקביהם:
אל

בית דודו

נִצּוֹל) דוּ בִּיסְט נִיט װערְט צוּ זֶעהֶן װִי זֵיי װערֶן גְשְׁטְרָפְט אוּנ דוּ װערְסְט גְרֶעטִיט (בְּכָל הַכִּכָּר). אוֹיף דֶעם גַאנְצֶן פְּלַאץ (כִּכַּר הַיַּרְדֵּן) אוֹיף דֶעם פְּלַאץ װָאס נֶעבֶּן יַרְדֵּן: (הָהָרָה הִמָּלֵט). צוּם בַּארְג אַנְטְלוֹיף (אֵצֶל אַבְרָהָם בְּרַח) אַנְטְלוֹיף צוּ אַבְרָהָם (שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בָּהָר) עֶר װאוֹהְנְט אוֹיף דֶעם בַּארְג (שֶׁנֶּאֱמַר) װִי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה) עֶר הָט אוּיס גְרִיסֶן (אָפְּגֶערוּקְט) זַיין גְצֶעלְט פוּן דָארְטִין אוּנ הָט אִים גְטְרָאגֶן בִּיז צוּם בַּארְג (וְאַף עַכְשָׁיו הָיָה יוֹשֵׁב שָׁם) עֶר הָט אִיצְט אוֹיךְ גְװאוֹנְט נֶעבֶּן בַּארְג (שֶׁנֶּאֱמַר) װִיא עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אָהֳלוֹ בַּתְּחִלָּה) װֶען אַבְרָהָם אִיז גְקוּמֶען פוּן מִצְרַיִם אִיז עֶר גְגַאנְגְען צוּ דֶעם אָרְט װָאס דָארְטֶן אִיז גְשְׁטַאנֶען זַיין גְצֶעלְט אִין אָנְהֵייבּ װֶען עֶר אִיז גְקוּמֶען אִין כְּנַעַן. זָאגְט רש״י (אַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב וַיֶּאֱהַל אַבְרָם וגו׳) אֲפִילוּ אוּנ פָּסוּק שְׁטֵייט אַבְרָם הָט גְמַכְט גְצֶעלְטִין בִּיז חֶבְרוֹן. (אֳהָלִים הַרְבֵּה הָיוּ לוֹ וְנִמְשְׁכוּ עַד חֶבְרוֹן) עֶר הָט גְהַאט פִיל גְצֶעלְטִין אוּנ זֵיי הָאבֶּן זִיךְ גְצוֹיגֶען בִּיז חֶבְרוֹן. אָבֶּער גְװאוֹהְנְט הָט אַבְרָהָם נֶעבֶּן בַּארְג (הִמָּלֵט). (לְשׁוֹן הַשְּׁמָטָה) אָפְּרוּקֶען (פוּן דֶעם אָרְט) (וְכֵן כָּל אַמְלָטָה שֶׁבַּמִּקְרָא) װִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דָס װָארְט הַמְלָטָה מֵיינְט מֶען אָפְּרוּקֶען פוּן דָם אָרְט (וְכֵן וְהִמְלִיטָה זָכָר) מֵיינְט מֶען (שֶׁנִּשְׁמַט הָעוּבָּר מִן הָרֶחֶם) דָס קִינְד הָט זִיךְ אַרוֹסְגֶערוּקְט פוּן דִיא מוּטֶערְס בּוֹיךְ (כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה) װִי אַפוֹיגִיל הָאט זִיךְ אַרוֹס גֶערוּקְט פוּן אִיר שְׁטֵיינ (לֹא יָכְלוּ מַלֵּט מַשָּׂא) זֵיי הָבֶּינִיט גְקֶענְט אַרוֹסְרִיקֶן (אַרוֹס נֶעבִּין) פוּן זִיךְ דִי מַשָּׂא (לְהַשְׁמִיט מַשָּׂא הָרֶעִי שֶׁבִּנְקָבֵיהֶם) זֵיי הָאבֶּן נִיט גְקֶענְט אַרוֹסְרִיקִין (אַרוֹס נֶעבִּין) פוּן זִיךְ
דיא

פירוש רד״ק

(יז) (ויהי כהוציאם אתם). בעוד שהיו מוציאים אותם היו מודיעים אותו למהר ולהמלט: (ויאמר). המלאך שבא להצילו אף ע״פ שהיו שניהם כאחד: (אל תביט אחריך). אמרו לו זה כדי שלא יתעכב בהביטו אחריו לראות אם נהפכ׳ העיר לפיכך הזהירוהו בזה: (בכל הככר) כי כל ערי הככר נהפכו: (פן תספה) עמהם אם תעמוד כי אין לנו להצילך מתוך ההפכה אחר שתחל ההפכה כי ברגע נהפכו כל הערים כמו שאמר ההפוכה כמו רגע (איכה ד׳): (יח) (אל נא). בבקש׳ מכם שלא תצריכוני לעלות ההרה כי לא אוכל למהר פעמי כ״כ. (אדני) לשון חול ונקמץ מפני ההפסק. וכן תרגם אונקלס בבעו כען ריבוני ורז״ל אמרו (שבועות לה) כל אדני הכתובים באברהם קדש. הכתובי׳ בלוט חול חוץ מזה שהוא קודש. שהרי אמר לו להחיות את נפשי מי שיש בידו להמית ולהחיות ודבריהם תמ׳. שהרי אמר ויאמר לוט אליהם ל׳ רבים. והמלאך ג״כ יש בידו להמית ולהחיות בשליחות האל ואפי׳ הנביאים כמו אליהו ואלישע: (יט) (הנה נא מצא עבדך חן בעיניך) לאותו שאמר לו המלט על נפשך אמר. שבא להצילו. והאמת כי שניהם היו בהצל׳ ובהשחת׳ אלא שזה שהי׳ מדבר היה גדול מחבירו שהרי הוא שהיה משתדל להצילו אמר לבלתי הפכי את העיר. ואמר כי לא אוכל לעשות דבר: (תדבקני). פתח הקו״ף במקום צירי:
קרובה

פירוש לתורת אלהים

דוּא זָאלְסְט דִיךְ נִיט שְׁטֶעלִין אִין גַאנְצִין פְּלוֹן הָהָרָה הִמָּלֵט צוּם בַּארְג װָער אַנְטְרִינֶן צוּ אַבְרָהָם װָאס עֶר זִיצְט אוֹיף דֶעם בַּארְג פֶּן תִּסָּפֶה טָאמֶער װֶעסְטוּ פַר לֶענְד װֶערִין: (יח) וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵיהֶם

ספר הישר

וַיִּשְׁלַח אוּנ גָאט ב״ה שִׁיקְט צְװֵיי מַלְאָכִים דִי מַלְאָכִים װָאס זֶענִין גְקוּמֶן צוּ אַבְרָהָם דִיא דָאזִינֶע מַלְאָכִים הָאבֶּן אִיבֶּער גֶקֶערְט סְדוֹם. וַיָּקוּמוּ אוּנ דִי מַלְאָכִים זֶענִין אוֹיף גְשְׁטַאנִין פוּן אַבְרָהָם אוּנ זֶענִין גֶקוּמִין קַיין סְדוֹם צוּ אָבִינְט אוּנ לוֹט אִיז גְזֶעסֶן אִין טוֹיער פוּן סְדוֹם. װִי לוֹט הָט זֵיי דֶער זֶעהֶן הָט עֶר זֵייא גְבֶּעטִין זֵיי זָאלֶן גֵיין צוּ אִים אִין שְׁטִיבּ אַרַיין זֶענִן זֵיי גְגַנְגִין צוּ אוּם אוּנ הָאבִּן בַּיי אוּם גְגֶעסִין אוּנ גְנֶעכְטִיגְט: אוּנ דִי מַלְאָכִים הָבִּן גְזָאגְט צוּ לוֹט שְׁטֵיי אוֹיף אוּנ גֵיי אַרוֹס פוּן דֶער שְׁטָאט מִיט אַלֶץ װָאס צוּ דִיר גְהֶער דֶען גָאט ב״ה װֶעט פַר דַארְבֶּן דִי שְׁטָאט. אוּנ דִיא מַלְאָכִים הָאבִּן גְנוּמֶן לוֹט מִיט זַיין װַייבּ אוּנ קִינְדֶער אוּנ צִיהֶן אִים אַרוֹס פוּן דֶער שְׁטָאט. אוּנ זֵיי אַלֵי זָאגִין צוּ לוֹט הָאבּ חַס אוֹיף דַיין לֶעבִּין

יט הָא כְעַן אַשְׁכַּח
עַבְדָּךְ רַחֲמִין קֳדָמָךְ
וְאַסְגֵיתָא טוּבָךְ דִּי
עֲבַדְתָּא עִמִּי לְקַיָּמָא
יָת נַפְשִׁי וַאֲנָא לֵית
אֲנָא יָכִיל לְאִשְׁתֵּיזָבָא
לְטוּרָא דִּלְמָא
תְעָרְעִנַנִי בִּישְׁתָּא
וְאֵמוּת : כ הָא כְעַן

נָא אֲדֹנָי : יט הִנֵּה־נָא מָצָא עַבְדְּךָ
חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר
עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי
וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָּלֵט הָהָרָה
פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה וָמַתִּי : כ הִנֵּה

ת"א הנה נא. שבועות לה : הנה נא העיר. שבת י — נא

רש"י

(יח) אל נא אדני. (שבועות לה) רבותינו אמרו שם זה קדש שנאמר בו להחיות את נפשי מי שיש בידו להמית ולהחיות ותרגומו בבעו כען ה': אל נא. אל נא תאמר אלי להמלט ההרה. נא ל' בקשה: (יט) פן תדבקני הרעה. כשהייתי אצל אנשי סדום היה הקב"ה רואה מעשי ומעשי בני העיר והייתי נראה צדיק וכדאי להנצל וכשאבא אצל צדיק אני כרשע. וכן אמרה הצרפית לאליהו (מ"א יז) כי באת אלי להזכיר את עוני עד שלא באת אצלי היה הקב"ה רואה מעשי ומעשי עמי ואני צדקת ביניהם ומשבאת אצלי לפי מעשיך אני רשעה:

העיר

שפתי חכמים

וז"ש ויזכור אלהים את אברהם דהכ"ל את לוט לפי כיונ' כצ"ל אלא כדפרישית וק"ל: ע (מהרש"ל) ולפ"ז נ"ל כדפירש"י אח"כ אל נא אל תאמר אלי כו' נא ל' בקשה. ור"ל דהכונה חריפת פסוקי' להאי קרא וה"פ ויאמר לוט אליהם אל ור"ל אל תאמר אלי וגו' ואח"כ מתחיל תפלתו להקב"ה וה"פ נא ה' הנה מצא עבדך וגו' להחיות נפשי וז"ש רש"י נא ל' בקשה ר"ל שמלת נא מתחיל בקשתו וכמ"ש קודש זה ותרגומו בבעו כו' ר"ל בבעו הוא תרגום של נא ל' בקשה ולכך הפך רש"י הסדר לפרש תחלה מלת אדני שהוא קודש שהוא מאוחר בפסוק ואח"כ אל נא שהם מוקדמים בפסוק אלא כדפירשתי שבא לומר מאחר שרבותינו אמרו שם זה קדש כו' לכן צ"ל שמלת אל נא מחולקים ואל פירושו אל תאמר אלי כו' ונא ל' בקשה ודו"ק: פ (נח"י) ואע"ג דלעיל פי' אתה ברשעת עמהם ובזכות אברהם אתה ניצול י"ל שאמת הוא כן אבל לוט שהב כזב וכיה סבור שבזכות עצמו הוא ניצול והא דפי' ברש בשעת אף כל העיר הניצל בשבילך נאו לומר נזכותך אלא כדי שהנצל אתה ומ"ת בכל בזכות אברהם (מהרש"ל) אבל קשה איך שהב לוט והא כבר ברש שמלאך אל תביט לפי שהרשעת כו' ואתה ניצול בזכות אברהם כו' אלא י"ל דלא של

דוד:

בית

דיא משא מיכט וואס אונז זייערע בייכר (לעבער) : (יח) (אל נא אדני) . זאגט רש"י (רבותינו אמרו שם זה קודש) דיא רבנן זאגן דס ווארט ,אדני" איז הייליג . לוט האט געבעטן צו הקב"ה (שנאמר בו להחיות את נפשי) וואָרום לוט האט געזאגט דו האסט געטאן מיט מיר חסד מיך צוא לאזן לעבן (מי שיש בידו להמית ולהחיות) האט לוט גערעט צוא הקב"ה וואס ער קען טויט מאכן אמענטש און קען איהם לעבעדיג מאכן (ותרגומו בבעו כען ה') דער תרגום טייטשט אויך ער האט איצט געבעטן צוא הקב"ה : (אל נא) . לוט האט געזאגט צו די מלאכים (אל תאמרו אלי להמלט ההרה) איר זאלט ניט זאגן צוא מיר איך זאל אנטלויפן ביז צום בארג (נא לשון בקשה) נא איז דיא טייטש איך בעט : (יט) (פן תדבקני הרעה) . לוט האט געזאגט צו דיא מלאכים (כשהייתי אצל אנשי סדום) ווען איך בין געווען נעבן דיא מענטשן פון סדום (היה הקב"ה רואה מעשי ומעשי בני העיר) האט הקב"ה געזעהן מיינע מעשים און די מעשים פון די מענטשן פון סדום (והייתי נראה צדיק) בין איך געזעהן געווארן אצדיק (וכדאי להנצל) און בין געווען ווערט צוא גערעטעט ווערן (וכשאבוא אצל צדיק אני כרשע) און אז איך וועל קומען צו אצדיק (צו אברהם) וועל איך גערעכנט ווערן ארשע (וכן אמרה הצרפית לאליהו) די אשה פון צרפית האט אזוי געזאגט צוא אליהו הנביא (כי באת אלי להזכיר עוני) דוא ביסט געקומען צוא מיר הקב"ה זאל דער מאנען מיינע זינד (עד שלא באת אצלי) איידער דו ביסט געקומען צוא מיר (היה הקב"ה רואה מעשי ומעשי עמי) האט הקב"ה געזעהן מיינע מעשים און די מעשים פון מיין פאלק (ואני צדקת ביניהם) בין איך געווען אצדקת צווישן זיא (ומשבאת אצלי) און ווי דיא ביסט געקומען צוא מיר (לפי מעשיך אני רשעה) נאך דיינע מעשים בין איך ארשעת : (כ) הנה וגו' . דיא

שטאט

פירוש להורת אלהים

האט לוט צוא זיי געזאגט אל נא אדני איך בעט דיך מיין האר דו זאלסט מיר ניט הייסן אנטרינען צום בארג : (יט) הנה נא מצא עבדך חן בעיניך היינט האט געפונען דיין קנעכט חן אין דיינע אויגן ותגדל חסדך אשר עשית עמדי און דיא האסט גרייסט דיין חסד וואס דו האסט געטאן מיט מיר להחיות את נפשי צוא לאזן לעבן מיין לייב ואנכי לא אוכל להמלט ההרה און איך קען ניט אנטרינען צום בארג פן תדבקני הרעה ומתי טאמער וועט מיך באטרעפן דאס בייז און איך

הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהִוא מִצְעָר אִמָּלְטָה נָּא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הִוא וּתְחִי נַפְשִׁי: רביעי

קַרְתָּא הָדָא קְרִיבָא לְמֵעְרוֹק לְתַמָּן וְהִיא זְעֵירָא אֶשְׁתְּזֵיב כְּעַן לְתַמָּן הֲלָא זְעֵירָא הִיא וְתִתְקַיֵּם נַפְשִׁי:

ת"א אמלטה נא. שבת לב:

ויאמר ואמר

רשב"ם

מות נמות כי אלהים ראינו. וכן ביעקב כי ראיתי אלהים פא"פ ותנצל נפשי: (כ) הלא מצער היא ועמה מועטי'

רש"י

(כ) העיר הזאת קרובה. (שבת פ"ק) קרובה ישיבתה נתיישבה מקרוב לפיכך לא נתמלאה סאתה עדיין ומה היא קריבתה מדור הפלגה שנתפלגו האנשי' והתחילו להתישב איש איש במקומו והיא היתה בשנת מות פלג ומשם ועד כאן נ"ב שנה שפלג מת בשנת מ"ח לאברהם כיצד פלג חי אחרי הולידו את רעו ר"ט שנה צא מהם ל"ב כשנולד שרוג ומשרוג עד שנולד נחור ל' הרי ס"ב ומנחור עד שנולד תרח כ"ט הרי צ"א ומשם עד שנולד אברה' ע' הרי קס"א תן להם מ"ח הרי ר"ט ואותה שנה היתה שנת הפלגה ובשנחרבה סדום היה אברהם בן צ"ט שנה הרי מדור הפלגה עד כאן נ"ב שנה וצוער איחרה ישיבתה אחרי ישיבת סדום וחברותיה שנה אחת הוא שנא' אמלטה נא. נא בגימטרי' נ"א: הלא מצער היא. והלא עונותיה מועטין ויכול אתה להניחה: ותחי נפשי. בה. זה מדרשו ופשוטו של

שפתי חכמים

הללו ממהפכת סדום קאמר אלא על אחר כזמן שדר בסדום קאמר שהי' כדאי להכלל מעונש על מעשיו בהיותו נחשב לצדיק כנגדם וק"ל: צ ואת"ת מנ"ל לרש"י דבאחר מקומות הי' ישיבתן נ"ב שנה דלמא הרבי' שנים המתינו מלבנות אחר הפלגה (מהרמ"ש) ולק"מ דהא פירש"י תחלת דבור וז"ל ומה היא קריבתה מדור הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו

בית יהודה

שְׁטָאט אִיז נָאנְט (קְרוֹבָה יְשִׁיבָתָהּ) עֶס אִיז נָאנְט אִיר בֶּעזִיצוּנְג (נִתְיַישְּׁבָה מִקָּרוֹב) עֶס אִיז נָאנְט (נִיט לַאנְג) וַוי זִיא אִיז בַּזֶעצְט גִיוָוארֶן (לְפִיכָךְ לֹא נִתְמַלְּאָה סָאתָהּ עֲדַיִין) דְרִיבֶּער אִיז נָאךְ נִיט פוּל גִיוָוארִן אִיר מָאס מִיט זִינְד (וּמַה הִיא קְרִיבָתָהּ) וָוס אִיז אִיר נָאנְטְקַייט (מִדּוֹר הַפְּלָגָה שֶׁנִּתְפַּלְּגוּ הָאֲנָשִׁים וְהִתְחִילוּ לְהִתְיַישֵּׁב אִישׁ אִישׁ בִּמְקוֹמ') פוּן דֶעם דוֹר הַפְּלָגָה (וָואס הָאבֶּען גְמַאכְט דֶעם טָארֶם) אוּנ דִי מֶענְטְשִׁין זֶענִין צוּטֵיילְט גְוָוארֶען אוֹיף דִי גַאנְצֵי וֶועלְט. אוּנ יֶעדֶר הָאט זִיךְ בַּזֶעצְט אוֹיף זַיין אָרְט (וְהִיא הָיְתָה בִּשְׁנַת מוֹת פֶּלֶג) אוּנ סְדוֹם אִיז בַּזֶעצְט גִיוָוארִין מִיט מֶענְטְשֶׁן אִין דֶעם יָאהְר וָוס פֶּלֶג אִיז גִישְׁטָארְבִּין (וּמִשָּׁם עַד כַּאן נ"ב שָׁנָה) אוּנ פוּן דִי צַייט וָוס פֶּלֶג אִיז גִישְׁטָארְבֶּן בִּיז סְדוֹם אִיז פַרְקֶערְט גְוָוארֶן אִיז גְוֶוען צְוַוייא אוּנ פוּפְצִיג יָאר (שֶׁפֶּלֶג מֵת בִּשְׁנַת מ"ח לְאַבְרָהָם) וָוארוּם פֶּלֶג אִיז גִשְׁטָארְבֶּן וֶוען אַבְרָהָם אִיז אַלְט גִיוֶוען אַכְט אוּנ פֶערְצִיג יָאר (כֵּיצַד) וִוי אַזוֹי (פֶּלֶג חַי אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת רְעוּ) פֶּלֶג הָאט גְלֶעבְּט נָאךְ דֶעם וִוי עֶר הָט גִיבָּארֶן זַיין זוּהְן רְעוּ (מָאתַיִם וָתֵשַׁע שָׁנִים) צְוַוייא הוּנְדֶערְט מִיט נַיין יָאר (צֵא מֵהֶם ל"ב כְּשֶׁנּוֹלַד שְׂרוּג) נֶעם אַרָאפּ פוּן זַייא צְוַוייא אוּנ דְרַייסִיג יָאהְר וֶוען שְׂרוּג אִיז גִיבָּארֶען גְוָוארֶען (וּמִשְּׂרוּג עַד שֶׁנּוֹלַד נָחוֹר שְׁלֹשִׁים שָׁנָה) אוּנ פוּן שְׂרוּג בִּיז נָחוֹר אִיז גִיבָּארֶען גְוָוארֶען אִיז גְוֶוע דְרַייסִיג יָאהְר (הֲרֵי ס"ב) אִיז צְוֵויי אוּנ זֶעכְצִיג יָאהְר (וּמִנָּחוֹר עַד שֶׁנּוֹלַד תֶּרַח) אוּנ פוּן נָחוֹר בִּיז תֶּרַח אִיז גִיבָּארִין גְוָוארֶען (כ"ט) אִיז גְוֶוען נַיין אוּנ צְוָואנְצִיג יָאר (הֲרֵי צ"א) אִיז אֵיין אוּנ נַיינְצִיג יָאהְר (וּמִשָּׁם עַד שֶׁנּוֹלַד אַבְרָהָם שִׁבְעִים) אוּנ פוּן תֶּרַח בִּיז אַבְרָהָם אִיז גִיבָּארֶן גִיוָוארֶן אִיז גִיוֶוען זִיבֶּצִיג יָאר (הֲרֵי קס"א) אִיז הוּנְדֶערְט אֵיין אוּנ זֶעכְצִיג יָאר (תֵּן לָהֶם מ"ח) גִיבּ אַכְט אוּנ פֶערְצִיג צוּא דִי הוּנְדֶערְט אֵיין אוּנ זֶעכְצִיג (הֲרֵי ר"ט) אִיז צְוַוייא הוּנְדֶערְט נַיין יָאר (וְאוֹתָהּ שָׁנָה הָיְתָה שְׁנַת הַפְּלָגָה) אוּנ אִין דֶעם יָאר זֶענֶען דִיא מֶענְטְשֶׁן צוּטֵיילְט גְוָוארֶן אוֹיף דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט (וּכְשֶׁנֶּחֶרְבָה סְדוֹם) וֶוען סְדוֹם אִיז חָרֵב גְוָורֶן (הָיָה אַבְרָהָם בֶּן צ"ט שָׁנָה) אִיז אַבְרָהָם אַלְט גְוֶוען נַיין אוּנ נַיינְצִיג יָאהְר (הֲרֵי מִדּוֹר הַפְּלָגָה עַד כַּאן נ"ב שָׁנָה) אִיז פוּן דוֹר הַפְּלָגָה בִּיז סְדוֹם אִיז חָרֵב גְוָוארֶען צְוַוייא אוּנ פוּפְצִיג יָאהְר (וְצוֹעַר אִיחֲרָה יְשִׁיבָתָהּ אַחַר יְשִׁיבַת סְדוֹם וַחֲבְרוֹתֶיהָ שָׁנָה אַחַת) אוּנ צוֹעַר אִיז מִיט אֵיין יָאהְר שְׁפֶּעטֶר בַּזֶעצְט גְוָוארֶן וִוי סְדוֹם אוּנ עֲמוֹרָה אַדְמָה אוּנ צְבוֹיִם (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק לוֹט הָט גְזָאגְט אִמָּלְטָה נָא (נָא בְּגִימַטְרִיָּא חֲמִשִּׁים וְאַחַת) דָאס וָוארְט נָא בַּטְרֶעפְט אֵיין אוּנ פוּפְצִיג: (הֲלֹא מִצְעָר הִיא). זִיא אִיז וֶוייניג (יוּנְג) (וַהֲלֹא עֲוֹנוֹתֶיהָ מוּעָטִין) זֶענֶען אִירֶע זִינְד וֶוייניג (וְיָכוֹל אַתָּה לְהַנִּיחָהּ) קֶענְסְטוּ זִיא לָאזְן לֶעבִּין:

פירוש רד"ק

(כ) העיר הזאת קרוב'). קרוב' לנוס שמה: (והיא מצער). עיר קטנ' היא ומעט אנשים בה ואע"פ שהם רשעים מעטי'

פירוש לתורת אלהים

וָועל שְׁטַארְבֶּן (עיין רש"י): (כ) הִנֵּה נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרוֹבָה לָנוּס שָׁמָּה דִיא דָאזִיגֶע שְׁטָאט אִיז נָאהְנְט צוּ אַנְטְלוֹיפֶען וְהִיא מִצְעָר אוּנ זִיא אִיז וֵוינְצִיג אִמָּלְטָה נָא שָׁמָּה לָאז מִיךְ אַהִין אַנְטְלוֹפֶן

כא וַאֲמַר לֵיהּ הָא נְסֵיבִית אַפָּךְ אַף לְפִתְגָמָא הָדֵין בְּדִיל דְּלָא לְמֶהְפַּךְ יַת קַרְתָּא דְּבְעֵיתָא עֲלַהּ׃ כב אוֹחִי אִשְׁתְּזֵיב

לתמן

כא וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נָשָׂאתִי פָנֶיךָ גַּם לַדָּבָר הַזֶּה לְבִלְתִּי הָפְכִּי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ כב מַהֵר הִמָּלֵט

שמה

רש״י

מקרא הלא עיר ק קטנה היא ותכשי׳ בה מעט אין לך להקפיד אם תניחנה ותחי נפשי בה׃ (כא) גם לדבר הזה · לא דייך שאתה ניצול אלא אף כל העיר אציל בגללך׃ הפכי ·הופך אני ר כמו עד

שפתי חכמים

לכתיבה איש איש במקומו כו׳ ומשם וע״כ נ״כ שנה כו׳ כרי ברש״י שלפו פי׳ בוכחתו דכשנתפלגו כהגשיכתיכף כתחילו לבנות ולכתיבה איש איש במקומו וכן הדעת נותנת כאשר שתתחל׳ רלו לבנות העיר והמגדל לכתיבה שם ואח״כ כשנפולו משם על פני כל הארץ ויחדלו לבנות המגדל באו כ״א במקומו ונתיישבו שם. אבל כשהיא נא גי׳ נ״א אין כוכחה כלל שהיינו פשוטו של מקרא רק רהו בשאלה לכיוב וכן מוכח מלי רש״י כרי מדיר כפלגה כו׳ ואח״כ אמר הוא שנא׳ המלשה נא וגו׳ נ״א כגי׳ נ״א וכן מבואר בפירש״י ותוס׳ בפ״ק דשבת וגם בעין יעקב ע׳ שם וכן פירש״י בתורה ודלא כמנחת יהודה׃ ק ברא״ם בקשה לא ידעתי איך יתוקן קו׳ רבותינו שבקשו הא קמזי לה ובלא כל צלמן של רז״ל שכוליאו מפשוטו אינו אלא מפני קו׳ זו כדמפרש בפ״ק דשבת (מת״ב) לק״מ דפשוטו של מקרא שמפרש רש״י הוא הסיפא דקרא בלא מלער היא ולא אתחילת הפסוק הנה וגו׳ קרובה וגו׳ והיא מלער וה״פ הנה העיר הזאת קרובה וגו׳ ודחי נ״ל כמדרשו יושבתה קרובה. והיא מלער ר״ל עונותיה מועטים וכו׳. אבל בלא מלער דסיפא דקרא שפירש״י תחלה ג״כ פ״ם מדרשו וז״ש אח״כ ופשוטו של מקרא ר״ל מלער הנ׳ יכול להיות כפשיטו עיר קטנה אין לך להקפיד כו׳ ומה שבוכרה רש״י להביא כפשוטו של מקרא על סיפיה דקרא דהא ע״כ נ״ל דרישא דקרא הוא לפי מדרשו כנ״ל וי״ל שגראה בלפי מדרשו קשה בלא מלער השני כפול הוא דל״ל לומר שני פעמים שעונותיה מועטים לכך הביא כפשוטו שבלא מלער פי׳ עיר קטנה׃ ר (מת״ב) שלא תפשה לפרש הופך

בית יהודה

(ותחי נפשי). (בה), וועל איך קענן לעבין אין די שטאט (והו מדרשו) אזו זאגט דר מדרש (ופשוטו של מקרא) דר פשט פון פסוק (הלא עיר קטנה היא) צוער איז אקליינע שטאט (ואנשים בה מעט) מענשין זענין אין איר ווייניג (אין לך להקפיד אם תניחנה) עס דארף ביי דיר ניט זיין אזו אגרויסע זאך אז דו וועסט די שטאט לאזן (ותחי נפשי בה) אונ איך וועל לעבען אין איר׃ (כא) (גם לדבר הזה). איך וועל די זאך אויך טון (לא דייך שאתה ניצול) ניט גענוג פאר דיר ווס דו וועקסט גרעטעט (אלא אף כל העיר אציל בגללך) נאר אפילו די גאנצע שטאט צוער וועל איך ראטען פון דיינעט וועגין׃ (הפכי). זאגט רש״י פעו מיינט (הופך אני) גלייך ווי עס וואלט געשטאנען לבלתי הופך אני, איך זאל ניט פר קערן (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (עד בואי) ביז איך וועל קומען (אחרי רואי)

פירוש

הם׳ ובעבורו הצילם מן ההפכ׳׃ (ותחי נפשי).עמהם׃ (אמלטה נא)׳ פלוט השעה בפית.אמלט׳ נא וארא׳ · פלטיל השעה בפ״ם׃ (הלא מצער היא). שב הוא שעה אחרת לזכור קטנות׳ כשהתחנן אליו להציל׳ · ורז״ל פירשו (שבת דף י׳) מצער מוער כי מקרוב

רד״ק

נתישבה ואין עונותי׳ מרובין. ואמרו (שם) ישיבת׳ של צוער לא היתה אלא חמשים ואחת שנה כחשבון נ״א בגימטריא׃ (כא) (ויאמר אליו הנה נשאתי פניך)· נראה מזה כי כשהקב״ה שולח מלאך נותן להם רשות להוסיף או לגרוע מעט משליחותם כפי אשר יראו ויבינו

פירוש לתורת אלהים

הלא מצער היא זי איז ווייניג דאס איז אקליין שטעטיל אונ ווייניג לייט זענין דרינן געווארפט ניט מקפיד זיין אז דוא וועסט דם איבר לאזען אונ ניט פר דארבן אונ לאז בדייבן לעבן מיין נפש דרינן (עיין רש״י)׃ (כא) ויאמר אליו דער מלאך זאגט צוא אים הנה נשאתי פניך איך האב פר טראגן דיין פנים צו דר זאך איך טו דיר די זאך אוך צו ליב לבלתי הפכי את העיר אשר דברת איך זאל ניט פר קערן די שטאט וואס דוא האסט גזאגט אונ ניט בינוג וואס דוא וועסט ניצול ווערין וועל איך נאך אפילו מציל זיין די גאנצע שטאט פון דיינעט וועגין׃ (כב) מהר המלט שמה ווער אנטרינן דארטן אנטלויף גיך אהין כי לא אוכל

ספר הישר

אונ וואלפט אנטלויפי איז לוט גיך אין גלופן אונ אין אנטקאמן גיווארן פיש אלע דם ווייניגע אונ נאמ ביה דם גלאוט רעניגן אף סדום אונ עמורה אונ אויף אלע שטעט שוועבל אונ פייער אונ הם איבר גקערט די דאזיגע שטעט אונ אלע איין וואגרס אונ דם גייב פון לוט הם אקיק גטון אויף דעם איבר קערינג פון די שטאט רעו זי הם זיך די פארשט אויף אירע שלכשר נים זענין איבר גבליבן אין סדום וים האבן ניט גיווארט אריס צוין פון סדום אונ ווי זי הם גטון אקיק היניטר זיך איז פון איר געווארן אשטיק זאלץ אונ לוט איז אנטלאפן גיווארן מיט זיינע צווי טעכטער וים זענען איבר גבליבן אין דר

שָׁמָּה כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד־בֹּאֲךָ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוֹעַר׃ כג הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעֲרָה׃ כד וַיהוָה הִמְטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־עֲמֹרָה

לְתַמָּן אֲרֵי לָא אֵיכוּל לְמֶעְבַּד פִּתְגָמָא עַד מֵיתָךְ לְתַמָּן עַל כֵּן קְרָא שְׁמָא דְקַרְתָּא צוֹעַר׃ כג שִׁמְשָׁא נְפַק עַל אַרְעָא וְלוֹט עַל לְצוֹעַר׃ כד וַייָ אַמְטַר עַל סְדוֹם וְעַל עֲמוֹרָה

תו"א וכ' כמטיר. סנה' לח קד: גפרית

רש"י

בואי אחרי רואי מדי דברי בו (ירמי' לא): (כב) כי לא אוכל לעשות. זהו עונשן של מלאכים על שאמרו כי משחיתי' אנחנו ותלו הדבר בעצמן לפיכך לא זזו משם עד שהוזקקו לו' שאין הדבר ברשותן: כי לא אוכל. ל' יחיד מכאן אתה למד שהאחד הופך והאחד מציל ש שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד: על כן קרא שם העיר צוער. על שם ת והיא מצער: (כד) וה' המטיר. כ"מ שנא' וה' המטיר הוא ובית א דינו: המטיר על סדום. בעלות השחר ב כמו שנא' וכמו השחר עלה שם:

שפתי חכמים

אותי שזה נ"כ פי' אחד של מדבר בעדו אבל לא יתכן כאן: ש אבל מדלעיל דכתיב ויאמר המלט על נפשך ולא כתיב ויאמרו חין ראי' דילמא בכלל' לא פי' אלא א' אבל בהפיכ' היו שניהם יחדו: ת כלו' דע"כ אוהיה מצער קאי ולא אדסמיך לי': א כלו' בית דינו וה' בשכימו לדבר זה וא"ת למה בקדים בכ"ד קודם ה'. (מהרמ"ש) ולק"מ דבכ"ד לא נכתב בהדיא בקרא רק נרמז באות ו' דוה' וא"כ איך אפשר להקדים ה' קודם בכ"ד במלה א'. ואין לפקשות למה לא מפ' ג"כ לעיל גבי וה' אמר המכס' אני מאברהם וכן לקמן גבי וה' פקד את שרה ובראש נתן טעם לכולם ע"ש באורך (מהרמ"ש) ולק"מ דכ"מ שנא' וה' הוא וב"ד ר"ל כשאינו נמשך משלפניו דוקא דאל"כ הל"ל בפעול' קודם ה' בשהוא תחלת דיבור וענין כגון הכא וימטר ה' ולא וה' המטיר דמשמעותו אמלט ענין וכרי הוא באמת תחלת ענין לכך צ"ל לרמז בו הוא וב"ד אבל וה' אמר המכסה היא ו' בחבור נמשך משלפניו ויקומו משם וגו' שהלכו לשחית ועי"כ וה' אמר המכס' וגו' כפירש"י שם אני נתתי וכו' עד ולא אודיע לאב וכו' וכן וה' פקד וגו' פירש"י סמך פרשה זו לכאן ללמד כל המבקש וכו' ע"ש דרש"י פי' ו' של וה' פקד לבורות בנמשך למעל' אבל הכא לא נמשך שלפניו כלל ואדרב' כתיב השמש יצא וכו' וא"כ המטיר וגו' ובאמת המטיר קודם שיצא השמש כמ"ש וכמו השחר עלה וגו' ופירש"י בזמן שהחמ' ולבנה שולטים וכו' ודוק: ב כלו' דוה' המטיר לא קאי אקרא שלפניו השמש יצא על הארץ ולוט בא לצוערה וא"כ השבא לצוער המטיר אלא ה"ק וה' המטיר

בית יהודה

רוֹאַי) נָאכְדֶעם וִוי אִיךְ הָאבּ גֶזֶעהֶן (מְדֵי דַּבְּרִי בּוֹ) וֶוען אִיךְ רֵייד פוּן אִים: (כב) (כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת), זָאגְט רַשִׁ"י (זֶה עוֹנְשָׁן שֶׁל מַלְאָכִים) דָס אִיז דִי שְׁטְרָאף פוּן דִי מַלְאָכִים (עַל שֶׁאָמְרוּ כִּי מַשְׁחִיתִים אֲנַחְנוּ) ווייל זֵיי הָאבֶּן גֶזָאגְט מִיר וֶועלֶן פַאר דַארְבֶּן (וְתָלוּ הַדָּבָר בְּעַצְמָן) הָאבֶּן זֵיי אָן גֶהָאנְגֶן דִי זַאךְ אוֹיף זִיךְ, גְלֵייךְ וִוי זֵיי טוּן דָס מִיט זֵייעֶר ווילֶן אוּנ מִיט זֵייעֶר כֹּחַ (לְפִיכָךְ לֹא זָזוּ מִשָּׁם) דְרִיבֶּער הָאבֶּן זֵיי זִיךְ נִיט אַוֶועק גֶערִירְט פוּן דָארְטֶן (עַד שֶׁהוּזְקְקוּ לוֹמַר) בִּיז זֵיי זֶענֶען גֶוֶועןן גֶנֵייט צוּא זָאגֶען (שֶׁאֵין הַדָּבָר בִּרְשׁוּתָן) אַז דִי זַאךְ אִיז נִיט אִין זֵייעֶר כֹּחַ אוּנ נִיט אִין זֵייעֶר ווילֶן: (כִּי לֹא אוּכַל). זָאגְט רַשִׁ"י (לְשׁוֹן יָחִיד) אִיךְ קֶען נִיט זָאגְט אֵיינֶער (מִכַּאן אַתָּה לָמֵד) פוּן דַאנֶען לֶערְנְסְטוּ (שֶׁהָאֶחָד הוֹפֵךְ) אֵיין מַלְאָךְ הָט פַר קֶערְט דִי פִיר שְׁטֶעט (וְהָאֶחָד מַצִּיל) אוּנ אֵיין מַלְאָךְ הָט גֶרֶעטֶעט לוֹט (שֶׁאֵין שְׁנֵי מַלְאָכִים נִשְׁלָחִים לְדָבָר אֶחָד) צְווֵיי מַלְאָכִים וֶוערִין נִיט גֶשִׁיקְט צוּ אֵיין זַאךְ: (עַל כֵּן קָרָא שֵׁם הָעִיר צוֹעַר), דְרִיבֶּער הָט עֶר גְרוּפֶן דֶעם נָאמֶען פוּן דִיא שְׁטָאט צוֹעַר (עַל שֵׁם וְהִיא מִצְעָר) ווייל זִיא אִיז ווייניג מֶענְשֶׁן אוּנ קְלֵיין: (כד) (וַה' הִמְטִיר). זָאגְט רַשִׁ"י (כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וַה') גָוִוי עֶס שְׁטֵייט וַה' מִיט אוא"ו (הוּא וּבֵית דִּינוֹ) הָט דִי זַאךְ גְטוּן הקב"ה מִיט זַיין בֵּית דִּין: (הִמְטִיר עַל

פירוש רד"ק

כי בעלי שכל הם: (כב) (כי לא אוכל). כי כן צוויתי שלא להפך עד שתנצל: (קרא). הקורא (שם העיר צוער). כי בלע הי' שמה מתחיל': (כג) (ולוט בא צוער') וכיון שבא לצוער המטיר המלאך בשליחות האל: (כד) וה'. המלאך נקרא בשם אדניו כמ"ש: (מאת ה'). מאת האל יתברך זהו מן השמים יופי' מן האויר הגבוה:

פירוש לתורת אלהים

לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד בּוֹאֲךָ שָׁמָּה וָוארוּם אִיךְ קֶען נִיט טוּן קֵיין שׁוּם זַאךְ בִּיז דוּ וֶועסְט קוּמֶען אַהִין עַל כֵּן דְרוּם ווייל לוֹט הָט גְזָאגְט (וְהִיא מִצְעָר) קָרָא שֵׁם הָעִיר צוֹעַר הָט מֶען גִירוּפֶן דֶעם נָאמֶען פוּן דֶער שְׁטָאט צוֹעַר: (כג) הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל הָאָרֶץ אוּנ אַז דִיא זוּנֶן אִיז אוֹיף גֶגַאנְגֶען אוֹיף דֶער עֶרְד וְלוֹט בָּא צוֹעֲרָה אוּנ לוֹט אִיז גְקוּמֶען אִין צוֹעַר: (כד) וַייָ הִמְטִיר אוּנ גָאט הָאט גְמַאכְט

גפריתא ואשתא מן גפרית ואש מאת יהוה מן
קדם

רשב"ם

ויכול אתה להניח׳ עכשיו שאין בה רוב הוגאים : (כד) וה׳ המטיר. המלאך גבריאל: מאת ה׳. שכינה ממש השמים

רש"י

שהלבנה עומדת ברקיע עם החמה לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם ללבנה אמר הקב"ה אם אפרע מהם ביום ג יהיו עובדי לבנה אומרי׳ אלו היה בלילה כשהלבנה מושלת לא היינו חרבין ואם אפרע מהם בלילה יהיו עובדי החמה אומרים אלו היה ביום כשהחמה מושלת לא היינו חרבין לכך כתיב וכמו השחר עלה ונפרע מהם בשעה שהחמה והלבנה מושלים : המטיר וגו׳ גפרית ואש ׳ בתחל׳ מטר ד ונעשו׳ גפרית ואש (מכילתא בשלח) : מאת ה׳. דרך המקראות לדבר כן כמו נשי למך ולא אמר נשיי וכן אמר דוד (מ"א א) קחו עמכם את עבדי אדוניכם ולא אמר מעבדי ׳ וכן אחשורוש בשם המלך ולא אמר בשמי ׳ אף כאן אמר מאת ה׳ ולא אמר מאתי : מן השמים ׳ והוא שאמר הכתוב (איוב

שפתי חכמים

כו טיר כלו׳ כגר קודם שבא לוט ללוער אלא מעלות כבר קודם שילא כבהב על הארץ : ג וקשה ובלא כולם יכיו נ בחתים ושם יכולים לנכר וי"ל והקב"ה כי׳ רולה לכראות ם לפ"ם שלא יבי׳ לכם כהחון פה אפ"ב לא יחזרו כהשוב׳ מכרש"ל. (מכרמ"ב) לק"מ דר"ל עובדי חמה ולבנה שבסדר הקומות יהררו כן ולא עובדי חמה ולבנה שבסדום שבאחים וכא דפירש"י לא כיינו חריבין דמשמע שאוהן שבסדום יאמרו כן על עלמן י"ל דנס על אוהן שבשאר מקומות שייך ל׳ זה כאלו מדברים על עלמן מ"ד ויחד יהרו נאשה נשרו תודין : ד דק"ל למה כתיב כמטיר ולא כתיב

בית יהודה

על סדום) . (בעלות השחר) ווען דר מארגענשטערן איז אויף געגאנגן האט אן געהובען רעגנען אויף סדום . ווי אונ פסוק שטייט (וכמו השחר עלה) ווי דער מארגענשטערן איז אויף געגאנגן (שעה שהלבנה עומדת ברקיע עם החמה) דאס איז אזו אצייט ווס דיא לבנה צוא זאמי מיט די זין ווערן געזעהן אויף דעם הימל (לפי שהיו מהם עובדים לחמה) ווייל פון זיי האבן געדינט צוא דיא זין (ומהם ללבנה) אונ פיל פון זיי האבן גדינט צוא דיא לבנה (אמר הקב"ה) הט הקב"ה גזאגט (אם אפרע מהם ביום) אב איך וועל זיי שטראפן ביי טאג (יהיו עובדי לבנה אומרים) די ווס דינן צו די לבנה וועלן זאגן (אילו היה בלילה שהלבנה מושלת) ווען דס וואלט געוועזן ביי נאכט ווען די לבנה געוועלטיגט (לא היינו חרבין) וואלטין מיר ניט חרב געווארן (ואם אפרע מהם בלילה) אונ אוב איך וועל זיי שטראפן ביי נאכט (יהיו עובדי החמה אומרים) דיא ווס דינן צוא דיא זין וועלן זאגן (אילו היה ביום כשהחמה מושלת) ווען דס וואלט געוועזן ביי טאג ווען די זין געוועלטיגט (לא היינו חרבין) וואלטן מיר ניט חרב געווארן (לכך כתיב וכמו השחר עלה) דריבר שטייט אין פסוק הקב"ה הט אן געהובן טאג רעגנען ווען דר מארגענשטערן איז אויף געגאנגן (ונפרע מהם) אונ הקב"ה איז פון זיי געצאלט געווארן (בשעה שהחמה והלבנה מושלים) אין דיא צייט ווען דיא זין אונ די לבנה זענען געזעהן געווארן אין הימל : (המטיר וגו׳ גפרית ואש) . זאגט רש"י (בתחלה מטר) אונ אנהייב איז געגאנגן רעגנן . טאמער וועלן זיי טון תשובה . אז זיי האבן קיין תשובה נטון (ונעשה גפרית ואש) איז געווארן שוועבל אונ פייער : (מאת ה׳) . הרט רש"י אז עס שטייט וה׳ דמטיר נאט הט געמאכט רעגנין . צו ווס שטייט נאך אמאל מאת ה׳ . פון גאט . עס דארף שטיין אונ פסוק וה׳ המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מן השמים . אדער מאתו. פון אים . דריבר זאגט רש"י (דרך המקראות לדבר כן) דער שטייגער פון די פסוקים איז זייא זאלן אזו ריידן (כמו) וויא עס שטייט אינ פסוק למך הט גזאגט נשי למך . דיא ווייבר פון למך (ולא אמר נשיי) אונ למך הט ניט גזאגט נשי . מיינע ווייבר . (וכן אמר דוד) דוד המלך האט אוך אזו גרעט . דוד הט גזאגט צוא נתן הנביא אונ בניהו בן יהוידע (קחו עמכם את עבדי אדוניכם) נעמט מיט אייך די קנעכט פון אייער הערר (ולא אמר מעבדי) אונ ער הט ניט גזאגט נעמט פון מיינע קנעכט (וכן אמר אחשורוש) אחשורוש הט אוך אזו גזאגט שרייבט אויף די יודין (בשם המלך) אין נאמין פון מלך (ולא אמר בשמי) אונ ער הט ניט גזאגט שרייבט אינ מיין נאמן (אף כאן) דא איז אוך אזו (אמר מאת ה׳) גאט הט גזאגט דאס שוועבל אונ פעך איז געגאנגין פון גאט (ולא אמר מאתי) אונ ער האט ניט גזאגט עס איז געגאנגן פון מיר : (מן השמים) . פון הימל זאגט רש"י (והיא שאמר הכתוב) דס איז ווס דער פסוק זאגט

פירוש לתורת אלהים

רעגנען אויף סדום אונ אויף עמורה גפרית ואש מאת יי שוועבל אונ פייער פון גאט מן השמים

ספר הישר

הייל פון צדיקים אונ זענין דארטן געווען שטיקע פעג : בעת אין דר צייט איז אברהם געגאנגין פון פלוין כברא צום לאנד פלשתים אונ געזעצט זיך אין גרר אונ אברהם אונ דעם אלע געווארן הינדים יאר אונ עס איז געוועזן דאס פינף אונ צוואנציגסטע יאר אז אברהם איז געזעסן אינ לאנד כנען אונ נאכדעם אברהם איז געזעסן קיין גרר האט אברהם געזאגט צו שרה דו זאלסט זאגן פאר ווער איך בין דיין

הַשָּׁמָיִם׃ כה וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים הָאֵל וְאֵת כָּל־הַכִּכָּר וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי הֶעָרִים וְצֶמַח הָאֲדָמָה׃
כו וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי

נציב

קֳדָם יְיָ מִן שְׁמַיָּא׃
כה וַהֲפַךְ יָת קִרְוַיָּא הָאִלֵּין וְיָת כָּל מֵישְׁרָא וְיָת כָּל יָתְבֵי קִרְוַיָּא וְצִמְחָא דְּאַרְעָא׃
כו וְאִסְתְּכִיאַת אִתְּתֵיהּ מִבָּתְרוֹהִי וַהֲוָת

קמא

תו״א ויהפך את. מגילה פז. ותבט. ברכות נד:

רשב״ם

וכן הוא בב״ר ובתנחומא : (כה) וישקף. לדעת אם

רש״י

לו) כי בם ידין עמים וגו׳ כשבא ליסר הבריות מביא עליהם אש מן השמים כמו שעשה לסדום וכשבא להוריד המן מן השמים (שמות טז) הנני ממטיר לכם לחם מן השמים: (כה) ויהפך את הערים וגו׳ ארבעתן יושבות בסלע אחד והפכן מלמעלה למטה שנאמר (איוב כח) בחלמיש שלח ידו וגו׳ : (כו) ותבט אשתו מאחריו · מאחריו ה של

שפתי חכמים

כסליק. (מהרמ״ש) ק״ל כמטיר וגו׳ דברים סותרים זה״ז דנפרית אינו מטר ל״פ בתחיל׳ וכו׳ : ה דק״ל למה לא כהיב מאחריה אלא ה״פ כשהית׳ מאחריו היתה מבטת. ומהרש״ל פי׳ מאחריו של לוט שהית׳ סוברת מאחר שהיא נגלת בעבורו ראוית היא לראות מאחוריו אך מאחוריה לא תביט עכ״ל : ממ״ס

בית דוד

(כִּי בָם יָדִין עַמִּים) מיט זייא (מיט דיא הִימְלֶען) מִשְׁפָּט הקב״ה דִּיא פֶעלְקֶער (כְּשֶׁבָּא לְיַסֵּר אֶת הַבְּרִיּוֹת) ווען הקב״ה קוּמְט שְׁטְרָאפִין דִּי מֶענְטְשִׁין (מֵבִיא עֲלֵיהֶם אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם) בְּרֶענְגְט עֶר אוֹיף זַיי אַפַייעֶר פוּן הִימֶל (כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לִסְדוֹם) ווי עֶר הָט גְטוּן צוּא סְדוֹם (וּכְשֶׁבָּא לְהוֹרִיד הַמָּן) אוּנ ווען הקב״ה אִיז גְקוּמֶן גֶעבִּין מַן צוּא דִי יוּדִין (מִן הַשָּׁמַיִם) אִיז אוֹיךְ גְוֶוען פוּן הִימֶל ווִי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק הקב״ה הָאט גְזָאגְט (הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם) אִיךְ וֶועל מַאכֶן רֶעגֶענִין צוּ אַייךְ בְּרוֹט פוּן הִימֶעל : (כה) (וַיַּהֲפֹךְ אֶת הֶעָרִים וגו׳) · זָאגְט רש״י (אַרְבָּעָה הֶעָרוֹת יוֹשְׁבוֹת בְּסֶלַע אֶחָד) דִי פִיר שְׁטֶעט זֶענִין גְוֶוען גְבוֹיעט אוֹיף אַיין שְׁטַיין (וְהָפְכָן מִלְמַעְלָה לְמַטָּה) הָאט דֶער מַלְאָךְ אוּמְגֶעקֶערְט דֶעם שְׁטַיין פוּן אוֹבִין אוֹיף אוּנְטֶן זֶענִי אַלֶע נֶהֶרְגַת גְוָוארְן (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִי עֶס אִיז גְזָאגְט אוּנ פָּסוּק (בַּחַלָּמִישׁ שָׁלַח יָדוֹ וגו׳) דֶר מַלְאָךְ הָט אוֹיס גְצוֹגֶן זַיין הַאנְט אוּנ הָאט אָנְגֶענוּמֶן דֶעם שְׁטַיין אוּנ הָאט אִים אִיבֶּער גֶעקֶערְט : (כו) (וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו) · זָאגְט רש״י (מֵאַחֲרָיו שֶׁל לוֹט) דָאס ווַייב פוּן לוֹט הָאט

פירוש

(כה) (ויהפך) · הפך אותם מטוב׳ לרע׳ ומתחל היתה ארץ מקנה כלה משקה מקום ספיר אבניה ועפרות זהב לו ארץ ממנה יצא לחם ותחתיה נהפך כמו אש שהמטיר בה אל נפרית ואש ושרף והשחית כל הערים ומה שבהם אדם ובהמ׳ וצמח האדמ׳ והית׳ שריפ׳ כל הארץ שלא צמחה עוד זהו ההפכ׳ וגם אויר׳ נשרף שלא פרח עליה עוף כמו שאמר נתיב לא ידעו עיט ולא שזפתו עין איה לא הדריכוהו בני שחץ לא עדה עליו שחל (איוב

רד״ק

כ״ח):(כו)(ותבט אשתו מאחריו)· אשתו שהית׳ מאחרי לוט הביט׳ אחריה כי היתה קטנת אמונ׳ והביט׳ אם נהפכ׳ העיר ואם לא ואע״פ ששמע׳ אזהרת המלאך ללוט · ונכתב זה הפסוק אחר ויהפוך כי כל יושבי הערים כן היו מקצתם נציב מלח ומקצתם נציב נפרית ואע״פ שלא נזכר מלח בהמטר׳ עם הנפרית הי׳ מלח · כי כן אמר הכתוב נפרית ומלח שרפ׳ כל ארצה (דברים ל) ואמר כמהפכת סדום וגו׳ : (נציב מלח) · כמו תל מלח ואמר

פירוש לתורת אלהים

פוּן דֶעם הִימֶעל : (כה) וַיַּהֲפֹךְ אֶת הֶעָרִים הָאֵל אוּנ עֶר הָט פַרְקֶערְט דִיא אַלֶע שְׁטֶעט וְאֵת כָּל הַכִּכָּר אוּנ גָאר דֶעם פְּלוֹן וְאֵת כָּל יוֹשְׁבֵי הֶעָרִים אוּנ אַלֶע דִי זִיצֶער פוּן דִי שְׁטֶעט וְצֶמַח הָאֲדָמָה אוּנ דָאס שְׁפְּרָאצוּנְג פוּן דֶער עֶרְד : (כו) וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו אוּנ דָאס ווַייבּ פוּן לוֹט הָאט אַבְּלִיק גְגֶעבִּן פוּן אִינְטֶער אִיהְם פוּן אִינְטֶער לוֹט וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח אוּנ זִי אִיז גְוָוארֶן

ספר הישר

בְּרוּדֶר כְּדֵי מוּר זָאלוּן גִיצוֹל וֶוערִין פוּן דוּא אַיין וואנֶרִים פוּן לַאנְד, אוּנ אַז אַבְרָהָם הָט זוּךְ שׁוֹן בַּזֶעצְט אוּנ לַנְד פְּלִשְׁתִּים. אוּנ ווִי דוּ קֶענֶעכְט פוּן אֲבִימֶלֶךְ הָאבֶּן גְזֶעהְן שָׂרָה אַז זוּ אִיז זַייעֶר שַׁיין הָבּוּן זַיי זוּא גִפְרֶעגְט ווָס גְהֶערְטוּ צוּ אַבְרָהָם הָט זוּ גֶענְפֶערְט אִיךְ בּוּן זַיין שְׁוֶועסְטֶר זֶענוּן דוּ קֶנֶעכְט גְקִימֶען צוּ אֲבִימֶלֶךְ אוּנ הָבְּן גְזָאגְט עֶס אִוּז גְקוּמֶן אַמֶענְשׁ מוּט ווַייבֶּר אַשַׁיינֶע שְׁוֶועסְטֶר פוּן דֶעם לַנְד כְּנַעַן. דָא הָט אֲבִימֶלֶךְ גְשׁוּקְט מֶען זָאל זוּ בְּרֶענְגְנוּן צוּ אוּם אוּנ ווִי עֶר הָט זוּ דֶר זֶעהוּן אִוּז זוּ אוּם זַייעֶר גְפֶעלוּן הָט אֲבִימֶלֶךְ זוּא גְפְרֶעגְט ווָס גְהֶער דוּר דֶר מֶענְשׁ ווָס אִיז מוּט דוּר גְקוּמֶן הָט שָׂרָה גֶענְפֶערְט עֶר אִוּז מַיין בְּרוּדֶר הָט אֲבִימֶלֶךְ צוּ אוּר גְזָגְט מַיין לַאנְד אִוּז פַר דִיר ווִי עֶס גְפֶעלְט דוּר דָארְט זָאלְסְטוּ בַּזֶעצְן דַייךְ בְּרוּדֶר אוּנ מוּר ווֶעלוּן אוּם דֶער הֵייבּוּן אִיבֶּער דֶעם גַאנְצֶן לַאנְד ווַייל עֶר אִוּז דַיין בְּרוּדֶר : אוּנ

קמא דמלחא: כו ואקדים אברהם בצפרא לאתרא דמשמיש תמן בצלו קדם יי: כח ואסתכי על אפי סדום ועמורה ועל כל אפי ארע מישרא וחזא והא סליק תננא דארעא כתננא דאתונא: כט והוה כד
חבל

נציב מלח: כז וישכם אברהם בבקר אל־המקום אשר־עמד שם את־פני יהוה: כח וישקף על־פני סדם ועמרה ועל כל־פני ארץ הככר וירא והנה עלה קיטר הארץ כקיטר הכבשן: כט ויהי
בשחת

תו"א וישכם. ברכות ו יומא כח: עלה קיטר. מנחות כו: ויהי בשחת. ברכות נד ז

רש"י

לוט: ותהי נציב מלח. (ב"ר) במלח חטאה ובמלח לקתה אמר לה תני מעט מלח לאורחים הללו א"ל אף המנהג הרע הזה אתה באה להנהיג במקום הזה: (כח) קיטור. תימור של עשן טור"א (ברא"נדפא"קקעל בלע"ז): כבשן. חפיר' שסורפין בה את האבנים לסיד וכן כל כבשן שבתור':
ויזכור

בית דוד

געקומען פון אונטער לוט צוא זעהן וואס איז געווארן מיט סדום (ותהי נציב מלח) איז זיא געווארן א שטיק זאלץ. זאגט רש"י (במלח חטאה) מיט זאלץ האט זיא געזינדיגט (ובמלח לקתה) אונ מיט זאלץ איז זיא געשטראפט געווארן (אמר לה תני מעט מלח לאורחים הללו) לוט האט געזאגט צוא זיין ווייב גיב אביסעל זאלץ צוא דיא געסט (אמרה לו) האט דאס ווייב געזאגט צוא לוט (אף המנהג הרע הזה אתה בא להנהיג במקום הזה) אפילו דעם שלעכטין מנהג ווילסטו אויך איינפירען אויף דעם ארט (עס איז ניט געוועזן דער מנהג אין סדום מען זאל געבין עסן צו פרעמדי מענשן אין סדום, ווילסטו נאך מען זאל דיא פרעמדע מענשן זאלץ אויך געבן, זאלן זיי עסן און זאלץ): (כח) (קיטור). (תימור של עשן) אנ'ליי'בר רויך: (הכבשן). זאגט רש"י (חפירה ששורפין בה את האבנים לסיד) אגריב איינגראבין ברענט מען שטיינער עס זאל פון זייא ווערן וואפנע (וכן כל כבשן שבתורה) ווי עס שטייט אין די תורה כבשן מיינט מען אגריב וואס איינגראבין ברענט מען שטיינער עס
זאל

פירוש

ואמר נציב לומר כי כמו שהית' ניצבה עומדת כשהביט' אחריה כן שבה מלח בקומת': (כז) (אל המקום אשר עמד שם). כמו שאמר ,ואברהם עודנו עומד לפני ה'. והוא המקו' שנפרדו ממנו המלאכים בפרא'. ורז"ל כממו לוה כי אברהם תקן תפלת שחרית דכתיב וישכם ואין עמיד' אלא תפיל' דכתיב ויעמד פינחס ויפלל (תהלים ק"ו) ופירש שלמד לבני אדם שראוי לאדם להתפלל בשחרית ולהודות לאל על האור ולהתפלל קודם שיצא לעסקיו. ועוד מממו לוה שראוי לאדם לקבוע מקום לתפילתו שנאמר אל המקום אשר עמד שם: (כח) (קיטר

רד"ק

הארץ)' עשן מהסרים' שנשרפ' הארץ: (הכבשן)' הוא ששורפין בו האבנים לסיד או שמבשלין בו כלי חרס: (כט) (ויהי בשחת)' אמר זה אחר שאמר וישכם וישקף להודיע כי בזכות אברהם הציל האל את לוט כי אע"פ שהי' צדיק לא הי' כל כך צדיק שינצל בזכותו אם לא הי' זכות אברהם. ועתה כשהי' משקיף על פני סדום ועמורה כדי שלא יפול לבו עליו עבור לוט בן אחיו הודיעו ה' שינצל: (מתוך ההפכ') קודם שבא ההפכ': (בהפך את הערים). כמה שרצ' להפך שהרי אמר לו המלאך כי לא אעש' דבר עד בואך שמה:
ויפל

פירוש לתורת אלהים

אויסגעזאגט זאלץ (עיין רש"י): (כז) וישכם אברהם בבקר אונ ער האט זיך געאיילט אברהם אין דער פרי אל המקום אשר עמד שם את פני יי צוא דעם ארט וואס ער איז דארטן געשטאנען פאר גאט: (כח) וישקף על פני סדום ועמורה אונ ער האט געקוקט געגען סדום ועמורה ועל כל פני ארץ הככר אונ אויף גאר דאס לאנד פון דעם פלאץ וירא אונ ער האט געזעהן והנה עלה קיטור הארץ כקיטור הכבשן אונ עס איז אויף געגאנגען איין רויך פון דעם לאנד אזוי ווי דער רויך פון דעם

ספר הישר

אבימלך לאזט רופין צוא אברהם אונ אברהם איז געקומען פאר אים. אונ אבימלך זאגט צו אברהם איך האב געזעהן מען זאל פון וואס דו ווילסט נאר אונ אלין אויך פון דיין שוועסטער וועגין. אונ אז אברהם איז אוועק געגאנגען פון אבימלך האט מען אים נאך געגעבן די מתנות ווי עס איז געזאגט געווארן אונ אבימלך איז

בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכִּכָּר
וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח
אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה בַּהֲפֹךְ
אֶת־הֶעָרִים אֲשֶׁר־יָשַׁב בָּהֵן לוֹט׃
ל וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר
וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו עִמּוֹ כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת
בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי

בנת'ו

חַבֵּל יְיָ יַת קִרְוֵי מֵישְׁרָא וּדְכִיר יְיָ יַת אַבְרָהָם וְשַׁלַּח יַת לוֹט מִגּוֹ הֲפֵכְתָּא כַּד הֲפַךְ יַת קִרְוַיָּא דִּי הֲוָה יָתֵיב בְּהֵן לוֹט׃ ל וּסְלֵיק לוֹט מִצּוֹעַר וִיתֵיב בְּטוּרָא וְתַרְתֵּין בְּנָתֵיהּ עִמֵּיהּ אֲרֵי דְחֵיל לְמֵיתַב בְּצוֹעַר וִיתֵיב בִּמְעַרְתָּא הוּא וְתַרְתֵּין בְּנָתֵיהּ׃

ואמרת

רשב"ם

נמצא שם עשרה וניצול אם לאו: (ל) כי ירא לשבת בצוער. שלא הניחו המלאך אלא שלא הי' לו פנאי להמלט ההרה ועכשיו שהי' לו פנאי קיים דברי המלאך לשבת

רש"י

(כט) ויזכור אלהים את אברהם. (ב"ר) מהו זכירתו של אברהם על לוט נזכר ו שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם ושמע שאמר במצרים על שרה אחותי היא ולא גלה הדבר ז שהיה חס עליו לפיכך חס הקב"ה עליו: (ל) כי ירא לשבת

שפתי חכמים

ו (מש"ג) דכל מקום שנא' ויזכור צ"ל שהזכירה נאמרה על אותו שהוצרך לישועה והללא כמו ויזכור אלהים את רחל וגו' וגם כתוב ויזכרה ה' אבל כאן יהיה הזכיר' לאברהם וישועה ללוט ל"פ ויזכור אלהים את לוט שצריך לישוע' ומ"ש את אברהם ר"ל זכר ללוט הטובה שעשה עם אברהם ואת אברהם כמו עם אברהם וקי"ל: ז והקשה מהרא"ם אבל עכ"ז יש לשאול מדוע לא נזכר הטובה שעשה לוט לאברהם שעזב את ארצו ומקום מולדתו והלך אחריו בכל מקום שהלך. ול"נ שאין

בית יהודה

זאל פון זיי ווערן וואפנע: (כט) (ויזכור אלהים את אברהם), זאגט רש"י (מהו זכירתו של אברהם על לוט) וועלכן זכות האט הקב"ה געפונען אויף לוט דורך דעם וואס ער האט גדענקט אברהמען, זאגט רש"י (נזכר שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם) הקב"ה האט געדענקט לוט האט געוויסט אז שרה איז דאס ווייב פון אברהם (ושמע שאמר אברהם במצרים על שרה אחותי היא ולא גלה הדבר) אונ לוט האט גהערט ווי אברהם האט גזאגט אין מצרים אויף שרה זי איז מיינע אשוועסטער אונ ער האט ניט אויס גזאגט אז שרה איז דאס ווייב פון אברהם (שהיה חס עליו) ווייל ער האט גהאט רחמנות אויף אברהם (לפיכך חס הקב"ה עליו) דריבער האט הקב"ה רחמנות גהאט אויף לוט: (ל) (כי ירא לשבת בצוער). לוט האט מורא גהאט צו זיצען (וואנען) אין צוער (לפי שהיתה קרובה לסדום)

פירוש רד"ק

(ל) (ויעל). אחר שהי' לו פנאי וכבר נשחת מה שהי' להשחת יצא מצוער לפי שהיו רשעים וירא שמא עדיין

פירוש לתורת אלהים

קאלעך אובן: (כט) ויהי אונ עס איז געווען בשחת אלהים את ערי הככר אז גאט האט פארדארבן די שטעט פון דעם פלאן ויזכור אלהים את אברהם אונ גאט האט גדענקט אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה אונ האט ארויס גשיקט לוט פון דעם פר קערונג בהפוך את הערים אשר ישב בהן לוט אז עס איז פר קערט געווארן די שטעט וואס לוט איז אין זיי געזעסן (עיין רש"י): (ל) ויעל לוט מצוער איז לוט אויף גגאנגען פון דער שטאט צוער וישב בהר אונ ער האט זיך בזעצט אויף דעם בארג ושתי בנותיו עמו אונ זיינע צוויי טעכטער זענען געווען מיט איהם כי ירא לשבת בצוער ווארום ער האט זיך גפארכטן צו זיצען אין צוער ווייל עס איז נאהענט געווען צו סדום וישב במערה הוא ושתי בנותיו אונ ער איז געזעסן אין א הייל ער מיט זיינע צוויא

מדרש הנעלם

ויעל לוט מצוער ר' אבהו זאגט קום אונ זעה דער יצה"ר וועט ניט בטל ווערן פון דר וועלט ביז אין דער צייט וואס שטייט והסירותי את לב האבן מבשרכם האטשי דר יצה"ר זעהט ווי מען משפט די רשעים אין גיהנם גייט ער פארט אויף דר וועלט צו פר פירען דיא מענשן מיט זיינע נארישקייט דרום שטייט ויעל לוט מצוער מיינט מען דער יצה"ר שטייט אויף דעם שוער פון דעם גיהנם אונ

לא וַאֲמַרַת רַבְּתָא לִזְעֵרְתָּא אֲבוּנָא סִיב וּגְבַר לֵית בְּאַרְעָא לְמֵיעַל עֲלָנָא כְּאוֹרַח כָּל אַרְעָא: לב אִיתָא נַשְׁקֵי יַת אֲבוּנָא חַמְרָא וְנִשְׁכּוּב עִמֵּיהּ וּנְקַיֵּים מֵאֲבוּנָא בְּנִין:

בְּנֹתָיו: לא וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ כְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ: לב לְכָה נַשְׁקֶה אֶת־אָבִינוּ יַיִן וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע

בעל הטורים

(כו) [ותבט] אשתו בגי' כיה עירית : (לא) כדרך ג' במס' כדרך כל הארץ כדרך יום כה נגי עליו הם כאן האמים כמסה אף לכלן ובו מ"ם ז"ל שנתאוו לעריות בשלת כשליו : [לג] ונמיס. ג' במס' כ' כאן ואידך ונחיה סוס ופרד ולא נכרית מכנכהם . מלמד שמעו בנות לוט מעשה ככמה :

רשב"ם

לשבת בהר אולי יהפוך העיר : (לא) ואיש אין בארץ. סבורות היו שהעולם נהפך שהביא מבול של אש :

שפתי חכמים

אין זה סותר לרז"ל ד"ל דמה שהלך לוט עם אברהם לא הי' לטובת אברהם אלא לטובתו שאם ימות אברהם יירש הוא אותו כמו שפירש"י גבי ויהי ריב בין רועי מקנה אברם וגו' אבל מה שלא גילה אותו שרה אשתו היה הטבה לטובה לו כיון

רש"י

בצוער . לפי שהיתה קרובה לסדום : (לא) אבינו זקן . ואם לא עכשיו אימתי שמא ימות או יפסוק מלהוליד : ואיש אין בארץ · סבורות היו שכל העולם

בית דוד

ווייל צוער איז געווען נאנט צו סדום : (לא) (אָבִינוּ זָקֵן) . אונזער פאטער איז אלט (וְאִם לֹא עַכְשָׁיו) אויב מיר וועלען ניט זעהן איצט צו האבן פון אים קינדער (אֵימָתַי) ווען דען ווילען מיר האבן קינדער (שֶׁמָּא יָמוּת) פיעלייכט ווערט ער שטארבן (אוֹ יִפְסוֹק מִלְּהוֹלִיד) אדער ער וועט אויפהערין צו מאכן געבוירן קינדער : (וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ) . אונ אנדערי מענשן זענען דאך אויף דער וועלט ניטא (סְבוּרוֹת הָיוּ שֶׁכָּל הָעוֹלָם נֶחֱרַב) זיי האבן געמיינט די גאנצע וועלט איז וויסט געווארן (כְּמוֹ בְּדוֹר הַמַּבּוּל) ווי עס איז געווען בי"

פירוש

תבער בה אש ה' . ועלה משם וישב בהר הוא ההר שאמר לו המלאך ההר' המלט מן הסמ'. וישב במער' שהית' בהר : (לא) (ותאמר אבינו זקן) . ואין תקו' עוד שיקח אשה ויהיו לו בנים ואם אנחנו נמות בלא זרע הנה לא ישאר זכר מאבינו. ואם תאמרו נקח לנו בעלים ויהי' לנו זרע לא נמצא. כי (ואיש אין בארץ לבוא עלינו). רוב המפרשים פירשו. כי חשבו כי כל הארץ כסדום ועמור' שלא נשאר איש ואשה בארץ וזהו רחוק שהרי יצאו הם מצוער שלא נהפכ' וכן יש להם לחשוב כי שאר הארץ גם כן לא נהפכ'. גם שמעו מאביהן כי סדום ועמור' סרחת יושבי' נהפכ'. וטוב הוא מה ששמעתי בשם יוסף קרא כי אמר' הבכיר' לא נמצא בארם שירצ' לקחת אותנו לנשים כי יאמרו מאנשי ההפכ' הן ואין ראוי להתחבר עמהן : (לכה). כבר

רד"ק

פירשנו כי מלת לכה.לכו. הבה. הן ענין ההסכמ' והעזר איש מחברו לפיכך לא ישמרו בהן יחיד ורבים וזכר ונקב'. כי הם בענין שם : (לג) (נשקה את אבינו יין) כלומר עד שישתכר ולא ידע מה לעשות ונשכב' עמו. כי בידיע' לא שכב עם בנותיו . חלילה לתרבות אבינו שיעש' דבר נבל'. והודיענו בספור הזה כי אפי' אותם שאינם בני תור' ירחיקו באל' התועבות אף כי בני תור' שראוי להם שירחיקום. וכל הספור הזה נכתב כדי להודיע תולדות עמון ומואב כי מבני לוט היו שתי האומות האל' והאל נתן להם ארץ נחל' לאהבת אברהם אבינו שהי' לוט בן אחיו ומרבית ביתו.וצוה את ישראל שלא יצורו אותם ולא יתגרו בם מלחמ' כי לא נתן מארצם עד מדרך כף רגל כי לבני לוט נתן אות' ירוש': (ונחי' מאבינו זרע). כי מי שלא ישאיר זרע הרי הוא

פירוש לתורת האלהים

שטערבט : (לא) וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל הַצְּעִירָה אונ די עלצטי שוועסטער האט געזאגט צו דער יונגסטע אָבִינוּ זָקֵן אונזער פאטער איז אלט אונ אז מיר וועלין ניט טון איצונד אתהבולה אז מיר זאלן האבן קינדער ווען דען ווילין מיר דאס טון דען עס וועט שוין קיין צייט ניט זיין ווארום שפעטער וועט ער שטארבען אדער ער וועט אויפהערן מוליד זיין וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ אונ קיין מאן איז ניט פאר האנדען אויף דער ערד, ער זאל קומען אויף אונז כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ ווי דער סדר איז פון נאר די וועלט (עיין רש"י) : (לב) לְכָה נַשְׁקֶה אֶת אָבִינוּ יַיִן קאמט אז מיר טרענקען אונזער פאטער מיט וויין וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ אונ מיר וועלין ליגן מיט אים בי' נאכט וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ אונ מיר

מדרש הנעלם

אין פרשת לך לך האבן מיר געזאגט פר ווס הש"ית דער יצה"ר לוט ווארים ער איז דער נחש הקדמוני גוס איז פאר פאלשן. געווארן אונ אויף דעם ווארט

ספר הישר

אנשלאפין געווירן אויף דר שטיל אונ איז גשלאפן ביז אונ דר תפילה אונ בשעת ער איז גשלאפן האט ווי איז גחלומת או אמלאך פון דעם הימיל איז געקומן

זַרְעַ: לג וַתַּשְׁקֶיןָ אֶת־אֲבִיהֶן יַיִן
בַּלַּיְלָה הוּא וַתָּבֹא הַבְּכִירָה
וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע
בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ*: לד וַיְהִי מִמָּחֳרָת
וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה הֵן
שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת־אָבִי נַשְׁקֶנּוּ יַיִן

*נקוד על ו׳

לג וְאַשְׁקִיאָה יָת אֲבוּהֵן
חַמְרָא בְּלֵילְיָא הוּא
וְעָלַת רַבְּתָא וּשְׁכִיבַת
עִם אֲבוּהָא וְלָא יְדַע
בְּמִשְׁכְּבַהּ וּבִמְקִימַהּ:
לד וַהֲוָה בְּיוֹמָא
דְבַתְרוֹהִי וַאֲמַרַת
רַבְּתָא לִזְעֶרְתָּא הָא
שְׁכֵיבַת רַמְשָׁא עִם
אַבָּא נַשְׁקֵינֵיהּ חַמְרָא
גם

בעל הטורים

(לג) ובקומה נקוד על וי״ו לומר ששכבה עמו קודם ו׳ שעות וקודם חלות כמוד שהנתו חזק וע״כ לא ידע בקומה אבל רות לא שכבה עם בועז אלא לאחר ו׳ שעות כיינו דכתיב ותקם בטרום יכיר איש את רעהו בוי״ו שלא קמה עד לאחר ו׳ שעות וע״כ ידע בקומה: (לד) כלצעירה כן שכבתי אמש. ס״ת למפרע.

רש״י

המבול׳ כחרב כמו בדור המבול (ב״ר): (לג) ותשקין וגומר׳ יין נזדמן להן במערה ח להוציא מהן שני אומות: ותשכב את אביה. ובצעיר׳ כתיב ותשכב עמו. לצעירה לפי שלא פתחה בזנות אלא אמותה למדתה חיסך עליה הכתוב ולא פירש גנותה׳ אבל בכירה שפתחה בזנות פרסמה הכתוב במפורש. ובקומה של בכירה נקוד לומר שבקומה ידע ט ואעפ״כ לא נשמר ליל שני מלהשתות (א״ר לוי כל מי שהוא

שפתי חכמים

שהליכתו לא הי׳ אלא ליורשו הי״ל לגלות שגרם אשתו היא ויכרנו את אברהם כיון שנתן עיניו בממון לכן חשבה לו לפורכה ודו״ק: ח כ׳ ברא״ם אבל יש לתמוה איך הכיא דעת מי שאמר בב״ר ומניין הי׳ להם יין במער׳ אלא מתוך שהי׳ להם הרבה היו כונסים אותן למערות ותפס דעת ר׳ יודן בר סימון שאמר נעשה להם מעין כו׳ שנרא׳ מזה דלפ״ש נתכוונו ורש״י פי׳ בכירה שפתח׳ בזנות פ״מ לפם זנות נתכוונו ולא לש״ש ותירץ דעת רש״י אפי׳ לדברי האומר לדבר זנות נתכוונו זימן להם הקב״ה יין כדי להוליא מהם ב׳ האומות וכנ״ל כתנתי: ט וא״ת ופא כתיב ולא ידע בשכבה ובקומה וי״ל ממפל׳ לא ידע

בית

דעם מבול: (לג) (וַתַּשְׁקֶיןָ וגו׳). זָאגְט רש״י (יַיִן נִזְדַּמֵּן לָהֶן בַּמְּעָרָה) וויין איז פון זייערט וועגין אין גנרייט גיוועין אין קעלער (לְהוֹצִיא מֵהֶן שְׁנֵי אוּמּוֹת) דורך דעם זאל געבוירין ווערין צוויי פעלקר, עמון אונ מואב: (וַתִּשְׁכַּב אֶת אָבִיהָ). זי איז געלעגן מיט איר פאטער (וּבִצְעִירָה כְּתִיב) ביי די יינגערע שטייט (וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ) זי איז געלעגן מיט אים, זאגט רש״י (צְעִירָה לְפִי שֶׁלֹּא פָּתְחָה בִּזְנוּת אֶלָּא אֲחוֹתָהּ לִימְּדָתָהּ) ווייל די יינגערע האט ניט אן געהויבן צו טראכטן פון מזנה זיין נאר איר שוועסטער האט זיא געלערנט (חִיסֵּךְ עָלֶיהָ הַכָּתוּב) האט דר פסוק אויף איר פר דעקט (וְלֹא פֵּירֵשׁ גְּנוּתָהּ) אונ האט ניט געשריבן איר שאנד אז זי איז געלעגן מיט איר פאטער, נאר עס שטייט זי איז געלעגן מיט אים (אֲבָל בְּכִירָה) אָבער דיא

דוד

וועלצטע (שֶׁפָּתְחָה בִּזְנוּת) וואס זי האט אן געהויבן צו מזנה זיין (פִּרְסְמָהּ הַכָּתוּב בִּמְפוֹרָשׁ) שרייבט דר פסוק בפירוש וַתִּשְׁכַּב אֶת אָבִיהָ, זי איז געלעגן מיט איר פאטער, זאגט רש״י (וּבְקוּמָהּ שֶׁל בְּכִירָה נָקוּד) אויף דעם ווארט וּבְקוּמָהּ וואס שטייט ביי די עלצטע איז גפינטולט (לוֹמַר שֶׁבְּקוּמָהּ יָדַע) צו זאגן אונז ווען די עלצטע איז אויף געשטאנען פון אום האט ער געוויסט, אונ ער האט געוויסט אז זיא האט מיט אים מזנה געווען (וְאַף עַל פִּי כֵּן לֹא נִשְׁמַר לֵיל שֵׁנִי מִלִּשְׁתּוֹת) פון דעסטוועגין האט ער זיך ניט געהיט די אנדערע נאכט אונ האט נאך אמאל געטרינקן וויין ביז ער איז שכור געווארן (אָמַר רַבִּי לֵוִי) רבי לוי האט גזאגט (כָּל מִי שֶׁהוּא לָהוּט אַחַר בּוּלְמוּס שֶׁל עריות

פירוש

מת אם לא ישאיר אחריו דבר שיזכר שמו בו: (לג) (ותשקין בליל׳ הוא). בחסרון ה״א הידיע׳ סן התואר. וכן נוהגים את העגל׳ חדש׳ (שמואל ב׳ ו׳) את הכבש אחד (במדבר כ״ח) הראש אחד (שמואל א׳ י״ג) והדומים להם. ולא ידע. אפילו בקום׳ מאצלו לא

רד״ק

הרגיש בה מרוב שכרותו. וכתב זה להוריע שאם הרגיש בקום׳ הי׳ מריב עמהן איך התעוררו לעשות תועב׳ כזאת. ובקום׳. נקוד וי״ו. ויש דרש (ב״ר נ״א. הוריות י׳) בשכב׳ לא ידע הא בקום׳ ידע. ואעפ״כ לא נזהר ליל שני מלהשתכר: (לד) (אמש). הלילה שעבר׳

פירוש לתורת אלהים

וועלין דער נערין פון אונזער פאטער זרע קינדער: (לג) וַתַּשְׁקֶיןָ אֶת אֲבִיהֶן יַיִן אונ זייא האבען אן גטרענקט זייער פאטר מיט וויין דיא זעלביגע נאכט (עיין רש״י) וַתָּבֹא הַבְּכִירָה אונ די עלצטע איז גיקומן וַתִּשְׁכַּב אֶת אָבִיהָ אונ זיא איז געלעגין מיט איר פאטער וְלֹא יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ אונ ער האט ניט גיוויסט פון איר ליגין אונ פון איר אויף שטיין: (לד) וַיְהִי מִמָּחֳרָת

אַף בְּלֵילְיָא וְעוּלִי שְׁכוּבִי עִמֵּיהּ וּנְקַיֵּים מֵאֲבוּנָא בְּנִין: לה וְאַשְׁקִיאָה אַף בְּלֵילְיָא

גַּם־הַלַּיְלָה וּבֹאִי שִׁכְבִי עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע׃ לה וַתַּשְׁקֶיןָ גַּם בַּלַּיְלָה

תהוא

שפתי חכמים

יודע בשכבה ובקומה׳ ולהכי בליל שני כשהתחיל לשתות יין

רש״י

להוס אחר בולמוס כל פירות לסוף מאכילים אותו

בית דוד

(עריות) דר מענש וואס האט שטארק ליב זנות (לסוף מאכילין אותו מבשרו) מאכט מען אים עסן פון

פירוש לתורת אלהים

אונ עס איז גיוועזן אויף דעם אנדערן מארגען והאמר הבכירה אל הצעירה האט געזאגט דיא עלצטע צו דער יונגסטע הן שכבתי אמש את אבי איך בין געלעגין געשטין מיט מיין פאטער נשקנו יין גם הלילה לאמיר איהם אן טרינקען וויין

היינטיגע נאכט אויך ובאי שכבי עמו אונ קום ליג מיט איהם ונחיה מאבינו אונ מיר וועלין דער נערין פון אונזער פאטער זרע קינדער׃ (לה) ותשקין גם בלילה ההיא את אביהן יין אונ זיי האבען אן גטרינקט דיא נאכט אויך זייער פאטער

מדרש הנעלם

איצט מאכט דר תרגום לוט. ר׳ יהודה זאגט דריא הנהגות איז פר האנדן ביי דעם מענש איינס איז הנהגת השכל וההכמה דס איז דר כח פון דער נשמה הקדושה. דס אנדרי איז הנהגת התאוה דס דר מענש גליסט צו אלע זאכן דר כח גיט דם מענש לוסט צו זין אקסדינג. אונ דס דריטע איז נפש המתאוה דס האלט דעם גוף ער זאל זיך גרוס האלטן אונ דאס איז דר כח הנפש והגוף. זאגט רבי יהודה דער יצר הרע גוועלטיגט מער ניט נאר אין דיא צווי כוחות הנהגת התאוה ונפש המתאוה דרום שטייט ותאמר הבכירה אל הצעירה אבינו זקן ברייט וויען דס נפש המתאוה זאגט צו דעם הנהגת התאוה לכה נשקה את אבינו יין קום מיר וועלין ביידע נאך גיין תאות היצר הרע ווען זיא ביידע מסכים אונ בהסכמין זיך אין דעם יצר הרע דורך עסין אונ טרינקען ווייטער שטייט ותקם הבכירה ותשכב את אביה מיינט מען בשעת דר מענש ליגט אויף דעם בעט דר וועקט דס נפש המתאוה דעם יצה״ר טראכטן אין נאריישקייט פון דעם יצה״ר ביז ותהרין שתי בנות לוט מאביהן דיא ביידע כוחות ווערין טראגין פון זייער פאטער דעם יצה״ר דאס הייסט זיי בהסכמין זיך אין איהם. ר׳ יצחק זאגט אלי צייט איז דר יצה״ר גיט מסתה דעם מענש נאר דורך אכילה ושתיה אונ מחמת שמחה פון וויין אבר ביי אצדיק שטייט צדיק אוכל לשובע נפשו ער עסט קיין מאל ניט שכור. ר׳ יהודה זגט אתלמיד חכם וואס שיכרת זיך אן איז אויף איהם געזאגט גוורן דר פסוק נזם זהב באף חזיר אונ ער איז נאך מחלל שם שמים דער מנהג פון רשעים איז נאר שמחה פון וויין ווי דער שרייבן אויף זיך דעם יצה״ר אזוי ווי עס שטייט ולא ידע בשכבה ובקומה דר יצה״ר איז ניט משגיח בשכבה דס מיינט פון עולם הזה ובקומה דס איז עולם הבא׃

ספר הישר

צו אים אונ האלט אבלפי שווערט אונ דר האנד האט ער זוך זייער דר שראקין אונ זנט צום מלאך וואס האב אוך גזינדיגט. האט דר מלאך געענפערט פר וואס האסטו גנומן שרה צו דיר אונ שטוב אריין דען זי איז דס ווייב פון אברהם. אצונד זאג אוך דיר אז די זאלסט שרה אום קערן צו אברהם אונ עס איז גוואורן אונ די זעלבינגע נאכט אנ־וס פר טימלינג דרט אינ הויז אונ אז עס איז גקומן אינ דר פריא איז אבימלך אויף גשטנן מיט שרעק אונ האט גרופן שרה איז זי גקומן פר איהם אונ אברהם איז אויך גקומן פר אבימלך אונ ער זאגט צוא זיי וואס איז דס וואס איר האט גזאגט אז זי איז דיין שוועסטר אין איך האב גמיינט אז דס איז אמת אזוי האב איך דיא אשה גוואלט נעמען פר אווייב האט אברהם אים געענפערט איך האב מורא גהאט צו זאגן אז איך בין איר מאן איבר דס האב איך גזאגט אז איך בין איר ברודר. אין אבימלך האט גנומן שאף אונ רינדר אונ קנעכט אונ טויזנט שטיק זילבר אונ האט גגעבין צו אברהם אין האט איהם אפ גגעבן שרה. אונ אבימלך שיקט צו אברהם אזוי זאגן בעט צו גאט ב״ה אז ער זאל אם טון פון אינז די שטראף. אונ אברהם טוט תפלה צו גאט ב״ה אויף אבימלך מיט זיינע קנעכט אונ אלע דס זיינגע אונ גאט ב״ה האט צו גהערט די תפלה פון אברהם אונ האט זיי גשיקט איין רפואה. בעת אין דר צייט אז אברהם איז גיוועזין אינ גרר. האט גאט ב״ה גדענקט שרה אונ זוא האט גבוירן אזוין צו אברהם אונ אברהם האט איהם גנאמט [illegible] יצחק איז אכט טאג אלט גיוועזן [illegible] אברהם איהם [illegible] אזוי ווי גאט האט איהם גהייסן. אונ אברהם האט גמאכט איין גרויסי סעודה אין גרופן [illegible] אונ גרויסי שרים אויך אבימלך אונ פיכל [illegible] גגעסין אונ גטרונקן אונ האבן זיך גפריידט אונ דעם טאג ווען אברהם האט אפגעוואנט יצחק. אונ תרח דר

הַהוּא אֶת־אֲבִיהֶן יָיִן וַתָּקָם הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקֻמָהּ: לו וַתַּהֲרֶיןָ שְׁתֵּי בְנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן: לז וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם:

ההוא יַת אֲבוּהֶן חַמְרָא וְקָמַת זְעֵירְתָא וּשְׁכִיבַת עִמֵּיה וְלָא יְדַע בְּמִשְׁכְּבַהּ וּבְקִימַהּ: לו וְעַדִּיאוּ תַּרְתֵּין בְּנַת לוֹט מֵאֲבוּהֶן: לז וִילֵידַת רַבְּתָא בַּר וּקְרַת שְׁמֵיה מוֹאָב הוּא אֲבוּהוֹן דְמוֹאֲבָאֵי עַד יוֹמָא דֵין:

וזערתא

והצעירה

תו"א ובקומה. נזיר כג כוריות יא: מואב. ב"ק לח כוריות יא:

רשב"ם

(לז) עד היום. בימי משה. וכן כל עד היום עד ימי

רש"י

מבשרו): (לו) ותהרין וגו'. אע"פ שאין האשה מתעברת מביאה ראשונה אלו שלטו י בעצמן והוציאו ערותן (ס"א ערוחן) לחוץ ונתעברו מביאה ראשונה: (לז) מואב. זו שלא היתה צנועה פירסמה שמאביה הוא אבל צעירה קראתו בל' נקיה וקבלה שכר בימי משה שנאמר בבני עמון (דברי' ב') אל תתגר בם כלל ובמואב לא הזהיר אלא שלא ילחמו בם אבל לצערן התיר

שפתי חכמים

כי' נזכר מה שעשה ואפ"ה שתה. מהרש"ל. (נ"א) וא"ת למה כתיב ובקומה מאחר שידע וי"ל שודאי בקומה ממטתו ידע אבל לא ידע שבשלה. (מהרמ"ם) אבל קשה ע"ז דלפ"ז ידע בקומה ממטתו והדרא קושיא לדוכתא הא כתיב לא ידע בשכבה ובקומה אלא כ"פ בשעת קימה ממטתו לא ידע והנקוד בא לומר אח"כ נודע לו משכיב' וקימ' כמו שנ"ל ג"כ לפשוטו שבשעת קימה נודע לו דממילא נודע לו גם משכיב' שאין קימה בלא שכיבה ומ"ש רש"י לומר שנקוד' ידע ר"ל לאפוקי בין שכיב' לקימה לא ידע ודוק: י פי' רצונו דמתרגמי' לרעשה למשלם. וי"נ ערותו בדל"ת

בית דוד

זיין לייב איז ער מְזַנֶּה מיט זיינע איינענע טעכטער: (לז) (מוֹאָב). (זוּ שֶׁלֹּא הָיְתָה צְנוּעָה) די עלצטע ווייל זיא איז ניט פרום גוועזן אונ האט זיך ניט געשעמט (פִּירְסְמָה שֶׁמֵּאָבִיהָ הוּא) האט זי גערופען דם קינד מוֹאָב אלע זאלן וויסן אז זיא האט דם קינד גבוירן פון איר פאטר (אֲבָל צְעִירָה) אבר די יינגערע (קְרָאָתוֹ בְּלָשׁוֹן נְקִיָּה) האט דם קינד גערופן מיט אשיינעם נאמן עַמּוֹן ער איז געבוירען פון מיין פאלק (וְקִבְּלָה שָׂכָר בִּימֵי מֹשֶׁה) אין די צייט פון משה רבינו האט זי אפ גנומען איר שכר (שֶׁנֶּאֱמַר בִּבְנֵי עַמּוֹן אַל תִּתְגָּר בָּם כְּלָל) הקב"ה האט געזאגט צו משה מיט די קינדער פון עמון זאלסטו דיך גאר נישט רייצין, זאלסט זייא ניט שרעקין אונ ניט מצער זיין (וּבְמוֹאָב לֹא הִזְהִיר אֶלָּא שֶׁלֹּא יִלָּחֵם בָּם) אויף מואב האט הקב"ה געבאטן נאר מלחמה אוועק צו נעמען זייער לאנד זאל מען ניט (אֲבָל לְצַעֲרָן הִתִּיר

פירוש

נקראת אמש. (ובקמה). חסר וי"ו: (לו) (ותהרין). מאות' ביאה הרו. להודיע כי לא יספו עוד לישכב עמו

רד"ק

כי לא נתכוונו אלא להשאיר זרע: (לז) (מואב). כלומר מאב הי' לי בן זה: (אבי מואב). אבי הגוי שנקרא

פירוש לתורת אלהים

פאטר מיט וויין וַתָּקָם הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ אונ זי איז אויף גשטאנען די יונגסטע אונ איז גלעגין מיט אים וְלֹא יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ אונ ער האט ניט גוויסט פון איר לייגען אונ פון איר אויף שטיין: (לו) וַתַּהֲרֶיןָ שְׁתֵּי בְנוֹת לוֹט אונ זיי זענין טראגין גווארין די צוויי טעכטער פון לוט מֵאֲבִיהֶן פון זייער פאטר: (לז) וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן אונ דיא עלצטע האט גיבארין אזון וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב האט זיא גרופעז זיין נאמן מוֹאָב הוּא ער איז דער פאטער פון מואב פון אים קומן ארוס

ספר הישר

פטר פון אברהם אונ זיין ברידר נחור זענן נקומן פון חרן חוץ וועם זיי הבן זיך נפרייט בשעת זיי הבן נהערט עס איז גבורן איין זון צו אברהם פון זיין ווייב שרה זענן זיי אצינד נקומן צו אברהם אין האבן נגעסון אונ גטרונקין אויף דער סעודה וועם אברהם האט גמכט אונ דר צייט אז יצחק איז אלט גוועזן איין יאר איז גשטארבן דר זון פון רעו אין ישמעאל איז אונ דער צייט אלט גוועזן פערצין יאר. אונ ישמעאל לערינט זיך ארום גיין מיט פייל אונ בוגין אונ אז יצחק איז אכט גוועזן פינף יאר איז ער גזעסון אונ דר טיר פון דם גצעלט איז אן נקומן ישמעאל אונ האט זיך געצט לעבן יצחק אונ האט גנומן דם בוגן מיט דר פייל אונ האט גוואלט שיסן יצחק. אונ ווי שרה האט דם דר זעהן האט זיא

לח וּזְעֵירְתָּא אַף הִיא יְלֵידַת בַּר וּקְרַת שְׁמֵיהּ בַּר עַמִּי הוּא אֲבוּהוֹן דִּבְנֵי עַמּוֹן עַד יוֹמָא דֵין : א וּנְטַל מִתַּמָּן אַבְרָהָם לַאֲרַע דָּרוֹמָא וִיתֵב בֵּין רְקַם וּבֵין חַגְרָא וְאִתּוֹתַב בִּגְרָר : ב וַאֲמַר אַבְרָהָם עַל שָׂרָה אִתְּתֵיהּ אֲחָתִי

לח וְהַצְּעִירָה גַם־הִוא יָלְדָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם : ס כ א וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר : ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲחֹתִי

תו"א בן עמי. נ"ק שם כור ת שם : אחתי

הי"

שפתי חכמים

ת וכיח היח חלה כתולי כהי הרגוס יונהן חלה פדות כתי: ב ופל כפי' כוה קשה למה כלך לגרר שהוח רחוק הרכ' ומ"כ פניח ד"ח כו' ומחחר שהי' רולה להתרחק התנו נסג

רש"י

סתיר לו : (א) ויסע משם אברהם. כשרא' שחרבו הכרכי' ופסקו העוברי' והשבים כ נסע לו משם. ד"א להתרחק מלוט שיצא עליו שם רע שבא על בנותיו (ב"ר) : (ב) ויאמר אברהם. כאן לא נטל רשות

בית דוד

לוֹ) אָבֶר זַיי מַצַּער זַיין, אַרְבֶּעטֶן מִיט זַייא מֶענְ מֶען : (א) (וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם) . זָאגְט רַשִׁ"י (כִּשֶׁרָאָה שֶׁחָרְבוּ הַכְּרָכִים) אַז אַבְרָהָם הָאט גֶזֶעהֶן דִי שְׁטֶעט וָוענֶען וִויסְט גִיוָארֶען (וּפָסְקוּ הָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים) אוּנ מֶענְטְשֶׁן דוּרְךְ פָארֶער (רַייזֶענְדֶער) זֶענֶען נִיטָא אִין דֶעם ווֶעג (נָסַע לוֹ מִשָּׁם) הָאט עֶר אַוֶועק גֶצוֹיגֶן פוּן דֶעם אוֹרְט (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז דְרִיבֶּר הָאט אַבְרָהָם אַוֶועק גֶצוֹיגֶן פוּן דֶעם אוֹרְט (לְהִתְרַחֵק מִלּוֹט) עֶר זָאל זִיךְ דֶער וַוייטֶערְן פוּן לוֹט (שֶׁיָּצָא עָלָיו שֵׁם רָע) עֶס אִיז אַרוּם גֶגַאנְגֶען אוֹיף אִים אַשְׁלֶעכְטֶער נָאמֶען (שֶׁבָּא עַל בְּנוֹתָיו) אַז עֶר הָאט מְזַנֶּה גִוֶועֶן מִיט זַיינֶע טֶעכְטֶער : (ב) (וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם) . זָאגְט רַשִׁ"י (כָּאן לֹא נָטַל רְשׁוּת) אִיצְט הָאט אַבְרָהָם נִיט גֶבֶעטֶן שָׂרָה זִי זָאל אִים

פירוש

מואב עד היום : (לח) (בן עמי). כלומר ממשפחתי הי' לי זה הבן וזאת היתה צנועה יותר מן הבכירה שלא גלתה מן אביה : בני עמון. העם נקרא בני עמון :

ב (א) ויסע משם. מאלוני ממרא. שהי' שוכן שם. ולא אמר הכתוב למה נסע משם כי מפני רעב לא נסע משם כי לא הי' רעב בארץ בימי אברהם אלא פעם אחת כמו שאמר ביצחק "ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר הי' בימי אברהם" משמע שלא הי' רעב אחר בארץ בימי אברהם אלא אותו הראשון. ואולי נסע משם לארץ פלשתים כדי לשכון בכל הארץ אשר נתן לו האל פעם בזה ופעם בזה כדי שיחזיק בגבולי כי ארץ פלשתים בכלל הארץ שנתן לו האל כמו שכתבנו במה שפירש לו האל האומות שנתן לו. וארץ פלשתים בכלל ארץ הכנעני היא ובנחלת בני יהודה. וזה שאמר ארצה הנגב כי נחלת בני יהודה להרים ארץ ישראל היתה. (וישב בין קדש ובין שור). ופירש באיזה מקום אחר כן. כי גר בגרר שהוא בין קדש ובין שור. כי וישב ויגר ענין אחד הוא. וכן אמר "וישב יעקב בארץ מגורי אביו. ומנהג הלשון כי בכפול

רד"ק

הענין ישנה המלים. ואפשר כי מתחלה ישב לו באחד המקומות באר לחי או זולתו. ואחר כן בא לגרר כי באר לחי בין קדש ובין שור כמו שכתוב "בין קדש ובין ברד. כי ברד הוא שור : (ב) (ויאמר אל שרה אשתו). בעבור שרה אשתו. אמר לשואלים אותו עליה (אחותי היא). וכן לאבימלך ששאלוהו עליה. כמו שאמר הלא הוא אמר לי. או יהי' אל במקום על. כמו שאמר ויך את הפלשתי אל מצחו (שמואל א' י"ז מ"ט) אל ההרים לא אכל (יחזקאל י"ח). ... ואמר וה בבא לגרר כי מן הרומ' ששמע כי היו אנשי המקום רעים. וכן אמר "כי אין יראת אלהים במקום הזה. וכן אמר יצחק בבאו לגרר ולא אמר כן במקומות אחרים. הנה כי היו מחזיקים אנשי גרר ברעים והענין להפקיר ... בדבר שרה עם פרעה. ומן התימה איך היתה שרה כל כך יפה עדיין עד שהיו חומדים אותם להיות יפה ... הפעמים . ונאמר כי שבה לעדנת' ודרך נשים כדי שתתעבר. כי אחר המעשה הזה אמר וה' פקד את שרה.

ויפקה

פירוש לתורת אלהים

דִי אוּמָה מוֹאָבִים עַד הַיּוֹם בִּיז הַיינְטִיגֶען טָאג אִין דִי אוּמָה פַר הַאנְדֶען : (לח) וְהַצְּעִירָה אוּנ דִי יוּנְגְסְטֶע גַם הִיא יָלְדָה בֵּן זִי הָאט אוֹיךְ גִיבָּארִין אַזוּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ אוּנ זִי הָאט גֶרוּפֶן זַיין נָאמֶען בֶּן עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי עַמּוֹן עֶר אִיז דֶער פָאטֶער פוּן דִיא בְּנֵי עַמּוֹן דֶם הַייסְט פוּן אִיהְם קוּמֶען אַרוֹס דִיא אוּמָה עַמּוֹנִים עַד הַיּוֹם בִּיז הַיינְטִיגֶען טָאג הָאט דִיא אוּמָה אִין פַר הַאנְדֶען אוֹיף דֶער וֶועלְט : (א) וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב אוּנ אַבְרָהָם הָאט פוּן דָארְטֶען גֶצוֹיגֶען צוּא דֶעם לַאנְד וָואס אִיז אִין דָרוֹם זַייט (עַיין רַשִׁ"י) וַיֵּשֶׁב אוּנ אַבְרָהָם הָאט זִיךְ בֶּזֶעצְט בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר צְוִוישֶׁען קָדֵשׁ אוּנ צְוִוישֶׁען שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר אוּנ עֶר הָאט גֶוואוֹינְט אִין דֶער שְׁטָאט גְרָר :

אֲחֹתִי הִוא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ
גְּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה׃ ג וַיָּבֹא
אֱלֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם
הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת עַל־
הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת
בָּעַל׃ ד וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ

הִיא וּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ
מַלְכָּא דִגְרָר וּדְבַר יָת
שָׂרָה: ג וַאֲתָא מֵימַר
מִן קֳדָם יְיָ לְוָת
אֲבִימֶלֶךְ בְּחֶלְמָא
דְלֵילְיָא וַאֲמַר לֵיהּ הָא
אַתְּ מָאִית עַל עֵיסַק
אִתְּתָא דִי דְבַרְתָּא וְהִיא
אִתַּת גְּבַר: ד וַאֲבִימֶלֶךְ
לָא קְרֵיב לְוָתַהּ וַאֲמַר

ויאמר

תו"א הנך מת. מכות ט: והיא בעולת. כתובות סא קדושין ב י:

רשב"ם

הסופר שכ׳ את הדבר: (ד) ואבימלך לא קרב אליה.

רש"י

דפות אלא על כרחה שלא בטובתה לפי שכבר לוקחה לבית פרעה ע"י כן: אל שרה אשתו · על שרה אשתו וכיוצא בו (ש"א ד) אל הלקח ארון וגו׳ ואל מות חמיה · שניהם בלשון על: (ד) לא קרב אליה המלאך

בית דוד

עֶרְלוֹיבֶּן צוּ זָאגְן אוֹיף אִיר אַז זִיא אִיז אַשְׁוֶועסְטֶער (אֶלָּא עַל כָּרְחָהּ שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתָהּ) נָאר אֲפִילוּ זִי הָאט נִיט גֶעוָואלְט הָאט זִי גֶעמוּסְט טוּן וִוי אַבְרָהָם הָאט גֶעהֵייסְן זִי זָאל זָאגְן זִי אִיז אַשְׁוֶועסְטֶער (לְפִי שֶׁכְּבָר לוּקְחָה לְבֵית פַּרְעֹה עַל יְדֵי כֵן) וַוייל עֶס הָאט זִיךְ גֶעטְרָאפְן דוּרְךְ דֶעם אִיז זִיא גֶענוּמֶען גְוָוארֶן צוּ פַּרְעֹה אוּנ אִיז פוּן אִים גֶערֶעטֶעט גְוָוארֶן; (אֶל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ)· זָאגְט רש"י נִיט צוּ שָׂרָה הָאט עֶר גֶעזָאגְט (אֶלָּא עַל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ) נָאר וֶוער עֶס הָאט אִים גְפְרֶעגְט אוֹיף שָׂרָה וָוס זִיא אִיז מִיט אִים, הָאט עֶר גְזָאגְט זִיא אִיז מַיין שְׁוֶועסְטֶער (וְכַיּוֹצֵא בּוֹ) נָאךְ אַזוֹ אַוָוארְט שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אֶל הִלָּקַח אֲרוֹן וגו׳ וְאֶל חָמִיהָ, שְׁנֵיהֶם בִּלְשׁוֹן עַל) בֵּיידֶע אֶל מֵיינְט מֶען נִיט אֶל צוּ, נָאר מֶען מֵיינְט עַל, פוּן וֶועגְן, פוּן וֶועגְן דֶעם אָרוֹן אוּנ פוּן וֶועגְן אִיר שְׁוֶוער (שְׁוִוינְגֶער פָּאטֶער): (ד) (לֹא קָרַב אֵלֶיהָ)· אֲבִימֶלֶךְ הָאט נִיט גְנֶענְט צוּ

פירוש רד"ק

(וישלח.)אחר ששמע מיפי׳הביא׳ לו ולקח אות׳ להיות לו לאש׳: (ג) (ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הליל׳). וכן נאמר בלבן, כי לכבוד הצדיקים יבוא לאנשים מאומות חלום של נבוא׳. אבל פרעה לא הי׳ ראוי לחלום של נבוא׳ אפילו בעבור הצדיקים אלא היו שלוחין מאת האל. הוא שאמר אליהוא, כי באחת ידבר אל ובשתים ולא ישורנ׳ בחלום חזיון ליל׳ בנפול תרדמ׳ על אנשים בתנומות עלי משכב אז יגל׳ אזן אנשים ובמוסרם יחתום(איוב ל"ג ט"ו) ואלו הן השתים החלום והיסורים. (והיא בעלת בעל). והיא אסור׳ לך כי אדם הראשון נצטו׳ על אשת איש כמו שכתבנו. שהרי אמר "ודבק באשתו. ופירשו רז"ל(סנהדרין נ"ח) ולא באשת חבירו. וכן נרא׳ כי חמור הי׳ איסור אשת איש על בני נח שהרי היו מתירים את עצמם להרוג איש ולא לשכב את אשתו ואף על פי ששניהם אסורים עליהם.ודקדקו רז"ל אחר הקבל׳(סנהדרין נ"ז)מדכתיב בעולת בעל ולא כתיב אשת איש כי אינ׳ אסור׳ אשת איש עליהם עד שתבעל לבעל תחל׳. אבל הארוס׳ אין חייבין עליה אלא עד שתבעל לו: (ד) (ואבימלך לא קרב אליה). כי נמנע׳ ממנו התאו׳ ברצון האל. הוא שאמר "על כן לא נתתיך לנגוע אליה. (הגוי גם צדיק תהרוג). אם תהרגני כאילו נהרג עמי אני מלך מנהיג אותם במשפט. ואם אינני כאילו הם מתים. וזהו שאמר "כי הבאת עלי ועל ממלכתי חטא׳ גדול׳.

פירוש לתורת אלהים

(ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ הָט אַבְרָהָם גְזָאגְט אוֹיף זַיין וַוייבּ שָׂרָה אֲחוֹתִי הִוא זִי אִיז מַיין שְׁוֶועסְטֶער (עיין רש"י) וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת שָׂרָה אוּנ אֲבִימֶלֶךְ דֶער קֶינִיג פוּן גְּרָר הָאט גְשִׁיקְט אוּנ הָאט גְנוּמֶען שָׂרָה: (ג) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה אוּנ אַמַלְאָךְ פוּן גָאט אִיז גְקוּמֶען צוּ אֲבִימֶלֶךְ אִין חָלוֹם פוּן דֶר נַאכְט וַיֹּאמֶר לוֹ אוּנ עֶר הָט צוּ אִים גְזָאגְט הִנְּךָ מֵת דוּא וֶועסְט שְׁטַארְבְּן עַל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לָקַחְתָּ וֶועגְן דִי אִשָּׁה וָואס דוּ הָאסְט גְנוּמֶען וְהִוא בְּעוּלַת בָּעַל אוּנ זִיא אִיז אַיין אֵשֶׁת אִישׁ: (ד) וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ אוּנ

ספר הישר

גֶשִׁיקְט רוּפֶען אַבְרָהָם אוּנ זָאגְט צוּ אִים פַר טְרַייבּ דִי דִינְסְט מִיט אִיר זוּן דֶעז אַזוֹ אוּנ אַזוֹ הָט עֶר גֶוָולְט טוּן צוּ אוּנְזֶער זוּן אוּנ אַבְרָהָם הָט צוּ גְהֶערְט דִי רֵייד פוּן שָׂרָה, אוּנ תֵּיכֶף וִוי אַבְרָהָם אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶען אוּנ דֶר פְרִיה הָט עֶר גְנוּמֶען צְוֶועלְף לַייבְּן בְּרוֹיט אוּנ אַיין קָאנְיל וַואסֶר אוּנ גִיט דָס צוּ הָגָר

ד וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג׃
ה הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי אֲחֹתִי הִוא וְהִיא־גַם־הִוא אָמְרָה אָחִי הוּא בְּתָם־לְבָבִי וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי

יְיָ הַעַם אַף זַכַּאי תִּקְטוֹל׃
ה הֲלָא הוּא אֲמַר לִי אֲחָתִי הִיא וְהִיא אַף הִיא אֲמַרַת אֲחִי הוּא בְּקַשִׁיטוּת לִבִּי וּבְזַכָּאוּת
ידי

תר"א אדני הגוי. כ"ק לב תבות פ ז׃ הלא הוא. כ"ק טז תבות טז׃ ואת

בעל הטורים

[ד] הגוי גם צדיק זהו לומר לך שיתן הוי' ולא הרגיש כה׃ תהרג. פי' אם תהרג אותי גם אהרגם כצדיק תהרוג כי הוא פשע

רש"י

שהאשה מנעו ד' כמו שנא' לא נתתיך לנגוע אליה: הגוי גם צדיק תהרוג. אף אם הוא צדיק תהרגנו שמא כך דרכך לאבד האומות חנם כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה אף אני אומר שהרגתם על לא דבר כשם שאתה רוצה להרגני: (ה) גם הוא. לרבות עבדים וגמלים וחמרים מ שלה את כלם שאלתי ואמרו לי אחיה הוא: בתם לבבי. שלא דמיתי לחטוא: ובנקיון כפי. נקי אני מן החטא שלא נגעתי בה:

שפתי חכמים

ל (נח"י) כולרך לפרש כדי לנרר למקום ישוב. מהרש"ל: פלא תקשה קראי אהדדי דכתיב בסמוך ואתאוך דמשמע כמניעה היה משמי"י ואלו הכא משמע דהבלמו לא קרב: ם כך היא הגי' וקאי על אנשים שנשיני כגמלים וכחמורים וקי"ל: ר"ל

בית יהודה

שׂרה, זאגט רש"י (המלאך מנעו) א מלאך האט אים ניט געלאזט גיין צו שרה (כמו שנאמר) ווי הקב"ה האט געזאגט צו אבימלך (לא נתתיך לנגוע אליה) איך האב דיך ניט געגעבען (ניט געלאזט) דו זאלסט זיא אנרירען: (הגוי גם צדיק תהרוג). (אף אם הוא צדיק) אפילו ער איז גערעכט (תהרגנו) ווילסטו אום אויך הרגנען (שמא כך דרכך לאבד האומות חנם) טאמער איז אזוי דיין שיטה דו זאלסט הרגנען פעלקער אומזיסט, אפילו זיי האבען גאר ניט געזינדיגט (כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה) אזוי האסטו געטון צו די מענטשען וואס דו האסט זיי פארטריבען אין מבול, און צו די מענטשען וואס דו האסט זיי פארשפרייט איבער די גאנצע וועלט (אף אני אומר) וועל איך אויך זאגען (שהרגתם) די האסט זיי געהרגעט (על לא דבר) נאר אזוי אומזיסט (כמו שאתה אומר להרגני) אזוי ווי דו זוכסט דוא איצט מיך הרגנען, אפילו איך האב גאר ניט געזינדיגט: (ה) (גם היא). זיא האט אויך געזאגט אויף אברהם ער איז מיין ברודער. זאגט רש"י (לרבות עבדים וגמלים והחמורים) די קנעכט און די מענטשען וואס היטען די קעמלען און די אייזלען (את כולם שאלתי) זיי אלע האב איך געפרעגט וואס איז אברהם מיט שרה (ואמרו לי) און זיי האבען מיר געזאגט (אחיה היא) ער איז איר ברודער: (בתם לבבי) מיט דעם גאנצקייט פון מיין הארץ (שלא דמיתי לחטוא) וואס איך האב ניט געטראכט צו זינדיגען: (ובנקיון כפי) און מיט מיינע ריינע הענט (נקי אני מן החטא) איך בין ריין פון זינד (שלא נגעתי בה) איך האב זיא ניט אנגערירט:

פירוש הרד"ק

ועוד שאני צדיק בחזקת פנוי' לקחתיה ואין עלי משפט מות: (ה) הלא הוא אמר לי. כששאלתיו עלי', כי לא סמכתי על שאלות עבדי והיא גם היא. כששאלתי' אחר שלקחתי' אמרה אחי הוא. אם כן מה עון יש בי. (בתם לבבי). כי לא הי' לבי לרע'. ואם חשבתי שהיא אשת איש אפי' ידעתי

פירוש לתורת אלהים

אבימלך האט צו איר ניט גענעהנט ווארום דער מלאך האט איהם ניט געלאזט איר אן רירען (זאגט אונ) אבימלך האט געזאגט הגוי גם צדיק תהרוג אויב איינער איז אפילו גערעכט וועסטו אויך הרגנען (עיין רש"י): (ה) הלא הוא אמר לי אחותי היא, ער האט מיר געזאגט זיא איז מיין שוועסטער והיא גם הוא און זי האט אויך געזאגט אויף אברהם ער איז מיין ברודער (עיין רש"י). בתם לבבי מיט גאנצקייט פון מיין הארץ ובנקיון כפי און מיט ריינקייט פון מיינע הענד עשיתי זאת האב איך דאס געטון, איך בין ריין פון אזעלכע זאך האב איך איר ניט אן

ספר הישר

אונ איצט זי מיט ישמעאל און הגר איז מיט ישמעאל געגאנגען אונ די מדבר אריין אונ האט זיך בזעצט אונ די מדבר פארן. אונ הגר נאך איז געגאנגען הגר מיט ישמעאל קיין מצרים און האבן זיך דארט בזעצט אונ הגר האט גענומען צו איר און ישמעאל אנרייב זי האט גענומען פרויען אונ פריבה גוזינגט מיר זון אונ איין טאכטער. נאך דעם איז ישמעאל געזינגן מיט זיין פרויען און ווייב אונ קינדער אונ דער מדבר פארן [illegible] דארט געזעסן אין געלטע צייט אונ גאט ב"ה האט

זֹאת׃ ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים בַּחֲלֹם גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתָם־לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹּאת וָאֶחְשֹׂךְ גַּם־אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ־לִי עַל־כֵּן לֹא־

ת״א מחטו לי. מכות סס : סחסר א׳ נתתיך

יְדֵי עֲבָדִית דָא׃ ו וַאֲמַר לֵיהּ יְיָ בְּחֶלְמָא אַף קֳדָמַי גְּלֵי אֲרֵי בְּקַשִּׁיטוּת לִבָּךְ עֲבַדְתְּ דָא וּמְנָעִית אַף אֲנָא יָתָךְ מִלְּמֶחְטֵי קֳדָמַי עַל כֵּן לָא שְׁבַקְתָּיךְ

למקרב

רש״י

(ו) ידעתי כי בתם לבבך וגו׳. אמת שלא דמית מתחלה ב לחטוא אבל נקיון כפים אין כאן (הדא אמרה משמוש ידים יש כאן): לא נתתיך. לא ממך היה שלא נגעת בה אלא אני חשכתי אותך מחטוא שלא

שפתי חכמים

ג ר״ל דהול״ל גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך ובנקיון כפיך עשית זאת כמ״ש אבימלך בעצמו : ם וא״ת סוף סוף הוא נקי

בית דוד

(ו) (יָדַעְתִּי כִּי בְּתָם לְבָבְךָ וגו׳) . הקב״ה הָט גזאגט צוא אבימלך (אֱמֶת שֶׁלֹּא דָמִיתָ מִתְּחִלָּה לַחֲטוֹא) עס איז אמת דוא הָסט ניט גטרכט אונ אנהייב צו זינדיגן (אֲבָל נְקִיּוֹת כַּפַּיִם אֵין כָּאן) אבער ריינע הענט (פון גזלה) הָסטו ניט (ויא האט דאך ניט גוואלט גיין צו דיר אונ דו הָסט זיא אוועק גנומן פון איר ברודר . הייסט דם אנזלה. אונ דו הייסט אנזלן) . אונ ווס דו זנסט דו הָסט זי ניט אנגרירט : (לֹא נְתַתִּיךָ) . איך הָב דיך ניט געגעבן (ניט גלזט) די זָלסט זיא אנרירען (לֹא מִמְּךָ הָיָה שֶׁלֹּא נָגַעְתָּ בָּהּ) עס איז ניט גוועזן מיט דיין פרומקייט וואס דוא הָסט זיא ניט אנגרירט (אֶלָּא חָשַׂכְתִּי אֲנִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹא) נאר איך האב דיך פר מיטן (ניט גלזט) די זָלסט זינדיגן (וְלֹא נְתַתִּי לְךָ כֹּחַ) איך הָב דיר ניט געגעבן כח דוא זָלסט זיא אנרירען (וְכֵן וְלֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים) אונ אזו איז דיא טייטש וְלֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים . גאט הָט אים ניט געגעבן · (ניט גלאזט) (וְכֵן וְלֹא נְתָנוֹ אָבִיהָ לָבוֹא)

פירוש רד״ק

לבבי לא הי׳ עלי׳. (ובנקיון כפי). כשלקחתיה לא לקחתי׳ אלא דרך כבוד : (ו) (ידעתי כי בתם לבבך),

פירוש לתורת אלהים

גרירט : (ו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים האט גאט צוא איהם גזאגט בַּחֲלוֹם אין חלום גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי איך ווייס אוך כִּי בְתָם לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹּאת אז מיט גאנצקייט פון דיין הארצען האסט דוא דאס געטון וָאֶחְשֹׂךְ גַּם אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹא לִי אונ איך האב דיך פר מיטן פון צוא זינדיגען צו מיר (עיין רש״י) עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ דרום האב איך דיר ניט גגעבען כח צוא אן

ספר הישר

נהלפן צו ישמעאל אונ ער הָט נהט פיל שאף אונ רינדר אונ זכות פון זיין פטר אברהם . אונ פיל טעג ארום הָט אברהם גזגט צו זיין ווייב שרה איך וועל ניין זיך זעהן מיט מיין זון ישמעאל דען איך הָב אים שון פיל טעג ניט גזעהן . אונ אברהם זטילט אן איין קעמיל אונ גייט אונ דר מדבר צו זוכן זיין זין ישמעאל . אונ אברהם איז נפרן אונ איז גקומן צום גצלט פון ישמעאל אים הלבן טאג אונ ישמעאל מיט זיין מוטר הגר זענין ניט גוועזן אונ דר היים נאר ישמעאלס ווייב מיט די קינדר זענן יוא גוועזן אין דר היים הָט אברהם זי נפרעגט ווי איז ישמעאל גגאנגן הָט זי געענפרט ער איז גגנגן אונ פעלד אריין חיות שיסון אונ אברהם איז גזעסון אוף דם קעמיל דען ער הָט גשווארון צו זיין ווייב שרה אז ער זאל ניט ארפ ניין פון קעמיל אונ אברהם הָט גזגט צו ישמעאלס ווייב גיב מיר אביסל וועסר צו טרונקן הָט זו געענפרט איך הָב ניט קיין וועסר אונ ברוט אין זי הָט נאר ניט גפרעגט אברהם ווער ער איז נאר זו שלגט אונ פלוכט די קינדר אונ פלוכט איר מאן ישמעאל אונ אברהם הערט אום די רייד פון ישמעאלס ווייב אונ עס טוט אים זייער בנק דרוף אין אברהם הָט זיא ארום גרופין פון גצעלט איז זיא צו אים ארום נגאנגנון אונ אברהם זגט צו איר אז דיין מאן ישמעאל וועט קומן זָלסטו אים זאגן עס איז גקומן אהער איין אלטר מאן פון פלשתים אין הט דיך גיזוכט אזו איז זיין גשטלט אונ איך האב אים אויך ניט גפרעגט ווער ער איז נאר ער הָט מיר גזאגט אז דיין מאן וועט קומן פינגעם פעלד זָלסטו צוא אים אזו זאגן די זָכסט אפ טון דם אונטרלעהן פון גצעלט אונ מאך איין אנדרין נאגיל צום גצעלט . אונ אברהם איז אוועק נפרן צו זיין וועג . אונ נאך דעם אז אברהם איז אוועק גפארן איז ישמעאל מיט זיין מוטר אהיים נקומן הט דם ווייב צו אים גזאגט עס איז גקומן איין אלטר מאן פון פלשתים אזו איז זיין גשטאלט אונ איך הָב אים ניט גיפרעגט ווער ער איז נאר ער הט מיר גזאגט אז דיין מאן ישמעאל וועט קומן זאלסטו אים אזו זאגנון טוא אפ דעם אונטרלעהן

נתתיך לנגע אליה: ז ועתה השב אשת־האיש כי־נביא הוא ויתפלל בעדך וחיה ואם־אינך משיב דע כי־מות תמות אתה וכל

אונקלוס

למקרב לותה: ז וכען אתב אתת גברא ארי נביא הוא ויצלי עלך ותיחי ואם ליתך מתיב דע ארי ממת תמות

ת׳ א ישתה זכנ. כ״ק פס״ את תנות פס:

רשב״ם

להודיעך מה שהקב״ה אומר על כן לא נתתיך לנגוע אליה: (ז) כי נביא הוא · לשון ניב שפתים. רגיל אצלי ומדבר את דברי ואני אוהב את דבריו ושומע תפלתו: ויתפלל בעדך. שהרי הי׳ צריך רחמים כבתוב לפניו כי

שפתי חכמים

מן התמה שברי לא פסב כפגיר׳ וי״ל כך אמר כקב״ה נקיות כתמא לאו תמך כוא כאשר אמרת אלא תמני הוא כי אתה פיית שיגב פסב אף אם הגידה לך שהיא אחתו: ע ר״ל בנקרא תמתש ופתה פסב אתה כאיב כי נביא הוא דתמתש דוקא תפ״ס לריך לחזור תמני שהוא נביא וכיא אתה אינ אבל אי לא פי׳ נביא לא כי׳ מחזירה לו ואף שהיא אתת איש וכרי גם בני נח כוזהרו על עריות ומהרן דתב דכתיב כי

בעל הטורים

פסע ונרס לי זאת: [ז] ויתפלל ג׳ רפין במס׳ כבא ואידך ויבגוד לו ויבהתו ויתפלל ואידך ויתפלל בעדו התיד אלמד פבי׳ אבימלך לריך לבקש לאברהם שיתפלל בעדו וזהו ויבגוד לו ויבהתו ויתפלל ולא כאוהב שאב לבר אלא התיד פי׳ לריך

רש״י

נתתי לך כח וכן (לקמן לא) ולא נתנו אלהים וכן (שופטים טו) ולא נתנו אביה לבוא: (ז) השב אשת האיש · ואל תהא סבור שמא ע תתגנה בעיניו ולא יקבלנה או ישנאך ולא יתפלל עליך (א״ל אבימלך ומי מפרסמו שלא נגעתי בה ס״ל) כי נביא הוא. ויודע שלא נגעת בה לפיכך ויתפלל בעדך (ב״ק

בית

איר פֿאטער האט אים ניט געגעבן (ניט געלאזט) קימן צו איר: (ז) (הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ) גיב צוריק דם ווייב צו איר מאן (ואל תהא סבור) אונ דו זאלסט ניט מיינען (שמא תתגנה בעיניו) טאמר וועט זיא זיין פֿר מיאוסת ביי אים (ולא יקבלנה) אונ ער וועט זיא ניט צוריק נעמין (או ישנאך ולא יתפלל עליך) אדר ער וועט דיך פֿיינט האבן אונ ער וועט ניט בעטין פֿון דיינטוועגן. ער וועט זיא צוריק

דוד

נעמן (אמר לו אבימלך) אבימלך האט גיזאגט צוא הקב״ה (ומי מפרסמו שלא נגעתי בה) ווער וועט אים זאגין אונ פֿר זיכערין אז איך האב זיא ניט אן גרירט (אמר לו) האט הקב״ה גיזגט צו אבימלך (כי נביא הוא) אברהם איז א נביא (ויודע שלא נגעת בה) אונ ער ווייסט דוא האסט זיא ניט אן גרירט (לפיכך ויתפלל בעדך) דריבר וועט ער בעטין פֿון דיינעט

פירוש

ולא אמר בנקיון כפיך. כי הדבר הזה גלוי אל הלב לא ידע, כי אם האל: (מהמו לי). כי לאל הי׳ גלוי החטא אם עבר מצותיו והיא צוה לבני נח על אשת איש כמו שכתבנו. ואפי׳ לא צוה עלי׳ בפרש. השכל מורי עלי׳. ומי שנתן שכל באדם כאילו צוהו על כל דבר רע. והרמס שיעשה אדם לחברו הוא כנגד השכל והוא משחיד סדור העולם וישובו ואם יחמוס ממונו הוא רע כל שכן אם יחמוס גופו. ואשתו היא כגופו כי הם לבשר אחד: (פרשו) הוי״ו במקום האל״ף לפ״ד הפועל: (על כן לא נתתיך). כמו שפירשנו שנגע מפני התאו׳. ושבו׳ גדול׳ עשה עמו בשמנעו׳ בזה הדרך. ועשה זה לפי שהכיר בו כי בתם לבבו עשה ולא רצה שיהי׳ פושע באשת הנביא. ואף על פי שעשה זה לכבוד אברהם יכרי הי׳ יוכל לשמור שרה בענין אחר שיגנע אבימלך בפי שנגע פרעה, אלא לפי שידע תם לב אבימלך שאשר שרה בזה הדרך ולא הי׳ לב פרעה כן לפיכך מנעו בנגעים גדולים שנגעו ואת ביתו. ומה שעשה לאבימלך ולביתו לא הי׳ רע כי אין מניעת התאו׳ רק לשעה

רד״ק

וכן מניעת הלידה באשתו ובאמהותיו לא הי׳ רע רק לשעה׳ ומה שלקו נשי ביתו כדי שידעו הכל כי אצבע אלהים הוא ולא דרך מקרה. (לנגוע אליה) אפי׳ נגיעה בלא תשמיש. כמו לנשק ולחבק. כי הכל מונעו מכך התאות האש׳ כדי שלא תהי׳ פושע באשת הנביא שום פשע בעולם שלא תיענש עלי׳: (ז) (כי נביא הוא) · וקרוב הוא אלי · וגם אני קרוב אליו לשמוע תפלתו · ואני לא אסלח לך אף על פי שתשיב את אשתו עד שיתפלל הוא עליך וצריך שתפייסהו כדי שיתפלל בעדך ועל ידי תפלתו אסלח לך וארפאך כאשר הכיתיך כי אתה צריך סליחה אף על פי שעשית בתם לבבך. כי אפילו לא היתה אשתו אלא אחותו דבר רע הוא לקחת אשה שלא מדעתה ואפי׳ היא פנוי׳ כי עשק הוא כל שכן אם היא אחות אדם צדיק שמעביר על רצונו ורצונה וראוי להענש אף על פי שאינו חייב מיתה (וחיה). כמו ותחי׳ וכן ותהי׳ ברכה (בראשית י״ב) ופירושו ותרפא כמו עד חיותם (יהושע ה׳) ופירשו על השרין ויחי (ישעי׳ ל״ח): (וכל אשר לך) · כי כלם הסכימו עמך

פירוש לתורת אלהים

ליגן מיט איר: (ז) ועתה אונ אצונד השב אשת האיש קער ווידר די אשת איש (זיין ווייב) כי נביא הוא ער איז א נביא אונ ווייסט אז דו האסט איר ניט אן גירירט ויתפלל בעדך אונ ער וועט מתפלל זיין פֿאר דיר וחיה אונ דו וועסט בלייבן לעבן ואם אינך משיב אונ אז דו וועסט ניט ווידער קערין זיא דע וואלסטו וויסן כי מות תמות אתה וכל אשר לך דוא וועסט שטארבין

וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃ ח וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ
בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עֲבָדָיו וַיְדַבֵּר
אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם
וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד׃ ט וַיִּקְרָא
אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה־
עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמֶה־חָטָאתִי לָךְ כִּי־
הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל־מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה
גְדֹלָה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ
עָשִׂיתָ עִמָּדִי׃ י וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ

תו"א כי נביא. ב"ק סה:

אונקלוס

אַתְּ וְכָל דִּי לָךְ׃
ח וְאַקְדֵּים אֲבִימֶלֶךְ
בְּצַפְרָא וּקְרָא לְכָל
עַבְדוֹהִי וּמַלֵּיל יַת כָּל
פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין
קֳדָמֵיהוֹן וּדְחִילוּ
גּוּבְרַיָּא לַחֲדָא׃
ט וּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ
לְאַבְרָהָם וַאֲמַר לֵיהּ
מָה עֲבַדְתְּ לָנָא וּמָה
חָבִית לָךְ אֲרֵי אַיְתֵיתָא
עֲלַי וְעַל מַלְכוּתִי חוֹבָא
רַבְּתָא עוֹבְדִין דְּלָא
כַשְׁרִין לְאִתְעֲבָדָא
עֲבַדְתְּ עִמִּי׃ י וַאֲמַר

אל

רש"י

ל"ב): (ט) מעשים אשר לא יעשו. מכה אשר לא הורגלה לבא על בריה פי' באה לנו על ידך עצירת כל נקבים של זרע ושל קטנים ורעי ואזנים וחוטם:

שפתי חכמים

נביא הוא כ"פ אל תהיה סבור כו': פי' אבל אין לפרש דמעשים אשר לא יעשו קאי על אברהם דהא לא עשה שום מעשה אלא

בית דוד

דַיינֶעטְוֶועגֶון׃ (ט) (מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא יֵעָשׂוּ) ◆ אַזֶעלְכֵי זַאכֶין וָואס אִיז נִיט גְטוּן גְוָוארֶן הָאסְטוּ גְטוּן מִיט אוּנְז (מַכָּה אֲשֶׁר לֹא הוּרְגְּלָה לָבֹא עַל בְּרִיָּה) אַזוֹ אַמַכָּה וָואס אִיז נָאךְ גִיט גְקוּמֶען אוֹיף

רק

אַבֵּשֶׁעפֶּינִישׁ (בָּאָה לָנוּ עַל יָדְךָ) אִיז אוֹיף אוּנְז גֶעקוּמֶען וֶוענֶען דִיר (עֲצִירַת כָּל נְקָבִים) אַלֶע לֶעכֶער וָואס אִיז דָא אוּנ מֶענְטְשׁ זֶענֶען פַארְהַאלְטֶען גְוָוארֶען אוּנ הָאבֶען גִיט אַרוֹס גְגֶעבֶּן

פירוש

עמך. אין אומר השב: (ח) (וישכם) לא המתין לעת קום המלכים משנתם כי לבו חרד על חלומו. כי אמר לו שצריך סליח' ותפלת הנביא אף על פי שישיב את אשתו: (ויראו האנשים מאד). עבדיו שהיו מסכימים בלקיחת האש' והללו אות' לו כדי שיקחנ': (ט) (ויקרא) כדי לשמוע את טענתו וכדי לפייסו עד שימחול לו ויתפלל בעדו. (מה עשית לנו) שאמרת אחותי היא

רד"ק

ושמת אותי ואת עבדי במכשול גדול: (ומה חטאתי לך) קודם זה ששלמת לי רעה כזאת להכשילני ולענשני מיתה (הבאת עלי ועל ממלכתי) כי אילו הייתי אני נאבד גם ממלכתי היתה אובדת. כמו שאמר הגוי גם צדיק תהרג: (אשר לא יעשו) אינם ראוים להעשות לאדם כמוך להביא בני אדם לידי מכשול עון: (י) (ויאמר) וגו'. אחר שתפסוהו באשר עשה כי לא כדין עשה שאל לו

פירוש לתורת אלהים

אוּנ אַלֶעץ וָוס צוּ דִיר׃ (ח) וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָט זִיךְ גְפֶעדֶערְט אִין דֶער פְּרִיה וַיִּקְרָא לְכָל עֲבָדָיו אוּנ עֶר הָט גְרוּפֶען אַלֶע זַיינֶע קְנֶעכְט וַיְדַבֵּר אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם אוּנ הָט גִירֶעד אַלֶע דִי רֵייד אִין זַייעֶרֶע אוֹיעֶרִין וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד אוּנ דִיא דָאזִיגֶע מֶענְטְשֶׁען הָאבֶּען זִיךְ זֵייעֶר שְׁטַארְק גִיפָארְכְטֶען׃ (ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָט גְרוּפֶן צוּ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ אוּנ עֶר הָט צוּ אִים גְזָאגְט מֶה עָשִׂיתָ לָּנוּ וָואס הָאסְטוּ אוּנְז גִיטוּן וּמֶה חָטָאתִי לָךְ אוּנ וָואס הָאבּ אִיךְ צוּא דִיר גִיזִינְדִיגְט כִּי הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדוֹלָה וָוס דוּ הָאסְט גְבַּראכְט אוֹיף מִיר אוּנ אוֹיף מַיין קִינִיגְרַייךְ אַגְרוֹסֶע זִינְד מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי אַזֶעלְכֶע מַעֲשִׂים וָואס וֶוערְט נִיט גְטוּן הָאסְטוּ גְטוּן מִיט מִיר אַזוֹ אַמַכָּה וָוס אִיז נִיט גְוֵוײנְטְלִיךְ צוּ קוּמֶן אוֹיף קֵיין בַּשֶׁעפֶּנִישׁ אִיז אוֹיף אוּנְז גְקוּמֶען דוּרךְ דִיר (עיין רש"י)׃

ספר הישר

פוּן גְצֶעלְט אוּנ זָלְסְט מַאכֶן אַיין אַנְדֶרִין נָאגִיל צוּם גְצֶעלְט אוּנ ווי יִשְׁמָעֵאל הָט אוּם גְהֶערְט דוּ רֵייד פוּן זַיין וַוייבּ הָט עֶר פַר שְׁטַאנֶען אַז דֶער אוּנְז גְוֶוען זַיין פָאטֶער אַבְרָהָם אוּנ זוּא הָט אוּהְם קֵיין כָּבוֹד נוּט אָן גְטוּן. הָט יִשְׁמָעֵאל צוּ גְהֶערְט דוּ רֵייד פוּן פָאטֶער אוּנ הָט אַוֶועק גְטְרוּבֶּן דָם וַוייבּ

אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה חֲזֵיתָא אֲרֵי עֲבַדְתָּ יָת פִּתְגָמָא הָדֵין: יא וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲרֵי אֲמָרִית לְחוֹד לֵית דַּחַלְתָּא דַייָ בְּאַתְרָא הָדֵין וְיִקְטְלוּנַנִי עַל עֵיסַק אִתְּתִי

אֶל־אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: יא וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין־יִרְאַת אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה וַהֲרָגוּנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי

בעל הטורים

להכלהו כדכתיב ויתפלל בעדו תמיד: (יא) והרגוני. ב׳ במס׳ והרגוני על דבר אשתי. והרגוני ושבו אל רחבעם גבי ירבעם

רש״י

(יא) רק אין יראת אלהים · אכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו או על עסקי

בית דוד

וָוס וַייא דַארְפְן אַרוּם גֶעבְּן (שֶׁל זֶרַע) בַּייא דִיא מֶענֶר אִיז פַר הַקְטָן גִיוָוארְן דִיא זֶרַע (וְשֶׁל קְטַנִּים) מֶען הָט נִיט גִיקֶענְט מַשְׁתִּין זַיין (וְרַעִי) עֶס אִיז דִי צוֹאָה נִיט אַרוֹס גִיגַאנְגֶן (וְאָזְנַיִם) דִי אוֹרִין וֶוענֶן פַר מַאכְט גִיוָוארְן (וְחוֹטֶם) דִי נָאז אִיז פַר מַאכְט גִיוָוארְן: (יא) (רַק אֵין יִרְאַת אֱלֹהִים). אַבְרָהָם הָט גִיזָאגְט צוּ אֲבִימֶלֶךְ אִיךְ הָאבּ גִיזָאגְט בַּיי מִיר אִין הַאר׳ין אִיר הָט נִיט מוֹרָא פַר גָאט, וָוארוּם (אַכְסְנַאי שֶׁבָּא לָעִיר) אַז אַגַאסְט קוּמְט אִין אַשְׁטָאט (עַל עִסְקֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ) דַארְף מֶען אִים פְרֶעגְן אוֹיבּ עֶר וִויל עֶסְין טְרִינְקְן (אוֹ עַל עִסְקֵי אִשְׁתּוֹ שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ) אָדֶר מֶען דַארְף אִים פְרֶעגְן וֶוענֶן זַיין ווייבּ, דִי אִשָּׁה וָוס אִיז גִיקוּמְן מִיט דִיר (אִשְׁתְּךָ הִיא) דָס אִיז דַיין ווייבּ (אוֹ אֲחוֹתְךָ הִיא)

פירוש רד״ק

שיאמר לו מפני מה עשה זה מה ראה. כי אי אפשר לאדם כמוהו לעשות דבר זה בלא טעם: (יא) (רק אין יראת אלהים) וטעם מלת רק אף על פי שהארץ טובה רק זה הדבר הרע בה כי אינם יראים האל ויהרגוני

פירוש לתורת אלהים

(י) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל אַבְרָהָם אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָט גִיזָאגְט צוּ אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ וָואס הָאסְטוּ גִיזֶעהְן כִּי עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וָואס דוּ הָאסְט גִיטוּן דִי זַאךְ וִויא פַאלְשׁוּ אוּם דָאס צוּא טוּהְן:

(יא) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם הָט אַבְרָהָם גִיזָאגְט כִּי אָמַרְתִּי וָוארוּם אִיךְ הָאבּ גִיטְרַאכְט רַק נַייעֶרְט אֵין יִרְאַת אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה עֶס אִיז נִיט פַר הַאנְדְן גָאטֶס פָארְכְט אִין דֶעם אָרְט (עיין רש״י). וַהֲרָגוּנִי עַל

ספר הישר

אוּנ יִשְׁמָעֵאל אִיז גִיגַאנְגֶן צוּם לַאנְד כְּנַעַן אוּנ הָט גִינוּמֶן אַיין אַנְדֶר ווייבּ אוּנ בְּרֶענְגְט זִי צוּם גִיצֶעלְט וְוי עֶר אִיז גִיוֶועזְן פְרִיעֶר אוּנ אַבְרָהָם אִיז גִיזֶעסְן אוּנ לַאנְד פְּלִשְׁתִּים זֶעקְס אוּנ צְוַאנְצִיג יָאר אוּנ דִי קְנֶעכְט פוּן אַבְרָהָם הָבּוּן דוֹרְט גִיגְרָאבְּן פְּרִישׁוּ בְּרוּנֶעם אוּנ דִי קְנֶעכְט פוּן אֲבִימֶלֶךְ הָבֶּן זִיךְ גִיקְרִיגְט אוּנ גִיוָלְן בַּיי זֵיי דָם גְרוֹסוּ וַואסֶר בְּרוּנֶן וָוס דִי קְנֶעכְט פוּן אַבְרָהָם הָאבְּן גִיגְרָאבּ׳ן אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָט דָם גִיהֶערְט אִיז עֶר גִיקוּמֶן מִיט פִיכוֹל אוּנ צְווַאנְצִיג מֶענְשֶׁן צוּ אַבְרָהָם אוּנ אַבְרָהָם הָט גִישְׁטְרָאפְט אֲבִימֶלֶךְ וִויס זַיינוּ קְנֶעכְט הָאבּוּן אוּם צוּ גִיגְזֶעלְת דוּ בְּרוּנוּ. הָט אֲבִימֶלֶךְ צוּ אִים גִיזָאגְט אִיךְ שְׁוֶוער בַּיי גָאט בּ״ה וָוס הָט בַּשַׁאפְן דוּ גַאנְצוּ וֶועלְט אַז אִיךְ הָאבּ נִיט גִיהֶערְט פוּן דֶער זַאךְ נַייעֶרְט דֶעם הַיינְטִיגְן טָאג: וְיִצְחָק אוּנ אַז יִצְחָק דֶר זוּן פוּן אַבְרָהָם אִיז אַלְט גִיוֶועזְן זִיבְּן אוּנ דְרַייסִיג יָאר אִיז יִשְׁמָעֵאל גִיקוּמֶן צוּ יִצְחָק אוּנ זָאגְט צוּ אִים אִיךְ בִּין אֶלְטֶר גִיוֶועזְן דְרַייצֶן יָאר אַז גָאט בּ״ה הָט גִיזָאגְט אוּנְזֶר פָאטֶר אַבְרָהָם אַז עֶר זָאל זִיךְ בַּשְׁנַיידְן אוּנ זָאל מִיךְ בַּשְׁנַיידְן אוּנ אִיךְ הָבּ גִיטוּן אַזוֹי וְוִי גָאט בּ״ה הָט גִיזָאגְט אוּנְזֶר פָאטֶר אוּנ יִצְחָק עֶנְטְפֶרְט צוּ יִשְׁמָעֵאל וָוס בַּרִימְסְטוּ דִיךְ

מִיט אַזוֹי אַקְלַיינוּ זַאךְ. אִיךְ שְׁוֶוער בַּיי גָאט בּ״ה וָוס עֶר אִיז דֶר גָאט פוּן מַיין פָאטֶר אַז אוֹבּ גָאט בּ״ה זָאל זָאגְן צוּ מַיין פָאטֶר נֶעם דַיין זוּן יִצְחָק אוּנ בְּרֶענְג אִים אוֹיף אַקָרְבָּן צוּ מִיר וָועלְט אִיךְ נִיט פַר מַיידְן צוּ טוּ דָם גָאר אוּנ וָואלְט גִיטוּן מִיט גְרוֹס שִׂמְחָה. אוּנ גָאט בּ״ה הָט גִיהֶערְט וָואל דִי רֵייד וָוס יִצְחָק הָט גִירֶעט צוּ יִשְׁמָעֵאל אִיז דִי זַאךְ וָואל גִיפֶעלְן גָאט בּ״ה צוּ פְּרִיבְן אַבְרָהָם מִיט דֶער זַאךְ. וַיְהִי הַיּוֹם אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועזְן דֶער טָאג וָוס אַלֶע מַלְאָכִים שְׁטֶעלְן זִיךְ גֶעבִּין כִּסֵּא הַכָּבוֹד פַר גָאט בּ״ה. אִיז גִיקוּמֶן צְווִישֶׁן זֵיי דֶער שָׂטָן מְקַטְרֵג צוּ זַיין אוֹיף דִי מֶענְשֶׁן. אוּנ גָאט בּ״ה זָאגְט צוּ אִים פוּן ווַאנֶן קוּמְסְטוּ. עֶנְטְפֶרְט דֶר שָׂטָן צוּ גָאט בּ״ה אוּנ זָאגְט אִיךְ הָאבּ גִישְׁפַּאצִירְט אוֹיף דֶר וֶועלְט. זָאגְט גָאט בּ״ה צוּם שָׂטָן וָוס זָאגְסְטוּ מִיר אוֹיף דִי מֶענְשֶׁן וָוס זֶענֶען אוֹיף דֶר עֶרְד. עֶנְטְפֶרְט דֶר שָׂטָן אוּנ זָאגְט צוּ גָאט בּ״ה אִיךְ הָאבּ גִיזֶעהְן אַלוּ מֶענְשֶׁען דִינֶען דִיךְ אוּנ גִידֶענְקֶען דִיךְ נָאר אִינ דֶער צַייט אַז זֵיי בַּדַארְפֶן צוּ הָאבְּן פוּן דִיר אַיין זַאךְ דֶען אַבְרָהָם דֶער זוּן פוּן תֶּרַח אַיידֶר עֶר הָט גִיהַאט קִינְדֶר הָט עֶר גִיבּוֹיְט מִזְבְּחוֹת אוּנ הָט מַקְרִיב גִיוֶועזְן קָרְבָּנוֹת אוּנ הָט תָּמִיד גִיבֶּעטְן רַחֲמִים. דֵיין

אִשְׁתִּי׃ יב וְגַם־אָמְנָה אֲחֹתִי בַת־אָבִי הִוא אַךְ לֹא בַּת־אִמִּי וַתְּהִי־לִי לְאִשָּׁה׃ יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ

אִתְּתִי׃ יב וּבְרַם בְּקוּשְׁטָא אֲחָתִי בַת אַבָּא הִיא בְּרַם לָא בַת אִמִּי וַהֲוַת לִי לְאִנְתּוּ׃ יג וַהֲוָה כַּד

טעו

אותי

תו"א וגם אמנה. סנה' נח:

רשב"ם

עצור וגו': (יב) אחותי בת אבי. כי בני בנים הרי הם כבנים והיא הית' בת הרן בן תרח: אך לא בת אמי. לא אחותי ממש שיצאת מבטן אמי והיא מותר' לי ותהי לי לאשה: (יג) כאשר התעו אותי. הגלני ממקומי שנאמר לך לך מארצך וזהו שכתב ארמי אובד אבי משום שהוגל' משום כי התעו אותי ואובד אבי כפל לשון הוא כדכתיב תעיתי כשה אובד צאן אובדות היו עמי רועיהם התעום: אמרי לי. אמרי עלי:

רש"י

אשתו שואלין אותו (ב"ק צב) אשתך היא או אחותך היא: (יב) אחותי בת אבי היא. ובת אב מותרת לבן נח שאין אבות לעו"א. וכדי לאמת דבריו השיבו כן צ וא"ת והלא בת אחיו היתה בני בנים הרי הן כבנים והרי היא בתו של תרח וכן הוא אומר ללוט כי אנשים אחים אנחנו: אך לא בת אמי. הרן מאם אחרת היה: (יג) ויהי כאשר התעו אותי וגו'. אונקלוס תרגם מה שתרגם ויש ליישב עוד דבר דבור על אופניו כשהוציאני הקב"ה מבית אבי להיות משוטט ונד

שפתי חכמים

דיבור בעלמא: צ כלו' היל"ל בת אבי היא ולא הי' צ"ל בת אמי אלא כדי לאמת את דברין הראשונים שאמר אחותי היא אמר כך. וא"ת לעיל גבי פרעה למה לא השיב אברהם כלום וי"ל דפרעה לא שאל אותו אלא פעם אחד מ"ה לא השיבו

בית דוד

אדר זי איז דיין שוועסטער, צו וואס דארפן זיי דם וויסען: (יב) (אחותי בת אבי היא). זי איז מיין שוועסטער פון איין פאטער ניט פון איין מוטער (ובת אב מותרת לבן נח) אונ אבען נח מעג נעמען פר אווייב די טאכטער פון זיין פאטער (ניט פון זיין מוטער) (שאין אבות לכנענים) ווייל ביי כנענים קען מען ניט וויסען ריכטיג ווער איז דר פאטער פון קינד ווייל זיי זענען מזנה מיט פיל מענר (וכדי לאמת דבריו השיבם כן) אום אמת צו מאכן זיינע רייד וואס ער הט גזאגט זי איז זיין שוועסטער, הט ער זיי גזאגט זי איז מיין שוועסטער אונ אווייב (ואם תאמר) אונ אויב דו וועסט זאגן אברהם הט גזגט ליגן (והלא בת אחיו היתה) שרה איז דאך גוועזן די טאכטער פון זיין ברודער הרן, ענפערט רש"י (בני בנים הרי הם כבנים) קינדערס קינדער זענען ווי אייגענע קינדער אונ שרה וואס איז גוועזן די טאכטער פון הרן אאייניקול פון תרח (והרי היא בתו של תרח) הייסט זי די טאכטער פון תרח, הייסט זי דאך אשוועסטער פון אברהם (וכך הוא אומר ללוט) אונ אזו הט אברהם גזאגט צו לוט (וואס ער איז גוועזן אזוהן פון הרן אברודער פון שרה) (כי אנשים אחים אנחנו) מיר זענען ברידער: (אך לא בת אמי). נאר זי איז ניט אטאכטער פון מיין מוטער (הרן מאם אחרת היה) הרן איז געבורן גווארן צו תרח פון אן אנדר ווייב, ניט פון דעם ווייב וואס אברהם איז גבורין גווארן: (יג) (ויהי כאשר התעו אותי וגו'). זאגט רש"י (אונקלוס תרגם מה שתרגם) דר תרגום טייטשט דעם פסוק נאך זיין מיינונג (ויש ליישב עוד דבר דבור על אופניו) אונ מען קען נאך טייטשן דעם פסוק יעדר ווארט זאל זיין גערעט אויף זיין ארדענונג, אונ אזו מיינט דר פסוק, אברהם הט גזאגט צו אבימלך (כשהוציאני הקב"ה מבית אבי) ווען הקב"ה האט מיך ארויס גענומען פון מיין פאטערס שטוב (להיות משוטט ונד ממקום למקום)

פירוש

בעבור שתהי' להם אשתי מופקרת: (יב) (וגם אמנה) כמו באמת וכן אמנה אנכי חטאתי (יהושע ז' כ') וכן ענינו עם המ"ם אמנם. אמר אף על פי שאני אמרתי הדבר מפחד לאנשי המקום לא כזבתי בזה כי אחוה יש לי עמה כי בת אחי הוא. ובת אחי היא בת אבי כי בני בנים הרי הן כבנים. (אך לא בת אמי). כי הרן הי'

רד"ק

לתרח מאש' אחרת. ואם היתה' בת אמו גם כן בזה הדרך לא הי' לוקח אות'. ורז"ל למדו מכאן (סנהדרין נ"ח) כי בני נח אין להם אחו' מצד האב כי אם מצד האם. ואברהם הי' יכול לקחת אחותו בת אביו ממש ובלבד שלא תהי' בת אמו. כי בת אם היא הודאית: [יג] (ויהי כאשר התעו) התעו ענינו הגלו. כי הגול' ממקומו

פירוש לתורת אלהים

דבר אשתי אונ מען וועט מיך הרגנן אום ווילן מיין ווייב: (יב) וגם אמנה אונ אויך אמת אחותי בת אבי הוא זי איז מיין שוועסטער פון פאטער האלב אך נייערט לא בת אמי זיא איז ניט מיין מוטערס טאכטער אונ אשוועסטער פון פאטער האלב איז מותר צו אבן נח ותהי לי לאשה איז זי גווארן צו מיר פר אווייב (עיין רש"י): (יג) ויהי אונ עס איז גוועזן כאשר התעו אותי

ספר הישר

נאמן צו אלו מענשן וואס זענען אויף דר ערד, אבער אצונד אז עס איז שון גבורן גווארן צו אום איין זון יצחק הט ער דיך נאר פר לאזט אונ הט גמכט אגרוסו סעודה פר דו זיצרם פון לנד אונ אן נאט

ט״עו עַמְמַיָא בָּתַר פּוּלְחַן טָעֲוָת עוֹבָדֵי יְדֵיהוֹן יָתִי קָרִיב יְיָ לְדַחַלְתֵּיהּ מִבֵּית אַבָּא וַאֲמָרִית לַהּ דֵּין טֵיבוּתִיךְ דִּי תַעְבְּדִין עִמִּי לְכָל אַתְרָא דִּנְהָךְ

אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וָאֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה

אמרי

רש״י

נמקו׳ למקו׳ וידעתי שאעבור במקום רשעים ואומר לה זה חסדך וגו׳ : כאשר התעו. ל׳ רבי׳ ואל תתמה כי בהרבה מקומות ל׳ אלהות ול׳ מרות קרוי לשון רבים . אשר הלכו אלהי׳ . אלהים חיים · אלהים קדושי׳ וכל ל׳ אלהי׳ ל׳ רבי׳ וכן ויקח אדוני יוסף אדוני האדוני׳ . אדוני הארץ . וכן בעליו יומת והועד בבעליו וא״ת מהו ל׳ התעו כל הגולה ממקומו ואינו מיושב קרוי תועה · כמו (לקמן כא) ותלך ותתע

בית דוד

איך זאל גיין אין דר וועלט פון איין אורט צום אנדערן אורט (וידעתי שאעבור במקום רשעים) אונ איך האב געוויסט איך וועל גיין אויף אזעלכע ערטער וואס די מענשן זענען רשעים אונ עס קען זיין זיי וועלן מיך הרגנן מיין ווייב זאל צו זיי פאר׳ ווערן (ואומר לה זה חסדך) האב איך גיזאגט צו איר דאס איז דיין טובה וואס דו זאלסט מיר טון דו זאלסט אגן דו ביזט מיין שוועסטער ביזטו פרי׳ אן אזאן וועט מען מיך ניט הרגנן : (כאשר התעו) . זיי האבן מיך פר בלאנדזעט אין דער וועלט , זאגט רש״י (לשון רבים) התעו , זיי, מיינט מען דאך פיל (ואל תתמה) ואלסט דיך ניט וואנדערן (כי הרבה מקומות לשון אלהות ולשון מרות קרוי לשון רבים) ווארום אין פיל ערטער ווערט גרעט אויף געטליכקייט אונ אויף הערשאפט מיט פילקייט , עס שטייט אין פסוק (אשר הלכו אלהים) זיא זענען געגאנגן אלהים , נאט (אלהים חיים) לעבעדיגע געטער (אלהים קדושים) הייליגע געטער (וכל לשון אלהים לשון רבים) דס ווארט אלהים איז טייטש פיל געטער,(וכן) אונ אזוי שטייט נאך אין פסוק (ויקח אדוני יוסף) ער האט גענומן , די הערין פון יוסף האבן אים גנומן , האט דען יוסף גהאט פיל הערין , ער הט דאך נאר גהאט איין הער , פונטיפר (אדוני האדונים) דיא הערן איבער די הערין דס מיינט מען הקב״ה וואס ער איז דער הער איבר אלע הערין (אדוני הארץ) די הערי פון דעם לאנד (וכן בעליו עמו) די איינענטימר (דיא בעלי בתים) פון דיא זאך זענען גוועזן מיט אים (והועד בבעליו) עס איז גזאגט גווארן צו די איינענטימרס (די בעלי בתים) פון דעם אוקס, אי אלין נערעט מיט פיל סאכען צאל , ווייל דס אי אכבוד (ווי ביי אונז איז היינט דער מנהג צו אמענטש וואס מען דארף אים געבן כבוד רעט מע איר, זיי, איך) (ואם תאמר מהו לשון התעו אויב דו וועסט זאגן וואס מיינט מען התעו פא בלאנדזעט , זאגט רש״י (כל הגולה ממקומו ואינו מיושב) ווער עס ווערט פר טריבען פון זיין אורט אונ איז ניט בזעצט אויף איין אורט (קרוי תועה ווערט ער גרופן פר בלאנדזעט (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ותלך ותתע) דיא איז געגאנגן או

פירוש

תועה בדרכים אשר לא ידעם ולא הורגל בהם · (אלהים). קדש. ואמר התעו לשון רבים כנגד השופטים שקוראים אלהיהם בלשון רבים ואף על פי כן מצאנו אלהים קדש שידברו בו לשון רבים כמו אלוה עושי (איוב ל״ה) ישמח ישראל בעשיו (תהלים קמ״ט) אלהים קדשים הוא (יהושע כ״ד) : (מבית אבי). מבית אחי ומשפחתי כמו שאמר לך לך מארצך׳ (ואמר לה) . לפי שהיינו באים בארץ נכרי׳ אשר לא ידענו תמיד

רד״ק

שלשם הזהרתי אות׳ בזה מפחדי לאנשי הארץ׳ (אל כל המקים) והוא לא הי׳ אומר זה בכל מקים ולא ראינו זה אלא בשני מקומות. אלא אמר לה הוא אל כל מקום שנצטרך לומר דבר זה שנחשוב שיהיו אנשי׳ רעים ושובו שם דרך ארעי. כי במקום שהי׳ גר שם דרך קבע הי׳ מכירים אותו ומכבדים אותו מאד · כמו ענר ואחיו שהיו בעלי בריתו. ואמרו לו בני חת נשיא אלהים אתה בתוכנו (אמרי לי) בעבורי . כמו וישאלו אנשי המקום

פירוש לתורת אלהים

אלהים מבית אבי אז גאט הט מיך פר טריבן פון מיין פאטערס הויז גזוגט האב איך געוויסט אז איך וועל גיין דורך אזעלכע ערטער וואו עס איז פר האנגען רשעים ואמר לה האב איך צו איר גזאגט זה חסדך אשר תעשי עמדי דאס איז דיין חסד וואס דו זאלסט מיט מיר טון אל כל המקום אשר נבוא שמה צוא איטליכן ארט וואס מיר וועלן דארטן קומען אמרי לי זאג אויף מיר אחי הוא ער

ספר הישר

ניט הט ער גאר פר געפינן אונ פון אלו זאכן וואס ער הט גזאגט בשעת ער הט אנטפלויגט יצחק הט ער פר דיר ניט מקריב גוועזן קיין שום קרבן . וואס נאט ביה צום שטן אזוי ווי אברהם פין קנעכט איז. איז ניין גלייבן ניט דא אונ איך ניים איב איך זאך אים זאגן ער זאל מקריב זיין דם זון יצחק פר מיר וועט ער ניט פר מיידן צו טון דם דינגו. בשעת איך דער ציט איז גוועזן דו בי״ד פון גאט ביה צו

אָמְרִי־לִי אָחִי הוּא׃ יד וַיִּקַּח
אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים
וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֶׁב לוֹ
אֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ׃ טו וַיֹּאמֶר
אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב
בְּעֵינֶיךָ שֵׁב׃ טז וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה

לְתַמָּן אִמְרִי עֲלַי אֲחִי
הוּא׃ יד וּדְבַר אֲבִימֶלֶךְ
עָאן וְתוֹרִין וְעַבְדִּין
וְאַמְהָן וִיהַב לְאַבְרָהָם
וַאֲתֵיב לֵיהּ יָת שָׂרָה
אִתְּתֵיהּ׃ טו וַאֲמַר
אֲבִימֶלֶךְ הָא אַרְעִי
קֳדָמָךְ בִּדְתַקִּין בְּעֵינָךְ
תִּיב׃ טז וּלְשָׂרָה אֲמַר
הָא יְהָבִית אֲלַף סִלְעִין

בעל הטורים נתתי

שמשום ישראל שאותן הימים לטו"א ומיכו ככא כתיב מלא וכתם חסר באינס רשעים כ"כ כמו עו"א : (טז) ולשרה. ב' כמס' ולשרה אמר ולשרה בן שכתוב כאן גבי שרה הנה הוא לך כסות עינים רמז שיהי' בן לשרה שיכסי' לו כסות עינים

רשב"ם

(טז) ולשרה אמר · דברי פיוסים ותנחומים הנה לקחתי אותך בתחל' לא באונס ולא בבא אלא כמנהג נישואין שהרי נתתי מהר ומתן אלף כסף לאחיך בשביל שהייתי סבור שהוא אחיך כמו שאמרה לי ולא זהו מתן של צאן ובקר שנתן אבימלך לאברהם לבסוף אלא קודם שהביא' אל ביתו שאפילו פרעה שנענש יותר כתיב בו ולאברם היטיב בעבורה קודם נישואין וכ"ש אבימלך : נתתי אלף כסף מתחל' כדכתי' בפרעה וכדכתי' הרבו עלי מהר ומתן וכדכתיב ומגדנות נתן לאבי' ולאמה : הנה הוא לך כסות עיני' לכל אשר אתך ואת כל . אלף כסף שנתתי לאחיך מתחל' כבוד גדול הוא לך וכסות עיניהם של כל בני ביתך אשר אתך וגם לכל העולם שלא יסתכלו בך לגנאי לומר אשה זו מנהג הפקר נהג בה אבימלך כי הכל ידעו כי דרך כבוד לקחה ובעל כרחו החזירה . כסות עינים

רש"י

וחשב . (תהלים קיט) תעיתי כשה אובד (איוב לח) יתעו לבלי אוכל יאמו ויתעו לבקש אכלם : אמרי לי . עלי וכן (לקמן כו) וישאלו אנשי המקו' לאשתו על אשתו וכן (שמות יד) ואמר פרעה לבני ישראל כמו על בני ישראל (שופטים ט) פן יאמרו לי אשה הרגתהו : (יד) ויתן לאברהם. כדי שיתפייס ויתפלל עליו: (טו) הנה ארצי לפניך. אבל פרע' אמר לו הנה אשתך קח ולך . לפי שנתיירא שמצריי' שטופי זמה : (טז) ולשרה אמר · אבימלך לכבודה כדי לפייסה

שפתי חכמים

אבל אבימלך שאלו שני פעמים מ"ה הוצרך להשיב לו. מהרש"ל: ק דהי' על לקיחת אשתו כדי לא נגע בה וכאלו

בית דוד

גֶבְּלָאנְדְזֶעט (תָּעִיתִי כְּשֶׂה אוֹבֵד) אִיךְ הָאבּ גֶבְּלָאנְדְזֶעט וִוי אַפֶּארְלָארֶענֶע שֶׁעפְּס (יִתְעוּ לִבְלִי אוֹכֶל) זֵיי וָועלֶן בְּלָאנְדְזֶען וַוייל זֵיי הָאבֶּן נִיט צוּ עֶסִין (וַיֵּצְאוּ וְיִתְעוּ לְבַקֵּשׁ אָכְלָם) זֵייא וָועלֶן אַרוּים גֵייִן אוּנ בְּלָאנְדְזֶען צוּ זוּכֶען זֵייעֶר עֶסִין : (אִמְרִי לִי). מֵיינְט מֶען (עָלַי), דוּ זָאלְסְט זָאגְן אוֹיף מִיר אִיךְ בִּין דַיין בְּרוּדֶר (וְכֵן וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ) מֵיינְט מֶען (עַל אִשְׁתּוֹ) דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן דֶעם אוֹרְט הָאבֶּן גֶפְרֶעגְט בַּיי יִצְחָק אוֹיף זַיין וַוייבּ וָוס זִי אִיז מִיט אִים (וְכֵן וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל) כְּמוֹ (אִיז גְלַייךְ וִוי עֶס וָואלְט גֶשְׁטַאנֶען) (עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) פַּרְעֹה הָאט גֶזָגְט וָועגְן דִי יוּדִי׳ (פֶּן יֹאמְרוּ לִי אִשָּׁה הֲרָגַתְהוּ) מֶאמֶער וָועט מֶען זָאגֶען אוֹיף מִיר אַיין אִשָּׁה הָאט אִים גֶעהַרְגֶעט : (יד) (וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם) . אֲבִימֶלֶךְ הָאט גֶגֶעבֶּן מַתָּנוֹת צוּא אַבְרָהָם (כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּיֵּס) עֶר זָאל אִיבֶּער גִיבֶּעטֶן וָוערְן (וְיִתְפַּלֵּל עָלָיו) וָועט עֶר בֶּעטְן צוּ הקב"ה פוּן זַיינֶטְוֶועגֶען : (טו) (הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ) . מַיין לַאנְד אִיז פַר דִיר . זָאגְט רש"י (אֲבָל פַּרְעֹה אָמַר לוֹ) אָבֶּער פַּרְעֹה הָאט גֶזָגְט צוּ אַבְרָהָמֶען (הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וָלֵךְ) דָא הָסְטוּ דַיין וַוייבּ נֶעם זִיא אוּנ גֵיי אַוֶועק פוּן מִצְרַיִם (לְפִי שֶׁנִּתְיָרֵא) וַוייל פַּרְעֹה הָאט מוֹרָא גֶהַט טָאמֶער וֶועלְן דִי מִצְרִים שְׁלֶעכְטְס טוּן צוּא אַבְרָהָם מִיט שָׂרָה (שֶׁהַמִּצְרִים שְׁטוּפֵי זִמָּה) וַוייל דִיא מִצְרִים הָאבֶּען שְׁטַארְק לִיבּ זְנוּת : (טז) (וּלְשָׂרָה אָמַר (אֲבִימֶלֶךְ) אֲבִימֶלֶךְ הָט גֶזָאגְט צוּ שָׂרָה (לִכְבוֹדָהּ כְּדֵי לְפַיְּסָהּ) וָועגֶען אִיר

פירוש רד"ק

לאשתו וזולתו רבים: (יד) (ויקח) פייסו בדברים ובממון ובקש ממנו שימחול לו ויתפלל בעדו · וגם אמר לו שישב בארצו באיז' מקום שירצ' כי הוא יצו' עליו שלא יגעו בו ובאשתו : (טז) (אלף כסף) מלבד הצאן והבקר

פירוש לתורת אלהים

אִיז מַיין בְּרוּדֶער : (יד) וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ הָאט אֲבִימֶלֶךְ גֶנוּמֶען צֹאן וּבָקָר שָׁאף אוּנ רִינְדֶער וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת אוּנ קְנֶעכְט אוּנ דִינְסְט מֵיידְען וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם אוּנ הָט גֶגֶעבֶּן צוּ אַבְרָהָם כְּדֵי עֶר זָאל אִיבֶּער גִבֶּעטֶן וָוערִין וַיָּשֶׁב לוֹ אֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אוּנ הָט ווִידֶער גֶקֶערְט צוּ אִים זַיין וַוייבּ שָׂרָה : (טו) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הָט אֲבִימֶלֶךְ גֶזָאגְט הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ מַיין לַאנְד אִיז פַר דִיר בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב ווִי עֶס אִיז דִיר וואל גֶפֶעלֶן בַּאזֶעץ דִיךְ : (טז) וּלְשָׂרָה אָמַר אוּנ צוּ שָׂרָה הָט אֲבִימֶלֶךְ

דִּכְסַף לַאֲחוּךְ הָא הוּא לִיךְ כְּסוּת דִּיקָר עֲיָינִין חֲלַף דִּשְׁלַחִית וּדְבַרְתִּיךְ וַחֲזֵית יָתִיךְ וְיָת כָּל דְּעִמָּךְ וְעַל כָּל מַה דַּאֲמַרַת אִתּוֹכַחַת׃
יז וְצַלִּי אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ

נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא־לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת׃ יז וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם

תו"א הנה הוא. מגילה טו את כ"ק לג: ויתפלל. כ"ק לג:

רשב"ם

שלא יראו בך לגנאי כדכתיב וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ ושמסתכלים באדם לבזותו כתב לראוה כך · עיני הראינה בה · ותחז בציון עינינו : ונוכחת. מפורסם ומתווכח יפה כי דרך כבוד נהגתי בך ואל תשימי לבבדרך טוב וזהו עיקר לפי פשוטו כי לכבוד של שרה אמר אבימלך כל זה ולא לקנתרה ולהוכיחה .

שפתי חכמים

לא לקחה (נח"י) כא דאבימלך הוצרך לפייס את אברהם ולא כן כרפה י"ל דפרפה אונס גמור כו' כי אברהם תפלתו כהתפס ואמר לפרפ אברי נא אחותי את כו' אבל ככא פאלו אפהך פיא או לחוהך פיא וירא פמא יהרגוכו וכו' מוכרת נוסר אחותי פיא ולפיכך לא תלקה פרפה רק בפנת ראהן פהתפפים קפה לו ואחר פהפיבה לא כולרך פוד לרפואה אבל אבימלך גם אחר פהפיבה ופייפה ונתן מתנות אפ"ה כי פלור פגר לפי פביי קרוב למזיר נמה פאלוכו אפהך וכת"פ אכפנאי פנא לפיר כו' : ר כלו' ואפ"ם פאבימלך לא נהן לאברהם אלא כדי פיתפלל פליו כמו פפי' לפיל ואיך אמר לפרפ פלכך דפ

רש"י

לפייסה ר הנה עשיתי לך כבוד זה נתתי ממון לאחיך שאמרת עליו אחי הוא הנה הממון והכבוד הזה לך כסות עינים : לכל אשר אתך · יכסו עיניהם שלא יקילוך שאלו השיבותיך ריקנית יש להם לומר לאחר שנתעלל בה החזירה עכשיו שהוצרכתי לבזבז ממון ולפייסך יודעים יהיו שעל כרחי השיבותיך ועל ידי נס : ואת כל · ועם כל באי העולם : ונכחת · יהא לך פתחון פה להתוכח ולהראות דברים נכרים

בית יהודא

כבוד אונ ז"א צו איבער בעטען (הִנֵּה עָשִׂיתִי לָךְ כָּבוֹד זֶה) איך האב דיר געטון דעם כבוד (נָתַתִּי מָמוֹן לְאָחִיךְ) איך האב געגעבן געלט צו דיין ברודר (שֶׁאָמַרְתְּ עָלָיו אָחִי הִיא) וואס דו האסט געזאגט אויף איהם ער איז מיין ברודר (הִנֵּה הַמָּמוֹן וְהַכָּבוֹד הַזֶּה לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם) דאס געלט וואס איך האב געגעבען אונ דעם כבוד וואס איך גיב צו אייך וועט זיין פאר דיר אבדעקונג אויף אלע אויגען וואס ווילען אויף דיר שלעכט קוקן: (לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ) צו אלע מענטשן וואס זענען מיט דיר (יְכַסּוּ עֵינֵיהֶם שֶׁלֹּא יְקִילוּךְ) וועלן זיי בדעקן זייערע אויגן זיי זאלן דיך ניט גרינג האלטן אונ ניט פאר שעמן (שֶׁאִלּוּ הֲשִׁיבוֹתִיךְ רֵיקָנִית) ווען איך וואלט דיך אומגעשיקט ליידיג (יֵשׁ לָהֶם לומר) וואלטן זיי געקענט זאגן (לְאַחַר שֶׁנִּתְעַלֵּל בָּהּ הֶחֱזִירָהּ) נאך דעם ווי ער האט מיט איר מזנה געווען האט ער זיא צוריק געגעבן (עַכְשָׁיו שֶׁהוּצְרַכְתִּי לְבַזְבֵּז מָמוֹן וּלְפַיְּסֵךְ) איצט אז איך האב געדארפט דיר געבן פיל געלט אונ דיך איבערבעטן (יִהְיוּ יוֹדְעִים) וועלן זייא וויסען (שֶׁעַל כָּרְחִי הֲשִׁיבוֹתִיךְ) איך האב דיך געמוזט צוריק געבען (וְעַל יְדֵי נֵס) אונ מיט אוממעגליכע שטראף בין איך געשטראפט געווארן אונ מיט אנס בין איך נתגייעט געווארן: (וְאֵת כֹּל) אונ מיט אלע (וְעִם כָּל בָּאֵי עוֹלָם) מיט אלע מענטשן וואס זענען געקומען אויף דער וועלט (וְנֹכַחַת) וועסטו זיי באווייזן אז עס איז אמת ווי דיא זאגסט (יְהֵי לָךְ פִּתְחוֹן פֶּה לְהִתְוַכֵּחַ וּלְהַרְאוֹת דְּבָרִים נִכָּרִים

פירוש רד"ק

ועבדים ושפחות שנתתי לו · נתתי ארף בבתי שילבישך בהם בגדים נאים וכן לכל אשר אתך ילבישו בהם כלומר השפחות ובני בית העומדים לשמשך כי לכבודך נתתים לו (לאחיך) · לפי שנקרא אחיך עד הנה. (כסות עינים) לך יקנו בהן כסות נאה שיהיו בעל גוונים רבים כי הגוון יקרא עין כמו ועינו כעין הבדלה (במדבר י"א) כענין הרשים (יחזקאל א') או פירוש שתהיה רקמי של הכסות עשוי' עינים . (ואת כל ונכחת) והכתוב אומר כי כל זה שקרי לשרי עם פרעה ועם אבימלך נוכחה ונזכר' שרה מכאן ואילך שלא אמרה עוד אחי הוא . ואלו היתה' פלח ונוכחת דברי אבימלך לשרה היתה' התי"ו דגוש' והנה היא רפה . והיא בפרים ה"א הנרב'

פירוש לתורת אלהים

נזאגט הִנֵּה איך טוה דיר דעם כבוד נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף איך האב געגעבן טויזנט זילבערנע מטבעות צו דעם וואס דו האסט גזאגט ער איז דיין ברודר הִנֵּה דס געלד אונ דעם כבוד וואס איך טו דיר אז היא לָךְ דאס איז צו דיר כְּסוּת עֵינַיִם איין צודעק צו די אויגן לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ צו די אלע וואס זענען מיט דיר זאלסט ניט מבויש ווערן פאר זייא אין די אויגן (עיין רש"י) וְאֵת כֹּל אונ מיט אלע לייט פון דער וועלט וְנֹכַחַת אונ דוא וועסט דיר באווייזן (עיין רש"י) : (יז) וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל

ספר הישר

אברהם אונ זאגט צו אים נעם דיין איינציגן זון דעם וואס דו האסט ליב יצחק אונ גיי צום לאנד מוריה אונ ברענג איהם אויף פאר אקרבן אויף איינעם פון די בערג. אונ אברהם האט געטראגט ביי זיך אונ דאס:

אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ׃ יח כִּי־עָצֹר עָצַר

וְצַלִּי אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ וְאַסֵּי יְיָ יַת אֲבִימֶלֶךְ וְיַת אִתְּתֵיהּ וְאַמְהָתֵיהּ וְאִתְרְוָחוּ׃ יח אֲרֵי מֵיחַד

אחד

תו״א כי עצור . תענית ח ב״ק סס

רש״י

הללו . ולשון תוכחת בכ״מ ברור דברים ובלע״ז אשפרופי״ר. (הוא אפרובר להלן ל״א ל״ז פרלייטערן בעסיירען בעסטיממען) ואונקלוס תרגם בפנים אחרים ולשון המקרא כך הוא נופל על התרגום הנה הוא לך כסות של כבוד על העינים שלי ששלטו בך ובכל אשר אתך ועל כן תרגומו וחזית יתיך וית כל דעמך . ויש מדרש אגדה . אבל ישוב ל׳ המקרא פירשתי : (יז) וילדו . כתרגומו ואתרוחו כפתחו

שפתי חכמים

נתכ׳ לו לא סיפר הדברים אלא כדי לפייסה. ולקש׳ מהרא״ס ואם תאמר מנ״ל לרש״י שנתנם לאברהם כדי לפייסו דלמא בשב גם לאברהם ע״מ כן שיהיו לכבודה. וי״ל שמדברי השם שא״ל השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך ידענו שכל ע׳.ו של אבימלך לא הי׳ אלא לפייסו כדי שיתפלל עליו. ום שתמא שמתנות כמי נתן לו בשביל זה. וכ״ל דאי מסום כי דה לאם נתנם לאברהם לשרה הי׳ לו ליתנם ולא לאברהם כי זה הי׳ לה לכבוד יותר לפי דברי אבימלך אלא ודאי עיקר נס זה לאברהם הי׳ כדי להתפלל עליו ודבריו עם שרה לא היה

בית

הללו) דו וועסט קענן עפנן אמול צום ריידן אונ צו ווייזן די זאכן וום איך האב דיר גגעבן וואס פון זיי איז צו דער קענן אז איך האב דיך ניט אנגערירט (ולשון תוכחה בכל מקום ברור דברים) אונ ווי עס שטייט דם ווארט תוכחה מיינט מען צו בווייזען דאס ריכטיגקייט פון דער זאך (ואונקלוס תרגם בפנים אחרים) דער תרגום טייטשט אנדערש (ולשון המקרא כך הוא נופל על התרגום) נאך דעם פשט פון תרגום וועט אזו מיינן דר פסוק (הנה הוא לך כסות של כבוד) דם וועט דיר זיין אבעדעקונג פון כבוד (על העינים שלי ששלטו בך ובכל אשר אתך) ווייל איך האב גקוקט מיט מיינע אויגן אויף דיר אונ

ז וד.

איך אלץ וואס איז גוועזן מיט דיר (ועל כן תרגמו) דריבער טייטשט דער תרגום (וחזית יתך וית כל דעמך) איך האב גזעהן דיך אונ אלץ וואס איז גוועזן מיט דיר (ויש מדרש אגדה) עס איז דא דרשות אויף דעם פסוק (אבל ישוב לשון המקרא פירשתי) נאר איך האב געשריבן דעם פשט נאך דעם לשון פון פסוק : (יז) (וילדו) . זיי האבן גבארן (כתרגומו) ווי דער תרגום טייטשט מיינט מען ניט זיי האבן קינדער גיבארן נאר (ואתרוחו) זיי זענען לויז גווארן (נפתחו נקביהם והוציאו) זייערע לעכער זענען געעפנט גווארן אונ האבן ארוס גגעבן פון זיך דאס מענטשליכע בדערפעניש (והיא לידה שלהם) דם

פירוש

הנכהרת כמו ונשכחת צור (ישעי׳ כ״ג): (יז) (וירפא אלהים את אבימלך)׳ שחזר׳ לו התאו׳ כראשונ׳. (ואת אשתו ואמהותיו וילדו׳) שהגיעו לזמן הליד׳ ולא יכלו ללדת׳ ואף על פי שתאריך הליד׳ לשאר נשים היושבו׳ על המשבר יום או יומים או יותר לפעמים. הנה אחזום היל ביום שנלקח׳ שרה ולא יכלו ללדת כל היום ההוא וכל הלילה וכן יום המחרת עד אחר תפלת אברהם וידוע הוא שיעש׳ אדם רפוא׳ לאש׳ היושבת על המשבר

רד״ק

ואין בית המלך חסר רופאים בקיאים • ובאמת ניסו בהם הדברים המועילים ולא הועילו להן אז ידעו כי אצבע אלהים היא • ומלת וילדו שבה לאשתו ואמהותיו או גם לאבימלך . ועניינו הוצאת זרע.ואונקלס תירגם ואיתרוחו . ואפשר כי דעתו על הליד׳ • ואמר ואתרוחו ולא אמר וילדו בעבור העצר שהי׳ להם מלדת . או הי׳ דעתו כדעת רז״ל (ב״ק צ״ב) שאמרו כי עצירת הנקבי׳ הית׳ בהם שלא היו יכולים להפנות לא לגדולים ולא לקטנים

פירוש לתורת אלהים

האלהים האט אברהם מתפלל גיוועזן צוא גאט וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו אונ גאט הט גיהיילט אבימלך אונ זיין ווייב אונ זיינע דינסט מיידען וילדו אונ זיי האבן גיבארין

ספר הישר

ווי אזו ער זאל אוועק נעמון יצחק פון זיין מוטער אונ אויף ברענגין פר אקרבן עולה פר גאט ב״ה : ויבא אונ אברהם איז גקומען אונ גצעלט פון זיין ווייב שרה אונ זעצט זיך אנידער פר איר אונ זאגט צו איר אונזער זון יצחק איז שוין גרוס אונ ווייסט נאר ניט ווי אזו מען דינט גאט ב״ה דרום וויל איך אים נעמין אינ וויל אום פירן צו שם ועבר. אונ דרט וועט ער זיך לערנין דעם וועג פון גאט ב״ה. אונ שרה זגט צו אברהם איך בעט דיך דו זאלסט אים אפ היטן אונ זאלסט ניט אפ טון דיין אונ פון אום. דען איך האב נאר אום אליין אונ שרה וויינט

זיי

אונ דר זעלביגר נכט. אונ אברהם איז גגנגין מיט זיין זון יצחק ער זאל אים אויף ברענגין פר אקרבן עולה אזו ווי גאט הט אים גבטן.אונ אברהם נעמט מיט זיך צוויי יונגן איינר הט גהייסן ישמעאל דר זון פון הגר אונ דר אנדרר הט גהייסן אליעזר • אונ ווי אברהם איז גגנגן מיט זיין זון יצחק אויף דעם וועג איז גקומען דער שטן אונ גשטלט פון איין מאן מיט אנידריג גמיט אונ זגט צו אברהם צו ביסטו איין נאר אדר איין אום גלערטער מענש וום די גייסט אום ברענגן דיין איינציגן זון וום גאט ב״ה הט דיר גגעבין אויף דער עלטר פר וואר דיא

אֲחַד יְיָ בְּאַפֵּי כָּל פְּתַח וַלְדָּא לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיסַק שָׂרָה אִתַּת אַבְרָהָם׃ א וַייָ דְּכִיר יָת שׂרה

יְהוָה בְּעַד כָּל־רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם׃ סכא א וַיהוָה פָּקַד אֶת־ שׂרה

תו"א נגד כל. ב"ק צב: וה' פקד. ר"ה יא לב תענית ח מגילה לא ב"ק לב:

בעל הטורים

דכתיב ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות: (א) וה' פקד. ב"ת שנא' וה' הוא יכית דינו שאמרו עליה סנגוריא ואמרו אם לא ההן לה מהה כן א"כ תאחר את הקץ שנגזרת וכנו אותם ת' שנה תפיכיי לו זרע וכוא כן מאה שנה ולריך שיתחיל מעתה. ד"א שאמרו בנות לוט נתעברו מניאת איסור מאביהן ושרה לא תתעבר מאברהם. ד"א שאמרו נעתרה עם אבימלך וכתיב ואם טהורה היא ונקתה ונזרעה זרע. ופה שלא נפקדה אחר עתירת פרשה לפי שכאן הי' מתמוה ידים ולא הי' חסר

רש"י

נקביהם והוציאו והיא לידה שלהם: (יח) בעד כל רחם׳ כנגד כל פתח: על דבר שרה׳ ע"פ דבורה של שרה: (א) וה' פקד את שרה וגו' (ב"ק צ"ב) סמך פרשה זו ללמדך שכל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה שנא' ויתפלל וגו' וסמיך ליה וה' פקד את שרה שפקדה כבר קודם שריפא את אבימלך: כאשר אמר. בהריון: כאשר

שפתי חכמים

כי' אלא לכבוד' ולפייסה אמר כך וק"ל: ס ואין לומר שפירושו על אודות שרה כמו על דבר אשר לא קדמו וגו' שהרי כתיב לעיל גם אנכי ידעתי וגו' ואחשוך אותך מחטוא לי דמשמע שלא עצר הקב"ה כח לשתה אלא לאבימלך בלבד ובכא כתיב כי עצר ה' בעד כל רחם וגו' א"כ צ"ל ע"פ דבורה של שרה משה זה ותפה' מה שפירש"י לעיל גבי ויגנע ה' את פרעה וגו' ע"פ דבירה של שרה מכאה נפקא בג"ה כ"ל: ת ול"ה מה כוכתה יש מכאן דילמא מה שפקדה עתה לפי שעתה הי' כמועד שקבע לו הקב"ה דהם לא שבשיו אימתי דכא נפשה לריכה לילד וכר"ה היתה כפקיד' וי"ל דרש"י בעצמו הירץ זה נח"ב פקד כבר קודם שריפא את אבימלך וקשה מה נח לבאתיפנו שקודם שריפא את אבימלך ריפא את שרה אלא ודאי שבא לבשמיענו כל המבקש כו'. רא"ם. כתב כרא"ם תימא דמשמע משמע שאין כאן מקומו דאל"כ מאי סמך פרשה זו דקאמר ואין סדבר כן שהרי בט"ו בניסן בשר המלאך את שרה ובט"ו בו נהפכה סדום וניצול לוט עם בנותיו ובשנעשה משעה לוט עם בנותיו מיד נסע אברהם וישב לו בגרר ושם נלקחה שרה ועצר ה' בעד כל רחם לבית אבימלך והתפלל אברהם עליהם ונתרפאו ובר"ה נפקדה שרה נמרו כל הסיפורים האלו ומשנים זה אחר זה על הסדר ומה זה שאמר סמך פרשה זו וכו' הירץ כיון דכתיב וה' פקד את שרה

בית

פֿייגט מען זייער געבורט וואס זיי האבן געהאט׳ (יח) (בְּעַד כָּל רָחֶם). מייגט מען (כְּנֶגֶד כָּל פֶּתַח) וויארום הקב"ה האט ביי זיי בין איצט פר האלטען אלע פענסטשליכע אפגאנגען: (עַל דְּבַר שָׂרָה), (עַל פִּי דִבּוּרָהּ שֶׁל שָׂרָה) דורך דיא רייד פון שרה ווייל זיא האט גהייסן: (א) (וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה וגו'). זאגט רש"י (סָמַךְ פָּרָשָׁה זוֹ) דער דבר שטייט די פרשה גאנץ צו די פריערדיגע פרשה (לְלַמֶּדְךָ) דיך צוא לערנן (שֶׁכָּל הַמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵירוֹ וְהוּא צָרִיךְ לְאוֹתוֹ דָבָר) דער מענטש וואס בעט ביי הקב"ה ער זאל טין א טובה זיין חבר און ער אליין דארף איך האבן דיא טובה (פון דעמזעלבען) האט

דרך

ער פר זיך ניט געבעטן נאר פר זיין חבר) (הוּא נַעֲנֶה תְּחִלָּה) ווערט ער פריער געענפערט (פריער גיט הקב"ה די טובה אים נאך דעם זיין חבר (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם) (וְגוֹמֵר) אברהם האט געבעטן פר אבימלך מיט זיינע שטיב מענטשן זיי זאלן געבארן קינדער (וְסָמִיךְ לֵיהּ וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה) און עס שטייט בלד נאכט הקב"ה האט גדענקט שרה זאל געבארן אזוי (שֶׁפְּקָדָהּ כְּבָר קוֹדֶם שֶׁרִפָּא אֶת אֲבִימֶלֶךְ) איידער הקב"ה האט געהיילט אבימלך מיט זיינע שטיב מענטשן זיי זאלן געבארן. האט ער פריער גדענקט צוא שרה זיא זאל געבארן: (כַּאֲשֶׁר אָמַר) מיינט קען די הקב"ה

פירוש

לתשמיש: (יח) (כי עצר וגו') בנשים אף גם בבהמות. בבי שארז"ל (שם) ובן אברו אפילו תרנגולת לא הטילה ביצתה:

רד"ק

כא (א) (וה' פקד את שרה כאשר אמר) שהרתה וילדה למועד ההוא כאשר אמר. ולפי שהי' שלא כמנהג העולם ושלש. ומנהג הכתוב בכפל הענין ושני' הפלות

פירוש לתורת אלהים

זיי זאלן געבארן אפן: (יח) כִּי עָצוֹר עָצַר ה' בְּעַד כָּל רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ דען גאט האט פריער אויף געהאלטן קעגן אלע טראגטען עַל דְּבַר שָׂרָה אין ווילען שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם דעם ווייב פון אַבְרָהָם: (א) וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר און גאט האט גדענקט צו שרה אזוי ווי ער האט געזאגט אז זיא

של"ה הקדוש

(וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה) איגורי חכמים זאגן דער שטייט די פרשה נאך דעם וואס די תורה דער ציילט דאס אברהם האט מתפלל געווען פון אבימלכים וועגן אונז צו לערנן דאס ווען איינער איז מתפלל פון איין אנדערנס וועגן אויף אזוי אזוי וואס ער אליין דארף דאס הבן ווערט ער געענפערט פריער. אברהם האט מתפלל געווען פאר אבימלך און פאר זיינע פרוי' און זיין געזינד זיי זאלן קאנען געבערן זיין אין גאט

שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְהֹוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר׃ ב וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן לִזְקֻנָיו לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים׃

שָׂרָה כְּמָא דַאֲמַר וַעֲבַד יְיָ לְשָׂרָה כְּמָא דְמַלֵּיל׃ ב וְעַדִּיאַת וִילִידַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם בַּר לְסִבְתוֹהִי לִזְמְנָא דְמַלֵּיל יָתֵיהּ יְיָ׃

וקרא

ויקרא

בעל הטורים

כי אם כילה: פקד את שרה בגי' אף כל העקרית פקד :

רש"י

כאשר דבר. בלידה והיכן היא אמירה והיכן הוא דבור. אמירה ויאמר אלהי' אבל שרה אשתך וגומ' דבור היה דבר ה' אל אברם בברית בין הבתרי' א ושם נא' לא יירשך זה וגו'. והביא היורש משרה: ויעש ה' לשר' כאשר דבר. ב לאברה': (ב) (למועד אשר דבר אתו. ר' יודן ורבי חמא ר' יודן אומר מלמד שנולד לט' חדשים שלא יאמרו מביתו של אבימלך הוא ורבי חמא אומר לז' חדשים) : למועד אשר דבר אתו. דמליל יתיה את המועד ג אשר

שפתי חכמים

שרה דמשמע שפקד אותה קודם שריפאת את אבימלך א"כ לא הי' לו להקדים אלא ללמדך וכו' : א הקשה מהרא"ש אבל יש לתמוה למה לא פירש גבי כאשר אמר לאברהם ולא לשרה ותירץ והפשר מפני שאמר אמירה ויאמר אבל שרה וגו' בזו האמירה לאברהם כאמר' לא רצה לפרש וגבי כאשר דבר כתי לא הי' צריך לפרש מכיון שאמר גבי דיבור הי' דבר ה' אל אברם אלא כדי להודיע שהפרש שבין ויעש ה' לשרה כאשר דיבר ובין למועד אשר דיבר שהראשון שב לאברהם והשני למועד כמ"ש את"ז : ב וא"ת ל"ל לרש"י לפרש זה וי"ל דר"ל אע"פ שלא אמר הקב"ה לא יירשך זה וגו' אלא לאברהם אבל לא הבטיחו שיהי' היורש משרה מ"מ ויעש ה' לשרה אע"פ שלא דבר אלא לאברהם. מהרש"ל : ג דק"ל למה כתיב אותו

בית

האט גזאגט (בהריון) זיא זאל ווערן מעוברת : (כאשר דבר) מיינט מען וויא הקב"ה האט גרעט (בלידה) זיא וועט געבארן אזון (והיכן היא אמירה והיכן היא דבור) ווי איז געוועזן דם זאגון אונ ווי איז געוועזן דם ריידן, זאגט רש"י (אמירה) דאס זאגן איז געוועזן ווי עס שטייט אונ פסוק (ויאמר אלהים אבל שרה אשתך) הקב"ה האט גזאגט צוא אברהם אבר דיין ווייב שרה וועט האבן אזון (דבור) דם ריידן איז געוועזן ווי עס שטייט אונ פסוק (היה דבר ה' אל אברם) די רייד פון הקב"ה איז געוועזן צו אברהם (בברית בין הבתרים) ביי דם פרבינדונג וואס הקב"ה האט געמכט מיט אברהמען (ווי עס שטייט אין סדרה לך לך קפיטל טו פסוק ט) (ושם נאמר) דרטן איז גזאגט געווארן צו אברהמען (לא יירשך זה) דר (אליעזר) וועט דיך ניט ירשנן, נאר דער וואס וועט פון דיר געבארען ווערען וועט דיך ירשנן

יהודה

(והביא היורש משרה) אונ הקב"ה האט געבריינגט דם יורש פון שרה: (ויעש ה' לשרה כאשר דבר. לאברהם) הקב"ה האט געטון צוא שרה ווי ער האט גרעט צוא אברהם : (ב) (למועד אשר דבר) , צוא דער צייט וואס הקב"ה האט גרעט, רבי יודן ורבי חמא קריגן, רבי יודן זאגט (מלמד שנולד לתשעה חדשים) דער פסוק לערנט אונז יצחק איז געבארען געווארן צו ניין חדשים ווי שרה איז מיט אים מעוברת געווארן (שלא יאמרו מביתו של אבימלך הוא) מען זאל ניט זאגן שרה איז מעוברת געווארן פון אבימלך, רבי חמא זאגט (לשבעה חדשים) יצחק איז געבארן געווארן צו זיבן חדשים ווי שרה איז מיט אים מעוברת געווארן : (לזקוניו) , זאגט רש"י (שהיה זיו איקונין שלו דומה לו) דאס פנים פון יצחק איז געווען גלייך צום פנים פון אברהם : (למועד אשר דבר אותו) , הארט רש"י פר וואס

פירוש רד"ק

וכן אמר תחל' פקד ואחר כן כאשר דבר : (ב) (ותהר) לפי שלא זכר ההריון תחל' אמר כאחד ותהר ותלד. וכן ותהר ותלד את קין. (לאברהם) כמו שאמר אשר תלד לך שרה. וכן דרך הלשון כמו ותלד הגר לאברהם בן. וזולתם רבים. כי האש' כמו האדמ' שנותנת פרי לבעלי' אחר שזורע'. והילוד נקרא על שם אביו:(לזקוניו) אמר זה למה שצחק' היא ואמר' ואדוני זקן. ועוד אמר לזקוניו. כי היא שבה לעדון הבשר ולדרך הנשים ואברהם עמד בזקוניו והוליד. יש מלות בלשון הקודש בלשון רבים לעולם ולא יפרדו, כמו נעורים. זקונים

פירוש לתורת אלהים

זאל טראגן ווערן ויעש יי' לשרה כאשר דבר אונ גאט האט גטון צו שרה אזו ווי ער האט גרעט צו אברהם (עיין רש"י) : (ב) ותהר אונ זיא איז טראגען געווארען ותלד שרה לאברהם בן לזקניו אונ שרה האט געבארין צוא אברהם אזוהן צו זיין עלטער למועד אשר דבר אתו אלהים צו דר צייט

של"ה הקדוש

האט זיך דר מאנט אן שרה אונ האט איר נאך פריר געענפרט דער פון זעהן מיר ווי גרוס די מצוה איז מתפלל צוא זיין פר אנדרי פיר אציבור אונ אפילו פיר איחיד ווי די גמרא איז מדייק אונ זנט המבקש רחמים על חברו דר וואס בעט פר זיין חבר:(והוכח אברהם את אבימלך) אונ אברהם האט גשטראפט

ג וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שֶׁם־בְּנוֹ
הַנּוֹלַד־לוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה־לּוֹ שָׂרָה
יִצְחָק׃ ד וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק
בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה
אֹתוֹ אֱלֹהִים׃ חמישי ה וְאַבְרָהָם בֶּן־
מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד לוֹ אֵת יִצְחָק
בְּנוֹ׃ ו וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחֹק עָשָׂה
לִי אֱלֹהִים כָּל־הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי׃

ג וּקְרָא אַבְרָהָם יַת שׁוּם
בְּרֵיהּ דְּאִתְיְלִיד לֵיהּ
דִּילִידַת לֵיהּ שָׂרָה
יִצְחָק׃ ד וּגְזַר אַבְרָהָם יַת
יִצְחָק בְּרֵיהּ בַּר תְּמַנְיָא
יוֹמִין כְּמָא דְפַקֵּיד יָתֵיהּ
יְיָ׃ ה וְאַבְרָהָם בַּר מְאָה
שְׁנִין כַּד אִתְיְלִיד לֵיהּ יַת
יִצְחָק בְּרֵיהּ׃ ו וַאֲמָרַת
שָׂרָה חֶדְוָא עֲבַד לִי יְיָ
כָּל דְּשָׁמַע יֶחְדֵּי לִי׃

תו"א וימל. קדושין כט: כאשר לוה. קדושין כט: ואהרכס כן. מגילה טו:

רש"י

דבר וקנס כשאמר לו למועד אשוב אליך שרט לו שריטה בכותל ואמר לו כשתגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת תלד: (לזקניו. שהיה זיו איקונין שלו דומה לו): (ו) יצחק לי. ישמח עלי ומדרש אגדה הרבה עקרות נפקדו עמה הרבה חולים נתרפאו בו ביום הרבה תפלות נענו עמה ורב שחוק היה

ותאמר

שפתי חכמים

כחולים כו"ל ליגקר כתיר"ק תחת כאליף דכא עם תנרכס כי' סדכור ונז"פ דאותו ק"י אמועד ולפי שאין נופל לי דכור

בית דוד

שטייט אותו. עס דארף דאך שטיין אתו. מיט אים. אדער לו. צו אים. דיבור זאגט רש"י דר תרגום מיינט (דמליל יתיה) וואס ער הט אים (די צייט) גערעט (את המועד אשר דבר וקבע) שרה הט געבארן איר זוהן יצחק אונ ד"א וועקבינע צייט וואס הקב"ה הט אים די צייט צו גזאגט (כשאמר לו למועד אשוב אליך) ווען הקב"ה הט גזאגט צו אברהם צו די צייט וועל איך מיך צוריק קערון צו דיר (שרט לו שריטה בכותל) דאט ער געמאכט א צייכען אויף ד"א וואנט (אמר לו) הקב"ה האט גזאגט צוא אברהם (כשתגיע החמה לשריטה זו בשנה האחרת תלד) איבער איאהר אונ דעם טאג ווען די זונ וועט קומען צו דעם צייכען וועסטו געבוירן אזוהן: (ו) (יצחק לי). זאגט רש"י מען מיינט ניט ער וועט לאכין צו מיר, נאר מען מיינט (ישמח עלי) ער וועט זיך פרייען ווענן מיר ווענן דעם נס וואס הקב"ה האט מיר געטוהן (מדרש אגדה) דר מדרש זאגט (הרבה עקרות נפקדו עמה) פיל עקרות זענען גדענקט געווארן צוזאמען מיט שרה זיי זאכן אויך האבן קינדר, אונ אין דעם זעלבינן טאג וואס יצחק איז געבוירן געווארן האבן זיי אויך געבוירן זייערע קינדר (הרבה חולים נתרפאו בו ביום) פיל קראנקע זענען געזונד געווארן דעם טאג (והרבה תפלות נענו עמה) פיל תפלות זענען געהערט געווארן מיט די תפלה פון שרה (ורב שחוק היה בעולם) פיל פרייד איז געווען דעם טאג אויף דר

פירוש

בתולים ; (אשר דבר אתו). כמו עמי וכן ודברתי אתך (שמות כ"ה כ"ז): (ג) (ויקרא). כמו שאמר לו האל וקראת את שמו יצחק ; (ד) (וימל וגו' כאשר צוה וגו') שאמר לו ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר (י"ז י"ב) ורז"ל דרשו מלה אתו. אתו ולא אתה. מכאן שאין האשה מצווה למול את בנה (קידושין כט) ; (ה) (בהולד לו את יצחק בנו) זה לתוספת ביאור לאמר את אחר בהולד שהוא נפעל. וכן יחלק את הארץ (במדבר כ"ו) ולא

רד"ק

ימס את לבב אחיו (דברים כ') ולמה נאמר זה הפסוק והרי ידענו כי בן מאה שנה הי'. שהרי הי' בן צ"ט כשנצטו' על המיל' ואמר לו אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנ' האחרת. ואמר כי בא להודיע כי בן מאה שלמים הי' כשנולד לו יצחק ובסוף צ"ט נאמר' לו הנבוא' כמו שכתבנו. והפסוק הזה נכתב להודיע ימי ההריון ; (ו) (ותאמר שרה צחק) אמר' באמרה קרא את יצחק. כי צחוק דבר הוא לי שאני ילדתי ואני זקנה.

פירוש לתורת אלהים

וואס גאט האט מיט אים גערעט (עיין רש"י) : (ג) ויקרא אברהם אונ אברהם הט גרופן את שם בנו הנולד לו דעם נאמן פון זיין זוהן וואס איז געבארן געווארן צו אים אשר ילדה לו שרה יצחק וואס שרה הט צו אים געבארין הט ער אים גרופן יצחק ; (ד) וימל אברהם את יצחק בנו האט אברהם מל געווען זיין זוהן יצחק בן שמונת ימים אז ער איז אלט געווארן אכט טאג כאשר צוה אתו אלהים אזוי וויא גאט האט איהם געשאפט ; (ה) ואברהם בן מאה שנה בהולד לו את יצחק בנו אונ אברהם איז אלט געווען הונדערט יאר אז עס איז געבארין געווארן צו אים זיין זוהן יצחק ;

ז וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה | וַאֲמָרַת מְהֵימַן דַּאֲמַר

תו"א ותאמר. מליצה פז:

בעל הטורים

[ז] מלל ב' בתרי ליטני הכא והידך שומר מה מליל. מדבר במלת מרם לו' שנזכות מברכם יכו' מפלת מרם: מלל. בגי' ק' שרה אחרי זקנות' ולוקוניו של אברהם כי אין גדול כאלהים

רשבם

(ו) צחוק · שמחה של תמהון: (ז) ותאמר מי מלל לאברהם. כלומר ידעו ויבינו כל השומעים מי האלהים שמלל לאברהם להיות לו בן משרה כי היניק' בנים

רש"י

כפולם: (ז) מי מלל לאברהם. ל' שבח ד וחשיבות כמו (ישעיה מח) מי פעל ועשה (ישעיה מ) מי ברא אלה ראו מה הוא ומי הוא (וכמה הוא גדול) שומר

שפתי חכמים

על המועד ת"ה כולרך להוסיף דבר וקנע וכו' כדי שיפול כדינור על קניעת המקום וק"ל: ד שמלת מי כמלת מה וכיא מסמסת למעלה וככוד כמו מה רב סוכך מה גדלו מפטיך. רא"ס. ול"כ דאי כפשטן מה אמרה מי מלל כלא כקנ"ס מלל

בית דוד

וָועלְט: (ז) (מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם). וָוער הָט דָם גְּרֶעט צוּ אַבְרָהָם. זָגְט רש"י (לָשׁוֹן שֶׁבַח וַחֲשִׁיבוּת) דָם וָוארְט "מִי" אִיז גְזָאגְט גֶעוָוארְן אוֹיף אַלוֹב אוּנ אַגְרוֹיסְקַייט פַר הקב"ה (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (מִי פָעלְטוֹעשָׂה) וָוער הָאט גִקֶענְט טוּן אַזוֹי אַזוֹי (נָאר הקב"ה) (מִי בָרָא אֵלֶּה) וָוער הָט גִקֶענְט בַּשַׁאפֶן דִי אַלֶע זַאכֶן (נָאר הקב"ה) (רְאוּ מִי הוּא) זֶעהְט נָאר וָוער עֶר אִיז (וּמִי הוּא שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ)

פירוש רד"ק

וכל השומע שילדתי יצחק בעבורי כמו שיצחק אדם לדבר התימ': (ז) (ותאמר) אמר' עוד לדבר התימ' מי מלל לאברהם. מי הי' מדבר לאברהם שהניק' בנים שרה דבר חדוש כזה מי הוא מלל. לולי כי האל עשה עמו

פירוש לתורת אלהים

(ו) וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחוֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים הָט שָׂרָה גְזָאגְט אַפְרַייד הָט מִיר גָאט גְמַאכְט כָּל הַשּׁוֹמֵעַ וָוער עֶס וָועט דָאס הֶערִין יִצְחַק לִי וֶועט זִיךְ פְרֵייעֶן פוּן מַיינִיט וֶועגִין (עיין רש"י): (ז) וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא הָאט גְזָאגְט מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם וָוער הָט גִירֶעט צוּ אַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים

של"ה הקדוש

אֲבִימֶלֶךְ ר' חֲנִינָא זָאגְט דִי שְׁטְרָף בְּרֶענְגְט צוּ פְרַיינְד שַׁאפְט וִוי דֶער פָּסוּק זָאגְט הוֹכֵחַ לְחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָּ שְׁטְרָף דֶעם קְלִינָגעֶן וָועט עֶר דִיךְ לִיב הָאבֶּן רֵישׁ לָקִישׁ זָגְט דִי שְׁטְרָף בְּרֶענְגְט צוּ שָׁלוֹם וִוי דִי תּוֹרָה דֶער צֵיילְט דָם אַבְרָהָם הָט גִשְׁטְרָפְט אֲבִימֶלֶךְ אוּנ נָאךְ דֶעם שְׁטֵייט דָאס זַייא הָאבֶּן דֶער בַּיי כּוֹרֵת בְּרִית גְוֶוען דֶער פוּן זֶעהְן מִיר אַז וָוען עֶס מַאכְט זִיךְ אַרַיין אַשִׂנְאָה אוּנ אוּנְזֶר הַאֶרֶץ אוֹיף אֵיינִים וַוייל עֶס דַאכְט זִיךְ אוּנְז עֶר הָט אוּנְז אָרֶעה גְטוּן טָארְן מִיר דָם נִיט הַלְטוּן אוּנ הַאֶרֶץ נוֹר מָען מוּז אִים פַר הַלְטוּן אוּנ אָב שְׁטְרָפוּן אוּנ מָען מוּז אָן נֶעמִין זַיין פַרֶענְטְפִירוּנְג אוּנ דַאדוּרְךְ וָועט עֶס זַיין פְרַיינְד שַׁאפְט אוּנ פְרִידָן צְוִוישֶׁן זַיי:

ספר הישר

וַוייסְט וואל אַז גָאט ב"ה וָועט נִיט זָגִין דִי זֶלְבְּסְט אוּם בְּרֶענְגִין דַיין זוּן. אוּנ אַבְרָהָם פַר שְׁטֵייט וואל אַז דָם אִיז דֶער שָׂטָן אוּנ וִויל אוּם אַרָם פִירָן פוּן גָאטְם וֶועג. אוּנ אַבְרָהָם הָט נִיט גִוָּועלְט צוּ הֶערִין דִי רַייד פוּן שָׂטָן. אוּנ נָאךְ דָם אִיז דֶר שָׂטָן גְקוּמֶען צוּ יִצְחָק אוּנ גְשְׁטַלְט פוּן אַיוּנְגָן מַאן אוּנ זָגְט צוּ יִצְחָק פַר וָואר וַוייסְטוּ דֶען נִיט אָדֶער הָאסְטוּ נִיט גְהֶערְט דָם דַיין פָאטֶר אִיז אַגְרוֹסֶר נַאר וָוֹם עֶר פִירְט דִיךְ אוּם בְּרֶענְגֶן אַצִינְד מַיין זוּן זָאלְסְטוּ אִים נִיט צוּ הֶערִן אוּנ יִצְחָק הָערְט דִיא רַייד אוּנ זָאגְט נָאר נִיט הָט אַבְרָהָם גְזָאגְט צוּא יִצְחָק מַיין קִינְד זַייא גֶהִיט פַר אִים אוּנ הֶער נִיט צוּ זַיינֶע רַייד דֶען עֶר אִיז אַשָׂטָן אִין וִויל אוּנְז מַאכֶן אִיבֶּר פָארֶן גָאטְם גְבָאט. אוּנ אַבְרָהָם שְׁרַייט אָן דֶעם שָׂטָן אִיז עֶר פוּן זַיי אַוֶועק גְגַאנְגֶן אוּנ אַז דֶער שָׂטָן הָט גְזֶעהְן עֶר קֶען זַייא נִיט בַּיי קוּמֶי הֶט עֶר גְמַכְט אוֹיפְדֶם וֶועג אַגְרוֹסֶן טַייךְ מוּט וַיאסֶר הָט אַבְרָהָם גְזָאגְט צוּ יִצְחָק הָאב נָאר קַיין מוֹרָא נִיט פַארִין טַייךְ דֶען דֶער שָׂטָן הָט דָם גְמַכְט כְּדֵי מִיר זָאלֶן אִיבֶּער פָארֶען אוֹיף גָאטְם גְבָאט אִין אַבְרָהָם הָט אָן גְשְׁרִינֶן דֶעם שָׂטָן אוּנ דָם אֶרְט אִיז גְוָוארֶן טְרִיקֶן אַזוֹי וִוי פְרִיעֶר. אוּנ אַבְרָהָם מִיט זַיין זִין זֶענֶען גְגַאנְגֶן צוּם אָרְט וִוי גָאט ב"ה הָאט אִים גְזָאגְט אוֹיף דֶעם דְרִיטֶן טָאג הָט אַבְרָהָם אוֹיף גְהוֹבֶּן זַיינֶע אוֹיגֶן הָאט עֶר דֶער זֶעהְן פוּן וַיְטֶן דָם אָרְט וָוֹם גָאט הָאט אִים גְזָאגְט אוֹיךְ הָאט עֶר גְזֶעהְן שְׁטֵיין אוֹיף דָם אָרְט אַפַייעֶרְדִיגֶע זַייל פוּן דֶר עֶרְד הוֹיךְ בִּיז צוּם הִימֶל אוּנ אַבְרָהָם זָגְט צוּ יִצְחָק מַיין קִינְד זֶעהְסְטוּ עֶפִּים פוּן וַויטֶן. הָט יִצְחָק גְעֶנְפֶרְט אִיךְ זֶעה אַיין פַייעֶרְדִינֶע זַייל אוּנ אַוָולְקִין הָאט אַבְרָהָם שׁוֹן גְוִויסְט אַז יִצְחָק אִיז בַּוִוילִינְט פַר אַקָרְבָּן עוֹלָה צוּ גָאט ב"ה אוּנ אַבְרָהָם זָגְט צוּ יִשְׁמָעֵאל אוּנ צוּ אֱלִיעֶזֶר זֶעהְט אִיר עֶפִּים הָבֶּן זַיי גְעֶנְפֶרְט נַיין מִיר זֶעהְן נָאר נִיט הָט אַבְרָהָם גְוִויסְט אַז יִשְׁמָעֵאל אִין אֱלִיעֶזֶר בַּדַרְפֶן נִיט גַיין מִיט זַיי הָט אַבְרָהָם צוּ זֵיי גְזָגְט זִיצְט אִיר דָא מִיטָן אַייזוּל אוּנ אִיךְ מִיט יִצְחָק וֶועלֶן גַיין בִּיז אָן דֶעם בַּרְג אוּנ וָועלֶן זִיךְ דָרְט בִּיקוּן צוּ גָאט ב"ה אוּנ וָועלֶן זִיךְ אוּם קֶערִין צוּ אַייךְ אוּנ אַבְרָהָם הָט גְנוּמֶן הָאלְץ אוּנ לַייגְט

היניקה בנים שרה כי־ילדתי בן לזקניו: ח ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את־יצחק: ט ותרא שרה את־בן

הגר

דאמר לאברהם וקיים דתו ניק בנין שרה ארי ילידת בר לסבתוהי: ח ורבא רביא ואתחסיל ועבד אברהם משתיא רבא ביומא דאתחסיל ית יצחק: ט וחזת שרה

רשב"ם

באלהים: (ח) ויגמל. גבדל מן הדדים כדכתיב בשמואל עד גמלך אותו: ביום הגמל. שעס' או משת' כמו שמצינו בשמואל כאשר גמלהו הביאהו שילה וקרבנות עמו: מצדק

רש"י

אומר הבטחתו הקב"ה מבטיח ועושה: מלל. שינה הכתוב ולא אמר דבר גימטריא שלו ק' כלומר לסוף מאה לאברהם: היניקה בנים שרה. ומהו בנים ל' רבים ביום המשתה הביאו השרות את בניהן עמהם והיניקה אותם שהיו אומרות לא ילדה שרה אלא אסופי הביאה מן השוק: (ח) ויגמל. לסוף ה כ"ד חדש (גיטין עה): משתה גדול. שהיו שם גדולי

שפתי חכמים

מלל אלא ל' שנת וכו': ה מכרש"ל למה לא כתיב ותגמל אלא ויגמל הילד מעלמו לפי שכי' לסוף כ"ד חדשים שתינוק מעלמו

בית דוד

ווער איז דס דר וואס האט גהייט זיין צוזאג (הקב"ה מבטיח ועושה) הקב"ה האט צו גזאגט אונ האט גטון: (מלל). פרעגט רש"י (שינה הכתוב ולא אמר דבר) דר פסוק האט געענדערט אונ האט גשריבן מלל, אונ ניט גשריבן דבר, ענפערט רש"י (גמטריא שלו מאה) ווייל דס ווארט מלל בטרעפט הונדערט (כלומר לסוף מאה לאברהם) ווען אברהם האט גענדיגט הונדערט יאר איז יצחק גבוירן גווארן: (היניקה בנים שרה). שרה וועט זייגן קינדר. פרעגט רש"י (מהו בנים לשון רבים) פר וואס שטייט קינדר, פיל קינדר, זי האט דאך נאר גהאט איין קינד, ענפערט רש"י (ביום המשתה) אין דעם טאג וואס אברהם האט גמאכט די סעודה (הביאו השרות בניהן עמהן) האבן די שרות גברענגט זייערי זייגעדיגע קינדר מיט זיך (והיניקה אותם) אונ שרה האט אנגעזויגן אלע קינדר זייערי (שהיו אומרות) די שרות האבן גזאגט (לא ילדה שרה) שרה האט קיין קינד גבוירן (אלא אסופי הביאה מן השוק) נאר זיי האבן גברענגט אפרעמד קינד פון גאס אונ זיי זאגן דס איז זייער קינד, דריבר האט הקב"ה גטון אנס שרה האט בקומן אזו פיל מילך אין די ברוסט אז צו זייגן פיל קינדר: (ח) (ויגמל). יצחק איז ענטוויינט גווארן (ער האט אויף גיהערט צו זייגן) (לסוף כ"ד הודש) צו ענדע פיר אונ צוואנציג חדשים: (משתה גדול) א גרויסע סעודה, מען מיינט (שהיו שם גדולי הדור) אויף די סעודה

פירוש רד"ק

שלא שילדתי לו בן לזקוניו. ומה שאמר' בנים כי אם מניק' אחרי בן תניק בנים אחרים אם תרצה. ויש דרש (ב"מ פ"ז. ב"ר נ"ג) כי הנשים לא היו מאמינות שילד' והיו אומרות אסופי הי' והן מביאות את בניהן ומניק' אותן: (ח) (ויגדל ויגמל) נשלמ' יונקתו. והוא לכ"ד חדש משנולד כמו שארז"ל (כתובות ס') כי כן דרך התינוק לינק: (משתה גדול). אפשר כי כן היה מנהגם. או עשהו אברהם אבינו זה ליצחק משמחתו כי

פירוש לתורת אלהים

שרה שאל זייגן קינדר כי ילדתי בן לזקניו אז איך זאל גיבארין אזוהן אויף זיין עלטער (עיין רש"י): (ח) ויגדל הילד ויגמל אונ דאס קינד איז דר וואקסן גווארן אונ איז ווארן אנטוויינט ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק אונ אברהם האט גמאכט אגרויסען מאל צייט דעם טאג אז יצחק איז אנטוויינט גווארן (עיין רש"י): (ט) ותרא שרה

ספר הישר

דס ארוף אוף יצחק אונ האט גנומען פייער אונ דס שעכט מעסר אונ גייען ביידע צום ארט אונ בשעת אז זיי ביידע זענען גגאנגן האט יצחק גזאגט צו דס הולץ אונ דס פייער ווא איז אונ ווי איז דס לעמלי. האט אברהם געענפערט צו יצחק אונ דיר האט גאט ב"ה אויס דר וויילט צו זיין צו אים פר אקרבן עולה. האט יצחק גזאגט צו זיין פאטער אלץ וואס גאט ב"ה האט צו דיר גזאגט וועל איך טון בשמחה אונ אברהם זאגט צו יצחק מיין קינד זאג מיר אויב עס איז פר האנדען ביי דיר אונ הרין איין מחשבה וקפשי פר מיר ניט פר מיידן ענפערט יצחק צוא אים מיין פאטער דא שווער איך אזוי ווי גאט ב"ה לעבט אונ אזוי ווי דיא לעבסטו אויב עס איז פר הנדין אונ מיין הרץ אשקעכטי מחשבה אונ איך זאג גלייבט איז גאט ב"ה ווס ער האט. אויס דר וויילט אונ מיר איך זאל זיין אקרבן עולה פר אים אונ אברהם האט זיך

הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם מְצַחֵק׃ י וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת

עם

יַת בַּר הָגָר מִצְרֵיתָא דִילֵידַת לְאַבְרָהָם מְחַיֵיךְ׃ י וַאֲמָרַת לְאַבְרָהָם תָּרֵיךְ יַת אַמְתָא הָדָא וְיַת בְּרַהּ אֲרֵי לָא יֵרַת בַּר אַמְתָא

הדא

בעל הטורים

ק׳ לומר כשיהי׳ אברהם בן ק׳ היניקה בניס שרה : [ט] מלחק. בגי׳ להרג ז״ש חז״ל שהי׳ יורה בו חץ כדי להרגו : [י] גרש ג׳ במס׳ גרש את האמה. גרש לץ. הלה גרש יגרש . גרש האמה

רש״י

גדולי הדור ו שם ועבר ואבימלך (ב״ר): (ט) מצחק. ל׳ ע״א כמו שנא׳ (שמות לב) ויקומו לצחק ד״א ל׳ גילוי עריות כמ׳ דתימא לצחק בי ד״א ל׳ רציחה כמה דתימא (ש״ב ב) יקומו נא הנערי׳ ז וישחקו לפנינו וגו׳ : (י) עם בני וגו׳. מתשו׳ שרה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני אתה למד שהי׳ מריב עם ישחק על הירוש׳ ואומר אני בכור ונוטל פי שנים ויוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה בו חצים כד״א משלי

רשב״ם

(ט) מצחק. שכבר גדל הרבה ולא רצת׳ להשהותו עוד פן

כזאת ואת בנה ואז הגרש הלץ ובשביל שגרש׳ שרה לכנר

שפתי חכמים

פוסק מליגק שמואם בחלב אמי עכ״ל : ו פי׳ הרא״ם דמאי נ״מ אם היתה השעוד׳ גדול׳ בימי׳ או באנשים רבי במספר אלא להודיע שגדולי עולם היו שם : ז (ממ״ש) דאי רק א׳ כליל בהדיא מהו מלחק אלא אמר ל׳ כולל מלחק דמשמע כולהו בהדדי הוו כי׳ וק״ל. והקשה הרא״ס ואמר אם כדברי הרב כא דאמר הקב״ה עכשיו מה הוא לדיק או רשע ואמרו לדיק והא אין רשע כמוהו וי״ל שעל אותו עון שקיטרגו עליו אמרו לדיק ומה שאין זה דומה לבן סורר ומורה משום דבן סורר ומורה מתחיל לעשות דברים המביאים אותו לידי חיוב מיתה לבסוף אבל ישמעאל לא עשה ענין המביא אותו למות בגמא עכ״ל

בית דוד

זָענֶען גְוֶוען דִי גְרֶעסְטֶע מֶענְטְשֶׁן , עֶס אִיז גְוֶוען (שֵׁם , עֵבֶר , אֲבִימֶלֶךְ) : (ט) (מְצַחֵק). זָגְט רש״י (לְשׁוֹן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים) שָׂרָה הָט גְזֶעהְן יִשְׁמָעֵאל דִינְט עֲבוֹדָה זָרָה (כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיָּקוּמוּ לְצַחֵק) זַיי זֶענֶען אוֹף גְשְׁטַאנְן דִינֶען צוּם עֵגֶל (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַזַאךְ שָׂרָה הָאט גְזֶעהְן וִוי יִשְׁמָעֵאל אִיז מְזַנֶּה (מְצַחֵק אִיז לָשׁוֹן גִלּוּי עֲרָיוֹת) מְצַחֵק מֵיינְט מֶען מְזַנֶּה זַיין (כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר) וִויא דוּ זָאגְסְט אִין פָּסוּק בַּיי פּוֹטִיפֶרַע זִיא הָט גְזָאגְט אוֹף יוֹסֵף עֶר אִיז גְקוּמֶען (לְצַחֵק בִּי) צוּ מְזַנֶּה זַיין מִיט מִיר . (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַזַאךְ הָט שָׂרָה גְזֶעהְן יִשְׁמָעֵאל הַרְגִית מֶענְשִׁין (מְצַחֵק אִיז לָשׁוֹן רְצִיחָה) מְצַחֵק מֵיינְט מֶען הַרְגֶנֶען (כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר) וִוי דוּ זָאגְסְט אִין פָּסוּק יוֹאָב הָט גְזָגְט (יָקוּמוּ נָא הַנְּעָרִים וִישַׂחֲקוּ לְפָנֵינוּ וגו׳) זָאלֶן דִי יוּנְגֶע מֶענְשִׁין אוֹיף שְׁטֵיין אוּנ מַאכֶען אַמִלְחָמָה פַר אוּנְז וָועלֶען מִיר זֶעהְן וָוער עֶס וֶועט וֶועמֶן הַרְגֶנֶען : (י) (עִם בְּנִי וגו׳) . זָאגְט רש״י (מִתְּשׁוּבַת שָׂרָה כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן הָאָמָה עִם בְּנִי) פוּן דִי אַנְטְוָוארְט וָוס שָׂרָה הָט גְעֶנְפֶערְט צוּ אַבְרָהָם דֶר זֶוהְן פוּן דִיא דִינְסְט וֶועט נִיט יַרְשְׁנֶען צוּ זַאמֶען מִיט מַיין זוּן (אַתָּה לָמֵד) קֶענְסְטוּ לֶערְנֶען (שֶׁהָיָה מֵרִיב עִם יִצְחָק עַל הַיְרוּשָּׁה) יִשְׁמָעֵאל הָט גְקְרִינְט מִיט יִצְחָק וֶועגֶן דִי יְרוּשָּׁה (וְאָמַר אֲנִי בְּכוֹר וְנוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם) יִשְׁמָעֵאל הָאט גְזָאגְט אִיךְ בִּין אַבְּכוֹר וֶועל אִיךְ נֶעמֶן צְווֵיי חֲלָקִים יְרוּשָּׁה (וְיוֹצְאִים בַּשָּׂדֶה) בֵּיידֶע זֶענֶען אַרוֹס גְגַאנְגֶן אִין פֶעלְד (וְנוֹטֵל קַשְׁתּוֹ וְיוֹרֶה בּוֹ חִצִּים) יִשְׁמָעֵאל הָט גְנוּמֶען דֶעם פַּייל אוּנ בּוֹיגֶן אוּנ הָט גְשָׁאסִין פַּיילֶען אוֹף יִצְחָק עֶר זָאל אוּם הַרְגֶנֶען (כְּמָה דְּאַתְּ אמר

פירוש

זמשנשלמ׳ יניקת הילד מתחיל לדבר וראוי לחנכו באותיות. וארז״ל בן שלש שנים לאותיות : (ט) (מצחק) כאילו מלעיג על יצחק שנולד מהזקנים : (י) (גרש האמ׳) כי לא יתכן לגרש הבן מבלתי האם. כי היא

רד״ק

לא תשאר אחריו : (כי לא יירש) כי הוא סבור להיות שוה עם בני בירוש׳ לפי שהוא בנך לפיכך הוא מצחק ומלעיג על בני. והוסיפ׳ ואמר׳ עם יצחק כאלו אמר׳ לו. הלא אמר לך האל ואת בריתי אקים את יצחק אשר

פירוש לתורת אלהים

אֶת בֶּן הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם אוּנ שָׂרָה הָט גְזֶעהְן דֶעם זוּן פוּן הָגָר הַמִּצְרִית וָוס הָגָר הָט גִיבָּארִין צוּ אַבְרָהָם מְצַחֵק עֶר שְׁפֶּעט (עַיין רש״י) : (י) וַתֹּאמֶר הָאט שָׂרָה גְזָאגְט לְאַבְרָהָם צוּ אַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ פַר טְרַייבּ דִיא דִינְסְט מוֹד מִיט אִיר זוּן כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן הָאָמָה הַזֹּאת עִם בְּנִי עִם יִצְחָק דֶען עֶס זָאל נִיט יַרְשֶׁנֶן דֶער זוּן פוּן דֶער דִינְסְט מִיט

ספר הישר

וַוייֶער גִיפְּרֵייט אוֹף דִי רֵייד פוּן יִצְחָק אוּנ זֶענְן גְגַאנְגֶן אִין גְקוּמֶן צוּם אָרְט וִוי גָאט ב״ה הָט גְזָאגְט , אִין אַבְרָהָם הֵייבְּט אָן צוּ בּוֹיעֶן אַמִזְבֵּחַ אוּנ יִצְחָק הָט אִים גְגֶעבְּן שְׁטֵיינֶער אוּנ לַיים אוּנ אַבְרָהָם הָט גְנוּמֶן זַיין זוּן יִצְחָק אוּנ וִויל אִים בִּינְדֶן אוּנ לֵייגֶן אוֹפֶן הֶלְץ זָאגְט יִצְחָק צוּם פָאטֶר בִּינְד מִיךְ נִיט אִין

הֲדָא עִם בְּרִי עִם יִצְחָק:
יא וּבְאֵישׁ פִּתְגָּמָא
לַחֲדָא בְּעֵינֵי אַבְרָהָם
עַל עֵיסַק בְּרֵיהּ:
יב וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם
לָא יַבְאֵישׁ בְּעֵינָךְ עַל
עוּלֵימָא וְעַל אַמְתָךְ

עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק: יא וַיֵּרַע הַדָּבָר
מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אוֹדֹת בְּנוֹ:
יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אַל־
יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנַּעַר וְעַל־
אמתך

תו"א ויגדל הילד. פסחים קיט סנה' כט:

שפתי חכמים

פכ"ל: ת (הת"ג) דהל"כ כ"ש עם ל"ל כנ"ל עם בני ילחק אלא בא לומר תעלת בני לגד כראי שלא ירש ישמעאל עמו וכן תעלת ילחק בלבד כראוי וק"ל ודלא כת"י: ם (תת"ג) כניא חרגם ופשוטו דלפשוטו לגד קשה שהקב"ה א"ל אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך ש"מ שהרע בעיניו ג"כ על אמתו ולמה אמר וירע וגו' על אודות בנו לבד לכן פי' וכו' ר"ל שילא להר"ר דזה ל"ש גבי אמתו ואי לאו פשוטו ק' מאי קאמר הקב"ה אל ירע וגו' על הנער וגו' כל אשר תאמר אליך שרה וגו' מאי שייך אמירת שרה לשמוע בקולה לענין ילא לת"ר גם ל"ש כי בילחק וכו' אינו שייך לשלא ירע בעיניו שילא לת"ר לכך הולרך גם לפשוטו כו' ונראה מזה שניהם כמ"ש על אודות בנו שהוא כפול כי תיבת אודות ג"כ פירושו כמו על וכ"ש על ל"ל ובל"ל אל בנו כמ"ש אח"כ אל ירע וגו' על הנער ולא כתיב על אודות הנער אלא לבורות שהורע בעיניו ב' דברים ועל

רש"י

(משלי כו) כמתלהלה היורה זקים וגומר ואמר הלא משחק אני: עם בני עם יצחק · (ב"ר) ח מכיון שהוא בני אפילו אם אינו הגון כילחק או הגון כילחק אפילו אם אינו בני אין זה כדאי לירש עמו ק"ו עם בני עם ילחק ששתיהן בו: (יא) על אודות בנו · (ב"ר) על ששמע שילא ם לתרבות רעה ופשוטו על שאומרת לו לשלחו: שמע

בית דוד

אמר) ווי דא זאגט אין פסוק (כמתלהלה היורה זקים), ווי עס לאכט דר ווס שיסט מיט פיילען (ואומר הלא מצחק אני) אונ ער זאגט איך טוה דאס צום לאכן, דאס זאגט דר פסוק שרה האט געזעהן ישמעאל מצחק, ער שיסט מיט פיילען אויף יצחק: (עם בני עם יצחק). האט רש"י צוא ווס שטייט צוויי מאל מיט מיין זון מיט יצחק. ז'א האט דאך גיט מער גדאט נאר איין זון דס איז יצחק זאגט רש"י אזו האט שרה גמיינט (מכיון שהוא בני) ווייל ער איז מיין זון (אפילו אם אינו הגון כיצחק) אפילו ער וואלט ניט גיוועזן אזוי אצדיק ווי יצחק (או הגון כיצחק אפילו אינו בני) אדר בייא מיר וואקט גיוועזן אקינד אפרומער וויא יצחק אפילו ער וואלט ניט גיוועזן מיין זוהן (אין זה כדאי לירש עמו) וואלט אוך ישמעאל ניט ווערט גיוועזן ער זאל ירשנן צו זאמן מיט דעם קינד (קל וחומר עם בני עם יצחק ששתיהן בו) אונ אז דאס קינד איז מיין זוהן אונ איז יצחק אצדיק וואס אונ אים זענן דא ביידע מעלות איז גווים אז ער אליין דארף אינגו ירשנן אונ ישמעאל דרף גאר ניט ירשנן: (יא) (על אודות בנו). עס איז אברהמען שלעכט גוועזן ווענן זיין זון (ששמע שיצא לתרבות רעה) ווייל ער האט געהערט ער איז גווארן ארשע וויא עס שטייט פריער אויף דעם ווארט מצחק (ופשוטו) דער פשט איז עס איז אברהמען שלעכט גיוועזן (על שאומרת לו לשלחו) ווייל שרה זאגט צי אים מען זאל אים

פירוש רד"ק

תלד לך שרה: (יא) (וירע הדבר מאד). כי אף על פי שהי' בן האמה בנו הי' והי' אוהב אותו כי הי' בכורו והי' מרחם עליו כרחם אב על בנים. ובדרך טוב' הי' הולך. כי הוא גדל עמו ולמדהו דרך ה'. כי אפי' לאחרי' הי' מלמד ומדריך בדרך טוב' כ"ש לבנו. והיה רע בעיניו שיגרשהו מביתו. ולא נער באפתו מפני שלום

פירוש לתורת אלהים

מיין זון מיט יצחק (עיין רש"י): (יא) וירע הדבר מאד בעיני אברהם אונ עס איז זייער איבעל גשאכן די זאך אין די אויגן פון אברהם על אודות בנו פון וועגן זיין זון ווס שרה האט גזאגט מען זאל איהם אוועק שיקן אדער על אודות בנו אין ווילען זיין זון ווארום ער דאט

ספר הישר

הנים מיך ניט צו וויים עפר וועל איך מיך דער פרייען פר דעם פעטער וועל איך פר שוועכין דאס קרבן אונ אברהם האט אזו גטון אונ יצחק האט ווייטר גזאגט צום עפר אונ דר צייט אז דו וועסט מיך מקריב זיין ואלפטי נעמען איין ביסל אש יענג ולקט עם ברענגען צוא מיין מוטר שרה פר איין גישמאק אונ זאלסט איר זאגן אז אונזר זון איז עין גישמאק צו נאמ ב"ה גיווערט דו זאלסט איר ניט זאגן בשעת זי וועט זיין אויף איין הויך ארט עפר וועט זיא ארואס פאלון אונ וועט שטארבן איבר מיר אין אברהם האט גהערט די רייד פון יצחק אונ האט גוויינט אונ האט גזאגט מיין קינד זיין קול אונ האט גוויינט בכפת שמחה אונ יצחק האט ווייטר גזאגט אונ האט גזאגט מיין פאטר איל טוא דעם רצון פון גאט ב"ה אזו ווי ער האט גזאגט אין

אֲמָתֶךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ
שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק
יִקָּרֵא לְךָ זָרַע׃ יג וְגַם אֶת־בֶּן
הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ כִּי זַרְעֲךָ הוּא׃
יד וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם ׀ בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח־
לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגָר
שָׂם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד

וישלחה

אונקלוס

כֹּל דְתֵימַר לָךְ שָׂרָה קַבֵּל מִנַהּ אֲרֵי בְיִצְחָק יִתְקְרוֹן לָךְ בְּנִין׃ יג וְאַף יַת בַּר אַמְתָא לְעַמָא אֲשַׁוֵינֵיהּ אֲרֵי בְרָךְ הוּא׃ יד וְאַקְדֵים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא וּנְסֵיב לַחְמָא וְרוּקְבָא דְמַיָא וִיהַב לְהָגָר שַׁוִי עַל כַּתְפַהּ וְיַת רַבְיָא

ושלחה

רשב"ם

פן ירצה להחזיק בירושת אביו עם יצחק: (יב) יקרא לך ז"ע בריתי שהקימותי לזרעך לתת להם את ארץ כנען כדכתיב כי גר יהיה זרעך וגו' על יצחק הבטחתיך: (יד) ותתע במדבר באר שבע. לפיכך ויכלו המים מן

רש"י

(יב) שמע בקולה. (בקול רוה"ק שבה) למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנבואות: (יד) לחם וחמת מים. ולא כסף וזהב לפי שהיה שונאו ע"ש שיצא לתרבות רעה: ואת הילד. (ב"ר) אף הילד שם

שפתי חכמים

ועל כגירושין לכך אמר הקב"ה אל ירע וגו': י (ממ"ס) דייק כל"ל שמע לדבריה כמ"ש כל אשר תאמר או שמע אליה כדרך שמקרא וכי' אם שמוע תשמעו אל מצותי וע"ק דקול בלא דיבור כוא רק הברת קול בעלמא ומה שייך לציית להברת קול לכך ל"פ בקול רוה"ק לכורות שהוא לא דברה מעצמה כלום אלא מקול רוה"ק ודומה לו קלת שימוש ל' ילאה ב"ק מ"כ נמי דרשו גבי אדה"ר על פסוק לקול אשתך שהית' מיללת עליו בקולה וכו': כ ולפשוטו שלא יצא לתרבות רעה למה לא נתן

בית דוד

אוועק שיקן פון שטוב: (יב) (שְׁמַע בְּקוֹלָהּ). זָאגְט רש"י (בְּקוֹל רוּחַ הַקוֹדֶשׁ שֶׁבָּהּ) הקב"ה הָאט גְזָאגְט צוּא אַבְרָהָם אַלְץ וָוס שָׂרָה וָועט דִיר זָאגֶען זָאלְסְטוּ הֶערֶן אִיר שְׁטִימֶע. וָוארוּם אַלְץ וָוס שָׂרָה זָאגְט דִיר זָאגְט זִיא מִיט אִיר הַיילִיגֶע נְשָׁמָה וָואס דִיא נְשָׁמָה הֶערְט פוּן הקב"ה (לָמַדְנוּ) פוּן דאנֶען לֶערְנֶען מִיר (שֶׁהָיָה אַבְרָהָם טָפֵל לְשָׂרָה בִּנְבִיאוּת) אַבְרָהָם הָאט גְהַאט וַוייניגֶר נְבִיאוּת פוּן שָׂרָה: (יד) (לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם). בְּרוֹט אוּנ אַקְרִינְל וַואסֶר (וְלֹא כֶסֶף וְזָהָב) אָבֶּר זִילְבֶּר אוּנ גָאלְד הָט עֶר זַיי נִיט גְגֶעבֶּן (לְפִי שֶׁהָיָה שׂוֹנְאוֹ) ווייל אַבְרָהָם הָאט פַיינְט גְהַאט יִשְׁמָעאל'ן (עַל שֶׁיָצָא לְתַרְבּוּת רָעָה) ווייל עֶר אִיז גְוָוארֶן אַרָשָׁע: (וְאֶת הַיֶלֶד). זָאגְט רש"י (אַף הַיֶלֶד שָׂם עַל שִׁכְמָהּ) אֲפִילוּ דָם קִינְד הָט עֶר אוֹיף

פירוש

הבית. כמו שכתבנו בדבר הגר. והי' מצטער על הדבר והי' סובל מריבת אשתו עד שבא אליו הדבור:(יב) (על הנער ועל אמתך) כי ידע כי גם על האמ' רע בעיניו ששמש' אותו כמה שנים וכ"ש שהי' לו ממנה בן. ואע"פ שלא אמר אלא על אודות בנו. זכר בנו כי הוא העיקר ועליו הי' מריב עם שרה לא על האמ'. אבל

רד"ק

האל שידע את לבבו אמר על אמתך: (כל אשר תאמר) בדבר הזה. כי היא אומרת אמת. כי לא ירש עם יצחק: (כי ביצחק יקרא לך זרע). כי מה שאמרתי לך ולזרעך. לא אמרתי אלא על יצחק. כי הוא הזרע המיוחד לך: (וגם את בן האמ') אל תדאג עליו אם יצא מביתך (כי לגוי אשימנו) לפי שהוא זרעך:(יד)(וישכם)

לעשות

פירוש לתורת אלהים

גְהֶערְט אַז עֶר אִיז אַרוֹס גְגַאנְגֶן לְתַרְבּוּת רָעָה: (יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם הָט גָאט גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָם אַל יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עֶס זָאל נִיט אִיבֶּער פַאלְן אִין דַיינִי אוֹגִין עַל הַנַעַר וְעַל אֲמָתֶךָ אוֹיף דֶעם יוּנְג אוּנ אוֹיף דַיין דִינְסְט כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה אַלְץ וָוס שָׂרָה זָאגְט דִיר שְׁמַע בְּקוֹלָהּ פַאר נֶעם אִיר קוֹל דוּא זָאלְסְט זִיא פָאלְגֶען כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע דֶען אִין יִצְחָק וָועלֶן גִירוּפֶן וֶוערִין דַיינִי קִינְדֶער: (יג) וְגַם אֶת בֶּן הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ אוּנ אוֹיךְ דֶעם זוּן פוּן דֶער דִינְסְט וָועל אִיךְ מַאכֶען צוּא אַפָאלְק כִּי זַרְעֲךָ הוּא ווייל עֶר אִיז דַיין זָאמִין: (יד) וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אוּנ עֶר הָאט זִיךְ גִיפְּעדֶערְט אַבְרָהָם אִין דֶער פְרִיה וַיִּקַּח אוּנ עֶר הָט גְנוּמֶן לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם בְּרוֹט אוּנ אַרָאגֶל וַואסֶר (עיין רש"י). וַיִּתֵּן אֶל הָגָר אוּנ עֶר הָט גִיגֶעבִּין צוּ הָגָר דָם בְּרוֹט מִיט דֶעם וַואסֶער שָׂם עַל שִׁכְמָהּ עֶר הָט גִיטוּן אוֹיף אִיר אַקְסֶעל וְאֶת הַיֶלֶד אוּנ דָם קִינְד הָט עֶר אוֹיךְ

וְשַׁלְּחַהּ וַאֲזָלַת וּטְעָת בְּמַדְבְּרָא בְּאֵרָא דְשָׁבַע׃ טו וּשְׁלִימוּ מַיָּא מִן רוֹקְבָא וּרְמָת יָת רַבְיָא תְּחוֹת חַד מִן אִילָנַיָּא׃ טז וַאֲזָלַת וִיתֵיבַת לַהּ מִקְּבֵיל אַרְחֵיק כְּמֵיגַד בְּקַשְׁתָּא

וַיְשַׁלְּחֶהָ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע׃ טו וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֵמֶת וַתַּשְׁלֵךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִם׃ טז וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד הַרְחֵק כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת כִּי

אמרה

תו"א כל אחר . מגילה יד סנה' נט : כי כילתק. נדרים לא סנה' נט :

בעל הטורים

חניתה כעגבה ונשתעבדו כניה והודרכו להתגרש תנם : (טו) ויכלו. ג' במס' כבא ואידך ויכלו כלפס תקוה. ויכלו

רשב"ם

החמת שאלו הלכה דרך ישר היה מספיק לה החמת מים שנתן לה אברהם עד המלון : (טו) כמטחוי. בתרגום:

רש"י

על כתפה לפי שהכניסה בו שרה עין רעה ואחזתו חמה ולא יכול לילך ברגליו (ב"ר) : ותלך ותתע חזרה לגלולי בית אביה (ב"ר) : (טו) ויכלו המים . לפי שדרך חולים לשתות הרבה: (טז) מנגד מרחוק (ב"ר) : כמטחוי קשת כמטחוי כשתי ביאות והוא ל' יריית חץ בל' משנה שהטיח באשתו ע"ש

שפתי חכמים

לו כסף וזהב וי"ל דאברהם היה סבור בתיבות זמן אחר שילא כרוזו תברה אליכנו אללי. מהרש"ל. ולפי פי' מהרמ"ש לצ"ל כפי' אי לק"ת לפי שאין בפשוטו חולק על במדרש ובילרך לגניכם ע"ש אבל תי' מהרש"ל אינו נכון דא"כ הו"ל לרש"י להוכ שנם מהרש"ל שרלי לכפינו וכו' דמספיק לפשוטו ולהדרשו ולא הו"ל לרש"י לכתוב רק כשנם שמספיק למדרשו לבד ודו"ק : ל דקרא ואת הילד קאי אדסמיך ליה ולא על ויתן אל כנר דאל"כ שנם על שכמה אף הילד הו"ל נהדיא והשלכו וכדר ותשלך את הילד וגו' : ם (מת"ם) דייק והלך מעצמה לדעתה ולרצונה כהוראת ל' הליכה בכל מקום ואח"כ אחר ותתע מעצמה שלא ידעה לכיון הלך שבית' תועה כמוכר וא"כ הוי הרי תילי דסתרי אהדדי וא"ל התחלה ותלך קודם שהיתה תועה ואח"כ ותתע וגו' א"כ ותלך לי"ל פניעה שהלכה מתחלה כלא תעות בדרך עדיין ואו דכוונת הכתוב לומר שתעתה במדבר ועי"כ לא הי' לה מים ואחר השפור אבל אי"ל שהלכה בדרך ל"פ שותתע כי' בכוונה וז"ש ותלך ותתע שהלכה לתעות בכוונה דהיינו שחזרה כו' ות"ש ותתע הוא ע"א וכוא ע"ד ויפי כאשר כתעו וגו' וכמו שת"א כד טעו עממיא בתר ע"ז כו' : נ (מת"ם) דייק דכ"ל ויכלו הלחם והמים וכת"ש תחלה ויקח לחם וחמת מים ויתן וגו' דמשמע נתן אברהם האכילו' והשתיה לפי ערך הראוי זה לזה א"כ הי' ראוי להיות שניהם כלים בפעם אחד בשוה ל"ס שלא לבורות ששתה יותר מדאי ולא לפי ערך האכילה והיינו לפי שדרך חולים וכו' ולכ"ז ויכלו המים ולא הלחם. (נח"י) נ"ל דרש"ל מדלא כתיב ולא הי' עוד מים לשתות דל' ויכלו משמע שהאוס שלא כעונה : ם לא ל' נגד כפשוטו דהאי נ"ת כזה דנשאלת לפי' מרחוק

בית דוד

נשין אויף איר פלייצע (שֶׁהִכְנִיסָה בּוֹ שָׂרָה עַיִן רָעָה) שָׂרָה האט אין אים אריין גבּרענגט אַ עַיִן הָרָע (וְאַחֲזַתּוּ חַמָּה) האט אים אן גנומען אהיין קראנקייט (וְלֹא יָכוֹל לֵילֵךְ בְּרַגְלָיו) האט ער ניט גקענט גיין מיט די פיס : (וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע) זי איז גגאנגן אונ האט גבלאנדזשט. זאגט רש"י מען מיינט (חָזְרָה לְגִלּוּלֵי בֵּית אָבִיהָ) זי האט פר בלאנדזשט צוריק צו די עבודה זרות פון איר עלטערן : (טו) (וַיִּכְלוּ הַמַּיִם). דאס וואסר האט זיך אויס גלאזט (לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ חוֹלִים לִשְׁתּוֹת הַרְבֵּה) ווייל היין קראנקע טרינקן פיל : (טז) (מִנֶּגֶד) . מיינט מען (מֵרָחוֹק) פון ווייטן : (כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת) . זאגט רש"י מען מיינט (כִּשְׁתֵּי טִיחוֹת) ווי צוויי אוס שיסונג (וְהוּא לְשׁוֹן יְרִיַּת חֵץ) וואַרפן מיט אַ פייל ווערט גרופן טיחת קשת (בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה) אין דעם לשון פון דיא משנה שטייט (שֶׁהֵטִיחַ בְּאִשְׁתּוֹ) אז איינער בהעפט זיך

פירוש רד"ק

לעשות מצות האל : (ויקח לחם וחמת מים) נתן להם מזון ליום או ליומים. כי לא תוכל עוד שאת . וגם מים נתן לה. כי הרבה היה הדרך מדבר לשוב אל מצרים או קרוב לה אל בני משפחתה כי מצרית היתה . וגם כסף וזהב נתן לה אע"פ שלא פסר הכתוב כי לא שלחה ואת הנער ריקם : (שם על שכמה) הלחם והחמת שם על שכמה : (ואת הילד) שילך לפני' כי בן חמש עשרה היה. ובשייעף השאיהו על שכמה או בחיקה : (וישלחה) מביתו או לוה אותו' עד חוץ לעיר : (ותלך ותתע) כי לא ידעה הדרך' משנכנסה במדבר : (טו) (ויכלו) והנ' נבהלו צרותי'. ונכתב כל זה ללמד שלא יבהל אדם לצרות אם יבאוהו ויבטח באל שישים האחרית לטוב : ונכתב גם כן להודיע מה עשה האל לאוהבי שמו . כי למשפחת אברהם גלה המלאך מפני עשה עמה ישם בנה אלא : (ותשלך את הילד) . השליכתו מחיק' שהיתה נושאת אותו. כי הי' עייף מהדרך ומהצמא: (טז) (ותלך)

פירוש לתורת אלהים

גישין אויף איר אַקְסֵל (עיין רש"י). וַיְשַׁלְּחֶהָ אונ האט זי אַוועק גשיקט וַתֵּלֶךְ זי איז גגאנגן אונ איז פר בלאנדזשעט גוואָרן אין דער מִדְבַּר פון בְּאֵר שָׁבַע : (טו) וַיִּכְלוּ אונ זייא זענין אוס גגאנגן הַמַּיִם פון הַחֵמֶת דאס וואסער פון דעם לעגיל (עיין רש"י). וַתַּשְׁלֵךְ אֶת הַיֶּלֶד אונ זיא האט אוועק גווארפן דאס קינד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִם אונטער איינם פון דיא בוימער : (טז) וַתֵּלֶךְ אונ זיא איז גגאנגן וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד אונ זיא האט זיך גזעצט פון ווייטן קעגן

אָמְרָה אַל־אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיָּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד וַתִּשָּׂא אֶת־קֹלָהּ

ותבך

אֲרֵי אֲמָרַת לָא אֶחֱזֵי בְּמוֹתָא דְרַבְיָא וִיתִיבַת מִקָּבֵיל וַאֲרֵימַת יָת

קלה

רש"י

כהורע יורה כחן וא"ת היה לו לכתוב כמטחי קשת משפט הוי"ו ליכנס לכאן כמו (בה"ם ב) בחגוי הסלע מגזרת (יבעי' יט) והיתה אדמת יהוד' למצרי' לחגא ומגזרת (תהלי' קז) יחוגו וינועו כשכור וכן (בס סה) קצוי ארץ מגזירת קצה: ותשב מנגד

שפתי חכמים

א"ם שנאן בפסוק אא"כ כטעם כי אמרה וגו' אל אראה וגו' ואו אלינו שויתי כ' לנגדי תמיד שהוא לי נוכח וע"כ הוא לי קירוב וכאן אמר אא"כ הרחק וגו' והם דברים סותרים לי"פ דמנגד כמ"ם הוא בהיפך כמו מן נגד שכמ"ם בחיר"ק פי' כמו מן ור"ל דלא ישבה נוכח הילד בקרוב אלא מרחוק כרחק כמטחוי

בית

מִיט זַיין וַוייבּ רוּפְט מֶען דָס הַטִיחַ בְּאִשְׁתּוֹ, עֶר הָט אַרַיין גְשָׁאסְין אִין זַיין וַוייבּ (עַל שֵׁם שֶׁהַזֶּרַע יוֹרֶה כַּחֵץ) ווייל דִי זֶרַע שִׁיסְט אַרוֹיס פוּן דֶעם זָכָר ווִי אַפַּייל פוּן דֶעם בּוֹגִין. זָאגְט דֶר פָּסוּק הָגָר הָט זִיךְ גֶזֶעצְט ווייט פוּן יִשְׁמָעֵאל ווִיא ווייט עֶס אִיז צְווַייא אוֹיסְשִׁיסוּנְג, דְהַיְינוּ אַפַּייל שִׁיסְט צְווָאנְצִיג אֵיילִין ווייט, אִיז זִי גְזֶעסִין פֶערְצִיג אֵיילִין ווייט, זָאגְט רש"י (וְאִם תֹּאמַר) אוֹיבּ דוּ וֶועסְט זָאגֶען (פְרֶעגִין) (הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב) דֶר פָּסוּק הָט גֶדַארְפְט שְׁרַייבֶּן כִּמְטַחֵי קֶשֶׁת אָן וָא"ו, זָגְט רש"י (מִשְׁפַּט הַוָא"ו לִיכָּנֵס בְּכָאן) אַוָא"ו דַארְף אַרַיין קוּמֶען אִין דֶעם ווָארְט כִּמְטַחֲוֵי עֶס זָאל שְׁטֵיין כִּמְטַחֲוֵי (כְּמוֹ)

דוד

ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בְּחַגְוֵי הַסֶלַע (מִגְזֶרֶת) דָס אִיז פוּן ווָארְט חָגָא ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְהָיְתָה אַדְמַת יְהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחָגָא) צוּ אַבְּרָאךְ, הָט גֶדַארְפְט שְׁטֵיין בְּחַגֵי הַסֶלַע (אָן אוא"ו) אִין דִי צוּ בְּרֶעכוּנְג פוּן שְׁטֵיין, אִין דִי שְׁפַּאלְטִין פוּן שְׁטֵיין, פוּן דֶעסְטְווֶעגִין שְׁטֵייט בְּחַגְוֵי מִיט אוא"ו (וּמִגְזֶרֶת) אוּנ פוּן דֶעם ווָארְט (יָחוֹגוּ וְיָנוּעוּ כַּשִׁכּוֹר) זֵיי וֶוערְן צוּ בְּרָאכְן אוּנ שָׁאקְלְן זִיךְ ווִיא אַשִׁכּוֹר (וְכֵן קַצְוֵי אֶרֶץ מִגְזֶרֶת קָצֶה) קַצְוֵי אִיז פוּן דֶעם ווָארְט קָצֶה, אֶעק, קָצֶה אִיז אָן אוא"ו, פוּן דֶעסְט ווֶעגְן שְׁטֵייט קַצְוֵי מִיט אוא"ו: (וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד)

ז"א

פירוש רד"ק

אחר שהשליכתו הלכ' וישב' לה רחוק ממנו (הרחק) מקור במקום עבר, כלומר הרחיק' עצמ' ממנו כשיעור (כמטחוי קשת) ולא יותר כדי שלא יתכס' מעינ' מכל וכל. (כמטחוי) שרשו טחוה' והוא בנוי על דרך פעל הדגושי' והבינונים מטחו' ממחוים. ובסמוך מטחוי פי' כשיעור מה שמושכים קשתם מורי חיצים. ר"ל כשיעור

פירוש לתורת אלהים

כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת ווייט אַזוֹ ווִי צְווַייא בּוֹגִין שׁוּס כִּי אָמְרָה ווָארוּם זִי הָט זִיךְ גְטְרַאכְט אַל אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיָלֶד אִיךְ ווִעל נִיט זֶעהְן אִין דֶעם שְׁטַרְבֶּן פוּן דֶעם קִינְד וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד אוּנ זִי הָאט זִיךְ גֶזֶעצְט פוּן דֶר ווייטֶן (עיין רש"י). וַתִּשָׂא אֶת קוֹלָהּ וַתֵּבְךְּ אוּנ זִי הָט אוֹיף גְהוֹבֶּן אִיר קוֹל אוּנ הָט גְוֵויינְט:

ספר הישר

דָס הַאֶרְץ פוּן אַבְרָהָם אוּנ פוּן יִצְחָק זֶענְן גְוֶועְן פְרַיילִיךְ אוּנ נָאר דִי אוֹגֶן הָבֶּן גְוֵויינְט אוּנ אַבְרָהָם הָט נִיבִּינְדֶן זַיין זוּן יִצְחָק אוּנ הָט אִים אַרוֹיף גְלֵייגְט אוֹיף דֶעם הָאלְץ פוּן מִזְבֵּחַ אוּנ יִצְחָק הָאט אוֹיס גִישְׁטְרֶעקְט זַיין הַאלְז פַאר דֶעם פָאטֶער אוּנ אַבְרָהָם הָט אוֹיס גְשְׁטְרֶעקְט זַיין הַאנְד צוּ נֶעמִין דָאס מֶעסֶר צוּ שֶׁעכְטִין זַיין זוּן יִצְחָק אוּנ דֶר צַייט זֶענְן גְקוּמֶען בַּארוּם הֶערְצִיגֶע מַלְאָכִים פַר גָאט ב"ה אוּנ הָאבֶּן גְזָאגְט מִיר בֶּעטִין דִיךְ גָאט וָוס דוּא בִּיסְט בַּארוּם הֶערְצִיג אוּנ לַייט זֶעלִיג וָוס דוּ הָסְט בַּשַׁפֶן הִימֶל אִין עֶרְד גִיבּ דָאךְ אַיין אוֹיס לַייזוּנְג פַר דַיין קְנֶעכְט יִצְחָק אוּנ דֶער בַּארוּם דִיךְ אוֹיף אַבְרָהָם אוּנ יִצְחָק ווָאס הָאבֶּן הַיינְט גְטוּן דַיינֶע רֵייד גָאט ב"ה דִיא זֶעהְסְט דָאךְ אַז יִצְחָק אִיז גִיבִּינְדֶן אִין גִיקְנִיפְּט מֶען זָאל אִים שֶׁעכְטִין אַזוֹ ווִי אַבְּהֵמָה אַצִינְד בֶּעטֶן מִיר דִיךְ לָאז דַיין דָר בַּרוּמְקֵייט אוֹיף זֵיי זַיין: בָּעת אִין דֶער צַייט הָט גָאט ב"ה זִיךְ בַּווִיזוּן צוּ אַבְרָהָם אִין רוּפְט אִים פוּן הִימֶל אוּנ זָאגְט צוּא אִים דִי זָלְסְט נִיט אוֹיס שְׁטְרֶעקִין דַיין הַנְד צוּם יוּנְג אִין זָלְסְט אִים נָאר נִיט טוּן, אַצִינְד ווייס אִיךְ ווָאוֹל דִי בִּיסְט אַיין גָטְס פָרְכְטִיגֶר ווייל דִי הָסְט נִיט פַר מִיטָן דַיין אַיינְצִיגֶען זוּן פוּן מִיר, אוּנ אַבְרָהָם הָט אוֹיף גְהוֹבֶּן דִי אוֹגֶן הָט עֶר גְזֶעהְן אַיין אַיל שְׁטֵייט בַּיי אַיין בּוֹם דָס אִיז דֶר אַיִל ווָס גָאט הָט אִים בַּשַׁפֶן בְּשַׁעַת עֶר הָט בַּשַׁאפֶן הִימֶעל אוּנ עֶרְד אִין גָאט ב"ה הָט אָן גְבְּרֵייט דָם אַיִל כְּדֵי עֶר זָאל זַיין אַיין קָרְבָּן פַר יִצְחָק הָאט אַבְרָהָם גְנוּמֶן דֶעם אַיִל אִין הָט מַקְרִיב גְוֶועְן פַר אַיין קָרְבַּן עוֹלָה פַר יִצְחָק אִין אַבְרָהָם הָט גְשְׁפְּרֶענְגְט פוּן דֶעם בְּלוּט אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ אִין זָגְט דָס בְּלוּט פוּן דֶם אַיִל זָאל זַיין אַזוֹ חָשׁוּב בַּיי גָאט ב"ה ווִי אִיךְ וָולְט גְשְׁפְּרֶענְגְט דָם בְּלוּט פוּן יִצְחָק. אוּנ אוֹיף אַלְץ ווָס אַבְרָהָם הָט גְטוּן בַּיים מִזְבֵּחַ הָט עֶר אַלְץ אַזוֹ גְזָגְט אוּנ עֶס אִיז גְוֶועְן חָשׁוּב בַּיי גָאט ב"ה גְלַייךְ ווִי אַבְרָהָם הָט מַקְרִיב גְוֶועְן זַיין זוּן יִצְחָק אִין גָאט ב"ה הָט גְבֶּענְשְׁט אַבְרָהָם מִיט זַיינֶע קִינְדֶר אוּנ דֶעם טָאג אִיז דֶר שָׂטָן גְגַאנְגֶן צוּ שָׂרָה אוּנ הָט זִיךְ גְמַכְט אַנְשְׁטַלְט ווִי אַיין אַלְטָר מַאן זַייעֶר גִידְרִיג אוּנ זָגְט צוּ אִיר

ותבך: יז וישמע אלהים את־קול הנער ויקרא מלאך אלהים אל־הגר מן־השמים ויאמר לה מה־לך הגר אל־תיראי כי־שמע אלהים אל־קול הנער באשר הוא־שם: יח קומי שאי את־הנער והחזיקי את־ידך בו כי־לגוי גדול אשימנו: יט ויפקח אלהים את־

קלה ובכת: יז ושמיע קדם יי ית קליה דרביא וקרא מלאכא דיי להגר מן שמיא ואמר לה מה לך הגר לא תדחלי ארי שמיע קדם יי קליה דרביא באתר די הוא תמן: יח קומי טולי ית רביא ואתקיפי ית ידיך ביה ארי לעם סגי אשויניה: יט וגלא יי

הר״א כי שמע. ר״ה יו:

רשב״ם　　עיניה

(יז) באשר הוא שם. לפי שלא היתה רואה אותו שהרי נתרחקה מאותו מקום הוצרך לומר במקום

שפתי חכמים

נתמתוי וגו׳ ודוק: ע ר״ל לא גם היא בכתה כדכתיב ותשא קולה ותבך ולמה לא שמע לקולה. ובא דאחרי׳ בפ״ק דברכות ולוקים ר״י לנפשיה ומפני אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין נ״ל חפים דלא מלי מכוין אלא אי מלי מכוון מפי פריך רא״ם: פ הם שבקשה מכאן על בן סורר ומורה שהוא נידון ע״ש סופו

רש״י

כיון שקרב למות הוסיפה להתרחק: (יז) את קול הנער. מכאן שיפה תפלת החולה ע מתפלת אחרים עליו והיא קודמת להתקבל. (ב״ר): באשר הוא שם. (ר״ה טז) לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נדון פ ולא לפי מה שהוא עתיד לעשו׳ לפי שהיו

בית

ז׳ איז געזעסן פון ווייטן (כיון שקרב למות הוסיפה להתרחק) ווי זי האט געזעהן ישמעאל איז נאהנט צום שטארבן האט זיא זיך נאך מער דער ווייטערט פון איהם: (יז) (את קול הנער). זאגט רש״י (מכאן שיפה תפלת החולה מתפלת אחרים עליו). פון דאנען ווייזן מיר די תפלה וואס דער קראנקער אליין בעט פון זיך ווענן איז בעסר פון די תפלה וואס אנדרי מענשין בעטין (והיא קודמת להתקבל)

דוד

די תפלה פון דעם קראנקן איז פריער צום אנגענומן ווערן ווי די תפלה פון אנדרי וואס בעטן פר דעם קראנקן: (באשר הוא שם). מען מיינט (לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נדון) ער ווערט גמשפט נאך די מעשים וואס ער טוהט איצט (ולא לפי שהוא עתיד לעשות) ניקט נאך די מעשים וואס ער וועט טון (לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים) ווייל די מלאכים האבן גמסרת או״ה

פירוש

הליכת החץ. ואמשר שיהי׳ כמהוי שם: (יז) (וישמע אלהים את קול הנער)׳ כי גם היא נשא את קולה ותבך. (מן השמים) שמע׳ קולו ולא ראתהו כמו בבאר לחי שראתהו לשיבר אחר מן השמים ׳ (אל קול הנער). קרמא׳ את. תנינא אל. ומשני הי״ל: (באשר הוא שם). באותו מקום שהשלכתה אותו. כי השבה שישית שם שמע אלהים את קולו ׳ ורז״ל דרשו מזה (ר״ה ט״ז) שאין דנין את האדם אלא לפי מעשיו שבאות שעה ׳ שנאמר באשר הוא שם ׳ אם צדיק הוא אף ע״פ שסופו להיות רשע דן אותו בצדקו. ובהגה׳ (ב״ר נ״ג) אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה מי שבניו עתידין להמית

רד״ק

בניך בצמא אתה מעלה לו באר מים להחיותו. שנאמר משא בערב לקראת צמא התיו מים (ישעי׳ כ״א) בשעה היו נבוכדנאצר מוליכים את ישראל בגולה והיו קרובים לבית בצמא והיו עוברים על בני ישמעאל שנאמר יושבי ארץ תימא (שם) ומבקשים מהם שישקום מים והיו מוליכים להם נודות רקים נפוחים והיו סבורים שהם מלאים מים ופתחו להם והרוח נכנס במעיהם ימתו מתים (מדרש איכ׳ נ״ב): (יח) (קומי והחזיקי את ידך בו) אל תרמי ידך ממנו כי לא ימות בצמא ׳ כי עוד לגוי גדול אשימנו: (יט) (ויפקח) אמשר שהיו׳ הבאר שם

פירוש לתורת אלהים

(יז) וישמע אלהים את קול הנער גאט האט געהערט דאס קול פון דעם יונג ער האט אן גינומען זיין תפלה (עיין רש״י) ויקרא מלאך אלהים אל הגר מן השמים דאס איין מלאך פון גאט גירופן צו הגר פון דעם הימל ויאמר לה און ער האט גזאגט צו איר מה לך הגר וואס איז צו דיר הגר אל תיראי דו זאלסט דיך ניט פארכטן כי שמע אלהים אל קול הנער וואריום גאט האט געהערט דאס קול פון דעם יונג באשר הוא שם דארטן ווא ער איז (עיין רש״י): (יח) קומי שאי אוף שטיי אוף הייב אויף דיין יונג והחזיקי את ידך בו און בגריף דייני האנט אין איס כי לגוי גדול אשימנו וואריום איך וועל איס מאכן צו איינם פאלק: (יט) ויפקח אלהים

עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא בְּאֵר מָיִם וַתֵּלֶךְ וַתְּמַלֵּא אֶת־הַחֵמֶת מַיִם וַתַּשְׁקְ

אֶת

יַת עֵינָהָא וַחֲזַת בֵּירָא דְמַיָא וַאֲזָלַת וּמְלַת יַת רוּקְבָא מַיָא וְאַשְׁקִיאַת

יַת

רש"י

מלאכי השרת מקטרגים ואומרי' רבש"ע מי שעתיד זרעו צ להמית בניך בצמא אתה מעל' לו באר והוא משיבם עכשיו מה הוא צדיק או רשע אמרו לו צדיק אמר להם לפי מעשיו של עכשיו אני דנו וזהו באשר הוא

שפתי חכמים

סופו כפ' תלא אפרשנו בס"ד. כ' כרא"ם אבל יש לתמוה למה לא קטרגו עליו מאותן עבירות שבידו וקטרגו עליו מאותן עבירות שעתיד לעשותם ולא הוא אלא בניו ותירץ ושמא י"ל שהאגדה הזאת אתיא אליבא דר"ש דפליג עלייהו דר"ע ואחר הדורשין שדרשו קרא דמצחק לגנאי אבל בעיני נראה שדוחק הוא שהא' מדרשות חלוקות הן אם לא שהוא מפורש בבריתא שהוא כן לכן נראה שלא היו יכולין לקטרג עליו ממעשים שבידו כי אין ב"ד מעניטין אלא מבן כ' שנה ומעלה וישמעאל לא הי' כי אם י"ז שנה והא דלא קטרגו ממעשים שבידו ע"ש העתיד י"ל דאמעשים שבידו עכשיו עשה תשובה בסוף ימיו כמו שפירש"י לקמן בפ' חיי גבי ויקברו אותו יצחק וישמעאל ודוק כ"ל: צ וא"ת והא כתיב לא יומתו אבות על בנים י"ל שהקב"ה שאל למלאכים אם עשה עביר' במים כלו' אם הוא צדיק במים או רשע השיבו לו צדיק הוא במים אבל רשע הוא ממקום אחר ועוד שבניו ימיתו

בית דוד

אִים (וְאוֹמְרִים) זַיי הָאבְּן גְזָאגְט רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם (מִי שֶׁעָתִיד זַרְעוֹ לְהָמִית בָּנֶיךָ בַּצָּמָא) דֶר מֶענְטשׁ וָוָאס זַיינֶע קִינְדֶר וָועלְן אַמָאל הַרְגְנֶען דַיינֶע קִינְדֶר מִיט דָארְשְׁט (אַתָּה מַעֲלֶה לוֹ בְּאֵר) ווִילְסְט אִים גֶעבִּין אַבְּרוּנֶען וַואסֶר צִים טְרִינְקְן (וְהוּא מְשִׁיבָם) אוּנ הקב"ה עֶנְפֶּרְט זַיי (עַכְשָׁיו מַה הוּא) וָוָאס אִיז יִשְׁמָעֵאל אִיצְט (צַדִּיק אוֹ רָשָׁע) אַצַדִּיק אָדֶר אַרָשָׁע (אָמְרוּ לוֹ צַדִּיק) הָאבְּן דִי מַלְאָכִים גְזָאגְט (אִיצְט אִיז עֶר אַצַדִּיק אִיצְט הָאט עֶר נִיט גֶזִינְדִיגְט מִיט וַואסֶר, אוּנ הקב"ה שְׁטְרָאפְט דָאךְ נָאר מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה) (אָמַר לָהֶם) הקב"ה הָט גְזָאגְט צוּ דִי מַלְאָכִים (לְפִי מַעֲשָׂיו שֶׁל עַכְשָׁיו אֲנִי דָנוֹ) אִיךְ מִשְׁפָּט אִים

פירוש רד"ק

שם והי' מכוס' בין השיחים או הי' רחוק ממנ' · כמו והלך ותמלא . ואלהים המיב ראות' לפי שעה לראוהוי או לא הי' שם אבל בקע אלהים את הארץ באותו מקום ויצאו מים. כמו שנאמר בשמשון: (והשק את הנער) וכבר השקת' אותו ושתת' היא ואחר כן מלאה את הדבת מים להוליך עמה. וכמו וי"ו זה רבים כמו הן אתה קצפת ונחטא (ישעי' ס"ד) וישם את הים לחרב' ויבקעו (שמות יד) וירום תולעים ויבאש . וכן רבים ופירושו כי

פירוש לתורת אלהים

אֶת עֵינֶיהָ אוּנ גָאט הָאט גֶעפִינְט אִירֶע אוֹגֶען וַתֵּרֶא בְּאֵר מָיִם אוּנ זִיא הָט דֶר זֶעהְן אַבְּרוּנֶען מִיט וַואסֶר וַתֵּלֶךְ אוּנ זִי אִיז גִיגַאנְגֶן וַתְּמַלֵּא אֶת הַחֵמֶת מַיִם אוּנ דָט דֶער פִּילְט דֶעם לָאגִיל מִיט וואסר

ספר הישר

פַר וָור דִי וַוייסְט נָאר נִיט וָוס אַבְרָהָם הָט הַיינְט גְטוּן צוּ דַיין זוּן יִצְחָק . אַבְרָהָם הָט גְבוֹיעט אַיין מִזְבֵּחַ אִין הָט אוֹיף דֶם מִזְבֵּחַ יִצְחָק מַקְרִיב גְוֶועְן . אִין שָׂרָה הָט אוֹם גְהֶערְט דִי רֵייד פוּן שָׂטָן אִין הָט גְמֵיינְט דָם אִיז אֱמֶת אוּנ שָׂרָה הָט גְוֵוייגְט אִין גְשְׁרִיגֶן אַגְרוֹם בִּיטֶר גְשְׁרַיי אוֹיף אִיר זוּן אוּנ פַלְט אוֹיף דֶר עֶרְד אוּנ וַוַרְפְט עֶרְד אוֹיף אִיר קָאפּ אוּנ זָאגְט מַיין זִין יִצְחָק אִיךְ וָואלְט גְוֶולְט בֶּעסֶר שְׁטַרְבִּין אַיידֶר דִיא אִיךְ הָב דִיךְ דֶער צוֹגֶן בִּיז דוּ בִּיסְט גְרוֹס גְוָורֶן אוּנ אַצִינְד אִיז גְוָוארֶן כַּר קֶערְט מַיין פְרֵייד צוּ טְרוֹיעֶרְקַייט דֶען עֶס אִיז גְוֶועְן מַיין לוּסְטִקַייט צוּ דִיר אִיךְ הָב זַייעֶר פִיל גְרוּפְן אוּנ גְבֶּעטוּן צוּ גָאט ב"ה עֶר זָאל מִיר גֶעבֶּן אַיין זוּן אִין גָאט ב"ה הָט מִיךְ צוּ גְהֶערְט אוּנ הָט מִיר גְגֶעבּוּן אַזוּן צוּ נַיינְצִיג יָאר. אוּנ אַצִינְד בִּיסְטוּ גְוָורֶן מַיין זוּן צוּ אַיין טֶעכְט מֶעסֶר אוּנ צוּ פַייעֶר נָאר אִיךְ טְרֵייסְט מִיךְ מִיט דִי רֵייד פוּן גָאט ב"ה דֶען גָאט ב"ה הָט דָם גְבָּאטֶען אִין דִי הָסְט דָם מְקַיֵּים גְוֶועְן אוּנ שָׂרָה זָאגְט צוּ גָאט ב"ה רבש"ע דוּ בִּיסְט גְרֶעכְט אוּנ דַיינֶע מַעֲשִׂים זֶענֶן גְרֶעכְט אוּנ אִיךְ פְרֵיי מִיךְ מִיט דַיינֶע רֵייד וָוס דִיא הָסְט גְבָּטֶן מַיינֶע אוֹגֶן וַויינֶן אָבֶּר מַיין הַרְץ אִיז פְרֵייליךְ אוּנ דֶער נָאךְ אִיז זִי אוֹיף גְשְׁטַאנֶן אִין אִיז גַנְגְנוּן בִּיז חֶבְרוֹן אוּנ אוֹיף דֶעם וֶועג וֶועמִין זִי הָט בַּגֶעגִינְט הָט זִי גְפְרֶעגְט וַוייסְט אִיר נִיט וָוס מֶען הָט גְטוּן צוּ מַיין זוּן יִצְחָק הָט קַיינֶר נִיט גְוִויסְט. אִין שָׂרָה קוּמְט מִיט אִירֶע דִינְסְטִין אוּנ קְנֶעכְט צוּ דֶר שְׁטָאט חֶבְרוֹן אוּנ שָׂרָה פְרֶעגְט זִיךְ נָאךְ אוֹיף אִיר זוּן אִין דָט זִיךְ דוֹרְט בַּזֶעצְט אוּנ שָׂרָה הָט גְשִׁיקְט אִירֶע קְנֶעכְט צוּ זוּכֶן אַבְרָהָם מִיט יִצְחָק אוּנ דִי קְנֶעכְט הָבֶּן זַיי גְזוּכְט בַּיי שֵׁם וָעֵבֶר אוּנ אִין גַנְצֶן לַאנְד אִין הָבֶּן זַיי נִיט גִיפִינְגֶן. דֶר וַוייל אִיז גְקוּמֶן דֶער שָׂטָן וִוי אַיין מֶענְטשׁ אוּנ זָאגְט דָם וָוס אִיךְ הָב דִיר גְזָאגְט אַז אַבְרָהָם הָט מַקְרִיב גְוֶועְן יִצְחָק אִיז לִיגִינְט אוּנ וִוי שָׂרָה הָט דָם דֶר הֶערְט הָט זִי זִיךְ זַייעֶר גְפְרֵייד אִיז זִי פַּחֲמַת גְרוֹס פְרֵייד גְשְׁטָרְבֶּן . אִין וִוי אַבְרָהָם הָט פַר עֶנְד זַיין דִינְסְט הָט עֶר זִיךְ אוּם גְקֶערְט מִיט זַיין זוּן צוּ דִי צְוֵויי יוּנְגֶן אִין זֶענְן אַלֶע גְגַאנְגֶען קַיין בְּאֵר שָׁבַע אוּנ וִוי זַיי זֶענְן גְקוּמֶן קַיין בְּאֵר שָׁבַע הָבֶּן זַיי נִיט דֶר ווִישְׁט שָׂרָה אִין דֶער הַיים דָבֶּן זַיי גְפְרֶעגְט וִוי אִיז שָׂרָה הָט

אֶת־הַנַּעַר׃ כ וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנַּעַר וַיִּגְדָּל וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֹבֶה קַשָּׁת׃ כא וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר

פארן

יָת רַבְיָא׃ כ וַהֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדֵיהּ דְּרַבְיָא וּרְבָא וִיתֵיב בְּמַדְבְּרָא וַהֲוָה רְבֵי קַשְׁתָּא׃ כא וִיתֵיב

רשב"ם

אשר הוא שם נתן לו את המים׃ (כ) רובה קשת מושך

בעל הטורים

כנוסת ימי. כיון שגלו כמים ימי כלו ויכלו כנוסת שמיתת

רש"י

הוא שם · והיכן המית את ישראל בצמא כשהגלם נבוכדנצר שנא׳ (ישעי׳ כא) משא בערב וגו׳ לקראת צמא התיו מים וגו׳ כשהיו מוליכין אותם אצל ערבי׳ היו ישראל אומרי׳ לשבאים בבקשה מכם הוליכונו אצל בני דודנו ישמעאל וירחמו עלינו שנא׳ (שם כה) אורחות דודנים א״ת דודנים אלא דודים ואלו יוצאים לקראתם ומביאין להם בשר ודג מלוח ונודות נפוחים כסבורים ישראל שמלאים מים וכשמכניסו לתוך פיו ופותחו הרוח נכנס בגופו ומת׃ (כח) רובה קשת יורה חצים בקשת. קשת. על שם האומנות כמו חמר

בית דוד

נאך זיינע איצטיגע מעשים (וזהו באשר הוא שם) דס מיינט מען (באשר הוא שם) ווי ער איז דארטן אין וואלד (והיכן המית את ישראל בצמא)׃ ווען האבן דיא קינדר פון ישמעאל געהרגעט דיא יודין מיט דארשט (כשהגלם נבוכדנצר) ווען נבוכדנצר האט זיי פר טריבן פון ארץ ישראל (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (משא בערב), דס איז די נבואה אויף די ערבים (ישמעאלים) (לקראת צמא התיו מים) נעמן דעם דארשטיגן האט איר געבראכט (כשהיו מוליכין אותם אצל ערביים) ווען מען האט געפירט דיא יודין נעבין דיא ערבים (אראביער) (היו ישראל אומרים לשבאים) האבן די יודין געזאגט צו דיא פאנגער (בבקשה מכם) מיר בעטן פון אייך (הוליכונו אצל בני דודנו ישמעאל) פירט אונז צו דיא קינדר פון אונזר פעטר ישמעאל (וירחמו עלינו) וועלן זיי אויף אונז רחמנות האבן (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (אורחות דודנים) דר וועג פון דיא דודנים (אל תקרי דודנים) זאלסט ניט ליינין דודנים (אלא דודים) נאר זאלסט ליינין דודים (פעטרס) (ואלו יוצאים לקראתן) אונ דיא קינדר פון ישמעאל זענין ארויס געגאנגן קעגין די יודין (ומביאין להם בשר ודג מלוח) אונ האבן געברענגט צו דיא יודין פלייש אונ פיש געזאלצענע (ונודות נפוחים) אונ און געבלאזענע פעלנצארזעס (כסבורים ישראל) דיא יודין האבן געמיינט (שמלאים מים) די פעלנצארזעס זענען פול מיט וואסר (וכשמכניסו לתוך פיו ופותחו) אז איינר (אונ אזוי אלע) האבן אריין גענומען דיא פעלנצארזעס אין מויל אונ האבן זיי געעפנט (הרוח נכנס בגופו ומת) איז דער ווינט פון פעלנצארז אריין געגאנגן אין זיי אונ זיי זענען געשטארבין׃ (כ) (רובה קשת). (יורה חצים בקשת) ער איז געווען א שיסער מיט פיילין דורך דעם פילעגבויגין רש״י זאגט (קשת על שם האומנות) רובה קשת מיינט מען אפיילענשיסר, דר מענש וואס זיין ארבייט איז שטענדיג צו שיסן מיט פיילן הייסט ער רובה קשת

פירוש

כי שאב׳ מים מן הבאר בחמת והשקת׳ את הנער׃ (כ)(ויהי אלהים את הנער) שהצליחו במעשים רבים׃ (ויגדל) בעושר ובנכסים. ונער מתרגם רביא. וקשת תאר במשקל גנב פלח ר״ל עושה הקשתות או יורה בהם וכן תרגום אונקלס רביא קשתאי ויהי׳ פירוש רובה כמו ורו׳ ר״ל שהי׳ יורה בקשת והי׳ רבה שבא בריש ובבית מבעלי הבעל וימררוהו ורבו (בר״ש כ״ג) השביעו אל בבל רבים (ירמי׳ נ׳) יסבו עליו רביו (איוב י״ז י״ג) ויהי׳ חבר בית הששים באלו אמר רובה בקשת · והיה

רד״ק

קשת שם במשקל שבת. וכתב המפור הזה כי בניו הי׳ קשתים ממנו. וממנו למדו לסיבך נאמר ידו בכל · כי מרוב גבורתם וידיעתם במלחמת הקשת הם פושטים ידיהם בכל. וכן ראינו בני קדר שהיו מבניו שהיו גבורים יורים בקשתות כמו שאמר ושאר מספר קשת גבורי בני קדר ימעטו (ישעי׳ כ״א) וראוי לאדם ללמוד מלאכת אביו. כמו שאמרו בחירם ואביו איש צורי וכו׳ ואז״ל (ערכין ה׳ י״ו) שבאומחייב אדם ללמוד מלאכת אביו ואמרו בני יעקב רעה צאן עבדיך גם אנחנו גם

פירוש לתורת אלהים

וואסר ותשק את הנער אונ זי האט אן געטרינקט דעם יונג׃ (כ) ויהי אלהים את הנער ויגדל אונ גאט איז געווען מיט דעם יונג אונ ער איז אויף געוואקסן געווארן וישב במדבר אונ ער איז געזעסן אין דר מדבר ויהי אונ ער איז געווען רובה קשת א שיסער מיט פיילען בויגן (עיין רש״י)׃ (כא) וישב במדבר פארן אונ ער איז געזעסן אין דר מדבר פארן ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים

כסף

בעת זי געזאגט אז זי איז אוועק געגאנגן קיין חברון

הישר

אייך ווכען ווארים מען האט איר אזוי אזוי געזאגט

פָארָן וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ פ ששי כב וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא
וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ
אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמְּךָ
בְּכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה׃ כג וְעַתָּה
הִשָּׁבְעָה לִּי בֵאלֹהִים הֵנָּה אִם־
תשקר

בְּמַדְבְּרָא דְפָארָן
וּנְסֵיבַת לֵיהּ אִמֵּיהּ
אִתְּתָא מֵאַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ כב וַהֲוָה
בְּעִדָּנָא הַהִיא וַאֲמַר
אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב
חֵילֵיהּ לְאַבְרָהָם לְמֵימַר
מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדָּךְ
בְּכֹל דִּי אַתְּ עָבֵיד׃
כג וּכְעַן קַיֵּים לִי
בְּמֵימְרָא דַיְיָ הָכָא דְלָא

בעל הטורים

למה מגונה מאוד : [כג] לנכדי. בגי' בן בני : (כט) כלנה.

רשב"ם

בקשת ושני נזרות הן וימררהו ורבו וגם יסבו עליו רביו מל' רבב כמו סובו מן סבב שומו שמים מן שמם. דומו יושבי אי מן דממה דקה כולם נכפלים באות אחרונה . אבל רובה מגזרת רבהיעשה בנה קנהישיאמר עוש' בונה קונה : (כא) במדבר פארן . כדכתיב והוא יהיה פרא אדם : (כב) ויהי בעת ההיא שנולד יצחק משרה וירע אבימלך נבים שעשה לו הקב"ה לכך בא עתה לכרות ברית עמו וכן כל בעת ההיא צריך לפרש לפי המאורע :

רש"י

חמר גמל ליד לפיכך השי"ן מודגשת היה יושב במדבר ומלסטם את העוברים הוא שנאמר ידו בכל וגו' : (כא) מארץ מצרים . ממקום גדוליה שנא' ולה שפחה מצרית וגו' · היינו דאמרי אינשי זרוק חוטרא לאוירא אעיקריה קאי : (כב) אלהים עמך. לפי שראו שיצא משכונת סדום לשלום ועם המלכים נלחם

בית דוד

קֶשֶׁת (כְּמוֹ) חֲמֹר (אַאייזל טְרַייבֶּר) גָּמָל (אַקעמִיל טְרַייבֶּר) צַיָּד (אַפַּאנְגֶער), יֶעדֶר בַּעַל מְלָאכָה אַז עֶר טוּט שְׁטֶענְדִיג דִיא אַיין מְלָאכָה, וֶוערְט עֶר גְרוּפִין אוֹיף דֶעם נָאמֶן פוּן דִיא מְלָאכָה (לְפִיכָךְ הַשִּׁין מוּדְגֶשֶׁת) דְרִיבֶּער אִיז אַדָגוּשׁ (אַפּוּנְקְטוּל) אִין דִיא שִׁין (הָיָה יוֹשֵׁב בַּמִּדְבָּר וּמְלַסְטֵם אֶת הָעוֹבְרִים) יִשְׁמָעֵאל אִיז גְזֶעסֶן (גְוואוֹנְט) אִין דֶר מִדְבָּר אוּנ הָט בַּרוֹיבְּט אַלֶע רֵייזֶענְדֶע דוּרְךְ דֶר מִדְבָּר (הוּא שֶׁנֶּאֱמַר יָדוֹ בַּכֹּל וגו') וְוִיא דֶר פָּסוּק זָאגְט אוֹיף יִשְׁמָעֵאל זַיין הַאנְד וֶועט זַיין אִין אַלֶע מֶענְשִׁין : (כא) (מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם) . (מִמָּקוֹם גִדוּלֶיהָ) פוּן דֶעם אוֹרְט וָוס זִיא אִיז גֶבּוֹרִין גֶוָוארֶן (שֶׁנֶּאֱמַר) וְוִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית וגו') שָׂרָה הָט גְהַאט אַדִינְסְט פוּן מִצְרַיִם איר נָאמֶן אִיז הָגָר (הַיְינוּ דְאָמְרֵי אִנְשֵׁי) דָס אִיז וָוס מֶענְשֶׁן זָאגֶן (זְרוֹק חוּטְרָא לַאֲוִירָא) וואַרְף אַשְׁטֶעקִין אִין דֶער הַייךְ (אַעִיקָרֵיהּ קָאֵי) בְּלַייבְּט עֶר שְׁטֵיין אוֹיף זַיין וָוארְצִיל, עֶר פַאלְט צוּרִיק אוֹיף דֶר עֶרְד, אֲפִילוּ הָגָר אִיז דָאךְ גְוֶועזְן אַלַאנְגֶע צַייט בַּיי אַבְרָהָם אִין שְׁטִיבּ אוּנ הָט גֶדִינְט צוּ הקב"ה, פוּן דֶעסְטְוֶועגְן אַז זִיא אִיז נָאר אַוֶועק גֶגַאנְגֶן פוּן אַבְרָהָמ'ס שְׁטִיבּ אִיז זִיא צוּרִיק גֶגַאנְגֶן קֵיין מִצְרַיִם אוּנ צוּ דִי גֶעטֶער פוּן מִצְרַיִם: (כב) (אֱלֹהִים עִמְּךָ) . גָאט אִיז מִיט דִיר , זָאגְט רש"י (לְפִי שֶׁרָאָה שֶׁיָּצָא מִשְׁכוּנַת סְדוֹם לְשָׁלוֹם) וַוייל אֲבִימֶלֶךְ הָט גְזֶעהְן אַבְרָהָם הָט גְוואוֹנְט גִיט וַוייט פוּן סְדוֹם אוּנ אִיז אַוֶועק גֶנַנְגֶן פוּן דָארְטְן אָנְשָׁאדֶן (וְעִם הַמְּלָכִים נִלְחַם וְנָפְלוּ בְּיָדוֹ) אוּנ עֶר הָט גֶהַאט אַמִּלְחָמָה מִיט דִיא פִיר מְלָכִים אוּנ זֵיי זֶענֶין

פירוש רד"ק

אבותינו (מ"ו ג) : (כא) (ותקח לו אמו) לקח' לו לאש' ממשפחת' כי ראתה כי נפרד ממשפחת אביו. וכן ראוי לאדם להדבק במשפחתו ותהי' אהבתו לאשתו יותר חזק' ויצא הזרע מהם יותר נכון : (כב) (ויהי בעת ההיא) בעת שנילד יצחק או שנגמל ועודנו בארץ פלשתי' בגרר ויזהו שאמר. ויאמר אבימלך . ולא אמר וילך אבימלך אל אברהם ויאמר לו . וכיון שראו שנולד לו בן לעת זקנותו לאשתו וקנ' כמו ששמעו וראו אות' ילדה . תמהו על הדבר . ואחר שארע לו לאבימלך דבר שרה וראהו כן מצליח בכל מעשיו . רצה שיהי' בעל בריתו. ומה שאמר ופיכל שר צבאו , כי בעצתו אמר לאברהם מה שאמר : (כג) (אם תשקר לי) ענינו אולי . כי אם

פירוש לתורת אלהים

אוּנ דִי מוּטֶער הָאט אִים גְנוּמֶן אַיין אִשָּׁה פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם (עיין רש"י) : (כב) וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא אוּנ עֶס אִיז גְוֶועזְן אִין דֶער זֶעלְבִּיגֶר צַייט וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר צְבָאוֹ אֶל אַבְרָהָם אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט אֲבִימֶלֶךְ אוּנ פִיכוֹל זַיין הוֹבְּט מַאן צוּ אַבְרָהָם לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגֶן אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר אַתָּה עוֹשֶׂה גָאט אִיז מִיט דִיר אִין אַלֶץ וָואס דוּא טוּסְט (עיין רש"י) : (כג) וְעַתָּה

תְּשַׁקַּר בִּי וּבִבְרִי וּבְבַר
בְּרִי כְּטֵיבוּתָא דִי
עֲבָדִית עִמָּךְ תַּעֲבֵיד
עִמִּי וְעִם אַרְעָא דִי
אִתּוֹתַבְתָּא בָהּ :
כד וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲנָא
אֲקַיֵּים : כה וְאוֹכַח
אַבְרָהָם יָת אֲבִימֶלֶךְ
עַל עֵיסַק בֵּירָא דְמַיָּא
דִי אֲנָסוּ עַבְדֵי
אבימלך

תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד
אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמְּךָ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי
וְעִם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גַּרְתָּה בָּהּ׃
כד וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אָנֹכִי אִשָּׁבֵעַ׃
כה וְהוֹכִחַ אַבְרָהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ
עַל־אֹדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ
עבדי

תו"א אם תשקר. כותב י חולם :

בעל הטורים בגים כאם' כלנת לגדוכ אתכ כלנת כל גבולות ארץ . נזנות

שפתי חכמים

יפיתו בניך נלמא ואתה תמלא לו את כנאר וכקנ"כ כבינ לכס כיון פאתכ כוא לריך כנינן זכ מפלכ אני לו כנאר.

רש"י

נלחם ונפלו בידו ונפקדה אשתו לזקוניו : (כג) ולניני ולנכדי . עד כאן רחמי האב על הבן : כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי · שאמרתי לך הנה ארצי לפניך (ב"ר) : (כה) והוכח · נתוכח עמו על כך :

בית דוד

נפאלן אין זיין האנד (ונפקדה אשתו לזקוניו) אונ אויף זיין עלטער האט זיין ווייב צוא אים געבוירען אזוהן . פון די"א אך: זאכן האט אבימלך גוואסט אז הקב"ה איז מיט אברהמען : (כג) (ולניני ולנכדי) . צו מיין זוהן אונ צו מיין איניקיל , פר וואס האט אבימלך ניט געבעטן אויף ווייטרדיגע קינדר ווייל (עד כאן רחמי האב על הבן) ביז צום איניקיל האט מען ליב די"א קינדר , מען האט רחמנות אויף אזוהן אונ אויף דעם זוהנס קינדר אונ אויף ווייטרדיגע קינדר איז ניט דר זארג פון דעם זיידע : (כחסד אשר עשיתי עמך) . אזו ווי דער חסד וואס איך האב געטון מיט דיר (שאמרתי לך הנה ארצי לפניך) איך האב געזאגט צו דיר מיין לאנד איז פאר דיר דו מעגסט וואנען וויא דו ווילסט : (כה) (והוכח) . (נתוכח עמו על כך) אברהם האט זיך אבימעל אזו וויא געקריגט מיט אבימלך וועגן דעם ברונען

פירוש

אולי.ענינם קרוב. אולי תשקר לי אהב תך היום או מחר אתה או בניך או בני בניך: (לי ולניני ולנכדי) לפיכך שאלתי ממך שבועה . כי ידעתי כי אחר השבועה לא תשקור.גם בניך ובני בניך יראו משבועתך וישמרוה . לי ולניני ולנכדי . שהם שלשה דורות נין הוא הבן . נכד הוא בן הבן · וכן אמר והכרתי לבבל שם ושאר נין ונכד (ישעי' י"ד כ"ב):(כחסד אשר עשיתי)שנתתי ארצי לפניך לשבת באשר תרצה ובבחתיך:(ועם הארץ אשר גרתה בה) כלומר עם יושביה אחרי.העש' גם כן חסד וטוב' אתה ובניך אחריך כי מצאת בה ובאנשיה רצונך : (כד) (אנכי אשבע) והשבע גם אתה כמו כן .

רד"ק

אשבע האל"ף בחיריק ורוב אל"ף אית"ן בנפעל בסגול כדי שלא יתערב עם יו"ד אית"ן בקריאה: כה)(והוכיח אברהם) וביון שבאו שניהם בברית ובשבוע' טען עליו על מה שעשו לו עבדיו שגזלו ממנו הבאר שחפר בגבול באר שבע.ובאר שבע סמוך לארץ פלשתים וחפר שם אברהם באר כי הוא מהגבול באר שבע . ועבדי אבימלך גזלוהו ממנו כי מגבול ארץ פלשתים הוא · ועל המענה שטען אברהם לאבימלך בזה · הלכו אברהם ואבימלך מגרר לראות שם את הבאר ההיא אם היא מגבול באר שבע או מגבול ארץ פלשתים·ושם היו רועי מקנ' אברהם · ולפיכך חפר שם הבאר להשקות מקנ

פירוש לתורת אלהים

אונ אצונד השבעה לי באלהים הנה שווער צו מיר דא ביי גאט אם תשקור אוב דוא וועסט פעלשען דו זאלסט ניט פעלשען לי צוא מיר ולניני אונ צו מיינע קינדר ולנכדי אונ צו מיינע איניקלך כחסד אשר עשיתי עמך אזו ווי דער חסד וואס איך האב מיט דיר געטון דס איז וואס איך האב דיר געזאגט מיין לאנד איז פר דיר דו מעגסט וואנען ווי דו ווילסט תעשה עמדי זאלסטו מיט מיר אויך אזו טון חסד ועם הארץ אשר גרתה בה אונ מיט דעם לאנד וואס דוא האסט דרינען געוואוינט : (כד) ויאמר אברהם אנכי אשבע האט אברהם געזאגט איך וועל שווערין : (כה) והוכיח אברהם את אבימלך אונ אברהם האט אויסגערוכט גהאט מיט אבימלך על אודות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך אום ווייען דער ברונען מיט וואסר וואס דו קנעכט פון אבימלך האבן גנומען :

ויאמר

ספר הישר

זענען זיי אויף געשטאנען אונ זענען געגאנגען קיין חברון ווי זיי זענען געקומען קיין חברון האבען זיי דער

עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ׃ כו וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ
לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם
אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בִּלְתִּי הַיּוֹם׃
כז וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן
לַאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית׃
כח וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת־שֶׁבַע כִּבְשֹׂת
הַצֹּאן לְבַדְּהֶן׃ כט וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ
אֶל־אַבְרָהָם מָה הֵנָּה שֶׁבַע
כְּבָשֹׂת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ
לְבַדָּנָה׃ ל וַיֹּאמֶר כִּי אֶת־שֶׁבַע
כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי בַּעֲבוּר תִּהְיֶה־
לִּי

אונקלוס

אֲבִימֶלֶךְ׃ כו וַאֲמַר
אֲבִימֶלֶךְ לָא יְדַעִית מַאן
עֲבַד יַת פִּתְגָמָא הָדֵין
וְאַף אַתְּ לָא חַוֵּיתָא לִי
וְאַף אֲנָא לָא שְׁמָעִית
אֱלָהֵין יוֹמָא דֵין׃
כז וּדְבַר אַבְרָהָם עָאן
וְתוֹרִין וִיהַב לַאֲבִימֶלֶךְ
וּגְזָרוּ תַּרְוֵיהוֹן קְיָם׃
כח וַאֲקֵים אַבְרָהָם יַת
שְׁבַע חוּרְפַן דְעָאן
בִּלְחוֹדֵיהוֹן׃ כט וַאֲמַר
אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה
אִנּוּן שְׁבַע חוּרְפַן אִלֵּין
דִי אֲקֵימְתָּא בִּלְחוֹדֵיהוֹן
ל וַאֲמַר אֲרֵי יַת שְׁבַע
חוּרְפַן תְּקַבֵּיל מִן יְדִי
בדיל

רש״י

(ל) בעבור תהיה לי זאת: לעדה. ל׳ עדות של נקבה

בית דוד

דואסר וואס מען האט ביי אים אוועק גנומען: (בַּעֲבוּר תִּהְיֶה לִי) (זאת). דס זאל זיין צוא מיר (לְעֵדָה). צו אעדות. זאגט רש״י עדות איז לָשׁוֹן נְקֵבָה (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אונ פסוק יעדה

פירוש רד״ק

מקנהו. ואף על פי שאין כתוב כה כן נרא׳ כי הלכו שם מפני המענ׳ שטען עליו אברהם: (כו) (וגם אנכי לא שמעתי) מאחר שלא הגדת אתה לי הדבר אם כן אין עלי אשם. (כז) (ויקח) מצאנו שהי׳ לוקח שם צאן ובקר ונתן לאבימלך. לקיים הברית ועם אות׳ המתנ׳ והשבוע׳ כרתו הברית בין שניהם להם ולבניהם: (ויצב) מהצאן והבקר שנתן לו לקח שבע כבשות והציב אותן לבדהן. ולקח שבע. לפי שלשון המספר הזה ולשון השבוע׳ אחד ולפי שיהי׳ עדות על שבע כבשות ועל השבוע׳ באחד לדורות הבאי׳. כי בשבע כבשות והשבוע׳ כרתו ברית לפיכך קרא המקום באר שבע: (ל) (תהיה לי לעדה) תהיה לי המקנ׳ הזאת שאני נותן לעדה. סל

פירוש לתירת האלהים

(כו) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אונ ער האט גזאגט אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה איך ווייס ניט ווער עס הט גטון די זאך וְגַם אַתָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִי אונ אויך דוא האכט מיר ניט גזאגט וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בִּלְתִּי הַיּוֹם אונ אויך איך האב דאס ניט גהערט נאר היינט: (כז) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אונ אַבְרָהָם הט גנומן צאן ובקר שאף אונ רינדער וַיִּתֵּן לַאֲבִימֶלֶךְ אונ ער האט גגעבן צו אֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית אונ זיי האבען ביידע כורת ברית גוועזן: (כח) וַיַּצֵּב אַבְרָהָם הט אַבְרָהָם גשטעלט אֶת שֶׁבַע כִּבְשֹׂת הַצֹּאן לְבַדְּהֶן די זיבן שאף אליין: (כט) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל אַבְרָהָם מָה הֵנָּה שֶׁבַע כְּבָשֹׂת הָאֵלֶּה וואס בטייטען די זיבן לעמלך אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה וואס דוא האסט זיי גשטעלט בזונדער: (ל) וַיֹּאמֶר האט אַבְרָהָם גזאגט כִּי אֶת שֶׁבַע כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי דען די זיבען לעמלך זאלסטו נעמין פון מיין האנד בַּעֲבוּר פון וועגן תִּהְיֶה לִי לְעֵדָה דס זאל

ספר הישר

זעהן אז שרה איז גשטאַרבן האבן זיי אלע גוויינט זייער אגרוס גוויין, אונ יצחק איז גפאלון אויף דר

לִי לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת׃ לא עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם׃ לב וַיִּכְרְתוּ בְרִית בִּבְאֵר שָׁבַע וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים׃ לג וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא־

תו"א ויטע אשל. סוטה שם: ויקרא שם. סוטה שם: שם

אונקלוס

בְּדִיל דִּתְהֵי לִי לְסַהֲדוּ אֲרֵי חֲפָרִית יַת בֵּירָא הָדָא׃ לא עַל כֵּן קְרָא לְאַתְרָא הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע אֲרֵי תַּמָּן קַיִּימוּ תַּרְוֵיהוֹן׃ לב וּגְזָרוּ קְיָם בִּבְאֵר שָׁבַע וְקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילֵיהּ וְתָבוּ לְאַרְעָא דִּפְלִשְׁתָּאֵי׃ לג וּנְצִיב אִילָנָא בִּבְאֵר שָׁבַע וְצַלִּי תַמָּן בִּשְׁמָא דַּיְיָ

רשב"ם

(כג) ולנכדי · בן בני: (לג) ויטע אשל. פרדס היה

שפתי חכמים

מהרש"ל: ק' וכאן דלא כתיב נגד וכו' לעדה תהא שהוא לי נקיבה' כי עדה לנקבה כמו עד לזכר: ר' דאל"כ איך כוכית זה דאין לומר ע"פ עדים א"כ מאי שנא דעבדי אברהם שלא תבעו לפני

רש"י

נקבה כמו ועדה המצבה: כי חפרתי את הבאר. מריבים היו עליה רועי אבימלך ואומרים אנחנו חפרנוהו אמרו ביניהם כל מי שיתראה על הבאר ויעלו המים לקראתו שלו הוא ועלו לקראת אברהם: (לג) אשל. רב ושמואל חד אמר פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה. וחד אמר פונדק לאכסניא ובו כל מיני פירות. ומצינו לשון נטיעה באהלים שנא' (דניאל יא) ויטע אהלי אפדנו. ויקרא שם וגו'. על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה

בית דוד

וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה: (כִּי חָפַרְתִּי אֶת הַבְּאֵר). אִיךְ הָב גִּגְרָאבְּן דֶּעם בְּרוּנֶען. זָאגְט רש"י (מְרִיבִים הָיוּ עָלֶיהָ רוֹעֵי אֲבִימֶלֶךְ) דִּי פַּאסְטוּכֶער פוּן אֲבִימֶלֶךְ הָבְּן גֶעקְרִיגְט וֶועגְן דֶּעם בְּרוּנֶען (וְאוֹמְרִים אֲנַחְנוּ חֲפַרְנוּהוּ) זֵיי הָאבְּן גִּזָאגְט מִיר הָבְּן גִּגְרָאבְּן דֶּעם בְּרוּנֶען (אָמְרוּ בֵּינֵיהֶם) הָאבְּן דִּיא פַּאסְטוּכֶער גִּזָאגְט (כָּל מִי שֶׁיִּתְרָאֶה עַל הַבְּאֵר וְיַעֲלוּ הַמַּיִם לִקְרָאתוֹ) וֶוער פוּן אִינְז עֶס וֶועט קוּמֶען צוּם בְּרוּנֶען אוּנ דִּי וַואסֶער וֶועלֶען זִיךְ אוֹיף הֵייבְּן נֶעגֶען אִים (שֶׁלּוֹ הוּא) אִיז דֶּער בְּרוּנֶען זַיינֶער (וְעָלוּ לִקְרַאת אַבְרָהָם) הָאבְּן דִּי וַואסֶער זִיךְ אוֹיף גֶהוֹיבְּן נֶעגֶען אַבְרָהָם: (לג) (אֶשֶׁל). רַב אוּנ שְׁמוּאֵל קְרִיגֶען וַואס מֶען מֵיינְט אֶשֶׁל (חַד אָמַר) אֵיינֶער זָאגְט אֶשֶׁל מֵיינְט מֶען (פַּרְדֵּס) אַבּוֹים גָארְטֶען (וּבוֹ כָּל מִינֵי פֵּירוֹת) ווָס וַוקְסְט אוּנ אִים אַלֶע מִינִים פְרוּכְטֶען (לְהָבִיא מִמֶּנּוּ פֵּירוֹת לָאוֹרְחִים בִּסְעוּדָה) מֶען זָאל פוּן דֶּעם בּוֹים נָאכְטֶען בְּרֶענְגֶען פְרוּכְטֶען פַר דִּיא גֶעסְט נָאךְ דֶּעם עֶסֶן (וְחַד אָמַר) אוּנ אֵיינֶער זָאגְט (פּוּנְדָּק לְאַכְסַנְיָא) אַגְרוֹיסֶע שְׁטוּבּ פַר דִּיא גֶעסְט (וּמָצִינוּ לְשׁוֹן נְטִיעָה בְּאֹהָלִים) אוּנ מִיר גֶעפִינֶען דָאס וָוארְט נְטִיעָה (פְלַאנְצֶען) בַּייא גֶעצֶעלְטֶען אוֹיךְ (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (וַיִּטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ) עֶר הָאט גֶעפְלַאנְצְט (אוֹיף גֶעשְׁטֶעלְט) דִּי גֶעצֶעלְטֶען פוּן זַיין פַּאלַאץ (דִּי תִּיר וָוערְטֶער וּבוֹ כָּל מִינֵי פֵּירוֹת. הָאבְּן שְׁטֵיין נָאךְ דֶּם וָורְט פַּרְדֵּס נִיט נָאךְ דֶּעם וָוארְט לְאַכְסַנְיָא): (וַיִּקְרָא שָׁם וגו'). זָאגְט רש"י (עַל יְדֵי אוֹתוֹ אֶשֶׁל) דוּרְךְ דֶּעם אֶשֶׁל (נִקְרָא שְׁמוֹ שֶׁל הקב"ה אֱלוֹהַּ לְכָל הָעוֹלָם) אִיז גֶרוּפֶען גֶעוָוארֶען דֶער נָאמֶען פוּן

פירוש רד"ק

(לא) (על כן וגו' כי שם נשבעו שניהם) הסר ויו השמוש כמו שמש ירח. ראובן שמעון. והרומים להם. ר"ל על כן על שבע כבשות. וכי שם נשבעו שניהם על שני הדברים האלו קראו למקום ההוא שבע. ונשתתף באר שם שבע על הבאר שחפר שם אברהם. וזה היה אות גדול לירש את הארץ שהי' מקובל כל פה שהיה אומר ויקרא שם למקום · והיה כן: (לב) (ויקם אבימלך) · אברהם נשאר שם עם צאנו יום או יומים או יותר ואח"כ שב אל ארץ פלשתים אל ביתו לגור: (לג) (ויטע אשל) נטע שם נטיעה סמוך לבאר שחפר לו

פירוש לתולדת אדהים

זַיין צוּ מִיר פַר אַיין עֵדוּת כִּי חָפַרְתִּי אֶת הַבְּאֵר הַזֹּאת אַז אִיךְ הָאבּ גֶעגְרָאבְּן דִּיא בְּרוּנֶע (עַיִּין רש"י): (לא) עַל כֵּן דְרוּם יְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע הָט עֶר גֶרוּפֶען דֶם אָרְט בְּאֵר שָׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם וָוארוּם דָארְטֶען הָאבְּן בֵּיידֶע גֶשְׁוואוֹרֶען אַבְרָהָם מִיט אֲבִימֶלֶךְ: (לב) וַיִּכְרְתוּ בְרִית בִּבְאֵר שָׁבַע אוּנ הָאבְּן בְּרִית גֶעוֶוען אִין בְּאֵר שָׁבַע. וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר צְבָאוֹ אוּנ עֶר אִיז אוֹיף גֶשְׁטַאנֶען אֲבִימֶלֶךְ אוּנ זַיין הוֹיבְּט מַאן פִּיכֹל וַיָּשֻׁבוּ אֶל אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים אוּנ זֵיי הָאבְּן זִיךְ ווידֶער גֶקֶערְט צוּ דֶעם לַאנְד פְּלִשְׁתִּים: (לג) וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע אוּנ עֶר

שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם׃ לד וַיָּגָר אֱלָהָא דְעָלְמָא׃
אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים לד וְאִתּוֹתַב אַבְרָהָם בְּאַרְעָא פְּלִשְׁתָּאֵי
רבים יומין

רש"י

אלוה לכל העולם לאחר שאוכלין ושותין אמר להם ברכו למי שאכלתם משלו סבורים אתם משלי אכלתם משל מי שאמר והיה העולם אכלתם (סוטה י) : (לד) ימים רבים · מרובים על של חברון בחברון עשה כ"ה שנה וכאן כ"ו שהרי בן ע"ה שנה היה בצאתו מחרן אותה שנה ויבא וישב באלוני ממרא שלא מצינו קודם לכן שנתיישב אלא שם שבכל מקומותיו היה כאורח חונה ונוסע והולך שנאמר ויעבר אברם ויעתק משם ויהי רעב וירד אברם מצרימה · ובמצרים לא עשה אלא שלשה חדשים שהרי שלחו פרעה מיד וילך למסעיו עד ויבא וישב באלוני ממרא אשר בחברון שם ישב עד שנהפכה סדום מיד ויסע משם אברהם מפני בושה של לוט ובא לארץ פלשתים ובן צ"ט שנה הי' שהרי בשלישי למילתו באו אצלו המלאכים הרי כ"ה שנה וכאן כתיב ימים רבים מרובים על הראשונים ולא בא הכתוב לסתום אלא

בית דוד

הקב"ה ער איז דער גאט פון דיא גאנצע וועלט (לאחר שאוכלין ושותין) נאך דעם וויא זייא האבן אפ גענעסון אונ אפגעטרונקען (אמר להם) הט אברהם גזאגט צו זיי (ברכו למי שאכלתם משלו) איר דארפט דאנקן דעם וואס איר הט גגעסון פון זיינם (סבורים אתם שמשלי אכלתם) איר מיינט איר הט גגעסן פון מיינם (משל מי שאמר והיה העולם אכלתם) איר הט גגסן פון הקב"ה וואס ער הט בשאפן די וועלט גר מיט זיינע רייד ער האט גזאגט אויף אלץ עס זאל בשאפן ווערן איז בשאפן גווארן : (לד) (ימים רבים). מיינט מען (מרובים על של חברון) אונ לאנד פלשתים הט אברהם געוואהנט לענגער ווי ער הט געוואהנט אונ חברון (בחברון עשה כ"ה שנה וכאן כ"ו) אין חברון האט אברהם געוואהנט פינעף אונ צוואנציג יאר אונ אין לאנד פלשתים האט ער געוואהנט זעקס אונ צוואנציג יאר (שהרי בן שבעים וחמש שנה היה בצאתו מחרן) ווען אברהם איז ארויס גגאנגען פון חרן איז ער אלט גוועזן פינעף אונ זיבציג יאר (אותה שנה ויבא וישב באלוני ממרא) אונ אין דעם זעלבינן יאר איז ער גקומן אין כנען אונ איז גזעסן (געוואנט) אין אלוני ממרא דאס איז חברון (שלא מצינו קודם לכן שנתיישב אלא שם) מיר גפינן ניט פריער אז אברהם הט זיך ערגעץ בזעצט נאר אין אלוני ממרא (שבכל מקומותיו) וואראום אויף אלע ערטער ווי אברהם איז גגאנגן (היה כאורח) איז ער גוועזן ווי אנאסט (חונה ונוסע והולך) ער הט גערוהט אונ געצויגן אונ גגאנגן (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ויעבור אברם) אברם איז דורך גגאנגן אין לאנד (ויעתק משם) אברם האט אפגערוקט זיין געצעלט פון דארטען אויף אין אנדר ארט (ויהי רעב וירד אברם מצרימה) עס איז גווארן אהונגער איז אברם גגאנגן קיין מצרים (ובמצרים לא עשה אלא שלשה חדשים) אין מצרים איז אברם גוועזן נאר דריי חדשים (שהרי שלחו פרעה מיד) ווארום פרעה האט אים באלד ארויס גשיקט פון מצרים (וילך למסעיו עד ויבא וישב באלוני ממרא אשר בחברון) אונ אברם איז גגאנגון צו זיינע ציהונג ביז ער איז גקומן צוריס אין כנען אונ הט זיך בזעצט אונ אלוני ממרא וואס אין חברון (ושם ישב עד שנהפכה סדום) אונ אין אלוני ממרא הט ער געוואהנט ביז סדום איז פר קערט גווארן (מיד ויסע משם אברהם) אונ בלד הט אברהם אפ גצויגען פון סדום (מפני בושה של לוט) ווייל ער הט זיך געשעמט צו וואהנען נעבן לוט (ובא לארץ פלשתים) אונ ער איז גקומן אין לאנד פלשתים (ובן צ"ט שנה היה) דאמאלס איז אברהם אלט גוועזן ניין אונ ניינציג יאר (שהרי בשלישי למילתו באו אצלו המלאכים) ווארום דעם דריטען טאג נאך זיין מל הזעגען צו אים גקומען די מלאכים , פון פינעף אונ זיבציג יאר ביז ניין אונ ניינציג יאר (הרי כ"ה שנה) איז פינעף אונ צוואנציג יאר (וכאן כתיב ימים רבים) אונ דא שטייט ער איז גוועזן אין פלשתים פיל יארן (מרובים על הראשונים) מעהר ווי דיא ערשטי יאהרן (ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש) אונ דר פסוק קומט ניט זאנין

פירוש רד"ק

לו לעדות כי נשאר׳ הבאר לו בלא מהלוקת. אשל . לשון נטיעה וכן תחת האשל ברמה (שמואל א׳ כ"ב)

פירוש לתורת אלהים

חט גפלאנצט אבוים אין באר שבע (עיין רש"י) ויקרא שם בשם יי׳ אל עולם אונ דורך דעם אשל איז גרופען גווארען דער נאמען פון גאט ער איז אגאט צוא־גאר דער גאנצער וועלט (עיין רש"י) : (לד) ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים אונ אברהם האט גוואנט אין לאנד

ספר הישר

מוטרם פנים אונ הט גוויינט אונ גזגט מיין מוטר ווי אזו הסטו מיך פר לזט אונ ביסט אוועק גגנגן אין אברהם אונ יצחק הבן גוויינט אגרוס גיוויו אין אלע קנעכט וויינן מיט זיי אויף שרה אין גרוס

יוֹמִין סַגִּיאִין׃ א וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין וְי

רַבִּים׃ פ שביעי כב א וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת

תו"א ויהי אחר. סנה' פט: ובאלכים. מגילה לא:

רשב"ם

והתפלל שם: (א) ויהי אחר הדברים האלה. כל מקום שנאמר אחר הדברים האלה מחובר על הפרש' שלפנ' אחר הדברים האלה שהרג אברם המלכים אמר לו הקב"ה אל תירא אברם מן האומות: ויהי אחר הדברים האלה שנולד יצחק ויוגד לאברהם לאמר כו' ובתואל ילד את רבקה וכן אחר הדברים האלה שהגיד מרדכי על בגתן ותרש גדל המלך אחשורוש את המן שרצה להרוג את מרדכי והועיל לו מה שהציל את המלך ונתל' המן יאף כאן אחר הדברים שכרת אברהם ברית לאבימלך לו ולנינו ולנכדו של אבימלך ונתן לו שבע כבשות

שפתי חכמים

לאיתלא בכרי כו' לכם פרים וק"ל ז ש פה צריך לפרש זאת מבוס כבוק שלאחריו שנתוב ויהי אחר הדברים האלה וגו' שבות סמוך וכל מקום שב' אחר כוא סמוך כדפירש"י כפ' לך וכ' פי' י"ב שנה אח"כ ואי"כ למה נאמר אחר לכך הפרש אחר דבריו של שטן כו' ולא אחר כדברים שבי' בין אברהם לאבימלך

רש"י

לפרש ואם היו מרובים עליהם שתי שנים או יותר היה מפרשם ועל כרחך אינם יתרים יותר משנה הרי כ"ו שנה מיד יצא משם וחזר לחברון ואותה שנה קדמה לפני עקידתו של יצחק י"ב שנים כך בנויה בסדר עולם (ב"ר): (א) אחר הדברים האלה.

בית דוד

זָאגְט אָפְּגֶעמַאכְטֶע זַאךְ מִיר זָאלְן נִיט וִויסְּען מִיט ווִי פִיל יָארֶן לֶענְגֶער. נָאר דֶר פָּסוּק ווִיל מִיר זָאלְען וִויסְּען מִיט ווִי פִיל לֶענְגֶער (וְאִם הָיוּ מְרוּבִּים שְׁתֵּי שָׁנִים אוֹ יוֹתֵר) אוּב עֶס וָואלְט גֶיוֶועִן מֶער מִיט צְווֵיי יָאר אָדֶער מִיט מֶעהְר ווִי צְווֵיי יָאר (הָיָה מְפָרְשָׁם) וָואלְט דִי תּוֹרָה גֶשְׁרִיבְּן מִיט ווִי פִיל יָאר (וְעַל כָּרְחָךְ אֵינָם יְתֵרִים יוֹתֵר מִשָּׁנָה) גְוִויס אִיז נִיט מֶער נָאר מִיט אֵיין יָאר (הֲרֵי כ"ו שָׁנָה) אִיז זֶעקְס אוּנ צְווַאנְצִיג יָאר (מִיָּד יָצָא מִשָּׁם וְחָזַר לְחֶבְרוֹן) נָאךְ דִיא זֶעקְס אוּנ צְווַאנְצִיג יָאר אִיז אַבְרָהָם אַוֶועק גֶגַאנְגֶען פוּן פְּלִשְׁתִּים צוּרִיק אִין חֶבְרוֹן (וְאוֹתָהּ שָׁנָה קָדְמָה לִפְנֵי עֲקֵדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק י"ב שָׁנִים) אוּנ פוּן דֶעם יָאהְר בִּיז דִי"א עֲקֵדָה פוּן יִצְחָק אִיז גֶיוֶוען צְווֶעלְף יָאר (כָּךְ שְׁנוּיָה בְּסֵדֶר עוֹלָם) אַזוֹי אִיז גֶלֶערְנְט אִין סֵדֶר עוֹלָם: (א) (אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה). הַאט רַשִׁ"י נָאךְ וֶועלְכֶע רֵייד (נִ"ש

פירוש רד"ק

ובדברי רז"ל (ביצה כ"ו) התליא באשלי רברבי. פירוש אילנות גדולות. ורז"ל דרשו נוטריקון אכילה שתיה לויה. ר"ל שהנהיג אנשי באר שבע להכניס אורחים ושחייב אדם לעשות לאורח הבא אליו שלשה דברים. אכיל' שתיה לוי': ויקרא שם. כמו שפירשנו. ולפי מה שקרה לו עם אבימלך בדבר אשתו. ובדבר הבאר אסף את הבנים שם וקראו להם בשם ה' שיחזיקו באמונתו מעבוד זולתו. כי נלחם מלחמתו. עד שאבימלך שהוא מלך בא אלי ובקש אהבתי ובריתי והחזיר לי זאת הבאר אשר גזלו מפני עבדיו ובזה הוכלו להכיר כי הוא אל עולם ואין זולתו ועוש' ביצירין ברצונו כמו שעש' בפרעה ובאבימלך בעבורי. מכל זה הכירו כי הוא אל עולם ויכול על הכל: (לד) (ימים רבים). עמד שם ימים רבים. כי הי' לו ברית עם אבימלך ולא הי' מפחד מאדם. וברוב ארץ פלשתים היא ארץ שבעה כמו שראיני בשוגמית שישב' שם מפני הרעב שבע שנים: כב (א) ויהי ואחר הדברים האלה). אחר מה שקר' לאברהם עם אבימלך וארכו לו שם הימים ובא לו לבאר שבע לגור שם הי' הדבר הזה שנס' אלהים את אברהם בדבר בנו יחידו. ונסיון הנסיון קשה מאד לספרו על האל. כי הוא חוקר לב ומבין כליות וידע כי אברהם יעשה מצותיו. ואם להודיע לבני עולם הנה לא הי' שם בעת העקד' אלא אברהם ובנו יצחק. כי אפילו נעריו שהלכו עמו לא ידעו בזה הדבר. ומי הודיע דבר זה לעולם. ואפילו הי' הוא כמספר מי מאמין לו. והאמת כי הנסיון הזה להראות לבני עולם אהבת אברהם השלמ'. ולא נעש' לאותם הדורות אלא לדורות הבאים המאמינ' בתור' שכתב משה רבינו מפי האל ובספורי' שיראו עד היכן הגיע אהבת אברה' לאל וילמדו ממנ' לאהב' את ה' בכל לבבם ובכל נפשם. כי אברהם הי' אוהב את יצחק יותר מנפשו כי הוא היה זקן. ואם ימות הוא ימות בשבע' בשיב' טוב' וזקן ושבע ימים אבל בנו הי' נער ועדיין לא היה לו אשה ובנים ולא נהנה מן העולם. ואם ימות הוא יהיה הדבר קשה לאברהם מאד. ועוד שהיה לו בן זקוני', וכשאמר לו האל שיעלהו שם לעולה היתה כל אהב' וחב' כאין בעיניו ולא שאל ולא נסה הלא אמרת כי ביצחק יקרא לך זרע. אלא כיון שאמר לו האל עשה כך. מיד השכים ומהר לעשות רצון האל. ולא חשב שום אהבת בנגד אהבתו. ובאמת קרי' שנכתב' התור' וספורי' הי' הדבר הגדול הזה מסיר לזרע אברהם יצחק ויעקב כי יצחק מסר ליעקב ויעקב לבניו. ואחר שנכתב' התורה לבני יעקב נתפרסם הדבר בעולם יש מאמינים ויש שאינם מאמינים. והיום כמה שנים מיום שבטל' עבודת הצלמים והאלילים ומאמינים רוב העולם בתורת משה רבינו וספורי'. אלא שחולקים עלינו על המצות. שאומרי' כי דרך משל נאמרו ובהאמין רוב בני העולם הספור הגדול הזה הוא עדות גדול' על אברהם אבינו שהיה אוהב האל אהב' שלמ' והם' וראוי לאדם ללמוד הימנו דרך אהבתו (ויאמר אליו אברהם). בבראית הלילה אמר לו. שהרי אמר. ויקבם אברה' בבקר: (קח נא וגו' את יחידך). אע"פ שהוא יחידך ואהבת אותו מאד

פירוש לתורת אהרים

פְּלִשְׁתִּים פִיל טֶעג: (א) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גֶוֶוען [illegible] (וַיְהִי [illegible] רַשִׁ"י)

אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ ב וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־

בנך

אונקלוס: וַייָ נַסִּי יַת אַבְרָהָם וַאֲמַר לֵיהּ אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא אֲנָא׃ ב וַאֲמַר דְּבַר כְּעַן יַת

בעל הטורים

אברהם נבראו כל גבולות הארץ: [ב] אל ארץ המריה. בגי'

רשב"ם

הצאן וחרה אפו של הקב"ה על זאת שהרי ארץ פלשתי'

רש"י

יש מרבותינו אומרים (סנהדרין פט) אחר דבריו של שטן שהיה מקטרג ואומר מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד אמר לו כלום עשה אלא בשביל בנו אלו הייתי אומר לו זבח אותו לפני לא היה מעכב וי"א אחר דבריו של ישמעאל שהיה מתפאר על יצחק שמל בן י"ג שנה ולא מיחה אמר לו יצחק באבר א' אתה מיראני אלו אמר לי הקב"ה זבח עצמך לפני לא הייתי מעכב: הנני. כך היא ענייתם של חסידים ל' ענוה הוא ולשון זימון: (ב) קח נא. אין נא אלא ל' בקשה ת אמר לו בבקשה ממך עמוד לי בזה הנסיון שלא יאמרו הראשונות לא היה בהן ממש (סנהדרין פט): את

שפתי חכמים

לאבימלך דסמיך לי': ת פי' אין נא האמור כאן אלא ל' בקשה דהא מצינו בכמה מקומות נא שאינו ל' בקשה. כרא"ם:

בית דוד

מֵרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים) עֶס זֶענֶען דָא רַבָּנָן וָואס זָאגֶען (אַחַר דְּבָרָיו שֶׁל שָׂטָן) נָאךְ דִּיא רֵייד פוּן דֶעם שָׂטָן (שֶׁהָיָה מְקַטְרֵג וְאוֹמֵר) עֶר הָט גִמַסֵּרְת פַּר הקב"ה אוּנ הָט גִזָאגְט (מִכָּל סְעוּדָה שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם) פוּן דִּיא גַאנְצֶע סְעוּדָה וָוָס אַבְרָהָם הָט גֶמַאכְט (לֹא הִקְרִיב לְפָנֶיךָ פַּר אֶחָד אוֹ אַיִל אֶחָד) הָט עֶר נִיט מַקְרִיב גִוֶועֶן פַּר דִּיר נִיט אֵיין אוֹקְס אוּנ נִיט אֵיין שֶׁעפְּס (אָמַר לוֹ) הָט הקב"ה גִזָאגְט צוּם שָׂטָן (כְּלוּם עָשָׂה אֶלָּא בִּשְׁבִיל בְּנוֹ) דִּיא גַאנְצֶע סְעוּדָה הָאט דָאךְ אַבְרָהָם גֶמַאכְט נָאר וֶוענֶן זַיין זוּהְן (אִלּוּ הָיִיתִי אוֹמֵר לוֹ) אַז אִיךְ וָואלְט זָאגֶן צוּ אִים (זְבַח אוֹתוֹ לְפָנַי) שֶׁעכְט דַיין זוּהְן אַקְרְבָן פַּר מִיר (לֹא הָיָה מְעַכֵּב) וָואלְט אַבְרָהָם גָאר נִיט אוֹיף גִהַאלְטֶען נָאר עֶר וָואלְט אוּם בַּאלְד גִשָׁאכְטֶן (וְיֵשׁ אוֹמְרִים) אוּנ עֶס זֶענֶען דָא רַבָּנָן וָוס זָאגֶן דָם אִיז גִיוֶען (אַחַר דְּבָרָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל) נָאךְ דִּיא רֵייד פוּן יִשְׁמָעֵאל (שֶׁהָיָה מִתְפָּאֵר עַל יִצְחָק) יִשְׁמָעֵאל הָט זִיךְ בַּרִיהְמְט אוּנ גְרוֹס גֶהַאלְטֶן גֶעגֶן יִצְחָק (שֶׁמָּל בֶּן י"ג שָׁנָה וְלֹא מִיחָה) עֶר אִיז אַלְט גִוֶועֶן דְרַייצֶען יָאר וֶוען מֶען הָט אִים גֶמַלְתְּ אוּנ עֶר הָט נִיט גִשְׁטֶערְט, עֶר הָט זִיךְ גֶעלָאזְט מַלֶה זַיין (אָמַר לוֹ יִצְחָק) הָאט יִצְחָק גֶזָאגְט צוּ יִשְׁמָעֵאל (בְּאֵבָר אֶחָד אַתָּה מְיָרְאֵנִי) דוּ מַאכְסְט אוֹף מִיר אַמוֹרָא וֶועגֶן אֵיין גְלִיד בִּיזְטוּ טַייעֶרֶער בַּיי הקב"ה פוּן מִיר (אִילוּ אָמַר לִי הקב"ה) וֶוען הקב"ה זָאל צוּא מִיר זָאגֶן (זְבַח עַצְמְךָ לְפָנַי) לָאז דִיךְ שֶׁעכְטֶן פוּן מַיינֶעט וֶועגֶן (לֹא הָיִיתִי מְעַכֵּב) וָואלְט אִיךְ נִיט אוֹיף גְהַאלְטֶען, אִיךְ וָואלְט מִיךְ בַּאלְד גֶלָאזְט שֶׁעכְטֶן: (הִנֵּנִי). זָאגְט רַשִׁ"י (כָּךְ הִיא עֲנִיָּיתָם שֶׁל חֲסִידִים) אַזוֹי עֶנְפֶערְן דִּיא פְרוּמֶע מֶענְשֶׁן (לָשׁוֹן עֲנָוָה הוּא) דָאס וַוייזְט אוֹיף דֶעם מֶענְשִׁינְם נִידְרִיגְקַייט (וְלָשׁוֹן זִימּוּן) אוּנ אָן גִבְּרֵייט צוּ טוּן וָוָס מֶען וֶועט אִים הֵייסֶן: (ב) (קַח נָא). זָאגְט רַשִׁ"י (אֵין נָא אֶלָּא לָשׁוֹן בַּקָּשָׁה) דָם וָוארְט נָא וָוס דָא שְׁטֵייט מַיינְט מֶען גִבֶּעטֶן (אָמַר לוֹ) הקב"ה הָט גֶזָאגְט צוּ אַבְרָהָם (בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ) אִיךְ בֶּעט פוּן דִיר (עֲמוֹד לִי בְּזֶה הַנִּסָּיוֹן) דוּ זָלְסְט בַּשְׁטֵיין בַּייא דִּי פְּרִיבוּנְג (שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הָרִאשׁוֹנוֹת לֹא הָיָה בָּהֶן מַמָּשׁ) מֶען זָאל נִיט זָאגְן בַּייא דִּיא

פירוש רד"ק

מאד שנולד לך מאשתך בימי זקניכם וזהו יצחק אע"פ שהדבר קשה עליך שהוא בנך יחידך. כ"ש שהוא אהוב שהוא בן זקונים (אל ארץ המוריה) ירושלים וגבול' נקראת ארץ המורי' ועל שם זה נק' ההר שהי' שם גרן ארונ' היבוסי הר המורי'. כמו שאמר לבנות בית ה' בירושלים בהר המריה (דברי הימי' ב' ג') ולא מצאנו בכתוב למה נקרא כן. ורז"ל אמרו (ב"ר פ' נ"ה) נקרא כן. לפי שמשם יצאה הוראה לעולם. ואונקלס תרגם לארעא פולחנא: (על אחד ההרים), ולא אמר לו עדיין על איזה הר אמר. אלא אמר לו אשר אמר אליך. כמו שאמר לו. אל הארץ אשר אראך. וכל זה להגדיל ספור אהבת אברהם אבינו לאל. לא שאל ולא נסה. למה לא אמר. ולמה אמר להעלותו במקום רחוק שלשה ימים. ולא אמר לו להעלותו מיד שם במקומו. וזה היה לשתי סבות. הא' להגדיל אהבת אברהם. כי אילו אמר לו האל העלהו עתה במקומך. הי' הדבר פתאום ונבהל לדבר ולא התבונן בו ועשה מצות האל פתאום כמו שצוהו. אבל בהאריכו לו זמן העלותו עד שלשה ימים והי' לו שעות להתבונן בדבר ועם כל זה מהר לעשות רצון האל. זה הי' דבר גדול.

הסיבה

פירוש לתורת אלהים

וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם אוּנ גָאט הָט גִפְּרִיבְט צוּ אַבְרָהָם. וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם אוּנ עֶר הָאט צוּא אִים גִזָאגְט אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הָט אַבְרָהָם גִזָאגְט הִנֵּנִי דָא בִּין אִיךְ אָן גִבְּרֵייט צוּ טוּן וָואס דוּא וֶועסְט מִיר שַׁאפֶן: (ב) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גִזָאגְט קַח נֶעם נָא אִיךְ בֶּעט דִיךְ (עיין רש"י)

---

*) הערה דאס ספר (עיר דוד) שרייבט מען קען זאגן דיא תורה מיינט אחר הדברים האלה נאך די רייד וואס

בְּרָךְ יַת יְחִידָךְ דִּי רְחִימְתָּא יַת יִצְחָק וְאִיזֵיל לָךְ לְאַרְעָא פּוּלְחָנָא

אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה

רשב״ם

ניתן לאברהם וגם ביהושע מטילי׳ על ערי חמשת סרני פלשתים גורל בכלל גבול ישראל והקב״ה צוה עליהם לא תחי׳ כל נשמה לבןוהאלהים נסה את אברהם קנתרו כדכתיב הנס׳ דבר אליך תלאה על נסותם את ה׳.מסה ומריב׳ בחנני ה׳ ונסני. כלומר נתגאית׳ בבן שנתתי לך לכרות ברית ביניכם ובין בניהם. ועתה לך והעלהו לעול׳ וראה מה הועיל׳ כריתות ברית שלך וכן מצאתי אח״כ בס׳ של שמואל ויהי ארון ה׳ בארץ פלשתים שבעה חדשים׳ כתיב את שבע כבשות הצאן תקח מידי אמר לו הקב״ה אתה נתת לו שבע כבשות חייך שבניו עושי׳ שבע מלחמות עם בניך ונוצחין אותן. ד״א חייך שבניו הורגים שבע צדיקים מבניך ואלו הן שמשון חפני ופנחס שאול ושלשה בניו. ד״א חייך שבניו מחריבים שבע משכנות ואלו היאהל מועד וגלגל ושילה נוב וגבעון ובית עולמים תרין׳ ד״א שארון מדור את שדה פלשתים שבע׳ חדשים: נסה. קינטר אריא״ה: (ב) המורי׳. האמורי׳ ארץ האמורי׳ הרב׳ אלפי״ן חסרים׳ וכמו הושך כמו ויאמש. לא יהל. כמו לא יאהל שם ערבי:

רש״י

את בנך. אמר לו שני בנים יש לי אמר לו את יחידך אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו אמר לו אשר אהבת אמר לו שניהם אני אוהב אמר לו את יצחק ולמה לא גילה לו מתחלה שלא לערבבו פתאום א ותזוח דעתו עליו ותטרף וכדי לחבב עליו את המצוה וליתן לו שכר על כל דבור ודבור: ארץ המורי׳ ירושלי׳ וכן בדברי הימים (ב ג) לבנות את בית ה׳ בירושלים בהר המוריה. ורבותינו פירשו על שם שמשם הוראה יוצאה לישראל ואונקלוס תרגמו על שם עבודת הקטרת שיש בו מור נרד ושאר בשמים: והעלהו

שפתי חכמים

א כדי שלא יאמרו הקב״ה הטריף דעתו ולכך עשה אבל אי לא הוה מטורף בדעתו לא הי׳ טוטב: (נח״י) וכ״ל דבשמעתא קמא לא פני דא״ב הל״ל את בנך יחידך אשר אהבת ומדאמר את ב״מ לא״ק אתא והיינו שבכל פעם הגיד הקב״ה על מעלת אברהם ונשעתא בתרא לחוד לא סגי דא״כ הל״ל איפכא קח את יצחק את בנך את יחידך אשר אהבת דהוה נמי חיבוב מלוה: וכו׳

בית דוד

פרישטע פרובונג ביזט בשטאנען ווייל זיי זענין ניט געווען גרויסע אונ שווערע זאכן, וועט מען איצט זעהן אפילו ביא דיא גרעסטע אונ שווערסטע זאך קענסט איך בשטיין צו טון וועגן די ליבשאפט פון הקב״ה: (את בנך). (אמר לו) אברהם האט געזאגט צו הקב״ה (שני בנים יש לי) איך האב צוויי זין (אמר לו) האט הקב״ה געזאגט צו אברהמען (את יחידך) דיין איינציגן (אמר לו) האט אברהם געזאגט צו הקב״ה (זה יחיד לאמו) יצחק איז איינציגער צו זיין מוטער (וזה יחיד לאמו) אונ ישמעאל איז איינציגער צו זיין מוטער (אמר לו) האט הקב״ה געזאגט צו אברהמען (אשר אהבת) דם קינד וואס דו האסט ליב (אמר לו) האט אברהם געזאגט צו הקב״ה (שניהם אני אוהב) איך האב ליב ביידע קינדר (אמר לו) האט הקב״ה געזאגט צו אברהמען (את יצחק) דו זאלסט נעמען דיין זוהן יצחק. פרעגט רש״י (ולמה לא גלה לו מתחלה) פר וואס האט הקב״ה ניט געזאגט באלד צו אברהמען נעם דיין זון יצחק, ענטפרט רש״י (שלא לערבבו פתאום) ווען הקב״ה וואלט זאגן צו אברהמען פלוצלונג נעם דיין זון יצחק וואלט אברהם פר מישט געווארן פון שרעק (ותזוח דעתו עליו) זיין שכל וואלט אוועק גנאנגן פון אים אונ ער וואלט פר מישט געווארן. נאך אטעם איז (וכדי לחבב עליו את המצוה) הקב״ה האט געוואלט ליב מאכן אויף אברהמען דיא מצוה, צו ווייזן אברהמען דם קרבן איז ביי אים אזוי ליב אז ער וויל ניט ישמעאל זאל זיין דם קרבן נאר יצחק, נאך אטעם איז (וליתן לו שכר על כל דבור ודבור) אויף יעדין ווארט וס הקב״ה הט מיט אים גרעט, הט אים הקב״ה גגעבן שכר: (ארץ המוריה). דס איז ירושלים (וכו׳) אונ אזוי שטייט אין ספר דברי הימים (לבנות את בית ה׳ בירושלים בהר המוריה) צו בויען דיא שטוב פון הקב״ה (דם בית המקדש) אין ירושלים אויף דעם בארג מוריה (ורבותינו ז״ל פירשו על שם שמשם הוראה יוצאה לישראל) דיא רבנן זאגן דריבר האט מען גרופן דעם בארג ,מוריה׳ ווייל אויף דעם בארג איז גשטאנען דם בית המקדש אונ דארטען זענען גזעסן דיא סנהדרין וואס האבן געפסקנט דינים צו יודין (ואונקלוס תרגמו על שם עבודת הקטורת) דער תרגום זאגט דריבר האט מען גרופן דעם בארג מוריה ווייל אויף דעם בארג האט מען גערייכערט קטורת אונ אין דיא קטורת זענען געווען די מינים בשמים וואס מען רופט זיא מור, נרד (ושאר בשמים) אונ נאך מינים בשמים: (והעלהו). זאגט רש״י (לא אמר לו שחטהו) הקב״ה הט ניט געזאגט

פירוש לתורת אלהים

את בנך דיין זוהן את יחידך דיין איינציגען אשר אהבת וואס דוא האסט ליב את יצחק (עיין רש״י) ולך לך אונ גיי דיר אל ארץ המוריה צום לאנד מוריה דס איז ירושלים והעלהו שם לעולה אונ ברענג איהם דארטען אויף פאר איין עולה (עיין רש״י). על אחד ההרים אשר אמר אליך אויף

הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ׃
ג וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי

פוּלְחָנָא וְאַסְּקֵיהּ קֳדָמַי תַּמָּן לַעֲלָתָא עַל חַד מִן טוּרַיָּא דִי אֵימַר לָךְ׃
ג וְאַקְדֵּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא וְזָרֵיז יַת חֲמָרֵיהּ וּדְבַר יַת תְּרֵין עוּלֵימוֹהִי עִמֵּיהּ וְיַת יִצְחָק בְּרֵיהּ
וצלח

תו"א ויפכם. פסחים ד סנה' קה חולין לא עולה

רש"י

והעלהו. לא אמר לו שחטהו לפי שלא היה חפץ הקב"ה לשחטו אלא להעלהו להר לעשותו עולה ומשהעלהו אמר לו הורידהו: אחד ההרים הקב"ה מתהא הצדיקי'. (ס"א משהא לצדיקים) ואח"כ מגלה להם וכל זה כדי להרבות שכרן וכן (לעיל יב) הארץ אשר אראך וכן ביונה (יונה ג) וקרא עליה את הקריאה: (ג) וישכם. נזדרז למצוה (פסחי' ד): ויחבש. הוא בעצמו ולא צוה לאחד מעבדיו שהאהב' מקלקלת השורה: את שני נעריו. (ב"ר) ישמעאל ואליעזר שאין אדם חשוב רשאי לצאת לדרך בלא ב'

שפתי חכמים

ב וכי לא היו לו אלא שני נערים אלא נערין המיוחדים לו שהם ישמעאל ואליעזר. ע' לקמן בפ' בלק מה שפירשתי גבי שני נערים דבלעם למה שינה רש"י פי' דהתם מהכא. ומהרש"ל פי' דבלעם שהי' רוחו גבוה והיה צריך לשימוש פי' שהיו משמשים זא"ז אבל אברהם שהי' רוחו נמוכה לא הי' צריך לשימוש שיהי' משמש את עצמו רק שלא יהא יחידי שאם יצטרך

בית דוד

צו אַבְרָהָם עֶר זָאל שֶׁעכְטֶן זַיין זִין יִצְחָק (לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה חָפֵץ הקב"ה לְשָׁחְטוֹ) וַוייל הקב"ה הָאט נִיט גְּוָואלְט מֶען זָאל אִים שֶׁעכְטֶן (אֶלָּא לְהַעֲלֵהוּ לָהָר לַעֲשׂוֹתוֹ עוֹלָה) הקב"ה הָאט נָאר גְּוָואלְט אַבְרָהָם זָאל אִים בְּרֶענְגֶן אוֹיף דֶעם בַּארְג אוּנ זָאל מִיט אִים מַאכֶן וִוי מֶען מַאכְט מִיט אַקָּרְבַּן עוֹלָה (וּמִשֶּׁהֶעֱלָהוּ) אוּנ וִויא אַבְרָהָם הָאט אַרוֹיף גְּבְּרֶענְגְט יִצְחָק אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ אוּנ הָאט גְּטוּן מִיט אִים וִויא מֶען טוּט מִיט אַיין עוֹלָה. עֶס הָאט נָאר גְּפֶעלְט מֶען זָאל אִים שֶׁעכְטֶען (אָמַר לוֹ הוֹרִידֵהוּ) הָאט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גֶעזָאגְט צוּ אַבְרָהָם נֶעם אִים אַרָפּ פוּן מִזְבֵּחַ: (אַחַד הֶהָרִים). אוֹיף אֵיינֶם פוּן דִי בֶּערְג. הַארְט רש"י פַר וָוס הָט הקב"ה בַּלְד נִיט גְּזָאגְט אוֹיף וֶועלְכִין בַּרְג. עֶנְפֶּערְט רש"י (הקב"ה מַתְהֶא (מַשְׁהָא) לַצַּדִּיקִים) הקב"ה מַאכְט וָואנְדְרִין (אָדֶר וַוארְטִין) דִיא צַדִּיקִים (וְאַחַר כַּךְ מְגַלֶּה לָהֶם) נָאךְ דֶעם זָאגְט עֶר זַיי (וְכָל זֶה) דָס אַלְץ טוּהְט הקב"ה (כְּדֵי לְהַרְבּוֹת שְׂכָרָן) צוּא מֶעהֶרְן זַייעֶר שָׂכָר (וְכֵן) אוּנ אַזוֹ הָאט הקב"ה גְּזָאגְט צוּא

אַבְרָהָמֶען דוּ זָלְסְט גַיין (אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ) צוּ דֶעם לַנְד וָוס אִיךְ וֶועל דִיר וַוייזְן. אוּנ הקב"ה הָט אִים נִיט גְזָאגְט בַּאלְד צוּ וֶועלְכִין לַאנְד עֶר זָאל גַיין (וְכֵן בְּיוֹנָה) אוּנ אַזוֹ אִיז גְוֶוען בַּיי דֶעם נָבִיא יוֹנָה. הקב"ה הָט גְזָאגְט צוּ אִים (וּקְרָא אֵלֶיהָ אֶת הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דּוֹבֵר אֵלֶיךָ) דוּ זָלְסְט רוּפֶען צוּ אִיר (צוּ נִינְוֵה) דָס רוּפוּנְג וָוס אִיךְ וֶועל רֵיידְן צוּ דִיר. אוּנ הקב"ה הָט אִים נִיט גְזָאגְט בַּלְד וָוס עֶר זָאל רוּפֶען: (ג) (וַיַּשְׁכֵּם). אַבְרָהָם אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶען פְרִיה. וַוייל (נִזְדָּרֵז לְמִצְוָה) עֶר הָט זִיךְ גֶעאַיילְט צוּ טוּן דִי מִצְוָה: (וַיַּחֲבוֹשׁ). עֶר הָאט גֶעשְׁפַּאנְט דֶעם אֵייזִיל (הוּא בְּעַצְמוֹ) אַבְרָהָם אַלֵיין (וְלֹא צִוָּה לְאֶחָד מֵעֲבָדָיו) עֶר הָט נִיט גִבֶּעטֶען צוּ אֵיינֶם פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט דֶר קְנֶעכְט זָאל שְׁפַּנֶען דֶעם אֵייזָל (שֶׁהָאַהֲבָה מְקַלְקֶלֶת הַשּׁוּרָה) וָוארוּם דָס לִיבְּשַׁפְט וָוס אַבְרָהָם הָט גְהַט צוּ הקב"ה עֶר זָאל גֶעשְׁוִוינְד טוּן וָוס הקב"ה וִויל. דָאס הָט גֶעשְׁטֶערְט דִיא אָרְדְענוּנְג: (אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו). צְוַוויי בֶּעדִינֶרְם. דָס זֶענֶן גְוֶוען יִשְׁמָעֵאל אוּנ אֱלִיעֶזֶר (שֶׁאֵין אָדָם חָשׁוּב רַשַּׁאי לָצֵאת בַּדֶּרֶךְ בְּלֹא שְׁנֵי

פירוש רד"ק

הסיב' השנית שהורהו מקום הנבחר שיבנו בניו בית לה' ומזבח להעלות עליו עולות וזבחים ולחנך המקום ההוא בנפש הנבחר והאהוב. כי אע"פ שלא נשלם הדבר ולא נשחט הרי הי' לרצון לפני האל כאלו נעש'.

והנה הועל' על המזבח נעקד כשה: (ג) (וישכם). השכים לעשות רצון האל. ולא הודיע לשרה. אולי תעש' רעה לעצמה לאהבתה את יצחק: (ואת שני נעריו). הרגילים ללכת עמו לשמשו. ובדרש (פדר"א ל"א)

פירוש לתורת אלהים

אֵיינֶם פוּן דִיא בֶּערְג וָואס אִיךְ וֶועל דִיר זָאגְן: (ג) וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אוּנ אַבְרָהָם הָאט זִיךְ גְפֶעדֶערְט אִין דֶר פְרִיה עֶר הָאט זִיךְ מְזָרֵז גְוֶועזְן צוּ דֶער מִצְוָה וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ אוּנ עֶר הָאט

אַלֵיין גְגוּרְט זַיין אֵייזִיל (עַיין רש"י) וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ אוּנ עֶר הָט גִינוּמֶן זַיינֶע צְוַויי יוּנְגֶען מִיט זִיךְ (עַיין רש"י) וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ אוּנ הָאט גְנוּמֶן זַיין זוּן יִצְחָק וַיְבַקַּע עֲצֵי עוֹלָה אוּנ אַבְרָהָם

עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים׃ ד בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֹק׃ ה וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד־כֹּה

וְצַלַּח אָעֵי בַּעֲלָתָא וְקָם וַאֲזַל לְאַתְרָא דִּי אֲמַר לֵיהּ יְיָ׃ ד בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת אַתְרָא מְרַחִיק׃ ה וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעוּלֵימוֹהִי אוֹרִיכוּ לְכוֹן הָכָא עִם חֲמָרָא וַאֲנָא וְעוּלֵימָא נִתְמְטֵי עַד כָּא וְנִסְגּוּד

תו"א ויאמר. יבמות סב כתובות קיא ב"ק סה מכ יז : ונשתחוה

נעל המסורים

בירושלים (ד) את המקום. נגי' זה ירושלים : מרחק. חסר כתיב קרי כיה מרחיק בכשון כי' מרחיק כמקום מלפניהם :

רש"י

ב' אנשים שאם יצטרך האחד לנקביו ויתרחק יהיה השני עמו : ויבקע. תרגומו וצלח כמו (ש"ב יט) וצלחו הירדן ל' ג ביקוע סינדר"א בלעז(שפאלטן) : (ד) ביום השלישי. למה איחר מלהראותו מיד כדי שלא יאמרו הממו וערבבו פתאום וטרף דעתו ואלו היה לו שהות להמלך אל לבו לא היה עושה : וירא את המקום. ראה ענן קשור על ההר : (ה) עד כה. כלו' דרך מועט למקו' אשר לפנינו

שפתי חכמים

יצטרך אחד מנעריו לנקביו מסו"כ לקח שני נערים עמו לכך פי' טעם זה סכ"ל : ג וכ"ל דאינו מביא ראיה מן התרגום

בית דוד

אֲנָשִׁים) אַהַקְמִיד הָבָּם טָאר גִיט אַרוּם גֵיין אוּנ וָועג אָן צְוַוי מֶענְטְשֶׁן (שֶׁאִם יִצְטָרֵךְ הָאֶחָד לִנְקָבָיו וְיִתְרַחֵק) אוֹב אֵיינֶר וָועט דַרְפֶן זִיךְ דֶר וַוייטֶערֶן וָועט זַיין מֶענְטְשְׁלִיכֶע בַּדֶערְפֶנִיש (יִהְיֶה הַשֵּׁנִי עִמּוֹ) וָועט דֶר אַנְדֶער זַיין מִיט אִים. (וַיְבַקַּע), (תַּרְגּוּמוֹ וְצַלַּח) דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט וְצַלַּח. עֶר הָט גְשְׁפַּלְטֶן דָס הָאלְץ (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (וְצָלְחוּ הַיַּרְדֵּן. לָשׁוֹן בִּיקוּעַ) וְצָלְחוּ הַיַּרְדֵּן אִיז דִי טַייטְשׁ זֵיי הָבֶּן דוּרְך גְשְׁפַּלְטֶן (דוּרְך גְנַאנְגֶען) דֶעם יַרְדֵן : (ד) (בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי), דֶעם דְרִיטֶען טָאג. פְרֶעגְט רַשִׁ"י (לָמָּה אִיחֵר מִלְּהַרְאוֹתוֹ מִיָּד) פַר וָואס הָט הקב"ה אִים פַר שְׁפֶּעטִיגְט צוּא וַוייזֶן דָם בַּרְג בִּיז אוֹיף דֶעם דְרִיטֶן טָאג פַר וָואס הָט אִים הקב"ה נִיט גְעווִיזֶן דֶעם בַּארְג בַּלְד. עֶנְפֶרְט רַשִׁ"י (כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ) מֶען זָאל נִיט זָאגֶן (הִמְמוֹ וְעִרְבְּבוֹ פִּתְאוֹם וְטָרַף דַּעְתּוֹ) הקב"ה הָאט אַבְרָהָמֶען פַאר טוּמְלְט אוּנ פַר מִישְׁט פְּלוּצְלוּנְג אִיז אַוֶועק גְנוּמֶען גְוָוארֶען זַיין פַרְשְׁטַאנְד הָט עֶר נִיט גְוִוסְט וָואס עֶר טוּהְט (וְאִלּוּ הָיָה לוֹ שָׁהוּת לְהִמָּלֵךְ אֶל לִבּוֹ) וָוען עֶר וָועלְט גְהַאט צַייט צוּ בֶּעטְרַכְטֶען אוּנ הַרְץ (לֹא הָיָה עוֹשֶׂה) וָועלְט עֶר נִיט גְטוּן וָואס עֶר הָט גְטוּן : (וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם). הַאט רַשִׁ"י פִין וַואנֶען הָט עֶר גְוִויסְט אַז דָס אִיז דָס אָרְט. נָאר (רָאָה עָנָן קָשׁוּר עַל הָהָר) עֶר הָט גְזֶעהְן אַ וָואלְקֶן גְבוּנְדְן אוֹיף דֶעם בַּארְג : (ה) (עַד כֹּה) (כְּלוֹמַר) מֶען מֵיינְט אַבְרָהָם הָט גְזָאגְט צוּא זַיינֶע צְווַיי מֶענְטְשֶׁן אִיךְ אוּנ מַיין זִיהְן

פירוש רד"ק

אליעזר וישמעאל : (ויבקע) לשום על החמור להוליך עמהם. והשנו הנערים כי כדי לבשל בהם במקום שילכו שמה אולי לא ימצאו עצים:(אל המקום אשר אמר לו) ארץ המריה, כי ההר לא ידע עדיין : (ד) (ביום השלישי וישא) , הוי"ו היא נוספת כמו ווין רבים במקרא שהם כמוה : כמו ואלה בני צבעון ואיה וענה (בראשית ל"ו) והדומים לו. כאלו אמר ביום השלישי נשא אברהם את עיניו ואפשר לפרש שהוא דבוק עם הפסוק שלמעל' ממנו, כאלו אמר וילך אל המקו' ביום השלישי. כלומר כי ביום השלישי לצאתו מביתו הגיע שם קרוב לו. ונשא את עיניו כנגד המקום שהוא ירושלים. שנכנס בגבול' ראה אות' מרחוק. אבל ההר לא ידע עדיין עד שאמר לו האל. ובדרש(ב"ר נ"ו) וירא את המקום שאמר על הר המורי'. וכן אמרו. וירא. מה

פירוש לתורת אלהים

דאס גִשְׁפָּאלְטֶן דָאס הָאלְץ פִין וֶועגֶן דֶר עוֹלָה וַיָּקָם אוּנ עֶר אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶען וַיֵּלֶךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים אוּנ אִיז גְגַאנְגֶען צוּ דֶעם אָרְט וָואס גָאט הָאט אִיהְם גְזָאגְט : (ד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אִין דֶעם דְרִיטֶן טָאג וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו הָאט אַבְרָהָם אוֹיף גְהוֹיבֶּן זַיינֶע אוֹיגֶן וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחוֹק אוּנ עֶר הָט דֶר זֶעהְן דָס אָרְט פִין וַוייטֶן (עַיֵין רַשִׁ"י) : (ה) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו אוּנ אַבְרָהָם הָאט גְזָאגְט צוּ זַיינֶע יוּנְגֶען שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר בְּלַייבְּט דָא מִיט דֶעם אֵייזֶעל וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד כֹּה אוּנ אִיךְ אוּנ דֶר יוּנְג דָס אִיז יִצְחָק וֶועלֶען מִיר גֵיין אַקְלַיין בִּיזְל

וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם׃ ו וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם

וְנִסְגּוֹד וּנְתוּב לְוָתְכוֹן׃ ו וּנְסֵיב אַבְרָהָם יָת אָעֵי דַעֲלָתָא וְשַׁוִּי עַל יִצְחָק בְּרֵיהּ וּנְסֵיב בִּידֵיהּ יָת אִישָׁתָא וְיָת סַכִּינָא וַאֲזַלוּ תַּרְוֵיהוֹן כַּחְדָא׃ ואמר

תו"א ונשתחוה. מ"ק יח:

בעל הטורים

[ה] ונשובה. ו' במס' ונשתחוה ונשובה. נתנה ראש ונשובה. לכו ונשובה. נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה. השיבנו ה' אליך ונשובה לכו ונשובה אל ה'. בזכות אברהם שאמר נשתחוה ונשובה זכו ישראל לעשות תשובה והיינו לכו ונשובה נחפשה דרכינו ונשובה. השיבנו ה' אליך ונשובה. ובזכותם הגליות מתקבלות לכו ונשובה אל עיר ה' ואם לא זכו אומר נתנה

רש"י

ומדרש אגדה אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום כה יהיה זרעך: ונשובה. נתנבא שישובו שניהם: (ו) המאכלת. סכין · על שם שאוכלת את הבשר כמה דתימא (דברי' לב) ומרבי תאכל בשר ושמכשרת בשר לאכילה. ד"א זאת נקראת מאכלת ד על שם שישראל אוכלים מתן שכרה: וילכו שניהם יחדיו. אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך ברצון

שפתי חכמים

אלא בא לפרש דלאת נמי ל' ביקוע כדאשכחן ולאחו את הירדן: ד וכא דלריך לשני טעמים דלפי טעם א' קשה לקרות אותו אוכלת ל"פ שמכשרת ולטעם זה לחוד ק' לקרות אותו סכין משמעו ל"פ עוד ע"ש שישראל כו' (ממ"ס) וכא דלא סגי כפי' דהרא

בית דוד

זוהן וועלען מיר גיין (דֶּרֶךְ מוּעָט) ווייניג וועג (לְמָקוֹם אֲשֶׁר לְפָנֵינוּ) ביז צו דעם אָרט וואס איז דא פאר אונז וואס מיר זעהן אים (וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה) דער מדרש זאגט אברהם האט גזאגט (אֶרְאֶה הֵיכָן הוּא מַה שֶׁאָמַר לִי הַמָּקוֹם כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ) איך וועל זעהן ווי איז וואס הקב"ה האט (מיר געוויזן די שטערן אין הימעל אונ האט) גזאגט צוא מיר אזוי פיל וועלן זיין דיינע קינדר. אז איך וועל שעכטען יצחק'ן פון וועמען וועלן זיין דיא קינדער: (וְנָשׁוּבָה) . אונ מיר וועלן צוריק קומען. זאגט רש"י (נִתְנַבֵּא שֶׁיָּשׁוּבוּ שְׁנֵיהֶם) ער האט גזאגט נביאות ביידע וועלן קומין צוריק: (ו) (הַמַּאֲכֶלֶת). (סַכִּין), אמעסער, פאר וואס רופט מען אמעסער מאכלת (עַל שֵׁם שֶׁאוֹכֶלֶת הַבָּשָׂר) ווייל זיא פר צערט דאס פלייש (כְּמָא דְתֵימָא) ווי דר פסוק זאגט (וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר) מיין שווערד וועט עסין (פאר)צערען פלייש, מיין שווערד וועט הרגנן מענשן (וְשֶׁמַּכְשֶׁרֶת בָּשָׂר לַאֲכִילָה) אונ ווייל דם מעסער מאכט כשר דס פלייש צום עסין, ווייל מען שעכט מיט אים (דָּבָר אַחֵר) נאך אפשט איז (זֹאת נִקְרֵאת מַאֲכֶלֶת) נאר דם מעסער וואס אברהם האט מיט אים געוואלט שעכטען יצחק'ן ווערט גרופן מאכלת (עַל שֵׁם שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹכְלִים מַתַּן שְׂכָרָהּ) ווייל יודין עסין אייביג דעם שכר פון די עקדה: (וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו). הארט רש"י צו וואס שטייט דם ווארט יחדו זאגט רש"י (אַבְרָהָם שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוֹלֵךְ לִשְׁחוֹט אֶת בְּנוֹ) אברהם וואס ער האט גוויסט אז ער גייט שעכטען זיין זוהן (הָיָה הוֹלֵךְ בְּרָצוֹן וְשִׂמְחָה) איז ער גגאנגען וויליגדיג אונ פרייליך (כְּיִצְחָק שֶׁלֹּא הָיָה מַרְגִּישׁ בַּדָּבָר) אזוי ווי יצחק וואס ער האט נאר ניט געטראכט

פירוש

ראה · עמוד אש על ההר · אמר לו.יצחק בניירוא' אתה מאומה על אחת ההרים. אמר לו רואה אני כמו אש. אמר לישמעאל ואליעזר נעריו רואים אתם מאומה על אחת ההרים אמרו לו לא. אמר להם הואיל ואין אתם רואים מאומה והחמור אינו רואה מאומה שבו לכם פה עם החמור. עם הדומה לחמור: (ונשתחוה) · והבינו

רד"ק

הנערים כי יעשו זבח עם ההשתחוי' כי הוליכו עמהם עצים ואש. כי ברוב מי שילך למקום להשתחו' שם יביא זבח. כמ"ש בדבר אלקנה · להשתחות ולזבוח לה' (שמואל א) : (ו) (ויקח) · ולא לקח עמו החמור כדי שלא יחשבו הנערים כי למקום רחוק היו הולכים. גם לא יהי' מי שישמור החמור שם בעודם עושים המעש'. וגם

פירוש לתורת אלהים

וועג צו דעם אָרט וואס איז פאר אונז (עיין רש"י). וְנִשְׁתַּחֲוֶה אונ מיר וועלין זיך ביקין פאר גאט וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם אונ מיר וועלין ווידר קערין צוא אייך (עיין רש"י) : (ו) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת עֲצֵי הָעוֹלָה אונ אברהם האט גנומען דאס האלץ וַיָּשֶׂם עַל יִצְחָק בְּנוֹ אונ ער האט גטון אויף זיין זוהן יצחק. וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמַּאֲכֶלֶת אונ ער האט גנומען אין זיין האנד דם פייער אונ דאס מעסער וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו אונ זענין גגאנגען ביידע באנאנד : (ז) וַיֹּאמֶר יִצְחָק וגו' אונ יצחק

ז וַאֲמַר יִצְחָק לְאַבְרָהָם אֲבוּהִי וַאֲמַר אַבָּא וַאֲמַר הָא אֲנָא בְרִי וַאֲמַר הָא אִשָּׁתָא וְאָעַיָּא וְאָן אִימְּרָא לַעֲלָתָא׃ ח וַאֲמַר אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ גְּלֵי לֵיהּ אִימְּרָא לַעֲלָתָא בְּרִי וַאֲזַלוּ תַּרְוֵיהוֹן כַּחֲדָא׃ ט וַאֲתוֹ לְאַתְרָא דִּי אֲמַר לֵיהּ יְיָ וּבְנָא תַמָּן אַבְרָהָם יָת מַדְבְּחָא וְסַדַּר יָת אָעַיָּא וַעֲקַד יָת יִצְחָק בְּרֵיהּ וְשַׁוִּי

יתיה

יַחְדָּו׃ ז וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם
אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי בְנִי
וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה
הַשֶּׂה לְעֹלָה׃ ח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם
אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי
וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו׃ ט וַיָּבֹאוּ אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים
וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ
וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־

יצחק

ת"א השה לעולה. סנה' פט: אלהים יראה. ברכות סב:

רש"י

נרגון ושמח' כיצחק שלא הי' מרגיש בדבר: (ח) יראה לו השה. כלו' יראה ויבחר לו השה ואם אין שה לעולה בני. ואע"פ שהבין יצחק שהוא הולך לישחט וילכו שניהם יחדו בלב שוה: (ט) ויעקד (כפות

שפתי חכמים

נהרה לחוד דלפי' ה"ב בוקר מרגלות ולא אוכלות ולא מבין ואח"כ בסה וכ"א פירשה של המרגלות מורה על דבר יחוש כזר וכא פד כנה לא פי' לפרש גם של האכלות כלל מפולם רק שנפיו ע"י הפסה זה מורה לותו בכפסיה בר נגד הילוך יפ' נ"כ ומשפ א' פרימות ופרמבות ובו' ור"ל הוא גם הוא הכי:

דוד

(וַיֹּאמֶר אֶל בִּי שֶׁבַּבִּין יִצְחָק שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְהִשָּׁחֵט) אָפִילוּ יִצְחָק הָט אִיצְט פַאר שְׁטַאנֶען אַז עֶר נִיט גֶעשַׁאכְטֶן וֶוערִין, פוּן דֶעסְט וֶועגִין (וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו) זֶענֶען זֵיי גֶעגַאנְגֶען בֵּיידֶע צוּזַאמֶען (בְּלֵב שָׁוֶה) מִיט אַנְלֵייךְ הַארְץ: (ט) (וַיַּעֲקֹד). (יָדָיו וְרַגְלָיו

בית

גֶעשְׁרָאקְט אַז קֵיינֶער נִיט אִים שֶׁעכְטֶן: (ח) (יִרְאֶה לּוֹ הַשֶּׂה). וָואס רַשִׁ"י (כְּלוֹמַר) מִיט מֵיינְט (יִרְאֶה וְיִבְחַר לוֹ הַשֶּׂה) הקב"ה וֶועט זֶעהֶן אוּן וֶועט אוֹיסְדֶערְוֶועלְן פַאר זִיךְ אַ שָׁעפְּס (וְאִם אֵין שֶׂה לְעוֹלָה בְּנִי) אוּנ אוֹיבּ עֶס וֶועט קֵיין שָׁעפְּס נִיט זַיין צוּ אַ עוֹלָה מֵיין זוּן

רד"ק

יראה לו השה לעולה. ומי הוא השה בני הוא. ויצחק הבין כי הוא יהי' השה. לפיכך אמר. וילכו שניהם יחדיו. כלומר בלב אחד. כי קבל הבן מאהבה למסור נפשו לאל ולהקריבו לפניו: (ט) (ויבאו אל המקום) הוא הר המורי' אשר אמר לו האלהים. ובבואם יחדיו אמר לו והוא אתו במראה הנבואה ובדרש (שם) שרא'

פירוש

וגם כן כדי שלא יכנס החמור למקום קדושה כזה: (ז) (הנני). בדגוש עם הנו"ן השני: (ח) (אלהים יראה לו השה לעולה בני). ענה לו בענין שיוכל אדם להבינו לשני פנים. האחד שיהי' בני. תשובת הקריא'. כמו הנני בני. כלומר בני. אלהים יראה לו השה ר"ל הוא יודע מי יהי' השה והוא יזמיננו לנו. והשני אלהים

פירוש לתורת אלהים

האט גזאגט צו זיין פאטער אברהם דער פאטער האט אברהם געזאגט הנני בני דא בין איך מיין זון ויאמר און יצחק האט געזאגט הנה האש והעצים דא איז פייער און האלץ ואיה השה לעולה און וואו איז דאס לעמעל צוא איין עולה: (ח) ויאמר אברהם און אברהם האט געזאגט אלהים יראה לו השה גאט וועט זעהן און האט אויס דער וויילן צו זיך א לעמעל און אז ער וועט ניט אויס דער וויילן לעולה בני וועט זיין מיין זון צו איין עולה וילכו שניהם יחדו און זיי זענען ביידע געגאנגען ביי אנאנדער (עיין רש"י): (ט) ויבאו אל המקום אשר אמר

שו ווערן פון אברהם ביז אבימלך דאס הקב"ה נעבישט אברהמ'ן. ... אוג זאגין צו איהם ער זאל ברענגען זיין זוהן יצחק פאר אקרבן וויל פיל פענשין דאבין נאגס. שרה איז מעוברת געווארין פון אבימלך אונ יצחק איז ניט דער זוהן פון אברהם נאר דר זוהן פון אבימלך. אונ איצט אז מען זעהט ... אברהם ... אבימלך ... איז איצט בווייזט געווארין אז יצחק איז ניט זיין זוהן ... הקב"ה האט דאס אים געהייסין. אבער איצט אז אברהם האט געוואלט ... אבימלך ... ער זאל קיין ...

יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ
מִמַּעַל לָעֵצִים׃ י וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם
אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכֶלֶת
לִשְׁחֹט אֶת־בְּנוֹ׃ יא וַיִּקְרָא אֵלָיו
מַלְאַךְ יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר
אַבְרָהָם ׀ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃
יב וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־

יָתֵיהּ עַל מַדְבְּחָא עֵיל
מִן אָעַיָּא׃ י וְאוֹשֵׁיט
אַבְרָהָם יַת יְדֵיהּ. וּנְסֵיב
יַת סַכִּינָא לְמִיכַס יַת
בְּרֵיהּ׃ יא וּקְרָא לֵיהּ
מַלְאָכָא דַיְיָ מִן שְׁמַיָּא
וַאֲמַר אַבְרָהָם אַבְרָהָם
וַאֲמַר הָא אֲנָא׃
יב וַאֲמַר לָא תוֹשֵׁיט
יְדָךְ לְעוּלֵימָא וְלָא
תעביד

ת״א ויםלח. זבחים לז מנחות פב חולין יז׃ הנער

בעל הטורים

רחם ונבוכה ככל בזכות אברהם׃ (י) לשחוט. ב׳ במס׳ לשחוט את בנו לשחוט עליהם העולה בס׳ יחזקאל גבי קרבנות שאנו לומדים ענין הקרבנות מאברהם כדאמרו כופתין היו כתמיד יד ורגל כעקידת יצחק בן אברהם׃ (יא) ויקרא אליו מלאך

רשב״ם

(י) המאכלת׳ סכין ׳ ע״ש והרבי תאכל בשר׃ (יב) כי
עתה

רש״י

גד) ידיו ורגליו מאחוריו. הידי׳ והרגלים ביחד היא עקידה והוא ל׳ עקודים שהיו קרסוליהם לבנים מקום שעוקדין אותו בו הי׳ ניכר׃ (יא) אברהם אברהם. ל׳ חבה הוא שכופל את שמו׃ (יב) אל

בית דוד

מַאֲחוֹרָיו). אַבְרָהָם הָט גֶעבּוּנְדֶן יִצְחָק׳ס הֶענְט אוּנ פִּ׳ס אוֹף אוּנְטֶן (הַיָּדַיִם וְהָרַגְלַיִם בְּיַחַד הִיא עֲקִידָה) אַז מֶען בִּינְט דִּיא הֶענְט מִיט דִּיא פִּ׳ס צוּזַאמֶען דָס הֵייסְט עֲקִידָה (וְהוּא לָשׁוֹן עֲקוּדִים) דָס אִיז דָס וָוארְט עֲקוּדִים וָוס שְׁטֵייט בַּייא דִּיא שֶׁעפְּסֶן פוּן יַעֲקֹב (שֶׁהָיוּ קַרְסוּלֵיהֶם לְבָנִים) זֵייעֶרֶי קְנֶעכִּיל זֶענֶען גְוֶועזֶן וַוייס. (מָקוֹם שֶׁעוֹקְדִין אוֹתָן בּוֹ הָיָה נִיכָּר) דָס אוֹרְט אוֹף דִּיא פִּ׳ס וָוס מֶען בִּינְדְט זֵיי דָארְטֶן אִיז גְוֶוען צוּא דֶער קֶענִין מִיט אַפְּלֶעק׃ (יא) (אַבְרָהָם אַבְרָהָם). זָאגְט רַשִׁ״י (לָשׁוֹן חִבָּה הוּא שֶׁכּוֹפֵל שְׁמוֹ) אַז מֶען זָאגְט צְווייא מָאל דֶעם נָאמֶען דָס וַוייזְט אוֹף לִיבְּשַׁאפְט, אַז מֶען הָט דֶעם מֶענְשׁ לִיבּ׃(יב) (אַל תִּשְׁלַח וגו׳) דוּ זָלְסְט נִיט אוֹס
ציהן

פירוש רד״ק

ענן קשור עליו או עמוד אש כמו שכתבנו למעל׳. ולדעת הדרש יהי׳ פירוש אשר אמר לו. כשהרא׳ לו את הענן או העמוד זהו האמיר׳׃ (ויערך את העצים) ערכם על האש להדליקם. (ויעקד את יצחק) ׳ עקדו בידו וברגליו כדי שלא יבעט ואע״פ שברצונו הי׳ וברצונו נעקד פחד שלא תנבר עליו הרוח הכועסת. ואמר לאביו שיעקדנו יפה׃ (י) (לשחוט את בנו). לשחטו תחל׳ על המזבח ואחר כן תאכלהו האש כדרך הזבח׃ (יא) (ויקרא וגו׳ מן השמים). כלומר שמע הקול ולא ראה מראה׃ (אברהם אברהם). כפל לו השם כדי שישמע מהר

פירוש לתורת אלהים

לוֹ הָאֱלֹהִים אוּנ זֵייא זֶענִין גְקוּמִין צוּ דֶעם אָרְט וָואס גָאט הָט אִים גְזָאגְט וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ אוּנ עֶר הָאט גְבּוֹיעט דָארְטֶען אַבְרָהָם אַמִזְבֵּחַ וַיַּעֲרוֹךְ אֶת הָעֵצִים אוּנ עֶר הָאט אָן גְרֶעכְט דָס הָאלְץ וַיַּעֲקוֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ אוּנ עֶר הָט גְבִּינְדֶן זַיין זוּן יִצְחָק וַיָּשֶׂם אוֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים אוּנ עֶר הָאט אִים גְטוּן אוֹף דֶעם מִזְבֵּחַ אִיבֶּר דֶעם הָאלְץ׃ (י) וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ אוּנ אַבְרָהָם הָט אוֹס גְשְׁטְרֶעקְט זַיין הַאנְד וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחוֹט אֶת בְּנוֹ אוּנ הָאט גְנוּמֶען דָאס מֶעסֶער צוּא שֶׁעכְטִין זַיין זוּהְן (יא) וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְיָ מִן הַשָּׁמַיִם אוּנ אַמַלְאָךְ פוּן גָאט הָאט צוּ אִים גִירוּפֶען פוּן דֶעם הִימֶל וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט אַבְרָהָם אַבְרָהָם (עַיֵּין רַשִׁ״י). וַיֹּאמֶר הָט אַבְרָהָם גִיזָאגְט הִנֵּנִי דָא בִּין אִיךְ׃ (יב) וַיֹּאמֶר הָט דֶער מַלְאָךְ
גזאגט

גטווארין צו אבימלך ער זאל קיין שלעכטס טאן צו וייטע קינדר אונ אלע האבין גוויסט אז אברהם איז אצדיק אונ ער וועט היטען זיין שבועה. דריבר איז איצט אמת גווארין אז שרה איז ניט מעוברת גווארין פין אבימלך ווארין אבימלך הט זיא ניט אן גרירט אונ יצחק איז דר זוהן פין אברהם. אונ פר וואס נייט אברהם אים שעכטין וייל הקב״ה האט איב נהייסין אונ עס קען זיין אז דס איז גווען די מיינונג פין הקב״ה מיט דיא עקידה עס זאל בוואוסט ווערין אז יצחק איז דער זוהן פין אברהם אונ ניט פין אבימלך׃

הַנַּעַר וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי׃ יג וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו

אונקלוס

תַעֲבֵיד לֵיהּ מִדְעַם אֲרֵי כְעַן יְדַעְנָא אֲרֵי דָחֲלָא דַיְיָ אַתְּ וְלָא מְנַעְתָּ יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ מִנִּי׃
יג וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי

תו"א כי ירא. סוטה לא [illegible] קו:

רש"י

תשלח. לשחוט. אמר לו א"כ לחנם באתי לכאן אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם. א"ל אל תעש לו מאומה אל תעש בו מום: כי עתה ידעתי. א"ר אבא א"ל אברהם אפרש לפניך את שיחתי אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע וחזר' ואמרת קח נא את בנך עכשיו אתה אומ' לי אל תשלח ידך אל הנער. אמר לו הקב"ה לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה כשאמרתי לך קח מוצא שפתי לא אשנה לא אמרתי לך שחטהו אלא העלהו אסקתיה אחתיה: כי עתה ידעתי. מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות התמהי' מה היא חבתי אצלך יש לי פתחון פה עכשיו שרואים כי ירא אלהי' אתה:

שפתי חכמים

ה וק' וכי כוללת דם בוש מום הלא י"ל אברהם אמר אוציא ממנו דם ולהקריב אותו א"ל הקב"ה אל תוציא ממנו דם

בית דוד

צו דיין הנד צו דעם קינד אים צו שעכטן (אמר לו) האט אברהם געזאגט צום מלאך (אם כן לחנם באתי לכאן) אויב עס איז אזוי בין איך אומזיסט אהער געקומען (אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם) איך וועל אים מאכן אביסעל אשניט מיט דם מעסר עס זאל ארויס נאר אביסעל בלוט (אמר לו) האט דער מלאך געזאגט צו אברהם (אל תעש לו מאומה) זאלסט אים גאר נישט טון (אל תעש בו מום) זאלסט נישט מאכן אין אים א פעלער: (כי עתה ידעתי). ווארום איצט ווייס איך. זאגט רש"י (אמר רבי אבא. אמר לו אברהם) אברהם האט געזאגט צו הקב"ה (אפרש לפניך את שיחתי) איך וועל פאר דיר אויס ביידן וואס איך טראכט און מיין הארץ (אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע) נעכטן האסטו געזאגט צו מיר די קינדער וואס יצחק וועט האבן וועלן גרויסן ווערן דיינע קינדער וועט יצחק האבן קינדער (וחזרת ואמרת) נאך דעם האסטו געזאגט (קח נא את בנך) נעם דיין זון יצחק ברענג אים פאר א עולה (עכשיו אתה אומר לי) אצינד זאגסטו צו מיר (אל תשלח ידך אל הנער) זאלסט נישט אויס ציהן דיין האנד צו דעם קינד זאלסט אים גאר נישט טון (אמר לו הקב"ה) האט הקב"ה געזאגט צו אברהם (לא אחלל בריתי) איך וועל מיינע בריד מיין צוזאג נישט פאלש מאכן (ומוצא שפתי לא אשנה) און וואס מיינע לעפצן (מיין מויל) האט גערעט וועל איך נישט ענדערן (לא אמרתי לך שחטהו) איך האב דיר נישט געזאגט דוא זאלסט אים שעכטן (אלא העלהו) איך האב דיר נאר געזאגט די זאלסט אים אויף ברענגען (אוף דעם מזבח) (אסקתיה) דוא האסט אים שוין אויף געבראכט (אחתיה) נעם אים אראפ: (כי עתה ידעתי). ווארום איצט ווייס איך (מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות) איצט האב איך וואס צו ענטפערן דעם שטן און די פעלקער (התמהים) וואס ווינדערן זיך און פרעגן (מה היא חבתי אצלך) פאר וואס איז מיין ליבשאפט צו דיר אזוי גרוס (יש לי פתחון פה עכשיו) איצט קען איך זיי ענטפערן מיט אפען מויל (שרואין כי ירא אלהים אתה) זיי זעהן

פירוש

ויספת פלפרט: (יב) (ואל תעש לו מאומה). כפל לו הענין במלות שונות לרוב האזהר': (כי עתה ידעתי). אם נפרש כמו הודעתי על ענין שפירשנו בדבר הנסיון הנה לא מצאנו פועל ידע מן הקל יוצא. ולפי דעתי פירושו כמו ידעתיך בשם (שמות ל"ג י"ב) ופירושו כי שב הולך כל. ודי בזה למבינים. כי אין לבארו יותר

רד"ק

בזה*). (כי ירא אלהים אתה). היראה הזאת היא אהבה כי לא היתה יראת גופו אלא יראת נפשו שלא תאבד שהי' מוסר נפש בנו. שהי' אוהב יותר מנפשו. תחת נפשו שלא תאבד מהעולם הבא. שהוא האהבה לאל והדבקות בו: (יג) (וישא). נשא עיניו אם ירא' שום בהמ' שהור' קרוב או רחוק כדי שיעלהו לעולה תחת

פירוש לתורת אלהים

געזאגט אל תשלח ידך אל הנער דו זאלסט נישט שטרעקן דיין האנד צו דעם יונג צו שעכטן אים (עיין רש"י) ואל תעש לו מאומה דו זאלסט צו אים גאר נישט טון (עיין רש"י) כי עתה ידעתי ווארום אצונד ווייס איך כי ירא אלהים אתה אז דיא ביסט גאטס פארכטיגער ולא חשכת את בנך את יחידך ממני און דוא האסט נישט פאר מיטען דיין איינציגען זון פון מיר (עיין רש"י): (יג) וישא אברהם את עיניו און אברהם האט אוף געהויבען זיינע אויגן און ער האט געזעהן והנה

*) [illegible] כי כלל יוצא כל פלוק צל דרך כל וזלה של דרך הלשון [illegible] אלא כי כלל יכול לא יגזר ממנו תוכחה. אבל יציאת פ' ובפנאמו כוה רק על כללות [illegible] וננכול [illegible] וכרלות פ' דרכי [illegible] לרוחב: ונלאלו לביות [illegible] בכללות אבר עליו לי יריעה. כי כפרט יצא אז מן הכלל. ובא הפלק לכל:

וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת־הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ׃

עֵינוֹהִי בָּתַר אִלֵּין וַחֲזָא וְהָא דִכְרָא חֲדָא אֲחִיד בְּאִילָנָא בְּקַרְנוֹהִי וַאֲזַל אַבְרָהָם וּנְסֵיב יָת דִּכְרָא וְאַסְּקֵיהּ לַעֲלָתָא חלף

ת"א ויעלהו. זבחים לז מנחות כב : ויקרא

רשב"ם

עתה ידעתי. כלו' עתה אני רוא' ונתפרסם לכל העולם כי ירא אלהים אתה : (יג) וירא והנה איל · עובר לפניו. אחר נאחז בסבך בקרניו. כלומר אחר כן ראה את האיל מדו עברו נאחז בסבכי היער חשב בלבו ודאי זה המלאך בא בשליחותו של הקב"ה וזימן לי איל זה תחת בני ולכן נאחז בסבך שאוכל לקחתו ולהקריבו. וכן קדמו שרים אחר נוגנים ושבו העבים אחר הגשם · ואח"כ ובא הנשם וכן אחר באו משה ואהרן וכולם פירוש'

רש"י

(יג) והנה איל. מוכן היה לכך מששת ימי בראשית: אחר. אחרי שאמר לו המלאך אל תשלח ידך ראהו כשהוא נאחז הוא שמתרגמי' וזקף אברהם עינוהי בתר אלין (ס"א ולפי האגדה אחר כל דברי המלאך והשכינה ואחר שענותיו של אברהם) : בסבך. אילן: בקרניו. שהיה רץ אצל אברהם ח והשטן סוככו ומערבבו באילנות: תחת בנו · מאחר שכתו' ויעלהו לעולה לא חסר המקרא כלום מהו תחת בנו על כל עבודה שעשה ממנו הי' מתפלל ואומר יה"ר שתהא זו כאלו היא עשויה בבני. כאלו בני שחוט. כאלו דמו זרוק. כאלו בני מופשט. כאלו הוא נקטר ונעשה דשן:

שפתי חכמים

והאברהם סבר שלא די בהולאת דם א"ל א"כ הקריב ממנו אבר א' א"ל אל תעשה בו מום. מהרש"ל : ו דהיל"ל וירא איל אחר נאחז והנה למה לי אלא תלמד שהי' מוכן לכך וכו' : ז כלו' דאחר קאי אדלעיל ואין כאן מקומו וה"ק קרא וישא אברהם את עיניו אחר וירא והנה איל נאחז וע"ז מביא ראיה מן התרגום שהרי תרגם וזקף אברהם עינוהי בתר אלין ר"ל אחר אלה : ח (מת"ש) כיון שאמר נאחז ל' יחיד וע"כ צ"ל דקאי על האיל א"כ בקרניו צ"ל ג"פ לכורות שהי' פני האיל דהיינו קרניו לקראת פני אברהם שהיה רץ כדי להקריבו והשטן סוככו כדי לעכבו. ואפשר שגם מהרא"ם כוון לזה

בית דוד

אז דו הסט מורא פר גאט צו ענדערן זיין ווארט (דו ביסט אנטם פרכטינר) : (יג) (והנה איל) , זאגט רש"י (מוכן היה לכך מששת ימי בראשית) דר איל איז גוועזן גרייט פון די ערשטע זעקס טעג ווס די וועלט איז בשאפן גווארן אברהם זאל אים איצט שעכטן פאר אקרבן : (אחר) . זאגט רש"י מען מיינט (אחרי שאמר לו המלאך אל תשלח ידך) נאכדעם ווי דר מלאך הט גזאגט צו אברהם דו זאלסט ניט שיקען דיין האנט צוא דיין זוהן (ראהו כשהוא נאחז) הט אברהם גזעהן וויא דער איל איז פאר האלטן גווארן מיט די דערנר צווישן דיא צווייגן (והוא שמתרגמינן) דס איז וואס דער תרגום זאגט (וזקף אברהם עינוהי בתר אלין) נאך די רייד (פון מלאך) הט אברהם אויף גהויבן זיינע אויגן : (בסבך) . (אילן) בסבך איז טייטש אבוים: (בקרניו) . זאגט רש"י (שהיה רץ אצל אברהם) דער איל איז גלאפן צוא אברהם (והשטן סובכו ומערבבו באילנות) אונ דער שטן האט אים פאר טשעפעט אונ הט אים פר מישט צווישן די ביימר : (תחת בנו) . זאגט רש"י (מאחר שכתוב ויעלהו לעולה) אז עס שטייט אין פסוק ער האט אויף גברענגט דעם איל צוא אעולה (לא חסר המקרא כלום) פעלט דאך שוין גאר ניט אין פסוק (ומהו תחת בנו) וואס מיינט מען אונטער זיין זון , נאר אזו מיינט מען (על כל עבודה שעשה ממנו) אויף יעדער זאך ווס אברהם האט גטון צום איל (היה מתפלל ואומר) הט ער גבעטן צו הקב"ה אונ הט גזאגט (יהי רצון) עס זאל זיין דר ווילן פון הקב"ה (שתהא זו כאילו היא עשויה בבני) דיא זאך ווס איך טוה ביא דעם איל זאל זיין גלייך וויא איך וואלט דס גטון ביי מיין זון (כאילו בני שחוט) גלייך ווי מיין זון וואלט גשכטן גווארן (כאילו דמו זרוק) גלייך ווי זיין בלוט וואלט געשפריצט גווארן (כאילו בני מופשט) גלייך ווי די הויט פון מיין זוהן איז אפגצויגן גווארן (כאילו הוא נקטר ונעשה דשן) גלייך ווי ער וואלט פר ברענט גווארן אונ עס

פירוש

בנו.(וירא והנה איל אחר נאחז) · אחר שנאחז בסבך בקרניו. וזה הי' לו הזמנ' מאת האל דרך נס שאיל זה

רד"ק

נאחז בסבך עץ נפרד משאר הצאן ולא הרגיש עליו הרוע' · וזה מאמר חז"ל (פסחים נ"ד) אף אילו של יצחק

פירוש לתורת אלהים

איל איין ווידר אחר נאך דעם אז דער מלאך הט אים גזאגט (אל תשלח ידך) הט ער גזעהן דעם ווידר נאחז ער איז ווארען אן גהאלטען בסבך אין דארן בקרניו מיט זיינע הערנר וילך אברהם אונ אברהם איז גיגאנגן ויקח את האיל אונ ער האט גנומען דעם ווידר ויעלהו לעולה תחת בנו אונ ער הט אים אויף גבראכט פאר איין עולה אויף דעם ארט פון זיין זון (עיין רש"י) :

חֲלַף בְּרֵיהּ: יד וּפְלַח וְצַלִּי אַבְרָהָם תַּמָּן בְּאַתְרָא הַהוּא וַאֲמַר קֳדָם יְיָ הָכָא יְהוֹן פָּלְחִין דָּרַיָּא כְּבֵן יִתְאֲמַר בְּיוֹמָא הָדֵין בְּטוּרָא הָדֵין אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ פְּלַח: טו וּקְרָא מַלְאֲכָא

יד וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה ׀ יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה: טו וַיִּקְרָא

רשב"ם

אחרי כן: (יד) אשר יאמר היום · ולמחר. בהר ה' יראה. בהר ה' נראה הקב"ה לאברהם:

בעל הטורים

כ' מן השמים. ס"ת נגי' מיכאל הי': (יד) ה' יראה. נפסיק לומר לך שקרא שם המקום ה' וזה שאז"ל לפי' שם הוא שעתיד הקב"ה לחדש לירושלים יהיה. וז"ש וגם בעיר מיום ה' שמה: בהר ה'. ג' במס' בהל"ך בתורה בהר ה' בנביאים לכו ונעלה בהר ה' בכתובים מי יעלה בהר ה' כנגד שלש רגלים שעולין להר ה'

רש"י

ונפשה רבן: (יד) ה' יראה · פשוטו כתרגומו ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות: אשר יאמר היום · שיאמרו לימי הדורות עליו בהר זה יראה הקב"ה לעמו: היום · הימים העתידין כמו עד היום הזה שבכל המקרא שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה אומרי' עד היום הזה על היום שעומדים בו. ומ"א ה' יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהציל' מן הפורענות כדי שיאמר היום בכל הדורות הבאים בהר ה' יראה אפרו של יצחק צבור ועומד

בית דוד

עס וואלט פון אים געווארן אש: (יד) (ה' יִרְאֶה). זאגט רש"י (פשוטו כתרגומו) דער פשט אונ פסוק איז ווי דער תרגום טייטשט (ה' יִבְחַר וְיִרְאֶה לוֹ אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה) הקב"ה זאל אים דערוויילען אונ זאל זעהן דאס ארט (לְהַשְׁרוֹת בּוֹ שְׁכִינָתוֹ) אויף דעם ארט זאל זיין דוא היילינקייט פון הקב"ה (וּלְהַקְרִיב כָּאן קָרְבָּנוֹת) אויף דעם ארט זאל מען מקריב זיין קרבנות: (אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם). מען מיינט (שֶׁיֹּאמְרוּ לִימֵי הַדּוֹרוֹת עָלָיו) אונ די שפעטערדיגע צייטען זאל גיזאגט ווערן אויף דאס ארט (בְּהַר ה') אויף דעם געטליכען בארג (יֵרָאֶה הקב"ה לְעַמּוֹ) זאל גיזעהן ווערן הקב"ה צו זיין פאלק: (הַיּוֹם). מיינט מען (הַיָּמִים הָעֲתִידִים) די טעג (די צייטען) וואס וועלען קומען (כְּמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה שֶׁבְּכָל הַמִּקְרָא) ווייא מען מיינט אין די אלע פסוקים וואס שטייט עד היום הזה, ביז דעם טאג, ביז וועלכן טאג, (שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים הַקּוֹרְאִים אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה) נאר אין אלע צייטען וואן די מענטשען וואס קימען אויף דער וועלט לערנען דעם פסוק (אוֹמְרִים) זאגען זייא עד היום הזה, ביז דעם טאג (עַל הַיּוֹם שֶׁעוֹמְדִים בּוֹ) אויף דעם טאג וואס זיי זאגען דעם פסוק, איבינ זאגט מען ביז דעם טאג, איינער לערנט היינט דעם פסוק זאגט ער עד היום הזה, ביז דעם טאג, איינער לערנט דעם פסוק אין הונדערט יאר שפעטער זאגט ער אויך עד היום הזה, ביז דעם טאג (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה) דער מדרש זאגט אזוי האט אברהם גמיינט (ה' יִרְאֶה עֲקֵדָה זוּ לִסְלוֹחַ לְיִשְׂרָאֵל בְּכָל שָׁנָה) הקב"ה זאל זעהן די עקדה אונ ווענען די עקדה זאל ער יעדים יאר מוחל זיין די יודין זייערע עבירות וואס זייא האבען גטון (וּלְהַצִּילָם מִן הַפּוּרְעָנוּת) אונ ער זאל זיי רעטטין פון צרות (כְּדֵי שֶׁיֵּאָמֵר הַיּוֹם הַזֶּה בְּכָל דּוֹרוֹת הַבָּאִים) אלע דורות וואס וועלען קימען אויף דער וועלט אז עס וועט קומען דער טאג וואס אין אים איז גוועזן די עקדה זאלען זיי זאגען (בְּהַר ה' יֵרָאֶה) אויף דעם בארג זאל גזעהן ווערן הקב"ה (אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק צָבוּר וְעוֹמֵד לְכַפָּרָה) ווארום דאס אש פון יצחק ליגט שטענדיג אויף דעם בארג צוא פאר געבען (מוחל זיין) די יודין זייערע זינד (ווען

פירוש

יצחק.ואם מצא אברהם את הרוע' נתן לו מחיר האיל כי לא הקלי' עולה לה' הגב:(יד) ה' יראה· על שם שאמר אלהים יראה לו השה: (אשר יאמר היום) · וזה היום יסופר בהר כשירא' ה' בו שיבנ' בו מזבח ובית המקדש

רד"ק

יאמר או ויסופר היום הזה שהעליתי בני יצחק לעולי'. כי זה נאמר לו בנבוא' למה בהר ההר ההיא כי עתידים בניו להקריב שם קרבנות:(טו) (ויקרא). קרא לו שני' לבשרו בגמול הזה שיגמול את בניו עקב המעשי' הזה

פירוש לתורת אלהים

(יד) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא אונ אברהם האט אן גירופן דעם נאמען פון דעם דאזיגען ארט ה' יִרְאֶה גאט זאל זעהן אונ זאל אוס דר ווייל דס דאזיגי ארט צוא מאכען רוען זיין שכינה דארינן אונ צו מקריב זיין די קרבנות אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם וואס וועט גזאגט ווערין אויף אים צו דיא טעג וואס וועלין קומן בהר אויף דעם בארג ה' יֵרָאֶה וועט זיך גאט בווייזען צוא זיין פאלק: (טו) וַיִּקְרָא מַלְאַךְ ה' אֶל אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן הַשָּׁמַיִם אונ א מלאך פון גאט האט גירופן צו אברהם דס

מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם שֵׁנִית
מִן־הַשָּׁמָיִם׃ טז וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי
נְאֻם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־
בִּנְךָ אֶת־יְחִידֶךָ׃ יז כִּי־בָרֵךְ
אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲךָ
כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל־
שְׂפַת הַיָּם וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר
אֹיְבָיו׃ יח וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל
גויי

דַיְיָ לְאַבְרָהָם תִּנְיָנוּת מִן שְׁמַיָּא׃ טז וַאֲמַר בְּמֵימְרִי קַיֵּימִית אֲמַר יְיָ אֲרֵי חֲלַף דִּי עֲבַדְתָּא יַת פִּתְגָּמָא הָדֵין וְלָא מְנַעְתָּ יַת בְּרָךְ יַת יְחִידָךְ׃ יז אֲרֵי בָרָכָא אֲבָרְכִינָךְ וְאַסְגָּאָה אַסְגֵּי יַת בְּנָךְ כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וּכְחָלָא דִּי עַל כֵּיף יַמָּא וְיֵירְתוּן בְּנָךְ יַת קִרְוֵי סַנְאֵיהוֹן׃ יח וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל בְּנָךְ כֹּל עַמְמֵי
ארעא

רש"י

לכפרה: (יז) ברך אברכך. אחת לאב ואחת לבן:

בעל הטורים

לרגל: (יז) והרבה ארבה את זרעך. ג"פ כתיב זרעך בפ' זו

בית דוד

הקב"ה קוקט אויף דעם בארג שטייט! אים פאר די אויגין ווי יצחק ליגט געבונדן אויף דעם מזבח אונ דס פייער ברענט נעבין אים אונ אברהם שטייט נעבין אים אונ האלט אוים נצויגן די האנט צו נעמין דס מעסער, ווען עס דוערט נאך צווייא מנוטין וואלט יצחק גוועין גשאכטין אונ דס פייער וואלט אים גוועין פר ברענט אויף אש, דריבער איז ביי הקב"ה גלייך ווי יצחק וואלט פאר ברענט גוואָרן אונ דס אש פון דעם איל וואס ליגט אויף דעם מזבח איז בייא הקב"ה גלייך ווי דאס איז דס אש פון יצחק: (יז) (ברך אברכך), צווייא ברכות (אחת לאב ואחת לבן) איין ברכה צום פאטער (צו אברהמען) אונ איין ברכה צום זוהן (צוא יצחק): (והרבה ארבה), צוויי מאל מערין (אחת לאב ואחת לבן) דער פאטער (אברהם) איז גמערט גוואָרן מיט קינדר (אברהם הט גהאט זיבען קינדר
אוסער

פירוש

הזה אשר עשה: (טז) (ויאמר בי נשבעתי) הוסיף לו בברכ' הזאת השבוע'. והשבוע' כמו אם אמר חי אני בלומר בעצמי נשבעתי שאני חי וקיים לעולם כן תהי' שבועתי קיימת. ואף על פי שדברו לבד קיים הוסיף בשבוע', שאף על פי שיחטאו בניו לא ישבתו מהיות גוי גדול לפניו. ועוד הוסיף שלא אמר לו עדיין: (יז) (וירש זרעך את שער אויביו) ופירוש שער אויביו ארץ אויביו, בעבור שהוא חוזק הארץ בכניסת'. כי

רד"ק

הארץ החזק' סביבותי' הרים ימים. ומשנכנסו האויבים ועברו אותם השערים כל הארץ נכבשת לפניהם. לפיכך אמר נפתחו שערי ארצך (נחום ג') ולכן נקראת כל הארץ שער. ואמר לו ככוכבי וכחול כאחד להחזיק הדבר, כי כל כפל הוא לחזק הדבר. ועד עתה לא אמר לו כן אלא פעם אחת כעפר הארץ ופעם אחרת ככוכבים ועוד הוסיף לו והתברכו בזרעך. וירש ביו"ד האיתן לבד, ויו"ד השורש נעלם' מהמכתב:
ופילגשו

פירוש לתורת אלהים

אנדרע מאל פון דעם הימל: (טז) ויאמר אונ ער האט גזאגט בי נשבעתי איך האב ביי מיר זעלברט גשווארן נאום יי רעט גאט כי יען אשר עשית את הדבר הזה דרום ווייל דו האסט גטון די זאך ולא חשכת את בנך את יחידך אונ דו האסט ניט פר מיטן דיין איינציגען זוהן: (יז) כי ברך אברכך דען איך וועל דיך בענטשן והרבה אונ מערין ארבה את זרעך וועל איך מערין דיינע קינדר ככוכבי השמים ווי די שטערן פון דעם הימל וכחול אשר על שפת הים אונ אזוי ווי דס זאמד וואס אויף דעם בארטין פון דעם ים וירש זרעך את שער אויביו אונ דיינע קינדער ווערין ירשינען די שטעט פון זיינע פיינד: (יח) והתברכו בזרעך כל גויי הארץ אונ

גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ
בְּקֹלִי: יט וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו
וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שָׁבַע
וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע: פ
מפטיר כ וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה
מִלְכָּה

אַרְעָא חֲלַף דְּקַבֵּילְתָּא
לְמֵימְרִי: יט וְתָב
אַבְרָהָם לְוָת עוּלֵימוֹהִי
וְקָמוּ וַאֲזָלוּ כַּחֲדָא
לִבְאֵר שֶׁבַע וִיתֵיב
אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע:
כ וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָּמַיָּא
הָאִלֵּין וְאִתְחַוָּא
לְאַבְרָהָם לְמֵימַר הָא
ילידת

בעל הטורים

כנגד ג"פ זרע שנקראו ישראל. זרע ברך ה' בני זרע אברהם וכת ב וה' ברך את אברהם בכל. זרע קדש מלכתה כנגד יצחק שנקרא שמו של הקב"ה. כלה זרע אמת כנגד יעקב שהיה תם זו שלימה והיינו דכתיב תתן אמת ליעקב: וכחול. ג' במס' דין ואידך וכחול אשר שפת הים וז"ש כי כימי כסף יפי' עתי שבשבטיו ג"כ באריכות ימים: (יח) עקב אשר שמעת בקולי. ס"ת כרית:

רש"י

והרבי' ארבה. אחת לאב ואחת לבן: (יט) וישב אברהם בבאר שבע. לא ישיבה ממש שהרי בחברון היה יושב י"ב שנים לפני עקידתו של יצחק יצא מבאר שבע והלך לו לחברון כמו שנא' ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים מרובים משל חברון הראשונים והם כ"ו שנה כמו שפירשנו למעלה: (כ) אחרי הדברים האלה ויוגד וגו'. בשובו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואו' אלו היה בני שחוט כבר היה הולך בלא בנים היה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשכול וממרא בשרו הקב"ה שנולדה רבקה

בית דוד

אויסער יצחק), אונ יצחק איז גנומען געווארן מיט קינדער: (יט) (וישב אברהם בבאר שבע), זאגט רש"י (לא ישיבה ממש) מען מיינט ניט נור אין באר שבע האט ער גוואוינט (שהרי בחברון היה יושב) וואָרום אברהם האט גוואוינט אין חברון (י"ב שנים לפני עקדתו של יצחק) צוועלף יאר פריער פאר די עקדה פון יצחק (יצא מבאר שבע והלך לו לחברון) איז אברהם ארויס גגאנגען פון באר שבע אונ איז גגאנגען אין חברון (כמו שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ויגר אברהם בארץ פלשתים) אברהם האט גוואוינט אין לאנד פלשתים (ימים רבים) פיל יארין (מרובים משל חברון הראשונים) מער ווייא די ערשטע יארין וואס ער האט גוואוינט אין חברון (והם כ"ו שנים) דאס זענען געווען זעקס אונ צוואנציג יאר (כמו שפירשנו למעלה) ווייא עס שטייט פריער (כא לד): (כ) (אחרי הדברים האלה ויגד וגו'), זאגט רש"י (בשובו מהר המוריה) ווען אברהם איז צוריק גגאנגען פון בארג מוריה (היה אברהם מהרהר ואומר) האט אברהם גטראכט אונ האט גזאגט (אלו היה בני שחוט) ווען מיין זון וואלט גשאכטן געווארן (כבר היה הולך בלי בנים) וואלט ער דאך אוועק גגאנגען פון דער וועלט אן קינדער (היה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשכול וממרא) איך האב אים געדארפט געבן א ווייב פון די טעכטער פון ענר אדער פון אשכול אדער פון ממרא (בשרו הקב"ה שנולדה רבקה בת וגו') האט הקב"ה אים אן גזאגט עס איז געבארן געווארן רבקה אונ זיא וועט זיין דאס ווייב פון יצחק (וזהו הדברים האלה) דאס זענען די רייד (הרהורי הדברים שהיו על ידי העקדה) די געדאנקען רייד וואס זענען געווען דורך די עקדה (גם

פירוש

(יח) (והתברכו). פירושו אינו כמו ונברכו. כי פירושו שהם יעשו הברכה לעצמם בתפילתם ויאמרו האל יברכנו כמו שברך זרע אברהם. ר"ל כ"ב יהי' זרעך מבורך עד שכל גויי הארץ יתלו ברכתם בזרעך: עקב. פירושו שכר. והוא מענין עקב כמו שהעקב סוף הגוף

רד"ק

בוהשכר סופהמעשה כי בשכר המעשה יבוא השכר בסוף. (אשר שמעת בקולי). בזה ובכל אשר אמרתי לך: (יט) (וישב אברהם). ואין צריך לומר כי יצחק היה עמו. אלא זכר אברהם שהוא העיקר: (כ) (ויהי) אחרי עקידת יצחק. גם היא כמו שאמר לך שרה גם

פירוש לתורת אלהים

זיי וועלין זיך בענטשען אין דיינע קינדער אלע פעלקער פון דער ערד עקב אשר שמעת בקולי ווייל דוא האסט געהארכט צוא מיין קול: (יט) וישב אברהם אל נעריו אונ אברהם האט זיך ווידער גקערט צוא זיינע יונגע לייטע אונ זיי זענען גגאנגען באנאנד צו די שטאט באר שבע וישב אברהם בבאר שבע אונ אברהם האט זיך גזעצט אין באר שבע: (כ) ויהי אחרי

מִלְכָּה גַם־הִוא בָּנִים לְנָחוֹר אָחִיךָ׃
כא אֶת־עוּץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו
וְאֶת־קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם׃ כב וְאֶת־
כֶּשֶׂד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־
יִדְלָף וְאֵת בְּתוּאֵל׃ כג וּבְתוּאֵל יָלַד
אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנָה אֵלֶּה יָלְדָה
מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם׃
כד וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וַתֵּלֶד
גַּם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־

אונקלוס

יְלֵידַת מִלְכָּה אַף הִיא
בְּנִין לְנָחוֹר אֲחוּךְ׃
כא יָת עוּץ בּוּכְרֵיהּ וְיָת
קְמוּאֵל אֲבוּהִי דַאֲרָם׃
כב וְיָת כֶּשֶׂד וְיָת חֲזוֹ
וְיָת פִּלְדָּשׁ וְיָת יִדְלָף
וְיָת בְּתוּאֵל׃ כג וּבְתוּאֵל
אוֹלִיד יָת רִבְקָה תְּמַנְיָא
אִלֵּין יְלֵידַת מִלְכָּה
לְנָחוֹר אֲחוּהִי דְאַבְרָהָם׃
כד וּלְחֵינָתֵיהּ וּשְׁמָהּ
רְאוּמָה וִילֵידַת אַף הִיא
יָת טֶבַח וְיָת גַּחַם וְיָת

תו״א אחר יאמר ; פסחים פח : נסר ה׳. ברכות סב : וכמו׳
תחש אחר. בתרא ד :

רש״י

רבקה בת זוגו וזהו אחר הדברים האלה ׳ הרהורי דברי׳ שהיו ע״י עקידה : גם היא. אף היא השוותה משפחותיה למשפחות אברהם מה אברהם י״ב שבטים שיצאו מיעקב ח׳ בני הגבירו׳ וד׳ בני שפחות אף אלו ח׳ בני גבירות וד׳ בני פלגש (כג) ובתואל ילד את רבקה . כל היחוסין הללו לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה :

חסלת פרשת וירא

שפתי חכמים

לזה ע״ש: ט (נח״י) וצ״ל דה״פ ששני הברכות ליצחק א׳ בזכות עצמו וא׳ בזכות אברהם וזה אחת לאב ואחת לבן : י כתב הרא״ם ולא ידעתי מי הכריחו לרש״י ז״ל להוציא פשוטו של מקרא שהוא מורה על הדברים האמורים למעלה כנראה ממלת האלה שהם דברי המלאך שהבטיחו בברכה ארבה ונתבשר אחר הדברים ההם בבת זוגו של יצחק וללכת אחרי המדרש של הרהורי דברים שלא נזכרו בכתוב כלל וכו׳ עד ונבשרו שקב״ה שנולדה רבקה דמשמע מיד אע״פ שכתיב בו אחרי ורש״י ז״ל פי׳ בכמה מקומות כ״מ שנא׳ אחרי מופלג הוא וי״ל דקרו׳ מופלג כ״ז שלא יהיה תיכף ממש בלי שום איחור עכ״ל

בית

היא) זי אויך, מעזמיינט (אַף הִיא הִשְׁוְתָה מִשְׁפְּחוֹתֶיהָ לְמִשְׁפְּחוֹת אַבְרָהָם י״ב) זיא האט פר גלייכט איר פאמיליע צו די פאמיליע פון אברהם מיט צוועלף קינדר (מַה אַבְרָהָם י״ב שְׁבָטִים שֶׁיָצְאוּ מִיַּעֲקֹב) אזו ווי ביי אברהמען זענן גיוועזן די צוועלף שבטים (קינדר) וואס זענן גיבארן גיווארן פון יעקב (שְׁמוֹנָה בְּנֵי הַגְּבִירוֹת) אכט קינדר זענן גיוועזן פון חייבער (וְאַרְבָּעָה בְּנֵי שְׁפָחוֹת) אונ פיר קינדר

דוד

זענן גיוועזן פון די דינסטן (אַף אֵלּוּ) די קינדר פון נחור זענען אויך אזו גיוועזן (שְׁמוֹנָה בְּנֵי גְבִירוֹת) אכט קינדר זענן גיוועזן פון ווייב (וְאַרְבָּעָה בְּנֵי פִּילֶגֶשׁ) אונ פיר קינדר זענן גיוועזן פון אפילגש. אדינסט : (כג) וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת רִבְקָה, זאגט רש״י (כָּל הַיִּחוּסִין הַלָּלוּ לֹא נִכְתְּבוּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל פָּסוּק זֶה) דער גאנצער יחוס פון נחורס קינדר זענן נאר גשריבן גיווארן וועגן דעם פסוק וואס בתואל האט גיבארן רבקה :

פירוש

ילדה לך מלכה לנחור אלה הבנים . ידמה שעמדה מלדת כמו שרה אלא שלא היתה עקרה כמוה . לפיכך בשרו אברהם בבנים שנולדו לאחיו ממלכה . ונכתב הספור הזה בתולדות נחור מאשתו מלכה ומפלגשו ראומה לכבוד אברהם אבינו ולספר בכלל תולדות רבקה : (כא) אבי ארם . אולי היה ארם בעל השם לפיכך יחם האב אליו . וכן אבי כל בני עבר ׳ וכמוהם

רד״ק

רבים בדברי הימים . ולשבחים יבוא לרוב כמו אבי כנען . וכבר כתבנו בתולדות בני שם ענין ארם ועוץ הנזכרים שם : (כב) (ואת כשד) . וממנו יצא הגוי הנקרא כשדים כמו שכתבנו : (כג) (ובתואל ילד את רבקה) . ולא זכר לבן כי עיקר הספור על רבקה הי׳: (כד)(ופלגשו וגו׳ ותלד גם היא).פי׳ ותלד לו גם היא. ואחר שאמ׳ ופלגשו בוי״ו הכינוי ואמר גם כאילו אמר לו:

פירוש לתורת אלהים

גיוועזן אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה נאך די דאזיגע רייד (עיין רש״י). וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר אונ עס איז געזאגט גיווארן צו אברהם אזוי צו זאגן הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַם הִיא בָּנִים מלכה האט אויך גיבארען זין צו דיין ברודער נחור : (כג) וּבְתוּאֵל יָלַד אונ בתואל האט גיבארין

תַּחַשׁ וְיָת מַעֲכָה
פ פ פ

תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה׃ פ פ פ

קמ״ז פסוקים סימן ׳ ומפטירין ואשה אחת במלכי׳ ב׳ סימן ד :

הפטרת וירא במלכים ב׳ סימן ד׳

וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי־הַנְּבִיאִים צָעֲקָה אֶל־אֱלִישָׁע לֵאמֹר עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת
וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה יָרֵא אֶת־יְהוָה וְהַנֹּשֶׁה בָּא לָקַחַת אֶת שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ
לַעֲבָדִים׃ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ הַגִּידִי לִי מַה־יֶּשׁ־לָכִי ק׳ בַּבָּיִת
וַתֹּאמֶר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כֹל בַּבַּיִת כִּי אִם־אָסוּךְ שָׁמֶן׃ וַיֹּאמֶר לְכִי שַׁאֲלִי־לָךְ
כֵּלִים מִן־הַחוּץ מֵאֵת כָּל־שְׁכֵנָיִכְי שכניך ק׳ כֵּלִים רֵקִים אַל־תַּמְעִיטִי׃ וּבָאת וְסָגַרְתְּ

הדלת

פירוש

וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְּנֵי הַנְּבִיאִים אונ איין אשה פון דיא ווייבר פון די נביאים דאס איז גוועזן דאס ווייב פון עובדיה צָעֲקָה אֶל אֱלִישָׁע לֵאמֹר האט גשריגן צוא אלישע צו זאגן עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת דיין קנעכט מיין מאן איז גשטארבן וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה יָרֵא אֶת יְיָ אונ דוא ווייסט וואל אז דיין קנעכט האט מורא גהאט פאר גאט וְהַנֹּשֶׁה בָּא לָקַחַת אֶת שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ לַעֲבָדִים אונ דר וואס האט אנטליגן איר געלד איז גקומן צו נעמן מיינע צווי קינדר צוו׳ זיך צו קנעכט איבר דעם וואס איך האב אים ג׳ט

ע״ט

צו צאלן וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע האט אלישע גזאגט צו איר מַה יֶּשׁ לָךְ בַּבָּיִת זאג מיר וואס איז דא צו דיר אין שטוב וַתֹּאמֶר האט זי גזאגט אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כֹּל בַּבָּיִת עס איז ניט דא צוא דיין דינסט קיין שום זאך אין שטוב כִּי אִם אָסוּךְ שָׁמֶן נייערט אביסל בומל אויף איין מאל זיך צוא שמירן וַיֹּאמֶר האט ער גזאגט לְכִי שַׁאֲלִי לָךְ כֵּלִים מִן הַחוּץ גייא אנטליי כלים צו דיר פון דר גאס מֵאֵת כָּל שְׁכֵנָיִךְ פון אלע דיינע שכנים כֵּלִים רֵקִים ליידיגע כלים אַל תַּמְעִיטִי דוא זאלסט ניט מינערן וּבָאת וְסָגַרְתְּ הַדֶּלֶת אונ זאלסט קומן

אונ

סוד

(וְאִשָּׁה אַחַת וגו׳ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע הַגִּידִי לִי מַה יֶּשׁ לָךְ בַּבָּיִת וַתֹּאמֶר אֵין וגו׳ כִּי אִם אָסוּךְ שָׁמֶן) איין אלמנה פון די בני הנביאים האט גבעטן הילף פון אלישע הנביא האט ער גפרעגט איב עס גפינט זיך עפיס ביי איר אונ שטיב ענפרט זיא עס איז נאר ניטא דא נייערט אביסל בומל אונ איין קריגל איז גוואָרן על פי נס פון דעם ביסל נייער פיל דס עס איז גוועזן ציא בצרן דער פון חובות אונ פר איר מיט די קינדר גנוג צום לעבין ר׳ יהודה הייבט אן צו דרשנ׳ן (וַיֹּאמֶר וגו׳ מַה יֶּשׁ לָךְ בַּבָּיִת) דער פון איז ציא לערנין אז אויף אליידיגן טיש אדר גאר אליידיג אורט קען ניט רוען קיין מזל וברכה כלומר דרום מוז מען גבעת עסן ריידן דברי תורה אויף ציט בענטשין מוז מען עטוואס לאזן קפייז אויפן טיש כדי דיא ברכה עליונה זאל הבן אויף וואס חל צו זיין אונ ווי זיא האט גזאגט אז זי האט אביסל בומל האט ער צו איר גזאגט דס ווייזט בוודאי אויף אז עס רעדט די פסוק הַשְׁפָּעָה וועלכע דורך די מעשה הצדיקים ווערט ארט נצונין פון דיא עולמות

קדושים

העליונים אויף דם עולם השפל ווערט גרופן (שֶׁמֶן) בוים אייל אונ דרום זענן די כהנים גזאלבט גווארן מיט בוים אייל דס בעטייט אז זייער עבודה וקדושה האבן ממשיך גוועזן פון דעם מקור השמן הקדוש ברכה והשפעה פון אויבן אראפ דא אויך אין דער הפטורה שטייט הם מגישים אליה והיא מוצקת דיא קינדר דר לאנגטן איר כלים אונ זיא גיסט נאר אן אויבום מיה ווייל צו ליב דיא תפלה פון אלישע האט דיא ברכה שוין פון זיך זעלבסט גפליסט ר׳ יוסי זאגט דר פסוק [illegible] דר דא אוועק גשטעלט דעם בוים אייל צייגנטריך נהער צו שטיין והעמוד דיא אשה האט אוועק גשטעלט אראא דם גיוט אויף דעם צריך אלישע דאס מיט זיין זכות האט ער פועל גוועזן צו דער מקור השמן העליון זאל האבן אבשטאנד אונ אקיום אונ האט אין אים מוסיף כח גוועזן כדי עס זאל אראפ קימען אין דעם עולם אשפע ברכה דרום שטייט חשבת מיט איין ה׳ הידיעה צו ווייזן אז דם גייט אויף די באוואוסטע שמן קודש פון וועלכע מיר האבן שוין פריר גרעט :

הַדֶּלֶת בַּעֲדֵךְ וּבְעַד־בָּנַיִךְ וְיָצַקְתְּ עַל כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמָּלֵא תַּסִּיעִי: וַתֵּלֶךְ
מֵאִתּוֹ וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעֲדָהּ וּבְעַד בָּנֶיהָ הֵם מַגִּשִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא מיצקת מוצקת ק׳:
וַיְהִי ׀ כִּמְלֹאת הַכֵּלִים וַתֹּאמֶר אֶל־בְּנָהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כֶּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ
אֵין עוֹד כֶּלִי וַיַּעֲמֹד הַשָּׁמֶן: וַתָּבֹא וַתַּגֵּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְרִי
אֶת־הַשֶּׁמֶן וְשַׁלְּמִי אֶת נשיכי נִשְׁיֵךְ ק׳ וְאַתְּ בניכי וּבָנַיִךְ ק׳ תִּחְיִי בַּנּוֹתָר: וַיְהִי הַיּוֹם
וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל־שׁוּנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה וַתַּחֲזֶק־בּוֹ לֶאֱכָל־לָחֶם וַיְהִי מִדֵּי
עָבְרוֹ יָסֻר שָׁמָּה לֶאֱכָל־לָחֶם: וַתֹּאמֶר אֶל־אִישָׁהּ הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים
קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד: נַעֲשֶׂה־נָּא עֲלִיַּת־קִיר קְטַנָּה וְנָשִׂים לוֹ שָׁם מִטָּה
וְשֻׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה: וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה
וַיָּסַר אֶל־הָעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב־שָׁמָּה: וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ קְרָא לַשּׁוּנַמִּית הַזֹּאת
וַיִּקְרָא־לָהּ וַתַּעֲמֹד לְפָנָיו: וַיֹּאמֶר לוֹ אֱמָר־נָא אֵלֶיהָ הִנֵּה חָרַדְתְּ ׀ אֵלֵינוּ אֶת־
כָּל־הַחֲרָדָה הַזֹּאת מֶה לַעֲשׂוֹת לָךְ הֲיֵשׁ לְדַבֶּר־לָךְ אֶל־הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל־שַׂר
הצבא

פירוש ע״ט

אונ זָאלְסְט צוּא שְׁלִיסִין דִי טִיר בַּעֲדֵךְ וּבְעַד בָּנַיִךְ פַר דִיר אוּנ פַר דַיינֶע קִינְדֶער וְיָצַקְתְּ עַל כָּל הַכֵּלִים הָאֵלֶּה אוּנ זָאלְסְט גִיסֶען אוֹיף דִיא אַלֶע כֵּלִים וְהַמָּלֵא תַּסִּיעִי אוּנ דִי פוּלֶע כֵּלִי זָאלְסְטוּ אַוֶועק רוּקִין אוּנ זָאלְסְט גֶעבֶּען אַנְדֶערִי כֵּלִי אַלֵיידִיגֶע אוֹיף דֶעם אָרְט צוּ דֶער פִילִין זִי אָבֶּר דִי כֵּלִי פוּן בּוֹמֶל זָאלְסְטוּ שְׁטֶעלִין אוֹיף אֵיין אָרְט וַתֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ אוּנ זִיא אִיז אַוֶועק גְגַאנְגֶן פוּן אִים וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעֲדָהּ וּבְעַד בָּנֶיהָ אוּנ הָאט פַאר שְׁלָאסֶען דִי טִיר פַר אִיר אוּנ פַר אִירִי קִינְדֶער הֵם מַגִּישִׁים אֵלֶיהָ זֵיי הָאבֶּן גְנֶעהֶנְט צוּ אִיר דִי לֵיידִיגֶע כֵּלִים וְהִיא מוֹצֶקֶת אוּנ זִיא הָט גְגָאסֶן וַיְהִי כִּמְלֹאת הַכֵּלִים עֶס אִיז גְוֶוען אַז דִיא כֵּלִים זֶענֶען דֶער פִילְט גְוָוארְן וַתֹּאמֶר אֶל בְּנָהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כֶּלִי הָט זִי גְזָאגְט צוּ אִיר זוּהְן גְנֶעהְן נָאךְ צוּ מִיר אַכֵּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד כֶּלִי הָט עֶר גְזָאגְט צוּ אִיר עֶס אִיז נִיט דָא נָאךְ אַכֵּלִי וַיַּעֲמוֹד הַשָּׁמֶן אִיז גְבְּלִיבֶּען שְׁטֵיין דֶער בּוֹימִיל עֶס הָט אוֹיף גְהֶערְט צוּ גֵיין וַתָּבֹא וַתַּגֵּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים אִיז זִי גְקוּמֶן אוּנ הָאט עֶס גְזָאגְט צוּ דֶעם גֶעטְלִיכֶען מַאן וַיֹּאמֶר הָאט עֶר גְזָאגְט לְכִי מִכְרִי אֶת הַשֶּׁמֶן גֵיי פַר קוֹיף דֶעם בּוֹמֶל וְשַׁלְּמִי אֶת נִשְׁיֵךְ אוּנ בַּצָאל דַיין אַנְטְלַייעֶר וְאַתְּ וּבָנַיִךְ אוּנ דוּא אוּנ דַיינֶע קִינְדֶער תִּחְיִי בַּנּוֹתָר זָאלְט אִיר זִיךְ דֶער נֶערִין מִיט דֶעם אִיבֶּרִיגְן וַיְהִי עֶס אִיז גְוֶוען אַיין טָאג וַיַּעֲבוֹר אֱלִישָׁע אֶל שׁוּנֵם אִיז אֱלִישָׁע גְקוּמֶען צוּ דֶר שְׁטָאט שׁוּנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה אוּנ דָארְטֶן אִיז גְוֶוען אַיין אִשָּׁה חֲשׁוּבָה דָס אִיז גְוֶוען אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית שְׁוֶועסְטֶר וַתַּחֲזֶק בּוֹ לֶאֱכָל לָחֶם הָט זִי אִים שְׁטַארְק גְבֶּעטֶען עֶר זָאל בַּיי אִיר בְּרוֹט עֶסִין וַיְהִי מִדֵּי עָבְרוֹ אִיז גְוֶוען וֶוען עֶר פְלֶעגְט דָארְטֶען דוּרְךְ פָארֶן יָסוּר שָׁמָּה לֶאֱכָל לָחֶם פְלֶעגְט עֶר אָפּ קֶערִין אַהִין אִין הוֹז אַרַיין צוּ עֶסִין בְּרוֹט וַתֹּאמֶר אֶל אִישָׁהּ הָט זִי גְזָאגְט צוּ אִיר מַאן הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא אִיךְ וֵויים אַז דֶער נָבִיא פוּן גָאט אִיז אַהֵיילִיגֶר מַאן עוֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד עֶר קוּמְט צוּא אוּנְז תָּמִיד נַעֲשֶׂה נָא עֲלִיַּת קִיר קְטַנָּה לָאמֶר מַאכֶען פוּן זַיינְט וֶוענְט אַיין אוֹבֶּער שְׁטִיבֶּל מִיט אַקְלֵיינֶע וַואנְד וְנָשִׂים לוֹ שָׁם מִטָּה וְשֻׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה אוּנ לָאמֶר אִים דָארְטֶן טוּן אַיין בֶּעט אוּנ אַטִישׁ אוּנ אַשְׁטוּל אוּנ אַיין לַייכְטֶער וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין בְּבוֹאוֹ אֵלֵינוּ אַז עֶר וֶועט קוּמֶן צוּא אוּנְז יָסוּר שָׁמָּה וֶועט עֶר אָפּ קֶערִין אַהִין וַיְהִי הַיּוֹם אִיז גְוֶוען אַיין טָאג וַיָּבֹא שָׁמָּה אִיז עֶר גְקוּמֶן אַהִין וַיָּסַר אֶל הָעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב שָׁמָּה אִינ עֶר הָט אָפּ גְקֶערְט אוֹיף דֶעם אוֹבֶּר שְׁטִיבֶּל אוּנ הָט זִיךְ דָארְטֶן גְלֵייגְט וַיֹּאמֶר אֶל גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ אוּנ הָט גְזָאגְט צוּ גֵּיחֲזִי זַיין יוּנְג קְרָא לַשּׁוּנַמִּית הַזֹּאת רוּף צוּא דִי שׁוּנַמִּית וַיִּקְרָא לָהּ הָאט עֶר גִירוּפֶן צוּ אִיר וַתַּעֲמוֹד הָאט זִיא זִיךְ גְשְׁטֶעלְט פַר אִים וַיֹּאמֶר הָט אֱלִישָׁע גְזָאגְט צוּ גֵּיחֲזִי אֱמָר זָאג נָאר צוּא אִיר הִנֵּה דוּ הָאסְט גְאַיילְט פוּן אוּנְזֶערְט וֶועגִין צוּ בַּיְען צוּא מִיר אַיין אוֹבֶּער שְׁטִיבֶּל מֶה וָוס פַר אַטוֹבָה בַּדַארְפְסְט דוּ הָאבֶּן מִיר זָאלֶען דִיר טוּן הֲיֵשׁ הָאסְטוּ עֶפִּיס צוּ רֵיידְן

הַצָּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אָנֹכִי יֹשָׁבֶת: וַיֹּאמֶר וּמֶה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי
אֲבָל בֵּן אֵין־לָהּ וְאִישָׁהּ זָקֵן: וַיֹּאמֶר קְרָא־לָהּ וַיִּקְרָא־לָהּ וַתַּעֲמֹד בַּפָּתַח:
וַיֹּאמֶר לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אַתְּי חֹבֶקֶת בֵּן וַתֹּאמֶר אַל־אֲדֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים
אַל־תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחָתֶךָ: וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אֲשֶׁר־
דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע: וַיִּגְדַּל הַיָּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל־אָבִיו אֶל־הַקֹּצְרִים:
וַיֹּאמֶר אֶל־אָבִיו רֹאשִׁי רֹאשִׁי וַיֹּאמֶר אֶל־הַנַּעַר שָׂאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ: וַיִּשָּׂאֵהוּ
וַיְבִיאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ וַיֵּשֶׁב עַל־בִּרְכֶּיהָ עַד־הַצָּהֳרַיִם וַיָּמֹת: וַתַּעַל וַתַּשְׁכִּבֵהוּ עַל־
מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא: וַתִּקְרָא אֶל־אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שִׁלְחָה
נָא לִי אֶחָד מִן־הַנְּעָרִים וְאַחַת הָאֲתֹנוֹת וְאָרוּצָה עַד־אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאָשׁוּבָה:
וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ אַתְּי הֹלַכְתְּי אֵלָיו הַיּוֹם לֹא־חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם:
וַתַּחֲבֹשׁ הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר אֶל־נַעֲרָהּ נְהַג וָלֵךְ אַל־תַּעֲצָר־לִי לִרְכֹּב כִּי אִם־
אָמַרְתִּי לָךְ: וַתֵּלֶךְ וַתָּבוֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וַיְהִי כִּרְאוֹת

°את ק׳ °את ק׳ °הלכת ק׳ *כאן מסיימין הספרדים איש

פירוש

צום מלך אדער צום הויבטמאן ותאמר האט זי גזאגט בתוך עמי איך זיין צווישען מיין פאלק אונ צווישען מיינע קרובים אונ קיין מענטש טוט מיר ניט קיין שלעכץ דס איך זאל בדארפֿן קלאגן אויף אים ויאמר האט אלישע גזאגט צו גיחזי ומה לעשות לה אונ וואס דען זאלן מיר פֿון איר וועגן טובה טון זיא האט אונז גיטון ויאמר גיחזי האט גיחזי גזאגט אבל פֿר וואר בן אין לה זיא האט ניט קיין זוהן ואישה זקן אונ איר מאן איז אלט ויאמר האט אלישע גזאגט קרא לה רוף זי ויקרא לה אונ ער האט זי גרופֿן ותעמד בפתח דס זיא איז גשטאנען אין דער טיר ויאמר האט אלישע גזאגט צו איר למועד הזה צו דער צייט איבר א יאר כעת חיה אזו ווי דיא לעבעדיגע צייט איז איבר א יאר אין דער צייט אתי חבקת בן וועסטו דו האלזן איין זוהן ותאמר האט זי גזאגט אל אדני מיין הער זאג ניט אזו מיין הער דס איך וועל האלזן איין זוהן דען לשון (חובקת) איז טייטש ניט אזוי לאנג איש האלהים דו געטליכר מאן אל תכזב בשפחתך דוא זאלסט מיר ניט געבן אזא אזאר וואס וועט ניט זיין אזוי לאנג ותהר האשה ותלד בן איז דיא אשה טראגעדיג גווארן אונ האט געבארן איין זוהן למועד הזה צו דר צייט כעת חיה ווי דר לעבעדיגע צייט אשר דבר אליה אלישע וואס אלישע האט גרעדט צו איר ויגדל הילד איז דער יונגל גוואקסן גווארן דס קינד ויהי היום איז געגאנגען אמאל ויצא אל אביו

ע״ם

איז ער ארויס גגאנגען צוא זיין פאטער אל הקוצרים צו די שניטערס ויאמר אל אביו ראשי ראשי אונ האט גזאגט צו זיין פאטער מיין קאפ טוט מיר וויי ויאמר אל הנער האט דער פאטער גזאגט צו איין יונג שאהו אל אמו טראג אים צו זיין מוטער וישאהו ויביאהו אל אמו האט ער אים גטראגן אונ האט אים גבראכט צו זיין מוטער וישב על ברכיה עד הצהרים וימת איז ער געזעסן אויף איר קניא ביז אין מיטן טאג אונ איז געשטארבן ותעל ותשכיבהו על מטת איש האלהים איז זיא אויף גגאנגן אונ האט אים גלייגט אויף דעם בעט פון דעם געטליכן מאן ותסגר בעדו ותצא אונ האט פר שלאסן פר אים אונ איז ארויס גגאנגן ותקרא אל אישה ותאמר אונ האט גרופן צו איר מאן אונ האט גזאגט שלחה נא לי אחד מן הנערים שיק מיר איינס פון די יונגען ואחת האתונות אונ איין אייזל פון דיא אייזלען וארוצה עד איש האלהים אונ איך וועל לויפן ביז דעם געטליכן מאן ואשובה אונ איך וועל מיך ווידער קערן ויאמר האט ער גזאגט מדוע את הולכת אליו היום וואָרום גייסטו היינט צו אים לא חודש ולא שבת עס איז ניט ראש חודש אונ ניט שבת מוז זיין עפעס גישעהן ותאמר שלום האט זיא גזאגט עס איז שלום ותחבש האתון האט זי אן גגורט דס אייזל ותאמר אל נערה אונ האט גזאגט צו איר יונג נהג ולך טרייב אונ גיי אונ דו זאלסט מיך ניט אויף האלטן פון צו רייטן די [illegible] אז איך

איש־האלהים אותה מנגד ויאמר אל־גיחזי נערו הנה השונמית הלז: עתה רוץ־נא לקראתה ואמר־לה השלום לך השלום לאישך השלום לילד ותאמר שלום: ותבא אל־איש האלהים אל־ההר ותחזק ברגליו ויגש גיחזי להדפה ויאמר איש האלהים הרפה־לה כי־נפשה מרה־לה ויהוה העלים ממני ולא הגיד לי: ותאמר השאלתי בן מאת אדני הלא אמרתי לא תשלה אתי: ויאמר לגיחזי חגר מתניך וקח משענתי בידך ולך כי תמצא־איש לא תברכנו וכי־יברכך איש לא תעננו ושמת משענתי על־פני הנער: ותאמר אם הנער חי־יהוה וחי־נפשך אם־אעזבך ויקם וילך אחריה: וגחזי עבר לפניהם וישם את־המשענת על־פני הנער ואין קול ואין קשב וישב לקראתו ויגד־לו לאמר לא הקיץ הנער: ויבא אלישע הביתה והנה הנער מת משכב על־

מטתו

פירוש

וועל דיר זאגן ותלך איז זיא גגאנגען אונ איז גקומן צו דעם געטליכן מאן אל צו דעם בארג כרמל ויהי כראות איז גוועזן אז דר געטליכער מאן האט זיא גזעהן פון ווייטענס ויאמר הט ער גזאגט צו גיחזי זיין יונג הנה דס איז די שונמית ועתה אונ היינט רוץ לויף נאר אקעגן איר אונ זאג צו איר השלום לך אוב עס איז שלום צו דיר אוב עס איז שלום צוא דיין מאן אונ אוב עס איז שלום צוא דיין קינד האט זיא גיחזי גפרעגט ותאמר שלום הט זיא גזאגט עס איז שלום ותבא אל איש האלהים אונ איז גקומן צו דעם געטליכען מאן אל ההר צוא דעם בארג ותחזק ברגליו אונ הט אים אן גנומן אין זיינע פיס ויגש הט גיחזי גנעהנט אוועק שטופן זיא ויאמר הט דער געטליכר מאן גזאגט הרפה לה לאז איר אפ כי דען איר גמיט איז איר פר ביטרט ויי אונ גאט האט עס פר הולין פון מיר אונ הט עס מיר נים גזאגט ותאמר הט זי גזאגט השאלתי האב איך דען גבעטין איין זוהן פון מיין האר הלא פר וואר איך האב דאך דיר גזאגט לא דו זאלסט מיך נים נארין מיט אזוי

ע"ט

אזוהן וואס וועט נים לאנג לעבין ויאמר האט אלישע גזאגט צוא גיחזי חגור מתניך גורט אן דיינע לענדן אונ נעם מיין שטעקן אין דיין האנד אונ גיי כי אז דוא וועסט גפינן איין מאן זאלסטו איהם נים בענטשען זאלסט איהם קיין שלום נים געבין וכי אונ אז איין מאן וועט דיך בענטשען זאלסטו איהם נים ענטפערין ושמת אונ זאלסט טון מיין שטעקין אויף דעם פנים פון דעם יונג ותאמר האט גזאגט די מוטר פון דעם יונג חי יי אזוי וויא גאט לעבט אונ אזוי ווי דו לעבסט אוב איך וועל דיך פר לאזין דו מוזט אליין גיין מיט מיר ויקם איז ער אויף גשטאנין אונ איז גגאנגען נאך איר וגחזי עבר אונ גיחזי איז איבער גפארן פר זיי וישם אונ הט גטון דעם שטעקין אויף דעם פנים פון דעם יונג ואין אונ עס איז נים גוועז קיין קול אונ איין פר נעמונג וישב האט ער זיך אום גקערט אקעגין אים אונ הט גזאגט צו אים לא דער יונג האט זיך נים אויף גוואכט ויבא איז אלישע גקומען אין שטוב והנה אונ דער יונג איז טוט משכב על מטתו אונ ליגט אויף זיין בעט ויבא

ויסגור

כוכב

(ויאמר לגיחזי קח משענתי בידך וגו' וישם את המשענת על פני הנער ואין קול ואין קשב) על פי משל איין אדון האט מזהיר גוועזן זיין קנעכט אז ער זאל אכטינג געבין אויף זיין בן יחיד אויף יעדר טריט אונ זאל אום אליין געבין עסין אונ טרינקן נים דורך אשליח דר קנעכט הט מקיים גוועזן אונ האט אום געגעבן עסין מיט אלעפיל טרונקן מיט איין כוס אז דר פטר איז גקומן הט דס קינד גזאגט צום פאטר אז דר קנעכט הט נישט מקיים גוועזן ער הט אים געגעבן עסין מיט אלעפיל טרונקן מיט אכוס הט דר

מיעקב

פאטר גלכט אונ זאגט צו אים אז דר לעפול אונ דער כוס איז אכלי נישט קיין שליח אזוי ווען גיחזי זאל מיט קיינם נישט ריידן אויף דעם וועג וואלט ער גוועזן ווי אכלי וואלט גוועזן גלייך ווי אלישע ליינט אליין ארויף דעם משענת נאר ווייל גיחזי הט עוסק גוועזן אונ וועג מיט שאלות ותשיבות הט ער גהייסן אשליח אונ דר שליסל פון תחיית המתים איז נישט נמסר צו אשליח ובפרט ער איז נישט גוועזן אצדיק דריבר הט דער משענת נישט גיפוילט:

מִטָּתוֹ: וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה: וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־
הַיֶּלֶד וַיָּשֶׂם פִּיו עַל־פִּיו וְעֵינָיו עַל־עֵינָיו וְכַפָּיו עַל־כַּפָּו וַיִּגְהַר עָלָיו וַיָּחָם בְּשַׂר
הַיָּלֶד: וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בַּבַּיִת אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיְזוֹרֵר הַנַּעַר
עַד־שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנַּעַר אֶת־עֵינָיו: וַיִּקְרָא אֶל־גֵּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל־
הַשֻּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאֶהָ וַתָּבוֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי בְנֵךְ: וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל־רַגְלָיו
כפיו ק׳ וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ וַתֵּצֵא:

פירוש ע״ט

וַיִּסְגֹּר איז ער גקומן אונ הט פר שלאסן די טיר פר זיי ביידע וַיִּתְפַּלֵּל אֶל יְיָ אונ הט גבעטין צוא גאט וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל הַיֶּלֶד אונ איז אויף גנאנגען אונ האט זיך גלייגט אויף דעם קינד וַיָּשֶׂם פִּיו עַל פִּיו וְעֵינָיו עַל עֵינָיו וְכַפָּיו עַל כַּפָּיו אונ האט גטון זיין מול אויף דעם קינדס מול אונ זיינע אויגן אויף דעם קינדס אויגין אונ זיינע הענד אויף דעם קינדס הענד וַיִּגְהַר עָלָיו אונ הט זיך פר שפרייט אויף אים וַיָּחָם בְּשַׂר הַיֶּלֶד אונ פאיז ווארם גווארען דאס פלייש פון דעם קינד וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בַּבַּיִת אונ האט זיך אום גקערט אונ איז גיגאנגין אין דעם הויז אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה איין מאל אהין אונ איין מאל אהער וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו אונ איז אויף גגאנגין אונ הט זיך ווידער פאר שפרייט: אופען קינד וַיְזוֹרֵר הַנַּעַר עַד שֶׁבַע פְּעָמִים האט גניסט דער יונג ביז זיבין מאל וַיִּפְקַח הַנַּעַר אֶת עֵינָיו אונ דער יונג הט געפינט זיינע אויגן וַיִּקְרָא אֶל גֵּיחֲזִי וַיֹּאמֶר האט אלישע גירופן צו גיחזי אונ הט גזאגט קְרָא אֶל הַשֻּׁנַמִּית הַזֹּאת רוף די שונמית וַיִּקְרָאֶהָ האט ער זיא גרופען וַתָּבֹא אֵלָיו איז זי גקומן צוא איהם וַיֹּאמֶר האט ער גזאגט צו איר שְׂאִי בְנֵךְ הייב אויף דיין זוהן וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה איז זיא גקומען אונ איז גפאלען פאר זיינע פיס אונ הט זיך גבוקט צו דער ערד וַתִּשָּׂא אֶת בְּנָהּ וַתֵּצֵא אונ זיא האט אויף גיהובען איר זוהן אונ איז ארויס גגאנגין.

ענייני פטירת צדיקים

וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וגו׳ דער מדרש זאגט דער שָׂטָן האט זיך גערייצט מיט אַבְרָהָם אָבִינוּ אונ האט גזאגט צו אים דורך דיר איז גשטארבן שָׂרָה ווייל דוא האסט גברענגט דיין זון יִצְחָק צוא דוא עֲקֵדָה. אונ ווען נוט דוא עֲקֵדָה וואלט שָׂרָה נאך גלעבט ליבער וואס דער פסוק וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה וגו׳ שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה. דאס זעגין דוא יארין וואס שָׂרָה האט גדארפט לעבן דאס לעבן פון שָׂרָה איז נוט מער גוועזן אלס גזעצט פון הקב״ה נאר ביז הונדערט זיבין אונ צוואנציג יאר. אונ אן דו עֲקֵדָה וואלט איך שָׂרָה נוט לענגער גלעבט וואריב דוא גמרא זאגט עס שטייט אין פסוק וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ דיא זון שיינט אויף אונ דוא זון גייט אינטער איידער עס גייט אונטער דוא זון פון איין צדיק שיינט אויף דוא זון פון איין אנדערן צדיק איידער איין צדיק שטארבט ווערט פריער גבארען איין אנדערער צדיק איידער שָׂרָה איז גשטארבן איז גבארען גווארען רִבְקָה דריבער אז מען האט גזאגט צו אַבְרָהָם רִבְקָה איז גבארען גווארען האט אַבְרָהָם גוואוסט אז עס איז גקומען דוא צייט שָׂרָה זאל שטארבן נאך אפשט קען מען זאגן וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה וגו׳ דען דאס עיקר לעבן פון שָׂרָה איז נאר גוועזן זיבען אונ דרייסיג יאר וויא פיר דאס ווארט וַיִּהְיוּ בגימטריא איז דוא ביז ניינציג יאר וואס זיא האט קיין קינד גהאט איז איר לעבן קיין לעבן נוט גוועזן אזוי וויא רָחֵל האט גזאגט צוא יַעֲקֹב הָבָה לִי בָנִים וְאִם אַיִן מֵתָה אָנֹכִי. גיב מיר קינדער דען אז נוט איז גלייך וויא איך וואלט גשטארבן דאס קינדער איז דאס לעבן נוט קיין לעבן איז דאך דער עיקר לעבן פון שָׂרָה גוועזן פון דער צייט וואס יִצְחָק איז גבארען גווארען ביז צוא דער עֲקֵדָה וואס זיא איז דערפאר גשטארבן דאס איז אונ נאך זיבען אונ דרייסיג יאר זיא

פִיל וַיִהְיוּ טְרֶעפְט אָן נָאר וַוייל דוּא גִיטֶע יָארִין זֶענֶען גִוועזִין צוּם סוֹף פוּן אִירֶע יָארֶען אִיז גְלַייך זִיא וָואלְט גְהַאט נִיט אִירֶע אַלוּ יָארֶען . דֶען אַז אַמֶענְטְשׁ צוּם עֶרְשְׁטֶען אִיז אִיהְם זַייעֶר גִיט אוּנ אוֹיף דֶער עֶלְטֶער אִיז אוּם שְׁלֶעכְט פַר גֶעסְט עֶר דִיא גִיטֶע יָארֶען וָואס עֶר הָאט גְהַאט אוּנ דֶער יוּגֶענְט אוּנ אַז אַמֶענְשׁ הָט צוּם עֶרְשְׁטִין גְהַאט שְׁלֶעכְטֶע יָארִין אוּנ צוּם סוֹף הָאט עֶר גְהַאט גִיטֶע יָארֶען אִיז בַּייא אוּם גְלַייך וִויא אַלֶע זַיינֶע יָארֶען זֶענִין גִוועזִין גוּט . דָאס מַיינְט דֶער פָּסוּק וַיִהְיוּ חַיֵי שָׂרָה . אֲפִילוּ דֶער עִיקָר לֶעבִּין אִיז נָאר גִוועזִין וִויא פִיל דָאס וָוארְט וַיִהְיוּ טְרֶעפְט אָן וַוייל דִיא גִיטֶע יָארֶען זֶענִין גִיוועזֶען צוּם סוֹף יָארֶען מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים . אִיז גְלַייך וִויא דוּא גַאנְצֶע הוּנְדֶערְט זִיבֶּען אוּנ צְוָואנְצִיג יָאר זֶענֶען גִוועזֶען אַלֶע גִיטֶע יָארֶען נָאךְ קֶען מֶען זָאגֶען שְׁנֵי חַיֵי שָׂרָה . וָוארוּם דֶער מדרש זָאגְט דָאס שְׁטַארְבֶּען פוּן דִיא צַדִיקִים אִיז גְלַייך וִויא אַמֶלֶךְ הָאט גְמַאכְט אַגְרוֹיסֶע סְעוּדָה אוּנ הָאט גִבֶּעטִין פִיל גֶעסְט צוּא דוּ סְעוּדָה וִויא אַלוּ גֶעסְט זֶענוּן גְקוּמֶען הָאט דֶער מֶלֶךְ זַייא גִוויזֶען אַלְץ וָואס מֶען הָאט אָן גְגְרֵייט פוּן זַייעֶרְט וֶועגִין אוֹיף דוּא סְעוּדָה וָואס זַייא וֶועלִין עֶסוּן אוּנ וָואס זַייא וֶועלִין טְרִינְקֶען זֶענִין זַיי זַאט גְוָוארִין פוּן דֶעם זֶעהְן אוּנ זֶענִין אַנְטְשְׁלָאפֶן גְוָוארֶען אַזוֹ אִיז בַּייא הקב״ה אַיידֶער דֶער צַדִיק שְׁטַארְבְּט וַוייזְט אוּם הקב״ה זַיין שְׂכַר וָואס דוּא נְשָׁמָה וֶועט הָאבֶּען נָאךְ זַיין שְׁטַארְבֶּען אוּנ עֶר וֶוערְט זַאט מִיט דֶעם פַאר גֶענִיגֶען אוּנ עֶר וֶוערְט אַנְטְשְׁלָאפֶען דוּא נְשָׁמָה גֵייט אַרוֹס פוּן זַיין גוּף צוּא דֶעם פַאר גֶענִיגֶען וָואס זוּא הָט גְזֶעהְן . נָאר מִיר דַארְפֶען וִויסֶען צוּא וָואס וַוייזְט הקב״ה דֶעם שְׂכַר פוּן עוֹלָם הַבָּא דֶעם צַדִיק אַיידֶער עֶר שְׁטַארְבְּט מוּזֶען מִיר זָאגִין אֲפִילוּ דֶער צַדִיק אַיידֶער עֶר שְׁטַארְבְּט הָאבֶּען ־ידוּ צַעֵר דֶער גוּף אוּנ דוּא נְשָׁמָה וָואס זַייא גֵייעֶן אַוֶועק פוּן דֶער וֶועלְט דוּא נְשָׁמָה הָאט צַעַר וַוייל זוּא וֶועט שׁוֹן מֶער קֵיין מִצְוֹת אוּנ מַעֲשִׂים טוֹבִים הָאבֶּען אוּנ זוּא וֶועט שׁוֹן מֶער קֵיין תּוֹרָה לֶערְנוּן דֶער גוּף הָאט צַעַר דוּא נְשָׁמָה וֶועט גֵיין אוּנ הִימֶעל אָבֶּער דֶער גוּף וֶועט גֵיין אוּנ דֶער עֶרְד דוּא וֶוערוּם זָאלֶען אוּם עֶסוּן אוּנ עֶר זָאל פַאר פוֹילְט וֶוערִין דֶער גוּף זָאגְט אִיךְ הָאבּ דָאךְ אוֹיךְ גְהָאלְפֶען דוּא נְשָׁמָה צוּא אִירֶע מִצְוֹת טוּן אוּנ צוּא אִיר תּוֹרָה לֶערְנִין . אוּנ דוּא נְשָׁמָה אַלַיין הָאט אוֹיךְ צַעַר וֶועגִין גוּף דָאס אוּז גְלַייךְ וִויא צְוַויי בַּעֲלֵי מְלָאכוֹת הָאבֶּן גְאַרְבֶּעט בַּיי אַיין בַּעַל הַבַּיִת . זַיי בַּיידֶע זֶענִין גִוועזֶען אָרוּם אוּנ הָאבֶּען קֵיין אַנְדֶער הָאפְנוּנְג גְהַאט צוּ זַייעֶר פַּרְנָסָה נָאר וָואס דֶער בַּעַל הַבַּיִת וֶועט זַייא בַּצָאלֶען פְּרַייטוּג פַאר זַייעֶר אַרְבֶּעט פוּן דוּא גַאנְצֶע וָואךְ . עֶס אִיז גְקוּמֶען פְּרַייטוּג הָאט דֶער בַּעַל הַבַּיִת אַייגֶעם בַּצָאלְט פַר דִיא וָואךְ אַרְבֶּעט דֶעם אַנְדֶערִין הָאט עֶר נִיט בַּצָאלְט דֶער אַיינֶר וָואס הָאט גְנוּמֶען דָאס גֶעלְט פוּן בַּעַל הַבַּיִת הָאט קֵיין הֲנָאָה וַוייל עֶר וַוייסְט בַּייא זִיךְ אַז דֶער אַנְדֶערֶר הָאט אַזוֹ גוּט גְאַרְבֶּעט וִויא עֶר פַאר וָוס זָאל מֶען אִים נִיט בַּצָאלֶען . דָאס זֶעלְבִּיגוּ אִיז בַּיי דֶעם גוּף מִיט דוּא נְשָׁמָה . דוּא נְשָׁמָה וַוייסְט אַז אָן דֶעם גוּף וָואלְט זוּא נִיט גְהַאט דוּא מִצְוֹת אוּנ גוּט דוּא תּוֹרָה . נָאר דֶער גוּף הָאט גְאַרְבֶּעט גְלַייךְ מִיט אִיר . פַר וָואס זָאל זִיא גֵיין אוּנ הִימֶעל נֶעמִין אִיר לוֹן . אוּנ דֶער גוּף זָאל גֵיין אוּנ דוּ עֶרְד דְרִיבֶּער אַיידֶער דֶער צַדִיק שְׁטַארְבְּט וֶוען דֶער גוּף אִיז נָאךְ מִיט דוּ נְשָׁמָה צוּא זַאמֶען וַוייזְט זַיי הקב״ה דֶעם תַּעֲנוּג פוּן גַן עֵדֶן אוּנ פוּן דֶעם תַּעֲנוּג וֶוערוּן זַיי אַנְטְשְׁלָאפִין צוּ וַוייזֶען אַז דֶער גוּף וֶועט אוּנ קֶבֶר נוּט פַר פוֹילְט וֶוערוּן אוּנ וֶוערוּם וֶועלוּן אוּם נוּט עֶסוּן עֶר וֶועט נָאר שְׁלָאפֶען אוּנ קֶבֶר וִוי מֶען שְׁלָאפְט אוּנ אָבֶּעט . אוּנ אַזוֹ וִוי אַיינֶער שְׁלָאפְט אוּנ עֶס חָלוֹמְת אוּם אַגוּטֶער חָלוֹם שְׁלָאפְט עֶר מִיט גְרוֹס פַר גֶענִיגֶען אַזוֹ לִוגְט דֶער גוּף פוּן צַדִיק אוּנ קֶבֶר אוּנ אִין דֶעם קָאפּ שְׁווֶעבְּט נָאךְ דֶער פַר גֶענִיגֶן וָוס עֶר הָט אוּם גְזֶעהְן אַיידֶער עֶר הָאט זִיךְ גְשֵׁייד מִיט דִיא נְשָׁמָה דְרִיבֶּער זָאגְט דֶער פָּסוּק וַיִהְיוּ חַיֵי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים וְשֶׁבַע שָׁנִים . שָׂרָה הָאט גְלֶעבְּט אוֹיף דוּא וֶועלְט הוּנְדֶערְט מִיט זִיבֶּען אוּנ צְוָואנְצִיג יָאר . נָאךְ דֶעם שְׁנֵי חַיֵי שָׂרָה אִיז אוֹיף דָס בַּייעֶ גְוָוארֶען יָארֶען וָוס שָׂרָה הָט אוּנ זַיי גְלֶעבְּט אוּנ עֶס שְׁטֵייט שׁוֹן נוּט וִוי לַאנְג זִיא הָט גְלֶעבְּט וָוארוּם דָס אִיז שׁוֹן אַייבֶּעג לֶעבֶּען וָוס דוּ נְשָׁמָה אִירֶע הָט גְלֶעבְּט אוּנ גַן עֵדֶן וִויא דִיא גמרא זָאגְט אוּנ דוּא מסכת שבת (דף קנב) רַב נַחְמָן הָאט גְהַאט אַפֶּעלְד הַאט עֶר

געזעהן מענשען זיי זאלען גראבען אונ פעלד ווי זיי האבען טוף געגראבען האבען זיי געטראפען איין אבר האט דער מת אויף זיי געשריגען ווענין די מענשען געלאפען צו רב נחמן אונ האבען אים געזאגט אז א מענש פון אקבר האט אויף זיי אן געשריגען איז רב נחמן געקומען אונ פרעגט צום קבר אונ האט געפרעגט דעם מענש ווער ער איז האט, ער געזאגט איך פון רב אחאי בר יאשיה' זעהן מיר אז רב אחאי איז געלעגען אונ זיין קבר ווי איינער ווס שלאפט אונ די גרעבער האבען אים איף געוועקט פון שלאף אונ ער האט גרעט מוט רב נחמן ווי א לעבעדיגער מענש ווי עם שטייט אונ די גמרא אונ ב״א רב נחמן איז דס גארקיין וואונדער געוועז וואריום רב נחמן האט געוואוסט אז די צדיקים רוהין אונ די קברים אונ שלאפען מיט דעם חלום פון פר געניגען ווס זיי האבען געזעהן פאר זייער שטארבען:

〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰

בראשית כג חיי

אונקלוס

כג א וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה:

כג, והוו חיי שרה מאה ועשרין ושבע שנין:

רשב״ם

(א) ויהיו חיי שרה. אף על פי שבשאר נשים לא נתפרש ימי הייהן בשרה הוצרך לפרש בשביל שהוצרך להזכיר מיתת' בשביל קנין המער' פי'

בעל הטורים

(א) חיי שרה. כתיב לעיל תיניק ונתואל ילד את רבקה עד שלא נקעה שהשה של שרה זרחה שמשה של רבקה: שרה מאה שנה. ר״ת שמש וזרח השמש ובא השמש:

שפתי חכמים

א פי' ולא כלל כאחרים עם השבירות לחוד וכמאות לחוד כדלעיל בפ' בראשית ופ' נח וא״ל דק״ל למה נאמר שני מאה שנה ושני שבע שנים דכא בפ' בראשית ובפ' תולדות נח כתיב כבולן שני מאה שנה וכן שני השנים הפחותים

רש״י

(א) ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים. לכן נכתב שנה בכל כלל וכלל לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו א בתק' בבת כ' להמא

בית

(א) (ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים). זאגט רש״י (לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל) דריבר שטייט דס ווארט שנה ביי יעדר כלל באזונדר. אונ עס שטייט ניט צוזאמען מאה ועשרים

דוד

ושבע שנים (לומר לך) צו זאגען דיר (שכל אחד נדרש לעצמו) יעדר כלל האט אבעזונדר לערנונג (בת מאה כבת עשרים לחטא) ווען שרה איז אלט געוועזען הונדערט יאהר איז זיא געוועזען ריין פון זינד ווי

פירוש

כג (א) ויהיו (חיי שרה מאה שנה וגו') אמר שלשה פעמים שנה שנים אף על פי שיספיק באחד וכן נאמר באברהם ,מאה שנה ושבעים שנה וחמש שנים. וכן אמר בשני ישמעאל. ואמרו כי זה הדרך צחות בלשון הקודש. ונאמר עם החשבון הגדול שנה דרך כלל ועם החשבון הקטן שנים דרך פרטי ויש

רד״ק

דרש (ב״ר נ״ח) בחיי שרה בת ק' כבת כ' להמא בת כ' כבת ז' ליופי. ומתחל' לא זכר שנה לפיכך אמר בסוף שני חיי שרה ובאברהם ובישמעאל שאמר מתחלה שני חיי לא אמר בסוף דבר. ואפשר כי בכולם תוספת שני להודיע כי שלמו שנותיהם מיום ליום כי כן עושה האל עם הצדיקים כמו שכתבו רז״ל (סוטה

פירוש לתורת אלהים

(א) ויהיו חיי שרה אונ זיי זענין געוועזן די לעבטאג פון שרה מאה שנה הונדערט יאר

של״ה דקדוש

(ויהיו חיי שרה מאה שנה) דר זוהר זאגט ניט אונ וואולד איז דס מענש דער וועלכיר ווס האלט זיך קליין אונ ווס גרעסר ער איז אויף יענר וועלט האלט ער זיך אליין קלענר אויף דר וועלט אונ אזו פלעגט רב אז צו זאגען זיין הרגה אונ דער יקיבה וועיר עס איז קליין דער איז גרוס אונ דר ווס איז גריס איז קליין אונ ארמו דער צוא נסינן ביר אונ דעם פסוק וועלכר ביי דוא גרוסע צאלן מאה וואס בעדייט הונדערט אונ ביי עשרים צוואנציג שטייט שנה איין יאר בלשון יחיד אונ ביי דעם קליינעם צאל שבע זיבן שטייט שנים בלשון רבים. נם קען מען נסינן נאך ארמז אונ דעם סדר פון דיא צאלן אין דם פסוק אזו ווי אונזרי חכמים זאגן די אלטע לייט פון תלמידי חכמים ווס מער זיי ווערן עלטר ווערן זיי אליין קלינר אונ דיא אלטע עמי הארצים ווס מער זיא ווערן עלטר ווערן זיי אליין נארישר אין דריבר שטייט נאר ביא דיא לעצטי זיבן יאר פון פריהערן לעצטן דס ווארט שנים אין לשון רבים צו ווייזן אז אירע לעצטי יארן זענן גיווען די וויכטיגסטע אין גרעסטע יארן פון איר לעבן ווייל ווס זיא איז אלץ עלטר געווארן איז איר חכמה גרעסר געווארן:

משלי יהודה

אז אונזר מוטער שרה איז געשטארבן איז אברהם געגאנגן צו די קינדר פון חת ביי זיי צו קויפן

ספר הישר

ויהי אין עס איז געוועזן די לעבנס טעג פון שרה הונדערט יאר אונ זיבן אונ צוואנציג יאר אונ דאס ווא

ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה: ב ותמת שרה

שנין שני חיי שרה: ב ומיתת שרה בקרית

בעל הטורים

שני חיי שרה. לא אמר ימי לפי שמורה לימי צרות וכשהזקינה עוד פסקו ממנה ימי הצרות לפיכך אמר שני. ד"א מנין ויהיו כי' עיקר שנותיה משנולד יצחק דהא צ' היתה כשנולד וכל ימיה קכ"ז: (ג) ולבכתה. כ"ף קטנה שלא בכה אלא מעט לפי שזקנה היתה א"נ שהיתה כמו נגזרת מיתתה שמסרה דין וע"כ נענשה היא תחלה והמאבד עצמו לדעת אין מספידין אותו:

רשב"ם

בקרית ... מתי מתה כאחר תשעים של הורת': (ג) ויבא אברהם אפי' לא בא ממקום אחר אעפ"כ ראוי לומר כי בא לסופדה

רש"י

ב מה בת כ' לא חטאה שהרי אינה בת עונשין ג אף בת ק' בלא חטא ובת כ' כבת ז' ליופי: שני

שפתי חכמים

ממאה נמי כתיב נבו שנים אלא שנה אמאי קשה לרש"י שהוצרך גבי עשרים דלא מצינו לכולן שנכתב ג"פ שנה וע"כ צ"ל דלהוי למדרש וכיון דתר אתי למדרש כולן נמי אתי לדרשא שכ"א נדרש בפ"ע פי' כל כלל מתפרש לעצמו ואינו מתחבר עם הכללים האחרים עד שיהיו שלשתן יחד סך א' כמנהג המספרים מאחדים ומעשיריות וממאה משים דשנה ושנה לחלק ומחלק האחדים לחוד והמאות לחוד. ולפ"ז העשרים ושבע אינם הנוספים על המאה אלא הראשונים שבתוך המאה: ב משמע שר"ל דהוה הכיקש אנו למדין שכל ימיה היו טובים ובסמוך פירש"י שני חיי שרה כולן שוין לטובה משמע דמשני חיי שרה למדין אנו שכל ימיה היו טובים וא"כ דבריו סותרין זא"ז. ולק"מ דאדרבה לפי הכיקש דבת ק' כבת כ' לחטא לא ידענו שהיתה בת ק' ליופי כבת כ' שכל כלל נדרש לעצמו למעלה לבד לכך צריך שני חיי שרה כולן שוים וכו'. (ממ"ש) ונ"ל דלפי שנכתב שנה להקיש זה לזה בת ק' כבת כ' ר"ל כ' שנים מלידתה וא"כ הכ"ז שנים שבפסוק הם אותן הכללים בתוך המאה ולא אותן הנוספים על המאה כפשוטו של המקרא וא"כ אפשר לומר שהכ"ז שנים שאחר המאה היה בה חטא ולא היתה יפה לכך הוצרך שני חיי שרה כולם שוים ומשני חיי שרה לבד לא היינו יודעים רק במעלה אחד כולם שוים ל"פ נ"כ שנה בכל כלל לטובה

בית דוד

זיא איז געוועזן ריין פון זינד ווען זיא איז אלט געוועזן צוואנציג יאר (ומה בת עשרים לא חטאה) ווען זיא איז אלט געוועזן צוואנציג יאר האט זיא ניט גזינדיגט (שהרי אינה בת עונשין) ווארום ביז צוואנציג יאר שטראפט מען ניט פון הימל. ווייל דיא זינד ועגן קיין זינד (אף בת מאה לא חטאה) ווען זיא איז אלט געוועזן הונדערט יאהר האט זיא אויך ניט געזינדיגט (ובת עשרים כבת שבע ליופי) ווען זיא איז אלט געוועזן צוואנציג יאר איז זי געוועזן אזוי שיין אזוי ווי א קינד פון זיבען יאהר: (שני חיי שרה). דס זענען די יארן וואס שרה האט געלעבט. זאגט רש"י (כולן שוין לטובה

פירוש רד"ק

י"ג): (ג) (ותמת שרה בקרית ארבע). כי שם היו משיצאו מבאר שבע (בקרית ארבע). ארבע הוא שם

פירוש לתורת אלהים

ועשרים שנה אונ צוואנציג יאר ושבע שנים אונ זיבען יאר (עיין רש"י). שני די יארן חיי שרה די לעבטאג פון שרה (עיין רש"י): (ב) ותמת שרה בקרית ארבע אונ שרה איז געשטארבען אין

ספר הישר

אין שרה געשטארבען אונ אברהם איז אויף געשטאנען פון פאר זיין מת צו זוכען אבער מען זאל דורט בהאלטען דעם מת. אונ אברהם איז געגאנגען צו די קינדער פון חת אונ האט צו זיי אזוי געזאגט איך בין איין גר אונ איין אלט געזעסינער ביי אייך גיט מיר איין אורט ווי איך זאל מיין מת בהאלטען האבען געזאגט דיא קינדער פון חת צו אברהם דס געצע לנד איז פאר דיר ווי עס געפעלט דיר מענכטו בהאלטען דעם מת. אונ אברהם זאגט אוב אייער ווילען איז אונ דר זאך זאלט איר גיין צו עפרון דר זון פון צוחר אונ זאלט אים בעטען ער זאל מיר פאר קופען די מטפלטע הייל וואס איז ביי אים אונ עק פעלד אונ איך וועל אים דר פר געבען ווי פיל ער וויל. אונ עפרון איז געזעסען אינטער די קינדער פון חת. אונ עפרון זאגט צו אברהם אין אלץ וואס דו בגערסט וועט דיין קנעכט טון. האט אברהם געזאגט צו עפרון בחנם ניט נאר איך וועל ביי דיר אם קופען דם פעלד מיט דר הייל פר געלד אוף אייבג האט עפרון געזאגט צוא אברהם נון דם

משלי יהודה

אשטיקל ערד פון אירט ווען האבן זיי אים געזאגט (שמענו אדוני נשיא אלהים אתה בתוכנו) הער אונז צו האר דר עלצטער פון גאט ביסטו צווישען אונז עס איז א משל אגרויסר רב איז געזעסען אונ אגרויסע שטאט אויף דר עלטער האט ער זיך בזעצט אונ אקליין שטעטיל אונ אז עס קומט אונ שטעטיל ארין איין אורח אונ פרעגט איינעם אויף דעם רב אונ ער ענפערט אים ער איז אונזער רב מיינט דער מענש אז ער זאגט אויף דעם רב א שבח אבער באמת איז דם פר אים ניט קיין שבח ווארום ווערליג זיין גרוסקייט וואלט ער בדארפט זיין רב אונ אגרויסע שטאט צווישען גרויסע חכמים וואס דען וואלט ער בדארפט ענפערן ער איז דר רב פון יענער גרויסר שטאט נאר לעת עתה זיצט ער ביי אונז דם נעמליכע איז מיט די קינדער פון חת זיי האבן געוואלט צו אברהם אפ געבן כבוד האבן זיי אים געזאגט (נשיא אלהים אתה) דו ביסט דר עלצטער פון זיא נאר לעת עתה (בתוכנו) ביסטו צווישען אונז דער עלצטער:

אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וַאֲתָא אַבְרָהָם לְמִסְפַּד לְשָׂרָה וּלְמִבְכְּיַהּ :

בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה ולבכותה

תו"א נקרית ארבע. עירובין נג : ויבא אברהם. ר"ה יו ב"ת לג סנה' מז:

רש"י

חיי שרה. כלן שוין לטובה : (ב) בקרית ארבע על שם ד' ענקים שהיו שם אחימן ששי ותלמי ואביהם. ד"א ע"ש ד' זוגות שנקברו ה שם איש ואשתו (ב"ר) אדם וחוה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה : ויבא אברהם. מבאר ו שבע : לספוד לשרה ולבכותה. ונסמכה מיתת שרה ז לעקידת

שפתי חכמים

לטובות דהיינו בב' מעלות חטא ויופי ועל שניהם קאי שני חיי שרה ודו"ק : ג הכא משמע דמיד אחר כ' כיתה בת עונשין ובפ' בראשית גבי ויולד נח את שם וגו' פירש"י כשאמו דקודם מ"ת פר ק' לא הוי בר עונשין וי"ל דגבי אברהם ושרה שאני משום דהם קבלו עליהם את התורה ולאחר מ"ת העונש הוא מבן כ' ולמעלה וכא כתוב להודיענו שאפי' לפי הזמן שאחר מ"ת שבני עונשים הם מבני כ' ולמעלה לא חטאה. ברא"ם : ד כי ברא"ם אבל לא ידעתי מי הכריחם למדרש קרית ארבע ע"ש ארבע ענקים וכו' כי אחר שמצאנו שנקרא פועל העיר ארבע כדכתיב ושם חברון לפנים קרית ארבע האדם הגדול בענקים הוי ראוי לומר שפי' קרית האדם שנקרא ארבע ויפרשו למה נק' שמו ארבע ולמה לא נק' שם העיר ארבע ובאמת וי"ל משום שמצאו השם לקריאת העיר למה נקרא שמה ארבע ולא לקריאת אדון העיר בשם ארבע מ"כ פי' שהעיר נקרא ע"ש ד' זוגות וכו' ופועל העיר ג"כ נקרא ארבע ע"ש העיר וכו' : ה (תפ"ג) הוצרך לשני טעמים כי לכ"א מהטעמים לבדו קשה דהי"ל לקרות העיר ע"ש הענין עצמו שהיא סבה לשם העיר לפי' ד' ענקים הו"ל לקרות ענקים ולפי' ב' הי"ל קרית זוגות ולא ארבע דאין שייך לקרות שם העיר אחר המספר שאינו סבה לשם העיר דאין בו נפקותא אם היו ד' או פחות או יותר מכן בזוגות לכ"פ שניהם ר"ל דקרית ארבע נקרא ע"ש שיש בה איזה דברים של מספר ד' ד' והיינו ד' ענקים וד' זוגות ולא ע"ש ענין אחד לבדו ותו אפי' אתי"ל שנקרא שם העיר הוא הענין עצמו מ"מ קראו ע"ש המספר כדי לקצר ולכלול ולרמז במלה ארבע ב' ענינים שהיו שם כ"א של מספר ד' דהכי תינייהו תפסת ודו"ק : ו וא"ת מנ"ל לרש"י וי"ל דהוא"ל וכתיב סתם ולא מפרש מהיכן בא ודאי קאי אמקום שישב שם ולא נזכר בפסוק שישב בשום מקום אחר בעקידה אלא בבאר שבע כדכתיב בס' וירא : ז (ברא"ם) לאו בסמיכות פרשיות קאמר דא"כ הל"ל זה בתחלת הפרשה ועוד מנ"ל שאין זה מקומו אלא בסמיכות תיבות דקבלה כיתה כירס שהיה סמוך לעקידה ומדסמיך לי' אקרא ויבא אברהם :

בית דוד

לְטוֹבָה אַלֶע יָארִין אִירֶע זֶענֶען גֶוועזֶען גְלַייךְ צוּם גוּטֶען (ב) (בְּקִרְיַת אַרְבַּע) . אִין דִי שְׁטָאט אַרְבַּע . זָאגְט רַשִׁ"י פַר וָואס הָאט מֶען גֶערוּפֶען דִי שְׁטָאט חֶבְרוֹן קִרְיַת אַרְבַּע (עַל שֵׁם אַרְבַּע עֲנָקִים שֶׁהָיוּ שָׁם) וַוייל דָארְטֶען זֶענֶען גֶוועזֶען פִיר רִיזֶען (גַאנְץ הוֹכֶע מֶענְטְשֶׁן) זַייעֶרֶע נֶעמֶען זֶענֶען גֶוועזֶען אַחִימַן שֵׁשַׁי תַּלְמַי אוּנ זַייעֶר פָאטֶער (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַזַאד וָועל אִיךְ דִיר זָאגֶען פַר וָואס מֶען הָאט גֶערוּפֶען דִי שְׁטָאט חֶבְרוֹן קִרְיַת אַרְבַּע (עַל שֵׁם אַרְבַּע זוּגוֹת שֶׁנִּקְבְּרוּ שָׁם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ) וַוייל אִין חֶבְרוֹן זֶענֶען בֶּגְרָאבֶען גֶיווָארֶען פִיר פָּאר מַאן אוּנ וַוייבּ) אָדָם אוּנ חַוָּה. אַבְרָהָם אוּנ שָׂרָה . יִצְחָק אוּנ רִבְקָה. יַעֲקֹב אוּנ לֵאָה: (וַיָּבֹא אַבְרָהָם).(מִבְּאֵר שֶׁבַע). אַבְרָהָם אִיז גֶקוּמֶען פוּן בְּאֵר שֶׁבַע צוּ חֶבְרוֹן:(לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ) . זָאגְט רַשִׁ"י (נִסְמְכָה מִיתַת שָׂרָה

פירוש לתורת אלהים

קִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן דָאס מֵיינְט מֶען חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנַעַן אִין דֶעם לַאנְד כְּנַעַן (עיין רש"י) . וַיָּבֹא אַבְרָהָם אוּנ אַבְרָהָם אִיז גֶקוּמֶען פוּן בְּאֵר שֶׁבַע לִסְפּוֹד צוּ בַּאקְלָאגֶין שָׂרָה אוּנ צוּ בַּאוויינֶען זִיא

פירוש רד"ק

איש נקרא כן בעבור שהיו ארבע ענקים הוא ושלשת בניו וכן אמר בספר יהושע (כ"א) את קרית ארבע אבי הענק ・ ושלשה בניו היו אחימן ששי ותלמי ・ והעיר הזאת שמה חברון והיתה לארבע ולבניו : (ויבא אברהם) ・ בא מן החוץ כי לא היה עמה בבית במת מיתתה ・ אי בא ממקום אחר כי לא הי' בחברון בשע' שמתה : (לספוד) בדברי המספד וקינות. (ולבכותה) ・ לבכות עליה.וכן בא הלשון הזה בלא קשר עליכם ואל

ספר הישר

שֶׁעלְד מִיט דֶר הַייל אִין פַר דִיר אוּנ וִוי פִיל גֶעלְד דִי וֶוערְט מִיר גֶעבֶּן וֶועל אִיךְ בַּיי דִיר גֶעבִּין . הָאט אַבְרָהָם צוּ עֶפְרוֹן גֶזָאגְט נִיט אַזוֹ נָאר מִיט פִיל גֶעלְד ווִיל אִיךְ עֶס קוֹיפִין פוּן דִיר אוּנ פוּן דַיינֶע קִינְדֶר אִין פוּן דִי שְׁטָאט לַייט אוֹיף אֵייבִּיג.אוּנ עֶפְרוֹן אוּנ אַלֶע בְּרִידֶר הָבּוּ צוּ גֶהֶערְט צוּ דֶר זַאךְ אוּנ אַבְרָהָם הָאט אִים גֶיוָואגֶן פִיר הוּנְדֶערְט גִּילְט זִילְבֶּר אוּנ גִיט דָם גֶעלְד צוּ עֶפְרוֹן אוּנ צוּ זַיינֶע בְּרִידֶר אוּנ אַבְרָהָם הָאט אוֹיךְ גֶשְׁרִיבֶּן אוּנ אַיין בּוּךְ אוּנ הָאט גֶחַתְמֶ'ת פִיר עֵדוּת דוּ.הַייל אוּנ דָם פֶעלְד הָאט עֶר גֶקוֹיפְט פוּן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אוּנ פוּן זַיינֶע קִינְדֶרס קִינְדֶר. אוּנ אַבְרָהָם אִיז אוֹיךְ גֶשְׁטַאנֶען מִיט זַיינֶע קְנֶעכְט אוּנ זֶענֶען גֶגַאנְגֶען אַהֵיים קֵיין בְּאֵר שֶׁבַע : אוּנ אַבְרָהָם הָאט גֶרוּפֶען זַיין קְנֶעכְט אֱלִיעֶזֶר אוּנ זָאגְט צוּ אִים אִיךְ בִּין שׁוֹין

*) **הערה** נאך דעם אנדערן פשט פון רש"י איז רעכט וואס דיא תורה דערציילט דיא שטאט חברון האט מען גערופען קרית ארבע ・ פיר ואלן וויבן פאר וואס האט אברהם נאר געוואלט דיא מערת המכפל' ווייל אין איר איז גיווען בגראבן אדם און חוה.אבער נאך דעם ערשטען פשט איז וואו ווערט דיא תורה דיא דערציילט אז חברון הט מען גרופען קרית ארבע וועגען דיא פיר ריזען ・ נאר קע איז צו פרעגען אברהם האט דאך געוואהנט דאמאלס אין באר שבע [וויא קע שטייט אין דיא פריערדיגע סדרה נאך די עקדה (פסוק יט) וישב אברהם ...

וְלִבְכֹּתָהּ׃ ג וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי־חֵת

ג וְקָם אַבְרָהָם מֵעַל אַפֵּי מִיתֵיהּ וּמַלֵּיל עִם בְּנֵי חִתָּאָה לְמֵימַר׃

ת"א ויקם אברהם. ברכות יח: ס"ב' זעירא לאמר דייר

בעל הטורים

(ג) ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל בני חת לאמר. מלמד שאסור לספר לפני המת; י"פ בני חת כפ' לפני שהמדבר

רש"י

יצחק לפי שע"י בשורת העקידה ח שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט פרחה ט נשמתה ממנה

שפתי חכמים

ח דאל"כ למה"מ כ' רמתכח וינה אלה בא לומר שנה מסר כמוריה ע"י וכו׳ ; ט ול"ת כמעט שנשחט כו"ל למנקט וי"ל דה"פ שלית כה מכר כמוריה וכגיד לה עיין העקידה וכתחיל

בית דוד

לעקדת יצחק) פר וואס שטייט דם שטארבין פון שרה נעבין די עקדה פון יצחק (לפי שעל ידי בשורת העקדה) ווייל מען הט גזאגט צו שרה די עקדה (שנזדמן בנה לשחיטה) איהר זוהן איז אן גבריית גוועזן ער זאל געשאכטן ווערן (וכמעט שלא נשחט) עס הט נפעלט אביסול צייט (אפאר מנוטין) מען זאל איר זאגן ער איז ניט גשאכטין גיווארין, איידר מען הט איר גזאגט ער איז ניט גשאכטען גווארין (פרחה נשמתה ממנה ומתה) איז ארויס נפלוגין פון איר די נשמה אונ זיא איז גשטארבן:

פירוש רד"ק

אבכה בצום נפשי (תהלים מ"ט) כאלו אמר על נפשי · וכן ויבך אתו אביו (ל"ו) : (ג) (ויקם מעל פני מתו) לצרכי המת ואמר מתו · ואם היא אשה כי על גוף המת אמר : (וידבר אל בני חת) . בני חת היו אנשי העיר

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש"י) : (ג) וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ אונ אברהם איז אויף גשטאנען פון פאר זיין מת

ספר הישר

אלט אונ ווייס ניט דם טאג ווען איך וועל שטרבן דרום וועל איך דיך בשווערן ביי גאט ב"ה וום איז אין הימעל אז די זאלסט ניין נעמן אווייב צו מיין זון פון מיין פטרם משפחה אונ חרן ניט פון די טעכטר כנען, אונ דר גאט וום הט מיך גפירט פון מיין פטרם הויז צו דם אורט . דער דאזיגר גאט וועט שיקן זיין מלאך פר דיר אונ וועט בגליקן דיין וועג דו זאלסט נעמן אווייב צו מיין זון פון מיין משפחה . אונ אליעזר ענפרט צו אברהם איך וועל גיין צו דיין משפחה צו נעמן אווייב צו דיין זון יצחק טמר וועט זי אבר ניט וועלן גיין מיט מיר צו דעם לנד צו וועל איך זיין ריין פון דר שבועה הט אברהם צו אים גזאגט יוא דו וועסט זיין ריין פון דר שבועה . אונ אליעזר טוט ווי אברהם הט אים גזאגט אונ אליעזר הט צו גשווארן זיין האר אברהם אויף דר דאזיגר זאך . אונ אליעזר איז אויף גשטאנען אונ הט גנומען צעהן קעמלן פון אברהמס קעמלין אונ צעהן קנעכט פון אברהמס קנעכט. אונ איז גגנגן קיין חרן צו נעמן איין ווייב צו יצחק . אין ווי אליעזר איז אוועק גגאנגן הט אברהם גשיקט צו שם ועבר זיין זון יצחק זאל קומן אהיים אונ יצחק איז גקומן צו אברהם קיין באר שבע אונ אליעזר איז גקומן צום הויז וום דרט איז איין וואסר אין עס איז פר דער שטאט חרן אונ אליעזר הט גמכט קניען די קעמלין ביים וואסער אונ הט זיך גזעצט אפ רוען . אונ אליעזר טוט תפלה אונ זגט גאט פון מיין הער אברהם טו שיקן ניטם פר מיר אונ טו חסד מיט מיין האר אז דיא זאלסט שיקען איין ווייב צום זון פון מיין הער פון זיין משפחה . אין גאט ב"ה הט דר הערט דיא רייד פון אליעזר פון וועגן אברהם אונ אליעזר איז אריין גגנגנון אונ שטאט אריין אונ איז נגאנגן צום הויז פון בתואל דר זון פון מלכה דם ווייב פון נחור דר זון פון תרח . אונ אליעזר דר ציילט פר זיי וום עס הט זיך אים גיטרפון . אונ ער איז איין קנעכט ביי אברהם . אונ זיי פרייען זיך זייער מיט אים . אונ אלע הבן גלויבט גאט ב"ה אויף דר דאזיגר זאך . אין זיי געבן רבקה וום איז די טכטער פון בתואל פר איין ווייב צו יצחק אונ רבקה איז גוועזן זייער שיין פון גשטלט אונ זי איז גוועזן אבתולה אונ לבן אין נחור הבן גמכט אונ דער ועלביר נאכט איין סעודה . איז גקומן אליעזר אויך מיט זיינע צעהן מענשן אויף דר סעודה אונ הבן גגעסן אונ גטרונקן אין האבן זיך גפרייט איין גאנצע נאכט אונ ווי עס איז גקומן אונ דער פריא איז אליעזר אויף גשטנון אונ הט גזגט צום הויז גזינד פון בתואל שיק אונז אוועק צו אונזר הער. אונ זיי הבן גשיקט רבקה מיט אים אונ אויך דבורה איר זיינגערין אונ

באר שבע] וויא קומט שרה צו שטארבען אין חברון . דריבר זאגט דער פסוק קרית ארבע היא חברון ווייל אין חברון האבען גוואהנט דיא ריזען · דריבער איז שרה גקומען קיין חברון.ווי דער ילקוט שרייבט ווען שרה הט גזעהן עס איז אריבער דריי טעג אונ אברהם מיט יצחק זענען נאך נים דא צוריק אהיים איז זיא ארום נעגאנגען פון באר שבע זיי זוכען אונ ווייל זיא האט געוואוסט אין חברון זענען דא די ריזען איז זיא גענאנגען אין חברון ביי זיי פרעגן טאמער האבען זייא גזעהן פון וויטען וואו איז אברהם מיט יצחק . אונ זיי האבן טאקי גזעהן וויא יצחק ליגט אויף דעם מזבח אונ נעבען אום שטייט אברהם מיט אמעסר אין דר האנד אונ וויל אים שעכטן אונ דאס האבען זיי דערציילט צו שרה . ווי שרה הט דם נהערט איז פון איר ארום די נשמה אונ איז נשטארבען אין חברון :

ד גַּר־וְתוֹשָׁ֥ב אָנֹכִ֖י עִמָּכֶ֑ם לֵאמֹֽר׃ ד גֵּר־וְתוֹשָׁ֥ב אָנֹכִ֖י עִמָּכֶ֑ם תְּנ֨וּ לִ֤י אֲחֻזַּת־קֶ֙בֶר֙ עִמָּכֶ֔ם וְאֶקְבְּרָ֥ה מֵתִ֖י מִלְּפָנָֽי׃ ה וַיַּעֲנ֧וּ בְנֵי־חֵ֛ת אֶת־אַבְרָהָ֖ם לֵאמֹ֥ר לֽוֹ׃

ד דַּיָּר וְתוֹתָב אֲנָא עִמְּכוֹן הָבוּ לִי אַחֲסָנַת קְבוּרָא עִמְּכוֹן וְאֶקְבַּר מִיתִי מִן קֳדָמָי׃ ה וַאֲתִיבוּ בְנֵי חִתָּאָה יָת אַבְרָהָם לְמֵימַר לֵיהּ׃

רשב"ם

לספוד': (ד) גר ותושב אנכי. מארץ נכרי' באתי לגור כאן ונתישבתי עמכם לכן אין לי מקום קברות אבות הנה: בקרית ארבע· שם האיש ארבע כדכתיב ביהושע קרית ארבע אבי הענק כמו קרית חיצון: תנו לי אחוזת קבר· הניחו לי לקנות קרקע כאן והתרצו אתם יושבי העיר להניח לקבור בו מתי ממשפחתי כי אחוזת קבר אין יכול להיות אלא ברצון כל בני העיר וכך מוכיח לפנינו כשנתן אברהם הכסף לעפרון, ויקם אברהם

בעל הטורים

מקומו של ת"ת כאלו קיים עשרה מגורות

שמענו

פיס ככס י"פ אות חיה

רש"י

ומתה: (ד) גר ותושב אנכי עמכם. גר מארץ אחרת ונתישבתי עמכם ומ"א אם תרצו הריני גר ואם לאו אהי' תושב ואטלנה מן הדין שא"ל הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת: אחוזת קבר. אחוזת קרקע לבית

שפתי חכמים

לכגיד לס שנזדמן כנס לפיטב ולומר כמניד לפייס דבריו ולומר לם שנילל ולא נפתט ונתשט שאמר לה שלא נפתס ר"ל ששב מובטת קודם לכן ונגלכ כ"כ עדבריו ופרתכ רותכ ונפתכ. מכרא"ים: י ולא"ת וכלא כפ' לך כתיב וכבנעני וכפריזי אז יושב באחרץ וכס פרש"י ולא זכו נכ אברכס עדיין ב"מ רפדיין לא כיכ לאברכס חלק בכ וי"ל דלעיל לא כיכ עדיין זרע לאברכס אבל עתכ כי"ל זרע ולכך נקט ככא שא"ל כקב"כ לזרעך אתן וגו' ועתכ יש לי זרע ולכך לכל כפחות תנו לי אחוזת קבר אף שעדיין אין זרעי ראוי לרשת את כארץ

בית

(ד) ז"י) (גֵּר וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם).אַבְרָהָם הָט גִזָאגְט צוּ דִי מֶענְטְשְׁ'ן פוּן חֵת אִיךְ בִּין מִיט אַיידְ אַגֵר אוּנ אַתוֹשָׁב (גֵר מֵאֶרֶץ אַחֶרֶת) אִיךְ בִּין אַגֵר ווייל אִיךְ בִּין פוּן אַיין אַנְדֶר לַאנְד פוּן לַאנְד כַּשְׂדִים, אוּנ אַתוֹשָׁב בִּין אִיךְ ווייל (וְנִתְיַשַּׁבְתִּי עִמָּכֶם) אִיךְ הָאב מִיךְ בַּזֶעצְט מִיט אַייךְ, אִיךְ וואהְן אַלַאנְגֶע צַייט. אִין לַאנְד כְּנַעַן (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט אַזוֹ הָאט אַבְרָהָם גִזָאגְט צוּ דִי חִתִּים (אִם תִּרְצוּ) אוֹיבּ אִיר ווִילְט מִיר פַר קוֹיפְ'ן אַפְּלַאץ אוֹיף אַבֵית הַקְּבָרוֹת

דוד

(הֲרֵינִי גֵר) בִּין אוֹיךְ אַגֵר אוּנ ווֶעל אַייךְ פַר דֶעם פְּלַאץ בַּצָאלִין(וְאִם לָאו) אוּנ אוֹיבּ אִיר ווִילְט מִיר ג'ִיט פַרְקוֹיפְ'ן אַפְּלַאץ אוֹיף אַבֵית הַקְּבָרוֹת (אֶהְיֶה תוֹשָׁב) ווֶעל אִיךְ זַיין אַבֶּעוֶעסְטֶענֶער (ווֶעל אִיךְ זָאגְן דָס לַאנְד אִיז מַיין, אוּנ אִיר זֶענְט פְרֶעמְדֶע אִין לַאנְד) (וְאֶטְּלֶנָּה מִן הַדִּין) ווֶעל אִיךְ מִיט דִין אַוֶועק נֶעמֶען פוּן אַייךְ דָס לַנד(שֶׁאָמַר לִי הקב"ה)גָאט הָט צוּ מִיר גְזָאגְט (לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן וגו') צוּ דַיינֶע קִינְדֶר ווֶעל אִיךְ גֶעבְּן דָס לַאנְד: (אֲחֻזַּת קָבֶר), מַיינְט

פירוש

וחת היה בן כנען. ואבשם אברהם למקום אחד והבר עמהם: (ד) (גר ותושב). גר אנכי כי ימים רבים ישבתי ביניכם ורעתי לשבת עמכם· לפיכך אמר אני

רד"ק

מבקש מכם שתתנו לי מקום בארצכם שיהיה לי אחוז ולבני אחרי· ואנכי מבקש מכם עתה אלא אחוזת קבר. (ואקברה מתי מלפני). כלו' אבירנו מלפני ואקברנו:

פירוש לתורת אלהים

וַיְדַבֵּר אֶל בְּנֵי חֵת אוּנ עֶר הָט גְרֶעט צוּ דִי בְּנֵי חֵת לֵאמֹר צוּ זָאגֶען: (ד) גֵּר וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם אִיךְ בִּין מִיט אַייךְ אַגֵר אוּנ אַתוֹשָׁב (עיין רש"י). תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת קֶבֶר עִמָּכֶם גִיט מִיר אַשְׁטִיקְעל עֶרְד אוֹיף אַקְבַר מִיט אַייךְ וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי אוּנ אִיךְ ווֶעל בַּגְרָאבְּן מַיין מֵת פוּן פָאר מִיר: (ה) וַיַּעֲנוּ בְנֵי חֵת אֶת אַבְרָהָם אוּנ דִיא בְּנֵי חֵת הָאבְּן גֶעֶנְטְפֶערְט צוּא אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ צִיא

ספר הישר

גֶעבִּ'ן אִיר זִילְבֶּר אוּנ גָאלְד אוּנ קְנֶעכְט אוּנ זַיי הָבְּן בַּלַייט אֱלִיעֶזֶר. אוּנ אֱלִיעֶזֶר הָט גְנוּמֶען רִבְקָה אִין אִיז גְגַאנְגֶען מִיט אִיר צוּם לַנְד כְּנַעַן צוּא זַיין הַאר אַבְרָהָם אוּנ וִוי רִבְקָה אִיז גְקוּמֶען קִין כְּנַעַן הָט יִצְחָק זִי גְנוּמֶען פַר אַוַויבּ אוּנ יִצְחָק הָט זִיא זֵייעֶר לִיבּ גְהַט אוּנ הָט זִי גְבְּרַכְט צוּם גְצֶעלְט פוּן זַיין מוּטֶר שָׂרָה אוּנ יִצְחָק אִיז אַלְט גְוֶועֶן פֶערְצִיג יָאר בְּשָׁעַת עֶר הָט גְנוּמֶען רִבְקָה פַר אַוַויבּ:

••) דער מנהג איז גיוועזן פאר צייטן יעדע פאמיליע האט געהאט אבעזונדר בית הקברות. אין דעם בית הקברות האט מען נאר בגראבן די מתים פון דיא פאמיליע. די אנדרי פאמיליע האט אייך אויך געהאט. האט געקענט זיין אין פאמיליע בתי קברות· עס איז אבער גיוועזן אבעזונדער בית הקברות פאר פרעמדע אויב עס קומט אפרעמדער אין אשטאט אין שטארבט· אין שרה איז גיוועזן אפרעמדע אין חברון· האט אברהם גיוואלט האבען וואו מען זאל זיא בגראבן צווישען די פרעמדע. אבער וויא ראך וויל בגראבן צווישען זיך· דריבער האט אברהם אנגעהויבן בעטן בייא דיא חתים עס איז אמת איך בין אגר· איך וויל אבער ווערן אתושב [איך וויל מיך בזעצן וואוינען מיט אייך] דריבער וויל איך קויפן ביי אייך אפלאץ איך זאל גיין האבען אפאמיליען בית הקברות. ווי עס שטייט אין די פסוקים:

ו שְׁמָעֵנוּ ׀ אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים ׀ אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר אֶת־מֵתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְרוֹ לֹא־יִכְלֶה מִמְּךָ מִקְּבֹר מֵתֶךָ׃
ז וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם־הָאָרֶץ לִבְנֵי־חֵת׃ ח וַיְדַבֵּר אִתָּם
לאמר

ו קַבֵּל מִנַּנָא רִבּוֹנַנָא רַב קֳדָם יְיָ אַתְּ בֵּינַנָא בִּשְׁפַר קִבְרָנָא קְבַר יַת מִיתָךְ אֱנָשׁ מִנַּנָא יַת קִבְרֵיהּ לָא יִכְלֵי מִנָּךְ מִלְמִקְבַּר מִיתָךְ׃
ז וְקָם אַבְרָהָם וּסְגִיד לְעַמָּא דְאַרְעָא לִבְנֵי חִתָּאָה׃ ח וּמַלֵּיל עִמְּהוֹן
למימר

רש״י

לבית כ הקברות: (ו) לא יכלה. לא ימנע כמו (תהלים מ) לא תכלא רחמיך וכמו (לעיל ח)

שפתי חכמים

כיון שעדיין מופטים הם: ב דק״ל דאין ל׳ אחוזה נופל אלא בדבר שיש בו ממש לא על קבר שהוא בור חלול לכן פירש״י אחוזת קרקע לקבר ואחוזה קאי אקרקע. והרא״ם פי׳ דאחוזה שייך על קרקע שהוא תחת רשות האדם לא כן קבר שהוא חלל (מת״ם) אע״פ שזה בסוף בכ״א וזה בא״ף מ״מ שוין למת לכן פי׳ שיתנו לו קרקע לאחוזה לעשות קברות ז כפירושו אבל אין פירושו ל׳ כליון כמו שהו כלה. כלה ונחרצה שהם בכ״א לבסוף כמו הכא לא יכלה דכאן אין לו שום משמעות ואם

בית דוד

מען (אֲחֻזַּת קֶרֶקַע לְבֵית הַקְּבָרוֹת) אַשְׁטִיק עֶרְד וָוס דָס זָאל זַיין אַיין אַייבִּיג בֵּית הַקְּבָרוֹת: (ו) (לֹא יִכְלֶה). מַיינְט מָען (לֹא יִמְנַע) עֶר וָועט נִיט פַר מַיידִין (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטַייט (לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ) זָאלְסְט נִיט פַארְמַיידִין דַיין רַחֲמָנוּת (וּכְמוֹ) אוּנ וִוי עֶס שְׁטַייט (וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם) דֶר רֶעגִין אִיז פַארְמִיטָען גִיוָוארִין, דִי חִתִּים הָאבִּין גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָם צוּ וָוס דַארְפְסְטוּ קוֹפִין אַפְּלַאץ צוּ אַבֵּית הַקְּבָרוֹת, מִיר וֶועלִין דַיין וַוייבּ שָׂרָה נִיט בַּגְרָאבִּין צְוִוישִׁין דִי גֵרִים נָאר קְלוֹיבּ דִיר אוֹיס דִי בֶּעסְטֶע פַאמִילְיֶע פוּן אוּנְז • אוּנ קְלוֹיבּ דִיר אוֹיס דָם בֶּעסְטוּ קֶבֶר אוּנ בַּגְרָאבּ דָארְטִין שָׂרָה׳ן • קֵיין מֶענְטְשׁ פוּן אוּנְז וֶועט דִיר דָאס נִיט שְׁטֶערִין אֲפִילוּ דִיר וֶועט גְפֶעלִין אַזוֹי אַקֶבֶר וָוס אֵיינֶר הָאט אִים אָנְגֶעגְרֵייט פַאר זִיךְ אַז דוּ וֶועסְט זָאגִין דוּ ווִילְסְט דָם קֶבֶר וֶועט מָען עֶס דִיר גֶעבִּין (דָם מַיינְט מָען בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבוֹר אֶת מֵתֶךָ, אִין דֶעם בֶּעסְטִין פוּן אוּנְזֶרֶע קְבָרִים בַּאגְרָאבּ דַיין טוֹטִין, אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת קִבְרוֹ לֹא יִכְלֶה מִמְּךָ, קֵיין מֶענְטְשׁ פוּן אוּנְז וֶועט נִיט פַארְמַיידִין פוּן דִיר זַיין אֵייגֶעְן קֶבֶר), וַוייל דִי חִתִּים הָאבִּין צוּ אַבְרָהָמֶען זַייעֶר שֵׁיין גֶרֶעט, דְרִיבֶּר הָאט עֶר זִיךְ צוּ זֵיי פַארְבֵּייגְט (גֶעבּוּקְט): (ח) (נַפְשְׁכֶם) מַיינְט מֶען

פירוש

(ויענו). הסכימו ביניהם שיענוהו ויאמרו לו זה: (ו) (שמענו אדני). המדבר ע״פ כלם אמר לו זה. לפיכך אמר לו בל׳ יחיד. ואמר מלות אחרות בל׳ רבים לפי שהי׳ מדבר בל׳ רבים. (נשיא אלהים). שאלהים נשאך ואנחנו חושבים אותך כן בתוכנו: (במבחר קברינו). כי הי׳ להם מערות לקבור מתיהם שם וכל משפח׳ לבדה היתה לה מערה וקוברים שם כמה מתים כ״א בארונו. וכל המער׳ ההיא תקרא קבר. וכן המנהג עדיין במקומות רבים והי׳ דעתם שישאל מהם שיתן אחד מהם לו מקום בקברו לקבור את מתו. לכן אמרו איש ממנו את קברו. ולא כן שאל הוא אלא שתהי׳ לו אחוז׳ ירועה לו ולמשפחתו לקבור

רד״ק

שם מתיהם לא שיקבר מתו בקבר אחרים. (לא יכלה) לא ימנע. וכן אשר כליתני היום מבוא בדמים (שמואל א כ״ה): (ז) (ויקם וישתחו). קם על רגליו וכפף להם ראש דרך הודא׳ ושבח על הדבר הטוב שענו לו והודיעם מה הי׳ דעתו לבקש מהם: (ח) (את נפשכם) ברצונכם. כמו אל תתנני בנפש צרי (תהלים כו). (ופגעו לי). התחננו בעבורי. (ויתן לי את מערת). לא שאל ממנו אלא המער׳ לא השד׳. (המכפל׳) שם בשקל משמט׳. ואלו הי׳ תאר הי׳ מערה בה״א. ובפי׳ המל׳ נחלקו רז״ל (עירובין נג) יש אומר שהית׳ מער׳ על גב מער׳ וי״א מער׳ לפנים מער׳. או נאמר כי מכפל׳ תאר למקום ההוא כי כל דמקום נקרא מכפל׳
על

פירוש לתורת אלהים

וָאגֶען צוּ אוּם: (ו) שְׁמָעֵנוּ אֲדֹנִי הֶער אוּנְז צוּ אוּנְזֶר הַאר נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ דוּא בִּיסְט צְוִוישֶׁען אוּנְז אַגֶעטְלִיכֶער הַאר בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבוֹר אֶת מֵתֶךָ אִין אוּנְזֶר בֶּעכְטֶן קֶבֶר בַּגְרָאבּ דַיין מֵת אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת קִבְרוֹ לֹא יִכְלֶה מִמְּךָ מִקְּבוֹר מֵתֶךָ קֵיין מֶענְטְשׁ פוּן אוּנְז וֶועט נִיט פַר מַיידֶען פוּן דִיר אֲפִילוּ זַיין קֶבֶר וָואס עֶר הָאט פַר זִיךְ אָז גְגְרֵייט וָועט עֶר נִיט פַר מַיידֶען פוּן דִיר צוּא בַּגְרָאבֶען דַיין מֵת: (ז) וַיָּקָם אַבְרָהָם אוּנ אַבְרָהָם אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶען וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם הָאָרֶץ אוּנ עֶר הָאט זִיךְ גְבִּיקְט צוּ דֶעם פָאלְק פוּן דֶעם לַאנְד לִבְנֵי חֵת צוּ דִיא בְּנֵי חֵת: (ח) וַיְדַבֵּר אִתָּם

לֵאמֹר אִם־יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם
לִקְבֹּר אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי שְׁמָעוּנִי
וּפִגְעוּ־לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן־צֹחַר׃ ט וְיִתֶּן־
לִי אֶת־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לוֹ
אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא
יִתְּנֶנָּה לִּי בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר׃

לְמֵימַר אִם אִית רַעֲוָא
בְּנַפְשְׁכוֹן לְמִקְבַּר יָת
מֵיתִי מִן קֳדָמַי קַבִּילוּ
מִנִּי וּבְעוֹ לִי מִן עֶפְרוֹן בַּר
צוֹחַר׃ ט וְיִתֵּן לִי יָת מְעָרַת
כָּפֶלְתָּא דִּי לֵיהּ דִּי
בִּסְטַר חַקְלֵיהּ בְּכַסְפָּא
שְׁלִים יִתְּנִנַּהּ לִי בֵּינֵיכוֹן
לְאַחְסָנַת קְבוּרָא׃
ועפרון

רשב"ם

למקנ' אחר כך קבר אברהם וקם לו לאחוזת קבר מאת כל בני חת: מלפני. אוציאנו מלפני לקוברו : (ו) נשיא אלהים ולא גר ותושב ואין אתה צריך לקנות : במבחר קברינו · במקום שקוברין שרי הארץ והרי לך קבר בחנם : (ט) מערת המכפל'. כל הבקע' קרוי' מכפל' כמו ככר הירדן וכן מוכיח לפנינו שדה עפרון אשר

בעל הטורים

מ"ת : (ו) מתך. ד' במס' הכא ג' וחד ימין מתיך וג' דהכא מסרים דנחד את חיירי והכא דהתם מלא דאיירי ברבים ויש כאן רמז למ"ש שמתי א"י חיים המלה דהכא כתיב מתך והתם כתיב ימין מתיך פי' מתך דהכא ימין מתיך דהתם לא יכלה. ב' הכא ואידך בנגע עברתו יכלה ע"כ לא יכלה מת מקבור מתך כי צריך כל האדם לירא מן המות ואם ל

רש"י

ח) ויכלא הגשם : (ח) נפשכם. רצונכם : ופגעו לי · לשון בקשה כמו (רות א) אל תפגעי בי : (ט) המכפלה . בית ועליה על גביו · ד"א שכפולה ה בזוגות (עירובין נג) : בכסף מלא · משלם כל שוויה וכן דוד אמר לארונה (דה"א כא) בכסף מלא

שפתי חכמים

אם הוא ל' רצון וק"ל : ה (מא"ס) ב' פירושים אלו הם ב' מ"ד בעירובין פ' כיצד מעברין וכוונתם שלא נאמר לפרש מערה שהיא כפולה מערה לפנים ממערה או ע"ג מערה דהל"ל מערה הכפולה מנא"ל דהא פי' מערה שהיא כפולה מאחר שלא היו תי"ו הכנוי' על הסמיכות והדביקות וה' הנקבה על היכת כפולה היה מוסב על המערה אבל השתא דכתיב מערת בתי"ו הסמיכות והדביקות גם המכפלה היא שם דבר של כפלות פי' מערה של כפלות אחר שפי' בה למר ע"ג כפלות כבנין בית ועליה ע"ג ולמר ע"ג כפלות בזוגות ורש"י לא הכריע ביניהם איזה הם קרוב לפשוטו של מקרא ולכן הביא גם שניהם כי שניהם הא' פשוט ובי"ל דרש"י ס"ל דעל כ"א לבדו קשה ל"ל לקרות המערה שם מכפלה ע"ש זה שאינו עיקר השם הי"ל לקרותו שם נאה מהם המקרים לאמר מערה בית ועליה או מערה בנין כפול ולמר מערה זוגות או מערת זוגות כפולים לכן פי' שניהם ור"ל שנקראת כן ע"ש שיש בה איזה ענינים של כפלות בנין וזוגות ולא ע"ש הבנין עצמו או כדי לקבר ולגלול

בית דוד

(רְצוֹנְכֶם) אײַער װילען : (וּפִגְעוּ לִי) (לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה) ופגעו איז דײַטש בעטין (כמו) װי עס שטײט אין פסוק (אַל תִּפְגְּעִי בִי) װאָלסט מיך ניט בעטען : (ט) (הַמַּכְפֵּלָה) . די מאָפּלע , זאָגט רש"י (בַּיִת וַעֲלִיָּה עַל גַּבָּיו) עס איז געװען צװײ שטובן אײנע אויף די אַנדערי (דָּבָר אַחֵר) נאָך אַמאָל איז דער װאָרט געװען די מאָפּלע (שֶׁכְּפוּלָה בְזוּגוֹת) װיא איז געװען געמאַכט פיס פּאָרין , אַלע מתים װאָס זענען געװעזען אַהער בעגראָבין זענען געװען מאַן אינ װײַב (בְּכֶסֶף מָלֵא) פאַר פולען געלט (אֲשַׁלֵּם כָּל שָׁוְיָה) איך װעל בעצאָלין דאָס גאַנצע װערט װי פיל דער קעלער איז װערט (וְכֵן דָוִד אָמַר לַאֲרַוְנָה) אונ אַזוֹ האָט דָוִד הַמֶּלֶךְ געזאָגט צו אֲרַוְנָה איך װעל בײַ דיר קױפין דאָס פּלאַץ (בְּכֶסֶף מָלֵא) פאַר פולען געלט , װי פיל ער איז

פירוש רד"ק

על שם המער' המכפל' אשר שם לפיכך אמר השדה גם המער' אשר בו : (ט) (בכסף מלא) . שהוי' משבע כסף מלא במשקלו . לא יחסר דבר כמו שאמר עובר לסוחר

פירוש לתורת אלהים

אונ ער האט פיר זײ גערעדט לאמר צו זאָגין אִם יֵשׁ אֶת נַפְשְׁכֶם אוב עס איז אײַער װילען לִקְבּוֹר אֶת מֵתִי מִלְּפָנַי צוא בעגראָבען מײַן מת פון פאַר מיר שְׁמָעוּנִי הערט איך מיך צוא וּפִגְעוּ לִי בְעֶפְרוֹן בֶּן צֹחַר אונ בעט פון פיר װעגען עֶפְרוֹן דעם זאָהן פון צוחר : (ט) וְיִתֶּן לִי אֶת מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אונ ער זאל מיר געבען די מערת המכפלה אֲשֶׁר לוֹ װאָס איז צו אים אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ װאָס דאָס איז אין עק פון זײַן פעלד (ע"ן ורש"י). בְּכֶסֶף מָלֵא פאַר פולער געלד זיא איז װערט יִתְּנֶנָּה לִי זאל ער זיא צו מיר געבען בְּתוֹכְכֶם צװישן אײַך לַאֲחֻזַּת קָבֶר פאַר אײן ערב אוּף צַקבֶר : (י) וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ

י וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעַן
עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי
בְנֵי־חֵת לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ
לֵאמֹר: יא לֹא־אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה
נָתַתִּי לָךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ
נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נְתַתִּיהָ
לָּךְ קְבֹר מֵתֶךָ: יב וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם
לפני

י וְעֶפְרוֹן יָתֵיב בְּגוֹ בְּנֵי
חִתָּאָה וַאֲתֵיב עֶפְרוֹן
חִתָּאָה יָת אַבְרָהָם קֳדָם
בְּנֵי חִתָּאָה לְכָל עָאלֵי
תְרַע קַרְתֵּיהּ לְמֵימָר:
יא לָא רִבּוֹנִי קַבֵּל מִנִּי
חַקְלָא יְהָבִית לָךְ
וּמְעַרְתָּא דִּי בֵיהּ לָךְ
יְהַבְתַּהּ לְעֵינֵי בְנֵי עַמִּי
יְהַבְתַּהּ לָךְ קְבַר מִיתָךְ:
יב וּסְגִיד אַבְרָהָם קֳדָם
עמא

תו"א מערת. עירובין נג: נתתי כסף. קדושין ב יד:

רשב"ם

במכפל'. בכסף מלא בכל שווין: בתוככם. לעיניכם ותהיו עדים · לאחזת קבר · שתתרצו כלכם לקבור בה מתי: (יא) השד' נתתי לך · נותן אני אותה עכשיו לך רווי"ע בלעז: והמער' אשר בו. אינך שואל כי אם המער' אשר בקצ' השד' ובמכיר'. אני נותן לך במתנ' כל השד' והמער': (יב) וישתחו אברהם לעפרון לפני

רש"י

מלא: (י) ועפרון ישב. כתיב חסר אותו היום מנוהו שוטר עליהם ג מפני חשיבותו של אברהם שהיה לריך לו עלה לגדולה: לכל באי שער עירו שכולן בטלו ממלאכתן ס ובאו לגמול חסד לשרה: (יא) לא אדוני. לא תקנה אותה בדמי': נתתי לך

שפתי חכמים

ולכלול במלת מכפלה ב' ענינים דהי מינייהו מפקת ועג"ז כ"כ גבי קרית ארבע וק"ל: נ דאם היה כתיב בוי"ו יושב היה בינוני וכי' משמעותו שישב כבר וגם יושב עכשיו בתוך בני חת בשוה אבל אם כתיב חסר ישב הוא עבר משמע שכבר ישב בתוך בני חת עתכם בשוה ולא היום לפי שאותו היום וכו': ס (נח"י) ונראה שדקדק זה משנוי ל' דכאן כתיב באי שער עירו ובפ' וישלח במעשה דשכם כתיב יוצאי שער עירו אלא דהכא וכתם רבותא קמ"ל דהכא קמ"ל שאפי' מי שהי"ל מלאכה ביטל מלאכתו ובא לגמול חסד וכתם קמ"ל שאפי' מי שהי' לו נחוץ לצאת אפ"ה לא יצא עד שמל א"ע תחלה כדי

בית דוד

איז וועלט: (י) (וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב). זאָגט רש"י (כְּתִיב חָסֵר) דָס וואָרט ישב שטייט אָן אוא"ו (אוֹתוֹ הַיּוֹם מִנּוּהוּ שׁוֹטֵר עֲלֵיהֶם) דעם טאָג האָבּען דיא חִתִּים גְמאַכְט דעם עֶפְרוֹן פאַר אַשׁוֹטֵר (אַעֶלְצְטִין) אוֹיף זֵיי (מִפְּנֵי חֲשִׁיבוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם) וועגן דֵי גְרוֹסְקַייט פוּן אַבְרָהָם (שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹ) ווָס ער האָט גְדאַרפְט מִיט אִים רֵיידִין (עָלָה לִגְדוּלָּה) איז ער גְרוֹס גְוואָרן: (לְכָל בָּאֵי שַׁעַר עִירוֹ). זאָגט רש"י (שֶׁכּוּלָּן בָּטְלוּ מִמְּלַאכְתָּן) אַלֶע מֶענְטְשִׁין פוּן דֶר שְׁטָאט האָבֶּן זִיךְ נִשְׁטֶערְט פוּן זֵייעֶר אַרְבֶּעט (וּבָאוּ לִגְמוֹל חֶסֶד עִם שָׂרָה) אונ זֶענֶן גְקוּמֶען צוּא דִי לְוָיָה פוּן שָׂרָה: (יא) לֹא אֲדֹנִי. נִיט וִויא דוּ זֶנְסְט מַיין הֶער (לֹא

פירוש רד"ק

לסוחר: (י) (באזני בני חת). בקול רם שישמעו כולם וקדמאי באזני בתראי לעיני בני חת. וסימנךכי אזן שמעה ותאשרני עין ראתה ותעידני. (לכל באי שער עירו). עם כל באי שער עירו. כי נאספו שם גדולים ופחותים באי שער שבאים ויוצאים בשער · ר"ל כל אנשי העיר ר"ל כל אנשי העיר · ועל דרך הקצור יאמר באי לבד או יוצאי לבד. ופעם יאמר שניהם. כמו שאמר · ועמדתי בשער בני העם אשר יבאו בו מלכי יהוד' ואשר יצאו בו (ירמי' י"ז): (יא) (לא אדני שמעני). לא כמו שאתה אומר שאתנג' לך בכסף מלא אלא בחנם אתננה לך · ולא

פירוש לתורת אלהים

בְּנֵי חֵת אונ עֶפְרוֹן איז גִיזֶעסֶען צְווִישֶׁן דִיא בְּנֵי חֵת (עיין רש"י). וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת אַבְרָהָם אונ עֶפְרוֹן הַחִתִּי האָט גֶענְפֶרְט צוּ אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְּנֵי חֵת אין דִי אוֹעֶרְן פוּן דִי בְּנֵי חֵת זֵיי האָבֶּען גִיהֶערְט לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר עִירוֹ צוּ אַלִי וָואס קוּמֶען אִין טוֹיער פוּן זַיין שְׁטָאט (עיין רש"י). לֵאמֹר צוּ זָאגֶען: (יא) לֹא אֲדֹנִי נִיט אַזוֹ מַיין הַאר דוּא זָאלְסְט זִיא נִיט קוֹיפִין פַר גֶעלְד שְׁמָעֵנִי הֶער מִיךְ צוּא הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ דָאס פֶעלְד איז גְלַייךְ וִוי אִיךְ וָואלְט דִיר שׁוֹן לַאנְג גְגֶעבֶּען אַבְמַתָּנָה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ אונ דִיא הֵייל וָואס אִיז אִין פֶעלְד טוּ אִיךְ דִיר גֶעבֶּען לְעֵינֵי בְנֵי עַמִּי נְתַתִּיהָ לָּךְ פַר דִי אוֹגִין פוּן מַיין פָאלְק טוּ אִיךְ זִיא דִיר גֶעבֶּען קְבוֹר מֵתֶךָ בַּגְרָאבּ דַיין מֵת: (יב) וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ אונ אַבְרָהָם האָט זִיךְ גְבֵּיקְט פַר דֶעם פָאלְק פוּן דָם לַאנְד:

לִפְנֵי עַם־הָאָרֶץ׃ יג וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה׃ יד וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ׃ טו אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי

ובינך

עמא דארעא: יג ומליל עם עפרון קדם עמא דארעא למימר ברם אם את עביד לי טיבו קביל מיני אתין כספא דמי חקלא סב מיני ואקבר ית מיתי תמן: יד ואתיב עפרון ית אברהם למימר ליה: טו רבוני קביל מני ארעא שויא ארבע מאה

סלעין

ת"א ארץ ארבע. הניפת פו:

רשב"ם

עם הארץ: (טו) ארץ ארבע מאות. ארץ שאינו שוה אלא ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה הוא והיי

רש"י

לך. הרי היא כמו שנתתיה לך: (יג) אך אם אתה לו שמעני. אתה אומר לי לשמוע לך וליקח נחנם אני אי אפשי בכך ע אך אם אתה לו שמעני הלואי ותשמעני: נתתי. דוני"ס בלעז (נתנתן) מוכן הוא אצלי והלואי נתתי פ לך כבר: (טו) ביני ובינך. בין שני אוהבי' כמוגו מה היא חשובה

שפתי חכמים

לונקן בורע ימקב: ע כולרך לזה בשבור שלת אך שלטונם כות גא לפשט שבדכרים שאמורים לשלה אף כאן לפשע גא אני אי אפשי וגו': פ דהכא קאי על הכסף שלריך נהינה מיד לאפוקי קרקע שכיא נרשותו פי' הרי כיא כמו שנתתי לך כי אינו מחוסר גוביינא [מהרש"ל]: (מת"ב) כא דשינה לפרש הלה נתתי כסף וגו' שבוא עבר וכל"ל לי עתיד אתן כסף וגו' פי' דר"ל הלואי שנתתי כבר ולעיל בשדה נתתי וגו' שבוא ג"כ לי עבר וכול"ל לי עתיד ופירש"י הרי היא כמו שנתתיה וכו' משום דכאן אמר אח"כ קח ממני וגו' ואם פירושו הרי הוא כמו שנתתי כבר לא יפול עליו שוב לומר קח ממני שאם הוא כאלו

בית דוד

תִּקְנֶה אוֹתָהּ בְּדָמִים) דו װעסט ניט קױפֿען דעם פֿעלד פֿאר געלט: (נָתַתִּי לְךָ). איך האב דיר שױן געגעבן (הֲרֵי הִיא כְּמוֹ שֶׁנְּתַתִּיהָ לְךָ) עס איז בײ מיר גלײך װי איך װאלט דיר שױן געגעבן: (יג) אַךְ אִם אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי) הַלְוַאי װאלסטו מיך געהערט (געפאלגט) (אַתָּה אוֹמֵר לִי לִשְׁמוֹעַ לְךָ) דו זאגסט צו מיר איך זאל דיך הערן (פאלגן) (וְלִיקַּח בְּחִנָּם) און זאל נעמען די מערה (קעלער) אומזיסט (אֲנִי אִי אֶפְשִׁי בְּכָךְ) איך װיל דאס ניט (אַךְ אִם אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי, הַלְוַאי וְתִשְׁמָעֵנִי) הַלְוַאי װאלסטו מיך הערן (פאלגען): (נָתַתִּי). איך האב געגעבן דאס געלט, מען מײנט (מוּכָן הוּא אֶצְלִי) דס געלט איז בײ מיר אן גרײט (איך האב בײא מיר דס געלט) (וְהַלְוַאי נָתַתִּי לְךָ כְּבָר) הַלְוַאי װאלט איך דיר דס געלט שױן לאנג געגעבן׳): (טו) (בֵּינִי וּבֵינְךָ). (בֵּין שְׁנֵי אוֹהֲבִים כְּמוֹנוּ) בײ אזעלכע צװײא גיטע פֿרײנד װיא מיר זענען (מַה הִיא חֲשׁוּבָה לְכָלוּם) איז עפעס גערעכנט פֿיר הונדערט טאלער (עס איז

פירוש רד"ק

ולא המערה לבד כאשר שאלת אלא גם השדה אתן לך: נתתי. פעתה נתתי לך: (יג) (אך אם אתה) אבל הלואי שתשמעני. (נתתי כסף השדה). מעתה. ועתה אתן הכסף וקחנו ממני ובזה תעש' לי טובה. (ואקברה). כי אין צריך עיכוב: (טו) (ביני ובינך מה היא). אם תתן או לא תתן׳ ואת

פירוש לתורת אלהים

(יג) וַיְדַבֵּר אֶל עֶפְרוֹן און ער האט גרעדט צוא עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם הָאָרֶץ אין די אױערן פֿון דעם פֿאלק פֿון דעם לאנד לֵאמֹר צוא זאגען אַךְ אִם אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי הַלְוַאי װאלסטו מיך צו הערן דוא זאגסט איך זאל דיר צו הערן צו נעמען אומזיסט דס װיל איך ניט דאס געלד איז בײ מיר גרײט נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה הַלְוַאי װאלט איך דיר שױן לאנג געגעבן געלד פֿאר דעם פֿעלד קַח מִמֶּנִּי נעם האט עס בײ מיר וְאֶקְבְּרָה אֶת מֵתִי שָׁמָּה און איך װעל דארטן בגראבן מײן מת: (יד) וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת אַבְרָהָם און עפרון האט גענטפֿערט צו אברהם לֵאמֹר לוֹ צו זאגן צו אים: (טו) אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי מײן האר הער מיך צו אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל

*) הערה אברהם האט הרב' געהאט פֿאר װאס ער האט פֿון לאנג דס געקױפֿט די מערה װײל שרה האט נאר ... :

וּבֵינְךָ מַה־הִוא וְאֶת־מֵתְךָ קְבֹר׃
טז וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן
וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת־הַכֶּסֶף אשר

סִלְעֵי דִּכְסַף בֵּינָא וּבֵינָךְ מַה הִיא וְיָת מִיתָךְ קְבַר׃
טז וְקַבֵּיל אַבְרָהָם מִן עֶפְרוֹן וּתְקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן יָת כַּסְפָּא דִּי מליל

תו״א ויטמע אברהם. מליעא סס׃

בעל הטורים

יתן מקום קבורה גם לו לא יהי׳ מקום קבורה: (טז) לעפרן חסר כני׳ עין רע. עפרן עולה ת׳ כנגד ארבע מאות שקלים

רשב״ם

לך לקחת׳ ממני בחנם ואת מתך קבר בחנם אם תרצה: (טז) וישמע אברהם. די לחכימא ברמיזא: עובר לסוחר כסף צרוף ומתקבל בכל מיני סחור׳ וכן ביהודית מצינו כסף עובר טוב בכל מקום. וכן אצבעותיו סור

רש״י

לכלום אלא הנח את המכר (ב״ר) צ ואת מתך קבור: (טז) וישקל אברהם לעפרן. (בכורות נ) חסר וי״ו

שפתי חכמים

כבר נתן לעפרון א״כ ע״כ כוא כאלו כבר קבל עפרון אלין נתינה שייך אלא ליד המקבל לכן פי׳ כלומי שנתתי וכו׳ ולפ״ז א״ש שאמר אח״כ ולכן עתה קח ממני וגו׳ ולעיל לא אלי לפרש כדהכא דכאן כתיב לו שמעני נתתי וגו׳ דלו פי׳ כלואי והפכר לומר דקאי על שמעני כלואי והשמעני ועל נתתי כלואי נהתי וכו׳ משח״כ לעיל ומ״מ אלו לא כתיב הכא קח ממני וגו׳ הייגו לריכים לדחוק דלא קאי נמי על נתתי רק על מלת שמעני למוד והייגו מפרשים טפי כרי היא כמו שנתתי וכו׳ כדלעיל ודוק: צ ר״ל למה אמר ביני ובינך מ״ש פוא משאר ב״א ומתרץ בין שני אוהבים והו ק״ל למה אמר ואת מתך קבור ו׳ של ואת ל״ל

בית דוד

ב״י מיר ניט אגרוסע זאך איך זאל דיר שענקין די מערה וואס זיא איז ווערט פיר הונדערט טאלר (אלא) נאר אז דו ווילסט דוקא קויפן די מערה (הנח את המכר) לייג דם געלט (ואת מתך קבור) אונ בגראב דיין מת: (טז) (וישקול אברהם לעפרון). אברהם האט געוואגן (געציילט) דם געלד צו עפרון,

פירוש רד״ק

מתך לא תתעכב בעבור זה מלקבור: (טז) (עובר לסוחר). כסף מלא במשקלו כמו שנושאים ונותנים בו הסוחרים;

פירוש לתורת אלהים

כסף אזו אשטיקל ערד וואס איז ווערט פיער הונדערט שקלים. ביני ובינך צווישען מיר אונ צווישען דיר אזעלכע צוויי ליב האבר ווי מיר זענן מה היא וום איז גאר חשוב ליג אנידר דם געלד ואת מתך קבור אונ בגראב דיין מת: (טז) וישמע אברהם אונ אברהם האט געהערט צוא עפרון וישקול אברהם לעפרון אונ אברהם הט גוואוגען צו עפרון את הכסף דם געלד וום

משלי

וישקול אברהם לעפרון את הכסף אשר דבר באזני בני חת) אברהם הט אפ גוואגון צו עפרון דם געלט וום ייר הט גערעט מוט דו קונדר פון חת צו געבון פר דעם שטוקיל ארט וום ווערט אן גרופון מערת המכפלה צו בהלטון זיין ווייב שרה אונ דר תורה שטייט גשריבון דם וארט עפרון חסר א׳ איא״ו עס קומט צו ווייזון עפרון וואלט ראוי גוועזן צו דר מאנט ווערון פר גאט תמיד צו נוטון ווייל אונ זיין חלק פעלד לונגון דוא אבות אונ זייער גדעכונוש ווערט זיך תמיד דר מאנט פר נאט צו נוטון וואלט ער אוך דר מאנט גוואורן פר גאט צו נוטון נר ווייל ער הט גנומון געלד בי אברהם דרום הט ער אן גוואורן צו דר מאנט ווערון פר גאט צו נוטון עס אוז אמשל אגרוסר שר האט אמאל גנעכטונט ביי איינום הט אום דר בעל הבית געגבון איין ארט אוף דו וועניון מוט דו פערד אונ איין ארט פון דו קנעכט וועניון אינ עסון אונ טרונקון פר אלו זיינו לייט וועניון אונ דר פרו פרענט אום דר שר וום קומט דור פר דם אונ נצון הט ער אום גמאכט אחשבון די פול עס קומט אונ דר שר הט אום בצאלט אונ

יהודה

אוז אוועק גפארון אונ דט פר געסון פון דם מענש אונ אצייט ארום הט דר שר גנעכטונט ביי איין אנדרין הט אום דער בעל הבית אוך זייער שיין צו גנומן נר דר בעל הבית הט זיך גטראכט אז קיין געלד זאל ער ניט נעמין ביי דם שר ווייל עס איז ביי אום אגרוס כבוד וום דר שר שטייט ביא אום איין אונ דר פרו פרעגט אום דר שר וום קומט דיר פר דם עסון אונ טרונקען ענפרט אום דר בעל הבית וואס זאל איך דיר זאגון וואס פר הנאה איך האב וואס איך האב זוכה גוועזן דו זאלסט ביי מיר איין שטיין אונ איך זאל דיך בדינון ווי אזו זאל איך ביי דיר פר לאנגן געלד אז דר שר הט דם דר הערט הט זיך ביי אום אונ הארץ דר וועקט אגרום ליבשאפט אוף דם בעל הבית אונ הט אום גבעטין ער זאל ביי אום נעמון מתנות וום זייא האבן בטראפין מער פון דעם גצאלט אונ פון דעמילט אן הט ער אום גדענקט מוט זיין חויז גזונד תמיד צו נוטן אבר דם פרירגן הט דר שר פר געסין ווייל ער הט גמיינט זיין טובה אונ הט גנומן געלד אבר נוט ווענן כבוד פון דב שר דם איז די זאך פון עפרון ער וואלט

אשר דבר באזני בני־חת ארבע מאות שקל כסף עבר לסחר: שני
יז ויקם ׀ שדה עפרון אשר במכפלה אשר לפני ממרא השדה והמערה אשר־בו וכל־העץ אשר בשדה אשר בכל־גבלו סביב: יח לאברהם למקנה
לעיני

מליל קדם בני חתאה ארבע מאה סלעין דכסף דמתקבל בסחורתא בכל מדינתא: יז וקם חקל עפרון די בכפלתא די קדם ממרא חקלא ומערתא די ביה וכל אילנא די בחקלא די בכל תחומיה סחור סחור: יח לאברהם לזבינוהי לעיני בני
חתאה

ת"א ארבע מאות. בכורות נ: ויקם שדה. בתרא סט:

רשב"ם

עובר. טוב בכל מקום: (יח) לאברהם למקנ׳ • קם

בעל הטורים

סוקח בפצרה: (יז) ויקם שדה עפרון. ר"ת בכסף מלא רמז לפנ:

שפתי חכמים

ר"ל והערך דכן א"ל כנה את כתכר ואת מהך קניר וא"כ ואת אלי אכנת את כתכר: ק ואע"ג דיפקב ואכרן ג"כ תכרים ו׳ פ"ם כוהיל ועפרון פלא כוח בכל כפ׳ אלא זה תכר בלכד אתי לפדרש אכל יפק: ואכרן ככ"פ תכרים כם ונהקום בכס פלאים למדרש להא: ר לא כל׳ קנין כמו וקם כנית אכר נעיר אמר גו מ.פכ ללביהות לקונה אותו שפירש"י
ר שילא מיד הדיוט ליד מלך •

רש"י

לפי ק שאמר הרבה ואפי׳ מעט לא עשה (ב"מ פז) שנטל ממנו שקלים גדולי׳ שהן קנטרין שנא׳ עובר לסוחר שמתקבלים כשקל בכל מקום ויש מקום ששקליהן גדולים שהן קנטרין לגטיאר"ש (לפוסטר) בלעז: (יז) ויקם שדה עפרון. תקומה היתה לו • שיצאה מיד הדיוט ליד מלך • ופשוטו של מקרא ויקם

בית

וואס רש"י (חסר וא"ו) אין וואס עפרון פעלט די וא"ו (לפי שאמר הרבה) ווייל פריער האט עפרון גיזאגט פיל, נאר דאס גיאנט ער ווענט נעבן די סכום אומזיסט צו אברהמען (ואפילו מעט לא עשה) אונט האט ער אפילו אביסיל אויך ניט געטאן (שנטל ממני שקלים גדולים שהם קנטרין) עפרון האט גינומען פון אברהמען גרויסע סאקעלים פון רוסט. די קנטרין (שנאמר) ווייא עס שטייט אין פסוק (עובר לסוחר) אומלבע סאקעלים וואס גייען אין האנדיל (שמתקבלים כשקל בכל מקום) זייא ווערן גינומען

דוד

פאר טאלערס אין אלע ערטער (ויש מקום ששקליהן גדולים שהן קנטרין) אונ עס איז דא ערטער וואס זייערע טאלערס זענען גרויסע פון רוסט די קנטרין, אזעלכע טאלערס האט אברהם גענומען געבען צו עפרון: (יז) (ויקם שדה עפרון). דם פעלד פון עפרון איז אויפגעשטאנען זאגט רש"י (תקומה היתה לו) דם פעלד האט גיהאט אאויפשטאנד (שיצאה מיד הדיוט ליד מלך) ווייל עס איז ארויסגעגאנגען פון א פראסטען מענטש צוא א מלך (ופשוטו של מקרא) אונ דער פראסטער פשט פון פסוק מיינט

פירוש רד"ק

הפוחרים כי הם מרקדקים במשקל הכסף: (יז) (ויקם) קם לאברהם למקנה. וכן יקם לו. בלומר נתקיים בידו: (אשר לפני ממרא) • השדה והמערה היו לפני העיר

פירוש לתורת אלהים

ער האט גיגעבן פאר די בני חת ארבע מאות שקל הונדערט זילבערני שקלים עובר לסוחר ווס האט איבער צו ווערן בייאר ער האט אים געגעבן גרויסע שקלים (עיין רש"י) : (יז) ויקם שדה עפרון אונ עס האט גיהאט איין בשטאנד דאס פעלד פון עפרון (עיין רש"י). אשר וואס איז פאר ממרא השדה דאס פעלד אונ די הייל וואס איז אין איהם יכל אונ אלי ביימער וואס איז אין זיין

משרי יהודה

תפיר גרעסקעס גיוועזן פר גאט קשיבה גאר ווייל ער האט פריא אברהם אבינו געקויפט פר די מערת המכפלה האט ער גיט גיבריינגט די חשיבה פון אברהם גאר זיין חשיבה דורש איז זיין חשובה פר געווען גיווען איבער דם שטייט אונ די ת"ה דאס ויאיש עפרון אין אזאוי צו ווערן אזוי עפרון איז חסר שובה איבר דעם עולי געשין:

לְעֵינֵי בְנֵי־חֵת בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר־
עִירוֹ׃ יט וְאַחֲרֵי־כֵן קָבַר אַבְרָהָם
אֶת־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל־מְעָרַת
שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה עַל־פְּנֵי מַמְרֵא
הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ כ וַיָּקָם
הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ
לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר מֵאֵת
בְּנֵי־חֵת׃ ס כד א וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא
בימים

אונקלוס

חִתָּאָה בְּכֹל עָאלֵי תְרַע
קַרְתֵּיהּ׃ יט וּבָתַר כֵּן
קְבַר אַבְרָהָם יָת שָׂרָה
אִתְּתֵיהּ בִּמְעָרַת חֲקַל
כָּפֶלְתָּא דְעַל אַפֵּי
מַמְרֵא הִיא חֶבְרוֹן
בְּאַרְעָא דִכְנָעַן׃ כ וְקָם
חַקְלָא וּמְעַרְתָּא דִי
בֵיהּ לְאַבְרָהָם לְאַחֲסָנַת
קְבוּרָא מִן בְּנֵי חִתָּאָה׃
כד א וְאַבְרָהָם סִיב
על

תו"א ואברהם זקן. יומא כח הדושין פב מליעא פז סנה' קז : ברך את. סוטה ה קדושין פב בתרא יז יט :

בעל הטורים

לעשו שיקום לערער על המערה : (א) ואברהם זקן. וסמיך ליה וה' ברך הסמוכין ולא יכול עוד ללאת ולבא לישא וליתן אז הולרך לברכה וה' ברכו : בא בימים. בשבא במנין ימים

רשב"ם

ל"ר נתינת הכסף כדכתי' ונתן הכסף וקם לו אבל לאחוזת קבר מאת בני חת לא קם והוחזק לאברהם עד שקבר שרה

רש"י

ויקם השדה והמערה אשר בו וכל העץ ש לאברהם למקנ' וגו' : (יח) בכל באי שער עירו . בקרב

שפתי חכמים

ולא מכחו של מוכר ועומד בכחו של קונה דהתם הקונה כתיב אחר הקימה והכא לא כתיב כן כי לאברהם למקנ' אינו דבוק עם פסוק הקודם מפני פיסוק הטעמים : ש (מת"ש) לכאורה קשה מת"ל אי פשוטו א"ש ולק"מ אין דרדרש"י להביא דרש כהנם ואי פשוטו לא א"ש א"כ למה הביא לפשוטו וכה"נ לריך לדקדק

בית דוד

מֶען (וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ וְכָל הָעֵץ לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה וגו') דָאס וָוארְט וַיָּקָם גְהֶער צוּם אַנְדֶרִין פָּסוּק, אוּנ אַזוֹ דַארְף מֶען זָאגִין דֶעם פָּסוּק דָם פֶעלְד אוּנ דֶער קֶעלֶער וָואס אִין פֶעלְד אוּנ אַלֶע בּ"מֶר וָואס אִין פֶעלְד אִיז גֶעבְּלִיבֶּען שְׁטֵיין בַּיי אַבְרָהָם, עֶס אִיז צוּ אַבְרָהָם פַארְקוֹיפְט גֶעוָוארֶן : (יח) (בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר עִירוֹ) , זָאגְט רש"י (בְּקֶרֶב כּוּלָם) צְווִישֶׁען אַלֶע מֶענְטְשֶׁן וָואס זֶענֶן גֶקוּמֶן אִין שְׁטָאט (וּבְמַעֲמַד כּוּלָם) וֶוען אַלֶע זֶענְן גֶעשְׁטַאנֶען (הִקְנָהוּ לוֹ) הָאט עֶפְרוֹן אַלְץ פַארְקוֹיפְט צוּ אַבְרָהָמֶן : (א) (בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל) , זָאגְט רש"י (בַּכֹּל עוֹלֶה בְּגִמַטְרִיָא בֵּן) דָס וָוארְט בַּכֹּל בַּטְרֶעפְט צְווַיי אוּנ פוּפְצִיג וִוי אַ דָס וָוארְט בֵּן בַּטְרֶעפְט אוֹיךְ צְווַיי אוּנ פוּפְצִיג, הקב"ה הָט גֶבֶּענְשְׁט אַבְרָהָמֶען בַּכֹּל, מיט

פירוש רד"ק

והעיר נקראת ממרא ונקראת חברון כמ"ש על פני ממרא היא חברון : (יח) (לעיני בני חת) . לעיניהם שקל הכסף לעפרון ולעיניהם מכר לו עפרון ועשה לו ספר מקנה : (לכל באי שער עירו) . עם כל באי שער עירו שהיו שם בעת המקנ' . וקדמא' לכל ובתרא' בכל וחד פסוק סימן לכל כלי המשכן בכל עבודתו : (יט) (אל מערת) . כמו במערת . וכן ואל הארון תתן את העדות (שמות כ"ה) כמו בארון : (כ) (מאת בני חת) . כי בהסכמתם וברצונם נתן לו עפרון השדה והמערה כי טוב הי' בעיני כולם שתהי' לאברהם אחוזה ביניהם : כד (א) ואברהם זקן . פעל עבר או תואר . (בא בימים) . בימים שהם השלמת ימי

פירוש לתורת אלהים

גְמַארְק סָבִיב אַרוּם אַלֶע הָאט דָס גִיהַאט אַיין בַּשְׁטַאנְד : (יח) לְאַבְרָהָם צוּ אַבְרָהָם פַר אַיין קוֹיפוּנְג פַר דִיא אוֹגִין פוּן דִי בְּנֵי חֵת בְּכֹל אִין אַלֶע וָוס קוּמֶען אִין טוֹיער פוּן זַיין שְׁטָאט וֶוען זַיי זֶענֶען אַלִי גִשְׁטַאנְגן הָט עֶר אִים מִקְנֶה גְוֶוען דָאס פֶעלְד : (יט) וְאַחֲרֵי כֵן אוּנ דֶער נָאךְ הָט אַבְרָהָם בַּגְרָאבֶּען זַיין וַוייבּ שָׂרָה אֶל צוּ דֶער מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה וָואס אִיז אִין פֶעלְד עַל פַּר מַמְרֵא הִיא דָס אִיז חֶבְרוֹן אִין לַאנְד כְּנַעַן : (כ) וַיָּקָם אוּנ עֶס הָט גִיהַט אַבְּשְׁטַנְד דָס פֶעלְד אוּנ דִי הַייל וָוס אִיז אִין אִים לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת קָבֶר צוּ אַבְרָהָם פַר אַבֵּית הַקְּבָרוֹת מֵאֵת פוּן דִיא בְּנֵי חֵת : (א) וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים אוּנ אַבְרָהָם אִיז אַלְט גִוֶוען עֶר אִיז גְקוּמֶן אִין דִי

עָאל בְּיוֹמִין וַיְיָ בְּרִיךְ יָת אַבְרָהָם בְּכוֹלָא׃
ב וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעַבְדֵּיהּ סָבָא דְבֵיתֵיהּ דְּשַׁלִּיט בְּכָל דִּי לֵיהּ שַׁוִּי כְעַן יְדָךְ תְּחוֹת יַרְכִּי

בַּיָּמִים וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם בַּכֹּל׃
ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי׃

ת״א ויאמר אברהם. יומא כח: ואשביעך

רשב״ם

שרה אשתו או ויקם לאחוזת קבר מאת בני חת: (א) בא בימים. והרי הגיע עת להשיא את בנו בחייו. וה׳ ברך את אברהם. להודיע האמור לפנינו שלא שלח עבדו לקחת אשה ממשפחתו מחמת חוסר נשים בארץ כנען שלא היו רוצים להזדווג לו שהרי נתברך בכל וכל העולם מתאוים להזדווג לו אבל הוא לא רצה כי אם ממשפחתו וזהו שאמר העבד וה׳ ברך את אדני מאד ויגדל ולכך הוצרך לפ׳ תחל׳ ברך את אברהם בכל. כמו והם אבי בנען: (ב) שים נא ידך תחת ירכי וכן ביוסף כשנשבע ליעקב כריתות ברית ושבוע׳ של בן

בעל הטורים

סניס כרכו כנן סמולך ילחק: (ב) המושל. ב׳ כמס׳ הכא ואידך אם רוח המושל יעלה עליך ש״ל אברהם אפי׳ אם רוח המושל או שום אונס יעלה עליך מקומך אל הנח אלא לך לאחריו

רש״י

כולם ונתמעד כולם ת הקנהו לו: (א) ברך את אברהם בכל. בכל עולה בגימ׳ בן ומאחר שהי׳ לו בן היה א צריך להשיאו אשה: (ב) זקן ביתו לפי שהוא דבוק נקוד זקן: תחת ירכי (שבועות לח) לפי שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה כגון ס״ת או תפילין והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו ע״י צער והיתה חביבה עליו ונטלה (ור״ל מה שלא אמר תחת ירכו הי״ל להשביע השבע במילתו

שפתי חכמים

בכל מקום שהביא רש״י שניהם. וי״ל דלפשוטו לכד קשה ויקם שדה עפרון וגו׳ עד השדה אשר בו וגו׳ מיותר כיל״ל ויקם השדה והמערה וגו׳ לאברהם למקנה וגו׳ לכ״ל שדה עפרון אעו פר בשעת לא ידענו שהיתה שדה עפרון לכך נ״ל תקומה היתה לשדה של עפרון דייקא שמתחלה היתה ביד הדיוט דהיינו עפרון ולבורש תקומה לכד וכו׳ קשה כיון דכבר אמר ויקם שדה עפרון למה הזכיר פעם ב׳ השדה והמערה וגו׳ היל״ל ויקם שדה עפרון וגו׳ והמערה ועל השדה וגו׳ גם לפי׳ תקומה וכו׳ אין לי תיכור שם כיפיה דקרא לאברהם למקנה ולכן נ״ל גם שפיר: בנא להורות שהם השדה והמערה וכל העץ לאברהם למקנה ולפירות כ׳ פירושים אלו לכך אמר שדה עפרון ואח״כ פעם ב׳ השדה והמערה דויקם קאי אתרוייהו על שדה עפרון ר״ל התקומה וכו׳ ועל השדה והמערה וגו׳ ר״ל שקם לאברהם למקנה ולפשוטו פי׳ ויקם ר״ל שיצא מכחו של מוכר ונעמד כחו של קונה כדפירש״י גבי וקם הבית וכו׳ ול״ק מה שהקשה הרא״ם והנחת יהודה אמרין וא״ל להירולים דחוקים שלהם אלא הכא והתם פי׳ אחד להם דלפשוטו הכא פי׳ הוא ויקם שעומד כחו של קונה והוא כדפירש״י התם וקם הבית וגו׳ לקונה שעומד כחו של קונה כי רש״י מפרש וקם הבית ר״ל שתירה שעמד הבית ומ״ש בכחו של קונה מדכתיב אחרין לקונה וה״נ הכא ויקם ל׳ תקומה שעמד השדה לאברהם. והרא״ם ומ״י הבינו דוקם הבית ל׳ קנין לפירש״י דהתם. ואינו כן והימה מנין להם זה: ת מפני שני״ת בכל מקום מורה על תוך ומפני שאין תוך וקרב צריך במקום הזה אמר כמעמד כולם וכאן לא רצה לפרש רש״י כמו שפי׳ לעיל שכולן נעלין ממלאכתן וכו׳ דא״כ הול״ל לכל כמ״ש לעיל ולמה כ׳ בכל תמצא שנא כתוכן א״ו אתי למדרש במעמד כולן: א (נ״א) דאל״כ מה שינוי לכאן ובא דלא כ׳ כן כפי׳ הוא

בית דוד

מיט אוזהן (ומאחר שהיה לו בן) אונ ווייל ער הט געהאט אוזהן (היה צריך להשיאו אשה) הט ער איהם גדארפט געבן אווייב: (ב) (זקן ביתו). זאגט רש״י (לפי שהוא דבוק נקוד זקן) ווייל דס ווארט זקן איז בהעפטט צום ווארט ביתו, זקן ביתו, דער עלטסטער פון זיין שטוב, דריבר איז דס ווארט זקן גענגודעט מיט אפתח: (תחת ירכי). זאגט רש״י (לפי שהנשבע צריך ליטול בידו חפץ של מצוה) ווייל דער וואס שווערט דארף נעמען אין די האנט אזאך וואס איז א מצוה (כגון ספר תורה או תפלין) א ספר תורה אדער א מזוזה אדער תפלין (והמילה היתה מצוה ראשונה לו) די מצות מילה איז בייא אים געוועזן די ערשטע מצוה (ובאה לו על ידי צער) אונ די א מצוה איז צו אים געקומען מיט יסורים (והיתה חביבה עליו) אונ וויא איז בייא אים געוועזן בעליבט (ונטלה) הט ער גענומען די מילה צו

פירוש

ימי אדם בעולם ורצה להשיא אשה לבנו יצחק בחייו. בכל. לא חסר דבר ולא הי׳ לו דבר צורך בעולם הזה אלא להשיא אשה לבנו יצחק הראוי׳ לו: (ב) (זקן ביתו) בסוף מן זקן. כמו מן כבד. כבד פה. וענינו שגדל

רד״ק

בביתו עד שזקן. או פירושו זקן שבכל ביתו. ואמר זה לפי שהי׳ נאמן לו. ועוד שהי׳ מושל בכל אשר לו. ולו היתה ראויה המצו׳ והשליחות הזה: (שים נא ידך) אמרו כי מנהג הי׳ באותן הימים לאדם שמצו׳ אחר.

פירוש לתורת האלהים

יארען ווי בירך את אברהם בכל. אונ גאט האט געבענשט אברהם מיט אלעריא בכבודות (עיין רש״י): (ב) ויאמר אברהם אל עבדו אונ אברהם האט געזאגט צו זיין קנעכט זקן ביתו דער עלטסטער פון זיין הויז המושל בכל אשר לו דער וואס האט געוועלטיגט איבער אלדינג וואס

של״ה הקדוש

ב (המושל בכל אשר לו) דער וואס געוועלטיגט איבער אלץ וואס ער האט האט בכח קען ווארן דס נים אין

ג וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם
וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־תִקַּח
אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר
אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ׃ ד כִּי אֶל־אַרְצִי
וְאֶל־מוֹלַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה
לִבְנִי לְיִצְחָק׃ ה וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד
אוּלַי לֹא־תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת
אַחֲרַי אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת הֶהָשֵׁב
אָשִׁיב אֶת־בִּנְךָ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־יָצָאתָ מִשָּׁם׃ ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
אַבְרָהָם הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תָּשִׁיב

תו״א ואשביעך. שבועות לח:

יַרְכִּי׃ ג וַאֲקַיֵּם עֲלָךְ
בְּמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָא
דִשְׁמַיָּא וֵאלָהָא
דְאַרְעָא דִי לָא תִסַּב
אִתְּתָא לִבְרִי מִבְּנָת
כְּנַעֲנָאֵי דִי אֲנָא יָתֵיב
בֵּינֵיהוֹן׃ ד אֱלָהֵין
לְאַרְעִי וּלְיַלְדוּתִי תֵּיזִיל
וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי
לְיִצְחָק׃ ה וַאֲמַר לֵיהּ
עַבְדָּא מָאִים לָא תֵיבֵי
אִתְּתָא לְמֵיתֵי בַּתְרַי
לְאַרְעָא הָדָא הַאֲתָבָא
אָתֵיב יַת בְּרָךְ לְאַרְעָא
דִי נְפַקְתָּא מִתַּמָּן׃
ו וַאֲמַר לֵיהּ אַבְרָהָם
אִסְתַּמַּר לָךְ דִּלְמָא
תָתֵיב יַת בְּרִי לְתַמָּן׃

את

רשב״ם

ועבד לאדוניו כך היתה שדומ׳ לענין השעבוד וכ״כ בן יכבד אב ועבד אדוניו. אבל תקיעת כף אל כף או כריתות ברית דבר לשנים ולעבור בין בתריו מצויה בשאר בני אדם: (ד) כי אל ארצי. ולא לאותם שאינם קרובי אלא למולדתי שבארצי תלך: (ה) ההשב אשיב את בנך אל ארץ אבותיך ואף על פי שורעו של אברהם לא הי׳ שם קורא אותו השבה הואיל והי׳ אברהם שם: ה׳

פירוש

שמשים ידו תחת ירכו לקיים הדבר. כי כמו שהיד ברשותו תחת ירכו כן יהי׳ הוא ברשותו לקיים דבר. והי׳ מנהג זה חוק ביניהם לקיים כל דבר כמו ברית שכורת אדם עם חברו וכן אמר יעקב אבינו ליוסף כשרצ׳ לצוותו על קבורתו. ויש מפרשים שהשביעו במצות מילה. ואם כן הי׳ לו לומר ואשביעך במצוה זו והוא אמר ואשביעך בה׳ אלהי השמים. (ג) (ואשביעך) בשבוע׳ שהשביעו. (ואלהי הארץ). כלומר שהוא שופט גם התחתונים ומשגיח בהם. ולא תחשוב כי אם תעבור על השבוע׳ שלא יפקוד עונך כי כן יעשה כי הוא אלהי הארץ כמו שהוא אלהי שמים. אבל כשדבר על עצמו "ואל ה׳ אלהי השמים. לא הוצרך לומר ואלהי הארץ. כי הוא הי׳ יודע זה בעצמו. ובב״ר (נ״ט) א״ר פינהס עד

רד״ק

שלא הודעתיו לבריותיו אלהי השמים. ואלהי הארץ משהודעתיו לבריותיו: (מבנות הכנעני). כי זרע כנען ארור וזרעו ברוך. ולא יתערב זרע ברוך בארור. (יושב בקרבו). תנינא יושב בארצו. וסימן בקרב הארץ: (ד) (כי אל ארצי). והוא ארם נהרים. (ואל מולדתי). העיר שנולדתי והיא אור כשדים. ר״ל כי שם ימצא משפחתו ועל רבקה רמז לו כי הוגד לו שנולד׳. ובב״ר א״ר יצחק. כי אל ארצי היינו דאמרי אינשי חמין דקרתך וונין מנהון זרע: (ה) (ההשב אשיב). אולי בשובי לא אמצאך חי אמור לי אם אשיב את בנך שמה אם היא לא תאבה לבא אחרי. ואף על פי שיצחק לא היה שם יקרא השבה כנגד אברהם שהי׳ שם ויצא משם: (ו) (השמר לך) כי לא רצה אברהם שיצא מחזקתו מן הארץ שנתן לו

פירוש לתורת אלהים

צו אים איז שים נא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי טוה נון דיין האנד אונטער מיין דיך (עיין רש״י) (ג) וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּיְיָ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אונ איך וועל דיך בשווערין ביי גאט פון הימל אונ ערד אשר וואס לא תקח אשה לבני די זאלסט ניט נעמין אוייב צוא מיין זון מבנות פון די טעכטער פון כנעני וואס איך זיץ צווישן אים : (ד) כי אל ארצי נייערט צו מיין לאנד אונ צו מיין משפחה זאלסטו גיין ולקחת אשה לבני ליצחק אונ דו זאלסט נעמין אוייב צו מיין זון יצחק : (ה) ויאמר אליו העבד אונ דער קנעכט הט צו אים גזאגט אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי טאמער וועט די אשה ניט וועלין גיין נאך מיר צו דעם לאנד ההשב אויב אום קערין אשיב זאל איך אום קערין דיין זון צוא דעם לאנד וואס דו ביסט ארוס גגאנגען פון דארט : (ו) ויאמר אליו אברהם אונ אברהם הט צו אים גזאגט השמר לך זייא גהיט צו דיר פן תשיב

ז יְיָ אֱלָהָא דִשְׁמַיָא דִי דַבְּרַנִי מִבֵּית אַבָּא וּמֵאֲרַע יַלְדוּתִי וְדִי מַלִּיל לִי וְדִי קַיֵּים לִי לְמֵימַר לִבְנָךְ אֶתֵּן יָת אַרְעָא

אֶת־בְּנִי שָׁמָּה׃ ז יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לְקָחַנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וַאֲשֶׁר דִּבֶּר־לִי וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לִי לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ

רשב"ם

(ז) ה' אלהי השמים שהביאני כאן ויתן לזרעי ואת הארץ ידעתי שאינו רוצ' שירחיק זרעו שבאן שא"כ מה לו להקב"ה להביאני כאן לפיכך יודע אני שישלח

בעל הטורים

לארצי: לא ירד. בני' מילה שבשביעו במילה: (ז) ישלח מלאכו. במיוחד לו כדכתיב כי ילך מלאכי לפניך אבל לא אותו שכתוב בו מלאך ושלחתי לפניך מלאך. כ"פ כתיב מלאכו ופי'

רש"י

לפי שכל אברהם היתה דסמוכ' לו קודם מילת השבר וק"ל): (ז) ה' אלהי השמי' אשר לקחני מבית אבי. ולא אמר ואלהי הארץ ולמעלה הוא אומר ואשביעך וגו' ב אמר לו עכשיו הוא אלהי השמים ואלהי הארץ שהרגלתיו בפי הבריות אבל כשלקחני מבית אבי היה אלהי השמי' ולא אלהי הארץ שלא היו באי עולם מכירים בו ושמו לא היה רגיל בארץ: מבית אבי. מחרן: מארץ מולדתי. מאור כשדים:

ואשר דבר לי. לצרכי כמו אשר דבר עלי וכן כל לי ולו ולהם הסמוכי' אצל דבור מפורשים בלשון על. ותרגום שלהם (רצונו שדרך התרגום להעתיק לפי הענין כמקום כשבור וק"ל) עלי עלוהי עליהון שאין נופל אצל דבור לשון לי ולו ולהם אלא אלי אליו אליהם ותרגום שלהם עמי עמיה עמהון אבל אצל אמירה נופל לי לו ולהם: ואשר נשבע לי. בין

שפתי חכמים

להודיענו שבכן נתגב כל. שמד שלא כי' לו כן אמר מה תתן לי וגו' אבל עכשיו כל הברכות שלו ברכות שלמות: ב כלו' שלמעלה נאמר ואלהי הארץ: ג (נח"י) הרא"ם והרמב"ן האריכו והכר פשוט הוא שברה סוגר דארץ מולדתו היינו אור

בית דוד

די שבועה: (ז) (ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לְקָחַנִי מִבֵּית אָבִי). ה' וואס ער איז דער גאט פון די הימלן וואס ער האט מיך גענומען פון מיין פאטערס שטוב, זאגט רש"י (וְלֹא אָמַר וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ) פאר וואס האט ער ניט גזאגט אוף הקב"ה ער איז דער גאט פון די ערד אוך (וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ) אונז פריער ביי די שבועה האט ער גזאגט איך וועל דיך בשווערן ביים דעם גאט פון הימל און ערד (אָמַר לוֹ) אברהם האט גזאגט צו אליעזר (עַכְשָׁיו הוּא אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ) איצט ווייס מען אז הקב"ה איז דער גאט פון הימל אונ דער גאט פון די ערד (שֶׁהִרְגַּלְתִּיו בְּפִי הַבְּרִיּוֹת) איך האב איין געוואנט אין דעם מויל פון די מענשן זיי זאלן זאגן הקב"ה איז דער גאט פון הימל אונ ערד (אֲבָל כְּשֶׁלְּקָחַנִי מִבֵּית אָבִי) אבער ווען הקב"ה האט מיך גענומען פון מיין פאטערס שטוב (הָיָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְלֹא אֱלֹהֵי הָאָרֶץ) האט מען געזאגט ער איז דער גאט פון הימל אונ ער איז ניט דער גאט פון די ערד (שֶׁלֹּא הָיוּ בָּאֵי עוֹלָם מַכִּירִים בּוֹ) די מענשן פון דר וועלט האבן אים ניט גקענט (וּשְׁמוֹ לֹא הָיָה רָגִיל בָּאָרֶץ) זיין נאמען איז ניט גוועזן געוואנט אויף דר ערד: (מִבֵּית אָבִי). פון מיין פאטערס

שטוב, פון חרן: (וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי). פון דעם לאנד וואס איך בין דארט געבוירן געווארן (מֵאוּר כַּשְׂדִּים) פון דעם אורט אור כשדים: (וַאֲשֶׁר דִּבֶּר לִי) מיינט מען וואס ער האט גרעדט פון מיינעט וועגין (כְּמוֹ) ווי עס וואלט גשטאנען (אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי) דס ווארט לי איז גלייך ווי עס וואלט גשטאנען עלי וועגן מיר, אוף מיר (וְכֵן כָּל לִי וְלוֹ וְלָהֶם הַסְּמוּכִים אֵצֶל דִּבּוּר) אונ ווי עס שטייט דס ווארט לי אדר לו אדר להם נעבען דעם ווארט דבור (רייִדן) (מְפוֹרָשִׁים בִּלְשׁוֹן עַל) ווערט נמייטש ווי עס וואלט גשטאנען על, לי (אוף מיר), לו (אויף אים), להם (אויף זיי) (וְתַרְגּוּם שֶׁלָּהֶם) דר תרגום פון לי לו להם איז עלי עלוהי, עליהון (שֶׁאֵין נוֹפֵל אֵצֶל דִּבּוּר לְשׁוֹן לִי וְלוֹ וְלָהֶם) ביים דבור (רייִדן) ווערט ניט גזאגט די ווערטר לי לו להם (אֶלָּא) נאר עס ווערט גזאגט אלי, אליו, אליהם (וְתַרְגּוּם שֶׁלָּהֶם) דער תרגום פון די ווערטר עמי (מיט מיר) עמיה (מיט אים) עמהון) מיט זיי (אֲבָל אֵצֶל אֲמִירָה) אבר ביי דעם ווארט ויאמר (זאגן) (נוֹפֵל לְשׁוֹן לִי וְלוֹ וְלָהֶם) קען מען זאגן לי (צו מיר) לו (צו אים) להם (צו זיי): (וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לִי). וואס הקב"ה האט צו מיר גשווארן, (בֵּין הַבְּתָרִים) אזויפן די שטיקער פלייש

פירוש כתורת אלהים

האל ולזרעו. מן תשיב שלא תשיב. ובן מן המיתון (ג') שלא המיתון: (ז) אשר לקחני. כיון שלקחני מביתי

פירוש יונתן

מאכר וועסטו אום קערן מיין זון אהינצו דוא זאלסט אים אהין ניט פירן: (ז) יי דער גאט פון דעם הימל אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי וואס האט מיך גנומען פון מיין פאטערס הויז אונ פון דעם לאנד פון מיין משפחה (עיין רש"י). ואשר אונ וואס ער האט גרעדט פון

אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח
מַלְאָכוֹ לְפָנֶיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי
מִשָּׁם׃ ח וְאִם־לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה
לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ וְנִקִּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי
זֹאת רַק אֶת־בְּנִי לֹא תָשֵׁב שָׁמָּה׃
ט וַיָּשֶׂם הָעֶבֶד אֶת־יָדוֹ תַּחַת יֶרֶךְ
אַבְרָהָם אֲדֹנָיו וַיִּשָּׁבַע לוֹ עַל־
הַדָּבָר הַזֶּה׃ שלישי י וַיִּקַּח הָעֶבֶד
עֲשָׂרָה גְמַלִּים מִגְּמַלֵּי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ
וכל

אונקלוס

אַרְעָא הָדָא הוּא יִשְׁלַח
מַלְאֲכֵיהּ קֳדָמָךְ וְתִסַּב
אִתְּתָא לִבְרִי מִתַּמָּן׃
ח וְאִם לָא תֵיבֵי אִתְּתָא
לְמֵיתֵי בַּתְרָךְ וּתְהֵי
זַכָּאָה מִמּוֹמָתִי דָא
לְחוֹד יַת בְּרִי לָא תְתֵיב
לְתַמָּן׃ ט וְשַׁוִּי עַבְדָּא
יַת יְדֵיהּ תְּחוֹת יַרְכָּא
דְאַבְרָהָם רִבּוֹנֵיהּ וְקַיֵּים
לֵיהּ עַל פִּתְגָמָא הָדֵין׃
י וּדְבַר עַבְדָּא עַשְׂרָא
גַמְלִין מִגַּמְלֵי דְרִבּוֹנֵיהּ
וַאֲזַל וְכָל שְׁפַר רִבּוֹנֵיהּ
בִּידֵיהּ

תו״א ואם לא. קדושין סא׃

רשב״ם

מלאכו להצליח דרכיך לקיים לי הבטחתו׃ (ט) על הדבר הזה, על התנאי שפי׳ לו אברהם׃ (י) וכל טוב

שפתי חכמים

כשדים ומולדתו היינו בני משפחתו עיר חרן ע״ש (וזהו מבית אבי)׃ ד מדכתיב אשר אנכי יושב בקרבו א״כ משמע דמהכנעני כיושב בקרבו לוה שלא ליקח דהיינו מבנות ענר אשכול וממרא דהיו בעלי בריתו וא״כ ממילא נמי כא דכתיב ככא ונקית משבועתי אם לא תאבה ללכת וגו׳ קאי נמי על ענר אשכול

רש״י

בין הבתרים׃ (ח) ונקית משבועתי וגו׳. וקח לו אשה מבנות ד ענר אשכול וממרא (קידושין סא)׃ רק את בני וגו׳. רק מיעוט הוא בני אינו חוזר אבל יעקב בן בני סופו לחזור׃ (י) מגמלי

בית דוד

פון די קרבנות (ווי עס שטייט אין דיא סדרה לך לך טו יח)׃ (ח) וְנִקִּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי וגו׳). זאלסטו זיין ריין פון דיא שבועה (וְקַח לוֹ אִשָּׁה) מענסטו נעמן אַווייב פון יצחק׳ס וועגען (מִבְּנוֹת) פון די טעכטער פון ענר אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵא ׃(רַק אֶת בְּנִי וגו׳). זאגט רש״י (רַק מִעוּט הוּא) ווי עס שטייט דם ווארט רַק

מיינט מען ווייניגער צו מאכן (בְּנִי אֵינוֹ חוֹזֵר) מיין זון וועט ניט צוריק ניין קיין חָרָן (אֲבָל יַעֲקֹב בֶּן בְּנִי סוֹפוֹ לַחֲזוֹר) אָבֶר יַעֲקֹב ווס ער איז מיין זוהנס זוהן (מיין אייניקול) וועט קומען צוריק קיין חָרָן׃ (י) (מִגְּמַלֵּי אֲדוֹנָיו). פון די קעמלען פון זיין הער פון אַבְרָהָם, זאגט רש״י (נִכָּרִין הָיוּ מִשְּׁאַר גְּמַלִּים)

פירוש רד״ק

לתת לזרעי את הארץ הזאת לא ירצה שישוב בני שמה. (הוא ישלח מלאכו). להצליחך שתקח משם אשה לבני.

(ואשר דבר לי), קודם שיצאתי משם. (ואשר נשבע לי) בעקידת יצחק׃ (י) (וכל טוב), רוב טוב. כמו, וכל הארץ

פירוש לתורת אלהים

מיינט ווענין וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לִי אונ ווס ער האט גשווארען צו מיר ביי בְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים לֵאמֹר צו זאגין לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת צו דיינע קינדער וועל איך געבין דם לאנד הוּא ער וועט שיקען זיין מַלְאָךְ פר דיר וְלָקַחְתָּ אונ דו זאלסט נעמין אַווייב צו מיין זוהן פון דארט׃ (ח) וְאִם לֹא תֹאבֶה אונ אוב דיא אִשָּׁה וועט ניט וועלין גיין נאך דיר וְנִקִּיתָ וועסט דו זיין ריין פון מיין

שְׁבוּעָה רַק נאר מיין זוהן זאלסטו ניט אום קערין אהינצו׃ (ט) וַיָּשֶׂם אונ דער עֶבֶד האט גיטוען די האנד אונטער דער דיך פון זיין האר אַבְרָהָם וַיִּשָּׁבַע לוֹ אונ ער הט גשווארן צו אים אויף דער זאך׃ (י) וַיִּקַּח אונ דער קנעכט הט גנומען צעהן קעמלען מִגְּמַלֵּי פון די קעמלן אֲדֹנָיו זיין האר (עיין רש״י). וַיֵּלֶךְ ער איז גינאנגען אונ ער הט מיט גינומען נאר דם גוטץ פון זיין

שר״ה הקדוש

אַבְרָהָם כְּלוֹמַר אֱלִיעֶזֶר איז גוועזין דער עלטסטר אין הויז פון אַבְרָהָם וועלכר האט גקאנט הערשן איבר וואס ער האט גהאט צו טון דער מיט צְדָקָה אונ

קמצנים אונ קענין קיין צְדָקָה ניט געבין אזו ווי זיי וואלטין קיין מֶמְשָׁלָה ניט גהאט אויף זייער איינגענ׳ס פאר מעגין׃

בִּידֵיהּ וְקָם וַאֲזַל לַאֲרָם דִּי עַל פְּרָת לְקַרְתָּא דְּנָחוֹר : יא וְאַשְׁרֵי גַמְלַיָּא מִבָּרָא לְקַרְתָּא עִם בֵּירָא דְמַיָּא לְעִידָּן רַמְשָׁא לְעִידָּן דְּנָפְקָן מַלְיָתָא : יב וַאֲמַר יְיָ אֱלָהֵיהּ דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם זַמֵּין כְּעַן קֳדָמַי יוֹמָא דֵין וַעֲבֵיד טֵיבוּ עִם רִבּוֹנִי אַבְרָהָם :

הא

וְכָל־טוּב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־אֲרַם נַהֲרַיִם אֶל־עִיר נָחוֹר׃
יא וַיַּבְרֵךְ הַגְּמַלִּים מִחוּץ לָעִיר אֶל־בְּאֵר הַמָּיִם לְעֵת עֶרֶב לְעֵת צֵאת הַשֹּׁאֲבֹת׃ יב וַיֹּאמַר ׀ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם הַקְרֵה־נָא לְפָנַי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה־חֶסֶד עִם אֲדֹנִי

אברהם

רשב״ם

אדוניו . האנשים החשובים של בית אברהם הוא שנא' לפניו והאנשים אשר עמו : (יא) ויברך הגמלים שני ברכים יש לגמל זה על גב זה וצריך להבריכו פעמים קודם שישת' מפני גובהו והוא שאמרו חכמים בשחיטת

בעל הטורים

בניקם על ב' א' בכליכה ואחד בחזרי : (י) וכל טוב . ב' במס' בכא ואידך וכל טוב דמשק אליעזר לקח גם הטוב דמשק: (יב) עם אדוני אברהם . ס"ת מים לומר בשכר יוקח לא מעט מים שנכנו על המים ובתוספתא דל"ת של חס"ד ס"ת דמים

רש״י

אדוניו . (ב"ר) ניכרין היו משאר גמלים שהיו יוצאין זמומין מפני הגזל שלא ירעו בשדות אחרים : וכל טוב אדוניו בידו . (ב"ר) שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו כדי שיקפצו לשלוח לו בתם : ארם נהרים . בין שתי נהרות יושבת :

ויברך

שפתי חכמים

והפרות : ה מדכתיב ויפתח הגמלים משמע דעד עכשיו היו זמומין וק"ל. ומ"ג דאין הקב"ה מביא תקלה ע"י בהמתן של צדיקים כדאי' בחולין דף ז' י"ל דהשפ"ב זמם אותם שלא יהלכו הפי' הלידי רבות הרבים שהוא השכר כי משמת הגמלים התייראין משם אף אליעזר עבד אברהם מרוב חסידות שפי' כו לא רצה ליהנות משל אחרים אפי' מן המותר ורא"ם תי' שאין מוחזקין על בהם א"כ הוכא דברי מיוקא שבלבו בין ערית

אחרי גמליו : ו דהפסיק ר קאמר וילך וכל טוב אדוניו בידו משמע דרבות' קאמר את"פ שה לך עדיין היה כל טוב אדוניו בידו ואי כוה כפי' כרשותו מה בא ללמדנו שכל טוב אדוניו עוד בידו כי אלו רבות' אינא. ופי"ל למה לא הודיענו הכתוב בפרשה שלפני זה שכל טוב אדוניו ברשותו. א"ו בשטר מתנה נתן ליצחק ופרא"ם כ' דאל"כ איך היה בידו דודאי לא נתן כל ממונו ברשות אליעזר ואין לחקשות וכא כתיב ויתן אברהם את כל

בית דוד

די קעמעלען פון אברהם האבען געקענט פון אנדערע קעמעלען (שהיו יוצאין זמומין) די קעמלען פון אברהם זענען געווען פארבינדען די מייליר געווען געשלאסען (מפני הגזל) וועגען גזלה (שלא ירעו בשדות אחרים) זיי זאלען ניט פרעסען אין פרעמדע פעלדער : (וכל טוב אדוניו בידו) . זאגט רש"י (שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו) אברהם האט געשריבען אויף אפאטער זיין גאנצען פער מעגען שענקט ער צו זיין זוהן יצחק (דם סאמער האט אברהם געגעבען צוא אליעזר ער זאל

ווייזען דעם שטר פון דיא כלה), או זיי וועלען זעהן וויא רייך יצחק וועט זיין (כדי שיקפצו לשלוח לו בתם) וועלען זיי שיקען זייער טאכטער פאר א ווייב צו יצחק : (ארם נהרים) . זאגט רש"י (בין שתי נהרות יושבת) די שטאט ארם איז געווען צווישען צוויי טייכען: (יא) (ויברך הגמלים). ער האט געמאכט קניען די קעמלען (הרביצם) ער האט זיי געלייגט אויף דעם ערד (וויל דם קעמעל איז הויך , איידער ער לייגט זיך ביינגט ער איין די קניה , נאכדעם ביינגט ער זיך) :

פירוש רד״ק

הארץ באו מצרים והדומים לו רבים . ר"ל שבשמו וזהב ומרגליות כדי להראותם עושר אברהם כדי שישה לב קרוביו לתת אשה ליצחק ורז"ל פירשו (ב"ר נ"ט) וכל טוב שטר מתנה שנתן אברהם כל אשר לו ליצחק הביא בידו להראות להם:(אל ארם נהרים.) שהיו שתי נהרות

עוברים עליה.(אל עיר נחור)והיא אור כשדים. כי שם נשאר כשיצא תרח משם עם אברהם בנו : (יא) (ויברך הגמלים) · הרביצם של ברכיהם שינוחו וכדי להשקות. ובין כך התפלל לאל שיזמין לו כפי מה שצריך . (אל באר המים) · סמוך לבאר המים:(יב) (הקרה נא לפני)

פירוש לתורת אלהים

האט אין זיין האנד (עיין רש"י) ויקם און ער איז אויף געשטאנען און ער איז געגאנגען צו ארם נהרים אל עיר נחור צוא דער שטאט פון נחור : (יא) ויברך [illegible]

אויסען ווייניג פון דער שטאט אל באר המים ביי דעם ברונען וואסער : (יב) ויאמר און ער האט געזאגט יי גאט אלהי דער גאט פון מיין האר אברהם הקרה נא איך בעט דיך מאך באגעגענען פאר מיר

אַבְרָהָם׃ יג הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־
עֵין הַמָּיִם וּבְנוֹת אַנְשֵׁי הָעִיר
יֹצְאֹת לִשְׁאֹב מָיִם׃ יד וְהָיָה הַנַּעֲרָ°
אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּי־נָא כַדֵּךְ
וְאֶשְׁתֶּה וְאָמְרָה שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ
אַשְׁקֶה אֹתָהּ הֹכַחְתָּ לְעַבְדְּךָ
לְיִצְחָק וּבָהּ אֵדַע כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד
עִם־אֲדֹנִי׃ טו וַיְהִי־הוּא טֶרֶם

אונקלוס

יג הָא אֲנָא קָאֵים עַל עֵינָא דְמַיָא וּבְנַת אֱנָשֵׁי קַרְתָּא נָפְקָן לְמִמְלֵי מַיָא׃ יד וּתְהֵא עוּלֶמְתָּא דִי אֵמַר לַהּ אַרְכִינִי כְעַן קוּלְתִיךְ וְאֶשְׁתֵּי וְתֵימַר אִשְׁתְּ וְאַף לְגַמְלָךְ אַשְׁקֵי יָתַהּ זַמֶנְתָּא לְעַבְדָךְ לְיִצְחָק וּבַהּ אִידַע אֲרֵי עֲבַדְתְּ טֵיבוּ עִם רִבּוֹנִי׃ טו וַהֲוָה הוּא עַד לָא שֵׁיצֵי למללא

תו״א וזיה הנערה. תענית ד׃ °הנערה קרי כלה

בעל הטורים

שאמר בזכות דמו שנשפך בפחד שעקידה מנני׃ (יד) וכה. ג' במס' הכא ואידך יכה יחסו מניו עמי. וכה אנן יקר׳. פי׳

רש״י

(יא) ויברך הגמלים. הרביצם׃ (יד) אותה הוכחת ראויה היא לו שתהא גומלת חסדים וכדאי ליכנס בביתו של אברהם ולשון הוכחת ביררת אפרובי״ט בלע״ז (דוא האסט בעשטימט)׃ ובה אדע. ז ל' תחנה הודע לי בה׃ כי עשית חסד. אם תהיה ממשפחתו והוגנת לו אדע כי עשית חסד (ב״ר)׃

שפתי חכמים

א זר לו ליצחק דמשמע דעד השתא לא נתן לו בשביל מתנה ליצחק דהכי פי' רש״י בשם רבי נחמי' ברכת דייתיקי שא״ל הקב״ה לאברהם והיה ברכ' הברכות מסורים בידך ואברהם מסרם ליצחק וע״ל שהנכסים אשר קנה לאחר שנתן במתנה ליצחק באותן עשר שנים לאחר מיתת שרה אותן נכסים נתן לו קודם מותו וק״ל׃ ו לא שע״י בשביל ידע זה אלא הוא בתחלת דבור שבתחנן לפי שיודיע לו בה כי עשה חסד. ומהרש״ל פי' דא״כ ה״ל ניחוש ממש׃ ח דק״ל למה נאמר לקראתה כיון שכבר מלא' כדה ועלת' מן הבאר כצ״ל וירץ אחריה שהרי גם העבד הי' עומד על הבאר אצל' כדכתיב הנה אנכי נצב על עין המים. אלא

בית דוד

(יד) (אותה הוכחת). (ראויה היא לו) זיא פאסט פאר יצחק (שתהא גומלת חסדים) זיא וועט טאן חסד (וכדאי ליכנס בביתו של אברהם) איז זיא ווערט זיא זאל אריין קומען צו אברהם אונ שטיב (ולשון הוכחת ביררת) הוכחת איז די טייטש דו האסט אויס גקליבן (ובה אדע). זאגט רש״י (לשון תחנה) דס איז אנבעטן צו הקב״ה (הודע לי בה) דורך דעם צייכן זאלסטו מיר מאכן וויסן (כי עשית חסד) אז דוא האסט גטאן חסד מיט מיין הערר אברהם (אם תהיה ממשפחתו) אויב זי וועט זיין פון זיין פאמיליע (והוגנת לו) אונ זי וועט פאסין פאר אים (אדע כי עשית חסד) וועל איך וויסן אז די

פירוש

זמן לפני כפי שאומר. ויהיה לי לסימן כי עשית חסד עם אדוני׃ (יד) והיה. על הענין נאמר. וכן כי יהיה נערה (דברים כ״ב). (אשר אמר אליה) והנה הוא לא יאמר לחגרת ולסומא. אבל אפשר שהית' שפח' או ממזרת או לא היתה ממשפח' אברה' וע״ז התפלל ואמר הקרה נא לפני.

רד״ק

(אתה הכחת). כי אותה זמנת ליצחק ואות' אקח לו לאש'׃ (ובה אדע). אם תהי' טובה ובת טובים וממשפחתו אז אדע כי עשית חסד עם אדני׃ (טו) (ויהי הוא) והנה נזדמן לו כאשר שאל ממשפחת אברהם בת בן אחיו ושהית' הנער' טובה ובתול'. (טרם כלה לדבר). עוד

פירוש לתורת אלהים

היינט ועשה אונ טוה גינאד מיט מיין הער אברהם׃ (יג) הנה איך שטייא ביא דעם קוואל וואסער ובנות אונ דיא טעכטער פון דיא שטאט רייט גייען ארוס שעפען וואסער׃ (יד) והיה אונ עס וועט זיין דס מיידל וואס איך וועל צו איר זאגן הטי נא כדך ואשתה נייג דיין קרוג אונ איך וועל טרינקן ואמרה אונ זיא וועט זאגען טרינק אונ דיינע קעמלן וועל איך אוך אן טרינקען אתה זיא האסטו בווערט צו דיין קנעכט צו יצחק (עיין רש״י). ובה אדע אונ איך בעט דיך דארך איר זאל איך וויסן כי עשית אז דו האסט גטון חסד מיט מיין הער אז זיא וועט זיין פון זיין משפחה אונ וועט זיין הגון צוא איהם וועל איך וויסן אז דו האסט גטון חסד מיט מיין הער׃ (טו) ויהי אונ עס איז גוועזן הוא ער האט נאך ניט פר ענדיגט צו ריידן והנה רבקה יוצאת רבקה

כִּלָּה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת אֲשֶׁר יֻלְּדָה לִבְתוּאֵל בֶּן־מִלְכָּה אֵשֶׁת נָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ׃
טז וְהַנַּעֲרָ טֹבַת מַרְאֶה מְאֹד בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתְּמַלֵּא כַדָּהּ וַתָּעַל׃
יז וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ

°והנערה ק׳ ויאמר

תו״א ונדה עג. ע״ז כט: והנערה. יבמות סא

לְמַלָּלָא וְהָא רִבְקָה נָפְקַת דִּי אִתְיְלִידַת לִבְתוּאֵל בַּר מִלְכָּה אִתַּת נָחוֹר אֲחוּהִי דְאַבְרָהָם וְקוּלְתַהּ עַל כַּתְפַהּ׃
טז וְעוּלֵימְתָא שַׁפִּירַת חֵיזוּ לַחֲדָא בְּתוּלְתָא וּגְבַר לָא יְדָעַהּ וּנְחָתַת לְעֵינָא וּמְלַת קוּלְתַהּ וּסְלֵיקַת׃
יז וּרְהַט עַבְדָּא לְקַדָּמוּתַהּ וַאֲמַר

רשב״ם

הולין ובנגדו בגמל: (יד) אותה הוכחת. כלומ׳ אותה שהוכחת ליצחק היא תאמר לי כן ולא אשה אחרת שלא הוכחת: (טז) ואיש לא ידעה. אפילו מעשה הידודין כי צנוע׳ היתה: (יז) גם לגמליך אשאב · הבין שוטן

בעל הטורים

וכה אדע כי עשית חסד אם תהיה נוקת גומלת חסדים וכה אכן יקרה שנתן לה כלי כסף וזהב ואכן יקרה כן היתה כנ״ר ר׳ כונא כשם ר׳ יוסי אכן יקרה היתה משקלה נקע: (טז) לא ידעה. ב׳ במס׳ בכא ואידך ובמלך לא ידעה מה לכלן לא

רש״י

(טז) בתולה. ממקום בתולים (ב״ר): ואיש לא ידעה. שלא כדרכ׳ לפי שבנות הנכרים היו משמרות מקום בתוליהן ומפקירות עצמן ממקום אחר העיד על זו שנקיה מכל: (יז) וירץ העבד לקראתה

לפי

שפתי חכמים

אלא לקראת׳ כ״מ פרץ כנגד אחרי׳ בשביל שמתים עלו לקראת׳. כן מצאתי בשם מהר״ר אברהם מפראג. ומהרש״ל פי׳ וז״ל ונראה שבך הוא הפשט שלא כי׳ מוחד אלא כמציין ממה אלא רחוק ממנו ורש״י דייק מדכתיב וירץ העבד וגו׳ שנד דכ׳ קרא ל״ל דהא כל כענין משתפי ממנו ובמ״ש לקמן ובאים משתא:

דוד

דִּיא בְּתוּלִים כָּען זָאל נִיט מִיט זַייא מְזַנֶּה זַיי (וּמַפְקִירוֹת עַצְמָן מִמָּקוֹם אַחֵר) אוּנ זַיי פְלֶעגְן זִיךְ מַפְקִיר זַיין צוּ זְנוּת אוֹיף אַיין אַנְדֶר אוֹרְט (הֵעִיד עַל זוֹ שֶׁנְּקִיָּה מִכֹּל) הָט דִי תּוֹרָה עֵדוּת גְזָאגְט אוֹיף רִבְקָה אַז זִיא אִיז גְוֶועזְן רֵיין פוּן אַלֶע זְנוּת : (יז) (וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ) אִיז דֶר קְנֶעכְט גְלָאפְן גֶעגְן אִיר (לְפִי שֶׁרָאָה שֶׁעָלוּ הַמַּיִם לִקְרָאתָהּ) וַוייל

עֶר

בית

דוּ הָאסְט גְטוּן חֶסֶד מִיט אַבְרָהָמֶען: (טז) (בְּתוּלָה). זָאגְט רַשִׁ״י (מִמְּקוֹם בְּתוּלִים) פוּן דֶעם אָרְט וְוִיא דִי בְּתוּלִים זֶענֶען הָט אִיר קֵיינֶר אָן גֶערִירְט : (וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ) . אוּנ עֶס הָט קֵיינֶר מִיט אִיר מְזַנֶּה גֶוֶעזְן אֲפִילוּ נִיט וְוִי מִיט אַ אִשָּׁה (לְפִי שֶׁבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִים הָיוּ מְשַׁמְּרוֹת מְקוֹם בְּתוּלֵיהֶן) ווייל דִיא מֶעכְטֶער פוּן דִי כְנַעֲנִים פְלֶעגְן הִיטְן דָס אָרְט פוּן

פירוש רד״ק

הדבר בפיו או בלבו ובן פרש יקראו ואני אענה (ישעיה ס״ה): (טז) (ותמלא כדה ותעל) ששאבה מן העין מלא כדה והמים היו קרובים לשפה הארץ׳ לפיכך קראה עין ובאר . ויש דרש (ב״ר ס׳) שעלו המים לקראתה לפי שאמר ותמלא ולא אמר ותשאב. והנה בדבר הגר אומר ותלך ותמלא את החמת מים: (יז) (וירץ) לפי שראה

אחר

פירוש יהודית אלהים

אִיז אִירְס גְזָאגְט אֲשֶׁר וָואס זִיא אִיז גְוָוארְן גְבָארְן צוּ בְּתוּאֵל בֶּן מִלְכָּה דֶר זוּן פוּן מִלְכָּה אֵשֶׁת נָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם דֶם וַוייבּ פוּן נָחוֹר דֶער בְּרוּדֶער פוּן אַבְרָהָם וְכַדָּהּ עַל שִׁכְמָהּ אוּנ אִיר קְרוּג אוֹיף אִיר אַקְסְל: (טז) וְהַנַּעֲרָה אוּנ דָאס מֵיידֶל אִיז גְוֶוען אַשֵׁיין גְשְׁטַאלְט בְּתוּלָה זִיא אִיז אַבְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ אוּנ קֵיין מַאן הָט זִיא נִיט בִּשְׁלָאפְן וַתֵּרֶד אוּנ זִיא הָט גְנִידֶערְט צוּם קְוָואל בְּרוּנֶען אוּנ הָאט דֶער פִילְט אִיר קְרוּג מִיט וַואסֶער אוּנ הָאט אוֹיף גְבְּרַאכְט: (יז) וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ אוּנ דֶער קְנֶעכְט אִיז גְלָאפְן אַקֶעגְן אִיר (עַיין רַשִׁ״י). וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט אִיךְ בֶּעט דִיךְ מַאךְ מִיךְ אָן וַוייזְן אַבִּיסֶעל וַואסֶער פוּן דַיין קְרוּג:

וַיֹּאמֶר הַגְמִיאִינִי נָא מְעַט־מַיִם
מִכַּדֵּךְ׃ יח וַתֹּאמֶר שְׁתֵה אֲדֹנִי
וַתְּמַהֵר וַתֹּרֶד כַּדָּהּ עַל־יָדָהּ
וַתַּשְׁקֵהוּ׃ יט וַתְּכַל לְהַשְׁקֹתוֹ
וַתֹּאמֶר גַּם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב עַד
אִם־כִּלּוּ לִשְׁתֹּת׃ כ וַתְּמַהֵר וַתְּעַר
כַּדָּהּ אֶל־הַשֹּׁקֶת וַתָּרָץ עוֹד אֶל־

אַטְעִימִנִי כְעַן זְעֵיר מַיָא
מִקּוּלְתִיךְ׃ יח וַאֲמַרַת
אִשְׁתְּ רִבּוֹנִי וְאוֹחִיאַת
וַאֲחִיתַת קוּלְתַהּ עַל
יְדַהּ וְאַשְׁקִיתֵיהּ׃
יט וְשֵׁיצִיאַת
לְאַשְׁקָיוּתֵיהּ וַאֲמַרַת
אַף לְגַמְלָךְ אֲמְלֵי עַד
דִּי סַפְּקוּן לְמִשְׁתֵּי׃
כ וְאוֹחִיאַת וּנְפַצַת
קוּלְתַהּ לְבֵית שַׁקְיָא
וּרְהַטַת עוֹר לְבֵירָא

ת"א כגמיאני. שבת עז: חבאר

בעל הטורים

ידעה בין כדרכה בין שלא כדרכה אף הכא נמי : (יט) ותכל. ב' במס' הכא ואידך ותכל דוד וגו' לצאת אל אבשלום כי נחם

רש"י

לפי שראה שעלו ה המים לקראתה (ב"ר) : הגמיאני נא ל' גמיעה הומיי"ר בלעז (שלוקקען שלירפען) : (יח) ותורד כדה מעל שכמה : (יט) עד אם כלו הרי אם משמש בל' אשר : אם כלו . ת"א די יספקון שזו היא גמר שתייתן ש כששתו די ספוקן : (כ) ותער. ל' נפילה והרבה יש בלשון משנה המערה מכלי אל כלי ובמקרא יש לו דומה (תהלים קמא) אל תער נפשי (ישעי' נג) אשר הערה למות נפשו : השוקת. אבן חלולה שסותים

רשב"ם

לו הקב"ה מה שביקש:(כ) ותער . כמו ותער' כמו ותבל ותבל' מנורת וקיר ערה מגן . השוקת . מלשון וישק צאן

שפתי חכמים

וגו' ויאמר בת מי את אלא בעבור שסי' עבד אברהם וידע שאברהם הורגל באלו נסים כדלעיל גבי שבע כבשות האלה כי' רץ לקראתה ואמר ראויה היא לבית אברהם שהרי המים עולים לקראתה כמו לאברהם עכ"ל : ט ולא מל' כליה כי

בית דוד

עֶר הָט גְזֶעהֶן דִיא וַואסֶער פוּן בְּרוּנֶען הָאבֶּן זִיךְ אוֹיף גֶהוֹבֶּן גֶעגֶין אִיר : (הַגְמִיאִינִי נָא מְעַט מַיִם) זָאגְט רש"י (לְשׁוֹן גְמִיעָה) זוּפִּין . מַאךְ מִיךְ אָנְזִיפֶּען אַבִּיסֶעל וַואסֶער פוּן דַיין קְרוּג : (יח) (וַתּוֹרֶד כַּדָּהּ) , זִיא הָאט אַרָאפּ גֶענִידֶערְט אִיר קְרִיג (מֵעַל שִׁכְמָהּ) פוּן אִיר אַקְסִיל : (יט) (עַד אִם כִּלּוּ) . הֶערְט רש"י מֶען קֶען נִיט טַייטְשֶׁן אִם כִּלּוּ אוֹב זֵיי וֶועלֶן עֶנְדִיגֶען טְרִינְקֶען . זֵיי וֶועלֶן דָאךְ גֶעווִיס עֶנְדִיגֶן טְרִינְקֶען . דְרִיבֶּער זָאגְט רש"י (הֲרֵי אִם מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אֲשֶׁר) דָם וָוארְט אִם אִיז גְלַייךְ ווִי עֶם וָואלְט גֶשְׁטַאנֶען אֲשֶׁר . (עַד אֲשֶׁר כִּלּוּ לִשְׁתּוֹת) בִּיז זֵיי וֶועלֶן עֶנְדִיגֶן טְרִינְקֶן : (אִם כִּלּוּ). (תַּרְגּוּם אוּנְקְלוּס דֵי סְפוּקָן) דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט דִיא ווֶערְטֶער עַד אִם כִּלּוּ בִּיז דִי קֶעמְלֶען וֶועלֶן הָאבֶּן גֶענוּג גֶעטְרוּנְקֶן (שֶׁזּוּ הִיא גְמַר שְׁתִיָּתָן) דָם אִיז דִיא עֶנְדֶע פוּן זֵייעֶר טְרִינְקֶען (כְּשֶׁשָּׁתוּ דֵי סִפּוּקָן) אַז זֵיי הָאבֶּן גֶענוּג גֶעטְרוּנְקֶען . טְרִינְקֶן זֵיי נִיט מֶעהְר : (כ) (וַתְּעַר) . זָאגְט רש"י (לָשׁוֹן נְפִיצָה) פַר שְׁפְּרֵייטִין . אוֹים גִיסֶען, לֵיידִיג מַאכֶן (וְהַרְבֵּה יֵשׁ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנֶה) אִין מִשְׁנָיוֹת גֶעפִינְט זִיךְ פִיל מָאל דָם וָוארְט (הַמְעָרֶה מִכְּלִי אֶל כְּלִי) עֶר גִיסְט פוּן אֵיין כֵּלִי אוּנ דִיא אַנְדְרִי כֵּלִי (וּבְמִקְרָא יֵשׁ לוֹ דוֹמֶה) אוּנ פְסוּק אִיז אוֹיךְ דָא אַזוֹ אַנְגְלַייכֶן (אַל תְּעַר נַפְשִׁי) זָלְסְט נִיט אוֹים גִיסֶען מַיין נְשָׁמָה . זָלְסְט נִיט אַרוֹם נֶעמִין פוּן מִיר מַיין נְשָׁמָה (אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ) עֶר הָאט אוֹים גֶעלֵיידִיגְט זַיין נְשָׁמָה צוּם שְׁטַארְבֶּן (הַשֹּׁקֶת) זָאגְט רש"י (אֶבֶן חֲלוּלָה) אַשְׁטַיין וָואס אִיז אוֹים גֶהַאקְט גֶוָוארֶן

פירוש

אותה יפה . ועל שאלותיו סמך על האל.(הגמיאני נא). כמו השקיני : (יח) (שתה אדני) להודיע כי היתה בת מוסר . שלא היתה יודעת מי הוא וקראתו אדני ובזריזו'

רד"ק

מיהרה להשקותו ותשקהו מידה : (יט) (עד אם כלו לשתות). אבל אם כלו לשתות או אחדל· כלומ' אשאב להם.עד אם כלו לשתות . או יהיה אם במקום אשר·עד

פירוש לתורת אלהים

(יח) וַתֹּאמֶר שְׁתֵה אֲדוֹנִי אוּנ זִיא הָט גִיזָאגְט טְרִינְק מַיין הַאר וַתְּמַהֵר אוּנ זִיא הָט גְאַיילְט אוּנ זִיא הָט אַרָאפּ גִינִידֶערְט אִיר קְרוּג פוּן אִיר אַקְסִיל אוֹיף אִיר הַאנְט אוּנ זִיא הָאט אִין גְטְרֶענְקְט אִים : (יט) וַתְּכַל לְהַשְׁקֹתוֹ אוּנ זִיא הָאט פַר לֶענְדִט צוּא אָן טְרֶענְקֶן אִים וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא הָט גִיזָאגְט צוּ דַיינֶע קֶעמְלֶען וֶועל אִיךְ אוֹיךְ אָן שֶׁעפִּין עַד אִם כִּלּוּ לִשְׁתּוֹת בִּיז זֵייא וֶועלִין פַר לֶענְדִין צוּ טְרִינְקֶען : (כ) וַתְּמַהֵר וַתְּעַר כַּדָּהּ אֶל הַשֹּׁקֶת אוּנ זִיא הָט גְאַייְלט אוּנ זִיא הָאט

לְמִמְלֵי וּמְלַת לְכָל גַּמְלוֹהִי : כא וְגַבְרָא שָׁהֵי בָהּ מִסְתַּכַּל

הַבְּאֵר לִשְׁאֹב וַתִּשְׁאַב לְכָל־גְּמַלָּיו : כא וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ

שת״ק

רשב״ם

לבן שם דבר כמו בושת מלשון גם בוש לא יבושו : (כא) והאיש משתאה. מלשון תשאה שממה והתי״ו כמו תי״ו בישתבח מן שבח. וישתמר חוקות עמרי. מלשון

מהרי״ש

בעל הטורים

על אמנון כי מת. ותכל דוד ללאת לאב ותכל לבכקותו כי שתה כוס

שמר כלומר משתומם ומחשב על שאמר׳ לו זאת הנער׳

רש״י

שאיבה כמו הגמלי׳ : (כא) משתאה. ל׳ שאיה כמו שאו ערים׳ תשאה שממה (ישעיה ו) : משתאה׳ משתומם ומתבהל על שראה דבריו קרוב להצליח אבל אינו יודע אם ממשפחת אברהם היא אם לאו ואל תתמה בתי״ו של משתאה שאין לך תיבה שתחלת יסודה שי״ן ומדברת בל׳ מתפעל שאין תי״ו מפרידה בין שתי אותיות של עיקר היסוד כגון משתאה מגזרת שאה. משתולל (ישעיה נט) מגזירת שולל. וישתומם (שם טז) מגזירת שממה. [מיכה ו] וישתמר חקות עמרי מגזירת וישמר אף כאן משתאה מגזירת תשאה וכשם שאתה מוצא ל׳ משומם באדם נבהל ונאלם ובעל מחשבות כמו [איוב יח] על יומו נשמו אחרוני׳ [ירמיה ב] שומו שמי׳ [דניאל ד] אשתומם כשעה חדא כך תפרש ל׳ שאייה באדם בהול ובעל מחשבות. ואונקלוס תרגם לשון שהייה ונברא שהי שוהא ועומד במקום אחד לראות ההצליח ה׳ דרכו ואין לתרגם שתי שהרי אינו ל׳ שתיה שאין אל״ף נופל בלשון שתיה : משתאה לה. משתומם עליה

שפתי חכמים

תרגום כלה גמירה : י ר״ל ל״ל האל״ף בשאה לפי התרגום

שפי ל׳ שהייה כפירש הוא שהי או שהה ותבא האל״ף תחת

בית דוד

אינווייניג אריינע. און די רינע גיסט מען אריין וואסער (שֹׁקְתוֹת בָּהּ הַגְּמַלִּים) דיא קעמלען טרינקען אין די רינע : (כא) (מִשְׁתָּאֵה). זאגט רש״י (לְשׁוֹן שְׁאִיָה) ווייסט (כְּמוֹ) וויא עס שטייט (שְׁאוּ עָרִים) די שטעט זענען גוואָרן וויסט (תִּשָּׁאֶה שְׁמָמָה) עס איז שטארק וויסט גוואָרן : (מִשְׁתָּאֵה) מיינט מען (מִשְׁתּוֹמֵם וּמִתְבַּהֵל) ער האט זיך פר וויסט און דר שראקן (עַל שֶׁרָאָה דְבָרָיו קָרוֹב לְהַצְלִיחַ) ווייל ער הט גיזעהן עס איז נאנט זיינע בייד זאלן ברענגן צום גליק (אֲבָל אֵינוֹ יוֹדֵעַ) ער הט אבר ניט גוויסט (אִם מִמִּשְׁפַּחַת אַבְרָהָם הִיא אִם לָאו) אוב זיא איז פון אברהם׳ס משפחה (פאמיליע) אדר ניין (וְאַל תִּתְמַהּ בְּתָי״ו שֶׁל מִשְׁתָּאֵה) זאלסט דיך ניט וואונדרן פר וואס שטייט משתאה מיט אתי״ו און עס שטייט ניט מִשָּׁאֶה. אן אתי״ו (שֶׁאֵין לְךָ תֵּיבָה שֶׁתְּחִלַּת יְסוֹדָהּ שִׁי״ן וּמְדַבֶּרֶת בִּלְשׁוֹן מִתְפַּעֵל שֶׁאֵין תָּי״ו מַפְרִידָה בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת שֶׁל עִיקַּר הַיְסוֹד) ווארום יעדר ווארט וואס דער אנהייב פונדאמענט פון ווארט איז א שין און דאס ווארט ווערט גירעט מיט דעם לשון מתפעל (עס איז גשעהן גוואָרן) קומט אריין אתי״ו צווישן די צוויי אותיות פון ווארט וועלכע זענען דר עיקר פונדאמענט פון ווארט (כְּגוֹן מִשְׁתָּאֵה) דער עיקר ווארט איז שאה קומט אריין די תי״ו צווישן די שין און אלף. און דס ווארט משתולל (מִגְּזֶרֶת שׁוֹלֵל) איז פון ווארט שולל (וַיִּשְׁתּוֹמֵם מִגְּזֶרֶת שְׁמָמָה) וישתומם איז פון ווארט שממה (וַיִּשְׁתַּמֵּר חֻקּוֹת עָמְרִי מִגְּזֶרֶת וַיִּשָּׁמֵר) וישתמר איז פון ווארט וישמר. און די אלע ווערטר קומט

אריין אתי״ו און ווארט נאך די שין (אַף כָּאן מִשְׁתָּאֵה מִגְּזֶרֶת שָׁאָה) משתאה איז פון ווארט שאה קומט אריין די תי״ו צווישן שין און אלף (וּכְשֵׁם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא לְשׁוֹן מְשׁוֹמֵם) אזוי ווי דיא גפינסט דס ווארט משומם (בְּאָדָם נִבְהָל וְנֶאֱלָם וּבַעַל מַחֲשָׁבוֹת) ביי א מענטש וואס איז דר שראקן און פר שטומט און פר טראכט (כְּמוֹ) ווי עס שטייט און פסוק (עַל יוֹמוֹ נָשַׁמּוּ אַחֲרוֹנִים) אויף זיין טאג ווען דער שראקן ווערן די לעצטע (די שפעטרדיגע מענטשן) (שׁוֹמוּ שָׁמַיִם) די הימלען זענען דער שראקן גיווארן (אֶשְׁתּוֹמַם כְּשָׁעָה חֲדָא) איך האב מיך דר שראקן אויף איין שעה (כָּךְ תְּפָרֵשׁ לְשׁוֹן שְׁאִיָּה) אזוי זאלסטו טייטשן דס ווארט שאיה פר ווייסט (בְּאָדָם בָּהוּל וּבַעַל מַחֲשָׁבוֹת) ביי א מענטש וואס איז דר שראקן און פר טראכט איז גלייך ווי ער איז די צייט פר ווויסט פון שרעק (וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם) דר תרגום טייטשט (לְשׁוֹן שְׁהִיָּה) פר זאמען. אויף דעם ווארט (וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה) טייטש דר תרגום (וְגַבְרָא שָׁהֵי) דר מענטש הט זיך פר זאמט (שׁוֹהֶה וְעוֹמֵד בְּמָקוֹם אֶחָד) ער הט זיך פר זאמט און איז גישטאנען אויף איין ארט (לִרְאוֹת הַהִצְלִיחַ ה׳ דַּרְכּוֹ) צוא זעהן אוב הקב״ה הט בעגליקט זיין וועג. זאגט רש״י (וְאֵין לְתַרְגֵּם שָׁתְיָה) מען קען ניט טייטשן משתאה ער הט געטרונקן (שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ לְשׁוֹן שְׁתִיָּה) משתאה איז ניט דיא טייטש (שְׁתִיָּה) טרינקען (שֶׁאֵין אַלֶף נוֹפֶלֶת בִּלְשׁוֹן שְׁתִיָּה) און דס ווארט שתיה. טרינקען. איז ניטא אאלף : (מִשְׁתָּאֵה לָהּ). זאגט רש״י עס איז גלייך וויא עס וואלט

פירוש רד״ק

אשר יבלו לשתות :(כ) (ותער כדה). ותריק אל השוקת שקים שמשקים בו הבהמות: (כא) (והאיש משתאה לה)

פירוש לתורת אלהים

אום גירידגט איר קרוג צוא דער טרינק קארטע ווידר און זיא איז גילאפן צום ברונן אז צו שעפן ותשאב לכל גמליו און זיא הט אן גשעפט צוא אלע זיינע קעמלן : (כא) והאיש

מַחֲרִישׁ לָדַעַת הַהִצְלִיחַ יְהוָה
דַּרְכּוֹ אִם־לֹא׃ כב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ
הַגְּמַלִּים לִשְׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם
זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צְמִידִים
עַל־יָדֶיהָ עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם׃
כג וַיֹּאמֶר בַּת־מִי אַתְּ הַגִּידִי נָא לִי
היש

שָׁתִיק לְמִידַע הַאַצְלַח
יְיָ אוֹרְחֵיהּ אִם לָא :
כב וַהֲוָה כַּד סַפִּיקוּ
גַמְלַיָא לְמִשְׁתֵּי וּנְסֵיב
גַבְרָא קְדָשָׁא דְדַהֲבָא
תִּקְלָא מַתְקְלֵיהּ וּתְרֵין
שֵׁירִין עַל יְדָהָא מַתְקַל
עֲשַׂר סִלְעִין דְדַהֲבָא
מַתְקַלְהוֹן : כג וַאֲמַר בַּת
מַן אַתְּ חַוִּי כְעַן לִי
האית

בעל הטורים כום תנחומין ע' אמנון : (כב) בקע. ב' במס' בנא ואידך

רשב"ם

והמפרש לשון שתיי' אי אפשר מפני שאל"ף שבו לא תהי' בלי שתיה. ועוד שלא אמרה לו רבקה להשקות את גמליו עד לאחר שתייתו ואז התחיל להיו מחשב ותוהא: (כב) ויקח האיש נזם זהב. י"ל שאחר ששאל לה בת מי את נתן לה כמו שכתוב בפנינו בסיפור דבריו אלא שלא להפסיק סדר דבריו ותשוב' דברי' לבן והקרי' מעשה

רש"י

כמו (לעיל כ) אמרי לי אחי הוא וכמו (לקמן כו) וישאלו אנשי המקום לאשתו : (כב) בקע. רמז לשקלי ישראל ב בקע לגלגלת : ושני צמידים רמז לשני לוחות מצומדות : עשרה זהב משקלם. רמז לעשרת הדברות שבהן : (כג) ויאמר בת מי את. לאחר

שפתי חכמים

היו"ד למ"ד הפעל או תחת כ"א למ"ד הפעל אבל אם הוא לי' שתייה שהשורש שלו הוא שתה הא כל ג' אותיות שרשיות בן מפורשות במלת משתאה ודוקו ב דהל"כ בקע משקלו ל"ל כדי לא הי' משקלו מופלג וכן עשרה זהב משקלם ובשני צמידים דרשו מה שדרשו משום דקשה לכם שני ל"ל הא מיעוט צמידים

בית

שְׁטֵיין מִשְׁתָּאֵה עָלֶיהָ . עֶר הָט זִיךְ גְוִוינְדֶערְט אוֹיף אִיר (כְּמוֹ) וְוִי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (אִמְרִי לִי אָחִ' הוּא) זָאנ אוֹיף מִיר עֶר אִיז מַיין בְּרוּדֶר (וּכְמוֹ) אוּנ וְוִי עֶס שְׁטֵייט (וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ) דִי מֶענְטְשֶׁען הָאבֶּן אִים גֶפְרֶעגְט וֶועגֶן זַיין וַוייבּ . (כב) (בֶּקַע) . זָאגְט רש"י (רֶמֶז לְשִׁקְלֵי יִשְׂרָאֵל בֶּקַע לַגֻּלְגּוֹלֶת) אֱלִיעֶזֶר הָט אִיר גְוִויזֶן אַז פוּן אִיר מִיט יִצְחָק וֶועלֶן גֶבּוֹירִין וֶוערֶן דִי יוּדִין וָוס וֶועלֶן

דוד

נֶעבֶּן שְׁקָלִים יֶעדֶער יוּד וֶועט נֶעבֶּן אַבֶּקַע (אַהַלְבֶּן טָאלֶער) : (וּשְׁנֵי צְמִידִים) . צְווֵיי אָרֶעמְבֶּענְדֶר (רֶמֶז לִשְׁנֵי לוּחוֹת מְצוּמָּדוֹת) . וַוייזְט אוֹיף דִי צְווֵיי לוּחוֹת וָוס זֶענֶען גֶוֶועזֶן בַּהֶעפְט צוּ זַאמֶען וָוס הקב"ה וֶועט גֶעבֶּן צוּ אִירֶע קִינְדֶר . (עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם) . זַייא הָאבֶּן גְוואוֹגֶען צֶעהְן דוּקָאטֶן (רֶמֶז לַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁבָּהֶן) דָס וַוייזְט אוֹיף דִי צֶעהְן גֶבָּאט וָוס וֶועלֶן זַיין גֶשְׁרִיבֶּן אוֹיף דִיא לוּחוֹת (כג) (וַיֹּאמֶר
בת

פירוש

הי' תמה לה שרא' אותה עושה בזריזות והי' מחריש לה עדיין שלא לשאול אותה בת מי היא עד אשר יכלו הגמלים לשתות : (כב) (ויקח). לתתם לה אחר ששאל' בת מי היא . ואם היא ממשפחת אברהם יתן לה . וכן הי' בספור הדברים. כי קודם שאלה ואחר כן נתן לה : (כג) (ויאמר) . בא לה בטענ' לשאול אותה בת מי היא ושאל' היש מקום ללין . ללין כמו להלין . ללין ביו"ד

רד"ק

שהוא מבנין הפעיל . ללון בוי"ו שהוא [illegible] הקל אחד הוא אל הענין . כי גם בנין הפעיל עומד [illegible] זה השורש . והשאלה והמענ' אחד הוא כי על לינת האנשים והגמלי' שאלה . כי אין דרך ארץ שילינו אלה בלא אלה . ועליהם ענת' לו . ויוכל לומר האומר . כי ללין פועל יוצא. כמו ערום ילינו מבלי לבוש (איוב כ"ד) ר"ל כי מקום להלין הגמלים שאל' והיא ענת' לו ללון . כי
גם

פירוש לתורת אלהים

מִשְׁתָּאֵה לָהּ אוּנ דֶר מַאן אֱלִיעֶזֶר וַואר זִיךְ פַאר וואוּנְדֶערִין פוּן אִירֶעט וֶועגִין וַוייל עֶר הָאט גְזֶעהְן עֶס אִיז נָאהֶנְט זַיינֶע רֵייד זָאלֶן בַּגְלִיקְט וֶוערִין נָאר עֶר הָט נִיט גְוִויסְט אוֹבּ זִי אִיז פוּן מִשְׁפַּחַת אַבְרָהָם אוֹבּ נִיט מַחֲרִישׁ עֶר וַואר שְׁטִיל שְׁוַוייגֶן צוּ וִויסֶן אוֹבּ גָאט הָט בַּגְלִיקְט זַיין וֶועג וָוס עֶר אִיז גֶגַאנְגֶן אוּנ אוֹבּ נִיט : (כב) וַיְהִי אוּנ עֶס וַואר וְוִי דִי קֶעמְלִין הָאבִּין פַר לֶענְט צוּ טְרִינְקֶען וַיִּקַּח אוּנ דֶער מֶענְטְשׁ [illegible] גְנוּמֶען אַגִילְדֶענֶעם נָאז בַּאנְד בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ [illegible] וָואג אִיז גִיוֶוען אַהַלְבִּין שֶׁקֶל (עַיין רש"י) וּשְׁנֵי אוּנ צְווֵיי אָרוּם בֶּענְדְלִיךְ אוֹיף דִי הֶענְד (עַיין רש"י) עֲשָׂרָה זַייעֶר וָואג אִיז גֶוֶוען צֶעהְן רֶענְדְלֶךְ (עַיין רש"י) : (כג) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט זָעגִ'ס טָאכְטֶער בִּיסְטוּ (עַיין רש"י) הַגִּידִי נָא לִי [illegible] צוּ מִיר הֲיֵשׁ אוֹבּ עֶס אִיז דָא אִין דַיין פָאטֶ'רְס הוֹיז אַיין

הָאִישׁ בֵּית־אָבִיךְ מָקוֹם לָנוּ לָלִין׃
כד וַתֹּאמֶר אֵלָיו בַּת־בְּתוּאֵל אָנֹכִי
בֶּן־מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנָחוֹר׃
כה וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם־תֶּבֶן גַּם־
מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ גַּם־מָקוֹם לָלוּן׃
כו וַיִּקֹּד הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ לַיהוָה׃

ויאמר

הָאִית בֵּית אֲבוּךְ אֲתַר
כְּשַׁר לָנָא לִמְבַת׃
כד וַאֲמָרַת לֵיהּ בַּת
בְּתוּאֵל אֲנָא בַּר מִלְכָּה
דִּילִידַת לְנָחוֹר׃
כה וַאֲמָרַת לֵיהּ אַף
תִּבְנָא אַף כִּסְתָּא סַגִּי
עִמַּנָא אַף אֲתַר כְּשַׁר
לִמְבָת׃ כו וּכְרַע גַּבְרָא

וסגיד

רשב"ם

לנתינת' שנתן לה: בקע. חצי שקל כמו נטה ידך על הים ובקעהו: (כג) מקום לנו ללין. מקום לנו בביתך ולמה אנו צריכין. ללין. לבית לינה. שם דבר הוא כמו כי יהי' ריב בין אנשים מן וירב בלבן. בין דין לדין. שם דבר מן וילן שם בלילה הוא. אבל היא שאמר' גם מקום ללון. פירושה ללון נופני כמו לקום לשוב מצרים' ואלו אי אמרה גם מקום לכם כמו שאמרו הם מקום לנו הי' לה לומר ללין כמו שאמרו הם שהי' משמע גם מקום לכם ולמה לבית לינה. אבל ללון אין צריך פי' שהרי משמע ללון בו בני אדם והו עיקר פשוטו למדקדק לשון הקודש: (כה) גם תבן. שלא שאלה גם מקום ללון ששאלת דרך המקרא לכפול כמו גם לי גם לך.

רש"י

שנתן לה שאלה ר לפי שהי' בטוח בזכותו של אברהם שהצליח הקב"ה דרכו: ללין. לינה ט אחת. לין שם דבר נ והיא אמרה ללון כמה לינות: (כד) בת בתואל. השיבתו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון: (כה) מספוא. כל מאכל הגמלים קרוי

שפתי חכמים

פניס: ל רא"ם ואע"פ שנסיפור כפבר ללבן כ', שאל תחלה ואח"כ נתן כבר פירש"י שם שלא יתפש אותו בדבריו וכו' ולכא לתומר שסיפורו ללבן כי' עיקר וכבא אין מוקדם ומאוחר בתורה דבחד ענין אתי דמוקדם מוקדם וכו' אבל קשה לדבריו דבא לפיל ר"פ וירא פרש"י גבי ויאמר אדני וגו' דאין מוקדם ומאוחר אפי' בחד ענין וכמו שפרש"י גבי לא ידון רוחי באדם ע"ש: ם דאל"כ לתב לא אמר בביתכם ללין או כבית"ם ללון: נ שם דבר על משקל עיר ניר וללון מקור סכולל לינות

בית דוד

(בת מי את). אליעזר האט גזאגט צו רבקה ווער ביסטו, פרעגט רש"י (לאחר שנתן לה קודם) נאכדעם ווי ער האט איר געגעבן די מתנות האט ער זיא גפרעגט ווער זיא איז. פריר האט ער זיא נישט גפרעגט ווייל ער איז געווען זיכער אין זכות פון אברהם אבינו, ענטפרט רש"י (לפי שהיה בטוח בזכותו של אברהם שהצליח הקב"ה דרכו) ווייל ער איז געווען זיכער אויף דעם זכות פון אברהם או הקב"ה האט אים גליקליך געפירט צו דיא פאמיליע פון אברהם אונ ער איז גווים פון אברהמס פאמיליע דריבער האט ער איר באלד געגעבן די מתנות: (ללין) מיינט מען (לינה אחת) צוא נעכטיגען איין נאכט (לין שם דבר) לין איז טייטש נעכטיגן, מיינט מען נאר איין מאל (והיא אמרה) אונ זיא (רבקה) האט גזאגט עס איז דא ביי אונז אארט ללון, צו נעכטיגן פיל נעכט (כמה לינות אתה יכול ללון אצלינו) דיא קענסט ביי אונז נעכטיגען פיל מאל, פיל נעכט: (כד) (בת בתואל). זאגט רש"י (השיבתו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון) ווס אליעזר האט ביי איר גפרעגט פריר האט זי אים פריר געענטפרט אונ ווס ער האט ביי איר שפעטער גפרעגט, האט זיא אים שפעטער געענטפערט: (כה) (מספוא). זאגט

פירוש

גם להם יש מקום בבית אביה ללון: (כד) (ותאמר). השיבתהו על השאל' השני' ואמר' לו יותר ממה ששאל' להודיע כי התכבת לב היתה שאמר' לו גם תבן וגו'. (ומספוא) כלל למאכל הבהמות וזולת התבן והיא השעור'

רד"ק

והשבולת שועל. ומה שאמר גם. כן הוא מנהג הלשון כמו גם אנחנו גם אתה גם ששינו וכל אחד לרבות על חבירו: (כו) (ויקד וישתחוו. ההשתחוי' יותר מקידו' וארז"ל קידה על אפים השתחויה זו פישוט ידים ורגלים

פירוש לתורת אלהים

ארט פאר אונז צוא נעכטיגען אנאכט: (כד) ותאמר אונ זיא האט גזאגט צו אים איך בין דיא טאכטער פון בתואל בן מלכה דער זון פון מלכה וואס זיא האט געבארין צוא נחור (עיין רש"י): (כה) ותאמר אונ זיא האט גזאגט צו אים, עס איז אויך דא שטרוי אונ אויך פיל פאשע מיט אונז גם מקום ללון אונ עס איז אויך דא איין ארט צו נעכטיגען פיל נעכט: (כו) ויקד אונ דער מאן האט גנייגט אונ האט זיך

גיבוקט

רביעי כז וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהֹוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ מֵעִם אֲדֹנִי אָנֹכִי בַּדֶּרֶךְ נָחַנִי יְהֹוָה בֵּית אֲחֵי אֲדֹנִי׃

ותרץ

אונקלוס: וּסְגִיד קֳדָם יְיָ׃ כז וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱלָהָא דְרִבּוֹנִי אַבְרָהָם דִּי לָא מְנַע טִיבוּתֵיהּ וְקוּשְׁטֵיהּ מִן רִבּוֹנִי אֲנָא בְּאוֹרַח תַּקְנָא דַבְּרַנִי יְיָ בֵּית אֲחוּהִי דְרִבּוֹנִי׃

ורהטת

רש״י

מספוא כגון תבן וסעורי׳ : (כז) בדרך. דרך המזומן דרך הישר באותו דרך שהייתי צריך. וכן כל בי״ת ולמ״ד וה״א המשמשי׳ בראש התיב׳ ונקודי׳ בפת״ח מדברים כדבר

בית דוד

רש״י (כָּל מַאֲכַל הַגְּמַלִּים קָרוּי מִסְפּוֹא) אַלְץ וָוס קעמלען עסין הייסט מִסְפּוֹא (כְּגוֹן תֶּבֶן וּשְׂעוֹרִים) דְהַיְינוּ שְׁטְרוֹיא, גערשטין: (כז) (בַּדֶּרֶךְ) מיינט מען (דֶּרֶךְ הַמְזוּמָן) דר וועג וואס איז גיוועזן גרייט פון מיינעט וועגן (דֶּרֶךְ הַיָּשָׁר) דר גלייכר וועג (בְּאוֹתוֹ דֶרֶךְ שֶׁהָיִיתִי צָרִיךְ) אין דעם וועג וואס איך האב גדארפט זייך (וְכֵן כָּל בֵּי״ת וְלָמֶ״ד וְהֵ״א הַמְשַׁמְּשִׁים בְּרֹאשׁ הַתֵּיבָה וּנְקוּדִים בְּפַתָּ״ח) וועלכס ווארט עס הייבט זיך אן מיט דיא אותיות ב, ל, ה, אונ זיי זענן ניט פון עיקר ווארט, זיי זענן נאר בעדינונג צום ווארט, אונ זייא זענען נצייכנט אונטן מיט אַפַּתַּח (מְדַבְּרִים בְּדָבָר הַפָּשׁוּט) שמיסן די ווערטר

פירוש רד״ק

והודה לאל שהצליח דרכו : (כז) חסדו ואמתו · כי הרודף אחר הטוב דין הוא שיזמין לו האל הטוב . וזהו אמת . והחסד הוא יתרון הטוב וזהו שהזמין לו אשה מבית אביו : (אנכי בדרך) . ולא ידעתי אנה אלין (נחני ה׳ בית אחי אדני) · כי נחור אביו ומלכה בת אחיו ולפיכך אמר אחי לשון רבים. ובספור דבריו בת אחי לשון יחיד . והענין אחד. הראשון בצרי החית והאחרון בחירק והסימן אחי וראשי ואחר שהודה לאל על שהצליח השם

פירוש לתורת אלהים

גבּיקט צו גאט : (כז) וַיֹּאמֶר אונ ער הט גזאגט גלויבּט איז דער גאט פון מיין האר אַבְרָהָם אֲשֶׁר וואס ער הט ניט פר לאזט זיין חֶסֶד אונ זיין אֱמֶת פון מיין האר אָנֹכִי איך בַּדֶּרֶךְ אין גוטין וועג

משלי יהודה

כז (וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי אֲדוֹנִי אַבְרָהָם כו׳ אָנֹכִי בַּדֶּרֶךְ נָחַנִי יְיָ בֵּית אֲחֵי אֲדוֹנִי) אז אַבְרָהָם הט גשיקט זיין קנעכט אֱלִיעֶזֶר ער זאל נעמין פר זיין זון יִצְחָק פון זיין לאנד אונ פון זיין מִשְׁפָּחָה איין ווייב איז אֱלִיעֶזֶר גנאנגון צו דר שטאט אֲרַם נַהֲרַיִם אונ איז צו גנאנגון צו איין ברינ׳ וואסר אונטר דער שטאט אין הט זיך גמכט אזו איין סִימָן די בְּתוּלוֹת וועלן ארוס גיין שעפין וואסר וועל איך זאגן גיב מיר אטרינק וואסר אונ זי וועט מיר ענפרין טרונק אונ איך וועל דיינע קעמלון אויך אן טרינקן וועל איך וויסן אז די דאזיגע הט גאט בשערט צו יִצְחָק פר איין ווייב איז רִבְקָה ארוס גגאנגן שעפין וואסר הט ער צוא איר גזאגט גיב מיר איין טרינק וואסר הט זי גזגט טרינק אין איך וועל דיינע קעמלון אויך אן טרינקן הט ער זיא גיפרעגט וועמיס טכטר ביסטו הט זי גענפרט איך בין די טכטער פון בְּתוּאֵל, בְּתוּאֵל איז דר זון פון נָחוֹר · נָחוֹר איז דר ברודר פון אַבְרָהָם הט אֱלִיעֶזֶר גזאגט גלויבט איז דער גאט פון מיין האר אַבְרָהָם איך בין גנאנגון אונ וועג אונ גאט הט מיך גפירט צו דעם הויז פון דעם ברידר פון מיין האר · דר מִדְרָשׁ זאגט די שטאט אֲרַם נַהֲרַיִם איז אים אקעגן גשפרונגן עס איז איין מָשָׁל איין סוחר הט גדינגן איין בַּעַל עֲגָלָה ער זאל אים פירון אונ איין שטאט אריין הט דער בַּעַל עֲגָלָה איין גישפאנט די פערד אין דעם וואגון אונ דט אויף גזעצט איין שטימען משרת ער זאל די פערד אן טרייבן זאגט דער סוחר צום בַּעַל עֲגָלָה וואס דאסטו מיר אויף גזעצט איין שטימען משרת וואס ער קאן צו מיר ניט ריידן זאגט דר בַּעַל עֲגָלָה וואס איז דען אז דוא ועסט צוא אים ריידן וועט ער שון וויסן וואס די מיינסט זאגט ער צו דעם בַּעַל עֲגָלָה איך וועל אים דארפן פרעגנון צו די שטאט איז נאך ווייט אונ ווי אהין איך זאל אריין פארון ווארום איך בין פרעמד אונ יענע שטאט איך בין דארט נאך קיין מאל ניט גוועזן ענפרט אום דר בַּעַל עֲגָלָה זאלסט וויסן אז דעם נאנצן וועג וועט דער משרת ניט ברייבן שטיין מיט דר פיר ביז ער וועט קומען אונ שטאט אריין וועסטו שון וויסן וויא דיא פיר וועט בלייבן שטיין דרט בדארפסטו אראפ גיין דאס וועט זיין דיין סִימָן דר נִמְשָׁל איז אֱלִיעֶזֶר איז גנאנגן נעמון צו יִצְחָק א ווייב אויף אזו איין וועג וואס ער איז נאך קיין מאל ניט גנאנגן אונ הט ניט גוויסט ווי דר זיווג איז נאר ווייל גאט הט אים גטון דס נס וואס דר וועג איז אים אקעגן גשפרינגן הט ער גוויסט אז דא איז בוודאי דר זיווג דרום האט ער תיכף גלויבט גאט פון זיין האר אַבְרָהָם אונ הט גזאגט (אָנֹכִי) איך האב גוויסט (בַּדֶּרֶךְ) מיט דם וויס

כח וַתָּרָץ הַנַּעֲרָ וַתַּגֵּד לְבֵית אִמָּהּ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ כט וּלְרִבְקָה אָח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיָּרָץ לָבָן אֶל־הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל־הָעָיִן׃ ל וַיְהִי ׀ כִּרְאֹת אֶת־הַנֶּזֶם וְאֶת־הַצְּמִדִים עַל־יְדֵי אֲחֹתוֹ וּכְשָׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי רִבְקָה

כח וּרְהָטַת עוּלֵימְתָא וְחַוִּיאַת לְבֵית אִמַּהּ כְּפִתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין׃
כט וּלְרִבְקָה אַחָא וּשְׁמֵיהּ לָבָן וּרְהַט לָבָן לְוָת גַּבְרָא לְבָרָא לְוָת עֵינָא׃
ל וַהֲוָה כַּד חֲזָא יָת קְדָשָׁא וְיָת שֵׁירַיָּא עַל יְדֵי אַחָתֵיהּ וְכַד שְׁמַע יָת

בעל הטורים

נקט לגלגלת שרמז לה זכות השקלים : (כט) ולרבקה. ב׳ בהס׳ חד ר״פ ולרבקה אח וחד ס״פ והיינו תורת רוח ליצחק ולרבקה שהכו עיניו משום מ״ח של עשו אבל לרבקה לא הזיק לפי שהיא

*הנערה קרי אחתו

רחמה בן בבית אביה שהי׳ כומר לע״א וע״כ בקדיש כתוב גם יצחק לומר שלא היו מורת רוח לרבקה כמו ליצחק. א״כ רמז למ״ש כנושא אשה ידקדק באחיה רוב בנים דומין לאחי האם

רש״י

כדבר הפסוק שנזכר כבר במקום אחר או שהוא מבורר וניכר באיזו הוא מדבר : (כח) לבית אמה. דרך הנשים היתה להיות להן בית לישב בו למלאכתן ואין הבת ם מגדת אלא לאמה : (כט) וירץ. למה רץ ועל מה רץ ע ויהי כראות את הנזם אמר עשיר

שפתי חכמים

ליות רבות וליכא אחת וכו׳ : ם והא דכתיב גבי רחל ותגד לאביה משום שמתה אמה. כנ״ר : ע (הא״ב) אין כוונת רש״י להקשות למה רץ וכו׳ ולהרץ כקושית כמ״ש אמר עשיר וכו׳ רק רוצה ליישב ולהקן לי הפסוק שהוא מסורס ומהופך דה״ל המלה ויהי כראות וגו׳ וכשמעו וגו׳ ואח״כ וירץ כסדר ראה ושמע אלחוהו ואח״כ רץ גם לא יתכן לומר רץ מתחלה ואח״כ ראה נזם ושמע מרבקה ואח״כ ויבא אל האיש וגו׳ וגדולה מזו שאמר ויהי כראות כאלע הענין דהי״ל להסמיך וירץ ויבא ולא להפסיק כמ״ש ויהי כראות וגו׳ ל״פ וירץ למה רץ ור״ל לכך יהיה הפסוק כסדר זה ליתן במלתו טעם למה וירץ כלל והו יש כאן ב׳ שנות על כר ילה דהיינו כראות וגו׳ וכשמעו וגו׳ וז״ש

בית דוד

פון אנגעווייסע זאך (שֶׁנִּזְכַּר כְּבָר בְּמָקוֹם אַחֵר) ווָאס דיא זאך איז שוין דער מאנט געווארן אוף איין אנדר אירט (אוֹ שֶׁהִיא מְבוֹרָר וְנִיכָּר בְּאֵיזוֹ הִיא מְדַבֵּר) [illegible] [illegible] : (כח) (לְבֵית אִמָּהּ) זאגט רש״י דֶּרֶךְ הַנָּשִׁים הָיְתָה לָהֶן בַּיִת לֵישֵׁב בּוֹ לִמְלַאכְתָּן) פר צייטין איז געווען דר מנהג דיא ווייבר פלעגין האבן בעזונדערי שטובין צו זיצן

בייא זייער ארבייט, דריבר שטייט לְבֵית אִמָּהּ צו דיא שטוב פון איר מוטער (וְאֵין הַבַּת מַגֶּדֶת אֶלָּא לְאִמָּהּ) ווען אטאכטער הט עפיס צו זאגן זאגט זיא נאר צו דיא מוטער : (כט) (וַיָּרָץ). לָבָן איז גלאפן צוא אֱלִיעֶזֶר, פרעגט רש״י (לָמָּה רָץ) צו וואס איז ער גלאפן (וְעַל מָה רָץ) אונ וועגן וואס איז ער גלאפן, זאגט רש״י אזויא ווייא עס שטייט אין דעם אנדערן פסוק (וַיְהִי כִּרְאֹת

פירוש

השם דרכו נתן לה הנזמים והצמידים : (כח) (ותרץ) רצה לבית בשמחה. ואמר לבית אמה . כי הבת עם האם בסודי׳ ודבורי׳ לא עם האב . (כדברים האל׳) . כענין הדברים האל׳ פחות מהם או יותר מהם אי שני מלות כי כן דרך המספר : (כט) (ולרבקה אח) . לפי שלא כתב אותו בספור תולדות נחור אמר

רד״ק

כן . (ל) (ויהי כראות) . להודיע כי צר עין הי׳ לבן באחותו . כי כשראה הנזם והצמידים [illegible] לביתו : (וכשמעו את דברי אחותו) [illegible] אל״ה [illegible] לקחה אשה לבן [illegible] כי דבר אלי האיש : (על הגמלים) [illegible] האנשים עד [illegible] עומד [illegible] שתשוב אליו הנער׳ א׳

פירוש לתורת אלהים

גָּתַּי הָט מיך גאט גפירט אין הויז פון די פריינד פון מאן האר : (כח) וַתָּרָץ אונ דס מיידעל איז גלאפן אונ הט גזאגט אין הויז פון איר מוטער כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה אזוי ווי דיא רייד : (כט) וּלְרִבְקָה אונ צו רבקה איז געווי א ברודר אונ זיין נאמען וואר לבן ווירץ אונ לבן איז גלאפן צו דעם

מענטש אוף דער גאס צו דעם קוואל ברונען (עיין רש״י) : (ל) וַיְהִי אונ עס איז געווען אז ער האט געזעהן דעם נאז באנד מיט דיא אירים בענדך אוף די הענד פון זיין שוועסטר האט ער געזאגט דער איז איין עושר הט ער ביי אים געוואלט אים נארען זיין געלד [illegible] אונ אז

משלי

דר וועג איז מיר אקעגען גשפרינגען אונ בין גבליבן שטיין ביי דר שטאט (נְחָנִי ה׳ בֵּית אֲחֵי אֲדֹנִי) אזוי הט מיך גאט געפירט צו דר משפחה פון מיין האר.

ט לבן דר ברודר פון רבקה הט גבראכט דם ארויער צו זיין מאטר אונ שטיב אריין הט ארויסן ווי דר צילט אז אברהם הט אים אן גזאגט ער וואל [illegible]

אֲחֹתוֹ לֵאמֹר כֹּה־דִבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַגְּמַלִּים עַל־הָעָיִן׃ לא וַיֹּאמֶר בּוֹא בְּרוּךְ יְהוָה לָמָּה תַעֲמֹד בַּחוּץ וְאָנֹכִי פִּנִּיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם

לנמלים

אונקלוס

יַת פִּתְגָמֵי רִבְקָה אֲחָתֵיהּ לְמֵימַר כְּדֵין מַלֵּיל עִמִּי גַבְרָא וַאֲתָא לְוָת גַּבְרָא וְהָא קָאֵים עֲלַוֵי גַמְלַיָּא עַל עֵינָא׃ לא וַאֲמַר עוּל בְּרִיכָא דַייָ לְמָא אַתְּ קָאֵים בְּבָרָא וַאֲנָא פַנֵּיתִי בֵיתָא

ואתר

בעל הטורים

זבשביל שהי' אחיה רשע ילדה עשו הרשע וזהו ולרבקה אח ושמו לבן ותביין מורת רוח ליצחק ולרבקה: (לא) ומקום.

רש"י

הוא זה ונתן עיניו בממון: על הגמלים · לשמרן כמו (לעיל יח) והוא עומד עליהם. לשמשם: (לא) פניתי הבית. מעבודת אלילים (ב"ר): ויפתח

שפתי חכמים

זעל מה רץ כלומר על איזה סיבה רץ ובא הכתוב במה שסמך ויהי כראות לוירץ וגו' לפרש ויהי כרואה כראות הנזם וגו' אמר עשיר וכו' ולא היתה מחמת שתיעת דברי רבקה לדונו לזכות שעשה לכבוד אליעזר או מחמת סבה אחרת ולא מחמת ממון משא"כ אם הי' נכתב ויהי כראות וגו' וכשמעו וגו' קודם לוירץ וגו' לא היינו יודעים על איזה סיבה רץ או אם על שניהם ודו"ק ובזה מדוקדק פרש"י שהזכיר בדבריו ל' הפ' למה וירץ וכו' ויהי כראות את הנזם אמר עשיר וכו' שניכרין בזה דברי אמת שכוונתו לתקן ל' הפסוק שהי' לו סדר וחיבור כזה ומתקנו בהוספתו באמצע איזה תיבות כדרכו ברוב המקומות לבקי בדברי רש"י דאלו הי' כוונתו להקשות ולתרץ כהבנת המפרשים הל"ל למה רץ וכו' אמר עשיר וכו' ומ"ש ויהי כראות את הנזם קודם מ"ש אמר עשיר וגו' אין לו שחר והבנה כלל: ם דאל"כ מאי עומד רוכב מבע"ל: צ דאל"כ פניתי הבית מיותר דמה לי בזה שמעיקרא לא

בית דוד

אֶת הַנֶּזֶם וגו') וַוייל לָבָן הָט גְזֶעהֶן דֶעם גָאלדֶענִים נָאז רִינְג אוּנ דִי אָרֶעמְבֶּענְדֶער וָוס זַיין שְׁוֶועסְטֶער הָט בַּקוּמֶען פוּן אֱלִיעֶזֶר (אָמַר עָשִׁיר הוּא זֶה) הָט לָבָן גְזָאגְט גְוִויס אִיז דֶר מֶענְטְשׁ רַייךְ (אַז פַאר אַטְרִינְק וַואסֶר גִיט עֶר אַזֶעלְכֶע מַתָּנוֹת) (וְנָתַן עֵינָיו בְּמָמוֹן) הָאט עֶר גְנֶעבֶּן זַיינֶע אוֹגְן (עֶר הָאט נִתְרַאכְט) וִוי אַזוֹ עֶר זָאל אוֹיךְ בַּקוּמֶען גֶעלְט פוּן אֱלִיעֶזֶר. וִוי פִיל עֶר וֶועט נָאר קֶענֶען: (ל) (עַל הַגְּמַלִּים) . אֱלִיעֶזֶר אִיז גְשְׁטַאנֶען נֶעבֶּן דִיא קֶעמְלֶען (לְשָׁמְרָן) זֵיי צוּ הִיטֶן (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם) עֶר שְׁטֵייט נֶעבֶּען זֵייא מֵיינְט מֶען (לְשַׁמְּשָׁם) זֵיי צוּ בַּדִינֶען: (לא) (פִּנִּיתִי הַבַּיִת) . אִיךְ הָאבּ רֵיידִינְג גְמַאכְט דִי שְׁטוּבּ . זָאגְט רש"י עֶר הָט גְמֵיינְט עֶר הָאט זִיא לֵיידִינְג גֶמַאכְט (מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים), פוּן דִי גֶעצִין בִּילְדֶר: עד

פירוש רד"ק

או אבי' או אחיה להכניסו לביתו: (לא) (בא ברוך ה') · שבירך אותך בעושר כאשר אני רוא': (פניתי הבית

פירוש לתורת אלהים

עֶר הָט גְהֶערְט דִי רֵייד פוּן רִבְקָה לֵאמֹר צוּ זָאגֶען כֹּה דִבֶּר אַזוֹ הָט דֶער מֶענְטְשׁ צוּ מִיר גְרֶעט וַיָּבֹא אוּנ עֶר אִיז גְקוּמֶן צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ אוּנ עֶר אִיז גְשְׁטַאנֶען בַּיי דִיא קֶעמְלֶען בַּיי דֶעם קְוַואל: (לא) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט קוּם דוּ גְבֶּענְשְׁטֶער פוּן גָאט לָמָּה פַר וָוס שְׁטֵייסְטוּ אוֹיף דֶער גַאס וְאָנֹכִי פִּנִּיתִי אוּנ אִיךְ הָאבּ אוֹס גְרוּמְט דִיא שְׁטוּבּ פוּן דֶער עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אוּנ אַיין אָרְט

*) **הערה** יאנכי פניתי הבית דאס ווארט אנכי איז דאך איבעריג דאס ווארט פניתי אליין איז דאך דערטייטש איך האב ליידיג געמאכט.נאר ווייל לבן האט גערעכונט די מתנות וואס אליעזר האט גיגעבין צו רבקה איז דאס גיוועזן פאר דעם ביסול וואסער וואס זיא האט אים גיגעבין . דריבער האט ער גערעכונט געווים אז אליעזר וועט קומען צוא זיי אין שטוב און וועט עסין און נעכטיגען וועט דיא מתנה זיין זייער פיל וואס ער וועט געבין. נאר ווייל ער וועט ניט וויסען ווער מען צו געבין דריבער איז לבן גילאפין צו אליעזר און ער האט אים געבעטין צו זיי אין שטוב . און האט גיזאגט צו אים „אנכי„ איך סוה אלץ פון דיינעטוועגין . אפילו פניתי הבית ליידיג מאכין די שטוב ריין מאכין . האט אויך קיינער ניט געטאהן נאר איך.נאכדעם ויפתח הגמלים . האט לבן אוים געשפאנט די קעמלען און גיגעבין שטרוי און פיטערונג פאר די קעמלען.און געברענגט וואסר צו וושין זייערע פים.דם אלץ הט לבן געטוהן פארדם הט לבן גירעכינט צו בעקומען אגרויסע מתנה ווי ער הט שפעטער גיהערט אז נים פאר דם וואסער האט אליעזר גיגעבין די מתנות צו רבקה נאר ווייל זיא וועט זיין אכלה פון יצחק האט ער שוין געוואסט אז זיין גאנצע ארבעט איז גייוען אומזיסט ווי דער סוף איז גיוועזן אליעזר הט צו רבקה גיגעבין נאך מתנות און צו לבן האט ער נעגעבין מגדנית . זיבע שפייזין און פרוכטין ניט וועגין די מגדנות האט אים געלוינט אזוי פיל צוא ארבעטין .

לַגְּמַלִּים׃ לב וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבַּיְתָה
וַיְפַתַּח הַגְּמַלִּים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא
לַגְּמַלִּים וּמַיִם לִרְחֹץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ׃ לג וַיּוּשַׂם
לְפָנָיו לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר לֹא אֹכַל עַד
אִם־דִּבַּרְתִּי דְּבָרָי וַיֹּאמֶר דַּבֵּר׃
לד וַיֹּאמַר עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי׃

וַאֲתַר כָּשַׁר לְגַמְלַיָּא׃
לב וְעָאל גַּבְרָא לְבֵיתָא
וּשְׁרָא גַמְלַיָּא וִיהַב
תִּבְנָא וְכִיסְתָּא לְגַמְלַיָּא
וּמַיָּא לְאַסְחָאָה רִיגְלוֹהִי
וְרִגְלֵי גוּבְרַיָּא דִי עִמֵּיהּ׃
לג וְשַׁוִּיאוּ קֳדָמוֹהִי
לְמֵיכַל וַאֲמַר לָא אֵיכוֹל
עַד דִּי אֲמַלֵּיל פִּתְגָמַי
וַאֲמַר מַלֵּיל׃ לד וַאֲמַר
עַבְדָּא דְאַבְרָהָם אֲנָא׃

ת"א ויאמר פנה. ב"ק לג: ויושם ק' יוי

רשב"ם

(לב) ויפתח. כמו אל יתהלל חוגר כמפתח · התיר חביותיהם: (לג) עד אם דברתי דברי. אחר שרא ה שהסבים הקב"ה על ידו לא הי' לו להתעסק באכילה ושתיה

בעל הטורים

ב' בבא ואידך ומקום לזבב יזוקו. בשביל מקום לזבב ברחב מב בנהן לאחותו פינב מקום לגמלים: (לב) ויפתח. ב' בבא ואידך ויפתח על הלוחות ידותיב בנגין בבית מב כהם לי ליור אף בבא כיו בגמלים של אברבם מלוירין ומבובנים ונכרים לכל וייבם כתיב מלמד שנתנו לו סם כמות נקפרה ומיכרו עליו שהיו שלו שבגמלים לא כיו רוצים בשדות אחרים: (לג) וי ופם.

שפתי חכמים

לא סי' פנוי כים מקום ללון ולגמלים די: ק דק"ל דאם תמתמ דספק לו אם דינר וכא דינר ומתרץ אם המשמש כל' אשר וכל' כי כמו עד כי יבא שילה דביינו אם ופירושי משמש כל' אשר דביון דאם כמו כי הא כי אינו משמש אלא בד' לשונות וכב אלא דילמא אי דבא אבל לא אם וא"כ תנ"ל דאם משמש כל' אשר ומתרץ ובו' א"כ ש"מ דבי משמש כל' אם אף כאן אם

רש"י

(לב) ויפתח התיר זמם שלהם שהי' סותם את פיהם שלא ירעו בדרך בשדות אחרים (ב"ר) : (לג) עד אם דברתי. הרי אם משמש בל' אשר ובלשון כי ק כמו (לקמן מט) עד כי יבא שילה וז"ש חז"ל כי משמש בד' לשונות והאחד אי והוא אם :

בית

(לג) (עד אם דִּבַּרְתִּי). זָגְט רש"י (הֲרֵי אִם מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אֲשֶׁר וּבִלְשׁוֹן כִּי) וַויִיל דָאס וָוארְט אִם אִיז טַייטְשׁ אוֹיבּ, דְּס הַייסְט עֶס אִיז נִיט אַנְגֶעוִויסְט וַאךְ גָאר אוֹיבּ עֶס וֶועט אַזוֹ זַיין, אוּנ דָא קֶען מֶען נִיט טַייטְשֶׁען אִם דִּבַּרְתִּי דְּבָרַי אוֹיבּ אִיךְ וֶועל רֵיידֶען מַיינֶע רֵייד, עֶר וֶועט דָאךְ גֶעוִויס רֵיידֶען, דְּרִיבֶּער זָגְט

רש"י דֶעם אִם קֶען מֶען נִיט טַייטְשֶׁן אוֹיבּ נָאר וִוי עֶס וָואלְט גְּשְׁטַאנֶען אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי דְּבָרַי, אָדֶער עֶס וָואלְט גְּשְׁטַאנֶען כִּי דִּבַּרְתִּי דְּבָרַי (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה) בִּיז מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶען (וְזֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל) דָאס אִיז וָואס דִּיא חֲכָמִים הָאבֶּן גֶּזָאגְט (כִּי מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת) דָּס וָוארְט

פירוש

הבית). לקולאנשיןויתי נם פקיפלגמלים: (לג) (ויפתח הגמלים) · פתח הגמלים מאסוריהם כדרך שמפתחין הבהמות מהדרך · ובדרש (ב"ר ס') שפתח זממם שהי' בפיהם בדרך כדי שלא לאכול מן הגזל ובדרז"ל (שם) ויתן תבן ומספוא אמר ר' ארא יפה שיחת עבדי בתי אבות מתורתן של בנים · שפרשתו של אליעזר שנים ושלש' דפין והיא אומר' ושונ' · והשרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מרבוי המקרא.(ומכלל הרוץ)

רד"ק

א"ר יפה רהיצה עבדי בתי אבות מתורתן של בנים שאפילו רחיצת עבדי בתי אבות הוצרך לכתוב והשרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מרבוי המקרא: (לג) (ויושם). כתיב . וכן וייסם בארון (שמות ב"ה) שרש ישם . וקרי ויושם מבנין הפעליהושם לפניו לאכול על יד נערי הבית . (ויאמר דבר) · לבן או בתואל : (לד) (עבד אברהם אנכי) . ארז"ל (ב"ק צ"ב) היינו דאמרי אינשי מילתא דאית בך קדים אמרה.אמר תהל' אל

פירוש לתורה אלהים

עֶם דִּיא קֶעמֶעלֶען : (לב) וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבַּיְתָה וַיְפַתַּח אוּנ דֶער מַאן אִיז גֶקוּמֶען אִין הוֹיז אַרַיין אוּנ הָאט גֶעעפִינֶט דִּי מֵיילֶער פוּן דִּיא קֶעמֶעלֶין וָוארוּם זַיי זָאלֶען נִיוּון פַארְשְׁלָאסֶן זַיי זָאלֶען זִיךְ נִיט פַאסֶען אִין פְרֶעמְדֶע פֶעלְדֶער גֶעבֶּן אוּנ עֶר הָאט גֶעגֶעבֶּן שְׁטְרוֹיא אוּנ פַאטֶער צוּ דִי קֶעמֶעלֶען וּמַיִם אוּנ וַואסֶער צוּ וַואשֶׁן זַיינֶע פִיס אוּנ דִי פִיס פוּן דִי מֶענְשֶׁען וָואס זֶענֶען גֶעוֶוען מִיט אִיהְם : (לג) וַיּוּשַׂם אוּנ עֶס אִיז וָוארֶן גֶשְׁטֶעלְט פַאר אִיהם צוּ עֶסֶען וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גֶזָאגְט אִיךְ וֶועל נִיט עֶסֶען בִּיז אִיךְ וֶועל אִיבֶּער רֵיידֶען מֵיינֶע רֵייד וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גֶזָאגְט רֵייד : (לד) וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָאט גֶזָאגְט אִיךְ בִּין אַקְנֶעכְט פוּן אַבְרָהָם :

רי

לה וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אֲדֹנִי מְאֹד וַיִּגְדָּל וַיִּתֶּן־לוֹ צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וַעֲבָדִם וּשְׁפָחֹת וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים׃ לו וַתֵּלֶד שָׂרָה אֵשֶׁת אֲדֹנִי בֵן לַאדֹנִי אַחֲרֵי זִקְנָתָהּ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ׃ לז וַיַּשְׁבִּעֵנִי אֲדֹנִי לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יֹשֵׁב

בארצו

אונקלוס

לה וַייָ בְּרִיךְ יַת רִבּוֹנִי לַחֲדָא וּרְבָא וִיהַב לֵיהּ עָאן וְתוֹרִין וּכְסַף וּדְהַב וְעַבְדִין וְאַמְהָן וְגַמְלִין וְחַמְרִין׃ לו וִילֵידַת שָׂרָה אִתַּת רִבּוֹנִי בַּר לְרִבּוֹנִי בָּתַר דְּסֵיבַת וִיהַב לֵיהּ יַת כָּל דִּי לֵיהּ׃ לז וְקַיֵּים עֲלַי רִבּוֹנִי לְמֵימַר לָא תִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִבְּנַת כְּנַעֲנָאֵה דִּי אֲנָא

יתיב

בעל הטורים

לאכול כדי שלא ירגיש : וייסם. ב׳ דסמיכי ככא ואידך וייסם בארון רמז שרצו לסמיתו וליתנו בארון והוא הרגיש ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי כי עבד אברהם אנכי ונכנתי בביתו שלא לאכול עד שאדבר דברי ברכת נטילת ידים ברכת כמוציא

רשב״ם

ושתי׳ תחילי׳ : (לה) ברך את אדוני. לכן הקדים למעל׳ ברך את אברה׳ בכל ויגדל וכל אנשי הממלכות היו חפצים להזדווג עמו אך הוא אינו חפץ : (לו) ויתן לו את כל אשר

רש״י

(לו) ויתן לו את כל אשר לו · שטר מתנה הראה להם : (לז) לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני . אם לא תלך תחילה אל בית אבי ולא תאבה ללכת אחריך

שפתי חכמים

כמו כי דפיונו אמר: ר תקן בזה ג׳ ענינים כא׳ שהדביק מלת תלך אל מלת לא כאלו כתיב אם לא תלך אל בית אבי מפני שמלת לא אין לה קשר עם מלת אל וכו׳ ולא תאבה האשה וכו׳ שבזולת זה כי׳ משמע שאם תלך אל בית אבי מיד הפטר משבועתי בין תאבה בין לא תאבה וכוסיף מלת תחלה מפני שבזולת זה משמע שאם תקח מבנות הכנעני ואח״כ תלך ולא תאבה אתה פטור ג״כ ואינו כן שאין לו היתר כלל אם לא שילך תחלה ולא תאבה ומאמר ולקחת אשה לבני הוא תחלת דיבור כאלו אמר אבל תקח אשה לבני ממשפחת הנז״ל : וא״ת

בית דוד

כִּי הָט פִיר טַייטְשִׁין (הָאֶחָד אִי) אַיין טַייטְשׁ אִיז אִי (וְהוּא אִם) דָאס מַיינְט מֶען אִם : (לו) (וַיִּתֶּן לוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ) . אַבְרָהָם הָט גֶגֶעבֶּן צוּ יִצְחָק אַלֶץ וָוס עֶר הָט (שְׁטַר מַתָּנָה הֶרְאָה לָהֶם) אֱלִיעֶזֶר הָאט זֵייא גֶוִוִיזְן דָם פַּאפִּיר וָוס אוֹיף אִים הָט אַבְרָהָם גְשְׁרִיבֶּן אַז עֶר שֶׁענְקְט זַיין גַאנְץ פַאר מֶעגִין צוּא יִצְחָק : (לז) (לֹא תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי) . זָאגְט רַשִׁ״י אֱלִיעֶזֶר הָט גִיט גְמֵיינְט צוּ זָאגְן עֶר טָאר נִיט גֶעמֶען אַווייבּ פַר יִצְחָק פוּן דִיא כְּנַעֲנִישֶׁע טֶעכְטֶער , אַז זֵיי וָואלְטֶן דָם הֶערְן וָואלְטֶען זֵיי וָועלֶן אַבְרָהָם זָאל זֵיי אָפּ גֶעבִּין זַיין גַאנְץ פַר מֶעגִין פַר רִבְקָה נָאר אַזוֹ הָט אֱלִיעֶזֶר צוּ זֵיי גְזָאגְט אַבְרָהָם הָט מִיךְ גְבָּאטְן (אִם לֹא תֵלֵךְ תְּחִלָּה אֶל בֵּית אָבִי) אוּב דוּ וֶועסְט נִיט גֵיין פְרִיר צוּא מַיין פָאטֶערְס פַאמִילְיֶע

פירוש רד״ק

אל תחשבו כי כל הכבוד הזה שאתם רואים לי שלי הוא. כי עבד אברהם אחיכם אנכי : (לה) (וה׳ ברך את אדני) · ר״ל כל כך ברכו עד שעבדו הולך בכבוד גדול כאשר אתם רואים : (לו) ותלד · אף על פי שיש לו בן מאשה אחרת · לאהבתו את שרה שהיא קרובתו. ולאהבתו את יצחק שהוא בן זקונים נתן לו את כל אשר לו. והנה יש ליצחק עושר וכבוד גדול : (לז) וישביעני · ואם תאמרו למה באתי עד הנה לקחת לו אשה · אדני

פירוש לתורת אלהים

(לה) וַייָ בֵּרַךְ אוּנ גָאט הָט זֵייעֶר גְבֶּענְשְׁט מַיין הַאר וַיִּגְדָּל אוּנ עֶר אִיז וָוארְן גְאַכְפֶּערְט וַיִּתֶּן לוֹ אוּנ עֶר הָט צוּ אִים גְגֶעבֶּי שָׁאף אוּנ רִינְדֶער אוּנ זִילְבֶּר אוּנ גָאלְד אוּנ קְנֶעכְט אוּנ דִינְסְט מֵיידֶען אוּנ קֶעמְלֶען אוּנ אֵייזְלֶן : (לו) וַתֵּלֶד שָׂרָה אוּנ מַיין הַארְס וַוייבּ שָׂרָה הָט גְבָּארְן אַזוּן צוּ מַיין הַאר נָאךְ אִיר עֶלְטֶער וַיִּתֶּן אוּנ עֶר הָט אִים גְגֶעבֶּן אַלְדִינְג וָואס אִיז צוּ אִים עֶר הָט אִים גְגֶעבֶּען אַשְׁטַר מַתָּנָה : (לז) וַיַּשְׁבִּעֵנִי אוּנ מַיין הַאר הָט מִיךְ בַּשְׁוואוֹרֶען עֶר הָט צוּ מִיר גְזָאגְט לֹא תִקַּח דוּא זָאלְסְט נִיט נֶעמִין אַווייבּ צוּ מַיין זוּהְן פוּן דִי טֶעכְטֶר פוּן כְּנַעֲנִי וָוס אִיךְ זִיץ אִין זַיין לַאנְד :

בארצו: לח אם לא אל בית אבי תלך ואל משפחתי ולקחת אשה לבני: לט ואמר אל אדני אלי לא תלך האשה אחרי:

יתיב בארעיה: לח אלהין לבית אבא תיזיל ולזרעיתי ותסב איתתא לברי: לט ואמרית לרבוני מאים לא תיתי איתתא

בעל הטורים

ויאמר [illegible]

רש"י

אחריך: (לט) אלי לא תלך האשה. אלי כתיב נח

בית דוד

זאלסטו ניט נעמן פון די כנעניש טעכטער, אבער או דו וועסט ניין צו מיין טאטנס פאמיליע (ולא תאבה ללכת אחריך) אונ זי וועט ניט וועלן ניין נאך דיר צו אונז מענטשו נעמן אנווייב פר יצחק פון איין אנדערו פאמיליע: (לט) (אלי לא תלך האשה). זאגט רש"י (אלי כתיב) דס ווארט אלי שטייט אן

פירוש רד"ק

הסביעני. כי הוא הי' מוצא אשה לבנו מגדולי הארץ ההיא אבל לא רצה אלא ממשפחתו: (לט) (אלי לא תלך) י' חסר ויו. ויש בו דרש (ב"ר נ"ט) כי אליעזר נתן עיניו בו שיקחהו לעצמו ויתן לו בתו אם לא תלך האשה לפיכך פתח להם בלא תלך. והאמת כי הוא סדר להם הדברים כולם כאשר היו ולא נוכל לתת

פירוש לתורת אלהים

(לח) אם לא פארדען דוא זאלסט ניין צו מיין פאטערס הוז אונ צו מיין משפחה ולקחת אונ דו זאלסט נעמען אנווייב צו מיין זוהן: (לט) ואמר אל אדני אונ איך האב גזאגט צו מיין האר אולי שאמר

משלי יהודה

צו זיין משפחה ער זאל פר זיין זון יצחק פון דרטן נעמן אנווייב(ויאמר אל אדוני אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי) הב איך גזאגט צוא מיין האר טמר וועט די אשה ניט וועלן ניין נאך מיר. רש"י זגט דס ווארט אולי שטייט אינ דר תורה אן אוא"ו נאך דר אלף מכט דס אלי אין די טייטש צו מיר ווארום אליעזר הט גהאט איין טאכטר הט אליעזר מיט פליים גזגט טמר וועט די אשה ניט וועלן ניין נאך מיר כדי אז אברהם זאל זאגן אז די אשה וועט ניט וועלן נאך ניין וועל איך נעמן דיין טכטר צו מיין זון יצחק הדיבר שטייט אלי צו מיר צוא ווייזן אליעזר הט גמיינט אז אברהם זאל זיך קערון צו אים למר פר שפיין נאך וואס הט אליעזר דר ציילט צו לבן אז ער הט גפרעגט צו אברהם טמר וועט די אשה ניט וועלן ניין וועל איך נעבין צו פר שפיין מיט אמשל איין סוחר פלעגט שיקן זיין משולח קיין לייפציג צו דעם פבריקנט נאך סחורה אויף בארג אונ אצ"ט ארוב הט ער אים גשיקט דם געלד אונ הט ווידר גנומען סחורה אויף בארג אזו פלעגט ער זיך תמיד נוהג זיין. אמאל הט זיך דר סוחר מיישב גוועזן אונ הט גשריבט זיין משולח ער זאל געבן ביי דם פבריקנט פר אגריכטע סאכע סחורה אונ זאל אים טון איין אן ווייזן ער זאל אים שון קיין געלד ניט שיקן אז דר משולח הט דס דר הערט איז אים די זאך ניט געפעלן אין זאגט צו אים מיר גיפעלט אז דער פאבריקנט וועט שון מעהר ניט וועלן שיקן קיין סחורה ענפרט

דער סוחר מיט כעס פר וואס הט ער ביז אצינד גשיקט בקיצור דר משולח איז גפארן אונ איז גקימען צום פאבריקנט אונ זאגט צוא אים דער סוחר הט מיך נאך אמל גשיקט נעמען סחורה אויף בארג אזוי ווי תמיד האב איך אים גזאגט מיר גפעלט אז דער פבריקנט וועט שון מעהר ניט שיקן קיין סחורה דר פבריקנט הט דאס דר הערט האט ער זיך מפער גוועזן מן הסתם וויל דער סוחר מיר טון איין אז זעטין אינ הט שון מער ניט גוולט שיקן קיין סחורה איז זיך דם גאר גוועזן איבר דעם משולח ווייל ער האט אים דער ציילט דאס וואס ער הט דם סוחר גענפרט אז ער וועט ניט וועלן שיקן קיין סחורה דם געמליכע איז מיט אליעזר ער האט מיט פליים דער ציילט צוא לבן מיט בתואל אז ער הט געפרעגט צו אברהם מאמר וועט די אשה ניט וועלן ניין נאך מיר כדי לבן מיט בתואל זאלן איבר טרכטן אונ זיי זאלון מורא האבן צו שיקן רבקה מיט אים זיי זאלן זיך טרכטן ווען עס איז גוועזן ציא אליעזר אספק אוב מען וועט מיט אים שיקן די בתולה מן הסתם איז דם עפיס אמיינונג וואורום וועט ניט וועלן געבן זיין טכטר צו יצחק פר אווייב וועלון זיא בוודאי זיא ניט שיקן מיט אים וועט אברהם בוודאי נעמין די טאכטר פון אליעזר צוא יצחק פר אווייב דרום איז רעכט וואס עס שטייט אין דער תורה (אולי) אן א ואו מאכט דס (אלי) צוא מיר זיין טאכטר זאל יצחק נעמון פאר אווייב ז

מ וַיֹּאמֶר אֵלָי יְהוָה אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ אִתָּךְ וְהִצְלִיחַ דַּרְכֶּךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי׃
מא אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי כִּי תָבוֹא אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהָיִיתָ נָקִי מֵאָלָתִי׃ מב וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל־

אונקלוס: אִתְּתָא בַּתְרָי: מ וַאֲמַר לִי יְיָ דִּי פְלָחִית קֳדָמוֹהִי יִשְׁלַח מַלְאֲכֵיהּ עִמָּךְ וְיַצְלַח אוֹרְחָךְ וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִזַּרְעִיתִי וּמִבֵּית אַבָּא: מא בְּכֵן תְּהֵא זַכַּאי מִמּוֹמָתִי אֲרֵי תְהָךְ לְזַרְעִיתִי וְאִם לָא יִתְּנוּן לָךְ וּתְהֵי זַכַּאי מִמּוֹמָתִי: מב וַאֲתֵיתִי יוֹמָא דֵין

תו"א אז תנקה. קדושין סח: ואבא היום. סנה' לה: העין

בעל הטורים

ומת. וי"מ שנתנו לו דבר איסור ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי עבד אברהם אנכי ואנכי אוכל דבר איסור: (מא) אז תנקה מאלתי. ואברהם אמר משבועתי שהוא החמיר עליהם לומר שהביאו באלה שהיא חמורה יותר כדי שיתרלו: כי הבא

רשב"ם

לו. לא יחלקו אחיו עמו: (מ) ישלח מלאכו. יודע אני שיתנו לך: (מב) ויאמר ה' אלהי אדוני אברהם וגו'. כל אריבות דברים להודיעם שמאת הקב"ה יצא הדבר

רש"י

בת היתה לו לאליעזר ש והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו אמר לו אברהם בני ברוך ואתה ארור ת ואין ארור מדבק בברוך: (מב) ואבא היום. היום יצאתי והיום באתי מכאן שקפצה לו הארץ. אמר רבי אחא יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים שהרי פרשה

שפתי חכמים

ש וא"ת ולמה לא כתיב אולי דלעיל חסר מתחל' כשאמר העבד לאברהם אולי לא תאבה כדי למדרש וי"ל משום דלעיל כתיב אח"כ כשכב אשיב וגו' לא משמע שהי' מחזר עילה אלא שאל אותו אם לא תאבה לילך עמו אם יכול להשיב ליצחק שמה אבל כאן לא כתיב אח"כ הכי מידרש שפיר הכי. מהרא"י ועי"ל כשא"ל לבן בא ברוך ה' אמר אליעזר מעכשיו אני ברוך ושמא יקח יצחק את בתי לכן חסר באחרונ' למידרש הכי ולא בראשונ' כי עדיין לא הי' ברוך ומהרש"ל תי' כי מעולם לא עלתה על לבו שיתחתן באברהם כיון שהוא ברוך והוא ארור אלא אליעזר הי' מתירא כיון שהגיד להם שהשביעו אברהם שלא ישא אשה אלא מבני משפחתו שיענשוהו שיתן להם ממון הרבה מש"ה א"ל אלי רמז להם שבת יש לו עכ"ל: ת ר"ל דאליעזר בא מכנען דכתיב ביה ארור כנען וא"ת וכלא עבד

בית דוד

אַן אַוְאַי קֶען מֶען לֵיינֶען אֻלַי צוּ מִיר (בַּת הָיְתָה לֶאֱלִיעֶזֶר) אֱלִיעֶזֶר הָט גֶּהאַט אַטָאכְטֶער (וְהָיָה מְחַזֵּר לִמְצוֹא עִילָה) הָט אֱלִיעֶזֶר גֶזוּכְט אַעֵצָה (שֶׁיֹאמַר לוֹ אַבְרָהָם) אַבְרָהָם זָאל זָאגֶען צוּא אִים (לִפְנוֹת אֵלָיו לְהַשִּׂיאוֹ בִּתּוֹ) עֶר וֶועט זִיךְ צוּא אִים קֶערִין עֶר זָאל גֶעבֶּן צוּ יִצְחָק אַוַוייבּ אֱלִיעֶזֶרְ'ס טָאכְטֶער (אָמַר לוֹ אַבְרָהָם) הָט אַבְרָהָם גֶזָאגְט צוּ אֱלִיעֶזֶר (בְּנִי בָּרוּךְ וְאַתָּה אָרוּר) מַיין זוּן אִיז גֶבֶּענְשְׁט אוּנ דוּ בִּיסְט גֶפְלוּכְט (וְאֵין אָרוּר מְדַבֵּק בְּבָרוּךְ) אַנְגֶעפְלוּכְטֶער קֶען זִיךְ נִיט בַּהֶעפְטְן מִיט אַנְגֶבֶּענְטְשְׁטֶען: (מב) (וָאָבֹא הַיּוֹם). (הַיּוֹם יָצָאתִי וְהַיּוֹם בָּאתִי) הַיינְט בִּין אִיךְ אַרוֹיס גֶגַאנְגֶען פוּן מַיין הֶער אַבְרָהָם אוּנ הַיינְט בִּין אִיךְ גֶקוּמֶען קַיין חָרָן (מִכָּאן שֶׁקָּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ) פוּן דַאנֶען וַוייסֶען מִיר אַז דִיא עֶרְד פוּן חָרָן אִיז צוּא גֶשְׁפְּרוּנְגֶען צוּא אֶרֶץ כְּנַעַן. (אָמַר רַבִּי אַחָא) רַבִּי אַחָא הָט גֶזָאגְט (יָפָה שִׂיחָתָן שֶׁל עַבְדֵי אָבוֹת לִפְנֵי הַמָּקוֹם) דֶר שְׁמוּעס פוּן דִי קְנֶעכְט פוּן דִי אָבוֹת אִיז בַּיי דקב"ה בֶּעסֶר (מִתּוֹרָתָן שֶׁל בָּנִים) פוּן דִי תּוֹרָה

פירוש לתורת אלהים

טָאמֶער וֶועט דִי אִשָּׁה נִיט גֵיין נָאךְ מִיר (עַיין רש"י): (מ) וַיֹּאמֶר אֵלָי אוּנ עֶר הָט גֶזָאגְט צוּ מִיר יְיָ גָאט וָוס אִיךְ הָאבּ מִיךְ פַר אִים דֶר מַיְעט יִשְׁלַח עֶר וֶועט שִׁיקֶן זַיין מַלְאָךְ מִיט דִיר אוּנ עֶר וֶועט בַּגְלִיקֶען דַיין וֶועג וְלָקַחְתָּ אוּנ דוּ וֶועסְט נֶעמֶען אַוַוייבּ צוּ מַיין זוּהְן פוּן מַיין מִשְׁפָּחָה אוּנ פוּן מַיין פָאטֶערְס הוֹיז: (מא) אָז תִּנָּקֶה דֶענְסְטְמָאל אַז דוּ וֶועסְט מִיךְ פָאלְגֶען וֶועסְטוּ זַיין רַיין פוּן מַיין שְׁבוּעָה כִּי תָבוֹא אַז דוּ וֶועסְט קוּמֶען צוּ מַיין מִשְׁפָּחָה וְאִם אוּנ אוֹבּ זֵיי וֶועלִין דִיר נִיט גֶעבִּין וְהָיִיתָ נָקִי מֵאָלָתִי דֶעמָאלְט וֶועסְטוּ זַיין רַיין פוּן מַיין שְׁבוּעָה: (מב) וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל הָעָיִן אוּנ אִיךְ בִּין הַיינְט גִיקוּמֶען צוּם קְוַואל בְּרוּנֶען (עַיין רש"י). וָאֹמַר

*) **הערה** דיא רש"י איז זייער שווער צוא פארשטיין פון וואנען נעמט דאס רש"י צוא זאגין אז ואבא היום אל העין. איך בין היינט געקומן צום קיואל וואסער מיינט מען היינט בין איך ארויסגעגאנגן אונ היינט בין איך גקומן׳ מאמר איז ער ארויסגעגאנגען פון אברהם שוין פון עטליכע טעג נאר היינט איז ער געקומן צום ברונען׳אונ היינט מדרש הנעלם ח"א

העין ואמר יהוה אלהי אדני
אברהם אם־ישך־נא מצליח
דרכי אשר אנכי הלך עליה:
מג הנה אנכי נצב על־עין המים
והיה העלמה היצאת לשאב
ואמרתי אליה השקיני־נא מעט־
מים מכדך: מד ואמרה אלי גם־
אתה שתה וגם לגמליך אשאב
הוא האשה אשר־הכיח יהוה
לבן־אדני: מה אני טרם אכלה

אונקלוס

לעינא ואמרית יי
אלהא דרבוני אברהם
אם אית כען רעוא
קדמך לאצלחא ארחי
די אנא אזיל עלה:
מג הא אנא קאים על
עינא דמיא ותהי
עולימתא דתפוק
למימלי ואימר לה
אשקיני כען זעיר מיא
מקולתיך: מד ותימר
לי אף את אשתי ואף
לגמליך

רש"י

פרשה של אליעזר כפול' בתורה והרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמיזה: (מד) גם אתה. גם לרבות אנשים שעמו: הוכיח. ביכר והודיע וכן כל תוכחה שבמקרא בירור דבר. (מה) טרם אכלה. טרם

בית דוד

פון די קינדער פון די אבות (שיחתן פרשה של אליעזר כפולה בתורה) די פרשה פון אליעזר שטייט צוויי מאל אין דיא תורה (והרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמיזה) אונ פיל זאכן אין דיא תורה וואס זיי זענען דיא עקרים פון די תורה אונ זיי שטייען אין דר תורה נאר אויף ווינק, מיט אנדייטונג וואָרט אדר מיט אנווייזונג אות: (מד) (גם אתה שתה). די ווערטר אויך טרינקען זאלסטו נאך האט זי געזאגט געבן צו טרינקען, זאגט רש"י (גם לרבות אנשים שעמו) מיט דעם וואָרט גם. אויך האט זי געמיינט די מענשן וואס זענען מיט אליעזר געוועזן אויך געבן טרינקען: (הוכיח). זאגט רש"י מיט מיינט (ביכר והודיע) הקב"ה האט אויס געקליבן אונ האט געמאכט וויסן אז רבקה וועט זיין דאס ווייב פון יצחק (וכן כל תוכחה שבמקרא בירור דבר) אונ וואו עס שטייט דאס וואָרט תוכחה אין פסוק מיינט מען קלאר געווארן די זאך: (מה) (טרם אכלה). זאגט רש"י אפילו עס שטייט אכלה איך וועל ענדיגען,

פירוש

טעם לכל החפרים והפלאים כי רבו. והנ' הוא ספר להם כל הדברים שהיו לו עם אדניו והדברים שהיו לו עם רבקה. וכי האל זמן לו הענין כאשר אמר אברהם כי האל יצליח דרכו וכן הי' כאשר שאל הוא מאת האל כן זמן לו האל וכל זה להראותם כי האל אוהב אברהם

רד"ק

ועוש' רצונו ולא יוכלו למנוע הנער' ממנו כי מה' יצא הדבר. ובשנות הדברים האלו יש בהם שינוי מלות אבל הטעם אחד כי כן מנהג הכתוב בשנות הדברים שומר הטעמים אבל לא המלות כי גם בעשר' הדברים שהם עקרי התור' כששני' אותם במשנה תור' שנה בהם המלו'

פירוש לתורת אלהים

אונ איך האב געזאגט ה' דו ביסט דער גאט פון מיין האר אברהם אם ישך איב דוא ווילסט גליקען מיין וועג וואס איך גיי אויף איר: (מג) הנה איך וועל שטיין ביי דעם קוואל ברונן וואסער והיה אונ עס וועט זיין דאס מיידל וואס וועט ארויס גיין צו שעפן ואמרתי און איך וועל צו איר זאגן איך בעט דיך גיב מיר אן טרינקען א ביסעל וואסער פון דיין קרוג: (מד) ואמרה אלי אונ זיא וועט זאגען צו מיר גם טרינק דו אויך מיט דיינע קעמעלן [illegible] אונ צו דיינע קעמלען וועל איך אויך שעפן הוא האשה זיא איז דיא אשה וואס [illegible] באשערט צוא דעם זוהן פון מיין האר: (מה) אני איידער איך האב פר ענדיגט צו רעדען

[illegible] רבקה. [illegible]
רש"י וואס רבי אחא האט געזאגט די תורה דערציילט אלץ וואס האט זיך געטראפן מיט די קנעכט פון די אבות [illegible]
אלץ וואס [illegible] איבער אליעזר וואלט גיווען פון לאנג [illegible] פון אברהם וואלט די תורה דערציילט

לְדַבֵּ֣ר אֶל־לִבִּ֔י וְהִנֵּ֨ה רִבְקָ֤ה יֹצֵאת֙
וְכַדָּ֣הּ עַל־שִׁכְמָ֔הּ וַתֵּ֥רֶד הָעַ֖יְנָה
וַתִּשְׁאָ֑ב וָאֹמַ֥ר אֵלֶ֖יהָ הַשְׁקִ֥ינִי נָֽא׃
מו וַתְּמַהֵ֗ר וַתּ֤וֹרֶד כַּדָּהּ֙ מֵֽעָלֶ֔יהָ
וַתֹּ֣אמֶר שְׁתֵ֔ה וְגַם־גְּמַלֶּ֖יךָ אַשְׁקֶ֑ה
וָאֵ֕שְׁתְּ וְגַ֥ם הַגְּמַלִּ֖ים הִשְׁקָֽתָה׃
מז וָאֶשְׁאַ֣ל אֹתָ֗הּ וָאֹמַר֙ בַּת־מִ֣י אַ֔תְּ

תו"א וכדה על. ע"ז כ:

לְגַמְלָךְ אַמְרֵי הִיא אִתְּתָא דְּזַמִּין יְיָ לְבַר רִבּוֹנִי: מה אֲנָא עַד לָא שֵׁיצִיתִי לְמַלָּלָא עִם לִבִּי וְהָא רִבְקָה נָפְקַת וְקוּלְתַהּ עַל כַּתְפַּהּ וּנְחַתַת לְעֵינָא וּמְלַת וַאֲמָרִית לַהּ אַשְׁקִינִי כְעַן: מו וְאוֹחִיאַת וַאֲחֵתַת קוּלְתַהּ מִנַּהּ וַאֲמָרַת אִשְׁתְּ וְאַף לְגַמְלָךְ אַשְׁקֵי וּשְׁתֵיתִי וְאַף גַּמְלַיָּא אַשְׁקִיאַת: מז וּשְׁאֵלִית יָתַהּ וַאֲמָרִית בַּת מַן אַתְּ

ואמרית

רש"י

טאני מכלה וכן כל ל' הווה פעמים שהוא מדבר בל' עבר כמו טרם כליתי ופעמי' שמדבר בל' עתיד כמו (איוב א) כי אמר איוב הרי ל' עבר ככה יעשה איוב הרי ל' עתיד ופי' שניהם ל' הווה כי אומר היה איוב אולי חטאו בני וגומר והיה עושה כך: (מז) ואשאל ואשים. שנה הסדר שהרי הוא

תחלה

בית דוד

פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן הָאט אֱלִיעֶזֶר גְמֵיינְט (טֶרֶם שֶׁאֲנִי מְכַלֶּה) אֵיידֶר אִיךְ עֶנְדִיג (וְכֵן כָּל לָשׁוֹן הֹוֶה) אוּנ אַזוֹ גְפִינֶען מִיר בַּייא יֶעדֶר שְׁטֶעגְדִיגֶע זַאךְ (פְּעָמִים שֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּלָשׁוֹן עָבַר) אַמָאל וֶוערְט גְרֶעט וִויא דִי זַאךְ וָואלְט שׁוֹין גְוֶועֶן (כְּמוֹ) אַזוֹ וִוי עֶס וָואלְט גְשְׁטַאנֶען (טֶרֶם כִּלִּיתִי) אֵיידֶר אִיךְ הָאבּ גְעֶנְדִיגְט (וּפְעָמִים שֶׁמְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן עָתִיד) אוּנ אַמָאל וֶוערְט גְרֶעט וִוי דִיא זַאךְ וֶועט זַיין (טֶרֶם אֲכַלֶּה) אֵיידֶר אִיךְ וֶועל עֶנְדִיגְן (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כִּי אָמַר אִיּוֹב) אִיּוֹב הָט גְזָאגְט (הֲרֵי לָשׁוֹן עָבַר) עֶס אִיז גְוֶועֶן (כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב) אַזוֹ וֶועט אִיּוֹב טוּן (הֲרֵי לָשׁוֹן עָתִיד) עֶס וֶועט זַיין (וּפֵירוּשׁ שְׁנֵיהֶם לָשׁוֹן הֹוֶה) אוּנ דֶר מֵיינוּנְג פוּן בֵּיידֶע וֶוערְטֶר (פוּן וָוארְט אָמַר אוּנ יַעֲשֶׂה) אִיז דִי אִיצְטִיגֶע צַייט, אַזוֹ זָאגְט דֶר פָּסוּק (כִּי אוֹמֵר הָיָה אִיּוֹב) אִיּוֹב פְּלֶעגְט זָאגְן (אוּלַי חָטְאוּ בָנַי) טָאמֶער הָאבְּן מַיינֶע קִינְדֶער גְזִינְדִיגְט (וְהָיָה עוֹשֶׂה כַּךְ) פְּלֶעגְט עֶר אַזוֹ טוּן עֶר פְּלֶעגְט מַקְרִיב זַיין קָרְבָּנוֹת פוּן זֵייעֶרְט וֶועגֶען וַוייל דִי זַאךְ אִיז שְׁטֶענְדִיג גְוֶועֶן, אִיז דָאךְ גְוֶועֶן, אוּנ עֶס אִיז אוּנ עֶס וֶועט וַוייטֶר זַיין (בַּיי אֱלִיעֶזֶר אִיז אוֹךְ אַזוֹ גְוֶועֶן, עֶר הָאט גְרֶעט דִיא וֶוערְטֶר אוּנ הָאט אוֹיף גְהֶערְט צוּ רֵיידֶן, אוּנ רֶעט אִיצְט דִי זֶעלְבֶּע וֶוערְטֶר נָאךְ אַמָאל, אוּנ וֶועט נָאךְ אַמָאל אוֹיף הֶערִין צוּ רֵיידֶן דִיא וֶוערְטֶר, אִיז דָם גְוֶועֶן, אוּנ עֶס אִיז, אוּנ עֶס וֶועט זַיין: (מז) (וָאֶשְׁאַל וָאָשִׂים). אִין אִיךְ הָב זִיא גְפְרֶעגְט וֶועמְס טָאכְטֶר זִיא אִיז, אַז זִיא הָט מִיר גְזָאגְט זִיא אִיז דִיא טָאכְטֶר פוּן בְּתוּאֵל הָאבּ אִיךְ אִיר גְגֶעבְּן דִי מַתָּנוֹת, זָאגְט רש"י (שִׁנָּה הַסֵּדֶר) עֶר הָאט גֶזָאגְט אַנְדֶערְשׁ פוּן וִוי עֶר הָאט גְטוּן (שֶׁהֲרֵי הוּא תְּחִלָּה נָתַן וְאַחַר כַּךְ שָׁאַל) עֶר הָט

דאך

פירוש לתורת אלהים

צוּ מַיין הַארְץ וְהִנֵּה אִיז רִבְקָה אַרוֹס גְגַאנְגֶען וְכַדָּהּ אוּנ אִיר קְרוּג וַואר אוֹיף אִיר אַקְסֶל וַתֵּרֶד אוּנ זִיא הָט גְנִידֶערְט צוּם קְוַואל בְּרוּנֶן אוּנ הָט אָן גְשֶׁעפְּט וָאֹמַר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא אוּנ אִיךְ הָאבּ צוּ אִיר גְזָאגְט אִיךְ בֶּעט דִיךְ מַאךְ מִיךְ אָן טְרוּנְקֶן: (מו) וַתְּמַהֵר אוּנ זִיא הָט גְאַיילְט אוּנ הָאט פוּן אִיר אַרָאפּ גְנִידֶערְט אִיר קְרוּג וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא הָאט גְזָאגְט טְרִינְק אוּנ דַיינֶע קֶעמְלִין וֶועל אִיךְ אוֹיךְ אָן טְרִינְקֶן וָאֵשְׁתְּ אוּנ אִיךְ הָאבּ גְטְרוּנְקֶען אוּנ דִי קֶעמְלִין הָט זִי אוֹיךְ אָן גְטְרִינְקְט: (מז) וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ אוּנ אִיךְ הָאבּ זִיא גְפְרֶעגְט וָאֹמַר בַּת מִי אַתְּ אוּנ אִיךְ הָאבּ גְזָאגְט וֶועמֶעס טָאכְטֶר בִּיסְטוּ וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא הָט גְזָאגְט אִיךְ בִּין דִי טָאכְטֶר פוּן בְּתוּאֵל דֶר

אלץ וס אים האט ניטראפין אין וועג · אז די תורה דערציילט גאר ניט פון זיין וועג אין אכימן עס איז גאר נים גיוועזן קיין וועג · ווייל דעם טאג וואס ער איז ארויסגעגאנגען פון אברהם דעם זעלבינגען טאג איז ער געקומען אין חרן. דריבער איז רעכט וואס רש"י ברענגט אויף דעם ארט וואס רבי אחא האט גיזאגט:

וַתֹּאמֶר בַּת־בְּתוּאֵל בֶּן־נָחוֹר
אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ מִלְכָּה וָאָשִׂם הַנֶּזֶם
עַל־אַפָּהּ וְהַצְּמִידִים עַל־יָדֶיהָ׃
מח וָאֶקֹּד וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וָאֲבָרֵךְ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם
אֲשֶׁר הִנְחַנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לָקַחַת
אֶת־בַּת־אֲחִי אֲדֹנִי לִבְנוֹ׃ מט וְעַתָּה
אִם־יֶשְׁכֶם עֹשִׂים חֶסֶד וֶאֱמֶת אֶת־
אֲדֹנִי הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הַגִּידוּ לִי
וְאֶפְנֶה עַל־יָמִין אוֹ עַל־שְׂמֹאל׃

אונקלוס

וַאֲמָרַת בַּת בְּתוּאֵל בַּר
נָחוֹר דִּילֵידַת לֵיהּ
מִלְכָּה וְשַׁוִּיתִי קְדָשָׁא
עַל אַפַּהּ וְשֵׁירַיָּא עַל
יְדָהָא׃ מח וּכְרָעִית
וּסְגָדִית קֳדָם יְיָ וּבָרֵיכִית
יָת יְיָ אֱלָהֵיהּ דְּרִבּוֹנִי
אַבְרָהָם דִּי דַּבְּרַנִי
בְּאוֹרַח קְשׁוֹט לְמִסַּב
יָת בַּת אֲחוּהִי דְּרִבּוֹנִי
לִבְרֵיהּ׃ מט וּכְעַן אִם
אִיתֵיכוֹן עָבְדִין טִיבוּ
וּקְשׁוֹט עִם רִבּוֹנִי חַווֹ
לִי וְאִם לָא חַווֹ לִי
וְאֶתְפְּנֵי עַל יְמִינָא אוֹ
על

תו״א ויש לכו. מ״ה יח: ויען

רשב״ם

הדבר: (מח) בדרך אמת. שנאמנו דברי הקב״ה לעשות הדבר לאברהם ולבנו: (מט) על ימין או על שמאל. אל שאר

בעל הטורים

אל מצפחתי. ולא אל בית אבי לומר שאם לא יתלה מבית אב יקח מבית אם: (מז) ואשם כמס. חברי׳ לומר שלא נגע בנערה (ואפי׳ לא ביו״ד אלבשותיה) מחמת לניעות: (מט) על ימין או על שמאל. עם בתיבות והכולל. בני׳ ישמעאל ועתון ומואב

רש״י

תחלה נתן ואח״כ שאל אלא שלא יתפשוהו בדבריו ויאמרו היאך נתת לה ועדיין אינך יודע מי היא: (מט) על ימין. מבנות ישמעאל: על שמאל. מבנות לוט שהיה יושב לשמאל של אברהם (ב״ר):

בית דוד

דאָך פֿריִער גענעבן די מַתָּנוֹת נאָכדעם האָט ער געפֿרעגט יעמים טאָכטער זי איז (אֶלָּא שֶׁלֹּא יִתְפְּשׂוּהוּ בִּדְבָרָיו) נאָר ער האָט געוואָלט זייא זאָלן אים ניט אָן נעמען (וְאֻמְתַּהְתָּפ) אין די רייד (וְיֹאמְרוּ) זיי וועלן צו אים זאָגן (אֵיךְ נָתַתָּ לָהּ) ווי אַזוי האָסטו איר געגעבן די מַתָּנוֹת (וַעֲדַיִין אֵינְךָ יוֹדֵעַ מִי הִיא) דוא האָסט דאָך ניט געוויסט ווער זי איז: (מט) (עַל יָמִין). אויף רעכטס צוא נעמען (מִבְּנוֹת יִשְׁמָעֵאל) פֿון ישמעאלס טעכטער: (עַל שְׂמֹאל). אויף לינקס צו נעמען (מִבְּנוֹת לוֹט) פֿון די טעכטער פֿון לוט (שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב לִשְׂמֹאלוֹ שֶׁל אַבְרָהָם) לוט האָט געוואָנט אין

פירוש רד״ק

אבל הטעם אחד והפסוקים האלו מבוארים עד ועתה: (מט) (חסד ואמת). אמת שאתם חייבים בכבוד בני משפחתכם כל שכן אברהם שהוא גדול משפחתכם אם שאל בתכם מאתכם לבנו שאתם חייבים לעשות רצונו והכר יהי׳ אם תשלחוה לו לארץ אחרת: (ואפנה על ימין או על שמאל). או גדולי טבם או פחותי טבם אקח

פירוש לתורת אלהים

זוהי פֿון נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָה לּוֹ מִלְכָּה ווָס מִלְכָּה הָט צו אים געבאָרין וָאָשִׂים אונ איך האָב געטון דעם נאָז באַנד אויף איר נאָז אונ דיא אָרום בענדלעך אויף אירע הענד (עיין רש״י): (מח) וָאֶקֹּד וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיי אונ איך האָב געקנים אונ געבוקט צו גאָט וָאֲבָרֵךְ אונ איך האָב געלויבט דעם גאָט פֿון מיין האַר אַבְרָהָם וואָס ער האָט מיך געפֿירט אין רעכטען ווענ לָקַחַת צו נעמען איין טאָכטער פֿון מיין האַרס ברודער צו זיין זוהן: (מט) וְעַתָּה אונ אצונד אוב איר וועט טוען חֶסֶד וֶאֱמֶת מיט מיין האַר הַגִּידוּ לִי זאָגט מיר וְאִם לֹא הַגִּידוּ לִי אונ אוב נויט זאָגט מיר וְאֶפְנֶה עַל יָמִין אונ איך וועל מיך קערין אויף דער רעכטער זייט אונ וועל נעמען פֿון די טעכטער פֿון ישמעאל או׳ עַל שְׂמֹאל אדר אויף דער לינקע זייט אונ וועל נעמען פֿון די טעכטער פֿון לוט וואָס איז געזעסין אין דר לינקע זייט פֿון אַבְרָהָם: (נ) וַיַּעַן לָבָן

נ וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מֵיְהוָה
יָצָא הַדָּבָר לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלֶיךָ
רַע אוֹ־טוֹב׃ נא הִנֵּה־רִבְקָה לְפָנֶיךָ
קַח וָלֵךְ וּתְהִי אִשָּׁה לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ נב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת־דִּבְרֵיהֶם
וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה לַיהוָה׃ חמישי
נג וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי
זהב

עַל שְׂמָאלָא׃ נ וַאֲתֵיב לָבָן וּבְתוּאֵל וַאֲמָרוּ מִן קֳדָם יְיָ נְפַק פִּתְגָמָא לֵית אֲנַחְנָא יָכְלִין לְמַלָּלָא עִמָּךְ בִּישׁ אוֹ טָב׃ נא הָא רִבְקָה קֳדָמָךְ דְּבַר וְאִיזֵיל וּתְהֵא אִתְּתָא לְבַר רִבּוֹנָךְ כְּמָא דִי מַלֵּיל יְיָ׃ נב וַהֲוָה כַּד שְׁמַע עַבְדָּא דְאַבְרָהָם יַת פִּתְגָמֵיהוֹן וּסְגִיד עַל אַרְעָא קֳדָם יְיָ׃ נג וְאַפֵּיק עַבְדָּא מָנִין דִּכְסַף וּמָנִין דִּדְהַב

רשב"ם

שאר קרובים שיש לאדוני : (נ) לא נוכל דבר אליך רע או טוב. לא הסתיר' ולא הבנין תלוי ברצוננו כי על כרהנו רוצים ולא רוצים כי הקב"ה עשה שהיכולת בידו : (נג) כלי כסף וכלי זהב, תכשיטי נשים של כסף וזהב כדכתיב איש אשר מצא כלי זהב אצעדה וגו' וכתיב ושאלה אשה משכנת' ומגרת ביתה כלי כסף

רש"י

(נ) ויען לבן ובתואל · רשע היה וקפץ להשיב לפני אביו : לא נוכל דבר אליך. למאן בדבר הזה לא ע"י תשובת דבר רע ולא ע"י תשובת דבר הגון לפי שניכר שמה' יצא הדבר לפי דבריך שזימנה לך (ב"ר) : (נב) וישתחו ארצה. מכאן שמודים א

שפתי חכמים

אשכול וממרא נמי ארורים היו דהיו אמוריים וי"ל מ"מ בו בית' הקלל' מתקיימת כיון דהי' עבד וא"כ הי' ארור עפי מהם ובזה יהורץ תמיהת מהרא"ם ע"ש : א וא"ת למה לא פירש"י כן לעיל גבי ויקד האיש וישתחו. וי"ל דלעיל כתיב אחריו ויאמר ברוך ה' אלהי וגו' דאיכא למימר לכך השתחוה לפי שאמר ברכה ובזכיר השם דברוך ה' ברכה אבל הכא לא כתיב אחריו

בית דוד

אין די"א לינקע זייט פון אברהם : (נ) (וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל) . זאגט רש"י (רָשָׁע הָיָה) ווייל לָבָן איז גווען א רָשָׁע (וְקָפַץ לְהָשִׁיב לִפְנֵי אָבִיו) איז ער אַרוֹים גשפרינגן צו ענטפרין פְרִיר פַר זיין פאטער : (לא נוכל דַבֵּר אֵלֶיךָ) . מיר קענן ניט ריידין צוא דיר (לְמַאֵן בְּדָבָר הַזֶּה) מיר זאגן די זאך ניט וועלן (לא עַל יְדֵי תְּשׁוּבַת דָבָר רַע וְלֹא עַל יְדֵי תְּשׁוּבַת דָבָר הָגוּן) מיר קענין דיר ניט ענטפריז די"א זאך איז שלעכט אונ מירזקענן דיר ניט ענטפרן די זאך איז גוט (לְפִי שֶׁנִּיכָּר שֶׁמֵּה' יָצָא הַדָּבָר) ווייל עס איז צו דר קענ'ן אז די"א זאך איז ארוס גגאנגן פון הקב"ה (לְפִי דְּבָרֶיךָ שֶׁזִּימְּנָהּ לָךְ) נאך דיינע רייד ווי דו זאנסט אז הקב"ה הט זיא דיר אן גגרייט פר יצחק : (נב) (וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה) . אליעזר האט זיך איין גבויגן צו די"א ערד פאר הקב"ה, זאגט רש"י (מִכַּאן שֶׁמּוֹדִים עַל בְּשׂוֹרָה טוֹבָה) פון דאנען ווייסין

פירוש רד"ק

לבנו אשה בארץ הזאת שהוא אחר שהוא אינו רוצ' אשה מבנות הכנעני : (נ) (ויען לבן ובתואל) · הקדים לבן לבתואל כי בתואל הי' זקן ודברי הבית מוטלים על לבן : (מה' יצא הדבר) . כיון שנזדמן לך הדבר כאשר אתה מספר אין בידינו לדבר אליך אין או הן ואם נאמר לא הוא רע ואין בידינו. ואם נאמר הן . הוא טוב ואין בידינו. כי ביד האל הוא שהצליח דרכיך עד עתה : (נב) (ארצה). בפשוט ידים ורגלים: (נג) (ויצא העבד) כיון

פירוש לתורת אלהים

וּבְתוּאֵל אונ ער הט גיענטפרט לָבָן אונ בְּתוּאֵל (עיין רש"י). וַיֹּאמְרוּ אונ זיי האבין גיזאגט פון גאט איז ארוים גגאנגן די זאך לא מיר קענן ניט ריידען צו דיר רַע אוֹ טוֹב ביז אדער גוטס מחמת דעם זאלין מיר ניט וועלי די"א זאך : (נא) הִנֵּה רִבְקָה איז פר דיר נעם זיא אונ גיי וּתְהִי אִשָּׁה לְבֶן אֲדוֹנֶיךָ אונ זיא זאל זיין א ווייב צו דיין הארס זוהן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ אזוי ווי גאט הט גרעט : (נב) וַיְהִי אונ עס איז גוועז ווי דער קנעכט פון אברהם האט געהערט זייערי רייד וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה לַיְיָ אונ ער הט זיך גבוקט אויף דר ערד צו גאט (עיין רש"י) : (נג) וַיּוֹצֵא אונ

ולבושין ויהב לרבקה ומגדנין יהב לאחוהא ולאמהא: נד ואכלו ושתיאו הוא וגובריא די עמיה וביתו וקמו בצפרא ואמר שלחוני לות רבוני: נה ואמר אחוהא ואמה תתיב עולימתא עמנא עדן בעידן או עסרא ירחין:

בתר

זהב ובגדים ויתן לרבקה ומגדנת נתן לאחיה ולאמה: נד ויאכלו וישתו הוא והאנשים אשר עמו וילינו ויקמו בבקר ויאמר שלחני לאדני: נה ויאמר אחיה ואמה תשב הנער אתנו ימים או

°הנערה ק

עשור

ת״א ויאמר אחיה. כתובות נז:

שפתי חכמים

לאחיה. נרכה (קל"ב) בב"ר כתבו על ויקד האיש ורש"י כתבו כאן דברי אלו לומר שהודים על בשורה טובה עד שאמרו קח ולך אבל בדבריו עם רבקה עדיין לא ידע אם תלכה: ב ר"ל היה נותן שם כמות נקברה באכילה ותיברו עליו לאכול כדי שלא ירגיש בדבר דכאן כתיב ויושם לפניו לאכול ובני יוסף נתי כתיב וייטב נאהרון אף כאן כן ברצו לכמיתו וליתנו כאהרון והוא הרגיש בדבר ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי ובתוך כך בנב במלאך בקברה ונא כס כמות לפני בתואל ואכל ומת.

תולדי

רש"י

על בשורה טובה (ב"ר): (נג) ומגדנות. לשון מגדים שהביא עמו מיני פירות של א"י: (נד) וילינו כל לינה שבמקרא לינת לילה אחד: (נה) ויאמר אחיה ואמה. ובתואל היכן היה הוא היה רוצה לעכב ובא מלאך והמיתו. ימים שנה כמו (ויקרא כה) ימים תהיה גאולתו שכך נותנין לבתולה זמן י"ב חדש לפרנס את עצמה בתכשיטים (כתובות נז): או עשור.

בית

ווייסען מיר מען דארף דאנקען צו הקב"ה אויף אגוטע בשורה: (נג) (ומגדנות). (לשון מגדים) זיסע פרוכטין (שהביא עמו מיני פירות של ארץ ישראל) אליעזר האט געברענגט מיט זיך פרוכטין פון ארץ ישראל: (נד) (וילינו). זאגט רש"י (כל לינה שבמקרא לינת לילה אחת) ווי עס שטייט אין פסוק נעכטיגען מיינט מען גענעכטיגט נאר איין נאכט: (נה) (ויאמר אחיה ואמה). איר ברודער אונ איר מוטער האבן געזאגט, זאגט רש"י (ובתואל היכן היה) ווי איז געווען בתואל (הוא היה רוצה לעכב)

דוד

בתואל האט געוואלט פר האלטען רבקה זאל ניט גיין מיט אליעזר (ובא מלאך והמיתו) איז געקומען א מלאך אונ האט אים גהרגעט: (ימים). מיינט מען (שנה) א יאהר (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ימים תהיה גאולתו) א יאהר זאל זיין צייט אויס צו לייזען (שכך נותנין לבתולה זמן שנים עשר חודש לפרנס את עצמה בתכשיטין) ווארום דער דין איז א בתולה ווערט אכלה גיט מען איר צייט ביז צו א חתונה צוועלף חדשים זיא זאל צוגרייטען פר זיך אירע קליידער אונ צירונג: (או עשור). (עשרה חדשים) אדער צעהן

פירוש

כיון שנתנו׳ לו נתן לה מיד כלי כסף וכלי זהב ובגדים ומגדנות. ואת המלה כוללת כל דבר משובח שבפירות בכלים ובגדים. (לאחיה ולאמה) כי הם היו עקר הבית כי בתואל זקן היה. ובדרש (ב"ר ב) כי היה בלבו לעכב ובא המלאך והמיתו: (נה) (ויאמר אחיה ואמה) בעיר המפילה על התבק בה ובן ותדבר פרים ואחרן

רד"ק

(במדבר י"ב) ותכתב אסתר ומרדכי (אסתר ט׳) ימים או עשור שנה או עשרה חדשים. וכן ימים תהיה גאולתו (שמות ב"ה כ"ט) ומכאן סמכו חכמים ואמרו (כתובות נ״ז) נותנין לבתולה שנים עשר חדש משתבעה הבעל לפרנס את עצמה. ועשור. תאר הכולל כל המספר ואין כן בעשור הדירש (שמות י"ב) [illegible]

פירוש לתורת אלהים

דער קנעכט האט אויס גצויגען זילבערנע כלים אונ גילדענע כלים אונ קליידער אונ האט געגעבן צו רבקה ומגדנות נתן לאחיה ולאמה אונ זיסע שפייז וואס ער האט מיט זיך גבראכט פון ארץ ישראל האט ער געגעבן צו איר ברודער אונ צו איר מוטער: (נד) ויאכלו אונ זיי האבן געגעסן אונ גטרונקען ער מיט די מאנן וואס זענען געווען מיט אים אונ האבן גענעכטיגט ויקומו בבקר אונ זענען אויף געשטאנען אין דער פרי ויאמר שלחני לאדוני אונ ער האט געזאגט שיקט מיך צו מיין האר: (נה) ויאמר אחיה ואמה אונ איר ברודער אונ איר מוטער האבן געזאגט תשב הנערה אתנו ימים או עשור זיא זאל זאמען מיט אונז דאס מיידעל איאר לאנג אדער צעהן חדשים זיא זאל זיך אן גרייטען איר צירונג אחר תלך דר נאך וועט זיא

גיין

עָשׂוֹר אַחַר תֵּלֵךְ׃ נו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
אַל־תְּאַחֲרוּ אֹתִי וַיהוָה הִצְלִיחַ
דַּרְכִּי שַׁלְּחוּנִי וְאֵלְכָה לַאדֹנִי׃
נז וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לַנַּעֲרָ וְנִשְׁאֲלָה
אֶת־פִּיהָ׃ נח וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה
וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם־הָאִישׁ

תו"א אחר תלך. נדרים לז: ○לנערה קרי הזה

אונקלוס

בָּתַר כֵּן תֵּיזִיל׃ נו וַאֲמַר לְהוֹן לָא תְּאַחֲרוּן יָתִי וַייָ אַצְלַח אָרְחִי שַׁלְּחוּנִי וְאֵיהַךְ לְוָת רִבּוֹנִי׃ נז וַאֲמָרוּ נִקְרֵי לְעוּלֵמְתָּא וְנִשְׁמַע מָה דְהִיא אָמְרָא׃ נח וּקְרוֹ לְרִבְקָה וַאֲמָרוּ לַהּ הֲתֵיזְלִי עִם גַּבְרָא הָדֵין וַאֲמָרַת

איזיל

בעל הטורים

ומותב. עם כאותיות: (נו) אל תאחרו אותי וכ'. ס"ת לויה שלווהו: (נח) עם האיש הזה. ס"ת משה לרמז שהלך כדת משה

רשב"ם

וכלי זהב ושמלות ושמתם על בניכם ועל בנותיכם: (נו) וה' הצליח דרכי. אין הקב"ה רוצה שיהא איחור בדבר שאין זה עיקר הצלח' אם יתעכב: (נז) נקרא לנער' · אם תרצה להתעכב ימים או עשור כדברינו או מיד ליד כדברך דרך ארץ הוא כן כלומ' אע"פ שהקב"ה חפץ בזיווג זה אעפ"כ אמרו לה התלכי מיד עם האיש הזה או עם אדם אחר לאחר ימים או עשור שמנהג הוא כמו ששנינו נותנים לבתול' שנים עשר חדש לפרנס את עצמה: (נח) ותאמר אלך · איני חושש להתעכב בשביל

רש"י

י' חדשים. וא"ת ימים ממש אין דרך המבקשים לבקש דבר מועט ואם לא תרצה תן לנו מרובה מזה: (נז) ונשאלה את פיה. מכאן שאין משיאין

בית דוד

צֶעהְן חֳדָשִׁים (וְאִם תֹּאמַר יָמִים מַמָּשׁ) טָאמֶער וֶועסְטוּ זָאגֶן יָמִים מֵיינְט מֶען טֶעג · לָבָן מִיט דִיא מוּטֶר הָאבֶּן גְּבֶּעטֶן בַּיי אֱלִיעֶזֶר רִבְקָה זָאל נָאךְ זַיין אוּנ דֶער הַיים אַפָּאר טֶעג (אוֹ עָשׂוֹר) אָדֶר צֶעהְן טֶעג · דָס קֶען מֶען נִיט זָאגֶן דֶען (אֵין דֶרֶךְ הַמְבַקְשִׁים לְבַקֵּשׁ דָבָר מוּעָט) דִי מֶענְטְשֶׁן וָוס בֶּעטֶן אִיז נִיט דֶער שְׁטַייגֶר זַיי זָאלֶן פְּרִיעֶר בֶּעטֶן וַויינִוג · אוּנ דִיא זָאגֶן זָאגֶן (וְאִם לֹא תִרְצֶה) אוּב דִיא וֶועסְט נִיט וֶועלֶן מִיר גֶעבֶּן דָאס קְלַיינוּ גְבֶּעטְ (תֶּן לִי מְרוּבָּה מִזֶּה) גִיבּ מִיר מֶער פוּן וִוי פִיל· אִיךְ הָאבּ פְּרִיעֶר גְבֶּעטֶן אַז מֶען הָט אִים וַויינוּג נִיט גֶגֶעבֶּן וֶועט מֶען דָאךְ אִים מֶער גְוִוים נִיט גֶעבֶּן · אַז זַיי הָבֶּן פְּרִיעֶר גֶבֶּעטוּן רִבְקָה זָאל בְּלַייבּוּן אוּנ דְרֵייִם נָאר אַפָּאר טָאג הָט אֱלִיעֶזֶר נִיט גְוָואלְט וִוי אַזוֹ הָאבֶּן זַיי נָאךְ דֶעם גְבֶּעטוּן אוּף צֶעהְן טָאג אָדֶר נָאךְ מֶער אוּף צֶעהְן חֳדָשִׁים · דָס וֶועט עֶר דָאךְ גְוִוים נִיט וֶועלוּן · דְרִיבּוּר מֵיזָן מִיר זָאגֶן "יָמִים מֵיינְט מֶען אַיָאר · אוֹ עָשׂוֹר מֵיינְט מֶען צֶעהְן חֳדָשִׁים: (נז) (וְנִשְׁאֲלָה אֶת פִּיהָ) מִיר וֶועלֶן זִיא פְרֶעגֶן · זָאגְט רש"י (מִכַּאן) פוּן דַאנֶן לֶערְנֶען מִיר (שֶׁאֵין מַשִּׂיאִין אֶת הָאִשָּׁה אֶלָּא מִדַּעְתָּהּ) מֶען מַכְט נִיט נֶעמוּן אַאִשָּׁה צוּא אַמַאן נָאר אוּב זִיא וויל

פירוש

העשירי מן החדש: (נו) (ויאמר אליהם). כיון שהצליח ה' דרכי ובאו דברי על נכון אל תאחרו אותי לעכב הנערה אפילו יום א' · כי אם תאחרוה תאחרוני: שלחוני עם הנער' ואלכה לאדוני כאשר צוני להביא כו אשה לבנו ואיך אלך זולתה: (נז) (נקרא לנערה) · שתבוא הנה לפניך כי אם נדבר אתה שלא בפניך שמא

רד"ק

תחשוב שנמנענ' מלכת אתך מעתה: (ונשאלה את פיה) נשאל' מה תאמר אם תרצה ללכת מעתה · כי מן הנרא' שעל הנשואים שאלוה כשאמרו הנה רבקה לפניך קח ולך. כי אין משיאין את האשה אלא מדעת' ואז"ל (קידושין י"א) אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר פלוני אני רוצה (את פיה) · כמו

פירוש לתורת אלהים

גַיין (עיין רש"י)׃ (נו) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט צוּ זַיי גְזָאגְט אִיר זָאלְט מִיךְ נִיט זוֹמֶן וַיְיָ הִצְלִיחַ דַּרְכִּי גָאט הָאט בַּגְלִיקְט מַיין וֶועג שַׁלְּחוּנִי וְאֵלְכָה לַאדֹנִי שִׁיקְט מִיךְ אוּנ אִיךְ וֶועל גַיין צוּ מַיין הַאר׃ (נז) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זַיי הָאבֶּן גְזָאגְט לָאמֶער רוּפֶען דָאס מֵיידֶל אוּנ וֶועלִין זִיא פְרֶעגִין וָוס זִיא וֶועט זָאגִין דְרוּף מִיט אִיר מוֹל (עיין רש"י)׃ (נח) וַיִּקְרְאוּ אוּנ זַיי הָאבֶּן גְרוּפֶן צוּ רִבְקָה אוּנ הָאבֶּעז צוּ אִיר גְזָאגְט הֲתֵלְכִי עִם הָאִישׁ הַזֶּה דוּ וֶועסְט גַיין מִיט דֶעם מַאן וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ אוּנ זִי הָט

הַזֶּה וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ׃ נט וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־רִבְקָה אֲחֹתָם וְאֶת־מֵנִקְתָּהּ וְאֶת־עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת־אֲנָשָׁיו׃
ס וַיְבָרְכוּ אֶת־רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֲחֹתֵנוּ אַתְּ הֲיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה וְיִירַשׁ זַרְעֵךְ אֵת שַׁעַר שֹׂנְאָיו׃
סא וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל־הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת־

רבקה

איזיל׃ נט ושלחו ית רבקה אחתהון וית מינקתה וית עבדא דאברהם וית גוברוהי׃ ס ובריכו ית רבקה ואמרו לה אחתנא את הוי לאלפין ולרבבן ויירתון בניכי ית קרוי סנאיהון׃ סא וקמת רבקה ועולמתהא ורכיבא על גמליא ואזלו בתר גברא ודבר עבדא ית רבקה ואזל׃

ויצחק

תו"א והקם רבקה. כתובות נ׃ והלכנה. ברכות סא עירובין יח׃

בעל הטורים

מסה ויצרלו׃ (ס) את היי. היי בגי׳ כה כלו׳ הזכי לת״ב כה יכוי׳ זרעך׃ רבבה. ד׳ דמס׳ היו לאלפי רבבה ושניס יגיס׃

שפתי חכמים

תלאתי׃ ג דפסה ובא לפי׳ חבר לא נוכל וגו׳ וניכר מתה׳ ילא בונר׃ ד דק״ל למה כתיב אלך ולא כתיב כן אלו כן דהא כס אלו אותה מהלכי עם האיש. ברא״כ׃ ה לכך נקט ורעך דהא כברכה ליצחק נתנה ולא לה ובא דכתיב את וכיא לא היתה בכלל כברכה אלא הבינו שזרעך זוכה כה כוו כאלו היא עלתה

רש"י

מסיאין את ג הבחה אבא מדעתה׳ (ב״ר)׃ (נח) ותאמר אלך. מעצמי ד ואף אם אינכם רוצים׃ (ס) את היי לאלפי רבבה. את וזרעך תקבלו אותה ברכה שנא׳ לאברהם בהר המוריה הרבה ארבה את זרעך וגו׳. י״ר שיהא אותו הזרע ממך ה ולא מאשה

בית

ויל דעם מאן׃ (נח) (ותאמר אלך). רבקה האט געזאגט איך וועל גיין מיט דעם מענטש (אליעזר) (מעצמי) פון מיין איינגן אביין (ואף אם אינכם רוצים) אפילו איר ווילט ניט׃ (ס) (את היי לאלפי רבבה). (את וזרעך תקבלו אותה ברכה) די מיט דיינע קינדר זאלט איר נעמען דיא ברכה

דוד

(שנאמר לאברהם בהר המוריה) וואס איז געזאגט געווארן צו אברהם ווען ער איז געווען אויף דעם בארג מוריה (הרבה ארבה את זרעך) מעהרין וועל איך מעהרין דיינע קינדר. יי״ר דיא זאמד פון ים און ווי דיא שטערין אין הימל (יהי רצון שיהא אותו הזרע ממך ולא מאשה אחרת) זאל [illegible]

פירוש

בפי ואת פיה׳ לא שאלו (יהושע ט׳)׃ (נט) (וישלחו) לבן וקרוביו. והי שאמר אחותם. ילא אחותו. וישלחו אותה עד כדי שיעור לויה׃ ואת מניקתה. ולא זכר הנערות שהלכי אתה כי המניקת הנכבדת שבהן. ולענין הלויה זכר רבקה ומניקתה והעבד ואנשיו כי הם ראוים ללויה ובכבוד׳. אבל לענין הרכיבה׳ זכר הנערות והמניקת בכלל שגם היא נערה לענין רכיבה אלא שהיא הנכבדת שבנערות׃ (ס) (ויברכו). כשהגיעו לסוף הלויה ורצו להפרד ממנה ברכוה כמנהג המלוים.

[illegible]

הד״א בשוא ופתח (לאלפי רבבה). אלפים שיעשו רבבה שהיא עשרת אלפים ויותר אלא שרבבה היא חשבון גדול. (ויירש זרעך). נדרשה להם הברכה שבירך הקב״ה את אברהם ביום העקידה׃ (סא) (ותקם) אחר שכלו אותה ינפרדו ממנה קמה ורבקה כי אין דרך לרכוב כל זמן הל[illegible] שירכבו הרוכבים וילכו המלוים ברגליהם זה אחר זה [illegible] [illegible] ארץ כי לא [illegible] [illegible] האיש). כי הוא יודע הדרך. (ויקח את רבקה). [illegible]

פירוש לתורת אלהים

געזאגט איך וויל גיין (עיין רש״י)׃ (נט) וישלחו און זיי האבען בגלייט זייער שוועסטער רבקה מיט איר זייגערין ואת עבד אברהם ואת אנשיו און דעם קנעכט פון אברהם און זיינע מאנשין׃ (ס) ויברכו את רבקה און זיי האבען געבענטשט רבקה ויאמרו לה און זיי האבען געזאגט צו איר אחותנו אונזער שוועסטער דו זאלסט זיין צו טויזענטער און צו צעהן טויזענטער (עיין רש״י). ויירש און דיינע קינדר זאלען ירשענען די שטעט פון זייערע פיינט׃ (סא) ותקם רבקה ונערותיה און אזוי גישטאנען רבקה מיט אירע מיידן ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש און זיא זענען געריטען אויף די קעמלין און זענען געגאנגען נאך דעם מאן ויקח העבד און דער קנעכט האט גינומען

רִבְקָה וַיֵּלַךְ׃ סב וְיִצְחָק בָּא מִבּוֹא
בְּאֵר לַחַי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ
הַנֶּגֶב׃ סג וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה
לִפְנוֹת עָרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה
גמלים

אונקלוס

סב וְיִצְחָק אֲתָא בְּמֵתוֹהִי
מִבֵּירָא דְמַלְאַךְ קַיָּמָא
אִתְחֲזֵי עֲלַהּ וְהוּא יָתֵיב
בְּאַרַע דָּרוֹמָא׃ סג וּנְפַק
יִצְחָק לְצַלָּאָה בְּחַקְלָא
לְמִפְנֵי רַמְשָׁא וּזְקַף
עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא גַמְלַיָּא
אתן

תו"א ויצא יצחק. ברכות כו פסחים פח ע"ז ז׃

בעל הטורים

רבקה ומהו מהם רבקה ירדופו רבקה בלמת השדה נתתיך שאמרו לה שתהיה מאותם שכתוב ושנים יניקו רבקה ורבקה בלמת השדה וכו׳ : (סב) והוא יושב בארץ הנגב. וסמיך לי׳ ויצא יצחק לשוח בשדה רמז למ״ש כרולה שיהכים ידרים : (סג) לשוח בשדה. היינו שיצחק תקן תפלת המנחה ואז נזדמנה לו רבקה והיינו דכתיב על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא דהיינו אשה דכתיב מצא אשה מצא טוב : לפנות ערב. ב׳ במס׳ ככא ואידך וכו׳ לפנות ערב ירחץ במים רמז למ״ש חז״ל טובלים מן המנחה ולמעלה דמה ככא מנחה שיצחק

רש״י

אמרת : (סב) מבוא באר לחי ראי. שהלך להביא הגר לאברהם אביו שישאנה (ב״ר) : יושב בארץ הנגב · קרוב לאותו באר שנא׳ ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ושם היה הבאר שנאמר הנה בין קדש ו ובין ברד : (סג) לשוח · (בב״ר) ל׳ תפלה ז כמו (תהלים קב) ישפוך שיחו :
ואמרת

שפתי חכמים

זכתה כה: ו ברד ושור חדא בוא דכתרגום מתרגם על שניהם חגרא ומאחר שבא׳ מהם כתיב ארצה הנגב ובא׳ כתיב ששם היה הבאר למדו שארץ הנגב קרוב לאותו באר : ז וקשה דעל ישפוך שיחו פי׳ כמו לשוח בשדה, והתוס׳ תירצו כי כן סוגיית בגמ׳ שסברי מלינו גבי אסתר שתבא ראיה שבא לדקת מרכתיב ויהי אומן את הדסה וכתיב ובוא לב בין ההדסים מה התם לדיקים אף כאן וכו׳ ובלא מביא ראיה מאסתר וכו׳, אבל אין נ״ל. וי״ל דתרוייהו לריכי דאי מהתם ה״א דיבור ולא תפלה דהא לעיל כתיב תפלה לעני אבל לשוח בשדה עם מי דיבר אלא ע״כ תפלה קבע ואי מהכא ה״א לשוח הוי מל׳ בבות שוח בלו׳ שהלך לטייל בין האילנות שבשדה מ״ה מביא ראיה מישפוך

בית דוד

פון הקב״ה דוא קינדר וואס יצחק וועט האבן זאל זיין פון דיר ניט פון איין אנדר ווייב : (סב) (מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רוֹאִי) , זאגט רש״י (שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא הָגָר לְאַבְרָהָם אָבִיו שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה) יִצְחָק איז גגאנגן ברענגן הָגָר צוא זיין פאטער אַבְרָהָם ער זאל זי נעמון פר אווייב : (יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב) , (קָרוֹב לְאוֹתוֹ בְּאֵר) נאנט צו דעם ברונען (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב) אַבְרָהָם האט אוועק גצוגן פון דרטון צו דעם לאנד וואס אונ דרום זייט (וַיֵּשֶׁב בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר) אונ ער איז גזעסן צווישן קָדֵשׁ אונ שור (וְשָׁם הָיָה הַבְּאֵר) אונ דארטן איז גוועזן דר ברונען (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אונ פסוק (הִנֵּה בֵין קָדֵשׁ וּבֵין בָּרֶד) דער ברונען איז צווישן קָדֵשׁ אונ בָּרֶד : (סג) (לָשׂוּחַ), (לְשׁוֹן תְּפִלָּה) , יִצְחָק איז גנגנן אונ פעלד דאווינן מִנְחָה (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אונ פסוק (יִשְׁפֹּךְ

פירוש

עמו לצדו שלא תפרד ממנו כף רגל . וזהו לאהבתה ולכבודה: (סב) (ויצחק בא) . עתה ספר כי פגע בהם יצחק בדרך מקרה טרם בואם העיר . כמו שהמעשה כלו היה בדרך מקרה ברצון האל להודיע כי מטיב האל לטובים והם לא ירגישו בטוב ההוא עד בא להם. (בא מבוא) · פירוש יצחק בא מביאתו · (באר לחי ראי) · לא שהיה יושב שם כי בחברון היה יושב עם אביו והוא ארץ הנגב · והיה לו ליצחק סקנה או שום עסק באותו מקום שנקרא באר לחי ראי וישב שם באותו היום · ופי׳ מבא . מבאו שהיה רגיל ללכת שם. משם היה בא לשוב לחברון אל אביו · ובצאתו מבאר

רד״ק

לחי ראי נכנס ללון באחד המקומות אשר בין לחי ראי ובין חברון : (סג) (ויצא יצחק) . מן העיר אשר נכנס ללון שם יצא בדרך מקרה לאותו הדרך שהיתה רבקה באה בו : (והוא יצא לשוח בשדה) . כלו׳ לטייל בין השיחים : (לפנות ערב) · לעת שפונה השמש והוא לעת ערב שדרך בני אדם לצאת לטייל בין השיחים . והנה הוא הולך בשדה ונשא עיניו אל הדרך וראה גמלים באים · ויצא מן השדה אל הדרך לקראתם לראות אם הוא העבד . וזהו שאמרה רבקה לקראתנו · וחשבה בלבה שמא יצחק היה כיון שבא לקראתם .
ושאלה

פירוש לתורת אלהים

רִבְקָה אונ איז גגאנגען : (סב) וְיִצְחָק בָּא אונ יִצְחָק איז גקומען מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רוֹאִי פון צוא קומען פון דעם ברונען לַחַי רוֹאִי (עיין רש״י). וְהוּא אונ ער איז גזעסן אין דעם לאנד פון דָרוֹם זייט : (סג) וַיֵּצֵא אונ יִצְחָק איז ארוס גגאנגן אין פעלד תְּפִלָּה צוא טון פר נאכט וַיִּשָּׂא עֵינָיו אונ ער האט אויף גהובן זיינע אויגן וַיַּרְא אונ ער האט גזעהן קעמלין קומען :

גְּמַלִּים בָּאִים׃ סד וַתִּשָּׂא רִבְקָה
אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא אֶת־יִצְחָק וַתִּפֹּל
מֵעַל הַגָּמָל׃ סה וַתֹּאמֶר אֶל־
הָעֶבֶד מִי־הָאִישׁ הַלָּזֶה הַהֹלֵךְ
בַּשָּׂדֶה לִקְרָאתֵנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד
הוּא אֲדֹנִי וַתִּקַּח הַצָּעִיף וַתִּתְכָּס׃

אָתָן׃ סד וּזְקָפַת רִבְקָה
יָת עֵינָהָא וַחֲזָת יָת
יִצְחָק וְאִתְרְכִינַת מֵעַל
גַּמְלָא׃ סה וַאֲמָרַת
לְעַבְדָּא מַאן גַּבְרָא דֵיכִי
דִּמְהַלֵּךְ בְּחַקְלָא
לִקְדָמוּתָנָא וַאֲמַר
עַבְדָּא הוּא רִבּוֹנִי
וּנְסֵיבַת עֲיָפָא
ואתכסיאת

רשב"ם

הסוף עצמי: (ס) את היי לאלפי רבבה ויירש זרעך. מכך יצאו אותם הבנים שנא' בהם בשעת עקיד' ויירש זרעך את שער אויביו. והו פי' ר' יוסף בר שמעון קרא: (סג) ויצחק בא מבוא. כמו באבה פרוסה. ויצחק באותו היום שבא העבד בא מבאר' של באר לחי ראי שהרי יצחק יושב בארץ הנגב ששם באר לחי ראי כדכתיב על העין בדרך שור. וכתיב ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ולפי שבא משם ביום ההוא ולא היה יודע מה היו עושים פועלים שלו והיו נוטעים גנות ופרדסים: (סג) ויצא יצחק לשוח בשדה. כדכתיב וכל שיח השדה כלומר לטעת אילנות ולראות עניני פועליו ואז בהיותו בשדה ראה גמלים באים והלך לקראתם לראות אם הם גמלי אביו שהוליך העבד: (סד) ותפול מעל הגמל. לצניעות לפי שהית' רוכבת כמו איש משום בעיתותא דגמלא כדמפ' בפסחים: (סה) הלזה. מרחוק רגיל לו' כן. וכן בעל ויספר

שפתי חכמים

פירוש פכ"ל מכרפ"ל: ה דהל"כ כהין ידעה שכות ילחק שנפלה מעל כגמל: ם מוכחים והפול מעל כגמל ולה כתיב מכגמל חו והפול להרץ הלה הפתה מעל גב כגמל נפלה הבל לה על כהרץ: י הפ"פ פיפול לה יופלך להרץ כמו שמפרש וכולך לה יגיע

רש"י

(סד) ותרא את יצחק. רחתה חותו הדור ה ותיהם (ס"ה ותמהה) מפניו (ב"ר) ותפול. השמיטה עלמה להרץ ט כתרגומו והתרכינ' הטתה עלמה להרץ ולה הגיעה עד הקרקע כמו הטי נה כדך הרכיני (ש"ב כה) ויט שמים והרכין ל' מוטה להרץ ודומה לו (תהלים לז) כי יפול לה יוטל י כלו' הם יטה להרץ לה יגיע עד הקרקע: (סה) ותתכס. לשון ותתפעל כמו

בית

פ'יחי') ער הָט פַר גָאסֶן זַיין הַרְץ אוּנ זַיין תְּפִלָּה: (סד) (וַתֵּרֶא אֶת יִצְחָק) זָאגְט רש"י (רָאֲתָה אוֹתוֹ הָדוּר) וִיא הָט גִוֶעהֶן עֶר אִיז שֵׁיין (וְתָמְהָה מִפָּנָיו) הָט זִיא זִיךְ גִוְוּנְדֶרְט אוֹף אִים: (וַתִּפּוֹל). זָאגְט רש"י זִי אִיז נִיט אַרָאפּ גִפַאלֶן פוּן דֶעם קֶעמֶל נָאר (הִשְׁמִיטָה עַצְמָהּ לָאָרֶץ) זִיא הָאט זִיךְ אַרָאפּ גִלָאזְט צוּ דִי עֶרְד (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווִי דֶר תַּרְגּוּם זָגְט (וְאִתְרְכִינַת) זִי הָט זִיךְ אַרָאפּ גִבוֹגֶן (הִטְּתָה עַצְמָהּ לָאָרֶץ) זִיא הָט זִיךְ אַרָאפּ גִבוֹגֶן צוּ דִיא עֶרְד (וְלֹא הִגִּיעָה עַד הַקַּרְקַע) אָבֶּר זִיא אִיז נִיט גִקוּמֶן בִּיז צוּ דִיא עֶרְד (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (הַטִּי נָא כַדֵּךְ) טַייטְשׁ דֶר תַּרְגּוּם (אַרְכִינִי) בֵּייג אַיין, עֶס שְׁטֵייט

דוד

אִין פָּסוּק (וַיֵּט שָׁמַיִם) טַייטְשׁ דֶר תַּרְגּוּם (וְאַרְכִּין) עֶר הָאט אַרָאפּ גִבוֹגֶן (לְשׁוֹן מוּטֶּה לָאָרֶץ) אַרָאפּ גִבוֹגֶן צוּ דִיא עֶרְד (וְדוֹמֶה לוֹ) גְלַייךְ צוּ דֶער זָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כִּי יִפּוֹל לֹא יוּטָל) אֲפִילוּ עֶר וֶועט פַאלֶן וֶועט עֶר נִיט אַרָאפּ גִוְוארְפֶן וֶוערְן בִּיז צוּ דִיא עֶרְד (כְּלוֹמַר) מֶען מֵיינְט (אִם יַטֶּה לָאָרֶץ) אוֹיבּ עֶר וֶועט אַיין גִבוֹיגֶן וֶוערְן צוּ דִיא עֶרְד (לֹא יַגִּיעַ עַד הַקַּרְקַע) וֶועט עֶר נִיט פַאלֶן בִּיז צוּ דִי עֶרְד: (סה) (וַתִּתְכָּס). זִיא אִיז בְּדֶעקְט גִוְוארְן (פוּן זִיךְ אַלֵיין, זִיא הָט זִיךְ בְּדֶעקְט, ועיין בכללי הדקדוק) (לְשׁוֹן וַתִּתְפָּעֵל) זִי אִיז לָשׁוֹן גִוְוארְן (כְּמוֹ) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַתִּקָּבֵר) זִי אִיז בֶּגְרָאבֶן גִוְוארְן

פירוש

ושאלה לעבד מי הוא: (סד) (ותפל מעל הגמל) כיון שראת' אותו ואמר לה העבד שהיא יצחק השמיט' עצמה מעל הגמל ונפלה לארץ ולקחה צעיף ובסתה בו פניה ואח"כ עמדה. ובספור הזה למדה תורה דרך ארץ צניעות. שראוי לאשה לבייש מאישה' ושלא תתראה

רד"ק

אליו עד שתנשא לו: (סה) (ותאמר אל העבד). קודם שנפלה מעל הגמל שאל' לעבד ואמר' לו מי הוא. ומי היתה שואלת על כל עוברי הדרך. אלא כיון שראתה אותו שיצא מן השדה ובא לקראתם השטה שהוא יצחק או אחר מבני ביתו. לפיכך אמרה ההולך בשדה

פירוש לתורת האלהים

(סד) וַתִּשָּׂא אוּנ רִבְקָה הָאט אוֹף גִהוֹבֶן אִירֶע אוֹיגֶן אוּנ זִיא הָט גִזֶעהֶן יִצְחָק (עיין רש"י). וַתִּפּוֹל מֵעַל הַגָּמָל אוּנ זִיא הָט זִיךְ אַזוֹי גִהוֹיבֶּן אַרָאפּ צוּא גִלִיטְשְׁטְן פוּן דֶעם קֶעמֶעל: (סה) וַתֹּאמֶר אֶל הָעֶבֶד אוּנ זִיא הָט גִזָאגְט צוּ דֶעם קְנֶעכְט מִי הָאִישׁ וֶוער אִיז דֶער מַאן וָואס גֵייט אִין פֶעלְד אַקֶעגֶן אוּנְז וַיֹּאמֶר אוּנ דֶער קְנֶעכְט הָאט גִזָאגְט עֶר אִיז מֵיין הַאר וַתִּקַּח

סו וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֵת כָּל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה׃ סז וַיְבִאֶהָ
יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח
אֶת־רִבְקָה וַתְּהִי־לוֹ לְאִשָּׁה
וַיֶּאֱהָבֶהָ וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ׃ פ

ויוסף

וְאִתְכַּסִּיאַת׃ סו וְאִשְׁתָּעִי
עַבְדָּא לְיִצְחָק יָת כָּל
פִּתְגָּמַיָּא דִּי עֲבַד׃
סז וְאַעְלַהּ יִצְחָק
לְמַשְׁכְּנָא וַחֲזָא וְהָא
תַקְנִין עוֹבָדָהָא כְּעוֹבָדֵי
שָׂרָה אִמֵּיהּ וּנְסֵיב יָת
רִבְקָה וַהֲוָת לֵיהּ לְאִנְתּוּ
וּרְחִימָהּ וְאִתְנַחֵם יִצְחָק
בָּתַר דְּמִיתַת אִמֵּיהּ׃

תו"א ויביאה יצחק. כ"ק לג:

רשב"ם

החלומות הלזה בא אבל כשאדם בקרוב או' המן הרע הוה : (סו) ויספר העבד ליצחק להודיעו נסים שנעשו לו

בעל הטורים

תקן תפלת המנחה אף כאן כמו מנחה : (סז) ויבאה. ב' במס' בם' בראשית וכתיב חסר ועולה כ"ד מלמד שקשטה ככ"ד קשוטים : האהלה. ח' במס' רמז שבח' מקומות שרתה שכינה משכן גלגל שילה נוב גבעון בית ראשון בית שני לע"ל : ותהי לו לאשה ויוסף אברהם. דרך ארץ שמי שמתה אשתו וכניסה לו בנים ישיאם קודם שישא אחרת ד"א ז"ש שהין תכלי מעוי' לככא דקל חבריה שמע דאכיל ואיכו לא אכיל : ויאהבה. ב' במס' הכא ואידך ויאהבה אמנון כתם כיתה

רש"י

(סו) ויספר העבד [ב"ר] גלה לו נסים שנעשו לו שקפצה לו הארץ ושנזדמנה לו רבקה בתפלתו : (סז) האהלה שרה אמו ויביאה האהלה והרי היא שרה אמו כלו' ונעשית דוגמת ל שרה אמו שכ"ז שסרה קיימת היה נר דלוק מע"ש לערב שבת וברכה מלויה בעיסה וענן קשור על האהל מ ומשמתה פסקו וכשבאה רבקה חזרו [ב"ר] : אחרי אמו. דרך ארץ כל זמן שאמו

שפתי חכמים

כמו ותקנר ב ותשבר וכו' : ב שכן מקבלין הפעולה מאחר שכן מבנין נפעל כך מלת ותתכס היא מתפעלת ומקבלת פעולה מאחר : ל דבול"ל ויביאה לאהל שרה אמו דאהל דבוק. הוא לשרה אבל כאהלה דבור באנפי נפשיה הוא : מ (ג"א) כנגד ג' מלות שהנשים מלוות בהן. כנגד חלה ברכה מצויה. נגד הדלקה נר דלוק. וענן קשור הוא ענן השכינה וזכו לכבוד קדושת טהרה שבית זהירה

בית דוד

(וַתִּתְכַּס) זִיא אִיז צוּ בְּדָאכֶן גְוָוארֶן : (סו) (וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד) . (גִּלָּה לוֹ נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ) אֱלִיעֶזֶר הָאט דֶר צֵיילְט צוּ יִצְחָק דִי נִסִּים וָואס אִים הָט גְטְרָאפֶן אִין וֶועג (שֶׁקָּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ) וִוי דִי עֶרְד פוּן חָרָן אִיז צוּ גְשְׁפְּרִינְגֶן צוּ כְּנַעַן (וְשֶׁנִּזְדַּמְּנָה לוֹ רִבְקָה בִּתְפִלָּתוֹ) אוּנ וֶוענְן זַיין תְּפִלָּה אִיז צוּ אִים גֶעשִׁיקְט גְוָוארֶן (פוּן הִימֶעל) רִבְקָה : (סז) (הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ) . זָאנְט רשׁ"י (וַיְבִיאֶהָ הָאֹהֱלָה) יִצְחָק הָאט גְבְּרֶענְגְט זַיין וַוייבּ רִבְקָה'ן אִין גְצֶעלְט (וַהֲרֵי הִיא שָׂרָה אִמּוֹ) עֶר הָט גְזֶעהְן זִי אִיז זַיין מוּטֶר שָׂרָה (כְּלוֹמַר) מֶען מֵיינְט (וְנַעֲשֵׂית דוּגְמַת שָׂרָה אִמּוֹ) רִבְקָה אִיז גְוָורֶן וִוי זַיין מוּטֶער שָׂרָה (שֶׁכָּל זְמַן שֶׁשָּׂרָה קַיֶּימֶת) אַזוֹי לַאנְג וִויא שָׂרָה הָאט גְלֶעבְּט (הָיָה נֵר דָלוּק מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת) אַז זִיא הָט אָן גֶעצוּנְדֶן אַלֶעכְט עֶרֶב שַׁבָּת אוּף שַׁבָּת הָט דִיא לֶעכְט גְבְּרֶענְט בִּיז דֶעם אַנְדֶערְן עֶרֶב שַׁבָּת (וּבְרָכָה מְצוּיָה בְּעִיסָּה) אוּנ עֶס אִיז גְוֶועְן אַבְּרָכָה אִין דֶעם טַייג וָוס זִיא הָאט גְקְנֶעטִין (וְעָנָן קָשׁוּר עַל הָאֹהֶל) אוּנ אַוָואלְקְן אִיז גְוֶוען שְׁטֶעדִיג אוּף אִיר גֶעצֶעלְט (וּמִשֶּׁמֵּתָה פָּסְקוּ) אוּנ וִוי שָׂרָה אִיז גְשְׁטָארְבֶּן הָאבֶּן אוּף גְהֶערְט אַלֶע דְרַיי זַאכֶן (וּכְשֶׁבָּאת רִבְקָה חָזְרוּ) אוּנ וִויא רִבְקָה אִיז גְקוּמֶן אִין שְׁטוּבּ פוּן יִצְחָק זֶענְן צוּרִיק גְקוּמֶן אַלֶע דְרַייא זַאכֶן : (אַחֲרֵי אִמּוֹ) . יִצְחָק הָאט זִיךְ גְטְרַייסְט נָאךְ זַיין מוּטֶר, זָאנְט רשׁ"י (דֶרֶךְ אֶרֶץ)

פירוש רד"ק

לקראתנו . כלו' כי עד עתה הי' בשדה ובראותו אותנו יצא מן השדה ובא לקראתנו : (סו) (ויספר) . העניינים כלם מה דבר ומה עשה ואיך בא לו העניין על נכון . הכל ספר לו בדרך עד בואם אל העיר. ואפשר שבאותו היום נכנסו לחברון או למחרתו : (סז) (ויבאה) . כשבאו לחברון הכניסה באהל שרה אמו שיהיה לה לאהל כמו שהיה לשרה כי כן הי' מנהג בימים ההם להיות אהל לאיש בפני עצמו ולאשה בפני עצמה וכשהיו שוכבים יחד בא האיש אל אהל האשה כמו שאמרה לאה "אלי תבא . כלומר אל אהלי וכן מצאנו כשחפש לבן אחר התרפים אמר "ויבא באהל יעקב ובאהל לאה וגומר: (האהלה שרה) . כמו הארץ כנען (במדבר ל"ד) הארון הברית (יהושע ג' י"ד) : (ויקח את רבקה) . לקחה בנשואין כדרך בני אדם בחופה ובמשתה . ואחר כן ותהי לו לאשה : (ויאהבה) שראה בה דברים טובים וצניעות כמו שהיה באמו לפיכך

פירוש לתורת אלהים

הַצָּעִיף וַתִּתְכָּס אוּנ זִיא הָט גְנוּמֶן דֶעם שְׁפְּרֵייט טוּךְ אוּנ הָט זִיךְ בַּדֶעקְט : (סו) וַיְסַפֵּר אוּנ דֶר קְנֶעכְט הָט דֶער צֵיילְט צוּ יִצְחָק אַלִי דִי זַאכֶען וָוס עֶר הָט גְטוּן (עַיין רשׁ"י) : (סז) וַיְבִיאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ אוּנ יִצְחָק הָט זִיא גִיבְּרַאכְט אִין זַיין מוּטֶערְס גִיצֶעלְט (עַיין רשׁ"י) . וַיִּקַּח אֶת רִבְקָה וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה אוּנ עֶר הָט גְנוּמֶן רִבְקָה אוּנ זִיא וַואר צוּ אִים צוּ אַווייבּ וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אוּנ

א וְאוֹסִיף אַבְרָהָם וּנְסֵיב אִתְּתָא וּשְׁמַהּ קְטוּרָה׃ ב וִילֵידַת לֵיהּ יָת זִמְרָן וְיָת יָקְשָׁן וְיָת מְדָן וְיָת מִדְיָן וְיָת יִשְׁבָּק וְיָת שׁוּחַ׃ ג וְיָקְשָׁן אוֹלִיד יָת שְׁבָא וְיָת דְּדָן וּבְנֵי דְדָן

ששי כה א וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה׃ ב וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־זִמְרָן וְאֶת־יָקְשָׁן וְאֶת־מְדָן וְאֶת־מִדְיָן וְאֶת־יִשְׁבָּק וְאֶת־שׁוּחַ׃ ג וְיָקְשָׁן יָלַד אֶת־שְׁבָא וְאֶת־דְּדָן

תו"א ויוסף אברהם. ג"ק בס כבתים סב: ובני

רשב"ם

לדעת כי בת מולו היא: (א) קטורה. לפי הפשט אין זו הגר

בעל הטורים

אהבה בת"וית גנבר ע"כ נשלה אגל כ"א איבה תלויה נדבר ע"כ לא בשלה: וינחם. ב' במס' וינחם יצחק. וינחם כרוב חסדיו. וינחם יצחק למה כרוב חסדיו. פי' שביתה לדקת ובבידה

שפתי חכמים

וגירש נגוהם לשבר פלתה כי כשברה פניאה לידי רופ"ק: ג ולנ"כ אחרי אמו נ"ל: ם אבל קשה למה לא קרא אותה קטורה ת"כ פי' ובקברה פתחה ולפי' האחרון קשה פי"ל נפרותה קטורה לכן פי' פי' הראשון. מהרש"ל: ע (ג"ה) וכו' דפירש"י שחורה לגלולי בית אביה נ"ל שביתה נדבתה לאזור

רש"י

של אדם קיימת כרוך הוא אצלה ג ומשמתה הוא מתנחם באמו: (א) קטורה. (ב"ר) זו הגר ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטורת ושקשרה פתחה: ש"א נזדווג' ע' לאדם מיום שפרשה מאברהם:

בית

ד"א נאמר פון מענש איז (כל זמן שאמו של אדם קיימת) אזוי לאנג ווי די מוטער פון א מענש לעבט (כרוך הוא אצלה) איז ער פאר בונדן צוא איר (ומשמתה) אונ ווי די מוטער שטארבט (הוא מתנחם באשתו) טרייסט ער זיך מיט זיין ווייב: (א) (קטורה) (זו הגר) קטורה איז הגר (ונקראת קטורה על שם

דוד

שנאים מעשיה כקטורת) מען האט זיא גרופן קטורה ווייל אירע מעשים זענען גיוועזן שיין וויא קטורת (ושקשרה פתחה שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם) אונ ווייל זיא איז גיוועזן פער בונדען צו אברהם אונ האט זיך מיט קיינעם ניט בהעפט פון די צייט וואס זיא האט זיך אפ געשיידט פון אברהם: אשורם

פירוש רד"ק

אהבה מאד. כי ספיר ואהבה לאהבה יתרה בה. כי רוב בני אדם אוהבים נשותיהם. אלא הודיע כי אהבה אהבה יתרה לדברים טובים שנמצאו בה. וזהו שאמר (וינחם יצחק אחרי אמו) אחרי שהיה מתאבל על אמו. ואע"פ שהיה כבר שלש שנים שמתה כשלקח רבקה. עדיין היה מתאבל עליה ונתנחם ברבקה שהית' טובה כאמו: (א) (ויוסף אברהם). הוסיף לקחת עוד אשה כי כבר היו לו שתים ועוד הוסיף ולקח השלישית כדי לשמשו לעת זקנתו. ולהוליד גם כן להרבות זרעו בעולם. ולא הקפיד כמו מאיזו עם ומאיזו משפחה תהיה כיון שזרעו המיוחד שהוא יצחק היה מאשה שהיתה משמ משפחתו. והשיא ליצחק ג"כ אשה ממשפחתו לא חשש על שאר הבנים מאיזה עם יהיו אבל ודאי [illegible]

ג"כ שלא תהי' מבנות כנען. כי הגר מצרית היתה ולא כנענית. והגר היתה אשה לאברהם כמו שאמר לו לאשה. וקטורה ג"כ היתה לו לאשה כמו שאמר ויקח אשה ומלבד אלו היו לו עוד בנים ולא זכר אלא בני הנשים והנשים היו בנשואין בחופה ובקדושין והפילגשי' ביחוד לבד שהיו מיוחדות לו למשכבו. ואמרו"ל אשה בכתובה ובקדושין. פלגש בלא כתובה ובלא קדושין. והם אמרו (ב"ר ס"א) קטורה זו הגר ואמרו כי לא היתה לאברהם אלא פלגש אחת והיא הגר. ודרשו זה בעבור שמצאו הפילגשים חסר יו"ד ואנחנו מצאנוהו שלא ביו"ד בכל הספרי' המדוייקי': (ג) (ויקשן) בקצת' זכר לבניו בנים. ועוד לדדן שהי' בן הבן וזכר בניו. ולקצת' לא זכר בנים כלל. ואפשר שלא היו להם אי היו להם [illegible] בנים

פירוש לתורת אלהים

יצחק איז וואהרין גיטרייסט נאך זיין מוטער (עיין רש"י): (א) ויוסף אברהם אונ אברהם האט ווייטער ויקח אונ ער האט גינומען א ווייב אונ איר נאמען ווא קטורה (עיין רש"י): (ב) ותלד לו אונ זיא האט גיבארין צו איהם את זמרן ואת יקשן ואת מדן ואת מדין ואת ישבק ואת שוח: (ג) ויקשן ילד אונ יקשן האט גיבארין את שבא אזן שבא ואת דדן אונ אזין דדן ובני דדן אונ

שרית הקדוש

א (ויסף אברהם ויקח אשה) אונ אברהם האט נאך אמאל א ווייב גינומען אין מדרש זאגט ר' יהודה דא לערנט אונז די תורה דאז ארין וועז איינער האט די וואקסינע קינדער אונ דארף אליין אויך א ווייב נעמען זאל ער פריד די קינדער פער וארין אונ דר נאך זאל ער ערשט זיך חתונה מאכען בי' אברהם וכו' עיד

וּבְנֵי דְדָן הָיוּ אַשּׁוּרִם וּלְטוּשִׁם וּלְאֻמִּים׃ ד וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּה

בני

וּבְנֵי דְדָן הֲווֹ לְמַשִׁרְיָן וְלִשְׁכוּנִין וּלְנַגְוָן׃ ד וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנוֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל

אליו

רש״י

(ג) אשורם ולטושים. שם ראשי אומות [ב"ר] ותרגום של אונקלוס אין לי ליישבו על לשון המקרא שפירש למשירין לשון מחנה · וא"ת שאינו כן מפני האל"ף שאינה יסודית הרי לנו תיבות שאין בראשם אל"ף ונתוספה אל"ף בראשם כמו חומת אנך שהוא מן נכה רגלים וכמו אסוך שמן שהוא מן ורחצת וסכת: ולטושים. הם בעלי אהלים המתפזרים אנה ואנה ונוספים איש באהלי אפדנו וכן הוא אומר (ש"א ל) והנה נטושים על פני כל הארץ

בכן

למ"ד

כל

שפתי חכמים

לגלולי וכו' דסברה כיון שנטרדה מבית אברהם גם אלהיו הסתיר פניו ממנה וכשראתה הנס שנעשה לבנה כנאמר ושנגלה לה המלאך לא הוציאה עצמה מתחת כנפי רשותו. ובג"א כ' שאחר שנעשה לה הנס חזרה בתשובה: פ ר"ל האחד מבניו נתייחסו אליו כל האשורים וכן לבסוף דאל"כ אשור ולטוש מבעי"ל (ג"א) דאל"כ ובני דדן אשורים ולטושים מבעי"ל מה היו דקאי

אלא

בית דוד

(ג) (אשורם ולטושם). זאגט רש"י (שם ראשי אומות) די נעמין פון דיא עלצטע פעלקר איז געוועזן אשורים לטושים לאומים, עס זענען געוועזן נאך קינדר אויך נאר די דריי זענען געוועזן די עלצטע (והתרגום של אונקלוס אין לי ליישבו על לשון המקרא) דס איבער זעצונג פון אונקלוס קען איך ניט איינזעצן אויף דעם לשון פון פסוק (שפירש למשריין לשון מחנה) דר תרגום טייטשט דס ווארט אשורים. מחנות (קאמפאניעס). פיל מענטשען צוזאמען זענען זיי דען געווען אייבינ קאמפאניעס, דס איז דאך נאר א טרעפונג. זאגט רש"י (ואם תאמר) אויב דוא וועסט זאגן (שאינו כן) עס איז ניט אזו (מפני האלף שאינה יסודית) ווייל די אלף פון אשורים איז ניט דער עיקר פון ווארט עס דארף שטיין היו שורים לטושים (הרי לנו תבות שאין בראשם אלף) עס איז דא ווערטר וואס עס דארף ניט זיין אונ אנהייב אאלף (ונתוספה אלף בראשם) אונ עס איז צו געגעבן געווארן אאלף אונ אנהייב ווארט (כמו) ווי עס שטייט אונ פסוק חומת אנך (שהוא מן נכה רגלים) דס ווארט אנך איז פון ווארט נכה רגלים. צו בראכענע פים איז די טייטש חומת אנך, דיא צו בראכענע מויער דארף דאך ניט זיין די אלף. עס דארף שטיין חומת נך. פון דעסטוועגען שטייט די אלף צו פר גרעסרין דס ווארט (כמו) אונ ווי עס שטייט אונ פסוק אסוך שמן (שהוא מן רחצת וסכת) דס ווארט אסוך איז פון ווארט וסכת. שמירען מיט בוימאייל. דארף שטיין אונ פסוק סוך שמן. פון דעסטוועגן שטייט די אלף צו פר גרעסרן דס ווארט. אזו איז ביי אשורים (עיין רמב"ן): (ולטושים). זאגט רש"י (הם בעלי אהלים) די לטושים זענן געווען מענטשן וואס האבן געוואנט אונ געצעלטן (המתפזרים אנה ואנה) וואס זענן פר שפרייט אויף די פעלדר אביסול אויף דעם ארט. אביסול אויף איין אנדר ארט (ונוסעים איש באהלי אפדנו) יעדר ציהט מיט זיינע געצעלטין (וכן הוא אומר) אונ אזו זאגט דער פסוק (והנה נטושים על פני כל הארץ) אונ זיי זענן פר שפרייט אויף דיא גאנצע שטיק ערד (שכן למד ונון מתחלפות זו בזו) אלמד מיט אנון ווערט פר טאשט איינר מיט דעם אנדרין. נטושים איז דיא

פירוש רד"ק

בנים שזכר · כל אלה אמר אותם לפי שהיו רבים כי שש עשרה היו בנים ובני בנים · וא"כ למה לא זכר כל הנולדים מבני הבנים ואין לדבר סוף. אלא מן הדומה כי זכר בני קטורה שהיו ששה וזכר מבני בניה כל אשר היו בחייה וכן יכול שהיו בימי אברהם, כי משנשא יצחק אשה אם מיד לקח אברהם אשה נותרו משנותיו שלשים וחמש שנה והיה יכול לראות מקטור' בנים ובני בנים. (אשורי' לטושי' ולאומי').אלה שלשה בנים היו לו. ולא ידענו למה קרא שמם ביו"ד מ"ם הרבוי. אולי היה זה לענין ידוע אצלם. וכן מצרי' קרא לבניו ביו"ד מ"ם הרבוי · ולדעת אונקלס לא היו אלה שמותם שתרגם למשריין ולשכונין ולנגוון: ויתן · חלק נכסיו בחייו כדי שלא יבאו לידי מחלוקת בירוש' אחר מותו. ונתן כל אשר לו ליצחק. ועשה אותו יורש כמו

שאמר

פירוש לתורת אלהים

דיא קינדער פון דדן זענין געווען אשורים ולטושים ולאומים אזוי האבין גהייסען דיא עלצטע פון די אומות: (ד) ובני מדין אונ די קינדר פון מדין האבן געהייסן עיפה ועפר וחנוך

ואבידע

של"ה הקדוש

דר צייכט דיא תורה פריר (ויביאה יצחק האהלה) אונ יצחק הט געבראכט רבקה אין דעם געצעלט פון זיין מוטער שרה. אונ דער נאך שטייט (ויוסף אברהם ויקח אשה)

אונקלוס

אלין בני קטורה: ה ויהב אברהם ית כל די ליה ליצחק: ו ולבני לחינתא די לאברהם יהב אברהם מתנן ושלחינון מעל יצחק בריה עד דהוא קים קדומא לארע מדינחא

בני קטורה: ה ויתן אברהם את־כל־אשר־לו ליצחק: ו ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנת וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי קדמה אל־ אר

תו"א ויתן לאברהם. סנה' נח: ולבני הפילגשים. סנהדרין נח:

רשב"ם

הגר: (ו) הפילגשים. הגר וקטורה: מתנות. ממון הרבה: קדמה אל ארץ קדם. שירשו בניו נחלותיו שיש לו שם:

שפתי חכמים

אלא שם וכו': צ ק"ל ובלא הגר נתן כל אשר לו ליצחק ז דייתיקי פי' מל' צתיק יומין כלומר זה הקב"ה א"כ ג' אלות כן דא תהי קאי כלומר שתהא כמתנ' קיימת שמחזיק אותו בנכסים שנתן לו הגר וק"ל: ק כלומר שלא נכתבו כאחרות אלא שנריםאלאתי: ר דק"ל לפ"ז שהפלגש דכתיב הכא הייכו הגר כא לפיל קרי לה אשה וי"ל דהא דקרי לה אשה לפי שהי' לה כתוב' כמו אשה והא דקרי לה פלגש י"ל שלא לקח' אלא לשביב' כשלאת ולא לפרי' ורבי' ול' פילגש פלג אשה כלומר לשביבה ולא לפריה ורבי' ודו"ק: ש פי' משמש בדים א"כ גם שרמאים לבזכירו כטומא' דיודע כי' דכנים כללו לא יהיו מברין נטכר' ולכך לא מסר לכם של סכר' וק"ל: ת דכא הגר נתן ליצחק ד"א מה שניתן לו על אודות שרה ושאר מתנות

רש"י

למ"ד ונו"ן מתחלפות זו בזו: (ה) ויתן אברהם וגו'. [ב"ר] א"ר נחמי' ברכת דייתיקי נתן לו צ שאמר לו הקב"ה לאברה' והיה ברכה הברכות מסורו' בידך לברך את מי שתרצה ואברהם מסרם ליצחק: (ו) הפילגשים (ב"ר) חסר כתיב ק שלא היתה אלא פילגש אחת. היא הגר היא קטורה. נשים בכתובה פילגשי' ר בלא כתוב' (כדאמרי' בסנהדרין דף כא) בנשים ופילגשי' דדוד: נתן אברהם מתנות פי' רבותינו שם ש טומאה מסר ת להם (שם לא) שנתנו לו הכל נתן להם שלא רצה ליהנות מהם:

בית

פייטש פר שפרייט. אונ קטורשים איז אויך די"א פייטש פר שפרייט: (דס זגט רש"י נאך דעם פשט פון תרגום. ניט נאך זיין פשט): (ה) (ויתן אברהם וגו'). (אמר רבי נחמיה). רבי נחמיה הט גזאגט (ברכת דייתיקי נתן לו) אברהם הט גגעבן צו יצחק אויף אפאפיר גשריבן אז ער שענקט אים די מתנה וס הקב"ה הט אים גשענקט (שאמר לו הקב"ה לאברהם והיה ברכה) הקב"ה הט גזאגט צוא אברהם די זלסט זיין די ברכה (הברכות מסורות בידך) די ברכות זענן גגעבן אונ דיין האנד (לברך את מי שתרצה) דוא זלסט בענטשן וועמען דוא וועסט וועלן (ואברהם מסרן ליצחק) דס הט אברהם גגעבן צו יצחק. יצחק זאל קענען בענטשן וועמען ער וועט וועלן: (ו) (הפילגשים), זאגט רש"י (חסר כתיב) עס פעלט איוד (עס דארף שטיין מיט צוויי יודין הפילגשים אונ עס שטייט נאר איין

דוד

יוד הפילגשים, עיין בס' ב"ש) (שלא היתה אלא פילגש אחת) אברהם הט נאר גהאט איין פילגש (היא הגר היא קטורה) הגר אונ קטורה דס איז די זעלבע (נשים בכתובה פילגשים בלא כתובה) ווייבר ווען גנומן גווארן מיט אחתונה מיט קידושין אונ אבתובה, פילגשים זענין אן קידושין אן כתובה (כדאמרינן בסנהדרין בנשים ופלגשים דדוד) וויא מיר זאגן אין סנהדרין ביי די ווייבר אונ פילגשים פון דוד: (נתן אברהם מתנות). זאגט רש"י (פירשו רבותינו) איינזערי רבנן זאגן (שם טומאה מסר להם) אברהם האט צו זיי גגעבן די"א שמות הטומאה (וויא צו מאכן כשוף) (דבר אחר) נאך אפשט איז (מה שניתן לו על אודות שרה ושאר מתנות שנתנו לו הכל נתן להם) אלע מתנות וס מען הט גגעבן צו אברהמען ווען שרה אונ אלע אנדרי מתנות הט ער גגעבן צו די"א קינדר

פירוש

שאמר לו האל. כי ביצחק יקרא לך זרע: (ו) (ולבני הפילגשים). לא היו פלגשיו שהיו לו בנים מהם אלא פלגשי ביתו היו שעבדיו בני ביתו. ואותם הבנים היו ילידי ביתו וגמלו עמו ואותו' דרכו ונתן להם מתנות בכסף וזהב ומקנ' כפי מה שראוי. וב"ש שנתן לישמעאל

רד"ק

ולבני קטורה אע"פ שלא זכר אותם. כי אחר שלילדי ביתו נתן כ"ש לבניו: (מעל יצחק בנו). כדי שלא יהיו עליו לטורח ולא יריבו עמו על דבר הירושה: (קדמה אל ארץ קדם). אמר ששלחם כלפי מזרח. ופירש אחר כן לאיזה ארץ בארצות המזרח שלחם. ואמר אל

פירוש לתורת אלהים

נאבידע ואלדעה: (ה) ויתן אברהם אונ אברהם האט גגעבן אלין וס איז צו איהם צו יצחק (עיין רש"י): (ו) ולבני אונ צו די"א זין פון די"א קייפס ווייבר פון אברהם נתן האט אברהם גגעבן מתנות וישלחם אונ ער הט זיי אוועק גשיקט פון זיין זון יצחק אז ער האט נאך

אֶרֶץ קֶדֶם: ז וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי־חַיֵּי
אַבְרָהָם אֲשֶׁר־חָי מְאַת שָׁנָה
וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחָמֵשׁ שָׁנִים:
ח וַיִּגְוַע וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשֵׂיבָה
טוֹבָה זָקֵן וְשָׂבֵעַ וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו:
ט וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל
בָּנָיו אֶל־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל־
שְׂדֵה עֶפְרֹן בֶּן־צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר
עַל־פְּנֵי מַמְרֵא: י הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר־
קָנָה

מַדִינְחָא: ז וְאִלֵין יוֹמֵי
שְׁנֵי חַיֵי אַבְרָהָם דַחֲיָא
מְאָה וְשַׁבְעִין וַחֲמֵשׁ
שְׁנִין: ח וְאִתְנְגִיד וּמִית
אַבְרָהָם בְּסֵיבוּ טָבָא
סִיב וּשְׂבַע יוֹמִין
וְאִתְכְּנֵישׁ לְעַמֵיהּ:
ט וּקְבָרוּ יָתֵיהּ יִצְחָק
וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹהִי
בִּמְעָרַת כָּפֶלְתָּא בַּחֲקַל
עֶפְרוֹן בַּר צוֹחַר חִתָּאָה
דִי עַל אַפֵּי מַמְרֵא:
י חַקְלָא דִי זְבַן אַבְרָהָם
מִן

תו"א ויקברו. בתרא יז: כסדם אסר. קדושין ב:

רשב"ם

(ח) בשיבה טובה. כמו שאמר לו הקב"ה ואתה תבוא אל אבותיך בשלום תקבר בשיבה טובה שלא איו

רש"י

מאה שנה ושבעים שנה וחמש שנים. בן ק' כבן ע' ובן ע' כבן ה' בלא חטא: (ט) יצחק וישמעאל [ב"ר] מכאן שעשה ישמעאל תשובה והוליך את יצחק לפניו א והיא שיבה טובה שנאמר באברהם

שפתי חכמים

כל ממונו: א ר"ל למה הזכיר יצחק קודם ישמעאל כיון שבוא כגדול

בית דוד

פון הנר דם איז קטורה (שלא רצה ליהנות מהם) אברהם הט ניט גוואלט הנאה האבן פון די מתנות: (ז) (ומאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים). הונדערט פינעף אונ זיבציג יאהר (בן מאה כבן שבעים) ווען ער איז אלט גוועזן הונדערט יאר איז ער גוועזן ווי זיבציג יאר. (ובן שבעים כבן חמש בלא חטא) אונ ווען ער איז אלט גוועזן זיבעציג יאר איז ער גוועזן ווי פינף יאר אן אזינד: (ט) (יצחק וישמעאל). ואנט רש"י (מכאן שעשה ישמעאל תשובה) פון דאנען ווייסן מיר אז ישמעאל הט גטון תשובה (והוליך את יצחק לפניו) דריבר האט ער גלאזט יצחק ער זאל גיין ביי דיא לויה פריער פאר אים (והיא שיבה טובה שנאמרה באברהם) דס איז דם גוטע עלטער וואס הקב"ה

פירוש

ארץ קדם והוא חרן ואור כשדים ואותן גלילות שנקראות בסתם ארץ קדם וארץ בני קדם. אותה הארץ היתה למשפחת אברהם לפיכך שלחם לשכון שם כי לאהבתו יקרבום אנשי משפחתו: (ז) (אשר חי) פועל עבר שרשו חיי או חיה: (ח) (ויגוע וימת). גויעה מיתה קלה שאינה באריכות חולי, (בשיב' טובה). שראה לו בנים ובני בנים. והי' בטוב' ובכבוד כל ימי חייו. ובדרש (ב"ב ט"ז) שעש' ישמעאל תשו' בחייו. (זקן ושבע). שבע ימים. (ויאסף אל עמיו) אל בני

רד"ק

משפחתו שמתו נאסף אליהם, ווה הל' נהוג במקרא יהיו האבות צדיקים או רשעים: (ט) (ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו). כי היו גדולי' ונכבדים מהשאר והיו אהובים לו לפיכך התעסקו בו. ואע"פ שהיו שם בני קטורה. או אפשר ששלחם בחייו כמו ששלח בני הפילגשים. (אל מערת, אל שדה). כלו' במערה בשדה. וכן ואל הארן תתן את העדות (שמות כ"ה) כמו ובארון. והדומים להם רבים: (י) (השדה אשר קנה). בכ"מ שוכר הקבור' בוזה המער' וזכר המקנה

פירוש לתורת אלהים

גילעבט אל ארץ קדם צום לאנד פון מזרח זייט: (ז) ואלה אונ דס איז די לעב טאג פון די יארין פון אברהם וואס ער האט גילעבט מאת שנה הונדערט יאר ושבעים שנה אונ זיבציג יאר וחמש שנים אונ פיניף יארין (עיין רש"י): (ח) ויגוע אונ ער איז ווארין פר גאנגען וימת אונ אברהם איז גשטארבן אין אגוטע עלטער זקן ושבע אלט אונ זאט מיט פיל יארן ויאסף אל עמיו אונ איז ווארן איין גטון צו זיין פאלק: (ט) ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו אל מערת המכפלה אונ זיי האבן אים בגראבין יצחק מיט ישמעאל זייני זין אין דר מערת המכפלה אל אין דעם פעלד פון עפרון דער זון פון צוחר החתי אשר על פני ממרא וואס איז פר ממרא

קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי־חֵת שָׁמָּה
קֻבַּר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ׃ יא וַיְהִי
אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים
אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם־
בְּאֵר לַחַי רֹאִי׃ פ שביעי יב וְאֵלֶּה
תֹּלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם
אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחַת
שָׂרָה לְאַבְרָהָם׃ יג וְאֵלֶּה שְׁמוֹת
בני

מִן בְּנֵי חִתָּאָה תַּמָּן
אִתְקְבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה
אִתְּתֵיהּ׃ יא וַהֲוָה בָּתַר
דְּמִית אַבְרָהָם וּבְרִיךְ
יְיָ יָת יִצְחָק בְּרֵיהּ וִיתֵיב
יִצְחָק עִם בֵּירָא דְמַלְאַךְ
קַיָּמָא אִתְחֲזֵי עֲלַהּ׃
יב וְאִלֵּין תּוֹלְדַת
יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם
דִּילֵידַת הָגָר מִצְרֵיתָא
אַמְתָא דְשָׂרָה
לְאַבְרָהָם׃ יג וְאִלֵּין
שְׁמָהַת

ת"א ויהי אחרי. סוטה יד: ואלה. מגלה לח:

רשב"ם

הפיגוי בימיו: (יג) אשר ילדה הגר המצרית. כלומר אין זה בנו הנקרא על שם זרעו אלא בן שפחה. אבל כאשר כתוב לפנינו אלה תולדות יצחק בן אברהם: כאשר הוא בנו. אברהם הוליד את יצחק כי ישר זה הוא

שפתי חכמים

כגדול: ב (נח"י) דהכ"ד נרכו כפשוטו לא אחר ככתוב אחרי מות אב לי אם נרכו כחייו או לאחר מותו: ג וא"ת וכא לעיל פירש"י דאברהם נתן ליצחק כברכות וי"ל דנתן לו הברכות שיברך את האחרים אבל יצחק גופי' לא נתברך וכ"כ דעת נח"י: ופירוש

רש"י

(יא) ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו'. נחמו ב תנחומי אבלים [סוטה יד] ד"א אע"פ שמסר הקב"ה את הברכות לאברהם נתיירא לברך את יצחק ג מפני שצפה את עשו יוצא ממנו אמר יבא בעל הברכות ויברך את אשר ייטב בעיניו ובא הקב"ה וברכו

בית דוד

האט צו גנאנגט צו אברהם: (יא) (וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ וגו') . נאכדעם ווי אברהם איז געשטארבן האט הקב"ה געבענטשט זיין זון יצחק (נחמו תנחומי אבלים) הקב"ה האט געטרייסט יצחק'ן ווי מען טרייסט איין אבל (דבר אחר) נאך אפשט איז (אף על פי שמסר הקב"ה הברכות לאברהם) אפילו הקב"ה האט געגעבן אלע ברכות צו אברהם ער זאל מענן בענטשן וועמען ער וועט וועלן, פון דעסטוועגן (נתירא לברך את יצחק) האט ער מורא געהאט צו בענטשן זיין זון יצחק (מפני שצפה את עשו יוצא ממני) ווייל ער האט געזעהן עשו וועט פון אים געבורן ווערן (אמר) האט אברהם געזאגט (יבא בעל הברכות ויברך את אשר ייטב בעיניו) זאל קומען דער בעל הבית פון די ברכות אונז זאל בענטשן וועמען ער וועט וועלן

פירוש רד"ק

להודיע חסדו של אברהם שלא מצא מקום לקבורה עד שקנה אותו ואעפ"כ לא הרהר אחר האל שאמר לו כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה. (קבר אברהם ושרה) כבר כתבנו כי זכר המעלה על הדבק בו. (יא) (ויברך). הצליחו בעושר במו שהצליח אביו. (עם באר לחי ראי), כמו בבאר. וכן וידעת עם לבבך (דברים ח) כמו בלבבך. תחת האלה אשר עם שכם (ל"ה ד') כמו בשכם והדומים להם: (יג) (ואלה תולדת ישמעאל) זכר תולדת ישמעאל לכבוד אברהם לפי שהיו בכורו. והודיע כי היו לו שנים עשר נשיא' כמו שאמר האל לאברהם. ובפירוש (אשר ילדה הגר) כי אף על פי שהיו בן השפחה אברהם אהבו לפי שהיו בכורו וברכו האל בעבורו והצליחו. כמו שאמר ויהי אלהים את הנער ויגדל (כ"א כ') והוליד שנים עשר [illegible]

פירוש רתורת אלהים

(עיין רש"י) (י) הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי חֵת דאס פעלד וואס אברהם האט געקויפט פון די בני חת שָׁמָּה דארטן איז וואר באגראבן אברהם מיט זיין ווייב שָׂרָה: (יא) וַיְהִי אונ עס איז געווען נאך דעם טויט פון אברהם [illegible] האט גאט געבענטשט זיין זון יצחק (עיין רש"י): (יב) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם אונ דאס זיינען די קינדער פון ישמעאל דער זון פון אברהם אֲשֶׁר וואס הגר המצרית די דינסט פון שרה האט געבארן צו אַבְרָהָם: (יג) וְאֵלֶּה [illegible]

בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם: יד וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא: טו חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ וָקֵדְמָה: מפטיר טז אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם לְאֻמֹּתָם: יז וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים

שנה

אונקלוס

שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמָהַתְהוֹן לְתוּלְדָתְהוֹן בּוּכְרָא דְיִשְׁמָעֵאל נְבָיוֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם: יד וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא: טו חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ וְקֵדְמָא: טז אִלֵּין אִינוּן בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאִלֵּין שְׁמָהַתְהוֹן בְּפַצְחֵיהוֹן וּבְכַרְכֵּיהוֹן תְּרֵי עֲסַר רַבְרְבִין לְאוּמֵּיהוֹן: יז וְאִלֵּין שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאָה וּתְלָתִין

רשב"ם

עיקר תולדתו של אברהם כמו פרץ הוליד את חצרון וגו': (יז) ואלה שני חיי ישמעאל. חכמים פירשו במגילה למה נמנו שנותיו של ישמעאל ולפי הפשט לכבודו של אברהם הואיל ונתפרש שעת לידתו ואברהם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל ונפשעת מילתו כדכתי' וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה וגו' חזר עתה

רש"י

ונוכו: בשמותם לתולדותם. סדר ד לידתן זא"ז: (טז) בחצריהם · כרכים שאין להם חומה. ותרגומו בפצחיהון שהם מפולשים ל' פתיחה כמו (תהלי' נח) פצחו ורננו: (יז) ואלה שני חיי ישמעאל וגו' אמר ר' חייא בר אבא למה נמנו שנותיו של ישמעאל ה כדי לייחס בהם שנותיו של יעקב משנותיו של

שפתי חכמים

ד ופי' בשמותם לתו'ד תם שמונה שמותם כאן לסדר תולדותם דאל"כ בשמותם לתולדות' למ"ל וז"ש אח"כ בכור ישמעאל נביות: ה פי' לא נכתב שנה בכל כלל אלא לדרשא שלא נכתבו אלא כדי

קירת דוד

(וּבָא הקב"ה וּבֵרְכוֹ) אִיז גְקוּמֶן הקב"ה צוּ יִצְחָק אוּנ הָאט אִים גְבֶּענְטְשְׁט: (יג) (בִּשְׁמֹתָם לְתוֹלְדוֹתָם), מֶען מֵיינְט (סֵדֶר לֵידָתָן זֶה אַחַר זֶה) וִויא זֵיי זֶענֶען גְבּוֹרֶן גְוָוארֶן אֵיינֶר נָאךְ דֶעם אַנְדֶערְן: (טז) (בְּחַצְרֵיהֶם) מֵיינְט מֶען (כְּרַכִּים שֶׁאֵין לָהֶם חוֹמָה) שְׁטֶעט וָואס הָאבֶּן נִיט אַמוֹיֶער אַרוּם (וְתַרְגּוּמוֹ) דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (בְּפַצְחֵיהוֹן) אִין זֵייעֶר אָפֶּענְקַייט, (שֶׁהֵם מְפוּצָּחִים לְשׁוֹן פְּתִיחָה) דִיא שְׁטֶעט זֶענִין גְוֶועז אָפֶּענֶע (כְּמוֹ וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ) עֶפִינְט דָאס מוֹיל אוּנ זִינְגְט: (יז) (וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל וגו') (אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא) רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא הָאט גְזָאגְט (לָמָּה נִמְנוּ שְׁנוֹתָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל) צוּא וָואס צֵיילְט דִיא תּוֹרָה דִיא יָארֶען פוּן יִשְׁמָעֵאל (כְּדֵי לְיַחֵס בָּהֶם שְׁנוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב) מֶען זָאל דוּרְךְ זֵיי בַּרֶעכֶענֶען

פירוש רד"ק

נשיאים: (יג) (לתולדתם). כסדר תולדותם כמו שנולדו זכרם. והבכור הי' נביות: (טז) (אלה הם). כלל אחר הפרט. וכן מנהג הכתו' במקומות רבים. והיא תוספת ביאור ואלה שמותם. להודיע כי בכל מקום שישמע אדם או עם נקראים בזה השם ידע כי מבני ישמעאל הם: (בחצריהם ובטירתם) · במקום שנפלה נחלתם היו שם בגדול' ובכבוד. יושבים בחצריהם ובטירותם. והחצרים הם ערי הפרזות, והטירות הם הכרכים והמבצרים: י"ב נשיאים לאמתם · למשפחות כל אחד מן הנזכרים הי' נשיא וראש למשפח' גדולי' שיצא' ממנו והית' אות' המשפח' נקרא' על שמו · כמו שמצאנו ויטור נפיש במלחמ' ההגריאים (ד"ה א' ה' י"ט) וכן קדר דומ' ומשא ותימא כולם נזכרים בנביאים אומה בפני עצמה: (יז) (ואלה שני). זכר שנותיו לכבוד אברהם כמו שכתבנו. ובדרז"ל (מגיל' י"ז) לא נזכרו שנותיו אלא ליחס בהם שנותיו של יעקב:

פירוש לתורת אלהים

בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל אוּנ דָס אִיז דִי נֶעמִין פוּן דִי קִינְדֶער פוּן יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמוֹתָם לְתוֹלְדוֹתָם אִין זֵייעֶרִי נֶעמִין צוּא זֵייעֶר גִיבָּארֶען בְּכוֹר יִשְׁמָעֵאל דֶער עֶלְצְטֶער זוּן פוּן יִשְׁמָעֵאל הָאט מֶען גְרוּפֶען נְבָיוֹת וכו': (טז) אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל דִיא זֶענִין דִי קִינְדֶער פוּן יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם אוּנ דָאס אִיז זֵייעֶרִי נֶעמִין בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירוֹתָם אִין זֵייעֶרִי אָפֶענֶע שְׁטֶעט אוּנ אִין זֵייעֶרִי פַּאלַאטְצֶען שְׁנֵים עָשָׂר נְשִׂיאִים לְאֻמּוֹתָם צְווֶעלְף הַארֶען צוּ זֵייעֶרִי פֶעלְקֶער: (יז) וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי

שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃ יח וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בֹּאֲכָה אַשּׁוּרָה עַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו נָפָל׃ פ פ פ

וּשְׁבַע שְׁנִין וְאִתְנְגִיד וּמִית וְאִתְכְּנֵישׁ לְעַמֵּיהּ׃ יח וּשְׁרוֹ מֵחֲוִילָה עַד חַגְרָא דִּי עַל אַפֵּי מִצְרַיִם מָטֵי לְאָתוּר עַל אַפֵּי כָל אֲחוּהִי שְׁרָא׃ פ פ פ

תו״א ואלה שני. מגילה יז :

ק״ה יהוידע סימן ומפטירין והמלך דוד זקן במלכים א׳ סימן א׳ :

רשב״ם

ושני כל ימי חייו : (יח) על פני כל אחיו נפל • שכן • כדכתיב על פני כל אחיו ישכון :

בעל הטורים

ותסירה : (יח) על פני כל אחיו נפל בגימטריא לו׳ ואלה תולדות יצחק לומר כשיפול ישמעאל באחרית הימים אז יצמח בן דוד שהוא מתולדות יצחק :

רש״י

ישמעאל למדנו ששמש יעקב בבית עבר י״ד שנה כשפירש מאביו קודם שבא אצל לבן שהרי כשפירש יעקב מאביו מת ישמעאל שנא׳ וילך עשו אל ישמעאל וגו׳ כמו שמפורש בסוף מגילה נקראת (ורש״י הביאו סוף פ׳ תולדות) : ויגוע • לא נאמר׳ גויעה אלא בצדיקים : (יח) נפל . שכן כמו (שופטים ז) ומדין ועמלק וכל בני קדם נופלים בעמק . כאן הוא בו׳ ל׳ נפילה ולהלן הוא אומר על פני כל אחיו ישכון (לעיל טז) עד שלא מת אברהם ישכון משמת אברהם נפל : חסלת פרשת חיי שרה .

שפתי חכמים

כדי לייחס וכו׳ ולא שבולם שוים לשונה מהרש״ל : ו תימא דכתיב כמבול נ״כ ואמר גויעה פי׳ גנט׳ דדוקא גיבה דכתיב גויעה גבי ויאסף בצדיקים משמע ובדור המבול לא נאמר ויאסף : חסלת פרשת חיי שרה

בית דוד

דא יארען פון יעקב (משנותיו של ישמעאל למדנו ששמש יעקב בבית עבר ארבע עשרה שנה) פון ישמעאלס יארען קענען מיר לערנען אז יעקב איז געוועזן ביי עבר פערצען יאר (כשפירש מאביו קודם שבא אצל לבן) ווען ער איז אוועק געגאנגען פון דעם פאטער איידער ער איז געקומען צו לבן (שהרי כשפירש יעקב מאביו) ווארום ווען יעקב האט זיך אפ געשיידט פון זיין פאטער (מת ישמעאל) איז ישמעאל געשטארבן (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (וילך עשו אל ישמעאל) עשו איז געגאנגען צו ישמעאל (כמו שמפורש בסוף מגילה נקראת) ווי עס שטייט אין מסכת מגילה סוף ערשטן פרק (ורש״י הביאו סוף פרשה תולדות) רש״י ברענגט די רעכנונג אין סוף פרשה תולדות: (ויגוע) . זאגט רש״י (לא נאמרה גויעה אלא בצדיקים) דס ווארט גויעה ויגוע ויאסף שטייט נאר ביי צדיקים : (יח) (נפל) . רש״י זאגט נפל מיינט מען (שכן) ער האט געוואוינט (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ומדין ועמלק וכל בני קדם נופלים בעמק) מדין און עמלק און אלע פעלקער פון מזרח זייט זענען געפאלן (האבן גערוהט) אין טאל זאגט רש״י (כאן הוא אומר לשון נפילה) דא זאגט דר פסוק (על פני כל אחיו נפל) . פר זיינע אלע ברידער איז ער געפאלן (ולהלן הוא אומר) און דארטן זאגט דר פסוק (על פני כל אחיו ישכון) פר זיינע אלע ברידער וועט ער רוהען (עד שלא מת אברהם ישכון) איידער אברהם איז געשטארבן האט ער גערוהט (משמת אברהם נפל) און ווי אברהם איז געשטארבן איז ער געפאלן, נידריג געווארן :

פירוש

(יח) (וישכנו) • אלה בניו הנזכרים ותולדותם שכנו מחוילה עד שור כי שם נפלה להם נחלתם: (על פני כל אחיו נפל) . כמו שאמר המלאך להגר ועל פני כל אחיו ישכון

רד״ק

ישכון . וכן פירשנוהו • נפל פירושו שכן . כמו נופלים בעמק (שופטים ז׳) :

פירוש לתורת אלהים

ישמעאל און דס זענען די יארן וואס ישמעאל האט געלעבט הונדערט און זיבען און דרייסיג יאר און ער איז ווארן פר גאנגען און ער איז געשטארבן און איז ווארן איין גזאמלט צו זיין פאלק (עיין רש״י) : (יח) וישכנו מחוילה עד שור און זיי האבן גרוהט פון חוילה ביז שור אשר על פני מצרים וואס איז פר מצרים באכה אשורה ווי מען קומט קיין אשור על פני כל אחיו נפל פר אלע זיינע ברידער האט ער גרוהט. אין אנאנדערן ארט שטייט על פני כל אחיו ישכון אז אברהם האט געלעבט האט ער גרוהט און ווי אברהם איז געשטארבן איז ער געפאלן:

וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים וְלֹא יִחַם לוֹ׃ וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יְבַקְשׁוּ לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְתוּלָה וְעָמְדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי־לוֹ סֹכֶנֶת וְשָׁכְבָה בְחֵיקֶךָ וְחַם לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ׃ וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכֹל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ אֶת־אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית וַיָּבִאוּ אֹתָהּ לַמֶּלֶךְ׃ וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד־מְאֹד

ותהי

פירוש

והמלך דוד זקן אונ דער מלך דוד איז אלט געווארען בא בימים ער איז גקומען אין זיינע אלטי טעג ויכסהו בבגדים האבען אים זיינע קנעכט צו גידעקט מיט קליידר ולא יחם לו אונ עס האט אים ניט גווארימט ויאמרו האבען זיינע קנעכט גזאגט צו אים יבקשו לאדוני המלך לאזין זיי זוכן צו מיין האר קיניג נערה בתולה איין יונג פרויא וואס זיא איז נאך איין בתולה דען איין בתולה טוען אירי בתולים ווארימן

ע"ט

איר לייב ועמדה לפני המלך אונ זיא זאל שטיין פר דעם מלך צו בדינן אים ותהי לו סוכנת אונ זיא זאל זיין צו אים איין דר ווארימערן ושכבה בחיקך אונ זיא זאל ליגען אין דיין שויס וחם לאדוני המלך ווערט ווארים זיין צוא מיין האר קיניג ויבקשו האבען זיי גזוכט איין שיינע יונגע פרויא אין גאר דעם גבול ישראל וימצאו האבן זיי גפונען דיא אבישג פון דער שטאט שונם ויביאו אתה למלך אונ האבען זיא גבראכט צו

דעם

סוד

והמלך דוד זקן בא בימים וגו' ותבא בת שבע אל המלך החדרה (מלכים א' א') בת שבע איז גמיינט די שכינה ווייל זי איז אונ זיך כולל זיבן מדרגות תא חזי קום אונ זעה הקב"ה הט בשפען זיבן אייברשטי טעג אוף זיי הט ער גפלנצט אין גבועט וועלטין דען עס שטייט ניט כי בששת ימים עשה ה' נאט ב"ה הט בשפן די וועלט אונ זעקס טעג נייערט כי ששת ימים וגו' דס איז טייטש ניט ב"ה הט בשפן די זעקס טעג אונ אקעגן די דזיגע זיבען ימים עליונים האט ער בשפן זיבען רעכטע צדיקים איטליכון אונ אזו אדור וואס פסט פר אים דס יעדר צדיק בזינדר זאל בפעסטיגון אונ בלייכטין איין אנדרן טאג דיזע זענין די דריי אבות . אוך יוסף משה ואהרן ודוד . דוד המלך נייט פאר אום אז דער פסוק זאגט ובית דוד כאלהים כמלאך ה' לפניהם ווייל ער איז אקעגן דעם טאג שבת דיא אלע זיבן צדיקים זענין בהעפט אן די שכינה הקדושה אין איטליכר פון זיי הט זיך אום גיצייכינט אונ עבודת הבורא ית"ש מיט איין בזונדרי מדה פון דיא זיבן מדות וועליכע עס זענען דר מאנט אין פסוק לך ה' הגדולה והגבורה וגו' והממשלה אברהם אבינו ע"ה וואס ער איז גוועזן דר גרוסר מכנים אורח אוך הט ער ערשטר דר קלערט דס עס גיפינט זיך אבורא יחיד ומיוחד ומנהיג אוף דר וועלט איז זיין מדה גדולה דס הייסט חס"ד יצחק הט אלע גלערינט יראת שמים אונ ווי ווייט מען מוז פחד האבן פר דעם דין פון הקב"ה ווי עס איז גשריבן (ופחד יצחק היה לי וישבע יעקב בפחד אביו יצחק) דרום איז זיין מדה גוועזן גבורה היינו דין יעקב אבינו ע"ה ווייל זיין הנהגה איז גוועזן אום גמישט פון ביידרליי מדות חס"ד וגבורה וואס דס

קדושים

איז די זיכרסטי אונ שענסטי מדה פר אמענש מען זאל זיך הלטען ביי דעם מיטל וועג על כן ווערט זיין מדה גרופן תפארת שיינקייט אוך אמת אז דר פסוק זאגט תתן אמת ליעקב חסד לאברהם יוסף הצדיק וואס ער הט אונ הונגר אלע גשפייזט ווערט זיין מדה גרופען כ"ל לשון שפייז אז עס שטייט גשריבען ויכלכל יוסף וגו' דס טייטש יוסף הט גשפייזט ממלכ"ה איז מדת דויד (דס איז ניט צוא שרייבן בדרך פשוט) לסוף שטייט אז בשעת אברהם אבינו ע"ה הט כורת ברית גוועזן מיט דעם אבימלך מלך פלשתים הט ער אוועק גשטעלט זיבן שעפסין ארמז דס דיא ישראל וועלון קיין כח ניט האבון צוא גוועלטיגן איבר די פלשתים ביז די צייט אז עס וועט שון קומן דר זיבטר צדיק דוד המלך וואס דענסטמאל וועלן זיי שון דורך די דזיגע צדיקים אין גנצן מתוקן אונ נתעלה ווערון אונ אלע מדרגות פון דיא זיבן גוטע מדות ווי עס שטייט גשריבן ויהי אחרי כן ויך דוד את הפלשתים ויכניעם דס טייטש נאך דם אז עס איז שון אלדינג גווארון אוף אשטנד דא הט דוד גשלגן די פלשתים אונ זייא אונטר טעניג גמכט דס איז דס ענין ווארום אברהם הט גרופן די ברינע באר שבע אונ יצחק הט אים גרופן שבעה מיט אה"א ווייל אה"א ווייזט אימדים אוף מדת הדין די מדה פון יצחק אבינו אונ אסימן דער צו איז דר פסוק הא דרכך בראש נתתי דס הייסט דער אות ה"א ווייזט אז די פרכסט זיך אזו זאל מען דיר בצאלן על פי דין אונ קיין שום רחמים ניט אוך קען מען פר שטיין דעם סוד וואס די פלשתים האבן פר שיט די ברינום אונ יצחק הט זיי ווידר אוף גגראבון אונ ווארום ווי יעקב איז גקומן קיין חרן אונ האט דער זעהן אברינע איז

וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת וַתְּשָׁרְתֵהוּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא יְדָעָהּ׃ וַאֲדֹנִיָּה בֶן־חַגִּית מִתְנַשֵּׂא
לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו׃ וְלֹא־
עֲצָבוֹ אָבִיו מִיָּמָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ כָּכָה עָשִׂיתָ וְגַם־הוּא טוֹב־תֹּאַר מְאֹד וְאֹתוֹ
יָלְדָה אַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם׃ וַיִּהְיוּ דְבָרָיו עִם יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה וְעִם אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן
וַיַּעְזְרוּ אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה׃ וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְנָתָן הַנָּבִיא וְשִׁמְעִי
וְרֵעִי וְהַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד לֹא הָיוּ עִם־אֲדֹנִיָּהוּ׃ וַיִּזְבַּח אֲדֹנִיָּהוּ צֹאן וּבָקָר
ומריא

פירוש ע"ט

דעם מלך והנערה אונ די יונגע פרוי איז זייער שיין גוועזן ותהי למלך סוכנת איז זיא גוועזן צום מלך אין דער ווארטען ותשרתהו אונ הט אים בדינט והמלך לא ידעה אונ דער מלך איז מיט איר ניט גלעגן די חכמים זאגין ווייל אין דער תורה שטייט לא ירבה לו נשים איין מלך זאל ניט מערין זיך קיין ווייבר אונ דוד הט שון געהאט אכטצעהן ווייבר דרום הט ער ניט גטארט ליגן מיט איר ואדוניה אונ אדוניה בן חגית הט זיך דר הובן אונ בארימט לאמר צו זאגין אני אמלוך איך וועל קיניגן ויעש לו רכב ופרשים אונ ער הט זיך גמאכט רייט וועגין אונ רייטער וחמשים איש אונ פופציג מאן רצים לפניו זענין גלאפין פר אים ולא אונ זיין פאטר דוד האט אים ניט מרוגז גמאכט אונ ניט גשטראפט פון אלע זיינע טעג לאמר צוא זאגין מדוע ככה עשית וואריום האסטו אזו גטון אונ פון דאנין לערינט מען אז דער ווס פר מייד שטראפונג פון זיין זוהן ברענגט ער אים צום טויט וגם הוא טוב תואר מאר אונ ער איז אויך גוועזן זייער שיין פון געשטאלט אזו ווי אבשלום אונ דם שיינקייט הט זיי ביידע גורם גוועזן דאס זיי האבין זיך גרויס גהאלטן ואתו ילדה אונ דעם אדוניה האט זיין מוטער חגית אויף גיצויגין לתרבות רעה אחרי אבשלום נאך אבשלום כלומר נאך דם שלעכטע אויף ציהען וואס דיא מוטער פון אבשלום האט אויף גיצויגין דעם אבשלום ויהיו איז גוועזן דיא רייד פון אדוניה מיט יואב בן צרויה ועם אביתר הכהן אונ מיט אביתר הכהן ער הט מיט זיי אפ גשמועסט ויעזרו אונ זיי האבין גהאלפין נאך אדוניה וצדוק הכהן אונ צדוק הכהן אונ בניהו בן יהוידע אונ נתן הנביא דם ער הט נביאות גזאגט צוא דוד אז שלמה וועט קיניגן נאך איהם ושמעי ורעי אונ שמעי אונ רעי והגבורים אונ דיא גבורים וואס זענין צו דוד גוועזן לא היו עם אדוניהו זענין ניט גוועזן מיט אדוניהו ויזבח הט אדוניהו גשאכטן שאף רינדער אונ געשטאפטע אקסען עם אבן הזוחלת ביא דעם
שטיין

סוד

אין ספר הט ער גזגט צו לבי אעבדך שבע שנים וגו' איז וועל דיך דינן זיבן יאר פר רחלן די כוונה אין דער פון אזו די אלע הייליגע אבות הבן זיך איבר אלו במ"הם ווי אים צו גרבן די הימלישע בריה אונ עסנין דם מקור החכמה העליונה כדי מתקן צו זיין נגלות הבורא ית"ש אונ לערנן די לייט די וועגין פון תשובה כ"ט די אלו בח'נות פון דיא זיבען מדרגות הקדושות פר קערט איבר דיא קליפות כלומר די רשעים אונ אפיקורסים פון יענער צייט הבן זיך אנרבה גשטארקעט ווי די וועלט צו צו שליסן די אוגן אונ פר זאגט די מ'הות פון זייערע עבודות זרות ווען אקעגן די זיבן צדיקים

כוכב

(ואדוניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך) פריר הט אדוניה ניט גקערט אויף די מלוכה ווייל ער הט גוויסט אז די מלוכה גהער צו שלמה נאר ווי דוד הט גניכן אביתג השונמית אונ דוד הט שון געהאט אכצן ווייבר אונ קיין מאר מען ניט

קדושים

וויס זעגן מיוחד אונ בהעסט אין די שכינה ווס זי ווערט גרופן מיטן נאמן בת שבע הט הקב"ה אין גזאגט אין דר תורה מען זאל מקריב זיין דורך דם יאר זיבן ערליי מוספים הייני שבת ר"ח פסח שבועות ראש השנה יום כפור סוכות כדי צוא מאר מעין מענין קדושה וברכה פר דיא הייליגע קינדר דאס קרבן מוסף שבת איז אקעגן אויף יוסף'ן פון ר"ח אויף דוד פון פסח קעגין אברהם שבועות קעגן יעקב ראש השנה קעגן יצחק יום כפור קעגן משה סוכות אקעגן אהרן. דר זוהר הקדוש ברענגט אויף אזעלכע דיכטיגע טעמים:

מיעקב

געבן ווי אזוי האט ער גניטי אבישג פון הפתם אין דיא בת שבע ניט גוועזן קיין קדושן נשמים ווייל זיא איז גוועזן איין אשת איש אין שלמה אבן פינגש דייבר הט ער גזאגט אני אמלוך:

וּמְרִיא עִם אֶבֶן הַזֹּחֶלֶת אֲשֶׁר־אֵצֶל עֵין רֹגֵל וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־אֶחָיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ
וּלְכָל־אַנְשֵׁי יְהוּדָה עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ׃ וְאֶת־נָתָן הַנָּבִיא וּבְנָיָהוּ וְאֶת־הַגִּבּוֹרִים וְאֶת־
שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא׃ וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־בַּת־שֶׁבַע אֵם־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר הֲלוֹא
שָׁמַעַתְּ כִּי מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן־חַגִּית וַאדֹנֵינוּ דָוִד לֹא יָדָע׃ וְעַתָּה לְכִי אִיעָצֵךְ נָא
עֵצָה וּמַלְּטִי אֶת־נַפְשֵׁךְ וְאֶת־נֶפֶשׁ בְּנֵךְ שְׁלֹמֹה׃ לְכִי וּבֹאִי ׀ אֶל־הַמֶּלֶךְ דָּוִד
וְאָמַרְתְּ אֵלָיו הֲלֹא־אַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲמָתְךָ לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה
בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי וּמַדּוּעַ מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ׃ הִנֵּה עוֹדָךְ מְדַבֶּרֶת
שָׁם עִם־הַמֶּלֶךְ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרַיִךְ וּמִלֵּאתִי אֶת־דְּבָרָיִךְ׃ וַתָּבֹא בַת־שֶׁבַע אֶל־
הַמֶּלֶךְ הַחַדְרָה וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד וַאֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית מְשָׁרַת אֶת הַמֶּלֶךְ׃
וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ׃ וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנִי אַתָּה
נִשְׁבַּעְתָּ בַּיהוָה אֱלֹהֶיךָ לַאֲמָתֶךָ כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־
כִּסְאִי׃ וְעַתָּה הִנֵּה אֲדֹנִיָּה מָלָךְ וְעַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעְתָּ׃ וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־
וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וּלְיֹאָב שַׂר הַצָּבָא וְלִשְׁלֹמֹה
עַבְדְּךָ לֹא קָרָא׃ וְאַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ לְהַגִּיד לָהֶם מִי

ישב

פירוש ע"ט

שטיין זוחלת אשר וואס דר שטיין איז ביי דם קוואל וואסער וואס הייסט רוגל ויקרא אונ הט גרופן אלע זיינע ברידר די קינדער פון דעם מלך ולכל אונ אלע מאנען פון שבט יהודה די קנעכט פון דעם מלך ואת נתן הנביא אונ נתן הנביא אונ בניהו אונ די גבורים ואת שלמה אחיו אונ שלמה זיין ברודר לא קרא הט ער ניט גרופען ויאמר נתן האט נתן הנביא גזאגט צו בת שבע די מוטער פון שלמה לאמר צו זאגין הלא פר וואר האסטו געהערט אז אדוניהו בן חגית איז מלך גוואָרן ואדונינו אונ אונזער האר דוד ווייסט ניט דר פון ועתה לכי איעצך נא עצה אונ היינט גיי איך וועל דיר ראטין איין עצה ומלטי אונ דו וועסט מאכען אנטרינען דיין נפש אונ דם נפש פון דיין זוהן שלמה פון קריג ווארום ער וועט דאך ווערין מלך ווערין נאך דעם טוט פון דעם מלך דוד אזו ווי גאט הט אים מבטיח גיוועזן לכי גיי אונ קום צו דעם מלך דוד ואמרת אליו אונ זאלסט זאגין צו אים הלא אתה אדוני המלך נשבעת לאמתך פר וואר דוא מיין האר קיניג האסט גשווארין צו מיר דיין דינסט לאמר צוא זאגין מיר כי שלמה בנך ימלוך אחרי דאס שלמה דיין זוהן וועט קיניגען נאך מיר והוא ישב על כסאי אונ ער וועט זיצין אויף מיין שטול ומדוע מלך אדוניהו אונ ווארום האט היינט גקיניגט אדוניהו הנה אונ וויא דוא וועסט נאך דארטען ריידען מיט דעם מלך ואני אבוא אחריך וועל איך קומען נאך דיר ומלאתי את דבריך אונ וועל דר פילן דיינע רייד ותבא איז גיקומען בת שבע צו דעם מלך אין זיין חדר והמלך זקן מאד אונ דער מלך איז זייער אלט גוועזן ואבישג אונ אבישג השונמית הט בדינט דעם מלך ותקוד הט בת שבע גקניט אונ הט זיך גיבוקט צוא דעם מלך ויאמר המלך מה לך האט דער מלך גזאגט וואס איז צו דיר ותאמר לו הט זי גזאגט צו אים אדוני מיין האר אתה דו האסט גשווארן ביי דיין גאט צו מיר דיין דינסט אונ האסט מיר גזאגט כי שלמה בנך ימלוך אחרי דס שלמה דיין זוהן וועט קיניגען נאך מיר והוא ישב על כסאי אונ ער וועט זיצען אויף מיין שטול ועתה הנה אדוניה מלך אונ היינט האט אדוניה גקיניגט ועתה אונ היינט אדוני המלך מיין האר קיניג לא ידעת דו ווייסט עס ניט ויזבח שור ומריא אונ ער האט גשאכטען אקסען אונ גשטאפטע אקסען וצאן לרוב אונ פיל שאף ויקרא אונ הט גרופען צו אלע קינדר פון דעם מלך אונ צוא אביתר הכהן אונ צו יואב דעם הויבטמאן ולשלמה עבדך לא קרא אונ צו שלמה דיין קנעכט הט ער ניט גרופן ואתה אדוני המלך אונ דו מיין האר קיניג עיני כל ישראל עליך די אויגען פון כל ישראל זענין אויף דיר להגיד להם דס דוא זאלסט זייא זאגען מי ווער עס זאל זיצען אויף דער שטול

פון

ישב על־כסא אדני־המלך אחריו׃ והיה כשכב אדני־המלך עם־אבתיו והייתי
אני ובני שלמה חטאים׃ והנה עודנה מדברת עם־המלך ונתן הנביא בא׃
ויגידו למלך לאמר הנה נתן הנביא ויבא לפני המלך וישתחו למלך על־
אפיו ארצה׃ ויאמר נתן אדני המלך אתה אמרת אדניהו ימלך אחרי והוא
ישב על־כסאי׃ כי ׀ ירד היום ויזבח שור ומריא־וצאן לרב ויקרא לכל־בני
המלך ולשרי הצבא ולאביתר הכהן והנם אכלים ושתים לפניו ויאמרו יחי
המלך אדניהו׃ ולי אני־עבדך ולצדק הכהן ולבניהו בן־יהוידע ולשלמה
עבדך לא קרא׃ אם מאת אדני המלך נהיה הדבר הזה ולא הודעת את־
עבדיך מי ישב על־כסא אדני־המלך אחריו׃ ויען המלך דוד ויאמר קראו־
לי לבת־שבע ותבא לפני המלך ותעמד לפני המלך׃ וישבע המלך ויאמר
חי־יהוה אשר־פדה את־נפשי מכל־צרה׃ כי כאשר נשבעתי לך ביהוה
אלהי ישראל לאמר כי־שלמה בנך ימלך אחרי והוא ישב על־כסאי תחתי

סיתיר י״ כי

פירוש ע״ט

פון מיין האר קיניג נאך איהם והיה כשכב אדוני המלך עם אבותיו אונ עס וועט זיין אז מיין האר קיניג וועט ליגען מיט זיינע עלטערין נאך זיין טוט והייתי אני ובני שלמה דען וועל איך אונ מיין זוהן שלמה זיין גמינערט פון דער גדולה והנה עודנה מדברת עם המלך אונ ווי זיא האט דא נאך גרעט מיט דעם מלך ונתן הנביא בא אונ דער נתן הנביא איז גקומען ויגידו למלך לאמר האבן זיי גזאגט צו דעם מלך צו זאגען הנה נתן הנביא דס נתן הנביא איז גיקומען ויבא לפני המלך איז ער גקומען פר דעם מלך וישתחו למלך על אפיו ארצה אונ האט זיך גבוקט צו דעם מלך אויף זיין פנים צו דר ערד ויאמר נתן האט נתן גזאגט אדוני המלך מיין האר קיניג אתה אמרת האסטו דען גזאגט אדוניהו ימלוך אחרי אדוניהו זאל קיניגען נאך מיר והוא ישב על כסאי אונ ער זאל זיצן אויף מיין שטול כי ירד היום דס ער האט היינט גינידרט ויזבח שור ומריא אונ האט גשאכטען אקסען אונ גישטאפטע אקסען וצאן לרוב אונ פיל שאף ויקרא אונ האט גירופען צוא אלע קינדר פון דעם מלך ולשרי הצבא אונ צו די הארן פון דעם חיל ולאביתר הכהן אונ צו אביתר הכהן והנם אוכלים ושותים לפניו אונ זיי עסין אונ טרינקן פר איהם ויאמרו אונ זיי זאגין יחי המלך אדוניהו ער זאל לעבין דער מלך אדוניהו ולי אני עבדך אונ צוא מיר דיין קנעכט ולצדוק אונ צו צדוק הכהן אונ צו בניהו דער זוהן פון יהוידע ולשלמה עבדך אונ צוא שלמה דיין קנעכט לא קרא האט ער ניט גירופן אם אוב פון מיין האר קיניג איז גשעהן גיווארען די זאך פון אדוניהו איז מיר איין תמיה ולא הודעת את עבדך ווארום האסטו ניט מודיע גוועזן מיר דיין קנעכט מי ישב על כסא אדוני המלך ווער זאל זיצן אויף דער שטול פון מיין האר קיניג אחריו נאך איהם ויען המלך דוד ויאמר האט גענטפערט דער מלך דוד אונ האט גזאגט קראו לי לבת שבע רופט מיר בת שבע ותבא לפני המלך איז זיא גיקומן פר דעם מלך ותעמוד לפני המלך אונ האט זיך גשטעלט פאר דעם מלך וישבע המלך ויאמר האט דער מלך גשווארן אונ האט גיזאגט חי ה׳ אזו וויא גאט לעבט אשר וואס ער האט אים גפרייט מיין לייב פון אלע צרות כי כאשר דען אזו ווי איך האב גשווארן צו דיר ביי גאט דער גאט פון ישראל לאמר צוא זאגין דיר כי שלמה דיין זון וועט קיניגען נאך מיר והוא אונ ער וועט זיצן אויף דר שטול נאך מיר כי כן אעשה היום הזה דען אזו וועל איך טון דעם היינטיגן טאג ותקוד האט בת שבע גינייגט אויף איר פנים צוא דער ערד ותשתחו למלך אונ האט זיך גבוקט צו דעם מלך ותאמר אונ זיא האט גזאגט יחי אדוני המלך דוד לעולם עס זאל לעבען מיין האר קיניג דוד

כִּי כֵּן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה׃ וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע אַפַּיִם אֶרֶץ וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם׃

פירוש ע״ט

אויף אייביג זיין נשמה זאל לעבן אויף עולם הבא׃

עניני לידת יצחק

(ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק) דער מדרש זאגט שלמה המלך הט גזאגט גיל יגיל אבי צדיק. דער פאטער פון אצדיק הט צווייא מאל פריילעכקייט. ער פרייט זיך מיט זיין זוהן אויף דו וועלט, אונ ער פרייט זיך מיט אים צו עולם הבא. ויולד חכם ישמח בו. אבער דער מענטש וואס האט אזוהן אחכם אונ ער איז נוט אצדיק. פרייט זיך דער פאטער מיט אים נאר ווען זיי זענען ביידע צו זאמען אויף דער וועלט, אבער ווען זיי שיידן זיך איינער פון דעם אנדערן איינער פון זיי שטארבט האט שון אויף געהערט דו שמחה. ר׳ לוי זאגט דער מענטש וואס האט אזוהן וס מאטערט זיך אונ דו תורה הט הקב״ה אויף אים גרוס רחמנות. אונ דער מענטש וואס לערנט אליין תורה אונ ער האט אזוהן אויך וואס לערנט תורה איז ביי הקב״ה אטאפלו שמחה. רבי שמיאל ברבי יצחק זאגט אברהם אבינו איז גרעטעט געווארן פון דעם פייער פון נמרוד נאר אין דעם זכות פון יעקב וויל יעקב האט גדארפט פון אים געבירן ווערן. למשל איינער איז גמשפט געווארן פון אשופט מען זאל אים הרגענען, דער מלך איז אבער געווען אגרוסער שטערונגזעהר האט ער געזעהן אז מען וועט דעם מענטש לאזן לעבן וועט ער האבן אטאכטער וואס דער מלך וועט זיא נעמען פאר אווייב אונ זיא וועט זיין דו מלכה פון דער מדינה. הט דער מלך גזאגט וועגן זיין טאכטער מוז מען אים לאזן לעבן. ביי אברהם אבינו איז אויך אזוי געווען. נמרוד האט אים גמשפט מען זאל אים הרגענען הקב״ה האט אבער געזעהן אז פון אים וועט געבירן ווערן יעקב. האט הקב״ה גזאגט אונ דעם זכות פון יעקב דארף אברהם גרעטעט ווערן. זעהן מיר וויא גרוס דו הצלחה איז פון דעם מענטש וואס האט אזוהן אצדיק. דר ראשית חכמה זאגט דו קינדר טון מער טובה צו זייער פאטער ווי דער פאטער טיט צו דוא קינדער. דער פאטער קען נאר טון אטובה צו זיינע קינדר אויף דו וועלט. ער גיט אים עסן טרינקען קליידונג. אבער רעטן פון גיהנם קען ער אים נוט. אברהם הט נוט געקענט רעטן זיין זוהן ישמעאל. יצחק הט ניט געקענט רעטן זיין זוהן עשו. אבער קינדער קענען רעטן זייער פאטער פון גיהנם. עס הט זיך גטראפן רבי עקיבא איז אמאהל גגאנגן אונ וועג ביינאכט פון אבית הקברות האט ער געזעהן אמענש שווארץ וויא קויל טראגט אויף זיך אגרוס בונד האלץ אונ לופט גשווינד וויא אפערד. האט רבי עקיבא אנגשריי גוטאן אויף אים ער זאל בלייבען שטיין אונ האט גזאגט צוא אים מיין זוהן פר וס טראגסט דוא אזוי אגרוס בונד האלץ שפעט ביינאכט. אוב דוא בוסט אקנעכט אונ דיין בעל הבית ארבוט מוט דיר אזוי שווער, וועל אוך דוך אויס לייזן פון אים אונ וועל דיך פריי מאכן. אונ אויב דוא בוסט ארים וועל איך דוך רייך מאכן. האט דער מענטש גזאגט צו רבי עקיבא לאז מוך מיין הער אוך קען ניט שטיין דא נעבן דיר. הט רבי עקיבא גזאגט צו דעם מענטש ביסטו אמענטש אדער אשד. האט דער מענטש גזאגט אוך בון אגשטארבענער, אונ מען הט אויף מור גוזר געווען איך זאל אלי נאכט ברענגען האלץ אונ מען פר ברענט מיך מוט דעם האלץ, אונ נאכדעם מאכט מען מיך צוריק לעבעדיג. האט רבי עקיבא גזאגט צוא דעם מענטש וואס איז געווען דיין באשעפטיגונג ווען דו האסט געלעבט, הט דער מענטש גזאגט איך בין געווען אמוכס (איך פלעג נעמען פאראטקעס פר דעם שר פון שטאט) פלעג אוך ביי דו רייכו נעמען ווייניג אונ ביי ארימו פלעג אוך צו נעמען דעם לעצטין גראשון אפילו זיא זענען גשטארבען פר הונגער, נאך

אברהם האט אויך גיזען אז ער האט מגנה געווען אים יום כפור מיט א מיידל וואס איינער האט זיא מקדש געוועזן. האט רבי עקיבא געזאגט צו דעם מענטש טאמער האסטו געהערט וואס פאר א תקנה עס קען זיין צו דיר. האט דער מענטש געזאגט צו רבי עקיבא האלט מיך נישט לאנג דא וואריום דיא שרים פון גיהנם ווערין אויף מיר צארן ביין פאר וואס איך בין אזוי לאנג אויף דער וועלט. ווייס מען מיך נאך מער שטראפן אונ צו מיר איז קיין תיקון. נאר איך האב געהערט דיא שרים פון גיהנם האבן געזאגט איינער צום אנדרן אז איך וואלט געהאט א קינד וואס זאל קענען אריין גיין אין שוהל אונ זאל זאגן פאר דעם עמוד ברכו את ה' המבורך. וואלט מען מיך אויפגיהערט צו משפטין. אונ איך האב קיין זון. נאר ווען איך בין געשטארבן איז מיין ווייב געווען מעוברת וואס זיא האט געבוירן ווייס איך נישט. אויב אויך א נקבה. אונ אפילו זו האט געבוירן א זכר ווער ווייסט מיט אים לערנען אפילו אלף בית צו זאגן. האט רבי עקיבא געזאגט צו אים ווי איז דיין נאמען אונ ווי איז דער נאמען פון דיין ווייב אונ ווי איז דער נאמען פון דיין שטאט. דער מענטש האט אים אלץ געזאגט אונ איז אוועק פון אים. רבי עקיבא האט גיהאט גרויס צער פון דעם מענטש אונ ער איז געגאנגן ביז צוא דיא שטאט וואס דער מענטש האט דארט געוואוינט אונ האט געפרעגט ווי איז דיא שטוב פון דעם מת. האבן דיא מענטשין געזאגט תקוה זאל ער קיין מאהל פון גיהנם ארויס. רבי עקיבא האט געפרעגט אויף זיין ווייב. האבן דיא מענטשין געזאגט איר נאמען זאל אפ געמעקט ווערין פון דער וועלט. אונ וואס איז מיט זיין קינד. האבן דיא מענטשין געזאגט דאס קינד איז אפילו נישט געמלת. האט רבי עקיבא גינומען דאס קינד אונ האט אים מל געווען. אונ ער האט אין גדולין מיט אים לערנען תורה. דאס קינד האט נישט געקענט פאר נעמען דיא תורה. האט רבי עקיבא געפאסט פערציג תעניתים פון זיינט וועגן. נאכדעם האט רבי עקיבא מיט אים געלערנט איב אונ האט אים געלערנט זאגן אהבה רבה אונ קריאת שמע ליינען אונ האט אים אריין געפירט אין שוהל אונ ער האט געזאגט ברכו את ה' המבורך. אונ אלי מענטשין האבן געענטפרט ברוך ה' המבורך לעולם ועד. דאס האט דעם מענטש באלד אויפגיהערט צו משפטין. אונ דער מענטש איז באלד ביי נאכטס געקומען אונ קרים צו רבי עקיבא אונ האט אים געדאנקט פאר דיא טובה וואס ער האט אים געטון. זעהן מיר אבינו ווייא ווייט עלטערן דארפין זיך פאר זארגין אונ געבין זייערין קינדר צו מלמדים אונ זיא לערנען תורה אונ מוסר אונ יראת ה' אונ דרך ארץ. מיט דעם ווערין זיי גוטע קינדר מאכען זוך אונ זייערי קינדר צו דער וועלט אונ צו דיא אנדערי וועלט. אונ אפילו איינער איז א צדיק זאל ער נישט זאגן איך קען מיך ארויס ראטן פון גיהנם אן מיינע קינדער. מיר זעהן נדב אונ אביהוא דיא קינדער פון אהרן זיינען געווען גרויסע צדיקים אונ משה רבינו האט געזאגט צו אהרן דיינע צוויי קינדר נדב אונ אביהוא זיינען גרעסער ווי איך אונ ווי דוא. פון דעסט וועגן זאגט דער פסוק וימת נדב ואביהוא ובנים לא היו להם. נדב אונ אביהוא זיינען געשטארבן אונ זיי האבן קיין קינדר נישט געהאט. זאגט דער מדרש ווען זיי וואלטן געהאט קינדר וואלטין זיי געבליבן לעבן אונ דעם זכות פון דיא קינדער. זעהט מיר אז אפילו נדב אונ אביהוא האבין בדארפט דעם זכות פון זייערי קינדער. דוא גמרא זאגט אז איינער לערנט תורה מיט א פרעמדן קינד איז גלייך ווי ער וואלט דאס קינד געבוירן. אונ ער הייסט איהר זיין טאטע. דאס זאגט אונז דיא תורה ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק. אברהם איז גיווען א טאטע צו יצחק וועגן צווייא זאכן. איין מאהל ווייל ער האט אים געהאט געבוירן דריט צווייטנס ווייל ער האט אים געלערנט תורה. זאגט דער פסוק דאס וועגן דוא קענער פון יצחק וואס ער איז בן אברהם. אויזן פון אברהם. ווייל אברהם האט געלערנט מיט איהם תורה. אונ ער איז אויך פון אברהם ווייל אברהם הוליד את יצחק. אברהם האט געהאט געבוירן יצחק:

יט וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם יט וְאִלֵּין תּוֹלְדַת יִצְחָק בַּר אַבְרָהָם אַבְרָהָם
אביהם

תו"א ואלה. סנה' לח:

רשב"ם

(יט) ואלה תולדות יצחק · אברהם הוליד את יצחק · לפי פשוטו של מקר' לפי שאמר למעל' בישמעאל בן

רש"י

(יט) ואלה תולדות יצחק יעקב ועשו א האמורים

שפתי חכמים

א פי' דכ"מ דכתיב ואלה מוסיף על ענין ראשון וכמו שנזכרס

בית דוד

(יט) וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק) · דָס זֶענֶען דִיא קִינְדֶר פוּן יִצְחָק (יַעֲקֹב עֵשָׂו הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה)

פירוש רד"ק

(יט) ואלה (תולדת יצחק) · זכר תולדת ישמעאל ונהלתם דרך קצרה. ועתה בא לזכור תולדת יצחק

פירוש לתורת אלהים

(יט) וְאֵלֶּה אוּנ דִיא יַעֲקֹב אוּנ עֵשָׂו וָואס וָועלֶן וַוייטֶער שְׁטֵיין אִין דִי פָּרָשָׁה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק

ספר הישר

אוּנ אַז יִצְחָק אִיז אַלְט גְוֶועזֶן נַיין אוּנ פוּפְצִיג יָאר אוּנ זַיין וַוייבּ רִבְקָה אִיז נָאךְ גְוֶועזֶן אַיין אוּמְטְרַכְטֶרֶן אִין דִי טֶעג הָט רִבְקָה גְזָאגְט צוּ יִצְחָק פַר וָואר אִיךְ הָבּ גְהֶערְט אַז דַיין מוּטֶער שָׂרָה אִיז אוֹיךְ גְוֶועזֶן אַיין אוּמְטְרַאכְטִירֶן הָאט דַיין פָאטֶער אַבְרָהָם תְּפִלָּה גְטוּן צוּ גָאט ב"ה זִי זָאל הָאבֶּן קִינְדֶר אַצִינְד שְׁטֵיי אוֹיף אוּנ טוּא תְּפִלָּה אוֹיף מִיר אוּנ גָאט ב"ה וֶועט בְּוַודַאי צוּ הֶערֶן דַיין תְּפִלָּה אוּנ יִצְחָק הָט צוּ גְהֶערְט דִיא רֵייד פוּן רִבְקָה אוּנ זֶענֶען בֵּיידֶע גֶנַאנְגֶען צוּם בַּארְג מוֹרִיָּה דָארְט תְּפִלָּה צוּא טוּן אוּנ יִצְחָק הָאט גְבֶּעטֶן צוּ גָאט ב"ה פַר זַיין וַוייבּ רִבְקָה אוּנ גָאט ב"ה הָט דָער הֶערְט דָאס גְבֶּעט פוּן יִצְחָק דֶער זוּן פוּן אַבְרָהָם אִיז רִבְקָה זַיין וַוייבּ מְעוּבֶּרֶת גְוָוארֶן אוּנ וִוי עֶס אִיז גְקוּמֶן דֶר זִיבִּיטֶר חוֹדֶשׁ הָאבֶּן דִי קִינְדֶער זִיךְ גֶשְׁטוֹסֶן אִין אִיר אוּנ עֶס הָט אִיר זֵייעֶר וַוייא גְטוּן · הָט רִבְקָה גְזָאגְט צוּ דִיא וַוייבֶּער פוּן לַאנְד אוּנ הָט זֵיי גְפְרֶעגְט אוֹבּ עֶס הָט זִיךְ צוּ זֵיי אַזוֹ גְטְרָפְן הָאבֶּן זֵיי אִיר גֶענְפֶרְט נֵיין אוּנ רִבְקָה הָאט צוּ זֵיי גְזָאגְט פַר וָוָאס הָט זִיךְ מִיר אַזוֹ גְטְרָאפֶן מֵיין פוּן אַלֶע וַוייבֶּר אוּנ רִבְקָה אִיז גֶנַאנְגֶען צוּם לַאנְד מוֹרִיָּה צוּ בֶּעטִין אוּנ צוּ פָארְשְׁטֶן אוֹיף דֶר זַאךְ אוּנ זִיא הָט גְבֶּעטְן אִיר שְׁוֶוער אַבְרָהָם עֶר זָאל אוֹיךְ בֶּעטִין גָאט ב"ה אוֹיף דֶר זַאךְ וָוס הָט זִיךְ אִיר גְטְרָאפֶן אוּנ מֶען הָאט אִיר גֶענְפֶרְט צְוֵויי קִינְדֶר אִיז דָא בַּייא אִיר אוּנ צְוֵויי מְלָכִים וֶועט פוּן אִיר אוֹיף שְׁטֵיין אוּנ זִיא הָט גְוִוינֶען אַיין צְווִילִינְג אַזוֹ וִוי גָאט ב"ה הָט אִיר צוּ גְזָאגְט דָער עֶרְשְׁטֶער אִיז אַרוֹיס גְגַאנְגֶען גַאנְץ רוֹיט אַזוֹ וִויא אַיין הָערִינֶער קָאץ הָאבֶּן אוּם אַלֶע גְרוּפֶן עֵשָׂו אוּנ דֶער נָאךְ אִיז אַרוֹיס גְגַאנְגֶען דֶער אַנְדֶערֶר אוּנ הָאט אָן גֶהַאלְטֶן אָן דֶעם פִיס פוּן עֶרְשְׁטֶן דְרוּם הָט מֶען אוּם אַנָאמֶן גְגֶעבֶּן יַעֲקֹב אוּנ בְּשַׁעַת דִיא קִינְדֶר זֶענֶען גְבּוֹרֶן גְוָוארֶן אִיז יִצְחָק אַלְט גְוֶועזֶן זֶעכְצִיג יָאר אוּנ וִוי דִי קִינְדֶר זֶענֶן אַלְט גְוָוארֶן פוּפְצִין יָאר פְלֶעגְט עֵשָׂו גֵיין אִין פֶעלְד צוּ כַאפֶּן חַיוֹת אוּנ יַעֲקֹב פְלֶעגְט לֶערְנֶן אוּנ ווֵוייָרֶן דִי שָׁאף אוּנ חֲלֶעגְט פָאלְגֶן דִי פָאטֶער אוּנ מוּטֶער וָוס זֵיי פְלֶעגֶן אִים זָאגֶן אוּנ יִצְחָק מִיט זַיין וַוייבּ אוּנ קִינְדֶר זֶענֶן גְזֶעסֶן מִיט זַיין פָאטֶער אַבְרָהָם אִין לַאנְד כְּנַעַן אַזוֹ וִוי גָאט ב"ה הָט זֵיי גְבָּאטֶן. אוּנ אַבְרָהָם הָט גְגֶעבֶּן צוּ זַיין זוּן יִצְחָק זַיין גוּטְס אוּנ זָאגְט צוּ אוּם פַר וָואר דוּ וַוייסְט וואל אַז גָאט ב"ה וָוס אִיז אִין הִימֶל אִיז אַרֶעכְטֶער גָאט אוּנ עֶס אִיז מֵיין נִיט פַר הַאנְדֶן קַיין גָאט חוּץ אִים אוּנ אַצִינְד מֵיין לִיבּ קִינְד הֶער צוּ מֵיינֶע רֵייד אוּנ זָאלְסְט זֶעהֶן אָפּ הִיטֶן דִי גְבָּאט פוּן גָאט ב"ה וָוס אִיךְ זָאג דִיר אָן כְּדֵי עֶס זָאל זַיין גוּט צוּא דִיר אוּנ אוֹיךְ צוּ דַיינֶע קִינְדֶר וָוס וֶועלֶן זַיין נָאךְ דִיר בִּיז אֵייבִּיג אוּנ גְדֶענְק דִי וְוינְדֶר פוּן גָאט ב"ה זַיין גְנָאד וָוס עֶר הָט גְטוּן מִיט אוּנְז אוּנ הָט אוּנְז מַצִיל גְוֶועזֶן פוּן אוּנְזֶרֶי פַיינְד אוּנ אַצִינְד מֵיין קִינְד דוּ זָאלְסְט גוּט אָפּ הִיטֶן דָס וָוס אִיךְ הָבּ דִיר גְזָאגְט אוּנ אוֹיךְ פוּן גָאטְס גְבָּאט זָאלְסְטוּ נִיט אָפּ טוּן. אוּנ זָאלְסְט לֶערְנֶן דֶעם רֶעכְט פַארְטִינֶן וֶועג וָוס זֵיי זָאלְן אִין דֶעם וֶועג גֵיין כְּדֵי עֶס זָאל זֵיי גוּט זַיין בִּיז אֵייבִּיג אוּנ יִצְחָק הָט גֶענְפֶרְט זַיין פָאטֶער אַבְרָהָם אוּנ הָט צוּ אִים גְזָאגְט וָוס דוּ הָאסְט מִיר גְבָּאטֶן וֶועל אִיךְ טוּן אוּנ פוּן גָאטְס מִצְוֹת וֶועל אִיךְ נִיט אָפּ טוּן אוּנ אַבְרָהָם הָט גְבֶּענְשְׁט זַיין זוּן יִצְחָק אוּנ אוֹיךְ יִצְחָקְס קִינְדֶר אוּנ אַבְרָהָם הָט גְלֶערִינְט מִיט יַעֲקֹב דוּ שְׁטְרָאף פוּן גָאט ב"ה אוּנ אוֹיךְ זַיין וֶועג אִין דֶר צַייט אִיז אַבְרָהָם גְשְׁטָרְבֶּן אוּנ יַעֲקֹב אוּנ עֵשָׂו זֶענֶן דֶעמָאלְט אַלְט גְוֶועזֶן פוּפְצִין יָאר. אוּנ אַלֶע לֶעבּ טָאג פוּן אַבְרָהָם אִיז גְוֶועזֶן הוּנְדֶערְט פִינְף אוּנ זִיבְּצִיג יָאר אוּנ אִיז גֶשְׁטָרְבֶּן מִיט אַגוּט גְרֵייזֶקַייט, אוּנ עֵשָׂו אִיז גְגַנְגֶען אִין פֶעלְד אַרַיין צוּ יָאגִין דִי חַיוֹת אַהֵיים צוּ בְּרֶענְגֶען אוּנ נִמְרוֹד דֶר שַׂלִיט וָוס הַייסְט אַמְרָפֶל פְלֶעגְט אוֹיךְ גֵיין אַלֶע מָאל אִין פֶעלְד אַרַיין חַיוֹת חַאפֶּן אוּנ עֶס אִיז גְוָוארֶן אַשִׂנְאָה צְווִישֶׁן נִמְרוֹד אוּנ עֵשָׂו אַמָאל אִיז עֵשָׂו גְגַנְגֶען צוּם גֶיעג אִין פֶעלְד אַרַיין הָט עֶר גֶפִינֶן דֶעם נִמְרוֹד נָאר מִיט צְוֵויי מֶענְשֶׁן דֶען זַיינֶע גִבּוֹרִים זֶענֶען פְרִיר

אֱיֹלִיד יַת יִצְחָק: כ וַהֲוָה יִצְחָק בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין כד

אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק: כ וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ את

תו״א אברהם. ב״ח פו: ויהי יצחק. יבמות סד:

בעל הטורים

(יט) הוליד בגי׳ דומה שהי׳ זיו איקונין של יצחק דומה לאברהם: (כ) בקחתו. ב׳ במס׳ בקחתו את רבקה בקחתו וכות אסור באוניקים גבי ירמיה: מה קחתו דהתם אסור אף בכא אסור ללמד שאף יצחק עקר הי׳ וילפי׳ תמנות ליצחק כתיב הכא ויעתר יצחק וכתיב התם ויעתר תנוח:

רשב״ם

אברהם אשר ילד׳ הגר המצרית. אבל כאן יצחק עיקר בן היה לאברהם שהוא הוליד את יצחק מאשתו גמורה כדכתיב כי ביצחק יקרא לך זרע. ובן בדברי הימי׳ לאחר שב׳ כי בני אברהם היו יצחק וישמעאל ובני קטורה חוזר וכותב כתם ויולד אברהם את יצחק: (כ) בן מ׳

שפתי חכמים

הוליד צדיק ורשע כך יצחק הוליד צדיק ורשע: ב (נח״י) ה׳ ברא״ם ותה שהוזקק לאמת שיצחק הוא בן אברהם הוא לפי שליצני הדור וכו׳. ולא נהירא דא״כ לא לכתוב לא ו׳ ולא ה׳ רק לכתוב אלה הולדות יצחק כמו אלה תולדות נח או אלה הולדות יעקב לכנ״ל דה״פ ע״כ בא לפרש על שמו ויעקב כאמורים בפרשה שהיה אחד צדיק ואחד רשע וכשתא א״ש שע״י שה׳ שכתוב יצחק בן אברהם הוזקק לחזור ולומר וכו׳ ואל הקשה לא לכתוב לא זה ולא זה לפי שהיו ליצני הדור אומרים שזמן לידת יצחק מאבימלך וכו׳ שהרי שכתה וכו׳ ושהיו תלאו תקום לחזק את דבריהם שהרי אחד הי׳ צדיק כמו שרה ואחד רשע כמו אבימלך והלו היו מאברהם היו שניהם צדיקים לכך הוצרך לומר בן אברהם ולחזק כ׳ אברהם וכו׳ וזהו שהיים ברה וז״ש כאן וכו׳ שאילולי אחד צדיק ואחד רשע לא היה כותב זה כאן אלא במקום אחר ודו״ק: ג אין במקרא צריך

רש״י

בפרשה: אברהם הוליד את יצחק: (לאחר שקרא הקב״ה שמו אברהם אח״כ הוליד את יצחק ד״א) על ידי שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הוזקק לו׳ אברהם הוליד את יצחק ב לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו. מה עשה הקב״ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק וזהו שכתב כאן יצחק בן אברהם (היה) שהרי עדות יש שאברה׳ הוליד את יצחק: (כ) בן ארבעים שנה. שהרי ג כשבא אברהם מהר המוריה נתבשר שנולדה רבקה ויצחק

בית דוד

יַעֲקֹב אוּנ עֵשָׂו וָואס זֶענֶן גֶעזָאגְט גֶעוָוארְן אִין דִיא פָּרָשָׁה: (אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק). זָאגְט רש״י (לְאַחַר שֶׁקָּרָא הקב״ה שְׁמוֹ אַבְרָהָם) נָאכְדֶעם וִוי דֶער הקב״ה הָט גֶערוּפְן זַיין נָאמֶן אַבְרָהָם (מִיט אַה׳) (אַחַר כָּךְ הוֹלִיד אֶת יִצְחָק) נָאכְדֶעם הָט עֶר גֶעמַאכְט גֶעבּוֹרְן זַיין זוּן יִצְחָק (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשָׁט אִיז (עַל יְדֵי שֶׁכָּתַב הַכָּתוּב) ווַייל דֶר פָּסוּק שְׁרַייבְּט יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם יִצְחָק אִיז דֶר זוּן פוּן אַבְרָהָם (הוּזְקַק לוֹמַר אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק) מוּז דֶער פָּסוּק זָאגֶען אַבְרָהָם הָט גֶעמַאכְט גֶעבּוֹרְן דֶעם יִצְחָק (לְפִי שֶׁהָיוּ לֵיצָנֵי הַדּוֹר אוֹמְרִים) ווַייל דִיא רְשָׁעִים ווָאס זֶענֶען גֶעוֶוען אִין דִי צַייט הָאבּן גֶעזָאגְט (מֵאֲבִימֶלֶךְ נִתְעַבְּרָה שָׂרָה) שָׂרָה אִיז מְעוּבֶּרֶת גֶעוָוארְן פוּן אֲבִימֶלֶךְ (שֶׁהֲרֵי כַּמָּה שָׁנִים שֶׁהָתָה עִם אַבְרָהָם וְלֹא נִתְעַבְּרָה הֵימֶנּוּ) ווָארוּם אַזוֹי פִיל יָאר אִיז זִי גֶעוֶוען מִיט אַבְרָהָם אוּנ אִיז פוּן אִים נִיט מְעוּבֶּרֶת גֶעוָוארְן (אוּנ נָאךְ דֶעם ווִי זִיא אִיז גֶעקוּמֶן פוּן אֲבִימֶלֶךְ, אִיז זִיא מְעוּבֶּרֶת גֶעוָוארְן פוּן אַבְרָהָם). (מַה עָשָׂה הקב״ה) ווָאס הָט גֶעטוּן הקב״ה (צָר קְלַסְתֵּר פָּנָיו שֶׁל יִצְחָק דּוֹמֶה לְאַבְרָהָם) עֶר הָט גֶעמַאכְט דָס פָּנִים פוּן יִצְחָק זָאל זַיין גְלַייךְ צוּ דֶעם פָּנִים פוּן אַבְרָהָם (וְהֵעִידוּ הַכֹּל אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק) הָאבְּן אַלֶע עֵדוּת גֶעזָאגְט אַבְרָהָם הָאט גֶעמַאכְט גֶעבּוֹרְן זַיין זוּן יִצְחָק (וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב כַּאן) דָס הָט דִיא תּוֹרָה דָא גֶעשְׁרִיבְּן (יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם הָיָה) יִצְחָק אִיז גֶעוֶוען דֶער זוּן פוּן אַבְרָהָם (שֶׁהֲרֵי עֵדוּת יֵשׁ שֶׁאַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק) עֶס אִיז דָא אַ עֵדוּת אַז אַבְרָהָם הָט גֶעמַאכְט גֶעבּוֹרְן זַיין זוּן יִצְחָק, דֶר עֵדוּת אִיז דָס פָּנִים ווַייל דָס פָּנִים פוּן יִצְחָק אִיז גֶעוֶוען גְלַייךְ צוּ דֶעם פָּנִים פוּן אַבְרָהָם *): (כ) (בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה). זָאגְט רש״י (שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁבָּא אַבְרָהָם מֵהַר הַמּוֹרִיָּה) ווָארוּם ווֶען אַבְרָהָם אִיז גֶעקוּמֶן פוּן דֶעם בַּארְג מוֹרִיָּה (פוּן דִיא עֲקֵדָה) (נִתְבַּשֵּׂר

פירוש רד״ק

יצחק עם הקורות שקרוהו בארוב׳ ותולדותיו · יעקב ועשו ותולדותיהם: אברהם הוליד את יצחק. אמרו (ב״מ פ״ז) כי קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם עד שהכל אומרים אברהם הוליד את יצחק. שלא יאמר אדם לפי שנולד לעת זקנת אביו ואמו כי אימפי הוא. ויש לפרש עוד שהי׳ ישר ונאמן והולך בדרך טוב׳ ואוהב לבריות כמו אביו עד שהכל אומרים אברהם הוליד את יצחק: (כ) (ויהי וגו׳.) להודיע כי גם כמו עשה האל טוב׳ גדול׳ כי אשתו היתה עקרה ולא היתה ראוי׳ ללדת כי אם על ידי נס כי הוא הי׳ בן ארבעים שנה בשלקח׳ ועמד׳ עד עשרים שלא ילדה והית׳ סבה מאת האל להיות האמהות עקרות להראות לבני העולם

פירוש לתורת אלהים

זֶענֶען גֶעוֶוען דִי קִינְדֶער פוּן יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם יִצְחָק אִיז גֶעוֶוען דֶר זוּהְן פוּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק אַבְרָהָם הָט גֶעמַאכְט גֶעבּוֹרְן יִצְחָק (עַיין רש״י): (כ) אוּנ יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה אוּנ יִצְחָק אִיז אַלְט גֶעוֶוען פֶערְצִיג יָאר בְּקַחְתּוֹ אַז עֶר הָאט גֶענוּמֶן רִבְקָה דִי טָאכְטֶער פוּן בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי פוּן

*) הַיְרִידָה פון פסוקים [illegible] יצחק בן אברהם. אברהם הוליד את יצחק. [illegible] אברהם [illegible]

אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ

כַּד נְסֵיב יָת רִבְקָה בַּת בְּתוּאֵל אֲרַמָּאָה מִפַּדַּן אֲרָם אֲחָתֵיהּ דְּלָבָן

רש"י

הי' בן ל"ז שנה שהרי בו בפרק מתה שרה ומשנולד יצחק עד העקידה שמתה שרה ל"ז שנה דבת ל' היתה כשנולד יצחק ובת קכ"ז כשמתה שנא' ויהיו חיי שרה וגו' הרי ליצחק ל"ז שנים ובו בפרק נולדה רבקה ד המתין לה עד שתהא ראויה לביאה ג' שנים ה ונשאה: בת בתואל מפדן ארם אחות לבן וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפדן ארם אלא להגיד שבחה שהיתה בת רשע ו ואחו' רשע ומקומ' אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם: מפדן ארם · על שם ששני ארם היו ארם נהרים

בית דוד

שֶׁנּוֹלְדָה רִבְקָה) אִיז עֶר אָן גִזָגְט גִוָורְן אַז רִבְקָה אִיז גִבּוֹרֶן גִוֶורֶן (וְיִצְחָק הָיָה בֶּן שְׁלשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנִים) דַאמָלְס אִיז יִצְחָק אַלְט גִוֶועֶן זִיבֶּן אוּנ דְרַייסִיג יָאר (שֶׁהֲרֵי בּוֹ בְּפֶּרֶק מֵתָה שָׂרָה) וָוארוּם אִין דִי צַייט פוּן דִי עֲקֵדָה אִיז שָׂרָה גִשְׁטָארְבֶּן (וּמִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק עַד הָעֲקֵדָה שֶׁמֵּתָה שָׂרָה) אוּנ פוּן דִיא צַייט וָוס יִצְחָק אִיז גִבּוֹרִין גִוָוארֶן בִּיז דִי עֲקֵדָה וָוס שָׂרָה אִיז גִשְׁטָארְבֶּן (שְׁלשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנִים) אִיז גִוֶועֶן זִיבֶּן אוּנ דְרַייסִיג יָאר (וּבַת תִּשְׁעִים הָיְתָה כְּשֶׁנּוֹלַד יִצְחָק) וָוארוּם וֶוען יִצְחָק אִיז גֶבּוֹרִין גִוָוארֶן אִיז שָׂרָה אַלְט גִוֶוזֶן נַיינְצִיג יָאר (וּבַת מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְשֶׁבַע כְּשֶׁמֵּתָה) וֶוען זִיא אִיז גִשְׁטָארְבֶּן אִיז זִי אַלְט גִוֶועֶן הוּנְדֶערְט זִיבֶּן אוּנ צְוָואנְצִיג יָאר (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְשֶׁבַע שָׁנִים) שָׂרָה הָט גִלֶעבְּט הוּנְדֶערְט זִיבֶּן אוּנ צְוָואנְצִיג יָאר פוּן נַיינְצִיג בִּיז הוּנְדֶערְט זִיבֶּעְן אוּנ צְוָואנְצִיג אִיז זִיבֶּן אוּנ דְרַייסִיג (הֲרֵי לְיִצְחָק שְׁלשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנִים) אִיז יִצְחָק אַלְט גִוֶועֶן זִיבֶּן אוּנ דְרַייסִיג יָאר וֶוען עֶס אִיז גִוֶועֶן דִיא עֲקֵדָה (וּבוֹ בְּפֶּרֶק נוֹלְדָה רִבְקָה) אוּנ אִין דִי צַייט אִיז רִבְקָה גִבּוֹרֶן גִוָוארֶן, אִיז יִצְחָק אַלְט גִוֶועֶן זִיבֶּן אִין דְרַייסִיג יָאר וֶוען רִבְקָה אִיז גִבּוֹרֶן גִוָוארֶן (הִמְתִּין לָהּ עַד שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לְבִיאַת שָׁלשׁ שָׁנִים וְנָשְׂאָהּ) הָאט יִצְחָק גִוַוארְט דְרַיי יָאר רִבְקָה זָאל קֶענֶען חֲתוּנָה הָאבֶּן אוּנ עֶר הָט מִיט אִיר חֲתוּנָה גִהַאט (בַּת בְּתוּאֵל מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן). פְרֶעגְט רש"י (וְכִי עֲדַיִן לֹא נִכְתַּב שֶׁהִיא בַּת בְּתוּאֵל וַאֲחוֹת לָבָן וּמִפַּדַּן אֲרָם) אִיז דֶען נָאךְ בִּיז אִיצְט נִיט גֶשְׁרִיבֶּן אִין דִיא תּוֹרָה אַז רִבְקָה אִיז גִוֶועֶן דִיא טָאכְטֶער פוּן בְּתוּאֵל אוּנ דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן לָבָן אוּנ פוּן פַּדַּן אֲרָם, דָס וַוייסֶן מִיר דָאךְ צוּ וָוס שְׁרַייבְּט דָס דָא דִיא תּוֹרָה נָאךְ אַמָאל (אֶלָּא לְהַגִּיד שִׁבְחָהּ) נָאר דִי תּוֹרָה שְׁרַייבְּט דָס דָא נָאךְ אַמָאל צוּ זָאגֶען דִי לוֹיבּ פוּן רִבְקָה (שֶׁהָיְתָה בַּת רָשָׁע וַאֲחוֹת רָשָׁע) זִי אִיז גִוֶועֶן אַטָאכְטֶע פוּן אַרָשָׁע אוּנ אַשְׁוֶועסְטֶער פוּן אַרָשָׁע (וּמְקוֹמָהּ אַנְשֵׁי רֶשַׁע) אוּנ דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן שְׁטָאט זֶענֶען גִיוֶוען שְׁלֶעכְטֶע (וְלֹא לָמְדָה מִמַּעֲשֵׂיהֶם) אוּנ זִי הָט נִיט גִלֶערוּנְט זֵייעֶרִי שְׁלֶעכְטוּ מַעֲשִׂים: (מִפַּדַּן אֲרָם). זָאגְט רש"י (עַל שֵׁם שֶׁשְּׁנֵי אֲרָם הָיוּ) וַוייל עֶס זֶענֶען גִוֶועֶן צְווַיי אֲרָם, אֲרַם נַהֲרַיִם אוּנ אֲרַם צוֹבָה (קוֹרֵא אוֹתוֹ פַּדַּן) רוּפְט עֶר אוּם

שפתי חכמים

ספד לדבריו שהיה בן ארבעים שנה אלא ה"ק מפני מה לא נשא לי"ח או כ' שנה שהרי קיים כל התורה ויחיד והגיב לאביו ולאמו ה"ל להשיאו משהיה ראוי לזרע וע"פ שהרי וכו': ד דהל"כ למה שהה כ"כ ולא נשאה תיכף לגבורה ר"ל דמן הדין הי"ל לישא כבר אשה אבל לא הוי' יכול מפני שלא רצה אברהם להשיאו אשה מבנות כנען כמו שפירש"י לעיל בפסוק ויהי אחר הדברים האלה אחרי הרהורי דברים וכו': ה ואע"פ שאינה ראויה להריון אפ"ה נשאה כדי שלא יבוא' בהרהורי עבירה: ו וא"ת כבר שמעינן כיון שכ' לעיל בת בתואל אחות לבן וי"ל דר"ל דתכפל שמעינן שהכתוב מעיד

פירוש

שהאל הי' אוהב את אברהם ויצחק ועשה עמהם נס. ורז"ל אמרו (יבמות ס"ד) מלמד שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים · (מפדן ארם) משדה ארם כמו שאמר · ויברח יעקב שדה ארם (הושע י"ב). וכן נקרא בלשון ישמעאל שדה פדאן. או יהי' פדן ענין זוג מדברי רז"ל (ב"ק צ"ו) פדנא דתורי. שפירושו זוג שורים.

רד"ק

והיו שתי ארצות סמוכות זו לזו כל אחת שמה ארם. אחת ארם נהרים ואחת ארם צובה לפיכך הי' קורא כל אחת בלשון זוג. והיו ג"כ אחרות ארם דמשק וארם בית רחב (שמואל ב' י' ו') אלא שאלה היו סמוכות לפיכך כינה אותן בלשון זוג פדן ארם. פדנה ארם · ופדן ארם כלל לאור כשדים ולחרן ולעיירות אחרות.

פירוש לתורת אלהים

פוּן דֶר שְׁטָאט פַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ צוּ אִים לְאִשָּׁה צוּ פַר אַיין וַוייבּ

דער דין איז אז איוד האט קינדער פין אשפחה כנענית [אדער אמצרית] ווערט דאס קינד גרעכינט צו דיא מימער נים צום פאטיר וויא עס שטייט אין די תורה אז אידישער קנעכט האט קינדער פין אכנענישע דינסט. האשה וילדיה תהיה לאדוניה דיא כנענית מיט אירע קינדר זענין אייבינע קנעכט בייא איר הער אונ דיא קינדער גהערין נים צום פאטיר וואס ער איז איוד אונ גייט ארום פריי נאך זעקס יאר. דריבער זאגט דער פסוק דעם אפטיילונג פין ישמעאל צו יצחק. אין כוף יענע סדרה שטייט אלה תולדות ישמעאל בן אברהם. ישמעאל איז דער זוהן פין אברהם. אשר ילדה הגר המצרית. דאס נעבורט דער יחוס זיינער ניהער צו זיין מיטער ער גיהער נים וויא אזוהן צו אברהם נאר וויא אקנעכט צו אברהם. דריבער האט הקב"ה גיזאגט צו אברהם כי ביצחק יקרא לך זרע. נאר יצחק ווערט גערופין דיין קינד אבער ישמעאל ווערט גערופין הגרס קינד. דריבער זאגט דא דיא תורה ואלה מיט או"ו [וויא רש"י זאגט אין די סדרה משפטים ואלה מוסיף על הראשונים. וויא עס שטיים ואלה מיט או"ו איז

אֲרַמָּאָה לֵיהּ לְאִנְתּוּ: לוֹ לְאִשָּׁה׃ כא וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָה
כא וְצַלִּי יִצְחָק קֳדָם יְיָ

תו״א ויעתר ילחק. סוכה יד יבמות סד: ויעתר לו. בהרא פד:

רשב״ם

שנה · וכתיב בן ס׳ שנה בלדת אותם מסני הפסוקים הללו למדנו שהיתה עקרה עשרים שנה: (כא) ויעתר

רש״י

ואוס לונה קורא אוסו פדן לסון למד נקר תרגוס פדן תורין ויס פותרין פדן אוס כמו סדה אוס סבל׳ ישמעאל קורין לבדה פדן: (כא) ויעתר. הרבה והפליר בתפלה: ויעתר לו · נתפלר ונתפיים ונתפת׳ לו

יית

פַּדַן (לָשׁוֹן צֶמֶד בָּקָר תַּרְגוּם פַּדַן תּוֹרִין) אוֹף צֶמֶד בָּקָר (אַפָּאר אָקְסְן) שְׁרַייבְּט דֶער תַּרְגוּם פַּדַן תּוֹרִין (אַפָּאר אָקְסְן) אִיז פַּדַן טַייטְשׁ אַפָּאר, אִיז דָא אוֹיךְ טַייטְשׁ פַּדַן אֲרָם אִין אֵיינֶע פוּן דִיא צְווַיי אֲרָם (יֵשׁ פּוֹתְרִין פַּדַן אֲרָם כְּמוֹ שְׂדֵה אֲרָם) אַטַייל מֶענְשֶׁן זָאגִין פַּדַן אֲרָם מֵיינְט מֶען שְׂדֵה אֲרָם, דָס פֶעלְד פוּן

דוד

אֲרָם (שֶׁבִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל קוֹרִין לְשָׂדֶה פַּדָן) אוֹף דִי טִירְקִישֶׁע שְׁפְּרַאכֶע זָאגְט מֶען אוֹף אַפֶעלְד פַּדָן: (כא) (וַיֶּעְתַּר). יִצְחָק הָאט גְּבֶעטִין, זָאגְט רַשִׁ״י (הִרְבָּה וְהִפְצִיר בִּתְפִלָּה) וַיֶּעְתַּר מֵיינְט מֶען עֶר הָט פִיל אוּנ שְׁטַארְק גְּבֶעטִין: (וַיֵּעָתֶר לוֹ). מֵיינְט מֶען (נִתְפַּצֵּר וְנִתְפַּיֵּס וְנִתְפַּתָּה לוֹ) הקב״ה אִיז גְּשְׁטַארְקְט

פירוש

(אחות לבן). לפי שהי׳ בעל שם והוא הי׳ עיקר הבית כמו שכתבנו: (כא) (ויעתר יצחק). הרבי בתפלי על אשתו שתלד לפי שהי׳ אוהב אותה אהבי יתיר׳ כפי שפירשנו. ים הבהה לא רצה לקחת אשה אחרת עליה

רד״ק

ולא אחת מנערותי׳ · לפיכך הרבה מאד בתפלה עד שנעתר לו האל: (לנכח אשתו). לעומת אשתו כלו׳ בעבורה. שלא יצטרך לקחת אשה אחרת להוליד ממנה לפיכך התפלל מאד בעבורה שיהן לו האל ממנה בן

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש״י) : (כא) וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיְיָ אוּנ יִצְחָק הָאט פִיל גִּיבֶּעטִין פַר גָאט ב״ה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ

ספר הישר

אַיְיזֶעק גֶעגַאנְגֶען אִין דֶער מִדְבָּר אַרַיין צוּ חַאפֶּן חַיּוֹת אִין עֵשָׂו הָט גֶטַייט דֶעם נִמְרוֹד אוּנ הָט אִים אָפּ גֶעצוֹגֶן זַיינֶע גְּלִיסְטִינֶע קְלֵיידֶר אוּנ אִיז אַהֵיים אַנְטְלָאפֶן אוּנ הָט זִיךְ בַּהַלְטֶען. אוּנ בְּשַׁעַת עֵשָׂו אִיז גְקוּמִין אַהֵיים אִיז עֶר גֶוֶועזֶן זֵייעֶר מִיד אוּנ שְׁלָאף פַר פַּחַד אוּנ הָט מוֹרָא גְהַאט מֵאמַר וָועט עֶר שְׁטַארְבֶּן הָט עֶר גְעֶהְנְט צוּ יַעֲקֹב אוּנ הָט זִיךְ פַר אִים גֶעוֶעצְט אוּנ זָאגְט צוּ יַעֲקֹב נוּן אִיךְ וָועל מִיין הַיינְט שְׁטַארְבֶּן וָואס טוֹג מִיר דִי בְּכוֹרָה אוּנ עֵשָׂו פַר קוֹיפְט דִי בְּכוֹרָה צוּ יַעֲקֹב אוּנ דָס אִיז אַלִין גֶוֶועזֶן פוּן גָאט ב״ה אוּנ עֵשָׂו הָט אוֹיךְ פַר קוֹיפְט צוּ יַעֲקֹב דָס חֵלֶק וָואס עֶר הָט גְהַאט אִין דֶר מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה פַר פִיל גֶעלְד אוּנ יַעֲקֹב הָט גְשְׁרִיבְּן דְרוֹיף אַשְׁטַר מְכִירָה אוּנ נֶחְתָּמִית דְרוֹיף עֵדוּת אוּנ דֶר שְׁטַר מְכִירָה אִיז גֶוֶועזֶן בַּייא יַעֲקֹב אוּנ נִמְרוֹד דֶר זוּן פוּן כּוּשׁ אַז עֶר אִיז מֵת גְוָוארְן אִין דֶר מִדְבָּר הָאבְּן אִים זַיינֶע מֶענְשְׁן גְבְּרַכְט אִין הֵימַאט אַרַיין אוּנ הָאבְּן אִים בְּגְרָאבְּן אוּנ נִמְרוֹד הָט גֶלֶעבְּט צְוַויי הוּנְדֶערְט פִיפְצִין יָאר. אוּנ אַז נִמְרוֹד אִיז מֵת גְוָוארְן הָט זִיךְ דִיא מַמְלָכָה צוּ טֵיילְט אוֹיף פִיר חֲלָקִים. אוּנ נָאךְ דֶעם אַז אַבְרָהָם אִיז גְשְׁטָארְבְּן הָט גָאט גִבְּרַאכְט אִין דֶר צַייט אַגְרוֹס הוּנְגֶער אִין לַאנְד כְּנַעַן אִיז יִצְחָק אוֹיף גְּשְׁטַאנֶען אוּנ הָט גְוָוארְט גֵיין קֵיין מִצְרַיִם אַזוֹי וִוי זַיין פָאטֶער אַבְרָהָם הָט גָאט ב״ה זִיךְ בְּוַויזְן צוּ אִים אִין דֶר נַאכְט אוּנ הָט גְזָאגְט צוּ אִים דוּ זָאלְסְט נִיט גֵיין קֵיין מִצְרַיִם נָאר דוּא זָאלְסְט גֵיין צוּם לַאנְד גְּרָר צוּ אֲבִימֶלֶךְ דֶער מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים אוּנ זָאלְסְט דָארְט זִיצְן בִּיז דֶר הוּנְגֶער וֶועט זִיךְ אוֹיס לָאזְן. אוּנ יִצְחָק אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶען אוּנ אִיז גְּגַאנְגֶען קֵיין גְּרָר אַזוֹי וִוי גָאט הָט אִים גְזָאגְט אוּנ יִצְחָק אִיז דָארְט גְזֶעסֶען אַגַאנְצִין יָאר. אוּנ וִוי דֶער הוּנְגֶער הָט זִיךְ אוֹיס גְלָאזְט הָט גָאט ב״ה זִיךְ בַּוַויזְן צוּ יִצְחָק אוּנ זָאגְט צוּ אִים שְׁטֵיי אוֹיף אוּנ גֵיי אַרוֹיס פוּן דֶעם לַאנְד אוּנ גֵיי צוּם לַאנְד כְּנַעַן אוּנ יִצְחָק אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנְן אוּנ אִיז גֶעגַנְגֶען קֵיין חֶבְרוֹן וָואס אִיז אִין לַאנְד כְּנַעַן אַזוֹי וִוי גָאט ב״ה הָט אִים גִבְּאטִין בְּעֵת אִין דֶר צַייט הָט יִצְחָק אַיְיזֶעק גְשִׁיקְט זַיין זוּן יַעֲקֹב צוּ שֵׁם וְעֵבֶר אוּנ הָט דָארְט גְלֶערְנְט גָאטְס שְׁטְרָאף אוּנ יַעֲקֹב אִיז גְזֶעסִין בַּיי שֵׁם וְעֵבֶר צְוַויי אוּנ דְרַייסִיג יָאר אָבֶּר זַיין בְּרוּדֶער עֵשָׂו אִיז גֶוֶועזְן אִין דֶער הַיים אוּנ פְלֶעגְט גֵיין אַלֶע טָאג אִין פֶעלְד אַרַיין צוּ הַאפֶּן חַיּוֹת אוּנ עוֹפוֹת אוּנ אִיז גֶוֶועזֶן אַיין גְרוֹיסֶר גִּבּוֹר אִין פֶעלְד. אַמָאל אִיז עֵשָׂו גְּגַאנְגֶען צוּם לַאנְד שֵׂעִיר צוּ חַאפֶּן חַיּוֹת אוּנ עוֹפוֹת. אִיז עֶר גְזֶעסֶן אִין שֵׂעִיר פִיר חֳדָשִׁים אוּנ עֵשָׂו הָט דָארְט וָועהִי אִין לַאנְד שֵׂעִיר אַמֵכְטֶר פוּן אַכְנַעֲנִי אוּנ זִי הָט גְהֵייסְן יְהוּדִית דִי טָאכְטֶר פוּן בְּאֵרִי דֶר זוּן פוּן עֶפְרוֹן פוּן דֶר מִשְׁפָּחָה פוּן חֵת דֶר זוּן פוּן כְּנַעַן הָט עֵשָׂו זִי גְנוּמֶען פַר אַוַייבּ אוּנ בְּשַׁעַת עֵשָׂו הָט גְנוּמֶען דָס וַויבּ

צו נעמינין צו פריער צו פריערדינט פרהה] פריער שמיס ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם. ישמעאל איז אייגן פון אברהם. אבער אשר ילדה הגר. ואנט איצט דר פסוק ואלה תולדות יצחק בן אברהם. אבער אברהם הוליד את יצחק. דער יחוס פון יצחק גיהער ניט צו שרה נאר צו אברהם ווייא בייא אלע יודין למשפחותם לבית אבותם. דריבער אז הקב״ה האט גזאגט צו אברהם כי גר יהיה זרעך האט מען ניט גמיינט ישמעאל נאר יצחק. אונ ווייל הקב״ה האט גזאגט ביצחק יקרא לך זרע אינ ניט יצחק יקרא לך זרע האט מען גאר גמיינט יעקב. והדברים ארוכים המעתיק יש״י:

לְנֹ֣כַח אִשְׁתּ֔וֹ כִּ֥י עֲקָרָ֖ה הִ֑וא וַיֵּעָ֤תֶר לוֹ֙ יְהוָ֔ה וַתַּ֖הַר רִבְקָ֥ה אִשְׁתּֽוֹ׃ כב וַיִּתְרֹצְﬞצ֤וּ הַבָּנִים֙

לְקֳבֵיל אִתְּתֵיהּ אֲרֵי עֲקָרָא הִיא וְקַבֵּיל צְלוֹתֵיהּ יְיָ וְעַדִּיאַת רִבְקָה אִתְּתֵיהּ׃ כב וְדַחֲקִין בְּנַיָּא

בקרבה

בעל הטורים

לבן הארמי. אותיות הרמאי: (כא) כי עקרה היא. הוא כתיב לו׳ לך שאף הוא הי׳ עקר ואית דדריש במקרא לומר היא ולא הוא דהא כתיב כי ביצחק יקרא לך זרע אלמא לאו עקר הי׳: ותהר רבקה אשתו. אשתו בגי׳ קם ואם והי׳ בית יעקב אש ובית עשו לקש: ויתרוצצו. זה הולך אחר לו את בני ישראל וזה הולך אחר עכו״ם דכתיב הואיל הלך אחרי צו. זה מתיר לוויו של זה וזה מתיר לוויו של זה: לדרוש. בגי׳ מן שם

רשב״ם

רבוי דברים. כדכתיב העתרתם עלי דבריכם: לנכח. בשביל: (כב) ויתרוצצו הבנים בקרב׳. ל׳ רץ לקראת רץ שהיו רצים ומתנענעים בתיך נופה כדרך עוברים. ובן מן קם מתקוממי׳ מן לן מתלונני׳ אבל מלשון רצץ עוב דלים היה לו לו׳ וירצצו כמו בטרם יתנגפו רגליכם: לדרוש את ה׳. אל הנביאים שבאותן הימים. כדכתיב לדרוש את ה׳ מאתו. וכתיב כי יבא אלי העם לדרוש

רש״י

לנכח אשתו. זה עומד בזוית זו י ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת [יבמות סד]: ויעתר לו. לו ולא לה כ שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע לפיכך לו ולא לה: (כב) ויתרוצצו ע״כ המקרא הזה אומר דורשני שסתם מה היא רציה לו ז ואומר אני כל ל׳ עתר לשון הפצרה ורבוי ח הוא וכן (יחזקאל א) ועתר ענן הקטורת מרבית עליית העשן וכן (שם לה) העתרתם עלי דבריכם וכן (משלי כז) נעתרות נשיקו׳ שונא דומות למרובות ט והנם למשא אנקריש״א (נעהייפט) בלע״ז:

שפתי חכמים

בעצמו דלדקת היתה ולא לאדה ממעשיהם: ז כי כאן כמקבל הפעולה א״א לפרשו מענין רבוי כי אם בהפצרה הקרוב לרבוי ילכך כ׳ ג״כ בריצה והפציר ולכן פירשו קודם לנוכח אשתו וגם כי לא יאמר להקב״ה ל׳ נתפלר ולכן העתיקו למלת נתפתה כלו׳ שהקב״ה היה מתרלה לו: ח ר״ל דמלת ויעתר אין משמעותו ל׳ תפלה אלא ל׳ הפלרה ורבוי הוא ולא ל׳ תפלה: ט ר״ל איך אפשר לומר דונעתרות נמי ל׳ רבוי הוא א״כ קשה האיך שייך לומר שהשונא ינשק הרבה ועז״פ דומות למרובות ובנס למשא ר״ל אע״פ שאינו נושק אלא פ״א מ״מ דומה בעיניו כאלו נשק הרבה פעמים והנשיקה האחת היא כמשא עליו והא דלא כהיא כאי וכן נעתרות ונו׳ לעיל גבי ויעתר שהוא נמי ל׳ רבוי י״ל דלעיל הוי אלי למימר דמלת ויעתר משמש ב׳ לשונות ל׳ הפלרה ול׳ ריבוי כמו שפירש״י גבי לשבור אוכל שמשמש ב׳ לשונות ל׳ מכר ול׳ קנין וגבי ויעתר לו פי׳ של׳ ויעתר ל׳ הפלרה הוא דלא שייך גבי הקב״ה ל׳ ריבוי לומר שנתרבה מ״ו וא״כ פי׳ של נעתרות נשיקות שונא נמי ל׳ הפלרה הוא כלו׳ שלריכים להפליר בשונא שישק כשונאו אבל עכשיו דפי׳ שגם ויעתר לו פירושו ל׳ ריבוי וא״כ כל ל׳ ויעתר הוא ל׳ ריבוי וא״כ לריכין אנו לפרש קרא דונעתרות נשיקות שונא ל׳ דומות למרובות וק״ל: י לפי שאין דרך המתפללים להתפלל זה לנוכח זה: כ דק״ל ויעתר להם מבע״ל דהא שניהם התפללו ומתרץ לו ולא לה

בית דוד

גְוָוארֶן אוּנ אִיבֶּר גְבֶּעטִין גְוָוארֶן אוּנ אִיבֶּר גֶרֶעט גְוָוארֶן צוּ זַיין תְּפִלָּה, זָאגְט רַשִׁ״י (וְאוֹמֵר אֲנִי) אִיךְ זָאג (כָּל לְשׁוֹן עָתָר) וִוי עֶס שְׁטֵייט דָּס וָוארְט עָתָר (לְשׁוֹן הַפְצָרָה וְרִבּוּי הוּא) מֵיינְט מֶען גֶשְׁטַרְקְט אוּנ גְמֶערְט (וְכֵן וַעֲתַר עֲנַן הַקְּטֹרֶת), מֵיינְט מֶען (מַרְבִּית עֲלִיַּת הֶעָשָׁן) דָּס פִיל רוֹיךְ וָואס אִיז אַרוֹיף גֶגַאנְגֶן אִין דֶר הֵייךְ פוּן דִיא קְטוֹרֶת (וְכֵן הֶעְתַּרְתֶּם עָלַי דִּבְרֵיכֶם) אִיר הָט גְמֶערְט אוֹיף מִיר אַייעֶרֶע רֵייד (אִיר הָט פִיל גֶרֶעט) (וְכֵן וְנַעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׂוֹנֵא) דָּס קִישִׁינְג פוּן שׂוֹנֵא אִיז פִיל, וִוי פִיל אַשׂוֹנֵא קוּשְׁט אִיז צוּ פִיל (דּוֹמוֹת לִמְרוּבּוֹת וְהִנָּם לְמַשָּׂא) וַוייל מֶען קֶען זַיינֶע קוּשִׁין נִיט לֵיידֶען אִיז יֶעדֶער קוּשׁ צוּ פִיל: (לְנוֹכַח אִשְׁתּוֹ) גֶעגְנִין זַיין ווַייבּ (זֶה עוֹמֵד בְּזָוִית זוֹ וּמִתְפַּלֵּל) יִצְחָק אִיז גֶשְׁטַאנֶען אִין דֶעם ווִינְקֶל אוּנ הָט גְבֶּעטֶען (וְזוֹ עוֹמֶדֶת בְּזָוִית זוֹ וּמִתְפַּלֶּלֶת) אוּנ רִבְקָה אִיז גְשְׁטַאנֶען אִין דֶעם אַנְדֶערְן ווִינְקֶל אוּנ הָט גְבֶּעטֶען: וַיֵּעָתֶר לוֹ). הקב״ה אִיז אִיבֶּר גְבֶּעטֶן גְוָוארֶן צוּ. אִים (לוֹ וְלֹא לָהּ) צוּ אִים אוּנ נִיט צוּ אִיר (שֶׁאֵין דּוֹמֶה תְּפִלַּת צַדִּיק בֶּן רָשָׁע) ווַייל דִי תְּפִלָּה פוּן דֶעם צַדִּיק וָואס עֶר אִיז אַזוּן פוּן אַרָשָׁע אִיז נִיט גְלַייךְ (לִתְפִלַּת צַדִּיק בֶּן צַדִּיק) צוּ דִי תְּפִלָּה פוּן אַצַדִּיק וָוס עֶר אִיז אַזוּן פוּן אַצַדִּיק (לְפִיכָךְ לוֹ וְלֹא לָהּ) דְרִיבֶּר אִיז הקב״ה אִיבֶּער גְבֶּעטֶען גְוָוארֶען צוּא אִים נִיט צוּא אִיר: (כב) (וַיִּתְרוֹצְצוּ), זָאגְט רַשִׁ״י (עַל כָּרְחָךְ הַמִּקְרָא הַזֶּה אוֹמֵר דָּרְשֵׁנִי) דֶער פָּסוּק זָאגְט מֶען מוּז אִים לֶערְנֶען מִיט אַדְרַשׁ (שֶׁסָּתַם מַה הִיא רְצִיצָה זוֹ) דֶר פָּסִיק הָט פַר מַאכְט אוּנ הָט נִיט גֶזָאגְט וָואס מֶען

פירוש רד״ק

צו פי׳ לנוכח אשתו. כי בשעת התפלה היה עומד לנכחה כדי שיכוין לבו עליה. (כב) (ויתרוצצו).

פירוש לתורת אלהים

אַקֶעגְן זַיין ווַייבּ (עַיין רש״י). וַיֵּעָתֶר אוּנ גָאט אִיז אִיבֶּער גְבֶּעטִין אוּנ אִיבֶּער גֶרֶעט גְוָוארֶן צוּ אִים (עַיין רש״י) וַתַּהַר אוּנ זַיין ווַייבּ רִבְקָה אִיז טְרָאגֶענְדִיג גְוָוארֶען: (כב) וַיִּתְרוֹצְצוּ הַבָּנִים

ספר הישר

אִיז עֶר אַלְט גְוֶועֶן פֶעצְצִיג יָאר אוּנ עֵשָׂו הָט גֶבְּרַאכְט דָס ווַייבּ קַיין חֶבְרוֹן ווִי זַיין פָאטֶער אִיז גְזֶעסֶן אוּנ הָט זִיךְ דָּרְט בַּזֶעצְט. אוּנ אַז יִצְחָק אִיז אַלְט גְוָוארֶן הוּנְדֶרְט אִין צְוָואנְצִיג יָאר אִיז יַעֲקֹב דֶעמָאלְט אַלְט

בִּמְעָהָא וַאֲמַרַת אִם כֵּן לְמָא דְנַן אֲנָא וַאֲזָלַת לְמִתְבַּע אוּלְפַן מִן קֳדָם יְיָ:

בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה׃ ויאמר

שפתי חכמים

וגו׳ : ל ר"ל כיון שסתם מה היא רצ לס זו א"כ תמתמא כי׳ רצילה כורך אחר נשים המעוברות וא"כ למה כתיב אח"כ א"כ למה זה אנכי וכי אינה יודעת שיהיה לה צער כעיבור אלא ודאי כמו שדרשו רז"ל שהיא לי׳ רצילה ואין דרך להיות כן באחר נשים ופז"פ את"כ והאמר א"כ שאחר כעיבור שלי יותר מבאחר נשים למה זה אנכי : מ דאל"כ ותדרוש את ה׳ מבעי"ל מאי והלך ובלא הלא כל הארץ כבודו ואין מנרא שהלכה לבה"ד של עבר בזמן שהיי שם קיים דהוא כי׳ בן בנו של שם וא"ל לתה לא הלכה אלא להרבה שברי גם הוא כי׳ נביא וי"ל דהקב"ה סיבב

רש"י

זו ל וכתב א"כ למה זה אנכי · רבותינו דרשוהו ל׳ ריצה כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת עוברת על פתחי ע"ז עשו מפרכס לצאת ד"א מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות : ותאמר אם כן · גדול צער העבור: למה זה אנכי. מתאו׳ ומתפללת על הריון: ותלך לדרוש · לבית מדרשו מ של שם : לדרוש את

בית

מיינט מיט דעם ווארט (ויתרוצצו) · מיר קענן ניט זאגן (ויתרוצצו) מיינט מען זייא האבען זיך געשטויסן · דס איז דאך ביי אלע ווייבער ווס ווענן טראגעדיג מיט אצווילינג · דט דאך רבקה וויך ניט גדארפט וויגדרן פאר וואס בייא איר איז אויך אזו (ויתרוצצו) אונ דר פסוק שרייבט רבקה דט גזאגט (אם כן) אויב עס איז אזו (למה זה אנכי) פאר ווס בין איך אנדערש פון אלע ווייבר · דרייבר (רבותינו דרשוהו) לערנן דיא רבנן (לשון ריצה) לויפן · ויתרוצצו מיינט מען זייא ווענן גלאפן (כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר) ווען זיא איז גגאנגן נעבין בית המדרש פון שם ועבר אונ זיא הט געהערט ווי מען לערינט תורה (יעקב רץ ומפרכס לצאת) איז יעקב גלאפן אונ

דוד

בויך אונ הט גצאפלט ארוס צו גיין (עוברת על פתח עבודת כוכבים) ווען זיא איז גגאנגן נעבן אקלויסטר (עשו מפרכס לצאת) הט עשו גצאפלט ארוס צו גיין (דבר אחר) נאך אפשט איז ויתרוצצו מיינט מען (מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות) זיי האבן זיך געקריגט יעדר פון זיי הט גוואלט ירשנן ביידע וועלטן עולם הזה אונ עולם הבא: (ותאמר אם כן) · (גדול צער העבור) רבקה הט גזאגט אוב דר צער פון טראגן איז אזו גרוס (למה זה אנכי מתאוה ומתפללת על הריון) צו ווס הב איך אזו שטארק גגליסט אונ גבעטן איך זאל טראגון : (ותלך לדרוש) · זאגט רש"י (לבית מדרשו של שם) זיא איז גגאנגן צום בית המדרש פון שם : (לדרוש את ה׳) · צוא פרעגן

פירוש

בשנוצרו והגיעו לזמן התנוע׳ היו מתנועעים מאד עד שנדמה לה שהיו רצים זה לקראת זה . (ותאמר אם כן)· אחר שהרגיש׳ בעצמ׳ זה השנוי תמהה בעצמ׳ ושאלה לשאר הנשים אם יש אשה שיקרה לה כך · ואמרו לא . אמרה אם כן למה זה אנכי משונה משאר הנשים בזה : (ותלך לדרוש את ה׳) יש בדרז"ל (ב"ר ס"ג) שהלכ׳

רד"ק

לבית מדרשו של שם לדרוש את ה׳ מאת שם מהו הדבר הזה שקרה לה . ויאומן כי שם הי׳ חי שהרי חי אחר אברהם אבינו ל"א שנה · ואם הוא מלכי צדק הי׳ בירושלים ולמה נאמר שהניח׳ אברהם אבינו שהית׳ עמו והי׳ נביא גדול והלכ׳ לירושלים אל שם לדרוש את ה׳ כי אברהם אבינו חי עד שהיו יעקב ועשו בני ט"ו שנה

פירוש לתורת אלהים

בקרבה אונ דיא קינדער האבן זיך געשטויסן אין איר בויך (עיין רש"י). ותאמר הט רבקה גזאגט אם כן אז דער צער פון דעם טראגען איז יוא אזו גרויס למה וואריס האב איך גגלוסט אונ האב מתפלל גוועזן איך זאל טראגען ווערין ותלך אונ זי איז גנגען אין דעם בית המדרש פון שם ועבר לדרוש צו פארשטין די לערנונגען פון נאט זיי זאלן איר זאגין ווס דס בטייט :

ספר

גוועזן זעכציג יאר . אונ ווי שם איז געשטארבן דט זיך יעקב איס געקערט צום פאטער קיין חברון. אונ דעמאלט זענען געקומען מעגלן פון חרן אונ האבן אנגזאגט צו רבקה אז איר ברודרס ווייב ווס הייסט עדינה הט גהאט צווי טעכטער אונ לבן הט זיי גנומען גזאגט : זיא עלטסטע האט גרופען לאה אונ דיא צווייטע רחל. אונ ווי יצחק איז אלט געווארן זענען איס די אויגן פינסטער געווארן פון דר ווערטער אונ עס איז איס געווארן טונקל פר דיא אויגן אונ קען גאר ניט זעהן. בעת אין דר צייט הט יצחק גרופן זיין זון עשו אזו צוא זאגען נעם דיין

הישר

שווערד אונ דיין בויגן אונ גיי אין פעלד אריין אונ יאג איין גיעג אונ מאך מיר דר פון אגוטס עסין אונ וואהרט מיר ברענגן אזו וועל איך דס עסין אונ גאנץ דעם עסין וועל איך דיך בענטשין. ווייא רבקה האט דר הערט דיא רייד פון יצחק הט זיא גרופן איר זון יעקב אונ הט איס גזאגט אזו אונ אזו הט דיין פאטער יצחק גזאגט צו דיין ברודר עשו אונ אזו הב איך געהערט. אצינד איל אונ טו דס ווס איך וועל דיר זאגן גיי צו דיא שאף אונ זאלסט נעמען צווייא גיטע ציקליך אונ איך וועל מאכן פון זייא גיטע געקעכטס ווי דיין פאטער יצחק הט ליב אונ די זאלסט

כג וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ וְרַב

סגוים ק'

קֳדָם יְיָ: כג וַאֲמַר יְיָ לַהּ תְּרֵין עַמְמִין בִּמְעַיְכִי וְתַרְתֵּין מַלְכְוָן מִמְּעַיְכִי יִתְפָּרְשׁוּן וּמַלְכוּ מִמַּלְכוּ יִתְקַף וְרַבָּא יִשְׁתַּעְבֵּיד

יעב ד

תו"א שני גוים. ברכות נז ע"ז י : ולאם מלאם. פסחים מב מגילה ו ס"טה מא סנה' לב :

בעל הטורים

כן נח : (כג) גוים. גיים כתיב רמז לעשרה אומות שבאו להחריב את ביהמ"ק אכלי אדום וישמעאלים וגו' וכם י'. ד"א גיים עולה ס"ג זה נתברך בן ס"ג וזה בא בס"ג אומות בחורבן בית שני דז' אומות נעקרו והיינו דכתיב הכל ס"ג יחדו נאלחו: שני גוים בבטנך. בגי' זה ר' יהודה ואנטונינוס : ולאום מלאום יאמץ. יגבר על חבירו ויחריבו והיינו דכתיב אמלאה

רש"י

את ה'. שיגיד לה מה תהא בסופה : (כג) ויאמר ה' לה · ע"י שליח ג לשם נאמר ברוח הקודש והוא אמר לה : שני גוים בבטנך. גיים כתיב ם כמו (המו) גאים אלו אנטונינוס ורבי שלא פסקו מעל שולחנם לא צנון ולא חזרת ע לא בימות החמה ולא בימות הגשמים (ע"א י"א) : ושני לאומים אין לאום פ אלא מלכות : ממעיך יפרדו. מן המעים הם נפרדים זה לרשעו צ וזה לתומו : מלאם יאמץ

וזה כוא גהות אבל רבי בעלמו לא הי' אוכל (רא"ם וע' בנח"י) : צ פי' שייך אלא במלכים וכ"ה בהדיא ברש"י ע"א ד' ב' :

ביאור

ביי הקב"ה (שֶׁיַּגִּיד לָהּ מַה תְּהֵא בְּסוֹפָהּ) עֶר זָאל איר זָאגֶן וָוס וֶועט זַיין איר סוֹף : (כג) (וַיֹּאמֶר ה' לָהּ) · הקב"ה הָט גְזָאגְט צוּא איר (עַל יְדֵי שָׁלִיחַ) דוּרְךְ אַשָׁלִיחַ (לְשֵׁם נֶאֱמַר עַל יְדֵי רוּחַ הַקוֹדֶשׁ) צוּ שֵׁם אִיז גְזָאגְט גְוָוארוּן פוּן הקב"ה דוּרְךְ רוּחַ הַקוֹדֶשׁ (וְהוּא אָמַר לָהּ) אוּנ שֵׁם הָט גְזָאגְט צוּא רִבְקָה : (שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ) · זָאגְט רש"י (גַיִים כְּתִיב) אוּנ פָּסוּק שְׁטֵייט גַיִים (כְּמוֹ) וִוי עֶס וָולְט גְשְׁטַאנֶן (גֵאִים) גְרוֹיסֶע לַייט (אֵלוּ אַנְטוֹנִינוּס וְרַבִּי) דָאס זֶענֶן אַנְטוֹנִינוּס (דֶער קֵיסָר פוּן רוֹים) אוּנ רַבִּי (דֶר נָשִׂיא פוּן יוּדִין) (שֶׁלֹּא פָּסְקוּ מֵעַל שֻׁלְחָנָם לֹא צְנוֹן וְלֹא חֲזֶרֶת) עֶס הָט נִיט אוֹיף גְהֶערְט פוּן

פירוש

ומה שאמר ותלך לדרוש את ה' . אולי אברהם היה יושב בבית אחר עם קטורה ובניה : (כג) (ויאמר ה' לה) · ע"י הנביא . הי' אברהם או שם : (שני גיים) בשני יודי"ן וקרי בוי"ו יו"ד. ודרשו (ע"ז י"א) הכתב

רשב"ם

את ה' : (כג) ויאמר ה' לה . ע"י נביא : שני גוים . אל תיראי כי צער העיבור שלך בשביל שתאומים יש בבטנך שמרוב' צער העיבור של שנים מעיבור אחד : ושני לאמים . מלכיות · כדכתיב מלכי ארץ וכל לאמים כפל לשון הוא·אבל לאמים הוא עמים ומתוך שהנביא התחיל לומר לה נמר ופירש לה כל העתידות:ורב יעבוד צעיר ולכן אהבה את יעקב שאהבו הקב"ה וכדכתי' ואהב את

שפתי חכמים

סיכב כן לכעלים מאברהם ענין ההריון שלא ילטער שהרי מת אברהם קודם שילא עשו לתרבות רעה כדי שתהא מיתתו בשיבה טובה : נ דאין שייך לומר דהוא עלמו קאמר לה כיון שהיא עלמה לא היתה מדברת אל השכינ' ועי"ל דרש"י דייק מדכתיב ויאמר ה' לה ולא כתיב ויאמר לה ה' כמ"ש גבי הגר ויאמר לה מלאך או ויאמר לה בועז אלא ודאי ה"פ ויאמר ה' לשליח שיאמר לה : ס והוא לי' גאים כי היו"ד בא במקום אל"ף : ע פי' דאנטונינוס בא מעשו ורבי בא מיעקב וק' הא אמרי' בכתובות בשעת פטירתו של רבי זקף י' אלבעותיו כלפי מעלה וכו' ואמר לא נהניתי מעולם הזה לפי הטורח שיגעתי אפי' באלבע קטנה. וי"ל דבני ביתו היו אוכלין ולא פסקו משולחנם פ דאל"כ ושני לאמים ל"ל. (מהר"י) דיוקו ממלת יאמץ דלא שאין הכוונה בזה להודיע לה מה שיש במעיה שהרי כבר אמר שני

דוד

צוּא זַיין אוֹיף זַייֶער טִישׁ רֶעטַאךְ אוּנ חֲרֵיין (לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים) נִיט זוּמֶער אוּנ נִיט וִוינְטֶער (רֶעטַאךְ אוּנ חֲרֵיין אִיז אַייבֶּעג גְוֶוען אוֹיף זַייֶער טִישׁ זוּמֶער אוּנ וִוינְטֶער °) : (וּשְׁנֵי לְאוּמִים) . זָאגְט רש"י (אֵין לְאוֹם אֶלָּא מַלְכוּת) לְאוֹם אִיז טַייטְשׁ מְלוּכָה · צְווַיי מְלָכִים וֶועלִין פוּן דִיר גְבָּארֶן וֶוערוּן · (מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ) · מֶען מַיינְט (מִן הַמֵּעִים הֵם נִפְרָדִים) בַּלְד וִוי זַיי וֶועלֶן אַרוֹיס גֵיין פוּן דַיינֶע גְדֶערִים וֶועלֶן זַייא זַיין אָפּ גֶשַׁיידְט אֵייגֶער פוּן אַנְדֶרִין (זֶה לְרִשְׁעוֹ וְזֶה לְתוּמוֹ) דֶר וֶועט גֵיין צוּ זַיין שְׁלֶעכְטְס אוּנ דֶר וֶועט גֵיין צוּא זַיין פְרוּמְקַייט : (מִלְאוֹם יֶאֱמָץ) · אֵיין מְלוּכָה וֶועט זִיךְ

רד"ק

כמו גאים . זהו רבי ואנטונינוס . והקרי כמשמעו גוים כמו שאמר ושני לאומים · ויתכן שיאמר ג"כ גיים בשני יודין בשקל איים . אלא שלא מצאנוהו בקרי . והנה רז"ל נשתמשו בשם בהנעת היו"ד עין הפעל ואמרו

פירוש לתורת אלהים

(כג) וַיֹּאמֶר יְיָ לָהּ הָאט גָאט צוּ אִיר גְזָאגְט (עיין רש"י) שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ צְוַויי פֶעלְקֶר זֶענִין אִין דַיין בּוֹיךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים אוּנ צְוַויי קִינִיגְרַייכֶן מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וֶועלִין זִיךְ אָפּ שַׁייְדֶען פוּן דַיינֶע גְדֶערִים (עיין רש"י). וּלְאֹם אוּנ אֵיין קִינִיגְרַייךְ מִלְאֹם פוּן דֶעם אַנְדֶערִין קִינִיגְרַייךְ יֶאֱמָץ וֶועט זִיךְ

°) הערה צו וויסען דעם ענין וואס רש"י שרייבט פון אנטונינוס אונ רבי וואס אויף זייער טיש איז אייביג געווען צנון אונ חזרת [רעטאך אונ חריין] אונ וואס גיהער דאס צום ענין פון רבקה קען מען זאגען די גמרא ואגט אין מסכת עבודה זרה . אנטונינוס האט גיזאגט צו רבי די שרים פון רוים זענען מיך מצער · וואס זאל איך טאן · איז רבי געגאנגען מיט אנטונינוס עמליכע מאל שפצירען אין גארטין אונ יעדען טאג האט רבי אויסגער בן

יזעירא : כג ושלימו יעבד צעיר: כד וימלאו ימיה ללדת

תרא ויתמלי. פרנית ה :

והנה

שפתי חכמים

נ״ס בכתנך רק הכוונה כיון להודיע לה חיכות כגוים שבבטנה היה ולומר שבצורם בתציה נסרם לאתם לאויר העולם הם ספרדים זה מזה שלא כמנהג זה לרשעו וזה להותו בצורם בתציה ולכן כי׳ נתקום יפרדו שבות לי׳ עתיד נפרדים שבות לי׳ כינוני לומר שכבר הם נפרדים בתציה. כרא״ם. וא״ת הרי הלינו בספרי שאינילכ״ר שולם כאדם נמצי אתו כדכתיב מנעוריו פי׳ הבונבר מתצי אתו. כנ״ת פי׳ שאין האדם מתאוה כילכ״ר התאות קודם שנולד אבל מה שאמו רץ ותפרכם בעברה לזני פ״ת זה פי׳ נטעו שרלה להדבק כמינו ע״ש : ק לומר לא

רש״י

יאמין . לא יסוו בגדולה כשזה קם זה נופל וכה״א אמלאה החרבה (יחזקאל כו) לא נתמלאה צור אלא מחרבנה של ירושלים : (כד) וימלאו ימיה . אבל בתמר כתיב ויהי בעת לדתה . שלא מלאו ימיה כי לז׳ חדשים ילדתם: והנה תומם . חסר ובתמר תאומי׳ מלא לפי ששניהם צדיקי׳ אבל כאן אחד צדיק ואחד

יכיו שניהם בגדולה בזמן א׳ אלא וכו׳ ות״ם תאומים כמו מכל

בית

שטארקין פון די אנדרע מלוכה (לא ישוו בגדולה) זיי וועלן ניט זיין מלכים ביידע גלייך אונ איין צייט (כשזה קם זה נופל) ווען דר וועט אויף שטיין צו זיין מלוכה . וועט דער אנדרר פאלין פון דיא מלוכה . ווייל איינר וועט אוועק נעמן די מלוכה פון דעם אנדרן (וכן הוא אומר) אונ אזו זאגט דר פסוק אמלאה החרבה . צור האט גזאגט איך בין פיל גווארן ווען ירושלים איז חרב גווארן (לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים) צור איז פיל (בי״ד) גיווארן נאר ווייל ירושלים איז חרב גיווארן : (כד) (וימלאו ימיה) . עס איז פיל גווארן איהרע טעג פון טראגין . עס האט זיך געענדיגט דיא ניין חדשים . זאגט רש״י (אבל בתמר כתיב ויהי

דוד

בעת לדתה) ביי תמר שטייט עס איז גוועזן אונ די צייט ווען זיא האט געבארין (שלא מלאו ימיה) עס איז ניט פיל גווארן די טעג פון איר טראגן . זיא האט ניט אוס גטראגן דיא ניין חדשים (כי לשבעה חדשים ילדתם) ווייל זיא האט זיי געבארין צו זיבען חדשים : (והנה תומם) . זאגט רש״י (חסר) עס פעלט . עס דרף שטיין תאומים (ובתמר תאומים) אונ ביא תמר שטייט תאומים (מלא) פיל מיט אאלף אונ מיט איוד (לפי ששניהם צדיקים) ווייל ביידע קינדר זענן גוועזן צדיקים זענן זייא גוועזן אריכטיגר צווילינג (אבל כאן אחד צדיק ואחד רשע) אבר ביי רבקה איז גוועזן איינער אצדיק אונ איינר ארשע איז ניט גוועזן אריכטיגר צווילינג . דהיינו

פירוש

(יבמות דף ע״ו) אבל״*) בנייהן לית בהן . ואמרו גויה בשקל אלמנות היות . ואמר לה הנביא בשם ה׳ כי זה הסימן שמצא׳ בעצמ׳ מימן על שני עוברי׳ למה שעתידין להיות כי שני גוים יהיו . ולא יהיו לגוי אחד כמו שהם ברוב הנולדים מאב אחד ומאם אחת . והסימן כי גם בבטן רצים זה כנגד זה והיא לאות כי כן יעשו משיולדו ויעמדו על דעתם יהיו לעולם זה כנגד זה וזה איב לזה : (ושני לאומים) . כבר כתבנו כמה פעמים כי מנהג הכתוב בכפול הענין בשינוי המלות . (ממעיך יפרדו) . משיצאו ממעיך יראה בהם שהם נפרדים זה מזה שהאחד יצא אדמוני כלו כאדרת שער והאחר כשאר הבנים וכן יהיו נפרדים במעשיהם כשיגדלו כמו שאמר . כי זה יהי׳ איש ציד וזה יהי׳ איש תם וכן יהיו נפרדים בלבבות כי זה ישנא את זה לעולם . (ולאם מלאם יאמץ) . לעולם לא יהיו שוים ביכולת אלא האחד יגבר על חבירו לעולם . לפ״ד שלאם רפה ודינה

רד״ק

להרגש ובמיה רבים . כמו מבציר אביעזר (שופטים ח׳ ב׳) מגבורתם בושים (יחזקאל ל״ב) והדומים להם : (ורב יעבוד צעיר) לא זכר עמהם מלת את שהיא מורה על הפעול . והנ׳ הדבר מסופק ולא באר מי יעבוד את חבירו . הרב את הצעיר או הצעיר את הרב אלא שיש בו מעם ביאור . כי ברוב הפועל הוא הראשון אלא בדברים שאין לספק בהם . כמו אבנים שחקו מים (איוב י״ד) מים תבעה אש (ישעי׳ ס״ד) והי׳ זה שלא התבאר הענין בנבוא׳ הזאת לפי שפעמים יעבוד רב את הצעיר כמו שהי׳ בימי דוד. ופעמים יעבוד הצעיר את הרב כמו שהוא היום. וטעם הביאור שיש בנבוא׳ זו כי רוב הימים הרב יעבוד את הצעיר לפיכך היה הפועל ראשון. וכן יהי׳ אחר שוב שביתנו. ורב ר״ל הגדול בזמן יציאתו לעולם ואע״פ שהזמן מועט קרא אותו היוצא ראשון רב והשני היוצא אחריו צעיר. וכן לא רבים יחכמו (איוב לב) גדולים בשנים : (כד) (וימלאו

פירוש לתורת אלהים

זיך שטארקן (עיין רש״י). ורב אונ דר גרעסר יעבוד וועט דינען צעיר דעם יונגסטן : (כד) וימלאו ימיה ללדת אונ עס איז ווארען דער פולט איהרע טעג צו געבארין והנה תומים

ספר הישר

בריינגן דם געקעכטס צו דיין פאטר אונ ער וועט דם עסן איידר דיין ברודר וועט קומן פון זיין געיעג בדי דיין פאטר זאל דיך בענטשן. אונ יעקב האט גאייעט אונ האט גטין אזו ווי זיין מוטער האט אים גהייסן אונ האט גבראכט דם עסן פר דעם פאטער איידר עשו איז גקומן פון געיעג אונ יצחק פרעגט צו יעקב ווער ביסטו האט יעקב גזאגט צום פאטר איך בין דיין בכור עשו איך האב גטון אזו ווי דו האסט מיר גזאגט אצינד מיין פאטר שטיי אויף אונ עס פון מיין געיעג בדי דו זאלסט מיך בענטשן אונ יצחק איז אויף גשטאנען אונ האט גגעסן אונ גטרונקן אונ געשמעקט דם הארין אונ האט אים גבענטשט . אונ תיכף ווי יעקב איז ארויס גנגנגין פון זיין פאטר יצחק איז עשו אן גקומן פון

*) כנ״ל בס וכן בפתיקו פתים׳ (קדושין סח) תוס׳ ד״ה אמר קרא לא התחתן אלא בשבעה ע״ש פינו בספרינו כגי׳ הנמ ירמת כבתלוקת :

וְהִנֵּה תוֹמִם בְּבִטְנָהּ׃ כה וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו׃ כו וְאַחֲרֵי־

תו״א וילא. פסחים ה:

כן

יוֹמַהָא לְמֵילַד וְהָא תְיוֹמִין בִּמְעַהָא׃ כה וּנְפַק קַדְמָאָה סְמוֹק כּוּלֵּיהּ כִּגְלִים דִּשְׂעַר וּקְרוֹ שְׁמֵיהּ עֵשָׂו׃ כו וּבָתַר כֵּן נְפַק

בעל הטורים

אמלאה החרב׳ : (כד) תומם. חסר י׳ וא׳ שחסר׳ י״א כנגד י״א שבטים שהית׳ ראוי׳ להוליד כדאי׳ במדרש : (כה) אדמוני. ב׳ במס׳ הכא ואידך ו:וא אדמוני עם יפה עינים גבי דוד כשרא׳ שמואל את דוד אדמוני אמר זה שופך דמים כעשו וע״כ נא׳ עם יפה עינים עם דעת סנהדרין הוא שופט שנקראו עיניס שנא׳ ואם מעיני העדה : אדמוני. מלמד שהשחית רחם אמו ונתגולל בדם ד״א אדמוני מלי׳ אדם שילא בעל שער כאדם גדול והיינו כאדרת שער שהי׳ מלא שערות כאדרת שאם הוא מלי׳ אודם אדרת שער אינה אדומה : עשו שהי׳ עשוי ונגמר. עשו בגי׳ שלום שהלמלא שמו שהוא שלום הי׳ מחריב העולם ד״א עשו ע׳ ש״ו שזה השליט לע׳ אומות שבראתי בעולם : (כו) ואחרי כן יצא אחיו. כ״ן עולה ע׳ שע׳ אומות כן חוץ מיעקב : וידו

רשב״ם

יעקב : (כד) והנה תומים. בכל דבר הדוש רגיל לומר כן ׳ וכן ויהי בבקר והנ׳ היא לאה כי עד עתה היה סבור שהיא רחל וכן ויקץ פרע׳ והנ׳ חלום כי לא היה סבור שהיה חלום עד שניער משנתו : (כה) אדמוני. רו״ש בלעז : כאדרת שער. שלובשים הרועים : ויקראו. כל העולם

רש״י

רסט : (כה) אדמוני ׳ סי׳ הוא ד שיהא שופך דמים (בראשית רבה) : כלו כאדרת שער. מלא שער כטלית ש של למר המלאה שער פלוקיר״א בלעז (האריג. פיל מיט האר) : ויקראו שמו עשו ׳ הכל קראו לו כן לפי שהיה נעשה ונגמר בשערו כבן שנים הרבה : (כו) ואחרי כן יצא אחיו

שפתי חכמים

מלמדי שהוא כמו תן ולא יותר ממנו כלו׳ שכאחד יקח כאומץ מחבירו ולור כוא מלכות עשו : ר פי׳ לא נכתב זה פה אלא לסימן דאל״כ מה בא להודיענו שהוא אדמוני בשלמא כאדרת שער בא לתת ׳טעם למה שמו עשו. ואה דכתיב גבי דוד והוא אדמוני כבר פי׳ רז״ל בדוד כתיב עם יפה עינים שפיכות דמים שלו הי׳ ע״פ סנהדרין הנקראים עינים : ש ר״ל דשער

בית

פֶעלְט אוּנ וָוארְט אוּנ עֶס שְׁטֵייט תּוֹמִם׃ (כה) (אַדְמוֹנִי) ׳ זָאגְט רש״י (סִימָן הוּא שֶׁיְהֵא שׁוֹפֵךְ דָּמִים) דָאס אִיז גִיוֶען אַצֵייכֶן אַז עֶר וֶועט פַאר גִיסֶן בְּלוּט ׳ עֶר וֶועט הַרְגֶנֶן מֶענְטְשֶׁן : (כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר) ׳ מֶען מֵיינְט (מָלֵא שֵׂעָר כְּטַלִּית שֶׁל צֶמֶר הַמְּלֵאָה שֵׂעָר) עֶר אִיז גִוֶוען פִיל בַּדֶעקְט מִיט הָאר וִוי אַוָולִין קְלֵייד וָוס אִיז פִיל בַּדֶעקְט מִיט הָאר :

דוד

(וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו) ׳ זָאגְט רש״י (הַכֹּל קָרְאוּ לוֹ כֵּן) אַלֶע הָאבֶּן אִים אַזוֹ גְרוּפֶען ׳ עֵשָׂו (לְפִי שֶׁהָיָה נַעֲשָׂה וְנִגְמַר בִּשְׂעָרוֹ כְּבֶן שָׁנִים הַרְבֵּה) ווַייל עֶר אִיז גִוֶוען מִיט זַיינֶע גְלִידֶער אוּנ מִיט זַיינוּ הָאר אַפֶּערְטִיגֶר ווִי אַקִינְד וָוס אִיז אַלְט עֶטְלִיכֶע יָאר : (כו) (וְאַחֲרֵי כֵן יָצָא אָחִיו וגו׳) ׳ זָאגְט רש״י שמעתי

פירוש רד״ק

ימיה) ימי העבור. (והנה תומים בבטנה) והנה יצאו התאומים שהיו בבטנה. תומים חסר אלף השורש שהוא עי״ן הפעל. ויש בו דרש לפי שהאחד צדיק והאחד רשע : (כה) (אדמוני) וברוב הנולדים יצאו אדומים אלא ר״ל אדמוני חזק באדמימות. (כלו כאדרת שער) הי׳ כולו מלא שער כמו האדרת שהיא בעלת שער שתלוים בה תלתלי שער הצמר באותה שקורין קלצא.והי׳ בשני דברים אלו משונה משאר הנולדים ׳ (ויקראו) הרואים אותו. לפי שראו זה מעשה זר קראוהו כן. ואפשר ויקראו. יצחק ורבקה : (כו) (וידו

פירוש לתורת אלהים

עֶס אִיז גִוֶוען אַצְווִילוּנְג אִין אִיר בּוֹיךְ : (כה) וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אוּנ דֶער עֶרְשְׁטֶער אִיז אַרוֹיס גִיגַאנְגֶען אַדְמוֹנִי רוֹט כּוּלוֹ פוּל מִיט הָאר (עיין רש״י) וַיִּקְרְאוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְרוּפֶען זַיין נָאמֶען עֵשָׂו (עיין רש״י) : (כו) וְאַחֲרֵי כֵן יָצָא אָחִיו אוּנ דֶר נָאךְ אִיז אַרוֹיס זַיין בְּרוּדֶער וְיָדוֹ אוּנ

ארעטאך אוּנ האט אים געליינט אויף דעם טיש. האט אנטונינוס פרשטאנין וואס רבי מיינט. ער זאל הרגנין דיא שלעכטי שרים פין רייב איינציגוויז ניט אלע מיט איין מאל. נאך אזאך האט אנטונינוס געשיקט פרעגין צו רבי זיין מאכטער האט מזנה גיוועז. אויב ער זאל זיא הרגנין. האט רבי צו אים געשיקט חזרת [דאס הייסט אין די גמרא חסא] האט אנטונינוס פרשטאנין אז רבי מיינט ער זאל אויף איר הס אונ רחמנות האבין אונ זאל זיא ניט הרגנין. פון דר צייט אונ וויטער וועגין אצייבין פלעגט אנטונינוס לייגין שטענדיג אויף זיין טיש רעטאך אונ חריין אונ רבי פלעגט לייגין אויף זיין טיש רעטאך אונ חריין [זומר אונ ווינטער] ניט צום עסין נאר וועגין אצייבין ׳ רבקה האט גזעהן אז ביי איר אין בויך איז דא איין קינד ארשע אונ איינער אצדיק. האט זיא גוואלט ווען דאס קינד דער רשע וועט ארוס גיין פין איר בויך זאל זיא אים הרגנין. ערשטינס צו וואס זאל זיא ברענגין ארשע אויף דער וועלט. צווייטינס ווען דער רשע ניט טאהן שלעכטס זיין ברידער דעם צדיק. האט מען איר גיענפערט ווייא רבי האט גיענפערט צו אנטונינוס ער האט אים גשיקט חזרת [חסא] אפילו זיין טאכטיר האט גזינדיגט זאל ער זיא ניט הרגנין. זאל זיא עשין אויך ניט הרגנין אונ וואס זיא האט מורא טאמר וועט עשו שלעכטס טאהן צו יעקב האט מען איר גיוויזן דעם אנדערין סימן וואס רבי הט גשיקט רעטאך צו וויזין דיא קינדער פין עשו וואס וועלין שלעכטס טאהן צו דיא קינדר פין יעקב וועט זייא הקב״ה פר לענדין איינצ׳גוויין :

אֲחוּהִי וִידֵיהּ אֲחִידָא בְּעִקְבָא דְעֵשָׂו וּקְרָא

כֵּן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו

שפתי חכמים

ושער דכתיב בקרא לא קאי על אדרת דא"כ חוץ מאדם אין נקרא שער אלא כולו או נאמר אלא ה"ק כולו שער כאדרת שבות כולו אתר. (נח"י) ברא"ם שבת כסוק אלא בזכריה י"ג ולא ילבשו אדרת שער כרי דשער קאי אאדרת וכ"ם דקרא כולו כי' אלא שער כאדרת כתלאש שער וכל"ל כולו שער כאדרת שער אלא שנ"ק כדמיון מורה ע"ו וכ"ם ברד"ק בשורש שער באדרת במלת שער ע"ש: ת כיון דכתיב ויצא בראשון כיל"ל נמי ויצא בשני ותהרץ שמעתי ת"א וגו' פי' מ"ה לא כתיב שני דמן הדין הי"ל להיות ראשון כמו שפי' בליד' ראשון וכו': א דחל"כ

רש"י

וגו'. שמעתי מדרש אגדה את הדורשו לפי פשוטו כדין היה אוחז בו לעכבו יעקב נולד מטיפה ראשונה ועשו מן השניה צא ולמד משפופרת שפיה קצרה תן בה שתי אבנים זו תחת זו הנכנסת ראשונה תצא אחרונה והנכנסת אחרונה תצא ראשונה נמצא עשו הנוצר באחרונה יצא ראשון ויעקב שנוצר ראשונה יצא אחרון ויעקב בא לעכבו שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה ויפטור את רחמה ויטול את הבכורה מן הדין: בעקב עשו. סי' שאין זה מספיק א לגמור מלכותו

בית דוד

(שמעתי מדרש אגדה הדורשו לפי פשוטו) איך האב געהערט א מדרש וואס זאגט אנלייכן פשט אונ פסוק (כדין היה אוחז בו לעכבו) יעקב האט רעכט געהט וואס ער האט פר האלטן עשו זאל ניט ארויס גיין פון זיין מוטערס בויך פריער פאר אים (יעקב נוצר מטפה ראשונה) יעקב איז בשאפען געווארן פון ערשטן טרפען זרע (ועשו מן השניה) עשו איז בשפן געווארן פון אנדרן טראפן זרע (צא ולמד משפופרת שפיה קצרה) זעה נאר א רעריל וויס ויא איז שמאהל (תן בה שתי אבנים זו תחת זו) מען זאל אריין לייגין אינ רעריל צוויי שטיינדלך פריער איינע אונ אויף איר דאס אנדרע (הנכנסת ראשונה תצא אחרונה) דס שטיינדיל וואס איז אריין גיגאנגען אינ רעריל צום ערשטן גייט זיא ארויס פון רעריל צום לעצטן (והנכנסת אחרונה תצא ראשונה) אונ דאס שטיינדל וואס איז אריין גיגאנגען אין רעריל צום לעצטן. גייט זיא ארויס פון רעריל צום ערשטן (נמצא עשו הנוצר באחרונה יצא ראשון) דארף זיין ווייל עשו איז בשפן געווארן צום לעצטען זאל ער ארויס גיין צום ערשטען (ויעקב שנוצר ראשונה יצא אחרון) אונ ווייל יעקב איז בשפן געווארן צום ערשטן זאל ער ארויס גיין צום לעצטן (ויעקב בא לעכבו) יעקב האט געוואלט פר האלטן עשו ער זאל ניט ארויס גיין פריער פר אים (שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה) ער זאל זיין דר ערשטר צום געבארן ווערן ווי ער איז געוועזן דר ערשטר צום בשפן ווערן (ויפטור את רחמה) ער זאל עפנין דאס מוטער לייב (ויטול את הבכורה מן הדין) וועט ער נעמען די בכורה מיט דעם דין: (בעקב עשו) זאגט רש"י (סימן שאין זה מספיק

פירוש רד"ק

אחרית)• וזה הי' גם כן סימן כי באחרונ' ישלום בעשו כמו שאדם שולט בדבר שאוחז בידו. ועקב הוא סוף

פירוש לתורת אלהים

אונ זיין האנד האט געכאפט אין דעם פערשט פון עשו (עיין רש"י) ויקרא שמו אונ ער האט

ספר הישר

נימען פון פעלד אונ האט איך געבכט גוטע שפייזן אונ האט געבראכט פר דעם פאטר. אונ יצחק האט גוזגט צו עשו וועער איז דער מענש וואס האט מיר געבראכט עסן אונ איך האב אים געבענטשט אידר דו ביסט געקומען צו מיר אונ עשו האט שון געמערקט אז יעקב האט דס געטון. אונ עשו צערנט אונ גרימט אויף זיין ברודר יעקב וואס יעקב האט אים גטון דס דאזיגע אונ עשו זאגט דרום הייסט ער יעקב ווייל ער האט מיך צוויי מאל בטריגט איין מאל וואס ער האט ביי מיר אם גנומט די בכורה אונ דס אנדרי מאל האט ער די ברכה ביי מיר צו גנומען. אונ עשו וויינט איין גרוס גוויין אונ ווי יצחק האט דער הערט אז עשו וויינט האט יצחק גזאגט צו עשו וואס זאל איך טון אז דיין ברודר האט מיט אליגן די א ברכה צו גנומען אונ די נאך האט יצחק אויך געגעבן איין ברכה צו א עשו אונ עשו האט פיינד גהאט צו יעקב דער פאר וואס ער האט די ברכה צו א גנומען דא האט זיך יעקב זייער גפארכטן פר עשו. אונ יעקב איז אויף גלאפען אונ איז אנטלאפן געווארן צו עבר דער זון פון שם אונ האט זיך דארט בהלטן אונ יעקב איז דעמאלט אלט געווען דרייא אונ זעכציג יאר אונ יעקב איז געזעסן אין הויז פון עבר פערצין יאר. אונ לערנט נאך זיין נאמס ווענ אין די טעג האט עדה דס ווייב פון עשו גיבוירן איין זון אונ עשו האט אים גרופן אליפז אונ עשו איז דעמאלט אלט געווען פיערצ אונ זעכציג יאר אונ ישמעאל דר זון פון אברהם איז געשטארבן אין דער צייט אונ ישמעאל האט געלעבט הונדערט זיבן אונ דרייסיג יאר אונ אז עם איז געווען דר סוף פון די פערצין יאר וואס יעקב איז געזעסן אין הויז פון עבר איז יעקב געקומן ברין הרן צום טאטן אונ מוטער אונ ווי עשו האט דער זעהן זיין ברודר יעקב האט דר צארן פון עשו ווידר געברענט אויף יעקב אונ האט אים געוואלט הרגינן אונ די זאך איז געזאגט געווארן צו רבקה האט רבקה גשיקט אונ גרופן איר זון יעקב אונ האט אים געזאגט לויף אויף אונ אנטלויף צו מיין ברודר לבן קיין חרן אונ זאלסט

עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם׃

שְׁמֵיהּ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בַּר שִׁתִּין שְׁנִין כַּד יְלֵידַת יתהון

תו"א ויצחק בן. מגילה יז :

דו ויגדלו

רש"י

מלכותו עד שזה עומד ונוטלה הימנו : ויקרא שמו יעקב ב הקב"ה (אמר אתם קריתון לבכורכם שם אף אני אקרא לבני בכורי שם הה"ד ויקרא שמו יעקב) ד"א אביו קרא לו יעקב על שם ג אחיזת העקב : בן ששים שנה. י' שנים משנשאה עד שנעשית בת י"ג שנה וראויה להריון וי' שנים הללו צפה והמתין לה ד כמו שעשה אביו לשרה כיון שלא נתעברה ידע שהיא עקרה והתפלל עליה ושפחה לא רצה לישא לפי שנתקדש בהר המוריה להיות עולה

שפתי חכמים

דאל"כ וידו אוחזת בו שני : ב דק"ל למה לא כתיב מי קרא אותו ועוד כיון דכתיב ויצחק בן ס' שנה ש"מ דעד השתא לאו ביצחק. משמעי קרא לכן פי' הקב"ה קראו ד"א אביו קראו ולמה לא כתיב יצחק שלא יאמרו האומות אבין קראו יעקב כי ידע שיעקבהו פעמים, מהרש"ל : ג דלפי' ראשון קשה למה צריך לכתוב בעקב עשו מכ"מ בזה ובשביל זה אין זה מספיק וכו' אבל לפי ד"א שאביו קרא לו א"כ בעקב עשו אין מיותר לגמרי כי צריך למכתב כדי ליתן טעם מפני מה קרא לו אביו שם יעקב : ד דק"ל למה המתין כ"כ מלהתפלל עד שנעשה בן ס' שנה יותר מאברהם שלא המתין אלא י' שנים כמו שפירש"י לעיל בפ' וירא והוא המתין כ' שנה ל"פ וכו' וכי תימא כילף מהכא דאם המתין י' שנים אז צריך להתפלל ולא ליקח אשה

בית דוד

לִנְמוֹר מַלְכוּתוֹ) אײדער עשׂו װעט ענדיגן זײן מלוכה (עַד שֶׁזֶּה עוֹמֵד וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ) װעט קומען יעקב אונ װעט די מלוכה אװעק נעמען פון איהם : (וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב) . הקב"ה האט גרופן זײן נאמן יעקב (אָמַר) הקב"ה האט גזאגט (אַתֶּם קְרִיתוּן לִבְכוֹרֵיכֶם שֵׁם) איר האט גרופן אנאמען צו אײער בכור (אַף אֲנִי אֶקְרָא לִבְנִי בְּכוֹרִי שֵׁם) איך װעל רופן אנאמען צו מײן זוהן דעם בכור (הֲדָא הוּא דִכְתִיב) דאס זאגט דער פסוק (וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב) הקב"ה האט גרופן זײן נאמן יעקב (דָּבָר אַחֵר) נאך אזאך װעל איך דיר זאגן (אָבִיו קָרָא לוֹ יַעֲקֹב) זײן פאטער (יִצְחָק) האט איהם גרופען יעקב (עַל שֵׁם אֲחִיזַת הֶעָקֵב) װײל ער האט געהאלטן די פוס פון עשׂו : (בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה) יצחק איז אלט געװען זעכצג יאר װען יעקב אונ עשׂו זענען געבארן געװארן (עֶשֶׂר שָׁנִים מִשֶּׁנְּשָׂאָהּ עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית בַּת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּרְאוּיָה לְהֵרָיוֹן)

צעהן יאר האט יצחק געװארט פון דיא צײט װאס ער האט גנומען רבקה פאר אװײב ביז זי איז אלט געװארן דרײצעהן יאר אונ װעט קענען מעוברת װערן (וְעֶשֶׂר שָׁנִים הַלָּלוּ) דיא אנדרי צעהן יאר (צָפָה וְהִמְתִּין לָהּ) האט ער געקוקט אונ געװארט טאמער װעט זיא מעוברת װערן (כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה אָבִיו לְשָׂרָה) װי דער פאטער האט געטון צו שׂרה (כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִתְעַבְּרָה) אז זיא איז אונ די אנדרע צעהן יאר אויך ניט מעוברת געװארן (יָדַע שֶׁהִיא עֲקָרָה) האט ער געװיסט זיא איז אעקרה (וְהִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ) האט ער געבעטן פון אײבערשטן אונ זיא איז מעוברת געװארן . זאגט רש"י (וְשִׁפְחָה לֹא רָצָה לִישָּׂא) אשפחה (אדינסט) האט יצחק ניט געװאלט נעמען (װי אברהם האט גנומען הגר) לְפִי שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה לִהְיוֹת עוֹלָה תְּמִימָה) װײל ער איז געהײליגט געװארן אויף דעם בארג מוריה ער זאל זײן אקרבן עולה אן אפעלער : (כז) (וַיִּגְדְּלוּ

פירוש רד"ק

הנוף : (ויקרא) . יצחק קרא שמו יעקב . (ויצחק בן ששים שנה) . להוריע כי כ' שנה עמדה רבק' מלדת :

פירוש לתורת אלהים

גרופן זײן נאמן יעקב (עיין רש"י) וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה אונ יצחק איז אלט געװען זעכציג יאר

ספר הישר

דארט זיצין ביז דר צארן פון דײן ברודער עשׂו װעט געשטילט װערין אונ יצחק לאזט ריפען יעקב אונ זאגט צו איהם דו זאלסט ניט נעמען קײן װײב פון די טעכטער פון כנען שטײ אויף אונ גײ צום הויז פון בתואל דער פאטער פון דײן מוטער קײן חרן אונ נעם דיר דארט אװײב פון די טעכטער פון לבן אויך זאג איך דיר אז דוא זאלסט ניט פאר געסין אונ באט ב"ה אונ נאט ב"ה װעט דיך אום קערין צום לאנד װי דײנע עלטערן זענין געװען מיט פיל קינדער אונ מיט פול גיטס אונ פיל עשירות אונ פרײד אונ יצחק פר לענד פון צו נבטין צו זײן זון יעקב אונ צו בענשין אונ האט איהם געגעבן פול מתנות אונ האט איהם אװעק געשיקט אונ יעקב האט צו געהערט די אלע רײד פון זײן פאטער יצחק אונ פון זײן מוטער רבקה

אונ איז אויף געשטאנען אונ געגאנגען קײן פדן ארם יעקב אונ דערמאלט אלט געװען זיבין אונ זיבציג יאר אונ װי יעקב איז ארום געגאנגען פון באר שבע נאך חרן האט עשׂו גרופן זײן זון אליפז אונ האט צו איהם געזאגט אז קײנער זאל ניט הערין אצינד אײל אונ נעם דיא שװערד אונ יאג נאך מײן ברודער יעקב אונ זאלסט איהם הרגינ'ן, אונ אליפז איז אויף געשטאנען אונ האט גנומען צעהן מענשען פון זײן מוטערס ברודער אונ איז נאך געיאגט נאך יעקב . אונ װי יעקב האט דער זעהן אז אליפז יאגט איהם נאך מיט צעהן מענשען . אזוי איז יעקב געבליבן שטײן אויף דעם ארט װי ער איז געשטאנען כדי ער זאל װיסען װאס דאס בטײט דען ער האט נאר ניט געװיסט פון קײן שום זאך. אונ אליפז האט אויס געצויגן די שװערד אונ איז געגאנגען מיט זײנע

יְתֵהוֹן : כז וּרְבִיאוּ עוּלֵימַיָא וַהֲוָה עֵשָׂו גְבַר נַחְשִׁירְכָן גְבַר נָפֵיק חַקְלָא וְיַעֲקֹב גְבַר שְׁלִים מְשַׁמֵּשׁ בֵּית

כז וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם

תו״א ויעקב איש. כתרה קנג :

רשב״ם

העול׳שמו עשו. אדמעשוי ונגמר שהי׳ בעל שער:(כז) יודע ציד · לצוד ציד להביא: יושב אהלים · רועה צאן אביו.

שפתי חכמים

לכן אמר ושפתם וכו׳ ולאו דוקא שפתה : ה דק״ל והא מתפי׳ כיו נפרדים זה לרשעו וזה לתומו ופז״פ כ״ו כלו׳ הע״פ שהי׳ פשו עושה רעה היו תולין בנערותו ובבריות לא הכירו בו עד שנעשה בן י״ג שנה וא״ת והא עשו לא יצא לתרבות רעה עד שהי׳ בן ט״ו שנה ולזה נתקצרו ימי אברהם ה׳ שנים כמו שפירש״י לקמן וי״ל דאותן ב׳ שנים עשה בלנעם ואח״כ עשה בפרהסיא : ו מדכתיב יודע משמע דבר שצריך תכמה דאל״כ כיינו איש שדה. ועוד י״ל דאיש ציד הוא היפך של איש תם כמו שאיש שדה היפך של יושב אהלים ואי הוי פירושו צד חיות לא היה היפך של איש תם דמתפרש הוא דאיש תם נמי יכול לצוד חיות : ז דאינן חייבים במעשר אפי׳ מדרבנן והוא מדקדק במצוה וק״ל: (קל״מ) ומ״ש שמשפה אותו במצות במעשר כ״ל משום דבמלי׳ כואת תלינו בפי׳ שמחזיק אברהם שגא׳ ויתן לו בילאק בפ׳ מאה שערים וכן ביעקב עשר ‎.אעשרנו לך ודו״ק :

בעל הטורים

ג׳ נמס׳. ככא. ואידך וידו כנטויה ואידך וידו אוחזת לכס כיספי׳ בתפלת העכו״ם שנעשת לידתו רמז שיפלו בידו כעכו״ם: (כז) איש תם. ס״ת שם שיושב באהלי שם ללמוד. ת״ס שניס עשר רבי נראי׳ שמזיקו כניו אח״כ ג״כ במלו׳ זאת כולקתו לא סוכר בשדה דא״כ איש אדמה מנפ״ל כמו נח או

רש״י

תמימה [יבמות סד] : (כז) ויגדלו הנערים ויהי עשו. כל זמן ה שהיו קטנים לא היו נכרים במעשיהם ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם כיון שנעשו בני י״ג שנה זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לע״א : יודע ציד. לצוד ולרמות את אביו ו בפיו ושואלו אבא היאך מעשרין ז את המלח ואת התבן כסבור אביו שהוא מדקדק במצות [תנחומא] : איש שדה · כמשמעו אדם בטל וצודה בקשתו ח חיות ועופות : תם · אינו בקי בכל אלה כלבו כן פיו . מי שאינו

בית דוד

הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו) . זָאגְט רַשִׁ״י (כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ קְטַנִּים לֹא הָיוּ נִכָּרִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם) דִּיא גַאנְצֶע צַייט וָוס זַיי זֶענֶען גֶעוֶועזְן קְלֵיין הָאט מֶען נִיט גֶעקֶענְט זֵייעֶרֶע מַעֲשִׂים (וְאֵין אָדָם מְדַקְדֵּק בָּהֶם מַה טִּיבָם) אוּנ עֶס הָאט קֵיינֶער אַכְטוּנְג גֶעגֶעבְּן אוֹיף זֵייא צוּא ווִיסְן וָוס זֵייא זֵיין (כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּנֵי שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה) ווִי זֵייא זֶענֶען אַלְט גֶעוָוארְן דְרַייצֶעהְן יָאר (זֶה פֵּירֵשׁ לְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת) יַעֲקֹב הָט זִיךְ אָפּ גֶעשֵׁיידְט פוּן אַלֶע זַאכְן אוּנ אִיז גֶעגַאנְגֶן אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ לֶערְנֶען תּוֹרָה (וְזֶה פֵּירֵשׁ לַעֲבוֹדָה זָרָה) עֵשָׂו הָט זִיךְ אוֹיךְ אָפּ גֶעשֵׁיידְט פוּן אַלֶע זַאכְן אוּנ אִיז גֶעגַאנְגֶן דִינֶען דִי עֲבוֹדָה זָרָה : (יוֹדֵעַ צַיִד) . עֵשָׂו הָט גֶעוִויסְט (לָצוּד וּלְרַמּוֹת אֶת אָבִיו בְּפִיו) צוּ פַאנְגֶען אוּנ צוּ נַארְעֶן זַיין פָאטֶער מִיט זַיין מוֹיל (וְשׁוֹאֲלוֹ אַבָּא אֵיךְ מְעַשְּׂרִין אֶת הַמֶּלַח וְאֶת הַתֶּבֶן) עֶר הָט אִים גֶעפְרֶעגְט טַאטֶע (פָאטֶער) ווִי אַזוֹי גִיט מֶען מַעֲשֵׂר פוּן זַאלְץ אוּנ פוּן שְׁטְרוֹיא (כְּסָבוּר אָבִיו) זַיין פָאטֶער הָאט גֶעמֵיינְט (שֶׁהוּא מְדַקְדֵּק בְּמִצְוֹת) עֶר זוּכְט נָאר צוּ טוּן מִצְוֹת : (אִישׁ שָׂדֶה) . (כְּמַשְׁמָעוֹ) ווִי דִי טַייטְשׁ פוּן וָוארְט (אִישׁ שָׂדֶה) אַפֶעלְד מֶענְטְשׁ (אָדָם בָּטֵל) אַמֶענְטְשׁ וָוס טוּט קֵיין אַרְבֶּעט (וְצוֹדֶה בְּקַשְׁתּוֹ חַיּוֹת וְעוֹפוֹת) עֶר פַאנְגְט מִיט זַיין פַייל אוּנ בוֹיגְן חַיּוֹת עוֹפוֹת : (תָּם) . זָאגְט רַשִׁ״י מֶען מֵיינְט (אֵינוֹ בָּקִי בְּכָל אֵלֶּה) יַעֲקֹב אִיז נִיט קְלָאר גֶעוֶועזְן אוּנ אִין אַלְעֶרְלֵיי זַאכְן צוּ נַארְעֶן דֶעם פָאטֶער (אֶלָּא כְּלִבּוֹ כֵּן פִּיו) ווִי עֶר הָט גֶעטְרַאכְט אוּנ הַארְצְן אַזוֹי הָט עֶר גֶערֶעט מִיט זַיין מוֹיל (מִי שֶׁאֵינוֹ חָרִיף לְרַמּוֹת קָרוּי תָּם) דֶער מֶענְטְשׁ וָוָאס הָט נִיט אַשַׂרְפְן שֵׂכֶל צוּ נַארְעֶן . וָוערְט עֶר גֶערוּפְן

פירוש רד״ק

(כז) (ויגדלו) . כשגדלו נפרדו במעשיהם זה נתעסק בעסקי העולם וזה נתעסק בחכמה והי׳ הסבו. כי זה יוצא השדה וזה יושב אהלים ואמר אהלים. לפון רבים כי הי׳ לומד עם כל חכם שהי׳ מוצא עם זה ועם זה

פירוש לתורת אלהים

בִּלְהַת אוֹתָם אַז זֵייא הָט גֶעבָּארְן זַיי (עַיִּין רַשִׁ״י) : (כז) וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים אוּנ אַז דִי יוּנְגְן זֶענֶען גְרוֹיס גֶעוָוארְן וַיְהִי עֵשָׂו אוּנ עֵשָׂו אִיז גֶעוֶועזְן אִישׁ יוֹדֵעַ צַיִד אַמֶענְטְשׁ וָואס וַוייסְט צוּ פַאנְגְן חַיּוֹת אוּנ עוֹפוֹת אִישׁ שָׂדֶה אַפֶעלְד מֶענְטְשׁ וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם אוּנ יַעֲקֹב אִיז גֶעוֶועזְן אַגַאנְץ פְרוּמֶער וָואס עֶר הָט גֶעמֵיינְט אִין זַיין הַארְץ הָאט עֶר גֶערֶעט מִיט זַיין מוֹיל יֹשֵׁב אֹהָלִים עֶר פְלֶעגְט זִיצְן אִין דִיא

של״ה הקדוש

כז (וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם) אוּנ יַעֲקֹב וָואר אַיין עֶרְלִיכֶער מַאן דִיא תּוֹרָה אִיז אוּנז מְרַמֵּז ווִיא מִיר אַמֶענְטְשׁ דַארְף זִיךְ הִיטְן פוּן סַאקְסַקְיִים דֶען פוּן דִי מְעָרָה אוּנ מִדּוֹת טוֹבוֹת וָוס יַעֲקֹב הָט גֶעהַאט הָט דִיא תּוֹרָה מֶער נִיט גֶערוּפְן נָאר אִישׁ תָּם אַיין אַיינְפַאכֶער עֶרְלִיכֶער מַאן אוּנ יוֹשֵׁב אֹהָלִים דָאס עֶר אִיז גֶעזֶעסְן אִין גֶעצֶעלְטְן פוּן דֶער תּוֹרָה אוּנ הָאט גֶעלֶערְנְט :

תָּ֑ם יֹשֵׁ֖ב אֹהָלִֽים׃ כח וַיֶּאֱהַ֥ב יִצְחָ֛ק
אֶת־עֵשָׂ֖ו כִּי־צַ֣יִד בְּפִ֑יו וְרִבְקָ֖ה
אֹהֶ֥בֶת אֶֽת־יַעֲקֹֽב׃ כט וַיָּ֥זֶד יַעֲקֹ֖ב
נזיד

אולְפָנָא: כח וְרָחֵים יִצְחָק
יַת עֵשָׂו אֲרֵי מִצֵּידֵיהּ
הֲוָה אָכִיל וְרִבְקָה
רָחִימַת יַת יַעֲקֹב׃
כט וּבַשֵּׁיל יַעֲקֹב
תבשילא

תו"א ויזד יעקב. סופה יא׳ סנה׳ כט כתרא יז׃

בעל הטורים

[יושב] מבנכנסו לארץ עד שנבנה הבית רמז לאחר ת"ס שנים יושב אהלים של שכינה: יושב אוהלים, עולה ת"י שכן שרתה שכינה באהל: יעקב כגי׳ מלאך האלהים וכגי׳ כגן עדן וכגי׳ [וירחן] לא יאסף: (כט) נזיד. בגי׳ אל אבלו: כלעיטני גא מן, ר"ת המן לומר כשם שיעקב קנה מעשו בכורתו כלאס

רשב"ם

כמו שפירשתי איש יושב אהל ומקנ׳: (כח) ציד בפיו פשוטו

רש"י

חריף לרמות קרוי תם: יושב אהלים. אהלו של שם ואהלו של עבר: (כח) בפיו. כתרגומו בפיו של יצחק. ומדרשו בפיו של עשו שהיה צד אותו ומרמהו בדבריו: (כט) ויזד. ל׳ בישול כתרגומו:
וכוא

בית דוד

תָּם: (יֹשֵׁב אֹהָלִים). עֶר זִיצְט אוּנ דִּי גְצֶעלְטֶן (אָהֳלוֹ שֶׁל שֵׁם וְאָהֳלוֹ שֶׁל עֵבֶר) אוּנ דֶעם גְצֶעלְט (בֵּית הַמִּדְרָשׁ) פוּן שֵׁם אוּנ אִין דֶעם גְצֶעלְט (בֵּית הַמִּדְרָשׁ) פוּן עֵבֶר: (כח) (בְּפִיו). זָאגְט רַשִׁ"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִויא דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (בְּפִיו שֶׁל יִצְחָק) ווָאס עֵשָׂו הָט גְפַאנְגֶן הָט עֶר גֶנֶעבּוּן אוּנ דֶעם מוֹיל פוּן יִצְחָק (וּמִדְרָשׁוֹ) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט (בְּפִיו שֶׁל עֵשָׂו) מִיט דֶעם מוֹיל פוּן עֵשָׂו (שֶׁהָיָה צָד אוֹתוֹ וּמְרַמֵּהוּ בִּדְבָרָיו) עֵשָׂו הָט גְפַאנְגוּן אוּנ גְנַארְט זַיין פָטֶר יִצְחָק מִיט זַיינֶע רֵייד: (כט) (וַיָּזֶד).

פירוש

כי כל חפצו היו׳ בזה והי׳ תם מבלי שום מרמ׳ ועול: (כח) (ויאהב יצחק את עשו). אין צריך לומר כי יעקב הי׳ אוהב כי יותר הי׳ אוהב יעקב מעשו. ולא היה אוהב עשו אלא מפני שהי׳ מביא ציד למאכלו זהו שאמר בפיו ובשר הציד הוא מוטעם. והוא הי׳ זקן יותר משבעים שנה כי לא הי׳ יודע עשו לצוד ההיות בקשתו ותליו אלא אם הי׳ יותר מעשר שנים. ורבק׳ היתה אוהבת את יעקב לבדו לפי שהי׳ הולך בדרך חיים ועשו בדרך מות. כי לא די שלא הי׳ מתעסק בחכמ׳

רד"ק

ובדרכי אלהים אבל בחר לו מלאכ׳ לשום עצמו בסכנ׳ בכל יום והי׳ רק פוחז ומשולל. ויצחק לפי שהי׳ זקן ויושב בבית הי׳ מתפת׳ לעשו שהי׳ מביא לו ציד ומתקן לו מאכל בכל יום. וזה הי׳ אחר שזקן יצחק ובא בימים וכהו עיניו שהי׳ יושב בבית ולא הי׳ מתעסק בשום דבר מעסקי הבית אלא שספר זה הענין בתחלת ספור גדולם וספור מעשיהם ומה שקרה לעשו עם יעקב בענין נזיד עדשים להודיע פחזותו: (כט) (ויזד). משפטו על המנהג ויזד (הנח תמורת הדגש) כי שרשו נזד
אלא

פירוש לתורת אלהים

גְיִצְעלְטִין בַּיי שֵׁם וְעֵבֶר אוּנ הָט גֶלֶערִינְט תּוֹרָה (עַיין רשׁ"י): (כח) וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו אוּנ יִצְחָק הָאט לִיבּ גְהַאט זַיין זוּהְן עֵשָׂו כִּי ווָארוּם צַיִד עֶר הָאט גְפַאנְגִין בְּפִיו אִין דֶעם מוֹל פוּן זַיין פָאטֶער יִצְחָק (עַיין רשׁ"י) וְרִבְקָה אוֹהֶבֶת אֶת יַעֲקֹב אוּנ רִבְקָה הָט לִיבּ גְהַאט אִיר זוּהְן יַעֲקֹב:
ויזד

של"ה

כח (וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צַיִד וגו׳) אוּנ יִצְחָק הָט לִיבּ גְהַט דֶעם עֵשָׂו ווַייל עֶר הָט גְנֶעסֶן פוּן זַיין ווִילְדְפְּרֶעט אוּנ רִבְקָה לִיבְּט יַעֲקֹב אוּנְזֶרֶי חֲכָמִים זָאגֶן (כָּל אַהֲבָה שֶׁהִיא תְּלוּיָה בְּדָבָר בָּטֵל דָּבָר בְּטֵלָה אַהֲבָה וְשֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּדָבָר אֵינָהּ בְּטֵלָה לְעוֹלָם) דָס הַייסְט יֶעדֶר לִיבְּשַׁאפְט ווָאס הֶענְגְט אָפּ פוּן אַנָווִיסֶע זַאךְ הֶערְט אוֹיף זָא בַּאלְד דִי זַאךְ הֶערְט אוֹיף אָבֶּר דִי לִיבְּשַׁאפְט ווָאס הֶענְגְט נִיט אָפּ פוּן קַיין זַאךְ הֶערְט קַיין מָאל נִיט אוֹיף אַרֶמְז דֶער צוּ קָאנֶען מִיר גְפוּנְין אִין דֶעם פָּסוּק בַּיי יִצְחָק ווָאס הָט לִיבּ גְהַט דֶעם עֵשָׂו ווַייל עֶר פְלֶעגְט אִים בְּרֶענְגֶן ווִילְדְפְּרֶעט דָס הַייסְט זַיין לִיבְּשַׁאפְט הָאט אָפּ גְהָאנְגֶן פוּן עִנְיָנֵי עוֹלָם הַזֶּה שְׁטֵייט וַיֶּאֱהַב אוּנ עֶר הָט לִיבּ גְהַאט ווַייל ווָען עֵשָׂו הָט קַיין ווִילְדְפְּרֶעט

הקדוש

גֶבְּרַאכְט הָט דִי לִיבְּשַׁאפְט אוֹיף גְהֶערְט אָבֶּר בַּייא רִבְקָה ווָאס הָאט לִיבּ גֶהַאט דֶעם יַעֲקֹב פַאר זַיינֶע מַעֲשִׂים טוֹבִים שְׁטֵייט וְרִבְקָה אוֹהֶבֶת אוּנ רִבְקָה לִיבְּט אַלֶע מָאל אוּנ אִימֶר ווַייל אַזַא לִיבְּשַׁפְט הֶערְט קַיין מָאל נִיט אוֹיף אוּנ דֶר פוּן קָאנֶען מִיר אִימֶר אַרוֹיס נֶעמֶען דָס דֶר מֶענְשׁ דַארְף דִי עִנְיָנֵי עוֹלָם הַזֶּה נִיט שְׁטַארְק לִיבֶּן ווָארוּם זֵיי ווֶערֶן נִיט לַאנְג אוּנ דִי לִיבְּשַׁאפְט צוּ זֵיי קָאן נִיט לַאנְג ווֶערֶן אָבֶּר כְּנֶגֶד זֶה דַארְף מֶען לִיבּ הָאבֶּן דִי תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת מִיט דֶער גְרֶעסְטֶער לִיבְּשַׁאפְט ווַייל זֵייא זֶענִין אֵייבִּיג אוּנ אִיר זֵכֶר הֶערְט נִיט אוֹיף אוּנ דֶר פָּסוּק זָאגְט (מָה אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי) ווִי לִיבּ אִיךְ הָאבּ דַיין לֶעהְרֶע דֶען אַגַאנְצֶן טָאג אִיז זִיא מַיינֶע רֵייד:

וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף׃ ל וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם

תַבְשִׁילָא וַאֲתָא עֵשָׂו מִן חַקְלָא וְהוּא מְשַׁלְהֵי׃ ל וַאֲמַר עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אַטְעִימְנִי כְעַן מִן סִמּוּקָא סִמּוּקָא הָדֵין

אדי תו״א ויגא פגו. נתרא יז ז הזה

רשב״ם

פשוטו כתרגום אוהבת את יעקב שהי׳ מכרת בתומתו וגם ממ״ש הקב״ה ורב יעבוד צעיר והוצרך להקדים כאן אהבת יצחק לעשו ורבקה אוהבת את יעקב להודיע פ״ש לפנינו יצחק רצה לברך את עשו ורבקה העירה לברך את יעקב׃ (ל) מן האדם האדם הזה. דרך אדם הממהר לשאול מחבירו כופל את דבריו וזה שהי׳ רעב הרי הוא כאומר תן לי מהר לאכול׃ ע״כ קרא שמו אדום, הוא אדמוני ונתאו׳ לאכול אדום ובשביל

רש״י

והוא עיף. [ב״ר] ברציחה כמה דתימא [ירמיה ד] כי עיפה נפשי להורגים׃ (ל) הלעיטני. אפתח פי ושפוך הרבה לתוכה כמו ששנינו אין אובסין את הגמל אבל מלעיטין אותו׃ מן האדום האדום. עדשים אדומות ואותו היום מת אברהם שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה ואין זו שיבה טובה שהבטיחו הקב״ה לפיכך קצר הקב״ה ה׳ שנים משנותיו שיצחק חי ק״פ שנה וזה קע״ה שנה ובישל יעקב עדשים להברות את האבל ולמה עדשים שדומות לגלגל שהאבלות גלגל החוזר בעולם (ועוד מה עדשים

שפתי חכמים

לו שוכר להכה כמו כבין׃ ב דאל״כ והוא רעב מבע״ל׃

י דנהיג נפתוך וגו׳ עדשים וכו׳ הלעיטני נא מן האדום׃

כ וא״ת דלמא כבית את שנותיו למות וי״ל מדכתיב גבי אברהם זקן ושבע ולא כתיב ימים כמו גבי יצחק זקן ושבע ימים וכן

באר

זאגט רש״י (רשו״ו כ״שול) ווייל איז די טייטש ער האט געקאכט (כתרגומו) ווי דער תרגום טייטשט׃ (והוא עיף) ער איז געווען פאר מאטערט (ברציחה) פון הרגען (כמה דתימא) ווי דער פסוק זאגט (כי עיפה נפשי להורגים) יאמערט איך בין פאר מאטערט צום הרגען (פון וועגען הרגן)׃ (ל) (הלעיטני נא). מאך מ״ר אן עפענן (אפתח פי ושפוך הרבה לתוכה) איך וועל עפענען דעם מויל אונ גיס אריין אונ מ״ל איל מיט ערין גאל (כמו ששנינו) ווי מיר האבן געלערנט (אין אובסין את הגמל) מען טאר נישט אריין לייגען עסן אונ דעם מויל פון קעמעל אים שבת (אבל מלעיטין אותו) אבער אריין גיסען אין דעם עסן ביז טיף אונ דארט מעג מען שבת׃ (מן האדום הזה). זאגט רש״י דאס געקאכטע עסן איז געווען (עדשים אדומות) רויטע לינזען. (ואותו היום מת אברהם) אונ דעם טאג איז

דוד

געשטארבן אברהם (שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה) ער זאל נישט זעהן ווי עשו זיין אייניקעל עשו וועט ארויס (ואין זו שיבה טובה שהבטיחו הקב״ה) ווייל דאס איז נישט דער אלטער וואס דער באשעפער האט אים צו געזאגט. אונ דקב״ה האט אים צוא גענומען ער וועט האבן אניטע עלטער (לפיכך קצר הקב״ה חמש שנים משנותיו) דריבער האט הקב״ה אפ גקירצט פינף יאהר פון זיינע יארען (שיצחק חי מאה ושמונים שנה) יצחק האט געלעבט הונדערט מיט אכציג יאר (וזה מאה וחמש ושבעים) אונ אברהם האט געלעבט הונדערט פינף אונ זיבציג יאר (ובישל יעקב עדשים) האט יעקב געקאכט לינזען (להברות את האבל) צוא געבען עסן דעם אבל (ולמה עדשים) פאר וואס האט ער געקאכט גאר לינזען (שדומות לגלגל) ווייל זיי זענען גלייך ווי א ראד (שהאבלות גלגל החוזר בעולם) וואריום דאס אבלות (דאס טרויערן)

פירוש

אלא שלפעמים יבא הנח מקום הדגש והדגש מקום הנח ופי׳ ויבשל נזיד תבשיל. אמר. יום א׳ הי׳ זה שבשל יעקב תבשיל ובא עשו עיף ומצא התבשיל יעקב מתוקן ובקש ממנו שיאכילנו ממנו. והי׳ הספור הזה להודיע מעלת יעקב ופחיתות עשו וגלות דעתו כי הי׳ מתאוה. ומעלת יעקב שלא הי׳ אוהב תענוג העולם שבשל לעצמו עדשים שאין תבשיל פחות ממנו. ומה שמנע ממנו שלא נתן לו אלא בבכורתו וב״ש שהי׳ אחיו גם

רד״ק

זה ממעלתו ומחכמתו שלא ליתן ממה שמרת בו ושהכין לעצמו לאיש רק ופוחז ואינו חפץ בדרך חיים. ומרוב גרגרותו לא שמר עד שיבשל הוא מצידו ויאכל ותאב אל התבשיל העדשים שמצא מתוקן ובזה ובכיוצא בזה אמר, נתן רשעים אך לפרעות (משלי כב)׃ (ל) (הלעיטני) כענין האכילני כמו שארז״ל (שבת קנ״ה) אין מאבסין את העגלים אבל מלעיטים אותן. וכן אמרו (חולין נ״ה) שהלעיטה׳ חלתית׃ (מן האדם

פירוש לתורת אלהים

(כט) וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד אונ יעקב האט געקאכט אין געקעכטס. וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה אונ עשו איז געקומען פון דעם פעלד וְהוּא עָיֵף אונ ער איז געווען מיד פון דער רציחה׃ (ל) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל יַעֲקֹב האט עשו געזאגט צו יעקב הַלְעִיטֵנִי נָא גיב מיר מִן הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה פון דיא דאזיגע רויטע

ספר הישר

[illegible]

הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־
שְׁמוֹ אֱדוֹם׃ לא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה
כַיּוֹם אֶת־בְּכֹרָתְךָ לִי׃ לב וַיֹּאמֶר
עשו

אֲרֵי מִשַּׁלְהֵי אֲנָא עַל
כֵּן קְרָא שְׁמֵיהּ אֱדוֹם׃
לא וַאֲמַר יַעֲקֹב זַבִּין
כְּיוֹם דִּלְהֵן יָת בְּכֵירוּתָךְ
לִי׃ לב וַאֲמַר עֵשָׂו הָא
אנא

תו"א כנה אנכי. סוטה יב כתרא טז׃

רשב״ם

רעבתנותו מכר בכורתו ולשם בזיון קרא לו כן שבשביל מאכל אדום מכר בכורתו׃ (לא) מכרה כיום. כלומר לאלתר מיד מכור לי הלק בכורתך הראוי לך בממון אבי בממון שאתן לך ואח"כ אתן לך המאכל לעדות ולקיום כדרך שמצינו ויאכלו שם על הגל לקיום ברית בין לבן ליעקב׃ (לג) הנה אנכי הולך למות.

רש״י

אין להם פה כך האבל אין לו פה שאסור לדבר ולפיכך המנהג להברות את האבל בתחלת מאכלו ביצים שהם מגולים ואין להם פה כך האבל אין לו פה כדאמרי' במועד קטן אבל כל ג' ימים הראשונים אינו משיב שלום לכל אדם וכ"ש שאינו שואל בתחלה מג' ועד ז' משיב ואינו שואל וכו' ברש"י ישן)׃ (לא) מכרה כיום. כתרגומו כיום דילהן כיום שהוא ברור כך מכור לי מכירה ברור'׃ בכורתך. לפי שהעבודה
בבכורות

בית דוד

אין קיילעכדיג ווי אראד. עס גייט פון איין מענטש צום אנדערן (ועוד) נאך א טעם איז פאר וואס מען גיט עסן צום אבל ליגזן (מה עדשים אין להם פה) אזוי וויא ליגזען האבן קיין מויל קיין שפאלט (כך האבל אין לו פה) אזוי אאבל האט קיין מויל (שאסור לדבר) ער טאר ניט ריידן (לפיכך המנהג להברות את האבל בתחלת מאכלו ביצים) דריבער איז דער מנהג דיא ערשטע סעודה נאך דער קבורה גיט מען דעם אבל צוא עסן אייער (שהם עגולים ואין להם פה) ווייל אייער זענען קיילעכדיג אונ האבען קיין שפאלט (כך אבל אין לו פה) דר אבל האט אוך קיין מויל, ער טאר ניט ריידן (כדאמרינן במועד קטן) ווי מיר זאגנן אונ דיא מסכת מועד קטן (אבל כל שלשה ימים הראשונים) אאבל דיא ערשטע דריי טעג נאך דר קבורה)(אינו משיב שלום לכל אדם) אז מען זאגט צו אים גוט מארגען, גוט נאכט, שלום עליכם, זאל ער צוא קיין מענטש ניט צוריק ענפערין (וכל שכן שאינו שואל בתחלה) ער זאל פריער זאגן גוט מארגן, גוט נאכט, שלום עליכם, טאר ער גווים גיט (משלשה ועד שבעה) פון נאך דעם דריטן טאג ביז נאך שבעה (משיב) ענפערן מעג ער, אז מען הט צו אים גזאגט גוט מארגן, אדר שלום עליכם, מעג ער ענפערין עליכם שלום, גוט יאר (ואינו שואל) אבר ער טאר ניט זאגן פריער גוט מארגן, גוט נאכט, שלום עליכם׃ (לא) (מכרה כיום), זאגט רש"י (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט (כיום דילהן) ווי דר טאג (כיום שהוא ברור) ווי דר טאג איז קלאר (כך מכור לי מכירה ברורה) אזו זאלסטו מיר פר קופן דיא בכורה אקלארע פר קויפונג׃ (בכורתך).

פירוש רד״ק

האדם הזה) העדשים הקלופים הם אדומים. וכפל הדבור לרוב תאותו אליהן. (ע"כ קרא שמו אדום). לפי שהתאו' מאד האדום׃ (לא) (מכרה כיום). זו הכ"ף תקרא כף האמת. כמו כי אותו כהיום תמצאן (שמואל א ט) ויהי העם כמתאוננים (במדבר יא) לב רשעים כמעט (משלי י כ) כמשיגי גבול (הושע ה) ר"ל מכיר' נמור' תמכרנ' לי היום והבכור' להדרו ולכבדו ולקום מפניו לפי שהי' בכור. והוא לא הי' ראוי לכך והי' קשה בעיניו לכבד אדם כמוהו אלא שלא יכול להמנע מזה מפני מנהג העולם. ואמרו כי כן הי' מנהג להיות לו מעל' ויתרון בירושת אביו כענין שצות' התורה ע"פ שנים וכל זה מכר לו ואעפ"כ נענש בזה לפי שעש' בזה כנגד מנהג העולם וכבדו כבוד גדול אח"כ מפחד אלהים׃ (לג) (ויאמר) אומר
בלבו

פירוש לתורת אלהים

ליגזן מאך מיך אן זיפן כי וואורום איך בין מיד על כן דרום ווייל ער האט זיך גהייסן מאכען אן זיפען מיט רויטע ליגזן קרא שמו אדום האט ער גרופן זיין נאמן אדום וואורום אדום איז לשון רויט (עיין רש"י)׃ (לא) ויאמר יעקב אונ יעקב האט גזאגט מכרה כיום את בכורתך לי פר קויף צו מיר דיא בכורה אזוי אלוטערי מכירה ווי דר טאג איז לויטער (עיין רש"י)׃ (לב) ויאמר עשו

ספר הישר

וועל איך מקיים זיין מיין פאטרס גבאט וואס ער הט מיר גבאטן. אונ ווי יעקב הט דר זעהן אז די רייד פון עשו איז שטארק ביי זיין זון אליפז הט יעקב צוא אום גנעהנט אונ הט אים אין זיינע מענשען גבעטן אזוי צוא זאגנון נון אלדינג וואס איך האב אונ אוך וואס מיין פאטער אונ מוטער האבן מיר גגעבן נעמט דם אייך צוא אבי איר זאלט מיך ניט הרגנן אין איר ווערט טון מיר צדקה אין נאט ב"ה האט

עשו הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכרה: לג ויאמר יעקב השבעה לי כיום וישבע לו וימכר את בכרתו ליעקב: לד ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך

ויבז

אנא אזיל לממת ולמא דנן לי בכירותא: לג ואמר יעקב קיים לי כיום דילהן וקיים ליה וזבין ית בכירותיה ליעקב: לד ויעקב יהב לעשו לחם ותבשיל דטלופחין ואכל ושתי

ת״א וימכור את. כרתות ז׳.

רשב״ם

בכל יום אני הולך לצוד חיות ביערים המצויים שם דובים ואריות וחיות רעות ואני מסוכן למות למה זה לי להמתין חלק בכורה לאחר מיתת אבינו. כך פירש אבי הרב רבי מאיר ס״ט: (לד) ויבז עשו את הבכורה ויִמכר

בעל הטורים

ועדשים כן קנה מרדכי את המן לנגד נגת לחם: (לב) ולמה זה. ב׳ במס׳ במקף דין ואידך ולמה זה כבל תבלנו מלמד שכפר בעיקר והלך אחרי הבבל: (לד) ויבז. ב׳ ויבז עשו. ויבז בעיניו גבי המן דהיינו בוזה בן בוזה זה כפן שילא מעשו:

שפתי חכמים

כאשר נדיקים: ל ואם מפני הרשב אמר קונקה אנכי את הבכ״ל:

רש״י

בבכורות אמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקב״ה: (לב) הנה אנכי הולך למות. (מתנודדת והולכת היא הבכורה שלא תהא כל עת העבודה בבכורות כי שבט לוי יטול אותה ועוד) אמר עשו מה טיבה של עבודה זו א״ל כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלויין בה כאותה ששנינו (סנהדרין פג) אלו הן שבמיתה שתויי יין ופרועי ראש אמר אני הולך למות

בית דוד

(לפי שהעבודה בבכורות) ווייל די בכורים פלעגן מקריב זיין קרבנות (אמר יעקב) האט יעקב גזאגט (אין רשע זה כדאי שיקריב להקב״ה) דר רשע איז ניט ווערט ער זאל מקריב זיין קרבנות צו הקב״ה: (לב) (הנה אנכי הולך למות). (מתנודדת והולכת היא הבכורה) די בכורה וועט אמל אוועק זיין (שלא תהא כל עת העבודה בבכורות) ניט איף אלע צייטן וועלען די בכורים מקריב זיין קרבנות (כי שבט לוי יטול אותה) ווארום דער שבט לוי וועט מקריב זיין קרבנות (ועוד אמר עשו) נאך האט עשו גזאגט צו יעקב (מה טיבה של עבודה זו) וואס זענען די דינים פון די קרבנות (אמר לו) האט יעקב צו אים גזאגט (כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלויין בה) ביי די קרבנות מקריב זיין איז פיל זאכן אן גזאגט. און פיל ערליי שטראפען. און מען קען געשטראפט ווערען צום שטרבן (כאותה ששנינו) ווי מיר האבן געלערנט (אלו הן שבמיתה) די זענען שולדיג מיתה (שתויי יין ופרועי ראש) אז מען טרינקט וויין און מען איז מקריב א קרבן אדער מען איז מקריב דעם קרבן מיט אפגעוואקסענע האר קומט צו שטערבן פר דיא עבירה (אמר) האט עשו גזאגט (אני הולך למות על ידה) איך גיי צום שטערבן וועגן די בכורה (אם כן מה חפץ לי בה) אויב עס איז אזוי וואס

פירוש

בלבו או אומר ליעקב. (למות) שהי׳ מסתכן בכל יום בצידו החיות שמא ימיתוהו: (לג) (השבעה) שמא אחר שתאכל תתחרט: (לד) (ויעקב נתן לעשו) במחיר הבכורה (לחם ונזיד עדשים). ולא זכר שנתן לו יין כי שתה מיין הבית. אבל לחם הם עשה יעקב לעצמו

רד״ק

לעצמו נתן לו גם נזיד עדשים שבשל גם כן לעצמו. ואמר כתב כי מחיר בכת נתן לו על הבכורה יסה שנתן לו לחם ונזיד עדשים שיאכלו שניהם עד המבורר כדי לקיים. (וילך) שב אל הסדר לצוד עוד (ויבז) אפילו לאחר שאכל ושתה לא התחרט ובזה אותה בלבו.

פירוש לתורת אלהים

און עשו האט געזאגט הנה נון אנכי הולך למות איך גיי צו שטארבען (עיין רש״י) ולמה וואס טויג מיר די בכורה: (לג) ויאמר יעקב האט יעקב געזאגט השבעה לי כיום שווער מיר אזוי לויטער ווי דער טאג אז דו פרקויפסט מיר באמת וישבע לו און ער האט צו אים געשוואוירן וימכור און ער האט פר קויפט זיין בכורה צו יעקב: (לד) ויעקב נתן לעשו און יעקב האט געגעבן צו עשו לחם ונזיד עדשים ברויט מיט געקאכטע פון לינזען ויאכל וישת און ער האט געגעסן און געטרונקען ויקם וילך און ער איז אויף געשטאנען און ער איז אוועק געגאנגען ויבז

וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֹרָה׃ פ
כו א וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב
הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם
וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־
פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה׃ ב וַיֵּרָא אֵלָיו
יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד מִצְרָיְמָה
שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ׃

וְקָם וַאֲזַל וְשָׁט עֵשָׂו יָת
בְּכֵרוּתָא׃ א וַהֲוָה כַפְנָא
בְּאַרְעָא בַּר מִכַּפְנָא
קַדְמָאָה דִי הֲוָה בְּיוֹמֵי
אַבְרָהָם וַאֲזַל יִצְחָק
לְוָת אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא
דִפְלִשְׁתָּאֵי לִגְרָר׃
ב וְאִתְגְּלִי לֵיהּ יְיָ וַאֲמַר
לָא תֵיחוּת לְמִצְרָיִם
שְׁרִי בְּאַרְעָא דִי אֵמַר
לך

תו"א עדשים. כתרא שם : גור

בעל הטורים

(א) ויהי רעב. מסור לויבז עשו זש"ה כנא רשע בא גם בוז׳ : הארלות

רשב"ם

את בכורתו ברמים ואחר כן ויעקב נתן לעשו וגו׳ כמניה: בני אדם לקיום דבר : ויבז עשו · לפי שלסוף נתחרט על כך כדכתי׳ את בכורתי לקח.לכן הקדים כאן להודיע שטותו עתה בשביל אביל׳ ביזה את הבכור׳ אבל לבסוף היה מתחרט . ויבז׳ כמו ויבוזה מן דבר ה׳ בזה כמו ויקן מן קנה : (א) מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם . כדכתי׳ ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרים׳ לא הוצרך פסוק זה אלא להודיעך שבשם שאברהם אבינו היה הולך בשביל הרעב למצרים כך יצחק היה יורד למצרים דרך ארץ פלשתים דרך קצרה כדכתיב ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא ולכך אמר לו הקב"ה אל תרד מצרים׳ לפי שיודע הקב"ה שהי׳ וירד

רש"י

למות על ידה א"כ מה חפץ לי בה : (לד) ויבז עשו . העיד הכתוב על רשעו שביזה עבודתו של מקום : (ב) אל תרד מצרימה . שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב אמר לו אל תרד מצרימה שאתה עולה ת תמימה ואין חוצה לארץ

שפתי חכמים

מ ר"ל כיון שכ׳ שמכר בכורתו ליעקב ש"מ שלא רלה בה וא"כ לל"ל ויבז אלא העיד וכו׳ ר"ל דבלא זה נמי ידעינן שרשע הי׳ אלא שזה הוא כאלו העיד הכתוב וכו׳ כדפי׳ לעיל גבי בת בתואל מפדן ארם : נ י"ל דעולה היא קדשי קדשים שאין רשאין להוציא׳ לחוץ לעזרה אף א"י עזרה שלך היא ואין אתה

בית

וָוס טוינ מיר די בְּכוֹרָה : (לד) (וַיִּבֶז עֵשָׂו) . זָאגְט רש"י (הֵעִיד הַכָּתוּב עַל רִשְׁעוֹ) דֶער פָּסוּק זָאגְט עֵדוּת אוּנ דֶר צֵיילְט דָס שְׁלֶעכְטְס פוּן עֵשָׂו (שֶׁבִּיזָּה עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל מָקוֹם) עֶר הָאט פַר שֶׁעמְט דָס בֶּעדִינוּנְג צוּ הקב"ה : (ב) (אַל תֵּרֵד מִצְרָיְמָה) זָאגְט רש"י (שֶׁהָיָה דַעְתּוֹ לָרֶדֶת לְמִצְרַיִם) יִצְחָק הָט נִתְבַּוֵּן גְט עֶר זָאל גֵיין קַיין מִצְרַיִם (כְּמוֹ שֶׁיָּרַד

דוד

אָבִיו בִּימֵי הָרָעָב) אַזוֹ וִויא זַיין פָאטֶר אַבְרָהָם אִיז גְגַאנְגֶען אוּנ מִצְרַיִם וָוען עֶס אִיז גְוֶוען דֶר הוּנְגֶער אִין כְּנַעַן (אָמַר לוֹ) הָאט הקב"ה גְזָאגְט צוּ יִצְחָק (אַל תֵּרֵד מִצְרָיְמָה) דוּ זָאלְסְט נִיט נִדֶרוּן אוּנ מִצְרַיִם (שֶׁאַתָּה עוֹלָה תְּמִימָה) ווייל דוּ בִּיזְט אַקָרְבָּן עוֹלָה אַן אַפֶּעלֶער (וְאֵין חוּצָה לָאָרֶץ כְּדַאי לָךְ) חוּץ לָאָרֶץ אִיז נִיט וָוערְט דוּא זָאלְסְט אוּנ אִיר וואנִין : חאל

פירוש רד"ק

כו (א) וַיְהִי רעב בארץ) בארץ כנען: (מלבד הרעב וגו׳) לומר שלא הי׳ רעב אחר מאז ועד עתה · ולא יצא אברהם מן הארץ אלא מפני הרעב ומפני המקנ׳ הרב שהי׳ להם . (וילך יצחק וגו׳) לפי שהי׳ ברית בין אברהם ובין אבימלך · ואמר לו ולניני ולנכדי. הלך לגור בארצו עד עבור הרעב :

(ג)(וירא אליו ה׳ וגו׳) . אולי הי׳ בדעתו לרדת מצרים׳ כמו שעשה אביו מפני הרעב לפי שיש שם שובע גדול משאר הארצות לפי שהנהר משקה אותו. לפיכך נגלה לו האל ומנעו מרדת שם אחר שבארץ פלשתים לא הי׳ רעב כמו בארץ כנען. טוב הוא לו שיגור שם ולא ילך לארץ מצרים . וארץ פלשתי׳ מארץ כנען היא כמו

פירוש לתורת אלהים

אוּנ עֵשָׂו הָאט מְבַזֶּה גְוֶועזְ דִיא בְּכוֹרָה : (א) וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען אַהוּנְגֶער אִין דֶעם לַאנְד מִלְּבַד חוּץ דֶעם עֶרְשְׁטֶן הוּנְגֶער וָוס אִיז גְוֶוען אִין דִי טֶעג פוּן אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אוּנ יִצְחָק אִיז גְגַאנְגֶען צוּא אֲבִימֶלֶךְ דֶער קֶינִיג פוּן פְּלִשְׁתִּים אִין גְּרָר : (ב) וַיֵּרָא אֵלָיו יְיָ הָאט זִיךְ גָאט צוּ אִים בַּוויזֶן וַיֹּאמֶר אוּנ הָאט גְזָאגְט אַל תֵּרֵד מִצְרָיְמָה דוּ זָאלְסְט נִיט נִידֶרִין אִין מִצְרַיִם

לָךְ: ג דּוּר בְּאַרְעָא הָדָא
וִיהֵי מֵימְרִי בְּסַעֲדָךְ
וַאֲבָרְכִינָּךְ אֲרֵי לָךְ
וְלִבְנָךְ אֶתֵּן יָת כָּל
אַרְעָתָא הָאִלֵּין וַאֲקֵים
יָת קְיָמָא דִּי קַיֵּימִית
לְאַבְרָהָם אֲבוּךְ:
ד וְאַסְגֵּי יָת בְּנָךְ
כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וְאֶתֵּן
לִבְנָךְ יָת כָּל אַרְעָתָא
הָאִלֵּין וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל
בְּנָךְ כָּל עַמְמֵי אַרְעָא:

ג גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ
וַאֲבָרְכֶךָּ כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־
כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת־
הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
לְאַבְרָהָם אָבִיךָ: ד וְהִרְבֵּיתִי אֶת־
זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי
לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל
וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:

חקף   עקב

תו"א גור בארץ. סנה' קיא: כי לך. שבת קיח:

רשב"ם
יורד למצרים: (ג) כי לך וגו'. ובשביל שנתתי לו ולזרעו את הארץ הזאת צויתי לו לצאת מארצו וממולדתו:

בעל הטורים
(ג) הארצות האל. רמז ל"א מלכים: הארצות. חסר ו' שיתננה לו אחר ו' דורות והם יצחק יעקב לוי קהת עמרם

שפתי חכמים
א"כ רש"י לואת לא"ל: ם ר"ל והתברכו כמה לא שיתברכו בשבת זרעך דא"כ ה"ל והתברכו מזרעך: יצחק וכן בכל המקרא וזה אב לכולן כך יברך ישראל

רש"י
כאלו לך: (ג) האל. כמו האלה: (ד) והתברכו בזרעך. אדם אומר לבנו ם יהא זרעך כזרעו של לאמר ישימך וגו' ואף לענין הקללה מצינו כן והיתה

בית
(ג) (הָאֵל) (כְּמוֹ הָאֵלֶּה). הָאֵל אִיז וְוי הָאֵלֶּה. דָס וָוארְט הָאֵל אִיז דִיא טַייטְשׁ דִּיזֶע. ווי דָאס וָוארְט הָאֵלֶּה: (ד) (וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ). מֶען וֶועט זִיךְ בֶּענְטְשֶׁען מִיט דַיינֶע קִינְדֶער (אָדָם אוֹמֵר לִבְנוֹ) אַמֶענְטְשׁ זָאגְט צוּ זַיין זוּהְן (יְהֵא זַרְעֲךָ כְּזַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק) דַיינֶע קִינְדֶער זָאלְלֶען זַיין ווי דִיא קִינְדֶער פוּן יִצְחָק (וְכֵן בְּכָל הַמִּקְרָא) אוּנ אַזוֹי אִיז אוּנ אַלֶע פְּסוּקִים (וְזֶה אָב לְכוּלָּן) דֶר פָּסוּק אִיז דֶר פָאטֶער

דוד
פוּן דִיא אַלֶע פְּסוּקִים פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר אוֹיף אַלֶע פְּסוּקִים. עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל) יַעֲקֹב הָט גֶזָאגְט צוּ יוֹסֵף מִיט דִיר ווֶעלֶען זִיךְ בֶּענְטְשֶׁען דִיא יוּדֶען (לֵאמֹר יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה) מֶען ווֶעט זָאגֶען אַיין מֶענְטְשׁ צוּם אַנְדֶערֶען הקב"ה זָאל דִיךְ טוּן ווי אֶפְרַיִם אוּנ מְנַשֶּׁה דוּא זָאלְסְט זַיין גֶבֶּענְטְשְׁט ווי אֶפְרַיִם אוּנ מְנַשֶּׁה אִיז גֶבֶּענְטְשְׁט גֶוָוארֶען (וְאַף לְעִנְיַן הַקְּלָלָה מָצִינוּ

פירוש
כמו שכתוב. וכן אמ' לו וזה הטעם: (ג) (כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל). ומה שאמר שבן בארץ ואחר כן אמר גור להוק לו המצו' שלא יצא מן הארץ

רד"ק
לא עתה ולא לעולם. וטעם אשר אמ' אליך כאשר אמרתי לאביך כן אומר אליך שתשכון בארץ הזאת: (ד) (ונתתי לזרעך) לכם תהיה מתנה גמורה שישבנו ויירשו

פירוש לתורת אלהים
(עיין רש"י) שְׁכוֹן רוּה אִין דֶעם לַאנְד וָואס אִיךְ ווֶעל צוּ דִיר זָאגֶען: (ג) גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וואוֹן אִין דֶעם לַאנְד וְאֶהְיֶה עִמְּךָ אוּנ אִיךְ ווֶעל זַיין מִיט דִיר וַאֲבָרְכֶךָּ אוּנ אִיךְ ווֶעל דִיךְ בֶּענְטְשֶׁען כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ ווָארוּם צוּ דִיר אוּנ צוּ דַיינֶע קִינְדֶער אֶתֵּן ווֶעל אִיךְ גֶעבֶּען אֶת כָּל הָאֲרָצֹת הָאֵל דִי אַלֶע לֶענְדֶער וַהֲקִמֹתִי אֶת הַשְּׁבוּעָה אוּנ אִיךְ ווֶעל בַּשְׁטֶעטִיגֶען דִי שְׁבוּעָה אֲשֶׁר ווָס אִיךְ הָאבּ גֶשְׁווָארֶען צוּ דַיין פָאטֶער אַבְרָהָם: (ד) וְהִרְבֵּיתִי אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם אוּנ אִיךְ ווֶעל מֶערֶען דַיינֶע קִינְדֶער ווִיא דִיא שְׁטֶערֶען פוּן הִימֶעל וְנָתַתִּי אוּנ אִיךְ ווֶעל גֶעבֶּען צוּ דַיינֶע קִינְדֶער אֶת כָּל דִי אַלֶע לֶענְדֶער וְהִתְבָּרְכוּ אוּנ זֵיי ווֶעלֶען זִיךְ בֶּענְטְשֶׁען מִיט דַיינֶע קִינְדֶער אַלִי פֶעלְקֶער פוּן דֶער עֶרְד

של"ה
ג (גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ) וואוֹן אִין דֶעם לַאנְד אִין אִיךְ ווֶעל מִיט דִיר זַיין דִיא תּוֹרָה דֶער צֵיילְט אוּנְז וְוען אוּנ ווָאס הָט יִצְחָק מִבְּשֹׂרֶת גֶוֶועזֶען

הקדוש
דָס עֶר ווֶעט מִיט אִיבֶּען אוּנ עֶר ווֶעט אִים בֶּענְטְשֶׁען אִין עֶר ווֶעט צוּא זַיינֶע קִינְדֶער גֶעבֶּען דִי אַלֵי לֶענְדֶער פוּן דֶעסְט ווֶעגֶען אַז דִיא הָרִשׁוֹן פוּן גֵּר הָאבֶּן

ה עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרתי מצותי חקותי ותורתי: שני ו וישב יצחק בגרר:

ה חלף די קביל אברהם למימרי ונטר מטרת מימרי פקודי קימי ואוריתי: ו ויתיב יצחק

תו"א עקב אשר. יומא כח נדרים לב קדושין כב:

וישאלו

בעל הטורים

משה: (ה) עקב אשר שמע וגו'. יש בפסוק י' תיבות כנגד י' הדברות שנכתב עם"ב תיבות וכנגדם נתנסה י' נסיונות וקיים עולם שנברא בי' מאמרות: עק"ב שנים שמע בקולי דבן ג' שנים הכיר בוראו ושנותיו קע"ה: עקב אשר שמע אברהם בני' קיים אף עירובי תבשילין ונתוסף לו ה' יתירה על שמו כנגד

רשב"ם

כדכתיב שם אל הארץ אשר אראך. (ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי. על העקידה דכתיב אשר שמעת בקולי: וישמור משמרתי כגון מילה דכתי' בה ואתה את בריתי תשמור. מצותי. כגון מצות שמנה ימים דכתי' כאשר צוה אותו אלהים: חקותי ותורתי. לפי עיקר פשוטו מצות השכליות כגון גזל ועריות והימוד ודינין והכנסת אורחים כולם היו נוהגין קודם מתן תור' אלא

רש"י

האשה לאלה שהמקלל שונאו או' תהא כפלונית וכן [ישעי' סה] והנחתם שמכם לשבוע' לבחירי שהנשבע או' אהא כפלוני אם עשיתי כך וכך: (ה) שמע אברהם בקולי. כשנסיתי אותו: וישמור משמרתי גזרו' להרחקה על אזהרו' שבתור' כגון שניות לעריות ושבות לשבת [יבמות כא]: מצותי. דברים שאלו לא נכתבו ראוין הן להצטוות כגון גזל ושפיכות דמים: חוקותי. דברים שיצה"ר ואו"ה משיבין עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז שאין טעם בדבר אלא גזירת המלך וחקותיו על עבדיו: ותורותי להביא

בית

כן) ביי דיא קללות נפינז מיר אוך אזו עם שטייט אין פסוק (והיתה האשה לאלה) דיא אשה (דיא סוטה) ווערט זיין צו אפלוכונג (שהמקלל שונאו) ווער עם ווערט וועלן פלוכין זיין פיינד (אומר) ווערט ער זאגן (תהא כפלונית) דוא זאלסט זיין ווי יענע אשה (ווי די סוטה) (וכן והנחתם שמכם לשבועה לבחירי) איר ווערט לאזן אייער נאמן מיינע צדיקים זאלן ביי אייך שווערן (שהנשבע) ווער עם ווערט וועלן שווערון (אומר) ווערט ער זאגן (אהא כפלוני אם עשיתי כך וכך) איך זאל זיין ווי יענער אויב איך הב אזו נטון: (ה) (שמע אברהם בקולי). אברהם הט נהערט מיין שטימע (כשנסיתי אותו) ווען איך הב אים נפריבט: (וישמור משמרתי). ער האט נהיט מיין היטונג (גזרות להרחקה על אזהרות שבתורה) דיא גזרות וואס דיא חכמים האבן גוזר גוועזן צוא אדערוויטערונג מען זאל ניט עובר זיין אוף דיא גזרות פון די תורה. האט אוך אברהם גהיט צו טון אונ צו ניט טון (כגון שניות לעריות) דיא רבנן האבן גוזר גוועזן אוף אטייל נקבות מען זאל זיי ניט נעמן פר ווייבר. ווייל דורך דעם ווערט מען זיין דער ווייטערט פון צו נעמן דיא ווייבר וואס דיא תורה האט גבאטען מען זאל זייא ניט נעמען

דוד

(ושבות לשבת) גזרות פון די חכמים ביי שבת וואס זיי האבן גוזר גוועזן מען זאל די זאכן ניט טון ווייל דורך דם ווערט מען זיין דרווייטערט ניט צוא טאן די מלאכות וואס די תורה האט געאסרת. דם הט אויך אברהם אבינו מקיים גוועזן: (מצותי). מיינט מען (דברים שאילו לא נכתבו ראוים הם להצטוות) אזעלכי מצות וועז די תורה וואלט אוף זיי ניט גבאטין. וואלטין די מענטשין אליין נדרפט אויף זיי נביטין (כגון גזל ושפיכות דמים) מען זאל ניט גזלנן מען זאל ניט הרגנן מענשין: (חקותי). מיינט מען (דברים שיצר הרע ואומות העולם משיבין עליהם) אזעלכי מצות וואס דר יצר הרע אונ די גוים פרעגין אינז אויף זיי צו וואס מיר טיען זיי (כגון אכילת חזיר) פר וואס מיר עסין ניט חזיר (ולבישת שעטנז) פאר וואס מיר טאריך ניט אנקליידן שעטנז (וואל מיט פלאקם צוזאמין) (שאין טעם בדבר) מיר ווייסין ניט אטעם אויף דר זאך (אלא גזרת המלך וחקותיו על עבדיו) נאר הקב"ה וואס ער איז דר מלך פון דר וועלט האט אזוי גוזר גוועזן אוף אונז וואס מיר זענין זיינע קנעכט: (ותורותי). מייני תורות. צווייערליא תורות. דיא גשריבעני תורה אונ (להביא תורה

פירוש רד"ק

ויגרשו הגוים ממנ'. ומה שאמר לזרעך. על זרע יעקב כי הוא המיוחד לאברהם וליצחק: (ה) (עקב אשר שמע אברהם) לפיכך נתתי לו הארץ בשכר ששמע בקולי לכל אשר צויתיו אפי' לעקוד את יחידו: (מצותי

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש"י): (ה) עקב ווייל אברהם האט פר נימען מיין קול וישמור משמרתי אונ ער האט גהיט מייז היטונג (עיין רש"י) מצותי מיינע מצות (עיין רש"י) חקותי מיינע גזעץ (עיין רש"י) ותורותי אונ מיין תורה דאס מיינט מען תורה שבעל פה דאס אלץ האט אברהם גהיט: (ו) וישב יצחק בגרר אונ יצחק איז גזעסין אין גרר

ז וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִוא כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶּן־יַהַרְגֻנִי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל־רִבְקָה כִּי־טוֹבַת מַרְאֶה הִוא׃ ח וַיְהִי כִּי־אָרְכוּ־לוֹ שָׁם הַיָּמִים וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחַלּוֹן וַיַּרְא וְהִנֵּה יִצְחָק

מצחק

יִצְחָק בִּגְרָר׃ ז וּשְׁאִילוּ אֱנָשֵׁי אַתְרָא עַל עֵיסַק אִתְּתֵיהּ וַאֲמַר אֲחָתִי הִיא אֲרֵי דְחֵיל לְמֵימַר אִתְּתִי דִלְמָא יִקְטְלוּנַנִי אֱנָשֵׁי אַתְרָא עַל רִבְקָה אֲרֵי שַׁפִּירַת חֵיזוּ הִיא׃ ח וַהֲוָה כַּד סְגִיאוּ לֵיהּ תַּמָּן יוֹמַיָּא וְאִסְתְּכֵי אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִפְלִשְׁתָּאֵי מִן חַרְכָּא חֲזָא וְהָא יִצְחָק מְחָאֵיךְ׃

רשב״ם

שנתהדס ונתפרס לישראל וברתו ברית לקיימו : (ח) ויהי כי ארכו לו שם הימים . לא נוהר מעתה כל כך שלא להתנהג עם אשתו מנהג אישות מאחר שלא נתנו לב לגזול׳ ממנו : מצחק. תשמיש כדכתיב

שפתי חכמים

פ ית״ת כיון שקיים כל התורה למה נצל ישבב שתי אחיות ושפשין דיגה אחיתו ועמרם יוכבד אחות אביו וי״ל דלא קיבלו עליהם לקיימה אלא בא״י ושם היו בח״ל. פרחב״ן: ם דמשמע כפשוק שאלו את רבקה וילתק הכיב ובהיך שיין זב אפ״כ פי׳ על וכו׳ : צ פי׳ ויבקף בנית מקום כששקפה פתוח ולא

רש״י

להבין תורה שבעל פה הל׳ למשה מסיני (ב״ר) : (ז) לאשתו . על אשתו פ כמו [לעיל כ] אמרי לי אחי הוא : (ח) כי ארכו . אמר מעתה אין לי לדאוג מאחר שלא אנסוה עד צ עכשיו ולא נזהר לכיות

בית

שֶׁבְּעַל פֶּה) אונ די אויסגעלייגטע תּוֹרָה, די גְּמָרָא (הֲלָכָה לְמשֶׁה מִסִּינַי) דָס זֶענֶען די דינגס וואס זענען גיזאגט געווארין אויסגעלייגט צו משֶׁה רַבֵּינוּ אויף דעם בארג סִינַי: (ז) (לְאִשְׁתּוֹ). מיינט מען (עַל אִשְׁתּוֹ) די מענטשין פון דעם ארט האבן גיפרעגט וועגין יִצְחָק׳ס ווייב. וועגר זיא איז (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק אַבְרָהָם האט גיזאגט צו שָׂרָה (אִמְרִי לִי אָחִי הוּא) האט ער געמיינט זאג אויף מיר ער איז מיין ברודער (אז מען וועט דיך פרעגן אויף מיר ,ווס

דוד

איז ער מיט דיר׳. זאלסטו זאגין ער איז מיין ברודער): (ח) (כִּי אָרְכוּ). אז יִצְחָק האט לאנג געוואוינט אין גְרָר (אָמַר) האט ער גיזאגט (מֵעַתָּה אֵין לִי לִדְאוֹג) איצט האב איך ניט וואס צו זארגין וועגין מיין ווייב (מֵאַחַר שֶׁלֹּא אֲנָסוּהָ עַד עַכְשָׁיו) אז מען האט זי ביז איצט ניט גענומען. וועט מען זיא ווייטער ניט נעמין (וְלֹא נִזְהַר לִהְיוֹת נִשְׁמָר) האט ער זיך ניט מעהר גיהיט : (וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ וגו׳). זאגט רש״י (שֶׁרָאָהוּ מְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ) אֲבִימֶלֶךְ האט גיזעהן ווי יִצְחָק האט זיך בהעפט

פירוש

חקותי ותורותי) . כלל לכל מצות השכל המפורסמות ושאינן מפורסמות . גם יש בשבע מצות שנצטוו ב״נ שאין טעמם נגלה אלא לחכמים והם הרבעת בהמה והרבעת אילן ואבמה״ה לכיכך אמר חקותי ואמר מצותי כלל לכל מצות השכל בין כלב בין ביד בין בפה מ״ע ולא תעשה . ויש דרש (ב״ר פ״ד) כי בן שלש שנים הכיר אברהם את בוראו כמנין עק״ב ושיו חיו קע״ה.

רד״ק

והנה כל ימיו חוץ משלש שנים הי׳ שומר את המצות • ויש דרש אחר כי בן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו. וזה נראה יותר, ואמרו (יומא כ״ח) כי כל התורה קיים אברהם ואפי׳ עירובי תבשילין. ר״ל וה מפני שאמר משמרתי ועירובי תבשילין היא משמרת למלאכת יום טוב בן עשה היא דברים יתרים למשמרת המצות : (ח) (וישקף) כבר פירשנו שמושו בפסוק וישקיפו על

פירוש לתורת אלהים

גְּרָר: (ז) וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ האבן די שטאט לייט גיפרעגט פון וועגין זיין ווייב ווער זיא איז וַיֹּאמֶר האט יִצְחָק גיזאגט אֲחֹתִי הִיא זיא איז מיין שוועסטער כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי ווארום ער האט זיך גפארכטען צו זאגין זיא איז מיין ווייב ווארום ער האט גטראכט פן מאמר וועלין מיך די שטאט לייט הרגנן איבער רִבְקָה כִּי טוֹבַת מַרְאֶה הִיא ווארום זיא איז זייער שיין גישטאלט: (ח) וַיְהִי אונ עס איז גיווען כִּי אָרְכוּ אז ער איז דארטין גיזעסין אלאנגע צייט (עיין רש״י) וַיַּשְׁקֵף אונ ער האט גקוקט אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים דער קעניג פון פלשתים [illegible]

שירה הקודש

פר שטאטט איהו זיינע ברידער האט ער זיך ניט

ספר הישר

גיגעבין חן צוא יַעֲקֹב אונ די אלע פון אֱלֹהִים: אונ

בהרש הנעלם הוא

למר

מְצַחֵק אֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ׃ ט וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־אָמוּת עָלֶיהָ׃ י וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ כִּמְעַט שָׁכַב אַחַד הָעָם אֶת־אִשְׁתֶּךָ וְהֵבֵאתָ

עִם רִבְקָה אִתְּתֵיהּ׃ ט וּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַאֲמַר בְּרַם הָא אִתְּתָךְ הִיא וְאֵיכְדֵין אֲמַרְתְּ אֲחָתִי הִיא וַאֲמַר לֵיהּ יִצְחָק אֲרֵי אֲמָרִית דִּילְמָא אִתְקְטִיל עֲלַהּ׃ י וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ מַה דָּא עֲבַדְתְּ לָנָא כִּזְעֵיר פּוֹן שְׁכִיב דִּמְיַחַד בְּעַמָּא עִם אִתְּתָךְ

עלינו

בעל הטורים

כנגד בקולי משמרתי מלותי חקותי ותורותי: (ח) מלחק. ב' הנה ילחק מלחק. אשר ילדה לאברהם מלחק. מלמד שהי' ישמעאל לד נשים תחת בעליהן ומונה עמהן אף מלחק דהכא אמת איש אקפתם אשת איש: (י) אחד העם. ב'. דין ואידך כי בא אחד העם והתם איירי בדוד המלך בשלקח המנית מראשותיו של שאול מה התם איירי במלך אף הכא אמר בשביל עלמו שהוא המלך

רשב"ם

בא אלי העבד העברי אשר הבאת לנו לצחק בי ובמקום אחר הוא אומר בא אלי לשכב עמי: בארץ

רש"י

להיות נשמר: וישקף אבימלך וגו'. ש ראהו משמש מטתו: (י) אחד העם. המיוחד ר בעם זה המלך: והבאת עלינו אשם. אם שכב כבר הבאת

שפתי חכמים

חשש לכן וישקף אבימלך: ק דאל"כ מנא ידע דאשתו היתה ול"ע דלמא נפוק ונפוק ראה (נח"י) נראה דדייק היכא אשתו מיותר הוא מלמד שהי' מלחק מעשה אשתו דהיינו שמוש ומה שפירש"י על וישקף ולא על וירא דלא תימא שראהו ממש משמש דחלילה ללדיק כמוהו לבכית חלון פתוח אלא שסגר החלון ומכח זה הבין אבימלך וזהו וישקף ר"ל שנתאה והבנה בעד החלון ר"ל כנגד החלון כמו כל בעד שנמקרא (וע"ש שסותר דברי הרא"ם): ר דרש"י דייק מדכתיב והבאת עלינו אשם ואי קאי אמלך א"ש דהא נבי מלך כתי תלינו ל' רבים וכן נבי אדם חשוב וק"ל (נח"י) נ"ל דדייק מדכל"ל אחו

בית דוד

מיט רִבְקָה׃ (י) (אַחַד הָעָם). מַיינְט מֶען (הַמְּיוּחָד בָּעָם) דֶר אֵיינְצִיגֶער (דֶער נֶערְעסְטֶער) פוּן פָאלְק (זֶה הַמֶּלֶךְ) דָס אִיז דֶר מֶלֶךְ׃ (וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם). מֶען מַיינְט (אִם שָׁכַב) אוֹיבּ דֶר מֶלֶךְ וָואלְט גֶנוּמִ'ן רִבְקָה'ן צוּ זִיךְ (כְּבַר הֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם) וָואלְסְטוּ שׁוֹין לַאנְג אוֹיף אוּנְז גֶעבְּרֶענְגְט אַשְׁטְרָאף׃ (יב) (בָּאָרֶץ הַהִיא). אִין דֶם לַאנְד (אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ חֲשׁוּבָה כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַצְמָהּ) אֲפִילוּ דָס לַאנְד אִיז נִיט אַזוֹי גוּט גֶוֶועֶן וִוי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (כְּאֶרֶץ שִׁבְעָה גוֹיִם) וִוי דָס לַאנְד פוּן דִי זִיבֶּן פֶעלְקֶער׃ (בַּשָּׁנָה הַהִיא). אִין דֶעם יָאר (אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ כְּתִקְנָהּ) אֲפִילוּ דָס יָאר אִיז נִיט גֶוֶועֶן וִוי עֶס דַארְף

פירוש רד"ק

פני סדום: (ט) (אך הנה אשתך). פירושו אבל. וכן אך את שבתותי תשמרו (שמות ל"א) אך אם יום או יומים (שם כ"א) והדומים להם. כלומר איננה אחותך כמו שאמרת כי אתה מצחק עמה ואין אדם מצחק עם אחותו. (ואיך אמרת) ולא היה זה אבימלך שהי' בימי אברהם כי אלו היה הוא לא היה שואלו איך אמרת כי כבר ידע בענין שרה. אבל מלכי ארץ פלשתים היו נקראים אבימלך ברוב. כמו שרוב מלכי מצרים היו נקראים פרעה: (י) (כמעט שכב). כלו' קרוב הי' הדבר לשכב אחד מן העם את אשתך אחר שאתה אמרת כי אחותך היא. לא היו חושבים עון בדבר הזה. והיית מביא עלינו אשם בדבר הזה כי כולנו היינו לוקים בעבורך כי אתה גדול ואהוב לאל וכן כמעט נטיו רגלי (תהלים ע"ג) קרוב הייתי לנטות רגלי. (ויצו) כי אחר שנודע לו כי אשתו היא הודיע לעם כי היא אשתו כדי שלא יגע בה אדם. וכן היה צריך להזהיר על יצחק שלא

פירוש לתורת אלהים

פֶענְצְטֶער וַיַּרְא אוּנ עֶר הָט גֶזֶעהֶן וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק יִצְחָק וַואר זִיךְ שְׁפִּילֶען מִיט זַיין וַוייבּ רִבְקָה׃ (ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק הָט גְרוּפֶן אֲבִימֶלֶךְ צוּ יִצְחָק וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִיא אַז זִיא אִיז דַיין וַוייבּ וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחוֹתִי הִיא אוּנ וִוִיא הָאסְטוּ גִיזָאגְט אַז זִיא אִיז דַיין שְׁוֶועסְטֶער וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק הָט יִצְחָק צוּ אִים גְזָאגְט כִּי וָוארוּם אִיךְ הָאבּ גְטְרַאכְט טָאמֶר וֶועל אִיךְ גְטֵייט וֶוערִין וֶועגִין אִיר׃ (י) וַיֹּאמֶר אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָט גְזָאגְט מַה וָוס הָאסְטוּ גְטוּן צוּ אוּנְז

ספר הישר

דָט אִים נִיט גֶהַרְגִ'תְ אִינ אֱלִיפַז הָט צוּא גְנוּמֶען גָאר דָר נִיְשְׁם וָוס יַעֲקֹב הָט גְהַאט אוּנ אֱלִיפַז מִיט זַיינֶע מֶענְשְׁן הָבִּין זִיךְ אוּם גְקֶערְט קֵיין בְּאֵר שֶׁבַע צוּא זַיין פָאטֶער עֵשָׂו׃

עָלֵינוּ אָשָׁם׃ יא וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ
אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ
הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת׃ יב וַיִּזְרַע
יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה
הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ
יְהוָה׃ שלישי יג וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ
הלוך

וְאִיתֵיתָא עֲלָנָא חוֹבָא׃
יא וּפַקֵּיד אֲבִימֶלֶךְ יָת
כָּל עַמָּא לְמֵימַר דְּיַנְזֵק
לְגַבְרָא הָדֵין וּלְאִתְּתֵיהּ
אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל׃
יב וּזְרַע יִצְחָק בְּאַרְעָא
הַהִיא וְאַשְׁכַּח בְּשַׁתָּא
הַהִיא עַל חַד מְאָה
בִּדְשַׁעֲרוּהִי וּבָרְכֵיהּ יְיָ׃
יג וּרְבָא גַּבְרָא וַאֲזַל

רשב"ם

(יג) בארץ ההוא. אף על פי שהארץ קשה היא : בשנה ההוא . אע"פ שהיא שנת בצורת ורעבון : מאה

יצחק

כמלך: (יג) ויגדל האיש וילך הלוך וגדל עד כי גדל, ג' גדולות כנגד ג' ברכות שנתברך בעקידה כי ברך אברכך והתברכו

שפתי חכמים

נסגו"ל תחת האל"ף ולא בפת"ח וכ"פ בכסוק דן ידין עמו כאחד : ש (נח"י) ה"א לפרשו לי עתיד דהא אמר שכב שכות שנר ועוד דהא לוב להבריו שבית אשהו ותמילא לא יבכנו אנלכ : ת דק"ל דהא נרר נתי א"י כות כדפי' לעיל: א ומאה שערים פי' לי שיעור שבערכ נפשם : ב דק"ל למה אמרוכו וכא קי"ל דאין ברכה מלויה בדבר המנוי והמדוד אלא בדבר כסמוי מן העין ל"פ שביה רולה ליתן מעשר וקי"ל דאין

רש"י

ש הבאת אשם עלינו : (יג) בארץ ההוא. אע"פ שאינה חשובה כא"י עצמה כארץ שבעת הגוים [ב"ר] : בשנה ההוא · אע"פ שאינה כתקנה שהי' שנת רעבון [ב"ר] : בארץ ההוא בשנה ההוא · שניהם למה לומר שהארץ קשה והשנה קשה : מאה שערים . שאמדוה כמה ראויה א לעשות ועשתה על אחת שאמדוה מאה ורבותינו אמרו אומד ב זה
למעשרות

בית

ויין (שֶׁהָיְתָה שְׁנַת רַעְבוֹן) עס איז גִוועזן אַהוּנְגֶער יאהר : (בָּאָרֶץ הַהִיא בַּשָּׁנָה הַהִיא). אין דָם לַאנְד אונ אין דָם יָאר. זָאגְט רש"י (שְׁנֵיהֶם לָמָּה) צוּ וָוס זָאגְט דֶער פָּסוּק בֵּיידֶע. דָס לַאנְד אונ דָם יָאהְר (לוֹמַר) צוּ זָאגִין (שֶׁהָאָרֶץ קָשָׁה וְהַשָּׁנָה קָשָׁה) דָס לַאנְד אִיז גִוועזן שְׁלֶעכְט . אונ דָם יָאר אִיז גִוועזן שְׁלֶעכְט. פוּן דֶעסְטְוֶועגִין הָאט גִיוַואקְסִין מֵאָה

דוד

שְׁעָרִים. הוּנְדֶערְט מָאל אַזוֹי פִיל (שֶׁאֲמָדוּהָ כַּמָּה רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת) מֶען הָט גֶעשַׁאצְט דָם פֶעלְד וִוי פִיל עֶס הָט גִידַארְפְט אִין אִיר וַואקְסִין דָם יָאר (וְעָשְׂתָה עַל אַחַת שֶׁאֲמָדוּהָ מֵאָה) הָט גִיוַואקְסִין אוֹיף אַיינְס הוּנְדֶרט אוֹיב עֶס הָט גִידַרְפְט וַואקְסִין הוּנְדֶרְט קָארְץ קָארְין הָאט גִיוַואקְסִין צֶעהְן טוֹיזֶענְד (וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ) דִי רַבָּנָן זָאגִין (אוֹמֶד זֶה לְמַעַשְׂרוֹת הָיָה)

פירוש

ינע אדם בויבדי שלא יהרגוהו על דבר אשתו:(יג)(מאה שערים) מאה פמה ששערו שיצא ממה שורע · מצא במה שאכת מאה חלקים יותר ממה ששערו בני אדם שיצא

רד"ק

מן הזרע ההוא . (ויברכהו ה')הצליחו בכל מעש' ידיו: (יג) (ויגדל) בעושר וברכוש רב , (הלוך) מקור · (וגדל) תאר או מקור · וכן ובשל מבושל (שמות י"ב)
היה

פירוש לתורת האלהים

כמעט אז ווינציג שכב ער וואלט גלעגין איינר פון דעם פאלק (עיין רש"י) את אשתך מיט דיין ווייב והבאת אונ דו וואלטסט גיבראכט אויף אונז אשולד : (יא) וַיְצַו אונ אֲבִימֶלֶךְ הָט גִשַׁאפְט צוּ גָאר זַיין פָאלְק לֵאמֹר צוּ זָאגִין הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ דֶר פַּטְשְׁפֶעט וָואס וֶועט אָן רִירִין דֶעם מַאן אָדֶר זַיין

וַוייבּ מוֹת יוּמָת זָאל עֶר וֶוערִין גִיטֵייט : (יב) וַיִּזְרַע אונ יִצְחָק הָט גִיזַייעט אִין דֶעם לַאנְד וַיִּמְצָא אונ עֶר הָאט גִפוּנֶען אִין דֶעם יָאר מֵאָה שְׁעָרִים הוּנְדֶערְט מָאל אַזוֹ פִיל וִוי מֶען הָאט גִשַׁאצְט עֶס זָאל וַואקְסִין (עיין רש"י) וַיְבָרְכֵהוּ אונ נָאט הָאט אִים גִיבֶּענְטְשְׁט : (יג) וַיִּגְדַּל
אונ

של"ה

גִישְׁטְרָעפְט קְרִיגֶעוּ מִיט זַיי . אונ הָט זַייא צֶם גִפְרֶעגְט אונ בְּשַׁעַת אֲבִימֶלֶךְ אונ פִיכוֹל זֶענֶן גִקוּמֶן צוּ אִים מִיט אוּם פַריינְדְשַׁאפְט מַאכֶן הָט עֶר זַייא אוֹיף גִנוּמֶן אונ הָט אַלִין מוֹחֵל גִוועֶן אונ הָט מִיט זֵיי כּוֹרֵת בְּרִית גִוועֶן אונ עֶר הָאט גָאר פַר זֵייא

הקדוש

אַנְגִיוֹפֶן מָאל צֵייט גִמַאכְט אונ דָם אַלֶעס וָוס עֶר הָט גִמַאכְט אִים צוּא נִיכְטְס וִויא פַייעֶר עֶס זֶענֶען דִי מִדּוֹת דָם מֶען זָאל זוּכִין אונ פַרְיָדִין מִיט אַלֶעם צוּ לֶעבִין אונ בַּלֵידִיגוּנְג צוּ פַר מֶרְגִין אונ יֶעדֶן צוּ פַר צֵייהִין :

הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי־גָדַל מְאֹד׃
יד וַיְהִי־לוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר
וַעֲבֻדָּה רַבָּה וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ
פְּלִשְׁתִּים׃ טו וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר
חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בִּימֵי אַבְרָהָם
אָבִיו סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְאוּם
עָפָר׃ טז וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־

אונקלוס

אָזִיל וְרָבֵי עַד דִּי רְבָא
לַחֲדָא׃ יד וַהֲווֹ לֵיהּ גֵּיתֵי
עָנָא וְגֵיתֵי תוֹרֵי
וּפוּלְחָנָא סַגִּי וְקַנִּיאוּ
בֵיהּ פְּלִשְׁתָּאֵי׃ טו וְכָל
בֵּירִין דִּי חֲפָרוּ עַבְדֵי
אֲבוּהִי בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם
אֲבוּהִי טַמּוּנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי
וּמְלוֹנוּן עַפְרָא׃ טז וַאֲמַר
אבימלך

בעל הטורים

בזרעך׃ (יד) ועבדה רבה. ב׳ במס׳ הכא ואידך באיוב מה כתם גדול מכל ב״א אף הכא כיה גדול מכל ואף מאבימלך שהיה מלך׃ (טו) וימלאום. ב׳ הכא ואידך וימלאום למלך שאול גבי מאה ערלות של פלשתים רמז למה שנותנין הערלה בעפר ד״א לפי שעבר אבימלך על שבועתו ומלא הבארות בעפר מלא דוד לשאול ק׳ ערלות פלשתים בכפלים ונתן לו ר׳

רשב״ם

שערים׃ שדה ששיערוהו שיוציא כור א׳ הוציאה מאה כורין׃ (יד) ועבדה רבה׃ עבודת שדה וכרמים כי סתם עבודה עבודת קרקע הוא׃ (טו) סתמום פלשתים. שלא יחזיקו בניו בהם אחרי מותו והוצרך לכתוב בשביל כשנתרחק משם שב וחפרם דוגמת וחם הוא

רש״י

למעשרות הי׳׃ (יג) כי גדל מאד. שהיו אומרים זבל ב פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך [ב״ר]׃ (יד) ועבדה רבה׃ פעול׳ רבה בל׳ לע״ז אובריי״א (ארבייט גשמפט גוורב) עבודה משמע עבודה אחת׃ עבדה משמע פעולה רבה׃ סתמום פלשתים. מפני שאמרו תקל׳ הם לנו מפני הגייסות ד

שפתי חכמים

מעשרין אומדות׃ ג דא״כ עד כי גדל מאוד ל״ל ולהכי נקט פרדותיו דרבותא קאמר דגבי פרדות אין הברכה מצויה כלל כדפירש״י בפ׳ ראה וק״ל׃ ד וא״ל משום קנאה דא״כ ויקנאו אותו פלשתים ויסתמו את כל הבארות אשר חפרו מבע״ל׃ (נח״י) ול״כ דמפני הקנאה סתמו וכדי שלא להראות הקנאה אמרו תקלה וכו׳ דא״כ ה״ל להסמיך ויקנאו וגו׳ ויאמר אבימלך לך מעמנו וגו׳ ואח״כ וישב ויחפור וגו׳ ולמה סמך וכל הבארות וגו׳ לפסוק ויקנאו ש״מ מפני הקנאה סתמו וכאשר ראה אבימלך שלא נתקיימה

וחשבו שירגיש בקנאתם וילך מהם

בית

ראם שאצונג איז גוועז צו וויסין ווי פיל מעשר מען דארף געבין׃ (יג) (כי גדל מאד). יצחק איז זייער גרוס געווארין (שהיו אומרים) זיי פלעגין זאגן (זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך) מיר ווילין בעסיר פרמאגין דם מיסט פון יצחקס אייזלין ווי דם זילבר אונ גאלד פון אבימלך. ווייל דאס מיסט פון יצחקס אייזלין זענין מעהר ווערט געוועז וויא דאס זילבר אונ גאלד פון אבימלך׃ (יד) (ועבדה רבה). מיינט מען (פעולה רבה) פיל ארבעט (עבודה משמע

דוד

עבודה אחת) עבודה מיינט מען איין ארבעט (עבדה משמע פעולה רבה) עבדה מיינט מען פיל ארבעט׃ (טו) (סתמום פלשתים) די פלשתים האבן פר מאכט די ברונעם (מפני שאמרו) ווייל זייא האבן גזאגט (תקלה הם לנו מפני הגייסות הבאות עלינו) טאמער וועלין אויף אונז קומן פיינד אוועק נעמען אונזער לאנד. טויג ניט זייא זאלען האבן ברונעם וואסר (טמונון פלשתאי. לשון סתימה) טמונון פלשתאי איז דיא טייטש ד א פלשתים האבן פר מאכט די ברונעם (ובלשון

פירוש רד״ק

היה הולך ומוסיף בעשרו בכל יום ויום עד כי גדל מאד׃ (יד) (מקנה צאן ומקנ׳ בקר) שניהם סמוכים נקודים בצרי. (ועבוד׳ רבה)׃ הי׳ לו עבור׳ גדול׳ באדמ׳. כמו עובד אדמתו (משלי י״ב) כי תעבוד את האדמ׳ (ד׳ י״א). (ויקנאו אותו). קל הנו״ן קנאו בו לרוב טובתו והצלחתו׃ (טו) (וכל הבארות) אחרי שמת אברהם לא יראו מיצחק. וגם אבימלך שהיה לו ברית עם אברהם והשיב לו הבארות מת. ולמה סתמום. אמרו שמא היום או מחר יגדל כח יצחק ויכלתו כאביו ויקחם׃ לפיכך סתמום כי אמרו גם לו גם לנו לא יהיה׃ (טז) (כי

פירוש לתורת אלהים

אונ יצחק איז וואהרין רייך וילך אונ ער איז גיגאנגען הלוך גיין וגדל אונ גרעסר (רייכער) עד כי גדל מאד ביז ער איז זייער רייך גווארן (עיין רש״י)׃ (יד) ויהי אונ עס איז גוועז צו אים מקנה פיה צאן שאף ומקנה אונ פיה רינדער ועבודה אונ פיל ארבייט ויקנאו אונ די פלשתים האבין איהם מקנא גוועזן׃ (טו) וכל אונ אלע ברונעם אשר חפרו וואס די קנעכט פון זיין פאטער האבין גגראבין בימי אין די טעג פון זיין פאטער אברהם סתמום האבען דיא פלשתים זיי פאר

אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק אִיזֵיל
מֵעִמָּנָא אֲרֵי תְקֵיפְתָּא
מִנַּנָא לַחֲדָא׃ יז וַאֲזַל
מִתַּמָּן יִצְחָק וּשְׁרָא
בְּנַחֲלָא דִגְרָר וִיתֵיב
תַּמָּן׃ יח וְתָב יִצְחָק וַחֲפַר
יָת בֵּירָא דְמַיָּא דִּי חֲפָרוּ
בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוּהִי
וּטְמוּנוּן פְלִשְׁתָּאֵי בָּתַר
דְּמִית אַבְרָהָם וּקְרָא
לְהֵין שְׁמָהָן כִּשְׁמָהָן דִּי
הֲוָה קָרֵי לְהֵין אֲבוּהִי׃
יט וַחֲפָרוּ עַבְדֵי יִצְחָק
בנחלא

יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ
מְאֹד׃ יז וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיִּחַן
בְּנַחַל־גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם׃ יח וַיָּשָׁב
יִצְחָק וַיַּחְפֹּר ׀ אֶת־בְּאֵרֹת הַמַּיִם
אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו
וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת
אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת
כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אָבִיו׃
יט וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי־יִצְחָק בַּנָּחַל
וימצאו

ת״א ויחפרו. ברכות נו : מ״ס חו״ס פ״ס :

רשב״ם

הוא אבי כנען : (יח) אשר קרא להן אביו · כדי שלא

שפתי חכמים

נתקיימה התשכנתו א״ל בפי׳ לך מעמנו : ה רש״י נשמר שלא הגרס כתרגום כמו טמוני חול שבוא לי מטמון כ״פ דהות ג״כ לי בתימס : ו דק״ל דהא אבימלך א״ל לך מעמנו דהיינו מגרר הבאות פניגו . טמונון פלשתאי לשון סתימה ה וכל׳ התלמוד מטמטם את הלב : (יז) בנחל גרר רחוק ו מן העיר : (יח) וישב ויחפר · את בארות אשר חפרו בימי אברהם אביו ופלשתים סתמום וקודם

בית דוד

הַתַּלְמוּד) אוּנ דִי גְמָרָא שְׁטֵייט (מְטַמְטֵם אֶת הַלֵּב) עֶס פַר כַּכְט דָס הַארְץ : (יז) (בְּנַחַל גְרָר) . אוּנ דֶעם טָאהל פוּן גְרָר (רָחוֹק מִן הָעִיר) וַוייט פוּן דִי שְׁטָאט גְרָר : (יח) (וַיָּשָׁב וַיַּחְפּוֹר) זָאגְט רַשִׁ״י (הַבְּאֵרוֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו) דִיא בְּרוּנֶעס ווָאס מֶען הָאט גְגְרָאבְּן אִין דִי צַייטֶן ווָאס זַיין פָאטֶער אַבְרָהָם הָאט גְלֶעבְּט (וּפְלִשְׁתִּים סְתָמוּם מִקּוֹדֶם שֶׁנָּסַע יִצְחָק מִגְּרָר) אוּנ דִי פְּלִשְׁתִּים הָבְּן דִיא בְּרוּנֶעס פַר מַאכְט אֵיידֶר יִצְחָק הָאט אַוֶועק גֶצוֹגְן פוּן גְרָר (חָזַר וַחֲפָרָן) הָאט יִצְחָק נָאךְ אַמָאל

פירוש

עצמת) . עצמת בעושר ורב טובה יותר ממנו . ר״ל שאחד ממנו או שרבים ממנו . ואולי לקנאת פלשתים בך ירעו עמך . ואף על פי שאני הוזהרתי העם עליך שלא לנגוע בך · ואאז״ל כתב.כי ממני · שלנו · כלומר שלנו גדלת ועצמת מאוד · (נחל גרר) . נחל נקרא העמק ואף על פי שאין שם מים · כמו והעיר אשר בנחל

רד״ק

(דברים ב׳ ל״ו) ישין העיר אשר בתוך הנחל. וזה נחל גרר הי׳ שם העיר . והנ׳ שב יצחק בנפשו מגרר וישב שם .וחפר שם בארות לצורך מקנתו שהי׳ רב:(יז)(אשר חפרו עבדי אביו) להיות בחוקתי הראשונה : (יח) (ויחפרו) חפרו עוד מחדש להרבות להם מים לצורך המקנה: (וימצאו שם וגו׳) אחר שחפרו מצאו פתרה

פירוש להורת אלהים

שְׁטָאפְּט גֶעמַקְאִים אוּנ זַיי הָאבֶּן דֶער פִילְט מִיט עָרְד (עֵיין רַשִׁ״י) : (טז) וַיֹּאמֶר אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָט גִיזָאגְט צוּ יִצְחָק לֵךְ גֵיי אַוֶועק פוּן אוּנְז כִּי וָוארוּם דוּ הָאסְט דִיךְ גְשְׁטַארְקְט מֶער פוּן אוּנְז מְאֹד זֵייעֶר : (יז) וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק אוּנ יִצְחָק אִיז אַוֶועק גֶעגַאנְגֶען פוּן דָארְטֶען וַיִּחַן אוּנ עֶר הָאט גְרוּט אִין טָאל פוּן גְרָר וַיֵּשֶׁב אוּנ הָט זִיךְ דָארְט בַּזֶעצְט : (יח) וַיָּשָׁב יִצְחָק אוּנ יִצְחָק הָט ווִידֶער גְקֶערְט וַיַּחְפּוֹר אוּנ הָט גְגְרָאבְּן דִיא בְּרִינֶעס ווַאסֶער אֲשֶׁר ווָאס זַיי הָאבְּן גְגְרָאבְּן אִין דִי צַייט פוּן זַיין פָאטֶער אַבְרָהָם וַיְסַתְּמוּם אוּנ דִי פְּלִשְׁתִּים הָאבְּן זַייא פַאר שְׁטָאפְּט נָאךְ דֶעם טוֹיט פוּן אַבְרָהָם הָט יִצְחָק זֵיי ווִידֶער גְגְרָאבְּן וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת אוּנ עֶר הָט זֵיי גְרוּפְן נֶעמֶען כַּשֵּׁמוֹת ווִי דִי נֶעמֶען ווָאס זַיין פָאטֶער הָאט זַייא גְרוּפְן : (יט) וַיַּחְפְּרוּ אוּנ דִיא קְנֶעכְט פוּן יִצְחָק הָאבְּן

וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים׃
כ וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק
לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־
הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ׃
כא וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם־
עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה׃
כב וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת
וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ
רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי־עַתָּה הִרְחִיב

בְּנַחֲלָא וְאַשְׁכָּחוּ תַמָּן
בֵּירָא דְמַיִין נָבְעִין׃
כ וּנְצוֹ רַעֲוָתָא דִגְרָר
עִם רַעֲוָתָא דְיִצְחָק
לְמֵימַר דִּי לָנָא מַיָּא
וּקְרָא שְׁמָא דְבֵירָא
עֵיסַק אֲרֵי אִתְעַסְקוּ
עִמֵּיהּ׃ כא וַחֲפָרוּ בֵּירָא
אוֹחֲרֵי וּנְצוֹ אַף עֲלַהּ
וּקְרָא שְׁמַהּ שִׂטְנָה׃
כב וְאִסְתַּלַּק מִתַּמָּן
וַחֲפַר בֵּירָא אוֹחֲרֵי וְלָא
נְצוֹ עֲלַהּ וּקְרָא שְׁמַהּ
רְחוֹבוֹת וַאֲמַר אֲרֵי כְעַן
אַפְתֵּי יְיָ לָנָא וְיַפְּשִׁנָנָא

תו"א וירינו רועי. סנה' קיא :

בעל הטורים

במקום ק' : (כ) עשק. כנגד בבל שעשקו את בית יהודה ומיד עובקיהם כח: (כא) שטנה כנגד כמן שכתב שטנה על ירושלים ולכן שטנה ב' הכא והוא דכתם : (כב) רחובות . כנגד יון

רש"י

וק דם ז שנסע ילחק מגרר חזר וחפרן : (כ) עשק ח ערעור : כי התעשקו עמו · נתעסקו עמו עליה במריבה וערעור : (כא) שטנה · נוסטנ"ט (מלה נוסנה

רשב"ם

יוכל אדם לערער עליהם : (כב) ולא רבו עליה . לפי שנהרחק

שב רו שלא יטבלו כדי למונעם מפ"ו ונעשה להם נס ונזדמן

שפתי חכמים

ולמה חנה בנחל גרר כיון שהוא קרוב לעיר : ז ר"ל דהא כבר הלך ילחק משם והאיך חפרן ועוד קשה כיון שחפרן אברהם למה חזר ילחק וחפרן ועוד קשה למה כתיב ויסתמום פלשתים דמשמע שחזר ילחק וחפרן וחזרו פלשתים וסתמום ואין הענין כן כי לא מלינו שסתמום אחר חפירת ילחק. ומתרץ ופלשתים כו'. נת"י כהריך בזה ונרם ופלשתים סתמום וקודם שנסע ילחק מגרר חזר וחפרן לכראות שאחר שנסע מגרר ויחן בנחל גרר רחוק מן העיר חזר וחפר הבארות וכו' ע"ש : ח ר"ל בזה שלא תפרש עשק לי ערעור אלא הוא עסק ממש כלומר העסק בזה הוא של ערעור וכמ"ש בסמוך נתעסקו וכו'

בית דוד

אַמָּל אוּף גִּגְרָאבָּן דִי בְּרוּנֶעם : (כ) (עֵשֶׂק) אִיז טַייטְשׁ עִרְעוּר . קְרִיג . (כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ) . זָאגְט רשי״ (נִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ עָלֶיהָ בִּמְרִיבָה וְעִרְעוּר) דִּי פַּסְטִיכֶר פוּן גְרָר הָאבֶּן שְׁטַארְק גֶקְרִיגְט מִיט

פירוש רד"ק

מתחת באר חפיר' מקדם. והיו נובעים בה מים חיים . זהו שאמר וימצאו באר ולא אמר וימצאו מים:(כ)(לנו המים) כמו שכתבנו בדבר אברהם עם אבימלך כי היתה מחלוקת ביניהם אם אותה הבאר מגבול גרר או מגבול באר שבע כן עתה מטעם הזה נפלה מחלוקת בין רועי גרר ובין רועי יצחק · (ויקרא שם הבאר עשק) קרא לה שם לפי שהיום או מחר כשיגדל כחו עליהם לא יוכלו לאמר רועי גרר כי לנו הבאר בלא שום ערער והנ' השם יודיע . ולשון עסק והתעסקו ידוע בדרז"ל (ב"ק ח')כאמרם · המוכר את השד' ויצא עלי' עסיקין: (כא) (שטנה) כלומר לשטן הם לנו . כי בכל אשר אנחנו חופרים הם מריבים עמנו: (כב) (ויעתק) העתיק

פירוש לתורת אלהים

גִּגְרָאבֶּן אִין טָאל וַיִּמְצְאוּ אוּנ זַיי הָאבִּין דָארְט גִּפוּנֶען אַבְּרוּנֶען מִיט קְוָועלִינְדִיגֶע וַואסֶער : (כ) וַיָּרִיבוּ אוּנ זַיי הָאבֶּן זִיךְ גִקְרִיגְט דִי פַּאסְטוּכֶר פוּן גְרָר מִיט דִי פַּאסְטוּכֶר פוּן יִצְחָק לֵאמֹר דִי פַּאסְטוּכֶר פוּן גְרָר הָאבֶּן גִזָאגְט לָנוּ הַמָּיִם דָס וַואסֶער קֶער צוּ אוּנְז וַיִּקְרָא שֵׁם הַבְּאֵר עֵשֶׂק אוּנ עֶר הָט גְרוּפֶן דֶעם נָאמֶן פוּן דֶער בְּרוּנֶע עֵשֶׂק דָאס אִיז קְרִיגֶן כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ וָוארוּם זַייא הָאבֶּען גִקְרִיגְט מִיט אִים : (כא) וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת אוּנ זַיי הָאבֶּן גִגְרָאבֶּן אַיין אַנְדֶרִי בְּרוּנֶן וַיָּרִיבוּ גַם עָלֶיהָ אוּנ זַיי הָאבֶּען אוּף אִיר אוֹךְ גִקְרִיגְט וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה אוּנ עֶר הָאט גְרוּפִין אִיר נָאמֶן שִׂטְנָה (שְׁטֶערוּנְג) : (כב) וַיַּעְתֵּק אוּנ עֶר אִיז אַוֶועק פוּן דָארְט וַיַּחְפּוֹר בְּאֵר אַחֶרֶת אוּנ עֶר הָאט גִגְרָאבֶּען אַיין אַנְדֶרִי בְּרוּנֶע וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ אוּנ זַייא הָאבִּין נִיט גִקְרִיגְט אוּף אִיהר וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחוֹבוֹת אוּנ עֶר הָט גִרוּפֶן אִיר נָאמֶן רחוֹבוֹת וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גִזָאגְט כִּי עַתָּה וָוארוּם

בארעא: כג וסליק מתמן לבאר שבע: כד ואתגלי ליה יי בליליא ההוא ואמר אנא אלהיה דאברהם אבוך לא תדחל ארי בסעדך מימרי ואברכינך ואסגי ית בנך בדיל אברהם עבדי: כה ובנא תמן מדבחא וצלי בשמא דיי ופרסיה תמן למשכניה וכרו תמן

יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ בָאָרֶץ: רביעי כג וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע: כד וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי: כה וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיֶּט־שָׁם אָהֳלוֹ וַיִּכְרוּ־שָׁם

עבדי

רשב"ם

שנתרחק מפריעתם דכתיב ויעתק משם: (כג) ויעל משם באר שבע. כי היה מתירא מהם שבן מוכיח שא"ל הקב"ה אל תירא כי אתך אני נמצא שהי' מתירא: (כה) ויכרו שם עבדי יצחק באר. ולא קרא לו יצחק שם עד לבסוף שאבימלך הלך אליו מגרר ונשבעו איש

בעל הטורים

לפס מקום לכהו"ח וזכו ופרינו בחרן: (כד) חנכי חלכי חברהם חביך. ולח כתב ה' חלהים כמו בחברהם ויעקב לפי

רש"י

נוס"'. הינדערונג סטערונג): (כב) ופרינו בארץ:

בית דוד

צחק ווענן די ברונעם: (כב) (ופרינו בארץ): זאגט רש"י (כתרגומו) ווי דער תרגום טייטשט

פירוש

כל חפירתו משם ורחק מהם שגבולם במקו' שלא יוכלו לצער. (ולא רבו עלי') כי הדבר הי' גלוי ואין במקום ההוא ספק כי מבאר שבע הוא ולא מגרר. לפיכך קרא שמה רחובות להודיע להבאים אחריהם כי לא רבו עלי' על הבאר הזאת: (ופרינו בארץ) כי אין שטן ומריב ונפרה ונרבה במקנה: (כג) (ויעל משם באר שבע) קרוב הי' לשם. כמו שכתבנו. ומה שאמר ויעל כי ארץ ישראל המוחזקת היתה גבוה מארץ פלשתים כמו שאמר ויעלו פלשתים (שופטים ט"ו) ויאמר שאול נרדה אחרי פלשתים (שמואל א' י"ד) וכן בכל מקום. וכל הספורי' האלו בחפירות הבארות וקריאת השמות להודיע. כי בארץ ישראל המוחזקת הי' חופר בארות ברצונו ואין מוחה בידו. וכן קרא שמות ברצונו. והיו בני המקום קוראין אותן כן. וכן אברהם כמו שכתבנו. וכל זה הי' להם לאות ולסימן מה שיעדם האל לתת הארץ

רד"ק

לזרעם אבל פלשתים אף על פי שהוא מארץ ישראל לא הוחזקה בידם לפיכך רבו עמהם על הגבול. וכל זה להודיעם שלא תהי' מוחזקת בידם כלה אע"פ שחלקו' לא הוחזק' בידם עד באחרונ' לימות המשיח. כמו ארץ שלש' גוים. את הקני את הקניזי ואת הקדמוני: (כד) (וירא) להזק את לבו שלא יירא מאשר רבו עמו על חפירת הבארות והבטיחו שיברכהו ויצליחהו עד שהשוטנים אותו יבואו לפניו להשלים עמו. לפיכך כתוב בסמוך דבר אבימלך שבא אליו: (בעבור אברהם עבדי) כי בכל אשר צויתיו שמע אלי כעבד: (כה) (ויקרא בשם ה') כמו שהיה אברהם עושה. (ויט שם אהלו). בבאר שבע קבע מקום לשבת. (ויכרו שם) כמו שחפר שם אברהם צוה גם כן יצחק לעבדיו שיכרו שם באר ובהפרם הבאר בא אבימלך אליו ובעודו שם באו עבדיו

פירוש לתורת אלהים

אצונד הָתִּיב האט ברייט געמאכט יְיָ גאט לָנוּ צו אונז וּפָרִינוּ בָאָרֶץ אונ מיר וועלין זיך מערין אין לאנד: (כג) וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע אונ ער איז אויף געגאנגען צו בְּאֵר שָׁבַע: (כד) וַיֵּרָא אֵלָיו יְיָ אונ גאט האט זיך צוא אים באוויזען בַּלַּיְלָה הַהוּא אין דיא נאכט וַיֹּאמֶר אונ ער האט געזאגט אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ איך בין דער גאט פון דיין פאטער אברהם אַל תִּירָא דוא זאלסט דיך ניט פארכטען כִּי אִתְּךָ אָנֹכִי ווארום איך בין מיט דיר וּבֵרַכְתִּיךָ אונ איך וועל בענטשען דיך וְהִרְבֵּיתִי אֶת זַרְעֲךָ אונ איך וועל מערין דיינע קינדער בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי וועגין מיין קנעכט אברהם: (כה) וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ אונ יצחק האט דארט געבויט א מזבח וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְיָ אונ הָט גרופען אין נאמען נאמען פון גאט ער הָט דארט תפלה געטון וַיֶּט שָׁם אָהֳלוֹ אונ ער הָט דארט געשטעלט זיין געצעלט וַיִּכְרוּ שָׁם עַבְדֵי יִצְחָק אונ דיא האבען געגראבען דארטען די קנעכט פון

עַבְדֵי יִצְחָק בְּאֵר׃ כו וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ׃ כז וַיֹּאמֶר

אליהם

עַבְדֵי יִצְחָק בֵּירָא׃
כו וַאֲבִימֶלֶךְ אֲזַל לְוָתֵיהּ מִגְּרָר וְסִיַעַת מֵרַחֲמוֹהִי וּפִיכוֹל רַב חֵילֵיהּ׃
כז וַאֲמַר לְהוֹן יִצְחָק מָה

דין

רשב"ם

לאחיו ואז באו עבדיו והגידו לו על אודות הבאר אשר הפרו ואז קראו לו שבעה על שם השבוע' שנשבעו הוא ואבימלך׃ (כו) ואחוזת מרעהו כתרגום חבורת אוהביו כמו ויתנה למרעהו והמ"ם כמו מ' של מריע ותוקע וכמ"ם של אנכי מסב כלי מלחמה. וכן יתר מרעהו צדיק ודרך רשעים תתעם הצדיק יתר ויכונן דרך ישר

רש"י

כתרגומו וניפוש ט בארעא׃ (כו) ואחוזת מרעהו כתרגומו וסיעת מרחמוהי סיעת מאוהביו (ב"ר) ויש פותרין מרעהו מ' מיסוד התיב' כמו (שופטים יד) שלשים מרעים דשמשון כדי שתהי' תיבת ואחוזת דבוק' אבל אין דרך ארץ לדבר על המלכות כן סיעת אוהביו שא"כ כל סיעת אוהביו הוליך עמו ולא היה לו אלא סיעה אחת של אוהבים לכן יש לפותרו כל' הראשון. ואל תתמה על תי"ו של אחזת ואע"פ שאינה תיב' סמוכ' יש דוגמת' במקרא (תהלים ס) עזרת מצר [ישעי' כא] ושכורת ולא מיין׃ אחזת

שפתי חכמים

במריבה ועירעור: ט דלא יתכן לומר שהוא לי' עבר כיון שאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ואיך יאמר ופרינו ככר בארץ אלא

בית דוד

(וְנִיפּוּשׁ כְּאַרְעָא) מִיר וָועלון אוּנְז מֶערוּן אוּנ דֶעם לַאנְד׃ (כו) (וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ). זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וְויא דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (וְסִיַעַת מֵרַחֲמוֹהִי) אֲבִימֶלֶךְ הָאט גְנוּמֶן מִיט זִיךְ (סִיַעַת מֵאוֹהֲבָיו) אַקָאמְפַּאנִיֶע (אַבִּיסוּל) פוּן דִי מֶענְטְשֶׁן וָוס הָאבֶּן אִים לִיבּ (פוּן זַיינֶע נוּטֶע פְרַיינְד). דִי מֶם פוּן וָוארְט מֵרֵעֵהוּ אִיז דִי טַייטְשׁ פוּן רֵעֵהוּ פוּן זַיינוּ נוּטֶע פְרַיינְד. וִוי עֶם וָואלְט גְשְׁטַאנֶען מִן רֵעֵהוּ. זָאגְט רש"י (וְיֵשׁ פּוֹתְרִין מֵרֵעֵהוּ מ' מִיסוֹד הַתֵּיבָה) עֶס זֶענֶן דָא מֶענְטְשֶׁן וָוס זָאגֶען דִיא מ' גִיהֶער צוּם וָוארְט רֵעֵהוּ. מֵרֵעֵהוּ אִיז אֵיין וָוארְט (כְּמוֹ שְׁלֹשִׁים מֵרֵעִים דְשִׁמְשׁוֹן) בַּיי שִׁמְשׁוֹן שְׁטֵייט עֶר הָאט גְנוּמֶען דְרַייסִיג מֵרֵעִים. נוּטֶע פְרַיינְד. נֶהֶער אוֹיךְ דִי מ' צוּם וָוארְט רֵעִים. פַר וָוס וִוילֶן דִי מֶענְטְשֶׁן אַזוֹ זָאגֶן אַז מֵרֵעֵהוּ אִיז אֵיין וָוארְט (כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה תֵּיבַת וַאֲחֻזַּת דְבוּקָה) דָם וָוארְט וַאֲחֻזַּת זָל זַיין בַּהֶעפְט צוּם וָורְט מֵרֵעֵהוּ וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ אַקָאמְפַּאנִיֶע נוּטֶע פְרַיינְד וָוארוּם נָאךְ דֶם עֶרְשְׁטֶן פְּשַׁט דַרְף שְׁטֵיין אֲחֻזָּה מֵרֵעֵהוּ. וָועט זַיין גְלַייךְ וִוי עֶם וָולְט גְשְׁטַאנֶן אֲחֻזָּה (אַקָאמְפַּנִיֶע) מִן רֵעֵהוּ פוּן זַיינוּ נוּטֶע פְרַיינְד. זָאגְט רש"י מֶען קֶען נִיט אַזוֹ זָאגֶן מֵרֵעֵהוּ זָאל זַיין אֵיין וָוארְט וָוארוּם אַז מֵרֵעֵהוּ וֶועט זַיין אֵיין וָוארְט, וֶועט זַיין דִי טַייטְשׁ אֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ. אַקָאמְפַּאנִיֶע נוּטֶע פְרַיינְד. דִי גַאנְצֶע קָאמְפַּאנִיֶע נוּטֶע פְרַיינְד וָוס עֶר הָט נְהַאט הָט עֶר אַלוּ מִיט גְנוּמֶען (אֲבָל אֵין דֶרֶךְ אֶרֶץ לְדַבֵּר עַל הַמַּלְכוּת כֵּן) עֶס אִיז נִיט שֵׁיין מֶען זָאל אַזוֹ רֵיידֶן אוֹיף אַמֶלֶךְ (סִיַעַת אוֹהֲבָיו) דִי קָאמְפַּאנִיֶע נוּטֶע פְרַיינְד (שֶׁאִם כֵּן כָּל סִיַעַת אוֹהֲבָיו הוֹלִיךְ עִמּוֹ) זֶעהְט אוֹיס עֶר הָאט גְנוּמֶן מִיט זִיךְ אַלוּ נוּטֶע פְרַיינְד וָוס עֶר הָט גְהַט קֶען דָם זַיין. נָאךְ זֶעהְט אוֹיס (וְלֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא סִיעָה אַחַת שֶׁל אוֹהֲבִים) אֲבִימֶלֶךְ הָט נִיט מֶער גְהַאט נָאר אֵיין קָאמְפַּנִיֶע נוּטֶע פְרַיינְד. אוּנ אַלוּ מֶענְטְשֶׁן פוּן לַאנְד זֶענֶן גִיוֶוען זַיינוּ פַיינְד (לָכֵן יֵשׁ לְפוֹתְרוֹ כְּלָשׁוֹן הָרִאשׁוֹן) דְרִיבֶּר דַארְפֶן מִיר זָאגֶן וִוי דֶר עֶרְשְׁטֶער פְּשַׁט. מֵרֵעֵהוּ אִיז דִי טַייטְשׁ פוּן זַיינֶע פְרַיינְד. אֲבִימֶלֶךְ הָט גְנוּמֶן אַבִּיסוּל פוּן זַיינוּ פְרַיינְד. זָאגְט רש"י (וְאַל תִּתְמַהּ עַל תָּי"ו שֶׁל וַאֲחֻזַּת) זָלְסְט דִיךְ נִיט ווִינְדֶרִין אוֹיף דֶער תָּי"ו פוּן וַאֲחֻזַּת אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט וַאֲחֻזָּה (וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ תֵּיבָה סְמוּכָה) אֲפִילוּ דֶם וָוארְט אֲחֻזַּת אִיז נִיט בַּהֶעפְט צוּם וָוארְט מֵרֵעֵהוּ פוּן דֶעסְט וֶועגֶן קֶען שְׁטֵיין מִיט אַתָּי"ו (וְיֵשׁ דוּגְמָתָהּ בְּמִקְרָא) מִיר גֶפִינֶן נָאךְ אַזוֹ אַנְגְלַייכוּן אוּנ פָּסוּק (עֶזְרַת מִצָּר). נִיט עֶזְרָה מִצָּר. (וּשְׁכֻרַת וְלֹא מִיָּיִן). נִיט וּשְׁכוּרָה׃ (אֲחֻזַּת), זָאגְט רש"י לְשׁוֹן (קְבוּצָה וַאֲגוּדָה שֶׁנֶּאֱחָזִין יַחַד) אַפַרְזַאמְלוּנְג אָדֶר אַפַרְבִּינְדוּנְג וָוס

פירוש

עבדיו לבשרו כי מצאו מים. וכל זה להודיע שהאל אהבו ומצליחו במעשיו ויראו ממנו׃ (כו) (ואחוזת מרעהו) שר גדול לאבימלך היה שמו אחוזת והמסורה עליו לית שום בר נש. ואמר מרעהו. כמו רעה המלך (מלכים ד'). ומ"ם מרעהו מאותיות אית"ן הנוספות.

רד"ק

וכן מרעהו אשר רעה לו (שופטים י"ד) ואונקלוס ת־גם וסיעת מרחמוהי ר"ל הולך עם חבורת מרעהו. ולדעתו תהיה מ"ם מרעהו מ"ם השמוש יהי' רעה כמו רעו וכן מגן גבורתו (נחום ב') כמו גבוריו. (ופיכל שר צבאו) הוא שהיה עם אבימלך שהי' עם

פירוש לתורת אלהים

יִצְחָק אַבְּרוּנֶען׃ (כו) וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר אוּנ. אֲבִימֶלֶךְ אִיז גְגַאנְגֶן צוּא אִיהְם פוּן גְרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ מִיט אַפַארְזַאמְלוּנְג פוּן זַיינִי לִיבּ הָאבֶּער וּפִיכוֹל שַׂר צְבָאוֹ אוּנ פִיכוֹל זַיין הוֹפְּט

דֵּי אֲתֵיתוּן לְוָתִי וְאַתּוּן סְנֵיתוּן יָתִי וְשַׁלַּחְתּוּנִי מִלְּוָתְכוֹן׃ כח וַאֲמַרוּ מֶחֱזָא חֲזֵינָא אֲרֵי הֲוָה מֵימְרָא דַּיְיָ בְּסַעְדָּךְ וַאֲמַרְנָא תִּתְקַיַּים כְּעַן מוֹמָתָא דַּהֲוָת בֵּין אֲבָהָתָנָא בֵּינָנָא וּבֵינָךְ וְנִגְזַר קְיָם עִמָּךְ׃ כט אִם תַּעֲבֵיד עִמָּנָא בִּישָׁא כְּמָא דִּי לָא אַנְזֵיקְנָךְ

וכמא

אֲלֵהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלָי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם׃ כח וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה ׀ עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ׃ כט אִם־תַּעֲשֵׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא

נגענוך

רשב"ם

את מרעהו כמו ויתורו את ארץ כנען אבל דרך רשעים לעצמם ושכיניהם התעם פיט' אשגרור בלעז. יתיר הוא א"ע. יתר הוא את אחרים כמו ישוב ישיב יקום יקים זה פועל וזה מפעיל: (כח) תהי נא אלה אשר בינותינו ביני ובין אביך שתתקיים גם עתה שכן היה התנאי

בעל הטורים

לפי שנתייסר ביסורים בני מדת רחמים: (כח) ראו. ד' במס' וב' כתיבי בוי"ו וב' בה"א ראו ראינו וראו ראו. ראה ראיתי אם ראה תראה בעני אמתך וחד שנתי וראה תחת השמש כנגד דאיירי ברבים כמו ראו ראינו וראו ראו כתיבי בוא"ו וכנגד דאיירי ביחיד כתיבי בה"א דיש אם למקרא קרי ביה ראה שבוא ל' יחיד: (כט) אתה עתה. ג' במס' בכאן אתה עתה ברוך ה'. ואידך אתה עתה תעשה מלוכה. ואתה עתה קל מן כבול. מלמד שהשליכו ליצחק עליהם יזהו אתה עתה תעשה מלוכה

שפתי חכמים

ל' מגיד ורש"י פליג על התרגום שלנו שמתרגם ויפשינא והוא ל' פנר לכן פירש"י כתרגומו ל"ל וניפוס וק"ל: י דק"ל כפל ל' דקאמר בינותינו בינינו ובינך וע"ז קאמר הכי נא וכו' ר"ל דמתקרת כאלו כות תמורם וכל"ל תהי אלה בינותינו נא ביני ובינך וכ"פ תהיה כאלה אשר בינותינו וכו' וכוסיף כ"א על

רש"י

ל' קבילה ואגודה שנאחזין יחד: (כח) ראו ראינו ראו באביך ראינו בך: תהי נא אלה בינותינו וגו'. האלה אשר בינותינו מימי אביך תהי גם עתה בינינו ובינך: (כט) לא נגענוך. כשאמרנו לך

לך

בית דוד

הלמן זיך אלע צוזאמען הייסט אחוזה אדר אחיזת: (כח) ראו ראינו). זאגט רש"י זיי האבן גמיינט (ראינו באביך ראינו בך) מיר האבן געזעהן ביי דיין פאטער אונ מיר האבן געזעהן ביי דיר אז הקב"ה איז מיט אייך (תהי נא אלה בינותינו וגו'). אבימלך הט געזאגט צוא יצחק (האלה אשר בינותינו מימי אביך) דיא שבועה וואס איז צווישען אונז פון דיין פאטער (תהי גם עתה בינינו ובינך) זאל זיא זיין איצט אויך צווישען אונז אונ צווישען דיר: (כט) (לא נגענוך). מיר האבן דיך ניט אן גרירט צו שלעכטס

פירוש רד"ק

אברהם: (כז) (ותשלחוני) כי אבימלך בעצת שריו וגדוליו אמר לו לך מעמנו: (כח) (ראו ראינו) בוי"ו במקום ה"א למ"ד הפעל. וכן. וראו ראו (ישעיה ו') בכי לא תבכו (שם ל' י"ט) והדומים להם: (תהי נא אלה בינותינו) כל אנשי ארצנו הסכמנו שנשבע לקיים ברית עמך. ואחר כן תהי נא השבועה בינינו ובינך ועם השבועה נכרתה ברית עמך: (כט) (אם תעשה עמנו) כי ידעו כי היכולת בידו לעשות עמהם רעה כי אנשי באר שבע היו עוזרים אותו לכל רצונו כי היה נשיא אלהים בתוכם כמו שהיה אברהם אביו שכבן עמהם גם כן והיו מתכבדים בו. (כאשר לא נגענוך) בענין שלא נגענוך. כלומר אם יהיה זה גמול מה שלא נגענוך.

אב

פירוש לתורת אלהים

מאי: (כז) ויאמר אלהם אונ יצחק הט צו זייא געזאגט מדוע באתם אלי ווארום זענט איר געקומען צו מיר ואתם שנאתם אתי אונ איר האט דאך פיינט מיך ותשלחוני מאתכם אונ איר הט מיך אוועק געשיקט פון אייך: (כח) ויאמרו אונ זיי האבן געזאגט ראו ראינו מיר האבן געזעהן (עיין רש"י) כי היה ה' עמך אז גאט איז געוועזען מיט דיר ונאמר אונ מיר האבן געזאגט תהי נא אלה די שבועה וואס זיא איז בינותינו צווישען אונז פון די טעג פון דיין פאטער זאל זי זיין איצט בינינו ובינך צווישען אונז אונ צווישען דיר: ונכרתה ברית עמך אונ מיר וועלען שליסען מיט דיר א ברית בריתזיין: (כט) אם תעשה עמנו רעה אז דוא וועסט ניט טוהן מיט אונז בייז כאשר לא נגענוך וויא מיר האבען דיך ניט אן גרירט ווייל מיר האבן דיך געשיקט אוועק זיין פון אונז

נְגַעֲנ֗וּךָ וְכַאֲשֶׁ֨ר עָשִׂ֤ינוּ עִמְּךָ֙ רַק־
ט֔וֹב וַנְּשַׁלֵּחֲךָ֖ בְּשָׁל֑וֹם אַתָּ֥ה עַתָּ֖ה
בְּר֥וּךְ יְהוָֽה׃ חמישי ל וַיַּ֤עַשׂ לָהֶם֙
מִשְׁתֶּ֔ה וַיֹּאכְל֖וּ וַיִּשְׁתּֽוּ׃ לא וַיַּשְׁכִּ֣ימוּ
בַבֹּ֔קֶר וַיִּשָּׁבְע֖וּ אִ֣ישׁ לְאָחִ֑יו
וַיְשַׁלְּחֵ֣ם יִצְחָ֔ק וַיֵּלְכ֥וּ מֵאִתּ֖וֹ
בְּשָׁלֽוֹם׃ לב וַיְהִ֣י ׀ בַּיּ֣וֹם הַה֗וּא
וַיָּבֹ֙אוּ֙ עַבְדֵ֣י יִצְחָ֔ק וַיַּגִּ֣דוּ ל֔וֹ עַל־
אֹד֥וֹת הַבְּאֵ֖ר אֲשֶׁ֣ר חָפָ֑רוּ וַיֹּ֥אמְרוּ
ל֖וֹ מָצָ֥אנוּ מָֽיִם׃ לג וַיִּקְרָ֥א אֹתָ֖הּ

וּכְמָא דִי עֲבַדְנָא עִמָּךְ
לְחוֹד טָב וְשַׁלַּחְנָךְ
בִּשְׁלָם אַתְּ כְּעַן בְּרִיכָא
דַייָ׃ ל וַעֲבַד לְהוֹן
מִשְׁתְּיָא וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ׃
לא וְאַקְדִּימוּ בְצַפְרָא
וְקַיִּימוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי
וְשַׁלְּחִינוּן יִצְחָק וַאֲזָלוּ
מִלְוָתֵיהּ בִּשְׁלָם׃
לב וַהֲוָה בְּיוֹמָא הַהוּא
וַאֲתוֹ עַבְדֵי יִצְחָק
וְחַוִּיאוּ לֵיהּ עַל עֵיסַק
בֵּירָא דִי חֲפַרוּ וַאֲמָרוּ
לֵיהּ אַשְׁכַּחְנָא מַיָּא׃
לג וּקְרָא יָתַהּ שִׁבְעָא
על

בעל הטורים

וכקילו עולם מעליך: ברוך ה'. ב' במס' הכא אתה עתה ברוך ה' ואידך בוא ברוך ה' לומר כמו שכוונתם של לבן ובתואל לברוך לאליעזר בדפריטית ויושם לפניו לאכול כך היה כוונת אבימלך לברוך את יצחק והכי מוכח קרא דכתיב כאשר לא

שבעה רשב"ם

התנאי אם תשקור לי ולניני ולנכדי: (כט) אתה עתה ברוך ה'. כמו כן כרות ברית עמנו ושלחתנו בשלום כמו שעשינו לך. אתה שאתה ברוך ה' דוגמת בא ברוך ה' שכתוב בלבן. וכן עשה יצחק וילכו מאתו בשלום:

רש"י

לך מעמנו: אתה. ב גם אתה (ס"א עתה) עשה

שפתי חכמים

מלת אלה ומלת אשר מפני שהוא סיפור דברים מה שהיה עם אברהם וגם הוסיף מלת גם מפני שאותו ברית שעשה כבר עם אברהם רוצה הוא לעשות גם עם יצחק לכן הוסיף מלת גם עתה ומפירושו מוכח דמלת עתה הוא בא במקום נא: ב והוסיף

בית דוד

טָאז (כְּשֶׁאָמַרְנוּ לְךָ לֵךְ מֵעִמָּנוּ) וָוען מִיר הָאבֶּן דִיר גְזָאגְט דוּא זָאלְסְט אַוָועק גֵּיין פוּן אוּנְז: (אַתָּה עַתָּה) אִיצְט דוּא גֶעבֶּענְטְשְׁטֶע פוּן גָאט (עֲשֵׂה לָנוּ כְּמוֹ כֵּן) טוּה דוּ צוּ אוּנְז אוֹיךְ אַזוֹי וִוי מִיר הָאבִּין צוּ

פירוש

אם תעשה עמנו רעה ואנחנו לא עשינו עמך רעה. כי יש אשר שפירושו בעבור. כמו אשר עשתה מפלצת לאשרה (מלכים ט"ו) בעבור שעשתה. (וכאשר עשינו עמך רק טוב).לא שזכר עומד במקום שנים כאלו אמר ובעבור שלא עשינו עמך רק טוב. וכמהו תקות ענוים האבד לעד (תהלים ט') ולא תקות ענוים תאבד לעד. ורבים כמהו. (אתה עתה ברוך ה') כי האל מצליחך בכל דרכיך ותוכל לעשות לנו רעה אם תרצה אבל לא

רד"ק

תהי' דרך טוב' כי אנחנו לא עשינו עמך רק טוב ולא גרשנוך מעמנו דרך קלון אלא דרך כבוד שלחנוך בשלום. ובעבור קנאת פלשתים אמרנו לך מה שאמרנו כדי שלא יגעו בך מרוב קנאתם: (ל) (ויעש) לקיום האהב' עשה להם משתה ואכלו ביחד ושתו:(לב) (ויהי ביום ההוא) קודם נסעם מאתו. והיה זה סבה מאת האל כדי שיראו עוד בהצלחתו וייראו ממנו: (לג) (ויקרא אותה שבעה) על דבר השבוע' שנשבעו.

פירוש לתורת אלהים

וְכַאֲשֶׁר אוּנ אַזוֹ וִוי מִיר הָאבֶּען מִיט דִיר גְטוּן נָאר גוּטְס וַנְּשַׁלֵּחֲךָ בְּשָׁלוֹם אוּנ מִיר הָאבִּין דִיךְ אַוֶועק גְשִׁיקְט בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ יְיָ טוּ דוּ מִיט אוּנְז אוֹיךְ אַזוֹ אַצוּנְד וָואס דוּא בִּיסְט אַנְגֶבֶּענְטְשְׁטֶר פוּן גָאט: (ל) וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה אוּנ יִצְחָק הָאט פוּן זַייעֶרְט וֶועגִין גְמַאכְט אַיין מָאל צַייט וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ אוּנ זַיי הָאבֶּען גְגֶעסִין אוּנ גְטְרוּנְקֶן: (לא) וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר אוּנ זַייא הָאבֶּן זִיךְ גְפֶעדֶרְט אִין דֶער פְרִיה וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו אוּנ זַיי הָאבֶּן גְשְׁווֹארֶן אֵיינֶר צוּם אַנְדֶרֶן וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק אוּנ יִצְחָק הָאט זַיי אַוֶועק גְשִׁיקְט וַיֵּלְכוּ זַיי זֶענִין אַוֶועק גְגַאנְגֶען פוּן אִיהְם מִיט שָׁלוֹם: (לב) וַיְהִי בַּיּוֹם הַהוּא אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען אִין דֶעם טָאג וַיָּבֹאוּ זֶענִין גְקוּמֶן דִי קְנֶעכְט פוּן יִצְחָק וַיַּגִּידוּ לוֹ אוּנ הָאבֶּען גְזָאגְט צוּ אִים עַל אוֹדוֹת הַבְּאֵר וֶועגִין דֶר בְּרוּנֶען וָואס זַיי הָאבֶּען גְגְרָאבֶּען וַיֹּאמְרוּ אוּנ זַיי הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ אִיהְם מִיר הָאבֶּן גְפוּנֶן וַואסֶר: (לג) וַיִּקְרָא אוּנ עֶר

עַל כֵּן שְׁמָא דְקַרְתָּא בְּאֵר שֶׁבַע עַד יוֹמָא הָדֵין: לד וַהֲוָה עֵשָׂו בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין וּנְסִיב אִתְּתָא יָת יְהוּדִית בַּת בְּאֵרִי חִתָּאָה וְיָת בָּשְׂמַת בַּת אֵילוֹן

חתאה

שִׁבְעָה עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר שֶׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ ס לד וַיְהִי עֵשָׂו בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־אֵילֹן

החתי

רשב"ם

(לג) ע"כ שם העיר באר שבע. ואין זו אותו באר שבע של אברהם כי שני באר שבע היו כדכתיב ויבא באר שבע אשר ליהודה: (לד) ויהי עשו בן ארבעים שנה. ואז היה יצחק בן מאה כי בן ששים היה בלדת

בעל הטורים

נגנעין כלו' לא פגענו ממך רעה כמו שכו' נגעתנו ופגענו עמך רק טוב: (לג) שבעה. כנגד הדוש פ"ב בכולם כתיב שמה אנו שם וכאן כתיב ויקרא אותה שבעה ולא כתיב שם תמוש קטן נתתיך בגוים ולא שם לו על פני חוץ: (לד) באֵרי. ב' במסו'

שפתי חכמים

אלא גם כללו אמר שאלה אתה הכתוב כתורה פירושו גם אתה ולפי גי' זו שכיח ברוב ספרים נ"ל דעתה כרוך כ תלתא באפי נפשה היא וב"ס שבוא נתינת טעם אבל מאלה למה אנו מנקשים

רש"י

לנו כמו כן: (לג) שבעה. ע"ש הברית: (לד) בן ארבעים שנה. עשו הי' נמשל לחזיר שנא' (תהלים פ) יכרסמנה חזיר מיער החזיר הזה כשהוא שוכב פושט טלפיו לו' ראו שאני טהור כך אלו גוזלים וחומסים ומראים עצמם כשרים. כל מ' שנה הי' עשו צד נשים מתחת יד בעליהן ומענה אות' כשהי' בן מ' אמר אבא בן מ' שנה נשא אשה אף אני כן:

מירת

בית דוד

דִ׳ר נִטָאן: (לג) (שִׁבְעָה). זָאגְט רש"י מֶען הָאט דָס בְּרוּנֶען גֶערוּפֶען שִׁבְעָה (עַל שֵׁם הַבְּרִית) וֶוענִ׳ין דָם פַּרְבִּינְדוּנְג וָוָאס יִצְחָק הָט גֶעמַאכְט מִיט אֲבִימֶלֶךְ, דָם וָוארְט שִׁבְעָה אִיז וִוי שְׁבוּעָה. וַוייל זַיי הָאבִּין בֵּיידֶע גֶעשְׁוואוֹרֶען: (לד) (בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה). זָאגְט רש"י (עֵשָׂו הָיָה נִמְשָׁל לַחֲזִיר) עֵשָׂו אִיז גֶעוֶוען וִוי אַחֲזִי׳ר (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר) דֶר חֲזִיר פוּן וַואלְד הָט זִי אָפְּגֶעהַאקְט (וְהַחֲזִיר הַזֶּה כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב) וֶוען דֶר חֲזִיר לִיגְט (פּוֹשֵׁט טְלָפָיו) צִיהְט עֶר אוֹיס זַיינֶע קְלָאהְעֶן (לֵאמַר) צוּ זָאגִין (רְאוּ שֶׁאֲנִי טָהוֹר) זֶעהְט אִיךְ בִּין כָּשֵׁר אִיךְ הָאבּ גֶעשְׁפַּאלְטֶענֶע קְלָאהֶען. אַזוֹי הָאט גֶעטָאן עֵשָׂו (כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה) דִי גַאנְצֶע פֶערְצִיג יָאר (הָיָה עֵשָׂו צָד נָשִׁים מִתַּחַת יַד בַּעֲלֵיהֶן וּמְעַנֶּה אוֹתָן) פְלֶעגְט עֵשָׂו אַוֶועק נֶעמִין וַוייבֶּער פוּן דִיא מַאנִין אוּנ הָאט מִיט זַיי מְזַנֶּה גֶעוֶוען (כְּשֶׁהָיָה בֶּן אַרְבָּעִים) אַז עֶר אִיז אַלְט גֶעוָוארִין פֶערְצִיג יָאר (אָמַר) הָט עֶר גֶעזָאגְט (אַבָּא בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנִים נָשָׂא אִשָּׁה) וֶוען מַיין פָאטֶער אִיז אַלְט גֶעוָוארִין פֶערְצִיג יָאר הָט עֶר גֶענוּמֶען אַ וַוייבּ (אַף אֲנִי כֵּן) אִיךְ וֶועל

אוך

פירוש רד"ק

וכן עשה אברהם גם כן לבאר שחפר שם ואע"פ שלא קרא הוא לבאר שבעה לכל המקום ההוא קרא באר שבע על השבוע' ועל שבע כבשות הצאן. ובשני אבימלך עשה זה אברהם וכן יצחק. ומה שאמר על כן שם העיר באר שבע. וכן נקראת בימי אברהם כמו שכתוב. על זה הטעם' היה יותר קבוע ונזכר שם העיר. בעבור מה שהיה כאן שארעו שני דברים כאלה לאב ולבן. ובענין השבועה עם אבימלך היה נזכר יותר בפי האנשים כי שם העיר באר שבע על דבר השבועה *): (לד) (ויהי עשו וגו') לא נשא אשה עד שהיה בן ארבעים כמו אביו והיה מראה את עצמו כדומה לאביו. אבל לא נשמר מבנות כנען כמו שעש' אביו. אלא אשר ישרו בעיניו לקח לו לנשים ולא מדעת אביו. אבל מגדוליהם לקח. כי אחר שמוכיר שמותיה' נראה כי בעלי השם היו ולכבוד יצחק שהיה גדול ונכבד בעיניהם נתנום לו ולא עשה כן יעקב שלא

פירוש לתורת אלהים

הָט זֵי גֶערוּפֶען שִׁבְעָה דָס אִיז לָשׁוֹן שְׁבוּעָה עַל כֵּן וַוייל זַיי הָאבֶּן דָארְטֶן גֶעשְׁוואוֹרֶען שֵׁם הָעִיר אִיז דֶר נָאמֶען פוּן דֶער שְׁטָאט בְּאֵר שֶׁבַע עַד בִּיז אִין דֶעם הַיינְטִיגֶען טָאג: (לד) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גֶעוֶוען אַז עֵשָׂו אִיז אַלְט גֶעוָוארִין פֶערְצִיג יָאר וַיִּקַּח הָאט עֶר גֶענוּמֶען אַוַוייבּ יְהוּדִית דִי טָאכְטֶער

*) כרב רנכה בן ישראל נהג של קריאת זה כשם גם' כמגרים שלשה ח"ב. ולאמר ג"כ לודר האברהם קרא כמקום לכרו אשר מנה שם הנהר נהר שבע. וילתק קרא גם שם כשיר שביתה סמוכה לנהר כלר שבע ולכן כתיב באברהם ע"כ קרא למקום ככות נהר שבע. ובילתק כתיב ע"כ קרא שם כעיר נהר שבע:

הַחִתִּי׃ לה וַתִּהְיֶיןָ מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה׃ ס כז א וַיְהִי כִּי־זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו

חִתָּאָה׃ לה וַהֲוָאָה מְסָרְבָן וּמְרַגְּזָן עַל מֵימַר יִצְחָק וְרִבְקָה׃ כז א וַהֲוָה כַּד סִיב יִצְחָק וְכַהֲיָא עֵינוֹהִי מִלְּמֶחֱזֵי

תו"א ותכהין. ב"ק ל"ג: ויהי כי. יומא כ"ח מגילה טו כח:

בעל הטורים

הכא בת באהרי החתי ואידך הושע בן באהרי שאמר הושע לפני הקב"ה החליפם באומה אחרת בזרעו של עשו: (א) ותכהין

רשב"ם

בלדת רבקה אותם להודיענו בא מ"ש אחריו ויהי כי זקן יצחקויקח אשה את יהודית כו': (לה) ותהיין מרת רוח לפי שעתיד לומר אם לוקח יעקב אשה מבנות חת כאלה לכך הוצרך לפ' תחלה. מרת רוח כמו מן עושה לזכר יאמר עושה דברו לנקיב'. וכשהוא דבוק יאמר עושת. כן יאמר מן מורה ל' ממרה מן ימרה את פיך יאמר מורה לנקבה וכשהוא דבוק יאמר מורת רוח קונטרדיאנ"ץ אבל לב יודע מרת נפשו חטף קמץ לפי שהוא שם דבר ל' מררות אבל זה מלאפו"ם הוא לשון פועל מגזרת כי מרה מריתי מחטופי למ"ד הפעל: (א) ותכהין עיניו. מן הזקנה כמו שמצינו בס' שמואל.

רש"י

(לה) מורת רוח. ל' המראת רוח כמו (דברים ט) ממרים הייתם ל כל מעשיהן היו להכעיס ולעצבון: ליצחק ולרבקה. שהיו מ עובדות ע"א (ב"ר): (א) ותכהין. בעשנן נ של אלו (שהיו מעשנות ומקטירו' לע"א) ד"א כשנעקד ע"ג המזבח והיה אביו רוצה לשחטו באותה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו לפיכך כהו עיניו. ד"א כדי שיטול

שפתי חכמים

מבקשי' ממך כן לפי שעתה ראינו שנרוך ס' אתם: ל דאם הוא ל' מרירות אין נופל בו תי"ו הדביקו' כיון ששרשו מרר אבל ל' ממרים שרשו מרה ובאה תי"ו הדביקות תחת ה"א למ"ד הפעל ופי' כל אחת ואחת היתה ממרת הרצון אבל ל' מרירות אין נופל על הרצון וק"ל: מ וני"ל דרש"י דייק מוכתיב ליצחק קודם רבקה לומר דליצחק הי' הצער יותר גדול לפי שלא הי' רגיל כל ימיו בע"א. אבל רבקה הית' רגילה באביה ובאחיה שהיו עובדי אלילים: נ כמשמעו שעשן קשה לעינים אבל רבקה היתה רגילה בו כדפרישית. (מהרש"ל) וני"ל דלריך רש"י לג' טעמים אלו דבתחלה מפרש משום עשן והוא מכה שמיכות

בית

אויך אזוי טאהן: (לה) (מֹרַת רוּחַ). זאגט רש"י מען מיינט (לְשׁוֹן הַמְרָאַת רוּחַ) זיי האבן דערצערונט אונ גטאן אנדערש ווי דער ווילין פון יִצְחָק מיט רִבְקָה איז גיוועזן (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק משה האט גזאגט צו די יודן (מַמְרִים הֱיִיתֶם) איר זענט גיוועזן דער צערינערם. איר האט דערצערנט הקב"ה מיט אייערי מעשים (כָּל מַעֲשֵׂיהֶן הָיוּ לְהַכְעִיס וּלְעִצָּבוֹן לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה) אלץ וואס די ווייבר פון עשו האבן גטאהן איז דם גיוועזן צו דערצערנין אונ טרוריג צו מאכן צו יִצְחָק אונ צוא רִבְקָה (שֶׁהָיוּ עוֹבְדוֹת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים) זיי האבן גדינט עבודה זרה: (א) (וַתִּכְהֶיןָ), דיא אויגן פון יִצְחָק זענין טונקיל גיווארין (ער איז בלינד גיווארין) פון דעם רויך וואס די ווייבר פון עשו האבן גמאכט אין

דוד

שטוב (שֶׁהָיוּ מְעַשְּׁנוֹת וּמְקַטְּרוֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה) ווייל זיי האבן גרייכערט גווירץ צוא זייערי עבודה זרות (דָּבָר אַחֵר) נאך אפשט איז (כְּשֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ) ווען יִצְחָק איז גיוועזן גבונדין אונ גלעגין אויף דם מזבח (וְהָיָה אָבִיו רוֹצֶה לְשָׁחְטוֹ) אונ זיין פאטער האט אים גוואלט שעכטין (בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִפְתְּחוּ הַשָּׁמַיִם) דאמאלס זענין געעפענט גיווארין דיא הימלין (וְרָאוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת) די מלאכים האבן דם גזעהן (וְהָיוּ בּוֹכִים) האבן זיי גוויינט (וְיָרְדוּ דִּמְעוֹתֵיהֶם וְנָפְלוּ עַל עֵינָיו) זענין זייערי טרערין נפאלן אין די אויגן פון יִצְחָק (לְפִיכָךְ כָּהוּ עֵינָיו) דריבר זענין טונקיל גיווארין זייני אויגן (דָּבָר אַחֵר) נאך אפשט איז הקב"ה האט טונקיל גמאכט דיא אויגן פון יִצְחָק (כְּדֵי שֶׁיָּבֹא יַעֲקֹב וְיִטֹּל אֶת הַבְּרָכוֹת)

פירוש

לקח אשה אלא מדעת אביו ואמו אע"פ שהי' בן ארבעים שנה: (לה) (מרת רוח) מכעיסות וממרירות רוחן במעשיהן הרעים. וגם בעסק הבית היו עושות הפך רצונם להכעיסם. (מרת רוח) שם. כמו מרת נפשו (משלי י"ד) שרשם מרר. אלא שזה המ"ם חולם וזה המ"ם בקמץ חטף. או יהיה מרת רוח שרשו מרה מענין מרו ועצבו את רוח קדשו (ישעיה ס"ג) שהוא ג"כ ענין

רד"ק

מרירות והכעסה. ויהי' מרת פועלת כמו חולת אהבה (ש"ה ב') ופירוש כל אחת ואחת היתה מורה רוחו. ובא הספור הזה להודיע פחזותו של עשו בקחתו נשים שהיו מכעיסי אביו ואמו ולא כהה בהן ולא הוציאם מבית אביו:

כז (א) (ויהי כי זקן יצחק). פועל עבר. זקן עד שכהו עיניו מראות כמו שקר' ליעקב

פירוש לתורת אלהים

פון בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת בָּשְׂמַת אונ בָּשְׂמַת דיא טאכטער פון אֵילוֹן הַחִתִּי: (לה) וַתִּהְיֶיןָ, אונ זיי האבן ווידער גשפעניגט אונ דער צערונט דעם ווילען פון יִצְחָק אונ רִבְקָה (עיין רש"י):

(א) וַיְהִי אונ עס איז גיוועזן אז יִצְחָק איז אלט גיווארן וַתִּכְהֶיןָ איז ווארן טונקעל זייני אויגין פון צו זעהן (עיין רש"י וַיִּקְרָא אונ ער האט גרופין עֵשָׂו זיין עלצטן זוהן וַיֹּאמֶר אונ ער האט גזאגט צו

מִלְּמֶחֱוֵי וּקְרָא יָת עֵשָׂו בְּרֵיהּ רַבָּא וַאֲמַר לֵיהּ בְּרִי וַאֲמַר לֵיהּ הָא אֲנָא: ב וַאֲמַר הָא כְעַן סֵיבִית לֵית אֲנָא יָדַע יוֹמָא דְאֵימוּת: ג וּכְעַן סַב כְּעַן זֵינָךְ סַיְפָךְ וְקַשְׁתָּךְ

עֵשָׂו ׀ בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי: ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי: ג וְעַתָּה שָׂא־נָא כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ

וקשתך

בעל הטורים

עיניו מראות. הבוס דכתיב כי השוחד יעור וכוא לקח שוחד מעשו. מראות בגי' נעשן כללתים: (ג) שא נא כליך. כלומר חדד הסכין כמו משילה של גבי חברהם: ולא. ב' במס'. ולא הפרה. ולא הלחם. כדאיתא בב"ר. כליך זה בגל שאין שם כלי כ"כ. תליך זה פדי פ"ס כמן שאת מהדי. קשתך זה יון. השדה זה אדום ורמז לו כל ד' גליות שהתידינליפול ביד ישראל שהקב"ה ילחם בהם וכיינו דכתיב ולא הלחם בעמלק: ציד. לידה כתיב כ"א יתירה שלמדו ב' כלכות שחיט' וכ' סיתני טהרה בעוף. אינו דורס. הלכה יתירה. זפק. קרקבנו נקלף. אינו חולק את

רשב"ם

ועיניו החלו כהות: (ב) הנה נא. אני מבקש ממך בשביל שזקנתי ואני רוצה לתת לך הברכות אשר בידי לחלוק לך בחיי כמו דכתיב אצל אברהם בירושת הארץ: (ג) שא נא כליך. כופל נא שני בכאן כמו שפירש"י אצל הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את: תליך. אשפות שתלוים בה החצים יתליך. מגזרת ושר האופים תלה. וכן שכיך בן אבינועם מגזרת שבה ענה: לשני

שפתי חכמים

ואח"כ ק"ל ואיך הניח הקב"ה הקהה עיניו אלא מפני הברכ' לא הניתו הקב"ה מן השנה וקש' סוף סוף מאחר שבי"כשאן לתה רבקה אינה וסמה לו"פ שבהר כהו עיניו בבקלת ע"י העקידה

רש"י

יעקב את הברכות: (ב) לא ידעתי יום מותי. א"ר יהושע בן קרחה אם מגיע אדם לפרק אבותיו ידאג חמש שנים לפניהם וחמש לאחר כן ויצחק היה בן קכ"ג (כי יעקב בן ס"ג כשנתברך היה כוס"י כ"ק הכדר) אמר שמא לפרק אמי אני מגיע והיא מתה קכ"ז מתה והריני בן ה' שנים סמוך לפרקה לפיכך לא ידעתי יום מותי שמא לפרק אמי שמא לפרק אבא: (ג) תליך. חרבך שדרך לתלותה: שא נא. ל' השחזה כאותה ששנינו (ביצה כח) אין משחיזין

בית דוד

יעקב זאל קענין קומן נעמין די ברכות פון יצחק: (ב) (לא ידעתי יום מותי). זאגט רש"י (אמר רבי יהושע בן קרחה) רבי יהושע בן קרחה האט גזאגט (אם מגיע אדם לפרק אבותיו) ווען דר מענטש קומט מיט זיינע יארין צו די צייט ווס זייני עלטרין זענין געשטארבן (ידאג חמש שנים לפניהן וחמש שנים לאחריהן) זאל ער זארגן פינף יאר פריער אונ פינף יאר שפעטער טאמר וועט ער אויך שטארבין אין די צייט (ויצחק היה בן מאה ועשרים ושלש שנים) אונ יצחק איז דאמאלס אלט געווען הונדערט אונ דריי אונ צוואנציג יאר (אמר) האט ער געזאגט (שמא לפרק אמי אני מגיע) טאמר וועל איך נאר לעבן ביז די צייט וואס מיין מוטער האט געלעבט (והיא בת מאה ועשרים ושבע מתה) אונ זיא איז געשטארבן ווען זיא איז אלט געווען הונדערט אונ זיבן אונ צוואנציג יאר (והריני בן חמש שנים סמוך לפרקה) בין איך דאך שוין פינף יאר נאנט צו די צייט ווס זיא איז געשטארבן (לפיכך לא ידעתי יום מותי) דריבר ווייס איך ניט דם טאג פון מיין שטארבן (שמא לפרק אמי) טאמר צו די צייט וואס מיין מוטער איז געשטארבן (שמא לפרק אבא) טאמר צו דר צייט וואס מיין פאטער איז געשטארבן: (ג) (תליך). מיינט מען (חרבך) דיין שווערד (שדרך לתלותה) ווייל מען הענגט דאס שווערד אויף די זייט. דריבר הייסט די שווערד תליך: (שא נא). (לשון השחזה) שא

פירוש

ובן הזקנים תכהינה עיניהם ותכבדנה אזניהם לעת זקנותם. אלא שבמקצתם תקפץ הזקנה עליהם יותר מהרה מן האחרים לפי טבעם ולפי הנהגם. ויצחק כהו עיניו קודם מותו עשרים שנה או יותר. והוא הסב בסבתו עיניו כי הוא קרוב למיתה ולא היה. לפיכך קרא לעשו בנו לברכו לפני מותו. ואולי כהות עיניו קודם זמנו הי' מיסורי הצדיקים. ולזה נכתב הספור הזה להודיע כי האל מייסר מקצת הצדיקים בעולם הזה

רד"ק

כפי מה שרוא' בחכמתי. ויש דרש (תנחומא) כי מעשן קטרת של עבודה זרה שהיו נשי עשו מקטרות כהו עיניו לכהות: (ב) (לא ידעתי יום מותי.) ואולי תהי' מיתתי פתאום ולא אוכל לברך אותך: (ג) (כליך). שאתה צד בהם. והטעם. תליך וקשתך. או היו כלים אחרים מלבד אלה. (תליך) הוא האשפ' שתולין אותה באזור ואונקלס תרגם סייפך. והטיף גם כן תלייה באזור או חוגרים אותו. (וצא השדה) כי לא הי' יוצא

פירוש לתורת אלהים

איט בני מיין זוהן ויאמר אונ ער הט גזאגט צו איהם דא בין איך: (ב) ויאמר אונ ער האט גזאגט איך בין אלט לא ידעתי איך ווייס ניט דעם טאג פון מיין טוט: (ג) ועתה אונ אצינד שא נא כליך שארף נון דיינע כלים תליך דיין שווערד (עיין רש"י) וקשתך אונ דיין בויגן וצא

וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִּי
צָיִדה׃ ד וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר
אָהַבְתִּי וְהָבִיאָה לִּי וְאֹכֵלָה
בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם
אָמוּת׃ ה וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר
יִצְחָק אֶל־עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו

*ציד קרי

השדה

וּפוּק לְחַקְלָא וּצְוּד לִי צֵידָא : ד וַעֲבֵיד לִי תַּבְשִׁילִין כְּמָא דִי רְחֵימִית וְתָעֵיל לִי וְאֵיכוּל בְּדִיל דִי תְּבָרְכִינָךְ נַפְשִׁי עַד לָא אֵימוּת : ה וְרִבְקָה שְׁמַעַת כַּד מַלֵּיל יִצְחָק עִם עֵשָׂו בְּרֵיהּ וַאֲזַל עֵשָׂו לְחַקְלָא לְמֵיצַד

צידא

בעל הטורים

רגליו ובחזי' מפרסת פרסה מעלת גרה. ואין לה סימנים למעלי' . קרנים. ובשרה כולך שתי וערב תחת כעוקץ: (ה) בדבר. ב' ורבקה שומעת בדבר יצחק אל עשו בנו ואידך ותעלוזנה כליותי אם תדבר שפתיך מישרים . שאמר' ליעקב תעלוזנה כליותי אם תדבר מישרים ליצחק כדי שיברכך : לצוד. בגי' מן גזל. להביא.

רש"י

את הסכין אבל משיאה על גבי חברתה חדד סכינך ושחוט יפה שלא תאכילני נבלה (ב"ר) : וצודה לי . מן ההפקר ע ולא מן הגזל : (ה) לצוד ציד להביא. מהו להביא אם לא ימצא ציד יביא מן הגזל:

לפני

שפתי חכמים

ולא זה ואיבד את הכל : ם פי' שלא יהיה הסכין פגימה . ברא"ם וא"ת כפי דעשו הוי מהימן לו ליצחק דבחזקת כשר הוי' בעיניו סוף סוף כיון דהוה שחיט ליה לעוף בהדי דפרח ניחוש דילמא עביד ליה חלדה ותי' כמו שתירצו בגמ' חולין דף לי . (נח"י) ואין צורך לארוכת הרא"ם דהא יצחק לא ביקש שיביא לו עופו' אלא חיות וכדפרש"י בסמוך כי טעם הגדי כטעם הצבי ועוד וכו' ואע"ג דקרא הזכיר גם קשתך דמשמע קלת לירות עופות מ"מ איכא למימר דקשת קאי על החיה ר"ל שיורה החיה במקום שאינו עושה טריפ' כדי שלא תוכל לברוח ואח"כ ישחטנה בחרב : ע דאם לא כן לי ל"ל הא כתיב והביאה לי

בית דוד

מַיינְט מֶען שַׁארְפֶּן (כְּאוֹתָהּ שֶׁשְּׁנָנוּהָ) ווי מִיר הָאבֶּן גְלֶערְנְט (אֵין מַשְׁחִיזִין אֶת הַסַּכִּין) מֶען טָאר נִיט שַׁארְפֶן אַמֶעסֶר אוֹיף אַשְׁטֵיין אוּם יוֹם טוֹב (אֲבָל מַשִּׂיאָהּ עַל גַּבֵּי חֲבֶרְתָּהּ) אָבֶּער מֶען מֶעג שַׁרְפֶּן אַמֶעסֶר אוֹיף אַמֶעסֶר יִצְחָק הָט גְזָאגְט צוּא עֵשָׂו (חַדֵּד סַכִּינְךָ וּשְׁחוֹט יָפֶה שֶׁלֹּא תַאֲכִילֵנִי נְבֵלָה) שַׁארְף דָם מֶעסֶר אוּנ שֶׁעכְט גוּט זָאלְסְט מִיר נִיט גֶעבִּין עֶסִין אַנְבֵלָה : (וְצוּדָה לִי). אוּנ זָאלְסְט פַאנְגֶן פוּן מַיינֶט וֶוענִין (מִן הַהֶפְקֵר) אַזֶעלְכִי חַיּוֹת עוֹפוֹת וָוס זֶענִין הֶפְקֵר וָואס גֶעהֶרִין נִיט צוּ וֶועמֶן (וְלֹא מִן הַגָּזֵל) זָאלְסְט פוּן קַיינֶעם נִיט אַוֶועק נֶעמִין : (ה) (לָצוּד צַיִד לְהָבִיא). עֵשָׂו אִיז גַנַאנְגֶן פַאנְגֶן אוּנ בְּרֶענְגִין . זָאגְט רש"י (מַהוּ לְהָבִיא) צוּ וָוס הָט רִבְקָה גְזָאגְט עֶר וֶועט בְּרֶענְגֶן. גְוִויס אַז עֶר וֶועט פַאנְגֶן וֶועט עֶר בְּרֶענְגִין . נָאר אַזוֹי הָט רִבְקָה גְמֵיינְט עֵשָׂו אִיז גְנַאנְגִין פַאנְגִין (אִם לֹא יִמְצָא צַיִד) אוֹיב עֶר וֶועט נִיט גֶפִינֶן צוּא פַאנְגֶן (יָבִיא מִן הַגָּזֵל) וֶועט עֶר בַּיי אַיינֶם אַוֶועק נֶעמִין

פירוש

שם בכל יום . (צידה) כתיב בה"א וקרי בלא ה"א . והדרש ידוע*) : (ד) (ועשה לי מטעמים) לא הי' שואל הציד להסרון שהי' לו ממאכל . כי עשיר גדול הי'°*) ומקנה רב היה לו · אלא שהזקנים נפשם קצה בהם ומתאוים המאכלים ומבקשים דבר חדש מוטעם במאכלם ובשר הציד הוא מאכל חדש שאינו מזומן תמיד כבשר הצאן והבקר והעופות הגדלים בבית · לפיכך שאל יצחק מעשו בנו להביא ציד וייטב לבו בו ויברכנו . כי ידע כי צריך הוא לברכתו כי לא היה איש הגון וטוב · אבל יעקב לא היה צריך לברכה · כי

רד"ק

ידע יצחק כי ברכת אברהם לו תהיה וברית קיום הזרע המיוחד לאברהם · ובניו ירשו את הארץ . ואברהם גם כן לא ברך את יצחק · (ה) (ורבקה שומעת בדבר יצחק) וראתה כי הלך עשו לעשות מצות אביו ואמרה ליעקב . כי קנאה בזה . והיא לא ידעה כי יעקב יהיה מבורך אפי' לא יברכנהו אביו.וכן היתה דעת אביו כי יצחק צדיק היה ולא היה גוזל את הברכה מיעקב ונותנה לעשו בעבור תבשיל אחד הלילה אבל רבקה היתה לבה הומה עליה על יעקב לרוב אהבתה אותו.ויעצה לו לעשות דבר מרמה כדי

לקבל

פירוש לתורת אלהים

אוּנ גֵייא אִין פֶעלְד אוּנ זָאלְסְט פַאנְגֶען פוּן מַיינֶעט וֶועגִין אַפַאנְגוּנְג (עיין רש"י) : (ד) וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי אוּנ מַאךְ מִיר זִיסֶע שְׁפַּייז ווִי אִיךְ הָאבּ לִיבּ וְהָבִיאָה לִי וְאֹכֵלָה אוּנ דוּא זָאלְסְט בְּרֶענְגִין צוּא מִיר אוּנ אִיךְ וֶועל עֶסִין בַּעֲבוּר פוּן וֶועגִין דֶעם וֶועט דִיךְ מַיין ווִילֶן בֶּענְטְשִׁין אֵיידֶר אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבֶּן : (ה) וְרִבְקָה שׁוֹמַעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל עֵשָׂו בְּנוֹ אוּנ

הדרש הוא שרמז בזה אל חמשה הלכות שחיטה ועיין מנחת שי שהביא המדרש הזה בתוך הפסיקתא :
ין רא"ם ורמב"ן על הפסוק ויבן עשו את היכורה :

צֵידָא לְאַיְתָאָה׃
ו וְרִבְקָה אֲמָרַת
לְיַעֲקֹב בְּרַהּ לְמֵימַר
הָא שְׁמָעִית יָת אֲבוּךְ
מְמַלֵּיל עִם עֵשָׂו אֲחוּךְ
לְמֵימָר׃ ז אַיְתִי לִי
צֵידָא וַעֲבֵיד לִי
תַּבְשִׁילִין וְאֵיכוֹל
וַאֲבָרְכִנָּךְ קֳדָם יְיָ קֳדָם
מוֹתִי׃ ח וּכְעַן בְּרִי
קַבֵּל מִנִּי לְמָא דִי אֲנָא
מְפַקֵּד יָתָךְ׃ ט אֱזֵיל
כְּעַן לְוָת עָנָא וְסַב לִי
מִתַּמָּן תְּרֵין גַּדְיֵי עִזִּין
טָבִין

הַשָּׂדֶה לָצוּד צַיִד לְהָבִיא׃ ו וְרִבְקָה
אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה
שָׁמַעְתִּי אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־
עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר׃ ז הָבִיאָה לִּי
צַיִד וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים וְאֹכֵלָה
וַאֲבָרֶכְכָה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי׃
ח וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי לַאֲשֶׁר
אֲנִי מְצַוָּה אֹתָךְ׃ ט לֶךְ־נָא אֶל־
הַצֹּאן וְקַח־לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים
טֹבִים

רשבם

(ז) לפני ה'. בשם ה' · אבל נמרוד גבור ציד לפני ה' פירושו בכל העולם. וכן נינוה היתה עיר גדולה לאלהי' בכל עולמו של הקב"ה לא היתה עיר גדול' כנינוה : (ט) לך נא אל הצאן. ממקום אומנותו שהיה יושב

בעל הטורים

בני' נגלוי : (ז) הביאה ב'. הביאה לי ציד הביאה למוסר לבך התוהרות לאדוניהם הביאה ובתה שאמרה לו רבקה הביאה לתיסר לבך וקח מוסרי ובתה בקולי והביאה לאביך שיאכל ויבתה : (ט) לך נא אל הצאן. ר"ת נאה לך פי' נאה לך ונאה

שפתי חכמים

ל"פ וכו' : ס וקשה ותיך אמרה רבקה לפני ה' מה שלא אמר יצחק (נח"ו) דפוקבה לרש"י תאמר שבשו כיה לריק נאמני

רש"י

(ז) לפני ה'. ברשותו שיסכים על ידי : וקח לי · משלי הם ואינם גזל שכך כ' לה יצחק בכתובתה

בית דוד

חיות עופות אונ וועט ברענגען : (ז) (לִפְנֵי ה'). (ברשותו) מיט דעם ווילן פון הקב"ה (שֶׁיַּסְכִּים עַל יָדָי) הקב"ה זאל איינוויליגן צו די ברכה ווס איך וויל דיר געבין : (ט) (וְקַח לִי). רבקה האט געזאגט צו יעקב די צוויי ציגן וואס דוא וועסט נעמין (מִשֶּׁלִּי הֵם) זענין מיינע (וְאֵינָם גָּזֵל) ני' זענין גיט

פירוש

לקבל הברכה מאביו. ולא היתה חושבת לעשות עון בדבר הזה : (ו) (לאמר.) הי' מדבר עמו וענין הדברים

רד"ק

וביסב לאמר לו זה : (ז) (לפני ה'.) הוסיפה לו לפני ה' מה שלא אמר הוא. כדי להכניס בלבו של יעקב דבר

פירוש לתורת אלהים

רִבְקָה האט געהערט אז יִצְחָק האט גערעט צו זיין זוהן עֵשָׂו. וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה אונ עֵשָׂו איז געגאנגען אין פעלד לָצוּד צו פאנגן אפאנגינג צו ברענגען (עיין רש"י) : (ו) וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר אונ רִבְקָה האט געזאגט צו איר זוהן יַעֲקֹב אזוי צו זאגן הִנֵּה איך האב געהערט דיין פאטער רעדן צו עֵשָׂו דיין ברודר אזוי צו זאגן : (ז) הָבִיאָה לִּי צַיִד וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים וְאֹכֵלָה ברענג צו מיר אַנְגִינִנג אונ מאך מיר זיסע שפייז אונ איך וועל עסין וַאֲבָרֶכְכָה אונ איך וועל דיך בענטשן לִפְנֵי יְיָ פר גאט (עיין רש"י) לִפְנֵי מוֹתִי פר מיין טויט : (ח) וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי אונ היינט מיין זוהן הער מיין קול לַאֲשֶׁר צ"א וואס איך שאף דיך : (ט) לֶךְ נָא אֶל הַצֹּאן גיי צו די שאף וְקַח אונ נעם צוא מיר פון דארטן צוויי גוטע ציקעלך פון ציגן (עיין רש"י) וְאֶעֱשֶׂה אונ

משלי יהודה

(רִבְקָה אָמְרָה אֶל יַעֲקֹב בְּנָהּ הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר הָבִיאָה לִּי צַיִד וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי) רִבְקָה האט געזאגט צו איר זוהן יַעֲקֹב איך האב געהערט ווי דיין פאטער האט געזאגט צו דיין ברודר עֵשָׂו ברענג מיר פון דעם ווס דו וועסט פאנגן אין פעלד אונ מאך מיר אויסע שפייז פון וועלכע עס זאל דיר בענטשן מיין לייב איידער פר עסין. דאס דען יצחק האט גיט געקענט בענטשן צו עֵשָׂו אן זיסע שפייז נאר איז וועט געבן צו פר שפייזן מיט אמקל ווען איינער דארף פון איין וואס נאר ער חס פון דר זאך ביין הנאה ניט אין דער שפייזער ער זאל פריגען זיין נהמיל ניין

טבים ואעשה אתם מטעמים לאביך כאשר אהב: י והבאת לאביך ואכל בעבור אשר יברכך לפני מותו: יא ויאמר יעקב אל רבקה אמו הן עשו אחי איש שער

אונקלוס

טבין ואעביד יתהון תבשילין לאבוך כמא די רחים: י ותיתי לאבוך וייכול בדיל די יברכינך קדם מותיה: יא ואמר יעקב לרבקה אמיה הא עשו אחי גבר שערן

רש"י

ליטול שני גדיי עזים בכל יום (ב"ר): שני גדיי עזים. וכי שני גדיי עזים הי' מאכלו של יצחק אלא פסח הי' הא' הקריב צ לפסח והאחד עשה מטעמים (בפרקי דר"א): כאשר אהב. כי טעם הגדי כטעם הצבי

שפתי חכמים

יצחק למה צורך להזכירו היום כ"כ שלא יאכילנו. נכלה ושלא יבית מן הגזל וע"ז תי' כוונת יצחק כיתה שהכרכות יהיו גרסות ה' ומוסיכים על ידו לפיכך זרזו היום יותר וע"ז אמרה רבקה שהלך ללוד ליד להביא ואפי' מן הגזל וממילא שהשו לא יסנית בדברי אביו ויאכילנו נכיל' א"כ בודאי הקב"ה לא יסכים על ידו לכן אמרה קח לי משם ולא מן הגזל: צ ונ"ל דהפסח

בית דוד

אוועק געגומען. אפילו פון דיין פאטער אויך ניט (שכך כתב לה יצחק בכתובתה) ווארום יצחק הט אזו געשריבן צוא רבקה אין איר כתובה (ליטול שני גדיי עזים בכל יום) זיא זאל נעמען אלי טאג צוויי ציגן פון זיינע ציגן: (שני גדיי עזים). פרעגט רש"י (וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק) הט דען יצחק גנעסין אויף איין מאל צוויי ציגן (אלא פסח היה) נאר דאמאלס איז גוועזן פסח (האחד הקריב לפסחו) איין ציג הט מען מקריב גוועזן אקרבן פסח (והאחד עשה מטעמים) אונ איין ציג האט מען גמאכט באלד צום עסין. אזו שטייט אונ פרקי דרבי אליעזר: (כאשר אהב) ווי יצחק האט ליב (כי טעם הגדי כטעם הצבי) דם פלייש פון אציג דט אזו אטעם ווי דם פלייש

פירוש

גדול הוא ברכת אביו כי לפני ה' תהיה. כלומר בנבואה שתשרה עליו בעת הברכה יברכהו: (יא) (איש שעיר) כי כלו היה מכוסה שער ואפי' ידיו וצוארו. (כמתעתע) יאמר לפי שהוא אינו רואה אהעה אותו שאני עשו.

רד"ק

ואם ימושני וימצאני חלק יאמר לי איך שהקת בי ויקללני תחת ברכתי. (ימושני) שרשו משש והשי"ן דגושה. (כמתעתע) שרשו תעה ונכפלו בו הפ"א והעי"ן וכן מעשה תעתועים (ירמיה י' פ"ו) ומתעתעים בנביאיו ד"ה

פירוש לתורת אלהים

איך וועל זיי מאכן זיסע שפייז צו דיין פאטער וויא ער הט לוב: (י) והבאת אונ דו זאלסט ברענגן צו דיין פאטער אונ ער וועט עסין בעבור פון וועגן ער זאל דיך בענטשן פר זיין טוט (יא) ויאמר האט יעקב גזאגט צוא רבקה זיין מוטר הן עשו אחי מיין ברודר עשו איז אהריגר

משלי

כדי ער זאל זיך מאכן הרץ צוא טון די זאך דם נעמליכע איז גוועזן מיט יצחק ער הט גוואלט בענטשן עשו ווייל ער איז דר עלצטער זון נאר דם הרץ הט אים ניט פר טראגן ער זאל אים בענטשן ווייל ער איז ניט ראוי הט ער זיך גזוכט איין עצה אונ הט זיך גהייסן ברענגן זיסע שפייז כדי ער זאל זיך מתעורר זיין אים צו בענטשן דם הט רבקה גזגט צו יעקב איך הב גהערט דיין פטר יצחק הט גזגט צו דיין ברידר עשו גיי מאך מיר איין שפייז כדי איך זאל דיך בענטשן האב איך פר שטאנן אז דיין פטר הט ניט קיין הרץ אים צו בענטשן ווארום וועז ניט נאך ווס חט ער זיך גהייסן ברענגן זיסע שפייז דרום הער מיך צו אונ געם אציקלו אונ מאך דיין פאטער זיסע שפייז וועט ער דיך בענטשן: אז יעקב הט גברכט די זיסע שפייז צו זיין פטר

יהודה

יצחק אונ הט זיך גהייסן בענשן (ויאמר מי אתה בני ויאמר אנכי עשו בכורך) הט יצחק גזגט צו אים ווער ביסטו מיין זון הט יעקב געענפרט איך בין עשו דיין עלצטר זון איז קשה יעקב איז גוועזן איש תם האט ער זיך בוודאי אפ גהיט פון צוא זאגן אליגן אונ פון דם פסוק איז משמע אז יעקב האט ח"ו גזאגט אליגן. נאר איך וועל דם געבון צוא פר שטיין מיט אדמיון הייגו ראובן הט גהט אוועקסיל אוף לוי אונ הט דם וועקסיל פר קופט צו שמעון איז שמעון גקומן צו לוי אונ מנט אים דם חוב פרגט אים לוי ווער ביסטו ענפרט שמעון איך בין ראובן דם דו ביסט אים שולדג געלט זגט לוי איך וויים אז דו הייסט שמעון אונ ביי דיר הב איך נאר ניט גליגן קיין געלד זגט שמעון צו אים חטשי איך הייס שמעון פון דעסט וועגן אקעגן דעם חוב אפ צוא

שֵׂעִר וְאָנֹכִי אִישׁ חָלָק׃ יב אוּלַי
יְמֻשֵּׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי בְעֵינָיו
כִּמְתַעְתֵּעַ וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה
וְלֹא בְרָכָה׃ יג וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ
עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי אַךְ שְׁמַע בְּקֹלִי
וְלֵךְ קַח־לִי׃ יד וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא
לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מַטְעַמִּים
כַּאֲשֶׁר אָהֵב אָבִיו׃ טו וַתִּקַּח רִבְקָה
אֶת־בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל
הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת

ותלבש

שַׂעְרָן וַאֲנָא גְבַר שְׁעִיעַ׃
יב מָאִים יְמוּשִׁנַּנִי
אַבָּא וָאֱהֵי בְעֵינוֹהִי
כִּמְתַלְעֵיב וָאֱהֵי מַיְתִי
עֲלַי לְוָטִין וְלָא בִרְכָן׃
יג וַאֲמַרַת לֵיהּ אִמֵּיהּ
עֲלַי אִתְאֲמַר בִּנְבוּאָה
דְלָא יֵיתוֹן לְוָטַיָּא עֲלָךְ
בְּרִי בְּרַם קַבֵּל מִנִּי
וְאִיזֵיל סַב לִי׃
יד וַאֲזַל וּנְסֵיב וְאַיְתִי
לְאִמֵּיהּ וַעֲבַדַת אִמֵּיהּ
תַּבְשִׁילִין כְּמָא דִי רָחֵים
אֲבוּהִי׃ טו וּנְסֵיבַת
רִבְקָה יָת לְבוּשֵׁי עֵשָׂו
בְּרַהּ רַבָּא דַהֲוָיָן דִי
עִמַּהּ בְּבֵיתָא

ואלבישת

תו"א אולי ימשני. סכות כד: והייתי בעיניו. סנה' לב:

רשב"ם

אהלים: נקיי עיים. בשביל השערות ששערן קשה כשער אדם לקח עזים ולא כבשים: (יב) ימשני אבי . בן ממשש בצהרים. כמו יבשוהו ערבי נחל מן סבב דגש תחת אות החברה: (יג) עלי קללתך. עלי ועל צווארי

שפתי חכמים

וגלר יצחק כמו שפירש"י נפ' ויראו כקנ"פ שמבלא יתייחס על צדיקים באותן כיתים בגולדין באותן כיתים כס מתים דכתיב גבי מתה בן מלה ושנרים שנה אנכי כיום שפירש"י כיום הלא: יפי ומדלהבר יצחק לא ירבעי יום מותי במה כיום אמות ודאי פסח כו': ק פי' שבגדים כיו נכס ליורין על כל תיני

בית

סין אהעריש: (יא) (איש שעיר) . (בעל שער) ער איז בוואקסן מיט האר: (יב) (ימשני) . ער וועט מיך אנטאפן: (כמו) ווי עס טייטש (ממשש בצהרים) ער טאפט אונ קעקבטיגען טאג: (טו) (החמדות) . מיינט מען (הנקיות) די ריינע קליידער (כתרגומו דכיתא) ווי דער תרגום טייטשט דכיתא דיא ריינע (דבר אחר) נאך מיינט מען

בעל הטורים

לגניך כי פסח פי' ולקח ב' הוד לפסח וה' לחגיגה: קח לי פסח פני . ר"ת פלי . פסס בגי' פלי כמן כתב לב כתוכחה: גניך כלום' כי היתה בוטחת במה שא"ל הקב"ה ורב יעבד

רש"י

הלני: (יא) איש שער. בעל שער: (יב) ימשני כמו [דברים כח] ממשש בצהרים: החמודו'. הנקיות כתרגומו דכיתא. ד"א שחמד אותן מן נמרוד אשר אתה בבית. והלא כמה נשים היו לו והוא מפקיד

דרך

החמדות דיא גליקטיגע (שחמד אותן מן נמרוד) דיא קליידר האט אמאל געהאט נמרוד . האט עשו גנביעט צוא האבן דיא קליידר האט ער זיי אוועק גנומי פון אים: (אשר אתה בבית). ואגט רש"י (והלא כמה נשים היה לו) עשו האט דאך געהאט פיל ווייבר (והיא מפקיד אצל אמו) אונ ער האט די קליידר בהלטן ביי זיין מוטר . פר וואס ניט ביי

פירוש

(ד"ה ב' לין יין): (יג) (והבאתי עלי) אני גורם להביא עלי קללה . (יג) (עלי קללתך) אם יקלל לא תהיה הקללה עליך כי אם עלי כי אני גרמתי לך . אבל אני רוצה שתשמע קולי ותלך עז זה הפסק:

רד"ק

(טו) (ותקח רבקה וגו' החמדת.) בגדים חמודים שהיו לו ללובשם בעת הסגאי ובעת שבתו בין הגדולים היה לובשם לכבוד ולהתפארת והיה ספים בהם מעשבי השדה

פירוש לתורת האלהים

מיינטש ואנכי אונ איך בין אגלאטער מענטש: (יב) אולי טאמער וועט מיך מיין פאטער טאפן והייתי וועל איך זיין אין זיינע אויגן אזו ווי אפר אירער והבאתי וועל איך ברענגן אויף מיר אקללה אונ ניט אברכה: (יג) ותאמר האט זיין מוטער צו אים געזאגט עלי די קללה זאל אויף מיר זיין מיין זוהן אז נאר הער צוא מיין קול אונ גיי נעם צו מיר: (יד) וילך אונ ער איז געגאנגן אונ האט געבראכט צו זיין מוטער ותעש האט געמאכט זיין מוטער ווילע שפייז ווי זיין פאטער האט ליב: (טו) ותקח האט רבקה גענומען דיא קליידער פון עשו איר עלטסטן זוהן החמודות

וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן׃
טז וְאֵת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה
עַל־יָדָיו וְעַל חֶלְקַת צַוָּארָיו׃
יז וַתִּתֵּן אֶת־הַמַּטְעַמִּים וְאֶת־
הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב
בְּנָהּ׃ יח וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמֶר
אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי מִי אַתָּה בְּנִי׃
יט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו אָנֹכִי

אונקלוס

וְאַלְבִּישַׁת יָת יַעֲקֹב
בְּרַהּ זְעֵירָא׃ טז וְיָת
מַשְׁכֵי דְגַדְיֵי בַּר עִזֵּי
אַלְבִּישַׁת עַל יְדוֹהִי וְעַל
שְׁעִיעוּת צַוְּרֵיהּ׃
יז וִיהָבַת יָת תַּבְשִׁילַיָּא
וְיָת לַחְמָא דִי עֲבָדַת
בִּידָא דְיַעֲקֹב בְּרַהּ׃
יח וַעֲאל לְוָת אֲבוּהִי
וַאֲמַר אַבָּא וַאֲמַר הָא
אֲנָא מַאן אַתְּ בְּרִי׃
יט וַאֲמַר יַעֲקֹב לַאֲבוּהִי
אנא

תו"א ואת עורות. חולין קיב׃

בעל הטורים

(יט) בכרך. ב' עשו בכרך. אנכי הורג את בנך בכרך. שאמר יעקב אני הוא שנא' עלי בני בכורי ישראל אבל עשו בנך בכורך הוא מלאפום שהוא ל' אפעל. כמו זכור ה' לדוד יאמר

רשב"ם

צעיר׃ (טז) החמודות. שהי' עובד בהן אביו בשעת אכילה׃ (יט) ואכלה מצידי. חטף קמץ לפי שהוא ל' צווי כמו אכל בשמחה לחמך. אבל ואכלה מציד בני וכרה

רש"י

אלא אמו אלא שהיה בקי במעשיהן וחושדן׃ (יט) אנכי עשו בכורך. אנכי המביא לך ר ועשו הוא בכורך. עשיתי. כמה דברים כאשר דברת אלי׃ שבה. ל' מיסב

שפתי חכמים

חיות וכשלבשן נמרוד וילך לשדה היו החיות סוברין שהוא חיה ובאין אצלו ועשו הרג את נמרוד ולקחן׃ ר דאל"כ הוי יעקב מדבר שקר ח"ו וא"ת וכלא עדיין הוי משקר כיון שעשו מכר לו הבכורה ואיך אמר עשו הוא בכורך וי"ל דהוא לא לקחה ממשו

בית דוד

זַיינֶע וַוייבֶּר (אֶלָּא שֶׁהָיָה בָּקִי בְּמַעֲשֵׂיהֶן וְחוֹשְׁדָן) נָאר עֵשָׂו הָט גְוִויסְט אַז זַיינֶע וַוייבֶּר זֶענֶן נִיט עֶרְלִיךְ הָט עֶר זֵיי נִיט גֶעגְלוֹיבְּט דִיא קְלַיידֶר. טָאמֶר וֶועלֶן זֵיי דִי קְלַיידֶר צוּרִיק אַוֶועק גֶעבּוּן צוּ נִמְרוֹד אָדֶר צוּא אַיין אַנְדֶרֶן׃ (יט) (אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכוֹרֶךָ). זָאגְט רש"י אַזוֹ הָאט יַעֲקֹב גֶמֵיינְט (אָנֹכִי הוּא הַמֵּבִיא לְךָ) אִיךְ בְּרֶענְג דִיר דָם עֶסֶן (וְעֵשָׂו הוּא בְּכוֹרֶךָ) אוּנ עֵשָׂו אִיז דַיין בְּכוֹר׃ (עָשִׂיתִי). אִיךְ הָב גְטוּן (כַּמָּה דְבָרִים כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלַי) פִיל זַאכֶן וִוי דוּא הָסְט צוּ מִיר גְרֶעט׃ (שְׁבָה). (לָשׁוֹן

פירוש רד"ק

השרה שריחן טוב כדי שיקלטו הריח. לפיכך אמר ריח בגדיו כריח שדה. לפיכך הלבישה רבקה אותם את יעקב בנה. וכן הלבישה על ידיו מעורות הגדיי' ועל חלקת צואריו שיחשוב יצחק שהוא עשו במשמוש ובריח בגדים׃ (יז) ותתן את המטעמים. ולא זכר את הבשר כי בכלל מטעמים הבשר. כי הם עיקר לו כמו שאמר ועשה לי מטעמים שיהי' התבשיל מתובל במיני תבלים טובים (ואת הלחם.) כי עשתה לו לחם חם׃ (יח) (ויבא) בחדר שהי' שוכב שם. וקראו אבי. כי הוא לא היה רואה אותו. (הנני) בדגש שני הנוני"ן. (מי אתה) כי כיון שדבר ואמר לו אבי. נסתפק בקולו לפיכך שאלו מי אתה׃ (יט) (אנכי עשו בכורך.) יש תמהי' איך יעקב שהיה צדיק וירא אלהים דיבר שקר. ואין זה תימה. כי יודע היה יעקב כי הוא ראוי יותר לברכ' מאחיו ורוח הנבואה שתשרה על יצחק לברכו יותר יתעשת האלהי' לברכתו מברכת אחיו. כי הוא רצוי לאל יותר ממנו. וחלוף הדברים במקומות כאלה אינם נגאי וחילול לצדיק שהרי ראינו כי האל אמר לשמואל עגלת בקר תקח בידיך ואמרת לזבוח לה' באתי (שמואל א' ט"ז) וכן אברהם ויצחק אמרו על נשותיהם אחותי היא ולא נקרא
ו

פירוש לתורת אלהים

דִי גְלוּסְטִיגֶע אוּנ דִי רֵיינֶע אֲשֶׁר וָוס בַּיי אִיר אִין שְׁטוּב אִיז (עיין רש"י) וַתַּלְבֵּשׁ אוּנ זִיא הָאט אָן גְקְלַייד אִיר קְלֶענְסְטֶן זוּהְן יַעֲקֹב׃ (טז) וְאֵת אוּנ דִי פֶעל פוּן דִי צִיקֶעלֶךְ פוּן צִיגֶן הָאט זִיא אָן גְקְלַייד אוֹיף זַיינֶע הֶענְט וְעַל חֶלְקַת אוּנ אוֹיף דֶעם גְלַאטְקַייט פוּן זַיין הַאלְז׃ (יז) וַתִּתֵּן אוּנ זִי הָט גְגֶעבְּן דִי זִיסֶע שְׁפַּייז אוּנ דָם בְּרוֹט וָוס זִיא הָט גְמַאכְט אִין דֶער הַאנְד פוּן יַעֲקֹב אִיר זוּהְן׃ (יח) וַיָּבֹא אִיז עֶר גְקוּמֶען צוּם פָאטֶער וַיֹּאמֶר אָבִי אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט מַיין פָאטֶער וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי הָאט עֶר גְזָאגְט דָא בִּין אִיךְ מִי אַתָּה בְּנִי וֶוער בִּיסְטוּ מַיין זוּהְן׃ (יט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הָאט יַעֲקֹב גְזָאגְט צוּא זַיין פָאטֶר אִיךְ בִּין עֵשָׂו דַיין עֶלְצְטֶער זוּהְן עָשִׂיתִי אִיךְ הָאבּ גְטוּן וְוִי דוּ הָאסְט

עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי קוּם־נָא שְׁבָה וְאָכְלָה מִצֵּידִי בַּעֲבוּר תְּבָרְכַנִּי נַפְשֶׁךָ׃
כ וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־בְּנוֹ מַה־זֶּה מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְּנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי׃
כא וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי הַאַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו אִם־לֹא׃
כב וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו

אֲנָא עֵשָׂו בּוּכְרָךְ עֲבָדִית כְּמָא דִי מַלֶּלְתָּא עִמִּי קוּם כְּעַן אִסְתְּחַר וְתֵיכוֹל מִצֵּידִי בְּדִיל דִּי תְבָרְכִנַּנִי נַפְשָׁךְ׃
כ וַאֲמַר יִצְחָק לִבְרֵיהּ מָה דֵין אוֹחֵיתָא לְאַשְׁכָּחָא בְּרִי וַאֲמַר אֲרֵי זַמֵּין יְיָ אֱלָהָךְ קֳדָמָי׃
כא וַאֲמַר יִצְחָק לְיַעֲקֹב קְרִיב כְּעַן וַאֲמַשֵּׁינָךְ בְּרִי הַאַתְּ דֵין בְּרִי עֵשָׂו אִם לָא׃
כב וּקְרֵיב יַעֲקֹב לְוָת
יצחק

וימ׳שהו

רש״י

מיסב על השלחן לכך מתורגם אסתחר: (כא) גשה נא ואמשך. אמר יצחק בלבו אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו וזה אמר כי הקרה ה׳ אלהיך:
קול

שפתי חכמים

שבשו אלא לענין עבודה אבל בבכורה עדיין לעשו לענין נחלת פי שנים. ועי״ל דעשו הי׳ בכור ללידה וק״ל: ש וא״ת ובא יצחק פי׳ ההויק את עשו לצדיק גמור וי״ל דבית בנוהגות כיון שצדיק גמור כות לכך אינו מוציא שם שמים לבטלה ולא״כ
רכ״ם

בית דוד

מיסב על השלחן). שבה מיינט מען זאלסט דיך זעצן נעבן טיש (לכך מתרגם אסתחר) דריבער איז דער תרגום פון שבה. אסתחר-ארום טיש: (כא) (גשה נא ואמשך). נענען צוא מיר וועל איך דיך בטאסטען. (אמר יצחק בלבו) יצחק האט געטראכט אין הארץ (אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו) עס איז ניט דער נאטור פון עשו דער נאמען פון הקב״ה זאל שטענדיג זיין ביי אים אין מויל (ער זאל דער מאנען דעם נאמען פון הקב״ה) (וזה אמר כי הקרה ה׳ אלהיך) אונ דער (ווס האט

פירוש רד״ק

בעבור זה דוברי שקר. כי פירא׳ אמרו מה שאמרו. כי יעקב לקבל ברכת אביו. ואם שנה הדברו לא היה בעבור זה דובר שקר. ועוד כי מצות אמו היתה וכתיב איש אמו ואביו תיראו (ויקרא י״ט ג׳) גם נבוא׳ היתה ותרגם אונקלוס עלי קללתך בני. עלי אתאמר בנבואה דלא ייתון לוטיא עלך ברי: (קום נא שבה). כי הוא היה שוכב ואומר לו שיקום מסביבתו וישב על מטתו לאכול. (ואכלה) בתוספת הה״א. והאלף הנוספת: (כ) (ויאמר וגו׳) מפני [illegible] הוקר אותו ונתן דעתו על מה שמהר לבוא מן השדה בציד: (כי הקרה ה׳ אלהיך) ובותך גרמה לי לפי שהלכתי לצוד לצרכך. (כא) (ואמשך) קל הפ״א [illegible] ולהרגש כשין ימשך ובשין וימשהו: (כב) ויגש וגו׳ והידים ידי עשו. לא משהו בחלקת צואריו. כי
אם

פירוש לתורה אלהים

צו מיר גרעט (עיין רש״י) קום נא שבה זעצט אייך אוועק דיך אונ זיין ואכלה אונ עס פון מיין פאנגונג בעבור פון וועגן דיין ווילען זאל מיך בענטשען: (כ) ויאמר האט יצחק געזאגט צו זיין זוהן מה ווס בטייט דאס מיין קינד ווס דוא האסט אזוי גיך געפונען ויאמר האט יעקב געזאגט ווארום גאט האט געמאכט טרעפען פאר מיר אזוי איך האב דאס געשווינד געקריגען: (כא) ויאמר יצחק האט יצחק געזאגט צו יעקב גשה גענעהן צו מיר וועל איך דיך טאפען מיין זוהן האתה אוב דוא ביסט מיין זוהן עשו אוב ניט (עיין רש״י): (כב) ויגש יעקב אונ יעקב האט גענעהנט צו זיין

משלי

נעמען היים איך ראובן ווס ער פרעגט דיך געקער אונ איך האב ביי אים אם גלאבט דם וועקסל [illegible] איך דיך [illegible] מאגן פיס זיין מה ווס דו ביסט אים שולדיג דם [illegible] או דם מעגן ביש יעקב. יצחק האט [illegible]

יהודה

צו עשו ווייל ער איז דער בכור איז ער ראוי ער זאל [illegible] וואנטש זאגען [illegible] יעקב האט זיך אם גקלאגט די ברכה ביי עשו [illegible] יעקב האט [illegible] יצחק האט אים [illegible]

וַיְמֻשֵּׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב
וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו׃ כג וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי־
הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עֵשָׂו אָחִיו שְׂעִרֹת
וַיְבָרְכֵהוּ׃ כד וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנִי
עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי׃ כה וַיֹּאמֶר הַגִּשָׁה לִּי
וְאֹכְלָה מִצֵּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרֶכְךָ
נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ־לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן
וַיֵּשְׁתְּ׃ כו וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו

תו"א הקול קול. נגיד מ : נגשה

אונקלוס

יִצְחָק אֲבוּהִי וּמַשְׁיֵהּ
וַאֲמַר קָלָא קָלֵיהּ
דְיַעֲקֹב וִידַיָּא יְדוֹהִי
דְעֵשָׂו : כג וְלָא
אִשְׁתְּמוֹדְעֵיהּ אֲרֵי הֲווֹ
יְדוֹהִי כִּידֵי עֵשָׂו אֲחוּהִי
שְׂעִירַן וּבָרְכֵיהּ: כד וַאֲמַר
אַתְּ דֵין בְּרִי עֵשָׂו וַאֲמַר
אֲנָא : כה וַאֲמַר קְרִיב
קֳדָמַי וְאֵיכוֹל מִצֵּידָא
דִבְרִי בְּדִיל דִתְבָרְכִינָךְ
נַפְשִׁי וְקָרֵיב לֵיהּ וַאֲכַל
וְאַיְתִי לֵיהּ חַמְרָא וּשְׁתִי:
כו וַאֲמַר לֵיהּ יִצְחָק

רשב"ם

זכרה לחסדי דוד ל' צוזי : (כב) הקול קול יעקב. לפי שתאומים היו הי' קולן דומות קצת ול"ו ולכדמעה יצחק בקולו מאחר שמצאו איש שער על צוארו: (כד) אתה בני

רש"י

(כב) קול יעקב · שמדבר בל' תחנונים ת קום נא . אבל עשו בלשון קנטוריא דבר א יקום אבי : (כד) ויאמר אני . לא אמר אני עשו אלא אני :

שפתי חכמים

דכ"ס הוא ביעקב דהא הי' מחזיקו יותר לדיק מעשו כדפריסית לעיל מ"מ סבר כיון סעשו אינו יכול ליזהר שלא ילך כמקום טניפת מוזהר זכיר שלא להזכיר שם שמים יותר מיעקב מפני שיעקב יושב אוהלים ולא בא למקום מטונף : ת דהוי כמשמעות הטביעות עינא דקלא קאי מיד כל"ל כשא"ל

וירח

אנכי עשו בכורך ועוד לעיל כשאמר לאמו אולי ימשני אבי למה לא פחד שיכירו מטביעת קולו אלא קולם היו שוים ל"פ שקאי על דברי תחנונים : א ואע"פ שהי' מחזיקו כלדיק

בית דוד

גִיבְּרֶענְגְט דָם עֶסֶן) הָט גְזָאגְט הקב"ה הָט גְמַאכְט אִיךְ זָאל בַּאלְד טְרֶעפִין צוּא פַאנְגֶן · (כב) (קול יַעֲקב) · דִי שְׁטִימֶע אִיז פוּן יַעֲקב (שֶׁמְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים) עֶר רֶעט וַוייכֶע רֵייד מִיט גְבֶּעט (קוּם נָא) אִיךְ בֶּעט דִיךְ פָאטֶער שְׁטֵייא אוֹיף (אֲבָל עֵשָׂו בִּלְשׁוֹן קַנְטוּרְיָא דִבֵּר) אָבֶּער עֵשָׂו רֶעט הַארְטֶע רֵייד (יָקוּם אָבִי) זָאל דֶר פָאטֶר אוֹיפְשְׁטֵיין: (כד) (וַיֹּאמֶר אָנִי)· יַעֲקב הָט גְזָאגְט אִיךְ (לֹא אָמַר אֲנִי עֵשָׂו) אִיצְט הָט עֶר נִיט גְזָאגְט אִיךְ בִּין עֵשָׂו (אֶלָּא אָנִי) עֶר הָט נָאר גְזָאגְט דָאם אֵיינֶע ווָארְט

פירוש רד"ק

אם בידיו ודי לו בהם : (כד)(אתה זהי) דרך שאלה אף על פי שאין עמו השאלה · וכן אתה אמרת אדוניה ימלוך אהרי (מלכים א' א' כ"ד) ואחרים רבים. ועדיין שאלו מפני הספק שהי' לו בקול וכל זה שלא יהא כמהתל בעיני עשו בנו שאמר לברכו ואם היה יעקב בנו ואהוב לו, לא הי' טוב בעיניו שיהי' מהתל בעשו לפיכך חקר אותו כמה פעמים:(כה) (מציד בני) כאילו אמר מצידך אלא כן הוא מנהג הלשון · וכן יקום אבי ויאכל מציד בנו : (ויבא לו יין) לשמח לבו שיברכהו בלב טוב · כי רוב מאכלם לא הי' עם היין אלא במקום שוכר

פירוש לתורת אלהים

פָאטֶער הָט עֶר אִים גְטַאפְּט וַיֹּאמֶר הָאט יִצְחָק גְזָאגְט דָאס קוֹל אִיז דָם קוֹל פוּן יַעֲקב וָוס עֶר רֶעט בְּתַחֲנוּנִים אָבֶּער דִי הֶענְד אִיז דִיא הֶענְד פוּן עֵשָׂו וָוס זַיי זֶענֶן הָארִיג : (כג) וְלֹא הִכִּירוֹ אוּנ עֶר הָט אִים נִיט גֶּקֶענְט כִּי הָיוּ יָדָיו וָוארוּם זַיינֶע הֶענְט זֶענִין גִיוֶועןְ אַזוֹי וִויא דִי הֶענְד פוּן עֵשָׂו זַיין בְּרוּדֶער שְׂעִירוֹת הָארִיג וַיְבָרְכֵהוּ אוּנ עֶר הָאט אִים גְבֶּענְשְׁט : (כד) וַיֹּאמֶר הָאט יִצְחָק גְזָאגְט בִּיסְטוּ מַיין זוּהְן עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי הָט עֶר גְזָאגְט אִיךְ (עיין רש"י) : (כה) וַיֹּאמֶר הָט יִצְחָק גְזָאגְט גְנֶעהְן צוּ מִיר דָאס שְׁפַּייז אוּנ אִיךְ וֶועל עֶסִין פוּן דֶעם פַאנְגוּנְג פוּן מַיין זוּהְן פוּן וֶועגֶן עֶס זָאל דִיךְ מַיין ווילֶן בֶּענְטְשֶׁן וַיַּגֶּשׁ הָאט עֶר גְמַאכְט גְנֶעהֶנֶן צוּ אִים הָט עֶר גְגֶעסֶן וַיָּבֵא אוּנ עֶר הָאט גְבְּרַאכְט צוּא אִיהְם וַויין אוּנ עֶר הָאט גְטְרוּנְקֶן (עיין רש"י) : (כו) וַיֹּאמֶר הָט זַיין פָאטֶ־

משרי יהודה

בִּיסְטוּ מַיין זוּן הָאט יַעֲקב גְעֶנְפֶרְט (אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכוֹרֶךָ) אִיךְ מֶעג זַיין וֶוער אִיךְ בִּין · בִּין אִיךְ דַיין בְּכוֹר אוֹיף דֶעם אָרְט פוּן עֵשָׂו : (כב) (הַקּוֹל קוֹל יַעֲקב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו) אַז יַעֲקב

אבוהי קריב כען ונשק
לי ברי׃ כז וקריב
ונשיק ליה וארח ית
ריחא דלבושוהי
וברכיה ואמר חזי
ריחא דברי כריחא
דחקלא די ברכיה יי׃
כח ויתן לך יי מטלא

דשמיא

גשה־נא ושקה־לי בני׃ כז ויגש
וישק־לו וירח את־ריח בגדיו
ויברכהו ויאמר ראה ריח בני
כריח שדה אשר ברכו יהוה׃
ששי כח ויתן־לך האלהים מטל

השמים

תו"א וירח את. סנה' לו: רחה ריח. תענית כט:

בעל הטורים

כבורך נאמר עליו אנכי בורג את גנך כברך: (כז) וירח. ב' נדס' דין ואידך וירח ה' את ריח הניחוח. מלמד שנכנס עמו ריח ג"ע: וירח. בגי' ליל פסח: כריח. ב' כריח שדה. כריח שדה לבנון. שזכות ריח ניחוח כשולה מן לבנון פי' כבה"ק פתד לו: (כח) ויתן לך. י' תיבות בפסוק י"ב ברכות נתברך

רשב"ם

בני עשו נרא' שאתה בני עשו: (כז) ריח בגדיו. החמודות ובגדיהם היו מבושמים במוגמר: אשר ברכו ה'. השד' שהוא מלא נרד וכרכום קנה וקנמון. ובן פיי' רבי אליעזר הקליר שדה מבורך בהריח ברכו במתן טל: (כח) ויתן לך. מוסב על ברכו ה' והוא ה"ק יתן

שפתי חכמים

בלדיק נתיר ת"מ אין זה מורה על רשעהו כי יש ברכה ב"א שנבריכם גל' קנס ריח את"פ שהם כברים: ב לפי שאמו אחד בבגדים כחלו מנמרוד ונמרוד ירבן מאדם"ר ואדם הי' לובש בג"ע: ג ואחר ברכו ה' שב אל כשדה כחלו אמר כריח כשדה אשר נתן בו ה' ריח טוב ובוא שדה של תפוחים:

דק"ל

רש"י

(כז) וירח וגו'. והלא אין ריח רע יותר מבשטף העזים אלא מלמד שנכנסה עמו ב ריח גן עדן: כריח שדה אשר ברכו ה'. שנתן בו ריח טוב וזהו שדה תפוחים ג כן דרשו רז"ל: ויתן לך. יתן

ויחזור

בית

אגי' איך: (כז) וירח וגו'). זאגט רש"י (והלא אין ריח רע יותר משטף העזים) עס איז ניטא אערגערער ריח ווי די פעל פון ציגן. אונ יעקב האט גוט עס שמעקט אגיטער ריח (אלא מלמד שנכנסה עמו ריח גן עדן) נאר דער פסוק לערונט אונז אז ריח פון גן עדן איז אריין געגאנגען מיט יעקב: (כריח שדה אשר ברכו ה'). ווי דער ריח

דוד

פון דעם פעלד וואס הקב"ה האט אים געבענטשט (שנתן בו ריח טוב) הקב"ה האט אריין געגעבן אגוטן ריח אין דעם פעלד (וזהו שדה תפוחים) דאס איז דאס פעלד מיט עפ'ל פון גן עדן (כך דרשו רבותינו זכרונם לברכה) אזוי האבן גלערונט אונזרי רבנן ז"ל: (כח) (ויתן לך). אונ ער זאל דיר געבן. דער בר שטייט מיט אוא"ו ויתן. אונ עס שטייט

פירוש

בשתה: (כו) (ושקה לי). ולא אמר ואשקך ולעולם הנשיק' תול' בגדול שנושק לקטן ממנו. ואם הם שוים כל אחד לחבירו. כמו וישקו איש את רעהו. אלא אמר כן לפי שיצחק לא הי' רוא' יעקב ולא הי' יכול לנשק אלא משום לפיכך אמר לבנו שישקהו: (כז) וירח את ריח בגדיו. בעוד שהי' נושק לו הריח ריח טוב שהבגדי' כמו שכתבנו שהי' להם ריח טוב מעשבי השד' הטובה ומרחוק לא הי' מרגיש בריחם עד שקרב לו ונשק לו. (ויברכהו). אחר שאמר ראה ריח בני כריח שדה ברכתו אלא הקדימו להודיע כי שמח לבו מתוך המאכל והמשת' וריח הטוב. ומתוך כך שרת' עליו רוח הקודש וברכו. (ראה) הציווי בזה אינו לאדם מיוחד אלא כן דרך הלשון לומר לשון הצווי שלא לאדם מיוחד

רד"ק

אלא לפי שיהי' והוא על דרך מליצה. וכן אמר למלך ולגבור' (ירמי' י"ג) קול אומר קרא חוקי ידים רפות (ישעי' ס' ו') והרומים להם: (אשר ברכו ה'). ברכו לשדה. כלו' שברכו ה' בעשבים טובים הגדלים בו כן ריח בני. ויהי' וי"ו ויתן לך לזה הפי' שהם תחלת הדברים שלא יבאו להוסיף על מה שאמר כוי"ו וישא אברהם את עיניו (בראשית כ"ב) והרומים לו רבים. או יהי' וי"ו ברכו כנוי אל בנו. אמר. ראה ריח בני. כי ריחו טוב. כריח שדה. כי ברכו ה' ונתן לו ריח טוב. וכמו שברכו עד כה יברכהו עוד ויתן לך וגו'. ולזה הפי' יהי' וי"ו ויתולך כשאר הווי"ן לתימם: (כח) ויתן לך וגו' מטל השמים. מה שיצטרך לה. ולא זכר מטר כי הטל כלו לברכ' ולא כן מטר. כי יש מטר

פירוש לתורת אלהים

יצחק צו אים גזאגט גיעהן צוא מיר אונ קוש מיך מיין זוהן: (כז) ויגש האט ער גנעהנט אונ האט אים גקישט וירח את ריח בגדיו אונ ער האט גישמעקט דאס שמעקונג פון זיינע קליידער ויברכהו אונ האט אים געבענשט (עיין רש"י) ויאמר האט יצחק גיזאגט זעה דער ריח פון מיין זוהן איז אזוי ווי דער ריח פון דעם פעלד וואס גאט האט אים גבענשט דס איז דר גן עדן:

משלי יהודה

האט וויל סאר שמעלט אונ גשמאלט פון עשו אין איז געקומען צוא זיין פאטר יצחק ער זאל אים בענטשין אונ יצחק איז שון גיוועזן בליגד האט יצחק גפרעגט צי יעקב ווער ביסטו האט יעקב גזאגט

הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ׃ כט יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲוֻ

דִשְׁמַיָּא וּמְטוּבָא דְאַרְעָא וּסְגִיוּת עֲבוּר וַחֲמַר׃ כט יִפְלְחוּנָךְ

ט׳ וישתחוו קרי

לך עממין

רש״י

ויחזור ויתן ד (ב״ר) ולפי פשוטו מוסב לענין הראשון ראה ריח בני שנתן לו הקב״ה כריח שדה וגו׳ ועוד ויתן לך מטל השמים וגו׳: מטל השמים. כמשמעו ומדרש אגדה יש להרבה פנים (ד״א מהו האלהים בדין אם ראוי לך יתן לך ואם לאו לא יתן

שפתי חכמים

ד דק״ל למה כתיב ויתן בוי״ו אלא פי׳ ויתן לך ואם יפסוק הברכה מפני החטא אפ״ה יחזור ויתן ופי׳ זה הוינו לפי מדרש ז״ל דלפי פשוטו מוסיף על ענין ראשון ר״ל נתן לך ברכה אחת לכן קאמר ויתן לך עוד ברכה זו והיכן מצינו לפיל שברכו י״ל מדכתיב אשר ברכו ה׳ שנתן לו הקב״ה ברכה כי אשר ברכו ה׳ קב אל בני הכתוב למעלה כאלו אמר ראה ריח בני אשר ברכו ה׳ כריח השדה שנתן לו הקב״ה ריח טוב

בית

ניט יִתֵּן. ווייל יִצְחָק האט געמיינט (יִתֵּן וְיַחֲזוֹר וְיִתֵּן) הקב״ה זאל דיר נעבין אונ געבין די בְּרָכָה זאל ניט אויפהערין צו זיין (וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ) אונ נאך דעם פשט אין פסוק דריבער שטייט וְיִתֶּן מיט אוא״ו (מוּסָב לְעִנְיָן הָרִאשׁוֹן) דם ניהער צו פריער (רְאֵה רֵיחַ בְּנִי שֶׁנָּתַן לוֹ הקב״ה) זעה נאר דער ריח פון מיין זוהן וואס הקב״ה האט אים נגעבן איז (כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה׳) ווי דער ריח פון דעם פעלד וואס הקב״ה האט אים גבענטשט (וְעוֹד יִתֵּן לְךָ מִטַּל הַשָּׁמַיִם) נאך זאל דיר הקב״ה נעבן פון דיא

דוד

טאה פון הימעל: (מִטַּל הַשָּׁמַיִם). (כְּמַשְׁמָעוֹ) די טאה וואס גייט פון הימעל (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה יֵשׁ לְהַרְבֵּה פָּנִים) דער מדרש זאגט פיל מיינונגן וואס מען מיינט מיט די טאה (דָּבָר אַחֵר) נאך אפשט איז (מַהוּ הָאֱלֹהִים) פר וואס שטייט הָאֱלֹהִים. אונ עס שטייט ניט ה׳. נאר מען מיינט „בַּדִּין" (אִם רָאוּי לְךָ יִתֵּן לָךְ) אויב עס וועט דיר קומן מיט דין מען זאל דיר נעבין דיא בְּרָכָה. וועט דיר הקב״ה נעבין (וְאִם לָאו) אויב דוא וועסט ניט ווערט זיין די בְּרָכָה (לֹא יִתֵּן לָךְ) זאל דיר הקב״ה די בְּרָכָה

פירוש

סוהף או שלא בעתו. והברכות האל׳ לו ולזרעו אחריו וכן לעשו. (ומשמני) מ״ם עומד במקום שנים. כאלו

רד״ק

אמר וממשמני. או יהי׳ טעמו בלא מ״ם השמוש. כמו שאמר

פירוש לתורת אלהים

(כח) וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ אונ גאט זאל דיר געבן פון טוי פון הימל אונ פון פעטיקייט דער ערד וְרֹב דָּגָן וְתִירוֹשׁ אונ פיל קארן אונ וויין: (כט) יַעַבְדוּךָ עַמִּים פעלקר זאלן

משלי

איך בין עֵשָׂו דיין בְּכוֹר זאגט יִצְחָק גנעהן צוא מיר וועל איך דיך אן טפן איז יַעֲקב צו גנגנגן הט אים יִצְחָק אן גטפט די הענד זיי זענן גוועזן הערינ מַחֲמַת ער הט אן גטון אוף די הענד הענטשקס פון די פעליכור פון ציקלך הט יִצְחָק גזאגט דם קול איז פון יַעֲקב ווארום דם קול פון עֵשָׂו איז גרעסר ווי דם קול פון יַעֲקב אונ די הענד זענן ווי די הענד פון עֵשָׂו זענן גוועזן האריג הט יִצְחָק גבענטשט יַעֲקב מיט אַבְּרָכָה:

(כח) (וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירוֹשׁ) יִצְחָק הט גבענשט צו יַעֲקב גאט זאל דיר געבון פון דר טוי פון דם הימל אונ די פעטיקייט פון דר ערד אונ פיל קרון אונ אלטן ווין למר פר שטיין נאך וס הט גאט אפ גקליבון צוא יַעֲקב אז מיט דר בְּרָכָה זאל אום דר פאטר בענשן דר מדרש זגט (מִטַּל הַשָּׁמַיִם) מיינט מען די שטאט ציון מיט ירושלים. אונ (מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ) מיינט מען די קָרְבָּנוֹת. אונ (רוֹב דָּגָן) מיינט מען דיא בִּכּוּרִים (וְתִירוֹשׁ) מיינט מען דו נְסָכִים עס איז אמשל אגרוסר עוֹשֶׁר הט גהט פיל גשעפטן אז ער איז גקומן אוף דר עלטר הט ער זיך ברעכנט עס איז דם בעסטו איך זאל איבר געבון דם עשירות מיט אלע גשעפטן איינעם פון מיינע קינדר אונ ער זאל שפייזן דם

יהודה

גאנצו הויז גזינד מיינס הט ער גרופן אלו זיינע קינדר אונ הט צו זיי גזאגט וועלכור פון אייך וויל ער זאל בלייבון אוף מיין ארט וועל איך אים איבר געבון אונ גנצן מיין עשירות אונ ער זאל שפייזן אין גאנצן מיין הויז גזינד הבן זיי קיינר ניט גוואלט אן נעמן דם דזינע איטליכר הט גזגט ווי אזו קאן איך אוף מיר נעמן אזו אשווערי משא איך זאל טרגן דם עול פון דעם גנצון הוז גזינד אוף מיר בעסר וועל איך זיין פון די גשפייזינע ניט איך זאל הרווין אין זאל יענם שפייזן עס איז אבר גוועזן צווישן זיי איין קלינר הט ער דעם פאטר געפרט איך נעם אוף מיר איך זאל שפייזן דיין גנץ הויז גזינד נאר דיא זלסט מקיים זיין דיינו רייד אונ זלסט מיר איבר געבן דם גנצי עשירות מיט אלו גשפטן איז אזו גבליבן אז זיי זענן ארום גנגנגן פרעגט אים איינר פון זיינע פריינד נאך וס הסטו אוף דיר גנומן אזו איין עול דוא זלסט אוף דיר טרגן דיא משא פון נאר דם בני בית ענפרט אום דר קלינר פר שטיי נאר וס פר איין גרוסו טובה עס וועט מיר ארוס קומן איינם דר פאטר וועט מיר איבר געבן אלע הייזר מיט דיא קליטי מיט דו פעלדר מיט דיא גערטנר וס דער פון מכט מען אלע יאר נאלד אי דם צווייטע איך וועל בקי ווערון אונ אלו גשפטן אונ

עַמְמִין וְיִשְׁתַּעְבְּדוּן לָךְ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ
מַלְכְּוָן הֱוֵי רַב לְאָחוּךְ
וישתחוו

רשב"ם

לך מעל מטל השמים כעין ברכת השד' : (כט) בני אמך. אבל ביעקב שהי' לו נשים הרב' כתיב בו וישתחוו

בעל הטורים

כנגד עשרת הדברות שעתידין י"ב בניו לקבל : וישתחו לך תסר ו' כנגד ו' דורות שמדוד עד יורם שעבדו אדום את ישראל ומכאן ואילך פשע בו ויש בזו הברכה כ"ו תיבות לומר לך שברכו נשם הנכבד שעולה כ"ו : סוס. ב' גמס' קבג גביר לאחיך

רש"י

לך אבל לעשו אמר משמני הארץ' מושבך בין לדיק בין רשע יתן לך ומתנו למד שלמה כשעשה הבית בידר תפלתו ישראל שהוא בעל אמונה ומצדיק עליו הדין לא יקרא עליך תגר לפיכך (מ"א ח) ונתת
בית
כאיש כדרכיו אשר תדע את לבבו אבל נכרי מחוסר אמנה לפיכך אמר ואתה תשמע השמים וגומ' ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי בין ראוי בין שאינו ראוי תן לו כדי שלא יקרא עליך תגר ברש"י יבן
דוד

גְּעבִּין (אֲבָל לְעֵשָׂו אָמַר) אָבֶּר צוּ עֵשָׂו הָאט יִצְחָק גְזָאגְט (מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ) דַיין וואוינוּנג זָאל זַיין אוֹיף דִי פֶעטְסְטֶע עֶרְד (בֵּין צַדִּיק בֵּין רָשָׁע יִתֵּן לָךְ) וִוי דוּ וֶועסְט זַיין אַצַּדִיק אָדֶר אַרָשָׁע זָאל דִיר הקב"ה גֶעבִּין דִי בְּרָכָה (וּמִמֶּנּוּ לָמַד שְׁלֹמֹה) אוּנ שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ הָאט אָפְּגֶעלֶערְינְט פוּן יִצְחָק (כְּשֶׁעָשָׂה הַבַּיִת) וֶוען שְׁלֹמֹה הָט גְמַאכְט דָם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (סִדֵּר תְּפִלָּתוֹ) הָאט עֶר אַזוֹי גְזָאגְט אִין זַיין תְּפִלָּה (יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא בַּעַל אֱמוּנָה) אַיוּד וַוייל עֶר גְלוֹיבְּט אִין הקב"ה (וּמַצְדִּיק עָלָיו הַדִּין) אוּנ עֶר זָאגְט הקב"ה אִיז גֶרֶעכְט אִין זַיין מִשְׁפָּט. אוּנ אֲפִילוּ וֶוען הקב"ה גִיט אִים נִיט וִוי עֶר הָאט גִבֶּעטִין פוּן דֶעסְט וֶועגִין (לֹא יִקְרָא עָלֶיךָ תִּגָר) וֶועט עֶר נִיט רוּפֶן אוֹיף דִיר אַקְרִינ. עֶר וֶועט נִיט זַיין וֶועדִין אוֹיף הקב"ה (לְפִיכָךְ) דְרִיבֶּר (וְנָתַתָּ לְאִישׁ כִּדְרָכָיו אֲשֶׁר תֵּדַע אֶת לְבָבוֹ) זָאלְסְטוּ גֶעבִּין צוּא יֶעדִין יוּדִישֶׁען מֶענְטְשׁ וִוי זַיין פִירוּנְג (וִוי זַיינֶע פְרוּמְקַייט) אִין וִוי דוּ וַוייסְט דָם הַאַרְץ זַיינְם (אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים) אָבֶר דִי גֶעצִין דִינֶר (מְחוּסַּר אֲמָנָה) וָוס זַיי פֶעלְט דָם גְלוֹיבּוּנְג אִין גָאט (לְפִיכָךְ אָמַר) דְרִיבֶּר הָאט שְׁלֹמֹה גְזָאגְט (וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם) וֶוען דוּ וֶועסְט הֶערִין אִין הִימֶל דִי תְּפִלָּה פוּן גוֹי (וְעָשִׂיתָ כְּכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנָּכְרִי) זָאלְסְטוּ טָאהְן וִוי דֶר גוֹי וֶועט צוּ דִיר רוּפֶן. וָוס דֶר גוֹי וֶועט בֶּעטִין זָאלְסְטוּ אִים גֶעבִּין (בֵּין רָאוּי בֵּין שֶׁאֵינוֹ רָאוּי תֵּן לוֹ) סַיי עֶר אִיז וֶוערְט אוּנ סַיי עֶר אִיז נִיט וֶוערְט זָאלְסְטוּ אִים גֶעבִּין (כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְרָא עָלֶיךָ תִּגָר) עֶר זָאל נִיט רוּפֶן אוֹיף דִיר אַקְרִינ. עֶר זָאל נִיט זָאגִין דוּ הֶערְסְט נָאר נִיט יֶים מֶען בֶּעט צוּ דִיר. אָדֶר עֶר וֶועט זָאגֶן דוּ קֶענְסְט

פירוש רד"ק

סאמר לעשו. הנה משמני הארץ :[(כט) (הוה גביר לאחיך) הם בני עשו. ובן בני אסך. ובן הי' בימי ...

פירוש לתורת אלהים

דִיךְ דִינֶען וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים אוּנ קִינִיגְרַייךְ זָאלֶן זִיךְ בּוּקֶן צוּ דִיר וְהָיָה זַיי אַהַאר אִיבֶּר דַייִנֶע

משלי

אִין אַלְגְ אַרְבִּיט פוּן דִי פֶעלְדֶר אוּנ פוּן דִי גֶערְטְנֶער אִין אוֹיךְ וֶועל וִויסוּן פוּן שְׁטִיב זַאכֶן אוּנ פוּן דִיא אַלֶע זַכֶן וֶועל אִיךְ לֶערְנֶען חָכְמָה דֶר גְמָשַׁל אִיז דִי בְּרָכוֹת מִיט אֵלּוּ טוֹבוֹת קוּמֶן אוֹיף דֶר וֶועלְט נָאר דוּרְךְ דֶר תּוֹרָה אִין כְּדֵי מֶען זָאל זִי קֶענֶן מְקַיֵּים זַיין הָט אוּנְז גָאט גִיבְּרַכְט קַיין יְרוּשָׁלַיִם אוּנ הָט אוּנְז גְבּוֹיֶעט דָם בִּיהמ"ק מִיט דֶעם שֻׁלְחָן מִיט דֶר מְנוֹרָה אוּנ דִי קְטוֹרֶת מִיט דָם לֶחֶם הַפָּנִים אוּנ צוּ יֶם דָם עֶר אוּם דֶר וַוייל דִי הַייליגֶע כֹּהֲנִים זַיי זֶענֶען בְּדִינוּן אוּנ בהמ"ק מִיט דִי אֵלּוּ אִיז פֶר פִילְט גְוָוארִין דִי דִינְסְט פוּן גָאט אוּנ פוּן דִיא אַלֶע זַאכֶן יָם דָם בַּשְׁמַ"ט פְרִיעֶר דוּרְךְ דֶר תּוֹרָה אוּנ יְרוּשָׁלַיִם אִין דוּרְךְ דִי אַנְדְרֵי זַאכֶן הָבֶּן מִיר צוּ אוּנְז כְּסִדְרָ'ע גְוָוען אֵלּוּ טוֹבוֹת פוּן גָאט אוּנ פוּן אוּנְז אִיז צוּ פֵילְט גְוָוארִן אוֹיף דֶר גַנְצֶר וֶועלְט דְרוּם הָט גָאט גְפִירְט אַז יַעֲקֹב זָאל גְבֶּענְטְשְׁט וֶוערְן מִיט דִי בְּרָכוֹת (מִטַּל הַשָּׁמַיִם) עֶר זָאל הָאבֶן דִי בְּרָכוֹת פוּן דֶר וֶועלְט אוּנ פוּן אִים זָאלֶן דִי בְּרָכוֹת צוּ פֵילְט וֶוערִין אוֹיף דֶער וֶועלְט אַזוֹי וִוי דֶר קְלִינֶר הָט אוֹיף זִיךְ גְנוּמֶן

יהודה

עֶר זָאל שְׁפַייזֶן דָם גַנְצֶע הוֹיז כוֹינְט הַיינְט אִיז שׁוֹין רֶעכְט וָוס דֶר מִדְרָשׁ זָגְט (מִטַּל הַשָּׁמַיִם) מֵיינְט חָנוֹ צִיוֹן מִיט יְרוּשָׁלַיִם אוּנ (מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ) מֵיינְט מֶען דִי קָרְבָּנוֹת וָוארוּם דוּרְךְ דֶר עֲבוֹדָה יָם מֶען הָט גִטָאן אִין בהמ"ק מִיט דִי קָרְבָּנוֹת אוּנ מִיט נְסָכִים אוּנ מִיט דִיא בִּיכּוּרִים הָאבֶּן מִיר מַשְׁפִּיעַ גִיוֶוען שֶׁפַע אוֹיף דֶר וֶועלְט אוּנ פוּן דֶר תּוֹרָה גִיוֶען אַרוֹיס אַלֶע חָכְמוֹת: אַז יִצְחָק הָט גִבֶּענְטְשְׁט צוּ יַעֲקֹב אוּנ הָט נִיט גְוָוּסְט אוֹב דָם אִיז יַעֲקֹב וָוארוּם עֶר אִיז גִיוֶען בְּלִינְד הָט עֶר גְמֵיינְט אַז דָם אִיז עֵשָׂו אוּנ אַז יַעֲקֹב אִיז נָאר אַרוֹיס גְגַנְגִין פוּן דֶר שְׁטִיב אִיז עֵשָׂו אִין גְקוּמֶן פוּן דֶעם גֶיעֶג אוּנ הָט אִיךְ גִמַכְט עֶסֶען שְׁפַייז אוּנ הָט גְבְּרַכְט צוּם טָאטֶער אוּנ זָגְט צוּ אִים טָאטֶע אִיךְ בִּין טָאטֶע אוּנ זָלְסְט עֶסִין פוּן מֵיינֶע מַאכָלִים יָם אִיךְ הָב דִיר גִמַאכְט כְּדֵי דִיא זָלְסְט מִיךְ בֶּענְטְשֶׁן וָזָאגְט יִצְחָק צוּ אִים וֶוער בִּיסְטוּ זָגְט עֵשָׂו אִיךְ בִּין דַיין בְּכוֹר עֵשָׂו הָט יִצְחָק אִים דֶר קֶענְט אוּנ קְלָר אַז דָם אִיז עֵשָׂו וָאנְט עֶר דַיין בְּרוּדֶר אִיז גְקוּמֶן מִיט קְלוּגְשַׁאפְט אוּנ הָט צוּ גְנוּמֶן דִי בְּרָכָה הָט גְזָגְט

וְיִשְׁתַּחֲוּוּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ׃
ל וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלָּה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת־יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב

אונקלוס: וְיִסְגְּדוּן לָךְ בְּנֵי אִמָּךְ לָיְטָךְ יְהוֹן לִיטִין וּבָרִיכָךְ יְהוֹן בְּרִיכִין׃
ל וַהֲוָה כַּד שֵׁיצִי יִצְחָק לְבָרָכָא יָת יַעֲקֹב וַהֲוָה בְּרַם מִיפַּק נְפַק יַעֲקֹב מִן קדם

רשב"ם

וישתחוו לך בני אביך :(ל) ויהי אך יצא יצא. להגיד נסים שנעשו ליעקב בא הכ׳. שאלו הקדים עשו לבא

רש"י

מדוייק) : (כט) בני אמך. ויעקב אמר ליהודה בני אביך לפי שהיו לו בנים מכמה אמהות וכאן שלא נשא אלא אשה אחת ה אמר בני אמך [ב"ר]: ארריך ארור ומברכיך ברוך ׳ ובבלעם הוא אומ׳ מברכיך ברוך ואורריך ארור [ב"ר] הצדיקים תחלתם יסורים וסופן שלוה ו ואורריהם ומצעריהם קודמים למברכיהם לפיכך יצחק הקדים קללת אוררים לברכת מברכים והרשעים תחלתן שלוה וסופן יסורין לפיכך בלעם הקדים ברכה לקללה: (ל) יצא יצא זה יוצא

שפתי חכמים

ה (נ"א) שלא רצה לתלות הקללה בעצמו לומר שבניו יהיו עבדים : ו כלו׳ יסורין וצרות שלהם באין תחלה לפיכך יצחק הקדים קללות אוררים וכו׳. והרמב"ן טען למה כתיב בפ׳ לך ואברכה מברכיך ומקללך אאר ותי׳ שהרי כתיב אחריו ונברכו וגו׳ הרי גם קללות אוררים קודם לברכת מברכים. ואע"פ שבלעם אמר לישראל מברכיך ברוך וגו׳ לא אמר זה אלא למה שהורגל לדבר עם הרשעים א"כ שכי׳ מברך אותם שיגיע להם כמעשה הרשעים שיהיה להם ג"כ תחלה שלוה כו׳ וק"ל :

בית דוד

ניט געבין וואס מען בעט צו דיר: (כט) (בְּנֵי אִמֶּךָ). (וְיַעֲקֹב אָמַר לִיהוּדָה בְּנֵי אָבִיךָ). יַעֲקֹב האט גזאגט צוא יְהוּדָה צוא דיר זאלן זיך בוקין (בייגין) דיא קינדר פון דיין פאטער (לְפִי שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים מִכַּמָּה אִמָּהוֹת) ווייל יַעֲקֹב האט גהאט קינדר פון פיר מוטערם (אז ער וואלט זאגין צוא יְהוּדָה צוא דיר זאלן זיך בוקין דיא קינדר פון דיין מוטער. וואלט נר גוועען גמיינט זיינע פינף ברידר פון זיין מוטער לאה אבר דיא קינדר פון רָחֵל בִּלְהָה זִלְפָּה וועלין זיך ניט בוקין צו אים. דריבר האט יַעֲקֹב גמוזט זאגן די קינדר פון דיין פאטער ווענין אלע קינדר גמיינט) (וְכַאן שֶׁלֹּא נָשָׂא אֶלָּא אִשָּׁה אַחַת) אבר יִצְחָק האט נאר גהאט איין ווייב (אָמַר בְּנֵי אִמֶּךָ) האט ער גזגט דיא קינדר פון דיין מוטער : (אֹרְרֶיךָ אָרוּר). דיא מענטשין וואס וועלין דיך פלוכן זאלין זיין גפלוכט (וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ) דיא מענטשין וואס וועלין דיך בענטשין זאלין זיין גבענטשט. פרעגט רש"י (וּבְבִלְעָם הוּא אוֹמֵר) אונ בלעם האט גזאגט (מְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ) דיא מענטשין וואס וועלין דיך בענטשין וועלין זיין גבענטשט (וְאֹרְרֶיךָ אָרוּר) אונ דיא מענטשין וואס וועלין דיך פלוכן וועלין זיין נפלוכט. ענפערט רש"י (הַצַּדִּיקִים תְּחִלָּתָן יִסּוּרִים וְסוֹפָן שַׁלְוָה) צדיקים האבן אין אנהייב (פון זייער לעבן) יסורים (וְסוֹפָן שַׁלְוָה) די לעצטי יארין זייערי לעבין זיי מיט פרידן (וְאוֹרְרֵיהֶם וּמְצַעֲרֵיהֶם קוֹדְמִין לִמְבָרְכֵיהֶן) אונ דיא מענטשין וואס פלוכן זיי אונ זענין זיי מצער זענין פריער ווי די מענטשן וואס בענטשין זיי (לְפִיכָךְ יִצְחָק הִקְדִּים קִלְלַת אוֹרְרִים לְבִרְכַּת מְבָרְכִים) דריבר האט יִצְחָק גזאגט פריער דיא קְלָלָה אויף די מענטשין וואס וועלין פלוכן צו יַעֲקֹב. איידר ער האט גזאגט דיא בְּרָכָה אויף דיא מענטשין וואס וועלין בענטשין צוא יַעֲקֹב (אֲפִילוּ יִצְחָק האט גמיינט ער בענטשט עֵשָׂו. ער האט אבר גרעכונט אז עֵשָׂו איז אצדיק) (וְהָרְשָׁעִים תְּחִלָּתָן שַׁלְוָה וְסוֹפָן יִסּוּרִין) אבר בַּיי רְשָׁעִים זייער אנהייב יארין זענין מיט פרידן אונ דר סוף יארין זענין מיט יסורים. (לְפִיכָךְ בִּלְעָם הִקְדִּים בְּרָכָה לִקְלָלָה) דריבר האט בִּלְעָם פריער גזאגט דיא וואס וועלין דיך בענטשין זאלין זיין גבענטשט אונ די וואס וועלין דיך פלוכן זאלין זיין גפלוכט : (ל) (יָצֹא יָצָא). זאגט רש"י (זֶה יוֹצֵא וְזֶה בָּא) דורך איין טיר איז יַעֲקֹב ארויס גנאנגין

פירוש יד"ק

וכן יהי׳ לימות המשיח. (אורריך ארור) כל אחד ואחד וכן ברוך : (ל) (מצידו) כמו מצודו שם במקום מקור. ו.ין ולמסע את המחנות (במדבר י׳ ב׳) כמו ולהסיע א.ו המחנות. ומספר רובע ישראל (במדבר כ"ג) כמו

פירוש לתורת אלהים

ברידער (וְיִשְׁתַּחֲווּ) אונ זאלן זיך בוקן צו דיר דיא קינדער פון דיין מוטער (עיין רש"י) אֹרְרֶיךָ די וואס שעלטין דיך זאלען זיין גשאלטן אונ דיא וואס בענטשן דיך זאלן זיין גבענטשט (עיין רש"י) : (ל) וַיְהִי אונ עס איז גוועען כַּאֲשֶׁר אז יִצְחָק האט אוים גלאזט צו בענטשן יַעֲקֹב וַיְהִי אונ עס איז

משלי יהודה

נייער געשריגן מיט אביטער קול אונ זאגט איז דען א׳מזונסט הייסט ער יַעֲקֹב ער האט מיך צוויי מאל

מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ׃ לא וַיַּעַשׂ גַּם־הוּא מַטְעַמִּים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יָקֻם אָבִי וְיֹאכַל מִצֵּיד בְּנוֹ בַּעֲבֻר תְּבָרְכַנִּי נַפְשֶׁךָ׃ לב וַיֹּאמֶר

לו

תו״א מלת פני, סוכה ס:

קֳדָם יִצְחָק אֲבוּהִי וְעֵשָׂו אֲחוּהִי אֲתָא מִצֵּידֵיהּ׃ לא וַעֲבַד אַף הוּא תַּבְשִׁילִין וְאָעֵיל לַאֲבוּהִי וַאֲמַר לַאֲבוּהִי יְקוּם אַבָּא וְיֵיכוֹל מִצֵּידָא דִבְרֵיהּ בְּדִיל דִּי תְבָרְכִנַּנִי נַפְשָׁךְ׃ לב וַאֲמַר לֵיהּ

יצחק — פירוש לתורת אלהים

ווען אך יצא יצא ער איז ארויס געגאנגען מאת פון פאר זיין פאטער יצחק ועשו אחיו אונ זיין ברודער עשו בא מצידו איז געקומען פון זיין געיעג באלד ווי יעקב איז ארויס געגאנגען איז עשו געקומען: (לא) ויעש גם הוא מטעמים אונ ער האט אויך געמאכט זיסע שפייז ויבא לאביו אונ ער האט געבראכט צו זיין פאטער ויאמר לאביו ער האט געזאגט צו זיין פאטער יקם אבי לאז אויף שטיין מיין פאטער ויאכל אונ לאז עסין פון דעם געפאנג פון זיין זוהן בעבור אום ווילען תברכני נפשך עס זאל בענטשען מיך דיין ווילען: (לב) ויאמר לו יצחק אביו האט זיין פאטער יצחק צו אים געזאגט

מי

משלי — יהודה

אם געזאגט איין משל די בכורה האט ער ביי מיר צו גענומען אונ אצונד האט ער ביי מיר צו גענומען די ברכה אונ עשו האט געשריגן בענטש מיך אויך טאטע אונ זאגט ניט וואס פאר א ברכה עס איז איין משל איין גנב האט ביי איינעם גנבית א טייערע כלי אין האט זיא ביי זיך באהאלטען ביי נאכט זענען געקומען גנבים אונ האבן ביי דעם גנב אוועק גנבית די כלי ניט דער גנב אינ וויינט אינ שרייט אזו מען האט ביי מיר אוועק גנבית איין טייערע כלי אונ מען האט אים געפרעגט וואס איז די כלי אונ וואס פאר א סימן האט די כלי האט ער געשוויגן אונ האט גאר ניט געענטפערט נאר ער האט געשריגן אונ האט געוויינט ווארום עס האט אים באנק געטאן די כלי אין האט מורא געהאט צו זאגן וואס פאר איין כלי ווארום מען וועט וויסן אז ער האט גנבית די כלי איז אים געווען א גרויסע ווייטאג דר נמשל איז יצחק האט געוואלט איין טיילן די בעידע קינדער יעקבין מיט טיילין בידע וועלטין דיא וועלט מיט יענער וועלט האט יצחק געוואלט בענטשין יעקבין ווס ער האט געמיינט אז דם איז עשו אונ עשו איז א בכור קומט אים עולם הבא אונ יעקב האט דר קענט אז יצחק וויל אים בענטשין מיט עולם הבא ווארום יצחק האט דאך געמיינט אז דם איז עשו דר בכור איז דיא ברכה ביי יעקבין געווען איבריג ווארום ער האט דאך געוויסט ער קענט תורה וועט ער ממילא האבן עולם הבא האט ער געוואלט אז דער טאטע זאל אים בענטשין מיט עולם הזה האט זיך יעקב מיישב געווען אונ זאגט צום פאטער מיט דעם לשון גליי״ז ווי״א ער איז עשו איז האב יעקב פר קויפט דיא בכורה אונ יצחק האט דאך געמיינט אז דם איז עשו האט ער זיך געטראכט אז יעקב האט געקויפט די בכורה איז שוין יעקב דער בכור קומט יעקבין עולם הבא וועל איך דעם בענטשען מיט עולם הזה איז יעקב געבענטשט געווארן מיט עולם הזה אונ יצחק האט געמיינט אז ער בענטשט עשו מיט עולם הזה ווארום ער האט זיך שוין געוויסט אז עשו איז ניט קיין בכור נאך דעם אז עשו איז געקומען אונ האט געהערט אז יעקב איז פריר געווען אין יצחק האט אים געבענטשט האט עשו געמיינט אז יעקב איז קודם געקומען צום פאטער אונ האט אים געבראכט עסין אונ האט אים געזאגט אז ער איז יעקב האט ער געטראכט דער טאטע האט בודאי יעקבין מיט עולם הזה געבענטשט ווארום ער איז ניט קיין בכור האט עשו זייער באנק געטאן נאך עולם הזה האט ער געשריגן מיט א ביטער געשריי בענטש מיך אויך טאטע אונ האט ניט געזאגט וואס פאר א ברכה ווארום ער האט זיך געשעמט פר דעם פאטער ווארום פאר דעם פאטער האט ער זיך געמאכט פאר א צדיק דרום האט ער געשריגן בענטש מיך אונ זאגט ניט וויא פונקט וויא דער גנב האט געשריגן מען האט ביי מיר גנבית א כלי אונ זאגט ניט וואס פאר א כלי מען זאל ניט וויסן אז ער איז א גנב נאך דעם אז יצחק האט געזאגט צו עשוין אז יעקב איז געקומען מיט חכמה אונ האט געזאגט אז ער איז עשו האט געמיינט אז יצחק האט געבענטשט יעקבין מיט עולם הבא ווארום ער האט דאך געזאגט אז ער איז דער בכור איז אים א ביסל גרינגער געווארן אויף דעם הארצן אונ האט זיך ניט געשריגן ער האט ניט געוויסט אז יעקב האט געזאגט יצחקין אז עשו האט פר קויפט די בכורה צו יעקבין איז עשו שוין קיין בכור

לו יִצְחָק אָבִיו מִי־אָתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי בִּנְךָ בְכֹרְךָ עֵשָׂו׃ לג וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי־אֵפוֹא הוּא הַצָּד־צַיִד וַיָּבֵא לִי וָאֹכַל מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא וָאֲבָרְכֵהוּ גַּם־בָּרוּךְ יִהְיֶה׃

אונקלוס

יִצְחָק אֲבוּהִי מַאן אַתְּ וַאֲמַר אֲנָא בְּרָךְ בּוּכְרָךְ עֵשָׂו׃ לג וּתְוַהּ יִצְחָק תְּוָהָא רַבָּא עַד לַחֲדָא וַאֲמַר מַאן הוּא דֵיכִי דְּצַד צֵידָא וְאָעֵיל לִי וַאֲכָלִית מִכּוֹלָא עַד לָא תֵיעוֹל וּבָרֵכְתֵּיהּ אַף

בריך

תו"א מי אפוא. בתרא טו ; ואוכל מכל סוטה ה בתרא יז ; כשמע

בעל הטורים

כי לשלג׳ויאמר סוה ארץ בזכות יעקב יורד גשם ושלגו:(לג)ויאמר מי אפוא ר"ת אמו. מי נעשה סרסור בדבר. רבקה׳ איפוא בגי׳ ניכנס שנכנס גיהנם עמו : ואברכהו. ב׳ דין ואידך כי אשר קראתיו ואברכהו. גבי אברהם רמז ברכת אברהם בירך

רשב"ם

רגע אחד קודם לא נתברך יעקב : (לג) ויחרד יצחק . על שמצא שער בחלקת צווארו של יעקב : מי איפוא תיקון ל׳ הוא כמו איזו שבתלמוד אימא לי איזו אתאור"ש ב"ל : גם ברוך יהי׳. שמיהר לעובדני וגם ידע שבעצת

רש"י

יוצא ז וזה בא : (לג) ויחרד. כתרגומו ותוה ל׳ תמיה ומדרשו ראה ח גיהנם פתוחה ט מתחתיו : מי אפוא ל׳ לעצמו משמש עם כמה י דברים י ד"א איפוא איה פה מי הוא ואיפוא הוא הצד ציד: ואכל מכל . מכל טעמים כ שבקשתי לטעום טעמתי בו [ב"ר] : גם ברוך יהיה שלא תאמר אילולי שרימה יעקב לאביו לא נטל את ל הברכות לכך הסכים מ וברכו

שפתי חכמים

ז דאל"כ שתי יציאות ל"ל אלא שזה יצא מאכל אביו וזה יצא מן השדה ובא אל הבית. והרא"ם פי׳ דאך מיעוט היציאה : ח ואל"כ לפי מדרש רז"ל יהי׳ פי׳ של ויחרד אינו כמשמעו ל׳ תמיה אלא ל׳ פחד על פתיחת גיהנם ואע"פ דלפי פשוטו נמי ויחרד אינו ל׳ תמיה אלא ל׳ חרדה אלא ר"ל דהחרדה היה כמשמעו על דבר המתמיה של מי איפוא ולאפוקי לפי המדרש החרדה הוא הגיהנם : ט (ג"א) פי׳ מתחתיו תחת עשו כי עם יעקב נכנס ג"ע ועם זה גיהנם : י פי׳ שאינה מלה מורכבת מאיה ואיפה רק הוא ל׳ בפ"ע והוא משמש לכמה ענינים וכו׳ : כ דאל"כ מכל ל"ל : ל וק׳ והלא קרא דויעקבני הוא אחר פסוק גם ברוך יהיה. וי"ל דכודאי עשו לעק מיד בקול רם מה עשה לי באת הזה ויעקבני זה פעמים ושמע אביו ואמר גם ברוך יהיה והנה כשמוע עשו דברי אביו שאמר גם ברוך יהיה אחר שאמר ויעקבני זה פעמים ולא השגיח בו אז אמר לו הכי קרא שמו יעקב כלו׳ אני משיג שאהוב בעיניך עקיבתו ורמאותו ומש"ה קרא לו יעקב ל׳ עתיד ולא עקב שיעקבני פעמים (מהרש"ל) ; מ דאל"כ גם ברוך יהיה ל"ל כלא כבר ברכו

בית דוד

אוג אין די זעלבּיגי רגע איז עשׂו אַריין גקומען דורך איין אַנדרן טיר:(לג)(וַיֶּחֱרַד)-זאגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דר תרגום טייטשט וּתְוַה,(לָשׁוֹן תְּמִיָה) אַוּוינדר. יִצְחָק׳האט זיך שטאַרק גוּוינדרט. אויף אַלץ וואס דא איז גוועזן (וּמִדְרָשׁוֹ) דר מדרש זאגט (רָאָה גֵיהִנָּם פְּתוּחָה מִתַּחְתָּיו) וַיֶּחֱרַד מיינט מען ער איז דערציטערט גוואָרן ווייל ער האט גזעהן ווי עשׂו איז אַריין גקומען אוז גוועזן אונטער אים אָפען דם גיהנם : (מִי אֵפוֹא) זאגט רש"י (לָשׁוֹן לְעַצְמוֹ) דם וואָרט אֵפוֹא איז אַוואָרט פאר זיך אַליין (מְשַׁמֵּשׁ עִם כַּמָּה דְבָרִים) עס בּדינגט מיט פיל זאכן (דם וואָרט „אֵפוֹא" ווערט ניט אָפּ געטייטשט נאר דם איז אזוי אַאוֹסרוּפוּנגם וואָרט) (דָבָר אַחֵר) נאך אַפּשט איז „אֵיפוֹא" איז צווייי ווערטער „אַיֵה פֹה" ווי מען זאָגט ווי איז ער דא, אָדר „מִי הוּא" וואָער איז ער (וְאֵיפוֹא הוּא הַצָּד צַיִד) ווי איז ער דר וואס האט גפנגן : (וָאוֹכַל מִכֹּל) איך הב גנעמן פון אַלץ (מִכָּל טְעָמִים שֶׁבִּקַּשְׁתִּי לִטְעוֹם טָעַמְתִּי בּוֹ) אַלע טעמים וואס איך האב גוואָלט פר זוכען האב איך פּרזוכט אין זיין עסין : (גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה). זאָל ער (דר וואס האט מיר גבּרענגט דם עסין) אויך זיין גבענטשט (שֶׁלֹּא תֹּאמַר אִילוּלֵי שֶׁרִימָּה יַעֲקֹב לְאָבִיו לֹא נָטַל אֶת הַבְּרָכוֹת) דוא זאָלסט ניט זאגן ווען יַעֲקֹב וואָלט ניט גנאַרט זיין פאטער וואָלט ער ניט גנומען די בְּרָכוֹת (לְכָךְ הִסְכִּים וּבֵרְכוֹ מִדַּעְתּוֹ) דריבּר האט איצט יִצְחָק איינגשטימט צו די בְּרָכוֹת וואס יַעֲקֹב האט גנומען אונ האט אים

פירוש לתורת אלהים

מִי אָתָּה ווער בּיסטו וַיֹּאמֶר האט ער גזאגט אֲנִי איך בין דיין עלצטער זוהן עֵשָׂו : (לג) וַיֶּחֱרַד יִצְחָק אונ יִצְחָק איז דר ציטערט גוואָרן חֲרָדָה זייער אגרוים ציטרניש (עיין רש"י) וַיֹּאמֶר אונ ער האט גזאגט מִי אֵפוֹא הוּא וגו׳ ווער איז ער אונ וויא איז ער וואס האט גיפאנגען אַגיפאנג וַיָּבֵא לִי אונ האט מיר גבּראכט וָאֹכַל אונ איך האב גיגעסין פון אַלץ איידער דוא בּיסט גקומען וָאֲבָרְכֵהוּ אונ איך האב איהם גבענטשט (עיין רש"י) גַּם אויך בָּרוּךְ יִהְיֶה גיבענטשט זאל ער זיין (עיין רש"י) ;

בְּרִיךְ יְהֵי : לד כַּד שְׁמַע
עֵשָׂו יַת פִּתְגָמֵי אֲבוּהִי
וּצְוַח צְוַחְתָּא רַבָּא
וּמְרִירָא עַד לַחֲדָא
וַאֲמַר לַאֲבוּהִי בָּרְכַנִי
אַף אֲנָא אַבָּא : לה וַאֲמַר
עַאל אֲחוּךְ בְּחוּכְמָא

לד כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו אֶת־דִּבְרֵי אָבִיו
וַיִּצְעַק צְעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד־
מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בָּרְכֵנִי גַם־אָנִי
אָבִי: לה וַיֹּאמֶר בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה

ויקח

רשב"ם

רבקה עשה הכל והיא היתה מכרת בו שראוי לברכות: הכי

בעל הטורים

לה יעקב וכתיב נמי ויתן לך את ברכת אברהם: (לה) במרמה ב' במס' דין ואידך ויענו בני יעקב וגו' במרמה ובגיל בהות נת לאביו בפרהם בלו בניו במרמה: ברכתך. ב' במס' ויקח ברכתך . על עמך ברכתך סלה. שמזו כברכה פי' לבניו ברכה

שפתי חכמים

ברכו : : דאל"כ מאי ברוך יהי' : ם שבות מבואר

רש"י

וברכו מדעתו [ב"ר] . (לה) במרמה. ב בחכמה:

בית דוד

גבענגט מיט זיין נוטן ווילן ווי'ספעדי'ג אז ער איז יעקב : (לה) (בְּמִרְמָה) . מיינט מען (בְּחָכְמָה) מיט

פירוש לתורת אלהים

(לד) כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו אֶת דִּבְרֵי אָבִיו אַז עֵשָׂו הָאט גִיהֶערְט דִי רֵייד פוּן זַיין פָאטֶר אַז יַעֲקֹב הָט צוּ גִנוּמֶען דִי בְּרָכוֹת וַיִצְעַק הָט עֶר גִשְׁרִיגֶן אַגְרוֹס גְשְׁרַיי אוּנ זֵייעֶר אַבִּיטֶערְס וַיֹאמֶר לְאָבִיו אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט צוּ זַיין פָאטֶר בָּרְכֵנִי בֶּענְטְשׁ מִיךְ אוֹיךְ מַיין פָאטֶר : (לה) וַיֹאמֶר הָט יִצְחָק גְזָאגְט בָּא דַיין

פירוש רד"ק

ולכפר : (לג) (ויחרד) חרד א' חרדה גדולה בעצמו בפני עשו כדי שלא יחשוב עליו עשו כי בכונה עשה יצחק מה שברך את יעקב והתל בו : (מי איפוא.) פירוש מי הוא ואיפוא הוא. (ואכל מכל). מכל אשר הכין ממיני המטעמים.(בטרם תבוא).כי אלו לא אכלתי מכל והיית אתה בא בתוך הסעוד' הייתי מניח שלו ולוקח שלך והיתי מברך אותך אבל עתה אכלתי מ כל קודם שבאת וברכתיו מיד בעוד שלבי טוב. (גם ברוך יהי') אחר שאני ברכתיו עתה אני מקיים לו הברכ'. כי ידעתי כי בני הוא. (לד) (גם אני) אף אני בנך כמוהו ברכני גם אני. אני. בקמץ שלא בהפסק אבל הוא בהפסקת טעם. וכן אם אני לא אעבור עליך (ל"א נ"ב) אף אני בכור אתנהו (תהלים פ"ט) : (לה) (במרמ') שעשה

משלי

גִ'ט קִיכְט אִים עוֹלָם הַזֶה:נָאךְאַמָשָׁל אַיינֶר הָט גִוּוָלְט קוֹפֶן בַּיי זַיין חַבֵר עֶפִּיס אַזַאךְ אוּנ דֶר חַבֵר הָט אִים נִיט גִוָואלְט פַר קוֹפִין דִי זַאךְ הָאט עֶר זִיךְ מְיַשֵב גִוֶועֶן אִין הָט דֶם חַבֵר פַר מִיאוּסְת דִי זַאךְ בִּיז עֶס אִיז דֶם חַבֵר נִמְאָס גִוָוארִ'ן דִי זַאךְ אוּנ הָט אִים דִי זַאךְ פַאר קוֹפְט אִיז גִבַּנְגוּן דֶר קוֹנֶה צוּא אַיין פַארְבֶר אוּנ הָאט אִים גִגֶעבִּ'ן דִי זַאךְ עֶר זָאל זִיא אָפ פַרְבְ אִין אִיז גִקוּמֶן צוּ זַיין חַבֵר וִוים עֶר הָט בַּיי אִים דִי זַאךְ גִקוֹיפְט אִין הָט פַר אִים פַר קוֹפְט דִי זַאךְ פַר ווייניג גֶעלְד הָט דֶר חַבֵר דֶר קֶענְט דִי זַאךְ אַז עֶר הָט זִיא בַּיי אִים גִקוֹיפְט אוּנ הָט זִיךְ סַארְט נִיט גִוָואלְט גְלַייבֶּן אוּ'יב דָס אִיז דִי אֵיינִינְע זַאךְ עֶר הָאט זִיךְ גִטְרַאכְט אוֹיבּ דָס אִיז מַיין זַאךְ וִויאַס עֶר הָאט בַּיי מִיר גִקוֹיפְט וִוִיס הָאט עֶר מִיךְ גִדַארְפְט אָפ נַארִ'ן תְּחִילַת אוּנ זָאל בַּיי מִיר קוֹפֶן אִין אַצוּנְד זָאל עֶר מִיךְ , דָס אַנְדֶירְע מָאל אָפ נַארִ'ין אִין זָאל מִיר פַר קוֹפֶן אַז עֶר וִויל נִיט דִיא זַאךְ נָאךְ וִויאַס הָט עֶר מִיךְ גִבֶּעטִ'ין אִיךְ זָאל אִים פַר

יהודה

קוֹפֶן פּוּנְקְט דָאס גְלֵייכֶן אִיז גִוֶועֶן מִיט עֵשָׂו. עֵשָׂו הָט גִקְלֶערְט צוּ יַעֲקֹב הָאט אוּם גִזָאגְט דֶם פָאטֶר אַז עֶר הָאט גִקוֹיפְט דִי בְּכוֹרָה צוּ עֶר הָאט נִיט אוֹיס גִזָאגְט הָט עֶר זִיךְ אַזוֹי גִטְרַאכְט יַעֲקֹב הָט מִיךְ פְרִיעֶר אָפ גִנַארְט אִין דֶם בַּיי מִיר גִקוֹיפְט דִיא בְּכוֹרָה אִיז זִיךְ גִשְׁדִיגִ'ן אַז עֶר וִויל עוֹלָם הַבָּא הֵיינְט אַז עֶר הָט אוֹיס גִזָאגְט דֶם טַאטִין אַז עֶר הָאט גִקוֹיפְט בַּיי מִיר דִי בְּכוֹרָה אִין הָט זִיךְ פַר שְׁטֶעלְט דֶר טַאטִי זָאל מֵיינֶען אַז עֶר אִיז עֵשָׂו כְּדֵי דֶער טַאטִי זָאל אִים בֶּענְטְשִׁ'ן מִיט עוֹלָם הַזֶה וְוארִים עֵשָׂו קוּמְט דָאךְ עוֹלָם הַזֶה וְוארִים עֶר אִיז שׁוֹין נִיט קֵיין בְּכוֹר אַז עֶס אִיז אַזוֹי עֶר וִויל עוֹלָם הַזֶה נָאךְ וְואס הָאט עֶר גִקוֹיפְט תְּחִילַת דִי בְּכוֹרָה וְועֶר הָט אִים גִנֵייט דֶר צוּ עֶר זָאל קוֹפֶן תְּחִילַת דִיא בְּכוֹרָה אוּנ עֶר זָאל מִיךְ אַצוּנְד נַארִ'ן צְוַויי מָאל דָאס הָאט עֵשָׂו גִזָאגְט (הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַעַקְבֵנִי זֶה פַעֲמַיִם) עֶר הֵייסְט דֶען יַעֲקֹב עֶר זָאל

מיך

וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ׃ לו וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא
שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַעֲמַיִם
אֶת־בְּכֹרָתִי לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח
בִּרְכָתִי וַיֹּאמַר הֲלֹא־אָצַלְתָּ לִּי

וְקַבֵּיל בִּרְכָתָךְ׃
לו וַאֲמַר יָאוּת קְרָא
שְׁמֵיהּ יַעֲקֹב וְחַכְּמַנִי
דְּנַן תַּרְתֵּין זִמְנִין יָת
בְּכֵירוּתִי נְסֵיב וְהָא כְּעַן
קַבֵּיל בִּרְכָתִי וַאֲמַר
הֲלָא שְׁבַקְתְּ לִי בִּרְכְתָא

ברכה

תו"א הכי קרא. ברכות ו:

בעל הטורים

סלה: (לו) ברכתי. ג' במס' לקח ברכתי קח נא את ברכתי ולויתי את ברכתי. כקב"ה לוה את ברכתו ולא חסר כלום מכל הדורון

רשב"ם

(לו) הכי קרא שמו יעקב בתמי' הלמען אשר קרא שמו יעקב בשעת לידה בשביל שידו אוחזת בעקבי ונמצאתי אני בכור והוא פשוט והיה לו ליטול פחות ממני יטול פי שנים ממני וכן הכי אחי אתה ודייך ליטול שכר הרבה ועבדתני חנם בתמיה וכן בב"ב שנינו בפ' מי שמת בזמן שהנכסים מרובין הבנים יירשו והבנות יזונו. נכסים מועטים הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים

רש"י

(לו) הכי קרא שמו. ל' תימה הוא כמו [לקמן כט] הכי אחי ם אתה שמא לכך נקרא שמו יעקב ע"ש סופו שהוא עתיד לעקבני (תנחומ') למה חרד יצחק אמר שמא עון יש בי שברכתי קטן לפני גדול ושניתי סדר היחס התחיל עשו מלעק ויעקבני זה פעמי' אמר לו אביו מה עשה לך אמר לו את בכורתי לקח אמר בכך הייתי מצר וחרד שמא עברתי על שורת הדין עכשיו לבכור ברכתי גם ברוך יהיה: ויעקבני. כתרגומו וכמני ארבני וארב וכמן ויש מתרגמין וחכמני נתחכם לי: אצלת. ל' הפרשה

כמו

בית דוד

מיט קלינגשפט: (לו) (הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב). זָגְט רש"י (לָשׁוֹן תְּמִיָה הוּא) דָם הָאט עֵשָׂו גְרֶעט מִיט אַוְוינְדֶר (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק לָבָן הָט גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב מִיט אַוְוינְדֶר הֲכִי אָחִי אַתָּה, צוּ דֶען ווַייל דוּ בִּיסְט מַיין בְּרוּדֶר וֶועסְטוּ מִיךְ דִינֶען אוּמְזִיסְט. עֵשָׂו הָט אוֹיךְ אַזוֹ גֶזָגְט (שֶׁמָּא לְכַךְ נִקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב עַל שֵׁם סוֹפוֹ שֶׁהוּא עָתִיד לַעֲקְבֵנִי) טָאמֶער הָט מֶען אִים גְרוּפֶן יַעֲקֹב ווַייל מֶען הָט גְוִויסְט זַיין סוֹף וֶועט זַיין עֶר וֶועט מִיךְ נַארִין. דֶר מִדְרָשׁ תַּנְחוּמָא זָגְט (לָמָּה חָרַד יִצְחָק) פַר וָוס אִיז יִצְחָק דֶר שְׁרָאקֶן גְוָוארֶן (אָמַר) עֶר הָט גְזָאגְט (שֶׁמָּא עָוֹן יֵשׁ בִּי) טָאמֶער הָב אִיךְ גְזִינְדִיגְט (שֶׁבֵּרַכְתִּי קָטָן לִפְנֵי גָדוֹל) וָוס אִיךְ הָב גְבֶּענְטְשְׁט דֶעם יוּנְגֶערִין פְרִיר פַאר דֶעם עֶלְטֶערִן (וְשָׁנִיתִי סֵדֶר הַיִחוּס) אוּנ אִיךְ הָאבּ גֶעֶנְדֶרְט דִי אָרְדֶענוּנְג פוּן דֶרֶךְ אֶרֶץ (הִתְחִיל עֵשָׂו מְצַעֵק וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם) דֶר ווַייל הָט עֵשָׂו אָן גְהוֹבֶּן שְׁרַייעֶן יַעֲקֹב הָט מִיךְ צְווַיי מָאל גְנַארְט (אָמַר לוֹ אָבִיו) הָט דֶער פָאטֶער (יִצְחָק) גְזָאגְט צוּ עֵשָׂו (מַה עָשָׂה לְךָ) וָוס הָט יַעֲקֹב דִיר גְטוּן (אָמַר לוֹ) הָט עֵשָׂו גֶזָגְט צוּ יִצְחָק (אֶת בְּכוֹרָתִי לָקָח) עֶר הָט בַּיי מִיר אַוֶועק גְנוּמֶן דִי בְּכוֹרָה (אָמַר) הָט יִצְחָק גֶזָאגְט (בְּכַךְ הָיִיתִי מֵצֵר וְחָרֵד) וֶועגֶן דֶעם אִיז גְוֶועןמַיין צַעֵר אוּנ מַיין שְׁרֶעק (שֶׁמָּא עָבַרְתִּי עַל שׁוּרַת הַדִּין) טָאמֶער הָבּ אִיךְ נִיט גְטוּן וִוי דֶר דִין, טָאטֶר הָבּ אִיךְ גְבֶּענְטְשְׁט דֶעם יוּנְגֶערְן פְרִיר פַאר דֶעם עֶלְטֶערְן (עַכְשָׁיו לִבְכוֹר בֵּרַכְתִּי) אִיצְט וָועה אִיךְ דֶעם בְּכוֹר הָבּ אִיךְ גְבֶּענְשְׁט (גַם בָּרוּךְ יִהְיֶה) זָאל עֶר זַיין גְבֶּענְשְׁט: (וַיַּעְקְבֵנִי). (כְּתַרְגוּמוֹ) וִוי דֶר תַּרְגוּם טַייטְשְׁט (וְכְמַנִי), דָם מַיינְט מֶען (אָרְבַנִי), עֶר הָט אוֹיף מִיר אוֹיס גְקוּקְט עֶר זָאל דִי בְּכוֹרָה בַּיי מִיר אַוֶועק נֶעמֶען, דָאס אִיז נִיט גְוֶועןטְרֶעפֶענְדִינג (וְאָרַב וְכָמַן) אוֹיף דֶעם וָוארְט וְאָרַב טַייטְשְׁט דֶער תַּרְגוּם וְכָמַן, עֶר הָאט אוֹס גְקוּקְט (וְיֵשׁ מְתַרְגְמִין וְחַכְּמַנִי) אִין אַנְדֶערֶע תַּרְגוּם שְׁטֵייט אוֹיף וַיַּעְקְבֵנִי וְחַכְּמַנִי מֶען מַיינְט (נִתְחַכֵּם לִי) עֶר (יַעֲקֹב) הָט זִיךְ גְקְלִינְט אוֹיף מִיר, מִיט חָכְמָה הָט עֶר אַלְץ אוֹס גְנַארְט פוּן מִיר: (אָצַלְתָּ). (לָשׁוֹן הַפְרָשָׁה) אָצַלְתָּ מַיינְט מֶען אָפּ גְשַׁיידְט (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין

פסוק

פירוש רד"ק

ידיו שעירות: (לו) (ויאמר וגו') כששמע כי במרמ' בא. שעש' ידיו שעירות. אמר הכי קרא שמו יעקב. הה"א לאמיתת הדבר כה"א הרצחת (מלכים א' כ"א י"ט) המן הסלע הזה (במדבר כ') והדומים להם. אמר על נכון קרא הקורא שמו יעקב. כי יעקב יש בו שני ענינים מן עקב ומרמה. כמו עקב הלב (ירמי' י"ז) כי כל אח עקב יעקב (שם ט') ושניהם היו בו: (ויעקבני) רמה אותי פעמים. (את בכורתי לקח) בנזיד עדשים. כשמצאני רעב. ואין לך מרמה גדול' מזו. והנ' עתה גם כן לקח ברכתי במרמ': (הלא אצלת לי ברכ'). לא

פירוש לתורת אלהים

דַיין בְּרוּדֶער אִיז גְקוּמֶן מִיט חָכְמָה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ אוּנ הָט צוּ גְנוּמֶן דַיין בְּרָכָה: (לו) וַיֹּאמֶר הָאט עֵשָׂו גְזָאגְט הֲכִי אוֹבּ דְרוּם קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב אִיז וָוארֶען גְרוּפֶן זַיין נָאמֶען יַעֲקֹב וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם ווַייל עֶר הָאט מִיךְ גְנַארְט צְווַיי מָאל אֶת בְּכוֹרָתִי לָקָח מַיין בְּכוֹרָה הָט עֶר צוּ גְנוּמֶען וְהִנֵּה אַצוּנְד

לז וַאֲתֵיב יִצְחָק וַאֲמַר לְעֵשָׂו הָא רַב שַׁוִּיתֵיהּ עֲלָךְ וְיָת כָּל אֲחוֹהִי יְהָבִית לֵיהּ לְעַבְדִּין וּבְעִיבוּר וּבַחֲמַר סְעַדְתֵּיהּ וְלָךְ כְּעַן מָה אַעֲבֵיד בְּרִי: לח וַאֲמַר עֵשָׂו לַאֲבוּהִי הֲבִרְכְתָא חֲדָא הִיא לָךְ אַבָּא בָּרְכַנִי אַף אֲנָא אַבָּא וַאֲרֵים עֵשָׂו קָלֵיהּ וּבְכָא: לט וַאֲתֵיב יִצְחָק אֲבוּהִי ואמר

בְּרָכָה: לז וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ וְאֶת־כָּל־אֶחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירֹשׁ סְמַכְתִּיו וּלְכָה אֵפוֹא מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי: לח וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הַבְרָכָה אַחַת הִוא־לְךָ אָבִי בָּרְכֵנִי גַם־אָנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ: לט וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו ויאמר

רשב״ם

[illegible] בשביל שאני זכר ויפה בתי בנכסים מרובים הורע בתי בנכסים מועטים בתמיה: (לז) נתתי

רש״י

כמו ויגלגל [ש״א י״ג]: (לז) הן גביר. ברכה זו שביעית היא והוא עושה אותה ראשונה אלא אמר לו מה תועלת לך בברכה אם תקנה נכסים שלו הם שהרי גביר שמתיו לך ומה שקנה עבד קנה רבו: ולכה אפוא מה אעשה. איה איפה אבקש מה לעשות לך: (לח) הברכה אחת. ה״א זו משמשת ל׳ תמיה כמו [במדבר יג] הבמחנים הבמבצרים:

בית [illegible]

[illegible]

דוד

[illegible]

פירוש

ויתכן אצלך שום ברכה בעבורי אלא הכל נתתי לו. [illegible] (לז) [illegible] לו ברכה שנתתי הן גביר. (ואת כל אחיו) כמו שאמר לאחיך. והם בני עשו. כמו שפירשנו. (סמכתיו) לו. שיהו סמוכים לו וקרובים לו לעולם וכן רוח נדיבה תסמכני

רד״ק

(תהלים נ״א) שתהי׳ סמוכ׳ וקרוב׳ לו. [illegible] ובתירוש. (ולכה אפוא מה אעשה). מה ברכ׳ נשארה לך אחר זה וכן מה לך אפוא (ישעי׳ כ״ב): (לח) הברכ׳ אחת). אין לך שתברכני בענין אחר שלא ברכת אותו:

פירוש לתורת אלהים

[illegible]

וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ
יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעָל׃
מ וְעַל־חַרְבְּךָ תִחְיֶה וְאֶת־אָחִיךָ
תַּעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ
עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ׃ מא וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו
אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר
ברכו

וַאֲמַר לֵיהּ הָא מְטוּבָא
דְאַרְעָא יְהֵי מוֹתְבָךְ
וּמִטַּלָּא דִשְׁמַיָּא
מִלְעֵילָא׃ מ וְעַל חַרְבָּךְ
תֵּחֵי וְיָת אֲחוּךְ תִּפְלַח
וִיהֵי כַּד יַעַבְרוּן בְּנוֹהִי
עַל פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא
וְתַעְדֵּי נִירֵיהּ מֵעַל
צַוְּארָךְ׃ מא וּנְטַר עֵשָׂו
דְּבָבוּ לְיַעֲקֹב עַל
ברכתא

תו"א וסיס כלמר . שבת סט : ויטטס עשו . ברכות ז :

רשב"ם

לו לעבדים ומה שקנה עבד קנה רבו : (מ) ועל חרבך תחיה · אומנתך שהיית צד חיות בכלי זיינך:כאשר תריד כמו אריד בשיחי כשיעבוד כך בפרך ולא תוכל לסבול ופרקת

רש"י

[ב"ב ג] הכמות נבל : (לט) משמני הארץ וגו' זו איטליא"ה של יון (ב"ר) : ועל חרבך . כמו בחרבך יש על שהוא במקום אות ב' כמו [יחזקאל לג] עמדתם על חרבכם בחרבכם (שמות ו) על צבאותם. בצבאותם : והיה כאשר תריד · ל' צער כמו [תהלים נה] אריד בשיחי כלו' כשיעברו ישראל על התורה ויהיה לך פתחון פה פ להצטער על

שפתי חכמים

מת"ש אחריו ועבדתני הנה הגידה לי וגו' : ע לאפוקי ממה שכת' לעיל מטל השמים ומשמני הארץ דלעיל קאי אפירות הארץ שהתבואה' והפירות שבארצך יהיו שמנים וטובים אבל כאן נאמר על המקום שיהיה המקום ממקום השמן שבארץ וזהו שכ' מושבך ולא במושבך ע"כ שמורה על המקום שיושב שם דאל"כ קשה הא בירך את יעקב בברכת משמני הארץ : פ (מהר"ן) וא"ת שלא נמצא שנתן יצחק ליעקב הברכות על תנאי וי"ל דכתיב ויתן לך האלהים מלת האלהים משמע בדין

בית

לאַנְד אִיטַאלְיָה וָוס גְהֶער צוּ דִי יְוָנִים, גְרֶעקִין, דָס לַאנְד אִיז אַפֶּעטִם : (מ) (וְעַל חַרְבְּךָ) מֵיינְט מֶען (כְּמוֹ) וִוי עֶס וָואלְט גְשְׁטַאנֶען (בְּחַרְבְּךָ) מוּט דַיין שְׁוֶוערְד (יֵשׁ עַל שֶׁהוּא בִּמְקוֹם אוֹת ב') עֶס זֶענֶען דָא וֶוערְטֶער וָוס דַארְף שְׁטֵיין אַב' אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט אַב' נָאר עֶס שְׁטֵייט עַל (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט (עֲמַדְתֶּם עַל חַרְבְּכֶם) מֵיינְט מֶען (בְּחַרְבְּכֶם) אִיר זָאלְט שְׁטֵיין מִיט אַייֶער שְׁוֶוערְד (עַל צִבְאוֹתָם) אִיז גְלַייךְ וִוי עֶס וָואלְט גְשְׁטַאנֶען בְּצִבְאוֹתָם: (וְהָיָה

דוד

כַּאֲשֶׁר תָּרִיד) . זָאגְט רש"י תָּרִיד אִיז לָשׁוֹן צַעַר (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט (אָרִיד בְּשִׂיחִי) אִיךְ וֶועל מִיךְ מְצַעֵר זַיין אִין מַיין תְּפִלָּה, (כְּלוֹמַר) אַזוֹי מֵיינְט מֶען, אַזוֹי הָאט יִצְחָק גְזָאגְט צוּא עֵשָׂו (כְּשֶׁיַּעַבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַתּוֹרָה) וֶוען דִי יוּדִין (דִיא קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב) וֶועלֶען נִיט הִיטֶען דִי תּוֹרָה (וְיִהְיֶה לְךָ פִּתְחוֹן פֶּה לְהִצְטַעֵר עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁנָּטַל וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ וגו') דַאמָאלְס וֶועסְטוּ קֶענֶען עֶפֶענֶען דָס מוֹיל צוּ מְצַעֵר זַיין אוֹיף דִי בְּרָכוֹת וָוס יַעֲקֹב הָט בַּייא דִיר גְנוּמֶען

פירוש

(לט) (הנה משמני הארץ .) הארץ שתירש אות' ותשב בה תהי' משמני הארץ והוא הר שעיר. (ומטל השמים) כלומר שמתחת תהי' ארצך שמנה. ומעל יהי' לך מטל השמים . וזאת היא הברכ' שתספיק לשניכם . שארצו תהיה שמנ' וארצך גם כן : (מ) (ועל חרבך תחיה)זאת

רד"ק

הברכ' תהי' מיוחדת לך. שתחי' על חרבך ויראוך בעבור חרבך שתהי' בעל מלחמ' (ואת אחיך תעבוד) . וגם בזה ברכ' · כי טוב לו שיעבוד אחיו משיעבוד את אחרים·(והי' כאשר תריד) כשיגיע העת שתמטול אתה. (ופרקת עלו)· ולא תעבדנו וזה תהי' בעונו . (מא) (ימי

פירוש לתורת אלהים

אִיז דֶען נָאר אֵיין בְּרָכָה צוּא דִיר מַיין פָאטֶער בָּרְכֵנִי גַם אָנִי אָבִי בֶּענְטְשׁ מִיךְ אוֹיךְ מַיין פָאטֶער וַיִּשָּׂא הָאט עֵשָׂו אוֹיף גְהוֹבֶּן זַיין קוֹל אוּנ הָאט גְוַויינְט : (לט) וַיַּעַן הָאט יִצְחָק זַיין פָאטֶער גְעֶנְטְפֶערְט אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט צוּ אִיהְם הִנֵּה פוּן פֶעטִּיקַייט פוּן דֶר עֶרְד זָאל זַיין דַיין זִיצוּנְג וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם אוּנ פוּן טוֹי פוּן דֶעם הִימֶעל פוּן אוֹבֶן :

(מ) וְעַל חַרְבְּךָ תִּחְיֶה אוּנ מִיט דַיין שְׁוֶוערְד זָאלְסְטוּ דִיךְ דֶער נֶערֶן וְאֶת אוּנ דַיין בְּרוּדֶער זָאלְסְטוּ דִינֶען וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד אוּנ עֶס וֶועט זַיין אַז דוּא וֶועסְט קְלָאגֶען (עַיין רש"י) וּפָרַקְתָּ דֶענְסְטְמָאל זָאלְסְטוּ אַרָאפּ וַוארְפֶן זַיין יָאךְ פוּן דַיין הַאלְז : (מא) וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת יַעֲקֹב אוּנ עֵשָׂו הָאט גְהַאסְט אוֹיף יַעֲקֹב עַל אוֹיף דֶער בְּרָכָה

ס) הערה רש"י זאגט הברכה · ווייזט די ה' צו טייטשין דם ווארט מיט אווינדער . וואס ברענגט רש"י די צוויי ווערטער הבמ־נים אונ השמנה. די צוויי ווערטער קען מען דאך נים טייטשין מיט אזאונדער.

מ"ה ח"א

ברכו אביו ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי: מב ויגד לרבקה את דברי עשו בנה הגדל ותשלח ותקרא ליעקב בנה הקטן ותאמר אליו הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך: מג ועתה בני

שמע

ברכתא די ברכיה אבוהי ואמר עשו בלביה יקרבון יומי אבלא דאבא ואקטול ית יעקב אחי: מב ואתחוא לרבקה ית פתגמי עשו ברה רבא ושלחת וקרת ליעקב ברה זעירא ואמרת ליה הא עשו אחוך כמן לך למקטלך: מג וכען ברי קבל מני

רש"י

הברכות שנטל ופרקת עלו וגו': (מא) יקרבו ימי אבל אבי. כמשמעו שלא אצער את אבא. ומ"א לכמה פנים יש: (מב) ויוגד לרבקה ברוח הקודש הוגד לה מה שעשו מהרהר בלבו: מתנחם לך. נחם על האחוה לחשוב מחשבה אחרת להתנכר לך ולהרגך

שפתי חכמים

שלא אצער אבי וכו': [illegible] וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו

בית

אונ דו וועסט קענען אראפ נעמען זיין משא פון דיר: (מא) (יקרבו ימי אבל אבי). (כמשמעו) אז מיין פאטער וועט שטארבן אונ עס וועלן קומן די טעג וואס מען וועט טרויערן אויף מיין פאטער, דאמאלס וועל איך הרגענען מיין ברודער יעקב, פריער ניט, (שלא אצער את אבא) ווייל איך וויל ניט מיין פאטער זאל האבען צער (ומדרש אגדה לכמה

דוד

פנים יש) אין מדרש זענען דא פיל פשטים אויף דיא ווערטער: (מב) (ויוגד לרבקה). זאגט רש"י (ברוח הקודש הוגד לה מה שעשו מהרהר בלבו) פון הימל איז געזאגט געווארן צו רבקה וואס עשו טראכט אין הארצן: (מתנחם לך). זאגט רש"י (נחם על האחוה) ער האט זיך בעטראכט אויף דעם ברודערשאפט (לחשוב מחשבה אחרת) ער זאל איצט טראכטן

פירוש

אבל אבי) כלומר מיתת אבי. כי קרוב הוא למית'. ואתאבל עליו ואחר כן אהרוג יעקב אחי כי בחיי אבי לא אעשה כדי שלא אגרום לאבי שיבה רעה: (מג) (ויגד לרבקה) והיאך הוגד לה. והוא לא אמר אלא בלבו.

ורד"ק

אפשר כי בנבוא' נאמר לה כי נביאה היתה [illegible] הקבל' או אפשר. כי כמו שחשב בלבו כן [illegible] מתכוין והוגד לרבקה (מתנחם לך) כאלו קבל [illegible] על מיתתך. כי חושב להרגך. או מתנחם על מיתתו [illegible]

פירוש לתורת אלהים

וואס זיין פאטער האט אים געבענטשט ויאמר עשו בלבו אונ עשו האט געטראכט אין הארצן יקרבו עס וועלן גענעהן דיא טעג פון דעם טרויעריקייט פון מיין פאטער אז מיין פאטער וועט שטארבן ואהרגה וועל איך הרגענען מיין ברודער יעקב (עיין רש"י): (מב) ויגד אונ עס איז געזאגט געווארן צו רבקה ברוח הקודש די רייד פון עשו איר עלטסטער זוהן ותשלח אונ זיא האט געשיקט אונ האט גרופן צו יעקב איר קלענסטן זוהן ותאמר אליו אונ זי האט צו אים געזאגט הנה דיין ברודער טראכט זיך צוא הרגענן דיך (עיין רש"י): (מג) ועתה אונ אצונד בני שמע בקולי מיין זוהן פאר נעם

מיין

[illegible]

שְׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרַח־לְךָ אֶל־
לָבָן אָחִי חָרָנָה׃ מד וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ
יָמִים אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר־תָּשׁוּב
חֲמַת אָחִיךָ׃ מה עַד־שׁוּב אַף־
אָחִיךָ מִמְּךָ וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר־
עָשִׂיתָ לּוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ
מִשָּׁם לָמָה אֶשְׁכַּל גַּם־שְׁנֵיכֶם יוֹם
אחד

וְקוּם אִיזֵיל לָךְ לְוָת
לָבָן אָחִי לְחָרָן׃
מד וְתִתֵּב עִמֵּיהּ יוֹמִין
זְעִירִין עַד דִּי תֵיתוּב
חֵימְתָא דְּאָחוּךְ׃
מה עַד דְּיתוּב רוּגְזָא
דְּאָחוּךְ מִנָּךְ וְיִתְנְשֵׁי יָת
דִּי עֲבַדְתְּ לֵיהּ וְאֶשְׁלַח
וַאֲדַבְּרִינָךְ מִתַּמָּן לְמָא
אֶתְכַּל אַף תַּרְוֵיכוֹן יוֹמָא
חד

תו"א למה אשכל. סוטה יג:

רשב"ם

ופרקת עלו: (מה) גם שניכם. אם יהרוג אותך גם הוא יהרג

רש"י

ולהרגך. ומ"א כבר אתה מת בעיניו ושתה עליך כוס של תנחומי' · ולפי פשוטו לשון תנחומים ק מתנחם הוא על הברכות בהריגתך: (מד) אחדים מועטים: (מה) למה אשכל · אהי שכולה משניכם [למד על] הקובר את בניו קרוי שכול וכן ביעקב אמר כאשר שכלתי שכלתי: גם שניכם. אם יקום עליך ואתה תהרגנו יעמדו בניו ויהרגוך ורוח הקודש נזרקה בה ונתנבאה שביום אחד ימותו כמו שמפורש בפרק

שפתי חכמים

וגו': ק וא"ת והלא גם לפי המדרש הוא ל' תנחומין י"ל דה"פ אם באנו לפרש מל' המדרש שהוא ל' תנחומין ואינו ל' מחשבה אז תוכל לפרשו שמתנחם על הברכות בהריגתך ואין

בית דוד

טְרַאכְטִין אַנְדֶערְשׁ. (לְהִתְנַכֵּר לְךָ וּלְהָרְגֶךָ) עֶר זָאל וֶוערִן פְּרֶעמְד צוּ דִיר אוּנ זָאל דִיךְ הַרְגְנִן (וּמֶדְרָשׁ אֲגָדָה) דֶר מֶדְרָשׁ זָאגְט אַזוֹי הָט רִבְקָה גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב (כְּבַר אַתָּה מֵת בְּעֵינָיו) דוּ בִּיזְט פַר רֶעכִינְט בַּיי עֵשָׂו וִויא דוּ וָואלְסְט גְוֶועזְן לַאנְג גֶשְׁטָארְבֶּען (וְשָׁתָה עָלֶיךָ כּוֹס שֶׁל תַּנְחוּמִין) אוּנ עֶר הָט שׁוֹן גְטְרִינְקֶן אוֹיף דִיר אַגְלָאז וַויין זִיךְ צוּ טְרֵייסְטְן נָאךְ דַיין שְׁטַארְבֶּן (וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ) נָאךְ דֶעם מַיינוּנג אִין פָּסוּק (לָשׁוֹן תַּנְחוּמִים) מִתְנַחֵם אִיז טַייטְשׁ טְרֵייסְטִנְג (מִתְנַחֵם הוּא עַל הַבְּרָכוֹת) עֶר טְרֵייסְט זִיךְ וֶועגִין דִי בְּרָכוֹת, עֶר טְרַאכְט עֶר וֶועט הָאבְּן דִיא בְּרָכוֹת (בַּהֲרִיגָתְךָ) אַז עֶר וֶועט דִיךְ הַרְגֶנֶן וֶועט עֶר יַרְשְׁנֶן פוּן דִיר דִי בְּרָכוֹת: (מד) (אֲחָדִים). מַיינְט מֶען (מוּעָטִים) וַוייגִיג טֶעג, אִין אַקוּרְצֶע צַייט: (מה) (לָמָּה אֶשְׁכַּל). פַר וָוס (אֶהְיֶה שְׁכוּלָה מִשְּׁנֵיכֶם) זָאל אִיךְ זַיין פַאר אוּמְגְלִיקְט פוּן אַייךְ בֵּיידֶע אִין אֵיין טָאג (לִימֵּד עַל הַקּוֹבֵר אֶת בָּנָיו שֶׁקָּרוּי שָׁכוּל) זָאגְט רש"י דֶר פָּסוּק לֶערִינְט אוּנְז דֶר מֶענְשׁ וָוס בַּגְרָאבְּט זַיינֶע קִינְדֶר וֶוערְט עֶר גְרוּפֶן שָׁכוּל (עֶר אִיז בֶּערוֹיבְּט) (וְכֵן בְּיַעֲקֹב אָמַר) יַעֲקֹב הָט אוֹיךְ אַזוֹי גְזָאגְט (כַּאֲשֶׁר שָׁכוֹלְתִּי שָׁכָלְתִּי) אַזוֹי וִויא אִיךְ בִּין בֶּערוֹבְּט גְוָוארְן פוּן יוֹסֵף מִיט שִׁמְעוֹן אַזוֹי וֶועל אִיךְ בֶּערוֹבְּט וֶוערִן פוּן בִּנְיָמִין: (גַּם שְׁנֵיכֶם). (אִם יָקוּם עָלֶיךָ) אוֹב עֵשָׂו וֶועט אוֹיף שְׁטֵיין אוֹיף דִיר (וְאַתָּה תַהַרְגֶנּוּ) אוּנ דוּ וֶועסְט אִים הַרְגֶנֶן (יַעַמְדוּ בָנָיו וְיַהַרְגוּךָ) וֶועלֶן אוֹיף שְׁטֵיין זַיינֶע קִינְדֶר אוּנ וֶועלֶן דִיךְ הַרְגֶנֶן (וְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ נִזְרְקָה בָּהּ) עֶס אִיז נִקוּמֶן אַהֵיילִיגְקַייט פוּן הִימֶל אִין רִבְקָה (וְנִתְנַבְּאָה שֶׁבְּיוֹם אֶחָד יָמוּתוּ) אוּנ זִיא הָט גְזָגְט נְבִיאוּת אַז יַעֲקֹב מִיט עֵשָׂו וֶועלֶן שְׁטַארְבֶּן אִין אֵיין טָאג (כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּפֶּרֶק הַמְקַנֵּא

פירוש

בעבורך · אם יוכל להרגך אינו חושש אם יהרגוהו אחר כך: (מג) (חרנה) · כי שמעה כי יצא מאור כשדים לשבת בהרן: (מד) (ימים אחדים) מעטים · ולפי שהאחד הוא תחלת המספרים והוא המעט שבמספרים יכנה הדבר

רד"ק

המועט באחד. וכן כימים אחדים (כט): (מה) (גם שניכם). האחד לרבות על חבירו. וכן גם אנחנו גם אתה (מ"ג ח') והדומים להם · כי אם יהרגוך יהרג גם הוא. והנה אשכל שניכם יום אחד. למה תגרום זה. כי

פירוש לתורת אלהים

מַיין קוֹל וְקוּם אוּנ שְׁטֵיי אוֹיף בְּרַח אַנְטְלוֹיף צוּא מַיין בְּרוּדֶער לָבָן אִין חָרָן: (מד) וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ אוּנ דוּא זָאלְסְט זִיצֶן מִיט אִים כְּלוֹמַר דוּ זָאלְסְט בַּיי אִים זוֹמֶען יָמִים אֲחָדִים וַוייגִיג טֶעג. עַד בִּיז עֶס וֶועט ווִידֶר קֶערֶן דֶער צָארְן פוּן דַיין בְּרוּדֶער: (מה) עַד שׁוּב אַף אָחִיךָ מִמְּךָ בִּיז עֶס וֶועט ווִידֶער קֶערֶן דַיין בְּרוּדֶערְס צָארְן פוּן דִיר וְשָׁכַח אוּנ עֶר וֶועט פַר גֶעסֶען וָואס דוּ הָאסְט אִים גְטוּן וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם וֶועל אִיךְ שִׁיקֶען אוּנ וֶועל דִיךְ נֶעמֶען פוּן דָארְטֶען לָמָּה וָוארוּם אֶשְׁכַּל זָאל אִיךְ

אֶחָד׃ מו וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל־יִצְחָק
קַצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת אִם־
לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת־חֵת
כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִּי
חַיִּים׃ כח א וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל־
יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר
לוֹ לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃
ב קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם בֵּיתָה
בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ וְקַח־לְךָ מִשָּׁם

סק׳ זע׳רא

אשה

אונקלוס

חַד׃ מו וַאֲמַרַת רִבְקָה
לְיִצְחָק עָקִית בְּחַיַּי מִן
קֳדָם בְּנָת חִתָּאָה אִם
נָסֵיב יַעֲקֹב אִתְּתָא
מִבְּנָת חִתָּאָה כְּאִלֵּין
מִבְּנָת אַרְעָא לְמָא לִי
חַיִּין׃ א וּקְרָא יִצְחָק
לְיַעֲקֹב וּבָרֵיךְ יָתֵיהּ
וּפַקְדֵיהּ וַאֲמַר לֵיהּ לָא
תִסַּב אִתְּתָא מִבְּנָת
כְּנַעַן׃ ב קוּם אִיזֵיל
לְפַדַּן אֲרָם לְבֵית
בְּתוּאֵל אֲבוּהָא דְאִמָּךְ
וְסַב לָךְ מִתַּמָּן אִתְּתָא

מבנת

רשב״ם

יהרג על ידי גואלי הדם׃ (מו) אם לקח יעקב׳ דרך חכמ׳ אמר׳ רבקה ליצחק להרחיק יעקב מעשו ולא

בעל הטורים

כדורון כדכתיב וינח יעקב בלס׃ (מו) קצתי בחיי. קו״ף קטנה ברחתה שעתיד ליחרב בנית שנבני׳ ק׳ אמה וקו״ף של ודרור

שפתי חכמים

צריך לפרש על כום התנחומין׃ ה נאמו דוקא על תיבה דלא כתיב כלל... [illegible]

רש״י

בפרק המקנא לאשתו (סוטה יב)׃ (מו) קצתי בחיי. מאסתי בחיי׃ (ב) פדנה. כמו לפדן. ביתה בתואל. לבית בתואל׳ כל תיבה שצריכה למ״ד בתחלתה הטיל לה ה״א בסופה (יבמות י״ג)׃

בית דוד

ראשית) ווי עס שטייט אין מסכת סוטה אין פרק המקנא לאשתו׃ (מו) (קצתי בחיי). איז טייטש (מאסתי בחיי) איך האב פר מאיסת מיין לעבין׃ (ב) (פדנה). זאגט רש״י (כמו לפדן) עס איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען לפדן׳ צוא פדן׳ יצחק האט געהייסען צוא יעקב גייא צוא פדן ארם׃ (ביתה בתואל). מיינט מען לבית בתואל. צו די שטוב פון בתואל. זאגט רש״י (כל תיבה שצריכה למ״ד בתחלתה) יעדעס ווארט וואס דארף שטיין אלמ״ד אונ אן הייב ווארט (הטיל לה ה״א בסופה) שטייט אה׳ אונ סוף ווארט עס דארף שטיין לבית בתואל. שטייט ביתה בתואל׃ (ג) (ואל שדי). יצחק האט געזאגט צוא יעקב (מי שדי בברכותיו למתברכים מפיו) תברכ׳ה עס זיינע ברכות גענן נעבן געניג גלך צוא די מענטשין וואס ווערן געבענטשט פון זיין מויל [illegible]

פירוש

אם לא תברחהו׳ זה׃ (מו) (מפני בנות חת) והם נשי עשו. ואם בן יעשה יעקב (למה לי חיים) טוב לי שאמות

רד״ק

כי לא יוכל להיות ימים רבים בלא אשה וכבר היא בן ארבעים ויותר. לפיכך צריך שתצוהו לילך אל לבן אחי

פירוש לתורת אלהים

ווייל פר ווארפן פון איך ביידע אין איין טאג (עיין רש״י)׃ (מו) ותאמר רבקה אל יצחק אונ רבקה האט געזאגט צו יצחק קצתי בחיי איך האב פר מיאוסט מיין לעבן מפני ווייגן די טעכטער פון חת אם אוב יעקב וועט נעמן אווייב פון די טעכטער פון חת אזו ווי די [illegible] וואס טויג מיר דאס לעבן׃ (א) ויקרא יצחק אונ יצחק האט גרופן צו יעקב אונ האט אים געבענטש ויאמר לו אונ האט צו אים געזאגט לא תקח דו זאלסט ניט נעמן איין אשה פון די טעכטער פון כנען׃ (ב) קום שטיי אויף לך גיי אין פדן ארם ביתה צום הויז פון בתואל דער פאטער פון דיין מוטער יחה אונ נעם דיר פון דארטן אווייב פון די טעכטער פון לבן דער ברודער פון דיין מוטער׃

משלי יהודה

[illegible] (א) ויקרא יצחק אל יעקב [illegible] כי ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגוריך אשר נתן אלהים [illegible] האט אים געבענטשט נאט זאל דיר געבן די ברכה פון אברהם צו דיר און צו דיינע קינדער צו מאכן

אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ׃ ג וְאֵל
שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ
וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים׃ ד וְיִתֶּן־לְךָ
אֶת־בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ
אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ
אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם׃ שביעי
ה וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ
פדנה

אונקלוס

מִבְּנָת לָבָן אֲחוּהָא
דְאִמָּךְ׃ ג וְאֵל שַׁדַּי
יְבָרֵךְ יָתָךְ וְיַפְשְׁנָךְ
וְיַסְגִּינָךְ וּתְהֵי לִכְנִשַׁת
שִׁבְטִין׃ ד וְיִתֵּן לָךְ יַת
בִּרְכְתָא דְאַבְרָהָם לָךְ
וְלִבְנָךְ עִמָּךְ לְמֵירְתָךְ
יַת אֲרַע תּוֹתָבוּתָךְ דִּי
יְהַב יְיָ לְאַבְרָהָם׃
ה וּשְׁלַח יִצְחָק יַת יַעֲקֹב
וַאֲזַל לְפַדַּן אֲרָם לְוַת
לבן

בעל הטורים

קן לס גדולס שנקס דוד על ככיכל שנכהו ק' אמס שלא יחרב :

רשב"ם

גילת' לו שבשביל שטימת אחיו עשת' כן:(ד) לרשתך את ארץ מגוריך · מאחר שלא תקח אשה מבנות כנען שהיו עבדים כמו שצווה אברהם ליצחק : (ו) וירא

רש"י

(ג) ואל שדי · מי שדי בברכותיו ש למתברכין מפיו יברך אותך :(ד) את ברכת אברהם. שאמר לו ואעשך לגוי גדול · והתברכו בזרעך יהיו אותן ברכות האמורות בשבילך ת ממך יצא אותו הגוי

שפתי חכמים

חברונה וקלת נכלים המזכחס : ש דאל"כ מה ענין זה הפס לכאן: ת דאל"כ ויתן לך כברכת אברהם מבע"ל לא את ברכת אברהם דמשמע שנטלה ממנו ונתנה לזה ומה שלא פי' ברכה אברהם לירושת הארץ שיזכה בה הוא יותר מכל שאר בניו משום דירושת הארץ מתנה היא ולא ברכה (כרא"ם) :
קל"מ

בית דוד

אוֹתְךָ) זָאל עֶר דִיךְ אוֹךְ בֶּענְטְשֶׁן : (ד) אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם) . (שֶׁאָמַר לוֹ וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָדוֹל) הקב"ה הָט גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָם אִיךְ וֶועל דִיךְ מַאכוּן צוּ אַגְרוֹם פָאלְק (וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ) מֶען וֶועט זִיךְ בֶּענְטְשֶׁן מִיט דַיינוּ קִינְדֶר (יִהְיוּ אוֹתָן בְּרָכוֹת הָאֲמוּרוֹת לָךְ) זָאלֶן דִיא בְּרָכוֹת גֶזָאגְט וֶוערוּן אוֹיף דִיר (מִמְךָ יֵצֵא אוֹתוֹ הַגּוֹי) פוּן דִיר זָאל גְבָּארְן וֶוערֶן דָם פָאלְק (וְאוֹתוֹ הַזֶרַע הַמְבוֹרָךְ) אוּנ דִיא

פירוש

זינצל מחרב אחיו ומבנות כנען · כי שם יקח מבנות לבן או ממשפחות אחרות: (א) (ויברך אתו) . והברכה הי' מה שאמר ואל שדי־יברך אתך : (ב) (קום) ענין זרוז · כלומר מעתה תלך : (ד) (ויתן לך את ברכת

רד"ק

אברהם:) שברכו האל . כי עליך ועל זרעך אמר . כי אתה הזרע המיוחד לי כמו שהייתי אני לאבי אף על פי שהיה לו בנים אחרים : (ה) (וישלח) שלחו מאתו ללכת אל אשר צוהו וכן עשה . (וילך פדנה ארם) ולקח

פירוש לתורת אלהים

(ג) וְאֵל שַׁדַּי אוּנ דֶר אַלְמֶכְטִיגֶער גָאט יְבָרֵךְ זָאל דִיךְ בֶּענְטְשֶׁען וְיַפְרְךָ אוּנ עֶר זָאל דִיךְ פְרוּכְפֶּרִין וְיַרְבֶּךָ אוּנ זָאל דִיךְ מֶערֶן וְהָיִיתָ אוּנ דוּ זָאלְסְט זַיין צוּ אַיין זַאמְלוּנְג פוּן פֶעלְקֶער : (ד) וְיִתֶּן אוּנ עֶר זָאל דִיר גֶעבֶּען דָאס בֶּענְטְשׁוּנְג פוּן אַבְרָהָם לְךָ צוּ דִיר וּלְזַרְעֲךָ אוּנ צוּ דַיינֶע קִינְדֶר מִיט דִיר לְרִשְׁתְּךָ צוּא מַאכִין דִיךְ יַרְשִׁינֶן דָאס לַאנְד פוּן דַיין וואנוּנְג אֲשֶׁר וָוס גָאט הָט גֶגֶעבֶּן צוּ אַבְרָהָם : (ה) וַיִּשְׁלַח אוּנ יִצְחָק הָאט אַוֶועק גִשִׁיקְט יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ אוּנ עֶר אִיז גְגַאנְגֶן אִין פַּדַן

משלי יהודה

יַרְשׁוּנֶן דִיךְ דָאס לַאנְד פוּן דַיין וואנוּנְג וָואס גָאט הָאט גְגֶעבִּין צוּ אַבְרָהָם אִיז קָשֶׁה יִצְחָק הָאט זִיךְ שׁוֹין פְרִיר גְבֶּענְשְׁט צוּ יַעֲקֹב מִיט דֶר בְּרָכָה : (ד) וְיִתֶּן לְךָ) נָאךְ וָואס הָאט עֶר אִים נָאךְ אַמָאל גְבֶּענְשְׁט מִיט דֶר בְּרָכָה (וְיִתֶּן לְךָ) אִין ווידֶר וָוס הָט עֶר דֶר מַאנְט דִי בְּרָכָה פוּן אַבְרָהָם וָוס הָט עֶר גְמֵיינְט דֶר מִיט דֶר מֶדְרָשׁ זָאנְט עֶר הָאט גִימֵיינְט דִי בְּרָכָה פוּן גָלוּת פוּן דֶעסְט וֶועגִין פַר שְׁטֵייעֶן מִיר גִיט אוּנ ווידֶער הָט עֶר גְזָאגְט (לְרִשְׁתְּךָ) צוּ מַאכֶן יַרְשִׁינֶן דִיךְ פַאר שְׁטֵייעֶן מִיר אוֹיךְ גִיט נָאר דָאס עִנְיָן דֶר פוּן אִיז אַזוֹ אַבְרָהָם הָאט גְהַאט גָלוּת אַזוֹי ווִי מִיר גפוּנֶן אִין לֶךְ נָאט הָאט גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָם גֵייא אַוֶועק פוּן דַיין לַאנְד וָואס דִי בֶּסְט גבּוֹרִין גְוָוארִין אִיז אַבְרָהָם אַוֶועק גְגַאנְגִין אוּנ אִיז גְוֶועזֶן אַגֵר אִין אַפְרֶעמְד לַאנְד אוּנ הָאט גְהַאט שְׁלֶעכְטִי בַּנֶעגִינִישׁ מִיט פַּרְעה אוּנ מִיט אֲבִימֶלֶךְ אִין נָאט הָט אִים גְהָלְפִין אַזוֹ אִיז אִים גְוֶועזֶן אַצַייט שְׁלֶעכְט אוּנ אוֹיף דֶר עֶלְטֶר הָאט אִים נָאט גְגֶעבֶּן דִי בִּרְכַּת אוּנ אִיז גְוָוארֶן אַיין עוֹשֶׁר מִיט דֶר בְּרָכָה הָאט יִצְחָק גְבֶּענְטְשְׁט צוּ יַעֲקֹב אִיךְ וֶועל צוּ פַאר שְׁטֵיין

פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל־לָבָן בֶּן־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו׃ ו וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי־בֵרַךְ יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת־לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃ מפטיר

לָבָן בַּר בְּתוּאֵל אֲרַמָּאָה אֲחוּהָא דְרִבְקָה אִמֵּיהּ דְּיַעֲקֹב וְעֵשָׂו׃ ו וַחֲזָא עֵשָׂו אֲרֵי בָרֵיךְ יִצְחָק יָת יַעֲקֹב וְשַׁלַּח יָתֵיהּ לְפַדַּן אֲרָם לְמִסַּב לֵיהּ מִתַּמָּן אִתְּתָא כַּד בָּרֵיךְ יָתֵיהּ וּפַקֵּיד עֲלוֹהִי לְמֵימַר לָא תִסַּב אִתְּתָא מִבְּנָת כְּנָעַן׃

וקבל

רשב״ם

עשו כי ברך יצחק את יעקב . בברכות אחרונות הללו נתן לו את ארץ כנען שניתנ׳ לאברהם וגם אמר לו לקח׳ אשה ממשפחתו וגם צוותו שלא לקחה מבנות כנען חשב עשו בלבו מה שנשאתי מבנות כנען גזל ממנו

וישמע

רש״י

וממנו הזרע המבורך : (ה) אם יעקב ועשו . איני

בית דוד

גִיבֶּענְטְשְׁטֶע קִינְדֶר זָאלֶן זַיין פוּן דִיר : (ה) (אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו) . רִבְקָה אִיז גִיוֶועזְן דִיא מוּטֶער פוּן יַעֲקֹב אוּנ פוּן עֵשָׂו , זָאגְט רש״י (אֵינִי יוֹדֵעַ מַה מְלַמְּדֵנוּ) אִיךְ ווייס נִיט וָואס לֶערִינְט אוּנְז דֶר פָּסוּק: מִיר ווייסְן דָאךְ שׁוֹין לַאנְג אַז רִבְקָה אִיז גִיוֶועזְן דִי מוּטֶער פוּן יַעֲקֹב מִיט עֵשָׂו : (ו) (וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב) ,

פירוש רד״ק

עשו כדי הוצאתו עד חרן · כי ידע אביו ואמו כי כיון שיהי׳ עם לבן לא יחבר כל . (אחי רבקה) לפיכך הית׳ לו מגנה גדול׳ ללכת אליו למנוס׳ כי אחי אמו הוא · (אם יעקב ועשו) הקדים יעקב לעשו בעבור כי אם יעקב הית׳ באמת כי היתה אוהבת אותו יותר ממה שהית׳ אוהבת עשו · ומהמלהה עליו שלחו אל אחיה. ואף על פי שהית׳ אם לעשו גם כן . לא היתה אוהבת אותו כמו שהית׳ אוהבת את יעקב׳ וזה הי׳ ידוע בפדן ארם לקרוביה

פירוש לתורת אלהים

אֲרָם אֶל לָבָן צוּ לָבָן דֶר זוּהְן פוּן בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה לָבָן אִיז גִוֶועזְן דֶר בְּרוּדֶער פוּן רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וָואס זִיא אִיז דִי מוּטֶער פוּן יַעֲקֹב מִיט עֵשָׂו : (ו) וַיַּרְא עֵשָׂו אוּנ אַז עֵשָׂו הָט גִזֶעהְן כִּי בֵּרַךְ אַז יִצְחָק הָאט גִבֶּענְטְשְׁט צוּ יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אוּנ הָט אִים אַוֶועק גִשִׁיקְט אִין פַּדַן אֲרָם לָקַחַת צוּ נֶעמֶען פוּן דָארְטְן אַ ווייבּ בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו אוּנ הָט אִים גִיבֶּענְטְשְׁט וַיְצַו אוּנ עֶר הָאט גִשַׁאפְט

משלי יהודה

נֶעבִּין מִיט אַמְשָׁל אַנְדֶער לַמְדָן אִינ אַמְיוּחָס אִיז אֵיִם נִפְאַרִין אוּף דִי שְׁטֶעטְלִיךְ נָאךְ אַנְדָבָה הָט עֶר מִיט גִנוּמִין אַבְרִיף פוּן זַיינֶע שְׁטָאט רַייט אַז עֶר אִיז אַלַמְדָן אוּנ אַמְיוּחָס כְּדֵי ווִי הַיין עֶר וֶועט קוּמֶן

הערה (ה) אם יעקב ועשו. רש״י זאגט איך וויים נים צו וואס דער פסוק דערציילט אז רבקה איז גיוועזן די מוטער פון יעקב ועשו. נאר מען קען זאגן אין פסוק האט גזאגט שטיין די מוטער פון עשו און יעקב. עשו איז דאך פריער געבארין פון יעקב. נאר רש״י שרייבט אין פרשת ויצא אויף דעם פסוק ועיני לאה רכות. וויל מענשין האבין גזאגט רבקה האט צוויי זיהן עשו און יעקב. לבן האט צוויי טעכטער לאה און רחל. געווים וועט זיין ביי זייא אזוי. עשו איז דער עלטערר וועט ער נעמין די עלטערי טאכטער פון לבן דאס איז לאה. יעקב איז דער יונגערר וועט ער נעמין דיא יונגערע טאכטער פון לבן דאס איז רחל. אויף דעם האט לאה [illegible] זיא זאל נים ווערין דאס ווייב פון עשו דריבער האט לאה גהאט שוואכע אויגן. רבקה האט גיראטן יעקב ער זאל צו לבן נעמין איין ווייב פון זיינע טעכטער. לבן וועט אים איינע פון טעכטער געבין [illegible] וועט ער אים נים געבין וויל ער וועט זאגין דיא געהער צו עשו וויל עשו איז עלטער. וויין טאכטער רחל וועט ער אים אויך נים געבין. ווארין ער וועט זאגין ער וויל נים החתונה מאכין דיא יונגערע פר דיא עלטערע [וויא ער האט שפעטער גיזאגט] ער וועט זאגין צו יעקב זאל פריער קומען עשו אונ נעמין לאה. נאכדעם וועט ער נעמין רחל. דריבער האט רבקה געגעבין איין עצה צו יעקב ער זאל זאגין צו לבן ער איז דער עלטערר וועט ער אים געבין לאה. דאס זאגט דער פסוק וישלח וגו׳ אחי רבקה אם יעקב ועשו. פריער איז יעקב נאך דעם עשו [דאס איז קיין ליגען גיוועזן ווארין פרשנים איז יעקב פריער בשאפין געווארין בייא איר אין בויך [ע׳ רש״י און הייב פרשה פסוק כ״ו] צווייטענס יעקב האט דאך גקויפט דיא בכורה פון עשו] ספר צ״ה וכי׳:

ז וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ
וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם׃ ח וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי
רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק
אָבִיו׃ ט וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל
וַיִּקַּח אֶת־מָחֲלַת ׀ בַּת־יִשְׁמָעֵאל
בֶּן־אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל־
נשיו

אונקלוס

ז וְקַבֵּיל יַעֲקֹב מִן אֲבוּהִי
וּמִן אִמֵּיהּ וַאֲזַל לְפַדַּן
אֲרָם׃ ח וַחֲזָא עֵשָׂו אֲרֵי
בִישָׁן בְּנָת כְּנַעַן בְּעֵינֵי
יִצְחָק אֲבוּהִי׃ ט וַאֲזַל
עֵשָׂו לְוָת יִשְׁמָעֵאל
וּנְסֵיב יָת מָחֲלַת בַּת
יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם
אֲחָתֵיהּ דִּנְבָיוֹת עַל
נשוהי

תו"א וירא עשו. מגילה יז: וילך עשו. מגילה יז ב"ק לב:

רשב"ם

ברכת אברהם ולקח את בת ישמעאל ממשפחת אברה' וחשב בלבו שמא מעת'אזכה לנחלת אברהם:(ט) אחות נביות. לפי שהי' ראשון שבבני ישמעאל קורא אותה אחות נביות וכן ותקח מרים הנביא' אחות אהרן · לפי שאהרן נולד קודם משה קורא לה אחות אהרן אבל במקום שהזכיר משה ואהרן בפסוק אחד קורא אותה

רש"י

איני יודע א מה מלמדנו: (ז) וישמע יעקב. מחובר לענין של מעלה וירא עשו כי ברך יצחק וגו' וכי שלח אותו פדנה ארם וכי שמע יעקב אל אביו והלך פדנה ארם וכי רעות בנות כנען והלך גם הוא אל ישמעאל: (ט) אחות נביות · ממשמע שנאמר בת ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות אלא למדנו שמת

שפתי חכמים

א (קל"ת) י"מ מה בא לפודיענו שאינו יודע אם לא יודע ישחוק וי"ל דרש"י ידע שיש ליישב בכמה אנפי כפירושי המפרשים ופ"ש אבל לא ידע איזה הוא אמתי ליישב כפשיטות של

בית דוד

זאגט רש"י (מְחוּבָּר לְעִנְיָן שֶׁלְמַעְלָה) דער פָּסוּק גֵיהָער צוּא פְרִיעֶר (וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי בֵּרַךְ יִצְחָק וגו') עֵשָׂו הָט גֶזֶעהֶן אַז זַיין פָאטֶר יִצְחָק הָט גֶבֶּענְטְשְׁט זַיין בְּרוּדֶר יַעֲקֹב (וְכִי שִׁלַּח אוֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם) אוּנ דֶר פָאטֶר הָט אִים גֶשִׁיקְט אוּנ פַּדַּן אֲרָם (וְכִי שָׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו) אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶהֶערְט דִי רֵייד פוּן זַיין פָאטֶר (וְהָלַךְ פַּדֶּנָה אֲרָם) אוּנ עֶר אִיז גֶנַאנְגֶען אִין פַּדַּן אֲרָם (וְכִי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנַעַן) אוּנ עֵשָׂו הָט גֶזֶעהֶן אַז דִיא כְּנַעֲנִים הַאלְט זַיי דֶר פָאטֶר פַר שְׁלֶעכְטִי · דְרִיבֶּר (וְהָלַךְ גַּם הוּא אֶל יִשְׁמָעֵאל) אִיז עֵשָׂו גֶנַאנְגֶען צוּ יִשְׁמָעֵאל צוּ נֶעמֶען אַוַוייבּ פוּן זַיינוּ טֶעכְטֶער: (ט) (אֲחוֹת נְבָיוֹת) · פְרֶעגְט רש"י (מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר בַּת יִשְׁמָעֵאל אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא אֲחוֹת נְבָיוֹת) אַז עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק עֵשָׂו הָט גֶנוּמֶען אַוַוייבּ דִיא טָאכְטֶער פוּן יִשְׁמָעֵאל וֵוייסֶן מִיר דָאךְ אַז זִיא אִיז דִי שְׁוֶועסְטֶר פוּן נְבָיוֹת (וָואָרוּם עֶס שְׁטֵייט שׁוֹין אוּנ סוֹף סִדְרָה חַיֵּי שָׂרָה אַז יִשְׁמָעֵאל הָט נְהַט אַזוֹהְן נְבָיוֹת (אֶלָּא לָמַדְנוּ)

פירוש רד"ק

לקרוביה:(ז) (וירא) לפי שהראי' גדול' משאר הרגשו' נשאלות כלם עליה . וגם ראיית הלב מן ההרגשות . (לקחת לו משם אשה) כי לא הוציאו קול שהי' בורח מפני עשו אלא לקחת אשה הי' משלחו אביו שם : (ח) (וירא עשו) וראה גם כן שיעקב שמע אליו בזה . ראה כי רעות בנות כנען. ואף על פי שקודם זה ידע כי באמת כשלקח עשו מבנות חת לא ישר בעיני יצחק ומחה בו · אלא שלא התחזק לבטלו לפי שידע כי עשו אינו זרע המיוחד לו. אך עתה כשראה עשו כי רעו' כל כך בעיניו עד שצוה ליעקב שלא יקח מהם אשה והבריחו בעבור זה ללכת עד פדן ארם ידע באמת כי רעות בעיני אביו. והלך אל ישמעאל: (ט) (אחות נביות) כי הי' נביות בעל השם . וכן „אחות לבן„ „אחי יפת„: (על נשיו) · ההתיוה. לקח זו למעלה וליתרון:

פירוש לתורת אלהים

אוּף אִים צוּ זָאגִין לֹא תִקַּח דוּ זָאלְסְט נִיט נֶעמֶן אַ אִשָּׁה פוּן דִי טֶעכְטֶער פוּן כְּנַעַן: (ז) וַיִּשְׁמַע אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶהֶערְט צוּ זַיין פָאטֶר אוּנ מוּטֶר וַיֵּלֶךְ אוּנ עֶר אִיז גֶנַאנְגֶען אִין פַּדַּן אֲרָם: (ח) וַיַּרְא עֵשָׂו אוּנ עֵשָׂו הָאט גֶזֶעהֶן כִּי רָעוֹת אַז דִיא בְּנוֹת כְּנַעַן זֶענֶען אִיבֶּל גֶפֶעלֶען אִין דִיא אוֹיגֶן פוּן זַיין פָאטֶר יִצְחָק: (ט) וַיֵּלֶךְ אִיז עֵשָׂו גֶגַאנְגֶען צוּ יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אוּנ עֶר הָאט גֶנוּמֶען אֶת מָחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל מָחֲלַת דִיא טָאכְטֶער פוּן יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם וָואס עֶר אִיז גֶוֶועזֶן דֶער

משלי יהודה

זָאל מֶען אִים שַׁיין צוּ נֶעמִין אוּנ אִים גֶעבִּין אַשַׁיינֶע נְדָבָה, אוּנ אַצַייט אַרִים הָט אִים נָאט גֶהָאלְפִין אִין

נשוהי ליה לאנתו : סםם

נָשִׁים לוֹ לְאִשָּׁה : סםם

ק"ו פסוקים עלי"ו סי' ומפטירין בתרי עשר משא דבר ה' במלאכי סי' א' .

רשב"ם

אחותם כדכתיב ותלד לעמרם את אהרן ואת משה ואת מרים אחותם. וכן ואחות לוטן תמנע. לפי שהי' ראשון כדכתיב לוטן ושובל וצבעון וענה :

שפתי חכמים

של תקרא. ופי' כנ"ל : ב וקשה דמ"ש דנקט בכאן עבר ולעיל גבי לגרוש את כ' נקט שם וגבי ויתרוצצו נקט שם ועבר וי"ל דגיון שנקט כהם ויתרוצצו ללמד ולבורות דכשעלכה אצל בתי הורבות כי' יעקב מפרכס לצאת ושם ובעבר בתי בתי מורבות כיו דכתיב ויעקב איש תם יושב אוהלים ופי' משתמש על שניהם נאמר. וגבי והלך לדרוש את כ' בוחיל ובלכה אל אחד ודאי בלכה לשם דכוח כיה אבי אביו של עבר וכיה גדול ממנו. והה שנקט בכאן עבר לבד משום דשם בבר מת כיה באותה שעה:

השלת פרשת תולדות

רש"י

שמת ישמעאל משיעדה לעשו קודם נשואיה והשיאה נביות אחיה ולמדנו שהיה יעקב באותו הפרק בן ס"ג שנים שהרי ישמעאל בן פ"ד שנים היה כשנולד יעקב שי"ד שנה היה גדול ישמעאל מיצחק ויצחק בן ס' שנה בלדת אותם הרי פ"ד ושנותיו היו קל"ז שנ' ואלה שני חיי ישמעאל וגו' נמצא יעקב כשמת ישמעאל בן ס"ג שנים היה ולמדנו מכאן שנטמן בבית עבר י"ד שנה ב ואח"כ הלך לחרן שהרי לא שהה בבית לבן לפני לידתו של יוסף אלא י"ד שנה שנא' עבדתיך י"ד שנה בשתי בנותיך ושם שנים בצאנך

בית דוד

נאר דער פסוק לערינט אונז (שמת ישמעאל משיעדה לעשו קודם נשואיה) ווען די טאכטער פון ישמעאל איז געווארן אכלה צוא עשו האט ישמעאל געלעבט אונ פאר דיא חתונה איז ישמעאל געשטארבן (והשיאה נביות אחיה) אונ איר ברודר נביות האט איר חתונה געמאכט (ולמדנו שהיה יעקב באותו הפרק בן ששים ושלש שנים) פון דאנן לערנען מיר אז יעקב איז דאמאלס אלט געוועזן דריי אונ זעכציג יאר (שהרי ישמעאל בן פ"ד שנים היה כשנולד יעקב) וואררום ישמעאל איז אלט געוועזן פיר אונ זיבציג יאר ווען יעקב איז געבארן געווארן (שארבע עשרה שנה היה גדול ישמעאל מיצחק) וואררום ישמעאל איז געוועזן עלטער פון יצחק מיט פערצעהן יאר (ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם) אונ יצחק איז אלט געוועזן זעכציג יאר ווען יעקב מיט עשו זענען געבארן געווארן (הרי ע"ד) איז ישמעאל דאמאלס אלט געוועזן פיר אונ זיבציג יאר (ושנותיו היו מאה ושלשים ושבע) דיא יארין פון ישמעאל זענען געוועזן הונדערט זיבן אונ דרייסיג (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ואלה שני חיי ישמעאל) דאס זענען דיא יארן וואס ישמעאל האט געלעבט הונדערט זיבן אונ דרייסיג. פון פיר אונ זיבציג ביז הונדערט זיבען אונ דרייסיג איז דריי אונ זעכציג (נמצא יעקב כשמת ישמעאל בן ס"ג שנים היה) ווייזן מיר ווען ישמעאל איז געשטארבן איז יעקב אלט געוועזן דריי אונ זעכציג יאר (ולמדנו מכאן) קענען מיר פון דאנן (שנטמן בבית עבר י"ד שנה) אז יעקב איז געוועזן באהלטן ביא עבר פערצעהן יאר (ואחר כך הלך לחרן) נאך דעם איז ער געגאנגן קיין חרן (שהרי לא שהה בבית לבן לפני לידתו של יוסף אלא י"ד שנה) וואררום יעקב איז געוועזן ביא לבן ביז יוסף איז געבארן געווארן נאר פערצעהן יאר (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק יעקב האט געזאגט צוא לבן (עבדתיך ארבע עשרה שנה בשתי בנותיך) איך האב דיך געדינט פערצעהן יאר פאר דיינע צוויי טעכטער (ושש שנים בצאנך) אונ

פירוש לתורת אלהים

זוהן פון אברהם אחות נביות וואס זיא איז געוועזן דיא שוועסטער פון נביות על נשיו אויף זיינע ווייבער לו צוא איהם לאשה פאר אנווייב :

מישרי

איז געווארן איין עלטער אויף דר עלטער דט ער גנומן איין ווייב זיין פאר פעטן דיא קינדר איז ער גקומן [illegible] חארין אויף דר וועלט נאך גוועהר דט ער גזאגט צו די קינדר וועהר וויל דט ברכה האבן די קינדר גזאגט גאט זאל אונז אם היטן פון אזעלכי עסקים אין איינר פון ניי דט געגעבן צום פאטר אלב דר ברכה ווייט זיין אחרין דם חלק וים איז דעהי נעמין גלייך מיט אלי גיב אים פיר אמת איך האף צו גאט אז ער ווייט מיך ניט פר לאזין איך זאל דרפן פיר זיין פרנסה מיט דם ברכה נאר וים ווייט עס מיך דרון

יהודה

אז ער ווערט ביי מיר לינן וועהר ווייסט ווי עס קאן זיך מיט מיר פסרין דר גמלל אין אברהם איז געוועז אנר אונ אסרעמד לנד אין גאט דט איים געשין ניסים אין דט אויף אים געגעבן זיין השגחה ער זאל האבן חן ביי אישליכן אין דט אים מציל געוועזן פון אלע צרות. אין אויף דר עלטר דאט אים גאט געבענטש מיט עשירות אין האט דאס דאזיגע געמאכט יריטן צו יעקב. אין אז יעקב דט גדארפט אוועק פר זיין ברודר עשו אין אסרעמד לאנד דאט ער בדארפט הבין די הגדנה וואס אברהם דאט גהאט אידר ער איז געוועזן גווארין מיט עשירות גאט זאל אים

רש"י

בצאנך ושכר הצאן משנולד יוסף היה שנאמר ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו' ויוסף בן ל' שנה הי' כשמלך ומשם עד שירד יעקב למצרים ט' שנים ז' של שובע וב' של רעב ויעקב אמר לפרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה צא וחשוב י"ד שלפני לידת יוסף ושלשים של יוסף ותשע משמלך עד שבא יעקב הרי נ"ג וכשפירש מאביו הי' בן ס"ג הרי קי"ו והוא או' שלשי' ומאת שנה הרי חסרים י"ד שנים הא למדת שאחר שקבל הברכות נטמן בבית עבר י"ד שנים (אבל לא נענש עליהם בזכות התורה שהרי לא פי' יוסף מאביו אלא כ"ב שנה דהיינו מי"ז עד ל"ט כנגד כ"ב שפי' יעקב מאביו ולא כבדו והם כ' שנים בבית לבן ושתי שנים ששהה בדרך כדכתיב ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות ופי' רז"ל מזה הפסוק ששהה י"ח חדשים בדרך דבית הוה בימות הגשמי' וסכות הוה בימות החמה ולחשבון הפסוקים שחשבנו לעיל משפירש מאביו עד שירד למצרים שהיה בן ק"ל שנים שאם אנו מוצאים עוד י"ד שנים אלא ודאי נטמן בבית עבר בהליכתו לבית לבן ללמוד תורה ממנו ובשביל זכות התורה לא

בית

און זעקס יאר האב איך דיר גדינט פאר דיינע שעפסין (ושכר הצאן משנולד יוסף היה) און דאס דינונג פאר דיא שעפסין האט זיך אן גהובן נאך דעם וויא יוסף איז שון גיוועזן גיבארן (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו') נאך דעם וויא רחל האט גיבארן איר זוהן יוסף האט לבן גמאכט מיט יעקב ער זאל איהם דינען פאר דיא שעפסין (ויוסף בן שלשים שנה היה כשמלך) און יוסף איז אלט גיוועזן דרייסיג יאר ווען ער איז גוואָרן אמלך (ומשם עד שירד יעקב למצרים תשע שנים) און פון דיא צייט וואס יוסף איז גוואָרן אמלך ביז יעקב איז גקומען און מצרים איז גיוועזן ניין יאהר (שבע של שובע) זיבן יאר זענען גיוועזן פון דיא פיל תבואה (ושתים של רעב) און צוויי יאר פון הונגער (ויעקב אמר לפרעה) ווען יעקב איז געקומען אין מצרים האט ער גזאגט צו פרעה (ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה) די יארען וואס איך בין אויף דר וועלט זענען הונדערט מיט דרייסיג יאר (צא וחשוב) ניי רעכען (ארבע עשרה שנה שלפני לידת יוסף) פערצין יאר איידר יוסף איז געבורין גווארען (ושלשים של יוסף) דרייסיג יאר פון יוסף ביז ער איז גוואָרן אמלך (ותשע שנים משמלך עד שבא יעקב) און ניין יאר פון דיא צייט וום יוסף איז גוואָרן אמלך ביז יעקב איז צו איהם גקומן (הרי נ"ג) זואמען איז דרייא און פופציג יאר (פירצעהן, דרייסיג, ניין) (וכשפירש מאביו היה בן ס"ג) און ווען יעקב איז אוועק גגאנגן פון פאטער איז ער אלט גוועזן דריי און זעכציג יאר, דריי און זעכציג מיט דריי און פופציג (הרי קט"ז) איז הונדערט זעכצען יאר (והוא אומר שלשים ומאת שנה) און יעקב האט גזאגט צו פרעה ער איז אלט הונדערט דרייסיג יאר (הרי חסרים י"ד שנים) פעלט דאך פירצען יאר (הא למדת) דם לערינט אונז (שאחר שקבל הברכות נטמן בבית עבר י"ד שנים) נאך דעם ווי יעקב האט גנומן די ברכות פון פאטער איז

דוד

ער גוועזן בהאלטין ביי עבר פירצען יאר (אבל לא נענש עליהם) אבער ער איז ניט גשטראפט גווארן אויף די פירצען יאר וואס ער האט ניט מקיים גוועזן כבוד אב ואם (בזכות התורה) ווייל דיא פירצען יאר האט ער גלערנט תורה (שהרי לא פירש יוסף מאביו אלא כ"ב שנה) ווארום יוסף איז ניט מער אפ גשיידט גווארן פון זיין פאטער יעקב נאר צווייא און צוואנציג יאר (דהיינו מי"ז עד ל"ט) פון זיבעצין יאר ביז ניין און דרייסיג יאר (כנגד כ"ב שנה שפירש יעקב מאביו) גענגן דיא צווייא און צוואנציג יאר וום יעקב האט זיך אפ געשיידט פון זיין פאטער (ולא כבדו) און ער האט איהם קיין כבוד (און בעדינונג) גגעבן (והם) דס זענען די צווייא און צוואנציג יאר (עשרים שנה בבית לבן) צוואנציג יאר איז יעקב גוועזן ביי לבן (ושתי שנים ששהה בדרך) און צוויי יאר איז ער גוועזן אין וועג (כדכתיב) ווי עס איז גשריבן אין פסוק (ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות) יעקב האט פאר זיך גבויעט אשטוב און פאר זיינע בהמות האט ער גמאכט סכות (ופירשו רבותינו ז"ל מזה הפסוק) און דיא רבנן זכרונם לברכה לערנן פון דעם פסוק (ששהה שמונת עשר חודש בדרך) יעקב איז גשטאנען אין וועג אכטצעהן חדשים (דבית הוה בימות הגשמים) אשטוב האט ער גמאכט אויף ווינטער (וסוכות היה בימות החמה) און סוכות האט ער גמאכט זוממער (ולחשבון הפסוקים שחשבנו לעיל) נאך דעם חשבון פון די פסוקים וואס מיר האבן פריער גערעכונט (משפירש מאביו עד שירד למצרים שהיה בן ק"ל שנים) פון די צייט ווס ער איז אוועק גגאנגן פון זיין פאטער ביז ער איז גקומן קיין מצרים ווס ער איז דאמאלס אלט גוועזן הונדערט דרייסיג יאר (ששם אנו מוצאים עוד י"ד שנים) דארטען גפינען מיר נאך פירצעהן יאר (אלא ודאי נטמן בבית עבר) נאר עס איז גוויס אז ער איז גוועזן בהלטן ביי עבר (בהליכתו לבית לבן) ווען ער איז גגאנגען צו לבן

משלי יהודה

גיבין חן ביי אוטליכן דם האט אים יצחק גזגט (ויתן לך את ברכת אברהם) גאט זאל דיר געבין די ברכה פון אברהם אז די וועסט פר טריבן ווערין זאלסטו

רש״י

לא נפנס עליהם ולא פירש יוסף ממנו אלא כ״ב שנה מדה כנגד מדה ע״כ מצאתי ברש״י ישן) :
על נשיו . הוסיף רשעה על רשעתו (ר״ל מרשעת

על מרשעות שהיו לו כבר וק״ל) שלא גרש את הראשונות :

חסלת פרשת תולדות

בית

לבן (ללמוד תורה ממנו) ער זאל לערנן תורה פון עבר (ובשביל זכות התורה לא נענש עליהם) אונ ווענן דעם זכות פון דיא תורה איז ער ניט גישטראפט גיווארן אויף דיא פירצעהן יאר (ולא פירש יוסף ממנו אלא כ״ב שנה) אונ יוסף איז נאר גיוועזן אם נשט״דט פון יעקב צוויא אונ צוואנציג יאר ניט מער (מדה כנגד מדה) יוסף איז גיוועזן אוועק פון זיין פאטר יעקב אזו לאנג

דוד

ווי יעקב איז גיוועזן אוועק פון זיין פאטר יצחק (עד כאן מצאתי ברש״י ישן) ביז אהער הב איך גפינען אין דיא אלטי רש״י : (על נשיו). זאגט רש״י (הוסיף רשעה על רשעתו) עשו הט גנומן אווייב ארשעת צו יענע ווייבר די רשעות (שלא גרש את הראשונות) ער הט ניט ארוס געטריבן די ערשטי ווייבר . נאר ער הט גנומן נאך איין ווייב אדריטע צו יעני צווי :

משלי

הבן חן בי״ אויטליכן אונ די אויגן (לרשתך) אחוץ וואס די וועסט ירשינן (ארץ מגוריך) דס לאנד פון

יהודה

דיין וואנונג וואס גאט הט צו גזאגט צו אברהם דס מיינט מען ארץ ישראל :

הפטרת תולדות בתרי עשר במלאכי סימן א

מַשָּׂא דְבַר־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל בְּיַד מַלְאָכִי׃ אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה אֲהַבְתָּנוּ הֲלוֹא־אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה וָאֹהַב אֶת־יַעֲקֹב׃ וְאֶת־

פירוש

משא דבר דאס איז די לאסט פון גאטס רייד דס איז דיא נבואה וואס איז איבר גיגעבן גווארען צו מלאכי הנביא וואס ער זאל איבער געבן צו די ישראל ביד מלאכי אונ דס נביאות איז נאך פון לאנג גוועזן אין דער האנד פון מלאכי אונ פון דאגן האבן די חכמים גדרשת אז אלע נביאים זענען גשטאנען אויף דעם בארג סיני אונ דארטן איז איבר גיגעטפרט גווארן צו זיי דס נביאות אהבתי גאט הט גזאגט צו דיא ישראל איך האב אייך ליב ואמרתם אונ אוב

ע״ט

איר ישראל וועט זאגן במה מיט וואס ווייזן מיר אהבתנו אז דו האסט אונז ליב וועל איך אייך זאגן הלא פאר וואר אח עשו עשו איז דאך אברודר צו אייער עלטער פאטער יעקב נאם יי רעט גאט ואוהב את יעקב אונ איך האב ליב גהאט יעקב צו געבן אים אגוט לאנד דס איז ארץ ישראל וואס אלע אומות ווילן איהר ואת עשו שנאתי אונ עשו האב איך פיינט גהאט וואשים אונ דער פאר האב איך פר וויסט זיינע בערג ואת אונ זיין נחלה האב איך גמאכט

כוכב מיעקב

(ואמרתם במה אהבתנו וגו׳) אמשל דרויי קינדר הבן גלערינט אונ איין חדר . איין תלמיד איז אמתמיד ובשביל דר צווייטר לערינט נאר מיט דם רבין דר נאך פטימט ער אנגנצן טאג דר דריטר וויל ניט דעם רעבין איך גישט לערנן גאר שטימט . דריבר הט ער דם ערשטן זייער ליב. דם דריטן זייער פיינט . דם צווייטן גישט ליב גישט פיינט. פרעגט דר דריטר דם רעבין פר וואס הסטו מיך זייער פיינד איך שטיף ראך בזאמן אגנצי טאג מיט דם צווייטן . זאגט דר רבי איבר דם האב איך אים גישט פיינד ווייל ער לערינט חצ״י מיט מיר . זאגט ער פר וואס הסטו אים גישט ליב אזו ווי דם ערשטן . זאגט דר רבי ווייל דר ערשטר איז אמתמיד אונ לערינט שטענדיג נאר דם חשיבות פון אנדרן איז גאר צו ליב דיר . אבר ליב הבן פר וואס ווייל איך אים . אזו אז יודן זענען זבאים פירסן

סוד קרושים

אהבתי אתכם אמר ה׳ (מלאכי א׳) גאט ב״ה זאגט צו די ישראל איך הב אייך ליב וזבאין אינון ישראל די ישראל האבן אזכות דם ווען זיי זענען בהעפטט צו הקב״ה ליבט ער זיי אונ די שכינה רוהט צווישן זיי. אונ דר הויפט פון אלין דינג איז דיא מחשבה קדושה וטהורה וואס מען טראכט בשעת מעשה דס איז גורם עס זאל רוהען אויף די זאך קדושה אונ ווען מען טראכט פרקערט איז מען זיך מתדבק צים רוח הטומאה אין אויף די זאך האט שליטה די סטרא אחרא. קים אין זעה בשעת מען הט גאראבט אין דר מדבר צים מאכן סקענן די בעלי מלאכות זאגין ביי יעדר זאך דם איז הייליג צים משכן דם צים פירבת דם ארון ארון הקודש דאפ״ט אין דיא ארבי״ט גהייליגט גווארן אונ יעדו זאך איז ארויף גיגאנגן אויף זיין ארט בקדושה. ווי עס איז הישון גשריבן אשר נשאו לבו וגו׳ די מחשבה פון

עשו שנאתי ואשים את־הריו שממה ואת־נחלתו לתנות מדבר: כי־תאמר
אדום רששנו ונשוב ונבנה חרבות כה אמר יהוה צבאות המה יבנו ואני
אהרוס וקראו להם גבול רשעה והעם אשר־זעם יהוה עד־עולם: ועיניכם
תראינה ואתם תאמרו יגדל יהוה מעל לגבול ישראל: בן יכבד אב ועבד
אדניו ואם־אב אני איה כבודי ואם־אדונים אני איה מוראי אמר׀ יהוה
צבאות לכם הכהנים בוזי שמי ואמרתם במה בזינו את־שמך: מגישים על־
מזבחי לחם מגאל ואמרתם במה גאלנוך באמרכם שלחן יהוה נבזה הוא:
וכו'

פירוש

אוואנונג פר דיא שלאגנגן פון דער מדבר כי תאמר אדום אז אדום וועט זאגע: רששנו מיר זענען פריער ארעם גיוועןן דרום זענין אונזרע שטעט וויסט גוועןן אבער יעצט זענן מיר רייך גיווארען פון דעם רויבונג וואס מיר האבען בארויבט ירושלים ונשוב וועלען מיר ווידער קערין ונבנה אונ וועלען בויען אונזרע חרבות כה אמר יי' צבאות הט גאט אזו גזאגט המה יבנו זייא וועלן בויען ואני אהרוס אונ איך וועל צוא שטערין דס הייסט איך וועל צו ברעכען זייער גבייא וקראו להם אונ מען וועט זייער גרעניץ רופן גבול רשעה אבייזר גרעניץ והעם אונ זיי זענן אזו אפאלק אשר וואס גאט האט אויף זיי גצערינט אויף אייביג ועיניכם תראינה אונ אייערי אויגען איר ישראל וועלן דס זעהן ואתם תאמרו אונ איר וועט זאגן יגדל עס זאל גזעהן ווערן דיא גאולה פון גאט איבר די אויסלייזונג פון ישראל צוא לאזען וויסען אז מיר זענען זיין פאלק. זאגט גאט ב"ה בן יכבד אב אויף אזוהן איז אחיוב ער זאל ערליך האלטן זיין פאטער ועבד אדוניו אונ אקנעכט זיין הארן אונ איר

ע"ט

ישראל ווערט אן גרופן קינדר אונ קנעכט צוא מיר נוא זאגט גאט ב"ה ממה נפשך ואם אב אני אוב איך בין צו אייך אפאטר איה כבודי ווא איז מיין כבוד דס הייסט פר וואס האלט איר מיך ניט ערליך ואם אדונים אני אונ אויב איך בין אהאר איה מוראי ווא איז מיין מורא אמר אזו הט דר גאט וואס הערשט איבר אלע הערשאפט גזאגט צו אייך הכהנים בוזי שמי איר כהנים וואס איר זענט מבזה מיין נאמען ואמרתם איך ווייס אז איר וועט זאגן מיט וואס האבן מיר דיין נאמען מבזה גוועז וועל איך אייך זאגן דס איז דער בזיון וואס איר מאכט גנעהנן אויף מיין מזבח פר אום ווירדיגט ברוט ואמרתם אונ אז איר וועט זאגן במה גאלנוך מיט וואס האבן מיר פר מיאוסת צו דיר דס ברוט פון דיין מזבח ענטפר איך אייך מיט דעם האט איר פר אום ווירדיגט באמרכם מיט דעם וואס איר זאגט שלחן גאטס טיש איז פאר שעמט דען דיא כהנים האבען מבזה גוועזן די קרבנות אונ האבען גזאגט מחמת עס איז אגרוסע טרחא דס טיילן איטליכן קרבן בזונדר ווילן מיר בעסר גאר קיין חלק ניט נעמן

דער

סוד קדושים

הארץ האט זיי גהובן למעלה למעלה צום מקור הקדושה וויל דר עיקר בשטייט אונ איין מחשבה טובה, מיר נפוגן. די כנענים פון ארץ ישראל הבון גדינט צו אלע אום ווירדיקייטן אונ וואס זיי האבן גטון הבן זיי נור גטרכט אונ גזנגט מיטן מויל אז דאס איז פון זייערט וועגין דרים האט אויף אלע גרואיט דר רוח הטומאה אונ וויל גאט ליבט זיין פאלק אונ הט גגלוסט צו ריאן ביי זיי דרום האט ער גמכט עס זאל זיך ביווייזין נגעים אונ די הייזר פון ארץ ישראל בשעת יודין זענין ארייון גקומן דרטין אין וויל מען האט גמוזט צוא ברעכן דאס בנין אין צו רעכט מאכן פון דר נייע נאר מיט אנדרי. מטריאל ווי דר. דין איז דא האט שון דר יוד בוודאי גטראכט לשם קדושת אונ דאן הט די שכינה

כוכב מיעקב

זיי ישראל אז גאר קיין עוולות קיין רשעות טון זיי נישט חייסן זיי יעקב. אבר עמלק איז בטבע מיט מדות רעות מיט רשעות דורך זייא ווערן די יודן נתעלה חטשו בבחינת יעקב ער איז נישט בתכלית השלימות. נאר זייערי מדות ברענגין נישט אז מען זאל זיי נאך ליב הבן נור הש"ית טוט חסדים מיט זיי אונ בווייזט זיין ליבשפט חטשו צו יעקב דאס זגט הש"ית (הלא אח עשו ליעקב) אונ תענוגי העולם הזה שלא לשם שמים זענן זיי ביידו גלייך ווי ברידר פון דעסט וועגן הב איך ליב יעקב חטשו עשו הב איך פיינד : (וקראו להם גבול רשעה) על פי משל אזו ווי ביי איטליכן בעל הבית איז פר הנדן איין כלי מיוחד ארין צו טון דארט אלע מיסע זאכון אונ

וכי־תגישון עור לזבח אין רע וכי תגישו פסח וחלה אין רע הקריבהו נא
לפחתך הירצך או הישא פניך אמר יהוה צבאות: ועתה חלו־נא פני־אל
ויחננו מידכם היתה זאת הישא מכם פנים אמר יהוה צבאות: מי גם־בכם
ויסגר דלתים ולא־תאירו מזבחי חנם אין־לי חפץ בכם אמר יהוה צבאות
ומנחה לא־ארצה מידכם: כי ממזרח־שמש ועד־מבואו גדול שמי בגוים
ובכל־מקום מקטר מגש לשמי ומנחה טהורה כי־גדול שמי בגוים אמר יהוה
צבאות

פירוש ע"ם

דר מיט האט איר כהנים מבזה געוועזן דאס ברוט פון מיין מזבח וכי אונ אז איר טוט געקענן אבליגדן קזבוח צו שעכטין אז איר זייט פר מיר מקריב אבליגדע בהמה פר אקרבן אין רע איז דען דאס ניט אביזע זאך פון איך וכי אונ אז איר מאכט גינעהגן פר אקרבן אהינקעדיגע בהמה אדער אקראנקע אין רע איז דאס ניט אביזע זאך פון איך הקריבהו גנעהן נאר אוועקן צו דיין שרדה אונ זעה הירצך אוב ער וועט דיך באוו ליגען או הישא פניך אוב ער וועט פר טראגען דיין פנים, דען צו אשרה מוז מען אוך ארעבטען מיין שקען ניט קיין בקינדן אדר אהינקעדיגן גוא זאגט דער נביא ועתה אונ יעצט איר כהנים וס איר טוט דם שלעכין ווי זאל דאס אוך גיין אוף אייער הארצן איר זאלט זיין דיא שלוחים פון די ישראל חלו אז איר זאלט בעטן פר גאט אונ אז ער זאל אונז רייט זעלגן פאר וואר מידכם היתה זאת פון אייער האנד איז דם ביין געווען הישא קאן דען דאס זיין אז ער זאל פר געבן פון איך אייער גבעט אמר יי' צבאות אזו האט גזאגט גאט וואס הערשט איבער אלע הערשאפט מי גם בכם ווער איז אוך צווישען איך דיה הקנאי עס זאל איף שטיין אנטשטער מיטנקיש פון איך ויסגר דלתים אונ זאל פר שליסן די טירען פון דעם בהמיק איר זאלט דארפען ניט ברענגן די אום ווירדיגע קרבנות ולא אונ איר זאלט ניט אן צינדן אוף מיין מזבח אומזיסט אומגילטיגע קרבנות וס וועט מיר ניט מרוצה איך ליד איך ניט אמר יי' צבאות זאגט גאט ומנחה אונ קיין מנחה וועל איך אוך ניט בווילגען פון אייער האנד כי דען ממזרח שמש פון דר זייט וס די זונן הייבט אן צו שיינן דס איז מזרח זייט ועד מבואו אונ ביז מערב זייט וס זי גייט דארט אונטער גדול איז גרוס מיין נאמען צווישן די פעלקר ווי זאגן איך ביין אגאט

בוד קדושים

שון אריין גטרעטן אוף יענע שטעלי ווארים ווען דס וואלט נאר גוועזן איבר דם טעם אליין וואס דר רבנן האבן גזאגט כדי די ישראל זאלין נאר נסינגן די פר באריגע אוצרות פון די שבעה אומות ווארים הט מען נמיזט אם בואן מיט אנדרי שטיינר אין אנדרי ערד אין ניט מיט די זעלביגי ווי עס שטייט דרטין ולקחו אבנים אחרות וגו' ועפר אחר יקח דרייבר ווען מען הייבט אן אבגן מיז מען זאגין בפירוש אז מען טוט דאס נאר כדי דר פון זאל עטוואס ארום קומן אריין ענגין צוא עבודת הש"ית אבר ווען ניט רואן דרטין די חיצונים אינ אין דם הויז טרעפט לסוף כמה סבות רחמנא ליצלן אוף דם איז גזאגט הוי בונה ביתו בלא צדק ווייל צו דם ווס בועט זיין הויז ניט מיט גרעכטיקייט אונ אן קדושה. אבר אוף דם ווס ער דר מאנט תיכף דם נאמין פון הש"ית זאגט דר פסוק וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא דס הייסט ווען די ווערט דר מאנין דם נאמין פון הש"ית ביי דיין וואנונג דאן ווערסטו זיין זיכער פון אסבה אונ אין דיין גצעלט וועט תמיד זיין שלום. מיר גפינן יעקב אבינו ע"ה ווס ער הט נטון הט ער אוף אלעם דר מאנט דם הייליגן נאמין פון הקב"ה דען אז ער הט גברכט די זיסי שפייז פר יצחק הט ער תיכף גזגט כי הקרה ה' אלהיך לפני גאט ב"ה האט מיר צו גשיקט דר פאר האט אים הקב"ה גליבט אין האט בקומן די ברכות פון זיין פאטר יצחק אונ הש"ית איז געווען מיט אים אונ מיט אלי זיינע קינדר אבר זיין ברידר עשו ער הט ניט דר מאנט זיין הייליגן נאמין דריבר זאגט הש"ית אהבתי אתכם וגו' ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי דם עשו דב איז פיינט:

פתח ר' יוסי האט אן גהובן דרשנין בן יכבד אב ועבד אדוניו דאס טייטש אזוי מיז אם זעהן כבוד זיין פאטער אז עס איז גשריבן כבד את אביך דאס הייסט ער מיז אים היטן אוב מיט עסין אונ טרינקן אין מיט אלין זיס אים פאדרט דם איז גרעכט ווען דר פאטר לעבט אבר אז ער איז גשטארבן וועסטו מיינן אז מען איז פטור פון מצות כבוד אב. זאג איך דיר ניין דאפקעט איז מען נאך מער מחויב אונ מיט ווס פאר איין אופן קען מען דאן מקיים זיין כבוד אב נאך די טויט איז ער איז מבזה זיין פאטער פאר לייטן אוף דר וועלט דמי אלו דר מאגן אים צו ביין אין שאנדי דאס ער האט אים

צְבָאוֹת׃ וְאַתֶּם מְחַלְּלִים אוֹתוֹ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן אֲדֹנָי מְגֹאָל הוּא וְנִיבוֹ נִבְזֶה
אָכְלוֹ׃ וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְּלָאָה וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם
גָּזוּל וְאֶת־הַפִּסֵּחַ וְאֶת־הַחוֹלֶה וַהֲבֵאתֶם אֶת־הַמִּנְחָה הַאֶרְצֶה אוֹתָהּ מִיֶּדְכֶם
אָמַר יְהוָה׃ וְאָרוּר נוֹכֵל וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְנֹדֵר וְזֹבֵחַ מָשְׁחָת לַאדֹנָי כִּי מֶלֶךְ
גָּדוֹל אָנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּשְׁמִי נוֹרָא בַגּוֹיִם׃ וְעַתָּה אֲלֵיכֶם הַמִּצְוָה הַזֹּאת
הַכֹּהֲנִים׃ אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ וְאִם־לֹא תָשִׂימוּ עַל־לֵב לָתֵת כָּבוֹד לִשְׁמִי אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת וְשִׁלַּחְתִּי בָכֶם אֶת־הַמְּאֵרָה וְאָרוֹתִי אֶת־בִּרְכוֹתֵיכֶם וְגַם אָרוֹתִיהָ
כִּי אֵינְכֶם שָׂמִים עַל־לֵב׃ הִנְנִי גֹעֵר לָכֶם אֶת־הַזֶּרַע וְזֵרִיתִי פֶרֶשׁ עַל־פְּנֵיכֶם

פרש

פירוש ע"ם

איבער אלע געטער ובכל מקום אונ אין אלע ערטער מקטר ווערט גדעמפט אונ גינעהנט פון מיינט וועגין אפילו דיא עובדי כוכבים זענין מנדב קרבנות פון מיינט וועגין ומנחה טהורה אונ עס איז גלייך ווי זיי וואלטן מקריב געווען אריינעם קרבן מנחה כי גדול שמי בגוים ווארום דורך אייך איז מיין נאמן גרוס צווישן די פעלקר אמר זאגט גאט דער הער פון אלע הערשאפט ואתם מחללים אותו אונ איר מאכט איהם פר אום היילגן מיט זיין נאמן ווייל איר זאגט דר טיש פון גאט דער מזבח איז אומווירדיג וניבו אונ זיין רייד וואס איר רעט אויף אים זאגט איר תמיד נבזה זיין עסין וואס מיר עסין פון אים איז מבוזה ואמרתם אונ איר זאגט מיר האבען גיבראכט אמאגערי בהמה פר אקרבן ווארום מיר זענען ארומע לייט והפחתם אונ דרום מאכט איר מיין מזבח טרויעריג . רש"י שרייבט עס וואלט גידארפט שטיין אותי איר מאכט מיך טרויעריג נאר פון גאטס כבוד וועגן שטייט אותו אמר אזו זאגט דר הער פון אלע הערשאפטין אונ ווידער מאכט איר טרויעריג מיין מזבח והבאתם אונ איר טוט ברענגען אנגעזלתע בהמה ואת הפסח אונ אהינקעדיגע ואת אונ אקראנקע והבאתם אונ איר ברענגט מיט אקרבן מנחה מען זאל זיי מקריב זיין הארצה איז דען רעכט אז איך זאל דאס בוויליגן פון אייערע הענד אמר יי' זאגט גאט וארור פר שאלטן זאל ווערן נוכל דער וואס טראכט פאלשקייט פר מיר צו זאגן איך האב ניט קיין בעסרי בהמה ויש אונ דער אמת איז עס איז דא אין זיין סטאדע אזו אזכר וואס ער איז ווערט מען זאל אים מקריב זיין פר אקרבן עולה ונודר אונ ער איז מנדר אונ אזו אבהמה וואס זיא הט אמום שעכט ער פון גאטס וועגן אונ איר דארפט אזו ניט טון כי ווארום איך בין אגרויסער מלך אמר יי' צבאות זאגט גאט צבאות ושמי נורא בגוים אונ מיין נאמן איז פארכטיג צווישן דיא פעלקר : ועתה אונ יעצט ביי אייך כהנים איז דיא מצוה איר זאלט אכטונג געבען מען זאל ניט מקריב זיין אזעלכע קרבנות : אם לא תשמעו אוב איר וועט ניט צוא הערין ואם אוב איר וועט אייך ניט נעמן אין אכט לתת כבוד לשמי צו געבן כבוד צוא מיין נאמען אמר יי' צבאות זאגט גאט צבאות ושלחתי אונ איך וועל אין אייך שיקן דאס מינערונג וארותי אונ איך וועל שעלטן אייער בענטשונג דיא תבואה מיט די פירות וואס דארף געבענטשט ווערן וועל איך פלוכן וגם ארותיה אונ איך וועל באלד שעלטען איך בדארף ניט ווארטן אויף אתנאי ביז איר וועט ניט צוא הערין כי ווארום איך וויים איר וועט

בוודאי

סוד קדושים

שלעכט דרצוגן אונ הט גלאזט איין רשע אויף דר וועלט דיא זעלביגי אויף יענער וועלט ליידט ער גרוסי ענוים איבער זיינע מעשים רעים. אבער ווען דר זון גייט אין גוטין וועג דא האט דר פטור כבוד פון אים אויף דר וועלט אין בפרט אויף יענער וועלט הקב"ה הט אויף אום חס אונ הייסט אים ארויף זעצין אויף איין טייערי שטיל בזכות זיין זון. בן יכבד אב איז גמיינט אזו אזון ווי ר' אלעזר

כוכב מיעקב

דם שטייט אונ אמקום מיוחד אונ אז עס ווערט פיל ווארפט מען ארויס מחוץ לעיר. אזו איז אדום דוא כלי וואס דם שלעכטס פון די גנצי וועלט זמלט זיך צו נויף אויף זיי אונ ביי אדום איז דם מקום מיוחד אונ דם שלעכטס וואס אצדיק טוט אמאל על פי מקרה ניט הלוית איבר אויף דעם רשע גמור אין דר צדיק בלייבט ריין אזו ווי עס שטייט (ונשא — השעיר עליו את כל עונותם וגו') :

פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם וְנָשָׂא אֶתְכֶם אֵלָיו: וִידַעְתֶּם כִּי שִׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֵת הַמִּצְוָה הַזֹּאת
לִהְיוֹת בְּרִיתִי אֶת־לֵוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: בְּרִיתִי ׀ הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם
וָאֶתְּנֵם־לוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נִחַת הוּא: תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ
וְעַוְלָה לֹא־נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן:
כִּי־שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ־דַעַת וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ יְהוָה־צְבָאוֹת הוּא:

פירוש

בוודאי ניט אבט נעמן מיך צו הערין: הנני איך וועל אן שרייען אונ פר דארבן צו אייך דאס זייאונג וזרעתי אונ איך וועל פר שפרייטן מיסט אויף אייער פנים וואס פר אמיסט פרש חגיכם דאס מיסט פון אייערע קרבנות וואס איר זענט מקריב אום יום טוב ונשא אונ דס מיסט וועט אייך טראגן צוא זיך איר וועט אוך אזו פיל חשוב זיין אזו ווי דס מיסט: וידעתם אונ איר כהנים זאלט וויסן אז איך שיק אייך די מצוה אז איר זאלט ניט מקריב זיין אזעלכי קרבנות להיות איך וויל אז איר זאלט זיין אין דעם ברית (בונד) וואס איך האב פר שלאסן מיט שבט לוי אמר יי צבאות זאגט גאט צבאות: בריתי היתה אתו איך האב מיט אים געמאכט א ברית געווען החיים והשלום ער זאל לעבן אונ עס זאל צוא אים זיין שלום ווי גאט האט געזאגט צוא פנחס (הנני נותן לו את בריתי שלום) ואתנם אונ איך האב אים געגעבן ער זאל מקבל זיין די תורה מיט פארכט ויראני אונ ער האט זיך געפארכטן פר מיר ומפני אונ פר מיין נאמן האט ער מורא

רד"ק

נחאט: תורת אמת ווארהאפטיגע תורה איז געווען אין זיין מול ועולה אונ אום רעכט איז ניט געווארן געפונען אין זייני ליפען בשלום אהרן אונ אלעזר אונ פנחס איז מיט מיר געגאנגען מיט שלום אונ מיט רעכט פארטיקייט ורבים השיב מעון אונ ביי דעם עגל האבן זיי אפ געהאלטען נאכין שבט לוי פון זינד: כי ווארום די ליפצן פון דעם כהן דארפן היטען דס וויסענשאפט פון דר תורה פר וואס, ותורה ווארום די לייט ווילן פון זיין מול צו לערנען תורה דיא כהנים זאלין פסקינען איסור והיתר ווארום עס שטייט אין פסוק (יורו משפטיך ליעקב) דס איז טייטש שבט לוי זאלן לערנין די דינים צו די קינדער פון יעקב כי מלאך יי צבאות היא ווארום דער כהן איז א שליח פון גאט דער כהן איז גלייך צו דיא מלאכי השרת וואס זיי דינין פר גאט דער כהן דינט פאר גאט אין קדשי קדשים איבער דעם דארפין די כהנים שטארק היטען מצות:

סיד

בבני שמעון וואס פון אים האט ר' שמעון בן יוחאי געגינג כבוד נחת בעוה"ז ובעולם הבא נאך מער וואל אין די צדיקים וואס זענין זוכה צו הייליגי קינדער אונ

קדושים

שטאמין ארוס פון אהייליג ארט אויף זיי זאגט דר פסוק כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה':

ענין יציאת צדיק מן העיר

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. יעקב איז ארוס געגאנגען פון באר שבע אין איז געגאנגען צוא חרן. דער מדרש תנחומא זאגט אויף יעקב זאגט דער פסוק כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך. גאט האט געבאטן זייני מלאכים פון דיינעט וועגן זיי זאלין דיך היטן אין דיינע אלע וועגין. ר' מאיר זאגט דער מענטש וואס הט געטאן איין מצוה גיט אים גאט איין מלאך ער זאל אים היטין. אויב ער האט געטאן צווי מצות גיט אים גאט צוויי מלאכים זיי זאלין אים היטין. און אויב ער האט געטאן פיל מצות גיט אים גאט פיל מלאכים זייא זאלין אים היטין. פון וואס זאלין זיי אים היטין פון שדים אין מזיקין. און מיט יעקב אבינו הט אין הקב"ה געשיקט פיל מלאכים זיי זאלין אים היטן אין וועג: ויצא יעקב מבאר שבע. יעקב איז ארוס געגאנגען פון באר שבע. רש"י זאגט אז דער צדיק גייט ארויס פון

אַשְׁטָאט מַאכְט דָאס אַצַייכֶען . וָוארִים דָאס זֶעהְן מִיר יֶעדִיר שְׁטָאט וָואס אִין אִיר וואהְנְט אַצַדִּיק זֶענִין דִיא מֶענְשִׁין פוּן דִיא שְׁטָאט פְּרוּמֶער וִויא דִיא מֶענְשִׁין פוּן דִיא שְׁטָאט וָואס אִין אִיר וואהְנְט קֵיין צַדִּיק . וִויא דֶער מדרש זָאגְט לְמָשָׁל אֵיינֶער גֵייט אַרַיין אִין אַקְרָאם וָואס אִין אִיר וֶוערְט פַאר קוֹיפְט בְּשָׂמִים . אֲפִילוּ עֶר הָאט פוּן דִיא בְּשָׂמִים גָאר נִיט גִינוּמֶען. פוּן דֶעסְט וֶועגִין הָאט עֶר אִין זִיךְ אַיין גִזַאפְּט דֶעם גִיטִין אִין גִשְׁמַאקִין רֵיחַ פוּן דִיא בְּשָׂמִים אִיז דֶער מֶענְשׁ וָואס אִיז גִיוֶוען אִין אַגַארְבַּארְנֶיע אֲפִילוּ עֶר הָאט פוּן דִיא גַרְבַּארְנֶיע גָאר נִיט גִינוּמֶען פוּן דֶעסְט וֶועגִין הָאט עֶר אִין זִיךְ אַרַיין גִצוֹגֶען דֶעם שְׁלֶעכְטִין רֵיחַ פוּן דִיא גַרְבַּארְנֶיע אַזוֹי אִיז קֶענִין דִיא מִדּוֹת אִין פְּרוּמְקַייט פוּן דִיא מֶענְשִׁין. דֶער מֶענְשׁ וָואס אִיז שְׁטֶענְדִיג מִיט צַדִּיקִים אֲפִילוּ עֶר אִיז נִיט אַזוֹי פְּרוּם וִויא דֶער צַדִּיק. אָבֶּער אַבִּיסֶעל פְּרוּמְקַייט אִין אַבִּיסִיל גִיטֶע מִדּוֹת הָאט עֶר אִין זִיךְ אַיין גִזַאפְּט אִין דֶער מֶענְשׁ וָואס אִיז שְׁטֶענְדִיג מִיט רְשָׁעִים אֲפִילוּ עֶר אִיז נִיט גִוָוארִין אַזוֹי אַרָשָׁע וִויא זַיי זֶענִין פוּן דֶעסְט וֶועגִין הָאט עֶר שׁוֹין אִין זִיךְ אַיין גִזַאפְּט פִיל אַפִּיקוֹרְסִית אִין שְׁלֶעכְטֶע מִדּוֹת . דְרִיבֶּער דַארְף יֶעדִיר יוּד זֶעהְן עֶר זָאל וואנִין אִין אַזוֹ אַשְׁטָאט וָואס אִין אִיר וואהְנְט אַצַדִּיק דָס מֵיינְט מֶען אַלִי מֶענְשִׁין פוּן דֶר שְׁטָאט זָאלִין אַרַיין נֶעמִין אַצַדִּיק אִין זֵייעֶר שְׁטָאט אִין זָאלִין אִים גֶעבִּין פַּרְנָסָה עֶר זָאל פִירֶען דִיא שְׁטָאט מִיט זַיין פְּרוּמְקַייט אִין יֶעדִיר יוּד דַארְף זֶעהְן עֶר זָאל וואהְנִין צְווִישֶׁען שְׁכֵנִים צַדִּיקִים. אִין עֶר זָאל עֶפְּטֶערְס פָאהְרִין צוּא אַצַדִּיק אוֹיף אַצַייט לַאנְג עֶר זָאל זֶעהְן זַיין פִירוּנְג אִין עִנְיָנִים פוּן תּוֹרָה אִין מִצְוֹת . אַזוֹ וִויא עֶס אִיז גִיוֶוען אַמִּצְוָה אִין דֶער תּוֹרָה וֶוען דָאס בֵּיהמ״ק אִיז גִשְׁטַאנִין מֶען זָאל דְרַייא מָאל אִין יָאר קוּמִין גִזֶעהְן וֶוערִין אִין בֵּיהמ״ק . דֶער מֵיינוּנְג פוּן הקב״ה אִיז גִיוֶוען אַז אַיוּד וֶועט קוּמִין אִין בֵּיהמ״ק אִין עֶר וֶועט זֶעהְן דִיא הֵיילִיגְקַייט פוּן דִיא כֹּהֲנִים אִין לְוִיִּם אִין דִיא הֵיילִיגְקַייט פוּן בֵּיהמ״ק אִין פוּן דִיא נְבִיאִים אִין פוּן כֹּהֵן גָּדוֹל . וֶועט אַיין גִוָוארְצִילְט וֶוערִין בַּיי אִים אִין הַארְצִין יִרְאַת שָׁמַיִם . וִויא יַעֲקֹב אָבִינוּ הָאט גִזָאגְט מַה נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה . וִויא פִירְכְטֶערְלִיךְ אִיז דָאס אָרְט אַז אוֹיךְ מִיר אִיז גִיפַאלִין אַזוֹ אַמּוֹרָא . אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים . דִי מוֹרָא אִיז גָאר וַוייל דָאס אָרְט אִיז הֵיילִיג אוֹיף דֶעם אָרְט וֶועט אַמָאל שְׁטֵיין דָאס בֵּיהמ״ק . אִין וַוייל יֶעדִי הֵיסֶע זַאךְ וֶוערְט אָפּ גִיקִיהְלְט וֶוען דָאס וֶוערְט צִי גִינִימֶען פוּן פַייעֶר דְרִיבֶּער הָאט הקב״ה גֶהֵייסִין דְרַייא מָאל אִין יָאר זָאל מֶען קוּמֶען אִין בֵּיהמ״ק . אַז דִיא יִרְאַת שָׁמַיִם וֶועט אַבִּיסִיל אָפּ גִקִיהְלְט וֶוערִין זָאל מֶען צַדִּיק הֵייס מַאכִין דָאס זֶעלְבִּיגִי אִיז בַּייא דֶעם צַדִּיק דִיא שְׁכִינָה וָואס רִיהְט אוֹיף דֶעם צַדִּיק גִיט אַמּוֹרָא אוֹיף דִיא אַלֶע מֶענְשִׁין וָואס קוּמִין צוּ אִים אִין וִוילֶען פוּן אִים לֶערְנִין יִרְאַת שָׁמַיִם אִין אֲפִילוּ וֶוען דֶער צַדִּיק גֵייט אַוֶועק פוּן דִיא שְׁטָאט אִין אַיין אַנְדֶערִי שְׁטָאט. פוּן דֶעסְט וֶועגִין אִיז אִין דִי עֶרְשְׁטִי שְׁטָאט צוּ דֶער קֶענִין אַז אִין אִיר אִיז אַמָאל גִיוֶוען אַצַדִּיק וַוייל דִי פְּרוּמְקַייט אִין דִי גִיטֶע מִדּוֹת וָואס עֶר הָאט אִין זַיי אַיין גִוָוארְצִילְט וֶועגִין נָאךְ נִבְלִיבִּין בַּיי זַיי . דְרִיבֶּר זָאגְט רש״י שֶׁיְּצִיאַת צַדִּיק מִן הַמָּקוֹם עוֹשָׂה רוֹשֶׁם . מֶען מֵיינְט אֲפִילוּ דֶער צַדִּיק אִיז אַוֶועק גִגַאנְגִין פוּן דֶעם אָרְט . פוּן דֶעסְט וֶועגִין אַצַייכִין אִיז גִבְּלִיבִּין אַז אִין דִי שְׁטָאט אִיז גִיוֶוען אַצַדִּיק :

י וּנְפַק יַעֲקֹב מִבְּאֵרָא דְשָׁבַע וַאֲזַל י וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ
לחרן חרנה

ת״א ויצא יעקב מבית הלבאה דשבע ... [illegible] לחרן :

בעל הטורים

ויצא יעקב י״א פרשה זו סתומה (שאין בכל התורה לא פתוחה ולא סתומה) כטעם לפי שיצא בסתר וברח

רש״י

(י) ויצא יעקב · על ידי שבשביל שרעות בנות כנען בעיני יצחק אביו הלך עשו אל ישמעאל הפסיק הענין בפרשתו של יעקב וכתיב וירא עשו כי ברך ונומר ומשנמר חזר א לענין הראשון : ויצא . לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה ב ולמה הזכיר יציאתו אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם ג שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה ד הוא זיוה הוא הדרה יצא משם פנה הודה ה פנה זיוה פנה הדרה וכן [רות א] ותצא מן המקום ו האמור בנעמי ורות : וילך חרנה ·

שפתי חכמים

א קצ״ם פי׳ מתחלה ק״ל למה חזר וכו׳ ויצא יעקב ובלא כבר כתיב וישלח יצחק את יעקב וגו׳ ותי׳ ע״י שהפסיק בפרשתו של יעקב בענין עשו ונתן הטעם למה הפסיק שבשביל וגו׳ ובשבילים שנת הפסקה שב לבשלים שנת בחזרה ואחר ומשנמר וכו׳ ע״ש : ב דהא כתיב וילך פדנה ארם ולא כי קודם לכן ויצא יעקב אלא שכיון שהלך פדנה ארם ודאי יצא מבאר שבע וא״כ פ״כ לא היה צריך לכתוב אלא וילך : ג דהוי כאלו נכתב שתי יציאות ויצא יעקב וגם וילך חרנה אלא אחד שיצא גופו ואחד שיצא זיוה הדרה הודה(רא״ם)וכו׳ עליו מהרש״ל ופירושו דלא כפי׳ כה״ר דפי׳ מדכתיב ויצא ולא כתיב ויצאו שהרי נתלים ובאר הבהמות נתי יצאו אלא מגיד לך שפנה זיוה וכו׳. ונ״ל דצריכים לדברי הרא״ם ולדברי כה״ר וכוונת הפסוק מדכתיב ויצא וגם וילך יהירא הוא אלא מגיד הוא יצא ולא אחר ואח״כ הקשה ובלא נתלים נ״כ יצאו אלא שבהוא יצא אז פנה הודה וזיוה וכו׳ ולא כספי׳ אחר יוצא עכ״ל : ד ר״ל כשעוד שהצדיק בעיר האנשים והעם נ״כ צדיקים לפי שמתביישין מן הצדיק וגם הוא מוכיחן : ה ר״ל העם שבעיר עושין עבירות· ואין להקשות והא יצחק סדיין נשאר בעיר כבר תירצו בכ״ר אינו דומה לזכות של צדיק אי׳ לזכות של ב׳ צדיקים : ו וקשה דהכא הבית רחוב מבחם לכאן והתם גבי נעמי

בית דוד

(י) (וַיֵּצֵא יַעֲקֹב) . זָאגְט רש״י (עַל יְדֵי שֶׁבִּשְׁבִיל שֶׁרָעוֹת בְּנוֹת כְּנַעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו) ווייל עֵשָׂו הָט גְזֶעהְן אַז זַיין פָאטֶר יִצְחָק הַאלְט פַר שְׁלֶעכְט דִי טֶעכְטֶער פוּן כְּנַעַן דְרִיבֶּר (הָלַךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל) אִיז עֵשָׂו גְּגַאנְגֶען צוּ יִשְׁמָעֵאל (אוּנ הָט גְנוּמֶען זַיין טָכְטֶער פַר אַ ווייב)(הִפְסִיק הָעִנְיָן בְּפָרָשָׁתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב) הָט מֶען אוּנ מִיטֶען אוֹיף גְהֶערְט צוּא שְׁמִיסֶן פוּן יַעֲקֹב (אוּנ מֶען הָט גְשְׁמִיסְט פוּן עֵשָׂו) (וּכְתִיב) ווי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (וַיַּרְא עֵשָׂו. כִּי בֵרַךְ וגו׳) עֵשָׂו הָט גְזֶעהְן ווי יִצְחָק הָט גְבֶּענְטְשְׁט צוּ יַעֲקֹב אוּנ הָט אִים גְבָּאטְן עֶר זָאל נִיט נֶעמֶן אַ ווייב פוּן דִי כְּנַעֲנִישֶׁע טֶעכְטֶער (וּמִשֶּׁנִּגְמַר) אוּנ ווי מֶען הָאט אוֹיסְגֶעהֶרְט צוּא שְׁמִיסֶן פוּן עֵשָׂו (חָזַר לְעִנְיַן הָרִאשׁוֹן) הָאט מֶען צוּרִיק אָנְגֶעהוֹיבֶּן שְׁמִיסֶן פוּן יַעֲקֹב. דְרִיבֶּר הֵייבְּט מֶען אָן פוּן אָנְהֵייב וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע. יַעֲקֹב אִיז אַרוֹיס גְגַאנְגֶען פוּן בְּאֵר שָׁבַע אוּנ אִיז גְגַאנְגֶען אִין חָרָן י) : (וַיֵּצֵא). זָאגְט רש״י (לֹא הָיָה צָרִיךְ לִכְתּוֹב אֶלָּא וַיֵּלֶךְ יַעֲקֹב חָרָנָה) דֶר פָּסוּק הָאט נָאר גְדַארְפְט שְׁרֵייבֶּן יַעֲקֹב אִיז גְגַאנְגֶען אִין חָרָן. (וְלָמָּה הִזְכִּיר יְצִיאָתוֹ) צוּ ווָס דַארְף דֶר פָּסוּק דֶרְצֵיילֶן אַז עֶר אִיז אַרוֹיס גְגַאנְגֶען פוּן בְּאֵר שָׁבַע (אֶלָּא מַגִּיד שֶׁיְּצִיאַת צַדִּיק מִן הַמָּקוֹם עוֹשָׂה רוֹשֶׁם) נָאר דֶר פָּסוּק זָאגְט אוּנְז אַז אַ צַדִּיק גֵייט אַרוֹיס פוּן אַ אָרְט מַאכְט זַיין אַרוֹיס גֵיין אַ צֵייכֶן. מֶען דֶרְקֶענְט אִין שְׁטָאט אַז דֶר צַדִּיק אִיז פוּן אִיר אַרוֹיס גְגַאנְגֶען (שֶׁבִּזְמַן שֶׁהַצַּדִּיק בָּעִיר) אִין דִי צֵייט ווָס דֶר צַדִּיק אִיז אִין שְׁטָאט (הִיא הוֹדָהּ הִיא זִיוָהּ הִיא הֲדָרָהּ) אִיז עֶר דִיא שֵׁיינְקֵייט פוּן שְׁטָאט (יָצָא מִשָּׁם) אַז דֶר צַדִּיק אִיז אַרוֹיס גְגַאנְגֶען פוּן שְׁטָאט (פָּנָה הוֹדָהּ פָּנָה זִיוָהּ פָּנָה הֲדָרָהּ) אִיז אַוֶועק גְגַאנְגֶען דִי שֵׁיינְקֵייט פוּן שְׁטָאט (וְכֵן וַתֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם הָאָמוּר בְּנָעֳמִי וְרוּת) ווֶען נָעֳמִי מִיט רוּת זֶענֶען אַוֶועק גְגַאנְגֶען פוּן דֶם אָרְט ווָס זֵיי זֶענֶען דָארְטֶן גְוֶועז. דֶעֶר אַוֶועק גֵיין הָט אוֹיךְ גְמַאכְט אַ צֵייכֶן עֶס אִיז גְוֶועזְן צוּ דֶרְקֶענֶען אַז דִי צְווֵיי צַדְקָנִיּוֹת זֶענֶען אַוֶועק גְגַאנְגֶען פוּן דֶם

פירוש רד״ק

י **ויצא** (יעקב וגו׳ וילך חרנה) כן היא מנהג הכתוב לקחת תחלת הדברים וסיפם ומניח אמצעיתם וכן ויקם וילך אל ארם נהרים (ב״ר י׳) ולא הלך ביום אחד. וכן צמח בלי יעשה קמח (הושע ח׳) והניח

פירוש לתורת אלהים

(י) וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע אוּנ יַעֲקֹב אִיז אַרוֹיס גְגַאנְגֶען פוּן בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה אוּנ עֶר

משלי יהודה

דֶר מְדְרָשׁ זָאגְט אוּנ פָּרָשַׁת וַיֵּצֵא עֶס שְׁטֵייט אִין תְּהִלִּים (אֶשָּׂא עֵינַי וגו׳) יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט אֱלִיעֶזֶר

ספר הישר

וַיֵּצֵא אוּנ יַעֲקֹב אִיז אַרוֹיס גְגַנְגֶען פוּן בְּאֵר שָׁבַע אוּנ אִיז גְגַאנְגֶען קֵיין חָרָן אוּנ אִיז גְקוּמֶען בִּיז אִין בארץ

(י) **הערה** ויצא יעקב. ואנג רש״י אין יצוא ... [illegible] ... אין אירוס גגאנגין פון באר שבע. ער איז דאך פון לאנג ארוס גגאנגין פון באר שבע ... [illegible] ... נעמין א ווייב פון דיא כנעניטע טעכטער. ... [illegible] ... [ונתאלגנ] וויאס זיין ... [illegible]

חרנה: יא ויפגע במקום וילן שם להרן: יא וערע באתרא ובת תמן ארי כי

רשב"ם

(י) ויצא וילך חרנה הלך לצד חרן: (יא) ויפגע במקום. אירע לו דרכו במקום אחד חוץ מעיר לוז. כי בא השמש ולא הי' לו פנאי ליכנס בעיר ביום. כדאמר רב יהודה לעולם יכנס אדם בכי טוב

בעל הטורים

ההכנה. לעיל מיניה כתיב לו לאשה וסמיך ליה ויצא יעקב שיצא ליקח אשה: ויצא יעקב מבאר. בגי' פנה זיוה הודה הדרה: יעקב מבאר שבע. ס"ת עבר שנטמן בבית עבר. ויצא יעקב מבאר שבע. ס"ת ארבע. מבאר שבע ס"ת ע"ר ושי"ן של שבע עשר. שי"ד שנים נטמן בבית עבר: מבאר שבע. ר"ת שם שנים. ג"פ כתיב מקום בפסוק רמז לג' רגלים שיעלו בנין למקום

רש"י

ויצא נטמן בבית שם: וילך. בנימ' בו ביום: (יא) ויפגע במקום. יצא ללכת ז לחרן: (יא) ויפגע במקום. לא הזכיר הכתוב באיזה מקום ח אלא במקום הנזכר במקום אחר הוא הר המוריה שנא' בו וירא את המקום מרחוק: ויפגע. כמו [יהושע טז] ט ופגע ביריחו ופגע בדבשת (ברכות כז) ורבותינו פירשו ל' תפלה י [ירמיה ז] כמו ואל תפגע בי ולמדנו שתקן תפלת ערבית ושנה הכתוב ולא כת' ויתפלל ללמדך כ שקפצה לו הארץ כמו שמפורש בפרק גיד הנשה [חולין צ"א]:

שפתי חכמים

ורות מביא ראיה מכאן. וי"ל דאי לא הביא ראיה מהתם הייתי אומר דלתא שתי יציאות האמורים כאן בא לאשמעי' דאחד יציאת גופו ואחד יציאת ממונו ולכך וכקרו שיצאו עמו לכך צריך להביא ראיה מהתם שיציאת צדיק עושה רושם כמו שפי' הכא דהתם א"א לפרש על יציאת ממונם דהא התם אמרה וריקם השיבני ש"מ שלא הי' לה שום ממון והתם מביא ראיה מהכא דאי מהתם ה"א דוקא התם עושה רושם משום שלא נשאר שום צדיק זולתם אבל במקום צדיקים מנ"ל דעושה רושם משו"ה מביא ראיה מהכא דהא נשארו יצחק ורבקה ואפ"ה עשה רושם יציאת יעקב וק"ל (ע' בצד"ל ושם האריך מאוד ליישב זה): ז דק"ל וילך חרנה משמע שבא לחרן וזה א"א שהרי אח"כ כתיב ויפגע במקום וזה הי' קודם ביאתו לחרן ודוחק לומר שיהי' וילך כמשמעו שבא לחרן ואח"כ שב לבאר מה שפגע לו בדרך כי אין זה דרך המקרא לכן פי' יצא ללכת: ח דק"ל והלא בא הכתוב לפרש ולא לסתום ואכתי אינו מפרש באיזה מקום ל"פ במקום וכו': ט שפי' ל' תניה ולא פגיעה: י פי' ויפגע במקום בהקב"ה שקראו מקום ע"ש שהוא מקומו של עולם (רא"ם): כ דבשלמא ואל תפגע בי פי' אל תגע בי להפליר אבל אלל הקב"ה לא שייך למימר הכי א"כ קשה למה שינה וכו'. (מהרש"ל) אלא שלכך כתיב ויפגע שהוא נמי ל' פגישה כדי שתלמוד ממנו ג"כ קפילת הדרך ואי הוה כתיב ויפגוש לא הייתי לומד ממנו תפלה לכך כ' בפסיק

בית דוד

ארט: (וילך חרנה). זאגט רש"י (יצא ללכת לחרן) יעקב איז ארום גגאנגן פון באר שבע ער זאל גיין אין חרן. נאר נאך גיט באלד (ווארום פריער איז ער גגאנגן צו שם ועבר אונ איז דארט גוועזן פירצעהן יאר נאך דעם איז ער גגאנגן אין חרן: (יא) (ויפגע במקום). ער הט באגעגינט דם ארט. זאגט רש"י (לא הזכיר הכתוב באיזה מקום) דר פסוק האט גיט דר מאנט וועלכן ארט ער האט בגעגינט (אלא במקום הנזכר במקום אחר) נאר מען מיינט ער הט באגעגינט דם ארט וואס ווערט גרופן אוף איין אנדר ארט „מקום" (הוא הר המוריה) דאס איז דר בארג מוריה (שנאמר בו) ביי דם בארג מוריה זאגט דר פסוק (וירא את המקום מרחוק) ער הט גזעהן פון ווייטן דם מקום (דם בארג מוריה וואס ער ווערט גרופן מקום): (ויפגע) ער הט באגעגינט. הארט רש"י באגעגינט הייסט ווען צוויי מענטשן דהיינו ראובן גייט צו שמעון אונ שמעון גייט צו ראובן אונ זיי האבן זיך גטראפן אין מיטן וועג. אבר אז ראובן גייט צו שמעון אהיים דם הייסט דאך ניט בגעגינט.

אז יעקב איז גגאנגן צום בארג מוריה. הייסט דאך דם ניט באגעגינט. זאגט רש"י (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק ופגע ביריחו ופגע בדבשת. ער האט באגעגינט די שטאט יריחו. ער האט באגעגינט די שטאט דבשת. דר מענטש וואס דארף גיין ווייטר אונ אין מיטן וועג קומט ער צו א שטאט. הייסט דאס אויך בגעגינט (ורבותינו פירשו לשון תפלה) די רבנן זאגן ויפגע מיינט מען ער האט גבעטן (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק הקב"ה הט גזאגט צום נביא ירמיה (ואל תפגע בי) זאלסט מיך ניט בעטן (ולמדנו) פון דאנען לערנן מיר (שתקן תפלת ערבית) יעקב הט גמאכט מען זאל דאווינן מעריב (ושנה הכתוב) דר פסוק הט געענדרט דעם נאמן פון דאווינען אונ ער רופט דם דאווינן ויפגע (ולא כתב ויתפלל) אונ דער פסוק שרייבט ניט ויתפלל (ללמדך שקפצה לו הארץ) דער פסוק לערינט אונז דר בארג מוריה איז געשפרינגן נעגן יעקב. דריבער שרייבט דר פסוק ויפגע, מיר זאלן וויסען מיט דעם ווארט צוויי זאכן ויפגע ער האט בגעגינט אונ ער האט גדאווינט (כמו שמפורש

פירוש

הפעולות האמצעות כי הולך הכתוב בספור אל הכונה: (יא) (ויפגע) בדרכו פגע בערב במקום אחד שהיה

רד"ק

כדרך יום אחד מבאר שבע והיה ערב ולן שם כי לא יכול ללכת יותר באותו יום כי כבר בא השמש בבואו

פירוש לתורת אלהים

הט אין זינען גיהט צו גיין צו חרן (עיין רש"י): (יא) ויפגע במקום אונ ער האט בגעגינט דאס

מיטער האבין צו אים גזאגט אונ ער איז שון גגאנגין קיין פדן ארם. וירא עשו וגו'. פין דעם האט עשו גזעהן [פרשטאנין] אז די כנעניטע טעכטיר גפעלין ניט צו יצחק דריבער איז עשו גגאנגין צו ישמעאל אונ האט גנימען אווייב די טאכטיר פין ישמעאל האט מען דאך אין מיטען אופגהערט צו שמיטען פין יעקב אונ מען האט גשמיטט פין עשו. ומשנמר וגו':

מֵאַבְנֵי אַתְרָא וְשַׁוִּי ‎·‎ יְעָאל שִׁמְשָׁא וּנְסִיב

כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי

הַמָּקוֹם

אִסְדוֹהִי

ת״א ויקח מאבני. תולין לה:

רשב״ם

ויצא בכי טוב. ויקח מאבני המקום · כדכתיב ויקח את

בעל הטורים

ססוק: כי בא השמש. ר״ת כנה בנכה תאור השמש שלא בעונתו:

שפתי חכמים

ויפגע דמשמע כיס תרוייהו: ל אע״פ שאין כפרש כין ויבא השמש וילן שם וכין וילן שם כי בא השמש מ״מ כיון לסדר הפניניס כפי הסדר וכתו דכתיב כנה נא רפא כיוס לפרוש לכי

רש״י

כי בא השמש · היה לו לכתוב ויבא השמש וילן שם ר כי בא השמש משמע ששקעה לו חמה פתאום

בית

בְּפֶּרֶק גִּיד הַנָּשֶׁה) ווי עס שְׁטֵייט אִין פֶּרֶק גִּיד הַנָּשֶׁה: (כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ). זָאגְט רש״י (הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב) דֶּר פָּסוּק הָט גֶדַארְפְט שְׁרֵייבְּן (וַיָּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וַיָּלֶן שָׁם) דִּיא זִין אִיז אוּנְטֶר גֶעגַאנְגֶען הָט עֶר דָארְט גֶענֶעכְטִיגְט וְואלְט מֶען גֶעמֵיינְט דִּי זִין אִיז אוּנְטֶער גֶעגַאנְגֶען

דוד

אִין אִיר צַייט, אוּנ עֶר הָט דָארְט גֶענֶעכְטִיגְט אִין זַיין צַייט (כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ) ווָארוּם דִּי זִין אִיז אוּנְטֶר גֶעגַאנְגֶען (מַשְׁמַע שֶׁשָּׁקְעָה לוֹ חַמָּה פִּתְאוֹם) מֵיינְט מֶען דִּיא זִין אִיז אוּנְטֶער גֶעגַאנְגֶען פְּלִיצְלִינְג (שֶׁלֹּא בְּעוֹנָתָהּ

פירוש

במקום. ונפתחה בי״ת במקום · לידיעת המקום שהיו

רד״ק

שניהם הבאים מבאר שבע. (ויקח מאבני המקום).

פירוש לתורת אלהים

אָרְט, עֶר אִיז גֶקוּמֶען צוּ דֶעם אָרְט (עַיין רש״י) וַיָּלֶן שָׁם אוּנ עֶר הָט דָארְטֶן גֶענֶעכְטִיגְט כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ ווָארוּם דִּיא זוּן אִיז אוּנְטֶער גֶעגַאנְגֶען עַיין

משלי

אַז עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען בְּרֶענְגֶען רִבְקָה הָט עֶר מִיט זִיךְ גֶעהַאט אַנָאז גֶעלְד אוּנ פִינְגֶערְלִיךְ אוּנ אִיךְ הָאבּ בַּיי מִיר נָאר גִיט פוּן וַואנֶען קָאן קוּמֶען מַיין הִילְף נָאךְ דֶעם הָט עֶר גֶעזָאגְט הָאבּ אִיךְ דֶעוּ פַר לוֹרֶען מַיין בִּטָּחוֹן פוּן גָאט (עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עוֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ) מַיין הִילְף אִיז פוּן גָאט ווָאס עֶר הָט בַּשַּׁאפֶען הִימֶל אוּנ עֶרְד דֶם אִיז נָאר גִיט צוּ פַר שְׁטֵיין אָבֶּער דִּי סוֹף רֵייד פוּן יַעֲקֹב הָט עֶר גֶעגְלֵייבְּט אַז גָאט וֶועט אִים הֶעלְפֶען נָאר דִּי תְּחִלַּת רֵייד אִיז מַשְׁמַע אַז עֶר הָאט חַס וְשָׁלוֹם זַיין בִּטָּחוֹן גִיט גֶעהַאט אַז גָאט זָאל אִים הֶעלְפֶען נָאר דִּי זַאךְ אִיז אַזוֹי גָאט אִיז זִיךְ נוֹהֵג מִיט אוּנְז מִיט צְווֵיי הַנְהָגוֹת עַל פִּי דֶּרֶךְ הַטֶּבַע אוּנ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע פְרִיעֶר הָעלְפְט עֶר אוּנְז עַל פִּי דֶּרֶךְ הַטֶּבַע נָאר אַז עֶר זֶעהְט אַז עֶס קָאן גִיט זַיין עַל פִּי דֶּרֶךְ הַטֶּבַע מִיט עֶר דִּי זַאךְ מִיט אַנְס שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע עֶס אִיז אַבְּהָל אַז אַיין עוֹשֶׁר הָט גֶעגֶעבְּן זַיין זוּן אַסַךְ גֶעלְד עֶר זָאל הַנְדְלֶען אוּנ עֶר זָאל זִיךְ דֶר מִיט מְפַרְנֵס זַיין אִין דֶר זוּן אִיז אַלְזוֹ מָאל אָרִימֶער גֶיווָארֶען פוּן דֶם מִסְחָר אוּנ זַיין פַּרְנָסָה אִיז גֶיוֶועֶן בְּדֹחֲקוּת אָבֶּער הָט

יהודה

עֶר זִיךְ גִיקְלָאגְט פַר דֶם פָאטֶער אַז עֶס אִיז אִים זֵייעֶר שְׁלֶעכְט הָט דֶר פָאטֶר זִיךְ אוֹיף אִים גֶבֵייזֶערְט אִין זָאגְט אִים אִיךְ הָאבּ דִּיר אַמָּאל אָפ גֶעטֵיילְט דַיין חֵלֶק פוּן מַיין עֲשִׁירוּת ווָאס ווִילְסְטוּ פוּן מִיר נָאךְ הָאבְּן בַּיי דִּיךְ דֶר מִיט ווָאס דוּא הָסְט נָאר אַז אִיךְ ווֶעל זֶעהְן אַז דִּי הָסְט שׁוֹן נָאר גִיט מִיט ווָאס זִיךְ מְפַרְנֵס זַיין דֶעמָאלְט ווֶעל אִיךְ דִּיךְ מוּזֶען נֶעמֶען צוּ מִיר אוּנ ווֶעל דִּיךְ מְפַרְנֵס זַיין אוּנ אַצַּייט אַרוּם אִיז גֶיוֶועֶן אַשְׂרֵיפָה לֶעבֶּן זַיין קְלֵייד זֶענֶען גֶקוּמֶען זַיינֶע פְרֵיינְד אִים מוֹדִיעַ זַיין עֶר זָאל גֶעךְ גֵיין מַצִּיל זַיין דִּי סְחוֹרָה הָט עֶר גִיט גֶעווָאלְט גֵיין אוּנ הָט גֶזָאגְט עֶס אִיז מִיר בֶּעסֶער אַז דִּיא סְחוֹרָה זָאל אוּנ גַאנְצֶן פַר בְּרֶענְט ווֶערֶען ווֶעט מַיין פָאטֶער זֶעהְן אַז אִיךְ הָאבּ גִיט מִיט ווָאס מִיךְ מְפַרְנֵס צוּ זַיין ווֶעט עֶר מִיךְ נֶעמֶען צוּ זִיךְ אוּנ ווֶעט מִיךְ מְפַרְנֵס זַיין דֶם גֶעמְלִיכֶן אִיז גֶיוֶועֶן מִיט יַעֲקֹב אָבִינוּ אַז עֶר אִיז אַוֶועק גֶעגַאנְגֶען פוּן זַיין פָאטֶר יִצְחָק ווֵייל עֶר הָט מוֹרָא גֶהַאט פַר עֵשָׂו הָט אִים יִצְחָק גֶבֶּענְטְשְׁט מִיט דֶר בְּרָכָה אַז גָאט זָאל מִיט אִים טוּן רִיוַחָה מִן הַטֶּבַע דָם זָגְט דִּי

י) הֶעְרָה רש״י ז״ל שרייבּט בזמן שרצויין בפיר [illegible] יהודה [illegible]. [illegible] צריך [illegible] טפטס אין ער יודה וזוה הדרה דארפין [illegible] וואס מיינט רש״י מיט די דריי [illegible]. הוד [illegible] הדר. ווארין ווען אצדיק איז אין אטפאס לערינט ער די פשוטין תורה אונ חכמה אונ ער גיט אויף [illegible] פון זיין הייליקייט. וויא [illegible] פון טוב ניבט [illegible] אונ [illegible] דאס הייסט הודה. וויא הקב״ה האט [illegible] צו משה ונתת [illegible]. די זאלסט געבין פון דיין [illegible] [פון דיין הייליקייט] [illegible]. [illegible] הדר [illegible] וואס ער האט אויף זיך דעם צלם אלהים וואס די שכינה רוהט אויף זיין פנים איז [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. אלע [illegible] אז דיא שכינה איז אויף דיר [illegible] מורא האבין פר הקב״ה [illegible] הייליקייט פון דיר. דם [illegible] פון דעם פנים [illegible] גרויסין [illegible]. [illegible]. דאס [illegible] [illegible] חכמה [illegible]. [illegible] [illegible] ווער [illegible] פסוק הן יראת ה׳ היא חכמה. הדר [illegible] גרויסין איין [illegible] [illegible] אין פסוק פרי עץ הדר. ווען [illegible] צדיק איז אין [illegible] [illegible] דיא [illegible] [illegible] פון די [illegible] [illegible] [illegible]:

הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא׃ יב וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה

וּשְׁכִיב אַסְדוֹהִי בְּאַתְרָא הַהוּא׃ יב וַחֲלַם וְהָא סוּלְמָא

תו"א ויחלום והנה. שם : סלם

רשב"ם

האבן אשר שם מראשותיו : (יב) סלם מצב ארצה. מוצב ע"י אחרים · נצב בעצמו . וכן נגש אל הערפל מעצמו מוקטר ומגש ע"י אחרים . וכן אשר אתה מראה בהר · אחרים הראו לו · אבל נראה מעצמו . עולים ויורדים. לפי הפשט אין לדקדק במה שהקדים עולים ליורדים שכן דרך ארץ להזכיר עליה קודם ירידה : (יג) הארץ

בעל הטורים

(יב) חלום. בגי' זה בנבואה: סולם. בגימ' זה כסא הכבוד: סולם. בגי' קול שקול תפלת הצדיקים הוא סולם למלאכים לעלות בו וכן עלה המלאך בלהב הקרבן והתפלה היא במקום הקרבן לכך כל מי שמכוין בתפלתו הסולם שלם בשליבותיו ויכולין לעלות בו: סולם. בגימ' ממון ובגי' עוני כי זה ישפיל וזה ירים : סלם. אותיות סמל שכראו היאך בניו עובדי ע"א: והנה סלם.

רש"י

שלא בעונתה כדי שילין שם : וישם מראשותיו. עשאן כמין מרזב סביב לראשו שירא מפני חיות רעות התחילו מריבות זו עם זו ב זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו וזאת אומרת עלי יניח מיד עשאן הקב"ה אבן אחת וזהו שנא' ויקח את האבן אשר שם מראשותיו : וישכב במקום ההוא ל' מיעוט באותו מקום שכב אבל י"ד שנים ששמש בבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה :

עולים

שפתי חכמים

לא וגו' אלא ודאי על שקיעה הפתאומית קאמר. ועי"ל מדכתיב כי בא השמש משמע אבל אי לא בא היה הולך עוד וא"כ ש"מ שהיה עוד היום גדול וא"כ מאי כי בא השמש אלא ששקעה וכו' כך פירש"י בפ' חלק : ם דאל"כ ויקח אבן מבע"ל : ג דאל"כ היו הכתובים מכחישין זה את זה דכאן כתיב ויקח מאבני המקום משמע שהיו אבנים הרבה ובסמוך כתיב ויקח את האבן לכך צריכין לתרץ דודאי מתחל' היו אבני' הרבה אלא שהתחילו מריבות וכו'. וא"ת מנ"ל שלקח אבנים הרבה דלמא ויקח אבן אחד מאבני המקום הוא דקאמר והיינו דכתיב ויקח את האבן אשר שם מראשותיו ותי' התוס' דהל"ל ויקח אבן

כמו

בית דוד

בְּעוֹנָתָהּ) נִיט אִין דֶר צַייט, נָאר פְרִיה (כְּדֵי שֶׁיָּלִין שָׁם) עֶר זָאל דָארְטֶן נֶעכְטִיגֶן, זָאגְט דֶער פָּסוּק וַיָּלֶן שָׁם עֶר הָט דָארְט גְנֶעכְטִיגְט, אוּנ אִיז נִיט גֶגַאנְגֶן ווַייטֶער בִּיז נַאכְט כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ וָוארוּם דִי זִין אִיז פְּלִיצְלִינְג אוּנְטֶער גֶגַאנְגֶן: (וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו). זָאגְט רשׁ"י (עֲשָׂאָן כְּמִין מַרְזֵב סָבִיב לְרֹאשׁוֹ) עֶר הָט גְלַייגְט דִי שְׁטַיינֶר אַרוּם קָאפּ אַזוֹי וִוי אַרִינֶע (שֶׁיָּרֵא מִפְּנֵי חַיּוֹת רָעוֹת) ווַייל עֶר הָט מוֹרָא גְהַאט פַר שְׁלֶעכְטֶע חַיוֹת (הִתְחִילוּ מְרִיבוֹת זוּ אֶת זוּ) דִי שְׁטֵיינֶר הָאבְּן אָן גְהוֹבְּן קְרִיגְן אֵיינֶע מִיט דִי אַנְדֶרֶע (זֹאת אוֹמֶרֶת עָלַי יָנִיחַ צַדִּיק אֶת רֹאשׁוֹ) דֶר שְׁטֵיין הָט גֶזָאגְט אוֹיף מִיר זָאל דֶר צַדִּיק לֵייגְן זַיין קָאפּ (וְזֹאת אוֹמֶרֶת עָלַי יָנִיחַ צַדִּיק אֶת רֹאשׁוֹ) דֶר אַנְדֶרֶר שְׁטֵיין הָט גְזָאגְט אוֹיף מִיר זָאל לֵייגְן דֶר צַדִּיק זַיין קָאפּ (מִיד עֲשָׂאָן הקב"ה אֶבֶן אַחַת) הָט הקב"ה בַּאלְד גְמַאכְט פוּן אַלֶע שְׁטֵיינֶר אֵיין שְׁטֵיין (וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר) דָס זָאגְט דֶער פָּסוּק (וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן אֲשֶׁר שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו) עֶר הָאט גְנוּמֶן דֶעם שְׁטֵיין וָוס עֶר הָט גְטוּן אוּנְטֶער זַיין קָאפּ, פְרִיר שְׁטַייט דָאךְ עֶר הָאט גְנוּמֶען פִיל שְׁטֵיינֶער, נָאר פוּן אַלֶע שְׁטֵיינֶער אִיז גְוָוארְן אֵיין שְׁטֵיין : (וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא), זָאגְט רשׁ"י (לְשׁוֹן מִעוּט) דָאס וָוארְט הַהוּא קוּמְט ווַיינִיגֶר צוּ מַאכֶן (בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שָׁכַב) נָאר אוֹיף דֶעם אוֹרְט אִיז עֶר גְלֶעגְן אוּנ גְשְׁלָאפֶען (אֲבָל י"ד שָׁנָה שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּבֵית עֵבֶר) אָבֶּר דִי פִירְצֶן יָאר וָוס עֶר אִיז גְוֶוען אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ פוּן עֵבֶר (לֹא שָׁכַב בַּלַּיְלָה) אִיז עֶר נִיט גְלֶעגְן בַּייא נַאכְט (שֶׁהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה) ווַייל עֶר הָט גְלֶערְנְט תּוֹרָה:

פירוש

אחת מאבני המקום . כי לא נכנס בעיר ללון בה אלא לן חוץ לעיר בשדה ושם אבן אחת מראשותיו וישכב

רד"ק

שם : (יב) (ויחלם) · רבו הדעות בפתרון החלום הזה בדרז"ל ובדברי זולתם . יש אומרים מעמד הר סיני

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש"י) וַיִּקַּח אוּנ עֶר הָאט גְנוּמֶען פוּן דִיא שְׁטֵיינֶער פוּן דֶעם אָרְט וַיָּשֶׂם אוּנ עֶר הָאט גְלֵייגְט צוּ קָאפִּינְס (עיין רש"י) וַיִּשְׁכַּב אוּנ עֶר הָאט זִיךְ גְלֵייגְט אוֹיף דֶעם אָרְט (עיין רש"י) : (יב) וַיַּחֲלוֹם אוּנ עֶס הָאט זִיךְ אִים גְחָלוֹימְט וְהִנֵּה סוּלָּם אַלַייטֶער אִיז גְשְׁטַאנֶען אוֹיף דֶער עֶרְד וְרֹאשׁוֹ

ספר הישר

בַּרְג מוֹרִיָּה אוּנ הָט גְנֶעכְטִיגְט נֶעבֶּן דֶר שְׁטָאט לוּז אִין נָאכְט הָט זִיךְ בַּוִויזְן צוּ אִים אוּנ דֶר נַאכְט אִין הָט צוּ אִים גְזָאגְט אִיךְ בִּין דַיין גָאט אוּנ אוֹיךְ דֶר גָאט פוּן אַבְרָהָם אוּנ דֶר גָאט פוּן דַיין פָאטֶר יִצְחָק דָס לַאנְד וָוס דִי לִיגְסְט דְרוֹיף וֶועל אִיךְ עֶס גֶעבֶּן דִיר אִין דַיינוּ קִינְדֶר אוּנ אִיךְ בִּין מִיט דִיר אוּנ זָלְסְט נָאר קֵיין מוֹרָא נִיט הָאבֶּן אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ הִיטֶן וְוִי אַהִין דִי וֶועסְט גֵיין אוּנ וֶועל מֶערְן דַיינוּ קִינְדֶר

משלי יהודה

מִדְרָשׁ יַעֲקֹב הָט אַזוֹי גְזָגְט (אֶשָּׂא עֵינַי וגו' מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי) אִיךְ הֵייבּ אוֹיף מַיינוּ אוֹיגְן צוּ זֶעהְן פוּן ווַאנֶען וֶועט קוּמֶן מַיין הִילְף הַיינְט עֶר הָט בַּיי זִיךְ גְטְרַאכְט טָמֶר אִיז נָאךְ מֶענְגְלִיךְ אַז גָאט זָאל אִים הֶעלְפֶן בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע דְרוּם הָט עֶר גְזָאגְט אֱלִיעֶזֶר אִיז גְגַאנְגֶן בְּרֶענְגֶן רִבְקָה הָט עֶר מִיט זִיךְ גְהַאט אַנָאזְ בַּאגְד אוּנ אוּרְנְגְלִיךְ אוּנ אִיךְ הָאבּ בַּיי מִיר נָאר נִיט נָאךְ דֶעם הָט עֶר גְזָאגְט הָאבּ אִיךְ דֶען ח"ו פַר לוֹרְן

סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ
הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים
עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ׃
יג וְהִנֵּה יְהוָה
נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם

אונקלוס

נְעִיץ בְּאַרְעָא וְרֵישֵׁיהּ
מָטֵי עַד צֵית שְׁמַיָּא
וְהָא מַלְאֲכַיָּא דַּייָ סָלְקִין
וְנָחֲתִין בֵּיהּ׃
יג וְהָא
יְקָרָא דַּייָ מְעַתַּד עִלּוֹהִי
וַאֲמַר אֲנָא יְיָ אֱלָהֵיהּ
דְּאַבְרָהָם

תו"א והנה מלאכי שם : והנה ה'. סנהדרין קי"א חולין שם :

בעל הטורים

בגימ' וקן שאברהם קולו בגליות: סלם. בגימ' סיני שאברהם העמד הר סיני. סולם מוצב. בגי' מרכבה: מוצב. ב' הכא ואידך אלון מוצב אשר בשכם. וצרתי עליך מוצב. שאברהם ביאתו בארץ היינו מוצב אשר בשכם שאותו מקום בנהו תחלה ובגלו ממנה היינו וצרתי עליך מוצב: סלם. אותיות למס. שרמז לו הגליות. ורמז לו הקרבנות. והנה סולם מוצב בגי' הכבש. ארצה. רמז למזבח אדמה: וראשו מגיע השמימה. רמז לריח הקרבנות העולה השמי'. ד"א והנה סלם בגימ' וזהו מזבח העולה: והנה מלאכי. אותיות אלו הכהנים שעולין ויורדים בכבש: מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. רמז למי שמושלך לארץ לפי שעה יעלה השמימה: מלאכי אלהים. ב' דסמיכי. הכא ואידך ויפגעו בו מלאכי אלהים ז"ש במדרש מלאכים שליווהו בארץ לא ליווהו לח"ל וזהו מלאכי אלהים עולים אותם שליווהו בארץ. ויפגעו בו מלאכי אלהים היינו מלאכי אלהים שאלו אז פגעו בו עתה ללוותו בארץ. עולים (ויורדים) בגי' בבל מדי יון: (יג) והנה ה'. ד' במס' והנה ה' נצב עליו והנה ה' נצב על חומת אנך והנה ה' עושה ארובות בשמים ה"נ בהיג וזה שער השמים וכן והנה ה' עובר דאיירי במרכבה אף הכא והנה סולם מוצב ארצה במעשה מרכבה: ואלהי יצחק. תימה למה לא אמר יצ"ק אביך כמו באברהם. וי"ל לפי שאמר באברהם אני ה' אשר

רשב"ם

אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך • וא"ת דבר מועט הוא • ופרצת ימה וקדמה לד' רוחות העולם :

שפתי חכמים

כמו ויקחו אבן וישימו תחתיו שהרי הכתוב לא בא למעט אלא לפרש אלא מדכתיב מאבני (המקום) ש"מ אבנים טובא הוי : ב ק"ל דהול"ל יורדים תחלה דהא דירת המלאכים בשמים

רש"י

עולים ויורדים • עולים תחלה ואח"כ יורדים מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו : (יג) נצב

בית דוד

(יב) (עולים ויורדים) . דיא מלאכים זענען גאנגען ארויף אויף דיא לייטער, אונ אראם פון די לייטער. פרעגט רש"י (עולים תחלה ואחר כך יורדים) זיין דען מלאכים פריר ארויף אונ נאך דעם אראם, זיי ווען דאך אין הימל דארטן זיי דאך פריר אראם זיין פון הימל אויף די ערד נאך דעם ארויף זיין פון די ערד אויף דעם הימל, ענטפערט רש"י (מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ) די מלאכים וואס האבן געלייט יעקב אין ארץ ישראל פון דאר שבע ארויסגייענדיג ביז צו די גרעניץ פון ארץ ישראל, זייא האבן ניט גדארפט גיין אויסר ארץ ישראל (ועלו לרקיע) זענען זיי אויף די לייטער ארויף גנאנגן אין הימל (וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו) זענען אראם גנאנגן פון דעם הימל אויף דיא לייטער ביז אויף די ערד די מלאכים וואס האבן בעדארפט בעלייטן צו יעקב אין חוצה לארץ (אויסער ארץ ישראל) ביז ער וועט קומען צוא לבן אין חרן : (יג) (נצב עליו). (לשמרו) הקב"ה איז געשטאנען

פירוש רד"ק

הראה לו ומספר אותיות סלם כמספר אותיות סיני. מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, באותו מעמד היו יחד העליונים עם התחתונים ומלאכי אלהים עולים ויורדים בו. העולים הם משה ואהרן • והיורדים הם המלאכים העליונים : (יג) (והנ' ה' נצב עליו) . וזהו שאמר וירד ה' על הר סיני. ויש אומרים דבר הקרבנות

פירוש לתורת אלהים

אונ זיין שפיץ הט גרייכט צום הימעל והנה מלאכי אלהים עולים די מלאכים פון גאט זענען ארויף גגאנגען ויורדים אונ זייא האבען אראם גינידערט אויף אים (עיין רש"י) : (יג) והנה יי גאט נצב עליו. האט זיך גישטעלט לעבען איהם ויאמר אונ ער הט גזאגט איך בין דר גאט פון דיין עלטער פאטר אברהם ואלהי יצחק אונ איך בין דער גאט פון דיין פאטער יצחק הארץ דיא

משלי יהודה

דם בטחון פון גאט (עזרי מעם יי עושה שמים וארץ) מיין הילף וועט זיין פון גאט וואס הט בשאפן הימל און ערד ער וועט מיר העלפן שלא כדרך הטבע ווארים איך הב ביי מיר גאר ניט איז וואל נהקפן וויען בדרך הטבע וועט ער מיר מוזן העלפן שלא כדרך הטבע יעט אונ מיר מקיים זיין די ברכה פון מיין פאטער יצחק : (והנה מלאכי אלהים עולים

ספר הישר

ווי דיא שטערן פון הימל אונ וועל מאכן פאלן דיינע פיינד פאר דיר אונ וועל דיך ווידר קערן צום דאזיגן לאנד מיט חדוה אונ מיט פיל קינדר אונ פיל עשירות . אונ יעקב הט זיך אויף גיוועקט אונ הט זיך זייער גפרייט איבר דם חלום . אונ יעקב הט גרופן דם דאזיגע ארט בית אל . אונ איז פון דעם אוועק גגאנגען צום לאנד קדם אונ איז גקומען

אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה

דְאַבְרָהָם אֲבוּךְ וֵאלָהֵיהּ דְיִצְחָק אַרְעָא דִי אַתְּ שְׁכִיב עֲלַהּ לָךְ אֶתְּנִנַּהּ ולזרעך

רש"י

עליו . ע לשמרו : ואלהי יצחק . אע"פ שלא מצינו במקרא שייחד הקב"ה שמו על הצדיקים בחייהם לכתוב אלהי פלוני משום שנאמר [איוב טו] הן בקדושיו לא יאמין כאן ייחד שמו על יצחק לפי שכהו עיניו וכלוא בבית והרי הוא כמת ויצר הרע פסק ממנו [תנחומא]: שוכב עליה . [חולין צא]

שפתי חכמים

הוא : ע דא"כ מה מלא כל הארץ כבודו ומאי נצב עליו אלא עליו על יעקב ומה דהוצרך לשמרו באותו שעה ולא קודם לכן אמרו כנמ' לפי שדיוקנו של יעקב חקוק בכסא הכבוד ועכשיו ראו המלאכים את יעקב וידעו שדיוקנו הוא ונתקנאו בו הואיל שזוהי קרוב לכה"כ יותר מהם וכו' בדעתם להזיקו לכך שמרו הקב"ה ועי"ל הואיל שהמלאכים של א"י היו עולים ומלאכים של ח"ל היו יורדים בין כך ובין כך לא היו המלאכים אצלו לכך

בית

נעבן יעקב , ער זאל אים היטן : (ואלהי יצחק). זאגט רש"י (אף על פי שלא מצינו במקרא) אפילו מיר געפינן ניט אין פסוק (שייחד הקב"ה שמו על הצדיקים בחייהם לכתוב אלהי פלוני) הקב"ה זאל זאגן זיין נאמן אויף א צדיק ווען דער צדיק לעבט , הקב"ה זאגט ניט איך בין דער גאט פון דעם מענש ווען דר מענש לעבט אפילו דער מענש איז א צדיק ווייל טאמר וועט דר מענש שפעטער זינדיגן (משום שנאמר) ווייל עס שטייט אין פסוק (הן בקדושיו לא יאמין) אפילו די הייליגע מענשן גלייבט אויך

דוד

ניט הקב"ה אז זייא וועלן בלייבן הייליג ביז זייא וועלן שטארבן (כאן ייחד שמו על יצחק) דא ביי יצחק האט הקב"ה גרופן זיין נאמן אויף יצחק (לפי שכהו עיניו) ווייל זיינע אויגן זענן געווען טונקל, בלינד (וכלוא בבית) ער איז געווען ווי איינגשלאסען אין שטוב (ער האט ניט געקענט ארוים גיין פון די שטוב)(והרי הוא כמת) ער איז געווען ווי גשטארבן (ויצר הרע פסק ממנו) דער יצר הרע איז אוועק געגאנגען פון אים איז שוין געווען געווים אז ער וועט ניט זינדיגן : (שוכב עליה) . זאגט רש"י (קיפל

פירוש רד"ק

שיעשו בניו הראה לו.והסלם הוא המזבח · וראשו מגיע השמימ' זהו עשן המערכ' שעולה לשמים לרצון ריח ניחוח לה' ומלאכי אלהים אלה הכהנים המקריבים הקרבנות ומקטירים קטורת.ומצאנו בדבריהם ז"ל (תנחומא) שהסל' היו בו ארבע רווקים ורחב הסולם עולם ושליש עולם , והיו ארבע מלאכים עולים ויורדים בו.שנים עולים ושני' יורדים . וכשנתחברו ברווק אחד שנים העולים ושנים היורדים הי' מלא הרווק מהם . ומלאך הוא שליש העולם. שנאמר. וגויתו כתרשיש (דניאל י' ו') וגמירי תרשיש הוי שלישו של עולם . הנה כי רוחב הסלם עולם ושליש עולם. וצריך להתבונן בפתרון הזה.כי מה נכבד הוא · והראה לנו הרב רבינו משה ז"ל (מ"נ ב' י')בזה הפתרון כי הנמצאים שלשה והשלישי הוא המלאך . והרווקים שהיו ארבע הם ארבע כדורים . והעולים והיורדים רמז על המנהגים ברצון האל · וזהו מה שאמר · והנה ה' נצב עליו · ויהי טעם עליו על

הסלם או על יעקב . ויהיה הטעם להשכילו. וטעם עולי' תחלה ואחר כך יורדים לפי התלמדות האדם שהוא ממטה למעלה · וההנהג' הוא מלמעל' למטה.סוף דבר ההנהג' הזאת שהית' להשכיל את יעקב הנהגת העול' היאך היא ושהיא על ידי אמצעים·ולפי שהי' בורח הראה לו זה . וכי המנהיג הגדול ימשול בכל ומשנ' ההנהג' כאשר ירצה לשעתו . והבטיחו לתת הארץ ההיא לו ולזרעו כי הוא הזרע המיוחד מאברהם ומיצחק. לפיכך אמר אביך כאלו הוא אביך ולא אבי הבנים האחרים כי ירושתו לך תהי' . וקורא לאבי אב אב וכן כבוד בית אביו שאמר (ישעי' כ"ב) על אחיו . ורבים ככה · (אשר אתה שוכב עליה) . שאתה שוכב במקום מטנה · וכן כי כל הארץ אשר אתה רוא' . ומה שאמרו רז"ל (חולין צ"א) שקפל כל ארץ ישראל תחתיו ר"ל כאלו קפל' כלה תחתיו . כן יחדה לו שתהי' ברשותו כולה· שתהי' לו למתנ' מעתה ובניו ירשוה וישכנו בה : ונברכו

פירוש לתורת אלהים

ערד וואס דוא ליגסט אויף איר לך אתננה ולזרעך וועל איך געבין צו דיר אונ צוא דייני

משלי

ויורדים בו) יעקב איז דורך גגנגון דורך דם ארט ווי דם בהמ"ק וועט שטיין האט ער דרטין תפלה גטון אונ האט דרטן גנעכטיגט האט זיך אים גחלמת אז איין לייטר שטייט אויף דר ערד אונ די שפיץ פון דער לייטר גרייכט ביז צום הימעל אונ דיא מלאכים פון גאט גייען ארויף אונ ארפ דורך דר

יהודה

לייטר זאגט דר ילקוט דיא מלאכים מיינט מען די שרים ווארום איטליכע אומה האט איין שר אין הימעל האט אים גאט געוויזן אז דער שר פון בבל איז ארויף גגאנגן זיבציג יאר אונ נאך דעם האט ער נהט איין ירידה אונ נאך דעם האט ער אים געוויזן דם שר פון מדי איז ארויף גגנגן צוויי אין פערציג

*) הערה ווייל די מלאכים פין ארץ ישראל זענין ארויף גגאנגין אין הימעל אריין איז יעקב גבליבען אליין אן מלאכים אינ את תלמיד חכם טאר ניט זיין אליין ביי נאכט. דריבער איז אראפ נקימען הקב"ה ער זאל אים היטען ביז ער וועט איך שטיין אונ עס וועט טאג אונ ער וועט ווערין אנהייבין גיין קיין חוצה לארץ וועלין צו איהם אראפ קימען דיא מלאכים פין חוצה לארץ זייא זאלין איהם היטען אין וועג :

וּלְזַרְעֶךָ׃ יד וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר
הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה
וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־
מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ׃ טו וְהִנֵּה
אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־
תֵּלֵךְ וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־הָאֲדָמָה
הזאת

וְלִבְנָךְ׃ יד וִיהוֹן בְּנָךְ
סַגִּיאִין כְּעַפְרָא דְאַרְעָא
וְתִתְקֵיף לְמַעַרְבָא
וּלְמַדִּינְחָא וּלְצִיפּוּנָא
וּלְדָרוֹמָא וְיִתְבָּרְכוּן
בְּדִילָךְ כָּל זַרְעֲיָת
אַרְעָא וּבְדִיל בְּנָךְ׃
טו וְהָא מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ
וְאֶטְּרִינָּךְ בְּכֹל אֲתַר דִּי
תְהָךְ וְאָתֵיבִינָּךְ לְאַרְעָא
הדא

תו"א ופרלת ימה. שבת קית: וכנה אנכי. ברכות ד סנה' לח:

רשב"ם

(יד) ונברכו. ל' מבריך ומרכיב. כלומר יתערבו במשפחתך משפחות האדמה שהרי משקל רפי הוא וכבר

בעל הטורים

אנכי אנרכס אניך וכילחק בלא אמר אני ה' לא אמר אנכי אניך: (יד) ופרלת ימה. בגי' קריעת ים וזכו וירא ישראל

שפתי חכמים

לכך שברו הקב"ה עכשיו. רא"ם: פ דאל"כ מאי רבותיה הוא שנתן לו את הארץ אשר שכב עליה שהוא רק ד' אמות ועי"ן קאמר קיפל הקב"ה וקבה לפה קיפל אותה לו בתוך ד' אמות. וי"ל כדי שתהי' נוח לכבוש כל א"י כד' אמות אשר הוא שוכב עליהם שכל א"י כלולה בה וכעין ירש ויור ויאמר חז השובה לה' ז צ לא כמו פן יפרוץ בם שהוא ל' הריסה: ק דאל"כ מאי אנכי עמך דהשתא מגן לך. (נח"י) ירא בהליכה עשו שלא ירדוף אחריו ובחזרתו מלבן כמעשה שהי'

רש"י

קיפל הקב"ה כל א"י תחתיו פ רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו [כד"א שזה מקומו של אדם]: (יד) ופרצת. וחזקת צ כמו וכן יפרוץ: (טו) אנכי עמך. לפי שהיה ירא ק מעשו ומלבן. עד אשר
אם

בית דוד

הקב"ה כל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תַּחְתָּיו) הקב"ה הָט גֶעגֶעבְּן נָאגִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנְטֶער יַעֲקֹב (רָמַז לוֹ) הקב"ה הָט אִים גֶעוויזְן (שֶׁתְּהֵא נוֹחָה לִיכָּבֵשׁ לְבָנָיו כְּאַרְבַּע אַמּוֹת) עֶס וֶועט זַיין גְרִינְג צוּ זַיינֶע קִינְדֶר אַיין צוּ נֶעמֶען אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ווִי עֶס אִיז גְרִינְג אַיין צוּ נֶעמֶען אַ שְׁטִיקֶל עֶרְד וָואס פַר נֶעמְט פִיר אַיילֶן (שֶׁזֶּה מְקוֹמוֹ שֶׁל אָדָם) דָס אוֹרְט פוּן אַמֶענְשׁ ווֶען עֶר לִיגְט פַר נֶעמְט פִיר אַיילֶן, דְהַיְינוּ זָאגְט רש"י פִיר אַיילֶן): (יד) (וּפָרַצְתָּ). אִיז טַייטְשׁ (וְחָזַקְתָּ) דוּ וֶועסְט דִיךְ שְׁטַארְקֶן (כְּמוֹ) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְכֵן יִפְרוֹץ) אוּנ אַזוֹ וֶועט עֶר זִיךְ שְׁטַארְקֶן: (טו) (אָנֹכִי עִמָּךְ). זָאגְט רש"י (לְפִי שֶׁהָיָה יָרֵא מֵעֵשָׂו וּמִלָּבָן) ווַייל יַעֲקֹב הָט מוֹרָא גֶעהַאט פַר עֵשָׂו אוּנ פַר לָבָן דְרִיבֶּער הָט הקב"ה גֶעזָאגְט צוּ אִים אִיךְ ווֶעל זַיין מִיט

פירוש רד"ק

(יד) (ונברכו בך). בעבורך ובעבור זרעך יהיו כל המשפחות נברכות. כי במה שיעשו מצות האל ויכירו כי הוא לבדו אדון העולם הוא קיום העולם ובעבורו העולם עומד: (טו) (והנה אנכי עמך) · אע"פ שאתה בורח. (ושמרתיך בכל אשר תלך) · בלכתך ובשובך. (כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי). אם כן לא יעזבנו לעולם. כי ההבטחה
ל

פירוש לתורת אלהים

קִינְדֶר (עַיין רש"י): (יד) וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ אוּנ דַיינֶע קִינְדֶער ווֶעלֶן זַיין ווִי דָס שְׁטוֹיבּ פוּן דֶער עֶרְד וּפָרַצְתָּ אוּנ דוּא וֶועסְט דִיךְ שְׁטַארְקֶען קֶעגֶען מִזְרָח אוּנ מַעֲרָב אוּנ צָפוֹן אוּנ דָרוֹם וְנִבְרְכוּ אוּנ אַלֶע מִשְׁפְּחוֹת פוּן דֶער עֶרְד ווֶעלֶן זִיךְ בֶּענְטְשֶׁען מִיט דִיר אוּנ מִיט דַיינֶע קִינְדֶר: (טו) וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ אִיךְ בִּין מִיט דִיר (עַיין רש"י) וּשְׁמַרְתִּיךָ אוּנ אִיךְ ווֶעל דִיךְ הִיטֶען ווָא דוּ וֶועסְט גֵיין וַהֲשִׁבֹתִיךָ אוּנ אִיךְ ווֶעל דִיךְ אוּם קֶערֶן צוּ דִי עֶרְד כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ ווָארוּם אִיךְ

משלי

פֶערְצִיג יָאר אוּנ נָאךְ דֶעם הָט עֶר גֶענֻמֶען אַיין יְרִידָה אִין קֶעגֶען אוּם גֶעוויזֶען דָס עֶר תוּן יָנֶן אוּנ נָאךְ כְּדוֹמֶה אוּנ צוּ לֶעצְט הָט עֶר אִים גֶעוויזֶען דָס שַׂר פוּן אֱדוֹם נִי"ט אֲרוֹיף אוֹיף דֶער לֵייטֶער אוּנ פוּן אַיין יְרִידָה הָט עֶר נִיט גֶעוויזְט אוּנ קֵיין יְרִידָה הָט עֶר נִיט גֶעזֶעהֶן הָט זִיךְ יַעֲקֹב גֶעשְׁרָאקֶן אוּנ זָאגְט טַאמֶער הָט דֶער שַׂר קֵיין יְרִידָה נִיט וֶועט חַס וְשָׁלוֹם פַר מַיינֶע קִינְדֶר נִיט נִיט

יהודה

זַיין הָט אִים נָאט גֶעזָאגְט הָב קֵיין מוֹרָא נִיט אַזוֹ ווִיא דֶר יַלְקוּט אַצִינְד לָאמִיר פַר שְׁטֵיין פַר ווָאס הָט אִים נָאט נִיט גֶעוויזֶען דָס סוֹף פוּן אֱדוֹם ווָען עֶר ווֶעט הָאבֶּן פוּן דֶר עֲלִיָּה אַיין יְרִידָה ווֶעלֶן מִיר גֶעבֶּן צוּ פַר שְׁטֵיין דִי וַוארְט מִיט אַמָּשָׁל אַיינֶער אִיז גֶעשְׁטַרְבֶּן אוּנ הָאט אִיבֶּער גֶעלָאזְט אַקְלֵיין יִינְגֶל אוּנ הָט אִיבֶּער גֶעלָאזְט אַפַרְנָסָה הַוִּיז אוּנ דָס בֵּית דִין הָט גֶעשְׁטֶעלְט

הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר הָדָא אֲרֵי לָא אֶשְׁבְּקִינָךְ

בעל הטורים

ישראל סגא: (טו) והשבותיך אל האדמה. בגי' זה מארבע מלכיות

רשב"ם

פירשתיו בפ' לך לך: (טו) כי לא אעזבך. בדרכים, עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי עליך. להשיבך אל האדמה הזאת כי בדרכים אתה צריך שמירת מלאכים יותר כדכתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל

רש"י

אם עשיתי · אם משמש בל' ר כי [גיטין לג]: דברתי

שפתי חכמים

וזהו פסוק ושמרתיך בכל אשר תלך והשיבותיך: ר דק"ל כי לא

בית דוד

דיר: (עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי) · זָאגְט רש"י (אִם מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן כִּי) דָם וָוארְט אִם אִיז גְלַייךְ וִויא עֶס וָואלְט גֶשְׁטַאנֶען כִּי, נָאר, אַזוֹ הָאט הקב"ה גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב אִיךְ וָועל דִיךְ נִיט פַר לָאזֶען נָאר (אִיךְ וָועל דִיךְ הִיטָן) בִּיז אִיךְ וָועל הָאבֶּן גֶטוּן וָוס אִיךְ הָב גֶרֶעט מִיט אַבְרָהָם פוּן דַיינֶעט וָועגֶן*): דברתי

משלי יהודה

אַפִּיטְרוֹפּוּס (אֵיין רֶעגִירֶער) אַז עֶר זָאל פַר דִינְגֶן דָם הוֹז בִּיז דָם יוּנְגֶל וָועט גְרוֹס וֶוערֶן הָבֶּן מֶענְשֶׁן אָן גֶהוֹבּוּן צוּא גַיין דִינְגֶן דָם הוֹז אוּנ הָבֶּן גְשְׁטַייגְט אַיינֶר אוֹף דֶם אַנְדֶרְן דָט דֶר יֶעפּוּטְרָאפּ זִיךְ אָן גְרוּפִין וָוס דַרְפְט אִיר זִיךְ קְרִיגִין אוּנ אָן שְׁטַייגֶען אַיינֶר אוֹף דֶעם אַנְדֶרְן אַמֶער דִינְגְט דָם הוֹז אַלֶע בְּשׁוּתְּפוּת אוּנ אִיטְלִיכֶר וֶועט זִיצְוּן אוּנ הוֹז וִוי פִיל עֶס וֶועט זִיךְ אָן נֶעמוּן אוֹף זַיין חֵלֶק בִּיז דָם יוּנְגֶל וֶועט גְרוֹס וֶוערוּן הָאבֶּן זֵיי אַזוֹ גְטוּן אוּנ הָאבֶּן גֶדִינְגֶן דָם הוֹז בְּשׁוּתְּפוּת אוּנ דֶער יֶעפּוּטְרָאפּ הָט גְמַאכְט צְווִישֶׁן זֵיי אַכְּתַב וֶוען יֶעדֶר זָאל זִיךְ אַרַיין צִיהְן אוּנ הוֹז אוּנ וֶוען עֶר זָאל זִיךְ אַרוֹס צִיהְן פוּן דֶם הוֹז אוּנ דֶם וָוס עֶס אִיז אוֹים נְקוּמֶן אַז עֶר זָאל זִיךְ אַרַיין צִיהֶן צוּם לֶעצְט הָאט דֶר יֶעפּוּטְרָאפּ נָאר אַיין גְשְׁרִיבֶּן דִי צַייט וָוס עֶר דַארְף זִיךְ אַרַיין צוּזִהֶן אָבֶּר וֶוען עֶר דַארְף זִיךְ אַרוֹס צוּזְהֶן הָט עֶר נִיט אָן גְשְׁרִיבֶּן אוּנ כְּתַב וָוארִים אִין כְּתַב שְׁטֵייט זִיךְ דֶר זְמַן בִּיז וַואנֶען זֵיי הָאבֶּן גֶדִינְגֶן אַז עֶס וֶועט קוּמֶן דֶר סוֹף זְמַן וֶועט זִיךְ שׁוֹין זַיין דָם יוּנְגֶל גְרוֹס וֶועט עֶר מְמַילָא בַּיי זֵיי צוּ נֶעמִין דָם הוֹז וָוארִים עֶר אִיז זִיךְ דֶר בַּעַל הַבַּיִת אִיבֶּר דֶם הוֹיז דְרִים הָאט דֶר יֶעפּוּטְרָאפּ נִיט גְדַארְפְט אַיין שְׁרַייבֶּן דִי צַייט וֶוען דֶר לֶעצְטֶער בַּדארְף זִיךְ אַרוֹס צוּהֶן פוּן דֶם הוֹיז דֶר נִמְשָׁל אִיז נָאט הָט גְזֶעהְן אַז דִי יִשְׂרָאֵל וֶועלִין זַיין אָרִים אוּנ מִצְוֹת זֵיי וֶועלִין נִיט קֶענִין מְקַבֵּל זַיין דִי טוֹבוֹת פוּן דֶער וֶועלְט כְּדֵי זֵייא זָאלִין נִיט זִינְדִיגֶן הָט נָאט אִיבֶּר גֶענֶפֶּרְט דִי טוֹבוֹת פוּן דֶר וֶועלְט צוּ דִי אוּמוֹת הָעוֹלָם בִּיז מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶן וֶועלִין מִיר זַיין רַיין צוּ מְקַבֵּל זַיין דִי טוֹבוֹת פוּן דֶר וֶועלְט אוּנ עֶר הָאט אָפּ גְשְׁטֶעלְט יֶעדִיר אוּמָּה אַצַייט וֶוען זִי זָאל אָן הַייבָּן גְוֶועלְטִיגֶן אוּנ וֶוען עֶס זָאל זִיךְ פוּן אִיר אָפּ טוּן דִי מֶמְשָׁלָה מְמֵילָא וֶוען דִי אוּמָּה פַאלְט הַייבְּט אָן דִי אַנְדֶרִי אוּמָּה מוֹשֵׁל זַיין אָבֶּר דִי לֶעצְטִי אוּמָּה דָם מַיינְט מֶען אֱדוֹם הָט נָאט נִיט בַּדַרְפְט אָפּ זֶעצִין אֵיין זְמַן וֶוען זִי וֶועט אוֹף הֶערִין צוּא מוֹשֵׁל זַיין וָוארִים וֶוען מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶן וֶועט יֶעדֶר וִוישֶׂן אַז נָאט אִיז מוֹשֵׁל אוֹף דֶר גַאנְצֶר וֶועלְט אוּנ קֵיין אַנְדֶרֶר מוֹשֵׁל וֶועט נִיט זַיין וָוארִים נָאט אִיז דֶר בַּעַל הַבַּיִת פוּן דֶר וֶועלְט אִין מִיר וֶועלִין שׁוֹן דֶעמָלְט הָבֶּן רַיינֶע מַחְשָׁבוֹת צוּ נָאט וֶועלִין מִיר קֶענִין מְקַבֵּל זַיין דִי טוֹבוֹת פוּן דֶר וֶועלְט וֶועט נָאט בַּיי אוּם אַלֵיין אָפּ נֶעמִין דָאם גְוֶועלְטִיקַייט דָם זָאגְט דֶר יַלְקוּט נָאט הָט גְוִיזֶן צוּ יַעֲקֹב וִוי דֶר שַׂר פוּן בָּבֶל גַייט אוֹף זִיבְּצִיג יָאר אוּנ נָאךְ דֶעם הָאט עֶר אֵיין יְרִידָה אוּנ פוּן דִי אִיבְּרִיגֶע אוּמוֹת דִיא שָׂרִים דֶעסְט גְלַייכֶן אִין צוּם סוֹף הָט עֶר אוּם גְוִיזֶן דֶם שַׂר פוּן אֱדוֹם גַייט אַרוֹף אוּנ וֶוען עֶר וֶועט אַרָאפּ גַיין הָט עֶר נִיט גְוִוישְׂט הָט זִיךְ יַעֲקֹב גְשְׁרָאקִין אוּנ הָט גְזָאגְט אֶפְשַׁר וֶועט אֱדוֹם קֵיין יְרִידָה נִיט הָאבֶּן הָט אוּם נָאט גְזָאגְט הָב נָאר קֵיין מוֹרָא נִיט דַארְפְסְט נִיט וִוישֶׂן זַיין יְרִידָה וָוארִים אִיךְ אַלֵיין וֶועל בַּיי אִים צוּ נֶעמִין דִי מֶמְשָׁלָה:

וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ נָאט הָט גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב אִיךְ וֶועל זַיין מִיט דִיר אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ הִיטָן וִוי אַהוּן דִי וֶועסְט גַיין אִיז קָשֶׁה פַר וָוס הָט נָאט אוּם נִיט צוּ גְזָאגְט קֵיין פַּרְנָסָה עֶס אִיז אַמָשָׁל אַייגֶר הָט גְשׁוּקְט זַיין זוּן אוּנ אַוַוייטֶן וֶועג אִין הָט אוּם אָן גְרֵייט אַלְדוּנְג וָוס עֶר דַארְף הָאבֶּן אוֹף דֶם וֶועג קְלֵיידֶר אוּנ כֵּלִים אוּנ נָאךְ אַנְדֶרִי זַאכֶן אִין הָאט אִים מִיט גְגֶעבֶּן אַבַּייטֶל גֶעלְד אוֹף דֶר הוֹצָאָה דֶר וַוייל הָאט מֶען זֵיי מוֹרַיע גְוֶוען אַז דֶר וֶועג אִיז אַסַכָּנָה צוּ פָארִין הָט דֶר פָאטֶר גְזָאגְט אַצוּנְד וֶועל אִיךְ מוּזֶן אַלֵיין פָארֶן מִיט מַיין זִין אִיךְ זָאל אִים בַּהִיטָן פוּן

ספר הישר

קֵיין חָרָן · אוּנ הָט זִיךְ גְזֶעצְט בַּיי דֶר בְּרוּנֶע וִוי דִיא פַאסְטִיכֶר מְרוּנְקֶען אָן דִיא שָׁאף · אוּנ יַעֲקֹב הָט דֶרְט דֶר זֶעהְן אַז מֶענְשֶׁן גַיין פוּן חָרָן צוּ פַאסֶן דִיא שָׁאף אוּנ יַעֲקֹב הָט זֵיי גְפְרֶעגְט פוּן וַואנֶן זֶענְט אִיר

---

*) הערה יוארים אב.אייב. איז דאך אספק אייב איך וועל מאהן אדער איך וועל נים טאהן. הקב"ה וועט דאך נעווים מאהן. דריבער זאגם רש"י דער אם איז גלייך וויא עם וואלם גשמאנין כי. נאר:

אִם־עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ׃ טז וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי׃ יז וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה־
נורא

עַד דִּי אַעֲבֵיד יָת דִּי מַלֵּלִית לָךְ׃ טז וְאִתְּעַר יַעֲקֹב מִשִּׁנְתֵיהּ וַאֲמַר בְּקוּשְׁטָא אִית יְקָרָא דַייָ שְׁרֵי בְּאַתְרָא הָדֵין וַאֲנָא לָא הֲוֵיתִי יָדַע׃ יז וּדְחִיל וַאֲמַר מָה
דחילו

תו״א ואנכי לא ידעתי. עקידה שער לב :

רשב״ם

דרכיך:(טז) אכן יש ה׳ במקום הזה. לא כמה שהייתי סובר כששכבתי כאן שהוא מקום חול אך לא כן הוא שהוא מקום קודש וכן כל אכן שבמקרא אך כן ולא ;

בעל הטורים

מלכיות: (טז) וייקץ יעקב משנתו ויאמר. ס״ת לנור לומר שלי

שפתי חכמים

לי לא אעזבך עד א״כ משמע בודאי לא אעזבך עד אשר עשיתי ואילך אם משמע שהוא ספק אם יעזבנו אם לא לכך מפרש אם משמע כו׳ כי דהוא נמי ל׳ ודאי כלו׳ כיון שכי משמש ל׳ אם גם אם משמש ל׳ כי: ש ול״ת דלמא אשר דברתי לך קאי על הדיבור שדבר עמו עתה והוא ויאמר אני ה׳ וגו׳ וי״ל דא״כ הל״ל כל אשר אני מדבר עמך ולא ל׳ דברתי שהוא ל׳ עבר כיון דהדא נבואה היא ובכל נחלום א׳ ולא בקיץ משנתו כנתים וק״ל

רש״י

דברתי לך. לצרכך ועליך מה שהבטחתי לאברהם על זרעו לך הבטחתיו ולא לעשו שלא אמרתי לו כי יצחק יקרא לך זרע אלא כי ביצחק ולא כל יצחק וכן כל לי ולך ולו ולהם הסמוכים אצל דיבור משמשים ל׳ על וזה יוכיח שהרי עם יעקב לא דיבר ש קודם לכן : (טז) ואנכי לא ידעתי. שאם ידעתי

בית דוד

(דברתי לך) . זאגט רש״י מען מיינט (לצרכך ועליך) וואס איך האב גירעט פון דיינעט וועגען (מה שהבטחתי לאברהם על זרעו לך הבטחתיו ולא לעשו) וואס איך האב צו גיזאגט צו אברהם איך זאל געבען צו זיינע קינדער, האב איך דיך גימיינט, פון דיינעט וועגען האב איך צו גיזאגט ניט צוא עשו (שלא אמרתי לו כי יצחק יקרא לך זרע) איך האב ניט גיזאגט צוא אברהמען יצחק וועט גירופען ווערין דיין קינד (אלא כי ביצחק) נאר איך האב אים גיזאגט אין יצחק איז דא אקינד וואס ער וועט גירופען ווערין דיין קינד (ולא כל יצחק) אבער ניט אלע קינדער פון יצחק, אונ דאס קינד האב איך גימיינט נאר דיך, זאגט רש״י (וכן כל לי ולך ולו ולהם הסמוכים אצל דבור משמשים לשון על) ווי עס שטיין די פיר ווערטער נעבין ווארט דבור, (ביידן) מיינט מען ניט צו, נאר אויף (דבר לי) מיינט מען ער האט גירעט אויף מיר, וועגן מיר, דבר לך, ער האט גירעט אויף דיר, וועגן דיר, דבר לו, ער הט גירעט אויף אים, וועגן אים. דבר להם, ער הט גירעט אויף זיי, וועגן זיי (וזה יוכיח) די ווערטער דברתי לך באווייזען אז מען מיינט איך הב גירעט אויף דיר וועגען דיר, ווארום מען קען ניט זאגן דברתי לך איך הב גירעט צוא דיר (שהרי עם יעקב לא דבר קודם לכן) הקב״ה הט דאך מיט יעקב פריער ביז אוצט נאר ניט גירעט : (טז) (ואנכי לא ידעתי). יעקב זאגט איך האב ניט גיוויסט אז הקב״ה איז אויף דעם אורט (שאם ידעתי) אוב איך וואלט גיוויסט (לא ישנתי במקום קדוש כזה) וואלט איך

פירוש לתורת אלהים

וועל דיך ניט פר לאזען על ביז וואנען איך וועל דס טון את אשר דברתי לך וואס איך האב גירעט פון דיינט וועגען צוא דיינע עלטערען : (טז) וייקץ יעקב משנתו אונ יעקב הט זיך אויף גיוואכט פון זיין שלאף ויאמר אונ ער האט גיזאגט עס איז געוויס גאט איז דא אויף דעם ארט דא יודע די שכינה ואנכי אונ איך האב ניט גיוואסט (עיין רש״י) : (יז) ויירא אונ ער

משלי יהודה

שפעטער בגעגניש אז זיי האבען זיך געזעצט אויף דר פיר זאגט דער זון צום פאטער ווי איז דר בייטול געלד וויס די האסט מיר אין געבייש אויף דם וועג גיב אים מיר וועל איך האבען אויף הוצאות זאגט דר פאטער צו אים וואס דארפסטו בייא מיר בעטען דם געלד אויף הוצאות איך פאר זיך מיט דיר וואס די ווערסט דארפען וועל איך דיר קויפען דם נמשל איז געווען מיט יעקב גאט הט געבענטש צו אברהם אונ הט אים איבר געגעבען אלע טובות פון דער

של״ה הקדוש

(יז) ויירא ויאמר מה נורא המקום אונ ער האט זיך דר שראקין און זאגט ווי פורכטעדיג איז דאס ארט מיר וועהן דר פון דם אין די הייליגע ערטער דארף מען האבן מיט פורכט אונ שרעק אשטין אין הייליגקייט אונ די פורכט פר גאט דארף צו זיין בייא אונז דאבקים אין אונזער הארץ אין אונזרי גדנקען אונ בייא אלין וויס מיר טוען דהיינו דר וויס רעט שיחות חולין אונ בידיבור אדר בהמחשבה אפילו ניט אין דר צייט פון דאוונען אדר פון לערנען טוט ער אם גנבס

נורא המקום הזה אין זה כי אם

דחילו אתרא הדין לית דין אתר הדיוט אלהין

בית

תו"א מה נורא. עקידה שם:

רש"י

ידעתי לא ישנתי ת במקום קדוש כזה: (יז) כי אם בית אלהים. א"ר אלעזר בשם ר' יוסי בן זמרא הסולם הזה עומד בבאר שבע א ואמצע שיפועו מגיע כנגד בית המקדש שבאר שבע עומד בדרומה של יהודה וירושלי' בצפונה בגבול שבין יהודה ובנימין ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף נמצא סולם שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע אמצע שיפועו נגד ירושלים ולפי שאמרו רבותינו שאמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה. ועוד אמרו יעקב קראו לירושלים בית אל וזו לוז היא ולא ירושלים

ומהיכן

שפתי חכמים

וק"ל: ת דאל"כ מנ"מ אם לא ידע: א דק"ל כיון שאמר יעקב כי אם בית אלהים משמע שהיה בבית אל כמ"ש ויקרא את שם המקום ההוא בית אל א"כ משמע שסולם הזה עומד בבית אל ולעיל משמע שהי' עומד בבאר שבע מדכתיב לעיל ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וגו' ולא מפרש באיזה מקום של ארץ הי' א"כ ודאי קאי אמאי דכתיב לפניו בתחלה דהיינו באר שבע ודרשינן סמוכות א"כ קשיא קראי אהדדי לכך מפרש הסולם הזה עומד בבאר שבע כדמשמע מפסוק ואמצע שיפועו נגד ב"ה דהיינו ירושלים וראשו בבית אל כדמשמע נמי בפסוק דאין לומר סוף שיפועו היה כנגד ב"ה א"כ הי' יעקב חוץ מהסולם שהרי באר שבע בדרומו של יהודה וב"ה בצפונו בגבול שבין יהודה ובנימין ולוז הוא בצפונו של בנימין וא"כ מה הי' מעלת לוז שקרא לו בית אלהים ושער השמים הרי לא הי' שם לא רגלי הסולם ולא ראשו לכן פי' שאמצע שיפועו

היה

בית דוד

ניט נשלאפען אויף אזו אהייליג אורט: (יז) (כי אם בית אלהים). זאגט רש"י רבי אלעזר האט גזאגט פון רבי יוסי בן זמרא'ס וועגן (הסולם הזה עומד בבאר שבע) די לייטער איז געשטאנען אין באר שבע (ואמצע שפועו מגיע כנגד בית המקדש) און דער מיטן פון דער לייטער וואס איז געווען איין געבוגן איז געווען נעבן בית המקדש ווארום די ערטער וואס יעקב איז דורך זיי גנאנגן זענען געווען באר שבע, יהודה ירושלים, בנימין, בית אל, יוסף, און פון דרטן ביז חרן (שבאר שבע עומד בדרומה של יהודה) ווארום באר שבע איז געווען אין דרום זייט פון יהודה (וירושלים בצפונה) און ירושלים איז געווען אין צפון זייט פון יהודה (בגבול שבין יהודה ובנימין) אין דעם גרעניץ וואס צווישן יהודה און בנימין (ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין) און בית אל איז געווען אין צפון זייט פון בנימין (בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף) אין דעם גרעניץ וואס צווישן בנימין און יוסף (ווי עס שטייט פריער) (נמצא) ווערט געפונען (סולם שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע אמצע שפועו נגד ירושלים) אז די פיס פון דר לייטר זענען געווען אין באר שבע און דער שפיץ פון דר לייטר איז געווען געגן איבר בית אל איז דיא מיטן פון לייטר געווען געגן איבר ירושלים (כלפי שאמרו רבותינו) דס איז ווי די רייד וואס אונזערע רבנים האבן גזאגט (שאמר הקב"ה) הקב"ה האט גזאגט (צדיק זה בא לבית מלוני) דר צדיק יעקב איז געקומן אויף דעם אורט ווי א מיין וואונונג (ויפטר בלא לינה) זאל ער אוועק גיין ניט גענעכטיגט (ועוד אמרו) נאך האבן די חכמים גזגט (יעקב קרא לירושלים בית אל) יעקב האט גרופן

פירוש לתורת אלהים

האט זיך געפארכטן ויאמר און ער האט גזאגט ווי שרעקליך איז דאס ארט אין זה דאס איז ניט

של"ה הקדוש

פורכט פון זיך און איז מוסיף אויף דעם איסור צו ריידן איבריגי רייד נאך איין איסור פון מבזה מקדש:

משלי יהודה

וועלט ער זאל זיך מיט זיי מפרנס זיין אין אברהם האט געבענטשט יצחק מיט דר ברכה און יצחק האט געבענטשט צו יעקב מיט דר ברכה ער זאל האבן די טובות פון דר וועלט נאר אז יעקב האט געמוזט אנטלופן פר זיין ברודר עשו צו זיין פעטער לבן אין האט בדארפט גיין און וועג אין נאט האט געמוזט זיין מיט אים אויף דם וועג ער זאל אים היטן פון אלע שלעכטיגקייט אין זאל אים געבין אלדינג וואס ער דארף האט אום שון נאט ניט גדארפט געבין פון זיין ברכה וואס דער פטור האט אום געבענטשט ווארים נאט איז זיך מיט אים אויף דעם וועג צו בהוטן אים:

(ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים) יעקב אבינו האט גענעכטיגט אויף דם ארט ווי דם בהמ"ק וועט שטיין האט ער זיך אויף גכאפט פון דם שלאף און האט גזגט וואס פר איין פארכטיג ארט דם איז עס איז ניט אנדרש נר עס איז דם הויז פון נאט מיר דרפן פר שטיין וועדלוג יעקב האט גזגט איז משמע גלייך ווי ער האט מיט איינם אוויכוח אין ער פרעגט אים און יעקב ענפרט (אין זה) עס איז ניט דם דאזיגע וואס דו זגסט (כי אם בית אלהים) נאר דם איז דאס הויז פון נאט זגט דר דיבור מגיד מיר געפעקט יעקב פר ענפרט וואס פיל מחקרים פרעגן פר וואס איז דאס בהמ"ק פרכטיגר פון אלע ערטר פון דר וועלט נטם כבוד איז זיך פיל נאר די וועלט פר ענפרט יעקב דם איז דם הויז פון נאט אליין למשל איינר איז געקומן און א מלכות שטאט און איז גנאנגן און נאסן ער זאל אז קוקן דיא שיינע מוערין האט ער דער זעהן א שיינעם פאליץ און א פעסטר. פרעגט ער צו וועמן קער

שפתי חכמים

פי' כנגד ב"ה וסוף הפסוק היינו ראשו פי' כנגד בית אל שהוא לוז. כ' מהרש"ל כך צ"ל פי' הפסוק והלשון רש"י וכלפי שאמרו רז"ל שאמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה ובית מלונו של הקב"ה היינו ירושלים וכאן משמע שלן בבית אל ועוד אמרו יעקב קראו לירושלים בית אל וזהו לוז דכתיב ואולם לוז שם העיר כו' ואפי' אם אתה יכול לתרץ שהוא שהוכל לומר לוז היא ירושלים מ"מ קשה מהיכן למדו לומר כן אני אומר וכו' ואי' קרא לוז שהיא שם העיר ראשונה וירושלים שקפץ לשם קראם ביחד בית אל ובזה יתורץ החז"ל שפיר לאפוקי דעת הרא"ם דלפי פירושו שבנוסחאות שלנו כתיב יעקב קראו לירושלים בית אל ועיקר שלדבריו זהו לוז ולא ירושלים ג"כ מדברי חכמים הוא וזה לא מצאתי בשום מקום ועוד לפי כתי' ג"כ קשה דלמא לוז היינו ירושלים וקפיצת הארץ היינו שבאה לאמצעית הדרך בא לוז כנגדו אלא ודאי שפי' ברור לרש"י שירושלים לא לוז היא כדמוכח קרא כדפירשתי שכ"ל: ב ר"ל כך הוא כמאמר כתם נגמ' ולשון קושיא היא למה לא שכבו שם ומתרץ איכו לא

רש"י

ומהיכן למדו לומר כן אני אומר שנעקר הר המוריה ובא לכאן וזו היא קפיצת הארץ האמורה בשחיטת חולין שבא בהמ"ק לקראתו עד בית אל וזהו ויפגע במקום ואע"ת וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו שם איהו לא יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו ומן השמים יעכבוהו איהו עד חרן אזל כדאמרי' בפרק גיד הנשה וקרא מוכיח וילך חרנה כי משא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו יהב דעתיה למהדר וחזר עד בית אל וקפצה לו הארץ [בית אל לא זה הוא המסוך לפי אלא לירושלים ועל שם שהיתה עיר האלהים קראה בית אל והוא הר המורי' שהתפלל בו אברהם והוא השדה שהתפלל בו יצחק וכן אמרו בסוטה לכו ונעלה וגו' לא כאברהם שקראו הר ולא כיצחק שקראו שדה אלא כיעקב שקראו בית אל ע"כ פרש"י מדוייק] : מה נורא. תרגום מה דחילו

בית דוד

די' שטאט ירושלים בית אל (וזו לוז היא ולא ירושלים) אונ די שטאט איז גוועזן לוז, ניט ירושלים (ומהיכן למדו לומר כן) פון וואנען האבן די חכמים גלערינט אזו צו זאגן, זאגט רש"י (אומר אני) איך זאג (שנעקר הר המוריה ובא לכאן) דר בארג מוריה איז אויס גריסן גווארן פון זיין אורט אונ איז גקומן צו יעקב (וזו היא קפיצת הארץ האמורה בשחיטת חולין) דס איז וואס די גמרא זאגט אין מסכת חולין די ערד איז צו גשפרינגן צו יעקב (שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל) דס אורט פון בית המקדש איז גקומן גיגן יעקב ביז בית אל (וזה ויפגע במקום) דאס מיינט מען יעקב האט בגעגינט דס אורט, זאגט רש"י (ואם תאמר) אוב דו ווערסט זאגן (וכשעבר יעקב על בית המקדש) ווען יעקב איז גגאנגן דורך ירושלים דורך דעם אורט פון בית המקדש (וואורום אז ער איז שון גוועזן אין בית אל איז ער דאך פריר גוועזן אין ירושלים אונ אויף דעם אורט פון בית המקדש) (מדוע לא עכבו שם) פר וואס האט אים הקב"ה דארט ניט פאר האלטן, ענטפערט רש"י (איהו לא יהיב דעתיה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו) ווייל יעקב האט ניט גטרכט (ער האט ניט אכטונג גגעבן) ער זאל בעטן צו הקב"ה אויף דעם אורט ווי זיינע עלטערן האבן גבעטן צו הקב"ה (ומן השמים יעכבוהו) זאל מען אים פון דעם הימל אויף האלטן אונ ניט ער זאל בעטן צוא הקב"ה, נאר אזו איז גוועזן (איהו עד חרן אזל) יעקב איז שון גוועזן גאנץ צו דיא שטאט חרן (כדאמרינן בפרק גיד הנשה) ווי מיר זאגן אין מסכת חולין אין פרק גיד הנשה (וקרא מוכיח) דר פסוק ווייזט אויך אזוי אז יעקב איז שון גוועזן גגאנגן חרן, ווי עס שטייט אין פסוק (וילך חרנה) יעקב איז גגאנגן אין חרן (כי משא לחרן) ווי יעקב איז גקומן גיבן חרן (אמר) האט ער גזאגט (אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו) טאמער בין איך גגאנגן פר ביי דעם אורט ווס דארט זענען גוועזן מיינע עלטערן אונ האבן דארטן גבעטן (תפלה נטון) צו הקב"ה, אונ איך האב דארטן ניט תפלה נטון (יהב דעתיה למהדר) האט ער געגבן זיין מיינונג ער זאל גיין צוריק (וחזר עד בית אל) אונ ער איז צוריק גגאנגן ביז בית אל, אונ ער האט גוואלט גיין ווייטר ביז ירושלים (וקפצה לו הארץ) האט די ערד אשפרינג נטון פון ירושלים ביז בית אל, זאגט רש"י (בית אל לא זהו המסוך לעי) דס איז ניט דס בית אל וואס איז נאנט צו עי (אלא לירושלים) נאר דאס בית אל איז נאנט צו ירושלים (ועל שם שהיתה עיר האלהים) ווייל זיא איז גוועזן אגעטליכע שטאט (קראה בית אל) האט מען די שטאט גרופן בית אל (והוא הר המוריה) דס איז דר בארג מוריה (שהתפלל בו אברהם) ווס אברהם האט דארטן תפלה נטון (והוא השדה שהתפלל בו יצחק) אונ דאס איז דס פעלד וואס יצחק הט דארטן תפלה נטון (וכן אמרו בסוטה) אונ אזו הט מען גזאגט אין די גמרא סוטה אויף דעם פסוק לכו ונעלה אל הר בית ה' (לא כאברהם שקראו הר) ניט ווי אברהם וואס ער הט גרופן דס ארט פון בית המקדש, אבארג (ולא כיצחק שקראו שדה) אונ ניט ווי יצחק וואס ער הט גרופן דאס ארט פון בית המקדש אפעלד (אלא כיעקב שקראו בית אל) נאר ווי יעקב וואס ער הט גרופן דאס ארט פון דעם בית המקדש בית אל, אתיכו

פירוש

לו כל ימיו לעולם ולדורותי אחריו. (אשר אם). בשל ענין להזק הדבר. כי די לו באשר אי באם: (טז) (אכן יש ה' וגו') כי נראה המקום הזה נבחר והיא מקום קבול שכינ' כי פה הראני גדולות ונפלאות בפרוז' הסולם: (ואנכי לא ידעתי): כי אלו ידעתי הייתי נזהר בעצמי

רד"ק

יותר ולא הייתי שוכב במקום הזה. ואפשר כי זאת היתה תחלת נבואתו. ולזה עיר הבור מעלת המקום כי שם נגלה אליו תחלה האל. (ויירא ויאמר). ירא בעצמו על אשר שכב שם. אולי לא התנהג בענוי ובצניעות בשכבו שם: (יז) (ויאמר מה נורא המקום הזה). כי

בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם׃
יח וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־
הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם
אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־
רֹאשָׁהּ׃ יט וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־
הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לוּז
שֵׁם

אֱתַר דְּרַעֲוָא בֵיהּ מִן קֳדָם יְיָ וְדֵין תְּרַע קֳבֵיל שְׁמַיָּא׃ יח וְאַקְדֵּים יַעֲקֹב בְּצַפְרָא וּנְסֵיב יָת אַבְנָא דִּי שַׁוִּי אִסָּדוֹהִי וְשַׁוִּי יָתַהּ קָמָא וַאֲרֵיק מִשְׁחָא עַל רֵישַׁהּ׃ יט וּקְרָא יָת שְׁמָא דְּאַתְרָא הַהוּא בֵּית אֵל וּבְרַם לוּז

בעל הטורים

תפלתו של אדם נשמעת אלא בלבור. משנתו קרי ביה ממשנתו מתוך שהוא הוגה בתורה ביום גם בלילה לא שכב לנו מלכנות כה כתלומו : (יז) וזה שער השמים ויפכם לומר שכעלות משחת שם מצבה וגו׳ יהיה בית אלהים לקרבנות :

רשב״ם

כמו שהייתי סבור וכן אכן נודע הדבר : (יח) ויצק שמן על ראשה. ומשח אותה לקדשה להקריב עליה קרבנות בשובו כדכתיב במשכן וכליו וימשחם ויקדש אותם וכן מוכיח לפנינו · אנכי האל בית אל אשר (יט) ואולם לוז שם העיר · וע״ש המקום שחוץ לעיר

רש״י

דחילו אתרא הדין · דחילו שם דבר הוא כמו סוכלתנו וכסו ג למלבש : וזה שער השמים. מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה. ומדרשו שבית המקדש של מעלה ד מכוון כנגד בית המקדש של מטה :

שפתי חכמים

יהיב וכו׳ עד ומן השמים יעכבוהו ר״ל כיון דהוא עלמו לא כתפלל ומן השמים יעכבוהו בתמיה אין כופין אדם לדבר מלוה: ג מביא ראייה שדחילו בוי״ו לאו ל׳ רבים הוא אלא דרך התרגום הוא כן כמו תבונה דהוא נמי שם דבר ואפ״ה תרגומו סוכלתנו בוי״ו כן בגד ללבוש נמי שם דבר הוא ותרגומו בוי״ו וכסו וא״כ ש״מ שדרך התרגום כן : ד (נח״י) נ״ל דהמדרש אינו חולק אלא שמפרש בטעם למה דוקא זה המקום הוא שער לעליית התפלה לפי שהוא מכוון נגד ב״ה של מעלה

בית דוד

אײדער דאָס בּית הַמִקְדָשׁ איז גבּוֹעט גװאָרען : (מַה נוֹרָא) . זאָגט רש״י (תַּרְגּוּם מַה דְחִילוּ אַתְרָא הָדֵין) דר תַּרְגּוּם טײַטשט װי פוּרכטערליך איז דָם אוֹרט האָרט רש״י עם האָט דאָך גדאַרפט שטײן מַה דְחִילָא מיט אַלף , פר װאָס שטײט דְחִילוּ מיט אָוא״ו , זאָגט רש״י מיר געפונען נאָך אין ערטער שטײט אוֹך אַזוֹ (כְּמוֹ סוּכְלְתָנוּ) װי דָס װאָרט סוּכְלְתָנוּ דאַרף אוֹך שטײן מיט אַלף סוּכְלְתָנָא , אוּנ עס שטײט מיט אָוא״ו סוּכְלְתָנוּ (וּכְסוּ לְמִלְבַּשׁ) אַקלײד צוּם אָן טוּן , דאַרף שטײן וּכְסוּת, אוּנ עס שטײט וּכְסוּ: (וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם) . דָס איז דער טוֹער פוּן דעם הימעל (מָקוֹם תְּפִלָּה) דאָס אוֹרט פוּן תְּפִלָּה (לַעֲלוֹת תְּפִלָּתָם הַשָּׁמַיְמָה) דוּרך דעם אוֹרט גײען אַרוֹף די תְּפִלוֹת אין הימל (וּמִדְרָשׁוֹ) דער מִדְרָשׁ זאָגט (שֶׁבֵּית הַמִקְדָשׁ שֶׁל מַעֲלָה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּית הַמִקְדָשׁ שֶׁל מַטָּה) דר בּית הַמִקְדָשׁ װאָס אין הימל

פירוש רד״ק

מרא׳ גדול׳ כזאת ראיתי בו. מאד נורא המקום וצריך לירא ממנו ושיהי׳ בו האדם בטהר׳ ובצניעות. כי מקום קדוש הוא׳ (אין זה כי אם בית אלהים) יאין זה המקו׳ ראוי אלא שיהי׳ בית מקודש לאלהים להתפלל בו ולזבוח בו זבחים לאלהים · או פירושו לא ראיתי המרא׳ הזאת אלא כדי שאעשנו בית אלהים · (וזה שער השמים), על דרך „ותבוא תפלתם למעון קדשו השמים : (יח) (וישם אתה מצבה) . הציבה על קומתה · (ויצוק שמן על ראשה). כדי להכיר׳ בשובו דרך שם שיעש׳ שם מזבח ויקריב עליו · כי כתם השמן לא ימחה במי מטר · או הי׳ יציקת השמן לעבוד׳ כמו נסוך היין. וכן עשה בשובו במצב׳ אשר הקים אמר „ויסך עליה נסך ויצק עליה שמן וכל זה הי׳ לאות ולסימן שיירשו בניו את הארץ כמו שכתבנו באברהם ויצחק · כי שניהם עשו בארץ כרצונם. כי הנה יעקב לקח האבן ההוא ושם אותה מצבה. ואין מי שלקח אותה לצרכו. ולא אפילו בעל השדה · וכמו שהציב׳ כן מצאה ובנה שם מזבח בשובו כאדם הבונ׳ בשלו ואין מוחה בעדו. וקרא למקום ההוא בית אל שהי׳ שמו לוז בראשונ׳ והסכימו אנשי המקום ווולתם על ידו. וכן לאברהם וליצחק · כמו שכתוב בחפירת הבארות ובבנות המזבחות·כי שם האל מוראם ואהבתם בלב אנשי הארץ. כמו שאמר אל תגעו במשיחי ולנביאי אל תרעו (תהלים ק״ה) : (יט) (וידר נדר) · נדר הנדר על תנאי · ולא הי׳ התנאי לפי שהי׳

פירוש לתורת אלהים

אַנדערשט כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים נאָר גאָטס הױז דאָ װעט גבּוֹעט װערן דָם בהמ״ק וְזֶה אוּנ דאָס איז דער טױער פוּן דעם הימל װוּא דיא תְּפִלוֹת גײען אַרוֹף דר מִדְרָשׁ שרײַבּט דער בהמ״ק שֶׁל מַעֲלָה שטײט גלײַך קעגן בהמ״ק שֶׁל מַטָּה : (יח) וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר יַעֲקֹב איז אוֹף גשטאַנען גאַנץ פְרִיה וַיִּקַח אוּנ ער האָט גנוּמען דעם שטײן װאָס ער האָט געלײגט צוּ קאָפּענס וַיָּשֶׂם אוּנ ער האָט זיא גמאַכט פר אַדענקמאָהל וַיִּצוֹק אוּנ ער האָט גגאָסען אײל אוֹף איר שפּיץ : (יט) וַיִּקְרָא

שְׁמָא דְקַרְתָּא מִלְּקַדְמִין׃ כ וְקַיֵּים יַעֲקֹב קְיָם לְמֵימַר אִם יְהֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדִּי וְיִטְּרִנַּנִי בְּאָרְחָא הָדָא דִּי אֲנָא אָזֵיל וְיִתֵּן לִי לַחְמָא לְמֵיכַל וּכְסוּ לְמִלְבַּשׁ

שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה׃ כ וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל

תר״א ונתן לי לחם. עקידה שער כו :　　ובגד

בעל הטורים

הספר פותחין שער השמים והוא זמן טוב להפלל : (כ) וידר ב' במס' וידר יעקב וידר ישראל נדר לה'. לומר שהלדיקים היו נודרין ובראשון אמר כי' יעקב וזהו אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב לפי שהוא פתח בנדרים התלה: ללבוש. ב' במס' הכא ואידך ללבוש את הבגדים. מלמד שיעקב היה כ"ג כדאי' בב"ר הפר בקב"ה לפיכך אמר שיה יעקב כה"ג שלי כפל תום שהוא לולב של ירכו שייך שאמר לריך להיות כה"ג לתפלה במקומו ז"ש ונתן לי לחם לאכול

רש״י

(כ) אם יהיה אלהים עמדי. אם ישמור לי הבטחו' הללו שהבטיחני להיות עמדי כמו שאמר לי והנה אנכי עמך : ושמרני. כמו שאמר לי ושמרתיך בכל אשר תלך : ונתן לי לחם לאכול. כמו שאמר

שפתי חכמים

וא"ת שער השמים הוא דרך משל כי אין לשמים שער הו תנון: ה ר"ל דהא ליכא דקרא כפל הוא דכתיב אם יהי' אלהים עמדי היינו ושמרני וגו"ש אם ישמור לי וגו' כלו' דהאי אם יהי' אלהים עמדי קאי אשמירת הבטחות וא"ת איך יתכן לומר שיעקב פי' השיבה אם יקיים הקב"ה הבטחתו אם לאו. וי"ל שהי' ירא שמא יגרום החטא ולא ישמור לו. ועי"ל דיעקב הי' הכיר שהוא חלום הוא ואין חלום בלא דברים בטלים ע"כ אמר אם וגו' וק"ל וא"ת כיון שרש"י בא לבוכית ההבטחות מן המקרא היכן הבטיחו נמי על בגד ללבוש וי"ל כיון שהבטיחו על כנתה ידו שהבטיחו נמי על בגד ללבוש כמו שאחז"ל שפוק לגבך ושוי לגריבך פי' וזנין בגדים יקרים ופסוק המונך בכביל בגדים ושוי לגריבך פי' אכל לגריבך אל תוזן אלא כבוי ולא כיוקר הכוי דפיה ואמר נמי נפ' כיסוי כדם לעולם יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש לו וילבש ויתכסה כפי מה שיש לו וכיון שהקב"ה הבטיחו על פלחם לאכול א"כ ודאי הבטיחו נמי על בגד ללבוש דהלא"כ היה לריך ללבוש שהאכלו כדי ליקח בגדים ונמלא שלא יהיה לו להם לאכול [illegible]

בית דוד

לשי"ש גליך געגין דעם בית המקדש וואס איז איגמן אוף די ערד: (כ) (אם יהיה אלהים עמדי). א"ב הקב"ה וועט זיין מיט מיר (אם ישמור לי דבטחות הללו שהבטיחני) אוב הקב"ה וועט היטן טאן צו מיר די אלע צוזאגן וואס ער האט מיר צו גיזאגט (להיות עמדי) ער זאל זיין מיט מיר (כמו שאמר לי) ווי ער האט גיזאגט צו מיר (והנה אנכי עמך) איך וועל זיין מיט דיר: (ושמרני). ער וועט מיך היטן (כמו שאמר לי) ווי ער האט גיזאגט צו מיר (ושמרתיך בכל אשר תלך) איך וועל דיך היטן אין אלע ערטער וואהין דיא וועסט גיין: (ונתן לי לחם לאכול). אונ הקב"ה וועט מיר געבן

פירוש

לבי ניקוו בהבטח' שהבטיחו האל י כי ידע שהאל יקיים לו הבטחתו י אלא לא הי' התנאי אלא שמתיו שמא יגרום החטא ולא יהי' ההבטח' קיימת. ולא ישוב אל בית אביו ולא יוכל לעשות מה שנדר:(לחם לאכול) רא שאל יתרון אלא צרכי לבד כדי שיחיה. ומיה לא הי' צריך לשאל כי בכל מקום ימצא אדם מים לשתות בחנם : (כא) (ושבתי בשלום). באשה ובבנים י כי ויריתם לא יהיה שלום לו ולא לאביו ולא לאמו . כי הוא לא יוכל לקחת אשה מבנות כנען . (והי' ה' לי לאלהים). ר"ל שיהי' מתבודד לעבודת האלהים ולא יתעסק עוד בעסקי העולם כל ימיו י ועוד נדר שהמקום ההוא ששם בו האבן מצבה יהי' בית האלהים כלומר שיבנה שם בית ומזבח לבא שם כל עובד אלהים ולהתפלל ולעבוד שם לאלהים ולא לזולתו או פירושו

רד״ק

(יהיה בית אלהים). שישוה לבנין . כי כשתכבוש הארץ יעשו שם בית אלהים ועוד נדר י (וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך) כלומר אתן מעשר מהרבים ומהמטבע שתתן לי ואתננו לאנשים שיעבדו שיראי אלהים ועובדים אותו י ואמרי (ב"ר ע') כי גם על הבנים אמר שיעשר. וכן הי' הי' המעשר שהי' מתעסק בעבודת האל יותר משאר אחיו ילמדו יעקב בהתבודדו ומסר לו סודות התורה והחכמ' . ומה שאמר עשר אעשרנו לך כן הוא דרך הכתוב להוד המקור עם הפועל לחזק הפעולות כמו שמע תשמעו (דברים י"א) עשר תעשר (שם) והדומים להם רבים . ורז"ל (כתובות נ"ה) עשו סמך בזה הפסוק ואמרו הרוצ' לבזבז מנכסיו לצדקה אל יבזבז יותר מחומש , שאמר עשר אעשרנו . ושני עשיריות הוא החומש י ובגנו בזה כדי שלא יצטרך הוא לבריות

פירוש לתורת אלהים

אונ ער האט גרופן דעם נאמן פון דעם ארט בית אל וואלם אבר צום ערשטן האט דיא שטאט גהייסן לוז : (כ) נדר יעקב נדר אונ יעקב האט אנגדר גזאגט צו זאגן אם אז גאט וועט זיין מיט מיר אונ ער אין מיר מבטיח ושמרני אונ ער וועט מיך היטן אוף דעם וועג וואס איך גיי גהן אונ ער וועט מיר געבן ברוט צוא עסן ובגד ללבוש אונ אקלייד אן צוא קליידן :

וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ: כא וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל לְמִלְבָּשׁ: כא וְאֵיתוּב בשלם

רשב"ם

ששכב יעקב נקרי שם העיר עצמה בית אל:(כא) ושבתי בשלום. כמ"ש לי והשיבותיך אל האדמה הזאת. והיו

רש"י

שאמר כי לא אעזבך והמבקש לחם הוא קרוי נעזב שנאמר ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם (תהלים לז): (כא) ושבתי. כמו שאמר לי והשיבותיך אל האדמה: בשלום. שלם מן החטא

בית דוד

בְּרוֹט צוּם עֶסִין (כְּמוֹ שֶׁאָמַר) ווִי עֶר הָאט גְזָאגְט (כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ) אִיךְ וֶועל דִיךְ נִיט פַאר לָאזֶען (וְהַמְבַקֵּשׁ לָחֶם) אוּנ דֶר מֶענְטְשׁ וָואס בֶּעט בַּיי מֶענְטְשִׁין מָען זָאל אִים שֶׁענְקִין אַשְׁטִיקוּל בְּרוֹיט (הוּא קָרוּי נֶעֱזָב) עֶר וֶוערְט גֶרוּפֶן עֶר אִיז פַאר לָאזְט פוּן הקב"ה (שֶׁנֶאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דָוִד הַמֶּלֶךְ הָאט גְזָאגְט (וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֵּשׁ לָחֶם) אִיךְ הָאבּ נִיט גְזֶעהְן אַצַדִּיק זָאל וֶוערִין פַר לָאזְט פוּן הקב"ה אוּנ זַיינֶע קִינְדֶר זָאלִין דַארְפֶן בֶּעטֶן בְּרוֹט: (כא) וְשַׁבְתִּי. אִיךְ וֶועל מִיךְ צוּרִיק קֶערִין (כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִי) וִויא הקב"ה הָאט גְזָאגְט צוּא מִיר (וַהֲשִׁיבוֹתִיךָ אֶל הָאֲדָמָה) אִיךְ וֶועל דִיךְ צוּרִיק קֶערִין צוּ דִיא עֶרְד: (בְּשָׁלוֹם). מִיט פְרִידְן (שָׁלֵם מִן הַחֵטְא) פְרִידְן

פירוש לתורת אלהים

(כא) וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי אוּנ אִיךְ וֶועל מִיךְ אוּם קֶערֶען בְּשָׁלוֹם צוּא - ו פָאטֶער

משלי יהודה

דֶר פַּאלִיץ עֶנְפֶערְט מֶען אִים דָם אִיז דֶר פַּאלוּץ פוּן דֶעם מֶלֶךְ אִיז עֶר צוּ גֶנַאנְגֶן צוּם הוֹף אוּנ זֶעהְט אַסַךְ אֵיינְצִיגֶע חֲדָרִים אִיז דָא אוּנ פַּלִיץ פְרֶעגְט עֶר וֶוער זֶענוּן דוּ חֲדָרִים עֶנְפֶערְט מֶען אוּם דָם חֶדֶר קֶער צוּם דָאקְטֶער פוּן דֶעם מֶלֶךְ אוּנ דָם חֶדֶר קֶער צוּ דָם מִינִיסְטֶער אוּנ דָם חֶדֶר קֶער צוּם שַׂר בִּיז עֶר אִיז גְקוּמֶן צוּם חֶדֶר פוּן דֶעם מֶלֶךְ זָאגְט מֶען אִים דָם אִיז דָם חֶדֶר פוּן דֶם מֶלֶךְ הָט עֶר זִיךְ פַר וִוינְדֶערְט אוּנ זָגְט אִיר הָט זִיךְ מִיר פְרִיר גְזָאגְט אַז נָאר דֶר פַּלִיץ קֶער צוּם מֶלֶךְ אוּנ אַצִינְד זָגְט אִיר מִיר אַז נָאר דָם חֶדֶר קֶער צוּם מֶלֶךְ הָבֶּן זַיי אִים גְעֶנְפֶערְט עֶס אִיז טַאקִי אֱמֶת אַז נָאר דֶר פַּלִיץ קֶער צוּם מֶלֶךְ נָאר דֶר מֶלֶךְ הָט אָפּ גְגֶעבֶּן זַיינֶע מֶענְשֶׁן אִיטְלִיכֶן בַּזוּנְדֶר אַחֶדֶר פוּן יֶעדֶן שַׂר וֶוענֶן נָאר דָם חֶדֶר וָוס מִיר הָאבֶּן דִיר גֶווִיזֶן אִיז אָפּ גֶזוּנְדֶרְט נָאר צוּ דָם מֶלֶךְ אַלֵיין קֵיינֶר טָאר אוּנ דֶם נִיט אַרֵיין גֵיין סַיידֶן דֶר מֶלֶךְ שִׁפְּט אַז מֶען זָאל אַרֵיין קוּמֶן דַארְף זִיךְ דֶער מֶענְשׁ אָן טוּן אוּנ שֵׁיינוּ מַלְבּוּשִׁים לְכָבוֹד דֶם מֶלֶךְ אוּנ אַרֵיין קוּמֶן דָם אִיז דֶר עִנְיָן אֱמֶת טַקִי דֶר כָּבוֹד פוּן גָאט אִיז פִיל נָאר דִי וֶועלְט פוּן דֶעסְט וֶוענֶן הָט עֶר דִי עֶרְד גֶגֶעבּוּן צוּ דִי מֶענְשֶׁן זַיי זָאלוּן אוֹף אִיר וואנוּן אוּנ צְווִישֶׁן זַיי אִיז גָאט אוֹיךְ דָא נָאר דָם בהמ"ק אִיז אָפּ גֶזוּנְדֶרְט פוּן גָטְס וֶוענֶן עֶר זָאל מַכֶן רוּעֶן זַיין נָאמֶן דָרְט אַזוֹי וִוי אוּנ פָּסוּק שְׁטֵייט אַז קֵיינֶר הָט נִיט גְטָרְט אַרֵיין גֵיין אוּנ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים נָאר דֶר כֹּהֵן גָדוֹל אִים יוֹם כִּפּוּר דָם זָגְט דֶר פָּסוּק (וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ) יַעֲקֹב הָט זִיךְ אוֹף גְחַפְּט פוּן דָם שְׁלָף (וַיֹּאמֶר מַה נוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה) וָוס פַר אַפָרְכְטִיג אָרְט דָם אִיז אַזוֹ וִוי אֵיינֶר פַר ווִינְדֶערְט זִיךְ פַר וָוס אִיז דָם אוֹרְט פְרֶכְטִינֶר פוּן אַלֶע עֶרְטֶר גָאט אִיז זִיךְ פִיל אוֹף נָאר דֶר וֶועלְט אוּנ עֶר עֶנְפֶערְט זִיךְ אַלֵיין (אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים) עֶס אִיז נִיט אַנְדֶרְשׁ אַז עֶס אִיז דָם הוֹז פוּן גָאט דָם בהמ"ק וֶועט דָא שְׁטֵיין וָוס עֶס וֶועט זַיין פוּן גָטְס וֶועגֶן אָפּ גֶזוּנְדֶרְט עֶר זָאל דָארְט מַאכֶן רוּעֶן זַיין שְׁכִינָה:

ספר הישר

פִילֵייכְט קֶענְט אִיר לָבָן דֶר זוּן פוּן נָחוֹר הָאבֶּן זַיי גְעֶנְפֶערְט מִיר קֶענֶן אִים אוּנ בַּלְד וֶועט קוּמֶן זַיין טָאכְטֶר רָחֵל מִיט דִי שָׁאף אוּנ וִוי יַעֲקֹב הָט דֶר זֶעהֶן רָחֵל דִיא טָאכְטֶר פוּן לָבָן אִיז יַעֲקֹב גְלָאפֶן צוּ אִיר אוּנ הָט זִיא גֶקִישְׁט אוּנ הָט אוֹף גְהוֹבֶּן זַיין קוֹל אוּנ הָט גְוויינְט אוּנ יַעֲקֹב זָאגְט צוּ רָחֵל דָם עֶר אִיז דֶר זוּן פוּן רִבְקָה אוּנ רִבְקָה אִיז אִיר פֶעטֶרְם שְׁוֶועסְטֶר. אִיז רָחֵל גְלָפוּן צוּם פָטֶר אוּנ הָט אִים גְזָאגְט אַז יַעֲקֹב דֶר זוּן פוּן רִבְקָה אִיז גְקוּמֶן אוּנ וִוי לָבָן הָט דֶר הֶערְט אַז יַעֲקֹב דֶר זוּן פוּן רִבְקָה קוּמְט אָן. אִיז לָבָן גְלָפִין צוּ אִים אוּנ הָט אִים גְהַלְזְט אִין גֶקִישְׁט אוּנ אִים גְנוּמֶן צוּ זִיךְ אוּנ שְׁטִיבּ אַרֵיין אִין הָט אִים גְגֶעבּוּן צוּ עֶסִין אוּנ יַעֲקֹב דֶר צֵיילְט צוּ לָבָן וָוס עֶס הָט זִיךְ אִים גְטְרָפֶן אוּנ וָוס זַיין בְּרִידֶר עֵשָׂו הָט אִים גְטוּן אוּנ וָוס אֱלִיפַז דֶער זוּן פוּן עֵשָׂו הָט אִים גְטוּן אוֹפֶן וֶוענ אוּנ יַעֲקֹב אִיז גְזֶעסֶן בַּיי לָבָן אַיין חוֹדֶשׁ אוּנ הָט בַּיי אִים גְפַּסְט דִי שָׁאף נָאךְ דֶם הָט לָבָן גְזָגְט צוּ יַעֲקֹב זָאג מִיר וָוס זָאל זַיין דַיין שְׂכַר דֶר פַר וָוס דִי דִינְגְסְט מִיר אוּנ לָבָן הָט גְהַט נָאר צְווֵיי טֶעכְטֶער אֵיינֶע הָט גְהֵייסֶן לֵאָה אִין דִי אַנְדֶרִי הָט גֶהֵייסֶן רָחֵל אוּנ דִי אוֹיגוּן פוּן לֵאָה זֶענֶן גֶוֶוען טוּנְקֶל אוּנ רָחֵל אִיז גֶוֶוען שַׁיין אִין יַעֲקֹב הָט לִיבּ גְהַט רָחֵל. אוּנ יַעֲקֹב עֶנְפֶערְט צוּ לָבָן אִיךְ וֶועל דִינֶן בַּיי דִיר פַר דַיין טָכְטֶר וָואס הֵייסְט רָחֵל. אוּנ לָבָן אִיז דְרוֹף בַּשְׁטַנוּן. אוּנ יַעֲקֹב

אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהֹוָה לִי לֵאלֹהִים׃ כב וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ׃ כט שני א וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו

ילך

אונקלוס

בִּשְׁלָם לְבֵית אַבָּא וִיהֵי מֵימְרָא דַייָ לִי לֶאֱלָהּ׃ כב וְאַבְנָא הָדָא דִּי שַׁוִּיתִי קָמָא תְּהֵי דָּאֱהֵי פָּלַח עֲלַהּ קֳדָם יְיָ וְכֹל דִּי תִתֵּן לִי חַד מִן עַסְרָא אַפְרְשִׁנֵּיהּ קֳדָמָךְ׃ א וּנְטַל יַעֲקֹב

רגלוהי

רשב"ם

ה' לי לאלהים. שיסייעני בכל מעשי: (כב) עשר אעשרנו לך. להקריב לפניך עולה: (א) וישא יעקב

בעל הטורים

ונגד ללבוש שיתקיים לי הכהונה שקניתי מעשו שבשבורה היתה בכורות: (כב) עשר אעשרנו. בגי' וזהו כל הבכורות אל יכונו

רש"י

שלא ו אלמד מדרכי לבן: והיה ה' לי לאלהים. שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף שלא ימצא ז פסול בזרעי כמ"ש אשר דברתי לך והבטחה זו הבטיח לאברהם שנא' להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך [לעיל יז] (זרעך מיוחס שלא ימצא בו שום פסול): (כב) והאבן הזאת. כך מפורש וי"ו זו של והאבן אם תעשה לי את אלה ואף אני אעשה זאת והאבן הזאת אשר שמתי מצבה וגו'. כתרגומו אהי פלח עלה קדם ה' וכן עשה ח כשובו מפדן ארם כשאמר לו קום עלה בית אל [לקמן לה] מה נא' שם ויצב יעקב מצבה וגו' ויסך עליה נסך: (א) וישא יעקב

רגליו

שפתי חכמים

והקב"ה הבטיחו על כולם לאכול (מהרח"י): ו (נח"י) וזהו ג"כ מכלל ההבטחות של הב"י דהא אמר את אשר דברתי לך ופרש"י לארץ ולזרעך ואם לא יהיה שלם מן החטא וילמוד מדרכי לבן בודאי שלא יתקיים א"כ עליו כמו כל ההבטחות של הקב"ה שהן על תנאי שלא יגרום החטא: ז ר"ל שנם והיה ה' לי וגו' הוא מכלל ההבטחות ולא שהוא בנדר שנדר דהא אף אם לא יתקיימו ההבטחות כללו מחויב הוא שיהי' ה' לו לאלהים: ח לנדתייתי רש"י והוצרך שלא הקשה על התרגום"ל שתרגומו כן דווקא על מצבה זו יפלח לפני הקב"ה ותו' דהא לסוף כן עשה א"כ ב"ת שנם מתחלה הי' דעתו כן ויהי' והיה ה' לי לאלהים על תנאי ולא נדר ולכן תרגם אהי פלח עלה קדם ה' ר"ל ודאי הוא שיקריב קרבנות אפי' לא יגמור הבטחתו אבל לא על כוונת זה דווקא ומ"ש וכל אשר תתן לי וגו' דמשמע שאם לא יגמור לו ההבטחות לא יעשר ל"ק דו"ל דה"ק אבל

בית דוד

פון זיינע (שלא אלמד מדרכי לבן) איך זאל ניט לערנען פון לבן צו טאן ווי לבן טוט: (והיה ה' לי לאלהים). אונ הקב"ה וועט זיין צו מיר אנאמט (שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף) עס וועט זיין נאמן אויף מיר פון אנהייב ביז צום סוף (שלא ימצא פסול בזרעי) עס זאל ניט געפינען ווערין אפסול אין מיינע קינדר (כמו שאמר) ווייא הקב"ה האט גזאגט (אשר דברתי לך) וואס איך האב גרעט צו אברהם פון ביינעט וועגין (והבטחה זו הבטיח לאברהם) אונ דעם צוזאג וואס איך בעט ביי הקב"ה פר מיינע קינדר. האט הקב"ה צו גזאגט צוא אברהם (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק הקב"ה האט גזאגט צו אברהם (להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך) איך זאל זיין אנאמט צו דיר אין צוא דיינע קינדר נאך דיר (זרעך מיוחס) דיינע קינדר וואלין זיין יחסנים (שלא ימצא בו שום פסול) עס זאל ניט געפינען ווערין אפסול אין אקינד: (כב) (והאבן הזאת). זאגט רש"י (כך מפורש וי"ו של והאבן) אזו איז דר מיינונג פון והאבן מיט אוא"ו. יעקב האט גזאגט צו הקב"ה (אם תעשה לי את אלה) אויב די וועסט מיר טאן די זאכען וואס איך האב דיך געבעטן (אף אני אעשה זאת) וועל איך דס טאן (והאבן הזאת אשר שמתי מצבה) דעם שטיין וואס איך האב גשטעלט צו אצייכן (יהיה בית אלהים) וועט ער זיין אין דיא שטוב פון הקב"ה אין בית המקדש (דס איז דער אבן שתיה וואס איז גלעגין אין קדשי קדשים יעין דר אנדערר בית המקדש איז גוועען) (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט (אהי פלח עלה קדם ה') איך וועל דינען צוא הקב"ה אויף דם שטיין (וכן עשה בשובו מפדן ארם) אונ אזו האט יעקב גטאן ווען ער איז גגאנגען צוריק פון פדן ארם (כשאמר לו קום עלה בית אל) ווען הקב"ה האט גזאגט צו יעקב גיי צו די שטאט בית אל (מה נאמר שם) וואס זאגט דארט דר פסוק. (ויצב יעקב מצבה ויסך עליה נסך) יעקב האט אויף גשטעלט דעם שטיין אונ האט אויף דעם שטיין גגאסן ווין אונ בוימאייל צו הקב"ה: (א) (וישא יעקב רגליו).

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש"י) והיה אונ גאט וועט צוא מיר זיין אנאט (עיין רש"י): (כב) והאבן הזאת אשר שמתי מצבה אונ דעם שטיין וואס איך האב גשטעלט פר ארעכקמאהל יהיה בית אלהים וועט זיין נאטס הויז איך וועל דינען גאט ביה וכל אשר תתן לי אונ אלין וואס דו וועסט מיר געבין עשר אעשרנו וועל איך אם שיידן מעשר פון דיינטוועגין: (א) וישא יעקב רגליו אונ יעקב האט אויף

וַיֵּלֶךְ אַרְצָה בְנֵי־קֶדֶם׃ ב וַיַּרְא וְהִנֵּה
בְאֵר בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה־שָׁם שְׁלֹשָׁה
עֶדְרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן־
הַבְּאֵר הַהִוא יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים
וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבְּאֵר׃
ג וְנֶאֶסְפוּ־שָׁמָּה כָל־הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ
את

רַגְלוֹהִי וַאֲזַל לְאַרְעָא
בְּנֵי מַדִינְחָא : ב וַחֲזָא
וְהָא בֵירָא בְּחַקְלָא וְהָא
תַמָּן תְּלָתָא עֶדְרִין דְעָאן
רְבִיעִין עֲלַהּ אֲרֵי מִן
בֵּירָא הַהִיא מַשְׁקַן
עֶדְרַיָא וְאַבְנָא רַבְּתָא
עַל פּוּמָא דְבֵירָא :
ג וּמִתְכַּנְשִׁין תַּמָּן כָּל
עֶדְרַיָא וּמְגַנְדְּרִין יַת
אבנא

תו"א והאבן כזאת . ספר הזוהר פ' לו :

בעל הטורים

יותר מתומם : (ב) וירא והנה באר בשדה. אמרה לו אמו כמו שאנכי יפה תואר ונזדמנתי על הבאר כן יהי' לך מבנות אחי אם תראה שהיא כתוארי היא בת מזלך: והנה באר בשדה. רמז לבאר שהי' לישראל במדבר : שלשה עדרי . בגי' זה אהרן ומשה ומרים: כי מן הבאר ההוא. בגי' משה: והאבן. ב' בפ'

רשב"ם

רגליו. מתוך שהבטיחו הקב"ה הלך בשמח' ובמרוצ' : בני קדם. ארם. כדכתיב ארם מקדם : (ב) רובצים

רש"י

רגליו . משנתבשר בשורה טובה שהובטח בשמירה נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת כך מפורש בב"ר : (ב) ישקו העדרים . משקי' ה הרועים את העדרים והמקרא דבר בלשון קצרה : (ג) ונאספו . רגילים היו להאסף לפי שהיתה י האבן גדולה : וגללו . ונוללין ותרגומו ומגנדרין .

שפתי חכמים

כל אשר תתן לי עשר וגו' אף אם לא תשמור הסכנתות ומהרש"ל כ' ול"נ שכך אמר יעקב אם תשמור הסכנתות אז עשר אעשרנו שתי מעשרות ואם לאו אעשר פעם אחת וכן עשה עכ"ל: ה שפירושו היו משקים וכן ונאספו וגללו עתיד במקום הוה ופי' היו נאספים והיו גוללין תמיד: י ר"ל שכך הי' ראוי

בית דוד

יַעֲקֹב הָאט אוֹיף גְהוֹבְּן זַיְינֶע פִּיס. זָאגְט רש"י (מִשֶּׁנִּתְבַּשֵּׂר בְּשׂוֹרָה טוֹבָה) אַז יַעֲקֹב אִיז אָן גֶעזָאגְט גְוָוארְן מִיט אַגוּטֶע אָנְזָאגוּנְג (שֶׁהוּבְטַח בִּשְׁמִירָה) עֶר אִיז פַר זִיכֶערְט גְוָוארְן פוּן הקב"ה אַז עֶר וֶועט אִים הִיטְן (נָשָׂא לִבּוֹ אֶת רַגְלָיו) הָט דָם הַרְץ זַיְינְס אוֹיף גֶעהוֹבְּן זַיְינֶע פִּיס (וְנַעֲשָׂה קַל לָלֶכֶת) אוּנ עֶר אִיז גְוָוארִין גְרִינְג צוּם גַיְין (כַּךְ מְפוֹרָשׁ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה) אַזוֹ שְׁטֵייט אִין מֶדְרָשׁ : (ב) (יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים). מֶען מֵיינְט (יַשְׁקוּ הָרוֹעִים אֶת הָעֲדָרִים) דִי פַּאסְטוּכֶר הָאבְּן גְגֶעבְּן טְרִינְקְן דִי סְטַאדָעס שֶׁעפְּסְן פוּן בְּרוּנְן (וְהַמִּקְרָא דִּבֵּר בְּלָשׁוֹן קְצָרָה) דֶער פָּסוּק הָאט גְפֶעלְט דָאס ווָארְט הָרוֹעִים : (ג) (וְנֶאֶסְפוּ). זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (רְגִילִים הָיוּ לְהִתְאַסֵּף) דִי פַּאסְטוּכֶר זֶענִין גֶוֶועזְן גְעוואוֹנְט זִיי זָאלֶן זִיךְ פַרְזַאמְלִין צוּ אַרָאפּ וַוארְפְן דֶעם שְׁטֵיין (לְפִי שֶׁהָיְתָה הָאֶבֶן גְּדוֹלָה) וַוייל דֶר שְׁטֵיין אִיז גְוֶועזְן גְרוֹיס : (וְגָלְלוּ). מֵיינְט מֶען (וְגוֹלְלִין) זַייא וַוארְפְן אַרָאפּ (וְתַרְגּוּמוֹ) דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט

פירוש רד"ק

לבריות: (א) (וישא יעקב רגליו). כיון שהבטיחו האל והראהו המראה הגדול הזה שמח ונשא רגליו בקלות והלך שמח וטוב לב. כי מתחל' היה הולך ברפיון רגלי' כאדם הבורח מבית אביו עצב · ולא היה בורח בחפזון כבורח מחרב כי לא היה מפחד מחרב אחיו כל זמן שהיה אביו חי . (וילך ארצה בני קדם) · כי הארץ מורחית לארץ ישראל . והעיר הסמוך לספר ארץ כנען הוא חרן כמו שכתבנו· אלא כלל ואמר ארצה בני קדם שיצא מארץ כנען לארץ בני קדם. ובהיותו קרוב לחרן ראה באר אחד בשדה : (ב) רבצים עליה) סמוך לה כמו ועליו מטה מנשה (במדבר ב') והדומים לו רבים. (והאבן גדולה) לפי שלא היו שם מים אחרים להשקות צאן אנשי העיר שמו אבן גדולה על פי הבאר כדי שלא יוכלו להשקות אלא בהיותם יחד וישקו זה אחר זה . ואם ישקו זה לבדו וזה לבדו ישאב כל אחד לנפשו והנשארים בשקת ילכו לבטל' וישפך עד שלא יבא האחר . ואפילו יהיו בשקת לא ישקה מהם הבא אחרי כן כיון שעמדו שאובים שעה או שתים . כי לא ישתו הצאן לרצונם כן אלא השאובים לשעתם . לפיכך שמו אבן גדולה על פי הבאר שלא יוכלו להסיעה עד שיהיו

פירוש לתורת האלהים

גְהוֹבְּן זַיְינֶע פִּיס (עיין רש"י) וַיֵּלֶךְ אוּנ עֶר אִיז גְגַאנְגֶען צוּ דֶעם לַאנְד פוּן דִי לַייט ווָאס וואוֹנֶען אִין מִזְרָח זַייט : (ב) וַיַּרְא אוּנ עֶר הָאט גְזֶעהְן וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה עֶס שְׁטֵייט אַבְּרוּנֶע אִין פֶעלְד וְהִנֵּה שָׁם אוּנ דָארְטֶען אִיז דְרַיי סְטַאדָעס מִיט שָׁאף וַוארְטֶען בַּייא אִיר כִּי ווָארוּם פוּן דֶעם בְּרוּנֶען פְלֶעגֶען דִיא פַּאסְטִיכֶר אָן טְרִינְקֶען דִי סְטַאדָעס וְהָאֶבֶן אוּנ אַגְרוֹסֶער שְׁטֵיין לִיגְט אוֹיף דֶעם עֶפֶענוּנְג פוּן דֶער בְּרוּנֶע : (ג) וְנֶאֶסְפוּ שָׁמָּה אוּנ דָארְטֶען וֶוערֶען אַיין גְזַאמִילְט אַלֶע סְטַאדָעס

אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ
אֶת־הַצֹּאן וְהֵשִׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־
פִּי הַבְּאֵר לִמְקֹמָהּ: ד וַיֹּאמֶר לָהֶם
יַעֲקֹב אַחַי מֵאַיִן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ
מֵחָרָן אֲנָחְנוּ: ה וַיֹּאמֶר לָהֶם
הַיְדַעְתֶּם אֶת־לָבָן בֶּן־נָחוֹר
וַיֹּאמְרוּ יָדָעְנוּ: ו וַיֹּאמֶר לָהֶם
הֲשָׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם וְהִנֵּה
רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאן: ז וַיֹּאמֶר

אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא
דְּבֵירָא וּמַשְׁקַן יָת עָנָא
וּמְתִיבִין יָת אַבְנָא עַל
פּוּמָא דְּבֵירָא לְאַתְרַהּ:
ד וַאֲמַר לְהוֹן יַעֲקֹב
אַחַי מְנָן אַתּוּן וַאֲמַרוּ
מֵחָרָן אֲנַחְנָא: ה וַאֲמַר
לְהוֹן הַיְדַעְתּוּן יָת לָבָן
בַּר נָחוֹר וַאֲמַרוּ יְדַעְנָא
אֲנַחְנָא: ו וַאֲמַר לְהוֹן
הַשְׁלָם לֵיהּ וַאֲמַרוּ
שְׁלָם וְהָא רָחֵל בְּרַתֵּיהּ
אַתְיָא עִם עָנָא:
ז וַאֲמַר הָא עוֹד יוֹמָא
כגי

שפתי חכמים

לנהוג וכנס ג' עדרי צאן רובצים עליה ולמה רובצים משום ונאספו שמה וגו' ולמה ונאספו מפני שהאבן גדולה ע"פ הבאר: ב מה דלא שנית התרגום מיד לעיל על ישקו העדרים ועל ונאספו משום דהכא כתיב וגללו והשקו ומתרגם ומגנדרין דהוא ל' הוה ונסמוך נמי כתיב וגללו והשקו ויגנדרון דהוא ל' עתיד א"כ הוכח גבריא מן התרגום דכל הפסוק מדבר ל' הוה אבל גבי ישקו לא הוכח מתוך התרגום דלא כתיב כ"פ ישקו אלא

רש"י

כל לשון הווה משתנה לדבר בל' עתיד ובלשון עבר. לפי שכל דבר ההוה תמיד כבר היה ועתיד להיות: והשיבו. תרגומו ומתיבין: (ו) באה עם הצאן · הטעם באל"ף ותרגומו אתיא. ורחל
באה

בית דוד

(וּמְגַנְדְּרִין) זיי וואַרפן אַראָפ (כָּל לָשׁוֹן הוֹוֶה) יעדע שפּראַכע זאַך (מִשְׁתַּנָּה לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן עָתִיד וּבִלְשׁוֹן עָבָר) ווערט געענדערט אין דעם ריידן. אַמאָל רעדט מען די זאַך וועט זיין און אַמאָל רעדט מען עס איז געוועזן (לְפִי שֶׁכָּל דָּבָר הַהֹוֶה תָּמִיד) ווייל די זאַך וואָס איז שטענדיג (כְּבָר הָיָה וְעָתִיד לִהְיוֹת) איז דאָך די זאַך געוועזן און זי וועט זיין (וְהֵשִׁיבוּ).

(תַּרְגּוּמוֹ וּמְתִיבִין) אויף דעם וואָרט וְהֵשִׁיבוּ טייטשט דער תַּרְגּוּם וּמְתִיבִין. זיי קערן צוריק דעם שטיין אויף די ברונעם: (ו) (בָּאָה עִם הַצֹּאן). זאָגט רש"י (הַטַּעַם בָּאָלֶף) די נגינה (דער טִפְּחָא) איז אונטער די אָלף (וְתַרְגּוּמוֹ) טייטשט דער תַּרְגּוּם (אַתְיָא) זיא קומט (וְרָחֵל בָּאָה) זאָגט רש"י (הַטַּעַם לְמַעְלָה
בבי"ת

פירוש

יהר כל אנשי העיר : (ג) (וגללו) . הרועים רועי העדרים : (ד) (ויאמר להם) · לרועי העדרים השלש' שמצא שם · (אחי) . כמו אל נא אחי תרעו (י"ט ז'). כי יאמר אדם לאוהביו או לשכניו אחי אף על פי שאינו

רד"ק

קרוב או אף על פי שלא ידעו. וזה להכנס עמו באהבה וריעות ודברי שלום : (ה) (לבן בן נחור) · וזכר אבי אביו ולא זכר אביו · כי נחור היה ידוע ובעל השם · ונכבד יותר מבתואל וכן אמר לבן אלהי אברהם ואלהי

פירוש לתורת אלהים

וְגָלְלוּ און דיא פאַסטוכער קייקלען אַראָפּ דעם שטיין פון דעם עפענונג פון דעם ברונען וְהִשְׁקוּ אֶת הַצֹּאן און זיי טרינקען אָן דיא שאָף וְהֵשִׁיבוּ און זיי קערן אום דעם שטיין אויף דעם עפענונג פון דעם ברונען צוא איר אָרט : (ד) וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב האָט יעקב צו זייא געזאָגט

אַחַי מיינע ברידער מֵאַיִן אַתֶּם פון וואַנען זייט איר וַיֹּאמְרוּ און זיי האָבען געזאָגט מֵחָרָן אֲנָחְנוּ מיר זענען פון חָרָן : (ה) וַיֹּאמֶר לָהֶם האָט ער צו זיי געזאָגט הַיְדַעְתֶּם קענט איר לָבָן דעם זוהן פון נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ און זיי האָבען געענטפערט יָדָעְנוּ מיר קאָנען אים : (ו) וַיֹּאמֶר לָהֶם און ער האָט

של"ה הקדוש

(ב) (וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכוֹל) פון יעקבס תפלה ווען מיר דאס דער פסוק דאך ניט יאָגן נאָך רייכקייט אין דרך זיך צו פרנסה מיט נייטיג מיט דעם וואָס איז נייטיג. יעקב אבינו האָט אויך מער ניט פר לאַנגט נאָר ברויט צו עסן און אין קלייד צו האָבן :

ד (וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחַי מֵאַיִן אַתֶּם) און יעקב האָט געזאָגט צו זיי מיינע ברידער פון וואַנען זייט איר יעקב אבינו האָט דאָך די הירטן ניט געקענט און האָט

הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא־עֵת הֵאָסֵף
הַמִּקְנֶה הַשְׁקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ׃
ח וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכַל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ
כָּל־הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן
מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן׃

סַגִּי לָא עִידָן לְמִיכְנַשׁ
בְּעִיר אַשְׁקוּ עָנָא
וְאִיזִילוּ רְעוֹ׃ ח וַאֲמָרוּ
לָא נִיכּוּל עַד דִּי
יִתְכַּנְשׁוּן כָּל עֶדְרַיָּא
וִיגַנְדְּרוּן יַת אַבְנָא מֵעַל
פּוּמָּא דְבֵירָא וְנַשְׁקֵי
עָנָא

תו"א הן עוד היום. ס' כזוכר פ' ואתחנן: עודנו

בעל הטורים

ע"ש שני לוחות אבנים. ז"פ באר בפרשה כנגד ז' ימי החג שמנסכים בהם מים וכנגד שבעה שקורין בתורה בשבת. וכ' מהם פי הבאר כנגד ה' שקורין בי"ט וג' מהם מע"פ הבאר כנגד ג' שקורין בחול: ויאמרו שלום. ולא אמרו שלום לו כי אין עליה ממתינים:

רשב"ם

(ח) עד אשר יאספו כל העדרים

רש"י

באה הטע' למעלה בבי"ת ותרגומו אתת הראשון לשון עושה והשני לשון עשתה: (ז) הן עוד היום גדול · לפי שראה אותם רובצים' כסבור שרוצים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד אמר להם הן עוד היום גדול כלומר אם שכירי יום אתם לא שלמתם פעולת היום. ואם הבהמות שלכם אעפ"כ לא עת ל האסף המקנה וגו' [ב"ר]: (ח) לא נוכל. להשקות לפי ש שהאבן גדולה: וגללו.

שפתי חכמים

לעיל כתיב ישקו וכאן כתיב והשקינו וכן כל הלשונות אינן שוין חוץ מן וגללו: ל דק"ל דהפ' כופל הענין דכיון שאמר הן עוד היום גדול לא הו"ל תו למכתב לא עת האסף המקנה דודאי כן הוא לכך מפרש דשני ענינים הם: מ פי' וא"א לגוללי כדמפרשינן

בית דוד

בְּבֵית) דִי נְגִינָה (דֶר רְבִיעַ) אִיז אוֹף דֶעם עֶרְשְׁטֶן אוֹת אוֹף דִי ב (וְתַרְגוּמוֹ) טַייטְשְׁט דֶער תַּרְגוּם (אָתַת) זִיא אִיז גְקוּמֶן (הָרִאשׁוֹן לָשׁוֹן עוֹשָׂה) דֶר עֶרְשְׁטֶר בָּאָה מֵיינְט מֶען זִיא טוּהְט. זִי קוּמְט (וְהַשֵּׁנִי לָשׁוֹן עָשְׂתָה) דֶר אַנְדֶערֶר בָּאָה מֵיינְט מֶען זִיא הָט גִטָאן. זִי אִיז גִיקוּמֶן: (ז) (הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל). דֶר טָאג אִיז נָאךְ גְרוֹס (לְפִי שֶׁרָאָה אוֹתָם רוֹבְצִים) וַוייל יַעֲקֹב הָט גִזֶעהֶן דִי פַּאסְטוּכֶר לִיגֶן גֶעבִּין דֶר בְּרוּנֶע (כְּסָבוּר שֶׁרוֹצִים לֶאֱסוֹף הַמִּקְנֶה הַבַּיְתָה וְלֹא יִרְעוּ עוֹד) הָט עֶר גְמֵיינְט זֵיי ווִילֶען שׁוֹן פַארְזַאמְלִין דִי שֶׁעפְּסִין אוּנ זֵיי טְרַייבְּן אַהֵיים אוּנ זֵיי ווִילֶען הַיינְט נִיט מֶער פִּיטֶערִין דִי שֶׁעפְּסִין אִין פֶעלְד (אָמַר לָהֶן) הָאט יַעֲקֹב גְזָאגְט צוּ דִיא פַּאסְטוּכֶר (הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל) דֶער טָאג אִיז נָאךְ גְרוֹס (כְּלוֹמַר) עֶר הָט גְזָאגְט צוּ דִיא פַּאסְטוּכֶער (אִם שְׂכִירִים אַתֶּם) אוֹיבּ אִיר זֶענְט גֶדִינְגֶענֶע (לֹא שִׁלַּמְתֶּם פְּעוּלַּת הַיּוֹם) הָאט אִיר נָאךְ נִיט גֶעֶנְדִיגְט דִי אַרְבֶּעט פוּן דֶעם טָאג (וְאִם הַבְּהֵמוֹת שֶׁלָּכֶם) אוּנ אוֹיבּ דִיא בְּהֵמוֹת זֶענִין אַייעֶרֶע (אַף עַל פִּי כֵּן לֹא עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה) פוּן דֶעסְטְוֶועגְן אִיז נָאךְ נִיט צַייט צוּ פַר זַאמְלֶען דִי בְּהֵמוֹת צוּ גֵיין מִיט זֵייא אַהֵיים: (ח) (לֹא נוּכַל) מִיר קֶענֶען נִיט (לְהַשְׁקוֹת) צוּ גֶעבֶּן טְרִינְקְן דִי שֶׁעפְּסִין (לְפִי שֶׁהָאֶבֶן גְדוֹלָה) וַוייל דֶר שְׁטֵיין אִיז גְרוֹס: (וְגָלְלוּ) זָאגְט

פירוש לתורת אלהים

גְזָאגְט צוּ זֵיי הֲשָׁלוֹם לוֹ אוֹבּ עֶס אִיז צוּ אִים שָׁלוֹם. וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְזָאגְט עֶס אִיז שָׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן אוּנ זֵיין טָאכְטֶער רָחֵל קוּמְט מִיט דִי שָׁאף: (ז) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל דֶער טָאג אִיז דָאךְ גְרוֹס (עיין רש"י) לֹא עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה אִיז דָאךְ נִיט דִי צַייט אַייז צוּ זַאמְלֶען דִי בְּהֵמוֹת הַשְׁקוּ הַצֹּאן טְרֶינְקְט אָן דִיא שָׁאף וּלְכוּ רְעוּ אוּנ גֵייט פַּאשֶׁען: (ח) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵיי הָאבִּין גְזָאגְט לֹא נוּכַל מִיר קָאנֶען נִיט אָן טְרֶינְקֶען דִיא שָׁאף עַד בִּיז עֶס ווֶעלִין ווֶערִין אַיין גִיזַאמִילְט אַלֶע פַּאסְטִיכֶער וְגָלְלוּ אוּנ זֵיי ווֶעלִין אַרָאפּ קַיְיקְלֶען דֶעם שְׁטֵיין

ספר הישר

הָט אִים אָן גְהוֹבְּן צוּ דִינֶען אוּנ ווִי עֶס אִיז גְקוּמֶן דָאס אַנְדֶרִי יָאר ווִי יַעֲקֹב אִיז גְוֶעסֶן בַּיי לָבָן אִיז גְשְׁטָרְבְּן עֵבֶר דֶר זוּן פוּן שֶׁלַח אוּנ עֵבֶר אִיז אַלְט גִוֶועֶן פִיר הוּנְדֶרְט אוּנ פִיר אוּנ זֶעכְצִיג יָאר אוּנ ווִי יַעֲקֹב הָט דָם דֶר הֶערְט הָט יַעֲקֹב דֶרוּף זֵייעֶר גְטְרוֹיעֶרְט אוּנ הָט גְמַכְט אוֹף אִים אַיין הֶסְפֵּד אִיז

של"ה הקדוש

זֵיי גְרוּפֶן בְּרִידֶר דֶער פוּן זֶעהְן מִיר דָם אוּנְזֶרִי רֵייד מִיט אַלֶע מֶענְשֶׁן דַארְף צוּ זַיין מִיט לִיבְּלִיכְקֵייט אוּנ פְרַיינְד שַׁפְט אוּנ מִיט כָּבוֹד:
(ז) (לֹא עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה) עֶס אִיז נָאךְ נִיט צַייט דִי שָׁאף אַיין צוּא זַאמְלֶען דֶר פוּן זֶעהְן מִיר אַז יֶעדֶר מֶענְשׁ אִיז מְחוּיָּב דָם אַנְדֶרֶן מֶענְשׁ אֲפִילוּ דָם

ט עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרָחֵל ׀ בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ כִּי רֹעָה הִוא׃ י וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל בַּת־לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיָּגֶל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ׃

וישק

עָנָא׃ ט עַד דְּהוּא מְמַלֵּיל עִמְּהוֹן וְרָחֵל אֲתַת עִם עָנָא דִּי לַאֲבוּהָא אֲרֵי רָעִיתָא הִיא׃ י וַהֲוָה כַּד חֲזָא יַעֲקֹב יָת רָחֵל בַּת לָבָן אֲחוּהָא דְּאִמֵּיהּ וְיָת עָנָא דְּלָבָן אֲחוּהָא דְּאִמֵּיהּ וּקְרֵיב יַעֲקֹב וּגְנַדַּר יָת אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא דְּבֵירָא וְאַשְׁקֵי יָת עָנָא דְּלָבָן אֲחוּהָא דְּאִמֵּיהּ׃

ונשק

תו"א ויהי כאשר. מגילה ו׃

רשב"ם

וגללו את האבן: והאבן גדול' ע"פ הבאר. שלא יסול שם אדם. או שלא ישאבו ממנה שאר בני אדם׃ (י) ויגל את האבן. לבדו. להודיע גבורתו בא הכתוב׃

בעל הטורים

שלום אמר אלוה לרשעים: (ט) כי רעה היא. ב' במס' כנה ואידך בן רעה ורגל מועדת אותו פסוק נדרש בגליות וכן כי רעה היא נדרש ג"כ בב"ר בגליות: (י) ויגל. ב' כנה ואידך ויגל כנודי שכיון שראה אותה שרתה עליו רוה"ק וזכו ויגל כנודי כדכתיב עורה כבודי. ד"א אימתי ויגל כבודי כשיתקיים ויגל

שפתי חכמים

כרפרשי' לעיל מרוע כגרה ונח שכך הפכימו ביניהם: נ פי' כיסוי הבללותית ור"ל שלא גלל כאדם כמו ברועים אך כקל ודייק זה מדכתיב ויגל שהוא ל' גילוי ולא כתיב ויגלל: ס ולפ"ז קשה אם כיתה אומרת לו למה אתה בוכה בודאי לא הזכיר

ם נקבודה ד"א לפי שבא בידים ריקניות אמר אליעזר עבד אבי אבא היו בידיו נזמים וצמידים ומגדנות

רש"י

זה מתורגם ויגנדרון לפי שהוא לשון עתיד: (י) ויגש יעקב ויגל. כמי שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית נ להודיעך שכחו גדול [ב"ר]: וייבך. לפי שצפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו

בית דוד

רש"י (זה מתורגם ויגנדרון) דאס וואָרט וְגָלְלוּ טײַטשט דער תרגום ויגנדרון, זיי וועלען אַראָפּ וואַרפֿן (לְפִי שֶׁהוּא לָשׁוֹן עָתִיד) ווייל דאס וואָרט וְגָלְלוּ הָאֶבֶן די פּאַסטוכער געזאָגט וואס עס וועט זײַן (די פּאַסטוכער הָאבֶן געזאָגט צו יַעֲקֹב וואס זיי וועלן טון, ווען אַלע פּאַסטוכער צוזאַמען וועלען קומען, וועלן זיי אַראָפּ וואַרפֿן דעם שטיין פֿון דעם ברונען, אָבער וְנָאמְרוּ וגו' וְגָלְלוּ וואס שטייט אין פּסוק (ג) זאָגט די תּוֹרָה, די תּוֹרָה דער ציילט וואס די פּאַסטוכער טוּן אַלע טאָג, דריבער טײַטשט דאָרטן דר תַּרְגּוּם דָּס וואָרט וְגָלְלוּ, זיי וואַרפֿען אַראָפּ דעם שטיין, אַזוי טוּן זיי אַלע טאָג: (י) (וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיָּגֶל). יַעֲקֹב איז גגאַנגען צו די ברונע און האָט אַראָפּ גוואָרפֿן דעם שטיין (כְּאָדָם שֶׁמַּעֲבִיר אֶת הַפְּקָק מֵעַל פִּי צְלוֹחִית) ווי אַמענש נעמט אַראָפּ אַבעדעקונג פֿון אַגלעזיל (לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁכֹּחוֹ גָּדוֹל)

פירוש רד"ק

נתור: באה. מלרע. כי הוא בינוני: (ט) ורחל באה. מלעיל כי הוא פועל עבר: (כי רועה היא). מנהגם הי' להיות גם נשים רועות. וכן בנות יתרו שהי' גדול במדינה היו בנותיו רועות: (י) (ויגל את האבן). עם

פירוש לתורת אלהים

פֿון דעם ברונען וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן וועלען מיר אָן טרינקען די שאָף:(ט) עוֹדֶנּוּ ער רעדט נאָך מיט זיי וְרָחֵל בָּאָה און רָחֵל איז גקומען עִם הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ מיט די שאָף וואס האָט געהערט צוא איר פֿאָטער כִּי רוֹעָה הִיא וואָרום זיא איז געווען אַפּסטוכרין: (י) וַיְהִי און עס איז געווען כַּאֲשֶׁר ווי יַעֲקֹב האָט דערזעהן רָחֵל בַּת לָבָן אֲחִי אִמּוֹ די טאָכטער פֿון זײַן מוטערס ברודר און די שאָף פֿון לָבָן וַיִּגַּשׁ האָט יַעֲקֹב גענעהנט וַיָּגֶל און האָט אַראָפּ געקײַקעלט דעם שטיין (עיין רש"י) וַיַּשְׁקְ און

שלה הקדוש

ווייל ער קאָן ניט אַיין גאַנצע טובה צו געבען און אויף דעם לעבען וועגן אַרויף צוא ברענגען מיט פֿרײַגיגקייט און ליבליכקייט:

ספר הישר

האָט אויך אים געקלאָגט פֿיל טעג און ווי עס איז שוין דאָס זיבעטע יאָר פֿון זײַן דינסט בײַ לָבָן האָט יעקב גזאָגט צו אים גיב מיר מײַן ווייב וויס איך האָב פֿ'

יא וַיִּשַּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־
קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ׃ יב וַיַּגֵּד יַעֲקֹב לְרָחֵל
כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶן־רִבְקָה
הוּא

תו"א ויגד יעקב. מגילה יג בתרא קכג:

יא וּנְשַׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַאֲרִים יַת קָלֵיהּ וּבְכָא׃ יב וְחַוִּי יַעֲקֹב לְרָחֵל אֲרֵי בַּר אֲחַת אֲבוּהָא הוּא וַאֲרֵי בַּר רִבְקָה הוּא

רש"י

ומגדנות ואני אין בידי כלום · לפי שרדף אליפז בן עשו במצות אביו אחריו להורגו והשיגו ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק משך ידו אמר ליה מה אעשה לציווי של אבא אמר לו יעקב טול מה שבידי והעני חשוב כמת : (יב) כי אחי אביה הוא . קרוב לאביה כמו [לעיל יג] אנשים אחים אנחנו . ומדרשו אם לרמאות הוא בא גם אני אחיו ברמאות . ואם אדם כשר הוא גם אני בן רבקה אחותו

בית דוד

ד'ך צו מאכן ווישן אז דם כח פון יעקב איז גוועזן גרוס : (יא) (וַיֵּבְךְּ) . יעקב הט גוויינט (לְפִי שֶׁצָּפָה בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ שֶׁאֵינָהּ נִכְנֶסֶת עִמּוֹ לִקְבוּרָה) ווייל ער הט גזעהן מיט רוח הקודש אז זיא וועט ניט ליגען מיט אים צוזאמן אין די מערת המכפלה (דָּבָר אַחֵר) ווענען נאך אזאך הט ער געוויינט (לְפִי שֶׁבָּא בְּיָדַיִם רֵיקָנִיּוֹת) ווייל ער איז געקומן מיט ליידיגע הענד (אָמַר) ער הט געזאגט (אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אֲבִי אַבָּא) אליעזר דר קנעכט פון מיין פאטערס פאטר (פון מיין זיידע אברהם ווען ער איז גקומן נעמין מיין מוטער רבקה פר א ווייב צו מיין פאטער) (הָיוּ בְּיָדָיו נְזָמִים וּצְמִידִים וּמִגְדָּנוֹת) הט ער גהאט אין זיינע הענד (ביי זיך) נאז רינגן , און בראנזעלעטן און זיסע שפייזן און פרוכטין (וַאֲנִי אֵין בְּיָדִי כְּלוּם) און איך האב גאר ניט , האט רש"י פר וואס האט טאקע יעקב גאר ניט גהאט , זאגט רש"י (לְפִי שֶׁרָדַף אֱלִיפַז בֶּן עֵשָׂו בְּמִצְוַת אָבִיו אַחֲרָיו לְהוֹרְגוֹ וְהִשִּׂיגוֹ) ווייל ווען יעקב איז ארוס גגנגן פון באר שבע הט אליפז דר זין פון עשו אים נאך גיאגט ער זאל אים הרגענען ווייל זיין פאטער עשו האט אויף אים גבאטן ער זאל הרגענען יעקב , און אליפז הט נחאפט יעקב'ן (וּלְפִי שֶׁגָּדַל אֱלִיפַז בְּחֵיקוֹ שֶׁל יִצְחָק) און ווייל אליפז איז געהדעוועט גווארן ביי יצחק (מָשַׁךְ יָדוֹ) הט ער אפ גצויגן זיין האנד פון יעקב און הט אים ניט גהרגט (אָמַר לוֹ) אליפז הט גזאגט צו יעקב (מָה אֶעֱשֶׂה לְצִוּוּי שֶׁל אַבָּא) וואס זאל איך טון צו דעם גבאט פון מיין פאטער מיין פאטער האט דאך מיר גבאטען איך זאל דיך הרגנן (אָמַר לוֹ יַעֲקֹב) הט יעקב געזאגט צו אליפז (טוֹל מַה שֶּׁבְּיָדִי) נעם וואס איך האב ביי מיר (וְהֶעָנִי חָשׁוּב כְּמֵת) און אארעם מאן איז ווי אנשטארבנר און דו מאכסט מיך ארעם וועסטו קענען זאגען דו האסט מיך נהרגת : (יב) (כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא) . יעקב הט גזאגט צו רחל ער איז דער ברודר פון פאטר , ער איז ניט גוועזן א ברודר , נאר (קָרוֹב לְאָבִיהָ) א פריינד צו איר פאטער (כְּמוֹ אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ) ווי אברהם הט גזאגט צו לוט מיר זענען ברידר (אברהם איז גוועזן צו לוט א פעטער , און לבן איז גוועזן צו יעקב א פעטער) (וּמִדְרָשׁוֹ) און דר מדרש זאגט אזו הט יעקב גזאגט צו רחל (אִם לְרַמָּאוּת הוּא בָּא) אויב דיין פאטער וועט קומען מיך צו נארען (גַּם אֲנִי אָחִיו בְּרַמָּאוּת) צום נארען בין איך זיין

פירוש רד"ק

שלשה הרועים שהיו שמאו הוא לבדו.והי' לו זה מברכת האל שנתן לו כח יתירה : (יא) (וישק) . כיון שראת' שעשה כל זה בעבור' קבלה נשיקתו : (ויבך). זו היא בכיה של שמח' ומרוב אהב' והמית הלב : (יג) (כי אחי

פירוש לתורת אלהים

האט אן גטרונקן די שאף פון לבן זיין פעטער : (יא) וַיִּשַּׁק און יעקב האט גקושט רחל'ן וַיִּשָּׂא און ער האט אויף גהובן זיין קול און ער האט גוויינט (עיין רש"י) : (יב) וַיַּגֵּד און יעקב האט גזאגט צו רחל כי ער איז דער פריינד פון איר פאטער וְכִי בֶן רִבְקָה הוּא און ער איז דער זוהן פון

ספר הישר

איר דיך נדינגט און לבן הט אזו גטון און הט איין גזמיכט די שטאט לייט און הט גמכט איין מאל צייט ווי עס איז נכט גווארן איז יעקב מיט דיא חתונה לייט גגנגן צו לבן אין שטיב אריין איז לבן גנגנגן און הט פר לשן אלע לעכט וואס זענן גוועזן אין שטיב און יעקב זגט צו לבן נאך וואס פר לעשטו די ליכט הט לבן גזגט אזו איז ביי אונז דר מנהג אין לבן הט גנומן זיין טכטר לאה און הט זיא גברכט צו יעקב און יעקב הט גאר ניט גוויסט און עס איז לאה און לבן הט גגעבן זיין דינכט מוד זלפה צו זיין טכטר לאה פר איין דינסט מוד. און אלו חתונה לייט זענן גקומין און דר דזינר נאכט אין הויז ווי יעקב איז גוועזן און הבן גגעסון און גטרינקון און הבן גזנגט איין גנצי נכט פר יעקב

הִוא וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאָבִיהָ׃ יג וַיְהִי
כִשְׁמֹעַ לָבָן אֶת־שֵׁמַע ׀ יַעֲקֹב
בֶּן־אֲחֹתוֹ וַיָּרָץ לִקְרָאתוֹ וַיְחַבֶּק־
לוֹ וַיְנַשֶּׁק־לוֹ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ
וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה׃ יד וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אַךְ עַצְמִי

אונקלוס

וּרְהַטַת וְחַוִּיאַת
לַאֲבוּהָא: יג וַהֲוָה כַּד
שְׁמַע לָבָן יָת שֵׁמַע
יַעֲקֹב בַּר אֲחָתֵיהּ וּרְהַט
לְקַדָּמוּתֵיהּ וְגַפֵּיף לֵיהּ
וְנַשֵּׁיק לֵיהּ וְאַעֲלֵיהּ
לְבֵיתֵיהּ וְאִשְׁתְּעִי לְלָבָן
יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין:
יד וַאֲמַר לֵיהּ לָבָן בְּרַם
קְרִיבִי

רשב"ם

(יב) את כל הדברים האלה. שאביו ואמו שלחוהו אל אנשי משפחתו: (יד) אך עצמי ובשרי אתה וגו'. ויפה כוונת

בעל הטורים

ויגל את האבן כשיסיר יצה"ר שדומה לאבן: (יג) שמע. ב' במס' שמע יעקב כאשר שמע לאלהים יחילו כשמע לצור. מתי יבוא' זה מקוים כשהלא שמיעת גאולת יעקב. ויחבק לו. וינשק לו. תחלה חבקו לראות אם הוא חגור מעות במתניו וכשלא

שפתי חכמים

כזכיר לה מיתתה וא"כ מה כתיב לה לכ"פ ר"א ולר"א לחוד קשה היך לדיק כזה יבכה על הסרון ממון. מהרש"ל: ע דרבקה כתיב והגד לבית אמה לכ"פ אמה מתה: פ דאל"כ למה רץ: צ כלומר כיון שלא רץ אלא בשביל הממון א"כ למה חבק אותו לכ"פ וכו': ק מהרש"ל. אין דרך להביא אבנים טובות בפיו אלא י"ל שדרך העולם כשאדם מביא אבנים טובות מניחם בסתר ואין מגלה אותם לכן אמר אנשק אותו ואפייסנו כדי שיגלה לי אם יש לו מכ"ל: ר דאל"כ מאי את כל הדברים האלה:

רש"י

אחותו הכשרה: ותגד לאביה. [ב"ר] לפי שאמה מתה ע לא היה לה להגיד אלא לו: (יג) וירץ לקראתו. [ב"ר] כסבור ממון הוא פ טעון שהרי עבד הבית בא לכאן בעשרה גמלי' טעונים: ויחבק. כשלא ראה עמו כלום אמר שמא זהובי' צ הביא והנם בחיקו [ב"ר]: וינשק לו. אמר שמא מרגליו' הביא ק והם בפיו [ב"ר]: ויספר ללבן. שלא בא אלא מתוך אונס אחיו ר ושנטלו ממונו ממנו:
(יד) אך עצמי ובשרי. מעת' אין לי לאספך הביתה

בית דוד

זיין ברודר. איך קען אים אויך נארען (ואם אדם כשר הוא) אונ אויב דיין פאטער איז ערליכר (גם אני בן רבקה אחותו הכשרה) בין איך דר זוהן פון זיין שוועסטער. פון די פרומע רבקה: (ותגד לאביה). זי האט גזאגט צו איר פאטער (לפי שאמה מתה ולא היה לה להגיד אלא לו) ווייל איר מוטר איז געשטארבן האט זי ניט געהאט צו וועמען צו זאגן נאר צום פאטער: (יג) (וירץ לקראתו). לבן איז גלאפן נעגן יעקב (כסבור ממון הוא טעון) ווייל ער האט גמיינט יעקב טראגט ביי זיך געלט (שהרי עבד הבית בא לכאן בעשרה גמלים טעונים) לבן האט גטראכט מאראך דר קנעכט פון אברהם שטיב איז געקומען אין חרן מיט צעהן קעמלען בלאדען מיט רייכקייט. מיט פיל מער רייכקייט איז געקומען א אייניקיל: (ויחבק). לבן האט ארים גנומען צו יעקב (כשלא ראה עמו כלום) אז לבן האט געזעהן יעקב האט מיט זיך נאר ניט גברענגט (אמר) האט לבן גזאגט (געטראכט) (שמא זהובים הביא והנם בחיקו) טאמער האט יעקב גברענגט גאלדענע מטבעות אונ ער האט זיי אין בוזעם: (וינשק לו). לבן האט געקושט צו יעקב (אמר) ער האט גזאגט (געטראכט) (שמא מרגליות הביא והם בפיו) טאמער האט יעקב גברענגט בריליאנטען אונ ער האלט זיי אין מויל: (ויספר ללבן). יעקב האט דער ציילט צו לבן (שלא בא אלא מתוך אונס אחיו) ער איז נאר געקומען צו אים ווייל ער איז אנטלאפען פאר זיין ברודער (ושנטלו ממונו ממני) אונ מען האט פון אים צו גנומען זיין געלט: (יד) (אך עצמי ובשרי). דו ביזט נאר מיין ביין אונ פלייש. לבן זאגט צו יעקב (מעתה

פירוש רד"ק

אחי אביה הוא). ר"ל בן אחות אביה. (וכי בן רבקה הוא). שהי' ידוע לכל שנשאת ליצחק: (יג) (ויספר ללבן). על איזה דבר ברח מבית אביו וכי בשביל אביו ואמו בא והם שלחוהו אליו: (יד) אך עצמי. פירוש

פירוש לתורת אלהים

פון רבקה. ותרץ איז זיא גילאפן אונ האט אן גזאגט איר פאטער (עיין רש"י): (יג) ויהי עס איז געווען כשמוע לבן ווען לבן האט געהערט את שמע יעקב דעם נאמען פון יעקב דער זוהן פון זיין שוועסטער וירץ לקראתו איז ער אים אקעגן גלאפן (עיין רש"י) ויחבק לו ער האט אים גהאלזט (עיין רש"י) וינשק לו ער האט אים גקושט (עיין רש"י) ויביאהו אונ ער האט אים גבראכט אין זיין הויז אריין ויספר אונ ער האט דר ציילט לבן אז דר פאטער אונ די מוטער האבן איהם גשיקט אין חרן אונ אלעס האט ביי אים אלדינג אוועק גנומען: (יד) ויאמר לו לבן האט לבן צו אים גזאגט אך

וּבְשָׂרִי אָתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ
יָמִים: טו וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲכִי־
אָחִי אַתָּה וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם הַגִּידָה
לִּי מַה־מַּשְׂכֻּרְתֶּךָ: טז וּלְלָבָן שְׁתֵּי
בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם
הַקְּטַנָּה

אונקלוס

קָרִיבִי וּבִסְרִי אָתְּ
וִיתֵיב עִמֵּיהּ יְרַח יוֹמִין:
טו וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב
הֲמִדְּאָחִי אַתְּ
וְתִפְלְחִנַּנִי מַגָּן חַוִּי לִי
מָה אַגְרָךְ: טז וּלְלָבָן
תַּרְתֵּין בְּנָן שׁוּם רַבְּתָא
לֵאָה וְשׁוּם זְעֵירְתָּא
רָחֵל

בעל הטורים

אלא נשקו לראות אם יש תכן טובה בפיו. ויחבק לו וינשק לו

רשב"ם

כוונת לבא אלי: (טז) וללבן שתי בנות. והפסיק תשובת

רש"י

ש הו"ל ואין בידך כלום אלא מפני קורבה אטפל בך חדש ימים ת וכן עשה ואף זו לא לחנם שהיה רועה צאנו: (טו) הכי אחי אתה. ל' תימה וכי בשביל שאחי אתה א תעבדני חנם: ועבדתני כמו ותעבדני וכן כל תיבה שהוא ל' עבר והוסיף וי"ו בראשה

שפתי חכמים

ט ר"ל כי כל אך הוא מיעוט לז"פ מעתה וכו': ת וא"ת מנ"ל לרש"י שדוקא חדש ימים וי"ל כיון שעשה כך כמ"ש וישב עמו חדש ימים למדנו שמתחלה כך א"ל: א פי' אין התימה הזה נופל על אחי אתה כי באמת אחים היו כמו כי אנשים אחים אנחנו ועוד האחי אתה מבע"ל אלא התימה נופל על ועבדתני חנם

בית דוד

אֵין לִי לֶאֱסֹף הַבַּיְתָה) אִיצְט הָב אִיךְ נִיט פַאר וָוס דִיךְ אַרַיין צוּ נֶעמֶען צוּ מִיר אִין שְׁטוּב (הוֹאִיל וְאֵין בְּיָדְךָ כְּלוּם) וַוייל דוּא הָאסְט גָאר נִיט אִין דַיין הַנְד (אֶלָּא מִפְּנֵי קוּרְבָה אֲטַפֵּל בְּךָ חֹדֶשׁ יָמִים) נָאר וַוייל דוּא בִּיסְט מַיין פְרַיינְד וָועל אִיךְ דִיךְ הַאלְטֶען בַּיי מִיר אַחוֹדֶשׁ (וְכֵן עָשָׂה) אוּנ אַזוֹ הָאט לָבָן גֶעטָאן (וְאַף זוּ לֹא לְחִנָּם) אוּנ דֶעם חוֹדֶשׁ הָט אִים לָבָן נִיט גֶעגֶעבּוּן עֶסִין אוּמְזִיסְט (שֶׁהָיָה רוֹעֶה צֹאנוֹ) יַעֲקֹב הָט גֶעפִּיטֶערְט דִי שָׁעפְּסִין פוּן לָבָן פַר דֶעם עֶסִין: (טו) (הֲכִי אָחִי אַתָּה). זָאגְט רש"י (לְשׁוֹן תְּמִיהָ) דָאס הָאט לָבָן גְזָאגְט מִיט אַוואוּנְדֶער (וְכִי בִּשְׁבִיל שֶׁאָחִי אַתָּה תַּעַבְדֵנִי חִנָּם) צוּ דֶען וַוייל דוּ בִּיסְט מַיין בְּרוּדֶער וֶועסְטוּ מִיךְ דִינֶען אוּמְזִיסְט: (וַעֲבַדְתַּנִי). זָאגְט רש"י (כְּמוֹ וְתַעַבְדֵנִי) עֶס אִיז גְלַייךְ וִוי עֶס וָואלְט גְשְׁטַאנֶען וְתַעַבְדֵנִי דוּא וֶועסְט מִיךְ דִינֶען (וְכֵן כָּל תֵּיבָה שֶׁהוּא לְשׁוֹן עָבַר) אַזוֹ אִיז בַּיי יֶעדֶר וָוארְט וָוס אִיז דֶער טַייטְשׁ עֶס אִיז גְוֶוען (עֲבַדְתַּנִי). אִיז דֶער טַייטְשׁ דִיא הָאסְט מִיךְ גֶעדִינְט (הוֹסִיף וָי"ו בְּרֹאשָׁה) שְׁטַייט צוּ גֶעגֶעבִּין אַוָי"ו צוּם אָנְהֵייבּ וָוארְט ועבדתני

פירוש רד"ק

באמת. וכן אך טוב לישראל אלהים (תהלים ע"ג) אך עמי המה (ישעי' ס"ג) והדומים להם. אמר לו אל תחוש אם יצאת מבית אביך כי לא תחסר עמי דבר: (טו) הכי אחי אתה. כמו "הכי קרא. כלו' אחר שאחי אתה אינו טוב שתעבדני חנם בעד בגדים ומחיתך לבד אלא שיהי' לך טוב עמי ותגדל בנכסים אתי: (טז) (וללבן), ספר זה בתחל' בעבור מה שעתיד לספר באהבת יעקב את רחל. ושעבד בעבור' שבע שנים. כי

פירוש לתורת אלהים

וַוייל עַצְמִי וּבְשָׂרִי דוּ בִּיסְט מַיין בַּיין אוּנ פְלֵייש וַוייל דוּא בִּיסְט מַיין קָרוֹב זַיי בַּיי מִיר אַחוֹדֶשׁ (עַיין רש"י) וַיֵּשֶׁב אוּנ עֶר אִיז מִיט אִים גְזֶעסִין אַחוֹדֶשׁ: (טו) וַיֹּאמֶר אוּנ לָבָן הָאט גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב הֲכִי אָחִי אַתָּה וַוייל דוּ בִּיסְט מַיין פְרַיינְד וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם זָאלְסְטוּ מִיךְ בַּדִינֶען אוּמְזִיסְט הַגִּידָה זָאג מִיר וָואס זָאל זַיין דַיין גְצָאלְץ: (טז) וּלְלָבָן אוּנ לָבָן הָאט גְהַאט צְווַיי טֶעכְטֶער שֵׁם דֶר נָאמֶען פוּן דֶר גְרוֹסֶער אִיז גְוֶוען לֵאָה וְשֵׁם אוּנ דֶער נָאמֶען פוּן דֶער קְלֵיינֶע אִיז רָחֵל.

ספר הישר

הִילָא. אוּנ וִוי עֶס אִיז טָאג גְוָורֶן הָט עֶר זִיךְ גְקֶערְט צוּם וַוייבּ הָט עֶר דֶער זֶעהְן אַז דָס אִיז לֵאָה הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט אַצִינְד פַר שְׁטֵיי אִיךְ וָוס זַיי הָבֶּן גְזָאגְט הִילָא דֶען הִילָא אִיז טַייטְשׁ לֵאָה אוּנ יַעֲקֹב הָט צוּ גְרוּפֶן צוּ לָבָן אוּנ הָט צוּ אִים גְזָאגְט וָוס הָסְטוּ מִיךְ אָפּ גְנַארְט אוֹף דֶר אַרְט אוּנ דִי הָסְט מִיר גְגֶעבֶּן לֵאָה אוּנ לָבָן הָט גְעֶנְפֶּרְט צוּ יַעֲקֹב מֶען טוּט נִיט אַזוֹ בַּיי אוּנְז מֶען זָאל חֲתוּנָה מַאכֶן פְרִיעֶר דִי יוּנְגְסְטֶע פַר דִי עֶלְצְטוּ אוּנ אַצִינְד אוֹבּ דוּ ווִילְסְט נֶעמֶען אִיר שְׁוֶועסְטֶער רָחֵל זָלְסְטוּ מִיר דִינֶען נָאךְ זִיבֶּן יָאר אוּנ יַעֲקֹב הָט אַזוֹ גְטוּן אוּנ הָט גְנוּמֶען אוֹךְ רָחֵל פַר אַוַוייבּ אִין יַעֲקֹב הָט לִיבֶּר גְהַט רָחֵל אַיידֶר לֵאָה. אוּנ

הַקְּטַנָּה רָחֵל׃ יז וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת
וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת־תֹּאַר וִיפַת
מַרְאֶה׃ שלישי יח וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת־
רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים
ברחל

אונקלוס

רָחֵל׃ יז וְעֵינֵי לֵאָה
יָאֲיָן וְרָחֵל הֲוָת שַׁפִּירָא
בְרֵיוָא וְיָאְיָא בְחֶזְוָא׃
יח וּרְחֵם יַעֲקֹב יָת
רָחֵל וַאֲמַר אֶפְלְחִינָךְ
שבע

ת״א ועיני לאה. נהרא בס:

רשב״ם

תשובת דבריו של יעקב כי לפי שהיה לו ב׳ בנות והקטנה מצאה חן בעיניו לפיכך ביקש את הקטנה: (יז) רכות. נאות וור״ש בלע״ז. ובלה שעיניה נאות אין כל גופה צריך בדיקה. ועינים שחורות אינן רכות כלבנים: יפת תואר. כמו במחוגה יתארהו דפוס ההוטב והמצח והפה והלחיים: יפת מראה. לבן ואדמדם:

בעל הטורים

בגי׳ חנכו לגזול מה שעליו: (יז) ועיני לאה רכות. ג׳ ר״ס. ככא ואידך ועיני ישראל כבדו מזוקן ועיני רשעים תכלינה לפי כין עיניה רכות לפי שהיתה יראה שמא תנשא לעשו וכן ועיני ישראל כבדו מזוקן לפי שראה ירבעם ואחאב יצאו ממנו וזה הוא ועיני לאה רכות ועיני ישראל כבדו כשביל ועיני רשעים: רכות. כ׳. ועיני לאה רכות. אם ידבר אליך

שפתי חכמים

אנה. ב ר״ל וכי בא הפסוק לספר בגנות של צדקת לכ״פ לפי שהיתה וכו׳ ומתוך גנותה הלמוד שבחה וא״ת דהשתא דגם לאה היתה יפת תואר אלא שעיניה היו רכות וא״כ אין זה כשיפור של ורחל היתה יפת תואר וגו׳ אלא כן כנ״ל ועיני רחל יפות וי״ל כיון שעיניה לא היו יפים גם היא לא היתה יפה כדקאמר בגמ׳ כלה שעיניה יפות כל גופה אין צריך בדיקה וא״כ נופל שפיר עליו ורחל היתה יפת וגו׳ וק״ל: ג דאל״כ אין מגר של בנות אמו: ד כלו׳ כשגרא מתחת השום שאהב את רחל יהיו ימים מועטים כמו זמן ארוך כמו דכתיב והולא מעוטבה מסלה לב אב״כ נ״ל כימים אחדים שאמרה לו אמו וק״ל:

רש״י

היא הופכת התיבה להבא. (יז) רכות. [ב״ב קכ״ג] שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו ובוכה שהיו הכל אומרי׳ שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן הגדולה לגדול והקטנה לקטן: תאר. הוא צורת הפרצוף ל׳ [ישעיה מד] יתארהו בשרד קונפא״ס בלע״ז [צירקל]. מראה. היא זיו קלסתר: (יח) אעבדך שבע שנים. [ב״ר] הם ימים אחדים שאמרה לו אמו ג וישבת עמו ימים אחדים ותדע שבן הוא שהרי כתיב ויהיו בעיניו ד כימי׳ אחדים:

בית

דוד

(וַתַּעַבְדֵנִי) (וְהִיא הוֹפֶכֶת הַתֵּיבָה לְהַבָּא) אונ דיא ד״ו פאר קערט דעם ווארט פון געוועזן אויף עס ווערט זיין. איז דר מיינט וַעֲבַדְתַּנִי דו וועקסט מיך דינען: (יז) (רַכּוֹת). די אויגן פון לֵאָה זענען געוועזן שוואכע. האט רש״י צו ווס דער צילט די תורה אז די אויגן פון לֵאָה זענען געוועזן שוואכע. דריבר זאגט רש״י דיא תורה לויבט לֵאָה׳ן (שֶׁהָיְתָה סְבוּרָה לַעֲלוֹת בְּגוֹרָלוֹ שֶׁל עֵשָׂו) ווייל לֵאָה האט געמיינט זיא וועט מוזין זיין דס ווייב פון עֵשָׂו (וּבוֹכָה) האט זי געוויינט. אונ פון דעם ווייגן איז שוואך געווארין אירע אויגען (שֶׁהָיוּ הַכֹּל אוֹמְרִים) וואריב אלע מענשען פלעגין זאגין (שְׁנֵי בָנִים לְרִבְקָה) רבקה האט צווי זין (וּשְׁתֵּי בָנוֹת לְלָבָן) אונ לָבָן האט צוויי טעכטער (הַגְּדוֹלָה לְגָדוֹל) דיא גרויסע (די עלצטע) טאכטער פון לָבָן וועט זיין דס ווייב צום עלצטין זון פון רִבְקָה (וְהַקְּטַנָּה לְקָטָן) אונ דיא קליינע (די יונגסטע) טאכטער פון לָבָן

ועט זיין דס ווייב צום יונגערין זון פון רִבְקָה (תּוֹאַר). (הוּא צוּרַת הַפַּרְצוּף) תּוֹאַר מיינט מען דס אויסמאלונג פון פָּנִים (אַשֵּׁיינֶע נָאז. אַשֵּׁיין מויל. שיינע באקין. שיינע אויגן. אַשֵּׁיינֶעם שטערין) (לָשׁוֹן יְתָאֲרֵהוּ בַּשֶּׂרֶד) דס ווארט תּוֹאַר איז ווי עס שטייט יְתָאֲרֵהוּ בַּשֶּׂרֶד. אויס געריסעוועט מיט פארב: (מַרְאֶה). (הִיא זִיו קְלַסְתֵּר) מַרְאֶה מיינט מען דס שיינקייט פון פָּנִים (רויט. ווייס. בראנעט): (יח) (אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים). איך וועל דיך דינען זיבן יאר. זאגט רש״י (הֵם יָמִים אֲחָדִים שֶׁאָמְרָה לוֹ אִמּוֹ) דס זענען דיא איינציגע (עטליכע) יאהרן ווס זיין מוטער רִבְקָה האט צו איהם גזאגט (וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים) דו וועקסט זיצן מיט לָבָן עטליכע יאר. האט יַעֲקֹב גרעכינט עטליכע יאר מיינט מען זיבען יאר (וְתֵדַע שֶׁכֵּן הִיא) דו זאלסט וויסן אז עס איז אזוי (שֶׁהֲרֵי כְּתִיב) וואריום עס שטייט אינ פסוק (וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים

פירוש

כי לא הי׳ עובר מה שעבד בעבור לאה אלא שרמה לו לבן: (יז) (ועיני לאה רכות). יפת תואר היתה אלא שעיניה היו רכות ורופפות. אבל רחל הית׳ יפת תאר

רד״ק

ויפת מראה בלא שום מום ותאר הוא על צורת הפנים ושאר האברים וקומית הגוף. ומרא׳ על הבשר שהי׳ לבן ואדום והשער שחור: (יח) (אעבדך שבע שנים

פירוש לתורת אלהים

(יז) וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת אונ דיא אויגען פון לֵאָה זענען געוועזן טונקיל (עיין רש״י) וְרָחֵל אונ רָחֵל איז געווען שיין אין געשטאלט וִיפַת מַרְאֶה אונ שיין אין געזיכט: (יח) וַיֶּאֱהַב האט יַעֲקֹב ליב בקומן רָחֵל וַיֹּאמֶר אונ ער האט געזאגט איך וועל דיר דינען זיבען יאר פאר רָחֵל דיין קליינע

בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה׃ יט וַיֹּאמֶר
לָבָן טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתִּתִּי
אֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר שְׁבָה עִמָּדִי׃
כ וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שֶׁבַע שָׁנִים
וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים

באהבתו

אונקלוס

שְׁבַע שְׁנִין בְּרָחֵל
בְּרַתָּךְ זְעֵירְתָּא׃
יט וַאֲמַר לָבָן טַב
דְאֶתֵּן יָתַהּ לָךְ מִדְּאֶתֵּן
יָתַהּ לִגְבַר אוּחְרָן תִּיב
עִמִּי׃ כ וּפְלַח יַעֲקֹב
בְּרָחֵל שְׁבַע שְׁנִין וַהֲווֹ
בְּעֵינוֹהִי כְּיוֹמִין זְעִירִין

בדרחים

רש"י

ברחל בתך הקטנה. כל הסימני' הללו למה לפי שהיה יודע בו שהוא רמאי אמר לו אעבדך ברחל ושמא תאמר רחל אחרת מן השוק ת"ל בתך ושמא תאמר אחליף ללאה שמה ואקרא שמה רחל ת"ל הקטנה

בית דוד

אֲחָדִים) דִי זִיבְּעֶן יָאר זֶענֶן בַּיי יַעֲקֹב וִוי דִיא עֶטְלִיכֶע יָאר ווָם זַיין מוּטֶר הָט אִים גֶהֵייסֶן זַיין בַּיי לָבָן׃ (בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה) . פַר רָחֵל, דַיין טָכְטֶר, דִי קְלַיינֶע. פְרֶעגְט רש"י (כָּל הַסִּימָנִים הַלָּלוּ לָמָּה) צוּ ווָם הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט דִיא אַלֶע סִימָנִים. עֶנְטְפֶרְט רש"י (לְפִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁהוּא רַמַּאי) וַוייל יַעֲקֹב הָאט גְוְויסְט אַז לָבָן אִיז אַשְׁווִינְדְלֶר (אָמַר לוֹ אֶעֱבָדְךָ בְּרָחֵל) הָט יַעֲקֹב גְזָגְט צוּ לָבָן אִיךְ ווֶעל דִיךְ דִינֶען פַר רָחֵל (וְשֶׁמָּא תֹּאמַר רָחֵל אַחֶרֶת מִן הַשּׁוּק) טָמֶר ווֶעסְטוּ זָאגֶען דוּא וֶועסְט מִיר גֶעבֶּן אַיינֶע רָחֵל ווָם דוּא ווָעסְט זִיא נֶעמֶען פוּן דֶר גַאס (תַּלְמוּד לוֹמַר בִּתְּךָ) הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט צוּ לָבָן בִּתְּךָ. דַיין טָכְטֶר רָחֵל זָלְסְטוּ מִיר גֶעבֶּן (שֶׁמָּא תֹּאמַר אַחְלִיף לְלֵאָה שְׁמָהּ וְאֶקְרָא שְׁמָהּ רָחֵל) טָאמֶר וֶועסְטוּ זָאגֶען אִיךְ ווֶעל פַאר טָאשֶׁן (אוּמְבַּייטְשֶׁן) דִי נֶעמֶען. אוּנ דִי ווָם הֵייסְט לֵאָה ווֶעל אִיךְ זִיא רוּפֶן רָחֵל. אוּנ דִי ווָם הֵייסְט רָחֵל ווֶעל אִיךְ זִיא רוּפֶן לֵאָה (תַּלְמוּד לוֹמַר הַקְּטַנָּה) דְרִיבֶּר הָט יַעֲקֹב גְזָגְט צוּ לָבָן דִיא זָלְסְט מִיר גֶעבֶּן רָחֵל דַיין קְלַיינֶע טָכְטֶר (וְאַף עַל פִּי כֵן לא

פירוש רד"ק

ברחל). על מה ששאל לו מה משכורתך ענהו זאת תהי' משכורתי מאתך לבד ערך בגדים ומהייתי. שתתן לי את רחל בתך הקטנ'. אף על פי שזכר רחל אמר הקטנ' ושנה לו הידוע כדי שלא יטעה באחרת. ויש לשאול אחר שכוונת הצדיקים לאשה לזרע. למה היו מהזירים אחר אשה יפה כיון שאין כוונתם לתאו'. ויעקב אבינו בחר ברחל לפי שהית' יפה מאד ועבד בה שבע שנים והתרעם בלבן אחר שנתן לו לאה תמורת' לפי שלא היתה' יפה כמו רחל. ויש לומר כי כונתם לטוב' לפי שהאש' יפה מעוררת התאו'. וכדי להרבות בנים הית' כוונתם לעורר תאותם. ועוד כדי שיהיו הבנים והבנות יפה מרא' ויחיו דומים להם. ועוד כי צורה הנאה משמחת לב האדם כל שכן הצור' שתהי' לפניו תמיד שתהי' שמחתו בה תמידי. וצריך שיהי' האדם שמח בעולמו ובחלקו שנתן לו האל. כי האלהים מענה בשמחת אדם ומזמין לצדיק אשה יפה כמו שעש' לאבות ולשאר הצדיקים שיהיו שמחים בחלקם ומולידים בנים כמותם׃ (יט) (טוב תתי). להודיע כי הדבק במשפחתו הוא טוב׃ (שבה עמדי). בתנאי זה שאמרת ואחר כן אתננה לך׃ (כ) (כימים אחדים). מעטים. כמו שפירשנו. אמר כל כך הי' אוהב אותה. כי אחר שעבד בעבור' שבע שנים הי' קל בעיניו כאלו עבר שבע' ימים

פירוש לתורת אלהים

טָאכְטֶער (עיין רש"י)׃ (יט) וַיֹּאמֶר לָבָן אוּנ לָבָן הָט גְזָאגְט טוֹב עֶס אִיז בֶּעסֶר אִיךְ זָאל זִיא דִיר גֶעבֶּן אֵיידֶער צוּ גֶעבֶּן זִיא צוּ אַיין אַנְדֶערְן מַאן שְׁבָה זִיץ מִיט מִיר׃ (כ) וַיַּעֲבוֹד אוּנ יַעֲקֹב הָאט גְדִינְט פַר רָחֵל זִיבֶּן יָאר וַיִּהְיוּ אוּנ זֵיי זֶענֶן גְוֶועזֶן אִין זַיינֶע אוֹגִין וִוי אַיינְצִיגֶע טֶעג בְּאַהֲבָתוֹ וַוייל ער

ספר הישר

לָבָן הָט גֶעגֶעבּוּן צוּ זַיין טָכְטֶר רָחֵל אַ דִינְסְט מוֹד אוּנ זִי הָט גֶהֵייסֶן בִּלְהָה אוּנ ווִי נָאט ב"ה הָט גְזֶעהְן אַז יַעֲקֹב הָט פַיינְד לֵאָה, הָט נָאט ב"ה זִי בַּוְוילִינְט אִין זִיא הָט גְוִוינֶן פִיר זִין צוּ אִיר מַאן יַעֲקֹב. אוּנ אַזוֹ הָבֶּן זֵיי גְהֵייסֶן רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי יְהוּדָה אוּנ לֵאָה הָט אוֹיף גְהֶערְט צוּ גְוִוינֶען אוּנ רָחֵל אִיז גְוֶועזֶען אַיין אוּם טְרַכְטֶרִין אוּנ רָחֵל הָט מְקַנֵּא גְוֶועזֶן לֵאָה אִין ווִי רָחֵל הָט גְזֶעהְן אַז זִי גְוִוינְט נִיט קַיין קִינְד הָט אוֹיךְ רָחֵל גְנוּמֶן אִיר דִינְסְט מוֹד בִּלְהָה אוּנ הָט זִיא גֶעגֶעבּוּן צוּ יַעֲקֹב פַר אַווַייבּ אוּנ זִי הָט גְוִוינֶען צְוַויי זִין אוּנ זֵיי הָבֶּן גְהֵייסֶן דָן אוּנ נַפְתָּלִי אִין ווִי לֵאָה הָט גְזֶעהְן אַז זִי הָט אוֹיף גְהֶערְט צוּ גְוִוינֶען הָט זִיא אוֹיךְ אִיר דִינְסְט מוֹד זִלְפָּה גֶעגֶעבּוּן צוּ יַעֲקֹב פַר אַווַייבּ אִין זִיא הָט אוֹיךְ גְוִוינֶען צְוַויי זִין זֵיי הָבֶּן גְהֵייסֶן

בִּדְרְחִים יָתַהּ: כא וַאֲמַר יַעֲקֹב לְלָבָן הַב יָת אִתְּתִי אֲרֵי שְׁלִימוּ יוֹמֵי פוּלְחָנִי וְאֵיעוֹל לְוָתַהּ: כב וּכְנַשׁ לָבָן יָת כָּל אֱנָשֵׁי אַתְרָא וַעֲבַד
משתיא

בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ: כא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן הָבָה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמָי וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ: כב וַיֶּאֱסֹף לָבָן אֶת־כָּל־אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ
משתה

רש״י

הקטנ' ה ואעפ"כ לא הועיל שהרי רמהו (כא) מלאו ימי. שאמרה לי אמי. ועוד מלאו ימי שהרי אני בן פ"ד שנה ואימתי אעמיד י"ב שבטי' וזהו שנא' ואבואה אליה והלא קל שבקלים אינו אומר כן ו אלא

שפתי חכמים

ה ואע"ג לא הועיל רק בתך הקטנה וי"ל דאי לא הי' אומר רחל הי' נותן לו זלפה דהיתה נמי בתו הפלגש כדפרש"י לקמן ובית' קטנה יותר מרחל ואע"ג דאמר לא הי' ירא יעקב שמא יתנה גם זלפה בשם רחל ויתן לו זלפה שמתה רחל ובתו הקטנה וי"ל דזלפה אינה בתו אמה כיון דהיתה הפלגש וגם אין שמה רחל אלא שישנה את שמה לרחל ומשום כ' רמאות לא הי' ירא ועי"ל שאם לא אמר רק בתך הקטנ' שמא תלד אשתו עוד בת ויתן אותה ליעקב כיון שהנשואין לא היו אלא אחר ז' שנים של עבודה ואף שהבית קטנה מה תהא ראויה לנישואים שהרי יצחק נשא רבקה שהיתה רק בת ג' שנים ולא יעשה עוד רמאות בעולם שהרי בהכרח הוא שיתן לו בתו הקטנה לכן אמר ברחל בתך הקטנה: ו שאין מדרך מוסר שיאמר בשביר תיכף שבלאו בני

בית דוד

לא הוֹעִיל שֶׁהֲרֵי רִמָּהוּ) פוּן דֶעסְט וֶועגֶן הָאט אַלֵין נִיט גֶהָאלְפֶען. אוּנ לָבָן הָט אִים גֶנַארְט: (כא) (מָלְאוּ יָמָי) עֶס זֶענֶן פִיל גְוָוארֶן מַיינֶע יָארֶן (שֶׁאָמְרָה לִי אִמִּי) ווָס מַיין מוּטֶער הָט צוּא מִיר גֶזָאגְט אִיךְ זָאל זַיין בַּיי דִיר (וְעוֹד מָלְאוּ יָמַי) נָאךְ הָאט יַעֲקֹב גֶמֵיינְט עֶס אִיז פִיל גְוָוארֶן מַיינֶע יָארֶן (שֶׁהֲרֵי אֲנִי בֶּן פ"ד שָׁנָה) וָורוּם אִיךְ בִּין שׁוֹן אַלְט פִיר אוּנ אַכְטְצִיג יָאר (וְאֵימָתַי אַעֲמִיד י"ב שְׁבָטִים) אוּנ וָוען וֶועל אִיךְ אוֹיף שְׁטֶעלֶן (גְבָארֶן) צְוֶועלְף שְׁבָטִים (צְוֶועלְף קִינְדֶער (וְזֶהוּ שֶׁאָמַר וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ) אוּנ דְרִיבֶּער הָט יַעֲקֹב גֶזָאגְט צוּ לָבָן גִיבּ מִיר מַיין ווייבּ אוּנ אִיךְ וֶועל קוּמֶען צוּא אִיר (וַהֲלֹא קַל שֶׁבְּקַלִּים אֵינוֹ אוֹמֵר כֵּן) אֲפִילוּ דֶר גְרִינְגְ'סְטֶער מֶענְטְשׁ רֶעדְט נִיט אַזוֹלְכֵי פְּרָסְטֵי וֶוערְטֶער אלא

פירוש רד״ק

ימים: (כב) (ויאסף). להודיע כי מנהג נהוג הי' מעולם והוא עדיין, לעשות משת' ושמח' לנשואין, יעשה התתן או אבי החתן או הכלי'. וכן סמכו חכמים סעודת נשואין ושבעת ימי שמחה. שהרי אמר מלא שבוע ואת

פירוש לתורת אלהים

עֶר הָט זִיא לִיבּ גֶהַאט: (כא) וַיֹּאמֶר אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶזָאגְט צוּ לָבָן הָבָה אֶת אִשְׁתִּי גִיבּ מִיר מַיין ווייבּ כִּי מָלְאוּ יָמַי ווָארוּם מַיינֶע טֶעג זֶענֶען גְוָוארֶן דֶר פִילְט (עַיין רש"י) וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ אוּנ אִיךְ וֶועל קוּמֶען צוּ אִיר: (כב) וַיֶּאֱסֹף לָבָן אוּנ לָבָן הָאט אַיין גֶזַאמֶעלְט אַלֶע שְׁטָאט לַייט וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה

ספר הישר

נָר אוּנ אָשֵׁר אִיז קָאת הָט נָאךְ גְוִוינֶן צְוֵויי זִין אוּנ אַיין טָאכְטֶער אִין אַלֶּע הָאבֶּן זַיי גֶהַייסֶן יִשָּׂשכָר אוּן זְבוּלוּן אוּנ דִינָה ווייטער שְׁוָועסְטֶער אִין רָחֵל אִיז נָאךְ גְוֶועזֶן אַיין אוּם פְּרַכְטִין אוּנ רָחֵל הָט תְּפִלָּה גְטָאן צוּ גָאט ב"ה אִין נָאט ב"ה הָט צוּ גֶהֶערְט אִיר תְּפִלָּה אִין רָחֵל הָט גְוִוינֶן אַיין זוּן. אוּנ הָט גְזָאגְט נָאט ב"ה הָט אַיין גְנוּמֶען מַיין שַׁאנְד אִין רָחֵל הָט גְרוּפֶען אִיר זוּן יוֹסֵף צוּ זָאגֶען אַז נָאט ב"ה זָאל גֶעבֶּען צוּ מִיר נָאךְ אַיין זוּן. אִין יַעֲקֹב אִיז דֶעמָאלְט אַלְט גְוֶועזֶן אַיין אוּנ נַיינְצִיג יָאר: בְּעֵת אִין דֶר צַייט הָט רִבְקָה דִי מוּטֶער פוּן יַעֲקֹב גְשִׁיקְט צוּ יַעֲקֹב פוּן לַאנְד כְּנַעַן אִיר דִינֶערִין דְבוֹרָה ווָאס זִי אִיז דִיא טָאכְטֶער פוּן עוּץ אִין אִיז צְווַיי מֶענְטְשֶׁן פוּן יִצְחָקְס קְנֶעכְט אִין זַייא זֶענֶען גְקוּמֶען קֵיין חָרָן אוּנ הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב דַיין מוּטֶער הָט אוּנְז גְשִׁיקְט דִיר צוּ זָאגֶן דִי וָואלְסְט דִיךְ אוּם קֶערֶן צוּ דַיין פָאטֶערְס הוֹיז אוּנ לַאנְד כְּנַעַן אִין יַעֲקֹב הָט צוּ גְהֶערְט דִי רֵייד אִין אִיךְ אוּנ דֶר צַייט הָט זִיךְ אוֹיס גְלָאזְט דִי אַנְדֶערֶע זִיבֶּן יָאר ווָס עֶר הָט גְדִינְט פַר זַיין ווַייבּ רָחֵל אוּנ וִוי עֶס אִיז גְקוּמֶען דֶער סוֹף פוּן פֶערְצֶען יָאר הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט צוּ לָבָן גִיבּ מִיר מַיינֶע ווַייבֶּער אִין שִׁיק מִיךְ אַוֶועק מַיין מוּטֶער הָט גְשִׁיקְט צוּ מִיר פוּן כְּנַעַן אִיךְ זָאל מִיךְ אוּם קֶערֶן אַהֵיים. אִין לָבָן הָט גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב אִיךְ בֶּעט דִיךְ זַיין בַּיי מִיר אִין דִי וָואכְט מִיךְ נִיט פַר לָאזְן אוּנ וָואס מִיר זֶעהְט אִיךְ פִיל דִי וַוירְקְסְט פַאר דַיין מִיטְהָא וֶועל אִיךְ דִיר בְּצָאלְן אוּנ יַעֲקֹב זָאגְט צוּ לָבָן אִיךְ וִויל דִי זָאגְן מִיר פַר מַיין מִיטְהָא דָס זָאגְן אִיךְ וִויל הֵיינְט אִיבֶּער צִיכְן דַיינֶע שָׁאף אוּנ וֶועל דִי פוּן אִים אָפ אוּנְטֶערְשֵׁיידְן דִי שָׁאף דָס זַיי אִיז גְשְׁטוּפְּט אָדֶער גְפְּלֶעקִיקְט אָדֶער

מִשְׁתֶּה׃ כג וַיְהִי בָעֶרֶב וַיִּקַּח אֶת־
לֵאָה בִתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֹא
אֵלֶיהָ׃ כד וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת־זִלְפָּה
שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בִתּוֹ שִׁפְחָה׃
כה וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה־הִוא לֵאָה
וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ
לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה
רִמִּיתָנִי׃ כו וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא־יֵעָשֶׂה
כן

אונקלוס

מִשְׁתְּיָא׃ כג וַהֲוָה בְּרַמְשָׁא וּדְבַר יָת לֵאָה בְּרַתֵּיהּ וְאָעֵיל יָתַהּ לְוָתֵיהּ וְעָאל לְוָתַהּ׃ כד וִיהַב לָבָן לַהּ יָת זִלְפָּה אַמְתֵיהּ לְלֵאָה בְּרַתֵּיהּ לְאַמְהוּ׃ כה וַהֲוָה בְצַפְרָא וְהָא הִיא לֵאָה וַאֲמַר לְלָבָן מַה דָא עֲבַדְתְּ לִי הֲלָא בְרָחֵל פְּלָחִית עִמָּךְ וּלְמָא שַׁקַּרְתְּ בִּי׃ כו וַאֲמַר לָבָן לָא יִתְעֲבֵד כֵּן בְּאַתְרָנָא

תו״א ויהי בבקר . מגילה י״ג בתרא קנג :

רשב״ם

(כא) כי מלאו ימי. שבע שנים עבדתיך : (כה) והנה היא לאה. בדבר שלא נודע תחלה אומר והנ׳ יוכן והנ׳

רש״י

אלא להוליד תולדות אמר כך : (כה) ויהי בבקר והנה היא לאה. אבל בלילה לא היתה לאה לפי שמסר יעקב סימנים לרחל וכשראתה רחל שמכניסים לו לאה אמרה עכשיו תכלם אחותי עמדה ומסרה לה אותן

בית דוד

(אֶלָּא לְהוֹלִיד תּוֹלְדוֹת אָמַר כַּךְ) נָר וַוייל עֶר הָט גְדַרְפְּט גְבֶּערִין צְווֶעלְף קִינְדֶר אוּנ עֶר אִיז שׁוֹן אַלְט גְוֶוען פִיר אוּנ אַכְטְצִיג יָאר דְרִיבֶּר הָט עֶר זִיךְ גְאַיילְט חֲתוּנָה צוּא הָאבֶּען : (כה) (וַיְהִי בַבּוֹקֶר וְהִנֵּה הִיא לֵאָה) . אוּנ דֶער פְּרִיה הָאט יַעֲקב גְזֶעהְן זִיא אִיז לֵאָה (אֲבָל בַּלַיְלָה לֹא הָיְתָה לֵאָה) אָבֶּער בַּיי נַאכְט הָאט עֶר נִיט גְוִויסְט אַז זִיא אִיז לֵאָה (לְפִי שֶׁמָּסַר יַעֲקב סִימָנִים לְרָחֵל) וַוייל יַעֲקב הָט גְזָאגְט צוּ רָחֵל צַייכְנְס עֶר זָאל וִויסְן בַּיי נַאכְט אַז זִיא אִיז רָחֵל (וּכְשֶׁרָאֲתָה רָחֵל שֶׁמַּכְנִיסִין לוֹ לֵאָה) אוּנ ווִי רָחֵל הָט גְזֶעהְן אַז אִיר פָאטֶר וִויל אַרַיין פִירֶען אִיר שְׁוֶועסְטֶר לֵאָה צוּ יַעֲקב (אָמְרָה) הָט רָחֵל גְזָנְט (עַכְשָׁיו תִּכָּלֵם אֲחוֹתִי) אִיצְט וֶועט מַיין שְׁוֶועסְטֶר פַר שֶׁעמְט וֶוערְן, עֶר וֶועט זִיא פְרֶעגְן דִי סִימָנִים אוּנ זִיא וֶועט נִיט וִויסְן צוּ עָנְטְפֶערְן, וֶועט עֶר דָאךְ וִויסֶען אַז זִיא אִיז לֵאָה, וֶועט עֶר זִיךְ אָפּ שַׁיידֶן פוּן אִיר (עָמְדָה וּמָסְרָה לָהּ אוֹתָן סִימָנִים) הָט רָחֵל גְזָאגְט דִיא סִימָנִים צוּ לֵאָה, הָאט יַעֲקב

פירוש רד״ק

זאת : (כג) (ויהי בערב) • הודיענו בספור הזה שאין ראוי לאדם לשמש מטתו לאור הנר כל שכן לאור היום ולא לספר עם אשתו בשעת תשמיש אלא בחשאי ולהיו׳ בצניעות עם אשתו . שהרי יעקב לא הכיר בה אלא עד הבקר • לא במראה ולא בקול : (כד) (ויתן את זלפה שפחתו), כשהכניסה לנשואין נתן לה שפחה לשמשה ולעמוד לפניה : (כה) (ויהי בבקר והנה היא לאה). כי עד הבקר לא הכיר בה כמו שפירשנו • והדרש שמסרה לה רחל סימנים ידוע : (כו) לא יעשה כן במקומנו • אף על פי שאתה לא שאלת אלא הקטנה • שיראה

פירוש לתורת אלהים

אוּנ עֶר הָט גִימַאכְט אַמָאל צַייט : (כג) וַיְהִי אוּנ אַז עֶס אִיז גְקוּמֶן אוּף דֶער נַאכְט וַיִּקַּח הָט עֶר גְנוּמֶן זַיין טָאכְטֶר לֵאָה וַיָּבֵא אוּנ עֶר הָט זִיא גְבְּרַכְט צוּ אִים וַיָּבֹא אוּנ עֶר אִיז גְקוּמֶן צוּ אִיר : (כד) וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ אוּנ לָבָן הָט אִיר גְגֶעבֶּן זַיין דִינְסְט זִלְפָּה לְלֵאָה צוּא זַיין טָאכְטֶר לֵאָה פַר אַדִינְסְט מוֹד : (כה) וַיְהִי בַבּוֹקֶר אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען אִין דֶער פְרִיה וְהִנֵּה הִיא לֵאָה זִיא אִיז לֵאָה (עַיין רש״י) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט צוּ לָבָן מַה זֹּאת וָוס אִיז דָס עָשִׂיתָ לִי וָוס דוּ הָאסְט גְטוּן צוּ מִיר הֲלֹא אִיךְ הָאבּ דָאךְ פַר רָחֵל גְדִינְט מִיט דִיר וְלָמָּה רִמִּיתָנִי וָוארוּם הָאסְטוּ מִיךְ גְנַארְט : (כו) וַיֹּאמֶר לָבָן אוּנ לָבָן הָאט גְזָאגְט לֹא יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ עֶס וֶוערְט נִיט

כֵּן בִּמְקוֹמֵנוּ לָתֵת הַצְּעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה׃ כז מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם־אֶת־זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת׃ כח וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן

אונקלוס

לְמִתַּן זְעֵירְתָּא קֳדָם רַבְּתָא׃ כז אַשְׁלֵים שְׁבוּעֲתָא דָא וְנִתֵּן לָךְ אַף יָת דָא בְּפוּלְחָנָא דִי תִפְלַח עִמִּי עוֹד שְׁבַע שְׁנִין אוֹחֲרָנִין׃ כח וַעֲבַד יַעֲקֹב כֵּן

ואשלים

רשב"ם

חלום: (כז) מלא שבוע זאת שבעת ימי המשת' של לאה: ונתנ' . ותנתן לך. גם את זאת מיד בעבור' אשר תעבוד עמדי אחרי נשואי רחל: עוד שבע שנים אחרות . כדכתיב ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב

וימלא

רש"י

אותן סימני' (מגיל' יג) : (כז) מלא שבוע זאת דבוק הוא שהרי נקוד בחטף (פי' בשו"א) שבוע של זאת והן שבעת ימי המשתה בגמ' ירושלמית במועד קטן (וא"א לו' שבוע ממש שא"כ היה צריך לינקד השי"ן בפתח (ר"ל קמץ) ועוד ששבוע ל' זכר כדכתי' שבעה שבועות תספר לך לפיכך אין משמע שבוע אלא שבע' שטייג"א בלע"ז (איין זיבענטליגג) . ונתנה לך ל' רבים כמו נרדה ונבל' ונשרפה אף זה ל' ונתן ונתנה וגו' : גם את זאת. מיד לאחר ז'

בית דוד

גמיינט אנאנצע נאכט אז ער איז מיט רחל, ביז אין דר פרוה : (כז) (מלא שבוע זאת). זאגט רש"י (דבוק הוא) דס ווארט שבוע איז בהעפט צום ווארט זאת (שהרי נקוד בחטף, פי' בשוא) ווארום דיא שין איז נפינקטלט מיט אשוא, מיינט מען (שבוע של זאת) די וואך פון די אשה, פון לאה (שבעת ימי המשתה) עס זאל אריבר גיין דיא זיבען טעג פון שמחה מיט דעם ווייב לאה וואס דוא האסט גנימען (בגמרא ירושלמית במועד קטן) אזו שטייט אין דיא גמרא ירושלמי אין מסכת מועד קטן, זאגט רש"י (ואי אפשר לומר) מען קען ניט זאגן (שבוע ממש) שבוע מיינט מען אכטמה, לבן הט גמיינט עס זאל אריבער גיין אכטמה יארען, דס איז זיבן יאר (שאם כן) אוב אזו אז שבוע וואלט מען מיינען אכטמה (היה צריך לינקד בפתח (בקמץ) השין) הט גדארפט שטיין אונטר דיא שין אקמץ (ועוד ששבוע לשון זכר) דס ווארט שבוע דארף גיעט ווערן מיט לשון זכר (כדכתיב) ווי עס שטייט אין פסוק (שבעה שבועות תספר לך) זיבען וואכען זאלסטו צילען, שטייט ניט שבע שבועות, נאר עס שטייט שבעה שבועות, שבע איז לשון נקבה, שבעה איז לשון זכר (לפיכך אין משמע שבוע אלא שבעה) דריבר מיינט מען ניט שבוע אכטמה נאר מען מיינט זיבן טעג, און מען מיינט ניט שבוע זאת די וואך ווארום עס הט גדארפט שטיין שבוע זה, נאר מען מיינט שבוע של זאת, דיא וואך פון דיין ווייב לאה וואס דו האסט גנומן, עס זאל אריבער גיין די שבעת ימי המשתה פון לאה : (ונתנה). (לשון רבים) ונתנה מיינט מען מיר וועלן געבן (כמו) וויא עס שטייט (ונשרפה) מיר וועלן ברענען (נרדה) מיר וועלען נידערן (ונבלה) מיר וועלן פר מישן (אף זה לשון רבים ונתנה וגו') דס ווארט ונתנה מיינט מען אויך מיר וועלן געבן לבן הט גזאגט צו יעקב איך אונ אלע מענשן פון שטאט וועלן מיר דיר געבן רחלן אויך פר אווייב : (גם את זאת). דיא רחל אויך (מיד לאחר שבעת ימי המשתה) באלד נאך די זיבען טעג פון לאהס שמחה וועסטו האבן חתונה מיט רחל (ותעבוד לאחר

פירוש

פיראה כי במקומך אין קפידין . במקומנו לא יתכן לעשות כן : (כז) (מלא שבע זאת) · השלם שבעת ימי המשתה של זאת של לאה. (ונתנה לך) · יתכן שהמלה מבנין נפעל לנקבה . או תהיה מבנין הקל

רד"ק

והנו"ן למדבר בדרך התפארת. כמו משבני אחריך נרוצה נגילה ונשמחה (ש"ה א') והדומים להם . ואחר שתשלים שבעת ימי משת' ללאה אתן לך רחל ותעשה שבעת ימי משת' אחרים לרחל . ומכאן שמנו חכמים ב"י

פירוש לתורת אלהים

גשין אין אונזר ארט לתת צו געבן די יונגבטע פריער פר דער עלטסטע : (כז) מלא שבוע זאת דר פול די שבעת ימי המשתה ונתנה אונ זיא וועט ווערן געגעבן צו דיר די אויך באלד נאך שבעת ימי המשתה הבכירה פר דר ארבט וואס דו וועסט ארבטן מיט מיר עוד אין אנדרע

וַיְמַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־
רָחֵל בִּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה׃ כט וַיִּתֵּן לָבָן
לְרָחֵל בִּתּוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ
לָהּ לְשִׁפְחָה׃ ל וַיָּבֹא גַּם אֶל־רָחֵל
וַיֶּאֱהַב גַּם־אֶת־רָחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד
עִמּוֹ עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת׃

וירא

וְאַשְׁלִים שְׁבוּעֲתָא דְדָא
וִיהַב לֵיהּ יַת רָחֵל
בְּרַתֵּיהּ לֵיהּ לְאִנְתּוּ׃
כט וִיהַב לָבָן לְרָחֵל
בְּרַתֵּיהּ יַת בִּלְהָה
אַמְתֵיהּ לַהּ לְאַמְהוּ׃
ל וְעַל אַף לְוַת רָחֵל
וּרְחֵים אַף יַת רָחֵל
מִלֵּאָה וּפְלַח עִמֵּיהּ עוֹד
שְׁבַע שְׁנִין אוֹחֲרָנִין׃

וחזא

רשב״ם

אל לבן שלחני וגו׳ כי עכשיו הושלמו י״ד שנה בשתי בנותיו: (ל) ויאהב גם את רחל וגם אהב׳ יותר מלאה כלומר בא אלי׳ וגם אהבה. רוב גם הפוכים כן בתור׳. וכן וברכתם גם אותי גם תברכו אותי. וכן גם אותך הרגתי הנה לחצתי רגליך ונעשית שפי ופסח גם עדיין הייתי

רש״י

ז׳ ימי המשתה ז ותעבוד לאחר נשואיה: (ל) עוד שבע שנים אחרות. (ב״ר) אחרות הקישן לראשונות ח מה ראשונות באמונה אף האחרונות באמונה

שפתי חכמים

שני עבודתו ככה את שכרו: ז שכ״כ וימלא שבוע זאת ויתן לו וגו׳: ח דייק מדכתיב אחרות דיתור כוא. א״כ מדכתיב עוד משמע עוד אחרות הדומות לראשונות מה הראשונות באמונה דהא עדיין לא רמאו אף האחרונות באמונה אע״פ שרמאו וק״ל

בית דוד

לְאַחַר נִשׂוּאֶיהָ) נָאךְ אִיר חֲתוּנָה וֶועסְטוּ אַרְבֵּטְן זִיבֶּן יָאר: (ל) (עוֹד שֶׁבַע שָׁנִים אֲחֵרוֹת). וֶועסְטוּ אַרְבֵּיטְן נָאךְ זִיבְּן יָאר אַנְדֶערֶע, זָאגְט רש״י (אַחֵרוֹת הִקִּישָׁן לָרִאשׁוֹנוֹת) דִי אַנְדֶערִי זִיבֶּען יָאר זֶענֶען גְּוֶועזְן גְלַייךְ צוּ דִי עֶרְשְׁטֶע זִיבְּן יָאר (מַה רִאשׁוֹנוֹת בֶּאֱמוּנָה) אַזוֹ וִויא עֶר הָאט גְדִינְט עֶהְרְלִיךְ דִיא עֶרְשְׁטֶע זִיבֶּען

פירוש רד״ק

(ב״ר ע׳) שאין מערבין שמחה בשמח׳ אלא כל שמחה תהי׳ לבדה: (ל) (ויבא גם אל רחל) כמו שבא אל לאה. (ויאהב גם את רחל מלאה). להודיע כי גם לאה אהב. אף על פי שלא בחר בה מתחל׳ לאשה.

פירוש לתורת אלהים

זִיבֶּען יָאר נָאךְ דֶער חֲתוּנָה: (כח) וַיַּעַשׂ אוּנ יַעֲקֹב הָט אַזוֹ גְּטוּן וַיְמַלֵּא שְׁבוּעַ זאת אוּנ הָאט דֶר פִילְט דִי חֲתוּנָה וְאוֹךְ וַיִּתֶּן לוֹ אוּנ עֶר הָט צוּ אִים גְגֶעבֶּן זַיין טָאכְטֶער רָחֵל לוֹ לְאִשָּׁה צוּ אִים פַר אַווייבּ: (כט) וַיִּתֵּן אוּנ לָבָן הָט גְגֶעבֶּן צוּ זַיין טָאכְטֶער רָחֵל אֶת זַיין דִינְסְט מוֹיד בִּלְהָה לָהּ לְשִׁפְחָה צוּ אִיר פַר אַדִינְסְט: (ל) וַיָּבֹא אוּנ עֶר אִיז גְקוּמֶן צוּ רָחֵל אוֹךְ וַיֶּאֱהַב אוּנ עֶר הָאט אוֹךְ לִיב גְהַאט רָחֵל מֶער פוּן לֵאָה וַיַּעֲבוֹד אוּנ עֶר הָט מִיט אִים גְדִינְט נָאךְ זִיבְּן אַנְדֶערֶע יָאר

ספר הישר

גְרֵייטוּקְט אָדֶר גֶהוּצְט אִין גִיבּ דָם דַיינֶע קוּנְדֶר זָאלְין דָם דָאזִינֶע וֶוערְן אִין אִיךְ וֶועל וֶוערְן דִיא פְּ־אסְטִי שָׁאף אִין אַז דִי פְּרָאסְטִי שָׁאף וֶועלִין אוֹף הָבְּן גְשְׁטוּפֶּלְטִי אָדֶר גְפְלֶעקוּלְטִי אָדֶר גְרֵייטוּלְטִי זָאל דָם זַיין פַר מַיין טִירְחָא אוּנ אַז דִי בִּיסְט מַסְכִּים דְרוּף וֶועל אִיךְ וַוייטֶר וֶוערְן דִי שָׁאף וִוי אִיךְ הָב גְטָאן פְרִיעֶר בַּיי דִיר. אוּנ לָבָן הָט אַזוֹ גֶעטָאן אִין טוּט אָפּ דִי גְשְׁטוּפֶּלְטִי אִין גְפְלֶעקוּלְטִי אוּנ גְרֵייטוּלְטִי שָׁאף אִין גִיט דָם צוּ זַיינֶע זוּן צוּ וֶוערְן אִין דִי פְּרָאסְטִי גִיט עֶר צוּ יַעֲקֹב אַזוֹ וִוי יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט אוּנ יַעֲקֹב הָט נָאךְ גְדִינְט בַּיי לָבָן זֶעקְס יָאר. חוּץ וָוס עֶר הָט אוּם גְדִינְט פֶערְצִין יָאר פַר דִי ווייבֶּר אוּנ וִוי עֶס אִיז גְקוּמֶן דִי צַייט אַז דִי שָׁאף זָאלִין גְוִוינְן הָט יַעֲקֹב אָפּ גְשִׁין פוּן זֵיי דִי גְשְׁטוּפֶּעלְט אִין דִי גְרֵייטוּלְטִי אַזוֹ וִוי עֶר הָט גְרֶעט מִיט לָבָן אִין מִיטְן פוּן דִי זֶעקְס יָאר הָאבְּן גְזָאגְט דִי קְנֶעכְט פוּן יִצְחָק וָוס זֶענִין גְשִׁוקְט גְוָוארְן צוּ יַעֲקֹב אַז עֶר זָאל זִיךְ אוּם קֶערִין צוּ זַיין פָאטֶער אִין צוּם לַאנְד כְּנַעַן הָבֶּן זֵיי גְזֶעהְן אַז עֶר וִויל זִיךְ נִיט אוּם קֶערִין זֶענִין זֵיי אַוֶועק גְגַאנְגֶן פוּן אִים צוּם לַאנְד כְּנַעַן אוּנ יַעֲקֹב הָט זִיךְ זֵייעֶר גְשְׁטַארְקְט אִין עֶס אִיז גְוֶועזְן צוּ יַעֲקֹב צְוַויי הוּנְדֶערְט טוֹיזְנְט זֵייעֶר גְרוֹסִי אוּנ שֵׁיינֶע שָׁאף אוּנ דִי זוּהְן פוּן לָבָן הָאבֶּן זִיךְ מִתְקַנֵּא גְוֶועזְן אִין יַעֲקֹב פוּן וֶוענִין דָם עֲשִׁירוּת וָואס יַעֲקֹב הָט גְהַאט. אוּנ אַיין צַייט אַרוּם הָאט יַעֲקֹב גְהֶערְט וִוי דִי זוּן פוּן לָבָן זָאגִין יַעֲקֹב הָט צוּ גְנוּמֶן וָוס וַואר בַּיי אוּנְז דוּרְךְ דֶעם הָט עֶר אַזוֹ אַכָּבוֹד אוּנ יַעֲקֹב זֶעהְט בַּאדוּרְךְ דָם לָבָן מִיט

לא וַיַּרְא יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ וְרָחֵל עֲקָרָה׃
לב וַתַּהַר לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי־רָאָה יְהוָה בְּעָנְיִי כִּי עַתָּה יֶאֱהָבַנִי אִישִׁי׃

ותהר

לא וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי שְׂנִיאֲתָא לֵאָה וִיהַב לַהּ עִדּוּי וְרָחֵל עַקְרָא׃
לב וְעַדִּיאַת לֵאָה וִילֵידַת בַּר וּקְרָת שְׁמֵיהּ רְאוּבֵן אֲרֵי אֲמָרִית אֲרֵי גְלֵי קֳדָם יְיָ עֻלְבָּנִי אֲרֵי כְעַן יְרַחֲמִנַּנִי בַּעְלִי׃

תו"א וירא ה' כי שנואה לאה. בהרא שם: ויפתח את רחמה. בהרא שם בכורות מה:

רשב"ם

הייתי הורג אותך: (לא) ורחל עקר'. בשביל שכתוב לפנינו שאמר' ליעקב הבה לי בנים כ' בן: (לב) יאהבני. כמו יאהבני. ובן הבדל יבדילני (ישעי' נו) כמו יבדילני

בעל הטורים

רבות. אעפ"כ לא כיה אוהב אותה: (לא) וירא ה' כי שנואה ס"ת אכיה לפי שהדבר יעקב כמו שהפקירה עלמה לו כך הפקירה עלמה לאחר לכך כפיד הקב"ה שמו עליה: (לב) ותקרא

רש"י

באמונה ואעפ"פ שברמאות באה עליו: (לב) ותקרא שמו ראובן. (ברכות ז) רבותינו פירשו אמרה ראו מה בין בני לבן חמי שמכר הבכורה ליעקב וזה לא מכר' ליוסף ולא ערער עליו ולא עוד שלא ערער עליו אלא

בית דוד

יאר (אף האחרונות באמונה) אזוי הט ער גדינט ערליך די אנדרי זיבן יאר (ואף על פי שברמאות בא עליו) אפילו די אנדרי זיבן יאר הט ער גדינט ווייל לבן הט אים גנארט. אונ ער הט זיי נאר ניט גדארפט דינן. ווארום ער הט דאך שון גדינט זיבן יאר פר רחל. אונ לאה'ן האט ער דאך נאר ניט גוואלט נעמן. פון דעסט וועגן הט ער דיא אנדרי זיבן יאר אויך ערליך גדינט: (לב) (ותקרא שמו ראובן). זאגט רש"י (רבותינו פירשו) אונזרי רבנן האבן גזאגט דריבר הט לאה גרופן דעם נאמן פון איר זוהן ראובן (אמרה) זיא הט גזאגט (ראו מה בין בני לבן חמי) זעהט דה אונטרשייד צווישן מיין זוהן אונ מיין שוועהרס זוהן (שמכר הבכורה ליעקב) עשו הט אליין פר קויפט די בכורה צו יעקב. פון דעסט וועגן הט עשו נאך דעם גוועלט הרגנען צו יעקב (וזה לא מכרה ליוסף) אונ מיין זוהן ראובן הט ניט פר קויפט דיא בכורה צוא יוסף נאר מען הט ביי אים אוועק גנומען דיא בכורה אונ מען הט זיא געגעבן צוא יוסף (ולא ערער עליו) אונ מיין זוהן ראובן הט ניט געקריגט מיט יוסף (ולא עוד שלא ערער עליו) אונ ניט נאר וואס מיין זוהן האט ניט געקריגט אויף יוסף (אלא שבקש להוציאו מן הבור) נאר ער הט אים גוועלט ארוס נעמען פון דעם גריב וואס

פירוש

כיון שנשא' לו אף על פי שלא הי' בכוונ'. אהב' כמו שאדם אהב אשתו. אבל יותר אהב רחל: (לא) (וירא ה' כי שנואה לאה). לא הי' יעקב שונא אותה. אבל הי' אוהב אותה. אלא לפי שהי' אוהב את רחל יותר מלאה קרא לאה שנוא'. כלומר כנגד אהבת' של רחל

רד"ק

היתה שנוא'. וכן האחת אהוב' והאחת שנוא' (דברי' כ"א ט"ו) ולפי שהית' עלובה בעיניה שלא היתה אהוב' כאחות' ראה ה' בעניה ויפתח את רחמה. ובאמרו ויפתח. מלמד שהית' עקרה וה' פתח רחמה. ורחל נשאר' עקרה כמו שהית': (לב) (יאהבני). כאחותי

פירוש לתורת האלהים

(עיין רש"י): (לא) וַיַּרְא יְיָ כִּי שְׂנוּאָה לֵאָה אונ גאט הט גזעהן אז לאה איז אנגעהאלטן ויפתח את רחמה הט ער געעפנט איר טראכט זיא זאל קענען קינדער האבן ורחל עקרה אונ רחל איז גוועזן אן עקרה: (לב) ותהר לאה אונ לאה איז טראגנדג גווארן ותלד בן אונ זיא האט געבארן אזון ותקרא שמו ראובן אונ זיא הט גרופן זיין נאמן ראובן (עיין רש"י) כי אמרה ווארום זיא הט גזאגט כי ראה יי ווארום גאט הט צו גזעהן בעניי מיין פיין כי עתה יאהבני אישי ווארום

משרי

(וירא יי כי שנואה לאה ויפתח את רחמה ורחל עקרה) גאט הט גזעהן אז יעקב הט פיינד לאה הט גאט איר געעפנט איר טראכט זי זאל האבן קינדר אונ רחל איז גוועזן אן עקרה זי הט ניט גהט קיין קינדר ... איז אבשלעס איז גוועזן אקב"ין קשטשיל

יהודה

הט מען דארט גמכט דריי פינסים דורך דם בעטל פון דם כלה אונ דארט איז גוועזן איינר וואס ער הט געוואלט זיין איינר פון די דריי פינסים אונ דר פיר הט אים אבר ניט גוועלט האט ער זיך בייגעב גיזעצט אונ איז געשפרן צום כלה מיט איין מתנה אונ

לג וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר כִּי
שָׁמַע יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה אָנֹכִי וַיִּתֶּן־
לִי גַּם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ
שִׁמְעוֹן׃ לד וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן
וַתֹּאמֶר עַתָּה הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי
אלי

אונקלוס

לג וְעַדִיאַת עוֹד וִילִידַת
בָּר וַאֲמָרַת אֲרֵי שְׁמִיעַ
קֳדָם יְיָ אֲרֵי שְׂנִיאֲתָא
אֲנָא וִיהַב לִי אַף יָת
דֵּין וּקְרָת שְׁמֵיהּ שִׁמְעוֹן׃
לד וְעַדִיאַת עוֹד וִילִידַת
בָּר וַאֲמָרַת הָדָא זִמְנָא
יִתְחַבַּר לִי בַּעְלִי אֲרֵי

תו"א הפעס אודה. ברכות ז:

רשב"ם

[בצירי]: (לד) על כן קרא שמו לוי. י"ל שיעקב קרא

בעל הטורים

שמו ראובן ואח"כ כתיב כי אמרה ובאחרים אינו כן אלא

רש"י

אלא שבקש להוציאו מנהבור: (לד) הפעם ילוה אישי (ב"ר) לפי שהאמהות נביאות היו ט ויודעות שי"ב שבטים יוצאים מיעקב וד' נשים ישא אמרה מעתה אין לו פתחון פה עלי שהרי נטלתי כל חלקי בבנים:
על

שפתי חכמים

וק"ל: ט וא"ת והא בפ"ק דמגילה לא חשיב אלא ז' נביאות שרה מרים דבורה חנה אביגיל וחולדה ואסתר. וי"ל דהתם חשבו מה שהקרא מעיד עליהן ושרה הקרא' מעיד עליה דכתיב כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה מלמד שאברהם הי' טפל שרה בנביאות וכן כולם אבל נבי אמהות לא מלינו שהיו

בית דוד

דִּי בְּרִידֶר הָאבֶּן אִים אַרַיין גִּוָּוארְפֶן׃ (לד) (הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי). דָּס מָאל וֶועט מַיין מַאן זִיךְ בַּהֶעפְטֶן מִיט מִיר, זָאגְט רַשִׁ"י (לְפִי שֶׁהָאִמָּהוֹת נְבִיאוֹת הָיוּ) וַוייל אוּנְזֶרֶע מוּטֶרְס (שָׂרָה רִבְקָה רָחֵל לֵאָה) זֶענֶן גִּוֶועןּ נְבִיאוֹת (וְיוֹדְעוֹת שֶׁשְּׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים יוֹצְאִים מִיַּעֲקֹב) אוּנ זַיי הָאבֶּן גִּוְוִיסְט אַז פוּן יַעֲקֹב וֶועלֶן גִּיבָּארֶן וֶוערֶן צְווֶעלְף זִיהְן (וְאַרְבַּע נָשִׁים יִשָּׂא) אוּנ עֶר וֶועט נֶעמֶען פִיר וַוייבֶּר. דַּארְף יֶעדֶעס וַוייבּ גִּיבֶּארֶן דְּרַיי זִיהְן (אָמְרָה) הָט זִי (לֵאָה) גִּזָאגְט (מֵעַתָּה אֵין לוֹ פִּתְחוֹן פֶּה עָלַי) פוּן אִיצְט וֶועט מַיין מַאן נִיט הָאבּוּן צוּ עֶפְנֶן דָּס מוֹל צוּא רֵיידֶן אוֹיף מִיר (שֶׁהֲרֵי נָטַלְתִּי כָּל חֶלְקִי בַּבָּנִים)

פירוש רד"ק

ופת"ח הבי"ת במקום ציר"י: (לד) (ילוה אישי אלי). יהי' נלוה לאהבתי יותר מאהבת אחותי: (כי ילדתי לו שלש' בנים). וכונת הצדיקים לאשה לבנים היא. על כן קרא שמו. יעקב קרא שמו כמאמר לאה כי שמה בהולדו. ואפשר גם כן שרא' בנבוא' כי בניו יהיו עבדי ה' ומורי התור' ויהיו נלוים אל ה'. וה' יהיה נחלתם. וממאמר אשתו וממה שרא' בנבוא' קרא שמו לוי. ומה שמחויק זה הענין שלא קרא יעקב שם לאחר

פירוש לתורת אלהים

אִיצְט וֶועט מִיךְ מַיין מַאן לִיבּ הָאבֶּן׃ (לג) וַתַּהַר עוֹד אוּנ זִיא אִיז ווִידֶער שְׁוַואנְגֶער גִּוָּוארֶען וַתֵּלֶד בֵּן אוּנ זִיא הָאט גִּיבָּארִין אַזוּהְן וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא הָאט גִּזָאגְט כִּי שָׁמַע יְיָ וָוארוּם גָּאט הָאט גִּהֶערְט כִּי שְׂנוּאָה אָנֹכִי אַז אִיךְ בִּין אַפֶּערְהַאכְטֶע וַיִּתֶּן לִי גַּם אֶת זֶה אוּנ עֶר הָט מִיר גִּיגֶעבֶּען דֶעם דָאזִיגֶען וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן אוּנ זִיא הָאט גִּרוּפֶן זַיין נָאמֶען שִׁמְעוֹן׃ (לד) וַתַּהַר עוֹד אוּנ זִיא אִיז נָאךְ אַמָאל שְׁוַואנְגֶער גִּוָּוארֶען וַתֵּלֶד בֵּן אוּנ זִיא הָט גִּיבָּארִין אַזוּהְן וַתֹּאמֶר אוּנ

ספר הישר

זַיינֶע זוּן זֶענִין נִיט גַּאנְץ מִיט אוּם וִוי פְרִיעֶר אוּנ דֶר זֶעלְבִּיגֶער צַייט אִיז גִּוֶועןּ דֶר סוֹף פוּן דִי זֶעקְס יָאר הָט גָּאט ב"ה זִיךְ בַּוִוייזְט צוּ אִים אוּנ הָט אִים גִּזָאגְט שְׁטֵיי אוֹיף אִין גֵיי אַרוּס פוּן דֶם דָאזִיגֶן לַנְד אוּנ קֶער זִיךְ אִים צוּ דַיין פָאטֶערְס הוֹיז אוּנ אִיךְ וֶועל זַיין מִיט דִיר אוּנ יַעֲקֹב אִיז אוֹיף גִּשְׁטַאנֶען אִין דֶר צַייט אוּנ הָט גִּנוּמֶען זַיינֶע וַוייבֶּר אוּנ קִינְדֶר אִין אַלְדִינְג וָוס עֶר הָט גִּהַאט אוּנ הָט עֶס אַרוֹיף גִּלַייגְט אוֹיף דִי קֶעמְלִין אוּנ אִיז אַוֶועק גִּגַאנְגִין צוּ זַיין פָאטֶער יִצְחָק צוּם לַאנְד כְּנַעַן. אוּנ לָבָן הָאט גָאר דֶער פוּן נִיט גִּוְוִיסְט אַז יַעֲקֹב אִיז פוּן אִים אַוֶועק גִּגַאנְגֶן דֶען לָבָן אִיז גִּגַאנְגִין אוּנ דָר צַייט צוּ

משלי יהודה

זָאל אִים בֶּעטִין אַז עֶר זָאל אוּם מַאכִין אַיינֶר פוּן דִי דְרַיי פַּרְנָסִים הָט דֶר מֶלֶךְ מְקַבֵּל גִּיוֶען דִי מַתָּנָה אִין הָט אוּם מִיט גִּגֶעבִּין אַפַּאפִּיר צוּם שַׂר פוּן דֶם שְׁטֶעטִיל עֶר זָאל אִים מַאכֶן אַיינֶער פוּן דִי דְרַיי פַּרְנָסִים דֶער וַוייל אַיידֶער עֶר אִיז גִּקוּמֶן מִיט דֶם פַּאפִּיר פוּן דֶעם מֶלֶךְ הָט זִיךְ דָארְט גִּטְרָפֶן אַיין בִּלְבּוּל הָט דֶער שַׂר דִי דְרַיי פַּרְנָסִים אַיין גִּשְׁלָאסִין אוּנ קַייטְאִין דֶר תְּפִיסָה וִוי עֶר אִיז אָן גִּקוּמֶן מִיט דֶעם פַּאפִּיר פוּן דֶם מֶלֶךְ הָט דֶר שַׂר דָאס אוּבֶּר גִּלֵייגְט אוּנ זָאגְט אִיךְ וֶועל אַזוֹ טָאן דִי וֶועסְט זַיין אַיינֶר פוּן דִי דְרַיי הָט עֶר אַיינֶם אַרוּס גִּלָאזְט פוּן דֶר תְּפִיסָה אוּנ הָט אוּם אַרַיין גִּנוּמֶן אִין תְּפִיסָה אוֹיף

אֵלַי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֵוִי׃ לה וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ

יְהוּדָה

יְלֵידִית לֵיהּ תְּלָתָא בְנִין עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵיהּ לֵוִי׃ לה וְעַדִיאַת עוֹד וִילֵידַת בַּר וַאֲמַרַת הָדָא זִמְנָא אוֹדֵה קֳדָם יְיָ עַל כֵּן קְרַת שְׁמֵיהּ יְהוּדָה וְקָמַת מִלְּמֵילַד׃

שפתי חכמים

ההנכאות כי אפשר לפרש בקרה דבכא כפשוטו ותהרש"ל פי' שבאמהות לא היו ההנכאות כ"א על עצמן שהיו יודעות מה שיבא עליהן אבל מה שיבא לעתיד על באחרים לא היו יודעות א"כ לא חשב אותם בכלל שאר נביאות כ"ל: י כלו' דשבט לוי היו משאין ארון בקודש ולא היו יכולין לגבור בו כ"כ ומתוך כו

רש"י

על כן · כל מי שנא' בו על כן מרובה באוכלוסין חוץ מלוי שהארון י היה מכלה בהם: קרא שמו לוי. בכולם כתי' ותקרא (שהיא קראה) וזה כת' בו קרא ויש מדרש אגדה באלה הדברים רבה ששלח הקב"ה גבריאל והביאו לפניו וקרא לו שם זה ונת לו כ"ד מתנות כהונה ועל שם שלוהו במתנות קראו לוי: (לה) הפעם אודה · שנטלתי יותר מחלקי

בית דוד

ווייל איך האב שון אם גנומען מיין חלק קינדר ווס איך דארף גבארן: (על כן) . זאגט רש"י (כל מי שנאמר בו על כן) דר שבט וואס ביי אים שטייען דיא צווייא ווערטר על כן, (מרובה באוכלוסין) איז אין דעם שבט געוועזן פיל מענטשן (חוץ מלוי) אויסער דעם שבט לוי . אפילו עס שטייט ביי אים על כן פונדעסט וועגן איז ער גוועזן ווייניג מענטשן (שהארון היה מכלה בהם) דר ארון האט פון זייא פר לענגר פיל מענטשן (דער שבט לוי האבן גטראגן דעם ארון אונ ווייל זייא האבען ניט געקענט זיין היילינ ווי מען האט גדארפט. דריבר זענן פיל פון זיי געשטארבן: (קרא שמו לוי) . זאגט רש"י (בכולם כתיב ותקרא) ביי אלע קינדר שטייט זיא (דיא מוטער) האט גרופן אנאמען דעם קינד (וזה נתב בו קרא) אונ ביי דעם קינד שטייט ער. הט גריסען זיין נאמען לוי (ויש מדרש אגדה באלה הדברים רבה) אונ ספר דברים זאגט דער מדרש רבה (ששלח הקב"ה גבריאל והביאו לפניו) הקב"ה האט גשיקט דעם מלאך גבריאל אונ ער דאט גיברענגט דס קינד פר הקב"ה (וקרא לו שם זה) אונ הקב"ה הט גרופן דס קינד לוי (ונתן לו כ"ד מתנות כהונה) אונ הקב"ה האט אים געגעבן פיר אונ צוואנציג ערליי מתנות וואס געהערין צו כהנים (ועל שם שלוהו במתנות קראו לוי) אונ ווייל הקב"ה הט צו אים בהעפט (גגעבן) די מתנות דריבר הט ער אים גרופן לוי: (לה) (הפעם אודה). לאה הט גזגט (שנטלתי יותר מחלקי) ווייל איך האב גנומען מיט איין קינד מער ווי מיין חלק (מעתה יש לי להודות) פון איצט אונ ווייטר

דרף

פירוש רד"ק

שבניו אלא לוה . ובנימין הוא פעם אחר. כמו שנכתוב עוד: (לב) (אודה את ה') . אין לי אלא להודות ולשבחו שנתן לי יותר ממה שבקשתי ממנו: (ותעמד מלדת) . באותו הפרק . וזה הי' סבה מאת האל כדי

פירוש לתורת אלהים

זיא האט גזאגט כי שמע יי וואריום גאט האט געזעהן כי שנואה אנכי אז איך בין אפגעהאסטע ויתן לי גם את זה אונ ער הט מיר געגעבן דעם דאזיגן ותקרא שמו שמעון אונ זיא הט גרופן זיין נאמען שמעון: (לד) ותהר עוד אונ זי איז נאך אמאל שוואנגער געווארען ותלד בן אונ זי הט געבארין אזוהן ותאמר אונ זיא הט גזאגט עתה הפעם ילוה אישי אלי דאס מאל וועט זיך מיין מאן צו מיר בהעפטן כי ילדתי לו שלשה בנים ווארום איך האב איהם געבארן דריי זיהן (עיין רש"י) על כן דרום קרא הט ער גרופן זיין נאמען לוי (עיין רש"י): (לה) ותהר עוד ותלד בן זיא איז ווידער שוואנגער געווארן אונ זיא האט געבארן אזוהן ותאמר אונ זיא הט גזאגט הפעם דס מאל וועל איך לובן גאט ווארום איך האב שון מער פון מיין חלק ותעמד אונ זיא האט

משלי יהודה

יענעם אלס דר גמשל איז די אמהות אינזרי הבן אלי בבראשית זיין עקרות מחמת אמעם וואס עס איז דא אבהלטער. קרה איז גיוועזן תחלה איין עקרה רבקה איז אוך גוועזן איין עקרה נאר יעקב הט אבר

ספר הישר

שפעטר זיינע לאה אונ רחל הט איצק גשיקט דיא בילדר וואס לבן הט גהט אונ הט זיי בהאלטן אונטר דעם זאטיל פון קעמיל אונ הט זיך דרויף אריין געזעצט איין אין צעלט גרופן. אונ די רבי איז צבים

יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת׃ ל א וַתֵּרֶא
רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא
רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב
הָבָה־לִּי בָנִים וְאִם־אַיִן מֵתָה
אָנֹכִי׃ ב וַיִּחַר־אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל
וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי אֲשֶׁר־

אונקלוס

ל א וַחֲזַת רָחֵל אֲרֵי לָא
יְלִידַת לְיַעֲקֹב וְקַנִּיאַת
רָחֵל בַּאֲחָתַהּ וַאֲמַרַת
לְיַעֲקֹב הַב לִי בְנִין וְאִם
לָא מִיתָא אֲנָא׃
ב וּתְקֵיף רוּגְזָא דְיַעֲקֹב
בְּרָחֵל וַאֲמַר הֲמִנִּי אַתְּ
בָּעְיָא הֲלָא מִן קֳדָם יְיָ
תִּבְעִין דִּי מְנַע מִנִּיךְ׃
ולדא

תו"א הבה לי בנים. נדרים סד ע"א: התחת אלהים. עקידה שער ח: מנע

בעל הטורים

התלה כוח תפרש טעם השם ואח"כ השם: (ב) הנה אמתי לו שם: (א) מתה אנכי. טעמו למט' שהוא פועל להבא אבל בלכה. ולא אמרה שפחתי כדכתיב בהגר לפי שהיתה בת לבן

רשב"ם

מתה

רש"י

מעתה יש לי להודות: (א) ותקנא רחל באחותה. קנאה במעשיה הטובים. אמרה אלולי שצדקה ממני לא זכתה לבנים (ב"ר): הבה לי. וכי כך עשה אביך לאמך, והלא התפלל עליה: מתה אנכי. מכאן למי שאין לו בנים שחשוב כמת (ב"ר): (ב) התחת. וכי במקומו אני: אשר מנע ממך. את אמרת שאעשה כאבא, אני איני כאבא. אבא לא היו לו בנים, אני יש לי בנים. ממך מנע, ולא ממני:

שפתי חכמים

כך מתו הרבה מינייהו: ב דאל"כ הא אסור לקנאות ל הוכחתו מתשובתו של יעקב שהשיב לה אשר מנע ממך ול' ממך משמע כמו שפירש"י בסמוך שהשיב לה אתה אמרת שאעשה כאבא אני איני כאבא וכו' אלא ממך מנע ולא ממני משמע שהיא הזכירה לו אביו: מ דאל"כ למה בקשה בנים, ומלת מתה הוא תואר ולא בינוני ועומד ולא יולא: נ מהרש"ל. וי"ל והלא כמה נביאים היו מתפללים על אחרים כמו אלישע על האשה הצרפית ואף יעקב הי"ל להתפלל אף שהי"ל בנים. ועוד ק' למה ויחר ליעקב ה"ל להשיב בנחת כי דברי חכמים בנחת נשמעים אלא י"ל דיעקב אמר לה שהתפלל עליה ותפלתה אינה מקובלת בעיני

בית

דרך איך לויבין צו הקב"ה: (א) (וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ). רחל האט מקנא געווען איר שוועסטער (קִנְאָה בְּמַעֲשֶׂיהָ הַטּוֹבִים) רחל האט מקנא געווען דיא מעשים טובים פון איר שוועסטער לאה (אָמְרָה) רחל האט געזאגט (אִלּוּלֵי שֶׁצָּדְקָה מִמֶּנִּי) ווען לאה וואלט ניט געוועזן פרימער פון מיר (לֹא זָכְתָה לְבָנִים) וואלט זיא ניט זוכה געווען צו האבן קינדער: (הָבָה לִי). רחל האט געזאגט צוא יעקב (וְכִי כַּךְ עָשָׂה אָבִיךָ לְאִמֶּךָ) האט דען דיין פאטער צו דיין מוטער אויך אזוי געטון (ווען זיא האט קיין קינדער גהאט) ווי דוא טוסט צוא מיר (וַהֲלֹא הִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ) דיין פאטער האט געבעטן צו הקב"ה פון איר וועגן. פאר וואס בעטסט דוא ניט פון מיינעטוועגן איך זאל האבן קינדער: (מֵתָה אָנֹכִי). רחל האט געזאגט צוא יעקב אויב איך וועל קיין קינדער האבן בין איך

דוד

אנישטארבענע. זאגט רש"י (מִכָּאן לְמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים שֶׁחָשׁוּב כַּמֵּת) פון דאנען ווייסען מיר דער מענטש וואס האט קיין קינדער איז ער ווי אנישטארבנר: (הֲתַחַת) יעקב האט געזאגט צו רחל (וְכִי בִּמְקוֹמוֹ אֲנִי) בין איך דען אויף דעם ארט פון הקב"ה. איך זאל קענען טון וואס הקב"ה טוהט ניט (אֲשֶׁר מָנַע מִמֵּךְ). אז הקב"ה האט פון דיר פאר מיטן צו האבן קינדער. קען איך דען געבן קינדער (אַתְּ אוֹמֶרֶת שֶׁאֶעֱשֶׂה כְּאַבָּא) דוא זאגסט איך זאל טון ווי מיין פאטער האט געטון (אֲנִי אֵינִי כְּאַבָּא) איך בין ניט ווי מייי פאטער (אַבָּא לֹא הָיוּ לוֹ בָנִים) מיין פאטער האט קיין קינדער גהאט. דריבער האט הקב"ה געהערט זיין תפלה אונ האט אים געגעבן קינדער (אֲנִי יֵשׁ לִי בָנִים) אבער איך האב קינדער (מִמֵּךְ מָנַע) פון דיר האט הקב"ה פאר מיטן קינדער (וְלֹא מִמֶּנִּי) אבער ניט פון

פירוש

שילדו גם השפחות ליעקב: (א) (ותקנא רחל באחות') קנאה בדבר שראת' לאחות' שילד' ארבע' בנים ליעקב והיא לא ילדה אפי' אחד: (ב) (אשר מנע ממך). הוא

רד"ק

מנע ממך ולא אני. וממנו תבקש שיתן לך בנים. כי אני נותן לך העונה שעלי לתת. ואם את עקר' מהאל תבקשי שיפתח את רחמך כאשר עשה לאחותך בבקש' ממנו

פירוש לתורת אלהים

אוז געהערט צו געבארין קינדער: (א) וַתֵּרֶא אונ רחל האט געזעהן אז זיא האט ניט געבארין קינדער מיט יעקב וַתְּקַנֵּא אונ רחל האט מקנא געווען איר שוועסטער (עיין רש"י) וַתֹּאמֶר האט זי געזאגט צו יעקב גיב מיר קינדער (עיין רש"י) וְאִם אַיִן אונ אויב ניט מתה בין איך טוט (עיין רש"י): (ב) וַיִּחַר אונ עס האט געברענט דער צארן פון יעקב אויף רחל וַיֹּאמֶר אונ ער האט געזאגט בין

וַלְדָא דִמְעַיִן: ג וַאֲמַרַת הָא אַמְתִי בִלְהָה עוּל לְוָתַהּ וּתְלִיד וַאֲנָא אִירַבֵּי וְאִתְבְּנֵי אַף אֲנָא מִנַּהּ: ד וִיהָבַת לֵיהּ יָת בִּלְהָה אַמְתַהּ לְאִנְתּוּ
ועאל

מָנַע מִמֵּךְ פְּרִי־בָטֶן: ג וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ וְתֵלֵד עַל־בִּרְכַּי וְאִבָּנֶה גַם־אָנֹכִי מִמֶּנָּה: ד וַתִּתֶּן־לוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ
לאשה

שפתי חכמים

כמקום אמרה לו א"כ רשע אתה לכן חרה אפו בה שהוזיקה אותו לרשע ואמר לה איני דומה לאבא כי אבא היה ג"כ עקר ובקש תפלתו נשמעת מחמת זכות שניהם אבל אני איני עקר כי ממך תלוי ולא ממני ואין כאן אלא זכות של אחד ולכן אין תפלתי נשמעת עכ"ל : ם כלומר אע"פ שהיו לו בנים

רש"י

(ג) על ברכי. כתרגומו ואנא ארבי: ואבנה גם אנכי. מה גם אמרה לו זקנך אברהם היו לו בנים מהגר ם וחגר מתניו כנגד שרה אמר לה זקנתי הכניסה צרתה לביתה אמרה לו אם הדבר הזה מעכב הנה אמתי: ואבנה גם אנכי ממנה. כשרה:

בית דוד

מיר . אונ ווייל דו ביזט ניט געבעטען אויף קינדר וועט הקב"ה דיר ניט טון נסים צו האבן קינדר : (ג) (עַל בִּרְכַּי) . זאגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דר תרגום טייטשט רחל האט געזאגט (וַאֲנָא אֲרַבֵּי) איך וועל דס קינד הָדעווען : (וְאִבָּנֶה גַם אָנֹכִי) . איך וועל אויך געבאהט ווערן. זאגט רש"י (מַהוּ גַם) וואס האט רחל גמיינט ווס זיא האט גזגט איך אויך (אָמְרָה לוֹ) רחל האט געזאגט צו יעקב (זְקֵנְךָ אַבְרָהָם הָיָה לוֹ בָּנִים מֵהָגָר) דיין זיידע אברהם האט גהאט קינדר פון הגר (וְחָגַר מָתְנָיו כְּנֶגֶד שָׂרָה) פונדעסטוועגן האט ער זיך געשטארקט ער זאל האבן קינדר פון שרה

אויך (אָמַר לָהּ) האט יעקב געזאגט צו רחל (זְקֵנָתִי הִכְנִיסָה צָרָתָהּ לְבֵיתָהּ) מיין באבע שרה האט אליין געבראנגט איר צרה (איר דינסט הגר) צו איר מאן אברהם (צווייא ווייבר צו זאמען ביי איין מאן הייסען צרות איינע צו די אנדרע . ווייל איינע דיא אנדרע האבען פיינד) (אָמְרָה לוֹ) האט רחל געזאגט צו יעקב (אִם הַדָּבָר הַזֶּה מְעַכֵּב) אוב דו זאך האלט מיך אפ צוא האבן קינדר (הִנֵּה אֲמָתִי) דא האסטו מיין דינסט בלהה : (וְאִבָּנֶה גַם אָנֹכִי מִמֶּנָּה) (כְּשָׂרָה) אונ איך זאל אויך געבאהט ווערן מיט קינדר דורך בלהה ווי שרה איז געבאהט געווארן

פירוש

ממנו, והמניעה היא בלתת ההריון בפתוח הרחם. לפיכך חרה אף יעקב לפי שתלת' הכח בו ולא באל אשר לו הכח והיכולת עד עקר' ילד' שבעה . והיא אמרה הבה לי בנים . אבל אם אמר' בקש רחמים עלי . צדק' במאמר' ולא חרה אפו בה : (ג) (ותאמר) . אחר

רד"ק

שאין בידך לעשות כי דבר והאל מנע ממני : (בא אל אמתי ותלד על ברכי) . פה שתלד יהי' על ברכי ואהי' לו לאומנת ואחשוב שיהי' בני כיון שיהי' משפחתי . (ואבנ' גם אנכי ממנ') . גם ר"ל כמו אחותי . ואם לא מאתי יהי' ממנה : (ותתן לו וגו' לאש') . יחדה לו
משכבו

פירוש לתורת אלהים

איך דען אין דעם ארט פון גאט אשר וואס ער האט פון דיר פר מיטן קינדר צו האבן (עיין רש"י) : (ג) וַתֹּאמֶר אונ זיא האט געזאגט נא דיר מיין דינסט בלהה בא אליה קום צו איר ותלד אונ זיא זאל געבארן אויף מיין דער ציאונג איך וועל די קינדר דר ציהען ואבנה אונ איך וועל אויך גיבויעט ווערן פון איר זכות וועגין (עיין רש"י) : (ד) ותתן אונ זיא האט גיגעבן צו אים איר דינסט בלהה פאר א ווייב ויבא אונ יעקב איז גקומן צו איר : (ה) ותהר בלהה אונ

ספר הישר

גקומן האט ער גפרעגט ווי איז יעקב אונ ווי זענין די קינדר פון יעקב האט קיינר ניט גוויסט ווו זיי זענין. איז לבן גגאנגן צו זיינע קינדר פרעגן ווי אהין איז יעקב אוועק האט ער זיי ניט געפינען דר־נאך האט ער ערפארן אז יעקב איז אנטלאפן צוב חאמר. איז לבן איז אויף גשטאנען אונ האט גנומן זיינע ברידר אונ זיינע קנעכט אונ זענין נאך גלאפין נאך יעקב אין האבין געפינגט יעקב מיט זיינע קינדר אויף דעם בארג גלעד. אונ לבן האט געזאגט צו יעקב וואס האסטו מיר געטאן נאך וואס גנבת

אנטלאפן גווארין פון מיר אונ האסט אוועק גנגבית מיינע בילדר אין פירסט מיינע טעכטר אונ זייערי קינדר אזו ווי מען פירט שביה געפאנגין אונ האסט מיינע קינדר ניט גלאזט איך זאל זיי קושין אונ איך וואלט זיי בגלייט מיט שמחה. האט יעקב גענטפערט צו לבן דען איך האב מורא גהאט מאכט ווערסטו ביי מיר צו נעמען מיינע ווייבר אונ איך ביי וועמען דו וועסט געפינען דיינע בילדר דר זאל ווערן גהרגית אונ לבן האט געזאגט צו יעקב לאזין מיר כורת ברית זיין אונ דס זאל זיין איין עדות צווישן מיר אונ

לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב׃ ה וַתַּהַר
בִּלְהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן׃ ו וַתֹּאמֶר
רָחֵל דָּנַנִּי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקֹלִי
וַיִּתֶּן־לִי בֵּן עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ דָּן׃
ז וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה שִׁפְחַת
רָחֵל בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב׃ ח וַתֹּאמֶר
רָחֵל נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים ׀ נִפְתַּלְתִּי

עם

אונקלוס

וְעָאל לְוָתַהּ יַעֲקֹב׃
ה וְעַדִּיאַת בִּלְהָה
וִילֵידַת לְיַעֲקֹב בָּר׃
ו וַאֲמַרַת רָחֵל דָּנַנִּי יְיָ
וְאַף קַבֵּל צְלוֹתִי וִיהַב
לִי בָּר עַל כֵּן קְרַת
שְׁמֵיהּ דָּן׃ ז וְעַדִּיאַת
עוֹד וִילֵידַת בִּלְהָה
אַמְתָא דְרָחֵל בַּר תִּנְיָן
לְיַעֲקֹב׃ ח וַאֲמָרַת רָחֵל
קַבֵּל יְיָ בָּעוּתִי

באתחננותי

רשב"ם

סתה עלי רחל טעמו למעל' שהיא לשעבר: (ח) נפתולי אלהים נפתלתי חיבור הק' נתחברתי.נו"ן ראשונ' בשביל

רש"י

(ו) דנני אלהים. דנני וחייבני ע וזכני (ב"ר): (ח) נפתולי אלהים. מנחם בן סרוק פירשו

שפתי חכמים

מהגר וכו' ואף גם אתה אע"פ שיש לך בניס עשה כן עמי: ע (קל"ח) ב"ר דנני וחייבני ורחל עקרה דנני וזכני ויתן לי בן

בית דוד

דורך הָגָר: (ו) (דָּנַנִּי אֱלֹהִים).רָחֵל הָט גֶזָאגְט (דָנַנִי וְחִיְּבַנִי וְזִכַּנִי) הקב"ה הָט מִיךְ גֶמִשְׁפָּט אונ הָט מִיךְ בַּשׁוּלְדִיגְט וָוס אִיךְ בִּין אֲעָקָרָה . אונ עֶר הָט מִיר גֶעגֶעבֶּן אַזְכוּת מִיט דֶעם קִינְד פוּן בִּלְהָה: (ח) (נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים) . זָאגְט רש"י (מְנַחֵם בֶּן סְרוּק פֵּירְשׁוֹ בְּמַחְבֶּרֶת צָמִיד פָּתִיל) מְנַחֵם בֶּן סְרוּק זָאגְט נפתולי

פירוש רד"ק

משכבו: (ט) (ותלד ליעקב) זכר בארבע' בני השפחות ליעקב. להודיע כי הם נחשבים ליעקב כבני נשיו וכן היו בברכ' ובירוש'. גם הי' בהם ראשים ושופטים כמו בבני הנשים: (ו) (דנני אלהים) שמני בדיני עם אחותי ורא' כי גם אני ראוי' לבנים כמוה. ולפי שוכה הדין זכרה שם אלהים שפירושו דיין (ויתן לי בן) כי אני חושב אותו כמו אם הי' בני כיון שהוא משפחתי: (ח) נפתולי אלהים, חזוקים גדולי' נתחזקתי עם אחותי כאדם הנתפש עם חבירו ומתחזק עמו לראות מי יכול מחבירו ומי יפיל את חבירו ומסיעי' ומסבבים זה את זה. לפיכך אמר' בזה הלשון כמו הפתיל שהוא מדובק משני חוטים וכשיכפל ויהי' שזור הוא יותר חזק. ואמר' אלהים להגדיל הנפתולים.כי כל דבר שרוצה להגדיל סומך אותו לשם יתברך כמו עיר גדולה

פירוש לתורת אלהים

בִּלְהָה אִיז טְרָאגֶן גְוָוארֶן וַתֵּלֶד בֵּן אונ זִיא הָט גְבָּארֶען אַזוּהְן צוּ יַעֲקב: (ו) וַתֹּאמֶר רָחֵל אונ רָחֵל הָאט גְזָאגְט דָנַנִי נָאט הָאט מִיךְ גְמִשְׁפָּט אונ עֶר הָט מִיךְ גְרֶעכְט גְמַאכְט וְגַם שָׁמַע בְּקוֹלִי אונ עֶר הָט אוֹךְ צוּ גְהֶערְט מַיין קוֹל וַיִּתֶּן לִי בֵּן אונ עֶר הָט מִיר גְגֶעבֶּן אַזוּהְן עַל כֵּן דְרוּם הָאט זִיא גִירוּפֶן זַיין נָאמֶן דָן: (ז) וַתַּהַר אונ זִי אִיז ווִידֶר טְרָאגֶן גְוָוארֶן וַתֵּלֶד אונ בִּלְהָה דִי דִינְסְט פוּן רָחֵל הָאט גְבָּארִין בֵּן דֶעם אַנְדֶרֶן זוּהְן צוּא יַעֲקב: (ח) וַתֹּאמֶר רָחֵל אונ רָחֵל הָאט גְזָאגְט נַפְתּוּלֵי אַבַּהֶעפְטוּנְג פוּן גָאט זוּכֶה זַיין צוּא קִינְדֶר נִפְתַּלְתִּי בִּין אִיךְ גִיוָוארְעֶן בַּהֶעפְט מִיט מַיין

משלי יהודה

נָהַט צְוַויי ווַייבֶּר רָחֵל מִיט לֵאָה הָט בַּדַארְפְט זַיין לֵאָה דִי עֲקָרָה וָוארִים זוּ הָט מִיט אוּם פְרִיר חֲתוּנָה נְהַאט אונ זִי זָאל זַיין בַּיי אוּם דָער עִיקָר נָאר ווַייל עֶר הָט לֵאָה פַיינְד נְהַאט אונ רָחֵל הָט עֶר לִיב גְהַט אִיז רָחֵל בַּיי אוּם גְוֶועןְ דֶר עִיקָר הָט נָאט פַר בִּיטֶן אונ הָט גְמַכְט רָחֵל פַר אַיין עֲקָרָה אוֹף דָם אוֹרְט פוּן לֵאָה דָם זָאגְט דֶר פָּסוּק (וַיַּרְא ה' כִּי שְׂנוּאָה לֵאָה) נָאט הָט גְזֶעהְן אַז יַעֲקב הָט פַיינְד לֵאָה אונ נָאר רָחֵל אִיז בַּיי אוּם דֶר עִיקָר (וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ) הָט עֶר אוֹף גְעֶפִינְט אִיר טְרַאכְט אַז לֵאָה זָאל הָאבֶּן קִינְדֶר (וְרָחֵל עֲקָרָה) אונ רָחֵל אִיז גְוֶועזֶן אַיין עֲקָרָה אוֹף דֶעם אוֹרְט פוּן לֵאָה:

ספר הישר

דִיר אַז דִי זָאלְסְט נִיט פַיינְגֶן מַיינֶע טָעכְטֶר אונ אוֹךְ זָאלְסְטִי מֶער קֵיין ווַייבֶּר נִיט נֶעמֶען אונ נָאט

עִם־אֲחֹתִי גַּם־יָכֹלְתִּי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נַפְתָּלִי׃ ט וַתֵּרֶא לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלֶּדֶת וַתִּקַּח אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה׃ י וַתֵּלֶד וּלֹפה

באתחננותי בצלותי חמידית דיהי לי ולד כאחתי ואף אתיהיב לי וקרת שמיה נפתלי׃ ט וחזת לאה ארי קמת מלמילד ודברת ית זלפה אמתה ויהבת יתה ליעקב לאנתו׃ י וילידת זלפה אמתא

שפתי חכמים

כו וא"כ יפה דגני אלהים וגם פתח בקולי כ' פנינים (וע' בנרה"ם) : ם פי' בחיבור שלו שמחבר תיבות כדומין ז"ז

רש"י

נמחברת פ לשון פתיל סבורים מאת המקו' נתחברתי עם אחותי לזכו' לבנים ואני מפרשו ל' עקש ופתלתול נתעקשתי והפצרתי פצירות ונפתולים הרבה למקום להיות שוה לאחותי : גם יכולתי. הסכים על ידי. ואונקלוס תרגם ל' תפלה נפתולי אלהים נפתלתי בקשות החביבות לפניו נתקבלתי ונתעתרתי כאחותי : נפתלתי. נתקבלה תפלתי. ומ"א יש רבים בל' נוטריקון : (י) ותלד זלפה. בכולן נאמר הריון :

בית דוד

נפתולי איז דס זעלבע ווארט ווי צמיד פתיל, אדעק ווס איז בהעפטט צו אכלי, הט רחל גזאגט (חבורים באת המקום נתחברתי עם אחותי לזכות לבנים) אבהעפטונג פון הקב"ה בין איך בהעפטט גווארען מיט מיין שוועסטר איך זאל דורך איר זוכה זיין צו קינדער, זאגט רש"י (ואני מפרשו לשון עקש ופתלתול) אונ איך טייטש דס ווארט נפתול פר קרימט אונ פר דריט (נתעקשתי והפצרתי פצירות ונפתולים הרבה למקום להיות שוה לאחותי) רחל הט גזאגט איך בין פר קרימט גווארן אונ הב מיך גהמארקט מיט שטארקייט אונ מיט פיל פאר דרייהונג פר הקב"ה ביז איך בין גלייך גווארן צו מיין שוועסטר (גם יכולתי) אונ איך הב גקענט (הסכים על ידי) הקב"ה הט איי' גוויליגט צוא מיינע תפלות (ואונקלוס תרגם לשון תפלה) דער תרגום טייטשט נפתולי מיינט פון תפלה (כמ"ו וי עס וואלט גשטאנען נפתולי אלהים נתפלתי, איך האב גבעטן צו הקב"ה אונ מיין תפלה איז אן גנומן גווארן (כמה בקשות החביבות לפניו) איך האב גבעטן צוא הקב"ה פיל תפלות וואס זענען גליבטע תפלות פאר הקב"ה (נתקבלתי ונעתרתי כאחותי) אונ איך בין אן גענומן גווארן אונ איבר גבעטן גווארן איך זאל זיין ווי מיין שוועסטער, נפתלתי איז טייטש (נתקבלה תפלתי) מיין תפלה איז אן גנומן גווארן (ומדרש אגדה יש רבים בלשון נוטריקון) אין מדרש ווערן דיא ווערטער נפתולי אונ נפתלתי פיל גלערנט אויף ראשי תיבות (יעדר אות פון דיא צוויי ווערטער איז אנהייב ווארט) : (י) (ותלד זלפה). זאגט רש"י (בכולן נאמר הריון) ביי אלע ווייבער שטייט ותהר זיא איז געווארען מעוברת, ותלד, זי האט גבארן (חוץ מזלפה) נאר ביי זלפה שטייט ניט ותהר, זיא איז געווארען מעוברת

פירוש רד"ק

גדולי לאלהים (יונה ג') כהררי אל (תהלים ס"ב ל"ו) ארזי אל : (ט) ותרא לאה · חשבה כי לא תוליד עוד ונתנה שפחתה ליעקב להבנות ממנה · ואף על פי שהיו לה בנים רצתה להרבות בנים. כי כל כונתם הי' ת

פירוש לתורת אלהים

מיין שוועסטער גם איך האב אויך ביי גקומען (עיין רש"י) ותקרא שמו נפתלי אונ זיא האט גרופן זיין נאמען נפתלי : (ט) ותרא אונ לאה האט גזעהן אז זיא האט אויף גהערט פון צוא גיבארין ותקח האט זיא גנומן איר דינסט זלפה ותתן אונ זי הט זי געגעבן צו יעקב פר א ווייב :

ספר הישר

ב"ה זאל זיין איין עדות אויף די דאזיגע זאך אונ זיי האבן גנומן שטיינער אונ האבן גמאכט עדות צווישן זיך אונ דרים הט מען דם ארט גרופן גלעד. אין לבן איז אויף גשטאנען גאנץ פריא אונ האט גקושט זייני טעכטער אין איז אוועק גגאנגען צו זיין ארט אונ יעקב איז אויך אוועק גגאנגען אונ זיין וועג. אונ ווי לבן איז אהיים גקומען הט ער גשיקט זיין זון בעאור אונ מיט אים זון סין גאלור פיש גאנץ צוהן מענשן צו עשו. אין לבן ווענט ביי אים אם ביי ווארלה וואגן צו עשו. ביין קינדער יעקב איז גקומען צו דיין טעכטער לבן גאר גאקיט אונ ליידיג אין דיין הויז לבן איז אים אקעגן גגאנגען אונ הט אים גבראכט צו זיך אין שטוב אריין מיט גרוס כבוד אונ האט אים געגעבן זיינע צוויי טעכטער פר ווייבער אונ צוויי דינסטן אין נאט הט זיין הויז גבענטשט אונ יעקב הט זיך גהמארקט זייער אונ נאך אין טעכטער

זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֵּן׃
יא וַתֹּאמֶר לֵאָה בגד [בָּא גָד] וַתִּקְרָא אֶת־
שְׁמוֹ גָּד׃ יב וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת
לֵאָה בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב׃ יג וַתֹּאמֶר
לֵאָה בְּאָשְׁרִי כִּי אִשְּׁרוּנִי בָּנוֹת
וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אָשֵׁר׃ רביעי

דְלֵאָה לְיַעֲקֹב בַּר׃
יא וַאֲמַרַת לֵאָה אֲתָא
גָד וּקְרַת יַת שְׁמֵיהּ גָד׃
יב וִילֵידַת זִלְפָּה אַמְתָא
דְלֵאָה בַּר תִּנְיָן לְיַעֲקֹב׃
יג וַאֲמַרַת לֵאָה
תּוּשְׁבַּחְתָּא הֲוַת לִי אֲרֵי
בְּכֵן יְשַׁבְּחוּנַנִי נְשַׁיָּא
וּקְרַת יַת שְׁמֵיהּ אָשֵׁר׃

סבא גד ק׳ ויל״ף ואזל

רשב״ם

נו״ושנייה. וכן נכסוף נכספתה. נשאל נשאל דוד: (יא) בא גד. בא אלינו מזל טוב כמו העורכים לגד שלחן. וכן במס׳ שבת גד גדי וסינוק לא וכן בב״ר אתא מזלא דביתא. והמפרש ל׳ גדוד טועה שאע״פ שהשמות מעין האמירה. כמו ראובן כי ראה ה׳ בעניי. שמעון כי שמע ה׳. אמירת האשה אין לנו לכותבה אלא בעין עיקר הדיבור. וגד אינו יכול להיות ל׳ גדוד בלא כפולות של שני דלתי״ן. יגודו על נפש צדיק דגש תחת דל״ת שני החסרה. כמו וימוקו בעונם. ויסולו עלי אורחות אידם יסובו עלי רביו בכלם דגש תחת אות ההסרה: (יג) באשרי. אני עומדת במישור ובשבח שמאשרות אותי

רש״י

חוץ מזלפה לפי שהית׳ בחורה מכוכן ותינוקת בשנים ואין הריון ניכר בה וכדי לרמות ליעקב נתנה לבן ללאה שלא יבין שמכניסין לו את לאה שכך מנהגן ליתן שפחה הגדולה לגדולה והקטנה לקטנה: (יא) בא גד. בא מזל טוב כמו (שבת סד ס״ב) גד גדי וסנוק לא ודומה לו (ישעיה סה) העורכים לגד שלחן. ומ״א שנולד צ מהול כמו (דניאל ד) גדו אילנא ולא ידעתי על מה נכתב תיבה אחת

שפתי חכמים

כיה מתחבר נפתולי אלהים נפתלתי · עם למיד פתיל: צ וגד כוא

בית דוד

מְעוּבֶּרֶת עָס שְׁטֵייט נָאר וַתֵּלֶד, זִיא הָאט גֶבּוֹירֶען (לְפִי שֶׁהָיְתָה בַּחוּרָה מְכוּכָן) וַוייל זִיא אִיז גְוֶועֶן יִינְגֶער פוּן אַלֶע (וְתִינוֹקֶת בְּשָׁנִים) אוּנ זִי אִיז גְוֶועֶן אַקִינְד אִין יָארֶען (וְאֵין הֵרָיוֹן נִיכָּר בָּהּ) אִיז נִיט גְוֶועֶן צוּ דֶר קֶענֶען אַז זִיא אִיז מְעוּבֶּרֶת (וּכְדֵי לְרַמּוֹת לְיַעֲקֹב) אוּנ וַוייל לָבָן הָט גְוָואלְט נַארֶען צוּ יַעֲקֹב (נְתָנָהּ לָבָן לְלֵאָה) הָט לָבָן גְגֶעבְּן דִי דִינְסְט זִלְפָּה צוּ לֵאָה (שֶׁלֹּא יָבִין שֶׁמַּכְנִיסִין לוֹ אֶת לֵאָה) יַעֲקֹב זָאל נִיט פַר שְׁטֵיין אַז מֶען וֶועט אִים גֶעבֶּן לֵאָה פַאר אַוַוייבּ (שֶׁכַּךְ מִנְהָגָן) וָוארוּם אַזוֹ אִיז גְוֶועֶן זֵייעֶר פִירוּנְג (לִיתֵּן שִׁפְחָה הַגְּדוֹלָה לִגְדוֹלָה) מֶען זָאל גֶעבִּין דִיא עֶלְטֶערֶע דִינְסְט צוּ דִיא עֶלְטֶערֶע טָאכְטֶר (וְהַקְּטַנָּה לִקְטַנָּה) אוּנ דִיא יִינְגֶערֶע דִינְסְט זָאל מֶען גֶעבֶּן צוּ דִיא יִינְגֶערֶע טָאכְטֶר, דֶרִיבֶּר אַז יַעֲקֹב הָאט גֶזֶעהֶן בַּיי דִיא תְּבוּנָה בֶּעדִינְט זִלְפָּה הָאט עֶר גֶרֶעכְנְט וַוייל זִיא וֶועט זַיין דִיא דִינְסְט פוּן רָחֵל: (יא) (בָּא גָד). (בָּא מַזָּל טוֹב) עָס אִיז גֶעקוּמֶען אַגוּטֶער מַזָּל (כְּמוֹ) וִויא מֶען זָאגְט (גַד גַדִי וְסָנוּק לָא) דוּא זָאלְסְט דִיךְ מַזְגֶן מַיין מַזָּל (מַיין מַזָּל זָאל אַלֶע מָאל גְרֶעסֶער וֶוערִן) אוּנ זָלְסְט נִיט מִיד וֶוערִן (וְדוֹמֶה לוֹ) נָאךְ אַזוֹ אַגְלַייכֶען שְׁטֵייט (הָעוֹרְכִים לַגַּד שֻׁלְחָן) זֵיי שְׁטֶעלֶען אַטִישׁ מִיט עֶסִין וַוארְנ פַר אַסִימָן צוּם מַזָּל (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה) דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט (שֶׁנּוֹלַד מָהוּל) דָאס קִינְד אִיז גֶבּוֹירֶן גֶוָוארְן גֶעמַלְתְּ בָּא גָד אִיז טַייטְשׁ עֶר אִיז גֶעקוּמֶען בְּעשְׁנִיטֶען, גֶעמַלְתְּ גָד אִיז טַייטְשׁ אָפּ גֶשְׁנִיטֶען (כְּמוֹ) וִויא עָס שְׁטֵייט (גֹּדּוּ אִילָנָא) אִיר זָאלְט אָפּ שְׁנַיידֶען דֶעם בּוֹים; זָאגְט רש״י (וְלֹא יָדַעְתִּי עַל מָה נִכְתַּב תֵּיבָה אַחַת)

פירוש רד״ק

להרבות בנים: (יא) בגד. כתיב מלה אחת בלא אל״ף ופי׳ במזל טוב בא זה. וקרי שתי מלות. ר״ל בא מזל. והענין אחד. וכן העורכים לגד שלחן (ישעי׳ ס״ה) למזל ואומר ר׳ משה הכהן, כי הוא כוכב צדק, כי כן נקרא בלשון קדר והוא מזל שיור׳ על כל דבר טוב. ואם נפרש גד ענין גדוד יתפרש ג״כ על זה הדרך ויהי׳ פי׳ בא גד. גודד הגדוד כלו׳ עם זה היו לי גדוד בנים: (יג) (באשרי). מקור מן הקל יאמר כל הבנין ממנו, אמרה באשרי שאמרתי. (כי אשרוני בנות). כי הנשים אומרות עלי אשרי. שהי׳ לי כמה בנים בין ממני בין משפחתי

פירוש לתורת אלהים

(י) וַתֵּלֶד אוּנ זִלְפָּה דִיא דִינְסְט פוּן לֵאָה הָאט גִיבָּארִין צוּא יַעֲקֹב אַזוּהִין (עיין רש״י): (יא) וַתֹּאמֶר הָט לֵאָה גְזָאגְט עָס אִיז גְקוּמֶען אַגְלִיק (עיין רש״י): (יב) וַתֵּלֶד אוּנ זִלְפָּה דִי דִינְסְט פוּן לֵאָה הָט גִיבָּארֶן דֶעם אַנְדֶערֶן זוּהְן צוּ יַעֲקֹב: (יג) וַתֹּאמֶר לֵאָה אוּנ לֵאָה הָט גְזָאגְט בְּאָשְׁרִי אִין מַיין לוֹיבּ כִּי וָוארוּם דִי טֶעכְטֶער וֶועלִין מִיךְ לוֹיבְּן וַתִּקְרָא הָט זִי גְרוּפְן זַיין נָאמְן

יד וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר־חִטִּים וַיִּמְצָא דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל־לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל־לֵאָה תְּנִי־נָא לִי מִדּוּדָאֵי בְּנֵךְ׃

תו"א וילך ראובן בימי קציר. סנה׳ לט : והאמר

י וַאֲזַל רְאוּבֵן בְּיוֹמֵי חֲצַד חִטִּין וְאַשְׁכַּח יַבְרוּחִין בְּחַקְלָא וְאַיְתִי יָתְהוֹן לְלֵאָה אִמֵּיהּ וַאֲמַרַת רָחֵל לְלֵאָה הָבִי כְעַן לִי מִיַּבְרוּחֵי דִבְרִיךְ׃

ואמרת

רשב"ם

אותי בנות: (יד) דודאים. דודאי תאנים כדכתיב הדודאים נתנו

בעל הטורים

הפילגש : (יד) דודאים ג׳ כאוס . בכל שמות השבטים אין ס׳ אלא ביוסף רמז שהוא שמנו של עשו ובכולם אין עי"ן אלא לבן נשמעון על שם ושין נולף שמרה נסף תבוס מעשה זומרי :

רש"י

ד"א למה נקראת תיבה אחת בגד כמו בגדת בי כשבאת אל שפחתי כאיש שבגד באשת נעורים : (יד) בימי קציר חטים · להגיד שבחן של שבטים שעת הקציר היה ולא פשט ידו בגזל להביא חטים ושעורים אלא דבר ההפקר שאין אדם מקפיד בו : דודאים . (סנהדרין לט) סיגלי עשב הוא ובלשון

בית דוד

איך ווייס ניט פאר וואס שטייט איין ווארט ,בגד' אונ עס שטייט ניט צוויא ווערטער בא גד (דבר אחר) נאך אפשט איז (למה נקראת תיבה אחת) פאר וואס ווערט גלייגט איין ווארט ,בגד' (כמו בגדת בי) עס איז גלייך וויא לאה וואלט זאגען צו יעקב דו ביזט צו מיר פאלש געווארן (כשבאת אל שפחתי) אז די ביסט געקומען צוא מיין דינסט (כאיש שבגד באשת נעורים) אזו ווי אמאן ווערט פאלש צו זיין ווייב וואס ער האט גנומען אין זיין יוגענד (דו ביסט געקומען צו בלהה ווייל רחל האט דיך געבעטען האסטו רעכט געהאט ווארים רחל האט זיך געוואלט פרייסטען מיט דיא קינדער פון בלהה אבר ווען איך האב דיר געגעבן מיין דינסט זלפה האסטו געדארפט זאגן צו מיר דו האסט דאך קינדער צוא וואס ברענגסטו מיר דיין דינסט, אונ דו האסט ניט געדארפט קומען צוא איר) (יד) (בימי קציר חטים). אין דיא טעג וואס מען שנייד ווייץ (להגיד שבחן של שבטים) צוא זאגען דיא לויב (דאס ערליכקייט) פון דיא שבטים (שעת הקציר היה) עס איז געווען דיא צייט פון שניט ווען מען האט געשניטען די תבואה פון דיא פעלדער (ולא פשט ידו בגזל להביא חטים ושעורים) ער האט ניט גנומען פון תבואה ניט ווייץ ניט גערשטען. ווייל דאס איז הפקר (אלא דבר ההפקר) ער האט נאר גנומען אזאך וואס מען מעג נעמען (שאין אדם מקפיד בו) וואס עס הערט ניט קיין מענטשן אז מען נעמט דס : (דודאים). זאגט רש"י דודאים איז סיגלי (עשב הוא) דאס איז אמין גראז (ובלשון ישמעאל) אויף טערקיש רופט מען דס גראז יסמין :

פירוש רד"ק

שעשועי : (יד) (וילך ראובן). וראובן הי׳ אז כבן שבע שנים ויצא אל השדה בימי קציר חטים ומצא הדודאים ולקחם והביאם אל לאה אמו. והדודאים הם עשב שצורתו היא כצורת אדם ... שמע ראובן מה שאומרים התמן כי הם מועילים להריון האשה. ולפי שאמרה אמו מלדת הביאם אליה. אבל הדבר הזה אינו אמת. כי אולי היה כן למה לא הרתה רחל שלקחה מהם. וגם לאה לא הרתה בעבורם שהרי

פירוש לתורת אלהים

אשר : (יד) וילך אונ ראובן איז געגאנגן בימי אין דער צייט וואס מען האט געשניטן ווייץ וימצא אונ ער האט געפונען פיגעלך אין פעלד דס איז אזוי אקרייטעכער ויבא אותם אונ ער האט זיי געבראכט צו זיין מוטער לאה (עיין רש"י) ותאמר האט רחל געזאגט צוא לאה תני גיב מיר דיא

ספר הישר

אין דינסטן אונ לאה אין רוגזה אונ קעמפן אין אייזלין אזוי פיל וואס האט נאר ניט קיין צאל אונ פיל גאלד אין זילבער. אונ דס איז אלין דורך לבן אונ ווי יעקב האט דער זעהן אז ער האט שוין פיל גיטער האט ער זיך אוועק גנגבית פון לבן אונ לבן איז נאך ניט געוועזן אונ דער היים דאס יעקב גנומען די ווייבער אונ די קינדער אין נאר זיין גיטער אין איז אוועק געגאנגן צום פאטער צים לאנד כנען אין דס איך אוועק געגנבית ביי אים די בילדער אבגעטער אין ער מיט נאר זיין גיטער ביים טייך יבוק אונ אויב די ווילסט גיין צו אים ואלכטי תיבה גיין צו אים אונ וועסט אים דארט נסיגן אין וועסט אים קענען זאו ווים די ווילסט ווי עשו האט דר הערט די ווערטער האט דר צארן פון עשו געבריטעט אונ דאס זיך דר מאנט דס ביינער שאסט ווים ער האט געהאט איין יעקב אונ האט גאיילט אין גנומען זיינע זין אין זיינע

טו ותאמר לה המעט קחתך את־
אישי ולקחת גם את־דודאי בני
ותאמר רחל לכן ישכב עמך
הלילה תחת דודאי בנך׃ טז ויבא
יעקב מן־השדה בערב ותצא

טו ואמרת לה הזעיר
דדברת ית בעלי
ותסבין אף ית יברוחי
דברי ואמרת רחל בכן
ישכב עמך בליליא
חלף יברוחי דבריך:
טז ואתא יעקב מן
חקלא ברמשא ונפקת

ת"א ותלא לחה. עירובין ק: לאה

בעל הטורים

(טו) לכן ישכב עמך הלילה. ע"כ לא נקברה עמו במערה:

רש"י

יסמפאל יסמי"ן: (טו) ולקחת גם את דודאי בני בתמיה ולעשות עוד זאת ליקח גם את דודאי בני ותרגומו ולמיסב: לכן ישכב עמך הלילה. שלי היתה שכיבת לילה ק זו ואני נותנ' לך תחת דודאי בנך ולפי שזלזלה במשכב הצדיק לא זכתה ר להקבר

שפתי חכמים

הוא ל' תימוך כלומר שמילתו כי נתתך: ק דאל"כ מאי תחת דודאי בנך דקאמר דמשמע חליפין גמורים שזה נותן שלו וזה נותן שלו: ר ואע"פ שאחז"ל כדי שתהא לעזרה לבניה כשיגלם נכוזראדן וכמו שפירש"י לקמן בפ' ויחי י"ל דאלו לא זלזלה היתה לאה נקברת במקומה והיתה היא לעזרה לבניה ומפני שזלזלה

בית דוד

טו) (וְלָקַחַת גַּם אֶת דוּדָאֵי בְּנִי). זָאגְט רש"י (בִּתְמִיָּה) לֵאָה הָט דָס גְזָאגְט מִיט אַוִוינְדֶער. נִיט גֶענוּג וָוס דוּ הָסְט גְנוּמֶען מַיין מַאן (וְלַעֲשׂוֹת עוֹד זֹאת) ווִילְסְטוּ נָאךְ דָס אוֹךְ טוּן (לִיקַּח גַּם אֶת דוּדָאֵי בְּנִי) צוּ גֶעמֶען דִי דוּדָאִים ווָס מַיין זוּהְן הָאט גֶעבְּרֶענְגְט (וְתַרְגּוּמוֹ וּלְמִיסַב) דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט וּלְמִיסַב צוּא גֶעמוּן: (לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה). רָחֵל הָט גֶזָאגְט צוּא לֵאָה דִי נַכְט זָאל יַעֲקֹב זַיין בַּיי דִיר (שֶׁלִּי הָיְתָה שְׁכִיבַת לַיְלָה זוּ) דִי נַאכְט הָט יַעֲקֹב גֶדַרְפְט זַיין בַּיי מִיר (וַאֲנִי נוֹתְנָה לָךְ) אוּנ אִיךְ גִיבּ דִיר מַיין מַאן דִי נַכְט (תַּחַת דוּדָאֵי בְּנֵךְ) פַר דוּ דוּדָאִים וָוס דַיין זוּהְן הָט גֶעבְּרֶענְגְט (וּלְפִי שֶׁזִּלְזְלָה בְּמִשְׁכָּבוֹ שֶׁל צַדִּיק) אוּנ וַוייל בַּיי רָחֵל הָט קַיין ווָערְט גֶהַט ווָס יַעֲקֹב זָאל זַיין מִיט אִיר (לֹא זָכְתָה לְהִקָּבֵר עִמּוֹ) הָאט זִיא נִיט זוֹכֶה גְוֶועזְן צוּ בַּגְרָבְן ווֶוערְן מִיט יַעֲקֹב אוּנ

פירוש

אמר וישמע אלהים אל לאה. (ותאמר רחל). חשבה כי דברי ההמון אמת: (טו) (המעט קחתך את אישי) כי בעבור שלא היו בנים לרחל הי' יעקב שוכב עם רחל כדי להפים דעתה: (את אישי). כי אישי הוא כמו אישך. (ולקחת). מקור ר"ל ותרצי לקחת. ואלו הי' כדברי המתרגם שתרגם ותסבין*) הית' התי"ו דגושה כמשפט. כמו ולקחת בידך (מלכים י"ד): לכן. בעבור כן: (טז) (ויבא יעקב). כל הספור הזה להודיע כי כל האמהות כוונתם להוליד בנים מיעקב לפי שהי' צדיק

רד"ק

וטוב. לא להנאת משגל. ורחל כשלקחה יעקב הי' עמה תמיד כי אמר אולי באחת הפעמים תפקד ותהר. וכל פעם ופעם היתה מתפללת לאל שיתן לה הריון כמו שאמר. וישמע אליה אלהים. וכן לאה כשבקש' אותו מאחותה כדי שתלד ממנו התפלל' לאל שיתן לה הריון באות' ביאה כי עמדה מלדת. כמו שאמר וישמע אלהים אל לאה. ומה שיצאה לאה לקראתו מדרך המוסר עשתה זה לפי שיעקב לא ידע בדבר והי' הולך כדרכו לבית רחל ולא הי' מדרך המוסר שתוציאנו לאה מבית אחותה

פירוש לתורת אלהים

פַּייפֶּעךְ פוּן דַיין זוּהְן: (טו) וַתֹּאמֶר לֵאָה הָאט לֵאָה צוּ אִיר גְזָאגְט הַמְעַט אִיז דִיר דֶען ווֶוייניג וָואס דוּ הָאסְט צוּ גְנוּמֶען מַיין מַאן וְלָקַחַת אוּנ זָאלְסְט נָאךְ נֶעמֶען דִי פַּייפֶּעךְ וָואס מַיין זוּהְן הָט גֶבְּרַאכְט וַתֹּאמֶר הָט רָחֵל גְזָאגְט לָכֵן דְרוּם יִשְׁכַּב זָאל עֶר מִיט דִיר לִיגֶען דִי נַאכְט תַּחַת פַר דִיא פַּייפֶּעךְ פוּן דַיין זוּהְן (עַיין רש"י): (טז) וַיָּבֹא אוּנ יַעֲקֹב אִיז גְקוּמֶען פוּן דֶעם פֶעלְד

ספר הישר

קֶענֶעכְט אוּנ אַלֶע קוּנְדֶער פוּן חוֹרִי פוּר הִינְדֶערְט מֶענְשֶׁן: אִין אַלֶע הָאבֶּן גֶהַט בְּלוֹסִי שְׁווֶערְדִין אוּנ זֶענִין גֶנַאנְגֶען יַעֲקֹב דֶער שְׁלָאגֶן. אוּנ דִי שְׁלוּחִים וָוס זֶענִין גְנַאנְגֶען פוּן לָבָן צוּ עֵשָׂו זֶענִין פוּן עֵשָׂו אַוֶועק גְנַאנְגֶען צוּם לַאנְד כְּנַעַן אִין זֶענִין גֶקוּמֶען צוּ רִבְקָה דִי מוּטֶער פוּן יַעֲקֹב אוּנ עֵשָׂו אוּנ הָאבֶּן אִיר דֶרצֵיילְט אַז אִיר זוּן עֵשָׂו גֵייט מִיט פִיר הוּנְדֶערְט מַאן אַקֶעגִין יַעֲקֹב מִלְחָמָה צוּ הַאלְטֶן מִיט אוּם אִין זָאל אִים הַרְגֶנִין אִין צוּ נֶעמִין בַּיי אוּם וָוס עֶר הָאט אוּנ רִבְקָה הָט גְאַיילְט אִין גֶשִׁיקְט צוּ יַעֲקֹב צְוַויי אוּנ זִיבְּצִיג מֶענְשֶׁן פוּן יִצְחָקְס גֶטְרַייֶע קְנֶעכְט אוּנ זַיי הָאבֶּן יַעֲקֹב בַּגֶעגִינְט בַּיים טַייךְ יַבּוֹק. אוּנ יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט גֶלוֹבְּט אִיז גָאט ב"ה וָואס הָט מִיר גֶשִׁיקְט אַיין מַחֲנֶה מֶענְשִׁין זַיי זָאלִין מִיר

חעלפן

*) בתרגום שלפנינו כגירסא ולמיסב.

לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא
כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ בְּדוּדָאֵי בְּנִי
וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא׃ יז וַיִּשְׁמַע
אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד
לְיַעֲקֹב בֵּן חֲמִישִׁי׃ יח וַתֹּאמֶר לֵאָה
נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי
שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ
יִשָּׂשכָר׃ יט וַתַּהַר עוֹד לֵאָה וַתֵּלֶד
בן

לְאָה לְקַדָּמוּתֵיהּ
וַאֲמַרַת לְוָתִי תֵּיעוֹל
אֲרֵי מֵיגַר אֲגַרְתִּיךְ
בְּיַבְרוּחֵי דִבְרִי וּשְׁכִיב
עִמַּהּ בְּלֵילְיָא הוּא׃
יז וְקַבֵּיל יְיָ צְלוֹתַהּ
דְּלֵאָה וְעַדִּיאַת וִילֵידַת
לְיַעֲקֹב בַּר חֲמִישָׁאי׃
יח וַאֲמַרַת לֵאָה יְהַב יְיָ
אַגְרִי דִּי יְהָבִית אַמְתִּי
לְבַעְלִי וּקְרָת שְׁמֵיהּ
יִשָּׂשכָר׃ יט וְעַדִּיאַת
עוֹד לֵאָה וִילֵידַת בַּר

תו"א בלילה הוא. [illegible]

רשב"ם
נתנו ריח: (יח) יששכר. שני שכרים א' שכר הדודאים

רש"י
עמו (נדה לא): (טז) שכר שכרתיך. נתתי לרחל שכרה: בלילה הוא. הקב"ה סייעו שילא משם יששכר (נ"ר): (יז) וישמע אלהים אל לאה שהיתה מתאוה ומחזרת להרבות שבטים: זבד טוב. כתרגומו: יזבלני. ל' בית זבול הורבריי"א בלע"ז (הערבערגע) בית מדור תהא עיקר דירתי אצלו שמי ב"כ לי בנים

שפתי חכמים
[illegible] ר"ל דבות [illegible] הקב"ה [illegible] וכולך [illegible] יעקב [illegible] מן השדה [illegible] וזהו פ"ה יששכר תמור גרס ר"ל היאך [illegible] ר"ל שבתמור כי' הנורס כדפי': [illegible] לא פי' בנית זבולו יבוי' עמי ובנוי יזבלני כוח במקום עמי לא בפירושו פוקח אותי לבית זבולו: ב כי כרא"ם ולא ידעתי למה אמר כל'

בית דוד
די [illegible] (טז) (שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ) לֵאָה האט געזאגט צו יעקב איך האב דיך געדונגען [illegible] איך האב געגעבן צו רחל איר [illegible] : (בַּלַּיְלָה הוּא). זאגט רש"י (הקב"ה [illegible] יִשָּׂשכָר) הקב"ה האט [illegible] דיא נאכט זאל געבארן ווערן יִשָּׂשכָר (הקב"ה האט אלין געגעבן [illegible] אין יעקב איז לֵאָה ביי [illegible] : (יז) (וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל לֵאָה). הקב"ה האט געהערט דיא תפלה פון לֵאָה (שֶׁהָיְתָה מִתְאַוָּה וּמְחַזֶּרֶת לְהַרְבּוֹת שְׁבָטִים) ווייל זיא האט געגלוסט אונ געזוכט צוא האבן פיל קינדר פון יַעֲקֹב :

פירוש
אחר שנכנס שם. (אלי תבא). אל אהלי כי לכל אחת היה' אהל בפני עצמה. (בלילה היא) בידיעת המתואר ובמובן ידיעת התואר. ובנאת הכבש אחד (במדבר כ"ח) את העגלה הרסה (שמואל ב' י') ורבים כמוהם :

רד"ק
(יז) (בן חמישי). באמרו בן חמישי ובן ששי. להודיע כי בצדקת' ובתפלת' יצאו חצי שבטי ישראל ממנה : (יח) נתן שכרי. לפי שעמדה מלדת ונתנה במקומה שפחתה. חשבה שקבלה בזה שכר מאת האל לשיבר

פירוש לתורת אלהים
פר [illegible] לאה ארויס [illegible] אונ זיא האט געזאגט צו איהם [illegible] שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ איך האב דיך געדונגען [illegible] בני [illegible] ווייל [illegible] אונ ער איז [illegible] די נאכט : (יז) וַיִּשְׁמַע אונ גאט האט געהערט צוא לֵאָה (זעה רש"י) [illegible] אונ זיא איז [illegible] אונ האט געבארן צו יעקב [illegible] : (יח) וַתֹּאמֶר האט לֵאָה געזאגט [illegible] האט מיר געגעבן מיין שָׂכָר ווייל איך האב געגעבן מיין [illegible] אונ זיא האט גערופן זיין נאמען יִשָּׂשכָר ווארום יִשָּׂשכָר איז לְשׁוֹן שָׂכָר : (יט) וַתַּהַר אונ לֵאָה איז נאך

בֵּן־שִׁשִּׁי לְיַעֲקֹב׃ כ וַתֹּאמֶר לֵאָה
זְבָדַנִי אֱלֹהִים ׀ אֹתִי זֵבֶד טוֹב
הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ
שִׁשָּׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
זְבֻלוּן׃ כא וְאַחַר יָלְדָה בַּת וַתִּקְרָא
את

אונקלוס

שְׁתִיתָאֵי לְיַעֲקֹב׃
כ וַאֲמָרַת לֵאָה יְהַב יְיָ
יָתִיה לִי חוּלַק טַב הָדָא
זִמְנָא יְהֵי מְדוֹרֵיהּ דְבַעְלִי
לְוָתִי אֲרֵי יְלֵידִית לֵיהּ
שִׁתָּא בְנִין וּקְרַת יָת
שְׁמֵיהּ זְבוּלוּן׃ כא וּבָתַר
כֵּן יְלֵידַת בְּרַתָּא וּקְרַת
יָת

תו"א ואחר ילדה בת ותקרא. ברכות ס:

רשב"ם

א' שכר שנתתי שפחתי לאישי: (כ) זבד. ל' חלק ומנה יפה לפי הענין: יזבלני. כמו בנה בניתי בית זבול לך. ל' דירה: (כא) ותקרא את שמה דינה. ולא נכתבה הודאה על לידת הבת לדעת למה נקראת כן שאין מודים על הבת כמו על הבן ולהודיעך בא שכל בני יעקב היו זכרים חוץ מזו וכן ושם בת אשר סרח בכל

בעל הטורים

לכן. נגי' מדה כמדה. בלוי כתיב כי ילדתי לו ג' ובזבולון כתיב כי ילדתי לו ו' כשילדה ג' אמרה הרי ילדתי ג' שהם חלקי וכשילדה עוד ג' אמרה הרי ילדתי ו' ב' חלקים:

רש"י

כנגד כל נשיו: (כא) דינה. פירשו רבותינו שדנה לאה דין בעצמה אם זה זכר לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות והתפללה עליו ונהפך לנקבה (ברכות ס'

בית דוד

(כ) (זֶבֶד טוֹב), (כְּתַרְגוּמוֹ) ווי דער תרגום טייטשט, אנוטען חֵלֶק: (יִזְבְּלֵנִי), (לָשׁוֹן בֵּית זְבוּל, בֵּית מָדוֹר) אויאהנונג. לֵאָה האט געזאגט (מֵעַתָּה לא תְּהֵא עִיקַר דִּירָתוֹ אֶלָּא עִמִּי) פון איצט און ווייטער וועט זיין דער עיקר וואהנונג פון מיין מאן נאר ביי מיר (שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים כְּנֶגֶד כָּל נָשָׁיו) ווייל איך אליין האב אזו פיל קינדער ווי פיל זיינע אלע ווייבער האבן: (כא) (דִּינָה), זאגט רש"י (פֵּירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ) אונזרע רבנים זאגן, דריבער האט לֵאָה גערופן איר טאכטער דינה (שֶׁדָּנָה לֵאָה דִּין בְּעַצְמָהּ) ווייל לֵאָה האט אויף זיך אליין געגעבן אמשפט: זיא האט געזאגט (אִם זֶה זָכָר) אויב דאס קינד וועט זיין א זכר (לא תְּהֵא רָחֵל אֲחוֹתִי כְּאַחַת הַשְּׁפָחוֹת) וועט דאך מיין שוועסטער רחל ניט זיין אפילו ווי איינע פון די דינסטען (ווארום לֵאָה האט גיט געוויסט אז מעהר ווי צוועלף זיהן וועט יעקב ניט האבן, און זיא האט געהאט זעקס, בִּלְהָה האט געהאט צוויי, זִלְפָּה האט געהאט צוויי. איז צעהן, אז לֵאָה וועט האבן נאך איין זוהן, וועט דאך בלייבן פאר רחל נאר איין זוהן) (וְהִתְפַּלְּלָה עָלָיו וְנֶהְפַּךְ לִנְקֵבָה)

פירוש

קראה שם הבן הזה יששכר. כלומר יש שכר לפעולתי: (כ) (זבדני). ענינו לפי מקומו נתן לי אלהים מתן טוב. ומה שאמר' אותי אחר שאמר' זבדני. כפל הכנוי, הוא לתוספת ביאור. או יהי' פירוש אותי כמו ממני. כמו הם יצאו את העיר (מ"ד ג') וזולתו. כלומר ממני עצמי נתן לי מתן טוב שלא הי' זרע בעלי בי לבטל' ונתן לי הריון וילדתי בן. הנה כי המתן הי' ממני ובי אלא שרצונו הי' מצותף בו. (הפעם יזבלני). שאהי' בית

רד"ק

זבולו ומגורו ויהי' עמי יותר תמיד ממה שהי' ויוסיף בי אהבה. כי ילדתי לו ששה בנים. ועל שם זבול קראה אותו זבולון: (כא) (ואחר ילדה בת). נראה כי דינה תאום' היתה' עם זבולון. לפיכך אמר ואחר ילדה בת. ולא אמר ותלד עוד. ולא זכר למה קרא שמה דינה. ויש דרש (ב"ר שם) שדנה לאה בעצמ' ואמרה אם זה זכר לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות. והתפלל' ונהפכה לנקבה: (כב) (ויזכור אלהים), אחר שנראה כנשכחת

פירוש לתורת אלהים

טראגינגדיג געווארען ותלד און האט געבארען אזעקסטען זוהן צו יעקב: (כ) ותאמר האט לאה געזאגט גאט האט מיר אגוט טייל צו געטיילט דאס מאל וועט וואהנען מיט מיר מיין מאן (עיין רש"י) כי ווארום איך האב צו אים געבארן זעקס זיהן ותקרא שמו און דרום האט זיא גערופן זיין נאמען זבולון דאס איז דער טייטש הארבערג: (כא) ואחר און דער נאך האט זיא געבארין

ספר הישר

העלפין אין יעקב האט גריפן דם זעלבי ארט מחנים. און די צוויי אין זיבצוג מענשען האבען געזאגט צו יעקב דיין מוטער רבקה האט אונז געשיקט צו דיר אזו צו זאגין מיין קינד איך האב געהערט דיין ברידער עשו גייט דיר אקעגין מיט פיר הונדערט מענשין דרים זאלסטו אזו טון אז דיין ברידער וועט קומען

אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה׃ כב וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים
אֶת־רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים
וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ׃ כג וַתַּהַר וַתֵּלֶד
בֵּן וַתֹּאמֶר אָסַף אֱלֹהִים אֶת־

חרפתי

יַת שְׁמַהּ דִּינָה׃
כב וְעַל דּוּכְרָנָא דְרָחֵל
קֳדָם יְיָ וְקַבֵּיל צְלוֹתַהּ
יְיָ וִיהַב לַהּ עִדּוּי׃
כג וְעַדִּיאַת וִילֵידַת בַּר
וַאֲמַרַת כְּנַשׁ יְיָ יַת

חסודי

הר"א ויזכור אלהים. ר"ה יא ז וישמע אליה אלהים ויפתח. תענית ב י :

רשב"ם

שבעים נפש לא היו רק שתי בנות יוכבד ושרח : (כג) אסף אלהים. כמו ואספתיו אל תוך ביתך. וכמו

שפתי חכמים

בגילה לא תבא וכו' וגם אמר תשתה הבא עיקר דירתו עמי בהיותו כל' כהונה : ג דהל"ל מה זכר לה דבכל מקום זכירה היא על מעשה טובה כמו ויזכור אלהים את נח וגו' כמו שפירש"י שלא בחנם נתיבה וכמו זכירה דגבי לוט שלא בגיר בבנה הכתוב של אברהם וכו': ד (ב"ח) שבזאת מדה כנגד מדה כיון שבעבה שלא תבא אחותה נחרפה תבעלה לכך אין ראויה שלא תלד והלא נחרפה תבעלה : ה האדמון עשו כשט כששמע שלא חלה שלא היו לרחל תולי לידה לבה חשק לקחתה לו

רש"י

ס') : (כב) ויזכור אלהים את רחל (ב"ר) זכר לה שמסרה ג סימניה לאחותה ד ושהיתה מצירה שלא תעלה בגורלו של עשו שמא יגרשנה יעקב לפי שאין לה בנים ואף עשו הרשע כן עלה בלבו כששמע שאין לה בנים הוא שייסד הפייט ה האדמון כשט שלא חלה לבה לקחתה לו ונתבהלה: (כג) אסף. הכניסה במקום שלא תראה וכן (ישעיה ד) אסף חרפתנו (שמות ט) ולא יאסף הביתה (יואל ד) אספו נגהם (ישעי' ס) וירחך לא יאסף לא יטמן :

חרפתי

בית דוד

דערבער הט זיא נבעטן צו הקב"ה אין פון דעם קינד ניט ארין אנקבה : (כב) (וַיִּזְכּוֹר אֱלֹהִים אֶת רָחֵל) . זאגט רש"י (זָכַר לָהּ) הקב"ה האט איר גדענקט (שֶׁמָּסְרָה סִימָנֶיהָ לַאֲחוֹתָהּ) וואס זיא הט גזאגט די סימנים פון יעקב צו איר שוועסטער לאה . זיא זאל ניט פר שעמט ווערן (וְשֶׁהָיְתָה מְצֵירָה שֶׁלֹּא תַעֲלֶה בְגוֹרָלוֹ שֶׁל עֵשָׂו) אונ וואס זיא הט געהאט צער מאמר ווערט זיא מוזען ווערן אוייב צוא עשו (שֶׁמָּא יְגָרְשֶׁנָּה יַעֲקֹב לְפִי שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים) טאמער ווערט יעקב זיא גטין ווייל זיא האט קיין קינדער (וְאַף עֵשָׂו הָרָשָׁע כֵּן עָלָה בְלִבּוֹ) עשו הט אויך אזוי געטראכט (כְּשֶׁשָּׁמַע שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים) אז ער הט געהערט רחל הט קיין קינדער (הוּא שֶׁיִּסֵּד הַפַּיְיט) דאס איז וואס שטייט אין מחזור פון ראש השנה (הָאַדְמוֹן כְּשֶׁט שֶׁלֹּא הָלָה)

ווען עשו הט גזעהן אז רחל האט קיין קינדער (צָבָה לְקַחְתָּהּ לוֹ) הט ער גוואלט זיא נעמען פאר אווייב (וְנִתְבַּהֲלָה) איז זיא דר שראקען גווארן : (כג) (אָסַף). זאגט רש"י מען מיינט (הִכְנִיסָהּ בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא תֵרָאֶה) הקב"ה הט פר זאמלט אונ אריין געבראנגט מיין חרפה אויף אזו אארט זיא זאל ניט גזעהן ווערן (וְכֵן) אונ אזו מיינט מען (אֱסוֹף חֶרְפָּתֵנוּ) זולסט בהאלטן אונזר שאנדע . נאך שטייט אין פסוק (וְלֹא יֵאָסֵף הַבַּיְתָה) אויב עס ווערט ניט פר זמילט אונ בהאלטן ווערן אונ שטרבט. נאך שטייט אין פסוק (אָסְפוּ נָגְהָם) די זין מיט די לבנה הבן בהאלטן זייער לעכטיגקייט . נאך שטייט אין פסוק (וִירֵחֵךְ לֹא יֵאָסֵף) מיינט מען (לֹא יִטָּמֵן) דיין לבנה ווערט ניט בהאלטן ווערן : (חֶרְפָּתִי) .

מיין

פירוש

שבולן ילדו והיא לא ילדה ראה האל בעלבונ' ופקדה :

רד"ק

(כג) וישמע . אל כל התפלות שהתפללה. והגיע עתה העת

פירוש לתורת אלהים

אפאכטער וַתִּקְרָא אונ זיא האט גרופען איר נאמן דִּינָה (עיין רש"י) : (כב) וַיִּזְכּוֹר אונ גאט הט דערמאנט רָחֵל (עיין רש"י) וַיִּשְׁמַע אונ גאט האט געהערט איר גבעט וַיִּפְתַּח אונ הט געעפינט איר טראכט : (כג) וַתַּהַר אונ זיא איז טראגען גווארן וַתֵּלֶד בֵּן אונ זיא הט געבארען א זוהן אונ

ספר הישר

צו די וואלקעי אים פעסן מיט גייכע בייד אונ וואלכע אים געבין אפתנה פון אלעם וואס דיא האבט וואס גאט ב"ה הט דיך גילייט וועלגט. אונ וואס ער ווערט דיך פרעגן וואלכעי איס זאגין דעם אמת שאמר ווערט ויך אם שין פון איס דער צארין ניקמעי ווערין בשטראפט אין אויך דיין הוז גיזינד

של"ה הקדוש

דען די בדארפסט איס אם צו געבין כבוד. דען ער איז עלטער פון דיר. אונ ווי יעקב האט אים געהערט די בייד פון זיין בוטער הט יעקב אויך גלאבן זיין קול אונ הט גוויינט פר פרייד אונ הט גטון ווי די בוטער הט אים גבאטען :

חֶרְפָּתִי׃ כד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יֹסֵף יְהוָה לִי בֵּן אַחֵר׃
כה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת־

יוסף

חִסוּדִי׃ כד וּקְרָת יָת שְׁמֵיהּ יוֹסֵף לְמֵימַר יוֹסֵף יְיָ לִי בַּר אוֹחֳרָן׃
כה וַהֲוָה כַּד יְלֵידַת רָחֵל יָת יוֹסֵף וַאֲמַר יַעֲקֹב

ללבן

תו"א ויהי כאשר. בתרא קג:

רשב"ם

אספתי את. שלומי הכנסת והטמנת את חרפתי שהייתי נקראת עקרה: (כד) ותקרא את שמו יוסף על שאמרה אסף אלהים את חרפתי וא"כ הקראהו אסף י' של יוסף למה. ע"ש שהתפלל' יוסף ד' לי בן אחר. הרי שם זה

רש"י

חרפתי. שהייתי לחרפה שאני עקרה והיו אומרים עלי שאעלה לחלקו של עשו הרשע. ואגדה כל זמן שאין לאשה בן אין לה במי לתלו' ז סרחונה משיש לה בן תולה בו מי שבר כלי זה בנך. מי אכל תאנים אלו בנך: (כד) יוסף ה' לי בן אחר. יודע' היתה בנבואה שאין יעקב עתיד להעמיד אלא י"ב שבטים אמרה יהי רצון שאותו שהוא עתיד להעמיד יהא ממני לכך לא נתפללה אלא על בן אחר: (כה) כאשר ילדה רחל את יוסף. משנולד שטנו של עשו שנא' (עובדיה א) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש אש בלא להבה אינו שולט למרחוק

שפתי חכמים

לאשה וביח נכלמה: ו לא שקבץ אוהב במקום א' כי זה הוא לרעתה שאז תראה חרפתה יותר: ז ופי' חרפתי סרחוני וחטאתי

בית דוד

מַיין שַׁאנְדֶע (שֶׁהָיִיתִי לְחֶרְפָּה שֶׁאֲנִי עֲקָרָה) אִיךְ בִּין גְוֶועֶן פַר שֶׁעמְט וַוייל אִיךְ בִּין אַ עֲקָרָה (וְהָיוּ אוֹמְרִים עָלַי) אוּנ מֶען הָאט גְזָאגְט אוֹיף מִיר (שֶׁאֶעֱלֶה לְחֶלְקוֹ שֶׁל עֵשָׂו הָרָשָׁע) אַז אִיךְ וֶועל וֶוערֶן אַוַויבּ צוּם רָשָׁע עֵשָׂו (וְאַגָּדָה) אוּנ דֶער מֶדְרָשׁ זָאגְט (כָּל זְמַן שֶׁאֵין לְאִשָּׁה בֵּן) אַזוֹי לַאנְג וַוי אַ אִשָּׁה הָט נִיט אַקִינְד (אֵין לָהּ בְּמִי לִתְלוֹת סִרְחוֹנָהּ) הָט זִיא נִיט אוֹיף וֶועמֶען צוּ זָאגֶן אִירֶע זִינְד (מִשֶּׁיֵּשׁ לָהּ בֵּן) אָבֶּער אַז זִיא הָאט אַקִינְד (תּוֹלָה בּוֹ) וַוארְפְט זִיא אִירֶע זִינְד אוֹיף דֶעם קִינְד. אוֹיבּ דֶר מַאן פְרֶעגְט דָם וַוייבּ (מִי שָׁבַר כְּלִי זֶה) וֶוער הָט צוּ בְּרָכֶן דִי כֵּלִי. זָגְט זִיא צוּ אִים (בִּנְךָ) דַיין זוּהְן. אוֹיבּ עֶר פְרֶעגְט (מִי אָכַל תְּאֵנִים אֵלּוּ) וֶוער הָט גֶנֶעמֶן דִי פַייגֶן. זָגְט זִיא (בִּנְךָ) דַיין זוּהְן. אוּנ אִין אֶמֶת הָט זִיא צוּ בְּרָכֶן דִי כֵּלִי אוּנ זִיא הָט גְנֶעמֶן דִי פַייגֶן. אָבֶּר אַז זִיא הָט קֵיין קִינְד. וַוייסְט דֶער מַאן אַז דִי שָׁדִינְס הָט זִיא גְטוּן: (כד) (יוֹסֵף ה׳ לִי בֵּן אַחֵר). הַרְט רש"י פַר וָוס רָחֵל הָט גָאר גְבֶּעטוּן אוֹיף אֵיין קִינְד. נִיט אוֹיף מֶער. זָגְט רש"י (יוֹדַעַת הָיְתָה בִּנְבוּאָה) רָחֵל הָט גְוִויסְט מִיט נְבִיאוֹת (שֶׁאֵין יַעֲקֹב עָתִיד לְהַעֲמִיד אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים) אַז יַעֲקֹב וֶועט נִיט מֶער הָבֶּן נָאר צְוֶועלְף זִיהְן. אוּנ עֶלְף זִיהְן זֶענֶען שׁוֹן גֶעוֶועזֶן גְבָּארֶן. עֶס הָט גָאר גְפֶעלְט אֵיין זוּהְן (אָמְרָה) הָט זִיא גְזָאגְט (יְהִי רָצוֹן) עֶס זָאל זַיין דֶער ווִילוֹן פוּן הקב"ה (שֶׁאוֹתוֹ שֶׁהוּא עָתִיד לְהַעֲמִיד) דֶר זוּהְן וָוס דַרְף נָאךְ גִיבָּארֶען וֶוערוּן פוּן יַעֲקֹב (יְהֵא מִמֶּנִּי) זָאל עֶר זַיין פוּן מִיר (לְכָךְ לֹא הִתְפַּלְּלָה אֶלָּא עַל בֵּן אַחֵר) דְרִיבֶּר הָט רָחֵל נִיט מֶער גְבֶּעטֶן נָאר אוֹיף אֵיין זוּהְן: (כה) (כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף). זָגְט רש"י (מִשֶּׁנּוֹלַד שִׂטְנוֹ שֶׁל עֵשָׂו) וַוי עֶס אִיז גִיבָּארֶען גְוָוארֶן דֶער וָוס וֶועט פַר לֶענְדוּן צוּ עֵשָׂו הָאט בַּלְד יַעֲקֹב גְוָואלְט אַוֶועק בַּיין פוּן לָבָן (שֶׁנֶּאֱמַר) וַוי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ) דָם פָלְק פוּן יַעֲקֹב וֶועט זַיין וַוי פַייעֶר (וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה) אוּנ דָם פָאלְק פוּן יוֹסֵף וֶועט זַיין וַויא אַפְלַם פַייעֶר (וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ) אוּנ דָם פָלְק פוּן עֵשָׂו וֶועט זַיין וַוי אַשְׁטְרוֹי (אֵשׁ בְּלֹא לֶהָבָה אֵינוֹ שׁוֹלֵט לְמֵרָחוֹק) אַפַייעֶר וָואס אִיז נִיט אַפְלַאם

פירוש

העת שנעתר האל לתפלת': (כד) אסף אלהים. על דרך אספו נגהם (יואל ד') או יהיה לשון כלי' כמו ואספת נפשך (שופטים י"ח) פן אוסיפך עמו (שמואל ט"ו): בן אחר. לפחות יהי' לי בן אחר אם לא יהי' לי בן יותר: (כה) (ויהי כאשר ילדה רחל). כיון שילדה רחל שהית'

רד"ק

עקרה. אמר יעקב אין לו טענה ללבן שיעכבני עוד כי כבר ילדו בנותיו ושפחותיו שנתן לי. ויש דרש (ב"ב קכ"ג) כיון שנולד יוסף בטח מרעתו של עשו. כי נאמר לו בנבואה כי זרע של עשו עתיד ליפול ביד זרעו של יוסף. לפיכך רצה ללכת אל ארצו. (שלחני), כלומר

פירוש לתורת אלהים

זִיא הָאט גְזָאגְט גָאט הָט אַיין גְטוּן מַיין שַׁאנְד (עיין רש"י): (כד) וַתִּקְרָא אוּנ זִיא הָט גְרוּפֶען זַיין נָאמֶען יוֹסֵף זִיא הָט גְזָאגְט יוֹסֵף גָאט זָאל צוּא מִיר מֶערִין נָאךְ אַזוּהְן (עיין רש"י): (כה) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען כַּאֲשֶׁר אַז רָחֵל הָט גְבָּארֶן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר הָאט יַעֲקֹב גְזָאגְט צוּא לָבָן

לְלָבָן שַׁלְּחַנִי וְאֵיהַךְ לְאַתְרִי וּלְאַרְעִי׃ כו הַב יָת נְשַׁי וְיָת בְּנַי דִּי פְלָחִית יָתָךְ בְּהוֹן וְאֵיזִיל אֲרֵי אַתְּ יְדַעְתְּ יָת פּוּלְחָנִי דִּי פְלַחְתִּיךְ׃ כז וַאֲמַר לֵיהּ לָבָן אִם כְּעַן אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין בְּעֵינָךְ נַסֵּיתִי וּבָרְכַנִי יְיָ בְּדִילָךְ׃

ואמר

תו"א ויברכני ה' בגללך. גרס לא ברכות מב סנה' לט :

יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שַׁלְּחֵנִי וְאֵלְכָה אֶל־מְקוֹמִי וּלְאַרְצִי׃ כו תְּנָה אֶת־נָשַׁי וְאֶת־יְלָדַי אֲשֶׁר עָבַדְתִּי אֹתְךָ בָּהֵן וְאֵלֵכָה כִּי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־עֲבֹדָתִי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ׃ כז וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה

בגללך

רש"י

למרחוק משנולד יוסף בטח יעקב בהקב"ה ורצה לשוב : (כו) תנה את נשי וגו'. איני רוצה לצאת כי אם ברשות : (כז) נחשתי. מנחש הייתי בנחוש שלי שעל ידך באה לי ברכה כשבאת לכאן לא היו לי בנים שנאמר והנה רחל בתו באה עם הצאן אפשר יש לו בנים והוא שולח בתו אצל הרועים ועכשיו היו לו בנים שנאמר וישמע את דברי

שפתי חכמים

ותשאתי על שבירת כלי בית נעלי : ח וא"ת דלמא הי"ל בנים קטנים וי"ל דא"כ לא הי"ל לבלות רחל בתו אחשתו כשוכה אלא הו כלכה או ולפה תפלגש כשאתא אי לא הי"ל בנים א"ם דשלח רחל לפי שאין לו בנים א"כ היה בת יורשת דבנות אחשתו כשות' קודמות לבנות הפלגש וכוודאי היה תתמור יפה אבל אי הי"ל בנים א"כ היה לא תירש מנכסיו כלום דלעולם הבנים קודמין לבנות

בית דוד

בְּרָעְנְט גִיט פוּן וַוייטְן (מִשֶּׁנּוֹלַד יוֹסֵף) ווי יוֹסֵף אִיז גֶבָּרְען גְוואָרְן (בָּטַח יַעֲקֹב בְּהקב"ה וְרָצָה לָשׁוּב) הָט יַעֲקֹב זִיךְ פַר זִיכָעְרְט אוֹיף הקב"ה אוּנ הָאט גִיוָּלְט גֵיין צוּרִיק אַהַיים צוּ זַיינֶע עֶלְטֶערְן : (כו) (תְּנָה אֶת נָשַׁי וגו'). הָט רש"י די וַוייבֶּער מִיט דִי קִינְדֶר זֶענֶן דָאךְ גְוועְן יַעֲקֹב'ס פַר וָוס הָט יַעֲקֹב גִזָּגְט צוּ לָבָן גִיב מִיר מַיינֶע וַוייבֶּער אוּנ מַיינֶע קִינְדֶר. זָגְט רש"י יַעֲקֹב הָט גִזָּגְט צוּ לָבָן (אֵינִי רוֹצֶה לָצֵאת אֶלָּא בִּרְשׁוּת) אִיךְ ווִיל נִיט אַוֶועק גֵיין פוּן דִיר. נָאר מִיט דַיין עֶרְלוֹיבְּנִיס. דִיא זָלְסְט זָאגְן צוּ מִיר, נֶעם דַיינֶע וַוייבֶּער אוּנ קִינְדֶר אוּנ גֵיי אַהַיים*) : (כז) (נִחַשְׁתִּי). לָבָן הָט גִזָאגְט (מְנַחֵשׁ הָיִיתִי) אִיךְ בִּין גְוועְן אַמְכַשֵּׁף (נִסִּיתִי בְּנִחוּשׁ שֶׁלִּי) אִיךְ הָב גְעפְּרוּבְט מִיט מַיין כִּשּׁוּף הָב אִיךְ גְזֶעהְן (שֶׁעַל יָדְךָ בָּאָה לִי בְּרָכָה) דוּרְךְ דִיר אִיז צוּ מִיר גְקוּמֶען דִיא בְּרָכָה (כְּשֶׁבָּאתָ לְכַאן לֹא הָיָה לִי בָּנִים) וֶוען דוּ בִּיזְט גְקוּמֶען דָא צוּא מִיר הָאב אִיךְ קֵיין זִיהְן גִהַאט (שֶׁנֶּאֱמַר) וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן) זַיין טָאכְטֶער רָחֵל אִיז גֶעקוּמֶען מִיט דִי שֶׁעפְּסֶן (אֶפְשָׁר) אִיז דָס מֶעגְלִיךְ (יֵשׁ לוֹ בָּנִים וְהוּא שׁוֹלֵחַ בִּתּוֹ אֵצֶל הָרוֹעִים) לָבָן זָאל הָאבְּן זִין אוּנ עֶר זָאל שִׁיקְן זַיין טָאכְטֶער צוּ דִי פַּאסְטוּכֶר. נֶעוָוארְט הָט לָבָן דַאמָאלְס קֵיין זִין גִהַאט (וְעַכְשָׁיו הָיוּ לוֹ בָּנִים) אוּנ אִיצְט הָאט עֶר גִהַאט זִיהְן (שֶׁנֶּאֱמַר) וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵי בְנֵי לָבָן) יַעֲקֹב הָאט גִהֶערְט דִי רֵייד וָוס דִי

זיהן

*) **הערה** דאס איז נאר גיוועזן ווען יעקב האט געוואלט אוועקגיין פון לבן מיט זיין איינענע ווילען. אבער ווען הקב"ה האט גיזאגט צו יעקב ער זאל אוועק גיין פון לבן האט ער ניט געפרעגט ביי לבן אויב ער זאל גיין. נאר ער איז אוועקגעגאנגען פון לבן אן זיין ערלויבניס :

פירוש רד"ק

תן לי רשות ללכת:(כו)תנה.כי בביתךוברשותךכל אשר לי: (אשר עבדתי). כלומר לא תוכל לעכבם לי כי עבדתיך בהן ואוליך אותם אל ארצי : (בהן) · שב אל נשי : (כז) (נחשתי). כתרגומו כלומר ניסיתך עמי

פירוש לתורת אלהים

שַׁלְּחֵנִי שִׁיק מִיךְ אַוֶועק וְאֵלְכָה אוּנ אִיךְ וֶועל גֵיין צוּ מַיין אָרְט אוּנ צוּ מַיין לַאנְד : (כו) תְּנָה גִיב מִיר מַיינֶע וַוייבֶּער אוּנ מַיינֶע קִינְדֶר אֲשֶׁר וָואס אִיךְ הָאב דִיךְ גְדִינְט פַר זֵיי וְאֵלֵכָה אוּנ אִיךְ וֶועל גֵיין אִיךְ וִויל נִיט אָהִם גֵיין פוּן דִיר נָאר מִיט דַיין רְשׁוּת כִּי אַתָּה וָוארוּם דוּ וַוייסְט דָאךְ דִי דִינְסְט וָואס אִיךְ הָאב דִיךְ גִיטְרַייא גְדִינְט : (כז) וַיֹּאמֶר הָאט לָבָן צוּ אִים גְזָאגְט אוֹיב אִיךְ הָאב גְפִינֶען חֵן אִין דַיינֶע אוֹיגְן נִחַשְׁתִּי אִיךְ הָאב גִיפְּרוּבְט מִיט כִּישּׁוּף אוּנ וַוייס וַיְבָרְכֵנִי אַז

בְּגְלָלֶךָ: חמישי כח וַיֹּאמַר נָקְבָה
שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֶתֵּנָה: כט וַיֹּאמֶר אֵלָיו
אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ
וְאֵת אֲשֶׁר־הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי: ל כִּי
מְעַט אֲשֶׁר־הָיָה לְךָ לְפָנַי וַיִּפְרֹץ
לָרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֹתְךָ לְרַגְלִי
וְעַתָּה מָתַי אֶעֱשֶׂה גַם־אָנֹכִי
לְבֵיתִי

כח וַאֲמַר פָּרֵישׁ אַגְרָךְ עֲלַי וְאֶתֵּין: כט וַאֲמַר לֵיהּ אַתְּ יְדַעְתְּ יָת דִּי פְלַחְתָּךְ וְיָת דִּי הֲוָה בְעִירָךְ עִמִּי: ל אֲרֵי זְעֵיר דִּי הֲוָה לָךְ קֳדָמַי וּתְקֵיף לְסַגֵּי וּבָרֵיךְ יְיָ יָתָךְ בְּדִילִי וּכְעַן אֵימָתַי אַעְבֵּיד אַף אֲנָא לְבֵיתִי: ואמר

תו"א נקב: שכרך עלי ואתנה.סס :

רשב"ם

משמש שני אמירות אסף ויוסף: (כח) שלחני · כי עתה כשנולד יוסף נשלמו שבע שנים אחרות של רחל:

רש"י

דברי בני לבן: (כח) נקבה שכרך · כתרגומו פריש אגרך: (כט) ואת אשר היה מקנך אתי. את חשבון מיעוט מקנך שבא לידי מתחלה כמה היו: (ל) לרגלי. (ב"ר) עם רגלי בשביל ביאת רגלי באת אליך הברכה כמו (שמות יא) העם אשר ברגליך. (שופטים ח) לעם אשר ברגלי · הבאים עמי: גם אנכי לביתי. לצורך ביתי. עכשיו אין עושין לצרכי אלא בני כ וצריך (אני)

שפתי חכמים

לבנות א"כ לא הו"ל לשלוח רחל אלא ודאי לא היו לו דנים כלל מכרא"י: ט פי' שאין הכוונה שידע שכו' מקנכו אתו רק מיעוט כמותו וכו': י ר"ל דאי כמשמעו שיעקב אמר לביתי אלך אל בית אבי ואעשה שם שכרי כתיב אחריו ויאמר מה אתן לך וגו' אטובה ארעה וגו' משמע שלא כוי' בדעתו לילך מעמו אלא לשמור צאנו אלא לביתי פי' לצורך ביתי: כ ר"ל גם אנכי משמע דקודם לכן כוי' אחר עשה לצורך ביתו לכ"פ

בית דוד

זִיהְן פוּן לָבָן הָאבֶּן גְרֶעט: (כח) (נָקְבָה שְׂכָרְךָ)׳ זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (פָּרֵישׁ אַגְרָךְ) רֵייד אַרוֹם דַיין לוֹין׳ ווִי פִיל דוּ ווִילְסְט פַר דַיין אַרְבֶּעט: (כט) (וְאֵת אֲשֶׁר הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי)׳ זָאגְט רש"י (אֶת חֶשְׁבּוֹן מִעוּט מִקְנְךָ שֶׁבָּא לְיָדַי מִתְּחִלָּה כַּמָּה הָיוּ) יַעֲקב הָט גְזָאגְט צוּ לָבָן דִי ווייסְט דָאךְ דֶעם צָאהְל פוּן דַיינֶע ווֵיינִיג שֶׁעפְּסֶן ווִי פִיל זַיי זֶענִין גְוֶוען ווֶען זַיי זֶענִין גֶעקוּמֶן צוּ מִיר אִין הַאנְד בַּאלְד אִין אָנְהַייבּ ווֶען אִיךְ בִּין גֶעקוּמֶן צוּ דִיר: (ל) (לְרַגְלִי)׳ מַיינְט מֶען (עִם רַגְלִי) מִיט מַיינֶע פִּיס (בִּשְׁבִיל בִּיאַת רַגְלִי) ווייל מַיינֶע פִּיס זֶענִין גֶעקוּמֶן צוּ דִיר (בָּאתָ אֶצְלְךָ הַבְּרָכָה) אִיז גֶעקוּמֶן צוּ דִיר דִי בְּרָכָה (כְּמוֹ) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק פַּרְעֹה הָאט גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה גֵיי אַרוֹס פוּן מִצְרַיִם (הָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ) מִיט דֶעם פָאלְק ווָאס גֵייעֶן מִיט דַיינֶע פִיס׳ מִיט דִיר׳ נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (לָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלַי) צוּם פָאלְק ווָאס מִיט מַיינֶע פִּיס׳ מַיינְט מֶען (הַבָּאִים עִמִּי) ווָאס זֶענִין גֶעקוּמֶן מִיט מִיר: (גַם אָנֹכִי לְבֵיתִי)׳ יַעֲקב הָט גְזָאגְט צוּ לָבָן ווֶען ווֶעל אִיךְ עֶפִּיס טָאהְן (לְצוֹרֶךְ בֵּיתִי) ווָאס מַיין פַאמִילְיֶע (ווייבֶּר אוּנ קִינְדֶער) דַארְפֶן (עַכְשָׁיו אֵין עוֹשִׂין לְצָרְכִּי אֶלָּא בָנַי) אִיצְט טוּעֶן נָאר מַיינֶע קִינְדֶער פוּן מַיינֶעט ווֶעגֶן (וְצָרִיךְ אֲנִי לִהְיוֹת עוֹשֶׂה גַם אֲנִי עִמָּהֶם לְסָמְכָן) אִיךְ דַארְף דאךְ

פירוש

שהית' לי נחש וסימן טוב וארצה שתשב עמי עוד: (כח) (נקבה) · כתרגומו וכן אשר פי ה' יקבנו (ישעי' ס"ב) נקובי ראשית לגוים (עמוס ו') כלומר כל מה שתפרש עלי שאתן בשכרך אתן: (כט) (ואת אשר היה) פירושו כי מעט. כלומר אתה ידעת כי עבדתיך באמונ'

רד"ק

וידעת כי אשר הי' מקנך אתי. ואלהים שלח ברכה במקנך: (ל) (לרגלי), בשבילי, ר"ל בזמן שהלכתי בעבודתך נתברכת כמו שאומרים בני אדם רגל טובה לפלוני: (מתי אעשה גם אנכי לביתי) כלו' מתי אמרת לצרכי ביתי כמו שטרחתי בעבורך, ורבינו שלמה פי'

פירוש לתורת אלהים

גָאט הָאט מִיךְ גִיבֶּענְטְשְׁט צוּ לִיבּ ווֶעגֶן דִיר (עיין רש"י): (כח) וַיֹּאמַר הָט לָבָן גְזָאגְט נָקְבָה זָאג מִיר ווִי פִיל שְׂכִירוּת דוּ ווִילְסְט ווֶעל אִיךְ דִיר גֶעבִּין: (כט) וַיֹּאמֶר הָאט יַעֲקב צוּ אִיהְם גְזָאגְט אַתָּה דוּ ווַייסְט דָאךְ ווָאל ווִי גְטְרַיי אִיךְ הָאבּ דִיךְ גֶדִינְט וְאֵת אוּנ דָאס דַיינֶע פִיה זֶענֶן גְוֶוען מִיט מִיר: (ל) כִּי דֶען ווָאס דוּא הָאסְט גִיהַאט אֵיידֶער אִיךְ בִּין גְקוּמֶן צוּ דִיר אִיז גְוֶועזֶן ווֵיינִיג וַיִּפְרֹץ לָרֹב אוּנ יֶעצְט הָאט זִיךְ אַלְץ גִימֶעהֶרְט וַיְבָרֶךְ אוּנ גָאט הָאט דִיךְ גִיבֶּענְטְשְׁט

לְבֵיתִי: לא וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן־לָךְ
וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּן־לִי
מְאוּמָה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר
הַזֶּה אָשׁוּבָה אֶרְעֶה צֹאנְךָ אֶשְׁמֹר:
לב אֶעֱבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ הַיּוֹם הָסֵר
מִשָּׁם כָּל־שֶׂה ׀ נָקֹד וְטָלוּא וְכָל־
שֶׂה־חוּם בַּכְּשָׂבִים וְטָלוּא וְנָקֹד
בעזים

לא וַאֲמַר מָה אֶתֶּן לָךְ
וַאֲמַר יַעֲקֹב לָא תִתֶּן לִי
מִדַּעַם אִם תַּעְבֵּיד לִי
פִּתְגָמָא הָדֵין אֵיתוּב
אֶרְעֵי עָנָךְ אֶטַּר :
לב אֶעְבַּר בְּכָל עָנָךְ
יוֹמָא דֵין אַעְדִּי מִתַּמָּן
כָּל אִמַּר נְמוֹר וּרְקוֹעַ
וְכָל אִמַּר שְׁחוּם
בְּאִמְּרַיָּא וּרְקוֹעַ וּנְמוֹר
בְּעִנָּא וִיהֵי אַגְרִי :
ותסהיד

רשב"ם

(ל)לרגלי. בשבילי. ידונם׳ לרגל המלאכ׳ אשר לפני: (לא) לא תתולי מאומה. מכל הצאן שיש לך עכשיו שהרי עבדתיך בשביל בנותיך אבל מכה שארעה צאנך מכאן ולהבא תן לי העקודים והנקודים ואותן עקודים ונקודים שיש עכשיו בצאנך הסר משם ותן ביד בניך שלך להפרידם מכל המהודים שיולדו מעכשיו שיהיו שכרי: (לב) נקד. נ"ל טלאי הקדקד והצואר. שהרי ויקד ארצ׳ כסיפת הצואר והקדקד. והוא נדגש שהוא כמו ויפל מגזרת נפל. ונקוד מן ויקוד הוא ע"ש הקדקד. כמו עקוד ברגל ע"ש ויעקוד את יצחק קשיר׳ ברגל: הסר משם. לצורכך. והי׳ שכרי. מכאן ולהבא אותן שיוולדו

שפתי חכמים

שבשיו כו׳ : ל ר"ל כתרגום שתהרגם כל חום שחום דכות לי

רש"י

להיות עוסה גם אני עמהם לסמכן וזהו גם : (לב) נקוד. מנומר בחברבורות דקות כמו נקודות פינטר"ש בלע"ז (פונקטירט) : טלוא. לשון טלאים חברבורות רחבות : חום. שחום ל דומה לאדום רוס"ו בלע"ז (רעטה) ל׳ משנה בחמטית ונמצאת

בית דוד

דאך אויך עפיס טאן מיט זיי איך זאל זיי העלפן (וזהו גם) דס הט יעקב געמיינט מיט דם ווארט גם, אויך. מיינע קינדר ארבעטין. איך דארף אבר אויך ארבעטן מיט זיי : (לב) (נקוד). מיינט מען (מנומר בחברבורות דקות) געספקקט מיט דינע קליינע פלעקין (כמו נקודות) ווי פינטעליך : (טלוא). מיינט מען (לשון טלאים) לאטעס (חברבורות רחבות) ברייטע פלעקין : (חום). דר תרגום זאגט (שחום) מען מיינט אקאליער (דומה לאדום) גלייך צו רויט (רוס"ו) (לשון משנה) אין משניות שטייט אזוי אזוי (שחמתית ונמצאת לבנה לענין תבואה) ביי תבואה שטייט ווען איינר הט געזאגט צו זיין חבר ער זאלט מיר פארקויפן רויטע ווייץ אונ ער הט אים געגעבן ווייסע ווייץ :

פירוש

כי עתה אין עושין לצרכי ביתי אלא בני מתי אעשה גם אנכי: (לא) (ויאמר מה אתן לך). כלו׳ אני מבקש ממך שתשב עוד עמי ועתה אמור מה אתן לך בשכרך : (לא תתן לי מאומה) לא תתן לי שום דבר קצוב בשכרי אלא יהי׳ שכרי הדך מקרה וטובת האל כמו שיומין לי ובזה אשובה ארעה צאנך אשמור כמו שעשיתי : (לב) (אעבור) פירוש אעבור עמך: (הסר). מקיר. או פירוש הסר אתה משם שלא תאמר היום או מחר שנשאר שם שום נקוד וטלוא שיולידו דמותן: (כל שה נקוד

רד"ק

וטלוא) מן התישים שהם זכרים וכן מן העזים הנקבות כמו שאמר וטלוא ונקד בעזים והתישים לא זכרם בפירוש כי כן הבינו כל אחד מהם ובספור המעשה זכרם בפירוש ומה שאמר שה לפי שהוא כולל זכר ונקבה כמו, בין שה כבשים בין שה עזים (יחזקאל ל"ד כ׳), שור או שה אותו ואת בנו(ויקרא כ"ב): (חום). אבל חום בעזים לא כי רובם שחורות.(נקד)בשחורות.או בצחבות שבהם נקדות לבנות: (וטלוא) היא שבתשיהם החבים כמו מטולאות וכן בדרז"ל טלאי על גבי טלאי :

פירוש לתורת אלהים

פון מיינע קינדר ועתה אונ יעצט ווען וועל איך אויך טון פון מיין הויזגזינד וועגן (עיין רש"י) : (לא) ויאמר האט לבן געזאגט מה וואס זאל איך דיר געבין ויאמר הט יעקב געזאגט לא דו זאלסט מיר גאר ניט געבן אם אוב דוא וועסט מיר טון דיזאך אז דו וועסט מרוצה זיין צו דעם וואס איך וועל דיר זאגן אשובה וועל איך ווידער קערין ארעה אונ וועל פאשן דיינע שאף אשמור איך וועל זיי היטן : (לב) אעבור איך וועל איבר פארן היינט צווישן אלע שאף דיינע הסר טוה אפ פון דארטן כל שה אלע שעפסין נקוד וואס איז גיפינטעלט וטלוא נפלעקט וכל שה אונ איטליכער שעפס חום וואס איז רויטליך בכשבים צווישן די שאף וטלוא אונ געפלעקט

בְּעִזִּים וְהָיָה שְׂכָרִי׃ לג וְעָנְתָה־בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ כֹּל אֲשֶׁר־אֵינֶנּוּ נָקֹד

לג וְתַסְהִיד בִּי זְכוּתִי בְּיוֹמָא דִמְחָר אֲרֵי תֵיעוּל עַל אַגְרִי קֳדָמָךְ כֹּל דִּי לֵיתוֹהִי נְמוֹר וְרָקוֹעַ בְּעִזַּיָּא וְשָׁחוּם

ומלוא — באמריא

בעל הטורים

(לג) ביום מחר. ב' במס' הכא ואידך אל תתהלל ביום מחר. אמר הקב"ה ליעקב וכי אתה יודע מה יהי' ביום מחר או ...

רשב"ם

שיוולדו: (לג) וענתה בי צדקתי. מהיום ולהבא לפניך כשתבא לראות שכרי ולא תמצא בהם אלא נקודים

רש"י

לבנה לענין התבואה: והיה שכרי. אותן שיולדו מכאן ולהבא נקודים וטלואים בעזים ושחומים בכשבים יהיו שלי ואותן שישנן עכשיו הפרש מהם והפקיד' ביד בניך שלא תאמר לי על הנולדי' מעתה אלו היו שם מתחלה ם ועוד שלא תאמר לי על ידי

הזכרים ג שהן נקודים וטלואים שלדנה הנקבות דוגמתן מכאן ואילך: (לג) וענתה בי וגו' אם תחשדני שאני נוטל משלך כלום תענה בי צדקתי כי תבא צדקתי ם ותעיד על שכרי לפניך שלא תמצא

שפתי חכמים

אדום: ם הקשה הרא"ם א"כ כסי' היה בעזים נקוד וטלוא ולא בכשבים והכתוב אמר הסר משם כל שה נקוד וטלוא ומתרץ דשה דאמר קרא כולא תיה מדכתיב שה כשבים ושה עזים ש"מ עז נמי קרוי שה. (מהרש"ל) וק"ל של דברי הרא"ם אדרבה מדהוצרכה התורה לפרש בו עזים ש"מ כ"מ שנא' שה סתם שה כולא ולא תיה וע"ק לפי דבריו הי"ל למנקט בחד כללא ולא כיל"ל אלא נקוד וטלוא בעזים וע"ק למה התחיל בכתוב בתיה וסיים בשה וע"ק פעם קרא שה ופעם קרא תיה שנא' ויסר ביום ההוא את התישים וגו' לכך נ"ל ששה כולא שה ממש ולא תיה והסי' כי' נקוד וטלוא בעזים וחום בכשבים ומ"ש הסר

משם כל שה נקיד וטלוא כך אמר יעקב עכ"פ תסיר נקוד וטלוא בעזים וחום בכשבים ואפי' נקוד וטלוא בכשבים שראוים להיות שלי גם אותם תסיר שלא יהיו לי עכשיו לא עזים נקוד וטלוא ולא כשבים נקוד ועקוד וטלוא רק אותן שיולדו מכאן ואילך נקוד וטלוא בעזים וחום בכשבים יהיו שלי ומה שלא אמר להסיר חום בעזים מפני שאינם בנמצא ומתנה בזה תורו כל הקושיות כנ"ל: ג פי' הרא"ם שקשה לפי פשט ראשון ימנו אותם כמה הם עכשיו. ומתילא ידעינן מה שיהיו יותר שנולד' אח"כ וע"ז אמר רש"י שלא תאמר וכו': ם והתי"ו תבא לנקבה נסתרת לא לנוכח וכוכחתו מדכתיב לפניך ר"ל כלדקה

בית דוד

(וְהָיָה שְׂכָרִי). דָס זָאל זַיין מַיין שְׂכַר (אוֹתָן שֶׁיִוָּלְדוּ מִכָּאן וּלְהַבָּא) דִי וָוס וָועלִין גֶעבָּארֶן וָוערִין פוּן הַיינְט אוּנ וַוייטֶער (נְקוּדִים וּטְלוּאִים בָּעִזִּים) בַּיי צִיגֶען מִיט גֶעשְׁפִּינְטוּלְטֶע פְלֶעקִין אָדֶר מִיט גְרוֹיסֶע פְלֶעקִין וְוי לַאטֶעס (וּשְׁחוּמִים בִּכְשָׂבִים) אוּנ שָׁעפְּסֶן וָועלִין הָאבֶּן אַרוֹיטֶע קָאלִיעֶר (יִהְיוּ שֶׁלִּי) זַיי זָאלֶען זַיין מַיינֶע (וְאוֹתָן שֶׁיֶשְׁנָן עַכְשָׁיו) אוּנ דִיא גֶעפְלֶעקְטֶע צִיגֶען אוּנ שָׁעפְּסֶן וָוס זֶענִין דָא אִיצְט אִין דִי סְטַאדֶע (הַפְרֵשׁ מֵהֶם) זָאלְסְטוּ זַייא אָפְּשֵׁיידֶן (אָרוֹם נֶעמִין) פוּן דִי סְטַאדֶע (וְהַפְקִידֵם בְּיַד בָּנֶיךָ) אוּנ דִי זָאלְסְט זַיי גֶעבֶּן צוּ בָּעהַאלְטֶן בַּיי דַיינֶע קִינְדֶר (שֶׁלֹּא תֹאמַר לִי עַל הַנּוֹלָדִים מֵעַתָּה) דוּ זָאלְסְט נִיט זָאגֶן אוֹיף דִי גֶעפְלֶעקְטֶע צִיגֶען אוּנ שָׁעפְּסֶן וָואס וָועלִין גֶעבָּארֶן וָוערֶן פוּן אִיצְט אוּנ וַוייטֶער (אֵלּוּ הָיוּ שָׁם מִתְּחִלָּה) דִיא גֶעפְלֶעקְטֶע זֶענִין גֶוועזֶן אִין דִי סְטַאדֶע פוּן פְרִיעֶר

(וְעוֹד) וָוענֶן נָאךְ אַזוֹי וַוייל אִיךְ דִי זָאלְסְט אַרוֹס נֶעמֶן פוּן דִיא סְטַאדֶע אַלֶע גֶעפְלֶעקְטֶע צִיגֶען אוּנ שָׁעפְּסֶן (שֶׁלֹּא תֹאמַר לִי) דוּ זָאלְסְט נָאכְדֶעם נִיט זָאגֶן צוּ מִיר (עַל יְדֵי הַזְּכָרִים שֶׁהֵן נְקוּדִים וּטְלוּאִים) דוּרְךְ דַיינֶע גֶעפְלֶעקְטֶע שָׁעפְּסֶן אוּנ צִיגֶן דִיא זְכָרִים וָוס זֶענֶען גֶעבְּלִיבֶּן אִין דִי סְטַאדֶע (תֵּלַדְנָה הַנְּקֵבוֹת דּוּגְמָתָן מִכָּאן וְאֵילָךְ) דְרִיבֶּר וָועלֶן פוּן הַיינְט אוּנ וַוייטֶער דִי נְקֵבוֹת גֶבָּארֶן אַזֶעלְכֵי גֶעפְלֶעקְטֶע וְוי דִי זְכָרִים זֶענֶען: (לג) (וְעָנְתָה בִּי צִדְקָתִי וגו'). יַעֲקֹב הָאט גְזָאגְט צוּ לָבָן (אִם תַּחְשְׁדֵנִי שֶׁאֲנִי נוֹטֵל מִשֶּׁלְּךָ כְּלוּם) אוֹיבּ דוּא וָועסְט מִיךְ חוֹשֵׁד זַיין אַז אִיךְ נֶעם עֶפִּיס פוּן דַיינֶע שָׁעפְּסֶן (תַּעֲנֶה בִּי צִדְקָתִי) וָועט אוֹיף מִיר עֵדוּת זָאגֶן מַיין גֶרֶעכְטִיגְקַייט (כִּי תָבֹא צִדְקָתִי וְתָעִיד עַל שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ) מַיין גֶרֶעכְטִיגְקַייט וָועט קוּמֶן אִין וָועט עֵדוּת זָאגֶן פַאר דִיר אוֹיף מַיין עֶרְלִיכֶן פַארְדִינְסְט (שֶׁלֹּא תִמְצָ

פירוש

(חום). שחור וכן אמר בלשון ערבי למי שיהור שהוא הראש והגרון. ומן הצאן יאמר הום: (והי' שכרי). באלה יהי' שכרי. כמו שיולידו מכאן ואילך הצאן: (לג) (וענתה בי צדקתי). כי בצדק הנהגתי עמך

רד"ק

ואתנהג וצדקתי תעיד בי שיולידו הצאן רבים כאלה ויהי' לחלקי וכל שתמצא בחלקי שאפריד מצאנך ותמצא שאינו כאלה תאמר כי גנוב הוא אתי. ומלת לפנידבוק' עם וענתה בי צדקתי. כלו' אתה תרא' שתעיד בי צדקתי: כשתבוא

פירוש לתורת אלהים

וְנָקוֹד אוּנ גְשְׁפִּינְטֶלְט בְּעִזִּים צְווִישֶׁן דִי צִיגֶן וְהָיָה אוּנ דָאס זָאל זַיין מַיינֶע שְׂכִירוּת (עיין רש"י): (לג) וְעָנְתָה אוּנ עֶס וָועט עֵדוּת זָאגֶען אִין מִיר מַיין גֶירֶעכְטִיקַייט בְּיוֹם אִין דֶעם טָאג פוּן מָארְגֶן

כִּי תָבֹא עֶס וֶועט קוּמֶען מַיין גֶירֶעכְטִיקַייט אוּנ וֶועט עֵדוּת זָאגֶען פַר דִיר עַל שְׂכָרִי אוֹיף מַיין שְׂכִירוּת וָוארוּם דוּא וָועסְט נִיט גְפִינֶען אִין מַיין אַיינְצִיגֶער סְטַאדֶע נָאר אַזֶעלְכֶע וָואס זֶענֶען

באמריא גניבא הוא עמי : לד ואמר לבן ברם לוי יהי כפתגמך : לה ואעדי ביומא ההוא ית תישיא רגוליא ורקועיא וית כל עזיא גמורתא ורקועתא כל די חיור ביה וכל די שחום באמריא ויהב

ביד

וְטָלוּא בָּעִזִּים וְחוּם בַּכְּשָׂבִים גָּנוּב הוּא אִתִּי: לד וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ: לה וַיָּסַר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתְּיָשִׁים הָעֲקֻדִּים וְהַטְּלֻאִים וְאֵת כָּל־הָעִזִּים הַנְּקֻדּוֹת וְהַטְּלֻאֹת כֹּל אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ וְכָל־חוּם בַּכְּשָׂבִים

רשב"ם

ועקודים: חום בכשבים. אבל לא בעזים כי רובם חום הם: (לה) ויתן ביד בניו. של לבן: (לו) [illegible] יעקב.

ויתן

שפתי חכמים

כללו אמר כי הבא לפניך נקוד ונקודה כי על שכרי: ע פולרך לפרש גנוב הוא אתי שלא נתחוב שפירושו אני כפיתר קניתי ונפלא שפי' גנוב ואני לא ידעתיו לכ"פ וכו' לא שבא לידי כפיתר ואח"כ נפלא שהוא גנוב ביד המוכר אותו לי : ם לא נפו כן לי לא נהנה זרע שפירושו לי כנה : צ פי' אע"פ שאמרו כפיו חשב לבן אולי לא אמרו בלבו או יהרהר : ק לא יעקב שברי כתיב אחריו ויתן ביד בניו וישם דרך ג' ימים

רש"י

בעדרי כי אם נקודים וטלואי' וכל שתמצא בהן שאינו נקוד או טלוא או חום בידוע שגנבתיו לך ובגניבה ע הוא שרוי אצלי : (לד) הן ' לשון פ קבלת דברים : לו יהי כדבריך . הלואי צ שתחפוץ בכך : (לה) ויסר . לבן ביום ק ההוא וגו' : התישים עזים זכרים : כל אשר לבן בו ' כל אשר היתה

בו

בית

בעדרי כי אם נקודים וטלואים) ווייל דוא וועסט ניט געפונען אין מיין סטאדע נאר נפ'נטעלטע אונ געלעקטע שעפסן אונ צ'גן (וכל שתמצא בהן שאינו נקוד או טלוא או חום) אונ או'ב דו וועסט געפינען אין די סטאדע אזעלכע שעפסן וואס זענען ניט נפ'נטעלט אונ ניט גלאטעט אונ ניט רויטע (בידוע שגנבתיו לך) וועט מען וויסן אז איך האב דם שעפס גגנבת פון דיינע שעפסן (ובגנבה הוא שרוי אצלי) אונ דר שעפס איז ביי מיר אגנבה : (לד) (הן). יוא (לשון קבלת דברים) לבן האט

טייטש

אנגענומן די רייד פון יעקב. אונ ער האט גזאגט (לו יהי כדברך) הלואי זאל זיין וויא דיינע רייד (הלואי שתחפוץ בכך) הלואי דו זאלסט ווילן גם זאל אזוי בלייבן אונ זאלסט ניט חרטה האבן : (לה) (ויסר (לבן) ביום ההוא וגו'). אין דעם זעלבגן טאג האט לבן ארוים גענומען פון די סטאדע (התישים) ניט מען (עזים זכרים) די צ'גן זכרים וואס האבן פלעקין (כל אשר לבן בו). מיינט מען (כל אשר היתה בו חברבורות לבנות) אלע ציגן וום האבן נהאט ווייסע פלעקין : (לבן). (לבן ביד

פירוש

כשתביא אלי על שכרך לראות מה היא: (לג) (ויאמר לבן הן). טוב הוא אני רוצ' בזה השכר אשר פירשת: (לו יהי כדבריך). הלואי שתהי' כדבריך שלא תחזור בך. כי חשב בלבו כיון שהתולדים לא היו כן. הנולדים נקוד וטלוא וחום לא יהיו אלא מעטים : (לה) (ויסר) לבן הסירם מן הצאן כמו שאמר לו יעקב: (העקודים) ופי' עקודים בפסוק נקודים כי עקודים הם נקודים אלא שעקודים ר"ל על נקודת היד והרגל לבד. מענין ויעקוד את יצחק בנו (ב"ב פ') בשרוצים לגיזו הצאן

רד"ק

קשורים אותו ביד וברגל. ונקודים כולל נקודות בכל הגוף ובא להודיע באברי עקודים. כי לבן דקדק בהפרת הנקודים כי אפי' אותן שלא היה נקודתן אלא ברגלים לבד הסיר לבן מן הצאן ואין צ"ל אותן שנקודתם בכל הגוף. ואח"כ כלל ואמר (כל אשר לבן בו). כל פי שהיה שום לבנונית בו בין רב בין הרבה. ולבן יחזי' תוך בדבריו ופירושו כל פי שהי' צמר לבן בו רוצה ליסר בחלק ממנו. ויהסר הסתיאר. כמו בעדר הקצובות (ש"ה ד') יהרוסה להם: (ויתן

פירוש לתורת אלהים

נפ'נטעלט אונ גיפרעקט כה אשר אונ אז דוא וועסט געפינען צווישען די ציגן אזעלכע וום איז ניט נפ'נטעלט אונ גפלעקט וחום אונ צווישן די שאף וועקסט געפינען אזעלכע וום האבן ניט רויטליכע קראה גנוב איז דם ביי מיר בגניבה : (לד) ויאמר האט לבן גזאגט הן פר וואר הו הלואי יהי כדברך זאל זיין אזו ווי דיינע רייד הלואי דו וואלסט ניט חרטה האבן : (לה) ויסר אונ לבן האט אפ געטאן אין דעם טאג את התישים די צ'גן פון דיא ציגן העקודים די נפ'נטעלטע והטלואים אונ דיא גיפלעקטע ואת אונ די ציגן הנקודות דיא נפ'נטעלטע אונ די גיפלעקטע כל אשר וום די [illegible] אין [illegible] אונ לבן האט געגעבן אין דער האנד פון זיינע

וַיִּתֵּ֖ן בְּיַד־בָּנָֽיו׃ לו וַיָּ֗שֶׂם דֶּ֚רֶךְ
שְׁלֹ֣שֶׁת יָמִ֔ים בֵּינ֖וֹ וּבֵ֣ין יַעֲקֹ֑ב
וְיַעֲקֹ֗ב רֹעֶ֛ה אֶת־צֹ֥אן לָבָ֖ן
הַנּֽוֹתָרֹֽת׃ לז וַיִּֽקַּֽח־ל֣וֹ יַעֲקֹ֗ב מַקַּ֥ל
לִבְנֶ֛ה לַ֖ח וְל֣וּז וְעֶרְמ֑וֹן וַיְפַצֵּ֣ל בָּהֵ֗ן

פצלות

אונקלוס: בְּיַד בְּנוֹהִי׃ לו וְשַׁוִּי מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בֵּינוֹהִי וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רָעֵי יַת עָנָא דְלָבָן דְּאִשְׁתְּאָרָן׃ לז וּנְסֵיב לֵיהּ יַעֲקֹב חוּטְרִין דִּלְבָן רַטִּיבִין וּדְלוּז וְדִדְלוּף וְקַלִּיף

בהן

רשב"ם

צאן לבן שהי' רועה נתרחק דרך ג' ימים מצאנו של לבן העקודים והנקודים שהסיר מצאנו של לבן: (לז) מקל לבנה. לפי שהוא דבוק. מקל של לבנה לפיכך הוא פתח. וכן מעשר בקר. מספד תמרורים ובלא דבוקים ויך את האתון במקל. בכל רהובות מספר. מעשר מן המעשר: לח. שאינו יבש: מחשוף.

רש"י

בו חברבורות לבנות: ויתן. לבן ביד בניו: (לו) הנותרות. הרעועות שבהן החולות והעקרות שאינן אלא שירים אותן מסר לו: (לז) מקל לבנה. עץ הוא ושמו לבנה כמה דתימא (הושע ד) תחת אלון ולבנה ואומר אני הוא שקורין טרימב"ל שהוא לבן (עזפענהאלן): לח. כשהוא רטוב: ולוז ועוד לקח ש מקל לוז עץ שגדלין בו אגוזים דקים קולדר"י בלעז (האזעלנוס שטרויך): וערמון.

שפתי חכמים

בינו ובין יעקב: ר דאל"כ הי"ל בקמץ תחת הבי"ת והנו"ן, (רא"ם) דאי כעת היה לבן למה לריך יעקב לפללו כדי שיהיה לבן כלא"ה כמו הי' לבן: ש דק"ל כא לבנה לאו לוז הוא לבן פי' ועוד וכו' וכרא"ם פי' דמלת לח מפסיק בין לבנה ולוז

בית דוד

בָּנָיו) אוּנ לָבָן הָט דִי אַלֶע גֶפֶּעקְטֶע גֶעגֶעבֶּן צוּא זַיינֶע זִיהְן, דִיא זִיהְן זָאלֶן זַיי פִּיטֶערְן: (לו) (הַנּוֹתָרוֹת). דִי גֶעבְּלִיבֶּנֶע (הָרְעוּעוֹת שֶׁבָּהֵן) דִיא שְׁלֶעכְטֶע וָוָס אִין זַיי (הַחוֹלוֹת) דִיא קְרַאנְקֶע (וְהָעֲקָרוֹת) אוּנ דִי וָוָס וֶועלֶן קֵיין קִינְדֶער הָאבֶּן (שֶׁאֵינָן אֶלָּא שִׁירַיִם) זַיי זֶענֶן נָאר גֶעבְּלִיבֶּנֶע (אוֹתָן מָסַר לוֹ) דִי שֶׁעפְּסֶן הָאט לָבָן גֶעגֶעבֶּן צוּ יַעֲקֹב: (לז) (מַקַּל לִבְנֶה). זָאגְט רַשִׁ"י (עֵץ הוּא וּשְׁמוֹ לִבְנֶה) דָאס אִיז אַבּוֹים וָוָס זַיין נָאמֶען אִיז לִבְנֶה (כְּמָא דְתֵימָא) וִוי דוּ זָאגְסְט (תַּחַת אַלּוֹן וְלִבְנֶה) אִינְטֶער דִי בּוֹימֶער וָוָס הַייסֶן אַלּוֹן אוּנ לִבְנֶה. זָאגְט רַשִׁ"י (וְאוֹמֵר אֲנִי) אִיךְ זָאג (הוּא שֶׁקּוֹרִין טְרִימְבַּל שֶׁהוּא לָבָן) מֶען מֵיינְט דֶם בּוֹים וָוָס מֶען רוּפְט אִים טְרִימְבַּל. דֶער בּוֹים אִיז וַוייס: (לַח). מֵיינְט מֶען יַעֲקֹב הָאט גְנוּמֶען דֶעם בּוֹים (כְּשֶׁהוּא רָטוֹב) וָוען עֶר אִיז גְוֶועזֶען פַייכְט: (וְלוּז). זָאגְט רַשִׁ"י (וְעוֹד לָקַח) נָאךְ הָט יַעֲקֹב גְנוּמֶען (מַקַּל לוּז) אַשְׁטֶעקִין (אַצְוַויינג) פוּן דֶעם בּוֹים לוּז (עֵץ שֶׁגְּדֵלִין בּוֹ אֱגוֹזִים דַקִּין) לוּז אִיז אַבּוֹים וָוָס אוֹיף אִים וַואקְסֶן קְלֵיינֶע נִיס: (וְעַרְמוֹן). אִיז אַבּוֹים וָוָס אוּנ

פרוש רד"ק

ביד בניו). לבן נתן אותם שהסיר: (לו) דרך שלשת ימים. ממקום שהי' רועה יעקב ויעקב הי' רועה הנותרים במקום שהי' רגיל לרעות. ועשה זה לבן מיראתו שמא ילכו מן הנקודים אשר בידו ביד בניו אל הצאן שהי' רועה יעקב ויתערבו עמהם ויאמר יעקב כי שלו הם: (לז) (ויקח וגו'). לא עשה יעקב זה בשנה ראשונה אלא משנה ואילך. והמקלות לא הי' משים לצאן לבן, כי אם לחלקו המגיעו מן הנולדים בשנ' ראשונ' שהם עקודים נקודים וטלואים. ולאותם שהיו שלו הי' משים המקלות כדי שלא יולידו אלא בדמות הפצלות, שאם היו מולידי' צאן יעקב עזים שלא היו נקודים וטלואים יחשדנו לבן כי גנבם יעקב מהצאן שלו. כן פירש אדני אבי ז"ל. כי רבים תמהים על יעקב אבינו שהי' צדיק איך היה עושה דבר רמאות בצאן לבן להרבות חלקו: (לבנה). הוא עץ שנזרתו לבןולקח אותו כדי לפצל הפצלו' בעודו לח, וכן לקח מקלות לוז וערמון לחים כי אלו יהיה מחשופם לבן יותר מאחרים' וכאשר הי' מסיר הקליפות נשארו מקומותיהם חשופות והם לבנות, והפצול הוא הסרת הקליפ'. ולוז וערמון ידועים: (לח) (ויצג את המקלות). העמידם בשקתות המים בשעה שבא להשקות

פירוש לתורת אלהים

קִינְדֶר: (לו) וַיָּשֶׂם אוּנ עֶר הָט זִיךְ אָפְּגֶעשֵׁיידְט דְרַיי טָעג רַייזֶע צְוִוישֶׁן אִים אוּנ צְוִוישֶׁן יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב הָט גִפִּיטֶערְט דִי שָׁאף פוּן לָבָן הַנּוֹתָרוֹת דִי גִבְּלִיבֶּנֶע (עיין רש"י): (לז) וַיִּקַּח יַעֲקֹב הָאט זִיךְ גְנוּמֶען מַקַּל לִבְנֶה אַשְׁטֶעקֶן פוּן לִבְנֶה הָאלְץ לַח פַייכְט וְלוּז אוּנ אַשְׁטֶעקֶען פוּן נִיסֶן הָאלְץ וְעַרְמוֹן אוּנ קֶעסְטֶן הָאלְץ וַיְפַצֵּל אוּנ עֶר הָאט אִין זַיי אָפּ גְשַׁיילְט פְּצָלוֹת שָׁאלֶעכִין לְבָנוֹת וַוייסֶע עֶר הָאט דִי שְׁטֶעקֶען אָפּ גֶעשַׁיילְט נֶערְטֶער וַוייס אוּנ הָאט זַייא גְמַאכְט גְפִּינְטֶעלְט

בְּהוֹן קְלָפִין חִוְּרִין קְלִיף חִוַּר דִּי עַל חוּטְרַיָּא׃
לח וְדַעִיץ יַת חוּטְרַיָּא דִּי קְלִיף בְּרָהֲטַיָּא אֲתַר בֵּית שַׁקְיָא דְמַיָּא אֲתַר דִּי אָתְיָן עָנָא לְמִשְׁתֵּי לְקֳבֵל עָנָא
וּבַתְחַן יְהוֹן

פְּצָלוֹת לְבָנוֹת מַחְשֹׂף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמַּקְלוֹת׃ לח וַיַּצֵּג אֶת־הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר פִּצֵּל בָּרְהָטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמָּיִם אֲשֶׁר תָּבֹאןָ הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן
ויחמנה

רשב״ם

גילוי כמו וחשף חשוף, חשף ה׳ את זרוע קדשו: (לח) ויחמנה. כמו וישרנה הפרות ומלבות מני

רש״י

קטנייר בלעז (קלופ״ש נוי״ס): פצלות קלופים קלופי׳ שהיה עושהו מנומר: מחשף הלבן. גלוי לובן של מקל. כשהיה קולפו היה נראה ונגלה לובן שבו במקום הקלוף: (לח) ויצג. תרגומו ודעיץ ל׳ תחיבה ונעיצה הוא בל׳ ארמית והרבה יש בגמ׳ דצה ושלפה דן ביה מידי. דצה כמו דעצה אלא שמקצר את לשונו: ברהטים. במרוצות המים בבריכות העשויות בארץ להשקות שם הצאן: אשר תבאן וגו׳. ברהטי׳ אשר תבאן הצאן לשתות שם הציג המקלות לנוכח הצאן: ויחמנה וגו׳. [ב״ר] הבהמה רואה את המקלו׳ והיא נרתעת לאחוריה והזכר

שפתי חכמים

ת״ל כוונרת לומר שלו ובלשון ארמית דבקים עם מלה נח רק כמו בנין אחר: ת דתרגום וירץ ורכע: א דאמר הכהן כנאן דנוק כוח לשקתות המים כדי שיבא לנוכח הצאן של אל וילג את המקלות כלומר שהציג המקלות נרכפים בשקתות המים כדי שיבא נוכח הצאן בשעה שהיו ויחמנה: ב דהל״כ מהו ויתחנה דאין דרך המים להמס כנהמות ולדעת ר׳ כוחפית

בית דוד

אים וויקסען קאָסטאַנעס: (פְּצָלוֹת). מיינט מען (קְלוּפִים קְלוּפִים) אָפּ שיילוּנגען (שֶׁהָיָה עוֹשֵׂהוּ מְנוּמָּר) ער האָט געמאַכט די שטעקענס וואָלען זיין געספּרענקעלט: (מַחְשֹׂף הַלָּבָן). מיינט מען (גִּלּוּי לוֹבֶן שֶׁל מַקֵּל) ער האָט אויף גיבּעקט דאָס ווייסקייט פון שטעקען (כְּשֶׁהָיָה קוֹלְפוֹ הָיָה נִרְאֶה וְנִגְלֶה לוֹבֶן שֶׁלּוֹ בִּמְקוֹם הַקְּלִיפָה) אַז יַעֲקֹב האָט אָפּ געשיילט די קאָרע פון שטעקען. אויף דיא ערטער פון שטעקען ווּס די קאָרע איז אָפּ געשיילט געוואָרען איז געזעהן געוואָרן דאָס ווייסע פון שטעקען: (לח) (וַיַּצֵּג) זאָגט רש״י (תַּרְגּוּמוֹ (וְדַעִיץ) אויף וַיַּצֵּג זאָגט דער תַּרְגּוּם וְדַעִיץ (לְשׁוֹן תְּחִיבָה וּנְעִיצָה הִיא בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית) אויף אַרַמִּית איז וְדַעִיץ דיא טייטש ער האָט אַריין געשטעקט (וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּגְּמָרָא) אונ דיא גמרא איז דאָ דאָס וואָרט פיל מאָל (דָּצָה וְשָׁלְפָה) ער האָט אַריין געשטעקט אונ אַרויס גענומען (דָּן בֵּיהּ מִידֵי) ער האָט אונ אים עפּיס אַריין געשטעקט (דָּצָה כְּמוֹ דָּעֲצָה) ווּס אינ דיא גמרא שטייט ,דָּצָה׳ מיינט מען ,דָּעֲצָה׳ (אֶלָּא שֶׁמְּקַצֵּר אֶת לְשׁוֹנוֹ) נאָר מען האָט אָפּ געקירצט דאָס וואָרט ,דָּעֲצָה׳ אונ געשריבן ,דָּצָה׳ אָן דער ע. (בָּרְהָטִים). מיינט מען (בִּמְרוּצוֹת הַמַּיִם) ווּ דאָס וואַסער לויפט (בִּבְרֵכוֹת הָעֲשׂוּיוֹת בָּאָרֶץ לְהַשְׁקוֹת שָׁם הַצֹּאן) אינ די ערד ווּס געבּן בּרונען איז געמאַכט רינגעס אונ אין די רינגעס ווערט אַריין גגאָסן וואַסער אונ די שעפּסן טרינקען פון די רינגעס: (אֲשֶׁר תָּבֹאןָ וגו׳). זאָגט רש״י (בָּרְהָטִים אֲשֶׁר תָּבֹאנָה הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת) אינ דיא רינגעס וואַסער וואס דיא שעפּסן קומען טרינקען (שָׁם הִצִּיג הַמַּקְלוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן) דאָרטען האָט יַעֲקֹב געשטעקט די שטעקענס געגען דיא שעפּסן (וַיֵּחַמְנָה וגו׳). זאָגט רש״י (הַבְּהֵמָה רוֹאָה אֶת הַמַּקְלוֹת) ווען אַבְּהֵמָה זעהט די שטעקענס (וְהִיא נִרְתַּעַת לַאֲחוֹרֶיהָ) אונ זיא ווערט דער שראָקן אונ שפּרינגט צוריק אונטער.ז׳ך (וְהַזָּכָר

פירוש רד״ק

הצאן. והו׳ שאמר אשר תבאן הצאן, פי׳ באשר תבאן. יבן אשר ראיתם (שמות ד׳) באשר ראיתם. תאבל מצות אשר צויתיך (שם ל״ד) באשר צויתיך: (לנכח הצאן). המשימים לנכח הצאן: (ויחמנה) כי דרך הצאן להתחמם בבאן לשתות. ופירש ברהטים תרגום וירץ ורהט. ופי׳ מקום מרוצת מים בבריכות העשויות בארץ להשקות שם הבהמות. ומלת (ויחמנה) באה בבנין אחר משני בנייני הנקבות. ובן וישרנה הפרות (שמואל־א ו׳)

פירוש לתורת האלהים

מַחְשֹׂף אַז ער האָט אָפּ געשיילט איז געזען געוואָרן דאָס אָפּ געשיילטע: (לח) וַיַּצֵּג את אונ ער האָט אַריין געשטעלט דיא שטעקן וואס ער האָט אָפּ געשיילט בָּרְהָטִים אין די קאָריטעס בְּשִׁקְתוֹת אין דעם אַז טרינקען פון דעם וואַסער אֲשֶׁר וואס דיא שאָף קומען טרינקען לְנֹכַח קעגין די שאָף האָט ער אַריין געשטעלט די שטעקן לְנֹכַח קעגין דער הַצֹּאן אונ די שאָף זענען געקומען טרינקען [illegible]:

וַיֵּחַ֥מְנָה בְּבֹאָ֖ן לִשְׁתּֽוֹת׃ לט וַיֶּחֱמ֥וּ הַצֹּ֖אן אֶל־הַמַּקְל֑וֹת וַתֵּלַ֣דְןָ הַצֹּ֔אן עֲקֻדִּ֥ים נְקֻדִּ֖ים וּטְלֻאִֽים׃
מ וְהַכְּשָׂבִים֮ הִפְרִ֣יד יַעֲקֹב֒ וַיִּתֵּן֩

פני

בְּמֵיתֵיהֶן וּמִתְיַחֲמָן לְמִשְׁתֵּי׃ לט וְאִתְיַחֲמָא עָנָא לְחֻטְרַיָּא וִילִידָן עָנָא רְגוֹלִין נְמוֹרִין וּרְקוֹעִין׃ מ וְאִמְּרַיָּא אַפְרֵשׁ יַעֲקֹב וִיהַב

בריש

רשב"ם

יעמדנה. חציים ל' זכר וחציים ל' נקבה שהול"ל כמו ותקרבנה בנות צלפחד: (לט) ויחמו הצאן. כולן ל' זכר: (מ) והכשבים הפריד יעקב. העקודים והנקודים הפריד מצאן לבן שנה ראשונה ושנייה והי' נותן את פני הצאן לבן אליהם כדי שיראו

רש"י

והזכר רובעה ויולדת כיולא בו. רבי הושעיא אומר המים נעשין זרע במעיהן ולא היו צריכות לזכר וזהו ויחמנה וגו' [ר"ל בתיבה זו התחברו ל' זכר ונקבה כמ"ש הרא"ע] : (לט) אל המקלות · אל מראות ג המקלו' : עקדים · משונים במקו' עקידתן הם קרסולי ידיהן ורגליהן : (מ) והכשבים הפריד יעקב . הנולדי' עקודים נקודים הבדיל והפריד לעצמן ועשה אותן עדר עדר לבדו והוליך אותו העדר העקוד

שפתי חכמים

כחמום הוא העיבור : נ כי לא המקלות הם סנה שילדו כלאן עקודים נקודים וטלואים כי אם מראיהן וזהו מהסוף הלכן וא"ת כאיך עשה יעקב רמאות כזה במקלות ורבו בו הדיעות. ול"נ אותן שנולדו מצאן יעקב אף שלא כי' להם סימנים הנ"ל מן הדין הם של יעקב כיון שנולדו מהצאן שלו ולבן רצה ליקח ממנו אף הנולדים מצאנו אמר יעקב אעשה מקלות כדי שילדו כלאן

בית דוד

רוֹבְעָה) אוּב דָמאלְס קוּמְט אוֹיף אִיר אַזָכָר (וְיוֹלֶדֶת כַּיּוֹצֵא בּוֹ) גֶעבָּארְט זִיא אַקִינְד מִיט אַזֶעלְכֶע פְלֶעקֶן וָוס אִיז אוֹיף דֶעם שְׁטֶעקִין וָוס זִיא הָט זִיךְ פַר אִים דֶער שְׁרָאקִין (רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אוֹמֵר) רַבִּי אוֹשַׁעְיָא זָגְט (הַמַּיִם נַעֲשׂוּ זֶרַע בְּמֵעֵיהֶן וְלֹא הָיוּ צְרִיכוֹת לְזָכָר) דָאס וַואסֶער וָואס דִיא שֶׁעפְּסֶען פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּען גֶעטְרוּנְקֶען זֶענֶן גִיוָוארֶן וִוי זֶרַע אוּנ דִי בַּיי'כֶער פוּן דִיא שֶׁעפְּסֶען · אוּנ דִיא שֶׁעפְּסֶען זֶענֶען מְעוּבֶּרֶת גִיוָוארִן פוּן דֶעם וַואסֶער אוּנ הָבֶּן נִיט גֶדַרְפְט זְכָרִים זָאלוּן אוֹיף זַיי קוּמֶן (וְזֶהוּ וַיֵּחַמְנָה וגו') דָס מֵיינְט דֶר פָּסוּק דִיא שֶׁעפְּסֶן הָבֶּן זִיךְ דֶר הִיצְט וֶוען זַייא זֶענֶן גֶקוּמֶן טְרִינְקֶען (וּרְצוֹנוֹ לוֹמַר) רש"י מֵיינְט צוּ זָאגְן (בְּתֵיבָה זוֹ) אוּנ וָוְרט וַיֵּחַמְנָה (הִתְחַבְּרוּ לָשׁוֹן זָכָר וְלָשׁוֹן נְקֵבָה) אִיז בַּהֶעפְט גֶעוָוארֶן לָשׁוֹן זָכָר וּנְקֵבָה צוּא זַאמֶען · דֶער וא"ו יו"ד וָוס אוּנ אָנְהֵייבּ וָוְרט אִיז לָשׁוֹן זָכָר · אוּנ דֶר „נה" וָואס אוּנ סוֹף וָוארְט אִיז לָשׁוֹן נְקֵבָה · צוּא וַוייזֶען דָס וַואסֶער וָוס דִי שֶׁעפְּסֶען הָאבֶּן גֶטְרוּנְקֶן הָאבֶּן זִיךְ בַּהֶעפְט מִיט דִיא שֶׁעפְּסֶן וִויא דִיא זֶרַע פוּן אַזָכָר וֶוערְט בַּהֶעפְט מִיט אַנְקֵבָה (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הראב"ע) וִוי דֶער אֶבֶּן עֶזְרָא שְׁרַייבְּט : (לט) (אֶל הַמַּקְלוֹת) · דִי שֶׁעפְּסֶן הָאבֶּן זִיךְ דָר הִיצְט (דֶר שְׁרָאקֶן) (אֶל מַרְאוֹת הַמַּקְלוֹת) פוּן דִי קָלֶערְן וָוס אִיז גִיוֶוען אוֹיף דִי שְׁטֶעקֶלִיךְ : (עֲקוּדִּים) · זָאגְט רש"י (מְשׁוּנִּים בִּמְקוֹם עֲקִידָתָן) אוֹיף דֶעם אָרְט וִויא שֶׁעפְּסֶען וָוערֶן גֶבּוּנְדֶען הָאבֶּן זַייא גִהַאט אַיין אַנְדֶר קָאלִיעֶר (הֵם קַרְסוּלֵי יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם) אוֹיף דִי קְנֶעכִיל פוּן זַייעֶרֶע פָאדֶערְשְׁטֶע פִיס אוּנ אִינְטֶערְשְׁטֶע פִיס הָאבֶּן זַייא גִהַט פְלֶעקִין : (מ) (וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב) · דִיא שֶׁעפְּסֶען (הַנּוֹלָדִים עֲקוּדִּים וּנְקוּדִּים) וָואס זֶענֶען גִבָּארֶן גִיוָוארֶן מִיט פְלֶעקִין בַּיי דִי קְנֶעכִיל אוּנ וָוס זֶענֶן גִבָּארֶן גִוָוארֶן גֶעשְׁפִּינְטִילְטֶע (דוּרְךְ דִי שְׁטֶעקְלִיךְ) (הִבְדִּיל וְהִפְרִישׁ לְעַצְמָן) הָאט יַעֲקֹב זַיי אָפּ גֶשֵׁיידְט בַּזִינְדֶער (עָשָׂה אוֹתָן עֵדֶר עֵדֶר לְבַדָּן) אוּנ עֶר הָאט פוּן זַייא גִמַכְט בַּזוּנְדֶערֶע סְטַאדֶעס (וְהוֹלִיךְ אוֹתוֹ הָעֵדֶר הֶעָקוּד לִפְנֵי הַצֹּאן) אוּנ עֶר הָט גִפִירְט דִי גִיפְּלֶעקְטֶע סטאדעס

פירוש רד"ק

(לט) (ויחמו) על הזכרים אמר וכן הנקבות כאחד מתחממים : (אל המקלות), כנגד המקלות. (ותלדן הצאן). כי כח הדמיון במוח והזרע תחלתו מהמוח לפיכך ילדו לפי הדמיון: (מ) (והכשבים הפריד יעקב). הפרידם מן התיישים והענין שלא היה משקה אותם עמהם כדי שלא יצאו עקדים. כי אותם לא היו ליעקב אלא השחורים מן הכשבים היו לו לפיכך היה משקה אותם לבדם הכשבים והרחלות. ולאותם לא הי' משים

פירוש לתורת אלהים

(לט) וַיֶּחֱמוּ אוּנ דִי שָׁאף הָאבֶּן זִיךְ דֶר הִיצְט צוּ דֶעם גִשְׁטַאלְט פוּן דֶעם שְׁטֶעקֶן וַתֵּלַדְןָ הָאבֶּן דִי שָׁאף גִיבָּארִין עֲקוּדִּים זֶעלְכֶע שֶׁעפְּסְלֶךְ וָואס זֶענֶען גִיוֶוען פַר עֶנְדֶערְט אוֹיף דֶעם אָרְט וואו מֶען בִּינְד זַיי נְקוּדִּים גִפִּינְטֶלְט וּטְלוּאִים אוּנ גִפְלֶעקְט : (מ) וְהַכְּשָׂבִים אוּנ דִיא שָׁאף וָואס זֶענִין גִבָּארִין גִפִּינְטֶלְט אוּנ גִפְלֶעקְט הִפְרִיד הָאט יַעֲקֹב אָפּ גִשֵׁייד בַּזוּנְדֶר אוּנ הָט פוּן זַיי זִיךְ גִמַאכְט סְטַאדֶס

בְּרֵישׁ עָנָא כָּל דִּרְגוֹל
וְכָל דִּשְׁחוֹם בְּעָנָא
דְּלָבָן וְשַׁוִּי לֵיהּ עֶדְרִין
בִּלְחוֹדוֹהִי וְלָא
עָרֵבִינוּן עִם עָנָא דְּלָבָן׃
מא וַהֲוֵי בְּכָל עִדָּן
דִּמְתְיַחֲמָן עָנָא
מבכירא

פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־עָקֹד וְכָל־חוּם
בְּצֹאן לָבָן וַיָּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבַדּוֹ
וְלֹא שָׁתָם עַל־צֹאן לָבָן׃ מא וְהָיָה
בְּכָל־יַחֵם הַצֹּאן הַמְקֻשָּׁרוֹת וְשָׂם
יעקב

רשב"ם

שיראו אותם ותתעברנה כמותם וגם המקלות הי' נותן בשקתות המים. שני מעשים הללו הי' עושה כדי שתלדנה עקודים נקודים: (מא) המקושרות. בזמן שרובן רגילות

שפתי חכמים

כצאן שלי כולם עקודים ונקוד וטלוא כדי שאחרות את מה שבוא שלי. מהרש"ל: ר פי' לאן שבצאן הם שבזים כי כל חום שבכבים שפריד לבן כמו שכתוב לעיל אבל חום בכזים לא כביר לבן תפני שלא פי' שברו כמו שלא כביר שעקודים וטלואים מן שבכבים רק מן הכזים כמו שכתבתי לעיל מה כי שלא כיון שברו ודו"ק. עיין ברא"ם שהאריך כאן ועוד כתב ויהכן

רש"י

העקוד לפני הצאן ופני הצאן ההולכו' אחריהם לופים אליהם וזהו שאמר ויתן פני הצאן אל עקוד שהי' פני הצאן אל העקודי' ואל כל חום שמצא ד בצאן לבן : וישת לו עדרים . כמו שפירשתי : (מא) המקשרות · כתרגומו הבכירות ואין לו עד

בית דוד

כטאדעם שעפסן פאראו'ס פר די ניט נפלעקטע שעפסן (ופני הצאן ההולכות אחריהן צופות אליהם) אונ די ניט גפלעקטע שעפסן וואס זענען גגאנגן אינטער די גפלעקטע האבן גקוקט אוף די גפלעקטע (האבן זיי"א גבורין גפלעקטע , פון דאמאלס אונ ווייטער האט יעקב ניט גדארפט די שטעקליך , ער האט נאר גדארפט די שטעקליך דאס ערשטע מאל ווען זיינע אלע שעפסן זענין גוועזן נאר ווייסע) (וזהו שנאמר) דאס זאגט דר פסוק (ויתן פני הצאן אל עקוד) יעקב האט גגעבן דאס פנים פון די ניט גפלעקטע שעפסן זאלן קוקן אוף דיא גפלעקטע (שהיו פני הצאן אל העקודים ואל כל חום שמצא בצאן לבן) דאס פנים פון די ניט גפלעקטע שעפסן זענען גוועזן צו די גפלעקטע שעפסן אונ צו דיא רויטע שעפסן וואס ער האט גפונן אין דיא שעפסן וואס לבן האט אים גלאזט (וויא עס שטייט פריר (פסוק לו) די קראנקע שעפסן אונ די עקרות האט לבן אים גלאזט אפילו זיי זענן גוועזן גפלעקטע). (וישת לו עדרים) . אונ ער האט פון זיי"א גמאכט סטאדעס , זאגט רש"י (כמו שפירשתי) וויא איך האב פריר גזאגט : (מא) (המקושרות), זאגט רש"י (כתרגומו) וויא דער תרגום זאגט (הבכירות) דיא פריערדיגע (דיא שעפסן זכרים וואס בהעמטן זיך פריה מיט זייערע נקבות) (ואין לו עד במקרא) אונ

פירוש

מקלות כי לא הי' לו מקלות שחורות אלא אם כן היה צובע אותם, ואם היה עושה כן הי' ניכר הדבר ונודע כי במדבר לא הי' יכול לצבעם אלא הי' נותן פני הצאן אל עקוד. פני התמים והתישים מצאן יעקב נתן איתם בשעה שהיו שותים בנגד העקוד והטלוא אשר הי' בצאן לבן מלבד המקלות שהיו בנגדם. וכן הי' נותן פני הכשבים והרחלות בשעה שהיו שותים בנגד כל חום שהי' בצאן לבן כדי שילידו כמותן. ודבר עקוד ובכללו נקוד וטלוא : (וישת לו עדרים לבדו). שהנולדים לו בכל שנה שת לו עדרים לבדו כי רבו הנולדים ונתן איתם ביד רועים ולא רעה אותם עם צאן לבן. כי לבן היה עיני רעה ובשהי' בא לבקר את צאנו והי' רואה בצאן עקודים נקודים או טלואים כמו שהי' תנאי. ובכל פעם שהי' מחליף משכורתו והי' רואה חלקו של יעקב רב בשלו היה מריב עמו לקנאתו בו: (על צאן לבן). כמו עם צאן. וכן ויבאו האנשים על הנשים (שמות

רד"ק

ל"ה) : (מא) (והיה בכל יחם). בכל עת שהיו מתחממות והוא עת הבורן, וכן הוא התרגום בכל עדן דמתיחמן, (ויחם), מקור, ובעבור הדבקו לשלת בכל נאמר שהוא במקום שם. ואם נאמר שהוא חסר עת, וכמו שכתבנו היא מקור במשמש הצאן מלידות פעמים בשנה ועתה מספר באיזה מן הלידות היה משים יעקב את המקלות ואמר כי בלידה הראשונה שהיא המעולה היה משים יעקב את המקלות לפי שלא הי' לבן מקפיד באותה לידה לבא לבקר את צאנו לפי שהיא מעוטה אבל בלידה שנייה שהיא מרובה לא הי' משים המקלות לפי שהי' בא לבן באותה לידה לבקר את צאני אם הי' מוצא דבר המקלות היה מריב עמו וגוזל ממנו את שלו לפי שהי' מוציא אותו רמאי. ואע"פ שיעקב לא היה משים המקלות אלא בשלו. כמו שכתבתי בשם אאז"ל אעפ"כ היה אומר לבן. בשם [illegible] בשלו; ופירוש המקשרות. [illegible]

פירוש לתורת אלהים

ניתן פני הצאן אונ ער האט גיגעבן דאס פנים פון די שאף אל עקוד צו די גשטעקלטע וכל אונ צו די רויטליכע שאף וואס איז גיבארן צווישן דיא שאף פון לבן וישת אונ ער האט גמאכט פון זיי סטאדעס צו זיך אליין ולא אונ ער האט זיי ניט צו מישט מיט די שאף פון לבן : (מא) והיה אונ עס איז געווען בכל איטליכעס מאל ווס די שאף ווס ווערן פרי מעוברת די היצן זיך ושם האט יעקב

יַעֲקֹב אֶת־הַמַּקְלוֹת לְעֵינֵי הַצֹּאן
בָּרְהָטִים לְיַחְמֵנָּה בַּמַּקְלוֹת׃
מב וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יָשִׂים וְהָיָה
הָעֲטֻפִים לְלָבָן וְהַקְּשֻׁרִים לְיַעֲקֹב׃
מג וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי־
לוֹ צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים
ונמלים

מְבַכִּירָתָא וְשַׁוֵּי יַעֲקֹב יַת חוּטְרַיָּא לְעֵינֵי עָנָא בְּרַהֲטַיָּא לְיַחֲמוּתְהֵן בְּחוּטְרַיָּא׃
מב וּבְלַקִּישׁוּת עָנָא לָא מְשַׁוֵּי וַהֲוָן לַקִּישַׁיָּא לְלָבָן וּבַכִּירַיָּא לְיַעֲקֹב׃
מג וּתְקֵיף גַּבְרָא לַחֲדָא וַהֲווֹ לֵיהּ עָאן סַגִּיאָן וְאַמְהָן וְעַבְדִין וְגַמְלִין

בעל הטורים

תחכלל ביום מחר למחר בתך דינה יולאה ממך: (מב) העטופי' ב' במס' העטופים ללבן. העטופים ברעב. פי' שנתן לו הכתוסי' שמתו ברעב א"כ בשביל שעשה יעקב דבר שנראה כרמאות גרם

רש"י

במקרא ומנחם חברו עם אחיתופל בקושרי' [שמואל ב טו] ויהי הקשר אמיץ (שם) אותן המתקשרות יחד למהר עיבורן : (מב) ובהעטיף. ל' איחור כתרגומו ובלקשו' ומנח' חברו עם [ישעי' ג] המחלצו' והמעטפות ל' עטיפת כסות כלו' מתעטפו' בעורן וצמרן ואינן מתאוות להתיחם ע"י הזכרים :
(מג) צאן רבות. פרות ורבות ה יותר משאר לאן : ושפחות ועבדים . ו מוכר לאנו בדמי' יקרים

רשב"ם

רגילות להתעבר ביחד: (מב) ובהעטיף. כשעבר זמן המבכירות להתעבר לא הי' חושש על המאוחרות :

שפתי חכמים

ויתכן שמלת הנולדי' שאלל עקודי' נקודי' מסובבת בדברי הרב אם לא תפרש הנולדים כבר קודם הסרה כאלו אמר הרב העקודים נקודים שכבר נולדו בלאן לבן שלא הסירם לבן מפני שאינם שכרו : ה דאין לפרש כמשמעו שהיו לו לאן הרבה שלא ככר כתיב ויפרוץ האיש מאד מאד ובודאי הוא דקאי על הלאן דכתיב לעיל תיכף אלא שהיו פרות וכו' רא"ם: ו דאל"כ קאי בלאן ומזכיר שפחו' ועבדי' (ממ"ש) דאל"כ הי' מהראוי להקדים

בית דוד

דֶר תַּרְגּוּם הָט נִיט אַעֲדוּת פוּן פָּסוּק אַז הַמְקוּשָּׁרוֹת אִיז טַייטְשׁ דִי פְּרִיעֶרְדִיגֶע (וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם אֲחִיתוֹפֶל בַּקּוֹשְׁרִים) מְנַחֵם הָט גֶשְׁרִיבְּן דָם וָוארְט הַמְקוּשָּׁרוֹת צוּזַאמֶן מִיט דִי וֶוערְטֶר אֲחִיתוֹפֶל בַּקּוֹשְׁרִים, מְנַחֵם טַייטְשׁ הַמְקוּשָּׁרוֹת מַיינְט מֶען דִיא פַּרְבּוּנְדֶענֶע, וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עֶר אִיז גֶוֶוען אִין פַּרְבִּינְדוּנְג מִיט אֲחִיתוֹפֶל, נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיְהִי הַקֶּשֶׁר אַמִּיץ) דָאס פַּרְבִּינְדוּנְג אִיז גֶוֶוען שְׁטַארְק (אוֹתָן הַמִּתְקַשְּׁרוֹת יַחַד לְמַהֵר עִבּוּרָן) דִיא שֶׁעפְּסֶן זְכָרִים אוּנ נְקֵבוֹת וָואס הָאבֶּן זִיךְ פַּרְבּוּנְדֶן צוּזַאמֶען דִיא נְקֵבוֹת זָלְן גְשְׁווִינְט מְעוּבֶּרֶת וֶוערְן׃(מב)(וּבְהַעֲטִיף). זָאגְט רַשִׁ"י (לְשׁוֹן אִיחוּר) וּבְהַעֲטִיף אִיז טַייטְשׁ דִי שֶׁעפְּסֶן וָוס הָאבֶּן זִיךְ פַר שְׁפֶּעטִיגְט צוּ בַּהֶעפְטְן דִיא זְכָרִים מִיט דִיא נְקֵבוֹת (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִויא דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (וּבְלַקִּישׁוּת) אִין דִי פַרְשְׁפֶּעטִיגְטֶע שֶׁעפְּסֶן (וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם הַמַּחֲלָצוֹת וְהַמַּעֲטָפוֹת) מְנַחֵם הָט גְשְׁרִיבֶּן דָם וָוארְט וּבְהַעֲטִיף צוּזַאמֶן מִיט דֶעם וָוארְט וְהַמַּעֲטָפוֹת (וְהַמַּעֲטָפוֹת לָשׁוֹן עֲטִיפַת כְּסוּת) וְהַמַּעֲטָפוֹת מֵיינְט מֶען אַיין גֶעוִויקֶלְט אִין אַקְלֵייד (כְּלוֹמַר) בַּייא דִיא שֶׁעפְּסֶען מֵיינְט מֶען (מִתְעַטְּפוֹת בְּעוֹרָן וְצַמְרָן וְאֵינָן מִתְאַוּוֹת לְהִתְיַיחֵם עַל יְדֵי הַזְּכָרִים) זֵיי ווִיקְלֶן זִיךְ אַיין אִין זֵייעֶר פֶעל אוּנ אִין זֵייעֶר וָואל אוּנ זַייא גְלוּסְטֶן נִיט צוּ דֶר וַוארֶעמֶען זִיךְ מִיט דִיא זְכָרִים, אִיז דִיא טַייטְשׁ פוּן וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן, וֶוען דִיא שֶׁעפְּסֶן ווִיקְלֶען זִיךְ אַיין אִין זֵייעֶר וָואל : (מג) (צֹאן רַבּוֹת). זָגְט רַשִׁ"י (פָּרוֹת וְרָבוֹת יוֹתֵר מִשְּׁאַר צֹאן) דִי שֶׁעפְּסֶן פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן זִיךְ גְפְרוּכְטְבַּארְט אוּנ גְמֶערְט מֶער

פירוש

והעטופים כמו שתרגם אונקלס. ואדני אבי פירש כי שנה אחת היה זה התנאי ביניהם, שיהיו הנולדים בלידה ראשונה של יעקב והנולדים בלידה שניה של לבן : (ליהמנ' במקלות) ליהם אותן בענין המקלות כמו שפירשנו וה"א ליהמנה נוספת. כה"א אותכה (שמות כ"ט ל"ה) ובאה הנו"ן דגושה שלא כמנהג. כמו הנו"ן עיני תראינה בה (מיכה ז') וכן נו"ן תעוגינה לעיניהם (יחזקאל ד'

רד"ק

י"ב) והמנהג להיות דגושה. ואע"פ שיש בזה ובזה פנים אחרים כמו שכתבנו בספר מכלול בחלק הדקדוק ממנו. והי' כל הספור הזה להודיע כי השגחת האל לצדיק להצילו מיד רשע שלא יוכל לו. כמו שאמר צופה רשע לצדיק וגו' ה' לא יעזבנו בידו (תהלים ל"ז) : (מג) (ויפרוץ) ענין רבוי הממון. וכן ופרצת ימה (כ"ח י"ד) כאלו הרכוש פורץ הגדר כלו' שלא יכילנו מקום.

פירוש לתורת אלהים

גְמוּן דִי שְׁטֶעקִינְס פַר דִי אוֹגְן פוּן דִי שָׁאף אִין דֶער קָארִיטֶע לְיַחְמֶנָּה צוּ דֶער הִיצְן זֵיי מִיט דִיא מַרְאִית פוּן דִי שְׁטֶעקִינְס אוּנ זָאלְן זִיךְ אַיין קוּקְעןּ אִין דִי שְׁטֶעקִינְס אוּנ זָאלְן גְבָּארִין מִיט אַזֶעלְכֶע סִימָנִים : (מב) וּבְהַעֲטִיף אוּנ אִין דֶער צַייט אַז דִי שְׁפֶּעטִירֶע שָׁאף דֶער הִיצְט זִיךְ לֹא יָשִׂים הָט עֶר נִיט גְטוּן דִי שְׁטֶעקִינְס וְהָיָה אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען הָעֲטוּפִים דִי שְׁפֶּעטִיגֶע צוּ לָבָן וְהַקְּשׁוּרִים

וְתַמְרִין : א וּשְׁמַע יַת פִּתְגָמֵי בְנֵי לָבָן לְמֵימַר נְסֵיב יַעֲקֹב יַת כָּל דִּי לַאֲבוּנָא וּמִדִּי לַאֲבוּנָא קְנָא יַת כָּל נִכְסַיָּא הָאִלֵּין : ב וַחֲזָא יַעֲקֹב יַת סְבַר אַפֵּי לָבָן וְהָא לֵיתְהוֹן עִמֵּיהּ כְּמֵאתְמָלֵי וּמִדְּקַדְמוֹהִי : ג וַאֲמַר יְיָ לְיַעֲקֹב תּוּב לַאֲרַע אֲבָהָתָךְ וּלְיַלָּדוּתָךְ וִיהֵי
במימרי

וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים׃ לא א וַיִּשְׁמַע אֶת־דִּבְרֵי בְנֵי־לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֵת כָּל־אֲשֶׁר לְאָבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ עָשָׂה אֵת כָּל־הַכָּבֹד הַזֶּה׃ ב וַיַּרְא יַעֲקֹב אֶת־פְּנֵי לָבָן וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם׃ ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יַעֲקֹב שׁוּב אֶל־אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ
ולמולדתך

שפתי חכמים

אדם לנכתב ותו דאח"כ חזר והזכיר נכתב גמלים וכו' ל"פ שאמר וכו' ר"ל לכך הקדים כאלן שבי"ל מתחלה ואח"כ נקט מה שקנה בדמיהן ובדרן כסדר אדם קודם נכתב ולפ"ז שכן כסדר לר"ל כתו כואן שאמר ג"כ עבדים ושפחות ולוקח מהן גמלים ותמורים וז"ש רש"י ולוקח לו כל אלה ר"ל הדמי הללן :
ו לא עבות הגאי שאם תשוב אבי' ממך אלא תרא' מקום כות

רש"י

ולוקח לו כל אלה : (א) עישה . כנס כמו [במ"א יד] ויעש חיל ויך את עמלק : (ג) שוב אל ארץ אבותיך. ושם אהיה עמך ז אבל כעודך מחובר לטמא
ס"ס

לו

בית דוד

פון אַנְדֶערֶע שְׁעֶפּסֶן : (שְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים).זָגְט רש"י (מָכַר צֹאנוֹ בְּדָמִים יְקָרִים) יַעֲקֹב הָאט פַר קוֹיפְט פִיל פוּן זַיינֶע שֶׁעפְּסֶן פַר טַייעֶר גֶעלְט (וְלָקַח לוֹ כָּל אֵלֶּה) אוּנ עֶר הָט גְקוֹיפְט דִי אַלֶע זַאכֶן וָוס שְׁטֵייט אִין פָסוּק : (א) (עָשָׂה) . מַיינְט מֶען (כָּנַס) עֶר הָט פַר זַמֶלְט (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָסוּק (וַיַּעַשׂ חַיִל וַיַּךְ אֶת עֲמָלֵק) עֶר הָט פַר זַאמֶלְט וֶועקְנִיר אוּנ הָט גֶשְׁלָאגֶן דֶם עָמָלֵק עֲמָלֵק (מֶען קֶען דָאךְ נִיט פַּיטְשֶׁן (וַיַּעַשׂ חַיִל) עֶר הָאט גֶמַכְט זֶועלְנֶר . נָאר עֶר הָט פַר זַמֶלְט זֶועלְנֶער) : (ג) (שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ) . הקב"ה הָט גֶזָאגְט צוּ יַעֲקֹב גֵיי צוּרִיק צוּא דֶעם לַאנְד ווָס דַיינֶע עֶלְטֶרְן וואֹהְנֶען (וְשָׁם אֶהְיֶה עִמְּךָ) אוּנ דָרְטֶן וֶועל אִיךְ זַיין מִיט דִיר (אֲבָל בְּעוֹדְךָ מְחוּבָּר לְטָמֵא)
אבער

פירוש

פרובו וזה על דרך ההפלגה. ועוד אמר מאד מאד. להגדיל הריבוי. (צאן רבות) אמר רבות על הנקבות כי מהן יהי' הריבוי. וזכר אחר יהי' לכמה נקבות. ולא זכר הבקר. כי מלאכתו הי' בצאן ובהם הי' מתעסק ואע"פ שהי' לו בקר :

לא (א) **וישמע** את דברי בני לבן לאמר. איש

רד"ק

לאחיו הי' אומר אלה הדברים וכן היו אומרים לאביהם לפני בניו של יעקב: (ב)(וירא את פני לבן) בפניו הכיר כי איננו עמו בלבו כתמול שלשום כי ראה פניו זועפים. ובפירוש הושב בפה שהי' סובע ורואה בא אליו דבר אלהים בחלום:. (ג) (ויאמר ה') כי המלאך נקרא בשם אדניו ואמר דברי שליחותו בלשון

פירוש לתורת אלהים

אוּנ דִי פְרֵיינְדִינֶע צוּ יַעֲקֹב : (מג) וַיִּפְרוֹץ אוּנ יַעֲקֹב הָט זִיךְ זֵייעֶר גֶשְׁטַארְקְט וַיְהִי לוֹ אוּנ עֶס אִיז גֶוֶועזֶן צוּ אִים צֹאן רַבּוֹת פִיל שָׁאף וּשְׁפָחוֹת אוּנ דִינְסְט מֵיידְלֶען וַעֲבָדִים אוּנ קְנֶעכְט וּגְמַלִּים אוּנ קֶעמְלֶען אוּנ אֵייזְלֶען עֶר הָאט פַר קוֹיפְט זַיינֶע שָׁאף אוּנ הָט דָם אַלִין גְקוֹיפְט : (א) וַיִּשְׁמַע אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶהֶערְט דִי רֵייד פוּן דִי זִיהְן פוּן לָבָן וִוי זַאגֶן לָקַח יַעֲקֹב הָט צוּ גֶנוּמְטְצַאלְין וָוס צוּ אוּנְזֶער פָאטֶער גֶהֶעְרְט וּמֵאֲשֶׁר אוּנ פוּן אוּנְזֶער פָאטֶער נִיטְס עָשָׂה הָאט יַעֲקֹב אֵיין גֶזַאמֶלְט דֶעם גְרוֹיסֶען פַארְמֶעגֶין : (ב) וַיַּרְא אוּנ יַעֲקֹב הָאט גֶזֶעהֶן דָם פָּנִים פוּן לָבָן וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ עֶר אִיז נִיט מִיט אִיהְם אִין גִישָׁעֶן כּוֹחַט בִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם אַזוֹי וִויא עֶר אִיז גֶוֶועזֶן מִיט אִים נֶעכְטֶען אוּנ אֵייעֶר נֶעכְטֶען : (ג) וַיֹּאמֶר הָט גָאט גֶזָאגְט צוּא יַעֲקֹב שׁוּב קֶעהְר וִוידֶר צוּ דֶעם לַאנְד פוּן דַיינֶע עֶלְטֶערְן וּלְמוֹלַדְתֶּךָ אוּנ צוּ דַיין גֶבוּרְט וְאֶהְיֶה עִמָּךְ אוּנ אִיךְ וֶועל מִיט דִיר זַיין (עַיין רש"י) :

וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ׃ ד וַיִּשְׁלַח
יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה
הַשָּׂדֶה אֶל־צֹאנוֹ׃ ה וַיֹּאמֶר לָהֶן
רֹאֶה אָנֹכִי אֶת־פְּנֵי אֲבִיכֶן כִּי־
אֵינֶנּוּ אֵלַי כִּתְמֹל שִׁלְשֹׁם וֵאלֹהֵי
אָבִי הָיָה עִמָּדִי׃ ו וְאַתֵּנָה יְדַעְתֶּן כִּי
בכל

תו"א ויקרא לרחל וללאה השדה. ברכות ח:

מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ׃
ד וּשְׁלַח יַעֲקֹב וּקְרָא
לְרָחֵל וּלְלֵאָה לַחֲקְלָא
לְוָת עָנֵיהּ׃ ה וַאֲמַר
לְהֵין חָזֵי אֲנָא יָת סְבַר
אַפֵּי אֲבוּכֵן אֲרֵי לֵיתָנוּן
עִמִּי כְּמֵאִתְמָלֵי
וּמִדְּקַדְמוֹהִי וֵאלָהֵיהּ
דְּאַבָּא הֲוָה בְּסַעֲדִי׃
ו וְאַתּוּן יְדַעְתּוּן אֲרֵי
בכל

רשב"ם

(א) הכבוד. עוצם ממון כמו ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב: (ה) ואלהי אבי הי' עמדי. אע"פ שפניו רעים אני לא גזלתי ממנו כלום אלא הקב"ה הי' עמדי ונתן

בעל הטורים

לבניו שנתפטמו ברעב: (ו) ואתנה. ג' ואתנה ידעתן, ואתנה צאני צאן מרעיתי. ואתנה גשם שוטף ואתנה אלגביש תפלנה. מה צאן מרעיתי דלכאן מדבר בישראל אף צאן האמור כאן דורש במדרש על הגליות גשם שוטף ואבני אלגביש שאמר לבן אתם ידעתן שהיה גשם שוטף ואבנים יורדים עלי בהיותי בשדה

רש"י

א"א להשוות שכינתי עליך (ב"ר): (ד) ויקרא לרחל וללאה. לרחל תחלה ואח"כ ללאה שהיא היתה עקרת הבית שבשבילה נזדווג יעקב עם לבן ואף בניה של לאה מודים בדבר שהרי בועז ובית דינו משבט יהודה אומרים כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם

שפתי חכמים

לו מפני שכאן א"א כו': ה אבל אין לפרש אהי' עמך לשמרך בדרך כי כבר הובטח על זה והנה אנכי עמך ושמרתיך וגו' ר"ל שם אשרה שכינתי עליך ויתחייב מזה שיובטח שלא יהרג בדרך, ויתורץ בזה מה שפרש"י בפ' וישלח שתי הבטחות וכו' שנראה משם שאהיה עמך האמור פה ר"ל לשמרך בדרך:
דמונים

בית דוד

אָבֶּער אַזוֹי לַאנְג ווִי דוּ בִּיזְט בַּהֶעפְטְט מִיט דֶם טָמֵא, מִיט לָבָן (אִי אֶפְשַׁר לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי עָלֶיךָ) אִיז נִיט מֶעגְלִיךְ מַיין רוּהוּנְג זָאל זַיין אוֹיף דִיר: (ד) (וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה). זָאגְט רש"י (לְרָחֵל תְּחִלָּה וְאַחַר כַּךְ לְלֵאָה) פְרִיעֶר הָט עֶר גְרוּפֶן צוּא רָחֵל, נָאךְ דֶם צוּ לֵאָה (שֶׁהִיא הָיְתָה עֲקֶרֶת הַבַּיִת) ווייל רָחֵל אִיז גְוֶועזֶן דָר עִיקָר (דִ'א פִירָעדִין) פוּן יַעֲקֹבְ'ס שְׁטִיבּ (שֶׁבִּשְׁבִילָהּ נִזְדַּוֵּוג יַעֲקֹב עִם לָבָן) ווֶעגֶן אִיר הָאט יַעֲקֹב זִיךְ בַּהֶעפְטְט מִיט לָבָן (וְאַף בָּנֶיהָ שֶׁל לֵאָה מוֹדִים בְּדָבָר) אֲפִילוּ דִי קִינְדֶר פוּן לֵאָה זֶענֶען אוֹיךְ מוֹדֶה אַז רָחֵל אִיז גְוֶיען דֶער עִיקָר בַּיי יַעֲקֹב (שֶׁהֲרֵי בּוֹעַז וּבֵית דִּינוֹ מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה אוֹמְרִים כְּרָחֵל וּכְלֵאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁתֵּיהֶן וגו') וָוארוּם בּוֹעַז מִיט זַיין בֵּית דִין זֶענֶען גְוֶועזֶן פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה

פירוש רד"ק

בלשון אדניו כאילו הוא מדבר: (ד) וישלח. השדה: (אל צאנו) שיבאו אליו אל השדה במקום שהי' רועה שם צאנו: (ה) (ואלהי אבי היה עמדי) הוא שונא אותי מקנאתו כי רכושי רב. ולא משלו אלא כי אלהי אבי הי' עמדי והצליח דרכי: (ו) (ואתנה ידעתן) אני עבדתיהו באמונה. והי' הולך עמי בעקפון: (בכל כחי) כמו שאמר. הייתי ביום אכלני חרב וגו': (ז) (ואביכן התל בי) בא השורש הזה מבנין הדגוש והוא קל. ובא דגש ויהתל בהם אליהו (מלכים י"ח): (עשרת מונים) פעמים. ואמר עשרה לפי שהוא סוף אחדים וראש העשיריות

פירוש לתורת אלהים

(ד) וַיִּשְׁלַח אוּנ יַעֲקֹב הָט גְשִׁיקְט וַיִּקְרָא אוּנ עֶר הָט גְרָאזְט רוּפֶען צוּ רָחֵל אוּנ צוּ לֵאָה (עיין רש"י) הַשָּׂדֶה אִין פֶעלְד אֶל צֹאנוֹ צוּ דֶעם אָרְט וואוּ עֶר פִיטֶערְט דִי שָׁאף: (ה) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט צוּ זֵיי גְזָאגְט רוֹאֶה אִיךְ זֶעה דָס פָּנִים פוּן אַייעֶר פָאטֶער כִּי עֶר אִיז נִיט צוּ מִיר אִין גוּטֶען מוּהְט כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם ווִי נֶעכְטִין אוּנ אַייעֶר נֶעכְטִין; וֵאלֹהֵי אוּנ דֶער גָאט פוּן מַיין פָאטֶער אִיז גִיוֶועזֶן מִיט מִ׳ אִין מַיין הִילְף: (ו) וְאַתֵּנָה אוּנ אִיר ווייסְט כִּי אַז מִיט גָאר מַיין כֹּחַ הָאבּ אִיךְ גֶעדִינְט

של"ה הקדוש

(ד) (וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה) וָועןְ אַמָעגְטְשׁ פַר לַאנְגְט עֶטְוָואס פוּן זַיין הוֹי"ז גִיזִינְד

בְּכָל־כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת־אֲבִיכֶן׃ ז וַאֲבִיכֶן הֵתֶל בִּי וְהֶחֱלִף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים וְלֹא־נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי׃ ח אִם־כֹּה יֹאמַר נְקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן נְקֻדִּים וְאִם־כֹּה יֹאמַר עֲקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים׃ ט וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֶּן־לִי׃ י וַיְהִי בְּעֵת

יחם

בְּכָל חֵילִי פְּלָחִית יַת אֲבוּכֶן׃ ז וַאֲבוּכֶן שַׁקַּר בִּי וְאַשְׁנֵי יַת אַגְרִי עֲשַׂר זִמְנִין וְלָא שַׁבְקֵיהּ יְיָ לְאַבְאָשָׁא עִמִּי׃ ח אִם כְּדֵין הֲוָה אָמַר נְמוֹרִין יְהֵי אַגְרָךְ וִילִידָן כָּל עָנָא נְמוֹרִין וְאִם כְּדֵין הֲוָה אָמַר רְגוֹלִין יְהֵי אַגְרָךְ וִילִידָן כָּל עָנָא רְגוֹלִין׃ ט וְאַפְרֵשׁ יְיָ מִן בְּעִירָא דַאֲבוּכוֹן וִיהַב לִי׃ י וַהֲוָה בְּעִדָּן

דאתיחמא

רשב"ם

ונתן לי: (ז) מנים. מניינים: עשר אינו דוקא. כמו עשר נשים לחמכם. עשר פעמים תכלימוני. כלומר הרבה מניינים: (ח) וילדו כל הצאן נקדים. כי לא הועיל מחשף הלבן: (ט) ויצל. הפריש וכן כל ל' ישועה

שפתי חכמים

ם דהונים הוא ל' מנין דהוא עשרה וכתיב עשרת מונים משמע עשרה פעמים יו"ד דהיינו ק' אבל מונים אין פירושו פעמים: י כה דנקט רש"י תנאו ולא נקט משכורתו משום דאין כשכר בזה אם החליף משכורתו כגון אם כי' חייב ליתן לו מעות ונתן

רש"י

פתיחה וגו' הקדימו רחל ללאה: (ז) עשרת מונים אין מונים פחות מעשרה. מנים. ל' סכום כלל החשבון והם עשיריות למדנו שהחליף תנאו י

מאה

בית

(פון לאה'ס קינדר) האבן זיי געזאגט צו בועז דיין ווייב זאל זיין ווי רחל און לאה וואס זיי ביידע האבן אויף געבויט דאס יודישע פאלק (הקדימו רחל ללאה) האבן זיי געזאגט פריער רחל נאך דעם לאה: (ז) (עשרת מונים). זאגט רש"י (אין מונים פחות מעשרה) מונים (אצהל) מיינט מען ניט ווייניגער פון צעהן: (מונים). (לשון סכום) מונים

דוד

מיינט מען אצאל (כלל החשבון) אנערקענונג פון עטליכע צו זאמען (והן עשיריות) דאס מיינט מען צעהנדלינגען עשרת מונים מיינט מען צעהן צעהנדלינגען. איז הונדערט (למדנו שהחליף תנאו מאה פעמים) פון דאנען לערנען מיר אז לבן האט הונדערט מאל געענדערט זיינע רייד וואס ער הט אים

גרעט

פירוש

העשיריות, לפיכך בא לשון רבוי המספר בזה השם בפתח. ורז"ל פעמים רבות. וכן ואפו עשר נשים (ויקרא כ"ו) והדומים להם ואאז"ל פירש עשרת דווקא. כי שש שנים עבד בצאנו. שנה הראשונה ראה בליד' כי היו חלקו של יעקב רב. והחליף משכורתו. ומכאן ואילך בכל שנה ושנה שני פעמים. כי שני פעמים יולדות הצאן בכל שנה הרי כד' שנים ח' פעמים ובראשונה פעם

רד"ק

אחת ובאחרונה פעם אחת הרי עשרה: (ח) (כל הצאן) רוב הצאן כמו וכל הארץ באו מצרימה (פ"א נ"ז) והדומים לו: (ט) (ויצל) ענין הפרה והצלה. לפי שהיא גוזל אותי ומחליף משכורתי לפיכך הי' מאת האל והיו יולדות רוב הצאן כמשכורתי. וכן הראני האל בחלום להודיעני כי מאתו נהיה הדבר הזה ולא דרך מקרה. כי האל משגיח ביראיו להצילם מיד עושקיהם ויתשיב

להם

פירוש לתורה אלהים

גערינגט אייער פאטער: (ז) וַאֲבִיכֶן און אייער פאטער הט אין מיר געפעלשט וְהֶחֱלִף און הט פער ביטען מיין לוין עֲשֶׂרֶת צעהן מאל (עיין רש"י) וְלֹא און גאט האט איהם ניט געלאזט מיט מיר שלעכטס טון: (ח) אִם אז ער הט אזוי געזאגט נְקֻדִּים די געפינטלטע שאף זאל זיין דיין לוין וְיָלְדוּ האבן אלע שאף געבארען געפינטעלטע שעפסען וְאִם און אז ער האט געזאגט עֲקֻדִּים זאלען זיין דיין לוין וְיָלְדוּ האבן אלע שאף געבארען עֲקֻדִּים: (ט) וַיַּצֵּל און גאט האט אפ געשייד די פיה פון אייער פאטער וַיִּתֶּן לִי און הט געגעבן צו מיר: (י) וַיְהִי און עס איז געווען

יַחֵם הַצֹּאן וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא
בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה הָעַתֻּדִים הָעֹלִים
עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים׃
יא וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים
בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וָאֹמַר הִנֵּנִי׃ יב וַיֹּאמֶר
שָׂא־נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל־הָעַתֻּדִים
הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים
וּבְרֻדִּים כִּי רָאִיתִי אֵת כָּל־אֲשֶׁר
לָבָן עֹשֶׂה לָּךְ׃ יג אָנֹכִי הָאֵל בֵּית־
אֵל

דְאִתְיַחֲמָא עָנָא וּזְקָפִית
עֵינַי וַחֲזֵית בְּחֶלְמָא
וְהָא תְיָשַׁיָא דְסָלְקִין
עַל עָנָא רְגוֹלִין נְמוֹרִין
וּפְצִיחִין: יא וַאֲמַר לִי
מַלְאֲכָא דַיְיָ בְּחֶלְמָא
יַעֲקֹב וַאֲמָרִית הָא
אֲנָא: יב וַאֲמַר זְקוֹף
כְּעַן עֵינָךְ וַחֲזִי כָּל
תְיָשַׁיָא דְסָלְקִין עַל עָנָא
רְגוֹלִין נְמוֹרִין וּפְצִיחִין
אֲרֵי גְלֵי קֳדָמַי יָת כָּל
דִי לָבָן עָבֵיד לָךְ:
יג אֲנָא אֱלָהָא

רש"י

מאה פעמים: (י) והנה העתודי'. אע"פ שהבדילם לבן כולם שלא יתעברו הצאן דוגמתן היו המלאכים מביאין אותן מעדר המסור ביד בני לבן כ לעדר שביד יעקב [ב"ר] : וברודים. הכוונה יתליחין פיים"ר בלעז [ניספריינקלוא] חוט של לבן מקיף את גופו סביב וחברבורו' שלו פתוחה ומפולשת מזו אל זו ל [ס"א מזו אל זו] ואין לי להביא עד מן המקרא :

שפתי חכמים

ונתן לו מטלטלין אין כפסד בזה לכך נקט תנאו עיקר כתנאי הי' מחליף כדפרש"י לקמן (פת"א) היית מסנה תנאי שביניני מנקוד לטלוא וכו' : ב כלו' מ"ש והנה כעתודים העולים וגו' ודאי לא קאי על אותן שנולדו לו ליעקב דא"כ מה אתא לאשמועינן אלא מוכרח אתה לומר שלאן לבן היו והאיך באו לכאן ועז"פ אע"פ וכו': ל ר"ל שאין שאור מטכנו אלא אותו

בית דוד / האל

גרעט מיט יַעקב : (י) (וְהִנֵּה הָעַתֻּדִים) , זָאגְט רש"י (אַף עַל פִּי שֶׁהִבְדִילָם לָבָן כּוּלָם) אֲפִילוּ לָבָן הָאט אָפּ גֶעשַׁיידְט (צוּגֶענוּמֶען) אַלֶע קָאלֶערְטֶע שֶׁעפְּסֶן פוּן יַעֲקֹבְ'ס סְטַאדֶע (שֶׁלֹּא יִתְעַבְּרוּ הַצֹּאן דוּגְמָתָן) דִיא שֶׁעפְּסֶן פוּ יַעקב זָאלֶן נִיט מְעוּבֶּרֶת וָוערֶן מִיט אַזֶעלְכֶע קָאלֶערִין פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן (הָיוּ הַמַּלְאָכִים מְבִיאִין אוֹתָן מֵעֵדֶר הַמָּסוּר בְּיַד בְּנֵי לָבָן לְעֵדֶר שֶׁבְּיַד יַעקב) פְלֶעגֶן דִיא מַלְאָכִים נֶעמֶן דִיא קָאלֶערְטֶע שֶׁעפְּסֶען פוּן דִיא סְטַאדֶע וָוס לָבָן'ס קִינְדֶער הָאבֶּן גֶהַט אוּנ הָאבֶּן זֵיי גֶעבְּרֶענְגְט צוּא דִיא סְטַאדֶע וָוס יַעקב הָט גֶהַאט: (וּבְרוּדִים), (תַּרְגּוּמוֹ וּפְצִיחִין) דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט וּבְרוּדִים , וּפְצִיחִין , אֶנְגֶע פְלֶעקִין (חוּט שֶׁל לָבָן מַקִּיף אֶת גוּפָן סָבִיב) אַזוֹ וִוי אַוַייסֶער פָאדִים אִיז גְוֶועזְן אַרוּם זֵייעֶרֶע קֶערְפֶּרְס (וַחֲבַרְבּוּרוֹת שֶׁלּוֹ פְּתוּחָה וּמְפוּלֶשֶׁת מִזּוֹ אֶל זוֹ) אוּנ דִי פְלֶעקִין זֶענֶען גְוֶועזְן אָפֶענֶע אוּנ זֶענֶען אַרַיין גְגַאנְגֶן אַיין פְלֶעק אוּנ אַנְדֶערְן זָאגְט רש"י (וְאֵין לִי לְהָבִיא עֵד מִן הַמִּקְרָא) אִיךְ הָאבּ נִיט

אערות

פירוש

להם: (י) (העתודים) הם התיישים. (וברודים) זכרו במקום טלאים. ואמר (ברודים) כי לבנותם הי' כמו הברד: (יז) (אנכי האל בית אל) חסר הנסמך. ור"ל

רד"ק

האל אל בית אל. כמו הארון הברית (יהושע ג') ועניך אל בית אל. ר"ל שנגליתי לך בבית אל. (אשר נדרת לי) כבר כתבתי כי המלאך ידבר בלשון אדניו כאלו הוא

פירוש לתורת אלהים

בְּעֵת אִין דֶער צַייט וָוס דִי שָׁאף דֶר הִיצְן זִיךְ וָאֶשָּׂא הָאבּ אִיךְ אוֹף גְהוֹבִּין מַיינֶע אוֹגִין וָאֵרֶא אוּנ אִיךְ הָאבּ גְזֶעהֶן אִין חָלוֹם וְהִנֵּה הָעַתּוּדִים דִיא זְכָרִים וָואס גֵייעֶן אוֹיף דִיא שָׁאף עֲקוּדִים נְקוּדִים (עיין רש"י) וּבְרוּדִים אַזוֹ וִויא אַוַוייסֶער פָאדִים הָאט אַרוּם גְרִינְגִילְט אַרוּם דֶעם גוּף : (יא) וַיֹּאמֶר אַמַלְאָךְ פוּן גָאט הָט מִיךְ אִין חָלוֹם גְרוּפֶן יַעקב וָאֹמַר הָאבּ אִיךְ גְזָאגְט דָא בִּין אִיךְ : (יב) וַיֹּאמֶר הָט דֶר מַלְאָךְ גְזָאגְט שָׂא הֵייבּ אוֹף דַיינֶע אוֹגֶן וּרְאֵה אוּנ זֶעה כָּל אַלֶע זְכָרִים וָואס גֵייעֶן אוֹף דִי שָׁאף זֶענֶן עֲקוּדִים נְקוּדִים וּבְרוּדִים. כִּי וָוארוּם אִיךְ הָאבּ גְזֶעהֶן דָס וָוס לָבָן טוּט צוּ דִיר : (יג) אָנֹכִי אִיךְ בִּין דֶר גָאט וָוס אִיךְ הָאבּ מִיךְ צוּ דִיר בַּוַוייזֶען אִין בֵּית אֵל אֲשֶׁר וָואס דוּא

אֶל אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ שָּׁם מַצֵּבָה אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי שָׁם נֶדֶר עַתָּה קוּם צֵא מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ: יד וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמַרְנָה לוֹ הַעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ: טו הֲלוֹא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ כִּי מְכָרָנוּ

ויאכל

דְּאִתְגְּלֵיתִי עֲלָךְ בְּבֵית אֵל דִּי מְשַׁחְתָּא תַּמָּן קָמָא דִּי קַיֵּמְתָּא קֳדָמַי תַּמָּן קְיָם כְּעַן קוּם פּוּק מִן אַרְעָא הָדָא וְתוּב לַאֲרַע יַלָּדוּתָךְ: יד וַאֲתִיבַת רָחֵל וְלֵאָה וַאֲמָרָא לֵיהּ הַעוֹד כְּעַן לָנָא חוּלָק וְאַחְסָנָא בְּבֵית אֲבוּנָא: טו הֲלָא נֻכְרָאִין

אתחשבנא

רשב"ם

המלשה והלוצה ל' הפרשה הם: (יג) אשר משחת: להקדישה ועדיין לא הקרבת עליה נדריך: (טו) כספנו שנשתכר בנו בנשואינו שהי' לך להשתכר ביגיע כפיך לפרנסנו

רש"י

(יג) האל בית אל. כמו אל בית אל ה"א יתירה ודרך המקראות לדבר כן כמו [במדבר ב] כי אתם באים אל הארץ כנען: משחת שם. לשון רבוי וגדולה כשנמשח למלכות כך ויצק שמן על ראשה להיות משוחה למזבח: אשר נדרת לי. וצריך אתה לשלמו שאמרת יהיה בית אלהים שתקריב שם קרבנות: (יד) העוד לנו. למה נעכב על ידך מלשוב כלום אנו מיחלות לירש בנכסי אבינו כלום בין הזכרים: (טו) הלא נכריות נחשבנו לו. אפי' בשעה שדרך בני אדם לתת נדוניא לבנותיו בשעת נשואין כה:

בית דוד

אַעֲדוּת פון פסוק צום וואָרט ב־ודים ווי די טייטש איז: (יג) (הָאֵל בֵּית אֵל). זאגט רש"י (כמו אל בית אל) עס איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען אל בית אל (הה"א יתרה) די ה' פון וואָרט הָאֵל איז איבריג (ודרך המקראות לדבר כן) דער שטייגער פון די פסוקים איז אזוי צו ריידן (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (כי אתם באים) אז איר וועט קומען (אל הארץ כנען) צום לאנד כנען. די ה' פון הארץ איז איבריג: (משחת שם). זאגט רש"י (לשון רבוי וגדולה) דאס זאלבינג מיט בוימאייל ווייזט אויף גרויסקייט (כשנמשח למלכות) אז מען מאכט איינעם פאר א מלך זאלבט מען אים אויך מיט בוימאייל (כמו ויצק שמן על ראשה) אזוי האט יעקב גנאסן בוימאייל אויף דעם שפיץ שטיין (להיות משוחה למזבח) דער שטיין זאל זיין גזאלבט צו זיין א מזבח:

(אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי). וואס דו האסט געטאן צו מיר א נדר (וצריך אתה לשלמו) דארפסטו דעם נדר באצאלן (שאמרת יהיה בית אלהים) דו האסט געזאגט דער שטיין וועט זיין א שטיב צו הקב"ה (שתקריב שם קרבנות) דו וועסט דארט מקריב זיין קרבנות זאל טו אזוי טון: (יד) (הַעוֹד לָנוּ). רחל און לאה האבן געזאגט צו יעקב (למה נעכב על ידך מלשוב) פאר וואס זאלן מיר דיך פארהאלטן פון צו גיין צו דיינע עלטערן (כלום אנו מיחלות לירש בנכסי אבינו כלום) האפן מיר דען צו ירשנען עפעס פון אונזער פאטער (בין הזכרים) צווישן זיינע זיהן: (טו) (הֲלֹא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ). מיר זענען ביי אים גערעכנט ווי פרעמדע (אפילו בשעה שדרך בני אדם לתת נדוניא לבנותיו בשעת נשואין) אפילו ווען אלע מענטשן גיבען גרן צוא זייערע

פירוש

הוא מדבר כי יעקב לא נדר למלאך אלא לאל:

רד"ק

(יד) (ותען רחל ולאה) כמו ויבא משה ואהרן (שמות

פירוש לתורת אלהים

האסט דארטען צוא מיר אנגדר גטון עתה אצונד קום שטיי אויף צא ג'י ארויס פון דעם לאנד און בצאל דיין נדר אין בית אל ושוב און קער ווידר צו דעם לאנד פון דיין געבורט אזו האט מיר גאט גזאגט בעט איך אייך איר זאלט מרוצה זיין און איר זאלט גיין מיט מיר: (יד) ותען רחל און לאה האבן גענטפערט ותאמרנה לו און האבן גזאגט צו אים העוד איז דען נאך פאראן צו אונז אחלק און איין ארב אין אונז פאטערס הויז פר וואס זאלטי מיר דען נים וועלין פארגין האפט מיר דען נאך עפיס אחלק צוא נעמין פון אונזר פאטערס גיטס צוויש די זיהן: (טו) הלא מיר זענן דאך גרעכנט צו אים ווי פרעמדע כי דען ער האט אונז פאר קויפט

וַיֹּ֥אכַל גַּם־אָכ֖וֹל אֶת־כַּסְפֵּֽנוּ׃
טו כִּ֣י כָל־הָעֹ֗שֶׁר אֲשֶׁ֨ר הִצִּ֤יל
אֱלֹהִים֙ מֵֽאָבִ֔ינוּ לָ֥נוּ ה֖וּא וּלְבָנֵ֑ינוּ
וְעַתָּ֗ה כֹּל֩ אֲשֶׁ֨ר אָמַ֧ר אֱלֹהִ֛ים אֵלֶ֖יךָ
עֲשֵֽׂה׃ ששי יז וַיָּ֖קָם יַעֲקֹ֑ב וַיִּשָּׂ֛א
אֶת־בָּנָ֥יו וְאֶת־נָשָׁ֖יו עַל־הַגְּמַלִּֽים׃
יח וַיִּנְהַ֣ג אֶת־כָּל־מִקְנֵ֗הוּ וְאֶת־

כל

אִתְחַשַּׁבְנָא לֵיהּ אֲרֵי זַבְּנַנָא וַאֲכַל אַף מֵיכַל יַת כַּסְפַּנָא: טו אֲרֵי כָל עוּתְרָא דִי אַפְרֵישׁ יְיָ מֵאֲבוּנָא דִי לָנָא הוּא וְלִבְנַנָא וּכְעַן כֹּל דִי אֲמַר יְיָ לָךְ עֲבֵיד: יז וְקָם יַעֲקֹב וּנְטַל יַת בְּנוֹהִי וְיַת נְשׁוֹהִי עַל גַּמְלַיָא: יח וּדְבַר יַת

כל

רש"י

עמנו כנכריות כי מכרנו לך [שעבדת אותו בנו י"ד שנה ולא נתננו לך אלא] בשכר הפעולה: את כספנו שעכב דמי שכר פעולתך: (טז) כי כל העושר. כי זה משמש בלשון אלא כלומר משל אבינו אין לנו כלום אלא מה שהציל הקב"ה מאבינו שלנו הוא: הציל. ל' הפרים וכן כל לשון הצלה שבמקרא ל' הפרשה שמפרישו מן הרעה ומן האויב: (יז) את בניו ואת נשיו. הקדים זכרים לנקבות ועשו הקדים נקבות לזכרים ג שנאמר [לקמן ל"ו] ויקח עשו את נשיו ואת בניו וגו': (יח) מקנה קנינו. מה שקנה מצאנו ס עבדים ושפחות וגמלים וחמורים:

לגוזז

שפתי חכמים

חוט של לבן פתות ומסבב כל גופו: ס פי' של אותן שם שנים שעבדת אותו בשכר כי על פי"ד שנים כבר אמרו כי מכרנו: ג מפני שכי' שטוף בזימה והיו נשיו עיקר. רא"ם: ס פי' המקנה של קנינו שקנאו ע"י מכירת לאנו ופי' ויכנב את כל

בית דוד

טֶעכְטֶער וֶוען זַיי הָאבְּן חֲתוּנָה (נָהַג עִמָּנוּ כְּנָכְרִיּוֹת) הָאט אוּנְזֶער פָאטֶער זִיךְ גְפִירְט מִיט אוּנְז וְוִי מִיר וָוֶלְטֶן גְוֶוען פְרֶעמְדֶע נִיט זַיינוּ טֶעכְטֶער (כִּי מְכָרָנוּ לְךָ) וָוארוּם עֶר הָאט אוּנְז פַר קוֹיפְט צוּא דִיר (בִּשְׂכַר הַפְּעוּלָה) פַר דֶעם לוֹין פוּן דַיין אַרְבֵּיט (שֶׁעָבַדְתָּ אוֹתוֹ בָּנוּ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה) וָוארוּם דוּ הָסְט אוּם גֶדִינְט פִירְצֶעהְן יָאר פַר אוּנְזֶרט וֶועגֶן: (אֶת כַּסְפֵּנוּ). (שֶׁעִכֵּב דְמֵי שְׂכַר פְּעוּלָתְךָ) וֶוען דוּ הָסְט בַּיי אוּנְזֶער פָאטֶער גְאַרְבֵּיט נָאךְ זֶעקְס יָאר אוּנ עֶר הָט דִיר גְדַרְפְט בַּצָאלֶן פַר דִיא אַרְבֵּיט, אוּנ עֶר הָט דִיר נִיט בַּצָאלְט: (טז) (כִּי כָל הָעוֹשֶׁר) זָאגְט רש"י (כִּי זֶה מְשַׁמֵּשׁ בְּלָשׁוֹן. אֶלָּא) דָם וָוארְט „כִּי" אִיז דִי טַייטְשׁ „נָאר" (כְּלוֹמַר) אַזוֹי הָבֶּן רָחֵל אוּנ לֵאָה גְזָאגְט (מִשֶּׁל אָבִינוּ אֵין לָנוּ כְּלוּם) פוּן אוּנְזֶער פָאטֶער הָבֶּן מִיר נָאר נִיט (אֶלָּא מַה שֶׁהִצִּיל הקב"ה מֵאָבִינוּ שֶׁלָּנוּ הוּא) נָאר וָוס הקב"ה הָט אָפּ גְשֵׁיידְט פוּן אוּנְזֶער פָאטֶער דָם אִיז אוּנְזֶערֶע: (הִצִּיל). (לְשׁוֹן הִפְרִישׁ) הִצִּיל אִיז דִי טַייטְשׁ הִפְרִישׁ. עֶר הָאט אָפּ גְשֵׁיידְט (וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הַצָּלָה שֶׁבַּמִּקְרָא) וְוִי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק דָם וָוארְט הַצָּלָה (לְשׁוֹן הַפְרָשָׁה) מֵיינְט מֶען „אָפְּשֵׁיידְן" (שֶׁמַּפְרִישׁוֹ מִן הָרָעָה וּמִן הָאוֹיֵב) מֶען שֵׁיידְט אִים אָפּ פוּן שְׁלֶעכְטְס אָדֶר פוּן אַשׂוֹנֵא: (יז) (אֶת בָּנָיו וְאֶת נָשָׁיו). זָאגְט רש"י (הִקְדִּים זְכָרִים לִנְקֵבוֹת) יַעֲקֹב הָאט גְנוּמֶען דִי זְכָרִים פְרִיעֶר פַר דִי נְקֵבוֹת (וְעֵשָׂו הִקְדִּים נְקֵבוֹת לִזְכָרִים) אוּנ עֵשָׂו הָט גְנוּמֶען דִי נְקֵבוֹת פְרִיעֶר פַר דִיא זְכָרִים (שֶׁנֶּאֱמַר) וְוִי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָסוּק (וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת נָשָׁיו וְאֶת בָּנָיו וגו') עֵשָׂו הָאט גְנוּמֶען זַיינֶע וַוייבֶּר אוּנ זַיינֶע זִיהְן: (יח) (מִקְנַת קִנְיָנוֹ). מֵיינְט מֶען (מַה שֶׁקָּנָה מִצֹּאנוֹ) וָואס עֶר הָאט גְקוֹיפְט פוּן זַיינֶע שָׁעפְּסֶן, עֶר הָט פַר קוֹיפְט שֶׁעפְּסִין אוּנ הָט פַר זַייא גְקוֹיפְט עֲבָדִים (קְנֶעכְט)

פירוש

י') ורחל היתה ראשונ' למענה כי היתה אוהבת את יעקב מאד כמו שהוא הי' אוהב אות': (טו) (גם אכל את כספינו) כספינו הראוי לתת לנו להנשא לבעל. ומה

רד"ק

שאמרו ויאכל גם אכול אכיל' אחר אכיל'. כי אכל מה שראוי לתת לנו ואכל משכורתך ויגיעך שהי' לנו ולבנינו: (יז) (ויקם וישא) נשאם והרכיבם על הגמלים:

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש"י) וַיֹּאכַל אוּנ הָאט נָאךְ אוֹיךְ גְגֶעסֶען אוּנְזֶער גֶעלְט (עיין רש"י): (טז) מִמֵּילָא פוּן אוּנְזֶר פָאטֶער הָאבֶּן מִיר גָאר נִיט כִּי כָל גָאר דָם עֲשִׁירוּת וָוס גָאט הָאט אָפּ גְשֵׁייד פוּן אוּנְזֶער פָאטֶר לָנוּ דָאס גִיהֶער צוּ אוּנְז אוּנ צוּ אוּנְזֶרֶע קִינְדֶר וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד כֹּל אֲשֶׁר אַלְץ וָוס גָאט הָט צוּ דִיר גְזָאגְט דָם טוּה: (יז) וַיָּקָם יַעֲקֹב אִיז יַעֲקֹב אוֹיף גְשְׁטַאנֶען וַיִּשָּׂא אוּנ עֶר הָאט אַוֶועק גִיזֶעצְט זַיינֶע זִיהְן אוּנ זַיינֶע וַוייבֶּער אוֹיף דִי קֶעמְלֶעךְ: (יח) וַיִּנְהַג אוּנ עֶר הָט גְפִירְט אַלֶע

כָּל־רְכֻשׁוֹ אֲשֶׁר רָכָשׁ מִקְנֵה
קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם לָבוֹא
אֶל־יִצְחָק אָבִיו אַרְצָה כְּנָעַן׃
יט וְלָבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת־צֹאנוֹ וַתִּגְנֹב
רָחֵל אֶת־הַתְּרָפִים אֲשֶׁר לְאָבִיהָ׃
כ וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לָבָן הָאֲרַמִּי
עַל־בְּלִי הִגִּיד לוֹ כִּי בֹרֵחַ הוּא׃
כא וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם
וַיַּעֲבֹר אֶת־הַנָּהָר וַיָּשֶׂם אֶת־פָּנָיו

הר

כָּל גֵיתוֹהִי וְיָת כָּל
קִנְיָנֵיהּ דִּי קְנָא גֵיתוֹהִי
וְקִנְיָנֵיהּ דִּי קְנָא בְּפַדַּן
אֲרָם לְמֵיתֵי לְוָת יִצְחָק
אֲבוּהִי לְאַרְעָא דִכְנָעַן׃
יט וְלָבָן אֲזַל לְמִיגַז יָת
עָנֵיהּ וּנְסִיבַת רָחֵל יָת
צַלְמָנַיָּא דִּי לַאֲבוּהָא׃
כ וְכַסִּי יַעֲקֹב מִן לָבָן
אֲרַמָּאָה עַל דְּלָא חַוִּי
לֵיהּ אֲרֵי אָזֵל הוּא׃
כא וַאֲזַל הוּא וְכָל דִּי
לֵיהּ וְקָם וַעֲבַר יָת פְּרָת
וְשַׁוִּי יָת אַפּוֹהִי לְטוּרָא

דגלעד

רשב"ם

לפרנסו: (יח) ותגנוב רחל את התרפים. שלא יגידו ויודיעו ללבן כי רוצה יעקב לברוח כענין שנא' אין אפוד ותרפים. כי התרפי' דברו און. רגילין היו לקסום בהם

שפתי חכמים

מקנהו כמקנ' שנולד לו בשכרו: ע אמר זה משום קרא שאחריו שכתוב ביום השלישי וגו' למה לא ידע עד יום השלישי :

רש"י

(יט) לגזוז את צאנו. שנתן ביד בניו דרך שלשת ימים ע בינו ובין יעקב: ותגנב רחל את התרפים להפריש את אביה מע"ז נתכוונה [נ"ר] :

ביום

בית דוד

ושפחות (אונ דינסט) וגמלים (אונ קעמלין) וחמורים (אונ אייזלין) : (יט) (לגזוז את צאנו). צו שע"ין דיא וואל פון זיינע שעפס; (שנתן ביד בניו) וואס ער האט געגעבן צו זיינע קינדער (דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב) פון לבן ביז יעקב איז געוועזן אפשיק וועג צו גיין דר"יא טאג : (ותגנוב רחל את התרפים). רחל הט גנגבית דיא תרפים, זאגט רש"י (להפריש את אביה מעבודת כוכבים נתכוונה) רחל הט געוואלט אז ש"רען איר פאטער לבן פון צו דינען עבודה זרה, (רחל הט גטראכט אז איר פאטער וועט זעהן אז מען קען זיין גאט אוועק גנבנ'ן איז ער דאך קיין גאט, וועט ער ווייטער

פירוש

(יח) (וינהג את כל מקנהו מקנה קנינו) מה שזכר תחלה הוא מקנה מרעיתו ווהו מקנ' שקנה ומקנה כמוך כי הוא נקוד בצרי: (יט) (ולבן הלך לגזז את צאנו) והי' המקום רחוק שלשת ימים כמו שאמר וישם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב לפיכך לא ידע לבן עד יום השלישי. ולבן לא הי' בביתו וגם בניו לא היו שם כי היו רועים צאן אביהם. לפיכך לקחה רחל את התרפים. כי לא הי' אדם בבית שישגיחנה. והתרפים הם כלי נחשת שרואין בו שעות היום ויראו בו את העתידות ופעמים רבות יכזב. וכן אמר כי התרפים דברו און (זכרי' י') ונקראו בלשון רבים לפי שהוא עשוי לאותות

רד"ק

לאותות והחכם ראב"ע כ' כי התרפי' עשוים על צורת בן אדם והיא עשוי' לקבל כח עליונים וגנבה אותם רחל כדי שלא יראה בהם אביה אנה הלכו. ויעקב לא ידע בזה הדבר כמו שאמר ולא ידע יעקב. כי אם הי' יודע לא הי' מניח אותה לקחת מבית אביה דבר שלא מדעתו כל שכן התרפים: (כ) (ויגנב יעקב את לב לבן) גנב דעתו כי הוא הי' חושב שיהי' בעיר והוא הלך לו. (על בלי הגיד לו). על שלא הגיד לו דרכו. (כי בורח הוא) לא שיאמר לו אני בורח. כי זה לא יתכן. אלא עתה כי בורח לפלת ויגנב. גנב דעתו כי בורח הוא והעלים ממנו. ולא הגיד לו כי הי' רוצה ללכת :

פירוש לתורת אלהים

זיינע שפה ואת אונ נאר זיין גוטס אשר וואס ער האט גיהאט מקנה אונ וואס ער האט גיקויפט האט ער מיט זיך גפירט לבוא צו קומען צו זיין פאטער יצחק צום לאנד כנען : (יט) ולבן הלך אונ לבן איז גגאנגען לגזוז שערן זיינע שאף ותגנוב אונ רחל האט גגנבת די בילדר וואס האט געהערט צום פאטער : (כ) ויגנוב יעקב האט גגנבת דעם הארץ פון לבן ארמי על בלי ער האט איהם ניט גזאגט אז ער אנטלויפט : (כא) ויברח אונ ער איז אנטלאפן גווארן מיט אלץ וואס געהערט צו איהם ויקם אונ ער איז אויף גשטאנען ויעבור אונ איז איבער גפארן דעם טייך וישם אונ ער האט

הַר הַגִּלְעָד׃ כב וַיֻּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב׃ כג וַיִּקַּח
אֶת־אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ
שִׁבְעַת יָמִים וַיַּדְבֵּק אֹתוֹ בְּהַר
הַגִּלְעָד׃ כד וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן
הָאֲרַמִּי בַּחֲלֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ
הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תְּדַבֵּר עִם־יַעֲקֹב
מטוב

אונקלוס

דְגִלְעָד׃ כב וְאִתְחֲוָא
לְלָבָן בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה
אֲרֵי אֲזַל יַעֲקֹב׃
כג וּדְבַר יַת אֲחוֹהִי
עִמֵּיהּ וּרְדַף בַּתְרוֹהִי
מַהֲלַךְ שַׁבְעָא יוֹמִין
וְאַדְבֵּיק יָתֵיהּ בְּטוּרָא
דְגִלְעָד׃ כד וַאֲתָא
מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ לְוָת
לָבָן אֲרַמָּאָה בְּחֶלְמָא
דְלֵילְיָא וַאֲמַר לֵיהּ
אִסְתַּמַּר לָךְ דִּלְמָא
תְמַלֵּיל עִם יַעֲקֹב מִטַּב

רשב"ם בהם׃ (כג) דרך שבעת ימים כי יעקב הי' הולך לאט בשביל צאנו ולבן שהי' רחוק ממנו הלך לגזוז את

בעל הטורים

בשוה עם הצאן׃ (כב) כי ברח. ב' במס' כי ברח יעקב. כי ברח העם. איתא במדרש שעמלק הגיד ללבן על בריחת יעקב

רש"י

(כב) ביום השלישי. שהרי דרך שלשת ימים היה ביניהם׃ (כג) את אחיו. קרוביו׃ דרך שבעת ימים. כל אותן שלשה ימים שהלך המגיד להגיד ללבן הלך יעקב לדרכו נמצא יעקב רחוק מלבן ששה ימים ובשביעי השיגו לבן למדנו שכל מה שהלך יעקב בשבעה ימים צ הלך לבן ביום אחד [שנאמר וירדוף אחריו ז' ימים]׃ (כד) מטוב ועד רע. כל טובתן ק של

שפתי חכמים

פ דאל"כ אשר לאביה מיותר אלא לפרשו וכו'׃ צ כלו' אלו היה אצל מקום לאן לבן (היה ז' ימים)׃ ק ונ"ל דה"ק שאל תדבר עמו מה שהוא טוב בעיניך כלו' שיטוב עמך לחרן וזאת רעה אצלו כי כ"ז שיהי' מחובר אצל רשע אין השכינה שורה עליו

בית דוד

אַזעלכֶע גֶעטֶער נִיט דִינֶען׃ (כב) (בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי). אוֹיף דֶעם דְרִיטֶן טָאג הָאט לָבָן גְוִויסְט אַז יַעֲקב אִיז אַנְטְלָאפֶן (שֶׁהֲרֵי דֶרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים הָיָה בֵּינֵיהֶם) וַוייל צְווִישֶׁן זַיי (צְווִישֶׁן יַעֲקב אוּנ לָבָן) אִיז גֶוועֶן אַווייטֶער וֶועג צוּ גֵיין דְרַייא טָאג, דְרִיבֶּער הָט לָבָן גְוִויסְט פוּן יַעֲקבְס אַנְטְלוֹיפֶן אוֹיף דֶעם דְרִיטֶען טָאג׃ (כג) (אֶת אֶחָיו). לָבָן הָאט גְנוּמֶן זַיינֶע בְּרִידֶער, מֶען מֵיינְט (קְרוֹבָיו) זַיינֶע פְרַיינְד׃ (דֶרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים). פַאר וָואס זִיבֶּן טָאג, זָאגְט רש"י (כָּל אוֹתָן שְׁלֹשֶׁת יָמִים שֶׁהָלַךְ הַמַּגִּיד לְהַגִּיד לְלָבָן) וָוארוּם דִי דְרַיי טָאג וָוס דֶער זָאגֶער אִיז גֶנַאנְגֶן צוּ לָבָן אִים זָאגֶן אַז יַעֲקב אִיז אַנְטְלָאפֶן (הָלַךְ יַעֲקב בְּדַרְכּוֹ) אִיז דֶער וַוייל יַעֲקב גֶנַאנְגֶען זַיין וֶועג נָאךְ דְרַייא טָאג וַוייטֶער (נִמְצָא יַעֲקב רָחוֹק מִלָּבָן שִׁשָּׁה יָמִים) אִיז יַעֲקב גְוֶועזֶן וַוייט פוּן לָבָן זֶעקְס טֶעג וֶועג (וּבַשְּׁבִיעִי הִשִּׂיגוֹ לָבָן) אוּנ דֶעם זִיבֶּעטֶן טָאג אִיז לָבָן גְקוּמֶען צוּ יַעֲקב (לָמַדְנוּ) לֶערְנֶען מִיר (שֶׁכָּל מַה שֶׁהָלַךְ יַעֲקב בְּשִׁבְעָה יָמִים) דֶעם גַאנְצֶען וֶועג וָוס יַעֲקב אִיז גֶנַאנְגֶען אִין זִיבֶּן טֶעג (הָלַךְ לָבָן בְּיוֹם אֶחָד) אִיז לָבָן גֶנַאנְגֶען אִין אֵיין טָאג (שֶׁנֶּאֱמַר) וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים) לָבָן הָט נָאכְגְעיָאגְט נָאךְ יַעֲקב אַוֶועג פוּן זִיבֶּן טֶעג (אַוֶועג וָוס יַעֲקב אִיז גֶנַאנְגֶען זִיבֶּן טָאג הָאט אִים לָבָן נָאכְגְעיָאגְט אִין אֵיין טָאג (וְלֹא נֶאֱמַר וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו שִׁבְעַת יָמִים) אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט לָבָן הָט נָאכְגְעיָאגְט נָאךְ יַעֲקב זִיבֶּן טָאג, וַוייל עֶר הָט אִים נָאר נָאכְגְעיָאגְט אֵיין טָאג׃ (כד) (מִטּוֹב וְעַד רָע). הקב"ה הָט גְזָאגְט צוּ לָבָן עֶר זָאל נִיט רֵיידֶען צוּ

פירוש רד"ק

(כא) ויעבר את הנהר. הוא פרת׃ (כג) אחיו. קרוביו ואוהביו׃ (כד) (ויבא אלהים) כמו שבא אל אבימלך לכבוד יצחק כן בא ללבן לכבוד יעקב. (פן תדבר)· שתריב עמו לעשות לו רע. אפילו מן הדבור השמר.

פירוש לתורת אלהים

גְמוּן זַיין פָּנִים גֵיין צוּם בַּארְג גִלְעָד׃ (כב) וַיֻּגַּד אוּנ עֶס אִיז אָן גְזָאגְט גְוָוארֶען צוּ לָבָן אִין דֶעם דְרִיטֶען טָאג אַז יַעֲקב אִיז אַנְטְלָאפֶען׃ (כג) וַיִּקַּח הָט לָבָן גְנוּמֶען זַיינֶע פְרַיינְד מִיט זִיךְ וַיִּרְדֹּף אוּנ עֶר הָאט אִיהְם נָאךְ גְיָאגְט זִיבֶּן טָאג רַייזֶע וַיַּדְבֵּק אוּנ עֶר הָט אִים גִיגְרַייכְט בַּיי דֶעם בַּארְג פוּן גִלְעָד (עיין רש"י)׃ (כד) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אוּנ אַמַלְאָךְ פוּן גָאט אִיז גְקוּמֶען צוּ לָבָן אִין חָלוֹם פוּן דֶר נַאכְט וַיֹּאמֶר אוּנ הָט צוּ אִיהְם גְזָאגְט תִּשָּׁמֶר לְךָ הִיט דִיךְ פֶּן

עַד בִּישׁ: כה וְאַדְבֵּיק
לָבָן יָת יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב
פְּרַס יָת מַשְׁכְּנֵיהּ
בְּטוּרָא וְלָבָן אַשְׁרֵי יָת
אֲחוֹהִי בְּטוּרָא דְגִלְעָד:
כו וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב
מָה עֲבַדְתְּ וְכַסִּיתָא
מִנִּי וְדַבַּרְתְּ יָת בְּנָתַי
כִּשְׁבִיַּת חַרְבָּא:
כז לְמָא אִטְּמַרְתָּא
לְמֵיזַל וְכַסִּיתָא מִנִּי
וְלָא חַוִּיתָא לִי וְשַׁלַּחְתָּךְ
פּוֹן בְּחֶדְוָא וּבְתֻשְׁבְּחָן
בְּתֻפִּין וּבְכִנָּרִין:
כח וְלָא שְׁבַקְתַּנִי

מִטּוֹב עַד־רָע: כה וַיַּשֵּׂג לָבָן אֶת־
יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב תָּקַע אֶת־אָהֳלוֹ
בָּהָר וְלָבָן תָּקַע אֶת־אֶחָיו בְּהַר
הַגִּלְעָד: כו וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב מֶה
עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לְבָבִי וַתְּנַהֵג
אֶת־בְּנֹתַי כִּשְׁבֻיוֹת חָרֶב: כז לָמָּה
נַחְבֵּאתָ לִבְרֹחַ וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא־
הִגַּדְתָּ לִּי וָאֲשַׁלֵּחֲךָ בְּשִׂמְחָה
וּבְשִׁרִים בְּתֹף וּבְכִנּוֹר: כח וְלֹא

נטשתני

רש"י

שלרשעים רעה היא אצל הצדיקים [יבמות סג]: (כו) כשביות חרב. כל חיל הבא למלחמה קרוי חרב: (כז) ותגנב אתי. גנבת את דעתי:

שפתי חכמים

עליו וק"ל: ר דהא לא נופל לי שביה בני חרב אלא כל"ל למלחמה קרוי ר חרב:

בית דוד

יַעֲקֹב גִיט נוּט נִיט שְׁלֶעכְט, הָאָרְט רַשִׁ"י פַּר־יָּים זָאל לָבָן נִיט רֶעדְן צוּא יַעֲקֹב גוּטְס, זָאגְט רַשִׁ"י (כָּל טוֹבָתָן שֶׁל רְשָׁעִים) אַלְע טוֹבוֹת ווָס רְשָׁעִים טוּן צוּ צַדִּיקִים (רָעָה הִיא אֵצֶל צַדִּיקִים) אִיז דָאס שְׁלֶעכְט בַּיי דִי צַדִּיקִים.): (כו) (כִּשְׁבוּיוֹת חָרֶב). הָאָרְט רַשִׁ"י אִיז דָען יַעֲקֹב מִיט שְׁוֶוערְד גֵנַאנְגֶען זָאגְט רַשִׁ"י (כָּל חַיִל הַבָּא לַמִּלְחָמָה קָרוּי חָרֶב) אַחִיל (וֶועלְגֶער) ווָס גַייט צוּ אַמִלְחָמָה וֶוערְן זַייא גֶערוּפְן שְׁוֶוערְדְן גֵיין, ווַייל צוּ אַמִלְחָמָה גַייט מֶען מִיט שְׁוֶוערְדְן, אוּנ ווַייל לָבָן הָט גֶעמֵיינְט יַעֲקֹב ווֶעט מִיט אִים מַאכְן אַמִלְחָמָה אוּנ עֶר הָט גֶעמֵיינְט אַז רָחֵל מִיט לֵאָה הָאבְן נִיט גֶעוָואלְט גֵיין מִיט יַעֲקֹב נָאר יַעֲקֹב הָט זֵיי גֶענֵייט זֵיי זָאלְן מִיט אִים גֵיין, דְרִיבֶּר הָאט עֶר גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב דוּא הָאסְט גֶעפִירְט מֵיינֶע טֶעכְטֶער ווִי מֶען פִירְט גֶעפַאנְגֶענֶע מִיט דֶער שְׁוֶוערְד: (כז) (וַתִּגְנוֹב אוֹתִי). לָבָן הָט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב

פירוש

ופירוש מן הדבר שלא תדבר. ובן מן המוהון (ג' נ') מן הסיב את בני שמה (כ"ד ו'). (מטוב ועד רע) מה פירמ' לך שהוא טוב אם תקח קצת מרכושו והניח לו הרוב או שתקח ממנו הרוב שהוא רע אפי' בעיניך אלא שתרצה להנקם ממנו לפי שהלך בלא רשותך: (כה) (ויעקב תקע את אהלו בהר) באותו הר שהדביקו לבן להודיע כי לא ברח מפניו. (ולבן תקע את אחיו)

רד"ק

תקע את אהלו עם אחיו גם כן בהר הגלעד. והנה היו שניהם בהר אלה נוכח אלה או פירושו כתרגומו אשרי ית אחוהי: (כו) (כשביות) כנשים השבויות ביד בעלי חרב שיוצאות ממקומן שלא מדעת כן נהגת בנותי שלא מדעתי ודעת אחיהן וקרוביהן: (כז) (למה נחבאת לברוח) נחבאת ממני. (ותגנב אותי) את דעתי: (ואשלחך) שאם הגדת לי הייתי משלחך בשמחה:

פירוש לתורת אלהים

תְּדַבֵּר מָאמֶר וֶועסְטוּ רֵיידְן מִיט יַעֲקֹב פוּן גוּטְס בִּיז שְׁלֶעכְטְס דוּ זָאלְסְט מִיט אִיהם נִיט רֵיידְן קֵיין גוּטְס אוּנ קֵיין שְׁלֶעכְטְס (עַיִין רַשִׁ"י): (כה) וַיַּשֵּׂג אוּנ לָבָן הָט גֶעגְרֵייכְט יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב תָּקַע אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶעשְׁטֶעקְט זַיין גֶעצֶעלְט אוֹיף דֶעם בַּארְג וְלָבָן תָּקַע אוּנ לָבָן הָאט גֶעשְׁטֶעקְט זַיין גֶעצֶעלְט מִיט זַיינֶע פְרֵיינְד אוֹיף דֶעם בַּארְג פוּן גִלְעָד: (כו) וַיֹּאמֶר אוּנ לָבָן הָט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב מָה עָשִׂיתָ ווָאס הָאסְטוּ גֶעטוּן וַתִּגְנוֹב ווָס דוּ הָאסְט גֶעגַנְבֶעט מַיין הַארְץ וַתְּנַהֵג אוּנ דוּא הָאסְט גֶעפִירְט מֵיינֶע טֶעכְטֶער גְלַייךְ ווִי דִי ווָאס וֶוערְן גֶעפַאנְגֶען צוּ דֶער שְׁוֶוערְד פוּן מִלְחָמָה: (כז) לָמָּה ווָארוּם הָאסְטוּ זִיךְ בַּהַאלְטֶען צוּא אַנְטְלוֹיפְן וַתִּגְנוֹב אוּנ דוּא הָאסְט גֶעגַנְבֶעט מַיין דֵעָה וְלֹא הִגַּדְתָּ אוּנ דוּא הָאסְט מִיר נִיט גֶעזָאגְט וָאֲשַׁלֵּחֲךָ ווָאלְט אִיךְ דִיךְ גֶעוֶועןְ

*) הערה [illegible] ער ואל צו איהם צוריק גיין אונ ער ואל איהם ניט נייטן מיט שלעכטי רייד ער ואל צו איהם צוריק גיין:

נְטַשְׁתַּנִי לְנַשֵּׁק לְבָנַי וְלִבְנֹתָי
עַתָּה הִסְכַּלְתָּ עֲשׂוֹ׃ כט יֶשׁ־לְאֵל
יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וֵאלֹהֵי
אֲבִיכֶם אֶמֶשׁ ׀ אָמַר אֵלַי לֵאמֹר
הִשָּׁמֶר לְךָ מִדַּבֵּר עִם־יַעֲקֹב
מִטּוֹב עַד־רָע׃ ל וְעַתָּה הָלֹךְ הָלַכְתָּ
כִּי־נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ
לָמָּה גָנַבְתָּ אֶת־אֱלֹהָי׃ לא וַיַּעַן

לְנַשָּׁקָא לִבְנַי וְלִבְנָתַי
כְּעַן אַסְכַּלְתָּא לְמֶעֱבַד׃
כט אִית חֵילָא בִּידִי
לְמֶעֱבַד עִמְּכוֹן בִּישׁ
וֵאלָהָא דַאֲבוּכוֹן
בְּרַמְשָׁא אֲמַר לִי
לְמֵימַר אִסְתַּמַּר לָךְ
מִלְּמַלָּלָא עִם יַעֲקֹב
מִטַּב עַד בִּישׁ׃ ל וּכְעַן
מֵיזַל אֲזַלְתָּא אֲרֵי
חֲמָדָא חֲמֵידְתָּא לְבֵית
אֲבוּךְ לְמָא נְסֵיבְתָּא
יָת דַּחַלְתִּי׃ לא וַאֲתֵיב

תו"א השמר לך יבמות קג נזיר נג: למה נחבאת. מנחות סג: יעקב

בעל הטורים

ונס לפרעה על בריחת ישראל: כי ברח. בגי' עמלק: (כח) עשו ד' במס' הסכלת עשו למען עשה כיום הזה. עשה סעים שנאתי עשה לדקה הכא איירי ברמאותו של לבן וכן ביוסף חשדוהו

רשב"ם

צאנו כדכתיב וישם דרך שלשת ימי' בינו ובין יעקב והוא מיהר לרדוף והשיגו לסוף שבעת ימים: (כט) ואלהי אביכם וגו'. ואני חולק לו כבוד: (לא) כי יראתי וגו'.

רש"י

(כט) יש לאל ידי · יש כח וחיל בידי לעשות עמכם רע וכל אל שהוא לשון קודש על שם עוזו ורוב אונים הוא: (ל) נכספתה · חמדת והרבה יש במקרא [תהלים פד] נכספה וגם כלתה נפשי [איוב יד] למעשה ידיך תכסוף: (לא) כי יראתי וגו' · השיבו על ראשון ראשון שאמר לו ותנהג

בית דוד

יַעֲקֹב דוּ הָאסְט מִיךְ גְנַנְבְתְּ (גָּנַבְתָּ אֶת דַּעְתִּי) דוּ הָאסְט גְנַנְבְתְּ מַיין וִויסְן: (כט) (יֶשׁ לְאֵל יָדִי). לָבָן הָט גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב (יֶשׁ כֹּחַ וְחַיִל בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע) אִיךְ הָב קְרַאפְט אוּנ שְׁטַארְקַייט צוּ טוּן מִיט אַייךְ שְׁלֶעכְטְס. (וְכָל אֵל שֶׁהוּא לָשׁוֹן קוֹדֶשׁ) אוּנ יֶעדֶר וָוארְט אֵל וָוס אִיז הַיילִיג, אֵל, נָאט, וָוערְט נָאט גְרוּפְן אֵל (עַל שֵׁם עוּזוֹ וְרוֹב אוֹנִים הוּא) ווייל נָאט אִיז שְׁטַארְק מִיט פִיל קְרֶעפְטְן.): (ל). (נִכְסַפְתָּה). אִיז טַייטְשׁ (חָמַדְתָּ) דוּ הָאסְט גְגְלִיסְט (וְהַרְבֵּה יֵשׁ בְּמִקְרָא) פִיל מָאל אִיז דָא אִין דִיא פְּסוּקִים דָס וָוארְט נִכְסַף גְלִיסְטְן, עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי) מַיין נְשָׁמָה גְלוּסְט (לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִכְסוֹף) דוּ זָאלְסְט גְלוּסְטִין צוּ דִי זַאכְן וָוס דַיינֶע הֶענְד הָאבְּן גְמַכְט: (לא) (כִּי

פירוש רד"ק

(כח) (לנשק לבני) בני בנים ובני בנות הרי הן כבנים: (עתה הסכלת עשו) עשו בוי"ו כמו בה"א והוא מקור. ומה שאמר עתה. ר"ל אע"פ שאת' חכם עתה היית סכל בזה הדבר: (כט) (יש לאל ידי) כתרגומו חילא: (אמש) הליל' שעברה. (ואלהי אביכם) אלהי אברהם שהוא הודיעו בעולם: (ל) (נכסף נכספת) כתרגומו. ונכסף מקור מבנין נפעל בשקל נשאל נשאל דוד (שמואל ב'): (למה גנבת את אלהי) קרא התרפים אלהים לפי שהיו בוטחים בהם כמו בדבר אלהים: (לא) (ויען. כי יראתי) למה שאמרת לי: (מה עשית

פירוש לתירת אלהים

אַוֶועק גְשִׁיקְט מִיט פְרַייד וּבְשִׁירִים אוּנ מִיט גְיַזַאנְג בְּתוֹף מִיט אַפּוֹיק וּבְכִנּוֹר אוּנ מִיט אַפִּידֶעל. (כח) וְלֹא נְטַשְׁתַּנִי אוּנ דוּא הָאסְט מִיךְ אֲפִילוּ נִיט גְלָאזְט לְנַשֵּׁק אָן קוּשְׁעֶן מַיינֶע זִיהְן אוּנ מַיינֶע טֶעכְטֶר עַתָּה הִסְכַּלְתָּ הָאסְטוּ דִיךְ בְּנַארִישְׁט: (כט) יֶשׁ עֶס אִיז פַר הַאנְדֶען כֹּחַ אִין מַיין הַאנְד לַעֲשׂוֹת צוּא טוּן מִיט אַייךְ שְׁלֶעכְטְץ נָאר וֵאלֹהֵי דֶר גָאט פוּן אַייעֶר פָּאטֶר הָט מִיר נֶעכְטִין גְזָאגְט אַזוֹ צוּ זָאגִין הִשָּׁמֶר לְךָ הִיט דִיךְ צוּ רֵיידֶען מִיט יַעֲקֹב פוּן גוּטְץ בִּיז שְׁלֶעכְטְץ: (ל) וְעַתָּה אוּנ אִיצְט הָלוֹךְ הָלַכְתָּ וֶוען דוּא בִּיסְט שׁוֹין יוֹא גְגַאנְגֶען כִּי נִכְסוֹף דֶען דוּ הָאסְט גְגְלוּסְט צוּ דַיין פָּאטֶר לָמָּה וָוארוּם הָאסְטוּ נָאךְ גְגַנְבֶת מַיין גָאט: (לא) וַיַּעַן הָט יעקב

---

*) הערה מען קען זאגין אזו האט לבן גזאגט צו יעקב איך האב כח אפילו מיט דעם רשות [ערלובנים] פון גאט איך זאל מיט אייך טאהן שלעכטס. ווארין דער גאט פון אייער פאטער האט נעכטין גזאגט צו מיר איך זאל מיך היטען איך זאל ניט רעדין מיט אייך ניט גוט ניט שלעכטס. בין איך נאר גבאטין גווארין ניט צו רעדין שלעכטס. אבער אוף ניט צו טאהן שלעכטס בין איך ניט גבאטין גווארין:

ויען יעקב ויאמר ללבן כי יראתי כי אמרתי פן תגזל את בנותיך מעמי: לב עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה נגד אחינו הכר לך מה עמדי וקח לך ולא ידע יעקב כי רחל גנבתם: לג ויבא לבן באהל יעקב ובאהל לאה

ובאהל

ואתיב יעקב ואמר ללבן ארי דחילית ארי אמרית דלמא תינוס ית בנתך מני: לב אתר די תשכח ית דחלתך לא יתקיים קדם אחנא אשתמודע לך מה דעמי וסב לך ולא ידע יעקב ארי רחל נסיבתינון: לג ועאל לבן במשכנא דיעקב ובמשכנא דלאה

רשב"ם

(לב) עם אשר תמצא. השיבו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון: לא יחיה כלומר אני אעשה נקמה מגונב: (לג) ויבא לבן באהל יעקב ואח"כ באהל לאה ואח"כ

בעל הטורים

לאחיו כרמזות נקנתים ולא תמצאם עלי רשע וכן עשה בשים בלתי ליתן בשטים רמזות בנכם וכיון כי עשה נקמה וז יוסף שעשה נקמה עם אחיו בשם תשכונו לרשע ומול תמנה

שפתי חכמים

כשמיות חיל: ס ר"ל למה נאמר אבל יעקב וגו כי תדיר

רש"י

את בנותי ונומר: (לב) לא יחיה. ומאותה קללה מתה רחל בדרך [ב"ר]: מה עמדי. משלך: (לג) באהל יעקב. הוא אהל רחל שהיה יעקב תדיר מצוי אצלה וכה"א בני רחל אשת יעקב ובכולן לא נאמר אשת יעקב: ויבא באהל רחל. כשיצא מאהל

בית דוד

יראתי וגו'). זאגט רש"י (השיבו על ראשון ראשון) וויס לבן האט פריער געפרעגט צו יעקב האט איהם יעקב פריער געענטפערט (ויאמר לו ותגנב את בנותי וגו') לבן האט געזאגט צו יעקב דו האסט גענומען מיינע טעכטער ווי געפאנגענע, האט איהם יעקב געענטפערט (ויאמר עם דער אין פסוק): (לב) (לא יחיה). זאגט רש"י (ומאותה קללה מתה רחל בדרך) פון דער קללה איז רחל געשטארבען אין וועג: (מה עמדי). (משלך) וואס איז דא ביי מיר פון דיין פר מעגן: (לג) (באהל יעקב). דאס איז געווען אין געצעלט פון יעקב וואו די תרפים. באשט רש"י האט דאך לבן נישט געזוכט

און יעקב האט נישט געוואוסט די תרפים ווייל יעקב וועט נישט דינען עבודה זרה. דריבער זאגט רש"י (הוא אהל רחל) מען מיינט אין געצעלט פון רחל אין לבן געווען (שהיה יעקב תדיר אצלה) אונ ווייל יעקב איז שטענדיג געווען אין געצעלט פון רחל. דריבער רופט מען דאס געצעלט פון רחל אויף דעם נאמען פון יעקב (וכן הוא אומר) אונ אזוי זאגט דער פסוק (בני רחל אשת יעקב) די קינדער פון רחל דאס ווייב פון יעקב (ובכולן לא נאמר אשת יעקב) אונ ביי אלע אנדערע (בני לאה בלהה וזלפה) שטייט נישט ווייב נאר קינדער די ווייבער פון יעקב: ויבא

פ רוש

ותגנב את לבבי) לא הודעתיך לפי שיראתי ואמרתי בלבי אם אודיעך פן תגזל את בנותיך מעמי: (לב) (עם אשר תמצא) מה שאמרת לי למה גנבת את אלהי. עם

רד"ק

אשר תמצא את אלהיך לא יחיה. מעתה אני אומר לך שתחפש כי שתמצאם אצלו (נגד אחינו) בפני אחי ואחיך חפש כל אשר לי ומה שתכיר שהוא שלך קח לך אם

פירוש לתורת אלהים

יעקב געענטפערט אונ האט געזאגט צו לבן דאס דו האסט מיר צום ערשטען געפרעגט פר וואס איך בין אנטלאפען אין דיין וויסען געגאנגען איך דיר כי יראתי וואריום איך האב מיך געפארכטען כי אמרתי ווייל איך האב געטראכט פן שמא ווילסט אוועק נעמען דיינע טעכטער פון מיר: (לב) אונ דאס וואס דו פרעגסט מיך וואריום האב איך גגנבת דיין געט זאג איך דיר

ביי וועמען דו וועסט געפינען דיין געט דער זאל נישט לעבען (עיין רש"י) נגד קעגען אונזערע פריינד הכר לך דו קענסט דיר זוכען וואס איז פאראן ביי מיר פון דיינע אונ נעם דיר ולא אונ יעקב האט נישט געוואוסט אז רחל האט די גנבה: (לג) ויבא אונ לבן איז געקומען אין דעם געצעלט פון יעקב (עיין רש"י) ובאהל לאה אונ אין געצעלט פון לאה ובאהל אונ אין דעם

וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאֲמָהֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל׃ לד וְרָחֵל לָקְחָה אֶת־הַתְּרָפִים וַתְּשִׂמֵם בְּכַר הַגָּמָל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיְמַשֵּׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא׃ לה וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ אַל־יִחַר בְּעֵינֵי אֲדֹנִי כִּי לוֹא אוּכַל לָקוּם מִפָּנֶיךָ כִּי־דֶרֶךְ נָשִׁים לִי וַיְחַפֵּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת־

התרפים

אונקלוס

וּבְמַשְׁכְּנָא דְתַרְתֵּין לְחֵינָתָא וְלָא אַשְׁכַּח וּנְפַק מִמַּשְׁכְּנָא דְלֵאָה וְעַל בְּמַשְׁכְּנָא דְרָחֵל: לד וְרָחֵל נְסִיבַת יַת צַלְמָנַיָּא וְשַׁוִּיתִינוּן בַּעֲבִיטָא דְגַמְלָא וִיתֵיבַת עֲלֵיהוֹן וּמַשֵּׁשׁ לָבָן יַת כָּל מַשְׁכְּנָא וְלָא אַשְׁכַּח: לה וַאֲמַרַת לַאֲבוּהָא לָא יִתְקוֹף בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי אֲרֵי לָא אֵיכוּל לְמֵיקָם מִן קֳדָמָךְ אֲרֵי אוֹרַח נְשִׁין לִי וּבְלַשׁ וְלָא

רשב"ם

באהל שתי השפחות ולמה לא מצאם באהל רחל שהר׳ כשיצא מאהל לאה ויבא באהל רחל ישבה רחל על כר הגמל שהתרפים בתוכו ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל כלומר אע"פ שאמרנו למעלה באהל לאה ובאהל שתי השפחות לא כך הי׳ אלא בתחלה כשיצא מאהל לאה נכנס באוהל רחל אבל מפני אורך דברים שאמר לבן לרחל ורחל ללבן לא הי׳ רוצה להפסיק את

בעל הטורים

לטובה: (לה) לוא. ב׳ במס׳ מלאים הכא ואידך אם לוא יגיד ונשא עונו לומר לא אוכל לקום מפניך מפני התרפים אבל מפני אחר לקום כי היכי דדרשינן התם אם לו לא יגיד פי׳ (לדיינים) [לתובע] ונשא עונו אבל לאחר אם לא יגיד בשביל זה לא ישא עונו: (לג) מאהל. ד׳ במס׳ ויצא מאהל לאה. מאהל מועד לאמר. ויהי מתהלך מאהל אל אהל. יתצך לנצח יחתך ויסחך מאהל. פי׳ בשעה שהוקם המשכן נאסרו הבמות והיינו

רש"י

מאהל לאה חזר לו לאהל רחל ת קודם שחפש באהל האמהות [ס"א השפחות] וכל כך למה לפי שהיה מכיר בה שהיא משמשנית: (לד) בכר הגמל ל׳ כרים וכסתות כתרגומו בעביטא דגמלא והיא מרדעת הנעשה׳ כמין כר ובעירובין (דף יז) הקיפו בעביטין

שפתי חכמים

בעיניו לעבוד ע"א ובפרט בתוכו אל בית אביו שגם הוא עצמו אמר כי נכסוף נכספתה לבית אביך למה גנבת את אלהי ובלא בית אביו לאו עו"א גם לכ"פ הוא אוהל רחל וכו׳: ת ר"ל כא אהל יעקב הוא אהל רחל כדפירש"י בסמוך וא"כ ל"ל ויבא באהל רחל כא כבר חפש בו ופ"ק פילגל ויצא מאהל שתי האמהות ויבא באהל רחל דהא כבר יצא מאהל לאה ובא לאהל

בית דוד

בְּאֹהֶל רָחֵל) . זָאגְט רש"י (כְּשֶׁיָּצָא מֵאֹהֶל לֵאָה) אִיז לָבָן אִיז אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען פוּן לֵאָה'ס גֶעצֶעלְט (חָזַר לוֹ לְאֹהֶל רָחֵל) אִיז עֶר צוּרִיק גֶעגַאנְגֶען אִין גֶעצֶעלְט פוּן רָחֵל (קוֹדֶם שֶׁחִפֵּשׂ בְּאֹהֶל הָאֲמָהוֹת) אֵיידֶער עֶר הָאט גֶעזוּכְט אִין דִיא גֶעצֶעלְטֶן פוּן דִיא דִינְסְטֶן (פוּן בִּלְהָה אוּנ זִלְפָּה) (וְכָל כָּךְ לָמָּה) פַאר וָואס הָאט עֶר אַזוֹי פִיל גֶעזוּכְט בַּייא רָחֵל מֶער וִוי בַּייא אַלֶע (לְפִי שֶׁהָיָה מַכִּיר בָּהּ שֶׁהִיא מְשַׁמְשָׁנִית) וַוייל לָבָן הָאט גֶעוִויסְט אַז רָחֵל הָאט לִיבּ אַלֶץ צוּ הַאלְטֶן אִין דִי הֶענְט : (לה) (בְּכַר הַגָּמָל) , זָאגְט רש"י בְּכַר מֵיינְט מֶען דָם קִישֶׁעלֶע וָואס לִיגְט אוֹיף דֶעם קֶעמִיל (לְשׁוֹן כָּרִים וּכְסָתוֹת) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין דֶר גְמָרָא כָּרִים וּכְסָתוֹת קִישֶׁענְס אוּנ אִיבֶּערְבֶּעטֶן (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (בַּעֲבִיטָא דְגַמְלָא) אִין דֶעם זָאטֶל

פירוש

אלהיך או דבר אחר: (לג) ויצא מאהל לאה. וכאשר יצא מאהל לאה נכנס באהל רחל ולפי שנתעכב שם ורבו הדברים בינו לבינה כתבו באחרונה, ובב"ר ויבא

רד"ק

לבן באהל יעקב זהו אהל רחל : ויבא באהל רחל. שני פעמים נכנס באהל רחל. הכיר בה שהית׳ משמשנית: (לה) (דרך נשים לי) היא הנדות וכן אורח כנשים.

פירוש לתורת אלהים

גִיצֶעלְט פוּן דִי צְוַויי דִינְסְטֶן וְלֹא מָצָא אוּנ עֶר הָאט נִיט גְפוּנֶען וַיֵּצֵא אוּנ בְּשַׁעַת עֶר אִיז אַרוֹיס גִינַאנְגִין פוּן דֶעם גִיצֶעלְט פוּן לֵאָה וַיָּבֹא אִיז עֶר וִוידֶער גְקוּמֶען אִין דֶעם גְצֶעלְט פוּן רָחֵל (עַיין רש"י) : (לד) וְרָחֵל אוּנ רָחֵל הָאט גְנוּמֶען דִי בִּילְדֶער וַתְּשִׂמֵם אוּנ הָאט זֵיי אַרַיין גְלֵייגְט אִין דֶעם קִישֶׁען פוּן דֶעם קֶעמֶל אִין דֶעם זָאטֶעל וַתֵּשֶׁב אוּנ זִיא הָאט זִיךְ אוֹיף זֵיי גְזֶעצְט וַיְמַשֵּׁשׁ אוּנ לָבָן הָאט גְטַאפְּט דֶעם גַאנְצֶען גְצֶעלְט וְלֹא מָצָא אוּנ עֶר הָאט נִיט גְפוּנֶען : (לה) וַתֹּאמֶר אוּנ

הַתְּרָפִים׃ לו וַיִּחַר לְיַעֲקֹב וַיָּרֶב
בְּלָבָן וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מַה־
פִּשְׁעִי מַה חַטָּאתִי כִּי דָלַקְתָּ
אַחֲרָי׃ לז כִּֽי־מִשַּׁשְׁתָּ אֶת־כָּל־
כֵּלַי מַה־מָּצָאתָ מִכֹּל כְּלֵי־בֵיתֶךָ
שִׂים כֹּה נֶגֶד אַחַי וְאַחֶיךָ וְיוֹכִיחוּ
בֵּין שְׁנֵינוּ׃ לח זֶה עֶשְׂרִים שָׁנָה
אָנֹכִי עִמָּךְ רְחֵלֶיךָ וְעִזֶּיךָ לֹא שִׁכֵּלוּ

ואילי

אַשְׁכַּח יָת צַלְמָנַיָּא׃
לו וּתְקֵיף לְיַעֲקֹב וּנְצָא
עִם לָבָן וַאֲתֵיב יַעֲקֹב
וַאֲמַר לְלָבָן מַה חוֹבִי
מַה סוּרְחָנִי אֲרֵי רְדַפְתָּ
בַּתְרָי׃ לז אֲרֵי
מַשֵּׁשְׁתָּא יָת כָּל מָנַי
מָה אַשְׁכַּחְתָּא מִכֹּל
מָנֵי בֵיתָךְ שַׁוִּי הָכָא
קֳדָם אַחַי וְאַחָךְ וְיוֹכְחוּן
בֵּין תַּרְוָנָא׃ לח הָדֵין
עַשְׂרִין שְׁנִין אֲנָא עִמָּךְ
רַחֲלָךְ וְעִזָּךְ לָא אַתְכִּילוּ

ודכרי

תו״א כי דרך נשים. ב״ח כד: זה עשרים. ע״ז ס:

רשב״ם

הפסוק הראשון: (לד) בכר. כר או כבת שנותנים על הגמל לשבת עליו: (לח) לא שכלו. מתוך הוכר מרעה ומתוך שמירה שהיתה: ואילי צאנך. דרך רועי צאן

בעל הטורים

ויקרא אליו תאכל תוספ דוקא ולאחר שעברו כירדן כותר כבמות סד שנאו לבילה וכיינו וילא תאכל לאב דהיינו כמבכל שמשאו בגלאל שכא תבנס יכודה שילא מלאב וינא כאבל רחן זה

רש״י

והן פניפי גמלים כבט״ו בלע״ז (ואטטבל): (לו) דלקת. רדפת כמו (איכה ד) על ההרים דלקנו וכמו (ש״א יז) מדלוק אחרי פלשתים: (לז) ויוכיחו. ויבררו א עם מי הדין אפרוביי״ר בלעז (פריפפען אונטערזוכען): (לח) לא שכלו לא הפילו עיבורם כמו (הושע ט׳) רחם משכיל

שפתי חכמים

פתי האתבות לכ״פ כבילא וכו׳: א פל׳ אוהב כוכהה לפוי״ לא יכ וכוכיח הנרכב לה אכימלך דאל״כ יוכיחו אוהגו מבעי״ל:

בית דוד

פון קעמיל (וְהִיא מְרַבַּעַת הָעֲשׂוּיָה כְּמִין כַּר) דס מיינט מען אזאטיל וואס איז געמאכט וויא אקישין (יבעירובין) אין די גמרא עירובין שטייט (הַכִּיסוּהָ בְּעָבִיטֵי) אויב מען האט געטעלט ארום אפלאץ עביטין (וְהֵן עָבִיטֵי גְמַלִּים) דס מיינט מען די זאטלען פון די קעמלען: (לו) (דָּלַקְתָּ). איז טייטש (רָדַפְתָּ) דו האסט געיאגט (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק (עַל הֶהָרִים דְּלָקֻנוּ) אויף די בערג האט מען אונז געיאגט (וּכְמוֹ) אונ ווי עס שטייט אין פסוק (מִדְּלוֹק אַחֲרֵי פְלִשְׁתִּים) פון צוא יאגן נאך פלשתים: (לז) (וְיוֹכִיחוּ). מיינט מען (וִיבָרְרוּ עִם מִי הַדִּין) זיי זאלן באווייזן ווער עס איז גערעכט מיט וועמין איז דר דין: (לח) (לֹא שִׁכֵּלוּ). מיינט מען (לֹא הִפִּילוּ עִבּוּרָם) זייערי קינדר ווענן ניט ארוס פון זייער בויך פר די צייט (דָם הַיְינוּ זיי האבן ניט מפיל געוועזן) (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק (רֶחֶם מַשְׁכִּיל) דר בויך וואס ווארפט ארוס פון זיך די קינדר פאר די צייט (תִּפַּלְטֵ פָּרָתוֹ וְלֹא

פירוש

ואמרה בן דרך כבוד: (לו) (ויחר ליעקב) לפי שלא האמין בו ומשש את כליו. ואע״פ שהוא אמר לו תבר לך. לבן היי לו למנוע עצמו מזה. מדרך המוסר:

רד״ק

(לז) (שים כה). סדר מצאתיך ודברך עמי נגד אחי ואחיך. ואחי יעקב הם הרועים ושאר אנשים שהיו עמו: (לח) (לא שכלו). מברכת ה׳ לך בגללי: (ואילי צאנך

פירוש לתורת אלהים

ויא האט געזאגט צו איר פאטר אל עס זאל דיך ניט פר דריסן וואס איך שטיי ניט אויף פר דיר ביי וואורום איך קען ניט אויף שטיין פר דיר ביי דען איך האב יעצט די געוויסע צייט פון פרויען וויתפש אונ לבן האט געזוכט אונ ער האט ניט געפונען די בילדר: (לו) ויחר אונ עס האט געגעבן פר דראסן יעקב אונ ער האט זיך געקריגט מיט לבן ויען האט יעקב גענטפערט אונ האט געזאגט צו לבן מה פשעי מה חטאתי וואס האב איך געזינדיגט כי וואס דו האסט מיר נאך געיאגט: (לז) כי דו האסט בטאפט אלע מיינע כלים מה וואס האסטו געפונען ביי מיר פון אלע כלים פון דיין הויז שים שטעל דא הער דא פאר מיינע ברידר נגד קעגן מיינע ברידר אונ דיינע ברידר ויוכיחו אונ זיי זאלען אויס קלערן ווער עס איז גערעכט צווישען אונז ביידי: (לח) זה צוואנציג יאר

וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי: לט טְרֵפָה לֹא־הֵבֵאתִי אֵלֶיךָ אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה גְּנֻבְתִי יוֹם וּגְנֻבְתִי לָיְלָה

וְדִכְרֵי עָנָךְ לָא אֲכָלִית: לט דִתְבִירָא לָא אַיְתֵיתִי לָךְ דַהֲוַת שַׁגְיָא מִמִּנְיָנָא מִן יְדִי אַתְּ בָּעֵי לָהּ נְטָרִית בִּימָמָא וּנְטָרִית בְּלֵילְיָא:

תו"א ואילי לאנך. ב"ק סה:

בעל הטורים

זה שילה שנחלק יוסף ואז היה מתהלך מאהל אל אהל משילה נוב ומנוב לגבעון ומשם לבית עולמים ואז נאסרו הבמות

רשב"ם

במדבר לאבול מן הכבשים הזכרים: (לט) אחטנה כמו אחטאנה אני הפסדתי משלי כמו אני ובני שלמה חטאים הרבה אלפין חסרים: גנבתי יום. י' יתירה גנובת יום ונגובת לילה שלמתי כמו רבתי עם שרתי במדינות.

אבל

רש"י

(איוב כא) תפלט פרתו ולא תשכל: ואילי צאנך (ב"ק סה) מכאן אמרו איל בן יומו ב קרוי איל שאל"כ מה שבחו אילים לא אכל אבל כבשים אכל א"כ גזלן הוא: (לט) טריפה. על ידי ארי וזאב: אנכי אחטנה · לשון (שופטים כ) קולע באבן אל השערה ולא יחטיא (מ"א א') אני ובני שלמה חטאים. חסרים. אנכי אחסרנה אם חסרה, ג חסרה לי שמידי תבקשנה: אנכי אחטנה · תרגומו דהות שגיא ממנינא שהיתה נפקדת ומחוסרת כמו (במדבר לא) ולא נפקד ממנו איש תרגומו ולא שגא: גנבתי יום וגנבתי לילה · גנובת יום או גנובת לילה הכל שלמתי. גנבתי. כמו (איכה א) רבתי

שפתי חכמים

ב והא דכ' שלא פירש"י בתוך שנתו קרוי כבש ולי"ג חדשים קרוי איל היינו לענין קרבן וע' בתוס' ב"ק דף ס': ג הוסיף מלת אם חסרה שלא תאמר כיון שאמר ועזיך לא שכלו וגו' א"כ מאי זה דכתיב אנכי אחטנה לכ"פ אם חסרה כלו' אם

בית דוד

תשכל) זיין קוה ועט האבן אירע קינדר צו די צייט אונ זיא וועט זיי ניט ארוים ווארפן פון בויך פאר די צייט: (ואילי צאנך). זאגט רש"י (מכאן אמרו) פון דאנן האבן דיא רבנן גיזאגט (איל בן יומו קרוי איל) אשעפס אזכר באלד דעם ערשטן טאג ווי ער איז גבוירן ווערט ער גרופן איל (שאם לא כן) ווארום אז דו וועסט אזו ניט זאגן (מה שבחו) וואס איז דיא לויב פון יעקב וואס ער הט ניט גנעמן די אילים פון די שעפסן (אילים לא אכל) אילים (גרויסע שעפסן זכרים) האט ער ניט גנעמן אבר (כבשים אכל) קליינע שעפסן (נקבות) הט ער גנעמן (אם כן גזלן הוא) אויב ער הט אזו געטון איז ער דאך א גזלן, נאר יעקב הט גמיינט אפילו גאר קליינע שעפסן וואס זענן היינט גבוירן וואס ווערן גרופן אילים, האב איך אויך ניט גנעסין: (לט) (טרפה). (על ידי ארי וזאב) דיא שעפסן וואס זענן געהרגת גווארן פון אלייב אדער פון אוואלף האב איך זיי ניט געברענגט צו דיר: (אנכי אחטנה). איך האב די שעפסן נפעלט אונ האב דיר גברענגט פאר זיי אנדערי שעפסן לעבדיגע, זאגט רש"י (לשון קולע אל השערה ולא יחטיא) וויא עס שטייט אין פסוק ער הט גווארפן אויף אהאר אונ ער האט ניט גיפעלט, נאך שטייט אין פסוק בת שבע האט גזאגט (אני ובני שלמה חטאים) איך אונ מיין זוהן שלמה וועלין מיר זיין חטאים (חסרים) מיר וועלין זיין פעליג, אזו האט יעקב גזאגט צו לבן (אנכי אחסרנה) איך האב דאס גפעלט (אם חסרה) אויב אשעפס הט גפעלט (חסרה לי) הט דר שעפס מיר נפעלט (שמידי תבקשנה) פון מיין האנד האסטו דעם שעפס אפגעזוכט. איך האב דיר געמוזט געבן איין אנדר שעפס: (אנכי אחטנה). זאגט רש"י (תרגומו) דר תרגום טייטשט (דהוה שגיא ממנינא) וואס הט גפעלט פון צאהל (שהיתה נפקדת ומחוסרת) וואס עס האט גפעלט (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ולא נפקד ממנו איש) עס האט פון אונז איין מענטש ניט גפעלט (תרגומו) טייטשט דר תרגום (ולא שגא) עס הט ניט גפעלט: (גנובתי יום וגנובתי לילה). יעקב הט גזאגט (גנובת יום או גנובת לילה) וואס עס איז געגנבת געווארין ביי טאג אדר עס איז גנגבת

פירוש רד"ק

לא אכלתי) שאילי צאנך לא אכלתי ואפילו אחד לא אכלתי, ותהסר מ"ם השמוש. כמו אלחנן בן דוד בית להם (שמואל ב' כ"ג) כמו מבית לחם. עד יקום גוי איביו (יהושע ט') מאויביו והדומים להם. ואמר זה כי דרך הרועים לאכול מבשר מרעיתם פעמים. אמר הוא. אני לא אכלתי מצאנך אלא משלי אכלתי. ווכר האלים שהם גרועים יותר לאכילה מהכבשים. ואעפ"כ לא אכלתי מהם ולא זכר הנקבות כי לא יאכלום ברוב: (לט) (טרפה) ואע"פ שנטרפה באונס כגון שני זאבים ולא היה לו להציל. זהו שאמר (מידי תבקשנו) אם

פירוש לתורת אלהים

בין איך מיט דיר גיוועזין רחליך דיינע שאף אונ דיינע ציגין לא שכלו זייערע קינדר זענין ניט גשטארבן ואילי אונ ווידר פון דיינע שאף האב איך ניט גגעסען: (לט) טרפה אפרצוקונג

לילה: (מ) הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני: (מא) זה־לי עשרים שנה בביתך עבדתיך ארבע־עשרה שנה בשתי בנתיך ושש שנים בצאנך ותחלף את־משכרתי עשרת מנים: (מב) לולי אלהי אבי אלהי

אונקלוס

(מ) הויתי ביממא אכלני שרבא וגלידא נחית עלי בליליא ונדד שינתי מעיני: (מא) דנן לי עשרין שנין בביתך פלחיתך ארבע עשרי שנין בתרתין בנתך ושית שנין בענך ואשניתא ית אגרי עשר זמנין: (מב) אילולא פוז אלהא דאבא

עלת

תו"א הייתי ביום. פליגא סג : זה לי עשרים. פ"א ט : אברהם

רש"י

בגוים שרתי במדינות · (ישעי' א) מלאתי משפט (הושע י) אוהבתי לדוש : (מ) אכלני חורב. לשון אש אוכלה. וקרח. כמו (תהלים קמז) משליך קרחו תרגומו גלידא : שנתי. לשון שינה : (מא) ותחלף את משכרתי · היית משנה תנאי שבינינו מנקוד לטלוא ומעקודים לברודים :

שפתי חכמים

ז קרא הקרא בגוים פעם בחסרה מום נכתה אנכי אחטנה פי' עלי היה לשלם חסרונה: ר פה"א לי כלויה :

בית דוד

גוועזען ביי נאכט (הכל שלמתי) אלין האב איך בצאהלט : (גניבתי). זאגט רש"י (כמו) ווי עס שטייט (רבתי בגוים שרתי במדינות. מלאתי משפט. אוהבתי לדוש) ביי די אלע ווערטער זענען די יודין איבעריג : (מ) (אכלני חורב). זאגט רש"י אכלני איז דר טייטש פרברענט (לשון אש אוכלה) אברענענדיג פייער : (וקרח). מיינט מען (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (משליך קרחו) ער ווארפט זיין קעלט (תרגומו גלידא) אויף דעם ווארט קרח טייטשט דר תרגום גלידא. אייז : (שנתי). מיינט מען (לשון שינה) שלאף : (מא) (ותחלף את משכורתי). יעקב האט גזאגט צו לבן (היית משנה תנאי שבינינו) דו האסט געענדרט דעם תנאי וואס צווישן אונז (מנקוד לטלוא) איז געווען אונזר תנאי די שעפסן וואס זענין נקודים זאלן זיין מיינע. האסטו חרטה גהאט אונ האסט גזאגט דו ווילסט נעמען די נקודים איך זאל נעמען די טלואים (ומעקודים לברודים) אונ ווען אונזר תנאי איז געווען איך זאל נעמען די שעפסן וואס וועלן זיין עקודים. האסטו נאכדעם חרטה גהאט אונ דו האסט גענומען די עקודים

פירוש רד"ק

הייתי מביא אותה אליך. ידעתי שתבקשנה מידי שלא כדין (אנכי אחטנה) החטא היה עלי לשלמה לך אע"פ שלא הייתי חוטא ופושע בו: (גנובתי יום) היו"ד נוספת כיו"ד מלאתי משפט (ישעי' א') ואלו היתה לכנוי היתה הבי"ת קמוצה: (מ) (הייתי ביום וגו') לפי שלא הייתי רוצה לנטוש הצאן על רועה אחר תחתי הייתי סובל תמימות השמש ביום וקרח בלילה. ונדדה גם כן שנתי מעיני הן מפני הקור הן מפני שהי' לבי טרוד על הצאן שמא יבאו זאבים לטרוף או גנבים לגנוב: (מא) (בשתי בנותיך) מה שאין מנהג העולם לעשות כן לעבוד באשה. וכמו כן הן אמרו (כי מכרנו): (מב) (אלהי אבי) ואחר כן פירש אלהי אברהם ופחד יצחק

פירוש לתורת אלהים

וואס אלייב אדר אוואקי האט פר צוקט האב איך ציא דיר ניט גבראכט אנכי איך בין גמיינט געווארן איך האב גמוזט דר לייגן מידי פון מיין האנד האסטו דאס גזוכט גניבתי יום או עס איז גגנבת געווארן ביי טאג אדער ביי נאכט האב איך דאס אלין משלים געוועזן : (מ) הייתי איך בין געווען ביי טאג פר ברענט פון דער זונן וקרח אונ ביי נאכט איז אויך מיר גפאלן דער שנייא ותדד עס איז גוועזן פר וואגלט דער שלאף פון מיינע אויגן : (מא) זה צוואנציג יאר בין איך דאך געווען אין דיין הויז עבדתיך איך האב דיך גדינט פערצעהן יאר פאר דיינע צוויא טעכטער ושש אונ זעקס יאר פאר דיינע שאף ותחלף אונ דוא האסט פר ביטן דעם תנאי פון דעם לון וואס צווישן אונז צעהן מאל צעהן (עיין רש"י) : (מב) לולי וואלט ניט געוועזן דאס

אַבְרָהָם וּפַחַד יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עַתָּה רֵיקָם שִׁלַּחְתָּנִי אֶת־עָנְיִי וְאֶת־יְגִיעַ כַּפַּי רָאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אָמֶשׁ׃ שביעי מג וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבָּנִים בָּנַי וְהַצֹּאן צֹאנִי וְכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לִי־הוּא וְלִבְנֹתַי מָה־אֶעֱשֶׂה לאלה

אֱלָהָא דְאַבְרָהָם וּדְדָחֵיל לֵיהּ יִצְחָק הֲוָה בְּסַעְדִּי אֲרֵי כְעַן רֵיקָן שַׁלַּחְתַּנִי יָת עַמְלִי וְיָת לֵיאוּת יְדַי גְּלֵי קֳדָם יְיָ וְאוֹכַח בְּרַמְשָׁא׃ מג וַאֲתֵיב לָבָן וַאֲמַר לְיַעֲקֹב בְּנָתָא בְּנָתַי וּבְנַיָּא בְּנַי וְעָנָא עָנִי וְכֹל דִּי אַתְּ חָזֵי דִּילִי הוּא וְלִבְנָתַי מָה אַעְבֵּיד לְאִלֵּין יוֹמָא דֵין אוֹ

תו"א כבנות כנתי . ינת ת פנ :

רשב"ם

אבל גנבתי קמץ פתרונו גניבה שלי : (כג)שלחתני ולא

רש"י

(מב)ופחד יצחק . לא רצה לומר אלהי יצחק שאין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם ואע"פ שאמר לו בצאתו מבאר שבע אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק בשביל שכהו עיניו והרי הוא כמת ויעקב נתירא לומר ה' אלהי ואמר ופחד : ויוכח . ל' תוכחה הוא ולא לשון הוכחה הוא : (מג) מה אעשה

שפתי חכמים

ח וקשה והא כפ' ויצא כתיב ואלהי יצחק וי"ל דה"פ שיעקב אמר איך ספקנ"ס

בית דוד

עֲקוּדִים. אוּנ אִיךְ זָאל נֶעמֶן בְּרוּדִים : (מב) (וּפַחַד יִצְחָק). זָאגְט רש"י (לֹא רָצָה לוֹמַר אֱלֹהֵי יִצְחָק) יַעֲקֹב הָט נִיט גֶעוָואלְט זָאגֶן אֱלֹהֵי יִצְחָק (שֶׁאֵין הקב"ה מְיַחֵד שְׁמוֹ עַל הַצַּדִּיקִים בְּחַיֵּיהֶם) וַוייל הקב"ה רוּפְט נִיט זַיין נָאמֶן אוֹיף דִי צַדִּיקִים וֶוען זֵיי לֶעבֶּן. זָאגְט רש"י (וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ בְּצֵאתוֹ מִבְּאֵר שֶׁבַע אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק) אֲפִילוּ וֶוען יַעֲקֹב אִיז אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶן פוּן בְּאֵר שֶׁבַע הָט הקב"ה גֶעזָאגְט צוּ אִים אִיךְ בִּין דֶר גָאט פוּן דַיין פָאטֶר אַבְרָהָם אוּנ דֶר גָאט פוּן יִצְחָק. הָט דָאךְ הקב"ה גֶערוּפֶן זַיין נָאמֶן אוֹיף יִצְחָק וֶוען יִצְחָק הָאט גֶעלֶעבְּט. עֶנְטְפֶערְט רש"י (בִּשְׁבִיל שֶׁכָּהוּ עֵינָיו וַהֲרֵי הוּא כְּמֵת) וַוייל דַאמָאלְס אִיז יִצְחָק גֶוֶוען בְּלִינְד אִיז עֶר גֶוֶוען גְלַייךְ וִויא גֶשְׁטָארְבֶּן דְרִיבֶּר הָט הקב"ה גֶערוּפֶן זַיין נָאמֶן אוֹיף יִצְחָק (וְיַעֲקֹב נִתְיָרֵא לוֹמַר וֵאלֹהֵי) אָבֶּר יַעֲקֹב הָט מוֹרָא גֶהַאט צוּ זָאגֶן אֱלֹהֵי יִצְחָק (וְאָמַר וּפַחַד) הָט עֶר גֶזָאגְט וּפַחַד יִצְחָק : (וַיּוֹכַח). (לְשׁוֹן הוֹכָחָה הוּא) וַיּוֹכַח מֵיינְט מֶען בֶּעוַוייזוּנְג (וְלֹא לָשׁוֹן תּוֹכָחָה הוּא) אוּנ מֶען מֵיינְט נִיט שְׁטְרָאפוּנְג : מח

פירוש רד"ק

יצחק היה לי, כתרגומו. ופרושו, כי היה יעקב אמר פחד יצחק על העקד' שמפחדו לאל מסר עצמו לשחיט'. ויש לפרש פחד יצחק. פחד יעקב ליצחק שימצאנו חי ופירוש הי' לי לשני טעמים. האחד. לולי אלהי אברהם היה לי בעבדי אותך. ריקם שלחתני. והאחד לולי פחד יצחק הי' לי שאני מפחד אם אמצאנו חי ובעבור זה לא נשארתי עוד עמך. שאם הייתי נשאר עמך יותר היית משלח אותי ריקם מרוב תחבולותיך ומרמותיך בהחליפך משכרתי ותנזל את אשר לי ומפחדי אל יצחק מהרתי דרכי ולא הודעתיך. כי נכספתי אליו לראות במיתתו ולקברו. (ויוכח אמש) כשאמר לך. השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע. (כג) (לי הוא) כי ממני היה לך הכל (מה אעשה לאלה) אמר לאלה אחר שאמר לבנותי

פירוש לתורת אלהים

אֱלֹהֵי גָאט פוּן אַבְרָהָם אוּנ פָארְכְט פוּן יִצְחָק הָיָה לִי וָוס אִיז גְוֶוען צוּ מִיר גָאט זָאל מִיר נִיט בַּייא שְׁטֵיין כִּי עַתָּה וָואלְסְטוּ מִיךְ אַצוּנְד לֵיידִיג אַוֶועק גְשִׁיקְט אֶת מַיין פַּיין וְאֶת אוּנ מַיין מִידִיקַייט פוּן מַיינֶע הֶענְד הָאט גָאט גְזֶעהֶן וַיּוֹכַח הָט עֶר דִיךְ גְשְׁטְרָאפְט אָמֶשׁ נֶעכְטִין : (מג) וַיַּעַן לָבָן הָאט לָבָן גֶעעֶנְטְפֶערְט צוּא יַעֲקֹב הַבָּנוֹת דִי טֶעכְטֶער זֶענֶען מַיינֶע טֶעכְטֶער וְהַבָּנִים

לָאֵלֶּה הַיּוֹם אוֹ לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלָדוּ׃
מד וְעַתָּה לְכָה נִכְרְתָה בְרִית אֲנִי
וָאָתָּה וְהָיָה לְעֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃
מה וַיִּקַּח יַעֲקֹב אָבֶן וַיְרִימֶהָ מַצֵּבָה׃
מו וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו לִקְטוּ
אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ־גָל
וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל־הַגָּל׃ מז וַיִּקְרָא־
לוֹ לָבָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב
קָרָא לוֹ גַּלְעֵד׃ מח וַיֹּאמֶר לָבָן

הגל

אונקלוס

לִבְנֵיהֶן דִּי יְלִידָן׃
מד וּכְעַן אִיתָא נִגְזַר קְיָם
אֲנָא וְאַתְּ וִיהֵי לְסָהִיד
בֵּינָא וּבֵינָךְ׃ מה וּנְסֵיב
יַעֲקֹב אַבְנָא וּזְקֵיפַהּ
קָמָא׃ מו וַאֲמַר יַעֲקֹב
לַאֲחוֹהִי לְקוּטוּ אַבְנִין
וּנְסִיבוּ אַבְנִין וַעֲבַדוּ
דְגוֹרָא וַאֲכָלוּ תַמָּן עַל
דְגוֹרָא׃ מז וּקְרָא לֵיהּ
לָבָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא
וְיַעֲקֹב קְרָא לֵיהּ גַּלְעֵד׃
מח וַאֲמַר לָבָן דְּגוֹרָא

הדין

תו"א יגר שהדותא. שנת קטו מגילה ט׃

רשב"ם

ולא בשמחה ובשירים׃ (מג) מה אעשה. היאך אוכל

רש"י

אעשה לאלה. איך תעלה על לבי להרע לבן׃ (מד) והיה לעד. ו הקב"ה׃ (מו) לאחיו. הם בניו שהיו לו אחים נגשי' אליו לצרה ולמלחמ' (ב"ר)׃ (מז) יגר שהדות'. תרגומו של גלעד׃(מח) (ע"כ

קרא

שפתי חכמים

ה בפנ"ב אמר אלפירושו׃ ה לא שאל ליעקב מה הרלב ב ופשב לבן שיעקב לא ניקח זה מתנו׃ ו פוחול וכתיב כהתח ודאי קאי אולבבלה אלבי אבי ופי"ל דאי קאי הכרית וכיתה

בית דוד

(מג) (מַה אֶעֱשֶׂה לָאֵלֶּה). לָבָן זָאגְט וָוס. זָאל אִיךְ זֵיי טָאהְן. זֵיי זֶענֶען דָאךְ מַיינֶע קִינְדֶר (אֵיךְ תַּעֲלֶה עַל לִבִּי לְהָרַע לָהֶן) ווי אַזוֹ קֶען אוֹיף מֵיין הַארְץ אַרַיינְקוּמֶען. אִיךְ זָאל זֵייא שְׁלֶעכְטֶעס טָאהְן׃ (מד) (וְהָיָה לְעֵד). (הקב"ה) הקב"ה זָאל זַיין אַ עֵדוּת׃ (מו) (לְאֶחָיו). זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט זַיינֶע בָּנִים) מֶען מֵיינְט זַיינֶע קִינְדֶער (שֶׁהָיוּ לוֹ אַחִים נִגָּשִׁים אֵלָיו לְצָרָה וּלְמִלְחָמָה) זֵיי זֶענֶען צוּ אִים גִיוֶוען בְּרִידֶער אִים צוּ הֶעלְפֶען פוּן אַצָרָה אוּנ הֶעלְפֶען אִים אִין אַמִלְחָמָה׃ (מז) (יְגַר שָׂהֲדוּתָא. (תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל גַּלְעֵד) דֶער תַּרְגּוּם פוּן וָוארְט גַּלְעֵד אִיז יְגַר שָׂהֲדוּתָא גַּלְעֵד אִיז צְווֵיי ווערטֶער גַל עֵד׃ דֶער בַּארְג זָאל זַיין אַעֵדוּת אוּנ יְגַר שָׂהֲדוּתָא אִיז אוֹיךְ גִ"ש בְּרִידֶער. יַעֲקֹב הָט קֵיין בְּרִידֶער גִהַאט (הָט

פירוש

לבנותי. כלומר לבנות באלה שהם סיבות מה אעשה כלומר איך אסתר מהם׃ (מד) (והי' לעד) דבר הברית יהי' עד ביני ובינך. והעדות יסרש בסוף אם תענה וגו'׃ (מה) (וירימה מצבה) הרימה להיות מצבה שרצונו על קיפתה ושמה במקום גבוה מההר להיות נראית מרחוק. וזו שאמר וירימה ולא אמר וישם אותה מצבה ולאיכך קראה מצבה׃ (מו) לאחיו. לאנשיו. ואע"פ שיעקב אמר לאחיו. לבן גם כן עם אנשיו לקטו אבנים

רד"ק

ועשו כולם גל אבנים ואכלו שם ביחד. יעקב עם אשר עמו. ולבן עם אשר עמו. אכלו יחד על הגל. או יהי' פירוש לאחיו גם על אנשי לבן. כי כולם היו כבלל אחיו אחר שהי' שלום ביניהם׃ (מז) (ויקרא) כל אחד קרא לו שם בלשונו לבן בלשון ארמי (יגר שהדותא) וכן תרגום והיתה בכל לגלים (ירמיה כ"א) לינרין׃ (מח) (ויאמר) אמר בלשונו זה הדבר. או אמר בלשון... כי אשר שלבן הי' יודע לשון עברי ומדבר בו עם

פירוש לתורת אלהים

אוּנ דִי זֶעהן זֶענֶען מַיינֶע זִיהן וְהַצֹּאן אוּנ דִי שָׁאף זֶענֶען מַיינֶע שָׁאף וְכֹל אוּנ אַלְץ וָואס דוּ זֶעהְסְט אִיז מַיינְס וְלִבְנוֹתַי נָאר מִיט מַיינֶע טֶעכְטֶער וָואס זָאל אִיךְ טוּן הַיינְט אִיךְ זֵיי אָדֶער זֵייעֶר קִינְדֶער וָואס זֵיי הָאבֶּען גִיבָּארֶען׃ (מד) עַתָּה אוּנ אַיצְט נִכְרְתָה לָאמִיר מַאכְן אַ בְּרִית זַיי אִיךְ אוּנ דוּ וְהָיָה אוּנ דָאס זָאל זַיין אַיין עֵדוּת צְווִישֶׁען מִיר אוּנ דִיר׃ (מה) וַיִּקַּח אוּנ יַעֲקֹב הָאט גִינוּמֶען אַ שְׁטֵיין אוּנ הָאט אִים גִישְׁטֶעלְט פַאר אַ מַצֵּבָה׃ (מו) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו הָט יַעֲקֹב גִיזָאגְט צוּ זַיינֶע בְּרִידֶער קְלַייבְּט שְׁטֵיינֶער וַיִּקְחוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּען גִינוּמֶען שְׁטֵיינֶער וַיַּעֲשׂוּ גָל אוּנ זֵיי הָאבֶּען גִימַאכְט אַבַּארג אוּנ דִי הָאבֶּען [illegible] דָארְט גִיגֶעסֶען אוֹיף דֶעם בַּארְג׃ (מז) וַיִּקְרָא לוֹ לָבָן הָט לָבָן גִירוּפֶען דֶעם בַּארג

הַגַּל הַזֶּה עֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל־
כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ גַּלְעֵד׃ מט וְהַמִּצְפָּה
אֲשֶׁר אָמַר יִצֶף יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ
כִּי נִסָּתֵר אִישׁ מֵרֵעֵהוּ׃ נ אִם־
תְּעַנֶּה אֶת־בְּנֹתַי וְאִם־תִּקַּח נָשִׁים

אונקלוס: הָדֵין סָהִיד בֵּינָא וּבֵינָךְ יוֹמָא דֵין עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵיהּ גַּלְעֵד׃ מט וְסַכּוּתָא דִי אֲמַר יִסַךְ מֵימְרָא דַיָי בֵּינָא וּבֵינָךְ אֲרֵי נִתְכַּסֵי גְבַר מֵחַבְרֵיהּ׃ נ אִם תְּעַנֵי יַת בְּנָתַי וְאִם תִּסַב נְשִׁין עַל בְּנָתַי לֵית אֱנָשׁ עִמָּנָא

תו"א אם תענה את. יומא עד כתובות מ׃ ואם

רשב"ם

לעשות להם רעה׃ (מט) והמצפה. דכתיב את מצפה גלעד חזי

רש"י

קרא שמו) גלעד. גל עד: (מט) והמצפה אשר אמר וגומר. ז והמצפה אשר בהר הגלעד וכמ"ש ויעבר את מצפה גלעד (שופטי' יא) ולמה נקרא שמה מצפה לפי שאמר כל אחד מהם לחברו יצף ה' ביני וביניך אם תעבור את הברית: כי נסתר. ולא נראה איש את רעהו: (נ) בנותי בנותי ב' פעמים אף בלהה וזלפה בנותיו היו מפלגש: אם תענה

שפתי חכמים

מבע"ל: ז ר"ל דאל דמלינו אסר הגלעד וק' מלפה כמו שמביא רש"י הפסוק (שופטים יא) ולמה נקרא כן ומפרש הפסוק בעלמו בשביל זה נקרא נמי מלפה לפי שאמר ילף ה'

בית דוד

דִּיא טַייְטְשׁ דֶער בַּארְג זָאל זַיין אַעֲדוּת׃ (מט) (וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר וגו') . זָאגְט רש"י (וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר בְּהַר הַגִּלְעָד) דֶר מִצְפָּה וָוס אִיז אוֹיף דֶעם בַּארְג גִלְעָד (וּכְמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּת״ב) וְוִיא דֶר פָּסוּק זָאגְט (וַיַּעֲבוֹר אֶת מִצְפֵּה גִלְעָד) עֶר אִיז אַרִיבֶּר דֶם מִצְפֵּה גִלְעָד (וְלָמָּה נִקְרֵאת שְׁמָהּ מִצְפָּה) פַר וָוס רוּפְט מֶען דֶם מִצְפֶּה . זָאגְט רש"י (לְפִי שֶׁאָמַר כָּל אֶחָד מֵהֶם לַחֲבֵרוֹ) וַוייל יֶעדֶר פוּן זַיי הָט גֶעזָאגְט צוּ זַיין חַבֵר (לָבָן הָט גְזָגְט צוּ יַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב הָט גְזָגְט צוּ לָבָן) (יִצֶף ה' בֵּינִי וּבֵינְךָ אִם תַּעֲבוֹר אֶת הַבְּרִית) הקב"ה זָאל קוּקְן וָואס צְוִישְׁן מִיר אוּנ דִיר אִיז . אוֹ'ב דוּ וֶועסְט נִיט הַלְטְן דֶעם פַר בִּינְדוּנְג וָוס מִיר הָבְּן גְמַכְט . אַזוֹ הָט גְזָאגְט יֶעדֶר פוּן זַיי אֵיינֶר אוֹיף דֶעם אַנְדֶרְן: (כִּי נִסָּתֵר) . (וְלֹא נִרְאָה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ) וָוען מִיר וֶועלְן זַיין בַּהַלְטְן (פוּן וַוייטְן) אוּנ מִיר וֶועלְן נִיט זֶעהְן אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶרֶן׃ (נ) (בְּנוֹתַי בְּנוֹתַי) . (שְׁנֵי פְּעָמִים) לָבָן הָט צְווַיי מָאל גְזָגְט בְּנוֹתַי . מַיינֶע טֶעכְטֶער (אַף בִּלְהָה וְזִלְפָּה בְּנוֹתָיו הָיוּ מִפִּלֶגֶשׁ) וָוארוּם בִּלְהָה אוּנ זִלְפָּה זֶענֶען אוֹיךְ גְוֶוען טֶעכְטֶער פוּן לָבָן פוּן

פירוש רד"ק

יעקב. ויעקב קרא שמו גלעד להיותו עד בינו ובין לבן: (מט) (והמצפה) והיא המצבה שקרא אותה יעקב מצפה. לפי שהקימה במקום גבוה. וקרא אותה גם כן מצפה לענין שאמר יצף ה' ביני ובינך. ולבן קראה בלשונו סכותא: (כי נסתר) כאשר נסתר איש מרעהו ולא יראה איש ממנו בענין חברו. יהיה לי עד ביני ובינך: (נ) (אם תענה) אם יחסרו דבר ויצעקו או שלא תתנהג עמהן דרך כבוד. כי כל זה עינוי לנשים הנכבדות. ובדרז"ל אם תענה מתשמיש (יומא ע"ז) אם תקח צרות (אין איש עמנו) והלא כמה אנשים היו עמהם. אלא אין איש עמנו שיוכיח בין שנינו אם תעשה זה. כי אתה תשכון בארץ אחרת ואין מי שיאמר לך מה תעשה הלא כרת

פירוש לתורת אלהים

יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב קָרָא לוֹ אוּנ יַעֲקֹב הָט אִיהְם גְרוּפְן גַלְעֵד׃ (מח) וַיֹּאמֶר לָבָן הָט לָבָן צוּ אִים גְזָאגְט הַגַּל הַזֶּה דֶער בַּארְג זָאל זַיין אַיין עֵדוּת צְווִישְׁען מִיר אוּנ צְווִישְׁען דִיר הַיינְט אַז מִיר הָאבְּן צְווִישְׁן זִיךְ כּוֹרֵת בְּרִית גְוֶוען עַל כֵּן דְרוּם קָרָא שְׁמוֹ גַלְעֵד הָט עֶר גְרוּפְן זַיין נָאמֶן גַלְעֵד׃ (מט) וְהַמִּצְפָּה אוּנ פַר וָואס הָט מֶען גְרוּפֶען דָם אָרְט מִצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר וַוייל אֵיינֶר הָט צוּם אַנְדֶרֶן גְזָאגְט יִצֶף יְיָ בֵּינִי וּבֵינְךָ גָאט זָאל קוּקְן צְווִישְׁן מִיר אוּנ צְווִישְׁען דִיר כִּי אַז מִיר וֶועלִין זִיךְ פַר בָּארְגִין אֵיינֶער פוּן דֶעם אַנְדֶרֶען אוּנ אוּנְזֶערֶע עֶרְטֶער זֶענִין וַוייט אֵיינְס פוּן דֶעם אַנְדֶערֶען וֶועלֶען מִיר זִיךְ נִיט קֶענִין זֶעהְן אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶרֶן זָאל קֶענִין שְׁטְרָאפְן דְרוּם מוּזְן מִיר מַאכְן הקב"ה פַר אַדַייְן עֶר זָאל מִשְׁפְּטְן דֶעם וָוס וֶועט עוֹבֵר זַיין אוֹיף דִי תְּנָאִים וָוס אִיז צְווִישְׁען אוּנְז (מזו"ח)׃ (נ) אוּנ דָאס הָאט לָבָן אַלֵיין גְזָאגְט אִם תְּעַנֶּה אֶת בְּנוֹתַי אוֹב דוּ וֶועסְט פַּיינִיגְן מַיינֶע

חֲזִי מֵימְרָא דַייָ סָהִיד
בֵּינָא וּבֵינָךְ׃ נא וַאֲמַר
לָבָן לְיַעֲקֹב הָא דְגוּרָא
הָדֵין וְהָא קָמְתָא דִּי
אֲקֵימִית בֵּינָא וּבֵינָךְ׃
נב סָהִיד דְּגוּרָא הָדֵין
וְסָהֲדָא קָמְתָא אִם אֲנָא
לָא אֶעִיבַר לְוָתָךְ יַת
דְּגוּרָא הָדֵין וְאִם אַתְּ לָא
תְעִיבַר לְוָתִי יַת דְּגוּרָא
הדין

עַל־בְּנֹתַי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רְאֵה
אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃ נא וַיֹּאמֶר
לָבָן לְיַעֲקֹב הִנֵּה ׀ הַגַּל הַזֶּה וְהִנֵּה
הַמַּצֵּבָה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃
נב עֵד הַגַּל הַזֶּה וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה אִם־
אָנִי לֹא־אֶעֱבֹר אֵלֶיךָ אֶת־הַגַּל
הַזֶּה וְאִם־אַתָּה לֹא־תַעֲבֹר אֵלַי
את

רשב"ם

גלעד: יצף. מן צופה נתתיך, כמו ירב בארץ, מן פרה ורבה: (נא) ירותי. וקבעתי. יעקב ירה אותה

שפתי חכמים

ונו': ח ר"ל דאם משמש ל' ספק וכאן א"א לפרשו כן ל"פ אם משמש בל' אשר פי' במקום שאין כאלו אחר עד כאשר

רש"י

תענה את בנותי. למנוע מהן עונת תשמיש (יומא עז): (נא) ירִיתִי. כמו ירה בים כזה שהוא יורה חץ: (נב) אם אני. הרי אם משמש בל' אשר ח כמו (לעיל כד) עד אם דברתי דברי: לרעה.
כ"ר

בית דוד

פין אפילגש: (אִם תְּעַנֶּה אֶת בְּנוֹתַי). או"ב דוא וֶועסט פייניגן מיינע טעכטער (לִמְנוֹעַ מֵהֶן עוֹנַת תַּשְׁמִישׁ) דו וֶועסט דיך ניט בהעפטן מיט זיי: (נא) (יָרִיתִי). איך הָב גיוָוארפֿן (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק (יָרָה בַיָּם) ער הָט גיווָארפן אין ים (כְּזֶה שֶׁהוּא יוֹרֶה הַחֵץ) ווי דער וָוס ווַארפט אַפייל:(נב) (אִם אָנִי). זָאגט רש"י (הֲרֵי אִם מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן' אֲשֶׁר) דָס וָוארט ,אִם' וֶוערט גיטייטשט ווי עס וָואלט גישטאַנען אֲשֶׁר (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פָסוּק (עַד אִם דִּבַּרְתִּי דְּבָרָי) איז ניט די טייטש ביז ,או"ב' איך וָועל הָאבן גירעט (ופירושו) דר מיינונג איז (עַד אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי דְּבָרַי) ביז איך וָועל הָאבן גירעט דא זאל מען או"ך ניט טייטשן אִם אָנִי לֹא אֶעֱבוֹר או"ב איך וָועל ניט אַריבער גיין. נָאר אֲשֶׁר אָנִי לֹא
אעבור

פירוש רד"ק

כרת ברית עם לבן. אלא אלהים יהי' עד ביני וביניך אם תעשקו בעדותי: (נא) (אשר יריתי) להיותם עד ביני וביניך. או פירושו יהי' ביני וביניך שלא תעבור מהם אלי לרעה. ולא אעבור מהם והלאה אליך לרעה. ואמר אשר יריתי אע"פ שיעקב הקים המצב' והוא אמר לעשות הגל כיון שלבן אמר ליעקב לכה ונכרת' ברית ויעקב עשה על דבריו הרי הוא כאילו ירה אבני הגל והמצב'. וכבר פירשנו כי בני לבן ואחיו לקטו אבנים לעשות הגל. או פי' אשר יריתי בדברי כלו' בדברי הבדלתים ביני ובינך. וכן אורה אתכם ביד אל (איוב כז יא): (נב) (אם אני) אם זה. פעמי במקום ש"י השמוש כאלו אמר שאני שאתה. וכן עד אם כלו לשתות (כ"ד יט). אני. בקמץ שלא במקום הפסק אבל הוא בהעמדת טעם. וכן אף אני בכור אתנהו (תהלים פט) ברכני גם אני (כ"ז ל"ד): (ואת המצבה) אשר הצבת אתה לעד ולברית ביני ובינך כי המצבה הרים יעקב והגל עשו שניהם לפיכך זכר המצבה באמרו ליעקב ואם אתה. והאיך הי' לבן מפייס ממנו והלא אמר יש לאל ידי לעשות עמכם רעה. אלא שראה כי אלהים עם יעקב בכל אשר עושה [illegible]
[illegible]

פירוש לתורת אלהים

טעכטער וְאם אונ אלב דו וֶועסט נאך ווייבער נעמען חוץ מיינע טעכטער אין איש. עִמָּנוּ עס איז דאך קיין מענטש ניט פאַראן מיט אונז ער זאל הערין וואס מיר מאכען צווישען זיך רְאֵה זעה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ גאט איז איין עֵדוּת צווישען מיר אונ צווישען דיר: (נא) וַיֹּאמֶר האט לָבָן גיזאגט צוא יַעֲקֹב הִנֵּה הַגַּל הַזֶּה דער בארג וְהִנֵּה הַמַּצֵּבָה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ דאס איז דאס בעשטאנד וואס איך האב גישטעלט זאל זיין איין עֵדוּת צווישען מיר אונ צווישען דיר: (נב) עֵד הַגַּל הַזֶּה דער בארג זאל זיין איין עֵדוּת וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה אונ דאס בעשטאנד זאל אויך זיין איין עֵדוּת אִם אָנִי לֹא אֶעֱבוֹר איך זאל ניט איבער פארין צו דיר דעם בארג אונ ווייטער אונ דוא

אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאֶת־הַמַּצֵּבָה הַזֹּאת
לְרָעָה׃ נג אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי
נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵינֵינוּ אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם
וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב בְּפַחַד אָבִיו יִצְחָק׃
נד וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בָּהָר וַיִּקְרָא
לְאֶחָיו לֶאֱכָל־לָחֶם וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם
וילינו

אונקלוס

הָדֵין וְיָת קָמְתָא הָדָא
לְבִישׁוּ׃ נג אֱלָהֵיהּ
דְאַבְרָהָם וֵאלָהֵיהּ
דְנָחוֹר יְדוּנוּן
בֵּינָנָא אֱלָהָא דַאֲבוּהוֹן
וְקַיֵּים יַעֲקֹב בִּדְדָחֵיל
לֵיהּ אֲבוּהִי יִצְחָק׃
נד וּנְכֵים יַעֲקֹב
נִכְסְתָא בְּטוּרָא וּקְרָא
לַאֲחוֹהִי לְמֵיכַל לַחְמָא
וַאֲכָלוּ לַחְמָא וּבָתוּ

רש״י

[ב״ר] לרעה אי אתה עובר אבל אתה עובר לפרקמטיא: (נג) אלהי אברהם ·ט קדש (ב״ר): ואלהי נחור. חול. אלהי אביהם. חול: (נד) ויזבח יעקב זבח. שחט בהמות למשתה: לאחיו. לאוהביו ·י שעם לבן: לאכל לחם · כל דבר מאכל קרוי לחם ·כ כמו (דניאל ה) עבד לחם רב (ירמי׳ יא)

שפתי חכמים

שאני לא אעבור וכו׳: ם פי׳ ואינו רשאי לתקן ם ·י כאן לא פרש״י כמו גבי ויאמר יעקב לאחיו ופרש״י ש׳ בניו דכאן אין שייך לומר שעשה משתה לבניו והא דלא פי׳ לעיל כמו ככא י״ל דלעיל אמר יעקב לקטו אבנים שהוא לי׳ לווי ולא שייך ללוות לאנשים שאינן סרים למשמעתו לכ״פ על בניו: כ ר״ל דהל״ל לאכול בשר שהרי שחט להם בהמות: וקשה

בית דוד

אֶעֱבוֹר. אִיךְ זָאל נִיט אַרִיבֶּר גֵּיין: (לְרָעָה) צוּם שְׁלֶעכְטֶן (לְרָעָה אִי אַתָּה עוֹבֵר) צוּ שְׁלֶעכְטֶס טוּן זָלְסְטוּ נִיט אַרִיבֶּר גֵּיין. נִיט לָבָן צוּ יַעֲקֹב, נִיט יַעֲקֹב צוּא לָבָן (אֲבָל אַתָּה עוֹבֵר לְפַּרְקְמַטְיָא) אָבֶּר צוּ סְחוֹרָה (צוּם הַאנְדְלְ)מֶעג גֵּיין אֵיינֶר צוּם אַנְדֶרְן: (נג) (אֱלֹהֵי אַבְרָהָם). דָּס וָוארְט „אֱלֹהֵי" אִיז (קוֹדֶשׁ). הֵיילוּג, מֶען מֵיינְט הקב״ה (וֵאלֹהֵי נָחוֹר. חוֹל) דָּס וָוארְט „וֵאלֹהֵי" אִיז פְּרָאסְט. מֶען מֵיינְט דִּיא עֲבוֹדָה זָרָה (אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם חוֹל) דָאס וָוארְט אֱלֹהֵי אִיז פְּרָסְט וָורוּם זֵייעֶר פָאטֶר אִיז דָאךְ גֶוועֶן תֶּרַח וָוס הָט גֶדִינְט עֲבוֹדָה זָרָה: (נד) (וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח). זָאגְט רש״י (שָׁחַט בְּהֵמוֹת לְמִשְׁתֶּה) עֶר הָט גְשָׁאכְטֶן בְּהֵמוֹת צוּ מַאכֶן אַסְעוּדָה (לְאֶחָיו) מֵיינְט מֶען (לְאוֹהֲבָיו שֶׁעִם לָבָן) צוּא זַיינֶע גוּטֶע פְרַיינְד וָוס זֶענֶן גֶוועֶן מִיט לָבָן: (לֶאֱכָל לָחֶם). זָאגְט רש״י מֶען מֵיינְט נִיט נָאר בְּרוֹט הָאבֶּן זֵייא גִיגֶעסֶן. זֵיי הָאבֶּן דָאךְ גִיגֶעסֶן פְלֵייש אוֹיךְ (כָּל דְּבַר מַאֲכָל קָרוּי לֶחֶם) אַלֶע עֶסִינְוַוארְג רוּפְט מֶען בְּרוֹיט (כְּמוֹ)וִוי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (עֲבַד לְחֵם רַב) עֶר הָט גְמַאכְט אַגְרוֹס בְּרוֹט. אַגְרוֹסֶע סְעוּדָה.

פירוש רד״ק

לפיכך ירא ממנו ובקש ממנו ברית כמ״ש אבימלך ליצחק ראה ראינו כי הי׳ ה׳ עמך תהי נא אלה וגו׳: (נג) (אלהי אברהם ואלהי נחור) אלהי אברהם קודש. אלהי נחור חול. והוא אלהים אחרים שהיא עבודת הכוכבים שהיו עובדים הדורות ההם ולבן הי׳ מאמין בהם וזכר אברהם ונהור ולא זכר יצחק ובתואל לפי שהם היו נודעים יותר ומפורסמים בגדולה: אלהי אביהם (מס׳ סופרים ד) חול כיון שמתערב בו אלהות חול. וזכר אלהי אבי יעקב ואבי לבן כ״א נשבע באמונתו ויעקב נשבע מ״ש לבן בפחד אביו יצחק וכבר פרשנוהו: (נד) (ויזבח) עשה סעודה ומשתה כדי שיאכלו ביחד בהפרדם זה מזה לזכרון הברית: (ויקרא לאחיו) להאנשים אשר עם לבן כי כולם אחים ואוהבים אחרי הברית: (לחם) כלל לכל מאכל:

פירוש לתורת אלהים

זָאלְסְט אוֹיךְ נִיט אִיבֶּער פָארֶען לְרָעָה צוּא שְׁלֶעכְץ טוּן אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶרֶען טָאר מִיר נִיט אָבֶּר מִיר מֶעגִין אִיבֶּר פָארֶן סְחוֹרָה צוּ הַאנְדְלִין: (נג) אֱלֹהֵי דֶר גָאט פוּן אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אוּנ דֶער אָפּ גָאט פוּן נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵינֵינוּ זָאלֶען מִשְׁפָּטִין צְווִישֶׁען אוּנְז אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם דֶער גָאט פוּן זֵייעֶר פָאטֶר וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב הָט גְשְׁווֹארִין בַּיי דֶעם גָאט וָואס אִיז דֶר פָארְכְט פוּן זֵיין פָאטֶר יִצְחָק דָאס אִיז הקב״ה: (נד) וַיִּזְבַּח אוּנ יַעֲקֹב הָט גְשָׁאכְטִין אַשֶׁעכְטוּנְג אוֹף דֶעם בַּארְג וַיִּקְרָא לְאֶחָיו אוּנ עֶר הָט גְרוּפֶן זַיינֶע פְרַיינְד לֶאֱכָל לָחֶם צוּ עֶסִין בְּרוֹט וַיֹּאכְלוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּען גִיגֶעסֶען

של״ה הקדוש

דַארְף עֶר זֵייא דַאצוּ נִיט נֵייטֶן אוּנ טָאר דָאס נִיט פָאדֶרֶן מִיט גֶוואלְט. אֲפִילוּ עֶר אִיז דֶר בַּעַל הַבַּיִת אִין זַיי מִיזֶען אוּם פָאלְגֶין. נָאר אָבֶּר עֶר מִיז זִיךְ מוּה גֶעבֶּן מִיט גוּטֶע רֵייד זַיי אַיין צוּ רֵיידֶן אִין צוּא עֶרְקְלֶערֶן זַיין רָצוֹן וִוי וַוייט מֶעגְלִיךְ כְּדֵי זַיי זָאלֶן אַלֵיין פַר שְׁטֵיין אַז עֶר אִיז גִרֶעכְט, מִיר זֶעהֶן דָס

בטורא: א ואקדים לבן בצפרא ונשיק לבנוהי ולבנתיה ובריך יתהון ואזל ותב לבן לאתריה: ב ויעקב אזל לאורחיה וערעו ביה מלאכיא דיי: ג ואמר יעקב כד חזינון משריתא מן קדם יי דין וקרא

נשמא

וילינו בהר: מפטיר לב א וישכם לבן בבקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם וילך וישב לבן למקמו: ב ויעקב הלך לדרכו ויפגעו־בו מלאכי אלהים: ג ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה ויקרא שם־המקום

ההוא

תו"א ויפגעו בו. חולין יח ס' הזוהר פ' תזריע ופ' כנרם: ויאמר יעקב. ברכות סב:

רשב"ם

בעצת לבן כמו ירה בים: (ג) ויפגעו בו. לשומרו כדכתיב והנה אנכי עמך:

בעל הטורים

כנמות וכיונו יתלך לנלח ויסתר תחכל בלח כי' טוס כיהר חרוני חני כרח"ם ז"ל: (ג) מחנים. נוטריקון מחותם חיילים נשל יעקב מלחכים:

שפתי חכמים

ל וק' וכח גבי עולים ויורדים פירש"י בלח כיון שניכם יחד חלח עולים תחלה וחח"כ יורדים לפי שפירש"י כר"פ ויבלח יעקב המלחכים מלחכים ממש ל"ל דכ"פ דודחי כמלחכים של ח"ל רלו נתי לפלוה קודם שירדו מלחכי ח"י חלח יעקב עיכבן כשל כרחן לפי שרלה לשלחן לעשו ח"כ ש"מ שמלחכים ממש היו: חסלת פרשת ויצא

רש"י

נשחיתה מן נלחמו: (ב) ויפגעו בו מלאכי אלהים. מלחכים של חרץ ישרחל בחו לקרחתו ללותו לחרץ: (ג) מחנים. שתי מחנות ר של חולה לחרץ שבחו עמו עד כחן ושל חרץ ישרחל שבחו לקרחתו [ב"ר ותנחומח]: חסלת פרשת ויצא

בית דוד

נאך שפ"ט אונ פסוק (נשחיתה עין בלחמו) מיר וועלן סאר דארבין דעם בוים מיט זיין ברויט, אויף אבוים וואקסט דאך גיט ברויט. נאר די פירות וועלן גירופן ברויט: (ב) (ויפגעו בו מלאכי אלהים). זאגט רש"י (מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללותו לארץ) מלאכים פון ארץ ישראל זענען גקומן נעגן יעקב זיי וואלן אים בלייטין ביז ארץ ישראל:

(ג) (מחנים). זאגט רש"י (שתי מחנות) דא זענן גיווען צוויי מחנות מלאכים (של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן) די מלאכים פון חוץ לארץ ווס זענן גקומן מיט יעקב ביז צום גרענעץ פון ארץ ישראל (ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו) אינ אמחנה מלאכים פון ארץ ישראל ווס זענן גקומן געגן יעקב:

פירוש לתורת אלהים

ברויט ווילינו אונ זייא האבען גינעכטיגט אויף דעם בארג: (א) וישכם אונ לבן האט זיך גשעפרט אין דער פרי וינשק לבניו אונ ער האט גקושט זיינע קינדער זיינע אייניקלך ולבנותיו אונ זיינע טעכטער ויברך אונ ער האט זייא גבענטשט אונ לבן האט זיך ווידער גקערט צוא זיין ארט: (ב) ויעקב הלך לדרכו אונ יעקב איז זיך גגאנגען צוא זיין וועג ויפגעו בו מלאכי אלהים אונ זייא האבען איהם בגעגינט מלאכים פון גאט (עיין רש"י): (ג) ויאמר אונ יעקב האט גזאגט כאשר ראם אז ער האט זיי דער זעהן מחנה דאס איז אמחנה פון גאט ויקרא אונ ער האט גרופען דס זעלביגע ארט מחנים דאס איז טייטש צוויי מחנות פון חוץ לארץ אונ פון ארץ ישראל וואס זייא זענען איהם אקעגען גקומען. דער בעל הטורים שרייבט די אותיות פון מחנים מאכען מאותן חיילות נשל יעקב מלאכים דס איז טייטש פון די פאלקען האט יעקב גנומען מלאכים צוא שיקען צוא עשו אזוי ווייא אין דער אנדערער סדרה ווערט שטיין:

של"ה הקדוש

השל"ה האט אביין גהייסן צו יעקב אונ זיין מאמע'ס לאנד צו ריק צו קערין פון דעסט וועגן זעהן מיר אז יעקב האט זיך משתדל גווען צו ערהאלטען אין אין צו ריהן זיינע פרויען רחל אונ לאה. כדי זיי וואלין דער צו פרוצה ווערין פון זייערע פאטער:

ההוא מחנים: פפפ

שמא דאתרא ההוא מחנים: פפפ

קמ"ח פסוקי"ם מחני"ם סימן ומפטירין ויברח יעקב כמבואר בלבוש והובא במ"א:

פירוש רד"ק

לב (ג) כאשר ראם. כמו וירא וירץ לקראתם שנא' באברהם: (מחנים) שתי מחנות מחנה מלאכים ומחנה יעקב לפיכך קרא שם המקום מחנים. ובשם הזה נקרא מהיום ההוא ואילך כמו שראינוהו נזכר כן בספר יהושע (י"ג ל) והסכימו עמו אנשי המקום. וכן כל המקומות שהיו קוראים להם האבות כן הי' שמם, וזה מברכת ה' עליהם כמ"ש בראש הפרשה:

הפטרת ויצא בהושע סי' יב

ויברח יעקב שדה ארם ויעבד ישראל באשה ובאשה שמר: ובנביא העלה
יהוה את־ישראל ממצרים ובנביא נשמר: הכעיס אפרים תמרורים
ודמיו עליו יטוש וחרפתו ישיב לו אדניו: כדבר אפרים רתת נשא הוא
בישראל ויאשם בבעל וימת: ועתה ׀ יוספו לחטא ויעשו להם מסכה מכספם
כתבונם עצבים מעשה חרשים כלה להם הם אמרים זבחי אדם עגלים
ישקון: לכן יהיו כענן־בקר וכטל משכים הלך כמץ יסער מגרן וכעשן
מארבה: ואנכי יהוה אלהיך מארץ מצרים ואלהים זולתי לא תדע ומושיע
סכלו ק' אין

פירוש ע"ם

אין דער הפטורה פון פרשת ויצא שטייט וויא יעקב הט גיהערשט מיט אמלאך אונ ער הט דעם מלאך ביי גיקומן זאגט גאט דאס האב איך צוא אים אויך גיטאן:

ויברח יעקב אונ אז יעקב הט בדארפט אנטלופן איז ער אנטלאפען פון דעם פעלד ארם אונ איר ווייסט דאך וואל ווי איך האב איהם דארטן גהיט אז איר וועט פרום זיין וועל איך אייך אוך היטען ויעבוד אונ יעקב הט גדינט ביי לבן פר איין אשה אונ פר איין אשה האט ער גהיט ביי לבן די שאף ובנביא אונ דורך אנביא האט גאט אוף גבראכט די ישראל פון מצרים אונ דורך דעם נביא זייט איר גווארן גהיט ווי אזו קענט איר שפעטען פון די נביאים הכעיס וואס ירבעם בן נבט ווס קומט ארוס פון אפרים טוט צערנין ער איז מבזה דיא נביאים אונ פעלשט אין גאט תמרורים דס וועט צו אים זיין ביטר ודמיו אונ זיין בלוט ווס ער הט פר גאסן פון די ישראל מיט דעם ווס ער הט זיי גמאכט זינדיגן מיט דר געטצן דינסט איז דאס ערגער אידר ער זאל זיי הרגנן עליו וועט גאט אוף אים פר שפרייטן ער וועט אים שטראפן וחרפתו אונ זיין חרפה ווס ער הט מבזה גיוועזן שלמה המלך ער האט אים גשטראפט צווישען פיל לייט וועט זיין האר גאט צו אים אומקערן ער וועט דער פר איהם אויך שטראפען כדבר אז ירבעם ווס קומט ארוס פון אפרים האט גרעד קעגין שלמה המלך רתת איז דאך גוועזן מיט גרוים ציטערניש ווארום שלמה איז גוועזן אגרוסר מלך הט ער זוכה גוועזן ער איז גווארען דער הויבען צווישען די ישראל כלומר ער איז גווארן אנשיא ויאשם ווי ער הט גיקריגען דיא גדולה האט ער גזינדיגט אונ הט גדינט עבודת כוכבים איז ער גשטארבן ועתה אונ איצט דאס הויז גזינד פון יהוא האבן דס גזעהן אונ טוען מערין צו זינדיגען אונ זיי מאכין זיך פון זייער זילבער גגאסענע עבודת כוכבים וויא זייער גשטאלט אזעלכע בילדער ווס מיינסטרס מאכען צו זיי הם אומרים טוען דיא נביאי שקר זאגען זובחי אדם דיא ווס שעכטין אמענטש דער ווס

סוד **קרושים**

ויברח יעקב שדה ארם ויעבוד ישראל באשה (הושע יב) יעקב איז אנטלאפען אין פעלד ארם אונ גדינט ביא לבן פון וועגן אאשה מיר געפינען כמה צדיקים האבן גמוזט אנטלופן פר זייערי שונאים.

אין בלתי: אני ידעתיך במדבר בארץ תלאבות: במרעיתם וישבעו שבעו
וירם לבם על כן שכחוני: ואהי להם כמו שחל כנמר על דרך אשור:
אפגשם כדב שכול ואקרע סגור לבם ואכלם שם כלביא חית השדה תבקעם:
שחתך ישראל כי בי בעזרך: אהי מלכך אפוא ויושיעך בכל עריך ושפטיך
אשר אמרת תנה לי מלך ושרים: אתן לך מלך באפי ואקח בעברתי: צרור
עון אפרים צפונה חטאתו: חבלי יולדה יבאו לו הוא בן לא חכם כי עת
לא :

פירוש
שעכט זיין זוהן צו די עבודת כוכבים עגלים דר איז וועקט ער זאל קושען די גילדענע קעלבר לכן דרום ווערין זיי פר לענט אזו ווי אוואלקן אונ אזו וויא אטויא גייט אין דער פרי גיך אוועק אונ אזו וויא אפלעווע ווערט אוועק גבלאזען דורך אשטארקן ווינט פון דעם שייער אונ אזו ווי אריך ווערט גיך פר לענד פון דעם פענצטר אזו גיך וועט איר פאר לענט ווערין ואנכי אונ איך בין דיין גאט וואס איך האב דיך אויס גצויגען פון מצרים אונ אגאט הויץ מיר גהערסטו ניט וויסען ווארום דוא האסט ניט קיין העלפר הויץ מיר אני איך האב דיך גקענט אין דער מדבר אין אזו אלאנד וואס מען גרופט צו אלדינג כלומר אין דר מדבר קען מען גאר ניט קריגען אונ איך האב אייך אלדינג בניגענט כמרעיתם ווי זיי זענין גקומען קיין ארץ ישראל זענין זיא גיווארען זאט אונ עס איז גווארען האפדיג זייער הארץ דרום אזו האבען זיא

ע"מ
מיך פר געסין ואהי דרום וועל איך צו זיא זיין אזו ווי אלייב אזו ווי אלעמפערט קוקט אויף דעם וועג ער זאל זיי פר לירען אפגשם כדוב איך וועל זיא בגעגינען ווי אבער וואס ער איז פר ווארפען פון זיינע קינדר איז ער זייער בייז אונ צו רייסט איטליכן אונ איך וועל צו רייסן דס פר שליסונג פון זייער הארץ אונ איך וועל זיי אויף עסין דארטן אזו ווי אלעמפערט חית השדה די חיות פון דעם פעלד וועלין זיי צו שפאלטן שחתך ישראל דו האסט דיך פר דארבן ישראל כי בי ווארום דו האסט אין מיר ווידר גשפעניגט בעזרך אין דיין העלפר איך פלעג דיר העלפין: צרור עון אפרים עס איז איין גבינדן די זינד פון אפרים איך האב זיא ניט מוחל גוועזן זייערע זינד זיי זענין פר בארגן ביי מיר חבלי די ווייטאג פון אגיווינערין וועלין קומען צו אים הוא בן ער איז אזוהן וואס איז ניט קלוג כי עת עס וועט קומען אציט וואס ער וועט ניט קענין באשטיין

סוד
היינו יעקב משה דוד ואליהו. יעקב הט אן גטראפן אברינע ווי עס שטייט וירא והנה באר בשדה משה הט אויך בגעגינט די ברינע ווי עס שטייט (וישב על הבאר) באר איז ארמז אוי דעם הייליגן קוואל פון אובן וואס פון אום ציהט זיך ברכה וקדושה אין אלע עולמות ביז דעם עולם התחתון עס שטייט (והנה שם שלשה עדרי צאן רובצים עליה) דרייא ספארים שאפ רוהן דר ביי דס איז גמיינט די דריי היליגע מחנות פון פערשידענע מדריגות וואס זיי זענין ממשיך די השפעה פאר אלעמין וויא ווייטר שטייט (כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים) פון דר ברונע טרינקן זיי אן דיא ספארים דס גלייכן איז גשריבן (ישקו כל חיתו שדי) זיי מאכן אנטרינקן אלע חיות פון פעלד פי' פון אובן פיי פון אונטן. יעדר ווי פר אום איז ראוי. (והאבן גדולה על פי הבאר) אבר אגרויסר שטיין ליגט אויף די עפנונג פון דר ברונע דס איז דר קטרוג ומדת הדין וואס ווערט גרופן (אבן נגף וצור מכשול) אשטיין וואס ער איז דס שטרויכלונג פון אלעמין ער קפיט תמיד בי

קדושים
די שערי רחמים אונ דר מאנט עונות ופשעים כדי עס זאל ניט ארפ נידרן מזונות אונ ניטם אויף דר וועלט (ונאספו שמה כל העדרים) ווען אבר עס פר זאמלן זיך דארטן אלע ספארים היינו די מלאכי מעלה מיט שירות ותשבחות אונ די ישראל מיט תפלות ותחנונים פר הקב"ה (וגללו את האבן וגו' והשקו את הצאן) דאמיט קייקלין זיי אפ דס מדת הדין אונ אלע זענען מקבל השפעה נור ווייל דר מדת הדין איז פארט גייטינג אמאל צו דר וועקט אונ צו שטראפן רשעים אונ צו מקטרג ריכטיג דען די וועלט קען קיין קיום האבן נייערט אויף אמת ודין דריבר זגט דר פסוק ווייטר (והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה) זיי קערין ווידר דעם שטיין אויף זיין אורט. קים אונ זעה יעקב אבינו ע"ה דר בחיר פון די אבות זיין זכות איז אליין גנוג גוועזן צו בשטיין קעגן אלע מקטריגים. דס דר צילט אונז די תורה (ויגש יעקב ויגל את האבן) ווי יעקב איז גקומען הט ער אליין אים גקייקלט דעם אבן נגף דס איז צו בשרייבן דוד המלך בשעת ער איז

לא־יעמד במשבר בנים: מיד שאול אפדם ממות אגאלם אהי דבריך מות אהי קטבך שאול נחם יסתר מעיני: כי הוא בין אחים יפריא יבוא קדים רוח יהוה ממדבר עלה ויבוש מקורו ויחרב מעינו הוא ישסה אוצר כל־כלי חמדה: תאשם שמרון כי מרתה באלהיה בחרב יפלו עולליהם ירטשו והריותיו יבקעו: שובה ישראל עד יהוה אלהיך כי כשלת בעונך: קחו עמכם דברים ושובו אל־יהוה אמרו אליו כל־תשא עון וקח־טוב ונשלמה פרים שפתינו: אשור לא יושיענו על־סוס לא נרכב ולא־נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו אשר־בך ירחם יתום: ארפא משובתם אהבם נדבה כי שב אפי ממנו: אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה ויך שרשיו כלבנון: ילכו ינקותיו ויהי כזית הודו וריח לו כלבנון: ישבו ישבי בצלו יחיו דגן ויפרחו כגפן זכרו כיין לבנון

פירוש

אויף דעם בראך שטול וואס מען גיבארט קינדר כלומר ער וועט ניט קאנגען אוס שטיין דאס פורעניות מיד שאול אפדם איך פלעג זייא אוס לייזן פון דעם גרוב פון גיהנם איך פלעג זייא אוס לייזען פון טוט אונ איצט וועל איך ריידן אז זיי זאלען שטארבען איך וועל דיך אפ האקען אין גרוב פון גיהנם נוחם יסתר מעיני בדענקן וועט ווערין פר בארגן פון מיינע אויגן כלומר איך וועל מיך ניט בדענקן אויף דם בייז: כי הוא ער איז גיוואקסן צווישן זיינע ברידר ער איז גוועזן זייער חשוב איצט אז ער האט גזינדיגט וועט קומען אשטארקר מלך וואס ער

ע"ט

איז שטארק ווי אמזרח ווינט רוח יי' עס וועט אויף גיין אווינט פון גאט פון דר מדבר אונ ער וועט מאכען טרוקן זיין קוואל ברונעז ער וועט אוועק רויבן אלע אוצרות פון דיא גרוסטינגע כלים: תאשם שומרון די שטאט שומרון וועט ווערין אנטפלעקט דען זיא האט ווידער גשפעניגט אין איר גאט אין שווערד וועלען זייא פאלען זייערע קליינע קינדער וועלען צוא שפאלטען ווערין והריותיו יבקעו אונ דיא טראגענדיגע ווייבער פון שומרון וועלען צוא שפאלטין ווערין:

סוד קדושים

אנטלאפן פר זיין זון אבשלום אונ אליהו הנביא פר איזבל ווארום האבן זיי ניט בגעגונט דם היילינגן באר דר תירוץ איז ווייל אויף דוד איז דאמאלס גוועזן פול מקטריגים אוף אליהו איז גאר גוועזן בבחינת מלאך אונ די מדרגה איז נידריג פון באר אבער יעקב ומשה זענן גוועזן זייער העכר פון אום דרום ווי דו ברונע האט זיי דר זעהן איז דם וואסר תיכף ארויף אקעגן זיי ווי איין אשה פרייט זיך מיט איר מאן אונ גייט ארוס נעגן אום מקבל פנים זיין. ווייל ער איז חשיבר פר איר. קום אונ זעה עס שטייט ניט אין פסוק (והסירו ויסר) דם טייטש זיי טון אפ אדר ער האט אפ נטון דעם שטיין נור (ונגלו ויגל) קייקלן אונ דרייען. היינו יעקב אבינו ע"ה אונ זיין גלייכן אונ אזוי אויך יעדר צדיק אונ אפילו איטליכר יוד נאך זיין מדרגה נאך תורה ועבודה אונ תשובה ותפלה איז אום שטאנד צו פר דרייען אונ צו מישן דעם קאפ פון שטן ער זאל ניט קענין מקטרג זיין אונ דאמיט ווערן אלו גליקליך (זכאה חולקיהון דצדיקיא ומארי דתיובתא) ווי וואול איז דם חלק פון צדיקים ובעלי תשובה אוף דם חלק פון זייער דור בעולם הזה ובעולם הבא:

כוכב מיעקב

(שובה ישראל וגו') על פי משל אז אמלך איז אונ כעס אויף זיין מדינה ווייל זיי האבן מורד גוועזן איז מען בוחר גרויסי חכמים ומליצים זייא שטעלין זיך פר דעם מלך אונ ער איז זיי נושא פנים אונ איז זיי מוחל אבר אז איחיד איז מורד ובפרט איין עני ואביון קען ער נישט קומען פאר דם מלך איבר דו שומרים וואס שטייען פר דעם שער המלך נאר אז עס טרעפט זיך אז דער מלך פארט דורך זיין שטאט דענסמאל קען דר יחיד דר לאנגן אבקשה צום מלך. אזוי אנאנץ יאר אז די שכינה איז אונ הומל קאן איין תפלת יחיד ניט נתקבל ווערין ווייל דו שומרים זענין מעכב דוא תפלה נאר תפלת רבים ווייל צווישן זיי איז דא צדיקים וואס זענין נושא חן פר השי"ת. אבער עשי"ת איז דא דו שכינה אוף דעם עולם השפל אונ קיין מחיצה איז נישט מפסיק קען איחיד אוך תשובה טון דם זאגט דר פסוק (שובה ישראל) דו יחיד טוא תשובה (עד יי') ביז וואנען השי"ת איז נעבין דיר (כי כשלת בעוניך) ווייל דו ביסט מיט עונות. האסטו נישט קיין בעסרע צייט ווי אונ עשרת ימי תשובה:

לְבָנוֹן׃ אֶפְרַיִם מַה־לִּי עוֹד לָעֲצַבִּים אֲנִי עָנִיתִי וַאֲשׁוּרֶנּוּ אֲנִי כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן מִמֶּנִּי פֶּרְיְךָ נִמְצָא׃ מִי חָכָם וְיָבֵן אֵלֶּה נָבוֹן וְיֵדָעֵם כִּי־יְשָׁרִים דַּרְכֵי יְהוָה וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם׃

כוכב מיעקב

(שובה ישראל וגו׳ קחו עמכם דברים וגו׳) צוויי מחותנים האבין זיך מתחתן געוועזין אין חתן כלה זענין ניקסט געוועזן דר ביי אונ האבין זיך ניקסט געזעהן אויף יום טוב האט געשיקט אבי הכלה אקדשו פר בעטין דם חתן. דעם חתנס פאטר האט געוויסט אז דער זון איז קיין מאל ניקסט געוועזין אונ דער פ״עמד אונ ווייסט ניקסט הלכות דרך ארץ האט אים דר פאטר געלערנט אז ער וועט קומען צו דם מחותן אונ דר פריא זאל ער זאגין ניט מארגן. ביי טאג נאט העלף. ביי נאכט ניטן אוונד. אז ער וועט אוועק גיין זאל ער זאגין אגוטין טאג. ביי דעם אוועק פארין זייט געזונד. אדאנק אייך מיט אייער בני בית פר אייער גוטקייט אזוי האט ער זיך נחזרת אסך מאל ביז עס איז געוועזין געוויינטליך אונ מויל צו זאגין איטלעכס ווארט ווי ער איז אריין געקומען צו דעם מחותן אונ דאס גאנצע בני בית איז אום אקעגין געקומען רופט זיך אן דר חתן. ניט מארגני מחותן נאט העלף ניט נאוונד אגוטן טאג זייט געזונד. אדאנק אייך פאר די טובה אונ איין מינוט ארים זאגט ער ווייטער דם איינעני ווייל ער איז געוועזין געוואנט. דר מחותן איז געווארין דער שראקין ער האט געזעהן אז ער איז משוגע האט ער אום אפ געשוקט אהיים מיט די תנאים. אזוי אז עס קומט ראש השנה ויום כפור אז איינר וויל טון תשובה טוט ער ניקסט כסדר התשובה פריער חרטה אויף עבר אונ עזיבת החטא אויף להבא. אונ ווידוי אויף סליחה ומחילה. נאר דר שוטה טוט אלין אונ איינעם זאגט אסך תהלים ושערי ציון אונ אלע מאל על חטא אונ אשמנו אן א סדר. זאגט דר פסוק ווי אזוי מען דארף צו טון (שובה ישראל) במעשה אונ האב חרטה דער נאך (קחו עמכם דברים) אונ זיי זיך מתודה בדיבור פה אונ בעט השי״ת אויף מחילה וסליחה:

ענין שליחת המלאכים

וישלח יעקב מלאכים וגו׳ . דער ילקוט ראובני שרייבט דער מענטש וואס האט פיל מצות געטון בעדארפען איהם צעהן טויזנדער מלאכים אונ אזוי ער איז נאכגעגאנגען מיט תורה אונ מעשים טובים . היט איהם הקב״ה אליין . אונ אזוי געפינען מיר ביי יעקב אבינו וואס ער איז געווען איש תם יושב אהלים . איש תם איז ער געווען מיט מעשים טובים . ער האט געטון מעשים טובים מיט נאכצעקיש אונ מיט אמת יושב אהלים בתורה . ער איז געזעסן אונ האט געלערנט אונ האט געלערנט תורה . אונ וויל ער האט געהאט פיל מצות האט איהם גאט געגעבן פיל מחנות מלאכים דיא זאלין איהם היטען וויא עס שטייט אין פסוק יעקב איז געגאנגען זיין וועג האבען איהם באגעגנט מלאכים פון גאט . וויא יעקב האט זיי געזעהן האט ער געזאגט דאס איז א מחנה מלאכים פון גאט . נאך זאגט דער פסוק גאט שטייט נעבין יעקב אונ זאגט צוא איהם איך בין מיט דיר אונ איך וועל דיך היטען אונ אלע ערטער ווי דו וועסט גיין . ר׳ יהושע זאגט ווארום דער מענטש וואס האט אזעלכעס געזעהן . אז הקב״ה מיט זיינע מלאכים היטען איהם אונ ער האט געשיקט מלאכים צוא עשו נאך וואס ער האט וויא עס שטייט אין פסוק יעקב האט געשיקט מלאכים צו זיין ברודער עשו אונ דיא וועלכע מלאכים וועלכע געגאנגען מיט יעקב וואס ער איז געגאנגען מיט זיינע קינדער קיין מצרים . אונ דיא וועלכע מלאכים וועלן געגאנגען מיט דיא ישראל ווען זיא וועלן ארויס געגאנגען פון מצרים . ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה וגו׳ למצוא חן בעיניך . דער ענין המתנות וואס יעקב האט געשיקט צו עשו . צוא וואס האט ער דאס געדארפט ערשטענס האט ער דאך געהאט א צוזאג פון הקב״ה אז ער וועט איהם היטען צווייטענס וואס ניט ער צו דעם שלום רוא מתנות אונ וויא פיר תחנונים אונ געבעט האט יעקב געבעטן ביי עשו ער זאל נעמען דיא מתנה . יעקב האט געדארפט פון דאס ווירגע אונ געבן צוא עשו א מתנה אונ אז עשו האט געזאגט ער וויל ניט דיא מתנה . האט יעקב געדארפט מאכען שלום מיט עשו אן א מתנה . נאר מיר געפונען שלמה המלך האט געזאגט [illegible] .

אַזוֹ וִויא עֶס טְרֶעפְט פִיל מֶענְשְׁן שְׁטַייֶען גֶעגְן אַנַאנְדְ אוּנ קִיקִן אוּנ וַואסֶער, וֶועֶרִין גִזֶעהְן
אוּנ וַואסִיר פוּל עֶרְלַייא פָּנִים. וַוייל יֶעדוּר מֶענְטְשׁ הָט אַיין אַנְדֶר פָּנִים אֶפִּילוּ דָאס וַואסוּר
אִיז אַיין קָאלוּעֶר. נָאר וַוייל יֶעדוּר מֶענְטְשׁ הָט אַיין אַנְדֶר פָּנִים. דְרִיבֶּר וֶוערִין גִזֶעהְן אוּנ
דֶעם וַואסוּר פִיל עֶרְלַייא פָּנִים. כֵּן לֵב הָאָדָם לְאָדָם. אַזוֹ אִיז דָאס הַארְץ פוּן אַמֶענְטְשׁ צוּ
פִיל מֶנְטְשׁוּן. לְמָשָׁל אַיינוּר טוּט אַמִצְוָה. אָדֶר אַיינוּר דַאוִוינְט פְרוּם. אַנְדֶרוּ מֶנְטְשִׁין זָאגוּן
אוֹיף אִיהְם דֶר מֶנְטְשׁ אִיז פְרוּם עֶר דַאווִינְט אַזוֹ פְרוּם אוּנ טִיט פוּל מִצְוֹת. אוּנ אַנְדֶרוּ זָאגִין
דָם אִיז אַלְץ פַאלְשׁ עֶר וִויל נָאר נַארִין מֶנְטְשִׁין מֶען זָאל זָאגוּן אוֹיף אִיהְם עֶר אִיז פְרוּם דָאס
הַארְץ פוּן דֶעם מֶנְטְשׁ אִיז אַיינְס. אָדֶר עֶר הָאט גִימַיינְט אֶמֶת אָדֶר עֶר הָאט גִימַיינְט פַאלְשׁ
דִי מֶענְטְשִׁין וָוס טְרַאכְטִין אוֹיף אִיהְם זֶענְגוּן נִיט גְלַייךְ. דֶער מֶענְטְשׁ וָואס אִיז אַיין עֶרְלִיכֶר מַאן
הַאלְט עֶר דֶעם אַנְדֶרִין מֶענְטְשׁ אוֹיךְ פַר אַיין עֶהְרְלִיכֶן מַאן אוּנ זָאגְט אוֹיף אִיהְם אַז עֶר מַיינְט
אַלְץ מִיט אֶמֶת. אוּנ דֶר מֶענְטְשׁ וָואס אִיז אַפַלְשִׁיר הַאלְט עֶר דֶעם אַנְדֶרִין מֶענְטְשׁ אוֹיךְ פַר
אַיין פַאלְשִׁין אוּנ זָאגְט אוֹיף אִיהְם אוֹיךְ אַז עֶר אִיז פַאלְשׁ אוּנ וָוס עֶר טוּט מַיינְט עֶר נִיט אֶמֶת.
דְרִיבֶּר זָאגְט דֶער תנא וֶהֱוֵי דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת. יֶעדוּר מֶענְטְשׁ זָאל אַלַיין מִשְׁפְּטִין
אַלוּ מֶענְטְשִׁין צוּ גְרֶעכְט מַאכִין אִיהְם. אוּנ זָאל נִיט הֶערִין וָואס מֶענְטְשִׁין זָאגִין אוֹיף דֶעם
מֶענְטְשׁ נָאר וָואס זַיין אַייגִין הַארְץ זָאגְט אוֹיף דֶעם מֶענְטְשׁ. דְרוּם זָאל עֶר נִיט קִיקִין וָואס
מֶענְטְשִׁין זָאגִין אוֹיף אִיהְם שְׁלֶעכְט אוּנ דוּ גמרא זָאגְט כָּל הַדָּן אֶת חֲבֵרוֹ לְכַף זְכוּת. דֶר מֶענְטְשׁ
וָואס מִשְׁפְּט זַיין חָבֵר אוּנ מַאכְט אִיהְם גִירֶעכְט. הַמָּקוֹם יָדִין אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת. וֶועט גָאט
אִיהְם אוֹיךְ מִשְׁפְּטִין אוּנ וֶועט אִיהְם גִירֶעכְט מַאכִין. דֶר רמב״ם זָאגְט אֶפִּילוּ נַיין הוּנְדֶערְט נַיין
אוּנ נַיינְצִיג חֲלָקִים זֶעהְט אוֹס אַז יֶענוּר אִיז אוּם גְרֶעכְט אוּנ אַיין טוֹזוּנְט חֵלֶק אִיז צוּ זָאגִין
אַז עֶר אִיז גְרֶעכְט. דַארְף מֶען יֶענִים גְרֶעכְט מַאכֶען נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז כְּמַיִם הַפָּנִים לְפָּנִים.
אַזוֹ וִוי דָם וַואסוּר וַוייזְט דֶעם זֶעלְבִּיגוּן פָּנִים וָוס קִיקְט אוּנ דֶם וַואסוּר. אַזוֹ אִיז לֵב הָאָדָם
לְאָדָם. יֶעדוּר מֶענְטְשׁ קֶען פוּן זַיין הַארְץ וִויסִין זַיין חֲבֵרְס הַארְץ אוּב עֶר הָאט לִיבּ זַיין חָבֵר.
אִיז אַצֵייכוּן אַז זַיין חָבֵר הָאט אִיהְם אוֹיךְ לִיבּ. אוּבּ עֶר הָאט פַיינְט זַיין חָבֵר אִיז אַצֵייכוּן
אַז זַיין חָבֵר הָאט אִיהְם אוֹיךְ פַיינְט דָם אִיז אָבֶּר נָאר אַז אַיינוּר רְאוּבֵן הָט צוּ זַיין חָבֵר שִׁמְעוֹן
אַ אֶמֶתְ'ה לִיבְּשַׁאפְט. מוּז שִׁמְעוֹן הָאבּוּן צוּ רְאוּבֵן אוֹיךְ אַ אֶמֶתְ'ה לִיבְּשַׁאפְט. אוּנ אוּבּ רְאוּבֵן
הָט לִיבּ שִׁמְעוֹן וַוייל שִׁמְעוֹן הָט אִיהְם גְטוּן אַטוֹבָה אוּנ דִיא לִיבְּשַׁאפְט פוּן שִׁמְעוֹן אִיז נִיט אַיין
גִיוָוארְצִילְט אוּנ דֶעם הַארְץ פוּן רְאוּבֵן גְפִינְט זִיךְ נִיט דִיא לִיבְּשַׁאפְט צוּ רְאוּבֵן אוּנ דֶעם הַארְץ
פוּן שִׁמְעוֹן. אוּנ דָאס אִיז נָאר אוּבּ זַייא זֶענוּן בֵּיידוּ גְלַייכוּ מֶענְטְשִׁין. בֵּיידוּ זֶענוּן צַדִּיקִים
אָדֶר בֵּיידוּ זֶענוּן רְשָׁעִים. דֶעם עִנְיָן הָאט יַעֲקֹב גִיוָואלְט וִויסוּן פוּן עֵשָׂו וָוארוּם יַעֲקֹב אִיז
גִוֶועֶן אוּנ תַּכְלִית הַקְדוּשָׁה. אוּנ עֵשָׂו אִיז גִוֶועֶן אוּנ תַּכְלִית הַטוּמְאָה אוּנ דֶם וַוייסוּן מִיר אַז
דִי טוּמְאָה הָט מֶער פַיינְד דוּ קְדוּשָׁה וִוי דוּ קְדוּשָׁה הָט פַיינְד דוּ טוּמְאָה וִוי דוד המלך הָאט
גִזָאגְט צוֹפֶה רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ. דֶר רָשָׁע קִיקְט נָאר צוּ גְפוּנֶען אַבִּלְבּוּל אוֹיף דֶעם
צַדִּיק עֶר זָאל אִיהְם הַרְגְנִין דְרִיבֶּר הָט יַעֲקֹב פוּן זַיין הַארְץ נִיט גְקֶענְט וִויסוּן דָאס הַארְץ פוּן
עֵשָׂו. אֶפִּילוּ יַעֲקֹב הָט אוּנ זַיין הַארְץ קַיין פַיינְדְשַׁפְט גִיהַאט צוּ עֵשָׂו. פוּן דֶעסְט וֶועגִין
הָט עֵשָׂו פַיינְד גִהַאט צוּ יַעֲקֹב אוּנ זַיין הַארְץ אָדֶר עֶס קֶען זַיין אַז עֵשָׂו הָט אִיהְם אוֹיךְ נִיט
פַיינְט יַעֲקֹב הָט גִיהֶערְט פוּן הקב״ה דוּ וֶוערְטֶר הִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ.
אִיךְ וֶועל זַיין מִיט דִיר אוּנ וֶועל דִיךְ הִיטוּן אוּנ אַלוּ עֶרְטֶר וִוי הִין דוּ וֶועסְט גֵיין. וִוי אַזוֹ
גָאט וֶועט אִיהְם הִיטוּן. הָט יַעֲקֹב נִיט גִוִויסְט הָט יַעֲקֹב גִבֶּעטִין בַּיי הקב״ה וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל
בֵּית אָבִי. אִיךְ זָאל קִימוּן צוּ מַיין פָאטֶר מִיט פְרִידוּן עֶס זָאל זַיין פְרִידוּן צְוִוישׁוּן מִיר אוּנ
עֵשָׂו. אוּנ אוֹיף דֶעם הָט אִיהְם גָאט גָאר נִיט גִיעֶנְפֶערְט הָט עֶר נִיט גִוִויסְט צְוַוייא זַאכוּן.
אוּבּ עֶר וֶועט דַארְפִין הָאבּוּן אַמִלְחָמָה מִיט עֵשָׂו. אוּנ גָאט הָט אִיהְם צוּ גִיזָאגְט עֶר וֶועט
אַיין נֶעמִין דוּ מִלְחָמָה. אָדֶר עֶס וֶועט זַיין שָׁלוֹם צְוִוישׁוּן אִיהְם אוּנ עֵשָׂו. אַזוֹ וִוי עֶר הָאט
גִיבֶּעטִין עֶר הָט אָבֶּר נִיט גִוִויסְט וִוי אַזוֹ וֶועט זַיין דֶר שָׁלוֹם. דְרִיבֶּר זָאגְט רש״י ז״ל יַעֲקֹב הָט זִי׳

פאַר גִבְרַיְיט צוּ אַמַתָּנָה אוּנ צוּ מִלְחָמָה . דְרִיבֶּר אִז דִי מַלְאָכִים קָאבִּין אִיהְם גִיזָאגְט , עֵשָׂו גֵייט צוּ אִיהְם צוּ מִלְחָמָה . וִוי עֶס שְׁטֵייט אוּנ מִדְרָשׁ הָט יַעֲקֹב מוֹרָא גִיהַאט אוּנ עֶר הָט זִיךְ מְצַעֵר גִיוֶועזְן . מְצַעֵר גִיוֶועזְן הָט עֶר זִיךְ וַוייל הקב"ה טוּט נִיט ווִי עֶר הָט גִיבֶּעטְן . עֶר הָט גִיבֶּעטְן עֶס זָאל זַיין פְרִידְן צְווִישְׁן אִיהְם אוּנ עֵשָׂו אוּנ אִיצְט זֶעהְט עֶר עֶס וֶועט זַיין אַ מִלְחָמָה . אוּנ אִז עֶר הָט גִיזֶעהְן דָאס הָט נִיט אָן גִנוּמְן זַיין תְּפִלָּה הָט עֶר שׁוֹין מוֹרָא גִיהַאט טָאמֶר הָט עֶר עֶפּוֹס גִזִינְדִיגְט אוּנ דָאס וֶועט אִיהְם נִיט הֶעלְפִין צוּ דִי מִלְחָמָה , דְרִיבֶּער הָט עֶר אִיצְט נָאךְ אַמָּאל גִיבֶּעטְן דָאס זָאל אִיהְם הֶעלְפִין . ווִי עֶר וֶועט אִיהְם הֶעלְפִין אֶפִילוּ דוּרְךְ מִלְחָמָה נָאר עֶר זָאל גִירֶעטוּט וֶוערְן . הקב"ה הָט אָבֶּער אִין אֱמֶת יָא גִטוּן דֶעם ווִילְן פוּן יַעֲקֹב אוּנ נִיט דוּרְךְ מִלְחָמָה נָאר דוּרְךְ שָׁלוֹם :

מנין המצות בסדר וישלח יש בה מצות עשה אחת

שלא לאכול גיד הנשה שנאמר על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה:

בראשית לב וישלח

אונקלוס

ד וּשְׁלַח יַעֲקֹב אִזְגַּדִּין קֳדָמוֹהִי לְוָת עֵשָׂו אֲחוּהִי לְאַרְעָא דְשֵׂעִיר

ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר

בעל הטורים

[כ] עם לבן גרתי. כלו' אע"פ שהייתי גרית לבן קיימתי תרי"ג מצות : ואחר עד עתה. ולי"ת א"כ בקיימת מצות גוי וכלום עמי. ואחר עד עתה כלו' אני צריך להתאחר עד שיעברו עת"פ פ' של גגל וה' כל מצרים וכ' אלפים וינה אלף כשבי שבט יעות כמבות ואח"כ ושלו מושיעים

שפתי חכמים

א דהכ"כ תלה לפניו ל"ל וכ"פ ויבנת יעקב מלאכים לפניו ר"ל הוהן דכתיב לפני כשליחות דהיינו ויפגעו בו מלאכי אלהים וגו' (ועוד דברים רבים נאמרו בזה ע' נג"א

רשב"ם

(ד) וישלח יעקב ויצו אותם לאמר. ציוה אותם יאמר להם כה תאמרון. והשלוחים לא יודעין דאגתו של יעקב: עם לבן גרתי. כאשר ידעת בבצית אבי ואמי שלא יהשוב בשבילו ברה: ואחר כמו ואאחר כמו ואהב את יעקב כמו ואאהב וכן ואבל. ואחר הברו;

רש"י

(ד) וישלח יעקב מלאכים . מלאכים א ממש [ב"ר] : ארצה שעיר . לארץ שעיר · כל תיבה שצריכ' למ"ד בתחילת הטיל לה הכתוב ה"א בסופה :

בית דוד

(ד) (וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים) . יַעֲקֹב הָאט גִשִׁיקְט מַלְאָכִים זָאגְט רַשִׁ"י (מַלְאָכִים מַמָּשׁ) אֱמֶתֶ'ה מַלְאָכִים פוּן הִימֶל הָט יַעֲקֹב גִשִׁיקְט:(אַרְצָה שֵׂעִיר). זָאגְט רַשִׁ"י עֶס אִיז גְלַייךְ ווִי עֶס וָואלְט גִשְׁטַאנֶען (לְאֶרֶץ שֵׂעִיר) צוּא דֶעם לַאנְד שֵׂעִיר (כָּל תֵּיבָה שֶׁצְּרִיכָה לָמֶ"ד בִּתְחִלָּתָהּ) יֶעדֶס וָוארְט וָואס בֶּארִיף זַיין אָנְהֵייב ווָארְט אַלָמֶ"ד (אַזוֹ ווִיא דָא בֶּארִיף שְׁטֵיין אָנְהֵייב ווָארְט אַלָמֶ"ד , לְאֶרֶץ) (הֵטִיל לָהּ הַכָּתוּב הֵ"א בְּסוֹפָהּ) הָאט דֶר פָּסוּק גִשְׁרִיבֶּן אַהֵ"א אִין סוֹף ווָארְט , אוּנ עֶס שְׁטֵייט אַרְצָה: (נְ"תִ') .

פירוש רד"ק

(ד) וישלח יעקב מלאכים. ואע"פ שהבטיחו האל בשה פעמים הי' מפחד מאחיו, כי בכעס היי עמו כשנפרד ממנו והי' מפחד ממנו שמא יגרום החטא כמו שכתבנו בראש פ' ויצא. ושלח לו מלאכים מאנשיו לפניו שיבוא הוא למצוא חן בעיניו (ארצה שעיר) שמפני ששם הי' אבל לא הי' שיבן שם עם ביתו. כי בארץ כנען הי' ביתו עדיין, כמו שכתוב ויקח עשו את נשיו וגו': (שדה אדום) ארץ אדום וב

פירוש לתורת האלהים

(ד) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב הָט גִשִׁיקְט שְׁלוּחִים (עַיין רַשִׁ"י) לְפָנָיו פַר אִיהְם אֶל עֵשָׂו אָחִיו צוּ זַיין

משלי יהודה

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו אָחִיו וגו' לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו וגו' עִם לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד עָתָּה וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא חֵן בְּעֵינֶיךָ . יַעֲקֹב הָט גִשִׁיקְט מִיט שְׁלוּחִים אַיין מַתָּנָה פוּן בְּהֵמוֹת צוּ זַיין בְּרוּדֶר עֵשָׂו עֶר זָאל אִים אִיבֶּר בֶּעטְן אוּנ הָט זֵיי אָן גִזָאגְט אִיר זָאלְט אַזוֹי זָאגְן

ספר הישר

וַיִּשְׁלַח אוּנ יַעֲקֹב הָאט גִשִׁיקְט שְׁלוּחִים אַקֶעגִין זַיין בְּרוּדֶר עֵשָׂו צוּם לַאנְד עֵשָׂו מִיט ווֵייכֶע רַייד. וַיְצַו אוּנ הָט גִבָּאטִין דִי שְׁלוּחִים אַזוֹ צוּ זָאגִין אִיר זָאלְט צוּ מַיין הֶער עֵשָׂו זָאגְן אַזוֹ הָאט גִזָאגְט דַיין קְנֶעכְט יַעֲקֹב. מַיין הֶער עֵשָׂו זָאל נִיט מֵיינֶען אַז מַיין פָאטֶערְס בְּרָכָה אִיז אִין מִיר מְקוּיָים גִיוֶוען. אוּנ אִיךְ בִּין גִוֶועזְן בַּיי לָבָן אוּנ הָאבּ אִים גִדִינְט

שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם׃
ה וַיְצַו אֹתָם
לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו
כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לָבָן

גרתי

לְחַקְלֵיהּ דֶאֱדוֹם׃
ה וּפַקֵּיד יָתְהוֹן לְמֵימָר
כְּדֵין תֵּימְרוּן לְרִבּוֹנִי
לְעֵשָׂו כִּדְנַן אֲמַר
עַבְדָּךְ יַעֲקֹב עִם לָבָן

דרית

בעל הטורים

בסר ליון לספוט את כר עשו. ד״א גרתי אותיות תגרי שסייתי עם לבן שכי׳ לו עמי הגרי ואני איש ריב ובעל מלחמה והכל כדי לכפחידו: גרתי. ב׳ במס׳ ככא ואידך הויה לי כי גרתי תסך. בשביל שיעקב ירא מעשו וקראו אדוני והקב״ה הבטיחו

פירוש רד״ק

לגור בשדה מואב (רות א׳): (ה) (ויצו אותם לאמר) צוה אותם לאמר זה שאמר להם. (כה תאמרון) בזה הלשון

פירוש לתורת אלהים

בְּרוּדֶר עֵשָׂו אַרְצָה שֵׂעִיר צוּם לַאנְד שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם אִין פֶעלְד פוּן אֱדוֹם׃ (ה) וַיְצַו אוֹתָם לֵאמֹר אוּנ עֶר הָט זַיי גְשַׁאפְט אַזוֹ צוּ זָאגִין כֹּה תֹאמְרוּן אַזוֹ זָאלְט אִיר זָאגִין צוּ מַיין הַאר צוּ עֵשָׂו כֹּה אַזוֹ הָאט גְזָאגְט דַיין קְנֶעכְט יַעֲקֹב עִם לָבָן גַּרְתִּי מִיט לָבָן הָאבּ אִיךְ גְוואוֹנְט וָאֵחַר עַד עַתָּה אוּנ אִיךְ

ספר הישר

צְוָואנְצִיג יָאר אוּנ לָבָן הָאט מִיךְ אַלֶע מָאל אָפּ גֶנַארְט אוּנ הָט פַר בִּיטֶן מַיין שְׂכַר צֶעהְן מָאל אוּנ אִיךְ הָבּ בַּיי אִים גֶדִינְט זַייעֶר שְׁוֶוער אוּנ גָאט ב״ה הָט גְזֶעהְן מַיין פַּיין אוּנ מַיין מִידִיקַייט וָוס אִיךְ הָאבּ גְהַאט בַּיי לָבָן הָאט עֶר מִיר גְהָאלְפֶן אוּנ הַיינְט הָאבּ אִיךְ רוּנְדֶר אוּנ שָׁאף אוּנ קְנֶעכְט אוּנ דָס אִיז גְוֶועֶן דוּרְךְ דֶעם חֶסֶד פוּן אֵייבֶּרְשְׁטֶען אוּנ אִיךְ שִׁיק דָם דֶער צֵיילֶן כְּדֵי אוּךְ זָאל גֶפוּנֶן לַייטְזֶעלִיקַייט אוּנ דַיינֶע אוֹיגֶן כְּדֵי דֶער הָער זָאל נִיט מַיינֶען אַז דִיא בְּרָכָה פוּן מַיין פָּטוּר אִיז אָן מִיר מְקוּיָם גְוָוארֶן. אוּנ דִי שְׁלוּחִים זֶענִין גְגַאנְגִין צוּ עֵשָׂו אוּנ הָאבֶּן אִים גֶטְרָאפֶן אוּנ סוֹף פֶעלְד פוּן אֱדוֹם אוּנ זַיי זָאגִין אִים דִיא רֵייד פוּן יַעֲקֹב. אוּנ עֵשָׂו הָט גֶענְפֶערְט צוּ דִי שְׁלוּחִים פוּן יַעֲקֹב מִיט כַּעַס אוּנ הָט גְזָאגְט צוּ זַיי פַר וָואר אִיךְ הָבּ גְהֶערְט וָוס מַיין בְּרִידֶר יַעֲקֹב הָט גְטוּן צוּ אוּנְזֶר פֶעטוּר לָבָן אוּנ נִיט צוּ לָבָן אַלֵיין הָט עֶר אַזֶעלְכֶם גְטוּן וִוי דֶען עֶר הָט מִיר דָם אוֹיךְ גִיטוּן אוּנ הָט מִיךְ בַּטְרִיבְּט צְוַויי מָאל אוּנ הָבּ דְרוּף גָאר גֶעשְׁווִיגֶן. וְעַתָּה אִין אַצוּנְד גַיי אִיךְ אוּם אַקְעגִין וֶועל אִיךְ אוּם טוּן אַזוֹ וִוי מַיין הַארְץ ווִיל אוּנ דִי שְׁלוּחִים זֶענִין צוּרִיק גֶקוּמֶן צוּ יַעֲקֹב אוּנ הָאבֶּן אוּם דֶער צֵיילְט אַז מִיר זֶענִין גֶקוּמֶן צוּ דַיין בְּרִידֶר אוּנ הָאבֶּן אוּם גְזָאגְט אַלֶע רֵייד וָוס דוּ הָאסְט אוּנְז אָן גֶזָאגְט אוּנ עֵשָׂו הָט אוּנְז אַזוֹ אוּנ אַזוֹ גֶענְפֶערְט אוּנ עֶר גַייט מִיט דִי פִיר הוּנְדֶערְט מֶענְשִׁין אַקֶעגֶן דִיר. וְעַתָּה אוּנ אַצִינְד זַיי ווִיסֶן דֶר פוּן אוּנ זֶעה וָוס דִי זָאלְסְט טוּן. אִין טוּא תְּפִלָּה צוּ גָאט ב״ה עֶר זָאל דִיךְ מַצִיל זַיין פוּן אוּם. וַיִּתְפַּלֵּל אוּנ יַעֲקֹב הָט תְּפִלָּה גִיטוּן צוּ גָאט ב״ה אוּנ הָט גְזָגְט אִיךְ בֶּעט דִיךְ גָאט ב״ה הָער פוּן דֶר וָועלְט דֶער גָאט פוּן מַיין פָּטוּר אַבְרָהָם אוּנ יִצְחָק דִי אַלֵיין הָסְט מִיר גְזָאגְט בִּשְׁעַת אִיךְ בִּין אַרוֹיס גֶגַאנְגֶן פוּן מַיין פָאטֶערְם הוֹיז דָם אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבֶּן דָם

משלי יהודה

צוּ מַיין הַאר עֵשָׂו אִיךְ הָאבּ גְוואוֹנְט מִיט לָבָן אִין הָבּ מִיךְ פַר זוּמְט בִּיז אִיצְט. אוּנ אִיךְ הָבּ אָקְסִין אוּנ אֵייזְלֶען שָׁאף מִיט קְנֶעכְט אוּנ דִינְסְטֶען אִין אִיךְ שִׁיק דָאס צוּ זָאגִין צוּ מַיין הַאר אִיךְ זָאל גֶעפִינֶען לִיבְּשַׁאפְט אִין דַיינֶע אוֹגֶן. דִי מְפָרְשִׁים פְרֶעגִין יַעֲקֹב הָט גֶשִׁיקְט צוּ עֵשָׂו אוּם אִיבֶּער בֶּעטֶען אַז עֶר זָאל נִיט בְּרוֹגֶז זַיין אוּף אוּם פַר דֶם וָוס דֶר פָּטוּר הָט אוּם גְבֶּענְשְׁט אִיז עֶר אוּם נָאךְ מוֹדִיעַ אַז עֶר הָט אָקְסוּן מִיט אַייזְלֶען אִין שָׁאף מִיט קְנֶעכְט אִין דִינְסְטֶען וֶועט עֶר זִיךְ נָאךְ מֶער מְקַנֵּא זַיין אוּנ אִים אוּנ וֶועט אוֹיף אִים מֶעהְר בְּרוֹגֶז זַיין וָוארִים עֶר וֶועט זֶעהְן אַז פִיל נוּטְס אִיז אִים גֶקוּמֶן פוּן דֶער בְּרָכָה וָוס דֶר פָאטוּר הָט אִים גְבֶּענְשְׁט נָאר צוּ פַר עֶנְפֶערֶן דִי זַאךְ הָאבֶּן מִיר שׁוֹין פְרִיעֶר גְשְׁמוּסְט דֶר פוּן אַז בַּיי גָאט אִיז דָא צְוַויי הַנְהָגוֹת אֵיין הַנְהָגָה אִיז עַל פִּי נֶס אוּנ אֵיין הַנְהָגָה אִיז עַל פִּי דֶרֶךְ הַטֶּבַע אוּנ מִיט דֶער הַנְהָגָה פוּן דֶרֶךְ הַטֶּבַע הָאט גָאט זִיךְ נוֹהֵג גְוֶועֶן מִיט אַבְרָהָם אֵיידֶר עֶר הָאט אִים גְבֶּענְשְׁט מִיט דֶר בְּרָכָה בַּכֹּל אוּנ מִיט דֶער הַנְהָגָה הָט אַבְרָהָם גְבֶּענְשְׁט צוּ יִצְחָק אוּנ יִצְחָק צוּ יַעֲקֹב אִין ווִידֶר לָאמִיר פַר שְׁטֵיין אַז דִי בֵּיידֶע הַנְהָגוֹת זֶענִין נִיט גְלַייךְ דִי הַנְהָגָה פוּן עַל פִּי טֶבַע קָאן מֶען נִיט בַּגְלִיקִין מִיט אַמָאל אוּנ אֵיין טָאג אוֹדֶר אוּנ צְוַויי טָאג נָאר עֶס גְדוֶערְט אַלֶע מָאל וֶוערְט עֶר גְרֶעסֶר בִּיז אוּנ אַצַייט אַרִים וֶוערְט עֶר בַּגְלוּקְט אָבֶּר דִי הַנְהָגָה פוּן עַל פִּי נֶס קָאן מֶען גְלִיקְלִיךְ וֶוערִין אוּנ אֵיין שָׁעָה עֶס אִיז אֵיין מָשָׁל וֶוען אֵיין אָרִים מַאן לָאזְט זִיךְ אַוֶועק פוּן דֶר הֵיים אוּנ וַוייטֶע לֶענְדֶר אִין פַר זוּמְט זִיךְ עֶטְלִיכֶע יָאר אִין קוּמְט אַהֵיים מִיט פִיל גֶעלְד אִיז מֶען זִיךְ מְשַׁעֵר מִן הַסְּתָם אִיז אוּם דִי הַצְלָחָה גֶקוּמֶן עַל פִּי דֶרֶךְ הַטֶּבַע עֶר הָט גְהַנְדֶלְט אוּנ הָט צוּ בִּיסְלִיךְ גְגְלוּקְט בִּיז עֶר אִיז גְוָוארֶן אֵיין עוֹשֶׁר אוֹדֶר עֶר הָט גְאַרְבִּיט הָט עֶר פַר דִינְט אוּנ הָט צוּנוֹיף

דרית ואוחרית עד גרתי ואחר עד־עתה: ו ויהי־לי
כען: ו והוו לי תורין
וחמרין עאן ועבדין שור וחמור צאן ועבד ושפחה
ואמהן ואשלחה

בעל הטורים

גר ובמתרתי כל אשר הלך גרם לבניו שנעשו גרים בין האומות: (ו) ויהי לי שור וחמור. ולא הזכיר מינים אחרים אלא רמז ליוסף שכחו שנגח על עשו וליששכר שעוסקין בתורה לקיים

שפתי חכמים

ובמהר"ן ובנח"י): ב דאל"כ מה לכן אחרתי פירש"י: ג כלו' ואין אתה יכול לי דהא דבירך הוה גביר לאחיך ועל חרבך תחיה היינו דוקא כשיהיה כאשר תריד אבל אני קיימתי את כל התורה. והרא"ם פי' ר"ל לפי שק"ל לרבה א"ל בתחלה לא נעשיתי שר וכו' אדרבה בזה יהיה לו לאחיו רשע פתחון פה לומר א"כ אין הברכות מקוימות בך בודאי לא קיימת המצות ויש לי לקיים בך והי' כאשר תריד וגו' לכן אמר כל תרי"ג מצות שמרתי ואעפ"כ לא נעשיתי כו': ד כלומר שהוייתן אינו מן הארץ אע"פ שניזונין מן הארץ דאל"כ מעיקרא אמר גרתי להודיעו שלא נתקיימו הברכות והדר אמר ויהי לי שור וחמור וע"כ

רש"י

(ה) גרתי. לא נעשיתי שר וחשוב ב אלא גר אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני הוה גביר לאחיך שהרי לא נתקיימה בי. ד"א גרתי בגימטריא תרי"ג כלו' עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי ג ולא למדתי ממעשיו הרעים: (ו) ויהי לי שור וחמור. אבא אמר לי מטל השמים ומשמני הארץ זו אינה לא מן השמים ולא מן ד הארץ: שור וחמור. דרך ארץ לומר על שורים הרבה

בית דוד

יעקב האט גזאגט (לא נעשיתי שר וחשוב) איך בין ניט געווארן א שר און א גרויסער מאן (אלא גר) נאר איך בין אונטערטעניג (נידעריג) ווי א פרעמדער (אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך) עס איז ניט ווערט, עס לוינט ניט דו זאלסט מיך פיינד האבן וועגן די ברכות פון דיין פאטער (שברכני הוה גביר לאחיך) ער האט מיך געבענשט איך זאל זיין א שר אויף מיינע ברידער (שהרי לא נתקיימה בי) די ברכה איז דאך ניט נקיימען אויף מיר (דבר אחר) נאך א טייטש איז (גרתי בגימטריא תרי"ג) דס ווארט גרתי בטרעפט ווי דאס ווארט תרי"ג זעקס הונדערט דרייצען (כלומר) אזו האט יעקב געזאגט (עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי) איך האב געוואוינט מיט דעם רשע לבן פון דעסט וועגן האב איך געהיט צו טון די זעקס הונדערט מיט דרייצען מצות (ולא למדתי ממעשיו הרעים) און איך האב ניט אם געלערנט פון זיינע שלעכטע מעשים.): (ויהי לי שור וחמור). יעקב האט געזאגט (אבא אמר לי מטל השמים ומשמני הארץ) אונזער טאטע האט געזאגט אין דער ברכה איך זאל האבן טוי פון הימל און דם פעטקייט פון דער ערד (זו) דס פר מעגן וואס איך האב (אינה לא מן השמים ולא מן הארץ) איז ניט פון דעם הימל און ניט פון דער ערד: (שור וחמור). האט רש"י האט דען יעקב געהאט נאר איין אקס און איין אייזעל. ענטפערט רש"י (דרך ארץ לומר על שורים הרבה שור) דס

פירוש

ישפרו שיאמרו בן צוני יעקב שנאמר לך. (כה תאמרון לאדני לעשו) לפיכך אמר לאדני לעשו: (ו) (ויהי לי שור וחמור) כלם לשון כלל. וכן את הסוס אסור (מלכים

רד"ק

ב' ו') ואיש ישראל נגש (שמואל י"ד) ורבים במים ידבר על רבים הדרך לל בלשונותיהן: (למצא חן בעיניך) כדי שאמצא חן בעיניך כשאודיעך טובתי כי ידעתי כי

פירוש לתורת אלהים

איך האב מיך געזאמט ביז אהער (עיין רש"י): (ו) ויהי און עס איז געווען צו מיר איין אקס און איין אייזעל צאן שאף ועבד און א קנעכט און א דינסט מויד (עיין רש"י) ושפחה און איך

---

*) הערה שאלה. וואס האט יעקב געמיינט ווס ער האט גזאגט צו עשו איך האב געהיט תרי"ג מצות. צי [illegible] ער האט געהיט תרי"ג מצות ווען איך עשו ליב האבען (און וואס דער ש"ח ואגט קען מען ניט זאגן. ווייל יעקב האט דאך געוואלט מאכן שרידען מיט עשו און געפינען חן ביי עשו ניט צו זאגן צו אים איך האב ניט מורא פר דיר). צווייטענס ווי אזוי האט יעקב געקענט מקיים זיין ביי לבן אין חוץ לארץ תרי"ג מצות. וויא אזוי האט ער מקיים געווען תרומה מעשר בכורים פאה. ערלה. רבעי. מצות כהנים מצות כהן גדול. מצות מלך. אדער מצות צוואטען ועגען דאך תרי"ג און עס איז ניטא איין יוד וואס זאל קענען מקיים זיין תרי"ג מצות. און יעקב ביי לבן האט געווים ניט געקענט מקיים זיין תרי"ג מצות. ווי אזוי האט יעקב געקענט זאגן. איך האב מקיים געווען תרי"ג מצות. דער תירוץ איז. ווי אזוי אין אמת קען איינר מקיים זיין תרי"ג מצות. נאר די גמרא זאגט אז א מענש טראכט און וויל טאהן א מצוה און ער קען ניט טאהן די מצוה. גיט אים הקב"ה שכר גלייך ווי ער וואלט די מצוה געטאהן. ווארין ביי הקב"ה איז דער עיקר וואס דאס הארץ טראכט. און מיט טראכטען קען יעדער יוד מקיים זיין [illegible]
ברכות האט ער געמיינט פר איס שטיס עשו ויתן לך ער האט געזאגט די וועדטער ויתן לך. הקב"ה זאל געבען צו דיר האט ער געטראכט הקב"ה זאל געבען צו עשו. נאר געדעט האט ער צו יעקב. איצט איז אזוי. אייב מיר וועלין זאגן [illegible]
[illegible]
יעקב געשיקט צו עשו. איך בין בורח אז די ברכות געהערין צו דיר. איך פיק דיר זאגן איך האב געהיט תרי"ג

וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ

וְאַמְהָן וּשְׁלָחִית לְחַוָּאָה לְרִבּוֹנִי לְאַשְׁכָּחָא רַחֲמִין

בעל הטורים

לקיים כקול קול יעקב בכתי מדרשות: לי שור. כנג' שנולד יוסף. שור כנג' קרן יוסף. ויהי לי שור. ווי לי שיתחברו

רשב"ם

אלף של יסוד: (ז) באנו אל אחיך אל עשו ומצאת חן בעיניו כאשר אמרת וגם הנה הוא מחוך ששמח בביאתך

רש"י

הרבה שור. אדם או' לחבירו בליל' קרא התרנגול ואינו אומר קראו התרנגולים: ואשלחה להגיד לאדוני· להודיע ה שאני בא אליך: למצוא חן בעיניך

שפתי חכמים

וע"כ שפי' כדרך בני אדם לומר על שוורים הרבה שור דאל אלא ליה דורון כל אותה המתנה הרי ימלא שקרן כדבריו שאמר ויהי לי שור אחד. ולפי ד"א דלעיל י"ל דס"ק לוי' אע"פ שתרי"ג מלות שמרתי עדיין לא נתקיימה כי ברכת אבי שברי אין לי אלא שור וחמור ולא קבלתי שאר ברכות אבי שהוא מהמני כארץ ולכן אין אני ירא ממך וק"ל: ה דאם כוא שולח לו בשביל זה לפניד לו עם לבן גרתי ויהי לי ונו' א"כ למלא חן

בית דוד

רַיְידְן פוּן מֶענְשֶׁן אִיז אַזוֹ, אוֹף פִיל אוֹקְסְן זָגְט מֶען אוֹקְס (אָדָם אוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ בַּלַּיְלָה) אַמֶענְטְשׁ זָאגְט בַּייא נַאכְט צוּ זַיין חָבֵר (קָרָא הַתַּרְנְגוֹל) דֶר הָאן הָט גְקְרֵייעט (וְאֵינוֹ אוֹמֵר קָרְאוּ הַתַּרְנְגוֹלִים) אוּנ עֶר זָאגְט נִיט דִיא הֶענֶער הָאבְּן גְקְרֵייעט, אֲפִילוּ אִין אֱמֶת הָאבְּן פִיל הֶענֶער גְקְרֵייעט: (וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדוֹנִי), אִיךְ הָאבּ גְשִׁיקְט זָאגְן צוּ מַיין הֶער (לְהוֹדִיעַ שֶׁאֲנִי בָא אֵלֶיךָ) דִיר צוּ מַאכְן וִויסְן אַז אִיךְ

פירוש

ייטב בעיניך: (ז) (אל אחיך אל עשו) אמרו עשו אחר שאמרו אחיך. כלומר עדיין הוא עשו כמו שהי' בשנאתו: (וגם הולך לקראתך) ששמע שאתה בא. ואינו הולך

רד"ק

לקראתך לשלום אלא למלחמה. כי הוא בא בארבע מאות איש נראה כי להלחם עמך בא: (ח) (וייראו ויצר) כפל הענין במלות שונות לרוב יראתו. ובב"ר (ע"ה)

פירוש לתורת אלהים

הָאבּ גְשִׁיקְט זָאגְן צוּ מַיין הַאר אַז אִיךְ קוּם צוּ דִיר לִמְצֹא צוּ גְפוּנֶען חֵן אִין דַיינֶע אוֹגֶן אַז אִיךְ

משלי

גְלַייכְט דָם גֶעלְד אָבֶר וֶוען דֶר אָרִימַאן קוּמְט אַהֵיים אִין אַקוֹרְצוּ צַייט אִין בְּרֶענְגְט אַהֵיים אַסַךְ גֶעלְד אִיז מֶען זִיךְ מְשַׁער מִן הַסְתָם הָט אוּם נָאט בַּגְלִיקְט עַל פִּי נֵס הַיְינוּ עֶר הָאט גְפוּנֶען אַיין מְצִיאָה אָבֶר וֶוען עֶס טְרֶעפְט זִיךְ אַז דֶר אָרִימַאן פַר זוּמְט זִיךְ פִיל יָאר אוּנ עֶר הָאט נִיט קֵיין פְּרוּטָה מִיט עֶפִּיס אַהֵיים צוּ קוּמֶען אִין נָאט הָט אוּם בַּגְלִיקְט עַל פִּי נֵס אִין קוּמְט אַהֵיים מִיט דֶם עֲשִׁירוּת וַוייל קֵיינֶר ווייסְט נִיט וִוי אַזוֹ עֶס הָאט זִיךְ מִיט אוּם גְפִירְט נָאר דִי צַייט אִיז מֶען זִיךְ מְשַׁער מִן הַסְתָם הָט אִים נָאט גְהָאלְפִין עַל פִּי דֶרֶךְ הַטֶבַע עֶר הָט גֶהַנְדֶלְט אוֹדֶר עֶר הָאט גְאַרְבְּט נָאר דִי צַייט אִיז אוּם דֶער פוּן גְקוּמֶען דָם גֶעלְד מִיז עֶר זַיי דֶר צֵיילֶן דֶעם אֱמֶת אַז דִי גַאנְצֶע צַייט וָוס עֶר הָט זִיךְ דָארְט פַר זוּמְט הָט עֶר נָאר נִיט פַר דִינְט נָאר נָאט הָט אִים גְהָאלְפֶן עַל פִּי נֵס כְּדֵי אַנְדֶרוּ מֶענְשֶׁן זָאלֶן נִיט טָאן אַזוֹי וִוי עֶר הָאט גְטוּן אִין זָאלֶן פַאר לָאזְן דִי הֵיים אוֹף אַלַנְגֶע צַייט אוּמְזִיסְט זַיי זָאלֶן זִיךְ נִיט פַר לָאזְן אוֹף דֶעם נֵס וָוס נָאט הָט אוּם גְטוּן דָם גֶעמְלִיכֶע אִיז מִיט יַעֲקֹב אוֹיךְ עֶר הָט זִיךְ בַּיי לָבָן פַאר זָאמְט צְוָואנְצִיג יָאר אוּנ אִיז אַרוֹיס גְגַאנְגֶן מִיט גְרוֹיס עֲשִׁירוּת מִיט שָׁאף אוּנ בְּהֵמוֹת אִין אַז עֵשָׂו אִיז גְוָואר גְוָוארְן פוּן דֶעם עֲשִׁירוּת

יהודה

הָט זִיךְ אוּנ אִים דֶער וֶועקְט דִי שִׂנְאָה פוּן פְרִיעֶר וַוייל עֶר זֶעהְט וָוס פַר אַיין עוֹשֶׁר יַעֲקֹב אִיז גְוָוארְן דוּרְךְ דֶעם וָוס דֶער פָאטֶר הָט אוּם גְבֶּענְטְשְׁט אָבֶּר אוּנ אֱמֶת אִיז נִיט אַזוֹ גְוֶוען דִי הַצְלָחָה פוּן יַעֲקֹב אִיז נָאר גְוֶוען עַל פִּי נֵס אַזוֹי וִוי יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט צוּ לָבָן (לוּלֵי אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי כִּי עַתָּה רֵיקָם שִׁלַּחְתָּנִי) וֶועז נִיט דֶר נָאט פוּן מַיין פָאטוּר זָאל מִיר זַיין אוּנ מַיין הוּלְף וָואלְסְטִי מִיךְ גְוֶוען אַוֶועק גְשִׁיקְט לֵיידִיג פוּן דִיר אִיז זִיךְ דָם עֲשִׁירוּת גְוֶוען נָאר עַל פִּי נֵס דְרוּם הָט יַעֲקֹב בַּדַרְפְט מוֹדִיעַ זַיין צוּ עֵשָׂו אַז דִי הַצְלָחָה אִיז נִיט גְוֶוען עַל פִּי דֶרֶךְ הַטֶבַע דוּרְךְ דִי בְּרָכוֹת פוּן דֶעם פָאטֶר נָאר עֶס אִיז גְוֶועז עַל פִּי נֵס וְהָרְאָיָה וִוי פוּל יָאר עֶר אִיז גְוֶוען בַּיי לָבָן הָט עֶר נָאר נִיט גְהַאט אוּנ דָם הָט יַעֲקֹב בַּפוֹלֶן צוּ עֵשָׂו (עִם לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד עָתָּה) אִיךְ הָאבּ גְוואנְט מִיט לָבָן אִין הָאבּ מִיךְ גְוָואמְט בִּיז אַצִינְדֶערְט אִין עֶס אִיז גְוֶוען אוּמְזִיסְט (וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר) נָאר דָם וָוס אִיךְ הָבּ אוֹקְסִין מִיט אֵייזְלֶען אִיז פוּן אִיצְט עֶס אִיז נָאר עַל פִּי נֵס דְרִים זָאלְסְטוּ אוֹף מִיר נִיט בְּרוֹגֶז זַיין פַר דִי בְּרָכוֹת וָוס דֶר פָּטוּר הָט מִיךְ גְבֶּענְטְשְׁט: (וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאוֹד) יַעֲקֹב הָט זֵייעֶר מוֹרָא גְהַאט פַר עֵשָׂו דֶר מֶדְרָשׁ זָאגְט יַעֲקֹב הָט גְזֶעהְן אַז עֵשָׂו קוּמְט אָן פוּן וַוייטֶן הָט עֶר אוֹף

מצ:ת וויען איך בין גוועזן ביי לבן. ווי אזו קען זיין איך זאל היטען תרי"ג מצות נאר מיט טראכטין. ווארין איך האלט דער עיקר איז דאס טראכטינג. אינ אינזער פאטיר האט דאך גטראכט די ברכות צו דיר. זענין דאך דיא ברכית דיינע. האב איך דאך ביי דיר נאר ניט גנימען זענין מיר דאך גיטע פריינד. דארף איך [illegible]א דיר נפינען חן אונ פריינדשאפט. וויא ברידער. (המעתיק ימ"ו:)

רַחֲמִין בְּעֵינָךְ: ו וְתָבוּ
אִזְגַּדַיָּא לְוָת יַעֲקֹב
לְמֵימַר אֲתֵינָא לְוָת
אֲחוּךְ לְוָת עֵשָׂו וְאַף
אָתֵי לְקַדָּמוּתָךְ וְאַרְבַּע
מְאָה גֻּבְרִין עִמֵּיהּ:
ח וּדְחִיל יַעֲקֹב לַחֲדָא

חֵן בְּעֵינֶיךָ: ז וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים
אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־אָחִיךָ
אֶל־עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ
וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ: ח וַיִּירָא

תו"א ויירא יעקב מאד. ברכות ד סנ' לח:

יעקב

בעל הטורים

שהם כפור וכתמור כשמא וכשבור יחדיו: (ח) ויירא יעקב. אע"פ וראך ושמח בלבו: (ח) ויירא יעקב. בלבו אע"פ שהראה לשלוחים כי לכבודו מתכוין הוא לא האמין שמחשבה שלו לטובה אלא לרע': ויצר. מגורת צרור את המדיני' וכן הוא ותקל גברתה. מן קלל: ויחץ. מן אשר חצה

רשב"ם

ומאהבתו אותך הולך לקראתך וד' מאות איש עמו לכבודך. זהו עיקר פשוטו. וכן גם הנה הוא יוצא לקראתך

שפתי חכמים

חן בעיניך נמי קאי על זה וזה א"א דהא אין להגדה כזאת סגה למגילות חן אלא שלא ישמעו לכן מפרש לכודים שאני בא אליך להשתמד לך ונזאת אלא ג"כ חן בעיניך. ומהרש"ל כ' דק"ל וכלא אמר לשפלה כה תאמרון מהו דכתיב אח"כ להגיד וגו' אלא לומר שאני בא וכו' ונזה יפי' לי מגילות חן לפי שדרך כ"א כששולחים לפיים אין באים בשלמן אבל אני בא ג"כ בשלתי וכ"ז בשביל שאני שלם עמך: ו דהל"ל עמו ל"ל וכלא אין לו אלא אח א' אלא עשו כמפורסם בתכלית הרשעה. רא"ם ופי"ל דק"ל כנ"ל באנו אל עשו אחיך ולא אל אחיך אל עשו כמו דכתיב בתחלת הפ' אל עשו אחיו וק"ל. ומהרש"ל פי' אל נ"ל וא"ל למה אמר לאדוני לעשו י"ל הוא לוה לכם לעשות תואר ללשון אבל כשבאנו לו תשובה מה לכם לתאר בלשון לכך מדקדק וכו' עכ"ל: ז וא"ת וכלא כבר הנטיחו כרנ"כ גלאתו מנית אביו ושיבותיך אל האדם כזאת כבר

רש"י

בעיניך. שאני שלם עמך ומבקש אהבתך: (ז) באנו אל אחיך אל עשו. שהיית אומר אחי הוא אבל הוא נוהג עמך כעשו הרשע ו עודנו בשנאתו [ב"ר פ' ע"ח]: (ח) ויירא ויצר. ויירא שמא ז יהרג

בית דוד

איך קים צו דיר: (לִמְצוֹא חֵן בְּעֵינֶיךָ). צו גֶפִינֶען חֵן אִין דַיינֶע אוֹיגְן (שֶׁאֲנִי שָׁלֵם עִמָּךְ וּמְבַקֵּשׁ אַהֲבָתְךָ) אַז אִיךְ בִּין גַאנְץ מִיט דִיר אוּנ אִיךְ וִויל דַיין לִיבְשַׁאפְט: (ז) (בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו). דִיא מַלְאָכִים הָאבְּן גֶזָאגְט צוּ יַעֲקֹב (שֶׁהָיִיתָ אוֹמֵר אָחִי הוּא) דוּ הָאסְט גֶזָאגְט אַז עֵשָׂו עֶר אִיז מַיין בְּרוּדֶער (אֲבָל הוּא נוֹהֵג עִמְּךָ כְּעֵשָׂו הָרָשָׁע) אָבֶּער עֶר פִירְט זִיךְ מִיט דִיר וִויא עֵשָׂו מִיט זַיין שְׁלֶעכְטִיקַייט (עוֹדֶנּוּ בְּשִׂנְאָתוֹ) עֶר אִיז נָאךְ מִיט זַיין פַיינְדְשַׁאפְט צוּא דִיר: (ח) (וַיִּירָא וַיֵּצֶר). זָאגְט רש"י (וַיִּירָא שֶׁמָּא יֵהָרֵג) יַעֲקֹב הָט מוֹרָא גֶהַאט טָאמֶער וֶועט עֶר גֶהַרְגֶעט וֶוערְן פוּן עֵשָׂו (וַיֵּצֶר לוֹ אִם יַהֲרוֹג הוּא אֶת אֲחֵרִים)

פירוש לתורת אלהים

בִּין שָׁלוֹם מִיט דִיר אוּנ פַאר לַאנְג דַיין לִיבְשַׁאפְט: (ז) וַיָּשֻׁבוּ אוּנ דִי שְׁלוּחִים הָאבְּן זִיךְ וִוידֶער גֶקֶערְט צוּ יַעֲקֹב אוּנ הָאבְּן צוּא אִיהְם גֶזָאגְט בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו מִיר זֶענֶען גֶקוּמֶען צוּ דַיין בְּרוּדֶער צוּ עֵשָׂו (עיין רש"י) וְגַם אוּנ אוֹיךְ עֶר גֵייט קֶעגְן דִיר אוּנ פִיר הוּנְדֶערְט מַאן זֶענֶען מִיט אִים: (ח) וַיִּירָא הָט זִיךְ יַעֲקֹב זֵייעֶר גֶפָארְכְטֶן וַיֵּצֶר אוּנ עֶס הָט אִיהְם בַּאנְג גֶטָאן (עיין רש"י)

ויחץ

משלי יהודה

גְהוֹיבְּן דִי אוֹיגְן צוּ גָאט אוּנ הָאט תְּפִלָּה גֶטָאן אִין נָאט הָאט אִים מַבְטִיחַ גֶוֶעזְן אַז עֶר וֶועט אִים הֶעלְפְן דִי בַּייד פוּן דֶעם מִדְרָשׁ אִיז אַפְּלִיאָה נָאר דָס עֶנְיָן אִיז אַזוֹי אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים הָבֶּן גֶזָאגְט (מַעֲשֵׂי

הערה דוד המלך האט געזאגט ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי. פרשטייט האט געזאגט ש' ה' לי בעוזרי: איז פייטש אין מיין הילף. בעוזרי איז פייטש: אין פיינע העלפער. צווייטענס דוד זאגט ואני אראה בשונאי: איך וועל זעהן אין מיינע פיינד: וואס וועט ער זעהן אין די פיינד. נאר דוד האט געהאט צווייערליי פיינד. ער האט געהאט פיינד וואס ער האט געוואוסט זיי זענען פיינד. אונ ער האט געהאט פארשטעלטע פיינד: זיי זענען פיט איט געווען גוטע פריינד מיט דעם מויל אונ אין הארצין זענען זיי געווען פיינד: האט דוד געזאגט צאר הקב"ה ה' לי בעוזרי. הקב"ה זאל זיין פיט מיר אונ זאל מיר היטען פון די פיינטשין וואס קומען פיר העלפען: אונ אין הארצין זענען זיי שונאים. ווייל איך ווייס ניט יעדער ווי זענען. און ווי קענען אויף מיר ברענגען דאס גרעסטע אומגליק: מיז איך בעטען הקב"ה זאל מיר העלפען. אבער דיא מענטשין וואס איך ווייס זיי זענען מיינע שונאים. ואני אראה בשונאי. וועל איך שוין אליין זעהן וואס איך האב צו טאהן מיט זיי אונ וואס איך דארף מיך היטען פאר זיי:

הערה די גמרא זאגט מלאכים זייטען ניט וואס מענטשין טראכטען אין הארצען. מענטשין וייסען געווים ניט אייגער וואס דער אנדערער טראכט הייסטר ווער דיא שלוחים זענען געווען מלאכים אדער מענטשין האבען זייא ניט געוואוסט וואס עשו טראכט:

יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת־
הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־
הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת׃
ט וַיֹּאמֶר אִם־יָבוֹא עֵשָׂו אֶל־

אונקלוס

נַעֲקַת לֵיהּ וּפַלֵּיג יָת
עַמָּא דִּי עִמֵּיהּ וְיָת
עָנָא וְיָת תּוֹרֵי וְגַמְלַיָּא
לִתְרֵתֵין מַשְׁרְיָן׃
ט וַאֲמַר אִם יֵיתֵי עֵשָׂו
לְמַשְׁרִיתָא חֲדָא

רש"י

[ב"ר ותנחומא] ויצר לו אם יהרוג הוא את אחרים: (ט) המחנה האחת והכהו · מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה (תהלים כ"ז) אם תחנה עלי מחנה הרי ל' נקבה [לקמן לג] המחנה הזה לשון זכר. וכן יש שאר דברי' משמשי' לשון זכר ולשון נקבה (לעיל יט) השמש יצא על הארץ [תהלי' יט] מקצה השמי' מוצאו הרי ל' זכר (ת"ב ג) השמש זרחה על המי' הרי לשון נקבה וכן רוח [איוב א] והנה רוח גדולה באה הרי ל' נקבה ויגע בארבע פנות הבית הרי לשון זכר [מ"א יט] ורוח גדולה וחזק מפרק הרים הרי לשון זכר ולשון נקבה וכן אש [במדבר טז] ואש יצאה מאת ה' לשון נקבה (תהלי'

שפתי חכמים

המחנת

תי' בגמ' (ברכות ד וסנה' לח) שמא יגרום החטא ופי"כ דההבטחה לא היתה אלא והשיבותיך אל האדמה הזאת כלומר להביאו אל א"י אבל לא הבטיחו שיביאו אל בית אביו (וע' בכרא"ם והר"ן וג"א ומ"י): ח י"ל דיעקב הי' ירא שמא יהרוג את עשו ויצחק יצטער ביותר לפי שהי' אוהב לעשו כי בחזקת כשרות הי' עשו בעיני יצחק ויקלל את יעקב. תנחומא. א"כ י"ל דיעקב ודאי לא היה ירא שמא יהרוג את עשו דקי"ל הבא להרגך השכם להרגו אלא שיעקב הי' מתירא שמא יהרוג הוא אנשיו של עשו ואולי הם לא באו להרוג את יעקב אלא אנשיו של יעקב רק עשו בא להרוג את יעקב ואע"פ שאנשיו של עשו היו רודפין אחר אנשיו של יעקב וכל אדם ניתן להציל את הנרדף בנפשו של רודף מ"מ אם יכול להציל באחד מאבריו והרגו נהרג עליו ויעקב הי' ירא שמא יהרוג אותן מכח בלבול המלחמה אע"פ שהיה יכול להציל בא' מאיבריהם. וי"מ לתה ירא יעקב שמא יהרג והא עשו אמר יקרבו ימי אבל וגו' ויצחק היה

בית

אונ ער הָט זִיךְ מְצַער גְוֶועֶן טָאמֶר וֶועט ער הַרְגְ'נֶן אַנְדֶערֶע מֶענְשֶׁן׃ (ט) (הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ) • זָאגְט רש"י (מַחֲנֶה מְשַׁמֵּשׁ לָשׁוֹן זָכָר וְלָשׁוֹן נְקֵבָה) דָם וָוארְט „מַחֲנֶה" וֶוערְט אַמָאל גְזָאגְט מִיט לָשׁוֹן זָכָר אוּנ אַמָאל וֶוערְט גְזָאגְט מִיט לָשׁוֹן נְקֵבָה, אַמָאל שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אִם תַּחֲנֶה עָלַי מַחֲנֶה) אוּב זִיא וֶועט רוּעֶן אוּף מִיר דִיא מַחֲנֶה (הֲרֵי לָשׁוֹן נְקֵבָה) וֶוערְט מַחֲנֶה גְזָגְט מִיט לָשׁוֹן נְקֵבָה (הַמַּחֲנֶה הַזֶּה) דִיזֶער מַחֲנֶה (לָשׁוֹן זָכָר) אִיז מַחֲנֶה גְרֶעט גְוָוארְן מִיט לָשׁוֹן זָכָר (וְכֵן יֵשׁ שְׁאָר דְבָרִים) אוּנ אַזוֹ אִיז דָא נָאךְ אַנְדֶערֶע זַאכֶן (מְשַׁמְּשִׁים לָשׁוֹן זָכָר וְלָשׁוֹן נְקֵבָה) וָוס וֶוערְן גְרֶעט לָשׁוֹן זָכָר אוּנ לָשׁוֹן נְקֵבָה (הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל הָאָרֶץ) דִיא זוּן אִיז אַרוֹיס גַנָאנְגֶן אוּף דִיא עֶרְד (מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ) פוּן עֶק הִימֶל אִיז זַיין אַרוֹיס גַיין (הֲרֵי לָשׁוֹן זָכָר) וֶוערְט

דוד

גְרֶעט אוֹיף דִיא זוּן לָשׁוֹן זָכָר (הַשֶּׁמֶשׁ זָרְחָה עַל הַמַּיִם) דִיא זוּן זִיא הָט גְשַׁיינְט אוֹיף דֶעם וַואסֶר (הֲרֵי לָשׁוֹן נְקֵבָה) וֶוערְט גְרֶעט אוֹף דִי זוּן לָשׁוֹן נְקֵבָה (וְכֵן רוּחַ) אוּנ אַזוֹ אִיז בַּיי דֶעם וִוינְט (וְהִנֵּה רוּחַ גְדוֹלָה בָּאָה) אַגְרוֹיסֶע וִוינְט זִי אִיז גְקוּמֶן (הֲרֵי לָשׁוֹן נְקֵבָה) וֶוערְט גְרֶעט אוֹיף דֶעם וִוינְט לָשׁוֹן נְקֵבָה (וַיִּגַּע בְּאַרְבַּע פִּנּוֹת הַבַּיִת) עֶר (דֶער וִוינְט) הָט אָן גֶערִירְט דִיא פִיר וִוינְקְלֶען פוּן שְׁטוּבּ (הֲרֵי לָשׁוֹן זָכָר) וֶוערְט גְרֶעט אוֹיף דֶעם וִוינְט לָשׁוֹן זָכָר (וְרוּחַ גְדוֹלָה וְחָזָק מְפָרֵק הָרִים) אַוִוינְט אַגְרוֹיסֶע אוּנ אַשְׁטַארְקֶר עֶר רַייסְט אוֹים בֶּערְג (הֲרֵי לָשׁוֹן זָכָר וְלָשׁוֹן נְקֵבָה) וֶוערְט גְזָאגְט אוֹף דֶעם וִוינְט לָשׁוֹן זָכָר אוּנ לָשׁוֹן נְקֵבָה צוּזַאמֶען (וְכֵן אֵשׁ) אוּנ אַזוֹ אִיז בַּיי פַייעֶר (וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת ה') אוּנ אַפַייעֶר זִי אִיז אַרוֹים גַנָאנְגֶן פוּן גָאט (לָשׁוֹן נְקֵבָה) וֶוערְט

פירוש רד"ק

זו היא יראה זו היא צרה אלא וירא שלא יהרג. ויצר שלא יהרוג: (ויחץ) אמר ר' חייא למדך תורה דרך ארץ

פירוש לתורת אלהים

וַיַּחַץ אוּנ עֶר הָט צוּ טֵיילְט דָם פָאלְק וָואס מִיט אִיהְם וְאֶת אוּנ דִי שָׁאף אוּנ דִי רִינְדֶר וְהַגְּמַלִּים אוּנ דִי קֶעמְלִין לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת אוּף צְוַויי שָׁארִין׃ (ט) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט אִם אַז עֵשָׂו וֶועט

של"ה הקדוש

ט (וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה) דֶר מֶדְרָשׁ זָאגְט דִי תּוֹרָה לֶערִינְט אוּנְז אָפּ דָם דֶער מֶענְשׁ זָאל נִיט זַיין גַאנְץ פַר מֶענוּנְס אוּנ אֵיין אָרְט הַלְטָן׃

משלי יהודה

אָבוֹת סִימָן לַבָּנִים) דִי מַעֲשִׂים וָוס גָאט טוּט מִיט דִי אָבוֹת אִיז דָם אַסִימָן צוּ דִיא קִינְדֶר לְדוֹרוֹת וָוארִים וָוס פַר אַשְׁלֶעכְץ עֶס הָט גְטְרָאפֶן צוּ אוּנְזֶרֵי עלטרין

ספר הישר

דָאזִיגֶע לַאנְד אִין צוּ דַיינֶע קִינְדֶער אוּנ וֶועל זֵיי מֶערִין וִוי דִי שְׁטֶערִין אִין הִימֶל אוּנ אִין דִיר וֶועלֶן זִיךְ בֶּענְשִׁין אַלֶע מִשְׁפָּחוֹת פוּן דֶר עֶרְד אִין דוּ נָאט ב"ה הָאסְט מְקַיֵּים גְוֶועזֶן דַיינוּ רַייד אוּנ הָאסְט מִיר

וְיִמְחִינַהּ וּתְהֵי מַשְׁרִיתָא דְּאִשְׁתְּאָרַת לְשֵׁיזָבָא׃ וַאֲמַר יַעֲקֹב אֱלָהֵיהּ דְּאַבָּא אַבְרָהָם וֵאלָהֵיהּ דְּאַבָּא יִצְחָק יְיָ דַּאֲמַר לִי תּוּב לְאַרְעָךְ ולילדותך

הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לארצך

תו"א וכיה כמתנה . סנהדרין לט :

רשב"ם

מכה : (ט) לפליטה. שהיו רחוקים המחנות זמ"ז ואם יראו פירענות יברחו: המחנ' האחת ל' נקבה הוא כדכתי' אם תחנה עלי מחנה: הנשארי ל' זכר . הרב' מצינו תיבות פעמים זכר פעמים נקבה. כמו השמש יצא על הארץ, ותך השמש. רוח סערה עושה דברו. ורוח באה מעבר המדבר ויגע בארבע פנות הבית : (י) אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק. שהבטחתני בלשון זה בצאתי מבאר שבע ויאמר אני ה' אלהי אברהם אביך וגו

בעל הטורים

אע"פ שנא' לו וכיה זרעך כעפר הארץ אפשר שיתקיים בזרע אחר שיוליד אח"כ : (י) ואמיתך . מלא יו"ד כתפלל שיעמדו לו י' נשיאות של אברהם : (יא) קטנתי. י' כפופה אע"פ שנתברכתי ביו"ד ברכות ירא אני שמא יגרום לי החטא: במקלי בגי' יעקב פי' בגופי לבדו. ד"א בזכות יעקב עברו ישראל את

שפתי חכמים

כיה פירוש חי ועוד יש להקשות כהיך שלח את אליפז פירדוף אחר יעקב ויהרגהו לכן נראה שמ"ש עשו יקרבו ימי אבל וגו' אבל כ"ז פיפי' הכין חי לא יהרגהו כיונו כשיהי' אלל יצחק אבל כשיהיה במקים אחר יהרגהו (פי' במ"י) : ם ר"ל כי אלחם עמו אזי כודאי יהי' פנאי להתנה כ' לכתוש. ומהרש"ל כ' נראה דתדקדק הדלא כתיב אולי וכתיב וכיה תמתמ דבע"כ וכל זה מדקדק כדי לקיים הדרש

רש"י

קד) אם לוהט לשון זכר : והיה המחנה הנשאר לפליטה . על כרחו כי אלחם עמו ם התקין עצמו לשלשה דברים לדורון לתפלה ולמלחמה . לדורון ותעבור המנחה על פניו. לתפלה. אלהי אבי אברהם. למלחמה . והיה המחנה הנשאר לפליטה : ואלהי אבי יצחק . ולהלן הוא או' ופחד יצחק ועוד מהו

בית

גְרֶעט אויף דֶעם סֶ"עֶר לְשׁוֹן נְקֵבָה (אִם לוֹהֵט) אַסֵייעֶר עֶר בְּרֶענְט (לְשׁוֹן זָכָר) וֶוערְט גְרֶעט אוֹיף סֵייעֶר לְשׁוֹן זָכָר : (וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה). דִי מַחֲנֶה וָוס וֶועט בְּלַייבֶּן וֶועט גֶערֶעטֶעט וֶוערֶן (עַל כָּרְחוֹ) אֲפִילוּ עֵשָׂו וֶועט נִיט וֶועלֶן (כִּי אֶלָּחֵם עִמּוֹ) וָוארוּם אִיךְ וֶועל מִיט אִים מִלְחָמָה הַאלְטֶן (הִתְקִין עַצְמוֹ לִשְׁלֹשָׁה דְבָרִים) יַעֲקֹב הָט זִיךְ צוּ גְרֵייט צוּ דְרַייא זַאכֶן (לְדוֹרוֹן) צוּא אַמַתָּנָה גֶעבֶּן צוּא עֵשָׂו (לִתְפִלָּה) בֶּעטֶן צוּ הקב"ה (וּלְמִלְחָמָה) שְׁטְרֵייטֶען מִיט עֵשָׂו (לְדוֹרוֹן) צוּ אַמַתָּנָה, וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַתַּעֲבוֹר הַמִּנְחָה עַל פָּנָיו) דִיא מַתָּנָה (צוּ

דוד

עֵשָׂו) אִיז דוּרְךְ גֶעגַאנְגֶען פַאר אִים (פַאר יַעֲקֹב) (לִתְפִלָּה) צוּ בֶּעטֶן בַּיי הקב"ה וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק יַעֲקֹב הָט גֶזָאגְט צוּ הקב"ה דוּ בִּיזְט (אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם) דֶר גָאט פוּן מַיין פָאטֶער אַבְרָהָם (וִויא עֶס שְׁטֵייט וַוייטֶער אִין פָּסוּק) (לַמִּלְחָמָה) צוּא שְׁטְרֵייטֶען, וִויא יַעֲקֹב הָאט גֶזָאגְט (וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה) דִיא מַחֲנֶה וָוס וֶועט בְּלַייבֶּן וֶועט גֶערֶעטֶעט וֶוערֶן : (י) (וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק). דֶר גָאט פוּן מַיין פָאטֶער יִצְחָק, פְרֶעגְט רש"י (וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר וּפַחַד יִצְחָק) דָארְטֶן הָט יַעֲקֹב גֶזָאגְט וּפַחַד יִצְחָק, דֶר וָוס יִצְחָק הָט מוֹרָא אַיר פַאר אִים מוֹרָא, אוּנ הָט

פירוש

שלא יהא אדם מניח ממונו בבית אחד : (י) (אלהי אבי אברהם וגו') אתה הוא שהבטחתני בנסעי מבית

רד"ק

אבי בזכות אבותי אלה. ואמרת לי ,,אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק" ובזכותם אני מתפלל לפניך שתקיים לי

פירוש לתורת אלהים

קוּמֶען צוּ אֵיין מַחֲנֶה אוּנ וֶועט אִים שְׁלָאגֶען וְהָיָה וֶועט זַיין דִוא גִיבְּלִיבֶּענֶע מַחֲנֶה צוּ אַנְטְרִינוּנְג וָוארוּם אִיךְ וֶועל מִיט אִיהְם מִלְחָמָה הַאלְטֶען (עיין רש"י) : (י) וַיֹּאמֶר הָאט יַעֲקֹב גֶזָאגְט אֱלֹהֵי אָבִי דֶר גָאט פוּן מַיין פָאטֶער אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי אוּנ דֶער גָאט פוּן מַיין פָאטֶער יִצְחָק יְיָ דֶער גָאט

משלי

מְקַשְּׁרִין אִיז גִיוֶועז אַסִיקֶען אַז לְדוֹרוֹת וֶועט זִיךְ צִי וַוייטֶער קִינְדֶער אוֹיךְ אַזוֹי שְׁלָאגֶען טְרֶעפֶען אוּנ גָאט וֶועט זַיי הֶעלְפֶען אַזוֹי וִוי עֶר הָט גֶהָאלְפֶען דִי עֶלְטֶערֶן עֶס אִיז אֵיין קַשְׁיָא אוּנ אַיי שְׁטָאט אִיז גִיוֶועז פִיל קְרַאנְקֶע מֶענְטְשֶׁען אוּנ קֵיין רוֹפֵא אִיז דָארְטֶען נִיט גִיוֶועז אוּנ דֶר שַׂר פוּן דֶר שְׁטָאט אִיז גֶוֶעסֶען אִין אֵיין אַנְדֶערֶע שְׁטָאט אִין הָט גֶהַט בַּיי זִיךְ אֵיין רוֹפֵא גָאר

יהודה

עֶס אִיז גִיוֶועזֶען גַאנְץ וַוייט פוּן דֶר שְׁטָאט אוּנ אִין דֶר שְׁטָאט אִיז גִיוֶועזֶען אֵיין מֶענְטְשׁ וָוס עֶר אִיז גִיוֶועזֶען אַחֲשׁוּב בַּיי דֶעם שַׂר הָט דֶער שַׂר גֶזָאגְט אַז פוּן זַיינֶעט וֶועגֶען וֶועט עֶר שִׁיקֶען דֶעם רוֹפֵא נָאר דֶער מֶענְטְשׁ אִיז אָבֶּער נִיט קְרַאנְק גִיוֶועזֶען וַיְהִי הַיּוֹם הָט דֶם מֶענְטְשׁ אָן גִהוֹבֶּען דֶר קוּם זַיי צוּ אִיז עֶר וָועלְט זִיךְ אוּנ שְׁטָאט אוֹיךְ גֶקָאנְט בֶּקוּמֶען אַרְפוּאָה גָאר

לארצך ולמולדתך ואיטיבה עמך: יא קטנתי מכל החסדים

ולילדותך ואוטיב עמך: יא זעירן זכותי מכל חסדין ומכל טבון די

תו"א קטנתי מכל . שבת לג תענית כ : ומכל

רשב"ם

זאלהי יצחק : (יא) קטנתי מכל. מלהיות לי החסדים וגו' וכן קטן מהכיל את העולה ואת השלמים ולפי שעשית לי חסדים ואמת יותר מן הראוי לי ואני עדיין לא קיימתי נדרי ולא עבדתיך כראוי . לכך אני ירא אע"פ שהבטחתני שאינך דן את האדם אלא לפי מעשיו כמו שמצינו בחזקי' שא"ל הנביא מת אתה ולא

רש"י

שחזר והזכיר שם המיוחד היה לו לכתוב האומר אלי שוב לארצך וגומר. אלא כך אמר יעקב לפני הקב"ה שתי הבטחות הבטחתני אחת בצאתי מבית אבי מבאר שבע שאמרת לי אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק ושם אמרת לי ושמרתיך בכל אשר תלך . ובבית לבן אמרת לי שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהי' עמך י ושם נגלית אלי בשם המיוחד לבדו שנא' ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו' בשתי הבטחו' האלו אני בא לפניך. (יא) קטונתי מכל החסדים . (שבת לג) נתמעטו זכיותי ע"י החסדי' והאמת כ שעשית עמי לכך אני ירא שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא ל ויגרום לי להמסר ביד

שפתי חכמים

שהתקין עצמו לג' דברים (נח"י) דהא"א לפרש אולי דא"כ יותר הי' מסתבר לקבץ הכל למחנה א' ולהלחם עמו אולי יתגבר עליו ברוב עם בשלמא אם המחנה הנשאר . בעל כרחו תהיה לפליטה שפיר. עכו. שחלק לב' מחנות כי מוטב לתפוס את ודאי הצלה למחנה הנשאר אע"פ שהמחנה הא' תהיה יותר בסכנה מלהכניס בספק סכנה לכולם ולספק הצלה לכולם . ומפרש שלשתן מן המקראות ותפלה מפרש מן המחנה הנשאר לפליטה א"כ ע"כ דקאי על המלחמה להכי מפרש אלחם עמו : י וכך אמר לו כיון שהבטחתני להיות עמי בשאלה אל ארץ אבותי א"כ בשאמות בדרך נמלא שלא נתקיימה כי הבטחתך : כ ר"ל מכל החסדים היינו בשביל החסדים ואת עבדך היינו שעשית עמי ומפ' דאת פי' עם : ל דאי הוי' טעם בשביל מיעוט זכיות לחוד בשביל זה לא הי' צריך לירא דקי"ל אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון לכך הוצרך לפרש הכי בטעם של שמא יגרום החטא ולא היה הטעם של שמא יגרום החטא לחוד ה"א דמשום

בית דוד

ניט דער מאנט דעם נאמען פון הקב"ה אין זיין פאטער יצחק (ועוד מהו שחזר והזכיר שם המיוחד) נאך אקשיא איז צו וואס האט יעקב נאך אמאל דר מאנט דעם נאמי הוי"ה (היה לו לכתוב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק) האומר אלי שוב לארצך וגו') צו וואס שטייט נאך אמאל „ה" (אלא כך אמר יעקב לפני הקב"ה) נאר אזו הט גזאגט יעקב פר הקב"ה (שתי הבטחות הבטחתני) צוויא מאל האסטו מיר צוא גזאגט (אחת בצאתי מבית אבי מבאר שבע) איין מאל האסטו מיר צו גזאגט ווען איך בין ארוס גגאנגן פון מיין פאטר פון באר שבע (שאמרת לי אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק) האסטו גזאגט צו מיר איך בין דר גאט פון דיין פאטר אברהם אונ דר גאט פון יצחק (ושם אמרת לי) אונ דארטען האסטו גזאגט צוא מיר (ושמרתיך בכל אשר תלך) איך וועל דיך היטען ווי דו וועסט גיין (ובבית לבן אמרת לי) ווען איך בין גוועזן ביי לבן אין שטוב האסטו גזאגט צו מיר (שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך) גיא צוריק צו דעם לאנד וואס דייני עלטערן וואנען אונ ווי דו ביסט גבורן גווארן אונ איך וועל זיין מיט דיר (ושם נגלית אלי בשם המיוחד לבדו) אונ ווען דו ביזט דארט גזעהן גווארן צו מיר האסטו נאר גזאגט דיין איינציגן נאמען אליין (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ויאמר ה' אל יעקב) הקב"ה וואס הייסט ה' הט גזאגט צו יעקב (שוב אל ארץ אבותיך וגו') גיי צוריק צו דעם לאנד וואס דארטען וואנען דיינע עלטערן אונ איך וועל זיין מיט דיר (בשתי הבטחות האלו אני בא לפניך) מיט די צוויי צוזאגן קום איך פר דיר דו זאלסט מיך רעטטין פון מיין ברודר עשו : (יא) (קטנתי מכל החסדים) . יעקב הט גזאגט (נתמעטו זכיותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי) מיין שכר פר מיינע מעשים טובים וואס איך האב געטון זענן ווייניג גווארן , ווייל דוא האסט מיט מיר געטון פיל חסד אונ אמת (לכך אני ירא) דריבר האב איך מורא (שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא) טאמער האב איך עפים גזינדיגט נאך דעם ווי דו האסט מיר אלץ צו גזאגט , אונ ווענן די זינד בין איך ביי דיר פר מיאוס גווארן אונ דו וועסט מיר ניט העלפן (ויגרום לי להמסר

פירוש רד"ק

הבטחתך. וגם בחרן הבטחתני שנית ואמרת לי שוב לארצך והוא ארץ אבותיך שאמרת (ואטיבה עמך) ואהי' עמך שאמר לו. וכבר כתבנו כי בשנות הדברים ישמור המקרא הטעמים ולא ישמור המלות : (יא) (קטנתי)

פירוש לתורת אלהים

וואס הט צו מיר גזאגט שוב קער ווידר צו דיין לאנד אונ צו דיין גבירד אונ איך וועל מיט דיר גוטס טון (עיין רש"י) : (יא) קטונתי איך בין ווי רן גמינרט פון מיינע זכיות מכל מחמת דעם

של"ה הקדוש

יא (קטונתי מכל החסדים) יעקב אבינו הט מורא גהט דם דורך די פיל חסדים וואס ער הט מקבל גוועזן פון גאט זענין דו מעשים טובים ווייניגר גווארן אונ זיינע זכיות זענין קלענר גווארן וואס זאל

וּמִכֹּל־הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת׃ יב הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא

די עֲבַדְתְּ עִם עַבְדָּךְ אֲרֵי יְחִידִי עֲבָרִית יַת יַרְדְּנָא הָדֵין וּכְעַן הֲוֵיתִי לְתַרְתֵּין מַשְׁרְיָן׃ יב שֵׁיזְבִנִי כְעַן מִידָא דַאֲחִי מִידָא דְעֵשָׂו אֲרֵי דָחֵיל אֲנָא מִנֵּיהּ דִּילְמָא יֵיתֵי וְיִמְחִינַנִי אִמָּא עַל

והכני

רשב"ם

תחי' ואעפ"כ בתפלת חזקיה הוסיף הקב"ה על ימיו ט"ו שנה: (יג) פן יבא והכני. לפי שקטנתי מכל החסדים

בעל הטורים

את הירדן: (יג) הצילני נא מיד. ר"ת כהן רמז לכהן גדול לכפות אם על בנים כדכתיב טף ונשים: והכני. ב' במס'. הכא ואידך אם יוכל להלחם אתי והכני. נגד גלית לומר מה יעקב נתיירא אף דוד נתיירא מה יעקב נרדף אף דוד נרדף וכשם שיעקב ניצל מעשו אף דוד ניצל מגלית. ונכות יעקב עמד לדוד וכשם שנכנס דוד כי' מלחמה אף יעקב הכין עצמו למלחמה שהתקין

שפתי חכמים

דמשום זה נתי לא פי"ל נירא דזכיותיו יהיו מכריעין לו על חוביותיו לכן כולרך נמי לפ' כמשמעו של מיעוט זכיות וא"כ בשביל כ' טעמים כללו כיה ירא: ם ק"ל וכי בשביל שהקב"ה אתה יתמעטו זכיותיו כדפרש"י לציל נגי זכיותי וכו' וגם מה טעם שפי' שמרת לי כמקום ופשית משום דנדבור אינו נופל לי' מכייה אלא לי' שמירה ושמירתו כיא עשייתו: ג ולפ"ן פי' ועתה וגו' כמו ועוד פי' שעשה לו שתי סוכות

רש"י

כיד עשו: ומכל האמת · אמתת דבריך ם ששמרת לי כל ההבטחות שהבטחתני: כי במקלי · לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה אלא מקלי לבדו. ומד"א נתן מקלו בירדן ג ונבקע הירדן: מיד

א' שנבקע לו כירדן והכני ב' במסור מעל"כ לפניו אין כאן

בית דוד

בִּיד עֵשָׂו) און דָס וָועט מִיךְ בְּרֶענְגֶען אִיךְ זָאל אִיבֶּר גֶעבְּן וָוערְ'ן אִין דִי הַאנְד פוּן עֵשָׂו: (וּמִכָּל הָאֱמֶת) (אֲמִתַּת דְּבָרֶיךָ) ווי"ל דוּ הָאסְט אֱמֶת גֶעמַאכְט דַיינֶע רֵייד (שֶׁשָּׁמַרְתָּ לִי כָּל הַהַבְטָחוֹת שֶׁהִבְטַחְתַּנִי) און דוּ הָאסְט גֶעה"ט צוּ טוּן אַלֶע דַיינֶע צוּזָאגֶען ווָס דוּ הָאסְט מִיר צוּא גֶעזָאגְט, דֶרִיבֶּר הָאבּ אִיךְ שׁוֹין אָפּ גֶענוּמֶען דֶעם קֶבֶר פוּן מַיינֶע מִצְוֹת: (כִּי בְמַקְלִי) יַעֲקֹב זָאגְט וָוען אִיךְ בִּין גֶעגַאנְגֶען צוּ לָבָן און בִּין אִיבֶּער גֶעגַאנְגֶען דֶעם יַרְדֵּן (לֹא הָיָה עִמִּי לֹא כֶסֶף וְלֹא זָהָב וְלֹא מִקְנֶה אֶלָּא מַקְלִי לְבַדּוֹ) הָאבּ אִיךְ נִיט גֶעהַאט בַּיי מִיר נִיט זִילְבֶּער נִיט גָאלְד נִיט בְּהֵמוֹת נָאר מַיין שְׁטֶעקֶען אַלֵיין (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט (נָתַן מַקְלוֹ בַּיַּרְדֵּן וְנִבְקַע הַיַּרְדֵּן) יַעֲקֹב הָאט גֶעלֵייגְט זַיין שְׁטֶעקֶען אוֹיף דֶעם יַרְדֵּן אִיז דֶער יַרְדֵּן

פירוש רד"ק

אינני שואל מאתך לפי מעשי כי ידעתי כי אני קטן וגבוה מעשות עמי כל החסדים וכל האמת אשר עשית את עבדך. והחסד הוא רוב הטובה שנתן לו. והאמת לפי שהבטיחו ואמר לו הנה אנכי עמך. והוא כרוך הוא מקיים דבריו הטוב. אבל מה שאני שואל מאתך שתשמור לי הבטחתך שאמרת לי, ושמרתיך בכל אשר תלך' ולא לזכותי. כי אולי חטאתי לפניך אלא לזכות אבותי אני מתפלל לפניך שתצילני מיד אחי מיד עשו. שאינו שומר לי אחוה כי עדיין הוא עשו שעומד ברשעו ובשנאתו אותי: (יג) (אם על בנים) אם עם בנים. וכן אם

פירוש לתורת אלהים

גְנָאד און דֶעם אֱמֶת וָואס דוּ הָאסְט מִיט מַיין קְנֶעכְט שׁוֹין גֶעטוּן כִּי וָוארוּם נָאר מִיט דֶעם שְׁטֶעקֶען בִּין אִיךְ אִיבֶּר גֶיגַאנְגֶען דֶעם יַרְדֵּן און מַיין אֵיינְגֶס הָאבּ אִיךְ נָאר נִיט גֶיהַאט וְעַתָּה און הַיינְט בִּין אִיךְ גֶיוָוארְען צְוַויי מַחֲנוֹת (עַיין רש"י): (יב) הַצִּילֵנִי נָא זַיי מִיךְ מַצִּיל מִיַּד אָחִי פוּן מַיין בְּרוּדֶער מִיַּד עֵשָׂו פוּן הַאנְד פוּן עֵשָׂו (עַיין רש"י) כִּי יָרֵא אָנֹכִי וָוארוּם אִיךְ פָארְכְט

שר"ה הקדוש

מִיר שׁוֹין זָאגֶען און וָוס זָאל אַגְוועגְלוֹיבֶּר ווִינְדִיגֶער בֶּעטֶעס טְרַאכְטֶען אַז עֶר וֶועט אַז נָאך אִין זוּם פַּיְינְפֶע סוּל גִיסֶען. וָוס קֶענֶען זַיינֶע ווֵיינִיג זְכוּיוֹת בְּעֶצְיֶען נִי הָאבֶּן דָאךְ קֵיין וֶוערְט אַלְבּ זַיי וֶוענֶען עֲטוּאוּס וֶוערְט גֶעוָוען דָס עֶר זַיי דָאךְ לַאנְג אוֹיף גֶעגֶעסֶען לְוֹאת דַאךְ מֶען זִיךְ כִּמְעַט זַיין און פוּן עוֹלָם הַזֶּה קֵיין גְרוֹיסֶע הֲנָאָה זִיךְ נִיט נֶעמֶען פוּן זַיין זְכִיָּין וָואס עֶר הָט וָואל עֶר נָאר מָאן צְדָקָה און גְמִילוּת חֲסָדִים און וָואל זַיין קֶסֶל און זַיינֶע אוֹנְזֶערֶע דַאבְּלָס אָפְשָׁר וֶועט עֶר טְמוּוּאס קֶענֶען צוּ זַיין לוֹין וּלְכָה נִין: יב (הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו) רֶעטֶע מִיךְ פוּן דִי הַאנְד פוּן מַיין בְּרוּדֶער פוּן דֶר הַאנְט עֵשָׂו דֶר וָואס שְׁרַייבְּט פוּן דַאגֶען קֶענֶען מִיר דָם וֶוען

וְהִכַּנִי אֵם עַל־בָּנִים׃ יג וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־ יִסָּפֵר

אונקלוס

בְּנַיָא׃ יג וְאַתְּ אֲמַרְתְּ אוֹטָבָא אוֹטִיב עִמָּךְ וַאֲשַׁוֵּי יָת בְּנָךְ סַגִּיאִין כְּחָלָא דְּיַמָא דִּי לָא יתמנון

בעל הטורים

שכתקין עלמו לג' דברים: אם על בנים. ב' במס' ככא ואידך אם על בנים רוטשה בסנחריב מלך אשור שאמר להשחית את ישראל כמו עשו שבא להלחם עם יעקב וכן לא תקח האם על

רשב"ם

החסדים כאשר פירשתי: (יג) ואתה אמרת היטב איטיב עמך. אע"פ שאין אתה מחויב לקיים לי הבטחתך שהרי קטנתי וגו' אעפ"כ עשה למען כבוד

רש"י

(יב) מיד אחי מיד עשו. מיד אחי שאין נוהג עמי כאח אלא כעשו הרשע: (יג) היטב איטיב היטב בזכותך איטיב בזכות אבותיך [ב"ר]: ושמתי את זרעך כחול הים. והיכן א"ל כן והלא לא א"ל אלא [שם כח] והיה זרעך כעפר הארץ אלא שא"ל [שם] כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך ולאברהם פ אמר הרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמי' וכחול אשר על

שפתי חכמים

כאן אלא חסד אחד: ם ה"נ מדקדק מדכתיב תרי זימני מיד שאין צריך לומר תואר הל' כשמדבר עם הקב"ה. מהרש"ל: ע ואע"פ דאמרי' דברה תורה כל' ב"א הכא מוכח דלדרשה בא דהל"ל היטב איטיב לנוכח כמו הענק תעניק וכו' ולא כהרא"ם שפי' היכא דאיכא למדרש דרשינן וא"ת הא לעיל פירש"י שיעקב היה אומר נתמעטו זכיותי י"ל דכאן ודאי לא הי' מתפלל בשביל זכיותיו אלא בשביל זכות אבותיו לכך מפרש נמי איטיב בזכות אבותיך וק"ל: פ מכאן נמי משמע דאת אשר דברתי לך קאי על אברהם כדפירש"י בפ' וילא דאל"כ קשה כלא

בית

גשפאלטן גווארן און ער איז אריבר געגאנגען: (יב) (מיד אחי מיד עשו). יעקב זאגט (מיד אחי) פון מיין ברודערס האנד (שאינו נוהג עמי כאח) וואס ער פירט זיך ניט מיט מיר וויא א ברודער (אלא כעשו הרשע) נאר וויא דר רשע עשו: (יג) (היטב איטיב). צו וואס האט הקב"ה געזאגט צוויא מאל היטב איטיב (היטב בזכותך) איך וועל דיר גוטס טון אין דיין זכות (איטיב בזכות אבותיך) איך וועל דיר גוטס טון אין דעם זכות פון דיינע עלטערן: (ושמתי את זרעך כחול הים). איך וועל טון דיינע קינדר אזו פול ווי דם זאמד פון ים, פרעגט רש"י (והיכן אמר לו כן) ווי שטייט אז הקב"ה הט אזו

דוד

געזאגט צו אים (והלא לא אמר לו אלא והיה זרעך כעפר הארץ) הקב"ה הט דאך נאר געזגט צו יעקב דיינע קינדר וועלן זיין ווי די שטויב פון דיא ערד (אלא שאמר לו שם) נאר דרטן (אין חלום) הט הקב"ה נאך געזאגט צו יעקב (כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך) איך וועל דיך ניט פר לאזען ביז איך וועל האבן געטון וואס איך האב גרעט צוא אברהם פון דיינעט וועגען (ולאברהם אמר) און צו אברהם הט הקב"ה געזגט (הרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים) איך וועל מערן דיינו קינדר זיי וועלן זיין אזו פיל ווי די שטערן און הימל (וכחול אשר על שפת הים) און

פירוש

אם על בנים רוטשה (הושע י'): (יג) (ואתה אמרת) על דרך שאמר דוד זכר לעבדך על אשר יחלתני (קי"ט): (היטב איטיב) כן דרך המקרא לכתוב המקור

רד"ק

עם הפועל לחוק הפעולה, ובב"ר (ע"ה) היטב בזכותך איטיב בזכות אבותיך: (כחול הים) והוא אמר לו כעפר הארץ. והענין אחד. כמו שכתבנו המקרא שומר הטעמי'.

פירוש לתורת אלהים

מיך פר איהם פן יבוא טאמער וועט ער קומן און וועט מיך שלאגין דיא מוטער מיט די קינדר: (יג) ואתה אמרת און דוא האסט געזאגט היטב איך וועל מיט דיר גוטס טון וועגן דיין זכות איטיב עמך איך וועל מיט דיר גוטעס טון וועגין דם זכות פון דיינע עלטערין ושמתי און איך וועל טון דיינע קינדר כחול הים ווי דם זאמד פון דעם ים

של"ה הקדוש

אמענש וויל אוף עטוואס מתפלל זיין זאל ער זיין מבטא גאנץ בפירוש זאגן וואס ער ווינשט פון גאט אזו ווי יעקב הט מפורש געווען מיד אחי מיד עשו. און זאל זיך ניט טראכטן גאט איז דאך בוחן לבבות און ווייסט דאך גווים מיינע גדנקן ניין ער מוז אלץ קלאר און דייטליך אוים ריידן און דער טעם דר פון איז אזו ווייל יעדר ווארט פון דר תפלה וואס ווערין פון די הייליגע אותיות גייען ארויף אובן שפאלטן דורך דעם הימל:

משלי יהודה

ער האט זיך מיישב געווען אז ער זאל זיך מאכן גלייך ווי ער איז ניט קראנק און הט אן גהובן צו קרעכצן אין צו שרייען אז מען זאל גיך שיקן צום שר ער זאל אים שיקן דעם רופא איז דם בני בית געווען אווינדר זיי האבן דאך גוויסט אז ער איז נאר ניט קראנק האבן זיי אום גפרעגט נאך וואס דרפסטו דם רופא הט ער געענטפרט פון מיינעט וועגין דרף איך ניט דם רופא נאר די שטאט לייט דרפן אבר האבן דעם רופא און פון זייערט וועגן וויל דר שר

יִתְמְנוּן מִלְּמִסְגֵּי׃ יד וּבָת תַּמָּן בְּלֵילְיָא הַהוּא וּנְסִיב מִן דְּאַיְתִי בִּידֵיהּ תִּקְרוּבְתָּא לְעֵשָׂו

יִסָּפֵר מֵרֹב׃ שני יד וַיָּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו

בעל הטורים

כנגד רמז לגליות : (יד) מן הבא בידו מנחה לעשו. שאלו לו אבנים טובות שאדם צורר בידו : מנחה. בגי' אבנים :

רשב"ם

ספק שתתקיים הבטחתך כמ"ש משה להקב"ה בשרצה לכלות את ישראל למה יאמרו מצרים ברעה.ובפסו' אחר מבלתי יכולת ה' וגו' וישחטם במדבר וגו' וא"ל הקב"ה

שפתי חכמים

וכלא לא אמר ליעקב כן : צ וקשה ח"כ למה אמר בידו לכך כבית ומ"א כו'. ופו"ק דהי"ל לפ' כ"א כשמו לכך אמר ד"א מן כחולין אך פכ"ז ק' דחולין ככר כן בידו לי"ל לכל כפירושים

רש"י

ספת הים : (יד) הבא בידו. צ ברשותו וכן (במדבר כא) ויקח את כל ארצו מידו . ומ"א מן הבא בידו אבני' טובות ומרגליות שאדם צר בצרור ונושאם בידו . ד"א מן הבא בידו מן החולין שנטל מעשר כמה

בית דוד

ווי דָס זאָמד ווָס ביי דָעם בְּרֶעגַ-ים : (יד) (הַבָּא בְּיָדוֹ) . (בִּרְשׁוּתוֹ) ווָס יַעֲקֹב הָט גְּהַאט ביי זִיךְ זַיין אַיינְגֶענֶע (וְכֵן) אוּנ אַזוֹ שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (וַיִּקַּח אֶת כָּל אַרְצוֹ מִיָּדוֹ) עֶר הָט גְּנוּמֶען זַיין גַאנְצִין לַאנְד פוּן זַיין הַאנְט מֵיינְט מֶען נִיט פוּן זַיין הַאנְט . נַאר מֶען מֵיינְט פוּן זַיין רְשׁוּת (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט מִן הַבָּא בְיָדוֹ מֵיינְט מֶען יַעֲקֹב הָט גְּשִׁיקְט אַמַתָּנָה צוּא עֵשָׂו פוּן דִי זַאכֶן ווָס יַעֲקֹב הָט גְּהַלְטֶן אוּנ דִיא הַאנְט (אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת) טֵייעֶרֶע שְׁטֵיינֶער (בְּרִילְיַאנְטִין) אוּנ פֶּערְלִין (שֶׁאָדָם צָר בִּצְרוֹר וְנוֹשְׂאָם בְּיָדוֹ) אַמֶענְטְשׁ בִּינְט זֵיי אַיין אוּנ אַבֵּייטֶעלֶע אוּנ טְרָאגְט זֵיי אוּנ דִי הַאנְט (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז מִן הַבָּא בְיָדוֹ מֵיינְט מֶען (מִן הַחוּלִין) דִי בְּהֵמוֹת ווָס יַעֲקֹב הָט גְּשִׁיקְט

משרי יהודה

זַיי נִיט שׁוּקֶן דָס רוּפַא מוּז אִיךְ מִיךְ מַאכֶן פַר נִיט קְרַאנְק ווָעט עֶר פוּן מֵיינֶעט ווֶעגִין יוֹא שׁוּקֶן דָס רוּפַא דֶר ווַייל ווָעלֶן אַלֶע גְהֵיילְט ווֶערִין דֶר גְּמָשָׁל אִיז נָאט הָט גְזֶעהֶן אַז דִי שְׁפֶּעטֶערֶע דוֹרוֹת ווֶעלִין נִיט הָאבִּין קֵיין זְכוּת פוּן זֵייעֶרֶע מַעֲשִׂים אַז עֶר זָאל זֵיי הֶעלְפֶן הָאט נָאט מְגַלְגֵּל גְּוֶעזֶען אוּף אִינְזֶערֶע עֶלְטֶערְן שְׁלֶעכְטִין אוּנ זֵיי הָאבֶּן תְּפִלָּה גְטָאן צוּ נָאט אוּנ נָאט הָט זֵיי גְּהָלְפֶן אוּנ ווָס נָאט הָט גְטָאן מִיט דִי עֶלְטֶערְן אַזוֹי מוּז בְּלַייבֶּן אוּף דִי דוֹרוֹת אוּךְ דָס זָאגְט דֶר מִדְרָשׁ יַעֲקֹב הָט גְזֶעהֶן פוּן ווַייטֶן אַז עֵשָׂו קוּמְט אָן פוּן ווַייטֶן הַייסְט עֶר הָט גְזֶעהֶן אַז עֵשָׂו ווֶעט קוּם שְׁפֶּעטֶער אוּף זַיינֶע קִינְדֶער אוּנ ווֶעט זֵיי שְׁלֶעכְטִין טָאן חָאטְשֶׁע עֶר הָט גְקָאנְט אַלֵיין בְּשַׁטֵּיין אַקֶעגִין עֵשָׂו ווָרוּם עֶר אִיז גְוֶועזֶען אַיין גִבּוֹר אוּנ זַיינֶע קִינְדֶער זֶענִין אוֹיךְ גְוֶועזֶען גִבּוֹרִים אוּנ הָט גְהַט קֶנֶעכְט פוּן דֶעסְט ווֶעגִין הָט עֶר אוּף גְהוֹיבֶּן זַיינֶע אוֹיגֶן צוּ נָאט אִין הָט תְּפִלָּה גְטָאן אַז עֶר זָאל גְהָלְפֶן ווֶערִין פוּן אִים אוּנ זַיין תְּפִלָּה זָאל הֶעלְפִין צוּ זַיינֶע קִינְדֶער אוּף שְׁפֶּעטֶער אוֹיךְ :

ספר הישר

גְנוּמֶען קִינְדֶער אִין אוֹיךְ פִיל עֲשִׁירוּת אִין עֶס אִיז מִיר נִיט גְמִינְדֶערְט גְוָארְן קֵיין שׁוּם זַאךְ אִין נָאךְ דָס אַז דִיא הָאסְט מִיר גְזָאגְט אַז אִיךְ זָאל מִיךְ אוּם קֶעהְרִין צוּ מַיין פָאטֶער אִין ווֶעסְט מִיר טָאן פִיל גוּטֶס בֶּעט אִיךְ דִיךְ נָאט ב"ה דִי זָאלְסְט מִיךְ מַצִּיל זַיין פוּן מַיין בְּרוּדֶער עֵשָׂו אִין אוֹיבּ אִיךְ בִּין נִיט ווֶערְט אִין מַיין זְכוּת אִיךְ זָאל נִיצוֹל ווֶערִין זָאלְסְט מִיךְ מַצִּיל אִינ זְכוּת פוּן מַיין עֶלְטֶער פָאטֶער אַבְרָהָם אוּנ מַיין פָאטֶער יִצְחָק וָוארִים אִיךְ ווֵייס ווָאל אַז מִיט דַיין הֶעלְפֶער בַּארוּמְהַארְצִיגְקַייט הָב אִיךְ דָס גִיטֶס בְּקוּמֶען אִין אַצוּנְד ווִי מִיךְ הֵיינְט מַצִּיל פוּן ווֶעגִין דַיין חֶסֶד אוּנ דֶר בַּארוּמְהַארְצִיגְקַייט אִין עֶנְטְפֶר מִיר הַיינְט : נָבֵל אִין ווִי יַעֲקֹב הָט אוֹיס גְלָזְט דִי תְּפִלָּה הָט יַעֲקֹב צוּ טֵיילְט ווָס עֶר הָט גְהַט אוּף צְווֵיי מַחֲנוֹת אַיין מַחֲנָה הָט עֶר אָפּ גְשִׁיקְט צוּ דַמֶּשֶׂק דֶר זוּן פוּן אֱלִיעֶזֶר ווָאס עֶר אִיז גְוֶועזֶען דֶער קְנֶעכְט פוּן אַבְרָהָם אוּנ דִי אַנְדֶרֶע הָאט עֶר גְנוּמֶען צוּ אֱלִיפַז אֱלִיעָזֶר בְּרוּדֶער. וְיַצָּא אוּנ הָט זֵיי גְבָּאטֶן אַזוֹי צוּ זָאגֶן אִיר זָאלְט אַייךְ דֶער ווַייטֶערְן אֵיינֶר פוּן דֶעם אַנְדֶערְן נָאגִין ווַייט אוּנ אוֹיבּ עֵשָׂו ווֶעט אֵיין מַחֲנָה דֶר שְׁלָאגֶען ווֶעט דִי אַנְדֶרֶע מַחֲנָה נִיצוֹל ווֶערִין , ווַיָּלֶן אוּנ יַעֲקֹב הָט אִיבֶּר גְנֶעכְטִיגְט דִי נַאכְט אוֹיף דֶעם אָרְט. וַיִּשְׁמַע אִין נָאט ב"ה הָאט צוּ גְהֶערְט דִי תְּפִלָּה פוּן יַעֲקֹב אִין נָאט ב"ה הָאט גְשִׁיקְט דְרַיי מַלְאָכִים פוּן הִימֶל צוּ עֵשָׂו אִין דִי מַלְאָכִים זֶענֶען גְקוּמֶען צוּ אִים אִין הָאבֶּן זִיךְ אוּם גְזֶעהֶן פַר עֵשָׂו גְלַייךְ ווִי עֶס זַיינֶען פִיל טוֹיזֶנְט מֶענְשֶׁן אַקֶעגִין אִים אִין רַייטֶן אוֹיף פֶערְד אִין הָאבֶּן גְבֶּעטְן זַיין אִין טֵיילֶן זִיךְ אוֹיף פִיר טֵייל אִין אַזוֹי הָט זִיךְ אוֹיס גְזֶעהֶן בַּיי אַלֶע מֶענְשֶׁן ווִיס זֶענִין גְוֶועזֶען מִיט עֵשָׂו אִין ווִי עֵשָׂו הָט גְזֶעהֶן ווִיס עֶס הָט דֶר אִים גְשַׁרָאקֶן הָט עֵשָׂו זֵייעֶר מוֹרָא גְהַאט פַר יַעֲקֹב אִין אִיז אִים שְׁיִין אַקֶעגִין גְגַאנְגֶען מִיט פְרֵיד אוּנ עֵשָׂו פַרְגֶעסְט דִי שִׂנְאָה ווָס עֶר הָט גְהַאט פַר יַעֲקֹב.

לְעֵשָׂו אָחִיו׃ טו עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים מָאתַיִם

אֲחוּהִי׃ טו עִזֵּי מָאתָן וּתְיָשַׁיָּא עֶשְׂרִין רְחֵלֵי מאתן

תו"א רחלים מאתים. חולין קלז׃ ואילים

בעל הטורים

(טו) עזים מאתים. כל הפסוק מסיים במ' וכן פסוק ומנחתם ונסכיהם שבשביל בהמות ששלח לעשו הם תק"ל קרבנות בשנה וחוץ כתמידין כדמפרש בפ' פנחס והם ח' ממי"ן כנגדם מלכו שמונה מלכים באדום לפני מלך מלך בישראל ד"א לכך מסיים

רש"י

כמה דאת אמר עשר אעשרנו לך והדר לקח מנחה׃ (טו) עזים מאתים ותישים עשרים. מאתים עזים צריכות עשרים תישים וכן כולם הזכרים כדי צורך הנקבות ובב"ר דורש מכאן לעונה האמור' בתור' הטיילי' בכל יום הפועלי' שתים בשבת החמרים אחת בשבת הגמלי' אחת לשלשים יום הספנים אחת לששה חדשים ואיני יודע לכוין המדרש הזה בכוון, אך נראה בעיני שלמדנו מכאן שאין העונ' שוה בכל אדם אלא לפי טורח המוטל עליו שמצינו כאן שמסר לכל תיש עשר עזים וכן לכל איל לפי שהם

בית דוד

געשיקט צו עשו זענען געוועזן חולין (שנטל מעשר) יעקב האט פריער פון זיי גנומען מעשר (כמה דאת אמר) ווי דוא זעהסט אין פסוק יעקב האט געזאגט צו הקב"ה (עשר אעשרנו לך) וואס דו וועסט מיר געבען וועל איך פון דעם געבען מעשר (והדר לקח מנחה) נאך דעם האט ער גנומען די בהמות אונ האט זיי געשיקט אמתנה צו עשו׃ (טו) (עזים מאתים ותישים עשרים). זאגט רש"י (מאתים עזים) צוויא הונדערט ציגען נקבות (צריכות עשרים תישים) דארפען צוואנציג ציגען זכרים (וכן כולם) אונ אזוי האט יעקב געשיקט צו אלע בהמות (הזכרים כדי צורך הנקבות) ער האט געשיקט זכרים וויפיל מען האט גדארפט צו די נקבות (ובבראשית רבה דורש מכאן לעונה האמורה בתורה) אונ אין מדרש לערינט מען פון דאנען דיא צייטען ווען אמאן דארף זיך בהעפטען מיט זיין ווייב. ווי דיא תורה האט גבאטען (הטיילים בכל יום) מענטשען וואס זענען ליידיג אן ארבעט דארפען זיך בהעפטען מיט זייערע ווייבער אלע נאכט (הפועלים שתים בשבת) ארבייטער דארפען זיך בהעפטען מיט זייערע ווייבער צווי מאל אונ וואך (החמרים אחת בשבת) פורמאנעס וואס פארען מיט פירן אונ וועג. איז דיא צייט איין מאל אונ וואך (הגמלים אחת לשלשים יום) דיא וואס פארען מיט קעמלען אונ ווייטע שטעט אונ לענדר איז דיא צייט איין מאל אונ דרייסיג טעג (הספנים אחת לששה חדשים) דיא קאפיטאנען וואס פארען מיט שיפען איז דיא צייט איין מאל אונ זעקס חדשים. זאגט רש"י (ואיני יודע לכוון המדרש הזה בכוון) איך ווייס ניט צוא ברענגען דעם מדרש אויף ריכטיג וויא אזוי מען ווייסט צוא לערנען דיא צייטען פון מענטשען פון די בהמות וואס יעקב האט געשיקט צוא עשו (אך נראה בעיני) נאר מיר געפעלט צוא זאגען (שלמדנו מכאן) אז מיר לערנען פון דאנען (שאין העונה שוה בכל אדם) אז דיא צייטען פון מענער וואס זאלען זיך בהעפטען מיט זייערע ווייבער איז ניט גלייך בייא אלע מענטשען (אלא לפי טורח המוטל עליו) נאר דיא צייטען זענען נאך די ארבעט וואס דער מענטש האט צוא ארבייטען (שמצינו כאן שמסר לכל תיש עשר עזים) מיר געפינען דא יעקב האט געגעבען צו יעדער ציג וואס איז א זכר. צעהן ציגען נקבות (וכן לכל איל) אונ אזוי האט ער געגעבען צו יעדער שעפס

פירוש

ושניהם נאמרו להפלגה׃ (יד) (וילן שם) עומד ומצפה תשובת האל אל תפילתו. ובין כך הכין מנחה מן הבא בידו. ואחר כן מפרש מה לקח׃ (מן הבא בידו) ברשותו וכן כל אשר יש לו נתן בידו (ל"ט) ולא בא לו המלאך שהי' תשובת תפלתו עד שהכין המנחה ושלחה לפניו

רד"ק

וזה להודיע כי האדם שהוא בעת צרה אפי' יהי' צדיק לא יסמוך על הנס אלא ישמור עצמו בכל אשר יכול ויכין עצמו לשלש דברים. לתפלה. לתת ממון ולמלחמה ועל הכל ישים לבו לאל ויבטח בו והוא יעשה׃ (טו) (עזים מאתים) יעקב אבינו היה רועה והיה יודע כמה

פירוש לתורת אלהים

אשר לא יספר מרוב וואס זאל ניט קענין געציילט ווערין פון וועגין פילקייט׃ (יד) וילן אונ יעקב האט דארטען גענעכטיגט די זעלביגע נאכט ויקח אונ ער האט גנומען מן הבא בידו פון דעם וואס איז געקומען אין זיין רשות מנחה אמתנה לעשו צוא זיין בהודר עשו (עיין רש"י)׃ (טו) עזים מאתים ציגן צוויי הונדערט ותישים עשרים אונ זכרים פון ציגען צוואנציג רחלים מאתים אונ שאף

ספר הישר

אין יעקב איז פריא אויף געשטאנען אין האט אוים גקליבען איין מנחה צו עשו אין דם איז די צאל פון דר מנחה וואס יעקב האט געשיקט צו זיין ברידר עשו פון די שאף פיר הונדערט פערציג אין

וְאֵילִים עֶשְׂרִים: טו גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפָרִים עֲשָׂרָה אֲתֹנֹת עֶשְׂרִים

מָאתַן וּדְכְרֵי עַשְׂרִין: טו גַּמְלֵי מֵינִקָתָא וּבְנֵיהוֹן תְּלָתִין תּוֹרָתָא אַרְבְּעִין וְתוֹרִין עַשְׂרָא אַתָּנָן עַשְׂרִין וְעִירֵי

ועירים

רשב"ם

שלחתי כדברך וינחם ה' על הרעה: (טו) ובניהם. לפי

בעל הטורים

ככל כת"ס לפי שכל הבהמות שלח לו כיון כנגד מומים אלא

רש"י

שהם פנוים ממלאכה דרכן להרבות תשמיש ולעבר עשר נקבות ובהמה משנתעברה ק אינה מקבלת זכר ופרים שעוסקין במלאכה לא מסר לזכר אלא ד' נקבות ולחמור שהולך בדרך רחוקה שתי נקבות לזכר ולגמלים שהולכים דרך יותר רחוקה נקבה אחת לזכר: (טו) גמלים מיניקות שלשים. ובניהם ר עמהם. ומ"א ובניהם בנאיהם זכר כנגד נקבה ש ולפי שצנוע בתשמיש לא פרסמו הכתוב

שפתי חכמים

מהרש"ל: ק (נח"י) כוונת הרב דודך השנא לכל בעל חי להרבות בתשמיש לפי כחו ולפי הפנאי שלו לכך התיש והאיל יש להם פנאי כל היום נתן להם עשר נקבות או לתלאות האותם או להרבות ולדות לבעליהם וכן לכולם לפי הפנאי שלהם וא"כ קושיא להרב והלא התיש והאיל אף שיש להם פנאי כל היום מ"מ לאו בר הכי הוא שיבין שיש לבעלים ריוח כשישמש עם הרבה נקבות ואולי ימלא תאותו עם נקבה אחת וישמש שמה כתב שמפני' שיתאוו ובז"ש ובהמה וכו' ומוכרח לפרוש ממנה וילך אל השנים והשלישית וכו' וברא"ם דרך אחרת לו ובהדס ירא לעינים ויבחר בין דברי לדבריו ועי' בכתובות דס"ב דבפנאי תליא מילתא: ר ר"ל גם בניהם היו ל' דאל"כ הרי לא לבגדיל כדורון ולמה כוללן במספר יחד עם הבנים ואין הבנים נחשבים אלל אמותיהן אלא שרס המקרא כאלו כתיב גמלים מיניקות שלשים וכו': ש א"כ א"ש דכתיב שלשים

אחר

בית דוד

וואס אין אזכר צעהן שעפסן נקבות (לפי שהם פנוים ממלאכה) ווייל זיי זענען לעדיג פון ארבייט (דרכן להרבות תשמיש) בהעמשן זיי זיך זייער פיל מיט דיא נקבות (ולעבר עשר נקבות) און זיא מאכן מעוברת צעהן נקבות (ובהמה משנתעברה אינה מקבלת זכר) א בהמה או זיא ווערט מעוברת בהעמשט זיא זיך ניט מיט אזכר ביז זיא געבוירט דס קינד (ופרים שעוסקין במלאכה) אקסן ווייל זיא זענען אנגעצוגען טאג בשעפטיגט מיט זייער ארבייט (און ביי נאכט מיזן זיי רוהען. בהעמשן זיי זיך ווייניג מיט זייערע נקבות (לא מסר לזכר אלא ארבע נקבות) האט ער צוא די זכרים נאר געגעבן פיר קיה צו יעדר אקס (ולחמור שהולך בדרך רחוקה) און דאס אייזיל ווייל ער גייט און אוועק ווען (שתי נקבות לזכר) האט ער געגעבן צווייא נקבות צו א זכר (ולגמלים שהולכים בדרך יותר רחוקה) און קעמלען ווייל זיי גייען אויף ווייטערן וועג (נקבה אחת לזכר) האט ער געגעבן איין נקבה צוא א זכר: (טו) (גמלים מיניקות שלשים). קעמלען וואס זייגן זייערע קינדר האט ער געשיקט דרייסיג (ובניהם עמהם) און זייערע דרייסיג קינדר האט ער געשיקט מיט זייא (ומדרש אגדה) דער מדרש זאגט (ובניהם) מיינט מען (בנאיהם) זייערע זכרים. האט ער געשיקט מיט זיי (זכר כנגד נקבה) צו יעדער נקבה האט ער געשיקט א זכר (ולפי שצנוע בתשמיש) און ווייל קעמלען בהעמשן זיך ניט ווען מען זעהט (לא פרסמו הכתוב) האט דר פסוק ניט געשריבן מיט דעם נאמן זכרים נאר ער האט געשריבן ובניהם (ועירים).

פירוש

כמה צריכים לכמה נקבות והתישים והרחלים דרך אחד להם: (טו) (גמלים מיניקות) לא ידענו למה שלח עם גמלים והפרות והאתונות הקטנים שהם יונקים; כי עם הגמלים אמר ובניהם ר"ל הקטנים היונקים וכן הפרים והעירים הם הקטנים. כי כן יראה ובניהם עם בניהם היו שלשים. ומן המין המרובה שלח רב ומן המין המועט מעט הכל לפי שכלו ולפי ידיעתו בענין הבקר'.

רד"ק

ומה שספר הכתוב מספר המנחה להודיע כי מנחה ראויה שלח לו וכן ראוי לעשות למי שצריך להשלים עם אויביו שיכבדהו במנחה הראויה. וכן מה שנתן עדר עדר לבדו ורוח בין עדר לעדר כל זה להגדיל המנחה לפארה בעיני הרואים. כדי שיתרצה אחיו לו בכבדו אותו במנחה מפוארה. ובן בב"ר (עיין) למה לא הכניסם לו באחת כדי להשביע עינו של אותו רשע אתי לבתסל

והוא

פירוש לתורת אלהים

צוויי הונדרט ואילים עשרים און צוואנציג ווידר: (טו) גמלים דרייסיג זייגנדיגע קעמלין און זייערע קינדער זענען אויך געווען מיט זיי (עיין רש"י). פרות ארבעים פערציג קיה ופרים עשרה און צעהן אקסן: אתנת עשרים צוואנציג אייזלען ועירים עשרה און צעהן זכרים פון אייזלען:

ויתן

ספר הישר

קעמלען דרייסיג אין אייזלען דרייסיג אין אלערליי ווארר סוטצוג אין האט דס געגעבן צו זיינע הערטן אין האט דס צו טיילט אויף צעהן חלקים. ויצו אין יעקב האט זיי געזאגט זיי זאלן זיך דער ווייטן

וַעְיָרִם עֲשָׂרָה׃ יז וַיִּתֵּן בְּיַד־עֲבָדָיו
עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו
עִבְרוּ לְפָנַי וְרֶוַח תָּשִׂימוּ בֵּין עֵדֶר
וּבֵין עֵדֶר׃ יח וַיְצַו אֶת־הָרִאשׁוֹן
לֵאמֹר כִּי יִפְגָשְׁךָ עֵשָׂו אָחִי

אונקלוס
עַשְׂרָא׃ יז וִיהַב בִּידָא
דְעַבְדוֹהִי עֶדְרָא עֶדְרָא
בִּלְחוֹדוֹהִי וַאֲמַר
לְעַבְדוֹהִי עִבָרוּ קֳדָמַי
וְרַוְחָא תְּשַׁוּוֹן בֵּין עֶדְרָא
וּבֵין עֶדְרָא׃ יח וּפַקִּיד יַת

בעל הטורים

יקריב מהם קרבן: (יז) ורוח.ג' הכא ואידך רוח והלל' יעמוד ליהודי' רמז לדורות הבאי' שיתנו דורון לפריצים: (יח) וילו

רשב"ם ושאלך

פשוטו בניהם ממש והיו בהם זכרים: (יז) ורוח תשימו דרך כבוד הוא. למחנות הרבה זה אחר זה: (יח) למי.

רש"י

[ב"ר]: ועירים. חמורים זכרי': (יז) עדר עדר לבדו. כל מין ומין לעצמו: עברו לפני. דרך יום או פחות א ואני אבא ב אחריכם: ורוח תשימו עדר לפני חבירו ג מלא עין כדי להשביעו עינו של

שפתי חכמים

אחר כניסה לכורות שבין הכל היו ל' וכא דלא כזכיר מנין הזכרי' בפי' ומספר הנקבות בפי' משום שלנועין בתשמיש וכו' (עכרס"ל) וכניסה עמהם ר"ל גם כניסם ל' וקשה א"כ הול"ל גבי כניסם נ"כ שלשים כמו גבי גמלים ע"כ הבי' ות"א שכולם היו שלשים וא"ל וא"כ למה לא מפרש לן כמה היו הנקבות וכמה היו הזכרי' ל"פ ולפי וכו' וה"ל ע"ו זכרים וש"ו נקבו':
א לא לפניו ממש מדכתיב בסמוך ותעבור וכו' והוא לן ואי לא היו מיעקב אלא דרך מועט אז היו למין כולן במלון אחד. וזה נמי א"א שהיה יותר מדרך יום דהא בו ביום הי' יעקב כותן לעשו המנחה כמו שמוכרח מן המקראות הבאים אחרי כן: ב מזיעקב לוה לכס לומר והנה גם הוא אחרינו אם כן ודאי גם לכס אמר כן עברו לפני ואני אבא אחריכם: ג ר"ל עדר

בית דוד

מֵיינְט מֶען חֲמוֹרִים (אַייזְלֶען זְכָרִים): (יז) עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ). יֶעדֶר סְטַאדֶע בַּזוּנְדֶר (כָּל מִין וּמִין לְעַצְמוֹ) יֶעדֶר מִין בְּהֵמוֹת הָט עֶר גֶשִׁיקְט בַּזוּנְדֶר: (עִבְרוּ לְפָנַי). אִיר זָאלְט גֵיין פָארְאוֹיס (דֶרֶךְ יוֹם אוֹ פָּחוֹת) אַשְׁטִיק וֶועג וָואס מֶען גֵייט אַטָאג אָדֶר עֶפּיס וַוייניגֶער וִוי אַטָאג (וַאֲנִי אָבֹא אַחֲרֵיכֶם) אוּנ אִיךְ וֶועל קוּמֶען נָאךְ אַייךְ: (וְרֶוַח תָּשִׂימוּ). אַדֶרְוַוייטֶערוּנְג זָאלְט אִיר טוּן (עֵדֶר לִפְנֵי חֲבֵרוֹ כִּמְלֹא עַיִן) אַיין סְטַאדֶע זָאל גֵיין פְרִיעֶר פַר דִיא אַנְדֶרֶע אַזוֹ וַוייט אַז דִיא מֶענְטְשֶׁן פוּן דִיא אַנְדֶרֶע סְטַאדֶע זָאלֶן נִיט קֶענֶן זֶעהְן דִי עֶרְשְׁטֶע, אוּנ פוּן דִיא דְרִיטֶע זָאל מֶען נִיט קֶענֶן זֶעהְן דִי צְווַייטֶע, אוּנ פוּן דִיא פֶערְדִי זָאל מֶען נִיט קֶענֶן זֶעהְן דִיא דְרִיטֶע, אוּנ פוּן דִיא פִיפְטֶע זָאל מֶען נִיט קֶענֶן זֶעהְן דִיא פֶערְדִי (כְּדֵי לְהַשְׂבִּיעַ עֵינוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע) מֶען זָאל זַאט מַאכֶן דָס אוֹיג פוּן דֶעם רָשָׁע עֵשָׂו (וּלְתַוְוהוֹ עַל רִבּוּי הַדּוֹרוֹן) מֶען זָאל אִים מַאכֶן וִוינְדֶרִין אוֹיף דִיא גְרוֹיסֶע מַתָּנָה:

פירוש רד"ק

זהוא אמר קביל: (יז) (ורוח תשימו). בב"ר (שם) מהו ורוח תשימו אמר יעקב לפני הקב"ה רבש"ע אם תביא צער על בני תן רוח בין צרה לצרה: (יח) (ויצו) כי מכל מין ומין עשה עדר אחד ועבד אחד מנהיגם וצוה יעקב את הראשון שישיב לעשו. תשובת עבד לאדוני (יפגשך) הגימל בקמץ מעמיד בגעיה ורפה (אלה לפניך)

פירוש לתורת אלהים

(יז) וַיִּתֵּן בְּיַד אוּנ עֶר הָט זַיי גֶגֶעבֶּן זַיינוּ קְנֶעכְט עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ אִיטְלִיכָען מִיט זַיינֶע סְטַאדֶעס בַּזוּנְדֶר וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו אוּנ עֶר הָט גִיזָאגְט צוּ זַיינוּ קְנֶעכְט עִבְרוּ לְפָנַי פָארְט אִיבֶּער פַר מִיר אוּנ אִיךְ וֶועל קוּמֶען נָאךְ אַייךְ וְרֶוַח אוּנ אַדֶרְוַוייטֶערוּנְג זָאלְט אִיר טוּן צְווִישֶׁען אַיין סְטַאדֶע אוּנ צְווִישֶׁען דֶער אַנְדֶערֶער סְטַאדֶע (עַיין רש"י): (יח) וַיְצַו אֶת הָרִאשׁוֹן אוּנ עֶר הָט גִבָּאטֶען דֶעם עֶרְשְׁטֶען וָואס אִיז גֶגַאנְגֶען מִיט דֶער עֶרְשְׁטִי סְטַאדֶע לֵאמֹר צוּא זָאגִין כִּי אַז מַיין

ספר הישר

אַיינֶר פוּן אַנְדֶרֶען אִין אַז עֵשָׂו מִיט זַיינֶע מֶענְשֶׁן וֶועלִין אַייךְ בַּגֶעגְנִין אִין וֶועלִין אַייךְ פְרֶעגֶען וֶועמִים אִיז דָס אִין וִוי גֵייט אִיר זָאלְט אִיר אוּם עֶנְפֶרִין מִיר זֶענִין יַעֲקֹבְס קְנֶעכְט אִין גֵייעֶן אַקֶעגִין זַיין בְּרִידֶר עֵשָׂו צוּ גֶעבִּין אוּם דָס אַיין מַתָּנָה אִין יַעֲקֹב קוּמְט אוֹיךְ אָן אוּנ אִיז אוּנְטֶער אוּנְז אִין אַז עֵשָׂו וֶועט אַייךְ פְרֶעגִין נָאךְ וָוס גֵייט יַעֲקֹב אוֹיף דֶעם סוֹף זָאלְט אִיר אוּם זָאגֶן אַז עֶר גֵייט אוּנְטֶער אוּנְז מִיט פֶ"יר אַקֶעגְן זַיין בְּרִידֶר עֵשָׂו כְּדֵי דֶער הֶער עֵשָׂו זָאל אָפּ וַואשֶׁן דֶם צָארְן מִיט דֶער מַתָּנָה וָוס גֵייט פְרִיעֶר פַר אִים אוּנ דֶר נָאךְ וֶועט יַעֲקֹב אַלֵיין קוּמֶן צוּ זֶעהְן זִיךְ מִיט דֶעם הֶער עֵשָׂו, דֶען

קַדְמָאָה לְמֵימַר אֲרֵי וּשְׁאֵלְךָ לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה וְאָנָה
יְעָרְעִנָּךְ עֵשָׂו אָחִי
וִישָׁאֲלִנָּךְ לְמֵימַר לְמָן תֵלֵךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ: יט וְאָמַרְתָּ
אַתְּ וּלְאָן אַתְּ אָזֵיל לְעַבְדְּךָ
וּלְמַאן אִלֵּין דִּקֳדָמָךְ: יט וְתֵימַר דְּעַבְדָּךְ

בעל הטורים

את בראשון. ד"פ את כנגד ד' מלכיות: ולמי. ג' במס'. דין ואידך ולמי כל חמדת ישראל. ולמי אני עמל. לומר כל חמדת ישראל ושלום נשלו בני עשו וזהו ולמי כל חמדת ישראל ולמי אני עמל ולמי אלה לפניך ר"ל כן אמר יעקב למי אני עמל להת כל חמדת ישראל למי אלה לפניך: (יט) שלוחה. ג' במס' בלא ואידך נפתלי אילה שלוחה והנה יד שלוחה בני דניאל פי' שם כתם אמרי שפר אף כאן שע"י המנח' נתן לו אמרי שפר וכבוד וא"ל מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב וכמו כתם יד שלוחה אף כאן שאע"פ שלא רצה עשיו לקבלה

שפתי חכמים

כדר אחר סדר כאורך דאלו כרותה מאי ראשון שני ושלישי בייך ניס כא כולם ראשונים נקראו: ד ר"ל למי כשני כפשוטו כמ"ש רש"י ואמרת לעבדך ליעקב על ראשון ראשון וכו' ואי הוה כראשון ג"כ כפשוטו כיל"ל ואמרת לאדוני לעשו שהוא כו' וכה

רש"י

אותו רשע ולאחוהו על רבוי הדורון: (יח) למי אתה. של מי אתה מי שלחך ותרגומו דמאן את: ולמי אלה לפניך. ואלה שלפניך של מי הם למי המנחה הזאת ר שלוחה למ"ד משמשת בראש התיבה במקום של כמו [לעיל כא] כל אשר אתה רואה לי הוא שלי הוא (תהלים כד) לה' הארץ ומלואה של ה': (יט) ואמרת לעבדך ליעקב · על ראשון ראשון

בית דוד

(י"ח) (לְמִי אַתָּה). זָאגְט רש"י מְען מַיינְט (שֶׁל מִי אַתָּה) עֵשָׂו וָועט פְרֶעגְן דֶם עֶרְשְׁטְן פַּסְטוּךְ פוּן וֶועמֶן בִּיסְטוּ (מִי שְׁלָחֲךָ) וֶוער הָאט דִיךְ גֶשִׁיקְט (וְתַרְגּוּמוֹ דְמָאן אַתְּ) דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט אוֹיךְ אַזוֹי. פוּן וֶועמֶן בִּיסְטוּ: (וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ). עֵשָׂו וָועט אִים פְרֶעגְן (וְאֵלֶּה שֶׁלְּפָנֶיךָ) אוּנ דִיא בְּהֵמוֹת וָוס גֵייעֶן פַאר דִיר (שֶׁל מִי הֵם) פוּן וֶועמֶן זֶענֶען זֵיי (לְמִי הַמִּנְחָה הַזֹּאת שְׁלוּחָה) צוּא וֶועמֶן אִיז דִיא מִנְחָה גֶשִׁיקְט גֶוָוארֶן (לָמֶ"ד מְשַׁמֶּשֶׁת בְּרֹאשׁ הַתֵּיבָה בִּמְקוֹם שֶׁל) דִי לָמֶ"ד וָוס אוּנ אָן הֵייבּ וָוארְט "לְמִי" אִיז גְלַייךְ וִוי עֶס וָואלְט גִשְׁטַאנֶען "שֶׁל מִי" פוּן וֶועמֶן (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (וְכָל אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה) אַלְץ וָוס דוּא זֶעהְסְט (לִי הוּא) מַיינְט מְען (שֶׁלִּי הִיא) אִיז פוּן מַיינֶע. נָאךְ שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ) מַיינְט מְען שֶׁל ה'. דִיא עֶרְד אוּנ אַלְץ וָוס אוֹיף דִיא עֶרְד אִיז פוּן הקב"ה: (יט) (וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב). דוּ זָאלְסְט עֶנְטְפֶערְן (עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן) אוֹיף דִיא זַאךְ וָוס עֶר וָועט דִיךְ פְרֶעגְן

פירוש לתורת אלהים

בְּרוּדֶער עֵשָׂו וָועט דִיךְ בַּאגֶעגְנֶען וּשְׁאֵלְךָ אוּנ וָועט פְרֶעגְן דִיךְ לְמִי אַתָּה פוּן וֶועמֶען בִּיסְטוּ וֶוער הָט דִיךְ גֶשִׁיקְט וְאָנָה תֵּלֵךְ אוּנ וְואוּ אַהִין גֵייסְטוּ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ אוּנ דִי בְּהֵמוֹת וָואס זֶענֶען פַאר דִיר צוּ וֶועמֶען אִיז דִי מַתָּנָה גֶשִׁיקְט גֶוָוארֶען: (יט) וְאָמַרְתָּ זָאלְסְט דוּא זָאגֶען לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב צוּ דַיין קְנֶעכְט יַעֲקֹב מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה אוּנ דִיא מִנְחָה אִיז גֶשִׁיקְט גֶוָוארֶען צוּ מַיין

ספר הישר

דער הער וועט פר טראגן דעם צארן מיט דער מנחה' אין די מנחה פון די סוה איז איבער גגאנגן צו עשו' איין נאכט פאר. אין יעקב הט גנעכטיגט די נאכט מיט זיינע מחנות ביים טייך יבוק אין יעקב איז אויף גשטאנען אין האלבער נאכט אינ הט גנומען דיא ווייבר אין די דינסטן אונ הט זיי איבער גפירט דם טייך. אין ווי יעקב הט שוין איבער גפירט אלדינג איבערן טייך איז יעקב אליין איבער גבליבן הט אים בגעגנט איין מענש אין הט זיך מיט אים גראנגילט ביז דער מארגן שטערין איז אויף גגאנגן אין בהעת ווי האבן זיך גראנגלט הט דער מענש פר ריסט יעקב די זייט פון דער דיך אין ווי עס איז אויף גגאנגן דער מארגן שטערן הט דער מענש פר לאזט יעקב אין הט אים גבענטשט אין איז אוועק גגאנגן. אין יעקב איז איבר גפארן דעם טייך אין הט אויף גהובן זיינע אויגן הט ער דר זעהן אז עשו גייט פון ווייטן מיט פיל מענשן אינ יעקב האט זייער מורא פר אים אונ יעקב הט גאיילט אין צו טיילט זיינע קינדר אין זיינע ווייבר אינ זיינע דינסטן אין זיין טאכטר דינה הט ער בהאלטן אינ איין קאסטן אונ הט דם אקס צם גגעבן צו זייני קנעכט אין דו הענט אונ יעקב איז גגאנגן פריער פר זיינע קינדר אין פר די ווייבר. אינ ווי יעקב איז גקומן אקעגין זיין ברודר עשו האט יעקב זיך גבוקט פר עשו זיבן מאל ביז ער הט גנעהנט צו עשו אין גאט ב"ה הט חן גגעבן אונ די אויגן פון עשו אינ אויך בײ זיינע מענשן אויף יעקב. אונ עשו איז גלאפן אקעגין יעקב. אונ עשו הט אים

לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב מִנְחָה הִוא שְׁלוּחָה לַאדֹנִי לְעֵשָׂו וְהִנֵּה גַם־הוּא אַחֲרֵינוּ׃ כ וַיְצַו גַּם אֶת־הַשֵּׁנִי גַּם אֶת־הַשְּׁלִישִׁי גַּם אֶת־כָּל־הַהֹלְכִים אַחֲרֵי הָעֲדָרִים לֵאמֹר כַּדָּבָר הַזֶּה תְּדַבְּרוּן אֶל־עֵשָׂו בְּמֹצַאֲכֶם אֹתוֹ׃ כא וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אָמַר אֲכַפְּרָה פָנָיו בַּמִּנְחָה הַהֹלֶכֶת
לפני

דְּיַעֲקֹב תִּקְרוּבְתָּא הִיא דִּמְשַׁלְחָא לְרִבּוֹנִי לְעֵשָׂו וְהָא אַף הוּא אָתֵי בַּתְרָנָא׃ כ וּפַקֵּיד אַף יָת תִּנְיָנָא אַף יָת תְּלִיתָאָה אַף יָת כָּל דְּאָזְלִין בָּתַר עֶדְרַיָּא לְמֵימָר כְּפִתְגָמָא הָדֵין תְּמַלְּלוּן עִם עֵשָׂו כַּד תַּשְׁכְּחוּן יָתֵיהּ׃ כא וְתֵימְרוּן אַף הָא עַבְדָּךְ יַעֲקֹב אָתֵי בַּתְרָנָא אֲרֵי אֲמַר אֲנִחֵינֵיהּ לְרוּגְזֵיהּ בְּתִקְרוּבְתָּא דְּאָזְלָא
קדמי

רשב״ם

אתה. עבד. והם השיבו לעבדך ליעקב: (יט) מנחה. כמו שפירשתי בפרשת בראשית. (כא) כי אמר אכפר' פניו. כן חשב יעקב בלבו ואין זה מדברי השלוחים:
גם

רש״י

ראשון ועל אחרון שאלה למי אתה לעבדך ליעקב אני ותרגומו דעבדך דיעקב ושאלה ולמי אלה לפניך מנחה היא שלוחה וגו': והנה גם הוא. ה יעקב: (כא) אכפרה פניו. אבטל רוגזו וכן

שפתי חכמים

תשובה על שאלתו: ה מדכתיב גם את כל ההולכים אחרי כו' א"כ באחרון נ"כ אמר כך והא אחריו לא כו' כלום אע"כ נ"ל דקאי על יעקב ונלמוד ממנו על כולם והא דקאמר בקרא אח"כ ואמרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו למה ליה והא כבר אמרו זה כל בעדרים. וי"ל דה"ק לכו יעקב מה שאני מגוה
אתכם

בית דוד

פְרַעגֶן צוּא עֶרְשְׁט זָאלְסְטוּ אִים עֶנְפֶרְן צוּא עֶרְשְׁט (וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן) אוֹיף דִי זַאךְ וָוס עֶר וֶועט דִיךְ פְרֶעגֶן שְׁפֶּעטֶר זָאלְסְטוּ אִים עֶנְפֶרְן שְׁפֶּעטֶר. דוּא זָאלְסְט זָאגֶן צוּא אִים (שֶׁשָּׁאַלְתָּ לְמִי אַתָּה) וָוס דוּ הָאסְט מִיךְ גֶפְרֶעגְט צוּ וֶועמֶן בִּיסְטוּ עֶנְפֶר אִיךְ דִיר (לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב אֲנִי) אִיךְ בִּין צוּ דַיין קְנֶעכְט יַעֲקֹב (וְתַרְגּוּמוֹ) דֶר תַּרְגּוּם שְׁרַייבְּט (דְעַבְדָּךְ דְיַעֲקֹב) פוּן דַיין קְנֶעכְט פוּן יַעֲקֹב (וְשֶׁשָּׁאַלְתָּ) אוּנ וָוס דוּ הָאסְט גֶפְרֶעגְט (וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ) צוּ וֶועמֶן גֶיהֶערֶן דִיא בְּהֵמוֹת וָוס גֵייעֶן פַר דִיר עֶנְפֶר אִיךְ דִיר (מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה וגו') דָאס אִיז אַמַתָּנָה גֶשִׁיקְט צוּא מַיין הֶערְר עֵשָׂו: (וְהִנֵּה גַם הוּא אַחֲרֵינוּ) (יַעֲקֹב) אִינְטֶר אוּנְז גֵייט אוֹיךְ יַעֲקֹב. (כא) (אֲכַפְּרָה פָנָיו) מֵיינְט מֶען (אֲבַטֵּל רוּגְזוֹ) אִיךְ וֶועל שְׁטִילֶען
צושטערין

פירוש רד״ק

אלה אשר לפניך: (כ) (במצאכם) המ"ם בחולם והצד"י בפתח להרחיב על האלף. ולולי זה היה המ"ם בקמץ חטף והצד"י בשוא כמו כתפשכם את העיר (יהושע ח') : (כא) (ואמרתם) אע"פ שאמר (כדבר הזה) ובכללו גם הנה הוא אחרינו הוסיף להם את הדבר הזה עוד שיהיו זוכרים זה שיאמרו לו שהוא בא אחריהם. (אכפרה פניו) אסיר כעסו. כל לשון כפרה ענין הסרה. וכן וכפר בריתכם את מות (ישעיה כ"ח) לא תוכלו כפרה (שם מ"ז) וכן כפרת העון הוא הסרת העון. פניו. ענין כעס. כמו ופניה לא היו לה עוד (שמואל א'

פירוש לתורת אלהים

מַיין הַאר צוּ עֵשָׂו וְהִנֵּה אוּנ עֶר אִיז אוֹיךְ אוּנְטֶער אוּנְז יַעֲקֹב קוּמְט אוֹיךְ נָאךְ אוּנְז: (כ) וַיְצַו אוּנ עֶר הָאט גֶבָּאטֶן דֶעם אַנְדֶערְן אוֹיךְ אַזוֹי גַם אֶת דֶעם דְרִיטֶן אוֹיךְ גַם אוֹיךְ אַלֶע וָוס גֵייעֶן נָאךְ דִי סְטַאדֶעס הָאט עֶר אַלוּ גֶבָּאטֶן לֵאמֹר צוּ זָאגֶין כַּדָּבָר אַזוֹי וִוי דִי רֵייד וָוס אִיךְ הָאבּ גֶזָאגְט דֶעם עֶרְשְׁטֶן תְּדַבְּרוּן אַזוֹי זָאלְט אִיר אַלֶע רֵיידֶען צוּ עֵשָׂו אַז אִיר וֶועט גֶרֵייכֶן אִים: (כא) וַאֲמַרְתֶּם אוּנ אִיר זָאלְט זָאגִין גַם אוֹיךְ הִנֵּה עַבְדְּךָ דַיין קְנֶעכְט יַעֲקֹב אִיז אוֹיךְ אִינְטֶר אוּנְז נָאר פַר וָוס

ספר הישר

גְהַאלְזְט אוּנ גְקוּשְׁט אִין הָבֶּן בֵּיידֶע אָן גְהוֹבֶּן צוּא וַויינֶען. אוּנ אֱלִיפַז דר זוּן פוּן עֵשָׂו אִין זַיינוּ ברוּדר
נִיט

קֳדָמַי וּבָתַר כֵּן אֶחֱזֵי אַפּוֹהִי מָאִים יִסַּב אַפָּי:
כב וַעֲבָרַת תִּקְרוּבְתָּא עַל אַפּוֹהִי וְהוּא בָת בְּלֵילְיָא הַהוּא בְּמַשְׁרִיתָא

לְפָנָי וְאַחֲרֵי־כֵן אֶרְאֶה פָנָיו אוּלַי יִשָּׂא פָנָי:
כב וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן בַּלַּיְלָה־הַהוּא בַּמַּחֲנֶה

רשב"ם

גם הנה הוא אחרינו. ולפי שרצה יעקב לברוח בלילה דרך אחרת אם לא מפני שעכבו המלאך רבך הי מתבין

שפתי חכמים

אתכם שתאמרו לו וכהנה גם הנה אחרינו אל תאמרו ז: פתס נכתב שתי אלא כך תאמרו לו כפי' גם הנה עבדך יעקב וגו' כלומר שתזכירו לו השנדוה: ו (נ"א) תרגתיב על פניו שכות

רש"י

(ישעיה כח) וכופר בריתכם את מות (שם מז) לא תוכלי כפרה. ונראה בעיני שכל כפרה שאצל עון וחטא ואצל פנים כולן ל' קנוח והעברה הן ולשון ארמי הוא והרבה בגמ' וכפר ידיה בהאי גברא. וגם בלשון המקרא נקראים המזרקים של קדש כפורי זהב על שם שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת המזרק: (כב) על פניו. כמו לפניו וכן (ירמיה ו) חמס ושוד ישמע בה על פני תמיד וכו' (ישעיה סה) המכעיסים אותי על פני. ומ"א על פניו אף הוא שרוי בכעס שהיה צריך לכל זה. ב"ר

בית דוד

(צושטערן) זיין כעס (וכן) אונ אזו זאגט דר פסוק (וכיפר בריתכם את מות) עס וועט גשטערט ווערן איער פר בינדונג וואס איר האט געמאכט מיט דעם טו"ט. נאך שטייט אינ פסוק (לא תוכלי כפרה) דו וועסט דאס ניט קענען שטערן. זאגט רש"י (ונראה בעיני) מיר גיפעלט צוא זאגן (שכל כפרה שאצל עון וחטא ואצל פנים) דס ווארט כפרה וואס שטייט ביי זינד אונ ביי דעם פנים (כולן לשון קנוח והעברה הן) איז דיא טייטש אפ ווישן. אונ אפ טון (ולשון ארמי היא) דס איז איין ארמישעס ווארט (והרבה בגמרא) אונ די גמרא איז דא דס ווארט פיל מאל (וכפר ידיה) ער האט אפ גיווישט זיין האנט (בעי לכפורי ידיה בהאי גברא) ער וויל אפ ווישן זיין האנד אונ דעם מענטשן (וגם בלשון המקרא) אונ לשון פון פסוק איז אויך אזו (נקראים המזרקים של קודש כפורי זהב) די הייליגע בעקינס וואס דר כהן נעמט אונ זיי דס בלוט פון קרבן ווערן גרופן כפורי זהב (על שם שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת המזרק) ווייל דר כהן ווישט אפ זיינע הענד פון דס בלוט אויף דס ברעג בעקן: (כב) (על פניו). זאגט רש"י (כמו לפניו) ווי עס וואלט גשטאנען (לפניו) פר אים (וכן) אונ אזו שטייט אינ פסוק (חמס ושוד ישמע בה על פני תמיד) רו"ב אונ גזלה ווערט געהערט אונ די שטאט פר מיר שטענדיג (וכן) אונ אזו שטייט נאך אונ פסוק (המכעיסים אותי על פני) זיי דער צערנין מיך פר מיר (איך הער דאך אונ זעה) (ומדרש אגדה) דר מדרש טייטשט על פניו. אויף זיין כעס (אף הוא שרוי בכעס) יעקב איז אויך גווען ביין (שהיה צריך לכל זה) וואס ער האט גדארפט שיקן

פירוש רד"ק

י"ח) ז (כב) (ותעבר המנח' על פניו). כמו לפניו. וכן עוברים אל פני המלך (שמואל ב' ט"ו). ובב"ר (שם) על פניו אף הוא הוה בכעס. כלומר לפי שהוצרך לכל זה: (והוא לן בלילה ההוא במחנ') לן שם עם

פירוש לתורת אלהים

ניט מיט אונז. גליייך כי אמר ווארום ער האט זיך גטראכט אכפרה איך וועל אפ ווישן זיין צארן מיט דר מנחה וואס זיא גייט פר מיר ואחרי אונ דר נאך וועל איך זעהן זיין פנים אולי פיליכט וועט ער פר געמין מיין פנים: (כב) ותעבור אונ עס איז איבער גפארן די מנחה פר איהם

ספר הישר

האבן גווייגט מיט יעקב אונ האבן אים געקושט אונ נאהנט דען די פארכט פון נאט איז גפאלן אויף זיי אונ עשו האט אויף גהובן זיינע אויגן אונ האט געזעהן יעקבס ווייבר אין זיינע קינדער זאגט ער צו יעקב מיין ברודר ווער זענין די מענשין וואס גייען נאך דיר. אונ יעקב האט גענטפערט צוא אים עס זענין מיינע קינדער וואס גאט האט גליייט געשאנקען דיין קנעכט יעקב. האט עשו גזאגט צו יעקב ווי קומט דס אהער וואס איך האב געזעהן בגעגיניגט האט יעקב גענטפערט צו עשו אונ האט אים גזאגט כדי דער קנעכט יעקב זאל געפינן לייט ועלינגי"ט אונ די אויגן פון דם הער עשו האט דר קנעכט גנעבן אי"ן מתנה צום הער אונ יעקב האט גבעטין עשו אז ער זאל נעמין ביי אים די מתנה. אין עשו האט ניט גוואלט נעמין ביי אים די מתנה. אונ יעקב האט נאך איין מאל צו אים גזאגט איז

בַּֽמַּחֲנֶֽה׃ כג וַיָּ֣קָם ׀ בַּלַּ֣יְלָה ה֗וּא
וַיִּקַּ֞ח אֶת־שְׁתֵּ֤י נָשָׁיו֙ וְאֶת־שְׁתֵּ֣י
שִׁפְחֹתָ֔יו וְאֶת־אַחַ֥ד עָשָׂ֖ר יְלָדָ֑יו
וַֽיַּעֲבֹ֔ר אֵ֖ת מַעֲבַ֥ר יַבֹּֽק׃ כד וַיִּקָּחֵ֔ם
וַיַּֽעֲבִרֵ֖ם אֶת־הַנָּ֑חַל וַֽיַּעֲבֵ֖ר אֶת־
אשר

אונקלוס

בְּמַשְׁרִיתָא׃ כג וְקָם
בְּלֵילְיָא הוּא וּדְבַר יַת
תַּרְתֵּין נְשׁוֹהִי וְיַת
תַּרְתֵּין לְחֵינָתֵיהּ וְיַת חַד
עֲשַׂר בְּנוֹהִי וַעֲבַר יַת
מַעֲבַר יוּבְקָא׃
כד וְדַבְּרִינוּן וְאַעְבְּרִינוּן
יַת נַחְלָא וַעֲבַר יַת דִּי

בעל הטורים

כנס ידיו שלוחה לקבלה: (כג) ילדיו. ג' במס' אחד עשר ילדיו. כי ברחותו ילדיו. ילדיו אל אל ישועו. זהו שיש במד' שרחה יעקב ל' רבוחות מבני בניו כמו שרחה י"א ילדיו כך רחה רבוחות מילדיו וכמו התם ילדיו אל אל ישועו גם כחן חמר לילדיו שיתפללו לאל שיצילם מיד עשו כמו שיש בב"ר שהליג כ"א לבדו ואמר כ"א יתפלל לבדו כפ"ע׃

רשב"ם

להטעותו לעשו שלא יפגעהו׃ (כג) ויקם בלילה הוא. נתכוין לברוח דרך אחרת לפיכך עבר הנחל בלילה כמו שמצינו בדוד בברחו מפני אבשלום בדרכים הללו של ירדן ומחנים שעבר יעקב ובלילה כמו כן ויאמרו אל דוד קומו עברו את המים וגו' ויקם דוד וכל העם אשר אתו ויעברו את הירדן עד אור הבקר עד א' לא נעדר

רש"י

[ב"ר]: (כג) ואת אחד עשר ילדיו. (ב"ר) ודינה היכן היתה ז נתנה בתיבה ונעל בפניה שלא יתן בה עשו עיניו ח ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו ט שמא תחזירנו למוטב ונפלה ביד שכם: יבק שם הנהר: (כד) את אשר לו. הבהמה והמטלטלים עשה

שפתי חכמים

כמו על אפו ולא כתיב לפניו: ז וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא דינה היתה מאחד עשר ילדיו ואחד משבטיו הוי חסר. וי"ל מדכתיב בפ' מקץ אלהי' יחנך בני פי' יוסף אמר כן לבנימין ופירש"י שם דכשאר י"א שבטים שמענו ל' חנינה דכתי' אשר חנן אלהים וגו' ובנימין עדיין לא הוי נולד לכך ברכו יוסף בחנינה א"כ ש"מ בכדי' די"א ילדים קאי אי"א שבטים חוץ מדינה דאל"כ הדרא קושיא לדוכתא: ח כלומר לכך אנו צריכין לפרש שדינה היתה חסרה ושם אותה בתיבה מפני עשו דאם לא כן למה נענש יעקב בדינה א"ו מפני זה נענש שהי' מתיירא מפני עשו ושם אותה בתיבה וק"ל ובזה יתורץ קושיא דלעיל: ט וא"ת הרי לקמן כתיב קום עלה בית אל ופירש"י שם לפי שאחרת בדרך נענשת

בית דוד

שִׁיקְן צוּ עֵשָׂו אַזוֹ אַגְרוֹסִי מַתָּנָה׃ (כג) (וְאֵת אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו). זַיְינֶע עֶלְף קִינְדֶר. פְּרֶעגְט רַשִׁ"י (וְדִינָה הֵיכָן הָיְתָה) וְויא אִיז גִוֶועֶן דִינָה. זָאגְט רַשִׁ"י (נְתָנָהּ בְּתֵבָה וְנָעַל בְּפָנֶיהָ) עֶר הָט זִיא גֶעגֶעבֶּן אִין אַקַסְטִין אוּנ הָט זִיא פַר שְׁלָאסֶן (שֶׁלֹּא יִתֵּן בָּהּ עֵשָׂו עֵינָיו) עֵשָׂו זָאל נִיט גֶעבֶּן זַיינֶע אוֹיגֶן אוֹף אִיר. טָאמֶר וֶועט עֶר וֶועלֶן זִיא נֶעמֶן פַר אַוַוייבּ (וּלְכָךְ נֶעֱנַשׁ יַעֲקֹב שֶׁמְּנָעָהּ מֵאָחִיו) אוּנ יַעֲקֹב אִיז גִשְׁטְרָאפְט גִוָוארֶן וָוס עֶר הָט נִיט גִגֶעבֶּן זַיין טָאכְטֶער דִינָה צוּא עֵשָׂו פַר אַוַוייבּ (שֶׁמָּא תַּחְזִירֶנּוּ לְמוּטָב) טָאמֶר וָואלְט זִיא אִים בֶּעסֶר אוּנ פְרִימֶער גִמַאכְט (וְנָפְלָה בְּיַד שְׁכֶם) דְרִיבֶּער אִיז זִיא גִפַאלֶן אִין דִיא הַאנְד פוּן שְׁכֶם׃ (יַבּוֹק). (שֵׁם הַנָּהָר) דֶר נָאמֶן פוּן דֶעם טַייךְ אִיז יַבּוֹק׃ (כד) (אֶת אֲשֶׁר לוֹ). יַעֲקֹב הָט אַרִיבֶּער גִפִירְט אִיבֶּער דֶעם טַייךְ אַלְץ וָוס עֶר הָט גִהַאט (הַבְּהֵמָה וְהַמִּטַּלְטְלִים) דִי בְּהֵמוֹת אוּנ אַלְץ וָוס עֶר הַאט גִקֶענְט טְרָאגֶן (עָשָׂה עַצְמוֹ כְּגֶשֶׁר) עֶר הָט זִיךְ גִמַאכְט וִוי אַבְּרִיק (נוֹטֵל מִכַּאן וּמַנִּיחַ כַּאן) עֶר הַאט גִנוּמֶען פוּן דֶר זַייט טַייךְ אוּנ הָאט גִלֵייגְט אוֹיף דִיא אַנְדֶרִי זַייט טַייךְ׃

פירוש רד"ק

מחנהו. כי לא הלך אחרי מנהגי העדרים׃ (כג) (ויקם בלילה הוא) בחסרון ה"א הידיע'. אמר כי קם יעקב בעוד לילה אחר שישן מעט להעביר מחנהו בלילה׃ (ויקם) הזמינם על שפת נחל לעבור. ועבר הוא לנסות אם המים עמוקים. זהו שאמר ויעבר את מעבר יבק. (מעבר) מקום שעוברים או שאין כל כך המים עמוקים שם כמו במקומות אחרים. כי כל הנהרות והנחלים יש להם מעבר ידו ע.(ואת אחד עשר ילדיו) ודינה בכלל נשיו. כי עם לאה היתה. כי הבת לא תפרד מן האם. ובב"ר (ע"ו) ואת אחד עשר ילדיו ודינה היכן היתה. בתיבה היתה נתונ' ונעל בפניה. אמר. הרשע הזה עינו רמה אם יראה אותה יקח אותה ממני. ר' הונא בשם ר' אבא כהן־עד דלא א"ל הקב"ה. למס מרעהו חסד(איוב ו') מנעת חסד מן אחיך אי נסבת לא גרת־פירוש אי נשא' לא ונתה. לא בקשת שתנשא למהול הרי היא נשאת לערל. לא בקשת שתנשא' בהתר, הרי היא נשאת באיסור. הדא הוא. ותצא דינה וגו'׃ (כד) (ויקחם ויעברם) אחר שעבר הוא ונסה המים. שב על שפת הנחל ולקחם והעבירם. מי שראוי שישאם על כתיפו היה נושא ומי שהיו ראוים שיוליכם בידו היה מוליך

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש"י)׃ (כג) וַיָּקָם אוּנ עֶר אִיז אוֹף גִשְׁטַאנֶן בַּיי נַאכְט. וַיִּקַּח אוּנ עֶר הָט גִינוּמֶען זַיינֶע צְווייא וַוייבֶּער אוּנ זַיינֶע צְוויי דִינְסְטֶעז. וְאֵת אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו אוּנ זַיינֶע עֶלִיף קִינְדֶר (עיין רש"י) וַיַּעֲבוֹר אוּנ עֶר אִיז אִיבֶּער גִפָארִין דֶעם טַייךְ יַבּוֹק׃ (כד) וַיִּקָּחֵם אוּנ הָט גִנוּמֶען דִי וַוייבֶּער מִיט דִיא קִינְדֶר. וַיַּעֲבִירֵם אוּנ עֶר הָאט זַייא גִמַאכְט אִיבֶּער פָארִין אוּנ אַלְץ וָוס אִיז צוּ אִים דִי בְּהֵמוֹת מִיט

אֲשֶׁר־לוֹ׃ כה וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר׃ כו וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף־יְרֵכוֹ וַתֵּקַע כַּף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֵאָבְקוֹ

לֵיהּ׃ כה וְאִשְׁתְּאַר יַעֲקֹב בִּלְחוֹדוֹהִי וְאִשְׁתַּדַּל גַּבְרָא עִמֵּיהּ עַד דִּסְלִיק צַפְרָא׃ כו וַחֲזָא אֲרֵי לָא יָכִיל לֵיהּ וּקְרֵיב בִּפְתֵי יַרְכֵּיהּ וְזָע פְּתֵי יַרְכָּא דְיַעֲקֹב בְּאִשְׁתַּדָּלוּתֵיהּ

תו"א וויותר יעקב. שם לח: ויאבק. שם: וירא כי לא יכול. זוהר פ' בראשית:

רשב"ם

אשר לא עבר את הירדן וגו' ודוד בא מחנים ואבשלום עבר את הירדן וגו': מעבר יבק. מעברות המים כדי לברוח: (כה) ויותר יעקב לבדו. כלומר שהעביר כל אשר לו שלא הי' עוד לעבור אלא הוא לבדו ורצה לעבור אחריהם כדי לברוח דרך אחרת שלא יפגשנו עשו נתכוין: ויאבק מלאך עמו שלא יוכל לברוח ויראה קיום דברו של הקב"ה שלא יזיקהו עשו: (כו) כי לא יכול לו.

בעל הטורים

(כד) ויעבירם. ב' במס' הכא ואידך ויעבירם בימה מלמד שנבקע לו מעבר יבוק ועבר ביבשה: (כה) ויאבק. בגי' בשא הכבוד מלמד שהעלו האבק עד כסא הכבוד: איש עמו. בגי' שרו אדום: ויאבק איש עמו. ס"ת קשו ע"ש נית שרו לקם: (כו) ויגע בכף ירכו. לראות אם הוא מלאך כמותו אם ב יו לו קפילים שהמלאכים אין להם קפילים. א"נ לפוסלו מן העבודה

רש"י

שלמו כגשר י נוטל מכאן ומניח כאן: (כה) ויותר יעקב. שכח פכים קטנים ב וחזר עליהם (חולין צא): ויאבק איש. מנחם פי' ויתעפר איש מלשון אבק שהיו מעלים עפר ברגליהם ע"י נענועם. ול"נ שהוא לשון ויתקשר ולשון ארמי הוא בתר דאביקו ביה ואבק לי' תיבק ל' עניבה שכן דרך שנים שמתעצמים להפיל איש את רעהו שחובקו ואובקו בזרועותיו ופירשו רז"ל שהוא ר שרו של עשו [ב"ר]: (כו) ויגע בכף ירכו. קולית הירך התקוע

שפתי חכמים

מגשת וכו' וי"ל דזה וזה גרמו וק"ל: י דאל"כ הול"ל אחר ויעבר את מעבר יבק עוד פ"א ויעבר שחזר אלא נשיו ואח"כ ויקחם וגו'. עוד י"ל דרש"י דייק מדכתי' ויקחם ויעבירם דלא הול"ל אלא ויעבירם אלא ודאי עשה עצמו כגשר וכו': ב [קל"ת] לפי שכל הכלים חשובים כבר העביר דכתיב ויעבר את כל אשר לו ולאו דוקא פכים אלא כלים שאין חשובים נקראים פכים וכבר נאמרו בזה דברים רבים בג"א ובברי"ן אבל רש"י פי' כן בב"ק דף ע"ו: ל כדמוכיח רש"י לקמן גבי אם לא

בית דוד

(כה) (וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב). יַעֲקֹב אִיז גִּבְלִיבֶּן אַלֵיין (שָׁכַח פַּכִּים קְטַנִּים וְחָזַר עֲלֵיהֶם) עֶר הָאט פַר גֶעסֶן צִיא נֶעמֶען קְלֵיינֶע קְרִיגְלַאךְ אִיז עֶר וועֶגֶן זֵייא צוּרִיק אַרִיבֶּר גֶּגַאנְגֶען דֶעם טַייךְ: (וַיֵּאָבֵק אִישׁ). זָאגְט רַשִׁ"י (מְנַחֵם פֵּרֵשׁ וַיִּתְעַפֵּר אִישׁ) מְנַחֵם טַייטְשְׁט דֶר פַּסוּק הָאט זִיךְ גִּשְׁטוֹיבְּט (מִלְשׁוֹן אָבָק) פוּן וועֶגֶן שְׁטוֹיבּ (שֶׁהָיוּ מַעֲלִים עָפָר בְּרַגְלֵיהֶם עַל יְדֵי נִעֲנוּעָם) וַוייל זֵייא הָאבֶּן זִיךְ גִשְׁאקְלְט (גִּשְׁטוֹיסֶן אֵיינֶר דֶעם אַנְדֶערְן) הָאבֶּן זֵייא גִּמַאכְט אַשְׁטוֹיבּ מִיט זֵייעֶרֶע פִיס. זָאגְט רַשִׁ"י (וְלִי נִרְאֶה) מִיר דֶּעכְט צוּ זָאגֶן (שֶׁהוּא לְשׁוֹן וַיִּתְקַשֵּׁר) וַיֵּאָבֵק טַייטְשְׁט זֵייא הָאבֶּן זִיךְ פַארְבּוּנְדֶען אֵיינֶער צוּם אַנְדֶערְן (וּלְשׁוֹן אֲרַמִּי הוּא) דָּס אִיז אַיין אַרַמִישֶעס וואָרְט ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין דֶר גְּמָרָא (בָּתַר דְּאַבִיקוּ בֵּיהּ) נָאכְדֶם וויאס זֵייא הָאבֶּן זִיךְ בַּהֶעפְט צוּ אִיהְם. נָאךְ שְׁטֵייט אִין דִיא גְּמָרָא (וְאָבֵק לֵיהּ מֵיבַק) עֶר הָאט אִים בַּהֶעפְט (לְשׁוֹן עֲנִיבָה) צוּא שְׁלֵייפִין, בַּהֶעפְטֶענִישׁ (שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ שְׁנַיִם שֶׁמִּתְעַצְּמִים לְהַפִּיל אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ) אַזוֹי אִיז דֶר שְׁטֵייגֶר וֶוען צְווֵיי מֶענְשֶׁען שְׁטַארְקֶען זִיךְ אֵיינֶר אוֹיף דֶעם אַנְדֶערְן אוּנ אֵיינֶער ווִיל אִים וואַרְפֶען דֶעם אַנְדֶערְן (שֶׁחוֹבְקוֹ וְאוֹבְקוֹ בִּזְרוֹעוֹתָיו) נֶעמְט עֶר אִים אַרוּם מִיט דִיא הֶענְד אוּנ בַּהֶעפְט אִים צוּ זִיךְ (וּפֵירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁהוּא שָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו) דִּי רַבָּנָן זָאגֶן דָּס אִיז גִּוֶועזֶן דֶּר שַׂר פוּן עֵשָׂו: (כו) (וַיִּגַּע בְּכַף יְרֵכוֹ). זָאגְט רַשִׁ"י (קוּלִית הַיָּרֵךְ הַתָּקוּעַ בְּקַלְבּוֹלֶת

פירוש

יעבור זה אחר זה עד שעברו כולם. בב"ר (שם) רב הונא בשם רב אידי עשה עצמו כמין גשר נטיל מהכא ויהיב הכא. (ויעבר את אשר לו). ואחר שהעביר האנשים והנשים העביר את אשר לו והוא המטלטלין ועברו הבהמות והעבדים ואחר שהעביר הכל נשאר הוא בעין לפקוד ולחפש אם נשאר דבר משלו. ואחז"ל שחזר אחר פכין קטנים (חולין צ"א) כי הצדיקים חביב עליהם ממונם. ולמה. לפי שלא פשטו ידיהם בגזל: (כה) (ויאבק איש עמו). נתאבק עמו עד שהעלו אבק.

רד"ק

איש. מלאך. וכן והנה איש עומד לנגדו (יהושע ה') והאיש גבריאל (דניאל ט') ונקראו אישים המלאכים כשמדברים עם בני אדם ונראים להם בצורת איש כמוהם במרא' או בחקיץ. ישלח האל זה המלאך ליעקב לחזק לבו שלא ירא מעשו. כי לא יכול להלחם נאבק עמו ולא יכול להפילו כן עשו לא יוכל לו. ונאבק עמו עד עלות השחר. רמז לו בזה כי תהי' לו צרה אחר שתשב'. כי הצרה נמשלת ללילה והשכ' לשחר בא עליו ב... ויאבק עמו עד עלות השחר רמז לו שיהי'

פירוש לתורה אלהים

די מטלטלים: (כה) וַיִּוָּתֵר איז יַעֲקֹב איז אליין געבליבן (עיין רש"י) ויאבק אונ האט זיך געראנגעלט ... מיט איהם ביז דר מארגן שטערין איז אויף געגאנגען: (כו) וירא אונ ער

שערי הקודש

כה) וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ) די גמרא זאגט אונ חולין פרק גיד הנשה ר' אליעזר זאגט יעקב

בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ׃ כו וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא

עִמֵּיהּ׃ כו וַאֲמַר שַׁלְּחֵנִי אֲרֵי סְלֵיק צַפְרָא וַאֲמַר לא

תו"א בהאבקו עמו . חולין שם : ויאמר שלחני. שם לא וע"ש זוהר פ' תזריע :

בעל הטורים

שהנודה לפי שקנה משעו הבכורה שנכן שעבודה : בכף ירכו כנגי' לפוסלו מכהונה: (כו) ברכתני. בגי' הודה לברכתי שגרו של

רשב"ם

המלאך ורצה לעבור ולברוח בעל ברחו : ותקע׳ נבדל׳ מן הירך כמו פן תקע נפשי ממך : (כו) כי עלה השחר׳ וכיון שהאיר היום מעתה יש לילך לדרכך : כי אם ברכתני • שתשלחני מאתך בשלום שלא אהי׳ נזוק במה שנתאבקתי

רש"י

בקלבוסת קרוי כף ע"ש שהבשר שעליה כמין כף של קדירה : ותקע. נתקעקע ממקום חברת׳ ודומה לו (ירמיה ו) פן תקע נפשי ממך ל׳ הסרה ובמשנ׳ לקעקע בילתן לשרש שרשיהן : (כו) כי עלה השחר. וצריך אני לומר שירה ביום (ב"ר חולין צא) : ברכתני. הודה לי על הברכות מ שברכני אבי שעשו מערער עליהן (וכאן קשה לרש"י הברכני הל"ל. אלא הודה וכו׳ וכן איתא בהדיא בזוהר

שפתי חכמים

מצאתי חן בעיניך וגו׳ וכ׳ מהרש"ל ואם תקשה למה צריך רש"י לדחוק ולפרש שהיא מלה ארמית ולא פי׳ כפי׳ מנחם י"ל לפי פי׳ רז"ל שהוא שרו של עשו לפיכך פי׳ פירוש אחר משום שאין שייך לומר שהעלו עפר עד כסא הכבוד כיון שהוא שרו ש של עשו עכ"ל : מ וא"ת דלמא ביקש ממנו שיברכו ממש. וי"ל מדהשיב לו המלאך לא יעקב וגו׳ האיך באה תשובה זו לזה אלא ודאי כ"פ כדמפרש רש"י לא יאמר עליך וכו׳ א"כ ש"מ שיעקב הי׳ מבקש ממנו דבר זה שיודה לו על הברכות והוא

בית דוד

קָרוּי כַּף) דָם שְׁטִיק פִים פוּן קְנִיה בִּיז צוּם בוֹיךְ הֵייסְט יֶרֶךְ דֶר בֵּיין וָוס אִין יֶרֶךְ הֵייסְט קוּלֶית אוּנ דֶר בֵּיין אִיז אַרֵיין גְשְׁטֶעקְט אִין זִיךְ בֵּיין דָם הֵייסְט קִילְבּוּסֶת , אוּנ דָאס פְלֵייש וָואס אִיז אוֹיף דֶעם קוּלְיַת אוֹבִין הֵייסְט כַּף (עַל שֵׁם שֶׁהַבָּשָׂר שֶׁעָלֶיהָ כְּמִין כַּף שֶׁל קְדֵרָה) וַוייל דָם פְלֵייש וָוס אִיז אוֹיבִן אוֹף דֶעם קוּלְיַת אִיז גְמַכְט וִוי אַלֶעפִיל פוּן אַטָאפּ : (וַתֵּקַע). מֵיינְט מֶען (נִתְקַעֲקַע מִמְּקוֹם חֶבְרָתָהּ) עֶס הָט זִיךְ אָפְּגֶערִיקְט פוּן דֶם אָרְט וָוס זִי אִיז גְוֶוען בַּהֶעפְט (וְדוֹמֶה לוֹ) אַגְלַייכִן צוּ דֶם וָוארְט שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (פֶּן תֵּקַע נַפְשִׁי מִמֵּךְ) טָאמֶר וֶועט זִיךְ אָפְּרַייסְן מַיין וַוייכֶן פוּן דִיר (לְשׁוֹן הַסָרָה) דָאס אָפְּרַייסְן מֵיינְט מֶען עֶס וֶועט וֶוערִין אָפְּגֶעטָאן מַיין ווִילְן פוּן דִיר (וּבְמִשְׁנָה) אִין דֶר מִשְׁנָה שְׁטֵייט (לְקַעֲקֵעַ בֵּיצָתָן) מֵיינְט מֶען (לְשָׁרֵשׁ שָׁרָשֵׁיהֶן) אוֹיסְרַייסְן דִי וָוארְצְלֶען : (כו) (כִּי עָלָה הַשָּׁחַר), עֶס אִיז אוֹיפְגֶעגַאנְגֶען דֶר מָארְגֶן שְׁטֶערֶן (וְצָרִיךְ אֲנִי לוֹמַר שִׁירָה בַּיּוֹם) אוּנ אִיךְ דַארְף זָאגֶן שִׁירָה בַּיי טָאג : (בֵּרַכְתָּנִי), דִי וֶועסְט מִיךְ הָאבְּן גְבֶּענְטְשְׁט (הוֹדָה לִי עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁבֵּרְכַנִי אָבִי) דוּ זָאלְסְט מִיר

פירוש

לו רות והצל׳ שהוא כאור אחר חשכ׳ : (כו) (וירא כי לא יכול לו) שלא יכול להפילו : (ויגע בכף ירכו) . רמז לו שעשו לא יוכל לו אבל הוא יכאב לו מצד אחר מצד ירכו רמז לו בזה שיכאיב באחד מיוצאי ירכו • והיא בתו שנבעל׳ לכנעני . לפיכך נגע בכף • כי כף לשון נקבה • וכל זה הבין יעקב ממעש׳ המלאך. אך דבר בתו סבר אפשר שתחלה או שתמות. וכל המעשה הזה אפשר שהי׳ במרא׳ הנבוא׳ בחלום אף על פי שמצא עצמו צולע בהקיץ . היה לו זה מאת האל להיות בו זה לאות לפי שהי׳ פוסח במחשבתו אחר כמה הבטחות אשר עשה עמו האל מדה כנגד מדה להיות פוסח בגופו . כי אף על פי שהי׳ בוטח באל בכל לבו אלא שחשב שמא יגרום החטא. אף על פי כן אחר כמה הבטחות לא הי׳ לו להרהר ולחוש לעשו ולקראו כמה פעמים אחי ולשלוח לו מנח׳ גדול׳ ולהשתחות לו כמה פעמים . ובזה חטא. ושלם לו האל בזה העולם ולקה בגופו עונש מחשבתו. ואם תרצ׳ תאמר כי המעשה הזה

רד"ק

היה בהקיץ ממש . ולא הי׳ לו אלא דמיון לבד שנדמה לו ולא הי׳ • כמו שנאמר במלאך יהושע ובמלאך גדעון ונוכל לומר כן במלאכי אברהם ולוט . כי כל זה הי׳ יכול להיות בדמיון . אבל זה היה בנגיע׳ ואי אפשר בלא גוף • לפיכך נאמר שלבש גשמיות לשעתו על דרך מופת • וזהו שנגע בכף ירך יעקב והי׳ צולע . כי זה היה נגיעה ממש • (ותקע) • ענין הסרה כמו פן תקע נפשי ממך (ירמיה ו׳ ה׳) כלומר הסיר הבשר מעל העצם וכאב בשרו ובעבור זה היה צולע . (כז) (ויאמר שלחני). כלומר אני שולחתי אליך מאת האל להבטיחך להראות אליך במעשה שעשיתי שליחותי . שלחני • כלומר אם לא תרצה יותר ממני אלך לי . ויעקב אמר לו ארצה יותר ולא תלך ברצוני עד שתברכני • וטעם כי עלה השחר. כלומר לא תפחד בעבור שאניחך יחידי כי כבר עלה השחר ויום הוא ותמצא עוברים ושבים בדרכך . וארז"ל מכאן שלא יצא אדם יחידי בלילה (חולין צ"א) ולא הניחו המלאך עד שהאיר היום :

פירוש לתורת אלהים

הָט גְזֶעהְן דֶר מַלְאָךְ הָאט גְזֶעהְן כִּי לֹא יָכוֹל לוֹ אַז עֶר קָאן אִים נִיט בַּיי קוּמִין וַיִּגַּע הָט עֶר אִים אָן גְרִירְט זַיין דִיךְ וַתֵּקַע אוּנ עֶס אִיז וָוארִין פַר רוּקְט דֶער אָדֶר פוּן דֶם דִיךְ פוּן יַעֲקֹב אִין זַיין טוּן רַאנְגְלִין מִיט אִים : (כז) וַיֹּאמֶר הָאט דֶר מַלְאָךְ גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב שַׁלְּחֵנִי שִׁיק מִיךְ אַוֶועק לָאז מִיךְ אָפּ וָוארוּם דֶר מָארְגִין שְׁטֶערִין אִיז אוֹיף גְגַאנְגֶען דֶר מֶדְרָשׁ שְׁרַייבְּט יַעֲקֹב הָט צוּ אִיהְם גְזָאגְט בִּיסְטוּ דֶען אַגַּנָב וָואס דוּא הָאסְט מוֹרָא פַר דֶם מָארְגִין שְׁטֶערִין הָט עֶר אִים גְעֶנְפֶרְט אִיךְ

לא אשלחינך אלהין
ברכת לי: כח ואמר ליה
מה שמך ואמר יעקב:
כט ואמר לא יעקב
יתאמר עוד שמך
אלהין

אשלחך כי אם־ברכתני: כח ויאמר
אליו מה־שמך ויאמר יעקב:
כט ויאמר לא יעקב יאמר עוד
שמך

שפתי חכמים

כיס משיכו שניר. רא"ס: נ ר"ל לא שבחליף כהלאן כאן שמו אלא כי' הוכר לו שהקב"ה עתיד להחליף את שמו ואמר לו עליתי

רש"י

פרשה חזרית עמוד מ"ה ודוק): (כט) לא יעקב. לא יאמר עוד שהברכות באו לך בעקבה ורמיה כי אם בשררה ובגלוי פנים וסופך שהקב"ה נגלה עליך בבית אל ומחליף שמך ג ושם הוא מברכך ואני שם אהי ואודה לך עליהן וזהו שכתוב (הושע יב) וישר אל

בית דוד

מודה זיין אז די ברכות וואס מיין פאטער האט מיך געבענטשט געהערין צו מיר (שעשו מערער עליהן) ווארים עשו קריגט אויף זיי אונ זאגט איך האב זיי אוועק גענומען פון אים: (כט) (לא יעקב). דיין נאמן זאל ניט הייסן ווערין יעקב (לא יאמר עוד שהברכות באו לך בעקבה ורמיה) עס זאל ניט מער געזאגט ווערן אז די ברכות זענין צו דיר גקומען מיט פאלשקייט אונ מיט נארן (כי אם בשררה ובגלוי פנים) נאר די ברכות זענין צו דיר גקומען מיט גרויסקייט אונ מיט אן אפענעם פנים באראפסט ניט פארקשטעלין דס פנים ווי איינר וואס שעמט זיך מיט אפלשקייט וואס ער האט גענומען) (וסופך שהקב"ה נגלה עליך בבית אל ומחליף שמך) דיין סוף וועט זיין הקב"ה וועט זיך צו דיר באווייזין אין בית אל אונ ער וועט אויסטאהשן (פרבייטן) דיין נאמן (ושם הוא מברכך) דארטן אין בית אל וועט הקב"ה דיך בענטשן (ואני שם אהיה) אונ איך וועל אויך דארטן זיין (ואודה לך עליהן) אונ דארטן וועל איך דיר מודה זיין אויף די ברכות (וזהו שכתוב) דס איז וואס שטייט אין פסוק (וישר אל מלאך ויוכל) יעקב איז גוואורן אשר אויף דעם מלאך אונ ער האט זיך גשטארקט

פירוש

(כח) (מה שמך) השאלה לפתיחת הדברים: כמו איכה (ג' י') מה זה בידך (שמות ד') והרומים להם כי יודע היה מה שמו כיון ששולח אליו: (כט) (ויאמר) יש רשות למלאך להוסיף על שליחותו כפי אשר יראה כמו

רד"ק

המלאך שהציל את לוט שאמר הנה נשאתי את פניך גם לדבר הזה. או אמר לו בשם האל לא יעקב וגו': (לא יעקב) לבדו וכן לא נוע בעונו (יהושע כ"ב). לא אחת ולא שתים (מלכים ב' ו') שהרי ראינו שנקרא יעקב

פירוש לתורת אלהים

בין אמלאך אונ פון דר צייט אן וואס איך בין בשאפן איז נאך מיין צייט ניט גקומען שירה צו זאגין נאר אצונד דרום בעט איך דיך דו זאלסט מיך לאזין גיין שירה זאגין ויאמר האט יעקב געזאגט לא אשלחך איך וועל דיך ניט אפ לאזין כי אם ברכתני נייערט אז דוא וועסט מיך בענטשין (עיין רש"י): (כח) ויאמר אליו האט דר מלאך צו אים געזאגט מה שמך ווי איז דיין נאמן ויאמר האט ער געזאגט יעקב איז מיין נאמן: (כט) ויאמר דיין נאמען זאל ניט גירופען ווערין יעקב כי אם נייערט ישראל כי שרית ווארום דו האסט גהערשט מיט איין מלאך ועם אונ מיט

של"ה הקדוש

אבינו איז גבליבן אליין אום קליינע קריגלך אריבר צו טראגן איז דר פון לערנין מיר אז ביי די צדיקים איז טייער איינונס אזוי טייער ווי זייער קערפר ווייל זייער געלט איז עהליך פר דינט דורכ'ן היתר זיי זיך אן צו רירן אן פרעמדם (ויאבק איש עמו) ר' יצחק האט געזאגט פון דאגן זעהן מיר אז א תלמיד חכם [illegible]:

כתר הישר

בעט דיך מיין הער אויב איך האב גזינדיגט קיינ נעכטיגס איז דיינע אויגן ולקחת נעמין ביי מיר די מתנה. ווארים ביי מיר איז זייער חשוב וואס איך האב איך גזעהן דיין פנים גליך ווי איך וואלט גזעהן אין מלאך פון גאט ב"ה דרום ואתפסי בוויליגן צו מיר אין עשו נעמט ביי אים די ושלבטי מתנה פון דר סיבה אין יעקב האט אים גבעטן גאר אונ וויכטיג אונ איידיל גשטיי. אונ עשו האט צו מיי"ט די מתנה האלב האט ער גגעבן צו די מתנגדין ווים ווען נועט מיט אים דען ער האט גיזאגן די מתנגדין

שִׁמְךָ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׂרִיתָ
עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אֲנָשִׁים וַתּוּכָל׃
ל וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה־נָּא
שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל
לשמי

אונקלוס

אֱלָהֵין יִשְׂרָאֵל אֲרֵי רַב
אַתְּ קֳדָם יְיָ וְעִם גּוּבְרַיָא
וִיכִלְתָּא׃ ל וּשְׁאֵיל יַעֲקֹב
וַאֲמַר חַוִּי כְעַן שְׁמָךְ
וַאֲמַר לְמָה דְנַן אַתְּ
שָׁאֵיל לִשְׁמִי וּבָרֵיךְ
יתיה

תו"א כי שרית. ח"לין לב:

רשב"ם

שנתאבקתי עמך כי עתה עלה השחר אז ידע יעקב שהוא מלאך: (כט) כי שרית · מגזרת שרה את אלהים כמו קנה קנית·עשה עשית · אבל וישר אל מלאךויוכל מגזרת שב קם רץ שיאמר ויקם וישב וירץ ומה שלקה יעקב ונצלע לפי שהקב"ה הבטיחו והוא הי׳ בורח וכן מצינו בכל ההולכים בדרך שלא ברצון הקב"ה או ממאנים ללכת שנענשו. במשה כתיב שלח נא ביד תשלח ויחר אף ה׳ במשה. ולפי הדרש אף על פי שאמרו חכמים בכ"מ חרון אף עושה רושם וכאן מה רושם יש הלא אהרן אחיך הלוי עתיד הוא להיות לוי ואתה כהן ועכשיו הוא יהיה כהן ואתה לוי: אך לפי הפשט לפי שהיה מתעצל ללכת כתב ויהי בדרך במלון ויפגשהו ה׳

רש"י

אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו בכה המלאך ויתחנן לו ומה נתחנן לו בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו המתן לי עד שידבר עמנו שם ולא רצה יעקב ועל כרחו הודה לו עליהן וזהו ויברך אותו שם שהי׳ מתחנן להמתין לו ולא רצה: ועם אנשים. עשו ולבן: ותוכל. להם: (ל) למה זה תשאל. נ"ר

בית דוד

אויף אים (בָּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ) ער הָט גְוויינְט אין הָט גֶעבֶּעטֶן בַּיי אִים (בָּכָה הַמַּלְאָךְ וַיִּתְחַנֵּן לוֹ) דער מַלְאָךְ הָט גֶעוויינְט אונ הָט גֶעבֶּעטֶן בַּיי אִים (וּמַה נִתְחַנֵּן לוֹ) אונ וָוס הָאט דֶר מַלְאָךְ גֶעבֶּעטֶן בַּיי אִים (בֵּית אֵל יִמְצָאֶנּוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ) ער וועט אִים גֶעפִינֶען אין בֵּית אֵל אונ דָרְטֶן וועט ער רֵיידֶן מִיט אוּנְז (הַמְתֵּן לִי עַד שֶׁיְּדַבֵּר עִמָּנוּ שָׁם) וַוארְט מִיר בִּיז הקב"ה וועט רֵיידֶן מִיט אוּנְז דָארְטֶן אין בֵּית אֵל (וְלֹא רָצָה יַעֲקֹב) אונ יַעֲקֹב הָט נִיט גְעוָולְט וַוארְטֶן (וְעַל כָּרְחוֹ הוֹדָה לוֹ עֲלֵיהֶן) אונ דֶר מַלְאָךְ הָט גֶמוּזְט מוֹדֶה זַיין צוּ יַעֲקֹב אויף דִי בְּרָכוֹת נִיט וֶועלִינְדִיג (וְזֶהוּ וַיְבָרֶךְ אוֹתוֹ שָׁם) דָאס זָאגְט דָער פָּסוּק דֶר מַלְאָךְ הָט אִים דָרְטֶן גֶעבֶּענְטְשְׁט (שֶׁהָיָה מִתְחַנֵּן לְהַמְתִּין לוֹ וְלֹא רָצָה) דֶר מַלְאָךְ הָט גֶבֶּעטֶן צוּ יַעֲקֹב ער זָאל אִים וַוארְטֶן אונ יַעֲקֹב הָט נִיט גֶעוָואלְט וַוארְטֶן: (וְעִם אֲנָשִׁים). אונ מִיט מֶענְטְשֶׁן, דָס זֶענִין עֵשָׂו אונ לָבָן: (וַתּוּכַל). (לָהֶם) אונ דִי הָאסְט זִיךְ גֶקֶענְט שְׁטַרְקֶן אויף זַייא: למה

פירוש

יעקב כמה פעמים הוא וזרעו · (כי אם ישראל) ונחלקו רז"ל (ב"ר ע"ח) ישראל עקר ויעקב טפלה לו ר׳ זכרי׳ אמר יעקב עקר וישראל מוסיף עליו. ומה שאמר לו המלאך לא יעקב יאמר עוד שמך בשור׳ היא שבשרו שהקב"ה יקרא שמו ישראל וכן עשה בבית אל. ולפיכך אמר שם ויקרא שמו ישראל ולא אמר כן הנה אבל מעם השם גלה לו המלאך. (כי שרית עם אלהים). עם מלאך. שנאבקת עמי ולא יכולתי לך להפילך · (ועם אנשים) עם לבן ועם עשו שהרי בלבם להרע לך ולא יכולו לך · כי כמו שקרה לך עם לבן כן יקרה לך עם עשו ואלופיו: (ל) (הגידה נא שמך) · כי לכל אחד שם לפי הענין שהפקד עליו וכן הוא אומר לכולם בשם יקרא (ישעי׳ מ׳) וכן מצאנו שם למלאכים והאיש גבריאל (דניאל ט׳) · כי אם מיכאל שרכם (שם

רד"ק

י׳ כ"א) ולפי שטינה שמו שאלו יעקב מה שמו לדעת על איזה דבר הוא ממונה · (למה זה תשאל). אינך צריך לדעת שמי וכן אמר המלאך למנוח. אבל מנוח לא היה יודע שהוא מלאך כששאלו שמו · ולא ידענו למה מעלימים שמם · ובב"ר למה זה תשאל לשמי·אין לנו שם קבוע שמשתנים שמותינו לפי מצות השליחות שאנו משתלחים בה. א"ר אמי בשם אבא יוסי · כתוב אחד אומר לכלם שמות יקרא וכתוב אחד אומר לכלם בשמות יקרא. מלמד שאין שם שנוי בכוכבים · בשם שהם נקראים עכשיו כן נקראים לאחר זמן. אבל למלאכים יש שנוי שם לא כשהוא נקרא עכשיו נקרא לאחר זמן. שנאמר למה זה תשאל לשמי והוא פלאי (שופטים י"ג) איני יודע באיזה שם מתחלף · (ויברך אותו שם·) מלבד שקראו ישראל שהוא לענין כדכתי׳ כי

פירוש לתורת אלהים

מַאנֶען דָאס מַיינְט מֶען עֵשָׂו אונ לָבָן וַתּוּכָל אונ דוּ הָאסְט זַייא בַּיי גִיקוּמֶען (עיין רש"י): (ל) וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב אונ יַעֲקֹב הָאט גִפְרֶעגְט דֶעם מַלְאָךְ וַיֹּאמֶר אונ עֶר הָט גְזָאגְט הַגִּידָה זָאג מִיר ווי אִיז דַיין נָאמֶן וַיֹּאמֶר הָט דֶר מַלְאָךְ גְזָאגְט לָמָּה פוּן וָועגִין וָואס פְּרֶעגְסְטוּ אויף מַיין נָאמֶען

ספר הישר

־פר שְׂכַר. אונ דִי אַנְדֶרִי הַאלְבֶּע הָט עֶר גֶגֶעבֶּן צוּ זַיינוּ קִינְדֶר אונ דָם גָאלְד אונ זִילְבֶּר אִין דִימִיטִין: הט

יָתֵיהּ תַּמָּן: לא וּקְרָא יַעֲקֹב שְׁמָא דְאַתְרָא פְּנִיאֵל אֲרֵי חֲזֵיתִי מַלְאֲכָא דַיְיָ אַפִּין בְּאַפִּין וְאִשְׁתֵּיזֵיבַת נַפְשִׁי: לב וּדְנַח לֵיהּ שִׁמְשָׁא כַּד עֲבַר יָת פְּנוּאֵל וְהוּא מְטַלַּע עַל יַרְכֵּיהּ: לג עַל כֵּן לָא אָכְלִין בְּנֵי

ישראל

לִשְׁמִי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם: לא וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאֵל כִּי־רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־פָּנִים וַתִּנָּצֵל נַפְשִׁי: לב וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנוּאֵל וְהוּא צֹלֵעַ עַל־יְרֵכוֹ: לג עַל־כֵּן לֹא־

יאכלו

תו"א ויזרח. סנה' צה חולין צא:

רשב"ם

ויבקש המיתו. וכן ביונה שנבלע במעי הדגה. וכן בבלעם ויחר אף אלהים כי הולך הוא ונעשה היגר כדכתיב ותלחץ רגל בלעם. וילך שפי היגר כמו ושפו עצמותיו: (לב) והוא צולע על ירכו ויתה כשהי' השמש ראוהו צולע על ירכו כמו ויהי בבוקר והנה היא לאה כי עד עכשיו לא נודע שהיא לאה: (לג) על כן לא יאכלו

שפתי חכמים

שאותו חילוף אני סבור הוהו סליך על הברכות וכו': ם לא פנעם

רש"י

(כט) אין לנו שם קבוע משתנין שמותינו (הכל) לפי מצות עבודת השליחות שאנו משתלחים:

(לב) ויזרח לו השמש. ל' בני אדם הוא כשהגענו למקום פלוני האיר לנו השחר זהו פשוטו ומ"א

ויזרח

בית דוד

(כט) (למה זה תשאל). דר מלאך הט געזאגט צו יעקב צו וואס פרעגסטו מיר נאמען (אין לנו שם קבוע) מיר האבן ניט קיין בעשטימטען נאמען (משתנין שמותינו) אונזערע נעמען ווערען געענדערט (הכל לפי מצות עבודת השליחות שאנו משתלחים) דיא ארבעטען וואס מיר האבן פון אונזערע שליחות וואס מיר ווערן געשיקט אזוי ווערען אונזערע נעמען:

(לב) (ויזרח לו השמש). די זון הט געשיינט צו איהם נאך רש"י ווערטער די זון געשיינט פאר צו יעקב. די וונו הט דאך געשיינט צו די נאכט ווערט. ווייל רש"י (לשון בני אדם הוא) מענשען רעדען אזוי. איינער זאגט צום אנדערן (כשהגענו למקום פלוני האיר לנו השחר) אז מיר זענען געקומען צו יענעם ארט איז צו אונז ליכטיג געווארן דר מארגן שטערן

פירוש

כי שרית עם אלהים. עוד ברכו ברכה אחרת. ואמר שם לפי שעתיד לברכו בבית אל: (לא) (פנים אל פנים) לאחד מן הפירושים שפרשנו שלבש נשמות הי' לו דבר זה חדוש. אחר שהבין שהוא מלאך וראהו בהקיץ ממש פנים אל פנים מה שלא ראה כן פעמים אחרות. (כי ראיתי אלהים פנים אל פנים) תמה איך נצלה נפשי ממנו אחרי שראתו ממש ומראה המלאך נורא מאד. לפיכך אמר פנים אל פנים. ואמר ותנצל נפשי מה שלא אמר כן במראות אחרות. ולפי שפירשנו שהכל היה במראה הנבוא' אמר פנים אל פנים לפי שהיתה המרא' הזאת מבוארת לו עד שעשה בה מעשה עם המלאך במרא' ונאבק עמו כאשר יעשה איש עם רעהו לפיכך אמר פנים אל פנים. כמו שאמר בנבואת משה ודבר ה' אל משה פנים בפנים (שמות ל"ג) ואמר פנים בפנים דבר ה' עמכם (דברים ה' ד') לפי שהית'

רד"ק

המרא' גדולה ומבוארת בקולות וברקי'. ואמר גם כן (ותנצל נפשי) כי זה פלא גדול שנאבקתי עם המלאך וניצל נפשי. ואף על פי שהי' במראה הנבואה הנה נשאר בו דבר כאילו היה ממש. ולזכר הדבר לדורות קרא שם המקום פניאל וכן היה שמו לדורות. ופניאל ביו"ד ופנואל בוי"ו אחד הוא כי אותיות אהו"י מתחלפות. (לב) (ויזרח לו השמש) כמו ויצא השמש בחברון (שמואל ב' ב'). ויש דרש. כי לו זרחה שנתרפא בה. א"ר ברכיה לא זרחה השמש אלא לרפאתו אבל לאחרים אורה אמר ר"ה כך יהיה השמש מרפא ביעקב אבינו ומלהבת בעשו ובאלופיו. מרפא ביעקב שנאמר וזרחה לכם יראי שמי ומלהבת בעשו שנאמר כי הנה היום בא בוער כתנור (מלאכי ג'). (והוא צולע על ירכו) כאשר עבר את פניאל הרגיש יותר בכאב ומצא עצמו צולע: (לג) (על כן לא יאכלו

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש"י) ויברך אותו שם אונ ער האט איהם דארטען געבענטשט: (לא) ויקרא הט יעקב גערופען דעם נאמען פון דעם ארט פניאל כי ראיתי ווייל איך האב געזעהען א מלאך פון גאט בשיינפערליך ותנצל אונ מיין לייב איז געצויד געווארן: (לב) ויזרח אונ די זון הט פון נייעס

ווענן געשיינט צו היילען זיין דיך כאשר אז ער איז איבער געפארען דאס ארט פנואל (עיין רש"י) והוא אונ ער הט געהונקען אויף זיין דיך איי די זון איז אויף געגאנגען אונ אזוי זי הט געשיינט איז ער געהיילט געווארן: (לג) על כן דרום לא יאכלו זאלען ניט עסען דיא קינדער ישראל דעם גיד

יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנָּשֶׁה אֲשֶׁר עַל־כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב

יִשְׂרָאֵל יָת גִּידָא דְנַשְׁיָא דִּי עַל פְּתֵי יַרְכָּא עַד יוֹמָא הָדֵין אֲרֵי קְרֵיב בִּפְתֵי יַרְכָּא דְיַעֲקֹב
בגידא

תו״א על כן לא יאכלו. פסחים כב חולין צ: אשר על כף. חולין צו כריתות כא: הירך. קדושין כא הוריות יג חולין: צא וק״ד:

רשב״ם

לזכרון גבורתו של יעקב וגם שעש׳ לו הקב״ה שלא מת: הירך. מעמו למטה ברי״ש כי כן שמה וכן נדר

רש״י

ויזרח לו לצרכו לרפאות את צלעתו כמה דתימא (מלאכי ג) שמש צדקה ומרפא בכנפיה ואותן שעות שמיהרה לשקוע בשבילו ע כשיצא מבאר שבע מיהר׳ לזרוח בשבילו: והוא צולע. הי׳ צולע כשזרחה השמש: (לג) גיד הנשה. ולמה נקרא שמו גיד הנשה לפי שנשה ממקומו ועלה והוא לשון קפיצה וכן (ירמי׳ נא) נשתה גבורתם וכן (לקמן מא) כי נשני אלהים את כל עמלי: (על כף הירך. פולפ״א בלעז (גראבע דיקע) כל בשר גבוה ותלול ועגול קרוי כף כמו עד שתתמרך הכף בסמני

שפתי חכמים

שכעס כשהלך זה ממנו שהרי גם הוא שהל כזה מיעקב: ע דק״ל אפי׳ אם זרחה בשבילו מ״מ מה זה לו וכי לו לבדו זרחה וכו׳: פ ר״ל כשבתחילה כשמש לזרוח היה צולע אבל מיד נזח״כ

בית דוד

איז דען דר מארגינשטערן נאר צוא זייא לעכטיג גוואורן, עס איז דאך לעכטיג גוואורן צו די גאנצע וועלט, נאר מענטשן רעדן אזו (זהו פשוטו) דס איז דר פראסטער מיינונג פון פסוק (ומדרש אגדה) דער מדרש זאגט (ויזרח לו, מיינט מען לצרכו) די זונן האט גשיינט צו יעקב, ווייל יעקב האט גדארפט די זון (לרפאות את צלעתו) צו היילן די זייט זיינע (כמה דתימא) וויא דר פסוק זאגט (שמש צדקה ומרפא בכנפיה) די זון טוט צדקה זיא ברעננט אהיילונג מיט אירע פליגעל, אז די זון ווארעמט ווערט דער מענטש גשיינט געהיילט (ואותן שעות שמיהרה לשקוע בשבילו כשיצא מבאר שבע) אונ די שעות וואס די זונן האט גאיילט אינטער צו גיין פון יעקבס וועגן ווען ער איז ארויס גגאנגן פון באר שבע (מיהרה לזרוח בשבילו) הט זיא איצט גאיילט אויף צו שיינען פון זיינעט וועגן: (והוא צולע). זאגט רש״י (היה צולע כשזרחה השמש) ווען די זון הט אן גהויבן צו שיינען האט יעקב גלאהמט (געהינקט) אונ אז

די זין הט שון ניט גשיינט איז ער גהיילט גוואורן: (לג) גיד הנשה). זאגט רש״י (למה נקרא שמו גיד הנשה) פר וואס רופט מען דם אדר גיד הנשה (לפי שנשה ממקומו ועלה) ווייל דר אדער איז אפ גשפרונגען פון זיין ארט אונ האט זיך אויף גהובן (והוא לשון קפיצה) נשה איז די טייטש שפרינגן (וכן) אונ אזו שטייט אונ פסוק (נשתה גבורתם) עס איז אוועק גשפרונגן זייער שטארקייט (וכן) אונ אזו שטייט אונ נאך אפסוק (כי נשני אלהים את כל עמלי) הקב״ה הט מיך גמאכט פר געסן מיינע אלע צרות, מיינע אלע צרות זענן פון מיר אוועק גשפרונגן (על כף הירך). זאגט רש״י (כל בשר גבוה ותלול ועגול קרוי כף) אלי פלייש וואס איז הויך ווי אבערגיל אונ קיילעכדיג ווערט גרופן אלעפיל (כמו) ווי די גמרא זאגט (עד שתתמעך הכף בסימני בגרות) אסימן ביא אבתולה אז זיא איז אבגרות אז דאם פלייש פון די ערוה וואס איז הויך אונ קיילכדיג ווי אלעפיל איז נידריג גוואורן איז אסימן אז זיא איז אבגרות:

פירוש

בני ישראל. בני יעקב אסרוהו על עצמן לכבוד אביהם שלקה בו והם צוו לבניהם כמצות יהונדב בן רכב לבניו שלא ישתו יין. ונאסר להם ולבניהם ולבני בניהם עד עולם. וכתבו משה רבינו בתורה על פי ה׳. אבל לפירז״ל בסיני נצטוו וכתבה במקומו להודיע הטעם שנאסר בעבורו. (גיד הנשה) ארז״ל כי נקרא כן לפי שנשה ממקומו ועלה (ב״ר ע״ח) כלומר נפסק ועלה על הכף שהיא דבק בו. (אשר על כף הירך). אינו אסור מן התורה אלא אשר על הכף בלבד אבל לא

רד״ק

מה שלמעלה ממנו ושלמטה ממנו, וכן גיד החיצון כולו אינו אסור אלא מדברי סופרים ונוהג בבהמה ובחיה ונוהג בשליל ונוהג בירך ימין ובירך של שמאל אע״פ שיעקב אבינו לא לקה אלא באחת שנאמר ויגע בכף ירכו. ומחלוקת בין רז״ל (שם) ר׳ יהודה אומר באחת מהן נגע ובאחת מהן נאסרו ר׳ יוסי אומר באחת מהן נגע ובשתיהן נאסרו והלכה כר׳ יוסי. וחלב הגיד נאסר מדברי סופרים: (א) (ויחץ על לאה ועל רחל וגו׳). חלקם על האמהות. כי כל אחת חסה יותר על בניה

פירוש לתורת אלהים

הַנָּשֶׁה אֲשֶׁר ווס ער איז אויף דעם באלן פון דר דיך עד ביז דעם היינטיגן טאג כִּי נָגַע ווארום

מצית השם

לג (עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנָּשֶׁה) די מצות לא תעשה אז מען טאר ניט עסין קיין

בְּגִיד הַנָּשֶׁה׃ לג א וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחַץ אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת׃ ב וַיָּשֶׂם אֶת־הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת־יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת־לֵאָה וִילָדֶיהָ אַחֲרֹנִים וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרֹנִים׃ ג וְהוּא
עבר

בְּגִידָא דְנַשְׁיָא׃ א וּזְקַף יַעֲקֹב עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא עֵשָׂו אָתֵי וְעִמֵּיהּ אַרְבַּע מְאָה גֻּבְרִין וּפַלֵּיג יָת בְּנַיָּא עַל לֵאָה וְעַל רָחֵל וְעַל תַּרְתֵּין לְחֵינָתָא׃ ב וְשַׁוִּי יָת לְחֵינָתָא וְיָת בְּנֵיהוֹן קַדְמָיְתָא וְיָת לֵאָה וּבְנָהָא בָּתְרָאִין וְיָת רָחֵל וְיָת יוֹסֵף בָּתְרָאִין׃ ג וְהוּא
עבר

ת״א [illegible]

רש״י

(נגרות): (ב) ואת לאה וילדיה אחרונים. אחרון אחרון חביב: (ג) עבר לפניהם. אמר אם יבא אותו

בית דוד

(ב) (וְאֶת לֵאָה וִילָדֶיהָ אַחֲרֹנִים) . לֵאָה מִיט אִירֶע קִינְדֶער זֶענֶען גֶעוֶוען אוּנְטֶער בִּלְהָה אוּנ זִלְפָּה מִיט

פירוש רד״ק

אם תוכל תצילם ואם לא, תכבה ותבקש רחמים עליהם: (ב) (וישם). אחרון אחרון חביב אולי ינוח כעסו בהריגת הראשונים ויניח האחרונים: (ג) (והוא עבר לפניהם). כרחם אב על בנים. ויגע בו ולא יגע בהם ויניח הבנים אי ילחם עליהם הוא ועבדיו אם לא יקבל פיוסו: (וישתחו ארצה שבע פעמים) כב״ר (ע״ה) על שם שבע יפול

פירוש לתורת אלהים

דֶר מַלְאָךְ הָט אַן גֶערִירְט דֶעם בָּאקֶען פוּן דֶר דִיךְ פוּן יַעֲקֹב אִין גִיד הַנָּשֶׁה׃ (א) וַיִּשָּׂא הָט יַעֲקֹב אוּיף גֶעהוֹיבֶּען זַיינֶע אוֹיגֶען אוּנ ער הָט גֶעזֶעהֶן יֶעצְט אִיז עֵשָׂו קוּמְט אוּנ מִיט אִיהם פִיר הוּנְדֶערְט מַאן. וַיַּחַץ אוּנ ער הָט צוּ טֵיילְט דִי קִינְדֶער אוֹיף לֵאָה אוּנ אוֹיף רָחֵל אוּנ אוֹיף דִיא צְווייא שְׁפָחוֹת אִיטְלִיכֶעס וַוייבּ מִיט אִירֶע קִינְדֶער הָאט ער בַּזוּנְדֶער גֶעשְׁטֶעלְט׃ (ב) וַיָּשֶׂם אוּנ ער הָאט גֶעשְׁטֶעלְט אֶת הַשְּׁפָחוֹת דִיא שְׁפָחוֹת מִיט זַייעֶרֶע קִינְדֶער צוּם עֶרְשְׁטֶען וְאֶת לֵאָה אוּנ לֵאָה מִיט אִירֶע קִינְדֶער צוּם אוּנְטֶערְשְׁטֶען וְאֶת רָחֵל אוּנ רָחֵל אוּנ מִיט יוֹסֵף צוּם גַאנְץ אוּנְטֶערְשְׁטֶען (עַיין רַשִׁ״י)׃ (ג) וְהוּא אוּנ ער אַלֵיין אִיז גֶעגַאנְגֶען פַאר זֵייא וַיִּשְׁתַּחוּ אוּנ הָאט זִיךְ גֶעבִּיקְט צוּ דֶער עֶרְד זִיבֶּען

מצות השם

קַיין גִיד הַנָּשֶׁה הָט אוּנְז גָאט ב״ה גֶעגֶעבֶּען כְּדֵי מִיר [illegible] דֶם קֶענֶען מִיר וִויךְ אַרוֹם נֶעמֶען פוּן דֶר מִצְוָה [illegible] [illegible] סִין עֵשָׂו אוּנ עֶר הָט אִים [illegible] [illegible] אִיגְקֶען [illegible] ׃

ספר הישר

הָט עֶר גֶעגֶעבֶּען צוּ זַיין זוּן אֱלִיפַז וָוס עֶר אִיז גֶעוֶוען בַּיי אִים דֶר בְּכוֹר׃ [illegible] קִינְדֶער זֶענֶען יוּנְג אִין דִי שָׂאף אוּנ דִי רִינְדֶער [illegible] אִין מִיט דִי שָׂאף בִּיז אִיךְ וֶועל קוּמֶען צוּם הַאר [illegible] [illegible] ׃ וַיִּשְׁתַּחוּ אוּנ עֵשָׂו הָט [illegible] [illegible]

עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה
שֶׁבַע פְּעָמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אָחִיו׃
ד וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ
וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָו וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ׃
ה וַיִּשָּׂא אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־
הַנָּשִׁים וְאֶת־הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי־
אֵלֶּה לָּךְ וַיֹּאמַר הַיְלָדִים אֲשֶׁר־
חָנַן אֱלֹהִים אֶת־עַבְדֶּךָ׃ רביעי

אונקלוס

עֲבַר קֳדָמֵיהוֹן וּסְגִיד
עַל אַרְעָא שְׁבַע זִמְנִין
עַד מִקְרְבֵיהּ לְוָת
אֲחוּהִי׃ ד וּרְהַט עֵשָׂו
לְקַדָּמוּתֵיהּ וְגַפְּפֵיהּ
וּנְפַל עַל צַוְּארֵיהּ
וְנַשְּׁקֵיהּ וּבְכוֹ׃ ה וּזְקַף
יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת
נְשַׁיָּא וְיָת בְּנַיָּא וַאֲמַר
מַאן אִלֵּין לָךְ וַאֲמַר
בְּנַיָּא דִּי חַן יְיָ לְעַבְדָּךְ׃
וקריבן

ותגשן

תו"א וירא את כנ"כ. זוהר פ' נלק׃

בעל הטורים

של עשו היה׃ (ג) וישתחו ארצה ז"פ. ע"ש כי שבע יפול צדיק וקם ולהעביר ז' תועבות שלבו׃ (ד) ויבקהו. נקוד למעלה שכיון לנשכו: וישקהו. בגי' למושכהו דור חרבות שיני"ו בגי'

רשב"ם

מזה וכן גזל וכשירך דבוק נהפכים להיות פתח קטן ומעמו

רש"י

אותו רשע להלחם ילחם בי תחילה׃ (ד) ויחבקהו. נתגלגלו רחמיו כשראהו משתחוה כל השתחוואות הללו׃ וישקהו. נקוד עליו ויש חולקין בדבר הזה בברייתא דספרי יש שדרשו נקוד' צ זו לומר שלא נשקו בכל לבו (ב"ר). אר"ש בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב אלא שנכמרו רחמיו באות' שעה ונשקו בכל לבו (ב"ר)׃ (ה) מי אלה לך. מי

שפתי חכמים

נתרפא׃ צ ר"ל מלת וישקהו נקוד לכל הסי"ן שבו אינה נקודה והוי כאלו כתיב ויקשו ל' כקשה את שיניו בשים נדעתו לנשכו׃ ר"ל

בית דוד

זַיְיעֶרע קִינְדֶר (אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן חָבִיב) וֶועלְכֵי עֶס אִיז גִוֶועזֶן בַּיי יַעֲקב לִיבֶּר הָט עֶר גְשְׁטֶעלְט שְׁפֶּעטֶר׃ (ג) (עָבַר לִפְנֵיהֶם). יַעֲקב אִיז גְגַאנְגֶען פְרִיעֶר פַר אַלֶע וַוייבֶּר אוּנ קִינְדֶר (אָמַר) יַעֲקב הָט גְזָאגְט (אִם יָבֹא אוֹתוֹ רָשָׁע לְהִלָּחֵם) אוֹב דֶר רָשָׁע עֵשָׂו וֶועט קוּמֶען מִלְחָמָה הַאלְטֶען (יִלָּחֵם בִּי תְּחִלָּה) זָאל עֶר פְרִיעֶר מִלְחָמָה הַלְטֶען מִיט מִיר׃ (ד) (וַיְחַבְּקֵהוּ). עֵשָׂו הָאט אַרוּם גְנוּמֶען צוּא יַעֲקב. זָאגְט רש"י (נִתְגַּלְגְּלוּ רַחֲמָיו כְּשֶׁרָאָהוּ מִשְׁתַּחֲוֶה כָּל הַשְׁתַּחֲוָאוֹת הַלָּלוּ) וֶוען עֵשָׂו הָט גְזֶעהֶן יַעֲקב פַּרְבֵּייגְט (בִּיקְט) זִיךְ פַר אִים אַזוֹ פִיל מָאל, הָט זִיךְ אִים דֶר וֶועקְט רַחֲמָנוּת אוֹיף יַעֲקב׃ (וַיִּשָּׁקֵהוּ). עֵשָׂו הָאט גְקִישְׁט צוּא יַעֲקב. זָאגְט רש"י (נָקוּד עָלָיו) אוֹיף דֶעם וָוארְט וַיִּשָּׁקֵהוּ זֶענֶען דָא פִּינְטֶעלֶךְ (וְיֵשׁ חוֹלְקִין בַּדָּבָר הַזֶּה בִּבְרַיְיתָא דְסִפְרֵי) אוּנ דִי בְּרַיְיתָא וָואס אוּנ סִפְרֵי קְרִינְט מֶען וֶוענֶן דִיא פִּינְטֶעלֶךְ (יֵשׁ שֶׁדָּרְשׁוּ נְקוּדָּה זוּ לוֹמַר שֶׁלֹּא נְשָׁקוֹ בְּכָל לִבּוֹ) אַטֵייל רַבָּנָן זָאגֶען דִיא פִּינְטֶעלֶךְ וַוייזֶען אַז עֵשָׂו הָט גְקִישְׁט צוּ יַעֲקב נִיט מִיט דֶם גַאנְצְן הַארְץ, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הָאט גְזָאגְט (הֲלָכָה הִיא) דָאס אִיז אַגְוִויסֶע זַאךְ וִוי אַדִין (בְּיָדוּעַ) מֶען וַוייסְט (שֶׁעֵשָׂו שׂוֹנֵא לְיַעֲקב) עֵשָׂו הָט פַיינְט גְהַאט צוּ יַעֲקב (אֶלָּא שֶׁנִּכְמְרוּ רַחֲמָיו בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וּנְשָׁקוֹ בְּכָל לִבּוֹ) נָאר אוּנ דִי צַייט אִיז גְשְׁטַרְקְט גְוָוארֶן דָם רַחֲמָנוּת פוּן עֵשָׂו אוֹיף יַעֲקב אוּנ עֶר הָאט אִים גְקִישְׁט מִיט זַיין גַאנְץ הַארְץ׃ (ה) (מִי אֵלֶּה לָּךְ). זָאגְט רש"י עֵשָׂו הָט גְזָאגְט צוּ יַעֲקב (מִי אֵלֶּה לִהְיוֹת שֶׁלָּךְ) וֶוער זֶענֶען דִי מֶענְטְשֶׁן צוּ דִיר. דַיינוּ וַוייבֶּר אוּנ

פירוש רד"ק

צדיק וקם (משלי כ"ד)׃ (ד) (וירץ) כשראה שנכנע כל כך לפניו כיפר לו כל מה שעשה לו ונתמלא עליו רחמים. (וישקהו) נקוד עליו. בב"ר (שם) אמר ר"ש בן אלעזר בכל מקום שאתה מוצא כתב רבה על הנקוד' אתה

פירוש לתורת אלהים

מָאל עַד גִּשְׁתּוֹ בִּיז עֶר הָאט גִינֶעהֶנְט צוּא זַיין בְּרוּדֶר׃ (ד) וַיָּרָץ אוּנ עֵשָׂו אִיז גְלָאפֶּן אַקֶעגִין אִים וַיִּשָּׁקֵהוּ אוּנ הָאט אִיהְם גִיקוּשְׁט וַיִּבְכּוּ אוּנ זַיי הָאבֶּן גִיוַויינְט (עַיִּין רש"י)׃ (ה) וַיִּשָּׂא אוּנ עֶר הָאט אוֹיף גְהוֹבִּין זַיינֶע אוֹיגֶן וַיַּרְא אֶת הַנָּשִׁים אוּנ עֶר הָט גְזֶעהֶן דִי וַוייבֶּר אוּנ דִי קִינְדֶר וַיֹּאמַר

וְקָרִיבָן לְחֵינְתָא ו וַתִּגַּשְׁןָ הַשְּׁפָחוֹת הֵנָּה וְיַלְדֵיהֶן
אִינוּן וּבְנֵיהוֹן וּסְגִידוּ:
ז וְקָרִיבַת אַף לֵאָה וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ: ז וַתִּגַּשׁ גַּם־לֵאָה ו
וּבְנָהָא וּסְגִידוּ וּבָתַר וִילָדֶיהָ וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף
כֵּן קְרֵיב יוֹסֵף וְרָחֵל ו

ורחל

רשב"ם

ופתע: באות ראש:נה. ירך יעקב. ירך המשכן: (ז) נגש יוסף ורחל. לפי השפט דרך להזכיר את האיש תחלה

שפתי חכמים

ק ר"ל דמי אלה תאמת פלח ידע פל מי כיו ואח"כ אמר לך נכן פי' לכיות פלך כלו' מאיזה לך כס פלך אס כס כניך או ננס נפניה אמר אמי יפת תואר שמא יתלה בה עיניו

רש"י

מי אלה להיות ק פלך: (ז) נגש יוסף ורחל. בכלן האמהות נגשות לפני הבנים אבל ברחל יוסף אותו רשע אעמוד כנגדה ואעכבנו מלהסתכל בה

תכאן

בית דוד

דיינע קינדר. אדר דיינע דינסטן אונ דיינע קנעכט (עיין ש"ח): (ז) (נגש יוסף ורחל). זאגט רש"י (בכלן האמהות נגשות לפני הבנים) ביי אלע האבן דיא מוטערס גגענט פאר די קינדר (אבל ברחל יוסף נגש לפניה) אבר ביי רחל האט יוסף גינענט פריער פאר דיא מוטער (אמר) יוסף האט גזאגט (אמי יפת תואר) מיין מוטער איז שיין (שמא יתלה בה עיניו אותו רשע) טאמער וועט דר רשע געבן זיינע אויגן אויף איר אונ ער וועט וועלן זיא נעמן פאר אווייב (אעמוד כנגדה) איך וועל מיך שטעלן נעגין מיין מוטער (ואעכבנו מלהסתכל בה) אונ איך וועל אים פאר האלטן ער זאל ניט קענין קוקן אוף

איר

פירוש רד"ק

אתה דורש את הכתב. נקוד' רבה על הכתב אתה דורש את הנקודה. כאן לא הכתב רבה ולא הנקודה רבה. מלמד שנשקו בכל לבו. א"ר ינאי אם כן למה נקוד עליו. אלא מלמד שלא בקש לנשקו אלא לנשכו ונעש' צוארו של יעקב של שיש ושיניו של עשו של שעוה. זה בכה על צוארו וזה בכה על שיניו: (ה) (מי אלה לך) אלה הנשים והילדים אשר אני רואה אתך ועבך מי הם והוא ענה לו על הילדים ומעצמו ידע כי הנשים אבותיהם: (ז) (יוסף ורחל). הקדים יוסף לרחל כי מרוב האהבה עליו היתה מוליכה אותו לפניה בין ידיה. ויש דרש (ב"ר ע"ח) כי יוסף קדם והלך לפני אמו לפי שהיתה יפת תואר וכסה אותה בקומתו. שהי' גבה

קומה

פירוש לתורת האלהים

אונ ער האט גזאגט מי ווער זענין די דייני קינדר אדער קנעכט ויאמר האט יעקב גיזאגט הילדים דס זענין די קינדר וואס גאט האט גלייט זעלינט דיין קנעכט: (ו) ותגשן אונ זיי האבן גינעהנט די שפחות זיי אונ זייערע קינדר אונ האבן זיך גבוקט: (ז) ותגש אונ לאה מיט אירע קינדער האבן אויך גנעהנט אונ האבן זיך גבוקט ואחר אונ דער נאך האט גנעהנט יוסף אונ רחל אונ

ספר הישר

פון חמור פר פינף שטיק זילבר אונ יעקב האט זיך גבואט איין הויז אונ האט זיך גמאכט געצעלטן אונ זיינע פיה האט ער גמאכט ביידליך איבר דם האט מען גרופן דם אורט סוכות. דען סוכות איז טייטש בדעקט: בעת אונ דר זעלבער צייט איז ארוים גגאנגען די ווייבר פון די איין וואנד פון די שטאט צו טאנצן אין צו פרייען זיך אונ רחל אין לאה אין זייערי דינסטן אונ אויך דינה די טאכטר פון יעקב זענין ארוים גגאנגען צו זעהן די פרייד וואס די ווייבר פרייען זיך. (וכל) אונ אלע מאגזבידין אונ אלע ווייבר אין אלע שררות אונ אלי גרוסי לייט זענין דארט גוועזן אונ האבן צו גזעהן די שמחה. אין שכם דר זון פון חמור איז אויך דארט גוועזן אין דט דר זעהן דינה די טאכטר פון יעקב זיצן נעבן לאה אין ז' איז אום זעהר גפעלין: וישאל אונ שכם האט גפרעגט זייני פריינד אין די פענשטין וואס זענין גזעסן נעבין אום וועקים איז די יונגע פרוי וואס וועט דא נעבין די ווייבר וואס איך קען נאר ניט ויאמרו האבן זיי צוא אים גזאגט זיא איז די טאכטר פון יעקב דר זון פון יצחק העברי וואס זיצט אונ דר שטאט פון איינגע טעג. אונ ווי זיי האבן דר העירט אז די ווייבר פון דר שטאט זענען ארוים גגאנגען צו פרייען זיך אזו דיא יונגע פרוי' אויך ארוים גגאנגען. וירא אונ ווי שכם דר זון פון חמור האט דר זעהן דינה דוא טאכטר פון יעקב האט ער זייער גינקיסט אין דינה אונ שכם האט גשיקט מענטשן אז מען זאל ברענגען דינה צו אים מיט גוואלט: ותבא אונ מען האט דינה גברכט צו שכם אונ הויז אריין אונ שכם האט זיא בייי זיך ווי איין ווייב גהלטן: ויבאו אונ מען איז גקימען צוא יעקב אונ מען האט אים דר צייקט די זאך פון זיין טאכטר דינה: וישמע אין ווי יעקב האט דר הערט וואס שכם האט גטאן דט יעקב גשיקט צווי' קנעכט אז זיי זאלן ברענגען זיין טאכטר דינה פון שכמס הויז אין שכם ארוים גגאנגען

וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ ח וַיֹּאמֶר מִי לְךָ
כָּל־הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגָשְׁתִּי
וַיֹּאמֶר לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי׃
ט וַיֹּאמֶר עֵשָׂו יֶשׁ־לִי רָב אָחִי יְהִי
לָךְ

וּסְגִידוּ׃ ח וַאֲמַר מָאן
לָךְ כָּל מַשְׁרִיתָא הָדָא
דִּי עֲרָעִית וַאֲמַר
לְאַשְׁכָּחָא רַחֲמִין בְּעֵינֵי
רִבּוֹנִי׃ ט וַאֲמַר עֵשָׂו
אִית לִי סַגִּי אָחִי אַצְלַח
בְּדִילָךְ

בעל הטורים

בני' עשו: (ח) מי לך. ג' במס' הכא ואידך מי לך פה כי חצבת לך פה קבר עוד מי לך פה חתן ובניך זהו שיש במדרש שהיו כתות מלה"ש פוגעין בעשו ובאנשיו ומכים בהם וזהו מי לך כל המחנה שהיו מכים בהם עד שהיו הולכים להם קברים לקבור המתים וכשפגע בו וראה לו בנים ובנות אמר מי לך פה בנים ובנות לא כך אמרת כשהיינו בבטן אמנו מריבים על שני עולמות שאתה היית בוחר בעוה"ב שאין בו פריה ורביה

רשב"ם

אבל למעלה מתוך שאמר לאה וילדיה אמר כמו כן רחל ויוסף: (ח) מי לך כל המחנה. של עדרים ששלחת: הנני

רש"י

מכאן זכה יוסף לברכת עלי עין: (ח) מי לך כל המחנה. מי כל המחנה אשר פגשתי ר שהוא שלך כלומר למה הוא לך. ופשוטו של מקרא על מוליכי המנחה. ומדרשו כתות של מלאכים פגע ש שהיו דוחפין אותו ואת אנשיו ואומרים להם של מי אתם והם אומרי' להם של עשו והם אומרים הכו הכו ואלו אומרים הניחו בנו של יצחק הוא ולא היו משגיחים עליו. בן בנו של אברהם הוא. ולא היו משגיחים עליו. אחיו של יעקב הוא אומרים להם אם כן משלנו אתם: (ט) יהי לך אשר לך. כאן הודה

שפתי חכמים

ענדיך או סכיריך: ר דהכא א"א לפרש כמו גבי מי אלה לך כלו' ענדיך או בניך דהא הי' יודע עשו שהם מוליכי המנחה וכודאי עבדיו הם ועוד מה השיב לו למצוא חן בעיניך אלא וגו' כלו' למה טרחת לכל זה. ומהרש"ל כ' כי בודאי פי' של מי לך פירושו של מי הם. וא"ל א"כ מה השיב לו למצוא חן בעיניך ה"ל להשיב תחלה שהם שלו אין זה קוש' כי כך שאל אותו עשו מי לך כל המחנה כלו' למי הם כל המחנה שפגשתי שאני צריך לומר למה הוא לך לכך השיב לו יעקב למצוא חן בעיניך כי עיקר שאלתו הי' על למה הוא לך וכו' עכ"ל: ש דאל"כ מאי כל המחנה דהא מוליכי המנחה לא היו כ"א כ' עבדים. ומה שהשיב ואמר למצוא חן בעיני אדוני וכי בשביל שהכו אותו המלאכים ימצא חן בעיניו וי"ל דכיון כשאמרו אחיו של יעקב הוא היו משגיחין א"כ ראה שיעקב הי' חשוב

בית דוד

איר (מִכַּאן זָכָה יוֹסֵף לְבִרְכַּת עֲלֵי עָיִן) פוּן דַאנֶען הָאט יוֹסֵף זוֹכֶה גְוֶועֶן צוּ דִי בְּרָכָה שֶׁלֶעכְטֶע אוֹגֶן (דָם הַייסְט עַיִן הָרָע) זָאל אִים נִיט קֶענִין שָׁאדֶען טָאן: (ח) (מִי לְךָ כָּל הַמַּחֲנֶה). זָאגְט רש"י עֵשָׂו הָאט גְפְרֶעגְט (מִי כָּל הַמַּחֲנֶה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי) וֶוער אִיז דִי גַאנְצֶע מַחֲנֶה בְּהֵמוֹת וָוס אִיךְ הָאבּ בַּאגֶעגְנִיגְט (שֶׁהוּא שֶׁלָּךְ) דָם אִיז דָאךְ דַייגֶע (כְּלוֹמַר) אַזוֹ הָט עֵשָׂו גֶעמֵיינְט (לָמָּה הוּא לָךְ) צוּ וָוס טוֹ'ג דִ'ר אַזוֹ פִיל בְּהֵמוֹת (דָם הָט עֵשָׂו גְפְרֶעגְט אוֹף דִי בְּהֵמוֹת וָוס עֶר הָט גְזֶעהְן אִין דִי מַחֲנֶה פוּן יַעֲקֹב) (וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא) דֶר פְּרָאסְטֶר פְּשַׁט פוּן פָּסוּק (עַל מוֹלִיכֵי הַמִּנְחָה) עֵשָׂו הָט גְפְרֶעגְט אוֹף דִי מִנְחָה וָוס מֶען פִירְט צוּ אוֹם צוּ וָוס הָט יַעֲקֹב גְשִׁיקְט צוּ אִים דִי מִנְחָה (וּמִדְרָשׁוֹ) דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט (כִּתּוֹת שֶׁל מַלְאָכִים פָּגַע) עֵשָׂו הָט גְטְרָאפֶן אִין וֶועגְ מַחֲנוֹת מַלְאָכִים זַייא זֶענִין גְוֶועֶן פַרְשְׁטֶעלְט וִוִיא מֶענְטְשִׁין (שֶׁהָיוּ דוֹחֲפִין אוֹתוֹ וְאֶת אֲנָשָׁיו) זַיי הָבֶּן גְשְׁטוֹסִין (גֶטְרָפְּן) עֵשָׂו מִיט זַיינֶע מֶענְטְשִׁין (וְאוֹמְרִים לָהֶם) דִי מַלְאָכִים הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן עֵשָׂו (שֶׁל מִי אַתֶּם) פוּן וֶועמֶן זֶענְט אִיר (וְהֵם אוֹמְרִים לָהֶם שֶׁל עֵשָׂו) דִי מֶענְטְשִׁין הָאבֶּן גְזָאגְט מִיר זֶענִין פוּן עֵשָׂו (וְהֵן אוֹמְרִים הַכּוּ הַכּוּ) הָאבֶּן דִי מַלְאָכִים גְזָאגְט שְׁלָאגְט שְׁלָאגְט (וְאֵלּוּ אוֹמְרִים הַנִּיחוּ בְּנוֹ שֶׁל יִצְחָק הוּא) דִי מֶענְטְשֶׁן הָבֶּן גְזָאגְט צוּ דִי מַלְאָכִים (אוֹף עֵשָׂו) עֶר אִיז דָאךְ דֶר זוּן פוּן יִצְחָק (וְלֹא הָיוּ מַשְׁגִּיחִים עָלָיו) דִי מַלְאָכִים הָאבֶּן נִיט גֶקוּקְט אוֹף דִי רַייד אוּנ הָבֶּן וַוייטֶר גֶשְׁלָגְן. נָאכְדֶם הָאבֶּן דִי מֶענְטְשֶׁן גְזָגְט צוּ דִי מַלְאָכִים (אוֹף עֵשָׂו) (בֶּן בְּנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הוּא) עֶר אִיז דָאךְ אַ אֵיינִיקְוּל פוּן אַבְרָהָם (וְלֹא הָיוּ מַשְׁגִּיחִים) דִיא מַלְאָכִים הָאבֶּן נִיט גֶקוּקְט אוֹף דִי רַייד אוּנ הָאבֶּן וַוייטֶר גְשְׁלָגְן, הָאבֶּן דִי מֶענְטְשֶׁן גֶזָאגְט צוּ דִיא מַלְאָכִים (אוֹף עֵשָׂו) (אָחִיו שֶׁל יַעֲקֹב הוּא) עֶר אִיז אַבְּרוּדֶר פוּן יַעֲקֹב (אוֹמְרִים לָהֶם) הָבֶּן דִי מַלְאָכִים גְזָאגְט צוּ זַיי (אִם כֵּן) אוֹי'ב עֶס אִיז אַזוֹ (אַבְּרוּדֶר פוּן יַעֲקֹב (מִשֶּׁלָּנוּ אַתֶּם) זֶענְט אִיר דָאךְ פוּן אוּנְזֶרֶי מֶענְטְשֶׁן, הָאבֶּן זַיי אוֹיף גְהֶערְט שְׁלָגְן: (ט) (יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לָךְ), עֵשָׂו הָט גֶזָאגְט צוּ יַעֲקֹב זָאל זַיין בַּיי

פירוש

קומה שלא יראנה אותו רשע ויתן עינו עליה הה"ד בן פורת יוסף בן פורת עלי עין: (ח) (מי לך). למי

רד"ק

כלומר למי אתה שולח כל המחנה אשר לך ולמי אתה שולח כל הצאן והבקר הזה. (למצא חן בעיני אדני).

פירוש לתורת אלהים

הָאבֶּן זִיךְ גִבּוּקְט (עַיין רש"י)׃] (ח) וַיֹּאמֶר אוּנ עֵשָׂו הָט גְזָאגְט מִי וֶוער אִיז דִי מַחֲנֶה וָוס אִיךְ הָאבּ בַּגֶעגְנְט וָואס זִיא אִיז דַיין (עַיין רש"י) וַיֹּאמֶר הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט לִמְצֹא צוּ גְפִינֶען חֵן אַ

בְּדִילָךְ: י וַאֲמַר יַעֲקֹב בְּבָעוּ אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין בְּעֵינָךְ וּתְקַבֵּיל תִּקְרוּבְתִּי מִן יְדִי אֲרֵי עַל כֵּן חֲזֵיתִינוּן לְאַפָּךְ כַּחֲזוּ אַפֵּי רַבְרְבַיָּא וְאִתְרְעִיתָא לִי:

לָךְ אֲשֶׁר־לָךְ: י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אַל־נָא אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים

תו"א כראת פני. סוכה ה סוטה מח זוכר פ' תרומה: ותרצני

קבל

בעל הטורים

א"כ מי לך אלו כנויים: (י) כראת פני אלהים. בגי' שר שלך ברמז לו שראה שרו ונילול תמנו: אחי יהי לך אשר לך. בגי'

רש"י

ת גו של הברכות (ב"ר) (י) אל נא. אל נא תאמר לי כן אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך וגו'. כי כדאי ותגון לך שתקבל מנחתי על אשר ראיתי פניך והן הסיבין לי כראיית פני המלאך שראיתי של שר שלך ועוד על שנתרצית למחול על סורחני ולמה הזכיר

שפתי חכמים

בעיניכם של מלאכים לכך ירצה חן בעיניו כלו' לכודיעו שיש לו ברכה אוכבים ופי"ו גם הוא ישוב להיות אוכבו: ת רש"י דייק מכפל ל' יהי לך אשר לך ביש לי רב כני: א שאלת אל תפיד לשולם דבוק עם אוברה לכך אמר אל נא תאמר לי כן שפירושו בבקשה אל כו' (מהרש"ל) שלא תאמר אל נא קאי על כולאתי שבודה לו על הברכות זה לא יתכן אלא על כאמירה שאי"ל יש לי רב ואיני רוצה לקבלה לחוד קאי: ב כולרך לחוספות כזה תמני שפי' כי על כן כוה כי על אשר כן א"כ כוי' די כא' מכם או שיכתוב על אשר ראיתי פניך וגו' הו כי ראיתי פניך לפיכך כ"לרך להוסיף תוספת זה כדי שתהי' אלא כי טעם על ולקחת מנחתי מידי שלמעלה כיתנו כאלו אמר ולקחת את מנחתי מידי כי כדאי וכגון לך שתקבלנו ואלא על כן דנקם עם ראיתי פניך וכו' ועד"ו פי' נכ"ת שכתוב כי על כן: ג לא שנראות כ"ף כפשוטה כלו' ראיתי פניך כמו שראיתי נ"כ פני

בית ־ יד

דיר קים די האסט (כאי הודה לו על הברכות) דא האט עשו איינגעשטימט די ברכות ואריי ברי"בן ביי יעקב: (י) (אל נא). יעקב האט געזאגט צו עשו (אל נא תאמר לי כן) איך בעט דיך דו זאלסט ניט אזוי זאגן צו מיר: (אם נא מצאתי חן בעיניך). איך בעט דיך אויב איך האב געפינן חן אין דיינע אויגן (ולקחת מנחתי מידי) זאלסטו נעמען מיין מתנה פון מיין האנט (די מתנה וואס איך גיב דיר איצט מיט מיין האנט) (כי על כן ראיתי פניך) די מתנה גיב איך דיר ווייל איך האב געזעהן דיין פנים (כי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי על אשר ראיתי פניך) וואריום עס איז ווערט און עס איז שיין פאר דיר דו זאלסט נעמען מיין מתנה (ויאריום איך גיב דיר נאך די מתנה ווייל איך האב געזעהן דיין פנים (והן חשובין לי) דיין פנים צו זעהן איז ביי מיר אזוי טייער (כראיית פני המלאך) ווי צו זעהן דעם פנים פון מלאך (שראיתי שר שלך) איך האב געזעהן דיין שר וואס די האסט אין הימל (אנג אז דו ביזט אזוי גרויס צו האבן א שר אין הימל דארף מען דיר געבן כבוד)(ועוד) וועגן נאך אזאך גיב איך דיר א מתנה (על שנתרצית לי למחול על סורחני) ווייל דו ביסט איבר געבעטן געווארן צו מיר דו זאלסט מיר מוחל זיין וואס איך האב געגען דיר געזינדיגט (ולמה הזכיר לו ראיית המלאך) פאר וואס האט יעקב דערמאנט צו עשו אז

ער

פירוש רד"ק

שלחתיו אם אמצא חן בעיניך שתקבלנו: (ט) (יש לי רב). אינני צריך למנחתך כי יש לי רב. ובב"ר (עה) יהי לך אשר לך א"ר אלעזר אין קיום הנם אלא בהותפיו שלא תאמר אילולי שרפה אבינו יעקב את אביו לא נטל את הברכות. בא עשו והתמו ואמר. אחי יהי לך אשר לך: (י) (כי על כן ראיתי פניך) על כן ראוי לך לקבלה כי בלב טוב אני נותנה לך. כי כשראיתי פניך יישר בעיני כמו פני המלאך שראיתי. וזכר לו ראיית פני המלאך כדי שירא ממנו לעשות לו רע כמו שאמר לבן. כי יודע היה עשו כי יעקב היה צדיק ותמים. כמו שהיה יושב אהלים מנעריו. והאמין בו שהמלאך נראה לו. ודמיון ראיית פני אדם לראיית פני המלאך הוא על דרך המשל. כמו ואדני חכם כמלאך אלהים לדעת כל אשר בארץ (שמואל ב' י"ד):

פירוש לתורת אלהים

די אויגן פון מיין האר: (ט) ויאמר און עשו האט געזאגט יש איך האב גנוג מיין ברודער, יהי עס זאל זיין צו דיר וואס דוא האסט האקסט דיר דיינע (עיין רש"י): (י) ויאמר און יעקב האט געזאגט אל ניט נא איך בעט דיך אם אויב איך האב געפונן חן אין דיינע אויגן ולקחת זאלסטו נעמען מיין מתנה פון מיין האנד כי ווען עס איז ראוי צוא דיר דוא זאלסט נעמען פון מיר די מתנה על ווייל איך האב געזעהן דיין פנים אזו ווי עס איז ביי מיר חשוב כראות פני אלהים אזוי ווי דאס זעהן דאס פנים פון א מלאך (ואס איך האב געזעהן דיין שר) ותרצני און ווייל דו האסט מיר

וַתִּרְצֵנִי׃ יא קַח־נָא אֶת־בִּרְכָתִי אֲשֶׁר הֻבָאת לָךְ כִּי־חַנַּנִי אֱלֹהִים וכי

יא קַבֵּל כְּעַן יַת תִּקְרֻבְתִּי דִּי אִתּוֹתִיאַת לָךְ אֲרֵי רַחֵם עֲלַי קֳדָם יְיָ וַאֲרֵי אית

רש״י

לו ראיית המלאך כדי שיתירא הימנו ויאמר ראה מלאכים וניצול איני יכול לו מעתה: ותרצני. נתפייסת לי ד וכן כל רצון שבמקרא ל׳ פיוס אפיימנ״ט בלעז (אפאזענפסינג) כי לא לרצון יהי׳ לכם (ויקרא כב) הקרבנות באות לפייס ולרצות וכן (משלי י) שפתי צדיק ידעון רצון יודעי׳ לפייס ולרצות: (יא) ברכתי. מנחתי. מנחה זו הבאה על ראיית פנים ולפרקים אינה באה אלא לשאילם שלום וכל ברכה שהיא לראיית פנים כגון ויברך יעקב את פרעה (מ״ב יח) עשו אתי ברכה דסנחריב וכן [ש״ב ח] לשאול לו לשלום ולברכו דתועי מלך חמת כולם ל׳ ברכת שלום הן שקורין בלעז שלודא״ר (גריססען) אף זו ברכתי מו״ן שלו״ד (מיין גרוס): אשר הובאת לך. לא טרחת בה ואני יגעתי ה להגיעה עד שבא לידך [ב״ר]: חנני. נון ראשונה מודגשת לפי שהיא משמשת במקום שתי נוני״ן שהי׳

שפתי חכמים

אלהים שאין השואת הראיה סבה לנתינת המנחה ל״פ חשובים זכו׳: ד הודיענו בזה שכוי״ו של ותרצני הוא במקום ועוד סבה ב לקבלת המנחה דאל״כ איך נופל ותרצני על ראות פני אלהים: ה פי׳ מאמר שלא טרחת בה כמותי ראוי שתקבלנה

פירוש בית דוד

ווער הט גזעהן אמלאך (כדי שיתירא הימנו) עשו זאל פר אים מורא האבן (ויאמר) עשו זאל זגן (ראה מלאכים וניצול) יעקב הט גזעהן מלאכים אונ ער איז גרעטעט געווארן (איני יכול לו מעתה) פון איצט וועל איך אים ניט קענן שלעכטס טון: (ותרצני). מיינט מען (ונתפייסת לי) אז דו ווערסט נעמען פון מיר דיא מתנה וועל איך וויסען אז דו ביסט איבער נבעטן געווארן צוא מיר (וכן כל רצון שבמקרא לשון פיוס) אונ ווי עס שטייט אין פסוק דם ווארט רצון מיינט מען איבער געבעטונג (וכן כי לא לרצון יהיה לכם) מיינט מען די קרבנות וועט ניט זיין צו אייך צו א איבערבעטונג (הקרבנות באות לפייס ולרצות) ווארום די קרבנות קומען צום איבערבעטן הקב״ה אויף די זינד וואס מען הט גזינדיגט (וכן שפתי צדיק ידעון רצון) מיינט מען אויף דיא רייד פון צדיק ידעון לפיים ולרצות, ווייסן וויא איבער צוא בעטין הקב״ה: (יא) (ברכתי). מיינט מען מנחתי מיין מתנה, זאגט רש״י (מנחה זו הבאה על ראית פנים ולפרקים) די מתנה וואס קומט צו אשר ווען מען ווערט גזעהן פאר אום, אונ ניט שטענדיג ווערט מען גזעהן פר דעם שר נאר אמאל אין אנווייטע צייט (אינה באה אלא לשאילת שלום) דיא מתנה קומט נאר צו פר לאנגן פון אים ער זאל צו פרידען זיין מיט דעם מענש וואס ניט דיא מתנה (וכל ברכה שהיא לראית פנים) אונ יעדע ברכה וואס מען גיט צו אשר וואס מען זעהט אים אמאל (כגון ויברך יעקב את פרעה) אזו ווי יעקב הט נבענשט צו פרעה, איז אויך גוועזן ווייל יעקב הט גוואלט דם פרידן פון פרעה צוא אים (עשו אתי ברכה דסנחריב) סנחריב הט געשיקט זאגן צו די יודין מכט מיט מיר אברכה האט ער גמיינט מאכט מיט מיר פרידען (וכן לשאל לו לשלום ולברכו דתועי מלך חמת) ווי אין פסוק שטייט דוד המלך הט געשיקט צו תועי דר מלך פון חמת צוא פר לאנגן פון אים, אונ ווייזן צו אים זיא זאלן זיין ביידע מיט פרידן איינר מיט דעם אנדערן אונ צו דעם צוא פרידענהייט הט ער אים געשיקט אברכה (כולם לשון ברכות שלום הן) די אלע ברכות זענן נאר וועגן שלום (אף זו ברכתי) דם ווארט ברכתי מיינט מען אויך אברכה וועגן שלום: (אשר הובאת לך). וואס איז גברענגט געווארן צו דיר (לא טרחת בה) דו האסט קיין ארבעט נהאט ביי די מתנה (ואני יגעתי להגיעה עד שבאה לידך) איך הב מיך גמאטערט ביז איך הב דיין מתנה אהער גברענגט איך זאל זיא דיר געבן אין דיא האנד: (חנני). זגט רש״י (נון ראשונה מודגשת) אין דיא ערשטע נון איז דא אפינטול (לפי שהיא משמשת במקום שתי נונין) ווייל די ערשטע נון ווערט גרעכענט פאר

פירוש רד״ק

(ותרצני). היתה לרצון לי. או פירוש אחר שרצית בי: (יא) (קח נא את ברכתי). מנחתי. כמו קח נא ברכה מאת עבדיך (מלכים ב׳ ה׳ ט״ו). (אשר הבאת לך) על ידי העבדים ההולכים אחרי העדרים. (וכי יש לי כל

פירוש לתורת אלהים

בווילינגט געווארן צוא מיר: (יא) קח נעם מיין מתנה וואס איז גבראכט צוא דיר (עיין רש״י) כי ווארום גאט הט מיך גליית זעליגט וכי. אונ עס איז פר האנדן צו מיר נאר מיין בדערפניש

ספר הישר

אין הט זיי פר טריבן פון דם הויז אונ הט ניט גוועלט אפ געבן דינה צו זיי. וישלח אונ יעקב הט געשיקט צוויי יונג פרוען וואס זיי זענן דיא טעכטער פון זיינו קנעכט צום הויז פון שכם זיי זאלן

אית לי כולא ואתקיף ביה וקביל: יב ואמר נטול ונהך ואיהך לקבלך

וכי יש לי כל ויפצר בו ויקח: יב ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך

תו"א וכי יש לי כל. סוטה ה בתרא פו: ויאמר נסעה. חגיגה ה ע"א ח:

בעל הטורים

ב' במסורה: (יב) לנגדך. ב' במס' ואלכה לנגדך ושם יעזותינו לנגדך. שעשו רצה לילך עם יעקב ולומר יעקב לא הלך עמי ותזכיר עונותי שפשעתי לך ובשלא אביה עמך שמא תשכח:

שפתי חכמים

פי' עד שהוא ליודך עד בזמן כוה שבנך נהא ליודך: ו כתו שמפה פירה שבפי"ן היא מן היסוד ובה"א היא נוספת אף כאן בנו"ן היא מהיסוד ובה"א נוסף והוא מבנין בקל ולא מבנין נפעל ולא נו"ן כהיה"ן כרת"ס. דאי כוה נו"ן האיתן היל"ל ב' נונין חד נו"ן מן היסוד וחד נו"ן מן השימוש וכו' ראוי לנהוג נגמשב: ז ר"ל דבתרגום נמי מוכיח כן שמתרגם על נסעה: טול תמצא שהוא לווי כיון שלא מתרגם נטל אנל ז נסע מכאן ונלך: **ואלכה לנגדך.** בשוה לך טובה זו אעשה לך שאריך ימי מהלכתי ללכת לאט

רש"י

לו לומר חנני שאין חנן בלא שתי נונין והשלישית לשימוש כמו עשני זבדני: **יש לי כל.** כל ספוקי ועשו דבר בלשון גאוה יש לי רב יותר ויותר מכדי לרכי: (יב) **נסעה.** כמו שמעה סלחה שהוא כמו שמע סלח אף כאן נסעה כמו נסע והנו"ן יסוד בתיבה ו ותרגום של אונקלוס טול ונהך פשו אמר ליעקב

בית דוד

צווי נונין (שהיה לו לומר חננני) וואורום עם דארף שטיין חנני מיט דריי נונין (שאין חנן בלא שני נונין) וואורום דם ווארט חנן מוז האבן צווי נונין (יסודיות קשמים) די דריטע נון קומט צו בדינן (דס הייסט צו ווייזן ווען חנן, וועמן הט הקב"ה געבן די מתנה) דארף שטיי"ן אין פירוש יארט נ"ן יוד, צו זאגן מיר הט הקב"ה די מתנה געגעבן (כמו) ווי עס שטייט (עשני) ער הט מיך געמאכט (זבדני) ער הט מיך בהעפטט. (יש לי כל). איך הב אלין (כל ספוקי) איך הב גענוג ווי פיל איך דב (ועשו דבר בלשון גאוה) עשו הט גרעט מיט גרויסקייט (יש לי רב) איך האב פיל (יותר ויותר מכדי צרכי) פיל מער ווי פיל איך דארף:(יב)(נסעה). זאגט רשי (כמו שמעה סלחה) וויא עס שטייט שמעה סלחה, הערין, פר געבן (שענקן) (שהיא כמו שמע סלח) שמעה אונ סלחה איז ווי עס וואלט שטיין שמע סלח, הער, פר גיב (שענק) (אף כאן נסעה כמו נסע) דא איז אויך אזוי נסעה איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען נסע, ציה (והנון בו יסוד בתיבה) די נון נסעה איז פון ווארט, ציה, עס איז ניט טייטש נסעה מיר וועלען ציהען (ותרגום של אונקלוס) דער תרגום פון אונקלוס טייטשט (טול ונהך) ציה אונ מיר וועלען גיין (עשו אמר ליעקב נסע מכאן ונלך) עשו הט גזאגט צו יעקב ציה אוועק פון דאנען וועלען מיר גיין: (ואלכה לנגדך). מיינט מעו (בשוה לך) גלייך מיט דיר עשו הט גזאגט צו יעקב (טובה זו אעשה לך) די טובה וועל איך דיר טון (שאאריך ימי מהלכתי ללכת לאט

פירוש רד"ק

כל) כל עשר וכבוד. (ויפצר בו). הרבה לו התחנונים עד שקבלו. (יב) (נסעה) אפשר שהוא צווי. אמר עשו נסעה אתה תחלה לפי שיש לך מקנה רב וילדים וגלכ' ביחד: (ואלכה לנגדך) ואף על פי שפעמים אלך לפניך לא ארחק ממך אלא לנגדך בקרוב אליך. או יהיה נו"ן נסעה

פירוש לתורת אלהים

ויפצר בו ער הט געשטארקט אונ געטערט צו בעטן אים ויקח הט ער גינומן: (יב) ויאמר הט עשו גזאגט נסעה ציה ונלכה אונ מיר וועלען גיין ואלכה אונ איך וועל גיין גלייך מיט דיר אזוי ווי

ספר הישר

ויצו ביי דינה כדי זיי זאלן ויא אם היסן: וישלח אין שכם הט געשיקט דריי מענשן צוא זיין פאטר חמור אזו צו זאגן די זאך מיר געבן דיא דאזיגע פרוי פר איין ווייב: וילך אונ חמור איז גנאנגן צו יעקב ער זאל מיט אים ביידן פון דר זאך אונ ווי חמור איז ארוס גגאנגן פון שכם הויז צו גיין צו יעקב איז דר ווייל אן גקומן די קינדר פון יעקב פון פעלד אונ ווי זיי האבן דס דר הערט דוא מעשה פון זייער שוועסטר דינה האבן זייא דרוף געשריגן אונ עס הט זיי דרוף זעהר באנק געטון: ויבאו ועגן זיי גקומן פר זייער פאטר אונ האבן גזאגט מיט גרוס צארן פר ווער דר מיטקט איז צו מען זאל דם בשטראפן דען נאט ברוך הוא הט געבוטן צו נח אונ צו זיינע זין אז מען זאל ניט גזילה אין מען זאל ניט אונ פעם זיין. אונ נון שכם הט גגזולת אונזר שוועסטר אונ קיין איינע מענשן פון דר דאזיגר שטאט הט אים ניט גרעט דרוף קיין איין ווארט פר וואר די שטאט דייט פרדינן אזו בשטראפט צו ווערן דען זיי האבן גוויסט פון די זאך אונ האבן דרוף גשווינגן: להי אונ עס איז גוועזן בשעת זיי האבן גרעט פר זייער פאטר יעקב פון דר דאזיגר זאך. איז חמור דר פאטר פון שכם

לְנֶגְדֶּךָ׃ יג וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יֹדֵעַ
כִּי־הַיְלָדִים רַכִּים וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר
עָלוֹת עָלָי וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד וָמֵתוּ
כָּל־הַצֹּאן׃ יד יַעֲבָר־נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי

לָקֳבְלָךְ׃ יג וַאֲמַר לֵיהּ רִבּוֹנִי יָדַע אֲרֵי יַנְקַיָּא רַכִּיכִין וְעָנָא וְתוֹרֵי מֵינְקָתָא עָלַי וְאִם יִדְחוֹקִינוּן יוֹמָא חַד וִימוּתוּן כָּל עָנָא׃ יד יְעִיבַר כְּעַן רִבּוֹנִי קֳדָם

תו״א יעבר כה. ע״ז ח עבדו

בעל הטורים

(יג) עלות ב׳ במס׳ דין והידך (ש״א ז) פרות עלות ב״פ ונדוד מאחר עלות כביאו והידך וכחנו יקח עלות יגכל אומ״ל דוד במלך ויעקב היו מרחמין על בלאן ובזו מרעין אותן כמו עה רך וו״ס כאן עלות ונדוד מאחר עלות כביאו ומם

רש״י

כאשר אתה צריך וזהו לנגדך בשוה לך: (יג) עלות עלי. הצאן והבקר שהן עלות מוטלות עלי לנהלן לאט: עלות. מגדלות עולליהן ל׳ [איכה ב] עולל ויונק (ישעיה סה) עול ימים (ש״א ו) שתי פרות עלות בלעז אנפיטי״ש (בעקינדערס): ודפקים יום אחד (ואם ידפקום יום אחד) ליגעם בדרך במרוצה ומתו כל הצאן: ודפקום. כמו קול דודי דופק (שה״ש ה) נוקש בדלת: (יד) יעבר נא

בית דוד

לאַט) איך וועל דר קענגערן די טעג וואס איך דארף זיין אין וועג, איך וועל ניין לענגער אין וועג, איך וועל זיין פאמעלאך (כַּאֲשֶׁר אַתָּה צָרִיךְ) ווי דוא דארפסט זיין (וְזֶהוּ לְנֶגְדְּךָ) דאס מיינט מען לְנֶגְדְּךָ (בְּשָׁוֶה לָךְ) גלייך צו דיר: (יג) (עָלוֹת עָלָי). (הַצֹּאן וְהַבָּקָר שֶׁהֵן עָלוֹת) דיא שעפסן אונ די רינדער וואס זענען יונג (מוּטָלוֹת עָלַי לְנַהֲלָן לְאַט) דאס איז דיא שולדיגקייט אויף מיר איך זאל זיי פירען פאמעלאך: (עָלוֹת). מיינט מען (מְגַדְּלוֹת עוֹלְלֵיהֶן) די בהמות וואס האבען זייערע יונגע קינדער (לָשׁוֹן עוֹלֵל וְיוֹנֵק) עלות איז טייטש יונג ווי עס שטייט עולל ויונק דאס יונגע קינד אונ דאס זייגענדיגע קינד (עוּל יָמִים) יונג אין יארען (שְׁתֵּי פָּרוֹת עָלוֹת) צוויי קיה יונגע: (וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד). (וְאִם יִדְפָּקוּם יוֹם אֶחָד) אויב מען וועט זיי צו קלאפן (צו יאגן) (לִיגָעַם בַּדֶּרֶךְ בִּמְרוּצָה) מען זאל זייא פאר מאטערען אין וועג לויפענדיג (וָמֵתוּ כָּל הַצֹּאן) וועלען אלע שעפסין שטארבען: (וּדְפָקוּם). מען וועט זיי קלאפן (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק (קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק) איך האער די שטימע ווי מיין פריינד קלאפט (נוֹקֵשׁ בַּדֶּלֶת) ער קלאפט אין טיר: (יד) (יַעֲבָר נָא אֲדֹנִי), זאל מיין הער גיין פאר אוים (אַל תְּאַחֵר יְמֵי הֲלִיכָתְךָ) זאלסט ניט דער לענגערן די טעג וואס דו דארפסט גיין (עֲבוֹר כְּפִי דַרְכְּךָ) גייא פאר אוים ווי דיין

פירוש רד״ק

נסעה איתן הנון למדבר. כלומר אני ואתה נלכה: (יג) (עלות עלי) הצאן והבקר שהם עלות. כלומר שהם מניקות ובניהם הם עולי ימים. עלי לנהלם לאטם: (ודפקום) ואם דפקום וכן ונתן ה׳ לכם לחם צר (ישעיה ל׳) ואם נתן כלומר אם ידפקום הרועים יום אחד שיצטרכו למהרם בעבורך שלא תתאחר בדרכך ימותו כל הצאן ׳ ומתו. הוי״ו כוי״ו נרדם ורכב וסוס (תהלים ע״ו) והדומים להם: (יד) (לרגל המלאכה). המקנה

פירוש לתורת אלהים

דוא דארפסט: (יג) וַיֹּאמֶר האט יעקב צו איהם גזאגט אֲדוֹנִי מיין הער ווייסט כִּי די קינדער זענין יונג וְהַצֹּאן אונ די שאף אונ דיא רינדער עָלוֹת זייגעדיגע עָלַי זענין אויף מיר איך זאל זיי פירין פאמעלעך וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד אונ אז זיי וועלין צו גקוועטשט ווערן איין טאג צוא מיר מאכן זיי אין וועג וָמֵתוּ וועלין אוס פיינגערין אלי שאף: (יד) יַעֲבָר לאז דער האר איבר פארין פר זיין

ספר הישר

גקומען צו יעקב צו ריידען מיט אים מכח וואס זיין זין שכם וויל זיין טאכטער דינה. אונ חמור מיט שכם זנט צו יעקב קמר נסינן תן אונ איערי אונן איך בעט אייך איר זאלט מיר געבן אייער טאכטער פר אווייב. ויען אונ שמעון ולוי ענטפרן צו שכם אין חמור מיט קלוגהייט אזו צו זאגן, אלדינג וואס איר האט גרעט צו אונז וועלען מיר טון צו אייך. אונ אונזר שוועסטר וועלען מיר געבן צו אייך. נייארט מיט דאם דאזיגן וועלען מיר זיך בווילגן צוא אייך אז מיר זאלן געבן אונזרי טעכטר צוא אייך אונ אייערי טעכטר וועלן מיר געמען צו אונז אין מען זאל נאר זיין איין פאלק אזו ווי איר האט גרעט אז איר וועט אן נעמן מצות מילה. אונ אויב איר ווילט ניט דם טון וועלן מיר אם נעמן אונזר טאכטר פון אייך אונ מיר וועלן אוועק ניין פון אייער שטאט: ויטהר אונ שכם מיט זיין פאטר חמור האבן גאיילט אין האבן איין גזמיכט אלו שטאט לייט אונ האבן צו זיי גזאגט די רייד פון יעקבס קינדר אונ ווי די

עַבְדּוֹ וַאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־לְפָנַי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי שֵׂעִירָה׃ טו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אַצִּיגָה־נָּא

עמך

קֳדָם עַבְדֵּיהּ וַאֲנָא אֲדַבַּר בְּנִיחַ לְרֶגֶל עוֹבַדְתָּא דִּי קֳדָמַי וּלְרֶגֶל יַנְקַיָּא עַד דִּי אֵיתֵי לְוָת רִבּוֹנִי לְשֵׂעִיר׃ טו וַאֲמַר עֵשָׂו

אשבוק

ת״א עד אשר אבא. פס כב :

רשב״ם

(יח) הנני [ס״א הנגני] הנני : (יד) עד אשר אבא אל

רש״י

אדני · אל תאריך ימי הליכתך עבור כפי דרכך ח ואף אם תתרחק : אתנהלה · אתנהל ה״א יתירה כמו ארדה אשמעה : לאטי . לאט שלי לשון נחת [ישעיה ח] ההולכי׳ לאט [ש״ב יח] לאט לי לנער לאטי הלמ״ד מן היסוד ואינה משמשת אתנהל נחת שלי : לרגל המלאכה · לפי צורך הליכת רגלי המלאכה המוטלת ט עלי להוליך : ולרגל הילדים לפי רגליהם שהם יכולים לילך : עד אשר אבא אל אדני שעירה · הרחיב לו הדרך שלא היה דעתו ללכת אלא עד סוכות אמר אם דעתו לעשות לי רעה ימתין עד בואי אצלו והוא לא הלך [נ״ר] ואימתי ילך בימי המשיח שנא׳ (עובדיה א) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו . ומ״א יש לפרש׳ זו רבים : (טו) ויאמר למה זה . תעשה לי טובה זו

שפתי חכמים

נלכם קאי גם על פסו לכך תרגומו וכ״ך וק״ל: ח כלו׳ לא אילך כוא לפניו וכוא אחריו וק״ל: ט ולמ״ד לרגל כוא במקום כפי רגל ר״ל כפי כח הליכת רגלי לא כפי צורך כרגל להיות רגל: י דק״ל דפסוק ויאמר למה זה אמלא מן פשטא שלא רצה להנ״ח

בית דוד

ניואנהי״ט איז צוא גיין (ואף אם תתרחק) אפילו דו וועסט דיך דר ווייטערן פון מיר:(אתנהלה)(אתנהל). איך וועל מיך פירן (ה״א יתירה) דיא דאזיגע ה״א איז איבעריג (כמו ארדה אשמעה) ביא די צוויי ווערטר ארדה אשמעה זענן אוך די ההין איבעריג : (לאטי). (לאט שלי) . נאך מיין פאמעליכקייט ווי איך דארף גיין (לשון נחת) לאט איז טייטש רוהיג פאמעליך (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ההולכים לאט) זייא גייען פאמעליך (לאט לי לנער) דוד המלך הט גזאגט צו די מענשן וועם זענן גגאנגן צוא דיא מלחמה מיט אבשלום פאמעליך פירען די מלחמה איך וואלט ניט הרגענען דעם יונגן מענש (אבשלום) . (לאטי). זאגט רש״י (הלמ״ד מן היסוד) די למ״ד איז פון דעם ווארט, דאס איז טייטש פאמעליך (ואינה משמשת) די למ״ד בעדייט ניט צום ווארט צו טייטשן צו מיין פאמעליך. דאס טייטש מען (אתנהל נחת שלי) איך וועל מיך פירן מיט מיין רוהיגע פירונג : (לרגל המלאכה). צו די פיס פון די ארבעט. מען מיינט (לפי צורך הליכת רגלי המלאכה המוטלת עלי להוליך) ווי עס דארפן גיין די פיס פון די ארבעט (פון די בהמות) וואס איך מוז זיי פירען : (ולרגל הילדים). אונ ווי די פיס פון די קינדר (לפי רגליהם שהם יכולים לילך) נאך זייערע פיס ווי זיי קענען גיין : (עד אשר אבוא אל אדני שעירה). ביז איך וועל קומען צו מיין הער אין שעיר. זאגט רש״י (הרחיב לו הדרך) יעקב הט דער ברייטערט צו עשו דעם וועג. יעקב הט אים געלייגט זיין ווערונג נאך אמאל מיט עשו אויף אלאנגע צייט (שלא היה דעתו ללכת אלא עד סוכות) יעקב הט געטראכט צו גיין נאר ביז סוכות (ואמר) אונ ער האט גזאגט (עד אשר אבוא אל אדוני שעירה) ביז איך וועל קומען צו מיין הער אין שעיר (אמר) יעקב הט גזאגט (געטראכט) (אם דעתו לעשות לי רעה) אויב עשו טראכט מיר צו טאן שלעכטס (ימתין עד בואי אצלו) זאל ער ווארטן ביז איך וועל קומען צו אים (והוא לא הלך) אונ יעקב איז ניט געגאנגען צוא עשו אין שעיר (ואימתי ילך) ווען וועט יעקב גיין צו עשו אין שעיר (בימי המשיח) אין די טעג ווען משיח וועט קומען (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו) די מושיעים די העלפר. דאס זענען די צוויי משיחים. משיח בן יוסף אונ משיח בן דוד. וועלין אויף גיין אויף דעם בארג ציון זיי וועלין משפטן דם בארג עשו (ומדרש אגדה יש לפרשה זו רבים) פיל דרשות זענען דא אין מדרש אויף די פרשה : (טו) (ויאמר

למה

פירוש רד״ק

הבהמה נקרא מלאכה לפי שהי עבודת האדם ועסקו. וכן וכל המלאכה נמבזה ונמס (שמואל א׳ ט״ו ט׳) .

פירוש לתורת אלהים

קומט יעקב הט גזאגט צו עשו גיי דו פריער פאר מיר ווייל אונ איך וועל מיך פירן לאטי פאמעליך לרגל צוא פיס המלאכה צו די ווערק אשר וואס פאר מיר נאך דעם כח פון דיא בהמות ווייל זיי קענען גיין מיט די פיס אונ פון דיא קינדער עד ביז איך וועל קומען צוא מיין הער נאך שעיר (עיין רש״י) : (טו) ויאמר דאס עשו גזאגט אציגה איך וויל, אם שטעלן ביי דיר פון

עִמְּךָ מִן־הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר
לָמָּה זֶּה אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי׃
טז וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ
שֵׂעִירָה׃ יז וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה וַיִּבֶן
לוֹ בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכֹּת עַל־
כן

אֶשְׁבּוֹק כְּעַן עִמָּךְ מִן
עַמָּא דִי עִמִּי וַאֲמַר
לְמָא דְנַן אַשְׁכַּח רַחֲמִין
בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי׃ טו וְתַב
בְּיוֹמָא הַהוּא עֵשָׂו
לְאָרְחֵיהּ לְשֵׂעִיר׃
יז וְיַעֲקֹב נְטַל לְסֻכּוֹת
וּבְנָא לֵיהּ בֵּיתָא
וְלִבְעִירֵיהּ עֲבַד מְטַלְּלָן
על

תו"א ויעקב נסע. מגילה יז ע"א כה:

בעל הטורים

היו עושים כרועה עדרו ירעה: (טז) שעירה. ג' במס' א' הדני שעירה וישב עשו לדרכו שעירה ועד ההר החלק העולה שעירה שנא' ועלו מושיעים בהר ציון וגו' והכו עד אשר אבא אל

רש"י

שאיני צריך לה: אמצא חן בעיני אדני. ולא תשלם לי עתה שום גמול: וישב ביום ההוא עשו לדרכו. [ב"ר] עשו לבדו וד' מאות איש שהלכו עמו נשמטו מאצלו אחד אחד ב והיכן פרע להם הקב"ה בימי דוד שנא' [ש"א ל] כי אם ד' מאות איש נער אשר רכבו על הגמלים: [יז] ויבן לו בית. [מגילה יז] שהה שם י"ח חדש ל קיץ וחורף וקיץ. סכות
קיץ

שפתי חכמים

חן והוא שלח לו מנחה גדולה כדי למצוא חן בעיניו ועז"ש למה זה תעשה וכו'. ואמצא חן בעיניך תאמר בפ"ע הוא: ב וא"ת והלא לע"ג דכתיב עשו לחוד בקרא אנשיו נמי במשמע כדכתיב בסמוך ויעקב נסע סכתה ה"ה נמי נשיו ובניו ועבדיו אלא שנקט העיקר ה"ה ה"נ וי"ל מפני שאמר עשו אלינה נא וגו' ונטעה לומר שנשארו גבי יעקב מש"ה כיל"ל בבדיא שהלכו עמו (רא"ם). ועוד י"ל כיון שכתוב מתחלה וירא והנה עשו בא וד' אים עמו א"כ הוא טפל אצלם כיון שהזכירם א"כ גבי וישב עשו הי"ל ג"כ להזכירם עמו מטעם זה מש"ה ביעקב וק"ל: ל וקשה רא"ם ולא ידעתי למה הביא רש"י ז"ל זה המדרש

וכלא בנית ובסכות שניהן היו בזמן א' בבית לעצמו ובסכות לבהמות כדכתיב בקרא ורש"י כפי' כ' ואני לא באתי לפרשו אלא

בית דוד

לָמָּה זֶה)׃ יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט צוּ עֵשָׂו (לָמָּה זֶה תַּעֲשֶׂה לִי טוֹבָה זוּ שֶׁאֵינִי צָרִיךְ לָהּ) צוּ וָוס ווילְסְטוּ מִיר טָאן אַזוֹ אַטוֹבָה וָוס אִיךְ דַארְף זִיא נִיט (אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֵי אֲדוֹנִי) אִיךְ וִויל גֶעפוּנֶן חֵן בַּיי דִיר מַיין הֶערְר (וְלֹא תְּשַׁלֵּם לִי עַתָּה שׁוּם גְּמוּל) דוּ זָאלְסְט מִיר אִיצְט נָאר נִיט בַּאצָאלֶן קֵיין טוֹבָה פַר מַיינֶע מַתָּנוֹת׃ (טז)(וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ)׃ אִין דֶעם זֶעלְבִּיגֶן טָאג אִיז עֵשָׂו צוּרִיק גֶעגַאנְגֶן זַיין וֶועג אִין זַיין לַאנְד שֵׂעִיר׃ זָאגְט רש"י (עֵשָׂו לְבַדּוֹ) עֵשָׂו אַלֵיין אִיז צוּרִיק גְגַאנְגֶן (וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ שֶׁהָלְכוּ עִמּוֹ נִשְׁמְטוּ מֵאֶצְלוֹ אֶחָד אֶחָד) דִיא פִיר הוּנְדֶרְט מֶענְטְשֶׁן וָוס זֶענִין גְגַאנְגֶן מִיט עֵשָׂו זֶענִין אַוֶועק גֶעגַאנְגֶן פוּן אִים אַיינְצִיגְוַויִיז (וְהֵיכָן פָּרַע לָהֶם הקב"ה) וֶוען הָט הקב"ה זֵיי בַּצָאלְט שְׂכַר פַר דֶם וָוס זֵיי זֶענִין אַוֶועק גְגַאנְגֶן פוּן יַעֲקֹב (בִּימֵי דָוִד) אִין דִי צַייט פוּן דָוִד הַמֶּלֶךְ (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כִּי אִם אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ נַעַר אֲשֶׁר רָכְבוּ עַל הַגְּמַלִּים) נָאר פִיר הוּנְדֶרְט יוּנְגֶע מֶענְטְשֶׁן וָוס הָאבֶּן גְרִיטֶן אוֹיף קֶעמְלֶן זֶענִין גֶערֶעטֶעט גְוָוארֶן׃ דָס זֶענִין גְוֶוען דִי פִיר הוּנְדֶרְט מֶענְטְשֶׁן וָוס זֶענִין גְוֶוען מִיט עֵשָׂו׃ (יז) (וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת)׃ זָאגְט רש"י (שָׁהָה שָׁם י"ח חוֹדֶשׁ) יַעֲקֹב אִיז גְוֶוען אִין סוּכּוֹת אַכְטְצֶעהֶן חֳדָשִׁים (קַיִץ וְחוֹרֶף וְקַיִץ) אַזוּמֶר אוּנ אַוִוינְטֶר אוּנ אַזוּמֶער (סֻכּוֹת

פירוש

(אל אדני שעירה) כי שם היה שוכן אבל לא עם ביתו כמו שכתבנו בתחלת הפרשה. ואף על פי שלא הלך שם אמר לו כן להתפיים דעתו. ובב"ר (ע"ט) לפי שקראו שמנה פעמים ארני נענש ונמלכו באדום שמנה מלכים

רד"ק

לפני מלך מלך בבני ישראל׃ (טו) (למה זה אמצא חן) לעשות כל הכבוד הזה. וכן. מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני (רות ב' י')׃ (יז) (ויבן לו בית) מלמד שימות הגשמים היו. ובב"ר (שם) כמה יעקב אבינו
עשה

פירוש לתורת אלהים

דָם פָּאלְק וָוס אִיז מִיט מִיר וַיֹּאמֶר הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט לָמָּה זֶה וָוס טוֹיג מִיר דָס אַז דוּ זָאלְסְט מִיר טוּן אַזוֹ אַטוֹבָה וָואס אִיךְ דַארְף זִיא נִיט אֶמְצָא דָאז מִיךְ גְפִינֶן חֵן אִין דַיינֶע אוֹיגֶן אוּנ דוּ זָאלְסְט מִיר נִיט טוּן הַיינְט קֵיין שׁוּם טוֹבָה׃ (טז) וַיָּשָׁב אוּנ עֵשָׂו הָט זִיךְ דֶם זֶעלְבִּיגֶן טָאג ווִידֶער גְקֶערְט צוּא זַיין וֶועג אִין שֵׂעִיר׃ (יז) וְיַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב הָאט גְצוֹגִין נָאךְ סוּכּוֹת

ספר הישר

שְׁטָאט בַּייט הָבְּן דָם דֶר הָערְט אִיז דִי זַאךְ זַייא זַייער גְפֶעלוּן אוּנ זֵיי זֶענִן מוּסְכָּם גְוָוארְן אוֹיף דֶם

עַד כֵּן קְרָא שְׁמָא דְאַתְרָא סוּכּוֹת :
יח וַאֲתָא יַעֲקֹב שְׁלִים לְקַרְתָּא דִשְׁכֶם דִּי בְּאַרְעָא דִכְנַעַן בְּמֵיתוֹהִי מִפַּדַּן אֲרָם

כֵּן קָרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם סֻכּוֹת : ס
יח וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם יט

תו״א ויבא יעקב. שבת לג :

רשב״ם

אל אדוני שעירה. הרחיב לו את הדרך : (יח) ויבא יעקב שלם. אל עיר ששמה שלם. כמו ותבאנה בית לחם. המפרש שלם שלם בתורתו שלם בממונו טועה הוא לפי הפשט שאין דרך המקרא לדבר כך וגם מה צורך וכי בשביל מיעוט דורון שנהלקעשו הוצרך לכתוב כן : עיר שכם. עירו של שכם כמו כי חשבון עיר

שפתי חכמים

אלא לפי פשוטו כו' ע״כ ומהרש״ל פי' לפי שכתוב נקרא ב״פ סכות ופ״א בית ר״ל סכות קיץ בית חורף וכו' (קנ״ח) בבית זה כתב' כדי לכוין המספר הכ״ב שנה שלא קיים יעקב כבוד אב ואם כת״ב נפ' ויפג על פסוק ויתאבל על בנו : מ מהרש״ל הקשה שלם פשוט שהיה שלם בכל אלמותיו ומה כתיב בענין זה לתלה שבי״ל מקנה ולהטב ויקן את חלקת השדה מסבע שבי״ל ממון ושלם בתורתו הדכתיב נקרא כנזו מפדן ארם ר״ל אלא לוחר לך באפי' כנחו מפדן ארם שבולם עמי כארץ אפ״כ לא שכח תלמודו : נ כאלו אמר ויקרא אלפי ישראל ליעקב אל וה״פ הקב״ה אל בעליונים ויעקב אל בתחתונים ר״ל וכיון שהשכינה שרויה בשבילו על הארץ א״כ כוא דומה כא״ס

רש״י

קיץ בית חורף סכות קיץ : (יח) שלם. שלם בגופו שנתרפא מצלעתו (שבת לג) שלם בממונו שלא חסר כלום מכל אותו דורון. שלם בתורתו שלא שכח תלמודו בבית לבן : עיר שכם. כמו לעיר וכמוהו (רות א) עד בואנה בית לחם : בבואו מפדן ארם. כאדם האו' לחבירו יצא פלוני מבין שיני

בית דוד

קיין) איין ווינטער הט ער געמאכט סוכות (בית חורף) ווינטער הט ער געמאכט שטובן (סוכות קיין) דעם אנדערן זומער הט ער נאך אמאל געמאכט סוכות : (יח) (שלם). זאגט רש״י (שלם בגופו) יעקב איז געקומן אין שכם גאנץ מיט זיין גוף (שנתרפא מצלעתו) ער איז געהיילט געווארן פון זיין הינקען (לאהקען) (שלם בממונו) גאנץ מיט זיין געלט (שלא חסר כלום מכל אותו הדורון) עס הט אים גאר ניט געפעלט דורך די מתנה וואס ער הט געשיקט צו עשו. ווייל די בהמות האבן באלד געבארן אנדערי בהמות (שלם בתורתו) גאנץ מיט זיין תורה (שלא שכח תלמודו בבית לבן) ער האט ניט פר־געסן זיין לערנען אין די צייט וואס ער איז געווען בי לבן אין שטוב : (עיר שכם). מיינט מען (כמו לעיר שכם) ווי עס וואלט געשטאנען יעקב איז געקומן צו די שטאט שכם (וכמוהו עד בואנה בית לחם) איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען ביז זיי זענען געקומן לבית לחם. צו די שטאט בית לחם : (בבואו מפדן ארם). דארט רש״י צו וואס דארף דער פסוק זאגן אז יעקב איז געקומן פון פדן ארם. מיר ווייסן דאך פון פריערדיגע פסוקים אז יעקב קומט פון פדן ארם. ענטפערט רש״י (כאדם האומר לחבירו יצא פלוני מבין שיני אריות ובא שלם) ווי אמענש זאגט צו זיין חבר. ער איז געווען אין די צין פון

פירוש

עשה בסכות ר' אבא בר כהנא אמר שמנה עשר חדש. סכות ובית וסכות: (יח) (ויבא יעקב שלם) שלא חסר דבר מכל אשר לו עם עשו ולא הרע לו אדם בכל הדרך אשר יצא מפדן ארם עד בואו לשכם ושם הרעו לו בדבר בתו. לפיכך אמר כן בבאו לשכם ולא אמר כן בבאו לסכות. ובב״ר שלם בגופו שנתרפא ושלם

רד״ק

בממונו. (את פני העיר). לפני. וכן את פני מבין רבי' (משלי י״ז ב״ר) אולי היתה העיר קטנה. והיא בשכונה רב ועבדים ושפחות ולא רצה להכביד על בני העיר ונטה אהלו מחוץ לעיר באותה חלקה שקנה. ובדרז״ר (ב״ר ע״ט) ויחן את פני העיר נכנס עם המרוצי חמה

פירוש לתורת אלהים

גיבן און ער הט גבויעט צו זיך אהוז ולמקנהו און צוא זיינע פיך הט ער געמאכט ביידלך על דרום הט מען גרופן דעם נאמן פון דעם ארט סוכות : (יח) ויבא און יעקב איז געקומן גאנץ אין דער שטאט שכם וואס איז אין ארץ כנען (עיין רש״י) בבואו אז יעקב איז געקומן פון פדן ארם

ספר הישר

הגאי. און ווי עס איז געקומן דער אנדער טאג איז שכם מיט זיין פאטער חמור אויף געשטאנען געגן פרי אין האבן איין גמילט אלע שטאט לייט. עס איז געוועזן פיל בגוביקין און פיל קינדר ווס האבן דיא באיה נישט גאר מהרה דר זון פון שדה און דר פאטר סי חמור מיט ניינע וועקס ברידר האבן עס נישט גשין ריען דיא ... פון יעקבס קינדר איז ביי זיי געווען און דר צאן האט געבראכט און ... מיט זיינע וועקס ברידר אויף די שטאט לייט נאך ... האבן עס געזען. און ... שכם מיט זיין פאטער חמור. איז ... זיי ... ברידר

אֲרָם וַיִּחַן אֶת־פְּנֵי הָעִיר׃ יט וַיִּקֶן
אֶת־חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה־
שָׁם אָהֳלוֹ מִיַּד בְּנֵי־חֲמוֹר אֲבִי
שְׁכֶם בְּמֵאָה קְשִׂיטָה׃ כ וַיַּצֶּב־
שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל

וּשְׁרָא לָקֳבֵיל אַפֵּי
קַרְתָּא׃ יט וּזְבַן יָת
אַחְסָנַת חַקְלָא דִּי
פְּרַסֵיהּ תַּמָּן לְמַשְׁכְּנֵיהּ
מִיְּדָא דִּבְנֵי חֲמוֹר
אֲבוּהִי דִּשְׁכֶם בִּמְאָה
חוּרְפָן׃ כ וַאֲקִים תַּמָּן
מַדְבְּחָא וּפְלַח עֲלוֹהִי

תו"א ויחן את פני. שם: במאה קשיטה. ר"ה כו: ויקרא לו אל אלהי ישראל. מג"לה יח:

רשב"ם

ביהון מלך האמרי הי״ כדכתיב וירא אותה שכם בן חמור החוי: (יט) קשיטהי מין מטבע ששמה כן: (כ) אל אלהי ישראל. שהצילני מלבן ומעשו כלו׳ האלהים הוא אלהי יעקב שהצ׳לני מלבן ומעשו וכמו שקורי׳ שם אדם אליעזר עמנואל כמו כן נקרא המזבח כך וכמו שפירשתי

רש"י

אריות ובא שלם. אף כאן ויבא שלם מפדן ארם מלבן ומעשו שנזדווגו לו בדרך: (יט) קשיטה. מעה. אמר ר"ע כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למעה קשיטה (ותרגומו חורפן טובי׳ חריפי׳ בכל מקום כגון עובר לסוחר): (כ) ויקרא לו אל אלהי ישראל. לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל אלא על שם שהיה הקב"ה עמו והצילו קרא שם מזבח על שם הנס להיות שבחו של מקום נזכר בקריאת השם. כלומר מי שהוא אל הוא הקב"ה הוא לאלהי׳ לי ששמי ישראל נ וכן מצינו במשה (שמות יז) ויקרא שמו

בית דוד

פון די לייבן אונ ער איז גערעטעט געווארן אונ אין געקומן גאנץ (אף כאן) דא איז אויך אזו (וַיָּבֹא שָׁלֵם מִפַּדַּן אֲרָם מִלָּבָן וּמֵעֵשָׂו שֶׁנִּזְדַּוְּגוּ לוֹ בַּדֶּרֶךְ) יעקב איז געקומן גאנץ „פון פַּדַּן אֲרָם“ פון אזעלכי צווי לייבן, לָבָן אונ עֵשָׂו מיט זיינו מענטשן וואס האבן זיך בהעפט צו אים אין וועג, אונ הבן אים געוואלט הרגנן: (וַיִּחַן אֶת פְּנֵי הָעִיר). זאגט רש"י (עֶרֶב שַׁבָּת הָיָה) ווען יעקב איז געקומן צו די שטאט שכם איז געוועןערב שבת אזו שטייט איןספר שאלתות פון רב אחאי: (יט) (קְשִׂיטָה). (מָעָה) אזו אמטבע וואס הייסט מעה (אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא) רבי עקיבא האט געזאגט (כְּשֶׁהָלַכְתִּי לִכְרַכֵּי הַיָּם הָיוּ קוֹרִין לְמָעָה קְשִׂיטָה) ווען איך בין געגאנגען צו דיא שטעט פון ים האב איך געהערט זיי הבן גערופן קְשִׂיטָה אויף די מטבע וואס מיר רופן מָעָה (וְתַרְגּוּמוֹ חוּרְפָן) אויף דם ווארט קְשִׂיטָה טייטשט דער תרגום חוּרְפָן, מען מיינט (טוֹבִים) גוטע מטבעות (חֲרִיפִים בְּכָל מָקוֹם) מטבעות וואס גייען אויף יעדר ארט (כְּגוֹן עוֹבֵר לַסּוֹחֵר) דהי׳ נו זיי גייען פר סחורה (יעדר סוחר נעמט דיא מטבעות פר סחורה) (כ) (וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל). זאגט רש"י (לֹא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ נִקְרָא אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל) ניט דם מזבח ווערט גערופן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל (אֶלָּא עַל שֵׁם שֶׁהָיָה הקב"ה עִמּוֹ וְהִצִּילוֹ) נאר ווייל הקב"ה איז געווען מיט יעקב אונ הט אים גרעטעט (קָרָא שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ עַל שֵׁם הַנֵּס) הט ער גערופן דעם נאמן פון מזבח אויף דעם נאמן פון דעם נס (לִהְיוֹת שִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם נִזְכָּר בִּקְרִיאַת הַשֵּׁם) ווען מע׳ וועט רופן דעם נאמן פון דעם מזבח וועט דר מאנט ווערן די לויב פון הקב"ה (כְּלוֹמַר) אזו האט יעקב געמיינט (מִי שֶׁהוּא אֵל, הוּא הקב"ה, הוּא לֵאלֹהִים לִי שֶׁשְּׁמִי יִשְׂרָאֵל) ווער עס ווערט גערופן אֵל, נאט, דאס איז הקב"ה, ער איז אגאט צו מיר וואס מיין נאמן איז יִשְׂרָאֵל (וְכֵן מָצִינוּ בְּמֹשֶׁה) אונ מיר געפינן משה רבינו הט אויך אזו געטון ער הט געבויעט אמזבח ויקרא

פירוש רד"ק

זקבע תחומין מבעוד יום. הר"א שיעקב אבינו שמר את השבת קודם שתנתן: (יט) (ויקן מיד בני חמור) ולא מחמור. כי אולי שלהם היתה ולא לאביהם: (אבי שכם) כי הי׳ נכבד ומפורסם לפיכך יחס אביו אליו. (במאה קשיטה) מעות כסף. ובדרז"ל א"ר עקיבא כשהלכתי לערביא שמעתי שהיו קוראים למעה קשיטה (ר"ה כ"ו) ודעת אונקלס כבשות שתרגם חורפן ותרגם ג"כ כבשו׳ הצאן (כ"א) חרפן דעאן: (כ) (ויצב) באמרו ויצב ולא אמר ויבן. נראה כי לא היתה אלא אבן אחת. הציבה

פירוש לתורת אלהים

אֲרָם וַיִּחַן אונ ער הט גרוּעט פר דר שטאט: (יט) וַיִּקֶן אֶת חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אונ יַעֲקֹב הט געקופט דס שטיק פעלד וואס ער האט דארטן גגייגט זיין געצעלט מיד ביי דיא קינדר פון חֲמוֹר דער פאטר פון שְׁכֶם בְּמֵאָה פר הונדרט מטבעות: (כ) וַיַּצֶּב אונ ער הט דארטן געשטעלט אמזבח

קֳדָם אֵל אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל׃ א וּנְפַקַת דִינָה בַּת לֵאָה דִי יְלִידַת לְיַעֲקֹב לְמֶחֱזֵי בִּבְנָת אַרְעָא׃ ב וַחֲזָא יָתַהּ שְׁכֶם בַּר חֲמוֹר חִוָּאָה רַבָּא דְאַרְעָא וּדְבַר יָתַהּ וּשְׁכִיב יָתַהּ וְעַנְּיַהּ׃ ג וְאִתְרְעִיאַת

נפשיה

יִשְׂרָאֵל׃ ס חמישי לד א וַתֵּצֵא דִינָה בַּת־לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ׃ ב וַיַּרְא אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר הַחִוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ וַיְעַנֶּהָ׃ ג וַתִּדְבַּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה

בת

ת״א וירא אתה שכם בן חמור. נזיר כג סוטה׳ ט הוריות י׃

רשב״ם

שפירשתי פשוטה: (א) ותצא דינה. כי חוץ לעיר נטה אהלו ויצאה משם ונכנס׳ לעיר: (ב) נשיא הארץ. והמפרש שכם שם העיר טועה הוא שלא מצינו בכל

בעל הטורים

אל אדוני שעירה. אנכי אל אדוני שעירה ס״ת אליה. אנכי עולה ד׳ רמז לאחר ד׳ גליות יבא אליה לפני בא יום ה׳ הגדול והנורא ואז ועלו מושיעים לשפוט את הר עשו: (א) בבנות.

רש״י

שמו ה׳ נסי לא שהמזבח קרוי ה׳ אלא על שם הנס קרא שם המזבח להזכיר שבחו של הקב״ה ה׳ הוא נסי ורבותינו דרשו שהקב״ה קראו ליעקב אל (מגילה יח) ודברי תור׳ כפטיש יפוצץ סלע מתחלקים לכמה טעמי׳ ואני ליישב פשוטו של מקרא באתי:

(א) בת לאה. ולא בת יעקב. אלא ע״ש יציאתה נקראת בת לאה שאף היא יצאנית היתה (ב״ר) שנא׳ ותצא לאה לקראתו (ועלי׳ משלו המשל כאמ׳ כבתה): (ב) וישכב אתה. כדרכה: ויענה. שלא כדרכה

יומא

פירוש

הציבה והעלה עליה קרבן. (ויקרא לו אל אלהי ישראל) קרא למזבח כן להיות לזכרון לאשר הצילהו האל בדרך ושלח לו מלאך. ושנה שמו ישראל. ר״ל ששר עם אל. ולפיכך קרא שם המזבח כן. וכן קרא משה רבינו למזבח אשר בנה ה׳ נסי (שמות ח׳) לזכרון הנס שעשה להם ה׳: (א) (ותצא דינה בת לאה). יצאה

רד״ק

מאהל אמה ואביה שהיה מחוץ לעיר ובאה אל העיר לראו׳ בבנו׳ הארץ. ומה שאמר בת לאה. דרשו בו (ב״ר פ׳) יוצאנית בת יוצאנית, ותצא לאה לקראתו, ואמר אשר ילדה ליעקב כי מה שקרה לה עונש יעקב היה כמו שכתבנו: (ב) (ויענה) לפי שהיתה בתולה. וכן תחת

אשר

בית

(וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה׳ נִסִּי) אונ ער האט גערופן זיין נאמן ה׳ נסי (לֹא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ קָרוּי ה׳) ניט ער האט גערופן דעם מזבח דעם נאמען ה׳ (אֶלָּא עַל שֵׁם הַנֵּס קָרָא שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ) נאר ער האט גערופען דעם נאמן פון מזבח אויף דעם נאמן פון דעם נס (לְהַזְכִּיר שִׁבְחוֹ שֶׁל הקב״ה, ה׳ נִסִּי) צו דר מאנען די לויב פון הקב״ה, אונ צו זאגן די יוגין ה׳ נסי הקב״ה האט מיר געטון אנס (אונ די מלחמה פון עמלק איז מיט אנס איין גנומן געווארן) (וְרַבּוֹתֵינוּ דָרְשׁוּ שֶׁהקב״ה קְרָאוֹ לְיַעֲקֹב אֵל) די רבנן לערנן הקב״ה האט גרופן דעם נאמן פון יעקב אלי, זאגט רש״י (וְדִבְרֵי תוֹרָה כְּפַטִּישׁ יְפוֹצֵץ סֶלַע) די ווערטר פון דר תורה איז ווי דר האמער צו שפאלטן דעם שטיין אויף פיל שטיקער (מִתְחַלְּקִים לְכַמָּה טְעָמִים) אזו ווערן די ווערטר פון דיא תורה צו טיילט אויף פיל טעמים (פירושים) (וַאֲנִי לְיַשֵּׁב פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא

דוד

בָּאתִי) אונ איך בין גקומן זאגן דעם גלייכן פשט (מיינונג) אין פסוק: (יא) (בַּת לֵאָה). פרעגט רש״י (וְלֹא בַּת יַעֲקֹב) פאר וואס האט מען זיא ניט גרופן דינה דיא טאכטער פון יעקב. זאגט רש״י (אֶלָּא עַל שֵׁם יְצִיאָתָהּ נִקְרֵאת בַּת לֵאָה) נאר וועגן איר ארויס גיין פון דר היים אין שטאט ווערט זי גרופן דיא טאכטער פון לאה. ווייל זי האט נהאט דיא נאטור פון דיא מוטער (שֶׁאַף הִיא יַצְאָנִית הָיְתָה) לאה איז אויך געווען ארויס גייען (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פסוק (וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ) לאה איז ארויס גנאנגן קעגן יעקב (וְעָלֶיהָ מָשְׁלוּ הַמָּשָׁל) אויף איר האט מען גזאגט דם משל (כְּאִמָּהּ כְּבִתָּהּ) ווי דיא מוטער אזו די טאכטער: (יב) (וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ). (כְּדַרְכָּהּ) ער איז מיט איר געלעגן וויא מיט א אשה: (וַיְעַנֶּהָ). אונ ער האט זיא גפייניגט ווייל ער האט מיט איר מזנה געווען (שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ)

פירוש לתורת אלהים

וַיִּקְרָא לוֹ אונ ער האט דעם מזבח גרופן אל (עיין רש״י) אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל ער איז אגאט צו מיר וואס מיין נאמן איז ישראל: (א) וַתֵּצֵא אונ דינה די טאכטער פון לאה וואס זיא האט גבוירן צו יעקב איז ארויס גנאנגן זעהן די טעכטער פון דם לאנד (עיין רש״י): (ב) וַיַּרְא אֹתָהּ אונ שכם דר זוהן פון חמור דר חוי נשיא דר האר פון דעם לאנד האט זיא גזעהן וַיִּקַּח אֹתָהּ אונ

שיחה הקדש

(א) (וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לֵאָה) אונ דינה די טאכטער פון לאה איז ארויס גנאנגן די קוינציגער ד׳ אים.

בַּת־יַעֲקֹב וַיֶּאֱהַב אֶת־הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר עַל־לֵב הַנַּעֲרָ׃ ד וַיֹּאמֶר
שְׁכֶם אֶל־חֲמוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־
לִי אֶת־הַיַּלְדָּה הַזֹּאת לְאִשָּׁה׃
ה וְיַעֲקֹב שָׁמַע כִּי טִמֵּא אֶת־דִּינָה
בִתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה
וְהֶחֱרִשׁ יַעֲקֹב עַד־בֹּאָם׃ ו וַיֵּצֵא
חֲמוֹר אֲבִי־שְׁכֶם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר
אִתּוֹ׃ ז וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה

°הנערה ק׳ °הנערה ק׳ כשמעם

נַפְשֵׁיהּ בְּדִינָה בַּת יַעֲקֹב
וּרְחֵים יַת עוּלֵימְתָּא
וּמַלֵּיל עַל לִבָּא
דְעוּלֵימְתָּא׃ ד וַאֲמַר
שְׁכֶם לַחֲמוֹר אֲבוּהִי
לְמֵימַר סַב לִי יַת
עוּלֵימְתָּא הָדָא לְאִתּוּ׃
ה וְיַעֲקֹב שְׁמַע אֲרֵי
סָאֵיב יַת דִּינָה בְּרַתֵּיהּ
וּבְנוֹהִי הֲווֹ עִם גֵּיתוֹהִי
בְּחַקְלָא וּשְׁתֵיק יַעֲקֹב
עַד מֵיתֵיהוֹן׃ ו וּנְפַק
חֲמוֹר אֲבוּהִי דִשְׁכֶם
לְוָת יַעֲקֹב לְמַלָּלָא
עִמֵּיהּ׃ ז וּבְנֵי יַעֲקֹב
עָאלוּ מִן חַקְלָא כַּד
שמעו

רשב״ם

מקום עיר ציון עיר ירושלים אלא העיר נזכרת אחרי השם ואפילו אם זאת היא שכם שמא לזכרון גבורת בני יעקב שמו את שמה שכם כדכתיב בלוז שנקרא בית אל וכדכתיב ויקרא ללשם דן על שם דן אביהם. לזכרון גבורתם שהרגו אנשי העיר. וכדכתיב ויהי בונה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך:(ז) ובני

רש״י

(יומא פז) : (ג) על לב הנערי. דברי׳ המתייסבין על הלב ראי אביך בחלקת שדה קטנה כמה ממון
בית דוד

ניט ווי מיט אַאִשָּׁה נאָר ווי מיט אַזָכָר : (ג) (עַל לֵב הַנַּעֲרָה) . ער האט מיט איר גערעט (דְּבָרִים הַמִּתְיַישְּׁבִים עַל הַלֵּב) . אַזעלכע רייד וואס זאלען איר געפעלן אונ בערוהיגן איר האַרץ זי זאל וועלן זיין אַווייב זיינע אונ זיא זאל ניט בייז זיין אויף דעם שלעכטם וואס ער האט איר געטון, ער האט צו איר געזאגט (רְאִי אָבִיךָ בְּחֶלְקַת שָׂדֶה קְטַנָּה כַּמָּה מָמוֹן בִּזְבֵּז) זעה נאר וויא פיל געלד האט דיין פאטער

פירוש

אשר ענה (דברים כ״ב כ״ה) : (ג) (ותדבק נפשו בדינה בת יעקב). דבקה נפשו בה בעבור יפיה ועוד שהיתה בת אדם גדול ונכבד. (וידבר על לב הנערה) בעבור שעינה דבר על לבה שלא יהר לה. וכי הוא

רד״ק

ישאנה לאשה, והוא נשיא הארץ : (ה) (ויעקב שמע כי טמא) שכם הנזכר. ונטמאה היא שנבעלה לערל : (והחריש יעקב) שלא נתן קול בעיר ולא התרעם עד בואם וכן כשיצא חמור לדבר עמו החריש מלענות אותו

פירוש לתורת אלהים

ער האט זיא גנומען וַיִּשְׁכַּב אוֹתָהּ אונ ער איז געלעגין מיט איר וַיְעַנֶּהָ אונ ער הט זי גפייניגט : (ג) וַתִּדְבַּק אונ עס איז וואָרין בהעפט זיין לייב אין דינה די טאכטער פון יעקב וַיֶּאֱהַב אֶת הַנַּעֲרָה אונ ער האט ליב געהאט דיא יונג פרוי וַיְדַבֵּר עַל לֵב הַנַּעֲרָה אונ ער האט גרעט אויף דעם הארץ פון דעם מיידעל (עיין רש״י) : (ד) וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אונ שכם האט געזאגט צו זיין פאטער חֲמוֹר אַזוֹ צוא זאגין קַח נעם מיר דאס מיידעל פר אַווייב : (ה) וְיַעֲקֹב אונ יעקב האט געהערט אז ער הט פר אום ריינגט זיין טאכטער דִּינָה וּבָנָיו אונ זיינע זיהן זענין געוועז מיט זיינע פיך אין פעלד וְהֶחֱרִישׁ יַעֲקֹב אונ יעקב האט געשוויגן ביז זייער קומן : (ו) וַיֵּצֵא אונ עס איז ארוס געגאנגן חֲמוֹר דער פאטער פון שְׁכֶם צוא ריידן מיט יעקב : (ז) וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן הַשָּׂדֶה

משלי יהודה

ז (וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן הַשָּׂדֶה וגו׳ וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת בַּת יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה) די קינדער פון יעקב זענען געקומן פון דם פעלד הט זיי זייער פר דראסן וואס שכם דר זון פון חמור הט מטמא געוועזן מיט געוואלט זייער שוועסטער דינה אונ אזא זאך ווערט ניט געטון, דר מדרש זאגט

כְּשָׁמְעָם וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת בַּת יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה: ח וַיְדַבֵּר חֲמוֹר

אתם

שְׁמַעוּ וְאִתְנְסִיסוּ גוּבְרַיָּא וּתְקֵיף לְהוֹן לַחֲדָא אֲרֵי קְלָנָא עֲבַד בְּיִשְׂרָאֵל לְמִשְׁכַּב יָת בַּת יַעֲקֹב וְכֵן לָא כָשַׁר לְאִתְעֲבָדָא: ח וּמַלִּיל חֲמוֹר עִמְּהוֹן לְמֵימַר

תו"א כי נבלה עשה. נתרא פו סנס' פד:

רשב"ם

יעקב באו מן השדה. ובתוך כך יצא חמור לדבר אל יעקב ומצאם וידבר אתם וגו' בנותיכם תתנו לנו ואת בנותינו תקחו לכם. בבני יעקב תלו החיתונים לכבודם לתת ולקחת. אבל כשספרו את הדבר לאנשי עיר' אמרו

שפתי חכמים

כללו כולם בכללו אל: ם ובפוכר יכה נדון כמיתה כך קללו עליהם אף שלא הן כדין כדפי' לעיל בפ' חיי וכן דייק כל' פיו גודרין וכו' שהו הנדר לא שבות לווי תפי כשם ודו"ק. וא"ת כא כנויס איכה בכלל עריות וי"ל כיון שגזל אותה וכא עליה הוה כמו ערוה והייב עליה כריגה רא"ם. (נח"י) כסכה

רש"י

בזנו אני ארמץ ותקנה העיר וכל סרותיה: (ז) וכן לא יעשה. לענות את הבתולות שהאומות גדרו עצמן מן העריות ע"י המבול (ב"ר):

תפסה

בית דוד

גְּמוֹיִט נֶעמֶען פַר דֶעם קְלֵיינֶעם שְׁטִיקֶל פֶעלְד וָואס עֶר הָט גְקוֹיפְט (אֲנִי אֲשׁוּאָךְ) אִיךְ וָועל דִיךְ נֶעמֶען פַר אַוַויבּ (וְתִקְנָה הָעִיר וְכָל שָׂדוֹתֶיהָ) וָועט גְּהֶערֶען צוּ דִיר דִיא שְׁטָאט אוּנ אַלֶע פֶעלְדֶער וָואס אַרוּם שְׁטָאט:

(ז) (וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה). אוּנ אַזוֹי דַארְף נִיט גְּמַאכְט וֶוערֶען (לְעַנּוֹת אֶת הַבְּתוּלוֹת) מֶען זָאל חַאלְשְׁן בְּתוּלוֹת אוּנ זֵיי פַּיינִיגֶן (שֶׁהָאוּמּוֹת גָּדְרוּ עַצְמָן מִן הָעֲרָיוֹת עַל יְדֵי הַמַּבּוּל) פוּן דִי צַייט וָואס נָאךְ דֶעם

פירוש

אותו הדברים כי אמר לו עד שיבאו בניו: (ז) (כי נבלה עשה בישראל) ובכל זרע ישראל יהיה שנה: ת

רד"ק

הנבלה שעשה. (וכן לא יעשה) כשאר בנות אדם לענות בת איש כל שכן בבת יעקב: (ח) (וידבר

אתם

פירוש לתורת אלהים

אוּנ דִיא קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב זֶענֶען גְקוּמֶען פוּן דֶעם פֶעלְד כְּשָׁמְעָם אַז זֵיי הָאבֶּען דֶער הֶערְט דִיא מַעֲשֶׂה וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים אוּנ דִי מֶענְטְשֶׁען זֶענֶען גְוָוארֶען טְרוֹיעֶרִיג וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד אוּנ עֶס הָט זֵיי זֵייעֶר פַאר דְרָאסֶען כִּי נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל ווארום עֶס אִיז נִשְׁט גְוָוארֶען אַשַׁאנְד צְוִוישֶׁען דִי יִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת בַּת יַעֲקֹב צוּ לִיגֶען מִיט דִי טָאכְטֶער פוּן יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה אוּנ עֶס וֶוערְט נִיט גְּטוּן אַזוֹי מֶען זָאל מְעַנֶּה זַיין בְּתוּלוֹת (עיין רש"י): (ח) וַיְדַבֵּר הָט חֲמוֹר מִיט זֵיי גְרֶעט אַזוֹי צוּ זָאגֶען

שכם

משלי יהודה

אפילו צווישן היידן ווערט דאס אויך ניט גטון ווארום פון דער צייט וואס נאך האט גבראכט דאס מבול האבן די עובדי גלולים אויך זיך גנומען דאס איסור פון זנות אין זיך דער חטא פון שכם גוועזן גאר גרויס אחוץ וואס ער האט מענה גוועזן מיט דער טאכטער פון יעקב דעם צדיק אפילו צווישן דו עולם איז דאס אויך איין אומיטערדיגע זאך עס איז אפילו איינער איז איינגעשטאנען אין אשענק הויז איז ער ביי נאכט אויף געשטאנען פון דעם בעטער אונ איז גגאנגען צום שענק טרינקען משקה בגניבה אונ האט איהם גוואקסן דאס מושל מיט דיא פלעשער משקה אונ האט זיי צו בראכן או דער בעל הבית האט דאס דער זעהן האט ער איהם גזאגט ער זאל איהם באצאלן פאר דעם שאדן האט דער אורח גזאגט וואס בין איך שולדיג איך בין גגאנגען אונ דער פינצטער האב איך מיך ניט געקאנט היטן איז אזוי ארום דער בעל הבית זאל נאך קלערן אויב ער איז גגאנגען טרינקען בגנבה אונ האט זיך איהם גטראפן דאס אומגליק דארף ער איהם ניט צאלן אונ אויב ער האט גוועלט טרינקען משקה בגניבה האט ער וויל אצינד באצאלן פאר דער משקה וואס ער האט שאדן גטון כדי ער זאל באצאלן פאר די פלעשער אויך ווייל זיין גאנג איז גוועזן ווי ארטיג דער גנבה איז שכם האט גוועלט תחלת מענה זיין מיט ווערכער בתולה עס איז. איז איהם אקעגן גקומען די טאכטער פון יעקב איז באמת וואלט מען איהם גדארפט צו משפטן ווערכע איינער פעש אזוי אומגערן ווארום ער האט זיך ניט מתנהג גוועזן דווקא צו איהר ווען וואלט דאס גוועזן אזו ביי דיא עולם זאל דאס ניט זיין קיין איסור אבער או ביי די עולם איז דאס אויך איין חטא דיים איז דער חטא זייער גרוס וואס ער האט מענה גוועזן מיט דער טאכטער פון יעקב אונ אחוץ וואס ביי זיי איז דאס אויך איין חטא איז ער גגאנגען פון תחלת אין ווי ארטיג דאס זאגט דער פסוק (וכן לא יעשה) אפילו צווישן היידן ווערט דאס אויך ניט גטון קיינס איז נאך חטא זייער גרוס:

אֹתָם לֵאמֹר שְׁכֶם בְּנִי חָשְׁקָה
נַפְשׁוֹ בְּבִתְּכֶם תְּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ
לְאִשָּׁה׃ ט וְהִתְחַתְּנוּ אֹתָנוּ
בְּנֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ
תִּקְחוּ לָכֶם׃ י וְאִתָּנוּ תֵּשֵׁבוּ וְהָאָרֶץ
תִּהְיֶה לִפְנֵיכֶם שְׁבוּ וּסְחָרוּהָ
וְהֵאָחֲזוּ בָּהּ׃ יא וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־
אָבִיהָ וְאֶל־אַחֶיהָ אֶמְצָא־חֵן
בְּעֵינֵיכֶם וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן׃
יב הַרְבּוּ עָלַי מְאֹד מֹהַר וּמַתָּן

ואתנה

לְמֵימַר שְׁכֶם בְּרִי
אִתְרְעִיאַת נַפְשֵׁיהּ
בִּבְרַתְּכוֹן הָבוּ כְעַן יָתַהּ
לֵיהּ לְאִתּוּ׃ ט וְאִתְחַתְּנוּן
בָּנָא בְּנָתֵיכוֹן תִּתְּנוּן
לָנָא וְיָת בְּנָתָנָא תִּסְּבוּן
לְכוֹן׃ י וְעִמָּנָא תִּיתְבוּן
וְאַרְעָא תְּהֵי קֳדָמֵיכוֹן
תִּיבוּ וַעֲבִידוּ בַהּ
סְחוֹרְתָּא וְאַחְסִינוּ
בַהּ׃ יא וַאֲמַר
שְׁכֶם לַאֲבוּהָא וּלְאַחָהָא
אַשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵיכוֹן
וְדִי תֵימְרוּן לִי אֶתֵּן׃
יב אַסְגוּ עָלַי לַחֲדָא
מוֹהֲרִין וּמַתְּנָן וְאֶתֵּן

כמא

רשב"ם

למפרע לכבוד בני העיר שהם יהיו הלוקחים והנותנים כדי לפתותם שישמעו אליהם להמול: (י) וסחרוה. ההי"ת נורמת הקמ"ץ וכן מן גאל יגאלנו מן שחס שהסוהו

רש"י

(ח) חשקה. חפלה: (יב) מהר. כתובה (נ"ר): במרמה

בית דוד

מִבּוּל הָאבְּן אַלֶע פֶּעלֶקֶר זִיךְ אָפְּגֶעשֵׁייד פוּן מְזַנֶה זַיין: (ח) (חָשְׁקָה), (חָפְצָה), זִי וִויל: (יב) (מוֹהַר),

פירוש רד"ק

אתם)׳ עם יעקב ובניו. (בבתכם) כי יעקב הוא העיקר ועוד כי לכל אדם נחשבת אחותו כבתו: (ט) (והתחתנו אותנו) עמנו: (י) (וסחרוה) וסחרו בה. (והאחזו בה) קחו לכם אחוזה בה עד שתהיו כגדולי העיר:

פירוש לתורת אלהים

שְׁכֶם בְּנִי מַיין זוּהְן שְׁכֶם הָט גְלוּסְט אִין אַייעֶר טָאכְטֶר תְּנוּ נָא אוֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה גִיבְּט זִיא צוּא אִים פַר אַוַוייבּ: (ט) וְהִתְחַתְּנוּ אוֹתָנוּ אוּנ מִיר זָאלִין זִיךְ צְווִישֶׁן אַנַנְדֶר מְתְחַתֵּן זַיין בְּנוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לָנוּ אַייעֶרוּ טֶעכְטֶר זָאלְט אִיר גֶעבִּין צוּא אוּנְז פַאר וַוייבֶּער וְאֶת בְּנוֹתֵינוּ תִּקְחוּ לָכֶם אוּנ אוּנְזֶרוּ טֶעכְטֶר זָאלְט אִיר נֶעמִין צוּא אַייךְ פַר וַוייבֶּר: (י) וְאִתָּנוּ תֵּשֵׁבוּ אוּנ מִיט אוּנְז זָאלְט אִיר זִיצִין וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לִפְנֵיכֶם אוּנ דָס לַאנְד זָאל זַיין פַאר אַייךְ שְׁבוּ זִיצְט אוּנ הַאנְדֶעלְט דְרִינֶן וְהֵאָחֲזוּ אוּנ בַּגְרֵייפְט דְרִינֶן: (יא) וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אוּנ שְׁכֶם הָט גְזָאגְט צוּ אִיר פָאטֶר אוּנ צוּ אִיהְרֶע בְּרִידֶער אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֵיכֶם לָאזְט מִיךְ גְפִינֶען חֵן אִין אַייעֶרוּ אוֹגֶן וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן אוּנ וָוס אִיר וֶועט מִיר זָאגִין וֶועל אִיךְ גֶעבִּין: (יב) הַרְבּוּ עָלַי מֶערְט אוֹף מִיר מוֹהַר גָאבּ דִיא

משלי

(וַיְדַבֵּר חֲמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שְׁכֶם בְּנִי חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבִתְּכֶם תְּנוּ נָא אוֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה) חֲמוֹר דֶר פָטֶר פוּן שְׁכֶם הָט גְזָגְט צוּ דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב מַיין זִין שְׁכֶם גְלִיסְט צוּ אַייעֶר טָכְטֶר גִיט זִיא אִים פַר אַיין וַוייבּ לָמֶר פַר שְׁטֵיין דִי זַאךְ אִיז אַזוֹ דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב וָולְטֶן נָאר גְוֶועז שְׁכֶם גְמִשְׁפָּט אַזוֹ ווי זַיינֶם וָוס עֶר טוּט אַזִינְד אוּם גֶערְן אִיז דֶר חֵטְא

יהודה

נִיט אַזוֹ גְרוֹס וָורוּם וַוייל עֶר הָט זִיךְ נִיט מִתְכַּוֵין גְוֶועְן צוּ מְזַנֶה זַיין דַוְקָא מִיט דִינָה וָוס זִיא אִיז אֲמוּחֶסֶת נָאר אַז דֶר פָאטֶר פוּן שְׁכֶם אִיז גְקוּמֶן צוּ דִיא קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב אוּנ הָט גְזָאגְט מַיין זִין שְׁכֶם גְלִיסְט צוּא אַייעֶר טָאכְטֶר הָאבְּן זַייא פַאר שְׁטַאנֶען אַז זַיין כַּוָונָה אִיז נִיט וַוייל זִיא אִיז שֵׁיין נָאר זַיין כַּוָונָה אִיז גְוֶועְן וַוייל זִיא אִיז דִיא טָאכְטֶר

פון

וְאֶתְּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלָי וּתְנוּ־
לִי אֶת־הַנַּעֲר לְאִשָּׁה׃ יג וַיַּעֲנוּ
בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שְׁכֶם וְאֶת־חֲמוֹר
אָבִיו בְּמִרְמָה וַיְדַבֵּרוּ אֲשֶׁר טִמֵּא
אֵת דִּינָה אֲחֹתָם׃ יד וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵיהֶם לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר
הַזֶּה

°הנערה קרי

כְּמָא דִי תֵימְרוּן לִי וְהָבוּ
לִי יָת עוּלֵימְתָא
לְאִנְתּוּ׃ יג וַאֲתִיבוּ
בְּנֵי יַעֲקֹב יָת שְׁכֶם וְיָת
חֲמוֹר אֲבוּהִי בְּחוּכְמְתָא
וּמַלִּילוּ דִי סָאֵיב יָת
דִּינָה אֲחָתְהוֹן׃
יד וַאֲמָרוּ לְהוֹן לָא
נִיכּוּל לְמֶעְבַּד פִּתְגָמָא
הָדֵין

בעל הטורים

שנים כתם׳ בנות הארץ בבנות האיך אבה גני שמעון. לו׳ בבגיר בלא רלה ליהן לאחיו בהו בדאי׳ במדרש שבשתיג׳ בתיבה מפניו נענה שיצאה לראות בבנות הארץ ובעלה שכם : (יג) ברנו. ב׳ במס׳ ככה והיך נגלגל כרנו לפסוק א״פ שברבה נמוכר

שפתי חכמים

פ״ו כתי׳ ואחר דכספיוות לא נאמרו נבני נח רק ע״י גזר וביג ומה שנתחייב שכם מיתה כיינו מבוס גזל אליבא דהרמב״ם

רש״י

(יג) במרמה · בחכמה : אשר טמא · הכתוב אומר שלא היתה רמיה שהרי טמא את דינה אחותם

בית דוד

מײנט מען כתיבה: (יג) (בְּמִרְמָה), (בְּחָכְמָה). מיט קלוגשאפט: (אֲשֶׁר טִמֵּא), זאגט רש״י (הַכָּתוּב אוֹמֵר שֶׁלֹּא הָיְתָה רְמִיָּה שֶׁהֲרֵי טִמֵּא אֶת דִּינָה אֲחוֹתָם) דר פסוק זאגט די קינדר פון יעקב האבן ניט גטאן אפאלשע זאך. זיי זענען גרעכט געווען. פר ווס האט שכם מטמא געווען זייער שוועסטר

פירוש

(יג) (ויענו בני יעקב) אבל הוא לא דבר במרמה אף על פי שחטא לו לא דבר מרמה בשפתיו והגיה

רד״ק

הדבר לבניו. והם ענו להם במרמה. ובעבור שטמא את דינה אחותם לא חשבו זה לעון אם ירמאו אותם בדבריהם

פירוש לתורת אלהים

כְּתוּבָּה וּמַתָּן אונ געשאנק וְאֶתְּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אונ איך וועל געבין ווי איר וועט זאגין צו מיר וּתְנוּ אונ גיט מיר די יונג פרוי פר אווייב : (יג) וַיַּעֲנוּ בְנֵי יַעֲקֹב אונ די בני יעקב האבן געענטפרט צוא שכם אונ צוא זיין פאטער חמור בְּמִרְמָה מיט חכמה וַיְדַבֵּרוּ אונ זיי האבן גרעדט גרעט מיט חכמה האמשי זיי האבן ניט מקיים געווען זייערו רייד זענען זיי גרעכט געווען אֲשֶׁר טִמֵּא אֵת דִּינָה אֲחוֹתָם ווייל ער האט פר אום ריינגט זייער שוועסטער דינה : (יד) וַיֹּאמְרוּ אונ די בני יעקב האבן גזאגט צו שכם אונ זיין פאטער לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר מיר קאנן ניט טון די זאך

משלי יהודה

פון יעקב אבינו השפת האט זיי פר דראסן ווייל ער האט די זאך גטון במויד עס איז אמשל איינר האט גנומען א משרת אין האט געוואלט מענטשן, אוי דער משרה אונ האט גזאגט די מענטשן ביי דעם טיש בעדר די שענערי מענטשן האט ער געזעצט אויבן אין די גמיינע פון אינט. אין האט אויף געגעבין אויף דם טיש עסין האט איינר פון די גמיינע לייט אויס געשפריצט די הגר אונ האט זיך צו גנומן דם בעסטי עסן . האט דאס דער בעל הבית זייער פר דראסן

שלה הקדוש

זייער אין זייער גהיט זיין ניט ארוס צו גיין דער כבוד פון די פרויען צימר איז ווען זיא גיפינט זיך אין דיא אינעווייניקסטין פון הויז אונ ניט נאר די זיס הט אמן הקה זיך היטן אפילו אפנייה מוז אוך זייער פאר זיכטיג זיין ווי מיר זעהן ווס הט גטרפן דינה ווערכי איז גווען יעקב אבינוס טכטר ווייל זיא איז ארוס גגאנגען אונ הט זיך ניט גהיט הייגט ווס וואלען מיר שון רידן וויא ווייט אונזרי קינדר דארפן זיך היטן :

ספר הישר

נעמען די טאכטר פון יעקב ווס איר קענט ניט. ראובן אונ שמעון מיט חמור האבן גענטפרט צו חמור מיט זיינו ברודר דם ווס איר זאגט איז ריכטיג, גייערט מיר האבן אזו נאר גטון ווייל מיר האבן גוואלט יעקבס טאכטר אבר ניט ווייל מיר אים ריבן. אונ צאגט אז מיר הבען פון גטון אינזרי ווילן וועלן מיר טון צו יעקב מיט זיינו קינדר דם וואס מיר אונ הערצן האבן ווען מיר וועלן זיינר ווערן. אונ דינה הט [illegible] זיינו ברודר האבן [illegible]

הַזֶּה לָתֵת אֶת־אֲחֹתֵנוּ לְאִישׁ
אֲשֶׁר־לוֹ עָרְלָה כִּי־חֶרְפָּה הִוא
לָנוּ׃ טו אַךְ־בְּזֹאת נֵאוֹת לָכֶם אִם
תִּהְיוּ כָמֹנוּ לְהִמֹּל לָכֶם כָּל־זָכָר׃
טז וְנָתַנּוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־
בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ וְיָשַׁבְנוּ אִתְּכֶם

הָדֵין לְמִתַּן יָת
אֲחָתָנָא לִגְבַר דִּי לֵיהּ
עוּרְלָא אֲרֵי חִסּוּדָא הִיא
לָנָא׃ טו בְּרַם בְּדָא
נִתְפַּיֵּס לְכוֹן אִם תְּהוֹן
כְּוָתָנָא לְמִגְזַר לְכוֹן כָּל
דְּכוּרָא׃ טז וְנִתֵּן יָת
בְּנָתָנָא לְכוֹן וְיָת
בְּנָתֵיכוֹן נִסַּב לָנָא
וְנִיתֵּיב עִמְּכוֹן וּנְהֵי

והיינו

רשב"ם

שהטוהו מן שאל ישאלוני משפטי צדק · מן בחר בחרוהו . מן פעל יפעלוהו : (טז)ונתנוי דגש יכמו ונתננו

רש"י

(ב"ר) : (יד) חרפה הוא . שמץ פסול הוא אצלנו הבא לחרף חבירו הוא אומר לו ערל אתה או בן ערל . חרפה בכל מקום גדוף : (טו) נאות לכם נתרצה ע לכם לשון (מ"ב יב) ויאותו (הכהנים כיהוידע) : להמול . להיות נמול פ אינו ל' לפעול אלא לשון להפעל : (טז) ונתנו · נו"ן שניה מורגשת לפי שהיא משמשת במקום שתי נוני"ן ונתננו : ואת בנותיכם נקח לנו . אתה מוצא בתנאי שאמר חמור ליעקב ובתשובת בני יעקב לחמור שתלו החשיבות בבני יעקב ליקח בנות שכם את

שפתי חכמים

או משום שאר מעשיו כרשים אליבא דהרמב"ן והא דכרב לא הזכיר א' מאלו הב' טעמים לפי שכרב לא ביקש למצוא טעם לחיוב מיתתו אלא לפרש לשנב את בת יעקב וכן לא יעשה אפי' בפנויים והוקשה לו קו' הרא"ם וע"ז תי' שהאומות נגדרו וכו' וע"ש באריכות : ע ר"ל אל תפרשנו תל' כוי או כוה ודירה דא"כ קשה אך בזאת יאותו לנו יגאו לנו מנע"ל שהוא ל' כוי : פ פי' מבנין נפעל ואינו ל' לפעול מגזרת שוב מול דא"כ היה ראוי להיות הלמ"ד בקמ"ץ ומ"ש במלאפו"ס ואם פרשו נמול לנמול או למול . בקמ"ץ וחולם מנע"ל

בית דוד

דִּינָה : (יד) (חֶרְפָּה הִיא). דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקב הָאבֶּן גְזָאגְט (שֶׁמֶץ פְּסוּל הוּא אֶצְלֵנוּ) דָס אִיז בַּיי אוּנְז אַגְרוֹסֶע שַׁאנְדֶע צוּ זַיין נִיט גִימַלְת (הַבָּא לְחָרֵף חֲבֵרוֹ) אַז אַיינֶר קוּמְט פַרְשֶׁעמֶן זַיין חַבֵר (הָיָה אוֹמֵר לוֹ עָרֵל אַתָּה אוֹ בֶּן עָרֵל) זָאגְט עֶר צוּ אִים דוּ בִּיזְט אַ עָרֵל. נִיט גִימַלְת, אָדֶר עֶר זָאגְט צוּ אִים דוּ בִּיזְט אַזוּהְן פוּן אַיינֶם וָואס אִיז נִיט גֶעמַלְת (חֶרְפָּה בְּכָל מָקוֹם גִדוּף) וואוּ עֶם שְׁטֵייט דָם וָורְט חֶרְפָּה מֵיינְט מֶען עֶר רֶעט אוֹיף יֶענֶם שֶׁענְדְלִיכֶע רֵייד : (טו) (נֵאוֹת לָכֶם). מֵיינְט מֶען (נִתְרַצֶּה לָכֶם) מִיר וֶועלֶן צוּ אַייךְ בֶּעווִילִיגְט וֶוערֶן (לָשׁוֹן וַיֵּאוֹתוּ הַכֹּהֲנִים) דִי כֹּהֲנִים הָאבֶּן אַיינְגֶעווִילִיגְט : (לְהִמּוֹל). מֵיינְט מֶען (לִהְיוֹת נִמּוֹל) מֶען זָאל זַיין גִימַלְת (אֵינוֹ לָשׁוֹן לִפְעוֹל) אִיז נִיט דֶר טַייטְשׁ צוּ מַלֶה זַיין (אֶלָּא לָשׁוֹן לְהִפָּעֵל) צוּ גִימַלְת וֶוערִין (לְהִמּוֹל) צוּ מַלִין קֶען מֶען מַיינֶען זַייא זָאלֶן מַלִין אַנְדֶערִי. אֲפִילוּ זַיי אַלַיין וֶועלֶן נִיט זַיין גִימַלְת. אָבֶּר לְהִמּוֹל צוּ גִימַלְת וֶוערִין מֵיינְט מֶען אִיר אַלַיין זָאלְט וֶוערִין גִימַלְת : (טז) (וְנָתַנּוּ). זָאגְט רַשִׁ"י (נוּן שְׁנִיָּה מוּדְגֶשֶׁת) אִין דִי אַנְדֶערִי נוּן אִיז דָא אַפִּינְטִיל (לְפִי שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת בְּמָקוֹם שְׁתֵּי נוּנִי"ן וְנָתַנְנוּ) וַוייל אַנוּן מִיט אַפִּינְטוּל אִיז גְלַייךְ וִוי עֶס וָואלְט גֶשְׁטַאנֶען צְוֵויי נוּנִין (אַיין נוּן גִהֶער צוּם וָורְט נָתַן, גֶעבֶּן, דִי אַנְדֶערִי נוּן מִיט דֶער וָואוּ וַוייזְט, מִיר וֶועלֶן גֶעבֶּן, וָואלְט גֶעדַארְפְט שְׁטַיין וְנָתַנְנוּ, נָאר וַוייל עֶס שְׁטֵייט אַפִּינְטוּל אִין דִיא אַנְדֶערִי נוּן אִיז גְלַייךְ וִוי עֶס וָואלְט גְשְׁטַאנֶען צְוֵויי נוּנִין וְנָתַנְנוּ) : (וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם נִקַּח לָנוּ), זָאגְט רַשִׁ"י (אַתָּה מוֹצֵא בִּתְנַאי שֶׁאָמַר חֲמוֹר לְיַעֲקב וּבִתְשׁוּבַת בְּנֵי יַעֲקב לַחֲמוֹר) בַּיי דֶעם תְּנַאי וָואס חֲמוֹר הָט גִזָאגְט צוּ יַעֲקב, אוּנ וָוָם דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקב הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ חֲמוֹר, גֶעפִינֶען מִיר (שֶׁתָּלוּ הַחֲשִׁיבוּת בִּבְנֵי יַעֲקב) זַיי הָאבֶּן גֶענֶעבֶּן דִי גְרוֹסְקַייט צוּ דִיא קִינְדֶער פוּן יַעֲקב (לִיקַּח בְּנוֹת שְׁכֶם אֶת

פירוש לתורת אלהים

לָתֵת אֶת אֲחוֹתֵנוּ צוּ גֶעבִּין אוּנְזֶר שְׁוֶועסְטֶער פַאר אַוַוייבּ לְאִישׁ אֲשֶׁר לוֹ עָרְלָה צוּ אַזוֹ אַמַאן וָוָס עֶר אִיז נִיט גִמַלְת כִּי חֶרְפָּה הִוא לָנוּ וָוארוּם דָאס אִיז צוּ אוּנְז אַשַׁאנְד : (טו) אַךְ נַייעֶרְט בְּזֹאת נֵאוֹת לָכֶם מִיט דֶעם וֶועלִין מִיר צוּ אַייךְ מְרוּצֶה וֶוערִין אִם תִּהְיוּ כָמוֹנוּ אַז אִיר וֶועט זַיין וִוי מִיר לְהִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר עֶס זָאל וֶוערִין גִמַלְת צוּא אַייךְ אַלוּ זְכָרִים : (טז) וְנָתַנּוּ אֶת בְּנוֹתֵינוּ לָכֶם וֶועלִין מִיר גֶעבִּין אוּנְזֶערוּ טֶעכְטֶער צוּא אַייךְ פַאר וַוייבֶּר וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם נִקַּח לָנוּ אוּנ אַייֶערוּ טֶעכְטֶער

וְהָיִינוּ לְעַם אֶחָד׃ יז וְאִם־לֹא
תִשְׁמְעוּ אֵלֵינוּ לְהִמּוֹל וְלָקַחְנוּ
אֶת־בִּתֵּנוּ וְהָלָכְנוּ׃ יח וַיִּיטְבוּ
דִבְרֵיהֶם בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי
שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר׃ יט וְלֹא־אֵחַר הַנַּעַר
לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבַת־
יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכֹּל בֵּית
אביו

לְעַמָּא חָד׃ יז וְאִם לָא
תְקַבְּלוּן מִנַּנָא לְאִתְגַּזָּרָא
וְנִדְבַּר יַת בְּרַתָּנָא
וְנֵיזֵיל׃ יח וּשְׁפַרוּ
פִתְגָּמֵיהוֹן בְּעֵינֵי חֲמוֹר
וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בַּר חֲמוֹר׃
יט וְלָא אִיחַר עוּלֵימָא
לְמֶעְבַּד פִּתְגָּמָא אֲרֵי
אִתְרְעִי בְּבַת יַעֲקֹב
וְהוּא יַקִּיר מִכֹּל בֵּית
אבוהי

רשב"ם

פירוש ניתן. וכן מצרים נתנו יד. כמו נתננו: (יט) ולא אחר מגזרת לא תאחר שהוא משקל כבד כמו תשבר והוא

בעל הטורים

כמו שהרגו בגלגל דהיינו בצ"א כרגו גם אלו לפנים שהתנו עתה

רש"י

את שיבחרו להם ובנותיה' יתנו להם לפי דעתם דכתיב ונתנו את בנותינו לפי דעתנו ואת בנותיכם נקח לנו ככל אשר נחפוץ וכשדברו חמור ושכם בנו אל יושבי עירם הפכו הדברים את בנותם נקח לנו לנשים ואת בנותינו נתן להם כדי לרצותם שיאותו להמול

בית דוד

שיבחרו לָהֶם) זיי זאלן נעמן די טעכטער פון שכם וועלכע זיי וועט געפעלן (ובנותיהם יתנו להם) אונ די קינדר פון יעקב זאלן געבן זייערע טעכטער צו די וואס פון שכם (לפי דעתם) נאך זייער מיינונג. וועלכע טעכטער זיי וועלן געבן (דכתיב) ווי עס שטייט אין פסוק די קינדר פון יעקב האבן גזאגט צו שכם אונ חמור (ונתנו את בנותינו) מיר וועלן געבן אונזערע טעכטער צוא אייך (לפי דעתינו) נאך אונזער מיינונג. נאך אונזר ווילן (ואת בנותיכם נקח לנו) אייערע טעכטער וועלן מיר נעמן צו אונז (ככל אשר נחפוץ) ווי אונז וועט געפעלן נאך אונזר ווילן (וכשדברו חמור ושכם בנו אל יושבי עירם הפכו הדברים) אונ ווען חמור מיט זיין זון שכם האבען גרעט צו די מענטשן פון זייער שטאט האבין זייא פארקערט דיא רייד. זייא האבין גזאגט (את בנותם נקח לנו לנשים) די טעכטער פון יעקב'ס קינדר וועלן מיר נעמן פר ווייבר וועלכע עס וועט אונז געפעלן (ואת בנותינו נתן להם) אונזערע טעכטער וועלן מיר געבין צו זייא. נאך אונזר ווילען (כדי לרצותם שיאותו להמול) אזו האבן חמור מיט שכם גזאגט צוא זייערע שטאט מענשן זיי זאלן בשטיין אונ וועלן זיך מלה זיין :
שכמים

פירוש לתורת אלהים

וועלן מיר נעמן צוא אונז וישבנו אתכם אונ מיר וועלן זיצן מיט אייך והיינו לעם אונ מיר ווערין זיין איין פאלק : (יז) ואם לא תשמעו אלינו אונ אוב איר וועט אונז ניט צוא הערין להמול צוא מל זיין ולקחנו את בתנו והלכנו וועלן מיר נעמן אונזר טאכטר אונ מיר ווערין אוועק גיין : (יח) וייטבו דבריהם אונ עס איז וואל געפעלין זייערע רייד אין די אויגן פון חמור אונ אין די אויגן פון שכם דר זוהן פון חמור : (יט) ולא אחר הנער לעשות הדבר אונ דר יונג שכם האט זיך ניט גזוימט צו טון דיא זאך ווייל ער האט זיך מל גוועזן והוא נכבד מכל בית אביו אונ

משרי יהודה

נאר ער האט געזעהן ווייל ער האט גטרבט אפשר האט ער זיך ניט פרבין גוועזן דר צו נאך דם האט דר בעל הבית נאך אמאל אמן גגעבן האט דער מענטש ווידר אים גשטראפט די תנאי אונ האט צו גנובי דס בעקאסטעט עסין ווי דר בעל הבית האט דס דר זעהן דס דס אים שון ווידר פר דראסין אונ רופט זיך אן צו אים פריר הב איך גמיינט אז דיא קענסט דיך ניט פרבין גוועזן אבר אצינד ווייס איך אז די גיסט זיך פרבין פר ווס ואלסטו ניט טר שטיין אז דו גיסט ניט ראוי דר צו דם גיהעלדי א"י גייעזן מיט די קינדר פון יעקב פריר האבן זיי גזאגט אז שכם האט זיך ניט פרבין גיוועזן צוא דיא ברית נאר ווייל זיא האט אים גטרפט: האט ער מיט איר בגנת גיגען אבר אז חמור דר פאטר פון שכם איז

אָבִיו׃ כ וַיָּבֹא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל־
שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־אַנְשֵׁי
עִירָם לֵאמֹר׃ כא הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
שְׁלֵמִים הֵם אִתָּנוּ וְיֵשְׁבוּ בָאָרֶץ
וְיִסְחֲרוּ אֹתָהּ וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת־
יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת־בְּנֹתָם נִקַּח־לָנוּ
לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ נִתֵּן לָהֶם׃
כב אַךְ־בְּזֹאת יֵאֹתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים
לשבת

אֲבוּהִי׃ כ וַאֲתָא חֲמוֹר
וּשְׁכֶם בְּרֵיהּ לִתְרַע
קִרְתֵּיהוֹן וּמַלִּילוּ עִם
אֱנָשֵׁי קִרְתֵּיהוֹן לְמֵימָר׃
כא גּוּבְרַיָּא הָאִלֵּין שְׁלָמִין
אִנּוּן עִמָּנָא וְיִתְּבוּן
בְּאַרְעָא וְיַעְבְּדוּן בַּהּ
סְחוֹרְתָּא וְאַרְעָא הָא
פַּתְיוּת יְדִין קֳדָמֵיהוֹן יָת
בְּנָתְהוֹן נִסַּב לָנָא לִנְשִׁין
וְיָת בְּנָתָנָא נִתֵּן לְהוֹן׃
כב בְּרַם בְּדָא יִתְפַּסּוּן
לָנָא גֻּבְרַיָּא לְמֵיתַב
עמנא

רש״י

להמול׃ (כא) שלמים. בשלו׳ ובלב שלם׃ והארץ הנה רחבת ידים. כאדם שידו רחבה ותרגית כלומר אל תפסידו כלום פרקמטיא הרבה באה לכאן ואין לה

בית דוד

(כא) (שְׁלֵמִים). מַיינְט מֶען (בְּשָׁלוֹם וּבְלֵב שָׁלֵם) מִיט פְרִידֶן אוּנ מִיט דֶעם גַאנְצֶן הַארְץ׃ (וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת יָדַיִם), דָאס לַאנְד הָט בְּרֵייטֶע הֶענְט זִיא זָאל גֶעמֶן צוּ זִיךְ דִי פַאמִילְיֶע פוּן יַעֲקֹב (כְּאָדָם שֶׁיָּדוֹ רְחָבָה וַתְּרְגִית) וִוי מֶען זָאגְט אוֹיף אַמֶענְטְשׁ עֶר הָט אַבְּרֵייטֶע הַאנְד צוּם שֶׁענְקֶען (כְּלוֹמַר) אַזוֹי הָאבֶּן גֶעזָאגְט שְׁכֶם אוּנ חֲמוֹר צוּ דִיא מֶענְטְשֶׁן פוּן זַייעֶר שְׁטָאט (אַל תַּפְסִידוּ כְּלוּם) אִיר וֶועט נָאר נִיט שָׁאדֶן הָאבֶּן פוּן דֶעם וָוס יַעֲקֹב׳ס קִינְדֶר וֶועלֶען דָא וואוֹנֶען (פְּרַקְמַטְיָא הַרְבֵּה בָּאָה לְכַאן וְאֵין לָהּ קוֹנִים) פִיל סְחוֹרָה בְּרֶענְגְט מֶען אִין שְׁטָאט אַרַיין אוּנ עֶס אִיז נִיטָא וָוער זָאל קוֹיפֶן, אַז עֶס וֶועלֶען זַיין מֶער מֶענְשֶׁן וֶועט מֶען מֶער הַאנְדְלֶען׃ (כב) (בְּהִמּוֹל). מַיינְט מֶען (בִּהְיוֹת נִמּוֹל) אַז אִיר וֶועט זַיין נִמּוֹל׃
אך

פירוש

בדבריהם׃ (כ) (כל שער עירם) כי שם יאספו זקני העיר וגדוליה לכל דבר · כמו שכתוב. השערה אל הזקנים (דברים ה׳ ז) ובועז עלה השערה (רות ג׳)׃ (כא) (האנשים האל׳ שלמים הם אתנו) בשלום הם אתנו לא נשמר מהם אף על פי שעיניתי אחותם כי הם רוצים

רד״ק

לשבת אתנו להיות לעם אחד. ודבר מועט שואלים ממנו. בהמול לנו כל זכר כאשר הם נמולים. ומה נהיה חסרים בזה. אין שואלים ממנו דבר כי יש להם רב. והארץ רחבת ידים לפניהם · אע״פ שיש להם מקנה רב הארץ רחבת מקומות הוא ויש לנו ולהם די למקום
מרעה

פירוש לתורת אלהים

עֶר אִיז גֶעוֶועלִיכְטֶער פוּן גָאר זַיין פַאטֶערְס הוֹיז׃ (כ) וַיָּבֹא חֲמוֹר אוּנ עֶס אִיז גֶקוּמֶען חֲמוֹר אוּנ זַיין זוּהְן שְׁכֶם אֶל שַׁעַר עִירָם צוּם טוֹיעֶר פוּן זַייעֶר שְׁטָאט וַיְדַבְּרוּ אוּנ זַיי הָאבֶּען צוּא זַייעֶרוּ שְׁטָאט לַייט גֶרֶעדְט אַזוֹי צוּ זָאגֶען׃ (כא) הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה דִיא מַאנִין שְׁלֵמִים זֶענֶען גַאנְץ מִיט אוּנְז זַיי זֶענֶען מִיט אוּנְז שָׁלוֹם אוּנ מִיט דֶעם גַאנְצִין הַארְץ וְיֵשְׁבוּ בָאָרֶץ אוּנ לָאזִין זַיי זִיצֶן אִין לַאנְד וְיִסְחֲרוּ אוֹתָהּ אוּנ זַייא זָאלֶען הַאנְדְלֶען אִין אִיר וְהָאָרֶץ אוּנ דָס לַאנְד הִנֵּה אִיז אַיין רַחֲבַת יָדַיִם פַר זַייא (עַיין רש״י) אֶת בְּנוֹתָם נִקַּח לָנוּ זַייעֶרוּ טֶעכְטֶער וֶועלִין מִיר נֶעמִין צוּא אוּנְז פַר ווייבֶּער וְאֶת בְּנוֹתֵינוּ נִתֵּן לָהֶם אוּנ אוּנְזֶרִי טֶעכְטֶער וֶועלִין מִיר גֶעבִּין צוּ זַיי׃ (כב) אַךְ נַייעֶרְט בְּזֹאת יֵאוֹתוּ לָנוּ מִיט דֶעם תְּנַאי וֶועלִין דִיא לַייט צוּא אוּנְז מְרוּצֶה וֶוערִין צוּ זִיצֶן מִיט אוּנְז לִהְיוֹת לְעַם אֶחָד צוּא זַיין אַיין פָאלְק בְּהִמּוֹל לָנוּ כָּל זָכָר אַז עֶס וֶועט וֶוערִין גְמַלְת צוּ אוּנְז אַלוּ זְכָרִים אַזוֹ ווִי
זיי

משלי

נִקוּמֶען אוּנ הָט גֶזָגְט מַיין זוּהן שְׁכֶם גְלִיסְט צוּ דִינָה הָאבֶּן זַיי פַר שְׁטַנְן אַז עֶר הָאט זִיךְ נָאר צוּא אִיר מִתְכַּוִין גְוֶועזֶען ווייל זִי אִיז דִי טָכְטֶער פוּן יַעֲקֹב זִי אִיז

יהודה

אַיין מְיוּחֶסֶת אִיבֶּר דֶם הָט עֶר דַוְקָא מִיט אִיר מְזַנֶּה גְוֶועזֶען דרוּם הָאט זַיי זַייעֶר פַר דְרָאסֶן׃

לָשֶׁבֶת אִתָּנוּ לִהְיוֹת לְעַם אֶחָד
בְּהִמּוֹל לָנוּ כָּל־זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם
נִמֹּלִים׃ כג מִקְנֵהֶם וְקִנְיָנָם וְכָל־
בְּהֶמְתָּם הֲלוֹא לָנוּ הֵם אַךְ נֵאוֹתָה
לָהֶם וְיֵשְׁבוּ אִתָּנוּ׃ כד וַיִּשְׁמְעוּ אֶל־
חֲמוֹר וְאֶל־שְׁכֶם בְּנוֹ כָּל־יֹצְאֵי
שַׁעַר עִירוֹ וַיִּמֹּלוּ כָּל־זָכָר כָּל־
יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ׃ כה וַיְהִי בַיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים וַיִּקְחוּ
שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי

דינה

עִמָּנָא לְמֶהֱוֵי לְעַמָּא
חַד בְּמִגְזַר לָנָא כָּל
דְּכוּרָא כְּמָא דִּי אִנּוּן
גְּזִירִין׃ כג גֵּיתֵיהוֹן
וְקִנְיָנְהוֹן וְכָל בְּעִירְהוֹן
הֲלָא דִּילָנָא אִנּוּן בְּרַם
נִתְפַּיֵּס לְהוֹן וְיִתְּבוּן
עִמָּנָא׃ כד וְקַבִּילוּ מִן
חֲמוֹר וּמִן שְׁכֶם בְּרֵיהּ
כָּל נָפְקֵי תְּרַע קַרְתֵּיהּ
וּגְזָרוּ כָּל דְּכוּרָא כָּל
נָפְקֵי תְּרַע קַרְתֵּיהּ׃
כה וַהֲוָה בְּיוֹמָא
תְּלִיתָאָה כַּד תַּקִּיפוּ
עֲלֵיהוֹן כֵּיבֵיהוֹן וּנְסִיבוּ
תְּרֵין בְּנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן

ולוי

תו״א ויהי ביום. שבת קל״ד נדרים ל״א:

רשב״ם

נכבד. וסופו לו: (כג) בהיותם כואבים. לפי דרך ארץ. וסופו של מקרא או היו כואבים מיום ראשון ושני: ויבואו על העיר. שהיו יושבים בטח ולא נזהרו מהם. וכן כל בטח שבכל מקום על היושבים הוא

אומר

שפתי חכמים

מנפ״ל: צ רנל״ת דנקרת משמע שבני יעקב היו מבקשים

רש״י

לה קונים: (כג) בהמול. בהיות נמול: (כג) אך נאותה להם. לדבר זה וע״י כן ישבו את אתנו: (כה) שני בני יעקב. בניו היו ואעפ״כ נהגו

עצמן

בית דוד

(כג) (אַךְ נֵאוֹתָה לָהֶם), מיר וועלן נאר איינוויליגן צו זיי (לְדָבָר זֶה) צו דר זאך מיר זאלן אונז מלה זיין (וְעַל יְדֵי כֵן יֵשְׁבוּ אִתָּנוּ) אונ דורך דעם וועלן זיי זיצן מיט אונז: (כה) (שְׁנֵי בְּנֵי יַעֲקֹב), זאגט רש״י (בָּנָיו הָיוּ) שמעון אונ לוי זענען געוועזן די קינדר פון יעקב (וְאַף עַל פִּי כֵן נָהֲגוּ עַצְמָן שמעון

ולוי

פירוש רד״ק

מרמה: (כה) (ביום השלישי בהיותם כאבים). כי ביום השלישי למילה המכה היא קשה יותר לפיכך התירו רז״ל (שבת קל״ה) לרחצה בחמין שהוחמו בשבת מפני שהיא סכנה. (ויקחו שני בני יעקב) אע״פ שכולם היו בהסכמה ואת התחלה כמו שאמר ויענו בני יעקב במרמה אעפ״כ מנעו עצמן מיראתם מבני הארץ. אבל שמעון ולוי עמדו על דעתם הראשונה ולא פחדו לפיכך אמר אחי דינה שמסרו עצמם עליה. (בטח) כאלו היו רבים:

ויקחו

פירוש לתורת אלהים

זיי ווערן גמלת: (כג) מִקְנֵהֶם זייערו פיך וְקִנְיָנָם אונ זייער קויפונג וְכָל בְּהֶמְתָּם אונ אלע זייערו בהמות הֲלֹא פֿר וואר לָנוּ הֵם וועט אלץ זיין אונזערס אך נייערט נֵאוֹתָה לָהֶם מיר זאלן מרוצה ווערן צו זיי מיר זאלן זיך מל זיין וְיֵשְׁבוּ אִתָּנוּ אונ דורך דעם ווערן זיי זיך בזעצן ביי אונז: (כד) וַיִּשְׁמְעוּ אונ זיי האבן געהערט צו חמור אונ צו זיין זוהן שְׁכֶם כָּל יוֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ אלע אוס גייער צום טויער פון דר שטאט וַיִּמֹּלוּ אונ זיי האבן גמלת אלו זָכָר כָּל יוֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ אלע אוס גייער צום טויער פון דר שטאט: (כה) וַיְהִי אונ עס איז געוועזן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אין דריטן טאג פון דם בשניידונג בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים אז זיי זענען געוועזן אין רעכטן ווייטאג וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב צווי זוהן פון יעקב שִׁמְעוֹן אונ לֵוִי די ברידר פון דינה האבן גנומן איטליכר זיין שווערד וַיָּבֹאוּ אונ זיי זענען געקומן אויף דר שטאט [illegible] גם האט זיך קיינר אקעגן זיי געשטעלט צוא האלטן

דִינָה אִישׁ חַרְבּוֹ וַיָּבֹאוּ עַל־הָעִיר
בֶּטַח וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר׃ כו וְאֶת־
חֲמוֹר וְאֶת־שְׁכֶם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי־
חָרֶב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם
וַיֵּצֵאוּ׃ כז בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־
הַחֲלָלִים וַיָּבֹזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טִמְּאוּ
אחותם

וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה גְּבַר
חַרְבֵּיהּ וְעָאלוּ עַל
קַרְתָּא דְּיָתְבָא לְרוּחֲצָן
וְקַטְלוּ כָּל דְּכוּרָא׃
כו וְיָת חֲמוֹר וְיָת שְׁכֶם
בְּרֵיהּ קְטָלוּ לְפִתְגַּם
דְּחָרֶב וּדְבָרוּ יָת דִּינָה
מִבֵּית שְׁכֶם וּנְפָקוּ׃
כז בְּנֵי יַעֲקֹב עָאלוּ
לְחַלָּצָא קְטִילַיָּא וּבְזוּ
קַרְתָּא דִּי סָאִיבוּ
אחתהון

בעל הטורים

עמה שלא לעבור ע"א: (כז) טמאו. ג' במס' טמאו אחותם. טמאו את מקדשי. טמאו את היכל קדשך. כולם למדין מזה טמאו מקדשי לעשות מעשה שכם וכן טמאו את היכל קדשך כדכתיב נשים בציון ענו. טמאו אחותם וסמך את לאנס לומר

רש"י

עצמן שמעון ולוי כשאר אנשי' ק שאינם בניו שלא נטלו עצה הימנו (ב"ר): אחי דינה: לפי שמסרו עצמן עליה ר נקראו אחיה: בטח. שהיו כואבים ומ"א בטוחי' היו על כחו ש של זקן (ב"ר): (כז) על החללים. לפשט החללי' וכן ת"א לשלחא קטיליא

שפתי חכמים

אותם לכנות ליעקב אתם והא איפכא הוא: ק דקשיא לשמעון ולוי שני בני יעקב ל"ל אלא וכו'. מהרש"ל: ר דאל"כ אחי דינה ל"ל אלא לומר שמצד האחוה עשו זה ולא מכח שהיו אנשי דמים: ש ר"ל יעקב א"כ על תפילתו של אברהם שהתפלל עליה'

בית דוד

זְלֵוִי כְּשְׁאָר אֲנָשִׁים שֶׁאֵינָם בָּנָיו) פוּן דֶעסְט וֶוענֶען הָאבֶּן זֵיי זִיךְ נִמְכַט ווִי זֵיי וָואלְטֶן גִוֶועזֶען אַנְדֶרי מֶענְשֶׁן נִיט זַיינֶע קִינְדֶר (שֶׁלֹּא נָטְלוּ עֵצָה מִמֶּנּוּ) זֵיי הָאבֶּן נִיט גְנוּמֶען אַעֵצָה פוּן יַעֲקֹב אוֹיבּ זֵיי זָאלְן אַזוֹי טוּן׃ (אֲחֵי דִינָה), זָאגְט רשׁ"י (לְפִי שֶׁמָּסְרוּ עַצְמָן עָלֶיהָ נִקְרְאוּ אַחֶיהָ) וַוייל זֵיי הָאבֶּן אַיין גֶעשְׁטֶעלְט זַייעֶר לֶעבֶּן פוּן דִינָה'ס וֶוענֶען דְרִיבֶּר וֶוערֶן זֵיי גְרוּפֶן אִירֶע בְּרִידֶר מֶער וִויא אַלֶע קִינְדֶר פוּן לֵאָה׃ (בֶּטַח), (שֶׁהָיוּ כּוֹאֲבִים) וַוייל אַלֶע מֶענְשֶׁן פוּן דֶר שְׁטָאט זֶענֶען גִוֶועזֶען קְרַאנְק, דְרִיבֶּער זֶענֶען שִׁמְעוֹן אוּנ לֵוִי גִוֶועזֶען זִיכֶער מֶען וֶועט זֵיי נִיט הַרְגֶענֶען (וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט (בְּטוּחִים הָיוּ עַל כֹּחוֹ שֶׁל זָקֵן) זֵיי זֶענֶען גִוֶועזֶען זִיכֶערְט אוֹיף דֶעם כֹּחַ (זְכוּת) פוּן יַעֲקֹב אַז זֵיי וֶועט קֵיין אוּמְגְלִיק נִיט טְרֶעפֶן׃ (כז) (עַל הַחֲלָלִים), מֵיינְט מֶען (לְפַשֵּׁט אֶת הַחֲלָלִים) אָפּ צוּ צִיהֶען דִיא קְלֵיידֶר פוּן דִיא נֶהֱרָגְתָּה (וְכֵן תִּרְגֵּם אונקלוס

פירוש

(כו) (ויקחו את דינה) יש דרש שלא רצתה לצאת מחרפה עד שנשבע לה שמעון שישאנה (ב"ר פ')׳ וזהו

רד"ק

שאמר ושאול בן הכנענית (מ"ו י')׃ (כז) (בני יעקב באו על החללים) לפשטם ולקחת כל אשר בבתיהם׃

פירוש לתורת אלהים

מִלְחָמָה מַחֲמַת זַייא זֶענִין אַלוּ קְרַאנְק גִוֶועזֶען (עיין רש"י) וַיַּהַרְגוּ אוּנ זַייא הָאבֶּן גֶהַרְגֶעט אַלוּ זְכָרִים׃ (כו) וְאֶת חֲמוֹר וְאֶת שְׁכֶם אוּנ חֲמוֹר אוּנ זַיין זוּהְן שְׁכֶם הָאבִּין זֵיי גֶהַרְגֶעט צוּם שַׁארְף פוּן דֶר שְׁוֶוערְד וַיִּקְחוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְנוּמֶען דִינָה פוּן דֶם הוֹיז פוּן שְׁכֶם אוּנ זֶענֶען אַרוֹס גֶגַאנְגִין׃ (כז) בְּנֵי יַעֲקֹב דִיא קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב זֶענֶען גְקוּמֶען אָפּ צוּ צִיהֶען דִי דֶר שְׁלָאגִינֶע וַיָּבוֹזּוּ הָעִיר אוּנ זֵיי האבִּין

ספר הישר

וָוס זֵיי הָאבֶּן זֵיי גְעֶנְפֶּרְט, אוּנ דִינָה הָט גְנוּמֶען אֵיינוּ פוּן דִי צְוֵויי יוּנְג פְרוֹיעֶן הָט זִי גֶשִׁיקְט צוּ יַעֲקֹב אוּנ צוּ אִירֶע בְּרִידֶר אַז זִיא זָאל דֶר צֵיילֶן וָוס מֶען הָט גֶרֶעט בַּיי שְׁכֶם אוּנ שְׁטוּב. אוּנ דִי יוּנְג פְרוֹי אִיז גֶגַאנְגוּן אוּנ הָט דֶר צֵיילְט דִי דָאזִיגֶע רֵייד פַר יַעֲקֹבְן מִיט זַיינוּ קִינְדֶר, אוּנ וִוי יַעֲקֹב הָט דֶר הֶערְט דִי רֵייד אִיז עֶר גְוָוארִין פוּל מִיט צָארִין אוּנ שִׁמְעוֹן מִיט לֵוִי הָאבֶּן גְשְׁווֹרִין אַזוֹ וִוי גָאט ב"ה אִיז דֶר הַאר פוּן דֶר גַאנְצֶער וֶועלְט אוּנ לֶעבְּט אֵייבִּיג אַזוֹי וֶועט מָארְגֶען פוּן דֶר שְׁטָאט שְׁכֶם גָאר אַתָּל וֶוערִין אוּנ עֶס אִיז דָארְט גְוֶועזֶען אַיין גְרוֹסֶי מְהוּמָה, אוּנ דָם גְשְׁרַיי פוּן דֶר שְׁטָאט שְׁכֶם אִיז אוֹיף גְגַאנְגֶען בִּיז צוּם

אֲחֹתָם׃ כח אֶת־צֹאנָם וְאֶת־
בְּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֵת אֲשֶׁר־
בָּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקָחוּ׃
כט וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טַפָּם
וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹזּוּ וְאֵת כָּל־
אֲשֶׁר בַּבָּיִת׃ ל וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־
שִׁמְעוֹן וְאֶל־לֵוִי עֲכַרְתֶּם אֹתִי

להבאישני

אֲחַתְהוֹן׃ כח יָת עָנְהוֹן
וְיָת תּוֹרֵיהוֹן וְיָת
חֲמָרֵיהוֹן וְיָת דִּי בְקַרְתָּא
וְיָת דִּי בְחַקְלָא בְזוֹ׃
כט וְיָת כָּל נִכְסֵיהוֹן
וְיָת כָּל טַפְלְהוֹן וְיָת
נְשֵׁיהוֹן שְׁבוֹ וּבְזוֹ וְיָת
כָּל דִּי בְבֵיתָא׃ ל וַאֲמַר
יַעֲקֹב לְשִׁמְעוֹן וּלְלֵוִי
עֲכַרְתּוּן יָתִי לְמִיתַן

דבבו

שפתי חכמים

כדמפרש פ"ס לך לך. מהרש"ל: ת ונראה שכה אבל אם היה שהוא כלפיל כל שקל קמו שבו כי' שרשו שבו והיה מלי שובה:

רש"י

קטילא: (כט) חילם · ממונם. וכן (דברים ח) עשה לי את החיל הזה (במדבר כד) וישראל עושה חיל (תהלים מט) ועזבו לאחרים חילם: שבו. ל' שביה לפיכך ת טעמו מלרע: (ל) עכרתם

לשון

בית דוד

אינקלוס קחצא קטוליא) דער תרגום אונקלוס טייטשט אויך אזוי אם ציא ציהן דיא געהרגתה: (כט) (חילם). מיינט מען (ממונם) זייער געלד (וכן עשה לי את החיל הזה) ער האט מיר געטין דס פר מעגן (וישראל עושה חיל) דיא יודין טין (פר זאמלן) פארמעגן (ועזבו לאחרים חילם) זיי האבן פאר לאזט צו אנדערי זייער פאר מעגן: (שבו) (לשון שביה) שבו מיינט מען זיא האבן גפאנגען (לפיכך טעמו מלרע) דריבר שטייט די טעמא אונטר די ב': (ל) (עכרתם). (לשון מים עכורים) וואסר וואס איז צו מישט מיט בלאטע (אין דערצו צלולה עקשין) מיין פר שטאנד איז איצט נים קלאר, איך בין פר

פירוש רד"ק

(אשר טמאו אחותם) העיר אשר טמאו בה אחותם. כי רבים ראו כאשר לקחה שכם בחזק' ולא מיחו: (כט) (ואת כל חילם) כסף וזהב ומרגליות. (ואת כל אשר בבית) הכלכלים: (ל) (עכרתם) ענין השחתה. (להבאישני) שימאסוני וירחקוני. וכמו שמואס אדם ומרחיק הדבר הנמאס והנבאש והנסרח. ויעקב היה מפחד כמנהגו.

פירוש לתורת אלהים

האבין גרויבט דיא שטאט וויל זיי האבין גטמא גוועזן זייער שוועסטער: (כח) את צאנם זייערי שאף ואת בקרם אונ זייערו רינדר ואת חמוריהם אונ זייערו איזלן ואת אשר אונ דאס וואס איז גוועזן אין שטאט ואת אשר בשדה אונ דס וואס איז גוועזן אין פעלד לקחו האבין זיי צו גנומין: (כט) ואת כל חילם אונ נאר זייער געלד ואת כל טפם אונ אלע זייערו קינדר ואת נשיהם אונ זייערו ווייבר שבו האבן זיא גפאנגן ויבוזו אונ האבין גרויבט ואת כל אונ אלין וואס איז גוועזן אין די הייזר: (ל) ויאמר יעקב דס יעקב גזאגט צו שמעון אונ לוי עכרתם אותי איר האט מיך

ספר הישר בטייטש

היפה. אונ ווי יעקב האט דר זעהן וואס זייני קינדר האבן גטאן צו דר שטאט שכם האט יעקב איף זיי זייער גצערנט ויאמר אונ יעקב האט גזאגט צו זיי וואס האט איר מיר גטאן. נאך איך האב מיר גקענט איין איר אונ לאנד קענען צו זיצן מיט רוה אין קיין שום פרגנס האט מיר אונ איך אנטלויפט ווערט גיגעט. אין איצונד האט איר מיר געטאן אבשאנד פר די וואס זיצן אין לאנד כנען אונ וועט ווערילן דר הערן די פריזי וואו וועלין זיי אונז דר הרגני דאס מיר זענין גזונג: ויען האט שמעון מיט לוי גענטפרט ווי דינגו מיר קענין פר טראגן די שאנד פון אונזער שוועסטער אונ ווס די אנגשי שכם האבן אינו גגאלט שין. אונ עס איז גוועזן צווילפן די יונג פרויען וואס שכם מיט לויי האבן גפנגן פון די שטאט שכם זייער אשינע יונג פרוי וואס האט גהייסן בונה. אונ שמעון האט זי גנומען פר איין ווייב. אונ די צאל פון די מאנזבירן וואס שמעון האט גפנגן איז גוועזן זיבן אין פערציג. אונ די מאנזבלין אין יונג פרויען וואס שמעון מיט לוי האבן גפאנגן זענין גוועזן ביי זיא גנעכט ביז זיי זענען אלט גווארן פון מצרים. אונ ... שכם אין זענין גקומען צו די שטעט תפוח. אין האבן

לְהַבְאִישֵׁנִי בְּיֹשֵׁב הָאָרֶץ בַּכְּנַעֲנִי וּבַפְּרִזִּי וַאֲנִי מְתֵי מִסְפָּר וְנֶאֶסְפוּ עָלַי וְהִכּוּנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי׃
לא וַיֹּאמְרוּ הַכְזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת־אֲחוֹתֵנוּ׃ פ
לה א וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵית־אֵל

דְּבָבוּ בֵּינָא וּבֵין יָתְבֵי אַרְעָא בִּכְנַעֲנָאָה וּבִפְרִיזָאָה וַאֲנָא עַם דְּמִנְיָן וְיִתְכַּנְשׁוּן עֲלַי וְיִמְחוֹנַנִי וְאֶשְׁתֵּיצֵי אֲנָא וֶאֱנָשׁ בֵּיתִי׃ לא וַאֲמַרוּ הַכְנַפְקַת בָּרָא יַעֲבֵיד יַת אֲחָתָנָא׃ לה א וַאֲמַר יְיָ לְיַעֲקֹב קוּם סַק לְבֵית אֵל וְתִיב

ושב

רשב"ם

אומר בין בתורה בין בנביאים: (ל) להבאישני. את

רש"י

לשון מים עכורים אין דעתי צלולה עכשיו ואגדה צלולה היתה החבית ועכרתם אותה [תנחומא]. מסורת היתה ביד כנענים שיפלו ביד בני יעקב אלא שהיו אומרי' עד אשר תפרה א ונחלת את הארץ לפיכך היו ב שותקין: מתי מספר. אנשים מועטים: (לא) הכזונה. ג הפקר: את אחותנו. יש ד אסמכא: (א) קום עלה. (תנחומא) לפי שאחרת

בדרך

שפתי חכמים

א פסוק הוא בפ' כי תשא ר"ל לאחר שתפרה ותרבה ונחלת: ב אבל עכשיו יהיו סכורין דהזמן עתה וכאין עלינו: ג דק"ל דלא נקראת זונה אלא מי שמפקרת עצמה לזנות לכל אדם וא"כ למה כתי' הכזונה יעשה וכיאך יכול הוא לעשותה זונה כיון שהיא אינה מפקרת עצמה לכן מפרש הפקר ר"ל שעשה כאלו היית' הפקר: ד דק"ל דלמא ה"פ הכזונה שחסר כ"ת דכוי' כאלו נכתב הכנזונה יעשה את אחותנו ואת פי' עם וה"פ של הפסוק הכמו שעושין עם הזונה יעשה עם אחותנו והוה פי' זונה ממש לכך מביא התרגום שמתרגם ית ש"מ שאין פירושו

עם

בית דוד

מִישְׁט פוּן שְׁרֶעק (וַאֲגָדָה) דֶר מֶדְרָשׁ זָאגְט אַזוֹ הָט יַעֲקֹב גֶזָאגְט צוּ שִׁמְעוֹן אוּנ לֵוִי (צְלוּלָה הָיְתָה חָבִית) דָס פַאס אִיז גֶוֶוען קְלָאר (וַעֲכַרְתֶּם אוֹתָהּ) אוּנ אִיר הָט זִי צוּ מִישְׁט, אִיךְ בִּין גֶוֶוען גַאנְץ רוּהִיג אוּנ אִיר הָט מִיךְ צוּ מִישְׁט אַזוֹ שְׁטֵייט אִין מֶדְרָשׁ תַּנְחוּמָא (מְסוֹרֶת הָיְתָה בְּיַד כְּנַעֲנִים שֶׁיִּפְּלוּ בְּיַד בְּנֵי יַעֲקֹב) דִיא כְּנַעֲנִים הָאבֶּן גֶוְויסְט אַז זֵיי וֶועלֶן פַאלֶן אִין דִי הֶענְד פוּן יַעֲקֹב'ס קִינְדֶער (אֶלָּא שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים עַד אֲשֶׁר תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ אֶת הָאָרֶץ) נָאר זֵיי הָאבֶּן גֶזָאגְט דָס אִיז נָאךְ נִיט אִיצְט בִּיז דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב וֶועלֶן פִיל וֶוערֶן דַאמָאלְס וֶועלֶן זֵיי יַרְשִׁינֶען אוּנְזֶער לַאנְד (לְפִיכָךְ הָיוּ שׁוֹתְקִין) דְרִיבֶּער

הָאבֶּן זֵיי בִּיז אִיצְט גֶשְׁווִיגֶן, אָבֶּער אִיצְט וֶועלֶן זֵיי מִיט אוּנְז מַכֶן אַמִלְחָמָה וַוייל זֵיי ווייסֶן עֶס אִיז נָאךְ נִיט אוּנְזֶער צַייט צוּ יַרְשִׁינֶען זֵייעֶר לַאנְד: (מְתֵי מִסְפָּר). מֵיינְט מֶען (אֲנָשִׁים מוּעָטִים) וֵוינִיג מֶענְטְשִׁין: (לא) (הַכְזוֹנָה). (הֶפְקֵר) פְרַייא, וֶוער עֶס וֶועט וֶועלֶן וֶועט מִיט אִיר מְזַנֶּה זַיין: (אֶת אֲחוֹתֵינוּ). טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם יַת אֲחָתָנָא אוּנְזֶער שְׁוֶועסְטֶער, אַז מִיר הָאבֶּן גֶהַרְגֶת שְׁכֶם וַוייל עֶר הָט מְזַנֶּה גֶוֶוען מִיט אוּנְזֶער שְׁוֶועסְטֶער אוּנ מִיר הָאבֶּן גֶהַרְגֶת דִי אַלֶע מֶענְשֶׁן פוּן שְׁטָאט וַוייל זֵיי הָאבֶּן גֶשְׁוִויגֶן אוֹיף דִי זִינְד וֶועלֶן אַלֶע מֶענְשִׁין מוֹרָא הָאבֶּן צוּ תַּאפֶּען אוּנְזֶערִי טֶעכְטֶער: (א) (קוּם עֲלֵה). (תַּנְחוּמָא).

פירוש

ובניו היו אנשי לב לנקום את חרפתם על נפשם: (לא) (הכזונה) יעשה שכם את אחותנו. כאשה זונה. ולא נקח נקמתינו ממנו: (א) (ויאמר אלהים) נגלי' לו מלאך שם בשכם ואמר לו שיעלה לבית אל וישלם נדרו אשר נדר. ומה שאמר ושב שם ר"ל שיתעכב עד שיבנ' שם בית לבית אלהים כמו שנדר. ורמז לו בזה שנגלה לו בשכם כי זה שקרה לו בדבר בתו מפני שאחר בדרך ובנה בסכות בית וקנה לו בשכם חלקת השדה כאלו

רד"ק

היה רצה לשבת שם. והוא היה לו לבא דרך ישר לבית אל לשלם נדרו ומיד ילך אל אביו ולא יתעכב כל כך בדרך. לפיכך נענש בדרך בדבר הזה ואף על פי שפרשנו כי העונש הי' על פחדו אחר כמה וכמה הבטחות. זה הי' גם כן (לאל הנראה אליך) זהו שאמר והנה ה' נצב עליו. ואמר לו המלאך שיעש' מזבח לאל יתברך שנראה אליו בבית אל. (בברחך) כלומר וזכור שהיית יחידי בורח והוא נראה לך בבית אל והבטיחך

פירוש לתורת אלהים

בַּטְרִיבְּט לְהַבְאִישֵׁנִי צוּ פַּר מִיאוּסִין מִיךְ בְּיוֹשֵׁב בַּיי דִיא זִיצֶר פוּן דֶם לַאנְד דֶר תַּרְגּוּם מַאכְט דֶם פְּשָׁט לְהַבְאִישֵׁנִי צוּ גֶעבִּין אַפֵיינְד שַׁאפְט צְווִישֶׁן מִיר אוּנ דִי זִיצֶר פוּן דֶם לַאנְד וַאֲנִי אוּנ אִיךְ בִּין מִיט וֵוינִיג מֶענְטְשִׁין וְהִכּוּנִי אוּנ זֵיי וֶועלִין מִיךְ שְׁלָאגִין וְנִשְׁמַדְתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל וֶוערִין פַאר טִילִיגְט אֲנִי אִיךְ אוּנ מַיין הוֹיז גֶזִינְד: (לא) וַיֹּאמְרוּ הָאבֶּן זֵייא גֶזָאגְט הַכְזוֹנָה זָאל עֶר דֶען מַאכֶען אוּנְזֶער שְׁוֶועסְטֶער הֶפְקֵר ווִי אַזוֹנָה: (א) וַיֹּאמֶר אוּנ גָאט הָאט גֶזָאגְט צוּ יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה שְׁטֵיי

וְיֶשֶׁב־שָׁם וַעֲשֵׂה־שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאֶה אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ׃ ב וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל־אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסִרוּ אֶת־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם וְהִטַּהֲרוּ וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם׃ ג וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה בֵּית־אֵל

ואעשׂה

אונקלוס

תַּמָּן וַעֲבֵיד תַּמָּן מַדְבְּחָא לֶאֱלָהָא דְּאִתְגְּלִי עֲלָךְ בְּמֵיעֲרָקָךְ מִן קֳדָם עֵשָׂו אֲחוּךְ׃ ב וַאֲמַר יַעֲקֹב לֶאֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ וּלְכָל דִּי עִמֵּיהּ אַעְדּוֹ יָת טַעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי בֵינֵיכוֹן וְאִדַּכּוֹ וְשַׁנּוֹ כְּסוּתְכוֹן׃ ג וּנְקוּם וְנִסַּק לְבֵית אֵל

ואעביד

תו״א ונקומה ונעלה. נקיוק ספר כב: לאל הענה. פנג׳ לח :

רשב״ם

ריתי כמי אשר הבאשתם את ריחנו : (ב) אלהי הנכר .

בעל הטורים

לך שפשו מעשה כתה : (ב) והחליפו שמלתיכם (ג) ונקומה

שפתי חכמים

פה ופ״כ פירש כנזונה כפקר וכמתרגם פירש כן מדלא כתיב כנזונה : ה דאל״כ למה הוצרך ללוותו קום עלה בלא כבר נדר יעקב פ״ז אלא פ״ק ליה מבר ועלה ואל התאחר עוד וכו׳ אבל על איחורו נבית לבן לא נענש לפי שלא אל הנדר

רש״י

בדרך ה נענשת ובא לך זאת מבתך : (ב) הנכר. שיש בידכם משלל של שכם : והטהרו · מע״א : והחליפו שמלתיכם · שמא יש בידכ׳ כסות של ע״ז

בית דוד

דר מדרש תנחומא שרייבט הקב״ה האט גזאגט צו יעקב (לפי שאחרת בדרך נענשת) ווייל דו האסט פר זומט אין וועג ביז דו געשטראפט געווארן (ובא לך זאת מבתך) איז דיר געקומען די צרה מיט דיין טאכטער : (ב) (הנכר) . דיא פרעמדע געטער (שיש בידכם משלל של שכם) וואס איז דא ביי אייך פון די רויב וואס איהר האט גרויבט פון שכם : (והטהרו) .

(מעבודת כוכבים) . איר זאלט אייך ריינגען פון זייערע עבודה זרות : (והחליפו שמלותיכם). איר זאלט אויסבייטן (אויסטוישן) אייערע קליידער (שמא יש בידכם כסות של עבודת כוכבים) טאמער האט איהר אן געקליידט אויף זיך אזעלכע קלייד וואס מען האט מיט איהר געדינט צו די עבודה זרה זאלט איהר דאס קלייד

פירוש

להטיב לך ולשמרך בכל אשר תלך . וכן עשה . גם אתה שלם לו נדרך שנדרת : (ב) (אל ביתו) אל בניו . ואל כל אשר עמו) אלה עבדיו ושפחותיו (הסירו את אלהי הנכר) כי כסף וזהב שלקחו היו צורות נעשות לשם ע״ז כנזמים וטבעת . ואף על פי שהם לא לקחום לעבדם אלא לתכשיטים וליהנות בכסף וזהב הנתכים . אף על פי

ידי״ק

כן לא רצה יעקב אבינו שיהנו בשום דבר שהיה ע״ז וכל זה להרחיק הע״ז משם וכן כתב משה רבינו בתורתו אחרי כן ואמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם (דברים ז׳ כ״ה) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (שם י״ג י״ח): (והטהרו) · לפי שע״ז מטמא: (והחליפו שמליתיכם) . שנטמאו עמכם . או אותם שמלות שלקחו מן החללים שהמיתו

פירוש לתורת אלהים

אויף און גיי אויף נאך בית אל ועשה און מאך דארטן א מזבח צו דעם גאט וואס האט זיך צו דיר בווייזן אז דוא ביסט אנטלאפן געווארן פאר דיין ברודר עשו : (ב) ויאמר האט יעקב געזאגט צו זיין הויז געזינד און צו דיא אלע וואס זענען געווען מיט איהם הסירו טוט אפ דיא פרעמדע אפ

געטער וואס איז פאר האנדען פון דעם רויבונג פון שכם צווישען אייך והטהרו און רייניגט אייך פון די עבודת כוכבים והחליפו און פאר בייט אייערע קליידער ווארום טאמער איז פאר האנדען צווישען אייך אקלייד פון עבודת כוכבים : (ג) ונקומה און לאמיר אויף שטיין ונעלה און מיר וועלן

שו״ת

ב (הסירו את אלהי הנכר) טוט אוועק די פרעמדע געטער יעדע זאך וואס דערינען איז דא איין איסור דהיינו אנגבה אגזלה אפלקעס סטבע ובדומה אפילו איז אדבר מגונה וויס עס קענט ניט עס זאל זיך פיגון און איין ארענעליך הויז וערן און גרויסן

ידידיה

דריי ע געטער און פון יעקב אבינו לערנען מיר אז ... ווייל תשובה פון דרשן מיר ... און פון אונזרי הייליגע אבות שאפי כרי מיר און אונזרי הייליגע זאלן נאגען ריין זיין פון אלים שלעכטס ווי א עס שטייט און פסוק (והיה מחניך קדוש) אין דיין מחנה זאל הייליג זיין :

וְאֶֽעֱשֶׂה־שָּׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הָעֹנֶה
אֹתִי בְּיוֹם צָרָתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַּדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר הָלָֽכְתִּי׃ ד וַיִּתְּנוּ אֶל־יַעֲקֹב
אֵת כָּל־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּיָדָם
וְאֶת־הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם
וַיִּטְמֹן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלָה
אשר

וְאַעֲבֵיד תַּמָּן מַדְבְּחָא
לֶאֱלָהָא דְקַבֵּיל צְלוֹתִי
בְּיוֹמָא דְעָקְתִי וַהֲוָה
מֵימְרֵיה בְּסַעֲדִי
בְּאָרְחָא דִי אֲזָלִית׃
ד וִיהָבוּ לְיַעֲקֹב יַת כָּל
טַעֲוַת עַמְמַיָּא דִי
בִידֵיהוֹן וְיַת קָדָשַׁיָּא
דִי בְאוּדְנֵיהוֹן וְטַמַּר
יָתְהוֹן יַעֲקֹב תְּחוֹת
ביטמא

בעל הטורים

ונעלה בית אל. רמז לגא דאיתא בפ"ק דשבת רמי פוזמקי ומעלי: ונקומה ג' במס' בגא ואידך שלחה בנער אתי ונקומה ונקומה עליה למלחמה. שאמר יהודה בזכות ונקומה ונעלה בית אל שלחה הנער ונקומה וכן באותו זכות ונקומה עליה למלחמ':

רש"י

פ"א: (ד) האלה. ו מין אילן סרק: עם שכם
לא רלה לפככס שיוליך אותה ליה כמלח כי רלה למכר לקיים נדרו ע"כ נתחכס לטומנס
לאחר זמן שיס כאן חפירה לפיכך טמנס תחת אילן סרק:

שפתי חכמים

כנדר עליו אלא מסילא לטוב כדכתיב וסכתי בשלום וגו': ו ר"ל שאינו עושה פירות. סרק פי' ריק מן הפירות (נח"י) יעקב בעפר וכדי שלא ירבים איזה אדם
כי

בית דוד

דָם קְלַייר אוּם טוּ: (ד) (הָאֵלָה). דָם אִיז (מִין אִילָן סְרָק) אַבּוֹים וָוס אוּף אִים וַואקְסְט נִיט קַיין פְּרוּכְטִין: (עִם שְׁכֶם). (אֵצֶל שְׁכֶם). נֶעבִּי שְׁכֶם:
חתת

פירוש רד"ק

שהפשיטו וטאשר בבתיהם: (ד) (ויטמן) ולא הניחם על הארץ שלא יבא תקלה על ידם למי שימצאנו. (עם

פירוש לתורת אלהים

אוֹיף גֵיין קַיין בֵּית אֵל וְאֶעֱשֶׂה אוּנ אִיךְ וֶועל דָארְטְן מַאכְן אַמִזְבֵּחַ לָאֵל צוּ דֶעם גָאט הָעוֹנֶה וָואס הָט מִיר גֶענְטְפֶרְט אִין דֶעם טָאג וָוס מִיר אִיז גֶוועןְ עֶנְג וַיְהִי אוּנ עֶר אִיז מִיט מִיר גֶוועןְ אִין דֶעם וֶועג וָוס אִיךְ בִּין גֶגַאנְגֶען: (ד) וַיִּתְּנוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּעןְ גֶגֶעבֶּן צוּא יַעֲקֹב אֵת כָּל אַלֶע פְרֶעמְדִי אָפּ גֶעטֶער וָוס עֶס אִיז גֶוועןְ אִין זֵייעֶרִי הֶענְד וְאֶת הַנְּזָמִים אוּנ דִי אוֹרִינְגְלֶעךְ וָואס אִיז גֶוועןְ אִין זֵייעֶרִי אוֹעֶרֶן וַיִּטְמֹן אוּנ יַעֲקֹב הָאט זֵיי בַּהַאלְטִין תַּחַת אוּנְטֶער דֶעם לִינְדֶן בּוֹים וָואס

ספר הישר

צוּ דִי אֵיין וואנֶער פוּן דָארְט עֶרְצֶעלְט וָוס עֶס הָט זִיךְ גֶטְרָאפֶן צוּ דֶר שְׁטָאט שְׁכֶם. אוּנ מֶען הָאט גֶשִׁיקְט שְׁלוּחִים צוּ דֶר שְׁטָאט שְׁכֶם זֵיי זָלְן זֶעהֶן אוֹיבּ דָם אִיז אֱמֶת וָוארִים דֶר שַׂר פוּן תַּפּוּחַ הָאט גִיט גֶוָואלְט גְלֵייבֶּן אַז צְוֵויי מֶענְשֶׁן זָאלֶן מַחֲרִיב זַיין אַזוֹ אַיין גְרוֹסִי שְׁטָאט וִוי שְׁכֶם. אוּנ דִי שְׁלוּחִים זֶענִין צוּרִיק גֶקוּמֶען אוּנ עֶרְצֵיילְן אַז אוּנ דֶר שְׁטָאט שְׁכֶם אִיז גִיט דָא קַיין שׁוּם מַאנְזְבִּיל נָאר וַוייבֶּער וֶועלְכִי וַויינֶען אִין דֶר שַׂר פוּן תַּפּוּחַ הָט זִיךְ זֵייעֶר פַר וואוּנְדֶערְט אִין זָאגְט צוּ זַיין פָלְק לָאמֶר גַיין מִלְחָמָה הַאלְטִין מִיט דִי קוּנְדֶר פוּן יַעֲקֹב הָעִבְרִי אוּנ מִיר וֶועלִין טוּן צוּ זֵיי אַזוֹ וִוי זַיי הָאבֶּן גְטוּן צוּא דֶער שְׁטָאט שְׁכֶם אוּנ מִיר וֶועלִין זִיךְ נוֹקֵם זַיין דִי נְקָמָה פוּן דִי שְׁטָאט לַייט. אוּנ דֶר שַׂר הָט גֶשִׁיקְט צוּ אַלֶע שָׂרִים פוּן אֱמוֹרִי אַזוֹ צוּ זָאגִין קוּמְט מִיט מִיר אוּנ אִיר וֶועט מִיר הֶעלְפֶן שְׁלָאגֶן דִי קוּנְדֶר פוּן יַעֲקֹב דֶען זֵיי הָאבֶּן פַר וִויסְט דִי שְׁטָאט שְׁכֶם אוּנ דִיא שָׂרִים פוּן אֱמוֹרִי הָאבֶּן זִיךְ דֶרוֹיף זֵייעֶר פַר וִוינְדֶערְט וַיִּתְקַבְּצוּ אִין אַלוּ זִיבֶּן שָׂרִים פוּן אֱמוֹרִי הָאבֶּן זִיךְ אַיין גְזַאמְלְט מִיט זֵייעֶרִי חַיָּילוֹת עֶטְלִיכֶע טוֹזִינְט מֶענְשֶׁן אוּנ אַלֶע הָאבֶּן גֶהַט בְּלוֹסֶע שְׁוֶוערְדֶן אִין זֶענִין גֶקוּמֶען מִלְחָמָה הַלְטֶן מִיט יַעֲקֹב אִין מִיט זַיינֶע קוּנְדֶר (וַיִּשְׁמַע) אִין וִוי יַעֲקֹב הָט דָם דֶר הֶערְט הָט עֶר זִיךְ זֶעהְר גֶפָּרְכְטָן. וַיִּצְעַק אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶשְׁרוּגֶן צוּ שִׁמְעוֹן אִין צוּ לֵוִי אוּנ הָט גֶזָאגְט זֶעהְט וָואס אִיר הָט מִיר גְטוּן אִיר הָאט גֶבְּרַאכְט אַלוּ כְּנַעֲנִים צוּ פַר טִילִיגֶן מִיךְ אוּנ מַיין הוֹז גֶזוּנְד דֶען אִיךְ בִּין גֶזֶעסֶן מִיט רוּה אִין אַצוּנְד הָט אִיר דֶר צֶרִינְט אַלֶע פוּן דָם לַאנְד. וַיַּעַן אוּנ יְהוּדָה הָט גֶענְפֶרְט צוּם פָאטֶר. זֶענִין דֶען מַיינֶע בְּרִידֶר אִים זוּנְסְט גֶגַאנְגֶען קֶענִין שְׁכֶם זֵיי הָאבֶּן דָאךְ גֶשֶׁענְדְט אוּנְזֶר שְׁוֶועסְטֶר דִינָה אִין הָאבִּין אִיבֶּר גֶפָּרֶן אוּף גָאטְס

בוּטְמָא דִי עִם שְׁכֶם: ה וּנְטַלוּ וַהֲוַת דַּחְלָא מִן קֳדָם יְיָ עַל עַמְמַיָא דִי בְקִרְוֵי סַחֲרָנֵיהוֹן וְלָא רְדַפוּ בָּתַר בְּנֵי יַעֲקֹב: ו וַאֲתָא יַעֲקֹב לְלוּז דִי בְּאַרְעָא דִכְנַעַן הִיא בֵּית אֵל הוּא וְכָל עַמָּא דִי עִמֵּיהּ: ז וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא וּקְרָא לְאַתְרָא אֵל בֵּית אֵל אֲרֵי תַמָּן אִתְגְּלִי לֵיהּ (מַלְאֲכַיָא) דַיְיָ בְּמֶעֱרְקֵיהּ מִן קֳדָם

אֲשֶׁר עִם־שְׁכֶם׃ ה וַיִּסָּעוּ וַיְהִי ׀ חִתַּת אֱלֹהִים עַל־הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֽוֹתֵיהֶם וְלֹא רָֽדְפוּ אַחֲרֵי בְּנֵי יַעֲקֹֽב׃ ו וַיָּבֹא יַעֲקֹב לוּזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן הִוא בֵּֽית־אֵל הוּא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּֽוֹ׃ ז וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּֽית־אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָֽאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ

מפני

בעל הטורים

(ה) ויסעו. ב' במס' חד ר"פ וחד ס"פ. דין ר"פ ואידך ס"פ אלה מסעי בני ישראל ויסעו מלמד שהיו הדגלים נוסעין כצין

רשב"ם

שלקחו בעיר: (ז) ויקרא למקום. שהוא לוז שהקים מצבה שם בבאו מבית אביו: אל בית אל. כי בתחלה

רש"י

אלא שכם: (ה) חתת. פחד: (ו) אל בית אל. הקב"ה בבית אל זה גילוי שכינתו בבית אל. יש תיבה חסרה בי"ת המשמשת בראשה כמו (ש"ב ט) הנה הוא בית מכיר בן עמיאל כמו בבית מכיר. בית אביך (לעיל כד) כמו בבית אביך: נגלו אליו האלהים. במקומות הרבה יש שם אלהות

שפתי חכמים

ז כי אל הוא מלה אחת בית כיון שה"א נקוד בציר"י ונם כפשט ששתת

בית דוד

(ה) (חִתַּת). (פַּחַד) שְׁרֶעק: (ו) (אֵל בֵּית אֵל). (הקב"ה בְּבֵית אֵל) הקב"ה אִיז אִין בֵּית אֵל (גִּילּוּי שְׁכִינָתוֹ בְּבֵית אֵל) זַיין שְׁכִינָה. זַיין הֵיילִיגְקַייט. גֶּעוֶען אִין בֵּית אֵל. וְאִינְס רש"י (יֵשׁ תֵּיבָה חֲסֵרָה בֵּית הַמְשַׁמֶּשֶׁת בְּרֹאשָׁהּ) עֶס פֶעלְט דָא ווערטער אוֹיף ... (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (הִנֵּה הוּא בֵּית מָכִיר בֶּן עַמִּיאֵל) ... עֶר אִיז אִין דִי שְׁטוּבּ פוּן מָכִיר (כְּמוֹ בְּבֵית מָכִיר) עֶס אִיז גְלַייךְ ווִי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען בְּבֵית מָכִיר (בֵּית אָבִיךְ כְּמוֹ בְּבֵית אָבִיךְ) אֱלִיעֶזֶר הָאט גֶעפְרֶעגְט בַּיי רִבְקָה אוֹב עֶס אִיז דָא בְּבֵית אָבִיךְ אִין דִי שְׁטוּבּ פוּן דַיין פָאטֶער ... דָא דַארְף אוֹיךְ שְׁטֵיין אֵל בְּבֵית אֵל. דֶער בֵּית אִיז אִין בֵּית אֵל: (נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים). וְאִינְס רש"י (בִּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ שֵׁם אֱלֹהוּת וְאַדְנוּת בִּלְשׁוֹן רַבִּים) ... אִינְ הֶעבְּרֵעאִישׁ וִויא מֶען וָואלְט רֵיידְן צוּא פִיל

פירוש רד"ק

שכם) סמוך לשכם: (לוזה אשר בארץ כנען) מלמד שיש לוז אחר: (ו) (היא וכל העם) להודיע כי לא נפקד מהם איש בשכם ולא בדרך. כי חתת אלהים היתה על בני הארץ ההיא ולא נגעו בהם: (ז) (ויבן שם מזבח) פירוש בבית אשר בנה שם במקום המצבה כמו שאמר "והיה" וכמו שפירשנו. ואף על פי שלא זכר הבית: (ויקרא למקום אל בית אל) כבר קראו בית אל ועתה הוסיף עליו אל כמו שפירשנו גבי אל אלהי ישראל. (כי שם נגלו אליו האלהים) המלאכים שראה בסולם או פירוש האלהים. על השם יתברך. ואמר נגלו בלשון רבים דרך כבוד. כמו שאמר ישמח ישראל בעושיו (תהלים קמ"ט) איה אלוה עושי (איוב ל"ה

פירוש לתורת אלהים

אִין קֶעגֶן שְׁכֶם: (ה) וַיִּסָּעוּ אוּנ זֵיי הָאבֶן גֶעצוֹגֶן וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גֶעוֶוען דִיא פָארְכְט פוּן גָאט אוֹיף דִי שְׁטֶעט וָואס אִיז זֵיי אַרוּם אוּנ זֵיי הָאבֶּען נִיט גֶעיָאגְט נָאךְ דִיא בְּנֵי יַעֲקֹב: (ו) וַיָּבֹא אוּנ יַעֲקֹב אִיז גֶעקוּמֶען אִין דֶער שְׁטָאט לוּז וָואס אִין לַאנְד כְּנַעַן דָאס אִיז בֵּית אֵל הִיא עֶר אוּנ גָאר זַיין פָאלְק וָואס מִיט אִיהְם: (ז) וַיִּבֶן אוּנ עֶר הָאט דָארְטֶען גֶעבּוֹיעט אַיין מִזְבֵּחַ ... אִין בֵּית אֵל דָאס אַנְטְלָויפְענְג פוּן זַיין ... אִיז אִין בֵּית אֵל כִּי וַוייל גָאט הָאט זִיךְ דָארְט צוּא אִיהְם בַּוויזֶען בְּבָרְחוֹ אַז עֶר אִיז אַנְטְלָאפֶען

מִפְּנֵי אָחִיו: ח וַתָּמָת דְּבֹרָה מֵינֶקֶת רִבְקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית־אֵל תַּחַת הָאַלּוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אַלּוֹן בָּכוּת: פ ט וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב עוֹד.

אֲחוּהִי: ח וּמִיתַת דְּבוֹרָה מֵינִקְתָּא דְּרִבְקָה וְאִתְקְבַרַת מִלְּרַע לְבֵית אֵל בְּשִׁיפּוּלֵי מֵישְׁרָא וּקְרָא שְׁמֵיהּ מֵישַׁר בְּכוּתָא: ס וְאִתְגְּלִי יְיָ לְיַעֲקֹב

תו"א ויקרא למקום. פסחים פח עקידה שערכח: כי שם נגלו. סנה' לח:

בעל הטורים

מעתו של יעקב לומר מה כאן תחת אלהים של הערים אף לכאן

רשב"ם

נקראת שם העיר בית אל . ואולם לוז שם העיר לראשונ' אבל עכשיו קרא שם המקום בית אל שחוץ

לעיר אשר חלם שם אל בית אל לפי שעד עתה הוא היה בעוורו : (ח) אלון בכות . לא נכתב אלא מפני שכל

רש"י

והאדנות בל' רבים כמו אדני יוסף אם בעליו עמו ולא כא' בעלו וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרות נזכר בלשון רבי' אבל אחד מכל שאר השמות לא תמצא בלשון רבים : (ח) ותמת דבורה. מה ענין דבורה בבית יעקב אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב ושלחתי ולקחתיך משם שלחה דבורה אצלו לפדן ארם לצאת משם ומתה בדרך. מדברי ר' משה הדרשן למדתיה : מתחת לבית אל · העיר יושבת בהר ונקברה ברגלי ההר : תחת האלון · בשפולי מישרא שהיה מישור מלמעלה בשפוע ההר והקבור' מלמטה ומישור של בית אל היו קורין לו ח אלון ואגדה נתבשר

שפתי חכמים

שתחת אל שהיא עפחא מורה שהיא מוכרת : ח ר"ל דחנון היו פירושו מישור אלא אלון שמו של מישור כדפרש"י נפ' לך איל פארן

בית דוד

נֶעטֶר, צוּ פִיל הֶערְרְן(כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אֲדֹנֵי יוֹסֵף דִי הֶערְרְן פוּן יוֹסֵף (אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ) אוּב זַיינֶע הֶערְרִין זֶענִין מִיט אִים (וְלֹא נֶאֱמַר בְּעָלוֹ) אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט אוּיב זַיין הֶער אִיז מִיט אִים (אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט אָדוֹן יוֹסֵף, דֶר הֶער פוּן יוֹסֵף) (וְכֵן אֱלָהוּת שֶׁהוּא לָשׁוֹן שׁוֹפֵט וּמָרוּת נִזְכַּר בִּלְשׁוֹן רַבִּים) אוּנ אַזוֹ דִיא הֶערְשַׁאפְט פוּן הקב"ה אוּנ דִי הֶערְשַׁפְט פוּן אַדַיין וֶוערְט אוֹיךְ גֶערֶעט מִיט כָּבוֹד וִוי מֶען רֶעט צוּ פִיל מֶענשֶׁן, אוּנ מֶען זָאגְט אֱלֹהִים דֶעם נָאמֶן אֱלֹהִים זָאגְט מֶען צוּ הקב"ה אוּנ צוּ אַדַיין אוֹיךְ (אֲבָל אֶחָד מִכָּל שְׁאָר הַשֵּׁמוֹת לֹא תִמְצָא בִּלְשׁוֹן רַבִּים) אָבֶּר אַנְדֶערֶי נֶעמֶן וָואס וֶוערְט גְזָאגְט אוֹיף הַקָּדוֹשׁ ב"ה אִיז אֲפִילוּ נִיטָא אֵיין נָאמֶן וָואס זָאל גְזָאגְט וֶוערֶן וִוי צוּא פִיל . נָאר אַלְיין וֶוערְט אֵיינְצִיג גֶערֶעט . וִוי מֶען רֶעט צוּ אֵיינֶם : (ח) (וַתָּמָת דְּבוֹרָה) . פְרֶעגְט רש"י (מַה עִנְיַן דְבוֹרָה בְּבֵית יַעֲקֹב) וִוי קוּמְט דְבוֹרָה אִיצְט צוּא זַיין בַּייא יַעֲקֹב (אֶלָּא לְפִי שֶׁאָמְרָה רִבְקָה לְיַעֲקֹב וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם) נָאר וַוייל רִבְקָה הָאט גְזָאגְט צוּא יַעֲקֹב אִיךְ וֶועל שִׁיקְעֶן דִיךְ אָפּ נֶעמֶען פוּן לָבָן . אוּנ רִבְקָה הָאט גֶמֵיינְט אַז יַעֲקֹב אִיז נָאךְ בַּיי לָבָן (שָׁלְחָה דְבוֹרָה אֶצְלוֹ לְפַדַּן אֲרָם לָצֵאת מִשָּׁם) הָט רִבְקָה גֶשִׁיקְט דְבוֹרָה זִיא זָאל גֵיין אוּנ פַדַּן אֲרָם זָאגְוּן צוּא יַעֲקֹב עֶר מֶעג קוּמֶען אַהֵיים (וּמֵתָה בַּדֶּרֶךְ) אוּנ וֶועג הָט דְבוֹרָה גִטְרָפוּן צוּ יַעֲקֹב אוּנ זִיא אִיז גֶשְׁטָארְבֶּן (מִדִּבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן לְמַדְתִּיהָ) דָס הָב אִיךְ גֶלֶערִינְט פוּן רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן : (מִתַּחַת לְבֵית אֵל) . זָאגְט רש"י (הָעִיר יוֹשֶׁבֶת בָּהָר) דִיא שְׁטָאט בֵּית אֵל אִיז גְוֶועֶן אוֹיף אַבַּארְג (וְנִקְבְּרָה בְּרַגְלֵי הָהָר) אוּנ דְבוֹרָה אִיז בַּגְרָבֶּן גְוָוארֶן לֶעבֶּן דִי פִיס פוּן בַּארְג (תַּחַת הָאַלּוֹן) אוּנְטֶר דֶעם פְלַאץ וָואס עֶר הֵייסְט אַלּוֹן . וִוי דֶער תַּרְגּוּם טֵייטְשְׁט (בְּשִׁפּוּלֵי מֵישְׁרָא) אוּנְטֶר דֶעם גְלַייכֶן פְלַאץ (שֶׁהָיָה מִישׁוֹר מִלְמַעְלָה בְּשִׁפּוּעַ הָהָר) אוֹיבֶען וִויא דֶער בַּארְג הֵייבְּט אָן אַרָפּ צוּ גֵיין אִיז גְוֶועֶן אַגְלַייכֶער פְלַאץ (וְהַקְּבוּרָה מִלְּמַטָּה) דָאס קֶבֶר פוּן דְבוֹרָה אִיז גְוֶועֶן אוּנְטֶען (וּמִישׁוֹר שֶׁל בֵּית אֵל הָיוּ קוֹרִין לוֹ אַלּוֹן) דֶעם

פירוש רד"ק

י') והדומים להם : (ח) (ותמת דבורה) אמרו כי שלח' אותה רבקה אל יעקב כמו שאמרה ושלחתי ולקחתיך משם(ב"ר ע"א) והית' באה עמו ומתה בבית אל . (תחת האלון) כמו תחת אלון ולבנה (הושע ד') אלונים מבשן (יחזקאל כ') ותרגם אותם יונתן בלומין והוא הנקרא קשטניים בלע"ז . ואונקלס תרגם זה כמו אלון בצרי באלוני ממרא בשפולי ממרא. בב"ק (פ"א) ר' שמואל ב"ר נחמן אמר לשון יונית הוא אלון אחר עד שהוא משמר אבלה של דבור' באה לו בשורתה של אמו שמתה : (ט) (וירא אלהים) . הוא אל יתברך . זהו

פירוש לתורת אלהים

גְוָוארֶן פַר זַיין בְּרוּדֶר : (ח) וַתָּמָת אוּנ עֶס אִיז גֶשְׁטָארְבֶּן דְבוֹרָה דִיא זֵייגֶערִין פוּן רִבְקָה (עַיין רש"י) וַתִּקָּבֵר אִיז זִי בַּגְרָאבֶּן גְוָוארֶן אוּנְטֶר בֵּית אֵל (עַיין רש"י) תַּחַת אוּנְטֶר דָם לִינְדֶן בּוֹם וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אוּנ עֶר הָט גְרוּפֶן דֶעם נָאמֶן פוּן דָם לִינְדֶן בּוֹם אַלּוֹן בָּכוּת : (ט) וַיֵּרָא אוּנ גָאט הָט

עוֹד בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיְבָרֶךְ
אֹתוֹ׃ י וַיֹּאמֶר־לוֹ אֱלֹהִים שִׁמְךָ

לְיַעֲקֹב עוֹד בְּמֵתוֹהִי
מִפַּדַּן אֲרָם וּבָרֵיךְ יָתֵיהּ׃
י וַאֲמַר לֵיהּ יְיָ שְׁמָךְ

יעקב

רש"י

נתבשר שם באבל שני שהוגד לו על אמו שמתה [ב"ר]. ואלון בלשון יוני אחר [אחר] ולפיכך [ולפי ש] העלימו את יום מותה שלא יקללו הבריות כרס שיצא ממנו עשו אף הכתוב לא פרסמה: (ט) עוד. פעם שני במקום הזה אחד בלכתו וא' בשובו: ויברך אתו. ברכת אבלים (ב"ר): (י) לא

שפתי חכמים

מארן וצ"ע ז ש דכיון דקודם לכן לא מתה שהרי שלחה דבורה אצלו ע"מ שעדיין לא מתה וכשבא יעקב אל בית אביו לא כ' אלא ויבא יעקב אל יצחק אביו ולא כתיב אל רבקה אמו שהרי פ"י ששלחה לו דבורה כא אלא ע"מ שמתה וכיון שנבשרו נתבשר לו על האבילות שני דכתיב אלון בכות ר"ל אבילות אחר א"כ ודאי בוגד לו על אמו שמתה: י פילא כ"י כלות כביתו כיון שלא יכול לראות ויעקב היה בפדן ארם ולא היה

דוד

עשו (אף הכתוב לא פרסמה) האט די תורה אויך ניט דער מאנט דאס שטארבן פון רבקה *) : (ט) (עוד) מיינט מען (פעם שני במקום הזה) אויף דעם ארט האט הקב"ה זיך באוויזן צו יעקב דם צווייטע מאל (אחד בלכתו) איין מאל ווען ער איז געגאנגען צו לבן (ואחד בשובו) אונ איין מאל ווען ער איז געגאנגען צוריק פון לבן : (ויברך אותו) . הקב"ה האט געבענטשט צו יעקב (ברכת אבלים) אברכה וויא מען בענטשט א אבל : (י) (לא יקרא שמך עוד יעקב) . דיין נאמען זאל ניט גרופן ווערן יעקב (לשון אדם הבא במארב

בית

גלייכען פלאין פון בית אל האט מען גרופען אלון (ואנדה) אונ דר מדרש זאגט (נתבשר שם באבל שני) יעקב איז דארט אן גזאגט געווארן מיט נאך אמוטער (שהוגד לו על אמו שמתה) עס איז אים דארטן גזאגט געווארן אז זיין מוטר איז געשטארבן (ואלון בלשון יוני אבל) אויף יונית (גריכיש) איז אלון דיא טייטש אמוטער (ולפי שהעלימו את יום מותה) אונ וייל מען האט ניט געוואלט זאגן דעם טאג ווען רבקה איז געשטארבן (שלא יקללו הבריות הכרס שיצא ממנו עשו) מענטשן זאלן ניט פלוכען דעם בויך וואס פון אים איז געבארן געווארן

פירוש

שאמר לו „עוד". כי כבר נגלה אליו בברחו כמו שאמר

רד"ק

והנה ה' נצב עליו ועתה בבאו מפדן ארם נגלה ג"כ :

פירוש לתורת אלהים

זיך צוא יעקב באוויזן נאך איין מאל אז ער איז געקומען פון פדן ארם איין מאל האט ער זיך צו איהם באוויזן אז ער איז געגאנגען קיין פדן אונ דס אנדרי מאל אז ער איז צוריק געגאנגען ויברך אותו אונ ער האט אים געבענטשט (עיין רש"י) : (י) ויאמר האט גאט צו אים גזאגט שמך דיין

ספר הישר

גבאט: ועתה אין אצינד מיין פאטר ווס האסטו מורא אונ נאך ווס וואלסטו צערגין אויף מיינע ברידר אונ דר גאט ווס האט געגעבן כח צו מיינע ברידר ביי צו קומען די שטאט שכם דר וועט אונז העלפין נובר זיין די בנענים אונ מיר וועלין טון מיט זיי אזו ווי מיינע ברידר האבן גטין מיט דר שטאט שכם. ועתה אין אצינד מיין פאטר בעט איך דיך דו זאלסט שריינן אין האבין צו גאט אין מיא תפלה צו אים אז ער זאל אונז מציל זיין פון אונזרי פיינד. ויקרא אונ יהודה האט גרופן איין קנעכט פון פאטרס קנעכט אונ האט אים גזאגט גיי אין זעה ווי דו לייט שטייאן ווס זענין געקומען מלחמה האלטין. וילך אונ דר קנעכט איז ארויס גנגנן אויסן באגג קאין אונ האט גזעהן אלע שטייאן אויפן פעלד. אונ דר קנעכט האט גזגט צו יהודה אז זיי שטייען אין פעלד זייער פול ויאמר אין יהודה האט גזאגט צו אלי זיינע ברידר שטארקט אייך אין האט קיין מורא ניט גאט איז מיט אונז אין שטייט אויף אונ נעמט דאס כלי זיין אין מיר וועלין מלחמה האלטין מיט די ווס מיר האבן קיין ב"ז געטאן אונ גאט ב"ה וועט אונז העלפין: ויקומו אין זיי זענין אויף געשטאנען אונ האבן זיך אן גגורט מיט כלי זיין אונ אויך אלע קנעכט ווס זענין געווען ביי יעקבן אונ אלע קנעכט וואס זענין געווען ביי יצחק אין שטאט חברון זענין געקומען צו יעקב מיט כלי זיין: וילכו אונ די קינדר פון יעקב אין אלי קנעכט זענין גגנגן אקגין די שונאים אונ זיי זענין גיווען הונדרט אין צוועלף פערזאן אונ יעקב איז גגאנגען

*) הערה רש"י פירש ואגט אין פרשה תצא ווען רבקה איז געשטארבן האט מען גיזאגט יעדר ווער עס גייט נאך איר לויה. אברהם איז געשטארבן. יצחק איז בלינד אונ קען ניט ארויס גיין פון דער שטוב. יעקב איז ביי לבן. זאל מען שיקען וואגן צו עשו זיין מוטער רבקה איז געשטארבן. אז עשו וועט קומען אונ וועט גיין ביי די לויה וועלין [illegible] פלוכען רבקה פר וגם זיא האט געבארן אזו איינעם. דריבער האט מען ניט געזאגט צו עשו אונ מען האט זיא בגראבן אין דער שטיל ביי נאכט. אונ וויל איר שטארבן מיט איר בגראבן איז גיווען שטיל דריבער האט די תורה אויך ניט געשריבן פון איר שטארבן נאר אויף דעם ווינק פר האט גירופן דאס ארט אלון בכות אויף דיא צווייא וויינען איף די מוטער וגם דר אין [illegible] געווארן פון איר שטארבן אונ אויף דבורה :

יַעֲקֹב לֹא־יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב
כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא
אֶת־שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל׃ יא וַיֹּאמֶר לוֹ
אֱלֹהִים אֲנִי אֵל־שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה

אונקלוס

יַעֲקֹב לָא יִתְקְרֵי שְׁמָךְ
עוֹד יַעֲקֹב אֱלָהֵין
יִשְׂרָאֵל יְהֵי שְׁמָךְ וּקְרָא
יַת שְׁמֵיהּ יִשְׂרָאֵל׃
יא וַאֲמַר לֵיהּ יְיָ אֲנָא
אֵל שַׁדַּי פּוּשׁ וּסְגֵי עַם
וכנשת

תו"א לא יקרא שמך. ברכות יב: אני אל שדי. יבמות סה עקידה שער מח:

בעל הטורים

לקמן כל הפעמים יראים מהם : (יא) אני אל שדי פרה ורבה כותב שם של פריה ורביה כי נעלם של שי"ן דל"ת יו"ד עולה ת"ק כמנין איברים שבאיש ובאשה : גוי וקהל גוים יהיה

רשב"ם

המקומות שהלך יעקב בחזרתו הולך ומפרש: (ט) וירא אלהים אל יעקב עוד. אחר שנסע מלוז הוא בית אל קרא עוד את המקום השני בית אל כמו שמפרש והולך:

רש"י

יקרא שמך עוד יעקב. ל' אדם הבא במארב ובעקבה אלא לשון שר ונגיד : (יא) אני אל שדי שאני כדאי לברך שהברכות שלי : פרה ורבה על שם שעדיין לא נולד בנימין ואף ע"פ שכבר נתעברה

שפתי חכמים

מדיין אללה אלא עשו לבד ולכך העלימו את יום מותה כדי שלא יעסוק עשו בקבורתה כי עי"ז יקללו את הכרס שילא ממנו יש מקשין למה יקללו אותה לאחר מיתה יותר מבחייה. וי"ל כי קודם מיתתה לא ראו אותו כי הי' שם אלל חמיו בארץ שעיר שברי יעקב שלא לשם במנוחה אבל עכשיו שיבוא לקברה ולא יכו' שם אלא בואו מ"כ יקללו אותה. ומהרש"ל פי' דמ"ה שהעלימו מיתתה כדי שיהיו סבורים שהיא עודנה חיה ואין רשאין לקלל אותה משום לא תקלל חרש וזה דוקא מחיים : כ ל' וארב וקם עליו : ל דק"ל למה נאמר אני ועוד למה

בית דוד

וְעָקְבָה) עָקֹב אִיז טַייטְשׁ נַארָען, אוֹים קִיקְן צוּם נַארָען. דָער נָאמֶן אִיז נִיט שַׁיין פַר דִיר (אֶלָּא לָשׁוֹן שַׂר וְנָגִיד) פַר דִיר אִיז נָאר שַׁיין דֶר נָאמֶן יִשְׂרָאֵל, אוּנ דֶעם וָוארְט יִשְׂרָאֵל, אִיז צוּ לַיינֶן (דָם וָוארְט יָשָׁר גְלַייכְקַייט) דָם וָוארְט שַׂר וְנָגִיד, אַהֶערד, אַגְרוֹסֶר מַאן (אוּנ דָאס וָוארְט אֵל) : (יא) (אֲנִי אֵל שַׁדַּי). (שֶׁאֲנִי כְּדַאי לְבָרֵךְ שֶׁהַבְּרָכוֹת שֶׁלִּי) אִיךְ קֶען בֶּענְטְשֶׁן וַוייל דִיא בְּרָכוֹת זֶענֶען מַיינֶע, אַלֶץ וָוס אַמֶענְטְשׁ הָט, גִיבּ אִיךְ אִים אוּנ אוֹיסֶר מִיר קֶען קֵיינֶר נִיט גֶעבֶּן : (פְּרֵה וּרְבֵה) זָאגְט רש"י (עַל שֵׁם שֶׁעֲדַיִין לֹא נוֹלַד בִּנְיָמִין) וַוייל בִּנְיָמִין אִיז נָאךְ נִיט גֶבָּארְן גֶווָארְן, דְרִיבֶּער הָאט הקב"ה צוּא אִים גֶזָאגְט דוּא זָאלְסְט דִיךְ פְרוּכְטְבַּארֶן אוּנ מֶערְן, דוּא וֶועסְט נָאךְ הָאבֶּן קִינְדֶר (וְאַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר נִתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ) אֲפִילוּ רָחֵל אִיז שׁוֹן גֶוֶוען מְעוּבֶּרֶת מִיט בִּנְיָמִין, פוּן דעסטוועגין

פירוש

(ויברך אתו) והברכה היא כי אם ישראל. רוצה לומר כי אב ישראל משתתף עמו. כמו שפירשנו : (יא) (אל שדי) חזק מנצח התולדות כמו שפירשנו באברהם. כי שלש האמהות היו עקרות ואל שדי נצח התולדות וילדו. (פרה ורבה) תפרה ותרבה ועל זרעו אמר. כמו שאמר לאברהם והפריתי אותך במאד מאד. כי על זרעו אמר אבל האבות הם העיקר וכל התולדות עד הסוף בני האבות הראשונים הם כי יעקב לא היה לו בן אחר וזאת המראה כי בנימין שנולד כבר היתה אמו

רד"ק

מעוברת ממנו (גוי וקהל גוים) כולם יהיו גוי אחד מיוחד. כמו שאמר מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ (ד"ה א' י"ז א') וזה הגוי יהי' קהל גוים שיהיו שנים עשר שבטים עם זה הבן שיולד לך עתה וכל הברכה שברך את אברהם בירך את יעקב כי הוא היה הזרע המיוחד לאברהם ובב"ר מפרש הפסוק על בני רחל גוי זה בנימין. וקהל גוים זה מנשה ואפרים. ומלכים זה שאול ואיש בושת אפשר אבנר אדם צדיק הי' הולך על מלכות דוד. אלא מדרש דרש והמליך את איש בושת

פירוש לתורת אלהים

נָאמֶן אִיז יַעֲקֹב לֹא פוּן אַצוּנְד זָאל נִיט גְרוּפֶן וֶוערִין דַיין נָאמֶען יַעֲקֹב כִּי אִם נַייעֶרְט יִשְׂרָאֵל דַיין נָאמֶן זָאל זַיין. יִשְׂרָאֵל וַיִּקְרָא אוּנ עֶר הָט גְרוּפֶן זַיין נָאמֶן יִשְׂרָאֵל : (יא) וַיֹּאמֶר אוּנ גָאט הָט צוּ אִים גְזָאגְט אֲנִי אִיךְ בִּין דֶר אַלְמֶעכְטִיגֶר גָאט אִיךְ בֶּענְטְשׁ דִיךְ אוּנ זָאג דִיר פְּרֵה פְרוּכְפֶּער זִיךְ וּרְבֵה אוּנ מָער זִיךְ גוֹי אַיין פָאלְק דָאס אִיז בִּנְיָמִין וּקְהַל גוֹיִם אוּנ אַיין זַאמְלוּנְג

ם

ספר הישר

מִיט זַיי אִין דִי קוּנְדֶר יַעֲקֹבְס הָאבֶּן גֶשׁוּקְט צוּא זַייעֶר עֶלְטֶר פָּטוּר יִצְחָק קַיין חֶבְרוֹן אַז עֶר זָאל בֶּעטְן גָאט ב"ה עֶר זָאל זַיי מַצִּיל זַיין פוּן דִיא כְּנַעֲנִים וָוס זֶענִין גֶקוּמֶן אוֹיף זַיי אוּנ גָאט ב"ה זָאל זַיי גֶעבִּין אוּנ אוּנְזֶרֶי הָענְד אַרַיין (וַיִּתְפַּלֵּל) אוּנ יִצְחָק הָט תְּפִלָּה גִטָאן צוּ גָאט ב"ה אוּנ הָט אַזוֹי גְזָאגְט גָאט מַיין גָאט דִי הָאסְט מַבְטִיחַ גֶוֶוען צוּ מַיין פאטר אַבְרָהָם אַז דִי וֶועסְט מֶערִין זַיינוּ קוּנְדֶר

וכנשת שבטין יהון גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מנך ומלכין דשליטין :

מחקצ"ד

שפתי חכמים

כ'אתר שם אל שדי ולא אחר הפאר פעות: ס כ' כרא"ם לריך לגרום וקהל גוים מנשה ואפרים דדריש גוי אחד וקהל אחד כי היכי דלא תקשה אמאי דפי' בפ' ויחי כברני שעתידים לצאת מהני עוד קהל ועמים או לריך לגרום התם קהל עמים בלא וי"ו והכא גרסינן גוים מנשה ואפרים. וע' בג"א פ' ויחי שמגנה הגירסא: נ פי' דכתי' המלליך יצאו משמע שעדיין הם בתוך

רש"י

נתעברה ממנו: גוי. בנימין: גוים. (ב"ר) מנשה ואפרים שעתידין לצאת מיוסף והם במנין השבטים: ומלכים. (ב"ר) שאול ואיש בשת שהיו משבט בנימין שעדיין לא נולד (ופסוק זה דרשו אבנר כשהמליך איש בושת ואת השבטים דרשוהו וקרבו בנימין דכתיב (שופטים כא) איש ממנו לא יתן את בתו לבנימין לאשה וחזרו ואמרו אלמלא היה עולה מן השבטי' לא היה הקב"ה אומר ליעקב ומלכים מחלציך יצאו): גוי וקהל גוים. שגוים עתידים בניו ליעשות כמנין הגוי' שהם ע' אומות וכן כל הסנהדרין שבעים. ד"א כשעתידים בניו ליעשות

בית דוד

דעסט ווען האט הקב"ה צו אים גזאגט דו וועסט דיך פרוכטבארן) : (גוי) אפלק מיינט מען בנימין : (גוים) . פעלקער . מיינט מען מנשה און אפרים (שעתידים לצאת מיוסף) וואס דארפן געבארן ווערן פון יוסף (והם במנין השבטים) און זיי זענען און צאל פון דיא שבטים : (ומלכים) מיינט מען שאול און איש בושת (שהיו משבט בנימין שעדיין לא נולד) זיי זענען געוועזן פון שבט בנימין וואס ער איז נאכניט געבארן געווארן (ופסוק זה דרש אבנר כשהמליך איש בושת) דעם פסוק האט געלערנט אבנר ווען ער האט געמאכט דעם איש בושת פאר א מלך אויף דיא יודין (ואת השבטים דרשוהו וקרבו בנימין) די שבטים האבן אויך געלערנט דעם [illegible] אשה (דכתיב) ווארום עס שטייט אין פסוק (שופטים כא) די יודין האבן געזאגט (איש ממנו לא יתן את בתו לבנימין לאשה) אפילו איין מענטש פון אונז זאל ניט געבן זיין טאכטער פאר א ווייב צו

דיא מענטשן פון שבט בנימין ווייל זיא האבן געוואלט דער שבט בנימין זאל אונ גאנצן פאר לענד ווערן און ער זאל און גאנצן פעלן פון יודין) (וחזרו ואמרו) נאך דעם האבן זיי חרטה געהאט און האבן געזאגט (אלמלא היה עולה מן השבטים) ווען בנימין וואלט נדרפט אוועק גיין פון די שבטים (לא היה הקב"ה אומר ליעקב ומלכים מחלציך יצאו) וואלט הקב"ה ניט געזאגט צו יעקב אויף בנימין מלכים וועלען פון דיר געבארן ווערן (אז ביז איצט איז נאך ניט געווען מלכים פון שבט בנימין . און מלכים מוזען געבארן ווערן פון שבט בנימין . פון מען דארף געבען וויבער צום שבט בנימין. דער שבט בנימין זאל ניט פאר לענד ווערן : (גוי וקהל גוים) מען מיינט (בניים) ווי די פעלקער (עתידים בניו ליעשות כמנין הגוים שהם שבעים אומות) די קינדר פון יעקב וועלן גמכט ווערן ווי די צאל פון די פעלקר וואס זענן זיבציג פעלקר (וכן כל הסנהדרין שבעים) אלע

פירוש לתורת אלהים

פון פעלקר דאס מיינט מען מנשה און אפרים וואס זיי וועלן ארויס קומען פון יוסף. און זיי וועלן גרעכנט ווערן אין צאל פון די שבטים יהיה וועלן זיין פון דיר ומלכים און מלכים

ספר הישר

צוו ווי די שטערן פון הימל פאר שטער די עצה פון די כנענים אז זיי זאלן ניט מלחמה האלטן מיט די קינדר אין די קינדר פון יעקב מיט זייערי קנעכט ווען נאגן אקעגן די כנענים און האבן זיך פר לאזט אויף גאט און בעת זיי זענן ארויס גאנגן צו דר מלחמה האט יעקב אויך תפלה געטון צו גאט אין האט געזאגט גאט דיין גאט די ביסט איין גאט איבר אלע גשעפר אין איין שטארקר גאט פון תחלת ביז סוף און די טיפסט דר ווייקען און פר שטערן די מלחמה אין דיין האנד איז די קראפט צו דר הייבן און נידריג מאכן און אצינד בעט איך דיך גאט לאז קומען דיין גנאד פר דיר אין קער דיך צו אונז מיט דר בארעמהארציגקייט או די ולקט דם מציל זיי וואס פאר זיבצג זיך אויף דיין גרויס דער ברייקא שי (יעקב) און גאט ביה האט גהערט די

תפלה פון יצחק מיט זיין זון יעקב און האט געגעבן איין גרויסן פחד אין די הערצר פון די פיינד און זייערי יועצים און זיי האבן צו זיך געזאגט זייער גאט האט מציל געוועזן זייער עלטר פאטר אברהם פון די הענד נמרוד און אויך דט ער איז מציל געוועזן פון קאליך איבן און ווער קען דם נאך אזוי טאן און זייער עלטר פאטר אברהם העברי האט נידער געשלאגן פינף מלכים וואס האבן געפירט זייערע חיילות [illegible] און ... זאל זיי ... [illegible]

מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ׃ ששי יב וְאֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק
לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֶתֵּן
אֶת־הָאָרֶץ׃ יג וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ׃ יד וַיַּצֵּב
יַעֲקֹב מַצֵּבָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר
אִתּוֹ מַצֶּבֶת אָבֶן וַיַּסֵּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ
וַיִּצֹק עָלֶיהָ שָׁמֶן׃ טו וַיִּקְרָא יַעֲקֹב

את

בְּעַמְמַיָא מִנָךְ יִפְקוּן׃
יב וְיָת אַרְעָא דִי
יְהָבִית לְאַבְרָהָם
וּלְיִצְחָק לָךְ אֶתְּנִינַהּ
וְלִבְנָךְ בַּתְרָךְ אֶתֵּן יָת
אַרְעָא׃ יג וְאִסְתַּלַּק
מֵעִלָּווֹהִי יְקָרָא דַיְיָ
בְּאַתְרָא דִי מַלֵּיל עִמֵּיהּ׃
יד וַאֲקֵים יַעֲקֹב קָמְתָא
בְּאַתְרָא דִי מַלֵּיל
עִמֵּיהּ קָמַת אַבְנָא וְנַסֵּךְ
עֲלַהּ נִסְכִּין וַאֲרִיק עֲלַהּ
מִשְׁחָא׃ טו וּקְרָא יַעֲקֹב

את

תו"א ויעל מעליו אלהים. עקידה סה:

רשב"ם

(יד) במקום אשר דבר אתו. כמה פעמים נאמר ל' זה בפרשה זו לפי שהי' המקום באמצע הדרכים ואין שם עיר

רש"י

להקריב בשעת איסור הבמות כגון בימי אליהו ברש"י ישן) : (יד) במקום אשר דבר אתו .

בית דוד

סַנְהֶדְרִין וֶועלְן אוֹיךְ זַיין זִיבֶּצִיג (דָבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז דְרִיבֶּר הָט הקב"ה גִזָאגְט צוּ יַעֲקֹב דָס וָיארְט גּוֹיִם (שֶׁעֲתִידִים בָּנָיו לְהַקְרִיב בִּשְׁעַת אִיסוּר הַבָּמוֹת כְּגוֹיִם) וַוייל זַיינֶע קִינְדֶר וֶועלֶן אַמָאל מַקְרִיב זַיין קָרְבָּנוֹת אוֹיף אַבָּמָה ווִי דִי פֶעלְקֶר אִין דִיא צַייט וֶוען מֶען וֶועט נִיט טָארֶן מַקְרִיב זַיין קָרְבָּנוֹת אוֹיף אַבָּמָה, דָס אִיז גְוֶוען (בִּימֵי אֵלִיָהוּ) אִין דִי צַייט פוּן אֵלִיָהוּ הַנָּבִיא (אַבָּמָה אִיז אַשְׁטֵיין אַגְרוֹסֶר אוֹיף אוּם פְלֶעגְט מֶען מַקְרִיב זַיין קָרְבָּנוֹת) : (יג) (בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ). זָאגְט רש"י (אֵינִי יוֹדֵעַ מַה מְּלַמְּדֵנוּ) אִיךְ וַוייס נִיט וָוס לֶערִינְט אוּנְז דֶר פָּסוּק מִיט דֶעם וָוס עֶר דֶר צֵייל’ט אוּנְז אַז הקב"ה אִיז אַוֶועק גְנַאנְגֶען פוּן יַעֲקֹב אוֹיף דֶעם אוֹרְט וָוס עֶר הָט מִיט אִים גְרֶעט, עֶס דַארְף נָאר שְׁטֵיין הקב"ה אִיז אַוֶועק גְנַאנְגֶען פוּן יַעֲקֹב, אַזוֹ ווִי עֶס שְׁטֵייט בַּיי אַבְרָהָם וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים אוּן בַּמָּקוֹם

אשר

פירוש

בושת : (יג) (ויעל מעליו אלהים) כמ"ש באברהם ויעל אלהים מעל אברהם נסתלק כבודו שנראה לו במראה וראהו במראה בעת שנסתלק. ובב"ר (פ"ב) א"ר שמעון בן לקיש האבות הן הן המרכבה. (במקום אשר דבר אתו) להודיע כי אותו המקום היה מקום קביל השכינה ומקום הנבוא' ובאותו המקום דבר עמו בראשונה ובשניה. והוא המקום נבחר שאמר הנביא ושם ידבר עמנו (הושע יב) ושם הציב יעקב אבינו מצבות בראשונה ובשני'. ומ"ש ויעל מעליו רמז בו שעתיד הכבוד לעלות מאותו המקום. מיום שהעמידו בו העגל:

רד"ק

(יד) (ויצב וגו) אמר פעם אחרת במקום אשר דבר אתו (ע' רש"י) להודיע כי יעקב אבינו הבין וידע כי המקום ההוא נבחר לנבואה. ואע"פ שבראשונ' אמר כן אין זה כי אם בית אלהים עתה התאמת אצלו יותר שבאה לו הנבואה באותו מקום עצמו. (מצבת אבן) אבן אחרת היתה ולא אותה שהציב בראשונה ואמר ג"כ אבן ר"ל אבן א' מלבד המזבח אשר בנה שהוא מאבנים רבים. (ויסך עליה נסך)יין. (ויצק עליה שמן) למנחה ג"כ : (טו) (ויקרא) אמר פעם שלישית אשר דבר אתו שם אלהים. להודיע כי אותו המקום ביחוד שבנה שם

בית

פירוש לתורת אלהים

וֶועלִין אַרוֹיס גֵיין פוּן דַיינֶע לֶענְדֶין : (יב) וְאֶת אוּנ דָס לַאנְד וָוס אִיךְ הָאבּ גְגֶעבֶּן צוּ אַבְרָהָם לְךָ אֶתְּנֶנָּה צוּ דִיר וֶועל אִיךְ דָס גֶעבִּין וּלְזַרְעֲךָ אוּנ צוּא דַיינִי קִינְדֶר וָוס וֶועלִין זַיין נָאךְ דִיר וֶועל אִיךְ גֶעבִּין דָס לַאנְד : (יג) וַיַּעַל אוּנ גָאט הָט זוּךְ פוּן אִים אָפּ גְטוּן בַּמָּקוֹם אוֹיף דֶם אָרְט וָוס עֶר הָאט מִיט אִים גְרֶעט : (יד) וַיַּצֵּב אוּנ יַעֲקֹב הָט גְשְׁטֶעלְט אַבַּשְׁטַאנְד בַּמָּקוֹם אוֹיף דֶם אָרְט וָואס עֶר הָאט מִיט אִים גְרֶעט מַצֶּבֶת אָבֶן אֵיין בַּשְׁטַאנְד פוּן אַשְׁטֵיין וַיַּסֵּךְ אוּנ עֶר הָאט אוֹיף אִיר גְגָאסִין וויין פוּן גָאטְס וֶועגִין וַיִּצֹק אוּנ עֶר הָאט אוֹיף אִיר גְגָאסֶן אֵייל : (טו) וַיִּקְרָא

ספר הישר

עָ״ אִ׳ב גִבְּרָכְט הֶם זוּן דַרוֹךְ הָט גָאט אִים מַבְטִיחַ גְוֶוען וֶוען עֶס וֶועט קוּמֶען אַצָּרָה אוֹיף אִים אָדֶר אוֹיף

אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ שָׁם אֱלֹהִים בֵּית־אֵל׃ טז וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי־עוֹד כִּבְרַת־הָאָרֶץ

יַת שְׁמָא דְאַתְרָא דִי מַלֵיל עִמֵיהּ תַּמָן יְיָ בֵּית אֵל׃ טז וּנְטַלוּ מִבֵּית אֵל וַהֲוָה עוֹד כְּרוּב אַרְעָא

למיעל

רשב"ם

פיר: (טז) כברת. כמו ירות כבירים. ואוריד כביר יושבים ל' רבוי ולפי ריבוי ארץ עד אפרת נקבר' בדרך

לבוא

שפתי חכמים

תלויו דאין זה אלא מבנה כנימין שעדיין לא נולד: ם (נח"י) אע"פ דבנ"ר להוו הוא ככפוק דאלות כן כן המרכבה והרב כ"ל דאלי דרוש דהא כנילו ס"פ לך ח"מ כ"ל דאלו כתיבות במקום אשר דבר אתו מיותרות דהא גבי אברהם כתיב ויעל מעליו אלהים ולא סיים במקום אשר דבר אתו: בלמ"פ

רש"י

איני יודע מה מלמדנו: (טז) כברת הארץ. מנחם פירש לשון כביר רבוי מהלך רב. ואגדה

בית דוד

אשר דבר אתו שטייט ניט: (טז) (כברת הארץ). זאגט רש"י (מנחם פירש לשון כביר) מנחם טייטשט דס ווארט ,כברת' לשון כביר (רבוי) פיל (מהלך רב) עס איז געווען פיל צו גיין ביז מען וועט קומען אין אפרת (ואגדה) אונ דר מדרש טייטשט ,כברת' מיינט מען (בזמן שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה)

דם

פירוש רד"ק

בית אלהים. ומזבח ומצבות קרא בית אל מלבד שקרא בראשונה שם העיר כולה בית אל. וכל העיר נקרא כן ע"ש אותו המקום: (טז) (כברת) פירשו בו מיל ולפי דעתי כי הכ"ף שימוש. וברה שם. מן ולא ברה אתם לחם (שמואל ב יב) והכ"ף כ"ף הדמיון. כמו כעשרים איש כאלפים אמה. ר"ל שיעור מהלך

פירוש לתורת אלהים

האט יעקב גרופן שם דעם נאמען פון דעם ארט וואס גאט הט מיט אים דארט גרעדט בית אל: (טז) ויסעו אונ זיא האבן געצויגן פון בית אל ויהי אונ עס איז געוועזן נאך איין אקער פעלד צו קומען קיין אפרת ותלד רחל הט רחל געוואלט געבארין ותקש בלדתה אונ עס איז געווען שווער

ספר הישר

זיינע קינדער וועט ער זיי מציל זיין. אונ איר האט געהערט וואס זייער גאט האט געטאן צו פרעה פון מצרים: ועתה אין אצונד ווילט איר גיין מיט זיי מלחמה הלטן וואס זיי זענען אצונד אין איינם אונ אחינו איר ווערט זיך איין זמלן טויזנט מאל אזוי פיל ווי איר זענט היינט וועט איר זיי ניט קענען בייקומען: ועתה אין אצינד גיב איך אייך איין עצה אז איר זאלט פר מיידן דם שלעכין וואס איר ווילט טאן אונ עס איז בעסר צו אייך אז איר זאלט ניט שטרייטן מיט זיי דען זייער גאט איז מיט זיי אין ווי די שונאים פון אמורי האבן דס דר הערט איז אויף זיי איין גרויסר פחד געפלן אין האבן שוין ניט געוואלט מלחמה הלטן מיט זיי אונ די רייד פון זייער יועץ איז זיי געווען געפעלן אונ האבן זיך אים געהערט אחריו. אונ דס איז געוועזן פון נאך דען גאט האט גרעדט די הבטחה פון יצחק אין פון יעקב דען זיי האבן זיך פר וואכט אונ אים: וישובו אין די פיינד האבן זיך אים געקערט אויערום צו זיין שטאט אונ דם זעלביגן טאג. אונ די קינדער פון יעקב זענען געשטאנען אויף זייער שטאנד דם זעלבגן טאג ביז נאכט: ויראו אין אז די קינדער פון יעקב דאבן געזעהן אז די פיינד פון אמורי זענען אוועק געגנגן האבן זיי זיך אים געקערט צו זייער אוהל: בעת אין דער זעלביגר צייט האט גאט זיך בוויזן צו יעקב אונ דט צו אים גזגט שטיי אויף אונ גיי קיין בית אל בזעץ זיך דרטן אונ זאלסט בואן איין מזבח צו דם גאט וואס ער הט זיך בוויזן צו דיר אין הט דיך אין דיינע קינדר מציל גוועזן פון דר צרה ויקם אין יעקב מיט זיינע קינדר זענין אויף געשטאנען אין גיין קיין בית אל אזוי ווי גאט הט גזאגט. אונ יעקב אונ אלע דם זיינגע הבן זיך דרטן בזעצט אונ הט גבואט איין מזבח צו גאט וואס ער הט זיך בוויזן צו אים אונ יעקב מיט זיינע קינדר זענען גזעסן אונ בית אל זעקס חדשים מיט עטליכי טעג: ובעת אונ אין דר זעלביגר צייט איז געשטארבן דבורה די משרתת פון ערין וואס איז געוועזן די זייגערין פון רבקה אין דבורה איז געווען אין דער זעלביגר צייט בי יעקב אין יעקב הט זי בגרבן אונטרי ליגן בוים. אונ רבקה די מוטר פון יעקב איז געשטארבן אונ דר זעלביגר צייט אונ חברון אונ מען הט זי בגראבן אונ די מערת המכפלה אונ רבקה דאט גלעבט הונדרט דריי אונ דרייסיג יאר. וישמע אונ דו יעקב הט דער הערט אז זיין מוטר רבקה איז געשטרבן דאט ער זייער גוויינט אונ הט גמאכט איין גרויס קלאג אונטרין ליגן בוים אויף דר מוטר אין אויף דבורה איר זייגרן אונ יעקב הט דם גרופן אלון בכות. דם איז טייטש צוויי טרערי וויינן הט יעקב גוויינט אונטרין בוים. אונ לבן הארמי איז גמ

לָבוֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רָחֵל וַתְּקַשׁ
בְּלִדְתָּהּ׃ יז וַיְהִי בְהַקְשֹׁתָהּ
בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְיַלֶּדֶת אַל־
תִּירְאִי כִּי־גַם־זֶה לָךְ בֵּן׃ יח וַיְהִי
בצאת

לְמֵיעַל לְאֶפְרָת וִילֵידַת
רָחֵל וְקַשִּׁיאַת בְּמֵילְדַהּ
יז וַהֲוָה בְּקַשְׁיוּתַהּ
בְּמֵילְדַהּ וַאֲמָרַת לַהּ
חַיְתָא לָא תִדְחֲלִין אֲרֵי
אַף דֵּין לִיךְ בָּר׃
יח וַהֲוָה בְּמִיפַּק נַפְשַׁהּ
ארי

רשב"ם

ותקש כמו ותקשה. כמו ותצו ותצו' ותכם ותכסה: (יז) אל תיראי כי גם זה לך בן. כאשר התפללת יוסף ה' לי בן אחר ולא חפץ להמיתך אלא קבל תפילתך ולדבר על לבה נתכוונה: (יח) בנימין. בן זקונים. בן

רש"י

בזמן שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה (ב"ר) שהגיר מצוי והסתיו עבר והשרב עדיין לא בא ע ואין זה פשוטו של מקרא שהרי בנעמן מצינו (מ"ב ה) וילך מאתו כברת ארץ פ ואו' אני שהוא שם מדת קרקע כמו מהלך פרסה או יותר כמו שאתה אומר צמד כרם חלקת שדה צ כך במהלך אדם נותן שם מדה (קרקע כמו מהלך מיל) כברת ארץ: (יז) כי גם זה. נוסף לך על יוסף ורבותינו דרשו עם כל שבט נולדה תאומה ועם בנימין נולדה תאומה

שפתי חכמים

ע שאע"פ שזמן יפה הוי וא"כ לא הו"ל לקוברה בדרך אלא הו"ל להביא אותה לאפרת אעפ"כ לא עשה כדפירש"י בפ' ויחי ואע"פ שפי' שם דעת הגריד הו' משמע שבאמצע הקיץ הוי' א"כ י"ל דלכך מנע להוליכה ליקבר בא"י כיון שהיה כחום גדול וי"ל דמה שפי' עת הגריד היה שהארץ חלולה כו' לא היה באמצע הקיץ אלא בתחילת הקיץ והארץ היתה חלולה ע"י ברזל של החרישה שהגיר היה מצוי: פ ר"ל והתם מאי רבותיה הוא אם הוא ככברה והסתיו עבר והשרב עדיין לא בא למאי נפקא מיניה אלא ודאי מהלך מועט היה ומיד רדף אחריו גיחזי: צ ר"ל כשאדם מוכר לחבירו כרם אומר לו אני מוכר לך

בית דוד

דָּס אִיז גִוֶוען אָנְהֵייבּ זוּמֶר אִין דֶר צַייט וָואס דִיא עֶרְד אִיז גְלֶעכֶערְט וִויא אַזִיפּ (שֶׁהַגִּיר מָצוּי) וֶוען דִי עֶרְד וֶוערְט גְאַקֶערְט (אִיז דִיא עֶרְד גְלֶעכֶערְט פוּן דֶעם אַקֶער), דָס אִיז דִיא צַייט (הַסְּתָו עָבַר) דֶר ווִינְטֶער אִיז אַוֶועק גְגַאנְגְן (וְהַשָּׁרָב עֲדַיִן לֹא בָּא) אוּנ דִי הִיץ אִיז נָאךְ נִיט גְקוּמֶן, זָאגְט רש"י (וְאֵין זֶה פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא) דָאס אִיז נִיט דֶער גְלַייכֶער מַיינוּנְג פוּן פָּסוּק (שֶׁהֲרֵי בְּנַעֲמָן כְּתִיב וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת אֶרֶץ) וָוארוּם בַּייא נַעֲמָן שְׁטֵייט אוֹיךְ דָאס וָוארְט כִּבְרַת, עֶס שְׁטֵייט (וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת אֶרֶץ) נַעֲמָן אִיז אַוֶועק גְגַאנְגֶען פוּן אֱלִישָׁע (כִּבְרַת אֶרֶץ) אַשְׁטִיק עֶרְד. וַוייט פוּן אֱלִישָׁע (מלכים ב ה'), זָאגְט רש"י (וְאוֹמֵר אֲנִי) אִיךְ זָאג (שֶׁהוּא שֵׁם מִדַּת קַרְקַע) עֶס אִיז גְוֶוען אַמָאס עֶרְד וָוס מֶען הָט דָס גֶערוּפֶן כִּבְרַת (כְּמוֹ מַהֲלַךְ פַּרְסָה אוֹ יוֹתֵר) דָס שְׁטִיק עֶרְד אִיז גְוֶועז לַאנְג אַמַייל אָדֶר מֶער וִוי אַמַייל (כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר צֶמֶד כֶּרֶם) וִוי דוּא זָגְסְט צֶמֶד כֶּרֶם. אַזוֹיין גָארְטֶען גְרוֹיס וִוי אַצֶמֶד. דָס וָוארְט צֶמֶד אִיז בַּיי זַייא גְוֶוען אַנָמֶען פוּן אַבֶּעוואוּסְטֶע מָאס. נָאךְ שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק חֶלְקַת שָׂדֶה, אִיז בַּיי זַיי אוֹיךְ גְוֶוען אַמָס פֶעלְד וָוס מֶען הָט גֶערוּפֶן חֶלְקַת (כָּךְ בְּמַהֲלַךְ אָדָם נוֹתֵן שֵׁם מִדַּת קַרְקַע) אַזוֹ אוּנ דֶעם וָוס אַמֶענְטְשׁ גֵייט אִיז אוֹיךְ גִיוֶוען אַנָמֶען אוֹף דִי מָאס עֶרְד (כְּמוֹ מַהֲלַךְ מִיל, כִּבְרַת אֶרֶץ) אַזוֹ וִוי מֶען זָאגְט עֶר אִיז גְגַאנְגֶען אַמַייל. הָט מֶען גֶעוואוּסְט וִוי וַוייט דֶר מֶענְטְשׁ אִיז פוּן שְׁטָאט. אַזוֹ אִיז גְוֶוען „כִּבְרַת" אַנָאמֶען פוּן אַמָס עֶרְד אוּנ דִי צַייט פוּן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ: (יז) (כִּי גַם זֶה לָךְ בֵּן). דָס קִינְד וָוס קוּמְט אַצִינְד אִיז אוֹיךְ אַזוּהְן (נוֹסָף לָךְ עַל יוֹסֵף) צוּא גְגֶעבּוּן צוּ יוֹסֵף (וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ עִם כָּל שֵׁבֶט נוֹלְדָה תְּאוֹמֶת וְעִם בִּנְיָמִין נוֹלְדָה תְּאוֹמָה יְתֵרָה) דִי רַבָּנָן הָאבְּן גְלֶערְנְט מִיט יֶעדֶר שֵׁבֶט אִיז גִיבָּארְן גְוָוארְן אַיין טָאכְטֶער. אוּנ מִיט בִּנְיָמִין זֶענְן גְבָּארְן גְוָוארְן

פירוש רד"ק

מהלך מן העיר עד מקום שסועדין בו הולכי דרכים. (ותקש בלדתה) היה לה קושי וצער גדול מהלידה עד שמתה ממנה. ויהיה ותקש פועל עומד אף על פי שהוא מן הדגש. או יהיה יוצא. ופירוש כי הלידה קשתה וצערה אותה מאד: (יז) (כי גם זה לך בן) כמו שאמר'. יוסף ה'. לי בן אחר, כן היה. כי גם זה בן. ועתה התחזקי

פירוש לתורת אלהים

אִין אִיר גִיבֶּארֶען דָאס הֵייסְט זִיא אִיז שְׁוֶוער גְגַאנְגֶען צוּ קִינְד: (יז) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען בְּהַקְשֹׁתָהּ אִין אִיר טוּן שְׁוֶוער גִיבָּארְן וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְיַלֶּדֶת הָט דִי הַייבְּן צוּא אִיר גְזָאגְט אַל דוּא

ספר הישר

גְוָוארִין אוּנ דֶר זֶעלְבִּיגֶר צַייט ווייל עֶר הָט עוֹבֵר גְוֶוען אוֹיף דֶעם זוּכְרְהֵייט צְווִישְׁן אִים אוּנ צְווִישְׁן יַעֲקֹב, אִין יַעֲקֹב אִיז אַלְט גְוֶוען הוּנְדֶערְט יָאר אוּנ נָאכט הָט זִיךְ בַּווִייזְן צוּ אִים אוּנ הָט אִים גְבֶּענְשְׁט

אֲרֵי מֵיתָא וּקְרַת
שְׁמֵיהּ בַּר דְוָי וַאֲבוּהִי
קְרָא לֵיהּ בִּנְיָמִין :
יט וּמִיתַת רָחֵל
וְאִתְקְבָרַת בְּאוֹרַח
אֶפְרָת הִיא בֵּית לָחֶם :
כ וַאֲקֵים יַעֲקֹב קָמְתָא
עַל קְבוּרְתַהּ הִיא
קָמַת קְבוּרְתָא דְרָחֵל

בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה וַתִּקְרָא
שְׁמוֹ בֶּן־אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא־לוֹ
בִנְיָמִין : יט וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר
בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הִוא בֵּית לָחֶם :
כ וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל־קְבֻרָתָהּ
הִוא מַצֶּבֶת קְבֻרַת־רָחֵל עַד־

תו"א ואביו קרא לו. סוטה לז : היום

רשב"ם

ימים · כמו לקץ הימין כמו הימים: (כ) היא מצבת קבורת רחל שאמר שמואל לשאול כשהלך ממנו לאחר שמשחו למלך : (כא) למגדל עדר · סמוך לבית לחם הי' כדכתיב בתרי עשר ואת' בית לחם אפרתה וגומר

רש"י

יתירה : (יח) בן אוני · בן צערי : בנימין. נראה בעיני לפי שהוא לבדו נולד בארץ כנען שהיא בנגב כשאדם בא מארם נהרים כמו שנא' בנגב בארץ כנען הלוך ונסוע הנגבה. בנימין . בן ימין לשון (תהלים פט) צפון וימין אתה בראת' לפיכך הוא מלא (ר"א בנימין בן ימים שנולד לעת זקנתו ונכתב בנו"ן כמו

בית דוד

צווייטער טעקסט : (יח) (בֶּן אוֹנִי) מיינט מען (בֶּן צַעֲרִי) דער זוהן פון מיין טרויער . פון מיין צער . וואס איך וועל איהם ניט מער זעהן : (בִּנְיָמִין) זאגט רש"י (נִרְאֶה בְּעֵינַי) מיין מיינונג איז צוא זאגן (לְפִי שֶׁהוּא לְבַדּוֹ נוֹלַד בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁהוּא נֶגֶב כְּשֶׁאָדָם בָּא מֵאֲרַם נַהֲרַיִם) דעריבער האט יעקב איהם גערופן בנימין . ווייל דאס איז צוויי ווערטער בֶּן יָמִין . דער זוהן איז געבארען אין דרום זייט דאס איז דאס לאנד כנען . ווייל נאר בנימין אליין איז געבארען געווארען אין לאנד כנען . און ווען איינער קומט פון ארם נהרים . איז כנען אין זיין דרום זייט (כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (בַּנֶּגֶב בְּאֶרֶץ כְּנַעַן) און דרום זייט איז לאנד כנען (הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה) גיין און ציהן צו דרום זייט צום לאנד כנען : (בִּנְיָמִין) . (בֶּן יָמִין) בנימין מיינט מען בן ימין . דער זוהן וואס איז געבארען אין דרום זייט (לְשׁוֹן צָפוֹן וְיָמִין אַתָּה בְרָאתָם) ווי עס שטייט אין פסוק צפון און דרום האסטו באשאפן . ווען מיר ימין מיינט מען דרום (לְפִיכָךְ הוּא מָלֵא) דעריבער איז דאס ווארט בנימין פול מיט צוויי יודין (דָּבָר אַחֵר) נאך אפשטט איז בנימין מיינט מען בן ימים . אלט און טעג (שֶׁנּוֹלַד לְעֵת זִקְנָתוֹ) בנימין איז געבארן געווארן ווען יעקב איז געווען איין אלטער מאן (וְנִכְתַּב בְּנוּן כְּמוֹ לְקֵץ הַיָּמִין) עס איז געשריבן מיט אנון בנימין און ניט מיט אמם בנימים מיר געפינען נאך אזוי אווארט עס שטייט לקץ הימין און עס דארף שטיין (הַיָּמִים) מיט אמם . נאר אנון מיט

פירוש

התהוקי : (יח) (ויהי) בעוד שהיתה יוצאה נפשה. (כי מתה) קרובה למות, ואין בה תקוה. (קראה לו). קודם פטירת. (בן אוני). כי בצער גדול ילדתיו.(ואביו קרא

רד"ק

לו בנימין) כלומר בן ימיני והביב עלי שנולד לעת זקנתי. ובן תהי ידך על איש ימינך (תהלים פ') האהוב והביב עליך. כמו שאמר ועל בן אמצת לך: (כא)(ויסע ללכת

פירוש לתורת אלהים

זאלסט זיך ניט פארכטן כי דען דו וועסט אויך זיין צו דיר אזוהן : (יח) וַיְהִי אונ עס איז געווען בְּצֵאת אז איר נשמה האט געוואלט אויס גיין כי מֵתָה ווארום זיא איז געשטארבען וַתִּקְרָא שְׁמוֹ האט זיא גערופן זיין נאמען בֶּן אוֹנִי דער זוהן פון מיין צער וְאָבִיו און דער פאטער האט איהם גערופן בִּנְיָמִין : (יט) וַתָּמָת רָחֵל און רחל איז געשטארבן וַתִּקָּבֵר און זי איז באגראבן געווארן אין דעם וועג ווי מען גייט קיין אפרת דיא דאס איז בית לחם : (כ) וַיַּצֵּב האט יעקב געשטעלט אמצבה ביי איר

ספר הישר

אין האט איהם גערופן מיט דעם נאמן ישראל און רחל דאס ווייב פון יעקב איז בשעברת גיווען און דער געלבנער צייט. גיפט און יעקב מיט אלע דח ווייגע האבן איינעק גצלגן פון בית אל צו גיין קיין חברון צום פאטער. ביזלבי אין ווי אלע זענען גגאגנגן אלפן ווען און עס איז שון ניט גוועץ נייט

הַיּוֹם׃ כא וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אָהֳלֹה
מֵהָלְאָה לְמִגְדַּל־עֵדֶר׃ כב וַיְהִי
בִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִוא וַיֵּלֶךְ
רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת־בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ
אָבִיו

עַד יוֹמָא דֵין׃ כא וּנְטַל
יִשְׂרָאֵל וּפְרַסֵיהּ
לְמַשְׁכְּנֵיהּ מֵהָלְאָה
לְמִגְדְּלָא דְעֵדֶר׃ כב וַהֲוָה
כַּד שְׁרָא יִשְׂרָאֵל
בְּאַרְעָא הַהִיא וַאֲזַל
רְאוּבֵן וּשְׁכִיב יַת בִּלְהָה
לחינתא

תו"א ויהי בשכן, מגילה כה: וילך ראובן. שבת נה:

רשב"ם

וכתיב בסמוך ואתה מגדל עדר וגו': (כב) וישמע ישראל לא נכתב זה אלא להודיעך שבשביל ששמע יעקב את הדבר אמר לו בשעת צוואתו פחז כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך. ויהיו בני יעקב שנים עשר. עתה כשנולד בנימין היו שנים עשר ועד שפיים כל ענין אותה

רש"י

כמו (דניאל יב) לקץ הימין): (כב) בשכן ישראל בארץ ההוא. עד שלא בא לחברון ק אצל יצחק ארעוהו כל אלה: וישכב · (שבת נה) מתוך שבלבל משכבו מעלה עליו הכתוב כאלו שכבה ולמה בלבל וחלל יצועיו שכשמתה רחל נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלי' ונתנה באהל בלהה בא ראובן ותבע ר עלבון אמו אמר אם

שפתי חכמים

לך למד כרם ובשמוכר לו שדה אומר לו חלקת שדה כלומר שהיא מדה הידוע לשם: ק ר"ל לפי שאיחר ביאתו מלבא אצל יצחק אביו לכך אירע לו כל זאת: ר לפי שהית' שפחת רחל מכרש"ל וא"ת מ"ע דיעקב ולמה לא נתן באהל לאה י"ל לפי שיעקב הי' סבור שלאה לא תרלה ליקח משום שלא נתן מטתו בחיי רחל באהלה ג"כ עכשיו לא תרלה ליקח אבל ראובן שהי'

בית דוד

מיט אַמָּם וָוערט פַר טָאשט׃ (כב) (בִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִיא)· זָאגְט רש"י (עַד שֶׁלֹּא בָּא לְחֶבְרוֹן אֵצֶל יִצְחָק אִרְעוּהוּ כָּל אֵלֶּה) אֵיידֶער יַעֲקֹב אִיז גְקוּמֶען אוּנ חֶבְרוֹן צוּ זַיין פָאטֶער יִצְחָק הָט אִים גְטְרָאפֶן דִי אַלֶע צָרוֹת׃ (וַיִּשְׁכַּב)· זָאגְט רש"י (מִתּוֹךְ שֶׁבִּלְבֵּל מִשְׁכָּבוֹ מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ שְׁכָבָהּ) ווייל רְאוּבֵן הָט פַר מִישְׁט דָם גְלֶעגֶער פוּן זַיין פָאטֶר יַעֲקֹב רֶעכִינְט אוֹיף אִים דֶר פָּסוּק גְלַייךְ וִוי עֶר וָולְט מְזַנֶּה גְוֶועזְן מִיט בִּלְהָה (וְלָמָּה בִּלְבֵּל וְחִלֵּל יְצוּעוֹ) פַר וָוס הָט רְאוּבֵן פַר מִישְׁט אוּנ פַארְבִּיטֶען (פַרְטָאשְׁט) דָם בֶּעט פוּן יַעֲקֹב (שֶׁכְּשֶׁמֵּתָה רָחֵל נָטַל יַעֲקֹב מִטָּתוֹ שֶׁהָיְתָה נְתוּנָה תָּדִיר בְּאֹהֶל רָחֵל וְלֹא בִּשְׁאָר אֹהָלִים) וָוען רָחֵל אִיז גְשְׁטָארְבֶּן הָאט יַעֲקֹב גְנוּמֶען זַיין בֶּעט וָואס זִיא אִיז שְׁטֶענְדִיג גִישְׁטַאנֶען אוּנ גְצֶעלְט פוּן רָחֵל נִיט אוּנ דִי אַנְדֶערֶע גְצֶעלְטֶען (וּנְתָנָהּ בְּאֹהֶל בִּלְהָה) אוּנ הָט דָם בֶּעט גְשְׁטֶעלְט אוּנ גְצֶעלְט פוּן בִּלְהָה (בָּא רְאוּבֵן וְתָבַע עֶלְבּוֹן אִמּוֹ) אִיז גְקוּמֶען רְאוּבֵן אוּנ הָט גֶעמָאנְט דִי שַׁאנְדֶע פוּן זַיין מוּטֶער (אָמַר) רְאוּבֵן הָאט גְזָאגְט (אִם אֲחוֹת אִמִּי הָיְתָה צָרָה לְאִמִּי) אוֹיבּ דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן

פירוש

ללכת אל בית אביו: (כב) (ויהי בשכון) והוא לא שכן במקום עד שהלך אל בית אביו. אלא לפי שהיה כבד במקנה ועם רב אתו הי' הולך למסעיו מעט מעט עד שמסעיו דומה למשכן: (וילך ראובן) הלך לאהל בלהה ושכב עמה. (פלגש אביו) אשת אביו היתה

רד"ק

נקראת פלגש · שראובן חשב כי לא היתה אסורה עליו לפי שהית' תחל' שפחה ואחר כן לקח' אביו לפלגש והכתוב מעיד עליה שהית' לו לאש' · כמו שאמר ותתן לו בלהה שפחת' לאשה. והיתה אסורה עליו כי בני נח נצטוו על העריות כמו שכתבנו. כל שכן בני יעקב.

פירוש לתורות אלהים

קֶבֶר הוּא דָם אִיז דִי מַצֵּבָה פוּן דֶעם קֶבֶר פוּן רָחֵל בִּיז הַיינְטִיגֶן טָאג׃ (כא) וַיִּסַּע אוּנ יִשְׂרָאֵל הָט גְצוֹגֶן וַיֵּט אוּנ עֶר הָט גְנֵייגְט זַיין גְצֶעלְט וַוייטֶער פוּן מִגְדַּל עֵדֶר׃ (כב) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען בִּשְׁכֹּן אַז יִשְׂרָאֵל הָאט גְרוּעט אִין דֶעם לַאנְד וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן אִיז רְאוּבֵן גְגַאנְגֶען וַיִּשְׁכַּב אוּנ

ספר הישר

פוּן דֶער שְׁטָאט אֶפְרָת אוּנ רָחֵל הָט אָן גְהוֹבֶּן צוּ קִינְד גֵיין אִין זִי אִיז גְגַאנְגֶען זֵייעֶר שְׁוֶוער צוּ קִינְד אוּנ וִוי רָחֵל הָט גְוִוינֶז דָם קִינְד אִיז זִי גְשְׁטָארְבֶּן אוּנ יַעֲקֹב הָאט זִיא בַּגְרָאבֶּן אוֹפֶן וֶועג אִין הָאט גְשְׁטֶעלְט אֵיין מַצֵּבָה אוֹיף אִיר קֶבֶר. אוּנ דִי מַצֵּבָה שְׁטֵייט נָאךְ בִּיז הַיינְטִיגֶן טָאג אִין דִי לֶעבּ טָאג פוּן רָחֵל אִיז גְוֶוען סִינָה אוּנ פֶערְצִיג יָאר. וַיִּקְרָא אוּנ יַעֲקֹב הָט גְרוּפֶן דָם קִינְד בִּנְיָמִין דֶען עֶר אִיז גְבָּארֶן גְוָורִין אוּנ דֶער רֶעכְטֶער זַייט פוּן דֶם לַאנְד. אוּנ נָאךְ דֶם אַז רָחֵל אִיז גְשְׁטָארְבֶּן הָט יַעֲקֹב גְנוּמֶן זַיין בֶּעט אוּנ הָט דָם גְגֶעבֶּן אוּנ גְצֶעלְט פוּן בִּלְהָת דִי דוּנְסְט מוֹיד פוּן רָחֵל אוּנ וִוי רְאוּבֵן הָאט דָר זֶעהְן אַז זַיין פָאטֶר יַעֲקֹב הָט דָם גְטָאן אִיז רְאוּבֵן גְוָורֶן דֶער פוּלְט מִיט צָרִין דֶען עֶס הָט אִים פַאר

אביו וישמע ישראל · פ ויהיו בני יעקב שנים עשר: כג בני לאה בכור יעקב ראובן ושמעון ולוי ויהודה ויששכר וזבלון: כד בני רחל יוסף ובנימן: כה ובני בלהה

לחינתא דאבוהי ושמע ישראל והוו בני יעקב תרי עשר: כג בני לאה בוכריה דיעקב ראובן ושמעון ולוי ויהודה ויששכר וזבלון: כד בני רחל יוסף ובנימין: כה ובני

בלהה

שפחת •פסקא באמצע פסוק

רש"י

אם אחות אמי היתה צרה לאמי · שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי. לכך בלבל · ויהיו בני יעקב שנים עשר. מתחיל לענין ראשון משנולד בנימין נשלמה המטה ומעתה ראויים להמנות ומגאן ורבותינו דרשו ללמדנו בא שכולן שוין וכולן צדיקים שלא חטא ראובן: (כג) בכור יעקב · אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור: בכור יעקב. בכור לנחל בכור לעבודה בכור ש למנין ת ולא נתנה בכורה ליוסף אלא

שפתי חכמים

רצ"ל אלא אמו ויודע שפחת ה"ה הלך ובלבל עכ"ל: ט ר"ל בשעשה כה"ג עבודה הי' מלוכה כהונה ובכורה והיו שמות השבטי' כהונה ועל כהנות הלפיר ראובן הי' כראוי: ת בכתנו שמות השבטים

בית דוד

פון מיין מוטער איז גוועז אצרה צו מיין מוטער (שפחת אחות אמי תהא צרה ואמי) זאל די דינסט פון מיין מוטערס שוועסטער אויך זיין צרה צו מיין מוטער (לכך בלבל) דריבר האט ער פר מישט דס בעט פון פאטער ער האט ארויס גנומן דס בעט פון זיין פאטער פון בלהה'ס געצעלט אונ ער האט זי גשטעלט אונ זיין מוטער לאה'ס געצעלט: (ויהיו בני יעקב שנים עשר) . זאגט רש"י (מתחיל לענין ראשון) דער פסוק הייבט אן צוריק צו די ערשטע דער ציילונג (משנולד בנימין נשלמה המטה) וויא בנימין איז געבארן געוואהרן האט זיך געענדיגט ביי יעקב דס קינדר האבן (ומעתה ראויים להמנות) איצט קען מען שוין דיא קינדר ציילן (ומגאן) אונ מען האט זיי געציילט (ורבותינו דרשו) דיא רבנן האבען גלערונט (ללמדנו בא) דער פסוק קומט אונז לערנן (שכולם שוים וכולם צדיקים שלא חטא ראובן) אלע צוועלף קינדר זענען גווען גלייך אלע זענען גוועזן צדיקים אונ ראובן האט ניט געזינדיגט: (כג) (בכור יעקב) . זאגט רש"י (אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור) אפילו ווען ראובן האט געטאן אנדרש פון פאטערס ווילן פון דעסטוועגן רופט ער אים בכור. (בכור יעקב) . ראובן איז גוועז דער בכור פון יעקב (בכור לנחלה) ער איז גוועזן אבכור צו ירושה . צו נעמען צוויי חלקים (בכור לעבודה) אויף דעם ערשטן ברלאנט וואס איז גוועזן אין חושן פון כהן גדול איז גוועזן גקריצט דער נאמן ראובן (עיין ש"ח) (בכור למנין) ווען מען האט געציילט דיא שבטים . איז גוועזן דער ערשטער ראובן (ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבט שנעשה לשני שבטים) דיא בכורה איז געגעבן געוואהרן צו יוסף נאר ווען דעם וואס ער איז

פירוש

לפיכך נטל ממנו יעקב בכורתו כמו שאמר . בחללו יצועי אביו . ונתנ' בכורתו ליוסף . (וישמע ישראל) . ופירש מן האשה, והו שאמר ,ויהיו בני יעקב שנים עשר' כי לא הי' לו עוד בני והי' פורש כל ימיו מאשה ומדרכי העולם . והתעסק בעבודת האל. והו שאמר והיה ה' לי לאלהים. ובדרש לא שכב עמה אלא בלבל יצועה

רד"ק

אמר · אם אחות אמי צרה להי תהא שפחתי צרה לה עמד ובלבל יצועה: (כג) (בכור יעקב ראובן) אע"פ שחטא ונטל ממנו הבכור' בחטאו.קראו בכורו אמר ר' סימון קשה לפני הקב"ה לעקל שלשלת יוחסין. שנאמר בכור יעקב ראובן.אמר מעת' בכורת ממון נטה ממנו ולא נטל ממנו בכורת יוחסין. ר' יצחק אמר אמו בשעת

פירוש לתורת אלהים

אין געלעגן ביא בלהה דיא פילגש פון זיין פאטער וישמע ישראל אונ ישראל האט דאס

ספר הישר

דראפן פר וויס ער האט ניט גנעמן דס בעט אונ געצעלט פון זיין מוטער לאה אונ ראובן איז איין גשלאפן אונ איז געגאנגן אונ דעם געצעלט פון בלהה אונ האט דס פאטערס בעט פר רוקט פון געצעלט אין דר וועלגער צייט איז גוואהרן אם גנאמן פון ראובנס קונדר די בכורה אונ דס מלכות אין די כהונה דען ער האט פר שלעכט דס גלעגר פון זיין פאטער אונ דריום האט יעקב אם גנעמן די בכורה צו זיין זון יוסף אין דס מלכות האט ער גגעבן צו זיין זון יהודה אונ די כהונה האט ער אם גנעמן צו זיין זון לוי: יאהה אין דאס ווען די קינדר פון יעקב זיינען געבארן גווארן צו יעקב אין פדן ארם

שִׁפְחַת רָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי: כו וּבְנֵי
זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה גָּד וְאָשֵׁר אֵלֶּה
בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יֻלַּד־לוֹ בְּפַדַּן
אֲרָם: כז וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו
מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן
אֲשֶׁר־גָּר־שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק:
כח וַיִּהְיוּ יְמֵי יִצְחָק מְאַת שָׁנָה
ושמנים

בִּלְהָה אַמְתָא דְרָחֵל
דָּן וְנַפְתָּלִי: כו וּבְנֵי
זִלְפָּה אַמְתָא דְלֵאָה גָּד
וְאָשֵׁר אִלֵּין בְּנֵי יַעֲקֹב
דִּי אִתְיְלִידוּ לֵיהּ בְּפַדַּן
אֲרָם: כז וַאֲתָא יַעֲקֹב
לְוָת יִצְחָק אֲבוּהִי
לְמַמְרֵא קִרְיַת אַרְבַּע
הִיא חֶבְרוֹן דִּי דָר תַּמָּן
אַבְרָהָם וְיִצְחָק:
כח וַהֲווֹ יוֹמֵי יִצְחָק מְאָה
ותמנין

רש"י

אלא למנין השבטי' שנפשה לשני שבטי': (כז) ממרא שם א המישור: קרית הארבע · שם העיר ב ממרא קרית הארבע אל מישור של קרית ארבע . וא"ת היה לו לכתוב ממרא הקרית ארבע כן דרך המקרא בכל דבר ששמו כפל כגון זה וכגון בית לחם אבי עזר בית אל אם הוצרך להטיל בו ה"א נותנה בראש התיבה השניה (ש"א טז) בית הלחמי (שופטי' ו) בעפרת אבי העזרי (מ"א טז) בנה חיאל בית

שפתי חכמים

השבטים הוא נמנה תחלה (מלאתי): א וכא דכתיב לעיל בפ' לך וישב באלוני ממרא אשר בחברון ופי' רש"י שם. אדם י"ל דהתם כתיב באלוני ממרא והאלון שם המישור וא"ל דשמא שני שמות יש לו אלון וממרא וקראו בשני שמותיו דהיינו אלון וממרא א"כ כל"ל באלוני ממרא לכורות ששני שמות יש לו למישור אע"כ מדלא כתיב בכי ש"מ שם איש הוא ובראמ"ס פי' לא שם האדם מדכתיב אחריו קרית הארבע: ב פי' שמה של עיר היא קרית ארבע ולא קרית של ארבע שהוא שם אדם מדכתיב ותמת שרה בקרית ארבע ש"מ שקרית ארבע הוא שם המקום והכ"א שבתלת הארבע דכתי' הכא הוא במקום של כלומר אל מישור של:

בית דוד

געווארן גטיילט צוא צווייא שבטים ׳מנשה׳ אונ אֶפְרַיִם׳: (כז) (מַמְרֵא). (שֵׁם הַמִּישׁוֹר) דר נאמען פון דעם פלאץ האט געהייסן מַמְרֵא (קִרְיַת אַרְבַּע). (שֵׁם הָעִיר) דער נאמען פון דיא שטאט איז געוועזן קִרְיַת אַרְבַּע. מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע מיינט מען אֵיל מִישׁוֹר שֶׁל קִרְיַת אַרְבַּע. דר גלייכר פלאץ וואס איז לעבן דיא שטאט קִרְיַת אַרְבַּע (וְאִם תֹּאמַר הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב מַמְרֵא הַקִּרְיַת אַרְבַּע) אויב דו וועסט פרעגן עס האט געדארפט שטיין הַקִּרְיַת אַרְבַּע. מיט אַהֵ"א ביי דעם ווארט קִרְיַת ניט ביי דעם ווארט אַרְבַּע. זאגט רש"י (כֵּן דֶּרֶךְ הַמִּקְרָא) אזו איז דר שטייגר פון דעם פסוק (בְּכָל דָּבָר שֶׁשְּׁמוֹ כָּפוּל) ביי יעדר זאך וואס דר נאמען איז טאפול. עס האט צוויי נעמען (כְּגוֹן זֶה) ווי דא דיא שטאט האט צוויי נעמען קִרְיַת אַרְבַּע (וּכְגוֹן בֵּית לֶחֶם. אֲבִי עֶזְרִי. בֵּית אֵל) (אִם הוּצְרַךְ לְהַטִּיל בּוֹ הֵ"א) אויב מען דארף צוא געבן אַהֵ' (נוֹתְנָהּ בְּרֹאשׁ הַתֵּיבָה הַשְּׁנִיָּה) גיט מען די הֵ"א אונ אן תֵּי"ב פון דעם אנדערין

פירוש רד"ק

קלקולו אין מיחסין אלא לראובן: (כו) (אשר ילד לו בפדן ארם) ילד דרך כלל לשון יחיד על רבים ואמר בפדן ארם אף על פי שבנימין לא נולד בפדן ארם. הלך אחר הרוב: (כז) (קרית הארבע). פירשנוהו · ובא בה"א הידיע' אף על פי שהוא שם אדם לפי שהוא כדמות תואר וכי נקרא כן לפי שהיה הוא ובניו ארבעה: (אשר גר שם אברהם ויצחק) אמר לפי שיעקב גם כן גר שם להודיע כי ראוי האדם לגור בעיר אבותיו לכבוד האבות שהם נקברים שם, וכן אמר העיר קברת אבותי (נחמיה ב' ה') תלה הדבר בקברת אבותיו: ויקברו

פירוש לתורת אלהים

געהערט (עיין רש"י) וַיִּהְיוּ אונ די קינדר פון יַעֲקֹב זענן געווען צוועלף (עיין רש"י): (כז) וַיָּבֹא יַעֲקֹב איז יַעֲקֹב געקומן צו זיין פאטר קיין מַמְרֵא אין קִרְיַת הָאַרְבַּע הוא דָם מיינט מען חֶבְרוֹן אֲשֶׁר גָּר שָׁם וואס דארטן האט גוואוינט אַבְרָהָם אונ יִצְחָק: (כח) וַיִּהְיוּ אונ זיי זענן געווען יְמֵי יִצְחָק די טעג

ספר הישר

אונ אויך די קינדר פון יַעֲקֹב זענין געווען צוועליף בְּנֵי די קינדר פון לֵאָה האבן געהייסן רְאוּבֵן אונ שִׁמְעוֹן אונ לֵוִי אין יְהוּדָה אין יִשָּׂשכָר אונ זְבוּלוּן אונ דִינָה זייער שוועסטער אין די קינדר פון רָחֵל האבן געהייסן יוֹסֵף אונ בִּנְיָמִין אין די קינדר פון זִלְפָּה וואס זי איז געווען די דינסט פון לֵאָה האבן זיי געהייסן גָּד אונ אָשֵׁר אין די קינדר פון בִּלְהָה וואס זי איז געווען די דינסט פון רָחֵל האבן געהייסן דָּן אונ

אונקלוס

וְתַמְנַן שְׁנִין: כט וְאִתְנְגִיד יִצְחָק וּמִית וְאִתְכְּנֵישׁ לְעַמֵּיהּ סִיב וּשְׂבַע יוֹמִין וּקְבָרוּ יָתֵיהּ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב

וּשְׁמֹנִים שָׁנָה: כט וַיִּגְוַע יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו זָקֵן וּשְׂבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בָּנָיו: פ

תו"א ויקברו אותו. נהרא יג: ואלה

רשב"ם

אותה הפרש' לא הי' רוצ' להפסיק וה: (כט) עשו ויעקב לפי שהי' בכור ויעקב הי' חולק לו כבוד הקדימו הכתוב. אבל בקבורת אברהם הקדים הכתוב יצחק

בעל הטורים

סמך. בני' ירכים ויבוא: (כט) זקן ושבע ימים. ג' במס' ביצחק ובאיוב שגיהם צדיקים וכן באברהם זקן ושבע ובצדיקי' נאמר כן לשבח וברשעי' לגנאי אדם ילוד אשה קצר ימי'

רש"י

אלו: (כט) ויגוע יצחק. אין מוקדם ומאוחר בתורה מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ס' שנה שנאמר ויצחק בן ששים שנה וגו' ויצחק מת בשנת ק"פ ויעקב אז הוציא ששים מק"פ שנה נשארו ק"כ ויוסף נמכר בן י"ז שנה ואותה שנה שנת מאה ושמונה ליעקב כיצד בן ששים ושלש נתברך ואדבע עשרה שנה נטמן בבית עבר הרי שבעי' ושבע וארבע עשרה עבד באשה ובסוף ארבע עשרה נולד יוסף שנאמר ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו'

בית

אַנְהֵיבְן ווארט. ווי עס שטייט בֵּית הַלַּחְמִי. בְּעָפְרַת אֲבִי הָעֶזְרִי. בָּנָה חִיאֵל בֵּית הָאֱלִי: (כט) (וַיִּגְוַע יִצְחָק). זָאגְט רש"י (אֵין מוּקְדָּם וּמְאוּחָר בַּתּוֹרָה) אִין דֶער תּוֹרָה אִיז נִיט דָא וָואס שְׁטֵייט פְרִיעֶר אִיז גֶעוֶוען פְרִיעֶר אוּנ וָואס שְׁטֵייט שְׁפֶּעטֶער אִיז גֶעוֶוען שְׁפֶּעטֶער. נָאר אַמָּאל שְׁטֵייט פְרִיעֶר וָוס אִיז גֶעוֶוען שְׁפֶּעטֶער. ווי עס שְׁטֵייט דָא יִצְחָק אִיז גֶשְׁטָארְבְּן. אִין דִיא אַנְדֶרֶע סִדְרָה שְׁטֵייט ווי מֶען הָאט פַר קוֹיפְט יוֹסֵף. אוּנ אִין אֱמֶת (מְכִירָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף קָדְמָה לְמִיתָתוֹ שֶׁל יִצְחָק י"ב שָׁנָה) אִיז יוֹסֵף פַר קוֹיפְט גֶוָוארְן מִיט צְוֶועלְף יָאר פְרִיעֶר פַר יִצְחָק'ס שְׁטַארְבְּן (שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁנּוֹלַד יַעֲקֹב הָיָה יִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה) וָוארוּם וֶוען יַעֲקֹב אִיז גֶבָּארְן גֶוָוארְן אִיז יִצְחָק אַלְט גֶוֶוען זֶעכְצִיג יָאר (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אוֹתָם). יִצְחָק אִיז אַלְט גֶוֶוען זֶעכְצִיג יָאר וֶוען רִבְקָה הָט גֶבָּארְן יַעֲקֹב אוּנ עֵשָׂו (וְיִצְחָק מֵת בִּשְׁנַת ק"כ לְיַעֲקֹב) וֶוען יִצְחָק אִיז גֶשְׁטָארְבְּן אִיז יַעֲקֹב אַלְט גֶוֶוען הוּנְדֶערְט מִיט צְוַואנְצִיג יָאר (וָוארוּם וֶוען יִצְחָק אִיז גֶשְׁטָארְבְּן אִיז עֶר אַלְט גֶוֶוען הוּנְדֶערְט מִיט אַכְצִיג

דוד

יָאר (אִם תּוֹצִיא שִׁשִּׁים מִק"פ שָׁנָה) אוֹבּ דִי וֶועסְט אָרָא נֶעמֶען זֶעכְצִיג יָאר פוּן דִי הוּנְדֶערְט מִיט אַכְצִיג וָוס יִצְחָק אִיז אַלְט גֶוֶוען וֶוען יַעֲקֹב אִיז גֶבָּארְן גֶוָוארְן (נִשְׁאֲרוּ ק"כ) אִיז גֶעבְּלִיבְּן הוּנְדֶערְט מִיט צְוַואנְצִיג יָאר פַר יַעֲקֹב (וְיוֹסֵף נִמְכַּר בֶּן י"ז שָׁנָה) וֶוען יוֹסֵף אִיז פַר קוֹיפְט גֶוָוארְן אִיז עֶר אַלְט גֶוֶוען זִיבְּצֶעהְן יָאר (וְאוֹתָהּ שָׁנָה שְׁנַת מֵאָה וּשְׁמוֹנֶה לְיַעֲקֹב) דַאמָאלְט אִיז יַעֲקֹב אַלְט גֶוֶוען הוּנְדֶערְט מִיט אַכְט יָאר (כֵּיצַד) ווי אַזוֹי (בֶּן שִׁשִּׁים וְשָׁלֹשׁ נִתְבָּרֵךְ) ווען יַעֲקֹב אִיז גֶבֶּענְטְשְׁט גֶוָוארְן פוּן זַיין פָאטֶער יִצְחָק אִיז עֶר אַלְט גֶוֶוען דְרַיי אוּנ זֶעכְצִיג יָאר (י"ד שָׁנָה נִטְמַן בְּבֵית עֵבֶר) פֶערְצִין יָאר אִיז עֶר גֶוֶוען בַּהַאלְטְן בַּיי עֵבֶר (הֲרֵי שִׁבְעִים וְשֶׁבַע) אִיז יַעֲקֹב אַלְט גֶוֶוען זִיבְּן אוּנ זִיבְּצִיג יָאר (וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה עָבַד בְּאִשָּׁה) אוּנ פִירְצֶען יָאר הָט עֶר גֶדִינְט בַּיי לָבָן פַר זַיינֶע ווייבֶּער (וּבְסוֹף אַרְבַּע עֶשְׂרֵה נוֹלַד יוֹסֵף) אוּנ עֶנְדֶע פִירְצֶענְטְן יָאר אִיז יוֹסֵף גֶבָּארְן גֶוָוארְן (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף) אוּנ עס אִיז גֶוֶוען וֶוען רָחֵל הָאט גֶבָּארְן אִיר זוּהְן יוֹסֵף הָט יַעֲקֹב

פירוש

(כט) ויקברו אתו עשו ויעקב) הקדים עשו לפי שהי' בכור. ואע"פ שמכר בכורתו יעקב הי' נוהג בו כבוד

רד"ק

ומקריבו לבניו מפני שהשלים אתו. אבל באברהם כתיב ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו הקדים יצחק לישמעאל

פירוש לתורת אלהים

פון יִצְחָק מֵאת שָׁנָה הוּנְדֶערְט אוּנ אַכְצִיג יָאר: (כט) וַיִּגְוַע יִצְחָק וַיָּמָת אוּנ יִצְחָק אִיז פַר גַאנְגֶען אוּנ עֶר אִיז גֶשְׁטָארְבְּן וַיֵּאָסֵף אֶל עַמָּיו אוּנ עֶר אִיז אַיין גֶזַאמֶעלְט גֶוָוארְן צוּ זַיין פָאלְק. זָקֵן אַלְט וּשְׂבַע יָמִים אוּנ זַאט מִיט טֶעג. וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ אוּנ זֵיי הָאבְּן אִים בֶּגְרָאבְּן עֵשָׂו אוּנ יַעֲקֹב בָּנָיו זַיינֶע

ספר הישר

גֶעהָלְטְן: רַסְט אוּנ יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶער אִין אַלֶע דָס צִוַוייגֶע הָאבְּן גֶצָלִיגְן זַיין חֶבְרוֹן וָואס דֶערְטְן אִיז גֶעוֶוען אַבְרָהָם אוּנ יִצְחָק. אוּנ יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶער אִין אַלֶע דָס צְוַוייגֶע הָבְּן זִיךְ גֶזֶעצְט בַּיי זַיין פָאטֶער יִצְחָק אִין חֶבְרוֹן אִין עֵשָׂו מִיט זַיינֶע קִינְדֶער אִין אַלֶע דָאס צְוַוייגֶע וָועגֶן גֶגַנְגֶען צוּם לַאנְד שֵׂעִיר אוּנ הָאבְּן זִיךְ דָארְטְן בֶּזֶעצְט אוּנ עֵשָׂו הָט זִיךְ דָרְטְן וַוייטֶער גֶפְרוּכְפֶערְט אוּנ גֶמֶערְט. גְלַייךְ אוּנ יַעֲקֹב מִיט

לו א וְאֵ֛לֶּה תֹּלְד֥וֹת עֵשָׂ֖ו ה֥וּא אֱדֽוֹם׃
ב עֵשָׂ֛ו לָקַ֥ח אֶת־נָשָׁ֖יו מִבְּנ֣וֹת כְּנָ֑עַן
אֶת־עָדָ֗ה בַּת־אֵילוֹן֙ הַֽחִתִּ֔י וְאֶת־
אָהֳלִֽיבָמָה֙ בַּת־עֲנָ֔ה בַּת־צִבְע֖וֹן

החוי

בְּנוֹהִי : א וְאִלֵּין תּוּלְדַת עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם :
ב עֵשָׂו נְסִיב יָת נְשׁוֹהִי מִבְּנַת כְּנַעַן יָת עָדָה בַּת אֵילוֹן חִתָּאָה וְיָת אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה

בת

רשב"ם

לישמעאל לפי שהי' בן השפחה : (ב) עשו לקח את נשיו מבנות כנען. המדקדק יתן לב כי בפ' ראשונה של תולדות יצחק נאמר יהודית בת בארי החתי. בשמת בת אילון החתי מחלת בת ישמעאל. ובפ' זו

רש"י

הרי תשעים ואחת וי"ז עד שלא נמכר יוסף הרי מאה ושמנה (עוד מפורש מן המקרא שכשנמכר יוסף עד שבא יעקב מצרימה כ"ב שנה שנאמר ויוסף בן שלשים שנה וגו' וז' שני השבע ושנתים הרעב הרי כ"ב וכתיב ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה כמנין יעקב במכירתו ק"ח) : (ב) עדה בת אילון. היא בשמת בת אילון ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לע"א : אהליבמה. היא יהודית והוא כינה שמה יהודית לומר שהיא כופרת בע"א כדי להטעות ג את אביו : בת ענה בת צבעון.

שפתי חכמים

של קרית ארבע וכמו שפי' רש"י בעצמו אחר זה וק"ל: ג וקשה ולבשמת למה לא כינה לה שם טוב כדי לרמאות את אביו וכו' וי"ל לעיל בפ' תולדות להזכיר אותו שם כינוי אם היה לה וי"ל שעשו קרא לה שם אחר שאינו של ע"א אלא הכתוב קראה כך בשם ע"א לפי שכתוב לעיל אח"כ ותכהין עיניו מראות ופרש"י בעשנן של אלו ואם פי' משנה שמה כו' קשה היכן מצינו שהיו מקטרות לכך קראה לעיל בשם זה כדי להראות את זה שלכך נקראת בשמת ע"ש וכו' מהרש"ל. ואע"פ שיהודית היא בת בארי החתי ואהליבמה היא בת ענה החוי י"ל הוא ענה הוא בארי דשני שמות הי"ל והא דמייחס אותו פעם למשפחת החוי ופעם למשפחת החתי אפשר דאביו הי' ממשפחת החתי ואמו היתה ממשפחת החוי לכן מייחסו פ"א למשפחת החתי ופעם

בית דוד

גוואלט אוועק גיין פון לבן (הֲרֵי תִּשְׁעִים וְאַחַת) איז יעקב דאמאלס אלט געוועזן איין אונ ניינציג יאר (וי"ז עַד שֶׁלֹּא נִמְכַּר יוֹסֵף) אונ ביז יוסף איז פר קויפט געווארען איז געוועזן נאך זיבעצעהן יאר (הֲרֵי מֵאָה וּשְׁמוֹנָה) איז הונדערט מיט אכט יאר יעקב אלט געוועזן ווען יוסף איז פר קויפט געווארען. (עוֹד מְפוֹרָשׁ מִן הַמִּקְרָא) נאך ווייסט מיר פון דעם פסוק ווען יוסף איז פר קויפט געווארן איז יעקב אלט געוועזן הונדערט מיט אכט יאר (מִשֶּׁנִּמְכַּר יוֹסֵף עַד שֶׁבָּא יַעֲקֹב מִצְרַיְמָה כ"ב שָׁנָה) פון דער צייט ווען יוסף איז פאר קויפט געווארן ביז יעקב איז געקומען אונ מצרים איז געוועזן צוויי אונ צוואנציג יאר (שֶׁנֶּאֱמַר) ווארום עס שטייט אונ פסוק (וְיוֹסֵף בֶּן שְׁלשִׁים שָׁנָה) יוסף איז אלט געוועזן דרייסיג יאר ווען ער איז געווארען אמלך (פון פר קויפונג ביז די מלוכה איז געוועזן דרייצעהן יאר)(וְשֶׁבַע שָׁנִים שׂוֹבַע) זיבען יאר איז געוועזן זאט אונ מצרים (וּשְׁנָתַיִם רָעָב) אונ צוויי יאר הונגער (איז ניין יאר, ניין אונ דרייצעהן) (הֲרֵי כ"ב) איז צוויי אונ צוואנציג יאר אונ וויא די צוויי אונ צוואנציג יאר האבען זיך געענדיגט איז יעקב געקומען אונ מצרים (וּכְתִיב יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלשִׁים וּמְאַת שָׁנָה) דאמאלס האט יעקב געזאגט צו פרעה ער איז אלט הונדערט מיט דרייסיג יאר. אז מיר וועלען צוריק רעכענען צוויי אונ צוואנציג יאר. ביז דיא צייט ווען יוסף איז פר קויפט געווארן (נִמְצָא יַעֲקֹב בִּמְכִירָתוֹ ק"ח) איז יעקב אלט געוועזן הונדערט מיט אכט יאר ווען יוסף איז פר קויפט געווארן : (ב) (עָדָה בַּת אֵילוֹן) זאגט רש"י (הִיא בָּשְׂמַת בַּת אֵילוֹן) עדה איז דיא זעלביגע בשמת (וְנִקְרֵאת בָּשְׂמַת עַל שֵׁם שֶׁהָיְתָה מְקַטֶּרֶת בְּשָׂמִים לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים) איר נאמען איז געוועזן עדה. נאר מען האט זיא גערופען בשמת ווייל זיא פלעגט רייכערן בשמים צו דיא עבודה זרה : (אָהֳלִיבָמָה). (הִיא יְהוּדִית) איר נאמען איז געוועזן אהליבמה (וְהוּא כִּינָה שְׁמָהּ יְהוּדִית) עשו האט זיא גערופען יהודית (לוֹמַר שֶׁהִיא כּוֹפֶרֶת בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים) ער זאל זאגען זי לייקענט אין עבודה זרה (כְּדֵי לְהַטְעוֹת אֶת אָבִיו) ער זאל נארען דעם פאטער : (בַּת עֲנָה בַּת צִבְעוֹן). פרעגט רש"י (אִם בַּת עֲנָה לֹא בַּת צִבְעוֹן) אויב זיא איז געוועזן די טאכטער פון ענה איז זי דאך ניט געוועזן די

פירוש

ואע"פ שהי' ישמעאל בכור לפי שהי' יצחק בן הגביר'. וישמעאל בן השפחה : (א) (עשו הוא אדום) כמו שאמר „על כן קרא שמו אדום" ואמר עוד הוא אדום.

רד"ק

שנקרא הגוי שיצא ממנו אדום כי הם תולדותיו וזכר התולדות שנולדו לו בארץ כנען והתולדות שנולדו לו בהר שעיר שנתן לו האל בירושתו: (ב) (עדה בת אילון)

פירוש לתורת אלהים

קינדער : (א) וְאֵלֶּה אונ דאס זענען די קינדער פון עשו : (ב) עשו האט גנומען זיינע ווייבער

החוי: ג ואת־בשמת בת־ישמעאל אחות נביות: ד ותלד עדה לעשו את־אליפז ובשמת ילדה את־רעואל: ה ואהליבמה ילדה את־יעיש ואת־יעלם ואת־קרח אלה בני עשו אשר ילדו־לו בארץ כנען

בת צבעון חואה: ג וית בשמת בת ישמעאל אחתיה דנביות: ד וילידת עדה לעשו ית אליפז ובשמת ילידת ית רעואל: ה ואהליבמה ילידת ית יעוש וית יעלם וית קרח אלין בני עשו די אתילידו

רשב"ם

לא הוזכר בת בארי כ"א ישמה ולא שם אביה, אבל אילון וישמעאל אביהן. שתי נשיו הראשונות הוזכרו שהחליפו שמות הבנות כאשר מצינו בבמה מקומות בשמת בת אילון נקראת כאן עדה בת אילון ומחלת בת ישמעאל נקראת כאן בשמת. לכן יש לומר יהודית בת

בעל הטורים

וסנע רונו: (ד) ותלד עדה. בבני יעקב בשמותם אומר בני לאה בני רחל ובן בכולן לפי שהם בניהו של עולם ולכך נקראו בניה

רש"י

אם בת ענה לא בת צבעון ענה בנו של צבעון שנא' ואלה בני צבעון ואיה וענה מלמד שבא צבעון על כלתו אשת ענה ויצאת אהליבמה מבין שניה' והודיען הכתוב שכולן בני ממזרות היו: (ג) בשמת בת ישמעאל. ולהלן קורא לה מחלת מצינו באגדת מדרש ספר שמואל ג' מוחלים להן עונותיהן גר שנתגייר והעולה לגדולה והנושא אשה ולמד הטעם מכאן ולכך נקראת מחלת שנמחלו עונותי': אחות נביות. על שם שהוא השיאה לו משמת ישמעאל נקראת על שמו: (ה) ואהליבמה ילדה וגו'. קרח זה ממזר הי' ובן אליפז היה שבא על אשת אביו אל

שפתי חכמים

לחוי וברא"ם כ' אולי שבאו התי וחוי על אשה א' וא"ת מנ"ל לרש"י דיהודית כות אהליבמה דלמא יהודית מתה ואהליבמה אשה אחרת היתה הי' ברא"ם מדכתיב את נשיו ולא כתיב נשים: א"ת מן כן נשיו כאמורים למעלה: ד כ' ברא"ם וא"ת מנ"ל דלמא תרי קרח היו. וי"ל כיון דלא חשב אותו בבניו של אהליבמה

בית דוד

טאכטער פון צבעון (ענה בנו של צבעון) ענה איז דאך געוועזן דער זון פון צבעון (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ואלה בני צבעון ואיה וענה) דס זענען די קינדער פון צבעון איה אונ ענה (מלמד) דער פסוק לערנט אונז (שבא צבעון על כלתו אשת ענה) צבעון האט מזנה געוועזן מיט זיין שנור דס ווייב פון זיין זון ענה (ויצאת אהליבמה מבין שניהם) אונ אהליבמה איז געבארן געווארן פון ביידע, דריבער הייסט אהליבמה די טאכטער פון ענה אונ די טאכטער פון צבעון (והודיעך הכתוב שכולן בני ממזרות היו) ואגט אונז דר פסוק ווייא זענען אלע געוועזן ממזרים: (ג) (בשמת בת ישמעאל). פרעגט רש"י (ולהלן הוא קורא לה מחלת) [illegible] ווייא דער פסוק מחלת ואגט רש"י (מצינו באגדת מדרש ספר שמואל) [illegible] שמואל (שלשה שמוחלין להן עונותיהן) דריי זאכן

מענטשן איז הקב"ה זיי מוחל זייערע זינד (גר שנתגייר) דער בעני וואס ווערט איד (והעולה לגדולה) דער מענטש וואס ווערט גרוס, ער ווערט א פירשטער, (והנושא אשה) אונ דר מענטש וואס נעמט א ווייב (ולמד הטעם מכאן) אונ דער מדרש לערנט דאס פון מחלת (לכך נקראת מחלת שנמחלו עונותיה) דריבער הייסט מען זי מחלת ווייל מען האט איר מוחל געוועזן אירע זינד: (אחות נביות). ואגט רש"י (על שם שהוא השיאה לו משמת ישמעאל נקראת על שמו) ווייל ישמעאל איז געשטארבן פאר איר חתונה אונ איר ברודער נביות האט זיא חתונה געמאכט דריבער ווערט זי גערופן אויף דעם נאמען פון איר ברודער: (ה) (ואהליבמה ילדה וגו'). [illegible]

פירוש הרד"ק

לא זכרה בשם בשמת שזכרה בתחלה, כי שני שמות היו לכל אחת מהן, והרבה נמצאים במקרא כזה. ובני צבעון

ספר הישר

ווייזי קינדער זענען גענומען אונ די וועלכע ער [illegible] שטאט שכם אונ דאס זיינע [illegible]

כְּנָֽעַן׃ ו וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־
בָּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו וְאֶת־כָּל־נַפְשׁוֹת
בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־
בְּהֶמְתּוֹ וְאֵת כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי
יַעֲקֹב אָחִיו׃ ז כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב
מִשֶּׁבֶת יַחְדָּו וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ
מְגוּרֵיהֶם

לֵיהּ בְּאַרְעָא דִכְנָעַן׃
ו וּדְבַר עֵשָׂו יָת נְשׁוֹהִי
וְיָת בְּנוֹהִי וְיָת בְּנָתֵיהּ
וְיָת כָּל נַפְשָׁת בֵּיתֵיהּ
וְיָת גֵּיתוֹהִי וְיָת כָּל
בְּעִירֵיהּ וְיָת כָּל קִנְיָנֵיהּ
דִּי קְנָא בְּאַרְעָא דִכְנָעַן
וַאֲזַל לְאַרְעָא אוֹחֲרִי מִן
קֳדָם יַעֲקֹב אֲחוּהִי׃
ז אֲרֵי הֲוָה קִנְיָנְהוֹן סַגִּי
מִלְמִיתַב כַּחֲדָא וְלָא
יְכִילַת אֲרַע תּוֹתָבוּתְהוֹן

בעל הטורים

בנים אבל בני עשו אינם נקראים בנים אלא ולדות: (ז) ולא יכלה. ב' במס' דין ואידך ולא יכלה עוד כלפינו לפי שיעקב שרתה עליו שכינה ומצרים עובדי ע"א ולא היה יכול לסבול: (יד) יעוש. יעיש כתיב שקבץ י' אומות לבא על ישראל בחורבן בית ובס' אבלי אדום וגו' וי' גליות גלו ישראל על ידו:

רשב"ם

בארי מתה בלא בנים אבל בת אילון ובת ישמעאל היו להם בנים המפורשים כאן ואהליבמ' בת ענה בת צבעון החוי לקח אח"כ אחר שהלדלו לשבת בהר שעיר ונתחתן בבני שעיר החוי ככתוב לפנינו כי אהליבמה היתה בת ענה בת צבעון בן שעיר החורי וגם תמנע

רש"י

אל אהליבמה אשת עשו שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפז בסוף הענין (ב"ר): (ו) וילך אל ארץ לגור באשר ימצא: (ז) ולא יכלה ארץ מגוריהם להספיק מרעה לבהמות שלהם. ומ"א (ב"ר) מפני יעקב אחיו מפני שטר חוב של גזירת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק אמר אלך לי מכאן אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת ולא בפרעון השטר ומפני ו הבושה שמכר בכורתו:

שפתי חכמים

אהליבמה ואח"כ חשב אותו באלופים של אליפז ש"מ ממזר היה: ה דאל"כ למה אינו מפרש לאיזה ארץ הלך: ו כלומר ועוד

בית דוד

אהליבמה זיין פאטערס ווייב, אונ פון זיי איז געבארן געווארען דר קרח (שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפז בסוף הענין) ווארים אין די וייטערדיגע פסוקים ווערט קרח געציילט מיט די עלצטע וואס זענין געבארן פון אליפז: (ו) (וילך אל ארץ). ער איז געגאנגען צו אלאנד (לגור באשר ימצא) צו וואנען אין וועלכען לאנד ער וועט קענין וואנען: (ז) (ולא יכלה ארץ מגוריהם). דם לאנד ווי זיי האבען געוואוינט האט ניט געקענט (להספיק מרעה לבהמות שלהם) געבען גענוג פיטערונג (גראז) צוא זייערי בהמות (ומדרש אגדה) דר מדרש שרייבט עשו איז אוועק געגאנגען (מפני יעקב אחיו) וועגין זיין ברודער יעקב (מפני שטר חוב של גזרת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק) וועגין דעם שטר חוב וואס יצחק'ס קינדר דארפען בצאלען צוא זיין גרים אין אפרעמד לאנד (אמר) עשו האט געזאגט (אלך לי מכאן) איך וועל אוועק גיין פון דעם לאנד כנען (אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת) איך וויל ניט האבען אחלק אין דיא מתנה וואס הקב"ה האט געשענקט צו מיין פאטר דם לאנד (ולא בפרעון השטר) אונ איך וויל ניט בצאלן דעם חוב צו זיין אגר אין אפרעמד לאנד. נאך אטעם איז דריבר איז עשו אוועק גגנגן פון דם לאנד (מפני הבושה שמכר בכורתו) ווייל ער האט זיך געשעמט וואס

פירוש

צבעון זכרו למעלה בשם בארי, וכן בשמת זכר' למעלי בשם מחלת, (ואת כל בהמתו) שם כלל: (ו) (וילך אל

רד"ק

ארץ) שהי' יושב בה דרך עראי קודם שבא יעקב. ועתה אחר שבא הלך משם עם כל אשר לו מפני יעקב

פירוש לתורת אלהים

פון די טעכטער פון כנען את עדה וגו': (ו) ויקח האט עשו גנומען זיינו ווייבר ואת בניו אונ זיינע זיהן אונ זיינו טעכטער ואת אונ אלע מענטשין פון זיין הויז גזינד ואת מקנהו אונ זיינו פיך אונ אלע בהמות ואת אונ גאר זיין קויפונג אשר רכש וואס ער האט פר זאמולט אין לאנד כנען וילך אונ ער איז גגאנגן אין לאנד פון פר זיין ברודער יעקב, ער איז גגאנגען זוכען אוואונוג ווא ער וועט גפינען: (ז) כי היו דען זייער גוטס איז גוועזן פיל משבת פון צו זיצן באנאנד זיי האבן בנאנד ניט גקאנט זיצן ולא יכלה אונ די ערד האט ניט גקאנט געבין גענוג פיטערניש צו זייערו

מְגוּרֵיהֶם לָשֵׂאת אֹתָם מִפְּנֵי
מִקְנֵיהֶם׃ ח וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שֵׂעִיר
עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם׃ ט וְאֵלֶּה תֹּלְדוֹת
עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם בְּהַר שֵׂעִיר׃ י אֵלֶּה
שְׁמוֹת בְּנֵי־עֵשָׂו אֱלִיפַז בֶּן־עָדָה
אֵשֶׁת עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן־בָּשְׂמַת
אֵשֶׁת עֵשָׂו׃ יא וַיִּהְיוּ בְּנֵי אֱלִיפָז
תֵּימָן אוֹמָר צְפוֹ וְגַעְתָּם וּקְנַז׃
יב וְתִמְנַע ׀ הָיְתָה פִילֶגֶשׁ לֶאֱלִיפַז

בן

לְסוֹבָרָא יָתְהוֹן מִן קֳדָם
גֵיתֵיהוֹן׃ ח וִיתֵיב עֵשָׂו
בְּטוּרָא דְשֵׂעִיר עֵשָׂו
הוּא אֱדוֹם׃ ט וְאִלֵּין
תּוֹלְדַת עֵשָׂו אֲבוּהוֹן
דֶאֱדוֹמָאֵי בְּטוּרָא
דְשֵׂעִיר׃ י אִלֵּין שְׁמָהַת
בְּנֵי עֵשָׂו אֱלִיפַז בַּר
עָדָה אִתַּת עֵשָׂו רְעוּאֵל
בַּר בָּשְׂמַת אִתַּת עֵשָׂו׃
יא וַהֲווֹ בְּנֵי אֱלִיפַז תֵּימָן
אוֹמָר צְפוֹ וְגַעְתָּם וּקְנַז׃
יב וְתִמְנַע הֲוַת לְחֵינְתָא

לאליפז

תו"א ותמנע היתה. כנ"ל לג׃

רשב"ם

פילגש אליפז כתובה שם בבני שעיר. ולפי שאהליבמה אשתו אחרונה היתה לפיכך מזכיר אותה ואת בניה בכל הפרשיות האלו לבסוף׃ מפני יעקב אחיו. כי ידעה היה את הבכורה והיינו הי' לירש את יצחק לכך ישב בארץ מגורי אביו׃ (ט) ואלה תולדות עשו. בני בניו כאשר פירשתי באלה תולדות נח׃ (יב) (ותמנע היתה פלגש) ראיתי בספר פ"ב ותמנע מחובר גם לפסוק העליון שבן בדברי הימים צפו וגעתם וקנז ותמנע ועמלק. ואה"כ הוא אומר בבני שעיר ואחות לוטן תמנע דוגמת אחות נביות אחות אהרן כמו שפירשתי. ותמנע היתה פילגש. הראשון זכר מבני אליפז והשני נקבה. ואחות לוטן תמנע. ובמותו יהושע ועתה חלק את הארץ הזאת בנחל' לתשעת השבטים וחצי השבט המנש' עמו הראובני והגדי לקחו נחלת' אשר נתן להם משה בעבר הירדן מזרחה ע"כ פסוק שני חסר ממנו כי הי' לו לו' וחצי שבט המנשה כבר לקחו נחלתם לפיכך יש לך לומר כי פסוק זה עולה אל סוף הפסוק שכתוב בו וחצי שבט המנש' אף על פי שמדברים הפסוקים בשני חצאי שבט מנשה לאחד מהם חילק משה ולשני חילק יהושע. ואני שמואל מצאתי פסוק שלישי בדברי הימים דוגמתן במשפחות בני יהונתן בן שאול ובני מיכ' פיתון ומלך ותארע ואחז ׃ ואחז הוליד את יהועד' ויהועדה הוליד את עלמת וגו' ואות' פרשה נשנית ובסול' בתיך דף אחר תחלת הפרש' אשר נשנית ובגבעון ישבו וסוף הפרש' אלה בני אצל . וכתיב ובני מיכה פיתון ומלך ותארע ׃ ואחז הוליד וגו' בעל כרחך חסר ואחז מפסוק זה שהי' לו לכתוב ותארע ואחז ואחז הוליד אלא שכתוב ואחז הוליד עולה אל פסוק שלמעלה כאילו כתיב ובני מיכה פיתון ומלך ותארע ואחז ואחז הוליד וגו' שכך כתוב

רש"י

(ט) ואלה. התולדות שהולידו בניו משהלך לשעיר׃ (יב) ותמנע היתה פילגש ׃ להודיע גדולתו של

בית דוד

ווס ער האט פרקויפט די בכורה ׃ (ט) (ואלה). (התולדות שהולידו בניו משהלך לשעיר) דם זענין די קינדר וואס די קינדר פון עשו האבן געבארן נאכדעם ווי עשו איז געגאנגען אין שעיר ׃ (יב) (ותמנע היתה פילגש). זאגט רש"י (להודיע גדולתו של אברהם) דער פסוק קומט זאגן די

פירוש רד"ק

אחיו. והטעם כי הי' רכושם רב. וגרה' היא מפני כי ידע שברכות אביו שבירך את יעקב כי תהי' ארץ כנען לזרע יעקב. ולו גם כן תהי' הארץ שבירך אותו אביו ואמר לו הנה משמני הארץ יהי' מושבך כלומר ארץ שמנה. אולי שמע מאביו כי יתן האל לו ולזרעו הר שעיר אולי נאמר לו בנבוא' וכן כי ירוש' לעשו נתתי את הר שעיר (דברים ב'): (ט) (ואלה תולדו') זכר תולדו' בניו שהיו לו בהר שעיר ׃ (י) (אלה שמות בני עשו). זכר שמות בניו ואחר כך שמות בני בניו. והנה לא זכר לאהליבמ' בני בנים. כי לא זכר אלא האלופים. ובני אהליבמ' היו אלופים ולא בני בניה ׃ (יב) (ותמנע) אפשר שתמנע הזאת לא היתה אחות לוטן. ואפשר

פירוש לתורת אלהים

בהמות ׃ (ח) וישב עשו אונ עשו איז געזעסן אין דעם בארג שעיר עשו ער איז אדום ׃ (ט) ואלה אונ דם זענין די קינדר פון עשו אבי אדום ער איז דער פאטר פון אדום דם מיינט פון זיי איז אדום געקומען אדום בהר אין בארג שעיר זיינע קינדר האבן געבארן פון דר צייט אז ער איז געגאנגען אין שעיר ׃ (יב) ותמנע אונ תמנע איז געווען אפילגש צוא אליפז (עיין רש"י) ׃

בֶּן־עֵשָׂו וַתֵּלֶד לֶאֱלִיפַז אֶת־עֲמָלֵק
אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו׃ יג וְאֵלֶּה
בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וָזֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה
אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בָשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו׃
יד וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה בַת־
עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן אֵשֶׁת עֵשָׂו וַתֵּלֶד
לְעֵשָׂו אֶת־יעיש וְאֶת־יַעְלָם וְאֶת־

יעוש קרי   קרח

לֶאֱלִיפַז בַּר עֵשָׂו
וִילֵידַת לֶאֱלִיפַז יָת
עֲמָלֵק אִלֵּין בְּנֵי עָדָה
אִתַּת עֵשָׂו: יג וְאִלֵּין
בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וָזֶרַח
שַׁמָּה וּמִזָּה אִלֵּין הֲווֹ
בְּנֵי בָשְׂמַת אִתַּת עֵשָׂו:
יד וְאִלֵּין הֲווֹ בְּנֵי
אָהֳלִיבָמָה בַת עֲנָה בַּת
צִבְעוֹן אִתַּת עֵשָׂו
וִילֵידַת לְעֵשָׂו יָת יְעוּשׁ
וְיָת יַעְלָם וְיָת קֹרַח:

רש"י

אברהם כמה היו תאבי' לידבק בזרעו. תמנע זו בת אלופי' היתה שנא' ואחות לוטן תמנע ולוטן מאלופי יושבי שעיר היה מן החורי' שישבו בה לפנים. אמרה איני זוכה להנשא לך ז הלואי ואהיה פילגש ובדברי הימי' מונה אותה בבניו של אליפז. ח מלמד שבא על אשתו של שעיר ויצא תמנע מביניהם וכשגדלה נעשית פילגשו וזהו ואחות לוטן תמנע ולא מנאה עם בני שעיר שהיתה אחותו מן האם

שפתי חכמים

פי' אחר: ז (ממ"ש) דא"כ ל"ל ותמנע היתה פילגש וגו' ל"ל גם עמלק מבני אליפז נשנה למה מזכיר שם אמו טפי מבני אליפז האחרים גם מנ"מ שהיתה פילגש או אשתו לפי להודיע וכו' עד הלואי ואהיה פילגש וכו' לכן פירש"י בסמוך דמש"ה הוזקק לכתוב משפחת החורי וק"ל: ח כ' הרא"ם וא"ת מנ"ל דיש כאן ממזרות דלמא לאחר שמת שעיר החורי נשא אליפז אשת שעיר והוליד ממנה תמנע. ומהרש"ל תירץ דאם כן היאך שייך לומר שהיתה בתו פילגשו נפרסמי' בשלמא כשבא אליפז על אשת שעיר באיסו' לא היו יודעין העולם שתמנע היתה בתו של אליפז ול"נ דאם היתה בתו של אליפז למה כתיב ואחות לוטן תמנע ניחא אי לאו בתו של אליפז היתה אלא מכח ממזרות שבא אליפז על אשת שעיר בעוד שהי' חי והיו העולם סבורין שהיתה בתו של שעיר ואחות לוטן מן האב ומן האם בא לאשמועינן גדולתו של אברהם אבל אי הוה תמנע בתו של אליפז בהיתר ואח"כ נשאה אליפז לפילגש כי בן נח מותר בבתו למ"ד בא להודיע הכתוב שהיא אחות לוטן או להודיע גדולתו של אברהם וכו' והא היא היתה מזרעו של אברהם בעיני כל שהרי בהיתר נשא אליפז אשת שעיר והוליד ממנה תמנע ודו"ק כ"ל. והרא"ם תי' הש"ס דכל המשפחות כללו לא נכתבו כאן אלא להודיע קלנם ופסולתם מש"ה כל היכא

בית דוד

גְרוֹסְקַייט פוּן אַבְרָהָם (כַּמָּה הָיוּ תְּאֵבִים לִידָּבֵק בְּזַרְעוֹ) ווִי שְׁטַארְק מֶען הָט גֶעגְלִיסְט צוּ בַּהֶעפְטְן זִיךְ מִיט דִי קִינְדֶער פוּן אַבְרָהָם (תִּמְנַע זוּ בַּת אַלּוּפִים הָיְתָה) תִּמְנַע אִיז גְוֶעוְן אַטָאכְטֶער פוּן אַפִירְשְׁט (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע) דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן לוֹטָן אִיז גְוֶעוְן תִּמְנָע (וְלוֹטָן מֵאַלּוּפֵי יוֹשְׁבֵי שֵׂעִיר הָיָה) לוֹטָן אִיז גְוֶעוְן אַפִירְשְׁט פוּן דִי פִירְשְׁטְן וָוס הָאבְּן גֶעווֹאוּנְט אִין שֵׂעִיר (מִן הַחוֹרִים שֶׁיָּשְׁבוּ בָּהּ לְפָנִים) עֶר אִיז גְוֶועוְן פוּן דִי חוֹרִים וָוס הָאבְּן גֶעווֹאוּנְט אִין דֶם לַאנְד פוּן פְרִיעֶר, פַאר עֵשָׂו (אָמְרָה אֵינִי זוֹכָה לְהִנָּשֵׂא לְךָ הַלְוַאי שֶׁאֶהְיֶה פִּילֶגֶשׁ) תִּמְנָע הָט גֶזָאגְט צוּ אֱלִיפַז אִיךְ בִּין נִיט זוֹכֶה צוּ זַיין דַיין ווַייבּ, הַלְוַאי זָאל אִיךְ זַיין דַיין פִּילֶגֶשׁ (וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים מוֹנֶה אוֹתָהּ בְּבָנָיו שֶׁל אֱלִיפַז) אִין דִבְרֵי הַיָּמִים צֵייְלְט זִיא דֶר פָּסוּק צוּ זַאמֶען מִיט דִי קִינְדֶער פוּן אֱלִיפַז (מְלַמֵּד) דֶר פָּסוּק לֶערְנְט אוּנְז (שֶׁבָּא עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁל שֵׂעִיר) אֱלִיפַז הָט מְזַנֶּה גְוֶעוְן מִיט דֶעם ווַייבּ פוּן שֵׂעִיר (וַיֵּצְאָה תִּמְנָע מִבֵּינֵיהֶם) אוּנ פוּן זֵיי אִיז גֶבָּארֶען גֶווָארֶען תִּמְנָע (וּכְשֶׁנִּגְדְּלָה נַעֲשֵׂית פִּילַגְשׁוֹ) אוּנ ווֶען תִּמְנָע אִיז גְרוֹיס גֶווָארֶען אִיז זִי גֶווָארֶען אַפִּילֶגֶשׁ צוּ אִיר פָאטֶער אֱלִיפַז (וְזֶהוּ וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע) דָס זָאגְט דֶר פָּסוּק דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן לוֹטָן אִיז תִּמְנָע (וְלֹא מְנָאָהּ עִם בְּנֵי שֵׂעִיר) אוּנ עֶר צֵייְלְט נִיט תִּמְנָע צוּזַאמֶען מִיט דִיא קִינְדֶער פוּן שֵׂעִיר, ווַייל תִּמְנָע אִיז נִיט גְוֶועזְן דִי טָאכְטֶער פוּן שֵׂעִיר (שֶׁהָיְתָה אֲחוֹתוֹ מִן הָאֵם וְלֹא מִן הָאָב) תִּמְנָע אִיז גְוֶעוְן אַשְׁוֶועסְטֶער צוּא לוֹטָן פוּן אֵיין מוּטֶער נִיט פוּן אֵיין

פירוש רד"ק

שהית'. כדברי הדרש שאמר שנכתב זה להודיע שבחו של אברהם אבינו באומות (ב"ר פ"ב. סנהדרין צ"ט) כי זאת היתה אחות אלוף. ואמר' הואיל ולא זכיתי להנשא

ספר הישר

אִים. אוּנ הָאבְּן זִיךְ דָרְטְן בַּזֶעצְט דֶעוּ דָארְטְן אִיז גְוֶועוְן וַוייעֶר אֵיין נִיט אוֹרְט צוּ וַויידוּן דוּ פִּיה אוּנ דִי

קרח: טו אלה אלופי בני־עשו בני
אליפז בכור עשו אלוף תימן
אלוף אומר אלוף צפו אלוף קנז:
טז אלוף־קרח אלוף געתם אלוף
עמלק אלה אלופי אליפז בארץ
אדום אלה בני עדה: יז ואלה בני
רעואל בן־עשו אלוף נחת אלוף
זרח אלוף שמה אלוף מזה אלה
אלופי רעואל בארץ אדום אלה
בני בשמת אשת עשו: יח ואלה
בני אהליבמה אשת עשו אלוף
יעוש אלוף יעלם אלוף קרח אלה
אלופי אהליבמה בת־ענה אשת
עשו: יט אלה בני־עשו ואלה

אלופיהם

אונקלוס

טו אלין רברבי בני עשו
בני אליפז בוכרא
דעשו רבא תימן רבא
אומר רבא צפו רבא
קנז: טז רבא קרח רבא
געתם רבא עמלק
אלין רברבי דאליפז
בארעא דאדום אלין
בני עדה: יז ואלין בני
רעואל בר עשו רבא
נחת רבא זרח רבא
שמה רבא מזה אלין
רברבי רעואל בארעא
דאדום אלין בני
בשמת אתת עשו:
יח ואלין בני אהליבמה
אתת עשו רבא יעוש
רבא יעלם רבא קרח
אלין רברבי אהליבמה
בת ענה אתת עשו:
יט אלין בני עשו ואלין
רברבניהון הוא אדום:

רשב"ם

כתיב בא' ראשונה: (טו) כל אלופים שבפ' משרי עירות ומשפחות [illegible]

שפתי חכמים

[illegible]

רש"י

[illegible] (טו) אלה אלופי בני עשו [illegible]

בית

[illegible] (טו) (אלה אלופי בני עשו) [illegible]

דוד

[illegible]

פירוש

[illegible] (טז) (אלוף קרח) [illegible] לא נזכר למעלה בבני אליפז אלא בבני אהליבמה, ואולי קרח זה הי' לא' מבני אליפז והי' אלוף [illegible] האלופים בני אליפז. (בארץ אדום) שנולדו שם והיו אלופים שם. (אלה בני עדה) בני בן עדה. [illegible] עמלק לא הי' מבן עדה כי בן פלגש הי'. אלא [illegible] אלוף ואמר על הרוב אלה בני עדה:

רד"ק

(יט) (ואלה אלופיהם). בני עשו הם האבות הנזכרים ובכללם בניהם ובני בניהם. והנזכרים הם אלופים [illegible] אלוף לשבטו אחת מהם. ואחז"ל (שם) כל אלוף מלכותא בלא תגא. ונכתבו תולדות עשו [illegible] יצחק כמו שנכתבו תולדות ישמעאל לכבוד אברהם ועוד נזכרו שמותם כדי שידע אדם משפחות שיצאו מהם שנקראו על שמם כדי שלא יתגרו בם ישראל

פירוש לתורת אלהים

(טו) [illegible]

ספר הישר

[illegible]

אלופיהם הוא אדום: שביעי כ אלה
בני־שעיר החרי ישבי הארץ
לוטן ושובל וצבעון וענה: כא ודשון
ואצר ודישן אלה אלופי החרי בני
שעיר בארץ אדום: כב ויהיו בני־
לוטן חרי והימם ואחות לוטן
תמנע: כג ואלה בני שובל עלון
ומנחת ועיבל שפו ואונם: כד ואלה
בני־צבעון ואיה וענה הוא ענה

אונקלוס

כ אלין בני שעיר
חורָאה יָתבֵי דאַרעָא
לוטָן ושובָל וצִבעון
וַעֲנָה: כא ודִשון ואֵצֶר
ודִישָׁן אִלֵין רַברְבֵי
חורָאֵי בְּנֵי שֵׂעִיר
בְּאַרעָא דֶאֱדום:
כב וַהֲווֹ בְנֵי לוטָן חורִי
והֵימָם וַאֲחָתֵיה דְלוטָן
תִמנָע: כג ואִלֵין בְּנֵי
שובָל עַלוָן וּמָנַחַת
וְעֵיבָל שְׁפו וְאונָם:
כד וְאִלֵין בְּנֵי צִבעון
וְאַיָה וַעֲנָה הוא עֲנָה דִי
אַשְׁכַּח יַת גִבְרַיָא
במדברא

תו"א אלה בני שעיר. שבת פה פסחים נד בתרא קטו: ואחות לוטן. סנה' לט:
ואלה בני. פסחים נד בתרא קטו: כות ענה. פסחים שם:

רשב"ם

שהוא תמנע שמבני אליפז הנז' בדברי הימים שהרי בבני אהליבמה יש קרח אחר: (כ) יושבי הארץ. מתחלה ובני עשו יירשום ככתוב באלה הדברים וישבו תחתם: (כב) ואחות לוטן תמנע. לפי שהי' גדול שבאחיו קורא לה אחות לוטן. וכן אחות נביות וכן מרים הנביא' אחות אהרן: (כד) ואיה וענה. נראה בעיני כך שמן כמו ופסי וטתי ואף על פי שבדברי הימים כתיב איה וענה אינלדקדק בכךכאשר כתבו בתורה עוקוחול ונתר ומס. ובדברי הימי' ומשדוהמפרש לוא"ו יתיר' יש לתמוה מה הי' לו לכתוב ו' יתירה בזה יותר משאר בנים והראיות שמביאים אינן כי אותן ווי"ן שמביאין אינן יתירות ותשב תמר ושוממ' פירושו כמו שבי אלמנה בית אביך כי הישיבה.

רש"י

משפחות: (כ) יושבי הארץ. שהיו יושבי' קודם שבא עשו לשם ורבותינו דרשו [שבת פה]שהיו בקיאין ביסוב' של ארץ מלא קנה זה לזיתי' מלא קנה זה לגפני'

שפתי חכמים

נשיאים וראשים כל אחד הוא על משפחה אחת לא שהם נולדו

בית

משפחות: (כ) (יושבי הארץ). מיינט מען (שהיו יושביה קודם שבא עשו לשם) דיא קינדער פון שעיר החורי זענען געוועזן דיא איינוואהנער פון דעם לאנד פריער איידער עשו איז געקומען אונ דעם לאנד (ורבותינו דרשו שהיו בקיאין בישובה של ארץ) דיא קינדער פון שעיר החורי האבן געוויסט דיא נאטור פון דיא ערד (מלא קנה זה לזיתים) דאס

דוד

שטיק ערד איז גוט צו פלאנצען אונ איר איילבירטען (מלא קנה זה לגפנים) דס שטיק ערד איז גוט צו פלאנצען אונ איר וויינשטאקען (שהיו טועמין העפר ויודעין איזו נטיעה ראויה לו) זייא האבן גנומען אביסעל ערד אונ מול. פון דעם טעם ערד האבן זייא געוויסט וועלכון בוים מען דארף אויף דעם ארט פלאנצון: (כד) (ואיה וענה. זאגט רש"י
ואו

פירוש

כמ"ש אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו(דברים ב): (כ) (אלה בני שעיר החרי יושבי הארץ) שהיו יושבי הארץ מתחל' קודם שבאו בני עשו ותולדותיו. והי' הספור הזה להודיע כי לה' הארץ ומלוא' כי נוטלה מזה ונותנ' לזה. כי אלה היו יושבי הארץ מתחל'. והאל הורישם מפני עשו ובניו. ובדרש (שבת פ"ה) החרי שהיו מריחים בארץ יושבי הארץ שהיו בקיאים בארץ. ואמרו מלא קנה זו לזית מלא קנה זו לגפנים: (כד) (ואיה וענה) וי"ו ואיה הוא הוי"ו שנמצאת במקרא לתחלת הדברים. כמו וישא אברהם את עיניו. נרדם

רד"ק

ורכב וסוס (תהלים ע"ו) ורבים כהם ואדני אבי ז"ל כתב. כי אלה הווי"ן אינם נוספות אבל הם מורות על מלה חסרה כענין וי"ו של וישא אברהם ר"ל השכים ביום השלישי וישא את עיניו. ופירוש ואיה וענה. כי היו לו בנים אחרים קודם אלה ולא זכרם. אולי לא הי' להם תולדות. וזה ענה הוא ענה אחר לא הנזכר למעלה. כי אותו הי' בן שעיר וזה בן צבעון. ודעת רז"ל כי הוא הי' אותו ענה הנזכר(ב"ב קט"ו) הקשה המקשה ודלמא תרי ענה הוו. והשיב המשיב הוא ענה דמעיקר' ואמרו שבא צבעון על אמו והוליד ממנה ענה. ואמרו

פירוש לתורת אלהים

משפחות: (כ) אלה דס זענען די קינדער פון שעיר די ייצר פון דעם לאנד וואס זענען דארטן געזעסן איידער עשו איז אהין געקומען (עיין רש"י): (כד) ואלה בני צבעון אונ דאס זענען די קינדער

אֲשֶׁר מָצָא אֶת־הַיֵּמִם בַּמִּדְבָּר בִּרְעֹתוֹ אֶת־הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו׃ כה וְאֵלֶּה בְנֵי־עֲנָה דִּשֹׁן

בְּמַדְבְּרָא כַּד הֲוָה רָעֵי יַת חֲמָרַיָּא לְצִבְעוֹן אֲבוּהִי׃ כה וְאִלֵּין בְּנֵי עֲנָה דִּישׁוֹן וְאָהֳלִיבָמָה בַּת

ואהליבמה

תו"א את היומים. חולין ס׃

רשב"ם

היושב' הוא כמו לשון של שומם' והרי הוא כאילו כתיב ותשב בדוד' ושומם'. מנערתך אלהי יעקב נרדם ורכב וסוס. כך פירושו מנערת אלהי יעקב נרדם חיל שונאינו הנזכר למעל' וגם רכבו וסוסיו כדכתיב סוס ורוכבו רמה בים: הוא ענה. שנזכר בימי משה על שם גבורתו אשר מצא את הימים. גבורים או חיות רעות ונצחם. לפי

שפתי חכמים

כמשפחות: י וא"ת ר"ל דלכעון בא על אמו דכיא אשתו של שעיר ולהא שעיר לכיו של לבעון ובא על אשת לבעון והוליד את ענה ובמולס כיו מנורין דענו של לבעון כי' אבל נאמת בנו של שעיר כיה אחיו של לבעון. וי"ל דסברא כיא דהלין קלקלה במקולקל ולפיל נמי אלינו דלבעון כי' במקולקל דבא על כלתו אשתו של ענה ואין סברא לומר דשני מקולקלין כיו וא"ת לפיל נופי' מנ"ל דלבעון כיה במקולקל ובא על כלתו דלמא ענה כי' במקולקל ובא על אמו אשתו של לבעון וי"ל א"כ כיו נמי שני מקולקלין ענה ושעיר וכיון שיכולין לפלות הכל בלבעון הלין כרמ"ס. בקשה מהרש"ל למה נשבה שתי נשים מקולקלין אשת ענה כלתו של לבעון ואשת שעיר אמו של לבעון וי"ל שבנשים אין נקראות מקולקלין שהם אינם עושין מעשה כלל אבל באיש שעושה מעשה נקרא מקולקל. א"כ בנשים יכולים לומר אמסים כיינו אבל באיש אינו יכול לפטור עצמו נשמנה זו לפי שאין קישוי אלא לדעת: כ ר"ל דר' חנינא כי' רופא

רש"י

שהיו סומתין ויודעין אי זו נטיעה ראויה לה: (כד) ואיה וענה. וי"ו יתרה והוא כמו איה ופנה והרבה יש במקרא [דניאל ח] את וקדש וצבא מרמס (תהלים ע"ו) נרדם ורכב וסוס: הוא ענה. האמור למעלה שהוא אחיו של לבעון וכאן הוא קורא אותו בנו מלמד שבא לבעון על י אמו והוליד את ענה: את הימם. פרדים · הרכיב חמור על סוס נקבה וילדה פרד והוא היה ממזר והביא פסולין לעולם [חולין ה] ולמה נקרא שמם ימים שאימתן מוטלת על הבריות דאמר ר"ח מימי לא שאלני אדם כ על מכת פרדה לבנה וחיה (והלא קא חזינן דחיה אל תקרי וחיה אלא ומיתה כי המכה לא תתרפא לעולם ברש"י ישן) ולא הוזקק לכתוב לנו משפחות הסורי אלא מפני תמנע ולהודיע גדולת אברהם כמו שפירשתי

בית

(וא"ו יתרה) די וא"ו פון ואיה איז איבריג (והוא כמו איה ופנה) עס איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען אן א"ו. איה וענה (והרבה יש במקרא) אין תנ"ך איז דא פיל ווערטער מיט איבריגע ואוין. עס שטייט אין פסוק את וקודש וצבא מרמס. די וא"ו פון וקודש איז איבריג. נרדם ורכב וסוס. די וא"ו פון ורכב איז איבריג: (הוא ענה). (האמור למעלה) דאס איז דער זעלביגער ענה וואס שטייט פריער (שהוא אחיו של צבעון) ער איז דער ברודער פון צבעון (וכאן הוא קורא אותו בנו) אין דא רופט איהם דער פסוק דער זוהן פון צבעון (מלמד שבא צבעון על אמו והוליד את ענה) דער פסוק לערנט אונז צבעון האט בזנות געווען מיט זיין מוטער אונ פון זיי איז געבארען געווארען ענה. איז ענה געווען א זוהן פון צבעון אונ א ברודער מיט צבעון פון איין מוטער: (את הימים). (פרדים) איזו אזוי אייזלען (הרכיב חמור על סוס נקבה וילדה פרד) ער האט צוזאמען געפארט איין

דוד

אייזיל אזכר מיט אפערד אנקבה. אונ דאס פערד האט געבארען אמין אייזיל וואס הייסט פרד (והוא היה ממזר והביא פסולין לעולם) ענה איז געווען אממזר אונ ער האט געבראכט ממזרים אויף דער וועלט (ולמה נקרא שמם ימים) פאר וואס רופט מען די פרדים ימים (שאימתן מוטלת על הבריות) ווייל אלע מענטשען האבן פאר זיי מורא (דאמר רבי חנינא) וויארום רבי חנינא האט געזאגט (מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחיה) עס האט קיין מאל נעטראפען אמענטש וואס האט בקומען אמכה פון אווייסען פרד וואס ער האט איס געטון אהלאק אונ די מכה זאל געזונד ווערען. אז מען האט ביי מיר געפרעגט ארפואה צוא די מכה. האב איך געזאגט צוא די מכה איז ניט דא ארפואה. ואגט רש"י (ולא הוזקק לכתוב לנו משפחות החורי אלא מפני תמנע) וואס די תורה שרייבט די משפחה פון חורי איז נאר וועגען תמנע (ולהודיע גדולת אברהם) צו מאכן וויסען דאס גרויסקייט פון

פירוש

ענה שפסול היה והביא פסולים. ועל דרך הפשט אמר הוא ענה הידוע. (אשר מצא את הימים). פרדו אותו פרדים וזהו שאמר ברעותו את החמורים מצא ברעותו שהרכיב החמור על הסוסיא לראות מה יצא ממנה ויצא ממנה פרד או הרכיב הסוס עם החמורה כי משני המינים יצא

דרך

פרד או פרדה. ואחז"ל כל שאזניו קטנות אמו סוסיא ואביו חמור (חולין ד' ע"ט) וכל שאזניו גדולות אמו חמורה ואביו סוס. וזה בשם בנו רבן ... יתברך ברא הנבראים והעצמים כל אחד למינו לשמור אמר הכלאים. ובב"ר (פ"ב) תני ראה שהכלאים לא

פירוש לתורת אלהים

פון צבעון ואיה וענה הוא ענה דס איז דער ענה וואס פריער איז געשטאנען וואס ער איז געווען

וְאָהֳלִיבָמָה בַת־עֲנָה׃ כו וְאֵלֶּה בְּנֵי
דִישָׁן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן׃
כז אֵלֶּה בְּנֵי־אֵצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן וַעֲקָן׃
כח אֵלֶּה בְנֵי־דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן׃
כט אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי אַלּוּף לוֹטָן
אַלּוּף שׁוֹבָל אַלּוּף צִבְעוֹן אַלּוּף
עֲנָה׃ ל אַלּוּף דִּשֹׁן אַלּוּף אֵצֶר
אַלּוּף דִּישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי
לְאַלֻּפֵיהֶם בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר׃ פ לא וְאֵלֶּה
הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם
לפני

אונקלוס

בַּת עֲנָה׃ כו וְאִלֵּין בְּנֵי
דִישָׁן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן
וְיִתְרָן וּכְרָן׃ כז אִלֵּין
בְּנֵי אֵצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן
וַעֲקָן׃ כח אִלֵּין בְּנֵי
דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן׃
כט אִלֵּין רַבְרְבֵי חוֹרָאֵי
רַבָּא לוֹטָן רַבָּא שׁוֹבָל
רַבָּא צִבְעוֹן רַבָּא עֲנָה׃
ל רַבָּא דִשׁוֹן רַבָּא אֵצֶר
רַבָּא דִישָׁן אִלֵּין רַבְרְבֵי
חוֹרָאֵי לְרַבְרְבָנֵיהוֹן
בְּאַרְעָא דְשֵׂעִיר׃
לא וְאִלֵּין מַלְכַיָּא דִי
מְלִיכוּ בְּאַרְעָא דֶאֱדוֹם
קֳדָם דִּי מְלַךְ מַלְכָּא
לבני

תו"א ואלה המלכים. זוכר פ' נשא׃

בעל הטורים

(כ) יושבי הארץ. בגי' הוו מריחים בארץ׃ (לא) ואלה המלכים. בשביל שאמר יעקב לעשו ח"פ אדוני מלכו ח' מלכים

רש"י

שפירשתי למעלה׃ (לא) ואלה המלכי' וגו' שמונה היו וכנגדן העמיד יעקב ובטל מלכות עשו בימיהם ל ואלו הן שאול ואיש בשת דוד ושלמה רחבעם אביה אסא יהושפט ובימי יורם מ בנו כתיב (מ"ב

שפתי חכמים

רופא ואמר מימי לא שאלני אדם על רפואת מכת פרדה ונתתי לו רפואה׃ ל ר"ל כיון דכתיב ולאום מלאום יאמץ משמע דלא ישוו בגדולה ולכן כשהמליכו מלכי ישראל בטל המלכות של עשו כל אותו זמן שמלכו כדמפ' ואזיל׃ מ דהוא הי' האחרון ומיד בימיו התחיל מלכות של עשו וכן בימי שאול שהיה

בית

אַבְרָהָם (כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי לְמַעְלָה) וויא איך הָאבּ גֶשְׁרִיבֶּן פְרִיעֶר׃ (לא) (וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים וגו') זָאגְט רש"י (שְׁמוֹנָה הָיוּ) דָא אִיז גִירֶעכִינְט אַכְט מְלָכִים (וּכְנֶגְדָּן הֶעֱמִיד יַעֲקֹב) גֶענֶגְעז דִיא אַכְט מְלָכִים הָט יַעֲקֹב אוֹיף אוֹיף גֶשְׁטֶעלְט אַכְט

דוד

מְלָכִים (וּבָטֵל מַלְכוּת עֵשָׂו בִּימֵיהֶם) אוּנ דִיא צַייט פוּן יַעֲקֹב'ס אַכְט מְלָכִים אִיז בַּייא עֵשָׂו בָּטֵל גֶוָוארֶען דִיא מְלוּכָה (וְאֵלּוּ הֵן) דָאס זֶענֶען דִיא אַכְט מְלָכִים פוּן יוּדִין. שָׁאוּל. אִישׁ בּוֹשֶׁת. דָּוִד. שְׁלֹמֹה. רְחַבְעָם. אֲבִיָּה אָסָא.

פירוש

נבראו בששת ימי בראשית. כלאים אימתי נבראו. בימי ענה. האש למי לוי אמר ל"ו שעות שמש' אותה האור. שתים עשרה של ערב שבת שנברא בו אדם. וכיון ששקעה חמה בערב שבת בקש הקב"ה לגנוה וחלק כבוד לשבת. וכ"ד של שבת וי"ב של ערב שבת הרי ל"ו. כששקעה המה במוצאי שבת אמר אדם הראשון עולם השך בעדי וזימן לו הקב"ה שני רעפים להקישן זה בזה ויצא מהן אש. ובירך עליה' אדם. ולילה אור בעדני (תהלים קל"ט) אתיא כר' שמואל דאמר מפני מה מברכין על האור במוצאי שבת מפני שהיא תחילת ברייתו. ר' אבוה בשם ר' יוחנן אמר אף במוצאי יום הכפורים מברכים. מפני ששבת כל אותו היום׃ ומה שאמר ברעותו את החמורים גם סוסים הי' רועה אלא שרוב מרעיתו היו החמורי' לפיכך זוכרם. ואונקלס שתרג' הימים נבריאי לא ידענו דעתו (עיין רמב"ן) ווכר אלה

רד"ק

אלופי שעיר להודיע כי לאהבת יצחק נתן לעשו נחלת אלופים אלה בני שעיר׃ (לא) (ואלה המלכים) זכר מלכי אדום לפני מלך מלך בבני ישראל. ומלכו באדום שמונה מלכים ואחד עשר אלופים והמלכים לא היו מלך בן מלך. אלא שהיו מולכים עליהם מלכים ממקומות אחרים לפי התגברות אנשי המקומות ההם ומלכות ישראל מלך בן מלך. ובכל מה שקדמ' מלכותם לא עמדו לפני ישראל. כי שאול נלחם בהם הראשון ולא יכלו לו. ודוד המלך הכניעם עד שהיו לו לעבדים ולכל המלכים אשר היו אחריו. עד יהורם בן יהושפט ואמרו בב"ר זהו שאמר הכתוב נחלה מבוהלת בראשונה ואחרית' לא תבורך (משלי כ') ואמרו זה העמיד שמנה מלכים וזה העמיד שמונה מלכים. זה העמיד בלע. יובב. חושם. הדר. שמלה. שאול. בעל חנן בן עכבור הדר. וזה העמיד. שאול. איש בושת. דוד. שלמה

פירוש לתורת אלהים

דֶער בְּרוּדֶר פוּן צִבְעוֹן אוּנ דָא רוּפְט דֶער פָּסוּק אִיהם דֶער זוּהְן פוּן צִבְעוֹן אֲשֶׁר מָצָא וָוס עֶר הָט

לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ לב וּמְלַךְ
בֶּאֱדוֹם בֶּלַע בַּר בְּעוֹר
וְשׁוּם קַרְתֵּיהּ דִּנְהָבָה׃
לג וּמִית בֶּלַע וּמְלַךְ
תְּחוֹתוֹהִי יוֹבָב בַּר זֶרַח
מִבָּצְרָה׃ לד וּמִית יוֹבָב
וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי חֻשָׁם
מֵאַרְעָא דָרוֹמָא׃
לה וּמִית חֻשָׁם וּמְלַךְ
תְּחוֹתוֹהִי הֲדַד בַּר בְּדַד
דְּקַטִּיל יַת מִדְיָנָאֵי
בְּחַקְלָא דְמוֹאָב וְשׁוּם
קרתיה

לִפְנֵי מְלָךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
לב וַיִּמְלֹךְ בֶּאֱדוֹם בֶּלַע בֶּן־בְּעוֹר
וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה׃ לג וַיָּמָת בָּלַע
וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹבָב בֶּן־זֶרַח
מִבָּצְרָה׃ לד וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ
תַּחְתָּיו חֻשָׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי׃
לה וַיָּמָת חֻשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד
בֶּן־בְּדַד הַמַּכֶּה אֶת־מִדְיָן בִּשְׂדֵה
מואב

ת״א וימלך באדום. זוהר שם: וימלך תחתיו. זוהר שם סוף בסדרה:

רשב״ם

פשוטו אין לדקדק יותר: (לה) לפני מלך מלך. לפני משה שהושיע את ישראל. כל שרי עם ושב קורא מלך עד דוד. מצאתי ביוסיפון אחרי אלו המלכים קרוב לארבעי' מלכים

בעל הטורים

קודם ישראל וכנגדם מלכו ח' מלכים עד יהורם ובימיו פשע אדום: (לג) מבצרה. ב' דין ואידך תמון בגדים מבצרה לפ"ל תלקה בצרה עם אדום לפי שהעמידה להם מלך שהמליכה להם וזהו תמון בגדים מבצרה הלקה בצרה שנאמר יובב בן זרח מבצרה. בכולן מזכיר שמות מקומותיהם חוץ מבעל חנן בן עכבור לפי שלא כ"ל מקום ידוע שהי"ל אוינים רבים ופי' מתחלה ביום כאן ולמחר כאן ולא כי' יושב במקום ידוע: ושם

שפתי חכמים

פי' כאלו ברואין מיד נטלה מלכות של עשו: : (תו' המגדל) וקי"ל ל"ג נייחסו אחר אביו כיון שייחסו ע"ש מקומו כמו שאלה המפרקה וכו' ותי' שלא היה איש ידוע וניכר ע"ש מקומו וגו: כוונדך לייחסו ע"ש אביו ולא ייחסו על שם מקומו אלא נהירא

רש״י

ח) בימיו פשע אדום מתחת יד יהוד' וימליכו עליהם מלך ובימי שאול כתיב אין מלך באדום נצב מלך: (לג) יובב בן זרח מבצרה. בצרה מערי מואב היא שנא' (ירמיה מח) ועל קריות ועל בצרה וגו' ולפי שהעמידה מלך לאדום עתידה ללקו' ב' שמהם שנא' (ישעיה לד) כי זבח לה' בבצר': (לה) המכה את מדין בשדה מואב. שבא מדין על מואב למלחמה והלך מלך אדום לעזור את מואב ומכאן אנו למדי' שהיו מדין ומואב מריבי זה עם זה ובימי בלעם עשו שלום להתקשר על ישראל: בת

בית דוד

יהושפט (ובימי יורם בנו כתיב בימיו פשע אדום מתחת יד יהודה וימליכו עליהם מלך) ווי יהושפט איז געשטארבן און זיין זון יורם איז געווען א מלך, דעמאלס אדום אראפגעווארפן פון זיך דיא הערשאפט פון יודען און זיי האבן אויף זיך געמאכט א מלך (ובימי יהושפט כתיב אין מלך באדום נצב מלך) און די צייט פון יהושפט ווען ער איז געווען דער אבער מלך איז אין אדום נאך ניט געווען א מלך אסר'ווערענס איז געווען א נצב אמלך, נאר ווי יהושפט איז געשטארבן, און עס איז געווארן ביי זיי אן אייגענער מלך, איז צוריק געווארען א מלך ביי אדום: (לג) (יובב בן זרח מבצרה). זאגט רש"י (ובצרה מערי מואב היא) בצרה איז א שטאט פון לאנד מואב (דנאמר) עס שטייט אין פסוק (ועל קריות ועל בצרה) אויף די שטאט קריות און בצרה (דאס שטייט ביי מואב) (ולפי שהעמידה מלך לאדום) און ווייל די שטאט בצרה האט געגעבן א מלך צו אדום (עתידה ללקות עמהם) וועט בצרה געשטראפט ווערין מיט אדום צוזאמען (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (כי זבח לה' בבצרה) הקב"ה וועט האבן א שעכטונג אין בצרה: (לה) (המכה את מדין בשדה מואב). זאגט רש"י (שבא מדין על מואב למלחמה) מדין איז געקומען אויף לאנד מואב און האט געמאכט א מלחמה מיט מואב (והלך מלך אדום לעזור את מואב) און דער מלך אדום איז געקומען העלפן מואב (ומכאן אנו למדין שהיו מדין ומואב מריבים זה עם זה) פון דאנען לערנען מיר אז מדין און מואב האבן געקריגט איינער מיט דעם אנדערן (ובימי בלעם עשו שלום להתקשר על ישראל) אין די צייט פון בלעם האבן מואב מיט

מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֲוִית׃ לו וַיָּמָת
הֲדָד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׂמְלָה
מִמַּשְׂרֵקָה׃ לז וַיָּמָת שַׂמְלָה וַיִּמְלֹךְ
תַּחְתָּיו שָׁאוּל מֵרְחֹבוֹת הַנָּהָר׃
לח וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל
חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר׃ לט וַיָּמָת בַּעַל חָנָן
בֶּן־עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַר
וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ
מְהֵיטַבְאֵל בַּת־מַטְרֵד בַּת מֵי
זָהָב׃ מפטיר מ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי
עֵשָׂו

אונקלוס

קַרְתֵּיהּ עֲוִית׃ לו וּמִית
הֲדַד וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי
שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה׃
לז וּמִית שַׂמְלָה וּמְלַךְ
תְּחוֹתוֹהִי שָׁאוּל
מֵרְחוֹבֵי דְעַל פְּרָת׃
לח וּמִית שָׁאוּל וּמְלַךְ
תְּחוֹתוֹהִי בַּעַל חָנָן בַּר
עַכְבּוֹר׃ לט וּמִית בַּעַל
חָנָן בַּר עַכְבּוֹר וּמְלַךְ
תְּחוֹתוֹהִי הֲדַר וְשׁוּם
קַרְתֵּיהּ פָּעוּ וְשׁוּם
אִתְּתֵיהּ מְהֵיטַבְאֵל בַּת
מַטְרֵד בַּת מְצָרֵף דַּהֲבָא
מ וְאִלֵּין שְׁמָהַת רַבְרְבֵי
עֵשָׂו

בעל הטורים

(לט) ושם אשתו. הזכיר שם אשתו מלמד שמלך על ידה שהיתה בת גדולים ועשירים. מונה כאן ח' מלכים וי"א אלופים וכנגדן כאמרו בישראל י"א שופטים מיהושע עד שמואל וח' מלכים עד יורם וזכו ואלכה לנגדך:

רשב"ם

מלכי' נקובי שמות זה אחר זה: (לט) בת מי זהב אינו מדקדק לפי פשוטו בשמות כל כך: (מ) ואלה שמות אלו-י עשו למשפחותם למקומותם באלופים הללו מזכיר מקצתם של אלופים הנאמרים למעלה בבני עשו. ויש לומר שלבסוף נעשו אלו האחרונים עיקר להיות אלופי עיר ועיר דכתיב כאן למקומותם בארץ אחוזתם. וראיה לדברי שבכל פרשיות בני עשו ובני שעיר והמלכי' אשר מלכו עד סוף הפרשה כולה הנם כתובי' בדברי הימים ופרשת אלופי בני עשו הראשונה אינה נזכרת שם כלל כי אם אלופי פרשה שניה לבד:

רש"י

(לט) בת מי זהב. מהו זהב עשיר היה ואין זהב חשוב בעיניו לכלום: (מ) ואלה שמות אלופי עשו · שנקראו על שם מדינותיה'ם לאחר שמת הדר ופסקה מהם מלכות והראשונים הנזכרים

שפתי חכמים

להודיע שנתייחס ללקות וכו': ם (ממ"ס) ר"ל ז"ש דכתוב למקומותם בשמותם פי' שנקראו שמותן ע"ש מקומותם וז"ש. אח"כ והראשונים וכו' הם שמות תולדותם שלא תיקשי הא כבר מנה לעיל אלופי בני עשו גם שם מנה אחרי' והא ראיה שאלו נקראים ע"ש מדינותיהם דהא מגדיאל פי' רומי כדאי' במד"ר שנראה

בית דוד

מִדְּן גֶעמַכְט פְּרִידְן זַיי זָאלְן בֵּיידֶע מַאכְן אַבּוּנְד צוּ מַאכֵי וִינְדִּיגְן דִּי יוּדִין: (לט) (בַּת מֵי זָהָב). זָאגְט רש"י (מַהוּ מֵי זָהָב) וָוס מֵיינְט מֵעוּ מֵי זָהָב (עָשִׁיר הָיָה) עֶר אִיז גְוֶועןְ רַייךְ (וְאֵין זָהָב חָשׁוּב בְּעֵינָיו לִכְלוּם) נָאלְד אִיז בַּיי אִים גְוֶוען גֶערֶכְינְט וִוי גָאר נִיט, וִוי וַואסֶר: (מ) (וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי עֵשָׂו). דָס זֶענִין דִּי נֶעמִין פוּן דִּי הֶערְרִין פוּן עֵשָׂו (שֶׁנִּקְרְאוּ עַל שֵׁם מְדִינוֹתֵיהֶם) זַייא וֶוערִין גֶערוּפֶן אוֹיךְ דִּי נֶעמִין פוּן זַייעֶרֶע מְדִינוֹת (לְאַחַר שֶׁמֵּת הֲדַר וּפָסְקָה מֵהֶם מַלְכוּת) דִּי אַלּוּפִים הָבֶּן זִיךְ אָנגֶעהוֹיבֶּן נָאכְדֶם וִוי הֲדַר אִיז גֶשְׁטָרְבֶּן אוּנ דִּיא מְלוּכָה הָט אוֹיפְגֶעהֶערְט בַּיי זֵיי (וְהָרִאשׁוֹנִים הנזכרים

פירוש רד"ק

רחבעם אביה · אסא יהושפט · ובימי יהורם פשע אדום בישראל: (לט) (ושם אשתו) לא ידענו למה הזכיר שם אשתו ושם אביה: (מ) (ואלה שמות אלופי עשו) · הזכיר עתה שמות אלופי עשו שהיו אלופים אחר שפסק' המלכות הנזכרת מאדום. והנה אחר עשר אלופים היו: אלוף

פירוש לתורת אלהים

(מ) וְאֵלֶּה אוּנ דָס זֶענִין דִּי נֶעמִין פוּן דִּי הַארִין פוּן עֵשָׂו צוּ זַייעֶרִי מִשְׁפְּחוֹת צוּ זַייעֶרִי עֶרְטֶער וְואס דִּי נֶעמִין פוּן דִּי הַארִין זֶענִין גְרוּפֶן גְוֶוארִין אוֹיף דֶעם נָאמֶען פוּן זַייעֶרוּ מְדִינוֹת אַלּוּף תִּמְנָע

עֵשָׂו לְמִשְׁפְּחֹתָם לִמְקֹמֹתָם בִּשְׁמֹתָם אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף עַלְוָה אַלּוּף יְתֵת׃ מא אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה אַלּוּף אֵלָה אַלּוּף פִּינֹן׃ מב אַלּוּף קְנַז אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף מִבְצָר׃ מג אַלּוּף מַגְדִּיאֵל אַלּוּף עִירָם אֵלֶּה ׀ אַלּוּפֵי אֱדוֹם לְמֹשְׁבֹתָם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם הוּא עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם׃ פ פ פ

עֵשָׂו לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְאַתְרֵיהוֹן בִּשְׁמָהָתְהוֹן רַבָּא תִמְנַע רַבָּא עַלְוָה רַבָּא יְתֵת׃ מא רַבָּא אָהֳלִיבָמָה רַבָּא אֵלָה רַבָּא פִינֹן׃ מב רַבָּא קְנַז רַבָּא תֵימָן רַבָּא מִבְצָר׃ מג רַבָּא מַגְדִּיאֵל רַבָּא עִירָם אִלֵּין רַבְרְבֵי אֱדוֹם לְמוֹתְבָנֵיהוֹן בְּאַרְעָא אַחְסַנְתְּהוֹן הוּא עֵשָׂו אֲבוּהוֹן דֶּאֱדוֹמָאֵי׃ פ פ פ

קנ״ד קלוסה סימן · ומפטירין חזון עובדיה בת״ס.

הד״א סוף פסו. מגילה יא:

שפתי חכמים

מגרלה לר׳ אמי כאלוף כיום אלד מגדיאל אלל כאחרים כגון אלוף קנז וכו׳ אפשר שהם נקראים ע״ש תולדותם אחאר שנזכרו׳ למעלה כשמות אלו ג״כ וכן אלוף אהליבמה אלוף וכו׳ י״ל שמות תולדותם שפי אחאר דמלינו לפיל שהם שמות הרס ואינך ג״כ אין כברת שהם שמות מדינה לכך מגיה רא״ה מתגדיאל שמות שם המקום לכן י״ל שכולם נקראו ע״ש מדינותיהם שאז זה ונילה על זה:

רש״י

למעלה הם שמות תולדות׳ וכן מפורש בדברי הימים וימת הדר ויהיו אלופי אדום אלוף תמנע וגו׳: (מג) מגדיאל. היא רומי:

השלמת פרשת וישלח:

בית דוד

הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה הֵם שְׁמוֹת תּוֹלְדוֹתָם) דִּי עֶרְשְׁטֶע [illegible] (וּבְ מְפוֹרָשׁ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים) אוּנ אַזוֹי שְׁטֵייט אִין סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים (וַיָּמָת הֲדַד וַיִּהְיוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אַלּוּף תִּמְנָע וגו׳) [illegible] (מג) (מַגְדִּיאֵל). (הוּא רוֹמִי) מַגְדִּיאֵל אִיז רוֹים:

פירוש רד״ק

(מא) (אלוף אהליבמה) זכר הי׳ · ואף על פי שהי׳ שמו בה״א בדרך שמות הנקבות ברוב · וגם אהליבמה שם לנקבה בזו הפרשה׳ וכן שפלה מפסיקה בה״א · ואחרים וזולתו. וכן תמנע היתה פלגש אליפז · ושם אחד מאלופי עשו תמנע:

פירוש לתורת אלהים

וגו׳: (מג) אַלּוּף מַגְדִּיאֵל. רש״י שרייבט מַגְדִּיאֵל מֵיינְט מֶען רוֹם אֵלֶּה דָאס זֶענֶען דִיא הַארֶען פוּן אֱדוֹם לְמֹשְׁבֹתָם צוּא זַייעֶר ווֹאוּנְג בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם אִין דֶעם לַאנְד פוּן זַייעֶר אֵרְבּ הוּא עֵשָׂו אִיז דֶער עֵשָׂו דֶער פָאטֶער פוּן אֱדוֹם:

הפטרת וישלח בת״ע בהושע סימן יא

וְעַמִּי תְלוּאִים לִמְשׁוּבָתִי וְאֶל־עַל יִקְרָאֻהוּ יַחַד לֹא יְרוֹמֵם׃ אֵיךְ אֶתֶּנְךָ אֶפְרַיִם אֲמַגֶּנְךָ יִשְׂרָאֵל אֵיךְ אֶתֶּנְךָ כְאַדְמָה אֲשִׂימְךָ כִּצְבֹאיִם נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי יַחַד

פירוש · **ע״פ** · **נכמרו**

[illegible]

נִכְמְרוּ נִחוּמָי׃ לֹא אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אַפִּי לֹא אָשׁוּב לְשַׁחֵת אֶפְרָיִם כִּי אֵל אָנֹכִי
וְלֹא אִישׁ בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר׃ אַחֲרֵי יְהוָה יֵלְכוּ כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג כִּי־
הוּא יִשְׁאַג וְיֶחֶרְדוּ בָנִים מִיָּם׃ יֶחֶרְדוּ כְצִפּוֹר מִמִּצְרַיִם וּכְיוֹנָה מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר
וְהוֹשַׁבְתִּים עַל־בָּתֵּיהֶם נְאֻם־יְהוָה׃ סְבָבֻנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית
יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה עֹד רָד עִם־אֵל וְעִם־קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן׃ אֶפְרַיִם רֹעֶה רוּחַ וְרֹדֵף
קָדִים כָּל־הַיּוֹם כָּזָב וָשֹׁד יַרְבֶּה וּבְרִית עִם־אַשּׁוּר יִכְרֹתוּ וְשֶׁמֶן לְמִצְרַיִם יוּבָל׃
וְרִיב לַיהוָה עִם־יְהוּדָה וְלִפְקֹד עַל־יַעֲקֹב כִּדְרָכָיו כְּמַעֲלָלָיו יָשִׁיב לוֹ׃ בַּבֶּטֶן
עָקַב אֶת־אָחִיו וּבְאוֹנוֹ שָׂרָה אֶת־אֱלֹהִים׃ וַיָּשַׂר אֶל־מַלְאָךְ וַיֻּכָל בָּכָה וַיִּתְחַנֶּן־
לוֹ בֵּית־אֵל יִמְצָאֶנּוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ׃ וַיהוָה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת יְהוָה זִכְרוֹ׃ וְאַתָּה

פירוש ע"ט באלהיך

אתנך ווי זאל איך איבר ענטפערן דיך ישראל אין די הענד פון דיינע פיינד איך אתנך ווי זאל איך געבן אונ פר לענדן דיך ווי די שטאט אדמה איך זאל דיך טון ווי די שטאט צבאים דאס זענין די שטעט פון לאנד סדום אונ עמורה וואס זענין איבר גקערט גוואָרן נהפך עלי לבי עס איז פר קערט גוואָרן אוף מיר אונ אין מיר מיין הארץ יחד מיט אנגדר זייער היצן זיך אין מיר מיינע גדאנקן לא אעשה איך וועל ניט טון מיין גרוס צארין לא אשוב איך וועל ניט ווידר קערין פון דעם וואס איך האב גזאגט אין דער תורה לא מאסתים איך האב די ישראל ניט פר מיאוסט לשחת צוא פר דארבן אפרים ווארום איך בין אגאט וואס איך בין מקיים די טובה וואס איך זאג צוא אונ איך בין ניט אמענש איך זאל חרטה האבן בקרבך קדוש צווישן דיר בין איך הייליגער גאט ולא אבוא בעיר אונ איך וועל ניט קומן אין דר שטאט ווארום איך האב שון לאנג מבטיח גוועזן צוא מאכען רוען מיין שכינה צווישן דיר אין ירושלים דווקא׃ זאגט דער נביא אחרי יי׳ ילכו נאך גאט וועלין דיא ישראל גיין דען כאריה ישאג אזו וויא אלייב וועט גאט שרייען זיי זאלן ארוס גיין פון גלות בבל כי הוא ישאג ווארום ער וועט שרייען אונ זיי וועלין זיך אייכן איין צוא זאמלין דיא פר טריבינע קינדער מים פון מערב זייט אזו וויא אפויגל וועלין זיי זיך איין זאמלען פון מצרים אונ ווי אטאהב וואס קערט זיך אום צוא איר נעסט אזו וועלין זיך די ישראל ווידר קערין פון דעם לאנד אשור אונ איך וועל זיי בזעצין אין זייערי הייזר אזו רעט גאט סבבוני בכחש זייא האבן מיך ארום גירינגלט מיט ליגן דס פאלק

אפרים אונ מיט פאלשקייט האבען מיך ארום גרינגעלט דס הוז גזינד ישראל דס זענין דיא מלכים פון די עשרת השבטים ויהודה אונ דיא מלכי יהודה זענין נאך גוועזן גאטס פארכט אונ מיט הקב״ה וואס ער הייסט אלהים קדושים זענין זייא וואר האפטיג אפרים רועה רוח אפרים בהעפט זיך צו אזו אזאך וואס איז הבל וויא אווינט דס מיינט מען צו דמות כוכבים ומזלות ורודף קדים יאגט דעם מזרח ווינט אגנצן טאג ליגען אונ רובונג טוט ער מערין אונ זיי זענין כורת ברית מיט אשור אונ בומל פירן זיי קיין מצרים פון שוחד וועגין וריב ליי׳ אונ די קריג וואס גאט הט מיט די ישראל דס זאגט ער צו דעם שבט יהודה ולפקוד על יעקב אונ דער ווילין פון גאט צוא גדענקען אוף יעקב מיינט מען אוף די ישראל כדרכיו ער זאל בצאלן אזו ווי זייערו בייזע וועגין אזו ווי זיינו בייזו ווערק וועט ער אים ווידר קערין זאגט גאט זעהט וואס פר אטובות האב איך גטון צו יעקב בבטן אין דר מוטרס בוך הט ער בגרייפט די פערשט פון זיין ברודער ובאונו אונ מיט זיין מאכט הט ער גהערשט איבר אמלאך וישר אל מלאך ער הט גהערשט איבר דעם מלאך אונ ער האט איהם ביי גקומן בכה דר מלאך הט גוויינט אונ האט זיך גבעטין ביי יעקב אונ הט איהם גזאגט לאז מיך אפ בית אל ימצאנו דער סוף וועט זיין הקדוש ב״ה וועט זיך בווייזן צו דיר אין בית אל אונ דארטען וועט ער אונז געפינען אונ דארטען וועט ער מיט אונז ריידן אונ הקב״ה אונ איך וועל מככים זיין אוף די ברכות וואס דיין פאטר יצחק הט דיך גבענטשט ויי׳ אלהי הצבאות אונ גאט דער האר פון אלו העררשאפט גאט איז זיין

בֵּאלֹהֶיךָ תָשׁוּב חֶסֶד וּמִשְׁפָּט שְׁמֹר וְקַוֵּה אֶל־אֱלֹהֶיךָ תָּמִיד׃ כְּנַעַן בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה לַעֲשֹׁק אָהֵב׃ וַיֹּאמֶר אֶפְרַיִם אַךְ עָשַׁרְתִּי מָצָאתִי אוֹן לִי כָּל־יְגִיעַי לֹא יִמְצְאוּ־לִי עָוֺן אֲשֶׁר־חֵטְא׃ וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עֹד אוֹשִׁיבְךָ בָאֳהָלִים כִּימֵי מוֹעֵד׃ וְדִבַּרְתִּי עַל־הַנְּבִיאִים וְאָנֹכִי חָזוֹן הִרְבֵּיתִי וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה׃ אִם־גִּלְעָד אָוֶן אַךְ־שָׁוְא הָיוּ בַּגִּלְגָּל שְׁוָרִים זִבֵּחוּ גַּם מִזְבְּחוֹתָם כְּגַלִּים עַל תַּלְמֵי שָׂדָי׃

חזון

פירוש ע״ט

גדעכניש דר גאט וס איך בין גוועזי דענקסט מאל דר בין איך היינט אוך אונ אז איר זאלט גיין מיט מיר מיט גאנצקייט אזו ווי אייער פאטער יעקב וואלט איך מיך מיט אייך נוהג גוועזן אזו ווי איך האב מיך נוהג גוועזן מיט אים ואתה אונ דוא ישראל אויף דיין גאטס הבטחה מעגסטו דיך פאר לאזען נאר חסד מיט גרעכטיקייט זאלסטו היטן ביסטו בטוח צו האפען צו זיין הילף אבער איר טוט ניט אזו נאר כנען דיא ישראל זענן סוחרים כלומר די ישראל האבען אסמכה אויף זייער געלט וואס זיי האנדלן אין זיין האנד איז פאלשי וואג שאלן גזלן הט ער ליב ויאמר אפרים אונ אפרים זאגט אך נייערט איך בין רייך אונ ווערסט ווענין זאל איך דינען הקדוש ברוך הוא מצאתי און לי איך האב גפינן אקראפט דר מדרש שרייבט דס גייט אויף ירבעם בן נבט וואס ער איז גוועזן פון שבט אפרים ער הט גזאגט איך האב גפונען אשבר הוב אויף די ישראל זיי זענן צו מיר קנעכט אונ איך בין אסלכות איבר זיי ווארום אונזר פאטר יוסף הט זיי גקויפט ווי עס שטייט אין פסוק אין פרשת ויחי ויבכו די ברודר זענין גנגנן פר יוסף אונ זענן גפאלן פר אים אונ האבן גזאגט הננו לך לעבדים מיר זענין צו דיר קנעכט אונ אלין וס דר קנעכט הט גהער צום הארן דרום בין איך רייך דען נאר דס געלט פון די ישראל איז מיין אונ אויך מחמת דעם כל יגיעי אלי מיינע מידיקייט נאר מיין געלד ווערט מען ניט גפינען דרום קיין זינד אשר חטא וס עס זאל הייסען איך האב גזינדיגט דען אז איך נעם שוין אפילו ביי זיי אוועק קומט דס מיר בדין ווייל זיי זענין מיינע קנעכט דרוף זאגט גאט ב״ה צו ירבעם דיא רייד פון די ברידער פון יוסף הצדיק וואסטו ניט פר געסין זיי ווילן צו איהם קנעכט זיין ׃ ואנכי יי אלהיך אונ דאס וואס שטייט אין

עשרת הדברות אנכי יי אלהיך דאס איז טייטש איך בין דיין גאט דס הט ירבעם פר געסין אונ האט גשטעלט צוויי דמות פון כוכבים ומזלות איינע אין דער שטאט דן אונ די אנדרע אין בית אל אונ דער פשוטר פשט איז אזו דוא אפרים זאגסט איך בין רייך אונ האב גפונען אשטרקייט צו מיר דארך די גזילות אונ דארך פאלשע וואגן וואס איך מאך מיר עס וואלט אבר בעסר גוועזן אז דו זאלסט דיר טראכטין נאר מיין סידיקייט אונ דאס געלט וואס איך האב ווערט מיר ניט מספיק זיין מכפר צו זיין אויף מיינע זינד אונ טאמר טראכסטו איך גאט פר שטיי ניט אויף דעם פאלשקייט וואס דוא טוסט בכוד זאג איך דיר וויא קאן דאס זיין ואנכי יי אלהיך איך בין דאך דר גאט וס הט דיך אוס גצוגין פון מצרים אונ דארטען האב איך פר שטאנען ווער איז אבכור אדער ניט ממילא וועל איך דא אויך וויסן ווער עס האט בסוד אפאלקטשי וואג עוד אושיבך באהלים איך גאט וועל פר שניידען פון דיר דיא פאלשע סוחרים אונ איך וועל דיך זעצין אין די געצעלטין צו לערנין תורה אזו ווי די ערשטע צייטען וס יעקב איז גוועזן איין איש תם אונ איז גזעסין אין די געצעלטין אונ הט גלערנט תורה ודברתי אונ איך גאט האב גרעט מיט דיא נביאים זיי זאלן אייך שטראפן אונ צו דיא נביאים האב איך מיך בווייזן אין פיל ערלייא גשטאלט אם גלעד אונ אז עס קומט אויף גלעד אברוך האבן זיי דאס אליין גורם גוועזן אך שוא היו זיי זענן פאלש גוועזן בגלגל אונ אין דער שטאט גלגל האבען זייא גשאכטען אקסען צוא דער דמות כוכבים ומזלות גם מזבחותם מזבחות זענין פיל גלים אזו וויא דיא הויפן וואס זענין אויף דיא בייטי פון דעם פעלד ׃

ורוב העולם מתחילין כאן ,כמבואר בלבוש ובמג״א

חֲזוֹן עֹבַדְיָה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה לֶאֱדוֹם שְׁמוּעָה שָׁמַעְנוּ מֵאֵת יְהוָֹה וְצִיר בַּגּוֹיִם שֻׁלָּח קוּמוּ וְנָקוּמָה עָלֶיהָ לַמִּלְחָמָה׃ הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם בָּזוּי אַתָּה מְאֹד׃ זְדוֹן לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ שֹׁכְנִי בְחַגְוֵי־סֶלַע מְרוֹם שִׁבְתּוֹ אֹמֵר בְּלִבּוֹ מִי יוֹרִדֵנִי אָרֶץ׃ אִם־תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר וְאִם־בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם־יְהוָֹה׃ אִם־גַּנָּבִים בָּאוּ לְךָ אִם־שׁוֹדְדֵי לַיְלָה אֵיךְ נִדְמֵיתָה הֲלוֹא יִגְנְבוּ דַּיָּם אִם־בֹּצְרִים בָּאוּ לָךְ הֲלוֹא יַשְׁאִירוּ עֹלֵלוֹת׃ אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו׃ עַד־הַגְּבוּל שִׁלְּחוּךָ כֹּל אַנְשֵׁי בְרִיתֶךָ הִשִּׁיאוּךָ יָכְלוּ לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלֹמֶךָ לַחְמְךָ יָשִׂימוּ מָזוֹר תַּחְתֶּיךָ אֵין תְּבוּנָה בּוֹ׃ הֲלוֹא בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם־יְהוָֹה וְהַאֲבַדְתִּי חֲכָמִים מֵאֱדוֹם וּתְבוּנָה מֵהַר עֵשָׂו׃ וְחַתּוּ גִבּוֹרֶיךָ תֵּימָן לְמַעַן יִכָּרֶת־אִישׁ מֵהַר עֵשָׂו מִקָּטֶל׃ מֵחֲמַס אָחִיךָ יַעֲקֹב תְּכַסְּךָ בוּשָׁה וְנִכְרַתָּ לְעוֹלָם׃ בְּיוֹם עֲמָדְךָ מִנֶּגֶד בְּיוֹם שְׁבוֹת זָרִים חֵילוֹ וְנָכְרִים בָּאוּ שְׁעָרָו וְעַל־יְרוּשָׁלִַם יַדּוּ גוֹרָל גַּם־אַתָּה כְּאַחַד מֵהֶם׃ וְאַל־תֵּרֶא בְיוֹם־אָחִיךָ בְּיוֹם נָכְרוֹ וְאַל־תִּשְׂמַח לִבְנֵי־יְהוּדָה בְּיוֹם אָבְדָם וְאַל־תַּגְדֵּל פִּיךָ בְּיוֹם צָרָה׃ אַל־תָּבוֹא בְשַׁעַר־עַמִּי בְּיוֹם אֵידָם אַל־תֵּרֶא גַם־אַתָּה בְּרָעָתוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ וְאַל־תִּשְׁלַחְנָה בְחֵילוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ׃ וְאַל־תַּעֲמֹד עַל־הַפֶּרֶק לְהַכְרִית אֶת־פְּלִיטָיו וְאַל־תַּסְגֵּר שְׂרִידָיו בְּיוֹם צָרָה׃ כִּי־קָרוֹב יוֹם־יְהוָֹה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יֵעָשֶׂה לָּךְ גְּמֻלְךָ יָשׁוּב בְּרֹאשֶׁךָ׃ כִּי כַּאֲשֶׁר שְׁתִיתֶם עַל־הַר קָדְשִׁי יִשְׁתּוּ כָל־הַגּוֹיִם תָּמִיד וְשָׁתוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלוֹא הָיוּ׃ וּבְהַר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְלֵיטָה וְהָיָה קֹדֶשׁ וְיָרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֵת

°שע־יו ק׳

מורשיהם

כוכב מיעקב

חָזוֹן עובַדְיָה וגו׳ הִנֵה קָטוֹן נְתַתִּיךָ בַּגוֹיִם וגו׳) על פּי מָשָׁל איין עושר האט צוואה גלאזט צוא זיינע צווייא זין איינר אתם ויתר אונ איינר איין שיכור אז די גאנצע נכסים מיט די סחורה געהער דם שכור אונ דר וויין שענק מיט די אכסניא צו דעם תם . האט מען אים גפרעגט אדרבה ער האט גדרפט טון פר קערט האט דר עושר גענפערט מיט חכמה דער סוף וועט זיין אז דם גנצי עשירות וועט אריין קומן צוא דעם תם ווייל ער וועט פר שיכרון דם פר מעגן ביי אים אונ שענק נאר דער ווייל וועט ער זיין זאט מיט דעם עשירות לפנים אזו האט יצחק גוואלט בענטשי עשו מיט עשירות אונ יעקב מיט כאשר תריד אז עשו וועט זינדיגן זאל יעקב צוא גנעמן ביי אים דם עשירות אונ עשו וועט דאך בוודאי זינדיגן נאר דער ווייל לפנים זאל ער האבן ברכות עולם הזה ווי יצחק האט זיך דר וויכט אז יעקב האט גנימן ברכות עולם הזה האט ער זיך דער שראקן וואורום יעקב איז ניט שכיח ער זאל זינדיגן וועט עשו נאר ניט האבן טובות העוה״ז אפילו לפנים דם איז דר פשט פון פסוק (הִנֵה קָטוֹן נְתַתִּיךָ וגו׳) איך האב גמיינט אז דוא ביסט קליין ליגסט דיא בהלטון אונ שפאלט פון פעלזן צום סוף (מְרוֹם שִׁבְתּוֹ) זיצט ער אזו הויך וואס אונזרי חטאים האבן אים גמאכט אהויך באזיצונג :

סוד קדושים

וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפּוֹט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַה׳ הַמְּלוּכָה) דם טייטש עס וועלון אויף גיין העלפר אויף דעם בארג ציון צו משפטן דעם בארג עשו דענסטמאל וועט זיין צוא גאט די מלוכה רבי אלעזר זאגט עס איז ריכטיג דם וואס מע זאגט אז יעקב אבינו האט אליין נאר ניט גמיינט דאס דיא ברכות פון זיין פאטר יצחק זאלן אציגד אויף אים אונ אויף זיינע קינדער מקוים ווערן אז עס איז גשריבן טוב לגבר כי ישא עול מנעוריו ניט איז פר דעם מענטש ער זאל טראגן איאך אונ ליידן אונ זיין יונגענד כלומר בעולם הזה כדי צו בקומען דורך דם פיל שכר לעתיד לבא ווי שלמה זאגט (וַתִּשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן) די נשמה פרייט זיך דר הופט מיט דם לעצטן טאג אונ דרום איז אויך קיין ברכה פון די אלע נאך ניט מקוים גווארן ביז ערט ער האט דאס בהלטן פר די קינדר זיינו צו דיא צייט פון דיא מלחמות גוג ומגוג ווים דמלס וועלן זיי זייער גייטג זיין צו הילפע אז דר פסוק זאגט וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפּוֹט אֶת הַר עֵשָׂו דרום אז עשו האט צו אום גזגט נסעה ונלכה ואלכה לנגדך דם הייסט קאמר ביידע גלייך גוועלטיגן אויף דר וועלט האט יעקב אים גענפערט יעבר נא אדני לפני עבדו דיא נעם צוא דר ווייל די גאנצע ממשלה פריער ואני אתנהלה לאטי אונ איך וועל זיך פירן לנאם אונ

זוארמין

מורשיהם: והיה בית־יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ודלקו בהם ואכלום ולא־יהיה שריד לבית עשו כי יהוה דבר: וירשו הנגב את־הר עשו והשפלה את־פלשתים וירשו את־שדה אפרים ואת שדה שמרון ובנימן את־הגלעד: וגלת החל־הזה לבני ישראל אשר־כנענים עד־צרפת וגלת ירושלם אשר בספרד ירשו את ערי הנגב: ועלו מושעים בהר ציון לשפט את־הר עשו והיתה ליהוה המלוכה:

סוד קרושים

וואַרטן ביז די צייטן פון משיח. שטייט דאָרטן ווייטר קרגל המלאכה אשר לפני דס איז גמיינט איך הב נאך פר זיך ניגונ אַרבייט צו טון אוף דר וועלט מתקן זיין תקונים וועלכי אונ תחלת בריאה זענן אלו מלאכות פון דער וועלט דורך זיי פרטינ געוואָרן. ולרגל הילדים. ילדים דס איז דער סוד פון די כרובים וס זיי בטייטן אוף דעם שורש האמונה דס די ישראל מוזען זיך אן איר פעסט הלטן דען כרובים מאכט כרביא וויא קליינע קינדר דס איז גמיינט אזו גלייך וויא אקליין קינד הט אליין קיין פערשטנד ניט נייערט ער פר לאזט זיך אוף דעם וואס זיינע עלטרין זאגן אים אונ זייא היטן אים טאקע וויא ווייט מענקך אזו אוך מוז מען דעם עיקר האבן אמונה אין בטחון אוף השי"ת אונ ניט פר לאזן זיך אוף דעם אייגענים שכל דענסטמאל איז השם יתברך דעם מענטש צו הילף. יעקב זאגט ווייטער עד אשר אבוא אל אדני שעירה כלומר איך מוז ליידן גלות ביז וואנן עס וועט קומן די צייט פון דיא היילינע ממשלה אזו וויא דער פסוק זאגט ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה אמן כן יהי רצון:

ענין ישיבת יעקב ותולדותיו

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען. רש"י זאגט יעקב האט געוואלט זיצען רוהיג. האט הקב"ה געזאגט ניט גינוג פר צדיקים וואס פר זייא איז אן גבריים [illegible] קומען (אדער צו עולם הבא) ווילן זיי נאך זיצען רוהיג אויף דיזע וועלט אויך. איז דאך א קשיא ווער האט ניט הקב"ה דיא צדיקים זאלן האבען ביידע וועלטען עולם הזה אונ עולם הבא. נאר עס זענען דא צווייערליי מענטשען וואס דינען הקב"ה. עס איז דא אמענטש וואס הקב"ה האט איהם געגעבען ארייכען האנדעל. אונ האט ריין ווארג אויף פרנסה. אונ איז ניט צוא פיל בעשעפטיגט אונ זיין האנדעל. אונ ער גייט אלע טאג פריה אונ פר נאכט אין שוהל דאווענען אונ לערנט תורה אלע טאג אמאהל ביי נאכט. ווען ער האט צייט אונ ער האנדעלט ערליך. דער מענטש ווערט גירופען אצדיק אונ ער טוט דעם ווילען פון הקב"ה. אונ עס זענען דא מענטשען וואס זייערע געשעפטען ווערין [illegible] דורך זייערע ווייבער אדער דורך משרתים אונ זייא בשעפטיגען זיך גאר ניט מיט עולם הזה [illegible]. נאר זייא לערנען טאג אונ נאכט. זייא ווערין גערופען צדיקים. עס זענען אבער דא מענטשען וואס זענען ארים. אונ אגאנצע טאג מוז ער ארבייטען אויף זיין שטיקעל ברויט. אונ ער קומט אהיים ביי נאכט מיד פון דעסט וועגען גייט ער ניט שלאפען ביז ער לערנט תורה. אדער ער שטייט אויף פר טאג צו לערנען תורה. אונ גייט אלע טאג אין שוהל דאווענען. אונ אפילו זיין פרנסה קומט איהם [illegible]. פון דעסט וועגען היט ער זיך. ניט צו גנבענען. ניט צו [illegible]. ניט צו שווערן. דער מענטש איז ביי הקב"ה [illegible] דער מענטש וואס איז [illegible] אונ [illegible] פרנסה [illegible]. אונ ער [illegible] ניט [illegible]. [illegible] אונ ער האט [illegible] פר וואס זאל ער [illegible] אונ [illegible] דאווענען [illegible] ער [illegible]. אונ [illegible] קומט אהיים [illegible] תורה ביי טאג אונ ביי נאכט. פר וואס זאל ער [illegible] תורה [illegible]. אבער דער [illegible]

אָרום אונ פַאר דִינְט נִיט פוּן אַיין טָאג אוֹיף דֶעם אַנְדֶערִין . פוּן דֶעסְט וֶועגִין ווייל עֶר נִיט אָן דִירוּן אַפְּרֶעמְדִין גְרָאשִׁין . ווייל עֶר גְלוֹיבְּט אונ גָאט אַז עֶר קֶען אִיהְם גֶעבִּין בְּהֶיתֵּר אונ אַז עֶר וֶועט נֶעמִין וָוס נִיט זַיין אִיז . וֶועט דָס הקב"ה בַּיי אִיהְם צוּ נֶעמִין . אונ וֶועגִין נָאך אַטַעם וויל עֶר נִיט נֶעמִין וָואס נִיט זַיינְס . ווייל הקב"ה הָט גְבָּאטֶען מֶען זָאל נִיט נֶעמִין פְּרֶעמְד גֶעלְד . אונ אֲפִילוּ עֶר אִיז אָרוּם פוּן דֶעסְט וֶועגִין גֵייט עֶר אַלוּ טָאג אונ שׁוּל דַאווִינֶען . ווייל עֶר אִיז פַר זִיכֶערְט אוֹיף הקב"ה אַז וֶועגִין דֶעם דַאווִינֶען וֶועט עֶר נִיט פַר לִירֶען זַיין פַּרְנָסָה . אונ אֲפִילוּ עֶר קִימְט אַהַיים מִיד אונ אָפּ גֶעמַאטֶערְט פוּן דֶעסְט וֶועגִין לֶערְנְט עֶר תּוֹרָה . אֲפִילוּ זַיין תּוֹרָה לֶערְנִין אִיז גָאר וֵוייניג . פוּן דֶעסְט וֶועגִין אִיז בַּיי גָאט זַיין בִּיסֶעל תּוֹרָה לִיבֶּער וִויא דִיא תּוֹרָה פוּן דִיא פְרִיעֶרְדִיגֶע צְווייא עֶרְלַייא מֶענְטְשׁוּן . וִוי דֶער תנא זָאגְט כָּךְ הִיא דַרְכָּה שֶׁל תּוֹרָה . אַזוֹ אִיז דָר וֶועג פוּן דוּ תּוֹרָה לֶערְנִין . אֲפִילוּ עֶר הָט נִיט מֶער צוּ עֶסִין נָאר אַשְׁטִיקֶעל בְּרוֹיט מִיט זַאלְץ אונ אַבִּיסֶעל וואסֶער צוּ טְרִינְקֶען . אונ אֲפִילוּ קַיין בֶּעט צוּ שְׁלָאפֶען נָאר אוֹיף דִיא עֶרְד וֶועסְטוּ שְׁלָאפֶען . אונ דַיין לֶעבִּין וֶועט זַיין מִיט צַעַר . פוּן דֶעסְט וֶועגִין וֶועסְטוּ זִיךְ מַאטֶערִין דִיא זָאלְסְט לֶערְנִין תּוֹרָה . דָאס וֶועט זַיין דַיין גְלִיק אוֹיף דִי וֶועלְט . וָוס דִיר וֶועט גִיט זַיין צוּא עוֹלָם הַבָּא . דָאס אִיז דֶער עִיקָר וָוס דֶער מֶענְטְשׁ אִיז בַּשַׁאפֶען גְוָוארְן אוֹיף דִי וֶועלְט . עֶר זָאל זִיךְ פַר זָארְגִין צוּא עוֹלָם הַבָּא . אונ נָאר פוּן עֶנְגְשַׁאפְט אונ פוּן אָרוּמְקַייט אונ פוּן צָרוֹת צוּ דִינֶען גָאט מִיט אֱמוּנָה אונ בִּטָּחוֹן . דָס אִיז דֶער עִיקָר וָוס אִיז לִיבּ בַּיי הקב"ה . וִוי דֶער תנא זָאגְט לְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא . וִויא גְרוֹיס דֶער צַעַר אִיז בַּיי דֶעם מֶענְטְשׁ עֶר זָאל קֶענִין דִינֶען צוּא הקב"ה . אַזוֹ גְרוֹיס וֶועט זַיין דֶער שְׂכַר וָוס הקב"ה וֶועט אִיהְם גֶעבִּין . דָאס זָאגְט רש"י ז"ל יַעֲקֹב הָאט גְוָואלְט זִיצֶען רִיהִיג אונ דִינֶען צוּ הקב"ה . הָט הקב"ה גְזָאגְט לֹא דַיָּין לַצַּדִּיקִים מַה שֶׁמְּתֻקָּן לָהֶם לְעוֹלָם הַבָּא . עֶס אִיז נִיט גִינוּג פַר דִיא צַדִּיקִים דִי עוֹלָם הַבָּא וָוס זֵיי וֶועלִין הָאבֶּען פוּן דִיא תּוֹרָה אונ מִצְוֹת וָואס אַלְץ אִיז פַר זֵיי אָן גְבְּרֵייט . וִוילֶען זֵיי זִיצֶען רִיהִיג אונ הָאבֶּען עוֹלָם הַזֶּה . נָאר פַר קֶערְט זֵיי זָאלֶען הָאבֶּן צַעַר אונ יְסוּרִים אונ דִינֶען גָאט . אַזֶעלְכוּ עוֹלָם הַבָּא דַארְפֶן הָאבֶּען דִי צַדִּיקִים . דְרִיבֶּער הָאט הקב"ה בַּאלְד גְשִׁיקְט אוֹיף יַעֲקֹב דֶעם צַעַר פוּן יוֹסֵף וָוס עֶר הָאט גְהַאט דֶעם צַעַר בִּיז עֶר הָאט גְדַארְפְט גֵיין אונ גָלוּת מִצְרַיִם : וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו . הקב"ה הָאט גְזָאגְט צוּא דוּא יוּדִין כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי . אוֹיבּ אִיר וֶועט שְׁטֶענְדִיג טְרַאכְטֶען אַז אִיר זֶענְט גֵרִים אוֹיף דִיא וֶועלְט . אִיר זֶענְט פוּן אַפְּרֶעמְד אָרְט אַהֶער גְקוּמֶען אונ אִיר וֶועט פוּן דֶעם אָרְט מִיזֶען אַמָאהְל אַוֶועק גֵיין . וֶועט אִיר זַיין תּוֹשָׁבִים מִיט מִיר אוֹיף עוֹלָם הַבָּא . וֶועט אִיר אֵייבֶּעג זַיין מִיט מִיר צוּא עוֹלָם הַבָּא . וָוארוּם יֶעדֶער מֶענְטְשׁ דַארְף אֵייבֶּעג טְרַאכְטֶען אונ הַארְצֶען אַז עֶר אִיז אַגֵר אוֹיף דִיא וֶועלְט וָוארוּם עֶר וֶועט דָאךְ מִיזִין פוּן דִיא וֶועלְט אַוֶועק גֵיין . אונ עֶר ווייסְט נִיט וֶוען מֶען וֶועט אִיהְם פוּן דִיא וֶועלְט הֵייסֶען אַוֶועק גֵיין . אונ נָאךְ דֶעם וִוי דִיא נְשָׁמָה גֵייט אַוֶועק אונ הִימֶעל . דָארְט הֵייסְט זִיא אַתּוֹשָׁב אַבֶּעזֶעסֶנֶי . דָארְט דַארְף דִיא נְשָׁמָה זַיין אוֹיף אֵייבֶּעג . דֶער מֶענְטְשׁ וָואס בַּרֶעכִינְט אַזוֹי . וֶועט עֶר זִיךְ ווייניג אוּמְזֶעהְן אונ זָארְגֶען אוֹיף עוֹלָם הַזֶּה . וָוארוּם זָארְגְט דֶען דֶער אוֹרֵחַ וָוס אִיז גְקוּמֶען אוֹיף אַקוּרְצֶע צַייט אונ אַפְּרֶעמְדִי שְׁטָאט אונ עֶר ווייסְט נִיט וָוען עֶר וֶועט דַארְפֶען אַוֶועק פָארֶען . אוֹיבּ דִי סְטַאנְצְיֶע אִיז אַגִיטֶע אָדֶער אַשְׁלֶעכְטֶע . דֶער עִיקָר אִיז בַּיי אִיהְם עֶר זָאל מַאכֶען אַגִיט גְשֶׁעפְט . אַז עֶר וֶועט קִימֶען אַהַיים זָאל עֶר הָאבֶּען פַּרְנָסָה אונ זָאל קֶענִין זִיצֶען רוּהִיג . בַּיי דֶעם מֶענְטְשׁ מִיט זַיין עוֹלָם הַזֶּה דַארְף אוֹיךְ אַזוֹי זַיין . אוֹיף דִי וֶועלְט זָאל עֶר זַיין וִוי אַגֵר . אַיין אוֹרֵחַ . וָואס ווייסְט נִיט וֶוען עֶר וֶועט פוּן דוּ וֶועלְט אַוֶועק גֵיין . עֶר דַארְף זִיךְ נָאר פָאר בְּרֵייטֶען צוּ דֶער אֵייבִּיגֶער וואהְנִינְג צוּ עוֹלָם הַבָּא . אונ אַזוֹ הָאט הקב"ה גְזָאגְט צוּ יִצְחָק . גוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת . זַייא אַגֵר אונ דֶעם לַאנְד . אונ אַזוֹי הָאט יִצְחָק גְטוּן . וִוי עֶס שְׁטֵייט אונ פָּסוּק בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו . אונ דֶעם לַאנְד וָואס זַיין פָאטֶער יִצְחָק אִיז אונ אִיר גְוֶועזְן אַגֵר . אָבֶּער וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב · יַעֲקֹב הָאט גְוָואלְט זִיצֶען אוֹיף דִיא וֶועלְט וִוי אַבַּעַל הַבַּיִת . דְרִיבֶּער אִיז אוֹיף אִיהְם גְקוּמֶען דִי צָרוֹת פוּן יוֹסֵף . ווייל דִיא שִׂנְאָה פוּן

די פריהער אויף יוסף איז אויך געווען ווייל זיא האבען גרודגט אז יוסף וועט נאר עולם הזה דריבער חהוגת אידם ער וועט זיין אמלך. דריבער האבען זיא איהם פר קויפט פר אהגיעגט ער זאל ניט האבען עולם הזה וועט ער ווארגען אויף עולם הבא. זעגען די צרות פון יוסף געקומען אויף יעקב מדה כנגד מדה:

בראשית לז וישב

אונקלוס

א ויתיב יעקב בארעא תותבות אבוהי

לז א וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בארץ

תו״א וישב יעקב. סנה׳ קו:

רשב״ם

(א) וישב יעקב. עשו הלך אל ארץ אחרת מפני יעקב אחיו אבל יעקב ישב אצל אביו

בעל הטורים

(א) וישב. וז״פ בסיר כ׳ הבעטיך פנה אוריך הצל לצדם בנקלרה ובזורה מפריש כהנן והמיץ ומבליכן ובתבואה

שפתי חכמים

א דק״ל דכיל״ל מקודם ואלה תולדות יעקב ואח״כ וישב יעקב כמו שמצינו גבי עשו דכתיב מקודם תולדותיו ואח״כ היכן נתיישבו. ומתרץ אחר שכ׳ וכו׳ כלו׳ שלא בא ככתוב נימות הולדותיו של יעקב אלא בא לפרש ישובו וישוב תולדותיו האיך נתיישבו שהרי גם בפרשתו של עשו מפרש ישובו וישוב תולדותיו שהרי כתיב וישב עשו בהר שעיר הרי ישובו ואח״כ מפ׳ תולדותיו כדכתיב ואלה תולדות עשו וגו׳ ואח״כ מפ׳ ישובי בניו ואלה שמות אלופי עשו למשפחותם למקומותם וגו׳ אלה אלופי אדום למושבותם וזהו שנקט אחר שכ׳ לך ישובי עשו ר״ל שגם בפרשתו מפ׳ ישובו וישובי תולדותיו א״כ כאן

רש״י

(א) וישב יעקב וגומר. אחר שכ׳ לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך א קצרה שלא היו ספונים וחשובי׳ לפרש היאך נתיישבו וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורי פי׳ לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה כל גלגולי סבתם לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם. וכן אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח פלוני הוליד פלוני וכשבא לנח האריך בו וכן בעשר׳ דורות שמנח ועד אברהם קצר

בית

(א) (וישב יעקב וגו׳). זאגט רש״י (אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה) נאכדעם ווי די תורה האט געשריבן די בעזיצונג פון עשו מיט זיינע קינדער מיט אקורצע דערציילונג (שלא היו ספונים וחשובים) ווייל זייא זענען ניט געווען ביי הקב״ה גרוס אונ טייער (לפרש איך נתיישבו) מען זאל דער ציילן ווי אזוי זייא האבן זיך בזעצט אין זייערע לענדער (וסדר מלחמותיהם) ווי זייערע מלחמות זענען געווען (איך הורישו את החורי) ווי אזוי זיי האבן פרטריבן דם חורי (פירש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה) האט די תורה געשריבן די בעזיצונג פון יעקב מיט זיינע קינדער מיט ארוגגע בעשרייבונג (כל גלגולי סבתם)

דוד

אלע טרעפונג וואס זיי האט געטראפן ווי אזוי עס האט געטראפן איין טרעפונג נאך די אנדערע (לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם) ווייל זיי זענען געווען טייער ביי הקב״ה מען זאל פון זייא לאנג שמועסין מיט זייער דער ציילונג (וכן אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח) אונ אזוי געפינסטו ביי די צעהן דורות וואס זענען געווען פון אדם ביז נח (פלוני הוליד פלוני) יענער האט געבארן יענעם (שת האט געבארן נושר ומגוג, חם האט געבארן כוש אונ מצרים) אונ עס שמייסט ניט וואס מיט זיי האט געטראפן אין די צייט פון זייער לעבן (וכשבא לנח האריך בו) אונ אז די תורה קומט צו די צייט וואס נח איז געבארן געווארן דער ציילט די תורה מ״ש

פירוש להורת אלהים

(א) וישב יעקב איז יעקב האט זיך בזעצט אין דעם לאנד דס וואוינונג פון זיין פאטער אין

שליה הקדוש

(א) (וישב יעקב בארץ מגורי אביו) אונ יעקב איז געזעסין אונ האט געוואלט ווי זיינע עלטערן האבן געזאגט די מדרש זאגט יעקב אבינו האט געוואלט רוהיג זיצן איז איהם אויף געשפרונגן דאס אונגליק פון יוסף. ווייל הקב״ה האט געזאגט ניט גענוג פר די צדיקים דאס וואס פר זיי איז אן געגרייט אויף יענע וועלט ווילין זייא נאך דיא וועלט אויך האבן רוהע ווערטער דארף זיך יעדער קענען צום הארץ נעמען אונ

ספר הישר

ויהי אונ ווי עס איז געווען אונ איין יאר ארום זענען די קינדער פון יעקב געגאנגען קיין חברון צו זייער עלטער פאטער יצחק אונ זענען דארט געזעסין ביי זייער פאטער אונ זייערע קינדער איז געווען אונ האבן דעם די פאסטע פון שכם איז געווען זייער ניט אונ פעסט. אונ יעקב מיט זיינע קינדער אונ זיין הויז געזינד האבן די בהמות מיט פאטער פון חברון אין די ווערבינגע פעג איז יעקב אלט געווען חוגהם אין

רש"י

קלר בהם ומשהגיע אצל אברהם האריך בו משל למרגלית שנפלה בין החול אדם ממשמש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא את המרגליות ומשמצאה הוא משליך את הצרורות מידו ונוטל המרגלית (ד"א וישב יעקב הפשתני הזה נכנסו גמליו טעוני' פשתן הנחמי תמה אנה יכנס כל הפשתן הזה היה פיקח אחד משיב לו ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו כך יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולן מה כתיב למטה אלה תולדות יעקב יוסף וכתיב והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם . ברס"י ישן

בית דוד

מיט אלנגע דערציילונג וואס מיט אים האט געטראפן (וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם) אונ אזו איז געוועזן ביי די צעהן דורות וואס פון נח ביז אברהם (קצר בהם) האט די תורה פון זייא קורץ געשמועסט (ומשהגיע אצל אברהם האריך בו) אונ ווי ער איז געקומען צו אברהם האט מען פון אים דער ציילט אלאנגע דערציילונג (משל למרגלית שנפלה בין החול) למשל א ברילאנט איז אריין געפאלן אין זאמד (אדם ממשמש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא את המרגלית) דער מענטש טאפט מיט די הענט אין זאמד אונ ער זיפט דם זאמד מיט א זיפ ביז ער געפינט דם ברילאנט (ומשמצאה הוא משליך את הצרורות מידו ונוטל המרגלית) אונ ווי ער האט געפינען דעם ברילאנט ווארפט ער אוועק די שטיקליך האלץ אונ דם זאמד פון זיין האנט אונ ער נעמט דם ברילאנט (די תורה האט אויך אזו געטאן, מען האט געציילט די מענטשן דער האט געבארן דם אונ דר האט געבארן דם ביז מען איז געקומען צו נח נאכדם צו אברהם נאכדם צו יעקב, האט מען אוועק געווארפן די אלע פריערדיגע מענטשן אונ מען האט אנגעהויבן שמועסן פון נח, פון אברהם, פון יעקב (דבר אחר) נאך א פשט איז וישב יעקב (הפשתני הזה נכנסו גמליו טעונים פשתן) אפלאקס הענדלער איז אמאל אריין געקומען אין א שטאט מיט פיל קעמלין בעלאדין מיט פלאקס. (הפחמי תמה) א קאוואל (א אייזין שמיד) האט זיך געוואונדערט (אנה יכנס כל הפשתן הזה) ווא וועט אריין גיין אזו פיל פלאקס (היה פיקח אחד משיב לו) האט א קלוגער מענטש געזאגט צום קאוואל (ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו) איין פונק וועט ארוס גיין פון דיין בלאזער וועט ער פאר ברענין דם גאנצע פלאקס (כך יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה) יעקב האט געזעהן די אלע אלופים (שרים) פון עשו וואס זענין בעשריבן אין די פריערדיגע פסוקים (תמה) האט ער זיך געוואונדרט (ואמר) אונ ער האט געזאגט (מי יכיל לכבוש את כולן) ווער וועט קענין איין נעמין די אלע אלופים (ומה כתיב למטה) וואס איז געשריבן אונטן נאך דיא אלופים (ואלה תולדות יעקב, יוסף) דם זענין די קינדר פון יעקב, יוסף (וכתיב והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש) אונ עס שטייט געשריבן (אין ספר עובדיה) אז בית יעקב וועט זיין ווי פייער. בית יוסף וועט זיין ווי אפלאם פייער, בית עשו וועט זיין ווי א שטרוי (ניציץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם) איין פונק וועט ארוס גיין פון יוסף וואס ער

של"ה הקדוש

בטרכטן ווען דם האט געקאנט יעקב אבינו טרעפין ווס זאלן מיר גוועהנליכע מענטשן טון ווס מיר זענן איין געטינקט אין זינד ווען גאט גיבט אונז דיא גליקן פון עולם הזה ווי פיל דארפן מיר פארכטן אין טראכטן טאמער איז דם ניטס וואס מען גיבט אונז אויף דר וועלט אונז לרעה צוא פר קלענרין אונזר גליק אויף יענר וועלט דריבר מוזן מיר פון דעם ניטס וואס גאט האט אונז געגעבן צדקה אונ גמילות חסדים טון אונ היטן מיר זאלן קיין איברינג הנאה האבן דער פון אונ אונזער הארץ זאל דאך שטענדיג צו ברכן זיין אונזרי גדנקן זאל זיין נא־ אלץ פון גאט צו טרכטן. דער זוהר זאגט ע"ד הדרוש דם ווארט מנורי בטייט פורכט שרעקון פון לשון מגור מסביב אונ די כוונה איז אזו דער פון אז דר מענש דארף שטענדיג זיין אונ שרעקון אונ אין זארגן:

ספר הישר

זעקס יאר אונ לאה דם ווייב פון יעקב איז געשטארבן אין דער צייט. אונ לאה האט געלעבט איין אונ פיפציג יאר. אונ יעקב מיט זיינע קינדר האבן זיא בגרבן אונ די מערת המכפלה. אונ אלע איין וואנר פון לאנד האבן געקענט זייער גבורה אונ יוסף דר זון פון יעקב אונ זיין ברידר בנימין וואס זייא זענן געוועזן דהכם קינדר זענן נאך קליין געוועזן אונ דער צייט זענן זיי ניט מיט געוועזן אונ דר מלחמה מיט זייערע ברידר אונ די שטאט פון אמורי אונ ווי יוסף האט געזעהן דיא גבורה פון זיינע ברידר האט יוסף זיי זעהר גלויבט נייערט יוסף האט זיך גרוס געהאלטן קענין זייא אין יעקב האט אים מער ליב געהאט פון אלע קינדר אין יעקב האט אים געמאכט איין זיידן העמדיל אונ ווי יוסף האט געזעהן אז דר פאטר האט אים בעסר ליב פון אלע זיינע ברידר האט יוסף זיך געהלטן נאך גרעסר קעגן זייא אונ האט געבראכט צום פאטער שלעכטי רייד פון זיינע ברידר אונ ווי דיא קינדר פון יעקב האבן דם דער הערט האבן זיי אים פיינד

בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן׃ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ ב אֵלֶּה ׀ תֹּלְדוֹת
ב אִלֵּין תּוֹלְדַת יַעֲקֹב
יעקב

יוסף תו״א אלה תולדות. ברכות נה: סוטה לו כתרא קנג:

בעל הטורים

נשארת בתקומה כדכתיב בעשו וילך אל ארץ אבל יעקב כתיב ביה וישב יעקב: מגורי. ג׳ במס׳ בכא והידך מגורי אל חרב אפ״ש שבי״ל מגורי אל חרב ישב לו בגיהנם מבל לא׳ שראה כת של כלבים ורלו לוסכו וישב בגיהנם כך ישב לו יעקב כין עשו ואלופיו: מגורי אביו. בגי׳ זה חברון: וישב יעקב בארץ מגורי אביו. בגי׳ וישב לקיים אלות כבוד אחר בשבר שכבוד זכה עשו לכל הכבוד כזה: מגורי. יו״ד כפופה בתין כ״ף אחר מה זוכה עשו לכל הכבוד כזה בשכר הכיבוד ואע״פ שברכני אבי׳ ביו״ד ברכות שולרכתי לשלוח לו י׳ דברים כדכתיב פזים מאהים וגו׳ אלך ואכוף עלמי ואכבד את אבי בחברון׃

רשב״ם

בארץ מגוריו כי לו משפט הבכורה: (ב) אלה תולדות יעקב. ישכילו ויבינו אוהבי שכל מה שלמדונו רבותינו כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו. אף כי עיקר׳ של תור׳ באה ללמדנו ולהודיענו ברמיזות הפשט וההגדות וההלכות והדינין וע״י אריכות הלשון וע״י שלשים ושתים מדות של ר׳ אליעזר בנו של ר׳ יוסי הגלילי וע״י י״ג מדות של ר׳ ישמעאל והראשוני׳ מתוך חסידותם נתעסקו לנטות אחרי הדרשות שהן עיקר ומתוך כך לא הורגלו בעומק פשוטו של מקרא ולפי שאמרו חכמים אל תרבו בניכם בהגיון. וגם אמרו העוסק במקרא מדה ואינה מדה העוסק בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו ומתוך כך לא הורגלו כל כך בפשוטן של מקראות וכדאמרינן במסכת שבת הוינא בר תמני סרי שנין וגריסנא כולה תלמודא ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו. וגם רבי׳ שלמה אבי אמי מאיר עיני גולה שפירש תורה נביאים וכתובים נתן לב לפרש פשוטו של מקרא. ואף אני שמואל ב״ר מאיר חתנו זצ״ל נתווכחתי עמו ולפניו והוד׳ לי שאילו היה לו פנאי היה צריך לעשות פירושים אחרים לפי הפשטות המתחדשים בכל יום. ועתה יראו המשכילים מה שפירשו הראשונים אלה תולדות יעקב אלה מקראות ומאורעות שאירעו ליעקב (אלה מקראות) והנ׳ זה הבל הוא. כי כל אלה תולדות האמורים בתורה ובכתובים יש כרב שמפרש בני האדם ויש מהם רבים שמפרשים בני בנים. כאשר פירשתי באלה תולדות נח. למעלה בס׳ בראשית כתיב ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת. ואחרי כן מפרש כי העולם חמאו ונח מצא חן ואחרי כן מפרש אלה תולדות נח בני בניו האיך כי שלשה בנים הי׳ לו וצווה הקב״ה להכניסם בתיבה י״ב חדש ובצאתם וילדו להם בנים אחר המבול עד שעולים לשבעים בנים שהיו שבעים אומות כדכתיב מאלה נפרדו וגו׳ וכן בעשו פ׳ ראשונ׳ מפרש בני עשו שנולדו לו בפקים אביו ואחר כן וילך אל ארץ וגו׳ וישב לו בהר שעיר וכל הפרש׳ וכתיב אלה תולדות עשו אבי אדום בהר שעיר. וכל פרשה שנייה זאת בבני עשו וכשם שמצינו בעשו שפי׳ שבניו נולדו במגורי אביו קודם שהלך אל ארץ מפני יעקב ובני בניו נולדו בהר שעיר כן ביעקב למעלה כתב ויהיו בני יעקב שנים עשר וגו׳ ומפרש לבסוף אלה בני יעקב אשר ילדו לו בפדן ארם ויבא אל יצחק אביו וגו׳ הרי פירש בניו של יעקב היכן נולדו כאשר עשה בבני עשו ועת׳ כותב אלה תולדות יעקב בני בניו שהיו שבעים והיאך נולדו. כיצד יוסף היה בן שבע עשרה שנה ונתקנאו בו אחיו ומתוך כך ירד יהוד׳ מאת אחיו והי׳ לו בנים בכזיב ובעדולם שלה ופרץ וזרח ונתגלגל הדבר שיוסף הורד מצריסה ונולדו לו במצרים מנשה ואפרים ושלח יוסף בשביל אביו וביתו עד שהיו שבעי׳ וכל זה הי׳ צריך משה רבינו לכתוב שעל זה היביהם בשבעים נפש ירדו אבותיך וגו׳. בן שבע עשרה שנה להודיעך כי עשרים ושתים שנה נעלם מאביו יעקב שהרי בן

רש״י

יפן): (ב) אלה תולדות יעקב. ואלה של תולדו׳ יעקב אלה ישוביהם וגלגוליה׳ ג עד שבאו לכלל

שפתי חכמים

גני יעקב ג״כ תפרש ישובו וישובי תולדותיו ובייגו מה דכתיב וישב יעקב הרי ישובו ואח״כ כתיב ואלה תולדות יעקב ר״ל ואלה ישובי של תולדות יעקב גם הם כמו ישובי תולדות עשו ובתחיל לספר המקרים שקרו להם עד בואם שם התחלת המקרים יוסף בן י״ז שנה נתכר למצרים ונתגלגלו שם וילאו וכן וכך הירש להם עד בואם לארץ נושבת: ב זה הפי׳ קאי [illegible] וה״פ דק״ל כיון שפי׳ לעיל שבפסוק בא לפרש ישובו של יעקב וישובי תולדותיו א״כ כיון הגינו שפי׳ ישובי תולדותיו והא כתיב אלה תולדות יעקב יוסף בן י״ז שנה וגו׳ ופו״פ ואלה של תולדות יעקב וז״ל רש״י ואינו מליין על בפסוק לבד כתיב ואלה ולא אלה כל׳ כפ׳ כלומר אלה גלגולי ובנות ישובי בתולדות של יעקב דהיינו הבנטים יוסף בן י״ז שנה וגו׳ וע״י יוסף באו למצרים ואח״כ יצאו משם ובאו לא״י ואע״פ שאלינו ביולא כזה באלה תולדות יצחק שבתחיל בכתוב באלה תולדות יצחק ובתחיל בהקרים שקרו לו קודם לידתם ולא הוקשה זה לרש״י ז״ל דעיקר קושיית רש״י בבא דבתחיל בישובי יעקב ואח״כ כי אלה תולדות יעקב וגו׳ היינו להיפך: ג מפני שאין ישוב של תולדותיו מכרים נתורש

בית דוד

אַר וְואָס פֿר קָעמָן אִין פֿר בּרֶענְגֶען אַלֶע אַלוּפִים פֿוּן עֵשָׂו׃ (ב) (אֵלֶּה תֹּלְדוֹת יַעֲקֹב). פֿוּן פֿײַנְט (וְאֵלֶּה שֶׁל תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב) דָם וָועגֶען דִיא פֿרְעסוּנג פֿוּן יַעֲקֹב׳ס קונדר (אֵלֶּה יְשׁוּבֵיהֶם [illegible] שֶׁבָּאוּ לִכְלַל יְשׁוּב) דָאס אִיז זַייעֶר בּעזֶעצוּנג אוּנ זַייעֶר פֿרְעסוּנג בִּיז זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶן צוּ [illegible]

פירוש רד״ק

לז (א) (וישב יעקב). כבר פירשנו זה בפסוק אשר גר שם אברהם ויצחק: (ב) (אלה תולדו) תולדות זה. פירושו קורות. וכן אלה תולדות נח. כי הקורות הם תולדות הימים. וכן אמר. כי לא תדע מה

פירוש לתורת אלהים

לאנד כְּנַעַן (עיין רש״י): (ב) אֵלֶּה דָם זֶענֶען דִי סִיבּוֹת וָואס צוּ דִיא קִינְדֶער פֿוּן יַעֲקֹב אִיז צוּא

ספר הישר

גֶעוֶוען אִין הֶאבֶּן נִיט גִיוָוארְט [illegible] אוּנ זֵיי יוֹסֵף אִיז אַלְט גֶעוָוארֶן זִיבֶּעצֶן יָאר דָאס עֶר וָואר אַיין

יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־שְׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת־אֶחָיו בַּצֹּאן

יוֹסֵף בַּר שְׁבַע עֶשְׂרֵי שְׁנִין הֲוָה רָעֵי עִם אֲחוּהִי בְּעָנָא וְהוּא רְבֵי

והוא עם

רש"י

יישוב. שנה ראשונה. יוסף בן שבע עשרה וגו' על ידי זה נתגלגלו וירדו למצרים. זהו אחר ישוב פשוטו של מקרא להיות דבר דבור על אופניו. ומ"א דורש אלה הכתוב תולדות יעקב ד ביוסף מפני כמה דברים. אחת שכל עצמו של יעקב לא עבד אצל לבן אלא ברחל ה ושהיה זיו איקונין ו של יוסף דומה לו וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף ז זה נשטם וזה נשטם זה אחיו מבקש להרגו

שפתי חכמים

כתורה רק של כ' שבטים ואלו לכן נקט רש"י ונלגלו לכם: ד ר"ל שלא בא לפרש אלה תולדות של יעקב ולא ישובו תולדותיו. ומ"ש אלה תולדות יעקב יוסף לומר שכל תולדותיו נק' ע"ש יוסף שהרי מפני חבתו של רחל שיוליד בן מרחל עבד ז' שנים הראשונים ואח"כ רימה אותו ונתן לו את לאה והוליד ממנה בנים ואח"כ נתנה לו רחל בלהה שפחתה לאשה כיון שראתה שאין לה בנים והוליד גם מבלהה בנים ואח"כ נתנה לו לאה גם זלפה שפחתה לאשה וגם ממנה הוליד בנים ואח"כ ילדה רחל את יוסף ומיד כשנולד יוסף אמר יעקב ללבן לחזור אל מקום אבותיו וא"כ נמצא שכל תולדותיו לא היו אלא בסבת יוסף הנולד מרחל: ה וא"ת והא בנימין נמי בא מרחל ולמה נקט יוסף וי"ל מ"מ עיקר עבודתו לא הי' אלא בשביל יוסף כמש"ל ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב שלחני וגו' כדפירשתי לעיל: ו וכא דלא נקט רש"י קלסתר פנים כמו שנקט לעיל גבי תולדות גבי יצחק משום דרש"י דייק שהיה דומה לו מדכתיב זקנים כדפירש"י בסמוך לכך נקט זיו איקונין דזקנים נוטריקון זיו איקונין וק"ל: ז כאלו אמר כתולדות שהכל מעידים עליהן שבן של יעקב הוא

בית דוד

בעזיצונג (שנה ראשונה יוסף בן שבע עשרה וגו') די ערשטי טרעפונג איז געוועזן פון יוסף מיט זיינע ברידר ווען יוסף איז אלט געוועזן זיבעצן יאר האט אנגעהובן די פיינדשאפט פון זיינע ברידר צו אים (על ידי זה) דורך די פיינדשאפט איז יוסף פערקויפט געווארן אונ יעקב מיט זיינע קינדער זעניין געקומן אין מצרים (זהו אחר ישוב פשוטו של מקרא) אזו איז דר מיינונג פון דיא פסוקים צו לערנין זייא צום גלייכן פשט (להיות דבר דבור על אפניו) יעדע זאך זאל זיין גרעט צום פערשטיין (ומדרש אגדה דורש) דר מדרש לערונט (תלה הכתוב תולדות יעקב ביוסף) דר פסוק זאגט די קונדר פון יעקב איז געוועזן יוסף (יוסף איז געוועזן ביי יעקב דער עיקר פון אלע קינדר) (מפני כמה דברים) וועגין פיל זאכן (אחת) איינם איז (שכל עצמו של יעקב לא עבד אצל לבן אלא ברחל) דר גאנצר עיקר וואס יעקב האט געדינט ביי לבן איז געוועזן נאר וועגין רחל, האט ער געמיינט צו האבן קונדר נאר פון רחל, דם צווייטע איז (שהיה זיו אקונין של יוסף דומה לו) די שיינקייט פון יוסף'ס צורה איז געוועזן גלייך צו די שיינקייט פון יעקב'ס צורה, דם דריטע איז (וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף) אלין וואס האט געטראפן צו יעקב האט געטראפן צו יוסף (זה נשטם וזה נשטם) צו יעקב האט מען פיינט געהאט, אונ צו יוסף האט מען פיינט געהאט (זה אחיו מבקש להרגו) צוא יעקב האט זיין ברודער אים

פירוש רד"ק

יולד יום (משלי כ"ז) (ב) (יוסף בן שבע עשרה שנה כשהי' רועה את אחיו בצאן) ואמר בצאן ולא אמר הצאן. כי עדיין הי' נער לרעות הצאן. אלא הלך עם אחיו במרעות הצאן. והי' מתלמד מהם לרעות הצאן:

פירוש לתורת אלהים

האנדין געקומן דיא ערשטע סיבה יוסף בן שבע עשרה שנה אונ דורך דעם איז אוים געקומן אז זייא האבען גנידערט קיין מצרים (עיין רש"י) יוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה יוסף איז אלט געוועזן זיבעצן יאר אז ער האט געפיטערט די שאף מיט זיינע ברידר והוא נער אונ ער וואר זיך

ספר הישר

נהלטן גרוס קעגן זיינע ברידר: בעת אונ דר זעלבער צייט האט זיך יוסף געחלומת איין חלום אונ יוסף איז געקומן צו זיינע ברידר אונ האט זיי דר ציילט אז עס האט זיך אים געחלומת איין חלום אונ דר חלום איז אזו געוועזן מיר זענען געוועזן אלע אונ פעלד אונ האבן געמאכט גארבן דר ווייל איז מיין גארב אויף געשטאנען אין אייערע גארבן האבן מיין גארב ארום גערינגעלט אין האבן זיך געבויקט צו מיין גארב: ויענו אונ די ברידר האבן אים געענטפערט אונ האבן געזאגט וואס איז דם דיין חלום וואס עס האט זיך דיר געחלומת וויקסטו דען איין מלך אדר איין מושל זיין איבער אונז ויבא אונ יוסף איז געקומן צום פאטר אונ דער ציילט אים דם חלום אונ ווי יעקב האט דם דר הערט האט ער אום געקושט אונ געבענשט אונ ווי די קינדר פון יעקב האבן דער זעהן אז זייער פאטר יעקב האט געבענשט זייער ברידר יוסף אונ האט אים געקושט האבן זיי אים מקנא געוועזן אונ האבן אים מער פיינד געהט: אחרי כך נאך דעם האט זיך צו יוסף ווייטער געחלומת איין חלום האט יוסף דר ציילט דעם חלום צום פאטר פר זיינע ברידרס אויגן. אונ האט געזגט אז

עם בני בלהה ועם בני זלפה נשי אבוהי ואיתי יוסף ית דבהון בישא

וְהוּא נַעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף

תו"א ויבא יוסף סנהדרין קו :   את

שפתי חכמים

[יוס]ף כמו שפירש"י לעיל גבי ואלה תולדות יצחק בן אברהם או משום שהוא לבדו אירע לו מה שאירע ליעקב ומפני זה יחסו הכל שהוא בנו : ח דק"ל למה לא כתיב ויחי יעקב בארץ וגו' : ט [נח"י] אע"ג דרבנ"א שמדרש כרב כן הוא משום שכתוב חסר כמו והוא ישב פתח האהל או ולוט ישב וגו' מה"כ הכא שאין מקום לדרוש ביקש י"ל דמדכתיב אח"כ אלה תולדות יעקב יוסף שאין לו קשר עם וישב יעקב או כל"ל אלה תולדות יעקב ראובן וכו' ע"כ בא לפרש שאלה תולדות יעקב יוסף גרמו שלא נתקיימה המחשבה של וישב וגו' ומ"ש קפץ עליו רוגזו פי' המחלוקת וריב שלו כמו אל תרגזו שתרגומו אל תתנצון : י דהל"ב והוא נער ל"ל : כ (נח"י) דא"א לפרש שהוא ענין א' שהי' עושה מעשה נערות אצל בני בלהה

רש"י

וזה אחיו מבקשים להרגו וכן הרבה בב"ר · ועוד נדרש בו ח וישב ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף ט צדיקי' מבקשי' לישב בשלוה אמר הקב"ה לא דיין לצדיקי' מה שמתוקן להם לעולם הבא אלא שמבקשי' לישב בשלוה בעוה"ז : והוא נער · שהיה עושה מעשה נערות י מתקן בשערו ממשמש בעיניו כדי שיהיה נראה יפה : את בני בלהה · כלומר ורגיל אצל בני בלהה כ לפי שהיו

בית דוד

געוואלט הרגענען (וזה אחיו מבקשים להרגו) אונ צו יוסף האבן זיינע ברידר אים געוואלט הרגענען (וכן הרבה בבראשית רבה) אין מדרש רבה איז גרעכנט נאך ס"ל זאכן וואס יוסף איז גיוועזן גלייך צו יעקב (ועוד נדרש בו) נאך ווערט גדרשנט אויף דעם פסוק, פאר וואס שטייט ,וישב', ער איז געזעסן. אין דעם יעקב נאר געזעסן. נאר מען מיינט (ביקש יעקב לישב בשלוה) יעקב האט געוואלט זיצן רוהיג (קפץ עליו רוגזו של יוסף) איז אויף אים ארויף געשפרינגען דר כעס וואס די ברידר זענען אין כעס געוועזן אויף יוסף (צדיקים מבקשין לישב בשלוה) צדיקים ווילן זיצן מיט פרידן (אומר הקב"ה) זאגט הקב"ה (לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם בעולם הבא) איז דען ג'ט גענוג פאר ד'א צדיקים וואס פון זייערט וועגן איז גרייט זייא צו געבן בעולם הבא (אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה) נאר זיי ווילען נאך זיצן מיט פרידן אויף די וועלט אויך : (והוא נער). האָרט רש"י ער איז דאך אלט גיוועזן זיבעצן יאר פאר וואס רופט מען אים נער, נאר מען מיינט (שהיה עושה מעשה נערות) ער האט געטאן קינדערשע זאכן (מתקן בשערו) ער האט פארקעמט אונ פארגלייכט די האר (ממשמש בעיניו) ער האט גיקוקט מיט די אויגן אויף יעדר זיינע זאך, דס הייסט יעדר זיינע זאך איז אים געפעלן אונ ער האט די זאך גיוואלט האבן. ווי אלע קינדר (כדי שיהא נראה יפה) ער זאל געזעהן ווערן שיין : (את בני בלהה). (כלומר) מען מיינט (רגיל אצל בני בלהה) ער איז גיוועזן געוואנט צו זיין שטענדיג

פירוש

(והוא נער) הי' מתגדל עמהם כשהיו רועים הצאן. (נשי אביו) כמו שכתוב בכל אחת מהן לאשה ולא הי' בזה בזיון כי בני נשי אביו היו. (את דבתם רעה) הי' אומר לאביו כי אחיו היו שונאים אותו. אלה בני השפחות שגדל עמהם וכן בני הגבירות. שהיא היה שנאה עליהם לפי שאביו הי' אהבו ביותר מכל אחיו. והוא הי' מביא דבתם ואת אל אביהם שהיו מבזים אותו ומדברים עליו רעה. ויעקב הי' גוער אותם בעבורו. והנה הולך ומפרש סבת השנאה כמו שאמר וישראל

רד"ק

אהב. וישנאו אותו. ובב"ר (פ"ד) חד אמר. שהי' אומר לו חשודין בניך על אבר מן החי. וחד אמר. תולים הם עיניהם בבנות הארץ. וחד אמר שקורין לבני השפחו' עבדים. א"ר יהודה בר סימון על שלשתן פלס ומאזני משפט לה'. א"ל הקב"ה אתה אמרת חשודין הן על אבר מן החי. הייך. אפי' בשעת הקלקלה אינם אלא שוחטין. שנאמר. וישחטו שעיר עזים. אתה אמרת שקורין לבני השפחות עבדים. לעבד נמכר יוסף. אתה אמרת תולין עיניהם בבנות הארץ. הייך. שאני מגרה

פירוש להורת אלהים

זיך ציהען את בני מיט די קינדר פון בלהה אונ מיט דיא קינדר פון זלפה ווארום זיינע ברידער פלעגן זיי מבזה זיין אונ ער פלעגט זיי מקרב זיין נשי אביו די ווייבר פון זיין פאטער ויבא יוסף

של"ה הקדוש

ב) והוא נער את בני בלהה) אונ ער איז ווי איינגם קינד מיט די קינדר פון בלהה . דיא תורה דר צײלט אונז ווי גרוס די מדת ענוה איז גיוועזן ביי יוסף ער איז גיוועזן דר זון פון רחל דיא געליבטע פרוי פון יעקב אונ יעקב האט אים ליבר געהאט מער ווי אלע זיינע קינדר אונ פון דעסט וועגן האט ער אין זיך קיין שום גאוה געהאט אונ האט ברענגט אפילו די קינדר פון די שפחות אין דר פסוק וגם ויזכר

ספר הישר

די זו אונ די לבנה אונ [...] שטערן זענען געקומען צו מיר אונ האבן זיך גבוקט · אונ יעקב האט צוא גהערט די רייד פון יוסף אונ זעהט אז די ברידר האבן אים פיינד איבר די זאך. האט יעקב אן גשריגן אונ יוסף פאר זיינע ברידר אונ זאגט צוא אים יס האלכטו דיך גרוס אקעגן דיינע ברידר פראכסטו דען ביי דיר אונ הארצן אז איך מיט דיין מוטר אין דיינע עלף ברידר וועלן קומען זך ביקן צוא

אֶת־דִּבָּתָם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם׃ ג וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו

לַאֲבוּהוֹן׃ ג וְיִשְׂרָאֵל רְחִים יַת יוֹסֵף מִכָּל בְּנוֹהִי

בעל הטורים

(ג) דבתם רעה. בגי' שהם אכלו כאבר מן החי. דבתם בגי' מות מלמד שלה"ר הורג ג'. נער בגי' שוטה זש"ה ומוציא דבה

רשב"ם

בן שלשים שנה הי' בעמדו לפני פרעה ושבע שנים השובע ושני שנים של רעב ואז בא אביו כדכתיב ועוד

רש"י

שהיו אחיו מבזין אותן והוא מקרבן: את דבתם רעה. כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו שהיו אוכלין אבר מן החי ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים וחשודים על העריות ג ובשלשתן לקה. על אבר מן החי וישחטו שעיר עזים במכירתו ולא ס אכלוהו חי ועל דבה שספר עליהם שקורין לאחיהם עבדים לעבד נמכר יוסף. ועל העריות שספר עליהם ותשא אשת אדוניו וגו'׃ דבתם. כל לשון דבה פרלי"ץ בלעז (ריידעריי. בערייערן) כל מה שהיה יכול לדבר בהם רעה היה

שפתי חכמים

וכי תיך להם לא היה עושה אלא וכו': ל דייק מדלא כתיב ויוציא יוסף דבתם כמ"ש גבי מרגלים ויוציאו דבת הארץ לזה כ' הי' רואה ר"ל בלדעתו אמת הי' לכך כתיב כאן ויבא ר"ל שהביא הדברים כהוייתן בפני אביו כאשר ראה ולא הי' אומר דבר מה שלא ראה אבל גבי מרגלים כתיב ויוציאו ר"ל שהיו מוציאים דברים שקרים מלבן: מ אע"פ דנקרא סתם כתיב את אחיו י"ל דכיון שיוסף היה מקרב את בני השפחות ואם היו רשעים בעיניו איך הי' מקרבן ועוד שהוא הי' אוהב שלכן בודאי לא היה הדבה עליהן: נ וקשה דהאיך יתכן לומר שבני יעקב יהיו חשודין על זאת ואי ח"ו אמת הוא למה נענש יוסף על זה. וי"ל דודאי לא היו חשודין על זה אלא שיוסף הי' טועה בדבר לכך נענש שהי' לו לעיין בדבר על מה שחשדן על אמ"ה שהיה רואה אותן שאכלו מבהמה שנשחטה ועוד' מפרכס' דמותר לאכלה דכיון שנשחט' שחיטת' מתירה והוא סבר שכ"ז שמפרכסת עדיין הוי אמ"ה או שהי' רואה שאוכלין בן פקועה שמותר בשחיטת אמו ואפי' שהוא שור גדול וא"צ שחיטה מן הדין אלא מפני מראית עין והוא היה סבור שאמ"ה הוא כיון דצריך שחיטה משום מראית עין ועל מה שזלזלו בבני השפחות ה"פ מפני שהיו קוראין לבני בלהה וזלפה בני השפחות והכוונה הי' שהיו משועבדים לרחל ולאה וזה אמת הוא שהיו בני השפחות שהרי גם הפסוק קראם כן אבל הוא היה סובר מדקרו להו בני השפחות הכוונה שנולדו קודם שנשתחררו א"כ בניהם של שפחות הויין עבדים כנענים ומה שהי' חושדן על העריות ה"פ דקי"ל אין מתייחדין באשה ור"ל שאדם אחר אסור להתייחד בא"א ויוסף הי' רואה שהיו מתייחדין בעסקי משא ומתן עמהן לכך חשדן על העריות אבל טעות הי' בידו דהא דאמרי' אין מתייחדין באשה היינו דוקא דברים של חיבה כגון רחיצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה אבל שאר דברים שאינן של חיבה או ליתא וליתן עמהם מותר. וא"ת מנ"ל לרש"י שהיה חושדן על כל הג' דברים. וי"ל דרש"י בעצמו מתרץ קו' זו כיון שמצינו דבשלשתן לקה. ועי"ל דילפי' רעה רעה לג"ש כתיב הכא דבתם רעה וכתיב לקמן חיה רעה אכלתהו מה להלן אמ"ה דחיה דורסת ואוכלת כשהוא חי אף כאן אמ"ה ועבדים ילפי' מדכתיב בפ' משפטים אם רעה בעיני אדוניה מה רעה דלהלן קאי על עבדות אף כאן עבדות. ועריות ילפי' מדכתיב לקמן גבי יוסף ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת מה רעה דלהלן קאי על עריות אף כאן קאי על עריות: ס כלו' דלא הו"ל כלל וישחטו דהא לא היו

בית דוד

צוזאמען מיט דיא קינדער פון בִּלְהָה אונ מיט דיא קינדער פון זִלְפָּה (לְפִי שֶׁהָיוּ אֶחָיו מְבַזִּין אוֹתָם) ווייל זיינע ברידער (די קינדער פון לֵאָה) האבן זייא פרשעמט אונ האבן זיי געהאלטן פאר קנעכט (וְהוּא מְקָרְבָן) אונ יוסף האט זיי דערנענטערט צו זיך אונ האט זיי געהאלטן פאר ברידער: (אֶת דִּבָּתָם רָעָה). זאגט רש"י (כָּל רָעָה שֶׁהָיָה רוֹאֶה בְּאֶחָיו בְּנֵי לֵאָה הָיָה מַגִּיד לְאָבִיו) אלע שלעכטס וואס ער האט געזעהן זיינע ברידער די קינדער פון לֵאָה טוהען האט ער געזאגט צום פאטער (שֶׁהָיוּ אוֹכְלִים אֵבֶר מִן הַחַי) זיי שניידן אפ א שטיק פלייש פון אלעבעדיגע בְּהֵמָה אונ עסין (וּמְזַלְזְלִין בִּבְנֵי הַשְּׁפָחוֹת לִקְרוֹתָן עֲבָדִים) אונ זיי פרשעמן די קינדער פון די דינסטן אונ רופן זיי קנעכט (וַחֲשׁוּדִים עַל הָעֲרָיוֹת) עס דאכט מיר אז זיי זענין מְזַנֶּה אויך (וּבִשְׁלָשְׁתָּן לָקָה) אונ מיט די דריי זאכן איז ער געשטראפט געווארין (עַל אֵבֶר מִן הַחַי) וואס ער האט געזאגט אויף די ברידער זיי שניידן אפ א שטיק פלייש פון א לעבידיגע בְּהֵמָה אונ עסין (וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים בִּמְכִירָתוֹ וְלֹא אֲכָלוּהוּ חַי) ווען זיי האבן איהם פרקויפט האבן זיי געשאכטן א ציג אונ האבן ניט געגעסין די ציג לעבעדיג (וְעַל דִּבָּה שֶׁסִּפֵּר עֲלֵיהֶם שֶׁקּוֹרִין לַאֲחֵיהֶם עֲבָדִים) אונ אויף די רייד וואס ער האט דרציילט אויף די ברידער זיי רופן די ברידער (וועלכע זענין פון בִּלְהָה וְזִלְפָּה געבארן) זיי זענין קנעכט (לְעֶבֶד נִמְכַּר יוֹסֵף) איז יוסף פרקויפט געווארן פאר א קנעכט (וְעַל הָעֲרָיוֹת שֶׁסִּפֵּר עֲלֵיהֶם) אונ וואס יוסף האט חוֹשֵׁד געוועזן די ברידער זיי זענין מְזַנֶּה, אונ דם האט ער דרציילט דעם פאטער, איז ער געשטראפט געווארין (וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת אֲדוֹנָיו וגו') פוטיפרס ווייב האט איהם אנגערט צו מְזַנֶּה זיין מיט איר אונ דורך דעם איז ער געווען אין תְּפִיסָה (געפענקנים) צוועלף יאר: (דִּבָּתָם). זאגט רש"י (כָּל לָשׁוֹן דִּבָּה פרלי"ץ (געפלוידערט) בלע"ז) אזעלכי רייד וואס האבן קיין נוטצן אונ זענין ניט אמת הייסט דִּבָּה (כָּל מַה שֶׁהָיָה יָכוֹל לְדַבֵּר בָּהֶם רָעָה הָיָה מְסַפֵּר) וועלכי שלעכטס ער האט

פירוש לתורת אלהים

אונ יוסף האט געבראכט שלעכטי רייד אויף זיי צו זייער פאטער (עיין רש"י): (ג) וְיִשְׂרָאֵל אונ

בְּנוֹהִי אֲרֵי בַּר חַכִּים הוּא לֵיהּ וַעֲבַד לֵיהּ

בָּנָיו כִּי־בֶן־זְקֻנִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ

רשב"ם

הפשט כפים אשר אין הרים וקציר: הי׳ רועה את אחיו בצאן. בני לאה לפי דרך ארץ קרא אחיו ולא בני השפחות: והוא נער את בני בלהה וגו׳ נערותו ורגילותו ומשתאיו היו עם בני בלהה ובני זלפה ומתוך כךההתחילו אחיו בני לאה לשנוא אותו: את אחיו. עם אחיו רועה ובשמחת נערותו היה נבדל מהם ורגיל עם בני השפחות ולא עמהם כמו נער. כדכתיב כי נער ישראל וכתיב יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו. הולך ומוגה כל מיני ענינים שגרמו לשנוא אותו. וגם ויבא יוסף את דבתם רעה. את דבתם של אחיו רעה. במדרש אגדה לפי פירושם שאמר לאביו כך מבזים הם בני השפחות אבל אני מכבדם ואני רגיל אצלם. פשטנים אחרים לא עמדו על העיקר: (ג) וישראל אהב וגו׳. כל

בעל הטורים

כוא כסיל: (ג) בן זקנים. זקנים כתיב שמסר לו כל מה שקבל מזקנים שבם שם ועבר: בן זקנים הוא לו. ס״ת אמון שמסר לו סתרי תורה שנא׳ כב ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים. זקנים בגי׳ עולה רז שמסר לו רזי תורה ובגי׳ זר ע״ש עטרת זקנים בני בנים: זקנים. נוטריקון זרעים קדשים נשים ישועות מועד. פסים נוטריקון פוטיפר סוחרים ישמעאלים מדינים: פסים. עולה בגי׳ קץ רמז לו שעל ידו ירדו למצרים ויבשתכדו בניו והקב״ה יחסר מנין קץ מן השעבוד ורמז לו שימכור לו הקץ ורמז שימלוך פ׳ שנים תמנין פי״ס שכוא מנין שנותיו. ר״ת פסים ל׳ פסו המו שעל ידו את קודם לאחיו. פסים שגרם פיוסים בינו לבין אחיו. פסים בגי׳ עם יד לו. ועשה לו כתונת פסים. בגי׳ משקל שני סלעים מילת. ז״ש כפ״ק דשבת בשביל שני סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף יותר משאר

שפתי חכמים

אוכלין אותו אלא לומר לך שא״ם שלא היו רוצין לאוכלו אפ״ה שחטו אותו: ע ול״ת וכא בניתין נולד לו יותר לעת זקנתו

רש"י

מספר. דבה. לשון (שיר ז׳) דובב שפתי ישנים: (ג) בן זקנים. שנולד לו לעת זקנתו ע ואונקלוס

בית דוד

הט געקענט ריידן אוף זיי הט ער דערציילט פאר זיין פאטער: (דִבָּה) איז דייטש ריידן (לָשׁוֹן דוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים) ווי עס שטייט אין פסוק עס ריידן די ליפצן פון די שלאפעדינע: (ג) (בֶּן זְקֻנִים). מיינט מען (שֶׁנּוֹלַד לוֹ לְעֵת זִקְנָתוֹ) ער איז געבארן געווארן צו יעקב ווען יעקב איז אלט געוועזן *) (וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם בַּר חַכִּים הוּא לֵיהּ) דר תרגום טייטשט יוסף איז געוועזן ביי זיין פאטער

פירוש

מגרה בך את הדוב. הדא היא. ותשא אשת אדניו: (ג) (כי בן זקונים הוא לו) והלא בשבע שנים נולדו כל בני יעקב. אף על פי שנולד יוסף אחרון מה זקנה היתה ליעקב בהולד יוסף משאר בניו. אלא פירושו כי בן זקונים הוא לו. כי הי׳ מוצאו חכם בכל דבריו כמו אב הי׳ זקן. וכן תרגם אונקלס ארי בר חכים הוא לי׳ ולאהבתו אותו יותר מכל בניו הי׳ מלבישו בבגדים

רד"ק

נאים ועשה לו כתונת פסים. (פסים) מענין פס ידי׳, והית׳ הכתונת עשויה פס אחד מצבע אחד ופס אחר מצבע אחר. כמו כלי מילת שעשוים פסים פסים. והיתה הכתונת נאה וזה הי׳ גורם לו שישנאו אותו מלבד שהי׳ מדבר עליהם רע אל אביהם, ואחז״ל (שבת י׳) לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל משקל שני סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף על בניו נתקנאו בו

פירוש לתורת אלהים

יִשְׂרָאֵל הָט לִיבּ גְּהַאט יוֹסֵף מִכָּל בָּנָיו מֶער פוּן אַלֶע זַיינֶע זִיהְן כִּי וָוארוּם בֶּן זְקֻנִים הוּא לוֹ עֶר אִיז צוּ אִים גְבּוֹרְן גְּוָוארְן אוֹיף דֶער עֶלְטֶער (עיין רש״י) וְעָשָׂה לוֹ אוּנ יַעֲקֹב הָט גְמַאכְט צוּ

שלה הקדוש

(נֶגֶשׂ אָבִיו) זֵיין פָאטֶער פְרוּיעֶן דָס הַייכְט יוֹסֵף הָט זַיי נִיט גְהַאלְטְן פַר שְׁפָחוֹת נָאר פַר ווֶעלְכֶע פְרוֹיעֶן אוּנ פוּן יוֹסֵף הַצַּדִּיק הָבְּן מִיר זִיךְ לֶערְנֶן דִי מִדַּת הָעֲנָוָה אַז ווָס דֶר מֶענְשׁ אִיז אַלוּם גְרֶעסֶר מוּז אַלְס זַיין עֲנָוָה גְרֶעסֶר זַיין:

(ג) (וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים) דִיא גְמָרָא בְּרֶענְגְט אִין (שבת פ״א) רָבָא בַּר מַחְסֵיָה הָט גְזָאגְט אִין נָאמֶען פוּן רַב חָמָא בַּר גּוֹרְיָא. אַמֶענְשׁ זָאל קַיין שִׁנּוּי מַאכְן צְווִישְׁן זַיינֶע קִינְדֶער דָס הֵייסְט עֶר זָאל נִיט

ספר הישר

דִיר אַז דִי רֶעשְׁטֶע אַזֶעלְכֶע רֵייד אוּנ דִי בְּרִידֶער וֶועגְן דִיךְ דוֹרְךְ דֵיין חָלוֹם מְקַנֵּא אוּנ הָאבְּן דִיךְ פַיינְד דֶערְדוֹרְךְ אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶעוָוארְט אוֹיף דִי חֲלוֹמוֹת. וַיְהִי עֶס אִיז גְוֶועזְן אֵיין מָאל וֶוען גֶעגַאנְגֶן דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב ווַיידְן דִיא שָׁאף אוּנ שְׁכֶם אוּנ הָאבְּן זִיךְ דָרְט פַר זַמְט. אוּנ ווִי יַעֲקֹב הָט גֶעזֶעהְן אַז זַיי זָאמְן זִיךְ ווֶעהְר אוּנ שְׁכֶם הָט יַעֲקֹב זִיךְ גְצָרְט טָמֵר ווֶעגְן אוֹיף גְשֵׁעזְן דִי לַייט פוּן שְׁכֶם אוּנ הָבְּן מִלְחָמָה מִיט זַיינֶע קִינְדֶער: וַיִּקְרָא אוּנ יַעֲקֹב הָט

*) הערה פר וואס האט מען גרופין צו יוסף בן זקנים אונ ניט צו בנימין. נאר [illegible] איז געבארין געווארין. אונ די גמרא דא איז גיוועזן דורך די תפלה פון לאה. ווארין לאה איז געווען מעוברת מיט א זכר אין רחל מיט א נקבה אונ ווייל לאה האט געבעטין צו הקב״ה רחל זאל ניט פארשעמט ווערין [illegible] האט הקב״ה פארביטן [פר מאטם] לאה זאל האבין א טאכטער דינה אונ רחל האט געבארין יוסף. [illegible] האט יעקב ניט גירעכינט אז רחל וועט האבין נאך אזהן. דריבער האט מען גרופין צו יוסף בן זקנים. [illegible] יוסף ביז בנימין איז געבארין געווארין [illegible] יוסף [illegible] בן זקונים [illegible] ביי יוסף [illegible] בן זקונים [illegible] צו יוסף [illegible] בנימין [illegible] האט אייך ניט [illegible] דריבער איז געבליבען [illegible] ביי יעקב נאך [illegible] פון בנימין:

לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים׃ ד וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם׃ ה וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגֵּד לְאֶחָיו וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ׃ ו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ־נָא הַחֲלוֹם

הזה

כִּתּוּנָא דְפַסֵּי׃ ד וַחֲזוֹ אֲחוֹהִי אֲרֵי יָתֵיהּ רְחִים אֲבוּהוֹן מִכָּל אֲחוֹהִי וּסְנוֹ יָתֵיהּ וְלָא צָבַן לְמַלָּלָא עִמֵּיהּ לִשְׁלָם׃ ה וַחֲלַם יוֹסֵף חֶלְמָא וְחַוִּי לַאֲחוֹהִי וְאוֹסִיפוּ עוֹד לְמִסְנֵי יָתֵיהּ׃ ו וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמָעוּ

כען

בעל הטורים

אחיו והגלגל כדכר וירדו אבותינו למצרים: (ד) אותו אהב אביהם מכל אחיו. בגי' שגלה סוד לו בלבד ולא לכם: לשלם. חסר ו' עולה ת' של שיעבוד. ד"א קרי כאן לשלם

רש"י

תרגם בר חכים הוא ליה ס כל מה שלמד משם ועבר מסר לו. ד"א שהי' זיו איקונין שלו דומה לו: פסים. [שבת י] לשון כלי מלת כמו כרפס ותכלת וכמו כתונת הפסים דתמר ואמנון. ומ"א על שם צרותיו צ' שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדינים: (ד) ולא יכלו דברו לשלום. מתוך גנותם למדנו שבחם שלא דברו אחת בפה ואחת בלב:

דברו

רשב"ם

כל זה גרם הקנאה: בן זקונים. כי אחרון היה לי"א בנים אבל בנימין לא נולד אחרי כן עד זמן ארוכה והרבה

שפתי חכמים

מיוסף וי"ל משום דכל בנין של יעקב נולדו לו מיד זה אחר זה דהא כו' שנים נולדו כולם חוץ מבנימין שהפסיק בו זמן ארוך והיו העולם סבורין שלא יוליד מתנה עוד בן והיו קורין ליוסף בן זקונים ואפי' אחר שנולד בנימין קראו אותו בן זקונים מתוך שהורגלו בו: ס דלפי' ראשון קשה מנ"מ אם נולד לעת זקנתו או בימי ילדותו לכן אמר ואונקלוס תרגם וכו' ועדיין קשה כל"ל בן זקנותו מאי זקונים אלא בא לומר שהיה זיו איקונין וכו'. מהרש"ל: צ דלפי' א' ק' למנ"מ אמר קרא שעשה לו כתונת פסים. אי משום להורות שאל ישנה אדם לבן

בית דוד

יעקב געכינט פר אקלוגר זון (אַלְמָדָן) (כָּל מַה שֶׁלָּמַד מִשֵּׁם וָעֵבֶר מָסַר לוֹ) אַלֶץ וָוס יַעֲקֹב הָאט גֶעלֶערְנְט בַּיי שֵׁם אוּנ עֵבֶר הָט עֶר אִיבֶּערְגֶעגֶעבְּן צוּ יוֹסֵף (אַחְכָּם אַלַמְדָן וֶוערְט גֶערוּפֶן זָקֵן) (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז דְּרִיבֶּר הָט מֶען גְרוּפֶן צוּ יוֹסֵף בֶּן זְקוּנִים (שֶׁהָיָה זִיו אִיקוּנִין שֶׁלּוֹ דוֹמֶה לוֹ) דִּיא שֵׁיינְקַייט פוּן יוֹסֵף׳ס צוּרָה אִיז גְוֶועןְ גְלַייךְ צוּ דִי שֵׁיינְקַייט פוּן יַעֲקֹב׳ס צוּרָה: (פַּסִּים). (לָשׁוֹן כְּלֵי מִלָּת) פַּסִּים אִיז טַייטְשׁ זַיידִינְס (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק כַּרְפַּס וּתְכֵלֶת. כַּרְפַּס אִיז טַייטְשׁ זַיידִינְס (וּכְמוֹ כְּתוֹנֶת הַפַּסִּים דְּתָמָר וְאַמְנוֹן) וִוי עֶס שְׁטֵייט בַּיי תָּמָר זִי אִיז גְוֶועןְ גֶעקְלֵיידֶעט מִיט אַכְּתוֹנֶת פַּסִּים. אַנְדֶערְן הָעמְד (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט

דָם הֶעמְד הָט מֶען גְרוּפֶן פַּסִּים (עַל שֵׁם צָרוֹתָיו) וֶועגְן דִי נֶעמִין פוּן זַיינֶע צָרוֹת וָוס עֶר הָט גְהַאט דוּרְךְ דָם הֶעמְד. זַיינֶע צָרוֹת הָאבְּן גֶעהַייסְן פַּסִּי״ם. פּוֹטִיפַר. סוֹחֲרִים. יִשְׁמְעֵאלִים. מִדְיָנִים (שֶׁנִּמְכַּר לְפוֹטִיפַר וְלַסּוֹחֲרִים וְלַיִּשְׁמְעֵאלִים וְלַמִּדְיָנִים) יוֹסֵף אִיז פַר קוֹיפְט גְוָוארְן צוּ סוֹחֲרִים. פוּן סוֹחֲרִים צוּ יִשְׁמְעֵאלִים. פוּן יִשְׁמְעֵאלִים צוּ מִדְיָנִים. פוּן מִדְיָנִים צוּ פוֹטִיפַר: (ד) (וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלוֹם). זֵיי הָאבְּן נִיט גֶעקֶענְט רֵיידְן צוּ אִים מִיט פְרַיינְדְשַׁפְט. זָאגְט רַשִׁ״י (מִתּוֹךְ גְּנוּתָם לָמַדְנוּ שִׁבְחָם) פוּן זֵייעֶר שַׁאנְדֶע לֶערְנְין מִיר זֵייעֶר לוֹבּ (שֶׁלֹּא דִבְּרוּ אֶחָד בְּפֶה וְאֶחָד בְּלֵב) זֵיי הָאבְּן נִיט גְרֶעט צוּ אִים מִיט זֵייעֶר מוֹל אַנְדֶערְשׁ וִוי זֵיי הָאבְּן גְהַאט אִין הַארְצְן:

פירוש

אחיו ירדו אבותינו למצרים: (ד) (ולא יכלו דברו לשלום) לדבר עמו בדברי שלום אלא בדברי מריבה: (ה) (ויגד לאחיו) היה מספר לאחיו החלום להכאיב לבם לפי שהיו מקנאים בו לאהבת אביו אותו · והיו

רד"ק

שונאים אותו. והי' החלום הזה מענין מה שקרה לו ומה שקרה להם עמו · כי ע"י התבואה עלה הוא לגדולה. וזהו שחלם (קמה אלומתי) ועל ידי התבואה השתחוו לו אחיו. וזהו שאמר (תסובינה אלמתיכם ותשתחוין):

פירוש לתורת אלהים

יוֹסֵף אַזַייֶדן הֶעמְדְל: (ד) וַיִּרְאוּ אֶחָיו אוּנ זַיינֶע בְּרִידֶר הָאבְּן גְזֶעהְן כִּי אוֹתוֹ אַז אִיהְם הָט זֵייעֶר פָאטֶר לִיבּ מֶער פוּן אַלֶע בְּרִידֶר וַיִּשְׂנְאוּ הָאבְּן זֵיי אִים פַיינְט גְהַאט אוּנ זֵיי הָאבְּן נִיט גֶעקֶענְט רֵיידְן מִיט אִיהְם צוּא פְרִיד (עיין רש״י) (ה) וַיַּחֲלוֹם אוּנ עֶס הָאט זִיךְ גְחָלֶמְט צוּ יוֹסֵף אַחָלוֹם וַיַּגֵּד אוּנ עֶר הָאט דֶעם חָלוֹם גְזָאגְט צוּ זַיינֶע בְּרִידֶר וַיּוֹסִיפוּ אוּנ זֵיי הָאבְּן נָאךְ גְמֶערְט פַיינְט צוּ הָאבִּין אִים: (ו) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט צוּ זֵיי שִׁמְעוּ הֶערְט צוּ דֶעם חָלוֹם אֲשֶׁר

הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתִּי׃ ז וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֲלֻמָּתִי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ לַאֲלֻמָּתִי׃ ח וַיֹּאמְרוּ לוֹ

אחיו

כְּעַן חֶלְמָא הָדֵין דִּי חֲלָמִית׃ ז וְהָא אֲנַחְנָא מְאַסְּרִין אֱסָרִין בְּגוֹ חַקְלָא וְהָא קָמַת אֱסָרְתִּי וְאַף אִזְדְּקִיפַת וְהָא מִסְתַּחֲרָן אֱסָרָתְכוֹן וְסָגְדָן לֶאֱסָרְתִּי׃
ח וַאֲמַרוּ לֵיהּ אֲחוֹהִי

רשב"ם

והרבה קודם שנולד בנימין היה לו בן זקונים והתחיל לאוהבו: ספיה. מעיל: (ח) ועל דבריו. ויבא יוסף את דבתם

בעל הטורים

שגלמו לו גמולו: (ז) נלכה ב' במס' הכא ואידך כיה נתיבות גלכה לומר שעי"ז כחלום הליב ביתן של ישראל שכלכלם ככנת רעבון: ותשתחוין י' ב' במס' הכא ואידך והנגן בשפחות והשתחוין לו' שאע"פ שלא ראה כחלום כראבן אלא רמז השתחויות י"א אחיו אעפ"כ כל בית אביו השתחוו לו כדכתיב

רש"י

דברו. לדבר עמו: (ז) מאלמים אלמים. כתרגומו מאסרין אסרין וכן [תהלים קכו] נושא אלומותיו וכמוהו בלשון משנה והאלומות נוטל ומכריז: קמה אלומתי. נזקפה: וגם נצבה. לעמוד על עמדה ק בזקיפה: (ח) ועל דבריו. על דבתם רעה

שפתי חכמים

לכן בין כנויס שברי בשביל ב' סלעים שביה כהונת של יוסף יותר שוב כיו התקנאים בו אחיו. דאין זה תמעות בקרא דהא לא כתי' ויראו אחיו כי עשה לו כתנת פסים אלא ודאי בשביל אלומותיו ודבריו כיו מתקנאים בו לכן הביא מדרש אגד' כו'. הכרש"ל ור"ל כפים נוטריקון, פוטיפרע, סוחרים, ישמעאלים, מדינים ול"ל לפי זאת כאגדה בחבר ו' ממלת סוחרים נכתוב ויעברו אנשים מדינים סוחרים שצריך להיות וסוחרים ואף בכאלם בקרא מכירת יוסף לסוחרים דהא כצלם נמי מכירהו ומדינים דאלא"כ סוחרים ל"ל: ק [תמ"ב] כוונתו לפרש חילוק בין קמה לנלבה שלכאורה הוא כפל שבות ענין א' לכ"פ קמה ר"ל נזקפה מבכיבתה לפי שעה וגם נלבה לעמוד תמיד כן על עמדה

בית דוד

(דְּבָרוֹ). מֵיינְט מֶען (לְדַבֵּר עִמּוֹ) זֵייא הָאבֶּן נִיט גֶעקֶענְט רֵיידֶן מִיט אִים מִיט פְרַיינְדְשַׁאפְט: (ז) (מְאַלְּמִים אֲלוּמִים). זָאגְט רַשִׁ"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט מְאַסְּרִין אֱסָרִין. זַיי בִּינְדְן (גַּמְרִין) בִּינְטְלַאךְ תְּבוּאָה (וְכֵן) אִיז אַזוֹ קְטַייטְשׁ אִין פָּסוּק (נוֹשֵׂא אֲלוּמוֹתָיו) עֶר טְרָאגְט זַיינֶע בִּינְטְלַאךְ תְּבוּאָה (וְכָמוֹהוּ בְּלָשׁוֹן מִשְׁנָה) אִין מִשְׁנָיוֹת שְׁטֵייט אוֹיךְ אַזוֹ (וְהָאֲלוּמוֹת נוֹטֵל וּמַכְרִיז) אַז אַיינֶער גֶעפִינְט בִּינְטְלַאךְ תְּבוּאָה נֶעמְט עֶר זֵיי אוּנ רוּפְט אוֹיס עֶר הָט עֶפִּיס גֶעפוּנְגֶען: (קָמָה אֲלוּמָּתִי). (נִזְקְפָה) זִיא הָט זִיךְ אַלֵיין אוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט: (וְגַם נִצָּבָה) מֵיינְט מֶען (לַעֲמוֹד עַל עָמְדָה בִּזְקִיפָה) דָס בִּינְטְל תְּבוּאָה אִיז גֶעבְּלִיבְּן שְׁטֵיין אוֹיף אִיר אָרְט אוֹיף גֶעשְׁטֶעלְט אוּנ אִיז נִיט צוּרִיק אֵיינְגֶעפַאלְן: (ח) (וְעַל דְּבָרָיו).

פירוש

(ח) (ויאמרו לו אחיו) ההחשוב למלוך עלינו כי השבת כזה וכזה. אין זה כי אם רוע לב. (על חלומותיו) א"י

רד"ק

הלא גם כן שעה אחרת קודם זה החלום [illegible] הכתוב אלא שני החלומות שהיו מבוארים. [illegible] החלומותיו

פירוש לתורת אלהים

חֲלָמְתִּי וָוס עֶס הָט זִיךְ מִיר גֶחָלֶמְט: (ז) וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מִיר בִּינְדְן גַארְבְּן אִין פֶעלְד וְהִנֵּה קָמָה זִיא אִיז אוֹיף גִשְׁטַאנְן מַיין גַארְב וְגַם אוּנ אוֹיךְ נִצָּבָה זִיא אִיז גִבְּלִיבְּן שְׁטֵיין אוֹיף אִיר בִּשְׁטַאנְד אִין דֶר הֵייךְ וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה זַיי הָאבְּן גִשְׁטֵייט אַרוּם רִינְגְלְן זַיי אֲלוּמוֹתֵיכֶם אֵייעֶרֶע גַארְבְּן וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ, אוּנ זֵייא הָאבְּן זִיךְ גִבּוּקְט צוּ מַיין גַארְב. (ח) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זַיינֶע בְּרִידֶער הָאבְּן צוּ אִיהְם גֶזָאגְט

של"ה הקדוש

אֵיין קִינְד מֶעהְר גֶעבְּן אוֹדֶר אֲשֶׁעֶנֶער קְלֵייד מֵבְּן אַלְס דִיא אִיבְּרִיגֶע קִינְדֶר מִיר זֶעהְן דָס אִיבֶּר אַבִּיסְל וַויְדִינְגְס אַיין גֶוִויכְט סוּן צְוֵויי טָאלֶר וָוס יַעֲקֹב הָט גֶגֶעבְּן יוֹסְפוּן מֶער וִוי דִיא אִיבְּרִיגֶע קִינְדֶר הָבְּן דִי בְּרִידֶר וְוִיז אָן אִים קִנְאָה גֶוֶועזְן אוּנ דֶער סוֹף אִיז אַרוֹיס גֶקוּמְן דָאס אוּנְזֶערֶע עֶלְטֶערְן הָאבְּן גֶמוּזְט אִין מִצְרַיִם קוּמְן:

ספר הישר

גְרוֹיסְן זַיין זוּן יוֹסֵף אוּנ זָאגְט צוּ אִים דַיינֶע בְּרִידֶער וַוייְדְן דִי שָׁאף אַרוּם דֶר שְׁטָאט שְׁכֶם אוּנ זַיי זֶענֶען זִיךְ זַייעֶר לַאנְג גִיי אוּנ זֶעה וָוס זַיי טוּן אוּנ דִיא זַיעֶסְט קוּמְן צוּ רִיק מִיר דֶר צֵיילְן וָוס זַיי מַכְן: וַיִּשְׁלָחֵהוּ אוּנ יַעֲקֹב הָט אַוֶועק גֶשִׁיקְט זַיין זוּן יוֹסֵף פוּן עֵמֶק חֶבְרוֹן. אוּנ יוֹסֵף אִיז גֶגַאנְגֶען אִים פֶעלְד פוּן שְׁכֶם. אוּנ הָט נִיט גֶפִינְן זַיינֶע בְּרִידֶר. דֶר וַוייל

אֶחָיו הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם־
מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל בָּנוּ וַיּוֹסִפוּ עוֹד
שְׂנֹא אֹתוֹ עַל־חֲלֹמֹתָיו וְעַל־
דְּבָרָיו׃ ט וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר
וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה
חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ
וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים
מִשְׁתַּחֲוִים לִי׃ י וַיְסַפֵּר אֶל־אָבִיו
ואל

אונקלוס

הֲמַלְכוּ אַתְּ מְדַמֵּי לְמִמְלַךְ עֲלָנָא אוֹ שׁוּלְטָן אַתְּ סְבִיר לְמִשְׁלַט בָּנָא וְאוֹסִיפוּ עוֹד לְמִסְנֵי יָתֵיהּ עַל חֶלְמוֹהִי וְעַל פִּתְגָמוֹהִי׃ ט וַחֲלַם עוֹד חֶלְמָא אוֹחֲרָנָא וְאִשְׁתָּעֵי יָתֵיהּ לַאֲחוֹהִי וַאֲמַר הָא חֲלָמִית חֶלְמָא עוֹד וְהָא שִׁמְשָׁא וְסִיהֲרָא וְחַד עֲשַׂר כּוֹכְבַיָּא סָגְדִין לִי׃ י וְאִשְׁתָּעֵי לַאֲבוּהִי
ולאחוהי

תו"א והכה הבמש ברכות כ.: הבוא נבוא אני. ברכות לד מגילה כב שבועות טז:

רש"י

רעה שהיה מביא לאביהם: (י) ויספר אל אביו **ואל אחיו**. לאחר שספר אותו לאחיו חזר וספרו לאביו

בית דוד

מַיינְט מֶען (עַל דִּבָּתָם רָעָה שֶׁהָיָה מֵבִיא לַאֲבִיהֶם) וועגין זייערי שְׁלֶעכְטִי רֵייד וָוס עֶר הָט גֶעבְּרַאכְט צוּ זֵייעֶר פָּאטֶער׃ (י) (וַיְסַפֵּר אֶל אָבִיו וְאֶל אֶחָיו), זָאגְט רש"י (לְאַחַר שֶׁסִּפֵּר אוֹתוֹ לְאֶחָיו) נָאכְדֶם וִוי יוֹסֵף הָט דֶר דֶר צֵיילְט דֶם חָלוֹם צוּ זַיינוּ בְּרִידֶר (חָזַר וְסִפְּרוֹ לְאָבִיו בִּפְנֵיהֶם) הָט עֶר נָאךְ אַמָאל דֶר צֵיילְט דֶם חָלוֹם צוּם פָּאטֶער ווען דִי בְּרִידֶר זֶענִין גִוועזִן לֶעבִּין פָּאטֶער אוּנ הָאבֶּן נָאךְ אַמָאל גִיהֶערְט דֶעם

פירוש רד"ק

חלומותיו על זה ועל הבאים אחריו וחלומותיו שאמר הוא ספור הכתוב. (ועל דבריו) שהי' מתנאה עליהם ומביא דבתם אל אביהם: (ט) (ויהלום) החלום הזה מבואר הפתרון, כי השמש והירח הם אביו ואמו. ואחד עשר כוכבים הם אחיו שהיו אחד עשר. וההלומות שנכתבים שבאו **דרך** משל וחידה כמו הלומות יוסף וחלום המשק' והאופ' והלום פרעה וחלום נבוכדנאצר וחלום גדעון בן יואש שהתאמתו לפי הפתרון הי' בהם חלק גדול מהנבוא' והיו מאת האל לצורך עבדיו: (י) (ויספר אל אביו) לפי שהי' לאביו זכר בזה החלום

פירוש לתורת אלהים

גְזָאגְט הֲמָלוֹךְ דוּ ווילְסְט אִיבֶּר אוּנְז קִינִיגְן אִם מָשׁוֹל אוּבּ גְוועלְטִיגְן תִּמְשׁוֹל בָּנוּ דוּא ווילְסְט אִיבֶּר אוּנְז גְוועלְטִיגְן וַיּוֹסִיפוּ אוּנ זַייא הָאבֶּען גְמֶערְט נָאךְ פַיינְד הָאבֶּן אִים עַל חֲלוֹמוֹתָיו אִיבֶּר זַיינֶע חֲלוֹמוֹת וְעַל דְּבָרָיו אוּנ אִיבֶּר דִי רֵייד וָואס עֶר הָט לָשׁוֹן הָרַע גְרֶעט אוֹיף זַיי׃ (ט) וַיַּחֲלוֹם עוֹד חָלוֹם אַחֵר אוּנ עֶס הָאט זִיךְ אִיהְם גְחָלֶמְתּ נָאךְ אַיין אַנְדֶרֶר חָלוֹם וַיְסַפֵּר הָט עֶר דֶעם חָלוֹם דֶער צֵיילְט צוּ זַיינֶע בְּרִידֶר וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט הִנֵּה חָלַמְתִּי עֶס הָט זִיךְ מִיר גְחָלֶמְתּ נָאךְ אַיין חָלוֹם וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ דִיא זוּנְן מִיט דֶער לְבָנָה אוּנ עֶלְף שְׁטֶערְן טוּעֶן זִיךְ בּוּקְן צוּ מִיר׃ (י) וַיְסַפֵּר אוּנ עֶר הָט דֶער צֵיילְט צוּ זַיין פָּאטֶער אוּנ צוּ זַיינֶע בְּרִידֶר נָאךְ דֶעם אַז עֶר הָאט דֶער

ספר הישר

פַרְאִירְט עֶר אוּנ וֶועג. אוּנ הָט נָאר נִיט גְוִויסְט ווִי אַהִין עֶר גֵייט הָט אִים גֶפִינֶן אַיין מַלְאָךְ פוּן נָאט זָגְט צוּ אִים דֶר מַלְאָךְ ווִי גֵייסְטוּ אוּנ וָוס זוּכְסְטִי זָגְט יוֹסֵף צוּם מַלְאָךְ אִיךְ זוּךְ מַיינֶי בְּרִידֶר טָמָר ווייסְטוּ ווִי זַיי ווַיידְן הָט דֶר מַלְאָךְ גְזָגְט צוּ אִים אִיךְ הָב גְזֶעהְן דַיינוּ בְּרִידֶר. אוּנ אִיךְ הָב גְהֶערְט פוּן זַיי אַז זַיי הָבְּן גְזָגְט אַז זַיי גַיין נָאךְ דוֹתָן. אִין יוֹסֵף הָט צוּ גְהֶערְט דִי רֵייד פוּן דֶם מַלְאָךְ אִין אִיז אַוֶועק אוּנ הָט זַיי דֶרְטְן גֶפִינֶן אִין אֵיידֶר יוֹסֵף אִיז גֶקוּמֶן צוּ זַיינוּ בְּרִידֶר קַיין דוֹתָן הָבֶּן אִים דִי בְּרִידֶר דֶר זֶעהְן פוּן ווַייטִינְס אוּנ הָבֶּן זִיךְ אַיין עֵצָה גֶהַלְטֶן אַז מֶען זָאל אִים טֵייטֶן. אוּנ שִׁמְעוֹן הָט גְזָגְט צוּ זַיי נוּן גֵייט דֶר מֶענְשׁ פוּן דִי חֲלוֹמוֹת אִין אַצִינְד קָאמֶר גַיין אוּנ ווֶעלֶן אִים הַרְגֶע'נֶען אוּנ אַרַיין ווַארְפֶען אוּנ גְרִיבּ ווָס דָא אִיז פַר הַאנְדֶן. אִין אוּבּ אוּנְזֶר פָּאטֶער ווֶעט אוּנְז פְרֶעגְן ווֶעלְן מִיר

וּלְאֲחוֹהִי וּנְזַף בֵּיהּ אֲבוּהִי וַאֲמַר לֵיהּ מָה חֶלְמָא הָדֵין דִּי חֲלֵימְתָּא הֲמֵיתֵי נֵיתֵי אֲנָא וְאִמָּךְ וְאַחָךְ לְמִסְגַּד לָךְ עַל אַרְעָא: יא וְקַנִּיאוּ בֵּיהּ

וְאֶל־אֶחָיו וַיִּגְעַר־בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה: יא וַיְקַנְאוּ־בוֹ

רשב"ם

דבתם רעה: (י) מה החלום הזה וגו'. אפי' היתה אמו קיימת היה אומר להוכיחו: (יא) ואביו שמר את הדבר מה צורך לכתוב זה אלא שכשבא' לו הבשורה לא

בעל הטורים

ותנשוהשפחות הנה וילדיהן: (י) ויגער. ב' במס' הכא ואידך ויגער בים סוף ויחרב לומר לך מה ויגער דהכא יעקב אף ויגער דהתם איירי ביעקב שנזכותו חרב ונהו שדרשו וירא

רש"י

ר לאביו בפניהם: ויגער בו. לפי שהי' מטיל שנאה עליו: הבוא נבוא. והלא אמך כבר מתה [ב"ר] והוא לא היה יודע שהדברי' מגיעין לבלהה ת שגדלתו כאמו (ב"ר) ורבותינו למדו מכאן א שאין חלום בלא דברים בטלים ויעקב נתכוון להוציא הדבר מלב ב בניו שלא יקנאוהו לכך אמר לו

שפתי חכמים

מרב בוקיפה וק"ל: ר וקשה למה בחלום הראשון לא ספר אותו לאביו וי"ל שיוסף הי' יודע כי רוב החלומות הולכים אחר הפה וכיון שאחיו פתרו אותו לטובה מש"ה לא רצה לספר אותו לאביו אבל בחלום השני שלא פתרו לו אחיו כלומר שלא רצו לפתור אותו לטובה כי גם הם הרגישו הדבר דמ"ה אמר חלומותיו כדי שיפתרו לו לטובה הוצרך לספר אותו לאביו כדי לפתור לו וכן עשה וגער בו כדי שלא יטילו אחיו שנאה עליו' מהרש"ל: ש ר"ל יוסף היה מטיל שנאה על עצמו לכך גער בו ולא משום שהוקשה בעיניו אם החלום יהי' אמת שהרי אחריו כתיב ואביו שמר את הדבר: ת הקשה הרא"ם מנ"ל דלהי' לש"ה הי' יודע וגם דקא תמהה היינו כדפירש"י לעיל שלא יטילו שנאה עליו. ופ"ק למה גבי הדברים מגיעים לבלהה: תרו שיעקב לא היה יודע זה שאלו היה יודע זה לא הי' אומר והלא אמך מתה הי' הו"ל לחוש שמא ירגישו בניו ואלו לגבי אין חלום בלא דברים בטלים לא פחד שמא ירצו גם בניו שאין חלום בלא דברים בטלים ויאמרו שאין דברי יעקב אלא דרך התחבולה בעלמא. ותי' מהרש"ל דא"כ דהיה יעקב יודע שהדברים מגיעים לבלהה בודאי גם בניו היו יודעים מפני שזה תלוי בסברא וא"כ מה הועיל אמרם בש"ס בכות בנות וגו' ות"ש אח"כ ואביו שמר את הדבר ר"ל שהי' קבלה בידו שאין חלום בלא דברים בטלים וזה הי' קבלה בידו ובניו לא ידעו הקבלה: א רצ"ל למה קא מתמה יעקב ואמר הבוא נבוא וגו' וכי לא ידע זה שאין חלום בלא דברים בטלים אלא להוליא וכו': ב שהם סוברים שהי' אמך אינו נופל אלא על אמו

בית דוד

חלום: (וַיִּגְעַר בּוֹ אָבִיו). דער פאטער האט געשריגען אויף יוסף צו וואס ער דערציילט צו די ברידער אזעלכע חלומות (לְפִי שֶׁהָיָה מֵטִיל שִׂנְאָה עָלָיו) ווייל וועגען דעם דער ציילונג ברענגט ער אויף זיך אפיינדשאפט פון די ברידער: (הֲבוֹא נָבוֹא). וועל איך דען קומען מיט דיין מוטער צו דיר (וַהֲלֹא אִמְּךָ כְּבָר מֵתָה) דיין מוטער איז דאך שוין לאנג געשטארבען (וְהוּא לֹא הָיָה יוֹדֵעַ) אונ יעקב האט ניט געוואוסט (שֶׁהַדְּבָרִים מַגִּיעִים לְבִלְהָה) די מוטער מיינט מען בלהה (שֶׁגִּדְּלַתּוּ כְּאִמּוֹ) ווייל בלהה האט געהאדעוועט יוסף גלייך ווי א ריכטיגע זיין מוטער (וְרַבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ מִכָּאן שֶׁאֵין חֲלוֹם בְּלֹא דְבָרִים בְּטֵלִים) די רבנן לערנען פון דאנען אין יעדן חלום

דוד

איז דא אריינגעמישט אביסעל וואס איז ניט אמת. אזוי ווי אין דעם חלום איז געווען אריין געמישט אז די מוטער פון יוסף וועט קומען צו אים אונ זיין מוטער איז געווען געשטארבען. יעקב האט אויך געוואוסט עס קען זיין דער גאנצער חלום איז אמת. נאר דאס איינע מיט די מוטער איז ניט אמת. אדער די מוטער [illegible] בלהה (וְיַעֲקֹב נִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא הַדָּבָר מִלֵּב בָּנָיו) יעקב האט געמיינט ארויסציגען דעם חלום פון זיינע קינדערס הארץ (שֶׁלֹּא יְקַנְּאוּהוּ) זיי זאלען אים ניט דער צערנען (לְכָךְ אָמַר לוֹ הֲבוֹא נָבוֹא) דריבער האט יעקב גזאגט צו יוסף קען דען זיין אז איך מיט דיין מוטער זאלען קומען צוא דיר [illegible]

פירוש רד"ק

ולא כן באחר. (אני ואמך) כמו שאי אפשר באמך שכבר מתה כלומר כמו שבטל החלום בזה כך בטלו. ורז"ל למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים וכן הוא אומר מה להבן את התבן. כמו שאי אפשר

פירוש לתורת אלהים

ציילט די ברידער האט ער נאך אמאל דער ציילט דעם פאטער פון זיי. וגער האט דער פאטער אויף אים אן געשריגען ווארום דורך דעם וואס ער האט דער ציילט האבען איהם די ברידער פיינט געהאט ויאמר לו אונ ער האט געזאגט צו אים מה וואס איז דאס פאר א חלום וואס דו האסט זיך דיר געחלומט הבוא אב קומען נבוא מיר וועלען קומען אני איך אונ דיין מוטער אונ דיינע ברידער להשתחות צו בוקען זיך צו דיר צו דער ערד (עיין רש"י) 1 (יא) [illegible] אונ [illegible] ברידער [illegible] אים [illegible]

בּוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת־הַדָּבָר׃
שני יב וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לִרְעוֹת אֶת־צֹאן
אֲבִיהֶם בִּשְׁכֶם׃ יג וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל
אֶל־יוֹסֵף הֲלוֹא אַחֶיךָ רֹעִים בִּשְׁכֶם
לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ

°נקוד על את הנני

אונקלוס:
אֲחוֹהִי וַאֲבוּהִי נְטַר יַת
פִּתְגָמָא׃ יב וַאֲזַלוּ
אֲחוֹהִי לְמִרְעֵי יַת עָנָא
דַאֲבוּהוֹן בִּשְׁכֶם׃
יג וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף
הֲלָא אָחוּךְ רָעַן בִּשְׁכֶם
אִיתָא וְאֶשְׁלְחִינָךְ
לְוָתְהוֹן וַאֲמַר לֵיהּ הָא
אֲנָא

רשב"ם

האמין לבניו שהוא חי וירא ישראל את העגלות אשר שלח פרע' כי לא נשלחו כי אם על פי המלך כמ"ש שם עגלות על פי פרע' אז האמין על ידי החלומות שמוכיחין שסופו להיות מושל ועגלות הללו על ידי מלכות וממשל' באים ומתוך כך אמר רב עוד יוסף בני חי כי תימ' גדול' הי' האיך האמין אחרי שראה כתנתו מלא' דם כמו שנחרד יצחק על יעקב בשביל שמצא שער בחלקת צווארו: (יג) הלא אחיך רועים

רש"י

הבוא נבוא וגו' כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל (ב"ר): (יא) שמר את הדבר. היה ממתין ומצפה מתי יבא וכן [ישעיה כו] שומר אמונים וכן [איוב יד] לא תשמור על חטאתי לא תמתין: (יב) לרעות את צאן. נקוד על את שלא הלכו אלא לרעות את עצמן [ב"ר]: (יג) הנני. לשון ענוה וזריזות נזדרז למצות אביו ואף ע"פ שהיה יודע

שפתי חכמים

אמו ממש אלא שאין חלום וכו': ג פי' דאי לא הוי נקוד על את הוי' את דבוק לצאן והוי פירושו לרעות את הצאן אבל עכשיו דנקוד על את א"כ הוי כאלו אינו נכתב לגמרי את וא"כ לא הוי לרעות דבוק לתיבה שלאחריו והוי פי' שהלכו לרעות כיינו את עצמן ולאן אביהם בשכם מלתא באפי נפשיה הוא ואי לא הוי נכתב לגמרי מלת את לא הוה מוכיח מיניה מידי דודאי יכולין למימר לרעות א"ע אבל מ"מ יותר סברא הוא לומר דדבוק הוא להדדי דכולה חדא מילתא הוא אע"פ שלא כתיב את הוה אמרי' דמקרא קצר הוא אבל השתא דכתיב את ונקוד עליו כאלו הוא נמחק לומר לך דלא דביקות הוא אלא שני דברים הן דאל"כ למה נקוד עליו: ד וא"ת ולמה לא פי' כן גבי אברהם אברהם משה משה וי"ל דהא אי נמי ל מ־

בית דוד

וַיין דַיין מוּטֶר זָאל קוּמֶן צוּ דִיר (כַּךְ הַשְּׁאָר בָּטֵל) אַזוֹי אִיז דֶר נַאנְצֶר חָלוֹם נָאר גִיט: (יא) (שָׁמַר אֶת הַדָּבָר). זָאגְט רש"י (הָיָה מַמְתִּין וּמְצַפֶּה מָתַי יָבֹא) יַעֲקֹב הָאט גֶעוַוארְט אוּנ גֶעהָאפְט וֶוען וֶועט אֱמֶת וֶוערִין דֶר חָלוֹם (וְכֵן) אַזוֹי זָאגְט דֶער פָּסוּק (שׁוֹמֵר אֱמוּנִים) עֶר וַוארְט אוֹיף דֶם אֱמֶת (וְכֵן) אַזוֹ שְׁטֵייט נָאךְ אִין פָּסוּק (לֹא תִשְׁמוֹר עַל חַטָּאתִי) מֵיינְט מֶען (לֹא תַמְתִּין) זָאלְסְט נִיט וַוארְטֶן: (יב) (לִרְעוֹת אֶת צֹאן). זָאגְט רש"י (נָקוּד עַל אֶת) אוֹיף דֶם וָוארְט "אֶת" אִיז גֶעפִּינְטוּלְט (אִיז גְלַייךְ וִוי דָם וָוארְט "אֶת" וָולְט נִיט נִשְׁטַאנֶן, נָאר (לִרְעוֹת צֹאן אֲבִיהֶם בִּשְׁכֶם) מֵיינְט דֶר פָּסוּק (שֶׁלֹּא הָלְכוּ אֶלָּא לִרְעוֹת אֶת עַצְמָן) וִוי זֶענֶן גֶעגַנְגֶען זִיךְ צוּ פִּיטֶרְן, צוּ עֶסֶן פוּן זַייעֶר פָאטֶערְס שֶׁעפְּסֶן וָוָאס זֶענֶן אִין שְׁכֶם: (יג) (הִנֵּנִי). (לְשׁוֹן עֲנָוָה וּזְרִיזוּת) דָאס וָוארְט "הִנְנִי" וַוייזְט אַז דֶר מֶענְטְשׁ אִיז בַּיי זִיךְ נִידְרִיג אִין אִיז גְרֵייט צוּא טוּן מִיט גֶעשְׁווִינְדִיקַייט וָואס מֶען פֶערלַאנְגְט פוּן אִים (נִזְדָּרֵז לְמִצְוַת אָבִיו) עֶר הָאט זִיךְ גֶעשְׁטַארְקְט צוּ גֵיין טוּן וָואס זַיין פָאטֶער הָט אִים גֶעבֶּעטֶן (וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁאֶחָיו שׂוֹנְאִים אוֹתוֹ) אֲפִילוּ עֶר הָאט גֶעוִויסְט אַז זַיינֶע בְּרִידֶער הָאבֶּן אִים פַיינְד. פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן אִיז עֶר גֶעגַאנְגֶען צוּ זַייא

פירוש

לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים: (יא) (שמר את הדבר) אע"פ שנער בו חשש לחלום ושמרו בלבו: (יב) (וילכו. את) נקוד עליו. בב"ר למה שלא הלכו אלא לרעות את עצמן. ר"ל הרחיקו מאביהם להנאת עצמם לאכול ולשתות ולעשות

רד"ק

כרצונם בשכם. ולא היו יראים מאנשי שכם שהרגו אנשיה ושללו העיר והיו בוטחים באל ואנשי הארץ היו יראים מהם יכי בעוד שעשו מעש' הי' חתת אלהים על הערים אשר סביבותיהם כי ארכו הימים והיה הדבר כאלו היה נשכח: (יג) (הלא אחיך) כלו' הלא ידעת

פירוש לתורת אלהים

נָוֶוען וְאָבִיו אוּנ דֶער פָאטֶער הָאט גְוַוארְט אוּנ גֶעהָאפְט וָוען וֶועט דֶער חָלוֹם מְקוּיָם וֶוערִין: (יב) וַיֵּלְכוּ זַיינֶע בְּרִידֶער זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען פִּיטֶערְן דִי שָׁאף פוּן זַייעֶר פָאטֶער בִּשְׁכֶם אִין דֶער שְׁטָאט שְׁכֶם: (יג) וַיֹּאמֶר הָאט גֶזָאגְט יִשְׂרָאֵל צוּ יוֹסֵף הֲלוֹא אַחֶיךָ דַיינֶע בְּרִידֶער פִּיטֶערְן אִין שְׁכֶם לְכָה גֵיי וְאֶשְׁלָחֲךָ אֲלֵיהֶם אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ צוּ זַייא שִׁיקֶן וַיֹּאמֶר לוֹ הָאט יוֹסֵף צוּ אִים גֶזָאגְט הִנֵּנִי אִיךְ בִּין גְרֵייט צוּ גֵיין הָאטְשֶׁע יוֹסֵף הָט גְוִויסְט אַז זַיינֶע בְּרִידֶער הָאבִּין אִיהְם פַיינְט פוּן דֶעסְט

הנני: ויאמר לו לך־נא ראה את־שלום אחיך ואת־שלום הצאן והשבני דבר וישלחהו מעמק

חברון

אנא: ואמר ליה אזל כען חזי ית שלם אחך וית שלם ענא ואתיב לי פתגמא ושלחיה ממישר חברון

ואתא

ת"א לך נא ראה. חולין לא עקידה שער ער: וישלחהו מעמק חברון. סוטה יא:

בעל הטורים

ישראל ישראל כנא: (יד) לך נא ראה. לומר שלא יצא הנה נכי טוב כשכם שיוכל לראות: והשיבני דבר. נגלגה בו רוה"ק שסופו לחזור אליו: מעמק. בגי' רד"ו שפי"ז נשהשכדו רד"ו שניה. וליוכו עד חברון א"ל אבא חזור כך. א"ל כהיכ ירדו את השכה את כרם הזה שלא פטרונהו כלא לויה וכוה נפער תתנו ותתוך כך זכרו וביינו דכתיב וירח את העגלות אשר

רשב"ם

בשכם. במקום סכנה שהרגו אנשי המקום. זה שמעתי מר' יוסף קרא חבירנו והנאה לי: (יד) ויבא שכמה

שפתי חכמים

לומר כנגי כל' ענוה דבא כבר דבר עמו כדכתיב ויאמר ישראל אל יוסף כלא וגו': ה כ' רא"ם כ"ל שאין זו ראיי' שחברון ביתה בהר שאם מפני שכתב בה ל' עלייה דלמא כ' ל' עליה הפני שא"י גבוה מכל הארצות כדפרש"י בפסוק מהרו ועלו אל אבי אלא נ"ל דראייתם כוא כיון שבקלגוהו לבית הקברוה ואין בקלין לניה"ק אלא במקום ערפין כמ"ש בהלכי כתובות ומקום ערפין אינו אלא בהר שנ"ל א"כ מדכתיב ויעלו ויתורו וגו' וכתיב בתריה ויעלו בנגב ויבא עד חברון למה כפל וכ' ויעלו הרי זימני כינ"ל ויעלו בנגב ויתורו את הארץ ממדבר צין עד רחוב לבא חמת ויבא עד חברון וגו'. אלא לבבי כתיב עוד ויעלו בנגב ויבא עד חברון דבאי ויעלו קאי על חברון שביתה יושבת בהר ודו"ק כ"ל: ו דאל"כ ויבא למה מבע"ל שהרי בגר כתיב רועים בשכם אלא שנה כיוצא. (מהרש"ל) דלא כנ"ל אלא וישלחהו מעמק חברון וישלחהו אלא וכו'

רש"י

יודע שאחיו שונאין אותו: (יד) מעמק חברון. והלא חברון בהר שנאמר (במדבר יג) ויעלו בנגב ויבא עד חברון. אלא (ב"ר) מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים (בראשית טו) כי גר יהיה זרעך: ויבא שכמה. (סוטה יא) מקום מוכן לפורעניות: שם קלקלו השבטים שם ענו את דינה שם נחלקה מלכות בית דוד שנאמר (מ"א יב) וילך רחבעם שכמה:

וימצאהו

בית דוד

נאר ווייל דס איז דער ווילן פון זיין פאטער: (יד) (מעמק חברון). פון טאהל חברון. פרעגט רש"י (והלא חברון בהר) חברון איז דאך אויף אבערג (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ויעלו בנגב ויבא עד חברון) זיא זענן אויף גנאנגען אין דרום זייט אונ ער איז גקומן ביז חברון (אלא מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון) נאר מען מיינט דקב"ה האט דער וועקט אין יעקב ער זאל שיקן זיין זוהן יוסף צו די ברידר עס זאל קומן דיא טיפע עצה פון דעם צדיק אברהם אבינו וואס ער איז בגראבן אין חברון (לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים כי גר יהיה זרעך) צו מקיים זיין וואס הקב"ה האט גזאגט צו אברהם ווען ער האט צו שניטן די בהמות אויף צווייא שטיקר דיינע קינדר וועלן זיין גרים אונ אפרעמד לאנד אונ מען וועט זיי פייניגן פיר הונדרט יאר: (ויבא שכמה). זאגט רש"י (מקום מוכן לפורענות) שכם איז איין ארט וואס איז גרייט צוא צרות (שם קלקלו השבטים) דארטן האבן גזינדיגט דיא שבטים (שם ענו את דינה) דארטען האט מען גפייניגט דינה (שם נחלקה מלכות בית דוד) דארטן איז צוא טיילט גווארן די מלוכה פון דוד (שנאמר) ווי עס שטייט

פירוש

דעת כי אחיך רועים בשכם. (הנני) לא אחר מאחיו ואף על פי שהיו שונאים אותו כי חשב כי ליראת אביו עליהם לא יעשו לו דבר רע. ואף אביו לא חשב זה אלו היה לבו נוקפו בזה לא היה שולחו. וכל המעשה היה סבה מאת האל בורא עלילה על בני אדם כדי שירדו אבותינו במצרים כאשר נגזר בין

רד"ק

הבתרים: (יד) (ואת שלום הצאן). בב"ר (פ"ד) דרך ארץ צריך אדם לשאול בשלום מה שיש לו הנאה ממנו: (מעמק חברון) לווי' אותו מן העיר עד אותו העמק שסמוך לחברון ומשם שלחהו. ובב"ר מעמק חברון והלא חברון הר היה. אלא מעצה עמוקה שבין הקב"ה ובין אבינו אברהם הקבור בחברון לקיים מה שאמר לו בין הבתרים

פירוש לתורת אלהים

וועגין איז ער געווען גרייט צוא גיין אין דעם שליחות פון זיין פאטער: (יד) ויאמר לו האט יעקב גזאגט צו יוסף לך נא גיי ראה זעה דעם שלום פון דיינע ברידר אונ דעם שלום פון די שאף ווי אזוי עס פירט זיך מיט זיי והשיבני דבר אונ קער ווידר צו מיר איין ענטפר וישלחהו אונ ער האט אים גשיקט פון דעם טאהל פון חברון (עיין רש"י) ויבא שכמה אונ יוסף איז

ספר הישר

אים וואגן אתיה דאס האט אים אויף געגעסן אונ ווי ראובן האט דר הערט די דאזיגע רייד ווס די ברידר

חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׁכֶמָה׃ טו וַיִּמְצָאֵהוּ
אִישׁ וְהִנֵּה תֹעֶה בַּשָּׂדֶה וַיִּשְׁאָלֵהוּ
הָאִישׁ לֵאמֹר מַה־תְּבַקֵּשׁ׃
טז וַיֹּאמֶר אֶת־אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵּשׁ
הַגִּידָה־נָּא לִי אֵיפֹה הֵם רֹעִים׃
יז וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נָסְעוּ מִזֶּה כִּי
שָׁמַעְתִּי אֹמְרִים נֵלְכָה דֹּתָיְנָה

אונקלוס

וַאֲתָא לִשְׁכֶם׃
טו וְאַשְׁכְּחֵיהּ גַּבְרָא וְהָא
תָעֵי בְּחַקְלָא וְשַׁאֲלֵיהּ
גַּבְרָא לְמֵימַר מָה אַתְּ
בָּעֵי׃ טז וַאֲמַר יָת אַחַי
אֲנָא בָּעֵי חַוִּי כְעַן לִי
אֵיכָא אִנּוּן רָעַן׃ יז וַאֲמַר
גַּבְרָא נְטַלוּ מִכָּא אֲרֵי
שְׁמָעִית דְּאָמְרִין נֵיזֵל
לְדוֹתָן

תו"א איפה הם. בתרא פו׃

בעל הטורים ויקך

פלא יוסף. וז"ש אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך ד"ת שמתוך כך זוכרהו׃ (טו) תועה. ג' במס' הכא ואידך תמורו תועה ואידך אדם תועה מדרך השכל. לומר לך שתעה ויצא חוץ לדרך ונכנס בשדות לבקשם. או תמורו תועה ואמרי' כ"ש אבדת גופו שאם ראה חבירו שתעה בדרך שצריך להשיבו ואחיו לא חשו לאבידת גופו ע"כ תעו מדרך השכל׃ וישאלהו האיש. בגי' מלאך גבריאל שאלו׃ (טז) איפה הם רעים. כתיב חסר רמז פה התחילו ברעה בימי ירבעם שהמליכוהו בשכם׃ (יז) וימצאם בדותן. שם לימד יהודה עליו זכות וע"כ זכה שמלכו מזרעו שניהם כמנין דתן מדוד עד צדקיהו׃ (יח) ויטרם.

רשב"ם

ולא מצאם׃ (טו) וימצאהו איש והנה תעה וגו'. להגיד חשיבותו של יוסף נכתב זה שלא רצה לחזור לאביו כשלא מצאם בשכם אלא בקשם עד שמצאם ואע"פ שהיה יודע שמתקנאים בו הלך ובקשם כמ"ש לו אביו והשיבני דבר׃ (יז) בדתן. לפי הפשט שם העיר וגם בשופטים

רש"י

(טו) וימצאהו איש. (תנחומא) זה ז גבריאל שנאמר [דניאל ט] והאיש גבריאל׃ (יז) נסעו מזה. (תנחומא) הסיעו עצמן ח מן האחוה׃ נלכה דותינה. לבקש לך נכלי דתות ט שימיתוך

שפתי חכמים

וכו'׃ ז מדלא אמר יוסף לאיש הידעת את אחי היפה הם רועים רק אמר הגידה נא לי ש"מ שהי' מלאך ומדכתיב איש ש"מ שהוא גבריאל ולא אחר (ג"א) דאל"כ שהי' מלאך ל"ל כל הסיפור שהי' תועה בדרך מה לי אם הלך בתחלה אליהם בלא תעות בדרך או לא אלא שהי' מלאך והקב"ה שלחו להגיעו אל אחיו כדי לקיים גזירתו דאל"כ הי' חוזר משם כיון שלא מצא אותם׃ ח דק"ל מה ענין תשובה זו על שאלתו דהא יוסף לא בקש אלא שיגיד לו איפה הם והמלאך השיב לו נסעו מזה וטוד הא יוסף במי היה יודע שנסעו מזה כיון שלא מצאן שם לכ"פ הסיעו עצמן מן האחוה פי' ורוצין להרגך ואל תלך לשם. ומנ"ל לרש"י לפרש כן י"ל זה נגי' י"ב וה"פ נסעו מי"ב ר"ל הינם רוצים שיהיו י"ב ורוצין להרגך ולא יהיו אלא י"א דהיינו נסעו מז"ה א"נ הוכחת רש"י ממלת זה כלו' נסעו מזה שאתה אומר את אחי אנכי מבקש אבל הם נסעו מן האחוה׃ ט דק"ל כיון שא"ל המלאך נסעו מזה כלו' נסעו מן האחוה מאי די שמעתי אומרים וגו' והא כל כי נתינת טעם וראיה

בית דוד

אין פסוק (וַיֵּלֶךְ רְחַבְעָם שְׁכֶמָה) רְחַבְעָם איז גֶעגַאנְגֶען
אין שְׁכֶם׃ (טו) (וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ). (זֶה גַבְרִיאֵל)
מֵיינְט מֶען דֶער מַלְאָךְ גַּבְרִיאֵל הָאט אִים גֶעטְרָאפֶען
(שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (וְהָאִישׁ גַבְרִיאֵל)
דֶר מַלְאָךְ גַּבְרִיאֵל וֶוערְט גֶערוּפֶען אִישׁ׃ (יז) (נָסְעוּ
מִזֶּה). דֶר מַלְאָךְ גַּבְרִיאֵל הָט גִזָאגְט צוּא יוֹסֵף
(הִסִּיעוּ עַצְמָן מִן הָאַחֲוָה) דַיינֶע בְּרִידֶר הָאבֶּן זִיךְ
אָפּ גֶעצוֹגֶען פוּן דִיר פוּן בְּרִידֶער שַׁאפְט זַיי ווילְלֶ
דִיךְ נִיט קֶענֶען פַר אַבְּרִידֶער׃ (נֵלְכָה דוֹתָיְנָה).
זַיי גֵייעֶן (לְבַקֵּשׁ לְךָ נִכְלֵי דָתוֹת שֶׁיְּמִיתוּךָ בָּהֶם)
זוּכֶען אוֹיף דִיר טַעֲנוֹת זַיי זָאלֶען מִיט דִין דִיךְ מֶענֶען
הַרְגֶענֶען (וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ שֵׁם מָקוֹם הוּא) נָאךְ דֶעם
מַיינוּנְג פוּן פָּסוּק אִיז דוֹתָן אַנָאמֶען פוּן אַשְׁטָאט
(וְאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ) אוּנ אַפָּסוּק גֵייט

פירוש רד"ק

הבתרים כי גר יהיה זרעך׃ (טו) (וימצאהו איש) אחר שהגיע לשכם ולא מצאם במקום המרע' היה הולך הנה והנ' אם ימצאם והיה תועה בשדה׃ (טז) (הגיד' נא לי) אם תדע (איפה הם רועים)׃ (יז) (נסעו מזה). מהמקים הזה וכן „לא היתה בזה קדשה„ במקום הזה: (כי שמעתי אומרים) שהיו אומרים׃ (יח) (אתו) כמו

פירוש לתורת אלהים

גְקוּמֶען אִין שְׁכֶם׃ (טו) וַיִּמְצָאֵהוּ אוּנ עֶס הָאט
אִים גְפוּנֶען אִישׁ אַמַאן (עַיין רש"י). וְהִנֵּה תוֹעֶה
בַּשָּׂדֶה עֶר בְּלָאנְדְזֶעט אִין פֶעלְד וַיִּשְׁאָלֵהוּ הָאִישׁ
הָט אִים דֶער מַאן גְפְרֶעגְט לֵאמֹר צוּ זָאגֶען מַה
תְּבַקֵּשׁ וָוס זוּכְסְטוּ׃ (טז) וַיֹּאמֶר הָט עֶר גְזָאגְט
מַיינֶע בְּרִידֶר טוּ אִיךְ זוּכֶען הַגִּידָה נָא לִי זָאג
מִיר אֵיפֹה הֵם רוֹעִים וְוא פִּיטֶערֶען זַייא׃
(יז) וַיֹּאמֶר הָאִישׁ הָאט דֶער מַלְאָךְ צוּא אִיהְם
גְזָאגְט נָסְעוּ מִזֶּה זַיי הָאבֶּן אַוֶועק גְצוֹגֶען פוּן
דַאנֶען כִּי אִיךְ הָאבּ גְהֶערְט זַייא הָאבֶּען גְזָאגְט

וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחַר אֶחָיו וַיִּמְצָאֵם בְּדֹתָן: יח וַיִּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֹק וּבְטֶרֶם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לַהֲמִיתוֹ: יט וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה בַּעַל הַחֲלֹמוֹת הַלָּזֶה בָּא: כ וְעַתָּה ׀ לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְנַשְׁלִכֵהוּ בְּאַחַד הַבֹּרוֹת וְאָמַרְנוּ חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ וְנִרְאֶה מַה־יִּהְיוּ

לְדוֹתָן וַאֲזַל יוֹסֵף בָּתַר אֲחוֹהִי וְאַשְׁכַּחִנּוּן בְּדוֹתָן: יח וַחֲזוֹ יָתֵיהּ מֵרָחִיק וְעַד לָא קְרֵיב לְוָתְהוֹן וְחַשִּׁיבוּ עֲלוֹהִי לְמִקְטְלֵיהּ: יט וַאֲמַרוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי הָא מָרֵי חֶלְמַיָּא דֵּיכִי אָתֵי: כ וּכְעַן אִיתוֹ וְנִקְטְלִנֵּיהּ וְנִרְמֵינֵיהּ בַּחֲדָא מִן גּוּבַיָּא וְנֵימַר חַיְתָא בִישְׁתָא אֲכַלְתֵּיהּ וְנֶחֱזֵי מָה יְהֵי בסוף

יהיו

בעל הטורים

ג' במס' ככה ולהודך ונפרם יהונכו רגליכם. ונפרם הלה מרחם. שנשון זה נתגלגלו כגליות ונתנגפו רגליכם ונפרם

רשב"ם

בשיפפים היא נובחת: (יח) ויתנכלו אותו. נתמלאו נכליות וערמומיות עליו כמו וארור נוכל בנכליהם אשר נכלו: (יט) הלזה. כל הלזה בשרואים אותו מרחוק וכן מי ראיש הלזה. ציל בלע"ז אבל הוה צייט בלע"ז כמו הכן הרע הזה כשהוא בקרוב: (כ) לכו ונהרגהו. ל' הזמנת בני אדם. וכן לכו ונמכרנו

שפתי חכמים

כוא וככא מאי ראיה איכא וכו' דהות איך יכרנוך: י וק"ל דאין כלי של אותו כתוליס נופל על ויתנכלו שכוא לי בהסבל שעניינו נתמלאו נכלים ואינו דבק לתלות אותו בשלמא אי כוב כתיב ויתנכלו כיה פסיר לי אותו אכל של כלי של ויתנכלו אינו נופל כלי של אותו אלא אליו ופי' אותו כמו אתו כמו"ק ר"ל אם כולכין אחר הפסורה א"כ אז כוב קרינן אתו

רש"י

בהם ולפי פשוטו שם מקום הוא ואין מקרא יוצא מידי פשוטו: (יח) ויתנכלו. נתמלאו נכלים וערמומיות: אתו. כמו אתו עמו כלומר אליו: (כ) ונראה מה יהיו חלומותיו. א"ר יצחק מקרא זה אומר דרשני רוח הקודש אומרת כן

בית דוד

נ"ט אוים פון זיי פרשטן פשט: (יח) (ויתנכלו). מיינט מען (נתמלאו נכלים וערמומיות) זיי זענן פיל גוואורן מיט עצות אונ חכמה וויא אזוי זייא וואלן אים הארגנן: (אתו). (כמו אתו עמו כלומר אליו): (כ) (ונראה מה יהיו חלומותיו). זאגט רש"י (אמר רבי יצחק) רבי יצחק האט גיזאגט (מקרא זה אומר דרשני) דר פסוק זאגט מען זאל אים לערנען מיט אדרשה (רוח הקודש אומרת כן)

פירוש רד"ק

לו או בו כי מצאנו קשר הלשון הזה עם בי"ת להתנכל במעבדיו (תהלים ק"ה) ועם למ"ד אשר נכלו לכם

פירוש לתורת אלהים

נלכה מיר וועלן גיין נאך דותן (עיין רש"י) וילך איז יוסף גגאנגן נאך זיינע ברידר וימצאם בדותן אונ ער האט זיי געפונן אין דותן: (יח) ויראו אונ זיי האבן אים דער זעהן פון ווייטן ובטרם אונ איידר יוסף האט צו זיי גנעהנט ויתנכלו אותו אונ זיי האבן גטראכט מחשבות להמיתו צו טייטן אים: (יט) ויאמרו האט איינר צום אנדרן גזאגט הנה בעל החלומות הלזה דר האר פון די חלומות בא ער קומט: (כ) ועתה אונ אצונד לכו לאמיר גיין אים הרגנן ונשליכהו אונ לאמר אים ארייך ווארפן אין איינע פון די גריבר ואמרנו אונ מיר וועלן זאגן חיה רעה האט אים אוף געגעסן

ונראה

* אין [illegible] ... ויתנכלו אליו ... [illegible] ... (ויקרא ה כג) אשר הפקד אתו ... [illegible] ... לא נפקה אליו דבר ... אבער ניט נאר ניט גיטאהן גוואורן. אבער ניט עפו בים אים:

יִהְי֥וּ חֲלֹמֹתָֽיו׃ כא וַיִּשְׁמַ֣ע רְאוּבֵ֔ן
וַיַּצִּלֵ֖הוּ מִיָּדָ֑ם וַיֹּ֕אמֶר לֹ֥א נַכֶּ֖נּוּ נָֽפֶשׁ׃
כב וַיֹּ֨אמֶר אֲלֵהֶ֥ם ׀ רְאוּבֵן֮ אַל־
תִּשְׁפְּכוּ־דָם֒ הַשְׁלִ֣יכוּ אֹת֗וֹ אֶל־
הַבּ֤וֹר הַזֶּה֙ אֲשֶׁ֣ר בַּמִּדְבָּ֔ר וְיָ֖ד אַל־
תִּשְׁלְחוּ־ב֑וֹ לְמַ֗עַן הַצִּ֤יל אֹתוֹ֙
מִיָּדָ֔ם לַהֲשִׁיב֖וֹ אֶל־אָבִֽיו׃ שלישי

בְּסוֹף חֶלְמוֹהִי׃
כא וּשְׁמַע רְאוּבֵן
וְשֵׁיזְבֵיהּ מִידֵיהוֹן וַאֲמַר
לָא נִקְטְלִינֵיהּ נְפָשׁ׃
כב וַאֲמַר לְהוֹן רְאוּבֵן
לָא תֵישְׁדוּן דְּמָא רְמוֹ
יָתֵיהּ לְגוּבָּא הָדֵין דִּי
בְּמַדְבְּרָא וִידָא לָא
תוֹשְׁטוּן בֵּיהּ בְּדִיל
לְשֵׁיזָבָא יָתֵיהּ מִידֵיהוֹן
לְאָתָבוּתֵיהּ לְוָת

ויחי אבוהי

תו"א וישמע ראובן. ברכות ז :

רשב"ם

לישמעאלים. וכן הבה נא. הבה נתחכמה. וכן ראה אנכי נותן לפניכם היום : (כא) ויצילהו מידם שלא נהרג : (כב) השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר מקום שאין ב"א מצויין שם וימות מאליו : למען הציל

רש"י

אומרים ונהרגהו והכתוב מסיים ונראה מה יהיו חלומותיו כראה דבר מי יקום אם שלכם או שלי. וא"א שיאמרו הם ונראה מה יהיו חלומותיו שמכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו : (כא) לא נכנו נפש. מכת נפש ב זו היא מיתה : (כב) למען הציל אותו. רוח הקודש מעידה על ראובן ל שלא

שפתי חכמים

אתו כתיר"ק דהא כתיב חסר ו' א"כ כיון שמלינו אותנו שהוא כמו אתנו א"כ אותו נמי כמו אתו ואתו הייגו עמו ועמו כלו' אליו פי' כתרגום של אליו עמו כדפירש"י בפ' חיי א"כ הוי כאלו נאמר אליו רא"ם. ומהרש"ל פי' לפי שק"ל דאותו מיותר ולא הול"ל אלא ויתנכלו להמיתו אלא ר"ל כמו אתו פי' עמו שגם יוסף הי' בדעתו שיהרגוהו ועדיין בא להורות לך דל"ת שהוא והם הי' דעתם להרוג את אדם אחר לכך אמר אליו כלומר ליוסף שהוא והם היה דעתם להרוג את יוסף עכ"ל. ויש עוד גירסות אחרות : כ (מהרמ"ם) דאל"כ קשה דמלת נכנו שמוסב על יוסף אין לו חיבור כלום למלת נפש שאחריו ל"פ דס"ל כאלו נכתב מכת נפש וק"ל : ל דק"ל כאיך יתכן לומר שראובן עלמו אמר שישליכו אותו בבור כדי שהוא

בית דוד

דער רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ זָאגְט אַזוֹ (הֵם אוֹמְרִים נַהַרְגֵהוּ) דִּ'א בְּרִידֶר זָאגֶן מִיר וֶועלֶן אִים הַרְגֶענֶן (וְהַכָּתוּב מְסַיֵּים) דֶער פָּסוּק לָאזְט אוֹיס (וְנִרְאֶה מַה יִּהְיוּ חֲלוֹמוֹתָיו) מִיר וֶועלֶן זֶעהְן וָואס וֶועט זַיין פוּן זַיינֶע חֲלוֹמוֹת (נִרְאֶה דְּבַר מִי יָקוּם) מִיר וֶועלֶן זֶעהְן וֶועמֶעס רֵייד וֶועלֶן בְּלַייבֶּן (שֶׁלָּכֶם אוֹ שֶׁלִּי) אַייעֶרֶע רֵייד אָדֶר מַיינֶע רֵייד. זָאגְט רש"י (וְאִי אֶפְשַׁר שֶׁיֹּאמְרוּ הֵם וְנִרְאֶה מַה יִּהְיוּ חֲלוֹמוֹתָיו) מֶען קֶען נִיט זָאגֶן דִּי בְּרִידֶר הָאבֶּן גְזָאגְט מִיר וֶועלֶן זֶעהְן וָואס וֶועט זַיין מִיט זַיינֶע חֲלוֹמוֹת (שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁיַּהַרְגוּהוּ בָּטְלוּ חֲלוֹמוֹתָיו) אַז זֵיי וֶועלֶן אִים הַרְגֶענֶן וֶועלֶן דָא קֵיין חֲלוֹמוֹת זַיין : (כא) (לֹא נַכֶּנּוּ נָפֶשׁ). מִיר וֶועלֶן אִים נִיט שְׁלָאגֶן (מַכַּת נֶפֶשׁ זוּ הִיא מִיתָה) מִיר זָאלֶן אִים הַרְגֶענֶן : (כב) (לְמַעַן הַצִּיל אוֹתוֹ). זָאגְט רש"י (רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ מְעִידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁלֹּא אָמַר זֹאת אֶלָּא לְהַצִּיל אוֹתוֹ) דִּי תּוֹרָה זאגט

פירוש רד"ק

(במדבר כ"ה) וענינו המחשבה הרעה הצפונה בלב : (כא) (לא נכנו נפש) מכת נפש : (כב) (אל תשפכו דם) כי דם נקי הוא כי אין לו משפט מות · אבל השליכו אותו אל הבור הזה · כי אם הכאיב לבבכם בחלומותיו ובדבריו הכאיבו אתם לבו · אבל יד אל תשלחו בו להמיתו: ומה שאמר (השליכו אותו אל הבור) לא אמר אלא למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו · וזאת היתה כוונתו. כי לא היתה כוונתו להרע

פירוש לתורת אלהים

וְנִרְאֶה אוּנ מִיר וֶועלֶען זֶעהְן מַה יִּהְיוּ חֲלוֹמוֹתָיו וָואס וֶועט זַיין דֶער סוֹף פוּן זַיינֶע חֲלוֹמוֹת (עַיין רש"י) : (כא) וַיִּשְׁמַע הָאט רְאוּבֵן גֶהֶערְט הָט עֶר אִים מַצִּיל גְּוֶועזְן פוּן זַייעֶרֶע הֶענְד וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט לֹא מִיר וֶועלִין אִיהְם נִיט הַרְגֶענֶן : (כב) וַיֹּאמֶר הָט רְאוּבֵן צוּ זֵיי גְזָאגְט אַל פַר גִיסְט נִיט בְּלוּט הַשְׁלִיכוּ וַוארְפְט אִיהְם אַרַיין אִין דֶעם גְרוּב אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וָואס אִיז אִין דֶער מִדְבָּר וְיָד אוּנ אַהַאנְד זָאלְט אִיר נִיט שְׁטְרֶעקִין אוּף אִים עֶר הָאט גְמֵיינְט אִיהְם מַצִּיל זַיין פוּן

כג וַיְהִ֕י כַּאֲשֶׁר־בָּ֥א יוֹסֵ֖ף אֶל־אֶחָ֑יו וַיַּפְשִׁ֤יטוּ אֶת־יוֹסֵף֙ אֶת־כֻּתָּנְתּ֔וֹ אֶת־כְּתֹ֥נֶת הַפַּסִּ֖ים אֲשֶׁ֥ר עָלָֽיו׃ כד וַיִּקָּחֻ֔הוּ וַיַּשְׁלִ֥כוּ אֹת֖וֹ הַבֹּ֑רָה וְהַבּ֣וֹר רֵ֔ק אֵ֥ין בּ֖וֹ מָֽיִם׃

אֲבוּהִי: כג וַהֲוָה כַּד אֲתָא יוֹסֵף לְוָת אֲחוּהִי וְאַשְׁלַחוּ יָת יוֹסֵף יָת כִּתּוּנֵיהּ יָת כִּתּוּנָא דְפַסֵּי דִּי עֲלוֹהִי: כד וְנַסְבוּהִי וּרְמוֹ יָתֵיהּ לְגוּבָּא וְגוּבָּא רֵיקָן לֵית בֵּיהּ מַיָּא:

ת״א והבור רק אין. חגיגה ג בבא קמא נ:

וישב

רשב״ם

הפסוק מעיד על ראובן כי להצילו נתכוון כמו שמוכיח סופו: (כג) את כתנת הפסים. י״א לא הזכיר׳ אלא לרמוז לך שהיא גרמה תחילת השנא׳. וזה אינו אלא לפי שהוא אומר לפניו וישלחו את כתנת הפסים להטעותו שיחשוב בלבו כי חיה רעה אכלתהו כמ״ש ויכיר׳ ויאמר כתונת בני לכך הוא מזכיר׳ כאן: (כד) אין בו מים. שאם היה בו מים לא היו משליכין אותו שם שאם כן היו מטביעין וממיתין אותו בידם

בעל הטורים

אלא מרמז כאלו׳ כמדרש אולר יוסף מכול: (כג) כתנתו. ב׳ במס׳ ככה ואידך קרוע את כתנתו גבי שאול לו׳ שגם כאן קרעו כתנתו מעליו למהר כדבר: (כד) ויקחהו. כתיב חסר ו׳ שלא לקחו אלא א׳ והוא שמעון וע״כ ויקח מאתם את שמעון: רק. ב׳ במס׳ הכא ואידך כי לא דבר רק הוא שלא היה הבור ריקן שהרי היו בו נחשים ועקרבים מים אין בו אבל יש בו נחשים ועקרבים ועוד במדרשן אין בו מים דבלא מפאי דכתיב נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים:

שפתי חכמים

שבות יפיב אותו אל אביו דא״כ לא היו מניחין את ראובן בהילו. ועוד דאי קאי על ראובן היינ״ל למען אציל ולמה כ׳ להשיב בציל. כ׳ ברא״ם לא שמעתי למה הוצרך לכתוב זה כי ידוע הוא שפעלתו שאין זה מדברי ראובן וכו׳: ם וקשה מנ״ל שבשביל כך היה רוצה להציל אותו דלמא חביב גדול הי׳ ולא היה רוצה להכות נפש. וי״ל דכתיב לק׳ בפ׳ ויחי בברכות שבירך יעקב את בניו שבירך את יהודה שאמר מה בצע ולמה לא בירך את ראובן שהי׳ רוצה להצילו מכל וכל וכו׳ בדעתו להשיבו אל אביו והדרגת יהודה היה נותן עצה למכור אותו אלא ודאי ראובן לא היה כוונתו לש״ש כי אם שלא יתלה בבכורה בו כלו׳ אתה בכור וכו׳. מהרש״ל: ג כ׳ מהרש״ל פי׳ ברא״ם שבכל א׳ כ״ו אלא שלא היה עליו אלא כתונת א׳ של פסים וכן אמר בכתוב את

רש״י

אמר זאת אלא כתכיב אותו שיבא הוא ויפלנו משם אמר אני בכור ם וגדול שבכולן לא יתלה הסרחון אלא בי: (כג) את כתנתו. זה חלוק: את כתנת הפסים. הוא שהוסיף לו אביו ג יותר על אחיו (ב״ר): (כד) והבור רק אין בו מים. ממשמע שנא׳ והבור רק איני יודע שאין בו מים מה ת״ל אין

בית

וואנט עדות אויף ראובן וואס ער האט געהייסן מען זאל אריין ווארפן יוסף אין גרוב דאס ער האט נאר געמיינט ער זאל אויסקענן ראטעוין פון זייערע הענט (שיבא הוא ויעלנו משם) ווען דיא ברידר וועלן אוועק גיין וועט ער קומען צום גרוב אונ וועט אים ארויף נעמען אונ וועט אים אוועק פירן צום פאטר (אמר) ראובן האט געזאגט (אני בכור וגדול שבכולן) איך בין דר בכור אונ דר עלטסטער פון אלע. אויב עס וועט טרעפן איין אומגליק צו יוסף (לא יתלה הסרחון אלא בי) וועט דר פאטר רעכנען די זינד נאר אויף מיר: (כג) (את כתנתו) (זה חלוק) כתנתו מיינט מען דאס אינטערשטע

רי״ש

העמד (את כתונת הפסים) היא שהוסיף לו אביו יותר על אחיו) דס זייגנע העמדיל דס איז דס העמדיל וואס יעקב האט געגעבן צו יוסף מער ווי צוא זיינע ברידר: (כד) (והבור רק אין בו מים). זאגט רש״י (ממשמע שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים) אז עס שטייט דר גרוב איז ליידיג ווייס איך דאך אז מען מיינט עס איז ניט דא וואסער אין גרוב (מה תלמוד לומר אין בו מים) צוא וואס דארף דר פסוק זאגן אונ גריב איז ניט דא וואסער נאר מען מיינט (מים אין בו) וואסער איז ניט דא אונ גריב (אבל נחשים ועקרבים יש בו) אבער שלאנגען אונ עקרעסן איז דא אונ גרוב:

פירוש

לו שום רעה: (כג) (את כתנתו את כתנת הפסים). אמר את כתנת הפסים אחר שאמר את כתנתו לפי שעליה קנאו בו: (כד) (ויקחהו) חסר וי״ו ובב״ר (שם)

די״ן

מי הוה שלקחו. זה שמעון הה״ד ויקח מאתם את שמעון. (אין בו מים) כי אם הי׳ בו מים הי׳ טובע במים ויהי׳ כאלו הרגו בידם. ואמר אין בו מים אמר

פירוש לתורת אלהים

ווייל הענד להשיבו צו ווידר קערן איהם צו זיין פאטר (עיין רש״י): (כג) ויהי אונ עס איז געוועזן אז יוסף איז געקומען צו זיינע ברידר ויפשיטו האבן זיי אים אויסגעטאן פון יוסף את כתנתו זיין העמדעלע את כתנת הפסים זיין זיידענע העמדעל אשר עליו וואס איז געווען אויף איהם (עיין רש״י): (כד) ויקחהו אונ זיי האבן גענומען אים וישליכו אותו אונ זיי האבן איהם אריין געווארפן הבורה

כה וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל־לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד וּגְמַלֵּיהֶם נֹשְׂאִים נְכֹאת וּצְרִי וָלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרָיְמָה:

בֵּיהּ מַיָּא: כה וְאַסְחַרוּ לְמֵיכַל לַחְמָא וּזְקַפוּ עֵינֵיהוֹן וַחֲזוֹ וְהָא שְׁיָרַת עַרְבָאֵי אַתְיָא מִגִּלְעָד וְגַמְלֵיהוֹן טְעִינִין שְׁעַף וּקְטַף וּלְטוֹם אָזְלִין לַאֲחָתָא לְמִצְרָיִם:

ויאמר

רש"י

אין בו מים · מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו [ב"ר שבת כב]: (כה) ארחת. כתרגומו שיירת על שם הולכי ארח: וגמליה' נושאים וגו' למה פרסם הכתוב את משאם להודיע מתן שכרן של צדיקי' שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע ולזה נזדמנו בשמי' שלא יוזק מריח רע: נכאת · כל כנוסי בשמי' הרבה קרוי נכאת וכן (מ"ב כ) ויראם את כל בית נכתה מרקחת בשמיו ואונקלוס תרגם לשון שעוה: וצרי. שרף הנוטף מעצי הקטף והוא נטף הנמנה עם סמני הקטורת: ולט · לוטיתא שמו בל' משנה ורבותינו פירשו שרש עשב ושמו אסטרולוזיא"ה במס' נדה

שפתי חכמים

את כתנתו ואיזה זה כתונת הפסים שעליו דאין לומר שהי"ל ב' כתנות זעג"ז דאין נק' כתונת אלא זה שע"ג בשרו אבל לא נ"ל אלא שהי"ל ב' כתונת זעג"ז א' ע"ג בשרו משום הזיעה שלא יקלקל את כתונת הפסים וגם הפשיטו שניהם כאחד שהיו אוחזין בתחתונה והיו מפשיטין שניהם כאחד ולכך אמר אשר עליו ר"ל הכתונת הפסים אשר על האחר והטעם שהיו אוחזין בתחתונה כדי להראות לו שלא על מה שהוסיף לו אביו כתונת הפסים עשו זאת אלא בשביל דבתו רעה ובשביל חלומותיו עכ"ל: ם רש"י דייק מדכתיב הבור רק ואי הוה בו דבר כגון עלים ואבנים אין זה יק' רק בשלמא אי היו בו נחשים ועקרבים א"ש דכתיב רק דנחשים ועקרבים דרכן ליכנס בחורין ובסדקין והוה כאלו רק אבל מ"מ היו בו וילפי' ג"ש כתיב הכא אשר אין בו מים ובפ' עקב כתיב נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים מה אין מים דנאמר להלן מיירי שיש בו נחשים ועקרבים אף הכא מיירי שיש בו נחשים ועקרבים (מת"ש)

בית

(כה) (אוֹרְחַת) · זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (שַׁיָּרַת) אַמַחֲנֶה · פִיל מֶענְטְשֶׁן צוּא זַאמֶען ווערְט גֶערוּפֶן מַחֲנֶה. שַׁיָּרַת (עַל שֵׁם הוֹלְכֵי אוֹרַח) ווייל זיי גֵייעֶן אוּנ וֶועג · וֶוערֶן זַיי גֶערוּפֶן אוֹרְחַת · אוֹרַח אִיז טַייטְשׁ אַוֶועג · אוֹרְחַת מֵיינְט מֶען רֵייזֶענְדֶער וָוס רֵייזֶען אוּנ וֶועג: (וּגְמַלֵּיהֶם נוֹשְׂאִים וגו') · זָאגְט רש"י (לָמָּה פִּרְסֵם הַכָּתוּב אֶת מַשָּׂאָם) צוּ וָוס הָט דִי תּוֹרָה גֶעשְׁרִיבֶּן וֶועלְכֶע סְחוֹרָה זַיי הָאבֶּן גֶעפִירְט (לְהוֹדִיעַ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים) צוּא מַאכֶן ווִיסֶען דֶעם שְׂכַר וָוס הקב"ה גִיט צוּ צַדִּיקִים (שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל עַרְבִיִּים לָשֵׂאת אֶלָּא נַפְט וְעִטְרָן שֶׁרֵיחָן רַע) דִיא עַרְבִיִּים פִירֶען אַלֶע מָאל צוּא פַר קוֹיפֶן נַאפְט (קֶערָאסִין) אוּנ טְרָאן פוּן דֶעם אִיז אַשְׁלֶעכְטֶר רֵיחַ (וְלָזֶה נִזְדַּמְנוּ בְּשָׂמִים שֶׁלֹּא יוּזַק מֵרֵיחַ רַע) אוּנ אִיצְט פוּן יוֹסֵף וֶועגֶן הָט זִיךְ גֶעטְרָאפֶן זַיי הָאבֶּן גֶעפִירְט בְּשָׂמִים

דוד

עֶס זָאל נִיט שָׁאדֶען טוּן צוּא יוֹסֵף דֶער שְׁלֶעכְטֶער רֵיחַ: (נְכֹאת) · זָאגְט רש"י (כָּל כְּנוּסֵי בְּשָׂמִים הַרְבֵּה קְרוּי נְכֹאת) פִיל עֶרְלַיי מִינִים בְּשָׂמִים צוּ זַאמֶען רוּפְט מֶען נְכֹאת (וְכֵן) אוּנ אַזוֹי שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (וַיַּרְאֵם אֶת כָּל בֵּית נְכוֹתֹה) עֶר הָט זַיי גֶעווִיזֶן דִי שְׁטוּב וָוס אִינְגֶעווֵיינִיג אִיז גֶעוֶוען (מִרְקַחַת בְּשָׂמָיו) זַיינֶע אַלֶע מִינִים בְּשָׂמִים (וְאוּנְקְלוּס תִּרְגֵּם לָשׁוֹן שַׁעֲוָה) דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט נְכֹאת אִיז וַואקְס: (וּצְרִי) · (הוּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף) צְרִי אִיז אַזוֹ אַזַאפְט וָוס רִינְט פוּן דִיא בּוֹימֶער קְטָף (וְהוּא נָטָף הַנִּמְנָה עִם סַמָּנֵי הַקְּטוֹרֶת) דָס אִיז נָטָף וָוס וֶוערְט גֶעצֵיילְט מִיט דִי גֶעווִירְץ (בְּשָׂמִים) וָוס אִיז גֶעוֶועזְן צוּ קְטוֹרֶת אוּנ מִשְׁכָּן: (וָלוֹט) זָאגְט רש"י (לוֹטִיתָא שְׁמוֹ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה) אִין מִשְׁנָיוֹת רוּפְט מֶען דָס לוֹטִיתָא (וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּירְשׁוּ שׁוֹרֶשׁ עֵשֶׂב) דִיא רַבָּנָן זָאגֶען דָס אִיז אַוָורְצִיל פוּן

פירוש רד"ק

שאמר והבור רק אולי היה בו טיט כמו בור ירמיהו שנאמר ויטבע ירמיהו בטיט (ירמיה ל"ח) ולא מת בעבור זה והיודרש ידוע (שבת כ"ב) שאמר מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. ואם כן הוא הוי כאילו הרגוהו · כי לא ידעו שיעש' לו האל נס ולא ישכוהו: (כה) (צרי) פירש רשב"נ (שבת ל"ג) הצרי אינו

פירוש לתורת אלהים

אִין גְרוּב וְהַבּוֹר אוּנ דֶער גְרוּב אִיז גֶעוֶוען לֵיידֶיג פוּן וַואסֶער אָבֶּער נְחָשִׁים וַעֲקְרַבִּים זֶענֶען גֶעוֶוען אִין אִים: (כה) וַיֵּשְׁבוּ אוּנ זַיי הָאבֶּן זִיךְ גֶעזֶעצְט עֶסֶין בְּרוֹט וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם הָאבֶּען זַיי אוֹיף גֶעהוֹיבֶּען זַייעֶרֶע אוֹיגֶן וַיִּרְאוּ אוּנ הָאבֶּן גֶעזֶעהֶן וְהִנֵּה אוּנ אוֹרְחַת אַיין פַּרְטַיי מִיט יִשְׁמְעֵאלִים קוּמֶען פוּן גִּלְעָד וּגְמַלֵּיהֶם אוּנ זַייעֶרֶע קֶעמְלֶען זֶענֶען גֶעוֶוען גֶעלָאדֶען מִיט וַואקְס אוּנ מִיט זַאפְט וָואס טְרִיפְט פוּן דִי בַּיימֶער פוּן קְטָף אוּנ מִיט אוֹלוּנְט הוֹלְכִים זַייא גֵייעֶן צוּ נִידֶערֶען אִין מִצְרַיִם (עיין רש"י):

כו וַאֲמַר יְהוּדָה לַאֲחוֹהִי
מַה מָמוֹן נִתְהֲנֵי לָנָא
אֲרֵי נִקְטוֹל יַת אֲחוּנָא
וּנְכַסֵּי יַת דְּמֵיהּ׃ כז אִיתוֹ
וּנְזַבְּנִינֵיהּ לַעֲרָבָאֵי
וִידָנָא לָא תְהֵי בֵיהּ אֲרֵי
אֲחוּנָא בִסְרָנָא הוּא
וְקַבִּילוּ מִנֵּיהּ אֲחוֹהִי׃

כו וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־אֶחָיו מַה־
בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת־אָחִינוּ וְכִסִּינוּ
אֶת־דָּמוֹ׃ כז לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ
לַיִּשְׁמְעֵאלִים וְיָדֵנוּ אַל־תְּהִי־בוֹ
כִּי־אָחִינוּ בְשָׂרֵנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ
אחיו

תו"א ויאמר יהודה אל אחיו. סנה' ו :

רשב"ם

והם אמרו ויד אל תשלחו בו וידנו אל תהי בו לגרום

בעל הטורים

(כו) מה בצע. ב' במס' הנה והידד מה בצע בדתי וזהו

שפתי חכמים

ול"כ דל"ל דאין בו מים לדיוקא דפנים והכנים היו בו דתנ"ת גוב אלא נא לבורות הא אור דברי הזיקים היו בו ולפ"ה הבליכוהו בו וקי"ל והי"ל כיון דנחשים ועקרבים יש בו ז"כ הללת ראובן איגה בללה שימיתוהו כנחשים ועקרבים וי"ל שבב לא ידעו הוב אלא שהיו סבורים שאין בו אפי' נחשים ועקרבים והנ"כ איך רלו למכור אותו כיון ברחו הנם שעשה לו הקב"ה שלא הזיקו ולא המיתו אותו. רא"ם : ע הבל לא הפרשה לי נזילה : פ ר"ל הא לאו חיה ועוף היה ועוד כא

רש"י

(דף ח) : (כו) מה בצע. מה ממון ע כתרגומו : וכסינו את דמו. ונעלים את פ מיתתו : (כז) וישמעו. וקבילו מניה וכל שמיעה שהיא קבלת דברים כגון זה וכגון וישמע יעקב אל אביו נשמה ונשמע מתרגם נקבל וכל שהיא שמיעת האוזן
שמיעת

בית דוד

אַגְרָאז וָוס הַייסְט אַשְׁטְרוֹלוֹגְיָאה אִין דִי גְמָרָא נִדָּה : (כו) (מַה בֶּצַע). מֵיינְט מֶען (מַה מָמוֹן) וָועלְכֶס גֶעלְט וֶועלְן מִיר פַר דִינֶען (כְּתַרְגּוּמוֹ) וְויא דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט : (וְכִסִּינוּ אֶת דָּמוֹ). מֵיינְט מֶען (וְנַעְלִים אֶת מִיתָתוֹ) וֶועלְן מִיר דֶען קֶענֶען פַארְדֶעקְן זַיין בְּלוּט, וַוייל דֶען נִיט בֶּעוִויזְט וֶוערְן צוּא הַקָּבָּ"ה אוּנ צוּא אוּנְזֶער פָאטֶער אַז מִיר הָאבְּן אִים גֶהַרְגֶעט : (כז) (וַיִּשְׁמְעוּ). מֵיינְט מֶען (וְקַבִּילוּ מִנֵּיהּ) דִי בְּרִידֶער הָאבְּן אָן גֶענוּמֶען זַיינֶע רַייד. זָאגְט רַשִׁ"י (וְכָל שְׁמִיעָה שֶׁהִיא קַבָּלַת דְּבָרִים) וְויא עֶס טַייטְשׁ דָּס וָוארְט שְׁמִיעָה אוּנ מֶען מֵיינְט אַז גֶענוּמֶען דִיא רַייד (כְּגוֹן זֶה) וְויא דֶר וַיִּשְׁמְעוּ (וּכְגוֹן וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו) אוּנ (נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע) (מְתַרְגֵּם נְקַבֵּל) טַייטְשְׁט דֶער תַּרְגּוּם נְקַבֵּל מִיר וֶועלְן אָן נֶעמֶען (אוֹיךְ וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו. טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם (וְקַבִּילוּ מִנֵּיהּ אֲחוֹהִי) זַיינֶע בְּרִידֶער הָאבְּן פוּן אִים אָן גֶענוּמֶען זַיינֶע רַייד. אוֹיךְ וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו. טַייטְשְׁט דֶער תַּרְגּוּם (וְקַבִּיל יַעֲקֹב מִן אֲבוּהִי) יַעֲקֹב הָט אָן גֶענוּמֶען דִיא רַייד פוּן זַיין פָאטֶער. (נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע) טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם (נַעֲבֵיד וּנְקַבֵּל) מִיר וֶועלְן טוּן אוּנ מִיר
וועלן

פירוש

אלא שרת הגיעת מעצי הקשת ונקרא בלע"ז בלסמי . ילום פירשו בב"ר (צ"א) משפבי: (כו) (כי נהרג) והלא כבר פנעם ראובן מלהרגו . אלא אמר להם מה נעשה

רד"ק

לו אם נניחנו בבור ימות שם והרי היא כאלו הרגנוהו (וכסינו את דמו) כתרגומו ונכסי על דמו שנעלים מיתתו מאבינו : (כז) (וידנו אל תהי בו) לסבב מיתתו

פירוש לתורת אלהים

(כו) מַה וָוס פַר אַגְלֶעט וָועט אוּנְז אַרוֹם קוּמֶען אַז מִיר וֶועלְן הַרְגֶענֶען אוּנְזֶער בְּרוּדֶער אוּנ מִיר וֶועלְן פַר הִילְן זַיין בְּלוּט : (כז) לְכוּ קוּמְט גֵייט וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים אוּנ לָאמִיר אִים פַר קוֹיפְן צוּא דִיא יִשְׁמְעֵאלִים וְיָדֵנוּ אוּנ אוּנְזֶערֶע הֶענְד זָאל נִיט זַיין אוֹיף אִיהְם כִּי דֶען עֶר אִיז דָאךְ אוּנְזֶער בְּרוּדֶער

ספר הישר

הָבְּן גֶערֶעט אוֹיף יוֹסֵף. הָט רְאוּבֵן גֶזָאגְט צוּא זֵיי אִיר זָאלְט אַזוֹי נִיט טוּן דֶען וְויא אַזוֹי וֶועלְן מִיר אוֹיף הֵייבְּן אוּנְזֶערֶע אוֹיגְן פַר אוּנְזֶער פָאטֶער יַעֲקֹב נֵייעֶרְט וַוארְפְט אִים אַרַיין אִין דֶעם גְרִיב אוּנ אוּנְזֶער הַאנְד זָאל מִיר נִיט אִים שְׁטֶערְקְן צוּא פַר גִיסְן זַיין בְּלוּט אִין רְאוּבֵן הָט דִיזֶעס אַזוֹי גֶזָאגְט כְּדֵי עֶר זָאל אִים מַצִּיל זַיין פוּן זֵייעֶרֶע הֶענְד אוּנ זָאל אִיהְם אִים קֶענֶען צוּם טָאטֶער. אוּנ וְויא יוֹסֵף אִיז גֶקוּמֶען צוּא דִי בְּרִידֶער הָט עֶר זִיךְ גֶזֶעצְט פַר זֵיי אוּנ דִיא בְּרִידֶער זֶענֶען אוֹיף גֶשְׁטַאנֶען אוּנ הָבְּן אִים גֶנוּמֶען צוּא דֶר עֶרְד אוּנ הָבְּן אִים אָפ גֶצוֹיגְן דָס זֵיינֶע הֶעמְדְל וָוס עֶס אִיז גֶוֶועזְן אוֹיף אִים אוּנ הָבְּן אִים אַרַיין גֶווָארְפְן אִין דֶעם גְרִיב. אוּנ דֶעם גְרִיבְּן גְרִיב אִיז נִיט גֶוֶועזְן קַיין וַואסֶער אָבֶּער שְׁלַאנְגֶען אוּנ עַקְרַבִּים אִיז דָא גֶוֶועזְן. אִין

אֶחָיו׃ כח וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־יוֹסֵף מִן־הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת־יוֹסֵף מִצְרָיְמָה׃

כח וַעֲבָרוּ גַבְרֵי מִדְיָנָאֵי תַּגָּרֵי וּנְגִידוּ וְאַסִּיקוּ יָת יוֹסֵף מִן גּוּבָא וְזַבִּינוּ יָת יוֹסֵף לַעֲרָבָאֵי בְּעַסְרִין כְּסַף וְאַיְתִיאוּ יָת יוֹסֵף לְמִצְרָיִם׃

וישב

בעל הטורים

מה בלע כרמי אם אהרוג את אחי: (כח) וימשכו. ב' במס' הכא ואידך וימשכו ויעלו את ירמיהו שנפרע מירמיהו מה שעשו ליוסף: בעשרים כסף. שהוסיף לו אביו משקל שני סלעים מילת ומכרוהו בכ' סלעים שהגיע לכ"א שני סלעים. ד"א דמי ענד הם ל' סלעים והם שמכרוהו בסתר הולרכו לוזול בו סלים ד"א סכן ערך מבן ה' עד בן כ' עשרים סלעים:

רשב"ם

לו מיתה: (כח) ויעברו אנשים מדינים. ובתוך שהיו יושבים לאכול לחם ורחוקים היו קצת מן הבור לבלתי אכול על הדם וממתינים היו לישמעאלים שראו וקודם שבאו הישמעאלים עברו אנשים מדינים אחרים דרך שם וראוהו בבור ומשכוהו ומכרוהו המדינים לישמעאלים וי"ל שהאחים לא ירעו ואף על פי שכתוב אשר מכרתם אותי מצרימה י"ל שהגרמת מעשיהם סייעה במכירתו.

וה נ"ל לפי עומק דרך פשוטו של מקרא כי ויעברו אנשים מדינים משמע ע"י מקרה והם מכרוהו לישמעאלי' יאף אם באתה לומר וימכרו את יוסף לישמעאלים כי אחיו מכרוהו אם כן צ"ל שהם צוו למדינים סוחרים

רש"י

כנון וישמעו את קול ה' אלהי' מתהלך בגן ורבקה שומעת וישמע ישראל שמעתי את תלונות כולן מתורגם ושמעו ושמעת ושמע שמיע קדמי: (כח) ויעברו אנשים מדינים. זו היא שיירא אחרת והודיעך הכ' שנמכר פעמי' הרבה: וימשכו בני יעקב את יוסף מן הבור וימכרוהו בני לישמעאלים

שפתי חכמים

כשליכוהו אל הבור ואין כאן דם שגריןלכסותו: צ דייק מדכתי' וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו ואי היו המדינים האיך היו רשאים למוכרו והא עדיין לא היה שלהם ועוד דאי המדינים משכו אותו מן הבור בלא ידיעת האחים ומכרו אוהו א"כ מאי זה דכתיב אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי הנה והא הם לא מכרו אותו ועוד למה לי למכתב לבו ונמכרנו לישמעאלים והא לא מכרו אותו אלא וימשכו קאי על בני יעקב והם מכרוהו לישמעאלים וישמעאלים למדינים. ואין לבקות

הנ"ל לרש"י דישמעאלים מכרוהו למדינים דלמא מכרו אותו למדנים שהם אומה אחרת כדכתיב ואת מדן ואת מדין דא"כ

בית דוד

וָועלְן אָן נֶעמִין דַייְנֶע רַייד אוֹיף וַוייטֶר) (וְכָל שֶׁהִיא שְׁמִיעַת הָאוֹזֶן) אוּנ וִוי מֶען מֵיינְט שְׁמִיעָה הֶערֶן. וָואס מֶען הֶערְט מִיט דָעם אוֹיעֶר (כְּגוֹן וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן. וְרִבְקָה שׁוֹמַעַת. וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל. שָׁמַעְתִּי אֶת תְּלוּנוֹת. כּוּלָּן מְתוּרְגָּם) דִי אַלֶע וָוערְטֶער טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם (וּשְׁמָעוּ) זַייא הָאבֶּען גֶהֶערְט (אָדָם אוּנ חַוָּה) (וּשְׁמַעַת) רִבְקָה הָט גֶיהֶערְט (וּשְׁמַע) יַעֲקֹב הָט גֶיהֶערְט (שְׁמִיעַ קֳדָמַי) עֶס אִיז גֶיהֶערְט גְוָוארֶען פַאר מִיר: (כח) (וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים). זָאגְט רַשִׁ"י (זוּ הִיא שַׁיָּירָא אַחֶרֶת) דָס אִיז אַיין אַנְדֶרֶע מַחֲנֶה. פוּן מִדְיָנִים (וְהוֹדִיעֲךָ הַכָּתוּב שֶׁנִּמְכַּר פְּעָמִים הַרְבֵּה) דֶר פָּסוּק דֶרְצֵיילְט אוּנְז יוֹסֵף אִיז פַר קוֹיפְט גְיוָוארֶען עֶטְלִיכֶע מָאל (פוּן דִיא בְּרִידֶר צוּ דִיא מִדְיָנִים. פוּן דִי מִדְיָנִים צוּ דִי יִשְׁמְעֵאלִים. פוּן יִשְׁמְעֵאלִים צוּ מְדָנִים. פוּן מְדָנִים צוּ פּוֹטִיפַר עַיין רשב"ם וש"ח): (וַיִּמְשְׁכוּ). (בְּנֵי יַעֲקֹב אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר) דִיא בְּרִידֶר הָאבֶּען אַרוֹיף גֶעצוֹגֶען יוֹסֵף'ן פוּן גְרוּבּ (וַיִּמְכְּרוּהוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים) אוּנ זַייא הָבֶּן אִים פַר קוֹיפְט צוּ דִי יִשְׁמְעֵאלִים (וְהַיִּשְׁמְעֵאלִים

פירוש רד"ק

ואם נמכרנו לא ימות: (כח) (אנשים מדינים) הם הישמעאלים שוכר כי הם המדינים. והמדינים הם בני קטורה · ואם קטורה זו הגר הנה בני ישמעאל ובני קטורה אחים. ואם אינה הגר כלם היו בני אברהם. והתחתנו המשפחות אלה עם אלה כי קרובים היו וכן במלחמות גדעון עם מדין אמר. כי נזמי זהב להם כי ישמעאלים הם (שופטים ח' כ"ד) וקראם הנה מדנים ומדינים וישמעאלים. כי מדן ומדין היו בני קטורה. ואמר „והמדנים מכרו אותו אל מצרים". (וימשכו ויעלו) וימשכו בחבלים · אחי יוסף משכוהו והעלוהו מן הבור ומכרוהו לישמעאלים · וראובן לא היה עמהם. אולי הלך אל אביו. או היה רוע' צאנו לבד במקום אחר: (כט) (וישב) שב ממקום שהלך שם אל אחיו ושב לבור אם יוכל לקחתו משם בלא ידיעת אחיו ולהשיבו

פירוש לחיות אלהים

אוּנְזֶער בְּלוּט אוּנ פְלֵייש וַיִּשְׁמְעוּ הָאבֶּען זַייְנֶע בְּרִידֶר פַר נוּמֶען זַייְנֶע רַייד: (כח) וַיַּעַבְרוּ אוּנ עֶס זֶענֶען גְפָארֶען מַאנֶן פוּן מִדְיָן סוֹחֲרִים (עַיין רש"י) וַיִּמְשְׁכוּ הָאבֶּען זֵיי אַרוֹיס גְצוֹגֶין אוּנ הָאבֶּן אַרוֹיף גְבְרַאכְט יוֹסֵף פוּן דָעם גְרוּבּ וַיִּמְכְּרוּ אוּנ הָאבֶּען פַר קוֹיפְט יוֹסֵף צוּ דִיא יִשְׁמְעֵאלִים פַר צְוָואנְצִיג זִילְבֶּרְנֶע מַטְבְּעוֹת אוּנ דִי יִשְׁמְעֵאלִים הָאבֶּן אִים פַר קוֹיפְט צוּ דִי מִדְיָנִים אוּנ דִי מְדָנִים הָאבֶּען

כט וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין־יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו׃
ל וַיָּשָׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמַר הַיֶּלֶד אֵינֶנּוּ וַאֲנִי אָנָה אֲנִי־בָא׃
לא וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר
עזים

כט וְתָב רְאוּבֵן לְגוּבָּא וְהָא לֵית יוֹסֵף בְּגוּבָּא וּבְזַע יָת לְבוּשׁוֹהִי׃
ל וְתָב לְוַת אֲחוֹהִי וַאֲמַר עוּלֵימָא לֵיתוֹהִי וַאֲנָא לְאָן אֲנָא אָתֵי׃
לא וּנְסִיבוּ יָת כִּתּוּנָא דְיוֹסֵף וּנְכִיסוּ צְפִיר בַּר
עזי

ת"א וישחטו שעיר. זנכיס פ"ה ז

בעל הטורים

(ל) ואני אנה אני בא. שאמר לא יהלכ בכרתון אלא כי

רשב"ם

למושכו מן הבור ואח"כ מכרוהו לישמעאלים: (ל) אנה

רש"י

והישמעאלים למדינים והמדינים למצרים: (כט) וישב ראובן. ובמכירתו לא היה שם שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו. ד"א עסוק היה בשקו ר

ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו: (ל) אנה אני בא אנה אברח מצערו של אבא: (לא) שעיר עזים דמו

שפתי חכמים

להנ"ח כזכיר ככתוב ויעברו אנשים מדינים סוחרים תח"כ לענין מכירת יוסף כזכיר ככתוב שישמעאלים מכרו אותו למדינים ומדינים למדנים ומדנים לפוטיפר וק"ל נ"ל אבל כרא"ם כ' שמדינים ומדנים א' הוא ולעיל גבי כהונת פניס כזכיר גמי סוחרים היינו לפי האגדה וכאן פי' לפי פשוטו שהדינים וסוחרים א' הם ומיים אבל קשה מפסוק ויקנהו פוטיפר וגו' מיד הישמעאלים י"ל אע"פ שנמכר פעמים רבות אבל עדיין לא נהנו לישמעאלים מחיר כפפס שנתנו בשו ומכח זה פי' שוד ביד הישמעאלים רק ריוח יותר על כספם לא פי' של ישמעאלים אלא של מדינים ומכח זה נשאר עדיין ביד הישמעאלים וק"ל. נ"ל: ק כא דרחיק רש"י לפרש כן וכן לפי ד"א עסוק פי' בשקו וכו' דלמא הלך לו לעסקיו י"ל דאי הלך לדבר ברשות הל"ל רשאי לו לילך כא ידע שאחיו מבקשים

גכמית את יוסף ולמה לא ירא שילך לו ביפיתו אותו אלא נ"ל שלדבר מצוה הלך שהגיע יומו וכו' וקשה א"כ מהו וישב הול"ל וילא ל"פ ד"א ל' תשובה ושפה אחרון לכך לא יתכן דא"כ הי"ל להמתין עד יום אחר בשביל יוסף ל"פ שהגיע יומו וכו' ולא היה יכול להמתין. מהרש"ל: ר דייק מדכתיב הכא וישב ראובן אל הבור ונאמר גבי מרדכי וישב מרדכי אל שער המלך מה להלן בשק ובתענית כ"כ כאן ול"ל דהא דשפה תשובה היינו נלמדה מ"כ לא פי' בשעת מכירה דאל"כ היו דברי רש"י סותרים אהדדי דהא בפ' וזאת הברכה פי' וזאת ליהודה כיון שהודה יהודה על מעשה תמר הודה גם ראובן על מעשה בלהה ושפה תשוב' אלא תתחלה שפה בלישה ואח"כ שפה בפרהסיא: ש דאל"כ וכי תפני שהילד איננו נפסק לו המקום ולא נשאר לו מקום לברוח שם ול"ל דר"ל אנה אני בא לבקש:

בית דוד

קמדינים) די ישמעאלים האבן אים פר קויפט צוא די מדנים (די מדינים האבן אים פר קויפט צו מדנים) (והמדנים מכרו אתו למצרים) די מדנים האבען אים פאר קויפט צוא פוטיפר אין מצרים (מדינים אוג מדנים זענען צווי באזונדרע פעלקר. ווי עס שטייט אין סוף סדרה חיי שרה את מדן ואת מדין): (כט) (וישב ראובן). זאגט רש"י (ובמכירתו לא היה שם) ווען מען האט יוסף'ן פר קויפט איז ראובן ניט גוועזן דארטן (שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו) ווייל דעם טאג האט ראובן גדארפט זיין געבען זיין פאטער צוא בעדינען

אים (ווארום יעדען טאג האט איין אנדערער בעדינט דעם פאטער) (דבר אחר) נאך אזוי איז פר וואס ראובן איז ניט גוועזן ביי דעם פר קויפונג (עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו) ראובן איז גוועזן בשעפטיגט מיט זיין זאק אונ מיט זיין פאסטן ווייל ער האט איבער גטראגן דס בעט פון זיין פאטער פון בלהה'ס געצעלט אין זיין מוטער לאה'ס געצעלט): (ל) (אנה אני בא). וואהין וועל איך קומן (אנא אברח מצערו של אבא) וואהין וועל איך לויפן איך זאל ניט זעהן דאס צער פון מיין פאטער: (לא) (שעיר עזים)

פירוש

אל אביו: (ל) (וישב אל אחיו) והיבן הלך ראובן. ר' אליעזר אומר עסוק היה בשקו ובתעניתו. כלומר היה

רד"ק

בתענית ולובש שק על שבלבל יצועי אביו (ויאמר וגו') כי לא ידע שמכרוהו אלא חשב שנגנב מן הבור

פירוש לתורת אלהים

אים פר קויפט נאך מצרים ויביאו אונ זיי האבען גבראכט יוסף אין מצרים: (כט) וישב אונ ראובן האט זיך ווידר גקערט צו דעם גרוב והנה אין יוסף בבור יוסף איז ניט אין דעם גרוב ויקרע האט ראובן צו ריסן זיינע קליידער (עיין רש"י):

(ל) וישב האט ראובן ווידר גקערט צו זיינע ברידר ויאמר אונ האט גזאגט הילד איננו דס קינד יוסף איז ניט דא ואני אונ איך אנה ווא אהין וועל איך קומן ווא אהין וועל איך אנטלויפן פון דעם צער פון מיין פאטער: (לא) ויקחו האבען זיי

---

*) הערה ווען דם בעט פון יעקב וואלט גבליבען שטיין אין בלהה'ס געצעלט וואלט בלהה געבאריי נאך אייה וואלט גווען דרייצען שבטים אין צאהל פון ווארט אחר. אתר בערעכט דרייצען. ויאלפין אלס

עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכֻּתֹּנֶת בַּדָּם׃
לב וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים
וַיָּבִיאוּ אֶל־אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת
מָצָאנוּ הַכֶּר־נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא
אִם־לֹא׃ לג וַיַּכִּירָהּ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת
בְּנִי חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ טָרֹף טֹרַף
יוֹסֵף׃

עִזֵּי וּטְבַלוּ יָת כִּתּוּנָא
בִּדְמָא׃ לב וְשַׁלַּחוּ יָת
כִּתּוּנָא דְפַסֵּי וְאַיְתִיאוּ
לְוָת אֲבוּהוֹן וַאֲמַרוּ דָּא
אַשְׁכַּחְנָא אִשְׁתְּמוֹדַע
כְּעַן הֲכִתּוּנָא דִבְרָךְ הִיא
אִם לָא׃ לג וְאִשְׁתְּמוֹדְעַהּ
וַאֲמַר כִּתּוּנָא דִבְרִי
חַיְתָא בִישְׁתָא אֲכָלְתֵּיהּ
מִקְטַל קְטִיל יוֹסֵף׃

תו"א ויטבלו א. תרכין יח: הכר נא. סוטה י:

בעל הטורים

ויאמר קנאוני לבכורה שנתנה לו: (לב) הכר נא. ב' במס' בכא ואידך הכר נא למי החותמת והפתילים בלשון שרימה

רשב"ם

אני בא. למה באתי אל הבור: (לב) וישלחו. ע"י ב"א שלא יגידו מי השולחים אלא שיאמרו זאת מצאנו:

רש"י

דמו דומה לשל אדם: (לב) הכתנת. זה שמה וכשהיא דבוקה לתיבה אחרת כגון כתנת יוסף כתנת פסים כתנת בד נקוד כתנת: (לג) ויאמר כתנת בני. ת היא זו: חיה רעה אכלתהו. נצנצה בו רוח הקדש [ב"ר] סופו שתתגרה בו אשת פוטיפר

שפתי חכמים

א"כ ואני מיותר אלא ה"ק מאחר שהילד איננו אני צריך לברוח מפני צער אבא ואנה אברח: ת זכרי הוא מקרא קצר כי כוונתו היא

בית דוד

פַר וָוס הָאבֶּן זֵיי גְשָׁאכְטְן אַצִיג. (דָּמוֹ דּוֹמֶה לְשֶׁל אָדָם) וַוייל דָם בְּלוּט פוּן אַצִיג אִיז גְלַייךְ צוּ דֶעם בְּלוּט פוּן אֶמֶענְשׁ: (הַכְּתוֹנֶת). זָאגְט רש"י (זֶה שְׁמָהּ) כְּתוֹנֶת אִיז דֶר נָאמֶן פוּן אַהֶעמְד (וּכְשֶׁהִיא דְּבוּקָה לְתֵיבָה אַחֶרֶת) וָוען דָם וָוארְט כְּתוֹנֶת אִיז בַּהֶעפְטְ צוּא נָאךְ אַוָוארְט (כְּגוֹן) דְהַיְינוּ (כְּתוֹנֶת יוֹסֵף, כְּתוֹנֶת פַּסִּים, כְּתוֹנֶת בַּד, נָקוּד כְּתוֹנֶת) אִיז נֶפִּינְטוּלְט כְּתוֹנֶת: (לג) (וַיֹּאמֶר כְּתוֹנֶת בְּנִי). (הִיא זוּ) יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט דָם הֶעמְד אִיז פוּן מַיין זוּן: (חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ). זָאגְט רש"י (נִצְנְצָה בּוֹ רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ) אִין יַעֲקֹב אִיז אִיצְט אַריין גֶקוּמֶן אַנְבוּאָה (סוֹפוֹ שֶׁתִּתְגָּרֶה בּוֹ אֵשֶׁת פּוֹטִיפַר) דָאס וַוייבּ פוּן פּוֹטִיפַר וֶועט זַיין אוֹיף גְרֵייצְט אוֹיף יוֹסֵף אוּנ זִי וֶועט זַיין דִי שְׁלֶעכְטֶע חַיָּה וָוס וֶועט אִים

פירוש רד"ק

(לא) (וישחטו שעיר עזים) אמרו (ב"ר פ"ז) כי דמו דומה לדם אדם: (לב) (וישלחו) שלחוה ביד מקצתם. ויש מפרשים לשון כי בשלח יעבורו (איוב ל"ו י"ב) פירושו חרב. כלומר כרתו כדמות כריתת שיני חיות: (הכר נא) . בב"ר (שם) אמר ר' יוחנן אמר הקב"ה ליהודה אתה אמרת לאביך הכר נא חייך שתאמר לך

פירוש לתורת אלהים

גְנוּמֶען דָם הֶעמְדְל פוּן יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ אוּנ הָאבֶּען גְשָׁאכְטֶען אַצִיקְעלֶע פוּן צִיגֶן וַיִּטְבְּלוּ אוּנ הָאבֶּן אַיין גְטוּנְקְט דָאס הֶעמְדֶעל אִין דֶעם בְּלוּט אוּנ דְרוּם הָאבֶּן זֵיי גְנוּמֶען בְּלוּט פוּן אַצִיג וָוארוּם עֶס אִיז גְלַייךְ צוּא דֶעם בְּלוּט פוּן אַמֶענְטְשׁ: (לב) וַיְשַׁלְּחוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְשִׁיקְט אָדֶער צוּא שְׁטָאכֶען דָאס זַיידֶען הֶעמְדְל וַיָּבִיאוּ אוּנ הָאבֶּען גְבְרַאכְט צוּא זַייעֶר פָאטֶער וַיֹּאמְרוּ אוּנ הָאבֶּען גְזָאגְט דָאס הֶעמְדְל הָאבֶּן מִיר גְפִינֶן הַכֶּר נָא דֶר קָאן הַכְּתוֹנֶת אוֹבּ עֶס אִיז דָם הֶעמְדִיל פוּן דַיין זוּהְן אִם לֹא אוּנ אוֹבּ נִיט: (לג) וַיַּכִּירָהּ אוּנ יַעֲקֹב הָט דָם דֶר קֶענְט וַיֹּאמֶר אוּנ הָט גְזָאגְט דָם הֶעמְדֶעל

משלי יהודה

(וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הַכֶּר נָא הַכְּתוֹנֶת בִּנְךָ הִיא) אַז יְהוּדָה הָט דִיא בְּרִידֶר אַיין עֵצָה גְגֶעבֶּן זַייא זָאלֶן יוֹסֵף פַר קוֹפֶן פַר אַיין קְנֶעכְט הָבֶּן זֵיי פוּן זַייעֶר בְּרוּדֶר יוֹסֵף אַרָאפּ גֶענוּמֶען דָם זַיידֶנֶי הֶעמְדִיל אוּנ

ברידער גיוועזן איינס אין עס וואלט קיין קריג גיוועזן אין יוסף וואלט ניט פר קויפט גיווארין. אין וויל יעקב הט געוויסט מיט רוח הקדש אז דם קינד מיז נאר גיבארין ווערין פון בלהה דריבער האט ער אריין געשטעלט זיין בעט אין דעם גיצעלט פון בלהה. אין אז ראובן האט ארוים גענומען דאס בעט פון יעקב אין האט עס געשטעלט אין גיצעלט פון זיין מוטער לאה איז קיין דרייצעהנדער קינד גיבארין גיווארין, איז ניט גיוועזן אחדות. נאר קריג אין פיינדשאפט. דריבער אז ראובן האט גיזעהן דיא פיינדשאפט פון די ברידער שטארקט זיך אוף יוסף אין דאס איז ער שולדיג וויל ער האט ארוים גענומען דם בעט פון זיין פאטר פון בלהה'ס געצעלט. דריבער איז ער איצט געגאנגען פאסטין אין אן גיטאהן אזאק וועגין דיא עבירה:

לד וּבְזַע יַעֲקֹב לְבוּשׁוֹהִי יוֹסֵף׃ לד וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שִׂמְלֹתָיו
וַאֲסַר שַׂקָּא בְּחַרְצֵיהּ
וְאִתְאַבַּל עַל בְּרֵיהּ וַיָּשֶׂם שַׂק בְּמָתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל־

בנו

שפתי חכמים

פ"ה זו אין לו מובן: א דאל"כ לא הו"ל לומר אלא טרוף טורף יוסף וה"ק מנא ידע שחיה רעה טרפתהו דלמא לסטים הרגוהו: ב והאי לאו כ"כ מוכרח לכך אלא בעצמו היה מסכים עמהם מפני כמה דברים חדא כדי שיתקיים כי גר יהיה זרעך דאי היה כיס

רש"י

א ולמה לא גלה לו הקב"ה לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה ושתפו להקב"ה ב עמהם (תנחומא) אבל יצחק היה יודע שהוא חי אמר היאך אגלה והקב"ה

בית דוד

אויף עסן, ווייל דורך איר וועט ער זיין צוועלף יאר אומטרעפה(נפיענקנים)(ולמה לא גלה לו הקב"ה) פאר וואס האט ניט געזאגט הקב"ה צו יעקב וואס איז געווארן מיט יוסף (לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה) ווייל די ברידער האבן געזאגט אחרם אונ געשאלטן די מענשן וואס וועלן זאגן צו יעקב ווי יוסף איז אהין געקומן (ושתפו להקב"ה עמהם) זיי

האבן גענומן הקב"ה צו זיין אשותף צו זיי הקב"ה זאל שווייגן דעם מענטש וואס וועט עפעס דר ציילן צו יעקב פון יוסף ווי ער איז אונ וואס די ברידער האבן מיט אים געטון (אבל יצחק היה יודע שהוא חי) אבער יצחק האט געוויסט אז יוסף לעבט (אמר) יצחק האט געזאגט (איך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו) ווי אזוי קען איך זאגן צו יעקב אז יוסף

פירוש

הכר נא: (לד) (ויקרע יעקב וגו') התאבל עליו מאד

רד"ק

על שהי' אהבו מכל בניו · ועוד כי הוא שלחו ואמר כי

פירוש לתורת אלהים

העמדיל איז פון מיין זוהן חיה רעה א בייזע חיה האט איהם אויף געגעסן טרוף ער איז ווארען פאר

צוקט יוסף: (לד) ויקרע אונ יעקב האט צו ריסן זיינע קליידער וישם אונ האט געטון א זאק איבר

משלי

אונ האבן עס צו שמאכן אונ האבן געקולט אציקלי אונ זיי האבן דאס העמדיל איין געטונקט אונ דעם בליט אין האבן עס געברכט צום פאטר יעקב אונ האבן אים געזאגט דס העמדיל האבן מיר געפונען דר קען צי דס איז דס העמדיל פון דיין זון יוסף אונ אים האבן זיי פאר קויפט פאר איין קנעכט זאגט דר מדרש גאט האט געזאגט די יהודה האסט אפ גענארט דיין פאטר מיט איין ציקלי אונ האסט געזאגט (הכר נא) איך שווער אז דיין שנור תמר וועט דיך אויך אפ נארן מיט אציקלי אין זי וועט דיר זאגן (הכר נא) יהודה האט געהאט צוויי זין ער מיט אונן ער האט געהאט איין ווייב זיא האט געהייסן תמר אז ער איז געשטארבן האט אונן גענומן זיין ברודרס ווייב תמר נאך דעם איז אונן אויך געשטארבן איז תמר געבליבן זיצן איין אלמנה ויהי היום איז יהודה געגאנגן שערין די שאף האט זיך תמר געזעצט אויף דעם וועג אין האט זיך פאר וויקלט פנים זאל זי ניט דער קענין ווי יהודה האט זי דא געזעהן האט ער צו איר געזאגט גייט ר'ז(?) איך וועל קומען צו דיר האט תמר געפרעגט וואס וועסטו מיר געבן האט ער געזאגט איך וועל דיר שיקן איין ציקלי זאגט תמר גיב מיר איין משכון האט ער איר געגעבן איין משכון אונ איז צו איר געקומן אין זי איז מעוברת געווארן נאך דעם האט יהודה איר געשיקט דס ציקלי ער זאל אפ נעמען דס משכון האט דער שליח זיא ניט געפונען ויהי כהיום האבן די מענטשן פון איר שטאט דר זעהן אז זיא

יהודה

איז מעוברת האבן זיי מודיע געוועזן צו יהודה אז זיין שנור תמר האט מזנה געוועזן אונ איז מעוברת האט יהודה געזאגט מען זאל זי פר ברענגען ווארים זי איז געוועזן אבת כהן אונ אז אבת כהן איז מזנה קומט איר שריפה אז מען האט זיא ארויס גענומען צו פאר ברענגען האט זי ארויס גענומן דס משכון אונ האט געזאגט (הכר נא) דר קען וועמס משכון דס איז פון דעם בין איך מעוברת האט יהודה מודה געוועזן נאך זאגט דער מדרש אז פון יהודה מיט תמר בדארף ארויס קומן משיח (ויוסף הורד מצרימה) אונ יוסף האט געוואלט קיין מצרים מיט די מדיינים זאגט דר מדרש יעקב האט געדארפט קומן קיין מצרים געקוריט מיט קייטן כדי ער זאל מקיים זיין וואס גאט האט צו געזאגט צו אברהם. נאר גאט האט געזאגט יעקב איז מיין בכור זאל ער גיין קיין מצרים מיט כבוד נאר איך וועל מסבב זיין אז יוסף זאל קומן קיין מצרים וועט שוין ממילא יעקב קומן קיין מצרים. אונ ווייל די ברידער האבן צו יוסף שינאה געהאט האט גאט מסבב געוועזן אז דורך די ברידער זאל יוסף קומן קיין מצרים אונ דר עיקר האט אים יהודה פר קויפט בילא קען מען זאגן אז יהודה האט געזאגט איין מוכח וואס ער האט פר קויפט זיין ברודר פאר איין קנעכט אבער באמת האט יהודה גטאן דס רצון פון גאט האט אים גאט געוואלט באלן זיין שכר הייגי עולם זאל פון אים ארויס קומן משיח פר דעם וואס ער האט איבר אין גאטס געווארן דער רצון פון גאט גאר ווי'ל

ספר הישר

יוסף האט זייער מיא געהאט אונ האט געשריגן: ביז

אביסער געקריי אין נאכט האט פר ... די קליינען

בְּנוֹ יָמִים רַבִּים׃ לה וַיָּקֻמוּ כָל־בָּנָיו וכל | יוֹמִין סַגִּיאִין׃ לה וְקָמוּ כל

רש"י

והקב"ה אינו רוצה לגלות לו: (לד) ימים רבים כ"ב שנה ג' משפירש ממנו עד שירד יעקב למצרים שנאמר יוסף בן שבע עשרה שנה ונומר ובן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה ושבע שני השבע ושנתים הרעב:

שפתי חכמים

היה יודע יעקב לא הורד למצרים כי היה פודה את יוסף בכל ממון שבעולם. ועוד דאי היה יודע יעקב היה מקלל אותם למחות את שמם ואז יכלה זרעו של ישראל והקב"ה רצה שיפרו וירבו ולכ"פ בסמוך והקב"ה לא היה רוצה לגלות לו משמע שלא הי' מוכרח לכך ואם הי' רוצה היה מגלה אלא שהקב"ה הסכים עמהם כדי שיתקיים הגזירה של ועבדום וענו אותם. ועי"ל כדפירש"י בסמוך ימים רבים כ"ב שנה וכו' וקשה מנ"מ אם כ"ב שנה או יותר הוא א"ו דקשה לרש"י למה לא הגיד לו הקב"ה ליעקב ולמה הי' מצטרו כ"ב שנה אלא משום זה היה עושה כנגד כ"ב שנה שלא קיים כיבוד אב ואם שאם הגיד לו הקב"ה היה יעקב מתפלל והיה מבטל מה שנגזר עליו שיהי' בצער כ"ב שנה והקב"ה רצה לשלם לו על שביטל כיבוד אב ואם לכך הסכים עמהם בחרם כדי שלא יגיו. רשאים לגלות דחרם הוא כמו שבועה וכשהקב"ה נשבע אין התפלה מבטלת כדפירש"י בפ' חקת לכן לא תביאו בשבועה וכו' נשבע בקפילה כדי שלא ירבו בתפלה על כך ה"כ החרם הוא כמו שבועה לכך הסכים עמהם: ג (נח"י) כתב מהרי"ק שורש ל"ז דהוצרך הרב להביא זה אע"פ שאינו קרוב לפשוטו כדי ליתן טעם למה

בית דוד

לעבט אז הקב"ה וויל אום ניט זאגן: (לד) (ימים רבים). (כ"ב שנה) צוויי אונ צוואנציג יאר האט יעקב געטרויערט אויף יוסף (משפירש ממנו עד שירד יעקב למצרים) פון דיא צייט ווס יוסף איז אוועק פון יעקב ביז יעקב איז געקומען צו אים קיין מצרים (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (יוסף בן שבע עשרה שנה) יוסף איז אלט געוועזן זיבעצן יאר ווען ער איז פר קויפט געווארן (ובן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה) אונ דרייסיג יאר איז ער אלט געוועזן ווען ער איז געשטאנען פר פרעה (איז דרייצן יאר) (ושבע שני השבע) אונ זיבן יאר זעט (ושנתים הרעב) אונ צוויי יאר הונגר (כששבא

פירוש רד"ק

הוא פשע בו ששלחו יחיד: (לה) (ויקמו כל בניו וכל בנותיו) בתו וכל כלותיו שהם כמו בנותיו. בב"ר (שם) ר' יהודה אומר תאומה נולדה עם כל שבט ושבט ונשאום לנשים ר' תנחומא אומר וכל בנותיו חדא הות

פירוש לתורת אלהים

זיינע לענדן ווייתאבל אונ הט געטרויערט אויף זיין זוהן ימים רבים פיל טעג: (לה) ויקומו אונ זיי זענין אויף געשטאנען אלע זיינע זיהן אונ טעכטער צו טרייסטן אים וימאן האט ער זיך ניט געוואלט

משלי יהודה

יהודה האט גטאן נאטס רצון ניט בדרך כבוד וואריים פר אמענטשין איז ניט רעכט אז איין ברידר זאל פר קופן דעם אנדרן ברידר פאר איין קנעכט דרים הט אים נאט בצאלט אויך ניט בדרך כבוד עס זאל פון אים ארוס קומן משיח נאר די מעשה דר פון זאל זיין שלא בדרך כבוד עס איז איין משל איין עושר הט חתונה גמאכט זיין זוהן אין דר זוהן איז גוועזן איין חכם אונ איין למדן איז גוועזן דר מנהג אז דר רב פון דר שטאט זאל אין דעם טאג פון דר חופה קריינון דם חתן מיט דר מורינו היינו מען זאל אים אויף רופן צו דר תורה מיט דם טיטול פון מורינו הט דר רב גשריבן איין מכתב לכבוד דעם דאזינן גביר אונ לכבוד דם חתן דיא שיינו מורינו אין אריים דר מורינו הט ער גשריבן איין שיר מיט איין מליצה אונ אין דעם שיר איז גשטאנען דם גרויסקייט מיט דם כבוד פון דם גביר מיט דעם חתן נאר דר מיט הט דר רב גפעלט ווס ער הט די מורינו גשריבן אויף זייער מיאוס פאפיר אונ שלעכט אין פאר שמורט אין האט דם פאפיר גשיקט צום גביר דם פטור פון דם חתן מיט זיין משרת ווי ער הט דם בריף דר זעהן נאך ביי דם משרת אין די הענד ווי דר בריף איז זייער מיאוס אין פר שמורט מיט פלעקין הט דם דם גביר זייער פר דראסן נאר פון דעסט וועגין הט ער דם בריף צו גנימן וואריים ער הט ניט גוואלט דעם רב דר צערנין ווי ער הט אויף געפינט דעם בריף הט ער דר זעהן ווס פר איין גרוסן כבוד דר רב הט אויף אים גשריבן מיט דעם שיינם שיר איז דאס אים זייער גפעלין אבר נאר פון אונגווייניג אין פון אוים וויינוג ניט הט זיך דר גביר מיישב גוועזן ער זאל זיך מיט דם רב נאר ניט קריגן וואריים דר ענין פון דם בריף איז זייער שיין פר אים נאר ער האט זיך גטראכט ער זאל אים בצאלן אזוי ווי ער הט אים גטאן היינו עס איז גקומן דיא צייט ער זאל אפ שיקען דם רב זיין רחש אזו ווי עס קומט אים הט ער גנימן אשיין שטיק לעקיך אונ פון דם בעסטן איין נומכץ אין צוואנציג קערבליך אויך אונ הט דם ארויף גלייגט אויף איין הולצרנם טעלר איין פר שמירטן אונ הט איבר גדעקט מיט איין פאר שמירט טישטוכל אמיאום אין הט דם גשיקט מיט אמיאום יונגל ווס ער גייט נאקיט אין בארוויס ווי דם יונגל הט דאס אים גבראכט איז דער רב גווארין זייער אונ כעס נאר פון דעסט וועגין הט ער עס צו גנימן ווי ער האט אויף גדעקט דעם

כָּל בְּנוֹהִי וְכָל בְּנָתֵיהּ וְכָל בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיְמָאֵן
לְנַחָמוּתֵיהּ וְסָרִיב :
להתנחם

שפתי חכמים

לפי שהשבטים נולדו כל אחד עם אחותו ואם כן כל בנות שבטים היו בנות יעקב דבנותיו אם כן כלתיו היו ור״ל א״כ כיון שהבנים כבר היו נשואים בזמן ההוא... [illegible]

למה כשנים הקנ״ב עם החרם ולא גילה ליעקב לפי שנגזר על יעקב לכלאמר כ״ב שנה ע״כ ז ד ואי״ת לתה נענש על כך וכה ילחק ורבקה לוו לו לילך לשם וליקח אשה (קל״ת) ותי׳ רבינו בחיי בפ׳ הולדות פי״ל כי דעתם היה שיקח לאה ויחזור מיד אבל כוה נתן עיניו ברחל מחמת יופיה ואמר אעבדך ז׳ שנים ברחל וא״כ כל כזמן ששהה היה ברלונו : ה ר״ל כ״א נשא כתאומה שנולדה עם אחיו וכיתה אחותו מן האב ולא

רש״י

הרעב כשבא יעקב למצרי׳ הרי כ״ב שנה כנגד כ״ב שנה שלא קיים יעקב ד כבוד אב ואם [מגילה טז] כ׳ שנה שהיה בבית לבן וב׳ שנה בדרך בשובו מבית לבן שנה וחצי בסכות וששה חדשים בבית אל וזהו שאמר ללבן זה לי עשרים שנה בביתך כי הן עלי הן וסופי ללקות כנגדן : (לה) וכל בנותיו . ר׳ יהודה

אומר אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט ה ונשאום רבי נחמיה אומר כנעניות היו אלא מהו

בית דוד

יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם) ווען יַעֲקֹב איז גֶקוּמֶען אין מִצְרַיִם (הֲרֵי כ״ב שָׁנָה) צוזאמען איז צוויי אונ צוואנציג יאר (דרייצען, זיבען, צוויי) (כְּנֶגֶד כ״ב שָׁנָה שֶׁלֹּא קִיֵּם יַעֲקֹב כִּבּוּד אָב וָאֵם) גֶעגען דיא צוויי אונ צוואנציג יאר וואס יַעֲקֹב האט ניט מְכַבֵּד גִעוועזען זיין פאטער אונ מוטער (כ׳ שָׁנָה שֶׁהָיָה בְּבֵית לָבָן) צוואנציג יאר וואס ער איז גִעוועזען ביי לָבָן (וב׳ שָׁנָה בַּדֶּרֶךְ בְּשׁוּבוֹ מִבֵּית לָבָן) אונ צוויי יאר וואס ער איז גִעוועזען אין וועג ווען ער איז גֶעגאנגען צוריק פון לָבָן (שָׁנָה וְחֶצְי בְּסוּכּוֹת) איין אונ אַהאלב יאר איז ער גִעוועזען אין סוכות (שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּבֵית אֵל) אונ זעקס חֳדָשִׁים איז ער גִעוועזען אין בֵּית אֵל (וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לְלָבָן זֶה לִי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ) דאס איז וואס יַעֲקֹב האט גִזאגט צו לָבָן איך בין צוואנציג יאר אין דיין שטוב, דאס ווארט ״לִי״ איז איבעריג, נאר יַעֲקֹב האט גִזאגט (כִּי הֵן) די צוואנציג יאר וועלן צו מיר (עָלַי הֵן) זיי ועגן אויף מיר (וְסוֹפִי לִלְקוֹת כְּנֶגְדָן) איך וועל גִשטראפט ווערן צוואנציג יאר פאר די צוואנציג יאר: (לה) (וְכָל בְּנוֹתָיו). זיינע אַלע טעכטער, וועלכע טעכטער. (רַבִּי יְהוּדָה זָאגט אֲחָיוֹת תְּאוֹמוֹת נוֹלְדוּ עִם כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט) מיט יעדער שֵׁבֶט איז גבוירין גיווארן אַשוועסטער (וְנָשְׂאוּם) אונ יעדער האט גנומען אַשוועסטער פאר אַווייב. ניט זיין שוועסטער נאר זיין ברודערס שוועסטער ראובן האט גינומען די שוועסטער פון דן אונ דן האט גנומען די שוועסטער פון ראובן אונ אזוי האבן גטון אַלע זעקס זין פון לֵאָה מיט די זעקס שוועסטער וואס זענען גיוועזען פון בִּלְהָה וְזִלְפָּה רָחֵל. אונ די זין פון בִּלְהָה זִלְפָּה רָחֵל האבן גנומען די שוועסטערן פון די זעקס זין פון לֵאָה. האבן זיי גנומען שוועסטערן פון איין פאטער ניט פון איין מוטער. אונ איידער די תּוֹרָה איז גגעבן גיווארן האט מען גמעגט נעמען קְרוֹבוֹת וואס זענען גיוועזען נאר פון פאטער ניט פון די מוטער (ווי אַבְרָהָם אָבִינוּ האט גזאגט צו אֲבִימֶלֶךְ אֲחוֹתִי בַת אָבִי אַךְ לֹא בַת אִמִּי. שָׂרָה מיין ווייב איז מיין שוועסטער ווייל זי איז מיין פאטערס טאכטער נאר ניט מיין מוטערס טאכטער). רַבִּי נְחֶמְיָה זאגט (כְּנַעֲנִיּוֹת הָיוּ) די ווייבער פון די שְׁבָטִים זענען גיוועזען כְּנַעֲנִיּוֹת (אונ צו

פירוש לתורת אלהים

לאזין טרייסטן (עיין רש״י) ויאמר אונ ער האט גזאגט איך וועל נידערן דורך מיין זוהן אבל

משלי יהודה

מעריר האט ער דער ווען דאס לעקיך מיט איין גיבקין אונ דס געלט איז דאס אים ווייער גשעריין נאר פון דרום איז דס גיוועזן מיאוס און צו קוקין אונ עטליכע טעג ארים האט זיך בגעגינט דער רב מיט דם גביר זאגט דער רב צום גביר וואס האט איר גשיקט דער מיט וואס איר האט מיר גשיקט אזוי איין פר שמירטשן הילצרנע טעלער גנסרט אים דר גביר פר וואס האט איר מיר גשיקט אזוא נישט מכיני אויף אזוי איין מיאוס מאכיר דרום האב איך איך גטאן ווי איר האט מיר גטאן : דר נמשל איז האט דער גאט גיט גקאנט מאכן אז יוסף זאל מיט איין אנדרין אופן קומען קיין מצרים נאר ווייל די ברידר האבן אים ווייער פיינד גהאט ווען זיינע חלומות אונ זיי האבן גוואלט מבטל זיין זיינע חלומות דרום האט גאט גפירט אז דורך זיי זאל יוסף קומען קיין מצרים איז זיך די עצה פון יְהוּדָה וואס ער האט גגעבן אז מען זאל יוסף פר קויפן קיין מצרים ביי גאט ווייער גשיקן יוארום ער דארף זיין אין מצרים

קֵדֵי יַעֲקֹב זאל קומען קיין מִצְרַיִם נאר פר מענטשינס אויגן איז דם ווייער ניט רעכט גוועזן נאך מער וואס ער האט אם גנארט דם פאטער מיט דם בגוש פון אציקלו אונ האט אים גזגט (הַכֶּר נָא) דר קען אוב דם העמדיל איז פון דיין זון דרום האט אים גאט אויך אזוי גטאן אונ האט אים אויך אזוי בצאלט ווייל פון יְהוּדָה [illegible] פילט גטם רצון וואס יוסף איז גקומען קיין מצרים נאר פר מענטשן איז דם איין בזיון האט גאט גפירט אז די זאך זאל אויך זיין בבזיון ווייס פר מענטשן האט די זאך אוים גיווען חליקה ווי זנית נאר באמת האט גאט דם גיוואלט אז עס זאל אזוי גשען ווערן דם האט גאט גזגט צוא יְהוּדָה איך [illegible] ווייל די האסט אם גנארט דיין פאטער מיט אציקלו אונ האסט אים גזגט (הַכֶּר נָא) וועט דיר דיין שנור תמר איך אם גארן מיט אציקלו אונ זי וועט דיר איך זאגן (הַכֶּר נָא) אזוי ווי פריער איז גטמגן דט אים גאט בצאלט
קֵדֵי כְּנֶגֶד מִדָּה :

לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־אֵרֵד אֶל־בְּנִי אָבֵל שְׁאֹלָה וַיֵּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו׃ והמדנים

לְקַבָּלָא תַּנְחוּמִין וַאֲמַר אֲרֵי אֵיחוֹת עַל בְּרִי כַּד אֲבִילָא לִשְׁאוֹל וּבְכָא יָתֵיהּ אֲבוּהִי׃

ומדינאי

רשב"ם

(לה) כי ארד. לא אנחם אלא ארד אל בני אבל שאול': ויבך אותו אביו׳ כלומר זמן מרובה׳ ולפי שהוא מיותר

רש"י

וכל בנותיו כלותיו שאין אדם נמנע מלקרוא לחתנו בנו ולכלתו בתו: וימאן להתנחם [ב"ר] אין אדם מקבל תנחומין על החי וסבור שמת ו שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב ולא על החי: ארד אל בני. ז כמו על בני והרבה אל משמשין בלשון על [ש"ב כא] אל שאול ואל בית הדמים [ש"א ד] אל הלקח ארון האלהים ואל (מות) חמיה ואישה: אבל שאלה. כפשוטו ל' קבר הוא באבלי אקבר ולא אתנחם כל ימי ח ומדרשו גיהנם סימן זה היה מסור בידי מפי הגבורה אם לא ימות אחד מבני בחיי מובטח אני ט שאיני רואה גיהנם: ויבך אתו אביו

שפתי חכמים

מן כאם דלבני נח אחותו מן האב לא הוי ערוה: ו שמעתי לבקשות וכי יעקב לא הי' יודע שאין מקבלין תנחומין על החי וסבור שהוא מת וא"כ למה היה מתאבל על יוסף הא היה יודע שהוא חי וי"ל דהא שאחז"ל דאין מקבלין תנחומין על החי וסבור שהוא מת דבר זה לא למדו אלא מיעקב כיון דגזירה היא שהמת נשכח מן הלב ומקבלין תנחומין עליו ויעקב לא קבל ש"מ דאין מקבלין תנחומין על החי וכו׳ וא"כ דיעקב לא ידע זה ומהרש"ל תי׳ כשאדם מצער א"ע אינו יודע שהוא מצער עצמו יותר מדאי שהוא סבור שכל הצער הזה אינו נחשב לכלום: ז פי׳ בעבור בני שלא ילוק לפרשו אצל או לו כמו ואבימלך הלך אליו מגרר וכמו ויאמר אליו אני ה׳: ח פי׳ שאבלותי זאת תתקיים כי עד שאקבר ולא שאהיה אבל בקבר כי אין שם לא אבילות ולא שמחה: ט כי שאולה הוא א׳ מז׳ שמות שיש לגיהנם. (נ"א) הפשט הוא כי דין האדם בגיהנם

בית דוד

די שבטים זענין ניט געבורן געווארן קיין שוועסטער (אלא מהו וכל בנותיו) נאר וואס דען זאגט דר פסוק זיינע אלע טעכטער זענען נקומן אים טרייסטען וועט זענען די טעכטער. (כלותיו) זיינע שניר (שאין אדם נמנע מלקרוא לחתנו בנו ולכלתו בתו) מענטשין רופען זייערי איידימס זיהן און זייערי שניר טעכטער: (וימאן להתנחם). זאגט רש"י (אין אדם מקבל תנחומים על החי וסבור שמת) ווען איינער מיינט אוף אמענש ער איז געשטארבען און אין אמת לעבט ער קען ניט דער מענטש ווערן געטרייסט (שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב) ווארום עס איז אגזירה פון הקב"ה אז אמת זאל פר געסן ווערן פון דעם הארץ (ולא על החי) אבער א לעבעדיגער זאל פר געסן ווערן איז ניט נגזר געווארן פון הקב"ה: (ארד אל בני). (כמו על בני) ווי עס וואלט געשטאנען על בני יעקב האט געזאגט ווען מיין זין וועל איך טרויערן ביז צום שטארבען און מען וועט מיך קיינען אטרויערן אין גריב (והרבה אל משמשין בלשון על) און פיל מאל שטייט אל אנשטאט על ווי עס שטייט אין פסוק אל שאול ואל בית הדמים און עס דארף שטיין על שאול ועל בית הדמים וועגען שאול און וועגען בית הדמים. נאך שטייט אין פסוק אל הלקח ארון האלהים ואל מות חמיה ואישה מיינט מען על הלקח ועל מות, וועגן דעם וואס דער ארון האלהים איז אוועק גנומן געווארן און וועגען דעם וואס איר שווער און איר מאן זענען געשטארבען: (אבל שאולה). זאגט רש"י (כפשוטו לשון קבר הוא) שאול מיינט מען דם קבר (באבלי אקבר ולא אתנחם כל ימי) מיט מיין טרויער וועל איך בגראבען ווערן און איך וועל מיך ניט טרייסטען ביז מיינע אלע טעג און יארען וועלין זיך ענדיגען (ומדרשו גיהנם) דר מדרש זאגט שאול מיינט מען דאס גיהנם (סימן זה היה מסור בידי מפי הגבורה) דעם צייכען האב איך פון הקב"ה (אם לא ימות אחד מבני בחיי) אוב ביי מיין לעבין וועט איין קינד ניט שטארבען (מובטח אני שאיני רואה גיהנם) בין איך פר זיכערט איך וועל ניט זעהן דם גיהנם, אבער

פירוש

הלואי קברה אלא אין אדם נמנע לקרא לחתנו בנו ולכלתו בתו. (שאולה) עד הקבר אתאבל עליו. וטעם (אל בני) כלומר אני הולך אליו ואאסף אל עמיו (ויבך אותו אביו) יאמר. אביו. שהראה בו אביו אהבת אב על הבן העובד אותו. כי היה עמו תמיד. כי אף על פי שהיה רועה עם אחיו רוב פעמים היה עומר עם אביו ועובד אותו. ובכל שעה שהיה צריך לעבודתו היה

רד"ק

זוכרו ולא היה יכול להתאפק מלבכות ובדרז"ל (ב"ר פ"ד) ויבך אותו אביו זה יצחק׳ ואמת כי הי היה יצחק כשנמכר יוסף וחיה אחר מכירתו י"ב שנה׳ כיצד׳ יצחק גדול מיעקב ס׳ שנה שנאמר ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם וכשמת יצחק שהיה בן מאה ושמנים׳ היה יעקב ק"כ. וכשהיה בן ק"ל כשבא למצרים היה יוסף ל"ט חסר עשר שנים. זו שמת יצחק

פירוש לתורת אלהים

מיט טרויעריקייט שאולה אין גרוב איך וועל מיך ניט טרייסטען ווי לאנג איך וועל לעבען (עיין רש"י)

ספר הישר

אין ענדיסן און די לעבר פון גריב און זיי האבן יוסף נאר קיין שלעכין נטון, און יוסף האט גשריגן

לו ומדינאי זבינו יתיה למצרים לפוטיפר רבא דפרעה רב קטוליא׃
א והוה בעידנא ההיא

וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל־מִצְרָיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים׃ פ רביעי לח א וַיְהִי

ת״א ויהי נפת. סוטה יג סנהד׳ קכ ז

רשב״ם

דרשו חכמים אביו יצחק אף כי הי׳ יודע שלא נהרג׃ (לו) והמדנים מכרו אותו. אל מצרים. מדן ומדין וישמעאלים אחים היו ומדן וישמעאלים אחד הם לפי הפשט לכך הוא אומר כי מדנים בעת

שפתי חכמים

נגיבנס יכ״ת ואם כל בניו קיימים שבם כנגד י״ב חדשי בשנה שבות דין כאדם נכיבנס לו אין כניבנס שולם בו׃ י דק״ל דלא כלי״ל אלא ויבך אותו כמש״ל כל בניו וכל בנותיו לנחמו. זפ״ק להב נאמר ויבך ולא נאמר ויתאבל כמש״ל ויתאבל על בנו ומו״פ זב ילחק ובכי ילחק לא יתכן לכתוב ויתאבל דהוא לא פי׳ התאבל דיודע כיב שיוסף חי וא״ל מנא ידע זב ובמה י״ל שבקב״ה גילה לו שלא יקבר א״צ לפי שלא כתריתו רק שלא לגלות ליעקב׃ כ דאם כזמין לו נוטאי גרי ולום שלא

רש״י

אביו ׳ ילחק הי׳ בוכה מפני לרתו של יעקב אבל לא היה מתאבל י שהיה יודע שהוא חי׃ (לו) הטבחים. שוחטי בהמות כ המלך׃ (א) ויהי בעת ההוא. למה נסמכה פרשה זו כאן והפסיק בפרשתו של יוסף ללמד

כיב

בית דוד

איצט אז יוסף לעבט ניט וועל איך גוים ב״י אין גיהנם׃ (וַיֵּבְךְּ אוֹתוֹ אָבִיו). מיינט מען (יִצְחָק הָיָה בּוֹכֶה עַל צָרָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב) יצחק האט גוויינט אויף די צרות פון זיין זון יעקב (אֲבָל לֹא הָיָה מִתְאַבֵּל) יצחק איז ניט געווען אבל ווי אויף א מת (שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חַי) ווייל ער האט געוואוסט אז יוסף לעבט׃ (לו) (הַטַּבָּחִים). שוֹחֲטֵי בְּהֵמוֹת הַמֶּלֶךְ) פוטיפר איז געווען אשר (אֶעלְצְטֶער) אכטונג צוא געבן אויף די מענשן וואס שעכטן די בהמות פון דעם מלך׃ (א) (וַיְהִי בָּעֵת הַהִיא). פרעגט רש״י (לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשָׁה זוֹ לְכָאן) פאר וואס איז געשריבן די פרשה דא (וְהִפְסִיק בְּפָרָשָׁתוֹ שֶׁל יוֹסֵף) מען האט אויף געהערט אין מיטען דר ציילונג פון יוסף אונ אן געהויבן צו דר ציילן פון יהודה (לְלַמֵּד) צו לערנן (שֶׁהוֹרִידוּהוּ אֶחָיו מִגְּדוּלָּתוֹ כְּשֶׁרָאוּ בְּצָרַת אֲבִיהֶם) ווען די ברידער האבן געזעהן דעם צער פון זייער

פירוש רד״ק

עד שהיה בן ק״ל היה יוסף בן ל״ט הנה היה יוסף בן כ״ט כשמת יצחק׃ (א) (ויהי בעת ההיא וירד

פירוש לתורת אלהים

וַיֵּבְךְּ אונ זיין פאטער האט איהם בעווינט׃ (לו) וְהַמְּדָנִים אונ די מדנים האבן איהם פר קויפט נאך מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר צו פוטיפר סריס פרעה דר עלצטער בדינר פון פרעה שר הטבחים

ספר הישר

פון דעם גריב צו זיינע ברידר אונ זאגט צו זיי וואס הב איך אייך געטון אונ פר וואס הט איר ניט מורא פר גאט איך בין דאך אייער ברידר אונ אייער פאטער יעקב איז אויך מיין פאטער אונ ווי אזוי וועט איר אויף הייבן אייער פנים פר אונזר פאטר יעקב. אין יוסף זאגט צו יהודה ראובן שמעון לוי מיינע ברידר נעמט מיך ארויס פון דעם פינצטערן גריב. אין זיינע ברידר זענען נאר אוועק געגאנגען פון דארט בדי זיי זאלן ניט הערן זיינע רייד אונ האבן זיך גוזעצט עסן. אונ בשעת זיי הבן געגעסן האבן זייא צווישן זיך איין עצה גהאלטן וואס מען זאל טון מיט יוסף צוא זאגן זיי אים הרגנן צוא זאלן זיי אים אום קערן צום פאטר אונ בשעת זיי האבן זיך איין עצה דר ווייל האבן זיי אויף גהויבן זייערע אויגן אין האבן דער זעהן ישמעאלים גייען פון לאנד גלעד אונ גייען קיין מצרים אונ יהודה זאגט צו די ברידר וואס וועט אונז ארוס קומען אז מיר וועלן הרגנען אונזר ברודר. מיר וועט נאך פרלאנגען פון אונז זיין בלוט כ״ן עצה איז אז מיר זאלן אים פר קויפן צו די דאזיגע ישמעאלים וואס גייען קיין מצרים וועט ער שוין ממילא פר לוירן ווערן אין די וועג. נעמען די ברידר אונ הבן געטון אזוי ווי יהודה הט זיי אין עצה גגעבן. דר ווייל האבן די מדנים געזעהן דעם גריב ווענן זיי צוא גגאנגען צוא דעם גריב רעדן זייא הבן גמיינט אז דארטן איז פר האנגן וואסר ווען די מדנים גקימן צו דעם גריב האבן זיי דער הערט דס קול פון יוסף חבן זיי דר זעהן אז עס שטייט איין יונגר האבן די מדנים אים גפרעגט ווער הט דיך גבראכט אהער. אונ זיי חבן אים גשטרעקט זייערי הענד אונ האבן יוסף ארויס גצויגן פון דעם גריב אונ זענען אוועק גגאנגען זייער וועג. אונ די ברידר פון יוסף האבן גזאגט צו די מדנים וואס פר אזא הט איר גטון צו אונז נאך וואס הט איר גנימן אונזר קנעכט אונ גייט [illegible] מיט אים אונזר ניט אונז אם דעם קנעכט. [illegible] זיי געגנערט עס קען ניט זיין אז ער זאל [illegible] קנעכט ווארום ער איז שענר פון אייך [illegible] זיין אייער האר אונ נאר ווס בדרפט איר זאגן אונז אונ ארויסן לייגן. אונ אצינד זאגן מיר צו אייך אז מיר ווערן ניט צו איינער דייער רעדן מיר האבן געפונען [illegible] אין אגריב אין דער מדבר אונ הבן ארויס [illegible] גנומען [illegible] מלחמה הקמין אונ קעמפין איז אויף גשטענן אונ הט

בָּעֵת הַהִוא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת
אֶחָיו וַיֵּט עַד־אִישׁ עֲדֻלָּמִי וּשְׁמוֹ
חִירָה׃ ב וַיַּרְא־שָׁם יְהוּדָה בַּת־
אִישׁ כְּנַעֲנִי וּשְׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקָּחֶהָ
וַיָּבֹא אֵלֶיהָ׃ ג וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן
וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ עֵר׃ ד וַתַּהַר עוֹד
וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אוֹנָן׃

וּנְחַת יְהוּדָה מִלְוַת
אֲחוּהִי וּסְטָא עַד גַּבְרָא
עֲדוּלָמָאָה וּשְׁמֵיהּ חִירָה
ב וַחֲזָא תַמָּן יְהוּדָה בַּת
גְּבַר תַּגְרָא וּשְׁמֵיהּ שׁוּעַ
וְנַסְבָהּ וְעַל לְוָתַהּ׃
ג וְעַדִּיאַת וִילֵידַת בַּר
וּקְרָא יַת שְׁמֵיהּ עֵר׃
ד וְעַדִּיאַת עוֹד וִילֵידַת
בַּר וּקְרַת יַת שְׁמֵיהּ
אונן
ת"א ויראה שם. פסחים נ׃

רשב"ם ותוספ

מכרוהו וישמעאלים הורידוהו שמה כי שניהם אחד הם לפי הפשט: (ג) כנעני. כתרגומו תגרא כמו כנענית

רש"י

שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם אמרו אתה אמרת למכרו אלו אמרת להשיבו הייני שומעי' לך: ויט. מאת אחיו: עד איש עדלמי. נשתתף עמו:

שפתי חכמים

יוזק מריח רע שכן זפת וכו' כ"ש שלא יביא אותו לידי כורג נפשות שכות אאום יותר. ותרגום ס"ל · אע"פ דכי' ממונם על הכורגים מחויבי מיתה אבל כוא עצמו לא הרגם:

בית

פָאטֶר הָאבֶּן זַייא אַרָאפּ גֶנִידֶערְט יְהוּדָה פוּן זַיין גְרוֹסְקַייט, עֶר זָאל נִיט מֶער זַיין קֵיין עֶלְצְטֶער אוֹף זַיי (אָמְרוּ) זַיי הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ יְהוּדָה (אַתָּה אָמַרְתָּ לְמָכְרוֹ) דוּ הָאסְט גְזָאגְט מֶען זָאל יוֹסֵף'ן פַר קוֹיפֶן הָאבֶּן מִיר דִיךְ גְפָאלְגְט (אִילוּ אָמַרְתָּ לַהֲשִׁיבוֹ) וֶוען דוּ וָאלְסְט גְוֶוען זָאגֶן מִיר זָאלֶן אִים צוּרִיק שִׁיקֶען

דוד

צוּם פָאטֶר (הָיִינוּ שׁוֹמְעִים לָךְ) וָואלְטֶן מִיר דִיךְ גְפָאלְגְט׃ (וַיֵּט מֵאֵת אֶחָיו). יְהוּדָה אִיז אַוֶועק גֶנַאנְגֶען פוּן זַיינֶע בְּרִידֶער׃ (עַד אִישׁ עֲדוּלָמִי) בִּיז עֶר אִיז גְקוּמֶען בִּיז צוּ אַמֶענְשׁ וָוס הָט גְוואוֹינְט אִין עֲדוּלָם (נִשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ) יְהוּדָה אִיז גְוָוארֶן מִיט דֶעם מֶענְשׁ אַשׁוּתָּף׃ (ב) (כְּנַעֲנִי). מַיינְט מֶען (תַּגְרָא)

פירוש

יהודה) אחר שנמכר יוסף. ובאמרו וירד. נראה כי מדותן לעדולם הוא ירידה ובדרש שהורידוהו אחיו מגדולתו שנתחרטו ממכירת יוסף ואמרו לו כששאמרת לנו לכו ונמכרנו לישמעאלים אלו אמרת לנו השיבוהו אל אבינו היינו שומעים לך ובב"ר (פ"ח) וירד יהוד' לא היה צריך לומר אלא ויוסף הורד מצרימה · ר' אלעזר אומר כדי לסמוך הכר נא להכר נא: (ויט עד איש עדולמי) נטה אהלו עם צאנו עד שהלך לעדולמי ונתחבר עם זה האיש: (ג) (בת איש כנעני) ולא זכר

רד"ק

שמה אלא אביה ולא ידענו למה. וכנעני כתרגומו סוחר היה משאר האומות והתגורר שם. כי בני יעקב היו נזהרים מלהתחתן עם בנות כנען כמו האבות כי שמעון שלקח אשה מבנות כנען זכרו לגנאי והפרידו מאחיו ואמר ושאול בן הכנענית.(ויקחה) לקח' לאש' ואחר כך בא אליה כי לא שכב עמה דרך זנות ובאמרו וירא נרא' שהיתה יפה וישרה בעיניו: (ג) ותהר וגו'. לראשון קרא שם יהודה ולשני קראה אשתו. נראה שכן היה מנהגם ולשלישי הי' לו ליהוד' לקרא לו שם אלא

פירוש לתורת אלהים

דֶר עֶלְצְטֶער שֶׁעכְט מַייסְטֶער פוּן דֶעם מֶלֶךְ׃ (א) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען אִין דֶער זֶעלְבִּיגֶער צַייט וַיֵּרֶד יְהוּדָה הָאט יְהוּדָה גְנִידֶערְט פוּן זַיינֶע בְּרִידֶער וַיֵּט אוּנ הָאט גְנֵייגְט בִּיז אַמַאן פוּן עֲדוּלָמִי וּשְׁמוֹ אוּנ זַיין נָאמֶען אִיז גְוֶוען חִירָה (עַיין רש"י)׃ (ב) וַיַּרְא הָט דָארְטֶן יְהוּדָה גְזֶעהֶן אַטָאכְטֶער פוּן אַסוֹחֵר וּשְׁמוֹ אוּנ זַיין נָאמֶען אִיז גְוֶוען שׁוּעַ וַיִּקָּחֶהָ הָט עֶר זִיא גְנוּמֶען וַיָּבֹא אֵלֶיהָ אוּנ אִיז צוּ אִיר גְקוּמֶען׃ (ג) וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן אוּנ זִיא אִיז וָוארֶן מְעוּבֶּרֶת אוּנ הָאט גְבָּארֶען אַזוּהְן וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ הָט עֶר גְרוּפֶן זַיין נָאמֶען עֵר׃ (ד) וַתַּהַר עוֹד אוּנ זִיא אִיז וָוארֶען נָאךְ אַמָהְל מְעוּבֶּרֶת וַתֵּלֶד בֵּן אוּנ הָט גְבָּארֶן אַזוּהְן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אוֹנָן הָט זִיא גְרוּפֶען זַיין נָאמֶען אוֹנָן׃

ספר הישר

אוֹף אַרוֹס גְנוּמֶען זַיין שְׁוֶוערְד אוּנ הָט גְנֶעהְנְט צוּ דִי מְדָנִים אוּנ הָט אַגְרוֹס גְשְׁרַיי גְטוּן אַז דִי עֶרְד הָט גְצִיטֶערְט אוּנ דִי מְדָנִים הָאבֶּן זִיךְ זַייעֶר דֶר שְׁרָאקֶן אוּנ זֶענֶען גְפַלֶען צוּ דֶר עֶרְד. אוּנ דִי מְדָנִים הָבֶּן

של"ה הקדוש

(ב) וַיַּרְא שָׁם יְהוּדָה בַּת אִישׁ כְּנַעֲנִי) אוּנ יְהוּדָה הָט דָארְטֶן גְזֶעהֶן אַיין טָאכְטֶער פוּן אַיין כְּנַעֲנִי. דֶר פוּן לֶערְנֶען אָפּ אוּנְזֶרֶי חֲכָמִים אַז אַמֶענְשׁ דַרְף נִיט מְקַדֵּשׁ זַיין אַיין וַוייבּ אֵיידֶער עֶר זֶעהְט זִיא׃

אוֹנָן: ה וְאוֹסִיפַת עוֹד
וִילֵידַת בַּר וּקְרָת יַת
שְׁמֵיהּ שֵׁלָה וַהֲוָה
בִּכְזִיב כַּד יְלֵידַת יָתֵיהּ:
ו וּנְסֵיב יְהוּדָה אִתְּתָא
לְעֵר בּוּכְרֵיהּ וּשְׁמַהּ
תָּמָר: ז וַהֲוָה עֵר בּוּכְרָא
דִיהוּדָה בִּישׁ קֳדָם יְיָ
ואמיתיה

ה וַתֹּסֶף עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־
שְׁמוֹ שֵׁלָה וְהָיָה בִכְזִיב בְּלִדְתָּהּ
אֹתוֹ׃ ו וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר
בְּכוֹרוֹ וּשְׁמָהּ תָּמָר׃ ז וַיְהִי עֵר
בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה
וימתהו

רשב״ם

נכברי ארץ כנען בידו מאוני מרמה · כי מבנות כנען היו נוהרים: (ה) והי׳ בכזיב. יהוד׳ ושם נ׳לד לו בן: כי

שפתי חכמים

ל ול״ת מנ״ל לרש״י דגתת כנעני תתב. וי״ל דזה אינו דלא תלימ שאברהם לא כי׳ רולה לפניא ליזחק כנענית וכן ילחק היה מלוה ליעקב שיקח נזכר ככם ובודאי היו כנין ג״כ נזכרין נזה. ול״ת וכא לעיל פרש״י ר׳ נחמיה אמר כנעניות היו ג״מ שכיו נושאין כנעניות. וי״ל דלעיל מיירי כגון אומה אחרת שבא על כנענית דאותה בת אינה כנענית דהולכין אחר כתב אבל כאן א״א לפרש כן דהא כתיב איש כנעני

רש״י

(ב) כנעני · ר׳ תגרא (ב״ר): (ה) והיה בכזיב׳ [פסחים ג] (ב״ר) שם המקום ואומר אני ע״ש שפסקה מלדת נקרא כזיב לשון [ירמיה טו] היו תהיה לי כמו אכזב [ישעי׳ נח] אשר לא יכזבו מימיו דאל״כ מה בא להודיענו ובב״ר ראיתי ותקרא שמו שלה וגו׳. פסקת: (ז) רע בעיני ה׳. כרעתו של אונן משחית זרעו שני׳ באונן וימת גם אותו כמיתתו של ער מיתתו של אונן ונמה היה ער משחית זרעו

בית דוד

אַסוּתַר: (ה) (וְהָיָה בִכְזִיב). (שֵׁם הַמָּקוֹם) דֶר נָאמֶן פוּן דֶעם אוֹרט אִיז כְּזִיב, זָאגְט רש״י (וְאוֹמֵר אֲנִי) אִיךְ זָאג (עַל שֵׁם שֶׁפָּסְקָה מִלֶּדֶת נִקְרָא כְּזִיב) וַוייל נָאךְ דֶעם קִינְד הָט יְהוּדָה׳ס ווייבּ מֶער קֵיין קִינְדֶר גֶהַאט הָבֶּער זָאגְט דֶר פָּסוּק וְהָיָה בִכְזִיב בְּלִדְתָּהּ אוֹתוֹ, ווען זִי הָט אִים גֶבּוֹירֶן אִיז עֶר גֶוועזֶן דָס לֶעצְטֶע קִינְד בַּיי אִיר, נָאךְ אִים הָט זִיא אוֹיף גֶהֶערְט צוּ הָאבֶּן קִינְדֶער (לְשׁוֹן הָיוֹ תִהְיֶה לִּי כְּמוֹ אַכְזָב) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דוּ וֶועסְט זַיין צוּ מִיר ווִי אַזַאךְ ווָאס אִיז נִיט אוֹיף שְׁטֶענְדִיג נָאר עֶס ווֶעט אוֹיפְהֶערִין (אֲשֶׁר לֹא יְכַזְּבוּ מֵימָיו) זַיין ווַאסֶר ווֶעט נִיט אוֹיף הֶערִין (וְאִם לֹא כֵּן) אוֹיבּ עֶס אִיז נִיט אַזוֹי, נָאר בִּכְזִיב אִיז אַנָאמֶען פוּן אַשְׁטָאט (מַה בָּא לְהוֹדִיעֵנוּ) ווָאס קוּמְט דֶר פָּסוּק אוּנְז מַאכֶן ווִיסֶן ווִי שֵׁלָה אִיז גֶבּוֹירֶן גֶוואָרֶן. (וּבִבְרֵאשִׁית רַבָּה רָאִיתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שֵׁלָה וגו׳ פָּסְקָת) זָאגְט רש״י אִיךְ הָאבּ גֶזֶעהֶן אִין מִדְרָשׁ שְׁטֵייט אוֹךְ אוֹיף דֶעם ווָארְט כְּזִיב פָּסְקָת, אוֹיף גֶהֶערְט: (ז) (רַע בְּעֵינֵי ה׳). זַיין שְׁלֶעכְטְקֵייט אִיז גֶוועזֶן (כְּרָעָתוֹ שֶׁל אוֹנָן) ווִי דָס שְׁלֶעכְטְס פוּן אוֹנָן (מַשְׁחִית זַרְעוֹ) עֶר הָאט קַאלְיֶע גֶמַאכְט זַיינֶע זֶרַע (שֶׁנֶּאֱמַר בְּאוֹנָן וַיָּמֶת גַּם אוֹתוֹ) ווָארוּם בַּיי אוֹנָן זָאגְט דֶר פָּסוּק הקב״ה הָט אִים אוֹיךְ גֶהַרְגֶעט אַזוֹ מֶען זָאגְט, אִים אוֹיךְ מֵיינְט מֶען (כְּמִיתָתוֹ שֶׁל עֵר מִיתָתוֹ שֶׁל אוֹנָן) עֶר אִיז גֶשְׁטָארְבֶּן פַאר דִיא
ועלבינע

פירוש רד״ק

אלא שהי׳ בכזיב בלדת׳ אותו לפיכך אמר ,והיה בכזיב.: (ז) (ויהי וגו׳ רע בעיני ה׳) שלא הי׳ יודע בו אלא ה׳ והיא

פירוש לתורת אל זים

(ה) וַתֹּסֶף עוֹד אוּנ זִיא הָט נָאךְ גֶעמֶערְט וַתֵּלֶד בֵּן אוּנ הָט גֶבָּארֶן אַזוּהן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁלָה הָט זִיא גֶרוּפְן זַיין נָאמֶען שֵׁלָה וְהָיָה אוּנ זִיא אִיז גֶוועֶן אִין דֶער שְׁטָאט כְּזִיב (זֶיין רש״י) בְּלִדְתָּהּ אוֹתוֹ אַז זִיא הָאט אִיהם גֶבָּארֶען: (ו) וַיִּקַּח הָט יְהוּדָה גֶנוּמֶן אַווייבּ צוּ זַיין בְּכוֹר עֵר וּשְׁמָהּ תָּמָר אוּנ אִיר נָאמֶען אִיז גֶוועֶן תָּמָר: (ז) וַיְהִי אוּנ עֵר דֶער בְּכוֹר פוּן יְהוּדָה אִיז גֶוועֶן בֵּייז אִין

ספר הישר

גֶעהֶנְט צוּ דִי בְּרִידֶר פוּן יוֹסֵף בִּיז פִירְכְט אוּנ זָגֶן מִיט ווייכֶע רֵייד אַפְּטֶער ווָס בַּדַארְפְט אִיר הָבֶּן אַזוֹ אַקְנֶעכְט אַז עֶר זָאל אִין אַ״ךְ ווִידֶר שְׁפֶּעטִיגֶן פַאר קוֹפְט אִים בֶּעסֶר צוּ אוּנְז אוּנ מִיר ווֶעלֶן אַ״ךְ גֶעבֶּן ווִי פִיל אִיר ווִילְט אוּנ נָאט הָט דָס אַזוֹ גֶטוּן אַז דִי סוֹחֲרִים זָאלֶן חֵשֶׁק הָאבֶּן אוּם צוּ קוֹפֶן כְּדֵי דִי קִינְדֶר זָאלֶן יַעֲקֹב וָאכֶן נִיט פַארְשָׁן זַייעֶר בְּרוּדֶר. אוּנ דִי קִינְדֶר יַעֲקֹבְס הָאבֶּן צוּ גֶהֶערְט דִי רֵייד פוּן דִי סוֹחֲרִים אוּנ הָאבֶּן יוֹסֵף פַאר קוֹפְט פַאר צְוַואנְצִיג שֶׁקֶל וִיקְבֶּר אוּנ זַייעֶר בְּרוּדֶר רְאוּבֵן אִיז נִיט גֶוועֶן מִיט זֵיי אִין דִי וֶועלְבֶּער צַייט. אוּנ דִי סוֹחֲרִים הָאבֶּן גֶנוּמֶן יוֹסֵף אוּנ זֶענֶען אַוֶועק גֶגַאנְגֶן מִיט אִים. אוּנ בְּשָׁעַת

וַיְמִתֵהוּ יְהוָה׃ ח וַיֹּאמֶר יְהוּדָה
לְאוֹנָן בֹּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיךָ וְיַבֵּם
אֹתָהּ וְהָקֵם זֶרַע לְאָחִיךָ׃ ט וַיֵּדַע
אוֹנָן כִּי לֹּא לוֹ יִהְיֶה הַזָּרַע וְהָיָה
אִם־בָּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיו וְשִׁחֵת
אַרְצָה לְבִלְתִּי נְתָן־זֶרַע לְאָחִיו׃
וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה
וימת

וְאַמִיתֵיהּ יְיָ׃ ח וַאֲמַר
יְהוּדָה לְאוֹנָן עוֹל לְוַת
אִתַּת אָחִיךְ וְיַבֵּם יָתַהּ
וְאָקִים זַרְעָא לְאָחוּךְ׃
ט וִידַע אוֹנָן אֲרֵי לָא
עַל שְׁמֵיהּ מִתְקְרֵי זַרְעָא
וַהֲוָה כַּד עָלֵיל לְוַת
אִתַּת אָחוּהִי וּמְחַבֵּיל
אוֹרְחֵיהּ עַל אַרְעָא
בְּדִיל דְּלָא לְקַיָּמָא
זַרְעָא לַאֲחוּהִי׃ י וּבְאִישׁ
קֳדָם יְיָ דִּי עֲבַד וַאֲמִית

תו"א וכיה לס נה. יבמות לו:

רשב"ם

(ט) כי לא לו יהי' הזרע׳ ומקפידים היו בכך : נתן זרע. חטף קמץ. שכל תיבה מלאפו"ם שטעמה באות אחרונ׳ ותיבה שסמוכ׳ לה טעמ׳ באות ראשונ׳ הרי הם במקף והמלאפו"ם נהפך לחטף קמץ. וכן ארך אפים וגדל

רש"י

זרעו ם כדי שלא תתעבר ויכחיש יפיה : (ס) והקם זרע. הבן יקרא ג ע"ש המת : (ט) ושחת ארצה.

שפתי חכמים

מעמא שכאיש היה כנעני וק"ל : ם בגמלא מה שהיה אונן משחית כמו שמפרש הפסוק כטעם דכנן נק׳ ע"ש אחי המת וזה לא היה רולה לעשות : נ [נח"י] כאריך שם לסתור

בית דוד

זֶעלְבִּינְע עֲבֵירָה וָואס אוֹנָן אִיז גְשְׁטָארְבֶּן (וְלָמָּה הָיָה עֵר מַשְׁחִית זַרְעוֹ) פַר וָוס הָט עֶר פַר נָאסֶן דִי זֶרַע אוֹף דֶער עֶרד (כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְעַבֵּר וְיַכְחִישׁ יָפְיָהּ) עֶר הָט גְוָואלְט זַיין ווַייב זָאל נִיט מְעוּבֶּרֶת וָוערֶן וָועט נִיט אַוֶועק גֵיין פוּן אִיר דִי שֵׁיינְקַייט:

(ח) (וְהָקֵם זֶרַע לְאָחִיךָ) . זָאלְסְט אוֹיף שְׁטֶעלֶן קִינְדֶר צוּ דַיין בְּרִידֶר (הַבֵּן יִקָּרֵא עַל שֵׁם הַמֵּת) דָס קִינְד וָוס תָּמָר וָואלְט גִיבָּארִין פוּן אוֹנָן וָולְט גֶרוּפֶן וָוערִין אוֹיף דֶעם נָמֵון פוּן עֵר : (ט) (וְשִׁחֵת אַרְצָה) (דָשׁ מִבִּפְנִים וְזוֹרֶה מִבַּחוּץ) וָוען עֶר הָט זִיךְ

פירוש

והוא בדברי׳ שבינו לבינ׳ וארז"ל (שם) שהי׳ דש מבפני׳ וזורה מבחוץ כדי שלא תתעבר כדי שלא תכחש

רד"ק

יופיה : (ח) (ויבם אותה) נראה כי הדבר של יבום היה משפט הקדמונים קודם שנתנ׳ התורה : (ט) (וידע אונן

פירוש לתורת אלהים

גָאטְס אוֹגֶן וַיְמִיתֵהוּ יְיָ הָאט אִיהְם גָאט גֶטֵייט : (ח) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן הָט יְהוּדָה גְזָאגְט צוּא אוֹנָן בֹּא אֶל אֵשֶׁת אָחִיךָ קוּם צוּא דַיין בְּרוּדֶערְס ווַייבּ וְיַבֵּם אוֹתָהּ אוּנ זַייא זִיא מְיַבֵּם וְהָקֵם זֶרַע לְאָחִיךָ אוּנ זָאלְסְט גְבָארִין אַקִינְד צוּא דַיין בְּרוּדֶערְס נָאמֶן דֶר זוּהְן וָוס דוּ וֶועסְט מִיט אִיר הָאבֶּן וָועט גְרוּפֶען וָוערֶן אוֹיף דֶעם נָאמֶן פוּן דֶעם מֵת : (ט) וַיֵּדַע אוּנ אוֹנָן הָט גְוואוּסְט כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזֶּרַע אַז נִיט אוֹיף זַיין נָאמֶען וָועט גְרוּפֶען וָוערֶן דִיא קִינְדֶער וְהָיָה אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען אִם בָּא אֶל אֵשֶׁת אָחִיו אַז עֶר אִיז גְקוּמֶן צוּ זַיין בְּרוּדֶערְס ווַייבּ וְשִׁחֵת אוּנ עֶר הָט פַר דָארְבֶּן דִיא זֶרַע צוּ דֶער עֶרְד לְבִלְתִּי פוּן וָועגֶן נִיט נְתָן צוּ גֶעבֶּן אַקִינְד צוּ זַיין בְּרוּדֶער : (י) וַיֵּרַע עֶס אִיז

ש"ל"ה הקדוש

(ט) (וַיֵּדַע אוֹנָן) אוּנ אוֹנָן הָט גְוויסְט פוּן דִי מַעֲשֶׂה פוּן עֵר אוּנ פוּן אוֹנָן וֶועהְט מֶען וִוי גְרוֹס דֶר חֵטְא פוּן מוֹצִיא זֶרַע לְבַטָּלָה אִיז נָאט הָאטוּ זֵייא גְשְׁטְרָאפְט אִין זֶוענִי בֵּיידֶע גְשְׁטָארְבֶּן פַר דֶעם חֵטְא . אָבְּגְלַייךְ דָס אִיז גְוֶוען פַר מַתַּן תּוֹרָה אוּנ דִי בְּנֵי נֹחַ זֶענֶען נָאר נִיט פַר זָאגְט גִיוָוארְי דְרוֹיף . נָאר ווַיילֿ זֵיי הָבֶּן גְהַאט פוּן דִי אָבוֹת בְּקַבָּלָה אַז דָאס אִיז אַנְיוֹסֶר חֵטְא הָט זֵיי נָאט דְרִיבֶּר גְשְׁטְרָאפְט עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה רַאְרְפֶן מִיר וָועלְכֶע מִיר הָאבּוּ מְקַבֵּל גְוועֶן דִיא תּוֹרָה וָוס זִיא פַר זָאגְט אוּנְז (וְנִשְׁמַרְתֶּם מִכָּל דָּבָר רָע) מִיר זָאלֶען זִיךְ פוּן אַלֶע שֶׁעדְלִיכֶע אִין שְׁלֶעכְטִי זַאכֶען הִיטוּן אוּנ נִזְהָר זַיין פוּן דֶעם חֵטְא ר"ל אֲפִילוּ מִיט אַרַעְיוֹן אוֹדֶר אַהִרְהוּר :

אַף יָתֵיהּ׃ יא וַאֲמַר
יְהוּדָה לְתָמָר כַּלְּתֵיהּ
תִּבִי אַרְמְלָא בֵּית
אֲבוּיִךְ עַד דְּיִרְבֵּי שֵׁלָה
בְרִי אֲרֵי אֲמַר דִּלְמָא
יְמוּת אַף הוּא כַּאֲחוֹהִי
וַאֲזַלַת תָּמָר וִיתֵיבַת
בֵּית אֲבוּהָא׃ יב וּסְגִיאוּ
יוֹמַיָּא וּמִיתַת בַּת שׁוּעַ
אִתַּת יְהוּדָה וְאִתְנַחַם
יְהוּדָה וּסְלֵיק עַל גָּזְזֵי

וַיָּמֶת גַּם־אֹתוֹ׃ יא וַיֹּאמֶר יְהוּדָה
לְתָמָר כַּלָּתוֹ שְׁבִי אַלְמָנָה בֵית־
אָבִיךְ עַד־יִגְדַּל שֵׁלָה בְנִי כִּי אָמַר
פֶּן־יָמוּת גַּם־הוּא כְּאֶחָיו וַתֵּלֶךְ
תָּמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ׃ יב וַיִּרְבּוּ
הַיָּמִים וַתָּמָת בַּת־שׁוּעַ אֵשֶׁת־
יְהוּדָה וַיִּנָּחֶם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל־גֹּזְזֵי
צֹאנוֹ

תו"א וירע בעיני ה'. נדה יג: וימת גם אתו. יבמות לד: ותמת בת. סוטה יג:

רשב"ם

חסד. ואם שלה אלה לאישה לה. אבל את שלש הערים סלאפו"ם הוא: (י) גם אותו. דרשו חכמים כי

שפתי חכמים

דברי הרמב"ן והרא"ם ע"ש. וה"פ כמו יבא נק' ע"ש כמת כאילו כמת כמו אביו ו"ש כמס זרע לאחיך ולא גם לאחיך דלא במת גרים ע"ש: ם וק"ל דהפסוק סותר עלמו ומתחלה כתיב עד יגדל שלה בני משמע שבי' בדעתו ליתנה לשלה ואח"כ כתיב כי אמר פן ימות וגו' משמע שלא רלה ליתנה לו ומיד כאלו כי אחי נהיגת פעם כמו אשל משלה שמאחר שבוחזקה

רש"י

דם מכפנים וזורה מבחוץ [ב"ר]: (יא) כי אמר וגו'. כלומר דוחה היה אותה בקש שלא היה בדעתו להשיאה לו: כי אמר פן ימות. מוחזקת היא זו שימותו אנשיה (יבמות לד): (יב) ויעל על גוזזי צאנו. ויעל תמנתה לעמוד על גוזזי

בית

יד בהעפט מיט זיין ווייב האט ער די זרע ארויס געלאזין אויף די ערד: (יא) (כי אמר וגו'). (כלומר) אזו איז גיוועזן (דוחה היה אותה בקש) יהודה האט זיא אוועק געשטויסען מיט אשמועי. מיט עטליכע ווערטער (שלא היה בדעתו להשיאה לו) ווייל זיין מיינונג איז ניט געוועזן ער זאל זיא געבען פאר אווייב צו זיין זוהן שלה: (כי אמר פן ימות).

דוד

יהודה האט געזאגט (מוחזקת היא זו שימותו אנשיה) זיא האט שוין אחזקה (עס איז געוויס) אז אירע מענער וואס זיא וועט נעמען וועלען שטארבן: (יב) (ויעל על גוזזי צאנו). הארט רש"י איז דען יהודה ארויף געגאנגן אויף דיא מענטשן וואס האבן געשוירין דיא וואל פון זיינע שעפסין. נאר מען מיינט (ויעל תמנתה לעמוד על גוזזי צאנו) יהודה

פירוש

אונן) כמו שאמר לו אביו ,והקם זרע לאחיך,: (ושחת ארצה) שחת זרעו לארץ כענין שאמרנו בער: (י) (גם אותו) ושניהם בחטא אחד מתו: (יא) (פן ימות) בב"ר

רד"ק

אמר ר' אלעזר אף על פי שאין נחש יש סימן: (יב) (וירבו) בב"ר שנים עשר חדש: (ויעל) ובשמשון נאמר ,וירד תמנתה, כל אחד לפי המקום שהיה בו: על

פירוש לתורת אלהים

שלעכט געוועזן אין גאטס אויגן וואס ער האט געטון וימת האט ער אים אויך געטויט: (יא) ויאמר האט יהודה געזאגט צוא זיין שנור שבי זיץ איין אלמנה אין דעם הויז פון דיין פאטער עד יגדל ביז מיין זוהן שלה וועט גרוס ווערן (עיין רש"י) כי אמר וואריום ער האט געטראכט פאמר וועט ער אויך שטארבן ווי זיינע ברידער וואריום ווייל ביי איר זענין צווייא מאנן געשטארבי' ותלך אונ תמר

ספר הישר

ווי זענע אוועק געגאנגן אוסין ווענ האבן זיך די ברידר בעוויגין וואס זיי האבן געטון זיי האבן געקויפט איזבגיר פון די עברים מאמר איז ער גיגנבת. אונ אז מיר וועט געזין דם יונגיל ביי אונז וועלן מיר געמ'ט ווערן איבר אים. אונ דר ווייל זענין די ישמעאלים געקומען אקעגן דיא ברידר האבן די ברידר גנוגט אייער צום אגדרין קאפר פר קויפן דם יונגל צו די ישמעאלים אונ מיר וועלין אים געבין דם געלד וואס מיר האבן גנגבן צו די עברים. האבן די ברידר פר קויפט יוסף צו די ישמעאלים פר צוואנציג שקל זילבר. אונ די ישמעאלים האבן גנומען יוסף'ן אונ האבן אים ארויף געזעצט אויף אקעמעל אונ זענין געגאנגן קיין מצרים. אונ ווי יוסף האט דר הערט אז די ישמעאלים גייען קיין מצרים האט יוסף אן גהויבן צו וויינען אונ צו שרייען אונ האט געזאגט מאמע. דר ווייל איז אויך געקומען אייער פון די ישמעאלים אונ

אונקלוס

צֹאנ֖וֹ ה֥וּא וְחִירָ֖ה רֵעֵ֥הוּ הָעֲדֻלָּמִֽי
תִּמְנָֽתָה׃ יג וַיֻּגַּ֥ד לְתָמָ֖ר לֵאמֹ֑ר הִנֵּ֥ה
חָמִ֛יךְ עֹלֶ֥ה תִמְנָ֖תָה לָגֹ֥ז צֹאנֽוֹ׃
יד וַתָּ֩סַר֩ בִּגְדֵ֨י אַלְמְנוּתָ֜הּ מֵֽעָלֶ֗יהָ
וַתְּכַ֤ס בַּצָּעִיף֙ וַתִּתְעַלָּ֔ף וַתֵּ֙שֶׁב֙

בפתח

עָנֵיהּ הוּא וְחִירָה רַחֲמֵיהּ עֲדוּלָמָאָה לְתִמְנָת׃ יג וְאִתְחֲוָא לְתָמָר לְמֵימַר הָא חֲמוּיִךְ סָלֵיק לְתִמְנָת לְמֵיגַז עָנֵיהּ׃ יד וְאַעֲדִיאַת לְבוּשֵׁי אַרְמְלוּתָהּ מִנַּהּ וְאִתְכַּסִּיאַת בְּעִיפָא

ואתקנת

תו"א ותשב בפתח. עס' ספר הזוהר פ' אחרי מות ופרשת ויקהל:

בעל הטורים

יהודה את אביו באותו ל' נפרע ממנו: (יד) בפתח עינים אחר. ס"ת רמ"ח כמנין אברהם שאמרה יה"ר שאזקק לזרע אברהם: כי גדל. ג' במס' הכא ואידך עד כי גדל מאד. כי גדל הכאב מאד בשביל שראתה כי גדל שלה גדל הכאב שלה ונזכות זה יצא ממנה מלכות בית דוד שהי' סולך וגדל עד כי גדל מאד:

ויחשבה

רשב"ם

בעון כזה מת על שהיה משחית זרעו שלא תתעבר ותכחיש יופיה: (יד) ותכס. ראשה: בצעיף. שאין זה דרך אלמנות: ותתעלף. כסתה פניה שלא יכירנ' יהוד': בפתח עינים. בשער של פרשת דרכים שהכל עוברים ונראים לעינים דרך שם והמפרש שם עיר טועה. שהרי כתוב לפנינו היא בעינים ואלו היה שם עיר היה

רש"י

לאנו: (יג) עולה תמנתה. ובשמשון הוא אומר [שופטי' יד] וירד שמשון וגו' תמנתה ע בשפוע ההר היתה יושבת עולין לה מכאן ויורדין לה מכאן: (יד) ותתעלף. כסתה פניה פ שלא יכיר בה: ותשב בפתח עינים. בפתיחת עינים. בפרשת דרכים צ שעל דרך תמנתה (סוטה י) ורבותינו דרשו בפתחו

שפתי חכמים

לקטלנית איך אפשר שיתנהג לו אחר שיגדל ועז"פ דוחה היה אותה נקט ר"ל מ"ש עד כי יגדל שלה בני דוחה היה אותה שלא היה בדעתו להשיאו לה ומ"ש כי אמר פן ימות גוא כתינת פעם ע"ז למה לא היה בדעתו וכו' ומפרש כי אמר פן ימות וכו': ע ואע"ג דלעיל כתיב ויעל ופרש"י דויעל דבוק עסתמנת' א"כ למה לא פי' זה לעיל י"ל דלמא ויעל קאי על גוזזי צאנו כלו' עלה לכר מקום שהיו שם כרועים לעמוד על גוזזי צאנו וק"ל: פ מדכתיב בסמוך כי כסתה פניה דמשמע שכבר הוזכר זה למעלה: צ לפי ששני דרכים מתפשטות זה לכאן וזה לכאן צריך לפתוח עינים להתבונן באיזה דרך ילך והיינו פתח עינים

פתיחת

בית דוד

אִיז אוֹיף גֶעגַאנְגֶען אוֹיף דִי שְׁטָאט תִּמְנָת עֶר זָאל שְׁטֵיין לֶעבֶּען דִי מֶענְטְשֶׁען ווָאס שֶׁערֶען דִי ווָאל פוּן דִי שָׁעפְּסֶען: (יג) (עוֹלֶה תִמְנָתָה) עֶר גֵייט אַרוֹיף צוּא דִי שְׁטָאט תִּמְנָת. פְרֶעגְט רַשִׁ"י (בְּשִׁמְשׁוֹן הוּא אוֹמֵר וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה) בַּיי שִׁמְשׁוֹן זָאגְט דֶער פָּסוּק שִׁמְשׁוֹן הָאט גֶענִידֶערְט צוּא דִי שְׁטָאט תִּמְנָת עֶנְטְפֶערְט רַשִׁ"י (בְּשִׁפּוּעַ הָהָר הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת) דִיא שְׁטָאט תִּמְנָת אִיז גֶעוֶוען אַרָאפּ בַּארְג (עוֹלִין לָהּ מִכָּאן) ווֶער עֶס אִיז גֶעגַאנְגֶען פוּן אִינְטֶען צוּא תִּמְנָת. אִיז עֶר אַרוֹיף גֶעגַאנְגֶען (וְיוֹרְדִין לָהּ מִכָּאן) אוּנ ווֶער עֶס אִיז גֶעגַאנְגֶען פוּן בַּארְג צוּא תִּמְנָת אִיז עֶר אַרָאפּ גֶעגַאנְגֶען: (יד) (וַתִּתְעַלָּף). מֵיינְט מֶען (כִּסְּתָה פָּנֶיהָ שֶׁלֹּא יַכִּיר בָּהּ) זִיא הָאט בַּדֶעקְט אִיר פָּנִים עֶר זָאל זִיא נִיט דֶער קֶענֶען: (וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם). מֵיינְט מֶען (בִּפְתִיחַת עֵינַיִם) ווִי מֶען דַּארְף עֶפֶענֶען דִי אוֹיגֶען (בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים שֶׁעַל דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה) ווִי עֶס שֵׁיידֶען זִיךְ דִיא ווֶעגֶען בַּיי דֶעם ווֶעג ווִי מֶען גֵייט צוּא תִּמְנָת (ווֶוען אַמֶענְטְשׁ גֵייט אַנְגַלַייכֶען ווֶעג מֶעג עֶר גֵיין פַר טְרַאכְט אוּנ דַארְף נִיט אַכְטוּנְג גֶעבֶּען בַּיי דִי זַייטֶען פוּן ווֶעג. קֶען אַמָאל זַיין אַמֶענְטְשׁ זָאל זִיצֶען בַּיי דִי זַייט ווֶעג אוּנ דֶער דוֹרֵךְ גֵייעֶנְדֶער זָאל אִים נִיט זֶעהְן. אָבֶּער ווִי דֶער גֵייעֶנְדֶער קוּמְט צוּא דֶעם אָרְט ווִי דִיא ווֶעגֶען שֵׁיידֶען זִיךְ. אַיין ווֶעג לִינְקְס אַיין ווֶעג רֶעכְטְס. מוּז דֶער גֵייעֶנְדֶער עֶפֶענֶען דִי אוֹיגֶען אוּנ זֶעהְן אוּנ ווֶעלְכִין ווֶעג עֶר זָאל גֵיין. ווֶוען דָארְטֶען זִיצְט אַמֶענְטְשׁ. מוּז דֶער גֵייעֶנְדֶער אִים זֶעהְן. אוֹיף אַזוֹ אַיין אָרְט אִיז גֶעזֶעסֶען תָּמָר. דָס מֵיינְט רַשִׁ"י (בִּפְתִיחַת עֵינַיִם וגו') (וְרַבּוֹתֵינוּ דָרְשׁוּ בְּפִתְחוֹ

פירוש

(על נוזזי צאנו) כמו אל נוזזי. כמו ותתפלל על ה' (שמואל א') כמו אל ה' והדומים לו: (יד) (ותכס בצעיף) כסתה פני' בצעיף כדי שלא יכיר' יהודה.

רד"ק

(ותתעלף) בבגדים נאים שלבשה. (בפתח עינים) בפרשת דרכים מקום נפתח ונגלה לעיני ההולכים בדרך זו. (כי ראתה) אמרה כיון שלא חפץ בה יהוד' לתתה

פירוש לתורת האלהים

אִיז גֶעגַאנְגֶען וַתֵּשֶׁב אוּנ אִיז גֶעזֶעסֶען אִין דֶעם הוֹיז פוּן אִיר פָאטֶער: (יב) וַיִּרְבּוּ אוּנ עֶס הָאט זִיךְ גֶעמֶערְט דִי טֶעג וַתָּמָת אִיז גֶשְׁטָארְבֶּען דִי טָאכְטֶער פוּן שׁוּעַ דָס ווַייבּ פוּן יְהוּדָה. וַיִּנָּחֶם יְהוּדָה אִיז יְהוּדָה ווָארִין גֶטְרַייסְט ווַיעֶל אוּנ עֶר אִיז אוֹיף גֶעגַאנְגֶען עַל גּוֹזְזֵי צֹאנוֹ עֶר זָאל שְׁטֵיין בַּיי דֶעם שֶׁערוּנְג פוּן זַיינֶע שָׁאף הוּא עֶר מִיט זַיין חַבֵר חִירָה הָעֲדוּלָמִי תִּמְנָתָה צוּ תִּמְנָת: (יג) וַיֻּגַּד אוּנ עֶס אִיז גֶזָאגְט גֶווָארִין צוּ תָּמָר לֵאמֹר צוּא זָאגֶען הִנֵּה חָמִיךְ דַיין שְׁווֶער גֵייט אוֹיף צוּ תִּמְנָת

ואתקנת ויתיבת בפרשות עינין די על אורח תמנת ארי חזת ארי רבא שלה והיא לא אתיהיבת ליה לאנתו: טו וחזאה יהודה וחשבה כנפקת ברא

בפתח עינים אשר על־דרך תמנתה כי ראתה כי־גדל שלה והוא לא־נתנה לו לאשה: טו ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי

כסתה

רשב"ם

לו לו' בעינים הבי"ת המ"ת (שו"א) שלא מצינו שיאמר רבית אל בירותו בירושלים (בקמץ): (טו) כי כסתה

שפתי חכמים

פתיחת עינים: ק פי' נקברו של אברהם אבינו והתפללה שיזדמן לה איש מזרע אברהם כדי להעמיד בנים ממנו והוא מאמר רז"ל בפ"ק דסוטה: ר שברי אח"כ חזרה ולבשה בגדי אלמנותה ולא בשביל זנות היתה עושה לא היתה חוזרת ולובשת בגדי אלמנותה. מהרש"ל: ש דק"ל מה נהונת פסם לזה וכי בשביל שכסתה פניה תהיה זונה אדרבא לנועה היא כיון שכסתה את פניה ל"פ לפי שיושבת וכו' ואח"כ אמר כי כסתה פניה

בית

של אברהם אבינו) די רבנן האבן געלערנט תמר איז געזעסן נעבן די טיר פון די שטיב וואס אברהם אבינו האט דארט געוואנט (שכל עינים מצפות לראותו) אלע אויגן האבען געוואלט זעהן די שטוב. יעדער מענטש וואס איז געווען אין דעם וועג איז צו געגאנגען זעהן דוא שטיב. יהודה איז אויך צו געגאנגען זעהן די שטוב האט ער ניט ראפעט תמר זיצט לעבן די טיר פון שטוב: (כי ראתה כי גדל שלה וגו'), ווייל זיא האט געזעהן שלה איז שוין גרוס אויף געוואקסען און יהודה געמט זיא ניט פאר אווייב צו

פירוש

לבנו יהי' לה זרע ממנו: (טו) (ויראה) כי כסתה פניה ולא הכירה בעבור זה חשבה לזונה כיון שישבה בפרשת דרכים יהודה אמר אין זו אלא זונה. שאם לא כסתה

בעל הטורים

(טו) ויחשבה. ג' במס' עמ"ס כפ' לך: לזונה. ג' במס' ויחשבה לזונה איכה היתה לזונה. מה תמר בבזיון ולבסוף בכבוד אף ירושלים סופה בכבוד כדכתיב ולכבוד אהיה בתוכה

רש"י

של אברהם אבינו שכל עינים מצפות לראותו: כי ראתה כי גדל שלה וגו'. לפיכך הפקיר' עצמה אצל יהודה שהיתה מתאוה להעמיד ממנו בנים: (טו) ויחשבה לזונה. לפי שיושבת ש בפרשת דרכים: כי כסתה פניה. ולא יכול לראותה ולהכירה. ומדרש רבותינו כי כסתה פניה כשהיתה בבית חמיה

דוד

שלה (לפיכך הפקירה עצמה אצל יהודה) דריבר האט זיא זיך מפקיר געווען צו יהודה (שהיתה מתאוה להעמיד ממנו בנים) ווייל זיא האט געוואלט צוא האבען קינדער פון יהודה: (טו) (ויחשבה לזונה). (לפי שיושבת בפרשת דרכים) ווייל זיא איז געזעסן אויף דעם ארט ווי די וועגן שיידן זיך דריבר האט יהודה גמיינט זיא איז א זונה: (כי כסתה פניה) ווייל זיא האט בעדעקט איר פנים (ולא היה יכול לראותה ולהכירה) האט יהודה זיא ניט געקענט זעהען און האט זיא ניט דער קענט אז זיא איז זיין שנור תמר

מדרש

רד"ק

פניה היה מכירה שהיא כלתו ולא ישכב עמה ואז"ל שכסתה פניה בבית חמיה והית' צנוע' ביותר. ועתה היתה יושבת בפרשת דרכים לא עלה על לבו לפיכך

פירוש לתורת אלהים

לנוו צו שערן זייני שאף: (יד) ותסר האט זיא אפ גטון איהרע אלמנה קליידער ותכס און זיא האט זיך צו גדעקט מיט איין שלייער ותתעלף און זיא האט זיך ארום גהילט דס פנים קען זאל זיא ניט דר קענן ותשב און זיא האט זיך געזעצט וואו דיא וועגן צו שיידן זיך על הדרך ביי דעם וועג פון תמנת. כי ראתה ווארום זיא האט געזעהן שלה איז שון גרוס געווארן והיא און זיא ווערט ניט געגעבן צו אים פאר אווייב דרום האט זיא זיך מפקיר געוועזן צו יהודה ווארום זיא האט געגליסט צו האבען קינדער פון איהם: (טו) ויראה האט יהודה זיא געזעהן האט ער זיא גרעכנט פאר איין

ספר הישר

האט יוסף גשלאגן איף דר באק האט יוסף נאך מער אן גהויבן צו וויינין און יוסף איז געבונדן מיט גייזרן אויפן וועג און האט נאר ניט געקענט קיין מחמת דם געשרוינג וואס ער האט זיך גטרבן. אלע ישמעאלים האבן איהם געשלאגן און געפייניגט און האבן אוים געשראקן כדי ער זאל אויף הערן צו וויינען. און נאט האט געזעהן דם פיין פון יוסף און פורקיים האט נאט אן געשיקט אויף די ישמעאלים אפינסטערקייט און וועלכע האנד פון די ישמעאלים האבן געשלאגן יוסף איז די האנד פר דארט געווארן. און די ישמעאלים האבן גזגט איינר צום אנדרן וואס איז דז וואס נאט האט אונז גטון אויף דעם וועג. און די ישמעאלים האבן נאר ניט פר שטאנען אז דס איז אלץ איבר יוסף און די ישמעאלים

ותכן

כְּסְּתָה פָּנֶיהָ׃ טז וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הָבָה־נָּא אָבוֹא אֵלַיִךְ כִּי לֹא יָדַע כִּי כַלָּתוֹ הִוא וַתֹּאמֶר מַה־תִּתֶּן־לִי כִּי תָבוֹא אֵלָי

אֲרֵי כַסִיאַת אַפָּהָא׃ טז וּסְטָא לְוָתַהּ לְאָרְחָא וַאֲמַר הָבִי כְעַן אֵיעוֹל לְוָתִיךְ אֲרֵי לָא יְדַע אֲרֵי כַלָּתֵיהּ הִיא וַאֲמָרַת מָה תִתֵּן לִי אֲרֵי תֵיעוֹל לְוָתִי׃

רש"י

היתה צנועה ת לפיכך לא חשדה: (טז) ויט אליה אל הדרך. מדרך שהיה בה נטה אל הדרך אשר היא בה ובלשון לע"ז דשטורני"ר (אבלפנקען): הבה נא. הכיני עצמך ודעתך לכך. כל לשון הבה ל' הזמנה הוא חוץ ממקום שיש לתרגמו בלשון נתינה ואף אותן של הזמנה קרובים ללשון נתינה הם:

שפתי חכמים

ומפני זה לא הכירה שאלו הכירה לא היה חושבה לזונה וא"ת יהודה איך בא על הזונה הא האבות ונכנס קיימו וקבלו עליהם התורה וא"כ האיך עבר על לאו דלא תהיה קדשה, והרא"ם תי' אפשר שקדשה בכסף או בשטר ובגדי כוה לפיום בעלמא. א"כ י"ל דקידוש אותה בביאה ולשם קידושין בא אליה וכא דאמר בגמ' חליף עלי' מאן דמקדש בביאה היינו בעדים אבל בינו לבינה מותר וכאן לא היו עדים כיון אלא רעבו שהוא כנפשו או שלא בפניו כו' וזש"ה הבה נא ופירש"י הכיני עצמך ודעתך כלו' להתקדש לי בביאה א"כ ה"ל דלאו לא תהיה קדשה בישראל ובישראלית נאמר דכותית אינה אסורה אלא מדרבנן: ת [דב"ט] דאל"כ הו"ל להכירה בשעת הדבור ובשעת התשמיש כי ודאי לאחר כן גלתה פניה לכך אמר ומ"ר כו': דק"ל

בית דוד

(ומדרש רבותינו) דיא רבנן זאגן אונ מדרש (כי כסתה פניה כשהיתה בבית חמיה היתה צנועה לפיכך לא חשדה) ווייל תמר איז גוועז אפרומע אונ ווען זיא איז גוועז ביי איר שוועער יהודה אונ שטענדיג גוועזן בדעקט איר פנים דט יהודה קיין מאל געזעהן איר פנים. אפילו ווען ער האט איצט געזעהן איר פנים האט ער ניט געוויסט ווער זיא איז. אונ דם זאל זיין תמר דאט ער זיא ניט חושד גוועזן זיא זאל טון אזו אזאך: (טז) (ויט אליה אל הדרך). מען מיינט (מדרך שהיה בה נטה אל הדרך אשר היא בה) פון דעם וועג וואס יהודה איז געגאנגן איז ער אוועק געגאנגן אונ ער איז געגאנגן צו דעם וועג ווי תמר איז געזעסן: (הבה נא). יהודה האט געזאגט צוא תמר (הכיני עצמך ודעתך לכך) בגרייט דיך צוא פון מיינעטוועגן אונ ווען דוא וועסט זיין בהעפט מיט מיר זאלסטו ניט טראכטן וועגען קיינעם נאר וועגען מיר *) (כל לשון הבה לשון הזמנה הוא) וויא עס שטייט דאס ווארט "הבה" מיינט מען צוא גרייטען (חוץ ממקום שיש לתרגמו בלשון נתינה) נאר אויף די ארטער וואס מען קען טייטשן הבה, גיב, איז דער טייטש הבה גיב (ואף אותן של הזמנה קרובים הם ללשון נתינה) אפילו ווי מען טייטשט הבה אנגרייטן,

פירוש

השבה לזונה: (טז) (ויט אליה) נטה מדרכו שהי' הולך

רד"ק

בה אל הדרך. ר"ל אל **ראש הדרך** שהית' יושבת שם שהיה

פירוש לתורת אלהים

זונה כי דען זיא האט צו גדעקט איר פנים האט ער ניט גקאנט דר קענן זיא: (טז) ויט האט ער גנייגט צו איר צוא דעם וועג ווא זיא איז געזעסן ויאמר הבה בגרייט דיך אז צוא דער זאך אבוא איך וועל קומן צו דיר כי לא ידע דען ער האט ניט גוואסט אז זיא איז זיין שנור ותאמר

ספר הישר

זענן ווייטער אוועק גנגנגן אונ זענן גקומן אופין וועג פון אפרת וואס דארטן איז רחל די מוטער פון יוסף בגראבן אונ ווי יוסף איז גקומן צום קבר פון זיין מוטער רחל איז ער גפאלן אופין קבר אונ האט זייער גוויינט אונ האט געשריגן אונ זאגט מיין מוטער מיין מוטער וואס דו האסט מיך געוויגן אציגד שטיי אויף אונ זעה אז דיין זון יוסף איז פר קויפט געווארן פר אקנעכט. מיין מוטער מיין מוטער ניי אונ זעה ביי מיין פאטער איז דם הרץ פול מיט שמערצן אונ זיי אום מנחם אונ האט זייער געשריגן אונ גוויינט. אונ נאך דעם איז יוסף איין געשוויגן געווארן האט יוסף גהערט אקול פון דעם קבר מוט גוויין אונ זאגט מיין זון יוסף איך האב גהערט דיין קול אונ דיין געשריי אונ האב געזעהן דיינע טרערין אונ איך וויים פון דיינע

צרות

---

*) **הערה** ע' בש"ח שהביא בשם הרא"ם שאולי קדשה בכסף או בשטר או בביאה. לפלא הלא בפירוש איתא (באהע"ז סי' מה סעיף ה) שקדושי כסף או שטר או ביאה אם היו שלא בפני עדים אינן קדושין והוי כזונית בעלמא. ועוד אם קידשה יהודה ולפי דעתו היתה אשתו מדוע לא לקחה אתו. ועוד כי בפירוש נאמר בכתוב שהטבעת והחותמת והפתילים היו רק לעירבון:

אֵלָיו׃ יז וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי־עִזִּים מִן־הַצֹּאן וַתֹּאמֶר אִם־תִּתֵּן עֵרָבוֹן עַד שָׁלְחֶךָ׃ יח וַיֹּאמֶר מָה הָעֵרָבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן־לָּךְ וַתֹּאמֶר חֹתָמְךָ וּפְתִילֶךָ וּמַטְּךָ אֲשֶׁר בְּיָדֶךָ וַיִּתֶּן־לָהּ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ׃

יז וַאֲמַר אֲנָא אֲשַׁלַּח גַּדְיָא בַּר עִזֵּי מִן עָנָא וַאֲמָרַת אִם תִּתֵּן מַשְׁכּוֹנָא עַד דְּתִשְׁלַח׃
יח וַאֲמַר מַה מַשְׁכּוֹנָא דִּי אֶתֵּן לִךְ וַאֲמַרַת עִזְקְתָךְ וְשׁוֹשִׁיפָךְ וְחוּטְרָךְ דִּי בִידָךְ וִיהַב לַהּ וְעָאל לְוָתַהּ

ותקם

רש"י

(יז) ערבון. משכון: (יח) חתמך ופתילך. קזך ושושיפך טבעת שאתה חותם בה ושמלתך א שאתה מתכסה בה: ותהר לו. גבורים כיוצא בו ב צדיקים כיוצא בו:

כקדשה

שפתי חכמים

א דק"ל למה מתרגם כתרגום של חותמך עזקתך דהיינו כטבעת והא חותם כתיב ופו"ם טבעת שאתה חותם בה ותה במתרגם נמי על פתילך שושיפך דהיינו שמלתך והא פתילך כתיב ופו"ם ושמלתך שאתה מתכסה בה ר"ל נבי פתיל דכתיב גבי ציצית כתיב ביה אחר הכסה וא"כ ה"נ כסותך שאתה מתכסה וכו׳ : ב פי׳ דק"ל למה כתיב ותהר לו כול"ל מהנו

בית דוד

צוגרייטן, מיינט מען אויך צוגרייטן צום געבן : (יז) (ערבון). איז טייטש אמשכון: (יח) (חותמך ופתילך). דר תרגום טייטשט (עזקתך ושושיפך) עזקתך מיינט מען (טבעת שאתה חותם בה) דאס פינגערל וואס דיא האסט צו חתמנען בריף, און שושיפך מיינט מען (שמלתך שאתה מתכסה בה) דיין קלייד וואס די בדעקסט דיך מיט איר : (ותהר לו). זי איז מעוברת געווארן צו אים (גבורים כיוצא

פירוש רד"ק

אהיה שם במקום פתר : (הבה נא) ענין זרוז והכנה. כמו שפירשנו ,הבה נבנה לנו עיר׳ : (יח) (חותמך) כתרגומו עזקתך. הטבעת שהותמין בו. (ופתילך) שמלתך כתרגומו שושיפך. או הצעיף שעל ראשו. וכן צמיד

פירוש לתורת אלהים

האט זיא גזאגט וואס ווערסטו מיר געבן אז דוא וועסט קומן צו מיר : (יז) ויאמר אנכי איך וועל דיר שיקן איין ציקעלע פון די שאף ותאמר אם אבי דוא וועסט מיר געבן איין משכון ביז דוא וועסט מיר שיקן וועל איך מרוצה ווערן : (יח) ויאמר האט ער גזאגט וואס פר איין משכון ווילסטו איך זאל דיר געבן ותאמר האט זיא גזאגט חותמך דיין פעטשאפט און דיין קלייד ומטך און דיין שטעקן וואס איז אין דיין האנד ויתן האט ער איר געגעבן ויבא און ער איז צו איר געקומען ותהר און זיא איז מעוברת געווארן צוא איהם גבורים און צדיקים אזו ווא ער :

ותקם

ספר הישר

צרות און עס טוט מיר וועהד באנק איף דיר. און איינר פון זיין האף אקע צייט צו נאכט און בעט צו אים און הב פר קיינעם קיין מורא דען נאכט איז מיט דיר ויאמרו און איינר האט גזאגט צום אנדרן פר ווס האט נאט געטין אזעלכס צו אונז ווס האבן מיר דען געזינדיגט און ווס האבן מיר דען פר שולדיגט אז עס זאל אויף אונז זיין אזו אצרה. און איינר פון זיי האט געענטפערט און גזאגט טאמער איז דא ווגד פון ווענן דעם אירשטי הנעכט דרום טרעפט זיך אונז אזעלכעס דעם דאזיגי טאג. און איצונד ווילן מיר איבר בעטן דעם קנעכט ער זאל אונז מוחל זיין ווס מיר האבן אים גטין ווילן מיר ווייזן צו איז דס איבר אים אלב נים און די ישמעאלים האבן אזו געטין און האבן גזאגט צו יוסף זיי אונז מוחל דס ווס מיר האבן געזינדיגט צו דיין נאט און קעגן דיר און אצונד יוסף טו בעטן פר אונז נאט ער זאל אם טין פון אונז די דאזיגע צרה. און יוסף האט געטין אזוי ווי די ישמעאלים האבן צו אים גזגט און נאט האט צו געהערט צו יוסף און האט אפ גנומן די צרה פון די ישמעאלים און די קעמלען וועגן אויך געשטיגן פון דר ערד און האבן שון אן גהויבן צו גיין און דער שטורים ווינט האט אויף גהערט. ווענט די ישמעאלים מיט יוסף אוועק גגנגן קיין מצרים. האבן שון די ישמעאלים פר שטאנען אז דיא צרה איז געוועזן פון וועגן יוסף: ויאמרו און די ישמעאלים האבן גזאגט איינר צום אנדרן אצונד ווייסן מיר דיא צרה איז געוועזן איבער יוסף אצונד פרדרסן מיר ווייל איין צרה הגיעו ווס מיר זאלן טון מיט יוסף האט איינר גזאגט פר ווער יוסף האט צו אונז גזאגט מיר זאלן אים קערן צו זיין פאטער. איז פיין

יט ותקם ותלך ותסר צעיפה מעליה ותלבש בגדי אלמנותה:
כ וישלח יהודה את־גדי העזים ביד רעהו העדלמי לקחת הערבון מיד האשה ולא מצאה:
כא וישאל את־אנשי מקמה לאמר איה הקדשה הוא בעינים על־הדרך ויאמרו לא־היתה בזה קדשה:
כב וישב אל־יהודה ויאמר

וְעַרִיאַת לֵיהּ: יט וְקָמַת וַאֲזָלַת וְאַעְדִּיאַת עֵיפָהּ מִנַּהּ וּלְבִישַׁת לְבוּשֵׁי אַרְמְלוּתַהּ: כ וְשַׁדַּר יְהוּדָה יָת גַּדְיָא בַּר עִזֵּי בְּיַד רַחֲמֵיהּ עֲדוּלָמָאָה לְמִיסַב מַשְׁכּוֹנָא מִידָא דְאִתְּתָא וְלָא אַשְׁכְּחַהּ: כא וּשְׁאֵיל יָת אֱנָשֵׁי אַתְרַהּ לְמֵימַר אָן מְקַדַּשְׁתָּא דְהִיא בְעֵינַיִן עַל אוֹרְחָא וַאֲמָרוּ לֵית הָכָא מְקַדַּשְׁתָּא: כב וְתָב לְוַת יְהוּדָה וַאֲמַר לָא אשכחתיה

ויאמר

ת"א ויראה יהודה. מגילה י סוטה י:

בעל הטורים

וזהו זאת קומתך דמתה לתמר: (יח) ופתילך תפילך הפתילים כתפילין: ומטך. ב' במס' הכא ואידך ומטך אשר הכית בו את היאור. מלמד שזה המטה שנתן בידה הוא המטה שהכה בו את היאור ונעשו בו כל הנסים: (כ) מצאה. ב' במס' הכא ואידך ואם בשרה מצאה לומר בשביל שנשרה מצאה תחלה ועתה חזרה

רשב"ם

פניה. עכשיו לפי הפשט כדכתיב ותתעלף: (יז) עד שלחך. רפי שתשלח שלוחך שיביא הגדי וגם יש רגיל לומר ל' רפי בשליחות דורון כדכתיב מנחה היא שלוח' אני שלחתי את הגדי: (יח) חותמך. טבעתך. פתילך. אזור. ומטך. שלשה כלים הללו מזומנים לתת כי אינו מלבוש: (כא) הקדש'. מיועדת ומזומנת לכל באיה

רש"י

(כא) הקדשה. מקודשת ומזומנת לזנות: (כג) תקח

שפתי חכמים

כמו לדקס מהני ופירש"י ממני נתעברה אלא לו ר"ל שדומה לו במדות.יו

בית דוד

בו) שטארקע קינדר ווי יהודה (צדיקים כיוצא בו) צדיקים ווי יהודה: (כא) (הקדשה). מיינט מען

פירוש

פתיל (במדבר י"ט) וכמוה במשנה (שבת פ"ב) פתילת הבגד. ומה שאמר והפתילים נראה כי השמלה או הצעיף היו נעשים על תכונת שנים או יותר: (יט) (מעליה) מעל ראשה ופניה. (ותלבש) זה מוכית כי לא נתכונה אלא להיות לה זרע מיהודה כי הכל מתאוים לזרע אברהם אביו להדבק בו: (כא) (וישאל)

רד"ק

אנשי מקומה המבוי שהית' יושבת שם כי באמת שאל אות' יהודי באיזה מבוי מן העיר היא יושבת כדי שיקח ערבונו מידה בשלחו גדי העזים והיא אמרה לו במבוי כך וכך. וכאשר הלך העדולמי לבקשה באותו מבוי שאמר לו יהודה ולא ראה באותו מבוי קדשה. שאל לאנשי המבוי הקדשה שהית' תמול בעינים על הדרך שאמרה

פירוש לתורת אלהים

(יט) וַתָּקָם אונ זיא איז אוף גשטאנען אונ איז אַוועק גגאנגען וַתָּסַר אונ האט אפ גטון דעם שלייער פון איר וַתִּלְבַּשׁ אונ זיא הט אן גקלייד די קליידר וואס זיא איז גגאנגען אַלְמָנָה ווייז: (כ) וַיִּשְׁלַח הט יְהוּדָה גשיקט דאס ציקלע בְּיַד דורך זיין חבר פון עדולם לָקַחַת ער זאל אפ נעמן דם מַשְׁכּוֹן פון די אִשָּׁה וְלֹא מְצָאָהּ האט ער זיא ניט גפונן: (כא) וַיִּשְׁאַל הט ער גפרעגט די מענטשן פון איר ארט לֵאמֹר צו זאגן אַיֵּה ווא איז די זונה היא וואס זיא איז גזעסן אוף דם ארט ווא די וועגן צו שיידן זיך וַיֹּאמְרוּ אונ זיי האבען גזאגט לֹא הָיְתָה עס איז דא קיין זונה גוועז: (כב) וַיָּשָׁב אונ ער האט זיך ווידער גקערט צוא יְהוּדָה וַיֹּאמֶר אונ האט גזאגט איך

ספר הישר

עצה אז מיר זאלן גיין מיט אים צוא זיין פטר אינ זיין פאטר וועט אונז אים קערן אונזער געלד הט איינר גזאגט דיין עצה איז ניט נאר מיר קענן דם ניט טון דען עס איז זייער ווייט אים צו קערן זיך צו זיין פאטר. הט ווייטר איינר געענפרט אונ האט גזאגט די עצה איז אַיין גוטע עצה גייערט לאמ[illegible]

וַיֹּאמֶר לֹא מְצָאתִיהָ וְגַם אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָזֶה קְדֵשָׁה׃ כג וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח־לָהּ פֶּן נִהְיֶה לָבוּז הִנֵּה שָׁלַחְתִּי הַגְּדִי

הזה

אַשְׁכַּחְתַּהּ וְאַף אֱנָשֵׁי אַתְרָא אֲמַרוּ לֵית הָכָא מְקַדַּשְׁתָּא׃ כג וַאֲמַר יְהוּדָה תִּסַּב לַהּ דִּילְמָא נְהֵי לְחוּךְ הָא שַׁדַּרִית גַּדְיָא הָדֵין וְאַתְּ לָא

אשכחתה

רשב"ם

כדכתיב וגם קדש הי' בארץ. ולא תהי' קדשה מבנות ישראל: (כג) תקח לה. מה שביד'. כי לא אשלח

בעל הטורים

חזרה לביתה ע"כ לא מלאה: (כג) לבוז. ב' במס'. פן נהיה לבוז. ונשיה לב יהיה לבוז. בשביל שעות לב אביו לומר הכר נא הכתונת בנך היא היה לבוז שאמרה לו הכר נא

שפתי חכמים

כהדותיו וכו' ואין לבקשות הנין דגבורים ולריקים י"ל דכי היינייהו תפקת: ג דק"ל דהא ככר והן לה ולמה כתיב הקח לה וכו"פ יהיה שלה: ד ולא נבזיל עינית לה כפרכון יבא זה בזיון לכם: ה ר"ל מה שבהוג כנה שלחתי מה עשה כוא לשלמלה. ומפרש דה"ק א"ת שברי מוכרת אני לכך שברי אמרתי שאשלח לה גדי עזים כי מה עלי וכו'

רש"י

לה. ג יהיה שלה מה שבידה: פן נהיה לבוז. אם תבקשנה עוד ד יתפרסם הדבר ויהיה בגאי כי מה עלי לעשות עוד ה לאמת דברי: הנה שלחתי הגדי הזה. ולפי שרמה יהודה את אביו בגדי עזים שהטביל כתנת יוסף בדמו רמוהו גם אותו בגדי

בית דוד

(מקודשת ומזומנת לזנות) די אשה וואס איז גרייט צו מזנה זיין: (כג) (תקח לה). מיינט מען (יהיה שלה מה שבידה) וואס זי האט גענומען זאל בלייבן ביי איר: (פן נהיה לבוז). יהודה האט געזאגט צו חירה (אם תבקשנה עוד יתפרסם הדבר ויהיה גנאי) אויב דו וועסט נאך זוכען די אשה זונה וועט דאס בעוואוסט ווערן צוא פיל מענטשען אז איך האב מיט איר מזנה געוועזן וועט ניט שיין זיין פאר אונז ביידע (כי מה עלי לעשות עוד לאמת דברי) וואס קען איך נאך טאהן צוא מאכען אמת מיינע רייד (הנה שלחתי הגדי הזה) איך האב איר צו געזאגט צו שיקען אציג, אונ איך האב געשיקט, האט זי ניט געווארפט איינער גיין) פון דעם ארט (ולפי שרמה יהודה את אביו בגדי עזים) אונ וויל יהודה האט גענארט זיין פאטער מיט אציג (שהטביל כתנת יוסף בדמו) ער האט איינגעטונקט דם העמד פון יוסף אין דם בלוט פון אציג (רמוהו גם אותו בגדי עזים) האט מען אים אויך גענארט מיט אציג׃

פירוש

שאמרה שהית' יושבת באותו מקום אם ידעו איה היא. והם אמרו לו לא היתה בזה קדשה: (בזה). בזה המקום. כמו נפשי בזה (ר"ז) בזה הבורים: (כג) (תקח לה) תעכבם לעצמה שלא נהי' לבוז אם נחקור אחרי'

רד"ק

יותר שיתפרסם הדבר כי שכבתי עם קדשה. ובב"ר ר' יהודה בשם רב נחמן. משחקת בתבל ארצו (משלי ח' ל"א) התורה משחקת על הבריות. אמרה ליהודה. אתה רמית לאביך בגדי עזים. חייך. תמר מרמה אותך

פירוש לתורת אלהים

דאס זיא ניט געפונען וגם אונ די שטאט לייט האבן אויך געזאגט עס איז דא ניט געווען קיין זונה: (כג) ויאמר לאז זיא זיך דס נעמען וואס ביי איר אין די הענד פון מאכן ווערן מיר זיין

ספר

פריער זיין קיין מצרים וועלן מיר אים קענען פר קויפן איז גוט. אונ אויב ניט וועלן מיר אים אפ פירן אים פאטער אין די נאך זיי ווער געשעהן אונ ווען געגאנגען קיין מצרים. אונ דיא קינדר פון יעקב נאך דעם אז זיא האבן פר קויפט יוסף צו די מדינים דאס זיי דס הארץ זייער ווי געטאן אונ האבן געהאט דרום גרוס חרטה אונ זייא זענן געגאנגן זוכן דיא מדינים האבן זיי ניט געקענט געפינען. אונ ראובן זאגט צו זיינע ברידר איך בין געקומן צום גרוב אונ האב געזוכט אונזער ברידר יוסף איז ער דארטן ניט געווען. אונ וואס פר איין תירוץ וועלן מיר געבן צו אונזר פאטער ווען ער וועט פון קיינעם ניט זוכן אים נאר פון מיר האבן אים די ברידר געזאגט אז אין אזוי האבן מיר געזען צו אים אונ דיינט האבן

הישר

מיר דרויף חרטה אונ מיר זוכן אים אונ מיר קענען ניט געפינען אין דיינט הלשון מיר איין עצה וואס פר איין תירוץ מיר זאלן זאגן צו אונזר פאטער. [illegible] ראובן געגאנגען אקעגן וואס דס איז דם [illegible] מאכן גידעהון אונזר אלטן פאטער אונ גיב אויך איר האט ניט רעכט געטון. אונ ראובן האט זיך געזעצט לעבן זיא אונ דר נאך ווען זיי אלע איז געשלאפן אין האבן געשוואוירן אז עס זאל ניט געזאגט ווערן די זאך צום פאטער אונ אלע האבן געזאגט ווער עס וועט זאגן די זאך צו אונזר פאטער אדר צו אנגבן [illegible] אל וועלן מיר אים ברענגען אונ נאך דעם האבן זיי איין עצה געמאכט וואס זיא זאלן ענטפערן צום פאטער האט יששכר געזאגט צו זיי איך וועל איך איין עצה געבן הערט. איר זאלט נעמן דם

הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מְצָאתָהּ׃ כד וַיְהִי כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים וַיֻּגַּד לִיהוּדָה לֵאמֹר זָנְתָה תָּמָר כַּלָּתֶךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לִזְנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאוּהָ

אַשְׁכַּחְתַּהּ׃ כד וַהֲוָה כִּתְלָתוּת יַרְחַיָּא וְאִתְחַוָּא לִיהוּדָה לְמֵימַר זַנִּיאַת תָּמָר כַּלָּתָךְ וְאַף הָא מְעַדְיָא מִזְּנוּתָא וַאֲמַר יְהוּדָה אַפְּקוּהָ

הנ"א ויטלח יהודה לת גדי העזים. חולין קיג׃ ויהי כמשלש. נדה מג׃ ויאמר יהודה. ע"ז לו׃

בעל הטורים

למי כתותמת׃ (כד) ויאמר יהודה הוליאוה ותשרף הוא ר"ת שם בן ארבע מלמד שהקב"ה זימן לה כסימנין שנאבדו ממנה׃ הוליאוה ותשרף. פרש"י לפי שהיו של שם כיתה ובת כהן

רשב"ם

עוד אליה פן נהי' לבוז להזור אחר הקדשות׃ (כד) זנת' תמר כלתך. וא"ת מי יודע אם אמת שזינת' תדע שהרי גם הרה היא כבר׃ ותשרף. לפי הפשט כך היה

רש"י

עזים [ב"ר]׃ (כד) כמשלש חדשים. (נדה מג) רובו של ראשון ורובו של ו אחרון ואמלעי שלם׃ ול' כמשלם חדשים כהשתלש החדשים כמו (אסתר ט) ומשלוח מנות משלוח ידם וכן תרגם אונקלוס כתלתות ירחיא׃ הרה לזנונים. שם דבר מעוברת ת כמו אשה הרה וכמו ברה כחמה׃ ותשרף

שפתי חכמים

וכו' כנה שלחתי וגו' והוכרח להוסיף כי מה עלי לעשות קודם ככה שלחתי מפני שבזולת זה אין טעם דביקות כמאמר תקח לה למאמר כנה שלחתי וק"ל׃ ו אע"פ שהולד אינו ניכר אלא עד ג' חדשים דהוא שליש של ימי עבורה הי"מ היכא דילדה לט' אבל תמר ילדה לז' חדשים מדכתיב ויהי בעת לדתה ולא כהיב וימלאו ימיה כמו גבי רבקה וכדפירש"י בפ' תולדות לכך היה הולד ניכר קודם ג' חדשים׃ ז וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא איפכא כראשון והשני שלם והאחרון לא היה שלם או הראשון לא היה שלם והשני והשלישי היו שלמים. וי"ל דא"כ לא יהי' רק ב' חדשים ועשרה ימים שהרי מחדש א' לא יהי' רק עשרה ימים שהוא שליש של חדש וזה אינו נק' חדש כיון שהוא מיעוט של חדש וקרא קאמר כמשלש חדשים כלו' ג' חדשים שלמים והרא"ם פי' דאפשר שאין העובר ניכר בשליש ימי עבור רק ברוב ראשון ואמצעי שלם ורוב שליםי כג' חדשים שלמים דרובו ככולו משום דחדשים גורמים׃ ח ר"ל לפי שמצאנו הרה ל' עתיד כמו ככך הרה וילדת בן והכא לא שייך למימר הכי שהוא

בית דוד

(כד) (כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים). אַזוֹ וִוי דְרַייא חֳדָשִׁים (רוּבּוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן) דָם מֶערְסְטְע טֶעג פוּן עֶרְשְׁטֶן חוֹדֶשׁ (וְרוּבּוֹ שֶׁל אַחֲרוֹן) אוּנ דָם מֶערְסְטִי טֶעג פוּן לֶעצְטֶן (פוּן דְרִיטְּעֶן) חֹדֶשׁ (וְאֶמְצָעִי שָׁלֵם) אוּנ דֶם מִיטֶעלְסְטֶן חוֹדֶשׁ אַנְאַנְצֶן (וְלָשׁוֹן כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים, כְּהִשְׁתַּלֵּשׁ הֶחֳדָשִׁים) מִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים מֵיינְט מֶען דִיא חֳדָשִׁים הָאבֶּן זִיךְ נֶעדְרִיטוּלְט. עֶס אִיז אַרַיין גֶעכָאנְגֶען פוּן אַיין חוֹדֶשׁ אִין צְווייטֶן אוּנ פוּן צְווייטְעֶן אִין דְרִיטֶען דִי נֶעמֶן זֶענִין גֶוועֶן פוּן דְרַיי חֳדָשִׁים, אָבֶּר נִיט נַאנְצֶע דְרַיי חֳדָשִׁים ״) (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת) אִיז נִיט דֶר טַייטְשׁ וּמִן שְׁלוֹחַ (מִשְׁלוֹחַ יָדָם) אִיז נִיט דֶר טַייטְשׁ מִן שְׁלוֹחַ, נָאר עֶס אִיז אַיין וָוארְט, כְּמִשְׁלֹשׁ אִיז אוֹיךְ אַיין וָוארְט (וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוּס) דֶער תַּרְגוּם טַייטְשְׁט אוֹיךְ אַזוֹי (כִּתְלָתוּת יַרְחַיָּא) וִויא עֶס הָאבֶּן זִיךְ נֶעדְרִיטוּלְט דִיא חֳדָשִׁים׃ (הָרָה לִזְנוּנִים). זָאגְט רש"י (שֵׁם דָּבָר מְעוּבֶּרֶת) זִי אִיז מְעוּבֶּרֶת פוּן זְנוּת (הָרָה אִיז טַייטְשׁ מְעוּבֶּרֶת) (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אִשָּׁה הָרָה) אַ אִשָּׁה ווָס אִיז מְעוּבֶּרֶת (וּכְמוֹ) אוּנ וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (בָּרָה כַּחַמָּה) קְלָאהר וִוי דִי זוּנְן ״)׃ (וְתִשָּׂרֵף). זָאגְט רש"י (אָמַר אֶפְרַיִם מִקְשָׁאָה מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר)

פירוש

בנדי עזים׃ (כד) (כמשלש חדשים). משלש שם. והכ"ף כ"ף הטיעור כב"ף בעשרים איש. והדומים לו. ובב"ר (פ"ח. נדה ח') סומכוס אומר משום ר' מאיר

רד"ק

מניין שאין העובר ניכר במעי אמו עד שלשה חדשים מן הכא. ר' הונא בשם ר' יוסי לא סיף דבר שלשה שלמים. אלא חצי ראשון וחצי אחרון וכל האמצעי׃

פירוש לתורת אלהים

צוּ שַׁאנְד אַז דוּא וֶועסְט זִיא נָאךְ זוּכֶען וֶועט מְפוּרְסָם וֶוערֶן דִי זַאךְ׃ (כד) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גֶוועֶן נָאךְ דְרַייא חֳדָשִׁים אַרוּם וַיֻּגַּד אִיז וָוארֶען גְזָאגְט צוּ יְהוּדָה צוּ זָאגֶן זָנְתָה דַיין שְׁנוּר תָּמָר הָאט מְזַנֶּה גֶוועֶן אוּנ אוֹיךְ הִנֵּה הָרָה זִיא אִיז מְעוּבֶּרֶת פוּן זְנוּת וַיֹּאמֶר הָט יְהוּדָה גְזָאגְט צִיהְט

---

*) הֶעָרָה ווייל אמאל איין מ"ם אין אנהייב ווארט ווייזט אויף דעם ווארט מן ווי עס שטייט מכל. איז טייטש מן כל. מתחת איז טייטש מן תחת. וואלטין מיר גימיינט כמשלש זאל זיין דיא טייטש כמן שלש. דריבער זאגט רש"י כמשלש איז איין ווארט כהשתלש. וויא דיא חדשים האבין זיך געדריטילט. עס איז אריין פין ערשטין חדש ביז אין דריטען׃

*) הֶעָרָה רש"י זאגט מען זאל ניט טייטשין הרה זיא איז מעוברת גווארין. נאר מען מיינט הרה לזנונים זיא איז מעוברת פין זנות אזו ווי ברה כחמה איז ניט די טייטש זיא איז גווארין קלאר וויא דיא זונן. נאר מען מיינט זיא איז קלאר וויא דיא זונן׃

אַפְּקוּהָא וְתִתּוֹקַד׃ כה הִיא מִתַּפְּקָא וְהִיא שְׁלַחַת לְוַת חֲמוּהָא לְמֵימַר לְגַבְרָא דִּי אִלֵּין דִּילֵיהּ מִנֵּיהּ אֲנָא

הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף׃ כה הִוא מוּצֵאת וְהִיא שָׁלְחָה אֶל־חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר־אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה

ותאמר

תו"א היא מוצאת. ברכות מג כתובות סז סוטה י תליתאה נט : והיא שלחה אל חמיה. סוטה שם :

בעל הטורים

בזונתה בשריפה. וקשה דרמב"ן דמ"ש בת כהן שזנתה בשריפ' היינו ארוסה או נשואה אבל שומרת יבם אפי' כבת היינו אלא כאלו וכ"ת הפני שהיה יבום בבני נח והזכרתן זו היא מיתתן כא תוכח בפנה' שאין יבום נוהג בבני נח כלל. וצ"ק דכל מיתה שהתורה בבני נח אינה אלא סייף ועוד מ"ש לדקה מתני כ"ש שהיה לה להתחייב ופי' הוא נכניל שהיה קלין ומושל בארץ וכלה אשר הזנה עליו אינה נידונית כהשגט אשר נשים כזונות אך כתנה את התלכות וע"כ אמר הוליאוה והשרף כי בתו לפניו לעשות לה את כל אשר ילוה והוא חייב הותה מיתה לתפלת המלכות. וע"ד הפשט שפי' במשפט אשר הזנה התת אישה מוסרים אותה לבעלה והוא דן אותה לחיים או למות כרלונו והנה תמר היתה מיועדת לשלה בנו והיא לה:

כא"א בגימטריא ור"י החסיד פי' לא דן אותה יהודה לשריפה אלא שיכרפו לה רושם בין פניה לסימן שהיא זונה וכאשר ידע יהודה שהיה ממנו ולא היתה זונה לא עשו לה דבר. עוד מקשים על מ"ש יהודה הוליאוה ותשרף והלא יהודה מלך היה ותלך לא דן ולא דנין אותו ועוד בדיני נפשות מתחילין מן הגדל ועוד כאיך היה דן על כלתו ומהרל"ס שילחק ויעקב ויהודה דנוה ומתחילו ביהודה מן הגדל. ובזהרש שהם בעלמו דנה וא"א לריות כשתקדק נתבטן בנות דור ודור התלא שאת ככר ות"ם בע"ז פגוי הבא על הפנויה בית דינו של שם גזרו מכוס מעשה דתמר לא שהיה קיים אלא כל בית דינו אחריו נקראו על שמו : (כה) כיא מולאת. קרי חסר אליף לו' לך שאמרה אפי' אם יליהו בה את האור לא תודה : בכר

רשב"ם

בנהגם מאחר שזקוק' ליבם : (כד) היא מוצאת. לאחר שהוציאוה שלח' הערבון ועדיין לא רצתה לגלות אלא

שפתי חכמים

ל' פתיר דמי יאמר כשם שהיה שהידה לכיות כרם ל"פ שהוא שם דבר : ם ל"ד נתו דבא שם דבר את בשהיה יעקב נ' שנה ועתה הוא יותר מבן ק"י שנה אלא מתשכחתו :

י וא"ת לתה חייבת בשריפה הא לאו נשואה היתה וגם לא הארוסה היתה ובת כהן אינה בשריפה אלא כשהיא נשואה או ארוסה ומה שהיתה זקוקה ליבם לאו בת היתה היתה הנה לא: גלא תהיה אשת התת בחולם וי"ל דלכך דנוה כמיתה כדי לקיים על בנרייות שלא יפרלו בדור ויקיקלו וכיון דדנוה במיתה דנוה בשריפה דהא תלינו בשהר מקום ובת כהן דינה בשריפה: וזה ג"כ דעת רש"י שפי' לפיכך דנוה בשריפה וכמו שפי' הרא"ם.

ומכרש"ל כי וקשה ובלא פנויה היתה וי"ל דשומרת יבם היתה : ב וא"ת מנלן דלמא הא שתתר לא היתה מודה מכוס

רש"י

אמר אפרים מקשאה משום רבי מאיר בתו של שם היתה ם שהוא כהן לפיכך דנוה י בשריפ': (כה) היא מוצאת. ליסרף : והיא שלחה אל חמיה. לא רלתה להלבין פניו ולומר ממך אני מעוברת אלא לאיש אשר אלה לו אמרה אם יודה מעלמו יודה ואם לאו ישרפוני ואל אלבין פניו. מכאן אמרו נוח לו לאדם כ שיפילוהו לכבשן האש ואל ילבין פני

בית דוד

אֶפְרַיִם מִקְשָׁאָה הָט גִזָאגְט פוּן רַבִּי מֵאִיר'ס וֶוענֶען (בִּתּוֹ שֶׁל שֵׁם הָיְתָה שֶׁהוּא כֹּהֵן לְפִיכָךְ דָּנוּהָ בִּשְׂרֵפָה) תָּמָר אִיז גֶוועֶן דִי טָאכְטֶער פוּן שֵׁם. אוּנ שֵׁם אִיז גֶוועֶן אַכֹּהֵן. דְרִיבֶּער הָט מֶען גֶמִשְׁפַּט מֶען זָאל זִי פַר בְּרֶענֶען (וְוִי עֶס שְׁטֵייט אִין סִדְרָה אֱמוֹר וּבַת אִישׁ כֹּהֵן וגו' בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף)׃ (כה) (הִיא מוּצֵאת). זִי אִיז אַרוֹיס גֶעשִׁיקְט גֶעוָוארֶן (לְהִשָּׂרֵף) צוּם פַר בְּרֶענְט וֶוערֶין : (וְהִיא שָׁלְחָה אֶל חָמִיהָ). אוּנ זִיא הָאט גֶעשִׁיקְט צוּ אִיר שְׁוֶוער (לֹא רָצְתָה לְהַלְבִּין פָּנָיו וְלוֹמַר מִמְּךָ אֲנִי מְעוּבֶּרֶת) זִי הָט נִיט גֶוָואלְט אִים פַר שֶׁעמִין אוּנ זָאגֶן צוּ אִים פוּן דִיר

בִּין אִיךְ מְעוּבֶּרֶת (אֶלָּא לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לוֹ) נָאר זִיא הָט גֶזָאגְט אִיךְ בִּין מְעוּבֶּרֶת פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ וָוס דִיא זַאכֶן זֶענֶען זַיינֶע (אָמְרָה) וִיא הָאט גֶזָאגְט (אִם יוֹדֶה מֵעַצְמוֹ יוֹדֶה) אוֹיבּ עֶר וֶועט אַלֵיין מוֹדֶה זַיין, אִיז גוּט (וְאִם לָאו) אוּנ אוֹיבּ עֶר וֶועט נִיט מוֹדֶה זַיין (יִשְׂרְפוּנִי וְלֹא אַלְבִּין פָּנָיו) זָאל מֶען מִיךְ פַר בְּרֶענֶען אוּנ אִיךְ וֶועל אִים נִיט פַר שֶׁעמֶין (מִכָּאן אָמְרוּ) פוּן דַאנֶעט הָאבֶן דִי חֲכָמִים גֶעזָאגְט (נוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁיַּפִּיל עַצְמוֹ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ) עֶס אִיז בֶּעסֶר פַר אַמֶענְטְשׁ עֶר זָאל זִיךְ וַוארְפֶן אִין פַייעֶר (וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ בָּרַבִּים) אוּנ עֶר זָאל נִיט

פירוש רד"ק

(הוציאוה) למקום שמוציאים הנדונין לשרפה ותשרף. כי בפי' שה שהיו נוהגים היבום היתה להם שומרת יבם באילו היא אשת איש והיו דנים דינ' לשריפ' אם לא תובה. אבל להמי' לא היתה אסורה אם ירצ' היא. כי אחר שהי' היבום להקים זרע למת סוה הי' בעיניהם

שבי המת או אחיו. כי שניהם היו קרובים למת אלא שהי' האח קודם לפיכך עברה תמר שעת' ביהודה : (כה) (היא מוצאת) לא רצת' לפרסמו ואף כי הוציא' להשרף. לפיכך לא אמרה בפירוש שהוא אני הרה א"א לאיש אשר אלה לו. מכאן אחז"ל (סוטה י') שיפיל

פירוש לתורת אלהים

זִיא אוּם אוּנ לָאז זִיא וֶוערֶען פַר בְּרֶענְט ׃ (כה) הוּא זִי אִיז ווָארֶן אוֹיס גֶצוֹיגֶן מֶען זָאל

זִיא פַר בְּרֶענֶען וְהִיא שָׁלְחָה אוּנ זִיא הָט גֶשִׁיקְט צוּ אִיר שְׁוֶוער לֵאמֹר צוּ זָאגֶן לְאִישׁ צוּם דֶעם

ספר הישר

הַמְּפַדֶּל אוּנ מֶען זָאל דָס בְּרֵיכִין אוּנ מֶען זָאל שִׁיקְקֶן אַמִיקְלִי אוּנ מֶען זָאל דָס שִׁיקְקֶן צוּ אִיהְר

מֶער אוּנ אַז עֶר וֶועט זֶעהֶן דָס הַמְּפַדֶּל וֶועט עֶר וָאגֶן צוּ בִּיוָא תָּמָר הָט פוּן אִיהְם גֶנוּמֶן אִין דִיא

וַתֹּאמֶר הַכֶּר־נָא לְמִי הַחֹתֶמֶת וְהַפְּתִילִים וְהַמַּטֶּה הָאֵלֶּה׃ כו וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי

ולא

מְעַדְיָא וַאֲמָרַת אִשְׁתְּמוֹדַע כְּעַן דְּמַן עִזְקְתָא וְשׁוֹשִׁיפָא וְחוּטְרָא הָאִלֵּין׃ כו וְאִשְׁתְּמוֹדַע יְהוּדָה וַאֲמַר זַכָּאָה מִנִּי מְעַדְיָא אֲרֵי עַל כֵּן לָא יְהַבְתַּהּ לְשֵׁלָה בְרִי׃

תו"א הכר נא. שם: ויכר יהודה. שם ז מכות כג: ולא יסף עוד לדעתה. סוטה י:

בעל הטורים נא למי החותמת. ס"ת תירא שאמרי' לו תירא את השם ותודה:

רשב"ם

לאיש אשר אלה לו: (כו) צדקה ממני. יותר ממני שאני צויתי' לשבת בית אביה עד יגדל שלה. היא השלימה תנאי שצויתיה אבל אני לא השלמתי לה תנאי שהתניתי לה כי לא נתתי' לשל' בני. וכן על צדקו נפשו מאלהים. יותר מאלהים. וכן בשאול ויאמר אל דוד צדיק אתה ממני. יותר ממני: ולא יסף. ולא הוסיף שאם אתה מפרשו ולא פסק היה לו לכתוב ולא יסף (נ"א יסוף) עוד

רש"י

פני חבירו ברבים. הכר נא. אין נא אלא לשון בקשה הכר נא בוראך ואל תאבד ג' נפשות: (כו) צדקה. מ בדבריה: ממני. היא מעוברת ורז"ל דרשו שיצאה בת קול ואמרה ממני ומאתי יצאו הדברי' לפי שהיתה צנועה בבית חמיה גזרתי שיצאו ממנה מלכים ומשבט יהודה גזרתי להעמיד מלכים בישראל: כי על כן לא נתתיה. כי בדין עשתה

שפתי חכמים

דעדיין לא הפילוה לאש ולא היה אש בוער אבל אם היה האש בוער היתה מודה וי"ל דפי' ר"ת בתוס' פ' הזהב מדכתיב היא מוצאת חסר א' שהוא מלי' ויצאת אם בליון א"כ ש"מ שהאש היה בוער ואפ"ה לא היתה מודה לכך פי' מכאן אמרו וכו': ל היא לא היתה יודעת שג' נפשות היו אלא רש"י נקט זה לפי האמת שהיו ג' אבל היא לא אמרה רק שתי נפשות ופי' מהרש"ל דהוכחת רש"י הוא מדכתיב הכר נא וגו' ולהם כ' נא באמצע הל"ל או בתחלה או בסוף ולכן מדקדק רש"י מתחלה אמרה הכר שאני הרה ממך ועוד אמרה נא כלו' ועוד בקשה אחרת שלא תאבד הנפש היתירה כלו' שתודה לדברי שלא תאבד שלש נפשות עכ"ל: מ דק"ל דצדקה ממני משמע שהיא היתה צדקת יותר ממנו ומכ"מ בזה כאן אם היא יותר צדקת או לא: (כח"י) צדקה בדבריה ולא צדק: במעשה הזנות דהא קרא אמר ולא ידע כי כלתו היא משמע הא אם ידע לא היה בא עליה

בית דוד

פַר שֶׁעמֶן זַיין חָבֵר פַר פִיל מֶענְטְשֶׁן: (הַכֶּר נָא). זָאגְט רש"י (אֵין נָא אֶלָּא לָשׁוֹן בַּקָּשָׁה) נָא אִיז טַייטְשׁ בֶּעטְן, תָּמָר הָט גְזָאגְט צוּ יְהוּדָה (הַכֵּר נָא בּוֹרַאֲךָ) דֶר קֶעז הקב"ה וָוס עֶר הָט דִיךְ בַּאשַׁאפְן (וְאַל תְּאַבֵּד שָׁלֹשׁ נְפָשׁוֹת) זָאלְסְט נִיט פַרְלִירְן פוּן דֶר וֶועלְט דְרַיי מֶענְטְשִׁין, מִיךְ מִיט דִיא צְוַוייא קוּנְדֶר וָוס אִיךְ בִּין מִיט זַיי מְעוּבֶּרֶת: (כו) (צְדָקָה). זִי אִיז גְרֶעכְט (בִּדְבָרֶיהָ) מִיט אִירֶע רַייד (מִמֶּנִּי, הִיא מְעוּבֶּרֶת) פוּן מִיר אִיז זִי מְעוּבֶּרֶת (וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ) דִיא רַבָּנָן הָאבְּן גֶעלֶערִינְט (שֶׁיָּצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה מִמֶּנִּי וּמֵאִתִּי יָצְאוּ הַדְּבָרִים) עֶס אִיז גֶהֶערְט גֶוָוארְן אַקוֹל (אַשְׁטִימֶע) פוּן הִימֶעל בַּיי דֶם בֵּית דִין פוּן יְהוּדָה אוּנ דִי שְׁטִימֶע הָאט גְזָאגְט פוּן מִיר אִיז דִי זַאךְ גְוָוארֶן, אִיךְ הָאבּ צוּ זַאמֶען גֶעפָּארְט יְהוּדָה מִיט תָּמָר, אוּנ זִיא זָאל מְעוּבֶּרֶת וֶוערִין פוּן יְהוּדָה (לְפִי שֶׁהָיְתָה צְנוּעָה בְּבֵית חָמִיהָ) וַוייל זִי אִיז גְוֶוען פְרוּם וֶוען זִי אִיז גְוֶוען בַּיי אִיר שְׁוֶוער אִין שְׁטוּבּ (גָּזַרְתִּי שֶׁיֵּצְאוּ מִמֶּנָּה מְלָכִים) הָאבּ אִיךְ גוֹזֵר גְוֶוען פוּן אִיר זָאל גְבָּארְן וֶוערִין מְלָכִים (וּמִשֵּׁבֶט יְהוּדָה גָּזַרְתִּי לְהַעֲמִיד מְלָכִים בְּיִשְׂרָאֵל) אוּנ אִיךְ הָאבּ גוֹזֵר גְוֶוען פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה זָאלֶן זַיין מְלָכִים בַּיי יוּדִין, דְרִיבֶּר הָאבּ אִיךְ צוּזַאמֶען גֶעבְּרַאכְט יְהוּדָה מִיט תָּמָר דִיא מְלָכִים זָאלֶן גֶעבָּארְן וֶוערִין פוּן זַיי בֵּיידֶע: (כִּי

פירוש

לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים שהרי תמר היתה מוצאת להשרף ולא רצת' לומר מחמי אני הרה. ומה שאמר' לו בסתם אמרה. ואם לא הי' מודה יהודה היתה נשרפת: (ותאמר). אמרה לאותו ששלחה אל חמיה שיאמר ליהודה. (הכר נא) בב"ר (פ"ח) תורה משחקת על הבריות. אמרה ליהודה אתה אמרת לאביך הכר נא חייך שתאמר תמר הכר נא: (כז) (צדקה ממני) יותר ממני שאמרתי לשרפה כי אינה חייבת שריפה כי ממני מעוברת. וארז"ל בשלשה מקומות הופיע רוח הקודש. בבית דינו

רד"ק

של שם דכתיב ממני. יצאה בת קול ואמרה ממני יצאו הדברים. בבית דינו של שמואל ובבית דינו של שלמה וראיתי בתשובה לגאון וששאלתם מהו ממני יצאו כבושים לא כך אנו גורסים בישיבה בית דינו של שם דכתיב ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני מנא ידע. דלמא כי היכי דאפקר' נפשה לגבי' ה"נ אפקר' נפש' לגבי אחריני יצאת בת קול ואמרה ממך יצאו. כבושים. וליהודה אמרה. והלין נינהו דקא כביש ודחיק חד לחברי' ואיכא דגרסין יצאו כובשין. ופירוש דלבתר דאסהיד עליה דמיני' ניהו בשרי' במלכות שבט יהודה דכובשים את

פירוש לתורת אלהים

מֶענְטְשׁ וָואס דִי זַאכְן זֶענֶען זַיין אָנֹכִי הָרָה בִּין אִיךְ טְרָאגְן (עיין רש"י) וַתֹּאמֶר הָט זִיא גְזָאגְט אִיךְ בֶּעט דִיךְ דֶר קָאן לְמִי צוּ וֶועמֶן גִיהֶער דִי הַחֹתֶמֶה אוּנ דָאס קְלַייד אוּנ דֶער שְׁטֶעקִין: (כו) וַיַּכֵּר הָאט יְהוּדָה דֶר קָאנְט וַיֹּאמֶר אוּנ הָאט גְזָאגְט זִיא אִיז גֶרֶעכְט מִמֶּנִּי פוּן מִיר אִיז זִיא

וְלֹא־יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ׃ כז וַיְהִי בְּעֵת לִדְתָּהּ וְהִנֵּה תְאוֹמִים בְּבִטְנָהּ׃ כח וַיְהִי בְלִדְתָּהּ וַיִּתֶּן־יָד וַתִּקַּח הַמְיַלֶּדֶת וַתִּקְשֹׁר עַל־יָדוֹ שָׁנִי לֵאמֹר זֶה יָצָא רִאשֹׁנָה׃

וְלָא אוֹסֵיף עוֹד לְמִידְעַהּ׃ כז וַהֲוָה בְּעִדָּן מֵילְדַהּ וְהָא תְיוֹמִין בִּמְעַהָא׃ כח וַהֲוָה בְּמֵילְדַהּ וִיהַב יְדָא וּנְסֵיבַת חַיְתָא וּקְטַרַת עַל יְדֵיהּ זְהוֹרִיתָא לְמֵימַר דֵּין

רשב"ם

עוד לדעתה: (ה) זרח. בשביל השני שהוא אדום. וזרח לשון אדמומית הוא כדכתיב והצרעת זרחה במצחו וכן ויהי

שפתי חכמים

ומאחר שהיא יבמה אין הבירה עלמה לו ושמא בנייה דתיקי לא שהכיון ת"ה לוקה בדבריה שאני הכיר שכשימנים כם שלי והשהבה מהני היא מבוררת כמ"ש לא היתה בזה קדשה וגם בשבנון כשלה חדשים מוכיח מאי אמרת שמא גם אחריה נאו עליה ונתעברה מהם זה הוא פסק וכסימנים כם ודאי : ג דכי על כן ל"ל נחד בני : ם כ"פ ת"י לא הוסיף בנר

רש"י

עשתה על אשר לא נתתיה לשלה בני: ולא יסף עוד. יש אומרים לא הוסיף ויש אומרים לא פסק (וחבירו גבי אלדד ומידד ולא יספו ומתרגמינן ולא פסקו): (כז) בעת לדתה. וברבקה הוא אומר וימלאו ימיה ללדת להלן למלאים וכאן לחסרים: והנה תאומים. מלא ולהלן תומים חסר לפי שהאחד רשע אבל אלו שניהם צדיקים: (כח) ויתן יד. הוציא האחד ידו לחוץ ולאחר שהוציאה

בית דוד

על כן לא נתתיה). יהודה האט גזאגט (כי בדין עשתה) תמר האט רעכט געטאן (על אשר לא נתתיה לשלה בני) ווייל איך האב זיא ניט געגעבן צוא מיין זון שלה פאר אווייב: (ולא יסף עוד לדעתה). זאגט רש"י (יש אומרים לא הוסיף) עס זענין דא רבנים וואס זאגן יהודה האט זיך ניט מער בהעפט מיט תמר (ויש אומרים) אונ עס זענין דא רבנים וואס זאגן (לא פסק) יהודה האט ניט אויף געהערט צו בהעפטן זיך מיט תמר. נאר תמר איז געבליבן דס ווייב פון יהודה (וחבירו גבי אלדד ומידד) ביי אלדד אונ מידד שטייט אויך ולא יספו (ומתרגמינן ולא פסקו) טייטשט דר תרגום זיי האבן ניט אויף געהערט: (כז) (בעת לדתה). זאגט רש"י (ברבקה הוא אומר וימלאו ימיה ללדת) ביי רבקה זאגט דר פסוק אירע טעג זענין פיל געווארן צום געבארן (להלן למלאים) רבקה האט געבארן אירע קינדר צו פולע ניין חדשים (וכאן לחסרים) אונ ביי תמר האט געפעלט צו ניין חדשים: (והנה תאומים). (מלא) דא שטייט דאס ווארט תאומים פיל. מיט אלף אונ מיט איוד (ולהלן תומם חסר) אונ דארטן ביי רבקה שטייט דאס ווארט תומם אן אלף אונ אן איוד (לפי שהאחד רשע) ווייל ביי רבקה איז געווען איינער א רשע איז ניט געווען אגלייכער צווילונג (אבל אלו שניהם צדיקים) אבער דער צווילונג פון תמר איז געווען אגלייכר צווילונג ביידע זענין געווען צדיקים: (כח) (ויתן יד). (הוציא האחד ידו לחוץ) איין קינד האט ארויס געשטעקט זיין האנט. האט די הייבאם אנגעבונדן אויף זיין האנט ארויס שניריל (ולאחר שקשרה על ידו השני) אונ נאכדם וכו׳

פירוש

הארץ דכתיב ונכבשה הארץ לפניכם: (כי על כן לא נתתיה לשלה בני) עשתה זה. וכן. בעבור זה עשה ה (שמות י"ג ח׳) שעשה ה׳. והדומים לו: (ולא יסף עוד לדעתה). ולא שכב עמה עוד כיון שהמעשה הואת שכב עמה שלא בידיעה׳ ובדרך בזיון כי חשב שהיא קדשה ואין כבוד לאדם חשוב שישכב עם קדשה׳ לפיכך לא יסף עוד לדעתה. ומצאנו בתרגום שתי נוסחאות. יש נוסחא ולא פסק עוד מלדעתה. ויש נוסחא ולא אוסיף עוד. וכל הדברים האלה היות זרע יהודה הנשאר בזה הדרך. והיות דוד מרות המואביה ושלמה מבת שבע. הכל היה׳ סבה מאת האל לפי שמלכות

רד"ק

נתונה האל לדוד ולזרעו עד עולם כדי שלא יתגאו מלכות יהודה על ישראל. ויזכרו צור חצבו ממנו ויהיו שפלי רוח וינהיגו המלכות בענוה ובתם לבב: (כז) (ויהי בעת לדתה) מלמד שלא הרגיש׳ בהריונה בתאומים אלא בעובר אחד עד שילדה לא כמו שהי׳ ברבקה שהרגיש׳ בבנים. ויש דרש. ברבקה שתי מלכיות היו כי שני גוים היו. בתמר לא היה אלא מלכות אחת יפי שיצא ממנו המלכות פרץ הנהר וכמו שאמר. עלה הפורץ לפניהם (מיכה ב׳ י"ג): (תאומים). מלא במספרו. ויש בו דרש לפי שהיו שניהם צדיקים וברבקה שהיה אחד מהם רשע תומים חסר: (כח) (ויתן יד)

פירוש לתורת אלהים

מעוברת כי זיא האט בדין געטאן ווייל איך האב זיא ניט געגעבן צו מיין זוהן שלה ולא אונ ער האט שון ניט געקענט (אדער ניט אויף געהערט) צו בשלאפן זי: (כז) ויהי אונ עס איז געקומען די צייט פון איר געבארן והנה אונ תאומים בבטנה איז געווען איין צווילינג אין איר בויך: (כח) ויהי אונ עס איז געווען אין איר פון געבארן ויתן יד האט איין קינד איין האנט ארויס

כט וַיְהִי | כְּמֵשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יָצָא
אָחִיו וַתֹּאמֶר מַה־פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ
פָּרֶץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פָּרֶץ: ל וְאַחַר

אונקלוס

נְפַק קַדְמָאָה: כט וַהֲוָה
כַּד אֲתֵיב יְדֵיהּ וְהָא נְפַק
אֲחוּהִי וַאֲמָרַת מָה
תְּקוֹף סַגִּי עֲלָךְ לְמִתְקַף
וּקְרָא שְׁמֵיהּ פָּרֶץ:
ל וּבָתַר כֵּן נְפַק אֲחוּהִי

בעל הטורים

(כט) מה פרלת. רמז שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין ממחין בידו פרץ בא"ת ב"ש עולה י"ד והוא בגי' דוד הורד

רשב"ם

כל זריחת שמש בבקר ובערב אדום הוא וכתיב ויהי בבקר והשמש זרח על המים וירא מואב מנגד את המים אדומים כדם, וכן בבבא בתרא בהמוכר את הספינ' האי שמשא סומקתא היא והאי דלא סמקא אלא בפניא ורמש' משום דנהורין לא ברי בשביל מאור היום.

רש"י

סקסרה ע על ידו השני החזירה: (כט) פרצת. סוקה

שפתי חכמים

דעתו של יהודה לא היה שינא עליו אלא כדי להקים זרע על שם המת וכיון שקיים לא בא עליו עוד. ומ"ד לא פסק כיון שראה יהודה שמתאוות להוליד בנים ממנו והיה כוונתה לש"ש לכך לא פסק מלדעתה: ע מלת ויתן יד משמע שבעובר כיון לתת לה יד לכך אמר כוליא ומפני שלא פי' המקרא מי נתן יד ולא אמר המוליא או כנותן לכך אמר כאחד שפירושו כ ז' מבניהם ומפני שלא יתכן לומר כמשיב ידו אא"כ שבחזירה לכן

בית דוד

הָאט אָנְגֶעבּוּנְדֶן אוֹיף זַיין הַאנְט דָאס שְׁנִירוּל (הֶחֱזִירָהּ) הָאט דָם קוּנְד אַרַיין גֶענוּמֶן דִיא הַאנְט צוּרִיק אִין דִי מוּטֶרס בּוֹיךְ: (כט) (פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ). מֵיינְט מֶען (חָזַקְתָּ עָלֶיךָ חוֹזֶק) דִי הָאסְט זִיךְ אַלֵיין

פירוש

ויתן אחד מהם יד מן הרחם כאלו רצה לצאת, ולא יכול והשיב ידו. (ותקשר על ידו) לקחה ידו קודם שהשיבו וקשרה על ידו חוט שני לסימן: (כט) (ויהי כמשיב ידו) בעת שהשיב ידו דחקו אחיו ויצא. וכן

רד"ק

ויהי כפורחת (מ' י') · (ותאמר) אמרה המילדת כנגד הילוד מה מאד פרצת גדר הרחם בדחקך על אחיך ויצאת. (עליך פרץ) עליך דין הפרץ הזה אם מת אחיך בדחקך עליו.(ויקרא) יהודה קרא שמו פרץ לענין מה

פירוש לתורת אלהים

גְשְׁטְרֶעקְט וַתִּקַּח הָט גְנוּמֶן דִי הַייבַּן אוּנ הָט אָן גְקְנִיפְּט אוֹיף זַיין הַאנְד אַרוֹטֶן פָּאדֶם לֵאמֹר זִיא הָאט גְזָאגְט זֶה דֶער אִיז צוּם עֶרְשְׁטֶען אַרוֹיס גְגַאנְגְן: (כט) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען כְּמֵשִׁיב יָדוֹ אַז עֶר הָאט ווִידֶער גֶעקֶערְט זַיין הַאנְט וְהִנֵּה אוּנ יָצָא אָחִיו אִיז זַיין בְּרוּדֶער אַרוֹס גְגַאנְגֶן וַתֹּאמֶר הָאט זִיא גְזָאגְט מַה וָואס הָאסְטוּ דִיךְ גְשְׁטַרְקְט אַיין שְׁטַארְקוּנְג וַיִּקְרָא אוּנ עֶר הָאט גְרוּפֶן זַיין נָאמֶן פָּרֶץ: (ל) וְאַחַר אוּנ דֶר נָאךְ אִיז אַרוֹס גְגַאנְגֶן זַיין בְּרוּדֶר אֲשֶׁר וָואס עֶס אִיז אוֹיף זַיין

ספר הישר

פַּצָה פוּן יִשָּׂשכָר וואל גְפֶעלֶן בַּיי זַיי אוּנ דִי אוֹגֶן אִין הָבֶּן גְאַיילְט אוּנ גְנוּמֶן דֶם הֶעמְדִיל אוּנ הָאבֶּן עֶס צוּ רִיסֶן אוּנ הָאבֶּן גְשָׁאכְטֶן אַיין צִיגֶעקְלוּ אוּנ זַיי הָאבֶּן אַיין גֶטִינְקְט דֶם הֶעמְדִיל אוּנ דֶעם בְּלוּט אִין הָבֶּן עֶס בַּשִׁיט מִיט עֶרְד: וַיְשַׁלְּחוּ אוּנ זַיי הָבֶּן דֶם הֶעמְדִיל אַוֶועק גֶשִׁיקְט צוּם פָּטֶר דוּרְךְ נַפְתָּלִי אִין הָאבֶּן אִים אָן גְזָאגְט אַז עֶר זָאל אַזוֹ זָאגוּן צוּם פָאטֶר. אוּנ ווִי יַעֲקֹב הָט דֶר זֶעהְן דֶם הֶעמְדִיל הָט עֶר גְזָאגְט דָם אִיז בְּוַדַּאי דָם הֶעמְדִיל פוּן מַיין זוּן יוֹסֵף אוּנ יַעֲקֹב אִיז גְפַאלֶן אוֹפֶן פָּנִים צוּ דֶער עֶרְד אִין הָאט גְשְׁרִיגוּן אוּנ הָט גְוַויינְט אוּנ יַעֲקֹב הָט גְאַיילְט אוּנ הָאט גֶשִׁיקְט אַיין קְנֶעכְט צוּא זַיינוּ קִינְדֶר אַז זַייא זָאלֶן אַהַיים קוּמֶן אוּנ דִיא קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב זֶענֶן אַהַיים גְקוּמֶן הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט צוּא זַייא זָאגְט מִיר פַר וָואס הָט אִיר מִיר גְבְּרַאכְט פְּלִיצְלִינְג אַזוֹ אַיין שְׁלֶעכְטִי בְּשׂוֹרָה דֶם דָזִיגֶן טָאג אוּנ דִי קִינְדֶר הָאבֶּן אִים גְעֶנְפֶּרְט אוּנ זָאגוּן צוּ אִים מִיר הָאבֶּן הַיינְט אַיין גְזַמִילְט דִי שָׁאף הָבֶּן מִיר גֶפִינֶן אוֹם וֶועג דֶם הֶעמְדִיל פוּל מִיט בְּלוּט הָבֶּן מִיר גֶשִׁיקְט צוּ דִיר אַז דִי זָכְסְט דֶם דֶר קֶענוּן אוּב עֶס אִיז פוּן דַיין זוּן אוּנ ווִי יַעֲקֹב הָט אוֹס גְהֶערְט דִי רַייד הָט עֶר אָן גֶהוֹבּוּן צוּ שְׁרַייעֶן מִיט אַגְרוֹס קוֹל אוּנ זָגְט אוֹי דָם הֶעמְדִיל אִיז פוּן מַיין זוּן יוֹסֵף אַשְׁלֶעכְטִי חַיָּה הָט אִים אוֹף גֶעגֶעסוּן אוּנ מַיין זוּן יוֹסֵף אִיז פַר צִיקְט גְוָוארֶן דֶען אִיךְ הָב אִים גֶשִׁיקְט צוּ אַייךְ אַז עֶר זָאל זֶעהְן דֶם פְרִיד פוּן אַייךְ אוּנ פוּן דִי שָׁאף אַז עֶר זָאל מִיר בְּרֶענְגֶען אַיין עֶנְפֶר דְרוֹף. מַיין זוּן יוֹסֵף מַיין זוּן יוֹסֵף קוּם אוּנ צֵייל אִיבֶּר דִיא טְרֶערֶן ווָאס רִינֶען פוּן מַיינֶע אוֹגֶען אוּנ בְּרֶענְג זֵיי אוֹיף פַר גָאט עֶר זָאל אֶפְּ קֶערֶן דֶם צָרוּן פוּן מִיר מַיין זוּן יוֹסֵף דֶר וֶועק דִיךְ אוּנ זֶעה דֶם צַעַר ווָאס אִיךְ הָב דֶר פַר ווָאס אִיךְ הָב דִיךְ נִיט מְגַדֵּל גְוֶועןְ, אוּנ עֶס זֶענֶן אוֹיף גְשְׁטַאנֶן אַלֶע קִינְדֶר אוּנ אַלֶע קְנֶעכְט אוּנ הָאבֶּן אִים אַרוּם גְרִינְגִילְט צוּ טְרַייסְטֶן אִים הָט יַעֲקֹב נִיט

יָצָא אָחִיו אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשָּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח׃ ס חמישי

לט א וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרָיְמָה וַיִּקְנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר

הורידוהו

אונקלוס

דִּי עַל יְדֵיהּ זְהוֹרִיתָא וּקְרָא שְׁמֵיהּ זָרַח׃

א וְיוֹסֵף אִתְּחַת לְמִצְרַיִם וּזְבָנֵיהּ פּוֹטִיפַר רַבָּא דְפַרְעֹה רַב קְטוֹלַיָּא גַּבְרָא מִצְרָאָה מִיַּד עַרְבָאֵי דִּי

א חתיהי

תו״א ויוסף הורד. סוטה יג׃

בעל הטורים

(א) הורד. ב׳ במס׳. ויוסף הורד. הורד אהול. לומר שסקול כנגות כנגד גיכנס׃ הורידוהו. ב׳ במס׳ הורידוהו שמה

רשב״ם

הגדול׃ (א) שר הטבחים. על ידו נידונין הנרצחים והאסורים

רש״י

הזקת מגיך חוזק׃ (ל) אשר על ידו השני. ארבע ידות כתובות כאן כנגד ארבע חרמים שמעל עכן שילא ממנו׃ ויש אומרים כנגד ד׳ דברי׳ שלקח ס אדרת שנער ושני חתיכות כסף של מאתים שקלים ולשון זהב (ב״ר)׃ ויקרא שמו זרח. על שם זריחת מראית השני׃ (א) ויוסף הורד. חוזר לענין ראשון אלא שהפסיק בו כדי לסמוך ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף לומר לך שבשבילו הורידוהו מגדולתו. ועוד כדי לסמוך מעשה אשתו של פוטיפר למעשה תמר לומר לך מה זו לשם שמים

שפתי חכמים

לכן כופיף ולאחר בקברה וכו׳׃ ס ד׳ דברים שלקח עכן ומה כן אדרת שנער א׳ וב׳ חתיכות כסף של ר׳ שקלים כרי ג׳ ולשון זהב הרי ד׳׃ (נח״י) ברא״ם הקשה דהכתב׳ ד׳ ת״ג איכ׳ מ״ד שמעל בג׳ חרמים ואיכא מ״ד שמעל בה׳ ד׳ בימי משה וא׳ בימי יהושע אלמא בין למ״ד זה ובין למ״ד זה אין ד׳ והי׳ כהוא דב״ר לא קמיירי אלא כאותן ד׳ שהיו בימי משה ע״כ ולא נכירא ובא בב״ר קחשיב כד׳ חרמים חרמו של שלק וחרמו של סיחון ועוג וחרמו של יריחו וחרמו של מדין ע״כ וא״כ קחשיב ג׳ בימי משה וא׳ בימי יהושע ועי״ש בתי׳ בארוכו׳ וכפל חידושי אגדות כגיה שם בגמרא ר׳ יוחנן אמר ד׳ חרמות וכו׳׃ צ דומיא דבס פרץ שהיה מבוס משפה שהיה׃ ק (ג״א) דאל״כ הרי כבר כתיב והמדנים מכרו אותו אלא שהפסיק וכו׳׃ ר וא״ת לשה לא פי׳ זה בהשם לעיל גמי בתחלת הפרש׳ לשה הפסיק בפרשתו של יהודה ולא פי׳ שם אלא שהורידוהו

בית

נעשטארקט׃ (ל) (אֲשֶׁר עַל יָדוֹ הַשָּׁנִי). זאגט רש״י (אַרְבַּע יָדוֹת כְּתוּבוֹת כָּאן) פיר מאל איז דא געשריבן דאס ווארט יד (כְּנֶגֶד אַרְבַּע חֲרָמִים שֶׁמָּעַל עָכָן שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ) נעגין די פיר מאל וואס עכן האט גענומען פון די ניינע הענט פון חרם (וְיֵשׁ אוֹמְרִים) אפיל רבנים זאגן (כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁלָּקַח) די פיר מאל יד שטייט נעגין די פיר זאכן וואס ער האט גענומען פון די ניינע הענט פון חרם (אַדֶּרֶת שִׁנְעָר) א מאנטיל פון שנער (וּשְׁנֵי חֲתִיכוֹת כֶּסֶף שֶׁל מָאתַיִם שְׁקָלִים) און צווי שטיקער זילבער וואס זיי האבן געוואגן צוויי הונדערט שקלים (וּלְשׁוֹן זָהָב) און א שטיק גאלד געמאכט ווי א צונג איבן ברייט און אנגען שמאה, און עכן איז געווען אן אייניקיל פון זרח׃ (וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח). זאגט רש״י (עַל שֵׁם זְרִיחַת מַרְאִית הַשָּׁנִי) וועגן די שיינונג פון דעם רויטן פאדים

דוד

וואס האט געשיינט ביי דעם קינד אויף די האנד האט מען דאס קינד גערופן זרח׃ (א) (וְיוֹסֵף הוּרַד). זאגט רש״י (חוֹזֵר לְעִנְיָן רִאשׁוֹן) די פסוקים גייען צוריק צום ענין פון יוסף (אֶלָּא שֶׁהִפְסִיק בּוֹ) נאר מען האט אונז מיטן אויפגעהערט צו שמועסן פון יוסף (כְּדֵי לִסְמוֹךְ יְרִידָתוֹ שֶׁל יְהוּדָה לִמְכִירָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף) ווייל מען האט געוואלט שרייבן דאס אראפנידריגן פון יהודה לעבן דעם פאר קויפונג פון יוסף (לוֹמַר לָךְ) צו זאגן דיר (שֶׁבִּשְׁבִילוֹ הוֹרִידוּהוּ מִגְּדוּלָּתוֹ) ווען דיא פאר קויפונג פון יוסף האט מען אראפ גענידערט יהודה פון זיין גרויסקייט (וְעוֹד כְּדֵי לִסְמוֹךְ מַעֲשֵׂה אִשְׁתּוֹ שֶׁל פּוֹטִיפַר לְמַעֲשֵׂה תָמָר) נאך האט די תורה געוואלט שרייבן די מעשה פון פוטיפרס ווייב מיט יוסף לעבן די מעשה פון תמר מיט יהודה (לוֹמַר לָךְ מַה זּוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם

פירוש רד״ק

שאמרה המילדת׃ (ל) (זרח) יהודה קרא שמו זרח לענין השני שעל ידו כי צבע השני בוהיר׃ (א) (ויוסף

פירוש לתורת אלהים

האנד דער רויטער פאדים ויקרא האט ער גערופן זיין נאמען זרח׃ (א) יוסף אונ יעקב איז קאנען גענידערט אין מצרים ויקנהו אונ ער האט געקויפט אים פוטיפר דער קלייבער פון פרעה

ספר הישר

געוועזן פאר נעמן היין שים טרייבט ווען זיי איך גלויבן געגנגט פון יעקב האבן דער ועהן אז יעקב וויל ניט מקבל זיין קיין טים טרייסט ... אין האבן געלנגט אין גרוסן קלאג אונ די נאך איז

הוֹרִדֻהוּ שָׁמָּה׃ ב וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי׃ ג וַיַּרְא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ׃ ד וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיְשָׁרֶת אֹתוֹ וַיַּפְקִדֵהוּ עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדוֹ׃

ויהי

אַחֲתוּהִי תַּמָּן׃ ב וַהֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדֵיהּ דְּיוֹסֵף וַהֲוָה גְּבַר מַצְלַח וַהֲוָה בְּבֵית רִבּוֹנֵיהּ מִצְרָאָה׃ ג וַחֲזָא רִבּוֹנֵיהּ אֲרֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדֵיהּ וְכֹל דִּי הוּא עָבֵד יְיָ מַצְלַח בִּידֵיהּ׃ ד וְאַשְׁכַּח יוֹסֵף רַחֲמִין בְּעֵינוֹהִי וְשַׁמֵּשׁ יָתֵיהּ וּמַנְּיֵהּ עַל בֵּיתֵיהּ וְכָל דְּאִית לֵיהּ מְסַר בִּידֵיהּ׃

בעל הטורים

הורידוהו אלי גבי בנימין בשביל שגרם יהודה ליוסף שהורידוהו שמה למצרים הוצרך גם כן להוריד בנימין שמה: (ד) וכל

רש"י

שמים אף זו לש"ם שראתה באצטרולוגין שלה שעתידה להעמיד בנים ממנו ואינה יודעת אם ממנה אם מבתה: (ג) כי ה' אתו. שם שמים שגור בפיו (ב"ר): (ד) וכל יש לו. הרי לשון קצר חסר

אשר

שפתי חכמים

מגדולתו ולא פי' ועוד כדי לסמוך וכו' וי"ל דלפיל ה"א מגלים דתמר היתה כוונתה לשם שמים אבל עכשיו הוכיח רש"י מן הפסוק לדקה מתני שכוונתה היה לש"ש לכך מפ' פה הטעם. (קל"ת) דאי מטעם ראשון לחוד לא הו"ל להפסיק אלא עד וירבו הימים שזכו. מטעם אחר ושם היה לו להשלים ענינו של יוסף ותי' כדי לסמוך מעשה אשתו וכו'. ואי מטעם זה לסוד הי"ל להתחיל וירבו הימים ותמת וגו' אשת יהודה וגו' ולמה התחיל בוירד יהודה אלא שהורידוהו לכך שם שלא בא

בית דוד

זו לְשֵׁם שָׁמַיִם) אַזוֹ וִוי תָּמָר הָט גֶעמֵיינְט וָועגֶן מִצְוָה אַזוֹ דָּס וַוייבּ פוּן פּוֹטִיפַר הָט אוֹיךְ גֶעמֵיינְט וָועגֶן מִצְוָה (שֶׁרָאֲתָה בְּאִיצְטְרוֹלוֹגִין שֶׁלָּהּ שֶׁעֲתִידָה לְהַעֲמִיד בָּנִים מִמֶּנּוּ) זִיא הָאט גֶעזֶעהֶן אוּנ אִירֶע שְׁטֶערְן זֶעהוּנְג אַז זִיא וָועט הָאבֶּן קִינְדֶער פוּן יוֹסֵף (וְאֵינָהּ יוֹדַעַת אִם מִמֶּנָּה אִם מִבִּתָּהּ) זִיא הָט אָבֶּר נִיט גִיוְוִיסְט אוֹיבּ זִיא אַלֵיין וָועט הָאבֶּן קִינְדֶר פוּן יוֹסֵף אָדֶר אִיר טָכְטֶר וָועט הָאבֶּן קִינְדֶר פוּן יוֹסֵף: (ג) (כִּי ה' אִתּוֹ). זָאגְט רש"י (שֵׁם שָׁמַיִם שָׁגוּר בְּפִיו) פּוֹטִיפַר הָט גֶיהֶערְט וִוי בַּיי יֶעדֶר זַאךְ דֶר מַאנְט יוֹסֵף דֶעם נָאמֶן פוּן הקב"ה: (ד) (וְכָל יֶשׁ לוֹ). זָאגְט רש"י (הֲרֵי לָשׁוֹן קָצָר) דָּס אִיז

פירוש רד"ק

הורד) וכבר אמר זה אלא שנה אותו הנה לסדר ענין יוסף: (ג) (איש מצליח) בכל ענינו היה מצליח. וכן מצליח בבית אדניו המצרי בכל מה שהי' שולח ידו בעסק אדניו הית' בו הצלחה: (ד) (וישרת אותו) לפי שמצא חן בעיניו שמהו לשרת עצמו שיהי' עומד לפניו לבדו ושמהו פקיד על ביתו שלא יעשה דבר

פירוש לתורת אלהים

דֶר עֶלְצְטֶער שֶׁעכְט מֵיינְסְטֶער אִישׁ מִצְרִי אַמַּאי פוּן מִצְרַיִם מִיַּד הַיִשְׁמְעֵאלִים הָט אִים גֶקוֹיפְט פוּן דִי יִשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר וָואס זַייא הָאבֶּן אִיהם גֶמַאכְט נִידֶערִין אַהִין: (ב) וַיְהִי אוּנ גָאט אִיז גֶוֶועזֶן מִיט יוֹסֵף וַיְהִי אוּנ עֶר אִיז גֶוֶועזֶן אִין דֶעם הוֹיז פוּן זַיין הַאר פוּן דֶעם מִצְרִי: (ג) וַיַּרְא הָאט זַיין הַאר גֶזֶעהֶן אַז גָאט אִיז מִיט אִים וְכָל אֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה אוּנ אַלֶדִינְג וָוס עֶר טוּט יְיָ מַצְלִיחַ בְּגֶלִיקְט גָאט אִין זַיינֶע הֶענְד: (ד) וַיִּמְצָא הָאט יוֹסֵף גֶפוּנֶען לִיבּ שַׁאפְט אִין זַיינֶע אוֹיגֶן וַיַּפְקִדֵהוּ אוּנ עֶר הָט אִים גֶמַאכְט פַר אַיין עֶלְצְטֶען וְכָל יֶשׁ לוֹ אוּנ אַלֶץ וָואס עֶס אִיז גֶוֶועזֶן צוּ אִים נָתַן בְּיָדוֹ

ספר הישר

גֶעוָואר גֶוָורֶען צוּ יִצְחָק הָט יִצְחָק גֶוויינְט אַיין גְרוֹס גֶוויין אוֹיף דֶער דָאזִיגֶער זַאךְ אוּנ יִצְחָק אִיז גֶגַאנְגֶען מִיט אַלֶע מֶענְשֶׁען פוּן חֶבְרוֹן צוּא טְרֵייסְטֶען זַיין זוּן יַעֲקֹב אָבֶּר יַעֲקֹב הָט זִיךְ נִיט גֶלָזְט טְרֵייסְטֶען. אוּנ דֶר נָאךְ אִיז יַעֲקֹב אוֹיף גֶשְׁטַאנֶען פוּן דֶר עֶרְד אוּנ דִיא טְרֶערֶען הָאבֶּן גֶרִינֶען אוֹיפֶן פָּנִים. אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶזָאגְט צוּ זַיינֶע [illegible]דֶר שְׁטֵייט אוֹיף אוּנ נֶעמְט אַייעֶרֶע שְׁוֶוערְדֶען אוּנ פַּיילֶען בּוֹיגֶנְס אוּנ גֵייט. אוּנ פֶעלְד אַרַיין טָמֶער וָועט אִיר גֶפִינֶען חַטָּשׁוּ דֶעם גוּף פוּן מַיין זוּן וָועט אִיר בְּרֶענְגֶען צוּא מִיר וָועל אִיךְ דָּס בַּגְרָאבֶּען. אִין יַעֲקֹב הָט אַלֶץ גֶשְׁרִיגֶען אִין גֶוויינְט טָאג אוֹיף טָאג אוֹיף זַיין זוּן יוֹסֵף אוּנ הָט גֶטְרוֹיעֶרְט אוֹיף זַיין זוּן פִיל טֶעג. אוּנ דִי יִשְׁמְעֵאלִים וָוס הָאבֶּן גֶקוֹיפְט יוֹסֵף פוּן דִיא מְדָנִים וֶוען זַייא גֶקוּמֶען קַיין מִצְרַיִם אוּנ וֶוענְן

גנאנגן

ה וַהֲוָה מֵעִדָּן דְּמַנִּי
יָתֵיהּ בְּבֵיתֵיהּ וְעַל כָּל
דִּי אִית לֵיהּ וּבָרֵיךְ יְיָ
יָת בֵּית מִצְרָאָה בְּדִיל
יוֹסֵף וַהֲוָה בִּרְכְתָא דַּייָ
בְּכָל דִּי אִית לֵיהּ
בְּבֵיתָא וּבְחַקְלָא׃
ו וּשְׁבַק כָּל דִּי לֵיהּ
בִּידָא דְיוֹסֵף וְלָא יְדַע
עִמֵּיהּ מִדַּעַם אֱלָהֵין
לַחְמָא דִּי הוּא אָכֵיל

ה וַיְהִי מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ
וְעַל כָּל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ וַיְבָרֶךְ
יְהוָה אֶת־בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף
וַיְהִי בִּרְכַּת יְהוָה בְּכָל־אֲשֶׁר יֶשׁ־
לוֹ בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה׃ ו וַיַּעֲזֹב כָּל־
אֲשֶׁר־לוֹ בְּיַד־יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע
אִתּוֹ מְאוּמָה כִּי אִם־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר־
הוא

תו"א ויברך ה' את. ברכות מג סנה' לט :

רשב"ם

והאבורים בבית הסוהר שלו : (ו) ולא ידע אתו מאומ' בבית : כי אם הלחם אשר הוא אוכל . לא היה מעיין ובכים כלל בכל צרכי ביתו שהיכן בא לו עד שעה שרואה את מאכלו על השלחן ואוכלו. כל מיני מאכל קורא אותו לחם כדכתיב עבד להם רב . וכן כי לפני לחמי אנחתי תבוא. מאכלי. לא ידע אתו מכל צרכי

בעל הטורים

ש לו נתן בידו . ס"ת לבונו תלמד שבא גבריאל ולמד לו ע' לשון ולכך כלליה בידו : (ו) כי אם הלחם אשר הוא אוכל

שפתי חכמים

ליתן טעם אלא על סמיכת ויברך לפקיד' כתב בכוא' טעמא לחוד אבל כאן בא ליתן טעם על הפסוקות כולן לכ"א כי הטעמים : ש וא"ת דלמא לחם ממש הוא וי"ל דרש"י דייק מדכתיב בדבריו של יוסף ולא חשך ממני מאומה כי אם אותך באשר דכל דבר הפקיד בידו חוץ מאשתו לכך נ"ל דלחם הוא אשתו : והל"כ

רש"י

אשר : (ו) ולא ידע אתו מאומה · לא היה נותן לבו לכלום : כי אם הלחם . היא אשתו ש אלא

בית

אַקוּרְצֶער פָּסוּק (חָסֵר אֲשֶׁר) עֶס פֶעלְט דָם וָוארְט אֲשֶׁר . עֶס דַּארְף שְׁטֵיין וְכָל אֲשֶׁר יֶשׁ לוֹ : (ו) (וְלֹא יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה) . מֶען מֵיינְט (לֹא הָיָה נוֹתֵן

דוד

לִבּוֹ לִכְלוּם) פּוֹטִיפַר הָט אִין זַיין הַארְץ נָאר נִיט גִימַרְכְט וָוענְן זַיינֶע שְׁטוּב גִישֶׁעפְטְן : (כִּי אִם הַלֶּחֶם) . (הִיא אִשְׁתּוֹ) נָאר וָום זַיין וַוייב הָט

פירוש

בביתו ארא על פין: ובכל יש לו. ובכל אשר יש לו:(ו)(ולא ידע אתו מאומה). לא הוי מסתכל יותר לשום דבר שהוי לו ארא הבל הוי בפיל עליו. ובה פיעפט הוא יוהי עבדי

רד"ק

לבד שענין מאכלו שלא הי' עוזב בידו . לפי שהי' מטעם אחר כמו שאמר „כי לא יוכלו המצרים לאכל את העברים לחם" ויש דרש להם זה אשתו. ולשון נקייה : ויהי

פירוש לתורת אלהים

הָט עֶר גֶעגֶעבְּן אִין זַיין הַאנְד : (ה) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועזְן פוּן דֶעמְסְטְמָאהְל וָואס עֶר הָאט אִיהְם בֶּפוֹילְן אִיבֶּר זַיין הוֹיז אוּנ אִיבֶּר אַלֶע זַאכְן וָואס עֶס אִיז גִיוֶועזְן צוּ אִיהְם הָט גָאט גִבֶּענְטְשְׁט דָם הוֹיז פוּן דֶעם מִצְרִי. פוּן וֶועגְן יוֹסֵף וַיְהִי בִּרְכַּת יְיָ אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועזְן גָאטְס בְּרָכָה אִין אַלֶע זַאכְן וָואס עֶס אִיז גִיוֶועזְן צוּ אִיהְם בַּבַּיִת אִין שְׁטוּב וּבַשָּׂדֶה אוּנ אִין פֶעלְד : (ו) וַיַּעֲזֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּיַד יוֹסֵף אוּנ עֶר הָט פַר לָאזְט אַלִין וָואס אִיז גִיוֶועזְן צוּ אִיהְם אִין דֶער הַאנְד פוּן יוֹסֵף וְלֹא יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה אוּנ עֶר הָט נִיט גִיוָואסְט בַּיי אִיהְם קֵיין שׁוּם זַאךְ עֶר הָאט נִיט גִיגֶעבְּן זַיין הַארְץ צוּ קֵיין שׁוּם זַאךְ כִּי אִם נַייעֶרְט דָם בְּרוֹיט וָואס עֶר הָאט גִגֶעסְן (דָם וַוייבּ) וַיְהִי יוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף

ספר

גִיוָוארְן צוּ פּוֹטִיפַר אוּנ הָבְּן צוּ אִיהְם גִיזָאגְט אַזוֹי הָבְּן מִיר אַיין שֵׁיינֶם קְנֶעכְט אַז דִיא וֶועלְט אוּנְז גִיבְּן אַפִּילוּ גֶעלְד פַר אִיהְם וֶועלְן מִיר דִיר אִיהְם פַר קוֹיפְן הָט פּוֹטִיפַר צוּ זֵיי גִיזָאגְט בְּרֶענְגְט אִיהְם צוּ מִיר אוּנ פּוֹטִיפַר הָט צוּ גִיהֶערְט דִי בַּייד פוּן דִי יִשְׁמְעֵאלִים

הישר

אִין הָט גִגֶעבְּן פִיר הוּנְדֶערְט שֶׁקֶל זִילְבֶּר פַר יוֹסֵף אִין פּוֹטִיפַר הָט גִנוּמְן יוֹסֵף נַייעֶר הֵיים אוּנ הָט אִים גִבְּרַכְט צוּ זִיךְ אוּנ שְׁטוּב אַרַיין אוּנ יוֹסֵף הָט אִים בַּדִינְט אוּנ יוֹסֵף הָט גִפִינְן חֵן אִין דִי אוֹיגְן פוּן פּוֹטִיפַר אוּנ פּוֹטִיפַר הָט אִם גִגֶעבְּן גְלוֹיבְּן אוּנ פַר

הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יְפֵה־תֹאַר
וִיפֵה מַרְאֶה׃ ששי ז וַיְהִי אַחַר
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת־
אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף
וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי׃ ח וַיְמָאֵן ׀
וַיֹּאמֶר אֶל־אֵשֶׁת אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי
לֹא־יָדַע אִתִּי מַה־בַּבָּיִת וְכֹל אֲשֶׁר־

וַהֲוָה יוֹסֵף שַׁפִּיר בְּרֵיוָא
וְיָאֵי בְּחֶזְוָא׃ ז וַהֲוָה
בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין
וּזְקַפַת אִתַּת רִבּוֹנֵיהּ
יַת עֵינָהָא בְּיוֹסֵף
וַאֲמָרַת שְׁכוּב עִמִּי׃
ח וְסָרִיב וַאֲמַר לְאִתַּת
רִבּוֹנֵיהּ הָא רִבּוֹנִי לָא
יְדַע עִמִּי מַה בְּבֵיתָא
וְכֹל דִּי אִית לֵיהּ מְסַר
בידי

תו"א ותשא אשת. נזיר כג. הוריות י:

רש"י

מדבר בלשון נקיה: ויהי יוסף יפה תואר. כיון שראה עצמו מושל התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו (ב"ר) אמר הקב"ה אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך אני מגרה בך את הדוב. מיד (ז) ותשא אשת אדוניו וגו׳ כל מקום שנא׳ אחר סמוך:

ישׁ שפתי חכמים

ת דאל"כ מה ענין זה לכאן. (נח"י) ק"ל דבכל מקום ויהי פירושו שנתהוה עכשיו מה שלא היה קודם לכן ויוסף משעת לידתו היה יפה תואר ומסתמא גם יפה מראה וע"ז תי׳ כיון שראה עצמו מושל ולא עשה זה קודם לכן: א מדכתיב לעיל היה רעה אכלתהו והיינו דקאי על אשתו של פוטיפר כדפירש"י לעיל לכך קרי לה בל׳ חיה. ומה שכינה אותה בשם דוב כי מה כדוב בזה אין לו מנוחה כי תמיד מנענע את עצמו כך אשת פוטיפר לא היה לה מנוחה כי היתה מחזרת אחר יוסף להכשילו: ב דאל"כ למה לא כתיב לשכב עמה כמאמר שכבה עמי. נח"י

בית דוד

גערעפט האט זיא ניט גנומן פון יוסף'ס הנט. נאר פון פוטיפר אליין (אלא שדבר בלשון נקיה) נאר דר פסוק רעט מיט אשיין לשון. זאגט ער דאס ברויט: (ויהי יוסף יפה תואר). זאגט רש"י (כיון שראה עצמו מושל) ווי יוסף האט גזעהן ער איז אמושל איין עלצטר אויף דעם גאנצן פרמעגנוז פון פוטיפר (התחיל אוכל ושותה) האט ער אן גהובן גוט עסען אונ טרינקען (ומסלסל בשערו) שיין געקעמט דיא האר (אמר הקב"ה) האט הקב"ה גזאגט (אביך מתאבל) דיין פאטער טרויערט וועגען דיר (ואתה מסלסל בשערך) אונ דיא פר קעמסט שיין דיינע האר (אני מגרה בך את הדוב) איך וועל אויף דיר אנרייצן אבער. (מיד) (ז) (ותשא אשת ארוניו). האט באלד דאס ווייב פון פוטיפר אויף געהובן אירע אויגן צו יוסף, אונ דורך איר איז יוסף געקומן אין תפיסה (געפענקעניס) צוועלף יאר (כל מקום שנאמר אחר סמוך) וואו עס שטייט דם ווארט אחר, איז דיא זאך גוועזן גאנץ צוא דיא

פירוש רד"ק

(ויהי יוסף יפה תואר) אמר זה לפי שאמר „ותשא אשת אדוניו: (ז) (ויהי אחר הדברים האלה) אחר זמן שהי׳ יוסף גדול ונכבד בבית המצרי ויושב לבטח הגיע אליו דבר אשת פוטיפרע והכל הי׳ סבה לטובתו ולטובת אביו ואחיו. ואף על פי שהיה קשה מתחילה היה לטובה בסוף. וכן חטא המשקה וחלום פרעה הכל היה סבה מאת האל יתברך שעל ידי זה עלה יוסף לגדולה ונכתב הספור הזה להודיע סבת הדברים.
ואם

פירוש לתורת אלהים

איז גוועזן אשיין גשטאלט אונ שיין צום זעהן עיין רש"י): (ז) ויהי אחר הדברים האלה אונ עס איז גוועזן נאך די רייד ותשא האט אויף גהובען דאס ווייב פון זיין האר איהרע אויגן צוא יוסף ותאמר שכבה עמי אונ זיא האט גזאגט ליג מיט מיר: (ח) וימאן האט יוסף נ ט גוואלט ויאמר אל אשת ארוניו אונ האט גזאגט צו זיין הארינס ווייב הן מיין האר ווייסט ניט וואס עס איז פאר

ספר הישר

יוסף'ס הנט אין נאט ב"ה האט גבענטשט דם הוז פוטיפר אין דעם זכות פון יוסף אונ פוטיפר האט זיך פר לאזט מיט אלדינג אויף יוסף אין יוסף איז גוועזן ביי פוטיפר דר אוס נעבר אונ איין געמר אונ אלדינג איז גוועזן דורך יוסף'ס בפעל אונ יוסף איז אלט גיוועזן אין דער זעלבר צייט אכצעה יאר אונ איז גוועזן זעהר איין שיינר פרשון אונ אזו איין שיינר איז ניט גוועזן אונ גאנץ מצרים אין דער זעלבע צייט אז יוסף איז גוועזן ביי פוטיפר פון דעסט וועגן האט ער נאט אוף גדינט דר ווייל חש זליכה דם ווייב פון פוטיפר אוף גהובן אירע אויגן צוא יוסף אונ האט גזעהן אז ער איז זייער איין שיינר האט איר הערץ זעהר גגליסט

בִּידִי׃ ט לֵית רַב בְּבֵיתָא הָדֵין מִנִּי וְלָא מְנַע מִנִּי מִדַּעַם אֱלָהֵין יָתִיךְ בְּדִיל דִּי אַתְּ אִתְּתֵיהּ וְאֵיכְדֵין אַעְבֵּיד בִּישְׁתָא רַבְּתָא הָדָא וְאֵיחוֹב קֳדָם יְיָ׃ י וַהֲוָה כַּד מַלֵּילַת עִם יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלָא קַבֵּיל מִנַּהּ לְמִשְׁכַּב לְוָתַהּ

יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדִי׃ ט אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא־חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם־אוֹתָךְ בַּאֲשֶׁר אַתְּ־אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים׃ י וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ אֶל־יוֹסֵף יוֹם ׀ יוֹם וְלֹא־שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת

תו"א איננו גדול. עקידה שער כג: ואיך אעשה. ערכין טו: וחטאתי לאלהים. סנה' קס: ולא שמע אליה לשכב אצלה. יומא לה: כ סוטה ג ע"ז ה:

בעל הטורים

אוכל. בגי' כיה אשתו: (י) להיות עמה. בגי' לחוץ ניכוכ: עמה. נזהר היה אפי' להתיחד עמה עד שאירע מעשה

רשב"ם

ביתו לא הי' רואה רק בשעת אכילה: (ט) ולא חשך ממני. שלהיות שליט על הכל כי אם אותך: (י) להיות שנשאר יחידי בעל כרחו לעשות מלאכת צורכי הבית

שפתי חכמים

(ות"י) פשט דלא לשכב אצלה אפי' בלא תשמיש מאי זה דקאמר להיות עמה לעוה"ב על פי ישנו ומפרש רש"י ולא שמע אליה לשכב אצלה אפי' בלא תשמיש שסיב שהיראה שמא יתגבר יצרו

רש"י

(ט) וחטאתי לאלהים. בני נח נצטוו על העריות: (י) לשכב אצלה. אפילו בלא תשמיש: להיות

בית דוד

פֿירפֿירינג זאך : (ט) (וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים). זאָגט רש"י (בְּנֵי נֹחַ נִצְטַוּוּ עַל הָעֲרָיוֹת) די גוים זענען אויך נעבאָטן געוואָרן זיי זאָלן ניט מזנה זיין : (י) (לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ). ער זאָל נאָר ליגען נעבן איר (אֲפִילוּ בְּלֹא תַשְׁמִישׁ) אֲפילו ער וועט ניט מזנה זיין מיט איר האָט ער אויך ניט געוואָלט : (לִהְיוֹת עמה

פירוש

ואם יקרה לאדם שום מקרה יכשל באל ונכתב גם כן להודיע צדקתו של יוסף ושילמוד אדם ממנו לכבוש את יצרו ולשבור אבונה לפי שבושת יהי' מי שיהיה ולא יסקר בו: (ט) (איננו גדול בבית) מי שהוא גדול ממני ואיך אשקר בו והוא עשה עמי כל הכבוד הזה: (כי אם אותך באשר את אשתו). וזה מסייע לדברי הדרש שכתבנו. או אפשר שמנע ממנו בפירוש והזהירו

רד"ק

על אשתו לפי שהיה יפה תאר ויפה מראה: (ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת) לשכב עם אשתו ואשקר בו. ועוד שאחטא בזה לאלהים שצוה בני אדם על העריות כמו שכתבנו בסדר בראשית ,ודבק באשתו' ולא באשת חבירו: (י) (לשכב אצלה להיות עמה). אפי' לשכב עמה במטה שלא בקרוב בשר לא שמע אליה. ובדרש לשכב עמה בעולם הזה להיות עמה בעולם

פירוש לתורת האלהים

הָבֶּן מיט מיר אין שטוב וְכֹל אֲשֶׁר יֶשׁ לוֹ אונ אלץ וואס איז פֿאַר האַנדן צו איהם נָתַן בְּיָדִי האָט ער געגעבן אין מיינע הענד : (ט) אֵינֶנּוּ עס איז ניט פֿאַרהאַנדן אין דער שטוב קיין גרעסערער עלטער פֿון מיר וְלֹא אונ ער האָט ניט פֿאַרמיטן פֿון מיר קיין שום זאַך נאָר דיך בַּאֲשֶׁר אַתְּ אִשְׁתּוֹ ווייל דוא ביסט זיין ווייב וְאֵיךְ אונ ווי אַזוי זאָל איך אַזוי אַנ־ומ שלעכטס זאַך טון וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים אונ וועל שולדיגן צו גאָט : (י) וַיְהִי אונ עס איז געווען אַז זיא האָט גערעדט צו יוסף טאָג איין טאָג וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ אונ ער האָט ניט צו געהערט זי לִשְׁכַּב אצלה

שכל

צו איהם אין האָט איהם געוואָלט פֿאַרפֿירן אָבער יוסף האָט ניט געוואָלט זיא צו הערן : ויען אונ יוסף האָט געענטפֿערט צו איר אין גאָט פֿאַר מיר צו רייִדן צוא מיר ווי אַזוי קען איך דאָס טון צו מיין האַר דען אַלדינג וואָס איז פֿאַרהאַנדן האָט ער געגעבן צו מיר. אין קיין שום זאַך בייא איהם אונ ער איז ניט געשפּערט פֿון מיר נאָר ווייל דו ביסט זיין ווייב אונ

הישר

אַצינד ווי קען איך טון אַזוי איין זאַך איך זאָל זיך ווידערן אַקעגן גאָט אונ איך צו ריין פֿאַן. אונ פֿון דעסט וועגן האָט זליכה ניט צו געהערט די רייד פֿון יוסף אין פֿלעגט מיט איהם צו רייִדן אונ דער מיינונג איז געווען אונ כשפֿים אַז דער מיך גילום איז געוואָרן פֿיל מיט זאַכען זיך די איין וואָנער פֿון כשפֿים נעמט יום טוב אונ פֿלעגן זיך אַהין צו נאָמען גאָן

עִמָּהּ׃ יא וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא
הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ וְאֵין
אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בַּבָּיִת׃
יב וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר
שִׁכְבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס
וַיֵּצֵא הַחוּצָה׃ יג וַיְהִי כִּרְאוֹתָהּ כִּי־
עזב

לְמֶהֱוֵי עִמַּהּ׃ יא וַהֲוָה
בְּיוֹמָא הָדֵין וְעָאל
לְבֵיתָא לְמִבְדַּק בִּכְתָבֵי
חוּשְׁבָּנֵיהּ וְלֵית אֱנָשׁ
מֵאֱנָשֵׁי בֵיתָא תַּמָּן
בְּבֵיתָא׃ יב וְאַחֲדְתֵּיהּ
בִּלְבוּשֵׁיהּ לְמֵימָר
שְׁכוּב עִמִּי וְשַׁבְקֵיהּ
לִלְבוּשֵׁיהּ בִּידַהּ וַעֲרַק
וּנְפַק לְשׁוּקָא׃ יג וַהֲוָה

ת״א ויבא הביתה. שבת מט סוטה לו: ותתפשהו. סוטה שם:

רש״י

להיות עמה. לעוה״ב: (יא) ויהי כהיום הזה. כלו׳ ויהי כאשר הגיע יום מיוחד (תנחומא) יום צחוק יום איד שלהם שהלכו כולם לבית ע״א אמרה אין לי יום הגון להזקק ליוסף כהיום הזה אמרה להם חולה אני ואיני יכולה לילך: לעשות מלאכתו. רב ושמואל חד אמר מלאכתו ממש וחד אמר לעשות צרכיו עמה א׳ אלא שנראית לו דמות דיוקנו של

שפתי חכמים

עליו לשמש עמה וירד בגיהנם: ג פי׳ שם בתוס׳ מדכתיב ויבא הביתה שבוא אל׳ ביאה דהל״ל ויהי כהיום ואין איש וגו׳: ד תוס׳ בשם ר׳ משה בדרשן מדכתיב ואין איש מאנשי הבית שם בבית משמע דאיש מאנשי הבית לא היה בבית אבל איש אחר היה בבית וע״כ צ״ל דיעקב היה כדמשמע בפ׳ ויחי בפירש״י

בית דוד

עִמָּהּ). עֶר זָאל נִיט דַארְפְן זַיין מִיט אִיר לְעוֹלָם הַבָּא אִין גֵיהִנָּם׃ (יא) (וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה). זָאגְט רַשִׁ״י (כְּלוֹמַר) מֶען מֵיינְט (וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִגִּיעַ יוֹם מְיוּחָד) עֶס אִיז גֶעקוּמֶען אַמָאל אַבֶּעשְׁטִימְטֶער טָאג (יוֹם צְחוֹק) אַפְרֵייליכֶער טָאג (יוֹם חַג שֶׁלָּהֶם) אַטָאג וָואס אִיז גְוֶועזֶן בַּיי זֵיי יוֹם טוֹב (שֶׁהָלְכוּ כּוּלָּם לְבֵית עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁלָּהֶם) אַלֶע מֶענְטְשֶׁן פוּן שְׁטוּב זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען אִין קְלוֹיסְטֶער (אָמְרָה) הָאט פּוֹטִיפַרְס וַוייב גֶעזָאגְט (אֵין לִי יוֹם הָגוּן לְהִזָּקֵק לְיוֹסֵף כְּהַיּוֹם הַזֶּה) אִיךְ הָאבּ נִיט אַבֶּעסֶערֶן טָאג צוּ רֵיידֶן מִיט יוֹסֵף וִוי דֶער טָאג (אָמְרָה לָהֶם חוֹלָה אֲנִי וְאֵינִי יְכוֹלָה לֵילֵךְ) פּוֹטִיפַרְס וַוייב הָאט גֶעזָאגְט צוּ אִירֶע שְׁטוּב מֶענְטְשֶׁן אִיךְ בִּין קְרַאנְק אוּנ קֶען נִיט גֵיין אִין קְלוֹיסְטֶער, אִיז זִי גֶעבְּלִיבֶּן אִין דֶערְהֵיים צוּ רֵיידֶן מִיט יוֹסֵף׃ (לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ). זָאגְט רַשִׁ״י רַב אוּנ שְׁמוּאֵל קְרִיגֶן (חַד אָמַר מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ) אֵיינֶער זָאגְט יוֹסֵף אִיז גֶעקוּמֶען אִין שְׁטוּב טָאן זַיין אַרְבֶּעט (וְחַד אָמַר לַעֲשׂוֹת צְרָכָיו עִמָּהּ) אוּנ אֵיינֶער זָאגְט יוֹסֵף אִיז גֶעקוּמֶען אִין שְׁטוּב מִיט אִיר מְזַנֶּה זַיין (אֶלָּא שֶׁנִּרְאֵית לוֹ דְמוּת דְּיוֹקְנוֹ שֶׁל

פירוש רד״ק

בעולם הבא: (יא) (ויהי כהיום הזה) יום אחד כמו הזה שהפציר׳ בו מאד לשכב אצלה והבית היה פנוי מאנשיו:(לעשות מלאכתו)לפקוד ענין הבית המוטל עליו וכמו שתרגם אונקלס: (יד) (ותקרא לאנשי ביתו) והלא לא היה אדם בבית. אלא קראה בקול ושמער ובאו כמו שאמרה בסיפורה „ואקרא בקול גדול״:

פירוש לתורת אלהים

אֶצְלָהּ צוּ לִיגֶן בַּיי אִיר לִהְיוֹת עִמָּהּ עֶר זָאל מִיט אִיר זַיין לְעוֹלָם הַבָּא׃ (יא) וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה אוּנ עֶס אִיז גְוֶועזֶן אַזוֹ וִויא דֶער טָאג זֶענֶען אַלֶע גֶגַאנְגֶען צוּ דֶער עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים (עַיין רַשִׁ״י) הָאט זִיא גְזָאגְט צוּא דִיא הוֹז לַייט אִיךְ בִּין קְרַאנְק אִיךְ קָאן נִיט גֵיין צוּ דֶער עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וַיָּבֹא אוּנ יוֹסֵף אִיז גְקוּמֶען אִין שְׁטוּב צוּא טוּן זַיין מְלָאכָה אָדֶר עֶר אִיז גְקוּמֶען מִיט אִיר דִי עֲבֵירָה טוּן נָאר עֶס הָאט זִיךְ צוּ אִים בַּוִויזֶן דָם גְשְׁטַלְט פוּן זַיין פָאטֶער הָאט עֶר זִיךְ אָפּ גְשַׁייד וְאֵין אִישׁ אוּנ עֶס אִיז נִיט גְוֶועזֶן אֵיין מֶענְשׁ פוּן דִי שְׁטוּב לַייט דָארְטֶן אִין שְׁטוּב׃ (יב) וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ הָאט זִיא אָנְגְנוּמֶען זַיין קְלֵייד לֵאמֹר צוּ זָאגֶען שִׁכְבָה עִמִּי לִיג מִיט מִיר וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס הָט עֶר פַר לָאזְט זַיין קְלֵייד אִין אִירֶע הֶענְד אוּנ עֶר אִיז אַנְטְלָאפֶן גְוָוארֶן וַיֵּצֵא הַחוּצָה אוּנ עֶר

של״ה הקדוש

(יא) (וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ) אוּנ עֶר אִיז אוּנ הוֹז אַרַיין גְגַאנְגֶען זַיין אַרְבַּייט צוּ טוּן. דֶר זוֹהַר זָאגְט דָם וָוארְט מְלַאכְתּוֹ בַּטַייט תּוֹרָה אִין מִצְוֹת וַוייל דְרִינֶען בַּשְׁטֵייט דִיא גַאנְצֶע אַרְבַּייט פוּן דֶם מֶענְשׁ אוּף דֶר וֶועלְט דְרוּם דַארְף דֶר מֶענְשׁ זִיךְ שְׁטַרְקֶן עוֹסֵק צוּ זַיין בַּתּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת צוּ טוּן כָּל זְמַן עֶר לֶעבְּט אוּנ זָאל נִיט פוֹיל זַיין אוּנ זַיין אִן בַּייט׃

כד חזת ארי שבקיה
לבושיה בידה וערק
לשוקא: יד וקרת לאנשי
ביתה ואמרת להון
למימר חזו איתי לנא
גברא עבראה לחייכא
בנא עאל לותי למשכב
עמי וקרית בקלא
רמא: טו והוה כד שמע
ארי ארימית קלי וקרית
ושבקיה לבושיה
לותי נערק ונפק

עזב בגדו בידה וינס החוצה:
יד ותקרא לאנשי ביתה ותאמר
להם לאמר ראו הביא לנו איש
עברי לצחק בנו בא אלי לשכב
עמי ואקרא בקול גדול: טו ויהי
כשמעו כי הרימתי קולי ואקרא
ויעזב בגדו אצלי וינס ויצא
החוצה

רשב"ם

כדרכו ואירע באותו יום שלא נותר איש בבית ומדרש אגדה שהלכו לראות נילום נהר מצרים שעלה על כל גדותיו: (יד) ואקרא בקול גדול. לפי שאתם רחוקים ממני

בעל הטורים

(יג) כנגדו. ג' כתב' פ' כב' מספקים: (טו) כרימותי ב' במסורת שאילו לא הרימותי קולי היה שוכב עמי בעל כרחי:

שפתי חכמים

בפירש"י וק"ל: ה (ג"א) תא"נ דלעיל פ' לך בפסוק ויגד לאברם העברי פירש"י בלא מעבר הנהר לנר ולא פי' מבני בניו של עבר י"ל כיון שאברהם עצמו בא משם די לו כתב שבא מעבר הנהר אבל נזרעו לא די זה שהם לא באו מעבר הנהר אלא צריכו שמהם וכן גבה שהם מבני עבר לא די ולמה

רש"י

של אביו וכו' כדאיתא במסכת סוטה (דף לו): (יד) ראו הביא לנו. ה"ז ל' קצרה הביא לנו ולא פירש מי הביאו ועל בעלה אומרת כן: עברי. [ב"ר] מעבר הנהר ה מבני עבר (ס"א מעבר הנהר

בית דוד

אביו) נאר עס איז פר אים געזעהן געוואָרן די צורה פון פאטער. האט ער געשפילט דעם יצר הרע (כדאיתא במס' סוטה) ווי עס שטייט אין די גמרא סוטה: (יד) (ראו הביא לנו). זאגט רש"י (הרי זה לשון קצרה) דס איז קורץ גרעט (הביא לנו) ער האט צו אונז געבראכט (ולא פירש מי הביא) אונ מען האט ניט געזאגט ווער האט אים געבראכט (ועל בעלה אומרת כן) אויף איר מאן האט זי אזוי געזאגט: (עברי). מען האט גערופן יוסף'ן עברי ווייל ער איז געוועזן (מעבר הנהר) פון די אנדערע זייט

פירוש

ותאמר. לאמר לבעלה: הביא. איך הביא לנו זה האיש:

רד"ק

בנו. לשון תפארת: (טו) (ויעזוב בגדו אצלי) כי הפשיטו

פירוש לתורת אלהים

איז ארויס געגאנגען אויף דר גאס: (יג) ויהי אונ עס איז געוועזן כראותה אז זיא האט געזעהן ער האט פר לאזט זיין קלייד אין אירע הענד וינס החוצה אונ ער איז אנטלאפען אויף דר גאס: (יד) ותקרא האט זיא אירע שטוב לייט גערופען זיא האט צו זיי געזאגט לאמר אזוי צו זאגען ראו הביא לנו זעהט מיין מאן האט אונז געבראכט איש איין מענטש עברי איין יהודי לצחק בנו ער זאל פון אונז געשפעט מאכן: בא אלי ער איז געקומען צוא מיר ער זאל מיט מיר ליגען ואקרא בקול גדול האב איך גרופען מיט איין גרוס קול איך האב אן געהויבען שרייען: (טו) ויהי כשמעו אונ עס איז געוועזן ווי ער האט געהערט כי הרימותי קולי אז איך האב אויף געהויבען מיין קול ואקרא אונ איך האב געשריגען ויעזוב האט ער גלאזט ביי מיר זיינע קליידר אונ איז אנטלאפען געווארין ויצא

ספר הישר

צום פ"ץ אונ פלעגן דארטן שטיין איין גאנצן טאג אונ פלעגן זינגען אין שפילן מיט אלע כלי זמר אין דם הוו גוי"גר פון פוטיפר איז אויך גנגנגן צום פ"ץ נאר זליכה איז איבר געבליבן אין שטוב ווארום זיא איז געלאזט גוועזן אונ בצעת אז אלע מענטשן פון דר שטוב זענן אוועק געגאנגען איז זליכה אויף געשטאנען פון איר געלעגער אונ האט זיך אן געטאן ווייערע שיינע קליידר אונ האט ארויף געטאן אויבן קאם אויף איר פנים ווייער שיין מיט אקלי לופק"ש אונ האט אום גרייכרט איר שטוב מיט וואריך אונ מיט אקליי בשמים אונ דר גאנץ האט זיא זיך געזעצט אויף דר

הַחֽוּצָה׃ טז וַתַּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ עַד־
בּוֹא אֲדֹנָיו אֶל־בֵּיתֽוֹ׃ יז וַתְּדַבֵּר
אֵלָיו כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּֽא
אֵלַי הָעֶבֶד הָֽעִבְרִי אֲשֶׁר־הֵבֵאתָ
לָּנוּ לְצַחֶק בִּֽי׃ יח וַיְהִי כַּהֲרִימִי
קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי
וַיָּנָס הַחֽוּצָה׃ יט וַיְהִי כִשְׁמֹעַ אֲדֹנָיו
אֶת־דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְּרָה
אֵלָיו לֵאמֹר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה

לְשׁוּקָא׃ טז וְאַחְתְּתֵיהּ
לִלְבוּשֵׁיהּ לְוָתַהּ עַד
דְּעָאל רִבּוֹנֵיהּ לְבֵיתֵיהּ׃
יז וּמַלֵּילַת עִמֵּיהּ
כְּפִתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין
לְמֵימַר עָאל לְוָתִי
עַבְדָּא עִבְרָאָה דִּי
אַיְתֵיתָא לָנָא לְחַיָּכָא
בִי׃ יח וַהֲוָה כַּד אֲרֵימַת
קָלִי וּקְרֵית וְשַׁבְקֵיהּ
לִלְבוּשֵׁיהּ לְוָתִי וַעֲרַק
לְשׁוּקָא׃ יט וַהֲוָה כַּד
שְׁמַע רִבּוֹנֵיהּ יָת
פִּתְגָּמֵי אִתְּתֵיהּ דִּי

לי

רש״י

הנהר): (טז) אדניו. של יוסף: (יז) בא אלי לצחק בי העבד העברי אשר הבאת לנו: (יט) ויהי כשמוע אדוניו וגו'. בשעת תשמיש אמרה לו כן

שפתי חכמים

יתייחסו לעבר ולא לשם: ו ר"ל דרש"י מהפך הפסוק דכתיב בא אלי העבד העברי אשר הבאת לנו לצחק בי דאי כדכתיב אינו מיושב דמשמע לא הביא אותו כדי לצחק בה:

בית

טײַך. אונ ער איז געװען מִבְּנֵי עֵבֶר. פון עֵבֶר'ס קינדער: (טז) (אֲדוֹנָיו). זײַן הערר. מײנט מען (שֶׁל יוֹסֵף) דער הערר פון יוֹסֵף: (יז) (בָּא אֵלַי). (לְצַחֶק בִּי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר הֵבֵאתָ לָנוּ) דער

דוד

עבֿרישער קנעכט װאס די האסט אים געבראכט צוא אונז איז ער געקומען צו מיר אונ האט געװאלט מיט מיר מזנה זײַן: (יט) (וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ אֲדוֹנָיו וגו'). זאגט רש״י (בְּשַׁעַת תַּשְׁמִישׁ אָמְרָה לוֹ כֵּן) װען

פירוש רד״ק

תפשתיו בבגדיו לעכבהו עד שתבואו ותתפשוהו: (יז) (ותדבר אליו כדברים האלה) שדברה אל אנשי

פירוש לתורת אלהים

הַחוּצָה אונ ער איז אַרױס גגאנגען אויף דער גאס: (טז) וַתַּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ אונ זיא האט געלײגט זײַן קלײד בײַ איר עד בֹּא אֲדֹנָיו בֵּיז זײַן האר איז געקומען צו זײַן הױז: (יז) וַתְּדַבֵּר אונ זיא האט צו אים גערעט אַזױ װי די רײד לֵאמֹר צו זאגן בָּא אֵלַי הָעֶבֶד עס איז געקומען צו מיר דער קנעכט הָעִבְרִי דער יודישער אֲשֶׁר הֵבֵאתָ לָנוּ װאס דוא האסט געבראכט צו אונז לְצַחֶק בִּי צו שפעטן פון מיר דאס הײסט ער האט געװאלט מיט מיר ליגן: (יח) וַיְהִי אונ עס איז געװען כַּהֲרִימִי קוֹלִי אַז איך האב אויף געהויבן מײַן קול וָאֶקְרָא אונ איך האב געשריגן וַיַּעֲזֹב האט ער געלאזט זײַן קלײד בײַ מיר וַיָּנָס אונ ער איז אַנטלאפן אויף דער גאס: (יט) וַיְהִי אונ עס איז געװען כִּשְׁמֹעַ אַז זײַן האר האט געהערט די רײד פון זײַן װײַב אֲשֶׁר װאס זיא האט צו אים גערעט לֵאמֹר צו זאגן כַּדְּבָרִים אַזױ װי די

ספר הישר

מיר דארטן װי יוסף האט בדרפט אונ שטיב אַרײַן גײן אונ װי יוסף איז געקומען אין האט זיך געזעצט טאן װאס ער האט בדרפט דער װײל איז זליכה צו אים געקומען אין האט אָן געטאפט בײַ זײַן קלײד אונ זאגט צו אים װילסטו צו הערן מײַנע רײד איז רעכט אונ אוב ניט װעסטו װערן געטײט. אונ יוסף איז אויף געשטאנן אין האט געװאלט אַנטלויפן פאר איר האט זיא אים אָן געהאלטן בײַ דעם קלײד אונ מחמת דער שרעקניש האט יוסף צו ריסן דעם קלײד װאס זליכה האט געהאלטן אין האט געלאזט דאס קלײד בײַ איר אונ דער הונד אין איז אַנטלאפן אַרױס אויף דער גאס. אונ װי זליכה האט דער זעהן אַז יוסף האט צו ריסן דאס קלײד האט זליכה געטון מיט קלונשאפט אונ האט אפ געטון פון זיך די טײערע קלײדער. אונ האט גנומען יוסף'ס קלײד אין האט גלײנט לעבן זיך. אונ האט זיך געזעצט אויף איר געלעגער װי זיא איז פריער געזעסן. אונ איר שטיב איז געװען אײן קלײן קנעכטיל האט זיא אים געשיקט אַז ער זאל אַהײם רופן איר הױז געזינד אונ װי זליכה האט

לִי עַבְדֶּךָ וַיִּחַר אַפּוֹ׃ כ וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר־אֲסוּרֵי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי־שָׁם בְּבֵית הַסֹּהַר׃ כא וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חָסֶד וַיִּתֵּן חִנּוֹ בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר׃ כב וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר בְּיַד־יוֹסֵף אֵת כָּל־הָאֲסִירִם אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר

מַלֵּילַת עִמֵּיהּ לְמֵימַר כְּפִתְגָמַיָּא הָאִלֵּין עֲבַד לִי עַבְדָּךְ וּתְקֵיף רוּגְזֵיהּ׃ כ וּדְבַר רִבּוֹנֵיהּ דְּיוֹסֵף יָתֵיהּ וִיהָבֵיהּ בְּבֵית אֲסִירֵי אַתְרָא דִּי אֲסִירֵי דְמַלְכָּא אֲסִירִין וַהֲוָה תַמָּן בְּבֵית אֲסִירֵי׃ כא וַהֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדֵיהּ דְּיוֹסֵף וּנְגַד לֵיהּ חִסְדָּא וִיהָבֵיהּ לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי רַב בֵּית אֲסִירֵי׃ כב וִיהַב רַב בֵּית אֲסִירֵי בִּידָא דְיוֹסֵף יָת כָּל אֲסִירַיָּא דִּי בְּבֵית

בעל הטורים

[illegible]

רש״י

וזהו כאומרו כדברים האלה עשה לי עבדך [illegible] (כב) היא [illegible] פעמים כאלה: (כא) ויט אליו חסד · שהי׳ מקובל [illegible] היה

בית דוד

[illegible]

פירוש

הבית. ואמרו כדברים [illegible] (אל בית הסהר) [illegible] כמו בבית הסהר. וכן אל הארון התן (שמות כ״ה) כמו בארון: (אסירי) כתיב והוא פעול ואסירי קרי והוא תאר.

רד״ק

[illegible] (ויהי שם) שלא התחרט אדוניו [illegible] (כב)(האסירי׳) תאר. (הוא היה עושה). כתרגומו שלא היו עושים דבר

פירוש לתורת אלהים

[illegible]

ספר הישר

[illegible]

וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם הוּא
הָיָה עֹשֶׂה׃ כג אֵין ׀ שַׂר בֵּית־
הַסֹּהַר רֹאֶה אֶת־כָּל־מְאוּמָה
בְּיָדוֹ בַּאֲשֶׁר יְהוָה אִתּוֹ וַאֲשֶׁר־
הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ׃ פ שביעי
מ א וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה

חטאו

אֲסִירֵי וְיָת כָּל דִּי עָבְדִין
תַּמָּן בְּמֵימְרֵיהּ הֲוָה
מִתְעֲבֵיד׃ כג לֵית רַב
בֵּית אֲסִירֵי חָזֵי יָת כָּל
סוּרְחָן בִּידֵיהּ בְּדְמֵימְרָא
דַּיְיָ בְּסַעְדֵּיהּ וְדִי הוּא
עָבֵד יְיָ מַצְלַח׃ א וַהֲוָה
בָּתַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין

פרחו

בעל הטורים

וז"ש חז"ל שאמרה לו אשתו של פוטיפר אני סובתך בבית האסורים אמר לה ה' מתיר אסורים: (כג) ואשר הוא עושה ה' מצליח. ולא כתיב מצליח בידו כמו למעלה לפי שבכאן הוא בבית האסורים ולא הי"ל עסק בידו כמו למעלה שהי' בבית

רש"י

היה עושה. כתרגומו במימריה ז הוה מתעביד: (כג) באשר ה' אתו. בשביל ח שה' אתו: (א) אחר הדברים האלה. לפי שהרגילה אותה

שפתי חכמים

ז ר"ל שהי"ל עבדים תחתיו והוא היה אומר להם שיעשו וכיינו במימריה הוה מתעביד לא שהיה עושה מה שהיו הם צריכין לעשות דא"כ הוה מסרת שלהם ומאי יתן הנו בעיני שר בית הסוהר: ח שלא יתכן לפ' הבי"ת כמשמעו כי אחריו כתיב ואשר הוא עושה ה' מצליח בידו שפירושו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח לא שיש מכאן שה' אתו ויש מכאן שאין ה' אתו:

פיולי

בית דוד

זאָגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וְוִי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (בְּמֵימְרֵיהּ הֲוָה מִתְעֲבֵיד) אַלְץ וָוס אִין דֶר תְּפִיסָה אִיז גֶעטָאן גְוָוארְן אִיז דָם גְוֶועזְן דוּרְךְ דֶּם בֶּעסֶעל פוּן יוֹסֵף. אַלְץ הָט מֶען גֶעמוּזְט פְרֶעגְן בַּיי יוֹסֵף אוּנ וְוִי יוֹסֵף הָט גֶעזָאגְט אַזוֹ הָט גֶעמוּזְט גְטָאן וֶוערְן: (כג) (בַּאֲשֶׁר ה' אִתּוֹ). מֵיינְט מֶען (בִּשְׁבִיל שֶׁה' אִתּוֹ) ווייל הקב"ה אִיז גְוֶועזְן מִיט אִים: (א) (אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה). זָאגְט רש"י (לְפִי

פירוש רד"ק

דבר אלא על פיו כאלו הוא הי' עושה: (כג) (את כל מאומ') למעט יותר. וכן הרק אך במשה (במדבר יב)

פירוש לתורת אלהים

גְטוּן גְוָוארְן הוּא הָיָה הָאט עֶר דָם גְטוּן עֶס אִיז גְטוּן גְוָוארְעְן דוּרְךְ דִיא רַייד פוּן יוֹסֵף: (א) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועזְן נָאךְ דִיא רַייד חָטְאוּ הָט גְזִינְדִיגְט דֶער שֶׁענְק מַיינְסְטֶר פוּן דֶעם מֶלֶךְ

מצרים

ספר הישר

שְׁרַייעְן מִיט אַיין גְרוֹס קוֹל אוּנ וְוִי עֶר הָט דֶר זֶעהְן אַז אִיךְ הָב אָן גְהוֹבְּן צוּ שְׁרַייעְן הָט עֶר אִיבֶּר גְלָזְט זַיין קְלֵייד בַּיי מִיר אוּנ אִיז אַנְטְלָאפְן גְוָורֶן אוֹיף דֶר גַאס אוּנ זַיי זֶענִין גְלָאפְן צוּם הַארִין אוּנ הָבְּן אִים דָם דֶר צֵיילְט. אוּנ פוּטִיפַר אִיז אַהַיים גְקוּמֶן מִיט גְרוֹס כַּעַס אוּנ דָם וַוייבּ הָאט אָן גֶהוֹבֶּן צוּא שְׁרַייעְן אוֹיף אִים אוּנ הָט גְזָאגְט צוּ אִים נָאךְ וָוס הָאסְטִי צוּ מִיר גֶבְּרַאכְט אַזוֹ אַיין קְנֶעכְט וָואס עֶר הָט מִיךְ גְוָואלְט שֶׁענְדִין אוּנ וְוִי פוּטִיפַר הָט אוֹיס גְהֶערְט דִי רַייד הָט עֶר גְהֵייסֶן אַז מֶען זָאל יוֹסֵף'ן שְׁלָאגִין אוּנ בְּשַׁעַת מֶען הָט אִים גְשְׁלָאגִין הָט עֶר אוֹיף גְהוֹבְּן זַיינוּ אוֹגֶן צוּ גָאט אִין הָט גְזָאגְט נָאט מַיין הַאר דִי ווייסְט דָאךְ יוֹא דָם אֶמֶת אַז אִיךְ בִּין גָאר רַיין פוּן דֶר זַאךְ אוּנ פַר וָוס זָאל אִיךְ שְׁטַרְבְּן אִין דִי הֶענְט פוּן דִי דָאזִינֶע רְשָׁעִים דֶר ווייל אִיז גְוֶועזְן אִין שְׁטוּבּ אַיין קְלֵיין קוּנְד אִיז אַלְט גְוֶועזְן עֶלִיף חֲדָשִׁים הָט גָאט אוֹיף גֶעפִינְט דָם מוֹיל פוּן דָם קוּנְד אִין דָם קוּנְד הָט גְזָאגְט צוּ פוּטִיפַר אִין צוּ דִי מֶענְשְׁן וָואס הָאבְּן גֶשְׁלָאגֶן יוֹסֵף'ן נָאךְ וָואס שְׁלָאגְט אִיר אִים אוּנ וָוס הָאט אִיר צוּ אִים מַיין מוּטֶר זְלִיכָה זָאגְט פַלְשׁ אוּנ לִיגִין נַיין אַזוֹ אוּנ אַזוֹ אִיז דִי זַאךְ גְוֶועזְן אִין וְוִי דִי מֶענְשֶׁן הָבְּן דֶר הֶערְט דִי דָאזִינֶע רַייד פוּן דֶם קוּנְד הָאבְּן זַיי זִיךְ זֵייעֶר פַר וְוִינְדֶרְט אוּנ דָם קוּנְד הָאט אוֹיף גְהֶערְט צוּ רֶעדִין אוּנ פוּטִיפַר הָט זִיךְ זֵייעֶר פַר שֶׁעמְט פַר דִי דָאזִינֶע רַייד וָוס זַיין קוּנְד הָט גְרֶעט אִין זָאגְט צוּ דִיא מֶענְשְׁן אַז מֶען זָאל אוֹיף הֶערִין צוּ שְׁלָאגְן יוֹסֵף'ן: אוּנ פוּטִיפַר הָט גֶענִימֶן אוּנ הָט אִים גֶבְּרַאכְט פַר דִיא שׁוֹפְטִים אוּנ פוּטִיפַר הָט צוּ זַיי גֶזָאגְט וָואס קוּמְט צוּ מַיין קְנֶעכְט דֶר הָט אַזוֹ אוּנ אַזוֹ גְטוּן צוּ מַיין ווייב הָאבֶּן דִי הַארִין גֶזָאגְט צוּ יוֹסֵף נָאךְ וָוס הָסְטִי אַזוֹ גְטוּן צוּ דַיין הַאר פוּטִיפַר הָט יוֹסֵף גְעֶנְפֶרְט נַיין אַ־ל אוּנ אַזוֹ אִיז גְוֶועזְן דִי זַאךְ אוּנ פוּטִיפַר הָט גֶזָאגְט צוּ אִים פַר וָואר אַלֶדִינְג וָוס אִיךְ הָאב גְהַט הָב אִיךְ גֶגֶעבְּן אוּנ דַיין הַאנְד אוּנ אִיךְ הָב נִיט פַר מִיטְן. ין שׁוּם זַאךְ פַר דִיר נָאר דָם ווייב אִין אַצוּנְד

האסמו

סרחו שקיא מלכא דמצרים ונחתומא לרבוניהון למלכא דמצרים: ב ורגז פרעה על תרין רברבנוהי על רב שקי ועל רב נחתומי: ג ויהב יתהון במטרת בית רב קטוליא בבית אסירי אתרא די יוסף אסיר תמן: ד ומני רב קטוליא

חָטְאוּ מַשְׁקֵה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְהָאֹפֶה לַאֲדֹנֵיהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרָיִם: ב וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שַׂר הַמַּשְׁקִים וְעַל שַׂר הָאוֹפִים: ג וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם: ד וַיִּפְקֹד שַׂר

רשב"ם

(ד) ויפקד שר הטבחים. מינהו על כל צרכי האסורים שם: ויהיו ימים. שנה שלימ' כדכתיב ימים תהי' גאולתו.

בעל הטורים

אדוניו ומתמסק בשל אדוניו: (ה) לאדוניהם למלך מצרים. ב' נסמ' ככא ואידך באומרות לאדוניהם בניא' ונבתב מב

שפתי חכמים

ם פיילי כוס כל' תרגום ואח"כ פי' אלת פיילי כל' יון כוס פוטירין: י והא"ת דילמא איפכא כי' י"ל דעל כרחך צ"ל דכך כוס כמשמ' דאי איפכא כי' כמשמ' א"כ כוס קשה למה נהלב זה וזה לא נהלב כשלמא אי נהלא לשר המשקים זבוב אהי בפיר דלא והגה דהנים כוה דהיינו יכול לבהור א"ש מזבוב שנפל לכוס פתאום אבל לאופה שנמלא צרור בגלוסקין שלו פושע כוה דכי"ל לכבד בהגור יפה שלא ישאר בו צרור:

רש"י

אורוה את הצדיק בפי כולם לדבר בו הביא להם הקב"ה פורענות של אלו שיפנו אליהם ולא אליו ועוד שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם: חטאו. זה נמצא זבוב בפיילי פוטירין שלו וזה נמצא צרור בגלוסקין שלו: והאופה. את פת המלך ואין ל' אפייה אלא בפת ובלעז פיסטו"ר (ד): ויפקד שר

בית

שהרגילה אותה ארורה את הצדיק בפי כלם לדבר בו בגנות) ווייל דס פרפלוכטע ווייב פון פוטיפר האט גמאכט אלע מענטשן פון מצרים זאלן ריידן פון דם צדיק יוסף אונ זאגן אים שענדן אז ער האט גוואלט מיט איר מזנה זיין (הביא להם הקב"ה פירענות של אלו שיפנו אליהם ולא אליו) האט הקב"ה געבראכט די זינד פון דעם שר המשקים מיט דעם שר האופים. וועלן מענטשן האבן צוא ריידן פון זיי. וועט מען אויף הערין ריידן פון יוסף (ועוד) וועגין נאך אזאך האט הקב"ה גמאכט דס די המשקים מיט דם שר האופים זאלן ווערין (שתבוא הרוחה לצדיק על ידיהם) דורך זיי זאל

דוד

יוסף גהאלפן ווערין: (חטאו). זייער זינד איז גוועזן (זה נמצא זבוב בפיילי פוטירין שלו) ביי דם שר המשקים איז גוועזן די זינד פרעה האט געפונן א פליג אין דם גלאז ווין וואס דער שר המשקים האט אים געגעבן (וזה נמצא צרור בגלוסקין שלו) אונ פרעה האט געפונן א שטיקל האלץ אין דעם קיכן וואס דר שר האופים האט אים גגעבן: (והאופה). (את פת המלך) אונ דער וואס האט גבאקן דס ברויט פון מלך (ואין לשון אפיה אלא בפת) דס ווארט באקען ווערט נאר גזאגט ביי ברויט: (ד) (ויפקוד שר הטבחים את יוסף). דר שר הטבחים האט געבאטן צו יוסף (להיות אתם)

פירוש

ולרבוי ואף גם זאת (ויקרא כ"ו): (ה) (לאדניהם) בתנועת האל"ף (כי כל לשון אדנות שם בוכ"ל לא בפיק אלף בר מן שבעה וזה אחד מהם): (ג) (ויקצוף וגו' על שר המשקים וגו'). שנה לכתוב על שר המשקים ועל שר האופים וכבר זכרם. להודיע כי על השרים קצף והם שחטאו ולפי שיוסף שרת אותם כי

רד"ק

לא שרת אלא לשרים גדולים: (ג) (מקום אשר יוסף אסור שם) וכתב זה לפי מה שאמר באחרונה שהגידו לו חלומותיו ובסבתם יצא יוסף מבית הסהר. ובא מקום סמוך על מלת אשר. וכן מקום לא ידע אל (איוב י"ח) ומקום את רצון [illegible] יוסף להיות עמם ולשרתם: (ד) [illegible]

פירוש לתורת אלהים

מצרים והאופה אונ דער בעקר לאדוניהם צוא זייער האר למלך מצרים צו דעם קעניג פון מצרים (עיין רש"י): (ב) ויקצוף אונ פרעה האט געצערנט אויף זיינע צוויי בריגרס על שר אויף דעם האר פון די געטראנקן ועל שר אונ אויף דעם האר פון דעם [illegible]: (ג) [illegible] האט ער זיי גגעבן אין דר היטונג פון דעם הויז פון דעם שוחטים ביינבער מקום דאס ארט וואו יוסף איז דארטן

ספר הישר

האבן גוועקט מיר צו דיר [illegible] אונ יוסף האט אים געענטפערט ניין פיין האר נין [illegible] איך ביי גאט אונ

שַׂר הַטַּבָּחִים אֶת־יוֹסֵף אִתָּם
וַיְשָׁרֶת אֹתָם וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר׃
ה וַיַּחַלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ
בְּלַיְלָה אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ
הַמַּשְׁקֶה וְהָאֹפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ
מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֲסוּרִים בְּבֵית
הַסֹּהַר׃ ו וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּבֹּקֶר

אונקלוס

יַת יוֹסֵף עִמְּהוֹן וְשַׁמֵּשׁ
יַתְהוֹן וַהֲווֹ יוֹמִין בְּמַטְּרָא
ה וַחֲלַמוּ חֶלְמָא תַּרְוֵיהוֹן
גְּבַר חֶלְמֵיהּ בְּלֵילְיָא
חַד גְּבַר כְּפוּשְׁרָן חֶלְמֵיהּ
שַׁקְיָא וְנַחְתּוֹמָא דִּי
לְמַלְכָּא דְּמִצְרַיִם דִּי
אֲסִירִין בְּבֵית אֲסִירֵי׃
ו וַאֲתָא לְוַתְהוֹן יוֹסֵף
בְּצַפְרָא

רש"י

הטבחים וגו' אתם · להיות כ אתם : ויהיו ימים במשמר . ל י"ב חדש : (ה) ויחלמו חלום שניהם ויחלמו שניהם חלום מ זה פשוטו ומדרשו כ"א חלם חלום נ שניהם שחלם את חלומו ופתרון חבירו וזו שנאמר וירא שר האופים כי טוב פתר : איש כפתרון חלומו . כל א' חלם חלום הדומה לפתרון העתיד לבא עליהם : (ו) זועפים . עצבים כמו מ"א

שפתי חכמים

כ ר"ל דמקרא משמע ויפקד שר הטבחים את יוסף אתם שהיה ממנה אותן ג"כ על דבר ואי הוה כתיב בתחלה שהיה ממנה שר המשקים ושר האופה על דבר היה נופל עליו ונפקד שר הטבחים את יוסף אתם אבל השתא שאינו כן מאי אתם לכן פי' להיות אתם וכו' : ל דייק מדכתיב בפ' בהר ימים תהיה גאולתו ימים ימים לג"ש. ואין לומר דלמא שני ימים ממש היו במשמר ובליל שני חלמו החלום א"כ למה לי' ליוסף לומר בעוד שלשת ימים לא הול"ל רק אחר שלשה ימים : מ פי' שכ"א משניהם ראה חלום ולא שכ"א ראה חלום של שניהם דהיינו חלומו וחלום חבירו : נ חלום של שניהם אך במקום שהיה לכם לומר שחלם חלום חבירו אמרו פתרון חלום חבירו וא"ל מנ"ל דקאי אפתרון דלמא כמשמעו דכ"א חלם

בית

עֶר זָאל זַיין מִיט זַייא. מִיט דֶם שַׂר הַמַּשְׁקִים אוּנ מִיט דֶם שַׂר הָאוֹפִים : (וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר). זַיי זֶענֶען גְוֶועְן אִין תְּפִיסָה (שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ) צְוֶועלְף חֳדָשִׁים. דָס אִיז אַ יָאהְר : (ה) (וַיַּחַלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם). מַיינְט מֶען (וַיַּחַלְמוּ שְׁנֵיהֶם חֲלוֹם) עֶס הָט בַּיידֶע גֶעחָלוֹמְט אַחָלוֹם (זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ) אַזוֹי מַיינְט דֶר פָּסוּק (וּמִדְרָשׁוֹ) דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט (כָּל אֶחָד חָלַם חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם) צוּ יֶעדֶען פוּן זַיי הָאט גֶעחָלוֹמְט זַיין חָלוֹם וָוס אִים הָט גֶעחָלוֹמְט פַר זִיךְ. אוּנ זַיין חַבֵרְס חָלוֹם (שֶׁחָלַם אֶת חֲלוֹמוֹ וּפִתְרוֹן חֲבֵרוֹ) דֶם שַׂר הַמַּשְׁקִים הָט גֶעחָלוֹמְט זַיין חָלוֹם אוּנ עֶס הָט אִים גֶעחָלוֹמְט אַז דֶם שַׂר הָאוֹפִים הָט מֶען גֶהָאנְגֶען. אוּנ דֶם שַׂר הָאוֹפִים הָט גֶעחָלוֹמְט

דוד

זַיין חָלוֹם אוּנ עֶס הָט אִים גֶעחָלוֹמְט אַז פַּרְעֹה הָט דֶם שַׂר הַמַּשְׁקִים צוּרִיק גֶענוּמֶען אוֹיף זַיין אָרְט ווִי עֶר אִיז גְוֶועְן פְרִיעֶר (וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר) דָס זָאגְט דֶר פָּסוּק (וַיַּרְא שַׂר הָאוֹפִים כִּי טוֹב פָּתָר) דֶר שַׂר הָאוֹפִים הָט גִזֶעהֶן אַז יוֹסֵף הָט גִיט בָּעשַׁייד דֶעם חָלוֹם פוּן שַׂר הַמַּשְׁקִים. פוּן וַואנֶען הָאט דֶר שַׂר הָאוֹפִים גֶעוואוּסְט אַז דָאס בָּעשַׁיידוּנְג אִיז גוּט, וַוייל דֶר שַׂר הָאוֹפִים הָט גֶזֶעהֶן אִין זַיין חָלוֹם רִיכְטִיג ווִי יוֹסֵף הָט גֶזָאגְט : (אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ). מֶען מַיינְט (כָּל אֶחָד חָלַם חֲלוֹם הַדּוֹמֶה לְפִתְרוֹן הֶעָתִיד לָבֹא עֲלֵיהֶם) צוּ יֶעדֶען הָט גֶעחָלוֹמְט אַחָלוֹם וָוס עֶר אִיז גְלַייךְ צוּ דֶם בָּעשַׁיידוּנְג (צוּ דֶם סוֹף) וָוס וֶועט אוֹיף אִים קוּמֶען : (ו) (זוֹעֲפִים). מַיינְט

פירוש

ואפשר כי הי' שנה שהיו במשמר וכן ימים תהי' גאולתו (ויקרא כה) : (ה) (איש כפתרון חלומו) כענין הפתרון הלומו של כל אחד מהם. כפי שנפתר לו כן הלב. ר"ל

רד"ק

כי מכוין היה הפתרון להלום: (המשקה והאופה) אמר זה ואף על פי שזכרם כבר. לפי שכל אחד ראה בחלומו כפי מלאכתו שנתמנה עליה. ואמר. למלך מצרים.

פירוש לתורת אלהים

נִפַאנְגֶען : (ד) וַיִּפְקוֹד אוּנ דֶר שֶׁעכְט מַיינְסְטֶער הָאט בַּפָעלְט צוּא יוֹסֵף עֶר זָאל זַיין אִיבֶּער זַייא וַיְשָׁרֶת אוּנ עֶר הָאט זַייא בַּדִינְט וַיִּהְיוּ אוּנ זַייא זֶענֶען גְוֶועְן אַ יָאר אִין דֶער תְּפִיסָה : (ה) וַיַּחַלְמוּ אוּנ עֶס הָט זִיךְ בַּיידֶע גְחָלֶמְט אַחָלוֹם (עיין רש"י) אִישׁ חֲלוֹמוֹ אִיטְלִיכֶן הָט זִיךְ אַיין חָלוֹם גְחָלֶמְט בַּלַּיְלָה אִין אַיין נַאכְט דִי חֲלוֹמוֹת הָט זִיךְ צוּ זַיי בַּיידֶע גְחָלֶמְט אִין אַיין נַאכְט אִיש אִיטְלִיכֶן הָאט זִיךְ גְחָלֶמְט אַחָלוֹם וָוס אִיז גְלַייךְ צוּ דֶעם פִּתְרוֹן וָואס אִיז אָן גְבְרֵייט צוּא קוּמֶען אוֹיף זַיי הַמַּשְׁקֶה דֶעם טְרִינְק מַייסְטֶער וְהָאוֹפֶה אוּנ דֶעם בֶּעקִיר וָואס זֶענִין צוּ דָעם מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר וָואס זַיי זֶענִין גְפַאנְגֶען אִין גְפֶענְקֶענִישׁ : (ו) וַיָּבֹא אוּנ יוֹסֵף אִיז צוּ זַיי גְקוּמֶען אִין דֶער פְרִיה וַיַּרְא אֹתָם

בְּצַפְרָא וַחֲזָא יָתְהוֹן וְהָא וַיַּרְא אֹתָם וְהִנָּם זֹעֲפִים׃ וַיִּשְׁאַל
אִינוּן נְסִיסִין׃ ו וּשְׁאֵל
את

בעל הטורים **ית**

לגלן על ספקי פתיה אף כאן על ספקי פתיה כמו שדרז"ל במתלא זגוג בכום שלו׃ (ו) זעפים. ב' במס' הכא ותירך ולמה ירלה את פניכם זועפים. מה כתם על ספקי אכילה בסבני אלא רלו לאכול כיון פניכם זועפים׃ אף הכא זועפים פניהם על׃

פירוש לתורת אלהים

און ער האט געזעהן זיי והנם און זיי זענען טרויריג׃ (ז) וישאל און ער האט געפרעגט די בריגרים פון

פירוש

לפי שהחלום הי' בעבודתם לו כל אחד לפי עבודתו. ואמר אשר אסורים בבית הבהר לפי מה שיצאו משם

רד"ק

על ידי חלומותיהם הי'׃ (ו) (זעפים) נזופים היו כל אחד ואחד על חלומו כי לא ידעו מה הוא׃ (וישאל וגו'

ספר הישר

אויך אזוי ווי מיין האר לעבט אז דיא זאך איז ניט אמת ווס דיין ווייב זאגט נאר אזוי און אזוי איז גיוועזן אין די הארן האבן גזאגט צו פוטיפר אז קיין מיתה קומט דעם קנעכט ניט ווייעט ווייל דיין ווייב זאגט פאלש אויף אים. איז אונזער משפט אז מען זאל אים געבן אין דער תפיסה אריין און ווי פוטיפר האט אום געהערט די רייד פון דיא הארן האט פוטיפר גנומען יוסף אין האט אים געגעבן און דער תפיסה. אין יוסף איז דארט גוועזן צוועלף יאר אין פון דעסט וועגן פלעגט זליכה גיין צו יוסף אין ער האט אלץ ניט צו געהערט. און ווי עס איז געקומען אין דריי חדשים ארום האט זליכה צו אים גזאגט ביז ווי לאנג וועסטו נאך זיצן אין דער תפיסה אמער הער צוא מיינע רייד וועל איך דיך ארויס נעמען אין יוסף האט געענטפערט צו איר און האט גזאגט עס איז מיר בעסר אז איך זאל זיצן דא אין דער תפיסה איידער איך זאל צוא הערן דיינע רייד און זאל זינדיגן צו גאט. און אין דער וועלבינער צייט זענען געשטאנען דיא צוויא הארן פון פרעה איינער פלעגט דר קענגן זיין צום מלכות טיש אין דר אנדערער פלעגט דר לאנגן ברויט. דר ווייל האט דר מלכות געפינגן אין דם ווין פליגן און אין דעם ברויט שטיינדליך אין ווי פרעה האט דם דר זעהן האט פרעה געהייסן אז מען זאל זיי אריין זעצן דר ווייל און דר תפיסה. און מען האט גבראכט דיא צווי הארן אין דר תפיסה, אין מען האט געהייסן אז יוסף זאל זייא בדינען. און די דאזיגע צווי הארן זענען גוועזן און דר תפיסה אגנצן יאר. און סוף יאר האט זיך געחלומט אחלום צו די צווי הארן און איין נאכט. און וויא עס איז טאג גיווארן איז געקומען יוסף ער זאל זייא בדינען. האט יוסף דר זעהן אז דיא ביידע הארן זענען טרויריג האט יוסף זיי געפרעגט פאר וואס זענט איר אזוי טרויריג. האבן די צווי הארן צו אים גזאגט עס האט זיך אונז געחלומט איין חלום און קיינער קען ניט דעם חלום פותר זיין. האט יוסף צו זיי גזאגט דר צייהלט פאר מיר אייער חלום. און גאט וועט אייך [illegible] אין דער האר פון [illegible] יוסף. איך האב [illegible] איך געזעהן דריי צוויי[illegible]

האבן גבליט און גבלוהט און געשפראצט און עס איז תיכף פרטיג געווארן צייטיגע ווין טרויבן און איך האב גנומען די ווין טרויבן און האב דם גקוועטשט און אין בעכר אריין און האב געגעבן דעם בעכר ווין אין דר האנט פון פרעה און ער האט געטרונקען. האט יוסף צו אים גענטפערט די דריי צווייגן בטייטן דריי טעג און דריי טעג ארום וועט דיך דר מלכות זעצן אויף דיין אורט און וועסט אים אן טרינקען מיט ווין אזוי ווי צום ערשטן גווערט איך ביט דיך איך זאל געפינען חן אין דיינע אויגן אז דוא זאלסט מיך דער מאנן פארן מלכות אז ער זאל מיך ארויס ציהן פון דר דאזיגער שביה, ווען איך בין געגנבעט געווארן פון דעם לאנד כנען און מען האט מיך פר קויפט אהער פר אקנעכט און דער ווייל האט מיין הארס ווייב גזאגט אויף מיר אליגן האט מען מיך געגעבן אין דר תפיסה אריין. און דער האר פון דעם ווין האט גענטפערט צו יוסף אויב דר מלך וועט טון מיט מיר גוטס אזוי ווי דו האסט מיר פותר חלום געווען וויס דו וועסט וועקן וועל אויך דיר טון און איך וועל דיך ארויס נעמען פון דר תפיסה, און דר בעקר האט דר זעהן אז יוסף האט גיט פותר געווען צום ווייגשענקער האט ער אויך דר צייהלט זיין חלום צו יוסף און דר בעקר האט גזאגט איך האב געזעהן אין חלום דריא געפלאכטענע קארבע זענען געשטאנען איבער מיין קאפ און איך האב געזעהן אז אין דעם אייבערשטן קארב איז פר האנדן אלערליי עסין שפייז פון פרעה אזוי ווי ער פלעגט אלע צייט באקן און אפויגל האט דם געגעסן איבער מיין קאפ. ענטפרט אים יוסף דו דריי קערב בטייט אויף דריי טאג, נאך דריי טאג ארויס וועט פרעה הייסן דיין קאפ ארא נעמען פון דיר און מען וועט דיך הענגען אויף אבוים און די פייגל וועלן עסן דיין פלייש אזוי ווי דו האסט געזעהן אין דיין חלום. און דר וועלביגער צייט האט דעם מלכות ווייב געווינען אזון צום מלך האבן זיך אלע צוזאמען פון מצרים און אלע סריסים און [illegible] גקומען אין דר דריטער טאג פון דם געווינען האט פרעה געמאכט אסעודה צו אלע שרים און צו אלע [illegible] און אלע שרים און אלע געגעסן פון דם מלך [illegible] זיך געפרייט אכט טאג און בשעת די [illegible] האט פרעה

אֶת־סְרִיסֵי פַרְעֹה אֲשֶׁר אִתּוֹ
בְמִשְׁמַר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ
פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם׃ ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
חֲלוֹם חָלַמְנוּ וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים
פִּתְרֹנִים סַפְּרוּ־נָא לִי׃ ט וַיְסַפֵּר
שַׂר־הַמַּשְׁקִים אֶת־חֲלֹמוֹ לְיוֹסֵף
וַיֹּאמֶר לוֹ בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה־גֶפֶן לְפָנָי׃

ובנפן

יָת רַבְרְבֵי פַרְעֹה דִּי
עִמֵּיהּ בְּמַטְּרַת בֵּית
רִבּוֹנֵיהּ לְמֵימַר מָה דֵּין
אַפֵּיכוֹן בִּישִׁין יוֹמָא דֵין׃
ח וַאֲמָרוּ לֵיהּ חֶלְמָא
חֲלַמְנָא וּפָשַׁר לֵית לֵיהּ
וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף הֲלָא
מִן קֳדָם יְיָ פּוּשְׁרָן
חֶלְמַיָּא אִשְׁתָּעוּ כְעַן
לִי׃ ט וְאִשְׁתָּעֵי רַב שָׁקֵי
יָת חֶלְמֵיהּ לְיוֹסֵף וַאֲמַר
לֵיהּ בְּחֶלְמִי וְהָא גוּפְנָא
קדמי

בעל הטורים

עסקי אכילה זה נמלא זנוב וכו׳: (ח) ספרו. ג׳ הכא ואידך ספרו בגוים את כבודו חד בתהלים וחד בד״ה שעל הסיפור שספרו ספרו בגוים כבוד יוסף שמנתוהו לפני פרעה:

רשב״ם

וכן ימים או עשור: (ה) איש חלומו. חלום הראוי לפתרון הנרא׳ שהוא עיקר ולא חלום של הבלים: (ח) ופותר אין אותו. כמו ואין פותר אותו. וכן ביחזקאל ועושים

פירוש

וגו׳) כי לפי שראה אותם זעפים עליו לשאול להם מזה כי גדולים היו. סריסי פרעה. ועוד כי אתו היו במשמר ואדניו צוהו לשרתם: (ח) (ופתר אין אתו) כי שאלו לאחרים אשר היו עמם בבית הסהר ולא מצאו מי שיפתר אתו: (הלא לאלהים פתרונים) כמו שהחלומות לו

רד״ק

והוא מחלים בני אדם ומראה לו העתידות כן לו הפתרונים שישכיל בני אדם להבין דברי החלומות ופתרונם. שאם לא ימצא פותר חלומות יהיו החלומות לבטל׳: (ספרו נא לי) אולי ישכיל אותי אלהים לפתור החלום: (ט) (בחלומי) ראיתי בחלומי: (י) (שלשה שריגים

פירוש לתורת אלהים

פַּרְעה ווָס זַיי זֶענִין מִיט אִים אִין דֶר תְּפִיסָה בֵּית אִין דֶעם הוֹז פוּן זַיין הַאר לֵאמר צוּ זָאגֶן מַדּוּעַ ווָארוּם אִיז אַייעֶר פָּנִים שְׁלֶעכְט הַיינְט׃ (ח) וַיֹּאמְרוּ הָאבֶּן זֵיי צוּ אִים גְזָאגְט אַחָלוֹם הָט אוּנְז גְחָלֶמְת אוּנ קֵיין בַּשֵׁיידֶער אִיז נִיט פַּר הַאנְדֶען צוּ אִים וַיֹּאמֶר הָט יוֹסֵף צוּ זַיי גְזָאגְט הֲלֹא פַר ווָאר לֵאלֹהִים צוּא גָאט אִיז פַר הַאנְדֶן בַּשֵׁיידֶרס סַפְּרוּ דֶר צֵיילְט מִיר׃ (ט) וַיְסַפֵּר אוּנ עֶר הָט דֶר צֵיילְט שַׂר הַמַּשְׁקִים דֶר הַאר פוּן דֶעם גְטְרַאנְק זַיין חָלוֹם צוּ יוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אוּנ הָט צוּ אִיהְם גְזָאגְט בַּחֲלוֹמִי אִין מַיין חָלוֹם הָאט מִיךְ גְחָלֶמְת וְהִנֵּה אוּנ נָפֶן אַווַיין שְׁטָאק אִיז פַר מִיר׃

ספר הישר

זִיךְ דֶר מַאנְט אִין דֶעם הַאר פוּן ווַיין הָאט פַּרְעה גְהֵייסֶן מֶען זָאל אִים אַרוֹס נֶעמֶען פוּן דֶר תְּפִיסָה אוּנ מֶען זָאל אִים מַכוּן אַמְמִינָה אַזוֹ ווִי פְּרִ״ר. אוּנ דֶם בֶּעקֶר הָט עֶר גְהֵייסֶן הֶענְגֶן אַזוֹ ווִי יוֹסֵף הָט זַיי פּוֹתֵר חָלוֹם גְוֶועזְן. אוּנ דֶר ווַיין שֶׁענְקֶר הָט פַר גֶעסֶן אָן יוֹסֵף אוּנ הָט נָאר נִיט דֶר מַאנְט פַּארוֹן מֶלֶךְ אַזוֹ ווִי דֶר ווַיין הַאר הָט צוּ גְזָגְט צוּ יוֹסֵף. דֶעז דָם אִיז גְוֶועזְן פוּן גָאט כְּדֵי יוֹסֵף זָאל נָאךְ זִיצִין אִין דֶר תְּפִיסָה ווַייל יוֹסֵף הָט זִיךְ פַר זִיכֶרְט אִין אַמֶענְשׁ אוּנ עֶר אִיז נָאךְ גְזֶעסֶן צְווֵיי יָאר בִּ״ז עֶס זָאל דֶר פִילְט וֶוערְן דִי צְווֶעלֶף יָאר. אוּנ יִצְחָק אִיז אַלְט גְוֶועזְן אִין דֶר צַייט הוּנְדֶערְט אוּנ אַכְצִ״ג יָאר. אוּנ עֵשָׂו אִיז גְוֶועזְן אִין דֶר זֶעלְבֶּר צַייט אִין אֱדוֹם אוּנ ווִי עֵשָׂו הָט דֶר הֶערְט אַז עֶס הָט גְנֶעהֶנְט דִי טֶעג פוּן דֶעם פָאטֶר צוּ שְׁטַרְבֶּן. אִיז עֵשָׂו גְקוּמֶן מִיט זַיינוּ קִינְדֶר צוּם לַאנְד כְּנַעַן צוּם פָאטֶער אוּנ יַעֲקֹב הָט אַלְץ גְקְקָאנְט אוֹיף זַיין זוּן יוֹסֵף. אוּנ יִצְחָק הָט גְזָגְט צוּ זַיין זוּן יַעֲקֹב גְנֶעהֶן צוּ מִיר דַיינִי קִינְדֶר אוּנ אִיךְ ווֶעל זֵיי בֶּענְשֶׁן. אוּנ יִצְחָק הָט זַיי גְבֶּענְשְׁט דֶעם זֶעלְבִּינֶן טָאג אוּנ הָט זַיי גְזָגְט דֶר גָאט פוּן אַייעֶרִי עֶלְטֶערְן זָאל אַייךְ בֶּענְשֶׁן אוּנ עֶר זָאל מֶערְן אַייעֶרִי קִינְדֶר ווִי דִי שְׁטֶערְן פוּן הִימֶל אוּנ צוּ דִיא קִינְדֶר פוּן עֵשָׂו הָט עֶר גְבֶּענְשְׁט אוּנ הָט גְזָגְט גָאט זָאל גֶעבֶּן דוּ מוֹרָא פוּן אַייךְ אוֹיף אַלוּ פַיינְד. אוּנ יִצְחָק הָט גְרוּפֶן זַיין זוּן יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶר זֶענֶן זֵיי אַלוּ גְקוּמֶן פַר אִים אוּנ הָבֶּן זִיךְ אַנִידֶר גְזֶעצְט פַר יִצְחָק אוּנ יִצְחָק הָט גְזָגְט צוּ יַעֲקֹב גָאט ווָס אִיז דֶר גָאט פוּן דֶר גַאנְצֶר ווֶעלְט הָט גְזָגְט צוּ מִיר דַיינוּ

קינדער

קֳדָמָי : י וּבְגוּפְנָא תְּלָתָא שִׁבְשִׁין וְהִיא כַּד אַפְרַחַת אַפֵּיקַת לַבְלְבִין וַאֲנִיצַת גֵּין בַּשִּׁילוּ

וּבַגֶּפֶן שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם וְהִוא כְפֹרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ הִבְשִׁילוּ
אשכלותיה

תו א ובגפן שלשה שריגם. חולין לב זוהר פ׳ויחי ופ׳ דברים ג וכיא כפורחת חולין שם :

רש״י

[ת״א ג] סר והעק [מיכי ז] זעק פ׳ אשא: (י) שריגם זמורות ארוכות שקורין וידי״ן : והיא כפרחת דומה לפורחת ס והיא כפורחת נדמה לי בחלומי כאלו היא פורחת ע ואחר הפרח עלתה נצה פ ונעשה סמדר אשפני״ר בלעז [אויפטהון ארמר אויפשליסען אייגער בלומען] ואח״כ הבשילו והיא כד אפרחת אפיקת לבלבין ע״כ תרגום של פורחת · נץ גדול מפרח · כדכתיב [ישעיה יח] ובוסר גומל יהיה נצה ובתי׳ [במדבר יז] ויוצא פרח והדר ויצץ ציץ

שפתי חכמים

חלום שלו וחלום חבירו. י״ל מדכתיב בתריה איש חלומו כלילה א׳ ולעיל נהיג חלום שניהם שבני חלומות חלמו לכם א״כ פתרו קראי הכדי אב״כ נ״ל חלום שלו ופתרון חבירו וו״ם איש חלומו כפתרון חלום חבירו פי׳ חלום כדומה לדבר כפתיד לבא עליהם ולא כפי המובן שגם כפתרון ראה בחלום א״כ מה פתר יוסף : ב פי׳ כ״ף של כפורחת היא כ״ף הדמיון ולא כ״ף [illegible] כפועל ופי׳ וכי כתיב ידו כנחות תשיב ידו ופי׳ אלא כ״ל

כוונה ג ז: רק אפני שאולה ידו ואח״כ קפרו כח ע כבני ובכניסה מיד ונראה כאלו כיב זה בכוונה כינה בוללת היד כפס נתינה ובנונה בפס בפנה ובהרגום שהרגם כד אפרחת הרגם כענין ולא כפלות ובראיה שהרגם פורחת בינוני אפרחת שבוא לי פוכל עבר. עכ״ל הרא״ם: ע כלו׳ שנ״ל בחלומו שבית פורחת ממש כפריחת כנפו כלי פום שנוי ודמיון : פ כלומר ולא פרשה בכל ביחד כמובן מן הכתוב דאין פרחין לו

בית דוד

מַיְנֶעם (מְצַבֵּ׳ב) טְרוֹיעֶרִ׳ג (כְּמִי) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כִּי וַזְעֵקָה) אֶפְגֶ׳טָאן אוּנ טְרוֹיעֶרִ׳ג, נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַעֲנֵה ה׳ אָשְׂא) אִיךְ טְרָאג אוֹיף מִיר דִי טְרוֹיעֶרְקֵייט וָוס הקב״ה הָאט מִיךְ טְרוֹיעֶרִ׳ג גֶעמַאכְט : (י) (שָׂרִיגִם). מֵיינְט מֶען (זְמוֹרוֹת אֲרוּכּוֹת) לַאנְגֶע צְווַייגֶן : (וְהִיא כְפֹרַחַת). מֵיינְט מֶע (דּוֹמָה לְפוֹרַחַת) עֶס אִיז גֶוועזֶן גְלַייךְ ווִי עֶס וָואלְט גֶעבְּלִיהְט (וְהִיא כְּפוֹרַחַת) מֵיינְט מֶען (נִדְמָה לִי בַּחֲלוֹמִי כְּאִלּוּ הִיא פוֹרַחַת) אִין מֵיין חֲלוֹם הָט מִיר גֶעדַאכְט דֶר ווַיינְשְׁטָאק בְּלִיהְט (וְאַחַר הַפֶּרַח עָלְתָה נִצָּה) אוּנ נָאךְ דֶעם בְּלִיהֶען אִיז גֶעווָארֶן קְלֵיינֶע טְרוֹיבֶּען (וְנַעֲשָׂה סְמָדַר) נָאכְדֶעם זֶענֶען דִי טְרוֹיבֶּן גְרֶעסֶער גֶעווָארֶן נָאר נָאךְ נִיט צֵייטִ׳ג (וְאַחַר כָּךְ הִבְשִׁילוּ) נָאכְדֶעם זֶענֶען זֵיי צֵייטִ׳ג גֶעוָוארֶן (וְהִיא כַּד אַפְרַחַת אַפֵּקַת לַבְלְבִין) ווֶען זִי הָט גֶעבְּלִיהְט הָאט אַרוֹיס גֶעשׁוֹקְסֶן בְּלֶעטֶער (עַד כָּאן תַּרְגּוּם שֶׁל פּוֹרַחַת) אַזוֹי טַייטְשְׁט דֶער תַּרְגּוּם דָאס ווָארְט פּוֹרַחַת. בְּלִיהֶענְדִ׳ג הָט אַרוֹיס גֶעווַאקְסֶן בְּלֶעטֶער (נֵץ גָּדוֹל מִפֶּרַח) נֵץ אִיז גְרֶעסֶער פוּן פֶּרַח (כִּדְכְתִ׳ב) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּבוֹסֶר גּוֹמֵל יִהְיֶה נִצָּה) ווֶען דֶם בְּלִיהוּנְג ווֶערְט צֵייטִ׳ג אוֹיף דֶעם בוֹים הַייבְּט אָן וַואקְסֶען דִיא פֵּרִי (וּכְתִ׳ב) נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיֹּצֵא פֶרַח וְהֵדֵר וַיָּצֵץ צִיץ) עֶס הָט אַרוֹיס גֶעווּקְסֶן אַבְּלִיהוּנְג נָאכְדֶעם הָט אַרוֹיס גֶעווַאקְסֶן אַפֵּרִי :

ואשתה

פירוש לתורת אלהים

(י) וּבַגֶּפֶן אוּנ אִין דֶעם ווַיין שְׁטָאק זֶענֶען גֶעוֶועןְ שְׁלֹשָׁה דְרַייא צְווַייגֶן וְהִיא אוּנ עֶס הָט מִיךְ גֶעדַאכְט גְלַייךְ ווִי דֶר ווַיין שְׁטָאק הָט גֶעבְּלִיהט עָלְתָה אִיז עֶס אִיז אוֹיף גֶעגַאנְגֶען נִצָּה אַשְׁפְּרָאצוּנְג אוּנ דֶר

ספר הישר

קינדער וועל איך געבען דאס לאנד כנען או דעניע קינדער ווערען היסען מיין נאמען מין וועג וועל איך זיי מקיים זיין מיין שבועה וואס איך האב געשווארען צו דיין פאטער אברהם. און א צינד מיין קינד וואלסטו ריכטיגען צו דעינע קינדס קינדער או זיי וואלען האבן פירא פאר גאט און וואלען גיין אין גאטס וועג און ווי יצחק האט איבגעהערט צו גיבענשן צו זיין זון יעקב מיט וויניג קינדער איז יצחק גישטארבן און יעקב מיט עשו וויינען גיזעסין איז [illegible] הערטס פנים האבן גיוויינט און יצחק איז אלט געווען הונדערט און אכציג יאר או ער איז גישטארבען אין דער שטאט חברון און די קינדער האבען איהם גיטראגען צו די מערת המכפלה וואס זיין פאטער אברהם האט גיקויפט פון די קינדער חת און אלע שרים פון כנען זענען געגאנגען מיט יעקב און עשו צו באגראבען יצחק און אלע האבען אנגיטון אגרוס כבוד צו יצחק נאך דעם טויט און יעקב מיט עשו האבן באגראבען זייער פאטער מיט גרוס כבוד און געקלאגט פיל טעג און עשו זאגט צו יעקב לאמיר זיך צוטיילען מיט די ירושה איך וועל מיר אבער אויסקלויבען וועלכעס חלק איך וועל ווילען האט יעקב גיזאגט איך וועל אזוי טון און יעקב האט גינומען גאר דאס גוטס און האט עם צוטיילט אויף צווייען און האט גיזאגט צו עשו נעם דיר וועלכעס חלק דו ווילסט און יעקב זאגט ווייטער צו עשו הערט גאט וואס האט באשאפען די וועלט האט גיזאגט צו אונזער עלטער פאטער אברהם און איך צו אונזער פאטער יצחק און צו זאגען צו דיינע קינדער וועל איך געבען דאס לאנד צו אייגען ערב איין איבוג א צינד זאג איך דיר

אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים׃ יא וְכוֹס פַּרְעֹה
בְּיָדִי וָאֶקַּח אֶת־הָעֲנָבִים וָאֶשְׂחַט
אֹתָם אֶל־כּוֹס פַּרְעֹה וָאֶתֵּן אֶת־
הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה׃ יב וַיֹּאמֶר לוֹ
יוֹסֵף זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרִגִים
שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם׃ יג בְּעוֹד
שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־
רֹאשֶׁךָ וַהֲשִׁיבְךָ עַל־כַּנֶּךָ וְנָתַתָּ
כוֹס־פַּרְעֹה בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט

אונקלוס

בְּשִׁילוּ אַתְכְּלָהָא הֲווֹ
עִנְּבִין׃ יא וְכָסָא דְפַרְעֹה
בִּידִי וּנְסֵבִית יָת
עִינְבַיָּא וַעֲצָרִית יַתְהוֹן
לְכָסָא דְפַרְעֹה וִיהָבִית
יָת כָּסָא עַל יְדָא
דְפַרְעֹה׃ יב וַאֲמַר לֵיהּ
יוֹסֵף דֵּין פּוּשְׁרָנֵיהּ
תְּלָתָא שִׁבְשִׁין תְּלָתָא
יוֹמִין אִנּוּן׃ יג בְּסוֹף
תְּלָתָא יוֹמִין יִדְכְּרִינָךְ
פַּרְעֹה וִיתִיבִנָךְ עַל
שִׁמּוּשָׁךְ וְתִתֵּן כָּסָא
דְפַרְעֹה בִּידֵיהּ
כְּהִלְכְתָא קַדְמָאָה דִּי

ת״א וכוס פרעה בידי ואקח. סוטה ט חולין לג׃ הראשון

רשב״ם

ועושים אינם אותם׃ (י) כפורחת עלתה נצה. שכן המנהג ויצץ ציץ ויגמול שקדים׃ (יא) ואשחט. כתרגומו׃ (יג) ישא פרעה את ראשך. כמו שא את ראש כל עדת וגו׳ ימנה אותך פרעה בתוך עבדיו׃ והשיבך. כדי

בעל הטורים

(י) שריגם. כתיב חסר כנגד׳ אבות כעולם. ולהיכח מ״ד אלו כלכות

רש״י

לין׃ (יא) ואשחט. כתרגומו ועלרית והרבה יש בל׳ משנה׃ (יב) שלשת ימים הם. סי׳ הם לך צ לכנגות ימים. ויש מדרשי אגדה הרבה [חולין לג]׃ (יג) ישא פרעה את ראשך. ל׳ חשבון כשיפקוד שאר עבדיו לשרת לפניו בסעודה ימנה את תך עמהם׃ כנך. בסים שלך ומושבך׃

כי

בית דוד

(יא) (וָאֶשְׂחַט), (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (וַעֲצָרִית) אִיךְ הָאבּ אוֹיסגֶעדְרִיקְט (וְהַרְבֵּה יֵשׁ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה) אִין מִשְׁנָיוֹת אִיז דָא פִיל מָאל דָאס וָוארְט "סְחִיטָה" אוֹיסְקְוֶועטְשֶׁן׃ (יב) (שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם), דִי דְרַיי צְוַויינְג (סִימָן הֵם לְךָ לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים) זֶענִין אַצַייכֶן אַז עֶס וָועט דוּיעֶרֶן נָאךְ דְרַייא טָאג (וְיֵשׁ מִדְרְשֵׁי אַגָּדָה הַרְבֵּה) דְרָשׁוֹת זֶענִין דָא פִיל אוֹיף דֶעם פָּסוּק׃ (יג) (יִשָּׂא פַּרְעֹה אֶת רֹאשֶׁךָ), זָאגְט רש״י (לְשׁוֹן חֶשְׁבּוֹן) יִשָּׂא מַיינְט מֶען צֵיילֶן (כְּשֶׁיִּפְקוֹד שְׁאַר עֲבָדָיו לְשָׁרֵת לְפָנָיו בִּסְעוּדָה) וֶוען פַּרְעֹה וֶועט צֵיילֶן זַיינֶע קְנֶעכְט ווָס זָאלֶן בֶּעדִינֶען פַאר אִים בַּיי דִי סְעוּדָה (יִמְנֶה אוֹתְךָ עִמָּהֶם) וֶועט עֶר דִיךְ צֵיילֶן מִיט זֵיי׃ (כַּנֶּךָ), מַיינְט מֶען (בָּסִיס שֶׁלְּךָ וּמוֹשָׁבְךָ) דַיין פוּס אוּנ דַיין זִיצוּנְג, דִיא

פירוש

שריגים) סעיפי הגפן נקראו שריגים׃ והיא כפורחת. בעת שהיתה הגפן פורחת והיא הוצאת העלים. באותו העת עלתה נצה והוא הבוסר והיו אשכולות ומיד הבשילו אשכלותיה עד שהיו ענבים. כי לא נקראו ענבים עד שיתבשלו. וכמו כ״ף כפורחת כ״ף כמשיב ידו כמו שפירשנו׃ (יא) (ואשחט) ענין עצור. וכן במשנה

רד״ק

(שבת קמז) אין סוחטין הפירות להוציא מהן משקין׃ (אל כוס) כמו בכוס׃ (יג) (שלשת ימים) השכיל יוסף בחלום וראה כי המעשה הזה יהיה מהיר מאד. כי באותה שעה פרחה ועלתה נצה והבשילו ענבים ועשה היין לפיכך לקח הזמן המועט ואמר ימים ולא חדשים ולא שנים׃ (יג) (ישא פרעה את ראשך) ירים ראשך

פירוש לתורת אלהים

נָאךְ הִבְשִׁילוּ זַייא זֶענִין וָוארֶן צַייטִיג אַשְׁכְּלֹתֶיהָ אִירֶע הֶענְגֶלךְ עֲנָבִים ווַיין טְרוֹבֶּן׃ (יא) וְכוֹס אוּנ דֶר כּוֹס פוּן פַּרְעֹה אִיז אִין מַיין הַאנְד וָאֶקַּח אוּנ אִיךְ הָאבּ גְנוּמֶען דִי ווַיין טְרוֹבֶּן וָאֶשְׂחַט אוּנ אִיךְ הָאבּ אוֹיס גְקְוֶועטְשְׁט זַייא אִין דֶם כּוֹס פוּן פַּרְעֹה וָאֶתֵּן אוּנ נָאךְ דֶם הָאבּ אִיךְ גְגֶעבֶּן דֶם כּוֹס עַל אוֹיף דֶער הַאנְד פוּן פַּרְעֹה׃ (יב) וַיֹּאמֶר הָאט יוֹסֵף צוּ אִים גְזָאגְט זֶה פִּתְרוֹנוֹ דָאס אִיז זַיין בַּשֵׁיידוּנְג שְׁלֹשֶׁת דִיא דְרַייא צְוַויינְג שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם בַּטַייטֶן אוֹיף דְרַיי טֶעג׃ (יג) בְּעוֹד נָאךְ אִין דְרַיי טֶעג אַרוּם יִשָּׂא וֶועט פַּרְעֹה צֵיילֶן דַיין קָאפּ (עיין רש״י) וַהֲשִׁיבְךָ אוּנ עֶר וֶועט דִיךְ ווִידֶר קֶערֶן עַל אוֹיף דַיין פוּס דָאס הֵייסְט אוֹיף דַיין עֶרְשְׁטִין דִינְסְט וְנָתַתָּ אוּנ דוּ וֶועסְט גֶעבֶּן

הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מַשְׁקֵהוּ׃ יד כִּי
אִם־זְכַרְתַּנִי אִתְּךָ כַּאֲשֶׁר יִיטַב לָךְ
וְעָשִׂיתָ־נָּא עִמָּדִי חָסֶד וְהִזְכַּרְתַּנִי
אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵאתַנִי מִן־הַבַּיִת
הַזֶּה׃ טו כִּי־גֻנֹּב גֻּנַּבְתִּי מֵאֶרֶץ
הָעִבְרִים וְגַם־פֹּה לֹא־עָשִׂיתִי
מְאוּמָה כִּי־שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר׃

הֲוֵיתָא מַשְׁקֵי לֵיהּ׃
יד אֱלָהֵין תִּדְכְּרִנַּנִי
עִמָּךְ כַּד יוֹטַב לָךְ
וְתַעֲבֵיד כְּעַן עִמִּי טֵיבוּ
וְתִדְכַּר עֲלַי קֳדָם פַּרְעֹה
וְתַפְּקִנַּנִי מִן בֵּית
אֲסִירֵי הָדֵין׃ טו אֲרֵי
מִגְנַב גְּנִיבְנָא מֵאַרְעָא
עִבְרָאֵי וְאַף הָכָא לָא
עֲבָדִית מִדַּעַם אֲרֵי
שַׁוִּיאוּ יָתִי בְּבֵית

אסירי

וירא

רשב"ם

להטיבך על כנך. וכן כתיב וישא את ראש שר המשקים בתוך עבדיו. אבל והשיבך ה' מצרים פירושו וישיב אותך: (יד) כי אם זכרתני אתך. כלומר כל כך אני בטוח שתשא הן בעיני פרעה שאם תזכרני וגו' ידעתי כי תוכל להוציאני מן הבית הזה שהרי לא פשעתי כאן כלום כשאר אסורים. וגם לא מן הדין אני עבד כי גונבתי וגו' וגם פה לא עשיתי מאומה וגו' ואיני חייב לא עבודה ולא בית האסורים להיות אסור כאן:

שפתי חכמים

לו להדם פ"ל דקאי נקופה ומתעה: צ נה שנס עלתם שלשת יפים כתונן מן הקרה: ק ר"ל שפרעה ישא את ראשך והיית כ"כ חשוב עד אשר אם זכרתני תוכל אתה להוציאני ויהיה מלת כי נספס כאשר חשוב וכי תמתם כד' לשונות וכא' אתם אם וכוא אשר היפוך כרב תאמר שייטב לך תמני שאין תורך כם פר שיזכירכו מיד כשת שייטיב לו רק אח"כ כשת

רש"י

(יד) כי אם זכרתני אתך. אשר אם זכרתני אתך ק מאחר שייטב לך כפתרוני: ועשית נא עמדי חסד. אין נא אלא ל' בקשה (טו) סלי חורי. סלים של נצרים קלופים חורין, ובמקומנו יש הרבה ודרך מוכרי פת כסנין לקורין אובלי"ש [היפפטן קיכטן]

בית

וועסט זיין ביי פרעה ווי די ביזט געוועזן פריער. אויף די וועלכע גרויסקייט: (יד) (כי אם זכרתני אתך). יוסף האט געזאגט צום שר המשקים דיא ווערסט אזוי גרויס ווערן ביי פרעה (אשר אם זכרתני אתך) אז די ווערסט מיך נאר דער מאנען צו פרעה אונ דו ווערסט אים בעטען פון מיינעט וועגן ווערט מיך פרעה באלד פריי מאכען פון דעם גרוב. אונ איך פר לאנג פון דיר ניט דו זאלסט דס באלד טון (מאחר שייטב לך כפתרוני) נאר שפעטער ווען דיר וועט גוט ווערן ווי איך האב דיר בשיידט דיין חלום:

דוד

(ועשית נא עמדי חסד). זאגט רש"י (אין נא אלא לשון בקשה) נא איז דיא טייטש איך בעט דיך (הרי אתה עושה עמי חסד) דו זאלסט טון מיט מיר חסד: (טז) (סלי חורי). מיינט מען (סלים של נצרים קלופים חורין חורין). קערב וואס זענען געפלאכטען פון אפ געשיילטע ווייסע רוטער אונ זיי ווערן גמאכט גלעכערט מיט פיל לעכלך (ובמקומנו יש הרבה) אויף אונזער ארט איז דא פיל אזעלכע קערב (ודרך מוכרי פת כסנים להתם באותם סלים) די וואס פר קויפן פיינע קיכלך, קעכאך, לייגן זיי

פירוש רד"ק

שהיא עתה בשפל שאתה במאסר: (והשיבך). בפתח היו"ד והשיבך ה' מצרים (דברים כ"ח) בשוא היו"ד: (יד) (כי אם זכרתני כאשר ייטב לך) ותפלה הדין לזכרני בטובתך. לעשות עמי טובה כי על ידי פתרוני באה לך בשורה טובה ושמחתיך בעצבך וראוי לך שתטיב לי בקיום פתרוני. וזהו שאמר כאשר ייטב לך ועשית וגו' חסד. עוד אני מבקש שתעשה עמי חסד והוא שתזכירני אל פרעה והוצאתני כלומר השתדל עם פרעה להוציאני כי אתה שר וגדול לפניו ויאמר אליך כי שלא כדין שמו אותי בבור: (טו) (כי גנב [illegible]).

פירוש לתורת אלהים

דעם פון פון פרעה אין זיין האנד בעשטעט הראשון אזוי ווי דו פלעגסט צו אים אין דיא האנד געבען צום ערשטן: אשר אז דוא ביסט געוועזן זיין שענקער: (יד) כי דוא וועסט מיך פונדאי געדענקען ביי דיר כאשר נאר עס וועט דיר גוט זיין בעט איך דיך ועשית דוא זאלסט מיט מיר טון חסד והזכרתני אונ דוא זאלסט מיך דער מאנען צו פרעה והוצאתני ווערסט מאכן מיך ארויס ציהן פון דעם הויז דאס איז פון דער תפיסה: (טו) כי דען גנבת גנבתי געגנבת גנבתי איך בין געגנבת געווארן פון דעם יודישן לאנד וגם אונ אויך דא האב איך גאר ניט געטון כי

דאס

טז וַיַּרְא שַׂר־הָאֹפִים כִּי־טוֹב פָּתָר
וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף אַף־אֲנִי בַּחֲלוֹמִי
וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סַלֵּי חֹרִי עַל־רֹאשִׁי׃
יז וּבַסַּל הָעֶלְיוֹן מִכֹּל מַאֲכַל פַּרְעֹה
מַעֲשֵׂה אֹפֶה וְהָעוֹף אֹכֵל אֹתָם מִן־
הַסַּל מֵעַל רֹאשִׁי׃ יח וַיַּעַן יוֹסֵף
וַיֹּאמֶר זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַסַּלִּים
שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם׃ יט בְּעוֹד ׀
שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־
רֹאשְׁךָ מֵעָלֶיךָ וְתָלָה אוֹתְךָ עַל־
עֵץ וְאָכַל הָעוֹף אֶת־בְּשָׂרְךָ
מֵעָלֶיךָ׃ מפטיר כ וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
יום

ת"א וירא שר האופים. ברכות נה:

אונקלוס

אֲסִירֵי׃ טז וַחֲזָא רַב
נַחְתּוֹמֵי אֲרֵי יָאוּת
פְּשַׁר וַאֲמַר לְיוֹסֵף אַף
אֲנָא בְּחֶלְמִי וְהָא תְּלָתָא
סַלִּין דְּחִירוּ עַל רֵישִׁי׃
יז וּבְסַלָּא עִלָּאָה מִכָּל
מֵיכְלָא דְּפַרְעֹה עוֹבַד
נַחְתּוֹם וְעוֹפָא אָכֵיל
יָתְהוֹן מִן סַלָּא מֵעִלָּוֵי
רֵישִׁי׃ יח וַאֲתֵיב יוֹסֵף
וַאֲמַר דֵּין פּוּשְׁרָנֵיהּ
תְּלָתָא סַלִּין תְּלָתָא
יוֹמִין אִנּוּן׃ יט בְּסוֹף
תְּלָתָא יוֹמִין יַעְדֵּי פַּרְעֹה
יָת רֵישָׁךְ מִנָּךְ וְיִצְלוֹב
יָתָךְ עַל צְלִיבָא וְיֵיכוּל
עוֹפָא יָת בִּשְׂרָךְ מִנָּךְ׃
כ וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה
יום

רשב"ם

(טז) כי טוב פתר. ניכרין דברי אמת: סלי חורי. מנוקבים. כמו חורי עפר ובפים. ואורגים חורי. לפיכך יכול היה העוף לאכול דרך נקבי אריגת הסל: (יט) ישא פרעה את ראשך. ממש מעליך. וזה אינו

פירוש

ר"ל נגנבתי מבית אבי שהוא בארץ העברים. כי ידועה היתה משפחת העברים שהם האבות שהיו גרים בארץ כנען. לפיכך יחס הארץ אליהם: (טז) (וירא) ראה בלבו להשמעות אזניו כי הפתרון טוב הוא. וחשב כי כן יאמר פתרון חלומו הטוב כי דעת בני אדם כי החלומות הולכים אחר הפתרון. וכן בדברי חז"ל (ברכות נ"ה) כל החלומות הולכים אחר הפה. ויוסף מה שהבין בחלום כל אחד פתר לפי שכלו אם טוב אם רע: סלי חרי. מן ויקב חור בדלתו (מלכים ב׳ י"ב) כי הסלים היו עשוים משבטים קלופים הרים. כי יעשו אותם מעשה שבכ׳. והרי כמו חרים וכן ראש

רד"ק

השלישי (שמואל ב׳ כ"ג) כמו השלישים והדומים לו. כמו שכתבנו בספר מכלל כי פעמים יספיקו בסי׳ אחד מן הרבוי. ולא דבר מה היו בשני הסלים ובדרז"ל מפרש (ירושלמי פ"ב דביצה) חרי מענין חררה שהיא עוגת רצפים והיו בשתי הסלות חררות. ובעליון מכל מאכל פרעה בדבר הלחם שהוא מעשה אופה לעשות מיני מרבים מן הבצק אפוים בתנור או במחבת: (יח) (ויען יוסף) אמר גם לזה שלש׳ ימים כי גם המעש׳ הוה הי׳ מהיר ומתוקן לפני פרעה כמו היין אלא שלא הביא המאכל לפני פרע׳ ומזה הבין יוסף כי לא ישיבהו פרעה על כנו ואם כן יהי׳ דינו להריג׳. לפיכך אמר לו

פירוש לתורת אלהים

דָאס זַייא הָאבֶּען מִיךְ גְטוּן אִין דֶעם גְרוּבּ׃ (טז) וַיַּרְא אוּנ דֶער הַאר פוּן דֶעם גְבֶּעקְס הָאט גְזֶעהְן אַז עֶר הָאט אִיהְם גוּט פּוֹתֵר גְוֶועזְן וַיֹּאמֶר הָט עֶר גְזָאגְט צוּ יוֹסֵף אַף אִיךְ הָאבּ אוֹךְ גְזֶעהְן אִין מַיין חָלוֹם וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה דְרַייא גְלֶעכִירְטֶע קֶערְבּ אוֹף מַיין קָאפּ׃ (יז) וּבַסַּל אוּנ אִין דֶער אוֹבֶּערְשְׁטֶע קָארבּ אִיז גְוֶועזְן פוּן אַלֶערְלַיי עֶסִין וָואֹרְג מַעֲשֵׂה וֶוערְק אוֹפֶה פוּן גְבֶּעקְס וְהָעוֹף אוּנ דֶר פֵייגֶל הָט גְגֶעסֶן זֵיי פוּן דֶעם קָארְבּ וָוס עֶס אִיז אוֹף מַיין קָאפּ׃ וַיַּעַן הָאט יוֹסֵף גֶעעֶנְפֶערְט וַיֹּאמֶר אוּנ הָאט גְזָאגְט זֶה פִּתְרוֹנוֹ דָס אִיז זַיין בַּשֵׁיידוּנְג שְׁלֹשֶׁת הַסַּלִּים דִי דְרַיי קֶערְבּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם זֵיי בַּטַייטֶן אוֹף דְרַיי טֶעג׃ (יט) בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים נָאךְ אִין דְרַייא טֶעג אַרוּם יִשָּׂא וֶועט פַּרְעֹה אוֹף הֵייבֶּן דַיין קָאפּ פוּן דִיר וְתָלָה אוּנ וֶועט דִיךְ אוֹף הֶענְגִין אוֹף דֶער תְּלִיָּה וְאָכַל אוּנ דִיא פֵייגֶעל וֶועלִין עֶסִין דַיין פְלֵיישׁ פוּן דִיר׃ (כ) וַיְהִי אוּנ אַז עֶס אִיז גְוֶועזְן

יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת־פַּרְעֹה וַיַּעַשׂ
מִשְׁתֶּה לְכָל־עֲבָדָיו וַיִּשָּׂא אֶת־
רֹאשׁ ׀ שַׂר הַמַּשְׁקִים וְאֶת־רֹאשׁ
שַׂר הָאֹפִים בְּתוֹךְ עֲבָדָיו: כא וַיָּשֶׁב
אֶת־שַׂר הַמַּשְׁקִים עַל־מַשְׁקֵהוּ
וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה: כב וְאֵת
שַׂר הָאֹפִים תָּלָה כַּאֲשֶׁר פָּתַר
לָהֶם יוֹסֵף: כג וְלֹא־זָכַר שַׂר־

יוֹם בֵּית וַלָדָא דְפַרְעֹה
וַעֲבַד מִשְׁתְּיָא לְכָל
עַבְדוֹהִי וּדְכַר יָת רֵישׁ
רַב שָׁקֵי וְיָת רֵישׁ רַב
נַחְתּוֹמֵי בְּגוֹ עַבְדוֹהִי:
כא וְאָתֵיב יָת רַב שָׁקֵי
עַל שַׁקְיוּתֵיהּ וִיהַב
כָּסָא עַל יְדָא דְפַרְעֹה:
כב וְיָת רַב נַחְתּוֹמֵי צְלַב
כְּמָא דִי פְשַׁר לְהוֹן
יוֹסֵף: כג וְלָא דְכַר רַב

רשב"ם

ביאה של חשבון אלא של זקיפת תליה: (כג) ולא

בעל הטורים

כלתניה: (כג) ולא זכר. ג' במס' כבת ולגירך ולא זכר יוסף

שפתי חכמים

פסוק ומשרת לפניו: ד פי' יום הולדת כל' יום: ס (ק"מ)

רש"י

נתתם בלותן כלים (כ) יום הולדת את פרעה.
יום לידתו וקורין לו יום גנוסיא ר ולשון הולדת לפי שאין הולד נולד אלא על ידי אחרים שהחיה
מילדת את האשה ועל כן החיה נקראת מילדת וכן (יחזקאל טז) ומולדותיך ביום הולדת אותך וכן
(ויקרא יג) אחרי הוכבס את הנגע שכיבוסו על ידי אחרים: וישא את ראש וגו'. מנאם עם
שאר עבדיו שהיה מונה המשרתים שישרתו לו בסעודתו וזכר את אלו בתוכם כמו שאו את ראש
ל' מנין: (כג) ולא זכר שר המשקים. בו ביום: וישכחהו. לאחר מכאן. מפני שתלה בו יוסף
לזכרו של הוזקק להיות אסור שתי שנים שנא' (תהלים מ) אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא

בית

דס ווארט ...: (כ) (יום הולדת את פרעה).
[illegible]

דוד

[illegible]

פירוש

[illegible]

רד"ק

[illegible]

פירוש לתורת אלהים

[illegible]

הַמַּשְׁקִ֖ים אֶת־יוֹסֵ֑ף וַיִּשְׁכָּחֵֽהוּ׃ פ פ פ

שַׂקְיָא יָת יוֹסֵף וְאַנְשְׁיֵהּ׃ פ פ פ

קי"ב יב"ק סימן ומפטירין בתרי עשר בעמוס סימן ב' כה אמר ה':

בעל הטורים

המלך את האסה. ולא זכר הדוס רגליו שהר המשקים הי' כפוי טובה ולא זכר הטובה שעשה לו יוסף וכן הי' יואש כפוי טובה ולא זכר הטובה שעשה לו יהוידע הכהן והרג לזכריה בנו ועל זה נכרתו כמה נפשות מישראל שהי' דמו תוסס עד שנחרב הבית וזהו ולא זכר הדום רגליו ביום אפו:

רשב"ם

זכר שר המשקים את יוסף. מיד בצאתו כמו שביקש ממנו יוסף כי אם זכרתני אתך: וישכחהו. וזמן מרוב' אחרי כן עד שעה שהקב"ה עשה ליוסף נסים והוצרך להזכירו:

רש"י

פנה אל רהבים ולא בטח על מצרים הקרוים רהב: חסלת פרשת וישב

שפתי חכמים

דאל"כ מל"מ דכתיב ולא זכר. אם בא לומר שלא עשה עמו חסד זה נכתב כבר ויבי מקץ שנתים אלא לומר שמבה היתה מאת הש"י שלא הזכירו עד אחר ב' שנים מפני שתלה בטחונו בשר המשקים (נח"י) מבואר הוא בש"ר פ"ז אתה מולא שלא הי' יוסף ראוי להיות בבית האסורים אלא עשר שנים מפני שהוליא דבה על עשרה אחיו וע"י שאמר לשר המשקים וכו': חסלת פרשת וישב

בית דוד

פָּנָה אֶל רְהָבִים) אונ עֶר הָט זִיךְ נִיט גֶעקֶערְט צוּ דִי רְהָבִים (וְלֹא בָּטַח עַל מִצְרַיִם הַקְּרוּיִם רְהָבִים) אונ עֶר הָט זִיךְ נִיט פַר זִיכֶערְט אוֹיף דִי מִצְרַיִם וָוס זַיי וָוערֶן גֶערוּפֶען רְהָבִים, אָבֶּר יוֹסֵף הָט נִיט אַזוֹ גֶעטוּן, דְרִיבֶּר אִיז עֶר גֶעזֶעסֶען אִין דֶער תְּפִיסָה נָאךְ צְוֵויי יָאר:

פירוש רד"ק

והיה עושה משת' בכל שנה באותו היום ומה שאמר את כמו יחלק את הארץ (במדבר כ"ו) וכן אמר יום הלדת אתך (יחזקאל י"ו): (כג) (ולא זכר) לא זכרו להטיב: (וישכחהו) שלא הזכירו אל פרעה:

פירוש לתורת אלהים

ווידֶר גֶקֶערְט דֶעם שַׂר הַמַּשְׁקִים אוֹיף זַיין גֶשְׁטַאנְק וַיִּתֵּן אונ עֶר הָאט גֶגֶעבֶּן דֶעם כּוֹס אוֹיף דֶער הַאנְד פוּן פַּרְעֹה: (כב) וְאֵת אונ דֶעם שַׂר הָאוֹפִים הָאט עֶר גֶהָאנְגֶן כַּאֲשֶׁר אַזוֹ וִויא יוֹסֵף הָאט זַייא בַּשַׁייד: (כג) וְלֹא זָכַר אונ דֶער שַׂר הַמַּשְׁקִים הָט נִיט גֶדֶענְקְט יוֹסֵף אִין דֶעם טָאג וַיִּשְׁכָּחֵהוּ אונ עֶר הָאט פַר גֶעסִין אִים נָאךְ דֶער צַייט (עיין רש"י):

ספר הישר

ווילְסְטוּ נֶעם דִיר אוֹדֶר דָס גוּטְס פוּן מַיין פָאטֶר אוֹדֶר דָס לַאנְד אונ דָארְטֶן אִיז גֶוועזֶנְבִיוֹת דֶר זוּן פוּן יִשְׁמָעֵאל אונ עֵשָׂו אִיז גֶגַנְגֶן אִין דֶעם זֶעלְבֶּן טָאג אַיין עֵצָה הַלְטוּן זִיךְ מִיט אוּם, אונ עֵשָׂו הָט צוּ אוּם גֶזָגְט אַזוֹ הָט יַעֲקֹב מִיר גֶזָגְט אונ אַצִינְד גִיב מִיר אַיין עֵצָה וָוס אִיךְ זָאל טוּן אונ אִיךְ וֶועל דִיךְ צוּ הֶערִין הָט נְבָיוֹת גֶעעֶנְפֶערְט צוּ עֵשָׂו מַיין עֵצָה אִיז אַז דוּ זָאלְסְט בֶּעסֶר נֶעמִין דָס גוּטְס פוּן דַיין פָאטֶר דֶען אַצִינְד זִיצִן דוּ קִינְדֶר פוּן כְּנַעַן זַייעֶר זִיכֶערְלִיךְ אִין דֶעם לַאנְד אונ עֵשָׂו הָט גֶטוּן אַזוֹ וִוי נְבָיוֹת הָט אוּם אַיין עֵצָה גֶגֶעבֶּן, אונ הָט גֶנוּמֶן נָאר דָס גוּטְס פוּן דֶעם פָאטֶר. אונ יַעֲקֹב הָט גֶנוּמֶן דָס לַנְד כְּנַעַן אונ אוֹיךְ דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אונ יַעֲקֹב הָט גֶשְׁרִיבֶּן אַשְׁטַר חֲלוּקָה אונ הָט גֶחַתְמִית אוֹיף דֶעם שְׁטַר חֲלוּקָה עֵדוּת אונ הָט גֶנוּמֶן דֶעם שְׁטַר חֲלוּקָה אונ הָט אַרַיין גֶטוּן אִין אַיין עֶרְדִינֶע כְּלִי אונ הָט דָס אָפּ גֶגֶעבֶּן צוּ זַיינֶע קִינְדֶר אונ עֵשָׂו הָט זִיךְ צוּ גֶנוּמֶן נָאר דָס גוּטְס פוּן דֶעם פָאטֶר אונ אִיז אַוֶועק צוּם לַאנְד שֵׂעִיר מִיט זַיינֶע קִינְדֶר. אונ עֵשָׂו אִיז נִיט גֶקוּמֶן צוּם לַאנְד כְּנַעַן אונ עֵשָׂו מִיט זַיינֶע קִינְדֶר הָבֶּן גֶיַירְשְׁט דָס לַאנְד שֵׂעִיר:

כה אמר יהוה על־שלשה פשעי ישראל ועל־ארבעה לא אשיבנו על־מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים: השאפים על־עפר־ארץ בראש דלים ודרך ענוים יטו ואיש ואביו ילכו אל־הנערה למען חלל את־שם קדשי: ועל־בגדים חבלים יטו אצל כל־מזבח ויין ענושים ישתו בית אלהיהם: ואנכי השמדתי את־האמרי מפניהם אשר כגבה ארזים גבהו וחסן הוא כאלונים ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת: ואנכי העליתי אתכם מארץ מצרים ואולך אתכם במדבר ארבעים שנה לרשת את־ארץ האמרי: ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריכם לנזרים האף אין־זאת בני ישראל נאם־יהוה: ותשקו את־הנזרים יין ועל־הנביאים צויתם לאמר לא תנבאו: הנה אנכי מעיק תחתיכם כאשר תעיק העגלה המלאה לה עמיר: ואבד מנוס מקל וחזק לא־יאמץ כחו וגבור לא־ימלט נפשו: ותפש הקשת לא יעמד וקל ברגליו לא ימלט ורכב הסוס לא ימלט נפשו: ואמיץ לבו בגבורים ערום ינוס ביום־ההוא נאם־יהוה: שמעו את־הדבר הזה אשר דבר יהוה עליכם בני ישראל על כל־המשפחה אשר העליתי מארץ מצרים

לאמר

פירוש

כה אמר יי אזו זאגט גאט אויף דריי זינד וואס דיא ישראל האבן גיזינדיגט האב איך זיא מוחל גיוועזן אונ אויף די פערדי זינד וועל איך זיי ניט מוחל זיין אויף דעם וואס זיי פר קויפן פר געלד דעם גרעכטן פון וועגן דעם ווס דיא דיינים נעמן שוחד אונ זיי נייגן דעם משפט פון דעם אביון פון וועגן פר שריבונג אז איין אביון הט אפעלד צווישן דיא פעלדר פון די דיינים גייען זיי אוועק זיין משפט אז ער קומט זיך פר זיי לאדן כדי ער זאל מוזן פר קויפן זיין פעלד דעם דיין כדי דער דיין זאל קענן פר שריסן זיינע פעלדר: השואפים ווס זיי טועון גרוסן אז זיי נייען אויף דר ערד בראש דלים בראכטן זיי אויף די קעפ פון דיא ארומע לייט זיי נעמן אונ דיא גוטע לייט טוען אוועק נייגן פון דעם גליכן וועג ווייל זיי האבן פאר זיי מורא אונ אמאן מיט זיין פאטר גיין מזנה זיין מיט א נערה ווס זי איז מקודש גווארן צו אמאן דרום זיא זאלן מאכן פר שוועכן מיין הייליגן נאמן: ועל בגדים אונ אויף גשעצטי קליידר פון דיא ארומע לייט ווס זיי ליך ניינן אונ אן שפארן משכנות זיי מאכן פון זיי אפ שפרייטונג ביי דעם עסן ביא אבגעטערן מזבח ויין ענושים אונ גשטראפטן ווין וואס זיי נעמן ביא דיא ארומע לייט פון זיי טרינקן אין די הייזר פון זייערי געצן: ואנכי השמדתי אונ איך האב

ע"ט

פר זיי פר טיליגט דעם אמורי ווס זיין הויך איז ווי טענן ביימר אונ שטארק ווי די ביימר וואס הייסן אילון אונ איך האב פר טיליגט זיינע פירות פון אובן אונ זיינע ווארצלן פון אונטן: ואנכי העליתי אונ איך האב אייך אויך גבראכט פון מצרים אונ איך האב אייך גפירט אין דער מדבר פערציג יאר צו יַרשנן דאס לאנד פון אמורי: ואקים אונ איך האב אויך גשטעלט פון אייערי זיהן צו נביאים פון אייערי יונגי צו נזירים צו לערנן תורה האף איז דאס אויך ניט צווישן דיא ישראל ווי קענט איר דאס לייקני נאים יי אזו זאגט גאט: ותשקו אונ איר האט גמאכט אז טרינקן די נזירים וויין כדי זיי זאלן ניט טארן פסקנן אונ אויף די נביאים האט איר גבאטן צו זאגן איר זאלט ניט נביאות זאגן: הנה אנכי איך וועל אייך בצווינגן אויף אייער ערטר אזו ווי עס ווערט בצווינגן א וואגן וואס איז דר פולט מיט גארבן אונ עס וועט וועגן פר לורן דס אנטרינונג פון דם גרינגי אונ דר שטארקר וועט ניט שטארקן זיין כח צו אנטרינן זיין לייב אונ דער וואס האלט אבוגן וועט ניט קענן בשטיין אונ דר ווס איז גרינג אויף זיינו פיס וועט ניט קענן אנטרינן אונ דר ווס רייט אויף פערד וועט ער ניט קענן אנטרינן זיין לייב: ואמיץ אונ דר וואס שטארקט זיין הארץ צווישן דיא גבורים וועט ער נאקיט אנטלויפן

לֵאמֹר׃ רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה עַל־כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֵת
כָּל־עֲוֺנֹתֵיכֶם׃ הֲיֵלְכוּ שְׁנַיִם יַחְדָּו בִּלְתִּי אִם־נוֹעָדוּ׃ הֲיִשְׁאַג אַרְיֵה בַּיַּעַר וְטֶרֶף
אֵין לוֹ הֲיִתֵּן כְּפִיר קוֹלוֹ מִמְּעֹנָתוֹ בִּלְתִּי אִם־לָכָד׃ הֲתִפֹּל צִפּוֹר עַל־פַּח
הָאָרֶץ וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ הֲיַעֲלֶה־פַּח מִן־הָאֲדָמָה וְלָכוֹד לֹא יִלְכּוֹד׃ אִם־יִתָּקַע
שׁוֹפָר בְּעִיר וְעָם לֹא יֶחֱרָדוּ אִם־תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר וַיהוָה לֹא עָשָׂה׃ כִּי לֹא

יעשה

פירוש ע"ם

אין דם זעלביגן טאג דם זעגן די רייד פון גאט: שמעו הערט צו די זאך וואס גאט הט אויף אייך גרעט איר קינדר ישראל אויף גאר דר משפחה וואס איך האב אויף גבראכט פון לאנד מצרים לאמר צו זאגן: אם אויב עס ווערט גבלאזין מיט א שופר אין שטאט אונ דס פאלק זאל זיך ניט דר שרעקין אם אויב עס וועט זיין איין בייז אין שטאט אונ גאט זאל דיא זאך ניט טון: כי ווארום דר שטארקר גאט טוט ניט קיין זאך גייערט ער טוט אנטפלעקן דעם זעלביגן סוד צו

סוד

רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה עַל כֵּן אֶפְקוֹד עֲלֵיכֶם אֶת כָּל עֲוֺנוֹתֵיכֶם דס טייטש נאר אייך ליב איך מעהר אז אלע משפחות פון דער ערד דרום וועל איך גדענקען אויף אייך אלע אייערי זינד. ר' אלעזר זאגט קום אונ זעה די ליבשאפט פון הקב"ה צו דיא ישראל אונ דרום הט ער זיי פר היט פון אלים דריי מאל אונ טאג זענין שולט דינים קשים אויף דר וועלט אקעגן זיי הט מען מתקן גוועזן דיא דריי תפלות אונ טאג דמיט ווערט אמענטש ניט דם קיין רוגז אין קיין רעה זאל אים ניט פוגע זיין, ווידר איז אן גזאגט גווארן אונ די צייט ווען איין דבר רחמנא ליצלן איז שולט אונ דר וועלט אין עס איז איבער גגעבן גווארן רשות למשחית זאל מען ניט גיין איינר אליין אונ נאם גייערט מען מוז זיין איין גשלאסן אונ שטיב ווי נח אין דר תיבה אין זיך ניט ווייזן פר דעם מחבל ווי דער פסוק זאגט חבי כמעט רגע עד יעבר זעם, תא חזי קום אונ זעה ווייל השי"ת הט זיי זייער ליב אונ איז זיי שטארק מקרב דריבר זענן אלע הײדן גוועזן זיי שונאים אונ האבן זיי מרחק גוועזן. זעה יעקב אבינו ע"ה הט

קדושים

גליבט זיין זון יוסף מער פון דיא איבריגע קינדר הבן זיינו איינגו קינדר מחמת קנאה אים זייער פיינד גהאט אונ האבן אים גוואלט אומברענגן אז עס שטייט ויתנכלו אותו להמיתו מכל שכן אז די הײדן זענן זיך מתקנא אויף דם פאלק ישראל. בטרבט וואס יעקבס ליבשאפט הט נורם גוועזן. יוסף איז פון אים פר טריבן גווארן אונ נאך דעם איז ער מיט זיין גאנץ הויז גזינד אונ די שכינה מיט זיי צוא זאמן ארפ גנידרט אונ גלות מצרים חטשע עס איז שון גנזר גווארן פון לאנגע צייטן עס זאל אזו זיין דאך אבר איז דיא סבה ארום גוועקסן פון יעקבס אהבה אבר דר פון איז לסוף ארום גקומן פר יודן כל הטובות. הײנו תורה ארץ ישראל. דס גלייכן זאגט דא דר פסוק רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי וגו' כלומר צו ליב מיין אהבה הט איר גליטען פון די הײדן אבר דם איז פון אייער טובה ווען דען דאמוט ווערן אייערע נשמות גרייניגט אונ גלייטערט פון אלו זינד אין איר וועט זוכה זיין צו די אורות העליונים אין אוך צו דיא גוטע אוצרות אונ טובות וועלכע עס ווארטן אויף אייך לעתיד לבא במהרה בימינו אמן:

כוכב

רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת וגו' עַל כֵּן אֶפְקוֹד עֲלֵיכֶם וגו') על פי משל צוויי סוחרים האבן גהט איין מסחר איינר הט גהאנדילט מיט אביסל געלט נאר זיין איינגים אונ דער אנדרר הט גהט אגרוסן מסחר נאר פון פרעמד געלד איין מאל איז דר קליינר סוחר גפארן אויף איין יריד איז ער אריין גפרון אונ איין אכסניא אונ הט אום גשפנט דיא פערד אונ הט זיך גלייגט שלאפן קומט דר בעל אכסניא אונ וועקט אים אויף אונ זאגט אים נעם ארוס דיין וואגען ווארום דא בדארף אריין פארען אגרוסר סוחר הט אים זייער גקרענקט פר ווס ער מוז אפ טרעטן צו ליב דעם גרוסן סוחר אונ אצייט ארום איז דר גרוסר סוחר גווארן ארום אונ די בעלי חובות האבן אים גזעצט אונ תפיסה האבן זיינע

מיעקב

גוטע פריינד מקבץ גוועזן נדבות אונ זענן גקומן צו דעם קליינם סוחר נעמן אנדבה הט ער זיי דר ציילט די מעשה אונ הט גזאגט איך האב גוויסט זיין סוף אונ הט גדאנקט השי"ת ווס ער הט גישט פרעמד געלט אזו לעתיד ביום הדין הגדול (אז ירננו כל עצי יער יעלוז שדי וגו') וועלן אלע נביאים פרייען זיך פר ווס (כי בא לשפוט הארץ) ווייל השי"ת וועט משפטן דעם מענש פר ווס ער הט צו זאמן גנומן אלע כוחות אונ אלע מדות פון אלו ברואים אונ איז גוועזן איבר זיי אמושל דם איז דר פשט פון פסוק השי"ת זאגט צו ישראל ווייל איר זענט מיין אונ איר הט מיין פר מעגן מיט מדות וויא אלע עמלקים דריבער וועל איך אויף אייך בפעלן אייערע עונות:

וַיַּעֲשֶׂה אֲדֹנָי יֱהֹוִה דָּבָר כִּי אִם־גָּלָה סוֹדוֹ אֶל־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים: אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנָי יֱהֹוִה דִּבֶּר מִי לֹא יִנָּבֵא:

פירוש ע״ט

צו זיינע קנעכט צו די נביאים : אריה אריב שטרקר גאט טוט ריידן צו די נביאים ווער זאל שרייען ווער פארכט זיך דען ניט יי׳ אז דער רעדן ניט נביאות זאגן:

ענין בטחון לפרשת מקץ

ויהי מקץ שנתים ימים וגו׳ . דער מדרש זאגט אויף יוסף האט געזאגט צום שר המשקים כי אם זכרתני והזכרתני . יוסף האט געזאגט צום שר המשקים צוויי מאהל ער זאל איהם דר-מאנען צו פרעה דרובער איז ער געשטראפט געווארן ער זאל זיין אין תפיסה נאך צוויי יאר . איז דאך א קשיא דער מדרש אליין זאגט פריער אויף דעם פסוק אשרי הגבר אשר שם ה׳ מבטחו . וואר דעם מענטש וואס ער האט געטון זיין פר זיכערונג אויף גאט דאס איז יוסף הצדיק פיר דאך אז יוסף האט זיך ניט פר זיכערט אויף דעם שר המשקים נאר אויף גאט פאר וואס איז ער געשטראפט געווארן. דער תירוץ איז . עס זענען דא דריא קלאסע מענטשען מיט זייערע פר-זיכערונגען איין סארט מענטשען זענען דא וואס זייא ווילען גאר ניט ארבייטען אויף פרנסה . זייא בעשעפטיגען זיך גאר מיט תורה און תפלה מצות און מעשים טובים טאג און נאכט זייא זאגען גאט וועט זייא טון נסים און וועט זייא שפייזען דאס איז אבער ניט דער ווילע פון הקב״ה. דאס האט זיך גאר געטראפען ביי איין מענטש ר׳ שמעון בן יוחאי וואס גאט האט איהם געשפייזט מיט נסים . ווייא דיא גמרא זאגט פיל מענטשען האבען געטון ווייא ר׳ שמעון בן יוחאי זיי האבען אוועק געלייגט זייערע פרנסה און זענען געזעסען לערנען טאג און נאכט און זיי האבען געוואלט גאט זאל זיי שפייזען מיט נסים. און גאט האט ניט געוואלט זיי שפייזען מיט נסים האבען זיי ניט געקענט אויס פירען צו טאן ווי ר׳ שמעון בן יוחאי האט געטון מיר געפינען אין גמרא זאגט און (מסכת שבת נ״ג ע״ב) עס האט זיך געטראפען ביי איינעם איז געשטארבען זיין ווייב און זיא האט איהם גלאזט איין זייגענדיג קינד . און דער מאן איז געווען ארים און האט קיין געלד ניט געהאט צו צאלען פאר זייגען דעם קינד האט איהם הקב״ה געטון א נס. און עס איז ביי איהם געוואקסען בריסטען ווי ביי איין אשה און ער האט אליין געזייגט דאס קינד האט רב יוסף געזאגט געוויס איז דער מענטש אזעלכער צדיק אז הקב״ה האט איהם געטון אזא נס האט אביי געזאגט פר קערט ווען מיר . אז גאט האט איהם ניט געגעבען פרנסה ער זאל קענען באצאלען איין אשה זיא זאל זייגען דעם קינד נאר ער האט געענדערט דיא נאטור און דאס פירונג פון דער וועלט ער זאל זייגען דאס קינד איז אזייבן אז דער מענטש איז קיין צדיק . איז דאך א קשיא ווי אביי ווי אזוי קען מען זאגען אז דער מענטש איז קיין צדיק עס איז דאך געטון געווארען צו איהם א נס וואס עס איז ניט געטון געווארען צו איין אנדערן נאר רב יוסף מיט אביי קריגען זיך ווען . איז דער נס געטון געווארען פר דעם פאטער אדער פר דעם קינד רב יוסף זאגט דער נס איז געטון געווארען פר דעם פאטער ער זאל זיך ניט דארפען מצער זיין געבען פרנסה און געבען איין אשה וואס זאל זייגען דעם קינד האט הקב״ה געמאכט ער אליין זאל קענען זייגען דאס קינד . איז דאך אזייבן אז ער איז אזעלכער צדיק אביי זאגט אז דער מענטש וואלט געווען א צדיק וואלט איהם הקב״ה געגעבען פרנסה ער זאל פאר דינען וואלט געווען א שכר פאר דינגען פאר דעם פאטער און פר דעם קינד . פר דעם קינד וואלט געווען אשכר ער וואלט געהאט זייער גוט און איהם זייגען און פר דעם פאטער וואלט געווען אשכר . ער וואלט געהאט פרנסה אז וואלט ניט איהם געווען אנדער אז גאט האט קיין פרנסה געגעבען דעם פאטער און האט דיא בעשאפונג פון דער וועלט געענדערט האט גאט נאר געוואלט פר זארגען דאס קינד און ניט דעם

פאטער, האט גאט גוויזן אפילו די בשאפונג פון דער וועלט צו ענדערן נאר איהם קיין פרנסה צו געבין איז דאך א צייכען אז ער איז קיין צדיק. זעהן מיר אז הקב"ה וויל יעדער מענטש זאל געשפייזט ווערן פון די נאטור ניט פון נסים ווא ר' שמעון בן יוחאי. ווי משה רבינו האט גזאגט צו דוא יודין וברכך בכל אשר תעשה. גאט וועט דיך בענטשין מיט אלין וואס דו וועסט טון. וברכך בכל מעשיך ובכל משלח ידך. גאט וועט דיך בענטשין מיט אלין וואס דוא וועסט טון אונ אין אלין וואס דו וועסט שיקן דיינע הענד וועסטו געבענטשט ווערין זעהן מיר דער מענטש דארף טון נאטירליכע זאכען אונ זיין פאר זיכערט אויף הקב"ה אז ער וועט איהם העלפן דהיינו צו פרנסה. איינער האנדעלט איינער איז א בעל מלאכה. איינער ארבעט אונ פעלד. דארף דער מענטש וויסען אז גאט שפייזט איהם נאר גאט וויל איהם שפייזן דורך דעם האנדל אדר דורך דוא מלאכה איין אנדרן שפייזט הקב"ה אנדערש אונ דער מענטש קען ניט מיינען אז זיין האנדעל אדער זיין מלאכה שפייזען איהם אדר זיין חכמה אדער זיין שטארקייט שפייזט איהם ווארום עס זענען דא פיל מענטשן וואס זענין אויך אזוי קליג ווי ער אונ אויך אזוי שטארק וויא ער אונ האבן אויף דעם זעלביגן האנדל וואס ער האט אונ זייא זענען ארום. אדער איינר איז קראנק אונ ער רופט א דאקטאר אונ דער דאקטער האט איהם גזונד גמאכט זאל דער מענטש ניט מיינען אז דער דאקטער הט איהם גזונד גמאכט נאר הקב"ה האט איהם גזונד גמאכט. הקב"ה הט בשאפען אזעלכע גראזין וואס זיי היילען קראנקייטען. דער מענטש ווייסט אבער ניט וועלכע זענען די גראזען אונ דער דאקטער ווייסט יא די נעמין פון די גראזען דריבער מיז דער קראנקער רופען דעם דאקטער ער זאל איהם היילען מיט די גראזען וואס הקב"ה האט בשאפן אונ הקב"ה וויל דער מענטש זאל געהיילט ווערין. טרעפט באלד דער דאקטער די מינים גראזין וואס ער זאל איהם געבין אונ ער ווערט גזונד אונ אויב הקב"ה וויל ניט דער מענטש זאל גזונד ווערין בלאנזעט דער דאקטער אונ ער גיט איהם וואס אנדערש אונ ער שטארבט אבער זיך פאר זיכערין אויף א מענטש אז דער מענטש וועט איהם געבין פרנסה אדר דער מענטש וועט איהם היילון פון זיין קראנקייט אדער דער מענטש וועט איהם העלפון אונ ער פר זיכרט זיך נאר אויף דעם מענטש האט דער נביא ירמיה גזאגט ארור הגבר אשר יבטח באדם. פר פלוכט זאל זיין דער מענטש וואס פר זיכערט זיך נאר אויף דעם מענטש ומן ה' יסור לבו. אונ פון גאט טוט ער אפ זיין הארץ ער טראכט נוט אונ הארצען אז גאט העלפט איהם אונ דער מענטש אדר דער האנדעל זענון שלוחים פון גאט אונ גאט קען שיקון די הילף דורך אנדערע מענטשון אדר דורך אנדערע סבות אויך. אז ער טראכט ניט אזוי נאר ער זאגט אז נאר דער מענטש העלפט אונ נאר די סבה העלפט דער מענטש ווערט פר פלוכט פון גאט. ווייל גאט ענדערט דעם מענטש אדר ער ענדערט די סבה ער זאל פון דעם מענטש אונ פון די סבה ניט קענון גהאלפן ווערון צו ווייזען אז גאט העלפט אונ ער קען שיקון דו הילף דורך וועלכין מענטש ער וויל אונ דורך וועלכו סבה ער וויל. דאס זעלביגע איז געווען ביי יוסף ווייל יוסף הט גזאגט צום שר המשקים צוויי מאהל די זאלסט מיך גדענקון צו פרעה. הט יוסף גמאכט דעם שר המשקים פר א שליח צו זיין אוס לייזונג אונ ער הט גזאגט צום שר המשקים ווי ער זאל ריידון מיט פרעה פון זיינעט וועגין. אויף דעם איז הקב"ה בייז געווען אויף יוסף ניט יוסף זאל מאכען א שליח צו זיין אוס לייזונג. נאר גאט אליין וועט מאכען דעם שליח. דריבער זאגט דער מדרש אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו. וואל דעם מענטש וואס ער מאכט זיין פר זיכרונג אויף גאט זה יוסף דס הט גדארפט טון יוסף ולא פנה אל רהבים אונ ער הט ניט גדארפט זיך קערין צו די מצרים. צום שר המשקים. ער הט מיט דעם שר המשקים גאר ניט גדארפט ריידן פון זיין בעפרייהונג אונ הט איהם גאר ניט גדארפט זאגין ווי ער זאל ריידען מיט פרעה פון זיינוט וועגון אפילו אונ אמת איז טאקי געווען דער שר המשקים דער שליח פון יוסף'ס בעפרייהונג נאר ניט יוסף הט איהם גדארפט שיקען מיט עצות דריבער הט הקב"ה גלאזט יצען יוסף אונ תפיסה אזוי לאנג ביז דער שר המשקים הט איהם פר געסין אונ יוסף הט געזעהן

או ער האט געזאגט מיט זיין פר זיכערונג איף דעם שר המשקים אונ ער האט זיך שוין פר זיכרט
נאר איף גאט דאמאלס האט שר איהם הקב"ה געמאכט זיינו אהבה מיט דעם קדום פון פרעה
אונ הקב"ה האט איהם געקלבט אום גריוט מיט אבעסער אום בייזונג ווי דער שר המשקים וואלט
איהם געווען אום גלייזט :

בראשית מא מקץ

אונקלוס

והוה מסוף תרתין שנין ופרעה חלם והא

מא א וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפַרְעֹה חֹלֵם וְהִנֵּה עֹמֵד עַל

תו"א ויהי מקץ שנתים ימים. מז"ר .

רשב"ם

(א) ויהי מקץ שנתים ימים. שתי שנים שלמות כדכתיב ימים תהיה גאולתו. ואם לא יגאל עד מלאות לו שנה תמימה ובן ימים או עשור ובן למועד'

בעל הטורים

(א) ויהי מקץ. נאמר כאן מקץ ונאמר באברהם מקץ עשר שנים מה להלן עשר אף כאן לסוף עשר שנים ופי' ויהי מקץ דהיינו לסוף עשר ועוד שנתים: ויהי מקץ

רש"י

(א) ויהי מקץ. כתרגומו מסוף. וכל לשון קץ סוף הוא: על היאר. כל שאר נהרות אינם קרוים יאורים חוץ מנילוס מפני שכל הארץ משקין יאורים יאורים בידי אדם ונילוס עולה ומשקה

שפתי חכמים

א דבר פשוט דלשון קץ כתרגומו הם סוף הוא אבל קשה יהיה דכתיב בקרא כ"ל כשלמות הי ל' מקץ לאו ל' סוף הוא אלא ל' מקצת כמו מקצה אחיו מש"ה צריך בקרא למנקט יתים לומר שתי שנים שלימות כיון מיום ליום ולא מקצת שתי שנים אבל כיון דמקץ ל' סוף הוא א"כ ימים דכתיב בקרא למה לי ותפ' דפ"א מקץ ל' מקצת הוא וה"א דכל לשון קץ נמי לשון מקצת הוא אלא היכא שהוא מוכח מן המקרא שהוא ל' סוף להכי כ' בקרא כאן ימים ללמד שהוא ל' סוף ולא מקצת והשתא כל ל' קץ סוף הוא וזהו שנקט רש"י וכן כל ל' קץ סוף הוא כלומר כיון דמוכח כאן דמקץ ל' סוף אנו לדין משמע דכל ל' קץ סוף הוא דקץ קץ לג"ש ודו"ק כ"ל. ולא כהרא"ם שכ' דה"ה נקט כל לשון קץ סוף הוא"כ מלה קצה שמשתים מתפרש כוף כמו מקצה שלש שנים ושם קצה כמו כרוב א' מקצה ושם קצה כמו ומקצה אחיו. ולף שכ' כמה פשתי' קודם זה כתבה תקותות אין כאן קושיא כי כמותו רבים שכ"ל וליכא לאקשויי מקרא דמקץ ז' שנים תעשה שמטה שפיר.שו התחלת השנה השביעית כדכתיב ובשביעית תשמטנה דקרא הקץ ז' שנים תעש' שמטה כשמטת נכסי' מיירי ובשמטת כספים היינו השמטת אלא בסופה. רא"ם. וק"ל : ב דק"ל למה כתיב על היאור כי"א כידועה א"ו ה"פ היאור הידוע בנזכר לעיל וקאי על כל נהרות שבתוכים נפ' בראשית וא"כ למה לא כתיב בכאן נהר כמ"ש שם א"ו אי כוה כתיב נהר לא הייתי יודע על איזה נהר קאי מד' נהרות כהוכים שם לכך כתיב היאור כלומר הנהר שעשוי יאורים והוא נילוס ונילוס היינו פישון הנזכר נפ' בראשית וכדפירש"י שם וכל שאר נהרות דנקט רש"י קאי אשאר ג' נהרות הנזכרים שם: ג דק"ל כיון דקאי אאחד מד' נהרות הנזכרים בבראשית למה לא הזכיר אותו בשמו המיוחד אלא לפי שעשוי יאורים פי' נגיד לכם

בית

(א) (וַיְהִי מִקֵּץ) זאגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דר תרגום טייטשט (מִסּוֹף) אין ענדע צווי יאר (וְכָל לְשׁוֹן קֵץ סוֹף הִיא) ווי עס שטייט דס ווארט קץ מיינט מען דעם סוף די ענדע פון דר זאך (שְׁנָתַיִם יָמִים, מיינט מען צווי יאר ריכטיגע צום טאג, ווייל אמאל רופט מען אויך אפילו עס פעלט עטליכע טעג צום יאר הייבר זאגט דא דר פסוק שנתים ימים, צווי יאר ריכטיגע צום טאג, ניט איין טאג מער ניט איין טאג ווייניגר) : (עַל הַיְאֹר). זאגט רש"י יאור ווערט גרופן אגריב וואס מען האט אין איר איין גצוגן וואסר פון צייטן אונ נהר ווערט גרופן אטייך וואס האט איגען אקוואל, אונ פרעה

דוד

האט דאך געחלומט אז ער שטייט לעבן טייך נילוס האט דאך גדארפט שטיין והנה עומד על הנהר פר וואס שטייט על היאור. פר וואס רופט מען דעם טייך נילוס יאור. ענטפרט רש"י (כָּל שְׁאָר נְהָרוֹת אֵינָם קְרוּיִם יְאוֹרִים) אלע אנדרע טייכן ווערן ניט גרופן יאורים נאר נהרות (חוּץ מִנִּילוּס) נאר דר נילוס ווערט גרופן יאור (מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָאָרֶץ עֲשׂוּיִן יְאוֹרִים יְאוֹרִים בִּידֵי אָדָם) ווייל דס גאנצע לאנד מצרים איז געמאכט יאורים, גריבער, וואס די מענשן (די מִצְרִים) גראבן זיי (וְנִילוּס עוֹלֶה בְּתוֹכָהּ) אונ ווען דר נילוס הייבט זיך אויף אונ פר גיסט דאס לאנד מצרים (וּמַשְׁקֶה אוֹתָם) בעטרינקט ער זיי

פירוש

מא (א) (ויהי מקץ) מסוף. שנתים ימים שתי [illegible] שלמות מיום [illegible] :
(והנה עומד על היאור) [illegible]

רד"ק

[illegible] כל התבות האלו [illegible] לפני [illegible]

פירוש תולדות אדם

(א) ויהי מקץ שנתים ימים [illegible]

פרי תשר

[illegible]

עַל־הַיְאֹר׃ ב וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת יְפוֹת מַרְאֶה וּבְרִיאֹת בָּשָׂר

קָאִים עַל נַהֲרָא׃ ב וְהָא מִן נַהֲרָא סָלְקָן שְׁבַע תּוֹרָן שַׁפִּירָן לְמֶחֱזֵי וּפַטִּימָן בְּשַׂר

בעל הטורים

בנתים יתים ופרעה חלם. בגי עשר שנים: (ב) שבע פרות ע"ש ענלה יפיפיה מצרים ולמה ז' ע"ש מצרים לודים ענמים להבים נפתוחים פתרוסים כסלוחים שהם ז' וז' עממים מארץ כנען ביחד וחוזרות ועולות ורועות באחו: באחו מקום עשבים

רשב"ם

מימים ימימ' בפסח מדבר שהוא משנ' לשנ' שלימה׳ אבל מקץ שנתים בלא ימים הי' משמע מקץ שנה ויום א' כדכתיב בן שנתו בתוך השנה קורהו בן שנתו: (ב) והנ' מן היאור עולות. דרך ארץ לשתות הבהמות כדכתיב

רש"י

אותם לפי שאין גשמי' יורדין במצרי' תדיר כשאר ארצות: (ב) יפות מראה. סי' הוא לימי השובע ד שהבריות נראות יפות זו לזו שאין עין בריה צרה בחברתה: באחו. באגם מריס"ק בלעז (זומפף) כמו

שפתי חכמים

אדם לכן קראו בשם יאור וכל שאר נהרות אינם עשוים כן: ד דק"ל למה לא פתר יוסף את זה למה היו הפרות יפות מרא' שפתר רק בריאות בשר ולא טוב המרא' ורוע המרא' ומהרץ כיון שמצינו שפתר דשבע פרות הטובות הם סימן לשבע ימי השובע א"כ ה"ה בזה הפתרון כמו פתר יוסף דיפות המרא' סי' הוא לימי השובע והפתרון קאי כמו על זה דבימי השובע נראות הבריות יפות אלו לאלו דהיינו יפות מרא' כלומ' שמקבל זה את זה בסבר פנים יפות ונותן לו די מחסורו

בית דוד

וואסר אַלֶע גְרִיבֶּר (אונ פון דעם וואסר וואס אין די גְרִיבֶּר האָבֶּן די מִצְרִים וואסר אויף אַגַאנְץ יאָר צוּ אַלֶץ וואס זיי דארפֿן (לְפִי שֶׁאֵין גְשָׁמִים יוֹרְדִין בְּמִצְרַיִם תָּדִיר כִּשְׁאָר אֲרָצוֹת) ווייל אין מִצְרַיִם רעגענט ניט שטענדיג ווי עס רעגענט אין אַנדערע לענדער, איז דאך דער גאנצער עִיקָר פון דעם נילוס וואס ער ניסט אריין וואס אין די יְאוֹרִים, דריבער ווערט דער נילוס אליין אויך גרופֿען יְאוֹר: (מִן הַיְאוֹר עוֹלוֹת), האָרט רש"י דער חָלוֹם פון פַּרְעֹה איז דאך געוועזן פון הקב"ה וואס זאל ווייזן אויף זאט מיט הונגער, האט מען דאך פַּרְעֹה נאר געדארפֿט ווייזן זיבן פעטע קִיה אונ זיבן מאגערע קִיה, צו וואס האט מען אום געוויזן אז די קִיה גיין ארויס פון טייך נילוס, ענטפֿערט רש"י (וְזֶהוּ עִיקָרוֹ שֶׁל חָלוֹם) דאס איז דער עִיקָר חָלוֹם וואס די קִיה זענען ארויס געגאנגען פון נילוס (לְפִי שֶׁשְּׂבִיעָתָן וּרְעֵבוֹתָן מִתּוֹךְ גְדוֹלַת הַנָּהָר וּמִתּוֹךְ יַבְּשׁוּתוֹ) ווייל די זאט אונ הונגער פון מִצְרַיִם קומט נאר פון נילוס אוב דער נילוס איז גרוס אונ דם וואסר פר פלייצט ווייט איז מִצְרַיִם זאט מיט תְּבוּאָה זענען די קִיה פעט, אונ אוב דער נילוס איז טרוקן עס איז אין אום ווייניג וואסער איז אהונגער אין מִצְרַיִם אונ די קִיה זענען מאגער: (ב) (יְפוֹת מַרְאֶה), האָרט רש"י צום חָלוֹם דארף מען נאר מאגער אונ פעט, צו וואס זענען די פעטע קִיה געוועזן שיין אונ די מאגערע זענען געוועזן מיאוס, ענטפֿערט רש"י (סִימָן הוּא לִימֵי הַשּׂוֹבַע) דם שיינקייט ווייזט אויף זאט (שֶׁהַבְּרִיּוֹת נִרְאוֹת יָפוֹת זוּ לָזוּ) ווען עס איז זאט זענען דיא מענשן שיין אונ נוט איינר צום אנדערן (שֶׁאֵין עַיִן בְּרִיָּה צָרָה בַּחֲבֶרְתָּהּ) דיא מענשן קוקען ניט שלעכט איינר אויף דעם אנדערן, איינר פר גינט דעם אנדערן וואס ער האט ווייל ער האט אויך: (בָּאָחוּ), (בַּאֲגַם) אַזוּמְפִּיק

פירוש רד"ק

בכבוד עד שמת יוסף משך מאה שנה עד שגרמו עונות ובאו ימי השעבוד. והחלום הי' מאת האל כדמות נבוא' כמו שאמר הכתוב׳ ויקרא רעב על הארץ (תהליםק"ה) וכן נתקיים החלום כאשר פתר יוסף. והחלום מבואר הפתרון הי' לכל מבין אלא שאבד' חכמת חכמיו כדי שיפתרהו ויעל' לגדול' על ידי הפתרון ועל כיוצא בזה נאמר (ישעי' מ"ד כ"ה) משיב חכמים אחור ודעתם יסכל: (ב) (מן היאור עולות) הי' זה מענין הפתרון כי יאור מצרים עול' ומשק' את הארץ. והפרות הדלות דלות התבוא'. (ותרעינ' באחו) כי מוצאות חציר לרוב:

פירוש לתורת אלהים

האט גחָלֶמְתְּ וְהִנֵּה אונ עוֹמֵד ער איז געשטאנען בײ דעם טייך (עיין רש"י): (ב) וְהִנֵּה מִן הַיְאוֹר פון דעם טייך גייען אויף זיבן קִיה מיט אשיין געשטאלט אונ פעט פליש זיי זענען געוועזן זייער

ספר הישר

הונגער אויף דר גאנצער וועלט אונ אין דר זעלבער צייט איז פַּרְעֹה דער מֶלֶךְ פון מִצְרַיִם געזעסן אויף דר שטיל האט זיך אים גחָלֶמְתְּ פיל חֲלוֹמוֹת איין חָלוֹם האט זיך אים אום געוויזן אז ער שטייט בײ דם ברעטן פון דם טייך נילוס אונ זעהט אז עס גייט ארויס פון דעם טייך זיבן שיינע קוא אונ זענען אויך פעט אונ דער נאך זענען אויך גגאנגען זיבן מאגערע קוא אונ האבּן איין געשלינגן דיא פעטע קוא אונ די מאגרי קוא האבּן נהט איין געשטאלט ווי פריער אונ דער נאך האט פַּרְעֹה זיך אויף גחַפּט פון דעם שלאף אונ פַּרְעֹה איז

וְרָעְיָן בְּאַחְוָא: ג וְהָא שְׁבַע תּוֹרָן אוֹחֲרָנְיָן סַלְקָן בַּתְרֵיהֶן מִן נַהֲרָא בִּישָׁן לְמֶחֱזֵי וַחֲסִירָן בְּשַׂר וְקָמָא לָקֳבְלֵיהֶן דְּתוֹרָתָא עַל כֵּיף נַהֲרָא:

בְּשָׂר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ: וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיְאֹר רָעוֹת מַרְאֶה וְדַקּוֹת בָּשָׂר וַתַּעֲמֹדְנָה אֵצֶל הַפָּרוֹת עַל־שְׂפַת הַיְאֹר:

ותאכלנה

רש"י

כמו יבנא אחו: (ג) ודקות בשר. סיגנ"ס בלע"ז

בית דוד

אוֹרְט ווּס אִיז בַּוואַקְסֶן מִיט גְרָאז הַייסְט אָחוּ, אֲגַם (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (יִשְׂגֶא אָחוּ) עֶר וֶועט וַואקְסֶן וִוי דָס גְרָאז וַואקְסְט אִין אֲגָמִים: (ג) (וְדַקּוֹת בָּשָׂר). (לְשׁוֹן דַק) דִין מִיט פַּלֵי"ש,

פירוש   רד"ק

(ג) (והעמודנ') לא אמר ותרעינ'. אלא שהיו עומדות סמוכות לראשונות כל זה מבואר התרון: (ד) (ותאכלנ') ווה

פירוש לתורת אלהים

שַׁיין אוּנ פֶעט (עַיין רש"י) וַתִּרְעֶינָה אוּנ זַייא הָאבֶּן זִיךְ גִפִּיטֶערְט אִין גְמוּזִיכְץ: (ג) וְהִנֵּה אוּנ שֶׁבַע פָּרוֹת זִיבֶּן אַנְדֶערֶע קִיה זֶענִין אוֹיף גֶגַאנְגֶען נָאךְ זֵיי פוּן דֶעם טַייךְ רָעוֹת שְׁלֶעכְט גֶשְׁטַאלְט וְדַקּוֹת אוּנ דִין פְלַיישׁ מָאגֶערֶע קִיה וַתַּעֲמוֹדְנָה אוּנ זֵיי הָאבֶּן זִיךְ גֶשְׁטֶעלְט בַּיי דִי קִיה עַל שְׂפַת אוֹיף דֶעם בָּארְטֶן פוּן דֶעם טַייךְ: (ד) וַתֹּאכַלְנָה אוּנ

ספר   הישר

אַנְשְׁלָפֶן גִוֶוארֶן אוּנ עֶס הָאט זִיךְ אִים ווַייטֶער גִחְלוֹמֶת אַיין חָלוֹם אוּנ וֶועהְט אַז זִיבֶּן זַנְגֶען מִיט קָארֶן גִוואקְסֶן פוּן אַיין זַאנְג וַייעֶר שַׁיינֶע אוּנ פוֹלֶע אוּנ גוּטֶע אוּנ דֶער נָאךְ זֶענֶען אַרוֹיס גִשְׁפְּרָאצְט אַנְדֶערֵי זִיבֶּען זַאנְגֶען זֵייעֶר דִינֶע אוּנ לֵיידִיגֶע אוּנ הָבֶּן אַיין גִשְׁלִינְגֶען דִיא זִיבֶּן גוּטֶע פוֹלֶע זַנְגִין אוּנ וִוי עֶס אִיז גִוָורֶן טָאג הָאט אִין פַּרְעֹה גִקְלַאפְּט דֶר אֵימוּם מֵחֲמַת דִי חֲלוֹמוֹת אוּנ דֶר מֶלֶךְ הָאט גִאַיילְט אוּנ הָאט גִלָאזְט רוּפֶן אַלֶע חַרְטוּמִים אוּן אַלֶע חֲכָמִים אוּנ זֵיי זֶענֶען אַלֶע גִקוּמֶן אוּנ הָבֶּן זִיךְ גִשְׁטֶעלְט פַאר פַּרְעֹה אוּנ פַּרְעֹה דֶר צֵיילְט דִיא חֲלוֹמוֹת. זֵיי עֶנְטְפֶרְן צוּ זַאמֶן אִין וָאנֶען צוּ פַּרְעֹה דֶער מֶלֶךְ זָאל אַייבִּיג לֶעבִּין אוּנ אַזוֹי אִיז דָאס בַּטַייטִינְג פוּן דִי חֲלוֹמוֹת ווּס דִי הָאסְט גִזֶעהֶן דִיא גוּטֶע קִיה בַּטַייט דָס אַז דִיא ווֶעסְט הָבֶּן אִין סוֹף יָארֶן זִיבֶּן טֶעכְטֶער אוּנ דָס ווּס דִי הָאסְט גִזֶעהֶן דִיא זִיבֶּן מָאגֶערֶע קִיה הָאבֶּן אַיין גִשְׁלִינְגֶען דִי גוּטֶע קִיה בַּטַייט דָס אַז זֵיי ווֶעלֶן שְׁטַארְבֶּן בַּיי דַיין לֶעבִּין אוּנ דָס ווּס דִי הָאסְט גִזֶעהֶן דִי זִיבֶּן גוּטֶע זַאנְגֶען בַּטַייט דָס אַז דִי ווֶעסְט בּוֹיֶען זִיבֶּן שְׁטֶעט אוּנ סוֹף דַיינֶע יָארֶן אוּנ דָס וִוס דִי הָאסְט גִזֶעהֶן דִי זִיבֶּן לֵיידִיגֶע זַאנְגֶען הָבֶּן אַיין גִשְׁלִינְגֶען דִי גוּטֶע זִיבֶּן זַנְגֶען בַּטַייט דָס אַז דִי זִיבֶּן שְׁטֶעט ווּס דִיא ווֶעסְט בּוֹיֶען ווֶעלֶן חָרוּב ווֶערִין אִין סוֹף פוּן דַיינֶע טָעג אוּנ וִוי דִיא חַרְטוּמִים אוּנ דִי חֲכָמִים הָבֶּן אוֹיס גִרֶעט ווֵייטֶערֶע רֵייד אִין פַּרְעֹה הָט פַאר שְׁטַאנֶען מִיט זַיין חָכְמָה אַז זַייא הָבֶּן נִיט גוּט פּוֹתֵר גִוֶועזֶן דִי חֲלוֹמוֹת אוּנ פַּרְעֹה הָט צוּ זֵיי גִזָאגְט נָאךְ ווּס רֶעט אִיהר. צוּ מִיר חַלְשֶׁקֵייט

ווֶעט אִיר מִיר נִיט בַּטַייטֶען דִיא חֲלוֹמוֹת אִיז רִיכְטִיג אִין אוֹיב נִיט ווֶעט אִיר גִטַייט ווֶערִין. אוּנ דֶר מֶלֶךְ פַּרְעֹה הָט גִבָּאטֶען אַז מֶען זָאל אִים רוּפֶן ווֶער קֶען פּוֹתֵר זַיין חֲלוֹמוֹת אוּנ ווֶעט נִיט קוּמֶן פּוֹתֵר חָלוֹם זַיין דֶעם מִלְכוּת אוֹיף זַיינֵי חֲלוֹמוֹת ווֶעט גִטַייט ווֶערִין אִין ווֶעלְכֶר עֶס ווֶעט יָא פּוֹתֵר חָלוֹם זַיין דֶעם מִלְכוּת אַז עֶס זָאל דֶעם מַלְכוּת ווּאוֹל גִפֶעלֶן ווֶעט דֶעם דָאזִיגֶען מֶענְשׁ גִגֶעבֶּן ווֶערִין פוּן דֶעם מַתָּנוֹת ווּס עֶר ווֶעט בַּגֶערִין אוּנ עֶס זֶענֶען גִקוּמֶן אַלֵי חֲכָמִים אוּנ אַלֶע חַרְטוּמִים פוּן מִצְרַיִם אִין פַּרְעֹה הָאט פַאר זֵיי דֶער צֵיילְט זַיינֶע חֲלוֹמוֹת אוּנ אַלֶע הָאבֶּן זִיךְ פַאר ווּנְדֶערְט אוֹיף דִיא חֲלוֹמוֹת אוּנ אִיטְלִיכֶר בַּזוּנְדֶר פוּן זֵיי הָט גִזָאגְט אַיין בַּזוּנְדֶר בַּטַייטֶענִישׁ אוֹיף דִי חֲלוֹמוֹת. אִין פַּרְעֹה הָט אוֹיס גִהֶערְט דִיא רֵייד פוּן אַלֶע חֲכָמִים אוּנ חַרְטוּמִים אָבֶּר דִי דָאזִיגֶע רֵייד אִיז אִים נִיט גִפֶעלֶין אִין פַּרְעֹה הָט גִוִויסְט מִיט זַיין חָכְמָה אַז זֵיי הָאבֶּן נִיט גִיט בַּטַייד דִי חֲלוֹמוֹת ווָארוּם דָס אִיז גִוֶועזֶן פוּן גָאט אַז אַלֶע זָאלֶן נִיט טְרֶעפִין דָס בַּטַייטֶענִישׁ פוּן דִי חֲלוֹמוֹת [illegible] מֶען זָאל יוֹסֵף'ן אַרוֹיס נֶעמֶן פוּן דֶר תְּפִיסָה אוּנ מֶען זָאל אִים גְרוֹיס מַאכִין אוּנ נָאךְ דֶעם אִיז גִקוּמֶען גְבִּירוֹר פַאר פַּרְעֹה אוּנ הָאט זִיךְ גִבּוּקְט פַאר אִים אוּנ הָט גִזָאגְט צוּ פַּרְעֹה דֶר מֶלֶךְ זָאל אֵייבִּיג לֶעבֶּן אִין זַיין מְלוּכָה וָזאל זַיין אוֹיף דִיא גַאנְצֶע ווֶעלְט אוּנ הָט ווַייטֶער גִזָאגְט אַצִינְדֶר אִיז שׁוֹן צְווֵיי יָאר אַז דֶר מֶלֶךְ הָט גִצַארְינְט אוֹיף

ד וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת רָעוֹת
הַמַּרְאֶה וְדַקֹּת הַבָּשָׂר אֵת שֶׁבַע
הַפָּרוֹת יְפֹת הַמַּרְאֶה וְהַבְּרִיאֹת
וַיִּיקַץ פַּרְעֹה׃ ה וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שֵׁנִית
וְהִנֵּה ׀ שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלוֹת בְּקָנֶה
אֶחָד בְּרִיאוֹת וְטֹבוֹת׃ ו וְהִנֵּה שֶׁבַע
שִׁבֳּלִים דַּקּוֹת וּשְׁדוּפֹת קָדִים

צומחות

אונקלוס

ד וַאֲכָלָן תּוֹרָתָא דְּבִישָׁן
לְמֶחֱזֵי וַחֲסִירָן בְּסַר יָת
שְׁבַע תּוֹרָתָא דְּשַׁפִּירָן
לְמֶחֱזֵי וּפַטִּימָתָא
וְאִתְּעַר פַּרְעֹה׃
ה וּדְמוּךְ וַחֲלַם תִּנְיָנוּת
וְהָא שְׁבַע שִׁבְּלִין
סָלְקָן בְּקַנְיָא חַד
פַּטִּימָן וְטָבָן׃ ו וְהָא
שְׁבַע שִׁבְּלִין לַקְיָן
וּשְׁקִיפָן קִדּוּם צָמְחָן

בעל הטורים

כנגן יתפרנסו ממלרים: (ה) בקנה א'. ג' במס' ככא ב' ואידך גבי מנורה שהשובע הוא אור לעולם ולכך רוה בטובות

רשב"ם

כדכתיב ישנא אחו בלי מים: (ד) וייקץ פרעה. ויישן מיד ויחלום וגו' בין שינת מעט לשינ' שניי' רגיל חלום להתחלף לענין אחר ועדיין אינו נותן לב להבין שזה

חלום הוא עד שנגמרה שינתו וניעור לגמרי ואז וייקץ פרעה לבסוף והנה חלום אבל עד עתה לא ידע:

(ס) בקנה א'. זהו סי' לשובע לכל גרעון שבע שבלים: (ז) והנה חלום. כמו והנה היא לאה. אבל עד עתה היה

רש"י

[לארט דין] לשון ה דק: (ד) ותאכלנה. סימן שתהא כל שמחת השבע נשכחת ו בימי הרעב: (ה) בקנה אחד. ז טוליד"ל בלעז: בריאות. סיינ"ש ח בלעז: (ו) ושדופות. הלייד"ש בלעז

שפתי חכמים

אשר יחסר לו: ה דק"ל דהיאך שייך לומר דק אבהמה ואבשר וככי ה"ל למיכתב כיחוש בשר ועז"פ טינכ"ש בלעז כלומר דהא בל' לעז קורין לבהמה כחושה טינכ"ש ואע"פ בטינכ"ש הוא ל' דק אפ"ה קורין לבהמה כחושה טינכ"ש א"כ בל' עברי נמי קורין לבהמה כחושה דקות בשר ול' דק דנקט רש"י קאי אטינכ"ש בלע"ז: ו דק"ל דוהאכלנה כפרות יש לפרש בשתי פירושים. הא' שתהא כל שמחת השובע נשכחת בימי הרעב. והשני שהוא סימן שיהא לבריות מאכל בימי הרעב וזה סימן טוב הוא ועז"פ הוא סימן שתהא וכו'. וזה הפי' אמת דהא מלינו לקמן בהדיא שיוסף פתר אותו כן. ומהרש"ל פי' דקשה לרש"י למה אמר ותאכלנה הל"ל ותבלענה כי אין ל' אכילה שייך לומר על ב"ח זה את זה לכך מפרש סימן וכו' עכ"ל: ז ר"ל כמו בל' לעז קורין לקש של שבלים ט.איד"ל שהוא כמו שם קנה של עץ וא"כ בל' עברי נמי כן הוא: ח דק"ל דאין שייך לומר בריאות אשבלים אלא דוקא אבעלי חיים כגון לעיל גבי פרות ומתרץ דהא בלעז קורין לשבלים טובות שייני"ש

בית דוד

דָּס הֵייסְט מָאגֶר: (ד) (וַתֹּאכַלְנָה) . דִי זִיבְּן מָאגֶרֶע קִיה הָאבְּן גֶגֶעסֶן דִי זִיבְּן פֶעטֶע קִיה (סִימָן שֶׁתְּהֵא כָּל שִׂמְחַת הַשּׁוֹבַע נִשְׁכַּחַת בִּימֵי הָרָעָב) דָּס אִיז אַצֵייכֶן דִי גַאנְצֶע שִׂמְחָה וָוֹס וֶועט זַיין אִין דִי זַאטֶע יָארֶן וָועלֶן פַר גֶעסְן וֶוערְן אִין דִי צַייט וָוס וֶועט זַיין דֶר הוּנְגֶר: (ו) (וּשְׁדוּפוֹת) . טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם (שְׁקִיפָן קִדּוּם) אוֹם גְקְלַאפְּט פוּן מִזְרָח וִוינְט (חֲבוּטוֹת) דִיא קֶערְנֶר זֶענֶן אוֹים גְקְלַאפְּט.

פירוש לתורת אלהים

אוּנ דִי קִיה וָוס זֶענִין גְוֶוען שְׁלֶעכְט גְשְׁטַאלְט אוּנ דִין פְלֵייש הָאבֶּען אוֹיף גְגֶעסֶן אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת דִי זִיבִּין קִיה וָואס זֶענִין שֵׁיין גְשְׁטַאלְט אוּנ פֶּעט פְלֵייש (עיין רש"י) וַיִּיקַץ פַּרְעֹה אוּנ פַּרְעֹה אִיז וָוארְן אוֹיף גְוַואכְט: (ה) ויִּישָׁן אוּנ עֶר אִיז אַנְטְשְׁלָאפֶען גְוָוארְן הָט זִיךְ אִיהְם דָס אַנְדֶרֶע מָאהְל גְחָלֶמְתּ וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים זִיבִּין זַאנְגֶן גֵייעֶן אוֹיף אִין אֵיין שְׁטְרוֹי בְּרִיאוֹת פֶּעטְ' אוּנ גוּטֶע: (ו) וְהִנֵּה אוּנ שֶׁבַע שִׁבֳּלִים זִיבֶּן זַאנְגִין דִינֶע אוּנ אוֹס גְקְלַאפְּטֶע פוּן מִזְרָח וִוינְט

ספר הישר

מִיר אוּנ אוֹיף דֶם בֶּעקִיר אוּנ הָט אוּנְז בֵּיידֶע גְגֶעבֶּן אִין דֶר תְּפִיסָה דָּרְט אִיז אוֹיךְ גְוֶוען אַיִדִישֶׁר קְנֶעכְט פוּן פוֹטִיפַר אוּנ פוֹטִיפַר הָט אוֹיף אִים גְצֶערִינְט הָט עֶר אִים אַיין גְזֶעצְט אוּנ דֶער תְּפִיסָה אוּנ דֶר יוּדִישֶׁר קְנֶעכְט הֵייסְט מִיט זַיין נָאמֶן יוֹסֵף אוּנ דֶר הָט אוּנְז בַּדִינְט אוּנ דֶר תְּפִיסָה אוּנ בְּשַׁעַת מִיר זֶענֶן גְזֶעסֶן אוּנ דֶר תְּפִיסָה הָט זִיךְ אוּנְז גְחָלֶמְתּ אֵיין חָלוֹם אוּנ אֵיין נַכְט אוּנ דֶר פְּרִיא אִיז יוֹסֵף צוּ אוּנְז גְקוּמֶן הָט עֶר אוּנְז גְפְרֶעגְט וָוס זֶענְט אִיר אַזוֹי טְרוֹרִיג הָאבֶּן מִיר אִים גְעֶנְפֶערְט אַז עֶס הָט זִיךְ אוּנְז גְחָלֶמְתּ אֵיין חָלוֹם אוּנ קֵיינֶר אִיז נִיט דָא אַז מֶען זָאל אִים פוֹתֵר זַיין הָט עֶר אוּנְז פוֹתֵר חָלוֹם גְוֶוען.

צְמֻחוֹת אַחֲרֵיהֶן׃ ז וַתִּבְלַעְנָה
הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת אֵת שֶׁבַע
הַשִּׁבֳּלִים הַבְּרִיאוֹת וְהַמְּלֵאוֹת
וַיִּיקַץ פַּרְעֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם׃ ח וַיְהִי
בַבֹּקֶר וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא
את

בָּתְרֵיהֶן׃ ז וּבְלָעוּ
שִׁבְּלַיָּא לַקְיָתָא יָת
שְׁבַע שִׁבְּלַיָּא פַּטִּימָתָא
וּמַלְיָתָא וְאִתְּעַר פַּרְעֹה
וְהָא חֶלְמָא׃ ח וַהֲוָה
בְצַפְרָא וּמִטַּרְפָא
רוּחֵיהּ וּשְׁלַח וּקְרָא יָת
כל

תו״א ויקץ פרעה. פקיעה מער כה׃

רשב״ם

כבור שראה ממש ולא חלום׃ (ח) ותפעם רוחו נתהלם׳ ויעתי. פריספשי״א בלע״ז. והשב לבקר ולדעת הפתרון

רש״י

[לוים נתבלענן] וקיפון ט קדוש תבוסות ל׳ משקוף החבוס תמיד ע״י הדלת המכה עליו׃ קדים. רוח מזרחית שקורין י ביז״א (רויהפר וויגד)׃ (ז) הבריאות. שיינ״ש בלעז׃ והנה חלום. והנה נשלם חלום שלם לפניו כ והוצרך לפותרים׃ (ח) ותפעם רוחו. ומטרפא רוחיה י מקשקשת כתוכו

שפתי חכמים

שבוא בג״א פריי״ש א״כ ס״ה בג׳ עברי שייך ל׳ בריאות גבי בניהם׃ ס ר״ל דשדפון היינו חולי של שדפון ולא שייך אלא גבי אדם אבל לא גבי התבואה ומתרץ דבל׳ לעז קורין לו בליי״ז אע״פ שבוא חולי אדם א״פ ג״כ בל׳ עברי. אבל אונקלוס לא תרגם דשדופות כוא ל׳ שדפון אלא שקיפו שהוא ל׳ מכה כן פי׳ הרא״ם וכו׳ עליו מפרש״י ואין צ״ל דהא גם׳ תנא פירש״י בכדיא על שדפון שהוא מכת התבואה וי״ל שיש חילוק בין שדפון ובין שדופות שפרי רש״י תניא כ׳ לשונות של לעז שבוא פי׳ כענין אחר מתה שפי׳ בתה וא״ל שבוא פי׳ על ברוח דבוא פי׳ בהם פי׳ אחר על רוח׃ י דק״ל דכתן תמצא שרוח מזרחית רע הוא וכמ״א אחרי׳ דרוח מזרחית הוא טוב יותר מכל הרוחות ופי׳ ברכה הוא לעולם ל״ם וכו׳ ר״ל דלרוח מזרחית יש ג׳ רוחות ואותו רוח שקורין ביז״א הוא רע׃ כ כי נפעם ראשון חשב ליכן עוד דלאח יחלום עוד כאשר אירע באחת אבל בקיל׳ כג׳ שביה קרוב לבוקר שלא יכן עוד אז נשלם החלום ונצטרך לפותרים. (נח״י) והפני שתלת והנה מורה על כוזן לומר שעכשיו הוא כך ולא קודם לכן והבא ליבא לפרש והנה חלום נגמר לאחר הקיצה דהא גם קודם הקיצה נגמר החלום כדראה השבלים נלעו באחרים וכו׳. ול״ל לפרש כגבא חלום כראשון אע״פ שלדעת

בית דוד

נֶויאָרְן פֿון דִי וַאגְנְן (לְשׁוֹן מַשְׁקוֹף) שְׁקִיפֶן אִיז דָּס וֶועקְבְּט ווָארְט ווִי מַשְׁקוֹף, דָּס בְּרֶעט ווָס אִיבֶּר דִי טִיר הֵייסְט מַשְׁקוֹף, ווַייל מַשְׁקוֹף אִיז טַייטְשׁ קְלַאפְּן (הֶחָבוּט תָּמִיד עַל יְדֵי הַדֶּלֶת הַמַּכָּה עָלָיו) דָּס בְּרֶעט ווֶערְט שְׁטֶענְדִיג גְּקְלַאפְּט דוּרְךְ דִיא טִיר וִוים קְלַאפְּט אוֹיף אִיר שְׁטֶענְדִיג׃ (קָדִים). (רוּחַ מִזְרָחִית) קָדִים אִיז אַמִּזְרַח ווִינְט׃ (ז) (וְהִנֵּה חֲלוֹם).

דוד

מַיינְט מֶען (וְהִנֵּה נִשְׁלַם חֲלוֹם שָׁלֵם לְפָנָיו וְהוּצְרַךְ לְפוֹתְרִים) פַּרְעֹה הָאט גְּזֶעהְן עֶס אִיז בַּאלְד לֶעבְּטִיג אוּנ עֶר ווֶעט אִיצְט נִיט מֶער שְׁלָאפְן אִיז דֶר חֲלוֹם שׁוֹין אִין גַאנְצְן גֶעעֶנְדִיגְט אוּנ מֶען דַארְף ווִיסְן דָּס מַיינוּנְג פֿוּן דֶעם חֲלוֹם׃ (ח) (וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ). טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם (וּמִטַּרְפָא רוּחֵיהּ) זַיין גַּייסְט הָאט אִין אִים גְּקְלַאפְּט (מְקַשְׁקֶשֶׁת בְּתוֹכוֹ כְּפַעֲמוֹן) זַיין

פירוש

וזה ענין הפתרון כי בשבע שני הרעב אכלו תבואות שנות השבע׃ (ז) (וייקץ פרעה) יקץ מן חלום לחלום שאם היו כולו חלום אחד ידמה האחרון מוסיף ענין על הראשון. אבל כשהיו שני חלומות לא הוסיף ענין

רד״ק

האחרון על הראשון אלא שנה אות׳ לענין מהירו׳ הדבר כמו שאמר יוסף והשנות החלום ויהי׳ החלומו׳ והנ׳ פירוש נשנים ולא הוא פירוש ולא הלי׳:(ח) (ותפעם רוחו) נשבר׳ רוחו שראנתו על החלום כי ראה חלום ע׳

פירוש לתורת אלהים

צְמֻחוֹת הָאבְּן גְּשְׁפְּרָאצְט נָאךְ זֵיי׃ (ז) וַתִּבְלַעְנָה אוּנ דִי דִינֶע זַאנְגְּן הָאבְּן אַיין גְּשְׁלוּנְגֶען דִיא זִיבְּן פֶעטֶע אוּנ פוּלֶע זַאנְגְּן וַיִּיקַץ פַּרְעֹה אוּנ פַּרְעֹה אִיז ווָאךְ גֶעוָוארְן אוּנ וְהִנֵּה חֲלוֹם דֶער חֲלוֹם אִיז גֶעעֶנְדִיגְט פַר אִים הָאט עֶר בַּטְרַאכְט מֶען זָאל אִים בַּשֵׁיידְן דֶעם חֲלוֹם ווָאס עֶר בַּאטַייט׃ (ח) וַיְהִי עֶס אִיז גֶעווֶען אִין דֶר פְרִיה אוּנ עֶס הָאט גְּקְלַאפְּט דֶר גַייסְט פֿוּן פַּרְעֹה אִין

משלי יהודה

(וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת כָּל חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם וְאֶת כָּל חֲכָמֶיהָ) פַּרְעֹה הָאט גְּשִׁיקְט רוּפְן אַלֶע חֲכָמִים פֿוּן מִצְרַיִם זֵייא זָאלְן אִים זָאגְן ווָאס זַיין חֲלוֹם בַּטַייט (וְאֵין פּוֹתֵר אוֹתָם) קֵיינֶר הָאט אִים נִיט פּוֹתֵר גֶעוֶוען ווָארִים דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט זֵיי הָאבְּן יָא בַּשֵׁייד גָעגֶעבְּן נָאר עֶס אִיז אִים נִיט אַיין גֶעגַאנְגְן אוּנ דִיא אַיינֶער זַייא הָאבְּן גֶעזָאגְט דִי זִיבְּן פֶעטֶע קִיה ווִים דִי דָאזִיגֶע גֶעוֶועזְן אִין חֲלוֹם בַּטַייט אַז דִי וֶועסְט הָאבְּן זִיבְּן טֶעכְטֶער אוּנ דִי זִיבְּן גְּשֶׁעדִיגְטֶע זַאנְגְּן בַּטַייט אַז דִיא וֶועסְט אַיין זִיבְּן טֶעכְטֶער בַּגְרָאבְּן אוּנ הָאט אִים אוֹיךְ נִיט גֶעפֶעלְן אָבֶּער יוֹסֵף

אֶת־כָּל־חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם וְאֶת־
כָּל־חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר פַּרְעֹה לָהֶם
אֶת־חֲלֹמוֹ וְאֵין־פּוֹתֵר אוֹתָם

כָּל חֲרָשֵׁי מִצְרַיִם וְיַת
כָּל חַכִּימָהָא וְאִשְׁתָּעֵי
פַּרְעֹה לְהוֹן יַת חֶלְמֵיהּ
וְלֵית דְּפָשַׁר יָתְהוֹן
לפרעה

רשב"ם לפרעה

זבן בדניאל ויאמר המלך חלום חלמתי ותפעם רוחי לדעת את החלום: ואין פותר אותם. דברים המתיישבים

רש"י

בתוכו כפעמון ר ובנבוכדנצר הוא או' (דניאל ב) ותתפעם רוחו לפי שהיו שם שתי פעימות שכחת החלום והעלמת פתרונו (ב"ר): חרטמי. הנחרים בטימי מתים ששואלים בעצמות (טימי הן עצמות בלשון ארמי מ ובמשנה בית שהוא מלא טמיא מלא עצמות): ואין פותר אותם לפרעה. פותרים היו אותם אבל לא לפרעה שלא היה קולן נכנס באזניו ולא היה לו קורת רוח נ בפתרונם שהיו

שפתי חכמים

פרעה אפשר שהי' נגמר מ"מ לפי האמת אינו נגמר כמ"ש ועל השנות החלום פעמים כי נכון הדבר וגו' ע"ש : ל פי' ותפעם הוא מל' פעמון שזיה מקשקש כפעמון כלו' כמו הענבל המקשקש בתוך הזוג : מ י"ל דלכך צריך לפרש מתחלה בל' ארמי משום שר"ל חרטומי הם ב' תיבות חר מל' נחירים טומי מל' טימי ויש לפרשו מל' נחירים של אף שהיו נותנים העצם של מת בנחירים של אף והיה מדבר וגם לפרשו שהוא ל' חום מל' והעצמות יחרו שהיו נותנין העצמות תחת בית השחי ומחממין אותו והיה מדבר ע"י כשוף : נ אבל כשאמר לו יוסף שיהיה

בית

הַארְץ הָט אִין אוּם גְקְלַאפְּט וְוִי אַגְלָאק, זַיין הַארְץ הָט אִים נִיט גְלָאזְט רוּהֶען נָאר עֶר מוּז וִויסֶן דִיא מַיינוּנְג פוּן דֶעם חָלוֹם, זָאגְט רש"י (וּבִנְבוּכַדְנֶצַּר אוֹמֵר וַתִּתְפָּעֶם רוּחוֹ) בַּיי נְבוּכַדְנֶצַר זָאגְט דֶר פָּסוּק וַתִּתְפָּעֶם מִיט צְווַייא תָּוִין (לְפִי שֶׁהָיוּ שָׁם שְׁתֵּי פְּעִימוֹת) וַוייל דָארְטֶען אִיז גְוֶועזְן צְווַייא קְלַאפִּינְג (שִׁכְחַת הַחֲלוֹם וְהַעֲלָמַת פִּתְרוֹנוֹ) נְבוּכַדְנֶצַר הָאט פַאר גֶעסֶן דֶעם חָלוֹם אוּנ הָאט נִיט גֶווִיסְט דָאס בֶּעדַייטוּנְג פוּן דֶעם חָלוֹם הָט עֶר בֵּיידֶע גְוָואלְט וִויסֶען: (חַרְטוּמֵי). מֵיינְט מֶען (הַנֶּחָרִים בְּטִימֵי מֵתִים) זַיי וֶוערֶן דֶר הִיצְט מִיט בֵּיינֶר פוּן מֵתִים, זַיי נֶעמֶן בֵּיינֶר פוּן מֵתִים אוּנ לֵייגִין דִיא בֵּיינֶער אוּנְטֶר דֶעם אָרִים בִּיז דִי בֵּיינֶר וֶוערְן הֵיים (שֶׁשּׁוֹאֲלִים

דוד

בַּעֲצָמוֹת) אוּנ מִיט כִּישׁוּף פְרֶעגֶן זַיי בַּיי דִי בֵּיינֶר אוּנ דִי בֵּיינֶר זָאגֶן זַיי אַלְץ וָוָאס זַיי ווִילֶען וִויסֶען (טִימֵי הֵן עֲצָמוֹת בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי) אוֹיף דִיא אַרַאמִישֶׁע שְׁפְּרַאכֶע אִיז טִימֵי טַייטְשׁ בֵּיינֶר (וּבְמִשְׁנָה בַּיִת שֶׁהוּא מָלֵא טִמְיָא) אִין דֶער מִשְׁנָה שְׁטֵייט אוֹיף אַשְׁטוּב וָואס אִיז פוּל טִמְיָא, מֵיינְט מֶען (מָלֵא עֲצָמוֹת) פוּל מִיט בֵּיינֶר פוּן מֵתִים.): (וְאֵין פּוֹתֵר אוֹתָם לְפַרְעֹה) זָאגְט רש"י (פּוֹתְרִים הָיוּ אוֹתָם) זַיי הָאבֶּן גְזָאגְט בֶּעשֵׁיידוּנְגֶען אוֹיף דֶעם חָלוֹם (אֲבָל לֹא לְפַרְעֹה) אָבֶּר נִיט צוּ פַּרְעֹה (שֶׁלֹּא הָיָה קוֹלָן נִכְנָס בְּאָזְנָיו) זֵייעֶר שְׁטִימֶע, זֵייעֶר רֵיידֶן אִיז נִיט אַרַיין גְגַאנְגֶען אִין דִיא אוֹירִין פוּן פַּרְעֹה (וְלֹא הָיָה לוֹ קוֹרַת רוּחַ בְּפִתְרוֹנָם) פַּרְעֹה הָט קַיין פֶערְגְנִיגֶן נִיט נהאט

פירוש לתורת אלהים

גְוֶוען שְׁוֶוער וַיִּשְׁלַח אוּנ ע'. הָט גְשִׁיקְט אוּנ עֶר הָאט גְרוּפֶען דִי כִּישׁוּף מַאכֶר פוּן מִצְרַיִם אוּנ אַלֶע אִירֶע חֲכָמִים וַיְסַפֵּר אוּנ פַּרְעֹה הָאט זַיי דֶר צֵיילְט זַיין חָלוֹם וְאֵין פּוֹתֵר אוּנ קֵיינֶר הָט נִיט

משלי

הָט פּוֹתֵר חָלוֹם גְוֶוען אַז דִי זִיבֶּן פֶּעטִי קִיה מִיט דִי זִיבֶּן זַאנְגֶן בַּטַייט אוֹיף זִיבֶּען זַאטֶע יָארְן אוּנ דִיא זִיבֶּען מָאגִירֶע קִיה מִיט דִיא זִיבֶּן שְׁלֶעכְטִי זַאנְגֶען בַּטַייטֶען אוֹיף זִיבֶּן הוּנְגֶר יָאר דָם אִיז פַּרְעֹה גְפֶעלִין אִיךְ וֶועל דָם גֶעבּוּן צוּ פַר שְׁטֵיין מִיט אַמָּשָׁל, עֶס אִיז גְוֶוען אַיין מֶלֶךְ עֶר הָט גְהַט אַיין בֵּן יָחִיד גִיט קֵיין קְלֵיינֶר הָט דֶר מֶלֶךְ זִיךְ גְטְרַכְט מַיין זוּן וֶועט זִיךְ בְּלַייבֶּן נָאךְ מִיר אוּנ עֶר פַר שְׁטֵייט נָאר גִיט קֵיין שׁוּם חָכְמוֹת הָט עֶר זִיךְ מְיַישֵּׁב גְוֶוען אוּנ הָט אִים אַוֶועק גְשִׁיקְט אוּנ אַוַייט לַנְד וָוס מֶען לֶרִינְט דָרְט חָכְמוֹת אִיז דֶר בֶּן יָחִיד דָרְט גְוֶוען כַּמָּה יָאר בִּיז

יהודה

עֶר הָט זִיךְ גְלֶערִינְט פִיל חָכְמוֹת, נָאךְ דֶעם הָט עֶר גְשִׁיקְט צוּם פָאטֶר אַבְּרִיף עֶר זָאל אִים שׁוֹן אַהֵיים נֶעמֶען הָט דֶר פָאטֶר אִים אַהֵיים גְנוּמֶן ווָרוּם עֶר הָט גְקָאנְט אַלֶרְלַיי חָכְמוֹת אַז עֶר אִיז אַהֵיים גְקוּמֶן הָט דֶר מֶלֶךְ גְמַאכְט אַגְרוֹסוּ סְעוּדָה פַר אַלוּ זַיינוּ הַארֶן מִיט דִי יוֹעֲצִים נָאךְ דֶר סְעוּדָה הָט אַיינֶר פוּן זַיי גְוָואלְט פְרִיבֶן דֶם בֶּן מֶלֶךְ דִי חָכְמוֹת וָוס עֶר הָט זִיךְ אוֹס גְלֶערִינְט פְרֶעגְט אִים דֶר שַׂר וָוס פַר אַחָכְמוֹת הָסְטוּ דִיךְ אוֹס גְלֶערְנְט עֶנְפֶרְט אִים דֶר בֶּן מֶלֶךְ אִיךְ קָאן חָכְמַת מְדִינָה אוּנ חֶשְׁבּוֹנוֹת אוּנ נָאךְ אַנְדֶרוּ חָכְמוֹת נֶעמְט דֶר שַׂר אַיין פִינְגֶרִיל אוּנ דֶר הַאנְד אוּנ

*) הערה מיר הערין שטענדיג ווערין מענשין גערופין אויף די נעמין פין די שטעט. למשל ווילנער מינסקער ווארשאווער ציוניסטין אויף דעם נאמין ציון. אין עגיפטען [מצרים] איז דא אשטאט מיט דעם נאמין חרטום אין די שטאט איז גיוועז אאוניווערזיטעט צו לערנין חכמה פין כשוף אונ אצטרולוגיה צו פרשטיין וואס דיא שטערין בטדייטין. די מענשין וואס האבין גלערינט די חכמות אין די שטאט הרטום ריפט זיי די תורה הרטומים :

לְפַרְעֹה: ט וּמַלֵּיל רַב
שָׁקֵי עִם פַּרְעֹה לְמֵימַר
יַת סוּרְחָנַי אֲנָא מַדְכַּר
יוֹמָא דֵין: י פַּרְעֹה
רְגִיז עַל עַבְדוֹהִי וִיהַב
יָתִי בְּמַטְּרַת בֵּית רַב
קָטוֹלַיָּא יָתִי וְיָת רַב
נחתומי

לְפַרְעֹה: ט וַיְדַבֵּר שַׂר הַמַּשְׁקִים
אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר אֶת־חֲטָאַי אֲנִי
מַזְכִּיר הַיּוֹם: י פַּרְעֹה קָצַף עַל־
עֲבָדָיו וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית
שַׂר הַטַּבָּחִים אֹתִי וְאֵת שַׂר
האופים

תו"א אני מזכיר. עקידה שר לח:

רשב"ם

לפרעה: (י) פרעה קצף על עבדיו. כל פרעה בלי מצרים מלך. וכן כל מלכי מצרים נקראים כן. ושל פלשתים אבימלך אפי' בימי דוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך ושל ירושלים מלכי צדק ביהושע אדני צדק מלך שלם · ובימי דוד על דברתי אני מכמיח שתהי' מלכי צדק מלך ירושלים. ושל עמלק אגג. בימי משה וירום מאגג מלכו. ובימי שאול אגג מלך עמלק אף כאן פרעה ל' מלכות כי בשמו של מלך א"א לפניו (דוד) פרעה קצף על עבדיו אלא כך אמר לפניו אדוני קצף על עבדיו · וכן לפנינו אני פרעה. אני אהי' המלך לבדי

שפתי חכמים

פיגיה רפה נארץ פיס לו קורת רוח לפי שאמר שלכך כראה

רש"י

אומרי' שבע בנות אתה מוליד שבע בנות אתה קובר

בית דוד

גְהַאט סון זֵייעֶר בֶּעשַׁיידוּנְג (שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים) וָוארוּם זֵיי הָאבְּן גְזָאגְט צוּ פַּרְעה (שֶׁבַע בָּנוֹת אַתָּה מוֹלִיד)

פירוש רד"ק

על דרך אחת והוא הלוק במרא' ונבהל על פתרונו: וישלח ויקרא · קרא להם על ידי שלוהיו: (ואין פותר אותם) מהם כמו הם יצאו את העיר (ס"ד ד'):(ט) (את חטאי) אף על פי שאינו מן המוסר להזכיר אדם חטאיו שחטא אל המלך לפניו אחר שעבר' עת הסליח' עתה אמר אני מזכיר אותם לצורך המלך: (י) (אותי ואת שר האופים) אף על פי שזכר אותי שנה עוד מפני הדברים כי כן דרך הלשון · כמו ואב באמת ובתמים (שופטים ט' י"ט) ששנה אותו מפני הדברים שהיו ביניהם וכן „ואין אני ואחי ונערי וגו'„ ושנה (ואין אנחנו

פירוש לתורת האלהים

גְקָאנְט בַּשַׁיידְן זֵייא צוּ פַּרְעה (עיין רש"י) :
(ט) וַיְדַבֵּר אוּנ דֶר שַׂר הַמַּשְׁקִים הָט גְרֶעט פַר פַּרְעה לֵאמֹר צוּ זָאגְן אֶת חֲטָאַי מַיינֶע זִינְד מוּז איך הַיינְט גְדֶענְקְן : (י) פַּרְעה פַּרְעה הָאט גְצֶערְנְט אוֹיף זַיינֶע קְנֶעכְט וַיִּתֵּן אוּנ עֶר הָאט מִיךְ גְגֶעבְּן אִין דֶער תְּפִיסָה אִין דֶעם הויז פוּן

של"ה הקדוש

(ט) אֶת חֲטָאַי אֲנִי מַזְכִּיר הַיּוֹם מַיינֶע זִינְד דֶר מַאן איך הַיינְט דֶער שַׂר הַמַּשְׁקִים אִיז גְוֶועזְן אַמְבִּרִי אוּנ הָט גְוָואוּסְט אַז עֶס אִיז נִישְׁט גִיט צוּ דֶר צֵיילְן זַיינֶע חֲטָאִים פַר אַמֶענְשְׁן אוּנ בִּפְרַט נָאךְ פַר זַיין קֶענִיג וָועלְכֶר קָאן אִים דָאס בַּשְׁטְרָאפְן אִין פוּן דֶעסְט וֶועגְן הָט עֶר צוּ לִיבּ פַּרְעה זִיךְ בֶּעשְׁלָאסְן זַיינֶע זִינְד צוּ דֶר מַאנֶען עַל אַחַת כַּמָּה דָארְף יֶעדִיר אוֹיךְ זַיינֶע עֲבֵירוֹת דֶר צֵיילֶען פַר גָאט וָועלְכֶר עֶר דֶר בַּארִימְט זִיךְ אוֹיף יֶעדְן וָועלְכֶר אִיז זִיךְ מוֹדֶה אוֹיף זַיינֶע זִינְד וּמְכַפֵּר וֶועט עֶר מִיט דָם פוּן גָאטְס וֶועגְן אוּנ עֶר מַיינְט בֶּאֱמֶת תְּשׁוּבָה צוּ טָאן אוּנ נִיט מֶער צוּ זִינְדִיגְן :

משלי יהודה

מַכְט צוּ דִי הַגָּד אוּנ זָגְט צוּם בֶּן מֶלֶךְ דֶר קֶען ווָס אִיךְ הָאלְט אוּנ דֶער הַאגָד הָט עֶר אִים אָן גְגוֹיבְּן דִיא הַאגָד אוּנ הָט זִיךְ בַּטְרַכְט מִיט דֶעם כְּלַל ווָס מֶען הָט אִים גְלֶערְינְט אוּנ זָאגְט צוּ אִים דִי הָקְט אִין דֶר הַאגָד אַיין קָאלִיבְּרִינְג וַואז אוּנ אִינְוֵויינִיג אִיז הוֹל הָט זִיךְ דֶר שַׂר פַר וִוינְדֶערְט אוּנ זָגְט אִים עֶס אִיז טַקִי אַיין קָלִיבְּרִינְג וַואז אוּנ אִינְוֵויינִיג אִיז הוֹל נָאר זָאג מִיר ווָס דִי קָלִיבְּרִינְג וַואז אִיז זָגְט אִים דֶר בֶּן מֶלֶךְ דֶר כְּלַל פוּן דֶר חָכְמָה אִיז נָאר מֶען זָאל ווִיסְן צוּ דִי וַואז אִיז קָלִיבְּנְג אוֹדֶר פִירֶעקִיכְדוּג אִיבּ עֶס אִיז הוֹל אָדֶר נִיט אָבֶּר מֶען זָאל ווִיסְן ווָס פַר אַמִין דָס קֶען מֶען נִיט ווִיסְן זָאגְט אִים דֶר שַׂר דֶר רֶעכְט זַיין קֶען מֶען זִיךְ שׁוֹן אַלַיין קְלֶעֶרְן זַיין אִין פַר שְׁטֵיין ווָס דִי וַואז אִיז אַבֶּער פְשַׁיט דֶר בֶּן מֶלֶךְ אַבִּיסְל אוּנ בַּטְרַכְט זִיךְ אוּנ זָגְט דָס אִיז אַמִיל לְשְׁטֵיין ווָארוּם אַמִיל שְׁטֵיין אִיז קַיילִכְדִיג אוּנ הוֹל אוּנ דֶר מִיט הָאט עֶר מִיט דֶעם דֶין דֶרְיָ זַיין גְרַיסְן שֵׂכֶל ווָס עֶר הָט אוּנ זִיךְ אַזוֹי גוּט אִיז גְלֶערְינְט אוּנ כְּלַל פוּן דֶער חָכְמָה דֶער אַלַיין פַר שְׁטֵיין מִיט זַיין שֵׂכֶל צוּ ווָס דִי וַואז אִיז בֶּעסֶער צוּ גְרַייבְּן דֶר צוּ הָט עֶר שׁוֹן קַיין פַר שְׁטַנְד נִיט גִירוּב דָס אִיז גְנוּגְט אוּנ דָס שֵׂכֶל פוּן דָס קֶענִיגְס אַלַיין נִיט אוּנ דָס שֵׂכֶל פוּן דָס קִימִיר דֶער גִשְׁשֶׁל אִיז דִי חַכְמֵי מִצְרַיִם הָבְּן גְוִויסְט צוּא

הָאֹפִים׃ יא וַנַּחַלְמָה חֲלוֹם בְּלַיְלָה
אֶחָד אֲנִי וָהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ
חָלָמְנוּ׃ יב וְשָׁם אִתָּנוּ נַעַר עִבְרִי

עבד

נַחְתּוֹמֵי׃ יא וַחֲלַמְנָא
חֶלְמָא בְּלֵילְיָא חַד
אֲנָא וְהוּא גְּבַר כְּפוּשְׁרַן
חֶלְמֵיהּ חֲלַמְנָא׃
יב וְתַמָּן עִמַּנָא עוּלֵים

עבראה

תו"א ושם אתנו נער. מגילה יג׃

רשב"ם

לבדי כדכתיב רק הכסא אגדל ממך. לכן נקרא יוסף אברך. אבי המלך. ובס׳ לקח טוב פירש כמותי׃

רש"י

(ב"ר)׃ (יא) איש כפתרון חלומו. חלום הראוי לפתרון שנפתר לנו ודומה לו׃ (יב) נער עברי

שפתי חכמים

לו הקב"ה כדי לעשות תקנה למדינה שלא ימותו ברעב(מהרש"ל) (עקידה)שחלומות המלכים אינם דברים פרטיים רק דברים כוללים כל מלכותו או כל העולם כחלומותיו של נבוכדנצר לכך

בית דוד

זִיבֶּן טֶעכְטֶער וָועסְטוּ גְּבוֹרִין (שֶׁבַע בָּנוֹת אַתָּה קוֹבֵר) זִיבֶּן טֶעכְטֶער וָועסְטוּ בֶּגְרָאבֶּן׃ (יא) (אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלוֹמוֹ). דֶער שַׂר הַמַּשְׁקִים הָט גְזָאגְט מִיךְ הָאט גְחָלֵימְתּ אַחָלוֹם אוּנ מֶען הָאט מִיר בֶּעשַׁייט דֶעם חָלוֹם מִיט אַזוֹ אַבֶּעשַׁיידוּנְג (חָלוֹם הָרָאוּי לְפִתְרוֹן שֶׁנִּפְתָּר לוֹ) דֶער חָלוֹם הָט גְפַּאסְט צוּם בֶּעשַׁיידוּנְג וָואס מֶען הָט אִים בֶּעשַׁיידְט (וְדוֹמֶה לוֹ) עֶר אִיז גְוֶוען גְלַייךְ צוּ אִים. אָבֶּר נִיט דֶר בֶּעשַׁיידוּנְג פוּן דִיא חַרְטֻמִּים. דִיךְ הָאט גְעחָלוֹמְתּ קוּהּ אִין זַייא בֶּעשַׁייֶדן טֶעכְטֶער׃ (יב) (נַעַר עִבְרִי עָבֶד). זָאגְט

פירוש רד"ק

אנחנו פושעי׳ בגדינו" (נחמי׳ ד׳ מ"ז) מפני הדברים שהי׳ ביניהם׃(יב)(ושם אתנו נער)לפי שהי׳ משרת אות׳ במשמר אמר כן ואמר עבד לשר הטבחים לפי שהי׳ יודע בעבורו וסישאלוהו הקורא אותו שם בשמו. (איש כחלומו.) חסר למ"ד השמוש ר"ל לאיש כחלומו. כלומ׳ לכל אחד פתר כענין חלומו. זה למשק׳ וזה למאכל

פירוש לתורת אלהים

דֶעם שֶׁעכְט מַיינְסְטֶער אוֹתִי מִיךְ מִיט דֶעם שַׂר הָאוֹפִים׃ (יא) וַנַּחַלְמָה אוּנ עֶס הָט זִיךְ אוּנְז גְחָלָמְתּ אִיךְ מִיט אִים אִין אֵיין נַאכְט אַחָלוֹם אִישׁ כְּפִתְרוֹן אִיטְלִיכֶער פוּן אוּנְז הָט זִיךְ גְחָלָמְתּ. אַזוֹי אַחָלוֹם וָואס אִיז רָאוּי צוּ בַּשַׁייְדֶן אוּנ אִיז גְלַייךְ צוּ דֶעם בַּשַׁייְדְנִישׁ וָוס מֶען הָט בַּשַׁייד׃ (יב) וְשָׁם אִתָּנוּ אוּנ דָארְטֶן אִין דֶר תְּפִיסָה אִיז גְוֶוען מִיט אוּנְז נַעַר אַיוּנְג אַיְהוּדִי אַקְנֶעכְט

משלי יהודה

בַּשַׁייְדֶן צוּ פַּרְעֹה דֶם חָלוֹם וֶועדְלִיג דֶעם כְּלַל פוּן דֶר חָכְמָה אַזוֹ וִוי מִיר הָאבֶּן גְשְׁמִיסְט אַז דִי חָכְמָה אִיז נָאר גְלֶערְנְט עַל פִּי כְּלַל. הַיְינוּ דִי זִיבֶּן גִיטֶע קוּהּ מִיט דִי זִיבֶּן גִיטֶע זַאנְגֶן וַוייזֶן אוֹיף זִיבֶּן טֶכְטֶער אִין זִיבֶּן מְדִינוֹת נָאר זַיי הָאבֶּן בַּדַארְפְט בַּרֶעכִינֶן מִיט דֶעם שֵׂכֶל צוּ וָוס דִיא זַאךְ אִיז בֶּעסֶר צוּא גְלַייכוּן עֶס אִיז בֶּעסִיר צוּ גְלַייכֶן דִי זִיבֶּן גִיטֶע קוּהּ מִיט דִי זִיבֶּן גִיטֶע זַאנְגֶן צוּ זִיבֶּן זֶועטִי יָאר דָאס הָאבֶּן זַיי שׁוֹין מִיט זַייעֶר אֵיינֶגֶעם שֵׂכֶל נִיט גֶקֶנְט בַּרֶעכִינֶן דְרִים אִיז צוּ פַּרְעֹה נִיט אֵיין גְנַאנְגֶן זַייעֶרִי רֵייד נָאר יוֹסֵף הָט דָם מִיט זַיין שֵׂכֶל וָוס נָאט הָט אִים גְגֶעבֶּן יוֹא בַּרֶעכִינְט דְרִים הֶט פַּרְעֹה זַיינוּ רֵייד אָן גֶענִימֶן׃ (אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עוֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת פַּרְעֹה) יוֹסֵף הָאט גֶזָאגְט צוּ פַּרְעֹה וָוס נָאט וִויל טָאן דָם אֵיינִיגֶע וַוייזְט עֶר צוּ פַּרְעֹה נִיט בְּרֶמֶז דִי זִיבֶּן גִיטֶע זַאנְגֶען וַוייזְט אוֹיף דִי גִיטֶע תְּבוּאָה וָוס וֶועט זַיין אוּנ דִי זִיבֶּן יָאר אוּנ דִי זִיבֶּן גִיטֶע קוּהּ וַוייזְט אוֹיף דָם שַׁיינֶם גְשְׁטַאלְט וָוס אַלֶע בַּשְׁפֶּנִישׁ וֶועלֶן הָאבֶּן אוּנ דִי זִיבֶּן גִיטֶע יָארֶן נִיט וִוי דִיא חַכְמֵי מִצְרַיִם הָאבֶּן גֶזָאגְט בְּרֶמֶז אֵיינֶר הָט גֶזָאגְט אַז עֶס וַוייזְט אַז עֶר וֶועט הָאבֶּן זִיבֶּן טֶעכְטֶער אוּנ דֶר אַנְדֶרֶר הָאט גְזָאגְט אַז עֶר וֶועט אֵיין נֶעמֶן זִיבֶּן מְדִינוֹת עֶס אִיז אַמָשָׁל אַזוֹי וִוי אֵיינֶר הָט פַּר לוֹרֶן אֵיין זַאךְ גֵייט עֶר אַרִים מִיט אַבִּיטֶער הַרְץ אִין זִיכְט בַּגֶעגִינֶן אִים זַיינוּ בַּקֶענְטִי דֶער זָאגְט אִים טָאמֶר הָאסְטִי אוּנ מַארְק פַּר לוֹ״ן אוּנ דֶר זָגְט אִים טָאמֶר הָאסְטִי פַּר לוֹרֶן אוּנ דֶר הַיים אוֹיף דֶם גְלֶעגֶר אֵיין קְלֵינֶר אִיז גְוֶוען צְוִוישֶׁן זַייא אוּנ זָאגְט צוּא אִים טָאמֶר הָאסְטִי נָאר אֵיין טָעוּת דִי הָאסְט נָאר נִיט פַאר לוֹרֶן לֵיינ נָאר אַרַיין דִי הַאנְד אוּנ קֶעשֶׁנֶע אֶפְשַׁר לִיגְט אוּנ קֶעשֶׁנֶע דִי זַאךְ וָוס דִי זִיכְסְט אַזוֹ וִוי דִי הָאסְט אַרַיין גְלֵייגְט דָם נֶעמְלִיכֶע אִיז גְוֶוען מִיט דֶם חָלוֹם. פוּן פַּרְעֹה דִי חַכְמֵי מִצְרַיִם הָאבֶּן גֶזוּכְט צוּא פוֹתֵר זַיין דֶעם חָלוֹם פוּן פַּרְעֹה מִיט אַפְּרֶעמְדִי זַאךְ נָאר דֶר קְלִיגֶר יוֹסֵף הָט גְזֶעהְן מִיט זַיין שֵׂכֶל אַז דֶר חָלוֹם וָוס פַּרְעֹה הָט גְזֶעהְן דָאס אֵיינִיגֶע דַארְף זַיין דִי זִיבֶּן גִיטֶע זַאנְגֶן זֶוענֶן זִיבֶּן זֶועטִי יָאר דִי זִיבֶּן פֶעטִי קוּהּ וֶועלֶן דִיא מֶענְשֶׁן מִיט דִי בְּהֵמוֹת אוֹיס וַוייזֶן שַׁיין אוּנ דִי זֶועטִי יָארֶן אוּנ דִי זִיבֶּן שְׁלֶעכְטִי זַאנְגֶן זֶענִין הוּנְגֶר יָאר אוּנ דִי מָאגִירֶע קוּהּ בַּטַייטֶן אַז דִי מֶענְשֶׁן מִיט דִיא בְּהֵמוֹת וֶועלֶן אוֹיס וַוייזֶן שְׁלֶעכְט אוּנ דִי הוּנְגֶר

עַבְרָאָה עַבְדָּא לְרַב קְטוֹלַיָּא וְאִשְׁתְּעֵינָא לֵיהּ וּפְשַׁר לָנָא יָת חֶלְמָנָא גְּבַר כְּחֶלְמֵיהּ פְּשַׁר: יג וַהֲוָה כְּמָא דִּי פְשַׁר לָנָא כֵּן הֲוָה יָתִי אֲתֵיב עַל שִׁמּוּשִׁי

עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וַנְּסַפֶּר־לוֹ וַיִּפְתָּר־לָנוּ אֶת־חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר: יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר־לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי הֵשִׁיב עַל־כַּנִּי

ואתו

תו"א איש כחלומו. ברכות נה: ויהי כאשר פתר לנו. שם:

רשב"ם

(יג) איש כחלומו פתר · כמשמעות חלומו פתר וגם כמו שפתר לנו כן הי':(יג) ויהי כאשר פתר וגו' אותי

בעל הטורים

בקנה אחד ובצרופות לא ראה בקנה אחד: (יג) כאשר פתר בגימטריא

רש"י

עבד. ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה מזכירו בגנות כזיון: נער. שוטה ואין ראוי לגדולה: עברי. אפי' לשוננו אינו מכיר: עבד. וכתיב בנימוסי מצרים שאין עבד מולך ולא לובש בגדי שרים · (ס"א שרים. וכן גרס רא"ם): איש כחלומו. לפי החלום וקרוב לענינו: השיב על כני. פרעה הנזכר למעלה כמו שאמר פרעה קצף על עבדיו הרי מקרא קצר לי' ולא פירש מי השיב לפי שאין צריך לפרש מי השיב מי שבידו להשיב והוא פרעה וכן דרך כל מקראות קצרים על מי שבליו

שפתי חכמים

לא כ"ל קורת רוח: ם ר"ל נער בגי' שוטה: ע (נח"י) וכ"ה אמר לשונות וכתוב בנימוסי מצרים שצריך שבמושל יכא מכיר צ' לשון ע' סוטה דף לו: ם דענד נמי מיותר דכיון שאמר ושם אתנו נער עברי ונודאי שלא היה בנית כשיהר שום נער

בית דוד

רש"י (אֲרוּרִים הָרְשָׁעִים) פַרְפְלוּכְט זָאלֶען זַיין דִיא רְשָׁעִים (שֶׁאֵין טוֹבָתָם שְׁלֵמָה) ווען דֶער רָשָׁע וויל אַמָאל טָאן אַטוֹבָה אִיז דִיא טוֹבָה נִיט גַאנְץ וויא עֶס דַארְף זַיין (שֶׁמַּזְכִּירוֹ בִּלְשׁוֹן בִּזָּיוֹן) דֶער שַׂר הַמַּשְׁקִים הָאט דֶערְמַאנְט יוֹסֵפְן מִיט שֶׁענְדְלִיכֶע ווערְטֶער. (נַעַר) עֶר הָאט גֶזָאגְט אוֹיף יוֹסֵף עֶר אִיז יוּנְג (שׁוֹטֶה וְאֵין רָאוּי לִגְדוּלָּה) עֶר אִיז נַארִישׁ מֶען קֶען אִים נִיט גְרוֹיס מַאכְן. (עִבְרִי) עֶר אִיז פוּן דִי אַנְדֶערִי זַייט טַייךְ (אֲפִילוּ לְשׁוֹנֵנוּ אֵינוֹ מַכִּיר) אֲפִילוּ אוּנְזֶער שְׁפְּרַאכֶע קֶען עֶר אוֹיךְ נִיט. (עֶבֶד) עֶר אִיז אַקְנֶעכְט (וּכְתִיב בְּנִימוּסֵי מִצְרַיִם שֶׁאֵין עֶבֶד מוֹלֵךְ וְלֹא לוֹבֵשׁ בִּגְדֵי שָׂרִים) אוּנ אִין דִיא בִּיכֶער פוּן מִצְרַיִם אִיז גֶעשְׁרִיבְּן אַקְנֶעכְט טָאר נִיט זַיין אַמֶלֶךְ אוּנ עֶר טָאר נִיט אָנְקְלֵיידְן קְלֵיידֶער פוּן אַשַׂר: (אִישׁ כַּחֲלוֹמוֹ). מֵיינְט מֶען (לְפִי הַחֲלוֹם וְקָרוֹב לְעִנְיָנוֹ) דִיא בְּאַשֵׁיידוּנְג אִיז גֶעוֶוען עֶהְנְלִיךְ צוּם חָלוֹם אוּנ נָאנְט צוּ דִי זַאךְ פוּן חָלוֹם: (יג) (הֵשִׁיב עַל כַּנִּי). עֶר הָאט מִיךְ צוּרִיק גֶעקֶערְט אוֹיף מַיין אָרְט, ווער (פַּרְעֹה הַנִּזְכָּר לְמַעְלָה) פַּרְעֹה ווָאס זַיין נָאמֶען אִיז דֶער מַאנְט פְרִיעֶר הָאט מִיךְ צוּרִיק גֶעקֶערְט אוֹיף מַיין אָרְט (כְּמוֹ שֶׁאָמַר) ווִי דֶער שַׂר הַמַּשְׁקִים הָאט פְרִיעֶר גֶזָאגְט (פַּרְעֹה קָצַף עַל עֲבָדָיו) פַּרְעֹה הָאט גֶעצֶארְנְט אוֹיף זַיינֶע קְנֶעכְט (הֲרֵי מִקְרָא קָצָר לְשׁוֹן) הָט דֶר פָּסוּק אָפְּגֶעקִירְצְט אַוָואָרְט (וְלֹא פֵּירַשׁ מִי הֵשִׁיב) אוּנ הָט נִיט גֶזָאגְט ווער הָט צוּרִיק גֶעקֶערְט (לְפִי שֶׁאֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ מִי הֵשִׁיב) ווייל מֶען דַארְף נִיט זָאגְן ווער הָט צוּרִיק גֶעקֶערְט (מִי שֶׁבְּיָדוֹ לְהָשִׁיב) ווער עֶס קֶען צוּרִיק קֶערְן (וְהוּא פַּרְעֹה) דָס אִיז פַּרְעֹה (וְכֵן דֶרֶךְ כָּל מִקְרָאוֹת קְצָרִים) אַזוֹי טוּהְעֶן אַלֶע קִירְצֶע פְּסוּקִים

פירוש להורת אלהים

לְשַׂר הַטַּבָּחִים צוּ דֶם שֶׁעכְט מֵייסְטֶער (עיין רש"י) וַנְּסַפֶּר לוֹ אוּנ מִיר הָאבְּן דֶר צֵיילְט צוּ אִיהם וַיִּפְתָּר אוּנ עֶר הָט אוּנְז בְּשֵׁייד אוּנְזֶרוּ חֲלוֹמוֹת אִישׁ כַּחֲלוֹמוֹ פָּתָר אִיטְלִיכְן מֶענְטְשׁ הָאט עֶר בְּשֵׁייד אַזוֹי ווִי זַיין חָלוֹם עֶר הָט בַּשֵׁייד נָאךְ דֶעם חָלוֹם אוּנ נָאהְנְט צוּ דֶעם עִנְיָן פוּן דֶעם חָלוֹם: (יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ כֵּן הָיָה אוּנ ווִי עֶר הָט צוּ אוּנְז בְּשֵׁייד אַזוֹ אִיז גֶעוֶוען אֹתִי מִיךְ הָאט פַּרְעֹה גֶמַאכְט אוּם קֶערְן אוֹיף מַיין גֶעשְׁטְ וְאוֹתוֹ תָלָה אוּנ אִיהם הָאט עֶר גֶהַאנְגֶען:

משרי יהודה

יאָרן דָס גֶעטְלִיכֶע ווָס עֶר הָט גֶזֶעהְן אִינ חָלוֹם דָס גֶעטְלִיכֶע ווָעט דִין אַזוֹי ווִי מִיט דֶר זַאךְ ווָס עֶר הָט גֶמֵיינְט אַז עֶר הָט פַרלוֹרְן הָט עֶר גֶזוּכְט בִּיז עֶס אִיז דֶר קְלֵינֶער גֶקוּמֶען אוּנ הָט אִים גֶזָאגְט ווִי דִי הָאפְט אַזוֹין גֶלֵייגְט דִי זַאךְ. דָארְט לִיגְט דִי זַאךְ:

ספר הישר

אִין פַּרְעֹה הָערְט צִי דִי דָאזִיגֶע רֵייד אוּנ הָט גֶבֶעטְן אַז מֶען זָאל בְּרֶענְגֶען יוֹסֵף פַר אִים אוּנ פַּרְעֹה הָט אִיךְ אַז גֶזָאגְט אַז מֶען זָאל אִים נִיט שֶׁרֶעקְן וָוארוּם אַז מֶען ווֶעט אִים אִיבֶּר שֶׁרֶעקְן ווֶעט עֶר נִיט קֶענֶען רֶעדְן בֵּייד אוּנ דִי קְנֶעכְט פוּן פַּרְעֹה הָבְּן

ואתו תדה: יד וישלח פרעה ויקרא
את־יוסף ויריצהו מן־הבור ויגלח
ויחלף שמלתיו ויבא אל־פרעה:
שני טו ויאמר פרעה אל־יוסף חלום
חלמתי ופתר אין אתו ואני
שמעתי עליך לאמר תשמע

תו"א ויגלח: ויחלף. כם כו: חלום

ויתיה צלב: יד ושלח
פרעה וקרא ית יוסף
וארהטוהי מן בית
אסירי וספר ושני
כסותיה ועאל לות
פרעה: טו ואמר פרעה
ליוסף חלמא חלימית
ופשר לית ליה ואנא
שמעית עלך למימר
דאת שמע חלמא
ומפשיר

רשב"ם השיב על כני: (טו) תשמע חלום. תבין חלום ויודע לפותרו:

רש"י

לפסות הם סותמי' את הדבר: (יד) מן הבור מן בית הסוהר שהוא עשוי כמין גומא וכן כל בור שבמקרא ל' גומא ואף אם אין בו מים קרוי בור פוס"י בלע"ז (אייכע גרובע): ויגלח. מפני כבוד המלכות (ב"ר): (טו) תשמע חלום לפתור אותו. תאזין ותבין חלום לפתור אותו: תשמע ל' הבנה והאזנה כמו שומע יוסף אשר

שפתי חכמים

נער עברי כי אם יוסף וא"כ למה"מ קאמר שהוא עבד לשר הטבחים אלא ודאי לדרשא: צ גבי כי שמו אותי בבור היה אפשר לומר שהוא בור ממש אלא שאח"כ נתנוהו בבית הסוהר אבל הכא צריך לפרש כן דלא תימא אחר שילא שר המשקים מבית הסוהר שמו אותו שנית בבור ל"פ שבור הוא בית הסוהר מדכתיב ויריצהו מן הבור ובבור אין שייך ל' ריצה כ"א מסיבה כדכתיב וימשכו את יוסף מן הבור: ק פי' דלמעלה כתיב ששמוהו בבית הסוהר וכאן כתיב ויריצהו מן הבור לכ"פ שהוא עשוי וכו'. מהרש"ל: ר (נח"י) דאל"כ היו בגדיו לחים ופשיטא שהיה צריך להחליפם גם בלא כבוד המלכות ולמה הוצרך לומר ויחלף שמלותיו ל"פ בור הוא בית הסוהר א"כ לא היה בו מים ולמה החליף שמלותיו אלא משום כבוד המלכות: ש דאי משום שמחה הא לא ידע עדיין איך דינו יצא שעדיין

בית דוד

(על מי שעליו לעשות) אויף וועמען די זאך ניהער צו טאן (הם סותמים את הדבר) פר מאכט מען די זאך אונ מען זאגט ניט ווער דם האט געטאן ווייל מען וועט אליין וויסן ווער דם האט געטאן: (יד) (מן הבור), מיינט מען (מן בית הסוהר שהיא עשוי כמין גומא) פון דר תפיסה וואס איז גמאכט ווי אגרוב (וכן כל בור שבמקרא לשון גומא הוא) וויא עס שטייט אין פסוק בור מיינט מען אגרוב (ואף אם אין בו מים קרוי בור) אפילו אינוויינג איז גישט דא וואסר הייסט דאס אויך אגרוב *): (ויגלח), ער האט אפגעשוירן די האר (מפני כבוד המלכות) וועגין כבוד פון מלך: (טו) (תשמע חלום לפתור אותו), פרעה האט גזאגט צו יוסף (תאזין ותבין חלום לפתור אותו) דוא פרנעמסט אונ פרשטייסט אחלום צו בעשיידן אים, צו וויסן דו מיינונג פון חלום: (תשמע), (לשון הבנה והאזנה) תשמע מיינט מען די פארשטייסט אונ פרנעמסט אחלום (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (שומע יוסף) יוסף פארשטייט, נאך שטייט אין פסוק (אשר לא תשמע לשונו) דוא וועסט ניט

פירוש רד"ק

למאכל: (יד) (ויריצוהו) הוציאו אותו במרוצ' משם כי דבר המלך נחוץ: (ויחלף שמלותיו) כי אין לבא לפני המלך אלא אם כן מהודר בגופו ובלבושיו: (טו) (שמעתי עליך לאמר) שאומרים שאת' מבין חלום לפתור אותו.

פירוש לתורת אלהים

(יד) וישלח פרעה ויקרא את יוסף אונ פרעה הט גשיקט מען זאל רופן יוסף'ן אונ ער הט איהם גמאכט לופן פון דם גרוב ער הט איהם ארוס גנומן פון דר תפיסה ויגלח אונ ער הט זיך אפ גישוירן זיינו האר פון דעם מלכות כבוד וועגין ויחלף אונ ער האט פר ביטן זיינו קליידר ויבא אונ ער איז גקומן צו פרעה: (טו) ויאמר פרעה אל יוסף אונ פרעה הט גזאגט צו יוסף עס הט מיר גחלומת אחלום אונ קיינר קען מיר אים ניט בשיידן ואני אונ איך האב גהערט אויף דיר

*) הערה עס איז שווער צו זאגין די תפיסה ווי עס זענין גזעסין יוסף אונ דר שר המשקים מיט דעם שר האופים איז גוועזן אגרוב. נאר מען קען זאגין די ברידער האבין גיוואלט מען זאל יוסף הרגינין. ווען זייא וואלטין גוואלט וואלטין ווי אים נהרגינת. איז ראובן גקימען מיט איין עצה מען זאל יוסף ווארפין אין גרוב. פין דעם גרוב האט זיך אנגהובין די מלוכה פין יוסף איין סיבה האט גבראכט די אנדרע. באלד זענין גקומען ישמעאלים מיט מדינים אונ האבין גפירט יוספין קיין מצרים, יוסף מיט די ברידער האבין גמיינט מען פירט אים צום אומגליק. אונ ווי האבין אים גפירט צו זיין גליק. איין סיבה איז גוועזן וואס פוטיפר האט אים נקופט אונ גרוס גמאכט בייא

חֲלוֹם לִפְתֹּר אֹתוֹ׃ טז וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר בִּלְעָדָי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת־שְׁלוֹם פַּרְעֹה׃ יז וַיְדַבֵּר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף בַּחֲלֹמִי הִנְנִי עֹמֵד עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃ יח וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת בְּרִיאוֹת בָּשָׂר

ויפות

אונקלוס

וּמְפַשַּׁר יָתֵיהּ׃ טז וַאֲתֵיב יוֹסֵף יָת פַּרְעֹה לְמֵימַר לָא מִן חוּכְמְתִי אֱלָהֵין מִן קֳדָם יְיָ יִתְּתַב יָת שְׁלָמָא דְּפַרְעֹה׃ יז וּמַלֵּיל פַּרְעֹה עִם יוֹסֵף בְּחֶלְמִי הָא אֲנָא קָאֵים עַל כֵּיף נַהֲרָא׃ יח וְהָא מִן נַהֲרָא סָלְקָן שְׁבַע תּוֹרִין פַּטִּימָן בְּשַׂר וְשַׁפִּירָן לְמֶחֱזֵי

רשב״ם (טז) בלעדי. אינו תלוי כי אלא הקב״ה

שפתי חכמים

שמדיין לא בא לפני פרעה ומי יודע אם יכול לפתור אותו או לא: ת דא״א לפ׳ כאן כמו בלעדי אבר אכלו כנערים דפירושו חוץ מה שאכלו דכאין צייך לומר חוץ מאלהים יענה כו׳ וגם

רש״י

אשר לא תשמע לשונו (אנטינדר״א בלעז פארשטעהן): (טז) בלעדי. אין החכמה משלי ת אלא אלהים יענה

בית

פֿאַרשטייִן זיין שפּראַכע: (טז) (בִּלְעָדָי). יוֹסֵף האָט געזאָגט צו פַּרְעֹה (אֵין הַחָכְמָה מִשֶּׁלִּי) די חָכְמָה צו

דוד

בעשיידן אַחֲלוֹם איז ניט פֿון מיר (אֶלָּא אֱלֹהִים יַעֲנֶה) נאָר הקב״ה וועט ענטפֿערן (יִתֵּן עֲנִיָּה בְּפִי

פירוש

אל נכון: תשמע. כמו תבין וכן גוי אשר לא תשמע לשונו (דברים כ״א): (טז) (בלעדי) זולתי. לפתור אותו לפי שכלי: (אלהים יענה את שלום) והוא יקימנו לשלום לך. ופירוש יענה כמו מענ׳ בשמחת לבו (קהלת ה׳) שיהי׳ הפך ומכוין בשלום פרע׳. או שישים בפי פתרונו לשלום פרעה. והוא על דרך. ומה׳ מענה לשון

רד״ק

(משלי י״ו): (יז) (וידבר) כבר כתבנו כי בשנות אדם הדברים יוסיף או יגרע או ישנ׳. ואינו שומר אלא שיהי׳ הענין אחד. וכן בספור זה החלום. (ורקות בשר) ברי״ש שרשו רקק מן ורקיקי מצות. (ולא נודע) על זה אמר בפתרון ולא יוודע השבע. (צנומות) לשון רז״ל (ברכות ל״ט) פת צנומ׳ בקער׳. וכל הספור והפתרון מבואר

פירוש לתורת אלהים

וזאגין תשמע דו טיסט פר שטיין אונ פר נעמען אחלום צו בשיידן איהם: (טז) וַיַּעַן יוֹסֵף אונ יוֹסֵף האָט געענטפֿערט צו פַּרְעֹה אַזוֹ צו זאָגן בִּלְעָדַי חוץ מיר דיא חָכְמָה איז ניט מיין אֱלֹהִים נאָר וועט ענטפֿערן אין מיין מויל דעם שלום צוא פַּרְעֹה: (יז) וַיְדַבֵּר פַּרְעֹה אונ פַּרְעֹה האָט גערעט צו יוֹסֵף בַּחֲלוֹמִי אין מיין חלום האָט מיר גידאכט הִנְנִי איך בין געשטאַנען אוֹף דעם בּאַרטן פֿון דעם טייך: (יח) וְהִנֵּה אונ מִן פֿון דעם טייך זענען אוף גנאַנגען זיבן פֿעטע קיה אונ שיין געשטאַלט

ותרעינה

שליה הקדוש

(טז) בִּלְעָדַי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת שְׁלוֹם פַּרְעֹה) ניט איך נאָר גאָט ווייזט וואס ניט איז פֿר פַּרְעֹה פֿון קאָן בטראַכטן אונ בעטראַכטן ווי יוֹסֵף הַצַּדִּיק איז גיוועזן צו געבינדן צו גאָט אונ זיין היילינער נאָמ: איז שטענדיג גיוועזן ביי איהם אונ מויל אז אפילו פֿר פַּרְעֹה האָט ער זיך ניט געוואָלט קיין שום כבוד נעמען אז ער פֿאַר פֿטייט עטוואס אונ האָט אלין אָן געהאָנגען אָן גאָט דעם הייליגסט איך בין נאָר ניט גענוגאַזעט וועד בין איך אונ וואס איז מיין לעבין אונ מיין קענטניס אינ דעם ביסעל וואס איך קאָן וויסן האָב איך נאָר פֿון גאָט דער פֿון קאָנען מיר זיך אַמוסר אַרוס נעמען אז מיר דאַרפֿן דאַנקען אונ לויבן גאָט ביי אַלין וואס מיר מיגען אַיין פֿאַסן אונ דערפֿן פֿר שטיין אז נאָר צו איהם אַליין געהערט דער קראַפֿט אונ די שטאַרקייט די הערשאַפֿט אין די חָכְמָה אונ נאָר זיין הייליגער ווילן הערשט אויף דער וועלט:

וויך אין פסוק. די צווייטע סיבה איז גיווען גוטיגרט ווייב. די דריטע סיבה איז גיווען דער פֿר המפסקים פֿיט דעם פֿר האַבים. די פֿערדי סיבה דר חלום פֿון פרעה, דם פֿייגט דער פסוק ויריצוהו מן הבור. פֿון די צייט וואס דיא ברידער האבין איהם אריין געוואָרפֿן אין גרוב האבין ווי איהם געמאכט לויפֿן צו די מלוכה דיא אלע וואבין זענען גוטן פצות פֿון הקב״ה יעקב מיט דיא קינדער ואלין קימען קיין מצרים:

וִיפַת תֹּאַר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ׃ יט וְהִנֵּה
שֶׁבַע־פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת
אַחֲרֵיהֶן דַּלּוֹת וְרָעוֹת תֹּאַר מְאֹד
וְרַקּוֹת בָּשָׂר לֹא־רָאִיתִי כָהֵנָּה
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָרֹעַ׃ כ וַתֹּאכַלְנָה

הפרות

אונקלוס

וְרַעְיָן בְּאַחֲוָא׃ יט וְהָא
שְׁבַע תּוֹרָן אוּחֲרָנְיָן
סָלְקָן בָּתְרֵיהֶן חֲסִיכָן
וּבִישָׁן לְמֶחֱזֵי לַחֲדָא
וַחֲסִירָן בְּשַׂר לָא חֲזֵיתִי
דִכְוָתְהוֹן בְּכָל אַרְעָא
דְמִצְרַיִם לְבִישׁוּ׃
כ וַאֲכָלָא תּוֹרָתָא

חסיכתא

בעל הטורים

(יט) ככנה, ב' במס' בגי' שסתלומות כולכים אחר כסכ: אני מר ממות את כאשה וזהו ואוסיפה לך ככנה שאם כיתה ככא ואידך ואם מעט ואוסיפה לך ככנה שאומר ככתוב ומולא

רש"י

יפנה יחן פנייה כפי לשלום פרעה: (יט) דלות א כסושות כמו (ש"ב יג) מדוע אתה ככה דל דאמנון: ורקות בשר. כל ל' רקות שבמקרא חסרי ב בשר

שפתי חכמים

א"ל שפירושו אלא אלכים שכרי דעתו של יוסף לפתור לו חלומו אלא כ"פ בלעדי כס כ' תיבות כל פרי ופדי פי' מגלי כמו שמפ' ואזיל: א ולא תל' פוני: ב פי' משום דאמרי' כל אכין

בית דוד

לִשְׁלוֹם פַּרְעֹה) הקב"ה וָועט גֶעבְּן אֲעֶנְפֶר אִין מַיין מוֹיל דָם זָאל צוּ פְרִידְן מַאכְן פַּרְעֹה: (יט) (דַלּוֹת). מַיינְט מֶען (כְּחוּשׁוֹת) מָאגֶערֶע (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בַּיי אַמְנוֹן (מַדּוּעַ אַתָּה (כָּכָה דַל) פַאר וָואס בִּיזְטוּ אַזוֹ מָאגֶער: (וְרַקּוֹת בָּשָׂר) זָאגְט רש"י (כָּל לָשׁוֹן רַקּוֹת שֶׁבַּמִקְרָא חֲסֵרֵי בָשָׂר) דִי אַלֶע וֶוערְטֶר

פירוש לתורת אלהים

וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ אוּנ זֵיי הָאבְּן זִיךְ גִשְׁפַּטֶערְט אִין דָם גְמוֹזִיכְץ: (יט) וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּרוֹת אוּנ אַנְדֶרֶי זִיבְּן קִיה זֶענֶען אוֹיף גֶגַנְגֶען נָאךְ זֵיי לַיידִיג אַן פְלַייש לא אִיךְ הָאבּ נִיט גִזֶעהְן אִין גַאנְצֶען לַאנְד פוּן מִצְרַיִם אַזוֹ וִוי זֵיי צוּ שְׁלֶעכְטְץ: (כ) וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת אוּנ דִי זִיבֶען לַיידִיגֶע אוּנ

ספר הישר

יוֹסֵף אָפּ גִנָאלְט אוּנ הָאבְּן אִים אָן גִטוּן אַנְדֶרֶי קְלֵיידֶר אִין הָאבְּן אִים גִבְּרַכְט פַר פַּרְעֹה אוּנ פַּרְעֹה אִיז גְזֶעסֶן אוֹיף דֶער קִינִיג שְׁטוּל אוּנ דִיא שְׁטוּל וָוס דֶר מֶלֶךְ אִיז דְרוֹיף גְזֶעסֶן אִיז גְוֶוען בַּדֶעקְט מִיט גָאלְד אוּנ אַלֶערְלֵיי אֵיידִיל גִשְׁטֵיין אוּנ דִי שְׁטוּל אִיז גְוֶוען מִיט זִילְבֶּר אוּנ זִיבְּצִיג טְרֶעפּ אוּנ דֶער מִנְהָג אִיז אַזוֹ גְוֶוען אוּנ מִצְרַיִם וֶועלְכֶר מֶענְשׁ עֶס הָאט גֶקֶענְט אַלוּ זִיבְּצִיג לְשׁוֹנוֹת אִיז עֶר אַרוֹיף גִגַאנְגֶען בַּאנְץ הוֹיךְ אִין הָאט גְרֶעט מִיטְן מַלְכוּת אוּנ וֶועלְכֶר מֶענְשׁ וָוס עֶר הָאט נִיט גֶקֶענְט אַלוּ זִיבְּצִיג לְשׁוֹנוֹת אִיז עֶר נִיט גִגַאנְגְּון הוֹיךְ אוּנ וִוי יוֹסֵף אִיז גֶקוּמֶן פַארְן מַלְכוּת הָאט עֶר זִיךְ גֶבִּיקְט בִּיז צוּ דֶר עֶרְד אוּנ דֶר נָאךְ אִיז עֶר אַרוֹיף גְגַאנְגְּון אוֹיף דֶר דְרִיטֶער טְרֶעפּ אִין דֶער מַלְכוּת הָאט גְרֶעט מִיט יוֹסֵף אוּנ זָאגְט צוּ אִים עֶס הָאט זִיךְ מִיר גְחָלֶמְתְּ אֵיין חָלוֹם אוּנ קֵיינֶר הָאט מִיר נִיט צוּ בַּשֵׁיידְן דֶעם חָלוֹם אַזוֹ וִוי רֶעכְט אִיז אוּנ אִיךְ הָאבּ פְרִיֶער גְרוּפֶן אַלוּ מְכַשְּׁפִים אִין אַלֶע חֲכָמִים הָאבְּן זֵיי מִיר נִיט בַּשֵׁייד וִוי מֶען בַּדַרְף אוּנ דֶר נָאךְ הָאבּ אִיךְ גְהֶערְט אַז דוּא בּוּסְט אֵיין גְרוֹסֶר חָכָם אוּנ דִי קֶענְסְט זִייֶער ווֹאל פוֹתֵר חָלוֹם זַיין דְרוּם הָאבּ אִיךְ גְשִׁיקְט נָאךְ דִיר אוּנ יוֹסֵף הָאט גְעֶנְפֶרְט צוּ פַּרְעֹה אַזוֹ צוּ זָאגְן אֲדוֹנִי מֶלֶךְ אִיךְ בֶּעט זַייעֶר צוּא דֶר צֵיילֶן דָם חָלוֹם אִין פוּן נָאט קֶען זַיין דָם בַּשֵׁיידְנִישׁ אוּנ פַּרְעֹה דֶר צֵיילְט בַּיידֶע חֲלוֹמוֹת צוּ יוֹסֵף אוּנ וִוי פַּרְעֹה הָאט גֶער צֵיילְט דִיא חֲלוֹמוֹת צוּ יוֹסֵף אִיז גְקוּמֶן צוּ אִים דִיא נְבוּאָה פוּן גָאט אוּנ יוֹסֵף הָאט גְוִויסְט וָוס וֶועט קוּמֶן צוּ פַּרְעֹה פוּן דָם זֶעקְבֶּן טָאג אָן אוּנ וַוייטֶער אוּנ הָאט שׁוֹן גְוִויסְט פוּן דִי חֲלוֹמוֹת דָם בַּשֵׁיידְנִישׁ אוּנ יוֹסֵף זָאגְט צוּ פַּרְעֹה דוּ זָלְסְט נִיט מַיינֶן אֲדוֹנִי מֶלֶךְ אַז דַיינוּ חֲלוֹמוֹת זֶענֶען צְוֵויי גַייעֶרְט עֶס אִיז נָאר אֵיין חָלוֹם דֶען אַלְץ וָוס גָאט בַּגֶערְט צוּ טוּן אִין דֶעם גַאנְצְן לַאנְד הָאט עֶר גְוִויזְן צוּם מֶלֶךְ אוּנ חָלוֹם אוּנ דָאס בַּשֵׁיידֶנִישׁ פוּן דַיין חָלוֹם אַזוֹ וִוי רֶעכְט אִיז דִי זִיבְּן גוּטֶע אוּנ פֶעטִי קִיה אוּנ דִי זִיבְּן זַאנְגֶן דִיא גוּטֶע בַּטַייט דָם זִיבְּן יָאר אוּנ דִי זִיבְּן מָאגֶערוּ קִיה אוּנ דִי זִיבְּן לַיידִיגֶע זַאנְגֶן בַּטַייט דָם אוֹךְ זִיבְּן יָאר נוּן עֶס וֶועט זַיין זִיבְּן יָאר דוּרְךְ אַנַנְדֶר אֵיין גְרוֹס זָעט אוּנ אַלֶע שְׁטֶעט אוּנ דֶר נָאךְ וֶועט זַיין זִיבְּן יָאר דוּרְךְ אַנַנְדֶרֶי אֵיין גְרוֹס הוּנְגֶר אוּנ מֶען וֶועט זֵייעֶר פַר גֶעסֶן אַז עֶס אִיז גְוֶוען פְרִיעֶר אֵיין זָעט אוּנ דֶר הוּנְגֶר וֶועט פַר לֶענְדְן דִי זִיצְרִם פוּן דֶעם לַאנְד, אִיז גָאט ב"ה הָאט פוּן דֶעסְט וֶועגֶן גְוִויזְן צוּם מֶלֶךְ צְוֵויי עֶרְלֵיי חֲלוֹמוֹת דוּרְךְ אַנַנְדֶר דֶען עֶס אִיז שׁוֹן אָן גְבְּרֵייט פוּן גָאט אוּנ אֵיילְט אַז עֶס זָאל שׁוֹן זַיין אוּנ אַצִינְד אִיז מַיין עֵצָה כְּדֵי עֶס זָאל בַּשִׁירְמְט זַיין

אלע

הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעוֹת אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת׃
כא וַתָּבֹאנָה אֶל־קִרְבֶּנָה וְלֹא נוֹדַע כִּי־בָאוּ אֶל־קִרְבֶּנָה וּמַרְאֵיהֶן רַע כַּאֲשֶׁר בַּתְּחִלָּה וָאִיקָץ׃
כב וָאֵרֶא בַּחֲלֹמִי וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלֹת בְּקָנֶה אֶחָד מְלֵאֹת וְטֹבוֹת׃
כג וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים צְנֻמוֹת דַּקּוֹת שְׁדֻפוֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶם׃

חֲסִיכָתָא וּבִישָׁתָא יָת שְׁבַע תּוֹרָתָא קַדְמָיָתָא פַּטִּימָתָא׃
כא וְעָאלָא לִמְעֵיהֶן וְלָא אִתְיְדַע אֲרֵי עָלוּ לִמְעֵיהֶן וּמֶחֱזֵיהֶן בִּישׁ כַּד בְּקַדְמֵיתָא וְאִתְּעָרִית׃
כב וַחֲזֵית בְּחֶלְמִי וְהָא שְׁבַע שֻׁבְּלִין סָלְקָן בְּקַנְיָא חַד מַלְיָן וְטָבָן׃
כג וְהָא שְׁבַע שֻׁבְּלִין נָצָן לָקְיָן שְׁקִיפָן קִדּוּם צָמְחָן בָּתְרֵיהֶן׃

ובלעו

רשב"ם

יודיעני לפתור חלומי : (כא) ולא נודע כי באו אל קרבנה . כך אמר פרעה עבדיו ליוסף . עתה אני זכור כי בשעת החלום נדמה כאלו לא באו אל קרבנה . אבל למעלה לא הי' ראוי לכתוב אלא ראיית האכילה שרא' שזו אוכלת זו אבל מה שחשב פרעה בלבו על מה שהי' תמיה שמראיהן רע כבתחל' לא הי' ראוי לכתוב : (כג) צנומות. פתרונו לפי ענינו ואין לו חבר במקרא וי"ל כי ל' צונמא שבתלמוד הוא קשים כאבן

ותבלענה

רש"י

ובלעז גלומ"ש [גארם שוואך] : (כג) צנומות · צונמא בל' ארמי סלע. הרי הן כעץ בלי לחלוח וקשות כסלע ותרגומו נצן לקין ג נצן אין בהן אלא הנץ

שפתי חכמים

אבין ורקין מיעוטין כן ורקות דכלא נמי מיעוט כוח ומכו כמשמע. משמע כשר אבל אין פירושו כמו ריק כליר"י ומפלומי כפי"ן : ג וקשה למה מנית כתרגום וכלא כנית כתרגום של יבש כסלע ונ"ל דק"ל שפרעה אמר ליוסף שהשבלים צנומות ויוסף לא פירש ע"ז כלום אלא על רעות ודקות וגם כחלומו לעיל לא אמר צנומות אע"כ נ"ל שפרעה היה רוצה לבדוק את יוסף אם אמת יפתור או לא וה"ל דבר שלא ראה מהולם ואמר אם יבין את זה יבין כחלום לפתור ויוסף הבין את הדבר ולא פתר לו כלום ע"ז כך צריך אתה לפרש פסוקו של קרא . וק"ל ע"ז מהיכן ידע יוסף את זה וכי נביא היה לכך מנית כתרגום כראשון של צנומות שהוא יבש כסלע ויוסף היה מבין זה מנת סגולת זוה כדבר לא היה בחלומו כי אם כיה זה לא היה קיום לעולם שהיא קללה כ"כ שהיא יבש כסלע אלא נ"ל שהיה לו לחלוחית מעט ועדיין קשה מנלן שצנומות כוח ל' סלע דלמא כוח ל' נצן לקין ל"ם שכוב כתרגום ג"כ משמע שאין בו לחלוחית כי נצן כוח ל' שאין בו אלא קנה. מהרש"ל:

דק"ל

בית דוד

דַקּוֹת וואס שפייטער אין דיא פסוקים מיינט מען ליידיג פון קלייעס : (כג) (צְנֻמוֹת). זאגט רש"י (צוֹנְמָא בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי סֶלַע) אויף אַרַמִית איז צונמא א שטיין (הֲרֵי הֵן כְּעֵץ בְּלִי לְחָלוּחַ) די וואגן זענען טרוקען ווי האלץ און שטייפיג (וְקָשׁוֹת כְּסֶלַע) אין האַרט ווי שטיין (וְתַרְגּוּמוֹ) דער תרגום טייטשט (נָצָן לָקְיָן) די וואגן זענען ליידיג ווייל די קערנער זענען אויסגעקלאפט געווארן (נָצָן אֵין בָּהֶן אֶלָּא הַנֵּץ) אין די וואגן איז מער ניט געבליבן נאר די שטרויא (לְשׁוֹן שֶׁנִּתְרוֹקְנוּ מִן הַזֶּרַע) ווייל די וואגן

זענען

פירוש לתורת אלהים

שרעקטי קיה האבן אויף געגעסן את דיא זיבען ערשטי קיה די פעטי : (כא) וַתָּבֹאנָה אֶל קִרְבֶּנָה אונ דיא פעטי קיה זענין געקומן אין זייער בויך וּמַרְאֵיהֶן אונ זייער געשטאלט וואר שלעכט אזו וויא פריער וָאִיקָץ אונ איך בין וואך ערווארן אויף געוואכט : (כב) וָאֵרֶא בַּחֲלֹמִי אונ איך האב געזעהן אין מיין חלום וְהִנֵּה אונ שֶׁבַע זיבן וואגן געוואקסן אויף אין איין שטרוי מְלֵאוֹת וְטוֹבוֹת פילע אונ גוטע : (כג) וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים זיבן קערנער וואגן דַקּוֹת דינע אונ אום געבלאזטע פון מזרח ווינט צוֹמְחוֹת האט געשפראצט נאך זייא :

ותבלענה

כד וַתִּבְלַעְןָ הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקֹּת אֵת
שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבוֹת וָאֹמַר אֶל־
הַחַרְטֻמִּים וְאֵין מַגִּיד לִי׃ כה וַיֹּאמֶר
יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד
הוּא אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הִגִּיד
לְפַרְעֹה׃ כו שֶׁבַע פָּרֹת הַטֹּבֹת
שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים
הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם
אֶחָד הוּא׃ כז וְשֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת

כד וּבְלָעוּ שׁוּבְלַיָּא
דַּקְיָתָא יַת שְׁבַע
שׁוּבְלַיָּא טָבָתָא
וַאֲמָרִית לְחָרָשַׁיָּא
וְלֵית דִּמְחַוֵּי לִי׃
כה וַאֲמַר יוֹסֵף לְפַרְעֹה
חֶלְמָא דְּפַרְעֹה חַד הוּא
יַת דִּי יְיָ עָתִיד לְמֶעְבַּד
חַוִּי לְפַרְעֹה׃ כו שְׁבַע
תּוֹרָתָא טָבָתָא שְׁבַע
שְׁנִין אִנּוּן וּשְׁבַע שׁוּבְלַיָּא
טָבָתָא שְׁבַע שְׁנִין אִנּוּן
חֶלְמָא חַד הוּא׃ כז וּשְׁבַע
תּוֹרָתָא חֲסִיכָתָא

והרעות

רשב"ם

בלא ליהלום׃ (כה) אשר האלהים עושה. מה שעתיד לעשות הגיד לפרע׳ כי על המלך תלוים תקנות המלכות

רש"י

הנך לפי שנתרוקנו מן הזרע׃ (כו) שבע שנים ושבע שנים. כולן אינן אלא שבע ואשר נשנה החלום פעמים לפי שהדבר מזומן כמו שפירש לו בסוף ועל השנות ד החלום וגומר. כשבע שנים הטובות נאמר הגיד לפרעה לפי שהיה סמוך. ובשבע שני רעב נאמר הראה את פרעה לפי שהי׳ הדבר

שפתי חכמים

ד דק"ל למה פתר יוסף שחלום א׳ הוא כיון שחלם אותו ב"פ בפרות ובשבלים ודאי ב׳ חלומות הם וע"ז פי׳ ועל וכו׳ג

בית דוד

זענין ליידיג געוואָרן פון די קערנער׃ (כו) (שֶׁבַע שָׁנִים וְשֶׁבַע שָׁנִים), די זיבן יאָר פון דיא גוטע קיה אונ די זיבן יאָר פון די גוטע זאנגן (כולן אינן אֶלָּא שֶׁבַע) די אלע זיבן גוטע קיה אונ די אלע זיבן גוטע זאנגן ווייזן נאר אויף איין מאָל זיבן גוטע יאָר (וַאֲשֶׁר נִשְׁנָה הַחֲלוֹם פַּעֲמַיִם) פר וואס איז גיוועזן דר חלום צוויי מאָל, איין מאָל מיט קיה דם צווייטע מאל מיט זאנגן (לְפִי שֶׁהַדָּבָר מְזוּמָּן) ווייל דיא זאך איז גרייט צו גיטאָן ווערן (כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ לוֹ בְּסוֹף) ווי יוסף הט צו פרעה שפעטער גזאגט (וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם פַּעֲמַיִם וגו׳) ווס דר חלום איז גיענדערט גוואָרן, פון קיה אויף זאנגן אונ ער איז געקומען אין צוויי מאָל. ווייל דיא בעשיידונג פון חלום וועט נעשווינט קומען (בְּשֶׁבַע שָׁנִים הַטּוֹבוֹת נֶאֱמַר הִגִּיד לְפַרְעֹה) ביי די גוטע זיבן יאָר האט יוסף גזאגט צו פרעה ווס הקב"ה וויל טאָן (הִגִּיד לְפַרְעֹה) הט ער גזאגט צו פרעה (לְפִי שֶׁהָיָה סָמוּךְ) ווייל צו די גוטע זיבן יאָר איז גוועזן נאנט (וּבְשֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב נֶאֱמַר הֶרְאָה אֶת פַּרְעֹה) אונ ביי די זיבן הונגר יאָרן הט יוסף געזאגט צו פרעה ווס הקב"ה וויל טאָן האט ער געוויזן צו פרעה (לְפִי שֶׁהָיָה הַדָּבָר מוּפְלָג וְרָחוֹק) ווייל די

פירוש רד"ק

מבואר הוא׃ (כז) (הפרות הרקות) בריש מן רקק כמו האחרים׃ השבלים הרקות. מן והבור רק׃ קדמאה

פירוש לתורת אלהים

(כד) וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֳּלִים אונ די זיבן דינע זאנגן האבן איין גשלונגן די זיבן גוטע זאנגן וָאֹמַר אונ איך האב גזאגט צו די כישוף מאכר וְאֵין אונ קיינר זאגט מיר ניט וואס עס בטייט׃ (כה) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל פַּרְעֹה אונ יוסף הט גזאגט צו פרעה חֲלוֹם דר חלום פון פרעה איז איינר אֵת אונ וואס גאט וויל טון האט ער גזאגט צו פרעה׃ (כו) שֶׁבַע פָּרוֹת דיא זיבן גוטע קיה בטייט אויף זיבן יאָר וְשֶׁבַע אונ די זיבן גוטע זאנגן בטייטן אויך אויף זיבן יאָר חֲלוֹם אֶחָד הוּא עס איז איין חלום׃ (כז) וְשֶׁבַע הַפָּרוֹת אונ דיא זיבן ליידיגע אונ שלעכטי קיה וואס

ספר הישר

אלו זיצערם פון לאנד פר דעם גרוסן הונגר זאל דר מלכות אום זוכן איין קליגן מענש פון זיין קינינרייך אונ זלסט אים מאכן אז ער זאל האבן צו שפון אויף גאנץ מצרים אונ ער זאל איין זאמלן

וּבִישָׁתָא דְּסָלְקָן בַּתְרֵיהֶן שְׁבַע שְׁנִין אִנּוּן וּשְׁבַע שִׁבְּלַיָּא לַקְיָתָא דְּשִׁקִיפָן קִידוּם יְהוֹיָן שְׁבַע שְׁנֵי כַפְנָא׃ כח הוּא פִּתְגָמָא דִּי מַלֵּלִית עִם פַּרְעֹה דִּי יְיָ עָתִיד לְמֶעְבַּד אַחְזֵי לְפַרְעֹה׃ כט הָא שְׁבַע שְׁנִין אָתְיָן שׂוֹבַע רַבָּא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ ל וִיקוּמוּן שְׁבַע שְׁנֵי כַפְנָא בַּתְרֵיהֶן וְיִתְנְשֵׁי כָּל שִׂבְעָא בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם וִישֵׁיצֵי כַפְנָא יָת עַמָּא דְאַרְעָא׃ לא וְלָא יִתְיְדַע שִׂבְעָא

וְהָרָעֹת הָעֹלֹת אַחֲרֵיהֶן שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הָרֵקוֹת שְׁדֻפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב׃ כח הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־פַּרְעֹה אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת־פַּרְעֹה׃ כט הִנֵּה שֶׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת שָׂבָע גָּדוֹל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ל וְקָמוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח כָּל־הַשָּׂבָע בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְכִלָּה הָרָעָב אֶת־הָאָרֶץ׃ לא וְלֹא־יִוָּדַע הַשָּׂבָע

בארץ

רשב"ם

(כט) שבע גדול. בולו קפץ כי פעמו לפמ' ושם דבר הוא במו דבר בקר רעב ושהם יאמר דברך בדרך וכו' : (ל) ונשכח כל השבע. דוגמת ולא נודע כי באו

בעל הטורים

רפה לא ראיתי ככנה לרוע : (כט) שבע . ב' נחס' ככל ולידך ויתלחו לפתיך שבע לומר לך שבל כך יהיה כבונת שיתתלחו

רש"י

תופגג ורחוק נופל כי נשון תרלה : (ל) ונשכח כר השבע . הוא פתרון הבליעה : (לא) ולא יודע השבע

בית דוד

(נאר אין גאר גויגן ר"ש (נופל בו לשון מריאה) פ.פט דר בי' צו ואגן געווין : (ל) (ונשכח כל השבע). די גאנצע זאט וועט פרגעסן ווערן (דיא פתרון הבליעה) דאס איז דס בעשיידונג ווס דיא ניטע קיה אונ די ניטע זאנגן האבן איינגעשלינגען די שלעכטי : (לא) (ולא יודע השבע). די זעט וועט

פירוש לתורת אלהים

זעגן אוף גאאנג' נאך די שבע די בשיטן אלה זיבן יאר ושבע אונ דיא זיבען לידיגע זאנגן וואס זעגן אוס גקלאפט פון דעם מזרח ווינט בשיט ויי די עלה זיין זיבען יאר הונגער : (כח) הוא הדבר דס איז די זאך וואס איך האב גרעדט צו פרעה אשר וכו' נאט וויל טוהן שיט ער ווייזן צו פרעה (זיין רש"י) : (כט) הנה שבע שנים באות עס וועט קומען זיבן יאר שבע וועט זיין גרוס זעט אין גאנצן לאנד מצרים : (ל) וקמו שבע שני רעב אחריהן אונ ס'ווערן אוף שטיין נאך די זיבן יאר הונגער ונשכח אונ עס וועט פר געסן ווערן דיא זעט אין לאנד מצרים דאס איז דר פתרון פון דעם איין שלינגען וכלה אונ דר הונגר וועט פר לענדן דס לאנד מצרים : (לא) ולא יודע אונ עס וועט ניט ווערן גוואסט דיא זעט אין דעם לאנד פון

ספר הישר

גאר בענטשי אונ צו זאגן איין גמלן פיל קארען אין די ניטע זיבן יאר בדי דס ואל זיין אין די זיבן יאר וואס עס וועט זיין דער הונגר אונ אוך זאל דער מלכות גווינן צו זיין ספק אז ניא זאגן איין זכרן גארן איצטרער פון זיין ספקד אונ דס איז דס בש ירגיש פון די חלומות אז וויר זעהען אז אונ דס איז סיין עצה אז די זעהט בשיים אלע דינג קענעהט אונ דר מלך האט געהערט צו יוסף זיין

בָּאָרֶץ מִפְּנֵי הָרָעָב הַהוּא אַחֲרֵי־
כֵן כִּי־כָבֵד הוּא מְאֹד׃ לב וְעַל
הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל־פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם
כִּי־נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹהִים
וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ׃ לג וְעַתָּה
יֵרֶא פַרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם
וִישִׁיתֵהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

יעשה

אונקלוס

בְּאַרְעָא מִן קֳדָם כַּפְנָא
הַהוּא דִיהֵי בָתַר כֵּן
אֲרֵי תַקִּיף הוּא לַחֲדָא׃
לב וְעַל דְאִתְנֵי חֶלְמָא
לְפַרְעֹה תַּרְתֵּין זִמְנִין
אֲרֵי תַקִּין פִּתְגָמָא מִן
קֳדָם יְיָ וּמוֹחִי יְיָ
לְמֶעְבְּדֵיהּ׃ לג וּכְעַן
יֶחֱזֵי פַרְעֹה גְּבַר
סוּכְלְתָן וְחַכִּים
וִימַנֵּינֵיהּ עַל אַרְעָא
דמצרים

ת״א ועל השנות. סס כס׃

רשב״ם

אל קרבנה׃ (לג) ועל השנות החלום וגו׳. אבל חלומות של יוסף אע״פ שנשנו באלומות ובכוכבים

רש״י

השבע׳ הוא פתרון ולא נודע כי באו אל קרבנה׃

שפתי חכמים

ה וא״ת ולמה לא פי׳ על ונשכח כל השבע הוא פתרון לכילת ספרות הטובות ולמה מפ׳ הבליעה דהיינו בליעת סבלים י״ל משום דל׳ ולא נודע ול׳ ולא יודע תרווייהו כס מל׳ הודעס מ״כ פי׳ על מלת ולא יודע הוא פתרון ולא נודע מסא״כ מלת

בית דוד

ווערט ניט דערקענט ווערן (הוּא פִּתְרוֹן) דאס איז דאס בעשיידונג (וְלֹא נוֹדַע כִּי בָאוּ אֶל קִרְבֶּנָה) עס איז ניט בעוואוסט (דערקענט) געוואָרן אז די גוטע ק״ה זענין אריינגעקומען אין די שלעכטי ק״ה אונ אז די

פירוש רד״ק

הגיד. תניינא (כ״ח) הראה. וחד פסוק סימן מהגיד את המרא׳ (שמואל ג׳)׃ (לג) (ועל השנות החלום פעמים

פירוש לתורת אלהים

וועגין דעם הונגר וואס דער נאך וועט זיין כי ווארום ער וועט זיין זייער שווער דאס איז דער פִּתְרוֹן פון וְלֹא נוֹדַע׃ (לב) וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אונ פון וועגין וואס דער חלום איז וואָרן פאר ענדערט צוויי מאהל כי ווארום דיא זאך איז אָ גבריט פון גאט וּמְמַהֵר אונ גאט וועט אייקן צו טון איהם׃ (לג) וְעַתָּה יֵרָא פַּרְעֹה אונ אצונד זאל פַּרְעֹה אוס קלויבן אפר שטענדיגן אונ אקליגן

משלי יהודה

(לג) וְעַתָּה יֵרָא פַּרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם כו׳ ווען יוסף האט בשייד צו פַּרְעֹה דעם חלום האט ער תיכף צו פרעה גזָגט אצינד זאל פַּרְעֹה זעהן אפר שטענדיגן מענש אונ אקליגן וואס ער זאל איין זמלן די תבואות פון די זיבן זאטע יאר אונ איין אוצר אריין עס זאל זיין ווען די זיבן הונגר יאר וואס צו עסון (וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַּרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו) איז די זאך וואס יוסף האט גזגט גפעלן אונ דו אונן פון דו קנעכט למר פר שטיין וואס דר ציילט דר פסוק עס איז גפעלן די רייד פון יוסף צו דו קנעכט פון פַּרְעֹה אויף דער עיקר איז זיך נאר עס זאל בפעלן דם מלך נאר די זאך איז צו פר שטיין דורך איין דמיון איין בן מלך איז גוועזן זייער שלף האט דר מלך גשיקט צו אלו דאקטורים פון נאר זיין מדינה זיי זאלן זיך איין עצה הלטון צו זוכן אים איין רפואה. זיי זענן גקומן אונ האבן גקלערט אין האבן ניט גקנט געפינען קיין מיטל חמשי דר נימוס המלכות איז אז ניט יעדר ווער עס וויל זאל אריין גיין אונ דעם חדר פון דם בן מלך נאר ווייל ער האט גזעהן אז דם הפונג פון זיין זון איז פר לורן. האט ער גהייסן ווער עס וויל מעג אריין גיין אונ דעם חדר פון דעם בן מלך ווארום ער האט זיך גטרכט טאמר וועט אריין קומן אחרעמדר מענש וואס ער וועט זאגן אזו איין זאך וואס ער וועט העלפין אדר ער וועט זאגן אסגולה אדר איין שפ־אך אדר ער וועט זאגן איין מין קרייטיכץ יוס עס וועט העלפין עס איז אבער גוועזן אדקטר אקליגר מענש אונ דר מלכות שטאט נאר ער איז גוועזן איין ארום מאז ווייל ער האט קיין גליק ניט גהאט האט מען אים ניט גהלטין פר קיין קליגן דקטר חטשו ער האט פריער גהערט פון דר שלפקייט פון דעם בן מלך האט ער פר שטאנן זיין מיטל וואס ער דארף נאר ער האט אבר נ ט גוועלט גיין ווייל דיא גרוסע דאקטורים זענן דארט גוועזן האט ער זיך

לד יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וְיַפְקֵד פְּקִדִים עַל־הָאָרֶץ וְחִמֵּשׁ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע׃ לה וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטֹּבֹת הַבָּאֹת הָאֵלֶּה וְיִצְבְּרוּ־בָר תַּחַת יַד־פַּרְעֹה אֹכֶל בֶּעָרִים וְשָׁמָרוּ׃ לו וְהָיָה הָאֹכֶל לְפִקָּדוֹן לָאָרֶץ לְשֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶיןָ

בארץ

דְמִצְרָיִם׃ לד יַעֲבֵיד פַּרְעֹה וִימַנֵּי מְהֵימְנִין עַל אַרְעָא וִיזָרֵיז יַת אַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּשָׁבַע שְׁנֵי שַׂבְעָא׃ לה וְיִכְנְשׁוּן יַת כָּל עֲבוּר שְׁנַיָּא טָבָתָא דְאַתְיָן הָאִלֵּין וְיִצְבְּרוּן עֲבוּרָא תְּחוֹת יַד מְהֵימְנֵי פַרְעֹה עֲבוּרָא בְּקִרְוַיָּא וְיִטְרוּן׃ לו וִיהֵי עֲבוּרָא גְּנִיז לְעַמָּא דְאַרְעָא לְשָׁבַע

רשב"ם

אילו הי' בלילה אח"כ אלו היו נמהרים: (לד) ויפקד פקידי' וגו' וחמש. שהממונים יגבו חומש כל התבואות לצורך המלך אשר מממנו בשאר שנים לעשר כדכתיב בשמואל את שדותיכם יעשר עתה יטול פי' שנים וכמו כן הנהיג יוסף לבסוף על אדמת מצרים לפרעה לחומש: (לה) ויצברו בר תחת יד ממונה של פרעה וכ"ז היה

בעל הטורים

שיתמלאו כל האוצרות: (לד) ויפקד. ב' במס' כאן ואידך ויפקד המלך פקידים אחשורוש שהפקיד פקידים לקבץ לו נשים ע"כ נהרגה כמו שדרשו חז"ל וישם המלך אחשורוש מס שנשבה רש וכיינו דכתיב אל ההן לנשים תילך אבל יוסף שהפקיד פקידים לקבץ בר ע"כ העשיר וליקט כל הכסף: (לה) ויקבצו . ג' במס' דין ואידך ויקבצו את כל נשרה זב"ה דגן ותירוש ינובב

שפתי חכמים

תלה ונשכח שאין פירושו ל' פורשה ת"כ פי' של פתרון כבליעה וק"ל: ו ולא כמו אתה נכון כדבר שפירושו מכוון: ז לא שיקח כתוסב לפי שלא נזכר בשפייתו רק בקבוץ ובוא כוירוו

פתח

רש"י

(לב) נכון. ו מזומן: (לד) וחמש. כתרגומו ויזרז: וכן וחמושים: (לה) את כל אכל. שם דבר הוא לפיכך טעמו באל"ף ונקוד בפתח קטן ח ואוכל שהוא פועל כגון כי כל אוכל חלב טעמו למטה בכ' ונקוד קמץ קטן: תחת יד פרעה. ברשותו ובאוצרותיו: (לו) והיה האוכל. הצבור כשאר

בית דוד

גישט זאגן זענין זריזנעקייטן אין די שלעכטי זאגין: (לב) (נכון). מיינט מען (מזומן) אנגנגרייט: (לד) (וחמש). (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט (ויזרז) ער זאל זיי אייל אינ שטארקן זייא זאלן פֿרואכקן תבואה (וכן וחמושים) אונ וחמושים איז אויך דר טייטש גערייקט אונ געשטארקט (לה) (את כל אכל). זאגט רש"י (שם דבר הוא) אוכל איז דר ... אוכל איז דר נאמי פון עסין. אדער זאגי יס מען קען עסין זאל ... די נגינה אונטר די אלף (ונקוד בפתח קטן) אונטר די כ שטייט אסגול (ואוכל שהוא פועל) אוכל ער עסט (כגון כי כל אוכל חלב) ווי עס שטייט אין פסוק ווער עס עסט חלב (טעמו בכ') שטייט די נגינה אונטר די כ (ונקוד קמץ קטן) אונטר דיא כ שטייט אצירי אוכל: (תחת יד פרעה). מיינט מען (ברשותו ובאוצרותיו) מען זאל פר זאמלן די עסנווארג אין די שפייכלערס פון פרעה: (לו) (והיה האוכל). (הצבור כשאר ...)

פירוש רד"ק

שנים. אבל שנים אחר שאמר השנות לתוספו' ביאור: (לד) (וחמש) יקח אחד מן חמשה: (לה) (ויקבצו) של התבואות אשר שיקבצו כל התבואות שיקח פרעה בשבע השנים הטובות. ויצברו בר האוכל תחת יד פרעה בכל עיר ועיר ויהיו שמור לשבע שני הרעב מלבד מה שיאצור כל אחד לעצמו. ובכל עיר ועיר יהיו אוצרות לפרעה שיצבור שם כל התבואות שיקח בשבע שני השבע: (לו) (לפקדון) יהי' להם כמו פקדון שימצאו

פירוש לתורת אלהים

כאן ... אונ ער זאל איהם שון איבר דעם לאנד מצרים: (לד) יעשה פרעה פרעה זאל שאפן ויפקד אונ ער זאל בעפעלין ... איבר דם לאנד וחמש אונ ער זאל ... דם לאנד מצרים אין די זיבן זאט יאר: (לה) ויקבצו אונ זיי זאלן איין זאמלן ... פון דיא גוטע יארן הבאות האלה די וועם קומען ... תחת יד פרעה אונ זיי זאלן איין זאמלן ... אין דעם רשות פון פרעה אונ אין זיינע אוצרות אוכל בערים דאס עסין ... זאל ליגן אין די שטעט ושמרו אונ זיי זאלן ... היטן: (לו) והיה אונ דם עסין ...

בְּאֶ֖רֶץ מִצְרָ֑יִם וְלֹֽא־תִכָּרֵ֥ת הָאָ֖רֶץ
בָּרָעָֽב׃ לז וַיִּיטַ֥ב הַדָּבָ֖ר בְּעֵינֵ֣י
פַרְעֹ֑ה וּבְעֵינֵ֖י כָּל־עֲבָדָֽיו׃ לח וַיֹּ֥אמֶר
פַּרְעֹ֖ה אֶל־עֲבָדָ֑יו הֲנִמְצָ֣א כָזֶ֔ה
אִ֕ישׁ אֲשֶׁ֛ר ר֥וּחַ אֱלֹהִ֖ים בּֽוֹ׃
שלישי לט וַיֹּ֤אמֶר פַּרְעֹה֙ אֶל־יוֹסֵ֔ף
אחרי

שְׁנֵי כַּפְנָא דִּי יְהֶוְיָן
בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם וְלָא
יִשְׁתֵּיצֵי עַמָּא דְאַרְעָא
בְּכַפְנָא׃ לז וּשְׁפַר
פִּתְגָמָא בְּעֵינֵי פַרְעֹה
וּבְעֵינֵי כָּל עַבְדוֹהִי׃
לח וַאֲמַר פַּרְעֹה
לְעַבְדוֹהִי הֲנִשְׁכַּח כְּדֵין
גְּבַר דִּי רוּחַ נְבוּאָה מִן
קֳדָם יְיָ בֵּיהּ׃
לט וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף

רשב"ם

בעל כרחם של מצרים ולכן כ' ויפקד פקידים ויצברו שכן מצינו באחשורוש ויפקד המלך פקידים בכל מדינות מלכותו ויקבצו כל נערה וגו' אל יד הגי וגו'. ויקבצו היא הנבוי' מבעלי השדות: ויצברו · היא האסיפ' ע"י שומרי האוצרות וכן תמצא ביוסף ו קבוץ ויצבור אוכל בערים כי כל עיר ועיר יוכלו למכור בשני הרעב

רש"י

פקדון הגנוז ט לקיום י הארץ: (לח) הנמצא כזה. הנשכח כ כדין אם נלך ונבקשנו ל הנמצא כמוהו · הנמצא ל' תמיהה וכן כל ה"א המשמשת בראש

שפתי חכמים

ח פתח קטן הוא סגול וקמץ קטן הוא צירי: ט ר"ל מה שרוצין להיות בהולר הוא כאשר פקדון הגנוז ור"ל לא שיתנו לאיש אחר אלא יהיה גנוז כאשר פקדון כמו כסף וזהב: י ר"ל לא לאדמה אלא לבריות: כ לא כמו הנראה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמוהו שפירושו שאין כדבר הגדול הזה בכל העולם כולו. דא"כ ה"ל לתרגם האשתכח כדין ומדתרגם הנשכח משמע אם נלך כו'. ויהיה הנו"ן נו"ן האית"ן מלי עתיד ולא נו"ן הנפעל מל' עבר והוכחת התרגום דאי הוה פירושו הנמצא בכל העולם כדבר הזה קשה לתנ"מ אמר פרעה זה בשלמא אי פירושו אם נלך וכו' אתי שפיר דיוסף אמר לפרעה ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וגו' ואמר פרעה לעבדיו אם נלך ונבקשנו הלוא. הוכל למצוא כמותו לכך אנו צריכין לפקיד את יוסף על זה: ל ולהכי מביא התרגום לפרש הנמצא כזה ר"ל עתה אם נמצא כזה ולא שיהי' פי' מעולם שהרי היה אברהם יצחק ויעקב לכך צריך לפרש עתה וזה מבואר בתרגום יותר מבקרא דבתרגום אם דא לומר אם נמצא כבר הל"ל אם אשתכח כדין אבל במקרא אין חילוק בין ל' עתיד בין ל' עבר שהוא מלת הנמצא וכו' והתרגום מדקדק ג"כ מן המקרא שזה אינו ל' עבר מדכתיב הנמצא כזה וגו' הי"ל הנמצא איש אשר רוח אלהים בו כזה אלא מ"ה אמר כזה בתחלה כדי שיהא מוסב איש אשר רוח אלהים על כזה כלומר שאין איש כזה ברוח אלהים וכו' וכ"ז כדי להורות לנו שקאי על

בית דוד

וָועט זַיין וִוי אַלֶע אַנְדֶערִי זַאכֶן וָוס וֶוערְט בֶּעהַאלְטֶן פוּן וֶועגֶין דֶם לַאנְד אוֹיף אַשְׁפֶּעטֶערְדִיגֶע צַייט ׃ (לח) (הֲנִמְצָא כָזֶה), זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (הֲנִשְׁכַּח כְּדֵין) וֶועלִין מִיר דֶען גֶעפִינֶען אַזוֹי אַמֶענְטְשׁ (אִם נֵלֵךְ וּנְבַקְשֶׁנּוּ) אוֹב מִיר וֶועלִין גַיין זוּכֶן אַזוֹי אַמֶענְטְשׁ (הֲנִמְצָא כָּמוֹהוּ׃) וֶועלִין מִיר דֶען גֶעפִינֶען אַזוֹ אַמֶענְטְשׁ וִוי עֶר אִיז (הֲנִמְצָא לְשׁוֹן תְּמִיָּה) דָאס וָוארְט הֲנִמְצָא וֶוערְט גֶערֶעט מִיט אַוְוּאונְדֶער, וֶועלִין מִיר דֶען גֶעפִינֶען (וְכֵן כָּל ה"א הַמְשַׁמֶּשֶׁת בְּרֹאשׁ הַתֵּבָה וּנְקוּדָה בְּחַטַף פַּתַח) יֶעדֶע הֵא וָוס אִיז אִין אָנְהֵייבּ וָוארְט אוּנ זִיא אִיז גֶעפִּינְקְטוּלְט מִיט אַחַטַף פַּתַח, וֶוערְט דָם וָוארְט

פירוש רד"ק

אותו לעת הצורך ואף על פי שיקנו אותו טוב יהיה להם שימצאו אותו בר: (לז) (וייטב) הבינו כי עצתו טובה · ועל הפתרון האמינוהו. כי ראו כי קרוב מאד הפתרון לחלום' ועוד כי שמעו משר המשקי' כי כאשר פתר להם כן הי'. ועוד שלא האריך המעש' אלא אמר הנה שבע שנים באות: (לח) (הנמצא כזה) הנו"ן למדברים · אמר. הוא אמר שנשים איש חכם ונבון על ארץ מצרים ואנה נמצא כמוהו. כי חכמתו גדולה מכל

פירוש לתורת אלהים

צוּ אַבְּהֶעלְטִינְגֶשׁ צוּ דֶעם לַאנְד לְשֶׁבַע צוּ דִי זִיבֶּן יָאר הוּנְגֶער וָואס וֶועלִין זַיין אִין לַאנְד מִצְרַיִם וְלֹא אוּנ דָאס לַאנְד זָאל נִיט פַר שְׁנִיטֶן וֶוערִין אִין הוּנְגֶער ׃ (לז) וַיִּיטַב אִיז דִיא זַאךְ ווּאוֹל גִיפֶעלִין אִין דִי אוֹגֶן פוּן פַּרְעֹה וּבְעֵינֵי אוּנ אִין דִי אוֹגִין פוּן זַיינוּ קְנֶעכְט ׃ (לח) וַיֹּאמֶר הָאט פַּרְעֹה גְזָאגְט צוּא זַיינוּ קְנֶעכְט הֲנִמְצָא וֶועלִין מִיר דֶען גְפִינֶען אַזוֹ וִוי דֶר מֶענְטְשׁ אַז מִיר וֶועלֶן זוּכֶן וֶועלִין מִיר דֶען גְפִינֶען נָאךְ אַזוֹ אַמֶענְטְשׁ וִוי עֶר אִיז אִישׁ אַזוֹ אַמֶענְטְשׁ וָוס גָאטְס נְבוּאָה אִיז אִין אִים ׃ (לט) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אוּנ פַּרְעֹה הָאט גְזָאגְט צוּ יוֹסֵף אַחֲרֵי וַוייל גָאט הָאט דִיךְ גְוִויזְט

בָּתַר דְהוֹדַע יְיָ יָתָךְ יַת כָּל דָא לֵית סוּכְלְתָן וְחַכִּים כְּוָתָךְ׃ מ אַתְּ תְּהֵי מְמַנָא עַל בֵּיתִי וְעַל מֵימְרָךְ יִתְּזַן כָּל עַמִּי לְחוֹד כּוּרְסֵי מַלְכוּתָא הָדֵין אֱהֵי יַקִּיר מִנָּךְ׃ מא וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף חֲזִי

אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת־כָּל־זֹאת אֵין־נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ׃
מ אַתָּה תִּהְיֶה עַל־בֵּיתִי וְעַל־פִּיךָ יִשַּׁק כָּל־עַמִּי רַק הַכִּסֵּא אֶגְדַּל מִמֶּךָּ׃ מא וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף

ראה

רשב"ם

(לח) אשר רוח אלהים בו בפתרון החלומות וכ"ש בחכמ' ד"א : (לט) נבון. מבין עתידות ורוא' הנולד · חכם קובץ החכמות ממה שרא' ושמע: (מ) ישק · יודרוו בכלי

בעל הטורים

נתולות: (מ) ישק. ג' על פיך ישק ואידך שפתים ישק משיב דברים נכוחים כדכיל שמשיב דברים נכוחים זכה לומר על פיך ישק כל

שפתי חכמים

על גלך ונקבנו פתח ודו"ק. מכרש"ל : ם דאי לספר בבכתו על יוסף כא למה שבכתו כפניו ובוד למה לא כיה משבח אותו ככר כשספר לו חלומו א"ו ואת כיא תשובה לשאמר יוסף שאמר ירא פרעה כלו' מאחר שרות אלהים בך שאתה יודע פנין כרעב וא"כ תדע ג"כ איך ומה לעשות נגד לאסוף בהכואה

רש"י

ברלם מיכה ונקוד בספק פתח : (לט) אין נבון וחכם כמוך · לבקש איש נבון וחכם שאמרת ם לא נמצא כמוך : (מ) יישק. יזון. יתפרנס. כל צרכי עמי ב יהיו נעשים על ידך כמו [לעיל טו] ובן משק ביתי וכמו [תהלים ב] נשקו בר גרניסו"ן בלעז (פערזארגען. פערזארגט): רק הכסא. שיהיו קורין לי מלך · כסא לשון כל המלוכה כמו (מלכים א')

בית דוד

גרעט מיט איינאנדער: (לט) (אין נבון וחכם כמוך). פרעה האט געזאגט צו יוסף (לבקש איש נבון וחכם שאמרת) דוא האסט געזאגט מען זאל זוכן אמענטש וואס איז אנבון וחכם (אפערשטענדיגער אונ אקליגער) (לא נמצא כמוך) מיר וועלין ניט געפינען אנבון וחכם ווי דוא בייזט : (מ) (ישק). טייטשט דער תרגום (יתזן) מען מיינט (יתפרנס) ער זאל געשפייזט ווערין (כל צרכי עמי יהיו נעשים על ידך) אלע בדערפעניש פון מיין פאלק זאל געמאן ווערין דורך דיר (כמו) ווי עס שטייט אינ פסוק (ובן משק ביתי) דער שפייזר (דר ערציהער) פון מיין שטוב . וואס אלע זאכין פון מיין שטוב ווערט גטון נאר דורך אים (וכמו נשקו בר) מאכט פר אעלציהען מיין זוהן דוד: (רק הכסא). מיינט מען (שיהיו קורין לי מלך) מען זאל מיך רופן מלך : (כסא) . (לשון של המלוכה) כסא די שטוהל.

פירוש רד"ק

התרשומים והחכמי'. הנה אין זה כי אם רוח אלהי' שיש בו: (מ) (ישק) ענין נשק בתרגומו:(הכסא אגדל מ...

פירוש לתורת אלהים

וויסען דאס אקדינג אין נבון וחכם כמוך איז ניט פר האנדן אפר שטענדיגר אונ אקלוגר ווי דו ביסט : (מ) אתה תהיה דו זאלסט זיין איין עלצטער איבר מיין הויז ועל אונ דורך דיין מול זאלן ערין געשפייזט גאר מיין פאלק אלע בדערפעניש פון מיין פאלק זאל ווערין גטון דורך דיין מול רק הכסא נאר די שטול פון דר מלוכה וועל איך מאכן גרעסר פון דיר מען וועט מיך רופן מלך : (מא) ויאמר אונ פרעה האט גזאגט צו יוסף ראה זעה איך האב דיך געמאכט איין הער [נעמען]

משלי יהודה

געברענט מען האט אים ניט אריין לאזן צום בן מלך נאר ווייל ער האט געהערט אז דער מלך האט בפוילן אז יעדער מען זאל אים ניט אריין לאזן צום בן מלך איז ער אויך געקומען אונ איז צו געגאנגען צום בן מלך אונ האט אים בטראכט האט ער פר שטאנען אז ער קען אים גוטן אמשל אויף צוא היילן דורך אזעלכי קרייטכער וואס עס געפינט זיך אונ דר מדינה גאר ער האט זיך בטראכט אז ער וועט זאגן דאס משל פר די דאקטורים וועלן אלי לאכין פון אים ווייל זיי וועלן אים זאגן די נארישר מענש ווי קאנסטו דיך איין צו זאגן אזעלכי נארישי רייד אונ גמיינע גרינגע רייד פר אזעלכע גרויסי דאקטורים ווי מיר זיינען וואס מיר האבן שון פריער גקלערט אויף אזעלכי קרייטכער וואס מען ברענגט זיי פון ווייטע לענדער אונ זיי זיינען צו היילן אלי שוואכהייט פון דעם יונגן איז דאס ניט אויסגעפונען אונ עס העלפט ניט אונ די דאקטורים אזעלכי.

רְאֵה נָתַתִּי אֹתְךָ עַל כָּל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ מב וַיָּסַר פַּרְעֹה אֶת־
טַבַּעְתּוֹ

דְּמַנֵּיתִי יָתָךְ עַל כָּל
אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃
מב וְאַעְדִּי פַּרְעֹה יַת
עִזְקְתֵיהּ

רשב"ם

קרב על מלחמ׳ לצאת על האויבים · ל׳ עיר מבצר . והנשק · נושקי רומי קשת ׃ (מא) נתתי אותך . נותן אני אותך . בשעת נתינת טבעת על ידי יוסף אמר לו כך ׃ (מב) בגדי שש. של מצרים חשובים כדכתיב שש ורקמ׳ במצרים ׃ רביד . לשון רבד הפרוש ופשוט על האדם כמו

רש״י

א א) וינדל את כסאו מכסא אדוני המלך ׃ (מא) נתתי אותך · מניתי יתך ם ואעפ״כ ל׳ נתינה הוא כמו ונתתך עליון בין לגדולה בין לשפלות נופל לשון נתינה עליו כמו [מלאכי ב] נתתי אתכם נבזים ושפלים ׃ (מב) ויסר פרעה את טבעתו . נתינת טבעת המלך הוא אות למי שנותנה לו להיות שני לו

שפתי חכמים

כתבואה ׃ נ פי׳ כך תרגומו ופירושו יתפרנס וגא דלא כתיב יתזן י״ל דהייתי אומר דלא מיכנו אלא על מזונות לכך מתיב ישק שפי׳ כל לרכי עמי וכו׳ ׃ ם דאם כוא נתינה ממש מאי על ארץ מצרים כיל״ל בארץ מצרים ועוד הא כבר היה

בית דוד

מֵיינְט מֶען דִיא מְלוּכָה (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פְּסוּק (וְיִגְדַּל אֶת כִּסְאוֹ מִכִּסֵּא אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ . זַיין שְׁטוּהְל . זַיין מְלוּכָה . זָאל זַיין גְרֶעסֶער וִויא דִיא מְלוּכָה פוּן אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ אִיז גִוֶועֶן ׃ (מא) (נָתַתִּי אוֹתְךָ) . מֵיינְט מֶען (מָנִיתִי יָתָךְ) אִיךְ הָאבּ דִיךְ אוֹיף גְנוּמֶען (וְאַף עַל פִּי כֵּן לָשׁוֹן נְתִינָה הוּא) פוּן דֶעסְטְווֶעגֶן אִיז "נָתַתִּי" דִיא טַייטְשׁ אִיךְ הָבּ גֶגֶעבֶּן (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק וּנְתָתְּךָ עֶלְיוֹן . עֶר וֶועט דִיךְ גֶעבּוּן הֶעכֶר אִיבֶּר אַלֶע פֶעלְקֶר (בֵּין לִגְדוּלָּה בֵּין לְשִׁפְלוּת נוֹפֵל לָשׁוֹן נְתִינָה עָלָיו) סַיי צוּא גְרוֹסְקֵייט אוּנ סַיי צוּ נִידְרִיגְקֵייט וֶוערְט גְזָאגְט דָם וָוארְט נְתִינָה . נָעֶבֶּן (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק נָתַתִּי אֶתְכֶם נִבְזִים וּשְׁפָלִים . אִיךְ הָב אֵייךְ גִינֶעבֶּן פַר שֶׁעמְט אוּנ גִידְרִיג ׃ (מב) (וַיָּסַר פַּרְעֹה אֶת טַבַּעְתּוֹ) . זָאגְט רַשִׁ״י (נְתִינַת טַבַּעַת הַמֶּלֶךְ הִיא אוֹת לְמִי שֶׁנּוֹתְנָהּ לוֹ לִהְיוֹת שֵׁנִי לוֹ לִגְדוּלָּה) אַז דֶר מֶלֶךְ גִיט צוּ אֵיינֶם זַיין פִינְגֶערִיל אִיז דָם אַצֵייכֶן אַז דֶר מֶענְטְשׁ וֶוערְט דער

פירוש רד״ק

ממך) בדבר הכסא אהי׳ גדול ממך ׃ (מא) (ראה נתתי) ראה כי המשלתיך עליה הנהיג׳ כפי שכלך ׃ (מב) (ויסר) הטבעת

פירוש לתורת אלהים

גַאנְצֶן לַאנְד מִצְרַיִם ׃ (מב) וַיָּסַר אוּנ פַּרְעֹה הָט אָפּ גְטָאהְן זַיין פִינְגֶערִיל פוּן זַיין הַאנְד וַיִּתֵּן

משלי יהודה

קְלִינֶע רֵייד הָט עֶר זִיךְ מְיַישֵּׁב גִוֶועֶן עֶר זָאל זַייא זָגְן מִיט אַזוֹ אַיין אוֹפֶן עֶס זָאל זַיי אוֹיךְ גְפֶעלְן הָט עֶר אַזוֹ גְזָאגְט אִיךְ הָב נְקְלֶערְט מִיט מַיין נַרִישֶׁן שֵׂכֶל הָב אִיךְ גְפִינֶען אַיין מִיטֶל צוּ דֶר קְרֶענְק פוּן דֶעם בֶּן מֶלֶךְ מִיט אַזֶעלְכִי קְרֵייטִיכְצֶר וָואס זַייא גְפִינֶען זִיךְ בַּיי אוּנְז אוּנ דֶר מְדִינָה נָאר מֶען דַארְף צוּ דִי קְרֵייטִיכְצֶר הָבֶּן אַגִילֶערְנְטֶן מֶענְטְשׁ עֶר זָאל וִויסְן צוּ קָאכִין זַיי אוּנ זַיי צוּ רַייבּוּן אוּנ וִוי פִיל מֶען דַארְף פוּן יֶעדִין מִין דֶר מֶענְטְשׁ וָוס אִיז פַר שְׁטֶענְדִיג דֶר צוּא דֶר אִיז רָאוּי אַז דֶר מֶלֶךְ זָאל אִים גֶעבּוּן זַיין כָּבוֹד אוּנ אַז דִיא דָקְטוֹרִים הָבֶּן דֶר הֶערְט דִי רֵייד פוּן דֶעם אָרִימֶן דָאקְטָער אִיז זַיי אַלֶע גְפֶעלוּן אוּנ הָאבֶּן גְזָאגְט עֶס אִיז אֱמֶת אַזוֹ וִוי עֶר זָאגְט וָוארוּם אִיטְלִיכֶר הָט זִיךְ גְטְרַאכְט דֶער מֶלֶךְ וֶועט אִים אוּם דֶר וֶוילוּן צוּ מַאכֶן דִי קְרֵייטִיכְצֶר דְרוּם הָאבֶּן זַיי אַלוּ מַסְכִּים גִוֶועֶן צוּא זַיינוּ רֵייד דֶעם גְלַייכֶען אַז יוֹסֵף אִיז נְקוּמֶן . פַר פַּרְעֹה אוּנ אַלֶע זַיינוּ קְנֶעכְט מִיט דִיא הַארֶן אָן גְטוּן אוּנ דִיא קְרוֹנֶן שְׁטֵייעֶן לֶעבֶּן אִים הָט זִיךְ יוֹסֵף גִיטְרַכְט אַז עֶר וֶועט פוֹתֵר חָלוֹם זַיין דֶעם חָלוֹם אַלֵיין וֶועלְן דִי חַכְמֵי מִצְרַיִם פוּן אִים לַאכֶן זַיי וֶועלְן זָאגְן עֶס וִויצֶן אַזוֹ פִיל חֲכָמִים פַר דֶם מֶלֶךְ וָוס זַיי טְרַכְטִין מִיט זַייעֶרוּ הֶערְצֶר אַזֶעלְכִי טִיפֶע שִׂכְלִיוֹת אוּנ עֶס אִיז אִים נִיט גִיפֶעלוּן אוּנ דִי שְׁטֶעלְסְט דִיךְ אַיין צוּ זָאגֶן פְּרָאסְטוּ רֵייד . דְרוּם הָאט זִיךְ יוֹסֵף אַיין עֵצָה גְגֶעבּוּן עֶר זָאל פוֹתֵר חָלוֹם זַיין אוּנ אוֹיס לָאזוּן צוּם סוֹף (וְעַתָּה יֵרֶא פַרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם) אַצִינְד זָאל פַּרְעֹה אוֹם קְלוֹבֶּן אַקְלִיגֶן מֶענְטְשׁ עֶר זָאל זַיין דֶר רֹאשׁ אִיבֶּר מִצְרַיִם צוּא אַיין זַמְלִין דִי תְּבוּאוֹת פוּן דִי זִיבֶּן זֶעטוּ יָארֶן עֶס זָאל זַיין וֶוענְגוּן דִי הוּנְגֶער יָאר אוּנ דֶר מִיט הָט עֶר זַיי פַר שְׁלָסֶן דִי מַיילֶר וָוארוּם יֶעדִיר הָט נְמֵיינְט אַז אִים וֶועט פַּרְעֹה מַכֶן פַר אַיין רֹאשׁ דָם זָאגְט דֶר פָּסוּק (וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו) אִיז דִי זַאךְ גְפֶעלֶן פַּרְעֹה אוּנ דִי קְנֶעכְט אַלוּ הָאבֶּן גְשְׁוִויגֶן ׃

ספר הישר

זָגְט וָוער וַוייסְט אַז דִי זָגְסְט אֱמֶת הָט יוֹסֵף גְעֶנְטְ ט צוּם מֶלֶךְ אִיךְ וֶועל דִיר זָאגֶן אַסִימָן אַז מַיינֶע רֵייד

עִזְקְתֵיהּ מֵעַל יְדֵיהּ וִיהַב יָתַהּ עַל יְדָא דְיוֹסֵף וְאַלְבֵּישׁ יָתֵיהּ לְבוּשִׁין דְּבוּץ וְשַׁוִּי מָנִיכָא דְדַהֲבָא עַל צַוְּרֵיהּ׃ מג וְאַרְכֵּיב יָתֵיהּ בִּרְתִכָּא תִנְיֵתָא דִּילֵיהּ וְאַכְרִיזוּ קֳדָמוֹהִי דין

טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל־יַד יוֹסֵף וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בִּגְדֵי־שֵׁשׁ וַיָּשֶׂם רְבִד הַזָּהָב עַל־צַוָּארוֹ׃
מג וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ ונתון

הו"א ויקראו לפניו. כתו"א ד:

רשב"ם

כמו מרבדים רבדתי ערשי: (מג) במרכבת המשנה סוס או פרידה המיוחדת לרכוב עליה האיש משנה למלך אשר לו. אברך הוא אב למלך כדאמרי׳ לא רבא ולא בר רבא כלו׳ אב למלך. ווהו וישימני לאב

שפתי חכמים

כיה בארץ מצרים: ע׳ דהמצרים היו עובדין לנילוס ונילוס הוא פישון ולכך נקרא פישון משום שהוא הגדל פשתן כדפירש״י בפ׳ בראשית כילכך בגדי פשתן חשובין לכן וק״ל. (דב״ס) והנה גם אני הבם הח״י ואחר לי שאין פירושו פשתן כי בגדי שש הוא דבר חשוב נשמע מלבשונים כרכם ממשי והוא המלבוש שמובחין על כל הבגדים ואינו פשם כנזכר במלאכת המשכן. והמתפות דברי רש״י כדבריו שפי׳ דבר חשיבות הוא במצרים ואינו כיה ר״ל שהוא פשתן לא כ״ל לפרש רק בגדי שש חשיבות הוא במצרים וגם בס׳ הרומה פי׳ שש פשתן וכאן לא פי׳ שהוא פשתן רק שהוא דבר חשוב: ס ר״ל דכן נאמר שם על הרוכב

רש"י

לו לגדולה: בגדי שש. דבר חשיבו׳ הוא ע במצרי׳: רביד. ענק ועל שהוא רצוף טבעות קרוי רביד וכן [משלי ז] רבדתי ערשי רצפתי ערשי מרצפות כל׳ משנה מוקף רובדין של אבן על הרוכב שבעזרה פ והוא רצפה: (מג) במרכבת המשנה. השניה למרכבתו המהלכת אצל שלו: אברך. כתרגומו דין

בית דוד

די צווייטער צום מלכ׳ס גרויסקייט:(בגדי שש). זאגט רש״י (דבר חשיבות הוא במצרים) ליינווענדיגע קליידר איז אטייערע זאך אין מצרים: (רביד). מיינט מען ענק, אגלדענים רינג ארום האלז (ועל שהוא רצוף בטבעות קרוי רביד) ווייל דער רינג איז צו זאמען געשטעלט געווארן פון קליינע רינגען ער זאל זיך קענן ביינן ווערט ער גרופען רביד (וכו׳) אונ אזו שטייט אין פסוק (רבדתי ערשי) מיינט מען (רצפתי ערשי מרצפות) איך האב צו זאמען געליינט אין מיין בעט אקין וואס אונ איך דארף ליגן (בלשון משנה מוקף רובדין של אבן) אין משניות שטייט מען האט צו זאמען געשטעלט שורות שטיינר. נאך שטייט על הרובד שבעזרה. אויף די שורה שטיינר וואס אונ דיא עזרה (והיא רצפה) דס מיינט מען די פאדלאגע וואס זיא איז געווען צו זאמען געשטעלט פון פיל שטיינר. ווערן מיר אצו זאמענגעשטעלטע זאך רופט מען רביד (מג) (במרכבת המשנה). מיינט מען אינ צווייטן רייטוואגן (השניה למרכבתו) דר צווייטער רייטוואגן (המהלכת אצל שלו) וואס גייט לעבן דם רייטוואגן פון פרעה: (אברך). (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט מען האט גזאגט אויף יוסף (דין אבא

פירוש

המבעת היא אות ובי׳ לממשלה. ויהתום בה לאשר ירצה: (מג) (במרכבת המשנ׳) במרכבת השר שהי׳

רד"ק

משנה למלך. או פירושו כתרגומו: (אברך) האל״ף במקום ה״א והוא מקור כמו ונתון אותו ויבלומר כל אחד

פירוש לתורת אלהים

אונ ער האט דס גגעבן אויף דער האנד פון יוסף (עיין רש״י) וילבש אונ ער האט אים אן גקלייד קליידר פון ליינן דאס איז גוועזן אגרוס חשיבות אין מצרים וישם אונ האט גטאן אגילדענים האלז באנד אויף זיין האלז: (מג) וירכב אותו אונ ער האט איהם גמאכט רייטן אין דעם אנדרן רייט וואגן וואס איז צו אים ויקראו אונ זיי האבן פר אים גרופען אברך דאס איז טייטש ער איז איין עלצטר ביי דם מלך אונ דר מדרש אגדה זאגט אברך איז צווייא ווערטר (אב) עלצטר (רך) יונג ער איז איין עלצטר אין דר חכמה אונ ער איז יונג אין די יארן נאך אפירוש איז אברך איז

ספר הישר

ווען אמת אונ מיין עצה איז ניט גוט דיין עבד נייט צו קינד אונ זיא ווערט האבן איין זון אונ די ווערט דיז קינד אים טויטן אונ בשעת זיא ווערט האבן דם קינד ווערט שפארבן דיין בכור אונ דיא ווערט דיך דערטרינקן מיט דעם גבורנעם קינד. אונ ווי יוסף האט אויס גרעט די דאזיגע רייד האט זיך יוסף גבוקט צום מלכות אונ איז ארויס גגאנגן. אונ הינטר יוסף איז ארויס גגאנגן פון דם מלכות האט דעם

וְנָתוֹן אֹתוֹ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ דֵין אַבָּא לְמַלְכָּא וּמַנֵּי יָתֵיהּ עַל כָּל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
מד וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֲנִי פַרְעֹה מד וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אֲנָא

רשב"ם

לפרע' כי פרעה לשון מלך כמו שפרשתי למעל' אב שר לצורך המלך : (מד) אני פרעה . אני מלך וזהו רק הכסא אגדל ממך : לא ירים איש את ידו · לעשות שרר' כמ"ש בירבעם אשר הרים יד במלך ; רמה ידו ושררתו

רש"י

אבא למלכא צ רך בלשון ארמי מלך בהשותפין לא ריכא ולא בר ריכא · ובדברי אגדה [ספרי פרשת דברים) דרש ר' יהודה אברך זה יוסף שהוא אב בחכמה ורך בשנים אמר לו בן דורמסקי' עד מתי אתה מעוות עלינו את הכתובים ק אין אברך אלא לשון ברכים שהכל היו נכנסין לפניו ויוצאין תחת ידו ר כענין שנא' ונתון אותו וגו' : (מד) אני פרעה

שפתי חכמים

כרונה. והוא רלפה : צ זה חבר למלך : ק פי' לדידך צריך אתה לחלק את כתיבה לשתי תיבות וזה דוחק. וא"ת למה לא פריך נמי אלעיל שתרגם דין אבא למלכא צריך נמי לפרש אב דהיינו אבא ורך היינו מלך כדפירש"י לעיל. וי"ל דלעיל לא צריך לחבר אליו תיבה אחרת אבל לפי' ז: צריך לחבר אל אב בחכמה ואל רך צריך לחבר אליו בשנים וזה דוחק: ר וה"פ

בית דוד

לְמַלְכָּא) דר מענטש איז אפאטער אראט געבער צום מלך (רך בלשון ארמי מלך) אויף אראמישע שפראכע איז רך . אמלך (בהשותפין) אין גמרא בבא בתרא אין פרק השותפין שטייט (לא ריכא ולא בר ריכא) ער איז ניט אמלך אונ ניט אזוהן פון אמלך (ובדברי אגדה דרש רבי יהודה) אין מדרש האט רבי יהודה גלערינט (אברך זה יוסף) אברך מיינט מען יוסף (שהוא אב בחכמה ורך בשנים) ער איז גוועזן אפאטער (אאלצטער) אונ חכמה (ורך בשנים) אונ יונג אונ יארן (אמר לו בן דורמסקית) בן דורמסקית האט גזאגט צו רבי יהודה (עד מתי אתה מעוות עלינו את הכתובים) ביז ווי לאנג וועסטו אויף אונז פר קרימען דיא פסוקים . אונ טייטשן דאס ווארט אברך צוויי ווערטער . אב רך . אפאטער יונגר . עס דארף דאך שטיין רך אב . איונגער פאטער (אין אברך אלא לשון ברכים) אברך איז טייטש קניען (שהכל היו נכנעין לפניו) אלע זענן גוועזן אונטערטעניג פאר אים (ויוצאין תחת ידו) אלע זאכען זענען גנאנגען אונטער זיין האנט (כענין שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ונתון אותו על כל ארץ מצרים) פרעה האט גגעבן יוסף'ן אויף דעם גאנצען לאנד מצרים :

פירוש רד"ק

היה אומר זה ראוי לתתו על כל ארץ מצרים: (מד) אני פ־עה. אף על פי שאני מלך · בלא רשותך לא ירים

פירוש לתורת אלהים

טייטש קניען אלו מוזן פר אים קניען ונתון אותו אונ ער האט אים גזעצט אויף דעם גאנצן לאנד מצרים : (מד) ויאמר אונ פרעה האט גזאגט צו יוסף אני פרעה איך בין פרעה איך בין

ספר הישר

מלכות ווייב גווינען איין זין אונ מען האט דם מלכות איין בשורה גזאגט אז די מלכה האט גווינון אזין האט זיך דר מלכות זייער גפרייט אונ תיכף ווי מען האט אבשורה גזאגט צום מלכית אז די מלכה האט גווינן איין זין איז תיכף געשטארבן דר בכור פון דם מלכות נאך דם אז דר מלכות האט גזעהן אז דיא רייד פון יוסף איז אמת האט דר מלכות גשוקט אז מען זאל איין זאמלין אלע שררות אונ אלי קנעכט ווס עס איז פר הנדין ביי דם מלכות זענין זיי אלי נקומן פר דם מלכות אונ דר מלכות זאגט צו זיי. נון איר האט גהערט אונ גזעהן אז די רייד פון דם עברי זענין אמת מיט בוויי'ז אז דר סימן איז מיר מקוים גווארן איז דר פון גדרינגן אז דם ווס ער האט בשייד איז ווירקליך אויך אמת אונ אצונד לאמיר זיך איין עצה הלטן וואס מיר זאלין טאן כדי מיר זאלין ניצול ווערין פר דם גרוסן הונגר אונ אויך דם גאנצע לאנד אונ מיין עצה איז אז מען זאל אים מאכן פר איין מושל ווארים ווי איז דען פאר האנדן נאך אזו איין חכם ווי דר עברי דען איר האט גהערט וועלכי עצה דר עברי האט גגעבן כדי דאס לאנד זאל אנטרינן ווערין פארן הונגר אין איך וויים וואול אז דם לאנד וועט אנדערש ניט אנטרינן ווערין פארן הונגר נייערט מיט דר עצה פון דעם עברי. אונ אלי שררות האבן גענפערט צום מלכות די עצה וואס דר עברי האט געבין איז ניט אונ אצונד איז דם גאנצע לאנד ביי דיר אונ דר האנד אונ וואס די ווילסט טאן מעגסטו טאן אונ דער מלכית האט צו זיי גזאגט להיות מיר האבן גזעהן די חכמה פון דעם עברי איז מיין עצה אז מען זאל אום מכן פר אמושל אונ לאנד מצרים אונ דיא שררות האבן גזנפערט צום מלכות אונ האבן גזאגט פאר וור עס שטייט געשריבען אונ די אקטין פון מצרים אז מען זאל אנדערש ניט מאכן קיין מלך אודר איין שני למלך ביז ער מיז פריער קענין ריידן פיל פון די זובציג לשונות אונ אצונד ווי אזו קען זיין דר עברי איין שני למלך אז דר עברי

פַּרְעֹה וּבַר מִמֵּימְרָךְ לָא יְרִים גְּבַר יָת יְדֵיהּ לְמֵיחַד זֵין וְיָת רִגְלֵיהּ לְמִרְכַּב עַל סוּסְיָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ מה וּקְרָא פַרְעֹה שׁוּם יוֹסֵף גַּבְרָא דְטְמִירָן גַּלְיָן לֵיהּ וִיהַב לֵיהּ יָת אָסְנַת בַּת פּוֹטִיפֶרַע רַבָּא דְאוֹן לְאִתּוּ וּנְפַק יוֹסֵף שַׁלִּיט עַל אַרְעָא

פַּרְעֹה וּבִלְעָדֶיךָ לֹא־יָרִים אִישׁ אֶת־יָדוֹ וְאֶת־רַגְלוֹ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ מה וַיִּקְרָא פַרְעֹה שֵׁם־יוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

ויבא

ת״א ובלעדיך לא ירים איש את. סוטה לו: ויוסף נו. ברכות כ: מגילה יז:

רשב״ם

על ידי המלך שלמה כמ״ש שם ויפקד אותו לכל בכל בית יוסף: (מה) צפנת פענח. בתרגומו ול׳ מצרי׳ הוא. וכן היה דרכם לקרוא לאדם בשעת שממנים אותו על ביתם שם הראוי׳ וכן ויקרא משה להושע בן

בעל הטורים

כל עמי: (מה) צפנת פענח. נוטריקון צדיק פטפט נפש תאוה סומך עני נפשי חיים. ד״א צופה פודה נביא תומך פותר עניו

רש״י

פרעה. שיש יכולת בידי לגזור גזירה על מלכותי ואני גוזר שלא ירים איש את ידו: ובלעדיך. שלא ברשותך ד״א אני פרעה אני אהיה מלך ומבלעדיך וגו׳ וזהו דוגמת רק הכסא: את ידו ואת רגלו כתרגומו: (מה) צפנת פענח. מפרש הצפונות ואין לפענח דמיון במקרא: פוטי פרע. הוא פוטיפר ונקרא

בית

(מד) (אֲנִי פַרְעֹה). אִיךְ בִּין פַּרְעֹה. דֶער מֶלֶךְ (שֶׁיֵּשׁ יְכוֹלֶת בְּיָדִי לִגְזוֹר גְּזֵירָה עַל מַלְכוּתִי) אִיךְ הָאב כֹּחַ גּוֹזֵר צוּ זַיין גְּזֵירוֹת אוֹיף מַיין קֶענִיגְרַייךְ (וַאֲנִי גּוֹזֵר שֶׁלֹּא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ בִּלְעָדֶיךָ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתְךָ) אוּנ אִיךְ בִּין גּוֹזֵר עֶס זָאל אַיין מֶענְטְשׁ נִיט אוֹיף הֵייבְּן זַיין הַאנְד עֶפִּיס צוּ טוּן אָן דַיין עֶרְלוֹיבְּנִיס (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשָׁט אִיז פַּרְעֹה הָט גְזָאגְט אֲנִי פַּרְעֹה. אִיךְ בִּין פַּרְעֹה (אֲנִי אֶהְיֶה מֶלֶךְ) אִיךְ וֶועל זַיין אַמֶּלֶךְ (וּבִלְעָדֶיךָ) אוּנ אוֹיסֶער דִיר זָאל אִינ מִצְרַיִם נָאר נִיט גְטוּן וֶוערְן (וְזֶהוּ דּוּגְמַת רַק הַכִּסֵּא) דָאס אִיז דִיא זֶעלְבִּיגֶע רֵייד וָוס פַּרְעֹה הָט פְרִיעֶר גְזָאגְט צוּ יוֹסֵף נָאר מִיט דִיא מְלוּכָה וֶועל אִיךְ זַיין גְרֶעסֶער פוּן דִיר (אֶלָּא שֶׁהוּצְרַךְ לְפָרְשָׁה בִּשְׁעַת נְתִינַת

דוד

הַטַּבַּעַת) נָאר וֶוען פַּרְעֹה הָט אִים גְגֶעבְּן דֶם פִינְגֶערִיל הָט עֶר נָאךְ אַמָאל מִיט אִים גְרֶעט וִוי וַוייט זַיין מְלוּכָה זָאל זַיין: (אֶת יָדוֹ וְאֶת רַגְלוֹ). (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט. עֶס זָאל קֵיינֶר אוֹיף הֵייבְּן זַיין הַאנְד צוּא נֶעמִין גְוֶוער (אַשְׁוֶוערְד אוּנ אַבִּיקְס) אִין דֶער הַאנְט אוּנ עֶס זָאל קֵיינֶר אוֹיף הֵייבְּן זַיין פוּס צוּ רַייטְן אוֹיף אַפֶערְד אָן דַיין עֶרְלוֹיבְּנִיס: (מה) (צָפְנַת פַּעְנֵחַ). מַיינְט מֶען (מְפָרֵשׁ הַצְּפוּנוֹת) עֶר זָאגְט דִיא בַּהַאלְטִינֶע זַאכְן וָוס קֵיינֶר וַוייסְט נִיט (וְאֵין לְפַעְנֵחַ דִמְיוֹן בְּמִקְרָא) צוּם וָוארְט פַּעְנַח אִיז נִיט דָא אַגְלַייכִין אִינ פָּסוּק: (פּוֹטִיפֶרַע). זָאגְט רַשִׁ״י (הִיא פּוֹטִיפַר) פּוֹטִיפֶרַע דָאס אִיז פּוֹטִיפַר (וְנִקְרָא פּוֹטִיפֶרַע עַל שֶׁנִּסְתָּרֵס מֵאֵלָיו)

פירוש

איש את ידו ואת רגלו לכל דבר: (מה) (צפנת פענח) לשון מצרי הוא וכמו שקרא נבוכדנאצר לדניאל וחבריו

רד״ק

שם בלשון ארמי והמפרשים פירשו שהוא לשון הקדש תמה הוא איך קרא פרעה שם בלשון הקודש: (ויצא

פירוש לתורת האלהים

אַמֶּלֶךְ מֶעג אִיךְ גּוֹזֵר זַיין וָואס אִיךְ וִויל וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אוּנ חוּץ דִיר אָן דַיין וִויסְן זָאל קֵיין מֶענְטְשׁ נִיט אוֹיף הֵייבְּן זַיין הַאנְד מִלְחָמָה צוּ הַאלְטְן אוּנ זַיין פוּס צוּ רַייטְן אִין גַאנְצְן לַאנְד מִצְרַיִם: (מה) וַיִּקְרָא אוּנ פַּרְעֹה הָט גְרוּפְן דֶעם נָאמֶן פוּן יוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ דָס אִיז טַייטְשׁ פַר בָּארְגִינֶע זַאכְן שְׁטֶעלְט עֶר אַנְטְפֶּלֶקְן וַיִּתֶּן אוּנ עֶר הָאט גֶעגֶעבְן צוּ אִיהְם אָסְנַת דִיא טָאכְטֶער פוּן פּוֹטִיפֶרַע דֶער הַאר פוּן אוֹן פַר אַוַוייבּ וַיֵּצֵא אוּנ יוֹסֵף אִיז אַרוֹיס גֶגַאנְגֶען אִיבֶּער דֶם

כפרה

קֶעגְן בְּוַדַּאי מֶער נִיט בַּיידֶן נָאר זַיין לָשׁוֹן אָבֶּר נִיט אוּנְזֶער לָשׁוֹן גִיזָאגְט דֶר שֵׁייךְ אִים רַיידְן אַז עֶר זָאל קוּמְן פַר דִיר וִועמְשְׁטֶ׳ אִים מוֹיבְן אִיבּ עֶר קֶען

הישר

ריידן אונזרי לשונות אונ דער מלכות האט צו זיי [illegible] [illegible] [illegible] אין עס איז גוואר׳ן טאג האט [illegible]

מו וְיוֹסֵף בֶּן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלִּפְנֵי פַרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ מז וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע לִקְמָצִים׃ מח וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֹכֶל ׀ שֶׁבַע

שנים

דְמִצְרָיִם׃ מו וְיוֹסֵף בַּר תְּלָתִין שְׁנִין כַּד קָם קֳדָם פַּרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרָיִם וּנְפַק יוֹסֵף מִן קֳדָם פַּרְעֹה וַעֲבַר (שַׁלִּיט) בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ מז וּכְנַשׁוּ דָיְרֵי אַרְעָא בְּשֶׁבַע שְׁנֵי שׂוֹבְעָא עֲבוּרָא לְאוֹצָרִין׃ מח וּכְנַשׁ יָת כָּל עֲבוּר

רשב"ם

נון יהושע בשנעש׳ משרתו. וכן ויקרא לדניאל בלטשצר כדכתיב די שמיה בלטשצר כשם אלהי: פוטיפרע. אין זה פוטיפר לפי הפשט: כהן און. של אותה העיר כדכתיב ובני דוד כהנים היו שלטונים: (מו) בן שלשי׳ וראוי לשררה: (מז) ותעש הארץ. הוציא׳ הרב׳ תבוא׳ כמו ועשת את התבואה לשלש השנים׳ לקמצים. בקנה א׳

רש"י

ונקרא פוטי פרע ש על שנסתרס מאליו ת לפי שחמד את יוסף א למשכב זכור [סוטה יג]: (מז) ותעש הארץ. כתרגומו ואין הל׳ נעקר ב מל׳ עשייה: לקמצים. קומץ על קומץ יד על יד היו אוצרים: (מח) אכל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה׳ שכל ארץ וארץ מעמדת ג

שפתי חכמים

של אברך דבכל היו באין אליו ואומרים לו אברך לך: ש דייק מדכתיב ויקרא פרעה שם יוסף וגו׳ ויתן לו את אסנת וגו׳ ר"ל פרעה נתן ליוסף את אסנת ומכ"ש בזה וא"כ ע"כ צריך לומר דפוטיפרע הוא פוטיפר ויש נפקותא גדולה בזה שפרעה היה רוצה ליתן גדולה ליוסף ללובשו מלוכה ופרעה ירא כיון דעבד הוא לא יניחו לו גדולה זו ועוד בנימוסי מצרים כתיב אין עבד מולך ולא לובש בגדי שרים לכך רצה ליתן ליוסף בת אדוניו של יוסף דאם האדון נתן לעבדו אשה הוא משוחרר וכ"ש אם נותן לו בתו שהוא משוחרר א"כ ש"מ דפוטיפרע הוא פוטיפר וק"ל: ת וכסירוס נלמד מל׳ פרע ולא מל׳ פוטיפר כנ"ל: א וא"ת הא לעיל כתיב כדברים האלה עשה לי עבדך ופירש"י שם בשעת תשמיש אמרה לו כך וי"ל דלא היה תשמש עמה ממש אלא היה מגפף ומנשק ומש"ה נקט כמי רש"י שכיוני תשמיש כהלכה ולא תשמיש ממש. ועי"ל שהיה סרים בוליס ולא סרים גיר כמו שפי׳ הרד"ק: ב פי׳ ותעש הארץ שעשתה אוצרות ופי׳ הארץ אנשי הארץ כמו ארץ כי תחטא: נ ר"ל דבפסוק משמע שכל האוכל בגדל סביב העיר היה נותן בתוך אותה העיר ולא בעיר אחרת ועצמה

בית דוד

ער ווערט גרופן פוטיפרע מיט לשון נקבה ווייל ער איז געווארן אסרים (ער האט פאר לארען די מענערליכע קרעפטען ער זאל ניט קענען זיך בהעפטען צו אנקבה (לְפִי שֶׁחָמַד אֶת יוֹסֵף לְמִשְׁכַּב זָכוּר) ווייל ער הט געוואלט מזנה זיין מיט יוסף: (מז) (וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ). (כְּתַרְגּוּמוֹ) וויא דר תרגום טייטשט. די מענטשען פון דעם לאנד מצרים האבען פאר זאמילט תבואה (וְאֵין הַלָּשׁוֹן נֶעֱקַר מִלָּשׁוֹן עֲשִׂיָּה) פון דעסטוועגען דם ווארט וַתַּעַשׂ איז די טייטש זיא הט גטון. ווייל דו ערד הט גוואקסען פיל תבואה דריבר האבען די מענטשען פר זאמילט תבואה אונ די שפייכלער. דם הייסט די ערד האט גמאכט שפייכלער תבואה: (לִקְמָצִים) ביסלאכווייז (קוֹמֶץ עַל קוֹמֶץ יָד עַל יָד הָיוּ אוֹצְרִים) זייא האבען פאר זאמילט די תבואה ביסלאכווייז (אביסיל אונ האנד הייסט קומץ): (מח) אֹכֶל שְׂדֵה הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ) די תבואה וואס ער הט ארפ גנומען פון די פעלדר וואס ארום די שטאט הט ער גלייגט אונ די שפייכלר וואס אין די שטאט (שֶׁכָּל אֶרֶץ וָאֶרֶץ מַעֲמֶדֶת פֵּרוֹתֶיהָ)

פירוש רד"ק

יוסף) יצא להזיק בממשלתו שנתן לו פרעה: (מו) (ויצא מלפני פרעה) יצא מלעמוד לפניו תמיד כשאר השרים. (ויעבור בכל ארץ מצרים) על עניני המלכות לפקוד ולחקור עליהם לפי שפרעה שמהו אדון על הכל: (מז) (ותעש הארץ) עשתה הארץ התבוא׳ לקמצים כלומר מגרגר אחד הוציא׳ קמצים רבים: (מח) (ויתן אכל בערים) כי האוצרות עשה בערים ולא

פירוש לתורת אלהים

לאנד מִצְרָיִם: (מו) וְיוֹסֵף אונ יוסף איז אלט גוועזן דרייסיג יאר בְּעָמְדוֹ אין זיין טאהן שטיין פר פַּרְעֹה דר מֶלֶךְ פון מִצְרָיִם וַיֵּצֵא אונ יוסף איז ארויס גגאנגען פון פר פַּרְעֹה וַיַּעֲבוֹר אונ ער איז איבר גפארין אין לאנד מִצְרָיִם: (מז) וַתַּעַשׂ אונ עס הט גוואקסען אין די זיבן יאר פון דר זעט קְמָצִים ביסלעך ווייס האבן זיי איין גזאמילט פיל תבואה דער מדרש מאכט איטליכע זאנג איז גוועזן אפולע האנד: (מח) וַיִּקְבּוֹץ הט ער איין גזאמילט גאר דם עסין ווארג פון די זיבן

שְׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וַיִּתֶּן־אֹכֶל בֶּעָרִים אֹכֶל שְׂדֵה־הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ׃ מט וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בָּר כְּחוֹל הַיָּם הַרְבֵּה מְאֹד עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר

אונקלוס: שְׁבַע שְׁנַיָּא דִּי הֲוָאָה בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם וִיהַב עֲבוּרָא בְּקִרְוַיָּא עֲבוּר חֲקַל קַרְתָּא דִּי בְסַחֲרָנָהָא יְהַב בְּגַוַּהּ׃ מט וּכְנַשׁ יוֹסֵף עֲבוּרָא כְּחָלָא דְיַמָּא סַגִּי לַחֲדָא עַד דִּי פְסַק לְמִמְנֵי אֲרֵי

רש"י

פירותי' ונותנין בתבואה מעפר המקום ד ומעמיד את התבואה מלירקב [נ"ל שהוא דעת רבי נחמיה וה"ק כלל להביא ברש"י כאשר מלה נדעת קאמר] : (מט) עד כי חדל לספור. עד כי חדל לו הספור

שפתי חכמים

ועצמה מאי ועו"פ לפי שכל ארץ והארץ וגו' : ד ויא"ת שהוא פי' אחר וכ"פ כל האוכל כיון מוליכין אותו למצרים תקופ שהיה יוסף שם ונא דכתיב נקרא אוכל שדה סביר וגו' נתן בתוכה כ"פ שצריך ליתן מעפר שגדלה שם בתוכה אבל את"כ כיון

בית דוד

יעדע ערד האלט אויף איר תבואה (ונותנין בתבואה מעפר המקום ומעמיד את התבואה מלירקב) אז מען נים אריין אין די תבואה ערד פון דיא זעלבינע ערד וואס די תבואה האט פון איר געוואקסן הלט אויף די ערד די תבואה זיא זאל ניט פר פוילט ווערון : (מט) (עד כי חדל לספור) .

פירוש רד"ק

ולא בכפרים ומה שהיה מקבץ מן החמשיות משדות הכפרים הי' נותן באוצרות בערים : (מט) (כחול הים) וגו'

פירוש לתורת אלהים

יאר וואס זיי זענען געווען אין מצרים ויתן און ער האט געגעבן דם עסין וואס אין די שטעט אוכל דם עסין וואס איז געווען אין די פעלדער ארום דער שטאט האט ער געגעבן אין דער שטאט (עיין רש"י) : (מט) ויצבור און יוסף האט איין געזאמלט קארן כחול זייער פיל אזו ווי דם זאמד פון דעם ים עד ביז ער האט פר מיטן צו צילן כי ווארום עס איז ניט געווען קיין צאל :

ספר הישר

נאך זיינע שרות און נאך זיינע קנעכט וועגין זייא נקימן און האבן זיך גזעצט פארן מלכות אין דר מלכות האט גבעטן אז מען זאל ברענגין יוסף וועגין די קנעכט גזאגנן און האבן געבראכט יוסף פארן מלכות און יוסף האט אן גהויבן צוא רייןדן פיל לשונות האבן זיי זיך דרויף גפרייט איז וואול גפאלן און די אוגן פון דם מלכות און ביי די שרות אז מען זאל מאכן יוסף פר איין שני למלכות און דר מלכות האט זאגט צוא יוסף דיא האסט מיר איין עצה געגעבן אז איך זאל נעמין איין חכם און זאל איהם מאכן פר איין מושל איבר'ן לאנד מצרים כדי ער זאל מאכן אנגרייטן פון הונגר דר ווייל האסט נאך דיך גלאיט וויסן די דאזיגע רייד וואס די האסט גרעט איז ניט פר האנדן און בין גאנצין קיניגרייך אזו איין חכם ווי דיא ביסט און דיין נאמן זאל מער ניט גרופן ווערין יוסף נייערט צפנת פענח און די ואלסט זיין ביי מיר איין שני למלך און דורך דיין מויל זאל זיין דיא בפעהין פון מיין קיניגרייך און דורך דייגע רייד זאל מיין פאלק ארוים און אריין גיין און דורך דיין האנד זאלין מייני שרות און [illegible] פר דיר זאלן זיך בוקין אלע מענטשין פון דם לאנד נייערט איך זאל זיצן אויף דר מלוכה שטול אין ער האט אפ גטון דם פינגערל פון זיין האנד און האט דם גטון אויף יוסף'ס האנד און דער מלכות האט גלאזט אן קליידן יוסף מיט איין מלכות קלייד און האט איהם גלאזט אן טאן אגילדענע קרון איבן קאפ און איין גילדענם באנד און דר מלכות האט גבאטן אלע זיינע קנעכט אז מען זאל מאכן רייטן יוסף אויף אבייט וואגן איין צוואנציג מענטשין זאלין שרייאן פר איהם מיט איין הויך קול און זאגן זאגין האט איר דען גזעהן אזוי איין קליגן מענטש ווים דר מלכות האט איהם איים דר ווייל פר איין שני למלך און אלע זאכן פון דר מליכה זאל זיין דורך זיין מויל און וועלכר מענטש עס וועט ווידר שפעניגן זיין מויל און וועט זיך צו איהם ניט בוקין צו דר ערד וועט ער גטייט ווערין ווי איין מורד און ווי די צוואנציג מענטשין האבן איהם גרעט די דאזיגע רייד האבן זיך אלע מענטשין פון מלכות גבוקט צו איהם ביז צו דער ערד און האבן גזאגט דר מלכות און דר שני למלכות זאל אייביג לעבן אין אלע איין וואוינערס פון מצרים האבן זיך גבוקט צוא יוסף און האבן זיך גפרייט מיט אלע כלי זמר און יוסף האט אויף גהויבן זיינע אויגן

לִסְפֹּר כִּי־אֵין מִסְפָּר׃ נ וּלְיוֹסֵף
יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת
הָרָעָב אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אָסְנַת בַּת־
פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אוֹן׃ נא וַיִּקְרָא יוֹסֵף
אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי־נַשַּׁנִי
אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עֲמָלִי וְאֵת כָּל־
בית

לֵית מִנְיָן׃ נ וּלְיוֹסֵף
אִתְילִידוּ תְּרֵין בְּנִין עַד
לָא עָאלַת שַׁתָּא
דְכַפְנָא דִּי יְלֵידַת לֵיהּ
אָסְנַת בַּת פּוֹטִיפֶרַע
רַבָּא דְאוֹן׃ נא וּקְרָא
יוֹסֵף יַת שׁוּם בּוּכְרָא
מְנַשֶּׁה אֲרֵי אַנְשְׁיַנִי יְיָ
יַת כָּל עַמְלִי וְיַת כָּל
בית

תו"א וליוסף ילד. תענית יא:

בעל הטורים

פניו נכוא מוזס: (נ) וליוסף. ב' במס' וליוסף יולד שני בניס בטרס וגו' ואידך וליוסף אמר מבורכת ב' ארלו כדאמרי' כל המשתף עלמו עס הלבור בלרתס זוכה ורואס בנחמת לבור לכס

רשב"ם

מלא קומץ שבלים ולכך היה השבע גדול: (נ) בטרם תבא שנת הרעב. ולפי שבא יעקב בתחלת ימי הרעב בשנה שניי' ולסוף י"ז שנה בשעת מותו אמר ליוסף שני בניך הנולדים לך עד באי אליך לי הם אבל מולדתך אשר הולדת אחריהם אחרי באי אליך לך יהיו לכך פירשם כאן אפרים ומנשה נולדו לפני שנות הרעב קודם שבא יעקב אבל אחר כך הוליד בנים ובני בנים שנקראו ע"ש אחיהם בנחלתם כמ"ש יעקב: (נא) נשניימן נשש

רש"י

ה לספור וה"ז מקרא קצר: כי אין מספר. לפי שאין מספר והרי כי משמש ו בלשון דהא: (נ) בטרם תבוא שנת הרעב. [תענית יא] מכאן שאסור לאדם לשמש

שפתי חכמים

היו מוליכין אותם למצרים וק"ל: ה כי משמש ל' אשר כדפירש"י עד אשר חדל לו הסופר לספור: ו דחדל משמש שמעצמו חדל ולמה לא ספר יותר מפני כי אין מספר כלומר שהוא יודע שבודאי לא יהיה לו מספר שכל כך הרבה יהיה וחדל

בית דוד

מֶען מֵיינְט (עַד כִּי חָדַל כוֹ הַסּוֹפֵר לִסְפּוֹר) בִּיז דֶר צֵיילֶער הָט אוֹיף גִיהֶערְט צֵיילֶן (וַהֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר) דָס אִיז אַקוּרְצֶר פָּסוּק עֶס פֶעלְט דָס וָוארְט הַסּוֹפֵר: (כִּי אֵין מִסְפָּר) · מֵיינְט מֶען (לְפִי שֶׁאֵין מִסְפָּר) וַוייל עֶס אִיז נִיט גִיוֶוען קֵיין וָוארְט אוֹיף דֶעם צָאהְל (וַהֲרֵי כִּי מְשַׁמֵּשׁ בְּלָשׁוֹן דְּהָא) דָס וָוארְט "כִּי" אִיז דִיא טַייטְשׁ וָוארוּם · וַוייל: (נ) (בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב) · זָאגְט רַשִׁ"י (מִכָּאן שֶׁאָדָם אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן) פוּן דַאנֶען וֵויסֶן מִיר אַמֶענְטְשׁ טָאר נִיט זִיךְ בַּהֶעפְטֶען מִיט זַיין

פירוש

דרך הפלג': (נ) (וליוסף יולד) דרך כלל ואולי תאומי' נולדו לפיכך אמר יולד, כי נולדו בליד' אחת. (שנת הרעב) הראשונה ואמר בטרם תבא כי בשנ' האחרונ' של השבע נולד, והנ' הי' יוסף בן ל"ו כשנולדו והם היו בני ע"ג בשמת יוסף, ורז"ל דרשו מזה (תענית

רד"ק

י"א) שאסור לאדם לשמש מטתו בשנת רעבון: (אשר ילדה לו אסנת) להודיע כי לא היתה לו אשה אחרת כי שניהם היו לו ממנה: (נא) (כי נשני) כל כך נתן לי ה' עושר וכבוד עד כי השכיחני כל עמלי שהי' לי משנמכרתי וגם כל בית אבי השכיחני: נשני הפתח במקומחיר"ק על משקל

פירוש לתורת אלהים

(נ) וּלְיוֹסֵף אוּנ צוּ יוֹסֵף אִיז וָוארֶען גִבּוֹרִין צְוַוייא זִיהְן אֵיי דִי הוּנְגֶער יָאר זֶענִין גְקוּמֶען (עיין רש"י) אֲשֶׁר וָוס הָט גִיבָּארֶען צוּ אִיהְם אָסְנַת דִי טָאכְטֶער פוּן פּוֹטִיפֶרַע דֶר הַאר פוּן אוֹן: (נא) וַיִּקְרָא אוּנ יוֹסֵף הָאט גְרוּפֶען דֶם נָאמֶען פוּן דֶם עֶלְצְטִין זוּהְן מְנַשֶּׁה כִּי וָוארוּם גָאט הָט מִיךְ גְמַאכְט פַר געסן

ספר הישר

צוּם הִימֶל אוּנ הָט גְזָאגְט דֶם פָּסוּק מְקִימִי מֵעָפָר דָל מֵאַשְׁפּוֹת יָרִים אֶבְיוֹן אִיז טַייטְשׁ דִי טוּסְט אוֹף שְׁטֶעלֶין דֶם אָרִים מַאן פוּן דֶר עֶרְד אוּנ אוֹךְ פוּן דֶם מִיסְט טוּסְטִי אִים דֶר הֵייבֶּען גָאט דִי בִּיסְט דֶר הַאר פוּן דֶר וֶועלְט וואוּל אִיז דֶם מֶענְשׁ וָואס עֶר פַאר זִיכֶרְט זִיךְ אוּנ דִיר אוּנ יוֹסֵף מִיט אַלֶע שְׂרָרוֹת אוּנ מִיט אַלֶע קְנֶעכְט אִיז אוּם גְפָארֶען גַאנְץ מִצְרַיִם אוּנ אוֹיף הָאבֶּען זַיי אִים גְפוּרְט צוּ אַלֶע אוֹצְרוֹת פוּן דֶם מֶלֶךְ אוּנ יוֹסֵף הָט זִיךְ אִים גְקֶערְט אִין אִיז

שר"ה הקדוש

(נ) (וּלְיוֹסֵף יוּלַד שְׁנֵי בָנִים בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב) אוּנ צוּ יוֹסֵף זֶענִין גִבּוֹרֶען גְוָוארֶען צְוַוייא זִין אֵיידֶער דָם הוּנְגֶער יָאר אִיז גְקוּמֶען · פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען דִי חֲכָמִים אָפּ דָם אוּנ אַהוּנְגֶער צַייט אִיז אָסוּר דֶעם מֶענְשׁוּן צוּ זַמוּן צוּ לֶעבֶּען מִיט זַיין וַוייבּ. אוּנ בְּדֶרֶךְ כְּלָל הָאבֶּען זַיי גְזָנְט אַז יֶעדֶר מֶענְשׁ אִיז מְחוּיָב זִיךְ מְצַעֵר צוּא זַיין מִיט דֶם צִבּוּר אוּנ אַטֵייל צוּ נֶעמֶען אִין אַלֶע זֵייעֶרִי צָרוֹת. וֶוען אֲפִילוּ אִים אַלֵיין אִיז גַאנְץ גוּט · אוּנ וַוייסְט פוּן קֵיין צָרָה נִיט:

בֵּית אָבִי: נב וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי קָרָא
אֶפְרָיִם כִּי־הִפְרַנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ
עָנְיִי: רביעי נג וַתִּכְלֶינָה שֶׁבַע שְׁנֵי
הַשָּׂבָע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:
נד וַתְּחִלֶּינָה שֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב

לבוא

בֵּית אַבָּא: נב וְיָת שׁוּם
תִּנְיָנָא קְרָא אֶפְרָיִם
אֲרֵי אַפְּשַׁנִי יְיָ בְּאַרַע
שִׁעְבּוּדִי: נג וּשְׁלִימוּ
שְׁבַע שְׁנֵי שׂוֹבְעָא דִי
הֲוָאָה בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם:
נד וּשְׁרִיאַת שְׁבַע שְׁנֵי

כפנא

רשב"ם

כמו הנני אלהים מן הנן. הרגש תחת אות החסר׳ ואילו היה סגורת לא תנשני נשיתי טובה שהוא מחשיבו למ"ד פעל הילי״ל נשני. כמו עבדי רמני. האיש אשר כלנו׳ רמני סן רים׳ את רעהוי כלנו כלה ה׳ את המתי (נג) ובכל אמ״צ הי׳ לחם. כי נתן יוסף אוכל בערים: וישבור

בית דוד

נייב וועז עס איז אהונגר יאר. דהיינו דר צייכט די תורה די קינדר זענן געבארן געווארן פריער פר די

פירוש רד"ק

מסקל צוני. וי"א כי פרשו בסקל הנני: (נג) (בארץ עניי) שהית׳ לי מתחל׳ ארץ עניי ועת׳ הפרני האל בה בבנים ובעושר ובכבוד: (נג) (אשר היה) דרך כלל: (נד) (ובכל ארץ מצרים) בכל הארצות הקרובות לארץ מצרים הי׳ להם מאשר אצר כל אחד לעצמו:

פירוש לתורת אלהים

געסין גאר מיין מידיקייט אונ מיין פאטערס הוז: (נב) וְאֵת אונ דעם נאמן פון דעם אנדרן זוהן הט ער גרופן אֶפְרַיִם כִּי ווארום גאט האט מיך גפרוכפרט אין דעם לאנד פון מיין פיין: (נג) וַתִּכְלֶינָה אונ זיי זענין ווארן פר לענדיגט די זאטע יארן אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וואס זענין געווען אין מצרים: (נד) וַתְּחִלֶּינָה אונ זיי האבן אן גיהויבן די זיבן יאר הונגר צו קומען כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף אזוי

ספר הישר

גקומען דעם זעלבינן טאג פר פרעה אונ דר מלך הט אים גגעבן צו יוסף פעלדר אונ ווייך נערטנר אונ עריך פיל נאלר אונ פיל איידיל גשטיין אין נאך פיל מתנות אונ ווי עס איז גקומן דם אנדרן טאג הט דר מלך גהייסן צו אלע איין וואגער אז זיא זאלן ברענגן מתנות צו יוסף אונ ווער עס וועט ניהר שפענינן דאס מויל פון מלך זאל ווערין גשטראפט אונ האט גמאכט איין גרויס חדר אונ מיטן פארק אז מען זאל אהין ברענגן די מתנות אונ איטליכר מענש פון מצרים הט גבראכט איין מתנה אונ מען האט גבראכט גילדנע רונגן אונ פונגרינג אונ אלערליי גשמעק פון גאלד אין זילבר אונ אלערליי איידילע גשטיין אונ יוסף הט דם צו גנומן אונ בהאלטן אונ זיינע אוצרות אונ אלע שררות וואס זענין גוועזן ביי דם מלך האבן אלע גגעבן גרויסי מתנות צו יוסף אונ דר מלך דאט גשיקט צו פוטיפרע דר זין פון אחירם דר האר פון און אז מען זאל געמן ביי אים די קליינסטי טאכטר ווס הייסט אסנת פר איין ווייב צו יוסף די יונג פרוי איז גוועזן זעהר שיין אונ יוסף הט זי גנומען פר אווייב אונ דר מלך האט גזאגט צו יוסף איך בין פרעה אין חוץ דיר זאל קיינר ניט אויף הייבן זיין האנט אדר איין פוס צו שפין נסיס איין זאך אונ מצרים אין יוסף איז אלט גוועזן אונ דרייסיג יאר אונ נאט הט גמערט צו יוסף נאך מער חכמה אונ אלע איין וואגער פון מצרים אונ אלע קנעכט אונ אלע שררות פון פרעה האבן זעהר ליב גהאט יוסף דען דם איז גוועזן פון גאט אונ גאט איז גוועזן מיט יוסף אונ זיין שפייז איז גוועזן אויסן גאנצן לאנד אונ עס איז גוועזן צו יוסף פערצינג טויזנט זעקס הונדרט הילדות די אלע זוס זיי האבן גהלפן צום מלכות אונ איך יוסף הט גגעבן צו זיינע חיילות די פאנצרים אונ שפיזן אונ אנדרי כלי זין אונ עס איז גקומן דם אנדרי יאר זינט יוסף איז גווארן איין שני למלך הט גאט גגעבן איין גרויסע וועט איך דער נאנצי ווייקט זיבן יאר אזוי ווי יוסף הט גרעט אונ הט בפוילן אז מען זאל איין זאמלן אלי יאר דאס קארן מיט די זאנגן אונ יוסף הט אזוי גטאן אלע יאר אונ אלע איין וואגער פון מצרים האבן איך איין גזאמלט פיל קארן גיטערט זיי האבן ניט אזוי גטון ווי יוסף הט גטון אין אסנת דם ווייב פון יוסף האט גבוירן צו אים צווייי זין אויך הט גהייסן מנשה אונ דר אנדרר אפרים אונ יוסף איז אלט גוועזן אונ דריי צייט פיר אונ דרייסיג יאר אונ דיא צווייי קינדר זענין דר וואקסן גווארן אונ זענין גגאנגן אונ דם

לָבוֹא כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לָחֶם׃ נה וַתִּרְעַב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־פַּרְעֹה לַלָּחֶם וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְכָל־מִצְרַיִם לְכוּ אֶל־יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֹאמַר לָכֶם תעשו

אונקלוס

כַּפְנָא לְמֵיתֵי כְּמָא דִי אֲמַר יוֹסֵף וַהֲוָה כַפְנָא בְּכָל אַרְעָתָא וּבְכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם הֲוָה לַחְמָא: נה וּכְפִינַת כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וּצְוַח עַמָּא קֳדָם פַּרְעֹה עַל לַחְמָא וַאֲמַר פַּרְעֹה לְכָל מִצְרָאֵי אִזִילוּ לְוָת יוֹסֵף דִי יֵימַר לְכוֹן ויפתחו

בעל הטורים (נה) לכם תעשו. בגימ' המילה תעשו שלוה אותם למול:

רש"י

לשמש מטתו ז בשני רעבון: (נה) ותרעב כל ארץ מצרים. [ב"ר] שהרקיבה תבואתם שאצרו חוץ משל יוסף: אשר יאמר לכם תעשו. לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו ח וכשבאו אצל פרעה ואומרים כך הוא אומר לנו א"ל למה לא צברתם בר והלא הכריז לכם ששני הרעב באים אמרו לו אספנו הרבה והרקיבה אמר להם א"כ כל אשר יאמר לכם תעשו הרי גזר על התבואה והרקיבה מה אם יגזיר

שפתי חכמים

וחדל מתחלה כספר לספור. מהרש"ל: ז ואע"ג דכתיב ויהי רעב בכל הארצות ובכל ארץ מצרים היה לחם צריך לפרש ויהי רעב בכל הארצות אפי' באוצרות אבל בכל ארץ מצרים היה לחם באוצרות וכא דילחק שימש מטתו בשנת רעבון בפ' תולדות פירשתי. כ' רא"ם ונ"ת וכא לוי היה משמש מטתו בשנת רעבון דהא יוכבד נולדה לו בין החומות כדפירש"י בפ' ויגש ובאותו זמן רעב הי' י"ל דחשוכי בנים מותר לשמש מטתו אפי' בשנת רעבון: ח דייק מדכתי' אשר יאמר לכם תעשו למה כתיב בלשון אמירה ולא כתי' אשר יצוה א"ו אמירה היינו מילה כדכתיב גבי דוד שם אנכי על אמרתך והמפרשים פרשו כנז'

בית

די הונגער יארן: (נה) (וַתִּרְעַב כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם). האט רש"י פר וואס זענען אלע מצרים באלד הונגעריג געווארן זיי האבן דאך געהאט פרזאמילטע תבואה. ענפערט רש"י (שֶׁהִרְקִיבָה תְּבוּאָתָם שֶׁאָצְרוּ) ווייל עס איז פאר פוילט געווארן זייערע תבואה וואס זיי האבן פרזאמילט (חוּץ מִשֶּׁל יוֹסֵף) די תבואה פון יוסף איז ניט פר פוילט געווארן: (אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ). וואס יוסף וועט צוא אייך זאגן זאלט איר טון (לְפִי שֶׁיּוֹסֵף הָיָה אוֹמֵר לָהֶם שֶׁיָּמוֹלוּ) ווייל יוסף האט געזאגט צו די מצרים ער וועט זייא ניט געבן ברויט ביז זיי וועלן זיך מלה זיין (וּכְשֶׁבָּאוּ אֵצֶל פַּרְעֹה וְאוֹמְרִים כַּךְ הוּא אוֹמֵר לָנוּ) ווען די מצרים זענען געקומען צוא פרעה אונ האבן געזאגט צו אים אזוי האט יוסף געזאגט צו אונז ער וועט אונז ניט געבון ברויט ביז מיר

דוד

וועלון אונז מלה זיין (אָמַר לָהֶם) האט פרעה געזאגט צו דיא מצריים (וְלָמָּה לֹא צְבַרְתֶּם בָּר) פר וואס האט איר ניט פרזאמילט תבואה פון דיא זאטע יאהרען איר זאלט האבון אויף די הונגעריגע יאהרן (וַהֲלֹא הִכְרִיז לָכֶם שֶׁשְּׁנֵי הָרָעָב בָּאִים) מען האט דאך אויס גרופין צו אייך אז עס וועלון קומן הונגער יארון (אָמְרוּ לוֹ) האבן די מצרים געזאגט צו פרעה (אָסַפְנוּ הַרְבֵּה וְהִרְקִיבָה) מיר האבן פר זאמילט פיל תבואה נאר עס איז פר פוילט געווארן (אָמַר לָהֶם) האט פרעה צו זיי געזאגט (אִם כֵּן) אויב עס איז אזוי (כָּל אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ) אלץ וואס יוסף וועט זאגון צו אייך מוזט איר טון (הֲרֵי גָּזַר עַל הַתְּבוּאָה וְהִרְקִיבָה) יוסף האט גוזר געווען אויף דיא תבואה זיא זאל פר פוילט ווערון איז זיא פר פוילט געווארון (מַה אִם יִגְזוֹר עָלֵינוּ וְנָמוּת) וואס וועלן

פירוש

לעצמו:(נה) (ותרעב) כי כלו לאכול את אשר אצרו כי לא יכלו לאצור לכל שבע השנים מפני החמשית שנתנו

רד"ק

לפרע'.(ויצעק העם) כי ידעו כי יוסף אצר אוצרות מן החמשית ולצורך העם אצרו שימצאו תבוא' לקנות לפיכך

פירוש לתורת אלהים

אזוי ווי יוסף האט געזאגט וַיְהִי אונ עס איז געווען אהונגער אין אלע לענדער וּבְכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לָחֶם אונ אין גאנצן לאנד מצרים איז געווען ברויט: (נה) וַתִּרְעַב אונ' דאס גאנצע לאנד מצרים איז ווארן הונגעריג ווארום דיא תבואה וואס זיי האבן זיך איין געזאמילט אן יוסף איז פר פולט געווארן וַיִּצְעַק אונ דאס פאלק האט געשריגן צו פרעה וועגין ברוט וַיֹּאמֶר אונ פרעה האט געזאגט צו אלע מצרים לְכוּ אֶל יוֹסֵף גייט צו יוסף אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ וואס ער וועט צו

תַּעֲשׂוּ׃ נו וְהָרָעָב הָיָה עַל כָּל־פְּנֵי הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ נז וְכָל־הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיְמָה לִשְׁבֹּר אֶל־יוֹסֵף כִּי־חָזַק הָרָעָב בְּכָל־הָאָרֶץ׃ מב א וַיַּרְא

תַּעְבְּדוּן׃ נו וְכַפְנָא הֲוָה עַל כָּל אַפֵּי אַרְעָא וּפְתַח יוֹסֵף יָת כָּל אוֹצְרַיָּא דִּי בְהוֹן עֲבוּרָא וְזַבִּין לְמִצְרָאֵי וּתְקֵיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ נז וְכָל דַּיָּרֵי אַרְעָא אֲתוֹ לְמִצְרַיִם לְמִזְבַּן עֲבוּרָא מִן יוֹסֵף אֲרֵי תְקֵיף כַּפְנָא בְּכָל אַרְעָא׃ מב א וַחֲזָא יַעֲקֹב אֲרֵי

יעקב

ת״ו א וכל הארץ באו מצרימה. כתיב ק״ו יתרות ה׳ : וירא יעקב כי יש שבר. זוהר פ׳ אמור :

רשב״ם

(נו) וישבור. ל׳ קנין מאכל ומשתי כדכתיב לכו שברו ואכלו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב: (נז) וכל הארץ

רש״י

יגזור עליכו ונעות: (נו) על כל פני הארץ. מי הם פני הארץ אלו הם העשירים [ב״ר]: את כל אשר בהם. כתרגומו די בהון עיבורא: וישבור למצרים. שבר לשון מכר ולשון קנין הוא. כאן משמש לשון מכר. שברו לנו מעט אוכל לשון קנין ואל תאמר אינו כי אם בתבואה שאף ביין וחלב מצינו [ישעיה נה] ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב: (נז) וכל הארץ באו מצרימה. אל יוסף לשבור. ואם תדרשהו כסדרו היה צריך לכתוב

שפתי חכמים

נוה וע״ם: פ אלו העניים כובשין את פניהם לארץ ואין נושאין פניהם: י ר״ל שלא תאמר אע״ג שהוא ל׳ מכר מ״מ הוא נמי ל׳ דינון וכיון דנכתב כל׳ שבר א״כ דוקא גבי תבואה שייך לכתוב ל׳ שבר גבי קנין כיון דל׳ מכר ול׳ דנון שייך בתבואה אבל גבי יין או שאר משקים לא שייך לכתוב ל׳ שבר כיון דאין

בית דוד

מיר ? זו ער וועט גוזר זיין אויף אונז מיר זאלן שטארבן : (נו) (עַל כָּל פְּנֵי הָאָרֶץ) . זאגט רש״י (מִי הֵם פְּנֵי הָאָרֶץ) וועלכע מענטשן ווערן גרופן פְּנֵי הָאָרֶץ (אֵלּוּ הָעֲשִׁירִים) דאס זענען די רייכע מענטשן : (אֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהֶם) . (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווִיא דער תרגום טייטשט (דִּי בְהוֹן עֲבוּרָא) יוסף האט גיעפינט אלע שפייכלערס וואס אין זייא איז דא תבואה : (וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם) . זאגט רש״י (שֶׁבֶר לְשׁוֹן מֶכֶר וּלְשׁוֹן קִנְיָן הוּא) דאס ווארט שֶׁבֶר איז אמאל די טייטש פר קויפען אונ אמאל די טייטש פר קויפן (כָּאן מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן מֶכֶר) דא מיינט מען פר קויפן (שִׁבְרוּ לָנוּ מְעַט אוֹכֶל לְשׁוֹן קִנְיָן) מיינט מען קויפט פר אונז אביסעל עסען (וְאַל תֹּאמַר אֵינוֹ כִּי אִם בִּתְבוּאָה) זאלסט ניט זאגן דאס ווארט שֶׁבֶר (קויפן אונ פר קויפן) איז נאר ביי תבואה (שֶׁאַף בְּיַיִן וְחָלָב מָצִינוּ) ביי וויין אונ ביי מילך געפינען מיר אויך דס ווארט שֶׁבֶר . ווי עס שטייט אין פסוק (וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלֹא כֶסֶף וּבְלֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב) גייט קויפט אן געלד אונ אן פר בייטונג וויין אונ מילך : (נז) (וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיְמָה אֶל יוֹסֵף לִשְׁבֹּר) . אלע מענטשן פון דעם לאנד בנעני זענען געקומען אין מצרים צו יוסף קויפן ביי איהם תבואה זאגט רש״י (וְאִם תִּדְרְשֶׁהוּ כְּסִדְרוֹ) אוב דו ווילסט לערנען דעם פסוק כסדר ווי ער איז געשריבן (הָיָה צָרִיךְ לִכְתּוֹב לִשְׁבֹּר מִן יוֹסֵף) האט גידארפט זיין געשריבן אין פסוק צו קויפן פון יוסף :

פירוש

לפיכך צעקו אל פרעה בעבור הלחם : (נו) (ויפתח) פתח את כל אוצרות שבהם תבוא׳ . (וישבור למצרים) תחלה מכר להם עד שהרעב בארצות. כי במצרים תבוא׳ ומכר גם להם . ולשון שבר מבנין הקל נופל על המוכר ועל הקונה . כי המלה הזאת על שם התבואה שנקראת שבר לפי שהיא שוברת הרעב על דרך ישברו פראים צמאם (תהלים ק״ד) והנה המוכר נותן השבר והקונה לוקח השבר . והמלה על שניהם . אבל בבנין הפעיל

רד״ק

שמנו אינו נופל אלא על המוכר לפי שהפעיל יוצאת מאתו . ובבנין הפעיל ברוב היא יוצא: (ויחזק הרעב) משבאו לקנות לפיכך אמר אחריו (וכל הארץ) כי לפי שרבו הקונים חזק הרעב במצרים . כי לא היו מוכרים להם אלא בצמצום מפני שהי׳ צריך גם כן למכור לשאר ארצות ומפני זמן הרעב שהי׳ ארוך : (נח) (באו לשבור אל יוסף). כמו הפוך באו אל יוסף לשבור : (א) (וירא יעקב) כי ראה אנשי הארץ באים עם התבוא׳ ושאלם לא

פירוש לתורת אלהים

דיך זאגן זאלסט איר טון : (נו) וְהָרָעָב אונ דער הונגער איז געווען אויף דעם גאנצן לאנד מִצְרַיִם (עַיין רש״י) וַיִּפְתַּח אונ יוסף האט געעפינט אלע אוצרות וואס אין זיי געווען תבואה ביישבור המצרים אונ ער האט פר קויפט צו די מצרים וַיֶּחֱזַק אונ עס האט זיך געשטארקט דער הונגער אין לאנד מצרים : (נז) וְכָל אונ די לייט פון דעם גאנצן לאנד זענען געקומען אין מצרים צו יוסף׳ן

יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִּתְרָאוּ׃

אִית עִבוּרָא מִזְדַּבַּן בְּמִצְרַיִם וַאֲמַר יַעֲקֹב לִבְנוֹהִי לְמָא תִתְחֲזוֹן׃

תו"א ויאמר יעקב לבניו למה. תענית י׃ ויאמר

רשב"ם

באו מצרימה. אל יוסף לשבור: (א) למה תתראו כמו לכה ונתראה פנים דאמציה שהנים דעתו להראו' גדולתו ליואש מלך ישראל. אף כאן למה תתראו בפני האנשים שיש לכם תבואה כל צרככם שאתם מתעכבין כאן ואין לכם תבוא' וכל העם יורדין מצרימה לקנות תבואה ואתם יושבים ומתראים כאילו יש לכם׃

רש"י

לשבור מן יוסף: (א) וירא יעקב כי יש שבר במצרים ומהיכן ראה והלא לא ראה אלא שמע שנא' הנה שמעתי וגו' ומהו וירא ראה באספקלריא של קדש שעדיין יש לו שבר במצרי' ולא היתה נבואה ממש להודיעו בפירוש שזה יוסף: למה תתראו. למה תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כ כאלו אתם שבעי' כי באותה שעה עדיין הי' להם תבואה [תענית י] (ול"נ כפשוטו למה תתראו למה יהיו הכל מסתכלין בכם ומתמיהי' בכם שאין אתם מבקשי' לכם אוכל בטרם שיכלה מה שבידכם) ומפי אחרים שמעתי שהוא ל' כחוש' למה תהיו כחושים ברעב ודומה לו (משלי יא) ומרוה ג גם הוא יורה׃

שפתי חכמים

דאין שייך בכם ל' דנן ומפ' שאף כיון וכו': ב דאי אתם מראי' עצמיכם כפניכם שאתם שבעים ויש לכם תבואה כיון שהם קרובים שלנו אזי יבואו אלינו לבקש ליתן להם אוכל לכך לכו וקנו אוכל כדי שיסברו שאין לנו אוכל אבל באמת בזמן כזה היה לבם אוכל וכו' ולפי זה תתראו הוא ל' שביעה׃ ל ויתחלף האל"ף במלת תתראו לוי"ו שבשרש רוה וכמוכ רבים ופי' הקרא כן הוא מרוה תלמידו בפה"ז גם הוא יורה כמב"כ. וא"ת מאי ראייה זה לפי' אחרון שפי' שהוא ל' כחישה אדרבה הא מייתי ראיה שהוא ל' שביעה וי"ל דגם לפי' האחרון הוא ראיה ויפי' תתראו כמו תתרוו והוא מלי בלא שביעה כמו הולך ערירי ומפרש רש"י בלא בנים אע"פ שפי' יורשים כיונו יש לו בנים וכן ודשנו את המזבח דכתיב בפ' במדבר שפי' דשן ואפ"ה מפרש רש"י ויטלו את הדשן וא"כ ה"נ כן הוא והוה כאלו כי תתרוו דאל"ף מתחלף בוי"ו דאותיות אהו"י מתחלפין זה עם זה ואפשר דמרוה נ"כ יש לפרש

בית דוד

(א) (וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם). זָאגְט רש"י (וּמֵהֵיכָן רָאָה) פֿוּן וַואנֶן הָט עֶר גְזֶעהְן (וַהֲלֹא לֹא רָאָה אֶלָּא שָׁמַע) עֶר הָט דָאךְ נִיט גְזֶעהְן דִי תְּבוּאָה אִין מִצְרַיִם נָאר עֶר הָאט גְהֶערְט מֶענְטְשֶׁען הָאבְּעז גְזָאגְט אוּנ מִצְרַיִם אִיז דָא תְּבוּאָה (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט (הִנֵּה שָׁמַעְתִּי) אִיךְ הָב גְהֶערְט אוּנ מִצְרַיִם אִיז דָא תְּבוּאָה (וּמַהוּ וַיַּרְא) פַר ווָס זָאגְט דֶער פָּסוּק עֶר הָאט גְזֶעהְן. עֶנְטְפֶרְט רש"י מֶען מֵיינְט נִיט עֶר הָאט גְזֶעהְן מִיט דִיא אוֹיגֶן דִיא תְּבוּאָה וָואס אוּנ מִצְרַיִם נָאר מֶען מֵיינְט (רָאָה בְּאַסְפַּקְלַרְיָא שֶׁל קוֹדֶשׁ) עֶר הָט גְזֶעהְן מִיט אַהֵיילִיגֶע זֶעהוּנְג (שֶׁעֲדַיִין יֶשׁ לוֹ שֶׁבֶר בְּמִצְרַיִם) עֶר הָט נָאךְ אַהָפֶענוּנְג אוּנ מִצְרַיִם (עֶס אִיז גְלַייךְ ווִי עֶס וָואלְט גְשְׁטַאנֶען שֶׁבֶר מִיט אַשִׁי"ן) (וְלֹא הָיְתָה נְבוּאָה מַמָּשׁ לְהוֹדִיעוֹ בְּפֵירוּשׁ שֶׁזֶּה יוֹסֵף) עֶס אִיז נִיט גִיוֶועזְן אַגַאנְצֶע נְבוּאָה מֶען זָאל אִים זָאגְן אַז יוֹסֵף אִיז אוּנ מִצְרַיִם: (לָמָּה תִּתְרָאוּ). יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט צוּא דִי קִינְדֶר (לָמָּה תַּרְאוּ עַצְמֵיכֶם בִּפְנֵי בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי עֵשָׂו כְּאִילוּ אַתֶּם שְׂבֵעִים) פַּר וָוס זָאלְט אִיר אַייךְ וַוייזְן פַר דִי קִינְדֶר פוּן יִשְׁמָעֵאל אוּנ פַר דִי קִינְדֶר פוּן עֵשָׂו אַז אִיר זֶענְט זַאט מִיט תְּבוּאָה (כִּי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עֲדַיִין הָיָה לָהֶם תְּבוּאָה) ווָארוּם אוּנ דִיא צַייט ווֶען יַעֲקֹב הָאט גְרֶעט מִיט דִי קִינְדֶר זַיינֶע. הָאבְּן זֵיי נָאךְ גְהַאט תְּבוּאָה. זָאגְט רש"י (וְלִי נִרְאֶה כִּפְשׁוּטוֹ) מִיר גְפֶעלְט צוּא זָאגְן פְּשׁוּט יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט צוּא זַיינֶע קִינְדֶר (לָמָּה תִּתְרָאוּ) צוּ ווָס זָאלְט אִיר גְזֶעהְן ווֶערְן (לָמָּה יִהְיוּ הַכֹּל מִסְתַּכְּלִין בָּכֶם) פַר ווָס זָאלְן אַלֶע קוּקְן אוֹיף אַייךְ (וּמַתְמִיהִים בָּכֶם) אוּנ ווָאוּנְדֶערְן אוֹיף אַייךְ (שֶׁאֵין אַתֶּם מְבַקְּשִׁים לָכֶם אוֹכֶל בְּטֶרֶם שֶׁיִּכְלֶה מַה שֶּׁבְּיֶדְכֶם) פַר ווָס גְרֵייט אִיר פַר אַייךְ נִיט אָן עֶסְן פְרִיעֶר אֵיידֶר אִיר ווֶעט אוֹיף עֶסְן דִיא תְּבוּאָה ווָאס אִיר הָאט. נָאךְ זָאגְט רש"י (וּמִפִּי אֲחֵרִים שָׁמַעְתִּי) פוּן אַנְדֶרֶע הָאבּ אִיךְ גְהֶערְט (שֶׁהוּא לְשׁוֹן כְּחִישָׁה) מָאגֶערְן. יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט צוּא דִיא קִינְדֶר (לָמָּה תִּהְיוּ כְּחוּשִׁים בָּרָעָב) פַר ווָס זָאלְט אִיר אוּנ אֱמֶת פַאר מָאגֶערְט ווֶערְן פוּן הוּנְגֶער אוּנ פַר פְרֶעמְדֶע ווֵייזְט אִיר אַייךְ אַז אִיר זֶענְט זַאט. דָאס ווָארְט תִּתְרָאוּ אִיז דִיא טַייטְשׁ גְלַייךְ ווִיא תִּתְרָוּוּ (לָמָּה תִתְרָוּוּ) פַר ווָאס זָאלְט אִיר אַייךְ זַאט מַאכְן ווֶען אִיר זֶענְט אוּנ אֱמֶת הוּנְגֶערִיג. אוֹיף דֶעם זָאגְט רש"י (וְדוֹמֶה לוֹ וּמַרְוֶה גַּם הוּא יוֹרֶה) אַזוֹי אַנְגְלֵייכְן שְׁטֵייט וּמַרְוֶה. ווֶער עֶס מַאכְט זַאט; גַּם הוּא יוֹרֶה ווֶעט עֶר אוֹיךְ זַיין זַאט, תִּתְרָוּוּ אִיז אוֹיךְ דִיא

פירוש

מאין יביאו התבוא' ואמרו ממצרים וזהו שאמר הנה

רד"ק

שמעתי: (למה תתראו) למה אתם מראים עצמיכם שיש

פירוש לתורת אלהים

קוֹפֶן תְּבוּאָה כִּי ווָארוּם דֶער הוּנְגֶער הָאט זִיךְ גְשְׁטַארְקְט אִין דָם גַאנְצְן לַאנְד: (א) וַיַּרְא אוּנ יַעֲקֹב הָאט גְזֶעהְן אַז עֶס אִיז דָא קָארְן אִין מִצְרַיִם (עַיֵין רש"י) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו אוּנ יַעֲקֹב הָאט גְזָאגְט צוּ זַיינֶע זִיהְן לָמָּה תִּתְרָאוּ ווָארוּם זָאלְט אִיר ווֶערִין גְזֶעהְן פַר דִיא בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל אוּנ פַר דִי בְּנֵי עֵשָׂו גְלַייךְ אַז אִיר זַייט זַאט. נָאךְ אַפֵירוּשׁ אִיז לָמָּה תִּתְרָאוּ ווָארוּם זָאלְט

אִיר

פ וַאֲמַר הָא שְׁמַעִית אֲרֵי אִית עִבוּרָא מִזְדַּבַּן בְּמִצְרָיִם חוּתוּ לְתַמָּן וּזְבוּנוּ לָנָא מִתַּמָּן וְנֵחֵי וְלָא נְמוּת: ג וּנְחָתוּ אֲחֵי יוֹסֵף עַשְׂרָא לְמִזְבַּן עִבוּרָא מִמִּצְרָיִם: ד וְיָת בִּנְיָמִין אֲחוּהִי דְיוֹסֵף

ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֶשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם רְדוּ־שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ־לָנוּ מִשָּׁם וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת: ג וַיֵּרְדוּ אֲחֵי־יוֹסֵף עֲשָׂרָה לִשְׁבֹּר בָּר מִמִּצְרָיִם: ד וְאֶת־בִּנְיָמִין אֲחִי יוֹסֵף לא

שפתי חכמים

פי' כלא שביעה וזהו דומה מתה לתתרא ווהיה פי' כפסוק ומרוה כלומר מי שהוא כלא שביעה כמוכ"ז גם הוא יהיה שבע למוכ"ב וק"ל: ס ל"ג ולא אמר לכו דמרדו לא שמעינן מידי דצריך לכתוב רדו כיון שא"י גבוה מכל הארצות והולך מא"י למצרים צריך לכתוב רדו וכמ"ש הרא"ם וכן כ' בכל הפ' כולה ל' ירידה אלא ל"ג ליה והכי קשה לרש"י למה צריך למכתב שמה דהא אח"כ כתיב משם ואם כן כל"ל רדו ושברו לנו משם וגו' אלא לכך כתיב שמה ר"ל רד"ו שנים יהיו שמה אבל בלא תלת שמה לא מצינן למדרש מידי. ופי"ל דגרסי' ליה וה"פ דק"ל למה כתיב רדו שהוא לי ירידה הי"ל לי הליכה לכו אע"פ שא"י

רש"י

(ב) רדו שמה. ולא אמר לכו רמז למאתים ועשר שנים שנשתעבדו למצרים כמנין רד"ו: (ג) וירדו אחי יוסף. ולא כ' בני יעקב מלמד שהיו מתחרטים במכירתו ונתנו לבם להתנהג עמו באחוה ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם: עשרה מה ת"ל והלא כתיב ואת בנימין אחי יוסף לא שלח אלא לענין האחוה היו חלוקין לעשרה שלא היתה אהבת כולם ושנאת כולם שוה לו אבל לענין לשבור

בית

פ"שט זאט: (ב) (רְדוּ שָׁמָּה), זאגט רש"י (וְלֹא אָמַר לְכוּ) פַר וָוס הָט יַעֲקֹב ניט גזאגט לכו (רֶמֶז לְמָאתַיִם וָעֶשֶׂר שָׁנִים שֶׁנִּשְׁתַּעְבְּדוּ לְמִצְרַיִם כְּמִנְיַן רד"ו) נאר ניט ווילענדיג האט יַעֲקֹב ארוס גרעט דעם ווארט רְדוּ. אונ דאס ווארט רְדוּ ווייזט אז פון דעם ניין אונ מִצְרַיִם וועט ארוס קומען אז זייערע קינדר וועלן ארבייטן אין מִצְרַיִם צוויי הונדערט מיט צעהן יאר ווי פיל דאס ווארט רד"ו בטרעפט: (ג) (וַיֵּרְדוּ אֲחֵי יוֹסֵף). זאגט רש"י (וְלֹא כָתַב בְּנֵי יַעֲקֹב) פר וואס שרייבט ניט דר פסוק די קינדר פון יַעֲקֹב וועגן גזאגט (מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מִתְחָרְטִים בִּמְכִירָתוֹ) דר פסוק לערנט אונז די ברידר האבן אצינד חרטה גהאט וואס זיי האבן אים פר קויפט (וְנָתְנוּ לִבָּם לְהִתְנַהֵג עִמּוֹ בְּאַחֲוָה) זייא האבען גטראכט אונ האבן אויב זיי וועלן אים געפינן זאלן

דוד

זיי זיין מיט אים ווי א ברידר (וְלִפְדּוֹתוֹ בְּכָל מָמוֹן שֶׁיִּפְסְקוּ עֲלֵיהֶם) אונ זיי זאלן אים אויס ליזן פר וויפיל געלט מען וועט וועלן פר אים: (עֲשָׂרָה). פרעגט רש"י (מַה תַּלְמוּד לוֹמַר) צו וואס דארף דר פסוק זאגן אז זיי זענין גגאנגן צעהן ברידר (וַהֲלֹא כְּתִיב וְאֶת בִּנְיָמִין אֲחִי יוֹסֵף לֹא שָׁלַח) דר פסוק זאגט דאך בִּנְיָמִין דעם ברידר פון יוסף האט יַעֲקֹב ניט געשיקט מיט זיי, אונ אויסער בִּנְיָמִין מיט יוסף זענין דאך ניט מעהר גוועזן ווי צעהן ברידר (אֶלָּא לְעִנְיַן הָאַחֲוָה הָיוּ חֲלוּקִין לַעֲשָׂרָה) זענין די ברידר שאפט מיט יוסף זענין זיי גוועזן נעטיילט צו א צעהן (שֶׁלֹּא הָיְתָה אַהֲבַת כֻּלָּם וְשִׂנְאַת כֻּלָּם שָׁוָה לוֹ) די ליבשאפט אונ די פיינדשאפט פון די צעהן ברידר צו יוסף זענין ניט גוועזן גלייך (אֲבָל לְעִנְיַן לִשְׁבּוֹר בָּר כֻּלָּם לֵב אֶחָד לָהֶם) אבר צום קויפן

פירוש

לבם תבוא' ושאר בני אדם הולכים לקנות תבוא' ואתם יושבים: (ג) (וירדו אחי יוסף) ולא אמר בני יעקב לפי שבסבתו ירדו ועתה בירידתם נתחרטו . ובב"ר ומה עשרה . עשרה חלוקים באחוה ואחד לבור בר: (ד) (ואת בנימין אחי יוסף) שהי' אחיו מאב ואם · ובעבור זה שקרה ליוסף ירא יעקב פלשלתו בדרך פן יקראנו אסון: (אסון) בידי אדם או בידי שמים וארז"ל בידי

רד"ק

אדם צינים פחים (כתובות ל') בידי שמים אריא וגנבי. וארז"ל (שם) הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים שנאמ' צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם (משלי כ"ב) ויש לנו לשאול למה פחד יעקב שאסון יקראנו בדרך יותר מבבית. ויש לומר כי הדרך מצוי לפגעים יותר מהבית. כי אריא וגנבי מצוים בדרך ולא בעיר ומצינים פחים יוכל אדם לשמור עצמו בעיר יותר מן

פירוש לתורת אלהים

איר ווערין טאקר פון הונגר: (ב) וַיֹּאמֶר אונ ער האט גזאגט איך האב גהערט אז עס איז פר האנדין קארען אין מִצְרַיִם רְדוּ שָׁמָּה נידערט אהין (עיין רש"י) וְשִׁבְרוּ לָנוּ מִשָּׁם אונ קויפט אונז פון דארטן תבואה וְנִחְיֶה אונ מיר ווערין לעבין וְלֹא נָמוּת אונ מיר וועלין ניט שטארבען: (ג) וַיֵּרְדוּ אֲחֵי יוֹסֵף עֲשָׂרָה אונ דיא צעהן ברידר פון יוסף האבין גנידרט (עיין רש"י) לִשְׁבֹּר בָּר מִמִּצְרָיִם זיי האבען גנידרט צו קויפן קארן פון מִצְרַיִם. (ד) וְאֶת בִּנְיָמִין אונ בִּנְיָמִין דעם ברודר

לֹא־שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת־אֶחָיו כִּי אָמַר פֶּן־יִקְרָאֶנּוּ אָסוֹן: ה וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁבֹּר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי
היה

דָא שְׁלַח יַעֲקֹב עִם אֲחוֹהִי אֲרֵי אֲמַר דִלְמָא יְעָרְעִנֵיהּ מוֹתָא: ה וַאֲתוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִזְבַּן עִבוּרָא בְּגוֹ עָלַיָא
ארי

רש"י

בר כולם לב אחד להם (ב"ר): (ד) פן יקראנו אסון ובבית לא יקראנו אסון אר"א בן יעקב מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה [ב"ר]: (ה) בתוך הבאים. מטמינין עצמם שלא יכירום לפי שצוה להם אביהם שלא יתראו כולם בפתח א' אלא שיכנס כ"א בפתחו כדי שלא תשלוט בהם עין הרע שכולם נאים וכולם גבורים

שפתי חכמים

נבוה מכל הארלות חפ"ב במדבר לנוכח לא כוליל לי ירידם אלא

בית דוד

תְּבוּאָה הָאבְּן אַלֶע גֶעהַאט אַיין הָאָרֶץ: (ד) (פֶּן יִקְרָאֶנּוּ אָסוֹן). פְרֶעגְט רש"י (וּבַבַּיִת לֹא יִקְרָאֶנּוּ אָסוֹן) אוּנ אִין שְׁטוּב קָען נִיט טְרֶעפִין אַ אוּמְגְלִיק (אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב) רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט (מִכַּאן שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה) פוּן דַאנֶען ווייסֶן מִיר וָוען אַמֶענְטְשׁ אִיז אִין סַכָּנָה דַאמָאלְס מַסֶּרֶת דֶר שָׂטָן אוֹיף אִים פַר הקב"ה אוּנ יֶעדֶר וֶוענ אִיז אַסַּכָּנָה: (ה) (בְּתוֹךְ הַבָּאִים). זָאגְט רש"י (מַטְמִינִין עַצְמָן שֶׁלֹּא יַכִּירוּם) זַיי הָאבְּן זִיךְ בֶּעהַאלְטִין צְווִישֶׁן דִי פִיל מֶענְטְשֶׁן וָוס זֶענִין גֶקוּמֶן קוֹיפֶן תְּבוּאָה מֶען זָאל זַיי נִיט דֶר קֶענִין אַז זַייא זֶענִין בְּרִידֶר (לְפִי שֶׁצִּוָּה לָהֶם אֲבִיהֶם שֶׁלֹּא יִתְרָאוּ כּוּלָם בְּפֶתַח אֶחָד) וַוייל זַייעֶר פָאטֶער יַעֲקֹב הָט זַיי גֶעבֶּעטֶן זַיי זָאלֶן נִיט גְזֶעהֶן וֶוערִין (נִיט אַרַיין גַיין) אִין שְׁטָאט אַלֶע צוּזַאמֶן דוּרְךְ אַיין טוֹיעֶר (אֶלָּא שֶׁיִּכָּנֵס כָּל אֶחָד בְּפִתְחוֹ) נָאר יֶעדֶר זָאל אַרַיין גַיין דוּרְךְ אַיין אַנְדֶרֶן טוֹיעֶר (כְּדֵי שֶׁלֹּא תִשְׁלוֹט בָּהֶם עַיִן רָעָה) עֶס זָאל נִיט גֶעקוּקְט וֶוערִין אוֹיף זַיי מִיט אַשְׁלֶעכְט אוֹיג (מֶען זָאל זַיי קַיין עַיִן הָרָע נֶעבֶּן) (שֶׁכּוּלָם נָאִים וְכוּלָם גִבּוֹרִים) וַוייל זַיי

פירוש

הדרך ועוד כי אינו מצוי בעיר כמו בדרך ואפי' ממית' שהוא בידי שמים שתוכל לבוא בעיר כמו בדרך הדרך הוא מקום סכנה יותר לזה ולזה. ויש לו לאדם לשמור עצמו ממקום סכנ' ואפילו הצדיק לא ישען בצדק שמא עושין לו נס שמא לא יעשו. ואם יעשו מנכין לו

רד"ק

מזכיותיו. ומצאו רז"ל בזה סמך. דכתיב לא תנסו את ה' אלהיכם (דברים ו') וכן מצאנו בשמואל הנביא שאמר איך אלך ושמע שאול והרגני (ש"א ט"ז ב') ומפני זה פחד יעקב לשלחו בדרך: (ה) (בתוך הבאים) שלא נבדלו לעצמן לפי שהיו עברים אלא בתוך שאר הבאי'
מארץ

פירוש לתורת אלהים

פוּן יוֹסֵף לֹא שָׁלַח יַעֲקֹב הָאט יַעֲקֹב נִיט גְשִׁיקְט מִיט זַיינֶע בְּרִידֶר כִּי אָמַר וָוארוּם עֶר הָט גְטְרַאכְט טָאמֶר וֶועט אִים טְרֶעפֶן אַמָארְד וָוארוּם דֶר שָׂטָן אִיז מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה: (ה) וַיָּבוֹאוּ אוּנ זַיי זֶענֶען גְקוּמֶן דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב צוּ קוֹיפֶן קָארִין בְּתוֹךְ הַבָּאִים צְווִישֶׁן דִי לַייט וָואס זֶענִין גְקוּמֶן
עיין

ספר הישר

וֶוענ פוּן יוֹסֵף אוּנ הָאבֶּן נִיט אָפּ גְקֶערְט פוּן גוּטֶן וֶוענ אִין נָאט אִיז גְוֶועןן מִיט דִיא צְוַויי קִינְדֶר פוּן יוֹסֵף אוּנ הָט זַיי גְגֶעבְּן שֵׂכֶל אוּנ זַיי זֶענִין גְוֶוען קְלִיג אוּנ אַלֶע חָכְמוֹת אוּנ אַלֶע אַיין וואוֹנֶער פוּן מִצְרַיִם הָאבֶּן גְגֶעבֶּן כָּבוֹד צוּ דִי צְוַויי קִינְדֶר פוּן יוֹסֵף אוּנ זַיי זֶענִין דֶר וַואקְסֶן גְוָוארֶן צְווִישֶׁן דִיא הָאֶרֶן פוּן דֶעם מַלְכוּת. אוּנ וִוי דִי זִיבֶּן יָאר פוּן דֶר זֶעט הָאבֶּן זִיךְ אוֹס גְלָזְט הָאבֶּן זִיךְ אָן גְהוֹבֶּן דִיא זִיבֶּן יָאר פוּן דֶעם הוּנְגֶער אַזוֹ וִוי יוֹסֵף הָט גְזָאגְט אִין עֶס אִיז גְוֶוען דֶער הוּנְגֶער אוֹיף דֶר גַאנְצֶער וֶועלְט אִין וִוי דִי אַיין וואוֹנֶער פוּן מִצְרַיִם הָבוּן אוֹיף גֶעפִינְט זַייעֶרֶע אוֹצְרוֹת פוּן דֶער תְּבוּאָה הָאבֶּן זַייא דֶער זֶעהֶן אַז דָאס קָארֶן אִיז מִיט וֶוערוּם אוּנ עֶס נִיצְט נָאר נִיט אוֹיף עֶסוּן אוּנ זֶענִין גְקוּמִין צוּ פַּרְעֹה אוּנ הָבֶּן גְזָאגְט גִיב צוּא דַייְנֶע קְנֶעכְט עֶסוּן אוּנ פַּרְעֹה הָט זַיי גֶענְפֶּרְט פַר וָוס שְׁרַייט אִיר צוּ מִיר אַמֶער יוֹסֵף הָט אַייךְ גְזָאגְט אַלֶע זִיבֶּן יָאר פוּן דֶער זֶעט אַז אִיר זָאלְט אַיין זַאמְלֶן קָארוּן אוֹיף דִיא זִיבֶּן יָאר וָוס עֶס וֶועט זַיין דֶער הוּנְגֶער אוּנ דִיא אַיין וואוֹנֶרֶם פוּן מִצְרַיִם הָאבֶּן גְעֶנְפֶּערְט צוּם מֶלֶךְ פַר וָואר דֶער מֶלֶךְ זָאל אַזוֹ לֶעבּוּן אַז מִיר הָאבֶּן גְטוּן אַזוֹ וִוי יוֹסֵף הָט צוּ אוּנְז גְזָאגְט מִיר הָאבֶּן אַיין גְזַאמִילְט זַייעֶר פִיל קָארוּן אוּנ אַז דֶער הוּנְגֶער הָט זִיךְ אָן גְהוֹבֶּן הָאבֶּן מִיר גֶעפִינֶען אַז דָאס קָארֶן אִיז פִיל מִיט וֶוערוּם אַזוֹ אִיז דֶער מֶלֶךְ זַייעֶר דֶער שְׁרָאקִין גְוָוארִין אוּנ הָט גְזָאגְט צוּא זַיי גַייט צוּא יוֹסֵף וָוס יוֹסֵף וֶועט אַייךְ זָאגֶן זָלְט אִיר נִיט ווִידֶער שְׁפֶּענִיגוּן אוּנ דִיא אַיין וואוֹנֶר פוּן מִצְרַיִם זֶענֶן גְגַאנְגוּן צוּא אִים אוּנ וִוי יוֹסֵף הָט אוֹס גְהֶערְט דִי רַייד פוּן דִי מִצְרַיִם הָט עֶר אוֹיף גְעֶפִינְט זַיינֶע

הָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ ו וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל־הָאָרֶץ הוּא הַמַּשְׁבִּיר לְכָל־עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אַפַּיִם אָרְצָה׃ ז וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וַיַּכִּרֵם וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֵאַיִן בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן לִשְׁבָּר־אֹכֶל׃

אֲרֵי הֲוָה כַפְנָא בְּאַרְעָא דִכְנָעַן׃ ו וְיוֹסֵף הוּא דְשַׁלִּיט עַל אַרְעָא הוּא מְזַבִּין עִבוּרָא לְכָל עַמָּא דְאַרְעָא וַאֲתוֹ אֲחֵי יוֹסֵף וּסְגִידוּ לֵיהּ עַל אַפֵּיהוֹן עַל אַרְעָא׃ ז וַחֲזָא יוֹסֵף יָת אֲחוֹהִי וְאִשְׁתְּמוֹדְעִינוּן וְחַשִּׁיב מָה דִּי מְמַלֵּיל לְהוֹן וּמַלֵּיל עִמְּהוֹן קַשְׁיָן וַאֲמַר לְהוֹן מְנָן אֲתֵיתוּן וַאֲמַרוּ מֵאַרְעָא דִכְנַעַן לְמִזְבַּן עִבוּרָא׃

ויכר

תו"א הוא המכיר. סופ' לכ: ויכר יוסף. יכמות פח כהוכות כז מליעא לט:

רשב"ם

(ז) מאין באתם. הראה להם שאינו מכירם כי לא שאל

בעל הטורים

(ו) וישתחוו לו. בגי' כנאן נתקיים החלום: (ז) ויכירם.

רש"י

(ו) וישתחוו לו אפים. נשתטחו לו על פניהם וכן כל השתחואה פשוט ידים ורגלים הוא [שבועות טז]: (ז) ויתנכר אליהם. (ברא׳שית רבה) נעשה להם כנכרי בדברים לדבר קשות

שפתי חכמים

סי' אלא רמז וכו': ג פי' ויתנכר הרהר עלמו נכרי:

בית דוד

ווייל ווען אלע געווען שיין אונ שטארק: (כי היה הרעב). זאגט רש"י (מוסב על הבאים) די ווערטער כי היה הרעב געהערין צוזאמען מיט דם ווארט הבאים (כי היה הרעב בארץ כנען) ווייל אין לאנד כנען איז געווען אהונגער (והיו באים הרבה שיירות משם) דריבער פלעגין קומען פיל מענטשען פון כנען אין מצרים קויפען תבואה: (ו) (וישתחוו לו אפים). מען מיינט (נשתטחו לו על פניהם) זיי האבען זיך פאר שפרייט פאר יוסף מיט דם פנים צו דער ערד (וכן כל השתחואה) וואו עס שטייט מען האט זיך געבוקט (פשוט ידים ורגלים הוא) מיינט מען מען נעמט אוף די ערד אויס געצויגען די הענט מיט די פיס: (ז) (ויתנכר אליהם). מען מיינט (נעשה להם כנכרי בדברים לדבר קשות) יוסף האט זיך געמאכט

פירוש

מארץ כנען באו. כי היה הרעב בארץ כנען. ורבו הבאים והם ביניהם: (ו) (ויוסף הוא השליט) והוצרכו אליו לבא לפניו כי הוא המשביר. משביר. פועל יוצא לשלישי. מצוה לאנשיו שישברו. והתחלה היו הקונים באים אליו כי כן צוה הוא שלא ישברו עד שיבאו לפניו וישאלו ממנו שיצוה שישברו להם. וצוה זה בעבור שירע כי אחיו יבואו לקנות התבואה. כי הרעב היה

רד"ק

בארץ כנען. ואם יבואו על כל פנים יתראו אליו. וכן עשו: (ז) (וירא יוסף את אחיו ויכירם) פירשו רז"ל (ב"ר פ"א) שיצא בלא חתימת זקן אבל הם היו בחתימת זקן לפיכך הכירם הוא והם לא הכירוהו. ואפשר שהכירוהו אע"פ שהיה בחתימת זקן לולי שראיה בגדולה והיה רחוק בעיניהם מאד שיהיה הוא יוסף שנמכר לעבד והוא שרן לכל מצרים. ואמרו בבב

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש"י) כי וואריום עס איז געווען א הונגער אין לאנד כנען: (ו) ויוסף אונ יוסף איז געווען דער געוועלטיגער איבער דעם לאנד הוא ער האט פר קויפט צו גאר דם פאלק פון דעם לאנד ויבואו אונ דיא ברידער פון יוסף זענען געקומען וישתחוו אונ זיי האבען זיך געבוקט צו איהם מיט זייער פנים צו די ערד: (ז) וירא יוסף את אחיו אונ יוסף האט געזעהן זיינע ברידער אונ ער האט זיי דער קענט ויתנכר אליהם אונ ער האט זיך געמאכט פרעמד צו זיי וידבר אתם קשות אונ ער האט מיט זיי גרעט הארטי רייד ויאמר אונ ער האט צו זיי געזאגט פון וואנען זענט איר געקומען ויאמרו

שירה הקודש

(ו) ויוסף הוא השליט אונ יוסף איז דר העררשר דר נביא זאגט אונ זאגט גאר, כי לא מחשבותי מחשבותיכם. דען מיינע געדאנקען זענען ניט אייערע געדאנקען, די מענשליכע געדאנקען זענען דבל הבלים ער ווייסט גאר ניט וואס ער טראכט אונ וואס ער מאכט וויפיל מאל מיינט דער מענש אז די אורזאך די וואס איז איהם לטובה, אונ לאזט זיך אויס דם גאר אויס רעה. וכמו בן פר קערט. ער מיינט ער מיט

ח וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכִּרֻהוּ׃ ט וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֵת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרַגְּלִים אַתֶּם לִרְאוֹת אֶת־עֶרְוַת

הארץ

ח וְאִשְׁתְּמוֹדַע יוֹסֵף יָת אֲחוֹהִי וְאִנּוּן לָא אִשְׁתְּמוֹדְעוּהִי׃ ט וּדְכַר יוֹסֵף יָת חֶלְמַיָּא דִּי הֲוָה חָלִים לְהוֹן וַאֲמַר לְהוֹן אַלִּילֵי אַתּוּן לְמֶחֱזֵי יָת

בדקא

בעל הטורים

כיקט לקבלם בסבר פנים יפות וכא במלאך שמלאו תופס וכזכירו מיד ויתנכר אליהם ולכך כתיב אח"כ ויכר ל' יחיד. ויתנכר בגי' על ידי באים גבריאל: (ח) לא ככירוכו. ב' במס' ככא ואידך גבי איוב ויראו אותו מרחוק ולא הכירוהו מה כתם לא הכירוהו בשביל שנשתנה מחמת היסורים אף כאן לא הכירוהו בשביל שנשתנה שהיה עבד ונעשה שר וגדול בכל הארצות והכו כתם לא הכירוהו מרחוק אבל כשקרבו אליו הכירוהו

רשב"ם

להם למה באתם: (ח) והם לא הכירוהו. כי בא עתה לפניהם בחתימת זקן ועוד שראוהו מושל בכל המלכו' בבגדי מלכות וגם מן הקול לא היו מכירים אותו כי על ידי מתורגמן הי' מדבר עמהם כדכתיב כי המליץ בינותם: (ט) ערות. פרצות החומות ומאיזה מקום נוחה ליכבש כדכתיב ערות יסוד. ערו ערו עד היסוד. ערות על יאור. ולפי שהיו בעלי קומה וכולם עשר' היו

רש"י

[ב"ר]: (ח) ויכר יוסף וגו'. לפי שהניחם חתומי זקן [כ"מ לט כתובות כז]: והם לא הכירוהו. שיצא מאצלם בלא חתימת זקן ועכשיו מצאוהו בחתימת זקן. ומ"א ויכר יוסף את אחיו כשנמסרו בידו הכיר שהם אחיו וריחם עליהם והם לא הכירוהו כשנפל בידם לנהוג בו אחוה: (ט) אשר חלם להם. עליהם וידע שנתקיימו שהרי השתחוו לו: ערות הארץ. גלוי הארץ מהיכן היא נוחה ליכבש כמו

בית דוד

פַרְעמד צו זַייגע בְּרִידֶר אוּנ הָט גְרֶעט מִיט זַיי הַארְטֶע רֵייד: (ח) (וַיַּכֵּר יוֹסֵף וגו'). יוֹסֵף הָט דֶר קֶענְט זַייגֶע בְּרִידֶר (לְפִי שֶׁהִנִּיחָם חֲתוּמֵי זָקָן) ווייל עֶר הָט זַיי גְלָאזְט בְּעוואַקְסֶן מִיט בֶּערְד, אוּנ אִיצְט זֶענִין זַיי אוֹיךְ מִיט בֶּערְד, אִיז זַייעֶר פְּנִים נִיט גִיעֶנְדֶערְט גְוָוארֶן (וְהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ) אָבֶּר זַיי הָאבֶּן אִים נִיט דֶר קֶענְט (שֶׁיָּצָא מֵאֶצְלָם בְּלֹא חֲתִימַת זָקָן) ווען יוֹסֵף אִיז אַוֶועק גְגַאנְגֶען פוּן דִי בְּרִידֶר הָט עֶר קַיין בָּארְד גְהַאט (וְעַכְשָׁיו מְצָאוּהוּ בַּחֲתִימַת זָקָן) אוּנ אִיצְט הָאבֶּן זַיי אִים גְטְרָאפֶּען בְּעוואַקְסֶן מִיט אַבָּארְד, אִיז זַיין פְּנִים גִיעֶנְדֶערְט גְוָוארֶן דְרִיבֶּר הָאבֶּן זַיי אִים נִיט דֶר קֶענְט (מִדְרַשׁ אַגָּדָה) דֶער מִדְרָשׁ שְׁרַייבְּט (וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת אֶחָיו) יוֹסֵף הָט דֶר קֶענְט זַייגֶע בְּרִידֶר מֵיינְט מֶען (כְּשֶׁנִּמְסְרוּ בְּיָדוֹ הִכִּיר שֶׁהֵם אֶחָיו) ווען זַיי זֶענִין גְקוּמֶען אִין זַיין הַאנְד (ווען עֶר הָט גְקֶענְט זַיי שְׁלֶעכְטְס טָאן) הָט עֶר זַיי דֶר קֶענְט פַאר בְּרִידֶר אוּנ הָט זַיי קַיין שְׁלֶעכְטְס גְטָאן (וְרִיחֵם עֲלֵיהֶם) אוּנ עֶר הָט אוֹיךְ זַיי רַחֲמָנוּת גְהַאט (וְהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ כְּשֶׁנָּפַל בְּיָדָם לִנְהוֹג בּוֹ אַחֲוָה) אָבֶּר ווען יוֹסֵף אִיז גְוָוען אִין דִי הֶענְט פוּן זַייגֶע בְּרִידֶר הָאבֶּן זַיי אִים נִיט דֶר קֶענְט פַאר אַבְּרִידֶר אוּנ הָאבֶּן אוֹיף אִים קַיין רַחֲמָנוּת גְהַאט: (ט) (אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם). (עֲלֵיהֶם) יוֹסֵף הָט גְדֶערְנְקְט דִי חֲלוֹמוֹת וָוס אִים הָט גְחָלוּמְט אוֹיף זַיי (וְיָדַע שֶׁנִּתְקַיְּמוּ) אוּנ עֶר הָט גְוואוּסְט דִי חֲלוֹמוֹת זֶענִין אֱמֶת גְוֶוען (שֶׁהֲרֵי הִשְׁתַּחֲווּ לוֹ) ווייל זַיי הָאבֶּן זִיךְ גְבּוּקְט פַאר אִים אַזוֹי ווִי אִים הָט גְחָלוּמְט (עֶרְוַת הָאָרֶץ) מֵיינְט מֶען (גְּלוּי הָאָרֶץ) וואוּ דָם לַאנְד אִיז אוֹיף

פירוש רד"ק

אע"פ שצורתו דומה לצורת יוסף הרבה בני אדם דומה צורת זה לזה בקצת. לפיכך יצא מלבם שיהי' זה יוסף: (ויתנכר) עשה עצמו כנכרי אליהם לדבר אתם קשות ולומר שמרגלים הם וכל זה להוציא מלבם שלא יחשבו כי הוא יוסף: (ח) (ויכר) כמו שפירשנו. ושנ' אותו כי תכיר להם האחוה שלא הרע להם והם והכירוהו שחשבו להמיתו והפשיטוהו והשליכוהו לבור ומכרוהו לעבד: (ט) (אשר חלם להם) כי להם היו החלומות וראה עתה פתרונם. והם שנאוהו בעבורם ובזכרו כל מה שעשו לא נמלט רעה אבל ציערם

פירוש לתורת אלהים

אוּנ זַיי הָאבֶּן גְזָאגְט מִיר קוּמֶען פוּן לַאנְד כְּנַעַן צוּ קוֹיפֶען עֶסִין: (ח) וַיַּכֵּר אוּנ יוֹסֵף הָט דֶר קֶענְט זַייגֶע בְּרִידֶר ווייל עֶר הָט זַיי גְלָאזְט מִיט בֶּערְד וְהֵם אוּנ זַיי הָאבֶּן אִים נִיט דֶר קֶענְט וָוארוּם עֶר אִיז פוּן זַיי אַוֶועק אַיוּנְגֶער מַאן אָן אַבָּארְד אוּנ אַצוּנְד הָאט עֶר שׁוֹין גְהַאט אַיין בָּארְד (עַיין רש"י): (ט) וַיִּזְכֹּר אוּנ יוֹסֵף הָט גְדֶערְנְקְט דִי חֲלוֹמוֹת וָוס הָאט זִיךְ אִים גְחָלֶמְט וֶועגֶן זַיי הָאט עֶר גְוִויסְט אַז דִיא חֲלוֹמוֹת זֶענֶען מְקוּיָּם גְוָוארֶן וָוארוּם זַיי הָאבֶּען זִיךְ צוּ אִיהְם גְבּוּקְט וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט צוּ זַיי גְזָאגְט אִיר זֶענְט אוֹם זֶעהֶרִם לִרְאוֹת אֶת עֶרְוַת הָאָרֶץ בְּאתֶם אִיר זֶענְט

של"ה

אַיינֶם אַרָעה אוּנ דָם אִיז נָאר זַיין טוֹבָה מִיר זֶעהֶן פוּן דִי שְׁבָטִים ווֶעלְכֵי הָאבֶּן גְיָאלְט פָּטוּר ווֶערִין פוּן יוֹסֵף אוּנ הָאבֶּן אִים פַר אַיין קְנֶעכְט פַר קוֹיפְט, אוּנ גְרָאד דָם אִיז גְוֶועזִין אַסִבָּה אַז עֶר זָאל גְרוֹים

זקוש

וֶוע.ין אוּנ זָאל עוֹלֶה לִגְדוּלָּה זַיין דַארִיבֶּר מוּזִין מִיר נוּר גַאנְץ זַיין מִיט גָאט, אוּנ אוּנְזֶער ווִילֶען מְבַטֵּל זַיין פַאר זַיין ווִילֶען:

בִּדְקָא דְאַרְעָא אֲתֵיתוֹן:
י וַאֲמָרוּ לֵיהּ לָא רִבּוֹנִי
וְעַבְדָךְ אֲתוֹ לְמִזְבַּן
עִבוּרָא: יא כּוּלָנָא בְּנֵי
גַבְרָא חַד נַחְנָא כֵּיוָנֵי
אֲנַחְנָא לָא הֲווֹ עַבְדָךְ
אלילי

הָאָרֶץ בָּאתֶם: י וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא
אֲדֹנִי וַעֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר־אֹכֶל:
יא כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד נָחְנוּ כֵּנִים
אֲנַחְנוּ לֹא־הָיוּ עֲבָדֶיךָ מְרַגְּלִים:

ויאמר

רשב"ם

כל שעה ביחד ולא היו נפרדים אלו מאלו כשאר ב"א הבאי' משאר מקומות לשבור בר אמר להם מרגלי' אתם: (יא) כולנו בני איש א' נחנו. לכך אנו הולכים יחד

בעל הטורים

וכלא לא כבירוכו כלל אלא בעלו על דעתם ביניע יוסף למעלה כזו: (יא) בני איש אחד נחנו. ולא אמרו אנחנו רמז שא' אמנו חסר: נחנו. ג' במס' בבא ואידך נחנו נעבור

שפתי חכמים

ב פי' סוף על קיר: ע כוונך לבוסיף מלות תאמר כן כיון שפסק ענינ' בדם מרגליי לא הפיל על זה כי אם מלת אל כמו שמלינו גבי חנה שכתב' עלי לשכורה ובשיבה לו אל תתן אמתך לפני בת בליעל אבל מלה לא הפול בשיות תשובה על שאלה או נקשה: פ אין זה הוכחה כי יוסף אמר לא כי אלא לרגל הארץ באתם הכא כ"פ לא תאמר כן אלא הרי עבדיך וכו' וכוא כמו אבל עבדיך

רש"י

(ויקרא כ) את מקורה הערה וכמו [יחזקאל יז] ערום ועריה וכן כל ערוה שבמקר' ל' גילוי הוא ות"א בדקא דארעא כמו בדק הבית פ רעוע הבית אבל לא דקדק לפרשו אחר ל' המקרא: (י) לא אדוני. לא תאמר כן ע שהרי עבדיך באו פ לשבר אוכל: (יא) כלנו בני איש אחד נחנו. נצנצה בהם רוח הקדש וכללוהו עמהם שאף הוא בן אביהם: כנים. אמתיים כמו [שמות י] כן דברת [במדבר

בית דוד

נְדָעְקְט נִיט פַר מַאכְט מִיט אַמָאהָעֶר (מֵהִיכָן הִיא נוֹחָה לִכְבּוֹשׁ) פוּן וועלכע זייט אִיז גְרִינְג דָם לַאנְד אַיין צוּ נֶעמֶען (כְּמוֹ) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אֶת מְקוֹרָהּ הֶעֱרָה) עֶר הָאט אוֹיף גְדֶעקְט אִיר קְוואַל (וּכְמוֹ עֵרוֹם וְעֶרְיָה) נַאקֶעט אוּנ בַּאקֶעט (וְכֵן כָּל עֶרְוָה שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן גִלּוּי) וואוּ עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דָם ווָארְט עֶרְוָה מֵיינְט מֶען אוֹיף גְדֶעקְט (וְתִרְגֵּם אוּנְקְלוּס) דֶער תַּרְגּוּם אוּנְקְלוּס טֵייטְשְׁט (בִּדְקָא דְאַרְעָא) דִי שְׁפַּאלְטֶען פוּן דָם לַאנְד (כְּמוֹ) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (בֶּדֶק הַבַּיִת) מֵיינְט מֶען דִי שְׁפַּאלְטֶען פוּן דִי שְׁטִיבּ (רְעוּעַ הַבַּיִת) וואוּ דִי שְׁטִיבּ אִיז שְׁוָאכְט (אֲבָל לֹא דִקְדֵּק לְפָרְשׁוֹ אַחַר לְשׁוֹן הַמִּקְרָא) דֶר טַייטְשׁ פַּאסְט נִיט צוּם לְשׁוֹן פוּן פָּסוּק: (י) (לֹא אֲדוֹנִי). נִיט מַיין הֶערְר (לֹא תֹאמַר כֵּן) זָאלְסְט נִיט זָאגֶען אַזוֹי (שֶׁהֲרֵי עֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר אוֹכֶל) ווָארוּם דַיינֶע קְנֶעכְט זֶענֶען נָאר גְקוּמֶען קוֹיפֶען עֶסֶען: (יא) (כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נָחְנוּ). מִיר אַלֶע זֶענֶען קִינְדֶר פוּן אַיין מֶענְטְשׁ, זָאגְט רש"י (נִצְנְצָה בָּהֶם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ) עֶס אִיז אִין זֵיי אַרַיין גְקוּמֶען אַהֵיילִיגְקַייט (וְכָלְלוּהוּ עִמָּהֶם) אוּנ זֵיי הָאבֶּען אִים גְרֶעכֶנְט מִיט זֵיי, מִיר אַלֶע זֶענֶען פוּן אַיין פָאטֶער. דוּ בִּיזְט אוֹיךְ מִיט אוּנְז צוּזַאמֶען פוּן אַיין פָאטֶער (שֶׁאַף הוּא בֶּן אֲבִיהֶם) עֶר אִיז אוֹיךְ דֶר זוּהְן פוּן זֵייעֶר פָאטֶער: (כֵּנִים). מֵיינְט מֶען (אֲמִתִּיִּים) מִיר זֶענֶען אֶמֶתְ'דִיקֶע מֶענְטְשֶׁען (כְּמוֹ) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק

פירוש רד"ק

ידרגישם: (י) (ועבדיך) הוי"ו במקום אבל כלומר לא אדני כמו שאתה אומר אבל עבדיך באו לשבור אוכל ולא לרגל וכן ואהלצ' צוררי ריקם (תהלים ז') והרוםי לו כמו שכתבנו בחלק הדקדוק מספר המכלול: (יא) (כלנו בני איש אחד) ואם תאמר כי אנחנו מרגלי' בעבור שאנחנו יחד ובחבור' אחת. כלנו בני איש אחד

פירוש לתורת אלהים

גְקוּמֶען אוּם זֶעהֶען דָם אַנְפְּרֶעכוּנְג פוּן דֶעם לַאנְד ווָא עֶס אִיז גְרִינְג אַיין צוּ נֶעמֶען: (י) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּען צוּ אִים גְזָאגְט דוּ זָאלְסְט דָם נִיט זָאגֶען וַעֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר אֹכֶל אוּנ דַיינוּ קְנֶעכְט זֶענֶען גְקוּמֶען צוּ קוֹיפֶען עֶסֶען ווָארְג: (יא) כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד מִיר אַלֶע זֶענֶען קִינְדֶער פוּן אַיין מֶענְטְשׁ (עיין רש"י) כֵּנִים אֲנַחְנוּ מִיר זֶענֶען עֶרְלִיכֶע לַייט לֹא דַיינֶע קְנֶעכְט זֶענֶען נִיט גְוֶועזֶען

ספר הישר

איצדות אונ האט זיי פר קויפט קארין אונ ער האט געוויסט אז זיינע ברידער וועלן אויך קומען קיין מצרים קויפען קארין דען דער הונגער איז געווען אויף דער גאנצער וועלט אונ ער האט געבאטען צו זיינע מענשען אז זיא זאלען אים ריפען אונ זאגען מצרים אז זיא זאלען פירען בעפעלען דעם מלכות אונ שרי מלכות אז וועלכע מענש וועט ער קומען קויפען קארין זאל ער ניט שיקען זיינע קנעכט

יב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִּי־עֶרְוַת
הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת: יג וַיֹּאמְרוּ
שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ אַחִים | אֲנַחְנוּ
בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה
הַקָּטֹן אֶת־אָבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד
אֵינֶנּוּ: יד וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא
אשר

אַלֵּילֵי: יב וַאֲמַר לְהוֹן
לָא אֱלָהֵין בִּדְקָא
דְאַרְעָא אֲתֵיתוּן לְמֶחֱזֵי:
יג וַאֲמָרוּ תְּרֵי עֲשַׂר
עַבְדָךְ אַחִין אֲנַחְנָא בְּנֵי
גַבְרָא חַד בְּאַרְעָא
דִכְנָעַן וְהָא זְעֵירָא עִם
אֲבוּנָא יוֹמָא דֵין וְחַד
לֵיתוֹהִי: יד וַאֲמַר לְהוֹן

תו"א שנים עשר. יבמות יז :

בעל הטורים

חלולים. נחנו פשענו. וזהו שדרשו שאמרו נחנו. להרוג כל העיר באנו אם לא יתנוהו לנו וזהו בשביל שנחנו נעבור חלולים להלחם אם לא יתנוהו לנו לפדותו לכך נחנו פשענו : מרגלים אתם. פי' ולא אני שיהושע שילא מתני לא הי' בעלת מרגלים וכם אמרו לא היו עבדיך מרגלים פי' יהודה כשינו כי היה ראש המדברים גם מתני ילא כלב שלא הי' בעלת המרגלים: לא היו. בגי' כלב : (יג) ו־האחד איננו. וסמיך ליה ויאמר אליהם יוסף שהיה מכה בנגיע ואומר אני מנחש ששמו יוסף :

רשב"ם

ולא בשביל עצה רעה כמרגלים : (יב) ויאמר אליהם לא כי ערות הארץ באתם לראות שאם כן איך לא נשאר א' מכם את אביכם. כלומר אצלו . ולדעת אם בנימין קיים אמר להם כן. והם השיבו שנים עשר עבדיך אחים וגו' וכן כתיב לפנינו שאול שאל האיש לנו ולמולדתנו:
סלרה

רש"י

כז] כן בנות צלפחד דוברות (יספיה טז) ועברתו לא כן בדיו : (יב) כי ערות הארץ באתם לראות. (ב"ר) שהרי נכנסתם בעשרה שערי העיר צ למה לא נכנסתם בשער א' : (יג) ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו' . ובשביל אותו א' שאיננו נתפזרנו בעיר לבקשו : (יד) הוא אשר דברתי . הדבר אשר דברתי שאתם מרגלי' ק הוא האמת והנכון זהו לפי פשוטו

שפתי חכמים

עבדיך כו' : צ שיוסף היה יודע שאחיו באין לשבר אוכל וציה מלוה לשומרי השער שכל מי שיבא לעיר יכתוב שמו ושם אביו ויביאו ויראו לו ועשרה שומרי השער באו ובכל מקום הי' מולא בזה ראובן בן יעקב ובזה שמעון בן יעקב ובזה הי' יודע שבעשר שערים נכנסו. וא"ת למה לא פירש"י זה לעיל גבי לראות את ערות הארץ וגו'. וי"ל דבכאן מוכח שפיר מדכתיב אח"כ ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו' מה ענין תשובה זו על מה שאמר להם מרגלים אתם אלא על כרחך לריך לומר שיוסף מתחלה אמר להם שהרי נכנסתם בעשר' שערי העיר וכם השיבו לו לא כי אלא כולנו בני איש אחד וגו' . והאחד איננו ובשביל אותו אחד נתפזרנו : ק דק"ל הוא אשר דברתי משמע דהם נמי אמרו שמרגלים הם ולכך קאמר יוסף

בית דוד

(כֵּן דִּבַּרְתָּ) דוּא הָאסְט רִיכְטִיג גְרֶעט, (כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דוֹבְרוֹת) דִיא טֶעכְטֶר פוּן צְלָפְחָד רֵיידֶען רִיכְטִיג (וְעֶבְרָתוֹ לֹא כֵן בַּדָּיו) זַיין כַּעַס אִיז נִיט רִיכְטִיג : (יב) (כִּי עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת), אַבֶּעווַייזוּנג אִיז דָא צוּ מַיינֶע רֵייד (שֶׁהֲרֵי נִכְנַסְתֶּם בַּעֲשָׂרָה שַׁעֲרֵי הָעִיר) וַוייל אִיר זַייט אַרַיין גְגַאנְגֶען אִין שְׁטָאט דוּרְךְ צֶעהְן טוֹיעֶרֶן (לָמָה לֹא נִכְנַסְתֶּם בְּשַׁעַר אֶחָד) פַר וָואס זַייט אִיר נִיט אַרַיין גֶעקוּמֶען אַלֶע דוּרְךְ אֵיין טוֹיעֶר : (יג) (וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ וגו'), מִיר זֶענֶין גְוֶועזֶן צְווֶעלְף זִיהְן, אוּנ אֵיינֶער אִיז נִיטָא (וּבִשְׁבִיל אוֹתוֹ אֶחָד שֶׁאֵינֶנּוּ נִתְפַּזַּרְנוּ בָּעִיר לְבַקְּשׁוֹ) אוּנ וֶוענִין דֶם אֵיינֶעם וָוָאס אִיז נִיטָא הָאבֶּן מִיר אוּנְז פַר שְׁפְּרֵייט אִין שְׁטָאט מִיר זָאלֶן אִים זוּכֶן : (יד) (הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי), (שֶׁאַתֶּם מְרַגְּלִים הוּא הָאֱמֶת וְהַנָּכוֹן) וָוָאס אִיךְ הָאבּ גְרֶעט אַז אִיר זַייט מְרַגְּלִים דָאס אִיז אֱמֶת אוּנ

פירוש

אחד נהנו . לפיכך אנחנו יחד ושואלים שאלתינו ביחד כי בית א' אנחנו : כנים . אמיתים : (יג) (ויאמרו) אמרו עוד בני איש אחד להזיק בלבו כי כנים הם וחברתם אינה אלא לפי שהם בית אחד והם שנים עשר אחים: (את אבינו)ונשאר לשרת אבינו. (איננו)אמרו ל' זה כמו כן שני פעמים כי אם יאמרו מת יוכל להכחיש' כי הם לא ידעו אם חי ואם מת והם ידעו כי נמכר

רד"ק

במצרי' וחשבו אולי גלה משפחתו בעיר ובאמת נודע: כי עברי הוא כי הקונים אותו קנוהו מן העברים והם מכרוהו בעבד עברי" כמו שאמר' אשת פוטיפר „ראו הביא לנו איש עברי' ואמר שר המשקי' „נער עברי" אבל בית אביו אולי לא הגיד לפיכך אמרו. איננו. כי אם מת הנה איננו ואם חי איננו בבית אביו : (יד) (הוא אשר דברתי) אחר שבאתם עשרה למה לא בא גם הוא . ומה

פירוש לתורת אלהים

אוּם זֶעהֶרם : (יב) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אוּנ עֶר הָט צוּ זַיי גְזָאגְט לֹא נִיט וִוי אִיר זָאגְט כִּי נָאר דָאס אַנְטְפְּלֶעקוּנְג פוּן דֶעם לַאנְד זֶענְט אִיר גְקוּמֶן צוּ זֶעהֶן וָוארוּם אִיר זֶענְט דָאךְ נִיט גְקוּמֶען דָארְךְ אֵיין טוֹעֶר : (יג) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זַיי הָאבֶּן גְזָאגְט צְווֶעלְף בְּרִידֶר זֶענִין מִיר דַיינֶע קְנֶעכְט בְּנֵי אִישׁ אֶחָד קִינְדֶר פוּן אֵיין מֶענְטְשׁ אִין לַאנְד כְּנַעַן וְהִנֵּה הַקָּטוֹן אוּנ דֶר קְלֵיינֶר בְּרוּדֶר אִיז מִיט אוּנְזֶר פָאטֶר הַיינְט וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ אוּנ אֵיינֶר אִיז נִיט דָא דְרוּם זֶענְן מִיר גְגַאנְגֶען אִיטְלִיכֶער אִיךְ

יוסף הוא די מלילית עמכון למימר אלידי אתון: טו בדא תתבחנון

אשר דברתי אלכם לאמר מרגלים אתם: טו בזאת תבחנו חי פרעה

רש״י

ומדרשו א״ל ואילו מלאתם אותו ויפסקו עליכם ממון הרבה תפדוהו. אמרו ו הן · א״ל ואם יאמרו לכם שלא יחזירוהו בשום ממון מה תעשו אמרו לכך באנו להרוג או ליהרג אמר להם הוא אשר דברתי אליכם להרוג בני העיר באתם מנחש אני בגביע שלי ששנים מכם החריבו כרך גדול של שכם: (טו) חי

שפתי חכמים

כוא אשר דברתי ואין זה אמת כי הם אמרו לאו מרגלים אנחנו והארץ דבוא כי' ראוי לכתוב בסוף כלו' אשר דברתי וגו' מרגלים אתם כוא באמת. י״מ נתנ הפש אותם יוסף שהם מרגלים עד שאמר לכם כוא הדבר וגו' וש״ק כמאי יתאמת זה שאם יביאו את בנימין שאינם מרגלים וי״ל דכ״פ מתחלה אמר לכם מרגלים אתם שברי נכנסתם בעשר' שערי כעיר כדפירש״י והשיבו לו בני איש אחד נחנו ואין איש שולח כל בניו כאחד לרגל שמא יתפשו ויהרגו כולם אמר להם א״כ כיש שמרגלים אתם כי איך ישלח אדם כל בניו תמנו ולא ישאר אי או שנים לשמש א״ו מרגלים אתם ואביכם שלח אתכם לרגל את הארץ והכא ירחה שמא תתפשו לא רציתם לשבנם בספק פר שאביכם כוכרח לשלוח את כולכם וגם כדי שתקחו עלה זמ״ן כי תשועה ברוב יועץ וע״ז השיבו שנים עשר עבדיך וגו' והנה אחד נשאר אצל אבינו לשמשו ואנחנו עשרה הלכנו לחקיר ולדרוש אחר אחינו שנאבד ואין מי שיעש' זה באמונה כאחיו ולשום נפשו בכפיכו להביא אותו אצל אביו ומפני זה נכנסנו בעשר' שערים השיב לכם הוא אמר שאתם אומרים שנאבד אחיכם זה כתב שנים ולא חקרתם אחריו אלא עכשיו בודאי שקר אתם דוברים אין זו כ״א לרגל את הארץ באתם וגם זה שקר שאמרתם שנשאר אחד מכם אצל אביו לשמשו לכן בזאת תבחנו אם יבא אחיכם מכם אז יש להסתפק אם מרגלים אתם אבל אם לא יבא בודאי מרגלים אתם בלי ספק מכל השענות שיש לטעון כאשר כוזרתי ובזה יתיישבו כל הקושיות ודוק וקלא כעין זה מצאתי בשם מהרש״לו

בית דוד

ריכטיג (וְהוּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ) דָס אִיז נָאךְ דֶעם גְלַייכְן פְּשַׁט אִין פָּסוּק (וּמִדְרָשׁוֹ) דֶר מְדְרָשׁ זָאגְט (אָמַר לָהֶם) יוֹסֵף הָט צוּ זַיי גְזָאגְט (וְאִילוּ מְצָאתֶם אוֹתוֹ) וֶוען אִיר וְואלְט אַייעֶר בְּרִידֶר גְעפִינֶען אִין מִצְרַיִם (וְיִפְסְקוּ עֲלֵיכֶם מָמוֹן הַרְבֵּה) אוּנ מֶען וָואלְט וֶועלִין בַּיי אַייךְ פִיל גֶעלְט פַר אִים (תִּפְדּוּהוּ) וָולְט אִיר אִים אוֹיס גֶעקַייפְט (אָמְרוּ לוֹ הֵן) הָאבֶּן דִ'יא בְּרִידֶר גֶעזָאגְט מִיר וָואלְטֶען אִים פַר פִיל גֶעלְט אוֹיךְ אוֹיס גֶעלֵייזְט (אָמַר לָהֶם) הָט יוֹסֵף גֶעזָאגְט צוּ זַיי (וְאִם יֹאמְרוּ לָכֶם שֶׁלֹּא יַחֲזִירוּהוּ בְּשׁוּם מָמוֹן מַה תַּעֲשׂוּ) אוּנ וִויא וֶועט זַיין אַז מֶען וֶועט זָאגֶן צוּ אַייךְ מֶען וֶועט אִים נִיט אַוֶועק גֶעבֶּן פַר פִיל גֶעלְט אוֹיךְ נִיט, וָוס וֶועט אִיר טָאן (אָמְרוּ) הָאבֶּן זַייא גְזָאגְט (לְכָךְ בָּאנוּ) וֶועגִין דֶעם זֶענֶען מִיר גֶעקוּמֶען (לַהֲרוֹג אוֹ לֵיהָרֵג) מִיר זָאלֶן יֶענֶם הַרְגֶענֶען אָדֶר מִיר זָאלֶן וֶוערִין גֶהַרְגְנוּת פוּן זַיינֶעט וֶועגִין (אָמַר לָהֶם) הָט יוֹסֵף צוּ זַיי גְזָאגְט (הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵיכֶם) דָאס אִיז וָוס אִיךְ הָב צוּ אַייךְ גֶרֶעט (לַהֲרוֹג בְּנֵי הָעִיר בָּאתֶם) אִיר זֶענְט גֶקוּמֶען הַרְגֶנִין דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן שְׁטָאט (מְנַחֵשׁ אֲנִי בְּגָבִיעַ שֶׁלִּי) אִיךְ הָאב גֶעפְּרוּבְט וִויסֶן דוּרְךְ מַיין בֶּעכֶר וֶוער אִיר זֶענְט, וַוייס אִיךְ (שֶׁשְּׁנַיִם מִכֶּם הֶחֱרִיבוּ כְּרַךְ גָּדוֹל שֶׁל שְׁכֶם) אַז צְווַיי פוּן אַייךְ הָאבֶּן חָרֵב גֶמַכְט דִי גְרוֹיסֶע שְׁטָאט שְׁכֶם: (טו) (חֵי פַּרְעֹה). יוֹסֵף הָט גְזָאגְט

פירוש לתורת אלהים

אַבְזוּנְדֶערְן טִיר צוּ זִיבֶען אִיהֶם: (יד) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף הָאט צוּ זַיי גְזָאגְט הִיא דָאס אִיז וָוס אִיךְ הָאב צוּ אַייךְ גֶרֶעט צוּ זָאגֶן מְרַגְּלִים אַתֶּם אִיר זֶענְט אוֹיס זֶעהֶערְס (עַיין רש״י) (טו) בְּזֹאת תִּבָּחֵנוּ מִיט דֶעם וֶועט אִיר גֶפְּרוּבְט וֶוערִין חֵי פַרְעֹה אַזוֹ וַואר וִויא פַּרְעֹה לֶעבְּט אִיז

ספר הישר

עֶר זָאל אַלַיין קוּמֶען אָדֶר זַיינֶע קִינְדֶר אוּנ יוֹסֵף הָט גֶזֶעצְט שׁוֹמְרִים בַּיי דִי טוֹירִן פוּן דֶר שְׁטָאט ווֶעלְכֶר עֶס וֶועט קוּמֶען פוּן דִי פְרֶעמְדֶר קוֹיפִין קָארְן זָאל מֶען פַר שְׁרַייבֶּן זַיין נָאמֶען אוּנ זַיין פָאטֶערְס נָאמֶען אִין אַלוּ אוֹיף דֶער נַכְט זָאל מֶען בְּרֶענְגִין צוּ אִים דִי נֶעמֶען אוּנ עֶר הָט דִי תַּחְבּוּלוֹת גֶטוּן כְּדֵי עֶר זָאל וִויסֶן וֶוען זַיינֶע בְּרִידֶר וֶועלִין אָן קוּמֶען קַיין מִצְרַיִם אוּנ וִוי יַעֲקֹב הָט דֶר הֶערְט אַז עֶס אִיז פַר הַאנְגֶען קָארְן צוּ פַר קוֹיפִין אוּנ מִצְרַיִם הָט יַעֲקֹב גֶרוּפֶן זַיינֶע קִינְדֶר אוּנ הָט צוּ זַיי גְזָאגְט אַז זַייא זָאלֶן גֵיין קַיין מִצְרַיִם קוֹיפִין קָארְן אוּנ דִ'יא קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב הָבֶּן עֶס צוּ גֶהֶערְט אוּנ זֶענֶען אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען צוּ גֵיין קַיין מִצְרַיִם אוּנ יַעֲקֹב הָט זֵיי אָן גְזָאגְט אַז אִיר וֶועט קוּמֶען צוּא דֶר שְׁטָאט מִצְרַיִם זָאלְט אִיר נִיט אַלֶע אִין אֵיינֶם אַרַיין גֵיין דוּרְךְ אֵיין טוֹיר אוּנ דִ'יא קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב זֶענֶען אַוֶועק גְגַאנְגֶען קַיין מִצְרַיִם אוּנ הָאבֶּען גְטָאן אַזוֹי וִוי זֵייעֶר פָאטֶער הָט זֵיי אָן גְזָאגְט אוּנ בִּנְיָמִין הָט יַעֲקֹב נִיט גֶשִׁיקְט מִיט זַיינֶע קִינְדֶר דֶען יַעֲקֹב דָאט זִיךְ גֶעפָארְכְט שֶׁמָּא עֶס וֶועט זִיךְ טְרֶעפִין צוּ אִים אַיין מְאוֹרָע אַזוֹי וִוי צוּ זַיין בְּרוּדֶר אוּנ וִוי דִ'יא צֶעהֶן קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב זֶענֶען גְוֶועזֶען אוּנ מִיטֶען וֶועג הָבֶּן זֵיי זִיךְ דֶר מָאנְט אוּנ יוֹסֵף אִין עֶס הָט זֵיי זֵייעֶר בַּאנְג גֶטוּן וָואס זַייא הָאבֶּן גֶטוּן אוּנ הָאבֶּן גְזָאגְט אֵיינֶר צוּם אַנְדֶרִין מִיר וֵוייסֶען ווָאל אַז אוּנְזֶער בְּרִידֶר יוֹסֵף הָט גֶנִידֶערְט קַיין מִצְרַיִם וֶועלֶן מִיר אִים זוּכֶען אוּב מִיר וֶועלִין אִים גֶפִינֶען

פַּרְעֹה אִם־תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם־
בְּבוֹא אֲחִיכֶם הַקָּטֹן הֵנָּה׃ טז שִׁלְחוּ
מִכֶּם אֶחָד וְיִקַּח אֶת־אֲחִיכֶם וְאַתֶּם
הֵאָסְרוּ וְיִבָּחֲנוּ דִּבְרֵיכֶם הַאֱמֶת
אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חֵי פַרְעֹה כִּי
מְרַגְּלִים אַתֶּם׃ יז וַיֶּאֱסֹף אֹתָם אֶל־
מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃ יח וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת
עֲשׂוּ וִחְיוּ אֶת־הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא׃
חמישי יט אִם־כֵּנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם אֶחָד
יאסר

אונקלוס

חֵי פַרְעֹה אִם תִּפְּקוּן
מִכָּא אֱלָהֵין בְּמֵיתֵי
אֲחוּכוֹן זְעֵירָא הָכָא׃
טז שְׁלָחוּ מִנְּכוֹן חַד
וְיִדְבַּר יַת אֲחוּכוֹן וְאַתּוּן
תִּתְאַסְרוּן וְיִתְבַּחֲנוּן
פִּתְגָמֵיכוֹן הַקְשׁוֹט
אַתּוּן אָמְרִין וְאִם לָא
חֵי פַרְעֹה אֲרֵי אַלִּילֵי
אַתּוּן׃ יז וּכְנַשׁ יָתְהוֹן
לְבֵית מַטְּרָא תְּלָתָא
יוֹמִין׃ יח וַאֲמַר לְהוֹן
יוֹסֵף בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה
דָּא עֲבִידוּ וְאִתְקַיָּמוּ
מִן קֳדָם יְיָ אֲנָא דָחֵיל׃
יט אִם כֵּיוָנֵי אַתּוּן אֲחוּכוֹן
חד

בעל הטורים

(טו) כי אם בבוא. בבוא. עולה למנין י״א שלא תלאו מזה עד שיבאו י״א אחים: (יז) אל משמר שלשת ימים. כנגד ג׳

רש״י

פרעה. אם יחיה פרעה. כשהיה נשבע לשקר היה נשבע בחיי פרעה: אם תצאו מזה. מן המקו׳ הזה: (טז) האמת אתכם. אם אמת אתכם לפיכך ה״א נקוד פתח שהוא כמו בל׳ תימה ואם לא הביאוהו חי פרעה כי מרגלים אתם: (יז) משמר

שפתי חכמים

ר פי׳ לפי פשוטו של קרא אין לו הבנה מ״ש הוסיף מלת אם ויפי׳ טעמו אם חי פרעה לא תצאו מזה ויהיה אם דקרא במקום לא כמו אם לדוד אכזב פי״ל לא אכזב ויתוייב מזה שאם תצאו לא יחיה ובאמת יצאו אלא כשהיה נשבע לשקר וכו׳: ש דק״ל דמלי׳ האמת מורה שהוא הודה לכם שהאמת אתם והוא סותר למאמר תבחנו שמורה שהוא מסופק בכם לפיכך הוצרך לומר שזה הוא ה״א התימה כמו כהם כן הוא: ת שא״א לומר ואם לא תבחנו חי פרעה וכו׳ שא״ף אם לא יבחנו לא יתחייב

בית דוד

צו די ברידר (אִם יִחְיֶה פַּרְעֹה) אויב איר וועט ארוס גיין פון מִצְרַיִם וועט פַּרְעֹה ניט לעבן (עיין ש״ח) (כְּשֶׁהָיָה נִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר) ווען יוסף האט געוואלט שווערין פאלש (הָיָה נִשְׁבַּע בְּחַיֵּי פַּרְעֹה) האט ער געשווארן ביי דם לעבין פון פַּרְעֹה: (אִם תֵּצְאוּ מִזֶּה), מיינט מען אִם תֵּצְאוּ מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה, אויב איר וועט ארוס גיין פון דעם ארט, פון מִצְרַיִם: (טז) (הַאֱמֶת אִתְּכֶם), מיינט מען אִם אֱמֶת אִתְּכֶם, אויב דער אֱמֶת איז מיט אייך (לְפִיכָךְ הֵ״א נָקוּד פַּתַּ״ח שֶׁהוּא כְּמוֹ בִּלְשׁוֹן תְּמִיהָ) דריבר איז אונטער די הֵ״א א פַּתַּ״ח ווייל דם ווערט גרעט וויא מיט א וואונדער הָאֱמֶת אִתְּכֶם, איז דר אֱמֶת מיט אייך אדר ניין (וְאִם לֹא תְּבִיאוּהוּ) אונ אויב איר וועט ניט ברענגין אייער קליינם ברידר (חֵי פַּרְעֹה) שווער איך ביי דם לעבין פון פַּרְעֹה (כִּי מְרַגְּלִים אַתֶּם) אז איר זענט מְרַגְּלִים: (יז) (מִשְׁמָר). מיינט מען

פירוש

שתאמרו כי לשרת אביכם נשאר. הלא הי׳ נשאר לו נשיכם וטפכם עד שובכם: (טז) (האמת אתכם) כמו

רד״ק

שאתם אומרים כנים אנחנו: (יז) (ויאסף) צער אותם בלא הפסד נופש וממונם: (יח) (את האלהים אני ירא)

פירוש לתורת אלהים

תֵּצְאוּ אויב איר וועט ארוים גיין פון דאנן כִּי אִם בְּבוֹא נייערט אז אייער קליינר ברודר וועט קומן אהער: (טז) שִׁלְחוּ שיקט איינם פון אייך אונ ער זאל נעמין אייער ברודער וְאַתֶּם אונ איר זאלט זיין געבונדען וְיִבָּחֲנוּ אונ זיי וועלין ווערין געפרובט אייערי רייד אוב עס איז מיט אייך אֱמֶת וְאִם לֹא אונ אוב איר וועט איהם ניט ברענגן חֵי פַּרְעֹה שווער איך ביי דעם לעבין פון פַּרְעֹה כִּי מְרַגְּלִים איר זענט מְרַגְּלִים: (יז) וַיֶּאֱסֹף אונ ער האט זיי איין געזאמעלט אין איין תְּפִיסָה אויף דריי טאג: (יח) וַיֹּאמֶר אונ יוסף האט צו זיי געזאגט דעם דריטען טאג זֹאת עֲשׂוּ דם זאלט איר טון וועט איר בלייבן לעבין אֶת הָאֱלֹהִים איך פארכט מיך פר גאט: (יט) אִם

יֵאָסֵר בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶם וְאַתֶּם לְכוּ
הָבִיאוּ שֶׁבֶר רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם׃
כ וְאֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן תָּבִיאוּ אֵלַי
וְיֵאָמְנוּ דִבְרֵיכֶם וְלֹא תָמוּתוּ
וַיַּעֲשׂוּ־כֵן׃ כא וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־
אָחִיו אֲבָל אֲשֵׁמִים | אֲנַחְנוּ עַל־

חַד יִתְאֲסַר בְּבֵית מַטַּרְתְּכוֹן וְאַתּוּן אֱזִילוּ אוֹבִילוּ עֲבוּרָא דַּחֲסִיר בְּבָתֵּיכוֹן׃ כ וְיָת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא תַּיְתוּן לְוָתִי וְיִתְהֵימְנוּן פִּתְגָמֵיכוֹן וְלָא תְמוּתוּן וַעֲבַדוּ כֵן׃ כא וַאֲמָרוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי בְּקוּשְׁטָא חַיָּבִין אֲנַחְנָא
על

רשב״ם

(כח) הצרה הזאת. מדה כנגד מדה אנחנו השלכנוהו בבור
אח'נו

שפתי חכמים

יתחייב בהם מרגלים: א פי' ולא שהם שותרים עליכם דהא כתיב אחרין יאסר בבית משמרכם וכא דלא פירש"י זה לעיל גבי ויאסף שבהאמר הוא בית האסורים משום דלעיל כתיב בהדיא שהוא בית הסוהר דכתיב ויתן אותי במשמר וגו': ב שלא נחשב שהבינוני הורה שמתחלה נחשב כבנילם: ג ומלת שבר פה מורה על קנייה לא על השבר ומפני שברעבון אינו לבתיכם הוצרך להוסיף אנשי בתיכם: ד אין ויאמנו מל' אמונה אלא כמו ואמרה האשה אמן וגו' שפי' אמת שאמר הכהן יתן ה' וגו' ועליו כתיב ואמרה האשה אמן ולא יפול בו ל' אמונה

רש״י

בית א האסורים: (יט) בבית משמרכם. שאתם אסורים בו ב עכשיו: ואתם לכו הביאו. אל בית אביכם: שבר רעבון בתיכם. מה שקניתם לרעבון ג אנשי בתיכם: (כ) ויאמנו דבריכם. יאמתו ויתקיימו כמו [במדבר ה] אמן אמן ד וכמו [מ"א ח] יאמן נא דברך: (כא) אבל. כתרגומו בקושטא
אמונה

בית דוד

(בית הסהר) אתפיסה (אינפענגעניס) : (יט) (בבית משמרכם). איינר פון אייך וועט בלייבן אין די תפיסה (שאתם אסורים בו עכשיו) וואס איר זענט איצט אין איס געבונדן: (ואתם לכו הביאו). און איר גייט ברענגט (לבית אביכם) צו אייער פאטער אין שטוב (שבר רעבון בתיכם) מיינט מען (מה שקניתם לרעבון אנשי בתיכם) וואס איר האט געקויפט פאר דעם הונגר פון אייערע שטוב בעגלייטן : (כ) (ויאמנו דבריכם). מיינט מען (יתאמנו ויתקיימו) וועלן אייערע רייד ווערן אמת און עס וועט אזוי בלייבן ווי איר זאגט (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק אמן אמן. מיינט מען אמת אמת (וכמו יאמן נא דבריך) דיינע רייד זאלען ווערן אמת : (כא) (אבל). מיינט מען (כתרגומו)
ווי

פירוש רד״ק

ולא אשב כולכם כי רעבון בבתיכם ויהי' עלי אשם בזה אלא אשב אחד מכם לבחון דבריכם: (יט) (שבר רעבון בתיכם) מה שישבר הרעבון והוא התבואה לפיכך נקראת התבוא' שבר כמו שפירשנו : (כא) (ויאמרו) אחר שהשלים דבריו עמהם והלך לו המליץ שהי' יודע לדבר בלשון עברי ושומע מהם והי' אומר ליוסף בלשון מצרי כי יוסף היה מאד נשמר מהם שלא ידבר בלשון עברי שלא יחשבו עליו עם הכרת צורתו שהוא יוסף. ובשהלך המליץ התוודו על עונם ואמרו איש אל אחיו כי בעון יוסף בא להם זה כי שאל להם יוסף מה שלא הי' שואל מאחרים שהיו באים לקנות תבוא' כי אין זה כי אם עון גדול שהי' עליהם וזה עון יוסף אחיהם
בהתחננו

פירוש לתורת אלהים

איינער אייך זאגט גערעכט אחיכם אייער איין ברודר זאל זיין געפאנגען אין אייער תפיסה וואס איר זיצט ואתם לכו און איר גייט און ברענגט קאכן צו דעם הונגער וואס איז אין אייערע הייזער : (כ) ואת אחיכם און אייער ברודר דעם קליינעם זאלט איר ברענגען צוא מיר ויאמנו און וועלן וואר זיין אייערע רייד און איר וועט ניט שטארבן ויעשו כן און זיי האבן אזוי געטאן : (כא) ויאמרו און זיי האבן געזאגט איין ברודר צום אנדערן אבל פאר וואר מיר זיינען שולדיג אויף אחינו איבר אונזער ברודר אשר וואס מיר האבן געזעהן די צרות פון זיין לייב בהתחננו אין זיין פלעהן צו אונז

ספר הישר

וועלין מיר איהם אויסלייזן בייא זיין האר'ן אונ אוב זיין האר וועט אבער ניט וועלין אז מען זאל יוסף בייא איהם אוועק לאזן וועלין מיר איהם מיט געוואלט אוועקנעמן פון דעם האר'ן אפילו מיר זאלן אלע געטייט ווערן אונ אזוי האבן זיי איין עצה געהאלטן אז זייא זאלין קויפן זייער ברודר יוסף פון זיין האר'ן אונ זיינען געגאנגען קיין מצרים אונ ווען זייא זיינען געקומען פון דער שטאט מצרים האבן זיי זיך אפגעשיידט איינער פון דעם אנדערן אונ אוועקגעגאנגען אין צען טויערן פון מצרים איין אבגעטיילטער איי

אֲחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ
בְּהִתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמָעְנוּ עַל־
כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת׃
כב וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא
אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם ׀ לֵאמֹר אַל־
תֶּחֶטְאוּ בַיֶּלֶד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם־
דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ׃ כג וְהֵם לֹא

ידעו

עַל אֲחוּנָא דִּי חֲזֵינָא
עָקַת נַפְשֵׁיהּ כַּד הֲוָה
מִתְחַנַּן לָנָא וְלָא
קַבֵּילְנָא מִנֵּיהּ עַל כֵּן
אֲתַת לָנָא עָקְתָא הָדָא׃
כב וַאֲתֵיב רְאוּבֵן
יָתְהוֹן לְמֵימַר הֲלָא
אֲמָרִית לְכוֹן לְמֵימַר
לָא תֶחֶטְאוּן בְּעוּלֵימָא
וְלָא קַבֵּילְתּוּן וְאַף
דְּמֵיהּ הָא מִתְבָּעֵי׃
כג וְאִינּוּן לָא יָדְעִין אֲרֵי

רש״י

וראיתי בב״ר לישנא דרומאה הוא אבל ברס. באה אלינו. טעמו בבי״ת לפי שהוא בל׳ עבר שכבר באה ותרגומו אתת לנא: (כב) וגם דמו. אתין ונמין רבויין דמו וגם דם הזקן: (כג) והם לא ידעו

בית דוד

ווי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (בְּקוּשְׁטָא) בֶּאֱמֶת, רש״י זָאגְט (רָאִיתִי בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה) אִיךְ הָב גִזֶעהְן אִין מֶדְרָשׁ בְּרֵ׳ ש״ר (לִישָׁנָא דְרוֹמָאָה הוּא) בַּיי דִיא מֶענְטְשִׁין וָוס וואהְנֶען אִין דָרוֹם זַייט אַז זַיי ווִילֶן זָאגִין דָם וָוארְט אֲבָל, זָאגִין זַיי בְּרַם, דָם הֵייסְט אוֹיךְ בֶּאֱמֶת: (בָּאָה אֵלֵינוּ). זָאגְט רש״י (טַעְמוֹ בְּבֵי״ת) דִי נְגִינָה אִיז אוּנְטֶער דִי בֵּי״ת (לְפִי שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן עָבָר) וַוייל דָם וָוארְט בָּאָה שְׁמוּעֶסְט פוּן דִי גִיוֶועזֶענֶע צַייט (שֶׁכְּבָר בָּאָה) דִי צָרָה אִיז שׁוֹין גְקוּמֶען (וְתַרְגּוּמוֹ) דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט אֲתַת לָנָא עֶס אִיז גֶעקוּמֶען צוּ אוּנְז: (כב) (וְגַם דָּמוֹ). זָאגְט רש״י (אֶתִין וְגַמִין רִבּוּיִין) ווִי עֶס שְׁטֵייט דָם וָוארְט אֶת אָדֶר דָם וָוארְט גַם, קוּמֶען זַיי צוּפַּר מֶערִין דִי זַאךְ (דָמוֹ וְגַם דַם הַזָּקֵן) עֶס וֶוערְט גֶעפְּרֶעשְׁט (מִיר וֶוערִין גֶעשְׁטְרָאפְט פַר) זַיין בְּלוּט אוּנ דָם בְּלוּט פוּן אוּנְזֶער אַלְטִין פָאטֶער: (כג) (וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שׁוֹמֵעַ

פירוש

(בהתחננו אלינו) כי באמת הי׳ מתחנן אליהם בהפשים׳ אותו את כתנתו להשליכו לבור: (על כן באה אלינו הצרה הזאת) למדנו בספור הזה כי כשתבא צרה לאדם ראוי לו לפשפש במעשיו ולבדוק מה הי׳ המעשה

רד״ק

הרע שעש׳ ויתחרט עליו ויתוד׳ לפני האל. ויבקש ממנו כפרה: (כב) (וגם דמו הנה נדרש) כי חשבו עליו שמת כיון שלא שמעו ממנו דבר אחר שנמכר ואם נהרג

פירוש לתורת אלהים

וְלֹא שָׁמָעְנוּ אוּנ מִיר הָאבֶּען נִיט גְהֶערְט עַל כֵּן דְרוּם אַזוֹ בָּאָה אִיז גִקוּמֶען צוּ אוּנְז דִי צָרָה: (כב) וַיַּעַן אוּנ רְאוּבֵן הָט זַיי גֶעֶנְטְפֶערְט צוּ זָאגֶן הֲלֹא פַר וָואר אִיךְ הָאב צוּ אַייךְ גְזָאגְט לֵאמֹר צוּ זָאגֶען אַל תֶּחֶטְאוּ אִיר זָאלְט נִיט זִינְדִיגֶן אִין דֶעם קִינְד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם אוּנ אִיר הָט נִיט גְהֶערְט וְגַם דָמוֹ אוּנ זַיין בְּלוּט וֶוערְט גִפָארְשְׁט (עיין רש״י): (כג) וְהֵם לֹא זַיי הָאבֶּן נִיט גְוָואסְט

ספר הישר

אִיטְלִיכֶר מְמוּנֶה וָוס אִיז גְשְׁטַאנֶן בַּיי דֶעם טוֹיעֶר הָט פַר שְׁרִיבֶּן דֶעם נָאמֶן אוּנ אוֹיף דֶר נַאכְט הָט דֶר מְמוּנֶה גִבְּרַאכְט דִי נֶעמִין צוּ יוֹסֵף אוּנ ווִיא יוֹסֵף אִיז גְוָואר גְוָוארְן אַז זַיינֶע צֶעהְן בְּרוּדֶר זֶענִין גְקוּמֶען קַיין מִצְרַיִם דוּרְךְ צֶעהְן טוֹיעֶרְן הָאט יוֹסֵף גִבָּאטֶן אַז מֶען זָאל אוּם שְׁרַייעֶן אִין גַאנְץ מִצְרַיִם אַז מֶען זָאל פַר שְׁלִיסֶן אַלֶע אוֹצְרוֹת פוּן דֶעם קָארְן נָאר אֵיין אוֹצָר זָאל זַיין אוֹפִין אוּנ דוּ מְמוּנִים פוּן דִי אוֹצְרוֹת הָאבֶּן אַזוֹ גְטוּן ווִי יוֹסֵף הָט גִבָּאטוּן אוּנ יוֹסֵף הָט גִגֶעבֶּן דִי נֶעמִין פוּן דִי בְּרִידֶר צוּא דֶם מְמוּנֶה וָוס זַיין אוֹצָר אִיז גְוֶועֶן אָפֶען אוּנ יוֹסֵף הָט דֶעם מְמוּנֶה אָן גִזָגְט וֶועלְכֶר מֶענְשׁ וָוס וֶועט קוּמֶן קוֹיפִין קָארְן זָאלְסְטוּ פְרֶעגְן ווִי עֶר הֵייסְט אוּנ אוּב עֶס וֶועט קוּמֶן צוּ דִיר מֶענְשְׁן וָוס זַיי הֵייסוּן אַזוֹ אוּנ אַזוֹ זָאלְסְטוּ זַיי שִׁיקְן צוּ מִיר אוּנ דֶר מְמוּנֶה הָט אַזוֹ גְטוּן אוּנ דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב ווִי זַיי זֶענִן אָן גְקוּמֶן קַיין מִצְרַיִם הָאבֶּן זַיי זִיךְ אֵיין גְזַמוּלְט אִין אֵיינִים כְּדֵי זַיי זָאלֶן גֵיין זוּכוּן זַייעֶר בְּרוּדֶר יוֹסֵף אוּנ זֶענִן גְגַאנְגֶען אוּנ הָאבֶּן אוּם גְזוּכְט דְרַיי טֶעג אוּנ דֶר מֶענְשׁ וָוס אִיז גְוֶועֶן דֶר מְמוּנֶה אִיבֶּער דֶעם אוֹצָר וָואס אִיז גְוֶועֶן אוֹפֶן הָט גְזוּכְט דִיא נֶעמִין וָוס יוֹסֵף הָט אִים גְגֶעבֶּן אוּנ הָט נִיט גֶפִינֶען אֲפִילוּ אֵיין מֶענְשׁ זָאל אַזוֹ הֵייסוּן פוּן דִי נֶעמִין וָוס יוֹסֵף הָט אִים גְגֶעבֶּן אִיז דֶר מְמוּנֶה גְגַאנְגֶען צוּ יוֹסֵף אוּנ הָט אִים גְזָאגְט עֶס אִיז שׁוֹין דְרַיי טָאג אַז דוּ הָאסְט מִיר גְגֶעבֶּן דִי נֶעמִין אוּנ עֶס אִיז קֵיינֶער בַּיי מִיר נִיט גְוֶועֶן הָט יוֹסֵף גֶשִׁיקְט זַיינוּ קְנֶעכְט

ידעו כי שמע יוסף כי המליץ בינתם: כד ויסב מעליהם ויבך וישב אלהם וידבר אלהם ויקח מאתם את־שמעון ויאסר אתו

שמע יוסף ארי מתורגמן הוה בניהון: כד ואסתחר מלותהון ובכא ותב לותהון ומליל עמהון ודבר מינהון ית שמעון ואסר

תו"א את שמעון. ווכר פ' אחרי :

רשב"ם

בבור והנה אנחנו נאסרים בבור השבי: (כג) כי שומע יוסף. מבין . כי עד עתה המליץ בינותם כאילו אינו מבין לשונם : (כד) את שמעון. להפרידו מלוי שלא יתייעצו בין שניהם לעשות תחבולה כאשר עשו בשכם:

רש"י

כי שומע יוסף · מבין לשונם ובפניו היו מדברים כן : כי המליץ בינותם . כי כשהיו מדברים עמו הי' המליץ ביניה' ה היודע ל' עברי ולשון מצרי והי' מליץ דבריהם ליוסף ודברי יוסף להם . לכך היו סבורים שאין יוסף מכיר בלשון עברי : המליץ זה מנשה בנו : (כד) ויסוב מעליהם. נתרחק מעליה' שלא יראוהו בוכה.ויבך. ז לפי ששמע שהיו מתחרטין: את שמעון . [ב"ר] הוא השליכו לבור הוא שאמר ללוי ז הנה בעל החלומות הלזה בא . ר"א נתכוין יוסף להפרידו מלוי שמא יתיעצו שניהם להרוג אותו: ויאסור אותו לעיניהם . לא אסרו אלא לעיניהם וכיון

שפתי חכמים

אתונה רק אחת יכיה זה שתהיה ירכה נופלת וכו' : ה ר"ל דבכל פעם כשדברו עמו קודם לכן היה מליץ ביניהם ועתה לא הי' המליץ ביניהם והיו סבורים שיוסף אינו מבין לשה"ק : ו דק"י אתה ככה פי"ל לרבנו עליהם כששמע שהם עלמם מתודים היך ש"א טוב שבו לכ"פ ח"כ ככה תמוס בשמע שהיו מתחרטים תהרש"לו ז דייק מדכתיב בפ' וישב ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות וגו' וכתיב שמעון ולוי אחים(רא"ם)והא דכתיב בציל ויקחהו דמשמע רבים וי"ל ויקחהו חסר וי"ו התחלתי כתיב וקרינן ויקחהו נלירי"י תחת כתי"ת שבוא לשון יחיד : הרל"כ

בית דוד

יוסף). שומע מיינט מען (מבין לשונם) ער פר שטייט זייער שפראך (ובפניו היו מדברים כן) זיי האבן אזוי גרעט לעבן יוסף נישט ווייט פון אים ער הט געהערט ווי זיי ריידן, נאר זיי האבן גמיינט ער פר שטייט נישט וואס זיי ריידן: (כי המליץ בינותם). מען מיינט (כי כשהיו מדברים עמו היה המליץ ביניהם) ווארום ווען די ברידער האבן גרעט מיט יוסף איז געווען א ערעדנער צווישן זיי (היודע לשון עברי ולשון מצרי) וואס ער הט געוואסט צו רעדן עברית אונ מצרית (והיה מליץ דבריהם ליוסף) די ברידער האבן גרעט צום מליץ עברית, אונ דער מליץ הט גרעט זייערע רייד צו יוסף אויף מצרית (ודברי יוסף להם) יוסף האט גרעט צום מליץ מצרית אונ דער מליץ הט גרעט צו די ברידער די רייד פון יוסף אויף עברית (לכך היו סבורים) דרום האבן די ברידער געמיינט (שאין יוסף מכיר לשון עברי) אז יוסף קען נישט די עברית שפראך (המליץ זה מנשה בנו) דער מליץ איז געווען זיין

זוהן מנשה : (כד) (ויסב מעליהם). מיינט מען (נתרחק מעליהם) ער הט זיך דר ווייטערט פון זיי (שלא יראוהו בוכה) זיי זאלן אים נישט זעהן ער וויינט : (ויבך). ער הט געוויינט (לפי ששמע שהיו מתחרטין) ווייל ער האט געהערט זיי האבן חרטה וואס זיי האבן אים פר קויפט : (את שמעון) (הוא השליכו לבור) ווייל שמעון הט אים אריין געווארפן אין גרוב (הוא שאמר ללוי הנה בעל החלומות הלזה בא) שמעון הט געזאגט צו לוי אויף יוסף דער מיינטער פון דיא חלומות קומט מען דארף אים הרגנן דריבר איז יוסף בייז געווען אויף שמעון (דבר אחר) נאך אפשט איז (נתכוין יוסף להפרידו מלוי שמא יתיעצו שניהם להרוג אותי) יוסף הט גוולט אפ טיילן שמעון פון לוי ווייל ער הט מורא געהט מאכער וועט שמעון מיט לוי האבן אעצה זיי זאלן אים הרגנן ווי זיי האבן געטאן ביי שכם : (ויאסר אותו לעיניהם) . זאגט רש"י (לא אסרו אלא לעיניהם) מען הט שמעון געבונדן נאר אויף אוי'

פירוש

או מה היתה עצמו בארץ נכריה דמי עליני: (כג) (ויסב ויבך) כי שמע שהתוודו עליו:(ויקח את שמעון) אסרו

רד"ק

שהוא השליכו לבור כמו שכתבנו למעלה(ויאסר) הסיב אותו לעיניהם אל המספר. בב"ר (צ"א) ר' חני בשם

פירוש לתורת אלהים

אז יוסף פר שטייט וואס זיי ריידען כי המליץ ווארום עס איז צווישען זיא געווען איין פיר שפרעכר מנשה פלעגט הערן זייערי רייד אונ פלעגט זאגען צו יוסף אונ דיא רייד פון יוסף פלעגט ער זיי זאגן : (כד) ויסב אונ ער האט זיך אוועק געקערט פון זיי אונ הט געוויינט ווייל ער הט געהערט אז זיי האבן חרטה. וישב אונ ער האט זיך אום געקערט צו זיי אונ הט גרעט צוא זיי. ויקח אונ ער האט גנומען פון זיי שמעון (עיין רש"י) ויאסר אונ ער הט אים גבונדן פר זייערו אויגן אונ ווי זיי זיינן אוועק גגאנגען הט ער אים אוס געלאזן פון דר תפיסה אונ הט אים

אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם׃ כה וַיְצַו יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ
אֶת־כְּלֵיהֶם בָּר וּלְהָשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם
אִישׁ אֶל־שַׂקּוֹ וְלָתֵת לָהֶם צֵדָה
לַדָּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן׃ כו וַיִּשְׂאוּ
אֶת־שִׁבְרָם עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ
מִשָּׁם׃ כז וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־שַׂקּוֹ
לתת

וַאֲסַר יָתֵיהּ לְעֵינֵיהוֹן :
כה וּפַקֵּיד יוֹסֵף וּמְלוֹ
יַת מָנֵיהוֹן עֲבוּרָא
וּלְאָתָבָא כַסְפֵּיהֶן גְּבַר
לְסַקֵּיהּ וּלְמִתַּן לְהוֹן
זְוָדִין לְאוֹרְחָא וַעֲבַד
לְהוֹן כֵּן : כו וּנְטָלוּ
יַת עֲבוּרְהוֹן עַל
חֲמָרֵיהוֹן וַאֲזָלוּ מִתַּמָּן :
כז וּפְתַח חַד יַת סַקֵּיהּ
למיתן

רש״י

ח וכיון שיצאו הוציאו והאכילו והשקהו [ב״ר] : (כז) ויפתח האחד. הוא לוי שנשאר יחיד ט משמעון בן זוגו : במלון. במקום שלנו י בלילה :

שפתי חכמים

ח דאל״כ לעיניהם ל״ל : ט דאל״כ מאי האחד כב״א : י ולא למתחתו ;

בית דוד

לאנג ווי די ברידר זענין געווען אין מִצְרַיִם (וּכֵיוָן שֶׁיָּצְאוּ) ווי די ברידר זענין ארויס געגאנגען פון מִצְרַיִם (הוֹצִיאוֹ וְהֶאֱכִילוֹ וְהִשְׁקָהוּ) האט מען שמעון ארויס גענומען פון תְּפִיסָה מען האט אים געגעבן עסין אונ טרינקען : (כז) (וַיִּפְתַּח הָאֶחָד). זאגט רש״י (הוּא לֵוִי) לוי האט דר ערשטער געעפינט זיין זאק. פאר וואס רופט מען אים הָאֶחָד, דער איינער, מיט אַחַד (שֶׁנִּשְׁאַר יָחִיד מִשִּׁמְעוֹן בֶּן זוּגוֹ) ווייל ער איז געבליבען איינער פון שמעון וואס ער איז געווען זיין פאר צו יעדר עצה : (בַּמָּלוֹן) מיינט מען (בַּמָּקוֹם שֶׁלָּנוּ בַּלַּיְלָה) אויף דעם ארט וואו זיי האבן גענעכטיגט די ערשטע נאכט ווי זיי זענין ארויס געגאנגען פון מצרים

פירוש

ר׳ יצחק לעיניהם אסרו כיון שיצאו הוציאו והי׳ מאכילו ומשקהו ומרחיצו וסכו : (כה) (ויצו) צוה עבדיו מוכרי התבואה שימלאו כליהם בר . וכן עשו וימלאו. והוא מקרא קצר וכמוהו רבים.(ולהשיב) ויצו ג״כ להשיב את כספיהם:(ויעש להם כן) על השבת הכסף ועל צידת עצמם אמר כי על התבואה כבר אמר וימלאו : (כז) (ויפתח האחד) אחד מהם. ובדרש זה לוי שנשאר יחידי

רד״ק

פירוש לתורת אלהים

געגעבן עסין אונ טרינקען : (כה) וַיְצַו אונ יוֹסֵף האט גבאטען וַיְמַלְאוּ אונ זיי האבן דער פילט זייערע כֵּלִים מיט קארן וּלְהָשִׁיב אונ אום צו קערין דס געלט פון איטליכן מאן אין זיין זאק וְלָתֵת אונ צו געבין צו זיי שפייז אויף דעם וועג וַיַּעַשׂ אונ ער האט צו זיי אזוי געטון : (כו) וַיִּשְׂאוּ אונ זיי האבען גטראגן זייער קארן אויף זייערע אייזלען וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם אונ זענן אוועק גגאנגן פון דארטן : (כז) וַיִּפְתַּח אונ איינר האט געעפינט זיין זאק לָתֵת צו געבין פיטערונג צו זיין אייזעל אין דער הארבע־ינ

ספר הישר

אז מען זאל אויף זוכן ויינר ברודר אונ מען זאל זיי בוענגן פאר אום אונ זיינע קנעכט זיינן גגנגען זוכן אונ מִצְרַיִם האבן זיי ניט בקענט געפונן אונ דר נאך זענן די קנעכט גגאנגן קיין רעמסס זענן זיי אויך ניט געוועזן אונ דר נאך זענן דיא קנעכט גגאנגן קיין גושן זענן זיי אויך ניט געוועזן אונ די קנעכט זענן געקומן צווא יוסף אונ האבן צו אום געזאגט מיר האבן גזוכט די דאזיגע מענשין אונ מיר האבן זיי ניט בקענט געפונן אונ יוסף האט געמערט אונ האט נאך אמאל געשיקט זעכצין קנעכט אז זיי זאלן גיין זוכן די דאזיגע מענשן אונ זיי האבן זיך צו שפרייט אויף אלע פיר זייטין פון מִצְרַיִם אונ האבן געפינן די דאזיגע מענשן. האבן די קנעכט גזאגט צו די קונדר פון יַעֲקֹב דר שֵׁנִי לְמֶלֶךְ רופט אייך אונ ווי זיי זענן געקומען צום שֵׁנִי לְמֶלֶךְ האבן זיי זיך גבוקט צו אום אונ יוֹסֵף איז געווען אין דעם שיינע פאליץ אונ איז געזעסין אויף דר שטול אונ איז געווען אנגטון אין בִּגְדֵי מַלְכוּת אונ די גולדענע קרון אויף זיין קאפ אונ פיל שָׂרוֹת זענן געזעסין ארים אום. אונ ווי די קונדר פון יַעֲקֹב האבן דער זעהן דעם שֵׁנִי לְמֶלֶךְ האבן זיי זיך זעהר פאר וואונדרט אויף דעם שיינום געשטאלט פון דעם שֵׁנִי לְמֶלֶךְ אונ האבן זיך נאך איין מאל גבוקט צו אום אונ ווי יוסף האט דר זעהן די ברודר האט ער זיי דר קענט אונ זיי האבן אום ניט דר קענט אונ יוסף האט אן גהובן צו ריידן מיט זיי אונ האט גזאגט

לתת מספוא לחמרו במלון וירא את־כספו והנה־הוא בפי אמתחתו׃ כח ויאמר אל־אחיו הושב כספי וגם הנה באמתחתי ויצא לבם ויחרדו איש אל־אחיו לאמר מה־זאת עשה אלהים לנו׃

אונקלוס

למיתן כיסתא לחמריה בבית מבתא וחזא ית כספיה והא הוא בפום טועניה׃ כח ואמר לאחוהי אתותב כספי ואף הא בטועני ונפק מדע לבהון ותוהו גבר לאחוהי למימר מה דא עבד יי לנא׃

ואתו

תו"א וילא לנס הענית ט: דבר כלוי. מכות יח׃ ויבואו

רשב"ם

(כח) מה זאת עשה. מדה כנגד מדה יש כאן להוסיף ונריס שעשו לו ויפשיטו את כתנתו ויגליכו וימכרו׃ (כח) מפש

רש"י

אמתחתו. סוף כ שק׃ (כח) וגם הנה באמתחתי גם הכסף בו עם התבואה. מה זאת עשה אלהים לנו

בית דוד

מצרים׃ (אמתחתו). (הוא השק) אמתחתו מיינט מען אזאק׃ (כח) (וגם הנה באמתחתי). מיינט מען (גם הכסף בו עם התבואה) דס געלט מיט די תבואה ווענין אין זאק׃ (מה זאת עשה אלהים לנו). וואס האט הקב"ה אונז געטאן (להביאנו לידי עלילה זו) ער זאל אונז ברענגען צו דעם בלבול (שלא הושב אלא להתעולל עלינו) דס געלט איז אונז צוריק געבן געווארן נר צו מכה אויף אונז א בלבול׃

ואת

פירוש

יהודי סמסעין שהיה בן וזגו: (בפי אמתחתו) כן צוה יוסף שלאחד מהם ישימו כספו בפי אמתחתו ולאחרים באמצע האמתחת או בתחתיתו שאם ישימו כספם בפי האמתחת כולם בלקחם מספוא להמוריהם יראו וישובו למצרים על דבר הכסף להשיבו ולהודיע כי לא פשעו

רד"ק

בו כי הם ותנוהו למיכך צוה יוסף לשום הכסף באמצע האמתחת כדי שלא ירגישו בכסף עד היותם בביתם. אבל צוה לשום לאחד מהם בפי אמתחתו כדי לצערם וידע כי בעבור כסף של אחד לא ישובו למצרים׃ (כח) (ויצא לבם) על דרך נפשי יצאה בדברו (שיר השירים

פירוש לתורת אלהים

הארבערג וירא אונ ער האט געזעהן זיין געלט והנה עס איז אויבין אין זיין זאק׃ (כח) ויאמר אונ ער האט געזאגט צו זיינע ברידער עס איז ווארן אום געקערט מיין געלט וגם אונ עס איז אויך אין מיין זאק ויצא אונ עס איז אוס גנאנגן זייער הארץ ויחרדו אונ זיי זענן ווארען דער שראקן איין ברודר צום אנדרן לאמר צו זאגין מה זאת וואס האט דאס גאט צו אונז געטון׃

ויבאו

ספר הישר

פון וואנן קומט איר האבן זיי געענטפרט מיר קומען פון לאנד כנען צו קויפן קארן ביי דעם שני למלך דען עס איז ביי אונז זעהר אגרויסער הונגער אונ יוסף האט צו זיי געזאגט אלב עס איז אמת וואס איר זאגט וויס זענט איר אריין געגאנגן קיין מצרים אויף צעהן טויערען עס קען אנדערש ניט זיין נור איר זענט געקומען אום שפעהין דס לאנד. אונ זיי האבן געענטפרט צו יוסף אונ זאגן ניין אונזר האר מיר זענען ערליכע מענשן מיר זענען קיין מאל ניט געוועזן אום שפעהרס נייערט מיר זענען געקומען קויפן קארן דען מיר אלע צעהן מענשן זענען ברידר פון איין פאטער האט אונזר פאטער אונז אן געזאגט בשעת איר וועט קומען קיין מצרים זאלט איר ניט אריין גיין קיין מצרים דורך איין טויער. אונ יוסף האט צו זיי געזאגט אמאל געזאגט היינט וועה איך ווייס איך האב געזאגט איז אמת אז איר זענט אום שפעהרס פאר וואר ווערט איר קומען קויפן קארן דער קויפט איר קארן אונ ניט דער זעלביגער אום שפעהרס אונ זיי האבן געזאגט פון איין פאטער אונ זענען ברידר צו אונזר פאטער יעקב וואס אונזר פאטער איז דער זון פון יצחק אונ יצחק איז געוועזן דער זון פון אברהם העברי אונ איינער איז דער יונגסטער מיט אונזר פאטער אין לאנד כנען אונ איינער איז פאר לארן געווארן פון אונז האבן מיר ווייל געזוכט אפשר איז ער דא דרום האבן מיר אום געזוכט אונ יוסף האט ווייטר צו זיי געזאגט האט איר אים דען געזוכט איבר דער גאנצער וועלט אונ איינער קומט איר אום זוכן אין לאנד

כט וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אַרְצָה
כְּנָעַן וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל־הַקֹּרֹת
אֹתָם לֵאמֹר׃ ל דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי
הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אֹתָנוּ
כִּמְרַגְּלִים אֶת־הָאָרֶץ׃ לא וַנֹּאמֶר
אֵלָיו כֵּנִים אֲנָחְנוּ לֹא הָיִינוּ
מְרַגְּלִים׃ לב שְׁנֵים־עָשָׂר אֲנַחְנוּ
אַחִים בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינֶנּוּ
וְהַקָּטֹן הַיּוֹם אֶת־אָבִינוּ בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן׃ לג וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי
הָאָרֶץ בְּזֹאת אֵדַע כִּי כֵנִים אַתֶּם
אֲחִיכֶם הָאֶחָד הַנִּיחוּ אִתִּי וְאֶת־

אונקלוס

כט וַאֲתוֹ לְוָת יַעֲקֹב
אֲבוּהוֹן לְאַרְעָא דִכְנָעַן
וְחַוִּיאוּ לֵיהּ יָת כָּל
דְּעָרַע יָתְהוֹן לְמֵימָר׃
ל מַלֵּיל גַּבְרָא רִבּוֹנָא
דְאַרְעָא עִמָּנָא קַשְׁיָן
וִיהַב יָתָנָא כִּמְאַלְּלֵי יָת
אַרְעָא׃ לא וַאֲמַרְנָא לֵיהּ
כֵּיוָנֵי אֲנַחְנָא לָא הֲוֵינָא
אַלִּילֵי׃ לב תְּרֵי עֲשַׂר
אֲנַחְנָא אַחִין בְּנֵי אֲבוּנָא
חַד לֵיתוֹהִי וּזְעֵירָא
יוֹמָא דֵין עִם אֲבוּנָא
בְּאַרְעָא דִכְנָעַן׃ לג וַאֲמַר
לָנָא גַּבְרָא רִבּוֹנָא
דְאַרְעָא בְּדָא אִידַּע אֲרֵי
כֵיוָנֵי אַתּוּן אֲחוּכוֹן חַד
שְׁבוּקוּ לְוָתִי וְיָת עִבּוּרָא
דחסיר

בעל הטורים

אלכים. ג׳ במסרה. עמ״ש ר״פ יתרו: (לג) ולכו. ג׳ במס׳ ככא ואידך גם לאנכם גם בקרכם קחו ולכו. ואור לכם ולכו׳ מלמד שהרשה אותם להוליך לאן ובקר אע״פ שאין יולאים ממלרים וזהו גם לאנכם גם בקרכם קחו ולכו. ואמר לכם שלא ילאו

פירוש רד״ק

השירים ה׳): (כט) (ויבאו) הדברים שספרו לאביהם מבוארים • ואף על פי שיש בהם תוספה ומגרעת ושינויים

פירוש לתירת האלהים

(כט) וַיָּבֹאוּ אונ זיי זענן גקומן צו זייער פאטער צום לאנד כְּנַעַן וַיַּגִּידוּ אונ זיי האבן גזאגט צו אים אלדינג וואס האט זיי גטראפן לֵאמֹר צו זאגן: (ל) דִּבֶּר דער האר פון דעם לאנד האט גרעט מיט אונז הארטע רייד וַיִּתֵּן אונ ער האט אונז גגעבן אזו וויא אויס זעהרם דאס לאנד: (לא) וַנֹּאמֶר אונ מיר האבין גזאגט צו איהם מיר זענין ערליכע לייט לֹא הָיִינוּ מיר זענין ניט געוועזן אויס זעהרם: (לב) שְׁנֵים עָשָׂר צוועלף ברידר זענן מיר די קינדר פון אונזער פאטער הָאֶחָד איינער איז ניט דא וְהַקָּטֹן אונ דר קליינער ברודר איז היינט מיט אונזר פאטער אין לאנד כְּנַעַן: (לג) וַיֹּאמֶר אונ דר מאן אֲדֹנֵי הָאָרֶץ דר האר פון דעם לאנד האט גזאגט צו אונז בְּזֹאת מיט דעם וועל איך וויסן אז איר זענט גרעכטי לייט אֲחִיכֶם איין ברודר פון אייך לאזט ביי מיר

ספר הישר

מִצְרַיִם האבן זיי ווייטר גענפערט מען האט אונז גזאגט אז די יִשְׁמְעֵאלִים האבן אום גפירט קיין מִצְרַיִם אונ האבן אים פאר קויפט פאר אקנעכט אונ אונזר ברודר איז געווען זייער אשיינר פַּרְשׁוֹן האבן מיר גטראכט טאמר האט אים אַשְׁרָרָה גקויפט פר איין קנעכט דרום האבן מיר אום גזוכט אין די הייזר טאמר וועלן מיר אום גפונן וועלן מיר אים אויס לייזן אונ יוסף האט גזאגט ווידר צו זיי נאך וואס בדרפט איר צו זאגין אזוי אגרויסן ליגנט אונ איך שווער אזו ווי דר מֶלֶךְ לעבט אז איר זענט אויס שפעהרם דרים זענט איר גגאנגן אונ די הייזר כדי מען זאל אייך ניט נפינגן אונ יוסף זאגט ווייטר צו זיי אויב איר וועט אים יוא נפינגן אונ מען וועט וועלין פר אים איין אוצר געלט צו וועט איר געבין

דַחֲסִיר בְּבָתֵּיכוֹן סְבוּ וְאִזִּילוּ: לד וְאַיְתִיאוּ יָת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא לְוָתִי וְאִידַע אֲרֵי לָא אַלִּילֵי אַתּוּן אֲרֵי כֵיוָנֵי אַתּוּן יָת אֲחוּכוֹן אֶתֵּן לְכוֹן וְיָת אַרְעָא תַּעַבְרוּן בָּהּ

סחורתא

רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם קְחוּ וָלֵכוּ: לד וְהָבִיאוּ אֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֵלַי וְאֵדְעָה כִּי לֹא מְרַגְּלִים אַתֶּם כִּי כֵנִים אַתֶּם אֶת־אֲחִיכֶם אֶתֵּן לָכֶם וְאֶת־הָאָרֶץ

תסחרו

רש״י

רגו. להכילגו כידי פגולה זו ר' פולה היכב אלא גהתפולל פלינו: (לד) ואת הארץ תסחרו. ס' תסובבו. וכל ל' סוחרי' וסחורה על שם שמחזרים וסובבים

שפתי חכמים

הפרש כמלון במקום המיוחד למלון לכל כעוברים ובנים כיון דכתיב במלון כפת״ח דאל״כ כי״ל לכתוב תחלה וינוחו למלון ואח״כ ויפתח וגו' כמלון: כ וכא דנקט רש״י כוא עם ולא נקט כפסק מפוס דק״ל דנראה כפ' כתיב ויפתח כא' את שקו ואח״כ כתב וכנה כוא וכי אמתחתו משמע דלא כיה שק ובו״פ כוא כפסק ר״ל אמתחתו דכנא כיינו שק דלעיל: ל ופי' פה זאת מה רעה כזאת זאת ולא סובה שבכיאה לכשבת[?] כסף דאל״כ מאי ויחרדו: ם וא״ת והיכן מלינו שאמר לכם יוסף כן וי״ל דכיון שיוסף אמר להם שכם מרגלים כודאי לא כיה מניחן לילך כעיר כדי שלא ירגלו לכך אם יביאו את בנימין ולא יבין מסודין כפיניו כמרגלים אז יבין רשאין לילך ולסבב בעיר וזכו ויאמנו דבריכם. ומכפרו בלי סיכוב ולא בלי סחורה

בית דוד

(לד) (וְאֶת הָאָרֶץ תִּסְחָרוּ). מיינט מען (תְּסוֹבְבוּ) איר וועט מענען ארום גיין אונ דעם לאנד (וְכָל לָשׁוֹן סוֹחֲרִים וּסְחוֹרָה עַל שֵׁם שֶׁחוֹזְרִים וְסוֹבְבִים אַחַר הַפַּרְקַמַטְיָא) אונ וייל מענטשן גיין פון איין ארט צום אנדרן האנדלן דריבר ווערט דר הענדלער גרופן סוחר. ארומגייער. אונ די זאכן וואס ער

האט

פירוש לתורת אלהים

זאת רַעֲבוֹן אונ דעם הונגר פון אייערע הייזער די תבואה נעמט אונ גייט: (לד) וְהָבִיאוּ אונ ברענגט אייער קליינעם ברודר צו מיר וְאֵדְעָה אונ איך וועל וויסן אז איר זענט ניט מרגלים כִּי כֵנִים אז איר זייט גרעכטע לייט אֶת אֲחִיכֶם אייער ברודער וועל איך אייך געבן וְאֶת הָאָרֶץ

אונ

ספר הישר

פר אים האבן זיי אים געענטפערט מיר וועלין פר אים געבין ווי פיל מען וועט וועלין אונ יוסף האט ווייטער צו זיי געזאגט טאמער וועט מען ניט וועלין אים אפ געבין צו אייך אפילו פר איין אוצר געלד האבן זיי אים געענטפערט אז מען וועט ניט וועלין אים אפ געבין צו אונז פר אויס לייזונג וועלין מיר אונזער ברודר דאך אפ נעמין אונ וועלין אהיים גיין אונ יוסף האט ווייטער צו זיי געזאגט דאס איז אמת וואס איך זאג אז איר זענט אויס שפעהערס אונ איר ווילט איינגעמין די מדינות פון דם לאנד מצרים דען איך האב געהערט אז צווי מענשין פון אייך האבן חרוב געמאכט שכם איבר אייער שוועסטער אצונד ווילט איר אזוי טון צום לאנד מצרים איבר אייער ברודר יוסף זאגט ווייטער צו זיי מיט דם וועל איך וויסן אז איר זענט ערליכע מענשין אז איר וועט שיקן איינעם פון אייך פר זאל ברענגן דם יונגסטן ברודר אהער צוא מיר אונ אז איר וועט אזוי טון וועל איך וויסן אז איר זענט ערליכע מענשין אונ יוסף הט גרופן זיבציג גבורים פון זיינע גבורים אונ הט געזאגט צו זיי נעמט די דאזיגע מענשן אין ברענגט זיי אונ דער תפיסה אריין אונ דיא זיבציג גבורים הבן גנומן די צעהן מענשין אונ הבן זיי איין גזעצט אונ דר תפיסה דריי טעג אונ ווי עס איז גקומן פר נאכט פון דם דריטן טאג הט יוסף גהייסן אז מ'זאל זייא ארוס לאזן פון דער תפיסה אונ מען זאל זייא ברענגן צו אים אונ יוסף האט צו זייא געזאגט אז איר וועט דאס טון וועל איך וויסן אז איר זענט ערליכע לייט אונ איר וועט בלייבן לעבן איינער פון אייך זאל בלייבן דא אינ דר תפיסה אונ איר אלע גיין מענשין נעמט אייך אן קארין אונ גייט אהיים צום לאנד כנען אונ איר זאלט מיר ברענגן אייער יונגסטן ברודר אונ אז איר וועט מקיים זיין מיינע רייד וועל איך וויסן אז איר זענט ווארהאפטיגע לייט אונ יוסף איז אוועק גנאנגן אונ איין חדר אריין אונ הט גוויינט איין גרוס גוויין דען ער הט זיך ווייער דר בארמט איף זיי אונ דר נאך הט יוסף זיך אפ גווישט דם פנים אונ איז אריין גקומן צו זיי אונ הט גהייסן אז מען זאל נעמען שמעון אונ דר תפיסה אריין אונ די גבורים האבן גוואלט אונ האבי אן גנומן שמעון דר וייל הט שמעון אנגשריען גשריין הט מען דאס גהערט אונ פיל נאכן וועגן דיא זיבציג גבורים

תִּסְחָרוּ׃ לה וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שַׂקֵּיהֶם וְהִנֵּה־אִישׁ צְרוֹר־כַּסְפּוֹ בְּשַׂקּוֹ וַיִּרְאוּ אֶת־צְרֹרוֹת כַּסְפֵּיהֶם הֵמָּה וַאֲבִיהֶם וַיִּירָאוּ׃ לו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֹתִי שִׁכַּלְתֶּם יוֹסֵף אֵינֶנּוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ וְאֶת־בִּנְיָמִן תִּקָּחוּ עָלַי הָיוּ כֻלָּנָה׃
לז וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל־אָבִיו לֵאמֹר

סְחוֹרְתָא׃ לה וַהֲוָה אִינוּן מְרִיקִין סַקֵּיהוֹן וְהָא גְּבַר צְרָר כַּסְפֵּיהּ בְּסַקֵּיהּ וַחֲזוֹ יָת צְרָרֵי כַּסְפֵּיהוֹן אִינּוּן וַאֲבוּהוֹן וּדְחִילוּ׃ לו וַאֲמַר לְהוֹן יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן יָתִי אַתְכֵּלְתּוּן יוֹסֵף לֵיתוֹהִי וְשִׁמְעוֹן לֵיתוֹהִי הָכָא וְיָת בִּנְיָמִין תְּדַבְּרוּן עֲלַי הֲוָאָה כוּלְהֶן׃ לז וַאֲמַר רְאוּבֵן לַאֲבוּהִי לְמֵימָר
ית

תו"א יוסף איננו. חולין לה: הנה אותו. בתרא קעג:
את

בעל הטורים
ילאו אלא בכי טוב וזהו וזהו ואור לכם ולכו: (לו) כולנה. ב' במס' הכא ואידך ואת עלית על כולנה לומר שלערו על בנימין עלה על כל הלער שנלטער משמעון ויוסף לפי שהוחזק בו ג"פ ואמרי' תינוק הע"פ שאין ניחוש יש סימן ד"א כלנה כתיב חסר

רשב"ם
לנו ממון על פרעון עונינו: (לה) כספיהם. לפי שהם' מבלעת את החטף נדגשת הפ' של כספיהם. וכן נסך
נסכיהם

רש"י
סיבבים אחר פרקמטיא: (לה) צרור כספו. קשר כספו: (לו) אותי שכלתם · מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף. שכלתם · כל מי
שבניו

שפתי חכמים
סחורה דאל"כ מה זה לכאן: נ (רא"ם) תימה דהא משמע שיעקב אבינו נודע לו שבניו בעת שהיו מבקשים שירד בנימין עמהם שמכרו את יוסף וא"כ איך אמר להם אח"כ אתם ידעתם וגו' ואומר אך טרוף וגו' (נר"ל) הקושיא מעיקרא ליתא
כי

בית
הָט גְהַאנְדֶילְט וָוערֶן גְרוּפֶן סְחוֹרָה. וַוייל וָועגֶן זֵיי אִיז דָר הָענְדְלֶר אַרוּם גְגַאנְגֶן׃ (לה) (צְרוֹר כַּסְפּוֹ). (קֶשֶׁר כַּסְפּוֹ) דָם אַיינְגֶעבּוּנְדֶענֶע גֶעלְט׃ (לו) (אוֹתִי שִׁכַּלְתֶּם). זָאגְט רש"י (מְלַמֵּד) דֶער פָּסוּק לֶערְנְט אוּנְז (שֶׁחֲשָׁדָן שֶׁמָּא הֲרָגוּהוּ אוֹ

דוד
מְכָרוּהוּ כְּיוֹסֵף) יַעֲקֹב הָט חוֹשֵׁד גְוֶועז דִי קִינְדֶר זַייא הָאבֶּן שִׁמְעוֹן גֶהַרְגֶעט אָדֶר זֵיי הָאבֶּן אִים פַּר קוֹיפְט וִוי זֵיי הָאבֶּן גֶטוּן מִיט יוֹסֵף׃ (שִׁכַּלְתֶּם). זָאגְט רש"י (כָּל מִי שֶׁבָּנָיו אֲבוּדִים קָרוּי שָׁכוּל) דֶר מֶענְטְשׁ וָוָאס זַיינֶע קִינְדֶר זֶענֶען פוּן אִים פַאר

פירוש
ושינויים הענין אחד: (לה) (בשקו) ולא אמרו בפי שקו כמו שכתבנו. (וייראו) שמא החזירום מוכרי התבואה בשקם ברע כדי להכשילם ולהחזיקם בחזקת גנבים: (לו) (שכלתם) פועל יוצא לשלישי וכן שכלה אנשים

רד"ק
חרבך (שמואל ט"ו) כלומר אתם סבבתם לי כל הצרות השלשה: (כלנה) כל הצרות האלה: (לז) (את שני בני) שנים מבני כי ארבע' היו לו ואמר ראובן דבר סכלות שיעקב ימית בניו אמר לו בכור שוטה · בניך ולא בני
לפיכך

פירוש לתורת אלהים
אוּנ דָם לַאנְד וֶועט אִיר הַאנְדְלֶען׃ (לה) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועזֶן אַז זֵיי הָאבֶּען אוֹס גְלֵיידִיגְט זַייעֶרֶע זֶעק וְהִנֵּה אִישׁ אִיטְלִיכֶר מַאן הָט גְהַאט זַיין בִּינְטֶל גֶעלְט אִין זַיין זַאק וַיִּרְאוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּן גְזֶעהֶן זַייעֶרֶע בִּינְטְלֶך גֶעלְט הֵמָּה זֵיי מִיט זַייעֶר פָאטֶער אוּנ זֵיי הָאבֶּען זִיךְ גְפָארְכְטֶען׃ (לו) וַיֹּאמֶר אוּנ זַייעֶר פָאטֶער יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט צוּ זֵיי מִיךְ הָט אִיר גְמַאכְט פַר וָוארְפִי אָן קִינְדֶר יוֹסֵף אֵינֶנּוּ יוֹסֵף אִיז נִיט דָא אוּנ שִׁמְעוֹן אִיז נִיט דָא יַעֲקֹב הָאט זֵיי חוֹשֵׁד גְוֶועזֶן אַז זֵייא הָאבֶּן אִים גְהַרְגֶעט אָדֶר פַר קוֹיפְט אַזוֹ וִוי יוֹסֵף וְאֶת בִּנְיָמִן אוּנ בִּנְיָמִין וֶועט אִיר נֶעמֶען עָלַי אוֹיף מִיר אִיז דִי זָארְג פוּן אַייךְ אַלֶע׃ (לז) וַיֹּאמֶר אוּנ רְאוּבֵן הָאט גְזָאגְט צוּ זַיין פָאטֶר אֶת שְׁנֵי

ספר הישר
אַנְטְלוֹפֶן גֶוָורֶן אִיז מֶער נִיט אִיבֶּער גֶבְּלִיבֶּן אוּנ שְׁטִיב נָאר יוֹסֵף מִיט זַיין זוּן מְנַשֶּׁה אוּנ וִוי מְנַשֶּׁה הָט דֶר זֶעהֶן דִי גְבוּרָה פוּן שִׁמְעוֹן הָט אוּנ מְנַשֶּׁה ...עֶר גֶנֶרִימְט דֶר צָארְן אִיז מְנַשֶּׁה אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָאט מִיטְן פוּסְט דֶר לַאנְגְט אַיין זֶעץ אִיבֶּר דֶעם רִיקְן שִׁמְעוֹנְס אִיז שִׁמְעוֹן גְשְׁטִילְט גֶוָורִין אוּנ מְנַשֶּׁה הָט גֶבִּינְדֶן שִׁמְעוֹן אוּנ הָאט אִים גֶבְּרַאכְט אוּנ דֶער תְּפִיסָה אִין אַלֶע קוּנְדֶר פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן זִיךְ פַאר

יַת תְּרֵין בְּנַי תְּמִית אִם לָא אַיְתֵינֵיהּ לָךְ הַב יָתֵיהּ עַל יְדִי וַאֲנָא אֲתִיבִנֵּיהּ לָךְ: לח וַאֲמַר לָא יֵחוֹת בְּרִי עִמְּכוֹן אֲרֵי אֲחוּהִי מִית וְהוּא בִלְחוֹדוֹהִי אִשְׁתְּאַר וִיעָרְעִנֵּיהּ מוֹתָא בְּאוֹרְחָא דִי תְהָכוּן בַּהּ וְתַחֲתוּן יָת שֵׂיבְתִי בִּדְווֹנָא לִשְׁאוֹל: א וְכַפְנָא תַּקִּיף בְּאַרְעָא: ב וַהֲוָה כַּד שֵׁיצִיאוּ לְמֵיכַל יָת עִבּוּרָא דְאַיְתִיאוּ מִמִּצְרָיִם
ואמר

אֶת־שְׁנֵי בָנַי תָּמִית אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ תְּנָה אֹתוֹ עַל־יָדִי וַאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ: לח וַיֹּאמֶר לֹא־יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם כִּי־אָחִיו מֵת וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר וּקְרָאָהוּ אָסוֹן בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּיָגוֹן שְׁאוֹלָה: מג א וְהָרָעָב כָּבֵד בָּאָרֶץ: ב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל אֶת־הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵבִיאוּ
ממצרים

תר״א וקראהו אסון. כתובות ל:

בעל הטורים

חסר בשלי הוא״ל תוין נשותיכם שכם כלותי: (לז) תמית. ב׳ במס׳ דין והידן ופירוש תמית הנלה דירש אותו כמדרש נשות קרית דכתיב כבו קנאה ויקנאו למשה כהתנם אלו דתן ואבירם בשביל שאמר את שני בני תמית נתקיים בשני בניו ובם דתן

שפתי חכמים

כי לא הלינו שיעקב אמר לבניו אתם ידעתם וגו׳ רק יהודה אמר כן ליוסף בשם אביו והסבר לומר שיהודה בדה זאת מלבו כדי שיכמרו רחמי יוסף עליו כשם שאמר ואחיו מת ופירש״י מפני היראה כיה תולית דבר שקר מפיו כ״כ כאמרו אך טרוף טורף יוסף ולא ראיתיו וגו׳ סברי יעקב אמר פבניו לא ירד בני עמכם כי אחיו מת ולא אמר טורף כנ״ל: ם לא תביס שאז יקראהו אסון בדרך לא רבה שילך בנימין עמכם כמו שאמרש בקיא דא״כ כשאמר יהודה אנכי אערבנו וגו׳ להם

רש״י

שבניו אבוריו׳ קרוי שכול: (לח) לא ירד בני עמכם לא קבל דבריו של ראובן אמר בכור שוטה הוא זה. הוא אומר להמית בניו וכי בניו הם ולא בני [ב״ר]: (ב) כאשר כלו לאכול· יהודה אמר להם

בית דוד

לאזין ווערט ער גרופן שכול: (לח) (לא ירד בני עמכם). זאגט רש״י (לא קבל דבריו של ראובן) יעקב האט ניט אן גנומן די רייד פון ראובן (אמר) יעקב האט געזאגט (בכור שוטה הוא זה) דאס איז א נארישער בכור (הוא אומר להמית בניו) ער זאגט איך זאל הרגנן זיינע קינדר (וכי בניו הם ולא בני) זענען זייא דען נאר זיינע קינדר אונ מיינע קינדר זענען זיי ניט. זיי זענען דאך מיינע קינדר אויך. מיינע אייניקלאך: (ב) (כאשר כלו לאכול). זאגט רש״י (יהודה אמר להם) יהודה האט געזאגט

פירוש

לשיבך לא חשש יעקב להשיבו על דבריו אלא אמר להם שלא ירד בנימין עמהם: (לח) (כי אחיו מת) כי

רד״ק

אם היה הי הייתי חוטא עליו שום דבר: (א) (והרעב כבד) אמר להם יהודה לאחיו הניחו לזקן עד שתכלה התבואה

פירוש לתורת אלהים

מיינע צוויי זיהן זאלסטו טויטן אם לא אוב איך ווער אים ניט ברענגן צו דיר תנה גיב אים אויף מיין האנד ואני אונ איך וועל אים אום קערן צו דיר: (לח) ויאמר אונ ער האט געזאגט מיין זוהן וועט ניט גיהן מיט אייך (עיין רש״י) כי ווארום זיין ברודער איז געשטארבן והוא אונ ער איז אליין געבליבן וקראהו אונ עס וועט אים טרעפן איין טוט אין דעם וועג וואס איר וועט גיין והורדתם אונ איר וועט מאכן נידערן מיין גרייזע עלטער מיט טרויעריקייט אין גרוב פון דעם גיהנם: (א) והרעב אונ דער הונגער איז געווען שווער אין דעם לאנד: (ב) ויהי אונ עס איז

ספר הישר

ווייזט איהר דער גבורה פון מנשה דאס שמעון האט געזאגט צו זיינע ברידר דס קאנין פייגט איז פון אונזר פאטערס הויז נעווער אונ דר גאנץ האט יוסף גבאטן או מען זאל אן שימן בישרי וואס מיט קיין אונ דאס גילט פארין קאי׳ זאל מען אויך צו גין ליגן אונ ווייטי וואך אונ מען זאל ניי קים גיבן

מִמִּצְרָיִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם
שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל׃
ג וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוּדָה לֵאמֹר הָעֵד
הֵעִד בָּנוּ הָאִישׁ לֵאמֹר לֹא־תִרְאוּ
פָנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם׃ ד אִם־

וַאֲמַר לְהוֹן אֲבוּהוֹן
תּוּבוּ זְבִינוּ לָנָא זְעֵיר
עִבוּרָא׃ ג וַאֲמַר לֵיהּ
יְהוּדָה לְמֵימָר
אַסְהָדָא אַסְהֵיד בָּנָא
גַּבְרָא לְמֵימָר לָא
תֶחֱזוּן אַפֵּי אֱלָהֵין כַּד
אֲחוּכוֹן עִמְּכוֹן׃ ד אִם

ישך איתך

רש״י

ע המתינו לזקן עד שתכלה פת מן הבית [ב״ר]: כאשר כלו. כד שׁיצׁיאו [והמתרגם כד ספיקו טועה. כאשר כלו הגמלי׳ לשתות מתורגם כד ספיקו כששתו די ספוקם הוא גמר שתייתם. אבל זה כאשר כלו לאכול כאשר תם האוכל הוא ומתרגמי׳ כד שׁיצׁיאו]: העד העיד. ל׳ התראה שהתראה מתרה בו בפני עדים. וכן [דברים ל] העידותי בכם (שמות יט) רד

שפתי חכמים

לא מען ספחד של וקראהו אסון א״ו טענת וקראהו אסון אינו אלא דחייב בעלמא שלא רלה לכייסו מה שאינו מקבל דבריו ומה שלא קבל דבריו של ראובן י״ל שירא שיקח אותו אדוני הארץ במאסר כמו שלקח את שמעון ואין מידו מציל אבל כשלקח אותו יהודה על ידיו כתן אותו לילך כי ידע יעקב כיון שיהודה מכפנים ימסור את עצמו עליו עד שיציל אותו מידו: ע דהל״כ למה ענה יהודה לבדו על שובו שברו שזה נאמר

הפד נפש: לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם.

בית דוד

צו דו בְּרִידֶר (הַמְתִּינוּ לְזָקֵן עַד שֶׁתִּכְלֶה פַּת מִן הַבַּיִת) אִיר זָאלְט וַוארְטֶן מִיט דֶעם אַלְטֶן בִּיז דָם עֶסֶון וֶועט זִיךְ עֶנְדִיגֶון פוּן דִי שְׁטוּבּ. וֶועט עֶר מַיְין שִׁיקֶען בִּנְיָמִין מִיט אוּנְז: (כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ). מַיינְט מֶען (כַּד שֵׁיצִיאוּ) וֶוען דָס עֶסֶון הָט זִיךְ אוֹיס גִלָאזְט עֶס אִיז נִיט גִוֶוען מֶער וָוס צוּ עֶסֶון: (ג) (הָעֵד הֵעִיד). (לָשׁוֹן הַתְרָאָה) דֶער מֶענְטְשׁ הָאט אוּנְז אָן גִזָאגְט (שֶׁסְּתַם הַתְרָאָה מַתְרֶה בּוֹ בִּפְנֵי עֵדִים) וֶוען אֵיינֶר זָאגְט אָן דֶעם אַנְדֶרְן גְוִויס זָאגְט עֶר אוּם פַר עֵדוּת. יֶענֶר זָאל נִישְׁט קֶענֶען לֵייקֶענֶען אוּנ זָאגֶען דוּ הָאסְט מִיר גָאר נִיט גִזָאגְט. דֶרִיבֶּר וֶוערְט יֶעדֶר אָן זָאג גְרוּפֶן מִיט דֶעם לָשׁוֹן עֵדוּת (וְכֵן הָעֵד הַעִידוֹתִי בַּאֲבוֹתֵיכֶם) אִיךְ הָאבּ אָן גִזָאגְט אַייעֶרֶע עֶלְטֶערְן (רַד הָעֵד בָּעָם) גֵידֶר אַרָאפּ פוּן דֶעם בַּארְג אוּנ זָלֶסְט אָן זָאגֶון דֶם פָלְק: (לֹא תִרְאוּ פָנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם). מֶען מֵיינְט (לֹא תִרְאוּנִי בְּלֹא אֲחִיכֶם אִתְּכֶם) אוֹיבּ אַייעֶר בְּרוּדֶר וֶועט נִיט זַיין מִיט אַייךְ זָאלְט אִיר מִיךְ נִיט זֶעהֶן

פירוש רד״ק

התבואה מן הבית כי אז יתרצה לנו לשלוח בנו: (ג) (העד העד) ענין התרא׳ לפי שאדם מתרה את חבירו

פירוש לתורת אלהים

גְוֶוען אַז זַיי הָאבֶּן פַר לֶענְט צוּ עֶסִין דָס קָארְן וָואס זַיי הָאבֶּן גִבְּרָאכְט פוּן מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר אוּנ זַייעֶר פָאטֶער הָאט צוּ זַיי גִזָאגְט קֶערְט אוּם אוּנ קוֹיפְט צוּ אוּנְז אַבִּיסְל עֶסִין וַוארְג: (ג) וַיֹּאמֶר אוּנ יְהוּדָה הָאט גִזָאגְט צוּ אִיהְם הָעֵד בַּוֶוערִין הֵעִיד בָּנוּ עֶר הָט בַּוֶוערְט אָן אוּנְז דֶער מַאן צוּ זָאגֶען לֹא תִרְאוּ אִיר זָאלְט נִיט זֶעהֶן מַיין פָּנִים בִּלְתִּי נַייעֶרְט אַז אַייעֶר בְּרוּדֶער וֶועט זַיין מִיט אַייךְ: (ד) אִם אוֹבּ דוּ וֶועסְט שִׁיקִין אוּנְזֶער בְּרוּדֶער מוּט אוּנְז גִרֵדָה וֶועלִין מִיר גִידֶערְן אוּנ מִיר

ספר הישר

שְׁפַּייז אוֹפֶן וֶוענ אִין יוֹסֵף הָט זַיי אָן גִזָגְט לְמַעַן הַשֵּׁם אַז אִיר זָאלְט מִיט בְּרֶענְגֶען אַייעֶר יוּנְגְסְטֶען בְּרִידֶר צוּ מִיר אוּנ זֶענִין דֶר נָאךְ אַוֶועק גִגַנְגֶען צוּם לַאנְד כְּנַעַן צוּא זַייעֶר פָאטֶר אוּנ וִויא זַייא זֶענִין גֶקוּמֶן אוֹף אַיין הַארְבֶּרִיג הָט לֵוִי אוֹף גֶעפִינְט זַיין זַאק הָט עֶר גֶעפִינֶן אוּנ זַאק דָם גֶעלְט וָואס זַייא הָאבֶּן אָפּ גְוואֹגֶען צוּ יוֹסֵף פַארֶן קָארֶן אוּנ זַיי אַלֶע הָאבֶּן זִיךְ זַייעֶר דֶר שְׁרָאקִין אוּנ הָבֶּן גִזָאגְט וָוס אִיז דָם וָוס נָאט הָאט צוּ אוּנְז גִטָאן אוּנ אַצוּנְד וֶועט מֶען אוּנ מִצְרַיִם אוֹף אוּנְז מַאכֶן גְרוֹסִי בִּלְבּוּלִים אוּנ וִוי זַיי זֶענִין גֶקוּמֶן צוּ דֶעם פָאטֶר אִיז דֶער פָאטֶר אַרוֹס גִגַאנְגֶען אֶקעגִין זַייא הָט עֶר דֶר זֶעהֶן אַז זַיין זִין שִׁמְעוֹן אִיז נִיט דָא מִיט זַייא הָאט יַעֲקֹב גִזָאגְט צוּ זַיי וִוי אִיז אַייעֶר בְּרִידֶר שִׁמְעוֹן וָואס אִיךְ זֶעה אִים נִיט הָאבֶּן דִיא קִינְדֶר צוּ אִים דֶר צֵיילְט וָוס עֶס הָאט זִיךְ צוּ זַיי גִטְרָאפֶן אוּנ וִוי זַיי קוּמֶן אִין זַייעֶרִי הַייזֶר אַרַיין הָאבֶּן זַייא גֶעפוּנְט זַייעֶרִי זֶעק הָאבֶּן זַיי דֶר זֶעהֶן אַז זַיי הָאבִּן צוּרִיק דָם גִנְצֶע גֶעלְד הָאבֶּן זַיי זִיךְ זַייעֶר גִפָארְכְטֶן אוּנ אוֹךְ זַייעֶר פָאטֶר אוּנ יַעֲקֹב הָט צוּ זַיי גִזָאגְט וָוס אִיז דָם וָוס אִיר הָט צוּ מִיר גִטוּן אִיךְ הָבּ צוּ אַייךְ גִשִׁיקְט מַיין זוּן יוֹסֵף עֶר זָאל זֶעהְן דָם פְרִיד פוּן אַייךְ הָט אִיר מִיר גִזָאגְט אַיין חַיָה רָעָה הָאט אוּם אוֹף גִגֶעסֶן אִיז שִׁמְעוֹן גִגַנְגֶען מִיט אַייךְ קוֹיפֶן

איתך משלח ית
אחונא עמנא ניחות
ונזבן לך עבורא :
ה ואם ליתך משלח
לא ניחות ארי גברא
אמר לנא לא תחזון
אפי אלהין כד אחוכון
עמכון : ו ואמר ישראל
למא אבאשתון לי
לחואה לגברא האית
לכון אחא : ז ואמרו
מישאל שאיל גברא
לנא ולילדותנא
למימר

יֶשְׁךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת־אָחִינוּ אִתָּנוּ
נֵרְדָה וְנִשְׁבְּרָה לְךָ אֹכֶל : ה וְאִם־
אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ לֹא נֵרֵד כִּי־הָאִישׁ
אָמַר אֵלֵינוּ לֹא־תִרְאוּ פָנַי בִּלְתִּי
אֲחִיכֶם אִתְּכֶם : ו וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל
לָמָה הֲרֵעֹתֶם לִי לְהַגִּיד לָאִישׁ
הַעוֹד לָכֶם אָח : ז וַיֹּאמְרוּ שָׁאוֹל
שָׁאַל־הָאִישׁ לָנוּ וּלְמוֹלַדְתֵּנוּ
לאמר

בעל הטורים

ואנירם את שני נגיתם' כם דהן ואנירם : (ד) נרדה. ב' נהם' כלא ואידך נרדה ונגלה שם שפתם נרדה אחר פלשתים לילה. שאמר אם יבך תגלת נרדה תיד .ונרדה ביום ובלילה להגר כדבר כמו כאם נרדה לילה ונם רמז לאה שנרשי שירדו להרוג ארץ מצרים כדכתיב נרדה ונגלה שם שפתם: (ז) פי ב' רמס' פ"פ כדברים ע"פ שנים עדים שבולרכנו להגיד לו

שפתי חכמים

לכולם אלא כו': ם דה"ל דפי' כמו כל בלתי שבמקרא שפירושו אלא דא"כ ה"ל למכתב נמי בלתי כאשר אחיכם אתכם לכך נ"ל דבלתי דכאן פי' בלא (מהרש"ל) שלא תאמר שכך פירושו שלא תראוני בלתי אחיכם לבד וראוני לכ"פ שאינו כן רק שלא תראוני בלתי אחיכם אתכם: ש ר"ל שתירגם כמו בלתי אלא

רש"י

לא תראוני בלא אחיכם ש אתכם ואונקלוס תרגם אלהין כד אחוכון עמכון יישב הדבר על אופנו ולא דקדק לתרגם ש אחר לשון המקרא : (ז) לנו ולמולדתנו . למשפחותינו . ומדרשו אפילו עציני נ"א

בית דוד

(ואונקלוס תרגם אלהין כד אחיכון עמכון) דער תרגום אונקלוס טייטשט יוסף האט גזאגט צוא די ברידר איר זאלט ניט זעהן מיין פנים סיידן אייער ברודר וועט זיין מיט אייך (יישב הדבר על אופנו) דר תרגום האט גזאגט דעם פסוק ריכטיג מיט זיין מיינונג (ולא דקדק לתרגם אחר לשון המקרא) ער האט אבר ניט גטייטשט נאך די ווערטר פון דעם פסוק : (ז) (לנו ולמולדתנו) . מיינט פון למשפחותינו . ער האט גפרעגט אפילו אויך אונזרי משפחות (ומדרשו אפילו עצי עריסותינו) נ"ל ה

פירוש לתורת אלהים

מיר וועלן קופן צו דיר עסין : (ה) ואם און אוב דוא וועסט ניט שיקן וועלן מיר ניט נידערין כי האיש ווארום דער מאן האט גזאגט צו אונז לא תראו איר זאלט ניט זעהן מיין פנים ווען אייער ברודר וועט ניט זיין מיט אייך : (ו) ויאמר אונ יעקב האט גזאגט ווארום האט איר גזאגט צו דעם מאן אז איר האט נאך א ברודר : (ז) ויאמרו האבן די גענטפרט שאול פרעגן האט דר מאן האט גפרעגט אויף אונז אונ אויף אונזר משפחה לאמר אין דיזר ארט העוד לעבט נאך

ספר הישר

קאהן ענטפרט איר אז דר שני למלך האט אונז גבנגן אונ האט אונז אין דר תפיסה אריין גזעצט אונ אצינד ווילט איר גאר ניט גיבן בנימין כדי איר זאלט אים איך טייטן אונ איר ווילט מאכן גהרן פון גרייזקייט אין קבר אריין איבר בנימין אונ יוסף אונ אצינד זאג איך אז מיין זון בנימין וועט ניט גיין מיט אייך קען זיין ברודר איז גשטארבן אונ ער איז אליין מיר איבר גבליבן אונ אוב ער וועט גיין מיט אייך וועט ויך אים אויך טרעפן אזו ווי צו זיין ברודר דאס ויך גטרפן אונ ראובן האט גזאגט צום פאטר גיב מיר בנימין אוב איך וועל דיר ניט אום ברענגן בנימין צו דיר זאלסטו טייטן מיינע צווי זין . אונ דר הונגר איז גווארן אלי מאל גרעסר אונ אלע מענשן פון דעם לאנד קנען הלטן ניין קיין ספירה קויפן קארן אונ דר קארן ווס די קינדר פון יעקב האבן גבראכט פון מצרים האט גדויערט צווי חדשים מיט עשירית מעט אונ ווי דר קארן איז אויס גגאנגן ווען זיי גווארן הונגריג וועגן גקומן דס הוז ניזער

לֵאמֹר הַעוֹד אֲבִיכֶם חַי הֲיֵשׁ לָכֶם אָח וַנַּגֶּד־לוֹ עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֲיָדוֹעַ נֵדַע כִּי יֹאמַר הוֹרִידוּ אֶת־אֲחִיכֶם׃
ח וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־יִשְׂרָאֵל אָבִיו שִׁלְחָה הַנַּעַר אִתִּי וְנָקוּמָה וְנֵלֵכָה וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת

גם

לְמֵימַר הַעַד כְּעַן אֲבוּכוֹן קַיָּם הַאִית לְכוֹן אֲחָא וְחַוֵּינָא לֵיהּ עַל מֵימַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין הֲמִידַע הֲוֵינָא יָדְעִין אֲרֵי יֵימַר אַחֵיתוּ יַת אֲחוּכוֹן׃ ט וַאֲמַר יְהוּדָה לְיִשְׂרָאֵל אֲבוּהִי שְׁלַח עוּלֵימָא עִמִּי וּנְקוּם וְנֵיזִיל וְנֵיחֵי וְלָא

נמות

רש״י

(כ״א פלי) (י״מ ל׳ פלה שמדברים ביחידות וזהו פלי) עריסותינו ק גלה לנו: ונגד לו. שיש לנו ר אב ואח: על פי הדברים האלה. ע״פ שאלותיו אשר שאל הוזקקנו להגיד: כי יאמר. אשר יאמר כי משמש בל׳ אם ואם משמש בל׳ אשר ה״ז שימוש אחד מד׳ לשונות שמשמש כי והוא אי שהרי כי זה כמו אם כמו עד אם דברתי דברי: (ח) ונחיה נצנצה

שפתי חכמים

שמניה מלת כד שבוא כמו כאשר כיינו מפני שלא דקדק אחר ל׳ המקרא ודוחק הוא לכניה תיבה בפסיק: ק ר״ל אפי׳ כקטנים השוכבים בעריסה מדכתיב ולמולדתנו בפירושו בעריסות שהילדים מונחים בהם: ר שע״פ הדברים האלה פי׳ ע״פ שאלותיו וא״כ ונגד לו כך וכך לפי שאלותיו שאילו היה פי׳ ונגד לו ע״פ הדברים האלה בשאל היש לכם אב וגו׳

בית דוד

נגלה לנו) דר מדרש זאגט דיא קינדער פון יעקב האבן גזאגט צו זייער פאטר יעקב דר יונגר מלך פון מצרים הט אונז גזאגט אפילו דם האלץ פון אונזרי בעטן. פון וועלכין האלץ זיי זענן גמאכט (ויש מפרשים לשון עצה שמדברים ביחידות וזהו עצי עריסותינו נגלה לנו) אטייל רבנים זאגן עצי עריסותינו מיינט מען דיא עצות וואס ביא אונז איז גרעט גווארן אונ דר שטיל אונ דיא שלאף שטיבן וויא אונזרי בעטן שטייען. דאס האט ער אויך גוויסט אונז צוא זאגן. אדר עצי עריסותנו מיינט מען אפילו דיא קליינע קינדר אונזרי וואס ליגען אונ דוא וויגען ווייסט ער אויך: (ונגד לו שיש לנו אב ואח). מיר האבען אים גזאגט מיר האבן א פאטער אונ מיר האבן א ברודר: (על פי הדברים האלה). מיינט מען (על פי שאלותיו אשר שאל הוזקקנו להגיד) נאך זיינו שאלות וואס ער האט גיפרעגט האבן מיר גמוזט ענפרון: (כי יאמר). מיינט מען (אשר יאמר) האבען מיר דען גוויסט אשר יאמר. אז ער וועט זאגן ברענגט אייער ברודר צוא מיר. זאגט רש״י (כי משמש בלשון אם ואם משמש בלשון אשר) דאס ווארט כי ווערט גטייטשט אם אונ דאס ווארט אם ווערט גטייטשט אשר (הרי זה שמוש אחד מארבע לשונות שמשמש כי) דאס איז איין טייטש פון דיא פיר טייטשין וואס דם ווארט כי ווערט גטייטשט (והוא אי) דם ווארט כי ווערט אמאל גטייטשט אי. דס איז אם (שהרי כי זה כמו אם) דם ווארט כי וואס דא שטייט איז גלייך ווי עס וואלט גשטאנען אם (כמו) ווי עס שטייט אונ פסוק (עד אם אשר דברתי דברי) ביז אוך וועל האבן גרעט מיינו רייד. שטייט אם דם איז אשר. דאס ווארט כי ווערט גטייטשט אם דם איז אשר. דא איז אויך דיא טייטש כי יאמר אשר יאמר. אז ער וועט זאגן: (ח) (ונחיה). זאגט רש״י (נצנצה בו רוח הקודש) אהיילינג

פירוש רד״ק

חבירו בפני עדים יאמרו התראו בלשון העדה. וכל הדברים האלה מבוארים: (ח) (גם אנחנו גם אתה) כל אחד לרבות על חבירו כן הוא דרך הלשון אמר לו שילך אחד בספק ולא נמות כולנו ברעב ועל כל זה. אנכי

פירוש לתורת אלהים

אייער פאטער היש האט איהר אברודער ונגד האבן מיר אים גזאגט נאך די רייד וואס ער הט אונז גפרעגט האבן מיר אים געענפערט הידוע נדע כי יאמר הורידו את אחיכם האבען מיר דען גקאנט וויסן אז ער וועט זאגן ברענגט אייער ברודר: (ח) ויאמר יהודה האט יהודה גזאגט צו יעקב זיין פאטער שלחה שיק דעם יונג מיט מיר ונקומה אונ מיר וועלען אויף שטיין אונ מיר וועלין גיין ונחיה אונ מיר וועלן לעבן (עיין רש״י) ולא נמות אונ מיר וועלן ניט שטארבען ניט מיר

גַּם־אֲנַחְנוּ גַם־אַתָּה גַּם־טַפֵּנוּ׃
ט אָנֹכִי אֶעֶרְבֶנּוּ מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנּוּ
אִם־לֹא הֲבִיאֹתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו
לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי לְךָ כָּל־הַיָּמִים׃
י כִּי לוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ כִּי־עַתָּה

שבנו

נמות אף אנחנא אף
את אף טפלנא :
ט אנא מערבנא ביה מן
ידי תבעיניה אם לא
איתיניה לך ואקימיניה
קדמך ואהי חטי לך כל
יומיא : י ארי אלולא
פון ברא אתעכבנא

ארי

תר״א אנכי אערבנו. בתרא קצג : אם לא. מכות יא :

בעל הטורים

פ״פ כדברים כאלה כאלו היו מרים בדבר : (ט) לך כל הימים. בגי׳ בעולם הזה ולבא : (י) כי עתה שבנו זה. ס״ת הם מן

רש״י

נגנלה בו רוה״ק ש ע״י הליכה זו תחי רוחך שנאמר ותחי רוח יעקב אביהם : ולא נמות. ברעב (ב״ר) בנימין ספק יתפש ספק לא יתפש ואנו כלנו מתים ת ברעב אם לא נלך מוטב שתניח את הספק ותתפוש את הודאי : (ט) והצגתיו לפניך. שלא אביאנו אליך מת כי אם חי : וחטאתי לך כל הימים. לעוה״ב : (י) לולא התמהמהנו. על ידך כבר היינו שבים פעמים ולא נצטערת א כל הימים

שפתי חכמים

ונגד לו את כדברים כאלה הכא״ל : ש דמדאמר ולא נמות פשיטא דנחיה ול״ל לכתוב ונחיה אלא וכו׳ : ת דקי״ל מה כבדר לי׳ ולא נמות דכא משום ככי צולא אותם לקנות תבואה׳ ועו״פ בנימין ספק וכו׳ לכך אמר ולא נמות. מברש״ל : א דאל״כ מנ״ת אם היו שבים פעמים אע״כ שם שמעון היינו שבים

בית דוד

אהיילינ וואָרט איז אַרוס גֶגאַנגֶען פון זיין מויל) עַל יְדֵי הֲלִיכָה זוּ תְּחִי רוּחֲךָ) דורך דעם זיין וועסטו לעבעדיג ווערין (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם) זייער פאטער יעקב הט בקומען אַלעבעדיגען גייסט ווען מען הט אים גיזאגט יוסף לעבט . (וְלֹא נָמוּת) . (בְּרָעָב) אונ מיר וועלין ניט שטארבין פון הונגר (בִּנְיָמִין סָפֵק יִתָּפֵשׂ סָפֵק לֹא יִתָּפֵשׂ) אויף בנימין איז א ספק . עס קען זיין ער וועט פר הלטן ווערין אין מצרים אונ עס קען זיין ער וועט ניט פאר האלטען ווערין (וַאֲנוּ כוּלָנוּ מֵתִים בְּרָעָב אִם לֹא נֵלֵךְ) אונ אויב מיר וועלין ניט ניין קיין מצרים וועלן מיר גיוויס שטארבין פון הונגר (מוּטָב שֶׁתָּנִיחַ אֶת הַסָּפֵק וְתִתְפּוֹשׂ אֶת הַוַּדַּאי) איז בעסר דוא זאלסט איבער לאזן דעם ספק אונ זאלסט אן נעמין דעם גיוויסע : (ט) (וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ) . יהודה הט גיזאגט (שֶׁלֹּא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ מֵת) איך וועל אים ניט ברענגען פאר דיר אניגשטארבענעם (כִּי אִם חַי) נאר אלעבעדיגן : (וְחָטָאתִי לְךָ כָּל הַיָּמִים) וועל איך זיין זינדיג צוא דיר אויף אייביג (לְעוֹלָם הַבָּא) ווען דאס אייביגע לעבין וועט קומן : (י) (לוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ) . (עַל יָדְךָ) ווען מיר וואלטין אונז ניט פר זאמט איני דער היים וועגען דיר (כְּבָר הָיִינוּ שָׁבִים פַּעֲמַיִם) וואלטין מיר שוין דא לאנג צוריק גיוועזין מיט שמעון

פירוש רד״ק

אנכי אערבנו : (ט) (והטאתי) אחשוב עצמי לפניך כחוטא ומנודה כל הימים שכאן למדו רז״ל מנודה על תנאי אפילו מעצמו צריך התרה · שגלן מיהודה דכתיב אם לא הביאותיו וגו׳ ובכל ארבעים שנה היו עצמותיו מגולגלי׳ בארון בענין זה עד שבקש משה עליהם רחמי׳. דכתיב וזאת ליהודה (דברי׳ ל״ג ז׳):

פירוש לתורת אלהים

ניט דוא ניט אונזער קליין גזינד (עיין רש״י) : (ט) אנכי אערבנו איך וויל פר אים ערב זיין [illegible] [illegible] פון מיין האנד זאלסטו איהם פאדערן אם [illegible] איך וועל איהם ניט ברענגען צו דיר אונ וועל אים ניט שטעלין פר דיר לעבעדיג היים וחטאתי וועל איך זיין זינדיג פאר דיר אפילו לעולם הבא : (י) כי [illegible] ווען ניט [illegible] וואלטין זיך גיזאמט כי עתה אזו [illegible] איצט שבנו

ספר הישר

סיו יעקב אונ [illegible] גזינד צו יעקב אונ לבן אים [illegible] אונ [illegible] גיגאנגען צו אים ניט אונזו [illegible] פר [illegible] פור שטארבין פר הונגער אונזין אונ ווי יעקב הט [illegible] דיר [illegible] קליינע [illegible] הט פר [illegible] אהרוס גיזיין אונ הט זיך [illegible] די גיזאגט [illegible] [illegible] יעקב צו זיי גיזאגט [illegible] ניט די קליינע קינדר [illegible] אונ [illegible] הונגריג אונ פר [illegible] ניט איר ניט [illegible] הט יהודה גענטפערט

שַׁבְנוּ זֶה פַעֲמָיִם׃ יא וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם־כֵּן ׀ אֵפוֹא זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ מִזִּמְרַת הָאָרֶץ בִּכְלֵיכֶם וְהוֹרִידוּ לָאִישׁ מִנְחָה מְעַט צֳרִי וּמְעַט דְּבַשׁ נְכֹאת וָלֹט בָּטְנִים וּשְׁקֵדִים׃ יב וְכֶסֶף מִשְׁנֶה

ת״א אם כן אפוא. בתרא טו :

אֲרֵי כְעַן תַּבְנָא דְנַן תַּרְתֵּין זִמְנִין׃ יא וַאֲמַר לְהוֹן יִשְׂרָאֵל אֲבוּהוֹן אִם כֵּן הוּא דָא עֲבִידוּ סָבוּ מִדִּמְשַׁבַּח בְּאַרְעָא בְּמָנֵיכוֹן וְאַחִיתוּ לְגַבְרָא תִּקְרוּבְתָּא זְעֵיר קְטַף וּזְעֵיר דְּבַשׁ שְׁעַף וְלָטוֹם בּוּטְנִין וְשִׁגְדִּין׃ יב וְכַסְפָּא עַל חַד תְּרֵין

קחו

בעל הטורים

ד׳ לומר שהשם מלוה לצדיקים :(יא) מעט צרי מעט דבש וגו׳ ו׳ מינים הביאו לו מנחה נגד ו׳ בני הגבירות כ״א מין א׳:

רשב״ם

נכביהם : (יב) וכסף משנה. לקנות : אולי משגה הוא. לפי׳ נתנוהו ע״פ האמתחות להכיר כ״א איזה אמתחת

רש״י

הימים הללו : (יא) אפוא · כל לשון אפוא לשון יתר הוא לתקן המלה בלשון עברי א״כ אזדקק לעשות שאשלחנו עמכם צריך אני לחזור ולבקש איה פה תקנה ועצה להשיאכם ואומר אני זאת עשו : מזמרת הארץ. מתורגם מדמשבח בארעא שהכל מזמרים עליו כשהוא בא לעולם : נכאת. שעוה (ב״ר) . בטנים · לא ידעתי מה הם ובפי׳ א׳ ב׳ של ר׳ מכיר ראיתי פושטאקי״ם ודומה לי שהם אפרסקין (ספירזיכע) : (יב) וכסף משנה. פי׳ שנים

בית דוד

(ולא נצטערת כל הימים הללו) וואלסטו פאר שפארט צו האבן צער די אלו טעג : (יא) (אפוא) זאגט רש״י (כל לשון אפוא לשון יתר הוא) וויא עס שטייט דאס ווארט "אפוא" איז איי איבריג ווארט . עס קען שטיין אונ פסוק (אם כן זאת עשו). (אויב עס איז אזו זאלט איר דס טון) אן דעם ווארט אפוא (לתקן המלה בלשון עברי) נאר דס ווארט "אפוא" קומט אין לשון הקודש צוא פר שענערין די רייד פון דעם מענטש . יעקב האט גזאגט (אם כן אזדקק לעשות שאשלחנו עמכם) אויב עס איז אזו . אז איך בין גנייט צו טון איך זאל בנימין שיקען מיט אייך (צריך אני לחזור ולבקש איה פה תקנה ועצה להשיאכם) מוז איך זוכען וויא נעם איך דא איין עצה אייך צו געבן (ואומר אני) זאג איך (זאת עשו) דאס זאלט איר טון : (מזמרת הארץ) . (מתורגם מדמשבח בארעא) דר תרגום טייטשט איר זאלט נעמון פון די פירות וואס ווערט גלויבט אונ לאנד (שהכל מזמרים עליו כשהוא בא לעולם) ווען די פירות קימען אוף דר וועלט (יעדם יאר) לויבט מען אונ מען זינגט פון שמחה : (נכאת) . מיינט מען (שעוה) וואקס . אזו שטייט (בראשית רבה) אין מדרש : (בטנים) . זאגט רש״י (לא ידעתי מה הם) איך וויים ניט וועלכע פרי ווערט גערופן בטנים (ובפירוש א״ב של רבי מכיר ראיתי) אונ דעם פירוש וואס איז אוף דעם א״ב פון רבי מכיר האב איך גזעהן בטנים איז די פרי וואס הייסט פישטאניא״ם. זאגט רש״י (ודומה לי שהם אפרסקין) מיר דאכט אז בטנים איז אפרי וואס הייסט אפרסקין : (יב) (וכסף משנה) . מיינט מען (פי׳ שנים כראשון).

פירוש

(יא) (אם כן אפוא) שלא אוכל לעכבו עתה . זאת עשוי לכפר פני אדני הארץ . (מזמרת הארץ) מהדברים המשבחי׳ את הארץ . (מעט צרי מעט דבש) הצרי והדבש היו מוציאין מארץ ישראל לשאר ארצות כמו שנאמר בפרשת צור · יהודה וארץ ישראל המה רוכליך בחטי מנית ופנג ודבש ושמן (יחזקאל כ״ז י״ז) וצרי

רד״ק

הוא הנקרא בלסמא (נכאת) פירשו בב״ר (צ״ח) שעוה. (ולוט) מסתוכי: ופירשו דבש בריא כאבן והגאון ר׳ סעדי׳ פירש צרי. טריאקי. נכאת. כרוב. ולוטי שיך כלוט . והוא הנקרא ערמון: (בטני׳) הם הנקראי׳ צנובר ובערבי פציולש בלע״ז. ושקדים ידועי׳ ובב״ר משח דלווי׳ משח דבטנים . והשקדי׳ נקראים לאון בערבי : (יב) (וכסף

פירוש לתורת אלהים

וואלטען מיר זיך שון אום גקערט צוויי מאל אונ מיר וואלטן גבראכט שמעון וואלסטו קיין צער ניט גהאט ביז אהער : (יא) ויאמר האט זייער פאטר יעקב צו זייא גזאגט אם כן אז עס איז אזוי אז איך מוז אים שיקען אפוא מוז איך טראכטין איין עצה זאת עשו דס זאלט איר טון קחו נעמט אין אייערו כלים אביסל גוטע פרוכט וואס מען לויבט דאס לאנד מיט זייא מעט צרי אביסעל געווירץ ומעט דבש אונ אביסל האניק נכאת ולוט טריאק אונ אלונט ווין בטנים ושקדים אפרקאסן אונ מאנדלן : (יב) וכסף אונ טאפל געלט נעמט מיט אין אייערי הענד

סבו בידכון וית כספא
דאתותב בפום
טועניכון תתיבו בידכון
דלמא שלו הות:
יג וית אחוכון דברו
וקומו תובו לות גברא:
יד ואל שדי יתן לכון
רחמין

קחו בידכם ואת־הכסף המושב
בפי אמתחתיכם תשיבו בידכם
אולי משגה הוא: יג ואת־אחיכם
קחו וקומו שובו אל־האיש:
יד ואל שדי יתן לכם רחמים לפני
האיש

רשב"ם

שלו לפי חשבון הכסף ושכחוהו להחזיר ולקחתו: (יד) כאשר שכלתי שכלתי. כמו ובאשר אבדתי אבדתי

שפתי חכמים

שנים והיית תרויח הלחם שנתאשרת עד כאן: ב אבל לא הפ"ה כסף שני חוץ מכסף כמושב דא"כ הול"ל התלה ואת הכסף המושב ואח"כ וכסף משנה וגו': ג פי' כך אמר יעקב לבניו אם הוא מבקש תואנה עליכם ותילך אתכם א"כ הוא הגר בסבת השיבוש כפירות הללו שהן תוצרת הארץ ואם לא יתפייס בזה בודאי סיבה הוא מאת השם ואז אין חסר אלא

רש"י

שנים כראשון: קחו בידכם. לשבור אוכל שמא הוקר השער: אולי משגה הוא. שמא הממונה על הבית שכחו שוגג: (יד) ואל שדי. מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה הריני מתפלל עליכם: ואל שדי. שדי בנתינת רחמיו וכדי היכולת בידו ליתן יתן לכם רחמים זהו פשוטו ומדרשו מי שאמר לעולם די יאמר די לצרותי שלא שקטתי מנעורי צרת לבן צרת עשו צרת רחל צרת דינה צרת יוסף צרת שמעון

בית דוד

איר זאלט נעמען געלד צוויי מאל אזוי פיל ווי איר האט גענומען דאס ערשטע מאל: (קחו בידכם). זאלט איר נעמען אין אייער האנט (לשבור אוכל) צוא קויפען עסין (שמא הוקר השער) טאמער איז תבואה טייערער געווארען: (אולי משגה הוא). שמא הממונה על הבית שכחו שוגג) טאמער האט דער עלצטער פון שטוב ניט ווילענדיג פערגעסין צוא נעמען דם געלט פון אייך: (יד) (ואל שדי). יעקב האט געזאגט צו די ברידר (מעתה אינכם חסרים כלום) איצט פעלט אייך נאר ניט (אלא תפלה) נאר מען זאל בעטין צו הקב"ה (הריני מתפלל עליכם) איך וועל בעטין צו הקב"ה פון אייערטוועגין: (ואל שדי). מיינט מען (שדי בנתינת רחמיו) ער קען געבין גענוג רחמנות אין אמענטש (וכדי היכולת בידו ליתן) אונ עס איז דא גענוג כח אין זיין האנט צו געבין (יתן לכם רחמים) ער זאל געבין צוא אייך זיין רחמנות (זהו פשוטו) דס איז דער מיינונג פון פסוק (ומדרשו) דר מדרש זאגט יעקב האט געזאגט (מי שאמר לעולם די) ווער עס האט געזאגט צו די וועלט גענוג (יאמר די לצרותי) זאל ער זאגין גענוג צו מיינע צרות (שלא שקטתי מנעורי) ווייל איך בין ניט רוהיג געוועז פון מיין יוגענד. איך האב געהאט צרת לבן צרת עשו צרת רחל צרת דינה צרת יוסף צרת שמעון צרת בנימין: (ושלח לכם).

פירוש לתורת אר"ים

ווארום טאמער איז די תבואה טייער געווארין ווייל איז דאס געלט וואס איז געווארין אום געקערט אין אייערע זעק זאלט איר נעמען אין אייערע הענד אולי טאמער האט דר ממונה פון דעם הויז פר געסין געמין דאס געלד בשוגג: (יג) ואת אחיכם אייער ברידר נעמט מיט אונ שטייט אויף אונ גייט צו דעם מאן: (יד) ואל אונ דער אלמעכטיגר גאט זאל אייך געבן דר באַרימהערציג

ספר הישר

אונ געזאגט האט זיי יהודה ווען שיקן מיט אונז דיין זון בנימין וועלן מיר גיין קיין מצרים נאך קארן אונ אוב דו וועסט ניט שיקן מיט אונז דיין זון בנימין וועלן מיר ניט גיין קיין מצרים דען דער שני למלך האט אונז אן גזאגט מיר זאלן ניט קומען אן [illegible] בנימין וועלן מיר גיין קיין מצרים נאך קארן צו ערנערונג אונ מיר וועלן ניט אום שטארבן פר הונגער אונ יעקב האט געזאגט צו זיינע ברידר איך וועל מיך פר זיכערן אין גאט ער וועט אייך מציל זיין אונ גאט וועט אייך געבן חן אין די אויגן פון דעם שני למלך אונ איך בין אויך זיינע מענטשן אונ אצינד שטייט אויף אונ נעמט אמתחת [illegible] אונ דער אלמעכטיגר גאט זאל אייך געבן צו אייך דר באַרימהערציגקייט פר אים אונ ער זאל מיט אייך

*) הערה ריא נברא זאגט [חגיגה יב] ווען הקב"ה האט באשאפן די וועלט איז נאר באשאפן געווארין איין שטיקעל ערד [דס ארט פון קדשי קדשים דס איז דער אבן שתיה] אונ נאך דעם האט די וועלט זיך פר בייטערט אין אלע זייטן ביז הקב"ה האט געזאגט גענוג:

הָאִישׁ וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת־אֲחִיכֶם אַחֵר וְאֶת־בִּנְיָמִין וַאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי שָׁכָלְתִּי׃ טו וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנֶה־כֶּסֶף לָקְחוּ בְיָדָם וְאֶת־

רַחֲמִין קֳדָם גַּבְרָא וְיִפְטַר לְכוֹן יַת אֲחוּכוֹן אוֹחֳרָנָא וְיַת בִּנְיָמִין וַאֲנָא כְּמָא דִי אִתְכּוֹלִית תְּכוֹלִית׃ טו וּנְסִיבוּ גוּבְרַיָּא יַת תִּקְרוּבְתָּא הָדָא וְעַל חַד תְּרֵין כַּסְפָּא נְסִיבוּ בִידֵיהוֹן

בנימין ודברו

רש"י

שמעון לרת בנימין: ושלח לכם. ויפטר לכון כתרגומו יפטרנו מאסוריו ל' לחפשי ישלחנו ואינו נופל בתרגום ל' ושלח שהרי לשם הם הולכים אצלו: את אחיכם. זה שמעון. אחר. רוה"ק נזרקה בו לרבות יוסף (ב"ר): ואני. עד שובכם אהיה ד שכול מספק: כאשר שכלתי. מיוסף ומשמעון: שכלתי. מבנימין: (טו) ואת בנימין. מתרגמינן ודברו יח

שפתי חכמים

אלא תפלה הריני מתפלל וכו'. מהרש"ל: ד לא שאני שכול

בית דוד

האָרט רש"י וָואהִין וָועט עֶר אִים שִׁיקְן נָאר מֶען מֵיינְט (וְיִפְטַר לְכוֹן כְּתַרְגּוּמוֹ) וְויא דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט עֶר וָועט אִים פְּרַיי מַאכֶן צוּ אַייךְ (וְיִפְטְרֶנּוּ מֵאֲסוּרָיו) עֶר וָועט אִים עֶפִינֶן פוּן זַיין פַרְבִּינְדוּנְג (לָשׁוֹן לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ) עֶר וָועט אִים פְרַיי שִׁיקֶן, וָואהִין וָועט עֶר אִים שִׁיקֶן נָאר מֶען מַיינְט עֶר וָועט אִים אַרוֹם שִׁיקֶן פוּן זִיךְ עֶר זָאל גֵיין וָואהִין עֶר וִויל (וְאֵינוֹ נוֹפֵל בְּתַרְגּוּם לָשׁוֹן וַיְשַׁלַּח) מֶען קֶען נִיט טַייטְשֶׁן עֶר זָאל אִים שִׁיקֶן (שֶׁהֲרֵי לְשָׁם הֵם הוֹלְכִים אֶצְלוֹ) זֵיי גֵייעֶן דָאךְ דָארְטֶען צוּ אִים: (אֶת אֲחִיכֶם). אַייעֶר בְּרִידֶר (זֶה שִׁמְעוֹן) מֵיינְט מֶען שִׁמְעוֹן: (אַחֵר). זָאגְט רש"י (רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ נִזְרְקָה בּוֹ לְרַבּוֹת יוֹסֵף) עֶס אִיז אַרַיין גֶעקוּמֶען אִין יַעֲקֹב אַהֵיילִיגְקַייט צוּא זָאגֶן עֶר וָועט נָאךְ אַזוּהְן זֶעהְן, דָס אִיז יוֹסֵף: (וַאֲנִי). אוּנ אִיךְ (עַד שׁוּבְכֶם) בִּיז אִיר וָועט צוּרִיק קוּמֶן (אֶהְיֶה שָׁכוּל מִסָּפֵק) בִּין אִיךְ דֶער וַוייל אַפַרְלָאָרֶענֶר פוּן מַיינֶע קִינְדֶר פוּן סָפֵק וֶועגִין: (כַּאֲשֶׁר שָׁכוֹלְתִּי). (מִיּוֹסֵף וּמִשִּׁמְעוֹן) אַזוֹי וִוי אִיךְ בִּין פַרְלָארֶן פוּן יוֹסֵף אוּנ פוּן שִׁמְעוֹן (שָׁכָלְתִּי מִבִּנְיָמִין) בִּין אִיךְ פַרְלָארֶן פוּן בִּנְיָמִין: (טו) (וְאֶת בִּנְיָמִין). (מְתַרְגְּמִינָן וְדַבָּרוּ יַת בִּנְיָמִין) דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט זֵיי הָאבֶּן גֶעפִירְט

פירוש רד"ק

משנה) וכסף שני וכן ומשנה שברון. שברון שני. כי הוא כפול: אולי משגה הואי אולי מוכרי התבואה הניחו צרורות בכפיהם בתבוא' לפי שעה וכשמדדו במד' הי' הכסף בתוך התבוא' ונכנס במדה ובשק עמה וכשתחזירוהו יחזיקו אתכם כנאמני' ויטב לכם: (יד) (כאשר שכלתי שכלתי) לפי שכפל העניין שנה המלות כמנהג הראשון לנזרת פעול והשני לגזרת פעל ואמר ואני מה אוכל לעשות אם[ז] יקרה מקרה ז־ באחד

פירוש לתורת אלהים

פַר דֶעם מַאן (עיין רש"י) וְשִׁלַּח עֶר זָאל שִׁיקֶען שִׁמְעוֹן מִיט בִּנְיָמִין (עיין רש"י) וַאֲנִי אוּנ אִיךְ אַזוֹי וִוי אִיךְ בִּין פַר וָוארְפִין פוּן יוֹסֵף אוּנ פוּן שִׁמְעוֹן שָׁכֹלְתִּי בִּין אִיךְ פַר וָוארְפֶן פוּן בִּנְיָמִין: (טו) וַיִּקְחוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גִינוּמֶען דִי מַתָּנָה וּמִשְׁנֶה אוּנ טָאפֶּל גֶעלְט הָאבֶּען זֵיי גִינוּמֶן אִין זַייעֶרִי הענד

ספר הישר

שִׁיקִין בִּנְיָמִין מִיט שִׁמְעוֹן אַייעֶר בְּרוּדֶר אוּנ דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב זֶענֶען אוֹיף גִשְׁטַאנֶן אוּנ הָאבֶּן גְנוּמֶן זַייעֶר בְּרוּדֶר בִּנְיָמִין אוּנ פוּן דֶעם בֶּעסְטִין גְוֶועקְס פוּן דֶעם לַאנְד כְּנַעַן אוּנ אוֹךְ פִיל זִילְבֶּר אוּנ יַעֲקֹב הָט אָז גִזָּגְט צוּ זַיינוּ קִינְדֶער אַז זֵיי זָאלִין אָפּ הִיטֶן בִּנְיָמִין אוֹפִּין וֶועג אוּנ זֵיי זָאלֶן זִיךְ נִיט אָפּ שֵׁיידֶען פוּן אִים אוֹפִּין וֶועג אוּנ אוֹךְ אִין מִצְרַיִם אוּנ יַעֲקֹב אִיז אוֹיף גִשְׁטַאנֶן אוּנ הָט פַר שְׁפְּרֵייט זַיינוּ הֶענְד צוּ גָאט תְּפִלָּה צוּ טוּן אוּנ הָט גִזָּגְט גָאט מַיין גָאט דוּ בִּיסְט דֶר גָאט פוּן דֶעם הִימֶל אוּנ פוּן דֶר עֶרְד גְדֶענְק דָס זִיכֶערְהַייט וָוס דוּ הָאסְט פַר זִיכֶערְט צוּ מַיין עֶלְטֶער פָּאטֶער אַבְרָהָם אוּנ אוֹךְ צוּ מַיין פָּאטֶער יִצְחָק אַז דוּ זָאלְסְט טוּן גְנָאד צוּ מַיינֶע קִינְדֶר אוּנ זָאלְסְט זֵייא נִיט אִיבֶּר עֶנְטְפֶרִין אִין דִיא הֶענְד פוּן דִי מִצְרַיִם גָאט טוּ דָס וֶועגְן דַיין דֶער בַּארוּמְקַייט אוּנ זַיי זַייא מַצִּיל פוּן דִי מִצְרַיִם אוּנ אוֹךְ דָס הוֹז גִזּוּנְד פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן אוֹךְ אוֹיף גְהוֹיבֶּען זַייעֶרִי אוֹיגִין צוּ גָאט אוּנ הָאבֶּן גְוַויינְט אוּנ גֶשְׁרִיגֶען אַז גָאט זָאל מַצִּיל זַיין זַייעֶרִי עֶלְטֶערְן פוּן דִי הֶענְד פוּן דִיא מִצְרַיִם. אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶשְׁרִיבֶּן אַבְּרִיף צוּם שֵׁנִי לְמֶלֶךְ פוּן מִצְרַיִם אוּנ הָט גְגֶעבֶּען צוּ יְהוּדָה מִיט זַיינֶע בְּרִידֶער. אִין דֶעם בְּרִיף אִיז אַזוֹ גִשְׁטַאנִין

בִּנְיָמִן וַיָּקֻמוּ וַיֵּרְדוּ מִצְרַיִם וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף: ששי טז וַיַּרְא יוֹסֵף אִתָּם אֶת־בִּנְיָמִין וַיֹּאמֶר לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ הָבֵא אֶת־הָאֲנָשִׁים הַבָּיְתָה וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן כִּי אִתִּי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בַּצָּהֳרָיִם: יז וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף:

אונקלוס: וּדְבַרוּ יָת בִּנְיָמִין וְקָמוּ וּנְחַתוּ לְמִצְרַיִם וְקָמוּ קֳדָם יוֹסֵף: טז וַחֲזָא יוֹסֵף עִמְּהוֹן יָת בִּנְיָמִין וַאֲמַר לִדְמְמַנָּא עַל בֵּיתֵיהּ אָעֵיל יָת גּוּבְרַיָּא לְבֵיתָא וּנְכוֹס נִכְסְתָא וְאַתְקֵין אֲרֵי עִמִּי יֵיכְלוּן גּוּבְרַיָּא בְּשֵׁירוּתָא: יז וַעֲבַד גַּבְרָא כְּמָא דִי אֲמַר יוֹסֵף וְאָעֵיל גַּבְרָא יָת גּוּבְרַיָּא לְבֵית יוֹסֵף:

ודחילו תו״א וטבח טבח. חולין פג: ויראו

בעל הטורים

(טו) והמנה. ג' במס' ומשנה כסף ומשנה שברון. לומר לך ק״ו מה כאן שמשנה את הכסף ליד אחי יוסף כאן לעלמו בכהניה כ״ש שעתידין השבו״ם לגלות כל הכסף שלקחו מישראל:

רש״י

את בנימין לפי שאין לקיחת הכסף ולקיחת האדם שוה בלשון ארמי בדבר הנקח ביד מתרגמינן ונסיב ודבר הנקח בהנהגת דברים מתרגמינן ודבר: (טז) וטבוח טבח והכן. כמו ולטבוח טבח ולהכן ואין טבוח ל' צווי שהיה לו לו' ה וטבח: בצהרים. זה מתורגם בשירותא שהוא לשון סעודה ראשונה ו בל' ארמי ובלשון דיוג״ר ויש הרבה בגמרא שרא לכלבא שירותי'. בלע אכולא שירותי' (ברכות לט) אבל

שפתי חכמים

פנול המתב דא״כ אלי ואל פני יהן לכם רחמים וגו': ה על מקבל אלא לך. אלא כמו בבות לווי: ו פי' כבתרית

בית דוד

בִּנְיָמִין (לְפִי שֶׁאֵין לְקִיחַת הַכֶּסֶף וּלְקִיחַת הָאָדָם שָׁוֶה בִּלְשׁוֹן אֲרָמִי) ווייל דָם נֶעמֶענְג וְוס שְׁטֵייט בַּיי גֶעלְט אוּנ דָם נֶעמֶענְג וְוס שְׁטֵייט בַּיי אַמֶענְטְשׁ אִיז נִיט גְלַייךְ אוֹיף דָם לָשׁוֹן תַּרְגּוּם (בְּדָבָר הַנִּקָּח בְּיָד) בַּיי אַזוֹי אַזוֹי וְוס מֶען נֶעמְט אִין הַאנְד ווי גֶעלְט אָדֶער אַנְדֶערֶע זַאכֶן (מְתַרְגְּמִינָן וּנְסִיב) טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם וּנְסִיב, עֶר הָט גֶענוּמֶען: (וְדָבָר הַנִּקָּח בְּהַנְהָגַת דְּבָרִים) אוּנ אַזוֹי וְוס ווערט גֶענוּמֶען מִיט רַייד. דְּהַיְינוּ אַמֶענְטְשׁ (מְתַרְגְּמִינָן וּדְבַר) טַייטְשְׁט דֶער תַּרְגּוּם וּדְבַר, עֶר הָאט גֶענוּמֶען: (טז) (וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן), זָאגְט רַשִׁ״י (כְּמוֹ וְלִטְבּוֹחַ טֶבַח וּלְהָכֵן) מֶען זָאל שֶׁחְטֶן אַשֶׁעכְטוּנְג אוּנ מֶען זָאל אָנְגְרֵייטֶן (וְאֵין טְבוֹחַ לְשׁוֹן צִוּוּי) טְבוֹחַ אִיז נִיט דֶער טַייטְשׁ שֶׁעכְט (שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר וּטְבַח) וּטְבַח אִיז דֶר טַייטְשׁ שֶׁעכְט: (בַּצָּהֳרָיִם). זָאגְט רַשִׁ״י (זֶה מְתוּרְגָּם בְּשֵׁירוּתָא) דָם ווָארְט בַּצָּהֳרָיִם טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם בְּשֵׁירוּתָא (שֶׁהִיא לְשׁוֹן סְעוּדָה הָרִאשׁוֹנָה בִּלְשׁוֹן אֲרָמִי) אוֹיף תַּרְגּוּם לָשׁוֹן דִי עֶרְשְׁטֶע סְעוּדָה וְואס אַמֶענְטְשׁ עֶסְט בַּאלְד אִין דֶער פְרִיה הַייסְט שֵׁירוּתָא (וְיֵשׁ הַרְבֵּה בַּגְּמָרָא) אִין דִי גְמָרָא אִיז דָא פִיל מָאל דָאס ווָארְט שֵׁירוּתָא (שָׁרָא לְכַלְבָּא שֵׁירוּתֵיהּ) מֶען זָאל ווַארְפֶן צוּם הוּנְט זַיין עֶרְשְׁטֶע סְעוּדָה וְוס עֶר וויל עֶסְן נָאךְ זַיין פַאסְטֶן (בְּצַע אַכִילָא שֵׁירוּתָא) עֶר הָאט גֶמַאכְט אַבְּרָכָה הַמּוֹצִיא

פירוש

באשר טבב באשר שבלתי נ... שבלי מאחר טבב ... בי פקרה: (טו) (ויעמדו לפני יוסף) שמצאוהו בבית לפי הרבה שהיו הולכים לבית מלוגב ויוא לא

רד״ק

שאל ... לשלום כשיו על שהוי בביתו וכו' ... אותם אמר לאשר על ביתו להביאם אל ביתו: (טז) (בצהרים) בחצי היום שהיא עת אכילת הסרים

פירוש לתורת אלהים

וַיִּקְחוּ אֶת בִּנְיָמִין הָאבֶען זֵייא אוֹיךְ מִיט גֶענוּמֶען, וַיָּקֻמוּ אוּנ זֵיי זֶענֶען אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ זֵיי הָאבֶן גֶעגַאנְגֶען צוּ מִצְרַיִם, וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף אוּנ זֵייא הָאבֶען זִיךְ גֶעשְׁטֶעלְט פַר יוֹסֵף: (טז) וַיַּרְא אוּנ יוֹסֵף הָט דֶר זֶעהֶן מִיט זֵיי בִּנְיָמִין וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גֶעזָאגְט צוּ דֶעם וְוס עֶר הָט גֶעשְׁטַעלְט אִיבֶּער זַיין הוֹיז בְּרֶענְג דִי מֶענֶער אִין שְׁטוּבּ אַרַיין וּטְבֹחַ טֶבַח אוּנ שֶׁעכְט אַשֶׁעכְטוּנְג וְהָכֵן אוּנ גְרֵייט אָן כִּי וָוארִים מִיט מִיר ווֶעלֶן עֶסֶן דִיא לַייט אָפְּאל צַייט: (יז) וַיַּעַשׂ אוּנ דֶער מַאן הָט גֶעטָאן ווִי יוֹסֵף הָט גֶעזָאגְט אוּנ הָט דִי גֶעבְּרַאכְט צוּ יוֹסֵף אִין שְׁטוּבּ:

יח וַיִּֽירְאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הֽוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הַשָּׁב בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ בַּתְּחִלָּה אֲנַחְנוּ מֽוּבָאִים לְהִתְגֹּלֵל עָלֵינוּ וּלְהִתְנַפֵּל עָלֵינוּ וְלָקַחַת אֹתָנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת־חֲמֹרֵינוּ׃ יט וַיִּגְּשׁוּ אֶל

יח וּדְחִילוּ גֻבְרַיָּא אֲרֵי אִתְּעָלוּ לְבֵית יוֹסֵף וַאֲמָרוּ עַל עֵיסַק כַּסְפָּא דְאִתּוֹתַב בְּטוֹעֲנַנָא בְּקַדְמֵיתָא אֲנַחְנָא מִתְעַלִּין לְאִתְרַבְרְבָא עֲלָנָא וּלְאִסְתַּקָּפָא עֲלָנָא וּלְמִקְנֵי יָתָנָא לְעַבְדִּין וּלְמִדְבַּר יָת חֲמָרָנָא׃ יט וּקְרִיבוּ לְוָת

רש"י

כל תרגום של צהרים טיהרא: (יח) וייראו האנשים כתוב הוא בשני יודי"ן ותרגומו ודחילו: כי הובאו בית יוסף. ואין דרך שאר הבאים לשבור בר ללון בבית יוסף כי אם בפונדקאות שבעיר. ויראו שאין זה אלא לאספם אל משמר: אנחנו מובאים אל תוך הבית הזה: להתגולל. להיות מתגלגלת עלינו עלילת הכסף ולהיות׳ נופלת עלינו ואונקלוס שתרגם ולאסתקפא ז עלנא הוא לשון להתעולל כדמתרגמינן עלילות דברים תסקופי מילין: ולא תרגמו אחר לשון המקרא ולהתגולל שתרגם ולאתרברבא ח הוא ל׳ (קהלת יב) גלת הזהב [נחום והלב

שפתי חכמים

אבל אין פירושו כשאר צהרים שבמקרא משום דדרך העולם לאכול ד׳ שעות על היום ואפי׳ ת״ח דרכם לאכול בתחלת שעה ששית כדאמרי׳ בגמ׳ דשבת: ז ר״ל על ולהתנפל תירגם כן: ח לאתרברבא פי׳ ל׳ אדנות וקשה והלא זה נגד פירושו

בית דוד

אויף די נאנצע סעודה (אֲבָל כָּל תַּרְגּוּם שֶׁל צָהֳרָיִם טִיהֲרָא) אָבֶּר אוֹיף דֶם וָוארְט צָהֳרָיִם (הַאלְבֶּן טָאג) טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם טִיהֲרָא: (יח) (וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים). (כָּתוּב הוּא בִּשְׁנֵי יוּדִין) דָאס וָוארְט וַיִּירְאוּ אִיז גֶשְׁרִיבֶּן מִיט צְוַויי יוּדִין (וְתַרְגּוּמוֹ וּדְחִילוּ) אִיז דֶר טַייטְשׁ וַיִּירְאוּ זַיי הָאבֶּן גֶשְׁרָאקֶן, מוֹרָא גֶהַאט: (כִּי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף), וַוייל זַיי זֶענִין גֶעבְּרַאכְט גֶעוָוארֶן צוּ יוֹסֵף אִין שְׁטוּבּ (וְאֵין דֶּרֶךְ שְׁאָר הַבָּאִים לִשְׁבּוֹר בַּר לָלוּן בְּבֵית יוֹסֵף) אוּנ אַלֶע אַנְדֶערֵי מֶענְטְשֶׁען וָואס קוּמֶען קוֹיפֶן תְּבוּאָה נֶעכְטִיגֶן נִיט בַּיי יוֹסֵף אִין שְׁטוּבּ (כִּי אִם בְּפוּנְדְקָאוֹת שֶׁבָּעִיר) נָאר אוּנ גַאסְט הַייזֶר וָואס אוּנ שְׁטָאט נֶעכְטִיגֶן זַייא. דְרִיבֶּער הָאבֶּן זַיי מוֹרָא גֶהַאט (וַיֹּאמְרוּ) זַיי הָאבֶּן גֶזָאגְט (שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא לְאָסְפָם אֶל מִשְׁמָר) מֶען מֵיינְט נָאר וַוייל פוּן דִיא שְׁטוּבּ וָועט מֶען אוּנְז גְרִינְג אַרַיין נֶעמֶען אוּנ דִיא תְּפִיסָה. דְרִיבֶּר (אֲנַחְנוּ מוּבָאִים אֶל תּוֹךְ הַבַּיִת הַזֶּה) וָוערֶן מִיר גֶבְּרַאכְט אִין דִיא שְׁטוּבּ: (לְהִתְגּוֹלֵל). מֵיינְט מֶען (לִהְיוֹת מִתְגַלְגֶּלֶת עָלֵינוּ עֲלִילַת הַכֶּסֶף וְלִהְיוֹתָהּ נוֹפֶלֶת עָלֵינוּ) עֶס זָאל אוֹיף אוּנְז אַרוֹיף גֶעקוֹילֶערְט וָוערֶן דָאס בִּלְבּוּל פוּן דֶעם גֶעלְט אוּנ דָס זָאל אוֹיף אוּנְז אַרוֹיף פַאלֶן (וְאוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגֵּם וּלְאִסְתַּקָּפָא עֲלָנָא) אוּנ וָואס דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט לְאִסְתַּקָּפָא (הוּא לָשׁוֹן לְהִתְעוֹלֵל) מֵיינְט מֶען צוּא מַאכֶען אַבִּלְבּוּל (כִּדְמְתַרְגְּמִינָן עֲלִילוֹת דְּבָרִים תַּסְקוּפֵי מִלִּין) אוֹיף עֲלִילוֹת דְּבָרִים. אַבִּלְבּוּל פוּן רֵייד טַייטְשְׁט אוֹךְ דֶער תַּרְגּוּם תַּסְקוּפֵי מִלִּין אִיז תַּסְקוּפֵי דִיא טַייטְשׁ אַבִּלְבּוּל (וְלֹא תִּרְגְּמוֹ אַחַר לְשׁוֹן הַמִּקְרָא) דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט נִיט נָאךְ דֶם לָשׁוֹן פוּן דֶעם פָּסוּק (וָוארוּם דָם לָשׁוֹן פוּן דֶעם פָּסוּק אִיז לְהִתְנַפֵּל אַרוֹיף צוּ פַאלֶן) (וּלְהִתְגּוֹלֵל שֶׁתִּרְגֵּם לְאִתְרַבְרְבָא הוּא לָשׁוֹן גֻּלַּת הַזָּהָב) אוֹיף דֶם וָוארְט לְהִתְגּוֹלֵל טַייטְשְׁט דֶער תַּרְגּוּם לְאִתְרַבְרְבָא. זִיךְ צוּ גְרַייסֶן. דָס אִיז פוּן דֶעם וָוארְט גֻּלַּת הַזָּהָב.

פירוש רד"ק

והשופטים שיתעסקו בצרכי העיר. כמו שאמר ושריך בעת יאכלו (קהלת י׳) ויוסף היה תחת ידו כל דברי הארץ: (יח) (להתגולל עלינו) עלילות וגלגולי׳ לאמר שאנהגו לקחנו הכסף וירצה להתנפל עלינו כי מתחלה דבר אתנו קשות. ועת׳ רוצ׳ לבא עלינו בתחבול׳ כדי שיקח אותנו לעבדים כמשפט גנבים ולקחת את חמרינו ואת

פירוש לתורת אלהים

(יח) וַיִּירְאוּ דִיא לַייט הָאבֶּען זִיךְ דֶערְשְׁרָאקֶען וַוייל זַיי זֶענִין גֶבְּרַאכְט גְוָוארֶען צוּ יוֹסֵף אִין שְׁטוּבּ וַיֹּאמְרוּ אוּנ זַיי הָאבִּין גְזָאגְט צוּ לִיבּ דָס גֶעלְט וָוס אִיז אוּם גִיקֶערְט אִין אוּנְזֶערֶע זֶעק צוּם עֶרְשְׁטִין וֶוערִין מִיר גִבְּרַאכְט לְהִתְגּוֹלֵל עָלֵינוּ אַרוֹיף צוּ וַוארְפֶען אוֹיף אוּנְז וּלְהִתְנַפֵּל עָלֵינוּ אוּנ אַרוֹיף צוּ פַאלֶן אוֹיף אוּנְז וְלָקַחַת אוּנ צוּ נֶעמִין אוּנְז פַר קְנֶעכְט וְאֶת אוּנ צוּא נֶעמִין אוּנְזֶערֶע אֵייזְלֶן: (יט) וַיִּגְּשׁוּ אוּנ זַיי הָאבֶּן גִינֶעהֶנְט צוּ דֶעם מַאן וָוס הָט גְהַאט צוּ שַׁאפֶען אִיבֶּר דֶעם

אונקלוס

גַּבְרָא דִּי מְמַנָּא עַל בֵּית יוֹסֵף וּמַלִּילוּ עִמֵּיהּ בִּתְרַע בֵּיתָא׃ כ וַאֲמָרוּ בְּבָעוּ רִבּוֹנִי מֵיחַת נְחַתְנָא בְּקַדְמֵיתָא לְמִזְבַּן עֲבוּרָא׃ כא וַהֲוָה כַּד אֲתֵינָא לְבֵית מְבָתָא וּפְתַחְנָא יָת טוֹעֲנַנָא וְהָא כְסַף גְּבַר בְּפוּם טוֹעֲנֵיהּ כַּסְפָּנָא בְּמַתְקְלֵיהּ וַאֲתֵיבְנָא יָתֵיהּ בִּידָנָא׃ כב וְכַסְפָּא
אוחרנא

אֶל־הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל־בֵּית יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבָּיִת׃ כ וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנִי יָרֹד יָרַדְנוּ בַּתְּחִלָּה לִשְׁבָּר־אֹכֶל׃ כא וַיְהִי כִּי־בָאנוּ אֶל־הַמָּלוֹן וַנִּפְתְּחָה אֶת־אַמְתְּחֹתֵינוּ וְהִנֵּה כֶסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ כַּסְפֵּנוּ בְּמִשְׁקָלוֹ וַנָּשֶׁב אֹתוֹ בְּיָדֵנוּ׃ כב וְכֶסֶף אַחֵר הוֹרַדְנוּ
בידינו

ת״א כי אדני. יבמות לז סנה׳ כדו

רשב״ם

כלומר על הפסק אני שולחו מה שיארע יארע : (יט) וידברו אליו פתח הבית. קודם שנכנסו: (כג) ואלהי

שפתי חכמים

פיר לתם הירנס ללהתקפה בלא אחר ל׳ המקרא. וי״ל שתחלה פי׳ על להתגולל להתרברבא שהוא אחר ל׳ המקרא נגה כתב ואז לא נופל עליו ל׳ ולהתנפל אם לא שפירושו להתקפה בלא פי׳ להתגולל בשלמא אי הוה פי׳ על להתגולל ל׳ גלילה דבר שכתיב אז היה נופל עליו ל׳ להתנפל שפיר אבל עכשיו שלהתגולל הוא ל׳ להתרברבא ניל להתנפל ל׳ פלילות דברים. מהרש״ל : ם דייק מדכתיב כפל ל׳ אבל לא דייק

רש״י

כ] והלב גלתה העלתה שהוא ל׳ מלכות : (כ) בי אדוני · (יבמות לו סנהדרין סד) ל׳ בעיא ותחנוני׳ הוא בלשון ארמי בייא בייא : ירוד ירדנו. ירידה ט הוא לנו (ב״ר) רגילים היינו לפרנס אחרים

בית דוד

מַיאַכְדֶעֶנְ קְרוֹין (וְהַצּב גָלְתָה הוּעֲלָתָה שֶׁהִיא לְשׁוֹן מַלְכוּת) נוּקְהָה מֵיינְט מֶען מְלִיכָה עָס אִיז אוֹיף גִשְׁטֶעלְט גֶוָארוֹן אִיר מְלוּכָה : (כ) (בִּי אֲדוֹנִי). (לְשׁוֹן בַּעְיָא וְתַחֲנוּנִים הִיא) בִּי אִיז טַייטְשׁ אִיךְ בֶּעט דִיךְ (בִּלְשׁוֹן אֲרָמִי בַּיְיא בַּיְיא) אוֹף אֲרָמִית אִיז בַּייא דֶער טַייטְשׁ בֶּעטֶען : (יָרֹד יָרַדְנוּ). דִי יְרִידָה הָאבֶּן גִזָאגְט אִינְזֶר קוּמֶן אוּנ מִצְרַיִם קוּמֶען תְּבִיאָה (יְרִידָה הִיא לָנוּ) דָאס אִיז בַּייא אוּנְז אַרָאפּ נִידֶערוּנְג (רְגִילִים הָיִינוּ לְפַרְנֵס אֲחֵרִים) מִיר זֶענֶען גְוָואוּנְט גִוֶועזֶן צוּ שְׁפַּייזֶען אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁען (עַכְשָׁיו

פירוש

ואת אשר יש לנו מה כי לולי זה למה הביא אותנו בביתו: (יט) (פתח הבית) כדי שלא ישמעו אנשי הבית:

רד״ק

(כ) (בי ארני) ענין בקשה ותחנ׳. ואמרו לו הדברים באשר

פירוש לתורת אלהים

הויז פון יוסף וַיְדַבְּרוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּען גִירֶעט צוּ אִים אִין דֶר טִיר פוּן דֶר שְׁטוּב : (כ) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּען גִזָאגְט מִיר בֶּעטֶען דִיךְ מַיין הֶאר יָרֹד נִידֶערֶן יָרַדְנוּ מִיר הָאבֶּען גִינִידֶערְט צוּם עֶרְשְׁטֶען צוּ קוֹיפֶען עֶסֶען וַוארְג (עַיין רש״י) : (כא) וַיְהִי כִּי בָאנוּ אֶל הַמָּלוֹן אוּנ עָס אִיז גִוֶועזֶן אַז מִיר זֶענֶען גִקוּמֶען צוּ דֶעם הֶרְבֶּערִיג וַנִּפְתְּחָה אוּנ מִיר הָאבֶּען גֶעעֶפֶנְט אִינְזֶרֶע זֶעק וְהִנֵּה אִיז דָאס גֶעלְט פוּן אִיטְלִיכֶען מַאן אִין דֶער עֶפֶענוּנְג פוּן זַיין זַאק כַּסְפֵּנוּ אִינְזֶר גֶעלְט מִיט זַיין וָואג וַנָּשֶׁב אוּנ מִיר הָאבֶּען אִיהם אוּם גִקֶערְט אִין אִינְזֶערֶע הֶענְדִיג : (כב) וְכֶסֶף אַחֵר אוּנ אַנְדֶער גֶעלְט הָאבֶּען מִיר

ספר הישר

גִּיטְרִיבֶּען פוּן מִיר דֵּיין קְנֶעכְט יַעֲקֹב דֶר זוּן פוּן יִצְחָק אוּנ מַיין פָאטֶער יִצְחָק אִיז דֶער זוּן פוּן אַבְרָהָם הָעִבְרִי שְׁרַייבּ אִיךְ צוּא דֶעם בַּרִימְטֶען שַׁלִּיט וָואס עֶר אִיז שְׁטַארְק אוּנ פֶעסְט אוּנ קְלוּג דֶעם שֵׁנִי לַמֶּלֶךְ פוּן מִצְרַיִם אוּנ וִויסֶען אוּנ דֶר הֶאר ווייסט אַז דֶר הוּנְגֶער הָאט זִיךְ גִשְׁטַארְקְט אִין לַאנְד כְּנַעַן הָב אִיךְ גִשִׁיקְט מַיינֶע קִינְדֶער אַז זֵיי זָאלֶען קוֹיפֶען עֶסֶען אִין מִצְרַיִם אוּנ אִיךְ בִּין זֵייעֶר אַלְט אוּנ קֶען שׁוֹין נָאר נִיט זֶעהֶען מִיט מַיינֶע אוֹיגֶען אוּנ אִיךְ זַיין אַלֵּי טָאג אוֹיף מַיין זוּן יוֹסֵף וָוס עֶר אִיז מִיר פַארְלוֹירֶען גִוָוארֶען פוּן מִיר אִיךְ הָב אִין גִזָאגְט צוּ בְּרִינְגֶען הֵייטֶער בְּשָׂמִים אַז זֵיי זָאלֶען קוֹיפֶען עֶסֶען מִצְרַיִם וָואלֶען זֵייא נִיט גֵיין דֶיינְד אַיין טַייטְשׁ אוּנ אוֹיךְ דָאס אִיךְ זֵיי אַז גִזָאגְט אַז זֵיי וָואלֶען גֵיין וִוידֶען מַיין זוּן יוֹסֵף אִין מִצְרַיִם טָאמֶער גֶעפִינֶען זֵייא

בְּיָדֵנוּ לִשְׁבָּר־אֹכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי־
שָׂם כַּסְפֵּנוּ בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ׃ כג וַיֹּאמֶר
שָׁלוֹם לָכֶם אַל־תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם
וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן
בְּאַמְתְּחֹתֵיכֶם כַּסְפְּכֶם בָּא אֵלָי
וַיּוֹצֵא אֲלֵהֶם אֶת־שִׁמְעוֹן׃ כד וַיָּבֵא
הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף
וַיִּתֶּן־מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן
מִסְפּוֹא לַחֲמֹרֵיהֶם׃ כה וַיָּכִינוּ אֶת־

אונקלוס

אוֹחֲרָנָא אַחֲתְנָא בִידָנָא לְמִזְבַּן עִיבוּרָא לָא יְדַעְנָא מַן שַׁוִּי כַסְפָּנָא בְּטוֹעֲנָנָא׃ כג וַאֲמַר שְׁלָם לְכוֹן לָא תִדְחֲלוּן אֱלָהָכוֹן וֵאלָהָא דַאֲבוּכוֹן יְהַב לְכוֹן סִימָא בְּטוֹעֲנֵיכוֹן כַּסְפְּכוֹן אֲתָא לְוָתִי וְאַפֵּיק לְוָתְהוֹן יַת שִׁמְעוֹן׃ כד וְאָעֵיל גַּבְרָא יַת גּוּבְרַיָּא לְבֵית יוֹסֵף וִיהַב מַיָּא וְאַסְחוּ רַגְלֵיהוֹן וִיהַב כִּסְתָא לַחֲמָרֵיהוֹן׃ כה וְאַתְקִינוּ יַת

רשב"ם

אביכם הכל היו יודעים שמלומדים בניסים היו : (כה) ויכינו את המנחה · כי בדרך בשקים הוכחש יופי המנחה

רש"י

סכסיו אנו לריכים לך : (כג) אלהיכם · [תנחומא] בזכותכם ואם אין זכותכם כדאי ואלהי אביכם בזכות אביכם נתן לכם מטמון: (כד) ויבא האיש. הבאה אחר הבאה לפי שהיו דוחפי' אותו חוץ עד שדברו אליו פתח הבית ומשאמר להם שלום לכם נמשכו ובאו אחריו : (כה) ויכינו . הזמינו · עטרוהו בכלים

בית דוד

אָנוּ צְרִיכִים לָךְ) אַצִינְד דַארְפֶן מִיר בַּיי דִיר קוֹפֶן תְּבוּאָה : (כג) (אֱלֹהֵיכֶם) · אַייעֶר גָאט הָט אַייךְ גֶנֶעבֶּן אַמַתָּנָה (וּבִזְכוּתְכֶם) אוּנ אַייעֶר זְכוּת (וְאִם אֵין זְכוּתְכֶם כְּדַאי) אוּנ אוֹיבּ אַייעֶר זְכוּת אִיז וֵוייְנִג (אֱלֹהֵי אֲבִיכֶם) אִיז דֶער גָאט פוּן אַייעֶר פָאטֶער (בִּזְכוּת אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן) הָאט הקב"ה אַייךְ גֶגֶעבֶּן דִיא מַתָּנָה אוּנ דֶעם זְכוּת פוּן אַייעֶרֶע עֶלְטֶערוֹן : (כד) (וַיָּבֵא הָאִישׁ) · זָאגְט רש"י (הֲבָאָה אַחַר הֲבָאָה) עֶס שְׁטֵייט דָאךְ שׁוֹן אַיין מָאל (אוּנ פָּסוּק יז) דֶר עֶלְצְטֶער פוּן יוֹסֵף'ס שְׁטוּבּ הָאט גִיבְּרַאכְט דִיא מֶענְטְשֶׁן (דִיא בְּרִידֶר) צוּא יוֹסֵף אִין שְׁטוּבּ · זָאגְט רש"י אַזוֹ אִיז גְוֶועֶן · פְרִיעֶר הָט דֶער עֶלְצְטֶער זַייא גִבְּרַאכְט אוּנ דֶער שְׁטוּבּ פוּן יוֹסֵף (לְפִי שֶׁהָיוּ דוֹחֲפִים אוֹתוֹ חוּץ) דִיא בְּרִידֶר הָאבֶּן אַרוֹם גֶעשְׁטוֹסֶן דֶעם עֶלְצְטוֹן פוּן דֶר שְׁטוּבּ אוּנ זַייא זֶענֶען מִיט אִים אַרוֹם פוּן דֶער שְׁטוּבּ (ווַייל זַייא הָאבֶּען מוֹרָא גְהַאט צוּא זַיין בַּיי יוֹסֵף אִין שְׁטוּבּ)(עַד שֶׁדִּבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבַּיִת) בִּיז זַייא הָאבֶּן גְרֶעט מִיט דֶם אֶלְצְטִין אוֹיסֶר דִיא שְׁטוּבּ לֶעבִּין דִיא טִיר פוּן שְׁטוּבּ (וּמִשֶּׁאָמַר לָהֶם שָׁלוֹם לָכֶם) ווִי דֶר אֶלְצְטֶר הָט גִזָאגְט צוּא זַיי עֶס אִיז אַלְץ מִיט פְרִידָן, יוֹסֵף הָט צוּ אַייךְ נָאר קַיין טַעֲנָה (נִמְשְׁכוּ וּבָאוּ אַחֲרָיו) הָאבֶּן זַיי זִיךְ נֶעצוֹיגֶן נָאךְ דֶם אֶלְצְטִין אוּנ זֶענִין נָאךְ אַמָאל אַרַיין גֶעקוּמֶן צוּא יוֹסֵף אִין שְׁטוּבּ : (כה) (וַיָּכִינוּ). מַיינְט מֶען (הִזְמִינוּ) זַייא הָאבֶּן דִי מַתָּנָה צוּגֶעגְרַייט (עִטְּרוּהוּ

פירוש

כאשר היה :(כג) (מטמון) אם מצאתם כסף ברכת האל היא שנתן לכם כאדם שמצא מטמון . אבל כספכם בא אלי . אל תראו מזה:(ויוצא) צוה שיוציאוהו מן

רד"ק

המשמר ולהביאו אליהם מיד לחזק לבם ולנחמם : (כד) (ויבא) הכניסם לבית מפתח הבית שדברו עמו שם : (כה) (ויכינו) סדרו את המנחה כדי שיביאוהו לפניו

פירוש לתורת אלהים

גְמַאכְט נִידֶערֶן אִין אוּנְזֶרֶע הֶענְד לִשְׁבָּר אוֹכֶל צוּ קוֹפֶן עֶסִין לֹא מִיר ווַייסֶן נִיט ווֶער עֶס הָאט אַרַיינְגֶעלֵייגְט אוּנזֶר גֶעלְד אִין אוּנְזֶערִי זֶעק : (כג) וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם לָכֶם אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט פְרִידֶן צוּ אַייךְ אַל תִּירָאוּ אִיר זָאלְט אַייךְ נִיט פִירְכְטֶען אֱלֹהֵיכֶם אַייעֶר גָאט וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם אוּנ דֶער גָאט פוּן אַייעֶר פָאטֶר נָתַן הָט גִיגֶעבֶּן אַבַּהַאלְטִינָם אוֹצָר אִין אַייעֶרִי זֶעק כַּסְפְּכֶם אַייעֶר גֶעלְט אִיז גְקוּמֶן צוּ מִיר וַיּוֹצֵא אוּנ עֶר הָאט צוּ זַיי אַרוֹיס גְפִירְט זֵייעֶר בְּרוּדֶר שִׁמְעוֹן : (כד) וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף אוּנ דֶר מַאן הָט אַרַיין גְפִירְט דִי מֶענְטְשִׁין אִין שְׁטוּבּ צוּ יוֹסֵף וַיִּתֶּן אוּנ עֶר הָט גְגֶעבִּין וַואסֶער אוּנ זַיי הָאבֶּן גְוַואשֶׁען זֵייעֶרִי פִּיס וַיִּתֵּן אוּנ עֶר הָט גִיגֶעבִּין פִיטֶערוּנְש

יָת תִּקְרֻבְתָּא עַד דְּעָל יוֹסֵף בְּשֵׁירוּתָא אֲרֵי שְׁמָעוּ אֲרֵי תַמָּן יֵיכְלוּן לַחְמָא׃ כו וְעָל יוֹסֵף לְבֵיתָא וְאַעִילוּ לֵיהּ יָת תִּקְרֻבְתָּא דִּי בִידֵיהוֹן לְבֵיתָא וּסְגִידוּ לֵיהּ עַל אַרְעָא׃ כז וּשְׁאֵיל לְהוֹן לִשְׁלָם וַאֲמַר הַשְׁלָם לַאֲבוּכוֹן סָבָא דִּי אֲמַרְתּוּן הַעַד
כען

הַמִּנְחָה עַד־בּוֹא יוֹסֵף בַּצָּהֳרָיִם כִּי שָׁמְעוּ כִּי־שָׁם יֹאכְלוּ לָחֶם׃
כו וַיָּבֹא יוֹסֵף הַבַּיְתָה וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר־בְּיָדָם הַבָּיְתָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אָרְצָה׃
כז וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזָּקֵן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם הַעוֹדֶנּוּ חָי׃
ויאמר:

רש״י

נאים: הביתה. מפרוזדור לטרקלין [נראה דיוקו דרש״י מהביתה בתרא ויביאו לו את המנחה אשר בידם הביתה דק״ל הלא כבר הובאו ביתו של יוסף אלא

בית דוד

בכלים נאים) זייא האבן געשטעלט שיינע כלים ארום דיא מנחה וואס זייא האבן געבראכט : (כו) (הביתה). האט רש״י זיי, וועגין דאך שוין געווען מיט די מנחה אין שטוב ביי יוסף. צו וואס שטייט נאך אמאל זיי האבן געבראכט די מנחה אין שטוב צוא יוסף. נאר מען מיינט (מפרוזדור לטרקלין

פירוש רד״ק

לפניו דרך כבוד כשיבואו לבית כי שמעו מאשר על הבית גם מאנשי הבית שהיו מכינים הסעוד׳:(להם) כלל לכל מאכל:(כו)(ויביאו)האל״ף דנוחה:(הביתה) באותו בית שהיה הוא שם כי גם הם היו בבית אלא שבבית אחר

פירוש לתורת אלהים

צו זייערע אייזלען ׃ (כה) וַיָּכִינוּ אֶת הַמִּנְחָה אונ זיי האבען אן גבריים דיא מתנה ביז יוסף וועט קומען אין מיטען טאג כי שמעו כי שם יאכלו לחם ווארום זיי האבען געהערט זיי וועלען דארטען עסין מיטאג ׃ (כו) ויבא יוסף הביתה אונ יוסף איז דער נאך געקומען אין שטוב ויביאו אונ זייא האבען געבראכט צו איהם דיא מתנה אין שטוב וישתחוו אונ זיי האבען זיך צו איהם געבוקט ביז צו דר ערד ׃ (כז) וישאל להם לשלום אונ ער האט געפרעגט צו זיי צו שלום ויאמר אונ ער האט געזאגט איז נאך שלום צו אייער אלטען פאטער וואס איר האט געזאגט העודנו חי לעבט ער נאך ׃

ספר הישר

אים גיבען אונ זייא האבען געטאן ווי איך האב אן געזאגט אצונד האט מען זיי געבראכט פאר אים שפעטער פאר וואר איך האב געהערט אז דר האר איז אגרויסער חכם אונ פאר וואס זאל מען ניט פאר שטיין צו וועגן זיי אים שפעטער אונ אוב ניין אונ אויך האב איך געהערט אז דער האר האט פותר חלום געווען צו פרעה אונ האט אים פיר געזאגט אז עס וועט זיין אהונגער אונ פאר ווס זאל בכוחו ניט פאר שטיין מיט זיין חכמה אז מיינע קינדער וועגן גיט אים שפעטער אונ אצינד פיין האר איך ביטע פון יענעמען ווען אזוי ווייא דו האסט בפולען צו מיינע קינדער אונ אצונד בעט איך דיך ווייטער אז דו זאלסט פון דיינע אויגין אויף מיין יונגסטען ווען ביז ער וועט זיך אים קערין מיט פריד צו מיר מיט זיינע ברודער אונ דו ווייסט וואל אונ האסט געהערט וואס אונזר גאט האט געטאן צו ליב מיין עלטער פאטער אברהם אונ פאטער יצחק אז די גבורה פון גאט איז תמיד מיט אינז אונ גאט הערט תמיד צו אונזערי תפלות אונ ער פר לאזט אינז קיין מאל ניט אונ אוב מען וועט שלעכטס טאן מיינע קינדער וועל איך רופען צו גאט אונ אצונד ניט פיין זון בנימין מיט זיינע ברודער צו דיר בעט איך דיך אז מען זאל אים קיין שלעכטס טאן אונ זאלסט אים אם שיקן מיט זייני ברודער צו מיר מיט פריד. אונ דער פאר וועט גאט דיין גדולה אונ כבוד פר גרעסערן [illegible] ימים וברכה כהדר בכבוד שיקען אונ די קינדער פון יעקב וועלן אויף געשטאנען אונ האבן גענומען זייער ברידער בנימין אונ אויך די מתנה אונ זענען גגאנגען קיין מצרים אונ ווייא זייא זענען געקומען קיין מצרים זענען זייא גגאנגען צום שני למלך אונ האבען זיך געשטעלט פאר אים אונ ווייא יוסף האט זייא דער זעהן מיט זיין ברודער בנימין האט ער זייא גגעבן שלום אונ האט געהייסן אז מען זאל מאכן אמאל צייט אונ עס אין

כח וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאָבִינוּ
עוֹדֶנּוּ חָי וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּ°׃ כט וַיִּשָּׂא
עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־בִּנְיָמִין אָחִיו בֶּן־
אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הֲזֶה אֲחִיכֶם הַקָּטֹן
אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם אֵלָי וַיֹּאמַר אֱלֹהִים
יָחְנְךָ בְּנִי׃ שביעי ל וַיְמַהֵר יוֹסֵף כִּי־

°וישתחוו קרי

נכמרו

ת"א את בנימין אחיו בן אמו. בתרא קנג :

כְּעַן קַיָּם : כח וַאֲמָרוּ
שְׁלָם לְעַבְדָּךְ לַאֲבוּנָא
עַד כְּעַן קַיָּם וּכְרָעוּ
וּסְגִידוּ : כט וּזְקַף עֵינוֹהִי
וַחֲזָא יָת בִּנְיָמִין אֲחוּהִי
בַּר אִמֵּיהּ וַאֲמַר הָדֵין
אֲחוּכוֹן זְעֵירָא דִּי
אֲמַרְתּוּן לִי וַאֲמַר מִן
קֳדָם יְיָ יִתְרְחֵים עֲלָךְ
בְּרִי : ל וְאוֹחִי יוֹסֵף אֲרֵי

אתגוללו

בעל הטורים

כפלי כפלים : (כט) יחנך בני. ב' במס' הכא ואידך חנון יחנך לקול זעקך. זהו שיש במד' ששאלו כמה בנים יש לך ומה שמם וא"ל שלכולם קרא שמותם ע"ש הצרות שאירעו לאחיו וזהו לקול זעקך שא"ל שהיה מצטער על אחיו מיד נכמרו רחמיו

רש"י

אלא ע"כ צ"ל מפרוזדור לטרקלין ודוק]: (כח) ויקדו וישתחוו · על שאלת שלום . קידה כפיפת קדקד . השתחואה . משתטח לארץ : (כט) אלהים יחנך בני . בשאר שבטים שמענו חנינה אשר חנן אלהים את עבדך ובנימין עדיין לא נולד לכך ברכו יוסף בחנינ' : (ל) כי נכמרו רחמיו. שאלו יש לך אח מאם א"ל אח היה

שפתי חכמים

דייק מדכתיב ל' ירידה ולא ל' הליכה כדפי' על רדו שהם ע"ש ואע"ג דדרכה תורה בל' כ"א היכא דאיכא למדרש דרשינן רא"ם : י מדכתיב לעיל וישתחוו אפים ארצה :

בית דוד

טרקלין) פריער איז געשטאנען די מנחה אין אפּאסטערע שטוב איצט האבן זיי אריין געטראגן די מנחה צו יוסף אין זאאל : (כח) (ויקדו וישתחוו). (על שאלת שלום) זיי האבן געדאנקט צו יוסף, אויף דעם פריינדליכן אויפנעמונג וואס ער האט זיי אויפגענומען אונ ער האט ביי זיי נפרעגט אויף זייער פרידן אונ אויף זייער פאטערס פרידן (קידה כפיפת קדקוד) קידה מיינט מען אראפּ געבויגן דעם קאפּ (השתחואה משתטח לארץ) בוקין זיך מיינט מען זיך לייגן אויסגעצויגן אין גאנצן אויף די ערד : (כט) (אלהים יחנך בני). זאגט רש"י (בשאר שבטים שמענו חנינה) ביי אנדערי שבטים האבן מיר געהערט זיי זענין געבענטשט געווארן מיט חן, ווי עס שטייט אין פסוק אשר חנן אלהים את עבדך. יעקב האט געזאגט צו עשו

דם זענין מיינע קינדר וואס הקב"ה האט זיי געגעבן מיט חן צוא דיין קנעכט (ובנימין עדיין לא נולד) אונ דאמאלס איז בנימין נאך ניט געווען געבארן, איז אויף אים נאך ניט געזאגט געווארען דאס ווארט חן (לכך ברכו יוסף בחנינה) דריבר האט יוסף אים געבענטשט מיט חן: (ל) (כי נכמרו רחמיו) . זאגט רש"י (שאלו יש לך אח מאם) יוסף האט געפרעגט ביי בנימין די האסט אברודר פון דיין מוטער (אמר לו) האט בנימין געזאגט צו יוסף (אח היה לי ואיני יודע היכן הוא) איך האב געהאט אברודר נאר איך וויים ניט וויא ער איז (יש לך בנים) יוסף האט געפרעגט ביי'א בנימין דוא האסט קינדר (אמר לו יש לי עשרה) האט בנימין געזאגט איך האב צעהן זוהן (אמר לו ומה שמם) יוסף האט געזאגט צו בנימין ווי איז זייערי

פירוש רד"ק

אדם גדול הרבה בתים שם והם היו בבית החיצון והוא הי' בבית הפנימי בהיכלו : (כח) (ויקדו וישתחוו) לשם אביהם השתחוו לו : (כט) (וישא עיניו) כי היו בערבוביא לפניו ונשא עיניו אל בנימין: יחנך . משפטו

על המנהג יחנך בדגשות הנו"ן לחסרון נו"ן הכפל ·:· והקלו המלה כמו שהקלו רבים מפעלי הכפל (והוטלה תנועת החי"ת על היו"ד) וכן בא כמהו

פירוש להורת אלהים

(כח) ויאמרו שלום לעבדך לאבינו אונ זיי האבן געזאגט עס איז שלום צוא אונזער פאטער דיין קנעכט עודנו חי ער לעבט נאך ויקדו אונ זיי האבן זיך גנייגט אונ האבן זיך גבוקט : (כט) וישא עיניו וירא את בנימין אחיו אונ ער האט אויף גהויבן זיינע אויגן אונ ער האט דר זעהן

זיין ברודער בנימין בן אמו זיין מוטערס זון ויאמר אונ ער האט גזאגט איז עס אייער קליינר ברודער וואס איר האט מיר גזאגט ויאמר אונ ער האט גזאגט גאט זאל דיך גייט זעליגן מיין זוהן (עיין רש"י) : (ל) וימהר יוסף כי נכמרו רחמיו אל אחיו אונ יוסף האט גאיילט ווארום עס איז

אתגולגלו רחמוהי על אחוהי ובעא למבכי ועל לאדרון בית משכבא ובכא תמן:

נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל־אָחִיו וַיְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחַדְרָה וַיֵּבְךְּ שָׁמָּה:

וירחץ

רש"י

היה לו ואיני יודע היכן הוא · יש לך בנים א"ל יש לי עשרה א"ל ומה שמם אמר לו בלע ונו' אמר לו מה טיבן של שמות הללו א"ל כולם על שם אחי והצרות אשר מצאוהו. בלע שנבלע בין האומות. בכר שהיה בכור לאמי. אשבל ששבאו אל· גרא שנתגייר באכסניא. ונעמן שהיה נעים ביותר. אחי וראש אחי היה וראשי היה. מפים מפי אבי למד· וחפים שלא ראה חופתי ולא ראיתי אני חופתו. וארד שירד לבין האומות כדאיתא במסכת סוטה מיד נכמרו רחמיו: נכמרו. נתחממו · ובלשון משנה [ב"מ ע"ד] על הכומר של זיתים ובלשון ארמי (פסחים נח) משום מכמר בשרא ובמקרא עורנו כתנור נכמרו נתחממו ונקמטו קמטי' קמטי' מפני זלעפות רעב. כן דרך כל עור כשמחממין אותו נקמט ונתכווץ:

ויתאפק

בית דוד

נעמין (אמר לו) האט בנימין געזאגט צו יוסף ציעהן נעמין זענען בלע. בכר. און ווייטער (אמר לו) יוסף האט געזאגט צו בנימין (מה טיבן של שמות הללו) וואס זענען דיא נעמין (אמר לו) האט בנימין געזאגט צו יוסף (כולם על שם אחי והצרות אשר מצאוהו) די אלע נעמען זענען וועגן מיין ברודער און די צרות וואס איהם האט געטראפען. איין זוהן הייסט בלע (שנבלע בין האומות) ווייל ער איז איין געשלונגען געווארען צווישען די פעלקער. דר צווייטער הייסט בכר (שהיה בכור לאמו) ווייל מיין ברודער איז געוועזען אבכור ביי זיין מוטער. דר דריטער הייסט אשבל (ששבאו אל) ווייל הקב"ה האט איהם געפאנגען. דר פערדטער הייסט גרא (שגר באכסניות) ווייל ער וואהנט אין פרעמדע לענדער (כן איתא בגמרא סוטה ל"ו ע"ב שגר ולא שנתגייר). דר פינפטער הייסט נעמן (שהיה נעים ביותר) ווייל ער איז געוועזען זייער אנגענעהם און גוט. דר זעקסטער הייסט אחי. דר זיבעטער הייסט ראש. ווייל (אחי היה וראשי היה) ער איז געוועזען מיין ברודער און מיין עלצטער. דר אכטער הייסט מופים (מפי אבי למד) ווייל ער האט געלערנט פון מיין פאטער. דר ניינטער הייסט חופים (שלא ראה חופתי ולא ראיתי אני חופתו) ווייל ער האט ניט געזעהן מיין חופה און איך האב ניט געזעהן זיין חופה. דער צעהנטער הייסט ארד (שירד לבין האומות) ווייל ער האט געגרעט צווישען דיא פעלקער (כדאיתא במסכת סוטה) ווי עס שטייט אין דיא גמרא סוטה (מיד נכמרו רחמיו) באלד ווי יוסף האט דיא ווערטער געהערט איז דערהיצט און געשטארקט געווארען זיינע רחמנות אויף בנימין: (נכמרו). מיינט מען (נתחממו) זיי זענען דערהיצט געווארען (ובלשון משנה על הכומר של זיתים) אין משניות שטייט כומר של זיתים, ווען מען נעמט אראפ די צייטיגען פון בוים לייגט מען אריין פיל צייטיגע אין אבגרי ווערין די צייטיגע דערהיצט. זענען זייא גוט צוגעסען איז כומר דער טייטש דערהיצונג (ובלשון ארמי משום מכמר בשרא) אויף אראמיישע שפראכע זאגט די גמרא משום מכמר בשרא. ווייל דס פלייש וועט דערהיצט ווערין (ובמקרא) אין פסוק שטייט (עורנו כתנור נכמרו). מיינט מען נתחממו. אונזר הויט איז דערהיצט געווארין ווייא א אויבן (ונקמטו קמטים מפני זלעפות רעב) אונזר הויט איז איינגעקנייטשט געווארן מיט פאלדין פון די היץ ווס מיר זענען דר הייצט פון הונגר (וכן דרך כל עור כשמחממין אותו נקמט ונתכווץ) אזוי איז די נאטור פון יעדר הויט אז זי

ווערט

פירוש לתורת אלהים

געווארן דר וועקט זיין מיטלייד צו זיין ברודער ויבקש לבכות און ער האט געוואלט וויינען ויבא

ספר הישר

גייען מיטאג צייט האט יוסף געשיקט מען זאל ברענגען פאר איהם בנימין האבן דיא מענשען וואס זענען געוועזן אין שטיב ביי יוסף דער צייגט אז יעקבס קינדער האבן איהם געגעבן דס געלד וואס זיי האבן געפינען אין דיא זעק האט יוסף געענטפערט צו די מענשען זאגט זייא לאזין זייא גאר קיין מורא ניט האבן דס געלד איז ניט מיינס ווייטער נאט האט זייא געגעבן דס געלד און יוסף האט איהם גלאזען קומען. אין שטיבעלע געקומען פאר דיא ברודער און האט געזאגט צו זיי דר שני למלך האט געהיסען צו מיר פיל גיטס דען תורה זיי איר ווענט איינעק גענגנין פון מצרים האט ער מיך אויף געבידין און האט מיך ארום גענומען פון דר תפיסה און יהודה האט אין גענומען זיין ברודער בנימין און דס איהם געבראכט פאר יוסף אין יהודה מיט בנימין האבן זיך געבוקט צו איהם אין דר גאנצ האבן זיי איהם געגעבן די מתנה וואס זיי האבן געבראכט מיט דס חמור און יוסף האט געזאגט צו זיי אין פריד צו איעדרן באזונדער אין פריד צוויין אייער פאטער האבן זיי איהם געענטפערט עס איז אלעיגנ אין פריד און יהודה האט ארום גענומען דיא ברייד אין דס געגעבן צו יוסף און דער האנט און יוסף

לא וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפַּק וַיֹּאמֶר
שִׂימוּ לָחֶם׃ לב וַיָּשִׂימוּ לוֹ לְבַדּוֹ
וְלָהֶם לְבַדָּם וְלַמִּצְרִים הָאֹכְלִים
אִתּוֹ לְבַדָּם כִּי לֹא יוּכְלוּן הַמִּצְרִים
לֶאֱכֹל אֶת־הָעִבְרִים לֶחֶם כִּי־
תוֹעֵבָה הִוא לְמִצְרָיִם׃ לג וַיֵּשְׁבוּ

לא וְאַסְחֵי אַפּוֹהִי וּנְפַק
וְאִתְחַסַּן וַאֲמַר שַׁווּ
לַחְמָא׃ לב וְשַׁוִּיאוּ לֵיהּ
בִּלְחוֹדוֹהִי וּלְהוֹן
בִּלְחוֹדֵיהוֹן וּלְמִצְרָאֵי
דְּאָכְלִין עִמֵּיהּ
בִּלְחוֹדֵיהוֹן אֲרֵי לָא
יָכְלִין מִצְרָאֵי לְמֵיכַל
עִם עִבְרָאֵי לַחְמָא אֲרֵי
בְּעִירָא דְמִצְרָאֵי דַּחֲלִין
לֵיהּ עִבְרָאֵי אָכְלִין׃ לג וְאַסְחָרוּ קֳדָמוֹהִי (לפניו) רבא

בעל הטורים

וא"ל אלהים יחנך בני: (לא) ויתאפק. ב' במס' הכא ואידך ויתאפק המן ויבא אל ביתו. מה הכא תחלה לער וסופו שמחה כשהודיעם שהוא יוסף אף התם תחלה לער וסופו שמח' ששון ליהודים

רשב"ם

הפירות: (לג) כי תועבה. מאום ובזוי היה למצרים לאכול עם אנשי עבר הנהר כי נבזים היו בעיניהם ואנשי מצרים גסי רוח היו כדכתיב קראתי לזאת [רהב] הם שבת. וכן כי תועבת מצרים כל רועה צאן מבזים היו בעיניהם הרועים כי הצאן הי' מאום בעיניהם כדכתיב הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו. דבר המשוקץ למצרים ומאום נזבח לעיניהם לצורינו ולא יבזו אותנו לסוקלנו באבנים דרך בזיון כמו שמצינו בשמעי בן גרה יצא יצא ויסקל . קילל דוד וסיקל בעפר דרך בזיון: (לג) וישבו לפניו. צוה יוסף

רש"י

(לא) ויתאפק. נתאמץ והוא ל' (איוב יב) ומזיח אפיקי' רפה וכן [שם מא] אפיקי מגנים חוזק: (לב) כי תועבה הוא. דבר שנאוי הוא למצרים לאכול את העברים ואונקלוס נתן טעם לדבר: הבכור

בית דוד

ווערט דערוואַרעמט ווערט זי אַיינגעצויגען: (לא) (וַיִּתְאַפַּק). איז דר טייטש (נִתְאַמֵּץ) ער איז געשטאַרקט געוואָרן (וְהוּא לָשׁוֹן וּמְזִיחַ אֲפִיקִים רִפָּה) דם באַרטיל פון די שטאַרקי האט ער שוואַך גמאַכט (וְכֵן אֲפִיקֵי מָגִנִּים) די שטאַרקי פאַנצירם: (לב) (כִּי תוֹעֵבָה הִיא). מען מיינט (דָּבָר שֶׁנָּאוּי הוּא לְמִצְרִים לֶאֱכוֹל אֶת הָעִבְרִים) די מִצְרִים האָבן פיינט גהאט עסין צוא זאַמען מיט דיא עִבְרִים (וְאוּנְקְלוּס נָתַן טַעַם לְדָבָר) דר תַּרְגּוּם זאָגט פאַר וָוס די מִצְרִים האָבן פיינט גהט צו עסין צוזאַמען מיט די עִבְרִים (וָוס דאָ שטייט עִבְרִים מיינט מען נים יודין, נאָר די כְּנַעֲנִים וָוס האָבן געוואָנט אויף דיא אַנְדערי זייט פון טייך פְּרָת האָבן די מִצְרִים זייא גרופן עִבְרִים. (ווי עס שטייט בְּעֵבֶר הַנָּהָר. אויף די אַנְדערי זייט טייך) בּיי די מִצְרִים זענין גוועזן שעפסן הייליג. און זיי האָבן קיין שעפסן פלייש גגעסן. און די עִבְרִים האָבּן גגעסין שעפסן פלייש. דריבּר פלעגין די מִצְרִים ניט עסין צוזאַמען

פירוש

חנון יחנך (ישעיה ל'): (לא) (ויתאפק) ונתחזק בעצמו מלבכות עוד. (וישימו לו לבדו) דרך גדול' וכבוד כמנהגו: (לג) (ולהם לבדם ולמצרים לבדם) אמר הטעם כי לא יוכלון כי העברים היו אוכלים בשר כמו שאמר וטבוח טבח. והמצרים לא היו אוכלים . ומה שהיו מגדלין הצאן לחלב ולגזה. ואמרו שהיו עובדים מזל טלה לפיכך

רד"ק

לא היו אוכלים שום בשר בהמה: (לג) (וישבו לפניו) כמו שצוה הוא להושיבם הבכור כבכורתו: (ויתמהו) כי איך היה מכיר אנשים שנולדו כולם בשבע שנים מי גדול מחבירו וזה הי' תמוה בעיניהם ובב"ר (צ"ב) נטל הגביע ועשה עצמו כמריח ואמר יהודה שהוא מלך ישב בראש. ראובן שהוא בכור שני לו וכן כולם ואמר בנימין

פירוש לתורת אלהים

איז ער גקומען אין צימער אַריין און ער האָט דאָרט גוויינט: (לא) וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא און ער האָט גוואַשען זיין גֶעזיכט און ער איז אַרוס גגאַנגען וַיִּתְאַפַּק און ער האָט זיך איין גהאַלטען וַיֹּאמֶר און ער הָט גזאָגט גיט ברוֹט צום טיש: (לב) וַיָּשִׂימוּ לוֹ לְבַדּוֹ און זייא האָבען איהם דר לאַנגט בזונדר וְלָהֶם לְבַדָּם און זיי באַזונדר וְלַמִּצְרִים און צו די מִצְרִים וָוס זיי האָבן גגעסן מיט איהם האָבען זיי דער לאַנגט באַזונדר כִּי וואָרום די מִצְרִים האָבען ניט גקענט עסין צו זאַמין מיט דיא עִבְרִים ברוֹט כִּי וואָרום עס איז איין אום ווירדיקייט צו דיא מִצְרִים ווייל דיא מִצְרִים פלעגין האַלטין שאָף צו זייערי געצין דינסט און דיא עִבְרִים האָבען גגעסין שאָפען

לְפָנָיו הַבְּכֹר כִּבְכֹרָתוֹ וְהַצָּעִיר כִּצְעִרָתוֹ וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ׃ לד וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם וַתֵּרֶב מַשְׂאַת בִּנְיָמִן מִמַּשְׂאֹת כֻּלָּם חָמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁתּוּ

רַבָּא כְּרַבְיוּתֵיהּ וּזְעֵירָא כִּזְעֵירוּתֵיהּ וּתְמַהוּ גּוּבְרַיָּא גְּבַר לְחַבְרֵיהּ׃ לד וּנְטַל חוּלָקִין מִן קֳדָמוֹהִי לִקְדָמֵיהוֹן וּסְגִי חוּלָקָא דְבִנְיָמִין

מחולקי

תו"א וישא משאת . פסחים לו תליסא יג מכות יט : וישתו וישכרו . שבת קלט : וישכרו

רשב"ם

להושיבם כדויותיהו שהרי כולם נולדו בשבע שנים ואין להבחין איזה קודם לזה : (לד) ותרב. כמו ותרבה. נתרבתה

בעל הטורים

ליהודים : (לג) והצעיר. ב' במס' והצעיר כצעירתו והצעיר לנוי עלוס בנימין שהי' צעיר עשאו גדול מכולם כדכתיב ותרב משאת בנימין ממשאות כולם : (לד) משאת. ב' במס' וישא משאת. משאות שוא ומדוחים . כדאי' במדרש שהי' מכה בגביע ואומר פו"פ מאם א' ישבו ביחד ואני אין לי אם אמאי ובנימין אין לו אם אמאו ישב ביחד וזה כיה משאות שוא ומדוחים :

רש"י

(לג) הבכור כבכורתו · מכה בגביע וקורא ראובן שמעון לוי יהודה יששכר וזבולון בני אם אחת הסבו כסדר הזה שהוא סדר תולדתכם וכן כולם כיון שהגיע לבנימין אמר זה אין לו אם ואני אין לי אם ישב אצלי : (לד) משאת . מנות : חמש ידות . חלקו עם אחיו ומשאת יוסף ואסנת ומנשה ואפרים:

ויקרא

בית דוד

מיט די עברים) : (לג) (הַבְּכוֹר כִּבְכוֹרָתוֹ). זאגט רש"י (מַכֶּה בְּגָבִיעַ וְקוֹרֵא) ער האט געקלאפט אין אבעכער אונ האט גרופן ראובן שמעון לוי יהודה יששכר אונ זבולון (בְּנֵי אֵם אַחַת) איר זייט קינדער פון איין מוטער (הַסֵּבוּ כְּסֵדֶר הַזֶּה) זאלט איר אייך זעצן ביי דעם טיש ווי איך האב אייך גערופן (שֶׁהוּא סֵדֶר תּוֹלְדֹתֵיכֶם) ווייל אזוי זייט איר געבארן געווארן (וְכֵן כּוּלָּם) אונ אזוי האט יוסף גזאגט צו אלע ברידער, ביז ער איז געקומען צו בנימין (אמר) האט יוסף גזאגט (זֶה אֵין לוֹ אֵם וַאֲנִי אֵין לִי אֵם) דער בנימין האט קיין מוטער אונ איך האב קיין מוטער (יֵשֵׁב אֶצְלִי) זאל ער זיצן לעבין מיר : (לד) (מַשְׂאוֹת). (מָנוֹת) שטיקער פיש. פליי"ש. אונ נאך מינים שפייז (חָמֵשׁ יָדוֹת) פינף חלקים (חֶלְקוֹ עִם אֶחָיו) איין חלק האט מען אים געגעבן גלייך מיט אלע ברידער (וּמַשְׂאוֹת יוֹסֵף וְאָסְנַת וּמְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם) איין חלק פון יוסף. איין חלק פון אסנת. איין חלק פ"

פירוש רד"ק

בנימין לית ליה אמא ואנא לית לי אמא ליתב גבאי . ליעקב. הסניף. וכל זה התירוב שקרבם ושכבדם חשבו לפיכך ויתמהו האנשים : (לד) (וישא) הנושא. וכן ויגד הם כי הי' עושה הקף מה שהקניבם וציערם ובנימין הי' מרבב

פירוש לתורת אלהים

פלייש : (לג) וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו אונ זיי האבן זיך גזעצט פר אים דער עלטסטער נאך זיין עלטקייט אונ דר יונגסטער נאך זיין יונגקייט (עיין רש"י) וַיִּתְמְהוּ אונ זיי האבן זיך פר וואונדערט די לייט איינער צום אנדערין : (לד) וַיִּשָּׂא אונ ער האט גטראגן חלקים פון פר אים צו זיי וַתֵּרֶב אונ עס איז גימערט געווארן דאס חלק פון בנימין פון ווייטער מתנות פינף חלקים (עיין רש"י) אונ זיי

ספר הישר

האט איבר גלייגט די בריף האט ער דר קענט אז דאס כתב איז פון זיין פאטער אונ יוסף האט זיך גיט גקענט איין האלטין אונ איז גנגנגן אונ אהדר אין האט גוויינט אגרוס גוויין אונ בנימין האט געגעבן צו יוסף אין יוסף האט ארויף גלייגט זיין הנט אויף בנימינס קאפ אונ יוסף האט גזגט נאט זאל דיך טייט ועליגן אונ יוסף האט גזגט אז מען זאל ברענגען ברויט צום טיש אונ יוסף האט גהייסן אבעכער אונ דר האנט ווס ער האט מיט דם גטרונקען אונ דר בעכר איז גוועזן פון זילבר אונ עס איז גוועזן אריין גזעצט אין דם בעכר וועלכר טייערע שטיינדלוך אונ יוסף האט איין געין גשיין פיטן בעכר מיט זיין האנד בשעת זיא האבן זיך גזעצט עסין אונ יוסף האט גזאגט צו די ברידר איך ווייס וואל מיט דעם בעכר וויאזוי עס איז צוזעצן איך אבכור אונ ראובן איז דר בכור אין שמעון אין לוי אין יהודה אין יששכר אין זבולון וועגן פון איין מוטער האט יוסף זיי גזעצט ווי זיא ועגן גבוירן גווארן . אונ די איבריגע האט ער אויך גזעצט ווי זיי זענען גבוירן גווארן . אונ אזוי אלע כסדר ווי זיי זענען גבוירן גווארן . אונ יוסף האט

וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ׃ מד א וַיְצַו אֶת־אֲשֶׁר
עַל־בֵּיתוֹ לֵאמֹר מַלֵּא אֶת־
אַמְתְּחֹת הָאֲנָשִׁים אֹכֶל כַּאֲשֶׁר
יוּכְלוּן שְׂאֵת וְשִׂים כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי
אַמְתַּחְתּוֹ׃ ב וְאֶת־גְּבִיעִי גְּבִיעַ
הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי אַמְתַּחַת הַקָּטֹן
וְאֵת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ כִּדְבַר יוֹסֵף
אֲשֶׁר דִּבֵּר׃ ג הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים
שלחו

מֵחוּלָקֵי דְכוּלְהוֹן, חַמְשָׁא חוּלָקִין וּשְׁתִיוּ וּרְוִיאוּ עִמֵּיהּ׃ מד א וּפַקֵּיד יָת דִּי מְמַנָּא עַל בֵּיתֵיהּ לְמֵימַר מַלֵּא יָת טוֹעֲנֵי גֻבְרַיָּא עִבוּרָא כְּמָא דִי יָכְלִין לְמִטְעַן וְשַׁוֵּי כְּסַף גְּבַר בְּפוּם טוֹעֲנֵיהּ׃ ב וְיָת כַּלִּידִי כַּלִּידָא דְכַסְפָּא תְּשַׁוֵּי בְּפוּם טוֹעֲנָא דִזְעֵירָא וְיָת כְּסַף זְבִינוֹהִי וַעֲבַד כְּפִתְגָּמָא דְיוֹסֵף דִּי מַלֵּיל׃ ג צַפְרָא נְהַר

תו״א כנקר אור. פסחים ב תענית י ס׳ כזוכר פ׳ ויקרא׃

רשב״ם

נתרבתה מתנתו. וכן ותכל כל עבודת משכן אהל מועד נשתלמה׃ (ג) הבקר אור. האיר כמו ראו נא כי

רש״י

וישכרו עמו · (ב״ר) ומיום שמכרוהו לא שתו יין ולא הוא שתה יין ואותו היום שתו׃ (ב) גביע כוס ארוך כ וקורין לו מדרינ״ש (רעמר)׃

שפתי חכמים

כ דייק מדכתיב גביעי גביע כ״פ משמע דכוס ארוך כוס ואין לנקשות דכאיך לא חלילה

בית דוד

מְנַשֶּׁה, אַיין חֵלֶק פוּן אֶפְרַיִם׃ (וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ). זָאגְט רש״י (וּמִיּוֹם שֶׁמְּכָרוּהוּ לֹא שָׁתוּ יַיִן וְלֹא הוּא שָׁתָה יַיִן) פוּן דֶם טָאג וָוס דִי בְּרִידֶר הָאבֶּן אִים פַר קוֹיפְט הָאבֶּן זֵיי קַיין וַויין גֶעטְרוּנְקֶען אוּנ עֶר הָט אוֹיךְ קַיין וַויין גֶעטְרוּנְקֶען (וְאוֹתוֹ הַיּוֹם שָׁתוּ) אוּנ דָם טָאג הָאבֶּן אַלֶע גֶטְרוּנְקֶען וַויין׃ (ב) (גְּבִיעַ).

פירוש

מחבב יותר לפי שהביאו מארצו והפרידו מאביו ללא דבר והי׳ מפים דעתו בזה: (א) (ויצו) כל אלה הדברי׳ מבוארים ועשה יוסף כל זה כדי להקניטם כל אשר

רד״ק

יוכל מבלתי שירע להם ושלא ינע לא בגופם ולא בממונם ועשה הכל בחכמה: (ג) (הבוקר אור) פועל עבר מנזרת פעול. וכן כי אורו עיני (שמואל י״ד)׃ את

פירוש לתורת אלהים

הָאבֶּען גֶטְרוּנְקֶען אוּנ גֶשְׁפֶּערְט מִיט אִיהְם (עַיין רש״י)׃ (א) וַיְצַו אֶת אֲשֶׁר עַל בֵּיתוֹ לֵאמֹר אוּנ עֶר הָאט גְבָּאטִין דֶעם מַאן וָואס הָאט צוּ שַׁאפִין אִיבֶּר זַיין הוֹז מַלֵּא דֶר פִיל דִי זֶעק פוּן דִיא מֶענְטְשֶׁען מִיט עֶסִין וַוארְג וִויפֶל זֵיי וֶועלוֹן קֶענִין טְרָאגִין וְשִׂים אוּנ דוּ זָאלְסְט אַרַיינְלֵייגֶן דָאס גֶעלְט פוּן אִיטְלִיכֶן מַאן אִין דֶער עֶפֶּענוּנְג פוּן זַיין זַאק׃ (ב) וְאֶת גְּבִיעִי אוּנ מַיין בֶּעכֶר גְּבִיעַ דֶעם זִילְבֶּערְנֶעם בֶּעכֶער זָאלְסְטוּ אַרַיין לֵייגֶען אִין דֶעם עֶפֶּענוּנְג פוּן דֶעם קְלֶענֶערִינְס זַאק וְאֵת אוּנ דָם גֶעלְט פוּן זַיין קוֹפוּנְג זָאלְסְטוּ אוֹיךְ אַרַיין לֵייגֶן וַיַּעַשׂ אוּנ עֶר הָט גְטוּן אַזוֹי וִוי דִי רַייד וָואס יוֹסֵף הָאט גִירֶעדְט׃ (ג) הַבֹּקֶר אוֹר אִין דֶר פְרִיה וִוי עֶס אִיז לִיכְטִיג גְוָוארֶען

ספר הישר

זֵיי גְזָאגְט אַיינֶער קְלֵיינֶער בְּרִידֶר הָט נִיט קַיין בְּרִידֶר פוּן זַיין מוּטֶער אוּנ אִיךְ הָב אוֹיךְ נִיט קַיין בְּרִידֶר פוּן מַיין מוּטֶער לָאז עֶר זִיךְ זֶעצִין מִיט מִיר עֶסוֹן אוּנ בִּנְיָמִין אִיז אוֹף גֶנַנְגֶן צוּ יוֹסֵף אִין הָט זִיךְ גְזֶעצְט מִיט יוֹסֵף אוֹף דֶר שְׁטֻיל אוּנ דִי בְּרִידֶר פוּן יוֹסֵף הָאבֶּן זִיךְ פַר וִוינְדֶרְט דְרוֹף אוּנ דִי בְּרִידֶר הָאבֶּן גֶגֶעסֶן מִיט יוֹסֵף אוּנ דֶר וֶעקְבֶּר צַייט אוּנ יוֹסֵף הָט זֵיי גֶגֶעבּוּן צוּ אִיטְלִיכוּן פוּן זַיינוּ בְּרִידֶר אַמַתָּנָה אִין צוּ בִּנְיָמִין הָט עֶר אוֹיךְ גֶגֶעבֶּן אַמַתָּנָה אִין אֶפְרַיִם אַמַתָּנָה אוּנ מְנַשֶּׁה אַיין מַתָּנָה אוּנ אָסְנַת דָם וַוייבּ פוּן יוֹסֵף הָט גֶגֶעבֶּן בִּנְיָמִין אַמַתָּנָה הָט בִּנְיָמִין גֶהַט פִינְף מַתָּנוֹת אוּנ יוֹסֵף הָט זֵיי גֶגֶעבֶּן וַויין אַז זֵיי זָאלֶען טְרוּנְקֶען הָאבֶּן זֵיי נִיט גֶוָולְט טְרִינְקוּן אוּנ הָאבּוּן צוּ אִים גְזָגְט זִינְט יוֹסֵף אִיז פַר לוֹרֶן גֶוָוארֶן

שֻׁלְּחוּ הֵמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם: ד הֵם יָצְאוּ אֶת־הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אָמַר לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ קוּם רְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהִשַּׂגְתָּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה שִׁלַּמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה: ה הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ בּוֹ הֲרֵעֹתֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם: ו וַיַּשִּׂגֵם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֶת־הַדְּבָרִים

האלה

נְהַר וְגֻבְרַיָּא אִתְפַּטַּרוּ אִנּוּן וַחֲמָרֵיהוֹן: ד אִנּוּן נְפָקוּ יָת קַרְתָּא לָא אַרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אֲמַר לִדְמְמַנָּא עַל בֵּיתֵיהּ קוּם רְדוֹף בָּתַר גֻּבְרַיָּא וְתַדְבְּקִינּוּן וְתֵימַר לְהוֹן לְמָא שַׁלֵּימְתּוּן בִּישְׁתָא חֲלָף טַבְתָא: ה הֲלָא דֵין דִּי שָׁתֵי רִבּוֹנִי בֵּיהּ וְהוּא בַדָּקָא מְבַדֵּק בֵּיהּ אַבְאֵישְׁתּוּן דִּי עֲבַדְתּוּן: ו וְאַדְבְּקִינּוּן וּמַלֵּיל עִמְּהוֹן יָת פִּתְגָּמַיָּא

האלין

רשב״ם

אורו: עיני לשעבר. וכן מה טובו אוהליך יעקב: (ד) יצאו את העיר. כמו עברו ובאו את העיר וכן כצאתי את העיר כמו בני יצאוני יצאו ממני: (ה) והוא נחש ינחש כי י״ל שהיה מראה עצמו לעבדים כיודע עתידים ע״י

פירוש הרי״ק

(ד) (את העיר) מן העיר וכן כצאתי את העיר (שמות ט׳). (הרחיקו) פועל עומד וכן המה הרחיקו מבית מיכה (שופטים י״ח): (והשגתם) כמו שתשיגם: (ה) נחש ינחש) יש מפרשים ישאל למנחשים בעבורו מי לקחו

או

פירוש לת״ת אלהים

הָאֲנָשִׁים אונ דיא לייט ווענן אַוועק געשיקט געווארן מיט זייערע אייזלען: (ד) הֵם יָצְאוּ אֶת הָעִיר זייא זענען ארוס געגאנגען פון דער שטאָט לֹא הִרְחִיקוּ זיי זענען ניט געווען ווייט וְיוֹסֵף אונ יוסף האט געזאגט צו דעם פערוואלטער איבער זיין הויז קוּם רְדֹף אויף אונ יאג נאך די לייט וְהִשַּׂגְתָּם אונ דוא זאלסט זיי גרייכן אונ זאלסט צו זיי זאגן לָמָּה וואָרום האט איר בעצאלט בייז פאר גוטס: (ה) הֲלֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ פאר וואר דאס איז דער בעכער וואס מיין האר טרינקט אין איהם וְהוּא אונ ער טוט מיט איהם בעשייד הֲרֵעֹתֶם איר האט גוטן שלעכטס: (ו) וַיַּשִּׂגֵם אונ

ספר הישר

טרינקען מיר ביין ווייך אונ מיר עסן ניט ברויט ניט עסן. אונ יוסף האט זיי בעשווארן אונ האט זיך געשטארקט אויף זיי האבן זיי גמוזט טרונקן ווייך אונ האבן מיט איס געטרונקן דען נאכטי טאג. אונ דער נאך האט יוסף גענומען צו בעקומען דעם טעפיס קונדר דעם טעלער געגוסט איך האב צוקיו קונדר אונ זייא היישן בלע אונ בכר אשבל אונ גרא אונ נעמן אונ אחי אונ ראש אונ מפים אונ חופים אונ ארד איך האב וויאלו אלו גרוסין אויף דם טרעסונג ווס עס האט זיך געטרסוו צו מיין ברידר יוסף אונ יוסף האט נונט צו בנימין איך בין דיין ברידר יוסף געווארט די זאלסט ניט מגלה זיין די זאך צו דיינע ברידר איך וועל דיך מיט זייא אוועק שיקן אונ דער נאך וועל איך הייסן או מען זאל ווידר קערן דיך מיט דיינע ברידר היי מצרים אונ איך וועל דיך אוועק נעמען פון זיי וועלכר איך האב דיר וויס אז זיי האבן חרטה אויף דם ווס זיי האבן מיר געטון אונ דער נאך וועל איך מיר צו ווי דער קענען אונ איב זיי וועלן דיך פאר לאזן ווייסטו ווצו דא אונ זיא וועלן איך קענען די זאך אין ווער מיך ניט דר קענען אונ יוסף האט געהייסן אז מען זאל ווייטר דם געלט אריין טון אונ זאק אין דעם גוטן בעכר ווס איך האב זאל מען אריין לייגן אונ דעם זאק פון בנימין אונ מען זאל זייא מיט געבן שפייז אויפן וועג אונ ווי עס איז געקומט אויפן אנדרין טאג אונ דער פריא ווענן דיא ברידר פון יוסף אויף געשטאנין אונ האבן ארויף געלייגט ווייטר וועק אויף דיא אייזלן אונ האבן גנומען זייער ברידר בנימין אונ זענן ארויס גגאנגען אונ ווייטר ווענ

הָאֵלֶּה׃ ז וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יְדַבֵּר אֲדֹנִי כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָלִילָה לַעֲבָדֶיךָ מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה׃ ח הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצָאנוּ בְּפִי אַמְתְּחֹתֵינוּ הֱשִׁיבֹנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאֵיךְ נִגְנֹב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב׃

אשר

אונקלוס

הָאִלֵּין׃ ז וַאֲמָרוּ לֵיהּ לְמָא יְמַלֵּיל רִבּוֹנִי כְּפִתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין חַס לְעַבְדָּךְ מִלְּמֶעְבַּד כְּפִתְגָּמָא הָדֵין׃ ח הָא כַּסְפָּא דִּי אַשְׁכַּחְנָא בְּפוּם טוֹעֲנָנָא אֲתֵיבְנָא לָךְ מֵאַרְעָא דִּכְנַעַן וְאֵכְדֵין נִגְנוֹב מִבֵּית רִבּוֹנָךְ מָנִין דִּכְסַף אוֹ

מנין

רשב"ם

קסם ויש מפרשים חכם כמותי ינחש על ידי הכום מי גנבו ממני ולפי שכתוב לפנינו כי נחש ינחש איש אשר

רש"י

(ז) חלילה לעבדיך. חולין הוא לנו לשון גנאי ותרגום חס לעבדיך חס מאת הקב"ה יהי עלינו ל מעשות זאת והרבה יש בגמ' חס ושלום: (ח) הן כסף וגו'. זה אחד מעשרה ק"ו האמורים בתורה

שפתי חכמים

לא פי' מתיירא שיאמרו עלנו הוא י"ל כיון דמנחשי' בו ודאי של יוסף הוא כי לא נחש בבית יעקב וק"ל: ל הקשה הרא"ם לעיל גבי' וירא בפסוק חלילה לך מעשות כדבר כזה הרגום קושטא ופי' מפני שלא יפול אלא הכא ל' חס כי אינו נופל בו

בית דוד

אִיז פוּם אָרוּף, אַלַאנְגֶר בֶּעכֶר׃ (ז) (חָלִילָה לַעֲבָדֶיךָ). דִּי בְּרִידֶר הָאבֶּן גְזָאגְט (חוּלִין הִיא לָנוּ) דָאס אִיז פַאר אוּנְז אַפְּרָאסְטֶע זַאךְ (לְשׁוֹן גְנַאי) אַשֶׁענְדְלִיכֶע זַאךְ. מִיר זָאלִין נִנְבֶּנֶן (וְתַרְגוּם חַס לַעֲבָדֶיךָ) אוֹיף דֶעם וָוארְט "חָלִילָה" טַייטְשְׁט דָר תַּרְגוּם חַס. אַזוֹ הָאבֶּן דִי בְּרִידֶר גְזָאגְט (חַס מֵאֵת הקב"ה יְהִי עָלֵינוּ מֵעֲשׂוֹת זֹאת) עֶס זָאל זַיין אוֹיף אוּנְז אַרַחֲמָנוּת פוּן הקב"ה פוּן צוּ טָאן אַזוֹ אַזַאךְ (וְוִי מֶען זָאגְט, זָאל הקב"ה אוּנְז הִיטֶּן צוּ טָאן אַזוֹ אַזַאךְ) (וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּגְּמָרָא חַס וְשָׁלוֹם) אִין דֶר גְמָרָא וָועט פִיל מָאל גְזָאגְט דָאס וָוארְט חַס וְשָׁלוֹם, רַחֲמָנוּת אוּנ פְרִידֶן זָאל זַיין פוּן הקב"ה אוֹיף אוּנְז אוּנְז דִי זַאךְ זָאל אוּנְז נִיט טְרֶעפֶן׃ (ח) (הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצָאנוּ), זָאגְט רש"י (זֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה קַל וָחוֹמֶר הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה) דָס אִיז אֵיינֶר פוּן דִי צֶעהֶן קַל וָחוֹמֶר וָוס זֶענֶען אִין דִיא תּוֹרָה (וְכוּלָן

מנויין

פירוש לתורת אלהים

עֶר הָט זַיי אָנְגֶעזָאגְט וַיְדַבֵּר אוּנ עֶר הָט גֶרֶעט צוּ זַיי אַזוֹ וְוִי דִי רַייד׃ (ז) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אוּנ זַיי הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ אִיהְם לָמָּה וָוארוּם זָאל מַיין הָער רַיידֶן אַזֶעלְכִי רַייד חָלִילָה גָאט הִיט דַיינִי קְנֶעכְט צוּ טוּן אַזוֹ אַזַאךְ׃ (ח) הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר דָם גֶעלְד וָוס מִיר הָאבִּין גְפוּנֶען אִין דֶר עֶפֶּענוּנְג פוּן אוּנְזֶרֶע זֶעק הֱשִׁיבוֹנוּ הָאבֶּן מִיר אוּם גֶעקֶערְט צוּ דִיר פוּן לַאנְד כְּנַעַן וְאֵיךְ אוּנ וְוִי וָועלִין מִיר גַנְבֶנֶן פוּן דַיין הֶערִינְס הוֹיז זִילְבֶּר אָדֶר גָאלְד׃ (ט) אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת בַּיי דֶעם פוּן

דיינו

ספר הישר

צוּם לַנְד כְּנַעַן אוּנ וְוִי זַיי זֶענֶען נִיט גְוֶוען וַוייט פוּן מִצְרַיִם הָט יוֹסֵף גְזָאגְט צוּ זַיין הוֹף מַיינְסְטֶער אַייל אִין גַיי נֶעךְ צוּא דִיא עֶלִיף מֶענְשֶׁען וָוס זֶענֶען נִיט לַאנְג אַוֶועק גְגַאנְגְנוּן אוּנ זָלְסְט זָגְנוּן צוּ זַיי נָאךְ וָוס הָאבֶּן זַייא גְגַנְבֶתְּ דֶעם גוּטֶן בֶּעכֶר פוּן דֶעם שֵׁנִי לַמַּלְכוּת. אוּנ דֶר הוֹף מַיינְסְטֶער אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶן אוּנ אִיז זַיי נָאךְ גְלָאפֶּן אוּנ הָט זַיי אָן גִיָאגְט אוּנ הָט צוּ זַיי גְזָגְט אַזוֹ וְוִי יוֹסֵף הָט אִים אָן גְזָגְט אוּנ וְוִי זַיי הָאבֶּן דֶר הֶערְט דִיא דָאזִיגֶע רַייד הָט דֶר צָארֶן גְגְרִימְט אוּנ זַיי אוּנ הָאבֶּן גְזָאגְט צוּם הוֹף מַייסְטֶער בַּייא וֶועמֶן מֶען וָועט גֶפִינֶען דֶעם בֶּעכֶר זָאל וֶוערִין גְטַייט אוּנ מִיר אַלֶע זָאלֶן זַיין קְנֶעכְט צוּם שֵׁנִי לְמַלְכוּת אוּנ הָאבֶּן גְזוּכְט אוּנ אַלוּ זֶעק. הָט מֶען גֶפִינֶען דֶעם בֶּעכוּר אוּנ דֶעם זַאק פוּן זַייעֶר בְּרוּדֶר בִּנְיָמִין אוּנ וְוִי דִיא בְּרִידֶר הָבֶּן דָר זֶעהְן אַז מֶען הָט גֶפִינֶען דֶם בֶּעכֶר אוּנ דֶעם זַאק פוּן בִּנְיָמִין הָבֶּן זַיי צוּא רִיסֶן זַייעֶרֶע קְלֵיידֶר אוּנ הָאבֶּן זִיךְ אוּם גֶקֶערְט קַיין מִצְרַיִם אוּנ בְּשַׁעַת זַייא זֶענוּן גְגַאנְגֶן אוֹפֶּן וָועג הָאבֶּן זַיי גְשְׁלָאגֶן זַייעֶר בְּרוּדֶר בִּנְיָמִין בִּיז זַיי זֶענֶן גְקוּמֶן קַיין מִצְרַיִם. אוּנ וְוִי זַיי זֶענֶען גְקוּמֶן קַיין מִצְרַיִם מִיט גְרוֹס אַיילֶענִישׁ זֶענֶען זַיי תֵּיכֶף גְגַאנְגִין צוּ יוֹסֵף אוּנ הָאבֶּן זִיךְ פַר אִים גְשְׁטֶעלְט אִין דֶר צָארֶן הָט זֶעהְר גֶגְרִימְט אוּנ יְהוּדָה אוּנ הָט גְזָגְט צוּ אִים אַזוֹ וְוִי נָאט לֶעבְּט אַז דָם וָוס דִי הָסְט אוּנְז אוּם גֶקֶערְט קַיין מִצְרַיִם כְּדֵי מִיר זָאלֶן פַר וִויסְטֶן דִי שְׁטָאט מִצְרַיִם, אוּנ יוֹסֵף אִיז גְזֶעסֶן אוֹיף

ט אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת
וְגַם־אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לַאדֹנִי לַעֲבָדִים׃
י וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כְדִבְרֵיכֶם כֶּן־
הוּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה־לִּי
עָבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם׃ יא וַיְמַהֲרוּ
וַיּוֹרִדוּ אִישׁ אֶת־אַמְתַּחְתּוֹ אָרְצָה
וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אַמְתַּחְתּוֹ׃ יב וַיְחַפֵּשׂ
בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה וַיִּמָּצֵא
הַגָּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן׃ יג וַיִּקְרְעוּ
שמלותם

בְּנִין דִּדְהַב׃ ט דְּיִשְׁתְּכַח
עִמֵּיהּ מֵעַבְדָּךְ יִתְקְטִיל
וְאַף אֲנַחְנָא נְהֵי לְרִבּוֹנִי
לְעַבְדִּין׃ י וַאֲמַר אַף
כְּעַן כְּפִתְגָמֵיכוֹן כֵּן הוּא
דִּי יִשְׁתְּכַח עִמֵּיהּ יְהֵי
לִי עַבְדָּא וְאַתּוּן תְּהוֹן
זַכָּאִין׃ יא וְאוֹחִיאוּ
וְאַחִיתוּ גְּבַר יַת טוֹעֲנֵיהּ
לְאַרְעָא וּפְתַחוּ גְּבַר
טוֹעֲנֵיהּ׃ יב וּבְלַשׁ בְּרַבָּא
שָׁרִי וּבִזְעֵירָא שֵׁיצִי
וְאִשְׁתְּכַח כַּלִּידָא
בְּטוֹעֲנָא דְּבִנְיָמִין׃
יג וּבְזַעוּ לְבוּשֵׁיהוֹן

תו"א ויחפש בגדול. פסחים ז ח:

רשב"ם

כמוני ואין כתיב שם ינחש בו: (י) כדבריכם כן הוא. שהרי כולכם שותפים ובן מנהג סוחרים ללקות וכ"ו

שפתי חכמים

בו פירותיו שלו: ם פי' שאחר כדבריכם כן הוא היינו מה שאמר יהיה אתו מעבדיך ומת כי עשרה נמצאת גניבה ביד אחד מהם כולם בוים כמוגם יכול מה שיבי' לכן אמר כרב כולכם חייבים וכ"ו מה אשר ימצא אתו מעבדיך ומת כ"ו צ"ל גוזרה גזרה הדיוקן והפני מוכן שאשר ימצא אתו מעבדיך ומה הוא ביאור כדבריכם כן הוא וגו' ואין כדבר כן

רש"י

וכולן מנויין כב"ר: (י) גם עתה כדבריכם. אף זו מן הדין אמת כדבריכם כן הוא שכולכם חייבים בדבר. עשרה שנמצאת גניבה ביד אחד מהם כולם נתפסים. אבל אני אעשה לכם לפנים משורת הדין אשר ימצא אתו יהיה לי עבד: (יב) בגדול החל.

בית

מנין בבראשית רבה) די א ארט צייכן קל וחומר זענען נציילט אין מדרש בראשית: (י) (גם עתה כדבריכם), דער מענטש פון יוסף האט געזאגט צו די ברידער (אף זו מן הדין אמת) מיט רעכט דין זענען איערי רייד אמת (כדבריכם כן הוא) וויא איערע רייד אזוי איז ריכטיג (שכולכם חייבים בדבר) איר זייט אלע שולדיג אין דער זאך (עשרה שנמצאת גנבה ביד אחד מהם) אויב עס געפינען צעהן מענשען צוזאמען איינער פון זיי האט געגנבעט נאך ב"י

דוד

צעהן פון זיי (כולם נתפסים) ווערן אלע צעהן מענטשען פאר דעם ווען פאר גנבים (אבל אני אעשה לכם לפנים משורת הדין) אבער איך וועל מיט אייך טאן ווייניגער פון דין (אשר ימצא אתו יהיה לי עבד) בלויז דער וועט מיר זיין אן עבד וועמען ביי עס וועט געפינען ווערן ביי מיר איבערגעבן: (יב) (בגדול החל). הוא האט ער אנגעהויבן ביי דעם עלטסטען און דאס געזוכט איינעם נאך דעם אנדערן (שלא ירגישו שהיה יודע היכן הוא) די ברידער זאלן ניט פארשטיין

פירוש

או פירושו יחשב אבידת הגביע לנחש רע לעצמו שאבד ממנו הכלי שהי' בוטח בו והכל מבואר: (י) (כדבריכם כן הוא) כן הוא הדין כמו שאתם אומרים אבל אני אקל מדבריכם אשר ימצא וגו' ויש מפרשים כדבריכם

רד"ק

כן הוא שאמרתם שהשיבותם את הכסף מארץ כנען ואני מחזיקכם בנאמנים. אבל כי שימצא הגביע בידו יהיה לי עבד ואתם נקיים אין עליכם אשמה: (יב) (בגדול החל) כדי שלא יחשדוהו שהוא יודע בדבר לסבב הפשל

פירוש לתורת האלהים

דורך דעם דאס וואס ער איז געווען דער פעגער זאל דער גניבה ווערן וועם איז מיר וועלן איך ווערן צו פירן זוי דער גנבה: (י) ויאמר גם עתה כדבריכם כן הוא איז ער האט געזאגט אזוי ווי איערע רייד אזוי בדרך צוא זיין (עיין רש"י) אשר ביי וועם עס וועט געפינען ווערן דער גביע יהיה זאל זיין צו מיר אקנעכט און איר זאלט זיין ריין: (יא) ויפתחו פירושו איז ער און די ברידער האבן נאכגעזוכט איינס נאך דעם אנדערן אמאס גנידערגעלאזט אויף דער ערד זיין זאק ויפתחו איש

שִׁמְלֹתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֲמֹרוֹ וַיָּשֻׁבוּ הָעִירָה׃ מפטיר יד וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדֶנּוּ שָׁם וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אָרְצָה׃ טו וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מָה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יְדַעְתֶּם כִּי־נַחֵשׁ

וּרְמוֹ גְּבַר עַל חַמְרֵיהּ וְתָבוּ לְקַרְתָּא׃ יד וְעָאל יְהוּדָה וַאֲחוֹהִי לְבֵית יוֹסֵף וְהוּא עַד כְּעַן תַּמָּן וּנְפַלוּ קֳדָמוֹהִי עַל אַרְעָא׃ טו וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף מָה עוֹבָדָא הָדֵין דִּי עֲבַדְתּוּן הֲלָא יְדַעְתּוּן אֲרֵי בַּדָּקָא

מבדק

רש"י

שלא ירגישו שהיה יודע היכן הוא: (יג) ויעמוס איש על חמורו. בעלי זרוע היו ולא הוצרכו לסייע זה את זה לטעון: וישובו העירה. מטרפולין היתה והוא אומר העירה העיר כל שהוא אלא שלא היתה חשובה בעיניהם אלא כעיר בינונית של עשרה בני אדם לענין המלחמה: (יד) עודנו שם. שהיה ממתין להם: (טו) הלא ידעתם כי נחש ינחש וגו'. הלא ידעתם כי איש חשוב כמוני יודע לנחש ולדעת מדעת ומסברא ובינה ג כי אתם גנבתם הגביע

שפתי חכמים

כן סברי הם לא אמרו כן לפיכך הוצרך הרב להוסיף אבל אני אעשה לכם לפנים משורת הדין הוא לבדו יהיה לי עבד וכו' שאינו מן הדין רק לפנים משורת הדין: ג כלו' אע"פ שגנבתם הכוס שאני מנחש בו וא"כ מהיכן יש לי לידע שאתם גנבתם אפ"ה מסברא הי' לכם לידע זה. כי איש כמוני כו' וק"ל:

חסלת פרשת מקץ

בית דוד

אַז עֶר הָט גֶעוואוּסְט בַּיי וועמֶען דֶר בֶּעכֶר לִיגְט: (יג) (וַיַּעֲמוֹס אִישׁ עַל חֲמוֹרוֹ). זָאגְט רש"י (בַּעֲלֵי זְרוֹעַ הָיוּ) זַיי זֶענִין גֶעוֶוען שְׁטַארְקֶע מֶענְטְשֶׁען (וְלֹא הוּצְרְכוּ לְסַיֵּעַ זֶה אֶת זֶה לִטְעוֹן) זַייא הָאבֶּען נִיט גֶדַארְפְט אֵיינֶר זָאל הֶעלְפֶען דֶם אַנְדֶערִין אַרוֹיף לֵייגֶען דִי מַשָּׂא אוֹיף דֶם אֵייזִיל. נָאר יֶעדֶר בַּזוּנְדֶר הָאט גֶקֶענְט לֵייגֶען זַיין מַשָּׂא אוֹיף זַיין אֵייזִיל: (וַיָּשׁוּבוּ הָעִירָה). זָאגְט רש"י (מֶטְרֶפּוֹלִין הָיְתָה) מִצְרַיִם אִיז גֶעוֶוען אַרֶעזֶעדֶענְץ שְׁטָאט (וְהוּא אוֹמֵר הָעִירָה) אוּנ דֶר פָּסוּק זָאגְט זַיי הָאבֶּען צוּרִיק גֶקֶערְט אִין שְׁטָאט (הָעִיר כָּל שֶׁהוּא) וִויא עֶס וָואלְט גֶעוֶוען אַקְלֵיינֶע שְׁטָאט (אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיְתָה חֲשׁוּבָה בְּעֵינֵיהֶם) דִיא שְׁטָאט מִצְרַיִם אִיז בַּיי זַיי גֶעוֶוען גֶערֶעכֶענְט (אֶלָּא כְּעִיר בֵּינוֹנִית שֶׁל עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם לְעִנְיַן הַמִּלְחָמָה) נָאר וִוי אַמִיטְלִי שְׁטָאט וָואס אִין אִיר וואהְנֶען נָאר צֶעהְן מֶענְטְשֶׁען אַזוֹי גְרִינְג אִיז בַּיי זַייא גֶעוֶוען צוּא הַאלְטֶען מִלְחָמָה מִיט מִצְרַיִם (דָס לַאנְד הָאט גֶהֵייסֶען מִצְרַיִם. אוּנ אִין לַאנְד אִיז גֶעוֶוען אַשְׁטָאט וָואס הָט אוֹיךְ גֶעהֵייסֶען מִצְרַיִם. אִין דִי שְׁטָאט מִצְרַיִם הָאט גֶעוואוֹנְט דֶר מֶלֶךְ): (יד) (עוֹדֶנּוּ שָׁם). יוֹסֵף אִיז נָאךְ דָארְטֶען גֶוֶוען (שֶׁהָיָה מַמְתִּין לָהֶם) עֶר הָט אוֹיף זַיי גֶוַוארְט: (טו) (הֲלֹא יְדַעְתֶּם כִּי נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ וגו'). יוֹסֵף הָט גֶזָאגְט צוּ דִי בְּרִידֶר (הֲלֹא יְדַעְתֶּם כִּי אִישׁ חָשׁוּב כָּמוֹנִי יוֹדֵעַ לְנַחֵשׁ) אִיר וַוייסְט דָאךְ אַז אַזוֹי אַמֶענְטְשׁ וִוי אִיךְ בִּין (אַמֶלֶךְ אִין מִצְרַיִם וָוס אַלִי זֶענִין מְכַשְּׁפִים גֶעוֶוים) קֶען אִיךְ אוֹיךְ כִּשּׁוּף אָן דֶם בֶּעכֶר) (וְלָדַעַת מִדַּעַת וּסְבָרָא וּבִינָה כִּי אַתֶּם גְּנַבְתֶּם הַגָּבִיעַ) צְוַוייטוּנְס גֶעוִוים וֶועל אִיךְ פַאר שְׁטֵיין מִיט מַיין חָכְמָה אַלֵיין אָז דֶם בֶּעכֶר אוּנ אָן כִּשּׁוּף אַז אִיר הָט גֶעגַנֶבֶת דֶם בֶּעכֶר. וָוארוּם וֶוער דֶען

פירוש לתורת אלהים

אַמְתַּחְתּוֹ אוּנ יֶעדֶער הָאט גִיעֶפִינְט זַיין זַאק: (יב) וַיְחַפֵּשׂ אוּנ עֶר הָט גֶזוּכְט בַּגָּדוֹל בַּיי דֶעם גְרוֹיסֶען הָט עֶר אָן גֶהוֹבֶּען צוּ זוּכֶען אוּנ בַּיי דֶעם קְלֵיינֶעם הָט עֶר גֶעֶנְדִיגְט כְּדֵי זַייא זָאלֶען נִיט מֵיינֶען אַז עֶר הָט גֶוואוּסְט בַּיי וֶועמִין דֶער בֶּעכֶר אִיז וַיִּמָּצֵא אוּנ עֶס אִיז גֶפוּנֶען גֶוָוארֶען דֶער בֶּעכֶר אִין דֶעם זַאק פוּן בִּנְיָמִין: (יג) וַיִּקְרְעוּ שִׂמְלוֹתָם אוּנ זַיי הָאבֶּען צוּ רִיסֶען זַייעֶרִי קְלֵיידֶער וַיַּעֲמוֹס אוּנ אִיטְלִיכֶר מַאן הָאט אַלֵיין אָן גֶלָאדֶען דִיא מַשָּׂא אוֹיף זַיין אֵייזֶעל וַיָּשׁוּבוּ אוּנ זַייא הָאבֶּען זִיךְ אוּם גֶקֶערְט אִין שְׁטָאט אַרַיין: (יד) וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף אוּנ יְהוּדָה מִיט זַיינִי בְּרִידֶר זֶענִין גֶקוּמֶען אִיז דֶעם הוֹיז פוּן יוֹסֵף וְהוּא אוּנ עֶר אִיז נָאךְ דָארְטֶען גֶוֶוען עֶר הָט אוֹיף זַיי גֶוַוארְט וַיִּפְּלוּ אוּנ זַיי זֶענִין גֶפַאלֶען פַאר אִים צוּ דֶר עֶרְד: (טו) וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף הָט צוּ זַיי גֶזָאגְט מָה וָוס אִיז דָס פַאר אַמַעֲשֶׂה וָוס אִיר הָט גֶטוּן הֲלֹא פַאר וָואר אִיר הָט דָאךְ גֶוואוּסְט

מְבַדֵק גַבְרָא דִי כְוָתִי׃ טז וַאֲמַר יְהוּדָה מַה נֵימַר לְרִבּוֹנִי מַה נְמַלֵיל וּמַה נִזְכֵּי מִן קֳדָם יְיָ אִשְׁתְּכַח יָת חוֹבָא דְעַבְדָךְ הָא אֲנַחְנָא עַבְדִין לְרִבּוֹנִי אַף אֲנַחְנָא אַף דְאִשְׁתְּכַח כַּלִידָא

בידיה

יְנַחֵשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמֹנִי׃ טז וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה־נֹּאמַר לַאדֹנִי מַה־נְּדַבֵּר וּמַה־נִּצְטַדָּק הָאֱלֹהִים מָצָא אֶת־עֲוֹן עֲבָדֶיךָ הִנֶּנּוּ עֲבָדִים לַאדֹנִי גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר־נִמְצָא

הגביע

תו"א הס מגר, שנת קס: חלילה לי, עקידה שער כז:

רשב"ם

אבל איני חפץ אלא הוא לבדו יהי' לי עבד: (טו) איש אשר כמוני. כי דרך השרים לקסום קסם כמו שמצינו כי עמד מלך בבל על אם הדרך לקסום קסם והנני יודע מי גנב ממוני:

רש"י

הגביע: (טז) האלהים מצא. יודעים אנו שלא סרחנו אבל מאת המקום נהיתה להביא לנו זאת מצא בעל חוב מקום לגבות שטר חובו. ומה נצטדק לשון צדק וכן כל תיבה שתחלת יסודה צד"י והיא באה לדבר בלשון מתפעל או נתפעל נותן טי"ת במקום תי"ו ואינה ניתנת לפני אות ראשונה של יסוד התיבה אלא באמצע אותיות העיקר כגון נצטדק מגזרת צדק ויצטבע מגזרת צבע ויצטירו מגזרת ציר אמונים הצטיידנו מגזרת צדה לדרך. ותיבה שתחלתה סמ"ך או שי"ן כשהיא מתפעלת התי"ו מפרדת את אותיות העיקר כגון [קהלת יב] ויסתבל החגב מגזרת סבל [דניאל ז] מסתכל הוית בקרניא מגזרת סכל [תיבה

ויסתפר

בית דוד

האט גענגבת או"ב נים איר: (טז) (הָאֱלֹהִים מָצָא). די ברידער האבן גזאגט (יודעים אנו שלא סרחנו) מיר ווייסן מיר האבן ניט געזינדיגט מיר האבן דם בעכר ניט גענגבת (אבל מאת המקום נהיתה להביא לנו זאת) נאר דס איז געקומן פון הקב"ה. מיר זאלן געשטראפט ווערין אין דעם בכבוד גוזים ווענין אנדערי זינד (מצא בעל חוב מקום לגבות שטר חובו) דא האט הקב"ה געפונן א ארט אפצונעמן פון אונז זיין חוב ווס מיר זענין אים שולדיג: (ומה נצטדק). (לשון צדק) ווס זאלן מיר אונז גרעכט מאכן (וכן כל תיבה שתחלת יסודה צד"י והיא באה לדבר בלשון מתפעל או נתפעל נותן ט במקום ת) רש"י זאגט יעדר ווארט ווס דער ערשטער אות פון פונדאמענט פון ווארט איז א צד"י אונ דס ווארט דארף ווערין גרעט מיט דם לשון מתפעל געמאכן געווארן אדר נתפעל. מיר זאלן נעמאן ווערין. ווערט געגעבן אין ווארט אט. ווס עס ווערט געדארפט קומן את' (ואינו נותנה לפני אות ראשונה של יסוד התיבה אלא באמצע אותיות העיקר) אונ דער אות ט ווערט ניט געגעבן פר דם ערשטן אות פון פונדאמענט פון ווארט נאר ער ווערט געגעבן אין מיטן די אותיות פון פונדאמענט (כגון נצטדק מגזרת צדק) אזוי ווי נצטדק ווס איז פון ווארט צדק (ויצטבע מגזרת צבע) ויצטבע ווס איז פון ווארט צבע (ויצטירו מגזרת ציר אמונים) ויצטירו ווס איז פון ווארט ציר (הצטיידנו מגזרת צדה לדרך) הצטיידנו ווס איז פון ווארט צדה (ותיבה שתחלתה סמ"ך או שי"ן כשהיא מתפעלת) דס ווארט ווס הייבט זיך אן מיט א סמ"ך אדר מיט א שי"ן. ווען דס ווארט איז מתפעל, נעמט ווערין (התי"ו מפרדת את אותיות העיקר) טיילט דער תי"ו צווישן די אותיות ווס זענין די ערשטע ווארט (ויסתבל החגב מגזרת סבל) ויסתבל ווס איז פון ווארט סבל (מסתכל הוית בקרניא מגזרת סכל) מסתכל ווס איז פון ווארט סכל (ויסתפר הקות עמרי מגזרת ספר) ויסתפר ווס

פירוש רד"ק

על הסדר וידע הגדול והקטן כמו שסדרם יוסף כשישבו לפניו: (יג) (ויטענו). טעם כל א' משאו על חמורו (טז) (ומה נצטדק) לא נוכל לומר שאנחנו צדיקים בזה כמו שאנחנו צדיקים בדבר הכסף. (האלהים) מצא

פירוש לתורת אלהים

אז אזוי אמאי ווי איך קען פרובן מיט שכל אונ מיט פר שטאנד אז איר האט גגנבת דם בעכר: (טז) ויאמר האט יהודה גזאגט מה וואס זאלין מיר זאגן פאר מיין האר מה נדבר וואס זאלן מיר ריידן ומה נצטדק אונ וואס זאלען מיר זיך גרעכט מאכן האלהים נאט האט געפונן די זינד פון דיינע קנעכט (עיין רש"י) הננו מיר וועלין זיין קנעכט צו אונזער האר גם מיר גם אשר אונ

הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ׃ יז וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִּי מֵעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה־לִּי עָבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל־אֲבִיכֶם׃ ססס

בִּידֵיהּ׃ יז וַאֲמַר חַס לִי מִלְמֶעְבַּד דָּא גַּבְרָא דִּי אִשְׁתְּכַח כַּלִּידָא בִּידֵיהּ הוּא יְהֵי לִי עַבְדָּא וְאַתּוּן סַקוּ לִשְׁלָם לְוַת אֲבוּכוֹן׃ ססס

"ז . יחזקיהו אמליה יהיה לי עבד סי' והתיבות אלפים כ"ח׃

רש"י

ז] וישתמר חקות עמרי מגזרת שמר [ישעיה נט] וסר מרע משתולל מגזרת [איוב יז] מוליך יועצים שולל [שמות טז] משתולל בעמי מגזרת [ירמי' יח] דרך לא סלולה׃ חסלת פרשת מקץ

בית דוד

אִיז פוּן וָוארְט שָׁמַר (וְסָר מֵרָע מִשְׁתּוֹלֵל מִגְּזֵרַת מוֹלִיךְ יוֹעֲצִים שׁוֹלָל) מִשְׁתּוֹלֵל וָוס אִיז פוּן וָוֹרְט שׁוֹלָל (מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי מִגְּזֵרַת דֶּרֶךְ לֹא סְלוּלָה) מִסְתּוֹלֵל וָוס אִיז פוּן וָוארְט סְלוּלָה, בַּיי דִי אַלֶע וָוערְטֶער קוּמְט אַבּ"ן דִי תָּ"ו אִין מִיטֶן וָוארְט׃

פירוש רד"ק

את עונינו מזמן לפניו להענישנו עליו והכשילנו בזה. וזה נאמר על דרך ונתתי מכשול לפניו(יחזקאל ג' כ')׃ (יז) (אל אביכם) המצפ' לכם על התבואה׃

פירוש לתורת אלהים

אוּךְ דֶער בַּייא וֶועמִין עֶס אִיז גִפוּנֶן גְוָוארֶן דֶר בֶּעכֶר אִין זַיין הַאנְד׃ (יז) וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִּי אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט גָאט הִיט מִיר אַזוֹי צוּ טוּן הָאִישׁ דֶר מַאן בַּיי וֶועמִין עֶס אִיז גִפוּנֶען גְוָוארִין דֶר בֶּעכֶר אִין זַיין הַאנְד הוּא עֶר זָאל זַיין צוּ מִיר אַקְנֶעכְט וְאַתֶּם אוּנ אִיר גֵייט מִיט פְרֵידֶען צוּא אַייעֶר פָאטֶער׃

ספר הישר

דֶר שְׁטִיל אוּנ זַיינוּ גִבּוֹרִים זֶענֶן גִשְׁטַאנֶן נֶעבֶּן אִים אִין עֶר הָט גִזָאגְט פַר וָוס הָט אִיר בַּיי מִיר אַוֶועק גֶנַנְבִית דֶעם גוֹטֶען בֶּעכֶר אוּנ אִיר זֶענְט מִיט אִים אַוֶועק גֶגַאנְגֶען בַּייעֶרְט אִיךְ וַויים וואל נָאךְ וָוס אִיר הָט גֶנַנְבֶת דָם בֶּעכֶר כְּדֵי אִיר זָאלְט מִיט אִים קֶענֶן עֶרְפַארֶן וְוִיא אַייעֶר בְּרִידֶער יוֹסֵף אִיז אוּנ יְהוּדָה הָט גִזָגְט צוּ אִים וָוס זָלֶן מִיר זִיךְ גְרֶעכְט מַכֶן אַז גָאט צֶערִינְט הַיינְט אוּף אוּנְז דְרוּם הָט עֶר אוּנְז דָם צוּ גֶשִׁיקְט אוּנ עֶר אִיז אוּף גִשְׁטַאנוּן פוּן דֶר שְׁטִיל אִין אִיז צוּ זַיי צוּ גֶגַאנְגֶען אוּנ הָט מִיט גְוַואלְד צוּ גִנוּמֶען פוּן זַיי בִּנְיָמִין אוּנ גֵייט אוּנ חֶדֶר אַריין אוּנ הָט פַר שְׁלָסֶען פַר זַיי דִי טִיר אוּנ זָאגְט צוּא זַיין הוֹף מַייסְטֶער אַז עֶר זָאל זָאגוּן צוּ זַיינוּ בְּרִידֶר אַז זַייא זָאלֶן אַהֵיים גֵיין מִיט פְרִיד צוּ זַייעֶר פָטֶער אוּנ בַּיי וֶועמֶן דֶער בֶּעכֶר אִיז גִוֶוען דֶעם הָאט דֶער שַׁנִי לְמַלְכוּת צוּ גִנוּמֶען פַר אַיין קְנֶעכְט דֶר הוֹף מַייסְטֶער הָט אַזוֹי גִטָאן׃

~~~

הפטרת מקץ במלכים א׳ סימן ג׳

וַיִּקַץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם וַיָּבוֹא יְרוּשָׁלַ͏ִם וַיַּעֲמֹד ׀ לִפְנֵי ׀ אֲרוֹן בְּרִית־אֲדֹנָי וַיַּעַל עֹלוֹת וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל־עֲבָדָיו׃ אָז תָּבֹאנָה

שתים

פירוש ע"ט

וַיִּקַץ שְׁלֹמֹה הָט זִיךְ שְׁלֹמֹה אוּף גִיהַאפְּט פוּן דֶעם שְׁלָאף וְהִנֵּה חֲלוֹם הָט עֶר גִזֶעהֶן אַז דֶער חָלוֹם אִיז אֶמֶת אַז גָאט הָט אִים גִגֶעבֶּעוּ חָכְמָה אִיז עֶר גִקוּמֶען נָאךְ יְרוּשָׁלַיִם אוּנ הָט זִיךְ

סוד קדושים כוכב מיעקב

אָז תָּבֹאנָה שְׁתַּיִם נָשִׁים זוֹנוֹת אֶל הַמֶּלֶךְ וגו׳ (שְׁתַּיִם נָשִׁים) אִיז אַרֶמֶז אוּף דוּ צְוַויי בְּחִינוֹת נבוּדוֹת אָז תָּבֹאנָה שְׁתַּיִם נָשִׁים זוֹנוֹת וגו׳ שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ הָט בַּוִויזֶן מִיט חָכְמָה וֶועלְכוּ מוּטֶר אִיז פוּן דֶעם
~~~

שְׁתַּיִם נָשִׁים זֹנוֹת אֶל־הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹדְנָה לְפָנָיו׃ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחַת בִּי אֲדֹנִי אֲנִי וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת יֹשְׁבֹת בְּבַיִת אֶחָד וָאֵלֵד עִמָּהּ בַּבָּיִת׃ וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְלִדְתִּי וַתֵּלֶד גַּם־הָאִשָּׁה הַזֹּאת וַאֲנַחְנוּ יַחְדָּו אֵין־זָר אִתָּנוּ בַּבַּיִת זוּלָתִי שְׁתַּיִם־אֲנַחְנוּ בַּבָּיִת׃ וַיָּמָת בֶּן־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָיְלָה אֲשֶׁר שָׁכְבָה עָלָיו׃ וַתָּקָם בְּתוֹךְ הַלַּיְלָה וַתִּקַּח אֶת־בְּנִי מֵאֶצְלִי וַאֲמָתְךָ יְשֵׁנָה וַתַּשְׁכִּיבֵהוּ בְּחֵיקָהּ וְאֶת־בְּנָהּ הַמֵּת הִשְׁכִּיבָה בְחֵיקִי׃ וָאָקֻם בַּבֹּקֶר לְהֵינִיק אֶת־בְּנִי וְהִנֵּה־מֵת וָאֶתְבּוֹנֵן אֵלָיו בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה לֹא־הָיָה בְנִי אֲשֶׁר יָלָדְתִּי׃ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחֶרֶת לֹא כִי בְּנִי הַחַי וּבְנֵךְ הַמֵּת וְזֹאת אֹמֶרֶת לֹא כִי בְּנֵךְ הַמֵּת וּבְנִי הֶחָי וַתְּדַבֵּרְנָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אֹמֶרֶת זֶה־בְּנִי הַחַי וּבְנֵךְ הַמֵּת

וזאת

פירוש

גשטעלט פר דעם ארון הברית פון גאט אונ הט אויך גבראכט עולות אונ הט גמאכט שלמים אונ הט גמאכט אסעודה פר אלו זיינו קנעכט: אז דאן זענען גקומן צווי ווייבער זונות צו דעם קעניג אונ האבען זיך גשטעלט פר איהם: ותאמר איין פרוי הט גזאגט איך בעט דיך מיין הער דוא זאלסט מיך צו הערין איך אונ די צווייטע פרוי זיצן מיר אין איין הויז אונ איך האב גיבארין מיט איר אין איין הויז: ויהי אונ עס איז גוועזן אויף דעם דריטן טאג צו מיין גבארין האט די צווייטע פרוי אויך גבארען אונ מיר זענען גאר צווי אין דעם הויז קיין פרעמדר איז ניטא מיט אונז אין הויז נור מיר צווי זענין אין דעם הויז: וימת איז גשטארבען דער זון פון דר צווייטר פרוי ביי נאכט דען זיא איז גלעגן אויף אים אונ הט אים דער שטיקט: ותקם איז זיא אויף גשטאנין אין מיטען דער נאכט אונ

ע"ט

זיא האט צו גנומען פון מיר מיין זון אונ דיין דינסט האט גשלאפען אונ זיא האט מיין זון גלייגט אין איר שוס אונ איר טוטען זון הט זיא גלייגט אין מיין שוס ואקום אונ אלס איך בין אויף גשטאנען אין דר פריה אז צו זייגן מיין זון האב איך גזעהן אז ער איז טוט אין דר פריה אז איך האב איהם בטראכט האב איך גזעהן אז עס איז ניט מיין זון וואס איך האב גבארען: ותאמר האט די אנדרי פרוי גזאגט עס איז ניט אזוי נאהר מיין זון איז דער וואס לעבט אונ דיין זון איז דר טוטער וזאת אומרת אונ די אנדערי הט גזאגט עס איז ניט אזוי נאהר דיין זון איז דער טוטער אונ מיין זון איז דער לעבדיגער ותדברנה אזוי האבן זיי גטענעת פר דם קעניג: ויאמר האט דער קעניג גזאגט זאת אומרת דיזע זאגט דס איז מיין זון דער וואס לעבט אונ דיין זוהן איז דער טוטער וזאת אומרת אונ די זאגט

לא

כוכב מיעקב

לעבדיג קינד אונ וועלכי פון דם טוטן קינד באמת איז דר פשט פון דם פסוק אז די אשה פון דם טוטן קינד הט אן גהויבן צו טענן פר דם מלך אונ הט גכאפט אבלבול די אנדרי אשה אז זי הט ביי איר ארוס גנומן דס לעבדיגי קינד אונ הט איר אריין גלייגט אונ שוס דס קינד וואס זי הט דר דריקט איר כוונת איז נאר גוועזן מחמת קנאה פר וואס די חברתה הט א לעבדיג קינד זאל איך האבן א טוט קינד ובאמת הט זי ניכט גוועלט הערויזן איין פרעמד קינד אונ פר דעם מלך איז שוין גשטאנין דו אשה פון דם לעבדיגן קינד מיט איר קינד אויף דר הנדי דר מלך הט דס פר שטאנין פון זייערו טענות דריבר הט ער איבר גחזרת די טענות (וזאת אומרת) די אשה זאגט (בני החי) דם קינד וואס איך טראג אין מיין ווייל דער עיקר טענה איז גוועזן ביי איר אז דאס לעבדיגי קינד איז איר ובשיקא (ובנך המת)

סוד קדושים

דען עס איז דא צווי מיני זכר וויא עס הייסט (ויגלח וגו' שנים אנשים מרגלים חרש לאמר) דאס הייסט זיי גייען ארוס זעהן די מעשים פון מענשן כדי מען זאל מקטרג זיין אקעגן בדין אונ ניט במדת הרחמים אזוי די שתים נשים וואס זענין בבחינת צדקה אונ אין די צייטן ווען שלמה מיט זיין דור זענען גשטאנען במעלה העליונה פון די קדושה עילאה האבן זייא גלבר גיוועזן ארץ דינים קשים דרום שטייט (אז תבאנה וגו') דעמאלט ווען זייא גקימן אונ גשטאנען מיט התנגדות פר דעם מלך אבר ניט אונ די [illegible] די ישראל זענען איך ניט פרום [illegible] וויערט גזאגט דער פסוק (כמי [illegible]) [illegible] כמשלי כ') דם [illegible] די [illegible] כלומר [illegible] מיני גבורות [illegible] במסלה איבר זיא:

וְזֹאת אֹמֶרֶת לֹא כִּי בְּנֵךְ הַמֵּת וּבְנִי הֶחָי׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קְחוּ־לִי חָרֶב וַיָּבִאוּ הַחֶרֶב לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גִּזְרוּ אֶת־הַיֶּלֶד הַחַי לִשְׁנָיִם וּתְנוּ אֶת־הַחֲצִי לְאַחַת וְאֶת־הַחֲצִי לְאֶחָת׃ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־בְּנָהּ הַחַי אֶל־הַמֶּלֶךְ כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ עַל־בְּנָהּ וַתֹּאמֶר ׀ בִּי אֲדֹנִי תְּנוּ־לָהּ אֶת־הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת אַל־תְּמִיתֻהוּ וְזֹאת אֹמֶרֶת גַּם־לִי גַם־לָךְ לֹא יִהְיֶה גְּזֹרוּ׃ וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תְּנוּ־לָהּ אֶת־הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת לֹא תְמִיתֻהוּ הִיא אִמּוֹ׃ וַיִּשְׁמְעוּ כָל־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר שָׁפַט הַמֶּלֶךְ וַיִּרְאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי רָאוּ כִּי־חָכְמַת אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט׃ וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

פירוש ע"ט

לא עס איז ניט אזו נאהר דיין זון איז דער טוטער אונ מיין זון איז דער לעבעדיגער : ויאמר הט דער קעניג גזאגט קחו לי חרב נעמט מיר ברענגט מיר אשווערד האבען זייא גבראכט אשווערד פר דעם קעניג : ויאמר הט דר קעניג גזאגט צו שנייד דס לעבעדיגע קינד אויף צווייא חלקים אונ גיט אהעלפט איינע אונ די אנדרע העלפט די אנדרי : ותאמר הט גזאגט די פרוי וואס איר זון איז גוועזן דר לעבעדיגר צום קעניג ביי עס הט זיך דר וועקט איר רחמנות אויף איר זון הט זיא גזאגט איך בעט דיך מיין הער גיב איר דס לעבעדיגי קינד אונ טייטן זאלסטו איהם ניט וזאת אומרת אונ די אנדרי הט גזאגט גם לי גם לך לאז זיין ניט מיר אונ ניט דיר צו שנייד דס קינד : ויען הט דר קעניג געענפרט אונ הט גזאגט גיט איר דס לעבעדיגי קינד אונ טייטן זאלט איר ניט טייטן היא אמו זיא איז זיין מוטר ווייל זיא הט זיך דר בארימט איבר איהם אונ די חכמים זאגין אבת קול איז ארוס גגאנגן אונ הט גזאגט דר פסק איז אמת היא אמו זיא איז זיין מוטר דיא וואס הט גזאגט מען זאל דס קינד לאזין לעבין : וישמעו דיא יודען האבען דר הערט דעם משפט וואס דר מלך הט גמשפט האבען זייא מורא גהאט פר דעם קעניג כי ראו ווייל זייא האבען גזעהן אז דיא חכמה פון גאט איז אין איהם צוא טון משפט : ויהי אונ דער קעניג שלמה איז גיוועזן קעניג איבער אלע אידען :

כוכב מיעקב

איז דיין קינד דס טוטע (וזאת אומרת) אונ דיא זאגט (לא כי בנך המת) ניין דיין קינד איז דס טוטע אין דס איז גוועזן ביי איר די ערשטע טענה אין דר עיקר וממילא (ובני החי) איז מיין דאס לעבעדיגע קינד. הט דר מלך גוואלט באווייזן מיט איין ראיה אז דס איז דר אמת זאגט ער נעמט איין שווערד וגו' הט די מרשעת טאקע נהיכון צו שניידן האבן אלו גזעהן דעם אמת :

ענין וכוח יהודה עם יוסף

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך וגו׳ . דאס ספר באר מים חיים שרייבט דוד המלך האט גזאגט פאר הקב"ה אנא ה׳ כי אני עבדך . איך בעט דיך גאט איך בין דיין קנעכט אני עבדך בן אמתך . איך בין דיין קנעכט דער זון פון דיין דינסט . דיא עטליכע ווערטער וואס דוד המלך האט גזאגט וועלון מיר פאר שטיין מיט אמשל אמלך איז אמהל ארוס גגאנגען פון זיין פאלוץ מיט זייער פיל שרים אונ זענען גגאנגען שפאצירען וויא זייא זענען גקומען צו אגרויסען פלאץ אונ מיטען שטאט זענען אלו גבליבן שטיין אונ האבן בעטראכט דאס שיינקייט פון דוא שטאט אונ דער מלך איז גוועזן אן גטאן מיט דיא שענסטע קליידער זיינע אונ אלו שרים זענען גוועזן גקליידעט זייער רייך מיט זייערע אלע ארדערין מיט גאלד אונ בריליאנטען אז עס האט פר בלענדעט דוא אויגין אונ פיל מענטשען פון דיא שטאט זענען גשטאנען זיך וואונדערן אויף דעם גרויסקייט פון דו שרים אונ נאך מער אויף דיא גרויסקייט פון דעם מלך אויף יעדור ווארט פון מלך אונ אויף יעדור ווינק וואס דו שרים

זעלבן פון מלך . שטייען שין אלו נעבין מלך מיט גרוס מורא אונ ציטערניש אונ ווא דער
מלך איז אין גישטאנען איז גקומן איין ארימר בעטלר אונ האט זיך איין גבוגן פר דעם מלך
אונ זאגט צו איהם איך בין דיין קנעכט ווען אלי שרים זיין גווארן אוף דעם בעטליר אונ
האבן גזאגט צו איהם דו ביסט ניט ווערט צו זיין אונזר קנעכט ווי אזי קענסטו זאגן דיא
ביסט א קנעכט פון מלך . אונ ווי אזו קענסטו דיך פר גלייכן צו אונז אונ זאגן דו ביסט
א קנעכט צום מלך ווי מיר זענן אונ ווי אזו קענסטו פר שעמין דעם מלך צו זאגן דיא
ביסט זיין קנעכט אונ האבן דעם בעטליר אוועק גיאגט פון דעם פלאץ אביסל שפעטער
איז גקומן נאך איין ארים מאן צום מלך אונ האט זיך אויך פר בייגט צום מלך אונ האט גזאגט
צום מלך איך בין דיין קנעכט די שרים האבן איהם אויך גוואלט אוועק טרייבן פון מלך .
האט דער ארים מאן גזאגט צו דיא שרים איר קענט מיך ניט אוועק טרייבן פון מלך וואריום
איך בין אנטבארענער קנעכט צום מלך איך בין גבארען ביי דעם מלך אונ הויז פון זייני
אייביגע דינסט . אזו אמענטשליך וויר פערגלייכן קען ער ווערן דעם גמשל פון דעם מלך בשר ודם
אויף דעם מלך מלכי המלכים הקב"ה וואס ער איז דער מלך פון דיא גאנצי וועלט אונ דיא
קנעכט זיינן מיר ווען דאס איז די זון אונ די לבנה אונ אלו שטערן . אונ דו טרויגען מלאכים
שרפים אופנים חיות הקודש אישים אראלים חשמלים . וואס מיר זענן זיי גאר ניט ווי א
הנביא האט גזאגט והגדודיו אין מספר . צו זיינע מחנות מלאכים איז קיין צאל דא וואס יעדער
באזונדער געליבט גאנצי וועלטן . אונ דיא גמרא זאגט פון דעם שיעור פון דיא חיות ווערט
אפגערעכנט שייך ער הייסט נהר דינור דער שייך פון פייער איצט יעצטן מיר זעהן ווי אזו קענען
קומען אמענטש וואס ער איז א בשר ודם פלייש אונ בלוט עפר אונ ווערים גבארען פון
א טראפן שטינקעדיג אונ זאגן צו הקב"ה איך בין דיין קנעכט עס ווערט דאך אים ווי ער פר
שעמט הקב"ה צו זאגן אז הקב"ה איז א מלך אויף אזעלכי קנעכט וואס זיי זענען מיט דעם
ווינג אוועק צו ברענגען דריבער האט דוד המלך גזאגט פר הקב"ה אנא ה' כי אני עבדך .
איך קען דיך נאט זאגען ניט בעז זיין איך מיר וואס איך זאג איך בין דיין קנעכט איך
ווייס אפילו עס איז ניט דיין כבוד איך זאל זיין דיין קנעכט אני עבדך בן אמתך . איך בין
אבער דאך דיין קנעכט . ווייל מיין נשמה איז גנומען גווארן פון אונטער דיין כסא הכבוד .
בין איך דאך גקאנט ביי דיר אין שטוב . אזוי ווי א קנעכט וואס איז גבוירן אונ הויז פון מלך
ווייל ער איז גבוירן פון זיין דינסט . דער מדרש זאגט פון דעם ווארט אני פרעה . ער קען מיר
דעם אני פון הקב"ה . פון די גרויסקייט פון א מלך בשר ודם ווייסן מיר די גרויסקייט פון
הקב"ה . מאראך פרעה ווען ער האט גוואלט גרויס מאכן יוסף . וואס ער איז גווען א קנעכט
אונ מצרים אונ אין מצרים טאר ניט ווערן פון א קנעכט א שר . פון דעסט וועגן האט פרעה
גזאגט איך בין פרעה . אונ איך זאג דיר זאלסט יא ווערן א מלך . אז הקב"ה זאגט אני . איך קען
ער נויט טון אויף דער וועלט אלין וואס ער וויל . אונ דער יוהר זאגט ווען יעקב האט זיך
זיכן מאהל איין גבויגן פר עשו . אונ ניט פר גיט האט ער זיך איין גבויגן נאר פר הקב"ה .
ער האט גרעדט צו עשו . אבער אונ דארצי האט ער ניט גמיינט עשו . ער האט נאר אלין געמאכן
אונ גרעדט צו הקב"ה . וואריום צדיקים טיען אז גאר דער ווילן פון הקב"ה מיט אלין אבער
ניט דער ווילן פון אמענטש . אונ ווען א צדיק רעדט צו א מלך מיינט ער גיוויס זיין הקשר צו
האבען פון הקב"ה . ווי שלמה המלך האט גזאגט לב מלך ביד ה' דאס הארץ פון א מלך איז אין
דיא האנט פון הקב"ה . אל כל אשר יחפוץ יטנו . ווי הון הקב"ה וויל נייגט ער זיין הארץ .
דריבער יהודה ווען ער איז גקומען פר יוסף האט ער גרעדט ווערטער וואס יוסף האט גמיינט יהודה
רעדט דאס צו איהם . אונ אין אמת האט יהודה גרעדט אונ גבעטן פון הקב"ה . ווי דער מדרש זאגט
ויגש קריאת שמע ער האט גגאנגען צו תפלה . האט יהודה גזאגט בי אדוני . איך בעט דיך מיין האר
הקב"ה . ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני . דיין קנעכט וועט איצט רעדן . איך וועל רעדן
מיינע רייד צו יוסף . אבער ניט פון יוסף האב איך גוואלט צו ווערן . נייערט דאס הארץ פון יוסף

װעט מיר ענטפֿערן . נאר באזני אדוני . מײן תּפלה װאס איך טראַכט אונ מײן האַרצין ו זאל קימען אונ די אױערון פֿון מײן הער . הקב״ה . ואל יחר אפּך בעבדך . אונ דיא זאלסט ניט זײן בײז אויף מיר װאס איך ריד מיט עבדך . דײן קנעכט . איך װײס כּי כמוך כּפּרעה . פֿון דיא גרױ סקײט פֿון פּרעה קען איך פֿאַרשטײן דײן גרױסקײט . מאַראך איך קען ניט זאגן צו פּרעה איך בין דײן קנעכט . קען איך דאך צו דיר גװיס ניט זאגן איך בין דײן קנעכט . נאר װײל יוסף מײנט אז מײנו רײד גײען צו איהם . דריבּר זאג איך עבדך . דײן קנעכט . יוסף זאל מײנון אז איך רײד צו אים . אָבּר אונ אמת איז ניט פֿון יוסף האָף איך צו האָבּן מײן הילף נאר צו יוסף װעל איך רײדן . אונ דו הקב״ה זאלסט געבּין אונ דעם האַרץ פֿון יוסף רחמנות ער זאל אונז צוריק געבּין אונזר בּרידר בּנימין :

zzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzz

בראשית מד ויגש

יח וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי יְדַבֶּר־נָא עַבְדְּךָ דָבָר באזני

אונקלוס

יח וּקְרֵיב לְוָתֵיהּ יְהוּדָה וַאֲמַר בְּבָעוּ רִבּוֹנִי יְמַלֵּל כְּעַן עַבְדָּךְ פִּתְגָּמָא קֳדָם רִבּוֹנִי וְלָא יִתְקַף

בעל הטורים

(יח) ויגש אליו יהודה . בגי׳ זהו נכלאם עם יוסף ובנים גם נכנס לפיוס דלשלשה דברים נכנס וערג״י : ויגש אליו יהודה ס״ת הוה שאמר לו אני טוב לך שכמו שאתה מלך גם אני מלך וע״ז דורש במדרש כי הנה המלכים נועדו : כי אדני . בי פעם מה שתרלה וכנער יעל עם אחיו . ואל יחר . ב׳ במס׳ הכא ואידך ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה כי למחיה שלחני אלהים לפניכם ודרשינן מלמד שנשתנו פניהם כשולי הקדירה כי על מי היה להם לחרות ה״נ אמר לו יהודה אל ישתנו פניך לריך אני לדבר מעט : כמוך כפרעה

רש״י

(יח) ויגש אליו . דבר באזני אדוני . [ב״ר] יכנסו דברי

בית דוד

(יח) (וַיִּגַּשׁ אֵלָיו). (דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדוֹנִי) יְהוּדָה האָט גזאָגט צו יוֹסף (יִכָּנְסוּ דְבָרַי בְּאָזְנֶיךָ) מײנע רײד זאָלן אַרײן גײן אין דײנע אױערן, דו זאָלסט הערין װאס איך װעל צוא דיר רײדן (וְאַל יחר

פירוש לתורת אלהים

(יח) וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה אונ יְהוּדָה האָט צו גטרעטן צו יוֹסף וַיֹּאמֶר אונ האָט גזאָגט בִּי אֲדוֹנִי איך בעט דיך מײן הער יְדַבֶּר לאז דײן קנעכט רײדען פֿאַר דיר אַזאַך אונ די רײד זאָלען אַרײן גײן

ספר הישר

אין װי יְהוּדָה האָט דר זעהן װאס דר שֵׁנִי לַמֶּלֶךְ האָט נטון צו זײ האָט יְהוּדָה גנענט צו יוֹסף אין האָט גזגט איך בעט דם האר אז דר האר זאל צו הערון װס דר קנעכט װעט רײדן . האָט יוֹסף אים געענפֿערט רײד אונ איך װעל צו הערון האָט יְהוּדָה צוא אים גזאגט פֿר װאר בשעת אַז מיר זענן גקומן צום ערשטון קופּן קארן בײ דיר האָסטו אונז גמאכט פֿר אום שפּעהֶרם אונ האָסט אונז גהײסן בּרענגן אונזר יונגסטן בּרידר האָבּן מיר אים גבּרכט צו דיר אונ אצינד מכסטו װײטר אַבּלבּול אויף אונז אצינד בעט איך דם הערון אז דר האר זאל אונז אים קערון אונזר בּרידר אונ מיר װעלן גײן מיט פֿריד צו אונזר פֿאטר אונ אוב ניט װעלן מיר פֿר װיסטן מצרים אונ יוֹסף האָט געענפֿערט צו יְהוּדָה װס עס׳נסטו דײן בּרײט מױל אונ רעטסטו אן הכנעה דא שװער איך אזוי װי פּרעה לעבּט אז איך װעל הײסן אז מײנע גבּורים זאלן מלחמה האַלטן מיט אײך װעסטו מיט דײנע בּרידר דער טרונקן װערון אונ זײער שפּײעכץ װס איטליכר פֿון זײ װעט אײן שפּײ טון . אונ ער האָט װײטר גזאגט צו יוֹסף נאט איז אײן עדות אַז איך װיל ניט מלחמה האַלטן מיט הדר כּבודך אונ איך בעט אַז דו זאָלסט אפּ געבּון אונזר בּרידר אונ מיר װעלן אַװעק גײן אונ יוֹסף האָט װײטר געענפֿערט צו אים איך האָבּ דיר שון לאנג גזגט אפילו די װעסט קומן מיט אלע שׂרים פֿון כּנען װעסטו בײ מיר ניט אפּ נעמון דײן בּרידר . אונ יוֹסף האָט אן גהױבּון צו רײדן אונ האָט גזגט יוֹסף קום װעסטו דיך זעהן מיט דײנע בּרידר אונ װי יוֹסף האָט אזוי

יְהַךְ רוּגְזָךְ בְּעַבְדָּךְ בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי וְאַל־יִחַר אַפְּךָ
אֲרֵי כְפַרְעֹה כֵּן אַתְּ:
יט רִבּוֹנִי שְׁאֵיל יָת בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה: יט אֲדֹנִי
עַבְדוֹהִי   שָׁאַל

רשב"ם

(יח) ויגש. כי כמוך כפרעה. הרי אתה כמלך ויראתי מחרון אפך: (יט) אדני שאל. אתה גרמת לביאתין כאן כדי כלאי הרגתי איש דהיינו יעקב ופצעי וילד לחבורתי, דהיינו בנימין כי א"א לבא לאיות זה כלא זה: וילד

בעל הטורים

כפרעה גנים' כך אתחיל: (יט) היש לכם אב או אח. ועל ששם לא שאל כי ידע שכבר מתה: (כ) וילד. ב' במסורה ככא ואידך כי איש הרגתי לפצעי וילד לחבורתי שאם נגית

רש"י

דברי א באזני: ואל יחר אפך. מכאן אתה למד שדבר אליו ב קשות: כי כמוך כפרע' חשוב אתה בעיני כמלך ג זהו פשוטו. ומדרשו ד סופך ללקות עליו בצרעת כמו שלקה פרעה ה ע"י זקנתי שרה על לילה אחת שעכבה. [ב"ר] ד"א מה פרעה ו גוזר ואינו מקיים מבטיח ואינו עושה אף אתה כן. וכי זו היא שימת עין שאמרת לשום עינך עליו. ד"א כי כמוך כפרעה אם תקניטני אהרוג אותך ו ואת

ישפתי

א דהא לא היו מדברים עם יוסף אלא ע"י מליץ ולא היו יודעין שמבין ל' עברי וא"כ איך יוכל לדבר עם יוסף בעצמו וקי"ל. וי"ל דאין כבוד למלך שאדם שפל ילחוש לו באוזן (רא"ם): ב ולא בל' רך וכשפה רפה כדרך המדברי' עם המלך דאל"כ למה יכעוס: ג דכי כמוך כפרע' נתינת טעם כוא אמה שאמר לו בי אדוני שהולרכתי לחלות פניך ולבקש בל' בקשה ותחנונים ויוסף לא היה מלך לכך נ"ל לו כי כמוך כפרע' חשוב אתה בעיני כמלך. אבל אין לומר שהיא נתינת טעם לאתמר ואל יחר בשתוך לו משום דאדרבה היא בנותנת שכיון שהוא חשוב כהלך לא היה לו לדבר אליו קשות: ד המדרש לא רלה לפרש שהיה מדבר עמו דברים רכים רק שהיה מדבר אתו קשות ע"כ דרשו סופך וכו' ולמדרשו קשה דכל"ל כי אתה תהיה כפרעה לכ"ם ד"א מה פרעה וכו' כלומר שלאת כזה דומה אתה לפרעה ולפי זה קשה אתה כפרעה בל"ל לכך לריך שני הפירושים ולכל הפירושים קשה הי"ל כפרעה כמוך כיון שהוא פדמה יוסף לפרעה ל"פ ד"א אם תקניטני וכו' שהיה מדמה לפנין בריכה פרעה ליוסף ופעם זה לנדו א"א דא"כ איך אמר אל יחר אפך כי איך לא יחר אפו שהיה אומר שיהרגהו לכך לריך נ"כ לטעמים דלעיל מהרש"ל: ה ולפי פי' זה נ"ל דכי כמוך כפרעה קאי אמה שאמר לו ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ומהו הדבר שאדבר לך כי כמוך כפרעה כלומר שסופך ללקות וגו': ו פי' שהרי ה' כשנקשו שאין עבד מולך ולא לובש בגדי חשי ולא קיים שהרי השליך אותך שאתה היית עבד ומבטיח ואינו עושה כלומר ומה כגזרה שגזר שאין בה חסרון כיס אפ"ה לא קיים מכ"ש בהבטחה שיש בה חסרון כיס שאינו מקיים אף אתה כן שמבטיח ואינו עושה וכי זו וכו' אבל אינו קאי אגוזר ואינו מקיים כי לא מלינו שיוסף גזר שום דבר ולא קיים וכן לא מלינו שפרעה הבטיח בשום דבר ולא קיים בהבטחתו (הרא"ם) וקשה מה היה לו עם פרעה ומפני מה זלזל הוא את המלך וי"ל שבך אמר יהודה ליוסף על מה אתה כועס על פרעה אתה תולה בשחון שלך שהרי פרעה עלמו גוזר ואינו מקיים שהרי כ' בנימוסי מלרים שלא יהיה עבד מלך ולא קיים. מהרש"ל: ז וי"ל לפי פי' זה קאי כי כמוך אואל יחר פי' שלכך בקשתיך שאל יחר אפך שאם יחר אפך אהרוג

בית

יִחַר אַפְּךָ) אונ עס זאל ניט ברענגין דיין כעס אויף דיין קנעכט. זאגט רש"י (מִכַּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁדִּבֵּר אֵלָיו קָשׁוֹת) פון דאנען קענסטו לערנין אז יהודה הט גרעט צו אים הארטע רייד (ווייל יהודה האט אים געדארפט בעטען ער זאל ניט זיין בייז אויף אים) (כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה) יהודה האט געזאגט צוא יוסף (חָשׁוּב אַתָּה בְּעֵינַי כַּמֶּלֶךְ) דו ביזט ביי מיר גלייך ווי א מלך (זהו פשוטו) דס איז דר פשט פון פסוק (ומדרשו) דר מדרש לערונט יהודה הט געזאגט צו יוסף (סופך ללקות עליו בצרעת כמו שלקה פרעה על ידי זקנתי שרה על לילה אחת שעכבה) דיין סוף וועט זיין דוא וועסט געשלאגן ווערין מיט צרעת ווייל דו וויקסט פאר האלטין

דוד

בנימין אזו וויא פרעה איז געשלאגן געווארין מיט צרעת ווייל ער הט פר האלטן ביי זיך מיין באבע שרה אוף איין נאכט (דבר אחר) נאך אפשט איז יהודה הט געזאגט צו יוסף דו ביזט ווי פרעה (מה פרעה גוזר ואינו מקיים) אזו ווי פרעה איז גוזר אגזרה אונ ער טוט ניט ווי ער הט גוזר געוועזן (מבטיח ואינו עושה) ער זאגט צו טאן אונ טוט ניט (אף אתה כן) דו ביזט אויך אזו (וכי זו היא שימת עין שאמרת לשום עינך עליו) דוא האסט געזאגט די וועסט נאר טאן דיין אויג אויף אים, דו וועסט אים נאר זעהן. דס הייסט נאר געזעהן (דבר אחר) נאך אפשט איז כי כמוך כפרעה. דו ביסט ווי פרעה (אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדוניך)

פירוש

(יח) (כמוך כפרעה). שני כפיין הדמיון באים להשוות הדברים. וכן כעבד כאדוני (ישעיה כ) כלומר אתה מושל כפרעה ופרעה כמוך ויראה אני לדבר לפניך כמו לפני פרעה. ומפני הצרה

רד"ק

הגדולה שמצאונו לא אוכל לשתוק ועל כל פה שאדבר אל יחר אפך בעבדך. ואתה בתחילה באת בעלילה עלינו שלא באת כן לשאר בני אדם הבאים לקנות תבואה :(יט) (אדני שאל) ספר לו כל הדברים כמו

פירוש לתורת אלהים

נייט באזני אדוני אין די אויערן פון מיין הער דו זאלסט מיינו רייד פר נעמן ואל יחר אפך בעבדך אונ דיין צארן זאל ניט ברענגן אין דיין קנעכט אז איך וועל דיר עפיס רייען שלא בכבוד זלכטו ניט ביזגז זיין אונ פר וואס בעט איך דיך כי כמוך כפרעה ווארום דו ביסט ביי מיר גלייך ווי פרעה דו ביסט חשוב ווי א קעניג אונ אקעגין אקעניג מאר מען ניט ריידן שלא בכבוד

שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־
לָכֶם אָב אוֹ־אָח׃ כ וַנֹּאמֶר אֶל־
אֲדֹנִי יֶשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים
קָטָן וְאָחִיו מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ
לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ׃ כא וַתֹּאמֶר
אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרִדֻהוּ אֵלָי וְאָשִׂימָה
עֵינִי

עַבְדוֹהִי לְמֵימַר הַאִית
לְכוֹן אַבָּא אוֹ אֲחָא׃
כ וַאֲמַרְנָא לְרִבּוֹנִי אִית
לָנָא אַבָּא סָבָא וּבַר
סִיבְתִין זְעֵיר וַאֲחוּהִי
מִית וְאִשְׁתְּאַר הוּא
בִלְחוֹדוֹהִי לְאִמֵּיה
וַאֲבוּהִי רָחֵים לֵיהּ׃
כא וַאֲמַרְתְּ לְעַבְדָּךְ
אַחֲתוּהִי לְוָתִי וַאֲשַׁוֵּי
עיני

בעל הטורים

זקנים. חסר שמסר לו כל מה שלמד מזקנים דהיינו שם ועבר: ויותר ב' במס' הכא ואידך ויותר יעקב לבדו מה כאן מלחמה

רשב"ם

לנו להביאו הנה וחולין הוא לך לעכבו: (כא) ואשימה עיני

רש"י

אדונך (ב"ר): (יט) אדוני שאל את עבדיו. (ב"ר) מתחלה בעלילה באת עלינו ח למה היה לך לשאול כל אלה בתך היינו מבקשים או אחותינו אתה ט מבקש ואעפ"כ ונאמר אל אדני י לא כחדנו ממך דבר: (כ) ואחיו מת. מפני היראה היה מוציא דבר שקר מפיו אמר אם אומר לו שהוא קיים כ יאמר הביאוהו אלי: לבדו לאמו מאותו האם

שפתי חכמים

אותך ואת אדונך: ח דק"ל למה א"ל הא"ך דיבר לו יוסף וכי לא ידע יוסף מה שדיבר ומתרץ דלכך חזר הדברים לומר לו מתחלה בעלילה וכו': ט משום דאין דרך לשאול על הבנים ועל הבנות ועל האבות ועל האמהות אלא בחתון. וא"ת למה נקט רש"י גבי יוסף בתך וגבי אחיו אחותנו ולא נקט איפכא דהא הם היו זקנים יותר מיוסף. י"ל משום דיוסף היה חשוב בעיניהם כמלך לכך היו אומרים בתך היינו מבקשים דדרך של חתן לנהוג כבוד בחמיו וכן אחותנו אתה מבקש וצריכים אנו לנהוג בו כבוד כדי שייטיב לאחותנו. אבל איפכא היה גנאי ליוסף דאז היה יוסף צריך לנהוג כבוד בהם: י ר"ל שלא תאמר הואיל ויודע הי' יהודה שביקש עלילה למה השיבו יש לנו אב זקן וגו' ומתרץ דה"ק אעפ"כ וכו': כ וא"ת אדרבה בזה היה מכחיש א"ע דהא בפ' מקץ כתיב כשבאו אל יוסף א"ל שעדיין חי אלא שנמכר הנ' והא' איננו • וי"ל דבירידה ראשונה

בית דוד

אוֹיבּ דוּ וֶועסְט מִיךְ דֶער צֶערְנִין וֶועל אִיךְ הַרְגֶנִין דִיךְ מִיט דַיין הֶערְר פַּרְעה: (יט) (אֲדוֹנִי שָׁאַל אֶת עֲבָדָיו). יְהוּדָה הָאט גְזָאגְט צוּא יוֹסֵף (מִתְּחִלָּה בַּעֲלִילָה בָּאתָ עָלֵינוּ) בַּאלְד פוּן אָנְהֵייבּ בִּיזְטוּ גֶעקוּמֶן אוֹיף אוּנְז מִיט אַבִּלְבּוּל. צוּ בְּרֶענְגֶען אוֹיף אוּנְז אַ אוּמְגְלִיק. מִיר וַויסֶן נִיט פַאר וָוס (לָמָּה הָיָה לְךָ לִשְׁאוֹל כָּל אֵלֶּה) צוּ וָוס הָאסְטוּ גְדַרְפְט בַּיי אוּנְז פְרֶעגִין דִי אַלֶע זַאכֶן וָוס דִי הָאסְט אוּנְז גֶעפְרֶעגְט (בִּתְּךָ הָיִינוּ מְבַקְשִׁים) הָאבֶּן מִיר גְוָואלְט נֶעמִין דַיין טָאכְטֶער פַאר אַווַייבּ (אוֹ אֲחוֹתֵנוּ אַתָּה מְבַקֵּשׁ) אָדֶער דוּא חָאסְט גְוָואלְט נֶעמֶן אוּנְזֶערִי אַשְׁוֶועסְטֶער פַר אַוַייבּ (וְאַף עַל פִּי כֵן וַנֹּאמֶר אֶל אֲדוֹנִי) פוּן דֶעסְט וֶועגִין הָאבֶּן מִיר דִיר אַלֶץ גְזָגְט (לֹא כִחַדְנוּ מִמְּךָ דָּבָר) מִיר הָאבֶּן פוּן דִיר גָאר נִיט גֶעלַייקִינְט: (כ) (וְאָחִיו מֵת). זָאגְט רַשִׁ"י (מִפְּנֵי הַיִּרְאָה הָיָה מוֹצִיא דְּבַר שֶׁקֶר מִפִּיו) וַוייל יְהוּדָה הָאט מוֹרָא גֶעהַט פַר יוֹסֵף דְרִיבֶּר הָאט עֶר אַרוֹיס גֶערֶעט פוּן מוֹיל אַלִּינֶען (אָמַר) יְהוּדָה הָט גְזָאגְט (אִם אוֹמֵר לוֹ שֶׁהוּא קַיָּם) אוֹיבּ אִיךְ וֶועל זָאגֶן צוּ אִים אוּנְזֶער בְּרִידֶר לֶעבְּט (יֹאמַר הֲבִיאֻהוּ אֶצְלִי) וֶועט עֶר זָאגֶן מֶען זָאל אִים בְּרֶענְגֶען צוּ אִים: (לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ). (מֵאוֹתוֹ הָאֵם אֵין לוֹ עוֹד אָח) פוּן זַיין

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש"י): (יט) אֲדוֹנִי מַיין הֶער הָט גְפְרֶעגְט זַיינֶע קְנֶעכְט אַזוֹ הֲיֵשׁ לָכֶם אָב אוֹ אָח הָט אִיהְר אַפָאטֶער אָדֶער אַבְּרוּדֶר פוּן אָן הַייבּ אָן בִּיסְטוּ גְקוּמֶען מִיט אַבִּילְבּוּל צוּא אוּנְז (עיין רש"י): (כ) וַנֹּאמֶר הָאבֶּען מִיר פָארְט גְזָאגְט דֶעם אֶמֶת מַיין הֶער מִיר הָאבֶּן אַיין אַלְטֶען פָאטֶר אוּנ עֶר הָט בַּיי זִיךְ אַקְלַיין קִינְד וָוס אִיז אִיהְם גְבּוֹרֶען גְוָוארֶן אוֹיף זַיין עֶלְטֶער וְאָחִיו מֵת אוּנ דֶעם קִינְדְס בְּרוּדֶר פוּן אַיין מוּטֶער אִיז גְשְׁטָארְבֶּען (עיין רש"י) וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ אוּנ עֶר אַלַיין אִיז אִיבֶּער גְבְּלִיבֶּן צוּ זַיין מוּטֶער וְאָבִיו אֲהֵבוֹ אוּנ זַיין פָאטֶר הָט אִיהְם לִיבּ: (כא) וַתֹּאמֶר הָאסְט גְזָאגְט צוּא אוּנְז דַיינֶע קְנֶעכְט בְּרֶענְגְט אִים צוּ מִיר וְאָשִׂימָה עֵינַי עָלָיו אוּנ אִיךְ וֶועל אִיהְם נָאר אָן קוּקִין:

עֵינַי עֲלוֹהִי׃ כב וַאֲמַרְנָא לְרִבּוֹנִי לָא יִכּוּל עוּלֵימָא לְמִשְׁבַּק יָת אֲבוּהִי וְאִם יִשְׁבּוֹק יָת אֲבוּהִי וּמִית׃ כג וַאֲמַרְתְּ לְעַבְדָךְ אִם לָא יֵחוֹת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא עִמְּכוֹן לָא תוֹסְפוּן לְמִחְזֵי אַפָּי׃ כד וַהֲוָה כַּד סְלֵיקְנָא לְוָת עַבְדָּךְ אַבָּא וְחַוֵּינָא לֵיהּ יָת פִּתְגָמֵי רִבּוֹנִי׃ כה וַאֲמַר אֲבוּנָא תּוּבוּ זְבוּנוּ לָנָא

עֵינִי עָלָיו׃ כב וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת׃ כג וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אִתְּכֶם לֹא תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי׃ כד וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד־לוֹ אֵת דִּבְרֵי אֲדֹנִי׃ כה וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ

ועיר

רשב"ם

עיני עליו. אפי' פשע נגאי הוא למשל הארץ להבריח דבריו: (כב) ועזב את אביו ומת. אביו ימות.

מעם

בעל הטורים

עליו לתלותה: (כג) לא תוסיפון לראות פני ג' במס' בבה דכתיב ויאבק איש עמו עד עלות השחר ותירד לא תוסיפון לשוב

רש"י

האם ל' אין לו עוד אם: (כב) ועזב את אביו

שפתי חכמים

רלפונה אמרו כא' אינגו אבל בירידה שנים כיו חומרים לו שמה וכאן מירי בירידה שניה ואף שלא נכתב בהדיא שאמר לו על אחיו שנלכד שם. כיה כן מ"מ יכולנו לומר שאמר לו דבלא"ה אנו מוכרחים לומר כן דהא כתיב הבא איך שיוסף אמר להם הורידהו אלי ואשימה עיני עליו ולא מצינו שיוסף כיה אומר להם כן אע"כ ל"ל דהיה אומר להם כן אע"פ שלא נכתב לעיל מידי א"כ ה"נ לריכין אנו לפרש כן שבירידה שניה כשאמר על אחיהם שאמר לומר על אחיהם שנלכד ואז השיבו לו שמת אפני בירא"ה כיון שראו שלוה להם להביא את בנימין שמא ינוה להם שיחפשו אחר הנלכד ויביאו לו ומש"ה השיבו לו שנאה להם השמועה אחר החיפוש שמוא מת וק"ל ׃ ל' ר"ל דהאי נמהו פירושו אלמי שלא יתכן לומר אלמי אלא

נב"ית

בית דוד

זיין פאטער האט ער קיין ברודר: (כב) וְעָזַב אֶת אָבִיו וָמֵת). מיר זאגן דאך ער האט פאר לאזט דעם פאטער

פירוש לתורת אלהים

(כב) וַנֹּאמֶר אֶל אֲדֹנִי האבן מיר געזאגט צו אונזער הער לא יוכל דער יונג קאן ניט פער לאזען זיין פאטער וְעָזַב אֶת אָבִיו ווארום אז ער וועט פער לאזען זיין פאטער וָמֵת האבן מיר מורא טאמער וועט ער שטארבן אין וועג ווארום זיין מוטער רחל איז אויך אין וועג געשטארבן: (כג) וַתֹּאמֶר אֶל עֲבָדֶיךָ האסטו געזאגט צו אונז דיינע קנעכט אם וועט אייער קלענסטער ברודער ניט קומען אראפ מיט אייך לא תוסיפון לראות פני זאלט איר ניט מעהר זעהן פאר מיר: (כד) וַיְהִי און עס איז געוועזן כי אז מיר זענען געקומען צו דיין קנעכט זיין אונזער פאטער ונגד לו האבן מיר אים געזאגט די אלע רייד פון מיין הער: (כה) וַיֹּאמֶר אָבִינוּ האט אונזער פאטער געזאגט צו אונז שובו שברו לנו כעט

איבר

ספר הישר

געזאגט האבן זיי דיא ברידער ארום אין [illegible] אלע איינער צו [illegible] יוסף [illegible] און יוסף האט צו די [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

און [illegible] צו [illegible] צו יוסף [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אז יוסף זאל זאגן זיינע ברידער זיי זאלן ארוס גיין

מְעַט־אֹכֶל׃ כו וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן אִתָּנוּ
וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי
הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ׃
כז וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם
יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי׃
כח וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ
טָרֹף טֹרָף וְלֹא רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה׃
כט וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי
וְקָרָהוּ אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת

זְעֵיר עִבוּרָא׃ כו וַאֲמַרְנָא לָא נִיכּוֹל לְמֵיחַת אִם אִית אֲחוּנָא זְעֵירָא עִמָּנָא וְנֵיחוּת אֲרֵי לָא נִיכּוֹל לְמֶחֱזֵי אַפֵּי גַבְרָא וַאֲחוּנָא זְעֵירָא לֵיתוֹהִי עִמָּנָא׃ כז וַאֲמַר עַבְדָּךְ אַבָּא לָנָא אַתּוּן יְדַעְתּוּן אֲרֵי תְרֵין יְלֵידַת לִי אִתְּתִי׃ כח וּנְפַק חַד מִלְּוָתִי וַאֲמָרִית בְּרַם מִקְטַל קְטִיל וְלָא חֲזֵיתֵיהּ עַד כְּעַן׃ כט וְתִדְבְּרוּן אַף יָת דֵּין מִן קֳדָמַי וִיעַרְעִינֵּיהּ
מותא

שיבתי

רש"י

ומת. אם יעזוב את אביו דואגים אנו שמא ימות בדרך שהרי אמו מ בדרך מתה: (כט) וקרהו אסון [ב"ר] שהשטן מקטרג בשעת הסכנה: והורדתם את
שיבתי

שפתי חכמים

בכיות אמו קיימת אבל לאחר מיתתה ל"ל שנשאר הוא מאמו: מ (נח"י) וקשה דא"כ למה תלה בעזיבת אביו שהרי גם אם אביו ירד עמו לא ינצל מפני טרחת הדרך שהרי רחל מתה על פני יעקב. ופ"ק למה הזכיר יהודה עזיבת אביו ויעקב אמר
סן

בית דוד

אונ איז נִיט נִשְׁטָארְבֶּן, נָאר אַזוֹ הָט עֶר גֶעמֵיינְט (אִם יַעֲזוֹב אֶת אָבִיו דוֹאֲגִים אָנוּ שֶׁמָּא יָמוּת בַּדֶּרֶךְ) אוי עֶר וֶועט פַאר קָאזָן דֶעם פָּאטֶער זָארְגִין מִיר (הָאבֶּן מִיר מוֹרָא) טָאמֶר וֶועט עֶר שְׁטַארְבּוּן אונ וָועג (שֶׁהֲרֵי אִמּוֹ בַּדֶּרֶךְ מֵתָה) וָוארוּם זַיין מוּטֶער איז אוֹךְ נִשְׁטָארְבּוּן אונ וָועג: (כט) (וְקָרָהוּ אָסוֹן) עֶס וֶועט אִים טְרֶעפֶן אַיין אוּמְגְלִיק (שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה) ווייל דָער שָׂטָן מַסֶרְת אוֹף דֶעם מֶענְטְשׁ וָוען עֶר אִיז אונ אַסְכָּנָה. אונ יֶעדֶר וָועג איז אַסְכָּנָה: (וְהוֹרַדְתֶּם אֶת שֵׂיבָתִי וגו׳). מַיין
פאטר

פירוש לתורת אלהים

אוֹכֶל גֵייט ווידער אַמָאל נָאךְ מִצְרַיִם אונ קוֹיפְט אוּנְז אַבִּיסָעל עֶסִין שְׁפַּייז: (כו) וַנֹּאמֶר הָאבֶּען מִיר גְזָאגְט צוּ אִים לֹא נוּכַל לָרֶדֶת מִיר קָאנֶען נִיט גֵיין אִם אוֹב אוּנְזֶר קְלֶענְסְטֶער בְּרוּדֶר וֶועט אוֹיךְ זַיין מִיט אוּנְז וֶועלֶן מִיר גֵיין כִּי וָוארוּם מִיר קָאנֶען זִיךְ נִיט ווייזֶען פַר דֶעם מַאן אַז אוּנְזֶער קְלֶענְסְטֶער בְּרוּדֶער וֶועט נִיט זַיין מִיט אוּנְז: (כז) וַיֹּאמֶר הָט מַיין פָּאטֶר גְזָאגְט צוּ אוּנְז אַתֶּם יְדַעְתֶּם אִיר ווייסְט דָאךְ כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה לִי אִשְׁתִּי אַז נָאר צְווייא זִיהְן הָאט מִיר מַיין ווייבּ רָחֵל גְבָּארִין: (כח) וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי אִיז אַיינֶר דָס מַיינְט מֶען יוֹסֵף פוּן מִיר אַוֶועק גֶגַאנְגֶען וָאוֹמַר אַךְ טָרֹף טוֹרָף הָאבּ אִיךְ גְטְרַאכְט אַווילְדֶע חַיָּה הָאט אִים פַר צוּקְט וְלֹא רְאִיתִיו עַד הֵנָּה אונ אִיךְ הָאבּ אִיהְם נִיט גְזֶעהֶן בִּיז אִיצְט אִיז מִיר נִיט מֶעהְר גְבְּלִיבֶּן פוּן אִיר נָאר בִּנְיָמִין: (כט) וּלְקַחְתֶּם גַּם אֶת זֶה אונ אִיר ווילְט נָאךְ דֶעם אוֹךְ אַוֶועק נֶעמִין פוּן מִיר וְקָרָהוּ אָסוֹן הָאבּ אִיךְ מוֹרָא טָאמֶער וֶועט אִיהְם טְרֶעפֶען אַאוּמְגְלִיק אִין וָועג וְהוֹרַדְתֶּם אֶת שֵׂיבָתִי וֶועט

ספר הישר

קֵיין מִצְרַיִם אונ אוֹךְ זָאל יוֹסֵף גֶעבּוּן צוּ זַיינֶע בְּרִידֶר גְרוֹסֶע מַתָּנוֹת אונ זָאל אִיטְלִיכֶן אַ קְלֵיידֶן פַיינֶע קְלֵיידֶער אונ זָאל גֶעבּוּן צוּ אִיטְלִיכֶן דְרַיי הוּנְדֶערְט שֶׁקֶל זִילְבֶּער אונ יוֹסֵף הָט זַיי גְהֵייסֶן אָן טוּן דִיא נוּטֶע קְלֵיידֶר אונ הָט זַיי גְבְּרַכְט פַר פַּרְעֹה אונ וויא פַּרְעֹה הָט דֶער זֶעהְן דִי בְּרִידֶר פוּן יוֹסֵף אונ אַז זַיי זֶענֶען אַלֶע גְרוֹסֶע גִבּוֹרִים אונ זֶעהְר שֵׁיינֶע מֶענְשֶׁן הָט עֶר זִיךְ דְרוֹף זֶעהְר גְפְרֵייט אונ דֶער נָאךְ זֶענֶען זַיא

מוֹתָא וְתַחֲתוּן יָת
שֵׂיבָתִי בְּבִישְׁתָא
לִשְׁאוֹל׃ ל וּכְעַן כְּמֵיתִי
לְוָת עַבְדָּךְ אַבָּא
וְעוּלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמָּנָא
וְנַפְשֵׁיהּ חֲבִיבָא לֵיהּ
כְּנַפְשֵׁיהּ׃ לא וִיהֵי כַּד
יֶחֱזֵי אֲרֵי לֵית עוּלֵימָא
וִימוּת וְיַחֲתוּן עַבְדָּךְ יָת
שֵׂיבַת עַבְדָּךְ אֲבוּנָא
בִּדְווֹנָא לִשְׁאוֹל׃ לב אֲרֵי עַבְדָּךְ מְעָרַב בְּעוּלֵימָא

שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה׃ ל וְעַתָּה
כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ
אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְנַפְשׁוֹ׃ שני
לא וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת
וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־שֵׂיבַת עַבְדְּךָ
אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה׃ לב כִּי עַבְדְּךָ
ערב

רשב"ם

(ל) ונפשו קשורה בנפשו . ולכך בראותו כי אין הנער ומת: (לב) כי עבדך. לכך אני מדבר יותר מכל

בעל הטורים

כדרך הזה עוד שאמר להם לא די שלא הראו עוד את פני אלא ככל הדרך לא הוסיפו לשוב עוד: (כט) והורדתם. ב' במס' דין ואידך והורדתם את אחי הנה. משל לפרה שאינה רוצה ליכנס לשחיטה הכניסו את ולדה והיא נכנסת כך יעקב לא רצה לירד למצרים וכשמצא יוסף שם נכנס מיד: (ל) קשורה . ב' במס' הכא ואידך אולת קשורה בלב נער שהוא נער ואף אם לקח הכניע הוא מפני אולתו שקשורה בו א"כ מפני

רש"י

שיבתי וגו' . עכשיו כשהוא אצלי אני נ מתנחם בו על אמו ס ועל אחיו ואם ימות זה דומה עלי שכלם ע מתו ביום אחד: (לא) והיה כראותו כי אין הנער ומת . אביו מצרתו: (לב) כי עבדך

שפתי חכמים

פן יקראנו אסון : נ דק"ל דכאן כתיב בשביל בנימין והורדתם את שיבתי ברעה שאולה ולעיל בפ' מקץ כ' כן בשביל יוסף דכתיב כי ארד אל בני אבל שאולה והתרץ דודאי כבר בשביל יוסף הורידו שיבתו ברעה שאולה אלא עכשיו כשהוא וגו' . א"נ דק"ל למה היה מצטער על בנימין יותר מרחל או יוסף או שמעון : ס כו"ל וכתיב נקרא שנים ילדה לי אשתי וגו'. ול"נ מדכתיב והורדתם את שיבתי ברעה שאולה ובפ' מקץ כתיב ביגון שאולה י"ל דה"ק כבר הייתי מתנחם על אמו ועתה לא יהיה לי נחומין על אמו ואחר ברעה שאולה וכמו שאמרז"ל השרוי בלא אשה שרוי בלא טובה ומצינו אשה קרויה רעה, מהרש"ל: ע וא"ת מנ"ל לרש"י שקאי ג"כ ארחל דהא רחל לא נזכרה בקרא וי"ל מדכתיב לעיל שנים ילדה לי אשתי

בית דוד

פאטער יעקב האט געזאגט (עכשיו כשהוא אצלי אני מתנחם בו על אמו ועל אחיו) אצינד ווען בנימין איז ביי מיר טרייסט איך מיך מיט אים אויף זיין מוטער אונ אויף זיין ברודער (ואם ימות זה) אונ אוב ער וועט שטארבן (דומה עלי שכלם מתו ביום אחד) וועט דס זיין ביי מיר גלייך ווי אלע דריי וואלטן געשטארבן אונ איין טאג (לא) (והיה כראותו כי אין הנער ומת). (אביו מצרתו) באלד ווי דער פאטער וועט זעהן בנימין איז ניט דא מיט אונז וועט ער שטארבן פון צרות. מיר וועלן אפילו קיין צייט האבן אים צו דר ציילן וואס דא איז געוועזן מיט אים: (לב) (כי עבדך ערב את הנער). יהודה האט געזאגט צוא יוסף (ואם תאמר) אויב דוא וועסט

פירוש

שהי' שיהמו רחמיו על הזקן ולא יעכב הנער:(ל)(ונפשו קשורה בנפשו) מרוב אהבה ואם לא ישוב הנער אתנו תצא נפשו ותהיה האשמה רבה עלינו ועליך שסבבת את מיתתו ואם תאמר כי חטא לך והלא אתה אמרת ואשימה עיני ואיה השמת עין. אם לא חטא לך אינו

רד"ק

צריך להשמת עין אבל אם חטא לך.כמו שאתה אומר. כי הוא לא לקחו . אבל אחר שנמצא באמתחתו לא נוכל לכחש. ואם חטא עינו זו היא השומת עין . ואם תאמר למה אדבר אני עליו יותר מאחי : (לב) (כי עבדך ערב את הנער) עתה אם לא תרצה לכפר עונו קחני

פירוש לתורת אלהים

איך מאכען נידערין מיין עלטער ברעה מיט פרייער שאולה אין קבר (עיין רש"י) : (ל) ועתה אונ יעצט כבאי אז איך וועל קומען צוא דיין קנעכט צו מיין פאטער והנער איננו אתנו אונ דר יונג בנימין איז ניט מיט אינז ונפשו קשורה בנפשו אונ מיין פאטערס לייב איז אן געקניפט אין דעם לייב פון בנימין ער קען גאר אן אים ניט זיין : (לא) והיה אונ עס וועט זיין כראותו כי אין הנער אז ער וועט זעהן אז דר יונג איז ניט דא מיט אונז ומת וועט ער שטארבן פר צרות והורידו עבדיך וועלין מיר דיינע קנעכט מאכן נידעריגן את שיבת עבדך אבינו דעם עלטער פון אונזר פאטער דיין קנעכט ביגון שאולה מיט טרויעריקייט אין קבר אריין. אונ אז דו וועסט וועלין פרעגן ניט קריג איך מיך מעהר פון ארץ ברודר : (לב) כי ווארום איך דיין קנעכט האב

עָרַב אֶת־הַנַּעַר מֵעִם אָבִי לֵאמֹר
אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי
לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים: לג וְעַתָּה יֵשֶׁב־
נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר עֶבֶד לַאדֹנִי
וְהַנַּעַר יַעַל עִם־אֶחָיו: לד כִּי־אֵיךְ
אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתִּי
פֶּן אֶרְאֶה בָרָע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת־
אָבִי: מה א וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף

אונקלוס

מִן אַבָּא לְמֵימַר אִם לָא
אַיְתֵינֵיהּ לָךְ וֶאֱהֵי חָטֵי
לְאַבָּא כָּל יוֹמַיָּא :
לג וּכְעַן יְתֵיב כְּעַן עַבְדָּךְ
חֲלַף עוּלֵימָא עַבְדָּא
לְרִבּוֹנִי וְעוּלֵימָא יִסַּק
עִם אֲחוּהִי : לד אֲרֵי
אֵיכְדֵין אֶסַּק לְוָת אַבָּא
וְעוּלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמִּי
דִּלְמָא אֶחֱזֵי בְּבִישְׁתָא
דִּי תַשְׁכַּח יַת אַבָּא :
א וְלָא יְכִיל יוֹסֵף
לאתחסנא

רשב״ם

אחי. ואהיה עבד תחתיו : (א) ולא יכול יוסף להתאפק. עוד. כי עד עתה היה עושה כל מעשיו על ידי שהיה מתאפק בלבו כמש״ל ויתאפק ויאמר שימו לחם : לכל הנצבים עליו . בפני כל הנצבים עליו ולא יכול עוד להתאפק

רש״י

ערב את הנער. וא״ת למה אני נכנס לתגר יותר משאר אחי · הם כולם מבחוץ ואני נתקשרתי בקשר חזק להיות מנודה בב׳ עולמות : (לג) ישב נא עבדך וגו׳ [ב״ר] לכל דבר אני מעולה ממנו לגבורה ולמלחמה ולשמש : (א) ולא יכול יוסף להתאפק לכל

שפתי חכמים

ככי פירושו שניה ילדה לי והיא אחתי ר״ל המיוחדת לי לפי שעיקר דירתו היה אצל רחל מש״ה היה מתאבל על רחל ועי״ו יוסף היה מתנחם ובמות יוסף ונשאר בנימין הייתי מתנחם בו על אמו ועל אחיו ואם ימות זה דומה עלי כאילו שלשתן מתו ביום א׳: פ וא״ת וכא פירש״י לעיל וחטאתי לך כל הימים בעוה״ב וכאן פי׳ בב׳ עולמות וי״ל דהא יהודה בכאן היה מספר הדברים מדבר עם יעקב וא״כ כך היל״ל וחטאתי לך כל הימים א״כ ל״ל וחטאתי לאבי בוא בעוה״ז בהיות אבי קיים וגם לעולם שכולו יום דהיינו בעוה״ב וא״ל ולמה צריך יהודה עתה להתגלל א״ע איך שקשר א״ע בנדוי שני עולמות וי״ל משום דסבר שמא יוסף אינו מאמין בעונש עוה״ב מש״ה הוצרך לו לומר גם עונש עוה״ז משא״כ גבי יעקב שמאמין בעונש עוה״ב וק״ל : צ קשה ממ״נ אם נגורה אם הוא נגור למלחמה הרי כ׳ א״כ למלחמה ואם הוא לשימוש הרי ג״כ כ׳

בית דוד

זָאגְן (לָמָּה אֲנִי נִכְנָס לְתִגַּר יוֹתֵר מִשְּׁאָר אַחַי) פַר װָאס גֵיי אִיךְ אַרײן צוּ דִי קְרִיג מֶער פוּן מַיינֶע אַלוּ בְּרִידֶער (הֵם כּוּלָּם מִבַּחוּץ) זַייא זֶענֶען אַלוּ אוֹיסװַייניג (וַאֲנִי נִתְקַשַּׁרְתִּי בְּקֶשֶׁר חָזָק) אוּנ אִיךְ בִּין פַרְבּוּנְדֶן גִיוָוארֶען מִיט אַשְׁטַארְקֶע פַרְבִּינְדוּנְג (לִהְיוֹת מְנוּדֶּה בְּב׳ עוֹלָמוֹת) אִיךְ זָאל זַיין אוּנ חֵרֶם אוֹיף בַּייְדֶע װֶעלְטֶן אוֹיב אִיךְ װֶעל נִיט בְּרֶענְגֶן בִּנְיָמִין קֶעגְּדוּג צוּ מַיין פָאטֶר אַהַיים : (לג) (יֵשֶׁב נָא עַבְדְּךָ וגו׳) . יְהוּדָה זָאגְט צוּ יוֹסֵף (לְכָל דָּבָר אֲנִי מְעוּלֶּה מִמֶּנּוּ) צוּ יֶעדֶר זַאךְ בִּין אִיךְ בֶּעסֶער צוּא דִיר פַר בִּנְיָמִין (לִגְבוּרָה וּלְמִלְחָמָה וּלְשַׁמֵּשׁ) אִיךְ בִּין שְׁטַארְקֶער פוּן אִים . אִיךְ קֶען גֵיין אוּנ אַמִלְחָמָה אוּנ קֶען דִיךְ בַּדִינֶען . בֶּעסֶר ווִי עֶר קֶען : (א) (וְלֹא יָכוֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל

פירוש רד״ק

במקומו כי לכל דבר אני טוב ממנו : (א) (ולא יכול) כיון שהזכיר כמה פעמים רעת אביו שימצאנו נכמרו רחמיו עליו ולא יכול להחזיק עצמו מלבכות ובעבור כל הנצבים עליו קרא . הוציאו כל איש מעלי . ואותם שקרא

פירוש לתורת אלהים

עָרַב גִיוָועז פַאר דֶעם קִינְד מֵעִם אָבִי פַאר מַיין פָאטֶר לֵאמֹר אִם לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ אַז אִיךְ װֶעל אִים נִיט בְּרֶענְגֶן צוּ דִיר וְחָטָאתִי לְאָבִי װֶעל אִיךְ בְּלַייבֶּן זִינְדִיג פַר מַיין פָאטֶר אוֹיף אֵייבִּיג אוֹיף דֶער װֶעלְט אוּנ אוֹיף יֶענֶר װֶעלְט : (לג) וְעַתָּה אוּנ יֶעצְט בֶּעט אִיךְ דִיךְ יֵשֶׁב אִיךְ דַיין קְנֶעכְט װֶעל דָא זִיצְן פַר אַקְנֶעכְט צוּ מַיין הֶער פַאר דֶעם קִינְד וָוארוּם צוּא אַלֶע זַאכֶען בִּין אִיךְ נוּצִיגֶר פוּן אִים וְהַנַּעַר יַעַל עִם אֶחָיו אוּנ דֶר יוּנְג זָאל גֵיין מִיט זַיינוּ בְּרִידֶר : (לד) כִּי וָוארוּם ווִי אַזוֹ קָאן אִיךְ קוּמֶן צוּ מַיין פָאטֶר וְהַנַּעַר אֵינֶנִּי אִתִּי װֶוען דֶר יוּנְג אִיז נִיט דָא מִיט מִיר פֶּן אֶרְאֶה בָרָע ווִי װֶער אִיךְ אוֹיס הַאלְטֶן דֶעם טְרוֹיֶער וָואס װֶעט גְרֵייכֶן מַיין פָאטֶער : (א) וְלֹא יָכוֹל יוֹסֵף

לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו׃ ב וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה׃ ג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו

לענות

לָא תְּהַסְנָא לְכָל דְּקָיְמִין עֲלוֹהִי וּקְרָא אַפִּיקוּ כָּל אֱנָשׁ מֵעִלָּוַי וְלָא קָם אֱנָשׁ עִמֵּיהּ כַּד אִתְיְדַע יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי׃ ב וִיהַב יָת קָלֵיהּ בִּבְכִיתָא וּשְׁמָעוּ מִצְרָאֵי וְאִשְׁתְּמַע לֶאֱנָשׁ בֵּית פַּרְעֹה׃ ג וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי אֲנָא יוֹסֵף הַעַד כְּעַן אַבָּא קַיָּם וְלָא יְכִילוּ

אחוהי

תו״א ולא יכלו אחיו לענות. חגיגה ד׃

רשב״ם

להתאפק. ויקרא למשרתיו הוציאו כל הנצבים עלי מן הבית. כך עיקר פשוטו׃ (ג) וישמעו מצרים. אנשי

שפתי חכמים

לביתו ול״ל למכתב גבורה וי״ל לתלחמה ולביתוס כוח פי׳ של לגבורה כלו׳ למה אני גבור למלחמה ולביתוס׃ ק וככי פשטא הפסוק ולא יכול יוסף לסבול שיהיו אחיו מתביישין לכל הנצבים עליו ר״ל נגד כל העם לפיכך לוה לכולי׳הם והל״כ להם כולי׳הם׃ ר והל״כ כו״ל לנקוד וישמע

רש״י

לכל הנצבים. לא היה יכול לסבול שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעין ק שאחיו מתביישין בהוודעו להם׃ (ב) וישמע בית פרעה. ביתו של פרעה כלומר עבדיו ובני ביתו ואין זה לשון בית ממש ר אלא

כמו

בית דוד

הנצבים). יוסף האט ניט געקענט לעגגער איין האלטען אונ זיך ער זאל זיך ניט געבען צו דער קענען (לא היה יכול לסבול שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו מתביישין בהודעו להם) ער האט אבער ניט געקענט ליידן וואס די מצרים זאלען געוועזען לעבען איהם אונ זייא וועלען הערען אונ זעהן וויא די ברידער וועלן פר שעמט ווערען ווען ער וועט זיך דר קענען צו זיי׃ (ב) (וישמע בית פרעה) מיינט מען (ביתו של פרעה) די מענטשען וואס זענען ביי פרעה אינ שטוב (כלומר עבדיו ובני ביתו) מען מיינט דיא קנעכט אונ דיא שטוב מענטשען פון פרעה (ואין זה לשון בית ממש) בית פרעה מיינט מען ניט די שטוב פון פרעה (אלא כמו בית ישראל בית יהודה) נאר ווי מען זאגט

פירוש רד״ק

שקרא להם להוציא יצאו ג״כ עם האחרים לפי שאמר להם כל איש׃ (ג) (וישמעו מצרים) המצרים שיצאו מן הבית שמעו קול הבכי והלך הדבר מאיש לאיש עד ששמעו אנשי בית פרעה כי יוסף בוכה׃ (ג) (גשו נא אלי) כיון שראה אותם נבהלים קרא להם שיגשו אליו ולא יפחדו ממנו. ובדרש שהראה להם ברית מילה לפתן

פירוש לתורת אלהים

להתאפק אונ יוסף האט זיך ניט געקאנט מעהר איינהאלטען לכל הנצבים צו די אלע פרעמדי וואס זענען געשטאנען לעבען איהם נאהענט ביז וועלכען איינער פון די נאך זאל ער זיך דער קענען צו זיינע ברידער נאר ויקרא ער האט אויס גשריען הוציאו פירט ארויס אלע מענטשען פון מיר. אונט דער פסוק ולא עמד איש אתו עס איז ניט געשטאנען אין מענטש מיט איהם בהתודע אז יוסף האט זיך דער קענט צו זיינע ברידער דען ער האט ניט געוואלט דיא מצרים זאלען זעהן וויא זיינע ברידער וועלן פר שעמט ווערין פר איהם׃ (ב) ויתן את קולו בבכי אונ יוסף האט אנגעהויבען וויינען וישמעו מצרים אונ דאס וויינען האבען געהערט דיא מצרים וישמע בית פרעה אונ דאס איז דר הערט געווארען אין דעם הויז פון פרעה׃ (ג) ויאמר יוסף האט יוסף געזאגט צו זיינע ברידער

של״ה הקדוש

ג (ולא יכלו אחיו לענות אותו) אונ זיינע ברידער האבען איהם ניט געקענט ענטפערן (מדרש רבה) זאגט ר׳ אבא כהן ברדלא אוי וויי איז אונז פר דעם טאג פון דין (יום הדין) אוי וויי איז אונז פר דעם טאג פון שטראף (יום התוכחה) יוסף איז געוועזן דר יונגסטער אינטער זיינע ברידער אונ פון דעסט וועגן האבען זיינע עלטערי ברידער ניט געקאנט דער טראגען זיינע שטראף ביז ווי עס שטייט אונ זיינע ברידער

לַעֲנ֣וֹת אֹת֔וֹ כִּ֥י נִבְהֲל֖וּ מִפָּנָֽיו׃
ד וַיֹּ֨אמֶר יוֹסֵ֧ף אֶל־אֶחָ֛יו גְּשׁוּ־נָ֥א
אֵלַ֖י וַיִּגָּ֑שׁוּ וַיֹּ֗אמֶר אֲנִי֙ יוֹסֵ֣ף אֲחִיכֶ֔ם
אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּ֥ם אֹתִ֖י מִצְרָֽיְמָה׃
ה וְעַתָּ֣ה ׀ אַל־תֵּעָצְב֗וּ וְאַל־יִ֙חַר֙
בְּעֵ֣ינֵיכֶ֔ם כִּֽי־מְכַרְתֶּ֥ם אֹתִ֖י הֵ֑נָּה כִּ֣י
לְמִֽחְיָ֔ה שְׁלָחַ֥נִי אֱלֹהִ֖ים לִפְנֵיכֶֽם׃

אֲחוֹהִי לַאֲתָבָא יָתֵיהּ פִּתְגָם אֲרֵי אִתְבְּהִילוּ מִן קֳדָמוֹהִי׃ ד וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי קְרִיבוּ כְעַן לְוָתִי וּקְרִיבוּ וַאֲמַר אֲנָא יוֹסֵף אֲחוּכוֹן דִּי זַבֵּינְתּוּן יָתִי לְמִצְרָיִם׃ ה וּכְעַן לָא תִתְנַסְסוּן וְלָא יִתְקוֹף בְּעֵינֵיכוֹן אֲרֵי זַבֵּינְתּוּן יָתִי הָלְכָא אֲרֵי לְקַיָּמָא שַׁלְחַנִי יְיָ לקדמ׳כון

כי

רשב"ם העיר ואח"כ וישמע בית פרעה: (ה) כי למחיה שלחני. הקב"ה עשה כל זאת לטובתכם: (ח) כי

רש"י

כמו בית ישראל בית יהודה מיסנד"ה בלעז: (ג) נבהלו מפניו. מפני הבושה: (ד) גשו נא אלי. ראה אותם נסוגים לאחור אמר עכשיו אחי נכלמי' קרא להם בל' רכה ותחנונים והראה להם ש שהוא מהול (ב"ר): (ה) למחיה' להיות לכם

שפתי חכמים

בקמץ תחת הה' (וגם נצטרך לו' שבית כמו בבית). מהרש"ל: ש ואף"ת מנ"ל לרש"י משום דהראה להם המילה כיה אומר להם גשו שמא משום שראה אותם נסוגים לאחור כיה אומר להם גשו. וי"ל דרש"י דייק מדכתיב גשו ולא כתיב קרבו אלי אלא מדכתיב ל' הגשה משמע הגשה קרובה ולמה היו צריכין ליגש כ"כ קרוב לו אלא שהראה להם המילה ואף"ל מנ"ל שראה אותם

בית

בֵּית יִשְׂרָאֵל אָדֶר בֵּית יְהוּדָה. מֵיינְט מֶען נִיט דִּיא שְׁטוּב פוּן יִשְׂרָאֵל דִּי שְׁטוּב פוּן יְהוּדָה, נָאר מֶען מֵיינְט דִּיא יִשְׂרָאֵל אַלֵיין אוּנ יְהוּדָה אַלֵיין: (ג) (נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו). דִּיא בְּרִידֶר זֶענֶן דֶר שְׁרָאקֶן גְוָוארֶן פַר יוֹסֵף (מִפְּנֵי הַבּוּשָׁה) וַוייל זַייא זֶענֶן פַר שֶׁעמְט גְוָוארֶן פַאר אוּם: (ד) (גְּשׁוּ נָא אֵלַי) זָאגְט רַשִׁ"י (רָאָה אוֹתָם נְסוֹגִים לְאָחוֹר) יוֹסֵף הָט

דוד

גְזֶעהֶן דִּיא בְּרִידֶר רִיקֶן זִיךְ אָפּ פוּן אִים אִינְטֶער זִיךְ (אָמַר) הָט עֶר גְזָאגְט (עַכְשָׁיו אַחַי נִכְלָמִים) אַצִּינְד וָוערֶען מַיינֶע בְּרִידֶר פַר שֶׁעמְט (וְקָרָא לָהֶם בִּלְשׁוֹן רַכָּה וְתַחֲנוּנִים) הָאט עֶר זַייא גְרוּפֶן מִיט וַוייכֶע רַייד אוּנ מִיט גֶעבֶּעט זַיי זָאלוּן צוּ גֵיין צוּא אִים (וְהֶרְאָה לָהֶם שֶׁהוּא מָהוּל) אוּנ עֶר הָט זַיי גְוִוייזֶען אַז עֶר אִיז גֶעמַלְתְּ: (ה) (לְמִחְיָה), מֵיינְט מֶען

פירוש לתורת אלהים

אֲנִי יוֹסֵף אִיךְ בִּין יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי חָי לֶעבְּט נָאךְ מַיין פָאטֶר וְלֹא אוּנ זַיינֶע בְּרִידֶר הָאבֶּען אִים נִיט גֶקֶענְט עֶנְפֶערִין כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו וָוארוּם זַיי זֶענִין פַאר אִיהְם דֶער שְׁרָאקִין גְוָוארִין: (ד) וַיֹּאמֶר אוּנ יוֹסֵף הָט גְזָאגְט צוּ זַיינֶע בְּרִידֶער גְּשׁוּ נָא אֵלַי אִיךְ בֶּעט אַייךְ טְרֶעט צוּא צוּ מִיר (עַיין רש"י) וַיִּגָּשׁוּ הָאבֶּן זַיי גְנֶעהְנְט צוּא אִיהְם

וַיֹּאמֶר הָאט עֶר גְזָאגְט אִיךְ בִּין אַייֶער בְּרוּדֶער יוֹסֵף וָואס אִיר הָאט פַר קוֹפְט נָאךְ מִצְרַיִם: (ה) וְעַתָּה אוּנ יֶעצְט אַל אִיר זָאלְט נִיט טְרוֹיְרִיג זַיין וְאַל אוּנ עֶס זָאל נִיט פַר דְרִיסֶן אִין אַייֶערֶע אוֹגֶען כִּי וָואס אִיר הָאט מִיךְ אַהֶער פַר קוֹפְט זָאלְט אִיר נִיט בְּרוֹגֶז זַיין אַיינֶער אוֹיף דֶעם אַנְדֶערֶן כִּי דֶען גָאט הָאט מִיךְ גְשִׁיקְט אַהֶער

של"ה הקדוש

הָאבֶּן נִיט גְקָאנְט אִים עֶנְפֶערֶן, הַיינְט וִויא וֶועט זַיין אַז הקב"ה וֶועט קוּמֶן אוּנ וֶועט יֶעדֶן בַּזוּנְדֶר שְׁטְרָאפוּן אוּנ יֶעדֶן זַיינֶע חֲטָאִים פָאר הַאלְטֶן ווִי עֶס שְׁטֵייט (אוֹכִיחֲךָ וְאֶעֶרְכָה לְעֵינֶיךָ) אִיךְ וֶועל דִיךְ שְׁטְרָאפוּן אוּנ דַיינֶע מַעֲשִׂים פַר דַיינֶע אוֹיגֶן שְׁטֶעלוּן:

משלי יהודה

ח (וְעַתָּה אַל תֵּעָצְבוּ וְאַל יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי מְכַרְתֶּם אוֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם) יוֹסֵף הָט גְזָאגְט צוּ דִיא בְּרִידֶר אַצִּינְד זָאלְט אִיר נִיט טְרוֹיעֶרוּן אוּנ עֶס זָאל אַייךְ נִיט זַיין פַר דְרָסִינ וָוס אִיר הָט מִיךְ אַהֶער פַר קוֹפְט וָוורוּם גָאט הָט מִיךְ

ספר

אַוֶועק גֲנַאנְגוּן פוּן פַּרְעֹה אוּנ גַייֶען צוּם לַאנְד כְּנַעַן צוּ זַייעֶר פָאטֶר אוּנ בִּנְיָמִין אִיז אוֹיךְ גְוֶועןן מִיט זַייא אוּנ יוֹסֵף אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנוּן אוּנ הָט זַיי גְגֶעבֶּן דֶעם בְּרִיט וָואגֶן וָוס עֶר הָט גֶרִיטֶן בְּשַׁעַת עֶר אִיז גְוָוארֶן

הישר

אַיין שֵׁנִי לְמֶלֶךְ אוּנ מִצְרַיִם אַז דֶער פָאטֶר זָאל קוּמֶן אוֹיף אִים קַיין מִצְרַיִם. אוּנ יוֹסֵף הָט גֶשִׁיקְט קְלֵיידֶר צוּ אַלֶע קִינְדֶר פוּן זַיינֶע בְּרִידֶר אוּנ אוֹיךְ הוּנְדֶערְט שְׁטִיק זִילְבֶּר צוּ אִיטְלִיכֶן פוּן זַיי אוּנ צוּ דִיא וַוייבֶּר

ו כִּֽי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב
הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־
חָרִישׁ וְקָצִיר: ז וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים
לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית
בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם לִפְלֵיטָה
גְּדֹלָה: שלישי ח וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם
שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹהִים
וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאָדוֹן
לְכָל־בֵּיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם: ט מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל־אָבִי

ואמרתם

קֳדָמֵיכוֹן: ו אֲרֵי דְנַן
תַּרְתֵּין שְׁנִין כַּפְנָא בְּגוֹ
אַרְעָא וְעוֹד חֲמֵשׁ שְׁנִין
דִּי לֵית זְרוֹעָא וַחֲצָדָא:
ז וְשַׁלְחַנִי יְיָ קֳדָמֵיכוֹן
לְשַׁוָּאָה לְכוֹן שְׁאָרָא
בְּאַרְעָא וּלְקַיָּמָא לְכוֹן
לְשֵׁיזָבָא רַבְּתָא: ח וּכְעַן
לָא אַתּוּן שְׁלַחְתּוּן יָתִי
הַלְכָא אֱלָהֵין מִן קֳדָם
יְיָ וְשַׁוְיַנִי לְאַבָּא לְפַרְעֹה
וּלְרִבּוֹן לְכָל אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ
וְשַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא
דְמִצְרָיִם: ט אוֹחוּ וְסַקוּ

לות

תורא כי זה שנתים . כ"ז ט:

בעל הטורים

באלותו קצורה כו לריך שתהא נפשו קצורה בנפשו של חביו להנכו: (ו) וקליר . ג' במס' כבא ואידך עוד כל ימי הארץ זרע וקליר ודאי לא בא יוסף לבטל גזירת המקום זרע וקליר נא ישבותו ע"כ אמר אשר אין חריש וקליר כי ודאי לא ישבותו זרע וקליר ובשזרעו יקלרו וכאן לא רלו לזרוע אמרו תועה שנאכל מה שבידנו מתה שנזרע אותו ואולי לא נחיה עד

שפתי חכמים

אותם נכונים אחור דילפא ה"ש לכם נבו אינו אלא מבוב שהראה לכם שבות הבול דא"כ נא ל"ל בפלאת אי רחב אותם שנכונים אחור מ"ב הולרך לומר תלת נא לדבר שתבה בג' רבה כדי שלא יתנייבו אבל אם עמדו על מקומם לאם

רש"י

למחיה: (ו) כי זה שנתים הרעב · עברו משני הרעב: (ח) לאב . לחבר ולפטרון (לוס במפיט:ער פ:זטרון): (ט) ועלו אל אבי. א"י גבוה מכל הארצות:

פן

בית

(לְהַחֲיוֹת לָכֶם לִפְלֵיטָה) אִיךְ זָאל דִּיךְ צוּא אַיךְ צוּא אַדערנֶערונג: (ו) (כִּי זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב). מיינט מֶען (עָבְרוּ מִשְּׁנֵי הָרָעָב) צְוַויי יָאר אִיז שׁוֹן אַוועק

דוד

גֶעגַאנְגֶען פוּן דִיא הוּנְגֶער יָארֶען וָואס דַארְפֶען זַיין: (ח) (לְאָב). מַיינְט מֶען (לְחָבֵר וּלְפַטְרוֹן) אִיךְ בִּין אַחָבֵר צוּא פַּרְעֹה אוּנ אַאַלְטְצֶער: (ט) (וַעֲלוּ אֶל אָבִי)

פירוש לתורת אלהים

אִיךְ זָאל פַר אֵייךְ זַיין אַשְׁפַּייזֶער: (ו) כִּי דֶרְוֶוען עֶס אִיז עֶרְשְׁט אַוֶועק גֶעגַאנְגֶען צְוַויי יָאר פוּן דִי הוּנְגֶער יָארֶען וְעוֹד אוּנ עֶס וֶועט נָאךְ זַיין פִינְף יָאר אֲשֶׁר וָוס עֶס וֶועט נִיט זַיין קֵיין אַקֶער אוּנ שְׁנִיט: (ז) וַיִּשְׁלָחֵנִי הָט מִיךְ גָאט אַהֶער פַר אֵייךְ גֶעשִׁיקְט לָשׂוּם צוּ מַאכֶען אֵייךְ פָאר אַיין אִיבֶּער בְּלַייבּוּנְג אִין לַאנְד וּלְהַחֲיוֹת אוּנ אִיךְ זָאל אֵייךְ דֶר נֶערֶען צוּ אַגְרוֹיסֶען אַנְטְרִינוּנְג דוּרךְ מִיר וָואלְט אִיר הָאבֶּען צוּ עֶסֶען אוּנ וָואלְט אַנְטְרִינֶען וֶוערֶען פוּן דֶעם הוּנְגֶער: (ח) וְעַתָּה אוּנ יֶעצְט וָואלְט אִיר וִויסֶען לֹא אַז נִיט אִיר הָט מִיךְ אַהֶער גֶעשִׁיקְט כִּי נָאר גָאט וַיְשִׂימֵנִי אוּנ עֶר הָאט גֶעמַאכְט מִיךְ פַר אַפָּיינֶער בַּיי פַּרְעֹה וּלְאָדוֹן אוּנ צוּ אַהֶער אִיבֶּער זַיין הוֹיז גֶעזִינְד וּמוֹשֵׁל אוּנ צוּ אַגְוֶועלְטִיגֶער אִיבֶּער דֶעם גַאנְצֶען לַאנְד מִצְרַיִם: (ט) מַהֲרוּ אַיילְט אוּנ גֵייט צוּא מֵיין פָאטֶער

משלי

גֶעשִׁיקְט פוּן אַיין דֶר נֶערוּנְג וֶועגֶען צוּ פַר אֵייךְ עֶס אִיז אַמְשָׁל אַיין גְרוֹיסֶער שַׂר הָאט גֶעהַאט אַיין פְרַיינְד [illegible] אוּנ עֶס הָט זִיךְ [illegible] אַקְרִיין הָט זִיךְ דֶר [illegible] אֲבָנִים טוֹבוֹת אוֹב [illegible] קֶענֶען הָם [illegible]

יהודה

[illegible] עֶס אִיז גֶעקוּמֶען אַיין גְרוֹיסֶער בַּעַל מְלָאכָה [illegible] הָט גֶעזָאגְט צוּם שַׂר [illegible] דֶר [illegible] אִיז נָאךְ [illegible]

וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בִּנְךָ יוֹסֵף
שָׂמַנִי אֱלֹהִים לְאָדוֹן לְכָל־מִצְרָיִם
רְדָה אֵלַי אַל־תַּעֲמֹד: י וְיָשַׁבְתָּ
בְאֶרֶץ־גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קָרוֹב אֵלַי אַתָּה
וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ
וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ: יא וְכִלְכַּלְתִּי אֹתְךָ
שָׁם כִּי־עוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים רָעָב פֶּן־
תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־
לָךְ: יב וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי
אחי

לְוָת אַבָּא וְתֵימְרוּן לֵיהּ
כִּדְנַן אֲמַר בְּרָךְ יוֹסֵף
שַׁוְיַנִי יְיָ לְרִבּוֹן לְכָל
מִצְרָאֵי חוּת לְוָתִי לָא
תִתְעַכַּב: י וְתֵיתֵב
בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וּתְהֵי
קָרִיב לִי אַתְּ וּבְנָךְ
וּבְנֵי בְנָךְ וְעָנָךְ וְתוֹרָךְ
וְכָל דִּי לָךְ: יא וְאֵזוּן
יָתָךְ תַּמָּן אֲרֵי עוֹד חֲמֵשׁ
שְׁנִין כַּפְנָא דִּלְמָא
תִתְמַסְכֵּן אַתְּ וֶאֱנָשׁ
בֵּיתָךְ וְכָל דִּי לָךְ:
יב וְהָא עֵינֵיכוֹן חָזְיָן
ועיני

תו"א והנה עיניכם. מגילה טו:

בעל הטורים

שנקצור ע"כ אמר חריש וקציר ולא אמר זרע וקציר : (ט) רדה. ב' במס' הכא ואידך רדה והשכבה את ערלים גבי נ"נ כשירד לגיהנם לומר לך שהקול בגלות כנגד גיהנם : (יא) פן תורש. ב' במס' הכא ואידך אל תאהב שנה פן תורש זש"ה וקרעים תלביש נומה ללמדך כל הישן בבית המדרש תורתו עשויה קרעים וזהו אל תאהב שנה בב"ה פן תורש מלמודך וכן אמר יוסף ליעקב מוטב שתבא לכאן אף ללכת גולה לארץ פן תורש מתורה כי לא תוכל ללמוד שם מפני הרעב : (יב) עיניכם רואות. בגימ' וכראיתי לכם המילה: כי

רשב"ם

האלהים. אלא האלהים : (יא) פן תורש. תתגרש מן הארץ ע"י רעבון. כמו והורשתם והאבדתם מהר. מגזרת
ירש

רש"י

(יא) פן תורש. דלמא תתמסכן לשון מוריש ומעשיר : (יב) והנה עיניכם רואות. בכבודי

שפתי חכמים

למה דבר עמהם בל' התרגום וקי"ל : ת ולא מל' הכרת ושלות כמו אכנו בדבר ואורישנו כי לא יתכן זה שהרי היה ליוסף

בית דוד

אָב). זָאגְט רש"י (אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת) אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִיז גֶעוועֶן הֶעכֶר פוּן אַלֶע לֶענְדֶר : (יא) (פֶּן תִּוָּרֵשׁ). מֵיינְט מֶען (דִּלְמָא תִּתְמַסְכֵּן) טָאמֶר וועֶסְטוּ אָרֶעם ווערִין (לָשׁוֹן מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר) ווי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק מוֹרִישׁ עֶר מַאכְט אָרֶעם וּמַעֲשִׁיר אוּנ מַאכְט רייך : (יב) (וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם
רואות

פירוש לתורת אלהים

וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו אוּנ אִיר זָאלְט אִים זָאגְן כֹּה אַזוֹ הָט גְזָאגְט דַיין זוּהְן יוֹסֵף שָׂמַנִי גָאט הָט מִיךְ גְמַאכְט פַר אַהֶער אִיבֶּער דֶעם גַאנְצֶען לַאנְד מִצְרַיִם רְדָה אֵלַי נִידֶער צוּ מִיר אַהֶער אִין מִצְרַיִם אַל תַּעֲמוֹד אוּנ זָאלְסְט דִיךְ נִיט אוֹיפְהַאלְטֶען דָארְטֶן: (י) וְיָשַׁבְתָּ אוּנ דוּ וֶועסְט דִיךְ בַּזֶעצְין אִין דֶעם לַאנְד גוֹשֶׁן וְהָיִיתָ אוּנ דוּא וֶועסְט זַיין נָאהְנְט צוּ מִיר אַתָּה דוּ מִיט דַיינֶע קִינְדֶער אוּנ אַיינֶקְלִיךְ אוּנ דַיינֶע שָׁאף אוּנ דַיינֶע רִינְדֶער אוּנ מִיט אַלֶץ וָואס דוּ הָאסְט : (יא) וְכִלְכַּלְתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ דָארְט שְׁפַּייזְין כִּי עוֹד וָוארוּם עֶס וֶועט נָאךְ זַיין פִינְף יָאר הוּנגֶר פֶּן טָאמֶר וֶועסְטוּ פַר אָרִימְט וֶוערִין דוּ מִיט דַיין הוֹזגְזִינְד אוּנ מִיט אַלֶץ וָואס דוּא הָאסְט : (יב) וְהִנֵּה אוּנ אַייֶערוּ אוֹיגֶען זֶעהְן דָאךְ מַיין כָּבוֹד וְעֵינֵי אוּנ דִי אוֹיגְן פוּן מַיין בְּרוּדֶער בִּנְיָמִין
זעהן

משלי יהודה

עֶר וֶועט נָאךְ טַייֶערֶר וֶוערֶן אַז אִיךְ וֶועל אוֹיף אִים קְרִיצָן שַׁיינוּ צוּרוֹת מִיט טַייֶערֶע בְּלוּמֶן אוּנ אִיךְ וֶועל אוֹם קְרִיצֶן דַיין שֵׁיינֶעם נָאמֶן אוֹיךְ אוּנ זֶעסְטוּ וִויסֶן אַז מַיין אָן הַיִּיבּ מְלָאכָה וֶועט זַיין פוּן דֶעם קְרִיץ וָוארוּם פוּן דֶעם קְרִיץ וֶועט זִיךְ אַוֶועק נֶעמֶן אוּנ דִי זַייטֶן שְׁטְרָאמֶן פוּן דִי בְּלוּמֶן וֶוענְן אוּנ נָאךְ כְּדוּמֶה אוּנ דֶער חֶסְרוֹן וֶועט דֶר נָאךְ וֶוערְן צוּ אַיין מַעֲלָה אַז אִיךְ וֶועל אוֹם קְרִיצֶן דִי צוּרוֹת מִיט דִי בְּלוּמֶן אוֹיף דֶעם אַיינְגַנְס נַאנְג אִיז גֶעוֶוען דִי מְכִירָה פוּן יוֹסֵף וָוארוּם דוּרְךְ דֶעם וָוס מֶען הָט אִים פַר קוֹיפְט קַיין מִצְרַיִם אִיז גֶעוֶוען דִי סִבָּה אַז יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶער זָאלֶן קוּמֶן קַיין מִצְרַיִם דָס הָט יוֹסֵף זֵיי גְזָאגְט אִיר

אָחִי בִנְיָמִין כִּי־פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם׃
יג וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי
בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר רְאִיתֶם
וּמִהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אָבִי הֵנָּה׃
יד וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו
וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־צַוָּארָיו׃

וינשק

וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין אֲרֵי
בְלִישָׁנְכוֹן אֲנָא מְמַלֵּל
עִמְּכוֹן: יג וּתְחַוּוֹן לְאַבָּא
יָת כָּל יְקָרִי בְּמִצְרַיִם
וְיָת כָּל דִּי חֲזֵיתוּן
וְתוֹחוּן וְתַחֲתוּן יָת אַבָּא
הַלְכָא: יד וּנְפַל עַל
צַוְּארֵיהּ דְּבִנְיָמִין
אֲחוּהִי וּבְכָא וּבִנְיָמִין
בְּכָא עַל צַוְּארֵיהּ:

ונשיק

תו״א ויפל על לוארי בנימן. מגילה טז :

רשב״ם

ירד יאמר תורס. מן יקם יאמר תוקש בו : (יג) כי פי המדבר אליכם. ועד עתה ע״י מליץ. ולפי עיקר פשוטו.

בעל הטורים

פי המדבר אליכם . בגי׳ בעגלה פרופה טפי׳ זה מכר לכם לאחיו

בשורה שהאמרו לאבי לא מפי שמועה ששמעתם מאחרים שהרי אתם בעיניכם רואים ומכירים כי אני
יוסף מדבר אליכם ולפיכך והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים ואת כל אשר ראיתם : (יג) את כל כבודי

שפתי חכמים

להכיל לכל כפס כבנע בני כרבב : א (נח״י) ותיתב לי מאי קיסור יכיס לזה פס כי פי כמדבר אליכם בלה״ק : ב מדכתיב כאן לוארי ולא כתיב לואריו ונאמר כפס״ש לוארך כמגדל כפן פס לכלן מקדם אף כאן מקדם : ג וא״ת דלמא כפשוטו כפלמה פס טפי׳ לפיל גני יוסף מפום דכתיב לוארי דכוא לי רבים ולא כתיב לואריו אבל כאן כתיב לואריו דלמא כפשוטו. (נח״י) כרא״ם כלריך כזה ׳ גם כמהגות כתיבה כ׳ לואריו ל׳ יחיד ולא רהו כנת׳ כפ״ק דמגילה והיתה נתי כתם כמה אחרים כו״ל לבנימין ופירש״י דנ״ג ליה פון דרך ככהוג נקרות אומר ל׳ רבים וכו׳ וכל הה פפרת כרא״ם כוא לריך

רש״י

ופלני אחיכם שאני מהול כמס. ועוד כי פי המדבר אליכם בל׳ הקודש (בנ״ר). ועיני אחי בנימין (מגילה יו) השוה את כולם יחד לו׳ כשם שאין ני שנאה על בנימין א אחי שהרי לא היה במכירתי כך אין בלבי שנאה עליכם : (יד) ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך. על שני מקדשות ב שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב . ובנימין בכה על צואריו . על משכן שילה ג שעתיד להיות

בית דוד

רואות). (בִּכְבוֹדִי) אַיְיעֶרִי אוֹגְן זֶעהֶן מַיְין כָּבוֹד (וְשֶׁאֲנִי אֲחִיכֶם) אוּנ אִיךְ בִּין אֵייעֶר בְּרוּדֶר (שֶׁאֲנִי מָהוּל כְּמוֹתְכֶם) אִיךְ בִּין גֶעמָלְת וִוי אִיר זֶענְט גֶעמָלְת (וְעוֹד כִּי פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ) נָאךְ זֶעהְט אִיר אַז מַיְין מוֹיל רֶעט צוּא אַייךְ מִיט לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ (וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין) אוּנ דִּי אוֹיגְן פוּן מַיְין בְּרוּדֶר בִּנְיָמִין זֶעהֶן אוֹיךְ דָּס זֶעלְבִּיגֶע (הִשְׁוָה אֶת כּוּלָם יַחַד) עֶר הָאט פַאר גְלַייכְט אַלֶע בְּרִידֶר צוּא זַאמֶן (לוֹמַר) צוּ זָאגְן (כְּשֵׁם שֶׁאֵין לִי שִׂנְאָה עַל בִּנְיָמִין אָחִי) אַזוֹי וִוי אִיךְ הָאבּ נִיט אַפִּינְדְשַׁאפְט אוֹיף מַיְין בְּרוּדֶר בִּנְיָמִין (שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה בִּמְכִירָתִי) וָוארוּם עֶר אִיז נִיט גֶעוֶוען בַּיי מַיְין פַאר קוֹיפִינְג (כַּךְ אֵין בְּלִבִּי שִׂנְאָה עֲלֵיכֶם) אַזוֹי אִיז נִיטָא אִין מַיְין הַארְצְן אַפִּינְדְשַׁאפְט אוֹיף אַייךְ : (יד) (וַיִּפֹּל עַל צַוְּארֵי בִנְיָמִן אָחִיו וַיֵּבְךְּ). יוֹסֵף אִיז גֶעפַאלְן אוֹיף דֶּם הַאלְדְז פוּן זַיין בְּרוּדֶר בִּנְיָמִין אוּנ הָט גֶעוַויינְט (עַל שְׁנֵי מִקְדָּשׁוֹת שֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וְסוֹפָן לֵיחָרֵב) עֶר הָאט גֶעוַויינְט אוֹיף דִּיא צְוַויי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וָוס וֶועלְן זַיין גֶעבּוֹיט אוֹיף דֶּם חֵלֶק פוּן שֵׁבֶט בִּנְיָמִין וָוס וֶועט גֶהֶערְן צוּ בִּנְיָמִין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ בֵּידֶע בָּתֵּי מִקְדָּשִׁים וֶועלְן חָרֵב וֶוערְן (וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל צַוָּארָיו) אוּנ בִּנְיָמִין הָט גֶעוַויינְט אוֹיף דֶּם הַאלְדְז פוּן יוֹסֵף (עַל מִשְׁכַּן שִׁילֹה שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְסוֹפוֹ לֵיחָרֵב) עֶר הָאט

פירוש

יאמינו לכל הדברים שדבר אליהם (ב״ר צ״ג) : (יב) (והנה עיניכם) שהרי תבירוני בצורתי שאתם רואים. ותבירוני ג״כ בלשוני : (כי פי המדבר אליכם)

רד״ק

בלשונכם ועד עתה היה המליץ בינותינו שהייתי מבבה עצמי מכם : (יד) (ויפול) כי היו אחים מאב ואם ויסיבר היו אוהבים זה את זה יותר ובפני כל אחד זה

פירוש להורת אלהים

זֶעהְן אִיךְ מַיְין כָּבוֹד (עַיֵּין רַשִׁ״י) כִּי פִי אוֹיךְ זֶעהְט אִיר אַז אִיךְ רֶיְיד דָאךְ מִיט אַייךְ אִין לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ אוּנ אִיךְ בִּין גֶעמָלְת אַזוֹי וִוי אִיר בִּין אִיךְ דָאךְ אַיְיעֶר אֵייעֶר בְּרוּדֶר : (יג) וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אוּנ אִיר זָאלְט דֶערְצֵיילְן מַיין פָאטֶער גָאר מַיְין כָּבוֹד וָואס אִיךְ הָאבּ אִין מִצְרַיִם וְאֵת אוּנ אַלֶעס וָואס אִיר הָאט גֶעזֶעהְן וּמִהַרְתֶּם אוּנ אִיר זָאלְט אֵיילֶען צוּ בְּרֶענְגֶען אֶת אָבִי מַיְין פָאטֶער אַהֶער : (יד) וַיִּפֹּל אוּנ עֶר אִיז גֶעפַאלְן אוֹיף דֶּם הַאלְז פוּן זַיין בְּרוּדֶר בִּנְיָמִין

טו וַיְנַשֵּׁק לְכָל־אֶחָיו וַיֵּבְךְּ עֲלֵהֶם
וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ׃ טז וְהַקֹּל
נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ
אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה
וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו׃ יז וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־
יוֹסֵף אֱמֹר אֶל־אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ

טו וּנְשֵׁיק לְכָל אֲחוֹהִי
וּבְכָא עֲלֵיהוֹן וּבָתַר כֵּן
מַלִּילוּ אֲחוֹהִי עִמֵּיהּ׃
טז וְקָלָא אִשְׁתְּמַע בֵּית
פַּרְעֹה לְמֵימַר אֲתוֹ
אֲחֵי יוֹסֵף וּשְׁפַר בְּעֵינֵי
פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עַבְדוֹהִי׃
יז וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף
אֱמַר לַאֲחָךְ דָּא עֲבִידוּ
טְעֲנוּ יַת בְּעִירְכוֹן

טענו

רש"י

בחלקו של יוסף וסופו ליחרב (ולע"ד דיוקו של רש"י דביוסף כתיב ויפול ויבך תרתי משמע אשני מקדשות ולכך עשה ב' פעולות ע"ז הרמז משא"כ בנימין דלא כתיב רק ובנימין בכה פעולה אחת שלא רמז רק על חורבן אחד. ועיין בביאור ת"י שפס הוא בדרך דרש]: (טו) ואחרי כן. מאחר שראוהו בוכה ולבו שלם עמהם: דברו אחיו אתו שמתחלה היו בושים ממנו: (טז) והקול נשמע בית פרעה. כמו בבית פרעה. וזהו לשון בית ד ממש: (יז) טענו את בעירכם. ה תבואה: (טו) את

טוב

שפתי חכמים

ול"כ דשנוי ל' קא דריש מדכתיב גבי אחיו ויבך עליהם ואלו גבי יוסף ובנימין הזכיר ל' צואר ש"מ לדרשה קאתי לרמז על ב"ה שנק' צואר כנ"ל ומה שדרשו גבי בנימין שני מקדשות וגבי יוסף אחד לפי שהאמת היה כך ולא מל' רבים ויחיד דרשו כן: ד ע' לעיל פסוק ב' מש"ש: ה והוא פועל יוצא לשלישי כלומר שיטענו הבהמות בתבואה לאפוקי שלא תפרש טענו את בעירכם כלומר שיאכילו את הבהמה דא"כ מאי

בית דוד

גֶעוויינְט אוֹיף דֶם מִשְׁכָּן וָוס וֶועט זַיין אִין שִׁילֹה אוֹיף דֶם חֵלֶק לַאנְד אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וָואס וֶועט גֶהֶערִין צוּ יוֹסֵף. אוּנ דֶר מִשְׁכָּן וֶועט חָרֵב וֶוערִין: (טו) (וַיְנַשֵּׁק). זָאגְט רש"י (הוֹסִיף בִּנְשִׁיקָה) עֶר הָט גֶמֶערְט אִין דֶם קוּשֶׁן עֶר הָט זַיי פִּיל גֶעקוּשְׁט (מְנַשֵּׁק וְהוֹלֵךְ) עֶר הָט זַיי גֶעקוּשְׁט אוּנ גֶעקוּשְׁט (וְאַחֲרֵי כֵן) נָאכְדֶעם (מֵאַחַר שֶׁרָאוּהוּ בּוֹכֶה וְלִבּוֹ שָׁלֵם עִמָּהֶם) נָאכְדֶם וִוי דִי בְּרִידֶר הָאבֶּן גֶזֶעהֶן עֶר וַויינְט אוּנ זַיין הַארְץ אִיז גַאנְץ מִיט זַייא (דִבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ) הָאבֶּן דִיא בְּרִידֶר מִיט אִים גֶרֶעט (שֶׁמִּתְּחִלָּה הָיוּ בּוֹשִׁים מִמֶּנּוּ) אִין אָנְהֵייבּ הָאבֶּן זַיי זִיךְ גֶעשֶׁעמְט פַאר אִים: (טז) (וְהַקּוֹל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה). זָאגְט רש"י (כְּמוֹ בְּבֵית פַּרְעֹה) גְלַייךְ וִוי עֶס וָואלְט גֶשְׁטַאנֶען בְּבֵית פַּרְעֹה. דִי שְׁטִימֶע אִיז גֶהֶערְט גֶוָוארֶן בַּיי פַּרְעֹה אִין שְׁטוּבּ (וְזֶהוּ לָשׁוֹן בֵּית מַמָּשׁ) בֵּית פַּרְעֹה מֵיינְט מֶען טַאקִי אִין דִיא שְׁטוּבּ פוּן פַּרְעֹה (נִיט וִוי אִין פָּסוּק ב): (יז) (טַעֲנוּ אֶת בְּעִירְכֶם), (תְּבוּאָה) אִיר זָאלְט בֶּעלָאדֶן אַייעֶרֶי

פירוש ר"ק

על זה: (טו) (ויבך עליהם) אבל הם לא בכו כי היה להם בשת ממנו: (ואחרי כן דברו אחיו) כיון שנשק להם ובכה עליהם ידעו כי לבו עמהם ושאלוהו על אשר קרהו מיום שנפרד מהם ואיך עלה לגדולה: (טז) (וייטב) כי ראו כי הוא ממשפחה נכבדת. כי משפחת אברהם היתה ידועה: (יז) (טענו את בעירכם)

ענין

פירוש לתורת האלהים

אוּנ הָאט גְוויינְט (עיין רש"י) וּבִנְיָמִין בָּכָה עַל צַוָּארָיו אוּנ בִּנְיָמִין אִיז גְפַאלֶען אוֹיף דֶעם הַאלְז פוּן יוֹסֵף אוּנ הָאט גְווייְנְט (עיין רש"י): (טו) וַוְנַשֵּׁק אוּנ עֶר הָאט גְקוּשְׁט אַלֶע זַיינֶע בְּרִידֶר וַיֵּבְךְּ אוּנ עֶר הָט גְוויינְט אוֹיף זַיי וְאַחֲרֵי כֵן אוּנ דֶר נָאךְ אַז דִי בְּרִידֶר הָאבֶּן גְזֶעהֶן אַז זַיין הַארְץ אִיז גַאנְץ מִיט זַיי דִּבְּרוּ הָאבֶּן דִי בְּרִידֶער מִיט אִיהְם גְרֶעט וָוארוּם פְרִיעֶר הָאבֶּען זַיי זִיךְ גְשֶׁעמְט פַר אִים: (טז) וְהַקּוֹל נִשְׁמַע אוּנ דֶם קוֹל אִיז גְהֶערְט גְוָוארֶן אִין דֶעם הוֹז פוּן פַּרְעֹה לֵאמֹר צוּ זָאגְן בָּאוּ דִי בְּרִידֶר פוּן יוֹסֵף זָענֶען גְקוּמֶן וַיִּיטַב אוּנ עֶס אִיז וואוֹל גְפֶעלֶן אִין דִיא אוֹיגֶען פוּן פַּרְעֹה אוּנ אִין דִיא אוֹיגְן פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט: (יז) וַיֹּאמֶר אוּנ פַּרְעֹה הָט גְזָאגְט צוּ

יוסף

של"ה הקדוש

טו (וַיְנַשֵּׁק לְכָל אֶחָיו וַיֵּבְךְּ עֲלֵיהֶם) אוּנ עֶר הָט גֶקִישְׁט אַלֶע זַיינֶע בְּרִידֶר. אוּנ הָאט אוֹיף זַיי גְוַויינְט זָעהְט וִויא וַוייט מִיר זֶענֶן מְחוּיָב מוֹחֵל צוּא זַיין אוּנְזֶרִי שׂוֹנְאִים מִיט וָואס פַר אַיין ווָארְטְן אוּנ אוֹיף רִיכְטִיגֶן גִיפִיהְל דַארְפֶן מִיר אוּנְזֶר פַיינְדְשַׁפְט פַאר גֶעסֶן. יוֹסֵפְס בְּרִידֶר הָאבֶּן קֶענֶן אִים זַייעֶר אוּנ זַייעֶר שְׁטַארְק גֶזִינְדִיגְט אוּנ פוּן דֶעסְט וֶועגֶן הָט עֶר זַיי גֶקִישְׁט אוּנ עֶר הָאט אוֹיף זַייא גְוַוינְט:

טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־בֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן׃ יח וּקְחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלָי וְאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אֶת־חֵלֶב הָאָרֶץ׃ רביעי יט וְאַתָּה צֻוֵּיתָה זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשָׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם וּבָאתֶם׃

ועינכם

וְאִזִילוּ אוֹבִילוּ לְאַרְעָא דִכְנָעַן׃ יח וּדְבָרוּ יַת אֲבוּכוֹן וְיַת אֱנָשׁ בָּתֵּיכוֹן וְאָתוֹ לְוָתִי וְאֶתֵּן לְכוֹן יַת טוּב אַרְעָא דְמִצְרַיִם וְתֵיכְלוּן יַת טוּבָא דְאַרְעָא׃ יט וְאַתְּ מְפַקַּד דָא עִיבִידוּ סַבוּ לְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם עֲגָלָן לְטַפְלֵיכוֹן וְלִנְשֵׁיכוֹן וְתִטְלוּן יַת אֲבוּכוֹן

ותיתון

רשב"ם

לא יראו: לבא כי יש כח ויכולת בידי להטיב לו: (יט) ואתה צויתה. עתה אני מצוה אותך לקחת עגלות ובהמות לפסוק כי לא היה אדם יכול להוציא מן המלכו' עגלה כי אם ע"פ פרעה. ודוגמה זו בתלמוד אין פרה והזירה יוצאת ממצרים אא"כ נטלה האם שלה׃

שפתי חכמים

נ) פקא ליה מיניה (רא"ם): ו פי' דגמים שמוקים אין דגים כבוחקים אלא לתפלה בולגים: ז דק"ל אתה לא כתיב אי לוב לו כן ופ"ק לאה כתיב אחריו זאת עשו כל' רבים כול"ל זאת עשה בברי גם לפיל נאמר כל' יחיד ואתה צויתה ל"פ מפי וכו' כתב

רש"י

טוב ארץ מצרים. ארץ גושן. ניבא ולא יודע מה ניבא סופה לעשותה כמצולה שאין ו בה דגים: חלב הארץ. כל חלב ל' מיטב הוא: (יט) ואתה צויתה מפי ז לומר להם: זאת עשו. כך אמור להם

בית דוד

בהמ'ות מ'ט תביאה: (יח) (את טוב ארץ מצרים). דר בעסטער אַרט פון מצרים איז ארץ גושן (ניבא ואינו יודע מה ניבא) פרעה האט גרעט אינ ער האט ניט געוויסט וואס ער רעט (סופה לעשותה כמצולה שאין בה דגים) דר סוף וועט זיין זיא וועלן מאכן מצרים ליידיג ווי א טיפע וואסער וואס אין איר איז ניטא פיש: (חלב הארץ) זאגט רש"י (כל חלב לשון מיטב הוא) חלב מיינט מען די בעסטע: (יט) (ואתה צויתה). (מפי לומר להם) אוג דו ביסט געבאטן געווארן פון מיין מויל דוא זאלסט זאגן צו דיינע ברידר (זאת עשו) דס זאלט איר טאן, פרעה האט גזאגט צוא יוסף (כך אמור

פירוש

ענין משא וכן ברז"ל (סנהדרין ל"ב) אחת טעינה ואחת פאינה טעינה ואאז"ל פירש ענין דקירה דקרו המוריכם בדרבן שלהם למהרם ללכת כמו שעושין להמורים.

רד"ק

וכן תרגם ר' סעדיה בערבי סיקו: (בעירכם) דרך כלל כמו עד צמח וקניכם (שמואל ב') כף רגליכם (יהושע מ"א) והרוכים להם רבים: (יט) (ואתה צויתה) שלא

פירוש לתורת אלהים

יוסף אמר זאג צו דיינע ברידר דס זאלט איר טון טענו לאדעט אן איערע אייזלן מיט תבואה ולכו אוג גייט אוג פירט עס נאך לאנד כנען: (יח) וקחו אוג נעמט איער פאטער אוג איער הויז געזינד ובאו אלי אוג קומט צו מיר ואתנה אוג איך וועל אייך געבן דס בעסטע פון מצרים ואכלו אוג איר וועט עסן דאס בעסטע פון דעם לאנד: (יט) ואתה אוג דו ווערסט געבאטן דו זאלסט זיא זאגן פון מיינט וועגן קחו איר זאלט אייך נעמן פון דעם לאנד מצרים פיהרן פון אייערע קליינע קינדר וועגן ולנשיכם אוג פאר אייערע פרויען ונשאתם אוג איר זאלט

משלי יהודה

ואלט ניט פרוין וואס איר האט מיך פר קויפט אהער ווארום גאט האט מיך געשיקט צו דר נערן אייך איר ואלט ניט טרבטן או דס פר קופן איז פארט געוועז פון דער תחלה אתחילו דר גאט איז אבר געווארן אתקין היינו דו מעשים זייער איז תחלת געווען כ'ט יוסף איז אפלטבון אופן נאר דר גאט האט

ספר הישר

פון זיינע ברידר האט ער אוך געשיקט צו זיי ווייבערשי קליידער אינ אוך בשמים אונ געווערין צוא איטליכן ברידר האט ער געגעבן געשענקט בדי מען זאל זיי באדלגן אין זאלן פירען זייער גימטס קיין מצרים. אונ צוא די קינדר פון בניהן האט ער געשיקט צויי פאר קליידר אין אוך צעהן רייט וועגן אינ זייער פאטער האט ער

כ וְעֵינְכֶם אַל־תָּחֹס עַל־כְּלֵיכֶם כִּי־טוּב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא׃ כא וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל־פִּי פַרְעֹה וַיִּתֵּן לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ׃ כב לְכֻלָּם נָתַן לָאִישׁ חֲלִפוֹת שְׂמָלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחָמֵשׁ חֲלִפֹת שְׂמָלֹת׃ כג וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חמרים

וְתֵיתוּן׃ כ וְעֵינְכוֹן לָא תְחוּס עַל מָנֵיכוֹן אֲרֵי טוּב כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּילְכוֹן הוּא׃ כא וַעֲבַדוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהַב לְהוֹן יוֹסֵף עֶגְלָן עַל מֵימְרָא דְפַרְעֹה וִיהַב לְהוֹן זְוָדִין לְאָרְחָא׃ כב לְכוּלְהוֹן יְהַב לִגְבַר אִצְטְלָן דִּלְבוּשִׁין וּלְבִנְיָמִין יְהַב תְּלַת מְאָה סִלְעִין דִּכְסַף וְחַמְשָׁא אִצְטְלָן דִּלְבוּשִׁין׃ כג וְלַאֲבוּהִי שְׁלַח כְּדֵין עַסְרָא חמרין

תו"א ולבנימן נתן שלש מאות. מגילה טז: ולאביו שלח. סס:

בעל הטורים
לאביו שפירש ממנו בעגלה ערופה: (כג) ומזון. ב' במס' כך

רשב"ם
(כג) כזאת. כמו כן י' חמורים לי' אחיו ואף על כזאת

רש"י
שברשותי היא: (כג) שלח כזאת. כחשבון הזה ומהו החשבון עשרה חמורים וגומר. [רצונו שמלת

בית דוד
לָהֶם שֶׁבִּרְשׁוּתִי הִיא) דִי זָאלְסְט אַזוֹי זָאגְן צוּ דַיינֶע בְּרִידֶער זַייעֶר קוּמֶען אִין מִצְרַיִם אִיז מִיט מַיין עֶרְלוֹיבְּנִיס: (כג) (שָׁלַח כָּזֹאת), מַיינְט מֶען (כְּחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה) וִוי דֶר צָאל (וּמַהוּ הַחֶשְׁבּוֹן) וִויא

פירוש
תוציא ממני ותאמר להם זאת עשו ואאו"ל פירש כי יוסף צוה שלא יוציאו עגלות ממצרים בתבואה כדי שלא תחסר התבואה ממצרים. ואמר לו פרעה אף על פי שאתה צויתה בזה אמור לאחיך שיקחו להם עגלות ויטעינום תבואה ובשובם יהיו להם לשאת טפם ונשיה': (כ) (ועינכם אל תחוס) מנהג לשון הקודש לסמוך החמלה ברוב אל העין ואף על פי שאין החמלה אלא בלב לפי כי לראות העין תהיה החמלה בלב:

רד"ק
(כא) (ויעשו כן) כמו שאמר טענו את בעירכם והקנו את דרככם למהר ללכת: על פי פרעה. זה מורה על מה שכתב אאו"ל. כי בלא רשות לא היה יכול לתת להם עגלות: (כב) (לאיש) לכל איש ואיש חליפות שמלות: (כג) (כזאת) כמו שנתן לאחיו ועוד שלח לו עשר חמורים וגו': בר. הוא התבואה שהוא מספוא לחמורים ולחם. הוא התבואה הנקייה למאכל בני אדם: ומזון. שאר דברים שהם מזון לאדם כמו תמרים ושאר מגדים

פירוש לתורת אלהים
טְרָאגְן אַייעֶר פָאטֶר אוּנ זָאלְט אַהֶער קוּמֶען: (כ) וְעֵינְכֶם אוּנ אִיהְר זָאלְט נִיט זַארְגֶען אַייעֶרוּ כֵּלִים וָוס אִיר וֶועט נִיט קֶענִין פִירֶן אַהֶער אִין גַאנְצֶן כִּי טוּב וָוארוּם דָס בֶּעסְטֶע פוּן דֶם לַאנְד מִצְרַיִם אִיז אַייעֶרְס: (כא) וַיַּעֲשׂוּ הָאבֶּען דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב אַזוֹי גְטוּן וַיִּתֵּן דָהֶם אוּנ יוֹסֵף הָט זֵיי גְגֶעבֶּען פוּהְרֶען עַל פִּי וִויא פַּרְעֹה הָט גְהֵייסְן וַיִּתֵּן אוּנ עֶר הָט זֵיי גְגֶעבִּין שְׁפַּייז אוֹיף דֶעם וֶועג: (כב) לְכוּלָּם אַלֶעמֶן הָט עֶר גְגֶעבֶּן לָאִישׁ צוּ אִיטְלִיכֶן מֶענְטְשׁ צוּ אִיטְלִיכֶען בְּרוּדֶער אַפָּאר קְלֵיידֶר וּלְבִנְיָמִין אוּנ צוּ בִּנְיָמִין הָט עֶר גְגֶעבֶּן דְרַייא הוּנְדֶערְט שְׁטִיק זִילְבֶּר וְחָמֵשׁ אוּנ פִינְף פָאר קְלֵיידֶר: (כג) וּלְאָבִיו אוּנ פַר זַיין פָאטֶר הָט עֶר גְשִׁיקְט עֲשָׂרָה צֶעהְן אֵייזְלֶען וָוס

ספר הישר
גְשִׁיקְט צֶעהְן אֵייזְלֶען אוּנ דִיא אֵייזְלֶען הָאבֶּען גְטְרָאגֶען נָאר דָאס בֶּעסְטֶע פוּן מִצְרַיִם אוּנ הָאט נָאךְ גֶשִׁיקְט אַלֶרְלֵיי עֶסֶן שְׁפַּייז אוּנ צוּא זַיין שְׁוֶועסְטֶער דִינָה הָט עֶר גְשִׁיקְט גָאלְד אוּנ זִילְבֶּער אוּנ אַלֶרְלֵיי גְוֶוערְץ אוּנ

משלי יהודה
נָאט גֶסוּרְט אִיז דֶר פוּן גְוָוארֶן אַטִיכָה דְרוּם הָייט יוֹסֵף צוּ זֵיי נָאךְ גְזָגְט (לֹא אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה) נִיט אִיר הָט מִיךְ גֶשִׁיקְט אַהֶער וָוארוּם אִיטְלִיכֶר וֶועהְט אוּנ פַאר שְׁטֵייט אַז פוּן דֶר תְּחִילָה הָאט

חמרין טעינין מטוב מצרים ועשר אתנן טעינן עבור ולחם וזודין לאבוהי לארחא: כד ושלח ית אחוהי ואזלו ואמר להון לא

תתנצון

חמרים נשאים מטוב מצרים ועשר אתנת נשאת בר ולחם ומזון לאביו לדרך: כד וישלח את־אחיו וילכו ויאמר אלהם אל־

תרגזו

תו"א אל תרגזו. תענית י יב.

רשב"ם

שבנימין חזר עמהם לא ... ה להמריתו אמרינן בתלמוד קללת חכם אפי' על תנאי והשלים התנאי היא באה מגלן מיהודה שאף על פי שהחזיר את בנימין לאביו היו עצמותיו מגולגלין בארון וכו': (כד) וישלח את אחיו כל לי' לוייה משקל דגוש ל'. ושליחות החוזר משקל רפי: אל תרגזו. אל תיראו כלום בדרך מפני ליסטים כי

בעל הטורים

ולדרך ומזון לכולם כי' הע"פ שהמר ומזון לאביו ומזון לכולם כי'. שעלה הזין לפרנס כולם: (כד) אל תרגזו. אל השבכו עלי לומר אחינו גדול בארץ לשבות עול לבוש אדם אלא אל תרגזו לבוש אדם בדרך לילך על שזה זרוצה ד"א אמר להם אל התעסקו בדבר הלכה: אלכם אל תרגזו נגי' זבו אל תדברו בהלכה: אלכם אל תרגזו בדרך. נגי' זכו אל הפסעו פסיעה

שפתי חכמים

ח כ' מהרש"ל הולא כתיב נקרא מהו הסוב שעלה לו ע"פ שבות דבר שאינו חשוב ולמה שלח לו לפי שליפסקה כיה טוב ל"פ שבות יין ישן טוב אינו דבר חשוב כ"כ וליפסקה כיה דבר חשוב מפני שדעת זקנים נוחה הימנו וכו' עכ"ל: ם פי' אם אתם עוסקים בדבר הלכה צריכים אתם לעיין בו יותר ואין דעתיכם על בדרך ומתוך כך טועה אתכם בדרך כלומר התעו רש"י פ"ק דתענית ודוקא שלא לעיין ולעסוק לוה לכם אבל שלא להגרם לא לוה לכם דהא אמרו רז"ל בנים שהיו מהלכים

ח גוסה סימנו. ומ"א גריסין על פול: בר ולחם.

רש"י

כזאת המיוחדת ובכ"ק הדמיון מורה על כי מכולם לא שלח לו י' חמורים וי' אתונות רק הכי קאמר ולאביו שלח כעגלות כזאת כלומר כחשבון הזה שהוא עשה י' חמורים וי' אתונות והשתא אתי שפיר דלא עליו נכתב אלא וירא את העגלות ולא שום חמורים ואתונות וק"ל. בשם הגאון מהרש"ל]: מטוב מצרים מצינו בגמ' ששלח לו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו: בר ולחם. כתרגומו: ומזון · ליפתן (כך גירסת רא"ם): אל

בית

פיל אין דר צאל (עשרה חמורים) צעהן אייזלען (זכרים) אונ צעהן אייזלינעו (נקבות) האבן געטראגן קארין ברויט שפייז (דר מהרי"ל שרייבט (רצונו) רש"י וויל זאגן (שמלת בזאת המיותרת) דס ווארט כזאת וואס עס איז דא איבעריג (ובכף הדמיון) די כף פון ווארט כזאת. אזוי וויא דאס. איז געווים איברינ. ... ... ולאביו שלח עשרה חמורים. און ווארט כזאת. צווייטנס הט געקענט שפיין ולאביו שלח זאת. צום פאטער הט ער דס געשיקט. אז עס שפייט צום פאטער הט ער געשיקט כזאת אזוי ווי דס (מורה על כי מעולם לא שלח לו עשרה חמורים ועשר אתונות) דס ווייזט ער הט קיין מאל געשיקט צום פאטער ניט אייזלען זכרים ניט אייזלינן נקבות (רק הכי קאמר קרא) נאר אזוי זאגט דער פסוק (ולאביו שלח בעגלות כזאת כלומר) ... ...

דוד

חמורים ועשר אתונות) אזוי פיל וויא עס קענין טראגין צעהן אייזלען זכרים אונ צעהן אייזלינן נקבות (והשתא אתי שפיר דלא מצינו נכתב אלא וירא את העגלות ולא שום חמורים ואתונות) איצט איז ריכטיג וואס מיר געפינן ניט אין פסוק זאל זיין געשריבן יעקב האט געזעהן אייזלען זכרים אונ אייזלינעו נקבות. עס איז נאר געשריבן יעקב הט געזעהן סיהרעו. ווייל אייזלען הט יוסף אים ניט געשיקט. בשם הגאון מהרי"ל): (מטוב מצרים). זאגט רש"י (מצינו בגמרא ששלח לו יין ישן) מיר געפינן אין דער גמרא יוסף האט געשיקט צום פאטער אלטן וויין (שדעת זקנים נוחה הימנו) אלטע מענטשן האבן ליב צוא טרינקן אלטן וויין (ומדרש אגדה) דר מדרש זאגט (גריסין של פול) יוסף הט געשיקט צום פאטער געמאלטענע ארבעס: (בר ולחם). (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט קארן אונ ברויט: (ומזון). (ליפתן) צושפייז צום ברויט: (כד) (אל תרגזו בדרך). טייטש רש"י (אל

תתעסקו

פירוש לתורת אלהים

האבען געטראגן פון דעם בעסטן פון מצרים ועשר אתונות אונ צעהן אייזלען וואס האבען געטראגען תבואה ולחם ברויט אונ אנדערע שפייז לאביו פארן פאטער אויף דעם וועג: (כד) וישלח אונ ער הט געשיקט זיינע ברידער וילכו אונ זיי זיינען אוועק געגאנגען ויאמר אונ ער הט געזאגט צו זיי אל תרגזו איר זאלט זיך ניט קריגן אויף דעם וועג איינר מיט דעם אנדערן

תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ׃ כה וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרָיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנַעַן אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם

אביהם

תִתְנַצוּן בְּאוֹרְחָא׃ כה וּסְלִיקוּ מִמִּצְרָיִם וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דִכְנַעַן לְוָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן׃

וחויאו

שפתי חכמים

בדרך ואין ביניהם ד"ת וכו' ׃ י כ' מהרש"ל כפי' הראשון הוא אליבא דחד מ"ד בגמ' ושוב פירש"י ד"א אליבא דבריית' ופי' ג"כ שתכנסו בחמה לעיר ושני הפי' פירשה הברייתא לפי דשנרייתא ס"ל שפי' אל תרגזו הוא ל' התגברות הליכה ולא ידעה הברייתא אם הוא הליכה שאדם פוסע פסיעה גסה או כשאדם מהלך זמן ארוך כלומר עד הלילה ל"פ אלו שני הפירושים א' של פסיעה וא' של תכנסו בחמה לעיר ר"ל כשאדם רוגז פוסע פסיעות גסות ואמר מר פסיעה גסה נוטלת

רש"י

(כד) אל תרגזו בדרך. אל תתעסקו בדבר הלכה ט שלא תרגז עליכם הדרך. ד"א אל תפסיעו פסיעה גסה י ותכנסו בחמה לעיר. ולפי פשוטו של מקרא יש לומר לפי שהיו נכלמים היה דואג שמא יריבו בדרך על דבר מכירתו להתווכח זה עם זה ולו' על ידך נמכר אתה ספרת לה"ר עליו וגרמת לנו לשנאתו:

וכי

בית דוד

תתעסקו בדבר הלכה) איר זאלט אייך ניט בשעפטיגן אין וועג מיט לערנין דינים (שלא תרגז עליכם הדרך) דיא וועג זאל ניט ווערן בייז אויף אייך. ווארום אז איר וועט זיין בשעפטיגט אין וועג מיט לערנין תורה קענט איר פר בלאנדזען די ריכטיגע וועג אונ אוועק גיין פון איר, גלייך ווי דיא וועג וואלט אויף אייך בייז גוועזן אונ זיא וואלט אייך אראפ געטריבן פון זיך (דבר אחר) נאך אזאך האט יוסף גזאגט צו די ברידר (אל תפסיעו פסיעה גסה) איר זאלט ניט טרעטן גרויסע טריט (והכנסו חמה לעיר) אונ איר זאלט אריין גיין אין א שטאט נאכטיגן ווען די זון איז נאך דא. איידר דיא זון

גייט אונטער. זאגט רש"י (ולפי פשוטו של מקרא יש לומר) נאך דעם פשט פון פסוק קען מען זאגן (לפי שהיו נכלמים) ווייל דיא ברידר האבן זיך גשעמט פאר יוסף (היה דואג) האט יוסף גזארגט (שמא יריבו בדרך על דבר מכירתו) טאמער וועלין זיי זיך קריגען אין וועג וועגין זיין פאר קויפונג (להתווכח זה עם זה) זיי וועלין האבן טענות איינר צום אנדערין (ולומר על ידך נמכר) דר וועט זאגן דורך דיר איז ער פר קויפט גווארן. דער אנדערר וועט זאגן דורך דיר איז ער פר קויפט געווארען (אתה ספרת לשון הרע עליו) דו האסט דר ציילט לשון הרע אויף אים (וגרמת לנו לשנאותו) אונ

פירוש רד"ק

מגדים: (כד) (אל תרגזו) בכור שור פירש לשון פחד, ורשב"ם פירש לשון דאגה ויראה והר"ר יונה פי' צער

בשערי צדק שלו קרוב לראשיתו. אל תתקוטטו זה עם זה על מכירתי לאמר זה לחבירו אתה נרמת מכירתו ׃

עוד

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש"י) ׃ (כה) ויעלו אונ זיי זענין אויף גגאנגן פון מצרים ויבאו אונ זענין גקומן צום

ספר הישר

אוך זילבערנע אונ גילדערנע קליידר אונ האט אוך גגעבן צו דיא ברידר אונ אויך צוא דיא ברידרס ווייבר זעהר פיל אבנים טובות אונ יוסף האט זייא בגלייטעט אונ האט זיי אן גזאגט אז זיי זאלן קומן קיין מצרים אונ האט זייא אוך אן גזאגט אז זייא זאלען זיך ניט קריגן אופין וועג דען עס איז אלדינג גוועזן פון גאט כדי איך זאל מאכן דר נערין אלע מענשן אונ עס וועט נאך זיין פינף יאר דער הונגר אונ האט זיי אן גזאגט בשעת איר וועט אן קומן צום לאנד כנען זאלט איר ניט קומן פליצלינג צו פארן פארין פאטר נור עס זאל זיין מיט חכמה. אונ האט פר לענט פון אן צו זאגן אונ האט זיך גקערט קיין מצרים אונ זיי זענין אוועק גגאנגן צום לאנד כנען מיט שמחה צו זייער פאטר יעקב אונ ווי זיי זענין גקומן ניט ווייט פון דעם לאנד כנען האבן זיי זיך צוזאמן גנומן אונ איין עצה גהאלטן ווי אזוי זיי זאלן טון דר ווייל איז סרח די טאכטער פון אשר גגאנגן אקעגן זיי אונ סרח איז גוועזן זייער

שיין אונ איין גרויסע חכמת אונ האט גקענט שפילן אויף אהארף האבן זיי זיא גרופן איז זי גקומן צו זיי אונ האבן זיא גשיקט אונ האבן איר גגעבן אהארף אז זיא זאל גיין פאר זייער פאטער יעקב אונ זאל שפילן אונ זאל אזו אונ אזו זאגן אונ סרח האט גאיילט אונ איז גקומן אונ האט זוך גזעצט פאר יעקב אונ גשפילט אונ האט גזאנט מיין פעטר יוסף לעבט אונ איז אשני למלך אין לאנד מצרים אונ איז ניט גשטארבן אונ זי האט נאך גמערט צו שפילן אונ אלץ אזו גזאגט אונ ווי יעקב האט דס דר הערט איז אין אום גקומין אפרייאונג אונ זיין הארץ פון דעם זיסקייט פון אירע רייד אונ דר רוח הקודש האט אן גהובן צו רוען אויף אים האט ער גוויסט דס אלו אירע רייד זענין אמת אונ יעקב האט זי גבענשט אונ האט צו איר גזגט דר פר זאלסטו אייבינג לעבין ווייל דו האסט דר קוויקט מיין לייב גייארט שפיל נאך האט זי ווייטר גשפילט אונ האט גזונגין מיין פעטר יוסף לעבט אונ איז אשכים

אֲבִיהֶם׃ כו וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא מֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיָּפָג לִבּוֹ כִּי לֹא־הֶאֱמִין להם

כו וְחַוִּיאוּ לֵיהּ לְמֵימַר עַד כְּעַן יוֹסֵף קַיָּם וַאֲרֵי הוּא שַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם וַהֲוָה מְרַיָּא פַּיְגִן עַל לִבֵּיהּ ארי

רשב"ם

שלום מכל צד • וכן רגזו ואל תחטאו . היו יראים מן הקב"ה ולא תחטאו וכן ונתן ה' לך לב רגז • דהיל בתרגום . וכן ירגזון יריעות . ל' נענוע כאדם המתיירא וכן רגוה בוטחות . הרגיז ארץ ממקומה • אבל רגזה [רגוה] של תרגום של דניאל ושל עזרא לשון כעס מרגב"ל לע"ז של רוגז של כ"ד ספרים : (כו) וכי היא מושל. ואל תירא מלבוא אליו : ויפג לבו • החליף לבו לומר אין זה אמת כי לא האמין להם • כמו אל תתני

בעל הטורים

נסה : (כו) ויגדו לו. חסר י' שלא הגידו לו עד שהתירו החרם שהחרימו בשבועה : ד"פ כתיב עגלות בפ' וד"פ כתיב עגלה מרופה בפ' שופטים שפירש ממנו בפ' עגלה ערופה : וירא

שפתי חכמים

א' מת"ק המאור עיניו של אדם : ב לפי שפי' של כי כוא אם ואם הוא לשר . מהרש"ל : ל (נח"י) דק"ל למה לא האמין שהוא חי והלא הוא מלמו כיה מוסרן שתא מתרוכו ועו"פ מכיון שאתרו שהוא מושל וזה אין טוספת סובלת לכאמין שאיש נכרי יהמשול וכ"ש במצרים שאין מגד מולך תוכה ליתא כא נתי ליתא לכן אמר לא היה לבו פונה אל הדברים ודו"ק :

רש"י

(כו) וכי הוא מושל . ואשר הוא ב מושל : ויפג לבו . נחלף לבו והלך מלהאמין לא היה לבו פונה אל הדברים ל לשון מפיגין טעמן בל' משנה וכמו (איכה ג) אין הפוגות (ירמיה מח) וריחו לא

בית

די האסט גבראכט אויף איס אונזר הייליגער שאפט : (כו) (וכי הוא מושל). מיינט מען (ואשר הוא מושל) דיא קינדער האבען גזאגט צו זייער פאטער יעקב דיין זוהן יוסף לעבט אונ ער איז דער געוועלטיגער פון מצרים : (ויפג לבו). מיינט מען (נחלף לבו) זיין הארץ איז פר ביטען געווארן (והלך מלהאמין) אונ עס איז אוועק גגאנגען פון זיין הארץ זיין גלויבונג אונ זיינע קינדער (לא היה לבו פונה אל הדברים) דאס הארץ פון יעקב האט זיך ניט געקערט צו זייערי רייד (לשון מפיגין טעמן בלשון

דוד

משנה) אין משניות שטייט אויף אזוי אזוי אוואריט מפיגין טעמן. עס האט אויס געצויגן דער טעם. ויפג לבו מיינט מען אויך עס האט אויס געצויגן דאס גלויבונג פון זיין הארץ. ביז איצט האט יעקב געגלויבט זיינע קינדער אויף אלין וואס זיי האבן גזאגט. אונ אויף די זאך וואס זיי האבן גזאגט יוסף לעבט איז ארויס געצויגן געווארן דס גלויבונג פון זיין הארץ אונ ער האט זיי ניט געגלויבט (וכמו) אונ ווי עס שטייט אין פסוק מאין הפוגות. אז א אים שאהטונג (אן אפאר בייטונג). אויף דעם פסוק

פירוש

(כו) (עוד וגו' וכי הוא מושל) ועוד שוכר במקום שנים סיפרו: (ויפג לבו) הלם לבו ונרפה על שוכרוהו כי לא האמין להם למה שאמרו לו כי הוא חי וכי הוא מושל .

רד"ק

ונרפה והלוש לבו על וכרונו . כי נראה כי הם קדמו לבא קודם שבאו החמורים והעגלות לבשר את אביהם . לפיכך כשדברו אליו בניו את כל דברי יוסף וראה את

פירוש לתורת אלהים

לאנד כנען אל צוא זייער פאטער יעקב : (כו) ויגידו לו אונ זיי האבן גזאגט צו איהם לאמר מיט דיא ווערטער עוד יוסף חי יוסף לעבט נאך וכי אונ ער איז איין געוועלטיגער איבער דעם גאנצען לאנד מצרים ויפג איז פר בישטען געווארן זיין הארץ דס הייסט שוואך געווארן כי לא ווארן

משלי

נאט אזוי געווירט אז עס זאל אשיבה ארויס קומען נאר איר האט גמיינט אז עס איז אהערון אבר ב"ה נאט איז געוועזן פון התחלת אז אשיבה : ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים) די ברודער פון יוסף זענען געקומען צו זייער פאטער יעקב אונ האבן אים גזאגט יוסף לעבט אונ ער געוועלטיגט אויף גאנץ מצרים אונ דו [illegible] איז געקומען וועגן פון פרעה צו ברענגען אום קיין מצרים פון דעסט וועגן שטייט ווייטער (ויפג לבו כי לא האמין להם) עס איז אים אום געווארן

יהודה

זיין הארץ ווארום ער האט זיי ניט גגלייבט אז פרעה זאל וועלן זיך ברימען מיט יעקב (וידברו לו את כל דברי יוסף) אז זיי האבן אים שון דער צילט די רייד פון יוסף וואס יוסף האט זיי גזאגט אז פרעה האט געהייסן אז יוסף זאל שיקן די וועגן צום פאטער אין זיין נאמען דוקא (וירא את העגלות אשר שלח יוסף) אונ ער האט געזעהן די וועגן וואס יוסף האט געשיקט אויף זיין נאמען דעמאלט האט ער ערשט געגלייבט אז פרעה וויל זיך מיט אים בארימען עס איז איין משל עס איז געוועזן אמאהל אמאל האבן זיי זיך אויף געוואן איין אדעלגער רב האטטע אפגנן מיט

לָהֶם׃ כז וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיַּרְא אֶת־הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם׃ חמישי כח וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב

אונקלוס

אֲרֵי לָא הֵימִין לְהוֹן׃
כז וּמַלִּילוּ עִמֵּיהּ יָת כָּל פִּתְגָּמֵי יוֹסֵף דִּי מַלֵּיל עִמְּהוֹן וַחֲזָא יָת עֶגְלָתָא דִּי שְׁלַח יוֹסֵף לְמִיטַּל יָתֵיהּ וּשְׁרַת רוּחַ קוּדְשָׁא עַל יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן׃
כח וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל סַגִּי לִי

בעל הטורים (כז) וירא את העגלות. בגי׳ ראה כה׳ עגלה ערופה:

רשב"ם

פונת לך. וריחו לא נמר מתרגם וריחו לא פג:(כז) את כל דברי יוסף. שאר דברים שדיבר אליהם הכתובים למעלה שבכה על צואריהם והכירו בודאי שהוא אחיהם. וגם ראה את העגלות אשר שלח יוסף ע"פ פרעה: ותחי רוח יעקב. כי שמר את הדבר שסוף יוסף להיות מושל וכי אינן יוצאות ממצרים כי אם ע"פ מושל כמו שפירשתי למעלה: (כח) רב. די בפונת לבי שלא האמנתי אלא ודאי עוד יוסף בני חי. פשטות אחרים של ערמומיות אומרים והנם הבל. ואני הצעיר שמעתי רב עוד יוסף בני חי אתם אומרים עוד יוסף חי וכי

רש"י

לא נמר מתרגמינן וריחיה לא פג: (כז) את כל דברי יוסף. סימן מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה זהו שנא׳ וירא את העגלות אשר שלח יוסף ולא נאמר אשר שלח פרעה: ותחי רוח יעקב. שרתה עליו שכינה שפירשה ממנו: (כח) רב עוד. רב לי עוד שמחה

שפתי חכמים

ם דק"ל דכתיב וידברו אליו וגו׳ דברי יוסף אחר כי לא האמין להם דמשמע שבאו לדבר אליו ולהוכיח לו שיאמנו דבריהם ומה היא ההוכחה שהוכיחו אלא פי׳ מסר להם כו׳ כפ׳ עגלה ערופה ור"ל העגלות דכתיב בקרא קרינן עגלות בסגו"ל תחת העי"ן ושו"א תחת הג׳. וי"ל כשיוסף פירש מיעקב היה יעקב מלוה אותו עד עמק חברון כדפירש"י לעיל בפ׳ וישלחהו מעמק חברון ויוסף א"ל חזור בך א"ל יעקב איני רשאי לחזור שחייב אדם ללוות חבירו כדכתיב בפ׳ עגלה ערופה בפ׳

בית דוד

וְרֵיחוֹ לֹא נָמַר (מִתַּרְגְּמִינָן) טַייטְשְׁט דֶער תַּרְגּוּם (וְרֵיחֵיהּ לָא פָּג) זַיין רֵיחַ הָט נִיט אוֹיס גֶעצוֹיגֶן: (כז) (אֵת כָּל דִּבְרֵי יוֹסֵף). זָאגְט רש"י (סִימָן מָסַר לָהֶם בַּמֶּה הָיָה עוֹסֵק כְּשֶׁפֵּירַשׁ מִמֶּנּוּ) יוֹסֵף הָאט זֵיי גֶעגֶעבֶּן אַצֵייכֶן וָוס יַעֲקֹב הָט מִיט אִים גֶעלֶערוּנְט אֵיידֶער עֶר אִיז אַוֶועק גֶנַאנְגֶן פוּן אִים (בְּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה) זֵיי הָאבֶּן גֶלֶערוּנְט דִּי פָּרָשָׁה פוּן עֶגְלָה עֲרוּפָה (וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף) דָס זָאגְט דֶר פָּסוּק יַעֲקֹב הָט גֶזֶעהֶן דִּי עֲגָלוֹת וָוס יוֹסֵף הָט גֶעשִׁיקְט (וְלֹא נֶאֱמַר אֲשֶׁר שָׁלַח פַּרְעֹה) פַאר וָוס שְׁטֵייט נִיט דִּי עֲגָלוֹת וָואס פַּרְעֹה הָט גֶעשִׁיקְט. פַּרְעֹה הָט דָאךְ גֶעשִׁיקְט דִּיא עֲגָלוֹת. נָאר מִיר זָאלֶן נִיט לֵייעֶנֶען עֲגָלוֹת פוּהֶרֶען. נָאר מִיר זָאלֶן לֵייעֶנֶען עֶגְלוֹת. קֶעלְבֶּער. יַעֲקֹב הָט גֶזֶעהֶן דָם דִּין פוּן דִּי עֶגְלָה עֲרוּפָה וָוס יוֹסֵף הָט אִים גֶעשִׁיקְט זָאגֶן וָוס עֶר הָט מִיט אִים גֶלֶערוּנְט אֵיידֶער עֶר אִיז אַוֶועק גֶנַאנְגֶן פוּן אִים. פוּן דֶם בֶּעוַוייזוּנְג הָאט יַעֲקֹב גֶעוְואסְט גֶעוִויס אַז יוֹסֵף לֶעבְּט ווָארוּם פוּן דֶעם לֶערְנוּנְג הָט דָאךְ קֵיינֶער גֶעווָאסְט נָאר יַעֲקֹב אוּנ יוֹסֵף: (וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב). מֵיינְט מֶען (שָׁרְתָה עָלָיו שְׁכִינָה שֶׁפֵּירְשָׁה מִמֶּנּוּ) דֶר מוּהְט פוּן יַעֲקֹב אִיז לֶעבֶּעדִיג גֶעוָוארֶן. אוּנ בִּיז אִיצְט אִיז דִי שְׁכִינָה נִיט גֶוֶועזֶן בַּיי אִים. אוּנ אִיצְט אִיז דִי שְׁכִינָה צוּרִיק גֶעקוּמֶן צוּ אִים: (כח) (רַב

פירוש רד"ק

את העגלות שבאו האמין. (כז) (ותחי) רוחו שהית׳ כמו מתה כמו שאמר ויפג לבו׳ורז"ל אמרו(אדרנספ"ל) כי זה רוח נבואה שפרשה ממנו מיום שיצא יוסף, כי אין רוח נבואה שורה אלא מתוך שמחה וכיון ששמח בבשורת בנו חזרה אליו רוח נבואה זהו שאמר ותחי וזהו שלא נאמר לו בנבואה בדבר יוסף כל אותן השנים לפי שהיה אבל ונעצב. וכיון שאין הרוח פנוי מעסקי חמרי לא ידבק בו השכל כי לא ידבק אלא בדומה לו. ובבאר שבע נגלה אליו אלהים במראה הלילה אחר ששבה אליו רוח נבואה: (כח) רב טוב

פירוש לתורת אלהים

ווָארוּם עֶר הָאט זֵייא נִיט גֶוָואלְט גְלַייבֶּען: (כז) וַיְדַבְּרוּ הָאבֶּן זֵיי צוּ אִיהְם גֶרֶעט אַלוּ רֵייד וָוס יוֹסֵף הָט צוּ זֵיי גֶרֶעט וַיַּרְא אוּנ עֶר הָט דֶר זֶעהֶן דִּיא פוּהְרֶען וָואס יוֹסֵף הָאט גֶשִׁיקְט צוּא בְּרֶענְגֶען אִיהְם. מִיט זֵיי וַתְּחִי הָאט עֶר אָפּ גֶלֶעבְּט דִּי שְׁכִינָה הָאט אוֹיף אִיהְם גֶרוּהְט: (כח) וַיֹּאמֶר

ספר הישר

אִין מִצְרַיִם אוּנ אִיז נִיט גֶשְׁטָארְבֶּן אוּנ יַעֲקֹב הָט צוּ גֶהֶערְט דִי דָאזִיגֶע רֵייד הָט עֶר זִיךְ זַייעֶר גֶפְרֵייט ווִי יַעֲקֹב רֶעט מִיט סֶרַח זֶענֶען אָן גֶקוּמֶן זַיינֶע קִינְדֶער מִיט פֶערְד אוּנ מִיט רַייטְ וֶועגֶן פְּרֶעכְטִיגֶע קְלֵיידֶער

משלי יהודה

סְפָרַד הָאבֶּן נִיט קֵיין שָׁלוֹם נָאר וַוייל דֶר אַשְׁכְּנַזִּיר אִיז גֶוֶועזֶן אַגְרוֹיסֶר חָכָם אוּנ אַיָּרָא שָׁמַיִם הָאבֶּן זֵיי אוּם אוֹיף גֶנוּמֶן פַר אָרָב אוּנ הָאבֶּן מִיט אוּם גֶמַכְט בְּתְנָאִי אַז עֶר זָאל נָאר מִיט בְּרֶענְגֶען דִּיא קְלֵיינֶע

עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חָי אֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת׃ מו א וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָּׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק׃

אונקלוס

הָדוּא עַד כְּעַן יוֹסֵף בְּרִי קַיָּם אֵיזִיל וְאֶחְזֵינֵיהּ עַד לָא אֵימוּת׃ א וּנְטַל יִשְׂרָאֵל וְכָל דִּי לֵיהּ וַאֲתָא לִבְאֵר שָׁבַע וְדַבַּח דִּבְחִין לֵאלָהָא

שפתי חכמים

וידינו לא שפבה לא פטרנובו כלא לויה כפירש"י שם ומתוך כך לפדו פ' עגלה ערופה ויביה פי' וירא את העגלות ל' הבנה שהגידו לו פ' עגלה ערופה או כתכונן שאמת הוא :
נ ר"ל דרות כיינו נכואה כדכתיב ורוח לכשה את עמשי :
ם וק"ל דבל"ל לאלהי אבותיו או לאלהי אברהם דהא הוא כי'

רש"י

ראמר
וחדוה הואיל ועוד יוסף בני חי : בארה שבע. כמו לבאר שבע · ה"א בסוף תיבה במקום למ"ד בתחלתה : לאלהי אביו יצחק. חייב אדם בכבוד אביו יותר מבכבוד ם זקנו . לפיכך תלה ביצחק לא

בית דוד

עוֹד). יַעֲקֹב הָט גֶזָאגְט (רַב לִי עוֹד שִׂמְחָה וְחֶדְוָה) אִיךְ הָאבּ גֶענוּג שִׂמְחָה אוּנ פְרֶעהְלִיכְקַייט (הוֹאִיל וְעוֹד יוֹסֵף בְּנִי חַי) וַוייל מַיין זוּהְן יוֹסֵף לֶעבְּט נָאךְ : (א) (בְּאֵרָה שָׁבַע) (כְּמוֹ) וִויא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶן לִבְאֵר שָׁבַע. יַעֲקֹב אִיז גֶקוּמֶן צוּא בְּאֵר שָׁבַע (ה"א בְּסוֹף תֵּיבָה בִּמְקוֹם לָמֶ"ד בִּתְחִלָּתָהּ)
ד' הַ"א וָוס אִין סוֹף וָוארְט. בְּאֵרָה. אִיז פַר דִיא לָמֶ"ד וָואס דַארְף זַיין אִין אָנְהֵייבּ וָוארְט. לִבְאֵר שָׁבַע : (לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק). זָאגְט רַשִׁ"י (חַיָּב אָדָם בִּכְבוֹד אָבִיו יוֹתֵר מִבִּכְבוֹד זְקֵנוֹ) יֶעדֶר מֶענְטְשׁ דַארְף גֶעבֶּן כָּבוֹד צוּ זַיין פָאטֶר מֶעהְר וִוי צוּ זַיין זֵיידֶע (לְפִיכָךְ תָּלָה בְּיִצְחָק וְלֹא בְּאַבְרָהָם) דְרִיבֶּר האט

פירוש

יש לי · אחר שיוסף בני חי : (א) (לאלהי אביו יצחק) אמר כן לפי שיצחק אביו היה רצונו לרדת מצרים מפני הרעב ואמר לו האל אל תרד מצרימה וזבח זבחים

רד"ק

בבאר שבע שהוא בקצה ארץ כנען . וקודם שיצא מן הארץ רצה לדעת רצון האל אם ימנענו באשר מנע אביו יצחק או לא · וזבח זבחים כדי שתבא אליו רוח נבוא'

פירוש לתורת אלהים

יַעֲקֹב הָאט גֶזָאגְט אִיךְ הָאבּ נָאךְ פִיל שִׂמְחָה אוּנ אוֹיךְ גְדוּלָה דֶר לֶעבְּט וַוייל מַיין זוּהְן יוֹסֵף לֶעבְּט נָאךְ אֵלְכָה אִיךְ וֶועל גֵייןְ אוּנ וֶועל אִים זֶעהְן אֵיידֶר אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבֶּן : (א) וַיִּסַּע אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶצִיגֶן מִיט אַלֶין וָואס עֶר הָט גֶהַאט וַיָּבֹא אוּנ אִיז גֶקוּמֶן אִין בְּאֵר שָׁבַע וַיִּזְבַּח אוּנ

משלי יהודה

קִינְדֶר אוּנ דִי גְרוֹסֶע זָאלֶן דָארְט בְּלַייבֶּן מִילָא אַז מֶען הָט גֶשִׁיקְט אַוָועגֶן נָאךְ זַיין הַייז גֶזִינְד כְּדֵי הַכָּתוּב הָט מֶען גֶשִׁיקְט אַקְלֵיינִים וָואגֶן ווֶערְלִיךְ פוּן זַייגֶעשׁ ווֶעגֶן מִיט דִי קְלֵיינֶע קִינְדֶר אוּנ ווֶעלֶן נִיט זַיין קֵיין וַויתְרָנִים צוּ שִׁיקֶן אַגְרוֹסֶן וָואגֶן טָאמֶער ווֶעט זִיךְ אוֹיף וֶועצֶן נָאךְ אֵיינֶר פוּן דִיא גְרוֹסֶע קִינְדֶר אָדֶר וַויינֶס אַפְרַייגֶד . דָס גֶעמִיטְבֶּע אִיז גֶוֶועֶן מִיט יַעֲקֹב אָבִינוּ עֶר הָט גֶוָואלְט וִויסֶן וִוי אַזוֹי עֶס אִיז בַּייא פַּרְעֹה אִין הַאֵרֶין הָט עֶר זִיךְ גֶטְרַכְט עֶר ווֶעט ווֶעהְן דָס וַותְרָנוּת פוּן דִי ווָעגֶן אִיבּ עֶר הָט גֶשִׁיקְט גְרוֹסֶע ווֶעגֶן אִיז אַסִימֶן אַז פַּרְעֹה וִויל אִים מִיט דֶעם גַאנְצֶן הַאֵרֶין עֶר וָואל זִיךְ פַר נֶעמֶן מִיט דֶעם גַאנְצֶן בְּנֵי בַּיִת דֶערְפַאר ווֶעט עֶר פָארֶן קֵיין מִצְרַיִם אוּנ אוֹיבּ עֶס אִיז קְלֵיינֶע ווֶעגֶן ווֶעט עֶר ווִיסֶן אַז פַּרְעֹה וִויל אִים נִיט נָאר עֶר הָט גֶבֶעטֶן צוּ יוֹסֵף צוּ לִיבּ פוּן ווֶעט עֶר בֶּודְאַי נִיט פָארֶן אוּנ ווֶעט זִיצֶן אִין זַיין הַאגְד דָס זָאגְט דֶר פָּסוּק (וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי יוֹסֵף) זַיי הָאבֶּן אִים דֶר צֵיילְט אַז יוֹסֵף הָט זִיא גֶזָאגְט אַז פַּרְעֹה הָאט אִים גֶהֵייסֶן שִׁיקֶן

ספר הישר

אוּנ דֶערְוֶועגְט קוּמֶן פַר זַיי אוּנ יַעֲקֹב אִיז אוֹיף גֶשְׁטַאנֶען אוּנ הָט גֶזֶעהֶן אַז זַיינֶע קִינְדֶר זֶענֶען שַׁיין בַּקְלֵייד אוּנ הָט גֶזֶעהֶן דָס גוּטְס וָוס זַיין זוּן הָט גֶשִׁיקְט אוּנ דִי קִינְדֶר הָאבֶּן אִים דֶר צֵיילְט אַז יוֹסֵף לֶעבְּט אוּנ אִיז אַשְׁנֵי לְמֶלֶךְ אִין מִצְרַיִם אוּנ אַזוֹי הָט עֶר צוּ אִינֶן גֶזָאגְט אָבֶּר יַעֲקֹב הָאט נִיט גֶוָואלְט דְרוֹיף גְלַייבֶּן בִּיז זַיי הָאבֶּן אִים גֶזָאגְט דִי סִימָנִים וָוס יוֹסֵף הָט זַיי אָן גֶזָאגְט הָט עֶר גֶגְלַייבְּט אַז זַיי זָאגֶן אֱמֶת. אוּנ יַעֲקֹב הָט זִיךְ גֶפְרַייט אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶזָאגְט אַז מַיין זוּן יוֹסֵף לֶעבְּט לָאס אִיךְ אִים זֶעהֶן אֵיידֶר אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבֶּן אוּנ יַעֲקֹב הָט אָן גֶטָאן דִי קְלֵיידֶר וָוס יוֹסֵף הָט אִים גֶשִׁיקְט אוּנ הָט זִיךְ אָפּ גֶגָאלְט אוּנ הָט אָן גֶטָאן דָס הִיטְעל וָוס יוֹסֵף הָט אִים גֶשִׁיקְט אוּנ נָאךְ דָס הָלוּ גֶזִינְד פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן זִיךְ אָן גֶטָאן אִין דִי קְלֵיידֶר וָוס יוֹסֵף הָט זַיי גֶשִׁיקְט אוּנ אַלֶע הָאבֶּן זִיךְ זֵייעֶר גֶפְרַייט אוֹיף דֶעם וָוס יוֹסֵף לֶעבְּט אוּנ אִיז נָאךְ אַשְׁנֵי לְמֶלֶךְ אִין מִצְרַיִם אוּנ וִויא אַלֶע יוֹשְׁבִים פוּן כְּנַעַן הָאבֶּן דָס דֶר הֶערְט וֶועגֶן זַיי אַלֶע גֶקוּמֶן אוּנ הָאבֶּן זִיךְ גֶפְרַייט מִיט יַעֲקֹבְן

ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים ׀ לְיִשְׂרָאֵל
בְּמַרְאֹת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב ׀
יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ ג וַיֹּאמֶר אָנֹכִי
הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אַל־תִּירָא מֵרְדָה
מִצְרַיְמָה כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ
שָׁם׃ ד אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה
ואנכי

דַאֲבוּהִי יִצְחָק׃ ב וַאֲמַר
יְיָ לְיִשְׂרָאֵל בְּחֶזְוָא
דְלֵילְיָא וַאֲמַר יַעֲקֹב
יַעֲקֹב וַאֲמַר הָא אֲנָא׃
ג וַאֲמַר אֲנָא אֵל אֱלָהָא
דַאֲבוּךְ לָא תִדְחַל
מִלְּמֵיחַת לְמִצְרַיִם אֲרֵי
לְעַם סַגִּי אֲשַׁוֵּינָךְ תַּמָּן׃
ד אֲנָא אֵיחוֹת עִמָּךְ
לְמִצְרַיִם וַאֲנָא
אסיקינך

תו״א ויאמר אלהים. ברכות יג: אנכי ארד. ברכות נו שבת פט:

בעל הטורים

(ב) לישראל במראות הלילה. ז' תגין בשי"ן ע"ש כי שבע יפול לדיק וקם שבאו עליו ז' לרות וכולל מהם עשו לבן מלאך דינה יוסף שמעון בנימין: (ד) גם עלה. כתיב בה"א רמז לאחר ה' דורות יעקב לוי קהת עמרם משה: ויוסף ישית ידו על עיניך. יעלום עיניך כשתמות כבטיחו שלא ימות בחיינו: ורמז שנקבר עם אבותיו במערת המכפלה. ישית ידו על עיניך. על ענייניך וצרכך ישתדל לעשותם כדכתיב ישית

רשב"ם

הוא מושל רב לי במה שהוא עדיין ח' אפי' אינו מושל. אלכה ואראנו בטרם אמות וגו': (א) לאלהי אביו יצחק שעשה שם יצחק מזבח בבאר שבע כשנגלה לו הקב"ה כמ"ש בפ' אלה תולדות יצחק ועשה גם הוא שם זבחים כמו שעשה אביו: (ד) אעלך גם עלה. כלו' ארד עמך וגם עלה אעלך. כמו וברכתם גם אותי. גם עלה

רש"י

ולא כאברהם: (ב) יעקב יעקב. לשון חיבה: (ג) אל תירא מרדה מצרימה. לפי שהיה מיצר על

בית דוד

הָט יַעֲקֹב גֶשָׁאכְטֶען דֶעם קָרְבָּן וָוענְ'ן דֶם גָאט פוּן זַיין פָאטֶער יִצְחָק. אוּנ דֶם נָאמֶן פוּן זַיין זַיידֶע אַבְרָהָם הָט עֶר נִיט דֶר מַאנְט: (ב) (יַעֲקֹב יַעֲקֹב). צְוַויי מָאל (לָשׁוֹן חִבָּה) דָס וַוייזְט אוֹיף לִיבְּשַׁאפְט פוּן הקב"ה צוּא יַעֲקֹב: (ג) (אַל תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה), זָאגְט רַשִׁ"י (לְפִי שֶׁהָיָה מֵצֵר עַל שֶׁנִּזְקַק

פירוש

(ב) (יעקב יעקב) כפל לו הקריאה לפי שעמד כמה שנים שלא שרתה עליו רוח נבואה קראו פעמים כדי שיתבונן כי רוח נבואה הוא שקורא לו: (ג) (אלהי אביך) שמנעתיו מרדת מצרים אבל לך אני אומר

רד"ק

שלא תירא מרדת שם כי לגוי גדול אשימך שם ותרד אתה וביתך: (אשימך) ר"ל אשים בניך. וכן אעלך. אעלה בניך משם לרשת את הארץ הזאת: (ד) (אנכי ארד עמך) שלא יקרך רע בדרך ואנכי אעלך כמו שפירשנו

פירוש לתורת אלהים

הָט גְשָׁאכְטֶן קָרְבָּנוֹת לֵאלֹהֵי צוּ דֶעם גָאט פוּן זַיין פָאטֶר יִצְחָק: (ב) וַיֹּאמֶר אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב בִּנְבוּאָה בַּיי דֶער נַאכְט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב אוּנ הָט אִים גְרוּפֶן מִיט לָשׁוֹן יַעֲקֹב יַעֲקֹב דָאס אִיז אַלָשׁוֹן לִיבְּשַׁאפְט וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט דָא בִּין אִיךְ: (ג) וַיֹּאמֶר הָט אִיהְם גָאט גְזָאגְט אִיךְ בִּין דֶער גָאט פוּן דַיין פָאטֶר אַל תִּירָא דוּ זָאלְסְט דִיךְ נִיט פַארְכְטֶן פוּן צוּ נִידֶערִין אִין מִצְרַיִם כִּי לְגוֹי גָדוֹל וָוארוּם אִיךְ וָועל דִיךְ דָארְט מַאכֶען צוּא אַגְרוֹיס פָאלְק: (ד) אָנֹכִי אִיךְ וָועל נִידֶערְן מִיט דִיר אִין מִצְרַיִם מַיין שְׁכִינָה וָועט זִיךְ פוּן דִיר נִיט אָפּ טוּן אוּנ אִיךְ

משלי יהודה

וָוענְ'ן אוֹיף זַיין נָאמֶן אַזוֹ וִוי אַזִין שִׁיקְט נָאךְ אַפָאטֶר (וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף) אַז עֶר הָאט גְזֶעהְן דִי וָועגְ'ן וָאס יוֹסֵף הָט גְשִׁיקְט אִיז גְרוֹיסֶע וָוענְ'ן הָט עֶר גְוִויסְט אַז פַּרְעֹה וִויל אוּם מִיט דֶעם גַאנְצֶן הָאָרֶץ דֶערְנְסְטְמָאל הָט עֶר זִיךְ גְגְלַייבְּט אוּנ אִיז גְפָארְן קֵיין מִצְרַיִם׃

ספר הישר

קִינְדֶער אוּנ יַעֲקֹב הָט גְמַאכְט אַיין גְרוֹסֶע סְעוּדָה אוּנ דִיא סְעוּדָה הָט גְדוֹיֶערְט דְרַיי טָאג אוּנ אַלוּ שְׂרָרוֹת פוּן כְּנַעַן הָאבֶּן זִיךְ גְפְרֵייט מִיט אוּם אוּנ נָאךְ דֶעם זָאגְט יַעֲקֹב אִיךְ וועל גַיין זֶעהְן מַיין זוּן אִין מִצְרַיִם אוּנ דֶר נָאךְ וָועל אִיךְ מִיךְ אוּם קֶערְן צוּם לַאנְד כְּנַעַן אַזוֹ וִוי גָאט הָט גְזָאגְט צוּ מַיין עֶלְטֶער פָאטֶר אַבְרָהָם דֶעז אִיךְ קֶען נִיט פַאר לָאזְן דָם לַאנְד כְּנַעַן אוּנ דֶר וַוייל הָאט גָאט זִיךְ בַּווִיזְן צוּ יַעֲקֹב אוּנ

אונקלוס

אסיקינך אף אסקא
ויוסף ישוי ידוהי על
עינך: ח וקם יעקב
מבאר שבע ונטלו בני
ישראל ית יעקב
אבוהון וית טפלהון
וית נשיהון בעגלתא
די שלח פרעה למיטל
יתיה: ו ודברו ית
גיתיהון וית קניניהון די
קנו בארעא דכנען
ואתו למצרים יעקב
וכל בנוהי עמיה:
ז בנוהי ובני בנוהי
עמיה

ואנכי אעלך גם־עלה ויוסף ישית
ידו על־עיניך: ה ויקם יעקב
מבאר שבע וישאו בני־ישראל
את־יעקב אביהם ואת־טפם ואת־
נשיהם בעגלות אשר־שלח
פרעה לשאת אתו: ו ויקחו את־
מקניהם ואת־רכושם אשר רכשו
בארץ כנען ויבאו מצרימה יעקב
וכל־זרעו אתו: ז בניו ובני בניו
אתו

תו"א יפית ידו כו'. ס' כזוכר פ' בלק:

רש"י

פל שנזקק לגלח לשולה לארץ: (ד) ואנכי אעלך. הבטיחו להיות ע נקבר בארץ: (ו) אשר רכשו בארץ כנען. אבל מה שרכש בפדן ארס נתן הכל לעשו בשביל חלקו במערת המכפלה אמר נכסי חוצה לארץ אינן כדאי לי וזהו אשר כריתי לי העמיד לו צבורין של זהב וכסף כמין כרי ואמר לו טול

שפתי חכמים

כעיקר נפרסום אלכוה ולא כן יגהק בקבל מאנרכס: ע דייק תוכהיב

בית דוד

לצאת לחוץ לארץ) ווייל יעקב האט געהאט צער וואס ער איז געניימ צו גיין פון ארץ ישראל אין חוץ לארץ. דריבער האט הקב"ה גזאגט צו יעקב דוא זאלסט ניט מורא האבן צוא גיין אין מצרים: (ד) (ואנכי אעלך). זאגט רש"י (הבטיחו להיות נקבר בארץ) הקב"ה האט צו געזאגט צו יעקב אז ער וועט בגראבן ווערן אין ארץ ישראל: (ו) (אשר רכשו בארץ כנען). זאגט רש"י (אבל מה שרכש בפדן ארם נתן הכל לעשו בשביל חלקו במערת המכפלה) דס נאנצע פר מעגין וואס יעקב האט פר זאמילט ביי לבן אין פדן ארם האט ער געגעבן צו עשו פר זיין חלק וואס ער האט געהאט אין די מערת המכפלה. די גאנצע מערת המכפלה זאל געהערין צוא יעקב (אמר) יעקב האט גזאגט (נכסי חוץ לארץ אינן כדאי לי) דס פר מעגין פון חוין לארץ איז ביי מיר גאר ניט ווערט (וזהו אשר כריתי לי) דס איז וואס יעקב האט געזאגט צו זיינע קינדר די מערת המכפלה איז מיינע (אשר כריתי לי) וואס איך האב זיא גקויפט פר מיר (העמיד לו צבורין של זהב ושל כסף כמין כרי) יעקב האט גשטעלט פר עשו בערג גאלד אונ בערג זילבר אזוי ווי מען שטעלט בערג תבואה (ואמר לו) אונ יעקב האט גזאגט צו עשו (טול את אלו) נעם דיר דיא בערג גאלד אונ זילבר פר דיין חלק וואס דו האסט

פירוש

שפירשנו או פירושו על עצמו שיהיה עמו בשעלותו לקברו ואמר. גם עלה. על בניו שיעלם משם: (ויוסף

רד"ק

ישית ידו) כמו שאמר ויפול יוסף על פני אביו ובשרו בזה שישאר יוסף אחריו לכלכל בניו ובני בניו כל אותן

פירוש לתורת אלהים

איך וועל דיך אויף ברענגין צוריק פון מצרים (עיין רש"י) ויוסף און יוסף וועט אויף דיר אפשליסן דיינע אויגן: (ה) ויקם און יעקב איז אויף געשטאנען פון באר שבע וישאו און די קינדער פון יעקב האבן געטראגן זייער פאטער ואת טפם און זייערע קליינע קינדער זייערע ווייבער בעגלות אין די פורן וואס פרעה האט געשיקט לשאת אותו צו טראגן אים קיין מצרים: (ו) ויקחו און זיי האבן גענומען זייערע פיה און זייערע גיטער אשר וואס זיי האבן גיקויפט אין לאנד כנען (עיין רש"י) ויבאו און זיי זענען געקומען אין מצרים יעקב וכל זרעו יעקב און אלע זיינע קינדער מיט אים: (ז) בניו זיינע זין און די זין פון זיינע זין בנותיו זיינע טעכטער און די טעכטער פון זיינע

אִתּוֹ בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו וְכָל־זַרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ מִצְרָיְמָה׃ ס
ח וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן׃
ט וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרֹן וְכַרְמִי׃
י וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית׃
יא וּבְנֵי לֵוִי

עִמֵּיה בְּנָתֵיה וּבְנַת בְּנוֹהִי וְכָל זַרְעֵיה אַיְתִי עִמֵּיה לְמִצְרָיִם׃
ח וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעָאלוּ לְמִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבְנוֹהִי בּוּכְרָא דְיַעֲקֹב רְאוּבֵן׃
ט וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרוֹן וְכַרְמִי׃
י וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בַּר כְּנַעֲנִיתָא׃
יא וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת

רשב"ם ישית ידו על עיניו: (ח) יעקב ובניו. יעקב מחשבון גרשון

רש"י

את אלו: (ז) ובנות בניו. סרח בת אשר ויוכבד בת לוי: (ח) הבאים מצרימה. על שם השעה קורא להם הכתוב באים ואין לתמוה על אשר לא כתב אשר באו: (י) בן הכנענית. בן דינה שנבעלה לכנעני כשהרגו את שכם לא היתה דינה רוצה לצאת עד שנשבע לה שמעון שישאנה [ב"ר]:

שפתי חכמים

מדכתיב אשלך משמע לא"י שעה גבוה מכל כארלו'וק"ל: פ וא"ת והרי גם כתיב בנותיו ל' רבים והרי לא כ"י רק דינה ואין לומר כר' יהודה דאמר אחיות האומות נולדו עם כל שבט ונשאום דהא לבני ירידתן מתו כדפירש"י בסמוך וגם א"ל כר' נחמיה דאמר כנעניות היו ומהו בנותיו כלותיו שאין אדם נמנע מלקרות לחתנו בנו ולכלתו בתו (כובא ברש"י פ' וישב ע"פ ויקומו כל בניו וגו') דהא יוצאי ירכו קאמר כאן. (נח"י) ול"כ ליישב שדרך הכתוב כשמדבר ביחוסי ברבים אמר דייד ל' רבים כמו ובני דן חושים ובני פלוא אליאב ומ"מ אע"ג דבנותיו קאי אדינה לחוד אפ"ה כיון דאיכא לרבויי מרבינן ולא סמכינן אשינויא דחיקא ולכן פי' סרח ויוכבד וכ"מ בב"ב דף קכג. ואין להקשות איפכא בפסוק ויקומו לנחמו מנ"ל לרש"י לומר האומות ולר"ן כלותיו דלמא דינה לבדה היתה כמו הכא דש"ה דכתיב וכל בנותיו א"כ ש"מ דאיכא יחוסי דרבים כנ"ל: צ דק"ל לא משה רבינו כ' לנו את התורה ובימיו כבר באו י"ל"כ כנ"ל באו ועז"פ ע"ש וכו': ק דק"ל דכל"ל בכולן בני

בית דוד

אין דר מערת המכפלה: (ז) (ובנות בניו). טעכטר פון זיינע זיהן, דס איז סרח דיא טאכטר פון אשר אונ יוכבד די טאכטר פון לוי: (ח) (הבאים מצרימה). הארט רש"י עס שטייט דאך שון זיי זענין גקומן קיין מצרים פר ווס שטייט נאך אמאל הבאים מצרימה, ענפערט רש"י (על שם השעה קורא להם הכתוב באים) ווענן דיא צייט ווס זיי ווערן גצייהלט רופט זיי דער פסוק באים מצרימה, וואָרום ווייל זייא קומען איצט אין מצרים דריבער צייהלט מען זיי, ווען זייא וואלטן נאך גוועזן אין כנען וואלט מען זיי ניט גצייהלט, אונ אזו זאגט דר פסוק אלה שמות בני ישראל, הבאים מצרימה ווייל זיי קומען איצט קיין מצרים (ואין לתמוה על אשר לא כתב אשר באו) דריבער דארף מען ניט ווינדערן פר ווס דר פסוק שרייבט הבאים זייא קומען אונ ער שרייבט ניט אשר באו זייא זענען גקומן, ווייל דר פסוק קומט ניט דער ציילן אז יעקב מיט זיינע קינדר זענין גקומן קיין מצרים, דר פסוק זאגט נאר אטעם פר ווס מען ציילט זיי איצט, ווייל זיי זענען איבר גנאנגן פון כנען קיין מצרים זאל מען וויסען מיט ווי פיל מענשן יעקב איז גקומן קיין מצרים אונ מיט ווי פיל ער איז צוריק ארוס גנאנגן פון מצרים: (י) (בן הכנענית). מיינט מען (בן דינה שנבעלה לכנעני) שאול איז גוועזן דר זון פון דינה וואס אכנעני האט מיט איר מזנה גוועזן (כשהרגו את שכם לא היתה דינה

פירוש רד"ק

אותן השנים שהיה אחריו: (ז) (בנותיו) דינה בתו וכלותיו ובנות בניו כלותם ושרח בת אשר: (י) (ושאול בן הכנענית) נראה כי כולם נזהרו במצות אברהם וזקנם לא ליקח אשה מבנות כנען ושמעון גם כן אלא

פירוש לתורת אלהים

זין הביא האט ער גבראכט מיט זיך אין מצרים: (ח) ואלה שמות אונ דס זענין די נעמן פון די קינדר ישראל ווס זענן גקומן אין מצרים יעקב מיט זיינע זין בכור יעקב דער עלטסטער פון יעקב איז גוועזן ראובן: (ט) ובני ראובן אונ די קינדער פון ראובן זענען גוועזן חנוך וגו': (י) ובני שמעון זענן ימואל וגו': (יא) ובני לוי גרשון וגו' אונ די קינדר פון לוי זענען גוועזן

גרשון קהת ומררי: יב ובני יהודה ער ואונן ושלה ופרץ וזרח וימת ער ואונן בארץ כנען ויהיו בני פרץ חצרן וחמול: יג ובני יששכר תולע ופוה ויוב ושמרן: יד ובני זבלון סרד ואלון ויחלאל: טו אלה | בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן ארם ואת דינה בתו כל־נפש בניו ובנותיו שלשים

ומררי: יב ובני יהודה ער ואונן ושלה ופרץ וזרח ומית ער ואונן בארעא דכנען והוו בני פרץ חצרון וחמול: יג ובני יששכר תולע ופוה ויוב ושמרון: יד ובני זבולון סרד ואילון ויחלאל: טו אלין בני לאה דילידת ליעקב בפדן ארם וית דינה ברתיה כל נפש בנוהי ובנתיה תלתין ותלת

תו"א ויפת פר ולונן. סוטה יג: ולת דינה בתו. בתרא קנג מב לא:

רשב"ם

שבעים נפש כמו שמוכח לפנינו לפי הפשט: (טו) כל נפש בניו ובנותיו של יעקב ולאה הבל ל"ג עם יעקב. ורבותינו פירשו זו יוכבד שנולדה בין החומות יולאו:

רש"י

(טו) אלה בני לאה ואת דינה בתו. הזכרים תלה בלאה והנקבות תלה ביעקב ללמדך אשה מזרעת תחלה יולדת זכר איש מזריע תחלה יולדת נקבה:

שפתי חכמים

כנעניות לת"ד דכנעניות היו ולהכי כתיב גבי שאול כנענית יותר מכולן ולמ"ד שבט כ"א נולדה תאומה עמו ואותן אחיות היו נושאין א"כ לא כל"ל כנענית כלל ומהרץ בן דינה וכו' ובשתא

בית הוד

רוצה לצאת) ווען לוי אונ שמעון האבן גהרגת די מענטשן פון דר שטאט שכם האט דינה ניט גיוואלט ארויס גיין פון שכם (עד שנשבע לה שמעון שישאנה) ביז שמעון האט געשווארען ער וואל זיא נעמן פר אווייב: (טו) (אלה בני לאה ואת דינה בתו). זאגט רש"י (הזכרים תלה בלאה והנקבות תלה ביעקב) די זכרים זענן די קינדר פון לאה אונ דיא טעכטר זענן דיא קינדר פון יעקב (ללמדך) דיך צו לערנן ווען מאן אונ ווייב בהעפטן זיך (אשה מזרעת תחלה יולדת זכר) אוב עס גייט ארויס פריהר דיא זרע פון דר אשה נאכדעם די זרע פון מאן גבארט די אשה אזכר (איש מזריע תחלה יולדת

פירוש רד"ק

אחר שלקח אשתו ראשונה והיה לו בנים משנה לקח אשה אחרת כנענית והיה לו ממנה שאול. לפיכך פירשו הכתוב. ורז"ל דרשו כי כנענית זאת היא דינה וקראה כנענית לפי שנבעלה לכנעני ושמעון נשאה לאשה כמו שכתבנו: (יו) (כל נפש שלשים ושלש) וכשרמן אין אנו מוצאים אלא שלשים ושתים. ארז"ל (ב"ב קכ"ג) כי יוכבד בת לוי נולדה בין החומות לפיכך לא מנה אותה בפרט כי לא נולדה כשבאו בחומה החיצונה וקודם שנכנסו בתוך החומה הפנימית ילדה לפיכך אמר שלשים ושלש וזהו בנותיו כי שתי בנות היו דינה ויוכבד. וכתב החכם ר' אב"ע וכן כתב אאז"ל כי יעקב בכלל השבעים וכן אמר בתחלה יעקב

פירוש לתורת אלהים

גרשון וגו': (טו) ואלה בני לאה דס זענן די זין פון לאה וס זיא האט גבארן צו יעקב אין פדן ארם ואת דינה אונ זיין טאכטער דינה כל נפש אלע מענטשן פון זיינע זין אונ זיינע טעכטער וס לאה האט איהם גבארן זענען געווען שלשים ושלש דריי אונ דרייסיג מענטשן:

ספר הישר

האט צו איהם גזאגט פשיא אלה גידער קיין מצרים מיט דיין הויז גזינד אונ וואלסט דארטן זיצן אונ וואלסט דיך גאר ניט פארכטן דען איך וועל דיך מאכן צו אפאלק אונ יעקב האט זיך גשטארקט אין דם הארץ אונ וויטער גיין זעהן זיין זון יוסף אין מצרים אוב ער איז נאך פרום אונ איז נאך פרום פארבליבן דר וייל האט גאט צו איהם גזאגט פארכט דיך ניט דר מיט פר איהם דען ער איז נאך פרום פרום מיט גאנצקייט אבינו חיר אוי יעקב האט זיך דרויף ווייטער גזרייט אין דר וועלכר צייט האט יעקב גרעט צו זיין חיי:

שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ׃ טז וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן
וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבֹּן עֵרִי וַאֲרוֹדִי
וְאַרְאֵלִי׃ יז וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה
וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחֹתָם וּבְנֵי
בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל׃ יח אֵלֶּה
בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְלֵאָה
בִתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב
שֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה נָפֶשׁ׃ יט בְּנֵי רָחֵל
אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃ כ וַיִּוָּלֵד
לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה־
לּוֹ אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן
אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם׃ כא וּבְנֵי

בנימן

וּתְלַת׃ טז וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן
וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבּוֹן עֵרִי
וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי׃
יז וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה
וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה
וְשֶׂרַח אֲחַתְהוֹן וּבְנֵי
בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל׃
יח אִלֵּין בְּנֵי זִלְפָּה דִּי
יְהַב לָבָן לְלֵאָה בְּרַתֵּיהּ
וִילִידַת יַת אִלֵּין לְיַעֲקֹב
שִׁיתָּא עֲשַׂר נַפְשָׁן׃
יט בְּנֵי רָחֵל אִתַּת יַעֲקֹב
יוֹסֵף וּבִנְיָמִין׃
כ וְאִתְיְלִידוּ לְיוֹסֵף
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
דִּילִידַת לֵיהּ אָסְנַת בַּת
פּוֹטִיפֶרַע רַבָּא דְאוֹן יַת
מְנַשֶּׁה וְיַת אֶפְרָיִם׃
כא וּבְנֵי בִנְיָמִין בֶּלַע

ובכר

ת״א ובני בנימן בלע ובכר. סוטה לו:

רש״י

שלשים ושלש · ובפרטן אי אתה מוצא אלא ל״ב אלא זו יוכבד שנולדה בין החומות בכניסתן לעיר שנ׳ אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים ואין הורתה במצרים: (יט) בני רחל אשת יעקב ובכולן לא נא׳ בהן אשת אלא שהית׳ עיקרו של בית:

כל

בית דוד

נְקֵבָה) אויב עס גייט ארום פיר די זרע פון דעם מאן נאכדעם די זרע פון דעם ווייב גבערט דיא אשה אנקבה: (שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ). דריי אונ דרייסיג מענשן, זאגט רש״י (וּבִפְרָטָן אִי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם) אונ אז דו וועסט ציילן איינציג וויים וועסטו נאר געפינן צוויי אונ דרייסיג מענשן (אֶלָּא זוֹ יוֹכֶבֶד שֶׁנּוֹלְדָה בֵּין הַחוֹמוֹת בִּכְנִיסָתָן לָעִיר) נאר די דריי אונ דרייסיגסטע דם איז יוכבד זיא איז געבארן צווישן דיא מאהערן וואס ארום מצרים ארין גייענדיג אין שטאט מצרים (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (אֲשֶׁר יָלְדָה אוֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרַיִם) זי איז געבארן געווארן צווא לוי אין מצרים (לֵידָתָהּ בְּמִצְרַיִם וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרַיִם) געבארן איז זי געווארן אין מצרים, אבער די מוטער איז מיט איר ניט געווען מעוברת אין מצרים, ווייל ארייגקומענדיג אין מצרים איז זי געבארן געווארן: (יט) (בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב), זאגט רש״י (וּבְכוּלָן לֹא נֶאֱמַר בָּהֶן אֵשֶׁת) ביי אלע ווייבר פון יעקב (לֵאָה בִּלְהָה זִלְפָּה) שטייט ניט זיי זענין געווען אשת יעקב, דם ווייב פון יעקב. נאר ביי רחל שטייט אשת יעקב (אֶלָּא שֶׁהָיְתָה עִיקָּרוֹ שֶׁל בַּיִת) נאר ווייל רחל איז געווען דר עיקר פון דיא גאנצע שטוב פון יעקב,

כל

פירוש לתורת האלהים

טז) וּבְנֵי גָד אונ די קינדר פון גד זענין געווען

צפיון

ספר הישר

גזינד אז מען זאל גיין קיין מצרים אזו ווי גאט האט אום געהייסן אונ יעקב מיט זיינע קינדר אין זיין הויז גזינד זענן אוף גשטאנען מיט פרייד אונ זענען געגנגן קיין מצרים אונ ווי זיי זענין געקומען ניט ווייט פון מצרים האט יעקב געשיקט זיין זון יהודה צו זיין זון יוסף ער זאל אום געבן אבזיצונג אין מצרים אונ יהודה האט אזו געטון אונ האט געאיילט אונ איז געקומען צו יוסף אונ יוסף האט גזאגט אז זיי זאלן זיך בזעצן אין לאנד גושן אונ יהודה האט זיך אום

בִּנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא
וְנַעֲמָן אֵחִי וָרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים
וָאָרְדְּ׃ כב אֵלֶּה בְּנֵי רָחֵל אֲשֶׁר
יֻלַּד לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ אַרְבָּעָה
עָשָׂר׃ כג וּבְנֵי־דָן חֻשִׁים׃ כד וּבְנֵי
נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם׃
כה אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן
לְרָחֵל בִּתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה
לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁבְעָה׃ כו כָּל־
הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיְמָה

יצאי

אונקלוס

וּבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא
וְנַעֲמָן אֵחִי וְרֹאשׁ
מֻפִּים וְחֻפִּים וְאָרְדְּ׃
כב אִלֵּין בְּנֵי רָחֵל דִּי
אִתְיְלִידוּ לְיַעֲקֹב כָּל
נַפְשָׁתָא אַרְבַּעַת עֲשַׂר׃
כג וּבְנֵי דָן חוּשִׁים׃
כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל
וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם׃ כה אִלֵּין
בְּנֵי בִלְהָה דִּי יְהַב לָבָן
לְרָחֵל בְּרַתֵּיהּ וִילֵידַת
יָת אִלֵּין לְיַעֲקֹב כָּל
נַפְשָׁתָא שִׁבְעָא׃ כו כָּל
נַפְשָׁתָא דְּעָלָא לְיַעֲקֹב

בעל הטורים

(כא) וארד. ב' במס' הכא ואידך זכר מניי ומרודי לגנה רמז כדאי' במדרש שקרא בנימין לכל בניו ע"ש צרות שאירעו ליוסף וזהו וארד ע"ש זכור מניי ומרודי לגנה וארד : (כג) חושים. ב' במס' מהרי ליפני ובני דן חשים ואמרנו נחלץ חשים דאמרי' בפ' מי שמת שבני דן כחשים של קנה פי' כאשה היא אחד ובאמצעה הוא מתפצל לכמה קנים שהבן אחד שבי"ל יצאו רבים וכן כמו נחלץ חושים שדרך בנלחמים להרגם

רש"י

(כו) כל הנפש הבאה ליעקב. שיצאו מארץ כנען לבא למצרים ואין הבאה זו לשון עבר אלא לשון הווה כמו (אסתר ב) בערב היא באה וכמו והנה רחל בתו באה עם הצאן כפיכך טעמו למט' בלי ה לפי שכשיצאו לבוא מארץ כנען לא היו אלא ששים ושש · ושני כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים

בית דוד

(כו) (כָּל הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב). מען מיינט אלע פערזאנען פון יעקב (שֶׁיָּצְאוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן לָבֹא לְמִצְרַיִם) וואס זענען ארויס געגאנגען פון לאנד כנען צו קומען אין מצרים. זענען געווען זעכציג און זעקס. [illegible] רש"י (ואין הַבָּאָה זו לשון עבר אלא לשון הווה) [illegible] נאר [illegible] (כמו) [illegible] פסוק בָּעֶרֶב הִיא בָאָה [illegible] פסוק וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן [illegible] באלה) [illegible] אין די [illegible] בני דיא אלה [illegible] מצרים [illegible] אין מצרים [illegible] (והתמ') בר [illegible]

פירוש רד"ק

יעקב ובניו . ולפירושם יהיה שם ובנותיו בשמם ובני דן חושים : (כג) (ובני דן חושים) לא היה לו אלא בן אחד ושמו חושים. ואמר ובני כאלו אמר כל הבנים שהיו לו לא הי' אלא זה. וכן ובני איתן עזריה (ד"ה א' ב'): (כו) (כל הנפש הבאה) אמר בזה המספר שמות ישבון הזכרים כמו ארבעה עשר שבעה ושניים השבין הנקבות כמו שלשים ושלש שש עשרה לפי שהנית בלשון זכר והנפש בלשון נקבה. הבאה פעל שהוא פעל עבר ופירושו אשר באה ובאמרו מצרימה יתם לא באו לעיר מצרים בבואם אלא בגושן. ר"ל מצרימה לארץ

פירוש לתורת אלהים

[illegible] (כו) כָּל הַנֶּפֶשׁ [illegible] מצרים יוצאי [illegible] די [illegible]

ספר הישר

[illegible]

יֹצְאֵי יְרֵכוֹ מִלְּבַד נְשֵׁי בְנֵי־יַעֲקֹב
כָּל־נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ׃ כז וּבְנֵי
יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֻלַּד־לוֹ בְמִצְרַיִם נֶפֶשׁ
שְׁנָיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב
הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים׃ ס ששי

לְמִצְרַיִם נָפְקֵי יַרְכֵיהּ
בַּר מִנְשֵׁי בְנֵי יַעֲקֹב כָּל
נַפְשָׁתָא שִׁתִּין וְשִׁית׃
כז וּבְנֵי יוֹסֵף דִי אִתְיְלִידוּ
לֵיהּ בְּמִצְרַיִם נַפְשָׁתָא
תַּרְתֵּין כָּל נַפְשָׁתָא
לְבֵית יַעֲקֹב דְעָלָא
למצרים

רשב"ם

(כו) יוצאי ירכו. הבאים מצרימה כל נפש ששים ושש. כי יעקב שהוא מחשבון של שלשים ושלש של לאה אינן בכלל יוצאי ירכו כי יוצאי ירכו לא היו כי אם ששים ותשע וכן משה אמר בשבעים נפש ירדו

רש"י

שבעי' הוא לשון עבר לפיכך טעמו למעלה בבי"ת לפי שמשבאו שם היו שבעים שמצאו שם יוסף ושני בניו ונתוספי' להם יוכבד בין החומות (ועיין בביאור לח"י ומשם תמצא לרוות למאונך ברש"י) ולדברי האומר תאומות נולדו עם השבטי' צריכי' אנו לו' שמתו ר לפני ירידתן למצרים שהרי לא נמנו כאן. מצאתי בויקרא רבה עשו שש נפשות ש היו לו והכתוב קורא אותן נפשות ביתו לשון רבים לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה. יעקב שבעי' היו לו והכתוב קורא אותן נפש לפי שהיו עובדי' לאל אחד:

שפתי חכמים

והשתא מתורץ לתרווייהו: ר (מהרש"ל) דאל"כ למה' חשב אותן בחשבון שאר בנים ולכך אמר שמתו ואלו נשים כבריות כם דאינן בכלל יולאי ירך יעקב והכתוב מפרש בעלמו כטעם: ש כדכתיב בפ' וישלח ויקח עשו וגו' ואת כל נפשות ביתו.

בית דוד

(כָּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים הוּא לָשׁוֹן עָבַר) דֶר הַבָּאָה אִיז דֶער טַייטְשׁ עֶס אִיז גֶעקוּמֶן (לְפִיכָךְ טַעְמוֹ לְמַעְלָה בְּבֵי"ת) דְרִיבֶּר אִיז דִי נְגִינָה אוֹבֶן בַּיי דִי בֵּי"ת (לְפִי שֶׁמִּשֶּׁבָּאוּ שָׁם הָיוּ שִׁבְעִים) וַוייל וֶוען זֵיי זֶענִין גֶעקוּמֶן אִין מִצְרַיִם זֶענִין זֵיי גִיוֶוען זִיבֶּעצִיג (שֶׁמָּצְאוּ שָׁם יוֹסֵף עִם שְׁנֵי בָנָיו) וַוייל זֵיי הָאבֶּן גֶעפוּנֶען אִין מִצְרַיִם יוֹסֵף מִיט זַיינֶע צְוַויי זִיהְן, (וְנִתּוֹסְפָה לָהֶם יוֹכֶבֶד בֵּין הַחוֹמוֹת) אוּנ יוֹכֶבֶד אִיז גֶעבָּארֶן צְוִוישֶׁען דִיא מָאהֶרֶען פוּן מִצְרַיִם (וֶוען דִי נְגִינָה שְׁטֵייט בַּיי דִי עֶרְשְׁטֶע נְקוּדָה פוּן וָוארְט דָס הַייסְט אוֹבֶן אוּנ וֶוען דִי נְגִינָה שְׁטֵייט בַּיי דִי לֶעצְטֶע נְקוּדָה פוּן וָוארְט דָס הַייסְט אוּנְטֶן) (וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר תְּאוּמוֹת נוֹלְדוּ עִם הַשְּׁבָטִים) אוּנ נָאךְ דִיא תַּנָּאִים וָוס זָאגֶן מִיט יֶעדֶר שֵׁבֶט אִיז גֶעבָּארֶן גֶעוָורֶן אַצְווִילִינְג, אַשְׁוֶועסְטֶער (צְרִיכִים אָנוּ לוֹמַר שֶׁמֵּתוּ לִפְנֵי יְרִידָתָן לְמִצְרַיִם) מִיזִין מִיר זָאגֶן אַלֶע צְווִילִינְגְס זֶענִין גֶעשְׁטָארְבֶּן אֵיידֶער זֵיי זֶענִין גֶגַאנְגֶען אִין מִצְרַיִם (שֶׁהֲרֵי לֹא נִמְנוּ כַּאן) וַוייל זֵייא זֶענִין דָא נִיט גֶעצֵיילְט גֶעוָוארֶען רַשִׁ"י זָאגְט (מָצָאתִי בְּוַיִּקְרָא רַבָּה) אִיךְ הָאבּ גֶעפוּנֶען אִין מֶדְרָשׁ וַיִּקְרָא (עֵשָׂו שֵׁשׁ נְפָשׁוֹת הָיוּ לוֹ וְהַכָּתוּב קוֹרֵא אוֹתָם נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ) עֵשָׂו הָט גֶעהַאט זֶעקְס מֶענְטְשֶׁן אוּנ דֶר פָּסוּק רוּפְט זֵיי "נַפְשׁוֹת" (לְשׁוֹן רַבִּים) פִיל מֶענְטְשֶׁן (לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין לֵאלוֹהוֹת הַרְבֵּה) וַוייל זֵייא הָאבֶּן גֶעדִינְט צוּא פִיל גֶעטֶער (יַעֲקֹב שִׁבְעִים הָיוּ לוֹ) יַעֲקֹב הָאט גֶעהַט זִיבֶּעצִיג מֶענְטְשֶׁן (וְהַכָּתוּב קוֹרֵא אוֹתָם נֶפֶשׁ) אוּנ דֶר פָּסוּק רוּפְט זֵיי נֶפֶשׁ. גְלַייךְ וִוי אַלֶע וָואלְטֶע גִוֶוען אֵיין מענש

פירוש לתורת אלהים

פוּן יַעֲקֹב כָּל נֶפֶשׁ אַלֶע מֶענְטְשֶׁען זֶענֶן גְוֶוען שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ זֶעקְס אוּנ זֶעכְצִיג׃ (כז) וּבְנֵי יוֹסֵף אוּנ דִי קִינְדֶער פוּן יוֹסֵף וָוס זֶענִין גֶבּוֹרֶן גְוָוארֶן אִין מִצְרַיִם אִיז גֶוועז נֶפֶשׁ שְׁנָיִם צְוֵויי מֶענְטְשִׁין כָּל הַנֶּפֶשׁ אַלֶע מֶענְטְשִׁין פוּן דֶם הוֹיז פוּן יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה וָוס זֶענִין גְקוּמֶן אִין מִצְרַיִם אִיז

ספר הישר

אַנְדֶערְן טָאג אִיז יוֹסֵף גְגַאנְגֶען אַקֶעגֶען זַיין פָאטֶער יַעֲקֹב מִיט אַלֶע אַיין וואנֶר פוּן מִצְרַיִם אוּנ אוֹךְ מִיט נָאר זַיין חַיִל אוּנ אַלֶע זֶענִין גְוֶוען אָן גְקְלֵייד אִין לֵיינֶען אִין רוֹטֶע וָואל אוּנ גָאלְד אוּן זִילְבֶּר אוּנ מִיט אַלֶערְלֵיי כְּלֵי זַיִן אוּנ הָאבֶּן גְשְׁפִּילְט אַלֶערְלֵייא טְרָאמֵייטֶן אוּנ פַייפְלִיךְ אִין פוֹקִין אוּנ הָבֶּן גְטַנְצְט אוּנ הָבֶּן גְוָורְפִין אוֹפֶן וֶועג אַלֶערְלֵיי גְוֶוערְץ אוּנ דִי עֶרְד הָט גָאצִיטֶּרְט מַחֲמַת זַייעֶר קוֹל אוּנ אַלֶע וַוייבֶּר פוּן מִצְרַיִם זֶענִין אַרוֹיף גְגַאנְגֶען אוֹיף דִי דֶעכֶר פוּן דִי מוֹירֶן אוּנ הָאבֶּן אוֹיךְ גֶשְׁפִּילְט אוֹיף אַלִי מִינֵי כְּלֵי זֶמֶר אוּנ הָבֶּן גְטַאנְצְט אוּנ יוֹסֵף אִיז גְגַאנְגֶען אָן גִיטִין אַיין קְרוֹין דֶען פַּרְעֹה הָט אִים גֶשִׁיקְט דִי קְרוֹין עֶר זָאל גַיין אָן גְטוּן אוּנ זָאל גַיין אַקֶעגִין זַיין פָאטֶר, אוּנ וִוי יוֹסֵף אִיז גְקוּמֶן נִיט וַוייט פוּן דֶם פָאטֶר אַזוֹי וִוי פוּפְצִיג אֵיילִין הָט יוֹסֵף אַרָאפּ גֶנוּדֶערְט פוּן דֶעם רַייט וָואגִין אוּנ אִיז גְגַאנְגֶען צוּ פוּס

לְמִצְרַיִם שַׁבְעִין׃ כח וְיָת
יְהוּדָה שְׁלַח קֳדָמוֹהִי
לְוָת יוֹסֵף לְפַנָּאָה
קֳדָמוֹהִי לְגֹשֶׁן וַאֲתוֹ
לְאַרְעָא דְגֹשֶׁן׃ כט וְטַקֵּיס
יוֹסֵף רְתִיכּוֹהִי וּסְלֵיק
לקדמות

כח וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־
יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה וַיָּבֹאוּ
אַרְצָה גֹּשֶׁן׃ כט וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף
מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת־יִשְׂרָאֵל
אביו

רשב״ם

אבותיך מצרימה שיעקב ובניו היו שבעים׃ (כט) עוד

שפתי חכמים

ונ״ל דפנות יש ברש״י דכא נפנות פנו לא פיו אלא חמסב וכהרש מניא פסב ונ״ב: ת ר״ל תרגתיב להורת חסר ו׳ פניס יש כו הותיות הורה: א דהלי״כ וירכב במרכבתו מנב״ל:

רש״י

(כח) להורות לפניו. כתרגומו לפנות לו מקום ולהורות היאך יתיישב בה: לפניו. קודם שיגיע לשם. ומ״א להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה: (כט) ויאסר יוסף מרכבתו הוא עצמו אסר את הסוסים למרכבה א להזדרז לכבוד

בית

מֶענְטְשׁ (לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים לְאֵל אֶחָד) וַוייל זֵיי הָאבֶּן גֶדִינְט צוּ אֵיין גָאט: (כח) (לְהוֹרוֹת לְפָנָיו). (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווִי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (לְפַנּוֹת לוֹ מָקוֹם וּלְהוֹרוֹת אֵיךְ יִתְיַישֵּׁב בָּהּ) מֶען זָאל רֵיידִיג מַאכֶן פַאר אִים אַוְואהְנוּנְג אוּנ מֶען זָאל אִים ווייזֶן ווִיא אַזוֹי זִיךְ צוּ בַּזֶעצֶן אִין דֶעם לַאנְד: (לְפָנָיו) יְהוּדָה זָאל זַיין פָארְאוֹיס (קוֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ (יַעֲקֹב) לְשָׁם) אֵיידֶער יַעֲקֹב וֶועט קוּמֶען אִין גֹשֶׁן ...

דוד

אַגָדָה) דֶר מִדְרָשׁ שְׁרַייבְּט (לְהוֹרוֹת לְפָנָיו) מֵיינְט מֶען צוּ לֶערְנֶען פַאר אִים (לְתַקֵּן לוֹ בֵּית תַּלְמוּד שֶׁמִּשָּׁם תֵּצֵא הוֹרָאָה) עֶר זָאל אַנְגְרֵייטֶען פַאר אִים אַשְׁטִיבּ צוּם לֶערְנֶען פוּן דִי שְׁטִיבּ זָאל נֶעפְּסָקְנֶעט ווֶערְדֶען דִינִים: (כט) (וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ). זָאגְט רַשִׁ״י (הוּא עַצְמוֹ אָסַר אֶת הַסּוּסִים לַמֶּרְכָּבָה) יוֹסֵף אַלֵיין הָאט אַיינְגֶעשְׁפַּאנְט דִי פֶערְד אִין דֶעם ווָאגֶן (לְהִזְדָּרֵז לִכְבוֹד אָבִיו) עֶר זָאל ווַייזֶען ווִי גְרוֹס

פירוש

לארץ מצרי׳ וגושן בכללה: (כח) (ואת יהודה) יעקב שלח לפניו את יהודה אל יוסף שיורה לפניו הדרך

רד״ק

לגושן כמו ששלח לו יוסף „וישבת בארץ גושן, או פירושו להורות שיצא לפניו קודם שיבנו לעיר שיורה אותם

פירוש לתורת אלהים

גֶוועזֶען שִׁבְעִים זִיבֶּעצִיג: (כח) וְאֶת יְהוּדָה אוּנ יְהוּדָה הָט יַעֲקֹב גֶשִׁיקְט פַאר זִיךְ לְהוֹרוֹת עֶר זָאל אִים ... אִין ... פוּן ... אֵיידֶער עֶר וֶועט קוּמֶען אַהִין אוּנ זָאל אִיהְם ווייזֶען ווָא עֶר זָאל זִיךְ דָארְט בַּאזֶעצֶן אִין גֹשֶׁן (עַיֵּין רַשִׁ״י) וַיָּבֹאוּ אוּנ דֶער נָאךְ זֶענֶען זֵיי אַלֶע גֶקוּמֶען אִין דֶעם לַאנְד גֹשֶׁן: (כט) וַיֶּאְסֹר אוּנ יוֹסֵף הָאט אַלֵיין אֵיין גֶשְׁפַּאנְט דִיא פֶערְד אִין זַיין רַייט וואגֶין

ספר הישר

פוּן אִין אוֹיךְ אַלֵי שְׂרָרוֹת זֶענֶען מִיט יוֹסֵף גֶנַאנְגֶען צוּ פוּס אוּנ ווִי יַעֲקֹב אִיז גֶקוּמֶען נָאנְט צוּ דֶר מַחֲנֶה פוּן יוֹסֵף הָט יַעֲקֹב אַיין קוּק גֶטָאן אוֹיף יוֹסֵף אִיז אִים יוֹסֵף וֶועהְר גֶפֶעלֶען אוּנ יַעֲקֹב הָאט גֶזָאגְט צוּ יְהוּדָה ווֶער אִיז דֶר ... ... וֶועהְר אַ... קְרוֹין אוּנ מַלְכוּת קְלֵיידֶר אוּנ הָט אַרָאפּ גֶנִידֶרְט פוּן זַיין רַייט וָואגֶין אוּנ גֵייט צוּ פוּס אַקֶעגֶין אוּנז הָט יְהוּדָה גֶעֶנְטְפֶערְט צוּ אִים דָס אִיז דַיין זוּן יוֹסֵף ווָס עֶר אִיז דֶר שֵׁנִי לַמֶּלֶךְ פוּן מִצְרַיִם אוּנ יַעֲקֹב הָט זִיךְ זֵייעֶר גֶפְרֵייט אַז עֶר הָט דֶר זֶעהֶן דֶם כָּבוֹד פוּן זַיין זוּן יוֹסֵף. אוּנ ווִי יוֹסֵף אִיז גֶקוּמֶען נָאנְט צוּם פָאטֶער הָאט עֶר זִיךְ גֶבּוּקְט צוּם פָאטֶער אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶאַייְלְט אוּנ אִיז צוּ גֶלָאפֶען צוּ זַיין זוּן אוּנ אִיז גֶפַאלֶען אוֹיף זַיין הַאלְז אוּנ הָט אִים גֶקִישְׁט אוּנ הָט גֶווֵיינְט אוּנ יוֹסֵף הָט אִים אוֹיךְ גֶקִישְׁט אוּנ הָט

גֶווֵיינְט אִין אַלֵי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן גֶווֵיינְט מִיט יוֹסֵף אוּנ יַעֲקֹב מִיט זֵיינֵי קִינְדֶער אוּנ זַיין הוֹיז גֶזִינְד זֶענֶען גֶקוּמֶען קַיין מִצְרַיִם אוּנ יוֹסֵף הָט זֵיי בַּזֶעצְט אִין דֶעם לַאנְד גוֹשֶׁן אוּנ יוֹסֵף הָט גֶנוּמֶען זַיינֶע בְּרִידֶער רְאוּבֵן אוּנ יִשָּׂשכָר אוּנ זְבוּלֻן אוּנ בִּנְיָמִין אוּנ הָט זֵיי גֶשְׁטֶעלְט פַאר פַּרְעֹה אוּנ יוֹסֵף הָט גֶזָאגְט צוּ פַּרְעֹה מַיין פָאטֶער אוּנ אוֹיךְ מֵיינֶע בְּרִידֶער אוּנ זַיין הוֹיז גֶזִינְד אוּנ זַיינֶער רִינְדֶער אוּנ שָׁאף זֶענֶען גֶקוּמֶען צוּ מִיר מַחֲמַת דֶר הוּנְגֶער הָט זִיךְ אוֹיךְ זֵיי גֶשְׁטַארְקְט הָאט פַּרְעֹה אִים גֶעֶנְטְפֶערְט דוּ מֶענְסְט זֵייא בַּזֶעצֶן ווִי דוּ ווִילְסְט הָט יוֹסֵף צוּ אִים גֶזָאגְט אִיךְ הָב זֵיי בַּזֶעצְט אִין לַאנְד גֹשֶׁן ווַייל זֵיי הָאבֶּן זֵייעֶר פִיל שָׁאף רִיים הָאבּ אִיךְ זֵיי בַּזֶעצְט דָארְט כְּדֵי זֵייא זָאלֶען הִיטֶען זֵייעֶר שָׁאף אוּנ דִי מֶענְטְשֶׁען פוּן מִצְרַיִם זָאלֶען זֵיי נִיט זֶעהֶן אוּנ פַּרְעֹה הָט גֶזָאגְט צוּ יוֹסֵף

אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו עוֹד׃
ל וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אָמוּתָה הַפָּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי
עודך

לִקְדָמוּת יִשְׂרָאֵל אֲבוּהִי לְגֹשֶׁן וְאִתְחֲזֵי לֵיהּ וּנְפַל עַל צַוְּרֵיהּ וּבְכָא עַל צַוְּרֵיהּ עוֹד׃ ל וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף אִלּוּ אֲנָא מָאִית זִמְנָא הָדָא מְנַחֵם אֲנָא בָּתַר דַּחֲזֵיתִינוּן לְאַפָּךְ אֲרֵי עַד כְּעַן קַיָּם אַתְּ׃

רש"י

לכבוד אביו: וירא אליו. יוסף נראה ב אל אביו: ויבך על צואריו עוד · לשון הרבות בכיה וכן (איוב לד) כי לא על איש ישים עוד לשון רבוי הוא אינו שם עליו עולות נוספות על חטאיו ג אף כאן הרבה והוסיף בבכי יותר על הרגיל אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו ואמרו רבותינו שהיה קורא ד את שמע: (ל) אמותה הפעם. פשוטו

שפתי חכמים

ב (מהרש"ל) דאין שייך לומר שיעקב נראה ליוסף שהרי יעקב לא הלך להראות לו אלא לראותו הלך ועוד שהלך למצרים לגור שם אבל יוסף הלך לקראתו להראות לו להביו: ג רש"י מפרש הפסוק שכביא כי לא על איש ישים עוד דפסוק זה קאי כשהקב"ה נפרע מן הרשעים אינו נפרע מהם יותר ממה שחטאו דהיינו אינו שם עליו וכו': ד מקשים העולם דלמא היה עומד ומתפלל וכ"ל דהא ארז"ל אסור לעבור לפני המתפלל כדי שלא יבטל כוונתו וכ"ש יוסף איך נפל על צוארו שמא יבטל כוונת יעקב וכו' אבל ק"ש עיקר הכוונה הוא בפסוק ראשון דהוא

בית דוד

בַּיי אִים אִיז דֶר כָּבוֹד פוּן זַיין פָאטֶער: (וַיֵּרָא אֵלָיו). מֶען מֵיינְט (יוֹסֵף נִרְאָה אֶל אָבִיו) יוֹסֵף אִיז גְזֶעהְן גֶעוָוארֶן צוּ זַיין פָאטֶער: (וַיֵּבְךְּ עַל צַוָּארָיו עוֹד). עֶר הָט גֶעוַויינְט אוֹיף זַיין הַאלְדְז נָאךְ אוּנ נָאךְ (לְשׁוֹן הַרְבּוֹת בְּכִיָּה) מֶען מֵיינְט עֶר הָאט פִיל גֶעוַויינְט (וְכֵן) אִין אַזוֹי שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כִּי לֹא עַל אִישׁ יָשִׂים עוֹד לָשׁוֹן רִבּוּי הִיא) דָם וָוארְט עוֹד אִיז דֶר טַייטְשׁ פִיל הקב"ה טוּהְט נִיט פִיל אוֹיף דֶעם מֶענְטְשׁ (אֵינוֹ שָׂם עָלָיו עוֹלוֹת נוֹסָפוֹת עַל חֲטָאָיו) הקב"ה טוּהְט נִיט אוּמְרֶעכְט עֶר שְׁטְרָאפְט נִיט דֶם מֶענְטְשׁ מֶער וִוי זַיינֶע זִינְד (אַף כַּאן הִרְבָּה וְהוֹסִיף בִּבְכִי יוֹתֵר עַל הָרָגִיל) דָא אִיז אוֹיךְ אַזוֹ דֶר טַייטְשׁ דָם וָוארְט "עוֹד" יוֹסֵף הָט זַייעֶר פִיל גֶעוַויינְט מֶער וִוי גֶעוֶוענְלִיךְ (אֲבָל יַעֲקֹב לֹא נָפַל עַל צַוְּארֵי יוֹסֵף וְלֹא נְשָׁקוֹ) אָבֶּער יַעֲקֹב אִיז נִיט גֶעפַאלֶן אוֹיף דֶעם הַאלְדְז פוּן יוֹסֵף אוּנ עֶר הָט נִיט גֶעקוּשְׁט (וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ) אוּנְזֶערִי רַבָּנִים הָאבֶּן גֶעזָאגְט (שֶׁהָיָה קוֹרֵא אֶת שְׁמַע) יַעֲקֹב הָאט גֶעלֵיינְט קְרִיאַת שְׁמַע אִין דִיא צַייט וָואס יוֹסֵף אִיז צוּ אִים גֶעקוּמֶן׃ (ל) (אָמוּתָה הַפַּעַם), זָגְט רַשִׁ"י (פְּשׁוּטוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ)

פירוש

אותם אנה יכנסו בעיר או מה יעשו: (כט) (וירא אליו) פירש אאז"ל נראה אליו מרחוק שאמרו לו זה יוסף הבא לקראתך עד נגשתו אליו שלא יראה לו בפתע פתאום: (ויפל על צואריו) בנשתו אליו נפל על צוארי אביו ובכה: ופירוש עוד יותר. כמו ויאמר ה' אליו עוד (שמות ד') כלומר פעם אחר פעם כי כשהיה בוכה

רד"ק

ועמד היה חוזר עוד לבכות. אבל יעקב לא בכה על צוארי יוסף. אבל בכה באמת. אלא שלא נפל על צוארי יוסף לבכות על צואריו. ויש דרש (מס' דרך ארץ) כי יעקב היה קורא שמע באותו שעה לפיכך לא בכה יעקב על צואריו (ל) (אמותה הפעם) איני חושש שאם אמות הפעם הזאת אחרי ראותי את פניך׃
ויאמר

פירוש לתורת אלהים

וָואגִין פוּן זַיין פָאטֶערְס כָּבוֹד וֶועגִין וַיַּעַל אוּנ אִיז אַנְטְקֶעגֶן גֶגַאנְגֶען זַיין פָאטֶער יִשְׂרָאֵל אִין גֹשֶׁן וַיֵּרָא אֵלָיו אוּנ יוֹסֵף הָט זִיךְ בַּוִויזֶן צוּ זַיין פָאטֶער יַעֲקֹב וַיִּפֹּל אוּנ יוֹסֵף אִיז גְפַאלֶן אוֹיף זַיין הַאלְז וַיֵּבְךְּ אוּנ עֶר הָאט פִיל גְוֵויינְט (עיין רש"י)׃ (ל) וַיֹּאמֶר אָמוּתָה אוּנ יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט צוּ יוֹסֵף וֶוען אִיךְ זָאל שׁוֹין אִיצְט שְׁטַארְבֶּן וָואלְט אִיךְ מִיךְ שׁוֹין גְטְרֵייסְט אַחֲרֵי רְאוֹתִי וַוייל אִיךְ הָאבּ

ספר הישר

וָוס דַיינִי בְּרוּדֶר וֶועלֶן בַּגֶערְן פוּן דִיר זָאלְסְטוּ טוּן צוּ זַיי אוּנ דֶר נָאךְ הָט יוֹסֵף גְבְּרַאכְט זַיין פָאטֶער פַר פַּרְעֹה אוּנ יַעֲקֹב הָט זִיךְ גֶעבִּיקְט צוּ פַּרְעֹה אוּנ יַעֲקֹב הָט גְבֶּענְטְשְׁט פַּרְעֹה אוּנ אִיז אַוֶועק גֶעגַנְגֶען פוּן אִים אוּנ יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶר הָאבֶּן זִיךְ בַּזֶעצְט אִין לַאנְד גּוֹשֶׁן אוּנ אַלֶּע אַיין וואוֹנֶער פוּן מִצְרַיִם הָאבֶּן פַר קוֹפְט צוּ יוֹסֵף זַייעֶרִי פֶעלְדֶר אוּנ זַייעֶרִי בְּהֵמוֹת אוּנ אַלְדִינְג וָוס זַיי הָאבֶּן גְהַאט כְּדֵי עֶר זָאל זַיי גֶעבִּין קָארֶן אוּנ יוֹסֵף הָט גְקְלִיבְּן זַייעֶר פוּל גָאלְד אוּנ זִילְבֶּער אוּנ אַלֶערְלַייא אֲבָנִים טוֹבוֹת אוּנ הָאט אַקְלַיין טַייל גֶעגֶעבֶּן אוֹךְ צוּ זַיינִי בְּרוּדֶר אוּנ אוֹיף צוּם הוֹיז גֶעזִינְד פוּן דֶעם פָאטֶער אוּנ דָם גְרֶעסְטֶע טַייל הָט עֶר אָפּ גֶעגֶעבֶּן צוּ פַּרְעֹה אוּנ וִוי עֶס אִיז אוּם גְגַאנְגֶען דִי זִיבֶּן יָאר פוּן דֶעם הוּנְגֶער הָט מֶען

לא ואמר יוסף לאחוהי
ולבית אבוהי אסק ואחוי
לפרעה ואימר ליה אחי
ובית אבא די בארעא
דכנען אתו לותי:
לב וגבריא רעי ענא ארי
גבריא מרי גיתי הוו
וענהון ותוריהון וכל די
להון איתיאו: לג ויהי
ארי יקרי לכון פרעה
ויימר מה עובדיכון:
ותימרון

עודך חי: לא ויאמר יוסף אל אחיו
ואל בית אביו אעלה ואגידה
לפרעה ואמרה אליו אחי ובית
אבי אשר בארץ כנען באו אלי:
לב והאנשים רעי צאן כי אנשי
מקנה היו וצאנם ובקרם וכל
אשר להם הביאו: לג והיה כי
יקרא לכם פרעה ואמר מה
מעשיכם

רשב"ם
הרבה כדכתיב כי לא על איש ישים עיר: (לב) והאנשים רועי צאן. כ"ז אמר יוסף לפרעה: (לד) כי תועבת

שפתי חכמים

דהוא עיקר הגלות עות"ם וה"א ופי' עליו כאחר שקרא פסוק ראשון. וה"ה יוסף נתב לא קרא נ"ל לא כרש. וי"ל דיוסף היה עוסק בגלות בכוד אביו ועיסק במצוה פטור מן המצוה. פי"ל דיוסף כי' פישר עלתי בפסוק ראשון מפני שהיה טרוד ונדלהרי' בפשו ישראל וגו' ז היה ק"ש של ר' יהודה הנשיא מפני שהיה טרוד נגירוסה עם בתלמידים: ח כנו' לא שביקש למות מאחר שזכה לראות פניו כפי כמוכן ממנו דהדרכה מאחר שזכה לראות פניו ראוי להתפלל שיחיה כדי לבחות עם בנו כימי פניו: ו דעתו של רש"י שלא תאמר

רש"י

פשוטו כתרגומו ה ומדרשו סבור הייתי למות שתי מיתות בעוה"ז ולעוה"ב שנסתלקה ממני שכינה והייתי אומ' שיתבעני הקב"ה מיתתך מכשיו שעודך חי לא אמות אלא פעם אחת: (לא) ואומרה אליו אחי וגומר. ועוד אומר לו ו והאנשים רועי צאן

בית דוד

דער מיינונג אין פסוק איז ווי דער תרגום זאגט יעקב האט געזאגט צו יוסף אפילו איך זאל איצט שטארבן בין איך צוא פרידן און בערוהיגט ווייל איך זעה דיך לעבעדיג שטיין פאר מיר (ומדרשו) דער מדרש שרייבט יעקב האט געזאגט (סבור הייתי למות שתי מיתות) איך האב גמיינט איך וועל צוויי מאל שטארבן (בעולם הזה ולעולם הבא) איך וועל זיין געשטארבן פון דער וועלט און וועל ניט איין געשטארבן צוא עולם הבא (שנסתלקה ממני שכינה) ווייל איך האב געזעהן די שכינה איז אפ געווען פון מיר (והייתי אומר שיתבעני הקב"ה מיתתך) האב איך געזאגט הקב"ה וועט ביי מיר מאנען דיין שטארבן ווייל דו דיך מיר ביקשט געשטארבן ווייל איך האב דיך געשיקט אין דעם וועג דו ווערסט גיין צו דיינע ברידער (עכשיו שעודך חי) אבער איצט אז דו לעבסט (לא אמות אלא פעם אחת) וועל איך נאר איין מאל שטארבן: (לא) (ואומרה אליו אחי וגו') איך וועל זאגן צו פרעה מיינע ברידער זענען געקומען (ועוד אומר לו) נאך וועל איך זאגן צוא אים (והאנשים רועי צאן) די מענשן (מיינע ברידער)

פירוש רד"ק

(לא) ויאמר יוסף אל אחיו) אין ספק כי משכיל לקחו רשות התחלה אלא יצר אחיו לענין מה שאמר להם והיה כי יקרא לכם פרעה. (אעלה) הנה כאשר הלך כמצרים לגושן אשר יעל לקראת ישראל אביו גושנה. ושיר אשר בשובו למצרים מגושן. אעלה. אלא פירוש עלה על המרכבה: (לג) (בעבור תשבו בארץ גשן) לפי שהיתה ארץ מקנה ועוד כדי שלא יקח אתכם לעבודת המלך. (כי תועבת מצרים כל רועה צאן)
כפי

פירוש לתורת אלהים

שוין געזעהן דיין פנים אז דוא לעבסט נאך (עיין רש"י): (לא) ויאמר און יוסף האט געזאגט צו זיינע ברידער און צו זיין פאטערס הויז געזינד אעלה איך וועל ארויף גיין און וועל אן זאגן צו פרעה ואומרה און איך וועל זאגן צו אים אחי מיינע ברידער און מיין פאטערס הויז געזינד וואס זענען געווען אין לאנד כנען זענען צו מיר געקומען צוא מיר: (לב) והאנשים און די מענשען זענען פאסטוכער פון שאף די מענשן וואריב זיי פלעגן האנדלען משטחרי מיט שאף רינדער נייען זיי ווי זענען פאסטוכער און זייערע שאף און זייערע רינדער און גאר וואס פאר מענין האבן זיי אהין געבראכט והיה און עס וועט זיין ווען פרעה וועט אייך רופן און

מַעֲשֵׂיכֶם׃ לד וַאֲמַרְתֶּם אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל־רֹעֵה צֹאן׃ מז א וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֵּד לְפַרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃ ב וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה

אנשים

לד וְתֵימְרוּן גּוּבְרֵי מָרֵי גֵיתֵי הֲווֹ עַבְדָּךְ מִזְּעֵירָנָא וְעַד כְּעַן אַף אֲנַחְנָא אַף אֲבָהָתָנָא בְּדִיל דְּתֵיתְבוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן אֲרֵי מְרַחֲקִין מִצְרָאֵי כָּל רָעֵי עָנָא׃ א וַאֲתָא יוֹסֵף וְחַוִּי לְפַרְעֹה וַאֲמַר אַבָּא וְאַחַי וְעָנְהוֹן וְתוֹרֵיהוֹן וְכָל דִּי לְהוֹן אֲתוֹ מֵאַרְעָא דִכְנַעַן וְהָא אִינוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן׃ ב וּמִקְצָת אֲחוֹהִי דְּבַר חַמְשָׁא גוּבְרִין

ואקימינון

תו"א ואמרתם אנשי. ס' בזוהר פ' פנחס : ומקצה אחיו. ב"ק נב :

בעל הטורים

לכדכך אלו עם אלו שלא יפרידו אותם המוכיחים : (ג) ומקצה

שב"ם

מצרים, נבזים היו בעיניהם כל רועי הצאן כי מאוסה

רש"י

וגו' : (לד) בעבור תשבו בארץ גשן. והיא צריכה לכם שהיא ארץ מרעה וכשתאמרו לו שאין אתם בקיאין במלאכה אחרת ירחיקכם מעליו ויושיבכם שם : כי תועבת מצרים וגומר, לפי שהם להם אלהות : (ב) ומקצה אחיו. מן הפחותים שבהם לגבורה

שפתי חכמים

כואיל וכתיב והאנשים רועי צאן וגו' שדבר באנפי נפשיה הוא דלאחיו אמר כן והאנשים וגו' ר"ל אנשים אחרים אבל לא לפרעה לכך פירש ועוד אומר לו דבר זה והאנשים וגו' ודייק

בית

פִיטֶערְן שֶׁעפְּסֶן׃ (לד) (בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גוֹשֶׁן), אִיר זָאלְט קֶענֶען וואוֹנֶען אִין לַאנְד גוֹשֶׁן (וְהִיא צְרִיכָה לָכֶם) אוּנ דָם לַאנְד דַארְפְט אִיר (שֶׁהִיא אֶרֶץ מִרְעֶה) וַוייל אִין גוֹשֶׁן אִיז דָא פוּל פִּיטֶערוּנְג פַאר שֶׁעפְּסֶן (וּכְשֶׁתֹּאמְרוּ לוֹ שֶׁאֵין אַתֶּם בְּקִיאִים בִּמְלָאכָה אַחֶרֶת) אַז אִיר וֶועט זָאגְן צוּ פַּרְעֹה אִיר קֶענְט נִיט קֵיין אַנְדֶרוּ מְלָאכָה (נָאר פִּיטֶערְן שֶׁעפְּסֶן) (יַרְחִיקְכֶם

דוד

מֵעָלָיו וְיוֹשִׁיבְכֶם שָׁם) וֶועט עֶר אַייךְ דֶר ווַייטֶערְן פוּן זִיךְ אוּנ עֶר וֶועט אַייךְ הֵייסֶן וואוֹנֶען אִין גוֹשֶׁן׃ (כִּי תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל רוֹעֵה צֹאן), אַלֶע מֶענְטְשֶׁן ווָס פִּיטֶערְן שֶׁעפְּסֶן זֶענְן הֵיילִיג בַּיי דִי מִצְרִים (לְפִי שֶׁהֵם לָהֶם אֱלָהוּת) ווַייל דִי שֶׁעפְּסֶן זֶענְן דִי גֶעטֶער בַּייא דִיא מִצְרִים (דִיא תּוֹרָה רוּפְט זַיי תּוֹעֲבַת)׃ (ב) (וּמִקְצֵה אֶחָיו), זָאגְט רש"י (מִן הַפְּחוּתִים

פירוש

לפי שאין רועים אותם אלא לאכול את בשרם ומצרים לא היו מגדלין מהם אלא מעט לגזה ולהלב : (ב) (ומקצה אחיו) אחר שהגיד לפרעה שלח לאחיו

רד"ק

ולקח מהם חמשה הפחותים מהם או הגדולים מהם כי מחלוקת בדברי רז"ל (ב"ק ל"ב וב"ר צ"ה) וכל הענין מבואר

פירוש לתורת אלהים

וֶועט אַייךְ פְּרֶעגְן ווָס אִיעֶר בַּשֶׁעפְטִיגוּנְג אִיז וַאֲמַרְתֶּם זָאלְט אִיר זָאגֶען דַיינֶע קְנֶעכְט זֶענִין בַּשֶׁעפְטִיגְט מִיט מִקְנֶה פוּן אוּנְזֶער יוּגֶענְט אָן בִּיז אִיצְט גַּם אֲנַחְנוּ אוֹיךְ מִיר אוּנ אוּנְזֶערֶע עֶלְטֶערִין אוּנ פַר וָנס הֵייס אִיךְ אַזוֹי זָאגֶען בַּעֲבוּר אִיר זָאלְט בְּלַייבְּן זִיצְן אִין לַאנְד גשן ווָארוּם דוּרְךְ דֶעם אַז אִיר וֶועט אִיהְם זָאגְן אִיר ווַייסְט נִיט קֵיין אַנְדֶער אוּמְנוּת וֶועט עֶר אַייךְ פוּן זִיךְ דֶער ווַייטֶרְן אוּנ אִיר בַּדַארְפְט דָאךְ דָם לַאנְד ווַייל דָארְטֶן אִיז פַר הַאנְדְ פַאשְׁע פַר אַייעֶרֶע פִיה כִּי תוֹעֲבַת מִצְרַיִם ווָארוּם דָם אִיז אוּמְווִירְדִיג בַּיי דִי מִצְרַיִם דִיא ווָאס פַאשְׁן שָׁאף ווַייל זַייא דִינֶען צוּ דִי שָׁאף׃ (א) וַיָּבֹא יוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף אִיז גְקוּמֶן אוּנ הָט גְזָאגְט צוּ פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי אוּנ הָט גְזָאגְט מַיין פָאטֶר אוּנ מַיינֶע בְּרִידֶער זַייעֶרִי שָׁאף אוּנ אוֹיךְ זַייעֶרֶע רִינְדֶער אוּנ מִיט אַלְץ ווָאס זַיי הָאבִּין בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן זֶענְן גְקוּמֶן פוּן דֶעם לַאנְד כְּנַעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אוּנ זַייא זֶענְן אִין דָם לַאנְד גשן׃ (ב) וּמִקְצֵה אֶחָיו אוּנ אַייןְ טַייל פוּן זַיינֶע בְּרִידֶער פִינְף מֶענְטְשֶׁן הָאט עֶר

אנשים ויצגם לפני פרעה: ג ויאמר
פרעה אל־אחיו מה־מעשיכם
ויאמרו אל־פרעה רעה צאן
עבדיך גם־אנחנו גם־אבותינו:
ד ויאמרו אל־פרעה לגור בארץ
באנו כי־אין מרעה לצאן אשר
לעבדיך כי־כבד הרעב בארץ
כנען ועתה ישבו־נא עבדיך
בארץ גשן: ה ויאמר פרעה אל־
יוסף

ואקימינון קדם פרעה:
ג ואמר פרעה לאחוהי
מה עובדיכון ואמרו
לפרעה רעי ענא
עבדך אף אנחנא אף
אבהתנא: ד ואמרו
לפרעה לאתותבא
בארעא אתינא ארי
לית רעיא לענא די
לעבדך ארי תקיף
כפנא בארעא דכנען
וכען יתבון כען עבדך
בארעא דגשן: ה ואמר
פרעה ליוסף למימר
אביך

רשב"ם

צאן בעיניהם בין לאכילה בין לזבח כדכתיב הן נזבח את תועבת מצרים וגו': (ד) לגור בארץ. ולא מתוך הזכר ממון אלא בשביל מרעה לצאננו וכל זה אמרו שלא

שפתי חכמים

הכפל לי ולהגיד והודרה: ז לפי שהם יודעים שברושים רופי כלאן יודעין כווייתן לפי שהם תמיד אללן כלכך יוסף בלאין שהם תמה כלכך פילאים כל רופי לאן. א"כ לי הוצכה שנקרא סות לי שבורה אליליס כלו' שבאלרים נוכניס כבוד גדול כרופי לאן ושם נתבניס בעיניכם כשבורת אליליס כלאם מ"כ

רש"י

לגבורה שאין נראים גבורים שאם יראה אותם גבורים ישימם אותם אנשי מלחמתו. ואלה הם ראובן שמעון לוי יששכר ובנימין. אותם שלא כפל משה שמותם כשברכם אבל שמות הגבורים כפל וזאת ליהודה ויאמר

בית דוד

שבהם לגבורה) יוסף האט גנומען עטליכע פון זיינע ברידער די וואס זענען ווייניגער אין שטארקייט (שאין נראים גבורים) וואס האבן ניט אויס געזעהן שטארק (שאם יראה אותם גבורים) ווארום אז פרעה וועט זעהן די זענען שטארקע מענשען (ישימם אותם אנשי מלחמתו) וועט ער זיי מאכן פערעצטע אין איין מלחמה (ואלה הם) דאס זענען די פינף ברידער וואס יוסף האט זיי געשטעלט פאר פרעה ראובן שמעון לוי יששכר בנימין (אותם שלא כפל משה שמותם כשברכם) די פינף ברידער האט משה ניט געזאגט זייערע נעמען צוויי מאל ווען ער האט זיי געבענטשט (אבל שמות הגבורים כפל) אבער די נעמען פון די שטארקע ברידער האט ער געזאגט צוויי מאל ווי עס שטייט אין פסוק וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה

פירוש להורת אלהים

גנומען (עיין רש"י) ויצגם אונ האט זיי געשטעלט פאר פרעה: (ג) ויאמר אונ פרעה האט געזאגט צו די ברידער פון יוסף מה מעשיכם מיט וואס בעשעפטיגט איהר זיך ויאמרו אל פרעה האבען זיי געזאגט צו פרעה רועה צאן עבדיך דיינע קנעכט זענען פאסטוכער פון שאף גם אנחנו מיר אונ אויך אונזערע עלטערן: (ד) ויאמרו אונ זיי האבען געזאגט צו פרעה מיר זענען געקומען וואנען אין דעם לאנד מצרים כי אין מרעה ווארום עס איז ניטא פאשע אין כנען אונ דער הונגער איז דארטען שטארק ועתה אונ אצונד בעטען מיר דיך ישבו לאזין דיינע קנעכט זיצען אין לאנד גשן: (ה) ויאמר אונ פרעה האט געזאגט צו יוסף אביך ואחיך דיין פאטער אונ דיינע ברידער זענען

ספר הישר

אין נחלה צו זייען אונ לעבען אזוי ווי עס איז געוועזן פאר דעם הונגער אונ יוסף איז געזעסן אין מצרים נאך וויבאלד אונ דאס גאנצע לאנד האבען צו געהערט ווי יוסף האט געזאגט אונ יעקב מיט זיינע קינדער זענען געזעסן אין דעם לאנד גשן אונ יעקב איז געווארן זייער אלט אונ אפרים אונ מנשה די קינדער פון יוסף זענען געזעסן תמיד ביי זייער זיידער פאטער יעקב צו לערנען דעם וועג פון גאט. אונ דאס הויז געזינד פון יעקב האבען זיך זייער געפעסט אין לאנד גשן:

יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ׃ ו אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הִוא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אַחֶיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֶשׁ־בָּם אַנְשֵׁי־חַיִל וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־לִי׃ ז וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב

אָבוּךְ וְאָחָךְ אֲתוֹ לְוָתָךְ׃ ו אַרְעָא דְמִצְרַיִם קֳדָמָךְ הִיא בִּדְשַׁפִּיר בְּאַרְעָא אוֹתֵיב יַת אָבוּךְ וְיַת אָחָךְ יִתְּבוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וְאִם יְדַעְתְּ וְאִית בְּהוֹן גּוּבְרִין דְּחֵילָא וּתְמַנִּינוּן רַבָּנֵי גֵיתֵי עַל דִּי לִי׃ ז וְאַיְתִי יוֹסֵף יַת יַעֲקֹב אֲבוּהִי וַאֲקֵימֵיהּ קֳדָם פַּרְעֹה וּבְרִיךְ יַעֲקֹב יַת

בעל הטורים

אחיו לקח בני' זה כחלשיב: (ו) במיטב הארץ. בני' גושן: ושמתם. ב' במס' הכא ואידך ושמתם בארון מלמד שהיו ממונים ושרים על ראשי החיילים והיו שם כתובים ומונחים בארגז המלך וזה הוא ושמתם בארון: (ז) ויעמדהו. ב' במס' הכא ואידך ויעמדהו לפני אלעזר הכהן ושניהם חסרים לפי שיעקב היה זקן והיו צריכין לסומכו כדי שיוכל לעמוד וגם יהושע היה מתיירא שנפשה מרכיב לפני משה והיה ירא ממשה שמא יעניבהו והיו צריכין לסומכו ולכן חסרים שלא היתה עמידתן

רשב"ם

שלא יאמר פרעה ליקח משל יוסף באו: (ו) אנשי חיל. ראוים לגבור' ולשררה כמו אשת חיל את ואני הצעיר מצאתי תרגום שרי מקנה רבני חילא כפי' רבינו: מעם

רש"י

ויאמר שמע ה' קול יהודה. ולגד אמר ברוך מרחיב גד. ולנפתלי אמר נפתלי. ולדן אמר דן וכן לזבולן וכן לאשר זה לי ב"ר שהיא אגדת א"י אבל בגמר' בבלית שלנו [ב"ק צ"ב] מצינו שאותם שכפל משה שמותם הם החלשים ואותן הביא לפני פרעה ויהודה שהוכפל שמו לא הוכפל משום חלשות אלא טעם יש בדבר ח כדאי' בב"ק ובברייתא דספרי שנינו בוזאת הברכה כמו בגמ' שלנו: (ו) אנשי חיל בקיאין באומנותן ט לרעות צאן: על אשר לי על צאן י שלי: (ז) ויברך יעקב. היא שאילת

שפתי חכמים

יושיב אותם במיטב הארץ: ח כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגוגלין בארון וכו' והביאו רש"י בזאת הברכה: ט ר"ל אין חיל זה ל' חסידות או ל' מתון: י מדכתיב רועה צאן עבדיך וכיון שלא אמרו לפרעה

בית דוד

יְהוּדָה וּלְגָד אָמַר בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד וּלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי וגו', וּלְדָן אָמַר דָּן וגו' (וְכֵן לִזְבוּלֻן וְכֵן לְאָשֵׁר) בַּיי זְבוּלֻן אוּנ בַּיי אָשֵׁר אִיז אוֹיךְ דֶר נָאמֶן צְוַויי מָאל (זֶהוּ לְשׁוֹן בְּרֵאשִׁית רַבָּה שֶׁהִיא אַגָּדַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) אַזוֹ שְׁטֵייט אִין מִדְרָשׁ אוּנ אִין דֶער גְמָרָא יְרוּשַׁלְמִי (אֲבָל בִּגְמָרָא בַּבְלִית מָצִינוּ) אָבֶּר אִין גְמָרָא בַּבְלִי גְפִינֶען מִיר (שֶׁאוֹתָן שֶׁכָּפַל מֹשֶׁה שְׁמוֹתָן הֵם הַחֲלָשִׁים) דִיא בְּרִידֶר וָואס מֹשֶׁה הָט גְזָאגְט זַייעֶרִי נָעמֶן צְוַויי מָאל זֶענֶן גְוֶועֶן דִיא שְׁוַואכְע (וְאוֹתָם הֵבִיא לִפְנֵי פַּרְעֹה) אוּנ דִי בְּרִידֶר הָט יוֹסֵף גְבְּרַאכְט פַר פַּרְעֹה (וִיהוּדָה שֶׁהוּכְפַּל שְׁמוֹ) אוּנ וָוס מֹשֶׁה הָאט גְזָאגְט דֶעם נָאמֶן פוּן יְהוּדָה צְוַויי מָאל (לֹא הוּכְפַּל מִפְּנֵי חוּלְשָׁתוֹ) נִיט וַוייל עֶר אִיז גְוֶועֶן שְׁוַואךְ הָט מֹשֶׁה גְזָאגְט זַיין נָאמֶען צְוַויי מָאל (אֶלָּא טַעַם יֵשׁ בַּדָּבָר) נָאר עֶס אִיז דָא אַטַעַם אִין דֶר זַאךְ (כִּדְאִיתָא בְּבָבָא קַמָּא) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין דֶר גְמָרָא בָּבָא קַמָּא (וּבִבְרַיְתָא דְסִפְרֵי בְּוְזֹאת הַבְּרָכָה שָׁנִינוּ כְּמוֹ בִּגְמָרָא שֶׁלָּנוּ) אִין סִפְרֵי אִין דֶר סֶדְרָה וְזֹאת הַבְּרָכָה הָאבְּן מִיר גְלֶערְנְט וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין אוּנְזֶר גְמָרָא בַּבְלִי אִין גְמָרָא בָּבָא קַמָּא: (ו) (אַנְשֵׁי חַיִל). מֵיינְט מֶען (בְּקִיאִין בְּאוּמְנָתָן לִרְעוֹת צֹאן) זַיי זֶענְן הֶעלְדִישֶׁע מֶענְשֶׁען צוּ זַייעֶר גְשֶׁעפְט צוּ פִיטֶערְן שֶׁעפְּסְן (עַל אֲשֶׁר לִי) מֵיינְט מֶען (עַל צֹאן שֶׁלִּי) זַיי זָאלְן אַכְטוּנְג גֶעבְּן אוֹיף מַיינֶע שֶׁעפְּסְן: (ז) (וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב). זָגְט רַשִׁ"י (הִיא שְׁאִילַת שָׁלוֹם) דָם הַייסְט יַעֲקֹב הָט גְפְּרֶעגְט

פירוש לתורת אלהים

גְקוּמֶן צוּ דִיר: (ו) אֶרֶץ דָם לַאנְד מִצְרַיִם אִיז דָאךְ פַר דִיר בְּמֵיטַב הָאָרֶץ אִין דֶעם בֶּעסְטְן פוּן לַאנְד הוֹשֵׁב בַּזֶעץ דַיין פָאטֶר אוּנ דַיינֶע בְּרִידֶר בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אִין דֶעם לַאנְד גֹּשֶׁן אִיךְ רֶעכְן גֹּשֶׁן אִיז דָאס בֶּעסְטִי לַאנְד וְאִם יָדַעְתָּ אוּנ אוֹב דוּא ווייכְט אַז עֶס אִיז דָא צְוִוישֶׁען זַיי וָואס קֶענִין זַייעֶר אוּמְנוּת פוּן שָׁאף פַּאסִין וְשַׂמְתָּ זָאלְסְטוּ זַייא מַאכִין הָאף הֶערִין אִיבֶּער מַיינֶע שָׁאף: (ז) וַיָּבֵא אוּנ יוֹסֵף הָאט גְבְּרַאכְט זַיין פָאטֶער יַעֲקֹב אוּנ הָאט אִיהְם פָאר גְשְׁטֶעלְט פַר פַּרְעֹה:

אֶת־פַּרְעֹה׃ ח וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ׃
ט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתַי בִּימֵי מְגוּרֵיהֶם׃ י וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־

פרעה

פַּרְעֹה׃ ח וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיַעֲקֹב כַּמָּה יוֹמֵי שְׁנֵי חַיָּיךְ׃ ט וַאֲמַר יַעֲקֹב לְפַרְעֹה יוֹמֵי שְׁנֵי תּוֹתָבוּתִי מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין זְעִירִין וּבִישִׁין הֲווֹ יוֹמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלָא אַדְבִּיקוּ יָת יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבָהָתִי בְּיוֹמֵי תּוֹתָבוּתְהוֹן׃ י וּבָרִיךְ

יעקב

תו"א ויאמר פרעה אל יעקב. מגילה יז: ויאמר יעקב אל פרעה. שם:

רשב"ם

(ט) מעט ורעים. לפי שנראה יעקב בעיניו זקן יותר מדאי ששאל לו כמה ימי שני חייך השיב לו יעקב מעט

רש"י

שלום כדרך כל הנראים לפני המלכים לפרקים סלודי"ר בלע"ז [גריסמן]: (ט) שני מגורי. ימי גרותי כל ימי הייתי גר בארץ ולא הגיעו בטובה: (י) ויברך יעקב. כדרך כל הנפטרים מלפני שרים מברכים אותם ונוטלים רשות ומה ברכה ברכו שיעלה נילוס לרגליו לפי שאין ארץ מצרים שותה מי גשמים אלא נילוס עולה ומשקה ומברכתו של יעקב והולך היה

פרעה

שפתי חכמים

אלא שהם רעים אהן ואחי מקנה דכתיב נקרא ג"כ קאי על אהן: ב זה הוא מדרש הנתומה והוא כמו ד"א שויברך הוא ברכה ממש כמו שמפסיק בסוף דלפי' ראשון לאו ברכה ממש הוא אלא כדפי' כל הנפטרים נוטלים רשות ואח"כ פריך ומה ברכה ברכו א"כ בכל פי' אחד הוא דברכה ממש הוא דדרך כל הנפטרים מלפני השרים מברכין אותן ר"ל ברכה ממש וע"ז קאי ומה

בית דוד

דאס פֿרידן פֿון פַּרעה (כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּרְאִים לִפְנֵי הַמְּלָכִים לִפְרָקִים) ווי דָם פֿירונג אִיז בַּיי די שָׂרִים וָואס וָוערען גִיעהן פֿאר דיא מְלָכִים צוּ צַייטִין ווייז: (ט) (שְׁנֵי מְגוּרַי). מיינט מֶען (יְמֵי גֵּרוּתִי) דיא טעג וָואס איך בין גִיוֶועזען אֵיין גֵר (כָּל יְמֵי הָיִיתִי גֵר בָּאָרֶץ) אין מיינע אַלֶע טָעג (אַזוֹי לאנג ווי איך לֶעבּ) בין איך גִיוֶועזען אַגֵר אויף דֶר עֶרְד (וְלֹא הִשִּׂיגוּ בְּטוֹבָה) אונ איך קָב קיין גוּטֶס נִיט גִיהַאט: (י) (וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב). זָאגְט רש"י (כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּפְטָרִים מִלִּפְנֵי שָׂרִים מְבָרְכִים אוֹתָם וְנוֹטְלִים רְשׁוּת) ווי דָאס פֿירונג אִיז בַּיי אַלֶע

בֶּעגְטְשֶׁן וָואס גַייעֶן אַוֶועק פֿוּן שָׂרִים בֶּענְטְשֶׁן זֵיי די שָׂרִים אוּנ נֶעמֶן עֶרְלוֹיבְּנִיס אַוֶועק צוּ גֵיין (וּמָה בְּרָכָה בֵּרְכוֹ) וָוס אִיז גִיוֶועזען די בְּרָכָה ווָס יַעֲקֹב הָט גִיבֶּענְטְשְׁט צוּ פַּרְעֹה (שֶׁיַּעֲלֶה נִילוּס לְרַגְלָיו) וָועט פַּרְעֹה וָועט קוּמֶן צוּם טַייךְ נִילוּס וָאלְן די וַואסֶר זִיךְ אוֹיף הֵייבֶּן אוּנ בֶּענִיסֶן דָם לַאנְד (לְפִי שֶׁאֵין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מֵי גְּשָׁמִים) ווייל דָאס לַאנְד מִצְרַיִם טְרִינְקְט נִיט רֶעגְן וַואסֶר (אֶלָּא נִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה) נָאר די וַואסֶר פֿוּן נִילוּס הֵייבְּן זִיךְ אוֹיף אוּנ בֶּענִיסֶן דָם לַאנְד (וּמִבִּרְכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב וְאֵילָךְ) אוּנ פֿוּן די צַייט וָוס יַעֲקֹב הָט גִיבֶּענְטְשְׁט פַּרְעֹה

היה

פירוש

מבואר: (ז) (אנשי חיל) בענין המקנ': (ז) (ויברך יעקב את פרעה) נתן לו שלום כדרך הנכנסים לפני המלך וכן כי תמצא איש לא תברכנו (מלכים ב' ד') ואיני מוצא טעם לספור הזה למה נכתב: (ט) (ימי

רד"ק

שני מגורי) הימים והשנים שגרתי הנה והנה עד כה היו שלשים ומאת שנה והיו מעט ורעים. כי בצרה הייתי כל הימים שהייתי עד הנה. וזהו שאמר רעים אבל מעט היאך ידע עדיין כמה יהיה אלא מפני הצרות שמצאוהו

הרנים

פירוש לתורת אלהים

וַיְבָרֶךְ אוּנ יַעֲקֹב הָאט גִבֶּענְטְשְׁט פַּרְעֹה (עיין רש"י): (ח) וַיֹּאמֶר הָט גִזָאגְט פַּרְעֹה צוּ יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ ווִי פִֿיל יָאר בִּיסְטוּ אַלְט: (ט) וַיֹּאמֶר הָאט יַעֲקֹב גִזָאגְט צוּ פַּרְעֹה יְמֵי מַיינוּ לֶעבְּנְס יָאהְרֶן זֶענֶען שְׁלשִׁים הוּנְדֶרְט אוּנ דְרַייסִיג יָאר מְעַט ווֵינִיג רָעִים אוּנ שְׁלֶעכְטֵי הָיוּ זֶענֶען גִיוֶועזֶען מַיינֶע יָאהְרֶן וָואס אִיךְ הָאבּ בִּיז אַהֶער גִלֶעבְּט וְלֹא הִשִּׂיגוּ אוּנ זֵייא הָאבְּן נִיט גִדֶערְיְיכְט אֶת יְמֵי דִיא יָאהְרֶן פֿוּן מַיינֶע עֶלְטֶרְן בִּימֵי דִיא טֶעג מְגוּרֵיהֶם פֿוּן זֵייעֶר לֶעבְּן אִין גָלוּת: (י) וַיְבָרֶךְ אוּנ יַעֲקֹב הָאט גִבֶּענְטְשְׁט פַּרְעֹה וַיֵּצֵא אוּנ אִיז אַרוֹיס גִגַאנְגֶען

פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה׃ שביעי
יא וַיּוֹשֵׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־
אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ
רַעְמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַרְעֹה׃
יב וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־
אֶחָיו וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי
הַטָּף׃ יג וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ
כִּי־כָבֵד הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלַהּ אֶרֶץ
ת״א ויכלכל יוסף. נזיר ג : מצרים

יַעֲקֹב יַת פַּרְעֹה וּנְפַק
מִן קֳדָם פַּרְעֹה׃
יא וְאוֹתֵיב יוֹסֵף יַת
אֲבוּהִי וְיַת אֲחוֹהִי
וִיהַב לְהוֹן אַחְסָנָא
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
בִּדְשַׁפִּיר בְּאַרְעָא
בְּאֲרַע רַעְמְסֵס כְּמָא
דִי פַּקִּיד פַּרְעֹה׃
יב וְזָן יוֹסֵף יַת אֲבוּהִי
וְיַת אֲחוֹהִי וְיַת כָּל בֵּית
אֲבוּהִי לַחְמָא לְפוּם
טַפְלָא׃ יג וְלַחְמָא
לֵית בְּכָל אַרְעָא אֲרֵי
תַקִּיף כַּפְנָא לַחֲדָא

רשב״ם

הם אבל רעים הם ולכך אני נראה בעיניך זקן יותר מדאי: (יג) ותלה. כמו ותכה מכעס עיני. הה״א עיקר לפיכך מפיק ה׳ וכן נגה אור: ארץ מצרים וארץ כנען.

רש״י

פרעה בא אל נילוס והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ (תנחומא): (יא) רעמסס. מארץ גושן היא: (יב) לפי הטף. לפי הצריך ל לכל בני ביתם: (יג) ולחם אין בכל הארץ. חוזר לענין הראשון מ לתחלת שני הרעב: ותלה.

שפתי חכמים

ברכה ברכו: ל כלו׳ דרך הטף הוא לפרר הלחם אלא לצורך ולאמר אלף לפי צורך הטף שדרכן לפרר שהוא יותר מכדי צרכן כלכל אותן כ״ש שכלכל לפי הצורך לבני ביתם: מ דכיינו שנה ראשונה דבא משנה יעקב למצרים כלה הרעב כדפרש״י בסמוך וע״כ דחוזר אתחילת שני הרעב שהיה קודס שנה

בית דוד

(הָיָה פַּרְעֹה בָּא אֶל נִילוּס) פְּלֶעגְט פַּרְעֹה קוּמֶען צוּם טַייךְ נִילוּס (וְהוּא עוֹלֶה לִקְרָאתוֹ וּמַשְׁקֶה אֶת הָאָרֶץ) אוּנ דִי וַואסֶר פוּן נִילוּס פְלֶעגְן זִיךְ אוֹיף הֵייבְּן גֶעגְן אִים אוּנ פְלֶעגְן בֶּענִיסֶן דָס לַאנְד מִצְרַיִם׃ (יא) (רַעְמְסֵס). (בְּאֶרֶץ גוֹשֶׁן הִיא) רַעְמְסֵס אִיז אַשְׁטָאט אִין דֶםלַאנְד גוֹשֶׁן׃ (יב) (לְפִי הַטָּף). יוֹסֵף הָט גֶעשְׁפַּייזְט זַיינֶע בְּרִידֶר (לְפִי הַצָּרִיךְ לְכָל בְּנֵי בֵּיתָם) וִוי פִיל זֵיי הָאבְּן גֶעדַארְפְט שְׁפַּייז פַר זֵייעֶרִי שְׁטוּב מֶענְטְשֶׁן׃ (יג) (וְלֶחֶם אֵין בְּכָל הָאָרֶץ). זָאגְט רַשִׁ״י (חוֹזֵר לְעִנְיָן הָרִאשׁוֹן) דֶר פָּסוּק גֵייט צוּרִיק צוּ דִיא עֶרְשְׁטִי דֶר צֵיילוּנְג (לִתְחִלַּת שְׁנֵי הָרָעָב) צוּ דִי אָנְהֵייבּ יָארִין פוּן הוּנְגֶר, וִוי עֶס אִיז גִוֶועזְן אִין מִצְרַיִם פוּן דִי צַייט וָוס דֶר הוּנְגֶר הָט אָנְגֶעהוֹיבְּן׃ (וַתֵּלַהּ) (כְּמוֹ וַתִּלְאֶה), עֶס אִיז

פירוש רד״ק

הרגיש בעצמו חולשו וידע כי לא יוכל לחיות עוד אלא מעט. (ולא השיגו) לא בטובה ולא בשנים: (יא) (ויושב) השיבב בגשן ונתן להם אחוזה שדות וכרמים במיטב הארץ שהוא רעמסס והוא קרוב לגשן כאשר צוה פרעה כמו שאמר במיטב הארץ כי בלא רשותו לא הי׳ נותן להם. ואף על פי שהיה לו רשות לתת לאחרים. שהרי שמהו פרעה אדון לכל מצרים. לאחיו לא היה נותן בלא רשות פרעה מדרך המוסר: (יב) (ויכלכל וגו׳ לחם לפי הטף) אוכל שם בפיהם כל היום ואוכלים ומפררים הלחם כמו שארז״ל דרכו של תינוק לפרר (פסחים י׳) ואומרים במשל. רקב המעות הבנין ורקב הלחם הטף: (יג) (ותלה) ענין שגעון. כי מפני הרעב ישתגע

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש״י): (יא) וַיּוֹשֵׁב אוּנ יוֹסֵף הָט בַּזֶעצְט זַיין פָאטֶער אוּנ זַיינֶע בְּרִידֶער וַיִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזָּה אוּנ הָאט זַייא גְגֶעבְּן אַיין אַרְב אִין דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ אִין דֶעם בֶּעסְטְין פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם דָאס אִיז בְּאֶרֶץ רַעְמְסֵס אִין דֶעם לַאנְד רַעְמְסֵס (עיין רש״י): (יב) וַיְכַלְכֵּל אוּנ יוֹסֵף הָט גְשְׁפַּייזְט זַיין פָאטֶר אוּנ זַיינֶע בְּרִידֶר וְאֵת אוּנ גָאר זַיין פָאטֶרְס הוֹז גְזִינְד הָט עֶר אַלְץ גְגֶעבִּין לֶחֶם לְפִי הַטָּף שְׁפַּייז וָועדְלִיג מֶען הָאט בַּדַארְפְט פַר זֵיי אוּנ פַר דִי קְלֵיינֶע קִינְדֶער׃ (יג) זָאגְט דֶר פָּסוּק וְלֶחֶם אֵין בְּכָל הָאָרֶץ אוּנ אִין דֶם גַאנְצֶן לַאנְד אִיז נִיט גִוֶועזְן קַיין בְּרוֹט

של״ה הקדוש

יב (וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו) אוּנ יוֹסֵף הָאט עֶרְנֶערְט זַיין פָאטֶר אוּנ זַיינֶע בְּרִידֶר מִיט זַייעֶרִי קִינְדֶר

מצרים וארץ כנען מפני הרעב:
יד ויל‍קט יוסף את־כל־הכסף
הנמצא בארץ־מצרים ובארץ
כנען בשבר אשר־הם שברים
ויבא יוסף את־הכסף ביתה
פרעה: טו ויתם הכסף מארץ
מצרים ומארץ כנען ויבאו כל־
מצרים אל־יוסף לאמר הבה־לנו
לחם ולמה נמות נגדך כי אפס
כסף

ואשתלהי עמא
דארעא דמצרים ועמא
דארעא דכנען מן קדם
כפנא: יד ולקט יוסף ית
כל כספא דאשתכח
בארעא דמצרים
ובארעא דכנען
בעבורא די אינון זבנין
ואיתי יוסף ית כספא
לבית פרעה: טו ושלים
כספא מארעא דמצרים
ומארעא דכנען ואתו
כל מצראי לות יוסף
למימר הב לנא לחמא
ולמא נמות לקבלך
ארי שלים כספא:

תו"א וילקט יוסף. פסחים קיט:

רשב"ם

אבל הרחוקות יותר מארץ כנען לא היו באים לארץ מצרים כי רחוקות יותר מדאי או שמא לא היה שם רעב גדול:

בעל הטורים

ביתה: (יד) ביתה פרעה. ב' במס' בכאן ואידך ברוב כבד ביתה פרעה. כשביל שלא זכר כמונות שפסק לו יוסף וכבית כל הכסף לביתו ע"ז בא כפרוב החלה ביתה פרעה ר"ל לומר כן כא כפרוב בחדר פרעה　　ספיכ

שפתי חכמים

במו שמכניסין הכסף חדר בחדר

בנה יעקב למלרים: נ פמס' בות התורה פהל"ף כי לותיות אהו"י מתחלפים: ם ר"ל שלא תאמר דשבר בות לי תבירה

רש"י

כמו ותלאה לשון עייפות כתרגומו ודומה לו [משלי כו] כמתלהלה היורה זקים: (יד) בשבר אשר הם שוברים. נותנים לו את הכסף:　　אפס

בית דוד

גלי"ד ווי עס ווארט געשטנן נתראה (לשון עיפות) והלה אין דר פייטש זיא אין מיד (פרמאטערט) געווארן (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט (ודומה לו כמתלהלה היורה זקים) נאך אזו אוועקט זאגט דר פסוק ווי עס ווערט מיד (פר מאטערט) דער וואס שיסט מיט פיילען: (יד) (בשבר אשר הם שוברים). פר דעם קויפונג (תבואה) וואס זיי קויפן (נותנים לו את הכסף) געבען זיי צו אים (צו יוסף)　　דאס

פירוש

אדם וכן בהבטל הפ"א כמתלהלה היורה זקים (משלי כ"ו י"ח): (יד) (וילקט) וזה היה בקצה שתי השנים הראשונים ובפאר שני הרעב כי בתחלתם אכלו ממה שנותר להם בשני השבע ואחר כן קנו בכספם השלש [illegible] באו יעקב כמו שאמר יוסף, כי זה שנתים הרעב וגו': (ויבא יוסף) להודיע אמונתו של יוסף. כי היה יכול

רד"ק

לגנוז הכסף בביתו כי לא מחשב פרעה עמו כי ידע כי נאמן הוא. ואף על פי כן הוא היה שומר את עצמו מן החשד. וכמו שהיה בא לו הכסף היה מביאו ביתה פרעה: (טו) (ויבאו כל מצרים) וארץ כנען הלכו [illegible] נתן להם בארצתם מה שאכלו בשנה ההיא ומה שזרעו　　פרי

פירוש לתורת אלהים

פני רעב וואריס דר הונגר אין זייער שווער געוועזן [illegible] לאנד מצרים אונ אין לאנד כנען זענין מיד געווארן מפני הרעב פון הונגר: (יד) וילקט אונ יוסף האט אן גקליבן גאר דאס געלט הנמצא וואס איז געפונן געווארן אין דעם לאנד מצרים אונ אין דעם לאנד כנען בשבר פר דר תבואה וואס זיא קאפן ביי איהם ויבא אונ יוסף האט געבראכט דאס געלט אין דעם הויז פון פרעה: (טו) ויתם דא איז אויס גיגאנגן דאס געלט פון דעם לאנד מצרים אונ פון דעם לאנד כנען ויבאו זענין געקומען אלע מצרים צו יוסף אונ האבן צו אים געזאגט הבה גיב אונז ברוט ולמה פאר וואס זאלן מיר שטארבן פר דיינע אויגן

כָּֽסֶף׃ טו וַיֹּ֤אמֶר יוֹסֵף֙ הָב֣וּ מִקְנֵיכֶ֔ם
וְאֶתְּנָ֥ה לָכֶ֖ם בְּמִקְנֵיכֶ֑ם אִם־אָפֵ֖ס
כָּֽסֶף׃ יז וַיָּבִ֣יאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם֮ אֶל־
יוֹסֵף֒ וַיִּתֵּ֣ן לָהֶם֩ יוֹסֵ֨ף לֶ֜חֶם בַּסּוּסִ֗ים
וּבְמִקְנֵ֥ה הַצֹּ֛אן וּבְמִקְנֵ֥ה הַבָּקָ֖ר
וּבַחֲמֹרִ֑ים וַיְנַהֲלֵ֤ם בַּלֶּ֙חֶם֙ בְּכָל־
מִקְנֵהֶ֔ם בַּשָּׁנָ֖ה הַהִֽוא׃ יח וַתִּתֹּם֮
הַשָּׁנָ֣ה הַהִוא֒ וַיָּבֹ֨אוּ אֵלָ֜יו בַּשָּׁנָ֣ה
הַשֵּׁנִ֗ית וַיֹּ֤אמְרוּ לוֹ֙ לֹֽא־נְכַחֵ֣ד

טו וַאֲמַר יוֹסֵף הָבוּ
גֵיתֵיכוֹן וְאֶתֵּן לְכוֹן
בְּגֵיתֵיכוֹן אִם שְׁלִים
כַּסְפָּא׃ יז וְאַיְתִיאוּ
יַת גֵיתֵיהוֹן לְוַת יוֹסֵף
וִיהַב לְהוֹן יוֹסֵף לַחְמָא
בְּסוּסְוָתָא וּבְגֵיתֵי עָנָא
וּבְגֵיתֵי תוֹרֵי וּבַחֲמָרֵי
וְזָנִינוּן בְּלַחְמָא בְּכָל
גֵיתֵיהוֹן בְּשַׁתָּא הַהִיא׃
יח וּשְׁלִימַת שַׁתָּא הַהִיא
וַאֲתוֹ לְוָתֵיהּ בְּשַׁתָּא
תִנְיֵיתָא וַאֲמַרוּ לֵיהּ לָא
נְכַסֵּי מִן רִבּוֹנִי אֱלָהֵין
שלים

מאדני

רש״י

(טו) אפס. כתרגומו שלים: (יז) וינהלם. כמו וינהגם ודומה לו [ישעיה מט] אין מנהל לה [תהלים כג] על מי מנוחות ינהלני: (יח) בשנה השנית שנית

שפתי חכמים

דאי לא מכירה הוא הל״ל בשבר אשר הוא שובר ואז היה קאי על יוסף שמכר להם אבל עכשיו דכתיב בשבר אשר הם שוברים

בית דוד

דָם גֶעלְט: (טו) (אָפֵס). (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (שְׁלִים) עֶס הָאט זִיךְ אוֹיס גֶעלָאזְט: (יז) (וַיְנַהֲלֵם). (כְּמוֹ וַיְנַהֲגֵם) וִויא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען וַיְנַהֲגֵם, עֶר הָט זֵיי גֶעפִירְט (וְדוֹמֶה לוֹ) אַזוֹי אַנְלַייכֶן שְׁטֵייט אֵין מְנַהֵל לָהּ, עֶס אִיז נִיטָא וָוער עֶס זָאל זִי פִירֶען, נָאךְ שְׁטֵייט עַל מֵי מְנוּחוֹת יְנַהֲלֵנִי, בַּיי רוּהִיגֶע וַואסֶר טוּהט עֶר מִיךְ פִיהֶרֶען: (יח) (בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית). מֵיינְט מֶען (שֵׁנִית לִשְׁנֵי הרעב

פירוש

כדי לקצור בשנה השמינית כי בשנה השביעית שלמו ימי הרעב ורז״ל אמרו כשבא יעקב אבינו פסק הרעב בזכותו ועלה נילום והשקה את הארץ (תנחומא) וזהו שאמר ויברך יעקב את פרעה אבל יש לתמוה לדבריהם

רד״ק

אם אלה השנים הראשונים היו מתי תם הכסף שהרי אומר כי בשנה ההיא נהלם במקנה ובשנה האחרת באדמתם: (למה נמות וגו׳ גם אדמתנו) שהאדמה שהיא שוממה

פירוש לתורת אלהים

כִּי אָפֵס כָּסֶף וָוארוּם עֶס הָט זִיךְ שׁוֹן אוֹיס גֶעלָאזְט דָאס גֶעלְט בַּייא אוּנְז: (טז) וַיֹּאמֶר הָאט יוֹסֵף גֶזָאגְט צוּ דִיא מִצְרַיִם גִיט אַייעֶרֶע פִיה וְאֶתְּנָה וֶועל אִיךְ אַייךְ גֶעבִּין שְׁפַּייז פַאר אַייעֶרֶע פִיה כִּי אָפֵס כֶּסֶף אוֹב עֶס הָאט זִיךְ אוֹיס גֶעלָאזְט דָם גֶעלְט בַּיי אַייךְ: (יז) וַיָּבִיאוּ הָאבֶּן זֵיי גֶעבְּרַאכְט זַייעֶרֶע פִיה צוּ יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם אוּנ יוֹסֵף הָט זֵיי גֶעגֶעבִּין בְּרוֹט בַּסּוּסִים פַאר דִיא פֶערְד וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן אוּנ פַאר דִי פִיה פוּן שָׁאף וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר אוּנ פַאר דִיא פִיה פוּן רִינְדֶער וּבַחֲמוֹרִים אוּנ פַאר דִיא אֵייזְלֶען וַיְנַהֲלֵם אוּנ עֶר הָאט זֵייא אוֹיס גֶהַאלְטֶען בַּלֶּחֶם מִיט בְּרוֹט בְּכָל מִקְנֵיהֶם פַאר אַלֶע זֵייעֶרֶע שָׁאף בַּשָּׁנָה הַהִיא אִין דֶעם דָאזִיגֶען יָאר: (יח) וַתִּתּוֹם הַשָּׁנָה הַהִיא אוּנ עֶס הָאט זִיךְ אוֹיס גֶלָאזְט דָם יָאר וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית אוּנ זֵיי זֶענֶען גֶקוּמֶען צוּ אִים אִין אַנְדֶערִין יָאר פוּן הוּנְגֶער וַיֹּאמְרוּ לוֹ אוּנ הָאבֶּן גֶזָאגְט צוּ אִיהְם לֹא נְכַחֵד מֵאֲדוֹנִי מִיר וֶועלִין נִיט פַאר מַיידִין פוּן אוּנְזֶער הַאר צוּ בֶּעטִין עֶר זָאל אוּנְז גֶעבִּין בְּרוֹט כִּי אִם תַּם וָוארוּם דָאס גֶעלְט אוּנ דִיא פִיה פוּן דִיא בְּהֵמוֹת הָאבֶּן זִיךְ בַּיי אוּנְז שׁוֹן אוֹיס גֶלָאזְט אוּנ עֶס אִיז אַלֶיץ אָן גֶקוּמֶן אֶל אֲדוֹנִי צוּ אוּנְזֶער הַאר לֹא נִשְׁאַר עֶס אִיז נִיט אִיבֶּער גֶבְּלִיבֶּן פַאר אוּנְזֶער הַאר אַזוֹי אַזַאךְ מִיר זָאלֶן עֶס דִיר גֶעבִּין בִּלְתִּי נָאר אוּנְזֶער קֶערְפֶּער אוּנ אוּנְזֶער עֶרְד:

למה

מֵאֲדֹנִי כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדֹנִי לֹא נִשְׁאַר לִפְנֵי אֲדֹנִי בִּלְתִּי אִם־גְּוִיָּתֵנוּ וְאַדְמָתֵנוּ׃
יט לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם אַדְמָתֵנוּ קְנֵה־אֹתָנוּ וְאֶת־אַדְמָתֵנוּ בַּלָּחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאַדְמָתֵנוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה וְתֶן־זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא

תשם

שְׁלִים כַּסְפָּא וְגֵיתֵי בְּעִירָא לְוָת רִבּוֹנִי לָא אִשְׁתְּאַר קֳדָם רִבּוֹנִי אֱלָהֵין גְּוִיָּתָנָא וְאַרְעֲנָא׃
יט לְמָא נְמוּת לְעֵינָךְ אַף אֲנַחְנָא אַף אַרְעֲנָא קְנִי יָתָנָא וְיָת אַרְעֲנָא בְּלַחְמָא וּנְהֵי אֲנַחְנָא וְאַרְעֲנָא עַבְדִּין לְפַרְעֹה וְהַב בַּר זְרַע וְנֵיחֵי וְלָא נְמוּת וְאַרְעָא לָא תְבוּר׃

וקנא
תו"א ואת כסם. חולין ס:

רש"י

שנית לשני הרעב: כי אם תם הכסף וגו'. כי אשר תם הכסף והמקנה ע ובא הכל אל יד אדוני. בלתי אם גויתנו. כמו אם לא פ גויתנו: (יט) ותן זרע. לזרוע האדמה צ ואע"פ שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר מכיון שבא יעקב למצרים באה ברכה לרגליו והתחילו לזרוע וכלה הרעב ק וכן שנינו בתוספתא דסוטה: לא תשם. לא תהא שממה לא תבור לשון שדה בור שאינו חרוש:

ותהי

שפתי חכמים

קאי על כסף שקיים כהגהה דיוסף: ע מוסיף מלת אשר נתקום אם מפני שמלת אם מורה על תנאי ואין ענין תנאי נופל כאן ומוסיף מלת ובא הכל מפני שנראה מפשוטו שתם הכסף דיוסף לכן מוסיף מלות ובא הכל ליד אדוני כלו' כי כל הכסף שהיה לנו לא הוצאנו אותו לשום דבר כי הכל בא ליד אדונינו: פ דבלתי זה א"א לפרשו לי' אלא וגם לי' לא שהרי לא נתקשר עמו מלת אם ל"ש דלעולם לי' לא הוא והקרא מסורס הוא אם לא גויתנו וזהו שכתב רש"י אם לא גויתנו היינו בלתי ופירושו אלא גויתנו: צ דאל"כ ותן לחם או בר הל"ל. ק וא"ת א"כ יאמרו שיוסף נראה הוא שקרי הוא פתר ז' שני

בית

הָרָעָב) דאס צווייטע יאר פון די צייט וואס דער הונגער האט אנגעהויבן: (כִּי אִם תַּם הַכֶּסֶף וגו'). די מצרים האבן געזאגט צו יוסף (כִּי אֲשֶׁר תַּם הַכֶּסֶף וְהַמִּקְנֶה) דס געלט אונ די בהמות האבן זיך ביי אונז אויס געלאזט. מיר האבן ניט מער געלט אונ ניט מער בהמות (וּבָא הַכֹּל אֶל יַד אֲדוֹנִי) אלין איז געקומען צו די האנט פון מיין הערר (בִּלְתִּי אִם גְּוִיָּתֵנוּ) נאר אונזערע קערפער זענין ביי אונז געבליבן. זאגט רש"י (כְּמוֹ) ווי עס וואלט געשטאנען (אִם לֹא גְּוִיָּתֵנוּ) עס איז ניט מער געבליבן ביי אונז נאר אונזערע קערפער (יעיין ש"ח): (יט) (וְתֶן זֶרַע). (לִזְרוֹעַ הָאֲדָמָה) גיב אונז תבואה צו פאר זייען די ערד (וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר יוֹסֵף

דוד

וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין חָרִישׁ וְקָצִיר) אפילו יוסף האט געזאגט נאך פינף יאר וועט מען ניט אקערין אונ ניט זייען (מִכֵּיוָן שֶׁבָּא יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם בָּאָה בְרָכָה לְרַגְלָיו וְהִתְחִילוּ לִזְרוֹעַ וְכָלָה הָרָעָב) ווי יעקב איז געקומען אין מצרים איז געקומען מיט אים א ברכה אונ מען האט אנגעהויבן זייען אונ דר הונגער האט אויף געהערט (וְכֵן שָׁנִינוּ בְּתוֹסֶפְתָּא דְסוֹטָה) אונ אזוי האבן מיר געלערנט אין די תוספתא פון די גמרא סוטה: (לֹא תֵשָׁם). מיינט מען (לֹא תְהֵא שְׁמָמָה) די ערד זאל ניט זיין וויסט (לֹא תְבוּר. לְשׁוֹן שָׂדֶה בּוּר שֶׁאֵינוֹ חָרוּשׁ) דער תרגום מייטשט לא תבור. מיינט מען די ערד זאל ניט זיין ליידיג. ווי עס שטייט אין די גמרא שדה בור. מיינט

מען

פירוש לתורת אלהים

(יט) לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ אונ ווארום זאלן מיר שטארבן פאר דיינע אויגן גַּם אֲנַחְנוּ מיר גַּם אין אַדְמָתֵנוּ אונזער ערד וועט אויך וויסט ווערן קְנֵה אֹתָנוּ קויף אונז אונ אונזער ערד בַּלָּחֶם פאר ברויט וְנִהְיֶה אונ מיר וועלין זיין קנעכט צו פרעה אונ אונזער ערד וועט אויך געהערין צו פרעה וְתֶן זֶרַע אונ גיב אונז זאמען צו זייען אונזערע פעלדער וְנִחְיֶה וועלין מיר זיך דער פון קענין דר נערין וְלֹא נָמוּת אונ מיר וועלין ניט שטארבן וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם אונ די ערד וועט אויך ניט פר וויסט

ווערן

שירי הקודש

פ"ט ב"וי"ט. רש"י שרייבט ער האט זיי ערנערט וכו' ... פיל ווייטער הויז גווינר האט געבראכט אונ רש"י שרייבט

תֵשָׁם׃ כ וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אַדְמַת
מִצְרַיִם לְפַרְעֹה כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם
אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם הָרָעָב
וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה׃ כא וְאֶת־הָעָם
הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים מִקְצֵה גְבוּל־
מצרים

אונקלוס

כ וּקְנָא יוֹסֵף יַת כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם לְפַרְעֹה אֲרֵי זַבִּינוּ מִצְרָאֵי גְּבַר חַקְלֵיהּ אֲרֵי תְקֵיף עֲלֵיהוֹן כַּפְנָא וַהֲוַת אַרְעָא לְפַרְעֹה׃ כא וְיַת עַמָּא אַעֲבַר יָתֵיהּ מִקִּרְוֵי לְקִרְוֵי מִסּוֹף תְּחוּם מִצְרַיִם וְעַד
ס׳פיה

רשב״ם

גדול כל כך׃ (כא) העביר אותו לערים׃ כמו שעשה סנחריב כדכתיב אל ארץ כארצכם כדי שלא יטענו בה חזקה איש איש בארצו לאחר מכירה׃

רש״י

(כ) ותהי הארץ לפרעה. קנויה לו׃ (כא) ואת העם העביר. יוסף מעיר לעיר לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ והושיב של עיר זו בחברתה. ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת אלא להודיעך שבחו של יוסף שנתכוין להסיר חרפה מעל אחיו שלא יהיו קורין אותם גולים (חולין ס)׃ מקצה גבול מצרים וגו׳

שפתי חכמים

יהיה רעב. וי״ל דלא היה הרעב רק במצרים אבל לא בשאר ארצות וכראותם שהגיעום עולה לקראתו ידעו שע״י ברכתו של יעקב הוא׃ ר פי׳ ולא תחת ממשלתו שגם קודם זה כן הוי׳׃ ש שלא תאמר פרעה הסמוך לו כי הקונה והמעביר והנותן זרע

בית דוד

מֶען אַלֵיידִיג פֶעלְד, וָוס אִיז נִיט גֶעאַקֶערְט׃ (כ) (וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה), מֵיינְט מֶען (קְנוּיָה לוֹ) דִי עֶרְד אִיז גֶעקוֹיפְט גֶעוָוארֶען צוּ פַּרְעֹה׃ (כא) (וְאֶת הָעָם הֶעֱבִיר), (יוֹסֵף מֵעִיר לְעִיר) יוֹסֵף הָט גֶעבָּאטֶען דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן דִי שְׁטָאט זָאלֶען אַרִיבֶּער גֵיין וואוֹנֶען אִין דִי אַנְדֶערִי שְׁטָאט, אוּנ דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן דִיא אַנְדֶערִי שְׁטָאט זָאלֶען וואוֹנֶען אִין דִיא שְׁטָאט, אַזוֹי הָאבֶּען זִיךְ גֶעבִּיטֶען (גֶעטָאהְשְׁט) דִיא מֶענְטְשֶׁן פוּן גַאנְץ מִצְרַיִם פוּן אֵיין שְׁטָאט אִין דִי אַנְדֶערִי שְׁטָאט (לְזִכָּרוֹן שֶׁאֵין לָהֶם עוֹד חֵלֶק בָּאָרֶץ) זַייא זָאלֶען גֶעדֶענְקֶען אַז זֵיי הָאבֶּען נִיט מֶער אַחֵלֶק אִין דֶעם לַאנְד (וְהוֹשִׁיב שֶׁל עִיר זוֹ בַּחֲבֶרְתָּהּ) דְרִיבֶּער הָט עֶר בַּזֶעצְט דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן דִי שְׁטָאט אִין אַיין אַנְדֶערוּשְׁטָאט (וְלֹא הוּצְרַךְ הַכָּתוּב לִכְתּוֹב זֹאת) דֶר פָּסוּק הָאט דָס גִיט גֶעדַארְפְט שְׁרַייבֶּען (אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ שִׁבְחוֹ שֶׁל יוֹסֵף) דֶר פָּסוּק הָט דָס נָאר גֶעשְׁרִיבֶּען צוּ וַוייזֶען דָס גוּטֶקֵייט פוּן יוֹסֵף צוּ זַיינֶע בְּרִידֶר (שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהָסִיר חֶרְפָּה מֵעַל אֶחָיו) עֶר הָט גֶעוָואלְט אַרָאפּ נֶעמֶען דִי שַׁאנְדֶע פוּן זַיינֶע בְּרִידֶר (שֶׁלֹּא יִהְיוּ קוֹרִים אוֹתָם גוֹלִים) (גֵרִים) מֶען זָאל זֵיי נִיט רוּפֶען אִיר זַייט פַארְטְרִיבֶּענֶע פוּן אַייעֶר לַאנְד אוּנ פְרֶעמְדֶע. ווֶעלֶען דִי בְּרִידֶר זָאגֶען צוּ דִי מִצְרַיִם אִיר זַייט אוֹיךְ פַּרְטְרִיבֶּענֶע פוּן אַייעֶרֶע שְׁטֶעט אוּנ אִיר זַייט פְרֶעמְדֶע׃ (מִקְצֵה גְבוּל מִצְרַיִם וגו׳). זָאגְט רש״י (כֵּן עָשָׂה לְכָל הערים

פירוש

שוממה היא כמו מתה וכן אמר לא תשם׃ (כא) (ואת העם העביר אותו לערים) כדי שלא תהי נחלתם בחזקתם׃

רד״ק

הראשונה אלא לכל אחד נתן נחלה מחדש נחלת זה נתן לזה כדי שיודע כי מפרעה היתה להם נחלת׳ ונותנים לו

פירוש לתורת אלהים

וָועריִן׃ (כ) וַיִּקֶן אוּנ יוֹסֵף הָט גְקוֹפְט גָאר דִיא עֶרְד פוּן מִצְרַיִם דֶען יֶעדֶר מִצְרִי הָאט צוּ לִיבּ דֶעם נוֹיט פוּן הוּנְגֶער פַר קוֹיפְט זַיין פֶעלְד וַתְּהִי אוּנ דָם לַאנְד אִיז גְוָוארֶען אַיין אַיינְגֶענְטְהוּם פַר פַּרְעֹה׃ (כא) וְאֶת הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים אוּנ דָאם פָאלְק מִצְרַיִם הָאט עֶר אִיבֶּער גְפִירְט אִין אַנְדֶרִי שְׁטֶעט מִקְצֵה פוּן אַיין גְרֶענִיץ מִצְרַיִם בִּיז אִין דֶעם אַנְדֶרֶן כְּדֵי צוּ וַוייזֶן אַז זֵיי הָאבֶּן שׁוֹן קַיין

של״ה הקדוש

דֶר מִיט צוּ זָאגֶן, עֶר הָאט זֵייא גֶעגֶעבֶּן גָאר ווִיא פִיל עֶס אִיז גְוֶועזֶן נֵייטִיג אָבֶּער נִיט קַיין מוֹתָרוֹת אוּנ דָם אִיז אַמוּסָר פַר יֶעדִין אַז עֶר זָאל זִיךְ בַּגְנִיגְן מִיט דֶעם וָוס עֶר הָאט נֵייטִיג צוּ זַיין לֶעבִּין אוּנ זָאל נִיט זוּכֶען קַיין מוֹתָרוֹת. אוּנ יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּשַׁעַת עֶר הָט גֶשִׁיקְט זַיינֶע קִינְדֶר נָאךְ מִצְרַיִם צוּ קוֹפִין תְּבוּאָה הָט עֶר גְזָאגְט (רְדוּ שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ לָנוּ מִשָּׁם וְנִחְיֶה) נֵייט קוֹפְט דָארְט אוּם אוּנְזֶר לֶעבֶּן צוּ דֶר הַאלְטֶן אָבֶּר נִיט קַיין מוֹתָרוֹת׃

מִצְרַיִם וְעַד־קָצֵהוּ׃ כב רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֹק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת־חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אַדְמָתָם׃ כג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה הֵא־לָכֶם

סוֹפֵיהּ: כב לְחוֹד אֲרַע דְכוּמְרַיָא לָא קְנָא אֲרֵי חוּלְקָא לְכוּמְרַיָא מִן קֳדָם פַּרְעֹה וְאָכְלִין יַת חוּלְקְהוֹן דִי יְהַב לְהוֹן פַּרְעֹה עַל כֵּן לָא זַבִּינוּ יַת אַרְעֲהוֹן: כג וַאֲמַר יוֹסֵף לְעַמָא הָא קְנֵיתִי יַתְכוֹן יוֹמָא דֵין וְיַת אַרְעֲכוֹן לְפַרְעֹה הֵא לְכוֹן בַּר זְרַע וְתִזְרְעוּן

יַת

ת״א ואכלו את. [יחזקאל] טז:

זרע

בעל הטורים

הכהנים חזר כחדר. כיתה תרגום ת״לו: (כג) הא. ג׳ נהם׳ הא לכם זרע ע״ב ונתתם החמישית לפרעה. ואידך ביחזקאל הא דרכך בראש נתתי פ״ם ואל תחמול על זקן ובחור ובתולה וטף ונשים כרי חמשה ואידך בדניאל הא כדי פרזלא דבקא כספא חספא ונחשא כרי חמשה דברים:

שפתי חכמים

זרע ככל יוסף כיה: ה פי׳ שלא התאר דוקא מקצה זה כיה מתחיל לקבה כהתר אבל כהתלם כמדינה לא כיה מתחיל לכך התר כל כעריכ וכו׳: א (נתי״) דב״ת שנא׳ כהן סתם ולא פי׳ נהינה דבר הוא כהן המתמה הוא כהן לאלהות וכ״ב כספי׳ כהן לפי׳ או כהן לפכו״ם אבל כהן מדין כהן און שמזכיר שם המדינה או שם הפיר שם שר ונביא שלכם הוא ולכך ת״א כהלן כומריא ואלו כהן און וכהן מדין תרגם רבא דאון רבא דמדין: לא

רש״י

וגו׳. את כן עשה לכל המרים אשר במלכות מצרי׳ מקצה גבולה ועד קצה גבולה: (כב) הכהנים. הכומרי׳ כל ל׳ כהן משרת לאלהות הוא א חוץ מאותן שהם ל׳ גדולה כמו כהן מדין כהן און: חוק לכהנים. חק כך וכך לחם ליום: (כג) הא כמו הנה כמו [יחזקאל טז] וגם אני הא דרכך בראש נתתי

בית

הֶעָרִים אֲשֶׁר בִּמְחוֹנוֹת מִצְרַיִם) אַזוֹי הָט יוֹסֵף גֶעטוּן צוּ דִיא מֶענְטְשֶׁן פוּן אַלֶע שְׁטֶעט וָוס זֶענֶען גֶעוֶוען אוּנ דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם (מִקְצֵה גְבוּלָה וְעַד קָצֵה גְבוּלָה) פוּן אַיין עֶק גְרֶענְיץ בִּיז צוּם אַנְדֶערֶן עֶק גְרֶענְיץ: (כב) (הַכֹּהֲנִים) מַיינְט מֶען הַכּוֹמְרִים. וְאַגְט רַשִּׁ״י (כָּל לָשׁוֹן כֹּהֵן מְשָׁרֵת לָאֱלָהוּת הִיא) וִויא עֶס שְׁטֵייט דָאס וָוארְט כֹּהֵן מֵיינְט מֶען עֶר אִיז אַ דִינֶער צוּא אַגָאט (צוּם אֱמֶת׳ן גָאט צוּא הקב״ה אָדֶער לְהַבְדִּיל אֶצְלָ אַפְסִי הַבְּדָלוֹת צוּא אַיינֶעם פוּן דִיא גֶעטֶער וִואס דִיא פֶעלְקֶער הָאבֶּן גֶעדִינְט) (חוּץ מֵאוֹתָם שֶׁהֵם לָשׁוֹן גְדוּלָה) עֶס זֶענֶען דָא אוּנ דִיא

דוד

פְּסוּקִים עֶטְלִיכֶע מָאל דָס וָוארְט כֹּהֵן. אוּנ מֶען הֵייסְט כֹּהֵן וָוענֶן אַגְרוֹיסֶער. נִיט נָאר אֲנִינְטְלִיכֶע בֶּעדִינְגֶער (כְּמוֹ) אַזוֹי וִוי כֹּהֵן מִדְיָן. דֶער שַׂר פוּן מִדְיָן. (כֹּהֵן אוֹן). דֶר שַׂר פוּן דִיא שְׁטָאט אוֹן: (חוֹק לַכֹּהֲנִים). מֵיינְט מֶען (חוֹק כָּךְ וְכָךְ לֶחֶם לְיוֹם) עֶס אִיז גֶעוֶוען בַּשְׁטִימְט פוּן פַּרְעֹה וִוי פִיל בְּרוֹיט מֶען זָאל גֶעבִּין צוּ יֶעדֶן כֹּהֵן. יֶעדֶן טָאג: (כג) (הֵא). (כְּמוֹ הִנֵּה) דָס וָוארְט הֵא אִיז וִוי דָס וָוארְט הִנֵּה וָוס שְׁטֵייט אוּנ פִיל פְּסוּקִים (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְגַם אֲנִי הֵא דַרְכֵּךְ בְּרֹאשׁ נָתַתִּי) אִין יְחֶזְקֵאל וִוי עֶס וָועט גֶעזָאגְט

פירוש

לי החמשית בכל שנה: (כב) (רק הכהנים) כומרי

ידך

חכמות: (ולאשר בבתיכם) העברים והשפחות ולבושי

פירוש לתורת אלהים

דַיין חֵלֶק נִיט אִין לַאנְד מִצְרַיִם (עַיין רַשִׁ״י): (כב) רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים נָאר דִיא עֶרְד פוּן דִיא גֶעצִיִים לֹא קָנָה הָאט עֶר נִיט גֶעקוֹיפְט וָוארוּם דִיא גֶעצִיִים הָאבִּין גֶעהָאט בַּשְׁטִימְט פוּן פַּרְעֹה וִוי פִיל בְּרוֹיט מֶען בַּדַארְף זֵייא גֶעבִּין אַ יֶעדְן טָאג וְאָכְלוּ אֶת חֻקָּם הָאבִּין זֵייא גֶעגֶעסֶן דָס בַּשְׁטִימְטֶע בְּרוֹיט וָואס פַּרְעֹה הָאט זֵייא גֶעגֶעבִּין עַל כֵּן דֶרוּם הָאבִּין זֵייא נִיט גֶעדַארְפְט פַרְקוֹיפִין זֵייעֶרֶע פֶעלְדֶער: (כג) וַיֹּאמֶר אוּנ יוֹסֵף הָט גֶעזָאגְט צוּם פָאלְק הֵן פַר וָואר קָנִיתִי אִיךְ הָאבּ אֵייךְ הַיינְט גֶעקוֹיפְט פַר

שרש

כב (רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה) נָאר דִי פֶעלְדֶער פוּן דִי פְּרִיסְטֶער הָט עֶר נִיט אָם גֶעקוֹיפְט דָס זַיינְט

יקרויש

אוּנְזֶע יֶעדֶער מֶענְשׁ אִיז פֶּערְבּ הַאנְבַר צוּ זֵיין יֶעדֶן מֶענְשׁ פוּן וָוענִין עֶר הָט מַקַבֵּל טוֹבָה גֶעוֶוען

זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת־הָאֲדָמָה׃ כד וְהָיָה בַּתְּבוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וּלְאָכְלְכֶם וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם׃ מפטיר
כה וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה׃
כו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לַחֹמֶשׁ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם
לא

יַת אַרְעָא׃ כד וִיהֵי בְּאַעוֹלֵי עֲלַלְתָּא וְתִתְּנוּן חַד מִן חַמְשָׁא לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע חוּלְקִין יְהוֹן לְכוֹן לְבַר זְרַע חַקְלָא וּלְמֵיכַלְכוֹן וְלֶאֱנָשׁ בָּתֵּיכוֹן וּלְמֵיכַל לְטַפְלְכוֹן׃ כה וַאֲמָרוּ קַיֶּמְתָּנָא נִשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי וּנְהֵי עַבְדִּין לְפַרְעֹה׃ כו וְשַׁוִּי יָתַהּ יוֹסֵף לִגְזֵירָא עַד יוֹמָא הָדֵין עַל אַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּיהוֹן יָהֲבִין חַד מִן חַמְשָׁא לְפַרְעֹה לְחוֹד אַרְעָא דְכוּמְרַיָּא
בלהודיהון

רש"י

נחתי׃ (כד) לזרע השדה שבכל ב שנה׃ ולאשר בבתיכם. ולאכול העבדי' והשפחו ג אשר בבתיכם׃ טפכם. בנים קטנים׃ (כה) נמצא חן׃ לעשות לנו זאת ד כמו שאמרת׃ והיינו עבדים לפרעה להעלו' לו המס הזה בכל שנה ה לחוק שלא יעבור׃
ויגש

שפתי חכמים

ב לא בשנה ראשונה לבדה. הקשה הרא"ם למה לא פי' זה לעיל גבי והיה בתבואות שבכל שנה שאז הי' שב לכל הכתובים שאחריו. (נח"י) י"ל דכאן מוכח טפי דקאי אכל השנים דעל שנה זו כבר אמר הא לכם זרע וגו' וא"כ לזרע השדה ל"ל אע"כ דלא עשה חוק זה לשנה ראשונה בלבד ובשאר השנים לא ילטרכו ליתן החומש דא"כ מה איכפת לי' אם יזרעו או לא אע"כ שהחוק היה לכל שנה וא"כ הולרך להזהיר שיזרעו כדי שלא יגרע החומש׃ ג משום דכתיב אח"כ בהדיא לטפכם דהיינו בנים קטנים׃ ד לא שהוא התחלת ענין שהיו מבקשים למצוא חן מעתה כי אין לו טעם במקום הזה. רא"ם׃

בית דוד

הִנֵּה דַרְכֵּךְ בְּרֹאשׁ)׃ (כד) (לְזֶרַע הַשָּׂדֶה) • (שֶׁבְּכָל שָׁנָה) אִיר זָאלְט הָאבֶּן צוּא פַר זַייעֶן דִי פֶעלְדֶר יֶעדִים יָאר׃ (וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם) מֵיינְט מֶען (וְלֶאֱכוֹל הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם) דִיא קְנֶעכְט אוּנ דִיא דִינְסְטֶען וָוס זֶענֶן בַּיי אַייךְ אוּנ דִיא שְׁטִיבֶּן זָאלֶן אוֹיךְ הָאבֶּן צוּ עֶסוּן׃ (טַפְּכֶם) • מֵיינְט מֶען (בָּנִים קְטַנִּים) אַייעֶרֶע קְלֵיינֶע קִינְדֶר׃ (כה) (נִמְצָא חֵן) • מִיר זָאלֶן גֶפִינֶן חֵן בַּיי דִיר (לַעֲשׂוֹת לָנוּ זֹאת כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתָּ) זָלְסְט דָס טוּן צוּא אוּנְז וִוי דוּא הָאסְט גְזָאגְט (וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה)• מִיר וֶועלֶן זַיין קְנֶעכְט צוּ פַּרְעֹה (לְהַעֲלוֹת לוֹ הַמַּס הַזֶּה בְּכָל שָׁנָה לְחוֹק שֶׁלֹּא יַעֲבוֹר) מִיר

פירוש רד"ק

ולחמורים׃ (כד) (ולאכל לטפכם) ואף על פי שהטף צריכים למאכל רב מפני שהם אוכלים ומפררים לכל

פירוש לתורת אלהים

קְנֶעכְט צוּ פַּרְעֹה וְאַת אוּנ אַייעֶר עֶרְד הָאבּ אִיךְ גְקוֹפְט צוּ פַּרְעֹה הֵא נֵאט אַייךְ זָאמֶען וּזְרַעְתֶּם אוּנ אִיר זָאלְט זַייעֶן דִיא עֶרְד׃ (כד) וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין בַּתְּבוּאוֹת אִין דִי תְּבוּאוֹת וָוס עֶס וֶועט וַואקְסֶן אִין דִי פֶעלְדֶר וּנְתַתֶּם זָאלְט אִיר גֶעבִּין אַפִינְפְטֶל צוּ פַּרְעֹה וְאַרְבַּע אוּנ פִיר טֵייל זָאל זַיין פַר אַייךְ לְזֶרַע צוּ זַייעֶן דִיא פֶעלְדֶער וּלְאָכְלְכֶם אוּנ צוּם עֶסִין וְלַאֲשֶׁר אוּנ צוּ אַייעֶר הוֹיז גְזִינְד וְלֶאֱכוֹל אוּנ אִיר זָאלְט הָאבּן דֶר פוּנ צוּא גֶעבֶּען עֶסִין אַייעֶרֶע קְלֵיינֶע קִינְדֶער׃ (כה) וַיֹּאמְרוּ הָאבֶּען דָס פָאלְק גְזָאגְט צוּ יוֹסֵף הֶחֱיִתָנוּ דוּ הָאסְט אוּנְז גַייא בֶּעלֶעבְּט דֶער מִיט וָוס דוּ וֶועסְט אוּנְז גֶעבִּין נִמְצָא חֵן לָאמֶר גְפִינֶן לִיבּ שַׁאפְט אִין דִיא אוֹגִין פוּן אוּנְזֶר הֶער דוּא זָאלְסְט אַזוֹ טוּן וִוי דוּ הָאסְט אוּנְז דָא גְזָאגְט וְהָיִינוּ אוּנ מִיר וֶועלֶן זַיין קְנֶעכְט צוּ פַּרְעֹה׃ (כו) וַיָּשֶׂם הָט יוֹסֵף דָס גְמַאכְט פַר אַגְזֶעץ בִּיז הַיינְטִיגֶען טָאג עַל אַז פוּן אַלֶע פֶעלְדֶער פוּן

בלחודיהון לא הות לפרעה : כז ויתיב ישראל בארעא דמצרים בארעא דגשן ואחסינו בה ונפישו וסגיאו לחדא :

לא היתה לפרעה : כז וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד :

כס"ת אין כאן פיסקא כלל כי אם ריוח אות א' :

פ"ו פסוקי' יהלנא"ל סימן : ומפטירין ביחזקאל כסי' ל"ז ואתה בן אדם קח לך עץ :

תו"א ויעב ישראל בארץ מצרים. סנה' כו ו

שפתי חכמים

ה לא שיהיו מכורים קנוים לו קנין גמור דהא כתיב לעיל ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה כדי שלא קנה רק אדמתם ולא אותם לעבדים : ו (ג"א) שלא תאמר שישבו כשתי ארצות במצרים ובגושן :

חסלת פרשת ויגש

רש"י

(כז) וישב ישראל בארץ מצרים · והיכן בארץ גושן ו שהיא מארץ מצרים: ויאחזו בה. ל' אחוזה:

חסלת פ"שת ויגש

בית

זאלן געבן צו אים יעדים יאר דעם פאראטעק . אונ עס זאל ניט אנדרש זיין : (כז) (וישב ישראל בארץ מצרים) . דיא יודין זענן גוועסן (געוואנט) אין לאנד מצרים (והיכן) ווי אוף וועלכן ארט :

דוד

(בארץ גושן) אין לאנד גושן (שהיא מארץ מצרים) וואס גושן איז פון לאנד מצרים (ויאחזו בה) . (לשון אחוזה) זיי האבן אן גנומן דס לאנד אונ האבן זיא פר האלטן פר זיך :

פירוש

יספיקו לכם ארבע הידות כי ארץ מצרים שבעה רוב השנים כי הנהר משקה אותה ואינה צריכה למטר , יכלה מבואר : (כז) (וישב ישראל) דרך כלל ר"ל

רד"ק

בני ישראל: (ויאחזו בה) שקנו שם אחוזה לבד מה שנתן להם יוסף · (ויפרו וירבו מאד) בבנים ובנכסים:

פירוש לתורת אלהים

מצרים זאל זיין לפרעה צוא פרעה אפגעפטעל פון זייערן תבואות נאר אדמת די ערד פון די גלחים אליין לא האט ניט געהערט צו פרעה : (כז) וישב אונ דיא ישראל זענין געזעסן אין דעם לאנד מצרים בארץ גשן אין לאנד גושן ויאחזו בה אונ זייא האבן זיך גפרוכפערט אין איר ויפרו וירבו מאד אונ האבן זיך זייער גמערט :

של"ה הקדוש

ער קען זיך ניט אפילו איין עובד גילולים מען מאר ניט כפוי טובה זיין קעגן קיין מענשן אונ דער וועלט . דוא הכמים זאגן דס יוסף משפט ועטן סוטיפרם נייב איז גקומן פר דיא פריסטר פון מצרים האבן זיי דער קאנט די וואהייט אונ האבן מהפך בזכותו גוועזן דרוביר איז יוסף הנקבר גוועזן דיא פריסטר אונ האט זיי פר שונט אונ דער הונגר צייט :

~~~~~~

הפטרת ויגש ביחזקאל סי' ל"ז ס' ט"ו

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר : וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אפרים

°חבריו ק'

פירוש

יחזקאל הנביא האט גזאגט ויהי דבר אונ עס איז געווען גאטס נבואה צו מיר אזו צו זאגן ואתה אונ דו מענשן זון קח נעם דיר א האלץ

ע"ט

אונ שרייב אויף אים די פיר ווערטער ליהודה וגו' דאס האלץ זאל זיין צו יהודה אונ בנימין עס האט זיך מיט אים בהעפט ולקח אונ נעם אהלץ

סוד

ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה וגו' ליוסף עץ אפרים וגו' ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ בהרי ישראל וגו' ומלך אחד יהיה לכלם

קדושים

וגו' וישבו על הארץ אשר נתתי לעבדי ליעקב (יחזקאל ל"ז) דס פסוק וואס האט גזאגט יחזקאל הנביא זאל אויף קריגן אויף איין האלץ
~~~~~~

אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו : וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ: וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָּךְ: דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי : וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם : וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

°חבריו ק' °יהיו ק' סבין

פירוש

וּכְתוֹב אוּנ שְׁרַייבּ אוֹיף אִים אוֹיף דִּי זִיבְּן וֶוערְטֶר לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵירָיו דָאס הָאלְץ אִיז צוּ יוֹסֵף דְהַיינוּ צוּ אֶפְרַיִם אוּנ צוּ דִי אִיבְּרִיגֶע נַיין שְׁבָטִים וָוס הָאבֶּן זִיךְ בַּהֶעפְט צוּ דֶעם מֶלֶךְ יָרָבְעָם וָואס עֶר קוּמְט אַרוֹס פוּן שֵׁבֶט אֶפְרַיִם וְקָרַב אוּנ גִינֶעהְן אַיין הָאלְץ צוּם אַנְדֶרְן לְךָ לְעֵץ צוּ דִיר צוּ אַיין הָאלְץ דֶער גָאךְ אַז דוּ. וָועסְט הָאבְּן אוֹיף אִיטְלִיכְן הָאלְץ אוֹיף גְשְׁרִיבְּן בַּזוּנְדֶערִי נֶעמִין צוּ וַוייזְן אַז דָם מַלְכוּת אֶפְרַיִם אוּנ דָאס מַלְכוּת יְהוּדָה אוּז צוּא טֵיילְט זָאלְסְטוּ נֶעמִין בֵּיידֶע הֶעלְצֶער אִין אַיינֶעם וְהָיוּ אוּנ אִיךְ וֶועל מַאכְן אַז דִי צְוַויי הֶעלְצֶער זָאלְען וֶוערִין אַיין הָאלְץ בַּיי דִיר אִין דֶער הַאנְד וְכַאֲשֶׁר אוּנ אַז דִי קִינְדֶער פוּן דַיין פָאלְק וֶועלִין צוּ דִיר

ע"ט

זָאגֶן הֲלֹא תַגִּיד דוּ וֶועסְט דָאךְ אוּנְז זָאגֶעְן מָה וָוס בַּטַייט דָם דַּבֵּר אֲלֵיהֶם זָאלְסְטוּ רֵיידְן צוּ זַיי כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים אַזוֹ הָט גְזָאגְט דֶר הֶער גָאט הִנֵּה אֲנִי אִיךְ וֶועל נֶעמִין דָאס הָאלְץ פוּן יוֹסֵף אֲשֶׁר וָוס אִיז אִין דֶער הַאנְד פוּן אֶפְרַיִם אוּנ דִי שְׁבָטִים פוּן יִשְׂרָאֵל זַיינֶע חֲבֵרִים וְנָתַתִּי אוּנ וֶועל זַייא גֶעבְּעְן אוֹיף דֶעם הָאלְץ פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם אוּנ אִיךְ וֶועל זַייא מַאכְן אַיין הָאלְץ וְהָיוּ אוּנ זַייא וֶועלִין זַיין אִין מַיין הַאנְד צוּא אַיינְס דָאס אִיז אַצַייכֶען אַז אֶפְרַיִם אוּנ יְהוּדָה וֶועלוּן שׁוֹן נִיט זַיין גְטֵיילְט אוֹיף צְוַויי מְלָכִים נָאר זַייא וֶועלֶען זַיין אַיין מַלְכוּת וְהָיוּ אוּנ דִיא הֶעלְצֶער וָואס דוּ וָועסְט אוֹיף זַיי דָם שְׁרַייבְּן זָאל דָם זַיין לְעֵינֵיהֶם פַר זַייעֶרִי אוֹגִין : וְדַבֵּר אוּנ רֵייד

סוד קדושים

גְהֶערְט צוּ שֵׁבֶט יְהוּדָה אוּנ אוֹיף דֶעם אַנְדֶרוּן צוּא יוֹסֵף דָאס אִיז שֵׁבֶט אֶפְרַיִם אוּנ נַאכְהֶער זָאל עֶר בֵּיידֶע נֶעמוּן אוּנ אַיין הַאנְד דָאס בַּטַייט אַמָאל וֶועלְן יוּדְן שׁוֹן נִיט מֶעהְר זַיין צוּא טֵיילְט אוֹיף צְוַייעֶרְלַיי מְלוּכוֹת וִוי פַר צַייטְן גַייעֶרְט אִיךְ וֶועל זַיי מַאכְן פַר אַיין פָאלְק אוּנ דֶעם לַאנְד אוֹיף דִיא בֶּערְג פוּן יִשְׂרָאֵל אוּנ נָאר אַיין מֶלֶךְ מָשִׁיחַ בֶּן דָוִד וָועט אִיבֶּר זַייא גְוֶועלְטִיגוּן אוּנ וֶועלֶען זִיצוּן אוֹיף דֶעם לַאנְד וֶועלְכִים אִיךְ הָאבּ גְגֶעבּוּן צוּא מַיין קְנֶעכְט יַעֲקֹב פָּתַח ר' חִיָּיא הַייבְּט אָן זָאגֶען דֶער מַיין פוּן דֶעם אִיז אוֹיף דִי בְּרָכוֹת וָוס יַעֲקֹב אָבִינוּ אִיז גַבֶּענְשְׁט גְוָוארֶן פוּן זַיין פָאטֶר יִצְחָק דֶען נָאר אַקְלֵיינֶר טֵייל פוּן דִיא בְּרָכוֹת אוּז אַצִינְד אוֹיף דִי יוּדֶן מְקוּיָּם גְוָוארֶן אָבֶּר לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ אַז זַייא וֶועלֶן זַיין אַיין פָאלְק אוּנ וֶועלֶן נִתְעַלֶּה וֶוערוּן בְּמַדְרֵגַת יִשְׂרָאֵל וִויא דָא אוּנ דֶער הַפְּטוֹרָה אִיז גְשְׁרִיבְּן (וְעָשִׂיתִי אוֹתָם לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל) דַאן וֶועלֶן זַיי אוּנ גַאנְצֶן מְקוּיָּם וֶוערֶן וִוי עֶר פִירְט אוֹים (וְיָשְׁבוּ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב) כְּלוֹמַר צוּ לִיבּ דִי בְּרָכוֹת וֶועלְכֶע זַייא זֶענִן גְגֶעבְּן גְוָוארֶען צוּא מַיין קְנֶעכְט יַעֲקֹב בְּעֶפְּאר עֶר הָט בַּקוּמֶן דֶעם נָאמֶן דָם הַייסְט דִיא מַעֲלָה פוּן יִשְׂרָאֵל אוּנ וַוייל בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וֶועלֶן

כוכב מיעקב

דַּבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר יְיָ הִנֵּה אֲנִי לוֹקֵחַ אֶת עֵץ יוֹסֵף וגו') אוּנְזֶערִי חֲכָמִים זָאגְן אַז פְּרִיר וֶועט קוּמֶן מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף עֶר וֶועט זַיין אַמֶלֶךְ אִיבֶּר דִי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים אוּנ וֶועט מִלְחָמָה הַלְטֶן מִיט גוֹג וּמָגוֹג אוּנ יוּדֶן וֶועלֶן זִיךְ צוּ נוֹיף זַאמְלֶן אוּנְטֶן זַיין דֶגֶל דֶר נָאךְ וֶועט קוּמִן מָשִׁיחַ בֶּן דָוִד אוּנ וֶועט זַיין אוֹיף זַיי אַמֶלֶךְ. דָם אִיז דָם עֶרְשְׁטֶע מָשָׁל (קַח לְךָ עֵץ אֶחָד וגו' לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵירָיו) וַוייל פְּרִיר וֶועלֶן זִיךְ מִתְחַבֵּר זַיין יְהוּדָה וּבִנְיָמִן וָוס זֶענִן פַר טְרִיבֶּן גְוָוארֶן פוּן בַּיִת רִאשׁוֹן אוּנ זֶענִן בַּזְמַן אוּנ הָאפֶּן צוּ דִי גְאוּלָה וּבְאַחֲרִית הַיָּמִים וֶועלֶן זִיךְ צוּנוֹיף קוּמֶן דִי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים וָוס זֶענִן מֵעֵבֶר לְסַמְבַּטְיוֹן הָאוֹבְדִים וְהַנִּדָּחִים אוּנְטֶער דֶגֶל מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף וָוס עֶר וֶועט צוּ נוֹיף נֶעמֶן דִי אַלֶע נִדָּחִים דָם אִיז דָם מָשָׁל הַשֵּׁנִי (לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וּלְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵירָיו) דֶר נָאךְ וֶועלֶן צוּ נוֹיף קוּמֶן דִי בְּנֵי יְהוּדָה וּבִנְיָמִין זָאלֶן אוֹיךְ זַיין אוּנְטֶער זַיין שֵׁבֶט וּמֶמְשָׁלָה. אוּנ וֶועלֶן בֵּיידֶע זַיין אַיין פָאלְק דוּרְךְ דִי נִסִּים וְנִפְלָאוֹת וָוס הַשֵּׁי"ת וֶועט בַּוַוייזְן (וְקָרַב אוֹתָם אֶחָד אֶל אֶחָד) אוּנ אַלוּ דִי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים אוּנ יְהוּדָה וּבִנְיָמִין וֶועלֶן זִיךְ מִתְקָרֵב זַיין בַּזַאמֶן (וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת עֵץ יְהוּדָה) דֶר נָאךְ וֶועלֶן זַיי זִיךְ מִתְחַבֵּר זַיין נָאךְ אַמָאל אוּנְטֶער דֶגֶל מַלְכוּת בֵּית דָוִד

מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָלְכוּ־שָׁם וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהֵבֵאתִי אוֹתָם אֶל־אַדְמָתָם׃ וְעָשִׂיתִי אוֹתָם לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיֶה־עוֹד לִשְׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד׃

ולא

פירוש

צו זייא כה אמר אזו האט גזאגט דער הער גאט הנה אני לוקח איך וועל נעמין די קינדר ישראל פון צווישן די פעלקר אשר וואס זיי זענן אוועק גנאנגען אהין וקבצתי אונ איך וועל זייא איין זאמלן מסביב פון ארום והבאתי אונ איך וועל

ע"ט

זייא ברענגן אין זייער לאנד ועשיתי אונ איך וועל זיי מאכען צו איין פאלק אין לאנד בהרי אויף די בערג פון ישראל ומלך אונ איין מלך וועט זיין איבר אלעמין ולא יהיו אונ זיי וועלין שון ניט זיין צו צווייא פעלקר ולא יחצו אונ זיי

וועלין

סוד

זייא נתעלה ווערון פיי אויבן פיי אונטן דרום האט דענסמאל יעקב אבינו אליין ניט גוואלט עס זאל תיכף רוען אויף זיינו קינדר דיא ברכות אונ האט בעסר בהאלטין אויף לעתיד לבא. אז דניאל זאגט (וארו עם ענני שמיא כבר אינש אתי וגו') לסוף האב איך געזהן איינע איז נקומען צוא פליען מיט דיא וואלקינס פון הימל היינו משיח אין ער הט גנעהנט ביז דעם קטיל פון קודשא בריך הוא אין אים איז איבר נגעבן גווארן נאר די ממשלה לעלם ולעלמי עלמיא האט רבי ייסא אן נהובן נאך אים דירשנו דם פסוק (ואתה אל תירא עבדי יעקב וגו') בעת יעקב אבינו ע"ה איז ארום גנאנגען פון יצחק מיט דיא ברכות אונ הט בטרכט דס ער מוז זיי בהלטין אויף קטנות אונ אצינד בריבט אים נאר ניט הט ער זיך זייער גשרקין איז ארום אבת קול אין הט גזגט (אל תירא) שרעק דיך ניט (כי אתך אני) דען איך בין מיט דיר אצינד (כי הנני מושיעך מרחוק) איך וועל דיר העלפען אין דיא שפעטרי צייטען (ושב יעקב) דאמאלם וועט זיך יעקב אומקערן צו דיא ברכות (ושקט ושאנן ואין מחריד) ער וועט שון זיין רוהיג פון גלות אין אויף איביג וועט זיי שון קיינר אויך ניט מער דר שרעקן נייעדיג זיין ווען רופט זיך אז רבי יוסי אהין וואס מאכט זיך אונ דער וועלט איז נור כדי צוא לערנן זיך דער פון גרוס חכמה אונ חר בארגיגע סודות אין דאס אלס גפינט זיך אין דער תורה דען אונ דיא קלענסטי זאך פון דער תורה ליגט כמה וכמה ווערין אונ שטעקין פון חכמה עילאה. ווען רבי יוחנן בן זכאי הט קנקה גוועזן צו רבי אליעזר דריי הונדרט הייליגע סודות אין דעם פסוק (ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד בת מי זהב) דרום האט דוד ע"ה גבעטין (גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך) דאס איז טייטש אנפלעק מייני אויגן וויל איך דר זעהן דיא וואונדר פון דיין תורה (תא חזי) קום אהער אין זעה בשעת דר נחש הקדמוני הט פר פירט דם אדה"ר מיט זיין ווייב חוה דאן איז גווארן טומאה אין קללה אויף דר וועלט דרום הט גמוזט קומען איין אשה רבקה זיא איז גוועזן שיין ווי חוה

קי"ש"ב

אין דר יעקב גלייך צו אדם הראשון אונ האבן אפ גנארט דעם ביזן שלאנג אויך דעם דאזיגן וואס ער רייט אויף אים. מען מיינט עשו מיט זיין שר של מעכת אונ דאהער הט רבקה גהייסן יעקב ער זאל נעמון פר דעם פאטר צווייא ציקלך דס גלייכן ווי דיא ישראל האבן גברכט אום יום כפור צווייא ציקלעך אקעגן דעם עשו מיט זיין שר דס איז דר שטן כדי מכניע צו זיין זיי ביידע צו זאמען. (פתח ואמר) רבי חייא האט אן גהובען זאגן עם שטייט (לאדמי ישראל קץ בא הקץ) צווייא מאל שטייט דס ווארט (קץ) נאר ווייל עס גפינט זיך דר קץ מצד ימין אז עס שטייט (לקץ הימין) אויך מצד שמאל (קץ שם לחשך) דער ערשטער איז מחמת יצר טוב וקדושה. אונ דר אנדרר פון יצר הרע ושטן. ווי דיא ישראל האבן גזינדיגט הט זיך אן נהובן שטרקן דער (קץ לחשך) אונ פון דיא סבה איז דאס בהמ"ק חרוב גווארן דאס איז דער גרם פון אלע צרות אבער אונ דיא צייט ווען יודן וועלן תשובה טון אונ דער קץ הימין וועט זיך מתגבר זיין דאמאלס וועט זיך אויף הייבן דיא הייליגע ממשלה אונ עס וועט ווערען אנאירה שרמה. קום אונ זעה דס יעקב אבינו ע"ה אירין פריער פר הט גווארן איז גשטעלט ניינס גנגין דעם אנדרן. עס שטייט אונ פסוק (ועגלת יפיפיה מצרים) דס הייסט דער כח מיט וועלכין דיא אומה מצרים האבע געשטה נהאט איבער דיא ישראל הייסט דס עגלה (דס ווערט ערקלערט אין פי' סוד) דריבר האט יוסף גנעבין דיא ברידר וועגן. וואס זיי ווערן גריסן אונ קדין הקליפה מיט דעם נאמען (עגלות) דס איז ארמז צו קליפה וועט דר כח איבר גנעבין ווערין צו זיי אונ דר האנד אונ וועלן גוועלטיגין אויף די מצרים דס איז די מיינונג פון דעם פסוק (וירא את העגלות וגו' ותחי רוח יעקב אביהם) פלוצר ווי יעקב הט דר זעהן דיא וועגין איז ער נאר לעבדיג גווארן אונ עס הט גרייכט אויף אים דער רוח הקודש. רבי שמעון זאגט דא ווערט גר גריסן יעקב (ויחי רוח יעקב אביהם) אונ פריער אונ דעם אנדרן שטייט

וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכֹּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטִהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים׃ וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוֹעֶה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקֹּתַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם׃ וְיָשְׁבוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ־בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם׃ וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וּנְתַתִּים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם׃ וְהָיָה מִשְׁכָּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם׃ וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם׃

פירוש

זעלין שון ניט מער צו טיילט ווערין אוף צווייא קיניגרייכן ולא יטמאו אונ זייא וועלין זיך ניט פערומרייניגן מיט זייערי אפ געטר ובשקוציהם אונ מיט זייערו אום ווירדיקייט ובכל פשעיהם אונ מיט אלע זייערו שלעכטי טהאטן והושעתי אונ איך וועל זיי העלפן פון אלי זייערו ערטער אשר וואס זיי האבן דארט גזינדיגט וטהרתי אונ איך וועל זיי ריינגן והיו אונ זיי וועלן זיין צוא מיר אפאלק ואני אונ איך וועל צו זיי זיין אגאט ועבדי אונ מיין קנעכט דוד המלך וועט קיניגן איבר זיי ורועה אונ איין פאסטוך וועט זיין צו אלע ובמשפטי אונ אין מיינו משפטים וועלן זיי גיין וחקותי אונ מייני גיזעץ וועלן זיי היטן ועשו אותם אונ וועלן זיי טון וישבו אונ זייא וועלן זיצען אין דם לאנד וואס איך האב גגעבין צו מיין קנעכט יעקב אשר וואס אייערו עלטערין

ע"ט

ווענען אין איר גזעסן וישבו אונ זייא וועלן דארטען זיצען מיט זייערי קינדער אונ זייערו קינדער'ס קינדער ביז אייביג ודוד אונ מיין קנעכט דוד וועט זיין איין הער איבער זיי אויף אייביג וכרתי אונ איך וועל מיט זיי שליסן איין בונד איין שלום פון פרידן ברית איין אייביגער בונד וועט דם זיי זיין ונתתים אונ איך וועל זיי געבן אונ מערין ונתתי אונ איך וועל געבן מיין ביהמ"ק צווישען זייא אויף אייביג והיה אונ איך וועל מאכען רוהען מיין שכינה צווישען זייא והייתי אונ איך וועל צוא זייא זיין איין גאט והמה אונ זייא וועלן צוא מיר זיין איין פאלק וידעו אונ אלע פעלקר וועלוז וויסען כי אני אז איך גאט הייליג די אידען בהיות דם וועט זיין אז מיין ביהמ"ק וועט זיין צווישען זייא לעולם אויף אייביג׃

סוד

(ישראל) אז עס שטייט (ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי) ווייל פריער האט דיא שכינה ניט גרועט אויף אים איז ער נור גוועזן אונ די בחינה פון יעקב דען בעת דיא ברידר האבן פר קופט יוספן האבן זיי גמאכט צווישן זיך איין חרם מען זאל דם ניט מגלה זיין פר יעקב אונ די שכינה האבן זייא אויך אונ דעם כלל אריין גנומען אבר אציינד אז ער האט זיך דר וואוסט פון יוסף אונ דו שכינה האט זיך אומגקערט צו אים דאן איז ער

קדושים

נתעלה גוואָרן ביז די הויכע מדרגה ובחינת ישראל דער פון איז צו לערנן דם עס ווערט ניט איין התעוררות אובין אונ הימל ביידען ווען עס איז פריער דא איין התעוררות אונטן ווארום פריער שטייט (ותחי רוח יעקב) ווי עס האט אויף גלעבט דיא אונטערשטי מדרגה דורך תורה ועבודה איז שון (ויאמר ישראל) דאן האט זיך דר וועקט אונ הימל דיא מדרגה ישראל׃

ענין פטירת יעקב אבינו

ויחי יעקב בארץ מצרים וגו' ושכבתי עם אבותי וגו' . שלמה המלך האט גזאגט הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר . אלו זאכן וואס זענען דא אויף דו וועלט זענען בשאפן גוואָרן פון ערד . אונ דו אלו בשעפינש וועלין צוריק ווערין ערד . אזוי ווי דער מענטש איז בשאפן גוואָרען פון ערד . ווי עס שטייט אונ פסוק הקב"ה האט גנומען ערד אונ האט פון דיא ערד

געמאכט א מענטש . זאגט דער מדרש אזו ווי איינער קנעט א טייג אזו האט הקב"ה איהם געקנעטין
די ערד און האט געמאכט פון דו ערד אלע גלידער . און פון דו ערד איז געווארין פלייש און
ביינער און אדערין און בלוט און דו אדערין . און נאך דעם האט ער בשאפען אלי גלידער וואס
זענין און בויך . און נאך דעם האט גאט אין איהם איין געבלאזין א נשמה . און ווען עס קומט
די צייט פון דעם מענטש ער זאל אוועק גיין פון די וועלט . זאגט שלמה המלך וישב העפר
על הארץ כשהיה . הכונה זאל דער גוף קומען צוריק צו דו ערד אזו ווי ער איז געווען פריער .
ריין פון אלי זינד . והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה . און די נשמה זאל צוריק גיין צוא
גאט ריין אזו ווי גאט האט זיא איהם געגעבין . דס איז דר גרעסטר גרוס פון דעם מענטש ווען
ער שטארבט . אז די נשמה זאל זיך קענין אפ שיידן פון דעם גוף . ווי די גמרא זאגט דאס
שטארבין זאל זיין כמשחל בניתא מחלבא . ווי מען נעמט ארויס א האר פון די מילך . און
די מילך איז גאר ניט איין גנאפט געווארין און דער האר . די האר איז בזונדר און די מילך
בזונדער . אזוי דארף זיין די נשמה בזונדער און דער גוף בזונדר ספרי מוסר זאגין למשל א גביר
האט אמאהל גוואלט נעמין א מלמד צו זיך און שטיב ער זאל לערנין מיט זיינע קינדר . האט
דער גביר גזאגט צום מלמד איך וועל דיר געבין פר יעדער האלב יאהר הונדערט רובל און
קעסט וועסטו עסין בייא מיר . האט דער מלמד גזאגט צום גביר קעסט וויל איך ניט עסין בייא
דיר . האט דער גביר גפרעגט פר וואס ווילסטו ניט עסין קעסט ביי מיר . הט דער מלמד גזאגט
איך בין ארום און מיין הויז און דער היים עסין אשטיקעל ברויט מיט אביסעל ציבל אדר אביסעל
בארשט אפילו ניט געשמאקין . איך קען זיין ביי דיר מלמד אזאהר אדער צוויי יאהר און
דער ווייל וועל איך גוואהנט ווערין מיט גוט עסין און טרינקין . איך וועל נאך דעם קומען
צוריק אהיים צום ברויט מיט בארשט און איך וועל שוין דס ניט קענין פר טראגין . וועל איך
קראנק ווערין און אפשר שטארבין . דריבער וויל איך קיין קעסט עסין ביי דיר . און אפילו
גאר וויך אפ גוואהנטן פון ריינו קעסט . און פון דעם וואהנונג וואס דו וועסט מיר געבין וועלט
איך דארפין אלאנגי צייט . דאס ווערבונג איז ביי דעם מענטש וואס דערבט מיט פרנסה אויף
דער וועלט מיט גוטע עסין און מיט אשייני וואהנונג אז עס קומט די צייט פון
זיין שטארבין וואס כביתו ושהותו יפרש . ער דארף אוועק גשטארגן וועגין פון אזוי אשייני
וואהנונג און פון אזוי אשיין בעט און ליגין און דער ערד . פר שטייען מיר ווי ביטער דעם
מענטש איז . און נאך ערגר איז . ווייל ער האט געארבייט זיין גאנצן לעבן מיט די נשמה און
תענוגים פון עולם הזה . איז נאך און די נשמה איין גמישט די תענוגים פון עולם הזה . אזוי
ווי איינער וואס שפילט גערן אשייני מוזיק עשרה שעה . אז ער גייט אוועק פון די מוזיק
קלינגט איהם די מוזיק אין דעם אויער אלאנגי צייט . אזוי איז די נשמה פר מישט מיט אלע
ערבייט וואס דער מענטש האט מיט איהר געארבייט אויף דר וועלט . און זיא קען ניט ארויף גיין
צו איר ארט וואס זיא דארף קומען . זיא איז ווי איינער בינט אן אשטיינדל מיט אשנירל ביי
אפייגעלע אין דעם פיסל . דאס פייגעלי וויל ארויף פליהן און דער שטיין . און דס שטיינדל
לאזט עס ניט פליהען . ווי גרוס איז איר צער ווען זיא זעהט פיל פייגעליך פליהען און זיא
מוז בלייבן ליגן אויף איר ארט . דס וויטיגע צער איז ביי די נשמה זיא זעהט אלי נשמות
גייען ארויף אין היכל צום כסא הכבוד און זיא ווערט אויף גצויגין צו די וועלט און שטייגט
ארום דעם גוף . ניט זיא קען אריין צוריק און גוף איז ניט . זיא קען ארויף צו איר ארט . נאר
דס בעסטע איז פר דעם מענטש אז זיינע געשפעטין פר לאזט ער אויף די ברכה פון גאט און
די נשמה באשיצט ער און די תורה . טרייגקייט ווערט ניט נוטען פאר זיין שטארבן
זאל ער זיך אפ שיידן פון ענינים עולם הזה . נאר דר מענטש ווייסט דאך ניט ווען ער וועט
לעבען יארין זיינע . דס איז נאר ביי אלע אנדרי מענטשין . אבר יעקב אבינו האט גוואוסט ווי
לאנג ער וועט לעבין אויף דער וועלט . ווי דער פסוק זאגט ויקרבו ימי ישראל למות . ישראל
יעקב האט גוואוסט אז זיינו טעג וועלין שוין זאגט צום שטארבן . ער האט שוין נאר צו לעבין

טָעג נִיט יָארֶען. אוּנ דִיא לֶעצְטֵי זִיבְּצֶן יָאר וָוס עֶר אִיז גְוֶועזְן אוּנ מִצְרַיִם הָט עֶר פוּן זִיךְ אַוֶועק גְשְׁטֶעלְט אַלוּ וָועלְט גְשֶׁעפְּטֶן אוּנ דִי נְשָׁמָה זַיינוּ אִיז גְוֶועזְן נָאר צוּ הקב"ה. הָט עֶר גְוִויכְט אַז עֶר וֶועט שְׁטַרְבְּן וֶועט זַיין דִיא נְשָׁמָה בְּזִינְדֶר אוּנ זִיא וֶועט אַרוּף גַיין גְלַייךְ צוּ הקב"ה. אוּנ דֶר גוּף וֶועט זַיין רַיין אוּנ וֶועט זִיךְ צוּרִיק קֶערִין צוּ דִי עֶרְד. וִוי זִיא אִיז פוּן אִיר גְנוּמֶן גְוָוארֶן. הָט עֶר גְוָואלְט אַז זַיין עֶרְד פוּן זַיין גוּף זָאל זַיין בַּהֶעפְט מִיט דִי הַיילִיגֶע עֶרְד פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִין נָאךְ אוּנ דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה. אוּנ עֶר הָט גְוָואלְט אַז אוּנ זַיין גוּף זָאל קַיין טָמֵא זַאךְ נִיט אָן רִירֶן. דְרִיבֶּר הָט עֶר גְבֶּעטִין בַּיי יוֹסֵף עֶר זָאל אִים נִיט לֵייגִין אִין מִצְרַיִם אֲפִילוּ אַיין מִנִיט נִיט. זַיין גוּף זָאל נִיט אָן רִירֶן דִיא טָמֵא עֶרְד פוּן מִצְרַיִם. דֶען מִצְרַיִם אִיז גְוֶועזְן אַיין אָרְט פוּן טוּמְאָה. אִיבֶּר דֶעם הָאט עֶר אִים גְבֶּעטֶן אַז עֶר זָאל אִים בַּלְד טְרָאגִין קַיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ זָאל אִים לֵייגִן אִין דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה נֶעבִּין זַיינוּ עֶלְטֶרִין אַבְרָהָם יִצְחָק:

בראשית מז ויחי

אונקלוס

כח וַחֲיָא יַעֲקֹב בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם שְׁבַע עַשְׂרֵי שְׁנִין וַהֲווֹ יוֹמֵי יַעֲקֹב

שני

כח וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי־יַעֲקֹב

שני

בעל הטורים

(כח) ויחי. וירבו מאד ויחי יעקב. בגי' רא"ה ס' ריבוא וז"ש בראותו ילדיו ברצותו אותיות רבואות. ילדיו. עולה ס'. לומר שראה ס' רבוא מילדיו. ד"א וירבו מאד ויחי יעקב מלמד שראה ל' רבוא דלקמן קאמר במאד מאד והוא ס' רבוא והכא לא כתיב אלא חד מאד דהיינו החצי וכ"כ לקמן ו' לשונות והם פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד והכא לא כתיבי אלא תלתא ויפרו וירבו מאד ולהאי ליפנא דרוש הכי כי ברצותו ילדיו כ"י עולם ל' שראה ל' רבואות מילדיו. ד"א ויחי יעקב בארץ שלא היה ימים טובים בלא לער אלא כמנין ויחי י"ז שנה משנולד יוסף עד שנמכר וי"ז שנה במצרים.

ד"א ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה. שהראשונים לא היו חיים שהרי אמר כי ארד אל בני אבל שאולה: שבע עשרה שנה. כנגד י"ז שנה שגדל הוא ליוסף כלכלו י"ז שנה: ויהי ימי יעקב. בכ"מ שנאמר ויהי ימי לא הגיע לימי אבותיו ויהי ימי חנוך ויהי ימי למך וכן בכ"מ שנאמר כו קריבה: שבע שנים וארבעים ומאת שנה. מנה המועט תחלה מה שלא עשה כן באברהם וילחק בשביל שהיו ימיו מועטים ורעים הזכיר כמועט תחלה וחיה ל"ג שנה פחות מאביו משום דכתיב קללת חנם לו תבא על שקלל רחל ואמר עם אשר תמלא את אלהיך לא יחיה חסרו לו מנין יחי"ה

רש"י

(כח) ויחי יעקב. למה פרשה זו סתומה א לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניה' ולבם של ישראל מלרת משעבוד ב שהתחילו לשעבדם

ר"א

שפתי חכמים

א כלומר קבלה בוא בידינו מעזרא ע"ה שפ' ויחי היא תחלת פסקא ולא חדא פרשה היא עם וישב ישראל כו' ודרך פרשה סתומה שיעורה ריוח ט' אותיות והנה כולה סתומה ואין בה ריוח כלל: ב ר"ל שלא היה לפס

שעבוד

בית דוד

(כח) (וַיְחִי יַעֲקֹב). פְרֶעגְט רַשִׁ"י (לָמָּה פָּרָשָׁה זוּ סְתוּמָה) פַר וָוס אִיז דִי פָּרָשָׁה פַר מַאכְט פַר וָוס שְׁטֵייט אִין דִיא סֵפֶר תּוֹרָה וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאוֹד וַיְחִי יַעֲקֹב אוּנ צְוִוישֶׁן וָוארְט מְאוֹד אוּנ וַיְחִי אִיז נִיטָא קַיין בְּלַייז (וִוי עֶס אִיז דָא אַבְּלַייז בַּייא

אַלֶע אָנְהֵייבּ סֶדְרוֹת), עֶנְטְפֶערְט רַשִׁ"י (לְפִי שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּפְטַר יַעֲקֹב אָבִינוּ) וַוייל בַּאלְד וִויא יַעֲקֹב אִיז גְשְׁטָארְבֶּן (נִסְתְּמוּ עֵינֵיהֶם וְלִבָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִצָּרַת הַשִּׁעְבּוּד שֶׁהִתְחִילוּ לְשַׁעְבְּדָם) זֶענֶען פַאר מַאכְט גְוָוארְן דִי אוֹגְן אוּנ דִי הֶערְצֶר פוּן דִי יוּדְן דוּרְךְ

דיא

פירוש רד"ק

(כח) שבע עשרה. דרשו בו כמו שהיה יוסף בחיק יעקב שבע עשרה כן היה יעקב בחיק יוסף:

פירוש לתורת אלהים

(כח) וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוּנ יַעֲקֹב הָאט גְלֶעבְּט אִין לַאנְד מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה זִיבְּצֶען יָאר וַיְהִי אוּנ עֶס זֶענִין גְוֶועזְן דִיא טֶעג פוּן יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו דִיא יָארֶען פוּן זַיין לֶעבִּין

שבע

ספר הישר

וַיְחִי אִין יַעֲקֹב הָט גְלֶעבְּט אוּנ לַנְד מִצְרַיִם זִיבְּצֶען יָאר אוּנ יַעֲקֹב אִיז דֶעמָאלְט אַלְט גְוֶועזְן הוּנְדֶערְט זִיבֶּען אוּנ פֶערְצִיג יָאר אוּנ דֶער זֶעלְבֶּער צַייט אִיז יַעֲקֹב שְׁלַאף גְוָוארֶן אוּנ הָט גְהֵייסֶן אַז מֶען זָאל רוּפֶן זַיין זוּן יוֹסֵף פוּן מִצְרַיִם אִיז יוֹסֵף גְקוּמֶן צוּ אִים. אוּנ יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט צוּ זַיין זוּן יוֹסֵף אוּנ צוּ זַיינוּ קִינְדֶער אִיךְ וֶועל שְׁטַרְבּוּן אוּנ גָאט וֶועט אַייךְ גֶעדֶענְקִין אוּנ וֶועט אַייךְ ווִידֶער קֶערוּן צוּם לַנְד כְּנַעַן אַזוֹ וִוי גָאט הָט גְשְׁווֹארֶן אַז עֶר וֶועט גֶעבֶּן דָאס לַנְד צוּ אַייךְ אוּנ אוֹךְ צוּ אַייעֶרֶע קִינְדֶער אוּנ אַצִינְד

שְׁנֵי חַיּוֹהִי מְאָה שְׁנֵי חַיָּיו שֶׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים
וְאַרְבְּעִין וּשְׁבַע שְׁנִין : וּמְאַת שָׁנָה : כט וַיִּקְרְבוּ יְמֵי
כט וּקְרִיבוּ יוֹמֵי יִשְׂרָאֵל
לממת   יִשְׂרָאֵל

תו״א ויקרבו ימי. סנה׳ קו :

בעל הטורים

שכות ל״ג מצותיו : (כט) ויקרבו ימי ׳ גמס׳ הכא ואידך גבי דוד איתא במדרש אמר הקב״ה אתה עשית קת״ו מזהורי׳ כמנין שנות יעקב הזכה כמותו מה כות וכנו מלכו ניחד אף אתה ימלוך שלמה בנך תחייך ׳ ד״א מה יעקב לא הגיע לימי אבותיו אף דוד כן דכתיב בי׳ והמלך דוד זקן בא בימים וגו׳ ׳ נא ידך . בגי׳ מילה : חסד ואמת . פרש״י חסד שעושין עם המתים ׳ זהו אמת ׳ אמת נוטריקון ארון מטה תכריכין :

רשב״ם

(כח) **ויחי** יעקב . ויקרבו ימי ישראל למות. כל מקום שאדם הפץ לצוות את בניו צריך לאמר ויקרבו ׳ וכן ויהי כי זקן יצחק וגו׳ ויקרא את עשו וגו׳ לא ידעתי יום מותי ׳ וכן ויקרבו ימי דוד למות ויצו את שלמה

שפתי חכמים

בשכוד מתם אלא גרת השעבוד שבים הנקם מהם שיספדו לו כדאמרי׳ בפס׳ סוטה. נפרך נפש רך שביו המגידים אותם מתחלה נפש רך וגו׳ : ג ואי״ת לפי פי׳ א׳ כי״ל לההום לקמן בפסוק שנכתב בו שמת יעקב ולד״א כי״ל לסתום בפסוק כהמפו

רש״י

ד״א שבקש לגלות את הקץ לבניו ונסת׳ ממנו ג (ב״ר): (כט) ויקרבו ימי ישראל למות (ב״ר) כל מי ולגידה לנס . וי״ל דהאמלע הכדר׳ אינו מכר אם נסתמה

בית דוד

ד״א צָרוֹת פוּן דֶעם שִׁעְבּוּד וָוס דִי מִצְרִים הָאבְּן אָן גְּהֵיבְּן מִיט זַיי צוּ אַרְבְּעטְן .) (דָבָר אַחֵר) נָאךְ אַמָּה (שֶׁבִּקֵשׁ לְגַלּוֹת אֶת הַקֵּץ לְבָנָיו וְנִסְתַּם מִמֶּנּוּ) ווייל אִין דִי סְדְרָה שְׁטֵייט יַעֲקֹב הָט גְוָואלְט זָאגְן צוּ זַיינֶע קִינְדֶער וֶוען עֶס וֶועט זַיין דָס עֶנְדֶע פוּן אַלֶע גָלוּתִין אוּנ הקב״ה הָאט דָס פַאר מַאכְט פוּן אִים עֶר זָאל דָס נִיט וִויסְן דְרִיבֶּער שְׁטֵייט דִי סְדְרָה פַּר מַאכְט : (כט) (וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת) . זָאגְט רש״י (כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ קְרִיבָה לָמוּת) בַּיי וֶועמֶען עֶס שְׁטֵייט זַיינֶע טֶעג זֶענֶען נְקוּמֶן נָאנְט צוּם

פירוש רד״ק

שבע עשרה שנה : (כט) ויקרבו . שהרגיש בעצמו כי קרובה מיתתו . כי רבה חולשתו לרוב יגיעתו ולרוב צרותיו

פירוש לתורה אלהים

שֶׁבַע שָׁנִים הוּנְדֶערְט מִיט זִיבְּן אוּנ פֶערְצִיג יָאר (עיין רש״י) : (כט) וַיִּקְרְבוּ אוּנ עֶס זֶענֶען

ספר הישר

אַז אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבְּן זָאלְט אִיר מִיךְ בַּגְרָאבְּן אוּנ דֶער מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה וָוס אִיז אוּנ חֶבְרוֹן . אוּנ יַעֲקֹב הָט בַּשְׁוואוֹרְן אַז זַיי זָאלְן אִים טְרָאגְן צוּא דֶער מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה׳ אוּנ יַעֲקֹב הָט ווייטֶער אָן גְזָאגְט זַיינֶע קִינְדֶער לְמַעַן הַשֵּׁם אַז אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבְּן זָאלְט אִיר מִיךְ טְרָאגְן פוּן מִצְרַיִם אוּנ זָאלְט מִיךְ בַּגְרָאבְּן אוּנ דֶער מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה נַייעֶרְט אִיר זָאלְט אַלַיין מִיךְ טְרָאגְן אָבֶּער אַייעֶרֶע קִינְדֶער זָאלְן מִיךְ נִיט טְרָאגְן אוּנ בְּשָׁעַת טְרָאגְן זָאל אַזוֹי זַיין . יְהוּדָה יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן זָאלְן טְרָאגְן אוּנ מִזְרָח זַייט פוּן דֶער מִטָּה רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן גָד זָאלְן טְרָאגְן אוּנ דָרוֹם זַייט אֶפְרַיִם מְנַשֶּׁה בִּנְיָמִן זָאלְן טְרָאגְן פוּן מַעֲרָב זַייט דָן אָשֵׁר נַפְתָּלִי זָאלְן טְרָאגְן פוּן צָפוֹן זַייט אוּנ לֵוִי זָאל נִיט טְרָאגְן ווייל זַיינֶע קִינְדֶער וֶועלְן טְרָאגְן דֶעם אָרוֹן מִיט דִי לוּחוֹת פוּן גָאט אוּנ יוֹסֵף זָאל נִיט טְרָאגְן ווייל עֶר אִיז אַמֶלֶךְ נָאר אֶפְרַיִם אוּנ מְנַשֶּׁה זָאלְן שְׁטָאט זַיי טְרָאגְן אִיר זָאלְט נִיט מְשַׁנֶּה זַיין מַיינֶע רֵייד וֶועט גָאט אַייךְ גֶדֶענְקְן צוּ גוּטְן אוּנ יַעֲקֹב הָט אַזוֹי גְּהֵרְט צוּ רֵיידְן אוּנ

---

*) **הֶעָרָה** דיא מפרשים פרעגין וויזן יעקב איז געשטארבין איז יוסף אלט גיוועזן זעקס אונ פופציג יאר. אין יוסף גיוועזן אמלך אין מצרים פיר אונ פופציג יאר נאך יעקבס שטארבין. וויא אזוי קען דאס זיין אז יוסף האט [illegible] פון זאל ארבעטין מיט ווייטע ברידער אונ מיט וייערע קינדער. דער פירוש זאגט אזוי לאנג וויא אייגער פון די שבטים האט גילעבט האט מען מיט די יודין ניט געארבייט. אונ לוי האט גילעבט ביז הונדערט זיבעצן אונ דרייסיג יאר. האט לוי גילעבט זיבעצן אונ צוואנציג יאר לענגער פון יוסף. פר וואס זאגט רש״י באלד וויא יעקב איז געשטארבין [illegible]
[illegible] שעבוד גיווען [illegible] אין דער גמרא אזוי וויא שעבוד קרקעות. וועןן אייגער האט אין [illegible] אן דעם רשות [תלובנים] פון דעם [illegible] פאר [illegible] ניט [illegible]. דאס הייסט ער איז משועבד צו דעם [illegible] אונ יעדער מענש אונ יעדער [illegible] ווארוֹ ווייל זיין פריי. זאגט רש״י אזוי לאנג ווי יעקב האט גילעבט זענען אלע זיינע קינדער גיווען פריי פון דער מלוכה פון פרעה ווי זענען ניט גיוועזן משועבד צו פרעה. אבער באלד וויא יעקב איז געשטארבין זענען אלע יודין גיווארין משועבד צו די מלוכה. שהתחילו לשעבדם. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
דאך איך [illegible] :

יִשְׂרָאֵל֮ לָמוּת֒ וַיִּקְרָ֣א ׀ לִבְנ֣וֹ לְיוֹסֵ֗ף וַיֹּ֤אמֶר לוֹ֙ אִם־נָ֨א מָצָ֤אתִי חֵן֙ בְּעֵינֶ֔יךָ שִֽׂים־נָ֥א יָדְךָ֖ תַּ֣חַת יְרֵכִ֑י

לִמְמָת וּקְרָא לִבְרֵיהּ לְיוֹסֵף וַאֲמַר לֵיהּ אִם כְּעַן אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין בְּעֵינָךְ שַׁוִּי כְעַן יְדָךְ

תחות

ועשית

רש"י

שנאמר בו קריבה ד' למות לא הגיע לימי אבותיו (יצחק חי ק"פ ויעקב קמ"ז) בדוד נא' קריבה אביו חי ע' שנים והוא ח' ע': ויקרא לבנו ליוסף. ב"ר

כפי' של ויקרא יעקב אל בניו וכו' לכן צריך גם לטעם א': ד ימי דמשמע דקריבה קאי אימים הנ"ל ויקרב ישראל למות

שפתי חכמים

נסתמה שצרכו להיות נסתם ולא הייתי יודע כדרשות כללו וכאן הוא מוכח כל שנותיו והוי מקום מיתתו וכן לענין גלוי הקץ דמסתמא לא היה מגלה להם הקץ אלא סמוך למיתתו וכאן הוא מקום מיתתו כדפירש"י לכן מוכח שפיר מיניה • ומהרש"ל כ' דלטעם א' קשה הי"ל לסתום פ' שמות שהרי בפ' זו לא הזכיר השעבוד לכן פי' ד"א ולד"א ק' הי"ל לסתום ד דקשה למה נאמר ויקרבו ימי בל' רבים וגם למה נאמרו ומפרש דאמת היא דקריבה קאי אימים ופי' נתקרבו ונתקצרו הימים •

בית

שטארבן (לא הגיע לימי אבותיו) זענן זיינע יארן ניט געקומן צו די יארן פון זיינע עלטערן, ער האט ניט געלעבט אזוי לאנג וויא זיינע עלטערן האבן געלעבט (יצחק חי ק"פ ויעקב קמ"ז) יצחק האט געלעבט הונדערט אונ אכציג יאר אונ יעקב האט

דוד

געלעבט הונדערט זיבן אונ פערציג יאר (בדוד נאמר קריבה) ביי דוד המלך שטייט אויך זיינע טעג זענן גיוועזן נאנט צום שטארבן (אביו חי פ' שנים והוא חי ע') זיין פאטער האט געלעבט אכציג יאר אונ ער האט געלעבט זיבציג יאר: (ויקרא לבנו ליוסף).פר

פירוש

צרותיו אשר מצאוהו. ופחד שמא תבואהו המיתה פתאום וצוה ליוסף שישאהו ממצרים ויקברהו בקברות אבותיו.

רד"ק

הסד ואמתי האמת הוא שחייב לקבור את אביו והחסד הוא שישאהו ממצרים לארץ כנען לקברו שם:

השבעה

פירוש לתורת אלהים

נאהנט גוואָרן די טעג פון יעקב צו שטארבן ויקרא האט ער גרופן צו זיין זון יוסף ויאמר לו אונ האט צו אים גזאגט אם אוב איך האב גפונן חן אין דיינע אויגן שים נא טוה דיין האנד אונטער מיין היפטע אונ שווער מיר ועשית אונ זאלסט מיט מיר טון אחסד פון אמת (עיין רש"י)

אל

משלי

(ויקרא לבנו ליוסף וגו') אז יעקב האט בדארפט צו שטארבן האט ער גרופן צו יוסף אונ האט אים גזאגט אוב איך האב גפונן חן אין דיינע אויגן זאלסטו מיר שווערן (ועשית עמדי חסד ואמת) דו זאלסט מיט מיר טון חסד אונ אמת זאגט דר מדרש ווי איז דען דא אחסד וואס איז פאלש נאר דער אמת איז דר חסד וואס מען טוט מיט די מתים דר חסד הייסט אחסד של אמת איך וועל דאס פר שטיין געבן דורך אמשל איינר האט גוואלט געבן זיין ליב האבר אגרויסע מתנה נאר ער האט זיך נטראכט טאמר וועט דאס ווייב ניט וועלן ליידן האט ער זיך מיישב גוועזן אונ האט אויף זיך אפ גשריבן אוועקסל פון אסך געלד אונ האט אויף דעם וועקסל גחתמת עדות אזוי ווי דר מנהג איז אונ האט דאס וועקסל איבר גגעבן צו זיין ליב האבר כדי נאך דעם אז עס וועט קומן די צייט פון דעם זמן פרעון אויף דעם וועקסל וועט ער מוזן בצאלן די סימע געלד וויסיל עס קומט אויף דעם וועקסל אונ דאס ווייב וועט אויך נאר ניט קענן ריידן. ווארום ווען אפילו זי וועט ניט וועלן צאלן וועלן שון דיא דיינים זיא נייטן אז מען זאל מיזן בצאלן מייקא ביי דעם

יהודה

וועקסל צאלן גשיקט זיך חסד אונ אמת ווארום ביי דעם וועקסל מאנין גשיקט זיך דאס ווארט אמת ווארום דאס וועקסל ווייזט אז ער איז אום שולדיג דאס געלד אבר פון דעסט וועגן איז דאס גאר אחסד פון דעם אן הייב וואס ער האט זיך אליין מתחייב גוועזן מיט דעם געלד פון דעם וועקסל בתורת חסד ונדבה דאס איז גוועזן מיט יעקב אבינו יעקב האט מורא גהאט טאמר וועט פרעה ניט וועלן לאזן אז יוסף זאל טראגן דעם פאטר פון מצרים קיין ארץ ישראל דרום האט זיך יעקב מישב גוועזן אונ האט גזאגט צוא יוסף איך בעט דיך אז דו זאלסט מיט מיר טון אחסד דו זאלסט מיך טראגן פון מצרים קיין ארץ ישראל נאר טאמר וועט דיך פרעה ניט לאזן זאלסטו מיר דרויף צו שווערן וועסטו שוין מיזן דיא שבועה מקיים זיין וועט דאס הייסן אמת דאס האט אום יעקב גזאגט שווער מיר (ועשית עמדי חסד ואמת) דו זאלסט מיט מיר טון אחסד אונ דאס חסד וועט הייסן אמת היינו פרעה וועט דיך מיזן לאזן מקיים זיין מיין צוואה ווארום דו וועסט דארפן מקיים זיין די שבועה וואס דו האסט מיר גשווארן אז דו זאלסט מיך טראגן פון מצרים קיין

ועשית עמדי חסד ואמת אל־נא תקברני במצרים: ל ושכבתי עם־אבתי ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם ויאמר אנכי

אעשה

אונקלוס: תחות ירכי ותעביד עמי טיבו וקשוט לא כען תקברינני במצרים: ל ואשכוב עם אבהתי ותטלינני ממצרים ותקברינני בקבורתהון ואמר

ת"א ונשאתני. כתובות קיא מיר סס:

רשב"ם

שלמה בנו ועיקר התחלת פרשה זו מן וישב ישראל בארץ מצרים וגו' כי עליו מחובר ויחי יעקב אלא שלא רצו הקהלות לכיים פרשת ויגש בותתי הארץ לפרעה וסיימוה בוישב ישראל: שים נא ידך. בבר פירשתיו

רש"י

[כ"ר] למי שהי' יכולת בידו לעשות: שים נא ידך והשבע. חסד ואמת. חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול: אל נא תקברני במצרים. סופה להיות עפרה כנים (ומרחשין תחת גופי) ושאין מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות ושלא יעשוני מצרי' ע"ז (ב"ר): (ל) ושכבתי עם אבותי. וי"ו זו מחובר למעלה לתחילת המקרא ה שים נא ידך תחת ירכי

שפתי חכמים

ביתים: ה דעת רש"י שלא תאמר דשומת יד היא השבועה ובוגמתו מרכתיב גבי אברהם בפ' חיי שרה שים נא ידך תחת ירכי וכתי' אחריו ואשביעך בה' אלא בכוונ' שיכי' תפך הלו' בידו נעשה שנשבע ואע"פ שאללו לא היתה מלוה ראשונה נמשך כן כמנהג מאברהם (רא"ם): ו ולאו דוקא נקט רש"י חסד שעושין עם המתים אלא ר"ל כל היכא דאינו מצפה לתשלום גמול אע"ג שהוא חי שייך ביה חסד ואמת וכנה אליעזר א"ל שיתנו לו רבקה במתנה ואל יצפו לשום תשלום גמול לא תמנו שיתן להם מתנות וכ"ש שאברהם לא יתן להם מתנות כיון שהוא רחוק מהם. ואי"ת למה לא פירש"י לעיל גבי אליעזר שהוא חסד של אמת ר"ל שהרי אלינו שבילם יעקב ליוסף על מה שנשבע לו לבוליכו לא"י שא"ל ואני נתתי לך שכם א' וגו' וכתו שפירש"י לקמן לכן פרש"י כאן לומר שכ"ן כשהשביקם יעקב שיוסף שיקבור אותו בא"י לא כשביתו ליתן לו כלום וגם לא היה כדעתו ליתן לו שכם ומש"ה נא' כאן חסד ואמת: ז (מהרש"ל) וי"ל דצריך לג' טעמים הללו דאי משום כנים לחוד הו"ל לצוות לעשות ארון תברזל לכך פי' גלגול מחילות ואי משום הני תרי טעמים לחוד א"כ סריין למה ישרית אותו לשבלותו לא"י מיד יצוה להם שיעלו עלמותיו עמהם כשיעלו מארץ מצרים כמו שלוה יוסף לכ"פ כשמס שלא יעשוני ע"ז ולשמס ע"ז לחוד קשה למה לוה לשבלותו לא"י הו"ל לצוות לשבליכו אל ניגב לכן לריך לטעם גלגול מחילות ולהני תרי טעמי לחוד הו"ל להשביעו כמו שהשביע יוסף אחיו לכן לריך לטעם עפרה כנים: ח תמים דרש"י פי' בסמוך ושכבתי היא כגויעה כולל בקודם

טייטש

װאס האט יעקב גערופן נאר צו יוסף (למי שהיה יכולת בידו לעשות) יעקב האט גערופן דעם זון װאס װעט קענען טון װאס ער װעט טון אים בעטן: (שים נא ידך והשבע). טוה דיין האנד אונטער מיין דיך אונג שװער: (חסד ואמת). זאגט רש"י (חסד שעושין עם המתים היא חסד של אמת) דער חסד װאס מען טוט מיט נפטרים מענשן דאס הייסט אחסד פון אמת (שאינו מצפה לתשלום גמול) װייל דער מענש האפט ניט צו האבן צוריק צטובה פון דעם נפטר... דער מענש נורט נאר דיא טובה זאל זיין דעם מת: (אל נא תקברני במצרים). זאלסט מיך ניט בגראבן אין מצרים װייל (סופה להיות עפרה כנים) דער סוף װעט זיין דיא ערד פון מצרים װעט װערן צו כנים (...תחת גופי) אונג זיי װעלן קריכן אונטער מיין קערפר. נאך אטעם פאר װאס איך װיל ניט בגראבן װערן אין מצרים (שאין מתי חוץ לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות) װייל אלע מתים װאס װערן בגראבן אין חוץ לארץ װעלן ניט לעבדיג װערן אין חוץ לארץ, נאר זיי װעלן זיא מוזן געקאקלט װערן דורך קעלערס אונטער די ערד ביז אין ארץ ישראל אונג דארטן װעלן זיי לעבדיג װערן, און דס קאקלען איז פר דעם מת אגרויס צער, דריבר האט יעקב געבעטן מען זאל אים באלד בגראבן אין ארץ ישראל. נאך אטעם פר װאס איך װיל ניט בגראבן װערן אין מצרים (שלא יעשוני מצרים עבודת כוכבים) װייל איך האב מורא מאמער װעלן די מצרים פון מיך מאכן פר אגאט: (ל) (ושכבתי עם אבותי). זאגט רש"י (וי"ו זו מחובר למעלה לתחילת המקרא) די וי"ו פון װארט ושכבתי...

פירוש לתורת אלהים

אל נא אונג טו פר איין חסד ואמת טון מיט מיר דו זאלסט מיך ניט בגראבן אין מצרים: (ל) ושכבתי אונג איך װעל שלאפן אזוי װי מיינע עלטערן ונשאתני אונג דוא זאלסט מיך טראגן

שרית הקודש

(כט) (ועשית עמדי חסד ואמת) אונג דו זאלסט איך מיט מיר טון גנאד אונג װארהייט. חסד הייסט װען אמענש טוט דעם אנדערן אטובה אונג טראכט ניט דר פון קיין שום אלטיס נוצן צו האבן דר פאר מיט גוטס אונג די ארט הייסט (עושה חסד ואמת) ... און גדיב. אבר דר װאס טוט גוטס דעם אנדערן

אֶעֱשֶׂה כִדְבָרֶךָ׃ לא וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִי וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־

ראש

וַאֲמַר אֲנָא אַעֲבֵיד כְּפִתְגָמָךְ׃ לא וַאֲמַר קַיֵּים לִי וְקַיֵּים לֵיהּ

וסגד

תו"א וישתחו. מגילה יו סנה' קו׃

רשב"ם

אצל עבר אברהם׃ (לא) וישתחו ישראל. ליוסף ממקום שהיה

רש"י

והשבע לי ואני סופי לשכב עם אבותי ואתה תשאני ממצרי׳. ואין לומר ושכבתי עם אבותי השכיבני עם אבותי במערה ט שהרי כתיב אחריו ונשאתני ממצרי׳ וקברתני בקבורתם י ועוד מצינו בכ"מ ל׳ שכיבה עם אבותיו היא הגויעה ולא הקבור׳ כמו [מ"א ב] כ וישכב דוד עם אבותיו ואח"כ ויקבר בעיר דוד׃ (לא) וישתחו ישראל. תעלא בעידניה ל סגיד

שפתי חכמים

ושכבתי שהיא המיתה ואח"כ הול"ל אל לא תקברני ל"פ ו׳ זו וכו׳׃ ט שהוא ל׳ קבורה ממש ומפני שושכבתי מורה ע"י עלמו וקבורתו היא ע"י אחרים הוכרח לפרש ושכבתי כמו השכיבני ולכך הוסיף נמי מלת במערה כיון שושכבתי עם אבותי הוא ל׳ קבורה ממש שפיר מפורש עם אבותי שה"ק השכיבני עם אבותי במערה׃ י ר"ל דשני סתירות הם חדא דהול"ל בתחלה ונשאתני ממלרים ואח"כ ושכבתי דהא מתחלה לריך לישא אותו ואח"כ קוברין אותו ועוד דכפל ל׳ הוא דהא כתיב אחריו וקברתני בקבורתם׃ כ ע"כ שכיבה דגבי דוד היא מיתה דאי שכיבה הוא קבורה א"כ הוה משמע דקברו אותו אלל אביו דהיינו בבית לחם שהיה דר שם אביו של דוד ואח"כ כתיב ויקבר בעיר דוד משמע דליון שהיא עיר דוד אע"כ ל"ל דשכיבה היא גויעה דהיינו מיתה׃ ל (קל"מ) מלאתי שים הודה א׳ שהשועל הוא מלך על החיות ועל אותו הודה אמר

בית דוד

דִּי ווערטער "וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבוֹתַי" מיט דעם אנהייב פון יענעם פסוק און אזוי וועט מען ליינען דעם פסוק "שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי" (וְהִשָּׁבְעָה לִּי, און שווער צוא מיר) וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבוֹתַי (וַאֲנִי סוֹפִי לִשְׁכַּב עִם אֲבוֹתַי, מיין סוף וועט דאך זיין איך וועל שטארבן אזוי ווי מיינע עלטערן זענען געשטארבן) וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת, אַל נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם (זאלסטו טון מיט מיר חסד און אמת און זאלסט מיך ניט בגראבן אין מצרים) וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי בִּקְבוּרָתָם (נאר זאלסט מיך טראגן פון מצרים און זאלסט מיך בגראבן ווי מיינע עלטערן זענען בגראבען. זאגט רש"י (וְאֵין לוֹמַר וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבוֹתַי הַשְׁכִּיבֵנִי עִם אֲבוֹתַי בַּמְּעָרָה) מען קען ניט זאגן וְשָׁכַבְתִּי מיינט מען זאלסט מיך לייגען לעבן מיינע עלטערן אין דר מערה (מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה) (שֶׁהֲרֵי כְּתִיב אַחֲרָיו וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי בִּקְבוּרָתָם) עס שטייט דאך נאכדעם זאלסט מיך טראגן פון מצרים און זאלסט מיך בגראבן אין דעם אורט וואו זיי (מיינע עלטערן) זענען בגראבן (וְעוֹד מָצִינוּ בְּכָל מָקוֹם לָשׁוֹן שְׁכִיבָה עִם אֲבוֹתָיו הִיא הַגְּוִיעָה וְלֹא הַקְּבוּרָה) נאך געפינן מיר אין אלע פסוקים וואו עס שטייט וַיִּשְׁכַּב עִם אֲבוֹתָיו מיינט מען ער איז געשטארבן מיט זיינע עלטערן און מען מיינט ניט מען האט אים בגראבען מיט זיינע עלטערן (כְּמוֹ) ווי עס שטייט (וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם אֲבוֹתָיו), קען מען ניט טייטשען מען האט גלייגט דוד מיט זיינע עלטערן (וְאַחַר כָּךְ וַיִּקָּבֵר בְּעִיר דָּוִד) נאכדעם שטייט דאך דוד איז בגראבן געווארן אין עיר דוד׃ (לא) (וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל), יעקב האט זיך געבוקט (געבייגט) פאר יוסף (תַּעֲלָא בְּעִדָּנֵיהּ סְגִיד לֵיהּ) אפוקס ווען עס איז זיין צייט, ווען ער איז אמלך (עס איז דא אחודש אין יאר ווס דר פוקס איז אמלך אוף די חיות) בוקט מען זיך צו אים, ווייל יוסף איז געווען אמלך הט

פירוש

(לא) השבעה לי. השבוע׳ בסתם היא לאל׃ וישתחו. הודה והשתחו׳ לאל׃ על ראש המט׳ שהיה יושב בה

רד"ק

או שוכב. הודה לאל שוכהו והראהו בנו חי אחרי היאוש. ושהבטיחו ונשבע לו לנשאו לארץ כנען ולקברו

פירוש לתורת אלהים

טראגען פון מִצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי און זאלסט מיך בגראבן דארט ווי זיי זענען באגראבען אין דיא מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה (עיין רש"י) ויאמר האט יוסף גזאגט אָנֹכִי איך וועל טון אזו ווי דיא זאגסט מיר׃ (לא) וַיֹּאמֶר האט יעקב גזאגט צו יוסף שווער מיר אוף דעם אז דו וועסט מיך טראגן

ספר הישר

איז געשטארבן און יוסף מיט דעם הויז געזינד פון יעקב און אלע מצרים האבן אים בוויינט זיבציג טעג דער נאך זענען אלע גגאנגן בגרבון זייער פטר און דר מערת המכפלה און אז זיי זענען אהין גקומען האט זיך עשו אקעגן געשטעלט און האט ניט גלאזט בגרבון און

של"ה הקדוש

און זיין כוונה איז דר פון מקבל טובה צו זיין הייסט ער קיין נדיב. דען ער שענקט נאר ניט זיינס ער מכט נאר אמסחר אחילוף ער בייט אוס זיין געלד אודר זיין מיה אוף אנדרי זאכן. און די מדה פון חסד של אמת אודר נדיבות איז די גרעסטע און

רֹאשׁ הַמִּטָּה׃ פ מח א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם׃

ויגד

וּסְגֵיד יִשְׂרָאֵל עַל רֵישׁ עַרְסָא׃ א וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וַאֲמַר לְיוֹסֵף הָא אֲבוּךְ שְׁכִיב מְרַע וּדְבַר יַת תְּרֵין בְּנוֹהִי עִמֵּיהּ יַת מְנַשֶּׁה וית

תו"א ויאמר ליוסף. אליעזר סז׃

רשב"ם

שהיה על המטה׃ (א) ויאמר ליוסף. אדם אחד אמר וכן

רש"י

שגיד ליה: על ראש המטה. הפך עלמו לצד השכינה ם מכאן אמרו שהשכינה למעלה מראשותיו של נ חולה [שבת י נדרים מ] ד"א ם על ראש המטה על שהיתה מטתו שלימה ולא היה בה רשע שהרי יוסף מלך הוא ועוד שנשבה לבין הגוים והרי הוא עומד בצדקו: (א) ויאמר ליוסף. אחד מן המגידי' ע וה"ז מקרא קצר וי"א אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד פ וכשחלה יעקב בארץ גושן הלך אפרים אצל אביו למצרי' להגיד לו: ויקח את שני בניו עמו. כדי שיברכם צ יעקב לפני ק

שפתי חכמים

אחר תפלה בשידניה: ם וא"ת וכא כשמוך פי' התפלה גשידניה שגיד ליה השמש שבשתחוה ליוסף וי"ל דאי לא כשתחוה תלא בשביל יוסף לאה דוקא על ראש המטה ואי לא כשתחוה אלא בשביל שכינה כיכ"ל וישתחו ישראל אל ה' או אל אלהים אלא על כרחך דבשביל שכינה ובשביל יוסף היה משתחוה: נ אע"פ שלא הי' שריין חולה מ"מ השם כתו והיה כחולה דא"כ למה בקש מקום קבורתו: ס (מהרש"ל) דא"ל לצד השכינה לחוד א"כ כיל"ל לראש המטה אלא היה משתחוה גם ליוסף רק שבוא דוחק לפרש הקרא שבשתחוה ליוסף והפך לצד השכינה לכ"ם ד"א על שביתה וכו' וזה לבד לא יתכן דא"כ ל"ל על ראש לכן צריך גם לטעם ראשון עכ"ל: ע שפי' ויאמר כמו ויגד כי על כחדשות נופל ל' הגדה לא ל' אמירה כי מה שהיה יעקב חולה קודם מיתה היה חידוש בעולם כי עד שלא בא יעקב לא הי' חולאה בעולם וכא דלא כתיב ויגד כי אלל כמגיד לא הי' כ"כ חידוש כי מסתמא הי' כמגיד א' מבני ביתו והיה רגיל אלל יעקב ורואה בחליו: פ ולפ"ז אין זה מקרא קצר. רא"ם. וכ"ל שראייתם מדכתיב לקמן וישלח ישראל את ימינו וגו' שכל את ידיו כול"ל כפך את ידיו אלא רמז לו בזה מטום שאפרים היה בעל תורה ובשביל יותר ממנשה מ"ה בשביל ג"כ את ידיו ומנין ידע יעקב זה אלא מטום שאפרים היה רגיל וכו' וק"ל: צ דאל"כ מה לורך להזכיר זה. רא"ם: ק דהיה יודע בהם כתו של יעקב (ע"ל אות כ) ושבשיו כגידו לו שבוא חולה

בית דוד

וִיז יַעֲקֹב גְבִיקְט צוּ אִים: (עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה). הָאט רש"י וָוען אָבֶּענְס וִיצְט אוֹיף אֲבֶּעט אִיז דָאךְ דָס פָּנִים פוּן דֶעם מֶענְשׁ נֶעֶנֶן צוּ פִיסֶן פוּן בֶעט אוּנ וָוען יוֹסֵף אִיז גִשְׁטַאנֶן פַאר יַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב הָט זִיךְ גֶבִּיקְט פַר אִים הָט דָאךְ יַעֲקֹב זִיךְ גֶבִּיקְט צוּם צִיסֶן פוּן בֶעט פַר וָוס זָאגְט דֶר פָּסוּק עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה, עֶנְטְפֶרְט רש"י פְרִיר פַר יוֹסֵף הָאט יַעֲקֹב זִיךְ גֶעבִּיקְט צוּא הקב"ה (הָפַךְ עַצְמוֹ לְצַד הַשְּׁכִינָה) עֶר הָט אִיבְּגֶקֶערְט דָס פָּנִים צוּם צִיקְאפֶן אוּנ הָט זִיךְ גְבִיקְט צוּ הקב"ה (מִכָּאן אָמְרוּ) פוּן דאנֶען הָאבֶן דִי חֲכָמִים גְזָאגְט (שֶׁהַשְּׁכִינָה לְמַעְלָה מִמְּרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל חוֹלֶה) דִיא שְׁכִינָה אִיז אִיבֶּר דֶעם צוּ קָאפֶן פוּן אַקְרַאנְקֶן (דָבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה מֵיינְט בֶּעֶן (עַל שֶׁהָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה וְלֹא הָיָה בָהּ רָשָׁע) וַוייל זַיין בֶעט אִיז גֶוֶעזֶן גַאנְץ, אַלֶע קִינְדֶר צַדִּיקִים אוּנ עֶס אִיז נִיט גֶוֶעזֶן אֵיינֶר אַרְשָׁע (שֶׁהֲרֵי יוֹסֵף מֶלֶךְ הָיָה) יוֹסֵף אִיז גֶוֶעזֶן אַמֶלֶךְ (וְעוֹד שֶׁנִּשְׁבָּה לְבֵין הַגּוֹיִם) אוּנ עֶר אִיז גֶפַאנְגֶן גְוָוארֶן צְווִישֶׁן פֶעלְקֶר (וַהֲרֵי הוּא עוֹמֵד בְּצִדְקוֹ) אוּנ עֶר בַּשְׁטֵייט אִין זַיין פְרוּמְקַייט: (א) (וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף). עֶר הָט גְזָאגְט צוּ יוֹסֵף וָוער הָט גְזָאגְט (אֶחָד מִן הַמַּגִּידִים) אֵיינֶר פוּן דִי זָאגֶרְס וָוער עֶס הָט גְזָאגְט הָט גְזָאגְט, וָואס אִיז אִינְגֶ נִיישִׁינְג צוּא וִוִיסֶן וָוער עֶס הָאט גְזָאגְט (וַהֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצֵר) דָס אִיז אַקוּרְצֶר פָּסוּק, עֶס שְׁטֵייט נִיט וָוער הָט גְזָאגְט (וְיֵשׁ אוֹמְרִים) עֶס זֶענֶען דָא תַּנָּאִים וָוס זָאגֶן (אֶפְרַיִם הָיָה רָגִיל אֵצֶל יַעֲקֹב בְּתַלְמוּד) אֶפְרַיִם אִיז גֶוֶעזֶן גְוֶוואוּנְט צוּ קוּמֶען לֶערְנֶען בַּיי יַעֲקֹב (וּכְשֶׁחָלָה יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ גּשֶׁן) אוּנ וָוען יַעֲקֹב אִיז קְרַאנְק גְוָוארֶן אִין דֶעם לַאנְד גּוֹשֶׁן (הָלַךְ אֶפְרַיִם אֵצֶל אָבִיו לְמִצְרַיִם לְהַגִּיד לוֹ) אִיז גֶגַאנְגֶן אֶפְרַיִם צוּ זַיין פָאטֶער אִין מִצְרַיִם אוּנ הָט אִים גְזָאגְט אַז יַעֲקֹב אִיז קְרַאנְק: (וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ). יוֹסֵף הָט גְנוּמֶען זַיינֶע צְווֵיי זִיהְן מִיט

פירוש

שם עם אבותיו. ושגב על ראש המט' פנה כלפי הראש לכבוד האל להשתחוות לו שם. והמקום המכובד מן

רד"ק

המט' הוא הראש. ורז"ל לפרו מזה (מגילה י"ז) כי שנה"ד לפתלי מראשותיו של חולה: (א) ויאמר האומר

פירוש לתורת אלהים

אין דר מִטָּה אַריין גִיבָּבְט לוּי הָט יוֹסֵף גְשְׁוואוֹרֶן צוּ אִים גְיִשְׁתַּחוּ הָט זִיךְ יַעֲקֹב גֶבִּיקְט צוּא אִיהְם בַּייזִין צוּ קָאפִּינְס פוּן דֶעם בֶעט (עַיין רש"י): (א) נָהִי אוּנ עֶס אִיז גֶוֶוען נָאךְ דִי רֵייד אִין

ב וַיַּגֵּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בִּנְךָ
יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל
וַיֵּשֶׁב עַל־הַמִּטָּה׃ ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
אל

וְיַת אֶפְרָיִם׃ ב וְחַוִּי
לְיַעֲקֹב וַאֲמַר הָא בְּרָךְ
יוֹסֵף אָתֵי לְוָתָךְ וְאִתַּקִּיף
יִשְׂרָאֵל וִיתֵיב עַל עַרְסָא
ג וַאֲמַר יַעֲקֹב לְיוֹסֵף
אל

תו"א כנגי מפרך. הוריות ו׃

בעל הטורים

(לא) וישתחו. כנגי' מודים על בשורה טובה׃ (ב) על המטה ב' במס' וישב על המטה וכמן נופל על המטה שהלדיקים אפי' כשהן חולים מתחזקים שנאמר ויתחזק ישראל וישב על המטה והרשעים אפי' בתוקפן הן נופלים שנאמר וכמן נופל

רשב"ם

ובן ויגד המגיד ליעקב׃ (ב) וישב על המטה. היו רגליו למטה לארץ ולכך כתיב לפנינו ויוצא יוסף אותם מעם ברכיו וגם להגיד חוזקו של יעקב שכל דברי צואתו עשה בישיבה ורגליו על הארץ עד שסיים כל דבריו

רש"י

מותו׃ (ב) ויגד. המגיד ליעקב ולא פי' ר מי והרבה מקראות קלרי ל'׃ ויתחזק ישראל. אמר אע"פ שהוא בני מלך הוא אחלק לו כבוד מכאן שחולקין כבוד למלכו' ש וכן משה חלק כבוד למלכות וירדו כל עבדיך אלה אלי [שמות יא] ת וכן אליהו

שפתי חכמים

חולה אמר יוסף בלבו בודאי הגיע יום מותו ולכן לקח בניו עמו כדי כו'. רא"ם׃ ר הכא לא מצי רש"י לפרש דאפרים הי' דהא ויקח את שני בניו עמו משמע דהיה אלל יוסף והלך עמו אל יעקב׃ ש שברי יוסף היה לריך ליעקב ואעפ"כ השתחוה לו אבל לעיל פירש"י תעלא בעידניה וכו' לפי שיעקב היה לריך ליוסף׃ ת ובאמת משה ידע שגם פרעה ירד כמו שאירע בסוף

בית

זיך. (כְּדֵי שֶׁיְּבָרְכֵם יַעֲקֹב לִפְנֵי מוֹתוֹ) יַעֲקֹב זָאל זֵיי בֶּענְטְשֶׁען פַר זַיין שְׁטַארְבֶּן׃ (ב) (וַיַּגֵּד). (הַמַּגִּיד לְיַעֲקֹב) אֵיינֶר הָט גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב (וְלֹא פֵּירֵשׁ מִי) אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט וֶוער הָט גְזָאגְט (וְהַרְבֵּה מִקְרָאוֹת קִצְרֵי לָשׁוֹן) עֶס זֶענֶען דָא פִיל פְּסוּקִים וָואס זֶענֶען אָפּ גֶעקִירְצְט (וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל). יַעֲקֹב הָאט זִיךְ גֶשְׁטַארְקְט אוּנ הָט זִיךְ גֶזֶעצְט אוֹיף דֶעם בֶּעט (אָמַר) יַעֲקֹב הָט גֶזָאגְט (אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּנִי) אֲפִילוּ יוֹסֵף אִיז מַיין זוּהְן (מֶלֶךְ הוּא) עֶר אִיז אָבֶּער אַמֶלֶךְ (אֲחַלֵּק לוֹ כָּבוֹד) מוּז אִיךְ אִים גֶעבּוּן כָּבוֹד

דוד

(מִכַּאן שֶׁחוֹלְקִין כָּבוֹד לְמַלְכוּת) פוּן דַאנֶן וַוייסֶן מִיר אַז מֶען דַארְף גֶעבּוּן כָּבוֹד צוּא אַמֶלֶךְ (וְכֵן מֹשֶׁה חָלַק כָּבוֹד לְמַלְכוּת) מֹשֶׁה הָט אוֹיךְ גֶגֶעבֶּן כָּבוֹד צוּ פַּרְעֹה. מֹשֶׁה הָט גְזָאגְט צוּא פַּרְעֹה (וְיָרְדוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי) דַיינוּ אַלֶע קְנֶעכְט וֶועלֶין קוּמֶן צוּ מִיר אוּנ עֶר הָט נִיט גְזָאגְט צוּ פַּרְעֹה דוּ אַלֵיין וֶועסְט קוּמֶן צוּא מִיר אוּנ אִין אֱמֶת אִיז פַּרְעֹה אַלֵיין גֶקוּמֶן צוּא מֹשֶׁה מִיט זַיינֶע קְנֶעכְט (וְכֵן אֵלִיָּהוּ) דֶר נָבִיא אֵלִיָּהוּ הָט גֶגֶעבּוּן כַּבוֹד צוּם מֶלֶךְ אַחְאָב אֲפִילוּ אַחְאָב אִיז גֶוֶוען

פירוש

חאומר. ומן הדומה שהיה אחד מאהיו שהלך למצרים

רד"ק

ואמר ליוסף כי אביו חולה׃ (ב) ויגד. בא המגיד לפני

פירוש לתורת אלהים

עֶטְלִיכֶע טֶעג אַרוּם וַאמֶר אִיז גְזָאגְט גֶוָוארֶן צוּ יוֹסֵף דַיין פָאטֶער אִיז קְרַאנְק. וַיִּקַּח הָט עֶר גֶנוּמֶן זַיינוּ צְוֵויי זִין מְנַשֶּׁה מִיט אֶפְרַיִם מִיט זִיךְ כְּדֵי יַעֲקֹב זָאל זֵייא בֶּענְטְשֶׁען פַאר זַיין טוֹיט׃ (ב) וַיַּגֵּד אוּנ מֶען הָאט אָן גְזָאגְט צוּא יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר דַיין זוּהְן יוֹסֵף קוּמְט צוּ דִיר וַיִּתְחַזֵּק הָט זִיךְ יַעֲקֹב גְשְׁטַארְקְט אוּנ הָאט זִיךְ גֶזֶעצְט אוֹיף דֶעם בֶּעט׃ (ג) וַיֹּאמֶר אוּנ יַעֲקֹב הָאט גְזָאגְט

של"ה

דִי הֶעכְסְטֶע מִדָּה פוּן אַלוּ מִדּוֹת טוֹבוֹת. אוּנ דֶר מֶענְשׁ מוּז זִיךְ גְוֵוייֶנֶן אִין דֶר מִדָּה כְּדֵי עֶר זָאל צוּ קוּמֶן צוּ אִיר אִין גַאנְצֶן, אוּנ נִיט נָאר וֶוען עֶר טוּט אַטוֹבָה אַנְשְׁטָארְבִּינְם פוּן וֶועמֶן עֶר קֶען נִיט הָאפֶן צוּרִיק מְקַבֵּל טוֹבָה זַיין, נָאר בְּשַׁעַת אֲפִילוּ עֶר טוּט אַטוֹבָה אַלֶעבֶּעדִיגֶן מֶענְשׁ פוּן וֶועמֶן עֶר קָאן אַמָאל אַטוֹבָה הָאבֶּן דַארְף עֶר זִיךְ מִשְׁתַּדֵּל זַיין עֶר זָאל דָס קֵיין מָאל אִין דִי גְדַאנְקֶן נִיט הָאבֶּן אוּנ דַאמַלְס וֶועט עֶר גֶרוּפֶן וֶוערֶן אַז עֶר גֵייט אִין נָאמְס וֶוענִין אוּנ עֶר קְלֵייד זִיךְ אָן זַיינֶע סוֹדוֹת וָורוּם הַשֵּׁ"י אִיז

הקדוש

דֶר וִוירְקְלִיכֶר עוֹשֶׂה חֶסֶד חִנָּם אוּנ דְרוּף זָאגְט דֶר פָּסוּק כִּי טוֹב חַסְדְּךָ מֵחַיִּים שְׂפָתַי יְשַׁבְּחוּנְךָ (תהלים סג) כְּלוֹמַר דוּ מֶענְשֶׁן וֶוען זֵיי טוּן אַמָאל חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת טוּן זֵיי עֶס נָאר מִיט גֶשְׁטָארְבִּינֶע אָבֶּר מִיט דִיא לֶעבֶּעדִיגֶע אִיז דָס רוֹב זֵייעֶר חֶסֶד נִיט אֱמֶת אָבֶּר דִי חֲסָדִים וָואס הַשֵּׁ"ת טוּט מִיט אַלוּ לֶעבֶּעדִיגֶע זֶיינֶען אַלוּ לוֹטֶר חֲסָדִים שֶׁל אֱמֶת וַוייל וָואס קָאן הַשֵּׁ"ת הָאבֶּן פוּן אַמֶענְשׁ אוּנ מִיט וָואס קֶענֶן מִיר אוּם בַּצָאלֶן נִיט מֶער וִוי מִיט אוּנְזֶרֶע לִיפֶּן מִיט דֶעם קְלֵיינִים לוֹבּ אוּנ דַאנְק וָואס מִיר קֶענֶן אוּם גֶעבֶּן׃

משלי

אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׃ דֶער זְכוּת פוּן דִיא הֵיילִיגֶע אָבוֹת אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב מִיט דִיא שְׁבָטִים וָואס זֵיי שְׁטֵיין אִין דֶעם סֵפֶר דֶער מַאנְט זָאל אוֹיף אוּנְז מֵגֵין זַיין

יהודה

אַז מִיר זָאלֶן זוֹכֶה זַיין צוּ דֶר לֶעבֶּן דֶעם גוֹאֵל צֶדֶק בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן׃

אֵל־יוֹסֵף אֵל שַׁדַּי נִרְאָה־אֵלַי בְּלוּז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי׃
ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ לִקְהַל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲחֻזַּת עוֹלָם׃
ה וְעַתָּה שְׁנֵי־בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ

אונקלוס

אֵל שַׁדַּי אִתְגְּלִי לִי בְּלוּז בְּאַרְעָא דִכְנַעַן וּבָרֵיךְ יָתִי׃
ד וַאֲמַר לִי הָא אֲנָא מַפֵּישׁ לָךְ וּמַסְגֵּי לָךְ וְאֶתְּנִנָּךְ לִכְנִשַׁת שִׁבְטִין וְאֶתֵּן יָת אַרְעָא הָדָא לִבְנָךְ בַּתְרָךְ אַחֲסָנַת עָלַם׃
ה וּכְעַן תְּרֵין בְּנָךְ דְּאִתְיְלִידוּ לָךְ

תו"א ועתה שני. נוריס ל:

רשב"ם

ואח"כ ויאסוף רגליו אל המטה הכניסם אל המטה כמו ואספתו אל תוך ביתך. ואין איש מאסף אותם הבית: (ג) נראה אלי בלוז. בשובי מפדן ארם. וכתיב אני אל שדי פרה ורבה: (ה) ועתה שני בניך וגו'. בלו' מאחר שנתן לי הקב"ה את ארץ כנען הרי ברשותי לעשותך בכור ליטול פי שנים שבטים ילכו שני בניך ישלי כמו ראובן ושמעון: עד באי. לפני בואי. כדכתיב וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב כלו' קודם

בעל הטורים

על המטה: (ה) אפרים ומנשה. כנגד ראובן ושמעון: יקראו

שפתי חכמים

א כלו' וחלוקי לשנים אלא תמיה כנגד מתנות אחר נגן: ... בי כנים אחרים כי כ"א תמה ... זהלק כשבט אינו כשבט כנחלק. רא"ם: ב לא עד בואי כמשמעו דהא כתיב וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב ובפנא יעקב ליוסף היה נגד שני בנים של רבה שנקרים: דפלנין

רש"י

ויסגם מתניו וגו' (מ"א י"ח): (ד) ונתתיך לקהל עמים. בשרני שעתידי' לצאת ממני עוד קהל ועמים ואע"פ שאמר לי גוי וקהל גוים גוי אמר לי על בנימין קהל גוים הרי בנים נגד מנשה ואפרים ושוב לא נולד לי בן למדני שעתיד אחד משבטי ליחלק א ועתה אותה מתנה אני נותן לך: (ה) הנולדים לך עד באי אליך. לפני בואי אליך ב כלומר שנולדו

בית דוד

ארצה. ווי עס שטייט אינ פסוק וישנם מלכי' ... לפני אחאב. אליהו האט געשטרקט זיינע לענדן אונ איז געלאפן פאר אי"ם פאר אחאב: (ד) ונתתיך לקהל עמים. יעקב האט געזאגט צו יוסף (בשרני שעתידים לצאת ממני עוד קהל ועמים) הקב"ה האט מיר געזאגט פון מיר וועלן נאך געבארן ווערן אפטיילונג אונ פעלקער דס הייסט פון מיר וועלן געבארן ווערן נאך צוויי קינדער (ואף על פי שאמר לי גוי וקהל גוים) אפילו הקב"ה האט געזאגט פון מיר וועלן געבארן ווערן נאך דריי קינדער (גוי אמר לי על בנימין) גוי האט הקב"ה געמיינט בנימין וועט נאך געבארן ווערן (קהל גוים הרי שנים) קהל גוים דאס איז שוין צוויי (לבד מבנימין) דארום דאף געבארן ווערן פון מיר נאך צוויי קינדער אויסער בנימין (ושוב לא נולד לי בן) אונ איך האב מעהר קיין זוהן געבארן (למדני) האט הקב"ה מיך געלערנט שעתיד אחד משבטי להחלק אז איינר פון מיינע קינדער וועט צוטיילט ווערן (נתבטלה) דער צווייי שבטים (ועתה אותה מתנה אני נותן לך) איצטער גיב איך דיר די מתנה. הוא ווערט זיין געטיילט אויף צוויי שבטים: (ה) הנולדים לך וגו' עד בואי אליך. די צוויי קינדער דיינע וואס זענען געבארן געווארן צו דיר לפני

פירוש

לפני בא יוסף להגיד ליעקב יוסף בא אליו: (ג) אל שדי נראה אלי בלוז. כי שם דבר לו זה השם ואמר אני

רד"ק

אל שדי פרה ורבה: (ד) הנני מפרך. כבר פירשנו פב' וישלח. ונתת לו הברכים כן בעבור נחלת הארץ. בבוסר

פירוש יתורת אלהים

צוא יוסף אל דער אלמעכטיגער גאט האט זיך באוויזן צו מיר אין דער שטאט לוז וואס איז אין לאנד כנען לכנע אונ האט מיך געבענטשט: (ד) ויאמר אונ האט צו מיר געזאגט הנני מפרך איך וועל דיך פרוכפערן והרביתיך אונ וועל דיך פערמערן ונתתיך אונ איך וועל דיך מאכן לקהל עמים צוא איין פיל פעלקער ונתתי אונ איך וועל געבן דאס לאנד צו דיינע קינדער וואס וועלן זיין נאך דיר אחוזת עולם אין ערבשאפט אויף אייביג (עיין רש"י): (ה) ועתה אונ יעצט שני וגו' די צוויי זיהנע דיינע וואס זענען געבארן געווארן

לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיְמָה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי׃
ו וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר־הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יקראו

לָךְ בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם עַד מֵיתִי לְוָתָךְ לְמִצְרַיִם דִּי לִי אִינוּן אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יְהוֹן קֳדָמַי׃
ו וּבְנִין דִּי תוֹלִיד בַּתְרֵיהוֹן דִּילָךְ יְהוֹן עַל שׁוּם אֲחוּהוֹן יִתְקְרוֹן באחסנתהון

תו״א אפרים ומנשה. בתרא קכג כתובות עב: ^על שם. יבמות כד הוריות ו:

רשב״ם

שבאתי מצרימה: (ו) ומולדתך. בניך או בני בניך שנולדו לך אחרי באי באילו שבע עשרה שנה שהייתי כאן על שם אחיהם יקראו ולא יהיו שבטים כי אם בתי אבות כי כל שבעי' נפש שהיו בשעת ביאת יעקב בין בנים בין בני בנים היו בתי אבות ולהם נתחלקה הארץ כדאמרי' בבבא בתרא וכדכתיב בפנחס אפי' בבני פרץ להצרון משפחת החצרוני לחמול משפחת החמולי. וכן בבני בלע ארד ונעמן וגו' וכתיב לבסוף לאלה תחלק הארץ בנחלה וגו' לשמות מטות אבותם ינחלו וכן בני בניו של יוסף שנולדו אחרי כן יקראו על שם אחיהם

רש״י

שנולדו משפרשת ממני עד שבאתי אליך: לי הם. בחשבון שאר בני הם ליטול חלק בארץ איש כנגדו: (ו) ומולדתך וגו'. אם תוליד עוד ג לא יהיו במנין בני אלא בתוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללי' ולא יהא להם שם בשבטים לענין הנחלה ואע״פ שנחלק' הארץ למנין גולגלות' כדכתיב לרב תרבה נחלתו וכל איש ואיש נטל בשוה חוץ מן הבכורי' מ״מ לא

שפתי חכמים

ג דמל' אשר משמע דודאי הוא שיוליד לכן פי' אם תוליד דאשר הוא אם הואיל ומצינו דאם הוא אשר כדפירש״י בפ'

בית דוד

(לִפְנֵי בוֹאִי אֵלֶיךָ) פַר מַיין קוּמֶן צוּ דִיר (כְּלוֹמַר) מֶעוּ מַיינְט *) (שֶׁנּוֹלְדוּ מִשֶּׁפֵּרַשְׁתְּ מִמֶּנִי עַד שֶׁבָּאתִי אֵלֶיךָ) זַיי זֶענֶן גְבָּארֶן גְוָוארִין אוּנ דִיא צַייט פוּן דַיין אַוֶועק גַיין פוּן מִיר בִּיז דִי צַייט וָוס אִיךְ בִּין גְקוּמֶן צוּ דִיר: (לִי הֵם). זַיי גְהֶערִין צוּ מִיר (בְּחֶשְׁבּוֹן שְׁאָר בָּנַי הֵם) זַיי זֶענִין אוּנ רֶעכְנוּנְג פוּן מַיינֶע אַלֶע קִינְדֶר (לִיטּוֹל חֵלֶק בָּאָרֶץ אִישׁ כְּנֶגְדּוֹ) יֶעדֶער פוּן דַיינֶע צְוַויי קִינְדֶר וָועט נֶעמֶן אַחֵלֶק אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְלַייךְ וִויא מַיינֶע קִינְדֶער: (ו) (וּמוֹלַדְתְּךָ וגו'). (אִם תּוֹלִיד עוֹד) אוֹיבּ דוּא וֶועסְט גְבָּארֶן נָאךְ קִינְדֶר (לֹא יִהְיוּ בְּמִנְיַן בָּנַי) זָאלֶן זַייא נִיט זַיין אוּנ צָאהְל (אוּנ רֶעכְנוּנְג) פוּן מַיינֶע קִינְדֶר (אֶלָּא בְּתוֹךְ שִׁבְטֵי אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה יִהְיוּ נִכְלָלִין) נָאר זַיי זָאלֶן זַיין גְרֶעכְנֶט אִין דִיא צְוַוייא שְׁבָטִים אֶפְרַיִם אוּנ מְנַשֶּׁה, אַבִּיסֶל מֶענְשֶׁן פוּן זַייא וֶועלֶן אַריין גַיין אִין שֵׁבֶט אֶפְרַיִם אוּנ אַבִּיסֶל וֶועלִן אַריין גַיין אִין שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה, זַייא וֶועלֶן פַר גְרֶעסֶרְן דִיא צָאל מֶענְשֶׁן פוּן דִיא צְוַוייא שְׁבָטִים (וְלֹא יְהֵא לָהֶם שֵׁם בִּשְׁבָטִים לְעִנְיַן הַנַּחֲלָה) נֶעמֶן יְרוּשָּׁה אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וֶועלֶן זַיי נִיט הָאבֶּן אַבַּזוּנְדֶערְן נָאמֶן צְוִוישֶׁן דִיא שְׁבָטִים (וְאַף עַל פִּי שֶׁנֶּחֶלְקָה הָאָרֶץ לְמִנְיַן גֻלְגְלוֹתָם) רַשִׁ״י פְרֶעגְט מִיר וַוייסֶן פוּן דֶער תּוֹרָה אַז אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִיז צוּא טַיילְט גְוָוארֶן אוֹיף דֶער צָאל פוּן דִיא מֶענְשֶׁן, עֶס זֶענִיז גְוֶיעןְ זֶעקְס מָאל הוּנְדֶרְט טוֹיזֶענְד מֶענְשֶׁן הָאט מֶען גְטַיילְט דִי עֶרְד פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹיף זֶעקְס מָאל הוּנְדֶרְט טוֹיזֶענְד שְׁטִיקֶר (כִּדְכְתִיב) וִוי עֶס שְׁטַייט אִין פָּסוּק (לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ) צוּ דֶעם שֵׁבֶט וָואס הָט פִיל מֶענְשֶׁן זָאלְט אִיר נֶעבֶּן מֶער חֲלָקִים עֶרְד אוּנ דָאס שֵׁבֶט וָואס הָאט וֵוייניג מֶענְטְשִׁין זָאלְט אִיר אִים גֶעבֶּן וֵוייגִינֶר חֲלָקִים עֶרְד (וְכָל אִישׁ וְאִישׁ נָטַל בְּשָׁוֶה) אַלֶע מֶענְשֶׁ הָאבֶּן גְהַאט גְלַייכֶע חֲלָקִים (חוּץ מִן

פירוש

כלומר האל ברך אותי ואמר לי שיתן לי ולזרעי אחרי את ארץ כנען. ואחר שאתם ובניכם תנחלו אותה ממני אני מנחיל אותה. ולכן שני בניך יקחו שני חלקים

רד״ק

כמו ראובן ושמעון כאלו היו בניך אלה בני: (ה) עד באי. ואיני אומר על כל בניך שיהיו כבני בנחלה אלא אלה שני בניך אפרים ומנשה: (ו) ומולדתך אשר

פירוש לתורת אלהים

אִין לַאנְד מִצְרַיִם עַד פַר מַיין קוּמֶן צוּ דִיר אִין מִצְרַיִם לִי הֵם זֶענִין זַיי מַיינֶע זַיי זֶענִין גְרֶעכִינְט גְלַייךְ וִוי זַיי וָואלְטֶן גְוֶוען מַיינֶע קִינְדֶער אֶפְרַיִם אוּנ מְנַשֶּׁה זֶענְן בַּיי מִיר גְרֶעכִינְט אַזוֹ וִוי רְאוּבֵן אוּנ שִׁמְעוֹן זַיי זָאלֶן וֶוערֶן אָי גְרוֹפֶּע שְׁבָטִים אַזוֹ וִוי רְאוּבֵן אוּנ שִׁמְעוֹן קֶענֶן דְגָלִים אוּנ קֶענִין נְשִׂיאִים אוּנ קֶענֶן צוּא טַיילֶען אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: (ו) וּמוֹלַדְתְּךָ אָבֶּר דַיינֶע קִינְדֶר וָואס דוּ וֶועסְט

*) **הערה** מיט דעם ווארט (כלומר) בעווארינט רש״י מען זאל ניט טייטשין עד בואי אליך מיינט מען וויא זענין ניבורין גווארין עטליכע טעג פריער איידר יעקב איז גקימען קיין מצרים. עס איז דאך ניט אזו גיוועןי

בְּאַחְסַנְתְּהוֹן: ז וַאֲנָא **יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם: ז וַאֲנִי | בְּבֹאִי**
בְּמֵיתִי מִפַּדָּן מִיתַת **מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן**
עֲלַי רָחֵל בְּאַרְעָא דִכְנַעַן

תו״א ואני בנחלתם. סנה׳ כב ‫:‬ בדרך

רשב״ם

בנחלתם והיו בתי אבות כדכתיב בפרשת פנחס: (ז) ואני בבאי מפדן באותו הדרך לאחר שברכני הקב״ה

בעל הטורים

(ו) יקראו. ב׳ במס׳ הכא ואידך בניו יקראו על שמם כלוי כמו שבכאן נקראו בנחלתם ע״ש אחיהם שבוי׳ להם פרי

שפתי חכמים

חיי פרה גם אחר מות אם: ד דאותה נחלה שירשו השבטים היו נקראים על שמם כמו נחלת ראובן או נחלת שמעון וכן כולם וגם נחלת מנשה ואפרים נקרא כנחלה על שמם נחלת מנשה נחלת אפרים כלומר כל אחד ואחד תחום לעצמו כמו ביטול כל א׳ הן השבטים ולא יקרא נחלת יוסף וזהו שנקט רש״י לעיל ולא יבוי׳ להם שם בשבטים ר״ל ולא יקרא הנחלה

רש״י

לא נקראו ד שבטים אלא אלו (להטיל גורל הארץ למנין שמות השבטי׳ ונשיא לכל שבט ושבט ודגלים לזה ולזה): (ז) ואני בבואי מפדן וגו׳. ואע״פ שאני מטריח עליך להוליכני להקבר בארץ כנען לא כן עשיתי לאמך שהרי מתה סמוך לבית לחם:

כברת ארץ. מדת ארץ והם אלפים אמה כמדת תחום שבת כדברי ר׳ משה הדרשן ולא תאמר שבכבי פלי

בית

הַבְּכוֹרִים) נאר דיא בכורים הט יעדר בכור גהאט צוויי חלקים, וועלכע טובה הט יעקב געטון צו יוסף מיט דעם צוטיילונג וואס ער הט אום צוטיילט אויף צווייא שבטים, וואס איז דער חילוק צווישן אפרים מיט מנשה וואלטן געווען איין שבט (שבט יוסף). למשל צוזאמן וואלטן זיי געווען הונדערט טויזנט מענשן וואלטן זייא גענומן הונדערט טויזענט חלקים, איצט אז מנשה איז בעזונדר פופציג טויזענד מענשען אונ אפרים בעזונדער פופציג טויזענד מענשן האבן אויך ביידע צוזאמן הונדערט טויזענד חלקים, ענפערט רש״י (מכל מקום לא נקראו שבטים אלא אלו) דם צוטיילונג פון דיא צווייא קינדר איז נאר נענן נאמן, אזו וואלט געווען דר נאמן שבט יוסף אונ איצט ווערט גרופן דר נאמן שבט אפרים אונ שבט מנשה (להטיל גורל הארץ למנין שמות השבטים) ווען יוסף וואלט געווען איין שבט וואלט מען געווארפן עקף גורלות אונ אז עס איז געווארן פון יוסף צווייא שבטים איז צוועלף גורלות) (ונשיא לכל שבט ושבט)

דוד

אזו וואלט געווען איין נשיא, א נשיא פון שבט יוסף, איצט זענען צווייא נשיאים א נשיא פון שבט אפרים אונ א נשיא פון שבט מנשה (ודגלים לזה ולזה) דר שבט אפרים הט א פאן אונ שבט מנשה הט א פאן: (ז) (ואני בבואי מפדן וגו׳). יעקב הט געזאגט צו יוסף (ואף על פי שאני מטריח עליך להוליכני להקבר בארץ כנען) אפילו איך פר לאנג פון דיר אשטייגערע זאך דו זאלסט מיך פירן צו בגראבן אין לאנד כנען (ולא כך עשיתי לאמך) אונ צו דיין מוטער האב איך ניט אזו געטון (שהרי מתה סמוך לבית לחם) ווארום דיין מוטער איז געשטארבן נאנט צו די שטאט בית לחם: (כברת ארץ) מיינט מען (מדת ארץ) א מאס ערד (והם אלפים אמה כמדת תחום שבת) די מאס איז געווען צוויי טויזנט איילן. ווי דיא מאס פון א תחום שבת פון דעם ארט וואו זיא איז געשטארבן ביז די שטאט בית לחם (כדברי רבי משה הדרשן) אזו זאגט רבי משה הדרשן. פון דעסט וועגן האב איך זיא ניט גפירט ביז בית לחם (ולא תאמר

פירוש

דולדה. אולי הוליד באלה י״ג שנים בנים אחרים ואף ק״ם שלא נזכרו ולא הביאם לפני אביו. שהיו קטנים. ואם תאמר שהוא בבקים הוליד. כמו שתרגם אונקלס

רד״ק

וכמו שפירשו המפרשים. גם כן לא מצאנו לו בנים שנולדו אחרי כן. ולא נזכרו לו בנים אחרים אלא אפרים ומנשה: (ז) ואני. המאמר הזה הוא להתנצל אל יוסף פה

פירוש לתורת אלהים

גבאָרן נאך זיי לך יהיו זאל זיין צו דיר על אויף זייערע ברידערס נעמען אויף שבט אפרים אדער אויף שבט מנשה יקראו זאלן זיי גרופן ווערן אין ארץ ישראל: (ז) ואני אונ איך (עיין רש״י) בבאי ווען איך בין געקומען פון פדן ארם מתה אין רחל ביא מיר געשטארבען אין לאנד כנען איף

ספר הישר

דער פטירת הצדקת האט יוסף צו אים גזאגט מיר הבן דרויף אין ספר פקידה מיט עדות נתהפות הט עשו געגעסן ברענגט דעם ספר פקידה וועלן מיר

וויען דעם אמת הט יוסף געשיקט זיין ברידר נפתלי צו ברענגען דם ספר פקידה אונ ווי מען הט געברענגט דעם ספר פקידה הט מען יעקב אבינו קובר געווען בים

בַּדֶּרֶךְ בְּעוֹד כִּבְרַת־אֶרֶץ לָבֹא אֶפְרָתָה וָאֶקְבְּרֶהָ שָּׁם בְּדֶרֶךְ

דִכְנַעַן בְּאָרְחָא בְּעוֹד כְּרוּב אַרְעָא לְמֵיעַל לְאֶפְרָת וּקְבַרְתַּהּ תַּמָּן

אפרת באורה

רשב"ם

מתה רחל באותו הדרך בעוד הרבה דרך עד היישוב לכן קברתי' בדרך כי לא היה פנאי לקוברה אצל לאת

רש"י

עלי גשמים מלהוליכ' ולקברה בחברון. עת הגריד היא שהארץ חלולה ומנוקבת ה ככברה : ואקברה שם. ולא הולכתי' אפי' לבית לחם להכניס' לארץ ו וידעתי שיש בלבך עלי אבל דע לך שע"פ הדבור קברתיה שם שתהא ז לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבוזראדן והיו עוברים דרך שם יוצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמי' שנא' [ירמי' לא] קול ברמה נשמע וגו' והקב"ה משיבה יש שכר לפעולתך נאם ה' וגו' ושבו בנים לגבולם. ואונקלוס תרגם כרוב ארעא כדי שיעור חרישת יום [ס"א

שפתי חכמים

על שמם: ה ואע"פ שפי' כברת מל' מדה מ"מ מדאפקי' בלשון כברת ש"מ תרתי : ו וא"ת והא בפסוק בפירוש כתיב שנקברה בא"י דכתיב מתה עלי רחל בארץ כנען וכנען הוא א"י · וי"ל דהא ודאי שנקבר' בא"י אלא לארץ פירושו בעיר שבני אדם יושבי' כמו ארץ נושבת : ז וקשה והא בפ' וישב פירש"י בשביל שזלזלה במשכב הלדיק לא זכתה ליקבר עמו וי"ל שאותו דבר היה גורם לה שלא נקברה עמו במערת המכפלה אבל עדיין קשה למה לא זכתה לילך ולהקבר בעיר ולא בשדה אלא כדי שתהא לעזרה וגו' וא"ל דזה הטעם לבד גרם ולא משום שזלזל' דא"כ למה רחל לא נקברה עם יעקב יותר משאר אמהות אע"כ דתרוויהו גרמו ואין להקשות למה לא א"ל יעקב מזה עד עכשיו שעל פי הדבור היה כי לא רלה לגלות לו הלרות שעתיד לבא עד עת הבכרת דאם לא עכשיו אימתי (ג"א) :

פי'

בית

שֶׁעִכְּבוּ עָלַי גְּשָׁמִים מִלְּהוֹלִיכָהּ וּלְקָבְרָהּ בְּחֶבְרוֹן זאלסט ניט זאגן מסתמא איז געוועזן רעגן האבן זייא מיך פר האלטן פון צו טראגן זיא ביז חברון אונ דארטן זיא צו בגראבן. ניין (עת הגריד היה) עס איז געוועזן אטרוקענע צייט (שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה) ווס דיא ערד איז גלעכרט ווי א זיפ. פון דעסט וועגן (ואקברה שם) האב איך זי בגראבן דארטן ווי זיא איז געשטארבן (ולא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ) אונ איך האב זיא ניט געפירט אפילו אונ בית לחם איך זאל זיא אריין ברענגען אין אשטאט (וידעתי שיש בלבך עלי) איך ווייס אין דיין הארץ איז דא אביסעל פארדריסונג אויף מיר (אבל דע לך שעל פי הדבור קברתיה שם) אבער זאלסט וויסן הקב"ה האט געהייסען איך זאל זיא דארטען בגראבען (שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבוזראדן והיו עוברים דרך שם) זיא זאל

דוד

זיין צו הילף צו אירע קינדר. ווען נבוזראדן האט פר טריבען דיא יודין פון ארץ ישראל זענען דיא יודין געגאנגן לעבון דעם קבר פון רחל (יוצאת רחל על קברה) איז רחל ארוס געגאנגון פון איר קבר אונ האט זיך געשטעלט אויף איר קבר (ובוכה ומבקשת עליהם רחמים) זיא האט געוויינט אונ האט געבעטון ביי הקב"ה ער זאל אויף זיי רחמנות האבן (שנאמר) ווי עס שטייט אונ פסוק קול ברמה נשמע עס איז געהערט געווארן אשטימע רחל וויינט וועגען אירע קינדער (והקב"ה משיבה יש שכר לפעולתך ושבו בנים לגבולם) הקב"ה האט איר גיענטפערט דו וועסט האבן שכר (אבעלוינונג) פאר דיין בעטונג. דיא קינדר וועלון צוריק קומן צו זייער ארט אונ ארץ ישראל (ואונקלוס תרגם כרוב ארעא) דר תרגום טייטשט כברת ארץ מיינט מען א אקער ערד (כדי שיעור חרישת יום) אזוי אשטיק

ערד

פירוש

מה שלא קבר אמו במערה כמו שקבר לאה והוא צוה לו שישאהו ויקברהו במערה. אמר לו שלא פשע בזה כי מתה בדרך והוא היה הולך לאט לרגל המלאכה. ולא יכול לעזוב המלאכ' ולנשא' לבית לחם וכל שכן למער'. וזהו שאמר „עלי" כמו „הצאן והבקר עלות עלי"

רד"ק

ואם היה נושא' לרגל הית' מסרחת. אולי ימי קיץ היה גם לא היה בידו לחנוט אותה כי לא היו רופאים עמו ובדרך מתה. וקבר' בדרך והציב מצבה על קבורתה : (ח) וירא. ראה אותם מרחוק ולא הבחין צורתם כי כבדו

עיניו

פירוש לתורת אלהים

אויף דעם וועג בעוד עס איז נאך געווען איין שטיקעל לאנד דאס מיינט מען אתחום שבת צו קומען אין אפרת פון דעסט וועגן ואקברה האב איך זיא דארט בגראבען אויף דעם וועג

ספר הישר

מיט גרוס כבוד אונ יוסף מיט זיינע בכורים האבן אום געקערט קיין מצרים אונ יוסף איז געזעסון אויף זיין שטיל זיכערליך אונ זיינע ברידר זענען געזעסען אין לאנד גושן אונ האבען זיך גפרוכפערט אונ שטארק גמערט אונ זענן געגאנגען אין נאטס וועג אזוי ווי יעקב האט זיי אן גזאגט :

---

*) הערה די מיינונג פין רש"י איז. ווען יוסף וואלט געוועזן איין שבט וואלט געוועזן איין גורל. וואלטין אפרים מיט מנשה גהאט זייער נחלה צוזאמין אויף איין ארט. אבער איצט אז אפרים אונ מנשה זענען צווייא שבטים אונ די האבין צוויי גורלות קען זיין דער גורל פין אפרים זאל זיין אין צפון אונ דער גורל פין מנשה זאל זיין אין דרום.

אֶפְרָת הִוא בֵּית לָחֶם׃ ח וַיַּרְא
יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־
אֵלֶּה׃ ט וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו בָּנַי
הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בָּזֶה
וַיֹּאמַר קָחֶם־נָא אֵלַי וַאֲבָרְכֵם׃ שני

אונקלוס

בְּאוֹרַח אֶפְרָת הִיא בֵּית
לָחֶם: ח וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל
יָת בְּנֵי יוֹסֵף וַאֲמַר מַן
אִלֵּין: ט וַאֲמַר יוֹסֵף
לַאֲבוּהִי בְּנַי אִינוּן דִּי
יְהַב לִי יְיָ הָכָא וַאֲמַר
קָרֵיבִינוּן כְּעַן לְוָתִי
ואברכינון

רשב"ם

במערת המכפלה ושלא ישיעהו יוסף על אמו הוצרך לו' כן: (ח) וירא ישראל. אע"פ שכתוב לפניו ולא יוכל לראות. יש רואה דמות אדם ואין מכיר דמות פניו וכן לא יראני האדם וכתיב ראיתי (כ"א ואראה)

בעל הטורים

כמגרש מכל שבטי ישראל: (ט) קחם נא אלי ואברכם. קחם לית וחד קחם נקמ"ץ הרגלתי לאפרים קחם פי' תרגלתי לאפרים הבריתי שכינתי עמו בשביל אפרים איתהי בשבה שנתברך מפי יעקב וקחם על זרועו שנא' קחם נא אלי

רש"י

ארץ] ואומר אני שהיה להם קב"ה שהיו קורין אותו כדי מחרישה אחת קוריאד"א בלע"ז כדאמרי' כרוב ותני א כמה דמפיק תפלא מבי כרבא: (ח) וירא ישראל את בני יוסף. בקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו ש לפי שעתיד ירבעם ואחאב לצאת מאפרים ויהוא ובניו ממנשה: ויאמר מי אלה. מהיכן יצאו אלו שאינן ראוין לברכה: (ט) בזה. הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה ובקש י יוסף רחמים על הדבר ונחה עליו רוח הקודש: ויאמר קחם נא אלי ואברכם. זהו שאמר הכ' [הוספ

שפתי חכמים

ח פי' מרוש ובנה: ש דק"ל מה זה דכתיב מי אלה וכי יעקב לא היה מכירן. א"נ דק"ל וירא ישראל והא בסמוך כתיב ועיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות ועו"פ בקש לברכם וכו' וע"כ מאי וירא נרוה"ק קאמר כמו וירא יעקב כי יש שבר כמגרש: י ובקש למה הראה לו שטר אירוסין ואח"כ בקש רחמים ולמה לא בקש לכיפך וי"ל שמתחלה היה סבור דמ"ה אינו רוצה לברך אותם מצום שסובר שאינם בני קידושין ובפ מעוזרים לכך הראה לו שטר וכו' שאינם מעוזרים וכיון שראה

בית דוד

ער יס מען-צוא אקערט אונ איין טאג. זאגט רש"י (ואומר אני) איך זאג (שהיה להם קב שהיו קורין אותו כדי מחרישה אחת) זייא האבן גהאט פר צייטען אזו אמאס אויף דיא ערד וואס מען האט דאס גרופן אַ אַקער ערד (למשל פוסציג איילן ערד האט מען גרופן אַ אַקער ערד). אונ כברת איז טייטש אַ אַקער (כדאמרינן) וויא מיר זאגן (כרוב ותני) ער האט איין מאל גיאַקערט אונ נאך אמאל גיאַקערט (כמה דמפיק תלא מבי כרבא) ווי דער פיקס ברענגט פון אַקער: (ח) (וירא ישראל את בני יוסף). זאגט רש"י (בקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו) יעקב האט גיוואלט בענטשן דיא קינדער פון יוסף איז דיא שכינה אַוועק גנומען גווארן פון אים (לפי שעתיד ירבעם ואחאב לצאת מאפרים) ווייל פון אפרים ווערט גבוירן ווערן ירבעם אונ אחאב (ויהוא ובניו ממנשה) אונ פון מנשה ווערט גבוירן ווערן יהוא מיט זיינע קינדער (ויאמר מי אלה) יעקב האט גזאגט צו יוסף ווער זענן דיא קינדער (מהיכן יצאו אלה שאינן ראוין לברכה) פון וועמן זענן גבוירן דיא קינדער וואס זענען ניט ווערט מען זאל זייא בענטשן: (ט) (בזה). זאגט רש"י (הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה) יוסף האט גוויזן צו יעקב די תנאים מיט דיא כתובה, אז ער האט חתונה גהאט מיט זיין ווייב ווי דער יודישר דין (ובקש יוסף רחמים על הדבר) אונ יוסף האט גבעטן בייא הקב"ה ער זאל געבן זיין הייליגקייט אויף יעקב ער זאל בענטשן דיא קינדער (ונחה עליו רוח הקודש) איז גקומן אַהייליגקייט אויף יעקב (ויאמר קחם נא אלי ואברכם) אונ יעקב האט גזאגט צו יוסף נעם דיא קינדער צוא מיר וועל איך זייא בענטשן (זה שאמר הכתוב) דאס איז וואס דר פסוק זאגט (ואנכי תרגלתי

פירוש

פניו ולא יוכל לראות ולהבחין כי אם בקרוב אליו מאד לפיכך כשראה אותם עם יוסף שאל לו מי אלה עמך:

רד"ק

(ט) בזה. במקום הזה. וכן (ל"א) לא היתה בזה קדשה:

פירוש לתורת אלהים

וויא מען גיט צוא אפרת דאס איז בית לחם (עיין רש"י): (ח) וירא אונ יעקב האט גזעהן די קינדער פון יוסף (עיין רש"י) ויאמר האט יעקב גזאגט מי אלה ווער זענן דיא (עיין רש"י): (ט) ויאמר האט יוסף גזאגט צוא זיין פאטער בני הם דאס זענען מיינע זיהן אשר וואס גאט האט מיר געגעבן בזה דא אין מצרים (עיין רש"י) ויאמר האט יעקב גזאגט צו יוסף קח זיי צו מיר ואברכם אונ איך וועל זיי בענטשן. זאגט דער

י וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ מִזֹּקֶן לֹא
יוּכַל לִרְאוֹת וַיַּגֵּשׁ אֹתָם אֵלָיו
וַיִּשַּׁק לָהֶם וַיְחַבֵּק לָהֶם׃ יא וַיֹּאמֶר
יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף רְאֹה פָנֶיךָ לֹא
פִלָּלְתִּי וְהִנֵּה הֶרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים
גַּם אֶת־זַרְעֶךָ׃ יב וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם
מֵעִם בִּרְכָּיו וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו אָרְצָה׃

ויקח

וְאֶבָרְכִינוּן : י וְעֵינֵי
יִשְׂרָאֵל יְקָרָן מְסֵיבוּ
לָא יָכִיל לְמֶחֱזֵי וְקָרֵיב
יָתְהוֹן לְוָתֵיהּ וּנְשֵׁיק
לְהוֹן וְגַפֵּיף לְהוֹן :
יא וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל
לְיוֹסֵף לְמֶחֱזֵי אַפָּךְ לָא
סְבָרִית וְהָא אַחֲזֵי יָתִי
יְיָ אַף יָת בְּנָךְ :
יב וְאַפֵּיק יוֹסֵף יָתְהוֹן
מִן קֳדָמוֹהִי וּסְגִיד עַל
אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא :

תו"א ועיני ישראל. יומא נח :

בעל הטורים

ואברכם : (י) מזקן. כתיב חסר ע"ש ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות כשם שרימה יעקב לאביו בברכתו כשכהו עיניו כך עשו לו בניו בברכו אותם שהחליף לו יוסף מנשה

רשב"ם

את ה' : (ט) בזה. במלכות הזאת : (יא) ראה . כמו ראות וכן עשה כיום הזה : לא פללתי. לא דנתי בלבי כל פילל לשון דין וכן ויעמוד פנחס ויפלל עשה נקמה

רש"י

יא] ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו . תרגלתי רוחי ביעקב בשביל אפרים עד שלקחן על זרועותיו (יא) לא פללתי. לא מלאני לבי לחשוב מחשבה שאראה פניך עוד : פללתי. ל' מחשב' כמו (ישעיה טז) הביאי עצה עשי פלילה: (יב) ויוצא יוסף אותם . לאחר שנשקם הוציאם יוסף מעם ברכיו כדי ליטבם זה לימין וזה לשמאל לסמוך ידיו עליה' ולברכם : וישתחו לאפיו · כשחזר לאחוריו מלפני

שפתי חכמים

שעדיין לא בירך אותם אמר בודאי נסתלקה ממנו רוה"ק ובקש רחמים (מהרש"ל): ב דק"ל פשיטא כיון שסבור שטרוף טורף איך יחשוב מחשבה לראות אותו ועז"פ לא מלאני לבי כלו' לא

בית דוד

לְאֶפְרַיִם קָחָם עַל זְרוֹעוֹתָיו) הקב"ה הָאט גְזָאגְט (תִּרְגַּלְתִּי רוּחִי בְּיַעֲקֹב בִּשְׁבִיל אֶפְרַיִם עַד שֶׁלְּקָחָן עַל זְרוֹעוֹתָיו) אִיךְ הָאבּ גְגֶעבְּן מַיין הַיילִיגְקַייט אוֹיף יַעֲקֹב פוּן וֶועגְן אֶפְרַיִם בִּיז עֶר הָאט גְנוּמֶען בֵּיידֶע קִינְדֶער אוֹיף זַיינֶע הֶענְט אוּנ הָאט זַייא גְבֶּענְשְׁט : (יא) (לֹא פִלָּלְתִּי) . יַעֲקֹב הָאט גְזָאגְט צוּא יוֹסֵף (לֹא מִלְאָנִי לִבִּי לַחֲשׁוֹב מַחֲשָׁבָה שֶׁאֶרְאֶה פָּנֶיךָ עוֹד) מַיין הַארְץ אִיז קַיין מָאל נִיט דֶר פִילְט גְוָורְן מִיט דֶעם טְרַאכְטוּנְג אַז אִיךְ וֶועל אַמָאל זֶעהְן דַיין פָּנִים : (פִּלָּלְתִּי) . (לְשׁוֹן מַחֲשָׁבָה) פִּלָּלְתִּי אִיז טַייטְשׁ טְרַאכְטְן (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (הָבִיאִי עֵצָה עֲשִׂי פְלִילָה) בְּרֶענְגְ אַרַאט אַעֲצָה, טוּה אַטְרַאכְטוּנְג : (יב) (וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אוֹתָם). זָגְט רש"י (לְאַחַר שֶׁנְּשָׁקָם) נָאכְדֶעם וִויא יַעֲקֹב הָט זֵיי נְקִישְׁט (הוֹצִיאָם יוֹסֵף מֵעִם בִּרְכָּיו) הָט יוֹסֵף זַייא אַרוֹיס גְענוּמְן פוּן זַיינֶע קְנִיה (כְּדֵי לְיַשְּׁבָם זֶה לְיָמִין וְזֶה לִשְׂמֹאל לִסְמוֹךְ יָדָיו עֲלֵיהֶם וּלְבָרְכָם) עֶר זָאל זַיי זֶעצִין לֶעבִּין יַעֲקֹב אֵיינֶם בַּייא זַיין רֶעכְטֶע זַייט אוּנ אֵיינֶם בַּייא זַיין לִינְקֶע זַייט יַעֲקֹב זָאל אַרוֹיף לֵייגֶן זַיינֶע הֶענְט אוֹף זַייא אוּנ זָאל זַייא בֶּענְטְשֶׁען : (וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו) . (כְּשֶׁחָזַר לַאֲחוֹרָיו מִלִּפְנֵי אָבִיו) וֶוען יוֹסֵף הָט אָפּ גְטְרֶעטֶן אוּנְטֶר זִיךְ פוּן זַיין פָאטֶער

פירוש

(י) ויגש אותם אליו. שלא כסדר : (יא) לא פללתי . מן ונתן בפלילים (שמות כ"א) כלומר לא דנתי בעצמי ולא חשבתי שאראך עוד . כי חשבתי שאתה מת. ויש

רד"ק

מפרשים פללתי ענין תפלה . כי לתפלת שוא הייתי חושב זאת התפלה כי באמת הייתי חושב שאתה מת: (יב) (ויוצא) אחר שנשק להם וחבק להם קודם שברכם

פירוש לתורת אלהים

פָּסוּק : (י) וְעֵינֵי אוּנ דִי אוֹגֶן פוּן יַעֲקֹב זֶענֶען גְוֶוען טוּנְקֶל מִזֹּקֶן פוּן אַלְטֶקַייט לֹא יוּכַל עֶר הָט נִיט גְקָאנְט גוּט זֶעהְן וַיַּגֵּשׁ אוּנ יוֹסֵף הָט צוּ גְפִירְט זַיינֶע קִינְדֶר צוּ אִים וַיִּשַּׁק לָהֶם אוּנ יַעֲקֹב הָט זֵיי גְקוּשְׁט וַיְחַבֵּק אוּנ עֶר הָט זַיי גְהַאלְזְט : (יא) וַיֹּאמֶר הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט צוּ יוֹסֵף רְאֹה פָּנֶיךָ דַיין גְזִיכְט הָאבּ אִיךְ שׁוֹן נִיט גְרֶעכִינְט צוּ זֶעהְן וְהִנֵּה אוּנ יֶעצְט הֶרְאָה הָאט מִיר גָאט גְוִויזֶן גַּם דַיינֶע קִינְדֶער אוֹךְ : (יב) וַיּוֹצֵא הָט זַייא יוֹסֵף אַרוֹיס גְצוֹגֶן פוּן דֶעם פָאטֶערְס קְנִיא (עיין רש"י

יג וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בִּימִינוֹ מִשְּׂמֹאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בִשְׂמֹאלוֹ מִימִין יִשְׂרָאֵל וַיַּגֵּשׁ אֵלָיו׃ יד וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר וְאֶת־שְׂמֹאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שִׂכֵּל אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר׃

יג וּדְבַר יוֹסֵף יָת תַּרְוֵיהוֹן יָת אֶפְרַיִם בִּימִינֵיהּ מִסְּמָאלָא דְיִשְׂרָאֵל וְיָת מְנַשֶּׁה בִּסְמָאלֵיהּ מִימִינָא דְיִשְׂרָאֵל וְקָרֵיב לְוָתֵיהּ׃ יד וְאוֹשֵׁיט יִשְׂרָאֵל יָת יְמִינֵיהּ וְשַׁוִּי עַל רֵישָׁא דְאֶפְרַיִם וְהוּא זְעֵירָא וְיָת סְמָאלֵיהּ עַל רֵישָׁא דִמְנַשֶּׁה אַחְכְּמִינוּן לִידוֹהִי אֲרֵי מְנַשֶּׁה בּוּכְרָא

תו"א שכל אח. מנחית לו: כחלכים. כפתים פית: ויברך

בעל הטורים

כתפרים: (יד) וכות כלשיר. נגי' כות סקטין עלהו לכך וכס

רשב"ם

כדכתיב ויפם מתוך הדרה ויקח יוסף בידו וגו' רשון נקמת דין: (יג) את אפרים בימינו. להושיבו אצל שמאלו של ישראל: (יד) שכל את ידיו. כמו סכל שהוא לשון אדם משיקב ונפתל: כי מנשה הבכור. ידע היה יעקב שיוסף בנו הביאם שידע מנשה לימינו של יעקב ואפרים לשמאלו והוא רצה לתת ימינו על ראש הצעיר ושמאלו על ראש הבכור: (טו) ויברך את יוסף

שפתי חכמים

לא פלתם על דפתי התיבה התרת וגומר כ"ח לה נשרף ולרה: [illegible] ובו'

רש"י

ל מלפני אביו: (יג) את אפרי' בימינו משמאל ישראל. הבא לקראת חבירו ימינו כנגד שמאל חבירו וכיוון שיהא הבכור מיומן לברכה: (יד) שכל את ידיו. כתרגומו אחכמינון בהשכל ובחכמ' השכי:

בית

האט ער זיך גבוקט צוא זיין פאטר: (יג) (את אפרים בימינו משמאל ישראל). יוסף האט גינומן זיין זון אפרים ביא זיין רעכטע האנט ער ואר זיין קעגין דיא לינקע האנט פון יעקב (הבא לקראת חבירו) דער מענש וועם קומט קעגין זיין חבר (ימינו נגד שמאל חבירו) איז זיין רעכטע האנט קעגין דיא לינקע האנד פון זיין חבר (וכיון שהוא הבכור

דוד

מיומן לברכה) אונ ווייל מנשה איז דער בכור דארף ער זיין אין דיא רעכטע זייט ווען מען בענטשט אים: (יד) (שכל את ידיו). (כתרגומו) וויא דער תרגום טייטשט (אחכמינון בהשכל וחכמה) ער האט גיטאן זייני הענט מיט חכמה (השכיל את ידיו [illegible]) ער האט געקליגט זייני הענד ווי זיי זאלן ליגען אונ ער האט דאס גיטאן וויסענדיג

פירוש

הוציא אותם מעם ברכיו. כי שלא כסדר הגישם אליו יעבר כי בסדר היו ראוים לח ות לפניו בשיברכם. לפיכך הוציאם מעם ברכיו להגישם לפניו עוד כסדר: מעם ברכיו. כלומר מבין ברכיו. כי מלת עם הבא

ידי"ק

כזה הענין. וכן מעם השלחן (שמואל א' כ"ג) עם באר לחי רואי (כ"ד): (יג) ויקח וגו' בימינו. כדי שלא יהיה משמאל אביו: שכל את ידיו. כלומר נתן שכל לידיו כארי עשה בשכל ובחכמה מה שעשה. כי מנשה הי'

פירוש לתורת אלהים

גישתחוי אונ יוסף האט זיך גבוקט צו זיין פאטר מיט זיין פנים ביז צו דער ערד: (יג) ויקח אונ יוסף האט זיא ביידע גינומן אפרים האט ער געשטעלט בימינו ביא זיין רעכטער האנד כדי ער זאל זיין משמאל אין דער לינקער האנד פון יעקב ואת מנשה אונ צו מנשה האט ער גנומן בשמאלו אין זיין לינקע האנד כדי ער זאל זיין מימין פון דיא רעכטע האנד פון יעקב (עיין רש"י) ויגש אונ ער האט זיא גנעהנט צוא אים: (יד) וישלח האט יעקב אויס געשטרעקט זיין רעכטע האנד וישת אונ האט זיא אראפ גלייגט אויף דעם קאפ פון אפרים והוא הצעיר אונ ער איז דער יונגסטער ואת שמאלו אונ זיין לינקע האנד האט ער אראפ גלייגט על ראש אויף דעם קאפ פון מנשה. זאגט דער פסוק שכל ער האט געקליגט מיט זיינע הענד, ער האט עס גטאן מיט

טו וַיְבָרֶךְ אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמַר הָאֱלֹהִים
אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ אֲבֹתַי לְפָנָיו
אַבְרָהָם וְיִצְחָק הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה
אֹתִי מֵעוֹדִי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה׃
טז הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע
יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם
שמי

אונקלוס

בּוּכְרָא: טו וּבָרֵיךְ יָת
יוֹסֵף וַאֲמַר יְיָ דִּי פְלַחוּ
אֲבָהָתִי קֳדָמוֹהִי
אַבְרָהָם וְיִצְחָק יְיָ דְּזַן
יָתִי מִדְּאִיתָנִי עַד יוֹמָא
הָדֵין: טז מַלְאָכָא דִּי
פְרַק יָתִי מִכָּל בִּישָׁא
יְבָרֵיךְ יָת עוּלֵימַיָּא
וְיִתְקְרֵי בְהוֹן שְׁמִי
וְשׁוּם אֲבָהָתִי אַבְרָהָם

ת"א כמלאך. שם :וידגו לרב. ברכות כ סוטה לו מליעא עד בתרא קיח :

בעל הטורים

וילא ממנו יהושע שהוא מלא חכמה : (טז) ויקרא י' ב' במס' ויקרא בהם שמי י ויקרא שמו בישראל לומר שכל שבטי ישראל יקראו ע"ש יוסף כדכתיב גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף

רשב"ם

יוסף. ברכת הבנים היא ברכת האב : (טז) ויקרא בהם שמי. שיהיה זרעם וזרע זרעם: וידגו. מגזרת חסופי למד פעל של ה"א כמו מן בכה ויבכו מן שבה וישבו :

רש"י

את ידיו לכך ומדעת כי יודע היה כי מנשה הבכור ואעפ"כ לא שת ימינו עליו : (טז) המלאך הגואל אותי . מלאך הרגיל להשתלח אלי בצרתי כענין שנאמר ויאמר אלי מלאך האלהי' בחלום יעקב וגו' אנכי האל בית אל : יברך את הנערים . מנשה ואפרים : וידגו . כדגים הללו שפרים ורבים

שפתי חכמים

זכו' : ם דק"ל דהל כי שבמקרא היא נתינת טעם לאמעלה ולפי' בתרגום דמפרש שכל ל' חכמה אין זה נתינת טעם ועז"פ אע"פ כלומר אע"פ שהיה יודע כי מנשה הבכור וכו' והיינו חכמה כמו שמפ' הפסוק בסמוך כי יודע וכו'. וכתב מהרש"ל רבים פירשו כי כמו אע"פ אבל אין נ"ל אלא כך הוא כחיבור שכל את ידיו ונתן טעם למה שכל ולמה לא אמר לו שיהפוך שיעמיד אפרים מימינו ומנשה משמאלו כי מנשה הבכור ר"ל בשביל שהי' מנשה הבכור לא היה רוצה לבייש אותו : נ שאין למלאך כח לגאול שום אדם אלא רשות הקב"ה : ם כולרך לפרש זה שלא תאמר דע"כ לזו מנשה ואפרים הם

בית דוד

(כִּי יוֹדֵעַ הָיָה כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא שָׁת יְמִינוֹ עָלָיו) וָוארוּם יַעֲקֹב הָט גְוִויסְט אַז מְנַשֶּׁה אִיז דֶער בְּכוֹר פוּן דֶעסְטְוֶועגְן הָאט עֶר נִיט גְטוּן זַיין רֶעכְטֶע הַאנְד אוֹיף אִים : (טז) (הַמַּלְאָךְ הַגּוֹאֵל אוֹתִי) . יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט (מַלְאָךְ הָרָגִיל לְהִשְׁתַּלֵּחַ אֵלַי בְּצָרָתִי) דֶר מַלְאָךְ וָואס וֶוערְט אַלֵע מָאל גֶשִׁיקְט צוּא מִיר עֶר זָאל מִיר הֶעלְפְן פוּן מַיינֶע צָרוֹת (כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר) וְוי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאָךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וגו' אָנֹכִי הָאֵל בֵּית אֵל) אַמַּלְאָךְ פוּן הקב"ה הָט גְזָאגְט צוּ מִיר אוּנ חָלוֹם . יַעֲקֹב . אִיךְ בִּין דֶר גָאט וָואס אִיז צוּ דִיר גְזֶעהֶן גְוָוארְן אוּנ בֵּית אֵל : (יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים). עֶר זָאל בֶּענְטְשְׁן דִיא קִינְדֶער מְנַשֶּׁה אוּנ אֶפְרַיִם (וְיִדְגּוּ) . זַיי זָאלְן זַיין (כְּדָגִים הַלָּלוּ שֶׁפָּרִים וְרָבִים

פירוש

הבכור.וראה בנבואה כי הוא יהיה קטן בברכה . כי אם היה נותן ימינו על ראש מנשה.מה שכל היה בזה . כן הוא דרך העולם : (טו) ויברך את יוסף. כי כשבירך את בניו הרי בירך אותו : אשר התהלכו. כבר פרשנו כי הלשון הזה מורה על עבודת האל בלב ובמעשה . ושורש העבודה היא בלב. ולא התפאר הוא על עצמו אע"פ שהוא התהלך לפניו , אלא זכר זכות אבותיו . ואמר על עצמו האלהים שהטיב עמי מעודי . ואמר אחר

רד"ק

כן המלאך . לפי שמעשה האל הוא על ידי אמצעים והמלאכים הם שלוחים מהאל לעבדיו לשומרם ולהטיב מעשיהם . כמו שאמר . חנה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם (תהלים ל"ד) לפיכך אמר הגואל אותי מכל רע כי שלחו לי לגאלי מכל רע ולברכני . כן יברך את הנערים . וכן ראינו ששלחו לו בדבר לבן. בדבר עשו ובדבר שכם: (טז) ויקרא בהם שמי. זהו שיקרא ישראל בשם יוסף ואפרים . וכמו שאמר רועה ישראל האזינה

פירוש לתורת אלהים

חָכְמָה עֶר הָאט גְוָואסְט כִּי מְנַשֶּׁה אַז מְנַשֶּׁה אִיז דֶער בְּכוֹר אוּנ פוּן דֶעסְט וֶועגְן הָאט עֶר פָּארְט זַיין רֶעכְטֶע הַאנְד אוֹיף אִיהְם נִיט גְלֵייגְט : (טו) וַיְבָרֶךְ אוּנ וַוייל עֶר הָאט גְבֶּענְטְשְׁט דִיא קִינְדֶער פוּן יוֹסֵף אִיז גְלַייךְ וִויא עֶר וָואלְט גְבֶּענְטְשְׁט יוֹסֵף וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט הָאֱלֹהִים דֶער גָאט אֲשֶׁר וָואס מַיינֶע עֶלְטֶערְן אַבְרָהָם אוּנ יִצְחָק זֶענְן גְגַאנְגְן פַר אִיהְם אוּנ הָאבְּן אִים גְדִינְט הָאֱלֹהִים דֶר גָאט הָרוֹעֶה וָואס עֶר הָט מִיךְ גְשְׁפֵּייזְט מֵעוֹדִי פוּן מַיין יוּגְינְט אָן בִּיז הַיינְטִיגְען טָאג : (טז) הַמַּלְאָךְ הַגּוֹאֵל דֶער מַלְאָךְ וָואס אִיז גְשִׁיקְט גְוָוארְן צוּא מִיר עֶר זָאל מִיךְ אוֹיס לֵייזְן פוּן אַלֶע צָרוֹת יְבָרֵךְ זָאל עֶר בֶּענְטְשְׁן דִיא קִינְדֶער מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם וְיִקָּרֵא בָהֶם אוּנ עֶס זָאל אִין זֵיי וֶוערְן גְרוּפְן שְׁמִי מַיין נָאמְן וְשֵׁם אוּנ דֶער נָאמְן פוּן מַיינֶע עֶלְטֶערְן אַבְרָהָם

יצחק וכנוני נוא יסגון בגו בני אנשא על ארעא: יז וחזא יוסף ארי שוי אבוהי יד ימיניה על רישא דאפרים ובאיש בעינוהי וסעד ידא דאבוהי לאעדאה יתה מעל רישא דאפרים לאנחותה על רישא דמנשה: יח ואמר יוסף לאבוהי לא כן אבא ארי דין בוכרא שוי ימינך על רישיה:

שמי ושם אבתי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ: יז וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים וירע בעיניו ויתמך יד אביו להסיר אתה מעל ראש אפרים על ראש מנשה: יח ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי כי זה הבכר שים ימינך על ראשו:

תורא | ויסאן

רשב"ם

(יז) כי ישית. קודם שיברכם וראה יוסף ששיכל את ידיו ויאמר יוסף לאביו לא כן אבי. אין לפ' ולומר לא יפה אתה עושה הלא היה לו לשאול לאביו מדוע אתה עושה כן. אלא כך אמר יוסף ליעקב לא כך סדורים הבנים כמו שאתה סבור שלא דקדקתי להביאם כסדר לפי ימינך ושמאלך לתת הבכור לימינך והצעיר לשמאלך אלא בימיני לקחתי הבכור והצעיר בשמאלי לכך אתה צריך להסיר אותה מעל ראש אפרים כדי לשומה על ראש מנשה וכן כל ל' הסרה כתובים בקוצר. סורה אלי אל תירא. סורה משם לפנות אלי. ויסורו אליו סרו משם לבא אליו: (יח) לא כן אבי לא עשיתי כן אלא הבכור הבאתי לימינך והצעיר לשמאלך. אמר לו יעקב ידעתי בני ידעתי כי חכם אתה והבאת' כסדר לפי ימיני ושמאלי מפני שאתה סבור שאשים ימיני על הבכור אבל אני מתכוין לתת ימיני על

רש"י

ואין עין הרע שולטת בהם: (יז) ויתמוך יד אביו. הרימה

שפתי חכמים

דהא כתיב בסמוך ויברכם ביום ההוא וגו' ומה צריך לו לברך פעם אחרת וב"ת דנבריך הם בנים קטנים של יוסף וכ"ש דעכ"ו פ"כ מנשה ואפרים הם דהא לא היו לו בנים אחרים ומה דבירך אותם כ"פ י"ל דהכא כתיב ויברך את יוסף ובכלל אותם נברכתו של יוסף אבל לא בירך אותם כפ"ע ואח"כ ייחם לבם נברכה כפ"ע (קנ"א) ולענ"ד נראה מפני שכתוב כשערים בב"א פירוש' כמוכרים לעיל ולא נזכרו כי אם מנשה ואפרים גם לא נולד ליוסף אחר נערים דהא פי' לעיל אחר

בית דוד

ואין עין הרע שולטת בהם) ווי דיא פיש וואס שווימען אין וואסער פיל אונ אויסגעשטעקט אונ גיוועלטיגט ניט אויף זיי . ווייל זיי זענען אין וואסער אונ מען זעהט ניט ווי פיל זיי זענען, קען מען זיי קיין עין הרע געבען: (יז) (ויתמוך יד אביו) , זאגט רש"י (הרימה מעל ראש בנו ותמכה בידו) יוסף האט אויף גהויבן דיא האנט פון יעקב וואס איז געלעגין אויף דעם קאפ פון זיין זוהן אפרים אונ

פירוש רד"ק

נוהג כצאן יוסף (תהלים פ' ב') ולא נחלו על שבר יוסף (עמוס ו' ו') אולי יחנן ה' אלהי צבאות שארית יוסף (שם ה' ט"ו) וכן אמר לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך (תהלים פ' ג'): וידגו לרוב. ירבו כמו הדגים: (יז) וירא יוסף. אפשר כי קודם שברכם אמר לו

פירוש להורת אלהים

יצחק אברהם אונ יצחק וידגו אונ זאלין זיך פרוכפארן אזו ווי פיש לרוב צו מערן זיך אין לאנד (עיין רש"י): (יז) וירא אונ יוסף האט געזעהן אז זיין פאטער האט ארויף גלייגט זיין רעכטע האנד על ראש אויף דעם קאפ פון אפרים וירע בעיניו האט דאס איהם פר דראסן ויתמוך האט ער אראפ גענומען זיין פאטערס האנד פון דעם קאפ פון אפרים אונ האט זיא אן גענומען מיט זיין האנד להסיר כדי ער זאל זיא אראפ נעמען פון אפרים'ס קאפ אונ לייגן זיא על ראש אויף דעם קאפ פון מנשה: (יח) ויאמר האט יוסף גזאגט צוא זיין פאטער לא כן אבי עס איז ניט אזו מיין פאטער ווי דו מיינסט אז אפרים איז דער עלטסטער כי זה נאר דער איז דער בכור שים

יט וַיְמָאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי גַּם־הוּא יִהְיֶה־לְּעָם וְגַם־הוּא יִגְדָּל וְאוּלָם אָחִיו הַקָּטֹן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם׃

יט וְסָרֵיב אֲבוּהִי וַאֲמַר יְדַעְנָא בְּרִי יְדַעְנָא אַף הוּא יְהֵי לְעַמָּא וְאַף הוּא יִסְגֵּי וּבְרַם אֲחוּהִי זְעֵירָא יִסְגֵּי מִנֵּיהּ וּבְנוֹהִי יְהוֹן שַׁלִּיטִין

בעממיא

ויברכם

תו"א וזרעו יהיה. ע"ז כה:

בעל הטורים

פלה: (יט) ידעתי. בגי' חמשה מלכים שב' מלכים ילאו ממנש'. וזרעו יהיה מלא.בגי' יהושע: (כ) ביום ההוא לאמור וגו' ישימך אלהים כאפרים וכמנשה' לאמור מלא ו' שנו' מקומות בקדים כן מפול תמשל בנו מלא

רשב"ם

על הצעיר שהוא לימינך: (יט) ואולם. ואלא: (כ) בך יברך

אפרים למנשה כנגד שבה לדיקים השופטים שיעמדו ממנו ועל וי"ו אבל המלך תמלך עלינו חסר

רש"י

הרימה מעל ראש בנו ע ותמכה בידו: (יט) ידעתי בני ידעתי' שהוא פ הבכור: גם הוא יהיה לעם וגומר. שעתיד גדעון ללאת ממנו שהקב"ה עושה נס על ידו: ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו. שעתיד יהושע ללאת ממנו שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל: וזרעו יהיה מלא הגוים. כל העולם יתמלא בלאת צ שמעו ושמו כשיעמיד חמה בגבעון

וירח

שפתי חכמים

אחר הולדת את תלד: ע הולרך לפ' כן מפני שהרמה שהיא הכסרה ומלת ויתמוך שמורה על הסמיכה הם שני הפכים: פ הולרך לפרש שלא תאמר ידעתי בני ידעתי דגם הוא יהיה לעם והיה משמע שגם יוסף היה יודע שמנשה יהיה לעם רק שיוסף חשב שיעקב אבינו אינו יודע ומ"ה קאמר לו יעקב שגם הוא יודע כתוכו שיגדל וגם יהיה לעם זה לא מפורש בק"א כי יוסף לא קאמר אלא כי מנשה הוא הבכור ולז"ש ידעתי בני ידעתי כמותך כי הוא הבכור ועוד יודע אני מה שאין אתה יודע שגם הוא יהי' לעם שגם זאת אני יודע שיגדל: צ דק"ל דוזרעו יהיה מלא הגוים משמע שורעו יהיו נפולים

כלל

בית דוד

חָט זִיא גְהַלְטוּן אוּנ זַיין הַנְט אוּנ הָט זִיא גְוָוָלְט לַייגוּן אוּף דֶעם קָאפּ פוּן מְנַשֶּׁה: (יט) (יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי) . יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט צוּ יוֹסֵף אִיךְ ווַייס מַיין זוּהְן (שֶׁהוּא הַבְּכוֹר) אַז מְנַשֶּׁה אִיז דֶר בְּכוֹר (גַּם הוּא יִהְיֶה לְעָם) עֶר וֶועט אוֹיךְ זַיין אַפֶּלְק אוּנ עֶר וֶועט גְרוֹס וֶוערוּן (שֶׁעָתִיד גִדְעוֹן לָצֵאת מִמֶּנּוּ שֶׁהקב"ה עוֹשֶׂה נֵס עַל יָדוֹ) פוּן אִים וֶועט גְבָארֶן וֶוערוּן גִדְעוֹן וָוָאס הקב"ה וֶועט טוּן אַנֵס דוּרְךְ אִים (וְאוּלָם אָחִיו הַקָּטוֹן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ) . אָבֶּער זַיין קְלֶענֶערֶער בְּרוּדֶר וֶועט זַיין גְרֶעסֶר פוּן אִים (שֶׁעָתִיד יְהוֹשֻׁעַ לָצֵאת מִמֶּנּוּ) פוּן אִים וָועט גְבָארֶן וֶוערֶן יְהוֹשֻׁעַ (שֶׁיַּנְחִיל אֶת הָאָרֶץ) עֶר וֶועט מַאכֶן יַרְשֶׁנֶן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל צוּ דִי יוּדִין (וִילַמֵּד תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל) אוּנ עֶר וֶועט לֶערְנוּן תּוֹרָה צוּ דִיא יוּדִין (וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא הַגּוֹיִם) דֶר אֵיין קִינְד זַיינֶר פוּן אֶפְרַיִם וֶועט זַיין נָאמֶן זַיין פִּיל צְווִישֶׁן אַלוּ פֶעלְקֶר (כָּל הָעוֹלָם יִתְמַלֵּא בְּצֵאת שִׁמְעוֹ וּשְׁמוֹ) וֶוען עֶס וֶועט אַרוֹס גֵיין זַיין הֶערוּנְג אוּנ זַיין נָאמֶן אוּף דֶר וֶועלְט וֶועט זַיין נָאמֶען פוּהְל וֶוערוּן אוּנ דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט (כְּשֶׁיַּעֲמִיד חַמָּה בְּגִבְעוֹן וְיָרֵחַ בְּעֵמֶק אַיָּלוֹן) וֶוען יְהוֹשֻׁעַ וֶועט שְׁטֶעלֶן דִיא זוּן אוּנ גִבְעוֹן אוּנ דִיא לְבָנָה וֶועט עֶר שְׁטֶעלוּן אוּנ עֵמֶק אַיָּלוֹן . (כ) (בְּךָ

יברך

פירוש

לו זה או אחר שהחל לברכם שאמר להם זאת ברכה הראשונה: (יט) גם הוא יהיה לעם. יהיו רבים עד שיאמרו עליהם עם. וגם הוא יגדל. לרוב. אלא שאחיו הקטן יגדל ממנו בצאתם ממצרים היה מספר אפרים יותר ממנשה אבל בבאי הארץ היה מנשה יותר. א"כ יגדל ר"ל לשון גדולה ורוממות כי יהושע בן נון היה מאפרים שהיה מושיע ישראל. ונביאות ומלכות ישראל היה מאפרים. ירבעם והיה אפרים ראש דגל ובחנוכת נשיאים אפרים ביום השביעי ומנשה ביום השמיני

רד"ק

ומלכות ישראל נקראת על שמו אחר שנחלקה. וכל ישראל היו קוראים ונקראים בשם אפרים כמו שכתבנו ואמר אפרים לא יקנא את יהודה (ישעיה י"א) ויתכן גם כן יגדל במספר שהרי אמר וזרעו יהיה מלא הגוים. ומה שמצאנו מספרם פחות בבואם לארץ מפני שהרגום בני גת במדבר. כמו שכתוב בדברי הימים אבל בכל שאר מקומות היו בני אפרים רבים במספר. ובתנחומא. אימת נתקיימה ברכה זו בחנוכת הנשיאים לקיים מה שנאמר מקים דבר עבדו: מלא הגוים. בגלותו ביניהם

שיסלאו

פירוש לתורת אלהים

יְמִינְךָ לֵייג דַיין רֶעכְטֶע הַאנְד אוֹיף זַיין קָאפּ: (יט) וַיְמָאֵן הָאט זַיין פָאטֶער נִיט גְוָואלְט וַיֹּאמֶר אוּנ הָאט גְזָאגְט יָדַעְתִּי בְּנִי אִיךְ ווַייס ווָאל מַיין זוּהְן יָדַעְתִּי אִיךְ ווַייס אַז מְנַשֶּׁה אִיז דֶער בְּכוֹר גַּם עֶר וֶועט אוֹיךְ וֶוערֶן אַגְרוֹיס פָאלְק וְגַם הוּא עֶר וֶועט אוֹיךְ גְרוֹיס זַיין (עיין רש"י) וְאוּלָם אָבֶּר אָחִיו הַקָּטוֹן זַיין קְלֶענֶערֶער בְּרוּדֶר דָס אִיז אֶפְרַיִם יִגְדַּל וֶועט גְרֶעסֶער זַיין פוּן אִים (עיין רש"י) וְזַרְעוֹ אוּנ דֶער גוּטֶער נָאמֶען פוּן זַיינוּ קִינְדֶער וֶועט זַיין צְווִישֶׁן אַלִי פֶעלְקֶר אוּנ אוֹיף גָאר דֶער

כ וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמוֹר בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה וַיָּשֶׂם אֶת־אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה׃ כא וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם׃ כב וַאֲנִי

נתתי

ס״לא ו׳

תו״א ואני נתתי. נתרא קנג :

בְּעַמְמַיָּא : כ וּבָרְכִינוּן בְּיוֹמָא הַהוּא לְמֵימַר בָּךְ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר יְשַׁוִּינָךְ יְיָ כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה וְשַׁוִּי יַת אֶפְרַיִם קֳדָם מְנַשֶּׁה׃ כא וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הָא אֲנָא מָאִית וִיהֵא מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדְּכוֹן וְיָתֵיב יַתְכוֹן לְאַרְעָא דַאֲבָהַתְכוֹן : כב וַאֲנָא יְהָבִית לָךְ

חולק

רשב״ם

יברך ישראל. איש איש את בנו: וישם את אפרים לפני מנשה. באמרו ישימך אלהים כאפרים וכמנשה. וכן לי שיטה נופל בדברים ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם וזאת התורה אשר שם משה. שימה בפיהם : (כא) הנה אנכי מת. ויודע אני שאחרי מותי יהי׳ אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם לאחר ד׳ מאות שנה

שפתי חכמים

ככל כתוב ונהדרגם זה כלל כית ומנ״פ שהמו כו׳ ר״ל שם שלי כאלו לחר שם זרעו וכו׳ ככל הכתוב דהיינו פ״י ירה והמה שנראין ככל כתוב : ק כי האמר ישראל כוח כלל ישראל וכיח לי רבים ואיך לחר ישימך שהוא לי יחיד לכן הוסיף ויאמר איש לבנו וכו׳ : ר שבשיתב כואת אינה משמית אלא

רש״י

וירח בשמן אילון : (כ) בך יברך ישראל. הבא לברך את בניו יברכם בברכתם ויאמר איש לבנו ישימך אלהים כאפרים וכמנשה : וישם את אפרים. בברכתו לפני מנשה להקדימו בדגלים ובחנוכה

בית

(יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל). יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט (הַבָּא לְבָרֵךְ אֶת בָּנָיו) וֶוער עֶס וֶועט קֶימֶן בֶּענְטְשֶׁן זַיינֶע קִינְדֶער (יְבָרְכֵם בְּבִרְכָתָם) וֶועט עֶר זֵיי בֶּענְטְשֶׁן מִיט וַייעֶר בְּרָכָה (וְיֹאמַר אִישׁ לִבְנוֹ) אַמֶענְטְשׁ וֶועט זָאגֶן צוּ זַיין זוּהן (יְשִׂימְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה) הקב״ה זָאל דִיךְ טוּן וִוי אֶפְרַיִם אוּנ מְנַשֶּׁה : (וַיָּשֶׂם אֶת אֶפְרַיִם בְּבִרְכָתוֹ לִפְנֵי מְנַשֶּׁה). יַעֲקֹב הָאט דֶער

דוד

מֶענְטְשׁ אִין דֶער בְּרָכָה דֶעם נָאמֶן אֶפְרַיִם פְרִיעֶר פַאר מְנַשֶּׁה (לְהַקְדִּימוֹ בִּדְגָלִים) דִיא פָאן פוּן אֶפְרַיִם אִיז גֶיוֶועזֶן פְרִיעֶר פַאר דֶער פָאן פוּן מְנַשֶּׁה (וּבַחֲנֻכַּת הַנְּשִׂיאִים) אוּנ וֶוען דִיא נְשִׂיאִים הָאבֶּן בַּנַייט דֶעם מִזְבֵּחַ מִיט זַייעֶרֶע קָרְבָּנוֹת. הָאט דֶער נָשִׂיא פוּן אֶפְרַיִם מַקְרִיב גֶיוֶועזֶן זַיינֶע קָרְבָּנוֹת פְרִיעֶר פַאר דֶם נָשִׂיא פוּן מְנַשֶּׁה: (כב) (וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ). יַעֲקֹב הָאט גֶיזָאגְט

פירוש

שימלאו ארצות הגוים כהם : (כ) ויברכם. עוד ברכה ברכה אחרת באותו היום. ואמר בך יברך ישראל. כשירצה אחד מישראל לברך את בנו יאמר לו ישמך אלהים כאפרים וכמנשה. : וישם את אפרים לפני מנשה. גם בזאת הברכה שם עיקר הברכה אפרים

דר״ק

שהקדימו לפני מנשה ואמר כאפרים וכמנשה. גם באמרו בך לשון יחיד אמר כנגד אפרים אלא שהשפיל עמו מנשה: (כא) אנכי מת. קרוב למיתה ואני מצוה כי כשישיב ה׳ אתכם כלומר ורעכם אל ארץ אבותיכם שיהי׳ לך חלק אחד על אחיך. והוא חלק הבכורי׳ שנתתי לך

פירוש לתורת אלהים

וֶוערְלְט (עַיין רש״י) : (כ) וַיְבָרְכֵם אוּנ עֶר הָט זֵיי גֶעבֶּענְטְשְׁט דֶעם זֶעלְבִּיגֶען טָאג לֵאמֹר אַזוֹ צוּא זָאגֶן דוּרְךְ דִיר וֶועט יִשְׂרָאֵל בֶּענְטְשֶׁן מִיט דִיר מְנַשֶּׁה אוּנ אֶפְרַיִם זָאגֶן זוֹ גֶעבֶּענְטְשְׁט אַזוֹ ווי אֵיינֶער וֶועט וֶועלֶן בֶּענְטְשֶׁן זַיין קִינְד זָאל עֶר זָאגֶן יְשִׂמְךָ גָאט זָאל דִיר מַאכֶן אַזוֹ ווי אֶפְרַיִם אוּנ מְנַשֶּׁה וַיָּשֶׂם אוּנ עֶר הָאט גֶעבֶּענְטְשְׁט אֶפְרַיִם'עֶן פְרִיעֶר פַאר מְנַשֶּׁה'ן (עַיין רש״י) : (כא) וַיֹּאמֶר אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶיזָאגְט צוּ יוֹסֵף הִנֵּה אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבֶּן וְהָיָה אוּנ גָאט וֶועט זַיין מִיט אַייךְ וְהֵשִׁיב אוּנ עֶר וֶועט אַייךְ וִוידֶער קֶערֶן צוּם לַאנְד וָואס אַייעֶרֶע עֶלְטֶערְן זֶענֶען גֶעוֶועזֶן דָאס הֵייסְט אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל : (כב) וַאֲנִי אוּנ אִיךְ גִיב דִיר (עַיין רש״י) דִיא שְׁטָאט שְׁכֶם אוּנ דָאס וֶועט דִיר זַיין אֶחָד עַל אַחֶיךָ אֵיין חֵלֶק מֶער פוּן דַיינֶע בְּרִידֶער חוּץ דֶעם וָואס דוּא וֶועסְט נֶעמֶען גְלַייךְ מִיט דַיינֶע

נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל־אַחֶיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי
וּבְקַשְׁתִּי

חוּלַק חַד יַתִּיר עַל אַחָךְ דִּי נְסֵיבִית מִידָא דֶאֱמוֹרָאָה בִּצְלוֹתִי

בעל הטורים

וי"ו שכל המלכים שעמדו ממנו היו רשעים : אפרים לפני בני' דגלים בנשיאים : (כב) שכם אחד. בגי' בחלק בכורה: ויקרא

רשב"ם

שנא' לאברהם: (כב) ואני. באותה הארץ נתתי לך חלק אחד יותר על אחיך שמנשה ואפרים כראובן ושמעון יהיו לי לקחת שני חלקים בארץ אשר אני ובני עתידים לקחת מיד האמורי בחרבי ובקשתי במלחמת יהושע .

רש"י

ובמנוכת הנשיאים : (כב) ואני נתתי לך · לפי שאתה טורח להתעסק ש בקבורתי וגם אני נתתי לך ת נחלה שתקבר בה ואיזו זו שכם שנאמר [יהושע כד] ואת עצמות יוסף אשר העלו בני"י ממצרים קברו בשכם : שכם אחד על אחיך · שכם ממש היא תהיה לך א חלק אחד יתירה על אחיך : בחרבי ובקשתי · כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם נתכנסו כל סביבותיהם להזדווג להם וחגר יעקב כלי מלחמה כנגדן · ד"א שכם א' הוא הבכורה שיטלו בניו שני חלקים ושכם ל' חלק הוא כתרגומו והרבה יש לו דומים במקרא [תהלים כא] כי תשיתמו שכם תשית שונאי לפני ב לחלקים [שם ס] אחלקה שכם [הושע ו] דרך ירצחו שכמה איש חלקו (צפניה ג') לעבדו שכם אחד : אשר לקחתי מיד האמורי . מיד עשו שעשה מעשה ג אמורי ד"א שהיה צד אביו באמרי פיו: בחרבי ובקשתי היא חכמתו ד ותפלתו . (ועיין ברא"ם שכ' דא"א לפרש על חרבם של שמעון ולוי דהא לא עשו מדעתו

שפתי חכמים

לקח את אפרים ושם אותו לפני מנשה אלא השימה כזאת היא שימת מעלה שהוא קודם במעלה לדגלי' וכו': ש הוצרך לומר שאתה טורח וכו' מפני שבל"ז אין לפסוק זה שום קישור למעלה : ת פי' נתתי לך כבר לפי שאותן ברכות שברכו אח"כ יהיו ככל שוין בו לכך א"ל בזו נתתי ר"ל נתתי לך ולא יהיה בכלל אותן ברכות . מהרש"ל : א [מהרש"ל] דק"ל דאם שכם הוא שם העיר למה כ' אחד לי זכר אע"כ אחד לאו אעיר קאי לכ"פ העיר שכם תהיה לך חלק אחד : ב הוא פי' על כי תשיתמו שכם : ג ולפי טעם זה ק' למה דמהו דוקא לאמורי לכ"פ ר"א ולר"א קשה הל"ל אמרי ולא אמורי לכן צריך לב' פטעמים מהרש"ל : ד ר"ל בחרבי . היינו חכמה כמו שחרב מציל את בעלה כך החכמה מצילה את בעלה כענין שנאמר

בית דוד

צוא יוֹסֵף (לְפִי שֶׁאַתָּה טוֹרֵחַ לְהִתְעַסֵּק בִּקְבוּרָתִי) ווייל דוא וועסט דיך בשעפטיגען מיט מיין קבורה (וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לְךָ נַחֲלָה שֶׁתִּקָּבֵר בָּהּ) וועל איך דיר אויך געבן אנחלה וואס דוא זאלסט אונ איר בגראבן ווערן (וְאֵיזוֹ זוּ שְׁכֶם) דס איז דיא שטאט שְׁכֶם (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אונ פסוק (וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ וגו' מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִּשְׁכֶם) דיא ביינער פון יוֹסֵף וואס דיא יודין האבן גבראכט פון מצרים האבן זייא בגראבן אונ שְׁכֶם : (שְׁכֶם אַחַד עַל אַחֶיךָ) . יעקב האט גזאגט צוא יוֹסֵף (שְׁכֶם מַמָּשׁ הִיא תִּהְיֶה לְךָ חֵלֶק אֶחָד יְתֵרָה עַל אַחֶיךָ) דיא שטאט שְׁכֶם זאל זיין דיין חלק בעזונדער אוסר דיין חלק אין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וום דו וועסט האבן גלייך מיט דיינע אלע ברידר : (בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי) . זאגט רש"י (כְּשֶׁהָרְגוּ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֶת אַנְשֵׁי שְׁכֶם) ווען שִׁמְעוֹן אונ לֵוִי האבן נהרגת די מענשן פון שְׁכֶם (נִתְכַּנְסוּ כָּל סְבִיבוֹתֵיהֶם לְהִזְדַּוֵּג לָהֶם) האבן זיך פאר זאמולט אלע פעלקר וואס ארום שְׁכֶם צו מאכן אמלחמה מיט די קינדר פון יַעֲקֹב (וְחָגַר יַעֲקֹב כְּלֵי מִלְחָמָה כְּנֶגְדָּם) האט יַעֲקֹב אן גטון זיין גווער אונ האט מיט זייא גהאלטען מלחמה (דָּבָר אַחֵר) נאך אפשט איז (שְׁכֶם אַחַד הוּא הַבְּכוֹרָה) איין חלק מער פון זיינע ברידר , דס איז דס חלק ווייל ער איז אבכור , אונ אבכור נעמט צווייא חלקים (שֶׁיִּטְּלוּ בָנָיו שְׁנֵי חֲלָקִים) וועלן זיינע קינדר נעמן צווייא חלקים (וּשְׁכֶם לְשׁוֹן חֵלֶק הוּא) שְׁכֶם איז דר טייטש אחלק (כְּתַרְגּוּמוֹ) וויא דר תרגום טייטשט (וְהַרְבֵּה יֵשׁ לוֹ דוֹמִים בַּמִּקְרָא) פיל מאל איז דא דס ווארט שְׁכֶם אין פסוק אונ דיא טייטש איז שְׁכֶם אחלק (כִּי תְּשִׁיתֵמוֹ שֶׁכֶם) זאלסט אום טון שְׁכֶם מיינט מען (תָּשִׁית שׂוֹנְאַי לְפָנַי לַחֲלָקִים) זאלסט טון מיינע פיינד פאר מיר אויף שטיקער (אֲחַלְּקָה שְׁכֶם) איך וועל טיילן אחלק (דֶּרֶךְ יְרַצְּחוּ שֶׁכְמָה) מיינט מען אִישׁ חֶלְקוֹ , אין וועג טיילן זיך דיא רוצחים מיט זייער גזלה אונ יעדר נעמט זיין חלק (לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד) מען זאל אים דינען אלו צוזמן איין טייל ווי איין מענש: (אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי) מיינט מען (מִיַּד עֵשָׂו שֶׁעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה אֱמוֹרִי) איך האב דס חלק גנומען פון עֵשָׂו וואס ער טוט וויא דיא אֱמוֹרִים טוהען (דָּבָר אַחֵר) נאך אפשט איז דריבר

פירוש

לך שעשיתי אפרים ומנשה כראובן ושמעון שתטול אתה שני חלקים בחלוקת ארץ . (כב) שכם. חלק. כמו כי תשיתמו שכם (תהלים כ"א) ולעובדו שכם אחד (צפניה ג'): אשר לקחתי. כמו אשר אקח. כי כן מנהג

רד"ק

הל' לאמר עבר במקום עתיד במקומות רבים . ובדברי הנבואה ברוב. ובאמרו לקחתי. ר"ל שילקחו בני . וכן בחרבי ובקשתי. בחרב בני ובקשתם והנה אמר יהושע לישראל לא בחרבך ולא בקשתך (כ"ד י"ב) . לפיכך

פירוש לתורת אלהים

בּײדר אַחֵלֶק אין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שענק איך דיר שְׁכֶם אֲשֶׁר וום איך האב דס אוועק גנומען פון

וּבְבָעוּתִי: א וּקְרָא יַעֲקֹב לִבְנוֹהִי וַאֲמַר אִתְכַּנַּשׁוּ וַאֲחַוֵּי לְכוֹן יָת דִּי יְעָרַע יָתְכוֹן בְּסוֹף יוֹמַיָּא: ב אִתְכַּנַּשׁוּ וּשְׁמַעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְקַבִּילוּ אוּלְפָן מִן יִשְׂרָאֵל אֲבוּכוֹן: ג רְאוּבֵן בּוּכְרִי אַתְּ חֵילִי

וּבְקַשְׁתִּי: פ רביעי
מט א וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל־בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֵאָסְפוּ וְאַגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר־יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים:
ב הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל־יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם:
ג רְאוּבֵן בְּכֹרִי

ורי"ש אתה

ת"א ויקרא יעקב. פסוק לו:

רשב"ם

ואע"פ שכתוב ביהושע לא בחרבך ולא בקשתך אותו פסוק בשני מלכי האמורי מדבר וכמו שאמרו חכמים צרעה לא עברה את הירדן וכתי' ביהושע ואשלח לפניכם את הצרעה ותגרש אותם מפניכם שני מלכי האמורי אשר בעבר הירדן לא בחרבך ולא בקשתך זכותו של יעקב גרם להם: (א) ויקרא יעקב. שלח בשבילם. האספו. כי שבעים נפש הגדילו באלו שבע עשרה שנה ונעשה

בעל הטורים

(א) ויקרא יעקב לבניו. שרצה לגלות להם הקץ ונסתם ממנו אמר יעקב שמא יש בכם חטא אמרו לו תדקדק בשמותינו ולא תמצא בהם אותיות חט ואמר להם גם אין בכם אותיות קץ: (ב) ושמעו. אותיות שמע ו' שאמר להם שמע ישראל שיש בו ו' תיבות: ושמעו בני יעקב. ושמעו. בגי' הוא ביקש לגלות הקץ: ושמעו אל ישראל. בגי' זהו קולו של מלך המשיח: (ג) ראובן. בגי' לא בכור. יוסף במלואו בגי' בכורה:

שפתי חכמים

פחכמ'תתי' בפליב ובקשתי הוא לשון בקש' ותפל':הכוהל דכתי' האספו והקבצו ב' לשונו'רמו לקץ דכתיב ונפולו' יכוד' יקנקוכתיב וכנודה יקנן שהוא רמז לגלות אחרון • וצ"ל מדכתיב באחרית

הימים

רש"י

שהרי כבר עליה"ש ולענד"נ בלא"ה א"א לפי' עליה' דמה נתינת טעם יהי' על שנתנו ליוסף מפני שלקחוהו שמעון ולוי בחרבם ובקשתם והלא אדרבי' מזה הטעם ראוי שינתן לשמעון ולוי ולא ליוסף ודו"ק)

(א) ואגידה לכם. (כ"ר) בקש לגלות את הקץ ה ונסתלקה ממנו שכינה והתחיל אומר דברים אחרים:

בית דוד

ווקם מען עסקו אמורי, ווייל אמורי איז טייטש זאגען (שהיה צד אביו באמרי פיו) אונ עשו פלעגט זאגן: ביין פאטער מיט ר"א זאג (פ"ש ר"א ר"ד) פון זיין מויל (עיין רש"י תולדות על כי ציד בפיו): (בחרבי ובקשתי). (היא חכמתי ותפלתי) איך האב איין גענומען דיא שטאט שכם מיט מיין חכמה אונ מיט מיין תפלה: (א) (ואגידה לכם). זאגט רש"י (בקש לגלות את הקץ) יעקב האט געוואלט אוים זאגען צוא זיינע קינדער דעם סוף וואס וועט אמאל זיין פון אלע זאכן (ונסתלקה הימנו שכינה) אזו דיא שכינה אפ גטון געווארן פון איהם האט ער ניט געוויסט צוא. זאגן א(והתחיל

פירוש

מפרשים בחרבי ובקשתי בעזרת האל שהוא הרבי וקשתי. על דרך מגיני וקרן ישעי (שמואל ב' כ"ב). סלעי ומצודתי (שם). וזכר האמורי כי הוא היה העצום שבשבעה גוים. כמו שאמר ואנכי השמדתי את האמורי מפניכם אשר כגובה ארזים גבהו (עמוס ב' ט') ובדרש כי על העיר שכם אמר שנתנה יעקב ליוסף שיהיה נקבר בה. ובן היו מפרשים לקחתי שלקחוהו שמעון ולוי. והאמורי הוא החתי: (א) ויקרא. קראם שיאספו לפניו: את אשר יקרא. ענין מקרה כמו מרוע קראני אלה (ירמיה י"ג) שתיבהפה קראתיך (ישעיה י"ג) והדומים

רד"ק

להם. ופירוש את אשר. מאשר. כי את הוא במקום מן ברוב המקומות כי הוא לא הגיד להם אלא קצת מאשר יקרא באחרית הימים יש בקרוב ויש ברחוק כמו מלת אחר. וזה ענינו כשיבנסו לארץ לרשתה. ואמר להם ברוח הנבואה קצת מאשר יקרא אותם. יש בחלוקתם ויש בהצלחתם במלחמה עם אויביהם. ועד יהודה זכר דרך לידתם: (ב) הקבצו ושמעו. וזה היה תחלת דברו ברוח הקודש • כמו בשירת משה. האזינו השמים' ובשירת דבורה, שמעו מלכים. : (ג) ראובן בכרי אתה ושנה ושלש ואמר כחי וראשית אוני. כי היא ראוי לשלש מעלות

פירוש לתורת אלהים

דעם אמורי בחרבי מיט מיין שווערד אונ מיט מיין בוגן (עיין רש"י): (א) ויקרא אונ יעקב האט גרופען זיינע קינדער ויאמר אונ ער האט געזאגט האספו זאמלט אייך איין ואגידה אונ איך וועל אייך זאגן את אשר וואס עס וועט אייך טרעפען אין ענדע פון דיא טעג (עיין רש"י): (ב) הקבצו זאמלט אייך איין אונ הערט צו איר קינדער פון יעקב ושמעו אל ישראל אונ הערט צוא אייער

של"ה הקדוש

(א) (ויאמר האספו ואגידה לכם) אונ ער האט געזאגט זאמלט אייך איין אלו צוא זאמען וועל איך אייך זאגן ווס איך וועט טרעפען. יעקב האט ווא געוואלט מגלה זיין דעם קץ. דאס ער ווא גרייסען זיי ווען

אַתָּה כֹּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עָז׃ ד פַּחַז כַּמַּיִם אַל־תּוֹתַר כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אָז

וְרֵישׁ תּוּקְפִּי לָךְ הֲוָה חֲזֵי לְמִסַּב תְּלָתָא חוּלְקִין בְּכֵירוּתָא כְּהוּנְתָא וּמַלְכוּתָא׃ ד עַל דַּאֲזַלְתְּ לְקֳבֵיל אַפָּךְ הָא כְּמַיָּא בְּרַם לָא אַהֲנֵיתָא חוּלַק יַתִּיר לָא תִסַּב אֲרֵי סְלֵיקְתָּא בֵּית מִשְׁכְּבֵי אֲבוּךְ בְּכֵן אַחֵילְתָּא לְשִׁוּוּיֵי בְּרִי

תו"א כחי ורחשית. יכמות עו: פחז כמים. שבת נה: סליקתא

רשב"ם

עם רב וכדברי רבותינו (לשש) מאות אלף: את אשר יקרא אתכם. ענין גבורתם ונחלתם: (ג) כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז. דיבור א׳ הוא. דרך המקראות לכפול את דבריהם. כחי כמו חילי וחילי ממוני. וגם אוני ממוני הוא כדכתיב מצאתי און לי וידיו תשבנה אונו כלומר בכורי אתה ומתוך כך חילי וראשית ממוני יתר על אחיך היה לך לשאת ויתר עז היה לך למלוך על אחיך אבל פחיזה ובהלה היה לך כמים הנשפכין לכן אל תותר לא הבכורה ולא המלכות: (ד) כי עלית משכבי אביך. וכן כ׳ בדברי הימים ובחללו יצועי אביו

רש"י

(ג) וראשית אוני. היא טיפה ראשונה שלו שלא ראה ו קרי מימיו [ב"ר]: אוני. כחי כמו [הושע יב] מצאתי און לי (ישעיה מ) מרוב אונים. ולאין אונים: יתר שאת. ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונ׳ ל׳ נשיאות כפים: ויתר עז. במלכות כמו [ש"א ב] ויתן עז למלכו. ומי גרם לך להפסיד כל אלה: (ד) פחז כמים. הפחז והבהלה אשר מהרת להראות כעסך כמים הללו הממהרים למרוצתם לכך: אל תותר. אל תרבה ליטול כל היתרות הללו שהיו ראויות לך. ומהו הפחז אשר פחזת. כי עלית משכבי

שפתי חכמים

הימים ל"ל אלא רמז לקץ הימין שיהיה באחרית הימים: ו דתלת אוני יתיר הוא שהרי כבר כתיב כחי ואוני היינו כחי

בית דוד

אוֹמֵר דְּבָרִים אֲחֵרִים) הָט עֶר אָן גְעהוֹבְּן זָאגֶן אַנְדֶרִי זַאכוּן: (ג) (וְרֵאשִׁית אוֹנִי). מַיין עֶרְשְׁטֶער קְרַאפְט (הִיא טִפָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁלּוֹ שֶׁלֹּא רָאָה קֶרִי מִיָּמָיו). רְאוּבֵן אִיז בַּשַׁפֶן גְוָוארוּן פוּן דֶעם עֶרְשְׁטֶן טְרָאפֶּן זָרֶע וָוָאס אִיז אַרוֹס גִנַאנְגוּן פוּן יַעֲקב. ווייל פוּן יַעֲקב אִיז קַיין מָאל אַרוֹס גִנַאנְגֶן זָרַע בִּיז זַיין חֲתוּנָה מִיט לֵאָה: (אוֹנִי). מַיינְט מען (כֹּחִי) מַיין קְרַאפְט (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (מָצָאתִי אוֹן לִי) אִיךְ הָאבּ גֶעפִינֶען אַקְרַאפְט צוּ מִיר (מֵרוֹב אוֹנִים) פוּן פִיל קְרַאפְט (וּלְאֵין אוֹנִים) וֶוער עֶס הָט קַיין קְרַאפְט. (יֶתֶר שְׂאֵת). יַעֲקב הָאט גֶזָאגְט צוּ רְאוּבֵן (רָאוּי הָיִיתָ לִהְיוֹת יֶתֶר עַל אַחֶיךָ בִּכְהוּנָּה) דוּא בִּיזְט וֶוערְט גִוֶועֶן צוּא זַיין גְרֶעסֶר פוּן דַיינוּ בְּרִידֶער מִיט דִיא כְּהוּנָּה. דוּ זָלְסְט זַיין אַכֹּהֵן. שְׂאֵת מַיינְט מֶען כְּהוּנָּה (לָשׁוֹן נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם) ווייל דֶער כֹּהֵן הֵייבְּט אוֹיף זַיינוּ הֶענְט וֶוען עֶר בֶּענְטְשְׁט דִיא יוּדִין: (וְיֶתֶר עָז). (בְּמַלְכוּת) דוּא הָסְט גֶדַארְפְט זַיין מֶעהְר פוּן דַיינוּ בְּרִידֶער מִיט דִיא מְלוּכָה. דוּא הָסְט גֶדֶרְפְט זַיין אַמֶלֶךְ. עָז מַיינְט מֶען מְלוּכָה (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (וַיִּתֶּן עוֹז לְמַלְכּוֹ) עֶר הָט גֶנֶעבֶּן שְׁטַארְקַייט צוּ זַיין מֶלֶךְ (וּמִי גָרַם לְךָ לְהַפְסִיד כָּל אֵלֶּה) וֶוער הָט דִיךְ גִבְּרַכְט דוּא זָלְסְט שָׁאדֶן הָאבֶּן דִיא בֵּיידֶע זַאכוּן: (ה) (פַּחַז כַּמַּיִם), דָם אֵיילוּנְג וִוי וַואסֶר (הַפַּחַז וְהַבֶּהָלָה) דָאס אֵיילוּנְג אוּנ דָאס גֶעשְׁווינְדְקַייט (אֲשֶׁר מִהַרְתָּ לְהַרְאוֹת כַּעַסְךָ) וָוָאס דוּ הָאסְט נַאֵילְט צוּא וַוייזֶען דַיין כַּעַס (כַּמַּיִם הַלָּלוּ הַמְּמַהֲרִים לִמְרוּצָתָם) וִוי וַואסֶער וָוָאס לוֹפֶען גְשְׁוִוינְד אַרָאפּ פוּן אַהוֹיךְ אָרְט (לְכָךְ אַל תּוֹתַר) דְרִיבֶּער זָלְסְטוּ נִיט הָאבֶּן מֶער פוּן דַיינוּ בְּרִידֶר (אַל תַּרְבֶּה לִיטּוֹל כָּל הַיִּתְרוֹנוֹת הַלָּלוּ שֶׁהָיוּ רְאוּיוֹת לְךָ) זָלְסְטוּ נִיט מֶערוּן צוּ נֶעמֶען דִי אַלֶע מֶעַקַייט וָוָאס הָט גֶדַרְפְט גְהֶערוּן צוּ דִיר (וּמַהוּ הַפַּחַז אֲשֶׁר פָּחַזְתָּ) וָואס אִיז דִיא אֵיילוּנְג וָואס דִיא הָסְט גֶאֵיילְט (כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ) דוּא הָאסְט אָפּ גֶנוּמֶען דִיא גֶלֶעגֶערִים פוּן דַיין פָאטֶער (דוּא הָאסְט גֶענוּמֶען מַיין

פירוש

מעלות׳ כמו שתרג׳ אונקלס כהונתא בכורתא ומלכות׳. וזהו שאמר. יתר שאת והוא כולל הבכור׳ והכהונה שהם מעל׳ ונשיאות. ואמר יתר עז על המלוכ׳. כי מלך צריך עז למלכותו. אמר לו היית ראוי שיהיה לך יתר שאת ויתר עז לולי שחטאת חטא גדול. וזהו

רד"ק

שאמר פחז כמים. קלות ומהירות היה לך כמו המים הנגרים כן מהרת לעשות תאותך וגבר יצרך עליך ולא עמדת לפניו ולא התבוננת בעצמך כי עון גדול הוא. לפיכך אל תותר. לא יהיה לך יתרון על אחיך: (ד) כי עלית משכבי אביך. או כשעשית זאת חללת יצועי

פירוש לתורת אלהים

פָאטֶער יִשְׂרָאֵל: (ג) רְאוּבֵן בְּכוֹרִי דוּ בִּיסְט מַיין עֶלְטֶעסְטֶער כּוֹחִי מַיין עֶרְשְׁטִי קְרַאפְט אוּנ מַיין מַאכְט יָתֶר הָאסְט דוּא דָאךְ בַּדַארְפְט זַיין מֶער פוּן דַיינֶע בְּרִידֶר שְׂאֵת מִיט וִוירְדֶע (דִי כְּהוּנָּה) וְיֶתֶר אוּנ מֶער מִיט שְׁטַארְקַייט דָאס הֵייסְט מִיט מַלְכוּת (עַיין רש"י): (ד) פַּחַז ווייל דוּא בִּיסְט גְוֶועֶן אִיבֶּערְאֵיילְט צוּ וַוייזֶען דַיין כַּעַס. אַזוֹ וִויא וַואסֶער לוֹפְט גִיךְ דְרוּם אַל תּוֹתַר זָאלְסְטוּ נִיט

מְקִיקְתָא: ה שִׁמְעוֹן חִלַּלְתָּ יְצוּעִי עָלָה: פ ה שִׁמְעוֹן וְלֵוִי
יְלֵוִי

תו״א חללת. פס: אחים

רשב״ם

נתנה בכורתו לבני יוסף בן ישראל ולא להתייחס לבכור׳ כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו והבכורה ליוסף: יצועי עלה. כלו׳ יצועי היתה עולה. הרבה ל׳ פעל מתפרשים לשון פועל כמו נתתי בכף הסדה נותן אני:

רש״י

אביך אז חללת אותו שם ז שעלה על יצועי והיא השכינה שהיה דרכה להיות עולה על יצועי. פחז כם דבר הוא לפיכך טעמו למעלה וכולו נקוד פת״ח ואלו היה ל׳ עבר היה נקוד חציו קמ״ץ וחציו פת״ח וטעמו למטה: יצועי. ל׳ משכב ע״ש שמציעים אותו ע״י לבדין וסדינין והרבה דומים לו [תהלים סג] אם זכרתיך על יצועי (שם קלב) אם אעלה על ערש יצועי: (ה) שמעון ולוי אחים בעצה אחת על שכם ועל יוסף ויאמרו איש אל אחיו וגו׳ ועתה לכו ונהרגהו מי הם אם תאמר ראובן או יהודה הרי לא הסכימו בהריגתו. א״ת בני השפחות הרי לא היתה שנאתן

שפתי חכמים

כתי כדפירש״י ולפ״ש דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה אפשר דלאה מוכת עץ היתה. וכרא״ם תי׳ שמשכה באצבע ויש סוד הירולים אחרים ע״ש (נח״י) ולולא דבריהם הייתי תפרש שנת נתעברה מביאה ראשונה אלא שבל בטיפות של יעקב הי״ל לראובן אלא רחל קרי מחמת הרהור ע״ש מ״ש קח״י: ז דחלול קחי

בית דוד

גלענר ווס איז גוועזן אין דיא שטוב פון בלהה אונ האסט גשטעלט אין דר שטוב פון דיין מוטר לאה (אז חללת אותו שם שעלה על יצועי) דאמאלס האסטו פר שעמט דעם שם וואס איז אויף גנאנגן אויף מיין בעט (והיא השכינה שהיה דרכה להיות עולה על יצועי) דוא האסט פר שעמט דיא שכינה ווס פלעגט שטענדיג אויף זיין אויף מיין בעט, או דו האסט דם בעט צו גנומן פון איר אורט איז די שכינה אוועק גגאנגן (שם הייסט מען דיא שכינה): (פחז). (שם דבר הוא) דער נאמן פון דעם ווארט אייליגי איז אויף עברית פחזו (לפיכך טעמו למעלה וכולו נקוד פתח) דריבר איז די נגינה אובין. אונטר די פ״א. אונ ביידע נקודות זענן פתח (ואילו היה לשון עבר) ווען פחז וואלט גוועזן דיא פייטש ער האט גאיילט (היה נקוד חציו קמץ וחציו פתח) זאגט גוועזן געשטעלט האלבס קמץ אונ האלבס פתח פחז׳ (וטעמו למטה) אונ דיא נגינה וואלט גוועזן אונטר די ח׳: (יצועי). (לשון משכב) יצועי מיינט מען מיין גלעגער. פר וס ווערט גרופן דאס גלעגער יצועי (על שם שמציעין אותו על ידי לבדין וסדינין) ווייל מען פר שפרייט דאס גלעגער מיט מאטראצן אונ ליילעכער (והרבה דומים לו) פיל מאל שטייט יצועי מיין גלעגער (אם זכרתיך על יצועי) אויב איך ווער דיך גדענקען אויף מיין גלעגער (אם אעלה על ערש יצועי) אויב איך וועל ארויף גיין אויף מיין אויס גשפרייט בעט: (ה) (שמעון ולוי אחים). שמעון אונ לוי זענן ברידר. זיי זענן גיוועזן (בעצה אחת על שכם ועל יוסף) מיט איין עצה אויף שכם אונ אויף יוסף ווי עס שטייט אין פסוק (ויאמרו איש אל אחיו לכו ונהרגהו) איינר האט גזאגט צו זיין ברודר מיר וועלן אים הרגנן (מי הם) ווער זענן זיי וואס האבן דאס גזאגט (אם תאמר) אויב דו וועסט זאגן ראובן אדר יהודה האבן דס גזאגט (הרי לא הסכימו בהריגתו) זיי האבן דאך ניט גוואלט מען זאל אים הרגנן (אם תאמר) אויב דו וועסט זאגן (בני השפחות) דיא קינדר פון דיא דינסטן האבן גזאגט מען זאל אים הארגנן (הרי לא היתה שנאתן שלמה) זייער פיינדשאפט צו יוסף איז נאר ניט אזוי גרוס גוועזן (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה) יוסף האט זיך געהאלטן (נתחברת) מיט דיא קינדר פון בלהה אונ מיט דיא קינדר פון זלפה. יששכר אונ זבולון

פירוש

ונפסק מפני שלא הייתי עוד עם בלהה. ואאו״ל פירש יתר שאת ענין בכרה. והיא הברכה שברכו שתתגבר פליתתו על עונו: (ה) שמעון ולוי אחים. אחים היו

רד״ק

במעשה דינה כמו שאמר ויקחו שני בני יעקב אחי דינה: כלי חמס. חרבותם היו כלי חמס. כי שלא בדין הרגו כל אנשי שכם. אם שכם חטא מה חטאו כולם

פירוש לתורת אלהים

מער זיין פון דיינע ברידר אונ וואס איז גוועזן דיין אייליגן כי גליט ווארום דוא ביסט ארויף גגאנגן אויף דיין פאטערס גלעגער אז חללת דאן האסטו פר שוועכט יצועי מיין רוהיג בעט: (ה) שמעון ולוי צו שמעון אונ צוא לוי האט יעקב אזו גזאגט איר זענט אחים ברידר אין

של״ה הקדוש

וויא אלו פאר זאמלן זיא פרמו צוא זיין או זיא קענן ניט האבן אויף דיא אמתי׳ ישועה. ווען זיי וועלן ניט זיין אלו צוא זאמן. דאס הייסט או זיא וועלן ניט זיין פר בונדן מיט פריינדשאפט איינר צים אנדרין. אונ צווישן זיא וועט זיין קנאת חנם. נם האט יעקב מיט דעם ווארט דאפטי גרמו גוועזן

אַחִים כְּלֵי חָמָס מְכֵרֹתֵיהֶם׃
ו בְּסֹדָם אַל־תָּבֹא נַפְשִׁי בִּקְהָלָם אל

וְלֵוִי אַחִין גֻּבְרִין גִּבָּרִין בְּאַרַע תּוֹתָבוּתְהוֹן עֲבָדוּ גְבוּרָא׃ ו בְּרָזֵיהוֹן לָא הֲוָת נַפְשִׁי באתכנושיהון

תו"א כמודס סנה׳ . קט :

בעל הטורים (ה) שמעון ולוי אחים. בגי׳ אין להם חלק בארץ: (ו) תחד •

רשב"ם

(ה) מכרותיהם . אחותיהם כפל לשון של שמעון ולוי אחים כלו׳ שמעון ולוי אחים היו לרעה כלי חמס היתה אחותם. מכרותיך ומולדותיך לשון קרובים. אבל מכרותיהם משקל דגוש הוא . כמו מסיבותיהם ל קורבה אבל הרי"ש במקום החיר"ק נהפכת לציר"י הוא כמו ברך תחת ברך . איבד ושיבר וכן הרף ה׳. ושרת את אחיו כולם משקל דגש מכרותיהם לוד פרנטייש בלע"ז : (ו) בסודם אל תבא נפשי • יהי רצון שלא תהא נפשי בעצתם כי כל אל שבתור׳ להבא הן או קללה או בקשה או ציווי לא ימצא אל לשעבר לכן אין לפ׳ לא באה נפשי. כי באפם • שהרי באפם עקרו שור כמו ואת סוסיהם תעקר •

רש"י

שנאמן שלמה ח שני והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה וגו׳ יששכר וזבולן לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם ט על כרחך שמעון ולוי הם שקראם אביהם אחים : כלי חמס · אומנות זו של רציחה חמס הוא בידכם מברכת עשו היא זו אומנות שלו היא ואתם חמסתם אותה הימנו : מכרותיהם ל׳ כלי זיין . הסייף בל׳ יוני מכי"ר (תנחומא) ד"א מכרותיהם (ב"ר) בארץ מגורתם י נהגו עצמן בכלי חמס כמו (יחזקאל טז) מכורותיך ומולדותיך וזה תרגום של אונקלוס : (ו) בסודם אל תבא נפשי

שפתי חכמים

קאי על הפס דעייך לומר חילול על הקב"ה כמו חילול הפס אבל לא שייך ל׳ חילול על המטה וכמפרשו כך טועה : ח לא אמר הטעם מפום שלא כיו מדברים לפני אחיהם הגדולים מהם מפני שכיון שאמר לאחיהם שהיו קורין לבני השפחות עבדים א"כ הוא כוליא שם רע עליהם והיה להם פתחון פה שהרי יוסף קרא אותם עבדים לכך נתן טעם ברור כו׳ (מהרש"ל) : ט וא"ת והאיך היו מדברים שמעון ולוי בפני ראובן והי׳ מהרש"ל שלא היה ראובן באותו פעם שם שהלך לשמש את אביו : י לפי שהכ"ף במלת מכרותיהם נחלפת בגימ"ל שהם מאותיות

בית דוד

זבולון (לא הָיוּ מְדַבְּרִים בִּפְנֵי אֲחֵיהֶם הַגְּדוֹלִים מֵהֶם) וואלטֶן ניט ריידן פְּרִיער פַר זַייערע עֶלטֶרֶע בְּרִידֶער (עַל כָּרְחָךְ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי הֵם) מוּזֶען מִיר זָאגֶען דָאס איז גֶוֶוען שִׁמְעוֹן אוּנ לֵוִי (שֶׁקְּרָאָם אֲבִיהֶם אַחִים) דֶר פָאטֶר הָט זֵיי גֶרוּפֶן בְּרִידֶר : (כְּלֵי חָמָס) . יַעֲקב הָט גֶזָאגְט צוּ שִׁמְעוֹן אוּנ לֵוִי (אוּמְנוּת זוּ שֶׁל רְצִיחָה חָמָס הוּא בְּיֶדְכֶם) דִיא אַרְבֵּיט פוּן רְצִיחָה . צוּ הַרְגֶענֶען מֶענְטְשֶׁן , דָאס אִיז אַוֶועקְגֶענוּמֶענֶע (מִבִּרְכַּת עֵשָׂו הִיא זוּ) דָם אִיז דָאךְ עֵשָׂו'ס בְּרָכָה (אוּמְנוּת שֶׁלּוֹ הִיא) דָאס אִיז זַיין אַרְבֵּיט (וְאַתֶּם חֲמַסְתֶּם אוֹתָהּ הֵימֶנּוּ) אוּנ אִיר הָאט דִיא אַרְבֵּיט אַוֶועק גֶנוּמֶען פוּן עֵשָׂו פַאר זִיךְ : (מְכֵרוֹתֵיהֶם) . (לָשׁוֹן כְּלֵי זַיִין) מְכֵרוֹתֵיהֶם מֵיינְט מֶען זֵייעֶרֶע גֶעוֶוער (הַסַּיִף בְּלָשׁוֹן יְוָנִי מָכִיר) אוֹיף דִיא גְרִיכִישֶׁע שְׁפְּרַאכֶע זָאגְט מֶען אוֹיף אַשְׁווֶערְד . מָכִיר. (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז מְכֵרוֹתֵיהֶם מֵיינְט מֶען (בְּאֶרֶץ מְגוּרָתָם נָהֲגוּ עַצְמָן בִּכְלֵי חָמָס) אוּנ דֶעם לַאנְד ווּיא זַייא וואהְנֶען גֵייעֶן זַייא מִיט כֵּלִים פוּן רוֹיבּ . זַייא גֵייעֶן מִיט גֶעוֶוער צוּא רוֹיבֶּן (כְּמוֹ) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (מְכוּרוֹתַיִךְ וּמוֹלְדוֹתַיִךְ) דַיינֶע ווֹאנוּנְג שְׁטֶעט אוּנ דַיינֶע גֶעבּוּרְט שְׁטֶעט (וְזֶה תַּרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוּס) אַזוֹי טַייטְשְׁט דֶער תַּרְגּוּם אוּנְקְלוּס: (ו) (בְּסוֹדָם אַל תָּבֹא נַפְשִׁי) . (זֶה מַעֲשֵׂה

פירוש רד"ק

כולם. ושמו אותי ואת ביתי בסכנה גדולה. לולי רחמי האל שהי׳ חתתו על הגוים:מכרותיהם.כמו במכרותיהם כלומר בארץ מגורתם שהיו עמהם בשלום והיו גרים עמהם והרגו אותם . וזהו חמס . כי לא היו אנשי מלחמתם . וכן בארץ מכורותיך ((יחזקאל כ"א) וכן תרגם אונקלוס בארעא תותבותהון . ובילמדנו מפרש שקורין לחרב מכירין : (ו) בסודם . כשנתיעצו ונקהלו במעש׳ שכם לא באה נפשי עמהם ולא עשו בעצתי מה שעשו

פירוש לתורת אלהים

אַיין עֵצָה אִיבֶּר שְׁכֶם אוּנ אִיבֶּר יוֹסֵף (עיין רש"י) כְּלֵי חָמָס מְכֵרוֹתֵיהֶם דִיא וֶוערְקְצֵייג פוּן רוֹיבּ אִיז זַייעֶר פֶערְוַואנְדְשַׁאפְט (עיין רש"י) : (ו) זָאגְט יַעֲקב אָבִינוּ בְּסוֹדָם אִין זַייעֶר רַאט ווֶען זַייא

של"ה הקדוש

זַייא זָאלֶען זִיךְ הִיטֶען פוּן לָשׁוֹן הָרָע ווָארוּם בַּייא אַמְצוֹרָע ווָס זַיין צָרַעַת קוּמְט פוּן לָשׁוֹן הָרָע שְׁטֵייט אוֹיךְ וְאָסַף אֶת הַמְּצוֹרָע . אוּנ יַעֲקב הָט זַייא גֶדְרֶפְט דְרוֹיף מְרַמֵּז זַיין אִיבֶּר דִי קְרִיג ווָס אִיז גֶוֶוען צְווִישֶׁן זַייא ווָאס אִיז אַרוֹם גֶקוּמֶען פוּן לָשׁוֹן הָרָע ווִי עֶס שְׁטֵייט (וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דִּבָּתָם רָעָה) דְרִיבֶּר אִיז רֶעכְט ווָאס מִיר גֶפִינֶען אַז דִיא בְּרִידֶר פוּן יוֹסֵף זֶענֶען גֶקוּמֶען צוּא יוֹסֵף נָאךְ יַעֲקבְס טוֹיט אוּנ הָאבֶּן אִים גֶזָאגְט (אָבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר וגו׳) דַיין פָאטֶר הָט אוּנְז פַר זָאגְט פַר זַיין טוֹיט אַז מִיר זָאלֶן דִיךְ בֶּעטִין דִיא זָלְסְט אוּנְז מוֹחֵל זַיין ווָס מִיר הָאבֶּן קֶענְגִין דִיר גֶטוּן אוּנ אַיינֶענְטְלִיךְ גֶפוּנֶען מִיר נָאר נִיט אַז יַעֲקב הָט דָס פַאר זָאגְט נָאר דֶער אֱמֶת אִיז זַייעֶר כַּוָּונָה אִיז גֶוֶוען אוֹיף דֶעם ווָארְט הֵאָסְפוּ ווָס יַעֲקב הָט גֶזָאגְט פַר

באתבנושיהון לִמְהַךְ אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ
לָא נְחָתִית מִן יְקָרִי אֲרֵי אִישׁ

ברוגזיהון **תו״א** כי באפם. מגילה ט:

בעל הטורים

ד׳ במס׳ כלה ולידך לא תחד אתם בקבורה שבקש יעקב שאף לאחר הקבורה לא יהיו מזכירין אותו במעשה קרח וזהו בקהלם שנא׳ שם ויקהל עליהם קרח אבל כשמייחסם על הדוכן הזכירו שנא׳ בן לוי בן ישראל: כי באפם הרגו איש

שפתי חכמים

מאותיות גיכ״ק: כ ונראה לפרש גזירה כיתה פי״ל דמשה נבלה קודם מ״ת: ל וי״ל דלכך כניא רש״י זה דאל הקשה הנ״ל לפרש כן דלמא מה שלא תוכר יעקב במעשה זמרי ובקרח דזין דרך של קרח לייחס אלא עד השבטים לכך כניא זה דכח פנינו שייחס עד יעקב וא״כ למה לא יחסו בני קרח אלא עד לוי וקניא קראי אהדדי אע״כ צ״ל דיעקב ביקש ע״ז שלא ייחסו שם ונזה נראה שיתורץ קו׳ הרא״ם שבקשה הוראה יקשה נד״כ למה הוזכר שם שמו של יעקב שלא כמנהג ועוד כתב הרא״ם הך קשה א״כ גבי זמרי בן סלוא ניחא שמה שלא נא׳ לשמעוני בן יעקב הוא מפני שראוי כמשפחות אינן ב לין רק עד השבטים ונראה כיון שמצינו גבי קרח שלא יחסו אותו עד יעקב מפני תפלתו כמו שכתבתי דהא״כ הוה קניא קראי אהדדי א״כ גבי זמרי נמי ניחא שמפני תפלתו של יעקב הוא דהא גבי אהדדי נקטי להו דכתיב בסודם וגו׳ וק״ל: מ כי נכח לזכר הוא נסתר לנקבה כמו הכא דתלת תחד

רש״י

(ב״ר) זה מעשה זמרי כשנתקבצו שבטו של שמעון להביא את המדינית לפני משה ואמרו לו זו אסורה או מותרת אם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך אל יזכר שמי בדבר שנא׳ זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני ולא כתב בן יעקב: בקהלם. כשיקהיל קרח שהוא משבטו של לוי את כל העדה על משה ועל אהרן: אל תחד כבודי. שם אל יתיחד עמהם שמי כי שנא׳ בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ולא נא׳ בן יעקב אבל בדברי הימי׳ כשנתייחסו בני קרח על הדוכן נא׳ [דה״א ו] בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל: אל תחד כבודי. כבוד לי זכר הוא ועל כרחך אתה צריך לפרש כמדבר אל הכבוד ואו׳ אתה כבודי אל תתיחד עמהם כמו (ישעיה

יד) לא תחד אתם בקבורה: כי באפם הרגו איש אלו

בית

(זמרי) זאגט רש״י (כְּשֶׁנִּתְקַבְּצוּ שִׁבְטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן לְהָבִיא אֶת הַמִּדְיָנִית לִפְנֵי מֹשֶׁה) ווען דאס שבט שמעון הָט זיך פֿר זאמילט אונ הָאבֶּן גְבְרַאכְט די מִדְיָנִית פַר מֹשֶׁה (וְאָמְרוּ לוֹ זוּ אֲסוּרָה אוֹ מוּתֶּרֶת) אונ זיי הָאבֶּן גְזָאגְט צוּא מֹשֶׁה דיא מִדְיָנִית מֶעג מֶען נֶעמֶען פַאר אַווייב אָדֶר מֶע טָאר נִיט (אִם תֹּאמַר אֲסוּרָה) אויב דו וֶועסְט זָאגְן מֶען טָאר נִיט (בַּת יִתְרוֹ מִי הִתִּירָה לָךְ) וֶוער הָט דיר מַתִּיר גְוֶועזֶן (עֶרְלוֹיבְּט) צוּ נֶעמֶען פַר אַווייב דיא טָאכְטֶער פוּן יִתְרוֹ (אַל יִזָּכֵר שְׁמִי בַּדָּבָר) ביַיא דֶר זַאךְ זָאל נִיט דֶר מַאנְט וֶוערֶן מַיין נָאמֶן (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק זִמְרִי בֶּן סָלוּא נְשִׂיא בֵּית אָב לַשִּׁמְעוֹנִי (וְלֹא כָּתַב בֶּן יַעֲקֹב) אונ עֶס אִיז נִיט גְשְׁרִיבֶּן בֶּן יַעֲקֹב: (בִּקְהָלָם). מֵיינְט מֶען (כְּשֶׁיַּקְהִיל קֹרַח שֶׁהוּא מִשִּׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי אֶת כָּל הָעֵדָה עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן) קֹרַח ווָס עֶר אִיז פוּן שֵׁבֶט לֵוִי ווֶען עֶר ווֶעט פַר זַאמְלֶען אַלֶע יִידֶען אוֹיף מֹשֶׁה אוּנ אוֹיף אַהֲרֹן: (אַל תֵּחַד כְּבוֹדִי). זָאל נִיט דֶער מַאנְט ווֶערֶן מַיין כָּבוֹד (שֵׁם אַל יִתְיַחֵד עִמָּהֶם שְׁמִי) מַיין נָאמֶן זָאל דָארְטֶען נִיט גֶערֶעכֶנְט ווֶערֶין מִיט זֵייא

דוד

(שֶׁנֶּאֱמַר) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק קֹרַח בֶּן יִצְהָר בֶּן קְהָת בֶּן לֵוִי (וְלֹא נֶאֱמַר בֶּן יַעֲקֹב) אונ עֶס שְׁטֵייט נִיט בֶּן יַעֲקֹב (אֲבָל בְּדִבְרֵי הַיָּמִים כְּשֶׁנִּתְיַחֲסוּ בְּנֵי קֹרַח עַל הַדּוּכָן) אָבֶּר אִין סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים ווֶען דֶער פָּסוּק רֶעכֶנְט דֶעם יִחוּס פוּן קֹרַח׳ס קִינְדֶער ווִיס ווֶענֶען גְשְׁטַאנֶען אוֹיף דֶעם דוּכָן (נֶאֱמַר) אִיז גְזָאגְט גְווָארֶן בֶּן קֹרַח בֶּן יִצְהָר בֶּן קְהָת בֶּן לֵוִי בֶּן יִשְׂרָאֵל (פוּן מִיטֶען ווָאנְט פוּן מִזְבֵּחַ אִיז אַרוּס גְגַאנְגֶען אַבְּרֶעט, דָס בְּרֶעט הֵייסְט דוּכָן, אוֹיף דֶעם בְּרֶעט זֶענֶען גְשְׁטַאנֶען דִי לְוִיִּם אוּנ הָאבֶּן גְזוּנְגֶען ווֶען דִיא כֹּהֲנִים הָאבֶּן מַקְרִיב גְוֶועזֶן דִיא קָרְבְּנוֹת תְּמִידִין אוּנ מוּסָפִין): (אַל תֵּחַד כְּבוֹדִי). זָאגְט רַשִׁ״י (כָּבוֹד לְשׁוֹן זָכָר הוּא) דָס ווָארְט כָּבוֹד אִיז לְשׁוֹן זָכָר (וְעַל כָּרְחָךְ אַתָּה צָרִיךְ לְפָרֵשׁ כִּמְדַבֵּר אֶל הַכָּבוֹד) מוּזְשְׁ זָאגֶן מֶען מֵיינְט יַעֲקֹב הָאט גְרֶעדְט צוּם כָּבוֹד (וְאוֹמֵר) אוּנ עֶר זָאגְט צוּם כָּבוֹד (אַתָּה כְּבוֹדִי) דוּ מַיין כָּבוֹד (אַל תִּתְיַחֵד עִמָּהֶם) זָאלְסְט דִיךְ נִיט פַר זַאמְקֶען מִיט זֵיי. (כְּמוֹ) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (לֹא תֵחַד אִתָּם בִּקְבוּרָה) דוּ ווֶעסְט נִיט בְּגְרָאבֶּן ווֶערֶן מִיט זֵיי צוּזַאמֶען: (כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ).

פירוש

שעשו ובפל התנין בשלות שינות. ואמר תחד. לשון נקבה. כי הכבוד הוא הנפש: הרגו איש. דרך כלל. כמו ואיש ישראל נגש (שמואל י״ד) והרומים לו. וכן שור. כמו כי בא סוס פרעה׳ והרומים לו. כי אמר

רד״ק

שלקחו קצת הבהמות עמהם ועקרו קצתם. ויש מפרשים עקרו כמו הרגו. בפרשים כתב ר׳ יעקב בן אליעזר שהוא כנוי למושל. ושור הוא נשיא הארץ חמור. ולגדולה קראו שור. כמו בכור שור. או יהיה שור תוספת בתרגומו

פירוש לתורת אלהים

ניקען ויך איראט שליטפם צו טון אך חבא נפשי זאל ניט קומען פין נמילה נורן רשעים בקהלם

*) הערה דאס אות היו״ד אז עס ווערט גירעט צו אנקבה ווערט עס גירעט „ויא״. אונ אז עס ווערט גירעט צו אזכר ווערט עס גירעט „הוא״. דס ווארט תחד אז עס וואלט ווארין גירעט צו אנקבה וואלט מען גיזאגט ויא זאל ויך ניט פרזאמלין. אונ אז עס שטיט תחד כבודי אונ כבוד איז לשון זכר מוז מען פירשין תחד אויך לשון זכר. ויא רש״י זאגט יעקב האט גיזאגט צום כבוד דיא כבוד וואלסט דיך ניט פרזאמלין מיט זייא:

אִישׁ וּבִרְצֹנָם עִקְּרוּ־שׁוֹר: ז אָרוּר אַפָּם כִּי עָז וְעֶבְרָתָם כִּי קָשָׁתָה אחלקם

בְּרוּגְזֵיהוֹן קְטָלוּ קְטוֹל וּבִרְעוּתְהוֹן תְּרָעוּ שׁוּר סַנְאָה: ז לִיט רוּגְזֵיהוֹן אֲרֵי תַקִּיף וְחֵמַתְהוֹן

תו״א ארור אפס. יומא כב :

רשב״ם

(ז) ארור אפם׳ לא יצליחו באפם להנקם ולעשות רעה ולכן איני חפץ בקהלם ובחיבורם יחד : אחלקם ביעקב

רש״י

אלו חמור ואנשי שכם ואינן חשובין כולם אלא כאיש א׳ וכן הוא אומר בגדעון (שופטים ו) והכית את מדין כאיש אחד . וכן במצרי׳ סוס ורוכבו רמה בים. זהו מדרשו . ופשוטו אנשי׳ הרבה קורא איש כל אחד לעצמו באפם הרגו כל איש שכעסו עליו וכן [יחזקאל יט] וילמד לטרוף טרף אדם אכל : וברצונם עקרו שור. רצו לעקור את יוסף שנקרא שור שנא׳ בכור שורו הדר לו . עקרו אשריטו״ר בלעז ל׳ [יהושע יא] ואת סוסיהם תעקר: (ז)ארור אפם כי עז . אפי׳ בשעת תוכחה לא קלל אלא את אפם וזהו שאמר בלעם מה אקוב לא קבה אל: אחלקם ביעקב. אפרידם זה מזה שלא יהא לוי במנין השבטי׳

שפתי חכמים

תחד הוא ל׳ נסתר לנקבה וג״כ נוכח לזכר וק״ל : נ לא שעקרוהו שהרי יוסף מלך אלא מפני שמחשבתן היה לעקור נקראים עוקרים וכמוהו ארמי אובד אבי: ם ר״ל אל שיינו יעקב

בית דוד

מִיט זַיְיעֶר כַּעַס הָאבֶּן זַייא נֶהֶרְגְתְּ אַמֶענְטְשׁ (אֵלּוּ חֲמוֹר וְאַנְשֵׁי שְׁכֶם) מַיינְט מֶען זַייא הָאבֶּן נֶהֶרְגְתְּ חֲמוֹר אוּנ דִי מֶענְשֶׁן פוּן שְׁכֶם (וְאֵינָן חֲשׁוּבִין כּוּלָּן אֶלָּא כְּאִישׁ אֶחָד) דִיא אַלֶע מֶענְשֶׁן זֶענִין גִיוֶוען גֶערֶעכוּנְט בַּייא שִׁמְעוֹן אוּנ לֵוִי גְרִינְג צוּם הַרְגִ׳נֶען וִוי זַייא וָואלְטֶן גִיוֶוען נָאר אַיין מֶענְשׁ (וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּגִדְעוֹן) אוּנ אַזוֹ הָט הקב״ה גִזָאגְט צוּ גִדְעוֹן (וְהִכִּיתָ אֶת מִדְיָן כְּאִישׁ אֶחָד) דוּ וֶועסְט אַזוֹ גְרִינְג הַרְגֶנֶען דִיא מִדְיָנִים וְוי מֶען הַרְגֶעט אַיין מֶענְשׁ (וְכֵן בְּמִצְרַיִם) בַּיי מִצְרַיִם שְׁטֵייט אוֹיךְ אַזוֹ (סוּס וְרוֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם) דָאס פֶערְד אוּנ דֶעם רַייטֶער הָאט עֶר גִיוָוארְפֶען אִין יַם הָט דֶען הקב״ה גִיוָוארְפֶן אִין יַם נָאר אַיין פֶערְד אוּנ אַיין רַייטֶער . נָאר אַלֶע פֶערְד אוּנ אַלֶע רַייטֶער פוּן מִצְרַיִם זֶענֶען גִיוֶוען גְרִינְג בַּיי הקב״ה זַייא צוּ וַוארְפֶען אִין יַם וִויא עֶס וָואלְט גִיוֶוען נָאר אַיין פֶערְד אוּנ אַיין רַייטֶער (זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ) אַזוֹ זָאגְט דֶער מִדְרָשׁ (וּפְשׁוּטוֹ) דֶער גְלַייכֶער פְּשַׁט אִיז (אֲנָשִׁים הַרְבֵּה קוֹרֵא אִישׁ) פִיל מֶענְשֶׁן רוּפְט מֶען אוֹיךְ אִישׁ (כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ) יֶעדֶר אִיז אַמֶענְטְשׁ פַאר זִיךְ (בְּאַפָּם הָרְגוּ כָּל אִישׁ שֶׁכָּעֲסוּ עָלָיו) מִיט זַייעֶר כַּעַס הָאבֶּן זַייא נֶהֶרְגְתְּ יֶעדֶן מֶענְשׁ וָוָאס זַייא זֶענֶן אוֹיף אִים בַּייז גִוֶועזֶן (וְכֵן וַיִּלְמַד לִטְרָף טֶרֶף אָדָם אָכָל) עֶר הָט זִיךְ גִלֶערִינְט (אַיינְגֶעוואוֹינְט) צוּ הַרְגֶנֶען אוּנ עֶר הָט אַמֶענְשׁ גִנֶעסֶן הָט עֶר דֶען אַיין מֶענְשׁ גִנֶעסִין. נָאר מֶען מַיינְט וָועלְכֶע מֶענְשׁ עֶר הָט גִטְרָאפֶען הָאט עֶר אִים גִנֶעסִין : (וּבִרְצוֹנָם עִקְּרוּ שׁוֹר) . מֶען מַיינְט (רָצוּ לַעֲקוֹר אֶת יוֹסֵף שֶׁנִּקְרָא שׁוֹר) זַיי הָאבִּן גִיוָואלְט אוּם רַייסֶן יוֹסֵף וָוָאס עֶר וֶוערְט גֶערוּפֶן שׁוֹר (שֶׁנֶּאֱמַר) וְוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ , יוֹסֵף וָוָאס עֶר אִיז אַבְּכוֹר אִיז שֵׁיין פַאר אִים דֶער נָאמֶען שׁוֹר (עִקְּרוּ לָשׁוֹן אֶת סוּסֵיהֶם תְּעַקֵּר) עִקְּרוּ אִיז טַייטְשׁ אוּם רַייסֶען וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק זַייעֶרֶע פֶערְד זָלְסְטוּ אוּם רַייסֶן:(ז)(אָרוּר אַפָּם כִּי עָז) . זָאגְט רַשִׁ״י (אֲפִילּוּ בִּשְׁעַת תּוֹכָחָה לֹא קִלֵּל אֶלָּא אַפָּם) אֲפִילּוּ וֶוען יַעֲקֹב הָאט זַיי גִשְׁטְרָאפְט הָט עֶר נָאר גִּפְלוּכְט זַייעֶר כַּעַס אָבֶּר נִיט זַיי (וְזֶהוּ שֶׁאָמַר בִּלְעָם) דָס אִיז וָוָאס בִּלְעָם הָט גִזָאגְט (מָה אֶקּוֹב לֹא קַבֹּה אֵל) וָואס וֶועט הֶעלְפִן וָואס אִיךְ וֶועל זַיי פְלוּכֶן אַז הקב״ה וִויל זַייא נִיט פְלוּכֶן : (אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב) . מַיינְט מֶען (אַפְרִידֵם זֶה מִזֶּה) אִיךְ וֶועל זַייא אָפּ שֵׁיידְן אַיינֵם פוּן דֶעם אַנְדֶערְן (שֶׁלֹּא יְהֵא לֵוִי בְּמִנְיַן הַשְּׁבָטִים) לֵוִי זָאל נִיט זַיין

פירוש

כתרגומו׳ ופירוש וברצונם למלא רצונם ותאותם : (ז) ארור אפם׳ כל ארור הוא לשון חסרון הברכה׳ כמו וארותי את ברכותיהם (מלאכי א׳) וכן ארור אפם דרך תפלה שיחסר אפם כי עז הוא מלסובלו׳ וכפל הדבר במלות שונות לחזק הדבר : אחלקם ביעקב . שלא יהיו יחד.כי שמעון היתה נחלתו הלוקה כי היה

רד״ק

להם נחלה בתוך בני יהודה ולא הית׳ נחלתם כאחד׳ ולוי גם כן לא היתה לו נחל׳ אלא מגרש הערים בכל שבט ושבט (ובתנחומא) אחלקם ביעקב כיצד כ״ד אלפים נפלו משבט שמעון בדבר זמרי והיו אלמנותיו כ״ד אלפים ונחלקו בשבט ישראל שני אלפים בכל שבט ושבט׳ וכל מי שמסבב על הפתחים משבטו של שמעון הוא

פירוש לתורת האלהים

אוּנ אִין זַייעֶר פֶרְזַאמְלוּנְג (עיין רש״י) אַל תֵּחַד כְּבוֹדִי זָאל אוֹיךְ נִיט וֶוערֶן אַיין גִשְׁרָאסֶן מַיין עֶהְרֶע עֶס זָאל דָארְט אוֹיךְ מַיין נָאמֶן נִיט דֶער מַאנְט וֶוערֶן (עיין רש״י) כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ וָוארוּם מִיט זַייעֶר צָארְן הָאבֶּן זַיי גִהַרְגֶעט גַאנְץ שְׁכֶם גְלַייךְ וְוי אַיין מֶענְטְשׁ וּבִרְצֹנָם אוּנ מִיט זַייעֶר ווילֶן עִקְּרוּ שׁוֹר הָאבֶּן זַייא גִוָואלְט אוּם רַייסֶן יוֹסֵפ׳ן וָואס עֶר וֶוערְט גְרוּפֶן שׁוֹר וְוי עֶס שְׁטֵייט (בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ) : (ז) אָרוּר אַפָּם פַר פְלוּכְט זָאל וֶוערֶן זַייעֶר צָארְן כִּי עָז וָוארוּם

אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב וַאֲפִיצֵם בְּיִשְׂרָאֵל׃ פ ח יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ יִשְׁתַּחֲווּ

°בראש עמוד בי״ה שמ״ו כי׳ לך

אֲפַלְּגִנּוּן בְּיַעֲקֹב וַאֲבַדְּרִנּוּן בְּיִשְׂרָאֵל׃ ח יְהוּדָה אַתְּ אוֹדֵיתָא וְלָא בְהֵיתְתָא בָּךְ יוֹדוּן אַחָךְ יְדָךְ תִּתְקֵיף עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ

תו״א ידך כעורף. מגילה יז פ״ו כה׃

רשב״ם

כי לוי נתפזר בשנים עשר שבטים כדכתיב ביהושע ונמצא שמעון לבדו בלא לוי׃ (ח) יהודה אתה יודוך. המפרש ישבחוך אחיך שבות הוא בידו, אלא לפי שגינה את הראשונים ונטל מלכות מראובן ופיזר שמעון ולוי אמר ליהודי׳ אבל אתה יתנו לך אחיך הוד מלכות כמו שמוכיח סוף המקרא ישתחוו לך בני אביך. וכן ונתת מהודך עליו. תן לו משירותך בחייך. וכן בדניאל ולא נתנו עליו הוד מלכות וכן בשלמה כתיב הוד מלכות

בעל הטורים

נגי׳ ז׳ שנים בן חמור׃ (ח) יהודה. ב״פ במ״ו לריך להיות כרחש כדף. כי״ת כרחשית. יו״ד יהודה אתה יודוך. כ״ת כנחים חתריהם כיכ. שי״ן שמר לך. ת״ס תה סוכו הכליך. וי״ו ותעירה נם את כשתים ע״ש כי ניה ה׳ ליר פולחים׃ חתיך ידך כעורף חויניך. ר״ת נגי׳ דוד דכתיב ביה וחויבי התה לי עורף׃ ישתחוו לך ב׳ במס׳ ככח וחידך כל כהרץ ישתחוו לך ויזמרו לך׳ וכן ותדוכינו ב׳ במס׳ ותדוכינו מכל מלכים ותדוכינו דוד. ע״ש כסחו כשמש נגדי ע״ש די כרכון רחיו

רש״י

והרי הם תלוקי׳. ד״א ע אין לך עניים סופרי׳ ומלמדי תינוקות אלא משמעון כדי שיהיו נפוצי׳. ושבטו של לוי עשאו מחזר על הגרנות לתרומות ולמעשרות נתן לו תפוצתו ם דרך כבוד׃ (ח) יהודה אתה יודוך אחיך. לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים התחיל יהוד׳ לסוג לאחוריו [שלא יוכיחנו על מעשה תמר] וקראו יעקב בדברי רצוי יהודה לא אתה כמותם [ב״ר]׃ ידך בעורף אויביך. בימי

שפתי חכמים

יפקו כדפירש״י שם בפ׳ בלק׃ ע דלפי׳ א׳ קשה מהו ואפילם ניפרא׳ לכן פי׳ ד״א והין לומר תם כד״א פי׳ של ואפילם כוח ה״כ מהי ד״ת כח כפי׳ רחשון לח פי׳ כלום על ואפילם

י״ל שבד״א כוח פי׳ גם על אחלקם וכ״פ אחלקם זה פוז וכמה אחלקם ואפילם כלו׳ ואפילם כוח פי׳ של ואחלקם (מכרש״ל)׃ פ אחלקם ביעקב קאי אשמעון ואפילם בישראל קאי על

בית דוד

אין דיא צאל פון דיא שְׁבָטִים (וַהֲרֵי הֵם חֲלוּקִים) וְעֶגֶן זַיי אָם נֶפֶּילְט (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשָׁט אִין (אֵין לְךָ עֲנִיִּים וְסוֹפְרִים וּמְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת אֶלָּא מִשִּׁמְעוֹן) אָרִימֶע לַייט אוּנ סוֹפְרִים (וָואס שְׁרַייבֶּען סִפְרֵי תּוֹרוֹת, תְּפִילִין, מְזוּזוֹת) אוּנ מְלַמְּדִים וָואס לֶערְנֶין מִיט קִינְדֶר זֶענֶען נָאר פוּן שֵׁבֶט שִׁמְעוֹן (כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נְפוּצִים) זַייא זָאלֶן זַיין פַאר שְׁפְּרַייט צְווִישֶׁן יוּדִין (וְשִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי עָשָׂאוֹ מְחַזֵּר עַל הַגְּרָנוֹת לִתְרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת) דָאס שֵׁבֶט לֵוִי הָאט יַעֲקֹב גֶמַאכְט זַייא זָאלֶן דַארְפֶן גֵיין אִין דִי שַׁייעֶר בֶּעטֶן מֶען זָאל זַייא גֶעבֶּן תְּרוּמָה אוּנ מַעֲשֵׂר (נָתַן לוֹ תְּפוּצָתוֹ דֶּרֶךְ כָּבוֹד) דָם פַאר שְׁפְּרַייטוּנג צְווִישֶׁן יוּדִין פוּן שֵׁבֶט לֵוִי אִיז שֶׁענֶר ווִי דָם פַר שְׁפְּרַייטוּנג צְווִישֶׁן יוּדִין פוּן שֵׁבֶט שִׁמְעוֹן׃ (ח) (יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ). זָאגְט רַשִׁ״י (לְפִי שֶׁהוֹכִיחַ אֶת הָרִאשׁוֹנִים בְּקִנְטוּרִים) ווַייל יַעֲקֹב הָאט גֶשְׁטְרָאפְט דִיא עֶרְשְׁטֶע דְרַייא קִינְדֶר מִיט בַּעס (הִתְחִיל יְהוּדָה לָסוֹג לַאֲחוֹרָיו) הָט יְהוּדָה אָן גֶהוֹיבֶּן זִיךְ אָפּ רִיקֶען אוּנְטֶער זִיךְ (שֶׁלֹּא יוֹכִיחֶנּוּ עַל מַעֲשֵׂה תָּמָר) עֶר זָאל אִים נִיט שְׁטְרָאפֶן ווֶענֶן ווָס עֶס אִיז גֶוועֶן מִיט תָּמָר (וְקָרָאוֹ יַעֲקֹב בְּדִבְרֵי רִצּוּי) הָאט יַעֲקֹב אִים גֶערוּפֶן מִיט גוּטֶע רֵייד אוּנ הָט גֶזָאגְט צוּ אִים (יְהוּדָה לֹא אַתָּה כְּמוֹתָם) יְהוּדָה דוּ בִּיסְט נִיט ווִיא זַייא זֶענֶן׃ (יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ) דַיין הַאנְד ווֶעט שְׁלָאגֶן דֶעם

פירוש

היא. אמר הקב״ה ולוי אף הוא יהא מסבב. מה עשה הקב״ה האבילו פרנסתו בנקיות ונתקיימה גזירת יעקב ונלוי הקב״ה ונתן לו אחד מעשרה והוא מסבב על הגרנות ואומר תנו לי חלק׃ (ח) יהודה אתה יודוך אחיך. למלוכה שהמלכות שנטלתי מראובן נתתיה לך ואחיך יודו לך המלוכה. כמו שנאמר ויבאו כל שבטי ישראל אל דוד חברונה להמליך את דוד (שמואל ב׳ ה׳)

רד״ק

ובב״ר כיון שראה יהודה שוכר לראובן חטאו ושמעון ולוי חטאם נתיירא יהודה שלא יזכיר לו מעשה תמר. התחיל קורא לו. יהודה אתה יודוך אחיך להיות מלך עליהם׃ ישתחוו לך בני אביך. כשיראו אותך מצליח ישתחוו לך ויאמרו כי לך יאתה מלוכה. ויצחק אמר ליעקב בני אמך שלא היתה לו אשה אלא רבקה. ויעקב אמר ליהודה בני אביך לפי שהיו לו ארבע נשים

פירוש לתורת אלהים

עֶר אִיז שְׁטַארְק (וְעֶבְרָתָם כִּי קָשָׁתָה) אוּנ זֵייעֶר גְרִים צָארְן ווָאס עֶר אִיז הַארְט (עַיין רש״י) אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב אִיךְ ווֶעל זַייא צוּ טֵיילֶן צְווִישֶׁען יַעֲקֹב וַאֲפִיצֵם בְּיִשְׂרָאֵל אוּנ אִיךְ ווֶעל זַייא פַאר שְׁפְּרַייטֶן צְווִישֶׁען דִיא יִשְׂרָאֵל (עַיין רש״י)׃ (ח) יְהוּדָה דוּא יְהוּדָה דִיךְ ווֶעלֶן לוֹבֶּען דַיינֶע בְּרִידֶער (עַיין רש״י) יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ דַיין הַאנְד ווֶעט זַיין אוֹיף דֶעם נַאקֶען פוּן דַיינֶע פַיינְד דַיינֶע פַיינְד ווֶעלֶן פַר דִיר אַנְטְלוֹיפֶען אוּנ דוּא ווֶעסְט זֵיי שְׁלָאגֶן אִין נַאקֶען יִשְׁתַּחֲווּ עֶס ווֶעלֶן זִיךְ צוּ

לְךָ בְּנֵי אָבִיךָ׃ ט גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה

יִתְכַּדְּרוּן סַנְאָךְ יְהוֹן מְחַזְרִין קְדַל קֳדָמָךְ
מפרף
וִיהוֹן מַקְדְּמִין לְמִשְׁאַל
בִּשְׁלָמָךְ בְּנֵי אֲבוּךְ׃ ט שִׁלְטוֹן יְהֵי בְּשֵׁירוּיָא וּבְסוֹפָא יִתְרַבָּא מַלְכָּא מִדְּבֵית יְהוּדָה אֲרֵי מִדִּין קִטְלָא בְּרִי נַפְשָׁךְ סַלֵּיקְתָּא יְנוּחַ יִשְׁרֵי בִּתְקוֹף

בעל הטורים

א' לו וא' לדוד : (ט) גור אריה יהודה .בני' זכו דוד וגם שלמה . ובני' זה נחשון . גור אריה יהודה · ר"ת בני' דוד : עלית. ג' במס'. מטרף בני עלית · כי עלית משכבי אביך.עלית למרום . לראובן אמר עלית וכיית ראוי ליקח מתנות כהונה ומלוכה דכתיב כיה ויתן עז למלכו ומי גרם לך שכפסדת אותו

הודו לה'יודו לה'.הונה וריעהם כלם עיקרם בראשם אות במקום' : וישתחוו. שתמלוך עליהם : בני אביך . לפי את יעקב כתיב בני אמך : (ט) גור אריה יהודה. כמו

רשב"ם

ויתן עליו הוד מלכות בדברי הימים: יודוך ימליכוך . כמו יהודוך כדכתיב כי על כן עמים יהודוך. וכן יושיע ה' כמו יהושיע. הוד מלכות אין הה"א עיקר אלא מגזרת חטופי פ"א פעל של אות יו"ד הוא כמו ישב יצא . שאמר הוציא הושיב. וכן מן ירה בים הורה. ויורו המורים. וכן איש לא הונה מגזרת לא תינו. וכן יאמר יו"ד ונופלת לפרקים ובאה את יו"ד [צ"ל וא"ו] שמארבע אמהות היו אמר בני אביך אבל כשבירך יצחק והנה כפיר אריות. הנער קרוי גור כדכתיב בתוך כפירים

רש"י

צ דוד [ש"ב כב] ואויבי תתה לי עורף : בני אביך ע"ש שהיו מנשי' הרבה לא אמר בני אמך כדרך שאמר יצחק : (ט) גור אריה . על דוד נתנבא בתחל' גור (ש"ב ה) בהיות שאול מלך עלינו אתה המוציא והמביא את ישראל ולבסוף אריה כשהמליכוהו עליהם . וזהו שתרגם אונקלוס שלטון יהא בשרויא בזחלתו

שפתי חכמים

על לוי לכן כתיב בישראל דכול ל' מסיבות : צ דס"ל ליעקב לגרך אותו שתמשול בגוים או המלוך אתה ולכך אמר ידך בעורף

בית דוד

נאָקען פוּן דַיינֶע פַיינְד, דָס אִיז גְוֶועזֶן (בִּימֵי דָוִד) אִין דִי צַייט פוּן דָוִד. ווִי דָוִד הָט גְזָאגְט (וְאוֹיְבַי תַּתָּה לִי עוֹרֶף) דִי הָאסְט גְגֶעבֶּן מַיינֶע פַיינְד זָאלֶן זַיין צוּא מִיר מִיט זַייעֶר נַאקִין, זַייא אַנְטְלוֹפֶן פַ־מִיר : (בְּנֵי אָבִיךָ), זָאגְט רש"י (עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ מִנָּשִׁים הַרְבֵּה) ווַייל זַיינֶע קוּנְדֶר זֶענִין גְוֶועזֶן פוּן פִיל ווַייבֶּר (לֹא אָמַר בְּנֵי אִמְּךָ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר יִצְחָק) דְרִיבֶּר הָט יַעֲקֹב נִיט גְזָאגְט צוּ יְהוּדָה דִי קִינְדֶר פוּן דַיין מוּטֶר וֶועלִין זִיךְ בּוּקֶען צוּ דִיר. ווִי יִצְחָק הָט גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב יִצְחָק הָאט גֶעהַט נָאר אֵיין ווַייב מִיט צְווַיי קוּנְדֶר הָט עֶר גְקֶענְט זָאגֶן צוּ יַעֲקֹב דִיא קוּנְדֶר פוּן דַיין מוּטֶר זָאלֶן זִיךְ בּוּקֶען צוּ דִיר. זֶענִין אַלֶע קִינְדֶר, אָבֶער ווֶען יַעֲקֹב ווָאלְט זָאגִין צוּא יְהוּדָה דִי קוּנְדֶר פוּן דַיין מוּטֶר, ווָאלְט מֶען נָאר

נֶעמַייגְט זַיינֶע פִינְף בְּרִידֶר פוּן זַיין מוּטֶר לֵאָה : (ט) (גוּר אַרְיֵה). זָאגְט רש"י (עַל דָוִד נִתְנַבֵּא) יַעֲקֹב הָט גְרֶעט פוּן דָוִד הַמֶּלֶךְ דָוִד אִיז נִיט גְרוֹים גְוָוארִין מִיט אֵיין מָאל(ווִי שָׁאוּל)נָאר זַיין גְרוֹיסְקַייט אִיז גְוָוארִין בִּיסְלַאכְוַוייז (בַּתְּחִלָּה גוּר) אִין אָנְהֵייבּ אִיז דָוִד גְוֶועזְ ווִי אַיוּנְגֶער לֵייבּ. ווִי דִי יוּדִין הָאבֶּען גְזָאגְט צוּ דָוִד (בִּהְיוֹת שָׁאוּל מֶלֶךְ עָלֵינוּ אַתָּה הָיִיתָ הַמּוֹצִיא וְהַמֵּבִיא אֶת יִשְׂרָאֵל)אֲפִילוּ ווֶוען שָׁאוּל אִיז גְוֶועזֶן אַמֶּלֶךְ אוֹיף אוּנְז בִּיזְטוּ גְוֶועזֶן דֶר אַרוֹיסְפִּירֶער אוּנ דֶר אַרַיינְבְּרֶענְגֶר פוּן דִיא יוּדִין (וּלְבַסּוֹף אַרְיֵה) נָאכְדֶם אִיז דָוִד גְוֶועזֶן ווִי אַלֵייבּ (כְּשֶׁהִמְלִיכוּהוּ עֲלֵיהֶם) ווֶוען דִי יוּדִין הָבֶּן אִים גְמַכְט פַר אַמֶּלֶךְ אוֹיף זִיךְ (וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוּס שִׁלְטוֹן יְהֵא בְּשֵׁירוּיָא) דָאס אִיז ווָאס דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט

פירוש

וכל הבנים בני אב אחד: (ט) (גור ארי') . מתחלה יהיה גור שהוא הקטן ואעפ"כ הוא על שאר החיות. וכן יהודה הוא ראשון לקרבן הנשיאים, וכן במלחמות הכנעני אמר יהודה יעלה (שופטים ב') וכן בגבע בנימין.וכן ראשונלשופטי'הי' עתניאל בןקנז למטה יהוד' עד שבא דוד ומלךוהי'ארי':(מטרף בני עלית)מרוב טרף

רד"ק

עלית לשם ולתפארת, כמו שאמר על דוד בשובו מהכות את ארם : (כרע רבץ). פירש אאז"ל, בימי דוד כרע כמו האריה שבעת פחדתו מחיות אחרות לא ירבץ אלא יכרע כדי שיהא נקל לקום עליו אבל כשאינו פוחד הוא רובץ בהשקט, כן דוד היה טרוד במלחמות כל ימיו, והיה קם מהרה על אויביו והרגם כמו האריה לחיות, אבל

פירוש לתורת אלהים

דִיר בּוּקִין דַיין פָאטֶרְס קִינְדֶער ווַייל פוּן דִיר וֶועלֶן אַרוֹס קוּמֶען דִיא מְלָכִים (עיין רש"י) : (ט) גוּר אַרְיֵה יְהוּדָה אֵיין יוּנְגֶער לֶעוֶוע דָאס מֵיינְט מֶען אִין שְׁטַארְקַייט ווֶועט זַיין יְהוּדָה (עיין רש"י) מִטֶּרֶף פוּן דֶעם פַר צוּקוּנְג פוּן מַיין זוּן יוֹסֵף (עיין רש"י) בְּנִי הָאסְטוּ דִיךְ מַיין זוּן. דערפון

של"ה הקדוש

דָעם טוּט ווָעלְכֶר ווַייזְט אַז עֶס זָאל צְווִישֶׁן זַיי קַיין לָשׁוֹן הָרָע נִיט זַיין אוּנ זַייא זָאלֶן צוּ זַאמֶן זַיין אוּנ אֵיין בּוּנְד אוּנ מִיט דֶעם נַאנְצֶן הַארְצֶן מִיט גְרוֹיס פְרַיינְדְשַׁאפְט :

כְּאַרְיָא וּכְלֵיתָא וְלֵית מַלְכוּ דִּתְזַעְזְעִנֵּיהּ׃
י לָא יַעְדֵּי עָבֵיד שׁוּלְטָן מִדְּבֵית יְהוּדָה וְסָפְרָא מִבְּנֵי בְנוֹהִי עַד עָלְמָא

מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע רָבַץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ׃ לֹא־יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו

תו"א לא יסור. סנה' ס הוריות יא :

עד

רשב"ם

דבתה גוריה. לפי שהוא קל וגבור יותר מאריה וקן ממשיל את יהודה לגור אריה : מטרף בני עלית. אתה יהודה בני לאחר שתעלה מלטרוף טרף באומות ותכרע ותשכב בעירך לא יבא אויב להחרידך ולהקימך ממקומך. זהו עיקר פשוטו. והמפרשים בטביחת יוסף לא ידעו פשוטו של פסוק ולא בחילוק טעמים כלל : (י) לא יסור שבט

בעל הטורים

כי עלית מטכני אחיך • ויהודה אמר הלא אתה שמטריף בני עלית זכית ועלית ולקחת מתנת מלוכה : (י) ומחוקק מבין רגליו בגי' תלמידי חכמים: מחקק. מלא רת"ח ברמ"ח איברים כאדם ע"ש תורה ככל ושמורה : יבא שילה. בגי' משיח. שילה בגי' משה דכתיב כיה ויתא רתשי שם שהיתה יהודה לקדשו

רש"י

בחשלמו : מטרף. ממה שחשדתיך בטרוף טורף יוסף חיה רעה אכלתהו וזהו יהודה שנמשל לאריה : בני עלית. סלקת את עצמך ואמרת מה בצע וגומר וכן בהריגת תמר שהודה צדקה ממני לפיכך כרע רבץ וגו' בימי שלמה [מ"א ה] איש תחת גפנו וגו': (י) לא יסור שבט מיהודה. מדוד ואילך אלו ראשי גליות שבבבל שרודי' את העם בשבט הממונים ע"פ המלכו' (סנהדרין ה) : ומחוקק מבין רגליו תלמידים

שפתי חכמים

כמורף לרמז על דוד (מהרש"ל) : ק ר"ל בני קאי על יהודה ולא על יוסף חדא דהא יהודה גם כוא בנו. ועוד דהא מערף המר ג"כ סלק עלמו וכמו שפירש"י וא"כ סלק עלמו משיכן ולמה נקט בני על יוסף א"ו בני קאי על יהודה : ר דק"ל והא עד שאול לא היה מלך בישראל ועו"פ מדוד ואילך בהוא משבט יהודה : ש [נח"י] קאי אמלתיל לא יסור שבט מושלים מיהודה ואפי' בזמן הגלות תהיה להם שררה מוטבת וכל זה יתנהג עד כי יבא שילה מי שהשבט שלו וכרע נקט

בית דוד

דָוִד וָועט זַיין אַגִיוָועלְטִיגֶר. בְּשַׁרְגִיאָ. מַיינְט מְעֶן בִּתְחִלָּתוֹ. אִין אָנְהֵייבּ : (מִטֶּרֶף). יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט צוּ יְהוּדָה (כַּמָּה שֶׁחָשַׁדְתִּיךָ בִּטְרוֹף טוֹרַף יוֹסֵף חַיָּה רָעָה אֲכָלַתְהוּ) וָוס אִיךְ הָאבּ גְזָאגְט יוֹסֵף אִיז צוּרִיסְעֶן גְוָוארִין. אַשְׁלֶעכְטְע חַיָּה הָאט אִים אוֹיףגֶעגֶעסִין (וְזֶהוּ יְהוּדָה) אוּנ דָס הָב אִיךְ דִיךְ גְמֵיינְט, דָז בֵּיזְט דִי חַיָּה (שֶׁנִּמְשַׁל לְאַרְיֵה) וַוייל דִי בֵּיזְט גְלִיכִין צוּ אַלֵייבּ : (בְּנִי עָלִיתָ). פוּן דֶעם מַיינוּנְג בִּיזְטוּ מַיין זוּהְן אָפּ גְטָאן גְוָוארִין (סִלַּקְתָּ אֶת עַצְמְךָ וְאָמַרְתָּ מַה בֶּצַע) דוּ הָאסְט דִיךְ אָפּ גְעטָאן אוּנ הָאסְט גְזָאגְט וָואס וֶועלִין מִיר פַּרְדִינֶען אַז מִיר וֶועלִין הַרְגְעֶנֶן אוּנְזֶר בְּרוּדֶער (וְכֵן בַּהֲרִיגַת תָּמָר) אוּנ אַזוֹי אִיז גְוֶועזְן וֶוען מְעֶן הָט גְוָואלְט הַרְגְעֶנֶן תָּמָר (שֶׁהוֹדָה צְדָקָה מִמֶּנִּי) הָט יְהוּדָה מוֹדֶה גְוֶועזְן אוּנ הָט גְזָאגְט זִי אִיז גְרֶעכְט פוּן מִיר אִיז זִי מְעוּבֶּרֶת (לְפִיכָךְ כָּרַע רָבַץ וגו' בִּימֵי שְׁלֹמֹה אִישׁ תַּחַת גַפְנוֹ) דְרִיבֶּער אִין דִיא צַייט פוּן שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ אִיז דֶר שֵׁבֶט יְהוּדָה אוּנ אַלֶע יוּדִין גְלֶעגֶן רוּהִיג אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יֶעדֶר מֶענְטשׁ הָט גֶעזֶעסִין זַיינֶע וַויין שְׁטָאקְען אוּנ זַיינֶע פַיינְגֶענְבּוֹימֶער : (י) (לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה). עֶס וֶועט נִיט אָפּ גֶעטָאן וֶוערִין אַרוּפּ (אַגִיוָועלְטִיגְקַייט) פוּן יְהוּדָה (מִדָּוִד וְאֵילָךְ) פוּן דָוִד אוּנ וַוייטֶער (אֵלּוּ רָאשֵׁי גָלִיּוֹת שֶׁבְּבָבֶל) וֶוען דִיא יוּדִין וֶועגִין גְוֶועזְן אִין בָּבֶל אִיז שְׁטֶענְדִיג גְוֶועזְן אוֹיף זֵיי אַיוּדִישֶׁער אָקְצַיר פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה (שֶׁרוֹדִים אֶת הָעָם בַּשֵּׁבֶט) זֵייא הָאבִּן גְוֶועקְטִינְט אוֹיף דִיא יוּדִין מִיט אַרוּט. מִיט לְמַאכְטִיגְקַייט (שֶׁמְּמוּנִים הָיוּ עַל פִּי הַמַּלְכוּת) זֵייא זֶענִין גְוֶועזְן אַלְמַאכְטְע אוֹיף יוּדִין פוּן דִי גוֹיִשֶׁע מְלָכִים: (וּמְחוֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו). (אֵלּוּ נְשִׂיאֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) מַיינְט מְעֶן דִי נְשִׂיאִים פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, זֵיי וֶועגִין גְוֶועזְן דִי תַּנָּאִים מִיט זֵייעֶרִי תַּלְמִידִים וָואס הָאבִּן גְגֶעבִּן

פירוש

אבל שלמה יהיה רובץ שלא יפחד ממלחמה כי כל הגוים יעבדוהו ויראו ממנו ואין מי שיקימנו : (י) (לא יסור שבט). המושל יקרא שבט לפי שרודה על העם ומיסרם כמו שמיסר אדם בשבטו וכן דרך המושלים להיות שבט בידם לרמוז זה כמו שנאמר את שרביט הזהב אשר בידו (אסתר ג') וכן אמר שבט מושלים

רד"ק תקנות

(ישעיה י"ד) שבט מלכותך : ומחוקק מבין רגליו . ר"ל מבניו כמו שאמר ובשליתה היוצאת מבין רגליה (ויקרא כ"ו) והמושל נקרא מחוקק לפי שנותן החוקים ואמר לא תסור שררה מיהוד' עד שיהי' לו יותר שיהי' מלך, ואמר זה על דוד. ופירוש שילה, בנו, מן ובשליתה'. ודעת המתרגם על המשיח ותרגם שילה כמו שלו ר"ל וכו

פירוש לתורת אלהים

דֶערְפוּן אָפּ גְטָאן (עַיין רַשִׁ"י) כָּרַע עֶר קְנִיעֶט זִיךְ רָבַץ עֶר לֵייגְט זִיךְ אַזוֹי וִויבֶּער כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא אַזוֹי וִויא אַלֵייבּ אוּנ אַזוֹי וִויא אַלְטְעפְּרֶעט מִי יְקִימֶנּוּ עֶר קֶען דֶען זִיךְ רִייצְנִי מִיט אִיהְם אִיהְם אוֹיף צוּא הֵייבִּין (עַיין רַשִׁ"י) : (י) לֹא יָסוּר עֶס וֶועט נִיט אָפּ גְטָאהִן וֶוערִין אַגִיוָועלְטִיגֶער פוּן דִיא יוּדֶער פוּן יְהוּדָה (עַיין רַשִׁ"י) וּמְחוֹקֵק אוּנ אַגִיזֶעצְגֶעבֶּער פוּן זַיינֶע פִיס (עַיין רַשִׁ"י)

עַד כִּי־יָבֹא שִׁילֹה וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים

עַד דְּיֵיתֵי מְשִׁיחָא דְּדִילֵיהּ הִיא מַלְכוּתָא וליה

תו"א עד כי יבא. סנה' לח :

רשב"ם

מיהוד'. המלכות שניתן לו להשתחוות לו כל אחיו שנים עשר לא תפסוק ממנו כל אותה הגדולה ולא מחוקק ושררה מזרעו עד כי יבא יהוד' שילה כלומר עד כי יבא מלך יהודה הוא רחבעם בן שלמה שבא לחדש המלוכה בשילה שזהו קרוב לשכם אז יסורו עשרת השבטים ממנו וימליכו את ירבעם ולא נשאר לרחבעם בן שלמה רק יהודה ובנימין : יקהת עמים. קבוצת האומות שהיו כפופים תחת שלמה אביו כדכתיב הוא רודה בכל עבר הנהר נתקבצו שם להמליך את רחבעם כדכתיב וילך רחבעם שכמה כי שכם בא כל ישראל להמליך אותו ושכם אצל שילה כדכתיב ביהושע ויאסוף יהושע כל ישראל שכמה וכל הפרשה' ולבסוף מפרש כל אלו הדברים הי' לפני ה' בשילה ויונם בשו מים הנה חג ה' בשילה במסלה העול' בית אל שכמה וגו' וגם בירמיה ויבאו אנשים משכם משלה ומשמרון וקרקע חלקה היה בשכם סביב האלה אשר עם שכם הראויה להתקבץ שם בני אדם ולכבוד משכן אשר בשילה הסמוך שם ויעקב עיקר הגדול' של יהודה שמרוד עד רחבעם פירש. אבל חוסר הגדול' לא רצה לפרש אלא מכללו של מקרא אהה מדקדק שמשילה ואילך נתמעטה:

אסרי

רש"י

תלמידים אלו נשיאי א"י : עד כי יבא שילה. מלך המשיח שהמלוכה ש שלו. וכן ת"א. ומ"א שילו שי ת לו שנאמר [תהלי' עו] יובילו שי למורא : ולו יקהת עמים. אסיפת העמי שהיו"ד עיקר היא כיסוד כמו יפעתך ופעמי' שנופלת ממנו וכמה אותיות משמשות בל' זה והם נקראים עיקר נופל כגון נו"ן של נוגף ושל נושך ואל"ף (איוב יג) שבאחותי באזניכם (יחזקאל כא) ושבאבחת חרב (והוא לשון חרב ופי' אימת חרב והוא לשון זיין) (מ"ב ד) ואסיך שמן אף זה יקהת עמים אסיפת עמים שנא' (ישעי' יא) אליו גוים ידרושו ודומה לו (משלי ל) עין תלעג א לאב ותבוז ליקהת אם לקבוץ קמטי' שבפניה מפני זקנתה ובגמרא דיתבי ומקהו אקהתא בשוקי ב דנהרדעא [דפומבדיתא] במס' יצמות

שפתי חכמים

המלוכה תמורת השבט וה"א היא : ת ר"ל דבוא כמי תפרש שילה קאי אנואל אבל לא תפרש שבוא ל' שילו אלא בי תיבות הם כי לו פי' מנחה לו : א מביא ראיה דיקהת בחד יו"ד לי' אסיפה : ב מקבילים קהלות שבינה ובאים ושומעים דבריהם

ע"ם

בית דוד

תַּקָּנוֹת צוּ דִי תּוֹרָה: (עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה). מֵיינְט מֶען בִּיז עֶס וֶועט קוּמֶען מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ (שֶׁהַמְּלוּכָה שֶׁלּוֹ) ווס דיא מְלוּכָה איז זיין (וְכֵן תִּרְגְּמוֹ אוּנְקְלוֹס) אונ אזו טייטשט דר תַּרְגּוּם (וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה) דר מִדְרָשׁ זאגט "שִׁילוֹ" איז צוויי ווערטר (שַׁי לוֹ) צו אים (צוּ מָשִׁיחַ) וועט מען ברענגען מַתָּנוֹת (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פָּסוּק (יוֹבִילוּ שַׁי לַמּוֹרָא) זיי וועלן פירן אַמַּתָּנָה צום מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ ווייל זייא וועלן האבן מוֹרָא פר אים : (וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים). מיינט מען (אֲסִיפַת הָעַמִּים) צו אים וועלן זיך פר זאמלן פעלקר (שֶׁהַיּוּד עִיקָּר הוּא כִּיסוֹד) ווארום דיא יו"ד איז דער עִיקָּר אין ווארט (כְּמוֹ יִפְעָתֶךָ) וויא דאס ווארט יִפְעָתֶךָ (וּפְעָמִים שֶׁנּוֹפֶלֶת מִמֶּנּוּ) אמאל פאלט אוועק דיא יוד (וְכַמָּה אוֹתִיּוֹת מְשַׁמְּשׁוֹת בְּלָשׁוֹן זֶה) פיל אותיות זענן דא אזעלכע אמאל זענן זיי דא ביי דעם ווארט אונ אמאל זענן זייא ניט דא ביא דעם ווארט (וְהֵם נִקְרָאִים עִיקָּר נוֹפֵל) די אותיות ווערן גרופן עִיקָּר נוֹפֵל, זיי זענן דר עיקר ביא דעם ווארט אונ אמאל פאלן זייא אוועק פון דעם ווארט (כְּגוֹן נוּן שֶׁל נוֹגֵף וְשֶׁל נוֹשֵׁךְ) דיא נון פון ווארט נוֹגֵף אונ פון ווארט נוֹשֵׁךְ, אונ אמאל שטייט יִגּוֹף, יִשּׁוֹךְ, אן אנון (וְאָלֶף שֶׁבְּאַחֲוָתִי בְּאָזְנֵיכֶם, וְשֶׁבְּאִבְחַת חָרֶב, וְאָסוּךְ שֶׁמֶן) דיא דרייא אַלְפִין פאלן אמאל אוועק פון ווארט (אַף זֶה יִקְּהַת עַמִּים) אזו דאס ווארט יִקְּהַת עַמִּים מיינט מען (אֲסִיפַת עַמִּים) אפאר זאמלונג פון פעלקר (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פָּסוּק (אֵלָיו גּוֹיִם יִדְרוֹשׁוּ) צוא אים (צום מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ) וועלן פארשטן פעלקר, פעלקר וועלין זיך אויך פר זאמלן צום מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ (וְדוֹמֶה לוֹ) נאך אזו אווארט שטייט (עַיִן תִּלְעַג לְאָב) דאס אויג וואס לאכט פון פאטער (וְתָבוּז לִיקְּהַת אֵם) אונ זי פארשעמט די פר זאמלונג פון דיא מוטער (לְקִבּוּץ קְמָטִים שֶׁבְּפָנֶיהָ מִפְּנֵי זִקְנָתָהּ) אז ער זעהט אירע פר זאמולטע קנייטשן וואס אויף איר פנים איז פון איר עלטער, דריבער לאכט ער פון איר, (וּבַגְּמָרָא) אין דיא גמרא געפינען מיר אויך דאס ווארט (דְּיָתְבֵי וּמַקְהוּ אַקְהָתָא בְּשׁוּקֵי דִּנְהַרְדְּעָא) זיי

זענן

פירוש רד"ק

וכן בב"ר (שם) עד כי יבא שילה עד שיבא מי שהמלכות שלו וענין זה כאדם האומר לאחד קח זה עתה עד שאתן לך יותר : (יקהת). שם, וכן ליקהת אם (משלי ל') ופירושם משמעות ועבודה, אומר כי העמים יהיו

נשמעים

פירוש לתורת אלהים

אונ דאס וועט אלץ אזו זיין עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה בִּיז דער מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ וועט קומען וואס דיא

וליה ישתמעון עממיא: יא יסחר ישראל קרתיה עמא יבנון היכליה יהון צדיקיא סחור סחור ליה ועבדי אוריתא באולפן עמיה

עמים: יא אסרי לגפן עירה ולשרקה בני אתנו כבס ביין לבשו ובדם־ענבים סותה:

סעירו קרי　ססותו קרי　חכלילי

תו״א אסרי לגפן. ברכות נז כתובות קיא: חכלילי. כתובות קיא:

יהי ארגון טב לבושוהי בסותיה מילא צבע זהורי וצבעונין:

יסמקון

רשב״ם

(יא) אסרי לגפן עירה. עיר בן אתונות צריך לקשור לגפן אחת להפעיני מרוב ענבים: ולשורקה אחת בני אתונו. כמו ל׳ כדכתיב במלכה וישראל ויהודה רבים איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו כי משופעים ביין היו: כבס ביין לבושו. לאחר שבצרו הענבים והורבים אותו בניות מתלכלבין בגדיהם בדריכות היינות כדכתי׳ מדוע אדום ללבושך ובגדיך כדורך בגת. וכתוב שם וכל מלבושי אגאלתי. ואחר הדריכ׳ שותים את היין ולכך הוא אומר: כלי׳ עינים מיין. כדכתיב למי חכלילות עינים למאחרים על היין: סותה

רש״י

יבמות (דף קי) ויכול היה לומר קהיית עמים: (יא) אסרי לגפן עירה נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת יין כמעיין איש יהודה יאסור לגפן עיר אחד ויטענו מגפן אחת ומשורק אחד בן אתון אחד: שרקה זמורה ארוכה קוריי״א בלעז: כבס ביין. כל זה ל׳ רבוי יין: סותה ל׳ מין בגד הוא ואין לו דמיון במקרא: אסרי. כמו אוסר דוגמתו [תהלי׳ קי״ג] מקימי מעפר דל (שם קי״ג) היושבי בשמים וכן בני אתונו כענין זה. ואונקלוס תרגם ב במלך המשיח. גפן הם ישראל. עירה זו ירושלים

שפתי חכמים

פ״ס: נ וכבי מפמצ בקרא אוסרי לגפן עירה יפנכון ישראל　　פיר

בית דוד

ווען געסן אונ האבן פאר זאמולט אפרזאמלונג תמידים אין די נאמן פון דיא שטאט נהרדעא, אזו שטייט במסכת יבמות (ויכול היה לומר קהיית עמים) דר פסוק האט געקאנט זאגן קהיית עמים, אין איז טייטש דם פרזאמלונג פעלקר: (יא) (אוסרי לגפן עירה). זאגט רש״י (נתנבא על ארץ יהודה) יעקב האט גזאגט נביאות אויף דעם לאנד יהודה (שתהא מושכת יין כמעין) עס וועט זיך אין איר ציהן ווין ווי פון אקוואל (איש יהודה יאסור לגפן עיר אחד ויטענו מגפן אחת) איטליכער פון יהודה וועט איין שפאנען צו איין ווייגשטאק איין אייזיל אונ ער וועט בעלאדן דאס אייזיל מיט איין ווין שטאק (ומשורק אחד בן אתון אחד) אונ מיט איין צווייג וועט ער בלאדען איינג אייזיל: (שורקה). מיינט מען זמורה ארוכה, אלאנגע צווייג: (כבס ביין). (כל זה לשון רבוי יין) דס אלין ווייזט אז עס וועט זיין פיל ווין, דהיינו וועט מען וואשן דיא קליידר מיט ווין: (סותה). (לשון מין בגד הוא) סותה מיינט מען אקלייד (ואין לו דמיון במקרא) אין פסוק איז ניט דא נאך אזו אווארט: (אוסרי). (כמו אוסר). אוסרי איז גלייך ווי עס וואלט גשטאנען אוסר, אן איוד (דוגמתו) אזו אגלייכן שטייט אין פסוק מקימי מעפר דל דארף שטיין מקים, היושבי בשמים. דארף שטיין היושב בשמים (וכן בני אתונו כענין זה) דארף אייך שטיין בן אתון, איינג אייזיל (ואונקלוס תרגם במלך המשיח) דר תרגום זאגט דר פסוק שמיכט פון מלך המשיח (גפן הם ישראל) דעם ווייגשטאק מיינט מען דיא יודין (עירה זו ירושלים) עירה מיינט מען ירושלים (שורקה אלו ישראל) שורקה מיינט מען

פירוש רד״ק

נסמכים אליו ונעבדים אותו, והיה זה לדוד ובל שכן למלך המשיח: (יא) (אסרי). היו״ד נוספת כיו״ד שכני סנה (דברים ל״ג) והדומים, וכן בני אתונו הוי״ו נוספת וכפל הענין במלות שונות. ואמר לשורקה בני אתונו, כי לשורקת הוא כמו לגפן, ובני אתונו, כמו עירה, ובזה כפר הכתוב שבח ארץ יהודה שתהי׳ טובה [illegible] מפני ואינו חושש, כל כך יהו׳ ענבים רבים בגפן. וי״א מפרשים שיטענו חמורו מגפן אחד, ומן מרוב היין אם ירצה יכבס בגדיו ביין, וכפל הענין במלות שונות. ואמר

פירוש לתורת אלהים

מיוחה איז זיינע זיין אונ צוא איהם וועלין זיך איין זאמלין פיל פעלקער: (יא) אוסרי לגפן ער וועט בינדען צוא אווייגשטאק זיין אייזל (עיין רש״י) ולשורקה אונ צום צווייג זיין טריבן וועט ער אן לאדן בני אתונו איינג אייזל כבס ער וועט וואשן אין ווין זיין קלייד פון פילקייט ובדם אונ אין דוא רויטקייט פון דיא ווין טרויבן וועט ער וואשן סותה זיין קלייד:

יב חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן וּלְבֶן־שִׁנַּיִם מֵחָלָב

יב יִסְמְקוּן טוּרוֹהִי בְּכַרְמוֹהִי יִטוּפוּן נַעֲוֹהִי בחמר

תו״א ולבן שנים. כתובות סח:

רשב״ם

ל׳ בגד: (יב) חכלילי. אדמות עינים קרוי כן: ולבן שנים משתיית חלב. כדכתיב שתיתי ייני עם חלבי

רש״י

שורקה אלו ישראל (ירמי׳ ב) ואנכי נטעתיך שורק בני אתונו יבנון היכליה לשון שער האיתון בס׳ (יחזקאל מ) ועוד תרגמו בפנים אחרים גפן אלו צדיקים. בני אתונו עבדי אורייתא באולפן. על שם רוכבי אתונות ד לחורות׳ כבס ביין יהא ארגון טב לבושוהי שליבועו דומה ליין ולבעונין הוא ל׳ סותה שהאשה לובשתן ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה. ואף רבותינו פירשו בגמ׳ ל׳ הסתת שכרות במסכת כתובות (דף קיד) ועל היין שמא תאמר אינו מרוה ת״ל סותה: (יב) חכלילי. לשון אודם כתרגומו. וכן (משלי כג) למי חכלילו׳ עינים שכן דרך שותי יין עיניהם מאדימין: מחלב. מרוב חלב שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי צאן וכן פי׳ המקרא אדום עינים יהא מרוב יין ולבן שנים יהא מרוב חלב

שפתי חכמים

עיר ירושלים ולשורקה בני אתונו וישראל יבנון כ״ה: ד ר״ל דקאי פסוק זה אתי״ת לחורות פי׳ לבנות ת״ח שלובשים בגדים לבנים ה״נ רוכבים על אתונות לבנות ממקום למקום כדי ללמוד תורה

בית דוד

מען דיא יודין, ווי הקב״ה האט גזאגט צוא דיא יודין (ואנכי נטעתיך שורק) איך האב דיך גפלאנצט אצוויינג (בני אתונו) מיינט מען (יבנון היכליה) זיי וועלן בויען דאס בית המקדש, בני איז טייטש בויען, (אתונו לשון שער האיתון) אתונו מיינט מען דאס בית המקדש וויא עס שטייט אין ספר יחזקאל שער האיתון (ועוד תרגמו בפנים אחרים) נאך טייטשט דר תרגום מיט אנדערי פשטים (גפן אלו צדיקים) דם ווייגשטאק מיינט מען צדיקים, (בני אתונו מיינט מען עבדי אורייתא באולפן) זיי טון וואס שטייט אין דר תורה אונ לערנן תורה (על שם רוכבי אתונות צחורות) ווי עס שטייט אין פסוק זיי רייטן אויף ווייסע אייזלען פון איין שטאט צו דר אנדערי צו לערנין תורה (עיין ש״ח): (כבס ביין). מיינט מען (יהא ארגון טב לבושוהי) זיינע קליידר וועלן זיין פון גוטן ארגמן פורפור וואל (שציבועו דומה ליין) זיין פארב (דר קאליער) פון ארגמן איז גלייך צום קאליער פון וויין (וצבעונין הוא לשון סותה) רויט גפארבטע קליידר ווערין גרופן סותה (שהאשה לובשתן ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה) ווען אאשה בקלייד זיך מיט ארויט קלייד דם קאליער פון דעם קלייד רייצט אויף דעם בחור ער זאל אויף איר קוקעז (ואף רבותינו פירשו בגמרא לשון הסתת שכרות במסכת כתובות) אונזרי רבנים אין די גמרא כתובות טייטשן אויף דם ווארט סותה „אנריידן״ דער וויין רעט אן דעם מענש ער זאל אים טרינקן ביז ער איז שכור (ועל היין שמא תאמר אינו מרוה) טאמר וועסטו זאגן דר וויין מאכט ניט שכור (תלמוד לומר סותה) זאגט דר פסוק סותה דר וויין איז אזו גוט אז ער רעט אן דעם מענש מען זאל אים טרינקן ביז מען וועט ווערן שכור: (יב) (חכלילי). (לשון אודם) חכלילי איז טייטש רויט (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט (וכן למי חכלילות עינים) ווער האט רויטע אויגן, דיא מענשין וואס טרינקן פיל וויין (שכן דרך שותי יין עיניהם מאדימין) דיא מענשין וואס טרינקן פיל וויין ווערין זייערי אויגין רויט: (מחלב). (מרוב חלב) פון פיל מילך טרינקן וועט זיין ווייס די ציין (שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי צאן) עס וועט זיין אין זיין לאנד אגוט פיטערונג

פירוש

ואמר (ובדם ענבים סותה) כי דם ענבים הוא היין וסותו הוא לבושו וכל זה דרך הפלגה: (יב) (חכלילי עינים מיין) גם כן דרך הפלגה כי פניו ועיניו יהיו אדומים ואמר עינים על המראה כמו ועינו כעין הבדלח (במדבר י״א): (ולבן שנים מחלב). מרוב שתיית חלב יהיו השינים לבנים. ויש מפרשים שיגים שני הסלע יהיו לבנים מחלב הרחלים והעזים והפרות שיזוב מסדיהן מרוב חלב. ויש לפרש אלה השנים פסוקים דרך משל על המלך המשיח אמר אסרי לגפן והגפן משל על ישראל כמו שנאמר עליהם גפן ממצרים תסיע (תהלים פ׳) וכן שורק כמו שנא׳ ואנכי נטעתיך שורק כלו זרע אמת (ירמיה ב׳) וכן יהיו ישראל בימי המשיח כי השורקה הוא הטוב שבגפנים עד שאמרו כי הענבים

רד״ק

שיוצאים ממנו אין בהם חרצן. ואמר אוסרי כי המלך המשיח יחבר ברצון האל מלכות יהודה ואפרים כאחד כמו שאמר ועשיתים לעץ אחד והיו אחד בידי (יחזקאל ל״ז י״ט) ואמר לשון אוסר על דרך שאמר באסרם לשתי עונותם (הושע י׳ י׳) שהוא אומר על שתי המלכות כי החבור היפה שלא יפרד עם האסירה והקשירה ועירה ובני אתונות הוא המלך המשיח כמו שנא׳ עליו עני ורוכב על חמור ועל עיר בן אתונות (זכריה ט׳) ואמר כבס ביין לבושו על דרך שאמר עליו ג״כ במזמור (מ״ה ב׳) „רחש לבי דבר טוב, מר ואהלות קציעות כל בגדותיך. שנאמר בדרך משל על החכמה ועל המעשים הטובים כמו שאמר דרך משל בספר (קהלת י׳) בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך לא יחסר

פירוש לתורת אלהים

(יב) חכלילי עס וועלן זיין רויט זייערי אויגען פון פיל וויין (עיין רש״י) ולבן אונ עס וועלען

בְּחֲמַר יְתֵיֲרָן בִּקְעָתֵיהּ מֵחָלָב: פ יג זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים
בְּעִבּוּר וּבְעַדְרֵי עָנָא : ייד דו
ישכן

יג זְבוּלֻן עַל סְפַר יַמְמַיָּא תו״א זבולן לחוף. פכחים ד:

רשב״ם

וכן בלא כבת ובלא מהיר יין וחלב. ולבן כמו לבן . כשהוא דבוק יאמר ולבן · כמו מן חלב וחלב צאן :
(יג) לחוף ימים. שפת הים שהים הופך שם ומתהפך , ואם תאמר מה בצע מאחר ששפת הים גבוהה מאד

בעל הטורים

לקדשו דכתיב ברי יהודה רגמתם: (יג) וירכתו על צידן. כתיב חסר

רש״י

חלב. ולפי תרגומו עינים לשון הרים שמשם צופים למרחוק ועוד תרגמו בפני' אחרים ל' מעינות וקילוח היקבים. נפוהי יקבי' שלו ול' ארמי הוא כמס' ע״ז
(דק פר) נפוה ארתח . יחוורן נקעתיה פרנס פניס ל' שני הסלעים : (יג) זבולן לחוף ימים . על

בית

צו שעפסן (וְכֵן פֵּירוּשׁ הַמִּקְרָא) אַזוֹ מֵיינְט דֶער פָּסוּק (אָדוֹם עֵינַיִם יְהֵא מֵרוֹב יַיִן) דִי אוֹגְן וֶועלְן זַיין רוֹיט פוּן פִיל וויין טְרִינְקְן (וּלְבֶן שִׁנַּיִם יְהֵא מֵרוֹב חָלָב) דִיא צֵיין וֶועלְן זַיין וַוייס פוּן פִיל מִילְך טְרִינְקְן (וּלְפִי תַּרְגּוּמוֹ עֵינַיִם לְשׁוֹן הָרִים) דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט אוֹיגְן מֵיינְט מֶען בֶּערְג פַר ווָס רוֹפְט מֶען אוֹיף בֶּערְג. אוֹיגְן (שֶׁמִּשָּׁם צוֹפִים לְמֵרָחוֹק) ווַייל פוּן בֶּערְג קֶען מֶען זֶעהְן וַוייט (וְעַיֵּין בְּתַרְגּוּם פָּסוּק זֶה) (וְעוֹד תִּרְגְּמוֹ בְּפָנִים אֲחֵרִים) נָאךְ טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם דֶעם פָּסוּק מִיט אַנְדֶערֶע מֵיינוּנְגְן (לְשׁוֹן מַעְיָנוֹת וְקִילּוּחַ הַיְקָבִים) עֵינַיִם מֵיינְט מֶען קְוַואלְן. (ווִי עֶס שְׁטֵייט עֵין הַמַּיִם. דֶר קְווַאל ווַאסֶר. אִיז עֵין דֶער טַייטְשׁ

דוד

אַקְוַואל) זָאגְט דָא דֶר פָּסוּק חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיַּיִן. דִי קְוַואלְן וֶועלְן זַיין רוֹיט מִיט רוֹיטְן וַויין. אוּנ פוּן דִי קֶעלְטֶערְס וֶועלְן זִיךְ גִיסְן שְׁטְרוֹימְן ווַיין (נְצוּוֹהִי) מֵיינְט מֶען (יְקָבִים שֶׁלּוֹ) זַיינֶע קֶעלְטֶערְס. (וְלָשׁוֹן אֲרַמִּי הִיא) דָאס אִיז אַאַרַמִּישֶׁער ווָארְט (בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים נַעֲוָוה אַרְתָּהּ) אִין דִי גְמָרָא עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שְׁטֵייט אוֹיף דָס אַרַמִּישֶׁעס ווָארְט נַעֲוָוה אַרְתָּהּ. מֵיינְט מֶען דִיא קֶעלְטֶערְס ווַיין הָאבְּן שׁוֹין גֶעווֹרִין *) (יְחִוְּרָן בִּקְעָתֵיהּ) דִי טָאלֶען וֶועלְן זַיין ווַייס בַּדֶעקְט מִיט תְּבוּאָה (תִּרְגֵּם שִׁנַּיִם לְשׁוֹן שְׁנֵי הַסְּלָעִים) דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט דָס ווָארְט שִׁנַּיִם. דִי גְרוֹיסֶע בֶּערְג שְׁטֵיינֶער. צְווִישְׁן דִי שְׁטֵיינֶער וֶועט ווַאקְסְן תְּבוּאָה: (יג) (זְבוּלוּן לְחוֹף

פירוש

יהמר . ואמר ביין כי ריח היין טוב כולל בעלי הריח. וכן אמר זכרו כיין לבנון (הושע י״ד) לשיבך אמר כיין במה הבי״ת שכורה הידיעה כלומר היין הידוע בריח ובטעם כמו שאמר זכרו כיין לבנון ואמר והכך כיין הטוב (ש״ה ז׳) ונאמר עליו זה כי השכליות יעמדו לו במקום החושיות כמו שנאמר ונחה עליו רוח ה׳ רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה׳ והריחו ביראת ה׳ לא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח ושפט בצדק דלים וגו׳ והכה ארץ בשבט פיו וגו׳ (ישעי׳ י״א) וזהו שאמר ובדם ענבים הנה זכר על ענבים המראה שנראה הדבר יפה אחר הכבוס וזכר היין על הריח והכל מבואר הדק כשל. ואמר חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב כבר זכר היין לענין הריח וזכר אותו הנה לענין המראה ואלה שתי המראות שוכר שהיהם היפות שבמראה וכן אמר זכו נזיריה משלג צחו מחלב אדמו עינים מפנינים ספיר גזרתם (איכה ד׳) ואמר דודי צח ואדום (ש״ה ה׳) ומעלת היין במראהו בשהוא אדום מבהיק כמו שאמר אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכוס עינו (משלי כ״ג ל׳) והנה הוא לעינים בראהו ומראה אחר · וכן הלובן הצח מבהיק מראהו

רד״ק

כמו שאמר כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר (שמות כ״ד י׳) ומוכות השמים ומשהרתם יראו הכוכבים מאחריו וכן הספיר מראה אחר מאחריו · ופירוש עינים שתי מראות וכן פי׳ עינים והשינים הם לבנות מכל הגוף. וכן שבח אותם בלובן שאמר שניך כעדר הרחלים (ש״ה ו׳) כי הרחלים צמרם לבן וגם הם חוקית שאין עומד קיים בגוף לאחר מיתה לאורך ימים כמו השנים וגם עומדים בלבנותם לא ישנם השחרורית וזכר שתי המראות בלשון השנות עינים עינים והאחד מגיד על חבירו. כמו שפירשנו למשל על המשיח כי מיוסר מעשיו על השלמות יראה יושר לבבו ועוצם כחו בהתהוגים ובעליונים על השגתו האל יתברך כפי מה שיסבול השכל בעודו בגוף. והנה יהיה תיכו כברו ויותר כי יתרון מעולת השכל על מעולת המעשי׳ מאד. וכל הענין הזה אמר יעקב אבינו ברוח נבואה שבאתה במקרא לבניו ואמר לכל אחד כפי שהראתהו הנבואה: (יג) (זבולן) . עד הנה כסדר לידתם ועתה הקדים זבולן ליששכר ויששכר נולד קודם זבולן ואמרו בב״ר (תנחומא) לפי שיששכר עוסק בתורה וזבולן עוסק בפרקמטיא ומאכילהו והודו לפיכך קדם עליו עד

פירוש להירת האלהים

זַיין ווַייס זַיינֶע צֵיין מֵחָלָב פוּן פִיל מִילְךְ (עַיֵּין רַשִׁ״י) : (יג) זְבוּלֻן דֶר שֵׁבֶט זְבוּלוּן וֶועט רוהען

*) **הערה** מיט דעם ווין פלעגט אזו גימאן ווערין אין די צייט פון פריער. פון האט גיגראבין אפיטט גרוב אינווייניג ופגין די ווענט אינ די דעק גיווען בקלעטט מיט וואקס. (דעם גרוב ריפט מען קעלטיר. איף לשון קודש הייסט דאס יקב. איף ארמית הייסט דאס נעווה) איף דעם גרוב ליגט ברעטער. איף דיא ברעטער ליינט מען דיא ווינטרויבין. וויטל מען קען. איף די טרויבין ליינט מען ברעטער. איף די ברעטער ליינט מען שטיינער. קוועטשט זיך ארויס דער וויין פון די טרויבין אין דעם גריב. אינ אין דעם גרוב פלעגט זיין דער וויין פערציג טעג. אין די צייט פלעגט דער וויין אוו ווערין ווי דיא שטיינין אינ דיא קאבין אינ. ווי דער וויין איז אין דעם גריב (קעלטיר) ווערט דער וויין גרופין איף לשון קודש (תירוש). נאכדעם גיסט מען דעם וויין אין פעסער הייסט דאס (יין). וואס לענגער דער וויין איז פארהאלטן אין די פעסער ווערט ער שטארקער הייסט דאס (שכר) :

יִשְׁכֹּן וְהוּא לְחוֹף אֳנִיֹּת וְיַרְכָתוֹ עַל־צִידֹן׃ פ יד יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם

ישָׁרֵי וְהוּא יְכַבֵּשׁ מְחוֹזִין בִּסְפִינָן וְטוּב יַמָּא יֵיכוּל וּתְחוּמֵיהּ יְהֵי מְטֵי עַל צִידוֹן׃ יד יִשָּׂשכָר

תו"א יששכר. נדרים כ ב"ק יז נדה לא׃ רבץ

עֲתִיר בְּנִכְסִין וְאַחְסַנְתֵּיהּ בֵּין תְּחוּמַיָּא׃ וחזא

בעל הטורים

חסר לידן ל' לידה שהיה מספיק מזון ליששכר׃ (יד) יששכר חמר גרם. קרי ביה חמור גרם שמעה לאה קול נעקת החמור ויצאה לקראת יעקב וכביאתו לאהלה׃ בין המשפתים. ב' במס' הכא ואידך למה ישבת בין המשפתים. כמו שהחמור נושא כל המשא כך היה יששכר נושא משאות של ישראל בתורה ורוב סנהדרין היו משל יששכר כתיב הכא רובץ בין המשפתים ש..יו מרבילין תורה בישראל בלשכת הגזית שהיתה חציה בקדש וחציה בחול וכתיב התם למה ישבת בין המשפתים שהיתה נחלתו על שפת הים בין ים לינשה כדמתרגמי' ואחסנתיה בין תחומיא׃

רשב"ם

ואין יכולין לרדת שם לקנות סחורה לכן הוא מפ' והוא לחוף אניות במקום הנמל והשפה נמוכה ובאין האניו' ובאין יושבי הארץ וקונים סחורה שבאניות׃ על צידן. שהוא מקום סחורה רבה כדכתיב סוחר צידון עובר ים מלאוך בישעיה וכתיב בושי צידון כי אמר ים מעוז הים וגו' ולכן אמר משה שמח זבולון בצאתך בים לסחור'׃ (יד) יששכר חמור גרם. לא כזבולון שהולך עם עוברי ימים

רש"י

על חוף ימים ה תהיה ארצו. חוף. כתרגומו ספר מרק"א בלע"ז (יבמות מח) והוא יהיה מצוי תדיר על חוף אניות במקום הנמל שאניות מביאות שם פרקמטיא שהי' זבולן עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר (תנחומא) והם עוסקים בתורה הוא שאמר משה (דברים לג) שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך זבולן יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה באהלים׃ וירכתו על צידון. סוף גבולו יהיה סמוך לצידון. וירכתו סופו כמו ולירכתי המשכן (יד) יששכר חמור גרם. חמור בעל עצמות סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משא כבד

שפתי חכמים

תורה׃ ה דכתיב ישכן דמשמע שכונתו על חוף ימים היינו ארצו אבל הוא עצמו לחוף האניות כלו' במקום הנמל במקום שהאניות מביאות סחורה שם יבא מצוי. נח"י דהס כל זה ואמר שארץ זבולון היתה בסוף הים. מקום המבדיל בין א"י ובין ארצות העמים וממילא כל הספינות עוברים דרך ארצו

בית דוד

יַמִּים יִשְׁכֹּן), מֶען מֵיינְט (עַל חוֹף יַמִּים תִּהְיֶה אַרְצוֹ) זַיין לַאנְד וֶועט זַיין אוֹיף דֶעם בְּרֶעג פוּן יַם (חוֹף כְּתַרְגוּמוֹ סְפַר) דֶר תַּרְגוּם טַייטְשְׁט חוֹף אִיז אַנְגְרֶענְץ (וְהוּא יִהְיֶה מָצוּי תָּדִיר עַל חוֹף אֳנִיּוֹת) עֶר וֶועט שְׁטֶענְדִיג זַיין בַּיי דֶם פָּארְט פוּן דִיא שִׁיפֶען (בִּמְקוֹם הַנָּמֵל שֶׁאֳנִיּוֹת מְבִיאוֹת שָׁם פַּרְקְמַטְיָא) אוֹיף דֶם אָרְט וואוּ דִי שִׁיפֶן קוּמֶן צוּם פָּארְט מִיט סְחוֹרָה (שֶׁהָיָה זְבוּלוּן עוֹסֵק בְּפַּרְקְמַטְיָא) וָוארוּם זְבוּלוּן הָט גְהַאנְדִילְט מִיט סְחוֹרָה (וּמַמְצִיא מָזוֹן לְשֵׁבֶט יִשָּׂשכָר) אוּנ עֶר הָאט גֶשְׁפַּייזְט דֶעם שֵׁבֶט יִשָּׂשכָר (וְהֵם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה) אוּנ דֶר שֵׁבֶט יִשָּׂשכָר הָט גְלֶערוּנְט תּוֹרָה (הוּא שֶׁאָמַר מֹשֶׁה) דָאס אִיז וָואס מֹשֶׁה הָאט גְזָאגְט (שְׂמַח זְבוּלוּן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר בְּאֹהָלֶיךָ) זְבוּלוּן דוּא וֶועסְט דִיךְ פְרֵייעֶן וֶוען דוּא וֶועסְט אַרוֹיס גֵיין אוֹיף דֶער נַאס הַאנְדְלֶען אוּנ דוּ יִשָּׂשכָר וֶועסְט דִיךְ פְרֵייעֶן וֶוען דוּ וֶועסְט זַיין אִין דַיינֶע גְצֶעלְטִין אוּנ וֶועסְט לֶערְנֶין תּוֹרָה (זְבוּלוּן יוֹצֵא בְּפַּרְקְמַטְיָא) זְבוּלוּן גֵייט אַרוֹם הַאנְדְלֶען (וְיִשָּׂשכָר עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּאֹהָלִים) אוּנ יִשָּׂשכָר לֶערוּנְט תּוֹרָה אִין דִיא גְצֶעלְטֶן, אִין דֶערְהֵיים׃ (וְיַרְכָתוֹ עַל צִידוֹן), מֵיינְט מֶען (סוֹף גְבוּלוֹ יִהְיֶה סָמוּךְ לְצִידוֹן) דֶר סוֹף פוּן זַיין לַאנְד וֶועט זַיין בִּיז נָאנְט צוּם גְרֶענְץ פוּן צִידוֹן (יַרְכָתוֹ סוֹפוֹ) יַרְכָתוֹ מֵיינְט מֶען זַיין סוֹף (כְּמוֹ וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן מֵיינְט מֶען אִין סוֹף מִשְׁכָּן׃ (יד) (יִשָּׂשכָר חֲמוֹר גָּרֶם), יִשָּׂשכָר אִיז גְוֶועזֶן (חֲמוֹר בַּעַל עֲצָמוֹת) ווִי אַ אֵייזִיל מִיט שְׁטַארְקֶע בֵּיינֶער (סוֹבֵל עוֹל תּוֹרָה) יִשָּׂשכָר הָט אוֹיף זִיךְ גֶעטְרָאגֶן דִי מַשָּׂא פוּן דִי תּוֹרָה (כַּחֲמוֹר חָזָק) ווִי אַ שְׁטַארְק אֵייזִיל (שֶׁמַּטְעִינִין עָלָיו מַשָּׂא כָּבֵד) וָוס מֶען לֵייגְט אוֹיף אִים אַ שְׁוָוערֶע מַשָּׂא׃ (רוֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם).

פירוש רד"ק

חיים היא למחזיקים בה. וכן משה אמר „שמח זבולן בצאתך ויששכר באהלך„׃ (לחוף ימים ישכון) כמו שאמר בספר (יהושע י"ט) ועלה גבולם ימה וכן אמר משה „כי שפע ימים ינקו„ וחוף הוא ענין כסוי כמו חופה והוא הנמל מקום שמתכסות שם הספינות מפני הרוחות הנושבות לפיכך נקרא חוף׃ (והוא לחוף אניות) והוא יהיה תמיד לחוף אניות כי יהיה רוב עסקו בסחורה דרך ים ויהיו אניות בחוף הים בארצו׃ (וירכתו על צידן) סוף גבולו יהיה על צידן. כי צידון היא לחוף ימים. ופירוש על כמו עד וכן על המעברות (יהושע ב')כמו עד׃ (וירכתו). כמו ולירכתי המשכן (שמות כ"ו)׃ (יד) (יששכר חמור גרם)׃ כמו

פירוש לתורת אלהים

רוּהֶען בַּיים בְּרֶעג מֶעֶר דָארְט וֶועט זַיין זַיין לַאנְד וְהוּא אוּנ עֶר וֶועט שְׁטֶענְדִיג זַיין בַּיי דֶעם פָּארְטֶן וָוא שִׁיפֶען וֶועלֶן קוּמֶען מִיט סְחוֹרוֹת (עיין רש"י) וְיַרְכָתוֹ אוּנ דִיא עֶנְדֶע פוּן זַיין גְרֶענֶעץ וֶועט זַיין עַל צִידוֹן בַּייא צִידוֹן׃ (יד) יִשָּׂשכָר יִשָּׂשכָר אִיז וִויא אַבְּרֵייט בֵּיינֶערְ:

טו יְהֵא חוּלָקָא אֲרֵי טָב וְיָת אַרְעָא אֲרֵי מַעְבְּדָא פֵּירִין וִיכַבֵּשׁ מְחוֹזֵי עַמְמַיָּא וִישֵׁיצֵי יָת דְּיָרֵיהוֹן וּדְאִשְׁתַּאֲרוּן בְּהוֹן יְהוֹן לֵיהּ פָּלְחִין

רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם׃ טו וַיַּרְא מְנֻחָה כִּי טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי נָעֵמָה וַיֵּט שִׁכְמוֹ לִסְבֹּל וַיְהִי לְמַס־עֹבֵד׃

ה

רשב"ם

יפים לסחורת אלא עובד אדמתי יהיה כדאמר בעל אברים חזק מצוי בין המשפתים תחומי העיר לחרוש ולעבוד את האדמה. כדכתיב על כל מים משלחי רגל השור והחמור לחרוש וקורע ובן אשר ספה ספח וזבולון בצאתך ויששכר באהליך: (טו) וירא. יששכר מנוחת האדמה כי טוב יותר מלצאת למרחקים . ואת הארץ כי נעמה. ומצלחת כדכתיב אל הפניה ואל הנחלה :

בעל הטורים

(טו) למס עובד. ג' במס' הכא ואידך ביהושע לאמר לא הוריש וגו' ויתנם למס עובד. ויעלם שלמה למס עובד לומר לא די שלימד

רש"י

כוח : רובץ בין המשפתים . כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית וכשהוא רוצה לנוח רובץ בין התחומין בתחומי העיירות שהוליך שם פרקמטיא: (טו) וירא מנוחה כי טוב. ראה לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות : ויט שכמו לסבול . עול תורה : ויהי · לכל אחיו ישראל : למס עובד. לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עבורין שנא' (דה"א יב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתי' לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים · מאתים ראשי סנהדראות העמיד וכל אחיה' על פיהם : ויט שכמו · השפיל שכמו כמו ויט שמים הטו אזניכם ואונקלוס תרגם בפנים אחרים ויט שכמו לסבול מלחמות ולכבוש מחוזות והם יושבות על הספר ויהי האויב כבוש תחתיו

בית דוד

זאגט רש"י מען מיינט (כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית) ווי א אייזעל וואס גייט אין איינע טאג און נאכט און ער געפינט נישט קיין דירה (וכשהוא רוצה לנוח) און ווען ער וויל רוהען (רובץ בין התחומין) ליגט ער זיך אין די שטעט ווענ (בתחומי העיירות שמוליך שם פרקמטיא) צווישן די שטעט וואו ער טראגט צו זיי די סחורה: (טו) (וירא מנוחה כי טוב). ער האט געזעהן אז זיין חלק (ראה לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות) ער האט געזעהן צו זיין חלק איז געקומען א געבענטשטע לאנד א גוטע וואס אין איר וואקסט פיל פירות : (ויט שכמו לסבול). (עול תורה) האט ער איינגעבויגן זיין אקסיל צו טראגן אלץ ווי די משא פון די תורה : (ויהי). (לכל אחיו ישראל) און ער איז געווען צו דינען אלע ברידער די יודן : (למס עובד). ער האט געלערנט אין די תורה דער ערד יודן און יודן האבן גענומען פון אים אהנוועהנס פון זיין תורה (לפסוק להם הוראות של תורה) ער האט צו די יודן געפסקנט דינים פון דער תורה (וסדרי עבורין) און ער האט צו זיי געגעבן א ארדענונג וועלכעס יאהר דארף זיין א עיבור, צווי מאל דער חודש אדר

(שנאמר) עס שטייט אין פסוק (ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל) פון דיא קינדער פון שבט יששכר זענען געווען אזעלכע וואס האבן געוואוסט די חכמה פון די צייטן צוא וויסן וואס די יודן זאלן טאן. ווען זיי זאלן מאכן יום טוב. ווען זיי זאלן מאכן א עיבור (ראשיהם מאתים) זייערע ארצטע איז געווען צוויי הונדערט (מאתים ראשי סנהדראות העמיד) ער האט אויך געשטעלט צוויי הונדערט אלטסטע פון סנהדרין (וכל אחיהם על פיהם) און אלע ברידער האבן געטאן ווי די אלטסטע געזאגט (ויט שכמו) מיינט מען (השפיל שכמו) ער האט געבויגן זיין אקסיל (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ויט שמים) ער האט אראפ געניידערט דעם הימל (הטו אזנכם) בויגט אראפ אייערע אויערן (ואונקלוס תרגם בפנים אחרים) דער תרגום טייטשט אין אנדער מיינונג (ויט שכמו לסבול מלחמות) ער האט געבויגן זיין אקסיל צו טראגן מלחמות (ולכבוש מחוזות) און איין נעמען לענדער (והם יושבים על הספר) וועיל זיי זענען בייא די גרענעץ (ויהי האויב כבוש תחתיו למס עובד) דער פיינד זאל זיין אונטערטעניג אונטער אים צוא געבען אים קאנטריבוציע :

פירוש

חמור חזק בעל גרמים שרובץ תחת משאו כשירצה לנוח כדי שיקום עם משאו. והמשפתים הם המשאות שנושא · ויאמר משפתים לפי שהם כי עורכים עליו שני משאי'

רד"ק

אחר סיפון ואחר משמאל ורמז הרבוץ הזה ר"ל כי תהיה ארצו טובה ויתעסק בעבודת ארצו לא יצא למלחמה עם שאר השבטים אלא יתן מס למלך ישראל

פירוש לתורת אלהים

איינער יובט ער ליגט צווישן צוויי דיא גרענעצן (ווי רש"י) : (טו) וירא און ער האט געזעהן דאס רוהען איז גוט און דאס לאנד איז זיס וויא און אנגענעהם דאס האט ער געבויגן זיין אקסעל צוא טראגן (ווי רש"י) ויהי און ער איז געווארען צו דינען ברידער ...

ס טז דָּ֛ן יָדִ֥ין עַמּ֖וֹ כְּאַחַ֥ד שִׁבְטֵ֥י
יִשְׂרָאֵֽל׃ יז יְהִי־דָן֙ נָחָ֣שׁ עֲלֵי־דֶ֔רֶךְ
שְׁפִיפֹ֖ן עֲלֵי־אֹ֑רַח הַנֹּשֵׁךְ֙ עִקְּבֵי־

וּמַסְקֵי מַסִּין׃ טז מִדְּבֵית דָּן יִתְבְּחַר וִיקוּם גַּבְרָא בְּיוֹמוֹהִי יִתְפְּרֵיק עַמֵּיהּ וּבִשְׁנוֹהִי יְנוּחוּן כַּחֲדָא שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל׃

יז יְהֵי גַּבְרָא דְיִתְבְּחַר וִיקוּם מִדְּבֵית דָּן אֵימְתֵיהּ תִּתְרְמֵי עַל עַמְמַיָּא

תו״א דן ידין. פסחים ד סוטה י:

בעל הטורים

מלימד תורה לכל ישראל אלא שבעלה לכס מס מממונו שהי׳ מספיק לכל מי שיבא ללמוד: (טז) כאחד שבטי ישראל. פי׳

רשב״ם

ויט שכמו לסבול. עול של מלכי ישראל: ויהי למס עובד. לתת למלכים עישור תבואותיו כדכתיב ואת שדותיכם יעשר זהו עיקר הפשט. ובשורת עושר הוא לשבט יששכר: (טז) דן ידין עמו. המפרש על שמשון לא ידע בעומק פשוטו של מקרא כלל. וכי יעקב בא להתנבאות על אדם שנפל ביד פלשתי׳ וינקרו את עיניו ומת עם פלשתי׳ בענין רע. חלילה חלילה. אך על שבטו של דן נתנבא שהוא מאסף לכל המחנות וגם ביהושע כתיב והמאסף הולך אחר הארון ולפי שהיה הולך כל הימים בין בימי משה בין בימי יהושע אחר כל הדגלים והיה צריך להלחם עם כל האומות הרודפים אחריהם לזנב כל הנחשלים אחריהם בדרך ולהנקם מן האומות כי גבורים היו לכך אמר יעקב דן ידין עמו. ינקום נקמת עמו כאחד כל שבטי ישראל היה נוקם נקמתם ומשמרם מרודפיהם כמו כי ידין ה׳ את עמו וגו׳. ורב עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו. וכמו ידין בגוים מלא גויות מחץ ראש על ארץ רבה: (יז) יהי. שבטו של דן נחש עלי דרך להרוג את האומות. ויפול רוכבו האויבים

רש״י

תחתיו למס עובד: (טז) דן ידין עמו. ינקו׳ נקמת עמו מפלשתים כמו כי ידין ה׳ עמו: כאחד שבטי ישראל. כל ישראל יהיו כאחד ו עמו ואת כולם ידין ועל שמשון נבא נבואה זו. ועוד יש לפרש כאחד שבטי ישראל כמיוחד שבשבטי׳ הוא דוד שבא מיהודה: (יז) שפיפון. הוא נחש ואומר אני שקרוי כן על שם ז שהוא נושך כמו (בראשית ג) ואתה תשופנו עקב: הנושך עקבי סוס. כן דרכו של נחש ודמהו לנחש הנושך עקבי סוס ויפול רוכבו אחור שלא נגע בו ודוגמתו מצינו בשמשון (שופטים טז) וילפת

שפתי חכמים

ע״ס: ו כלו׳ כאילו כות הפוך ופירושו כל ישראל יחד שה״י שמשון נקס נקמות כל ישראל יחד ואין לפרש ידין ישפוט כי

בית דוד

(טז) (דָּן יָדִין עַמּוֹ). מֶען מֵיינְט (יִנְקוֹם נִקְמַת עַמּוֹ מִפְּלִשְׁתִּים) עֶר וֶועט שְׁלָגֶן דִי פְּלִשְׁתִּים וַוייל זֵיי הָאבֶּן שְׁלֶעכְטֶס גֶטוּן צוּא זַיין פָאלְק יוּדֶן (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כִּי יָדִין ה׳ עַמּוֹ) מֵיינְט מֶען הקב״ה וֶועט שְׁטְרָאפֶן דִיא פֶעלְקֶר פוּן וֶועגֶן זַיין פָאלְק: (כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל). מֵיינְט מֶען (כָּל יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ כְּאַחַד עִמּוֹ) אַלֶע יוּדֶן וֶועלֶן זַיין צוּזַאמֶען מִיט אִים (וְאֶת כּוּלָּם יָדִין) אוּנ וֶועגֶן זֵייא אַלֶע וֶועט עֶר הָאבֶּן אַמִלְחָמָה מִיט דִי פְּלִשְׁתִּים (וְעַל שִׁמְשׁוֹן נִבָּא נְבוּאָה זוּ) דִיא נְבוּאָה הָט יַעֲקֹב גֶזָאגְט אוֹף שִׁמְשׁוֹן (וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל) נָאךְ קֶען מֶען זָאגֶן כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל מֵיינְט מֶען (כִּמְיוּחָד שֶׁבִּשְׁבָטִים) וִויא דֶער בֶּעסְטֶער פוּן דִיא שְׁבָטִים (הוּא דָּוִד שֶׁבָּא מִיהוּדָה) דָס אִיז דָוִד וָואס עֶר אִיז גֶבּוֹרֶן פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה: (יז) (שְׁפִיפוֹן). (הוּא נָחָשׁ) שְׁפִיפוֹן אִיז אַשְׁלַאנְג, זָאגְט רש״י (וְאוֹמֵר אֲנִי) אִיךְ זָאג (שֶׁקָּרוּי כֵּן עַל שֵׁם שֶׁהוּא נוֹשֵׁךְ) דְרִיבֶּר וֶוערְט אַשְׁלַאנְג גְרוּפֶען שְׁפִיפוֹן וַוייל עֶר סִיקֶעט וֶוען עֶר קוּמְט בַּייסֶען (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב) דוּ וֶועסְט אִים בַּייסֶען אִין טְרִיט (עַיֵּין בְּסֵדְרָה בְּרֵאשִׁית רש״י קַפִּיטוּל ג פָּסוּק טו): (הַנּוֹשֵׁךְ עִקְּבֵי סוּס). זָאגְט רש״י (כָּךְ דַּרְכּוֹ שֶׁל נָחָשׁ) אַזוֹ אִיז דִי נַאטוּר פוּן אַשְׁלַאנְג אַז זִיא זֶעהְט אַפֶערְד בַּייסְט זִיא אִים אִין טְרִיט פוּן פוּס (וְדִמָּהוּ לְנָחָשׁ הַנּוֹשֵׁךְ עִקְּבֵי סוּס) יַעֲקֹב הָט גֶגְלֶיכֶן שִׁמְשׁוֹן צוּ אַשְׁלַאנְג וָואס בַּייסְט דִיא טְרִיט פוּן פֶערְד (וַיִּפּוֹל רוֹכְבוֹ אָחוֹר) אוּנ דֶער רַייטֶער אִיז גֶעפַאלֶען אוּנְטֶער זִיךְ (שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ) דִיא שְׁלַאנְג הָט אִים נִיט אָן גֶערִירְט (וְדוּגְמָתוֹ מָצִינוּ בְּשִׁמְשׁוֹן) אוּנ אַזוֹ גֶעפִינֶען מִיר אִיז גֶעוֶוען בַּיי שִׁמְשׁוֹן

פירוש

סיניחהו בארצו וזהו שאמר וירא מנוחה כי טוב״ ורז״ל פירשו זה הענין שהי׳ שבט יששכר עוסק בתורה והיתה לו ארץ טובה והוא משל שתהי׳ תורתו נעימה ושלימה ויגיעתו בתורה היתה לו מנוחה וזהו שאמר וירא מנוחה וגו׳ ויט שכמו לסבול. עבודת התורה והחכמה. ויהי למס עבד. שהיה עבד ישראל ושלח להם דברי תורה וחכמה וכן הוא אומר ומבני יששכר יודעי

רד״ק

בינה לעתים לדעת מה יעשה בישראל (ד״ה א׳ י״ב): (טז) (דן ידין עמו) אמר כי מדן יהיה שופט כמו מאחד שבטי ישראל והוצרך לומר זה מפני שהי׳ בן השפחה אעפ״כ יהיה כאחד שבטי ישראל בגדולה. וכן היה ראש דגל ושפט את ישראל ואמר זה על שמשון כמו שנאמר והוא שפט את ישראל (שופטים ט״ו): (יז) (יהי דן). דמהו לנחש ולשפיפון שהולך יחידי כי

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש״י): (טז) דָּן יָדִין עַמּוֹ דָן וֶועט רִיכְטֶן זַיין פָאלְק (עיין רש״י) כְּאַחַד אַזוֹ וִוי דֶר בֶּעסְטֶר פוּן דִיא שְׁבָטִים פוּן דִי יִשְׂרָאֵל דָאס מֵיינְט מֶען דָוִד הַמֶּלֶךְ: (יז) יְהִי דָן דָן זָאל זַיין (עיין רש״י)

עַמְמַיָּא וּמְחָתֵיהּ תִּתְקֵיף בִּפְלִשְׁתָּאֵי כְּחִוְיֵי הוּרְמָן יִשְׁרֵי עַל אָרְחָא וּכְפִתְנָא יִכְמוֹן עַל שְׁבִילָא יִקְטֵיל גִּבָּרֵי מַשְׁרִית פְּלִשְׁתָּאֵי פָּרָשִׁין עִם רַגְלָאִין יַעֲקַר סוּסָוָן וְרָתִיכִין יְמַגַּר רוֹכְבֵיהוֹן לַאֲחוֹרָא : יח לְפוּרְקָנָךְ סַבָּרִית יְיָ : יט מַרְבְּיַת גָּד מַשְׁרְיָת

סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר: יח לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְהוָה: ס חמישי יט גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ

תו"א יפי דן נחש. סוטה ט יח: שפיפון עלי ארח. סוטה י סנה' קה :

רשב"ם

נופלים לפניו : (יח) לישועתך (דן) קויתי ה'. שיושיע אותך ויתגבר על האומות : (יט) גד גדוד. גדוד ישראל יגודו אחריו כשיהיו הולכים למלחמת יהושע. וכדכתיב חלוצים תעברו לפני אחיכם ובשוב גד מן המלחמה ישובו של גד אחר עקיבן של ישראל שבן דרך כשיוצאין למלחמה יוצאין תחלה ובחזירתן הם אחרונים לשמור את

בעל הטורים

כדוד ולכן אותיות של ראשי פסוקים דן יפי לישועתך בגי' כדויד : (יט) יגודנו. ב' במס' כאן ואידך לעלות לצם יגודנו. פי' שבני גד לקחו נחלה מעבר לירדן והיו באין עליו גדודים מהעמים שסביביו וזה פירושו גדוד יגודנו יגוד אותו והוא יגד עקב שהיו גבורים והיו נלחמים בהם ומחזירין אותם על עקבם ולא די שמחזירין אותם אלא שהיו עולים אחריהם

רש"י

וגו' את שני עמודי התוך וגו' ויפל הבית וגו' ויפל הגג מתי ותנוקות הרגם כחיוי חורמן שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו ויהיה נצפוני וקרוי חורמן על שם שעושה הכל חרם. וכפיתנא כמו פתן. יכמון. יארוב: (יח) לישועתך קויתי ה'. נתנבא שינקרו פלשתים את עיניו וסופו לומר (שופטים טז) זכרני נא וחזקני נא אך הפעם : (יט) גד גדוד יגודנו. כולם ל' גדוד הם וכן חברו מנחם וא"ת אין גדוד בלא ב' דלתי"ן

שפתי חכמים

פרש"י כוח כמין שריקה וכן ז נוסף : לא מצינו זה בשום מקום :

בית דוד

(ויפול וגו' את שני עמודי התוך וגו' ויפל הגג מתי) שמשון האט אן גנומען די צוויי זייל פון דעם געביידע אין וועלכען זאל אינגעשפארט זיין דער גאנצע פאלק איז ער מיט אלע מענשן פון דעם געביידע אין דער שטוב און אלע מענשן וואס זענען געווען אויף דעם דאך ביז דריי טויזענט מענשן זענען געהרג געווארן (ואונקלוס תרגם כחוי חורמן) שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו והוא אפשוני) דער תרגום טייטש אויף דעם וואס נחש כחוי חורמן ווי די שלאנג חורמן אז ווען זי ביסט אבים קען מען ניט גהיילט ווערן, די שלאנג הייסט צפעוני (וקרוי חורמן) די שלאנג ווערט גרופן חורמן (על שם שעושה הכל חרם) ווייל זי מאכט פון אלץ חרם (וכפיתנא כמו פתן) פיתנא מיינט פתן די שלאנג וואס הייסט פתן (יכמון) מיינט פתן יארוב, ער לאקערט אויף ארויסצוספרינגען זאל ער ווערן אלעבענדיג אז ער זאל אך אלע מאל אויסלאזן זיין נקמה פון די פלשתים אין זיי זענען געשטארבען ביי זיי צווישן די פלשתים : (יח) (לישועתך קויתי ה'). (נתנבא) יעקב האט גיזאגט נביאות (שינקרו פלשתים את עיניו) אז די פלשתים וועלן ארויס נעמען די אויגן פון שמשון (וסופו לומר זכרני נא וחזקני נא אך הפעם) צום לעצטן וועט שמשון בעטן ביי הקב"ה געדענק מיך און שטארק מיך נאר דעם איינע מאל און ער וועט אומברענגען די שטוב איבער זיך און אויך טויזענדער פלשתים און אלע וועלן נקמת ווערן : (יט) (גד גדוד יגודנו). ווייל רש"י (כולם לשון גדוד הם) די אלע ווערטער גדוד מיינט כמו מחנה (וכן חברו מנחם) אזוי פירשט מנחם (וא"ת) אויב דו וועסט אפשר פרעגן אז גדוד בלא שני דלתי"ן וויאזוי נעמט גדוד אן ווארט גדוד (אמחנה) בלויז מיט איין דלי"ת, אונ אין ווארט יגודנו איז נאר

פירוש

שאר החיות ברוב הולכים חבורות, והנחש לעולם הולך יחידי ובמית רבים, וכן שמשון הלך יחידי והיה ממית רבים משונאי ישראל רגלים ופרשים כמו שכתוב (שם ט"ו) ,ויך אותם שוק על ירך' ובלתי התמיר הכה אלף והושיע את ישראל מיד פלשתים והו שאמר יעקב אבינו לישועתך קויתי ה'. וזה ישועתך תהיה

רד"ק

שאיש אחד ינצח כמה אלפים. אין זה כי אם ישועת האל וים מפרשים כשראה יעקב אבינו שינקרו פלשתים את עיניו אמר לישועתך קויתי שינקום נקמתו מהם. וכן היה. כמו שנאמר כי רבים אשר המית במותו מאשר המית בחייו (שופטים טז) : (יט) גד גדוד יגודנו. גדוד יבא עליו שיגודנו. והוא יגד עקב בסוף.(ברברי חרים

פירוש לתורת אלהים

נפל ווי א שלאנג וואס איז אויף דעם וועג שפיצט ווי א אויסגעבלי אויף דעם שטעג דער וואס ער ביסט די פערד קעגן ערד מפול אונ זיין רייטער פאלט הינטער זיך (עיין רש"י) : (יח) לישועתך צו דיין הילף האב איך צוא דיר גאט האב איך די ישועה פון גאט ביר נאכדעם ווי שמשון ווערט טאן זיין נקמה (עיין רש"י) : (יט) גד דער שבט גד גדוד

יגודנו והוא יגד עקב: ס כ מאשר שמנה

מזיינין כד יעברון ית ירדנא קדם אחיהון לקרבא ובנכסין סגיאין יתובון לארעהון: כ דאשר טבא ארעיה

רשב"ם

השבטים מן המלחמה פן ירדפו האויבים אחריהם: (כ) מאשר שמנה לחמו. כי מאשר היו מביאין שמן זית

רש"י

דלתי"ן י"ל גדוד שם דבר צריך שני דלתי"ן שכן דרך תיבה בת שתי אותיות להכפל בסופה ואין יסודה אלא שתי אותיות וכן אמר (משלי כו) כצפור לנוד מגזרת (איוב ז) ושבעתי נדודי' (שופטי' ה) שם נפל שדוד מגזרת ישוד צהרים אף יגוד יגודנו וגדוד מגזר' אחת הם וכשהוא מדבר בל' יפעל אינו כפול כמו יגוד ירום ישוד ישוב וכשהוא מתפעל או מפעיל אחרי' הוא כפול כמו יתגודד יתכודד יתרומם יתבולל יתעודד. ובל' מפעיל (תהלי' קמו) יתום ואלמנה יעודד (ישעיה מט) לשובב יעקב אליו (שם נח) משובב נתיבות אף יגודנו האמור כאן אין לשון שיפעילוהו אחרי' אלא כמו יגוד הימנו כמו (ירמיה י) בני יצאוני יצאו ממני: גד גדוד יגודנו. גדודים יגודו הימנו שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ. והוא יגוד עקב. כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן ולא יפקד מהם איש. עקב. בדרכם ובמסילות' שהלכו ישובו כמו (תהלי' עז) ועקבותיך לא נודעו וכן (שה"ש א) בעקבי הצאן בל' לעז טרציא"ש: (כ) מאשר שמנה לחמו. מאכל הבא מחלקו של

בית

באר איין דלית, ענפרט רש"י (יש לומר) מען קען זאגן (גדוד שם דבר צריך שני דלתי"ן) דם ווארט גדוד וועם איז דר נאמען פון אמחנה (אפרזאמלונג מענשן) דארף זיין אין דעם ווארט צווייא דלתי"ן (שכן דרך תיבה בת שתי אותיות להכפל בסופה) ייעדים ווארט וואס איז נאר צווייא אותיות שטייט דאס צווייטע אות טאפיל (ואין יסודה אלא שתי אותיות) אונ דר עיקר ווארט איז נאר צוויי אותיות (וכן אמר) אזו זאגט דער פסוק (כצפור לנוד, מגזרת ושבעתי נדודים) דם ווארט לנוד איז פון דעם ווארט גדודים דם ווארט איז צווייא אותיות נד' פאר וואגילט (שם נפל שדוד מגזרת ישוד צהרים) דם ווארט שדוד איז פון ווארט ישוד, דם ווארט איז צוויי אותיות שוד רוב (אף יגוד, יגודנו גדוד, מגזרה אחת הם) די דריי ווערטר יגוד יגודנו גדוד זענען פון איין ווארציל, איין מיינונג (וכשהוא מדבר בלשון יפעל) ווען דם ווארט איז דר טייטש יפעל, ער וועט טאן, ער וועט פאר זאמלן (אינו כפול) איז ער ניט טאפיל (כמו) אזו ווי יגוד, ער וועט פאר זאמלן, ירום, ער וועט פארוואגלן, ירום, ער וועט דערהובן, ישוד, ער וועט רויבן, ישוב, ער וועט צוריק קערן (וכשהוא מתפעל) אונ אז דאס ווארט ווערט געטייטשט מתפעל, עס איז געטאן געווארן (או מפעיל אחרים) אדר ער מאכט טאן אנדערי (הוא כפול) איז דר לעצטר אות גטאפילט (כמו יתנודד) ער וועט פרזאמולט ווערן (יתרומם) ער וועט דער הובן ווערן (יתבולל) ער וועט צומישט ווערן (יתעודד) ער וועט גשטארקט ווערן (ובלשון מפעיל) ער מאכט טאן אנדערי, שטייט (יתום ואלמנה יעודד)

דוד

ער וועט שטארקן דעם יתום אונ די אלמנה (לשובב יעקב אליו) ער זאל צוריק קערן יעקב צו זיך (משובב נתיבות) ער קערט צוריק די וועגין, איז דר לעצטר אות גטאפילט (אף יגודנו האמור כאן אינו לשון שיפעילוהו אחרים) דם ווארט יגודנו וואס דא שטייט מיינט מען ניט מען זאל אים מאכן פר אמחנה (אלא כמו יגוד הימנו) נאר עס איז גלייך ווי עס וואלט גשטאנן (יגוד הימנו) עס וועט ווערן אמחנה פון אים (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (בני יצאוני) מיינט מען (יצאו ממני) זיי זענין ארוים גנאנגן פון מיר. (גד גדוד יגודנו) מיינט מען (גדודים יגודו ממנו) מחנות וועלן זיך פארזאמלן פון אים (שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ) וואס וועלן אריבער גיין דם ירדן צו זאמן מיט זייערי ברידר צו דר מלחמה, אלע שטארקע פון שבט גד וועלין גיין צו די מלחמה ביז דאס לאנד כנען וועט איינגענומן ווערן פר זיי: (והוא יגוד עקב), מען מיינט (כל גדודיו ישובו על עקבם) אלע מחנות וועלן גיין נאך די מלחמת צוריק (לנחלתם שלקחו בעבר הירדן) צוא זייער נחלה וואס זייא האבן גענומן אויף די זייט ירדן (ולא יפקד מהם איש) אונ עס וועט פון זיי איין מענטש ניט פעלן: (עקב), מיינט מען (בדרכם ובמסלותם שהלכו ישובו) אין דם זעלבינן וועג וואס זיי זענין אהין גנאנגן וועלן זייא צוריק גיין, עקב איז דר טייטש טריט (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ועקבותיך לא נודעו) דיינע טריט זענין ניט בעוואוסט גווארן (וכן בעקבי הצאן) אין די טריט פון די שעפסן: (כ) (מאשר שמנה לחמו).

פירוש לתורת אלהים

שארן, יגודנו וועלן נאך איהם נאך גיין שבט גד וועט מיט זיין חיל איבער גיין דעם ירדן צו העלפן זייערי אנדערע ברידר ביז זיי וועלן איין געמען דם לאנד כנען והוא אונ ער זוען ער וועט גיין פון שטרייט עקב וועט ער גיין צום לעצטען מיט דעם זעלבינגען טריט וואס זייא זענן אהין

שְׁמֵנָה לַחְמוֹ וְהוּא יִתֵּן מַעֲדַנֵּי־מֶלֶךְ׃ ס כא נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן

וְהוּא מְרַבְּיָא בְּתַפְנוּקֵי מַלְכִּין׃ כא נַפְתָּלִי בְּאַרְעָא טָבָא יִתְרְמֵי עַדְבֵיהּ וְאַחְסַנְתֵּיהּ תְּהֵי

מַעֲבְדָא פֵּירִין יְהוֹן מוֹדִין וּמְבָרְכִין עֲלֵיהוֹן

תו"א נפתלי. סוטה יא יג׃

בעל הטורים

[illegible] (כא) נפתלי אילה שלוחה. [illegible] אמרי שפר [illegible]

רשב"ם

ומעדנים מאכלם בשמן. וכן אמר משה ברוך מבנים אשר. [illegible] ישראל [illegible] לפי שטובל בשמן רגלו: והוא יתן מעדני מלך. [illegible] כמו אותו שמשיר את השער ומעדן את הבשר. כמו [illegible] (כא) אילה שלוחה. [illegible] קלים כאילות [illegible] על ההרים למהר: הנותן אמרי שפר. [illegible]

רש"י

[illegible] (כא) אילה שלוחה. [illegible] הנותן אמרי שפר. כתרגומו. [illegible] הנותן אמרי שפר [illegible]

שפתי חכמים

[illegible]

בית דוד

[illegible]

פירוש

[illegible]

רד"ק

המוציאה לחם. והלחם כלל לכל מאכל, [illegible] וכן אמר משה וטובל בשמן רגלו. [illegible] והוא יתן מעדני מלך. [illegible] (כא) נפתלי אילה שלוחה. [illegible] דבורה

פירוש לתורת אלהים

[illegible]

הַנֹּתֵן אִמְרֵי־שָׁפֶר׃ ס כב בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף

כב בְּרִי דִיסְגֵי יוֹסֵף בְּרִי דְיִתְבָּרֵךְ כְּגוּפַן דִנְצִיב

בעל הטורים

בני' ותבר דבורה וברק בן אבינועם ביום ההוא: (כב) בן פורת יוסף. לא הזכירו בשמו כמו שעשה לאחרים שהוא לו בכור בשביל המלכות והתחיל בשם בניו. בן פורת בגי' מנשה ואפרים. ד"א בן פורת בן פוהר ע"ש פתרון חלומות: בנות צעדה עלי שור. ניבא על מלחמת יהושע כיריחו שיורו לו

רשב"ם

וכדכתיב זבולון עם חרף נפשו למות ונפתלי על מרומי שדה כדרך הצבאים הרצים על מרומי הרים: (כב) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין. הרי פסוק זה דוגמת להצאים בראש המקרא אלא שמזכיר במי הוא מדבר והוזר וכופל חצי ראש המקרא ומסיים דבורו. כמו

רש"י

על ידם שרו דבורה וברק ט שירה ורבותינו דרשוה על יום קבורת יעקב כשערער עשו על המערה במסכת סוטה [דף יג] ותרגומו יתרמי עדביה. יפול חבלו והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושבח: (כב) בן פורת. בן חן והוא ל' ארמי אפריון נמטייה לר' שמעון בסוף ב"מ [דף קיט]: בן פרת עלי עין. חנו נטוי על העין הרואה אותו: בנות צעדה עלי שור. בנות מצרים היו צועדות על החומה להסתכל ביופיו ובנות הרבה צעדה כל אחת ואחת ב במקום שתוכל לראותו משם (ר"א כנ"ל. כי לפי' ראשון הוא שור חומה וק"ל) עלי שור על ראייתו כמו (במדבר כד) אשורנו ולא קרוב ומ"א יש רבים וזה נוטה ליישוב המקרא: פרת. תי"ו

שפתי חכמים

הוא ל' שמן דלמא מאכל שלו יהיה טוב ושמן לכך מביא רחים מרע"ה וזה פשוטו הוא דבעינן זה שבירכן יעקב ברכן מרע"ה וכתם כתיב בכדיא וטובל ב מן רגלו וק"ל: ם כתיב אילה שלוחה שהוא ל' נקבה ואח"כ כתיב הנותן שהוא ל' זכר ועז"פ דבורה וברק: י ר"ל כתרגום מתרגם כן על פסוק זה ולפי התרגום פי' כן מ"ש הנותן אמרי שפר ר"ל על חלקו הוא יודה אמרי שפר ומ"ש רש"י לעיל הנותן אמרי שפר כתרגומו, נ"ל לפי פי' דלעיל שפי' אילה שלוחה על פירות גנוסר א; פי' אמרי שפר לפי התרגום שהיו מברכים ברכה כראוי לכם ודו"ק: כ דק"ל דבנות משמע שהי' הרבה בנ ה ולמדה

בית דוד

שִׁרוּ דְבוֹרָה וּבָרָק שִׁירָה) דורך זיי האבן דבורה אונ בָּרָק גזאנט שִׁירָה, ווייל זיי האבן איינגענומן די מִלְחָמָה (וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּהוּ עַל יוֹם קְבוּרַת יַעֲקֹב) די רַבָּנָן לערנן דר פָּסוּק איז גזאגט געווארן אויף דם טאג וואס יַעֲקֹב איז באגראבן געווארן (כְּשֶׁעִרְעֵר עֵשָׂו עַל הַמְּעָרָה) ווען עֵשָׂו האט געקריגט מיט די קינדר פון יַעֲקֹב אונ האט ניט געלאזט מען זאל באגראבן יַעֲקֹב אין די מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה איז נַפְתָּלִי געשווינט גלאפן אין לאנד כְּנַעַן אונ האט געבראכט דם שְׁטַר מְכִירָה אז עֵשָׂו האט פר קויפט צוא יַעֲקֹב זיין חֵלֶק מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה. דאס מיינט מען (הַנּוֹתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר) ער האט געגעבן שיינע אנטווארט. ווי עס שטייט אין די מַסֶּכֶת סוֹטָה (וְתַרְגּוּמוֹ) דר תַּרְגּוּם טייטש (יִתְרְמֵי עַדְבֵיהּ) עס וועט געווארפן ווערין זיין גוֹרָל (וְהוּא יוֹדֶה עַל חֶלְקוֹ אֲמָרִים נָאִים וְשֶׁבַח) אונ ער וועט לויבן צוא הקב"ה ווען זיין חֵלֶק מיט שיינע רייד אונ לויב: (כב) (בֵּן פּוֹרָת). מיינט מען (בֵּן חֵן) אזוהן מיט חֵן איז יוֹסֵף (וְהוּא לָשׁוֹן אֲרַמִּי) דאס ווארט פּוֹרָת איז אֲרַמִּית שְׂפַת בָּבֶל (אַפִּרְיוֹן נַמְטְיֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּסוֹף בָּבָא מְצִיעָא) ווי עס שטייט אין סוף גְּמָרָא בָּבָא מְצִיעָא חֵן אונ אדאנק דארף מען געבן צוא רַבִּי שִׁמְעוֹן (בֵּן פּוֹרָת עֲלֵי עָיִן) מיינט מען (חִנּוֹ נָטוּי עַל הָעַיִן הָרוֹאָה אוֹתוֹ) זיין חֵן איז אויף דעם אויג פון דעם מענש וואס זעהט אים: (בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי שׁוּר). מיינט מען (בְּנוֹת מִצְרַיִם הָיוּ צוֹעֲדוֹת עַל הַחוֹמָה לְהִסְתַּכֵּל בְּיָפְיוֹ) ווען יוֹסֵף איז געפארן אין די גאסן פון מִצְרַיִם זענן די טעכטער פון מִצְרַיִם ארויף געגאנגן אויף די מויערן צוא זעהן דאס שיינקייט פון יוֹסֵף (וּבְנוֹת הַרְבֵּה צָעֲדָה כָּל אַחַת וְאַחַת בְּמָקוֹם שֶׁתּוּכַל לִרְאוֹתוֹ מִשָּׁם) די פיל טעכטער וואס זענן געווען אויף די דעכר האט יעדע געטרעטן אויף אזוי א ארט וויא זיא זאל קענען זעהן פון דארט אויף יוֹסֵף, (עֲלֵי שׁוּר) מיינט מען (עֲלֵי רְאִיָּיתוֹ) פון ווענן אים צוא זעהן (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פָּסוּק (אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב) איך זעה אים, ער איז אבער ניט נאנט (וּמִדְרַשׁ אֲגָדָה יֵשׁ רַבִּים) דְּרָשׁוֹת זענן דא פיל אויף דעם פָּסוּק (וְזֶה נוֹטֶה לְיַישֵּׁב הַמִּקְרָא) נאר דר פְּשָׁט איז בעסר אין גזעצט אין פָּסוּק: (פּוֹרָת). זאגט רש"י (תָּי"ו שֶׁבּוֹ הוּא

פירוש רד"ק

דבורה. והיא האילה שהיא קלה ברגליה. ולא אמר איל. כי עיקר המעשה על יד נקבה היה והיא דבורה. ואמר שלוחה. כאלו שלוחה למהר המעשה וכן נאמר בשירה על ברק „בעמק שלח ברגליו" ואמר על השירה שישירו אחר התשועה „הנותן אמרי שפר": (כב) בן פרת יוסף. הסעיף נקרא בן. לפי שהוא תולדת האילן ואמר בן שהוא לשון זכר וכנה בלשון נקבה ואמר פרת. ואמר בנות. ואמר צעדה. לפי שהוא הסעיף והיא הפארה שהוא בלשון נקבה. וכן אמר בסעיפותיו קנני (ישעיה י') בלשון נקבה. כמו שאמר אחבשה לי החמור וארכב

פירוש לתורת אלהים

אַזוֹ וִויא אַיין אִינְד וואס זִיא אִיז גְשִׁיקְט צוּם לוֹפֶען אַזוֹי וֶועט זַיין לַאנְד גְשְׁווִינְד אַרוֹס גֶעבְּן דִיא פְרוּכְט פְרִיעֶר פוּן אַלֶע לֶענְדֶר הַנּוֹתֵן וואס טוּט גֶעבִּין אִמְרֵי שָׁפֶר שַׁיינֶע וָוערְטֶר מֶען וֶועט אִיבֶּער זַיי אַבְּרָכָה מַאכְן צוּ גָאט (עַיין רש"י): (כב) בֵּן יוֹסֵף אִיז אַיין פְרוּכְטְבַּארֶער צְווַייג בֵּן

ווי

עַל עֵינָא דְמַיָּא תְּרֵין שִׁבְטִין יִפְקוּן מִבְּנוֹהִי **יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי־עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה** עֲלֵי

יְקַבְּלוּן חוּלְקָא **תו״א** בן פרת. ברכות כח בע סוטה ל ב״ק י״ז תענית כב נחרה ק״ח נגעים ק״ח ׃

ואחסנתא

רשב״ם

נשאו נהרות ה׳ נשאו נהרות קולם׃ כי הנה אויביך ה׳ כי הנה אויביך יאבדו עד פתי רשעי׳ ה׳ עד מתי רשעי׳ יעלוזו הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל. ימינך ה׳ נאדרי בכח ימינך ה׳ תרעץ אויב. אף כאן בן

פורת יוסף בן הפורה וגדל יוסף ועל מה גדל בן פורת עלי עין. גדל ורבה על עין להסתכל לטעלה בן העין בקומתו וביופיו בנות מצרי׳ צעדה כל אחת ואחת עלי שור לי ראייה. כמו לשון של עלי עין. כמו ומנבעות אשורנו

רש״י

[illegible] כמו [illegible] בני האדם : שור . כמו נשיר [illegible] בשביל לשור ותרגום של אונקלוס בנות [illegible] שור תרין שבטין יפקון מבנוהי וכו׳ וכתב בנות [illegible] בנות [illegible] מעבר הירדן. [illegible] יוסף [illegible] ויש מ״ל כו המתיפני׳ [illegible] לקראת יעקב [illegible] קדמו

[illegible] לנכח לפני [illegible] להשתחוות וברחל כתיב נגש יוסף ורחל וישתחוו. אמר יוסף [illegible] עיניו [illegible] לפניה ובראכה קומתו [illegible] אביו בן פורת הגדלת [illegible] יוסף [illegible] לגדולה : בנות צעדה עלי שור . להסתכל [illegible] ונ״ד

שפתי חכמים

ולעכב [illegible] אחת [illegible] : ל כלו׳ לא

בית דוד

[illegible] די [illegible] פון וואָרט [illegible] פאר [illegible] פון דעם וואָרט (כמו) [illegible] (על דברת בני [illegible]) [illegible] אויך די [illegible] פון דברת צום פאר בעטען דס אוס רעדן דם וואָרט, זאָגט רש״י (שור כמו לשור) [illegible] (דבר אחר) [illegible] (בשביל לשור) [illegible] (תרגום [illegible] בנות צעדה עלי שור) [illegible] בנות צעדה עלי שור [illegible] (תרין שבטין יפקון מבנוהי) צוויי שבטים [illegible] (כתב בנות) [illegible] בנות. [illegible] (עד שם בנות [illegible]) [illegible] מנשה [illegible] בן [illegible] איין [illegible] (כרי דיפני יוסף) יוסף איז [illegible] (פורת לשון [illegible]) [illegible] (ויש מפרשי׳ [illegible] על [illegible]) [illegible] דרשות אויף דעם פסוק [illegible] (הגדולה [illegible] לקראת יעקב)

[illegible] עשו איז [illegible] יעקב (בכולן [illegible]) [illegible] להשתחוות) [illegible] די מוטרים [illegible] עשו (וברחל כתיב נגש יוסף ורחל וישתחוו) [illegible] רחל [illegible] יוסף און רחל [illegible] עשו און [illegible] יוסף [illegible] (אמר יוסף) [illegible] (שמא יתן עיניו באמי) [illegible] (יצא לקראתו [illegible]) [illegible] (והוא [illegible] אביו) [illegible] (בן פורת) [illegible] (הגדלת עצמך יוסף עלי עין של עשו) [illegible] עשו [illegible] (וזכה [illegible] לגדולה) [illegible] (בנות צעדה עלי שור). [illegible] מצרים [illegible] (להסתכל [illegible] על מצרים) [illegible] מצרים [illegible] נאך

פירוש

[illegible] (שמואל ב׳ י״ט) לפי שיקרא [illegible] ויקרא [illegible] עד בא [illegible] (שבת כ״ב). לפי [illegible] סלמה [illegible] ובור. והרופים להם [illegible] בספר [illegible]. ופרה [illegible] בפקום ה״א. ואמר

רד״ק

לזכר פורה ולנקבה פורה. ובא [illegible] במקום ה״א. כמו וקראת אתכם (דברים י״א) כמו וקראה: בן פורת עלי עין. שלא יכול [illegible] ויפרה וירבה מאד. כמו [illegible] והי׳ כעץ שתול על פלגי מים (תהלי׳ א׳) [illegible] יוסף

פירוש לתורת אלהים

[illegible]

עֲלֵי־שׁוּר׃ כג וַיְמָרְרֻהוּ וָרֹבּוּ

וְאַחֲסַנְתָּא: כג וְאִתְמַרְרוּ יָתֵיהּ וְנַקְמוּהִי וַאֲעִיקוּ

וישטמוהו

רשב"ם

אשורנו שהיו בנות מצרים צועדות והולכות לראותו כמו אשת פוטיפר וחברותיה. ומתוך כך וימררוהו ורובו מתוך שנתנה אשת פוטיפר עיניה בו השליכוהו בבית האסורי': (כג) ורבו. כפל ל' של חצים שבפסוק כמו יסבו עליו רביו. חציו. ולכן הוא נדגש. אבל מגזרת מריבה יאמר אשר רבו בני ישראל. כמו מן קם קמו מן שב שבו. כך יאמר מן הרב רב עם ישראל רבו ומדם' הפסוק לשון הרע של פוטיפר להצים כדכתיב חץ

רש"י

ועוד דרשוהו לענין שלא ישלוט בזרעו עה"ר ואכשברך מנשה ואפרים ברכם כדגים שאין עין הרע שולטת בהם: (כג) וימררהו ורבו. וימררוהו ג' אחיו וימררוהו פוטיפר ואשתו ם לאסרו לשון וימררו את חייהם: ורבו. נעשו לו אחיו אנשי ריב ואין הל' הזה לשון פעלו שא"כ היה לו לינקד ורבו כמו המה מי מריבה אשר רבו וגו' ואף אם ל' רביית חצים הוא הי' לו לינקד ואינו אלא לשון פועלו כמו שומו שמים (ירמיה ב) שהוא ל' הושמו וכן רמו מעט שהוא ל' הורמו אלא של' הורמו והושמו ע"י אחרי' ול' שמו רמו רבו מאליהם הם משוממי' את עצמם נתרוממו מעצמם נעשו אנשי ריב. וכן דומו יושבי אי כמו נדמו. וכן תרגם

שפתי חכמים

לא תי' הנקיבה כי על הזכר הוא מדבר: מ דק"ל מנ"ל להרגם כן ועו"פ פורת ל' פריה ורביה. והרבה פי' וכגדיל: נ מדכתיב בסיפא דקרא בעלי חצים מל' ותפי כמתלה אותן כראויין לחלוק עמו נחלה: ס דא"ל דקאי על אחיו לאור דכיל"ל

בית דוד

נאך זאגט דער מדרש עלי עין מיינט מען דו זאלסט זיין איבער דעם אויג און אשלעכט אויג זאל ניט געוועלטיגן ניט אויף דיר און ניט אויף דיינע קינדער (ואף כשברך מנשה ואפרים ברכם כדגים) און ווען יעקב האט געבענטשט צו מנשה און אפרים האט ער זייא אויך געבענטשט זיי זאלן זיין ווי די פיש אין וואסער (שאין עין הרע שולטת בהם) וואס אשלעכט אויג קען ניט געוועלטיגן אויף זיי, ווייל מען זעהט זייא ניט אין וואסער: (כג) (וימררוהו ורובו). יעקב האט געזאגט (וימררוהו אחיו) זיינע ברידער האבען אים פאר ביטערט זיין לעבען (וימררוהו פוטיפר ואשתו לאסרו) פוטיפר מיט זיין ווייב האבן אים פר ביטערט זיין לעבן וואס זייא האבן אים געבינדן אין דער תפיסה (לשון וימררו את חייהם) ווי עס שטייט און פסוק די מצרים האבן פר ביטערט דס לעבון פון די יודין. אין וימררו דיא טייטש פר ביטערט. און וימררוהו אין אויך דיא טייטש פר ביטערט (ורובו נעשו לו אחיו אנשי ריב) ורובו מיינט מען זיינו ברידר זענן געווארון צו אים קריג מענטשן (ואין הלשון הזה לשון פעלו) דס ווארט ורובו איז ניט דיא טייטש זיי האבן געקריגט (שאם כן היה לו לינקד ורבו) (בקמץ הרי"ש) אז מען זאל אזוי מיינען האט גדרפט זיין געפינטלט ורבו. מיט אקמץ אונטער די רי"ש (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (המה מי מריבה אשר רבו) ווס זיי האבן געקריגט (ואף אם לשון רביית חצים הוא) אפילו מען זאל טייטשען ורובו זיי האבן געשאסן מיט פיילון (כן היה לו לינקד) האט אויך גדרפט זיין געפינטלט ורבו מיט אקמץ אונטער די רי"ש (ואינו אלא לשון פועלו) זייא זענן גטין געווארן (כמו) ווי עס שטייט אונ פסוק (שומו שמים. שהוא לשון הושמו) שומו שמים איז די טייטש הושמו שמים. דיא הימלען זענן פר וויסט געווארען (וכן רומו מעט שהוא לשון הורמו) רומו איז די טייטש זיי זענון אויף געהובן געווארן (אלא שלשון הורמו והושמו על ידי אחרים) הורמו מיינט מען זיי זענון אויף געהויבן געווארן דורך אנדרו. הושמו מיינט מען זייא זענן וויסט געווארון דורך אנדרו (ולשון שומו רומו רובו מאליהם הוא) שומו מיינט מען (משוממים את עצמם) זיי האבן זיך אליין פר וויסט (נתרוממו מעצמם) זיי האבן זיך אליין אויף געהובון. ורובו מיינט מען (נעשו אנשי ריב) זייא זענן געווארן קריג מענטשן (וכן דומו יושבי אי כמו נדמו) דומו מיינט מען זיי זענען פאר שוויגען געווארען (וכן תרגם אונקלוס ונקמוהי) און אזוי זאגט דער תרגום אונקלוס ונקמוהי. זיי זענן געווארן בעלי נקמה, מענטשן ווס

פירוש רד"ק

יוסף רבים, וכפל הענין לפי שהיו שני שבטים: בנות צעדה עלי שור, ואלה שתי הבנות הן הפארות יגדלו ויארכו כל כך עד שיעלו על החומה כמו שמעלין גפן בורחת על החומה: (כג) וימררוהו ורבו. אם דבר זה על העבר, אמר זה על פוטיפר ואשתו על אנשי ביתו אבל לא על אחיו כי לא יתכן שדבר יעקב אבינו בגנות בניו בשעה שברכם. ואע"פ שדבר בגנות ראובן עשה כן לתת טעם למה נטלה ממנו בכורתו. וכן שמעון ולוי. למה חלקם: וימררוהו. מררו חייו שנתנוהו במאסר יותר משנתי' ימים. ואמר במזמור ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו (תהלי' ק"ה). ורבו. הירו בו חציהם. והוא מפעלי הכפל. ובא לנזרת פעול בשקל רומו מעט (איוב כ"ג)·

פירוש לתורת אלהים

צעדה אז זיי גרייכן עלי שור דיא מוערן אזו איז יוסף געווארען אלץ גרעסער און גרעסער אבער העהער: (כג) וימררוהו האט מאן איהם זיין לעבן פר ביטערט ורובו און זיינע ברידר האבן זיך געקריגט מיט איהם וישטמוהו און זיי האבן איהם געהאסט בעלי די מאנער חצים וואס זייער

וַיִּשְׂטְמֻהוּ בַּעֲלֵי חִצִּים׃ כד וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ וַיָּפֹזּוּ זְרֹעֵי יָדָיו מִידֵי אביר

ליה גברין גברין בעלי פלגותא׃ כד ותבת בהון נביאותיה על דקיים אוריתא בסתרא ושוי

תרי״א ותשב. סוטה לו:

רשב״ם

שחוט לשונם מרמה דברו, וידרכו את לשונם קשתם שקר, ורבו מגורת רבב. כמו רבו מן רבב. צהלי ורוני מן רגן. רבו פירו״ש בלע״ז: (כד) ותשב באיתן קשתו. הקשת החוק שקורין אלבלשר״א שושיבין אותו על עץ איתן וחזק שקורין פורקי״א ודמושך בקשת ההוא אם הוא אדם חזק מאד מושך את חבל הקשת בזרועיו ונכפפין זרועיו עד גופו ויורה החץ למרחוק, ואם הוא חלש אינו יכול למשוך החבל. וכן פירוש המקראות. מצרים ירון

בעל הטורים

נתלים מן כתותב: (כד) ותשב באיתן קשתו. שנתחזק כנגדן: תשב

רש״י

אונקלוס ונקמוהי: בעלי חצים. שלטוני כחן ותרגומו מרי פלגותא לכון ותהי המחצה אותן שהיו ראוים לחלוק עמו נחלה: (כד) ותשב באיתן קשתו. נתישבה בחוזק. קשתו. חזקו: ויפוזו זרועי ידיו. זו היא נתינת טבעת על ידו ל׳ זהב מופז זאת היתה לו מידי הקב״ה שהוא אביר יעקב. ומשם עלה להיות רועה אבן ישראל עקרן של ישראל ל׳ אבן הראשה ל׳ מלכות ואונקלוס אף הוא כך תרגמו. ותשב. ותבת בהון נביאותיה החלומות אשר חלם להם על דקיים אורייתא בסתר׳ תוספת הוא ע ולא על׳ עברי שבמקרא ושוי בתוקפא רוחצני׳ תרגום של באיתן קשתו וכך ל׳ התרגו׳ על העברי ותשב נבואתו בשביל שאיתנו של הקב״ה היתה לו לקשת ולמבטח

שפתי חכמים

ורבו ויתרו דלין למרר התלה וא״כ לרבנ א״ו דקתי גם תפוטיפר ותנהו: ע ר״ל שהתרגום כוסיף על הקרא: פ ר״ל

בית דוד

ווס האבן געבראכט צרות אויף יוסף: (בַּעֲלֵי חִצִּים). מיינט מען (שלטונים כחין) ווייער צונג איז ווי א פייל (ותרגמו׳ מרי פלגותא) דר תרגום טייטש פלגותא. צוטיילונג (לשון ותהי המחצה) עס איז געוועזן דאס צוטיילונג. בעלי חצים מיינט מען (אותם שהיו ראוים לחלוק עמו נחלה) דיא מענטשן (די ברידר) וואס האבן געדארפט זיך טיילען מיט איהם (מיט יוסף) מיט דיא ירושה. זיי האבן געקריגט מיט איהם: (כד) (ותשב באיתן קשתו). מיינט מען (נתישבה בחוזק) עס איז בזעצט געווארען מיט שטארקייט (קשתו). חזקו׳ קשתו מיינט מען חזקו. זיין מלוכה איז בזעצט געווארן מיט שטארקייט: (ויפוזו זרועי ידיו). די ארעמס פון זיינע הענט זענן בדעקט מיט גאלד (זו היא נתינת טבעת על ידו) דאס מיינט מען דעם גאלדענעם רינג וואס פרעה האט געגעבן אויף זיין האנט (לשון זהב מופז) ויפוזו מיינט מען גאלד וואס הייסט פז (זאת היתה לו מידי הקב״ה שהוא אביר יעקב) דאס איז געקומען צו איהם פון הקב״ה וואס ער איז דער שטארקער פון יעקב (ומשם עלה להיות רועה אבן ישראל) פון דארטן (פון מצרים) איז ער גאנץ געווארן ער זאל היטען דעם שטיין פון ישראל. דאס איז יעקב (לשון אבן הראשה) דער הויפט שטיין (לשון מלכות) ווס יעקב איז די מלוכה פון די יודין (ואונקלוס אף הוא כך תרגמו) דר תרגום טייטשט אויך אזוי (ותשב) טייטשט דער תרגום (ותבת בהון נביאותיה) זיינע נביאות האט זיך צוריקגעקערט אויף זיי (החלומות אשר חלם להם) די חלומות וואס איהם האט געחלומט אויף זייא. איז געווארן אמת (על דקיים אוריתא בסתרא) ווייל ער האט געהאלטן דיא תורה אין דער שטיל (תוספת הוא ולא מלשון העברי שבמקרא) די ווערטער פון תרגום זענען צוא געגעבענע אינ זייא שטייען ניט אין פסוק (ושוי בתוקפא רוחצניה) ער האט געטאן מיט שטארקייט זיין פארזיכערונג (תרגום של באיתן קשתו) דאס איז די איבערזעצונג פון דם תרגום אויף די ווערטער באיתן קשתו׳ (וכך לשון התרגום על העברי) אזוי שרייבט דר תרגום אויף דם לשון הקודש פון פסוק (ותשב נבואתו) זיינע נביאות האט זיך צו איהם צוריקגעקערט (בשביל שאיתנו של הקב״ה

פירוש רד״ק

וישטמוהו בעלי חצים. שטמוהו רגם אותם בעלי חצים שהלשינוהו אל אדוניו והדברים הרעים בנה אותם כחצים כמו שאמר (שם ק״ב) חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים: (כד) ותשב באיתן קשתו. קשתם שהישטמו חציהם בם נשברה אבל קשתו ישבה במקום חזק עד שעלה למעלה: ויפזו זרועי ידיו. ויתחזקו זרועי ידיו. כי ישר היה לו בה רב להשיב גמולם לשונאיו. וכן מפזז ומכרכר (שמואל ב׳ ו׳) ענין חזוק. כי המכרכר פזוק אזור מתניו בעת רקודו. ומאין בא לו כל הכבוד הזה, מידי אביר יעקב. מיד האל שהוא אביר יעקב שהוא אתו ולא נחשבו מעשיו בכל הצרות שעברו עליו: משם רועה אבן ישראל. משם. מכבוד יוסף שנתן לו

פירוש לתורת אלהים

צונג איז אזוי ווייא א פייל (עיין רש״י): (כד) ותשב באיתן קשתו׳ אבער זיין שטארקייט האט זיך שטארק בזעצט ויפוזו זרועי ידיו אינ דיא ארים פון זיינע הענד זענען גלענצנד געווארן

אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל׃ כה מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת

בְּתוּקְפָּא רוּחֲצָנֵיהּ בְּכֵן יִתְרְמָא דְהַב עַל דְּרָעוֹהִי וְאַחְסִין מַלְכוּתָא וּתְקֵיף דָּא הֲוָת לֵיהּ מִן קֳדָם אֵל תַּקִּיפָא דְיַעֲקֹב דִּי בְמֵימְרֵיהּ זָן אֲבָהָן וּבְנִין זַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל׃ כה מֵימַר אֱלָהָא דְאָבוּךְ יְהֵי בְּסַעֲדָךְ וְיָת שַׁדַּי

ברכות

בעל הטורים

(כה) מעל. ג' במס' ברכות שמים מעל. מטל השמים מעל יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו. פי' כי לדין עמים קרא אל השמים למנוע טל ומטר ואל הארץ למנוע לתת יבולה כדכתיב כי בם ידין עמים: רובצת. ג' במס' הכא ואידך במי ביוסף ומתהום רובצת תחת והאם רובצת היינו דאמרי' בפ"ג דתענית אין לך טיפה שיורדת מלמעלה שאין טפיים עולה מלמטה מן התהום והיינו ומתהום רובצת תחת והאם רובצת יליף רובצת רובצת מתהום רובצה. לאשמעי' שהמונא קן כיס

רשב"ם

בו חצים ונתנוהו בבית הסוהר וענו בכבל רגלו והוא יצא ומלך עליהם כי קשת שלו היה חזק ואיתן משלהם ואסרם כדכתיב לאסור שריו בנפשו. ויפוזו זרועי ידיו נכפפו זרועיו במושכו הבלי הקשת וזרק חיציו עליהם כי איש חזק הי' למשוך איתן הקשת שקורין פורק"א וכן מצינו זרוע אצל דריכת קשת. כדכתיב ונחתה קשת נחושה זרועותי והלשון דריכת קשת וכן כי חציך נחתו בי ותנחת עלי ידיך: ויפוזו. נכפפו. כמו ויהי דוד מפזז ומכרכר. פיזוז בידים. כירכור ברגלים: ויפוזו. מן פוז כמו יסובו מן סבב: מידי אביר יעקב. ע"י הקב"ה בא לו זה הנצחון והממשלה. אביר יעקב כפל לשון רועה אבן ישראל. וכן אביר הרועים אשר לשאול וגם הרועים קרואים אבירי' על הבקר והשוורים הקרואים אבירים כדכתיב עדת אבירים בעגלי עמים. וכן סבבוני פרים רבי' אבירי בשן כתרוני. מידי אביר יעקב מי גרם לך זאת הקב"ה שהוא אביר יעקב. האלהים הרועה אותי עד היום הזה. שע"י גדולתך זן אותי במצרים. משם הקב"ה גרם להיות רועה אבן ישראל משפחת ישראל שכלכל יוסף את אביו ואת אחיו. אבן לשון אב ומשפחה נו"ן יתירה כמו נו"ן של שנעון ועורון. ומ"ם של ריקם, ותהי הבנם: (כה) מאל אביך. בא לך כל זה. והוא יעורך: ברכות תהום. שהתהום עולה ומשקה את הארץ: ברכות שדים. שלא יהא השדים צומקים ולא ימותו הילדי' מחוסר חלב: ורחם. ואף בתוך הרחם לא ימותו העוברים ולענין הקללה כתיב למפרע תן להם רחם משכיל ואפי' כשיגדלו **יהיו** השדים צמוקים. ולא זו

רש"י

ולמבטח בכן יתרמא דהב על דרעוהי לכך ויפוזו זרועי ידיו ל' פז: **אבן ישראל.** ל' נוטריקון אב ובן אבהן ובנין פ יעקב ובניו: (כה) **מאל אביך.** היתה לך זאת והוא יעזרך: **ואת שדי.** ועם הקב"ה היה לבך כשלא שמעת לדברי אדונתך והוא יברכך: **ברכות שדים ורחם.** ברכת' דאבא ודאמא. כלומר

ביתּ דוד

הָיְתָה לוֹ לְקֶשֶׁת וּלְמִבְטָח) ווייל דִי שְׁטַארְקַייט פוּן הקב"ה אִיז גְוֶועֶן זַיין שְׁטַרְקַייט אוּנ זַיין פַּרְזִיכֶערוּנְג (בְּכֵן יִתְרְמָא דְהַב עַל דְּרָעוֹהִי) דְרִיבֶּער אִיז גְוָוארְפֶן גְוָוארֶן גָאלְד אוֹיף זַיינֶע הֶענְט (לְכַךְ וַיָּפוֹזּוּ זְרוֹעֵי יָדָיו) דְרִיבֶּער זֶענִין דִיא אָרֶעמְס פוּן זַיינֶע הֶענְט בַּדֶעקְט גְוָוארֶן מִיט גָאלְד, וַיָּפוֹזּוּ לָשׁוֹן פָּז, וַיָּפוֹזּוּ מֵיינְט מֶען גָאלְד וָואס מֶען רוּפְט זַיי פָּז: (אֶבֶן יִשְׂרָאֵל). זָאגְט רש"י (לָשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן) דָם וָוארְט "אֶבֶן" אִיז רָאשֵׁי תֵּבוֹת, אָב וּבֵן, אֲבָהָן וּבְנִין, דֶר פָאטֶער מִיט דִי קִינְדֶר, יַעֲקֹב וּבָנָיו. יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶר. יוֹסֵף הָט גְשְׁפַּייזְט זַיין פָאטֶער יַעֲקֹב מִיט דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב. זַיינֶע בְּרִידֶר: (כה) (מֵאֵל אָבִיךָ). (הָיְתָה לְךָ זֹאת) דָאס אִיז צוּ דִיר גֶקוּמֶען פוּן דֶם גָאט פוּן דַיין פָאטֶער (וְהוּא יַעְזְרֶךָּ) אוּנ עֶר וֶועט דִיר וַוייטֶער הֶעלְפֶן: (וְאֵת שַׁדַּי) מֵיינְט מֶען (וְעִם הקב"ה הָיָה לִבְּךָ כְּשֶׁלֹּא שָׁמַעְתָּ לְדִבְרֵי אֲדוֹנָתְךָ) אוּנ מִיט הקב"ה אִיז גְוֶועֶן דַיין הַארְץ וֶוען דוּ הָאסְט נִיט גְוָואלְט הֶערֶן דִי רֵייד פוּן דֶם וַוייבּ פוּן דַיין הֶערֶר פוֹטִיפַר (וְהוּא יְבָרְכֶךָּ) דְרִיבֶּער וֶועט הקב"ה דִיךְ בֶּענְטְשֶׁן: (בִּרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם.

פירוש רד"ק

האל רעה עתה כל ישראל. ולפי שהאבן עצם חזקה וגוף אחד כינה כל ישראל לאבן או לפי שישראל עיקר בנין העולם קראם אבן על דרך משל. ורב סעדיה פירש בערבי דיאתי. פירוש עצם כמו שפירשנו: (כה) מאל אביך. בא אליך זה הכבוד. והוא יעזרך. ואת שדי. ומאת שדי בא אליך והוא יברכך. ומ"ם מאל עומד

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש"י) אוּנ דָאס אַלְץ אִיז אִיהְם גְוֶועֶן מִידֵי פוּן דִיא הֶענְט פוּן גָאט וָואס עֶר אִיז אֲבִיר דֶער שְׁטַארְקֶער גָאט פוּן יַעֲקֹב (עיין רש"י) מִשָּׁם פוּן גָאט הָאט עֶר זוֹכֶה גְוֶועֶן עֶר זָאל זַיין רוֹעֶה אַשְׁפַּייזֶר אֶבֶן יִשְׂרָאֵל דֶעם פָאטֶער מִיט דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב: (כה) אוּנ דָאס אִיז דִיר אַלְץ גְוֶועֶן מֵאֵל פוּן דֶעם גָאט פוּן דַיין פָאטֶער וְיַעְזְרֶךָּ, אַז עֶר זָאל דִיר הֶעלְפֶן וְאֵת שַׁדַּי אוּנ אִיצְט בֶּעט

ויברכינך ברכן דנחתן מטלא דשמיא מלעילא ברכן דנגדן ממעמקי ארעא מקדע ברכתא דאבוך ודאמך : כו ברכתא דאבוך יתוספן על ברכתא

ברכת שדים ורחם: כו ברכת אביך גברו על ברכת הורי עד תאות

רשב"ם

אף זו: (כו) ברכות אביך גברו על ברכות הורי. ברכות אביך יעקב שבירכני הקב"ה כדכתיב והנה ה' נצב

רש"י

כלומר יתברכו המולידי' והיולדות שיהיו הזכרי' מזריעין טיפה הראויה להריון והנקיבות לא ישכלו את רחם שלהן להפיל עובריהן : שדים. יוה יורה מתרגמי' אישתדאי ישתדי אף שדים כאן צ"פ"ש שהזרע יורה כחץ : (כו) ברכות אביך גברו וגו' הברכות שברכני הקב"ה גברו והלכו על הברכות שבירך את הורי : עד תאות גבעת עולם . לפי שהברכות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עולם שנתן לי ברכה פרוצה בלי מצרי' מגעת עד ד' קצות העול' שנאמר ופרצת ימה וקדמה וגומר מה שלא אמר לאברהם אבינו וליצחק לאברהם א"ל שא נא עיניך וראה וגו' כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך

שפתי חכמים

כתרגום מתרגם על אבן אב ובנין והנ"ל לתרגם כן ופו"פ ל' נוטריקון אב ובן : צ ר"ל כאילו כתוב תלת שדים ל' אב :

בית דוד

בּייִנְט מען (ברכתא דאבא ודאמא) די ברכה פון פאטער אונ מוטער (כלומר) מען מיינט (יתברכו המולידים והיולדות) עס זאלען געבענטשט ווערען די וואס מאכען געבארען די קינדער (די פאטערס) אונ די וואס געבארען די קינדער דס זענין די מוטערס (שיהיו הזכרים מזריעין טיפה הראויה להריון) די זכרים זאלען ארוס געבען פון זיך זרע וואס די אשה זאל ווערען מעוברת (והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן להפיל עובריהן) אונ די נקבות זאלען ניט מפיל זיין נייערי קינדער : (שדים). זאגט רש"י (יוה יורה מתרגמין אישתדאי ישתדי) אויף ירה יורה. טייטשט דער תרגום אשתדאי ישתדי, איז אשתדאי דער טייטש ווארפען (אף שדים כאן) דס ווארט שדים איז דא אויך דער טייטש ווארפען, דס מיינט מען דם פאטער (על שם שהזרע יורה כחץ) ווייל דיא זרע וואס גייט ארוס פון פאטער שיסט ארוים ווי פון א פייל : (כו) (ברכות אביך גברו וגו'). יעקב האט גזאגט (הברכות שברכני הקב"ה גברו והלכו על הברכות שבירך את הורי) די ברכות וואס הקב"ה האט מיך געבענטשט זענען שטארקער ווי די ברכות וואס הקב"ה האט געבענטשט מיינע אלטערן : (עד תאות גבעות עולם). יעקב האט געזאגט (לפי שהברכות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עולם) ווייל מיינע ברכות האבען זיך געשטארקט ביז דיא סוף גרענצען פון דער וועלט (שנתן לי ברכה פרוצה בלי מצרים) הקב"ה האט מיר געגעבען אאפענע ברכה אן גרענעצין (מגעת עד ארבע קצות העולם) זי גרייכט ביז דיא פיר עקין וועלט (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק הקב"ה האט געזאגט צו יעקב (ופרצת) דוא וועסט דיך שטארקין (ימה וקדמה וצפונה ונגבה) מערב אונ מזרח צפון אונ דרום (מה שלא אמר לאברהם אביו וליצחק) דס האט הקב"ה ניט געזאגט צו אברהם אונ ניט צו יצחק (לאברהם אמר לו) צו אברהם האט הקב"ה געזאגט (שא נא עיניך וראה צפונה ונגבה קדמה וימה) הייב אויף דיינע אויגן אונ זעה אין צפון אונ אין דרום אין מזרח אונ אין מערב (כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך

פירוש הדיק

בשקים שנים . ובמה יברכך. שתהיה ארצך שבירכת מברכות שמים מטל. והוא הטל והגשם בעתו. וכן יתן לך ברכות תהום רובצת תחת וכן אמר משה מבורכת ה' ארצו ממגד שמים מטל ומתהום רובצת תחת. ואמר על המים שהם בבטן הארץ כאלו הם רובצים עד בא עתם ויצאו. או ק"ו ארבע או ע"י מטר השמים. שארצו תהיה שלוחות שהמים שתחת הארץ עד שלא תהיה יבשה לאחד מן העשבים והעצים שיצמחו בה אפילו בעת שלא ירד הגשם : ברכות שדים ורחם. דעת המתרגם ידוע. ויש מפרשים ברכות שמים וארץ. ואע"פ שזכרם כבר התנין לחוק. כי השמים בתתם המטר הם כמו השדים שנותנין החלב. והארץ בהוציאה פירות היא כמו הרחם. ואאז"ל פירש שדים המניקות ורחם האם וזכר אחר כן ברכות אביך. כי שלשה אלה מברכי הילוד. האב והאם והמינקת. ולפי דעתי כי היא ברכות הנולדים. וההפך. רחם משכיל ושדים צומקים (הושע ט'): (כו) ברכות אביך גברו. כמו יגברו . ורבים כמותם עבר במקום עתיד. ובדברי הנבואה יותר אשר

פירוש לתורת אלהים

איך דעם אלמעכטיגן גאט ויברכך, אז ער זאל דיך בענטשען ברכות מיט דיא ברכה פון דעם הימעל פון אויבען ברכות אונ מיט דיא רייכקייט פון ערד רובצת תחת וואס ליגט אונטען ברכות שדים אונ ער זאל דיך זעגנען דאס דיינע קינדער זאלען ניט זיין קינדער לאז (עיין רש"י) : (כו) ברכות אביך דיא ברכות וואס גאט האט געבענטשט מיך דיין פאטער [illegible]

תַּאֲוַת גִּבְעֹת עוֹלָם תִּהְיֶיןָ לְרֹאשׁ יוסף | דִּי לִי בְּרִיכוּ אֲבָהָתַי דַּחֲמִידוּ לְהֵן רַבְרְבַיָּא

בעל הטורים

שחייב בשילוחה: ברכות שדים כמ השמים שיריקו מטר. ורחם היא הארץ שמולדת פירות: (כז) ולערב יחלק שלל. בגי' והם

רשב"ם

עליו וגו' גברו על ברכות הרים כדכתיב שם ופרצת ימה וקדמה וגו' נחלה טובה ובלא מצרים העולה מכל הרי עולם: עד תאות. עד סוף גבעות עולם . לשון והתאויתם · תתאו לבא חמת · וברכות משה מוכיחין על פסוק זה . כי הורי לשון כפל של גבעות עולם דכתיב שם ומראש הררי קדם וממגד גבעות עולם·ואותן ברכו' תהיינה לראש יוסף· נזיר אחיו. מלך על אחיו:כז)בנימין זאב יטרף . על שאול שהיה מלך ראשון נתנבא שפשט בכל סביבותיו בכל האומות וכתב שם בכל אשר יפנה ירשיע

רש"י

אתננה ולא הראהו אלא ארץ ישראל בלבד. ליצחק אמר לו כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקימותי את השבועה וגומר זהו שאמר ישעיה (ישעיה נח) והאכלתיך נחלת יעקב אביך ולא אמר נחלת אברהם: תאות. אשמול"ן כך חברו מנחם בן סרוק: הורי. לי הריון שהורוני במעי אמי ק כמו הורה גבר (איוב ג): עד תאות. עד קצות כמו [במדבר לד] והתאויתם לכם לגבול קדמה (שם ס) תתאו לבוא חמת: תהיין. כולם לראש יוסף: נזיר אחיו . פרישא דאחוהי שנבדל מאחיו כמו וינזרו מקדשי בני ישראל. נזורו אחור. ור"ד ותשב באיתן קשתו על כבישת יצרו באשת אדוניו וקוראו קשת ע"ש שהזרע יורה כחץ. ויפוזו זרועי ידיו . ר כמו ויפוצו שיצא הזרע מבין אצבעות ידיו . מידי

שפתי חכמים

ק ר"ל כאיך שייך מלת הורי לל' אב: ר ר"ל דזיין ולד"י

בית דוד

אֶתְּנֶנָּה) וָוארוּם דָם גַאנְצֶע לַנְד וָוס דִי זֶעהְסְט וֶועל אִיךְ צוּ דִיר גֶעבֶּן (וְלֹא הֶרְאָהוּ אֶלָּא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד) אוּנ הקב"ה הָט צוּ אַבְרָהָם נִיט מֶער גֶעוִויזֶן נָאר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַלֵיין (לְיִצְחָק אָמַר לוֹ) צוּ יִצְחָק הָט הקב"ה גֶזָאגְט (כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵל) צוּ דִיר אוּנ צוּ דַיינֶע קִינְדֶער וֶועל אִיךְ גֶעבּוּן דִי לֶענְדֶער (וַהֲקִימוֹתִי אֶת הַשְּׁבוּעָה) אוּנ אִיךְ וֶועל טוּן וִוי אִיךְ הָאבּ גֶשְׁווָארוּן צוּ דַיין פָאטֶער אַבְרָהָם, אוּנ נִיט מֶעהְר (זֶהוּ שֶׁאָמַר יְשַׁעְיָה) דָם אִיז וָוס דֶר נָבִיא יְשַׁעְיָה הָט גֶזָאגְט (וְהַאֲכַלְתִּיךְ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךְ) אִיךְ וֶועל דִיךְ מַאכֶן עֶסֶן דִי נַחֲלָה פוּן דַיין פָאטֶער יַעֲקֹב (וְלֹא אָמַר נַחֲלַת אַבְרָהָם) אוּנ עֶר הָט נִיט גֶזָאגְט דִיא נַחֲלָה פוּן אַבְרָהָם . ווייל דִיא נַחֲלָה פוּן יַעֲקֹב אִיז גְרֶעסֶר וִוי דִיא נַחֲלָה פוּן אַבְרָהָם: (הוֹרַי) . (לְשׁוֹן הֵרָיוֹן) הוֹרַי מֵיינְט מֶען מַיין מוּטֶער וָואס אִיז גֶוֶועזֶן מִיט מִיר מְעוּבֶּרֶת (שֶׁהוֹרוּנִי בִּמְעֵי אִמִּי) וָוס מֶען הָט מִיךְ גֶטְרָאגֶען אִין דִיא גִידֶערִים (אוּנ דֶעם בּוֹיךְ) פוּן מַיין מוּטֶער (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (הוֹרָה גָבֶר) דֶר מַאן הָט גֶמַאכְט מְעוּבֶּרֶת דִי אִשָּׁה: (עַד תַּאֲוַת) . מֵיינְט מֶען (עַד קְצוֹת) בִּיז צוּם עֶק (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (וְהִתְאַוִּיתֶם לָכֶם לִגְבוּל קֵדְמָה) אִיר זָאלְט צוּא אַייךְ בַּצֵייכֶנֶען בִּיז צוּם גְרֶענִיץ פוּן מִזְרָח זַייט (תְּתָאוּ לְבֹא חֲמָת) אִיר זָאלְט אַייךְ בַּצֵייכְנֶען בִּיז חֲמָת: (תִּהְיֶיןָ כּוּלָּם לְרֹאשׁ יוֹסֵף) דִי אַלוּ בְּרָכוֹת זָאלֶען זַיין אוֹיף דֶעם קָאפּ פוּן יוֹסֵף: (נְזִיר אֶחָיו) . מֵיינְט מֶען (פְּרִישָׁא דַאֲחוֹהִי שֶׁנִּבְדַּל מֵאֶחָיו) דֶר וָוס אִיז גֶוֶועזֶן אָפּ גֶשֵׁיידְט פוּן זַיינֶע בְּרִידֶער (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק (וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל) זַייא זָאלֶען זַיי אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן דִיא הֵיילִיגְקַייט, אִיז גְזִיר דִיא טַייטְשׁ אָפּ גֶשֵׁיידְט (נָזוֹרוּ אָחוֹר) זַיי הָאבֶּן זִיךְ אָפּ גֶשֵׁיידְט אוֹיף אִינְטֶען, צוּרִיק (וְרַבּוֹתֵינוּ דָרְשׁוּ) דִיא רַבָּנָן הָאבֶּן גְלֶערְנְט (וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ) הָאט יַעֲקֹב גֶעמֵיינְט (עַל כְּבִישַׁת יִצְרוֹ בְּאֵשֶׁת אֲדוֹנָיו) וָואס יוֹסֵף הָאט אַיין גֶהַאלְטֶען דֶעם יֵצֶר הָרָע אוּנ הָאט נִיט מְזַנֶּה גֶוֶועזֶן מִיט דֶעם וַוייבּ פוּן זַיין הֶערר פּוֹטִיפַר (וְקוֹרְאוֹ קֶשֶׁת) אוּנ עֶר רוּפְט דֶם קֶשֶׁת . פַיילאוּנְבּוֹיגֶן (עַל שֶׁהַזֶּרַע יוֹרֶה כַּחֵץ) ווייל דִיא זֶרַע שִׁיסְט אַרוֹם וִויא אַ פַייל (וַיָּפֹזּוּ זְרוֹעֵי יָדָיו כְּמוֹ וַיָּפוֹצוּ) דָאס וָוארְט

פירוש

ברכותי שאני מברך אותך·גברו על ברכות הורי שברכו אותי. והורי. פירושו אבותי. והם אברהם ויצחק . והאב יקרא הוֹרֶה והאם הוֹרָה. כי שניהם שותפין בהריון. האב נותן ההריון והאם מקבלת אותו: עד תאות גבעות עולם. והברכות יהיו לך ולזרעך עד

רד"ק

גבול גבעות עולם. תאוה מן והתאויתם לכם (במדבר ל"ד) שפירושו והגבלתם. ור"ל כל זמן שהעולם קיים. וזכר הגבעות כי הגבעות וההרים הם הדבר הקיים יותר בעולם השפל. וכן אמר כי ההרים ימושו והגבעות תמוטנה (ישעי' נ"ד): תהיין לראש יוסף. כפל הענין במלות

פירוש לתורת אלהים

פִיל מֶעהְר עַל בִּרְכוֹת הוֹרַי זַיין דִי בְּרָכוֹת פוּן מַיינֶע אֶלְטֶערִין (עיין רש"י) עַד תַּאֲוַת גִּבְעוֹת עוֹלָם בִּיז דִיא גְרֶענְצֶען פוּן דִי אֵייבִּיגֶע הִיגֶעל דָאס הֵייסְט נָאר אַז אַשִׁיעוּר (עיין רש"י) תִּהְיֶיןָ דִיא בְּרָכוֹת וָואס גָאט הָט מִיךְ גֶבֶּענְטְשְׁט זָאלֶען זַיין לְרֹאשׁ יוֹסֵף אוֹיף דֶעם קָאפּ פוּן יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד אוּנ אוֹיף דֶעם שֵׁייטֶעל וָואס עֶר אִיז גֶוֶועזֶן נְזִיר אֶחָיו דֶר גֶקְרֵיינְטֶער דֶער בֶּעסְטֶער פוּן זַיינֶע בְּרִידֶער:

דְמַן עָלְמָא יְהוֹיָן כָּל אִלֵּין לְרֵישָׁא דְיוֹסֵף וּלְגַבְרָא פְּרִישָׁא דַאֲחוֹהִי׃ כז בִּנְיָמִין בְּאַרְעֵיהּ תִּשְׁרֵי שְׁכִנְתָּא וּבְאַחְסַנְתֵּיהּ יִתְבְּנֵי מַקְדְּשָׁא בְּצַפְרָא וּבְפַנְיָא יְהוֹן מְקָרְבִין כַּהֲנַיָּא קֻורְבָּנַיָּא וּבְעִדָּן רַמְשָׁא יְהוֹן מְפַלְגִין מוֹתַר חוּלָקְהוֹן מִשְּׁאָר קֻודְשַׁיָּא׃ כח כָּל אִלֵּין

יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו׃ פ ששי

כז בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל׃ כח כָּל־אֵלֶּה שִׁבְטֵי

תו"א ולקדקד. בנת קלע. בנימין זאב. כוטה ית זנחיה גר׃

רש"י

אביר יעקב כשנראתה לו דמות דיוקנו של אביו וכו' כדאיתא בסוטה (דף לו). ואונקלוס תרגם תאות עולם ל' תאוה וחמדה ש ונבעות ל' מלוקי ארץ והם הברכות שחמדתן את אמו והזקיקתו לקבלם: (כז) בנימין זאב יטרף. זאב הוא אשר יטרף א

נבא על שיהיו עתידין להיות חטפנין (שופטי' כא) וחטפתם לכם איש אשתו בפלגש בגבעה ונבא על שאול שיהיה נוצח באויביו סביב שנאמר [ש"א יד] ובשאול לכד המלוכה וילח' במואב ובאדו' ונומר ובכל אשר יפנה ירשיע: בבוקר יאכל עד. ל' ביזה

שפתי חכמים

שהתלפין ככתב מקוותות כמו זבקת שכות כמו לבקה: ש וכ"כ כפסוק עד תאות גבעות עולם פי' ברכות שברכני אבא גברו כלו' עונים על הברכות שבירך את הורי לפי שבבריות על

שהם גדולי עולם ושברם רש"י תי שהם שחמדתן אמו וגו'. תגללהו: ה דק"ל לפי כתרגום דפירש תאוה ל' חמדה א"כ יה שכתוב נתחלה ברכות אביך גברו וגו' שפירושו הברכות

בית דוד

וַיְפוּזוּ אִיז גְלַייךְ וְוִיא עֶס וָואלְט גֶשְׁטַאנֶען וַיָּפֹזּוּ. ... אֶצְבְּעוֹת יָדָיו) דִיא זָרַע אִיז אַרוֹס גַעגַאנְגֶען פוּן צְווִישֶׁען דִיא פִינְגֶער פוּן זַיינֶע הֶענְט (מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב). וַוייל יוֹסֵף הָט זִיךְ אָפְּ גֶעהִיטְּט פוּן פּוֹטִיפַרְ'ס ווייבּ דָאס אִיז גֶעקוּמֶען (שֶׁנִּרְאֲתָה לוֹ דְמוּת דְיוֹקְנוֹ שֶׁל אָבִיו) ווייל עֶס אִיז צוּ אִים גֶעזֶעהֶן גֶעוָוארֶען דָעם פָּנִים פוּן זַיין פָאטֶער יַעֲקֹב (כִּדְאִיתָא בְּסוֹטָה) וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין דִיא גְמָרָא סוֹטָה (וְאוּנְקְלוּס תִּרְגֵּם תַּאֲוַת עוֹלָם לְשׁוֹן תַּאֲוָה וְחֶמְדָּה) דֶער תַּרְגוּם טַייטְשְׁט תַּאֲוַת עוֹלָם מֵיינְט מֶען חֶמְדַּת עוֹלָם. דִיא גְלוּסְטוּנְג פוּן דֶער וָועלְט (וְגִבְעוֹת עוֹלָם לְשׁוֹן מְצוּקֵי אֶרֶץ) גִּבְעוֹת עוֹלָם מֵיינְט מֶען דִיא שְׁטַארְקֶע פוּן דֶער וָועלְט (וְהֵם הַבְּרָכוֹת שֶׁחֲמָדָתָן אִמּוֹ וְהִזְקִיקָתוֹ לְקַבְּלָם) דָס מֵיינְט מֶען דִיא בְּרָכוֹת פוּן יִצְחָק וָואס דִי מוּטֶער פוּן יַעֲקֹב הָט גֶעהִיסֶען צוּ זַיי אוּנ זִיא הָט גֶעיָאגְט צוּ יַעֲקֹב

עֶר זָאל נֶעמֶען דִיא בְּרָכוֹת: (כז) (בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף). מֶען מֵיינְט (הוּא זְאֵב אֲשֶׁר יִטְרֹף) עֶר אִיז אַ וָואלְף וָואס וָועט צֶערַייסֶען (נִבָּא עַל שֶׁיִּהְיוּ עֲתִידִין לִהְיוֹת חַטְפָנִין) יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט נְבִיאוֹת אוֹיף דֶעם שֵׁבֶט בִּנְיָמִין זֵיי וֶועלֶען אַמָאל זַיין חַאפֶּרְס (וַחֲטַפְתֶּם לָכֶם אִישׁ אִשְׁתּוֹ בְּפִלֶגֶשׁ בְּגִבְעָה) וְוִיא עֶס שְׁטֵייט בַּיא דִי מַעֲשֶׂה פוּן דִי פִּלֶגֶשׁ אִין דֶר שְׁטָאט גִבְעָה הָאט מֶען גֶעזָאגְט צוּם שֵׁבֶט בִּנְיָמִין יֶעדֶר פוּן אַייךְ זָאל חַאפֶּען אַ אִשָּׁה זִיא זָאל בַּייא אִים זַיין אַ ווייבּ (שׁוֹפְטִים כא) (וְנִבָּא עַל שָׁאוּל שֶׁיִּהְיֶה נוֹצֵחַ בְּאוֹיְבָיו סָבִיב) אוּנ עֶר הָט גֶעזָאגְט נְבִיאוֹת אוֹיף דֶעם מֶלֶךְ שָׁאוּל אַז עֶר וֶועט אַיין נֶעמֶען זַיינֶע פַיינְד וָואס וֶוענֶען אַרוּם אִים (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְשָׁאוּל לָכַד אֶת הַמְּלוּכָה) שָׁאוּל הָט אַז גֶענוּמֶען דִי מְלוּכָה (וַיִּלָּחֶם בְּמוֹאָב וּבֶאֱדוֹם) אוּנ עֶר הָט גֶעהַלְטֶען מִלְחָמָה מִיט מוֹאָב אוּנ מִיט אֱדוֹם (וּבְכֹל אֲשֶׁר יִפְנֶה יַרְשִׁיעַ) אוּנ וְוִי עֶר הָט זִיךְ גֶעקֶערְט הָאט עֶר

פירוש

בכלות שיגות לחוק הפנין. ואמר ולקדקד נזיר אחיו. נזיר שר וגדול בשי מוריך באריכה (נחום ג'): (כז) בנימין זאב יטרף. יהיו כמו הזאב שהוא טורף בדמית וחיות. והוא אביר לב לבא אל הישוב יותר משאר חיות. וכן בני בנימין יהיו גבורים ואבירי לב ובעלי מלחמה. וכן נזכרו בדבר פלגש בגבעה (שופטים כ') ובדבר דוד כשבאו אליו. ואמר עליהם (ד"ה א' י"ב) מיימינים ומשמאילים באבנים ובחצים: בבקר יאכל עד. אמר ויותר יהיו מן הזאב. כי הזאב טורף בערב כמו שאמר זאבי ערב (צפניה ג) אבל בנימין בבקר ובערב יאכל

רד"ק

עד אויביו ויחלק שללם: עד כמו שלל. תרגום שלל עדאה. ורמז ג"כ בזה מלחמת שאול. שהיה משבט בנימין. בעמלק ובשאר הגוים כמו שכתוב ובן מרדכי שהם על המן ועל בניו והיתה תשועה גדולה לישראל על ידו. וקרא מלחמת שאול בקר לפי שהיתה בתחלת מלכות ישראל. והיו ישראל בארצם. וקרא מלחמת מרדכי ערב לפי שגלו ישראל מארצם והיו בגלות שרופת הערב. וזה שאמר יחלק שלל. וכתוב אשר ובבוזה לא שלחו את ידם לפי שנתו המלך למרדכי כל אשר להמן: (כח) כל אלה שבטי ישראל שנים עשר.

פירוש יהודית אלהים

(כז) בִּנְיָמִין וֶועט זַיין זְאֵב יִטְרָף אַזוֹ וְוִיא אַ וָואלְף וָואס עֶר פַאר צוּקְט שְׁפֶּעט בַּיי נַאכְט אִין דֶער פְרִיה יֹאכַל עַד וֶועט עֶר עֶסֶען רוּב רְכוּב אוּנ אוֹיף דֶר נַאכְט יְחַלֵּק שָׁלָל וֶועט עֶר זִיךְ צוּ טֵיילֶען מִיט רוּב (עַיין רַשִׁ"י): (כח) כָּל דִיא אַלֶע זֶענֶען דִי

אֵ֣לֶּה שִׁבְטֵ֥י יִשְׂרָאֵ֖ל שְׁנֵ֣ים עָשָׂ֑ר וְ֠זֹאת אֲשֶׁר־דִּבֶּ֨ר לָהֶ֤ם אֲבִיהֶם֙ וַיְבָ֣רֶךְ אוֹתָ֔ם אִ֛ישׁ אֲשֶׁ֥ר כְּבִרְכָת֖וֹ

שִׁבְטַיָא דְיִשְׂרָאֵל תְּרֵין עֲסַר וְדָא דִי מַלֵּיל לְהוֹן אֲבוּהוֹן וּבְרִיךְ יַתְהוֹן גְּבַר כְּבִרְכְתֵיה

בריך

בעל הטורים

הקרבנות. בתחלת התיבות שאחר שמותן כגון בכורי אתים אהב לחוף חמור ידין גדוד שמנה אילה בן זאב עולה לחשבון גם"כ כמנין ימות החמה ואותיות האחרונות של הברכות כגון עלה בישראל מחלב לידון עובד יבי' עקב מלך שפר אחיו שלל עולה שנ"ד כמנין ימות הלבנה וז"ש כה אמר ה' נותן שמש לאור יומם חקות ירח וכוכבים לאור לילה וגו' אם ימושו החקים האלה מלפני נאם ה' גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים. יעקב הקדים דן לגד כסדר תולדותם משה הקדים גד לדן לפי שהוא קבור בחלקו: (כח) וזאת אשר דבר להם אביהם. מיים בוזאת וכו כל' פתח משה וברכם וזאת

ברך רשב"ם

ירשיע. שחבל בכל האומות וגם בנימין היה עם מלכי יהודה הצדיקים אשר גברו על האומות כדכתי' באסא וביהושפט וביחזקיהו: ולערב יחלק שלל. שכן מנהגו של זאב. זאב ערבות ישדדם כזאבי ערב לא גרמו לבקר: (כח) אשר כברכתו. העתיד לבא כמו שאמר למעלה

רש"י

ושלל המתורג' עדאה ועוד יש לו דומה בל' עברית (ישעיה לג) אז חולק עד שלל ועל שאול הוא אומר שעמד בתחלת בוקרן (ס"א פריחתן) וזריחתן של ישראל: ולערב יחלק שלל. אף משמשקע שמשן של ישראל ע"י נבוכדנאצר שיגלם לבבל יחלק שלל מרדכי ואסתר שהם מבנימין יחלקו את שלל המן שנאמר הנה בית המן נתתי לאסתר. ואונקלוס תרגם על שלל הכהני' בקדשי המקדש: (כח) וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם. והלא יש מהם שלא ברכם אלא קנטרן אלא כך פירושו וזאת אשר דבר להם אביה' ב מה שאמר בענין יכול שלא ברך לראובן שמעון ולוי ת"ל ויברך אותם ג כולם במשמע. איש אשר כברכתו. ברכה העתידה לבא

שפתי חכמים

שלי שנתן לי הקב"ה גברו יותר מברכות שבירך את אבותי כדפירש"י לעיל א"כ לפי התרגום האיך מיושב מה שכתוב אחריו עד תאות גבעות עולם ועז"פ שחמדתן אמו וכו' ר"ל לפי התרגום קאי תאות על רבקה שהיא אמו של יעקב שהיא חמדה לאותן ברכות והזקיקה את יעקב לקבלן ולכן הלבישה את יעקב בגדי עשו החמודות בשביל שיקבל יעקב הברכות: א ויטרף אינו דבק עם זאב שכל זאב טורף אלא פורש שב על בנימין ור"ל בנימין זאב הוא מפני שטורף כמוהו. ומפרש"ל פי' דמקרא משמע שבנימין יטרוף את הזאב ואין שייך באדם ל' טרף לכן פי' זאב הוא וכו': ב (מהר"ן) ואי לאו קרא ד'זאת אשר דבר להם אביהם ה"א דיעקב ניחם על דבריו לגמרי וחזר ממה שקנטרן שכן ויברך אותם כולם במשמע לכך הוצרך לומר וזאת אשר וכו' להודיע שמ"מ בענין יכא עומד בחזקתו אלא שחזר וכללם וכו': ג לא מלאתי זה בשום מדרש

בית דוד

די"א פיינד שלעכטם גשוין: (בבקר יאכל עד). (לשון ביזה ושלל) עד איז טייטש רויב (המתורגם עדאה) וואס דר תרגום טייטשט עדאה, רויב (ועוד יש לו דומה בלשון עברית) נאך איז דא אזו אווארט אין פסוק (אז חולק עד שלל) דאמאלס איז געטיילט געווארן רויב (ועל שאול הוא אומר) יעקב האט גזאגט אויף שאול (שעמד בתחלת בוקרן וזריחתן של ישראל) וואס ער איז געווארן א מלך באלד אין אנהייב ווען יודען האבן אויף געשיינט צוא זיין אפאלק: (ולערב יחלק שלל). מיינט מען (אף משתשקע שמשן של ישראל על ידי נבוכדנצר שיגלם לבבל) אפילו ווען עס וועט אונטער גיין דם שיינונג פון די"א יודן דורך נבוכדנצר וואס ער וועט זייא פאר טרייבן קיין בבל, פון דעסטוועגין (יחלק שלל) וועט ער צוטיילען רויב, דאס איז מרדכי אונ אסתר (שהם מבנימין) וואס זייא זענען פון שבט בנימין (יחלקו את שלל המן) זיי וועלן צו טיילן דם פר מעגן פון המן (שנאמר) ווי"א עס שטייט אין פסוק אחשורוש הט גזאגט (הנה בית המן נתתי לאסתר המלכה) די"א שטוב פון המן הב איך געגעבן צו אסתר (ואונקלוס תרגם) דר תרגום טייטשט (על שלל הכהנים בקדשי המקדש) מען מיינט וואס די"א כהנים וועלן זיך טיילען מיט די"א הייליגע קרבנות פין בית המקדש: (כח) (וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם) דאס איז וואס זייער פאטער האט צוא זייא גערעט אונ האט זייא געבענטשט, פרעגט רש"י (והלא יש מהן שלא ברכם אלא קנטרן) עס זענין דאך דא צווישן זיי קינדר וואס ער הט זיי ניט געבענטשט נאר ער האט זיי דרצערנט אונ געשטראפט (אלא כך פירושו) נאר אזו מיינט מען (וזאת אשר דבר להם אביהם) דם איז וואס זייער פאטער הט צו זייא גערעט (מה שנאמר בענין) וואס עס איז גזאגט געווארן אין די"א סדרה (יכול שלא בירך לראובן שמעון ולוי) איך וואלט מיינען אז יעקב האט ניט געבענטשט צוא ראובן שמעון לוי (תלמוד לומר ויברך אותם) זאגט דר פסוק ער הט זיי געבענטשט (כולם במשמע) מיינט מען ער הט אלע געבענטשט (איש אשר כברכתו) ער הט זיי געבענטשט (ברכה העתידה לבא על כל אחד ואחד) די ברכה וואס עס איז אנגעבנייט עס זאל קומען אויף יעדן שבט באזונדר: (ברך אותם). זאגט רש"י (לא היה לו לומר אלא איש אשר כברכתו ברך אותו) דער פסוק הט געדארפט זאגן צו יעדן ווי זיין ברכה הט

פירוש לתורת אלהים

צוועלף שבטים פון די ישראל וזאת אשר אונ צוא די"א האט יעקב גערעדט ויברך אונ ער האט

בְּרִיךְ יַתְהוֹן׃ כט וּפַקֵּיד יַתְהוֹן וַאֲמַר לְהוֹן אֲנָא מִתְכְּנֵישׁ לְעַמִּי קְבַרוּ יָתִי לְוָת אֲבָהָתַי בִּמְעַרְתָּא דִּי בַּחֲקַל עֶפְרוֹן חִתָּאָה׃
ל בִּמְעַרְתָּא דִּי בַּחֲקַל

כפלתא

בֵּרַךְ אֹתָם׃ כט וַיְצַו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֶאֱסָף אֶל־עַמִּי קִבְרוּ אֹתִי אֶל־אֲבֹתָי אֶל־הַמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה עֶפְרוֹן הַחִתִּי׃
ל בַּמְּעָרָה

אשר

רש"י

לבא כלכל אחד ואחד: ברך אותם. לא היה לו לומר אלא איש אשר כברכתו ברך אותו מה ת"ל ברך אותם לפי שנתן ליהודה גבורת ארי ולבנימין חטיפתו של זאב ולנפתלי קלותו של אילה יכול שלא כללן כולם בכל הברכות ת"ל ברך אותם: (כט) נאסף אל עמי. על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן שיש אסיפה בלשון עברי שהיא לשון הכנסה כגון (שופטים יט) ואין איש מאסף אותם הביתה [דברים כב] ואספתו אל תוך ביתך (ויקרא כג) באספכם את תבואת הארץ הכנסתם לבית מפני הגשמים. באספכם את מעשיכם. וכל אסיפה האמורה במיתה אף היא לשון הכנסה: אל אבותי

עם

שפתי חכמים

וגם הטעם שפירש כיון שאינו זה צריך לראובן שמעון ולוי אי הטעם שכללם כולם בברכה אחת שלא זה להודיע שברך אותם

בית דוד

ער איז גבענטשט (מה תלמוד לומר ברך אותם) פר וואס שטייט צו יעדען ווי זיין ברכה האט ער זיי גבענטשט, זאגט רש"י (לפי שנתן ליהודה גבורת ארי) ווייל ער האט גבענטשט צו יהודה ער זאל האבן די שטארקייט פון א לייב (ולבנימין חטיפתו של זאב) צו בנימין האט ער גבענטשט ער זאל האבן דאס חאפונג פון א וואלף (ולנפתלי קלותה של אילה) צו נפתלי האט ער גבענטשט ער זאל האבן דאס גרינגקייט פון א הירש (אזוי אחד) (יכול שלא כללם כולם בכל הברכות) ווייל איז מיינען די הייא ברכות האט ער נאר געגעבן צו די דריי שבטים אונ ניט צו אלע קינדער (תלמוד לומר ברך אותם) זאגט דר פסוק ער האט זייא גבענטשט. צו יעדען שבט באזונדר האט ער געגעבן אלע דריי ברכות: (כט) (נאסף אל עמי). יעקב האט גזאגט איך ווער פערזאמעלט צו מיין פאלק (על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן) ווייל מען ברענגט אריין די נשמות צו דעם ארט וואס זיי ווערן דארטן בעהאלטן. דריבר ווערט דם גרופן פערזאמעלט (שיש אסיפה בלשון עברי שהיא לשון הכנסה) ווייל אין לשון הקודש ווערט גזאגט דם ווארט אסיפה אויך אריינברענגן (כגון) דהיינו ווי עס שטייט אין פסוק (ואין איש מאסף אותם הביתה) עס איז ניט געווען אימעצער וואס זאל זיי אריין נעמען אין אהיים (ואספתו אל תוך ביתך) זאלסט אים אריין נעמען אין דיין שטוב (באספכם את תבואת הארץ) ווען איר וועט אריין נעמען די תבואה פון פעלד (הכנסתם לבית מפני הגשמים) ווען ברענגט זיי אריין אין שטוב פון װעגן רעגן אויף זיי (באספך את מעשיך) ווען די ווייסט אריין נעמען דיין ארבעט פון פעלד (וכל אסיפה האמורה במיתה אף היא לשון הכנסה) אונ וואו עס שטייט דם ווארט אסיפה ביי שטארבן. מיינט מען אריין ברענגען: (אל אבותי). מיינט מען

עם

פירוש

אמר זה לפי שיעקב היה שני שבטים אעפ"כ לא היו אלא שנים עשר בחלוקת הארץ כי לוי לא נטל חלק

רד"ק

בארץ ישראל שנים עשר שבטים: איש אשר כברכתו ברכה המיוחדת לבא על כל אחד ואחד ברך אותם:

פירוש לתורת האלהים

זייא גבענטשט איש יעדען וואס וועט אהן איס קומען ברוך האט ער זייא גבענטשט: (כט) ויצו אונ ער האט זייא אלע גבאטן ויאמר אלה האט גזאגט צוא זיי אני איך שטארב קברו אונ איר זאלט מיך בגראבן לעבן מיינע עלטערן אל אין דער מערת המכפלה וואס זיא איז אין דעם פעלד פון עפרון החתי: (ל) במערה אין דער מערת המכפלה וואס איז אין דעם פעלד, דעמין ממרא בארץ כנען אין דם לאנד כנען אשר אין דער היל וואס אברהם האט זיא גקויפט מיט דעם פעלד פון עפרון החתי צו מאכען זיא פאר אפאמיליען גראב:

אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־
עַל־פְּנֵי מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר
קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת
עֶפְרֹן הַחִתִּי לַאֲחֻזַּת־קָבֶר׃
לא שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־אַבְרָהָם וְאֵת
שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־
יִצְחָק וְאֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה
קָבַרְתִּי אֶת־לֵאָה׃ לב מִקְנֵה
הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ מֵאֵת
בְּנֵי־חֵת׃ לג וַיְכַל יַעֲקֹב לְצַוֹּת אֶת־
בָּנָיו וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו אֶל־הַמִּטָּה וַיִּגְוַע
וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃ נ א וַיִּפֹּל יוֹסֵף
עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיֵּבְךְּ עָלָיו וַיִּשַּׁק
לוֹ׃ ב וַיְצַו יוֹסֵף אֶת־עֲבָדָיו אֶת־

הרפאים

אונקלוס

כְּפֵלְתָּא דִּי עַל אַפֵּי
מַמְרֵא בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן
דִּי זְבַן אַבְרָהָם יָת חַקְלָא
מִן עֶפְרוֹן חִתָּאָה
לְאַחֲסָנַת קְבוּרָא׃ לא תַּמָּן
קְבָרוּ יָת אַבְרָהָם וְיָת
שָׂרָה אִתְּתֵיהּ תַּמָּן
קְבָרוּ יָת יִצְחָק וְיָת
רִבְקָה אִתְּתֵיהּ וְתַמָּן
קְבָרִית יָת לֵאָה׃ לב זְבִינֵי
חַקְלָא וּמְעַרְתָּא דִּי בֵיהּ
מִן בְּנֵי חִתָּאָה׃ לג וְשֵׁיצֵי
יַעֲקֹב לְפַקָּדָא יָת בְּנוֹהִי
וּכְנַשׁ רַגְלוֹהִי לְעַרְסָא
וְאִתְנְגִיד וְאִתְכְּנִישׁ
לְעַמֵּיהּ׃ א וּנְפַל יוֹסֵף
עַל אַפֵּי אֲבוּהִי וּבְכָא
עֲלוֹהִי וּנְשֵׁיק לֵיהּ׃
ב וּפַקֵּיד יוֹסֵף יָת
עַבְדּוֹהִי יָת אַסְוָתָא

רשב"ם

למעלה אשר יקרא אתכם באהרית הימים: (ל) לאחוזת קבר. ולא יוכלו לערער מלקוברני: (לג) ויאסוף רגליו. הכניסן במטתו כי עד עתה היה יושב כדכתיב וישב

רש"י

עם אבותי: (לג) ויאסף רגליו. הכניס רגליו: ויגוע ויאסף. ומיתה לא נאמרה בו ואמרו רז"ל יעקב

בית דוד

עִם אֲבוֹתַי. מִיט מַיינוּ עֶלְטֶערְן: (לג) (וַיֶּאֱסוֹף רַגְלָיו). מַיינְט מֶען (הִכְנִים רַגְלָיו) עֶר הָאט אַרַיין גֶעבְּרַאכְט זַיינוּ פִים אוּנ בֶּעט: (וַיִּגְוַע וַיֵּאָסַף). זָאגְט רש"י (וּמִיתָה לֹא נֶאֶמְרָה בּוֹ) דָם וָוארְט שְׁטַארְבֶּן שְׁטֵייט נִיט בַּייא יַעֲקֹב (וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה) הָאבֶּן אוּנְזֶרֶי רַבָּנִים גִזָגְט (יַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא מֵת) יַעֲקֹב אָבִינוּ אִיז נִיט נשטארבן

פירוש לתורת אלהים

(לא) שָׁמָּה דָארְט הָאט מֶען בַּגְרָאבֶּן אַבְרָהָם וְאֵת אוּנ זַיין וַוייבּ שָׂרָה שָׁמָּה דָארְט הָאט מֶען בַּאגְרָאבֶּן יִצְחָק וְאֵת אוּנ זַיין וַוייבּ רִבְקָה וְשָׁמָּה אוּנ דָארְט הָאבּ אִיךְ בַּגְרָאבֶּן לֵאָה זָאלְט אִיר מִיךְ אוֹךְ בַּגְרָאבֶּן: (לב) מִקְנֵה הַשָּׂדֶה דָאס אִיז דָאס גִקוֹיפְטֶע פֶעלְד וְהַמְּעָרָה אוּנ דִיא מְעָרָה וָואס אִיז אִין אִיהְר הָאט עֶס אַבְרָהָם גִקוֹפְט מֵאֵת פוּן דִיא קִינְדֶר פוּן חֵת: (לג) וַיְכַל יַעֲקֹב הָאט גֶעעֶנְדִיגְט לְצַוֹּת צוּ גִבִּיטֶן זַיינֶע קִינְדֶער וַיֶּאֱסוֹף אוּנ עֶר הָט אַרַיין גִנוּמֶן זַיינוּ פִים אִין בֶּעט וַיִּגְוַע אוּנ עֶר אִיז פַר גַאנְגֶן וַיֵּאָסֶף אוּנ אִיז אַיין גְטוּן גְוָוארֶן צוּא זַיין פָאלְק דָם הֵייסְט עֶר אִיז גִשְׁטָארְבֶּעז: (עיין רש"י): (א) וַיִּפּוֹל אוּנ יוֹסֵף אִיז גִפַאלֶען אוֹף זַיין פָאטֶערְם גִזִיכְט וַיֵּבְךְּ עָלָיו אוּנ עֶר הָט גְוֵויינְט אִיבֶּר אִים וַיִּשַּׁק לוֹ אוּנ הָט אִיהְם גְקוּשְׁט: (ב) וַיְצַו הָט יוֹסֵף גְבָּאטֶען זַיינֶע

הָרֹפְאִים לַחֲנֹט אֶת־אָבִיו וַיַּחַנְטוּ
הָרֹפְאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ ג וַיִּמְלְאוּ־
לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֵּן יִמְלְאוּ יְמֵי
הַחֲנֻטִים וַיִּבְכּוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם
שִׁבְעִים יוֹם׃ ד וַיַּעַבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ
וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר
אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֵיכֶם
דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר׃
ה אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אָנֹכִי
מת

אונקלוס

לְמִחְנַט יָת אֲבוּהִי
וַחֲנִיטוּ אַסְוָתָא יָת
יִשְׂרָאֵל׃ ג וּשְׁלִימוּ לֵיהּ
אַרְבְּעִין יוֹמִין אֲרֵי כֵּן
שָׁלְמִין יוֹמֵי חֲנִיטַיָּא
וּבְכוֹ יָתֵיהּ מִצְרָאֵי
שַׁבְעִין יוֹמִין׃ ד וַעֲבַרוּ
יוֹמֵי בְכִיתֵיהּ וּמַלִּיל
יוֹסֵף עִם בֵּית פַּרְעֹה
לְמֵימַר אִם כְּעַן
אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין
בְּעֵינֵיכוֹן מַלִּילוּ כְעַן
קֳדָם פַּרְעֹה לְמֵימַר׃
ה אַבָּא קַיֵּים עֲלַי
לְמֵימַר הָא אֲנָא מָאִית

רשב״ם

ויושב על המטה: ויוצא אות' יוסף מעם ברכיו להגיד כח חוזקו של יעקב שנתן הקב״ה בו כח עד עת גויעה: (ב) לחנוט • פתרונו לפי עניינו ומנהגם פירשו כגזרת

בעל הטורים

כברכה וזהו מזקנים אתבונן (ג) וימלאו. ב' במס' וימלאו לו ארבעים יום. וימלאו ימיה ללדת. רמז לסוף מ' יום הולד נוצר

רש״י

יעקב אבינו לא מת (תענית ה): (ב) להנים את אביו ענין מרקחת בשמים הוא: (ג) וימלאו לו השלימו לו ימי חניטתו עד שמלאו לו ארבעים יום: ויבכו אותו וגו'. ארבעים לחניטה ושלשים לבכיה ו לפי שבאה להם ברכה לרגלו ז שכלה הרעב והיו
מי

שפתי חכמים

אותם א״כ ויברך אותם ל״ל: ד בגמ' מקשה וכלא חנטו אותו הרופאים וההיא נתי נכמוך שנשאוהו המצרים וקברוהו בארץ כנען וי״ל לא מפני שמת מיתה כיונו שלא כי״ל נמר מיתה ועוד נאמרו בזה דברים וכו': ה ר״ל כי לא תבא ל' מלוי רק על המספר הקצוב מהתחלה כמו את מספר ימיך אמלא כלו' יהיו הקצובים לו וימלאו ימיה ללדת כלו' ימים הקצובים לימי לידתה וכן רבים במקרא וכאן לא כיון המספר קצוב מתחלה לכך הוצרך הרב לומר השלימו לו ימי חניטתו מפני שימי החניטה הם ימים הקצובים להם כלו' לחניטות מ' יום וזהו אמרו עד שמלאו מ' יום ואמר שמלאה בתקים וימלאו לבורים שזה המילוי הוא מענין שמלאה לא מהמילוי שהוא הפוך הריקות. הרא״ם: ו לאפוקי שלא הרעב וימלאו לו מ' יום ואח״כ ויבכו אותו עוד שבעים יום: ז דהל״ל לשם
כבו

בית דוד

געשטארבן׃ (ב) (לחנוט את אביו). זאגט רש״י (ענין מרקחת בשמים היא) מען האט גימאכט שטארקי שפייטעס מיט שארפע בשמים אונ גיקאכט צוזאמען. אונ אין די שפייטעס האט מען אריין געלייגט דעם טויטן קערפער׃ (ג) (וימלאו לו). מיינט מען (השלימו לו ימי חניטתו) עס האט זיך גיענדיגט דיא טעג פון דעם באלזאמירען (עד שמלאו לו ארבעים יום) ווען עס האבן זיך גיענדיגט פערציג טעג׃ (ויבכו אותו מצרים שבעים יום), דוא מצרים האבן געוויינט אויף יעקב זיבעציג טאג (ארבעים לחניטה) דיא פערציג טעג וואס מען האט איהם באלזאמירט (ושלשים לבכיה) אונ נאך דרייסיג טעג צום וויינען. פאר וואס האבן די מצרים געוויינט (לפי שבאה להם ברכה לרגלו) ווייל דיא מצרים זענען גיבענטשט גיווארן פון זיינעטוועגן (שכלה הרעב) ווען יעקב איז גיקומען אין מצרים האט אויפגיהערט דער הונגער (והיו מי נילוס מתברכ') דס

פירוש להורת אלהים

קומט דיא דאקטורים לחנוט את אביו דיא זאלן איינבאלזאמירען זיין פאטער ויחנטו הרופאים את ישראל האבן די דאקטורים איינגיבאלזאמירט יעקב׃ (ג) וימלאו לו ארבעים יום אונ עס זענען פארגאנגען פערציג טעג כי כן וואריום אזוי פיל דויערן דיא טעג פון באלזאמירען ויבכו אותו האבן איהם די מצרים בעוויינט זיבעציג טעג פערציג טעג פון דעם באלזאמירען אונ נאך דעם דרייסיג טעג (עיין רש״י)׃ (ד) ויעברו ימי בכיתו אונ עס זענען פאריבער דיא טעג פון זיין בעוויינען וידבר האט יוסף גיזאגט צוא דעם הויז גיזינד פון פרעה אזוי אם נא מצאתי אויב איך האב געפונען

מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי
בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה
אֶעֱלֶה־נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי
וְאָשׁוּבָה׃ ו וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֵה
וּקְבֹר אֶת־אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ׃

ויעל

בְּקִבְרִי דִּי אַתְקֵנִית לִי
בְּאַרְעָא דִכְנַעַן תַּמָּן
תִּקְבְּרִינַנִי וּכְעַן אֶסַּק
כְּעַן וְאֶקְבַּר יַת אַבָּא
וְאֵיתוּב׃ ו וַאֲמַר פַּרְעֹה
סַק וּקְבוֹר יַת אֲבוּךְ
כְּמָא דְקַיֵּים עֲלָךְ׃
וסליק

תו"א אני השביעני. סוטה לו: אשר כריתי. ר"ה כו סוטה יג חולין לב: עלה וקבור. סוטה לג:

בעל הטורים

מגר: (ה) אנכי מת. ג' במס' הכא ביעקב ואידך במשה ואידך ביוסף. אע"פ שאמרו יעקב לא מת כיון שאמר משה אנכי מת

רש"י

מי גילום מתגרכין: (ה) אשר כריתי לי. כפשוטו כמו (שמות כא) כי יכרה איש. ומדרשו עוד מתיישב על הלשון כמו אשר קניתי. אר"ע כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה (ב"ר) ועוד מדרשו ל' כרי דגור א שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה: (ו) כאשר השביעך. ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך אבל ירא לומר עבור על השבועה שלא יאמר א"כ אעבור על השבועה שנשבעתי לך שלא אגלה על לה"ק שאני מכיר

שפתי חכמים

בכו וא"ל משום כבוד יוסף כי הבכי אינו מועיל רצוני עד שיבכה כשירצה: א כרי הוא ל' עברי ונגור הוא ל' ארמי: רא"ם

בית דוד

וואסר פון מייך גילום זענען געבענטשט געווארן: (ה) (אשר כריתי לי). זאגט רש"י (כפשוטו) כריתי מיינט מען איך האב גגראבן (כמו) ווי עס שטייט אונ פסוק (כי יכרה איש) אוב אמענטש וועט גרבון (ומדרשו עוד מתיישב על הלשון) אונ ווס דר מדרש זאגט ווערט אויך איין גזעצט צום עניין פון פסוק (כמו אשר קניתי) ווי עס וואלט גשטאנן אשר קניתי. וואס איך האב געקויפט (אמר רבי עקיבא) רבי עקיבא האט גזאגט (כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה) ווען איך בין געגאנגען אונ די שטעט וואס זענען לעבן ים האב איך נעהערט (היו קורין למכירה כירה). ווס מיר זאגן מכירה האבן זיי גזאגט כירה. איז כירה די טייטש קויפען אונ פארקויפען. הט יעקב גזאגט אשר כריתי לי. וואס איך הב געקויפט (ועוד מדרשו לשון כרי. דגור) נאך זאגט דער מדרש כריתי. איז דיא טייטש אבארג (שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי) יעקב האט גענומען אלע זילבער אונ גאלד ווס ער האט גבראכט פון לבן אונ הט גמאכט פון זיי אבארג (ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה) אונ ער הט גזאגט צו עשו נעם דעם בארג גאלד אונ זילבער פר דיין חלק וואס דו האסט אין דיא מערת המכפלה: (ו) (כאשר השביעך). ווי דיין פאטר האט דיך בעשווארן (ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך) ווען ניט דיא שבועה וואלט איך דיך ניט גלאזט (אבל ירא לומר עבור על השבועה) אבער פרעה האט מורא גהאט צו זאגן האלט ניט דיא שבועה (שלא יאמר אם כן אעבור על השבועה שנשבעתי לך שלא אגלה על לשון הקודש שאני מכיר עודף על שבעים לשון ואתה אינך מכיר בו) ווארים

פירוש לתורת אלהים

חן אין אייערע אוגין דברו נא רעט איר פון מיינעט וועגן מיט פרעה אונ איר זאלט איהם זאגן: (ה) אבי השביעני לאמר מיין פאטר האט מיך בשווארען אונ האט מיר אזו גזאגט הנה אנכי מת איך וועל שטארבן בקברי זאלכטו מיך בגראבן אין דעם קבר וואס איך האב גקופט אין דעם לאנד כנען ועתה אונ יעצט אעלה נא וועל איך גיין אין לאנד כנען ואקברה את אבי אונ איך וועל באגראבען דארט מיין פאטר ואשובה אונ איך וועל מיך ווידער קערן (עיין רש"י): (ו) ויאמר פרעה האט פרעה גזאגט צוא יוסף עלה וקבור גייא אונ באגראב דיין פאטער כאשר השביעך אזוי וויא ער האט בשווארן דיך (עיין רש"י): (ז) ויעל איז יוסף גגאנגן בגראבן

ז וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו וַיַּעֲלוּ
אִתּוֹ כָּל־עַבְדֵי פַרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ
וְכֹל זִקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרָיִם׃ ח וְכֹל בֵּית
יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו רַק טַפָּם
וְצֹאנָם וּבְקָרָם עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃
ט וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם־רֶכֶב גַּם־פָּרָשִׁים
וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כָּבֵד מְאֹד׃ י וַיָּבֹאוּ
עַד־גֹּרֶן הָאָטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן

ז וּסְלֵיק יוֹסֵף לְמִקְבַּר
יַת אֲבוּהִי וּסְלִיקוּ עִמֵּיהּ
כָּל עַבְדֵי פַרְעֹה סָבֵי
בֵיתֵיהּ וְכָל סָבֵי אַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ ח וְכָל בֵּית
יוֹסֵף וַאֲחוֹהִי וּבֵית
אֲבוּהִי לְחוֹד טַפְלְהוֹן
וְעָנְהוֹן וְתוֹרֵיהוֹן שְׁבַקוּ
בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן׃ ט וּסְלִיקוּ
עִמֵּיהּ אַף רְתִיכִין אַף
פָּרָשִׁין וַהֲוָה מַשְׁרִיתָא
סַגִּיאָה לַחֲדָא׃ י וַאֲתוֹ
עַד בֵּית אִידְרֵי דְאָטָד
דִּי בְּעִיבְרָא דְיַרְדְּנָא

וויספדו

ת״א ויעל יוסף. סוטה יג פו: וכל בית. סוטה יג: ויעל. שם ס: ויבאו עד. שם יג:

רשב״ם

חנטה סניה: (ח) ואשובה. אל יראג שאני מניח את ארצי לגמרי: (ט) ויעל עמו. העלה יוסף עמו גם רכב גם וגו׳. כמו ויעל עולות. לשון מפעיל: (יא) יושב הארץ הכנעני. כלומר וירא הכנעני יושב הארץ ההוא:

בעל הטורים

אמר אותו גם כאן וגו׳ שאמר יעקב אמר גם יוסף: (ז) וכל זקני. ג׳ במס׳ וכל זקני פרעה ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם וכל זקני בהיא גני עגלה ערופה וזה שדרשו לא שבקה ללא פרנוסה בלי מזון דהיינו וכל זקני ישראל לאכול וגו׳ ולא פרנוסה ללא לויה דהיינו וכל זקני

רש״י

מכיר עודף על ע׳ ל׳ ט ואתה אינך מכיר בו כדאי׳ במס׳ סוטה (דף לו): (י) גרן האטד. מוקף אטדין הי׳. ור״ד (סוטה יג) על שם המאורע שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה וכיון שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו של יעקב עמדו כולן

שפתי חכמים

ט (רא״ם) וים להתוה הי״ג היך כורבא נדבר עם אחיו בלה״ק ובפירש״י ע״פ כי פי המדבר אליכם וי״ל שכתוב עמו שלא ידבר עם המצריים דוקא ונשדבר יוסף עם אחיו לא היה שום אדם אתו בבית ולא יודע כדבר שדבר בלה״ק. (נח״י) אי קשיא בא קשיא ובא כל דברי המליץ היה בלה״ק ושם היו הרבה מצריים וצ״ק מדידיה ודבפסוק כי פי המדבר כ׳ שהרבה מצרים היו יודעים אותו וא״כ מה תועלת בשבועה שיוסף לא ידבר בו והרבה המצריים ידברו בו וע״ש שהאריך כ

בית דוד

וואָרום פַּאראַר וועט יוסף זאָגן אויב עס איז אַזוֹ מעג מען ניט האַלטן אַ שבועה וועל איך אויך ניט האַלטן דיא שבועה וואָס איך האָב געשוואָרן צו דיר איך זאָל ניט זאָגן אַז דוּ קענסט לשון קודש אויסער דיא זיבצִיג שפּראַכן וואָס איך קען אונ דוּ קענסט ניט לשון קודש (כדאיתא במסכת סוטה) ווי עס שטייט אין דיא גמרא סוטה: (י) (גורן האטד). אונט רש״י (מוקף אטדין היה) דר פּראָן איז געוועזן אַרים מיט דערנער (ורבותינו דרשו על שם המאורע היה) דיא רבנן זאָגן דעם פלאַץ האָט מען גערופן גורן האטד וועגן די זאַך וואָס האָט געטראָפן (שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה) דיא מלכים פון כנען אונ דיא נשיאים פון ישמעאל זענען געקומן מאַכן א מלחמה מיט די קינדער פון יעקב (וכיון שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו של יעקב) ווי זיי האָבן געזעהן די קרוין פון יוסף

הענגען

פירוש לתורת אלהים

זיין פאטער ראַבּוּ זענען מיט איהם מיט געגאַנגן אַלע קנעכט פון פרעה זקני ביתו דיא עלטסטע פון זיין הויז געזינד וכל זקני ארץ מצרים אונ אַלע עלטסטע פון דעם לאַנד מצרים: (ח) וכל בית יוסף אונ גאַר דאָס הויז געזינד פון יוסף ואחיו אונ זיינע ברידער אונ זיין פאָטערס הויז געזינד רק טפם וצאנם ובקרם נאָר זייערע קליינע קינדער אונ זייערע שאָף אונ זייערע רינדער עזבו בארץ גשן האָבן זיי געלאָזט אין לאַנד גושן: (ט) ויעל עמו אונ עס איז מיט געגאַנגן מיט איהם גם רכב רייט וועגן גם פרשים רייטער ויהי המחנה כבד מאד אונ עס איז געוואָרן זייער אַ שווערע מחנה: (י) ויבאו אונ זיי זענען געקומען עד גרן האטד ביז דעם שייער וואָס עס איז געווען אַרום גערינגלט מיט דערנער אשר בעבר הירדן דער שייער איז געווען פון די אנדערע זייט

וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד
מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת
יָמִים׃ יא וַיַּרְא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי
אֶת־הָאֵבֶל בְּגֹרֶן הָאָטָד וַיֹּאמְרוּ
אֵבֶל־כָּבֵד זֶה לְמִצְרָיִם עַל־כֵּן
קָרָא שְׁמָהּ אָבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן׃ יב וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ
כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּם׃ יג וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ
בָנָיו אַרְצָה כְּנַעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ

וּסְפַדוּ תַּמָּן מִסְפֵּד רַב
וְתַקִּיף לַחֲדָא וַעֲבַד
לַאֲבוּהִי אֶבְלָא שַׁבְעָא
יוֹמִין׃ יא וַחֲזָא יָתֵיב
אַרְעָא כְּנַעֲנָאָה יַת
אֶבְלָא בְּבֵית אִידְרֵי
דְאָטָד וַאֲמָרוּ אֶבֶל
תַּקִּיף דֵּין לְמִצְרָאֵי עַל
כֵּן קְרָא שְׁמַהּ אָבֵל
מִצְרַיִם דִּי בְּעִיבְרָא
דְיַרְדְּנָא׃ יב וַעֲבָדוּ
בְּנוֹהִי לֵיהּ כֵּן כְּמָא דִי
פַקֵּידִינוּן׃ יג וּנְטָלוּ יָתֵיהּ
בְּנוֹהִי לְאַרְעָא דִכְנַעַן
וקברו

במערת

תו"א ויספדו. סס : ויעט. ט"ת קלב : וישאו אותו. סוטה י"ג ; ן ח :

בעל הטורים

פרעה שלוו לאחרונו של יעקב : (יב) לוס . ב' במס' ויעשו בניו לו כן כאשר לוס. ואידך בקיס את דברי יונדב אשר לוס . פן תאמרו עלכי עמס ופסלי ונככי לוס . לאמר מה זה בע"א מדבר ופסלי ונסכי לוס אף יונדב לוה לבניו שלא יעבדו ע"א וכן יעקב כשבקש לגלות את ה קץ לבניו ונעלם ממנו אמר שמא

רש"י

זתלו בו כתריהם והקיפוהו כתרים כגורן המוקף סייג של קוצים : (יב) כאשר צום . מהו אשר לוס: (יג) וישאו אותו בניו . ולא בני בניו שכך לוס אל ישא מכתי לא איש מצרי ולא א' מבניכם שהם מבנות כנען (ב"ר) אלא אתם וקבע להם מקום ג' למזרח וכן לד' רוחות וכסדרן למסע מחנה של

בית דוד

הֶענְגְט אוֹף דָעם קַאסְטְן וָוס יַעֲקב לִיגְט אִינְוַוייְנִג (עָמְדוּ כּוּלָם וְתָלוּ בּוֹ כִּתְרֵיהֶם) הָאבְּן אַלֶע מְלָכִים אוּנ נְשִׂיאִים אוֹף נְהָאנְגְן זַייעֶרִי קְרוֹנְעֶן אוֹיף דֶעם קַאסְטְן (וְהִקִּיפוּהוּ כְּתָרִים כְּגוֹרֶן הַמּוּקָף סְיָיג שֶׁל קוֹצִים) אוּנ הָאבְּן אַרִים גְרִינגוּלְט דֶעם קַאסְטְן מִיט קְרוֹנְעֶן וִוי אַשִׁייעֶר וָואס אִיז אַרוּמְגֶעצוֹימְט מִיט אַפְּרצוֹמוּנְג פוּן דֶערְנֶר : (יב) (כַּאֲשֶׁר צִוָּם) . וִויא יַעֲקב הָט זֵיי גְבֶּאטְן (מַהוּ אֲשֶׁר צִוָּם) וָוס הָט דֶר פָּאטֶר זֵיי גְבֶּאטְן : (יג) (וַיִּשְׂאוּ אוֹתוֹ בָּנָיו). זַיינֶע זִיהְן זָאלְן אִים טְרָאגְן (וְלֹא בְּנֵי בָנָיו) נִיט זַיינֶע אֵיינִיקְלַאךְ (שֶׁכַּךְ צִוָּם) וָוארוּם אַזוֹ הָט יַעֲקב זֵייא גְבֶּאטְן (אַל יִשְׂאוּ מִטָּתִי לֹא אִישׁ מִצְרִי) מַיין בֶּעט (וֵוי אִיךְ וֶועל אִין אִים לִיגְן נָאךְ מַיין שְׁטַארְבְּעֶן) זָאל עֶס נִיט טְרָאגְן נִיט אַמִצְרִי (וְלֹא אֶחָד מִבְּנֵיכֶם) אוּנ נִיט אֵיינֶר פוּן אַייעֶרִי קִינְדֶער (שֶׁהֵם מִבְּנוֹת כְּנַעַן) וַוייל זֵיי זָענְן גְבּוֹרְן פוּן דִי כְּנַעֲנִישֶׁע טֶעכְטֶר (אֶלָּא אַתֶּם) נָאר אִיר אַלֵיין (וְקָבַע לָהֶם מָקוֹם) אוּנ עֶר הָט זֵיי בַּשְׁטִימְט עֶרְטֶר (שְׁלֹשָׁה לְמִזְרָח) דְרַיי קִינְדֶר זָאלְן זַיין אִין מִזְרָח זַייט פוּן דֶער מִטָּה (וְכֵן לְאַרְבַּע רוּחוֹת) אוּנ אַזוֹ זָאל זַיין צוּ אַלֶע פִיר זַייטְן פוּן דֶער מִטָּה (וּכְסִדְרָן לְמַסַּע מַחֲנֶה שֶׁל דְגָלִים נִקְבְּעוּ כַּאן) אוּנ אַזוֹ וִוי זֵיי הָאבְּן גְצוֹיגְן אִין דֶר מִדְבָּר מִיט זֵייעֶרִי פָאנֶען אַזוֹ הָאבְּן זֵיי גְצוֹיגְן בַּיי דֶר מִטָּה (לֵוִי לֹא יִשָּׂא) לֵוִי זָאל נִיט טְרָאגְן (שֶׁהוּא

פירוש לתורת אלהים

יַרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ שָׁם אוּנ זֵייא הָאבְּן אִיהְם דָארְטְן בַּקְלָאגְט מִסְפֵּד גָּדוֹל מִיט גְרוֹיס גְוויין וְכָבֵד מְאוֹד אוּנ מִיט אַטִיפֶען טְרוֹיעֶר וַיַּעַשׂ אוּנ יוֹסֵף הָאט בַּקְלָאגְט זַיין פָאטֶר זִיבְּן טֶעג : (יא) וַיַּרְא אוּנ דִי קִינְדֶר פוּן כְּנַעַן הָאבְּן גְזֶעהְן דִי קְלָאג וָואס זֵיי הָאבְּן גְטְרוֹיעֶרְט אִין גוֹרֶן הָאָטָד וַיֹּאמְרוּ הָאבְּן זֵייא גְזָאגְט אֵבֶל דָאס אִיז אַטִיפֶער שְׁוָוערֶער טְרוֹיעֶר צוּא דִיא מִצְרַיִם עַל כֵּן דְרִיבֶּער הָאט מֶען גְרוּפֶען דֶעם נָאמֶען פוּן דֶעם אָרְט אָבֵל מִצְרַיִם דֶער טְרוֹיעֶר פוּן מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וָואס אִיז פוּן דֶר אַנְדֶער זַייט יַרְדֵּן : (יב) וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן יַעֲקֹבִ'ס קִינְדֶער הָאבְּן אִים גְטוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּם וִוי עֶר הָט זֵיי גְזָאגְט : (יג) וַיִּשְׂאוּ אוֹתוֹ אוּנ זֵיי הָאבְּן אִיהְם גְטְרָאגְן אִין לַאנְד כְּנַעַן וַיִּקְבְּרוּ אוּנ

וְקַבַרוּ יָתֵיהּ בִּמְעָרַת חֲקַל כָּפֵלְתָּא דִּי זְבַן אַבְרָהָם יָת חַקְלָא לְאַחְסָנַת קְבוּרָא מִן עֶפְרוֹן חִתָּאָה עַל אַפֵּי מַמְרֵא׃
יד וְתָב יוֹסֵף לְמִצְרַיִם הוּא וַאֲחוֹהִי וְכָל דִּסְלִיקוּ עִמֵּיהּ לְמִקְבַּר יָת אֲבוּהִי בָּתַר דִּי קְבַר יָת אֲבוּהִי׃
וחזו

בִּמְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה לַאֲחֻזַּת־קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי עַל־פְּנֵי מַמְרֵא׃
יד וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו וְכָל־הָעֹלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי קָבְרוֹ אֶת־אָבִיו׃
טו וַיִּרְאוּ אֲחֵי־יוֹסֵף כִּי־מֵת אֲבִיהֶם
ויאמרו

תו"א וישב יוסף. כוסז יג:

רש"י

רגלים נקבעו כאן. לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון ויוסף לא ישא שהוא מלך. מנשה ואפרים יהיו תחתיהם וזהו איש על דגלו באותות באות שמסר להם אביהם ליטא ממטו: (יד) הוא ואחיו וכל העולים אתו. בהזרתן כאן הקדים אחיו למצרים שעולים אתו ובהליכתן הקדים מצרים לאחיו שנאמר ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו' ואח"כ כל בית יוסף ואחיו אלא לפי שראו הכבוד שעשו מלכי כנען שתלו כתריהם בארונו של יעקב נהגו בהם כבוד: (טו) ויראו אחי יוסף כי מת אביהם. מהו ויראו הכירו במיתתו אצל יוסף שהיו רגילי' לסעוד על שולחנו של יוסף והיה מקרבן בשביל כבוד אביו ומשמת

בית

עתיד לשאת את הארון) ווייל ער וועט טראגען דעם ארון פון די לוחות (ויוסף לא ישא. שהוא מלך) יוסף זאל ניט טראגען ווייל ער איז א מלך (מנשה ואפרים יהיו תחתיהם) מנשה אונ אפרים זאלען זיין אויף זייער אורט (וזהו איש על דגלו באותות) אונ דאס האט הקדוש ברוך הוא גמיינט וואס ער האט געזאגט יעדער מענטש זאל זיין בייא זיין פאן מיט צייכענס (באות שמסר להם אביהם לישא מטתו) מיט דעם צייכען וואס זייער פאטער האט זיא געגעבען צו טראגען זיין בעט: (יד) (הוא ואחיו וכל העולים אתו). יוסף אונ זיינע ברידער אונ אלע מצרים וואס זענען אויף געגאנגען מיט אים. זאגט רש"י (בחזרתו כאן) דא ווען זיי זענען צוריק געגאנגען פון כנען (הקדים אחיו למצרים העולים אתו) זענען געגאנגען די ברידער פאר די מצרים וואס זענען מיט געגאנגען מיט זיי אין כנען (ובהליכתן) אונ ווען זיי זענען געגאנגען פון מצרים צוא כנען (הקדים מצרים לאחיו) זענען געגאנגען די מצרים פאר די

דוד

ברידער (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ויעלו אתו כל עבדי פרעה) אלע קנעכט פון פרעה אונ אלע זקנים פון מצרים (ואחר כך) נאכדעם, נאך זיי (וכל בית יוסף ואחיו) זענען געגאנגען אלע שטוב מענטשען פון יוסף אונ זיינע ברידער (אלא לפי שראו כבוד שעשו מלכי כנען) נאר ווייל די מצרים האבען געזעהן דעם כבוד וואס די מלכים פון כנען האבען געטאן צו יעקב (שתלו כתריהם בארונו של יעקב) זייא האבען געהאנגען זייערע קרוינען אויף דעם ארון פון יעקב (נהגו בהם כבוד) האבען די מצרים געגעבען כבוד צו די ברידער, זיי זאלען גיין פריער פאר די מצרים: (טו) (ויראו אחי יוסף כי מת אביהם). זאגט רש"י (מהו ויראו) וואס מיינט מען זיי האבען געזעהן (הכירו במיתתו אצל יוסף) ביי יוסף האבען זיי דער קענט אז זייער פאטער איז געשטארבען (שהיו רגילים לסעוד על שולחנו של יוסף) זייא זענען געוועזען געוואוינט צו עסען ביי דעם טיש פון יוסף (והיה מקרבן בשביל כבוד אביו) ער פלעגט זיי דערנענטערען צו זיך וועגען דעם כבוד פון

פירוש לתורת אלהים

האבען איהם בגראבען אין דער מערת המכפלה אשר קנה אברהם וואס אברהם האט געקויפט את השדה דאס פעלד לאחזת קבר פאר אשטיקעל גראב פלאץ פון עפרון החתי על פני ממרא פאר ממרא: (יד) וישב אונ יוסף האט זיך אום געקערט נאך מצרים הוא ואחיו ער אונ זיינע ברידער וכל העולים אתו אונ אלע וואס זענען מיט געגאנגען מיט איהם לקבר את אביו צוא בגראבען זיין פאטער אחרי נאך דעם אז ער האט בגראבען זיין פאטער: (טו) ויראו אחי יוסף אונ די ברידער פון יוסף האבען געזעהן אז זייער פאטער איז

וַיֹּאמְרוּ לוּ יִשְׂטְמֵנוּ יוֹסֵף וְהָשֵׁב יָשִׁיב לָנוּ אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמַלְנוּ אֹתוֹ׃ טז וַיְצַוּוּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר

אָבִיךָ

טו וַחֲזוֹ אֲחֵי יוֹסֵף אֲרֵי מִית אֲבוּהוֹן וַאֲמָרוּ דִּלְמָא יִטַּר לָנָא דְּבָבוּ יוֹסֵף וַאֲתָבָא יָתֵיב לָנָא יָת כָּל בִּישְׁתָא דִּגְמַלְנָא יָתֵיהּ׃ טז וּפַקִּידוּ לְוַת יוֹסֵף לְמֵימַר אֲבוּךְ

פקיד

בעל הטורים / רשב"ב

שמא יש בכם עובדי ע"ז ת"ל שמע ישראל: (טו) לו ישטמנו (טז) ויצוו אל יוסף לאמר · ויצוו פניל צנועים לאמר
יוסף. כשחזרו מלקבור את אביהם עבר יוסף על הבור שהשליכוהו אל
בו ובירך ואמר ברוך שעשה לי נס במקום הזה אמרו עדיין הוא זוכר מה שעשינו לו. י"מ לו ישטמנו יוסף הלואי ישטמנו
יוסף כלנו ולא יעשה לנו מעשה ואם חפץ לעשו' ישיב לנו כל הרעה שגמלנוהו כי מה עשינו לו גרמנו שנעשה מלך תחת
שמכרנוהו נתגלגל הדבר שנעשה מלך במצרים כן יעשה לנו: כהתת

רש"י

ומשמת יעקב לא י קרבן (ב"ר): לו ישטמנו · שמא ישטמנו לו מתחלק לענינים הרבה יש לו משמש בל' בקשה ולשון הלואי כגון לו יהי כדבריך לו שמעני ולו הואלנו לו מתנו. ויש לו משמש בלשון אם ואולי כגון לו חכמו לו הקשבת למצותי ולו אנכי שוקל על כפי ויש לו משמש בל' שמא לו ישטמנו ואין לו עוד דומה במקרא כ והוא ל' אולי כמו אולי לא תלך האשה אחרי ל' שמא הוא ויש אולי ל' בקשה ל כגון אולי יראה ה' בעניי אולי ישיב ה' אותי הרי הוא כמו לו יהי כדבריך ויש אולי ל' אם אולי יש חמשים צדיקי': (טז) ויצוו אל יוסף כמו

שפתי חכמים

י בב"ר א"ר תנחומא הוא לא נתכוין אלא לשם שמים אמר לבעבור אבא מושיב לי למעלה מיהודה שהוא מלך ולמעלה מראובן שהוא בכור עכשיו אינו בדין שאשב למעלה מהם וכו' ע"כ ולמט' ג"כ לא היה רוצה לישב מפני כבוד המלכות: כ אע"פ שאין לו דומה במקרא מ"מ מצינו למימר דלו ל' שמא דהואיל ומצינו דלו הוא ל' אולי כמו שהביא רש"י פסוקים ע"ז ואולי מצינו נמי שהוא ל' שמא א"כ לו נמי ל' שמא דהא לו ואולי הכל ל' אחד: ל ר"ל מזה נמי מוכח דלו

בית דוד

פון זיין פאטער (ומשמת יעקב לא קרבן) אונ ווי יעקב איז געשטארבען האט ער זיי ניט מעהר דערנענטערט צו זיך: (לו ישטמנו) מיינט מען (שמא ישטמנו) טאמער וועט ער אונז פיינט האבען, זאגט רש"י (לו מתחלק לענינים הרבה) דס ווארט לו ווערט געטיילט אויף פיל מיינונגען (יש לו משמש בלשון בקשה ולשון הלואי) אמאל מיינט מען מיט דם ווארט לו אניבעט. דס הייסט הלואי זאל אזו זיין. אדר הלואי וואלט אזו געוועז (כגון) דהיינו (לו יהי כדבריך) הלואי זאל זיין ווי דיינע רייד (לו שמעני) הלואי וואלסטו מיך הערין (ולו הואלנו) הלואי וואלטין מיר געוואלט (לו מתנו) הלואי וואלטין מיר געשטארבען (ויש לו משמש בלשון אם ואולי) עס זענין דא ווערטער לו ווס מען מיינט (אם) אויב (ואולי) ווען (כגון) דהיינו (לו חכמו) ווען זיי וואלטען קלוג געוועז. אדר אויב זיי וואלטען קלוג געוועז (לו הקשבת למצותי) אויב די ווילסט פרנומען מיינע געבאט. אדר ווען דו וואלסט פארנומען מיינע געבאט (ולו אנכי שוקל על כפי) ווען איך וואלט אפילו געוואגן אויף מיינע הענט (ויש לו משמש בלשון שמא) עס זענין דא ווערטער לו ווס מען מיינט טאמער (לו ישטמנו) טאמער וועט יוסף אונז פיינט האבען (ואין לו עוד דומה במקרא) עס איז ניטא נאך אזו אגלייכען אין פסוק. לו זאל זיין דר טייטש טאמער (והוא לשון אולי) דאס ווארט לו איז וויא דאס ווארט אולי (כמו) אזו וויא (אולי לא תלך האשה אחרי לשון שמא הוא) איז דר טייטש אולי טאמער (ויש אולי לשון בקשה) אמאל איז דם ווארט אולי אניבעט (כגון) דהיינו (אולי יראה ה' בעניי) הלואי זאל הקב"ה זעהן וויא איך ווער נפיינגט (אולי ישיב ה' אותי) הלואי זאל הקב"ה מיך צוריק קערן (הרי הוא כמו לו יהי כדבריך) דאס ווארט אולי איז ווי דם ווארט לו (לו יהי כדבריך) הלואי זאל זיין ווי דיינע רייד (ויש אולי לשון אם) אמל איז אולי דיא טייטש אם (אולי יש חמשים צדיקים) אויב עס זענען דא פופציג צדיקים: (טז) (ויצוו אל יוסף). האט רש"י די ברידר

פירוש לתורת אלהים

געשטארבען ויאמרו האבען זיי געטראכט לו ישטמנו יוסף טאמער וועט אונז יוסף האסן והשב אונ וועט אונז אום קערן את גאר דם בייז אשר ווס מיר האבען אים געטון (עיין רש"י): (טז) ויצוו אל יוסף האבען זייא אן גזאגט צו די קינדער פון בלהה זיי זאלן גיין צו יוסף לאמר אונ זאגן אים אזו זאגן אביך דיין פאטער האט געבאטען פר זיין

ט"ט

אָבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר׃
יז כֹּה־תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אָנָּא שָׂא נָא
פֶּשַׁע אַחֶיךָ וְחַטָּאתָם כִּי־רָעָה
גְמָלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפֶשַׁע עַבְדֵי
אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיֵּבְךְּ יוֹסֵף בְּדַבְּרָם
אֵלָיו׃ יח וַיֵּלְכוּ גַּם־אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו
וַיֹּאמְרוּ הִנֶּנּוּ לְךָ לַעֲבָדִים׃ יט וַיֹּאמֶר
אלהים

תו"א אביך צוה. יבמות סה: הגה צח. יומא פז יבמות סה: ופתח צח. יומא פז: וילכו. מגילה יז:

אונקלוס

פַּקִּיד קֳדָם מוֹתֵיהּ
לְמֵימָר: יז כְּדֵין תֵּימְרוּן
לְיוֹסֵף בְּבָעוּ שְׁבוֹק כְּעַן
לְחוֹבֵי אֲחָךְ וּלְחֻטָּאֵיהוֹן
אֲרֵי בִישְׁתָּא גְמָלוּךְ
וּכְעַן שְׁבוֹק כְּעַן
לְחוֹבָא עַבְדֵי אֱלָהָא
דַאֲבוּךְ וּבְכָא יוֹסֵף
בְּמַלָּלוּתְהוֹן עִמֵּיהּ:
יח וַאֲזַלוּ אַף אֲחוֹהִי
וּנְפַלוּ קֳדָמוֹהִי וַאֲמַרוּ
הָא אֲנַחְנָא לָךְ לְעַבְדִין:
יט וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף לָא
תדחלון

רש"י

כמו ויצום אל בני ישראל צוה למשה ולאהרן להיות שלוחי' אל בני ישראל אף זה ויצוו אל שלוחם להיות שליח אל יוסף לומר לו כן. ואת מי צוו את בני בלהה שהיו רגילין אצלו שנא' והוא נער את בני בלהה: אביך צוה. (ב"ר יבמות ס"ה) שינו בדבר מפני השלו' כי לא צוה יעקב כן שלא נחשד יוסף בעיניו: (יז) שא נא לפשע עבדי אלהי אביך. אם אביך מת אלהיו קיים והם עבדיו: (יח) וילכו גם אחיו. מוסף על השליחות (יט) כי
התחת

שפתי חכמים

ואולי בכל אחד כוח דבא לו בכמה מקומות לי נקבה וי"ם אולי נמי לי נקבה וא"כ פלינו למימר שלו נמי לי שמא כתי: אולי ויש אולי לי אם כמו שכתוב רש"י לעיל א"כ לו ואולי הכל א' כוח: ם דא"ל שכיב אחר שאינו מן החתים דאז כודאי

בית דוד

האבן געשיקט צו יוסף. יוסף זאל זאגן אביך צוה וגו'. ערקלערט רש"י (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ויצום אל בני ישראל) ער האט זיי געבאטן צו די יודין. מיינט מען (צוה למשה ולאהרן) הקב"ה האט געבאטן צו משה און צו אהרן (להיות שלוחים אל בני ישראל) זייא זאלן זיין שלוחים (געשיקטע) פון הקב"ה צו די יודין (אף זה) דא מיינט מען אויך אזו (ויצוו אל שלוחם להיות שליח אל יוסף לומר לו כן) די ברידער האבן געשיקט צוא איינער שליח ער זאל זיין א שליח צו יוסף ער זאל איהם אזו זאגן (ואת מי צוו) וועמען האבן זייא געבאטן צו זיין א שליח (את בני בלהה שהיו רגילין אצלו) די קינדער פון בלהה ווייל זיי זענען געווען געוואוינט מיט איהם (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (והוא נער את בני בלהה) יוסף איז געווען געוואוינט צו זיין צוזאמען מיט די קינדער פון בלהה: (אביך צוה). זאגט רש"י (שינו בדבר מפני השלום) וועגן שלום האבן זיי געזאגט אליין (כי לא צוה יעקב כן) יעקב האט אזוי ניט געבאטן (שלא נחשד יוסף בעיניו) ווייל יעקב האט ניט חושד געווען צו יוסף ער זאל וועלן שלעכטס טון די ברידער (האבן די ברידער נאר געענדערט פון יעקב'ס טראכטען אויף יעקב'ס זאגן יעקב האט אזוי געטראכט און זייא האבען געזאגט יעקב האט אזוי געזאגט. דריבער זאגט רש"י שינו. זייא האבען געענדערט: (יז) (שא נא לפשע עבדי אלהי אביך). זייא האבן געזאגט צוא יוסף (אם אביך מת) אויב דיין פאטער איז געשטארבען (אלהיו קיים) אבער זיין גאט איז דא (והם עבדיו) און דיינע ברודער זענען זיינע קנעכט: (יח) (וילכו גם אחיו). זיינע ברידער זענען אויך געגאנגען (מוסף על השליחות) צו די שלוחים זענען די ברידער

פירוש לתורת אלהים

פון: (יז) כה תאמרו אזוי זאלט איר זאגן צו יוסף אנא איך בעט דיך זאג פאר גיב די מיסעטאט פון דיינע ברידער און זייער זינד כי ווארום זייא האבן דיר מיט בייזן בצאלט ועתה און יעצט בעטין מיר דיך זאג פר גיב די זינד פון די קנעכט פון דעם גאט פון דיין פאטער (עיין רש"י) ויבך יוסף האט יוסף געוויינט בדברם אליו ווען זייא האבען דאס איהם געזאגט: (יח) וילכו און די ברידער זענען אויך צוא איהם געגאנגען ויפלו לפניו און זענען געפאלען פאר איהם

שר"ה הקדוש

(יז) אנא שא נא פשע אחיך) מיר בעטין דיך פר גיב די שולד פון דיינע ברידער. פון ברודי
ויאמרו

אֱלֹהִים יוֹסֵף אַל־תִּירָאוּ כִּי הֲתַחַת
אֱלֹהִים אָנִי׃ כ וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי
רָעָה אֱלֹהִים חֲשָׁבָהּ לְטֹבָה לְמַעַן
עֲשֹׂה כַּיּוֹם הַזֶּה לְהַחֲיֹת עַם־רָב׃
שביעי כא וְעַתָּה אַל־תִּירָאוּ אָנֹכִי
אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם וַיְנַחֵם
אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם׃ כב וַיֵּשֶׁב
יוסף

אונקלוס

תִדחֲלוּן אֲרֵי דַחֲלָא דַיְיָ
אֲנָא׃ כ וְאַתּוּן חֲשַׁבְתּוּן
עֲלַי בִּישָׁא מִן קֳדָם יְיָ
אִתְחַשְׁבַת לְטָבָא בְּדִיל
לְמֶעְבַּד כְּיוֹמָא הָדֵין
לְקַיָּמָא עַם סַגִּי׃ כא וּכְעַן
לָא תִדחֲלוּן אֲנָא אֵיזוּן
יַתְכוֹן וְיַת טַפְלְכוֹן וְנַחֵם
יַתְהוֹן וּמַלֵּיל תַּנְחוּמִין
עַל לִבְּהוֹן׃ כב וִיתֵיב
יוסף

ת"א ויכחס אותס. מגילה יז סנה' קח׃ יוסף

בעל הטורים

(יט) כתחת אלהים אני . בלשון שהשיב יעקב לרחל כשבקשה ממנו שיבקש עליה רחמים וגער בה בו בל' השיב לאחיו . על כן כוא ג' בתם' והשלישי התחת זאת לא יומת שמעי (ע"ש) שבאותו ל' שאמר לאחיו כפרע משמעי שאחיו לקרו ממנו לדבר בלשונו

רשב"ם

אל יוסף: (כ) אלהים חשבה לטובה י הקב"ה גרם לכם ואתם

רש"י

התחת אלהים אני . שמא במקומו אני בתמיה אם הייתי רוצה להרע לכם כלום אני יכול והלא אתם כולכ' חשבת' עלי רעה והקב"ה חשבה לטובה והיאך אני לבדי יכול להרע לכם : (כא) וידבר על לבם דברי' המתקבלי' על הלב עד שלא ירדתם לכאן היו

בית דוד

אַלֵיין אוֹיךְ נִקוֹמֶן צוּ יוֹסֵף ׃ (יט) (כִּי הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנִי) בִּין אִיךְ דֶען אַנְשְׁטַאט גָאט (שֶׁמָּא בִּמְקוֹמוֹ אֲנִי) טָאמֶער בִּין אִיךְ אוֹיף דֶעם אוֹרְט פוּן הקב"ה (בִּתְמִיָּה) אַוואוּנְדֶר . אִיר זָאלְט אַזוֹ טְרַאכְטֶן (אִם הָיִיתִי רוֹצֶה לְהָרַע לָכֶם) אֲפִילוּ אִיךְ זָאל וֶועלֶן אַייךְ שְׁלֶעכְטֶס טוּן (כְּלוּם אֲנִי יָכוֹל) קֶען אִיךְ דֶען . (וַהֲלֹא אַתֶּם כּוּלְכֶם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה) אִיר אַלֶע הָט גִטְרַאכְט אוֹיף מִיר שְׁלֶעכְטֶס (אוּנ אִיר הָט נִיט גֶקֶענְט , וַויְיל) (והקב"ה חֲשָׁבָהּ לְטוֹבָה) הקב"ה הָט גִטְרַאכְט אוֹיף מִיר גוּטֶס (וְאֵיךְ אֲנִי לְבַדִּי יָכוֹל לְהָרַע לָכֶם) וִוי אַזוֹ וֶועל אִיךְ אַלֵיין קֶענֶען אַייךְ שְׁלֶעכְטֶס טוּן ׃ (כא) (וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם) . עֶר הָט גִרֶעט צוּ זֵיי אַזֶעלְכֶע רֵייד (הַמִּתְקַבְּלִים עַל הַלֵּב) ווָס אִיז זַיי אָן גִנוּמֶן גִוָּוארֶן אִין הָאָרֶץ , עֶר הָאט גִזָאגְט צוּ זַיי (עַד שֶׁלֹּא יְרַדְתֶּם לְכַאן) אֵיידֶר אִיר הָט גִנֶידֶערְט (נִקוּמֶן) קֵיין מִצְרַיִם (הָיוּ מְרַנְּנִים עָלַי שֶׁאֲנִי

פירוש לתורת אלהים

וַיֹּאמְרוּ אוּנ זַייא הָאבֶּן גְזָאגְט הִנֶּנּוּ מִיר וֶועלֶען זַיין צוּ דִיר קְנֶעכְט ׃ (יט) וַיֹּאמֶר הָט יוֹסֵף צוּא זַייא גְזָאגְט אַל תִּירָאוּ אִיר זָאלְט אַייךְ נִיט פִירְכְטֶן כִּי ווָארוּם אִיךְ בִּין נִיט קֵיין גָאט ׃ (כ) וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם אוּנ אוֹיבּ אִיר הָאט אוֹיף מִיר גִטְרַאכְט שְׁלֶעכְטְץ אֱלֹהִים אָבֶּר גָאט הָט גִטְרַאכְט צוּ גוּטֶן לְמַעַן עֲשֹׂה כַּיּוֹם הַזֶּה אוּם אַזוֹי צוּ מַאכֶן לְהַחֲיוֹת אִיךְ זָאל קֶענֶען שְׁפַּייזֶן פִיל פֶעלְקֶער ׃ (כא) וְעַתָּה אוּנ יֶעצְט זָאלְט אִיר אַייךְ נִיט פִירְכְטֶן אָנֹכִי אִיךְ וֶועל אַייךְ שְׁפַּייזֶן וְאֶת אוּנ אַייֶערֶע קְלֵיינֶע קִינְדֶער וַיְנַחֵם אוֹתָם אוּנ עֶר הָאט זַייא גִטְרַייסְט וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם אוּנ עֶר הָאט גִרֶעט מִיט זַייא אַזֶעלְכֶע רֵייד ווָס הָאט זַיי בֶּערוּהִיגְט ׃ (כב) וַיֵּשֶׁב אוּנ יוֹסֵף אִיז גִזֶעסֶן אִין מִצְרַיִם הוּא
ער

של"ה דקדוש

בַּטְרַכְטוּן אוּנ זֶעהֶן ווִי ווִיכְטִיג עֶס אִיז מְחִילָה צוּ בֶּעטוּן אוֹיף אַחַטְא ווָס מִיר הָאבֶּן בַּגַנְגֶען קֶעגִין אַמֶענְטְשׁ . זֶעהְט נָאר דִי שְׁבָטִים ווָס זֶענֶען גִוֶועזֶען הֵיילִיגֶע אוּנ גֶעטְלִיכֶע מֶענְשֶׁן ווִי פִיל הָבֶּן זֵיי זִיךְ מַכְנִיַע גִוֶועזֶען קֶעגִין זַייעֶר בְּרִידֶער יוֹסֵף זַייא זֶענִין אִים צוּ דִי פוּס גְפַאלִין אוּנ הָבֶּן זִיךְ פַר קְנֶעכְט גִמַאכְט כְּדֵי עֶר זָאל זֵיי מוֹחֵל זַיין עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה מִיר זִינְדִיגֶע מֶענְשֶׁן ווִיא פִיל דַארְפֶען מִיר בֶּעטוּן אוּנ אוֹיךְ ווַייזֶן מֶען זָאל מוֹחֵל זַיין אַז מִיר טוּן אַרָעה אַמֶענְטְשׁ אוֹדֶר מִיר בַּלֵיידִיגֶן אִים אוּנ קְרֶענְקִין דוּרְךְ זִלְזוּלִים אוֹדֶר דוּרְךְ לְשׁוֹן הָרָע אוּנ וֶוען דֶר בַּלֵיידִיגְטֶער אִיז שׁוֹין אֲפִילוּ מְרוּצֶה אוּנ ווִיל שׁוֹין מוֹחֵל זַיין דַארְפֶן מִיר תְּשׁוּבָה טוּן אוּנ בֶּעטוּן גָאט זָאל אוּנְז אוֹיךְ מוֹחֵל זַיין ׃

יוסף במצרים הוא ובית אבוהי והוה יוסף מאה ועסר שנין: כג וחזא יוסף לאפרים בנין תליתאין אף בני מכיר בר מנשה אתילידו ורבי יוסף: כד ואמר יוסף לאחוהי אנא מאית ויי מדכר דכיר יתכון ויסק יתכון מן ארעא הדא לארעא

יוסף במצרים הוא ובית אביו ויחי יוסף מאה ועשר שנים: מפטיר כג וירא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף: כד ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת ואלהים פקד יפקד אתכם והעלה אתכם מן

הארץ

רשב"ם

ואתם לא משעתם כי לטובתכם נתכוין הקב"ה: (כג) גם בני מכיר. בנים שניים ומ"מ של אפרים פרו ורבו יותר כמו שאמר יעקב ואחיו הקטן יגדל ממנו: (כד) ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת ואלהים פקוד יפקוד וגו'. ופסוק שאחריו מוכיח שהשביעם להעלותו עמהם:

בעל הטורים

גלביני: (כד) אנכי מת ואלהים פקד יפקד אתכם. פי' אנכי ע"ו היום כאן ומחר בקבר אבל הקב"ה מלך חי וקים הוא יפקד אתכם. ורמז בני פעמים פ"א פי' כשם שמלכתי פ' שנים כך יבוא לכם גואל בן פ' שנה. א"נ יפקוד לי' חברון כהו ולא נפקד ממנו איש רמז מנין פקוד חסר מת' ק"ץ שנה:

שפתי חכמים

לא יתכן לומר כי היה יודע יוסף שלא יתגלה אותו לבניו על זה. (ג"א) דאין כונה שהיו הגלות סוד זה וחרפתם לנכרי שחברו אחיהם ויותר היה ראוי לכם לדבר עמו בעצמם: ג (ג"א) כי י"ב שבטים כנגד י"ב כוכבים המאירים את כל העולם ולכן א"ל עשרה נרות ר"ל אף שהיו חושבים להרוג אותו היה ניצל מידם וכ"ז מפני שהיה כל א' מן השבטים דומה למזל ברקיע אבר א"א ליאבד כ"ש שבוא יחיד שלא יוכל לאבדם וכו'. אבל א"ל דאין אחד יכול להרוג עשרה דזה אין ראיה דיוסף היה מלך והיה יכול לצוות על אלף אנשים להרוג אותם:

רש"י

היו מרננין עלי שאני עבד ועל ידיכם נודע שאני בן חורין ואני הורג אתכם מה הבריות אומרות כת של בחורים ראה ונשתבח בהן ואמר אחי הם ולבסוף הרג אותם יש לך אח שהורג את אחיו ד"א י' עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד וכו': (כג) על ברכי יוסף. כתרגומו גדלן בין ברכיו:

בית

שאני עבד) האט מען גרעט אויף מיר אז איך בין אקנעכט (ועל ידיכם נודע שאני בן חורין) אונ דורך אייך איז בוואוסט גווארן אז איך בין אפרייער מענש קיין מאל קיין קנעכט גוועזן (ואני הורג אתכם) אז איך וועל אייך איצט הרגענען (מה הבריות אומרים) וואס וועלן מענשן זאגן (כת של בחורים ראה) יוסף האט געזעהן עטליכע יונגע מענשען (ונשתבח בהם ואמר אחי הם) האט ער זיך בריהמט מיט זייא אונ האט גזאגט זייא זענען מיינע ברידער (ולבסוף הרג אותם) נאכדעם ווען די האבן גוואלט אויסזאגן אז ער איז ניט זייער ברידר האט ער זייא גהרגעט (יש לך אח הורג את אחיו) וואראום איז דען

חסלת פרשת ויחי

דוד

מעגליך איין ברידר זאל הרגענען זיינע ברידר, נווים זענען זיי ניט קיין ברידר (דבר אחר) נאך אזאך האט יוסף צו זייא גזאגט (עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד) צעהן לעכט האבן ניט געקענט פר לעשין איין לעכט, וועט איין לעכט קענן פר לעשין צעהן לעכט. איר זענט צעהן מענשן האט איר ניט געקענט פר לעגדן מיך איינעם, וועל איך איינר קענן פאר לעגדען אייך צעהן: (כג) (על ברכי יוסף). (כתרגומו) וויא דר תרגום טייטשט (גדלן בין ברכיו) ער האט זיי גהאדעוועט אויף זיינע קניה, בייא זיך אין שטוב:

פירוש לתירת אלהים

ער ובית אביו אונ זיין פאטערס הויז געזינד ויחי יוסף אונ יוסף האט גלעבט מאה ועשר שנים הונדערט אונ צעהן יאר: (כג) וירא יוסף לאפרים אונ יוסף האט זוכה גוועזן צו זעהן פון אפרים בני שלשים אור איניקלאך גם אוך בני די קינדר פון מכיר דר זוהן פון מנשה ילדו זענען אוף די צוויי גוואקסן אויף די קניא פון יוסף: (כד) ויאמר יוסף אל אחיו אונ יוסף האט גזאגט צוא זיינע ברידער אנכי מת איך וועל שטארבן ואלהים אונ גאט פקוד יפקוד אתכם ער וועט געדענקען אן אייך והעלה אונ ער וועט אייך ארויס נעמען פון דעם לאנד מצרים אל הארץ צוא

הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃
כה וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם
וְהַעֲלִתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה׃ כו וַיָּמָת
יוֹסֵף בֶּן־מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחַנְטוּ
אֹתוֹ וַיִּישֶׂם בָּאָרוֹן בְּמִצְרָיִם׃ חזק

אונקלוס

דִּי קַיֵּים לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃
כה וְאוֹמֵי יוֹסֵף יָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר מִדְכַּר
דְּכִיר יְיָ יַתְכוֹן וְתַסְּקוּן
יָת גַּרְמַי מִכָּא׃ כו וּמִית
יוֹסֵף בַּר מְאָה וַעֲשַׂר
שְׁנִין וַחֲנַטוּ יָתֵיהּ
וְשָׁמוּהִי בַּאֲרוֹנָא
בְּמִצְרָיִם׃ חזק

פ"ה פסוקי' פ"ה אל פה סימן ומפטירין במלכי' א' סימן ב':

תו"א ויטבע. כתובות קיא:

סכום פסוקי דספר בראשית אלף וחמש מאות ושלשים וארבעה. אך לדי' סימן. וחציו ועל חרבך תחיה ופרשיותיו י"ב ז"ה שמי לעולם סימן: וסדריו מ"ג ידידיה סימן. ופרקיו נ. ס' חננו לך קוינו סימן: מנין הפתוחות מ"ג. והסתומות מ"ח. הכל צ"א פרשיות צא אתה וכל העם אשר ברגליך סימן:

רשב"ם

(כו) ויישם כמו ויושם. וכן וייקץ נח כמו ויוקץ. מן ישב (נ"א שוב) ויושב. מן יצא המוצאים היא מוצאת. מן ירד. והורד המשכן: בארון. נקבר בארון, כי עתידי' היו להעלותו בארון. כששבת מהם אף וחרון. ועברו ירדן בשמחה ורון. חבצלת השרון: **ונחסל ויחי** אשפוך את שיחי להודי ושבחי. לאמץ את כחי. השב נדחי ואם אבד נצחי. מבטן נוחי. ירח ניחוחי. מבור רק שלחי: דברים עד תומם. הספר נחסל. מפי רב דמם. עד כי הוא סלסל. לוחות המרומם. איש עניו פסל: ובראש אלה שמות יסוד החכמות לאוילים ראמות. את צור ראש אומות ילביש רעמות. לו שארית חמות. יבנה הנשמות חרושות כשדמות יהיה מערמות. עפר ההומות ואבנים שליִמות. כולם מתאימות כפרת אשמות. נפשות הענומות. יבנה במרומות. בחר ממקומות. ולא יעלו במות. חלבי הבהמות:

בעל הטורים

ויש אר רד"ו: (כה) וישבע יוסף את בנ"י. ולא השביע לבניו אלא אמר להם שהם לקחתם אותי ולהם תחזירוני. ובמדרש יש שהשביעם שלא ידחקו את הקץ כי יוסף ידע את הקץ שיעקב גילה לו: (כו) ויחנטו. ב' בפרשה ויחנטו את ישראל ויחנטו את יוסף כדאי' בכתובות דיוסף יספדוניה דדלה ידלוניה בשביל שחנט את אביו חנטוהו ג"כ: ויישם בארון. כדי שיהא מלוי להם בגאולתם משם:

פירוש לתורת אלהים

דֶעם לַאנְד אֲשֶׁר וואָס עֶר הָט גְשְׁוואָרֶן צוּ אַבְרָהָם אוּנ צוּ יִצְחָק אוּנ צוּ יַעֲקב: (כה) וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוּנ יוֹסֵף הָאט בַּשְׁוואָרֶן דִי קִינְדֶר יִשְׂרָאֵל לֵאמר מִיט דִיא וָוערְטֶר פָּקוֹד יִפְקוֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וֶוען גָאט וָועט גְדֶענְקִין אָן אֵייךְ אוּנ וָועט אֵייךְ אוֹס לֵייזֶן פוּן דַאנֶן וְהַעֲלִיתֶם זָאלְט אִיר מִיט נֶעמִין מַיינֶע בֵּיינֶר פוּן דַאנֶן: (כו) וַיָּמָת יוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף אִיז גְשְׁטָארְבֶּן בֶּן אַז עֶר אִיז אַלְט גְוֶועזֶן הוּנְדֶערְט אוּנ צֶעהֶן יָאר וַיַּחַנְטוּ אוּנ זַייא הָאבֶּן אִיהם גְבַּאלְזַאמִירְט אוּנ מֶען הָאט אִים אַרַיין גְלֵייגְט אִין אַיין אָרוֹן אִין מִצְרַיִם:

סליק ספר בראשית. בעזר העושה כל בימים ששת:

ויקרבו ימי־דוד למות ויצו את־שלמה בנו לאמר: אנכי הלך בדרך כל־
הארץ וחזקת והיית לאיש: ושמרת את־משמרת ׀ יהוה אלהיך
ללכת בדרכיו לשמר חקתיו ומצותיו ומשפטיו ועדותיו ככתוב בתורת
משה למען תשכיל את כל־אשר תעשה ואת כל־אשר תפנה שם: למען
יקים יהוה את־דברו אשר דבר עלי לאמר אם־ישמרו בניך את־דרכם
ללכת

פירוש ע"ט

ויקרבו ימי דוד למות. אונ עס זענען נאהענט גוואר׳ן די טעג פון דוד צו שטארבן ויצו האט ער גבאטן צו זיין זון שלמה אזו צו זאגן אנכי הולך איך גייא בדרך אין דעם וועג וואו נאר די וועלט מוז גיין איך וועל שטארבן וחזקת אונ דוא זאלסט דיך שטארקן והיית לאיש אונ זאלסט זיין איין מאן ושמרת אונ זאלסט היטן את משמרת דאס היטונג יי׳ אלהיך פר גאט דיין גאט ללכת בדרכיו צו גיין אין זיינע וועגן לשמור חקותיו אונ צוא היטן זיינע גזעץ ומצותיו אונ זיינע מצות ומשפטיו אונ זיינע גריכטן ועדותיו אונ זיינע בצייגניש ככתוב אזו וויא עס שטייט גשריבן אין דער תורה פון משה למען תשכיל אום דו זאלסט קלוג ווערין אונ באגליקן את מיט אלעמן וואס דוא וועסט טון ואת אין אלין וואו דוא וועסט דיך דארט קערין למען יקים גאט זאל זיינע רייד מקיים זיין אשר דבר עלי וואס ער האט גזאגט אויף מיר לאמר צוא זאגן אם ווען דיינע קינדר וועלן היטן את דרכם זייער וועג צו גיין

סוד

ויקרבו ימי דוד למות ויצו את שלמה וגו׳ למען יקים ה׳ את דברו וגו׳ אם ישמרו בניך את דרכם ללכת לפני באמת (מ״א ב׳) ר׳ שמעון זאגט דר הייליגר רוח פון עלטרין איז אגרוסי הילף פאר די קינדר דען איין רוח ווערט נתעלה דורך דעם אנדערן רוח. אונ ווען עס מיטעט זיך עפיס ניט נימט איין דאן קען שוין דעם קינד ניט אזוי גאנץ ניט אונ פרים זיין. אבר באופן אז דיא קינדר זאלן אייך טון חסד ואמת גיין אונ ניטן וועג אונ ניט תאר לאזן זיך אויף די צדקות אין זכות אבות. אונ אפילו איין ניצוץ הבטחה פון השי״ת איז אויך נאר בתנאי אז מען זאל היטן די תורה ומצות וועה דוד זאגט דא זיין צוואה צו זיין זון שלמה הקב״ה האט מיר הבטח׳ח גיוועזן אזוי אם ישמרו וגו׳ אויב דיינע קינדר וועלין פרים זיין מיט אמת דאן וועט אויך איביג ניט אפ נעמען ווערין דיא מלוכה פון זיי. ווען ניט ניט. יעקב אבינו האט גזאגט פר זיין טויט צו יוסף׳ן שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים מיא דיין האנד אונטער פון דיין דיך כלומר אבר באופן דיא וואלסט אויך מאן עפיס חסד ואמת נאר דאן קען פירן תשלום טובים ... אז ניצוץ ... זאגט ... פאר אייך ניטמצין דאס איר וועט גיציר ניערין פון אלע צרות אונ קיין איינציגר פון אייך

קדושים

וועט ניט שטארבן אונ מצרים אין ווען זיי וועלן דאס גהיט וואלט דם מאכי מקיים גווארן. ... איז נמיינט די מדות חסד ואמת אז דער פסוק זאגט חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך דיא גבור גירט אן דיין שווערד אויפן דיך וועלכי זענין דיין לויב אונ שיינקייט. היינו די שווערד וואס איז איס איז איין גזעצט די צוויי שיינע דימענטן חסד ואמת וועלכי זיי שיינען זיך ניט קיין מאל איינע פון דיא אנדרי אזוי ויי חסד ואמת יקדמו פניך אונ מיט זיי קענסטו מנצח זיין אלי דיינע שונאים רב המנונא סבא איז גיוועזן אונ די שטאט קפוטקיא איז צו איס איין גקומען רב ייסא סבא פרעגט אונ וועלכן ענין זייט איר עוסק ענדיגט ער דר מענש ווס מאכט זיך צין רוח הטומאה צו זיין זון איז ווי צו איס אונ ווי צו זיין נפש. הקב״ה ריהט ניט אונ זייער חלק איז זיי ווערין פר לייגט לעולם הבא נאר דם איז גרעט אוב זיי האבן קיין תשובה ניט גטאן דען קיין שום זאך קען ניט בשטיין קעגן תשובה אזוי וויאס זיאר גשעהן מיט איינם ווס האט גהאט אפלעק אויף זיין צורה דאס הייסט אפגן עבירה אפאר האט ער בגיינגט איין צריק האט ער איס ארויס גנומען דם פלעק. כלומר ער האט איס גגעבן איין עצה דאס ער זאל טאן תשובה:

כוכב

ויקרבו את משמרת וגו׳ למען יקים יי׳ את דברו וגו׳ לא יכרת לך איש וגו׳) ... איין קינד איז גקומען פון דעם חדר אונ די מוטער ... ניט איס ... דר ... דם קינד דם

מעקב

פאטער דיא חידושים ווס ער לערנט אונ חדר אונ איז זיך מפלפל מיט דעם פאטער ... האט נאר גיזעט אונ זעט דאס ... איז ... פר ... אונ דעם פלפול נאר ...

ללכת לפני באמת בכל־לבבם ובכל־נפשם לאמר לא־יכרת לך איש מעל
כסא ישראל: וגם אתה ידעת את אשר־עשה לי יואב בן־צרויה אשר עשה
לשני־שרי צבאות ישראל לאבנר בן־נר ולעמשא בן־יתר ויהרגם וישם
דמי־מלחמה בשלם ויתן דמי מלחמה בחגרתו אשר במתניו ובנעלו אשר
ברגליו: ועשית כחכמתך ולא־תורד שיבתו בשלם שאל: ולבני ברזלי
הגלעדי תעשה־חסד והיו באכלי שלחנך כי־כן קרבו אלי בברחי מפני
אבשלום אחיך: והנה עמך שמעי בן־גרא בן־הימיני מבחרים והוא קללני
קללה נמרצת ביום לכתי מחנים והוא־ירד לקראתי הירדן ואשבע לו ביהוה
לאמר

פירוש

פר מיר מיט אמת בכל לבבם ובכל נפשם מיט גאנצן הארצן אונ מיט דער גאנצר זעלע הט ער מיר צוא גזאגט לאמר אזו צו זאגן לא עס וועט ניט פר שניטן ווערן פון דיר איין מאן מעל פון דעם קעניג שטול ביי אידען וגם אונ דוא ווייסט דאך אויך את וואס יואב דער זון פון צרויה הט מיר גטון אשר עשה אונ וואס ער האט גטון לשני שרי צו די צוויא העפן פון די ישראל לאבנר בן נר צו אבנר דער זון פון נר ולעמשא אונ צוא עמשא דער זון פון יתר ויהרגם אונ ער הט זיי געהרגת וישם אונ ער הט פארגאסן זייער בלוט גלייך וויא זיא וואלטן מיט איהם מלחמה גהאלטן בשלום אונ זייא האבן גמיינט ער הט פרידן גשלאסן מיט זיי ויתן אונ ער האט גגעבן דאס בלוט פון דער מלחמה בחגורתו אין זיין גארטעל וואס אין זיינע לענדן מיינט מען די שווערד ובנעלו אונ

ע"ט

מיט דיא שיך וואס אויף זיינע פיס ועשית אונ דוא זאלסט טון מיט דיין חכמה דוא זאלסט אים גפינן עפיס אבלבול ולא אונ זאלסט ניט לאזען נידערן זיין גרייזקייט מיט פרידען אין גריב דוא זאלסט אים ניט לאזן שטארבן מיט זיין טוט ולבני אונ צוא דיא קינדר פון ברזילי וואס ער איז פון גלעד תעשה חסד זאלסטו טון גנאד והיו אונ זיי זאלן זיין צווישן די וואס עסין פון דיין טיש כי ווארום זיא האבן מיר גגעבן עסין בברחי אז איך בין אנטלאפן גווארן פאר דיין ברודער אבשלום והנה עמך מיט דיר איז שמעי דער זוהן פון גרא פון שבט בנימין פון דער שטאט בחורים והוא קללני אונ ער האט מיך גשאלטן קללה נמרצת מיט דיא ערגסטע קללות ביום אין דעם טאג אז איך בין גגאנגן צוא מחנים והוא אונ ער איז גגאנגן קעגין מיר צום ירדן מיך איבר בעטין ואשבע לו ביי האב
איך

סוד

והנה עמך שמעי בן גרא וגו' דוד זאגט צו שלמה ביא דיר גפינט זיך דיין ר' שמעי בן גרא וואס ער איז תמיד ביא דיר ער הט מיך גפלוכט בעת איך בין גלאפן פון אבשלום אונ האב צוא אום גשווארן ביי גאט איך זאל אום ניט טייטן מיטין שווערד על כן זאלסטו אום דער פאר ניט שענקן דא איז אקשיא איז דען שמעי גוועזן אזו אטפש אונ ניט פאר שטאנען אז מיט אשווערד טאקי ניט אבר מיט אטפיז אדר מיט אין פייל יוא. אלא אויף דער שווערד פון דוד איז גוועזן אום גקריצט דער שם המפורש אונ דער פשט איז אזו איך הב גשווארן ביא גאט דם הייסט ביי דר

קדושים

שווערד איך זאל אום אויף קיין אופן ניט טייטן ווייטר שטייט שלמה הט אום ארום גגעבן אפסק ער טאר ניט ארוס פארן פון ירושלים דר טעם איז ווייל ער הט גוואלט שמעי זאל פר מערן תורה אין ארץ ישראל. אונ ווען ער איז יוא גוועזן אזו אלמדן נוא ווי קומט דס אז ער הט מבייש גוועזן דודין נאר דס הט זיך גמאכט מן השמים דען דר פון איז זיין הארץ זייער צו בראכן גווארן אונ הט תיכף גטון תשובה בשלימות ווי דוד הט דאמאלס גזאגט כי ה' אמר לו קלל כלומר דען זיינע קללות זענן פון אנאנץ הויך אורט:

כיכב

דר פאטר זאגט עס מיין קינד עס שון דריבר עסט ער נאר צו טון דעם רצון פון זיין פאטר ובאמת הט ער מיין תענוג פון דעם משתעשע זיין מיט דעם פאטר בדברי חכמה וויא פון דעם עסן אונ

מיעקב

דר פאטר הט פון דעם גרוס תענוג. אזו הט דוד המלך ע"ה גזאגט צוא זיין זון שלמה היט אפ גאטס ווענג כדי השם יתברך זאל מקיים זיין זיינע רייד וואס ער הט מיר מבטיח גוועזן אז מיינע קינדר

לֵאמֹר אִם־אֲמִיתְךָ בֶּחָרֶב׃ וְעַתָּה אַל־תְּנַקֵּהוּ כִּי אִישׁ חָכָם אָתָּה וְיָדַעְתָּ אֵת
אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לּוֹ וְהוֹרַדְתָּ אֶת־שֵׂיבָתוֹ בְּדָם שְׁאוֹל׃ וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבֹתָיו
וַיִּקָּבֵר בְּעִיר דָּוִד׃ וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן
מָלַךְ שֶׁבַע שָׁנִים וּבִירוּשָׁלִַם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים׃ וּשְׁלֹמֹה יָשַׁב עַל־
כִּסֵּא דָּוִד אָבִיו וַתִּכֹּן מַלְכֻתוֹ מְאֹד׃

פירוש ע"ט

איך איז געשווארן מיט גאטס נאמן לאמר צוא זאגן אזו אז איך וועל דיך טייטן מיט שווערד זאל מיר אזו אונ אזו זיין. ועתה אונ נוא ווארפסטו איהם ניט ריין מאכן כי ווארום דוא ביזט דאך איין קלוגר מענטש גיוועזן אונ דוא וואלסט וויסן וואס דוא זאלסט איהם טון. יהודה אונ דוא וואלסט מאכן גיהען זיין גרויעקייט אין גרוב ארין מיט בלוט. וישכב אונ דוד איז גישטארבן אזוי ווי זיינע עלטערן ויקבר אונ ער איז באגראבן גיווארן אין דער שטאט פון דוד דאס איז ציון. והימים אונ דיא טעג וואס דוד האט גקעניגט איבר די ישראל זיינען גוועזן ארבעים פערציג יאהר בחברון אין חברון האט ער גקעניגט זיבן יאהר אונ אין ירושלים האט ער גקעניגט דרייא אונ דרייסיג יאר. ושלמה אונ שלמה איז גזעסן אויף דעם טראהן שטול פון זיין פאטער דוד ותכון מלכתו מאד אונ זיין מלוכה איז זעהר שטארק גווארין׃

כוכב מיעקב

ניעקב ווישן אויף מיין שטול אונ דער פון וואס דא וועקט איין מלך ווערט חז"ל האבן געזאגט דס זאל זיין דיין כוונה׃

הפטרה לשבת ראשון של חנוכה בזכריה סימן ב׳ פ׳ י"ד

רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם־יְהוָה׃ וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים
אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה
צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלָיִךְ׃ וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר
עוֹד בִּירוּשָׁלִָם׃ הַס כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נֵעוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ׃ וַיַּרְאֵנִי אֶת־
יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ יְהוָה וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ׃
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלִָם
הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ׃ וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי
הַמַּלְאָךְ׃ וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו
וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֺנֶךָ וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת׃ וָאֹמַר יָשִׂימוּ
צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְּגָדִים
וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד׃ וַיָּעַד מַלְאַךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אִם־בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־אַתָּה תָּדִין אֶת־בֵּיתִי וְגַם
תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרָי וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה׃ שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ
הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה כִּי־הִנְנִי מֵבִיא
אֶת־עַבְדִּי צֶמַח׃ כִּי הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת
שִׁבְעָה עֵינָיִם הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי אֶת־עֲוֺן הָאָרֶץ־
הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד׃ בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־
תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה׃ וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־

יעור

יָעִיר מִשְּׁנָתוֹ׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וַיֹּאמַר° רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁהּ׃ וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ׃ וָאַעַן וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה אֲדֹנִי׃ וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־הֵמָּה אֵלֶּה וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִי׃ וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר־יְהוָה אֶל־זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ מִי־אַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ׃

°ואמר ק׳

הפטרה לשבת שניה של חנוכה במלכים א׳ סימן ז׳ פ׳ מ׳

וַיַּעַשׂ חִירוֹם אֶת־הַכִּיֹּרוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וַיְכַל חִירָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה׃ עַמֻּדִים שְׁנַיִם וְגֻלֹּת הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר־עַל־רֹאשׁ הָעַמֻּדִים שְׁתָּיִם וְהַשְּׂבָכוֹת שְׁתַּיִם לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלּוֹת הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים׃ וְאֶת־הָרִמֹּנִים אַרְבַּע מֵאוֹת לִשְׁתֵּי הַשְּׂבָכוֹת שְׁנֵי־טוּרִים רִמֹּנִים לַשְּׂבָכָה הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלֹּת הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָעַמּוּדִים׃ וְאֶת־הַמְּכֹנוֹת עֶשֶׂר וְאֶת־הַכִּיֹּרֹת עֲשָׂרָה עַל־הַמְּכֹנוֹת׃ וְאֶת־הַיָּם הָאֶחָד וְאֶת־הַבָּקָר שְׁנֵים־עָשָׂר תַּחַת הַיָּם׃ וְאֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֹהֶל האלה ק׳ אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה נְחֹשֶׁת מְמֹרָט׃ בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה בֵּין סֻכּוֹת וּבֵין צָרְתָן׃ וַיַּנַּח שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־הַכֵּלִים מֵרֹב מְאֹד מְאֹד לֹא נֶחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת׃ וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֵת כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית יְהוָה אֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב׃ וְאֶת־הַמְּנֹרוֹת חָמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאול לִפְנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר וְהַפֶּרַח וְהַנֵּרֹת וְהַמֶּלְקַחַיִם זָהָב׃ וְהַסִּפּוֹת וְהַמְזַמְּרוֹת וְהַמִּזְרָקוֹת וְהַכַּפּוֹת וְהַמַּחְתּוֹת זָהָב סָגוּר וְהַפֹּתוֹת לְדַלְתוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים לְדַלְתֵי הַבַּיִת לַהֵיכָל זָהָב׃

בשמואל א׳ סימן כ׳ פ׳ י״ב

ויאמר־לו יהונתן מחר חדש ונפקדת כי יפקד מושבך: ושלשת תרד מאד
ובאת אל־המקום אשר־נסתרת שם ביום המעשה וישבת אצל
האבן האזל: ואני שלשת החצים צדה אורה לשלח־לי למטרה: והנה
אשלח את־הנער לך מצא את־החצים אם־אמר אמר לנער הנה החצים
ממך והנה קחנו ובאה כי־שלום לך ואין דבר חי־יהוה: ואם כה אמר
לעלם הנה החצים ממך והלאה לך כי שלחך יהוה: והדבר אשר דברנו
אני ואתה הנה יהוה ביני ובינך עד עולם: ויסתר דוד בשדה ויהי החדש
וישב המלך על־הלחם לאכול: וישב המלך על־מושבו כפעם בפעם אל־
מושב הקיר ויקם יהונתן וישב אבנר מצד שאול ויפקד מקום דוד: ולא־דבר
שאול מאומה ביום ההוא כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי־לא
טהור: ויהי ממחרת החדש השני ויפקד מקום דוד ויאמר שאול אל־יהונתן
בנו מדוע לא־בא בן־ישי גם־תמול גם־היום אל־הלחם: ויען יהונתן את־
שאול נשאל נשאל דוד מעמדי עד־בית לחם: ויאמר שלחני נא כי זבח
משפחה לנו בעיר והוא צוה־לי אחי ועתה אם־מצאתי חן בעיניך אמלטה
נא ואראה את־אחי על־כן לא־בא אל־שלחן המלך: ויחר־אף שאול
ביהונתן ויאמר־לו בן־נעות המרדות הלוא ידעתי כי־בחר אתה לבן־ישי
לבשתך ולבשת ערות אמך: כי כל־הימים אשר בן־ישי חי על־האדמה
לא תכון אתה ומלכותך ועתה שלח וקח אתו אלי כי בן־מות הוא: ויען
יהונתן את־שאול אביו ויאמר אליו למה יומת מה עשה: ויטל שאול את־
החנית עליו להכתו וידע יהונתן כי־כלה היא מעם אביו להמית את־דוד:
ויקם יהונתן מעם השלחן בחרי־אף ולא־אכל ביום־החדש השני לחם
כי נעצב אל־דוד כי הכלמו אביו: ויהי בבקר ויצא יהונתן השדה למועד
דוד ונער קטן עמו: ויאמר לנערו רץ מצא־נא את־החצים אשר אנכי מורה
הנער רץ והוא־ירה החצי להעברו: ויבא הנער עד־מקום החצי אשר
ירה יהונתן ויקרא יהונתן אחרי הנער ויאמר הלוא החצי ממך והלאה:
ויקרא יהונתן אחרי הנער מהרה חושה אל־תעמד וילקט נער יהונתן את־
החצי ויבא אל־אדניו: והנער לא־ידע מאומה אך יהונתן ודוד ידעו את־
הדבר: ויתן יהונתן את־כליו אל־הנער אשר־לו ויאמר לו לך הביא העיר:
הנער בא ודוד קם מאצל הנגב ויפל לאפיו ארצה וישתחו שלש פעמים
וישקו איש את־רעהו ויבכו איש את־רעהו עד־דוד הגדיל: ויאמר יהונתן
לדוד לך לשלום אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה לאמר יהוה יהיה
ביני ובינך ובין זרעי ובין זרעך עד־עולם:

°אל׳ק׳ החצים ק׳

וביום השבת שני־כבשים בני־שנה תמימם
ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן
ונסכו: י עלת שבת בשבתו על־עלת התמיד
ונסכה: פ יא ובראשי חדשיכם תקריבו עלה
ליהוה פרים בני־בקר שנים ואיל אחד כבשים
בני־שנה שבעה תמימם: יב ושלשה עשרנים
סלת מנחה בלולה בשמן לפר האחד ושני
עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל
האחד: יג ועשרן עשרון סלת מנחה בלולה
בשמן לכבש האחד עלה ריח ניחח אשה ליהוה
יד ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר ושלישת ההין
לאיל ורביעת ההין לכבש יין זאת עלת חדש
בחדשו לחדשי השנה: טו ושעיר עזים אחד
לחטאת ליהוה על־עלת התמיד יעשה ונסכו:

הפטרת שבת וראש חודש

בישעיה סימן ס״ו פ׳ א׳

כה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הדם רגלי אי־זה בית אשר תבנו־לי ואי־
זה מקום מנוחתי: ואת־כל־אלה ידי עשתה ויהיו כל־אלה נאם־יהוה
ואל־זה אביט אל־עני ונכה־רוח וחרד על־דברי: שוחט השור מכה־איש
זובח השה ערף כלב מעלה מנחה דם חזיר מזכיר לבנה מברך און גם־
המה בחרו בדרכיהם ובשקוציהם נפשם חפצה: גם־אני אבחר בתעלוליהם
ומגורתם אביא להם יען קראתי ואין עונה דברתי ולא שמעו ויעשו הרע
בעיני ובאשר לא־חפצתי בחרו: שמעו דבר־יהוה החרדים אל־דברו אמרו
אחיכם שנאיכם מנדיכם למען שמי יכבד יהוה ונראה בשמחתכם והם יבשו:
קול שאון מעיר קול מהיכל קול יהוה משלם גמול לאיביו: בטרם תחיל

יָלְדָה בְּטֶרֶם יָבוֹא חֵבֶל לָהּ וְהִמְלִיטָה זָכָר׃ מִי־שָׁמַע כָּזֹאת מִי רָאָה כָּאֵלֶּה
הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה גַּם־יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־
בָּנֶיהָ׃ הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה אִם־אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר
אֱלֹהָיִךְ׃ שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַ͏ִם וְגִילוּ בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל
הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ׃ לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֹצּוּ
וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ׃ כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם
וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם תְּשָׁעֳשָׁעוּ׃
כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלַ͏ִם תְּנֻחָמוּ׃ וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ
לִבְּכֶם וְעַצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא תִפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְהוָה אֶת־עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־
אֹיְבָיו׃ כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ
בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ׃ כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה׃
הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל־הַגַּנּוֹת אַחַר אַחַת בַּתָּוֶךְ אֹכְלֵי בְּשַׂר הַחֲזִיר
וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו יָסֻפוּ נְאֻם־יְהוָה׃ וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה
לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי׃ וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת
וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם׀ פְּלֵיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי קֶשֶׁת תֻּבַל וְיָוָן
הָאִיִּים הָרְחֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־
כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם׃ וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם׀ מִנְחָה׀ לַיהוָה בַּסּוּסִים
וּבָרֶכֶב וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים וּבַכִּרְכָּרוֹת עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַ͏ִם אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר
יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית יְהוָה׃ וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים
לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה׃ כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי
עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם׃ וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ
בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֺת לְפָנַי אָמַר יְהוָה׃
וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא
תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר׃

והיה מדי חודש בחודשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחוות לפני אמר יי׃

בר״ח קורין ארבעה גברי בפ׳ פנחס מן את קרבני לחמי לאשי עד יעשה ונסכו ואם חל ר״ח בשבת קורא המפטיר וביום השבת ובראשי חדשיכם עד יעשה ונסכו :

בת״צ בשחרית ובמנחה קורין ג׳ בני אדם בפ׳ תשא מן ויחל עד לעשות לעמו ומדלגין עד פסל לך וקורין עד אשר אני עושה עמך :

כללים בדברי רש״י זכרונו לברכה. שמורה בכל טוב וערוכה: לקוחים מדברי המפרשים . זה אומר בכה וזה אומר בכה:

א כל מקום שפירש רש״י כתרגומו • הנה הוא סותר את העברי.פי׳ שאין הפשט כמו העברי :

ב ואונקלוס תרגם . אז אינו סותר התרגום אלא מפרש דעתו של אונקלוס :

ג המתרגם . בכל מקום שהוא. אז סותר התרגום שהוא טעות :

ד ותרגומו . אז מביא רש״י ראיה לפירושו שכן הוא:

ה וכשהוא כותב התרגום . כגון דאילו או כיוצא בו ואינו אומר כתרגומו או תרגום . אז אינו קשה על העברי אלא רוצה ליישב ולפרש לשון התרגום • כגון במלתיה הוא מפרש שהוא לשון הואה :

ו וכשהוא אומר ואונקלוס תרגם בפנים אחרים • אז לשון המקרא נופל על לשון התרגום אך שמאריך בלשון :

ז וכשהוא כותב העברי וגם התרגום כגון כבד תרגום יקיר ולא אתייקיר אז הוא מפרש הפעולה שלא תטעה אחר העברי לומר שהוא ציווי אלא שם דבר כמו כי כבד ממך הדבר וגם כשמשנה לשון תרגום מן העברי לפי לשון התרגום יש לומר כגון ופרינו בארץ וניפוש בארעא ופרינו עברי והתרגום מהפכו להכא . או נקבה שכרך׳ תרגום פרש אגרך שלא נאמר שהנו״ן שמוש :

אלו הימים שאין קטן עולה למפטיר: ר״ה ויוה״כ · תענית צבור שחרית ומנחה · שבת שובה . ז׳ דפסח א׳ דשבועות . ד׳ פרשיות . רק אם יש עוך מפני דרכי שלום יכולין לקרותו בפ׳ שקלים ובפ׳ החדש :

חתן והוי יכולין לעלות למפטיר . אבל . אי יא״צ בשבת שאחריו יש לו קדימה למפטיר :

מותר להפסיק אפילו באמצע פרקים רק״ש כבדי לענות ברכו ויהא״ש (ואומרים דברכת התורה וברכת ההפטרה) :

אסור לדבר בעת אמירת ההפטרה וברכותיה כמו בקריאת ס״ת :

כל הצבור מחויבים לומר ההפטרה בנחת ועכ״פ יהיה עשרה סמוך להמפטיר שיוכלו לשמוע ממנו ויאמרו אחריו בנחת ולא ישהו ההמון באמירתם ההפטרה אחר סיים המפטיר ומתחיל לומר הברכות :

מי שרוצה להתפלל אלה ברכות בשמיעת ברכות המפטיר משום דשומע כעונה מחויב לשמוע כל הברכות מתחלה ועד סוף ויענה אמן על כל ברכה וברכה אבל לא יענה ברוך הוא וב״ש משום דהוי אלו כמפסיק באמצע ברכה ומשנה ממטבע חכמים :

אם היו יו״ד כשעה שהתחיל הברכה הראשונה ויצאו מקצתן יכול לסיים ההפטרה עם הברכות שלאחריה :

בנוסח סיום הברכה נאמן ורחמן אתה . נכון שלא לומר ורחמן כדי שיסיים סמוך לחתימה מעין החתימה אך מי שאמרו אין מזחיחין אותו . בנוסח שלא יכבה ויש שלא תכבה אין בזה הקפדה כלל :

כשיש שני סדרות מחוברין יקרא הפטרה השניה חוץ מפרשת אחרי קדושים ופ׳ נצבים וילך :

אין המפטיר רשאי להתחיל הברכה עד שיגלול הגולל הס״ת :

אין להתחיל הברכה עד שיראה מקום שהתחלת ההפטרה ואין לסלק הספר מלפניו עד שיסיים כל הברכות שלאחריה כדי שיראה על מה הוא מברך :

זַרְקָא מַקַּף־שׁוֹפָר הוֹלֵךְ סְגוֹלְתָּא פָּזֵר גָּדוֹל יָרֵחַ
בֶּן יוֹמוֹ קַרְנֵי פָרָה גַּעְיָא תְּלִישָׁא אַזְלָא גֵּרֵשׁ פָּסֵק׀
רְבִיעַ שׁוֹפָר מְהוּפָּךְ קַדְמָא תְּרֵי קַדְמִין זָקֵף קָטֹן
זָקֵף גָּדוֹל שַׁלְשֶׁלֶת שְׁנֵי גֵרְשַׁיִן תְּרֵי טַעֲמֵי דַּרְגָּא
תְּבִיר מַאֲרִיךְ טַרְחָא אַתְנָח רְפֵא דָּגֵשׁ יְתִיב
תִּרְצָא שְׁבוּלֶת מַפִּיק בְּהֵא שְׁבָא גַּעְיָא
גַּעְיָא שְׁבָא סוֹף פָּסוּק׃

שמות הטעמים לפי סדר הספרדיים

זַרְקָא סֶגּוֹל מֻנַּח רְבִיעִי פָּזֵר תְּלִישָׁא גְדוֹלָה קַדְמָא
וְאַזְלָא תְּלִישָׁא קְטַנָּה מַהְפַּךְ פַּשְׁטָא זָקֵף קָטֹן
זָקֵף גָּדוֹל דַּרְגָּא תְּבִיר מֵרְכָא טִפְּחָא אֶתְנַחְתָּא
אַזְלָא־גֵרֵשׁ גֵּרְשַׁיִם יְתִיב פְּסִיק׀ שַׁלְשֶׁלֶת יֵרֵחַ־
בֶּן־יוֹמוֹ קַרְנֵי פָרָה מֵרְכָא־כְפוּלָה טִפְּחָא מֶתֶג
מַקַּף־סוֹף פָּסוּק׃

כשנכנס לבית הכנסת יאמר זה:

מה טבו אהליך יעקב משכנתיך ישראל: ואני ברב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך: יי אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך: ואני אשתחוה ואכרעה אברכה לפני יי עושי: ואני תפלתי לך יי עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך:

אדון עולם אשר מלך. בטרם. כל יציר נברא: לעת נעשה בחפצו כל אזי מלך שמו נקרא: ואחרי ככלות הכל לבדו ימלוך נורא: והוא היה והוא הוה. והוא יהיה בתפארה: והוא אחד ואין שני. להמשיל לו להחבירה: בלי ראשית בלי תכלית. ולו העז והמשרה: והוא אלי וחי גאלי. וצור חבלי בעת צרה: והוא נסי ומנוס לי. מנת כוסי ביום אקרא: בידו אפקיד רוחי. בעת אישן ואעירה: ועם רוחי גויתי. יהוה לי ולא אירא:

יגדל אלהים חי וישתבח נמצא ואין עת אל מציאותו. אחד ואין יחיד כיחודו נעלם וגם אין סוף לאחדותו: אין לו דמות הגוף ואינו גוף לא נערוך אליו קדושתו: קדמון לכל דבר אשר נברא ראשון ואין ראשית לראשיתו: הנו אדון עולם לכל נוצר יורה גדלתו ומלכותו: שפע נבואתו נתנו אל אנשי סגלתו ותפארתו: לא קם בישראל כמשה עוד. נביא ומביט את תמונתו: תורת אמת נתן לעמו אל על יד נביאו נאמן ביתו: לא יחליף האל ולא ימיר דתו לעולמים לזולתו: צופה ויודע סתרינו מביט לסוף דבר בקדמותו: גומל לאיש חסד כמפעלו יתן לרשע רע כרשעתו: ישלח לקץ הימין משיחנו לפדות מחכי קץ ישועתו: מתים יחיה אל ברב חסדו. ברוך עדי עד שם תהלתו:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם אי אפשר להתקיים ולעמוד לפניך אפילו שעה אחת: ברוך אתה יי רופא כל בשר ומפליא לעשות:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה:

והערב נא יהוה אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיות עמך בית ישראל ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי (צאצאינו וצאצאי) עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה: ברוך אתה יהוה המלמד תורה לעמו ישראל:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו: ברוך אתה יי נותן התורה:

וידבר יי אל משה לאמר: דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם: יברכך יי וישמרך: יאר יי פניו אליך ויחנך: ישא יי פניו אליך וישם לך שלום: ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם:

אלו דברים שאין להם שיעור הפאה והבכורים והראיון וגמילות חסדים ותלמוד תורה: אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא: ואלו הן כבוד אב ואם וגמילות חסדים והשכמת בית המדרש שחרית וערבית והכנסת אורחים וביקור חולים והכנסת כלה ולוית המת ועיון

תְּפִלָּה וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כּוּלָּם׃

אֱלֹהַי, נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא. אַתָּה בְרָאתָהּ אַתָּה יְצַרְתָּהּ אַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי׃ וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי וְאַתָּה עָתִיד לִטְּלָהּ מִמֶּנִּי וּלְהַחֲזִירָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבֹא. כָּל זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְּקִרְבִּי מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת׃ בָּרוּךְ אַתָּה יהוה הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לִפְגָרִים מֵתִים׃

בָּא״י אֱמ״ה הַנּוֹתֵן לַשֶּׂכְוִי בִינָה לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה׃

בָּ״א יְיָ אֱמ״ה שֶׁלֹּא עָשַׂנִי גּוֹי׃

בָּ״א יְיָ אֱמ״ה שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עָבֶד׃

בָּ״א יְיָ אֱמ״ה שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה׃

דו ווייבר זאגן בָּא״י אֱמ״ה שֶׁעָשַׂנִי כִּרְצוֹנוֹ׃

בָּ״א יְיָ אֱמ״ה פּוֹקֵחַ עִוְרִים׃

בָּ״א יְיָ אֱלֹהֵינוּ מ״ה מַלְבִּישׁ עֲרוּמִּים׃

בָּ״א יְיָ אֱלֹהֵינוּ מ״ה מַתִּיר אֲסוּרִים׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱמ״ה זוֹקֵף כְּפוּפִים׃

בָּ״א יְיָ אֱמ״ה רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם׃

בָּ״א יְיָ אֱמ״ה הַמֵּכִין מִצְעֲדֵי גָבֶר׃

בָּ״א יְיָ אֱלֹהֵינוּ מ״ה שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צָרְכִּי׃

בָּ״א יְיָ אֱמ״ה אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה׃

בָּ״א יְיָ אֱמ״ה עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה׃

בָּ״א יְיָ אֱלֹהֵינוּ מ״ה הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינָי וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפָּי׃

וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּרְגִּילֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְאַל תְּבִיאֵנוּ לֹא לִידֵי חֵטְא וְלֹא לִידֵי עֲבֵירָה וְעָוֹן וְלֹא לִידֵי נִסָּיוֹן וְלֹא לִידֵי בִזָּיוֹן וְאַל תַּשְׁלֶט בָּנוּ יֵצֶר הָרָע וְהַרְחִיקֵנוּ מֵאָדָם רָע וּמֵחָבֵר רָע וְדַבְּקֵנוּ בְּיֵצֶר טוֹב וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְכוֹף אֶת יִצְרֵנוּ לְהִשְׁתַּעְבֶּד לָךְ וּתְנֵנוּ הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵינוּ וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַגּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם מֵעַזֵּי פָנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים. מֵאָדָם רָע מִיֵּצֶר רָע מֵחָבֵר רָע מִשָּׁכֵן רָע וּמִפֶּגַע רָע. מֵעַיִן הָרָע מִלָּשׁוֹן הָרָע מִמַּלְשִׁינוּת מֵעֵדוּת שֶׁקֶר מִשִּׂנְאַת הַבְּרִיּוֹת מֵעֲלִילָה מִמִּיתָה מְשׁוּנָּה. מֵחֳלָיִם רָעִים מִמִּקְרִים רָעִים. מִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית. מִדִּין קָשֶׁה וּמִבַּעַל דִּין קָשֶׁה. בֵּין שֶׁהוּא בֶן בְּרִית וּבֵין שֶׁאֵינוֹ בֶּן בְּרִית וּמִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ זָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ וּפָקְדֵנוּ בִּפְקוּדַת יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים מִשְּׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם׃ וּזְכָר לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַהֲבַת הַקַּדְמוֹנִים אַבְרָהָם. יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ וְאֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד וְאֶת הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה וְאֶת הָעֲקֵדָה שֶׁעָקַד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ׃

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ׃ וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים׃ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֹק׃ וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם׃ וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו׃ וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה׃ וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה לּוֹ הַשֶּׂה

לעולה בני וילכו שניהם יחדו: ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלהים ויבן שם אברהם את המזבח ויערך את העצים ויעקד את יצחק בנו וישם אתו על המזבח ממעל לעצים: וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחט את בנו: ויקרא אליו מלאך יהוה מן השמים ויאמר אברהם אברהם ויאמר הנני: ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני: וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעלה תחת בנו: ויקרא אברהם שם המקום ההוא יהוה יראה אשר יאמר היום בהר יהוה יראה: ויקרא מלאך יהוה אל אברהם שנית מן השמים: ויאמר בי נשבעתי נאם יי כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך: כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש זרעך את שער איביו: והתברכו בזרעך כל גויי הארץ עקב אשר שמעת בקלי: וישב אברהם אל נעריו ויקמו וילכו יחדו אל באר שבע וישב אברהם בבאר שבע:

לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי. ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו וישכם ויאמר:

רבון כל העולמים ואדוני האדונים. לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך. כי על רחמיך הרבים. מה אנו. מה חיינו. מה חסדנו מה צדקותינו מה ישועתנו מה כחנו. מה גבורתנו מה נאמר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו הלא כל הגבורים כאין לפניך ואנשי השם כלא היו. וחכמים כבלי מדע. ונבונים כבלי השכל: כי רוב מעשיהם תהו וימי חייהם הבל לפניך ומותר האדם מן הבהמה אין. כי הכל הבל:

לבד הנשמה הטהורה שהיא עתידה ליתן דין וחשבון. לפני כסא כבודך. וכל הגוים כאין נגדך: שנאמר הן גוים כמר מדלי וכשחק מאזנים נחשבו הן איים כדק יטול:

אבל אנחנו עמך בני בריתך בני אברהם אוהבך שנשבעת לו בהר המוריה זרע יצחק יחידו שנעקד על גבי המזבח. עדת יעקב בנך בכורך שמאהבתך שאהבת אותו ומשמחתך ששמחת בו. קראת את שמו ישראל וישרון:

לפיכך אנחנו חייבים להודות לך. ולשבחך ולפארך ולברך ולקדש ולתת שבח והודיה לשמך. אשרינו מה טוב חלקנו. ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו: אשרינו כשאנו משכימים ומעריבים (בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ומיחדים שמך) ערב ובקר ואומרים תמיד פעמים בכל יום (באהבה):

שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד.

בלחש ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

אין מען זאל זאגן דיא ערשטע פרשה

אתה הוא עד שלא נברא העולם. אתה הוא משנברא העולם. אתה הוא בעולם הזה. ואתה הוא לעולם הבא: קדש את שמך על מקדישי שמך וקדש את שמך בעולמך: ובישועתך תרום ותגביה קרננו למעלה (והושיענו בקרוב למען שמך) ברוך (אתה יי) מקדש (את שמך) ברבים:

אתה הוא יהוה אלהינו בשמים ובארץ ובשמי השמים העליונים. אמת אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ומבלעדיך אין אלהים. קבץ נפוצות קויך מארבע כנפות הארץ.

יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל בָּאֵי עוֹלָם כִּי אַתָּה הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ (עֶלְיוֹן) לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ. אַתָּה
עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וּמִי בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ בָּעֶלְיוֹנִים
(וּבַתַּחְתּוֹנִים) אוֹ בַּתַּחְתּוֹנִים שֶׁיֹּאמַר לְךָ מַה תַּעֲשֶׂה וּמַה תִּפְעָל. אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם (חַי
וְקַיָּם) עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד. בַּעֲבוּר שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ וְקַיֶּם
לָנוּ יהוה אֱלֹהֵינוּ מַה שֶּׁכָּתוּב (אֶת הַדָּבָר שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל יְדֵי צְפַנְיָה חוֹזָךְ כָּאָמוּר) בָּעֵת
הַהִיא אָבִיא אֶתְכֶם וּבָעֵת קַבְּצִי אֶתְכֶם כִּי אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכֹל עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׁוּבִי
אֶת שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יהוה:

וַיְדַבֵּר יהוה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ אוֹתוֹ
בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם: וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת
רַגְלֵיהֶם. בְּבֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ. אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת
לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהוָה: וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ. וְהָיְתָה לָהֶם חָק עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ
לְדוֹרוֹתָם:

וידבר יהוה אל משה לאמר: צו את אהרן ואת בניו לאמר: זאת תורת העולה
הוא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר ואש המזבח תוקד בו: ולבש
הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו והרים את הדשן אשר תאכל האש את
העולה על המזבח ושמו אצל המזבח: ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא
את הדשן אל מחוץ למחנה אל מקום טהור: והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה
וביער עליה הכהן עצים בבוקר בבוקר וערך עליה העולה והקטיר עליה חלבי השלמים:
אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּרַחֵם עָלֵינוּ וְתִמְחוֹל לָנוּ עַל כָּל
חַטֹּאתֵינוּ וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ וְתִסְלַח לְכָל פְּשָׁעֵינוּ וְשֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה
בְּיָמֵינוּ וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ קָרְבַּן הַתָּמִיד שֶׁיְּכַפֵּר בַּעֲדֵנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה
עַבְדָּךְ מִפִּי כְבוֹדָךְ כָּאָמוּר:

וַיְדַבֵּר יהוה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי
לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוה
כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עוֹלָה תָמִיד: אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת
הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם: וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית
רְבִיעִת הַהִין: עֹלַת תָּמִיד הָעֲשֻׂיָה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוה: וְנִסְכּוֹ רְבִיעִית
הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיהוָה וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם
כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוה:

וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יהוה וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת דָּמוֹ עַל
הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

אַתָּה הוּא יהוה אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים בִּזְמַן שֶׁבֵּית
הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם. כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָ אוֹתָם עַל יְדֵי מֹשֶׁה נְבִיאָךְ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתָךְ וַיֹּאמֶר יהוה אֶל
מֹשֶׁה קַח לְךָ סַמִּים נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה: וְעָשִׂיתָ אוֹתָהּ
קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קוֹדֶשׁ: וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי
הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם: וְנֶאֱמַר וְהִקְטִיר עָלָיו
אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה: וּבְהַעֲלוֹת אַהֲרֹן אֶת
הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יהוה לְדֹרֹתֵיכֶם:

תָּנוּ רַבָּנָן פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת כֵּיצַד. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה מָנִים הָיוּ בָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה. מָנֶה לְכָל יוֹם פְּרַס בְּשַׁחֲרִית וּפְרַס בֵּין הָעַרְבַּיִם
וּשְׁלֹשָׁה מָנִים יְתֵרִים. שֶׁמֵּהֶם מַכְנִיס כֹּהֵן גָּדוֹל מְלֹא חָפְנָיו בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּמַחֲזִירָן לְמַכְתֶּשֶׁת
בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים וְשׁוֹחֲקָן יָפֶה יָפֶה כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת דַּקָּה מִן הַדַּקָּה: וְאַחַד עָשָׂר סַמָּנִים

הָיוּ בָהּ וְאֵלּוּ הֵן. הַצֳּרִי וְהַצִּפֹּרֶן הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה. מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה. מוֹר
וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה. הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר.
וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין. יֵין קַפְרִיסִין. סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין
תְּלָתָא וְאִם אֵין לוֹ יֵין קַפְרִיסִין. מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק מֶלַח סְדוֹמִית רוֹבַע הַקָּב מַעֲלֶה
עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר. אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ.
וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר. הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא
שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף. בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה. יֵין
קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה. וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין
מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

תַּנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר כְּשֶׁהוּא שׁוֹחֵק. אוֹמֵר הָדֵק הֵיטֵב הֵיטֵב הָדֵק. מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל
יָפֶה לַבְּשָׂמִים. פִּטְּמָהּ לַחֲצָאִין כְּשֵׁרָה. לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ לֹא שָׁמַעְנוּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה זֶה
הַכְּלָל. אִם כְּמִדָּתָהּ כְּשֵׁרָה לַחֲצָאִין. וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

תַּנְיָא בַּר קַפָּרָא אוֹמֵר אַחַת לְשִׁשִּׁים אוֹ לְשִׁבְעִים שָׁנָה הָיְתָה בָאָה שֶׁל שִׁירַיִם לַחֲצָאִין.
וְעוֹד תָּנֵי בַּר קַפָּרָא אִלּוּ הָיָה נוֹתֵן בָּהּ קָרְטוֹב שֶׁל דְּבַשׁ. אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי
רֵיחָהּ. וְלָמָּה אֵין מְעָרְבִין בָּהּ דְּבַשׁ. מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ
מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיְיָ:

**יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: ג״פ יְהוָה צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם
בֹּטֵחַ בָּךְ: ג״פ יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:**

אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה: וְעָרְבָה לַיהוָה מִנְחַת יְהוּדָה
וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

אַבַּיֵי הֲוָה מְסַדֵּר סֵדֶר הַמַּעֲרָכָה מִשְּׁמָא דִגְמָרָא וְאַלִּבָּא דְאַבָּא שָׁאוּל מַעֲרָכָה גְדוֹלָה קוֹדֶמֶת
לְמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת וּמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים וְסִדּוּר
שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים קוֹדֶם לְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי קוֹדֵם לַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת
וַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לְדַם הַתָּמִיד וְדַם הַתָּמִיד קוֹדֵם לַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת וַהֲטָבַת
שְׁתֵּי נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לִקְטֹרֶת וּקְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְאֵבָרִים וְאֵבָרִים לְמִנְחָה וּמִנְחָה לַחֲבִתִּין
וַחֲבִתִּין לִנְסָכִין וּנְסָכִין לְמוּסָפִין וּמוּסָפִין לְבָזִיכִין וּבָזִיכִין קוֹדְמִין לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבָּיִם
שֶׁנֶּאֱמַר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים. עָלֶיהָ הַשְׁלֵם כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם:

אָנָּא בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה: קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא: נָא גִבּוֹר
דּוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם: בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵם צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם: חֲסִין קָדוֹשׁ בְּרוֹב
טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ. יָחִיד גֵּאֶה לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ: שַׁוְעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ
יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים אַתָּה צִוִּיתָנוּ לְהַקְרִיב קָרְבַּן הַתָּמִיד בְּמוֹעֲדוֹ וְלִהְיוֹת כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם
וּלְוִיִּם בְּדוּכָנָם וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָם וְעַתָּה בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבָטֵל הַתָּמִיד וְאֵין
לָנוּ לֹא כֹהֵן בַּעֲבוֹדָתוֹ וְלֹא לֵוִי בְּדוּכָנוֹ וְלֹא יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ וּנְשַׁלְּמָה פָרִים
שְׂפָתֵינוּ לָכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיְּהֵא שִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ חָשׁוּב
וּמְקֻבָּל וּמְרֻצֶּה לְפָנֶיךָ כְּאִלּוּ הִקְרַבְנוּ קָרְבַּן הַתָּמִיד בְּמוֹעֲדוֹ וְעָמַדְנוּ עַל מַעֲמָדוֹ:

לשבת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה
בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

לר״ח וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים
בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי
עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד: וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן
לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין

לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה׃ וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוה עַל עוֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ׃

אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁל זְבָחִים קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל בֵּין הַבַּדִּים וְעַל הַפָּרֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכָּבֶת׃ שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבַּח הַחִיצוֹן אִם לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב׃ פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל הַפָּרֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכָּבֶת׃ שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבַּח הַחִיצוֹן אִם לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב׃ אֵלּוּ וָאֵלּוּ נִשְׂרָפִין בְּבֵית הַדָּשֶׁן חַטַּאת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד אֵלּוּ הֵן חַטֹּאת הַצִּבּוּר שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשֶׁל מוֹעֲדוֹת שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת כֵּיצַד עָלָה בַכֶּבֶשׁ וּפָנָה לַסּוֹבֵב וּבָא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית. מִזְרָחִית צְפוֹנִית. צְפוֹנִית מַעֲרָבִית מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת׃

הָעוֹלָה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָהּ בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָהּ טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וּטְעוּנָה הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל לָאִשִּׁים׃

זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וַאֲשָׁמוֹת. אֵלּוּ הֵן אֲשָׁמוֹת אֲשַׁם גְּזֵלוֹת אֲשַׁם מְעִילוֹת אֲשַׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה אֲשַׁם נָזִיר אֲשַׁם מְצוֹרָע אָשָׁם תָּלוּי שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת׃

הַתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה. וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת׃ הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם׃

שְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם בְּכָל מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד׃ הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם׃

הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן מַתָּנָה אַחַת וּבִלְבַד שֶׁיִּתֵּן כְּנֶגֶד הַיְסוֹד שִׁנָּה בַאֲכִילָתָן הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים וְהַמַּעֲשֵׂר לְכָל אָדָם. וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר בְּכָל מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַלַּיְלָה וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא עַד חֲצוֹת. וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִמְנוּיָו וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא צָלִי׃

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֵן׃ מִקַּל וָחוֹמֶר וּמִגְּזֵרָה שָׁוָה. מִבִּנְיַן אָב מִכָּתוּב אֶחָד וּמִבִּנְיַן אָב מִשְּׁנֵי כְתוּבִים. מִכְּלָל וּפְרָט. וּמִפְּרָט וּכְלָל. כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט. מִכְּלָל שֶׁהוּא צָרִיךְ לִפְרָט וּמִפְּרָט שֶׁהוּא צָרִיךְ לִכְלָל׃ כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא׃ כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִטְעוֹן טוֹעַן אֶחָד שֶׁהוּא כְעִנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וְלֹא לְהַחֲמִיר׃ כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִטְעוֹן טוֹעַן אַחֵר שֶׁלֹּא כְעִנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר׃ כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִדּוֹן בְּדָבָר הֶחָדָשׁ אִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ לִכְלָלוֹ עַד

שיחזירנו הכתוב לכללו בפירוש. דבר הלמד מענינו, ודבר הלמד מסופו: וכן שני כתובים המכחישים זה את זה, עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם: י"ד

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך:

מ"ס ידיד נפש אב הרחמן משוך עבדך אל רצונך ירוץ עבדך כמו איל ישתחוה אל מול הדרך יערב לו ידידותיך מנופת צוף וכל טעם: הדור נאה זיו העולם נפשי חולת אהבתך אנא אל נא רפא נא לה בהראות לה נועם זיוך אז תתחזק ותתרפא והיתה לה שמחת עולם: ותיק יהמו נא רחמיך וחוסה נא על בן אהוביך. כי זה כמה נכסוף נכספתי לראות בתפארת עוזך: אלה חמדה לבי וחוסה נא ואל תתעלם: הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סוכת שלומך: תאיר ארץ מכבודך נגילה ונשמחה בך: מהר אהוב כי בא מועד וחננו כימי עולם:

הודו ליהוה קראו בשמו הודיעו בעמים עלילתיו: שירו לו זמרו לו שיחו בכל נפלאתיו: התהללו בשם קדשו ישמח לב מבקשי יהוה: דרשו יי ועזו בקשו פניו תמיד: זכרו נפלאתיו אשר עשה מפתיו ומשפטי פיהו: זרע ישראל עבדו בני יעקב בחיריו: הוא יי אלהינו בכל הארץ משפטיו: זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור: אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק: ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם: לאמר לך אתן ארץ כנען חבל נחלתכם: בהיותכם מתי מספר כמעט וגרים בה: ויתהלכו מגוי אל גוי וממלכה אל עם אחר: לא הניח לאיש לעשקם ויוכח עליהם מלכים: אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו: שירו ליי כל הארץ בשרו מיום אל יום ישועתו: ספרו בגוים את כבודו בכל העמים נפלאתיו: כי גדול יי ומהלל מאד ונורא הוא על כל אלהים: כי כל אלהי העמים אלילים כאן צריך להפסיק ויי שמים עשה: הוד והדר לפניו עז וחדוה במקמו: הבו ליי משפחות עמים הבו ליי כבוד ועז: הבו ליהוה כבוד שמו שאו מנחה ובאו לפניו השתחוו ליי בהדרת קדש: חילו מלפניו כל הארץ אף תכון תבל בל תמוט: ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים יי מלך: ירעם הים ומלאו יעלץ השדה וכל אשר בו: אז ירננו עצי היער מלפני יי כי בא לשפוט את הארץ: הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו: ואמרו הושיענו אלהי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: ברוך יי אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ויאמרו כל העם אמן והלל ליי: רוממו יי אלהינו והשתחוו להדם רגליו קדוש הוא. רוממו יי אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש יי אלהינו: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו. אתה יי לא תכלא רחמיך ממני חסדך ואמתך תמיד יצרוני. זכור רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה. תנו עז לאלהים על ישראל גאותו ועזו בשחקים. נורא אלהים ממקדשיך. אל ישראל הוא נותן עז ותעצמות לעם ברוך אלהים: אל נקמות יי אל נקמות הופיע. הנשא שופט הארץ השב גמול על גאים: ליי הישועה על עמך ברכתך סלה. יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה. יי צבאות אשרי אדם בוטח בך. יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם: נפשנו חכתה ליי עזרנו ומגננו הוא. כי בו ישמח לבנו. כי בשם קדשו בטחנו. יהי חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך: הראנו יי חסדך וישעך תתן לנו: קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך: אנכי יי אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו: אשרי העם שככה לו אשרי העם שיהוה אלהיו: ואני

בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַייָ כִּי גָמַל עָלָי׃

מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד׃ אֲרוֹמִמְךָ יהוה כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי׃ יהוה אֱלֹהָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי׃ יהוה הֶעֱלִיתָ מִן שְׁאוֹל נַפְשִׁי חִיִּיתַנִי מִיָּרְדִי בוֹר׃ זַמְּרוּ לַיהוה חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ׃ כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי וְלַבֹּקֶר רִנָּה׃ וַאֲנִי אָמַרְתִּי בְשַׁלְוִי בַּל אֶמּוֹט לְעוֹלָם׃ יְיָ בִּרְצוֹנְךָ הֶעֱמַדְתָּה לְהַרְרִי עֹז הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ הָיִיתִי נִבְהָל׃ אֵלֶיךָ יהוה אֶקְרָא וְאֶל אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן׃ מַה בֶּצַע בְּדָמִי בְּרִדְתִּי אֶל שָׁחַת הֲיוֹדְךָ עָפָר הֲיַגִּיד אֲמִתֶּךָ׃ שְׁמַע יהוה וְחָנֵּנִי יהוה הֱיֵה עֹזֵר לִי׃ הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם. יהוה אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ׃

ב״פ יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד׃ וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד׃

הושיענו יי אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך׃ ברוך יי אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר כל העם אמן הללויה׃ כל הנשמה תהלל יה הללויה׃

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ׃ יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה דָּעַת׃ אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם׃ בְּכָל הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם׃ לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם אֹהֶל בָּהֶם. וְהוּא כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח. מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ׃ תּוֹרַת יהוה תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְיָ נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי׃ פִּקּוּדֵי יְיָ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב׃ מִצְוַת יְיָ בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם׃ יִרְאַת יְיָ טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד׃ מִשְׁפְּטֵי יְיָ אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו׃ הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים׃ גַּם עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב׃ שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי. גַּם מִזֵּדִים חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ אַל יִמְשְׁלוּ בִי אָז אֵיתָם וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב׃ יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי׃

רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיהוה לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה׃ הוֹדוּ לַייָ בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ לוֹ׃ שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ נַגֵּן בִּתְרוּעָה׃ כִּי יָשָׁר דְּבַר יהוה וְכָל מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה׃ אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יהוה מָלְאָה הָאָרֶץ׃ בִּדְבַר יהוה שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם׃ כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת׃ יִירְאוּ מֵיהוה כָּל הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל יֹשְׁבֵי תֵבֵל׃ כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד׃ יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים׃ עֲצַת יהוה לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר׃ אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר יהוה אֱלֹהָיו הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ׃ מִשָּׁמַיִם הִבִּיט יְיָ רָאָה אֶת כָּל בְּנֵי הָאָדָם׃ מִמְּכוֹן שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ אֶל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם׃ אֵין הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב חָיִל גִּבּוֹר לֹא יִנָּצֵל בְּרָב כֹּחַ׃ שֶׁקֶר הַסּוּס לִתְשׁוּעָה וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט׃ הִנֵּה עֵין יהוה אֶל יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ׃ לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב׃ נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַייָ עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא׃ כִּי בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ׃ יְהִי חַסְדְּךָ יהוה עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ׃

לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלַךְ׃ אֲבָרְכָה אֶת יהוה בְּכָל עֵת תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי׃ בַּיהוה תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ׃ גַּדְּלוּ לַייָ אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו׃ דָּרַשְׁתִּי אֶת יהוה וְעָנָנִי וּמִכָּל מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי׃ הִבִּיטוּ אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל יֶחְפָּרוּ׃ זֶה עָנִי קָרָא וַיהוה שָׁמֵעַ וּמִכָּל צָרוֹתָיו

הושיע: חנה מלאך יהוה סביב ליראיו ויחלצם: טעמו וראו כי טוב יהוה אשרי הגבר יחסה בו: יראו את יהוה קדשיו כי אין מחסור ליראיו: כפירים רשו ורעבו ודורשי יי לא יחסרו כל טוב: לכו בנים שמעו לי יראת יהוה אלמדכם: מי האיש החפץ חיים אהב ימים לראות טוב: נצר לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה: סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו: עיני יי אל צדיקים ואזניו אל שועתם: פני יהוה בעשי רע להכרית מארץ זכרם: צעקו ויהוה שמע ומכל צרותם הצילם: קרוב יהוה לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע: רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו יהוה: שמר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה: תמותת רשע רעה ושנאי צדיק יאשמו: פודה יהוה נפש עבדיו ולא יאשמו כל החוסים בו:

תפלה למשה איש האלהים אדני מעון אתה היית לנו בדר ודר. בטרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם עד עולם אתה אל. תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם. כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבר ואשמורה בלילה. זרמתם שנה יהיו בבקר כחציר יחלף. בבקר יציץ וחלף לערב ימולל ויבש. כי כלינו באפך ובחמתך נבהלנו: שתה שתה עונתינו לנגדך עלמנו למאור פניך. כי כל ימינו פנו בעברתך כלינו שנינו כמו הגה. ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורת שמונים שנה ורהבם עמל ואון כי גז חיש ונעפה. מי יודע עז אפך וכיראתך עברתך. למנות ימינו כן הודע ונבא לבב חכמה. שובה יי עד מתי והנחם על עבדיך. שבענו בבקר חסדך ונרננה ונשמחה בכל ימינו. שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה. יראה אל עבדיך פעלך והדרך על בניהם: ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

ישב בסתר עליון בצל שדי יתלונן אמר ליהוה מחסי ומצודתי אלהי אבטח בו: כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר הוות: באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה צנה וסחרה אמתו: לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם: מדבר באפל יהלך מקטב ישוד צהרים: יפל מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש. רק בעיניך תביט ושלמת רשעים תראה: כי אתה יהוה מחסי עליון שמת מעונך: לא תאנה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך: כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך: על כפים ישאונך פן תגף באבן רגלך: על שחל ופתן תדרך תרמס כפיר ותנין: כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע שמי: יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו. ארך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי: ארך

מזמור שירו ליהוה שיר חדש כי נפלאות עשה: הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו הודיע יהוה ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו: זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו: הריעו ליהוה כל הארץ פצחו ורננו וזמרו: זמרו ליהוה בכנור בכנור וקול זמרה: בחצצרות וקול שופר הריעו לפני המלך יהוה: ירעם הים ומלאו תבל וישבי בה: נהרות ימחאו כף יחד הרים ירננו. לפני יהוה כי בא לשפט הארץ: ישפט תבל בצדק ועמים במישרים:

שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי: עזרי מעם יי עשה שמים וארץ: אל יתן למוט רגלך אל ינום שמרך: הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל: יי שמרך יי צלך על יד ימינך: יומם השמש לא יככה וירח בלילה: יי ישמרך מכל רע ישמר את נפשך. יי ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם:

שיר המעלות לדוד שמחתי באמרים לי בית יי נלך עמדות היו רגלינו בשעריך

ירושלים : ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו : ששם עלו שבטים שבטי יה עדות
לישראל להודות לשם יי : כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד : שאלו שלום
ירושלים ישליו אוהביך יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך : למען אחי ורעי אדברה נא
שלום בך למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך :

שיר המעלות אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים : הנה כעיני עבדים אל יד
ארוניהם כעיני שפחה אל יד גבירתה. כן עינינו אל יי אלהינו עד שיחננו . חננו יי חננו כי
רב שבענו בוז . רבת שבעה לה נפשינו הלעג השאננים הבוז לגאי יונים :

שיר המעלות לדוד לולי יי שהיה לנו. יאמר נא ישראל. לולי יי שהיה לנו בקום
עלינו אדם אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו. אזי המים שטפוני נחלה עבר על נפשנו .
אזי עבר על נפשנו המים הזידונים . ברוך יי שלא נתננו טרף לשניהם · נפשנו כצפור
נמלטה מפח יוקשים. הפח נשבר ואנחנו נמלטנו. עזרני בשם יהוה עושה שמים וארץ :

הַלְלוּיָהּ · הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ : שֶׁעוֹמְדִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת
בֵּית אֱלֹהֵינוּ. הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב יְיָ זַמְּרוּ לִשְׁמוֹ כִּי נָעִים · כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ
יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ. כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל יְיָ וַאֲדֹנֵינוּ מִכָּל אֱלֹהִים. כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ
יְיָ עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בַּיַּמִּים וְכָל תְּהוֹמוֹת · מַעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ
בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו · שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם מֵאָדָם עַד
בְּהֵמָה שָׁלַח אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּתוֹכֵכִי מִצְרָיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל עֲבָדָיו · שֶׁהִכָּה
גּוֹיִם רַבִּים וְהָרַג מְלָכִים עֲצוּמִים. לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּלְכֹל
מַמְלְכוֹת כְּנָעַן · וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ: יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְיָ זִכְרְךָ
לְדוֹר וָדוֹר · כִּי יָדִין יְיָ עַמּוֹ וְעַל עֲבָדָיו יִתְנֶחָם : עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם : פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ אַף
אֵין יֶשׁ רוּחַ בְּפִיהֶם : כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם : בֵּית יִשְׂרָאֵל
בָּרְכוּ אֶת יְיָ בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת יְיָ · בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת יְיָ : יִרְאֵי יְיָ בָּרְכוּ
אֶת יְיָ בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ :

הוֹדוּ לַייָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הוֹדוּ
לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ כל״ח : לְעֹשֵׂה
הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה כל ח : לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם כל ח : לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי
לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : אֶת הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כל ח : אֶת הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת
בַּלָּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם כל״ח : וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל
מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כל״ח : לְגֹזֵר יַם סוּף לִגְזָרִים
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם
סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : לְמַכֵּה מְלָכִים
גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְסִיחוֹן מֶלֶךְ
הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : וְנָתַן אַרְצָם
לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ
זָכַר לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : נֹתֵן לֶחֶם לְכָל
בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : האדרת והאמונה וכו׳

הריני מזמן את פי להודות להלל ולשבח את בוראי לשם יחוד קודשא בריך הוא
ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל :

בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. בָּרוּךְ הוּא. בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה. בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם.
בָּרוּךְ עוֹשֶׂה בְרֵאשִׁית. בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ. בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת. בָּרוּךְ
מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירֵאָיו. בָּרוּךְ חַי לָעַד וְקַיָּם לָנֶצַח. בָּרוּךְ פּוֹדֶה וּמַצִּיל בָּרוּךְ שְׁמוֹ:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם האל אב הרחמן המהלל בפה עמו משבח ומפאר בלשון חסידיו ועבדיו. ובשירי דוד עבדך נהללך יי אלהינו בשבחות ובזמירות ונגדלך ונשבחך ונפארך ונמליכך ונזכיר שמך מלכנו אלהינו. יחיד חי העולמים מלך משבח ומפאר עדי עד שמו הגדול: ברוך אתה יהוה מלך מהלל בתשבחות:

מזמור שיר ליום השבת: טוב להודות ליי ולזמר לשמך עליון: להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות: עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור: כי שמחתני יי בפעלך במעשי ידיך ארנן: מה גדלו מעשיך יי מאד עמקו מחשבתיך: איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת: בפרח רשעים כמו עשב ויציצו כל פעלי און להשמדם עדי עד: ואתה מרום לעולם יי: כי הנה איביך יי כי הנה איביך יאבדו יתפרדו כל פעלי און: ותרם כראים קרני בלתי בשמן רענן: ותבט עיני בשורי בקמים עלי מרעים תשמענה אזני: צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה: שתולים בבית יי בחצרות אלהינו יפריחו: עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו: להגיד כי ישר יי צורי ולא עולתה בו:

יי מלך גאות לבש. לבש יי עז התאזר אף תכון תבל בל תמוט: נכון כסאך מאז מעולם אתה: נשאו נהרות יי נשאו נהרות קולם ישאו נהרות דכים. מקלות מים רבים אדירים משברי ים אדיר במרום יי: עדתיך נאמנו מאד לביתך נאוה קדש יי לארך ימים:

יהי כבוד יי לעולם ישמח יי במעשיו: יהי שם יי מברך מעתה ועד עולם: ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם יי: רם על כל גוים יי על השמים כבודו: יי שמך לעולם יי זכרך לדור ודור: יי בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה: ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים יי מלך: יי מלך יי מלך יי ימלך לעולם ועד: יי מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו: יי הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים: רבות מחשבות בלב איש ועצת יי היא תקום: עצת יי לעולם תעמד מחשבות לבו לדור ודור: כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמד: כי בחר יי בציון אוה למושב לו: כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגלתו: כי לא יטש יי עמו ונחלתו לא יעזב: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו:

אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה: אשרי העם שככה לו אשרי העם שיי אלהיו: תהלה לדוד ארוממך אלוהי המלך ואברכה שמך לעולם ועד: בכל יום אברכך ואהללה שמך לעולם ועד: גדול יי ומהלל מאד ולגדלתו אין חקר: דור לדור ישבח מעשיך וגבורתיך יגידו: הדר כבוד הודך ודברי נפלאתיך אשיחה: ועזוז נוראתיך יאמרו וגדלתך אספרנה: זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו: חנון ורחום יי ארך אפים וגדל חסד: טוב יי לכל ורחמיו על כל מעשיו: יודוך יי כל מעשיך וחסידיך יברכוכה: כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו: להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו: מלכותך מלכות כל עלמים וממשלתך בכל דור ודר: סומך יי לכל הנפלים וזוקף לכל הכפופים: עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו: פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון: צדיק יי בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו: קרוב יי לכל קראיו לכל אשר יקראהו באמת: רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם: שומר יי את כל אהביו ואת כל הרשעים ישמיד: תהלת יי ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד: ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה:

הללויה הללי נפשי את יי: אהללה יי בחיי אזמרה לאלהי בעודי: אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה: תצא רוחו ישב לאדמתו ביום ההוא אבדו עשתנתיו: אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על יי אלהיו: עשה שמים וארץ את הים ואת כל אשר בם השמר אמת לעולם: עשה משפט לעשוקים נותן לחם לרעבים יי מתיר אסורים: יי פוקח עורים

יְיָ זֹקֵף כְּפוּפִים יְיָ אֹהֵב צַדִּיקִים׃ יְיָ שֹׁמֵר אֶת גֵּרִים יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים יְעַוֵּת׃ יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ׃

הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי נָעִים נָאוָה תְהִלָּה׃ בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם יְיָ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס׃ הָרוֹפֵא לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם׃ מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא׃ גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר׃ מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְיָ מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי אָרֶץ׃ עֱנוּ לַייָ בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְכִנּוֹר׃ הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם בְּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר׃ נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ׃ לֹא בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה׃ רוֹצֶה יְיָ אֶת יְרֵאָיו אֶת הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ׃ שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַיִם אֶת יְיָ הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן׃ כִּי חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ׃ הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ׃ הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ׃ הַנֹּתֵן שֶׁלֶג כַּצָּמֶר כְּפוֹר כָּאֵפֶר יְפַזֵּר׃ מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ כְפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ מִי יַעֲמֹד׃ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְּלוּ מָיִם׃ מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל׃ לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל יְדָעוּם הַלְלוּיָהּ׃

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת יְיָ מִן הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים׃ הַלְלוּהוּ כָל מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל צְבָאָיו׃ הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל כּוֹכְבֵי אוֹר׃ הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמָיִם׃ יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ׃ וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר׃ הַלְלוּ אֶת יְיָ מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהֹמוֹת׃ אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ׃ הֶהָרִים וְכָל גְּבָעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל אֲרָזִים׃ הַחַיָּה וְכָל בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף׃ מַלְכֵי אֶרֶץ וְכָל לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל שֹׁפְטֵי אָרֶץ׃ בַּחוּרִים וְגַם בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם נְעָרִים׃ יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם׃ וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ׃

הַלְלוּיָהּ שִׁירוּ לַייָ שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים׃ יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם׃ יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ לוֹ׃ כִּי רוֹצֶה יְיָ בְּעַמּוֹ יְפָאֵר עֲנָוִים בִּישׁוּעָה׃ יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם׃ רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם׃ לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם תּוֹכֵחוֹת בַּלְאֻמִּים׃ לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל׃ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר הוּא לְכָל חֲסִידָיו הַלְלוּיָהּ׃

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ׃ הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ׃ הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר׃ הַלְלוּהוּ בְתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעוּגָב׃ הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה׃ כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ׃ כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ׃

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן׃ בָּרוּךְ יְהוָה מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ׃ בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ׃ וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן׃

וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת יְיָ לְעֵינֵי כָּל הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם׃ לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ׃ וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל׃ וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ׃ וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה׃ אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים׃ אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתָּ שְּׁמוֹ אַבְרָהָם׃ וּמָצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ׃

וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית לָתֵת אֶת אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי וְהַגִּרְגָּשִׁי לָתֵת לְזַרְעוֹ׃ וַתָּקֶם אֶת דְּבָרֶיךָ כִּי צַדִּיק אָתָּה׃ וַתֵּרֶא אֶת עֳנִי אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרָיִם וְאֶת זַעֲקָתָם שָׁמַעְתָּ עַל יַם סוּף׃ וַתִּתֵּן אֹתֹת וּמֹפְתִים בְּפַרְעֹה וּבְכָל עֲבָדָיו וּבְכָל עַם אַרְצוֹ׃ כִּי יָדַעְתָּ כִּי הֵזִידוּ עֲלֵיהֶם וַתַּעַשׂ לְךָ שֵׁם כְּהַיּוֹם הַזֶּה׃ וְהַיָּם בָּקַעְתָּ לִפְנֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ

הים

הים ביבשה: ואת רודפיהם השלכת במצולות כמו אבן במים עזים:

ויושע יהוה ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים: וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה יהוה במצרים וייראו העם את יהוה ויאמינו ביהוה ובמשה עבדו:

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ליהוה ויאמרו לאמר אשירה ליהוה כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים: עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו: יהוה איש מלחמה יהוה שמו: מרכבת פרעה וחילו ירה בים ומבחר שלישיו טבעו בים סוף: תהומות יכסימו ירדו במצולות כמו אבן: ימינך יהוה נאדרי בכח ימינך יהוה תרעץ אויב: וברב גאונך תהרס קמיך תשלח חרנך יאכלמו כקש: וברוח אפיך נערמו מים נצבו כמו נד נזלים קפאו תהמת בלב ים: אמר אויב ארדף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי: נשפת ברוחך כסמו ים צללו כעופרת במים אדירים: מי כמכה באלים יהוה מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלת עשה פלא: נטית ימינך תבלעמו ארץ: נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעזך אל נוה קדשך: שמעו עמים ירגזון חיל אחז ישבי פלשת: אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו כל ישבי כנען: תפל עליהם אימתה ופחד בגדל זרועך ידמו כאבן עד יעבר עמך יהוה עד יעבר עם זו קנית: תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת יהוה מקדש אדני כוננו ידיך: יהוה ימלך לעלם ועד: יהוה ימלוך לעולם ועד: יי מלכותה קאם לעלם ולעלמי עלמיא: כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יהוה עלהם את מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים: כי ליהוה המלוכה ומושל בגוים: ועלו מושעים בהר ציון לשפט את הר עשו והיתה ליהוה המלוכה: והיה יהוה למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יהוה אחד ושמו אחד:

נשמת כל חי תברך את שמך יי אלהינו ורוח כל בשר תפאר ותרומם זכרך מלכנו תמיד. מן העולם ועד העולם אתה אל: ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע. פודה ומציל ומפרנס ועונה ומרחם בכל עת צרה וצוקה אין לנו מלך עוזר וסומך, אלא אתה: אלהי הראשונים והאחרונים אלוה כל בריות אדון כל תולדות המהלל ברוב התשבחות: המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים ויהוה ער הנה לא ינום ולא יישן. המעורר ישנים והמקיץ נרדמים ומחיה מתים ורופא חולים פוקח עורים והמשיח אלמים והמתיר אסורים והסומך נופלים והזוקף כפופים והמפענח נעלמים, ולך לבדך אנחנו מודים: ואלו פינו מלא שירה כים ולשוננו רנה כהמון גליו ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע ועינינו מאירות כשמש וכירח וידינו פרושות כנשרי שמים ורגלינו קלות כאילות: אין אנו מספיקים להודות לך יי אלהינו ואלהי אבותינו ולברך את שמך מלכנו על אחת מאלף אלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות נסים ונפלאות שעשית עם אבותינו ועמנו: מלפנים ממצרים גאלתנו יי אלהינו ומבית עבדים פדיתנו: ברעב זנתנו ובשבע כלכלתנו מחרב הצלתנו ומדבר מלטתנו ומחלים רעים ורבים ונאמנים דליתנו. עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך יי אלהינו ואל תטשנו יי אלהינו לנצח: על כן אברים שפלגת בנו ורוח ונשמה שנפחת באפינו ולשון אשר שמת בפינו: הן הם יודו ויברכו וישבחו ויפארו וישוררו וירוממו ויעריצו ויקדישו וימליכו את שמך מלכנו תמיד: כי כל פה לך יודה וכל לשון לך תשבע וכל עין לך תצפה וכל ברך לך תכרע וכל קומה לפניך תשתחוה וכל הלבבות ייראוך וכל קרב וכליות יזמרו לשמך. כדבר שכתוב

כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה יהוה מִי כָמוֹךָ: מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגּוֹזְלוֹ (שַׁוְעַת עֲנִיִּים אַתָּה תִשְׁמַע צַעֲקַת הַדַּל תַּקְשִׁיב וְתוֹשִׁיעַ) מִי יִדְמֶה לָּךְ וּמִי יִשְׁוֶה לָּךְ וּמִי יַעֲרָךְ לָךְ הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: נְהַלֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וּנְבָרֵךְ אֶת שֵׁם קָדְשֶׁךָ כָּאָמוּר לְדָוִד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יהוה וְכָל קְרָבַי אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ:

הָאֵל בְּתַעֲצוּמוֹת עֻזֶּךָ הַגָּדוֹל בִּכְבוֹד שְׁמֶךָ הַגִּבּוֹר לָנֶצַח וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ:
הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא:

שׁוֹכֵן עַד מָרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ. וְכָתוּב רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיהוה לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה: בְּפִי יְשָׁרִים תִּתְרוֹמָם. וּבְשִׂפְתֵי צַדִּיקִים תִּתְבָּרַךְ. וּבִלְשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְקַדָּשׁ. וּבְקֶרֶב קְדוֹשִׁים תִּתְהַלָּל:

וּבְמַקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יִתְפָּאַר שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: שֶׁכֵּן חוֹבַת כָּל הַיְצוּרִים. לְפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדֵּר וּלְנַצֵּחַ לְבָרֵךְ לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס עַל כָּל דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשַׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ:

וּבְכֵן יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ. הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לְךָ נָאֶה יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שִׁיר וּשְׁבָחָה. הַלֵּל וְזִמְרָה. עוֹז וּמֶמְשָׁלָה. נֶצַח. גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה. תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה וּמַלְכוּת: בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ וּמֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וּמְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת. אֵל הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת. בּוֹרֵא כָּל הַנְּשָׁמוֹת רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים. הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה מֶלֶךְ יָחִיד אֵל חַי הָעוֹלָמִים:

ח״ק בשבת תשובה קודם חצי קדיש אומרים שיר המעלות ממעמקים וכו׳:

חזן בָּרְכוּ אֶת יהוה הַמְבֹרָךְ:

חזן וקהל בָּרוּךְ יהוה הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חוֹשֶׁךְ עוֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל:

הַכֹּל יוֹדוּךָ וְהַכֹּל יְשַׁבְּחוּךָ וְהַכֹּל יֹאמְרוּ אֵין קָדוֹשׁ כַּייָ: הַכֹּל יְרוֹמְמוּךָ סֶּלָה יוֹצֵר הַכֹּל: הָאֵל הַפּוֹתֵחַ בְּכָל יוֹם דַּלְתוֹת שַׁעֲרֵי מִזְרָח וּבוֹקֵעַ חַלּוֹנֵי רָקִיעַ: מוֹצִיא חַמָּה מִמְּקוֹמָהּ וּלְבָנָה מִמְּכוֹן שִׁבְתָּהּ וּמֵאִיר לָעוֹלָם כֻּלּוֹ וּלְיוֹשְׁבָיו שֶׁבָּרָא בְּמִדַּת הָרַחֲמִים: הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ: הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ מֵאָז הַמְשֻׁבָּח וְהַמְפֹאָר וְהַמִּתְנַשֵּׂא מִימוֹת עוֹלָם: אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ אֲדוֹן עֻזֵּנוּ צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ: אֵין עֲרוֹךְ לְךָ (אֵין כְּעֶרְכְּךָ) וְאֵין זוּלָתֶךָ אֶפֶס בִּלְתֶּךָ וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ: אֵין עֲרוֹךְ לְךָ (אֵין כְּעֶרְכְּךָ) יְיָ אֱלֹהֵינוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְאֵין זוּלָתְךָ מַלְכֵּנוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אֶפֶס בִּלְתְּךָ גּוֹאֲלֵנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ. וְאֵין דּוֹמֶה לְּךָ מוֹשִׁיעֵנוּ לִתְחִיַּת הַמֵּתִים:

אֵל. אָדוֹן עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים. בָּרוּךְ וּמְבֹרָךְ בְּפִי כָּל הַנְּשָׁמָה. גָּדְלוֹ וְטוּבוֹ מָלֵא עוֹלָם. דַּעַת וּתְבוּנָה סוֹבְבִים הוֹדוֹ: הַמִּתְגָּאֶה עַל חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ. וְנֶהְדָּר בְּכָבוֹד עַל הַמֶּרְכָּבָה. זְכוּת וּמִישׁוֹר לִפְנֵי כִסְאוֹ. חֶסֶד וְרַחֲמִים מָלֵא כְבוֹדוֹ: טוֹבִים מְאוֹרוֹת שֶׁבָּרָא אֱלֹהֵינוּ. יְצָרָם בְּדַעַת בְּבִינָה וּבְהַשְׂכֵּל. כֹּחַ וּגְבוּרָה נָתַן בָּהֶם לִהְיוֹת מוֹשְׁלִים בְּקֶרֶב תֵּבֵל: מְלֵאִים זִיו וּמְפִיקִים נֹגַהּ. נָאֶה זִיוָם בְּכָל הָעוֹלָם. שְׂמֵחִים בְּצֵאתָם וְשָׂשִׂים בְּבוֹאָם. עוֹשִׂים בְּאֵימָה רְצוֹן קוֹנָם: פְּאֵר וְכָבוֹד נוֹתְנִים לִשְׁמוֹ. צָהֳלָה וְרִנָּה לְזֵכֶר מַלְכוּתוֹ. קָרָא לַשֶּׁמֶשׁ וַיִּזְרַח אוֹר. רָאָה וְהִתְקִין צוּרַת הַלְּבָנָה: שֶׁבַח נוֹתְנִים לוֹ כָּל צְבָא מָרוֹם. תִּפְאֶרֶת וּגְדֻלָּה שְׂרָפִים וְחַיּוֹת. וְאוֹפַנֵּי הַקֹּדֶשׁ:

לָאֵל אֲשֶׁר שָׁבַת מִכָּל הַמַּעֲשִׂים. בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נִתְעַלָּה וְיָשַׁב עַל כִּסֵּא כְבוֹדוֹ. תִּפְאֶרֶת עָטָה לְיוֹם הַמְּנוּחָה עֹנֶג קָרָא לְיוֹם הַשַּׁבָּת. זֶה שֶׁבַח שֶׁל יוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבּוֹ שָׁבַת אֵל מִכָּל מְלַאכְתּוֹ. וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְשַׁבֵּחַ וְאוֹמֵר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת טוֹב לְהוֹדוֹת לַייָ. לְפִיכָךְ יְפָאֲרוּ וִיבָרְכוּ לָאֵל כָּל יְצוּרָיו. שֶׁבַח יְקָר וּגְדֻלָּה וְכָבוֹד יִתְּנוּ לָאֵל מֶלֶךְ יוֹצֵר כֹּל

המנחיל מנוחה לעמו ישראל בקדשתו ביום שבת קדש: שמך יי אלהינו יתקדש. וזכרך מלכנו יתפאר. בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. תתברך מושיענו על כל שבח מעשה ידיך ועל מאורי אור (שעשית) שיצרת המה יפארוך סלה:

תתברך לנצח צורנו מלכנו וגאלנו בורא קדושים ישתבח שמך לעד מלכנו יוצר משרתים ואשר משרתיו כלם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה יחד בקול דברי אלהים חיים ומלך עולם: כלם אהובים כלם ברורים כלם גבורים כלם קדושים וכלם עושים באימה וביראה רצון קונם: וכלם פותחים את פיהם בקדשה ובטהרה בשירה ובזמרה ומברכין ומשבחין ומפארין ומעריצין ומקדישין וממליכין: את שם האל המלך הגדול הגבור והנורא קדוש הוא: וכלם מקבלים עליהם עול מלכות שמים זה מזה ונותנים באהבה רשות זה לזה להקדיש ליוצרם בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה קדשה כלם כאחד עונים באימה ואומרים ביראה:

קדוש קדוש קדוש יהוה צבאות מלא כל הארץ כבודו:

והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול מתנשאים לעמת שרפים לעמתם משבחים ואומרים: ברוך כבוד יי ממקומו:

לאל ברוך נעימות יתנו. למלך אל חי וקים זמירות יאמרו ותשבחות ישמיעו. כי הוא לבדו מרום וקדוש פועל גבורות עושה חדשות. בעל מלחמות. זורע צדקות. מצמיח ישועות. בורא רפואות. נורא תהלות. אדון הנפלאות. המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית: כאמור לעשה אורים גדולים כי לעולם חסדו (ותתקן מאורות משמחת עולמך אשר ברא): אור חדש על ציון תאיר ונזכה כלנו במהרה לאורו: ברוך אתה יי יוצר המאורות:

אהבת עולם (אהבה רבה) אהבתנו יי אלהינו חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו: אבינו מלכנו בעבור שמך הגדול ובעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חקי חיים לעשות רצונך בלבב שלם כן תחננו ותלמדנו: אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה: והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך למען לא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד: כי בשם קדשך הגדול (הגבור) והנורא בטחנו נגילה ונשמחה בישועתך: ורחמיך יי אלהינו וחסדיך הרבים אל יעזבונו נצח סלה ועד. מהר והבא עלינו ברכה ושלום מהרה: והביאנו לשלום מארבע כנפות כל הארץ. ושבור עלנו מעל צוארנו והוליכנו מהרה קוממיות לארצנו כי אל פועל ישועות אתה. ובנו בחרת מכל עם ולשון וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול סלה באמת באהבה להודות לך וליחדך (באהבה) ולאהבה את שמך: ברוך אתה יי הבוחר בעמו ישראל באהבה:

יחיד אומר אל מלך נאמן

שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד:

בלחש ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

ואהבת את יי אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך: והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך: ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וקשרתם לאות על ידך והיו לטטפת בין עיניך: וכתבתם על מזזות ביתך ובשעריך:

והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את יי אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם: ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך: ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת: השמרו לכם פן יפתה לבבכם

יִסַּרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם׃ וְחָרָה אַף יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם׃ וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם׃ וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃

לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יהוה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ׃

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת׃ וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם׃ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם׃ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

אֱמֶת וְיַצִּיב וְנָכוֹן וְקַיָּם וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן וְאָהוּב וְחָבִיב וְנֶחְמָד וְנָעִים וְנוֹרָא וְאַדִּיר וּמְתֻקָּן וּמְקֻבָּל וְטוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד׃ אֱמֶת אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ צוּר יַעֲקֹב מָגֵן יִשְׁעֵנוּ. לְדוֹר וָדוֹר הוּא קַיָּם וּשְׁמוֹ קַיָּם וְכִסְאוֹ נָכוֹן וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לָעַד קַיֶּמֶת׃ וּדְבָרָיו חָיִים וְקַיָּמִים (וְ) נֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים עַל אֲבוֹתֵינוּ וְעָלֵינוּ עַל בָּנֵינוּ וְעַל דּוֹרוֹתֵינוּ וְעַל כָּל דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ׃

עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים דָּבָר טוֹב וְקַיָּם לְעוֹלָם וָעֶד. אֱמֶת וֶאֱמוּנָה (בֶּאֱמֶת וּבֶאֱמוּנָה) חֹק וְלֹא יַעֲבוֹר׃ אֱמֶת שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מַלְכֵּנוּ מֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ גֹּאֲלֵנוּ גֹּאֵל אֲבוֹתֵינוּ יוֹצְרֵנוּ (צוּרֵנוּ) צוּר יְשׁוּעָתֵנוּ פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ מֵעוֹלָם הִיא שְׁמֶךָ וְאֵין לָנוּ עוֹד אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ סֶלָה׃

עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הִיא מֵעוֹלָם מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר׃ בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד אַפְסֵי אָרֶץ׃ אֱמֶת אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁיִּשְׁמַע לְמִצְוֹתֶיךָ וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל לִבּוֹ׃ אֱמֶת אַתָּה הוּא אָדוֹן לְעַמֶּךָ וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם לְאָבוֹת וּבָנִים׃ אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ׃ אֱמֶת מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית (מִבֵּית) עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. כָּל בְּכוֹרֵיהֶם הָרַגְתָּ וּבְכוֹרְךָ יִשְׂרָאֵל גָּאַלְתָּ וְיַם סוּף לָהֶם בָּקַעְתָּ וְזֵדִים טִבַּעְתָּ וִידִידִים הֶעֱבַרְתָּ (עָבְרוּ יָם) וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר׃ עַל זֹאת שִׁבְּחוּ אֲהוּבִים וְרוֹמְמוּ לָאֵל וְנָתְנוּ יְדִידִים זְמִירוֹת שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לַמֶּלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם׃ רָם וְנִשָּׂא גָּדוֹל וְנוֹרָא מַשְׁפִּיל גֵּאִים עֲדֵי אָרֶץ וּמַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים עֲדֵי מָרוֹם מוֹצִיא אֲסִירִים וּפוֹדֶה עֲנָוִים וְעוֹזֵר דַּלִּים (הָעוֹנֶה) וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּעֵת שַׁוְּעָם אֵלָיו׃ תְּהִלּוֹת לְאֵל עֶלְיוֹן גּוֹאֲלָם בָּרוּךְ הוּא וּמְבוֹרָךְ. מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם׃ מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא׃

שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל עַל שְׂפַת הַיָּם יַחַד כֻּלָּם הוֹדוּ וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ׃ יְיָ יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד׃

צוּר יִשְׂרָאֵל קוּמָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל. וּפְדֵה כִנְאֻמֶךָ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל. וְנֶאֱמַר גֹּאֲלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל׃ צריך לסמוך גאולה לתפלה ולא יפסיק אפי' בעניית אמן:

למוסף כִּי שֵׁם יהוה אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ׃ אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה׃

בש"ת זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים׃
מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם׃

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע ׃

בקיץ מוריד הטל ׃ בחורף משיב הרוח ומוריד הגשם ׃

מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר . מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה ׃

בש״ת מי כמוך אב הרחמן זוכר יצוריו לחיים ברחמים ׃

ונאמן אתה להחיות מתים ׃ ברוך אתה יי מחיה המתים ׃

בחזרת הש״ץ אומרים זה .

נקדישך ונעריצך כנועם שיח סוד שרפי קודש המשלשים לך קדשה . ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר ׃ ק״ה קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו ׃ אז בקול רעש גדול אדיר וחזק משמיעים קול מתנשאים לעמת שרפים לעמתם ברוך יאמרו ׃ ק״ה ברוך כבוד יי ממקומו ׃ ח׳ ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו כי מחכים אנחנו לך מתי תמלוך בציון בקרוב בימינו לעולם ועד תשכון ׃ תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדור ודור ולנצח נצחים ׃ ועינינו תראינה מלכותך כדבר האמור בשירי עזך על ידי דוד משיח צדקך ׃ ק״ה ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה ׃

אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה . כי אל מלך גדול וקדוש אתה ׃

ברוך אתה יי האל הקדוש ׃ (בעש״ית המלך הקדוש)

ישמח משה במתנת חלקו . כי עבד נאמן קראת לו . כליל תפארת בראשו נתת לו בעמדו לפניך על הר סיני . ושני לוחות אבנים הוריד בידו . וכתוב בהם שמירת שבת וכן כתוב בתורתך ׃

ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם ׃ ביני ובין בני ישראל אות הוא לעולם ׃ כי ששת ימים עשה יהוה את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש ׃

ולא נתתו יי אלהינו לגויי הארצות ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים . וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים . כי לישראל עמך נתתו באהבה לזרע יעקב אשר בם בחרת ׃

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג ׃ עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך . ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אתו קראת זכר למעשה בראשית) ׃

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו . קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך (ושמחנו) ושמח נפשנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך (וישמחו בך ישראל אוהבי שמך) וינוחו בו כל ישראל מקדשי שמך ׃ ברוך אתה יי מקדש השבת ׃

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם (ולתפלתם שעה) . והשב את העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל . ותפלתם (מהרה) באהבה תקבל ברצון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך ׃

לר״ח אלהינו ואלהי אבותינו . יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו וזכרון משיח בן דוד עבדך . וזכרון ירושלים עיר קדשך . וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך . לפליטה לטובה לחן ולחסד ולרחמים לחיים טובים ולשלום ביום ראש החודש הזה ׃ זכרנו יהוה אלהינו בו לטובה . ופקדנו בו לברכה . והושיענו בו לחיים טובים . ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו ורחם עלינו והושיענו כי אליך עינינו כי אל מלך חנון ורחום אתה ׃

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים ׃ ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון ׃

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד (צורנו) צור חיינו מגן ישענו . אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל

נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ . וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת . עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם . הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ ׃ מודים דרבנן

בשבת חנוכה אומרים זה ׃

וְעַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַנִּפְלָאוֹת וְעַל הַנֶּחָמוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בִּזְּמַן הַזֶּה ׃

בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶּן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנָאִי וּבָנָיו כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם עַל חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ . וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם רַבְתָּ אֶת רִיבָם דַּנְתָּ אֶת דִּינָם נָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם מָסַרְתָּ גִבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפֻרְקָן כְּהַיּוֹם הַזֶּה וְאַחַר כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וּפִנּוּ אֶת הֵיכָלֶךָ וְטִהֲרוּ אֶת מִקְדָּשֶׁךָ וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ וְקָבְעוּ (שְׁמוֹנַת יָמִים אֵלוּ בְּהַלֵּל וּבְהוֹדָאָה וְעָשִׂיתָ עִמָּהֶם נֵס וָפֶלֶא וְנוֹדֶה לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלָה) שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל ׃

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא (תָּמִיד) שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד ׃

בש״ת וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ ׃

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ וִיבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל בֶּאֱמֶת לְעוֹלָם כִּי טוֹב הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה (הָאֵל הַטּוֹב) ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת ׃ ברכת כהנים

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חַיִּים חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ . בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד (יַחַד) בְּאוֹר פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה (וְרַחֲמִים) וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְטוֹב יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ לְבָרְכֵנוּ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ (בְּרוֹב עֹז וְשָׁלוֹם)׃ כספר בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם ׃

בש״ת בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה וּגְזֵרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם ׃

אֱלֹהַי נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וְשִׂפְתוֹתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדֹּם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וְאַחֲרֵי מִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי וְכָל הַקָּמִים וְהַחוֹשְׁבִים עָלַי לְרָעָה מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם ׃ יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁלֹּא תַעֲלֶה קִנְאַת אָדָם עָלַי וְלֹא קִנְאָתִי עַל אֲחֵרִים וְשֶׁלֹּא אֶכְעוֹס הַיּוֹם וְשֶׁלֹּא אַכְעִיסְךָ וְתַצִּילֵנִי מִיֵּצֶר הָרָע וְתֵן בְּלִבִּי הַכְנָעָה וַעֲנָוָה ׃ מַלְכֵּנוּ וֵאלֹהֵינוּ יַחֵד שִׁמְךָ בְּעוֹלָמְךָ בְּנֵה עִירְךָ יַסֵּד בֵּיתְךָ וְשַׁכְלֵל הֵיכָלְךָ וְקַבֵּץ קִבּוּץ גָּלֻיּוֹת וּפְדֵה צֹאנְךָ וְשַׂמַּח עֲדָתֶךָ ׃ עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ . עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ . עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ . עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ . לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי ׃ יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי ׃ עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן ׃

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך ׃ ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות ׃ וערבה ליהוה מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות ׃

סדר הלל

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְרוֹא אֶת הַהַלֵּל ׃

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ ׃ יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם ׃ מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ ׃ רָם עַל כָּל גּוֹיִם יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ ׃ מִי כַּיְיָ אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי

לָשֶׁבֶת: הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן: לְהוֹשִׁיבִי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו: הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מַה לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם:

בשבת חנוכה אומרים לא לנו

לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ: לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם: וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה: עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן: יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם: יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יִרְאֵי יְיָ בִּטְחוּ בַיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: ע״כ

יְיָ זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת בֵּית אַהֲרֹן: יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְיָ הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדֹלִים: יֹסֵף יְיָ עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם: בְּרוּכִים אַתֶּם לַייָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַייָ וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם: לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ וְלֹא כָּל יֹרְדֵי דוּמָה: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

בשבת חנוכה אומרים אהבתי

אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יהוה אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: וּבְשֵׁם יהוה אֶקְרָא אָנָּה יהוה מַלְּטָה נַפְשִׁי: חַנּוּן יְיָ וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: שֹׁמֵר פְּתָאִים יְיָ דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי יהוה גָּמַל עָלָיְכִי: כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינִי מִן דִּמְעָה אֶת רַגְלִי מִדֶּחִי: אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יהוה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל הָאָדָם כֹּזֵב: ע״כ

מָה אָשִׁיב לַייָ כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא: נְדָרַי לַייָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ: יָקָר בְּעֵינֵי יְיָ הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו: אָנָּה יְיָ כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא: נְדָרַי לַייָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ: בְּחַצְרוֹת בֵּית יְיָ בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּ אֶת יְיָ כָּל גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל הָאֻמִּים: כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת יְיָ לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

הוֹדוּ לַייָ כִּי טוֹב	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	יֹאמַר נָא בֵית אַהֲרֹן	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְיָ	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ: יְיָ לִי לֹא אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: יְיָ לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: כָּל גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי גַם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: דָּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַייָ עֲזָרָנִי: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה: קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל: יְמִין יְיָ רוֹמֵמָה יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל: לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צֶדֶק אָבֹא בָם אוֹדֶה יָהּ: זֶה הַשַּׁעַר לַייָ צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה: אודך אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: אבן מֵאֵת יְיָ הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: מאת זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: זה

אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא:	אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא:	אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא:

בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְיָ: ברוך אֵל יְיָ וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת

קרנות המזבח: אלי אתה ואודך אלהי ארוממך: אלי הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו: הודו

יהללוך יי אלהינו כל מעשיך וחסידיך צדיקים עושי רצונך וכל עמך בית ישראל ברנה יודו ויברכו וישבחו ויפארו וישוררו וירוממו ויעריצו ויקדישו וימליכו את שמך מלכנו תמיד. כי לך טוב להודות ולשמך נאה לזמר כי מעולם ועד עולם אתה אל: ברוך אתה יי מלך מהלל בתשבחות:

יש נוהגין לומר בראש חודש אחר כלל פסוק זה וטוב לאריכות ימים

ואברהם זקן בא בימים ויי ברך את אברהם בכל: החזן אומר קדיש שלם ושיר של יום היום יום שבת קודש שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש. מזמור שיר ליום השבת וכו׳: ק״י אתה הראית לדעת כי יי הוא האלהים אין עוד מלבדו: אין כמוך באלהים ארני ואין כמעשיך: מלכותך מלכות כל עולמים. וממשלתך בכל דור ודור: יי מלך יי מלך יי ימלוך לעולם ועד: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

אב הרחמן היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים: כי בך לבד בטחנו. מלך אל רם ונשא אדון עולמים:

ווען מען נעמט אוים די ספר תורה זאגט מען דאס

ויהי בנסע הארן ויאמר משה קומה יהוה ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך: כי מציון תצא תורה ודבר יהוה מירושלים: ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדשתו:

בריך שמיה דמרא עלמא בריך כתרך ואתרך. יהא רעותך עם עמך ישראל לעלם. ופורקן ימינך אחזי לעמך בבית מקדשך: ולאמטויי לנא מטוב נהורך ולקבלא צלותנא ברחמין: יהי רעוא קדמך דתוריך לן חיין בטיבותא ולהוי אנא פקידא בגו צדיקיא. למרחם עלי ולמנטר יתי וית כל די לי ודי לעמך ישראל. אנת הוא זן לכולא ומפרנס לכולא אנת הוא שליט על כולא אנת הוא דשליט על מלכיא ומלכותא דילך היא: אנא עבדא דקודשא בריך הוא דסגידנא קמיה ומקמיה דיקר אורייתיה בכל עדן ועדן. לא על אנש רחיצנא ולא על בר אלהין סמיכנא. אלא באלהא דשמיא. דהוא אלהא קשוט ואורייתיה קשוט. ונביאוהי קשוט. ומסגי למעבד טבון וקשוט. ביה אנא רחיץ ולשמיה קדישא יקירא אנא אמר תשבחן. יהא רעוא קדמך דתפתח לבאי באורייתא. ותשלים משאלין דלבאי. ולבא דכל עמך ישראל לטב ולחיין ולשלם:

שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד:

אחד הוא אלהינו גדול אדוננו קדוש (ונורא) שמו:

גדלו ליהוה אתי ונרוממה שמו יחדו:

לך יהוה הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ: לך יהוה הממלכה והמתנשא לכל לראש: רוממו יהוה אלהינו והשתחוו להדום רגליו קדוש הוא: רוממו יהוה אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש יי אלהינו:

על הכל יתגדל ויתקדש וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: בעולמות שברא העולם הזה והעולם הבא: כרצונו וכרצון יראיו וכרצון כל בית ישראל: צור העולמים אדון כל הבריות אלוה כל הנפשות: היושב במרחבי מרום השוכן בשמי שמי קדם. קדושתו על החיות וקדשתו על כסא הכבוד. ובכן יתקדש שמך בנו יי אלהינו לעיני כל חי: ונאמר לפניו שיר חדש ככתוב: שירו לאלהים זמרו שמו סולו לרוכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו: ונראהו עין בעין בשובו אל נוהו ככתוב: כי עין בעין יראו בשוב יי ציון ונאמר ונגלה כבוד יי וראו כל בשר יחדו כי פי יי דבר:

אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים ויזכור ברית איתנים ויציל נפשותינו מן השעות הרעות ויגער ביצר הרע מן הנשואים ויחון אותנו לפליטת עולמים וימלא משאלותינו במדה טובה ישועה ורחמים: ויעזור וכו׳

כשמגביהין הספר אומרים זה

וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל על פי יי ביד משה: עץ חיים היא

למחזיקים בה ותומכיה מאשר: דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום. ארך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד: יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

יקום פורקן מן שמיא חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומזוני רויחי וסיעתא דשמיא ובריות גופא ונהורא מעליא. זרעא חיא וקימא. זרעא די לא יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אוריתא. למרנן ורבנן חבורתא קדישתא די בארעא דישראל ודי בבבל. לרישי כלה ולרישי גלותא ולרישי מתיבתא ולדייני דבבא. לכל תלמידיהון ולכל תלמידי תלמידיהון ולכל מאן דעסקין באוריתא. מלכא דעלמא יברך יתהון יפיש חייהון ויסגי יומיהון ויתן ארכא לשניהון. ויתפרקון וישתזבון מן כל עקא ומן כל מרעין בישין. מרן די בשמיא יהא בסעדיהון כל זמן ועדן ונאמר אמן:

יקום פרקן מן שמיא חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומזוני רויחי וסיעתא דשמיא ובריות גופא ונהורא מעליא זרעא חיא וקימא. זרעא די לא יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אוריתא לכל קהלא קדישא הדין רברביא עם זעיריא. טפלא ונשיא. מלכא דעלמא יברך יתכון יפיש חייכון. ויסגי יומיכון ויתן ארכא לשניכון. ותתפרקון ותשתזבון מן כל עקא ומן כל מרעין בישין. מרן די בשמיא יהא בסעדכון כל זמן ועדן ונאמר אמן:

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את כל הקהל הקדוש הזה עם כל קהלות הקדש. הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם וכל אשר להם: ומי שמיחדים בתי כנסיות לתפלה ומי שבאים בתוכם להתפלל: ומי שנותנים נר למאור ויין לקידוש ולהבדלה. ופת לאורחים וצדקה לעניים: וכל מי שעוסקים בצרכי צבור באמונה הקדוש ברוך הוא ישלם שכרם: ויסיר מהם כל מחלה. וירפא לכל גופם ויסלח לכל עונם. וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם עם כל ישראל אחיהם ונאמר אמן:

כשמברכין החודש אומרים זה

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתחדש עלינו את החודש הזה לטובה ולברכה ותתן לנו חיים ארוכים. חיים של שלום. חיים של טובה. חיים של ברכה. חיים של פרנסה. חיים של חלוץ עצמות. חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא. חיים שאין בהם בושה וכלמה. חיים של עושר וכבוד. חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים. חיים שימלא יי משאלות לבנו לטובה בזכות תפלת רבים אמן סלה:

נכון לידע המולד בשעה שמברכין החודש:

מי שעשה נסים לאבותינו וגאל אותם מעבדות לחרות. הוא יגאל אותנו בקרוב. ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ. חברים כל ישראל ונאמר אמן:

הש"ץ לוקח ס"ת בידו ואומר ראש חודש (פלוני) יהיה ביום (פלוני) הבא עלינו לטובה.

יחדשהו הקדוש ברוך הוא עלינו ועל כל עמו בית ישראל. לטובה ולברכה. לששון ולשמחה. לישועה ולנחמה. לפרנסה טובה ולכלכלה. לחיים טובים ולשלום. לשמועות טובות. ולבשורות טובות. ולגשמים בעתם. ולרפואה שלמה. ולגאלה קרובה. ונאמר אמן: אשרי וכו'

בשבת שמברכין החודש (לבד בימי הספירה) ור"ח וחנוכה ופורים קטן אין אומרים זה:

אב הרחמים שוכן מרומים ברחמיו העצומים: הוא יפקוד ברחמים החסידים והישרים והתמימים: קהלות הקדש שמסרו נפשם על קדשת השם. הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו: מנשרים קלו ומאריות גברו. לעשות רצון קונם וחפץ

צורם

צוֹרָם : יִזְכְּרֵם אֱלֹהֵינוּ לְטוֹבָה עִם שְׁאָר צַדִּיקֵי עוֹלָם וְיִנְקוֹם לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם עֲבָדָיו הַשָּׁפוּךְ : כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת משֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם עֲבָדָיו יִקּוֹם וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ : וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר ,וְנִקֵּיתִי דָּמָם לֹא נִקֵּיתִי וַיְיָ שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן : וּבְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמַר לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם יִוָּדַע בַּגּוֹיִם לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ : וְאוֹמֵר כִּי דוֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָוִים : וְאוֹמֵר יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ : אשרי וכו׳

חזן יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יהוה כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ :

קהל הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם. וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרוֹבוֹ הַלְלוּיָהּ :

מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ לַייָ בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַייָ כָּבוֹד וָעֹז : הָבוּ לַייָ כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַייָ בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ : קוֹל יְיָ עַל הַמָּיִם אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים יְיָ עַל מַיִם רַבִּים : קוֹל יְיָ בַּכֹּחַ קוֹל יְיָ בֶּהָדָר : קוֹל יְיָ שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְיָ אֶת אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן : וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן רְאֵמִים : קוֹל יְיָ חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ : קוֹל יְיָ יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְיָ מִדְבַּר קָדֵשׁ : קוֹל יְיָ יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד : יְיָ לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְיָ מֶלֶךְ לְעוֹלָם : יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם :

כשמכניסין הס״ת לחיכל אומרים זה

וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יהוה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל קוּמָה יהוה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ . כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ . בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ . כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ . עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתוֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר . דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם . הֲשִׁיבֵנוּ יהוה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם :

מוּסַף לשבת

מתפללין שמ״ע עד האל הקדוש ואח״כ מתחילין כאן

תִּכַּנְתָּ שַׁבָּת רָצִיתָ קָרְבְּנוֹתֶיהָ. צִוִּיתָ פֵּרוּשֶׁיהָ עִם סִדּוּרֵי נְסָכֶיהָ. מְעַנְּגֶיהָ לְעוֹלָם כָּבוֹד יִנְחָלוּ. טוֹעֲמֶיהָ חַיִּים זָכוּ. וְגַם הָאוֹהֲבִים דְּבָרֶיהָ גְּדֻלָּה בָּחָרוּ. אָז מִסִּינַי נִצְטַוּוּ (עָלֶיהָ) צִוּוּי פְּעָלֶיהָ כָּרָאוּי. וַתְּצַוֵּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְהַקְרִיב בָּהּ קָרְבַּן מוּסַף שַׁבָּת כָּרָאוּי : יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם. וְאֶת מוּסַף יוֹם הַשַּׁבָּת (הַמְּנוּחָה) הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי משֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר :

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ : עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ : ישמחו

לשבת ור״ח

מתפללין ש״ע עד האל הקדוש

(אַתָּה יָצַרְתָּ עוֹלָמְךָ מִקֶּדֶם כִּלִּיתָ מְלַאכְתְּךָ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. בָּחַרְתָּ בָנוּ מִכָּל הָאֻמּוֹת. אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ. וַתִּתֶּן לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְכַפָּרָה. וּלְפִי שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ חָרְבָה עִירֵנוּ וְשָׁמֵם בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְגָלָה יְקָרֵנוּ וְנֻטַּל כָּבוֹד מִבֵּית חַיֵּינוּ . וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים (לְהַקְרִיב קָרְבָּן וְלֹא כֹהֵן שֶׁיְּכַפֵּר בַּעֲדֵנוּ) לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ : יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם הַשַּׁבָּת (הַמְּנוּחָה) הַזֶּה וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה. נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה

כמצות

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג. עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו קדשנו במצותיך ותן (ישים) חלקנו בתורתך שבענו מטובך (ושמחנו) ושמח נפשנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך (וישמחו בך ישראל אוהבי שמך) וינוחו בו כל ישראל מקדשי שמך: ברוך אתה יי מקדש השבת: רצה ומודים וכו׳. קד״ש שלם

סדר הקדושה

כתר יתנו לך יי אלהינו מלאכים המוני מעלה עם עמך ישראל קבוצי מטה. יחד כלם קדשה לך ישלשו. כדבר האמור על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: כבודו מלא עולם משרתיו שואלים זה לזה איה מקום כבודו להעריצו. לעמתם משבחים ואומרים: ברוך כבוד יי ממקומו: ממקומו הוא יפן ברחמיו לעמו ויחון עם המיחדים שמו ערב ובוקר בכל יום תמיד פעמים באהבה שמע אומרים: שמע ישראל יי אלהינו יי אחד: הוא אלהינו הוא אבינו הוא מלכנו הוא מושיענו והוא יושיענו ויגאלנו שנית וישמיענו ברחמיו לעיני כל חי לאמר הן גאלתי אתכם אחרית כראשית להיות לכם לאלהים. אני יי אלהיכם: ובדברי קדשך כתוב לאמר: ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

קוה אל יי חזק ויאמץ לבך וקוה אל יי: אין קדוש כיי כי אין בלתך ואין צור כאלהינו: כי מי אלוה מבלעדי יי ומי צור זולתי אלהינו:

אין כאלהינו. אין כאדונינו. אין כמלכנו. אין כמושיענו: מי כאלהינו. מי כאדונינו. מי כמלכנו. מי כמושיענו: נודה לאלהינו. נודה לאדונינו. נודה למלכנו. נודה למושיענו: ברוך אלהינו. ברוך אדונינו. ברוך מלכנו. ברוך מושיענו: אתה הוא אלהינו. אתה הוא אדונינו. אתה הוא מלכנו. אתה הוא מושיענו: אתה הוא שהקטירו אבותינו לפניך את קטרת הסמים:

פטום הקטרת הצרי והצפרן. החלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה. מור וקציעה שבלת נרד וכרכם משקל ששה עשר ששה עשר מנה: הקשט שנים עשר

קליפה

לשבת ר״ח

במצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור:

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה: זה קרבן שבת וקרבן היום כאמור:

ובראשי חדשיכם תקריבו עולה ליי פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם:

ומנחתם ונסכיהם כמדבר שלשה עשרנים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש ויין כנסכו ושעיר לכפר ושני תמידים כהלכתם:

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג. עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך. ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו וחדש עלינו ביום השבת הזה את החדש הזה לטובה ולברכה. לששון ולשמחה. לישועה ולנחמה. לפרנסה ולכלכלה. לחיים טובים ולשלום למחילת חטא ולסליחת עון. (בשנת העיבור ולכפרת פשע) ויהי החודש הזה סוף וקץ לכל צרותינו. תחלה וראש לפדיון נפשנו. כי בעמך ישראל בחרת מכל האמות. ושבתך להם הודעת וחקי ראשי חדשים להם קבעת: ברוך אתה יי מקדש השבת וישראל וראשי חדשים: רצה ומודים וכו׳ קד״ש שלם

וְקִלּוּפָה שְׁלשָׁה. וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה. בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין . יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא. וְאִם אֵין לוֹ יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק: מֶלַח סְדוֹמִית רוֹבַע הַקָּב מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא : רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה : רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף . בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה . יֵין קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה. וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד :

הַשִּׁיר שֶׁהַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ : בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִים לַיְיָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיוֹשְׁבֵי בָהּ : בַּשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִים גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ : בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט : בָּרְבִיעִי הָיוּ אוֹמְרִים אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ : בַּחֲמִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב : בַּשִּׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִים יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ . לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט : בַּשַּׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת . מִזְמוֹר שִׁיר לֶעָתִיד לָבֹא לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים :

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות :

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי יי ורב שלום בניך : אל תקרי בניך אלא בוניך : שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול : יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך : למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך : למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך : יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום : ק"ד

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה שֶׁלֹּא שָׂם חֶלְקֵנוּ כָּהֶם וְגוֹרָלֵנוּ כְּכָל הֲמוֹנָם: וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא : שֶׁהוּא נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אָרֶץ. וּמוֹשַׁב יְקָרוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל . וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים . הוּא אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד : אֱמֶת מַלְכֵּנוּ אֶפֶס זוּלָתוֹ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתוֹ . וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד :

עַל כֵּן נְקַוֶּה לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן הָאָרֶץ וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן. לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁדַּי וְכָל בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ. לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל רִשְׁעֵי אָרֶץ. יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי לְךָ תִּכְרַע כָּל בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל לָשׁוֹן . לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ. וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ יְקָר יִתֵּנוּ. וִיקַבְּלוּ כֻלָּם אֶת עוֹל מַלְכוּתֶךָ. וְתִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד : כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד : כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: וְנֶאֱמַר וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ. בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד :

אַל תִּירָא מִפַּחַד פִּתְאֹם וּמִשֹּׁאַת רְשָׁעִים כִּי תָבֹא : עֻצוּ עֵצָה וְתֻפָר דַּבְּרוּ דָבָר וְלֹא יָקוּם כִּי עִמָּנוּ אֵל : וְעַד זִקְנָה אֲנִי הוּא וְעַד שֵׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל אֲנִי עָשִׂיתִי וַאֲנִי אֶשָּׂא וַאֲנִי אֶסְבֹּל וַאֲמַלֵּט : קדיש יתום

אנעים זמירות אדון עולם